

קובץ

דור המלקטים

על

הלכות איסור והיתר

סימן ס"ו - סימן קכ"ב [ועוד]

יצא לאור ע"י

חבורת נר גבריאלי - ישיבת מיר ירושלים תובב"א

"מרן החזון איש כותב כי בזמננו קוראים לחיפוש 'יגיעה'. בודאי קלע כאן מרן בלבבה של הקלקלה הגדולה בסדרי הלימוד בזמננו. העמדת החיפוש במקום ה'יגיעה' היא השחתת כל הציור של עמלה של תורה. ובתחלת מגעי עם הספר 'אוצר מפרשי התלמוד', הסתכלתי בעומק פעולתו של האוצר על מחשבתם של המעינים. ומתוך הסתכלות זו הבחנתי נאמנה כי הפעולה הראשית של האוצר על המעינים היא תחושת השחרור מהטירדה של החיפוש. ועל ידי זה נעשים כלי-המחשבה והעיון לנכסים בני חורין, להתפנות לעבודת עמלה של תורה בעיון במקורות ובגופם של דברים..." [הגר"י הוטנר זצ"ל (פחד יצחק אגרות וכתבים אות ע"ט, פתח דבר ל'אוצר מפרשי התלמוד' ריש איזהו נשך)].

יוצא לאור ע"י

חבורת נר גבריאלי

ישיבת מיר ירושלים תובב"א

מחזור א': שנת תשס"ז - שנת תשס"ח

מחזור ב': שנת תשע"ב - שנת תשע"ד

מחזור ג': שנת תשע"ח - שנת תשע"ט

ידוע לכל בר בי רב דחד יומא

כי אי אפשר לדעת ולהבין שום דבר בלי עיון במקורות. ולכן פשוט ואין צורך להזכיר שכל מה שימצא בספר הזה הוא רק מראה מקום היכן ימצא מבוקשו, ואל יסמוך על מה שמובא כאן כלל וכלל בלי לפנות אל המקור.

שגיאות מי יבין

וכמאמר החכם "כשם שאי אפשר לבר בלי תבן - כך אי אפשר לספר בלא שגיאות", בקשתינו שטוחה לכל מעיין שימצא איזה דבר טעות או שגיאה בתוך ספר זה, נא לפנות אל המחבר, ואי"ה יתוקן הדבר במהדורה הבאה.

dorhamilaktim@gmail.com

תוכן ענינים

7	סימן ס"ו
14	סימן ס"ז
17	סימן ס"ח

מליחה

18	סימן ס"ט
73	סימן ע"א
85	סימן ע"ב
88	סימן ע"ג
95	סימן ע"ד
106	סימן ע"ה
108	סימן ע"ו
114	סימן ע"ז
125	סימן ע"ח
130	סימן ע"ט
132	סימן פ"א
142	סימן פ"ב
147	סימן פ"ג
148	סימן פ"ד
152	סימן פ"ה
164	סימן פ"ו
249	סימן פ"ז
262	סימן פ"ח

בשר בחלב.

263	סימן פ"ז
344	סימן פ"ח
372	סימן פ"ט
466	סימן צ'
470	סימן צ"א
502	סימן צ"ב
580	סימן צ"ג
595	סימן צ"ד
628	סימן צ"ה
667	סימן צ"ו
701	סימן צ"ז

תערובות.

726	סימן צ"ח
821	סימן צ"ט
913	סימן ק'
932	סימן ק"א
961	סימן ק"ב
1016	סימן ק"ג
1052	סימן ק"ד
1052	סימן ק"ה סעיף א'
1107	סימן ק"ה סעיף ב' - סעיף ג'
1147	סימן ק"ה סעיף ד' - סעיף ח'
1172	סי' ק"ה סעיף ט' - סעיף י"ד
1186	סימן ק"ו
1193	סימן ק"ז
1199	סימן ק"ח
1233	סימן ק"ט
1264	סימן ק"י
1420	סימן קי"א

מאכלי עכו"ם.

1446	סימן קי"ב
1512	סימן קי"ג
1620	סימן קי"ד
1645	סימן קט"ו
1694	סימן קט"ז
1695	סימן קי"ז
1722	סימן קי"ח
1755	סימן קי"ט

הכשר כלים.

1789	סימן ק"כ
1912	סימן קכ"א
1935	סימן קכ"ב
1965	מראי מקומות

ולהודיע מעלת קיבוץ דברי רבותינו ועריכתם לפני הלומדים, יש בנותן טעם להביא בכאן את דבריו הנפלאים של
בעל הפלא יועץ (ערך אסופה) ז"ל:

"**כמה טובה עשו לנו בעלי אסופות.** רבותינו הקדושים אשר בכל דור ודור זכו וזיכו את הרבים, זכות הרבים תלוי בהם, שאלמלא הם נשתכחה תורה מישראל, ובפרט כגון אנן דור יתום, יתמי דיתמי, אשר טרדות הזמן רבו עלינו ואין הפנאי מסכים אתנו כל כך ללמוד בשקידה כל כך כמו הראשונים ודעתנו קצרה. ואם נבוא ללמוד ספרים הרבה אין קץ ומי הוא זה אשר תשיג ידו להיות כל הספרים נמצאים אצלו. אבל על ידי האסיפות נוכל לצאת מעט ידי חובתנו:

ובכל דור צריכים האסיפות כמו שעשה הרמב"ם וה'טור' והרב 'בית יוסף' והרב 'כנסת הגדולה' ורבים כמוהם שהיו לנו לעינים, ומהם יראו וכן יעשו בכל דור ודור, כל תלמיד חכם אשר חננו ה' דעת וספרים הרבה ישתדל להועיל לרבים בדברים הנצרכים מאד, כאמרם (ברכות סד, א) הכל צריכים למרי חטיא. ויעשו אסיפות כיד ה' הטובה עליהם, מי מקצורי דינים על ארבעה טורים, מי מכללים, מי מהקדמות לדרושים, ומי מתוכחות מוסר וכדומה, כל אשר עושים חסד גדול יחשב, **ואין לך חסד גדול מזה שהוא חסד בנפש, ועושי אלה הם מזכים את הרבים** וזכות הרבים תלוי בהם.

ואל יחושו ללעג השאננים שאומרים, מה הועילו אלו החכמים בתקנתם לשנות לנו את הידוע ומפורסם בספרים, אין זה כי אם ללקט כסף וליטול את השם שהוציאו ספר. שרי להו מרייהו למדברים כן, כי לא צדקו, שודאי הגמור יותר טובים לנו אלו הספרים של אסיפות מכל חברי הפלפולים והחריפות, כי מה יתן ומה יוסיף לנו אלו החבורים, רובם הם מתעפרים בעפר אין דורש ואין מבקש, שכל חכם רוצה להיות מבין מדעתו ולישא וליתן בהלכה כפי השגתו, ואם ירצה אדם ללמוד כל חיבורי הפלפולים והחריפות, יכלו שנותיו ולא ילמוד אחד מני אלף מהדברים שצריך ללמוד, וכדאמרו בש"ס: אי דיקנא לא גרסינא. מה יתן ומה יוסיף לנו לידע הויכוח שהיה בין שני תלמידי חכמים, שזה אומר בכה וזה אומר בכה. ואם כדי ללמוד דרכי הפלפול והחריפות וחדוד השכל - הלוא יש די לנו בתורתן של ראשונים ז"ל, אשר לבם פתוח כפתחו של אולם וחכמתם ניכרת מתוך דבריהם. אבל אלו הספרים של האסיפות תועלתם מרובה כאמור. ולכן כל תלמיד חכם ירדוף אחריהם כאשר ירדוף הקורא בהרים, ויד כל ממשמשת בהם כל שעה, כי בזמן הזה הקיצור הוא מטבע חרף אהוב ונחמד לכל, ואומרים דרך צחות (רות ב ד) 'ויאמר לקוצרים ה' עמכם'.

ולכן אף מי שעושה ספר שו"ת, שהוא מועיל לרבים בהיותו מחדש דינים חדשים ופושט ספיקי דינים, לא ילך בארוכה ויצא מענין לענין ממלאכת השאלה למלאכת השיטה ופלפול בדברי האחרונים לנתוץ ולנתוש, לבנות ולנטוע, ולומר שמועה זו נאה וזו אינה נאה, כי מה יתן ומה יוסיף, וחוששני מחטאת ברוב דברים. רק יכתב הלכות קטנות, מצוי הדין הנצרך לענין דינא דוקא. וכן הרוצה לכתב פשטים אשר חננו ה' על תנ"ך ומאמרי רבותינו ז"ל, אם רוצה שיהא יד רבים ממשמשת בו, לא ילך בארוכה ויצא ממלאכת הדרוש למלאכת הפלפול, אלא יכתוב פסקי פסקי על סדר התנ"ך והש"ס דברים מתוקים מעורב עם דברי מוסר ויראת ה', שהמוסר הנאמר על פסוק הוא מתוק מדבש ועומד לזכרון בין העינים. ומתוך כך יהיו דבריו נקראים ונזכרים ונאמרים בבתי כנסיות של תלמידי חכמים ובבתי מדרשות, ויהיה מזכה את הרבים, ותתענג בדשן נפשו בהיות שפתותיו דובבות בקבר (יבמות צא א). זהו דרך ישרה לפי דעתי לחוברי חבורים.

אמנם הבעלי אסופות שמאספים קצורי דינים צריכים לזהר הרבה שלא יכנסו למלאכה זו אלא אם כן יכולים לעשות אותה על מתכונתה, כי היכי דלא תיפוק מינה חורבה, דהיינו שיהא להם ספרים הרבה מהראשונים ואחרונים ותשלט עיניהם בכלם בעיון יפה יפה, ולא יסמכו על הכלל העולה, כי יש פתח טועה, ולא יטעו לרשום היפך ממה שכתוב בספר, כאשר נמצא לפעמים באלו הקיצורים. ולכן אמרו שאין ראוי לסמוך על הקיצורים להקל או להוציא ממון מיד המוחזק, עד שילמד חיפוש מחיפוש ועד שיראה הדין בשרשו.

ושמעתי אומרים, שאף על פי שהרב 'מעם לועז' עשה מלאכה גדולה וזכה וזיכה את הרבים, לא היה רוח חכמים שבדורו נוחה הימנו על שכתב הלכות פסוקות, ורבים מעמי הארץ שאין יודעים לקרות אלא ספרו ומקבלים דבריו כנתינתם מסיני ואין חוזרים לשאול פי חכם וסומכין עליו בין להקל בין להחמיר, ופעמים המצא ימצא איזה דין שנתחדשו כעת ספרים שחולקים על דבריו ומחמירים וכן ראוי להחמיר. ולכן יש להזהר ללועזים שלא יסמכו על ספרי הלועזים להקל באין שאלת חכם, ודין להם שספרי הלועזים יעוררום ליכנס לבית הספק כדי לשאול לחכם. (ויש את לבבי לכתוב ספר אסופת דינים בקיצור, אך לא אכתוב אלא מה הוא אסור, ולא אזכיר את המותר, למען לא תצא תקלה כזו). וגם ראוי לבעלי אסופות שיעשו טובה שלימה ולא יכתבו על דין פלוני עיין בספר פלוני, ולא עוד אלא שלפעמים יש שנצרך לו אותו הדין מאד ואותו הספר שציינו אינו בנמצא בעירו, והרי זה דומה למי שמביאין אותו אל המעיין ואין מניחים אותו לשתות מים, לכן יכתב גם כן מה שכתוב באותו ספר למען ינוח הקורא בו כי ימצא תאות לבו", עכ"ל.

מהרש"א (עירובין דף נד: ד"ה צחורות) – "ואמר צחורות שעושיין אותה כצהרים כו' שע"י שהולכין מעיר לעיר **ולומדין מהרבה רבנים** **יודעים למסבר טפי** כדאמרי' פ"ק דע"ז כל הלומד מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם כמ"ש התוס' לעיל בסוגיין".

"שאם באנו לצרף דעת האוסרים בכל דיני תורה לא נאכל לחם ולא נשתה מים כידוע דבעו"ה
נשתכחה תורה ורבו הדעות האסור לזה מותר לזה ולא נמצא הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום א"
חתם סופר (ח"ב יו"ד סי' ל"ז ד"ה איברא)

דם סימן ס"ו

- [א] דם דגים וחגבים - סעיף א'.
 [ב] ספנא מארע: בזמן הזה - סעיף ז'.
 [ג] דם מביצים בזמנינו: האם מכשירים הכלי. ו' נטף דם מאצבעו.
 [ד] בדיקה - סעיף ח'.
 [ה] דם אדם - סעיף י'.
 [ז] מינקת שיש לה פצעים.

צו (פרק ז' פסוק כ"ו - כ"ז) – "וכל דם לא תאכלו בכל מושבתיכם לעוף ולבהמה". "כל נפש אשר תאכל כל דם ונכרתה הנפש ההוא מעמיה".

אחרי מות (פרק י"ז פסוק י' - י"ב) – "ואיש איש מבית ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יאכל כל דם ונתתי פני בנפש האכלת את הדם והכרתי אתה מקרב עמה. כי נפש הבשר בדם הוא ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשתיכם כי הדם הוא בנפש יכפר. על כן אמרתי לבני ישראל כל נפש מכם לא תאכל דם והגר הגר בתוכם לא יאכל דם".
ראה (פרק י"ב פסוק כ"ג) – "רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הבשר".

דור המלקטים - אנציקלופדיה תלמודית (כרך ז', ערך דם, טור תכ"ב - טור ת"מ).

[א] דם דגים וחגבים - סעיף א'.
א. דם חגבים: בין חגבים טמאים ובין חגבים טהורים.
 1. ע"י סי' פ"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ב. דם כבד.
 1. ע"י ריש סי' ע"ג, לשיטות ומראי מקומות.

[ב] ספנא מארעא - ביצים המוזרות: בזמן הזה - סעיף ז'.

א. יש להקל [במקום שאין שום זכרים], ויש לזרוק את הדם ולאכול את הביצה.

1. **אג"מ** (יו"ד ח"א סי' ל"ו, ע"י מסורת משה ח"א ח"א יו"ד אות י"ז) – "והנה בדבר הביצים נודעתי שהם כספנא מארעא שאין נקלטות להוליד אפרוחים וממילא אין להם האיסור בנמצא בהם דם על כל הביצה **אלא לזרוק את הדם בלבד**. אבל ראיתי אתמול פארמער שעוסק בביצים ואמר לי שיש פארמערס שעוסקים בתרווייהו, להרבות ביצים שלאילו אין רוצים שיבואו מזכרים משום שמתקלקלים מהר, ועוסקים לגדל אפרוחים שלאילו מגדלים זכרים ומחזיקים אלו במקום אחר ואלו במקום אחר. ופארמער כזה כשיש להם הרבה ביצים יותר מכפי שצריכים לגדל אפרוחים מוכרים גם את הביצים שנולדו מזכרים בתוך הביצים שבלא זכרים אבל הם פחות הרבה מאלו שבלא זכרים כי מרובם מגדלים אפרוחים ובכלל אלו שבלא זכרים מרובים יותר וא"כ הוא רוב גדול בביצים הנמכרים אלו שבלא זכרים אף מפארמערס אלו. והרבה פארמערס אין עוסקים כלל לגדל אפרוחים ואלו אין להם כלל זכרים וכל הביצים שלהם הם שלא מזכרים ונמצא שמהנמכרים בשוק עוד הוגדל הרוב למאד שהם מאלו שבלא זכרים שאין נקלטות שהדם אין אוסר כל הביצה. ולכן ודאי יש מקום להתיר סתם ביצים במדינה הזאת מדין רוב ... למעשה כיון דביצה **לא נחשב לרובא דרובא האנשים הפסד כלל** וכדחזינו שהחמירו בביצה כל השיטות אף שהוא רק דרבנן שהיה לנו לילך להקל, מה שלא מצינו זה בשאר דברים אף באיסורים דאורייתא לכן כיון **שעכ"פ איכא מעוט דבאים מזכרים שהדם אוסר כל הביצה מן הראוי להחמיר אף שאין זה מדינא** ... אך לענין התערובות אף חד בחד וכן בנתבשלו אף רק שני ביצים ואפילו ידוע שהנמצא בה דם היא הגדולה וכן הכלי אף שנתבשלה לבדה **אין להחמיר לאסור אף לבעלי נפש** בסתם ביצים במדינתנו כל זמן שלא ידוע ודאי שהיא באה מזכר. ואם אירע שהיה דם בקשר החלבון וחוז' לקשר וגם על החלמון שאם היא ביצה שבאה מזכר היתה אסורה לכו"ע אולי יש להחמיר אף בסתם ביצים דמדינתנו גם מדינא דאולי דם כזה לא מצוי שיהיה אלא מריקום אפרוח שזהו הוכחה שהיא מזכר, דמאחר דאופן כזה לא מצוי כלל קשה לבחון הדבר ולא ידוע שנמצא זה לפעמים גם בשל ספנא מארעא ושייך להסתפק בזה כספקת התפל"מ אף בפה שהרוב גדול הם מספנא דארעא ויש נ"מ לענין התערובות ולמה שנתבשל עמה שאולי נצטרך להחמיר באופן כזה".

א) לפ"ז, במקום שאין זכרים, אין להחמיר ורק לזרוק את הדם בלבד [ולא כל הביצה].

2. **יחזה דעת** (ח"ג סי' נ"ו, יביע אומר ח"ג יו"ד סי' ב', ח"ט או"ח סי' צ"ב אות י"א) – "ביצים המשוקות כיום על ידי חברת תנובה, הואיל ואינן משל זכר, ואינן ראויות לגדל אפרוח, אין לחוש לדם שבהן משום ריקום אפרוח, לפיכך אם נמצא בהן דם, יש לזרוק את הדם ולאכול את הביצה".

3. **הגר"א נבנצל שליט"א** (מציון תצא תורה ח"א אות קס"ה) – "שאלה: מה הדין בזמנינו אם מצאו כתם אדום בתוך הביצה האם צריכים להסירו משם, והאם השאר מותר באכילה. תשובה: בבישול ביצים של תנובה (מקומות המגדלים רק תרנגולות נקבות כמו שמצוי בחנויות) יזרוק הדם ויאכל השאר".

הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) – "ביצים בזמנינו האם צריכים לבדוק אותם לפני בישולם. תשובה: לא".

4. **ר' מיכאל ברודי** (R.J.J. חוברת מ' עמ' מ"ג) -

Since table eggs in the United States never have blood spots that are the result of the fertilization process, there is a consensus among the halachic authorities of our day that there is no obligation or even custom to throw out the whole egg when one sees a blood spot. Rabbi Ovadia Yosef notes that the custom is to simply

remove the blood spot and eat the egg; Rabbi Moshe Feinstein agrees that one may simply remove the blood spot and eat the whole egg, as does Dayan Yakov Weiss. In cases where the blood spot from such an egg is mixed in with other food products, the food is kosher, and the utensils do not need to be made kosher again. Notwithstanding the halachic possibility of removing only the blood spot, most people simply find it too taxing or messy to actually remove just the blood spot when they see one, and thus simply throw out the whole egg rather than engage in the effort needed to remove a small portion of an egg and keep the rest of the egg.

- ב. המנהג להחמיר. [משום שהוא תמוה לרבים (משנה הלכות), או שהמצב עלול להשתנות (עי' תשובות והנהגות), ועוד טעמים].
1. משנה הלכות (ח"ד סי' צ"ו) – "אלא מ"מ כיון דמיראי הוראה אני להתיר כל ביצים שבמדינה לאכלם כשיזרוק הדם וגם שהוא דבר תמוה לרבים וכבר כתב הגמ"י פ"ה מה' ת"ת דכי היכי דאסור להורות בפני חכם ה"נ אסור לחכם להתיר דבר התמוה לרבים שדומה לרבים שהתיר את האסור טיהר את הטמא וכ"כ בפסקי מהרא"י סי' נ"ב ואף שהש"ך יו"ד סי' רמ"ב ס"ק י"ז כתב דאם אומר לשואל טעם לדבר ומראה לו פנים או שמביא ראיות מתוך הספר מותר מ"מ בספרי שו"ת ח"ג סי' קי"א חלקתי דבמקום שההיתר הוא לרבים א"א לברר היטב לכל אחד ויבואו להתיר האסור אמנם ליחיד אפשר להסביר ע"ש ואין לך דבר תמוה לרבים יותר מזה שיאמרו שבארה"ב ליכא איסור דם בביצים ויאמרו התירוהו הפרושים אף שמדינא מותר גם כי יש לחוש דילמא במשך הזמן ישתנה הענין אצל הפארמערס ויחזרו ויביאו זכרים ע"כ לא נראה להתיר בסתם כל הביצים ונוסף לזה כי ישנם גם מיעוט ביצים מזכרים וכן ראיתי לידי"נ הגרמ"פ באיגרות משה סי' ל"ו שלא רצה להתיר לגמרי ופלא על המנחת יצחק שהתיר בסתם כל ביצים במדינת אנגליא ומ"מ לענין תערובות פשוט שהוא היתר גמור ואין להחמיר בזה אפילו לחרדים לדבר ה', וגם לצורך גדול ליחיד יש להתיר לזרוק אפילו הדם ולאכול ולהסביר לו הטעם וכדעת הש"ך הנ"ל כנלפענ"ד".
  2. הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ד' אות כ"ב) – "ביצים המצויות כיום, בדרך כלל אינם באים מזכר, אלא מחימום, ואעפ"כ אם נמצא בהם דם, נהגו לזרוק".
  3. פסקי בושם (פרק כ"ב סעי' י"ד, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' שצ"ה) – "ביצים המשווקות בשוק בימינו שנמצא בהם דם, מעיקר הדין זורק את הדם ואוכל את השאר, אך כבר נהגו לזרוק את כל הביצה שנמצא בה דם, ואמר רבינו: דאחד הטעמים לכך הוא, מפני שאין אנו יודעים אם היו בזה כל התנאים הנצרכים כדי שיחשב ספנא מארעא, ולכן החמירו שלא ליכנס לחשש איסור, ונהגו לזרוק את הדם בכל גווני".
  4. תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפ"ד) – "המנהג פשוט היום לאסור ביצה עם דם ולא לתלות שזהו ספנא דארעא, ולא שמעתי ע"ז שום טעם נכון, אבל נראה שהמצב עלול להשתנות במקום אחר ששם הרוב הם מזכר, דתו לא תלינן דספנא מארעא, וכן יש לפעמים תקופה שמכניסים לשוק ביצים שהם זכר ואז אין רוב דספנא מארעא, (וכן שמעתי שיש מקומות כן) ובכה"ג שיש תרנגול אחד כל הביצים אסורים, ולכן נהגו כל ישראל לא להקל בספק ולסמוך על רוב ובאיסורו קיים היום. ויש להמליץ ע"ז דברי הגאון בעל חתם סופר זצ"ל (שו"ת יו"ד סימן ק"נ) על חלב שחלבו עכו"ם דמנהג שנהגו כל ישראל אף כשאין דבר טמא בעיר לגדר נעשה, ובזה גופא חמור כדאורייתא בלי התרה, ולכן אף אם מדינא לא נאסר חלב עכו"ם כשאין דבר טמא, מ"מ מכה המנהג גופא חמור האיסור, וכן בדם ביצים המנהג פשוט היום לאסור ולא לסמוך על רוב, וזה גופא סיבת האיסור ואין לשנות כיון שיש בזה גדר. (ורק בידיעה ברורה דספנא מארעא לא נהגו להחמיר לזרוק הביצה כולה). וראיתי בתשובות 'מנחת יצחק' ח"ד (סימן נו"ו) ... אבל במדינתנו מצוי טיפת דם בביצים אף בספנא דארעא, א"כ גם עם דם רובם מאלו, ואולי סברתו נכון כשמוצא חלק ניכר בדם, אבל טיפת דם מצוי בביצים היום אף ספנא דארעא, ורובן כן ולדבריו יוצא שכה"ג יש להתיר, אבל לדברינו לא נהגו לתלות בספנא דארעא ומנהג יפה היא וגדר גדרו ואין לשנות".
  5. מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' מ"ט) -

Today, most eggs are from hens that are raised without a rooster being present. These eggs are infertile and cannot produce an embryo. Nevertheless, one sometimes finds a blood spot in an egg. These blood spots do not indicate a fertilized egg. **Rather, they are caused by the rupture of a blood vessel on the yolk surface** during formation of the egg or by a similar accident in the wall of the oviduct. Therefore, when one finds a blood spot on an egg today one need not be concerned that the egg contains an embryo. The concern is only for the **blood itself, which is forbidden**. The utensil in which the egg is cooked is unaffected since it always contains sixty times the volume of the blood spot. Nevertheless, contemporary Poskim rule that any egg in which one finds blood should be discarded. If the egg was mixed into other eggs or into a batter, as much of the egg as possible should be removed and the remaining mixture is permitted. Even if the actual blood spot is lost in the mixture, the mixture may be eaten since the blood is batel (nullified). Nowadays, blood spots are; less than 1 percent of all eggs produced have blood spots ...

6. דף הכשרות (ח"כ מספר ח' עמ' מג) -

Q: Since eggs are candled, do they still need to be checked for blood spots?

A: Blood spots in fertilized eggs are prohibited, and one should check cracked eggs to make sure they are blood-free. Commercial eggs today are not fertilized and blood spots are not Halachically prohibited. Nonetheless, even today, the prevailing Minhag (custom) is to discard eggs with blood spots and check cracked eggs before they are cooked. Though raw eggs are candled before they are packaged, the candling process is not foolproof and the OU cannot guarantee that the eggs are 100% free from blood spots. The

presence of an OU on a box of eggs does not obviate the need to check the individual eggs for blood spots. OU supervision is limited to the method of processing the raw egg. For example, raw eggs are coated with mineral oil, to add sheen to the egg shell, and clog the pores, thereby enhancing the shelf life of the egg. The OU guarantees the Kashrus of this process.

ג. מראי מקומות.

1. מנחת יצחק (ח"א סי' ק"ו, ח"ד סי' נ"ו אות ג') – "וז"ל, רובא דרובא ממש, תשעים ותשעה אחוזים של ביצים הנמצאים בעירנו לאכילה, הם נולדים בדרך של ספנא מארעא, ולא ראו זכר מעולם, מה הדין של הדם הנמצא בהם, אם מותר לזרוק הדם, ולאכול השאר, ועכ"פ לא יאסור בתערובת עכ"ל. ימחול כהדג"ק לעיין בספרי מנחת יצחק (ח"א סי' ק"ו), מה שכתבתי בזה באריכות, לברר, דביצים כאלו, שנודעו בודאי, שבאים מתרנגולים, שמגדלים אותם בלולים מסוגרים, ואי אפשר לזכר להגיע אליהם בשום אופן, זורק את הדם, ואוכל את השאר, אך בספק אם הם מתרנגולים אלו, אף לו יהי רק מיעוטא, מ"מ הבאתי שם (אות ז'), מש"כ בספר תפל"מ, דספנא מארעא, לא שכיח שיהי' בו דם עיין שם, א"כ שוב שייך בזה, מה דאיתא (בכתובות ט"ז ע"א ב'), רוב נשים בתולות נשארות, ומיעוט אלמנות, ורוב הנשאת בתולה, יש לה קול, וזו הואיל ואין לה קול, איתרע לה רובא, וכיב"ז (במס' גדה כ"ט ע"א) בבכורה, וכן (במס' יבמות ל"ז ע"א), ביולדות לתשעה עיין שם, וכמו כן י"ל הכא, דרובא מדספנא מארעא, לית להו דם, וההוא דאית בי' דם, איתרע לי' רובא, - אך ראיתי בספר יביע אומר (ח"ג יו"ד סי' ב'), שהביא שם (אות ב') את דברינו במנחת יצחק שם, וכתב ע"ז, ויתד היא שלא תמוט, ואזל שם עוד צעד יותר (בסוף התשובה), דאף אם ישנם ביצים של זכר המעורבים בביצים השווקות, רובא דרובא הוו מביצים של ספנא מארעא עיין שם, - אמנם לפי הנ"ל, צריך עוד עיון בזה, אבל בנוגע לתערובת, בודאי יש להתחשב עם זה וק"ל".

א) לענין המציאות: כשהביצה שיש דם - עי' תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפ"ד, לשונו מובא לעיל).

2. שבט הלוי (ח"ב ריש סי' כ"ב) – "סימן ס"ו, ש"ך ס"ק ו', וכתב הכל בו דבנמצא על החלמון שהיא אסורה אפילו בת יומא דלא פלוג רבנן וכו' ושכן המנהג. הטעם משום לא פלוג רבנן, אמנם בזמן הזה דיש עוד ספק גדול דספנא מארעא, וכן כמעט כל הביצים הם בני יומן, דבעלי הלולים לוקחים אותם מיד אחרי ההטלה כדי שלא תשב התרנגולת עליהם, א"כ בצרוף שני הדברים הנ"ל יש סניף גדול להקל בשאלות הנולדות בדם ביצים, ועיין בד"ת ס"ק ט"ו מביא ויכוח בין ב' מחברים הרב גור ארי' הלוי, והרב זרע אמת ח"ב סי' כ"א, אי ספק ספנא מארעא מותר, והרב זרע אמת הנ"ל מחמיר בה כיון דהוא ספק דלא שכיח אינו ראוי להצטרף, ורק לסניף בעלמא יע"ש, וא"כ בזה"ז דספנא מארעא שכיח מאד, וגם רובם נאסרו רק משום לא פלוג דהוה לו ביצה בת יומא מצינו יסוד גדול להקל".

3. Dira Days (עמ' נ"ו) -

Today, most eggs (especially in Eretz Yisrael,) are produced under the supervision of the health ministry as indicated by the stamp. Specialized for consumption, these eggs are processed without any chance of fertilization and have a halachic status of 'ספנא דארעא'. Because roosters are kept away from the hens, any blood spots found in these eggs do not represent proof of a chick's initial formation. Therefore, מעיקר הדין any blood discovered in the yoke is מותר. However the מנהג is to be מחמיר when finding a bloodspot and discard the whole egg. Others are נוהג to remove the blood and eat the rest of the egg. If these eggs were already mixed with other foods it would be easier to be מקיל.

ג. טיפת דם מביצים בזמנינו: האם מכשירים הכלי.

א. עדיף שימתין כ"ד שעות.

1. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ד' אות כ"ב) – "ואם טיגן ביצה במחבת, ומצא בה אח"כ דם, אם היתה מהביצים המשווקות סתם, שרובם אינם מזכר, לא נאסרה המחבת מן הדין, רק עדיף, שימתין כ"ד שעות משעת הטיגון עד לשימוש חוזר במחבת, וינקה אותה".

הגריש"א זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו ריש עמ' שצ"ד) – "טיגן במחבת ביצה עם דם, אין צריך להכשיר את המחבת כי כיום כל הביצים שלנו אינם מתרנגולים אלא ספנא מארעא, ולכן ימתין כ"ד שעות ואח"כ המחבת מותרת [איתכן שהיה עדיף להכשיר, אבל כיון שהמחבת מצופה טפלון א"א להכשיר אותה]".

ב. מיקל: אין צריך.

1. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קס"ו) – "שאלה: מה הדין בכלי שטיגנו בתוכו ביצה עם טיפת דם האם צריכים הגעלה. תשובה: בביצים של תנובה (כמו שמצוי בחנויות) אין צריך".

ג. מחמיר.

1. שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"א עמ' ל"ד אות ב', הע' ב', ח"ג עמ' כ' אות ב', ח"ז עמ' כ"ג אות ב', ח"ד עמ' כ' אות ב') [לשונו מובא לקמן] – "מחבת וסיר טפלון אי אפשר להכשירם מחמץ לפסח, או משאר איסורים. אבל מקילים כאשר טיגנו ביצה במחבת ונמצא בה דם להשתמש בה לאחר ששהתה המחבת מעל"ע [כלי טפלון טעונין הכשרה ע"י ליבון כיון שתשמישם בלא שמן, וא"א ללבנם כיון שמתקלקלים ע"י הליבון. ובביצה בזמנינו שרובא דרובא של הביצים ספנא דארעא, מקילים בזה]".

2. חוט שני (פסח פרק י' ס"ק י"א אות ב', סוף עמ' קכ"ז) – **"כלי אמאייל** אינו ברור מה הם ואם מהני להו הגעלה, ומקלין בהו רק בספיקות, דאפשר להקל בלא"ה כגון בדם ביצים וכיוצ"ב מקלין להגעיל".
- חוט שני (פסח פרק י' ס"ק י"ב אות ד', עמ' קכ"ט) – **"מחבת** שטגנו בה בצק עם דם מביצה, מקלין להגעילה, ואף אם המחבת שרוף מבחוץ ואי אפשר להסירו, כל שבתוך המחבת מבפנים הוא נקי סגי בהגעלה, מפני שהביצים שלנו רובן מספנא דארעא".
3. **פסקי תשובות** (סי' תנ"א הע' קפ"ז) – "ובס' סידור פסח כהלכתו פ"ח הערה נג שאף אם משתמשים בה בשמן הרבה אי אפשר להגעיל, שבירר ונודע לו שטפלון בולע שמן ונספג ואינו פולט הכל, ואני שמעתי מגדולי הפוסקים שאם בטעות טיגנו ביצה במחבת טפלון עם מעט שמן ונמצא עליה דם יש להקל להגעילה, בביצים שלנו שרובם ככולם ספנא מארעא".

ד. **בכלי טפלון** (teflon) **יש להקל** [הגריש"א זצ"ל: להמתין כ"ד שעות. שבט הלוי, (עי' חוט שני), פסקי תשובות: ע"י הגעלה].

1. **הגריש"א זצ"ל** (בנתיבות ההלכה חמ"ו ריש עמ' שצ"ד) - לשונו מובא לעיל.
2. **שבט הלוי** (מבית לוי ח"א עמ' ל"ד אות ב', הע' ב', ח"ג עמ' כ' אות ב' [לשונו מובא לעיל], ח"ז עמ' כ"ג אות ב', ח"ד עמ' כ' אות ב') – "כלי טפלון אי אפשר להכשיר מחמץ לפסח, או משאר איסורים. אבל מקילים כאשר טיגנו ביצה של זמנינו [שהם ספנא מארעא], במחבת ונמצא בה דם להשהות את המחבת מעל"ע ולהכשירה בהגעלה".
3. **פסקי תשובות** (הע' קפ"ז) – "ובס' סידור פסח כהלכתו פ"ח הערה נג שאף אם משתמשים בה בשמן הרבה אי אפשר להגעיל, שבירר ונודע לו שטפלון בולע שמן ונספג ואינו פולט הכל, ואני שמעתי מגדולי הפוסקים שאם בטעות טיגנו ביצה במחבת טפלון עם מעט שמן ונמצא עליה דם יש להקל להגעילה, בביצים שלנו שרובם ככולם ספנא מארעא".

ה. מראי מקומות – **אג"מ** (יו"ד ח"א סי' ל"ו, לשונו מובא לעיל).

1. **פסקי בושם** (פרק כ"ב סעי' ט"ו, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' שצ"ה) – "הורה שבכל ימות השנה אין צריך להקפיד לייחד קדירה מיוחדת לבישול ביצים".

[ד] בדיקה - סעיף ה'.

א. **בדיקת דם בביצים ע"י קטנים**.

1. **מיקל** – **אור יצחק** (ח"א יו"ד סי' א').

[ה] דם מהלכי שתיים - סעיף י'.

א. **אסור מדרבנן**.

1. **כתובות** (דף ס.) – "תלמוד לומר: הוא, הוא טמא, ואין דם מהלכי שתיים טמא אלא טהור ... וחלופא בדם; כדתניא: דם שעל גבי ככר גוררו ואוכלו, שבין השינים מוצצו ואינו חושש".
2. **רמב"ם** (מאכ"א פרק ו' הל' ב'), **ושאר ראשונים** – "דם האדם אסור מדברי סופרים אם פירש, ומכין עליו מכת מרדות".
3. **מחבר** (סעי' י'), **ושאר פוסקים** – "דם אדם, אם פירש ממנו אסור משום מראית עין".

ב. **אסור מה"ת**.

1. **תנא דבי אליהו** (א"ר ריש פרשה ט"ז) – "אמר לי, אין דם אדם אסור מן התורה, אמרתי לו, בני מה ראיתך, אמר לי, רבי הכתוב אומר לא תאכלו (ויקרא ז' כ"ו), הא אין כאן דם אדם, אמרתי לו, והלא הדברים קל וחומר, מה אם בהמה וחיה ועוף שהן דרכן לאכילה אסור, אדם שאין דרכו לאכילה לא כל שכן שדמו אסור עלינו, והכתוב אומר רק חזק לבלתי אכול הדם [וגו'] (דברים י"ב כ"ג), ואומר כי נפש כל בשר וגו' (ויקרא י"ז ט"ו), להביא את דם האדם שאסור באכילה, דם כל בשר לא תאכלו (שם) בין של בהמה טהורה ובין של בהמה טמאה, לא תאכלו כי נפש כל וגו' (שם), העבודה אף דם החי ונקרש ונתמצה ומיוחד בפני עצמו ונותנו בכלי אחר אף זו אסור באכילה, שנאמר דם, מכל מקום".

ג. מראי מקומות.

1. **שבט הלוי** (ח"ב סי' כ"ב סעי' י') – "בג"ד מביא מתדבא"ר ח"א פט"ו דדם אדם אסור מה"ת, ומצדד שגם ש"ס דידן יכול לסבור כן ואיסורא דקאמר ש"ס איסורא דאורייתא היא, ובעניויות זה א"א דהא דתדב"א שם מייתי ל"י מק"ו מבהמה ועוף, ומוכה בש"ס כריתות כ"א דלית לה לגמ' סברא זו, ועוד דא"כ מ"ט מותר בלא פירש ר"ל בבין השינים דכבר יצא מן הבשר הא כה"ג בבהמה אסור".

ד. **טעם האיסור**.

1. **אתי לאחלופי בדם בהמה**.
(א) **רש"י** (כתובות דף ס.) – "וחילופא בדם. דמדפריש אסור מדרבנן **דמיחלף בדם בהמה** ואתי למימר דם בהמה אכל: דם שעל גבי ככר. כגון שנשכו וניכר בו דם השינים: גוררו. לדם: מוצצו. דהא **ליכא דחזי ליה**".
(ב) **רא"ש** (כתובות פרק ה' סי' י"ט) – "תניא דם שעל הככר גוררו ואוכלו משום דאתי לאיחלופי בדם אחר כיון שפירש שבין השנים מוצצו ובולעו דם מהלכי שתיים מותר".
2. מראית העין.
(א) **תוס'** (כריתות דף כא: ד"ה דכוותה) – "והא דקאמר בדם מהלכי שתיים שהוא אסור מיירי **בשלא נודע מהיכא אתי** אבל אצבעו מטפטף דם שרי משום דמהתם קאתי וליכא לספוקי לא בדם בהמה ולא בדם חיה".

(ב) רוקח (ס"ו תס"ד) – "על ככר אסרי מפני מראית העין".

(ג) אורחות חיים (איסורי מאכלות ס"ו פ"ח) – "דם האדם אסור מדבריהם והוא שפירש משום מראית העין שלא יאמרו דם בהמה או דם עוף אבל דם השניים מוצצו ובולעו ואינו נמנע".

(ד) כל בו (ריש ס"ו ק"ג) – "דם האדם אסור מדבריהם והוא שפירש משום מראית העין שלא יאמרו דם בהמה או עוף הוא אבל דם השניים מוצצו ובולעו ואינו נמנע".

(ה) חינוך (מצוה קמ"ח) – "ודם האדם אסרוהו חכמים מפני מראית העין, ולפיכך אמרו דם שבין השניים מוצצו ובולעו, ושעל הפת גוררו מעליו ואוכל הפת".

3. נ"מ, נטף דם מאצבעו.

(א) מנחת יעקב (סוף כלל ס"ב), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ס"ח) – "וכתב עוד שם בבאר שבע טעם אחר דהא דדם שבין השניים מוצצו משום דאף דחזוי ליה ניכר שהוא בא מן האדם וכה"ג כתבו תוספ' פרק דם שחיטה דף כ"א ע"ב ד"ה דכוות' וכו' ולפ"ז אם אצבע מטפטף דם ג"כ שרי כיון שניכר דמאדם קאתי וכן כתבו התוס' שם אכן לדעת רש"י ג"כ אסור כיון דמתתזי".

(ב) עי' לקמן, לשיטות ומראי מקומות.

1) נטף דם מאצבעו.

א. מיקל [שניכר שהוא דם אדם].

1. תוס' (כריתות דף כא: ד"ה דכוותה) - לשונו מובא לעיל.

2. אורח מישור (ס"ק ה').

3. באר שבע (ס"ו ט"ז) – "לי נראה לפרש הא דקאמר של בין השניים מוצצו ובולעו אין הטעם מחמת דליכא דחזוי ליה אלא אדרבה כל עצמו לא אמר מוצצו ובולעו אלא מטעם דאף אם איכא דחזוי ליה לא אתי לאיחלופי בדם בהמה חיה ועוף מפני דכוודאי מאן דחזוי ליה יאמר כאן נמצא כאן היה כלומר דזה הדם מן האדם עצמו קאתי ואין כאן איסור כלל אפילו מדרבנן כיון שלא פירש ודם האיברים שלא פירש מותר אפילו בדם בהמה ואפילו מדרבנן ולכן לא אסרו רבנן דם אדם מפני מראית העין אלא דוקא אם פירש".

4. פר"ח (ס"ק ט"ו) – "אם פירש ממנו כו. ומדברי התו' דכריתות משמ' דוליכא היתר בדם מהלכי שתים שפי' אבל מדברי הרשב"א בת"ב דף פ"ה ע"ד משמ' דע"י היכר שרי דומיא דדם דגים וכן נראה עיקר כיון שאין איסורו אלא מפני מראית העין".

5. כרתי (ס"ק י"ב) – "אם פירש ממנו. ואי מהני היכרא כמו בדם דגים, נחלק התוספות (כריתות כ"א ע"ב ד"ה דכוותה) ורשב"א (בתהב"א ב"ג ש"ה פ"ט ע"א), ובמילתא דרבנן שומעין להקל (פרי חדש ס"ק ט"ו)".

6. כנפי יונה (סוף ס"ו ס"ו).

7. ערך השלחן (סוף ס"ק ט').

8. נחל אשכול (ח"ג ס"ו כ"ה אות י"ט) – "ואי איכא הוכחה שמאדם בא מותר".

9. זבחי צדק (ס"ק ל"ג) – "דם אדם אם פי' ממנו אסור וכו' אם אצבעו מטפטף דם שרי למצוץ שהרי ניכר דמאצבעו קאתי. בל"י סק"ח משם אורח מישור פר"ח סקט"ו כרתי סק"ב ער"ה סוף אות ט. והגם דהבל"י שם אסר מ"מ להם שומעים דרבים נינהו ועוד דמלתא דרבנן היא ועבדינן לקולא".

10. בן איש חי (שנה ב' פר' טהרות אות א') – "אם אצבעו מטפטף דם ממנה, יוכל להניח אצבעו בפיו אם הדם מטפטף להדיא, שניכר שהוא מטפטף מאצבעו".

11. כה"ח (ס"ק מ"ז) – "והגם דהכנה"ג בהגב"י או' ב"ן בשם דמש"א והבל"י שם אסר כתב שם הזב"צ מ"מ לרבים שומעים ועוד דמלתא דרבנן היא ועבדינן לקולא עכ"ד".

12. ילקוט יוסף (עמ' קצ"ה, קיצור שו"ע ס"ו סעי' י"ט) – "דם האדם אם פירש ממנו, כגון, אם נשך בשנינו כיכר או פרי, ויוצא דם משנינו על הכיכר או הפרי, בכיכר צריך לגרדו, ובפרי יש להזיחו. אבל אם הדם לא פירש ממנו, או שניכר שהוא דם האדם, כגון שהדם נוטף מאצבעו, מותר".

13. עי' משנה הלכות (חי"ג ס"ו ק"י) – "ואם יש לו חתך מה שיוצא משם דם הכ"נ שיותר למצוץ דמו כדרך העולם שאם חותך ידו מכניסו אצבעו או ידו בפיו ומוצצו לרפואה ואין בזה פוצה פה ונדנוד של איסור ח"ו ולכן נמי נראה דמי שיש לו שפתיים שנבקעו מחמת קור וכיוצא בו ומוציא דם שנראה שבא בשפתיים נמי ליכא איסור למצוץ הדם שהוא כמוצץ מבין שיניו ... ודע דהגם דליכא איסור לאכול דם האדם היכא דליכא מראית העין מ"מ נראה כיון דאין דרך העולם לאכול דם האדם אולי יש בזה משום בל תשקצו כמו אוכל מאכלים שאדם קוצה בהם הכ"נ אין דרך בני אדם לאכול דם אדם כלל אפילו עכו"ם ... וצ"ע".

14. מעדני אשר (ס"ו ג') – "ולדינא הסכימו הרבה אחרונים להתיר מציצת אצבע המנטפת דם, עיין כה"ח סקמ"ז ודרכ"ת סקס"ח".

15. הגר"ר רייזמן שליט"א (שמעתי בקלטת, שכן דעת רוב פוסקים).

ב. מחמיר.

1. לפי רש"י (כתובות דף ס.) - לשונו מובא לעיל.

2. תוס' הרא"ש (ש"מ כריתות דף כא: אות י"ג).

3. כנה"ג (הג' ב"י ס"ק נ"ב) – "מהכא משמע דדם מהלכי שתים אסור למצוץ מאצבע המטפטף דם אע"ג דמוכח דמיניה קא אתי דם דהא אוקימנא ברייתא דדם דגים וחגבים מותר לכתחלה בדאית בו קשקשים ודכמתה תני אח"כ אבל דם מהלכי שתים אסור אע"ג דבדגים איירי בכינסו ואלו למצוץ מאצבע לא הוי כינסו אפי"ה אפשר לפרש כן דאסור".

4. בית לחם יהודה (ס"ק ח') – "אסור משום מראית עין. אם אצבעו מטפסף דם שרי למצוץ שהרי ניכר דמאצבע קאתי וכשיש הוכחה מותר אף בדם אדם אורח מישור. ונ"ל דלפי הטעם דרש"י בכתובת דף ס ע"א מוצצו דהא ליכא דחזי ליה עכ"ל א"כ משמע דחזי ליה אסור ה"נ אם מטפסף דם דאסור למצוץ".
5. יד יהודה (הקצר ס"ק י"ז, הארוך ס"ק י"א, ע"י בהשמטות שם) – "ואם נטף דם מאצבעו אסור למצוץ ולבלוע וכן דם מילה".
6. מעדני השלחן (ס"ק פ', פאר השלחן ס"ק רל"ח) – "יש ליהזר לכתחילה".

ג. מראי מקומות – דמשק אליעזר (חולין דף קי., דף שנ"ח. ע"ש שיש ב' מהלכים, ולא נראה שפסק), דרכ"ת (ס"ק ס"ח), משנה הלכות (חט"ז סי' ג'), חיי הלוי (ח"א סי' נ"ב).

1. הגר"ח"ק זצ"ל (דולה ומשקה עמ' רנ"ד) – "דם שפתיים, האם מותר כמו דם פה, או לא. תשובה: אולי".
הגר"ח"ק זצ"ל (לבנימין אמר עמ' ס"ב) – "מהסוגיא בכתובות דף ס' יוצא לכאן דלמצוץ דם ממכה על אצבעו לפי רש"י אסור ולהתוס' מותר (וכ"כ במנחת יעקב) איך נקטינן בזה להלכה. תשובה: פוק חזי מאי עמא דבר".

ד. אם נפסק הטפסוף ונשאר האצבע מלוכלך בדם.

1. לכו"ע יש להחמיר.
 א) בן איש חי (שנה ב' פר' טהרות סוף אות א') – "אבל אם נפסק הטפסוף ונשאר האצבע מלוכלך בדם, אסור להניח בפיו, משום מראית העין".
 ב) כה"ח (ס"ק מ"ח).
 ג) ילקוט יוסף (עמ' קצ"ה, קיצור שו"ע סי' ס"ו סעי' י"ט) – "אבל אם הדם שעל גבי האצבע נתייבש, אסור למוצצו בפיו מפני מראית העין".
 ד) מעדני השלחן (סוף ס"ק פ').

ה. מוצץ הדם מאצבעו.

1. לכו"ע יש להקל.
 א) ע"י הפלאה (כתובות דף ס. ד"ה דם) – "נראה לאו דוקא דם שבין השינים אלא אפילו למצוץ דם חבורה שבידו או דם מילה אין אסור לבלוע כיון דטעמא הוא משום דליכא דחזי לי כמ"ש רש"י ר"ל דאין איסור אלא משום מראית עין והכא אינו נראה ואין דומה לדבר שאסרו מפני מראית עין דאפילו בחזרי חדרים אסור משום דהכא במוצצו בפיו ליכא דחזי ליה אחר שפירש ולא אתי לאחלופי ... וצ"ע".
 ב) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ס"ח).
 ג) נחל אשכול (ח"ג סי' כ"ה אות י"ט) – "ומוצץ הדם מאצבעו דקדם שפרש ניכר שמאדם, וכשהוא בפיו ליכא דחזי ע"י הפלאה".
 ד) שבט הקהתי (ח"ה סי' קכ"ה אות ב' ד"ה ונראה).

ו. מוצץ ופולט לחוץ.

1. לכו"ע יש להקל – כנה"ג (הג' ב"י סוף ס"ק נ"ב), "מיהו דוקא למצוץ מאצבעו ולבלוע אבל למצוץ ולפלוט לחוץ שרי ולא גזרינן שמא יבלע", יד יהודה (הקצר ס"ק י"ז, "אבל מותר למצוץ ולפלוט כה"ג"), דרכ"ת (סוף ס"ק ס"ח), מעדני השלחן (ס"ק פ', פאר השלחן ס"ק רל"ט).

ז. דם שעל מברשת שיניים (blood on a toothbrush).

1. חשב האפוד (קובץ קול התורה ח"נ עמ' י"ח) – "ובדבר שאלתך אם מי שהוא שם את מברשת השיניים לתוך פיו לנקות את שיניו, ויצאה המברשת מלוכלכת בדם שיצא כנראה מן השיניים, אם מותר לו לחזור ולהשים המברשת לתוך פיו עוד פעם. הנה דבר זה מפורש בשו"ע יו"ד סי' ס"ו סעי' י' וז"ל דם אדם אם פירש ממנו אסור משום מראית עין לפיכך אם נשך הככר בשיניו ויצא דם משיניו ע"ג הככר צריך לגרדו אבל שבין השיניים מוצצו עכ"ל. והנה זה פשוט שדם שיצא על מברשת השיניים דינו כדם שיצא משיניו על גבי הככר שאסור משום מראית עין, אשר על כן צריך לנקות המברשת מן הדם ורק אחר הניקוי מותר לחזור ולהשתמש בה ... שוב התבוננתי דאפשר יש לחלק בין דם שעל הככר ובין שבמברשת השיניים כי בדם שעל הככר המראית עין היא שאוכל דם משא"כ דם שעל מברשת השיניים עומד לפלוט, אכן גם טעימה בלשון אסור, נא לעיין ביו"ד סי' צ"ח בט"ז אות ב' ובפמ"ג שם גם בפתחי תשובה שם אות א', ואם אמנם טעימה בלשון אינה אלא מדרבנן, ובמראית עין באיסור דרבנן כתבו התוס' בכתובות דף ס' ע"א להקל בציעא, אכן כמובן אין זה אלא במקום צורך, ואין שום צורך להכניס המברשת עם הדם לתוך הפה".
2. הגר"ח"ק זצ"ל (דולה ומשקה סוף עמ' רנ"ג) – "המצחצח שיניים עם מברשת שיניים ויצא דם על המברשת, האם כשחזור הדם לפיו אסור לבלוע, או לא ... תשובה: יתכן שמותר".
3. תשובות והנהגות (מה טובו גליון י"ב עמ' צ"ז אות ד') – "מי שבאמצע צחצוח השיניים הוציא את המברשת מהפה והיא מלוכלכת בדם אי"צ לנקותה לפני שמכניסה שוב לפה".

[ז] מינקת שיש לה פצעים: ובזמן שהתינוק יונק גם מוצץ דם, האם מותר להניק התינוק.

א. מותר.

1. משנה הלכות (חט"ז סי' ג') – "עוד נלפענ"ד לחדש דכל מקום שאסרו חכמים משום מראית העין גבי קטן ליכא להאי איסורא חדא דקטן לאו בר קיבולי תקנתא דחז"ל. והשנית דאיסור מראית העין הוא שלא יבא לידי חשד או שלא ילמדו ממעשיו ומקטן ליכא **חשדא ולא שמא ילמדו ממעשיו** ולפ"ז לקטן אפי' הי' דם מכונס הי' מותר כן הינלפענ"ד אלא שאין הז"ג כעת לברר יותר, ולכן לפענ"ד אין חשש שהתינוק ינק מהאם".
2. ששכ"ה (אסיפת יצחק תמוז תשס"ח) – "שאלה: מיניקת שיש לה פצעים, ובזמן שהתינוק יונק גם מוצץ דם, האם מותר להניק התינוק. תשובה: מותר".
3. שבט הקהתי (ח"ה סי' קכ"ה) – "התינוק יכול לינק אע"פ דמוצץ ג"כ דם ואין חשש כלל".
4. הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ג' תמוז תשס"ח) – "שאלה: מיניקת שיש לה פצעים ובזמן שהתינוק יונק גם מוצץ דם האם מותר להניק התינוק. תשובה: כן".
5. אבני ישפה (אסיפת יצחק כ"א סיון תשס"ח) – תשובה: "בענין השאלה שלפעמים יש לאמא פצעים שמוציאים דם, והתינוק שיונק מוצץ גם דם יחד עם חלב, אם מותר הדבר הזה או לא. לא שייך איסור לענין תינוק, שהרי התינוק גם יונק בשבת, וכיון שזה דרכו של התינוק לינוק מאמו הרי זה חילול שבת מן התורה של איסור דש. ואין זה כמו יונק מן הבהמה שהוא איסור דרבנן, שהרי אין דרך לינוק מן הבהמה אלא חולבים את הבהמה, אבל ודאי שדרכו של התינוק לינוק מאמו, ובכל אופן האמהות מניקות בניהם בשבת אף שמכשילים התינוק באיסור תורה בידים. אבל התשובה היא שאכילת התינוק הוא ענין של פקוח נפש, ולכן מותר לתינוק לחלל שבת. לכן גם אין לחשוש לדם שיוצא שהרי איסור דם של בן אדם הוא אינו בכרת כמו איסור שבת, ולכן כמו שמותר לתינוק חילול שבת, גם מותר לו לשתות הדם שיוצא מן האמא. ולפי דברינו גם כאשר החלב אם הוא בתוך בקבוק ויש שם גם דם בתוכו, בכל אופן הדבר מותר. ועיין בספר שמירת שבת פ' ל"ו סע' כ"א ובהערות שם דברים דומים".

ב. בציור הנ"ל אם שואבת החלב לתוך בקבוק וניכר שם מראה.

1. מיקל.
  - (א) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ג' תמוז תשס"ח) – "שאלה: בציור הנ"ל האם מותר להאשה לשאוב החלב לתוך בקבוק וליתן להתינוק אם נראה אדום בתוך הבקבוק. תשובה: כן".
  - (ב) אבני ישפה (אסיפת יצחק כ"א סיון תשס"ח) - לשונו מובא לעיל.
2. מחמיר.
  - (א) ששכ"ה (אסיפת יצחק תמוז תשס"ח) – "שאלה: ובציור הנ"ל האם מותר לאשה לשאוב החלב לתוך בקבוק וליתן להתינוק אם נראה אדום בתוך הבקבוק. תשובה: אסור".

דב סימן ס"ז

[א] בשר חי - סעיף ב'.

[א] בשר חי - סעיף ב'.
א. ראשונים.

1. מיקל.

(א) תוס' (שבת דף קכח. ד"ה דחזי, חולין דף יד. ד"ה ונסבין).

(ב) תוס' הרא"ש (שבת דף קכח. ד"ה דחזי).

(ג) ראב"ד (מאכ"א פרק ו' הל' י"ב, תשובות ופסקים סי' ר"ז ד"ה מליחת) – "והרוצה לאכול בשר חי וכו'. כתב הראב"ד ז"ל לבשר חי אינו צריך מליחה דדם האברים דלא פירש מותר וכן כתב רב אחאי ז"ל, עכ"ל".

(ד) רמב"ן (חולין דף טו: ד"ה מותר).

(ה) סמ"ג (לאוין קל"ז, מ"ו ע"ד) – "אבל אם לא פירש מותר כמו שמוכיח בחולין פרק קמא (טו, ב) ובמסכת שבת פרק מפנין (קכח, א ותד"ה דחזי) שאדם מותר לאכול בשר חי בלא מליחה (ע"פ יראים סי' מה ע"ש)".

(ו) רשב"א (תוה"ב בית ג' שער ג' ע'ג, שבת דף קכח. ד"ה הכי).

(ז) ריטב"א (שבת דף קכח. ד"ה איתמר).

(ח) רא"ש (חולין פרק א' סי' י"ט).

(ט) ר"ן (חולין דף ד. ד"ה השוחט לחולה, דף ל: ד"ה חוטי).

(י) מאירי (שבת דף קכח. ד"ה בשר).

(יא) טור (סעי' ב').

2. מחמיר.

(א) רמב"ם (הל' מאכ"א פרק ו' הל' י"ב) – "והרוצה לאכול בשר חי מולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה ואחר כך יאכל".

ב. פוסקים.

1. מיקל – מחבר (סעי' ב', או"ח סי' ש"ח סעי' ל"א, סי' ש"ח סעי' ב', "מותר לאכול בשר חי בהדחה בלא מליחה"), לבוש (סעי' ב', סעי' ו'), ים של שלמה (חולין פרק א' סי' כ"ו), ש"ך (סי' ע"ו ס"ק י"ז), פרי"ח (סי' ע"ו ס"ק י"ח), באה"ט (סי' ע"ו ס"ק י"ג), חכ"א (כלל כ"ט סעי' י"ז), חונ"ד (סי' ע"ו חי' ס"ק י"ב), ערה"ש (סעי' ז'), בן איש חי (שנה ב' פר' תזריע סעי' ב'), מ"ב (סי' ש"ח ס"ק קכ"ה, סי' ש"ח ס"ק י', סי' שכ"א ס"ק כ"א), שפת אמת (שבת דף קכח), הליכות עולם (ח"ו עמ' א', "וכן עיקר"), פוסקים.

ג. הטעם להחמיר: משום ע"י שלועס בין שיניו יוצא דם בעין.

1. כנפי יונה (ד"ה והנ"ל) – "או מה שלועס בין שיניו יוצא דם בעין מן הבשר".

2. ע"א אורי ברוך (על חו"ד סי' ס"ט בי' ס"ק ג') – "יעיין בב"י סי' ס"ט בשם מוהר"י בן חביב שמקשה דדברי הרמב"ם סותרים. דאוסר בשר (באומצא) ומתיר ע"י מליחה ואם נאמר דדוחקא דשנים גורם שיפרש הדם ממקום למקום לק"מ".

3. מרחשת (ח"א סי' כ"ח ענף א' אות ג').

4. ערה"ש (סעי' ט') – "וטעמא רבה איכא במילתא דבשלמא כשמצמיתין אותו בחומץ שוב לא יפרוש כלל אבל בלא זה הא כשיתחיל ללועסו בין השיניים יוצא דם והוה דם שפירש ולכן מפרש דזה שהתיר הש"ס אומצא זהו כשמניחה בחומץ דוקא".

5. ע"א ערוגות הבושם (סי' ס"ו אות א' ד"ה אמנם).

6. בית יהודה (דרכ"ת ס"ק י', לשונו מובא לקמן) – "הטעם של הרמב"ם שכ' דאסור לאכול בשר חי בלי מליחה משום דמחמת דוחקא דשניים יצא הדם ולא הותר בלא מליחה אא"כ חלטו בחומץ או ברותחין".

ד. אם מותר ללועס בשר חי בשיניים ואח"כ לבלוע, שהדם פורש לחוץ.

1. מיקל [דכל דרך אכילה לא מקרי פרישה, א"נ התפארת צבי].

(א) כנפי יונה (ד"ה ונ"ל) – "דפרישה דבתוך הפה מאי שמוציא כסיסת השיניים לאו פרישה הוא".

(ב) גר"ז (או"ח סי' ש"ח סעי' ס"ה) – "בשר חי אפילו תפל שאינו מלוח כלל מותר לטלטלו מפני שראוי לאכילת אדם שיש בני אדם שדעתם יפה וכוססין בשר חי (שאינן איסור באכילתו משום דם כמ"ש ביו"ד סי' ס"ז)".

(ג) ערוגות הבושם (סי' ס"ו אות א' ד"ה אמנם, סי' פ"ד ס"ק א', ע"י פתיחה להל' מליחה אות ג' סוף ד"ה ודע, ע"י סי' ס"ט ס"ק ד') – "די"ל דזה לא מקרי דם שפירש מה שפירש תוך פיו".

(ד) תפארת צבי (שו"ת יו"ד סי' ד' אות ג' ד"ה וגם) – לטעם אחר, ע"י לשונו מובא לקמן.

(ה) חכמת שלמה (סי' צ"ח על סעי' א' ד"ה והנה), הו"ד בפמ"ג השלם (סי' צ"ח מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ה') – "בשלמא אם טעמו כשהוא חוץ מפיו, אז כיון דפירש הדם בחוץ נאסר מכח דם, אבל אם אכלו בפיו, אז נהי דפירש בפיו, זה לא נקרא פירש כמו שקיימא לן [סימן סו סעיף י] דם שבין השיניים מוצצו, הרי מה שבפיו לא נחשב פירש, ולכך העיקר דלא כהחות דעת, ואף באכילה מותר".

- (ו) מ"ב (סי' ש"ח ס"ק קכ"ה) – "שיש בני אדם שדעתם יפה וכוססין בשר חי [שאין איסור באכילתו משום דם אחר שהודה כשאוכלו כשהוא חי כמ"ש ביו"ד סימן ס"ז]".
- (ז) יד יהודה (הקצו"ד ס"ק ד', הארוך ס"ק ה') – "בח"ד בסי' ס"ט הוכיח מזה דאינו נסחט ע"י לעיסה והוא דבר שהשכל מכחישו אך פשוט נראה דס"ל דזה לא מקרי פירש כלל כל שנפרש דרך אכילה. וראיה גמורה לזה מתולעים דנולדו בתלוש דאינו אסורים אלא לאחר שפירשו ואף אם פירש לחוץ הפרי קצת או ע"ג גרעין הפרי ובלא זה מותר לאכול הפרי ולא חיישינן למה שיפירש בפיו דרך אכילה. וכן תולעים שנולדו במים מותר לשתות ולקבל בפיו התולעת בעצמו מתוך המשקה ולאכלו כמ"ש הפ"ת והפ"מ בסי' פ"ד והפ"ח שאוסר שם בזה דבריו תמוהים וע"ש אף דאסור כשפירש חוץ להמשקה לא אמרינן דזה הוי כפירש אע"כ דכל דרך אכילה לא מקרי פרישה וה"ה בזה וברור".
- (ח) דלתי תשובה (סי' ס"ט ס"ק ג') – "דבר שהחוש והראות מכחישו. דהא חזינן דע"י נשיכה ואכילה יוצא דם ... דדרך אכילה לא מקרי פירש".
- (ט) שרידי אש (ח"ב סי' ט"ז) – "ובאמת מה שכתב החו"ד לחלק בין דוחקא דסכינא לבין דוחקא דשיניים - הוא דחוק מאד והוא דבר שהחוש מכחישו, דודאי ע"י שיניים יש יותר דוחקא מאשר בסכין. ודבר ברור שאם אכלה שונרא מעט מן הבשר שצריך הדחה. אלא שלפי"ז יהי אסור לאכול בשר חי ע"י לעיסה. ובאמת כתב בספר בית יהודה שי"ל שזהו טעמו של הרמב"ם שאסר לאכול בשר חי בלא מליחה. עיין בדרכי תשובה סי' ס"ז סק"י. ברם, נראה פשוט שהדם שפירש ע"י לעיסה אינו נקרא דם שפירש, שכך היא דרך אכילתו ומכיון שהתירה התורה אכילת בשר חי ע"כ גם הלעיסה מותרת. ומצאתי שכבר כ"כ בערוגת הבושם, עיין בדרכי תשובה שם. ולכן נראה שמותר להאכיל לחולה בלא שום פקפוק וכן כתב בדרכי תשובה שם, בשם כמה אחרונים, עי"ש".
- (י) חדות יעקב (יו"ד סי' ז' אות ב', אות ז') – "דלכ"ע שינים מפליטין דם כמו סכין כי לפי הסברא אין שום טעם לחלק בין סכין לשיניים, ואמנם אפ"ה אין לאסור לאכול בשר חי מטעם זה כי לפי ענ"ד אין שייך לאסור דם שפירש אלא דוקא אם פירש לאויר העולם ... אבל אם פירש בתוך הפה בשעת לעיסה לא חשיב פירש ושרי".
2. מראי מקומות – זר זהב (על או"ה כלל נ"ח אות ד', "קושיא גדולה"), עצי העולה (מליחה כלל א' ס"ק ג'), הליכות עולם (ח"ו עמ' ה' ד"ה והנה), דברי סופרים (סי' ס"ט ס"ק ו', עמק דבר ס"ק פ"ח), שבט הקהתי (ח"ג סי' רי"ח אות א'), ילקוט יוסף (הע' ב', סי' ס"ט הע' ט"ו).
- (א) חו"ד (סי' ס"ט ב' ס"ק ג') – "עיין ש"ך ס"ק ג' דדוקא בסכין אבל קרע ביד לא. וכתבו האחרונים הטעם דטבע הדם למשוך אחר הסכין ונראה גם כן דדוקא בסכין דטבע הדם לגרר אחר חתיכת הסכין אבל אם אכל שונרא חתיכה אפשר דלא אמרינן דהוי דוחקא דשיניים כמו דוחקא דסכינא דאין טבע של דם לגרור רק ע"י הסכין דאי לא תימא הכי בשר חי דמותר לאכול באומצא היכי משכחת לה הא יוצא דם בעין ע"י דוחקא דשיניים ודוחק לומר דמותר ע"י בליעה דוקא וללועסו אסור וצ"ע דין זה".
- (ב) ערה"ש (סעי' י') – "ודע דבשבת [קכח א] מבואר דרק בשר עוף כבר אווזא וכיוצא בזה חזי לאומצא ולא בשר בהמה ע"ש דמשמע דבשר בהמה א"א לו לאדם לאוכלה כשהיא חיה ושום אחד מהפוסקים לא הזכיר זה ואולי מדסתמא אמרו חז"ל בחולין [טו ב] השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא ולא אמרו השוחט עוף ש"מ דגם בבהמה הדין כן אמנם אין זה ראייה גמורה לדחות דבר המפורש בש"ס ואדרבא סתמא דמילתא לחולה מאכילין בשר עוף ולא הוצרך הש"ס לפרש ואולי דמטעם זה לא התיר הרמב"ם בלא חומץ כמ"ש וסברא גדולה יש לחלק בין עוף לבהמה דעוף בשרו לבן מפני מיעוט הדמים שבו ואין חשש שיוצא הדם כשילעוס אבל בהמה בשרה אדום מפני ריבוי הדמים וזה שלא כתב דבעוף מותר גם בלא מליחה משום דאין זה מפורש בש"ס להדיא ואולי דגם בעוף צריך חומץ ואין דרכו להביא דין שאינו מפורש בש"ס להדיא וצ"ע לדינא אך לדין אין נ"מ בזה כמו שיתבאר".
- (ג) דרכ"ת (ס"ק י', עי' סי' ס"ט ס"ק י"ג) – "עי' בחו"ד ... ועי' בס' ערוגות הבושם להלן סי' ס"ט אות ד' באמצע הדיבור שכ' שקושיות החו"ד הוא קושיא עצומה ודין זה צ"ע ועיי"ש עוד בדבריו לעיל סי' ס"ו סעי' בד"ה אמנם ועי' בס' בית יהודה (מהגאון מהר"י לאנדא ז"ל) שעמד בזה וכל דבאמת י"ל דזהו הטעם של הרמב"ם שכ' דאסור לאכול בשר חי בלי מליחה משום דמחמת דוחקא דשיניים יצא הדם ולא הותר בלא מליחה אא"כ חלטו בחומץ או ברותחין עיין שם אולם הנה הערוגות הבושם בעצמו להלן סי' פ"ד סוף אות מ' הוכיח בראיות דמה שפ"י ע"י הלעיסה לא מקרי פירש כיון דבשעה שלקחו לתוך פיו עדיין לא הי' פירש הדם רק שפירש אח"כ בתוך הפה לא מקרי פירש לענין דם אברים עיין שם לדרכו ועי' בשו"ת מור ואהלות (להרב מהר"א פוסק ז"ל) באוהל ים המלח סי' ד' שהביא דברי הערוגות הבושם הנ"ל ועיי"ש במה שהאריך בזה וסיים ולדינא להתיר לאכול חי בלי מליחה וחליטה כלל צ"ע וכו' מיהו בחולי אף שאין בו סכנה שרופאים צוהו לאכול כך התרתי שיאכל אף ע"י לעיסה וכו' עיין שם שוב ראיתי בס' תוספת ירושלים שכ' לדינא דאם נשך בשיניו מהחתיכה צריך להדיח מקום הנשיכה שנשאר בידו מהדם הנפלט אגב דוחקא דשיניו ודוקא החלק הנשאר בידו מהנשיכה כיון שהוא מבחוץ צריך להדיחו אבל החלק הנשיכה שבתוך הפה אף שיצא דם לתוך הפה מותר דהו"ל בכלל דם שלא פירש דמה שפירש כשהוא בפיו לא מקרי פירש עיין שם. וכ"כ ביד יהודה ס"ק ד' דמה שנסחט בפיו ע"י לעיסה אין לחוש עיין שם".
- (ד) אג"מ (יו"ד ח"א סי' ס"ז) – "ומשה"ק ידידי על המחבר סי' ס"ט שאם אחר שהדיח חתך כל נתח לשנים צריך לחזור ולהדיח א"כ איך מותר לאכול אומצא הא איכא דוחקא דשיניים, עיין בחו"ד שהוכיח מזה דצריך סכין דוקא משום שטבע הדם לגרר אחר הסכין וכוונתו דבעינן תרתי כדאיתא שם בחדושים עיי"ש ומ"מ נשאר בצ"ע. ואליבא דהפ"ח שמצריך להדיח גם בלא סכין נצ"ל דרק בבליעה בלא לעיסה מותר באומצא כהדוחק שכתב החו"ד שם".
- (ה) הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת יומא דף פ. ד"ה והנה) – "בחו"ד ...".
- הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת חולין דף קיב.) – "ויש מתרצים דכיון שפורש בתוך פיו לא מיקרי פריש ואינו נראה, אלא צ"ל שחתכוהו חתיכות קטנות והדיחום ובלעום ללא לעיסה".
- (ו) נטעי גבריאל (נדה ח"א עמ' ל') – "סיפר הגאון רבי העניך פאדווא זצ"ל שבירושלים היה מורה הוראה מובהק הג"ר דוד בהר"ן זצ"ל, ואמר פעם שכל רב צריך להורות רק עפ"י מסורה, למשל אומצא שהוא בשר חי הוא פשוט בלי שום מחלוקת שמותר

לאוכלו בלי מליחה כמבואר בשו"ע יו"ד סי' ס"ז, ויש מקומות שאוכלין בשר חי, ועכ"ז למעשה אם ישאל ממני להורות מה נקרא בשר חי, איני יודע להשיב, מפני שאין לי מסורה על זה ולא היה לי שימוש חכמים למעשה בשאלה של בשר אומצא בפועל, אם הכוונה לבולעו שלם או ללעסו או לחותבו, הכוונה של שימוש הוא שצריך לראות בבירור עם ציור, עכ"ד".

ה. נ"מ: **כבד חי**.

1. מחמיר.

(א) פמ"ג (סי' ע"ג שפ"ד סוף ס"ק י') – "ומיהו לאכול הכבד חי נמי יש לאסור דלא שייך פולטת כו".
 (ב) הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת חולין דף קי: ד"ה ובהא) – "כבדא ... ובהא דשרי לאכול באומצא אף בלא מליחה, משום דלא פירש, כמבואר בגמ', ולכאורה הרי מיד בלעיסה מפריש דם הרבה בתוך פיו, ואמאי לא ייחשב כדם שפירש, וצ"ל דחותך לחתיכות קטנות ומדיח וכך בולע בלי לעיסה. ודלא כמו מי שכתב דבתוך פיו לא חשיב פירש".

2. מיקל.

(א) ערך השלחן (סי' מ"ב ס"ק ז') – "צריך להדיח הכבד מדם בעין אבל מדם שבתוכו אין לחוש דהא מותר לאכול בשר חי בלא מליחה וה"ה בכבד כנר' מדברי הפוסקי' שלא חילקו דכל זמן שלא פירש דמו מותר כמו שאר בשר ה'סלת למנחה כלל פ"ח ע"ש וכ"כ בהדי' התוס' בחולין דף קי"א ...".

(ב) עי' שרידי אש (ח"ב סי' ט"ז) – "נראה פשוט שהדם שפירש ע"י לעיסה אינו נקרא דם שפירש, שכך היא דרך אכילתו ומכיון שהתירה התורה אכילת בשר חי ע"כ גם הלעיסה מותרת. ומצאתי שכבר כ"כ בערוגת הבושם, עיין בדרכי תשובה שם. ולכן נראה שמותר להאכיל לחולה בלא שום פקפוק וכן כתב בדרכי תשובה שם, בשם כמה אחרונים, עי"ש".

1) הרא"ח אביטן (בית הלל חכ"ז סוף עמ' קכ"א) – "וכן עיקר להלכה".

3. מראי מקומות – הר"א בן אדיבה (בית הלל חכ"ו עמ' קמ"ח), הריח"א ציון (בית הלל חכ"ח עמ' קנ"ז).

(א) דברי סופרים (סי' ס"ט עמק דבר סוף ס"ק פ"ח) – "ונפק"מ בין התירושים, דלהחוו"ד נראה פשוט דכבד ודאי אסור לאוכלו חי, דודאי מודה החוו"ד שע"י הלעיסה יוצא דם, דהכבד מרובה בדמים, אבל להיד יהודה לכאורה מותר".

דיני מליגת הראש והעופות

סימן ס"ח

ה] כלי שני - סעיף י"א.

ג] טלפים - סעיף ח'.
ד] עירווי - סעיף י'.

א] ראש לצלותו - סעיף א'.
ב] בישל הראש שלם - סעיף ד'.

א] ראש לצלותו - סעיף א'.
א. עי' סי' ע"א סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב] בישל הראש שלם - סעיף ד'.
א. עי' סי' ע"א [סעי' א' ו] סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ג] טלפים - סעיף ח'.
א. עי' סי' ע"א סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ד] עירווי - סעיף י'.
א. עי' סי' ק"ה סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ה] כלי שני - סעיף י"א.
א. עי' סי' ק"ה סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

הלכות מליחה

סימן ס"ט

א] דם שבשלו.	יא] בלי הדחה אחרונה - <u>סעיף ט'</u> .	כא] מהו כלי מנוקב - <u>סעיף ט"ז</u> .
ב] הדחה ראשונה - <u>סעיף א'</u> .	יב] נאמנות - <u>סעיף י'</u> .	כב] מלח בכלי שאינו מנוקב.
ג] בדיעבד - <u>סעיף ב'</u> .	יג] ספק.	כג] מליחה בכלים.
ד] המלח - <u>סעיף ג'</u> .	יד] בלא מליחה - <u>סעיף י"א</u> .	כד] כבוש בכלים.
ה] סוג מלח.	טו] שהה ג' ימים - <u>סעיף י"ב</u> .	כה] מלח בכלי מנוקב - <u>סעיף י"ז</u> .
ו] מקום נתינת המלח - <u>סעיף ד'</u> .	טז] בשר קפוא.	כו] בשר בכלי שאינו מנוקב - <u>סעיף י"ח</u> .
ז] חתך אחר מליחה - <u>סעיף ה'</u> .	יז] שרו תוך ג' ימים - <u>סעיף י"ג</u> .	כז] שיתנגנו על האור וירתיה ויתחיל להתבשל.
ח] שיעור מליחה - <u>סעיף ו'</u> .	יח] הדחה בשבת.	כח] חליטת בשר - <u>סעיף י"ט</u> .
ט] ניפוץ, הדחה אחרונה - <u>סעיף ז'</u> .	יט] תערובות - <u>סעיף י"ד</u> .	כט] ציר - <u>סעיף כ'</u> .
י] הדיח בלא ניפוץ - <u>סעיף ח'</u> .	כ] כבוש מעל"ע - <u>סעיף ט"ו</u> .	ל] צלי - <u>סעיף כ"א</u> .

דור המלקטים - אוצרות משה (נידאם), אורחות הבית (פרק ו', שטרנבוך), גיא מלח (אריאל), דברי בנייהו (דיין), דברי סופרים (יברוב), הליכות עולם (ח"ו, יוסף, עבדיה), ויאמר אברהם (עדם), ויזרע יצחק (זעפראני), ילקוט יוסף (יוסף, יצחק), מנחת פרי (רוטנברג), מעדני השלחן (רבינוביץ), עמודי הבית (נידאם), קיצור שו"ע (פפויפר), תשואות חן (גרנג'ווד).

א] דם שבשלו.

מנחות (דף כא.) – "דאמר זעירי א"ר חנינא: דם שבישלו אינו עובר עליו, ורב יהודה אמר זעירי: דם שמלחו אינו עובר עליו".

א. ראשונים.

1. מדרבנן.

- (א) **תוס'** (חולין דף קיא. ד"ה דם).
 (ב) **רשב"א** (חולין דף קיב. ד"ה אמר רב, דף קט, ע"י דף קיא. ד"ה רב, תוה"ב הארוך בית ג' שער ג' דף פ"א-א', הקצר שם ע"ט-ב') – "דדם שבשלו הוא מדרבנן".
 (ג) **רא"ה** (בדק הבית בית ג' שער ג' דף ע"ח-א', שם ע"ח-ב') – "דדם שבשלו דרבנן הוא".
 (ד) **רא"ש** (חולין פרק ח' סי' כ"ז, ע"י סי' ל"ז ומעדני יו"ט שם אות ע').
 (ה) **ר"ן** (חולין דף מא: סוף ד"ה ומיהו) – "ואין להחמיר בזה כל כך דדם שבשלו אינו עובר עליו".
 (ו) **או"ז** (ח"א סי' תע"ד) – "דלא אסיר אלא מדרבנן כההיא דהקומץ רבה דא"ר יהודה אמר זעירא דם שמלחו אינו עובר עליו".
 (ז) **או"ה** (כלל ז' דין ג').

2. איסור דאורייתא.

- (א) **רש"י** (חולין דף קט. ד"ה הלב) – "בהמה חייב כרת אם לא קרעו לאחר בשולו".
 (ב) **רמב"ם** (הל' מאכ"א פרק ט' הל' ו') [כפי שלמד הבית יוסף בדבריו סי' פ"ז ס"ק ו', הו"ד בש"ך שם ס"ק ט"ו. ועי' נקה"כ שם]. ע"י פרק ו' הל' ו' [כמו שלמד בדבריו הלחם משנה. וע"ש במגיד משנה. גור אריה, מחנה אפרים, ומרכבת המשנה].
 (1) **פמ"ג** (ריש הפתיחה להל' מליחה) – "והב"י בסי' פ"ז כתב דהר"מ סובר כרש"י דם שבישלו עובר עליו. ועיין בהלכות מאכלות אסורות פ"ו הל' ו' כתב המ"מ דלא נתבאר בדברי רבינו דם שבשלו אי חייב עליו או לאו ועיין לה"מ שם. וי"ל דה"ק לא נתבאר לענין כרת אבל מלקות חייב. או אפשר אפי' מלקות אין בו ומ"ש בפ"ט ה"ד בישראל בחלב מתה או דם פטור ואין לוקין על אכילתו משום בב"ח משמע דהיה לוקה משום דם לא קאי כ"א אחלב מתה דלוקה משום נבילה כמ"ש הב"ח בקו"א סימן פ"ז וע"ש פרישה דסובר דלית בחלב מתה כ"א איסור דרבנן כמו ביצת נבילה ולדידיה ע"כ קאי אדם".
 (2) **מראי מקומות** – **מחזיק ברכה** (ריש סי' ט"ט).
 (ג) **רע"ב** (חולין פרק ח' משנה ג') – "בלב בהמה חייב כרת אם אכלו ולא קרעו לאחר בשולו".

3. מראי מקומות.

- (א) **תוס'** (חולין דף קט. ד"ה הלב), ס' התרומה (סוף סי' נ"ה), אורחות חיים (מאכ"א אות צ'), כל בו (סי' ק"ג) - כולם פריך על רש"י, שדם שבשלו אינו עובר עליו. אמנם יש לומר, שפריך מצד כרת, אבל עדיין יש איסור דאורייתא. וכן נראה מתוס'.

פוסקים.

ב. מדרבנן.

1. **ב"י** (סי' ס"ט ס"ק י' סוד"ה וכתב, ע"ע סי' ע"ג ס"ק ב') [חד מהלך בדעת הרשב"א דף קיא. ד"ה כתנאי], סי' ע"ו ס"ק ד' [מדברי הר"ן חולין דף מא: ד"ה ומיהו], ס"ק ו' [מדברי הרשב"א חולין דף קיב. ד"ה אמר], וסוף ס"ק ו' [מדברי הרשב"א בתורת הבית ע"ט:] – "איסורא דרבנן דכיון דמליח כרותח הוי דם שבשלו ואינו עובר עליו".
 (א) **אמנם** ע"י המחבר (סי' פ"ז סעי' ו'). [לפי הש"ך שם ס"ק ט"ו, וע"ע בנקה"כ שם].

- (ב) וכדאי בפמ"ג (פתיחה להל' מליחה) – "והנה דעת המחבר ממה שהשמיט עובד כוכבים מסל"ת אין ראייה דאיתחזק איסורא ולא ס"ל עובד כוכבים אנקיותא קפדי וממ"ש בסי' פ"ז ס"ו דאין לוקין על אכילתו משום בב"ח הא משום דם הי' לוקין יש ראייה וכמ"ש הש"ך שם".
- ג) מראי מקומות – זבחי צדק (ס"ק א'), כה"ח (סי' ס"ט ס"ק א'), הליכות עולם (ח"ו סוף עמ' מ"ב).
2. רמ"א (סי' ס"ט דר"מ ס"ק י"ט, תורת חטאת כלל א' דין ז').
3. יש"ש (חולין פרק ח' סי' צ"ד).
4. נחלת שבעה (סי' כ"ח) – "דם שאינו בעין שבשלו אינו עובר עליו דאינו אלא מדרבנן".
5. ט"ז (סי' ס"ט ס"ק מ"ב, ס"ק ע"ו, נקוה"כ על ש"ך ס"ק נ"ז, סי' ע' ס"ק ד', סי' פ"ז ס"ק ט"ו, עי' נקוה"כ שם, סי' צ' נקוה"כ על הט"ז ס"ק ב') – "אנן קי"ל דדם שבישלו או שמלחו אינו אלא מדרבנן".
7. בית הליל (סי' ס"ט ס"ק י"ד, ס"ק ט"ו).
8. פר"ח (סי' ס"ט ס"ק א', ס"ק י"ד, ס"ק מ"ב, ס"ק מ"ח, סי' ע"ו ס"ק כ"ג, סי' פ"ז ס"ק י"ג) – "וכן עיקר".
9. שבות יעקב (ח"ג סי' ס"ב) – "איסור דם הכבד והלב שבשלו ומלחו הוא רק מדרבנן".
10. כנה"ג (סי' ס"ט הג' ב"י ס"ק קל"א).
11. כרתי (סי' ע' ס"ק כ"ז, סי' ע"ב ס"ק ג', סי' פ"ז ס"ק י"ג) – "דקיימ"ל דם שבשלו דרבנן".
12. בית לחם יהודה (סי' ס"ט ס"ק א').
13. תפארת למשה (סי' ס"ט על הש"ך ס"ק נ"ג).
14. אמונת שמואל (סי' כ"ח) – "דדם שנתבשל או דם מליחה דרבנן כמבואר בגמרא דמנחות ובפוסקי' א"כ הוה ספיק' דרבנן".
15. פנים מאירות (ח"א סי' י"א, דם שבישלו הוא מדרבנן".
16. שלחן גבוה (סי' ס"ט ס"ק ג', ס"ק מ"ג, סוף ס"ק מ"ד, סי' ע"ב סוף ס"ק ו', סי' ע"ה ס"ק ז', עי' כללים אות קי"ז).
17. נוב"ק (אה"ע סוף סי' ל"א, סי' ס"ט דגול מרבבה תנינא על הש"ך ס"ק נ"ז).
18. חגורת שמואל (סי' ס"ט ס"ק ל"ב, ס"ק ל"ד, ס"ק מ"ז) – "דם שמולחו ודם שבשלו אינו אלא מדרבנן".
19. פמ"ג (סי' ס"ט שפ"ד ס"ק ל"ז, הקדמה למליחה, סי' ע' שפ"ד ס"ק י"ח, ס"ק כ"ט ד"ה ודע, סי' פ"ז מש"ז ס"ק ו', שפ"ד ס"ק ט"ו, סי' צ"ב מש"ז ס"ק י"ב, סי' צ"ח שפ"ד ס"ק ז', סי' ק"ה שפ"ד ס"ק ב', סדר הנהגות הנשאל עם השואל באו"ה סדר ב' אות ל"ט, אות מ', או"ח סי' תנ"א מש"ז ס"ק ט' ד"ה כבוש).
20. גר"א (סי' ס"ט ס"ק מ"ד, ס"ק נ"ג, ס"ק נ"ו) – "דדם שבישלו ושמלחו מדרבנן כמ"ש במנחות כ"א א".
21. באה"ט (סי' ס"ט ס"ק ל"ו).
22. ישועות יעקב (סי' ס"ט ס"ק י', ס"ק י"א).
23. יד אפרים (סי' ס"ט על מחבר סעי' ו') – "דקי"ל דדם שבישלו אינו רק דרבנן".
24. יד אברהם (סי' ס"ט על רמ"א סעי' י', עי' סי' פ"ז על מחבר סעי' ו').
25. חו"ד (סי' ס"ט ח"י ס"ק ס"ו, בי' ס"ק י"ז, סי' ע' ח"י ס"ק י').
26. הג' רע"א (סוף סי' ס"ו).
27. שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ג סוף סי' ס"א) – "לדידן דקי"ל דם שמלחו ובשלו מדרבנן".
28. האלף לך שלמה (י"ד סי' קכ"ד, סי' קכ"ה, סי' ק"ל, סי' קל"ח, טוב טעם ודעת תליתאי סי' קל"ג ד"ה והנה).
29. צבי לצדיק (סי' ס"ט על ש"ך ס"ק מ"ח).
30. גליון מהרש"א (סי' ס"ט על מחבר סעי' י').
31. ערוגות הבשם (פתיחה להל' מליחה אות א').
32. ערה"ש (סי' ס"ט סעי' נ"ח, סעי' ס"א, סעי' ע"ה, סי' ע"ד סעי' ב', סי' ס"ז סעי' ה') – "ודם שבישלו או מלחו דעת רוב רבותינו ראשונים ואחרונים דאין בזה רק איסור דרבנן".
33. שבט הלוי (ח"ג סי' ק"ג אות ב').
34. הליכות עולם (ח"ו עמ' ל"ה, עמ' ל"ז, עמ' פ"ה, עמ' פ"ט, יביע אומר ח"א י"ד סי' ג' אות ה') – "מ"מ הא קי"ל דם שבשלו אינו עובר עליו, וכדאמרינן...".
35. בדה"ש (סי' פ"ז ס"ק ע"ט).
36. ארחות הבית (פרק ו' הע' א') – "רוב הפוסקים שדם שבישלו הוא מדרבנן".
37. מגילת ספר (עניני יו"ד סי' ב') – "דנקטינן דם שבישלו אסור רק מדרבנן".
38. ויאמר אברהם (סי' ס"ט סעי' ו' אות ג').
39. ילקוט יוסף (סי' ס"ט הע' פ"ג ד"ה ועיין, סעי' קמ"ב, קיצור שו"ע סעי' קמ"ב, סי' פ"ז סעי' ע"ב) – "בשר שלא מלח והיה במים מעת לעת, ונתבשל, ונשפך מהתבשיל באופן שאי אפשר לעמוד על שיעורו אם היה ששים או לא, יש להקל בספיקו, ככל ספק דרבנן, דם שבישלו דרבנן. [ילקו"י איסור והיתר כרך א' עמוד תכד]".
40. דברי סופרים (סי' ס"ט עמק דבר ס"ק א') – "דעת רוב הראשונים ורוב הפוסקים דהוי דרבנן, וכך נקטו רבותינו האחרונים בספרי התשובות".

ג. איסור דאורייתא.

1. כנפי יונה (ריש סי' ס"ט) – "מעולם לא עלה על שום דעה לומר דבחולין נפטור דם שבשל מחיובו דאורייתא".

2. ערך השלחן (סי' ס"ט ס"ק א', ס"ק כ', סי' ע' סוף ס"ק ג', עי' סי' ע"ו ס"ק י', אמנם עי' סי' ס"ט ס"ק כ"ג, ס"ק כ"ד) – "עיקר להחמיר".
3. חינוך בית יהודה (סי' ס').
4. חת"ס (י"ד סי' ע' ד"ה מ"מ) – "לכ"ע כרת ליכא אבל לאו איכא לרוב הפוסקים ורש"י בראשם וכן הסכימו כל גדולי אחרונים לבתר ש"ך וט"ז דדם שבשלו ושמלחו נהי כרת ליכא לאו מיהא איכא".
5. עי' צמח צדק (פסקי דינים ריש סי' ס"ט) – "לענין מעשה קשה לסמוך דהוי דרבנן. שהרי להרמב"ם ורש"י לא קי"ל כזעירי גם להסמ"ג הוא פלוגתא דאמוראי וגם לפ"ד זעירי יש כמה סברות שיש בו איסור דאורייתא או אפילו לאו. לכן יש להחמיר".
6. כת"ס (חולין דף קיא. אות ח') – "ולפע"ד נראה דלהלכתא מוכח דם שבישלו דאורייתא".
7. חכ"א (כלל ל' סעי' ט', עי' סעי' א') – "לדעתי דם שבשלו הוי דאורייתא".
- בינת אדם (סי' כ"ג) – "אין להקל אלא אם כן יש עוד הרבה צדדים להקל כן נראה לעניות דעתי".
- חכ"א (כלל ל"ב סעי' ז') – "ואמנם כתבתי בבינת אדם סימן כ"ג דיש לחוש לדעת הרבה פוסקים דאף דם שבשלו מן התורה".
- א) אמנם עי' חכ"א (כלל ע"ב סעי' י"ז) – "נכרי משרת בבית ישראל ונתן בשר בקדירה ואינו יודע אם הדיחו לאחר המליחה כיון דנכרי אנקיותא קפיד ולכן אף על פי דאתחזק איסורא כיון דדם שבישלו אינו אלא מדרבנן נאמן".
8. חסד לאברהם (שו"ת מהד"ק י"ד סוף סי' ל"ב) – "אין להתיר בזה משום סד"ר לקולא הואיל ושי' הרמב"ם ורש"י ז"ל דדם שבשלו ג"כ מה"ת".
9. עי' זבחי צדק (סי' ס"ט ס"ק א', סי' ע"ג ס"ק ב', סי' פ"ז ס"ק ל"ז) – "יש להחמיר. מיהו אמרו חכמי הישיבה הי"ו דיש לפקפק".
10. יד יהודה (סי' ס"ט הארוך ס"ק ז', אמנם עי' הקצר ס"ק ס"ח).
11. עי' כה"ת (סי' ס"ט ס"ק א') – "דדבר זה בפלוגתא שנייא וע"כ נראה דאם יש עוד איזה צדדין להקל יש לסמוך אמאן דאמר דם שמלחו או בשלו דרבנן והולכין בספיקו להקל".

ד. ספק.

1. רדב"ן (סי' קצ"ט) – "כללא דמלתא דפלוגת' דרבוות' היא ואיני כדאי להכריע אבל שומר נפשו ירחק ממנו ולא יכניס עצמו למחלוקת באיסור כרת".
2. פלתי (סי' ס"ט ס"ק א', אמנם עי' כרתי ס"ק כ"ט, ס"ק ל"ד, ס"ק מ"ח, סי' פ"ט ס"ק ז', ס"ק י"ג, ופלתי סי' ס"ט ס"ק י', ס"ק י"א, סי' ע"ג ס"ק א' ד"ה ולפי"ז) – "מה דאחרונים תפסו זה לעיקר דם שבשלו אין בו אלא איסור דרבנן, דלענ"ד צ"ע".
- ה. מראי מקומות – מנ"ח (מצוה קמ"ח ס"ק ד', מצוה קפ"ז ס"ק ד'), סדר זמנים (סי' י' ד"ה ודברי), שו"ת עמק הלכה (י"ד סי' כ"ה), מהרש"ם (ח"ב סי' קע"ה), דרכ"ת (סי' ס"ט ס"ק א', סי' ס"ז ס"ק ה', סי' ע' ס"ק פ"ג), חדרי דעה (ריש סי' ס"ט, "וצע"ג"), הר צבי (י"ד סי' נ"ט), אחיעזר (ח"ג סי' ל"א), דברי יציב (או"ח סי' ר"ס ד"ה וראיתי, י"ד סי' ט"ו אות ב'), מעדני אשר (סי' ה'), מעדני השלחן (סי' ע' ס"ק קנ"ד).
1. פמ"ג (שו"ת מגידות סי' פ"ז) – "דאפילו באיסור דרבנן מחמירין בטיפת חלב בשר עוף וכדומה איסור דרבנן דם שבישלו".

ו. דם היוצא ע"י כלי שני.

1. דאורייתא – פמ"ג (הקדמה להל' מליחה, סי' צ"ח שפ"ד ס"ק ז', סדר הנהגות הנשאל עם השואל באו"ה סדר ב' אות ל"ט).

ז. דם היוצא ע"י מליחה [שאינו נאכל מחמת מלחו].

1. דרבנן [כמו דם בישול].
  - א) ר"ן (חולין דף מב. ד"ה דגים) – "נ"ל שלא רצו חכמים להחמיר בדבר כל כך כיון דקי"ל דדם שמלחו אינו עובר עליו".
  - ב) או"ז (ח"א סי' תע"ד) - לשונו מובא לעיל.
  - ג) ב"י (סי' ס"ט סעי' י') - לשונו מובא לעיל.
  - ד) רמ"א (סי' ע' סוף סעי' ו') – "ספק ציר ספק מיב, מותר, דציר דרבנן וספיקא להקל".
  - ה) יש"ש (חולין פרק ח' סי' צ"ד).
  - ו) ט"ז (סי' ס"ט ס"ק כ"ד, סי' צ' ס"ק ב').
  - ז) ש"ך (סי' ס"ט ס"ק מ"ב, ס"ק ע"ו, נקוה"כ על ש"ך ס"ק נ"ז, סי' ע' ס"ק ד', ס"ק מ"ט, סי' פ"ז ס"ק ט"ו, עי' נקוה"כ שם) – "אנן קי"ל דדם שבישלו או שמלחו אינו אלא מדרבנן".
  - ח) בית הילל (סי' ס"ט ס"ק י"ד).
  - ט) פרי"ח (סי' ס"ט ס"ק א', ס"ק מ"ח, ס"ק ס"ד, סי' ע' ס"ק ל"ה) – "וכן עיקר".
  - י) מנחת יעקב (כלל כ' ס"ק כ"ו, שבות יעקב ח"ג סי' ס"ב).
  - יא) פלתי (סי' ע"ב ס"ק ג', סי' ע"ה כרתי ס"ק ז').
  - יב) כנה"ג (סי' ס"ט הג' ב"י ס"ק קל"א, סי' ע' הג' ב"י סוף ס"ק כ"ח) – "מאחר דמלוח הוא מדרבנן".
  - יג) בית לחם יהודה (סי' ע' ס"ק ט"ז).
  - יד) תפארת למשה (סי' ס"ט על הש"ך ס"ק פ"ג).
  - טו) אמונת שמואל (סי' כ"ח) - לשונו מובא לעיל.
  - טז) שלחן גבוה (סי' ס"ט ס"ק ג').
  - יז) נוב"ק (אה"ע סוף סי' ל"א) – "ודם שמלחו הוא מדרבנן".

(יח) חגורת שמואל (סי' ס"ט ס"ק ל"ב, ס"ק ל"ד, ס"ק מ"ז, סי' ע' ס"ק ה', ס"ק ל"ג) - לשונו מובא לעיל.
 (יט) פמ"ג (סי' ס"ט מש"ז ס"ק מ"ד, הקדמה להל' מליחה, סי' ע' שפ"ד ס"ק י"ח, ס"ק כ"ט ד"ה ודע, סי' ע"ג ס"ק י"ד ד"ה והנה, סי' פ"ז שפ"ד ס"ק ט"ו, סי' ק"ה ס"ק ב', מש"ז ס"ק א' ד"ה וכבוש הוא, פתיחה לתערובות ח"ב פרק ג' ד"ה ויש, סדר הנהגות הנשאל עם השואל באו"ה סדר ב' אות מ', סי' תצ"ט א"א ס"ק ד').

(כ) באה"ט (סי' ס"ט ס"ק ל"ו).

(כא) יד אברהם (סי' ס"ט על רמ"א סעי' י').

(כב) גרי"א (סי' ס"ט ס"ק מ"ד, סי' ע' ס"ק מ"א) - לשונו מובא לעיל.

(כג) האלף לך שלמה (יו"ד סי' ק"ל).

(כד) רע"א (סי' ע' על הט"ז ס"ק ח').

(כה) חוו"ד (סי' ס"ט ח' ס"ק ס"ו, סי' ע' ח' ס"ק י', סי' ק"ה ב' ס"ק כ').

(כו) שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ג סוף סי' ס"א) - "לדין דקי"ל דם ששלחו ובשלו מדרבנן".

(כז) חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"ז [וצב"ג שלעיל מחמיר גבי דם שבשולן]) - "דדם ששלחו אינו אלא מדרבנן".

(כח) ערה"ש (סי' ס"ט סעי' נ"ה, סעי' נ"ה, סי' ע' סעי' מ"ח, סי' ס"ז סעי' ה') - לשונו מובא לעיל.

(כט) ילקוט יוסף (סי' ס"ט הע' פ"ג ד"ה ועיין).

1) כיון דבמליחה נעשה טעם חדש בגוף הדם, אינו ראוי למזבח, ממילא הוי כמו דם שבישלו.

2. דאורייתא.

(א) ערך השלחן (סי' ס"ט ס"ק א', סי' ע' סוף ס"ק ג', או"ח סי' תנ"ג ס"ק ב' ד"ה עוד) - "עיקר להחמיר".

(ב) חת"ס (יו"ד סי' ע' ד"ה מ"מ) - לשונו מובא לעיל.

(ג) על זבחי צדק (סי' ס"ט ס"ק א', סי' ע' ס"ק ל"ו) - "יש להחמיר בהפסד מועט".

(ד) על כה"ח (סי' ס"ט ס"ק א', סי' ע' ס"ק פ"ד) - "בהפסד מועט יש להחמיר".

1) ולכאורה כל שכן להפוסקים שסוברים דם שבשלו הוי דאורייתא [אמנם עי' חכ"א לעיל].

3. מראי מקומות - רא"ש (חולין פרק ח' סי' ל"ז), דרכ"ת (סי' ס"ז ס"ק ה', סי' ע' ס"ק פ"ג), מעדני השלחן (סי' ע' ס"ק קנ"ד).

ח. דם היוצא ע"י כבישה.

1. דאורייתא.

(א) יש"ש (חולין פרק ח' סי' צ', או"ח סי' ג' ס"ק ב') - "דאי תרו ליה כולא יומא כו', היינו מדאורייתא, משום דדרך בישול אסרה תורה, אבל מדרבנן אסור לכולי עלמא, וא"כ גבי דם אסור אפי' מדאורייתא, דכבוש הרי הוא כמבושל".

(ב) ערך השלחן (סי' ס"ט ס"ק ב').

(ג) פמ"ג (סי' ס"ט שפ"ד ס"ק י', פתיחה למליחה ד"ה ואיכא, סי' ע' שפ"ד ס"ק י"ח, ס"ק כ"ט ד"ה ודע, סי' ע"ג ס"ק י"ד ד"ה והנה, סי' ק"ה ס"ק ב', מש"ז ס"ק א' ד"ה וכבוש הוא, פתיחה לתערובות ח"ב פרק ג' ד"ה ויש, סדר הנהגות הנשאל עם השואל באו"ה סדר ב' אות מ').

(ד) ישועות יעקב (סי' ע"ג ס"ק א') - "אבל דם שנכבש עובר עליו מה"ת".

(ה) מראה יחזקאל (סי' קל"ז) - "וגם מבשל דם בחלב הוא רק דרבנן כדאיתא בסימן פ"ז [ס"ו] רק משום איסור דם גופא שהוא דאורייתא".

(ו) פת"ת (סי' ס"ט ס"ק ל"ד) - "דדם כבוש אסור מה"ת כמ"ש הפמ"ג בפתיחה".

(ז) רב פעלים (ח"א יו"ד סי' י' ד"ה וראיתי) - "אין לסמוך על דברי חו"ד בזה, דאגב שטפיה כתב כן, וזה ברור מאחר דהוא כל חיליה מן או"ה".

1) שם כתוב שהשואל ומשיב סבר שהוא דאורייתא. לא נראה.

(ח) יד יהודה (סי' ס"ט הארוך ס"ק ז' [עמ' כ"ג טור ב'], סי' ע' ס"ק נ"ו, סי' ק"ה הקצר ס"ק ג').

(ט) אחיעזר (ח"ב סי' ט' אות א') - "בנאסר ע"י כבישה דעוד חמור מבישול לגבי דם כמש"כ הפרמ"ג בפתיחה לה' מליחה ובסי' ק"ה דיש בזה איסור תורה אע"ג דדם שבשלו אינו עובר עליו".

(י) משנה הלכות (ח"י סי' פ"ט ד"ה גם).

1) כ"ש להפוסקים שדם בישלו הוי דאורייתא.

2. דרבנן.

(א) חוו"ד (סי' ע' ח' ס"ק י', ב' ס"ק ד', סי' ק"ה ח' ס"ק ו', ב' ס"ק ה').

(ב) על שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ג סי' ס"א) - "דם כבוש אסור מה"ת דכבוש לא הוה כמבושל לענין זה וכ"כ הפרמ"ג ... אך לפע"ד יש לומר דאף דאינו כמבושל מ"מ לא גרע מנמלח דדם ששלחו דרבנן וגם יש לצרף ...".

(ג) יד אברהם (סי' ס"ט על סעי' ט"ו, סי' ק"ה על סעי' א' סוף ד"ה וספק) - "מאחר דנתערב במים ואין ראוי להקרבה".

(ד) ילקוט יוסף (סי' ס"ט סעי' קמ"א, קיצור שו"ע סי' ס"ט סעי' ג', סעי' קמ"א, סעי' קמ"ב) - "בדם כבוש - נחלקו הפוסקים אם הוא כדם שבישלו, שאיסורו מדרבנן, או לא, והעיקר להלכה דנקטינן דם כבוש הרי הוא כדם מבושל ואיסורו רק מדרבנן. ולפיכך אם יש ספק אם הבשר שהה במים זמן של מעת לעת או לא, יש להתירו גם לבישול על ידי מליחה והדחה כדת, [כדין ספק דרבנן]".

3. בספק, מיקל.

(א) מהרש"ם (ח"ג סי' ש"כ) - "ולדינא נראה כיון דיש מחלוקת הפוסקים גם בדין כבוש. א"כ בספק כבוש י"ל דהוי ס"ס בדאורייתא וספק א' בדרבנן כמ"ש כה"ג הש"ך סי' פ"ג גבי ציר דגים ועוד בכמ"ק. ובפרט שהרי לשי' כמ"פ גם בשר הנכבש מעל"ע מהני לי' מליחה אם אינו מלוכלך בדם בעין דכבוש רק מפליט ומבליע ולא מבשל ועס"י ס"ט סט"ו ובס' יד"י שם סקס"ה ולכן עכ"פ בספק

יש להקל. ועי' בשו"ת מגדל השן סי' כ' שפסק ג"כ להתיר בספק כבוש ואף דיש לחוש לדם שפירש ממל"מ בפנים ע"י הכבישה ולא נתערב במים בכ"ז יש להקל ע"ש טעמו".

4. האלף לך שלמה (יו"ד סי' ק"ל, עי' טוב טעם ודעת מהד"ג סי' קמ"א) – "בכבוש נלפענ"ד להכריע לחלק דאם נשרה הבשר מעל"ע ויצא הדם זה הדם הוי דאורייתא והיינו דנהי דע"י הכבישה מעל"ע יצא הדם מ"מ הדם לא נכבש מעל"ע במים וא"כ בדם ליכא טעם חדש לכך זה הוי מה"ת אבל אם דם נכבש במים מעל"ע וכדומה בזה כיון דהדם גופו נכבש מעל"ע א"כ בא לו טעם חדש לתוכו שוב הוי כדם שמלחו והוי רק דרבנן כנ"ל להכריע".

5. מראי מקומות – פּלתי (סי' ע"ג ס"ק א' ד"ה ולפי"ז, מגיה שם הע' ו'), מנ"ח (מצוה קמ"ח ס"ק ו'), מהרש"ם (בס' משמרת שלום סי' ק"ה על שפ"ד סוף ס"ק ב'), משמרת שלום (סי' ע' שפ"ד ס"ק י"ח, סי' ק"ה על שפ"ד ס"ק ב'), דברי יציב (יו"ד סי' י"ט אות א'), ביע אומר (ח"ח יו"ד סי' ז' אות א', הליכות עולם ח"ו עמ' מ"ו), מגיה על פלתי (ס"ק ה').
(א) דם שנפלה לתבשיל בשר - עי' סי' צ"ח סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ב] הדחה ראשונה - סעיף א'.

חולין (דף קיג.) – "אתמר, רב הונא אמר: מולח ומדיח, במתניתא תנא: מדיח ומולח ומדיח; ולא פליגי, הא דחלליה בי טבחא, הא דלא חלליה בי טבחא".

א. הטעם: מחמת דם שבפנים.

- שמרכך החתיכה מבחוץ.
1. ר"ן (חולין דף מב. ד"ה אין) – "דהיינו טעמא דמדיח בתחלה כדי שיתרכך הבשר ויצא דמו ע"י מליחה שאם יהא נקרש על פניו לא יהא כח במלח להוציא".
(ב) עי' שע"ת (אגרת התשובה אות ל' אות ס"ג).
2. לרכך כל החתיכה.
(א) י"א בריטב"א (חולין דף קיג. ד"ה אמר) – "ויש אומרים שאפילו בשאין דם על פני הבשר צריך הדחה שאין המלח פועל בבשר אלא על ידי ההדחה שמרכך הבשר ומרטיבו".
(1) וכן ראב"ן (סי' כ"ד, "והמפרש דהדחה ראשונה בשביל ללחלח הבשר שיצא דמה ע"י המלח, אדרבה מטרשי לה וצמתי לה, כדאמרינן גבי ריאה [חולין מ"ו ב] בקירי לא דמטרשי לה ולא פלטה בהדחה כלל"), ובראבי"ה (סי' אלף ק"כ), הו"ד במרדכי (חולין סי' תשכ"א) - אבל הם חולקים.
3. אין כח במלח להפליט כ"כ בשפע ופירש מקצת לחוץ ויבליע תוך החתיכה.
(א) רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ו) – "לפי שעל ידי מליחה ראשונה פירש מקצת הדם ולא היה בה כח במלח להפליט כל הדם מאחר שלא הודח הבשר ואותו הדם עצמו שפירש חוזר ונבלע בבשר דלא שריק כיון דלא נמלח כהוגן".
(1) הב"י למד בד' הרא"ש כמו הר"ן [אמנם עי' הג"ה בב"י שם], וכן התו"ח (כלל ט"ו דין א'). ועי' בינת אדם (סי' כ"ז), פירוש נוסף בהרא"ש.

ב. הטעם: מחמת דם שבעין שמבחוץ.

1. דם שהתייבש בחוץ עלול להבלע בבשר.
- (א) רא"ה (בדק הבית בית ג' שער ג', ע"ג-א) – "פירוש מדיח מפני דם דנתיבש על פניו קודם מליחה ויש לחוש שמא ישתהה הבשר הרבה במלחו עד שיתייבש וינוח מלפלוט הדם והציר ויהא ניתך הדם ויבלע הבשר".
2. הדם בעין יבלע ע"י המליחה.
- (א) סמ"ק (מצוה ר"ה) – "ואין הבשר (כל הבשר דף קי"ג) יוצא מידי דמו אא"כ מדיחו יפה יפה מפני הדם שהוא בעין, ואם מלח בלי הדחה אין עוד תקנה לאותו הבשר לפי שהמלח מבליעו ואינו מפליט הדם שהוא בעין".
(ב) ריטב"א (חולין דף קיג. ד"ה אמר) – "הדחה דקודם מליחה מפני שלפעמים יש דם יבש על פני הבשר, ואם לא ידיחנו בתחלה יבוא המלח ויבלענו בבשר, שאין המלח מפליט אלא הדם הבלוע בבשר, וכן פירשו בתוספות".
3. אם יתמלא המלח מדם, לא יהא כח להוציא הדם.
- (א) ראב"ן (סי' כ"ד) – "ומה שתמהת על שאמרת כי הדחה אינו אלא להעביר הדם שעל החתיכה מבחוץ שיצא על ידי חתוך, אומן אמונה כן הוא שאם היה מולח בלא הדחה היה המלח שואב הדם שעל החתיכה מבחוץ ומתמלא ושוב לא היה מוציא את הדם שבחתיכה ולפיכך אמרו להדיח את הדם כדי שישאוב המלח את הדם שבתוכה ויוציאו לחוץ".
(ב) ראבי"ה (סי' אלף ק"כ) – "הדחה ראשונה להעביר ליכלוך דם שעל החתיכה שאם לא כן המלח מתמלא ממנו ושוב לא יוציא דם שבחתיכה".
- (ג) מרדכי (חולין סי' תשכ"א) – "והדחה ראשונה להעביר ליכלוך הדם שעל החתיכה שאל"כ המלח נתמלא ממנו ושוב לא יוציא המלח הדם שבחתיכה".
4. מראי מקומות – רשב"א (חולין דף ח: ד"ה רבה, "כשהדם מתייבש על הבשר אז הוא צריך הדחה ושפשוף גדול").

ג. נ"מ בין הטעמים.

1. אם צריך הדחה מרובה או די בהדחה מועטת - לטעם דריכוך לא מהני דאין הבשר מתרכך בזה. לטעמים דדם בעין מהני דגם הדחה מועטת מעבירה הדם שע"ג החתיכה.

2. אם חתך הבשר אחרי ההדחה - לטעם דריכוך א"צ להדיחו שוב מהבשר כבר נתרכך, אבל לטעמים דם בעין צריך להדיחו שוב מפני הדם שיצא בחיתוך.
3. אם מלחו בלא הדחה, האם נאסר הבשר או יועיל עוד הדחה ומליחה - לטעם דריכוך ולטעם המרדכי מהני, דהדחה ראשונה לא הועילה אך גם לא קלקלה, אבל לטעם הסמ"ק לא מהני דם שע"ג אסר את החתיכה.
4. ששים כנגד החתיכה, או כנגד הדם שעליו - כשלא הדיח ויש ס' נגד הדם שע"ג החתיכה, לטעם דריכוך ולטעם המרדכי לא מהני דהחתיכה לא פלטה שפיר את דמה, אבל לטעם הסמ"ק מהני דיש ס' נגד הדם האסור.
5. הדיחו במים צוננים - כ' רעק"א דלטעם דריכוך לא מהני דמים קרים לא מרככים אבל לטעמים דם בעין מהני דגם קרים מעבירים הדם.
6. הדחה במי פירות - כ' בשו"ת רמ"א קל"ב דרק לטעם דם בעין מהני, אבל לטעם דריכוך חיישינן שמא משקין מטרשי ליה ואינן מרכינין. אך הש"ך סק"ל והט"ז סקי"ז הוכיחו מתוס' דמהני ועפ"ה דיישב את פסק הרמ"א.
7. הדיחו ונתייבש - כתב התפל"מ דלטעם דריכוך לא מהני כיון דחזר לקדמותו, אבל לטעמים דם בעין מהני כיון דכבר העביר הדם, והיד יהודה (פיה"א סק"ה ופיה"ק סק"י) כתב דגם לטעמא דריכוך לא בעינן שיהו המים עדיין טופחין על פניו אלא העיקר שרישומה של פעולת הריכוך לא יתבטל.
8. מראי מקומות - מעדני אשר (סי' ו' אות ב').

ד. "אם אחר שהדיח חתך כל נתח לשנים או לשלשה, צריך לחזור להדיחם". רק בסכין או גם ביד.

1. רק סכין [ולא ביד] - ש"ך (ס"ק ג'), דקדק לכתוב חתך דהיינו דוקא בסכין הוא דצריך לחזור ולהדיח וכמ"ש המרדכי דאגב דוחקא דסכינא מפליט", כרתי (ס"ק ד', פלתי ס"ק ב', ואין להחמיר"), ערך השלחן (ס"ק ד'), חו"ד (חי' ס"ק ג', בי' ס"ק ג'), חכ"א (כלל ל' סעי' ד', בינת אדם סי' כ"ב, "שעל ידי דחיקת הסכין פולט דם"), תפארת צבי (אות ג', שו"ת יו"ד סי' ד' ד"ה ומה, "ומה שכתב פרי חדש שם לחוש גם ביד דם שריק, אין לדבר שורש, וגם הוא כתב רק לשון טוב ... וגם כל האחרונים תפסו דלא כפרי חדש בפשיטות"), ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"א סעי' ה'), "אחר שהדיח חתך ... צריך לחזור ולהדיחו שע"י דחיקת הסכין פולט דם"), עצי העולה (מליחה כלל א' סעי' ג').
2. בכל דבר - עי' פר"ח (ס"ק ד', "וטוב לחוש לזה"), עי' מנחת יעקב (כלל ט"ו ס"ק ז', סולת למנחה שם, "ובפר"ח ... וטוב לחוש לדבריו לכתחלה"), כנפי יונה (ד"ה כתב המרדכי), מחה"ש (ס"ק ג'), גליון מהרש"א (על ש"ך ס"ק ג'), עי' זבחי צדק (ס"ק ה', "וטוב ליזהר"), זר זהב (על או"ה כלל נ"ח אות ד'), עי' כה"ח (ס"ק ז', "וטוב ליזהר"), מעדני השלחן (ס"ק ו', "יש להחמיר"), עי' ילקוט יוסף (סעי' ט"ו, "יש ליזהר").
3. לאכילה מחמיר ע"י יד, ומיקל למליחה - יד יהודה (הארוך סוף ס"ק ד', סי' ס"ז הקצר ס"ק ד', הארוך ס"ק ד').
4. מראי מקומות - בית לחם יהודה (ס"ק ג'), חו"ד (בי' ס"ק ג', לשונו מובא לעיל), ערוגות הבשם (ס"ק ד', "צ"ע"), דברי סופרים (ס"ק ו').
5. ע"י שיניים של חתול.
  - א) אין צריך להדיח במקום האכילה, וצ"ע.
    - 1) חו"ד (חי' ס"ק ג', בי' ס"ק ג') - "אם אכל שונרא חתיכה אפשר דלא אמרינן דהוי דוחקא דשיניים כמו דוחקא דסכינא דאין טבע של דם לגרור רק ע"י הסכין ... וצ"ע דין זה".
    - 2) פת"ת (ס"ק ג').
    - 3) צלותא דאברהם (ס"ק ג').
    - 4) עצי העולה (מליחה כלל א' סעי' ג') - "יש להקל וצ"ע".
  - ב) צריך להדיח במקום האכילה.
    - 1) עי' זבחי צדק (ס"ק ו') - "ונכון ליזהר".
    - 2) תפארת צבי (שו"ת יו"ד סוף סי' ד') - "נראה ודאי דצריך הדחה שנית".
    - 3) דלתי תשובה (ס"ק ג') - "הסכימו האחרונים".
    - 4) מטעמי יצחק (סעי' ה').
    - 5) משמרת שלום (שפ"ד ס"ק ד').
    - 6) שרידי אש (ח"ב סי' ט"ז) - "ודבר ברור שאם אכלה שונרא מעט מן הבשר שצריך הדחה".
    - 7) עי' כה"ח (ס"ק ח') - "אם אכל חתול קצת מהחתיכה נראה גם כן דאין צריך להדיח במקום האכילה וצריך עיון. חוות דעת שם, פתחי תשובה שם. והא שנסתפק היינו לדברי הש"ך שכתבנו באות הקודם שכתב דוקא בסכין אבל לדברי הרב פרי חדש שכתבנו שם שכתב דגם בחתך ביד יש לחוש אם כן כל שכן באכילת חתול".
- ג) מראי מקומות - דרכ"ת (ס"ק י"ג).
  - 1) למה לא העיר על החסרון שהאוכל ממה שאכל חתול קשה לשכחה. וצ"ע.
  6. מפשיט העור מהבשר - פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ"א).
- א) "אם מפשיט ביד ... נראה שאין להחמיר" - דברי סופרים (סוף ס"ק ו').
  - ב) מראי מקומות - ס' ראש פינה (אבן פינה), שו"ת טוב טעם ודעת (תליתאי סי' קכ"ה, הג' על פמ"ג שפ"ד ס"ק ג', הג' על שו"ע).
7. מוריד השומן מעל הבשר.
  - א) מיקל - דברי סופרים (סוף ס"ק ו').
8. אוכל בשר חי [קודם מליחה].
  - א) לשיטות ולמראי מקומות עי' סי' ס"ו.

ה. קרה - לצרף קודם ואח"כ.

1. מיקל.

(א) פ"ח (ס"ק י"ב).

(ב) מנחת יעקב (סולת למנחה כלל ט"ו דין ג' ס"ק ד').

(ג) בית לחם יהודה (ס"ק י').

(ד) שלחן גבוה (ס"ק ט').

(ה) מחה"ש (ס"ק י"א).

(ו) באה"ט (ס"ק ח').

(ז) רע"א (על פמ"ג שפ"ד ס"ק י"א).

(ח) עי' חכ"א (כלל ל' סעי' ה') – "ובדיעבד אם היה מונח שיעור מליחה קודם ההפטר ואחר ההפטר אפילו על ידי צירוף ונתבשל מותר".

(ט) עי' ערה"ש (סעי' י"ה, סעי' י"ט) – "היותר טוב למלחו פעם אחרת אחר שיתרכך ולהשהותו אז שיעור מליחה אמנם אם לא עשה כן ואחר שנתרכך הניחה במלחה להשלים שיעור מליחה מצרפינו הזמן שקודם הקרישה ושאר הקרישה ואם יש בין שניהם שיעור מליחה כשר ... ויש מהגדולים שכתבו מפורש דדוקא כשאחר הריכוך מהקרישה שהה שיעור מליחה מותר אבל לצרף מה שקודם הקרישה עם מה שלאחר הקרישה אינו מועיל גם בדיעבד [פמ"ג בש"ד סקי"א וח"ד] ותמיהני על סברתם ולמעשה יש לחוש לדבריהם אבל לדינא נ"ל עיקר כמ"ש [הגם שמלשון הש"ך נראה קצת כדבריהם מ"מ המעיין ביש"ש שם ובדבריו בהגהות שערי דורא יראה דגם כוונת הש"ך כן הוא וז"ש ושהה שיעור מליחה אחר ההפטר כלומר עם מה שקודם שנקרש וכ"כ מפורש הפר"ח סקי"ב וכן עיקר לדינא]."

2. מחמיר.

(א) ש"ך (ס"ק י"א).

(ב) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"א, סי' ס"ח שפ"ד ס"ק ל"א).

(ג) חו"ד (חי' ס"ק י') – "אבל בצירוף ... לא מהני אפי' בדיעבד, ש"ך".

(ד) בית יצחק (ח"א תיקון הבית ס"ק א').

(ה) זבחי צדק (ס"ק כ"ד) – "ויש להחמיר, יען דפשט לשון רש"ל והש"ך מורה כסברא האחרונה".

(ו) עי' מעדני השלחן (ס"ק כ"ו) – "ובשעת הדחק יש להתיר".

1. מראי מקומות.

1. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' ס"ט אות א') – "בשעת הצורך מספיק להשרות את הבשר למשך עשר דקות בלבד".

2. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' ס"ט אות ב') – "הדיחו את הבשר קודם מליחה, אולם הסתפקו אם המים היו כשיעור יד סולדת בהם, יש להקל בכה"ג מאחר שזה ספק דרבנן".

3. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' ס"ט אות ג') – "מותר להשרות הבשר אע"פ שלא הסיר את העור מעל הבשר".

ג. בדיעבד - סעיף ב'.

א. ראשונים.

1. מיקל – רשב"א (ח"א סי' תת"ע, "הבשר שנמלח ולא הודח ואסרת. אינו כן דהא דמצריך תלמודא הדחה ברישא אין זה אלא לכתחילה"), רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ו).

2. מחמיר – מהר"ם מרוטנבורג (הו"ד הרשב"א ח"א סי' תת"ע).

ב. חסר הדחה ראשונה - הלכה.

1. מחבר (סעי' ב') – "אם מלח ולא הדיח תחילה, ידיחנו וימלחנו שנית. ויש אוסרין".

(א) רק לכתחילה – שלחן גבוה (ס"ק י', ס"ק י"ב, "בספר הקצור הדר ביה, ופסיק אפי' בהפסד מועט"), פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק א', "והמחבר ודאי חזר מספרו הארוך שכתב להתיר בהפסד מרובה, וכאן סתם כדעה א', אף בלא הפסד מרובה שרי, כידוע דרכו"), הליכות עולם (ח"ו עמ' ס"ד, "ואפילו אם לא היה אלא הפסד מועט הדין כן").

(1) כמו המרדכי או הר"ן [ל"צ חצי שעה, ומליחה שנית מיקל] – פמ"ג (פתיחה, עי' שפ"ד ס"ק ו').

(ב) צריך הפסד מרובה – ערה"ש (סעי' י"ד), עי' בה"ח (ס"ק ל"ט, ס"ק מ"ה).

(ג) מראי מקומות – פמ"ג (סי' ע' שפ"ד ס"ק כ"ט, "וכאן הכריע לקולא". ע"ש בציונים והגהות שיש הגיה "לחומרא"), ברכי יוסף (ס"ק ו', "לכאורה נגד המקובל בידינו דכשמרן כותב ..."), זבחי צדק (ס"ק כ"ט), מעדני השלחן (ס"ק ל"א, פאר השלחן ס"ק קכ"ג, ס"ק קכ"ה).

2. הפסד מועט מיקל.

(א) שלחן גבוה (ס"ק י', ס"ק י"ב).

(ב) הליכות עולם (ח"ו עמ' ס"ד).

3. הפסד מרובה.

(א) רמ"א (סעי' ב').

- (ב) ש"ך (ס"ק י"ב).
 (ג) מחזיק ברכה (סי' ע"ו ס"ק ג').
 (ד) זבחי צדק (ס"ק כ"ט, סי' ע' ס"ק כ"ח, סי' ע"ו ס"ק ט').
 (ה) בן איש חי (שנה ב' פר' טהרות אות י"ד) – "מיהו בהפסד מרובה או בערב שבת ואי אפשר להכין אחר, אז יש לו תקנה שידיחנו וימלחנו שנית".
 (ו) כה"ח (ס"ק ל"ט, ס"ק מ"ה, סי' ע"ו ס"ק י"ט).
 4. מחמיר.
 (א) יש"ש (חולין פרק ב' סי' י"ח, או"ש סי' ה' ס"ק ג') – "וכן עיקר".
 (ב) ב"ח (ס"ק א' ד"ה ודע) – "בשהה אסור אפילו בהפסד מרובה למאי דנהגינן כסמ"ק".

ג. מה הטעם העיקרי להלכה לרמ"א.

1. רמ"א (סעי' ב') – "אם מלח ולא הדיח תחילה, ידיחנו וימלחנו שנית. ויש אוסרין. הגה: וכן נוהגין ... מיהו במקום הפסד מרובה, יש להתיר".
2. רמ"א (סעי' ב') – "ואם לא הודח רק מעט, קודם שמלחו, מותר בדיעבד. והוא הדין אם היה ס' בחתיכה נגד דם שעליו".

ד. רמ"א, הודח רק מעט. "מותר בדיעבד". ע"י הדחה ומליחה שנית, או בלי כלום.

1. בלי כלום – ט"ז (ס"ק י'), ש"ך (ס"ק ה', ס"ק י"ד), פ"ח (ס"ק ו', ס"ק ט"ו), כרתי (ס"ק י"א), לחם הפנים (ס"ק ה', ס"ק י"ז), בית לחם יהודה (ס"ק י"ג), פמ"ג (מש"ז ס"ק י'), לבושי שרד (על רמ"א סעי' ב'), חו"ד (חי' ס"ק ה', ס"ק ט"ו), חכ"א (כלל ל"ב סעי' א', "וכיון שהדיחו על כל פנים הדחה מועטת על ידי זה הלך לו הדם בעין ולכן אפילו לא נתבשל עדין כיון שנמלח כבר אין צריך לחזור ולמלוח (ס"ט סעיף ב' ובש"ך) ונראה לי דאם יש לו פנאי ידיחנו ויחזור וימלחנו לחוש לטעם שיתרכך ומהיות טוב כו"י), ערה"ש (סעי' י"ד), יד יהודה (הקצר ס"ק כ"א, הארוך ס"ק ט"ו), עצי העולה (מליחה כלל א' סעי' א').
 (א) פי' הש"ך, ג' מדריגות. דרך העברה בעלמא, הוי כלום. הדחה מועטת, צריך לחזור ולהדיחו היטב א"כ שנמלח. הדחה היטב [שפשוף], א"צ לחזור ולטרוח ולשרותו אפילו לא נמלח.
2. הדחה ומליחה שנית – מנח"י (כלל ה' ס"ק ג', כלל ט"ו ס"ק א'), תפארת למשה (ריש הל' מליחה), רע"א (על הש"ך ס"ק א', על ס"ק י"ד, "והכי מוכח לכאורה מדכתב בהג"ה וה"ה אם היה ס' נגד דם בעין ובוזה דלכל טעמי אסורים רק לטעם בעין וא"כ מדשריין בלא הדחה ומליחה שנית ובלא הפסד יהיה מוכרח דנקטינן לעיקר לטעם דם בעין ולא חיישינן כלל לאינך טעמים והא במלחו ולא הדיחו דמהני הדחה ומליחה שנית בהפ"מ הרי דסמכינן לומר דאין הטעם משום דם בעין ודדברי הג"ה קאי על תקנה דהדחה ומליחה שנית"), כה"ח (ס"ק כ"א, ס"ק מ"ח, "דיש להחמיר"), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' ס', "שיש להחמיר כרע"א"), עי' מעדני השלחן (ס"ק מ"ב, "נראה להחמיר").
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ס"א).

ה. רמ"א, אם היה ששים. "מותר בדיעבד". ע"י הדחה ומליחה שנית, או בלי כלום.

1. כלום – לבושי שרד (על רמ"א סעי' ב'), יד יהודה (הקצר ס"ק כ"א, הארוך ס"ק ט"ו).
2. הדחה ומליחה שנית – תפארת למשה (ריש הל' מליחה), פמ"ג (מש"ז ס"ק י'), רע"א (על הש"ך ס"ק י"ד).
3. מראי מקומות – חכ"א (כלל ל"ב סעי' א'), פת"ת (ס"ק ח'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' ס"ב, "שהלכה כהפמ"ג לענין שצריך לחזור להדיחה ולמלוח שנית. אבל אם כבר בישלה יש להקל").

ו. רמ"א, "לא שהה במלחו שיעור מליחה". מה הדין בצלי.

1. מיקל – ש"ך (ס"ק י"ג), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' ס"ה, "שהלכה להקל כהש"ך").
2. מחמיר – יש"ש (פרק ב' סי' י"ח), ב"ח (ס"ק א' ד"ה כתב באיסור), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ג).
3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ז').

ז. לכאורה יש סתירה ברמ"א.

1. העיקר כהסמ"ק.
- (א) לבושי שרד (על רמ"א סעי' ב') – "תרתני דסתרי אינו קושיא כי תופסין האחרונים עיקר כסמ"ק לכן שרי הדחה מועטת או ס' דיעבד אבל לכתחלה הא חוששין לכל השטות ובה"מ סמכינן על שאר השטות לומר דאין דינו כדם בעין רק הדחה האמורה בש"ס הוא מטעם ריכוך או כמרדכי ומש"ה בעי עכ"פ מליחה שנית".
2. העיקר כהרא"ש [דם בעין הוי דם פליטה].

(א) חכ"א (כלל ל"ב סעי' א', בינת אדם כלל כ"ז) – "באמת מה דכתב רמ"א דבהפסד מרובה קיימא לן להתיר לא כתב הש"ך הטעם דסמכינן על הר"ן דבאמת לא קיימא לן בזה כר"ן אלא דקיימא לן לגמרי כסמ"ק דהטעם הוא משום דם בעין ולכן מהני הדחה מועטת אלא דלכתחלה חיישינן לדעת ר"ן ובעינן הדחה היטיב והא דקיימא לן בהפסד מרובה דמהני הדחה ומליחה לא דסמכינן על הר"ן אלא דקיימא לן כר"מ והרא"ש שכתב הבית יוסף עיין שם ובאמת גם הרא"ש מודה דיש דם בעין על הבשר אלא היש אומרים שכתב הרא"ש מחמיר טפי מסמ"ק דלטעם הסמ"ק מהני ששים נגד הדם בעין שעל הבשר אבל לטעם הרא"ש שהמלח מפריש הדם ממקום למקום ואותו דם שפירש חזר ונבלע ואם כן לא מהני ששים שהרי לא ידעינן כמה דם פליט וחזר ונבלע אלא דהרא"ש והר"ם חולקים על זה וסבירא להו דאף דם זה בין מה שעל הבשר ובין מה שפלט וחזר ונבלע כל זה נקרא דם פליטה

ומהני הדחה ומליחה שנית דיחזור ויפלוט דדוקא מה שבא לו לגמרי ממקום אחר הוא דאינו פולט אבל מה שבלע על ידי מלח יחזור ויפלוט ושפיר כתב הש"ך דאפילו לא נתבשל עדיין כיון שהדיח מעט מותר בדיעבד דקיימא לן לגמרי משום דם בעין אבל בזה לא קיימא לן כרא"ש שמפריש ממקום למקום אלא דמהני ששים רק נגד הדם שעליו".

(ב) ערה"ש (סעי' י"ג) – "וצ"ל דלעולם תופסים להלכה כהסמ"ק אלא דס"ל כהרא"ש דאינו נחשב כדם בעין אלא כדם פליטה שבהמליחה השניה תצא הדם".

3. העיקר כהמרדכי.

(א) פמ"ג (מש"ז ס"ק י') – "דעיקר הטעם לדידן לא משום ריכוך, אלא משום דם שעל פני הבשר, וירצה **כטעם המרדכי** שהביא הש"ך אות א', דהמלח יתמלא מדם ולא יעשה שום פעולה כלל. ומשום הכי אתיא פסקא דהר"ב כהוגן באין הפסד מרובה אנו חוששין לדם שעל פני הבשר דהוה בעין, ובהפסד מרובה סומכין אמרדכי, ומהני דוקא הדחה שנית ומשום הכי הדחה מועטת סגי להעביר הדם, וגם אם יש ששים מותר באין הפסד מרובה, על ידי הדחה ומליחה שנית דוקא".

4. מראי מקומות – רע"א (על הש"ך ס"ק י"ד), יד יהודה (הארוך סוף ס"ק ט"ו), מעדני אשר (סי' ו' אות ג').

ה. תרנגול.

1. לכ"ע מיקל [כיון שיש ששים כנגד הדם בעין].

(א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' כ"ד) – "בתרנגולת שלא עשו הדחה ראשונה ומלחו והדיחו אם יש להכשיר. והשבתי כיון שדם בעין לא שייך לחוש בתרנגולת לצד החיצון ורק לצד הפנימי שהוא עוד קטן מהחיצון וכמפורש כן בחדושי רעק"א סי' ס"ט (על המחבר סעי' ב') בשם פמ"ג (סי' ע"ב שפ"ד ס"ק ד'), ומאחר שבשכח להדיח הדחה אחרונה מפורש בסעי' ז' דסי' ס"ט ברמ"א שכשר ביש בקדרה מים כמותו משום שבחתיכה איכא שלשים נגד הדם בעין והמלח שעליו א"כ לגבי צד אחד איכא ששים בחתיכה גופה וא"כ כ"ש שנגד הדם בעין שבצד פנימי לבד איכא ששים בחתיכה גופה. ומצד טעם ריכוך הרי יכולים עתה להדיח ולמלוח מחדש במקום נקי מדם ובפני עצמה. ובאם כבר נתבשלה יש להכשיר דסמכין בדיעבד במקום פסידא אטעם דדם בעין. וה"ה לכל עוף".

(ב) יש לעי' לפי טעם של הרא"ש.

ד [המלח - סעיף ג']

חולין (דף קיג.) – "רב דימי מנהרדעא מלח ליה במילחא גללניתא, ומנפיץ ליה".

א. מה הפשט ברב דימי, נ"מ במלח דק.

1. דינא קאמר, ממילא במלח דק אסור.

(א) רמב"ם (הל' מאכ"א פרק ו' הל' י"א) – "ואין מולחין אלא במלח עבה כחול הגס, שהמלח דק כקמח יבלע בבשר ולא יוציא דם".

(ב) ר' יהודאי גאון (בריטב"א דף קיג. ד"ה רב, י"א שהוא בעל המחבר של הבה"ג).

(ג) אורחות חיים (איסורי מאכלות סי' צ"א) – "ואין מולחין אותה אלא במלח עבה כחול הגס פי' רבי הילאי גאון גסה כגון חטי שהמלח הדק נבלע בבשר ולא יוציא הדם".

(ד) כל בו (סי' ק"ג) – "ואין מולחין אלא במלח עבה כחול הגס שהמלח הדק יהיה נבלע בבשר ולא יוציא הדם".

2. הוא לבדו עשה כן, ממילא במלח דקה מותר.

(א) במלח גסה צריך ניפוץ – רש"י (חולין דף קיג. ד"ה ומנפיץ, "אבל מלח דקה אין צריך לנפץ שהיא נתכת מעצמה").

(ב) במלח גסה סגי ליה בניפוץ ולא צריך הדחה אחרית – רבינו גרשום (חולין דף קיג. ד"ה מלח, "כלומר מלח ליה מילחא גסה ומניח המלח שעה בתוך הבשר שיוצא הדם ואח"כ מנפיץ ליה למלח בהדי דם ולא בעי הדחה אחרית").

(ג) עדיף מלח גסה, דדי בניפוץ ולא צריך הדחה הרבה בכלי מנוקב.

(1) ראב"ד (תשובות ופסקים סי' ר"ז ד"ה מליחת) – "וזהו שאמרו חכמים רב דימי מנהרדעא מלח ליה במילחא גללניתא ומנפיץ ליה ממילחיה, כי היכי דלא ניפול מילחא במיא וליהדר דמא וליפול במיא והדר שתי ליה בשרא לדמא, אלא מנפיץ ליה למילחא אבראי והדר ניהווריה לבשרא במיא, מדברי גאון ז"ל זה שחושש שאפילו בשעת הדחתו אחר מליחתו לא נפיל מילחא במיא וליהדר דמא וליפול במיא והדר שתי ליה בשרא כלומר אפילו בשעה שידיחנו, הילכך ידיחנו יפה בכלי מנוקב שלא ישאר בו מן המלח על הבשר כלום ואח"כ ידיחנו בכל כלי".

(2) רמב"ן (חולין דף קיג. ד"ה רב) – "והראב"ד ז"ל..."

(3) רשב"א (תוה"ב הקצר ב"ג ש"ג, ע"ג-א') – "המולח צריך ליזהר בהדחה שלאחר מליחה שינפיץ המלח או שישטפנו במים עד שלא יתנגנו בתוך כלי המים שהוא מדיחו בו שאם יניחנו עם מלחו בכלי שאינו מנוקב עם המים נמצאו המים שוברין כח פליטת הבשר ונמצא הדם שעל פני הבשר ושעם המלח חוזר ונבלע בתוכו מחמת המלח שעמו בכלי. ולפיכך תקנה גדולה היא למלוח במלח גסה במעט שהוא מנפיץ אותה ננערת ונופלת. ואחר כך רשאי להדיח הבשר באיזה כלי שירצה עם קצת המים. מלח במלח דקה אף על פי שהוא רשאי צריך לשפשף היטב כדי להסיר מן הבשר המלח שהוא נדבקת עמו היטב. ועוד כדי שיוכל להדיח לאחר כן בתוך הכלי עם המים".

(4) ריטב"א (חולין דף קיג. ד"ה רב) – "ונראין דברי הראב"ד ז"ל שכתב דעד דאתא רב דימי היו מולחין בכל מלח ובלא ניפוץ, והיו צריכין להדיח הבשר הרבה אחר מליחה בכלי מנוקב מפני הדם המתערב במים שהיה על פני הבשר והוא חוזר עכשיו ונבלע בבשר לפי שכבר נח מפליטתו דמו וצירו, לכך היו צריכין הדחה בכלי מנוקב שיצאו מימי הדחה דרך הנקבים, עד שבא רב דימי ולימד למלוח במלח גסה שאפשר לנפצה יפה ולא יהיה נשאר דם על פני הבשר אלא מעט שאין בו כדי לאסור, ויהא מתבטל

במים, ולכך היו יכולין להדיח אפילו בכלי שאינו מנוקב, וכתב עוד ז"ל שבא ללמדנו כי כשהמלח גס הוא קרוב להתנפץ ודי להם בהדחה מועטת, מה שאין כן בדקה שנדבקות הרבה בבושר".
 ד) קמ"ל דבגסה נמי מולחין – רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ז, כדמפרש הב"י), טור (סעי' ג'), או"ה (כלל א' דין ח').
 ב. גס ביותר, דק ביותר.

1. דקה מן הדקה כקמח.
 א) מחמיר – עי' ר' ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה אות כ"ה, קל"ה-א', "ולי נראה שצריך שתהא דקה שלא תפול אילך ואילך ולא דקה מן הדקה כקמח").
 1) זו כוונת הרמב"ם – עי' ר' ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה אות כ"ה, קל"ה-א', "ולא דקה מן הדקה כקמח ואולי שזו כונת הרמ"בם"), ב"ח (ס"ק ב'), גר"א (ס"ק ט"ז, "כקמח. כן פ"י רי"ו דברי הרמב"ם"), יד יהודה (הארוך ס"ק י"ח, "ולדעתי הקלושה מבואר כן בהרמב"ם"), ערה"ש (סעי' כ"ד, "ואולי דלא פליגי כלל דכוונת הרמב"ם הוא על מלח דק כקמח ובזה גם רבותינו אלה יודו לזה כמו שהחוש מעיד וכוונתם לדק ולא לדק מן הדק").
 ב) מיקל – או"ה (כלל א' דין ח', "ואם הוא דק כמו קמח אז הוא מובחר למליחה").

2. גס ביותר.
 א) מחמיר – ר' ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה אות כ"ה, קל"ה-א', "ולי נראה שצריך שתהא דקה שלא תפול אילך ואילך"), או"ה (כלל א' דין ח', "ואם הוא גס יותר צריך להדיקו קודם המליחה כדי שידבק בו ויכנס בכל הבקעים").

ג. הלכה.

1. דקה מן הדקה כקמח.
 א) מחמיר – מחבר (סעי' ג', "לא ימלח במלח דקה כקמח").
 ב) באין לו מלח אחר, מיקל – רמ"א (סעי' ג', "ואם אין לו מלח אחר רק מלח דק כקמח, מותר למלוח בו"), לבוש (סעי' ג'), ב"ח (ס"ק ב'), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק צ"ט), שלחן גבוה (ס"ק ט"ו), גר"א (ס"ק י"ח, "מדקאמר רב דימי כו' משמע דהוא לבדו עשה כן. ת"ה ע' א' בשם הראב"ד ואפי' לכתחלה ע"ש"), חכ"א (כלל ז' סעי' ז'), כה"ח (ס"ק נ"ט).
 1) צריך להדיח את הבשר בכלי מנוקב, וצריכה שטיפה גדולה – פר"ח (ס"ק י"ט, "אבל צריך להדיח את הבשר בכלי מנוקב וצריכה שטיפה גדולה"), לחם הפנים (ס"ק כ"ב), בית לחם יהודה (ס"ק ט"ז), גליון מהרש"א (על רמ"א סעי' ג'), זבחי צדק (ס"ק מ"ב), יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ז), דרכ"ת (ס"ק ע"ט), כה"ח (ס"ק ס"ד), דברי סופרים (סוף ס"ק ע"ד), מעדני השלחן (ס"ק נ"ג).

2. גס ביותר.

א) מחמיר – מחבר (סעי' ג', "ולא במלח גסה ביותר שנופלת מעל הבשר אילך ואילך"), דר"מ (ס"ק ה'), לבוש (סעי' ג'), פר"ח (ס"ק י"ח).
 ב) באין לו מלח אחר, מיקל [שאינו יכול להדקו, שהוא קשה כאבן, וכדומה] – ב"ח (ס"ק ב', "ואינו יכול להדקו מותר למלוח בו אפילו לכתחלה דזה חשוב בדיעבד"), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק צ"ט), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח), שלחן גבוה (ס"ק ט"ו), גליון מהרש"א (על ש"ך ס"ק י"ח), זבחי צדק (ס"ק מ'), כה"ח (ס"ק נ"ט), דברי סופרים (ס"ק ע"ה), מעדני השלחן (ס"ק נ"א).

3. בדיעבד.

א) דעת המחבר – דברי סופרים (ס"ק ס"ז, בירור הלכה עמ' ע"ז ד"ה והמחבר).
 ב) מיקל [בין גס ביותר, בין דקה מן הדקה כקמח] – תו"ח (כלל ט"ז דין י'), ב"ח (ס"ק ב'), ש"ך (ס"ק י"ז, "מיהו בדיעבד בכל מלח שמלח סגי כ"כ בת"ח"), פר"ח (ס"ק י"ח), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק צ"ט), לחם הפנים (ס"ק כ"א), בית לחם יהודה (ס"ק ט"ז), יעב"ץ (מגדל עוז, מליחה פרק ב' ס"ק י"ח), שלחן גבוה (ס"ק י"ג, ס"ק ט"ו), גר"א (ס"ק י"ח, "ולענין מלח גסה לא שייך ואם אין כו'. אבל באמת דאין מעכב כמ"ש הפוסקים ובד"מ וש"ך"), חוו"ד (חי' ס"ק י"ז), חכ"א (כלל ז' סעי' ז'), זבחי צדק (ס"ק מ"ג), יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ז), דרכ"ת (ס"ק ע"ז), כה"ח (ס"ק נ"ט, ס"ק ס"ה).
 1) הכל לפי הענין – יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ו, הארוך ס"ק י"ח, "ואם מלח במלח כזה הכל לפי הענין, אם נופל כלו כשהופכו למולחו בצד השני אף בדיעבד דינו כנמלח מצד א'. ואם אינו נופל אלא מעט דינו כלא נמלח בכל מקום שיתבאר בסמוך. ואם אי אפשר לעשות לו תקנה שלא יפול כלל, אף לכתחילה מותר למלוח לכ"ע"), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ע"ה).

ג) מלח הרים שדק ביותר, מחמיר – ערה"ש (סעי' כ"ו, "ומלח של הרים צריך להיות גס כפי טבעו בעת שטוחנים אותו או כותשים אותו אבל עכ"ז הלא יכול לרקדו בנפה שיהא דק מאד ובודאי דאסור למלוח בו ואפשר אפי' דיעבד אסור ולכן החיוב לזוהר ולהזהיר את הנשים שהמלח יהיה גס קצת ועוד אני אומר לענ"ד דזה שהתיר רבינו הרמ"א למלוח במלח דק כקמח כשאין כאן מלח אחר אין לפסוק כן רק במלח הים ולא במלח ההרים"), דרכ"ת (ס"ק ע"ב), דברי סופרים (ס"ק ס"ח, ס"ק ע"ו), מעדני השלחן (ס"ק נ"ג, "אם מלח במלח הרים רק, יחזור וימלחנו במלח אחר שכשר למלוח בו, ובנשבל כבר, נראה שאין לאסור, כשרואה שהמלח הרים הוציא דם כנהוג").

1) לא נראה מהפוסקים, שכתבו "בדיעבד בכל מלח שמלח סגי", ולא חילק בדבר.

4. מראי מקומות – מעדני אשר (סי' ז').

ד. מה הגדר של גס ביותר.

1. יותר ממלח שעושין ממי הים – או"ה (כלל א' דין ח'), "וכל מלח שאינו גס יותר מהמלח שעושין ממי הים כשר למלוח בו כמו שהוא. ואם הוא גס יותר צריך להדיקו"). דר"מ (ס"ק ה'), ט"ז (ס"ק י"ב), פר"ח (ס"ק י"ט), לחם הפנים (ס"ק כ"ב), בית לחם יהודה (ס"ק י"ז), שלחן גבוה (ס"ק י"ד), כה"ח (ס"ק ס"א), מעדני השלחן (ס"ק נ"ב).

(א) ערה"ש (סעי' כ"ה) – "וכמה הוא שיעור גסותו שלא יהא דק כקמח ולא גס הרבה כתבו דכל מלח שאינו גס יותר ממלח שעושין ממי הים הוא כשר למליחה ואם גס יותר צריך להדיקו [ט"ז סקי"ב בשם או"ה] ועדיין לא ידענו שיעורו ועיקר הדבר תמוה בעיני הא ממי הים עושין חתיכות גדולות למאד ואח"כ כותשין אותו כל אחד כרצונו כמו שידוע לנו".

(ב) מראי מקומות – דברי סופרים (ס"ק ע"ב).

ה. מלח לח.

1. מחמיר – דרכ"ת (ס"ק ע"ג), מעדני השלחן (ס"ק נ"ג), דברי סופרים (ס"ק ס"ט).

ה [סוג מלח.

א. סוכר (sugar).

1. אם אין שם מלח, מיקל.

(א) עקרי הד"ט (או"ח סי' י"ד אות ל"ו ד"ה והנה) – "הרב הלק"ט דהצוקאר"ו נדון כמלח ממש לענין מליחת הקרבנות ע"ש ולא לחנם נקרא מלח אינדיאנו דכחו שוה לשאוב הלח וממילא נלע"ד דבמקום שאין שם מלח אין שום פקפוק למלוח בצוקאר"ו. ואפשר שברוב פשיטותו לא דבר בו מרן בס"ס ס"ט".

(ב) יפה ללב (או"ח סי' קס"ז ס"ק י') – "ובמקום שאין שם מלח יניח בשלחן צוקע"ר ויטבול בו פרוסת המוציא דהצוקאר"ר נידון כמלח ממש כמ"ש הרב הלק"ט ח"א סי' רי"ח לענין מליחת הקרבנות והרב עקרי הד"ט בחא"ח סי' י"ד אות ל"ו".

(ג) שערים מצויינים בהלכה (סי' מ"א ס"ק ד') – "וכשאיין לו מלח מקיים מצוה זו גם בצוקער כמ"ש בשו"ת הלכות קטנות (סי' ריח) דמותר למלוח הקרבנות בצוקער דנדון כמו מלח מפני שמעמיד הדבר ומקיים ולכן נקרא נמי ברית מלח עולם. וכ"כ בשו"ת דברי חיים (ח"א יו"ד סי' כ"ה)".

(ד) רבבות אפרים (ח"ז סוף סי' שפ"ח) – "דבשעת הדחק אפשר".

1 (מראי מקומות – רבבות אפרים (ח"ח סי' תקמ"ה ד"ה בסוף).

2. מחמיר.

(א) דברי חיים (ח"א יו"ד סי' כ"ה) – "דבצוקר אסור למלוח אליבא דכולי עלמא".

(ב) ערוגות הבושם (ס"ק י"ז) – "שחלילה וחלילה לסמוך על דבריו להקל למלוח בצוקר במקום מלח".

(ג) יד יהודה (הקצר ס"ק קמ"א, הארוך ס"ק צ"ז) – "הסומך על העיקרי הד"ט בנמלח בשר בצוקר גם לעשות מזה איזה סניף וצד סמך בעלמא לטריקיה חיזיא דרבנן דלית ליה אסותא. והשומע לדברינו תבא עליו ברכה טוב".

(ד) רב פעלים (ח"ב יו"ד סי' ד', בן איש חי שנה ב' פר' טהרות אות כ"ב, עי' תורה לשמה סי' ת"ק) – "סוף דבר הכל נשמע, היתר זה למלוח בסוכר להפליט הדם, ישתקע הדבר ולא יאמר, ואין לזה שורש כלל לפו"ד, ואם מלחו בסוכר ובשלו הבשר, גם הכלים אסורים".

(ה) משפטי עוזיאל (יו"ד מהדו"ת סי' ח' אות א', סי' ט') – "דמליחת הבשר הוא דוקא במלח משום שחום המלח מטבעו שורף את הבשר".

(ו) שלמת חיים (סי' ת"ט) – "כבר מובא וחלילה לסמוך ע"ז. אפי' בדיעבד".

(ז) כה"ח (ס"ק שכ"ב, או"ח סי' קס"ז ס"ק ל"ז).

(ח) קול מבשר (ח"ב סי' ט"ו).

(ט) יסודי ישרון (מערכת ל"ט מלאכות ח"א עמ' רפ"א) – "לא קימ"ל כן".

(י) הגרשז"א זצ"ל (הגר"א נבנצל שליט"א, אהל יעקב) - לשונו מובא לקמן.

(יא) משנת אברהם (ח"ב סי' ה' ענף א') – "אין לאסור את הבשר שנמלח בצוקער, אלא ידיחנו וימלחנו אבל בנתבשל לאחר שנסקר בצוקער בודאי הוא כבשר שנתבשל בלא מליחה ואסור. וגם הכלים צריכים הגעלה".

(יב) אור לציון (ח"ב פרק ל"ג הע' א' ד"ה ומכל) – "שהרי קי"ל שאין מכשירים בשר בסוכר, וכמ"ש האחרונים, וכן הביא בבא"ח שנה שניה פרשת טהרות אות כ"ב, וראה עוד בכה"ח יו"ד סוף סימן ס"ט, ע"ש".

(יג) ציץ אליעזר (ח"ט סי' ל"ה, ח"א סי' ע"ז אות ד', ח"ב סי' נ"ב אות ו', ח"ג סי' ע"ט אות ב') – "שאסור בהחלט למלוח הבשר בצוקער, ואפילו בדיעבד אם עברו ומלחו הבשר בצוקער ובישלוהו, הבשר טריפה והכלים טעונים הכשר. ומאידך, אם מלחו הבשר בצוקער ונודע הדבר לפני שבישלוהו אין לאסור את הבשר כלל אלא יש להורות גם לכתחילה לחזור ולמלוח הבשר במלח כדת וכדין".

(יד) שבט הלוי (ח"ב סי' כ"ד, ריש סי' כ"ו) – "שחלילה לסמוך על זה אפילו דיעבד וכזה אנו מורים והולכים תמיד דמליחת סוכר כמאן דלא מלח דמי".

(טו) יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' ב', סי' ג', לויית חן סי' ס' ד"ה והנה) – "העיקר לדינא כדברי רוב האחרונים שהבאתי לעיל בס"ד שהעלו לאסור בהחלט למלוח הבשר ולהכשירו בסוכר".

(טז) אבני ישפה (אהל יעקב ג' אלול תש"ע) – "שאלת אם לסמוך על דעה בשו"ת אבני נזר או"ח סי' תקל"ב להתיר מליחת בשר עם סוכר. אני אומר שחס ושלום להתיר דבר כזה שהרי הפוסקים צעקו על זה שרק מלח התירו חז"ל שטבעו להוציא הדם. ומה שכתב בשו"ת הלכות קטנות שאלה רי"ח להתיר למלוח קרבן בסוכר, אין זה רק לקרבן אבל לא להוציא את הדם. וכן כתב לאיסור בשו"ת דברי חיים יו"ד סי' כ"ה, וכן פסק הרב חיים פלאג'י ברוח חיים סי' ס"ט, וכן פסק בשו"ת רב פעלים ח"ב יו"ד סי' ד'. אלא יצלה הבשר כדי להוציא את דמו".

- יז) הגר"א בנצל שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: האם אפשר לסמוך במקום חולי ורגיש למלח למלוה את החתיכה עם סוכר. תשובה: כמדומני שאדמו"ר זללה"ה לא הסכים לזה. אפשר לצלות".
- יח) ילקוט יוסף (סעי' נ', עי' או"ח סי' רע"ד סעי' י"ח) – "אסור בהחלט להכשיר בשר על ידי מליחה בסוכר".
- יט) דברי סופרים (ס"ק תכ"ג).
3. מראי מקומות – טהרת המים (בשיורי טהרה מערכת מ' אות י"ד), דרכ"ת (ס"ק שכ"ח), מהר"ש ענגיל (ח"ג סי' קכ"א אות ב'), משמרת שלום (חדושי דינים אות ד'), הר צבי (יו"ד סי' ס"ו), תירוש ויצהר (סי' קע"ח), מנחם משיב (סי' כ"ד, סי' ל"ו), ישכיל עבדי (ח"ו, השמטות ליו"ד סי' א' אות ג'), דברי יציב (יו"ד סי' ט"ז - סי' י"ז), יין הטוב (יו"ד סי' ד'), פרדס יוסף (פר' ויקרא אות ס"ד, עמ' ס'), מעדני אשר (גליון שי"ג, פר' ויקרא תש"ע).
- א) הלכות קטנות (ח"א סי' ר"ח) – "שאלה אם מותר למלוה הקרבן באסוקא"ר: תשובה הסוקא"ר הוא מלח גמור שמעמיד הדברים זמן רב ... והצוקאר גופו של מלח ונפקא מינה גם בזה"ז באם שכחו ומלחו בשר בצוקאר ובשלוהו כך דיש לצדד להקל כגון אם יש ס' נגד החתיכה דמותרת החתיכה כדעת המחבר ביו"ד סי' ס"ט סי"א".
- ב) אבני נזר (או"ח סי' תקל"ב אות ג') – "בספרי הרופאים כי צוקער הוא מלח. והרה"ג ר' אלעזר שהי' אב"ד בפה סיפר מחותנו הגאון מליסא זצ"ל שמלח בשר עם צוקער ... אך עדין אני נבוך אם הוא מחמם העיסה כמו מלח. ורציתי להתודע מה שנמצא בזה בספרי הרופאים ושאלתי לד"ר והכחיש כל הענין ואמר שהציקער אינו מלח כלל. ואני שמעתי בילדותי מהרה"ג ר' משה שהי' אבד"ק לאדז שנמצא בספרי הרופאים שהוא מלח. יותר לא ידעתי בדבר זה. אולי יש ספר הלכות קטנות אתכם או תאכלו להתודע ע"י חכמי הטבע וכפי בינתי בדבר אם הוא מחמם כמו מלח או לא כן יפסוק".
- ג) קצות השלחן (סי' קכ"ח ס"ק ב' ד"ה ולפזר) – "במחלוקת האחרונים אם מותר למלוה בשר בצוקאר להוציא הדם עי' בדרכי תשובה יו"ד סי' ס"ט אות שכ"ח דעקרי הד"ט מתיר ועמו עוד איזה אחרונים, ובס' רוה חיים אוסר. ובערוגת הבושם כ' דאפילו דיעבד הבשר אסור עי"ש".
- ד) הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת חולין דף קיג.) – "די"א דאף בצוקע"ר אפשר למלוה. אכן באחרונים הזהירו ע"ז במאד, עי' יד יהודה סוסי' ס"ט".

ב. מלח מעובד (processed salt).

1. מחמיר – ישכיל עבדי (ח"ו, השמטות ליו"ד סי' א'), "מלח שניטלו ממנו כחתי ... הדבר ברור, שאסור למלוה בו את הבשר", מנח"י (בילקוט יוסף הע' ע"ט), ילקוט יוסף (סעי' ע"ט), "אין למלוה במלח שניטל ממנו כוחו, כגון שעבר תהילך עיבוד וזיקוק".
2. מראי מקומות – משפטי עוזיאל (יו"ד מהדו"ת סי' ז'), דברי יציב (יו"ד סי' י"ד - סי' ט"ו), מנחת יצחק (ליקוטים סי' נ"ז), "במלח שהוציאו הליחות באמצעים כימיים ...", והרים כהן (ח"ב סי' כ"ז).

ג. מלח כימי מלאכותי.

1. מחמיר – קול מבשר (ח"ב סי' ט"ו), "הדין ברור כי הבשר שנמלח במלח כימי מלאכותי אסור ודינו כנתבשל בלא מליחה וגם הכלים שנשתמשו בהם אסורים ולפי שהדבר פשוט אין להאריך יותר", עי' שערים מצויינים בהלכה (סי' ל"ו קונ"א על סעי' ח').

ד. מלח דיאטטי.

1. מיקל – ששכ"ה (פרק מ' סעי' פ"ז [דפו"ח, סעי' ק']), ילקוט יוסף (סעי' מ"ז, הע' ע"ט).
2. מראי מקומות – בית אב"י (ח"א סי' ס"ט), אג"מ (מסורת משה ח"א ח"א יו"ד אות י', הע' י"ז).

ה. אלויין (alum).

1. מחמיר.
- א) שואל ומשיב (מהד"ק ח"א סי' קמ"ב) – "אם אמת הדבר כמ"ש מעלתו שהמורה הורה שימלחו בשר בהאלויין והוא יאכל המורה ראוי להעבירו וחוששני לו שאולי מינות נזרקה בו כי איך אפשר לפרוץ בדברי חז"ל והקדמונים ולא עוד אלא דהעז פניו נגדו ואני קורא עליו מליצת חז"ל לא מסתייע דלא גמיר אלא דמימחא נמי מחי".
- ב) טוב טעם ודעת (מהד"ק סי' קי"א) – "וע"ז נאמר אל תטוש מתורת אמך, כי בודאי סתם מלח הנאמר בש"ס הוא מלח שלנו, ואחרים אין נקראים בלשון מלח סתם".
- ג) כתב סופר (יו"ד סי' ל"ז) – "הוראה זו שלא בקדושה ואם לא יחזור בה המ"ץ אשר ממנו יצאה לא ישקוט מעלתו נ"ל ולא ינוח וראוי לסלקו ויהי' כמוץ אשר תדפנו רוה כי לא רוה ה' נוססה בקרביו".
- ד) ערוגות הבושם (סוף ס"ק י"ז) – "אלויין ... ואין לנו רק מה שאמרו חכמים שצריך למלוה במלח. והיינו מלח פשוט דווקא ולא שאר מינים אף שאומרים שהם ג"כ מיני מלח. וזה פשוט".
- ה) דברי חיים (ח"א יו"ד סי' כ"ה) – "באמת לא עלה על לבי מעולם שיסתפק בר אוריין בזה ולהתיר במליחת בשר זולת מלח וכל מי שראה דברי השאלה נבהל למאד האיך עלה זאת על דעת בר שכל להתיר".
- ו) חסד לאברהם (שו"ת מהד"ק יו"ד סי' ל"ב) – "והבשר שכבר נתבשל אסור אף דאין לו מתירין עוד".
- ז) רב פעלים (ח"ב יו"ד סי' ד') – "אם מלח באלויין אינו כלום".
- ח) אמרי יושר (ח"א סי' קמ"ט אות ד') – "חומרת הדברי חיים בזה צ"ע ... כיון דנפק מפומי' דהגאון זצ"ל יש להחמיר בזה שכ' בהדיא באלויין ולא להוסיף ע"ז דבר יותר".
- ט) קול מבשר (ח"ב סי' ט"ו) – "וכולם אסרו את הבשר וגם את הכלים והחליטו כי חלילה לנו לעשות חדשות ולמלוה בדבר שאין ידוע לנו במסורת חז"ל שמפליט את הדם והביאו ראיות לזה".

(א) מנחת יצחק (ח"ב סי' נ"ד אות א') – "הנה בענין האיסור ופעולת ההאלוין, נוכל לעשות לנו תמונה, מזה בלבד, שעלה על לב מורה אחד שהוא בתשו' ד"ח (ח"א יו"ד סי' כ"ה) ואמרי אש וטוטו"ד קמא וכת"ס, שיועיל במקום מליחה להפליט הדם, עפ"י הנסיון שניסה ומלח בו בשר, וראה שנטף ממנו ציר ודם כמו ממלח, וכן אמר לו רופא מומחה, שטבע האלוין להמשיך דם וציר כמו מלח, וגם ראה בס' מעשה טובי, שכ', שההאלוין הוא מלח. ע"כ התיר בדיעבד, וכל הגאונים בעלי תשובה הנ"ל, כתבו, דפשוט הוא דעפ"י דת ודין תוה"ק אין זה בכלל מלח, ואפ"ל בדיעבד אסור, עיין שם, והובא בדרכ"ת (סי' ס"ט אות שכ"ח)".

2. מראי מקומות – אמרי אש (שו"ת יו"ד סי' כ"ח), מהרי"א ענוזל (סי' מ"ד), יד אלעזר (סי' ע"ד), דרכ"ת (ס"ק שכ"ח), אפרקסטא דעניא (ח"א סי' ר"ב ד"ה וכשאני), ישכיל עבדי (ח"ו, השמטות ליו"ד סי' א' אות ג'), ציץ אליעזר (חי"א סי' ע"ז אות ד'), פרדס יוסף (פר' ויקרא אות ס"ד, סוף עמ' ס').

1. **סודא: אבקת אפיה** (baking soda).

1. מיקל – אמרי יושר (ח"א סי' קמ"ט אות ד'), "בזוידא ... חומרת הדברי חיים בזה צ"ע ... כיון דנפק מפומי' דהגאון זצ"ל יש להחמיר בזה שכ' בהדיא באלוין ולא להוסיף ע"ז דבר יותר".

2. מראי מקומות – אפרקסטא דעניא (ח"א סי' ר"ב ד"ה ובשו"ת), יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' ב' אות ו').

ז. **כימיקלים שמוציאים את הדם** (chemicals).

1. מחמיר.

א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' כ"ג) – "פשוט שאין לסמוך על דברים שלא נאמר בגמ' ורק מליחה וצלי נאמר שמוציאין הדם".
 ב) משנה הלכות (ח"ד סי' צ"ט) – "בדבר השאלה היות שהמציאו בכתי חרושת, בעלי מדע הכעמי להוציא דם מבשר באופן 'הכעמי' וכובשין הדם מן הבשר עד שלא נשאר בו שום שיעור דם רק נשאר הבשר לבן לגמרי ולאחר כל הנסיונות (קעמיקעל טעסטס בלע"ז) לא מוצאין בו שום הרגש של דם כלל ... דאין להתיר הבשר שהוציאו ממנו דם ע"י המצאה החדשה הזו".
 ג) ילקוט יוסף (סעי' פ').

ח. **מלח מבושל**.

1. מחמיר.

א) עי' דברי סופרים (פרק י"ג אות נ"ד, הע' נ"ד) – "ולכתחלה ודאי יש לחוש לדעת האוסרים למלוח במלח מבושל. [ולכתחלה וכו', הגר"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל]. וכן כתוב בשמו בספר הערות חולין קיג א עיי"ש. שלא למלוח במלח מבושל, ולפי המצב היום בא"י, יש שני מפעלים למלח, אחת נקראת 'מפעלי המלח' ומפעל זה נמצא באילת. ושם המלח אינו מבושל. ומפעל שני נקרא 'מפעלי ים המלח' הנמצא בים המלח, ושם המלח מבושל. ועיין עוד בסמוך סעיף נ"ז. והנני הולך רכיל מגלה סוד, שכאשר בקרתי ב'מפעלי ים המלח', ראיתי שממלאים שם מלח בשקים של 'מפעלי המלח', וכששאלתי איך עושים זאת, אמרו לי, שמפעלי המלח באילת אין להם מספיק מלח גם לארץ וגם לחו"ל, ולכן בארץ הם משווקים את המלח שמייצרים באילת, אבל מה שהם משווקים בחו"ל הם ממלאים במלח שמייצרים בים המלח. וא"כ אף אם כנים דבריהם שמה שמפעלי המלח באילת משווקים בארץ ישראל הוא רק מהמלח שמייצרים באילת, אבל מה שמשווקים בחו"ל אי אפשר לידע אם הם מאילת או מים המלח. וכמובן שגם מה שמשווקים בארץ ישראל צריך לעמוד על המשמר ולבדוק בכל פעם אם אין משווקים גם מלח מים המלח]".

2. מיקל.

א) דרכ"ת (ס"ק ע"ד) – "עי' בהגהות יד שאול ובספרו דברי שאול ויוסף דעת שכ' דלפמ"ש המ"א באו"ח סי' שי"ח דמלח שנתבשל כבר אינו מבשל לענין שבת צ"ע לענין מליחה מה דינו עכ"ד ולא ידעתי מהו הצ"ע דמה ענין שמיטה אצל הר סיני הלא במליחה בעינן שיהי' כח המלח יפה שיוכל להרתיע ולהוציא את הדם א"כ מה איכפת אם כבר נתבשל וכי עי"ז לא יוכל לפעול פעולתו וכמו שאנו מולחין תמיד בכל מלח טאלפי"ן שלנו שעושים ממי מלח שמבשלין הרבה כ"כ עד שהמלח שבו נקפה ונעשה טאלפי"ן ובודאי פשוט הוא דלא נחלש כח המלח שבו גם כשמבשלין הרבה יותר ויותר ועי' בשו"ת מור ואהלות (להרב מהר"א פוסק) באוהל ים המלח סי' ז' באמצע התשו' שהעתיק תשו' הגאון מהרש"ק ז"ל דמלח הנשרף באש אין למלוח בו כי ע"י הליבון נחלש כח המלח וצ"ע על כל העולם שמלבנים המלח באש לפסח ואח"כ מולחין בה עיין שם ועי' בשו"ת כנף רננה חלק א' מיו"ד סי' ל"ז מ"ש בענין זה וכ' בפשיטות דמלח שנתבשל או שנכבש אפ"ל כמה ימים וכן כשנצלה מותר למלוח בו דלא כלה ממנו כח המושך אשר בטבעו להפליט דם".

3. מראי מקומות.

א) הגר"ש זצ"ל (הערות במסכת חולין דף קיג). – "והנה במלח מבושל אם אפשר למלוח צ"ע דאם יש הבדל בכח המלח א"כ א"א למלוח בו ... ולכך צריך לברר אם מבושל שואב הדם כרגיל. וצ"ב".

ט. **מלח לימון**.

1. מחמיר – שבט הלוי (ח"ב סי' כ"ד), "פשיטא לי דאסור למלוח בסוכר או במלח לימון וכיו"ב".

ו] **מקום נתינת המלח** - סעיף ד'.

א. חולין (דף קיג), "אמר שמואל: אין הבשר יוצא מידי דמו אלא א"כ 'מולחו יפה יפה', ומדיחו יפה יפה".

1. שלא ישאר בו מקום בלי מלח.

א) רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ג) – "אמר שמואל אין הבשר יוצא מידי דמו אלא א"כ מולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה. וצריך לפזר עליו מלח הרבה שלא ישאר בו מקום בלי מלח".

(ב) גרא (ס"ק י"ט) – "שלא כו'. כמש"ש מולחו יפה יפה".

2. עד שאינו נאכל מחמת מלחו.

(א) מרדכי (סי' תשי"ט, הו"ד בב"י) – "דצריך למולחו עד שיהא אינו נאכל מחמת מלחו ... ולכך הזכיר שמואל פעמים יפה יפה גבי מליחה שצריך למלוח הרבה".

(ב) עי' רשב"א (תוה"ב הקצר שער ג' בית ג', ע"א-ב') – "ואינו צריך ליתן עליו מלח עד שיכסהו כולו ולעשותו כבנין אלא מולחו יפה. עד שלא יהא ראוי לאכילה עם אותו המלח כדי שיפליט את דמו".

3. בכמה מקומות.

(א) רמב"ן (חולין דף קיג. ד"ה והא) – "וכן מולחו יפה יפה הרבה מליחות במשמע משני צדדין ומתוכו בדבר שמבשלין כולו כאחת".

(ב) ראב"ה (סי' אלף ק"כ) – "מולחו יפה יפה. פירוש מולחו בכל צדדין".

(ג) ריטב"א (חולין דף קיג. ד"ה אמר) – "מולחו יפה יפה. פי' שירבה בו מלח מכל צדדים כדאמרינן".

(ד) ר"ן (דף מב. ד"ה אין, הו"ד בב"י) – "כתב הרמב"ן ... וכן מולחו יפה יפה הרבה מליחות במשמע משני צדדין ומתוכו בדבר שמבשלין כולו כאחד".

(ה) או"ז (סי' תע"ד) – "הא דנקט מולחו יפה יפה מפני שצריך למלוח משני צדדין".

(ו) גרא (ס"ק כ"ב) – "ובחולין שם יפה יפה ב"פ משמע מב' צדדים ועופות מבפנים".

4. המחבר כתב השלשה דינים בסעיף אחד, כיון שכולם מהמימרא של שמואל.

ב. מחבר, "יפזר עליו מלח שלא ישאר בו מקום מבלי מלח".

1. לא נמלח בכל מקום.

(א) מחמיר – ב"ח (סוף ס"ק ג', "דאין להקל כלל בזה").

(ב) מחמיר, אא"כ במקום הפמ"ר – תו"ח (כלל ט"ו דין ז', עי' פמ"ג שפ"ד ס"ק כ').

(ג) בדיעבד, מיקל – ט"ו (ס"ק י"ד, "נראה דבלא נמלח בכל מקום מותר דיעבד אפי' בלא הפסד מרובה"), חגורת שמואל (ס"ק י"ג), חור"ד (חי' ס"ק כ'), גליון מהרש"א (על המחבר סעי' ד'), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי סעי' א', "ובדיעבד אם לא פיזר מלח בכולו ממש, כיון דמלח משני צדדים מותר"), מעדני השלחן (ס"ק נ"ד).

(ד) המנהג להקל.

(1) ש"ך (ס"ק כ') – "וכן נוהגין העולם שאין מדקדקין בכך".

(2) בית לחם יהודה (ס"ק כ"ב).

(3) מנח"י (כלל ט"ו ס"ק ט"ו).

(4) זבחי צדק (ס"ק נ"ו).

(5) ערה"ש (סעי' ל"ב) – "לכסותו כולו במלח שלא ישאר בו מקום מבלי מלח כמדומה שלא נהגו כן [ב"ח ועי' ש"ך ס"ק כ' ופמ"ג] מפני שרוב הפוסקים ס"ל כהרשב"א דלא בעינן רק שלא יהא נאכל מחמת מלחו וכ"כ הערוך הביאו הרוקח [סי' ת"י] וז"ל ומפרש בערוך שצריך למולחו שלא יהא טוב לאוכלו וצריך למלוח מכל צדדיה וכו' אבל המולח מעט שמפזר המלח לכאן ולכאן אסור לקדירה עכ"ל אבל כשמפזרו ע"פ כולו דיו וכ"כ בה"ג ובהגמ"י [פ"ו] ומיהו לכתחלה כשאפשר שלא ישאר בו מקום מבלי מלח תבוא עליו ברכה ובפרט במלח מדינתנו שאינה של ים ואינה מלוחה כל כך".

(6) כה"ח (ס"ק ע"ז).

(ה) תשובות והנהגות (ח"א סי' תכ"ח) – "ומאד החמיר בזה הגה"ק הגרי"ל דיסקין זצ"ל, וכן מרן הגרי"ז ס' זצ"ל (הגאב"ד דבריסק) לא אכל מבשר אלא כשנמלח מיוחד עבורו עם הרבה מלח באופן שאין מקום בלי מלח כנ"ל (ושמעתי ממנו שלעצמו נהג שצריך לקילו עוף לערך קילו מלח ולפזר יפה יפה שלא תהא שום מקום בלי מלח). ומהאי טעמא המדקדקין לא סומכין על הכשר למליחה משום שמקילין ולא מרבין במלח כהנ"ל, וצריך דקדוק מיוחד למלוח כדון, וכ"ש בחתונות שמצוי שאין פותחים העוף לגמרי אלא פותחים קצת וזורקים בפנים מלח וזה בודאי לא מספיק ליהוי נמלח בשני הצדדין כדון שיועיל. ומכיר אני כמה גדולים שלא אוכלים בשר ובמיוחד עוף מחוץ לבית, ונתברר לי שאין הטעם תמיד משום שחוששין לכשרות הבשר גופא, אלא חוששין על המליחה שלא נמלח כדון שאין מקום בפנים ובחוץ בלי מלח ומכוסה כמו גשם, ויש מחמירים בזה גם בדיעבד כהנ"ל. (ובמיוחד שיש הכשרים שנותנין הכשר למליחה אף שלא חתכו העוף לשנים, רק זורקים בפנים מעט מלח במקום חתך וזה בודאי לא מספיק, וראוי לזהר בזה). ושמעתי מעד נאמן שרבינו החזו"א זצ"ל החמיר מאוד במליחת בשר, והיה מקפיד מאוד לשים הרבה מלח, והחמיר ששיעור המליחה שמפורש בשו"ע שהוא שלא יהא ראוי לאכול הבשר מחמת מלחו אינו רק עם המלח שעליו אלא הוא אחר הניפוץ לפני ההדחה, ולדעתו ע"י ההדחה יוצא מלח מגוף החתיכה ועי"ז ראוי לאכול, ואמר שיש לו ראיות לכך, והתבטא בחריפות על המליחה שלא כראוי כאילו לא נמלח כלל, אך מדינא נוהגין לשער שלא יהא מקום פנוי בלי מלח ומשערין מה שאינו יכול לאכול מחמת מלחו דהוא עם המלח שעליו כפשטות השו"ע".

(ו) דרכי החיים (הגרמ"י ליפקוביץ שליט"א, עמ' פ').

2. צפיפות המלח הנדרשת למליחה – תוס' יו"ט (ברית מלח), מעדני אשר (סי' ח'), תורת הבשר (פרק ג' סעי' ה').

ג. מחבר, "וימלח כדי שלא יהא ראוי לאכול עם אותו מלח, ואינו צריך להרבות עליו מלח יותר מזה".

1. תלוי כמה עבה החתיכה [ואם מלח רק בחד צד, צריך שכל החתיכה יהיה אינו נאכל מחמת מלחו] – יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ט), מנחת פתים (על סעי' ד').

ד. מחבר, "ומולחו משני צדדים".

1. אם פתת ופורר הבשר על ידי מכונת בשר: למכשיר ע"י מליחה, או צלי, ומה הדין במנוכת.
(א) ע"י ס' ע"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ה. מחבר, "ועופות צריך למלחם גם מבפנים".

1. ה"ה כל דבר שיש חלל.
(א) ט"ז (ס"ק י"ג) – ה"ה כל דבר שהוא חלול כ"כ או"ה".
(ב) לחם הפנים (ס"ק כ"ד).
(ג) בית לחם יהודה (ס"ק י"ח).
(ד) חגורת שמואל (ס"ק י"א) – וה"ה לכל דבר חלול".
(ה) זבחי צדק (ס"ק מ"ו).
2. אבל בדבר שאינו קרוע אף שהוא חלול א"צ למלוח מבפנים.
(א) פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ג) – וכל שאין מגולה אף שיש חלל בפנים א"צ לפתוח".
(ב) חגורת שמואל (ס"ק י"א) – ודוקא בדבר שהוא קרוע אבל בדבר שאינו קרוע אף שהוא חלול א"צ למולחם מבפנים דהוי כמו חתיכה עבה, כ"כ הש"ך וט"ז בס"י ע"ב וס"י ע"א".
(ג) חו"ד (חי" ס"ק י"ח) – דוקא עופות שצריך לפותחן כדי להוציא הבני מעיים והחלל מגולה לאויר אבל דבר שיש לו חלל ואין החלל מגולה לאויר הוי כחתיכה עבה".
(ד) זבחי צדק (ס"ק מ"ו).
(ה) נמוקי רי"ב (על סעי' ד') – הינו אם נפתחו אבל אם הם סגורים א"צ לפותחם ולמלחם בפנים".
(ו) דברי סופרים (ס"ק פ"ה).
3. האם צריך לחתוך העוף לשנים.
(א) מיקל.

- 1 (בית הלל (ס"ק ז') – "ואין שום רמז ורמיזה בשום פוסק לחתוך העוף לשנים ... והוא חומרא יתירה והנה חדשים מקרוב באו ומחמירים אפ"י בדיעבד אם היו חותכין העוף לשנים קודם מליחה ... וכל המחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהים".
(ב) ראוי לבקוע, ולא נקב קטן.
- 1 (בית לחם יהודה (ס"ק כ') – "צריך לכתחלה לפותחו ואז בוודאי נוטלין משם הריאה שם בטוב".
(2) פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק ט"ו) – "וכן הנהגתי אני".
(3) זבחי צדק (ס"ק מ"ט, ס"ק נ') – "טוב ונכון לבקוע העופות לשנים ואח"כ מולח".
(4) חכ"א (כלל ל' סעי' ח) – "יש ליהזר שיקרע העופות מצד אחד כולו או רובו ולא כמו שנוהגין מקצת נשים לעשות רק נקב קטן להוציא הבני מעים שאינם יכולים למלוח יפה מבפנים".
(5) בן איש חי (שנה ב' פ"א אחרי סעי' א') – "וכן יזהר לקרוע העופות מצד אחד כולו או רובו, ולא כאותם שנוהגים לעשות רק נקב קטן בעוף כדי להוציא הבני מעים ומולחין, כי אלו אינם יכולים למלוח יפה במפנים".
(6) כה"ח (ס"ק ע"ב).
- ג) מראי מקומות – דברי סופרים (ס"ק פ"ח).
- 1 (תשובות והנהגות (ח"א סי' תכ"ח) – "שמצוי שאין פותחים העוף לגמרי אלא פותחים קצת וזורקים בפנים מלח וזה בודאי לא מספיק ליהוי נמלח בשני הצדדין כדין שיועיל ... ובמיוחד שיש הכשרים שנותנין הכשר למליחה אף שלא חתכו העוף לשנים, רק זורקים בפנים מעט מלח במקום חתך וזה בודאי לא מספיק, וראוי ליהזר בזה".

ו. מחבר, "ואם לא מלחם אלא מבפנים או מבחוץ, וכן חתיכה שלא נמלחה אלא מצד אחד".

1. בדיעבד מיקל – מחבר (סעי' ד', "מותר"), פ"ח (סי' ע"א ס"ק ב', סי' ע"ג ס"ק ח'), לחם הפנים (סי' ע"א ס"ק ב'), יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ה' אות ה'), הליכות עולם ח"ו עמ' קמ"א, "שהעיקר כד' מרן, שרבו הראשונים שסוברים כן. ודלא כהחולקים", ילקוט יוסף (סעי' נ"ד).
2. מחמיר, אם לא לצורך [הפסד מרובה] – רמ"א (סעי' ד', "ויש אוסרים אפילו בדיעבד, והכי נהוג, אם לא לצורך"), ט"ז (ס"ק י"ד), חגורת שמואל (סי' ע"א ס"ק ב'), חכ"א (כלל ל' סעי' ח', כלל ל"ד סעי' כ"ג, "ואנו נוהגין כרמ"א").
(א) וכן דעת כמה בני ספרד – שלחן גבוה (ס"ק י"ט), ערך השלחן (ס"ק ח', סי' ע"ב ס"ק ז', "עיקר להחמיר בפסק רמ"א דאסור בדיעבד"), זבחי צדק (ס"ק נ"ה, סי' ע"א ס"ק ג', סי' ע"ב ס"ק ט"ו, "ולענין דינא נקטינן כסברת ההגה"), בן איש חי (שנה ב' פ"א אחרי מות אות ב'), "אם לא מלח העופות מבפנים אלא רק מלח מבחוץ, וכן חתיכת בשר שלא נמלחה אלא מצד אחד דוקא, אף על גב דמרן ז"ל מתיר בדיעבד, צריך להורות כסברת הרמ"א דאוסר בדיעבד, ורק בהפסד מרובה או בשעת הדחק לכבוד שבת, יש להתיר כסברת מרן ז"ל, ועיין מנחת יעקב כלל ט"ו סעיף קטן ט"ו, וערך השלחן אות ח"), כה"ח (ס"ק ע"ו, סי' ע"א ס"ק ד', ס"ק י"ח), ישכיל עבדי (ח"ז יו"ד סי' ג' אות א').
3. אין חילוק בין אם צד הנמלח למעלה או למטה – רב משולם (שו"ת סי' ו'), הו"ד בפת"ת (ס"ק י"א), יד אפרים (על רמ"א סעי' ד'), חו"ד (חי' ס"ק י"ט), ערוך השלחן (סעי' ל"ג, "דבר פשוט הוא דבנמלח מצד אחד שאמרנו אין חילוק בין שהצד הנמלח היה מונח פניו למעלה או למטה שיש שרוצים לחלק בזה ואינו עיקר"), זבחי צדק (ס"ק נ"ז), יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ו), בן איש חי (שנה ב' פ"א אחרי סעי' ב'), "ואפילו אם הצד שנמלח הניחו למטה, יש להתיר בהפסד מרובה, ועיין פתחי תשובה, ויד אפרים"), כה"ח (ס"ק ע"ח), ילקוט יוסף (סעי' נ"ז).
(א) מראי מקומות – יד אפרים (על באה"ט ס"ק י"ז).

ז. רמ"א, "ויש אוסרים אפילו בדיעבד, והכי נהוג, אם לא לצורך".

1. פירוש, הפמ"ר – ט"ז (ס"ק י"ד. עי' ס"ק ט"ו שכתוב רק הפסד), ש"ך (ס"ק כ"א, "דהיינו במקום הפסד מרובה").
  2. פירוש, לצורך ערב שבת או אורחים – לבוש (סעי' ד').
- א) ה"ה הפמ"ר – חגורת שמואל (ס"ק י"ג, "לצורך ערב שבת או אורחים כו'. וה"ה הפסד מרובה").

ח. רמ"א, "ודוקא אם כבר נתבשל כך; אבל אם לא נתבשל עדיין, לא יבשלנו כך". קאי על הרישא או הסיפא, על הפמ"ר או לא.

1. רישא, ויש ג' מדריגות: אחר שנתבשל, מחמיר אפילו בהפסד מרובה. אם לא נתבשל, קודם י"ב שעות, יש להקל במליחה שניה. אחר י"ב שעות, יכול להקל בהפ"מ במליחה שניה, הגם שאז יכול לעשות צלי – ש"ך (ס"ק כ"א, "כלומר הא דאסור בדיעבד ואין לו תקנה דוקא אם נתבשל כך כו' וכן מוכח בת"ח שם אבל לצורך דהיינו במקום הפסד מרובה וכה"ג יחזור וימלח צד השני תוך מעל"ע כמ"ש הר"ב ס"ס ע"י), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ק"ג), לחם הפנים (ס"ק כ"ח), חגורת שמואל (ס"ק י"ד).
2. סיפא, ויש ג' מדריגות: אחר שנתבשל, מיקל בהפסד מרובה. אם לא נתבשל, קודם י"ב שעות, יש להקל במליחה שניה. אחר י"ב שעות, רק צלי (לפי הרמ"א) – ט"ז (ס"ק ט"ו), עי' פר"ח (ס"ק כ"ג), עי' כרתי (ס"ק ט"ו), מנח"י (כלל ט"ו ס"ק י"ב), יעב"ץ (מגדל עוז, מליחה פרק ב' ס"ק כ"ב), פמ"ג (מש"ז ס"ק ט"ו), צבי לצדיק (על רמ"א סעי' ד'), חכ"א (כלל ל' סעי' ח', "ואם כבר בישראל בהפסד מרובה יש להתיר"), אמרי ברוך (על הש"ך ס"ק כ"א, "ודאי כפירוש הט"ז"), זבחי צדק (ס"ק נ"ח), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי סעי' ב', "ודע דאף על גב שכתבנו בחתיכה שנמלחה מצד אחד, וכן בעופות שנמלחו מבחוץ דווקא, דיש להתיר בדיעבד בהפסד מרובה או צורך גדול, היינו דוקא אם נתבשל הבשר, אבל אם עדיין לא נתבשל, לא יבשלנו, אלא כך יעשה..."), כה"ח (ס"ק פ').
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק צ"ה).
4. אחר י"ב שעות.

א) מיקל – ט"ז (ס"ק ט"ו, "נראה להלכה כיון דכאן יש קולא בלאו הכי בדיעבד יש להתיר אפי' אחר י"ב שעות כמו בחלחולת").
 1) אפילו אחר כ"ד שעות [כמו בחלחולת] – פמ"ג (מש"ז ס"ק ט"ו ד"ה וכתב עוד), דברי סופרים (ס"ק ק"ד, עי' עמק דבר ס"ק תרט"ו).

ב) הפמ"ר, מיקל תוך מעל"ע – ש"ך (ס"ק כ"א, "במקום הפסד מרובה וכה"ג יחזור וימלח צד השני תוך מעל"ע"), חכ"א (כלל ל' סעי' ח', "ובהפסד מרובה תוך מעת לעת יחזור וימלחנו").

ג) הפמ"ר, מיקל אפילו אחר מעל"ע – מעדני השלחן (ס"ק ע"ב, פאר השלחן ס"ק רפ"ז).

ד) רק צלי – פר"ח (ס"ק כ"ד), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי סוף סעי' ב', "תקנתו היא בצליה לצלותו דוקא").

ט. רמ"א, "אלא אם הוא תוך י"ב שעות שנמלח יחזור וימלח צד השני שלא נמלח עדיין ויבשלנו אחר כך, ואם הוא אחר י"ב שעות, אזי יצלנו דנורא משאב שאיב ואין הצד שנמלח כבר בולע מצד שלא נמלח".
 1. אם הודח.

א) מותר רק צלי – ב"ח (ס"ק ג' ד"ה ולענין, "דלא מהני מליחה שנייה אלא היכא דלא הודח הבשר אחר מליחה הראשונה, אבל אם הודח אחר ששהה שיעור מליחה אין לו תקנה במליחה שנייה... ולא שרי אלא בצלי"), ש"ך (ס"ק כ"ב, "ונראה דמיירי כשלא הודח עדיין אבל אם הודח אחר מליחתו מיד נסתמין נקבי הפליטה ולא מהני מליחה אח"כ וכמ"ש לקמן סי' ע' ס"ק כ"ו וכ"כ הב"ח").

ב) יחזור וימלח על ב' צדדים – ט"ז (ס"ק ט"ו, "ואני כתבתי בסי' ע' (ס"ק ט"ז) שדין זה דהדחה סותמת נקבי פליטת הציר היא אינה מוסכמת וכאן הכל מודים דאין לאסור מכה זה כיון שיש היתר בלא"ה במקום הפסד"), מנח"י (כלל ט"ו ס"ק י"ג, כלל ו' ס"ק י"ד), חגורת שמואל (ס"ק ט"ז), זבחי צדק (ס"ק נ"ט), יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ח), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי סעי' ב', "וכבר הודח אחר מליחה דנסתמו נקבי הפליטה שבו, אז יחזור וימלחנו משני צדדים, כדי שצד השני יפלוט ציר דידיה"), כה"ח (ס"ק פ"ב), מעדני השלחן (ס"ק ע'), "וכן נקטינן להלכה".

1) רע"א (על הט"ז ס"ק ט"ו) – "כיון שיש היתר בלא"ה במקום הפסד. לענ"ד א"כ אחר י"ב שעות אמאי לא ימלחנו נימא נמי כיון דהך מלתא דשיעור פליטת ציר י"ב שעות אינו מוסכם דהעיקר יותר כהפוסקים דשיעורו כ"ד שעות דהרי סמכי' ע"ז בהפ"מ והכא כיון דיש היתר בלא"ה במקום הפסד נסמוך עליהו דשיעור פליטת ציר כ"ד שעות".

2) חגורת שמואל (ס"ק ט"ז) – "נ"ל דאם הוא לאחר י"ב שעות למליחתו אף דיש הפסד מרובה אין היתר לאותו בשר אלא לצלי, דלט"ז בלא"ה אפי' לא הודח הבשר זה יש איסור לבישול אפילו בהפסד מרובה דאמרינן דפולטת ציר יום שלם מ"מ כאן לא שייך הפסד מרובה כיון דיש היתר לצלי כו', ואף להש"ך דפסק בהפסד מרובה אמרינן בזה נמי דפולטת ציר יום שלם מכל מקום לדידיה יש איסור מצד אחר מטעם דנסתמו נקבי פליטת הציר וק"ל".

ג) מראי מקומות – פר"ח (ס"ק כ"ב), חו"ד (חי' ס"ק כ').

2. פמ"ג (מש"ז ס"ק ט"ו ד"ה עוד), רע"א (על רמ"א סעי' ד') – "יחזור וימלח צד השני. לענ"ד יש לע' מה מהני מליחת צד השני הא הצד שכבר נמלח ושהה שיעור מליחה פסק כח המלח וא"כ הוי כמו אינו מלוח וא"כ הוי עתה במליחה השנייה ג"כ רק נמלח מצד א' והיה מהראוי למלוח שנית את כולו מב' צדדים דהא פשיטא דלא אמרינן דנמלח מצד א' מועיל לעוביו דחצי חתיכה דא"כ אם נתחוך החתיכה לשנים יהא מותר וזהו אינו במשמע אלא דאמרינן דכח המלח נכנס רק בעובי מעט לפעמים כעובי אצבע וכדומה וא"כ נימא דמליחה ראשונה הוציא דם מעובי אצבע שפסק כח המלח ועתה כשמולחים צד השני מוציא ג"כ כעובי אצבע והאמצעי נשאר בדמו וצ"ע".

- (א) ערה"ש (סעי' ל"ב) – "ל"ק כלל דכיון דעדיין פולט ציר לא נפסק כח הדוחה שמצד השני והוה כנמלח משני צדדים וזהו כשלא הודח אבל אם הודח אפילו אם נאמר דלא נסתמו נקבי הפליטה מ"מ לשעתו פסקה הפליטה ונפסק כח הדוחה שמצד השני ולפיכך בהכרח למלוח משני הצדדים".
- (ב) חזו"א (סי' י' ס"ק ו') – "בגליון הגרע"א ד"ה יחזור וימלח צד השני יש לעי' כו' פסק כח המלח כו' ... ונראה דבמלח מצד אחד אם לא הוציאו המלח כל הדם לא פסק כח המלח אע"ג דאין שיעור לעובי הבשר ואמרינן אף בדק דפסק כח המלח משום שמוציא הרבה כיון שנמלח מב' צדדין אבל בנמלח מצ"א אין פעולת המליחה כל כך ולא פסק כח המלח אף שהוציא ממקצת בשר כל דמו מ"מ לא הוציא כל כך ציר".
- (ג) מראי מקומות – יד יהודה (הארוך ס"ק כ"ד).

י. עור.

1. נשאר מופרד מבשר אסור בדיעבד, חזר ונדבק בבשר אסור לכתחלה.
- (א) בית הלל (סי' ע"ו ס"ק א') – "והנה יש קצת נשים שנוהגות לנפוח תרנגולים קטנים את העור קודם המליחה כדי למלאות אותם אחר המליחה והדחה שקורין בל"א (גיפיל"ט) ומולחין על גבי העור והעור הוא נפוח מעל בשר העוף ואינו יכול המלח להוציא את הדם שבבשר העוף שהוא פנוי בין העור לבשר בשעת המליחה. לכן נראה שהוא איסור גמור ואפי' בדיעבד יש לאסור אם בישלו אחר כך במליחה זו וראוי לענוש אותם הנשים שעושין כן. (הג"ה לבן המחבר) והנה מחתוך לשונו של אמ"ו הגאון החסיד ז"ל משמע אף שמעבירין אח"כ הנפוח עד העור דבוק ממש בבשר. אעפ"כ יש איסור לכתחלה. וכן ראיתי שכך היה נוהג בביתו שהיה מוחה בכני ביתו שלא לנפוח תרנגולים כלל לא קודם מליחה".
- (ב) פר"ח (קונ"א סי' ע"ז).
- (ג) פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ג ד"ה כתב, או"ח סי' תצ"ט א"א ס"ק ד') – "ובקו"א סימן ע"ז הביא בשם בית הלל נשים שמפרידין עור העוף מבשר ונופחין והעור נשאר מופרד מבשר ומולחין על גבי העור דיעבד אסור והסכים על ידו ופשוט הוא".
- (ד) גליון מהרש"א (על המחבר סעי' ד') – "חזר ונדבק בבשר אסור לכתחלה ואם לא חזר ונדבק גם אחר שנתבשל כבר אסור".
2. מראי מקומות – דעת תורה (ד"ה עוד הביא מש"ז), דרכ"ת (ס"ק פ"ג, סוף ס"ק רס"ח), משמרת שלום (מש"ז ס"ק י"ג).
- (א) אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות א', עמ' קפ"ה) – "שפשוט שמועילה הדחה אף שעדיין יש עור על הבהמה, ושבאמת גם מועילה מליחה בעור".

יא. הכללים של הפמ"ר.

1. עי' סוף סי' ק"י, לשיטות ומראי מקומות.

ז [חתך אחר מליחה - סעיף ה'.

- א. חקירה: פעולת מליחה מה היא עושה - האם מוציאה כל הדם עד שלא נשאר שום משהו תוך החתיכה ומה שיוצא אח"כ הוא רק מוהל, או דאין מוציאה כל הדם ונשאר קצת בתוכה.
1. אין דם – ט"ז (ס"ק ט"ז).
2. יש דם – רמב"ם (מאכ"א פרק ו' הל' י'), "ומשליכו מיד לתוך מים רותחין אבל לא לפושרין כדי שיתלבן מיד ולא יצא דם", רא"ה (בדה"ב ב"ג ש"ג, ע"ג-א' ד"ה עוד).
3. מראי מקומות – פמ"ג (פתיחה למליחה העיקר הב', מש"ז ס"ק ט"ז), יד יהודה (סי' ע"ה הארוך ס"ק ג').

ח [שיעור מליחה - סעיף ו'.

א. כמה שיעור מיל.

1. דעה ראשונה – פסחים (דף צג:): - מהלך אדם בינוני, עשר פרסאות ביום – א"כ מ' מיל ב"ב שעות = לפ"ז מיל הוי י"ח דקות.
2. דעה שניה – פסחים (דף צג:): - מעלות השחר עד הנץ החמה ה' מילין, משקיעת החמה עד צאת הכוכבים ה' מילין, פשו להו ל' – א"כ ל' מיל מהנץ עד השקיעה = לפ"ז מיל הוי כ"ד דקות.
3. דעה שלישית – פסחים (דף צד): - ר' יהודה, מעלות השחר עד הנץ החמה ד' מילין, משקיעת החמה עד צאת הכוכבים ד' מילין, פשו להו ל"ב – א"כ ל"ב מיל מנץ עד השקיעה = לפ"ז מיל הוי 22.5 דקות [ג' שמיניות].

ב. שיעור מליחה לדם - מיל.

1. י"ח דקות, [שליש שעה פחות חלק ל' מן השעה, רביעית שעה וחלק מעשרים מן השעה, חומש שעה וחצי חומש משעה - הכל חשבון אחת].
- (א) תרה"ד (סי' קס"ז) – "בשעת הדחק כגון לכבוד שבת ולכבוד אורחים יש לסמוך אדברי הרמב"ם דכתב בסתם דשיעור מליחה היא כמהלך מיל דהיינו חלק שלישית שעה פחות חלק ל' מן השעה, כמו שהוכחנו ממהלך אדם בינוני עשר פרסאות ביום בינוני שהוא י"ב שעות".
- (ב) מחבר (סעי' ו', או"ח סי' תנ"ט סעי' ב') – "ושיעור מיל הוי רביעית שעה וחלק מעשרים מן השעה".
- (ג) רמ"א (דלא חולק, סי' רס"א סעי' א') – "ושיעור מיל הוא שליש שעה פחות חלק ל'".
- (ד) לבוש (סעי' ו', עי' או"ח סי' רס"ז סעי' ב', דלא כדברי סופרים ס"ק ק"כ) – "די לנו בשהייתו במלח בכדי שיעור מהלך מיל באדם בינוני, שהוא כמו שליש שעה פחות חלק אחד מל' בשעה, דודאי יוצא דמו בזמן הזה".

- ה) יש"ש (חולין פרק ח' סי' צ"ב, או"ש סי' א' ס"ק א') – "בשיעור מיל, שהוא שלישי שעה פחות חלק ל".
- ו) ש"ד (ס"ק כ"ה) – "דהיינו פחות חלק ל' מן השעה לפי חשבון דמהלך אדם בינוני עשרה פרסאות ביום דהיינו י"ב שעות".
- ז) בית הלל (סי' צ"א ס"ק ג').
- ח) בית לחם יהודה (ס"ק כ"ד, ע"י ס"ק ע"ט).
- ט) יעב"ץ (מגדל עוז, מליחה פרק ב' ס"ק כ"ח) – "שהיה במלח אינו פחות מכדי שלישי שעה בקירוב".
- י) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ה).
- יא) יד אפרים (על המחבר סעי' ו') – "כיון דקי"ל דדם שבשלו אינו רק דרבנן נקטינן לקולא".
- יב) חו"ד (חי' ס"ק כ"ב).
- יג) תפארת צבי (שו"ת יו"ד סי' ו' ד"ה והתימא) – "ג' מינוט יותר מרבע שעה, לפי מה דקיימא לן בסימן ס"ט עיין שם בש"ך סקכ"ה".
- יד) ערה"ש (סעי' ל"ד, ע"י סעי' ל"ח) – "כתב הרמב"ם [פ"ו הל' י'] די הילוך מיל שהוא כדי שלישי שעה בקירוב והיינו ח"י מינוטין".
- עה"ש (או"ח סי' ר"מ סעי' י"ח) – "ובזוהר ויקרא יש שלא תניק התינוק לאחר תשמיש כדי מהלך שני מילין ולא פחות מן כדי מיל שהם ח"י מינוטין".
- עה"ש (או"ח סי' רס"א סעי' ג', סעי' י') – "הוי זמן בה"ש משך הילוך ג' רבעי מיל אחר השקיעה ואח"כ הוי לילה וכפי שחושבין הילוך מיל ל"ח חלקים מששים בשעה הוויין ג' חלקים י"ג חלקים וחצי".
- עה"ש (או"ח סי' צ"ב סעי' ב') – "דצריך לחזור ולהתפלל כשלא היה יכול להעמיד עצמו עד שיעור פרסה דהיינו שעה וי"ב מינוטין".
- ע"י ערה"ש (אה"ע סי' כ"ה סעי' ח') – "והבא מבית הכסא אל ישמש מטתו עד שישהא שיעור חצי מיל וזהו ערך ששית שעה".
- 1) אמנם ע"י ערה"ש (סי' תנ"ט סעי' ה' - ו') – "וכמה תשהה העיסה בלא עסק ותבא לידי חימוץ כתב רבינו הב"י בסעיף ב' דהוה רביעית שעה וחלק עשרים מן השעה וזהו י"ח מינוטין ... אבל הרמב"ם והרע"ב בפ"י המשנה פסחים פ"ג כתבו דשיעור מיל הוא שני חומשי שעה וזהו כ"ד מינוטין ... ולפי' זה הסכימו הגדולים שכן עיקר ודיעה ראשונה מוכחש בחוש [ח"י סק"י והגר"א סק"ה והגר"ז סעיף י'] אלא שמ"מ יש להחמיר לכתחלה כסברא הראשונה [הגר"ז] והנה בכאן הדיעה האחרונה הוי קולא אבל לענין מליחת בשר הוי חומרא דשיעור מליחה הוא כשיעור הילוך מיל וא"כ לדיעה ראשונה די ב"ח מינוטין ולדיעה אחרונה צריך כ"ד מינוטין ועמ"ש ביו"ד סי' ס"ט".
- טו) חזו"א (יו"ד סי' י' ס"ק י"ח, או"ח סי' קכ"ג ס"א, דינים והנהגות פרק י"ז אות ה') – "או"ח סי' תנ"ט ס"ב, ושיעור מיל הוי רביעית שעה וחלק מעשרים מן השעה, כתב בספר מ"ב בבה"ל דבה"מ יש לסמוך אהני דפליגי וס"ל דשיעור מיל כ"ב מינוט וחצי, וכן בשיעור מליחה אין להקל בדיעבד בפחות מזה השיעור, אמנם לפי מה שהעלה הגר"א ז"ל בסוף דבריו לפרש בסוגיא דפסחים צ"ד א', דר"י אחד מעשרה ביום דוקא קאמר ודלא כפרש"י ז"ל שם, וגמ' תרתי קפריך ומסיק דר"י ביממא קאמר, ולפ"ז סרה קו' האחרונים ז"ל, דבאמת יום בינוני היינו י"ב שעות מנ"ה עד שקיעת החמה, אלא ששיעור י' פרסא היינו נמי לאותן י"ב שעות, א"כ אין לנו לזוז מדברי השו"ע דשיעור מיל י"ח מינוט, והגר"א ז"ל החזיק מאד בפ"י הזה מלשון הסוגיא ומדברי הירושלמי יעו"ש, לכ"נ שאין להקל גם בהפ"מ בשהה י"ח מינוט, ובשיעור מליחה יש להקל בדיעבד בשיעור הזה, או לחולה גם לכתחלה".
- טז) ציץ אליעזר (חי"ב סוף סי' נ"ב, חי"ג סי' ל"ה אות ב') – "בשיעור המליחה במלח נראה דלצורך חולה יש לסמוך להתיר לכתחילה שישהה במלחו רק שיעור ח"י רגעים בלבד כמשמעות דברי השו"ע בס"ט סעי' ו', ולצורך חולה כדיעבד דמי. והגם שראיתי במשנה ברורה ... אבל כבר כתב להשיג עליו הגאון החזו"א ז"ל בס' מועד ה' פסח סי' קכ"ג אות א', ומסיק דאין לנו לזוז מדברי השו"ע דשיעור מיל י"ח מינוט, וכי, בשיעור מליחה יש להקל בדיעבד בשיעור הזה או לחולה גם לכתחילה עיי"ש".
- יז) הליכות עולם (חו"ע ע"מ ז', ע"י ע"מ ט"ו, יביע אומר ח"ו או"ח סי' מ"א אות ה').
- יח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' פ"ב).
2. כ"ד דקות.
- א) פ"ת (ס"ק כ"ו, או"ח סי' תנ"ט ד"ה ומ"ש הוי) – שניהם כתוב, "וכמ"ש בארוכה בסי' רס"א". ול"מ שום פ"ח שם. אבל הכנפי יונה (לקמן) שכתב שהפ"ח פסק כ"ד מינוט.
- ב) ע"י כרתי (ס"ק י"ז).
- ג) כנפי יונה (ד"ה והעולה) – "המליחה שהוא כשיעור מיל צ"ל כשני חומשי שעה בלי מגרעת והכן נ"ל להלכה למעשה וכן לענין חמץ נ"ל לפסוק כן לקולא בהפסד מרובה. וכן פסק בס' פ"ח".
- ד) מנח"י (סולת למנחה כלל ט"ו דין ח', חק יעקב סי' תנ"ט ס"ק י') – "דעיקר הוא שלישי שעה וחלק ט"ו משעה כדעת הרמב"ם".
- ה) חינוך בית יהודה (סי' ס') – "שבאיסור דאורייתא אזלינן לחומרא ... צריך במליחה לשהות במלח כדי הילוך ב' חומשין כמ"ש הרמב"ם וברטנורא".
- ו) חכ"א (כלל ל' סעי' ט') – "שיעור שהייה במלח לא פחות מכדי הילוך מיל שהוא שיעור י"ח מינוטין. ויש אומרים שהוא שיעור כ"ד מינוטין ונראה לי דראוי להחמיר (כי לדעתי דם שבשלו הוי דאורייתא)".
- ז) גר"ז (סי' תנ"ט סעי' י') – "שיעור מיל הוא רביעית שעה וחלק עשרים ... ויש חולקין על זה ואומרים ששיעור מיל הוא שני חומשי שעה ... ולענין הלכה העיקר כסברא האחרונה ומכל מקום יש להחמיר כסברא הראשונה אם אין שם הפסד מרובה".
- 1) מראי מקומות – מנחת פתים (על סעי' ו').
- ח) יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ד) – "דעת רש"י ורמב"ם ורע"ב דהוא כ"ד מינוטין והרבה והרבה האריכו האחרונים להוכיח ששיטתם עיקר ע"כ אף בדיעבד צ"ע אם יש להקל בפחות משיעור זה".
- ט) קיצור שו"ע (סי' ל"ו סעי' י"א) – "יהא הבשר מונח במלחו שיעור שעה, ובשעת הדחק די כ"ד דקות".
- י) תפארת צבי (שו"ת יו"ד סי' ה') – "לדעתי בפחות מב' חומשין אין להקל אפילו בשעת הדחק. ובשאינן דחק כל כך לשהות עד חצי שעה מיהת יש להחמיר לשהות חצי שעה".

(יא) מעדני השלחן (ס"ק פ', ס"ק פ"א, ס"ק פ"ב, סי' צ"א פאר השלחן ס"ק רי"ט) – "יש להחמיר".
(יב) אורחות הבית (פרק ו' סעי' י"ג) – "הבשר יהא מונח במלחו שעה שלמה, ובשעת הדחק גדול די בשיעור מהלך מיל, שהוא כ"ד דקות".

3. כ"ב וחצי מינוט.

(א) סדר זמנים (סי' י') – "חלילה להקל במליחה ... החשבון כ"ב מינוטין וחצי".
(ב) מ"ב (סי' תנ"ט ס"ק ט"ו) – "דלענין מליחה דשיעורו הוא ג"כ כדי שיעור הילוך מיל בדיעבד אין להקל אלא א"כ שהה כ"ד או כ"ג מינוט עכ"פ ולכתחלה שיעורו הוא כדי שיעור שעה ואין לשנות".

בה"ל (סי' תנ"ט סעי' ב' ד"ה הוי) – "בהפסד מרובה אפשר דיש לסמוך על הני פוסקים דפליגי וכל כמה דלא שהה עכ"פ כ"ב מינוטין וחצי אין לאסור ... ועיין בספר סדר זמנים שכתב דגם לענין מליחה יש להחמיר אף דיעבד ולאסור כל זמן שלא שהה שיעור זה".

1) קשה על המ"ב בספרו נדחי ישראל (פרק ל"א אות ט') – "אך לצורך שבת ... יש לסמוך להקל כששוהא שיעור כ"ד מינוטין".

אפשר י"ל, כידוע שהנדחי ישראל הולך תמיד כמו הח"א, בין לקולא בין לחומרא. אמנם צ"ב, כיון שהחכ"א ג"כ מחמיר. ועיין.

2) וצ"ע הבה"ל (סי' קס"ג ד"ה ברחוק, גבי נט"י לסעודה) – "הילוך ד' מילין לאדם בינוני שהוא שיעור ע"ב מינוטין".

ג) ששכ"ה (פרק מ' סעי' פ"ז [דפו"ח, סעי' ק']) – "ולפחות עשרים-ושלש דקות".

4. מראי מקומות – מחה"ש (ס"ק כ"ה), ערך השלחן (ס"ק י"ב), דרכ"ת (ס"ק ק"ט), כה"ח (ס"ק פ"ט), שונה הלכות (סי' תנ"א סעי' י'), בדה"ש (סי' צ"א ס"ק מ"ג), ילקוט יוסף (סעי' ס', עמ' שכ"ה).

5. כמה נ"מ – חמץ בפסח (סי' תנ"ט), בין השמשות (סי' רס"א סעי' א'), צאת הכוכבים, תפילה בציבור (סי' צ' סעי' ט"ז), מים לתפילה (סי' צ"ב סעי' ד'), שתה יין (סי' צ"ט סעי' ב'), נט"י ללחם (סי' קס"ג סעי' א'), מים אחרונים (סי' קפ"א מ"ב ס"ק ב'), מ"ב (סי' ר"מ ס"ק נ"ד).

ג. רמ"א, "ועל זה יש לסמוך בדיעבד".

1. פי', אחר בישול – ש"ך (ס"ק כ"ו, "כגון אם הודח אחר ששהה שיעור מיל ונתבשל"), חגורת שמואל (ס"ק י"ט), באה"ט (ס"ק כ"ב), חוו"ד (חי' ס"ק כ"ג), פת"ת (ס"ק י"ב).

א) מראי מקומות – דברי סופרים (ס"ק קכ"ב).

2. פי' אחר הדחה – יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ה), "לענין דינא נ"ל לסמוך על הכנפי יונה והדגמ"ר ולא למלוח שנית אם כבר שהה כ"ד מינוטין", ילקוט יוסף (סעי' ס"ב).

3. מראי מקומות – פרי"ח (ס"ק כ"ז).

א) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) – "בענין הנ"ל אם אין לצורך חולה למלח האם אפשר לכתחילה למלוח החתיכת בשר ליי"ח דקות. תשובה: לענ"ד כן. שאלה: ואם כן, אם נשאר חתיכות שנמלחו רק י"ח דקות וכעת בן אדם בריא רוצה לאוכלו, האם צריך למלוחו שוב למשך שעה. תשובה: לענ"ד א"צ".

4. קודם בישול, אחר חצי שעה – דגול מרבבה (על הש"ף ס"ק י"ב), יד אפרים (על הרמ"א סעי' ו'), פת"ת (ס"ק י"ב).

א) מקור לחצי שעה – דברי סופרים (עמק דבר ס"ק תש"ז, ס"ק תר"צ), וכן עי' פמ"ג (סי' ע"ו שפ"ד סוף ס"ק י"ד).

ד. היכא דמתירין לצורך שבת, אי ניתותר לחול - עי' סוף סי' ק"י, לשיטות ולמראי מקומות.

1. בדבר שיש לו תקנה אחר שבת [או לאחר שהלכו האורחים] - עי' סוף סי' ק"י, לשיטות ולמראי מקומות.

ט ניפוץ, הדחה אחרונה - סעיף ז'.

חולין (דף קיג.) – "אמר שמואל: אין הבשר יוצא מידי דמו אלא א"כ מולחו יפה יפה, ומדיחו יפה יפה".

א. "ומדיחו יפה יפה".

1. שתי הדחות במשמע – רמב"ן (חולין דף קיג. ד"ה והא, "והא דאמר שמואל מדיחו יפה יפה. שתי הדחות במשמע אחת בכלי מנוקב להעביר המלח ואחת בכלי שאינו מנוקב להעביר טפת דם שעליו"), הג' מיימוניות (מאכ"א פרק ו' אות ח'), "וצריך להדיח שתי פעמים ראשונה להעביר המלח הבלוע מדם ושניה להעביר לחלוחית המים ראשונים האסורים הנשארים על הבשר לפיכך הזכיר שמואל שתי פעמים יפה יפה", או"ז (ח"א סי' תע"ד, "מדיחו פעמיים כדאמר שמואל מדיחו יפה יפה שני פעמים הזכיר הדחה מפני שצריך להדיחו שני פעמים"), גר"א (ס"ק ל"א, "וידיחנו פעמים. כמ"ש שם ומדיחו יפה יפה משמע שתי הדחות. ר"ן").

2. הדחה היטב – ריטב"א (חולין דף קיג. ד"ה אמר, "ומדיחו יפה יפה. כלומר לשפשף בו היטב יפה במים צוננים"), גר"א (ס"ק ל"ג, "וי"א כו'. כמ"ש יפה יפה דהיינו שיודח היטב ולזה צריך ג"פ כמ"ש בפ"ד דמס' תמיד והקרביים מדיחין כו' ועתוס' דע"ז ל"ג ב' ד"ה כסי לכך פיר"ת כו").

א) י"א פעם ראשונה למלח ופעם שניה לדם. וי"א פעם ראשונה למלח ודם ופעם שניה למים ראשונים [רא"ש]. י"א פעם שלישי [או"ז בהג"א (חולין פרק ח' סי' מ"ג)], "לטהר מים השניים שנגעו בראשונים".

ב. חילוקים בין המחבר לרמ"א.

1. ט"ז (ס"ק י"ז) – ונלע"ד דהאי או קמייתא ט"ס דתחלה אמר רמ"א על כן ישטפנו וינפץ המלח כו' דזה הוי כהדחה ג"פ דהיינו שטיפה ששוטף באויר וגם הניפוץ שאח"כ הויין במקום הדחה קמייתא ואח"כ אמר על רישא דמילתא שצריך הדחה ג"פ שיהיה בדרך זה שיתן תחלה המים בכלי ואח"כ הבשר".
2. ש"ך (ס"ק כ"ח) – ונראה משום דמבואר הוא דלהכי מצריך המחבר שטיפה או ניפוץ משום דם ומלח שלא יהא נבלע בבשר כשמניחו בכלי וא"כ כשמדיחו ביד כשתופס הבשר באויר א"צ ניפוץ או שטיפה ודי בהדחה ב' פעמים דס"ל דהדחה לבשר לא בעינן אלא ב"פ ע"ז כתב וי"א שצריכים הדחה לבשר ג"פ ע"כ אפי' ביד ישטפנו להמלח או ינפצנו וידיחנו לבשר ב"פ דזה הוי כהדחה ג"פ".
3. ש"ך (ס"ק כ"ח) – ויותר נראה דלא הביא הר"ב הי"א אלא להורות די"א שידיה ג"פ ושכן נוהגין וס"ל די"א אלו לא פליגי אהמחבר".
4. מראי מקומות – יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ח).

ג. ג' הדחות.

1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' פ"ח) – "שבזמן הזה הם מדיחים ע"י שטף בצינור. שהטעם של ג' הדחות הוא כדי שיהיה חילוף מים. וע"י שטף בצינור שפיר מועיל יותר מג' הדחות".

ד. מי פירות.

1. הדחה ראשונה.

א) לכתחילה מחמיר – שו"ת רמ"א (סי' קל"ב דין י"א), "הא הדחה ראשונה לא ושאלת טעמא. ואפשר לומר דשאר משקין מטרשי ליה ואינן מרכינין הבשר כמו מים", פ"ח (ס"ק ל"א, "ובדיעבד ... ש"ד"), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ק"מ, שו"ת בעי חיי סי' ק"י, לשונו מובא לקמן), בית הלל (ס"ק י"א), מנח"י (כלל ט"ו ס"ק נ"ד, "דאין להקל לכתחילה נגד דעת הרב ... אבל דיעבד נ"ל פשוט דאף הרב להתיר דהא קו"ל דבדיעבד סמכינן אמ"ד טעם הדחה רק משום דם שעליו"), כרתי (ס"ק כ"א), זבחי צדק (ס"ק ע"ג, "ובדיעבד מותר"), יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ט), כה"ח (ס"ק ק"א, "בדיעבד יש להקל"), מעדני השלחן (ס"ק ק', "יש להחמיר").

ב) מיקל – רדב"ז (סי' ל"ז, "אין הדחת הבשר במים מעכבת אלא הוא הדין בכל שאר המשקין המדיחין כגון יין או חומץ או שמן וכן כל מי פירות אפילו שלא יהיו מז' משקין. וכן כתבו התוספות פרק השוחט"), הו"ד בפת"ת (ס"ק י"ד), ט"ז (ס"ק י"ז, "ומן הראוי היה לו לכתוב באמת כאן דין זה אפי' על הדחה קמייתא וכן עיקר"), עי' בית לחם יהודה (ס"ק א'), חו"ד (חי' ס"ק כ"ז).

ג) מראי מקומות – ש"ך (ס"ק ל', "וצ"ע"), חכ"א (כלל ל' סעי' י', "והדחה ראשונה הש"ך מתיר והפרי חדש מפקפק בזה").

2. הדחה אחרונה.

א) לכתחילה מחמיר – פ"ח (ס"ק ל"א), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ק"מ, שו"ת בעי חיי סי' ק"י, "ראוי להחמיר שלא להדיח במי פירות לא הדחה ראשונה ולא הדחה אחרונה"), כרתי (ס"ק כ"א), זבחי צדק (ס"ק ע"ג, "ובדיעבד מותר"), יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ט, "ויש להחמיר כהפ"ח"), כה"ח (ס"ק ק"א), מעדני השלחן (ס"ק ק', "יש להחמיר").

ב) מיקל – רמ"א (סעי' ז', תו"ח כלל ט"ו דין כ"ג, שו"ת סי' קל"ב דין י"א), ט"ז (ס"ק י"ז), בית הלל (ס"ק י"א), בית לחם יהודה (ס"ק א'), מנח"י (כלל ט"ו ס"ק נ"ד), יעב"ץ (מגדל עוז, מליחה פרק ב' ס"ק ל"ב), חכ"א (כלל ל' סעי' י', "ולא הדיח במי פירות הדחה אחרונה לכולי עלמא מותר").

3. מראי מקומות – חגורת שמואל (ס"ק כ"ג), יד אפרים (על באה"ט ס"ק כ"ו), חת"ס (חולין מהד"ת, סוף דף לג.), מחב"ר (ס"ק י"ב), לב אריה (חולין דף לג. בתוס' ד"ה ונאכלים), דרכ"ת (ס"ק קכ"ד, ס"ק קכ"ה, ס"ק קכ"ו), אג"מ (יו"ד ח"ג סי' ו', "הנה ביו"ד סי' ס"ט סעיף ז' איתא ..."), ילקוט יוסף (סעי' ע"ג).

א) ערה"ש (סעי' נ') – והסכימו רבותינו האחרונים [ש"ך וט"ז] דבין הדחה שקודם המליחה ובין שאחר המליחה מותר במי פירות דאין שום טעם נכון לחלק בין מי פירות למים ... ואין חילוק בין שבע משקין המכשירין לקבל טומאה ובין שארי משקין ובכולם מותר כשהדיחו בהם בשר בין קודם מליחה ובין לאחר מליחה וזהו הכל בדיעבד".

4. לצלי.

א) הדחה ראשונה.

1) מיקל – שו"ת מגן האלף (סי' ל"ד), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק קכ"ד ד"ה ועיין), מעדני השלחן (ס"ק ק').

2) מראי מקומות – אג"מ (יו"ד ח"א סי' כ"ו, "יש סברא גדולה לומר דאף בצלי לא יועיל כשהודח במי פירות מאחר דמטרשי ...").

ב) הדחה אחרונה.

1) מיקל – מעדני השלחן (ס"ק ק').

5. לאוכלו חי כאומצא – אג"מ (יו"ד ח"א סי' כ"ו ד"ה רק).

י' הדיח בלא ניפוץ - סעיף ח'.

א. קשה, מסי' צ"א סעי' ה'.

1. צמח צדק (סי' ל') – "הרב בהג"ה ש"ע סימן צ"א סעיף ה' ... ואם כן תיקשי למה יאסרו הבשר והחלב כשהבשר מליח הלא החלב מבטל כח המלח ולא מיחשב תו כרותח ומאי שנא חלב ממי פירות דמדיחין בו בשר אחר מליחתו ומבטלין כח המלח ולא מיחשב תו כרותח וחלב שנפל לתוכו בשר מליח לא אמרינן שכח המלח נתבטל ונאסרו שניהם ... צריך אתה לומר דהיינו טעמא דבשר מליח שנפל לחלב אוסר משום דכיון דאין חילוק במליחה בין עילאי לתתאי והבשר הוא מליח והוי כרותח אי אפשר שלא יהא בולע מן

החלב וכן בהיפך אי אפשר שלא יהא החלב בולע מן הבשר. אף על גב דהחלב מבטל כח המלח. מכל מקום בתחלת נפילתו מיהו אוסר עד דמחליש ליה בולע כדאמרינן ברותח שנפל לצונן אף על גב דתתאי גבר ומצטנן לעליון אפילו הכי צריך קליפה משום דאמרי' אדמוקר ליה בולע הכי נמי אמרינן ברותח דמליח אדמחליש ליה החלב בולע קצת ונאסרו שניהם דכיון דבלעו זה מזה והיא בלועת איסור דהרי הוא בשר בחלב. ולא דמי לבשר מלוח להוציא דמו שנפל למי פירות או למים דלא נאסר אף על גב דאי אפשר שלא יהא בולע קצת משום דהתם הבלוע הוא מים או מי פירות ואין שום איסור בבליעה זו לכך כיון דמים או מי פירות מבטלין כח המלח תו לא מצי למיתסר. דאף על גב דאדמחליש ליה למלח בולע. מכל מקום אין שום איסור בבליעה זו דמים הנבלעים בבשר אין בהם שום איסור אבל בבשר מליח דעלמא שנפל לחלב דיש איסור בבליעתם דהוי בשר בחלב ואי אפשר שלא יהא נבלע בתחלת נפילתם זה לזה דאדמחליש ליה למלח בולע והוי בשר בחלב לכך נאסרו שניהן".

2. מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל ו' ס"ק כ"ג), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"א, סי' צ"א שפ"ד ס"ק ט"ו), רע"א (סי' צ"א על רמ"א סעי' ה'), חוו"ד (סי' צ"א ב' ס"ק י"א), חמודי דניאל (בב"ח אות ל"ט), גליון מהרש"א (על ש"ך ס"ק ל"א), יד יהודה (סי' צ"א הארוך ס"ק כ"ג), ערה"ש (סי' צ"א סעי' כ"ה), מעדני אשר (סי' י'), מעדני השלחן (פאר השלחן ס"ק שצ"ה).

ב. רמ"א, "ואפילו המים מועטים".

1. אם צריך רוב מים - עי' סוף סי' ע', לשיטות ומראי מקומות.

יא] בלא הדחה אחרונה - סעיף ט'.

א. הלכה.

1. המלח אוסר כל הקדרה ואינו בטל אפילו באלף – ר' שמשון מקוצני (בטור סי' ק"ה סעי' י"ד), ריב"א (בטור סי' ק"ה סעי' י"ד), י"א בסמ"ק (סי' ר"ה, "וייש שהיו אוסרין אפילו באלף משום דלטעמא עביד").

א) חולק, דאין לאסור יותר מכח האיסור – תוס' (דף קח: ד"ה אמאי, "יש להוכיח דתבלין הבלועים מחלב או מדם ונפלו לקדרה מתבטלין בששים ואע"ג דנותנין טעם אפי' באלף מותר דאינו חמור מן האיסור הנבלע בהן"), שע"ך (סי' א'), ס' התרומה (סי' נ"ג, "שאין להמלח כח לאסור יותר מאם היה כולו דבר הנבלע מדם"), סמ"ק (סי' ר"ה, "וליתא כמו שפרשתי למעלה דאין לאסור יותר בדבר הבלוע יותר מכח האיסור"), תרה"ד (הג' שע"ד סי' א' ס"ק ו'), או"ה (כלל י"א דין ד'), טור (סעי' ט'), מחבר (סעי' ט'), סי' ק"ה סעי' י"ד), רמ"א (סי' ק"ה סעי' י"ד), ט"ז (ס"ק י"ט, סי' ק"ה ס"ק ל'), פמ"ג (סי' ק"ה מש"ז ס"ק ל'), ערה"ש (סי' ק"ה סעי' ע"ב), פוסקים.

2. בטל בששים, כנגד הדם והמלח – ראב"ן (סי' כ"ד, "ולבשלו נמי לא מצי בלא הדחה, דאם בישלו צריך לשעורי כנגד הדם דמצי לשעורי שהיה על החתיכה ולא בחתיכה כולה משום דלא לתר כשבא לתוך המים שבקדירה נמחה הדם במי הקדירה ומבטלי ליה המים והבשר דשניהם לאו מינו הם"), שע"ך (סי' א'), מרדכי (חולין סי' תשכ"א), או"ז (ח"א סי' תע"ד, "ולא משערינן החתיכה אלא בדם דנפיק מינה דאע"ג דבבחיכה דאיסורא גרידא משערינן ולא במאי דנפיק מינה היינו חתיכה דאיסורא שלא הותרה מאיסורא קודם שהושמה בקדירה. אבל האי חתיכה שנמלחה ופלטתה כל הדם לחוץ והיא היתר גמור ולא אסור אלא הדם שעלי' ודאי חתיכה גופה וכל מה שבקדירה מצטרפין לבטלו בששים"), או"ה (כלל י"א דין א', דין ד', עי' הג"ה שם), טור (סעי' ט').

א) פוסקים – מחבר (סעי' ט', סי' ק"ה סעי' י"ד, "צריך שיהא בו ששים כדי המלח שבו"), רמ"א (סעי' ט', תו"ח כלל א' דין ב', "וכל הקדירה מצטרף לששים"), לבוש (סעי' ט'), ב"ח (ס"ק ט' ד"ה בתחילת), ט"ז (ס"ק י"ט, "העיקר כפסק רמ"א"), ש"ך (ס"ק ל"ה, "הכא לא מיקרי איסור דבוק ... וכך נוהגין כל בעלי הוראה"), פ"ר"ח (ס"ק ל"ו), כרתי (ס"ק כ"ד), לחם הפנים (ס"ק מ"ב, ס"ק מ"ד), בית לחם יהודה (ס"ק ל"ה), יעב"ץ (מגדל עז, מליחה פרק ב' אות ל"ד), מנח"י (כלל א' ס"ק ה'), חגורת שמואל (ס"ק כ"ד), חוו"ד (חי' ס"ק ל"ג), תכ"א (כלל ל"ב סעי' ד'), זבחי צדק (ס"ק פ"ז), יד יהודה (הקצר ס"ק נ"ו, הארוך ס"ק ל"א), ערה"ש (סעי' נ"ד), כה"ח (ס"ק קט"ז, ס"ק קי"ח), ילקוט יוסף (סעי' ע"ד).

3. בטל בששים, ומצריך ששים נגד כל החתיכה [איסור דבוק].
א) פוסקים – יש"ש (חולין פרק ז' סי' ל', "אוי"ש סי' א' ס"ק ד', סי' ט"ו ס"ק ה'), של"ה (שער האותיות אות ק' קדושה, בבאה"ט ס"ק ל"ב).

4. מראי מקומות – ערך השלחן (ס"ק י"ד), אנציקלופדיה תלמודית (כרך ח', ערך הדחה (ב) אות ה', טור ש"ו - טור ש"ח).

5. כנגד הדם והמלח.

א) לא ידעינן כמה דמא בלע - ע"פ הגמרא (דף צז:).

ב) חתיכה עצמה נעשית נבילה גם בשאר איסורין - לפי הרמ"א.

ב. כלי שני.

1. אם דבר חריף מבשל בכלי שני.

א) מחמיר – או"ה (כלל י"א דין א'), רמ"א (סעי' ט', תו"ח כלל א' דין ב', "דמאחר שיש שם מלח וציר אפילו בכלי שני מבשל"), לבוש (סעי' ט'), ש"ך (ס"ק ל"ח), מהר"ם לובלין (סי' כ"ט), יעב"ץ (מגדל עז, מליחה פרק ב' אות מ"א), מנח"י (כלל א' ס"ק ח'), חגורת שמואל (ס"ק כ"ז), חוו"ד (חי' ס"ק ל"ד, בי' ס"ק י"ב), באה"ט (ס"ק ל"ג), עי' מ"ב (סי' שכ"א ס"ק ס"ח, "דיש להקל ליתנם לתוך בארש"ט בכלי שני לגוון ואם היה הבארש"ט מחומץ הרבה יש להחמיר גם בזה משום בשול"), ערה"ש (סעי' נ"ה), אורחות הבית (פרק ז' סעי' מ"א, "וכן בדבר חריף בכלי שני אין להקל").

ב) מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ז, סי' שי"ח מש"ז ס"ק ח', א"א ס"ק כ"ד, ס"ק ל', או"ח סי' תנ"א א"א ס"ק ג', שם מש"ז סוף ס"ק ט', "הוה ספיקא אי כ"ש ... אי מבשל או רק מפליט ומבליע להר"ב ונ"מ בב"ח ... צ"ע לדינא"), זבחי צדק (ס"ק צ"ז, ס"ק צ"ח).

2. מלח אחר זמן מליחה.

א) מחמיר – אַו"ה (כלל י"א דין א', ונהגו לאוסרו'), רמ"א (סעי' ט', תו"ח כלל א' דין ב', "אפילו לא הושם רק בכלי שני, הכל אסור, דמאחר שיש שם מלח וציר אפילו בכלי שני מבשל"), לבוש (סעי' ט'), שו"ת מהר"ם לובלין (סי' כ"ט), מנח"י (כלל א' ס"ק ח').

ב) אינו מבשל – יש"ש (חולין פרק ח' סי' פ"ג, או"ש סי' א' ס"ק ב'), עי' ט"ז (ס"ק כ"ג, "דהמיקל כדעת רש"ל לא הפסיד דמסתבר טעמיה ועיקר מלתא הוא מדרבנן"), פ"ח (ס"ק ל"ח, "והעיקר להקל אף בהפסד מועט"), עי' לחם הפנים (ס"ק מ"ו), שלחן גבוה (ס"ק ל"ט).

ג) בהפמ"ר מיקל – ש"ך (ס"ק ל"ז, "שיש לחוש לדברי האו"ה והרב (וכן דעת מהר"ם מלובלין בתשו' סי' כ"ט) במקום שאין הפסד מרובה"), חגורת שמואל (ס"ק כ"ח, "ובודאי במקום הפסד מרובה או לכבוד אורחים או לצורך שבת יש לפסוק כמהרש"ל דמותר אף שלא היה ס' נגד המלח ודם שעליו"), חו"ד (חי' ס"ק ל"ד), גליון מהרש"א (על ש"ך ס"ק ל"ז), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ה', "ומכל מקום בהפסד מרובה או לצורך שבת או אורחים מותר דקיימא לן כלי שני אינו מבליע ומפליט"), זבחי צדק (ס"ק צ"ד, "המיקל בהפסד מרובה לא הפסיד"), יד יהודה (הקצ"ר ס"ק א'), ערה"ש (סעי' נ"ה, "כשאין הפסד מרובה אין לעבור ע"ד רבינו הרמ"א [ש"ך סקל"ז] ויש מקילים גם בהפסד מועט [פ"ח סקל"ח] ולא נראה כן").

ד) מראי מקומות – כרתי (ס"ק כ"ו, פלתי ס"ק ז', "ויש להחמיר, זולת בבשר שור ועגל"), בית לחם יהודה (ס"ק ל"ו), יעב"ץ (מגדל עז, מליחה פרק ב' אות ל"ה, "והמקל לאיזה צורך לא הפסיד"), פמ"ג (מש"ז ס"ק כ"ג, "ובה"מ צ"ע"), כה"ת (ס"ק קכ"ה).

3. קדרה.

א) מחמיר – יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ס').

ב) מיקל – זבחי צדק (ס"ק צ"ה), עי' כה"ת (ס"ק קכ"ו), "דאם אין נצרך כ"כ טוב דאין להשתמש בה אלא לאחר כ"ד שעות".

ג) מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק כ"ב, שפ"ד סוף ס"ק ל"ז).

4. קשה, סתירה – פמ"ג (מש"ז ס"ק כ"ג, שפ"ד ס"ק ל"ז), גליון מהרש"א (על ט"ז ס"ק כ"ג), ערה"ש (סעי' נ"ה, "ובאמת הדבר תמוה דהא היש"ש והט"ז סק"ה סק"ד והפ"ח שם ס"ל דכלי שני מבליע גם בעלמא ואיך הקילו כאן וז"ש דכאן הוא להפליט ולהבליע כאחת זהו יותר תמוה שהרי המלח נמס במים ונבלע בבשר וכבר הקשה כן הפמ"ג במשבצות זהב סק"ב ואולי משום דע"פ רוב יש ששים וכמ"ש מקודם ודם שמלחו דרבנן תפסו דעות המקילים ועוד דעיקר חומרא זו נראה דאינו אלא לר"י בשבת מב ב במשנה דהאילפס וכו' ולא לת"ק וע' פסחים מ ב וכבר הקשה זה הכרו"פ סק"ז ותירוציו דחוקים מאד ע"ש ואולי ס"ל לרמ"א דבמלח גם ת"ק מודה אמנם זהו הכל בכלי שני אבל בכלי ראשון נאסר הבשר גם בלא מלח כשנתנהו בכלי ראשון קודם מליחה כמ"ש הט"ז בכאן ולא כר"י דמיקל בזה וכ"ש לאחר מליחה קודם הדחה דנאסר בכלי ראשון אם אין כאן ששים ודו"ק").

5. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ז), כה"ת (ס"ק קכ"ט).

ג. בשר יבש - בדיעבד.

1. מחמיר.

א) רוקח (סי' תי"ח) – "בשר שהודח והומלח ולא הודח באחרונה אסור דבעינן מדיח ומולח ומדיח כי דם הנפש אסור. ומה שנסרך על הבשר נתבשל אסור. וכן ראיתי הלכה למעשה שאסרו כמה פעמים כל רבותי. אפילו בשר יבש שלא הודח באחרונה כשתלו אותו בעשן והונח בקדירה לפשר המים להדיחו ושכחו עד שאין היד סולדת והורתח בו ואסרו הבשר מאחר שהדם נדבק בו ולא הודח ואעפ"י שנתייבש מאחר שבא במים הדר בלעה ודמי לחרסו של זב".

ב) אַו"ה (כלל י"א דין ה', דין ו').

2. מיקל, אין דם.

א) ראב"ן (סי' כ"ד) – "בשר יבש דנתבשל בלא הדחה בדיעבד שרי ... ומה שאמרת דלא לישתמיט אמורא ולמימר יבש מותר בלא הדחה, לא הוצרך דמילתא פשיטא הוא דאמאי מצריך שמואל הדחה אחרונה משום המסת המלח והדם שעל החתיכה וכי יבש הוא ליתיה, ועוד ...".

ב) יראים (ברוקח סי' תי"ח, במרדכי סי' תשכ"ו).

3. לכ"ע מיקל אם יש ששים, כ"ש מבשר יבש.

א) פוסקים – רמ"א (סעי' ט'), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ו').

4. מראי מקומות – מרדכי (חולין פרק ח' סי' תשכ"א, סי' תשכ"ו, סי' תשל"ד), אַו"ז (ח"א סי' תע"ד).

ד. רמ"א, "מלח שמלחו בו פעם אחת, אסור למלוח בו פעם שנית".

1. הטעם.

א) דפסק כח המלח.

ב) שהבשר בולע מהמלח שיש בו דם.

ג) נפקא מינה.

1) לאכול המלח.

2) מים שהדיחו בו בשר קודם מליחה שנתאדמו – עי' לקמן.

3) דם שנפל על המלח – עי' לקמן.

ד) מראי מקומות – ילקוט יוסף (סעי' ע"ז).

2. בדיעבד.

(א) אם נתבשל, מיקל – ש"ך (ס"ק מ', "אסור למלוח בו פעם שנית. אבל בדיעבד מותר ת"ח כלל ט"ו דין כ' ע"ש ונ"ל דוקא אם נתבשל חשוב דיעבד אבל אם לא בישלו עדיין ידיחנו ויחזור וימלחנו וכן משמע קצת בסימני ת"ח ע"ש ודו"ק"), כרתי (ס"ק כ"ז), חגורת שמואל (ס"ק ס"ה), חוו"ד (חי' ס"ק ל"ה), עי' חכ"א (כלל ל' סעי' י"א, "ובדיעבד אם בישל מותר (ש"ך סעיף קטן מ') (ועיין בקונטרס מצבת משה סימן י"ב דצריך עיון)), זבחי צדק (ס"ק ק"א).

(ב) מחמיר [אא"כ הודח ונמלח שנית] – פר"ח (ס"ק ל"ט, על הדף בסעי' ט'), בית לחם יהודה (ס"ק ל"ט), מנח"י (כלל ט"ו ס"ק מ"ג, "פשוט דאסור"), לחם הפנים (ס"ק מ"ט), בית מאיר (על הש"ך ס"ק מ'), באה"ט (ס"ק ל"ד), ערה"ש (סעי' נ"ז, "דבדאי אנו סהדי דכשהמלח נתמלא דם שוב אין בו כח להוציא דם מחתיכה אחרת ומפורש כן בתוס' ורא"ש ... ואיסור גמור הוא"), ילקוט יוסף (סעי' ע"ח).

(ג) הפמ"ר, מיקל – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' ע"ג, "שהלכה להחמיר, כיון שהש"ך באמת סובר כתוס'. והש"ך הכא צ"ע. ובהפס"מ יש להקל כהפוסקים החולקים על תוס").

(ד) שבט הלוי (ח"ב סי' כ"ג) – "י"ל קצת דברי הש"ך סימן ס"ט ס"ק מ' במש"כ הרמ"א דאסור למלוח במלח שמלח בו פעם אחת וכתב הש"ך דדיעבד מותר אם כבר נתבשל וכב' העיר הא פסק כחו, וזה קושית כל האחרונים המנח"י הגרעק"א והבית מאיר וכו', ולהנ"ל י"ל דודאי אם כבר שהה שיעור שעה במלחו אז אמרינן פסק כחו אבל אם דיעבד מלח רק שיעור מיל או לכתחלה לכבוד אורחים כברמ"א לעיל ס"ו, והעביר המלח ומלח בו עוד פעם דיעבד כשר אם נתבשל דנשאר עוד שני שלישי שעה שהמלח כחו בו, ולא אמרינן ממנ"פ אם דיעבד כשר בשליש שעה א"כ יצא הדם ונימא גם פסק כח המלח וא"כ איך כשר במליחה שנית דלפי האמור אין ב' דברים הללו תלויים זב"ז".

(ה) מראי מקומות – רע"א (על הש"ך ס"ק מ'), יד יהודה (הארוך ס"ק ל"ז), דברי סופרים (ס"ק קצ"ז).
3. דעת המחבר.

(א) ב"י (סוף סי' ס"ט) – "בסימן ק"ה ... מלח שמלח בו פעם אחת אם מותר למלוח בו פעם שנית שם".
(ב) הגהות והערות (על הטור אות ל"ו) – יש לתמוה דבסימן קה לא נזכר דין זה לא בפירוש ולא ברמז ...".

(ג) מחבר (אבקת רוכל סי' רט"ז) – "שלישית נכספה נפשי לדעת מה יעשה למלח שמלחו בו פעם אחת אם מותר למלוח בו פעם שנית ואם תמצוי לומר דאסור למלוח בו פעם שנית מה יהיה משפט הבשר ואם צריך עוד מליחה במלח אחר והנה אדונינו העיד בנו בשלהי סי' י"ט לבאר לנו דין זה בסי' ק"ה ואני בלכתי לגן עדנו שמה לא ראיתי מאומה כנראה הסופר השמיט בשגגה ... ועל השאלה השלישית אומר דאין כאן השמטה דמדין שנתבאר שם שמלח בה אסור ממיל' משמע שאסור למלוח בו פעם שנית ואם מלחו בו הא **ודאי פשיטא שאינו ניתר באותה מליחה** ומה שיש להסתפק הוא אם הדיחו ומלחו במלח אחר אם הוא מותר אפשר דבר זה מתבאר מהסברות שכתבתי בסוף סי' ע"י".

4. מראי מקומות – כה"ח (ס"ק קל"ב).

5. מלח של הערינ"ג – פת"ת (ס"ק ט"ז, "בספר חמודי דניאל סימן ל"ט כתב דמלח של הערינ"ג שיבשו אסור למלוח בו בשר ואפילו בדיעבד יש לאסור דגרע ממלח שמלחו בו בשר כיון שנכבש מעל"ע בציר ע"ש"), יד יהודה (הקצר ס"ק ס"ד), דרכ"ת (ס"ק קס"ב).

ה. **מים שהדיחו בו בשר קודם מליחה שנתאדמו, ולא הי' בו ששים נגד הדם שבתוכו, ונפל ונשפך על מלח ונתאדמו, מהו.**

1. שיניח להתייבש ואח"כ יוכל למלוח בו בשר להוציא דמו.

(א) שבות יעקב (ח"ג סי' ס"ו) – "שנתייבש המלח היטב ואח"כ מותר למלוח בו בשר להוציא דמו דהא דעת קצת פוסקים דמלח שכבר מלח בו להוציא דם מותר לחזור ולמלוח בו כמ"ש אף דלא קי"ל כן היינו דוקא אם כבר מלח בו דכבר פסק כח המלח שהוציא בו דם כמ"ש בת"ה כלל ט"ו דין ד' ושא"כ במלח דלא עשה שום פעולה ועדיין בכחו עומד ואגב דפולט דם לא יבליע ואין שום חשש איסור כי ודאי נתבטל הדם שבמלח ומשריק שריק עם מליחה והדחה אליבא דכ"ע".

(ב) יד אפרים (על סעי' ט').

(ג) פת"ת (ס"ק ט"ז).

(ד) זבחי צדק (ס"ק ק"ה).

2. לכתחילה מחמיר.

(א) דרכ"ת (ס"ק קס"ד).

(ב) שבט הקהתי (ח"ג סי' רט"ז) – "דאין למלוח בו אפילו אחר שנתייבש".

3. שבט הקהתי (ח"ג סי' רט"ז אות א') – "דאין בכלל זה אם מפזרין הרבה מלח על בשר ונפול תיכף מלח על הארץ, והמלח עדיין לא התחיל להפליט הדם, אז אין חשש ליקח המלח שנפל ולמלוח בו פעם שניה. אבל אם השאיר המלח על הארץ עד **שהתחיל לזוב ציר ודם מעל הבשר ונפלו על המלח** אז אין למלוח בו, דהא דליכא הטעם דפסק כח המלח דהא המלח לא עשה פעולה, אבל מ"מ הא איכא טעם הב' דהמלח יש בו דם ויבלע בהבשר".

ו. רמ"א, "וכל שכן שאסור לאכול המלח אחר שמלחו בו".

1. כשנתייבש היטב, מה דינו.

(א) מחמיר – עי' פר"ח (סוף ס"ק ל"ט, "ובש"ך כת' צ"ע לדינא ... אין דבריו נראין להקל"), עי' לחם הפנים (ס"ק נ'), בית לחם יהודה (ס"ק מ'), כרתי (ס"ק כ"ה, פלתי ס"ק ח', "אין כאן ספק דאסור"), שבות יעקב (ח"ג סימן ס"ו, מנח"י כלל ט"ו ס"ק מ'), "אין מקום לומר שיניח להתייבש המלח ושוב הוא מותר וכמ"ש הש"ך סי' ס"ט ס"ק ל"ה בשם אפי רברבי וז"ל מיהו כשנתייבש היטב נראה שהוא מותר ע"ש שהרי כבר כתבתי שם בספרי מנחת יעקב כלל ט"ו ס"ק מ' ודחיתי דברי הש"ך בזה וכן כיון לדברי הפר"ח בסי' ס"ט ע"ש"), חכ"א (כלל ל' סעי' י"א, "וכל שכן שאסור לאכול אפילו אחר שנתייבש היטב (עיין ש"ך סעיף קטן מ"א) שהרי נבלע בו דם"), זבחי צדק (ס"ק ק"ד), יד יהודה (הקצר ס"ק ס"ה, הארוך ס"ק ל"ט), כה"ח (ס"ק קל"ד).

(ב) מראי מקומות – ש"ך (ס"ק מ"א, "וכ"ש שאסור כו'. כתוב בס' אפי רברבי דף ל"ז ע"ב מיהו כשנתייבש היטב נראה שמותר וצ"ע לדינא גם ממה שנתבאר מקודם דבשר יבש מותר מטעם דודאי יש ס' מאחר שכבר נתייבש משמע הא לאו הכי אסור"), באה"ט (ס"ק ל"ה), דברי סופרים (ס"ק קצ"ט).

יב | נאמנות - סעיף י'.

א. עכו"ם ע"י מסל"ת.

1. נאמן – סמ"ק (סי' ר"ה, "ואם יש גוי או גויה משמשיין בבית ישראל ושמו הבשר בקדרה ולא ידעינן אם הדיחיה אם לא נאמנין במסיחין לפי תומם"), טור (סעי' י').
(א) פוסקים – רמ"א (סעי' י', תו"ח כלל א' דין ז'), עי' יש"ש (חולין פרק ח' סי' צ"ד), לבוש (סעי' י', "ויש להקל בזה דחששא רחוקה היא"), ט"ז (סוף ס"ק כ"ג, בשו"ע חדשים על סעי' י'), חכ"א (כלל ע"ב סעי' י"ז), ערוגות הבשם (אות י'), גר"ז (סי' תקי"ג סעי' ט"ו, "נכרי המביא ביצים ביו"ט ראשון ומסיה לפי תומו ואומר שנולדו מערב יו"ט מותר לסמוך עליו לפי שאיסור ביצה שנולדה ביו"ט אינו אלא מדברי סופרים ובכל איסורי דברי סופרים סומכין על נכרי מסיח לפי תומו כמ"ש ביו"ד סי' ס"ט"), מ"ב (סי' תקי"ג ס"ק כ"ח, לשונו מובא לקמן).
2. לא נאמן – ריב"א (כדאי' בראשונים).

(א) פוסקים – פשוט המחבר (סעי' י', עי' הש"ך ס"ק מ"ב), ב"ח (ס"ק י' ד"ה ולענין), פר"ח (ס"ק מ'), לחם הפנים (ס"ק נ"א), בית לחם יהודה (ס"ק מ"ב), שלחן גבוה (ס"ק מ"א, ס"ק מ"ג), זבחי צדק (ס"ק ק"ח), יביע אומר (ילקוט יוסף הע' פ"ב), ילקוט יוסף (סעי' פ"ב).

3. כשיודע העכו"ם מנהג ישראל.

(א) לא נאמן [לא שייך] – ב"ח (ס"ק י'), דרישה (ס"ק ח'), שב שמעתא (שמעתתא ז' פרק י', "נראה דנכרי מסל"ת גרע מישראל מסל"ת, ומשום הכי בנכרי מסל"ת כשיודע מהרדיפה לזה הוא דאתי עלה בתשובת מוהר"ם משום חזקה דדיקא ומנסבא, והביא ראייה מיודע מדת יהודית דזה הוי ליה כמו יודע מהרדיפה, הא אי לאו משום חזקה דדיקא לא היה נכרי מהימן במסל"ת כל שיודע מרדיפה או שיודע ומכיר בדת יהודית"), הו"ד ברע"א (על הש"ך ס"ק מ"ג).

(ב) נאמן [שייך] – ט"ז (סוף ס"ק כ"ג, בשו"ע חדשים על סעי' י'), ש"ך (ס"ק מ"ג), פר"ח (ס"ק מ'), כרתי (ס"ק ל'), לחם הפנים (ס"ק נ"ג), בית לחם יהודה (ס"ק מ"ג), באה"ט (ס"ק ל"ו), חו"ד (חי' ס"ק ל"ו), גר"ז (סי' תקי"ג סעי' י"ז, "אם הביצים הן של ישראל ונכרי מסיח לפי תומו ואומר שנולדו מערב יו"ט או מערב שבת אע"פ שהוא יודע שביצה שנולדה היום אסורה לישראל מכל מקום כיון שלנכרי בעצמו אין מגיע שום תועלת ממה שישקרו לומר שנולדה מערב יו"ט מותר לסמוך עליו כיון שהוא מסיח לפי תומו"), יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ס"ח), מ"ב (סי' תקי"ג ס"ק כ"ח, "ומסל"ת וכו' - ומיירי דלא ידע הנכרי דביצה שנולדה היום אסורה לישראל דאם ידע אף שהוא מסל"ת אינו נאמן דמתכוין להשביח מקחו שיקחו ממנו כיון שהביצים הם שלו אבל אם הביצים הם של ישראל והעכו"ם מסיח לפי תומו שנולדו מעיו"ט אע"פ שהוא יודע שביצה שנולדה היום אסורה לישראל מ"מ כיון שלהגוי עצמו אין מגיע שום תועלת ממה שמשקר לומר שנולד מקודם מותר לסמוך עליו כיון שמסיח לפי תומו". שעה"צ ס"ק כ"ה, "רוב אחרונים, [הש"ך והט"ז והפרי חדש, וכן העתיק הגר"ז, ודלא כב"ח ופרישה]).

(ג) מראי מקומות – מג"א (סי' תקי"ג ס"ק י"א, "ואם הביצים של ישראל והעכו"ם מסל"ת שנולדו מאתמול ויודע שנולד אסור לישראל עבי"ד סי' ס"ט ס"י דהפריש"י וב"ח אוסרין וש"ך וט"ז מתירין ע"ש"), חכ"א (כלל ע"ב סעי' י"ז).
4. ישראל מומר.

(א) אינו נאמן – יד אברהם (על רמ"א סעי' י').

(ב) מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק קע"ו).

5. אם רק עבדו ושפחתו, או כל עכו"ם.

(א) כל עכו"ם – פמ"ג (שפ"ד ס"ק מ"ב), מעדני השלחן (ס"ק קנ"א).

6. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק קע"ג), מעדני אשר (סי' י"א).

ב. עכו"ם היכא דמירתת.

1. נאמן – סמ"ק (סי' ר"ה, "וכל שכן אם יודעים בטיב יהודי ויש שם נער או נערה יודעין בטיב הדחה או יוצא ונכנס מותר משום דמרתתי ועוד דיש לנו לומר דלנקיותא קפדי").

(א) פוסקים – מחבר (סעי' ט'), רמ"א (סעי' ט'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' צ"ד), פוסקים.

2. לא נאמן – ריב"א (כדאי' בראשונים).

3. אם רק עבדו ושפחתו, או כל עכו"ם.

(א) רק עבדו ושפחתו – פמ"ג (שפ"ד ס"ק מ"ב), חו"ד (חי' ס"ק ל"ז, בי' ס"ק ט"ו), גליון מהרש"א (על ש"ך ס"ק מ"ב), זבחי צדק (ס"ק ק"ט), מעדני השלחן (ס"ק קנ"ג).

(1) ה"ה אם מפחד שיצטרך לפרוע – יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ס"ז, הארוך ס"ק מ"א), מעדני השלחן (ס"ק קנ"ג).
(ב) כל גוי – יד אברהם (על המחבר סעי' י').

(ג) מראי מקומות – משמרת שלום (שפ"ד ס"ק מ"ב בא"ד א'), דרכ"ת (ס"ק קס"ו).

4. מראי מקומות – ריטב"א (חולין דף קיג. ד"ה ומדיחו), סמ"ג (ל"ח קל"ז).

ג. רגלים לדבר.

1. מיקל – ערה"ש (סעי' ס'), "ודע שאם יש רגלים לדבר שהכתי היח מותר בכל גווני אף בלא מסיח לפי תומו ובלא טעמא דמירתת וזה תלוי בהבנת הבעה"ב שהכתי עשה כנצרך [ע"פ פ"ת בשם הנוב"י]".
2. מחמיר – חת"ס (ח"א אה"ע סי' מ'), "בא וראה כן בנב"י תנינא ס"ס מ"ג הנה נמשך שם אחר מ"ש בנב"י קמא ס"ס ל"א שכ' רעיוני על משכבי סליקו לחדש היתר בעיגונא ביש רגלים לדבר להאמין לגוי אפילו אינו מסל"ת אלא שגזר שם בגזירת עירין שלא לסמוך על זה כי עדיין לא הביאו בכור הבחינה ואני אומר בצדיקים נאמר ותגזר אומר ויקם לך כי אין לסמוך על זה כלל ואין ממש בדברים ההמה במ"כ בלי עיון כ' והעלה על ספר".
3. נוב"ק (אה"ע סי' ל"א) – "זה שעלה על רעיוני אבל גוזרני שחלילה לסמוך על זה אפילו לצירוף בעלמא כי לא עיינתי עדיין היטב ומלתא חזתא היא לי וכל הפוסקים נדחקו בפירושים אחרים בסמ"ג וסמ"ק וצריך אני לברר מתחלה כל הפירושים בלי נדר אם יסכים הזמן ברצות ה' אתקע יתד במקום נאמן לברר דבר זה".
4. נוב"ת (אה"ע סי' מ"ז) – "כבר גזרתי שם שלא לסמוך על היתר הזה למעשה וגם עתה אין אני סומך על זה לחלוטין רק לצרף לסניף".
5. מראי מקומות – דברי חיים (אה"ע ח"א סי' כ"ד ד"ה והנה בנודע), פת"ת (ס"ק י"ז, אה"ע סי' י"ז ס"ק מ"ב), דרכ"ת (ס"ק קע"ד), הר צבי (אה"ע סי' נ"ה), "אולם יש לומר שגם להחת"ס שכתב שאין לסמוך על זה כלל הוא דוקא באין מסל"ת לגמרי, אבל במסל"ת ע"י שאלה גם החת"ס יודה בזה", ילקוט יוסף (סוף עמ' שנ"ג).

ד. עדות קטן.

1. אינו נאמן – פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק מ"ב, או"ח סי' תל"ז א"א ס"ק ח', סי' תנ"א סוף ס"ק ו'), גליון מהרש"א (על רמ"א סעי' י'), זבחי צדק (ס"ק קי"ב).
2. נאמן [איסור דרבנן, ובידו] – פר"ח (סוף ס"ק מ'), לחם הפנים (ס"ק נ"א), שלחן גבוה (סוף ס"ק מ"א), יד יהודה (הקצר ס"ק ס"ט, הארוך ס"ק מ"ב), ילקוט יוסף (סעי' פ"ג).
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק קע"ב), משמרת שלום (שפ"ד ס"ק מ"ב בא"ד ג'), מעדני השלחן (סוף ס"ק קנ"ד), ציונים (על פמ"ג שם).

ה. רמ"א, "מיהו אם מיחה לעובד גלולים שלא ידיחו בלא רשותו, והוא עבר על דבריו, אסור, דהא חזינן דאינו מרתת ואין לסמוך גם כן אדבריו".

1. רק על מירתת – חו"ד (חי' ס"ק ל"ח, בי' ס"ק ט"ו).
2. גם על מסל"ת – לבוש (סעי' י'), "אם אין שם ישראל בן דעת יוצא ונכנס ולא מיחה בו כלום, והגוי מסיח לפי תומו שהדיחו כדרכו, יש מתירין). רע"א (על רמ"א סוף סעי' י'), "ואין לסמוך ג"כ אדבריו. משמע דגם מסל"ת לא מהני וכן משמע להדיא בעט"ז אולם במקור הדין לא נזכר רק דמרתת לא מהני ולא נזכר כלל מסל"ת ואפשר למה דנראה מלשון הרמ"א ובחד מינייהו דמפרש בכוונת המחבר דתרת קאמר ומותר ע"י מרתת וגם ע"י מסל"ת וכמ"ש הש"ך סקמ"ב ובזה לכאורה יש לדייק דאמאי נקט המחבר אם יודע מנהג ישראל סומכים על דבריו דלשון על דבריו היינו היתר דמסל"ת ולמאי צריך בידוע עובד כוכבים מנהג ישראל ולזה נראה כיון דהסמ"ק כתב וכ"ש אם יודע מנהג ישראל היינו דיש בזה עוד סניף דמסתמא מכוון לעשות רצונו ואינו משנה ממנהגם כמ"ש הב"י וכ"כ הט"ז א"כ י"ל כיון דהסמ"ג ס"ל דלא סמכינן על מסל"ת לא ניהא ליה להמחבר לפסוק כהסמ"ק אלא בכה"ג דידוע מנהג ישראל דיש עוד סניף דמסתמא אינו משנה מהמנהג ולזה כתב הרמ"א כיון דחזיה דמשנה מרצונו דישאל אודא להך סניף ולא מהני היתירא דמסל"ת כמו בלא היה יודע מנהג ישראל ודו"ק"), יד יהודה (הקצר ס"ק ע', הארוך ס"ק מ"ד).
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק קע"ט), מעדני השלחן (ס"ק קנ"ח).

יג] ספק.

א. בשלה בשר ושכחה אם מלחה אותו תחילה.

1. מיקל – ט"ז (ס"ק כ"ד, או"ח סי' ת"ט ס"ק ו', סי' תכ"ב סוף ס"ק א', "והתרנו"), פר"ח (ס"ק מ"ד), כרתי (ס"ק ל"ב, פלתי ס"ק י'), יעב"ץ (מגדל עז, מליחה פרק ב' אות מ"ב, "יש להתיר"), יביע אומר (ח"ח יו"ד סי' ה', "סוף דבר הכל נשמע שדברי הט"ז נכונים להלכה").
- א) כנגד עד אחד, מחמיר – שלמת חיים (סי' ת"י), דברי סופרים (עמק דבר ס"ק תתרכ"ז).
2. מחמיר – ש"ך (נקה"כ על הט"ז ס"ק כ"ד), בית הלל (ס"ק ט"ו), מנחת יעקב (כלל א' ס"ק ט"ו, סולת למנחה כלל א' דין ו' ד"ה שם, שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' ס"ט), בית לחם יהודה (ס"ק א', ס"ק ל"א), ערך השלחן (ס"ק כ"ז), חגורת שמואל (ס"ק ל"ב), בית מאיר (ד"ה בנקה"כ), חכ"א (כלל ל"ב סעי' י"א), "ספק אם נמלח כלל הט"ז ס"ק כ"ד מתיר ולי נראה דאסור".
3. הפמ"ר מיקל – ע"י פמ"ג (מש"ז ס"ק כ"ד, "ומכל מקום בהפסד מרובה וערב שבת יש למדד להקל וצריך עיון"), מחזיק ברכה (ס"ק י"ד), זבחי צדק (ס"ק ע"ז, ס"ק צ"ב), כה"ת (ס"ק ק"ה).
4. מראי מקומות – באה"ט (ס"ק ל"ג, ס"ק ל"ו), יד אפרים (על רמ"א סעי' ט'), חו"ד (חי' ס"ק ל"ו), יד יהודה (הקצר ס"ק ע'), ערה"ש (סעי' ס"ב, "ולדינא צ"ע"), דרכ"ת (ס"ק קמ"ט), דברי סופרים (ס"ק רי"א).

ב. טעמים להקל.

1. ספק דרבנן – ט"ז (ס"ק כ"ד, "ספיקא דרבנן ולקולא").

- (א) הוי ספק דאורייתא – בינת אדם (שער או"ה סוף אות כ"ט, "וכל שכן לפי מה שכתבתי לעיל סימן ל"ח דאין להקל בדם שבישלו דהרבה פוסקים סבירא להו דהוי דאורייתא").
- (1) י"ל, רוב פוסקים חולקים דהוי רק איסור דרבנן – עי' לעיל ריש סי' ס"ט.
- (ב) חזקת איסור עדיף מספק דרבנן – ש"ך (נקה"כ על הט"ז ס"ק כ"ד), בית הלל (ס"ק ט"ו), מנחת יעקב (כלל א' ס"ק ט"ו, סולת למנחה כלל א' דין ו' ד"ה שם, שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' ס"ט, "מ"מ היכא דיש לו עיקר בדאורייתא אין להקל כמ"ש שם ודם קרוב לאיסור דאורייתא"), הגורת שמואל (ס"ק ל"ב).
- (1) חולקים – פ"ר"ח (ס"ק מ"ד, כללי ס"ס אות ט"ו, בקצרה ס"ק ל"ג, סי' קי"א ס"ק ג'), פנים מאירות (ח"א סי' ט"ו, עי' סוף סי' ה'), מגיני שלמה (שבת דף לד.), כו"פ (כרתי ס"ק ל"ב, פלתי ס"ק י', בית הספק אות ז', סי' ס"ט כרתי ס"ק ל"ב, פלתי ס"ק י', אמנם עי' מטה יהונתן סי' ס"ט על סעי' י', הו"ד ריחל"מ גו"ח ביצה דף ג:), עי' פמ"ג (כללי ס"ס ס"ק כ'), יד יהודה (דיני ס"ס בקצרה ס"ק מ"ב), יביע אומר (ח"ה יו"ד סוף סי' ה').
- א. וזה דעת הט"ז – סדרי טהרה (סי' קצ"ח ס"ק ל"ט, סי' קצ"ט ריש ס"ק מ', אמנם ע"ש בסוף ס"ק מ', "שהט"ז לשיטתיה אזיל דס"ל דכל ספיקא דרבנן להקל אפילו בדאיתחזק אסורה וכנראה מדבריו הסימן ס"ט ס"ק כ"ד אבל לפי מה שפסק הש"ך בסימן ק"י דהיכא דאיתחזק אסורא אפילו בספק דרבנן אזלינן להחמיר אם כן אין כאן מקום להקל"), ה"ג יד שאלו (סי' קצ"ט על סעי' א', "עיינן שו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא יו"ד סימן נ"ג מה שכתב בזה וארשום בקצרה, שכתב מדברי הטורי זהב לעיל סימן ס"ט ס"ק כ"ד דבריו תמוהין דאדרבא מהטורי זהב משמע דבאיסור דרבנן אף דאיתחזק איסור מועיל, ועיינן שם בנקודות הכסף ועיינן בשו"ת טהרה כאן סוף הסימן מה שכתב בזה"), פרי דעה (סי' קפ"ד שפתי לוי ס"ק י"ג).
- (2) י"ל, אין כאן חזקת איסור, כיון דחזי לאומצא – ישועות יעקב (ס"ק י"א, "ונראה לי דלא מיקרי איתחזק כיון דבשר חי א"צ מליחה ומותר לאכלו בלי מליחה, א"כ לא הי' עליו שם חזקת איסור עד שנתנו לתוך הקדרה וכבר נולד לנו הספק אם מלחו, ואם כבר נמלח אין הקדירה אוסרתו ... לא חשוב איתחזק איסורא"), יהודה יעלה (יו"ד סי' קט"ז, "ועוד עדיפא נ"ל גם בדם לא איתחזק איסור דהא חזי לאומצא ולצלי משום דם אברים שלא פירש עי' תוס' חולין י"ד ע"א ותוס' שבת קכ"ח ע"א. ואדרבה לא זו לבד דלא איתחזק איסורא אלא מה"ט איתחזק התירא מקרי").
- (3) י"ל, אין כאן חזקת איסור, דלא הוי כחתיכה אסורה רק שהאסור דבוק בה – חו"ד (בי' ס"ק י"ד, "דלא הוי החתיכה אסורה רק שהאיסור דבוק עליה, כמו שכתב הט"ז בסימן קכ"ז ס"ק ו"), יהודה יעלה (יו"ד סי' ל"ט ד"ה והנה, סי' קט"ו, "דאזלי לטעמייהו הט"ז ס"ס קכ"ז העלה דבשר שאינו מנוקד לא מקרי איתחזק איסור בודאי שהבשר אינו אסור רק הגידים והחלב שבו. וה"נ בשר שלא נמלח לא איתחזק איסור מצד עצמו אלא מכח תערובת דם שבו ולק"מ עלי' אבל הש"ך לטעמיה בנקה"כ ס"ס קכ"ז גם בזה השיג על הט"ז ואזלי לטעמייהו וזה נכון. וזהו כוונת הט"ז סי' ס"ט במ"ש וז"ל וא"ל דאיכא חזקה וכו' מיהת הא ודאי מודה הט"ז לש"ך דבאיתחזק איסור ל"א ס' דרבנן להקל אלא דס"ל ס' נמלח לא איתחזק מקרי איתחזק איסור בבשר כנ"ל"), יד אברהם (על ט"ז ס"ק כ"ד, "אין האיסור על כל החתיכה אלא שלא היה מבורר האיסור מהיתר"), יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ה' אות ו').
- (4) מראי מקומות – ילקוט יוסף (עמ' ש"ע).
- ג. איסור דאורייתא שנתגלגל לרבנן – ש"ך (נקה"כ על הט"ז ס"ק כ"ד).
- (1) י"ל כדלעיל, שאין דאורייתא.
- (ד) אין לבדות ספק דרבנן לקולא – ש"ך (נקה"כ על הט"ז ס"ק כ"ד, כללי ס"ס ס"ק ל"ו).
- (1) מיקל – מהרי"ט (יו"ד ח"ב סי' ב' ד"ה תשובה אף), בדה"ש (סי' ק"י ס"ק ר"פ, "ונראה עיקר כדבריו"), תוה"ש (כללי ס"ס ס"ק מ"ז), כרתי ופלתי (בית הספק ד"ה הש"ך), ערה"ש (סי' ק"ה סעי' קל"ו).
2. סירכיה נקיט – ט"ז (ס"ק כ"ד, או"ה סי' תכ"ב סוף ס"ק א', "דבודאי עשתה האשה כדרכה ומלחה תחלה כעין ההיא דאמרינן גבי ק"ש טעה בוכתבתם והתחיל למען ירבו כו' א"צ לחזור דסירכיה נקיט"), נוב"ק (יו"ד סי' נ"ג, "אלא שיש לנו כאן היתר אחר דמסתמא קודם הטבילה נהגה כמו שרגילה תמיד לרחוץ ולחפוף וסירכא נקטה ואתאי וכמבואר שם בי"ד בט"ז סי' ס"ט").
- (א) יש לחלק אם יש עסק גדול – ש"ך (נקה"כ על הט"ז ס"ק כ"ד).
- (1) י"ל להיפך דאם בודאי לא מלחה האיך היה עולה על דעתה להסתפק בזה ודאי דענין הספק יכול להיות כגון שהיתה טרודה הרבה ולפי העלות על זכרונה פעם נדמה לה שמלחה ופעם נדמה לה שלא מלחה והאמת הוא כן שנצרך להתבונן באופן הספק ואם ספק גמור הוא יש לסמוך ולומר שודאי מלחה – ערה"ש (סעי' ס"ב).
- (2) מראי מקומות – שבט הקהתי (ח"ה סי' ט).
- (ב) מחמיר – שבות יעקב (ח"ב סי' ע"ח, "ועוד יש סניף להתיר ממ"ש הט"ז בי"ד בסי' ס"ט ס"ק כ"ד וז"ל ועוד יש טעם להתירו דבודאי עשתה האשה כדרכה ומלחה תחילה כעין הא דאמרינן גבי ק"ש טעה בוכתבתם סירכא נקט ואתי ע"ש אע"ג דבגוף הנדון דהתם אין דעתי מסכמת כמ"ש בספרי מנחת יעקב כלל א' ס"ק ט"ו ע"ש היינו משום דהתם איתחזק אסורא").
- (ג) רק על איסורי דרבנן – עי' פמ"ג (או"ה סי' ס"ז מש"ז ס"ק א' ד"ה ואם, "משא"כ ספק תורה י"ל לא סמכינן אסירכיה נקיט ואתא"), יהודה יעלה (ח"ב בהשמות לח"א סי' רנ"ד אות א', "מיהא בנדון דנוב"י ושו"י ונדון שלך כבר התחילו בצרכי טבילתא בפועל ניחא כנ"ל, אבל עדיין צ"ע מנ"ל להקל עפ"י סבר' דסרכ' נקט ואתי גם בדאורי' דגבי פתח למען ירבו בגמ' התם לרוב הפוסקי' פרש' שניי' דרבנן, משא"כ בדאו' וכן משמע דעת הט"ז בי"ד סי' ס"ט, ובתשו' נו"ב"י סי' נ"ג הנ"ל אין הכרע, די"ל רק אדסמך לי' בספק חפיפה דרבנן קאי מסקנתו אף דלחומרא דינו, אי משום איתחזק איסור אי משום דשיל"מ מ"מ סמכי' אסרכ' נקט כהט"ז, אבל ספק עיינה בשערותיה או ספק טבלה דאוריית' ריש מילין דהנוב"י הנ"ל לא קאי עליו מסקנתו הנ"ל, שוב מצאתי בפמ"ג א"ח סי' ס"ז מסופק בזה והנאני, באופן שאיני מחליט כעת להקל נדון שאלתך עפ"י סברא זו כנ"ל"), הו"ד בשבה"ל (סי' קצ"ט סעי' א' סוף ס"ק ה'), דעת (יו"ד סי' כ"ה ס"ק ד').
- (1) מראי מקומות – נוב"ק (יו"ד סי' נ"ג), הו"ד בפת"ת (סי' קצ"ט ס"ק ב').

3. רוב עדיף מחזקה – ט"ז (ס"ק כ"ד, או"ח סי' ת"ט ס"ק ו', סי' תכ"ב סוף ס"ק א').
 א) אין כאן רוב – ש"ך (נקה"כ על הט"ז ס"ק כ"ד, "דלא שייך כאן רוב"), בית מאיר (ד"ה בנקה"כ).
 ב) רוב התלוי במעשה – בינת אדם (שער או"ה אות כ"ט, שער רוב אות ה', "ומה שכתב הט"ז דהוי רוב כנגד החזקה כבר כתבתי בשער חזקה סימן ד' דליתא דהוי רובא דתלי במעשה והש"ך בנקודות הכסף כתב סתם דלא שייך כאן רוב ולא כתב למה"), ערה"ש (סעי' ס"ג, "ומ"ש הט"ז ההיתר מטעם רוב אינו מובן כלל כמ"ש הנקה"כ ... צ"ע דהא הוה רובא דתלי במעשה ואין הולכין אחר רוב כזה כדאיתא בבכורות").
 1) י"ל, דמהני באיסור דרבנן – יד אברהם (על ט"ז ס"ק כ"ד, "י"ל דבדרכנן מהני ויש לה"ר לזה מפסחים (דף ד)'), שו"ת יהודה יעלה (יו"ד סי' ל"ט ד"ה וקושי', "וקושי' הש"ך אשריותא דרוב נשים מולחין הא הוא תליא במעשה יפה כיון מעלתו לתרץ דרך מדרבנן ל"ה רוב. וכן משמע באמת לשון רשב"א ...").
 2) י"ל, מצוה שאני – רבינו יוסף מסלוצק (סי' מ"ג סוף ד"ה ונעתיק).
 3) מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק כ"ד ד"ה ואחר, או"ח סי' ח' א"א ס"ק י"א), בינת אדם (שער רוב סי' ה', שער או"ה אות כ"ט, "וצ"ע"), נחלת צבי (סוף סי' ק"י ד"ה ואי), בן איש חי (שנה ב' פר' טהרות אות י"ט, "אשה שבשלה בשר ושכחה אם מלחה אותו או לאו, יש לאסור מספק, ויש מתירים בהפסד מרובה"), דברי סופרים (עמק דבר ס"ק תרכ"ו).

ג. ספק אם עשה הדחה אחרונה.

1. מיקל – ט"ז (ס"ק כ"ד), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק קל"א), יד יהודה (הקצר ס"ק ע', הארוך ס"ק מ"ג), ערה"ש (סעי' ס"ב, "ובשכחה אם הדיחה אח"כ יש להתיר בפשיטות"), יביע אומר (ילקוט יוסף הע' ע"ד), ילקוט יוסף (סעי' ע"ה).
 2. מחמיר – ש"ך (נקה"כ על הט"ז ס"ק כ"ד), בית לחם יהודה (ס"ק ל"א), חגורת שמואל (ס"ק ל"ב).
 3. הפמ"ר מיקל – זבחי צדק (ס"ק צ"ב), כה"ח (ס"ק קכ"ב).
 4. טעמים להקל [חוץ מהטעמים לעיל].
 א) ספק ספיקא, שמא הודה כדון, ושמא הלכה דהדם שבמלח נשרף וכלה – ילקוט יוסף (סעי' ע"ד).
 ב) בצירוף "דבחתיכה עצמה יש ס' מכ"ש אם יש שאר דברים ג"כ אף שאינו כמו החתיכה" – יד יהודה (הארוך סוף ס"ק מ"ג).

ד. שכחה אם מלחה צד השני.

1. מיקל – פת"ת (ס"ק ט"ו, עי' סי' קצ"ט ס"ק ב', "אדרבה מאחר שמלחה צד א' הרגל הדבר הוא עושה"), זבחי צדק (ס"ק ע"ז), בן איש חי (שנה ב' פר' טהרות אות י"ט, "אם זוכרת שמלחה אותו אלא שכחה אם מלחתו משני צדדין או רק מצד אחד, הרי זה מותר גם בהפסד מועט"), כה"ח (ס"ק ק"ה), דברי סופרים (ס"ק רי"א).
 א) כ"ש למקילים לעיל.

ה. שלח בשר לחבירו, ולא הודיעו אם נמלח הבשר.

1. מחמיר.
 א) שבות יעקב (ח"ב סוף סי' ס"ט) – "דאולי היתה כוונת המשלח למלוח זמן מה לכבוד שבת ולהטמין אותו סמוך לשבת או לצלות אותו בשפוד על ידי מליחה קצת שאין צריך שהות כל כך ובלא"ה כיון שהוא דבר שאפשר להתברר אין צד כלל להיתר על ידי ספק ואפילו בס"ס יש להחמיר כאשר בארתי בסוף קונטרס הספיקות שלי ע"ש בכך אמרתי שלא לאכול התבשיל בשבת מטעמים אלו".
 ב) בית לחם יהודה (ס"ק א').
 ג) מחזיק ברכה (ס"ק י"ז).
 ד) יד יהודה (הקצר ס"ק ע') – "שאיין להקל כלל".
 ה) זבחי צדק (ס"ק ע"ח).
 ו) ערה"ש (סעי' ס"ד) – "אם אחד שלח לחבירו בשר לכפר ולא הודיע לו אם הבשר נמלח אם לאו הדבר פשוט שצריך למלחו ולא אמרינן דבודאי המשלח מלחו כדי שלא יכשל באיסור דאינו כן דגם המשלח יודע דכיון שלא הודיעו שנמלח בודאי ימלחנו ואם בשלו בלא מליחה אסור לאכול עד שיתברר הדבר".
 ז) כה"ח (ס"ק ק"ו).
 2. מיקל.
 א) יד אברהם (על ט"ז ס"ק כ"ד) – "בשולח תליא להודיע שלא יעבור על לפני עור אבל הנשלח אינו מחויב לשאול".
 1) כיון שיש מחמירים, א"כ יכול לומר בזמנינו אינו עובר על לפני עור.
 3. מראי מקומות – תולדות יצחק (שו"ת סוף סי' כ'), פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק כ"ד, "וצריך עיון"), יד אפרים (על רמ"א סעי' ט'), פת"ת (ס"ק ט"ו), דברי סופרים (ס"ק רי"א).
 א) פנים מאירות (ח"א סי' י"א) – "לבי מהסס בדבר זה להתיר הבשר אם לא שנצרך איזה אומדנות מוכיחו שבוודאי מולחה כגון שהשליח לא הי' יכול לבוא אלא סמוך לשבת שלא היה שהות כ"כ למלוח ולבשל על שבת".

ו. ספק אם שהה במלח כשיעור ונתנוהו בקדירה.

1. מיקל – יביע אומר (ח"ח יו"ד סי' ה' אות ח', "ונ"ל שכן עיקר להתיר בספק שהה כשיעור, וכדברי המהריק"ש וסיעתו").
 2. מראי מקומות – ערך השלחן (ס"ק כ"ד), משמרת שלום (חי' דינים אות ג'), דברי סופרים (ס"ק קי"ז).

יד] בלי מליחה - סעיף י"א.**א. בשר שנתבשל בלא מליחה.**

1. לשער רק כלפי מה שנפלט דם – ראב"ד (תמים דעים סוף סי' ז', תשובות ופסקים סוף סי' צ"ב, "בחתיכה של בשר שאין אסורה אלא מטעם דם שהרי היא חוזרת להכשר ע"י מליחה הלכך אין משעריין אותה אלא ביוצא ממנה ואין חושבים אותו כולו לאיסור אלא שאומדים אותו יפה שלא יבא לידי ספק").
- א) פוסקים – גינת ורדים (גינת ורדים יו"ד כלל א' סי' כ"ט, "ראוי לפסוק כהראב"ד וא"צ לשער רק כלפי מה שנפלט דם מן התרנגולת בלבד ומצינא למיקם עלה דמלתא כמ"ש ואע"פ שפסק זה הוא הפך פסק הראשונים שכתבו לשער בכל החתיכה הרי האמת יעיד לעצמו שבידינו לשער כמה פלטה דם התרנגולת וראוי לפסוק כהראב"ד שחכם גדול היה ומי כמוהו מורה ומצינו שדוגמא לזו התירו לשער בכף חדשה ותו אפ"ל שלא היינו מוצאים טעם לפסוק כהראב"ד הרי כיון שעיקרו של זה האיסור דרבנן דמין במינו בטל ברוב ונחלקו הפוסקים באופן ביטול וראב"ד מיקל באופן ביטולו הא קי"ל בשל סופרים הלך אחר המיקל"), הו"ד גלין מהרש"א (על המחבר סעי' י"א).
2. ששים כנגד כל החתיכה – רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ה, "צריך ס' לבטל כל החתיכה דלא ידעינן כמה דמא נפיק מינה"), טור (סעי' י"א), או"ה (כלל ז' דין ד').
- א) פוסקים – מחבר (סעי' י"א), רמ"א (סעי' י"א, תו"ה כלל ב' דין א'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' פ"ד), אג"מ (יו"ד ח"א סי' כ"ט ד"ה אבל, "אין לסמוך על הראב"ד כיון שכל הפוסקים חולקים עליו כדכתב הד"מ, ופלא מה שהגלין מהרש"א כתב בשם הג"ו שיש לסמוך על הראב"ד הא הוא נגד המחבר והרמ"א וכל הפוסקים"), כה"ח (ס"ק ק"נ), פוסקים.
3. מראי מקומות – יביע אומר (ח"ח יו"ד סי' ד', סי' ה' אות ה').

ב. אם הבשר חלק מן המנין.

1. מיקל [כמו כחל] – פר"ח (ס"ק מ"ב), כרתי (ס"ק ל"ג).
2. מחמיר – ט"ז (סי' צ' ס"ק ב'), כנה"ג (הג' ב"י אות קפ"ו), בית לחם יהודה (ס"ק מ"ו), פמ"ג (מש"ז ס"ק כ"ט ד"ה ולענין), חו"ד (חי' ס"ק מ"ב), ערך השולחן (ס"ק כ'), זבחי צדק (ס"ק קי"ז), כה"ח (ס"ק קנ"ג).
3. מראי מקומות – יד יהודה (הקצר ס"ק ע"ג, הארוך ס"ק מ"ה, "וצ"ע"), מעדני השלחן (ס"ק קס"ב).

ג. יש ששים, מה הדין בחתיכה.

1. מיקל – ר' שמואל (או רשב"ט, בראב"ן סי' י"ז, הו"ד במרדכי חולין סי' תשל"א), רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ה, "ומה שנשאר בתוכו הוי דם האיברים שלא פירש"), טור (סעי' י"א).
- א) פוסקים – מחבר (סעי' י"א, "מותר הכל"), פר"ח (ס"ק מ"ד, "ולדין אף בחתיכה מותרים"), זבחי צדק (ס"ק קי"ח), בן איש חי (שנה ב' פר' טהרות אות כ"ג, "צריך שיהיה בתבשיל שבקדרה ששים כנגד אותו בשר, ואז מותר גם אותו בשר עצמו שלא נמלח"), ילקוט יוסף (סעי' פ"ה).
2. מחמיר – ראב"ן (סוף סי' י"ז, "הילכך נאסרה ומשנאסרה עוד לא הותרה דאפשר לסחטו אסור"), שע"ד (סי' ב', "אנו נוהגים"), הג' מיימון (בב"י ס"ק י"א), תרה"ד (הג' שע"ד סי' ב' ס"ק ה', "הכי נהוג"), או"ה (כלל ז' דין א', דין ז').
- א) פוסקים – יש"ש (חולין פרק ח' סי' פ"ד).
3. לצורך מיקל [הפמ"ר, כבוד אורחים, לכבוד שבת] – רמ"א (סעי' ט', דר"מ ס"ק כ"ב, תו"ה כלל ב' דין א', "לצורך, כגון לכבוד שבת או לכבוד אורחים, דאז יש לסמוך אדברי המקילין"), חו"ד (חי' ס"ק מ"א), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ז', כלל ל"ד סעי' כ"ה), יד יהודה (הקצר ס"ק ע"ב).
4. **האם יש לחלק אם עשה הדחה ראשונה.**
- א) אין חילוק – ע"י ב"ח (ס"ק י"א, תרץ ב'), כנה"ג (הג' טור ס"ק כ"ט), ערה"ש (סעי' ס"ו), זבחי צדק (ס"ק קט"ו), כה"ח (ס"ק קנ"א).
- ב) יש לחלק – רע"א (על רמ"א סעי' י"א, "אם נמלח בלא הדחה ראשונה ונתבשל ויש ס' בקדירה י"ל דאף בהפ"מ אסורה החתיכה כיון דטעמא דהמקילין משום דממנ"פ דאם לא יצא לחוץ הוי דם אברים שלא פירש א"כ בנמלח בלא הדחה ראשונה להסוברים דהטעם משום דם בעין כבר נאסר קודם הבישול והוי כמו כל חתיכה דעלמא דבלע איסור ונתבשל בס' הדחתיה קיימא באיסורי' כדלקמן (סימן ק"ו) ואף דלעיל ס"ב סמכי' בהפ"מ על טעם דנתרכך מ"מ י"ל דתרי קולא בהפ"מ ל"א ע' לקמן (סימן ע' ס"ו) בהג"ה ובט"ז לקמן (ס"י צ"א) וביותר י"ל דאף לטעמא דריכוך אסור דהרי מבואר בהרא"ש הא דמלח ולא הדיח מהני הדחה ומליחה שנית ולא חיישינן כיון דנמלח תחילה בלא ריכוך יצא מקצת דם וחוזר ונבלע היינו דאמרינן אידי דיפלוט דם דידיה א"כ ממילא בנתבשל בלא הדחה ומליחה שנית אסורה אותה חתיכה דחיישינן דיצא תחילה בשעת המליחה קצת דם וחוזר ונבלע ולא יצא ע"י הבישול").
5. מראי מקומות – כה"ח (ס"ק קס"ד, ס"ק קע"ב).

ד. קשה: הא פירש ממקום למקום - למ"ד חתיכה מותרת.

1. כל מה שפירש בבישול יוצא לחוץ – ט"ז (ס"ק כ"ז, "דהכא בבישול כל מה שפירש יוצא לחוץ וכל מה שלא יצא לחוץ אינו פורש כלל"), ערה"ש (סעי' ס"ז), יד יהודה (הקצר ס"ק ע"ו).
2. סבר פירש ממקום למקום מותר – יד אפרים (על רמ"א סעי' י"א).
3. נפקא מינה.

(א) בשר ששהה ג' ימים ונתבשל [לט"ז, מחמיר] – יד אפרים (על רמ"א סעי' י"א).
 (ב) פירש ממקום למקום, בהפמ"ר [לט"ז, מחמיר] – פמ"ג (מש"ז ס"ק כ"ט ד"ה ויש).
 4. מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק כ"ז, ס"ק כ"ט ד"ה ויש, שפ"ד ס"ק מ"ו, ס"ק ע"ד), ב"ח (ס"ק י"א, "וי"ל דסבירא ליה להרא"ש דהאי דם שפירש ממקום ע"י בישול חשיב כפירש ממקום למקום, ע"י מליחה וצלייה דלא חשיב פירש כיון שאינו נפרש ממקומו ונבלע במקום אחד ביחד").

ה. רמ"א, "בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה, אף אם נמלח דינו כאלו לא נמלח, ואם נתבשל צריך ס' כנגדו".

1. ש"ך (ס"ק מ"ח), חוו"ד (חי' ס"ק מ"ה) – "ואם נתבשל צריך ס' כנגדו - להתיר מה שנתבשל עמה אבל החתיכה אסורה עכ"פ כדאיתא בת"ח".

(א) האם החתיכה מותרת [בהפמ"ר לרמ"א, בלי הפסד למחבר].

1) מחמיר – ערה"ש (סעי' ס"ט, "החתיכה עצמה אסורה גם לדעה ראשונה דכיון דהדם נתקשה בתוכה שפיר יש לחוש שמא הבישול מרככו קצת ופירש הדם ממקום למקום ולא יצא לחוץ ולכן גם בהפסד מרובה אסור [ע"י יד אפרים שרצה להקל בזה לפי טעם הרא"ש דבחתיכה עצמו אין איסור בפירש ממקום למקום ותמיהני הא אנן קיי"ל לאיסור כדמוכח בכמה מקומות]").

2) מיקל – פר"ח (ס"ק מ"ד), בית לחם יהודה (ס"ק נ"א), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ז', "או אפילו מלחו אלא שנמלח שלא כדין כגון שלא שהה כשיעור או ששהה ג' ימים בלא מליחה ... ומכל מקום לצורך שבת או הפסד מרובה או לצורך אורחים מותר אף החתיכה דהרבה פוסקים סבירא להו דמה שיצא כבר נתבטל כיון שיש ששים ומה שנשאר בתוכו לא פירש מעולם והוי כדם איברים שלא פירש ומותר"), זבחי צדק (ס"ק קכ"ח), בה"ח (ס"ק קע"ב).

3) מראי מקומות – יד אפרים (על רמ"א סעי' י"א), יד יהודה (הקצר ס"ק ע"ט, "כמו שאר בשר").

2. הכלים.

(א) יביע אומר (מעין אומר ח"ד פרק א' סי' מ"ז) – "שאלה: בשר ששהה יותר משלשה ימים מעת לעת ללא הכשר, ואחר כך בטעות הכשירו את הבשר ובישלו אותו, מה דין כלים האם צריכים הכשר. תשובה: לא צריכים הכשר".

ו. תרנגולת שהיא חלולה.

1. מחמיר – רמ"א (תו"ח כלל ב' דין א'), ט"ז (ס"ק כ"ט), בת"ח כלל ב' כתב בתרנגולת שהיא חלולה איכא למיחש שמא פירש ממקום למקום ואסור כה"ג אפי' בשעת הדחק והפסד מרובה), ע"י בית לחם יהודה (ס"ק מ"ט, וראי להחמיר").

2. כמו כל חתיכת בשר – גליון מהרש"א (על ט"ז ס"ק כ"ט), ערה"ש (סעי' ס"ט), יד יהודה (הקצר ס"ק ע"ו), בה"ח (ס"ק קס"ג).
 (א) הפמ"ר – ש"ך (נקה"כ על ט"ז ס"ק כ"ט).

(ב) מיקל – פר"ח (ס"ק מ"ד, "וכן עיקר"), זבחי צדק (ס"ק קכ"ו).

3. מראי מקומות – חוו"ד (חי' ס"ק מ"ג, "וצ"ע"), יד אפרים (על רמ"א סעי' י"א).

ז. האם צריך לחמם ההיתר.

1. מיקל [אם החתיכה אין יד סולדת בו, רק מבליע ולא מבשל] – מנחת יעקב (כלל ב' ס"ק ה', "דהבשר עצמו לא נתבשל אלא ששמהו בקדירה ונעשה הבשר מקצתה חם שהיד סולדת בבשר נאסר משא"כ אם אין היד סולדת בו"), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ז', "בשר שנתבשל בלא מליחה ואפילו רק שמוהו בקדירה ונתחמם מקצתה עד שהיד סולדת בו (מנחת יעקב כלל ב' ס"ק ה' ונראה לי שטעות סופר הוא בתורת חטאת וצריך לומר ומקצתה חם ...").

2. מחמיר [אפילו החתיכה אין יד סולדת בו, מבליע וגם מבשל] – פמ"ג (שפ"ד ס"ק מ"ד, "ודע דמ"י ... פלא בעיני ... זה טעות"), זבחי צדק (ס"ק קי"ד), בה"ח (ס"ק קמ"ח).

3. מראי מקומות – בית מאיר (על ש"ך ס"ק מ"ד), דרכ"ת (ס"ק קפ"א ד"ה ומ"ש, סי' ק"ה ס"ק ע').

טו] שהה ג' ימים בלא מליחה - סעיף י"ב.

א. במים פושרים.

1. מחמיר – או"ה (כלל ב' דין א'), רמ"א (דרמ"א ס"ק כ"ט, תו"ח כלל ד' דין ד'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' פ"ה, או"ש סי' ד' ס"ק א'), ש"ך (ס"ק מ"ט, "ואפילו שיתנו במים פושרים כדי שיתעורר דמו לצאת לא מהני"), פר"ח (ס"ק מ"ה), בית לחם יהודה (ס"ק נ"ג), תגורת שמואל (ס"ק ל"ז), פמ"ג (שפ"ד ס"ק מ"ט), שלחן גבוה (ס"ק מ"ט), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ט'), זבחי צדק (ס"ק קכ"ט), בן איש חי (שנה ב' פר' קדושים אות ט'), ת"ח (נדחי ישראל פרק ל"א אות י"ח), פוסקים.

2. מיקל – מהר"י טרושין (הג' שע"ד סי' ד' ס"ק א'), הו"ד בב"י (ס"ק י"ג), מהריק"ש (ערך לחם).

ב. בישלו קודם צלי - לעיל ברמ"א (סוף סעי' י"א).

ג. בישלו אחר צלי.

1. מיקל [רק בדיעבד] – ב"י (סוף ס"ק י"ב), רמ"א (סעי' י"ב, תו"ח כלל ג' דין ב'), ב"ח (ס"ק י"ב ד"ה ולענין), הו"ד בט"ז (ס"ק ל"ב), ש"ך (ס"ק נ"א), פר"ח (ס"ק מ"ז), חוו"ד (חי' ס"ק מ"ו), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ט'), ערה"ש (סעי' ע"א), זבחי צדק (ס"ק קל"ב), ת"ח (נדחי ישראל פרק ל"א אות י"ח), בן איש חי (שנה ב' פר' קדושים אות י'), בה"ח (ס"ק קע"ז, ס"ק ק"פ).

(א) וכן לכבוד שבת, הפמ"ר, אורחים – פמ"ג (מש"ז ס"ק ל"ב ד"ה ולענין), זבחי צדק (ס"ק קל"ב), בה"ח (ס"ק קע"ח, ס"ק קע"ט).

2. מחמיר – יש"ש (חולין פרק ח' סי' פ"ה, או"ש סי' ד' ס"ק ב', וצ"ל דאסור אפי' דיעבד, אם בשלו אחר צלייתו).
3. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק נ"ה).
4. חלטו אחר צלי.
- א) מותר לבשל – שו"ת רדב"ן (סי' קל"ח, "כללא דמלתא דעתי להקל וכן נהגו"), הו"ד בערה"ש (סעי' ע"א, "והרדב"ן ז"ל פסק להחליטו ברותחים אחר הצלייה ואח"כ יכול לבשלו שהרי מדינא דגמ' חליטה בעצמה די ולכן בשניהם ביחוד צלייה וחליטה הדבר פשוט שאין לאכלו עוד בבישול וכן יש להורות").
- ב) לעת הצורך – פת"ת (ס"ק כ"ה, "דלעת הצורך כגון בלילי פסחים שאין אוכלין צלי רק צלי ואח"כ בישלו אוכלין כמו שמבואר בא"ח סימן תע"ו יש לסמוך ע"ז בפשיטות").
- ג) מראי מקומות – זבחי צדק (ס"ק קל"ב, ס"ק קמ"א), כה"ח (ס"ק קע"ט, ס"ק קפ"א).
5. האם מותר לטחון אחר צלי.
- א) מיקל – שבט הקהתי (ח"ג סי' רי"ח).
- ד. בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה ושוב נמלח בכלי מנוקב כשיעור מליחה ואח"כ הדיחה, וחזרו ומלחוהו והניחוהו בכלי שאינו מנוקב ולא שהה בה שיעור כבישה ומצאו שם ציר.
1. מיקל – יש"ש (חולין פרק ח' סי' צ"ח, "דאין בו איסור כלל"), ט"ז (ס"ק ל"ב, "טעם רש"ל והוא נכון"), פ"ח (ס"ק מ"ז), חו"ד (חי' ס"ק מ"ו, ב' ס"ק י"ח, "ובכל הנ"ל יש לסמוך אהמיקל כיון שהוא רק חומרת הגאונים"), יד יהודה (הקצר ס"ק פ"ב, "ויש להקל"), כה"ח (ס"ק קפ"ד).
2. מחמיר – ש"ך (נקה"כ על הט"ז ס"ק ל"ב), ערך השולחן (ס"ק ל"א).
3. רק מה שבתוך הציר אסור – כרתי (ס"ק ל"ה, "רק מה בתוך הציר"), חכ"א (כלל ל"ב סעי' י"ב, "ובשר ששהה שלשה ימים ומלחו בכלי מנוקב ואחר כך בכלי שאינו מנוקב הכריע הכרתי ופלתי דמה שבתוך הציר אסור ומה שלמעלה ממנו מותר").
4. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק כ"ה), ערה"ש (סעי' ע"ד), זבחי צדק (ס"ק קל"ה).
5. שהה כדי שירתיח.
- א) מחמיר – פמ"ג (מש"ז ס"ק ל"ב, "ליכא ממה נפשך, דכבוש פועל יותר ממליחה"), יד יהודה (הקצר ס"ק פ"ב, "ויש להחמיר"), זבחי צדק (ס"ק קל"ה), כה"ח (ס"ק קפ"ה).
- ב) מראי מקומות – פת"ת (ס"ק כ"ה).
- ה. מלחו בכלי שאינו מנוקב לחוד.
1. מחמיר [אסור לצלי] – ט"ז (ס"ק ל"ב, "אסור דשמא יצא קצת מן הדם שנתקשה בו על ידי המליחה"), פ"ח (ס"ק מ"ז), חו"ד (חי' ס"ק מ"ו), ערה"ש (סעי' ע"ד), יד יהודה (הקצר ס"ק פ"ב), ע"ז זבחי צדק (ס"ק קל"ד), בן איש חי (שנה ב' פר' קדושים אות י"א), כה"ח (ס"ק קפ"ג).
- ו. אם מלחו בכלי מנוקב עם שאר בשר להוציא דמו.
1. מיקל – ע"י ש"ך (נקה"כ על הט"ז ס"ק ל"ב), כרתי (ס"ק ל"ו), מנחת יעקב (כלל ד' ס"ק ט'), חי' הגרשוני (על ט"ז ס"ק ל"ב), חו"ד (חי' ס"ק מ"ו, "ובכל הנ"ל יש לסמוך אהמיקל כיון שהוא רק חומרת הגאונים"), ערך השולחן (ס"ק ל"ב), חכ"א (כלל ל"ב סעי' י"ב), ערה"ש (סעי' ע"ד), יד יהודה (הקצר ס"ק פ"ב), זבחי צדק (ס"ק קל"ו), בן איש חי (שנה ב' פר' קדושים אות י"ב, "בשר זה ששה שלשה ימים בלא מליחה, אם מלחו עם בשר הראוי למליחה שמולחו להוציא דמו, הנה עדיין יש היתר לבשר זה ששה תקנה בצליה, והבשר השני הראוי למליחה שמלחו להוציא דמו, מותר אחר מליחה בין בבישול בין בצליה"), כה"ח (ס"ק קפ"ו).
2. מחמיר [אסור הבשר ששהה ג' ימים, דלא שייך כבולעו כך פולטו, ואסור לצלי] – ט"ז (ס"ק ל"ב, "דאסור זה הבשר ששהה ג' ימים דשמא בולע מהדם שיוצא משאר הבשר דאע"פ שאמרו שאין מליחה מועיל לו היינו לפי שנתקשה דמו בתוכו מ"מ אין הבשר נתקשה לומר ששוב לא יבלע דבר בתוכו ... וע"כ ודאי לא נסמוך בשום דבר לקולא ע"ז ולומר שלא יבלע שאר דם אלא לחומרא אמרי' דשמא דם שלו לא יצא ע"י מליחה כיון שנתקשה וע"כ אין כאן היתר לומר כמו שיפלוט דם שלו יפלוט ג"כ מה שבולע מבשר אחר וראיתי למורה אחד שהתיר בזה מטעם כבולעו כך פולטו ונראה שטעה דודאי זה דומה למולח בשר שנמלח כבר ויצא מידי דמו וצירו עם שאר בשר שמולח להוציא דמו דאמרי' בכל סי' זה דודאי בולע מן האיסור ונשאר בתוכו כיון שאין לו מה להפליט ה"נ אמרינן ביה לחומרא").
3. פ"ח (ס"ק מ"ז) – "ט"ז ... ויפה כת'. ולדידן דק"ל כפסק המחבר לקמן להתיר בדיעבד ה"נ יש להתיר ע"י מליחה שיחזור וימלחנו".
- א) פירוש, ע"י צלי – זבחי צדק (סוף ס"ק קל"ו).
- ז. אם מלחו בכלי שאינו מנוקב עם שאר בשר כשר.
1. מחמיר [הבשר כשר נאסר] – ט"ז (ס"ק ל"ב, "אסור גם שאר הבשר דבזה אמרי' להיפך לחומרא שמא יצא הדם שנתקשה ע"י המליחה ואוסר שאר הבשר כיון שמונח בכלי שאינו מנוקב"), ערה"ש (סעי' ע"ד).
2. מליחה שנית [פסק כמחבר סי' ע' סעי' ו'] – זבחי צדק (ס"ק קל"ז).
3. בכלי מנוקב.
- א) מחמיר – רע"א (על הט"ז ס"ק ל"ב, "אינו מדוקדק דגם במנוקב אסור").
- ב) מיקל – פמ"ג (מש"ז ס"ק ל"ב ד"ה ומה).
- ג) מראי מקומות – מנח"י (כלל ד' אות ח').

ה. מלחוחו כשיעור מליחה והדיחוחו וצלאוהו.

1. מותר לבשל.

(א) ע"י ט"ז (ס"ק ל"ב) – "מצאתי בקובץ ישן וז"ל ... שמעתי שכמדומה הוא שראה כתוב בשם מהר"ר עוזר שאם אחר ששהה ג' ימים מלחוחו כשיעור מליחה והדיחוחו וצלאוהו שוב מותר לבשל".

(ב) חו"ד (חי' ס"ק מ"ו) – "ובכל הנ"ל יש לסמוך אהמיקל כיון שהוא רק חומרת הגאונים".

(ג) ע"י ת"ח (נדחי ישראל פרק ל"א אות י"ח) – "מתירין כמה אחרונים לבשלו אח"כ".
2. מחמיר.

(א) מנח"י (כלל ד' ס"ק ב').

(ב) מעיל צדקה (סי' י"ב).

(ג) רע"א (על הט"ז סוף ס"ק ל"ב) – "שראה כתוב בשם מהר"ר עוזר. במ"י כתב דהר"ר עוזר ס"ל כהסוברים דמותר לבשל אחר צלייה אלא דס"ל לצלי ג"כ בעי מליחה מקודם כמ"ש בת"ח בשם או"ה אבל לדידן דקיי"ל דאין לבשל אחר הצלייה גם במלחו וצלאו לא מהני".

(ד) יד יהודה (הקצר ס"ק פ"ה).

3. הפמ"ר מיקל.

(א) חכ"א (כלל ל"ב סעי' ט', בינת אדם אות כ"ח) – "ואם מלחוחו כשיעור מליחה והדיחוחו ואחר כך צלוהו מותר לבשל אפילו לכתחלה (ט"ז ס"ק ל"ב) ואפשר בהפסד מרובה וסעודת מצוה יש להקל כט"ז. והפרי מגדים כתב בשם כנסת הגדולה דאין להתיר רק דוקא במקום דוחק גדול אך הבית לחם יהודה כתב בשם כמה גדולים דאפילו שלא במקום מצוה ודוחק גם כן מותר לבשל אחר שנצלה".

(ב) זבחי צדק (ס"ק קל"ג).

4. מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק ל"ב ד"ה ולענין, או"ח סי' תע"ו א"א ס"ק א'), פת"ת (ס"ק כ"ד, "ועיין בתשובת תשואת חן סי' כ"א מ"ש בזה"), כה"ח (ס"ק קפ"ב).

ט. ממתי משערין תחילת הג' ימים.

1. אם משעה שהופשט העור או משעת מיתה.

(א) משעה שהופשט העור.

(1) עמק הלכה (יו"ד סי' כ"ו ד"ה עוד) – "שהעור אין מניח לאויר לשלוט בו ... ויש להקל בזה כי בלא"ה חומרת הגאונים היא".
(ב) משעת מיתה.

(1) דרכ"ת (ס"ק רי"א) – "עמק הלכה ... ודבריו מבהילין ומתמיהין לכל מעיין בדבריו מאד הלא מי הגיד לו דבשלא הפשיט מהעור לא שייך בו דין בשר ששהה ג"י כיון שלא שלט בו אוירא ... ובודאי דכד ניים ושכיב אמר להא שמעתתא ואין לסמוך על דבריו אפילו לסניף בעלמא".

(2) אג"מ (יו"ד ח"א סוף סי' כ"ז) – "ומה שהבאת מעמק הלכה שהג' ימים מנינן משעה שהופשט העור, אינו כלום דפשוט שיש למנות משעת השחיטה ... שוב ראיתי בדרכי תשובה סימן ס"ט ס"ק רי"א שהביא הא דעמק הלכה ומסיק ג"כ דדבריו מתמיהין ואין לסמוך על דבריו אפילו לסניף בעלמא עיי"ש וכן האמת לדינא".

2. אם משעת שחיטה או משעה שתצא נפשה.

(א) מיקל [משעה שתצא נפשה].

(1) ע"י ברית אברהם (יו"ד סי' כ"ט) – "וכ"ז לפי שאינו אלא חומרא בעלמא אין להחמיר כל כך".

(2) הו"ד פת"ת (ס"ק כ"ב) – "והעלה להקל גם בב"מ דיש לחשוב משעה שתצא נפשה".

(3) ערוגות הבושם (ס"ק י"ב).

(4) יד יהודה (הקצר ס"ק פ"א) – "ברית אברהם, אך לחנם האריך בזה כי פשוט היא דמתחיל מעת שנתקרר הדם".

(5) זבחי צדק (ס"ק קמ"ב).

(6) כה"ח (ס"ק קצ"ג).

(7) אג"מ (יו"ד ח"א סוף סי' כ"ז) – "מסתבר שהוא משעה שמתה ממש דכל זמן שהיא מפרכסת היא כחיה בעצם, רק שמדין התורה יש לה דין מתה, ולעניני הטבעיות ודאי לא שייך בזה חדוש דין התורה וא"כ יש לה דין חיה".

(ב) מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ר"ח).

3. אם משעה שלקחו מהמים או מעת שכלה כל לחלוחית המים.

(א) מיקל – פת"ת (ס"ק כ"ב, "ונראה להקל"), כה"ח (ס"ק קצ"ד, "ונראה להקל"), דברי סופרים (ס"ק רע"א).

4. מראי מקומות – שבט הלוי (ח"ב סי' כ"ה).

י. רמ"א, "ואין להשהות בשר ג' ימים בלא מליחה, דחיישינן שמא יבשלו".

1. פת"ת (ס"ק כ"ז) – "עיינן בספר חמודי דניאל סי' ח' באם שהה ג"י בשוגג אי מחוייב לאכול תיכף".

2. בן איש חי (שנה ב' פר' קדושים אות י"ד) – "לכתחילה אין להשהות הבשר שלשה ימים בלא מליחה, דחיישינן שמא יבשלו, ואם השהה אותו בשוגג צריך לצלותו תיכף, דחיישינן דילמא משתלי ומבשל ליה, וכנזכר בשמש צדקה סימן ט"ל".

3. שרידי אש (ח"ב סי' י"ג סוף אות ו') – "וייש לחקור בבשר שנצלה שאסור לבשלו אח"כ אי מותר להשהותו. ונראה שלשיטת מהרש"ל ודעמו, שבישול אחר צלי אסור בדעיבד, ודאי שאסור להשהותו מחשש שמא יבוא לבשלו. אבל לדידן דפסקינן דבדעיבד מותר ורק

לכתחלה אסור, יש להתיר את השיהוי בבשר שנצלה וכמו שכתב בפ"ת סי' ס"ט ס"ק כ"ו בשם ספר חמודי דניאל, דבכל מידי שכשר בדיעבד, לא חיישינן שמא ישכח. ועיין ביו"ד סי' ב' בש"ך סק"ח ובט"ז סק"ד שכתבו ג"כ: במקום דביעבד כשר בלא בדיקה לא חיישינן שמא ישכח".

4. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' ז') – "הנה בשר ששהה שלשה ימים משנשחטה בלא מליחה וגם לא הודח במים, **אסור להנויות המוכרות בשר** כשר למכור בתור בשר כשר, אף כשיודיעו להקונים שהוא בשר שעברו ג' ימים בלא מליחה ואסור לבשלם במים, דאף שאם נזדמן בדרך מקרה לאשה אחת ששכחה מלמלוח איזה חתיכה רשאה לצלות החתיכה על האש בלא כלי, הוא דוקא לאכול תיכף ולא להשהות על יום אחר, וממילא ודאי אסור לקנות בשר כזה, אף לצורך סעודה אחת שרוב הפעמים שאין קונים בשר לאכול תיכף, וגם לא מצוי כלל ענין אכילת צלי כזה שעל האש בלא כלי, ואם יאמרו הקונים שיעשו צלי כזה אין להאמינם, כי ודאי לא ידעו פרטי הדברים שצריך לגמור הבשול רק על האש בלא סיוע מבשול בכלי. **כללו של דבר** שאסור להחנות של בשר למכור בשר ששהה שלשה ימים בתור כשר ואסור לקנות בשר כזה אף כשיודיעו שאסור לבשלם אלא לצלותם על האש ועל סעודה אחת, וכל שכן למוכרם כסתם בשר, ולכן כשנמצא בחנות בשר כזה הוא כנמצא בשר טרפה שצריך לאסור חנות כזה מלמכור בשר כשר".

יא. ציורים.

1. ביצים, ששהה ג' ימים - עי' סי' ע"ה סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
2. כבד, ששהה ג' ימים - עי' סי' ע"ג, לשיטות ומראי מקומות.
3. מוח, ששהה ג' ימים - עי' סי' ע"א, לשיטות ומראי מקומות.
4. שומן הכנתא, ששהה ג' ימים - עי' סי' ע"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
5. שומן אווזות, ששהה ג' ימים - עי' לקמן.

יב. שומן אווזות, ששהה ג' ימים.

1. מיקל.
(א) שבות יעקב (ח"א סי' נ"ח) – "להתיר אליבא דכ"ע".
(ב) רבינו חיים כהן (יו"ד סי' י"ח) – "שמצינו בתשובת שבות יעקב סי' נ"ח גבי שומן ששהה ג"י בלא מליחה ...".
2. מחמיר.
(א) בית לחם יהודה (ס"ק נ"ב) – "ולפי מ"ש המחבר בסי' ע"ה דשומן מחזיקין בדם אין לחלק בין בשר לבשר ודלא כמ"ש השבות יעקב דיש לחלק בין שומן אווז לשאר שומן ונעלם מעיניו מ"ש הת"ח דאין לחלק כו' וצ"ע".
(ב) עי' כרתי (סי' ע"ה ס"ק ח', מגיה שם).
3. נוב"ק (יו"ד סי' כ"ד) – "מלתא דפשיטא שאסורות לבשל כי אם צלי אש ואף אם היה שומן לחוד שכבר הופשט מעל האווזות ג"כ הדין כן שאסורות. ודברי השבות יעקב המה דברים שאין בהם ממש והתיר האסור אפי' בלא פלפול של הבל והביא הדבר בדפוס להכשיל את הנסמכים עליו. ואמנם אפי' לדעת השבות יעקב מודה בזה שאפי' השומן אסור שעיקר טעמו לפי שהשומן לח בטבעו והרי הוא עצמו מודה שצד העליון של השומן שלצד הנוצות אינו לח בטבעו רק שהוא אומר שמתלחלח מעבר השני וכל זה הוא סברות של כרס. ולו יהיבנא לי' כן אכתי כל זה כשהופשט אבל בזה שהוא דבוק בבשר אינו לח וא"כ אף השומן אסור ובשר האווזות פשיטא שאסור".
(ד) פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק ל"ב, שפ"ד ס"ק נ"א ד"ה כתב) – "ושומן אווז ג"כ דעתי לאסור דלא מצינו בפוסקים חילוק זה דרכיך".
(ה) שו"ת רע"א (סי' ל"ח, סי' מ"ד) – "וע"ד שומן האווזות שנשתהה ג' ימים בלא מליחה שתמה רומ"פ על הפרי מגדים דמדקדק על דברי תשו' שבות יעקב אחרי שהש"י מביא ראייה לדבריו. לענ"ד יפה עשה הפמ"ג. ובעניי לא מצאתי ראייה מספקת לדברי הש"י, וראיתי אח"כ בשו"ת נודע ביהודא חלק יו"ד (סי' כ"ד) צועק ג"כ על הש"י ודחאו לגמרי".
(ו) זבחי צדק (סי' ע"ה ס"ק כ"א) – "בשו"ת הגאון נו"ב ...".
(ז) ערה"ש (סעי' ע"ה, סעי' ס"ו) – "דאין חילוק בין בשר לשומן אע"ג דרכיך ויש מהגדולים שרצה להתיר בשומן אווז שעברו עליו ג' ימים ולצלי ילך לאיבוד ורצה להתיר במליחה לפי שהוא רך מאד ולא נתקשה הדם שבתוכו [שבוי"י] וצווחו עליו ככרוכיא כל הגדולים [נוב"י והגרע"א] ובודאי כן הוא דאין לנו לחדש דבר בטבעיות מדעתנו מה שלא אמרו הגאונים".
(ח) יד יהודה (השמטות אחר הל' טריפות ח"א (אחר שו"ת בהל' גיטין), על סי' ס"ט סעי' י"ב).
(ט) פני מבין (יו"ד סי' נ"ז) – "דשבוי"י לטעמו דהקיל בשומן אוזא. אמנם לפמ"ש בנוב"י ... וכן בפמ"ג ... ופליתי ... וקיי"ל כבתראי".
(י) כה"ח (ס"ק קפ"ח).
3. לעשות חליטה.
4. ליקוטי מהרא"ל (שו"ת שבסוף ספרו) – "הדבר ברור להתיר עכ"פ בשומן שאי אפשר בצלי גם הוא רכיך ואין הדם מתקשה בתוכו כאשר כבר הורה זקן הרב בעל שבות יעקב דנהי דאין להורות להתירו בלא חליטה מ"מ בחליטה שפסק המחבר שמותר בדיעבד ובמג"א סימן תנ"ד נסתפק אם חליטה מותר בחמץ בדיעבד שהוא דאורייתא ובהא כיון דלא אפשר בענין אחר הוא כדיעבד ויש להתירו לגרור כל הבשר הדבוק בעור ולמולחו ולהדיחו כדת ואח"כ ישליכו אותו בחומץ או ברותחין ואזי יהיה מותר להתירו לשומן ואין עוד בית מיחוש".
4. למולחו ולהוסיף שומן עד ששים.
(א) בהפ"מ מיקל – רע"א (ח"א סי' ל"ח, הג' על חו"ד חי' ס"ק מ"ו), "באיסור דרבנן ובפרט בדין ג' ימים בלא מליחה שהוא חומרא גדולה נראה לי לסמוך על הנ"ל בהפ"מ, והיינו דמתחלה ימלח השומן כדינו ואחר המליחה וההדחה יערב בשאר שומן שנמלח (הודח כדינו)".

ב) מחמיר, אבל ע"י בישול במים בששים מיקל – חו"ד (חי" ס"ק מ"ו), "ויש להתיר על ידי בישול במים בששים אחר המליחה דלא הוי מבטל איסור לכתחלה כיון דבהפסד מרובה סמכינן אמחבר בסעיף י"א עיין ט"ז ס"ק כ"ז והמים שבלעו איסור ישפכו ואין זה מבטל איסור. והטעם שיחזור ויבלע השומן מהמים אין זה ביטול איסור. דהבליעה בא אחר הביטול. ועוד דכוונתנו להתיך השומן דמיא קצת לסימן פ"ד סעיף י"ג. אבל לערבו בשומן אחר עד ששים נראה דאסור".

ג) מחמיר – ערה"ש (סעי' ע"ה), "ויש שהיו רוצים להתיר למולחו ולהוסיף שומן עד ששים [שם] וגם זה צ"ע וקשה לעשות מעשה בזה".

5. שומן שבתוך האווז.

א) הפמ"ר – ע"י ערה"ש (סוף סעי' ע"ה), "עוף שלם שלא נפתח ... השומן שבפנים אולי יש להתיר בהפסד מרובה שהוא לח הרבה".

6. מראי מקומות – יד אפרים (על סעי' י"ב), מחצית השקל (סי' ע"ה ס"ק י"ב), פת"ת (ס"ק כ"א), שו"ת שבט סופר (יו"ד סי' ל"ו), חיד"א (מחזיק ברכה סוף ס"ק ל"ב), דרכ"ת (ס"ק ר"ז), יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ו' אות ד', הליכות עולם ח"ו עמ' ר"ז).

טז | בשר קפוא.

א. מחמיר.

1. שו"ת מנחת יעקב (סי' י"ד) – "יש לאסור לבשל".
2. פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ"ג ד"ה יראה, ס"ק ס').
3. גליון מהרש"א (על המחבר סעי' י"ב).
4. באה"ט (ס"ק ח') – "כתב מנחת יעקב בתשובה ...".
5. ישכיל עבדי (ח"א יו"ד סי' ג') – "דודאי דאסור מטעם שנתייבש דמו בתוכו וגם לד' הר' קרית חנה סי' כ"ט (שהבי"ד הפתשו"ו שם) שכ' דאף אם שהה ג"י אינו ברור לאסור ע"כ נר' ברור דבנ"ד אזיל ומודה דודאי הוא דאסור ואין ס' לפניו דודאי הוא דע"כ לא נחית שם לספיקא אלא בשעה בקרח ומטעם האמור בדברינו די"ל דע"י לחלוחית הקרח אינו מתייבש דמו בתוכו משא"כ בנ"ד דאין בו שום לחלוחית כלל דבדודאי יודה יודה דמלתא דפשיטא הוא דאסור מטעם שנתייבש דמו בתוכו".
6. מנחת יצחק (ליקוטים סי' נ"ו) – "שאין דעת הגדולים נוחה בזה, ובכל המקומות שהייתי משמש בקודש החמירו בזה אף בדיעבד".
7. שערים מצויינים בהלכה (סי' ל"ו ס"ק י') – "ורוב אחרונים ... נאסר בג' ימים מעל"ע, כדין בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה. ואפשר דבבשר כזה יש לסמוך על השיטות שמתירין לבשל אחר הצליה".
8. פסקי בושם (פרק כ"ג סעי' ז', סעי' ח').
9. ע"י הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק א' אות י"ח) – "בשר שנשמר בהקפאה יותר מג' ימים בלי מליחה, מותר רק בשעה"ד, כגון בשעת חירום".
10. ע"י אבני ישפה (אהל יעקב כ"ו אלול תש"ע, ע"י אבני ישפה ח"ה סי' ק' ענף ה' ד"ה ועוד) – "שאלה זו היא מחלוקת הפוסקים ונהוג עלמא להחמיר בזה. ואני שמעתי מפי הגרש"ז אויערבך זצ"ל שעיקר הדין הוא שאין דינו כשהה שלשה ימים".
11. שבט הלוי (ח"ב סוף סי' כ"ה) – "ואנו הולכים לאורם של רבותינו הפוסקים שהחמירו בזה לחשוב גם ימי הקרישה כימים שלא הודח קודם מליחה".

ב. מיקל.

1. עמק הלכה (יו"ד סי' כ"ו) – "ובאמת אין כאן ממה נפשך דלא הוי כבוש, וגם נתייבש הדם בתוכו לא שייך, דעינינו רואות דבשר שנקרש אין שינוי בין יום א' או עשרה ימים להיות שליט ביה אוירא לייבשו. כיון שכתב הרב"י סי' ס"ט בשם הרשב"א, דמה שנקרש אינו אוסרו למליחה רק לאחר ההפשר מותר, שוב אין חלוק אם יום אחד או עשרה ימים יעמוד כך, אין האויר נכנס בו לייבשו. ואדרבה נ"ל דהקרישה מועלת, דלאחר שנפשר נתלחלח החתיכה כולה בתוכה. ואף דהדחה מבחוץ אין מועיל לבשר ששהה ג' ימים, דהדחה אינה פועלת כי אם לדם שעל פני החתיכה, אבל לא למה שבתוכו נתייבש, מ"מ ההפשר מלחלח את החתיכה מעבר לעבר ומועלת מליחה אח"כ. דהא תנן בנדה ר"פ דם הנדה דשרץ ונבילה מטמאין לחין ואין מטמאין יבשין ואם יכולין להשרות ולחזור לכמות שהיו מטמאין לחין ומטמאין יבשין, ואיתא בברייתא (שם ד' נ"ו) וכמה שרייתן מעת לעת, אלא דהכא מעת לעת לא אפשר לשרות, דכבוש מעת לעת אוסרו דיתבשל הדם בתוכו, אבל אם נקרש, דיכול להפשר ולחזור לכמות שהן, לאו יבש מקרי, אלא דמ"מ לא מהני מליחה בעודו נקרש ולהכי בעי הפשר, ואין מועיל מה שיכול לחזור לכמות שהן בשעה מועטת להיות נקרא לח כמו בשרץ ונבילה דהקרח מעכב פליטת הדם, מ"מ לאחר שנפשר לכו"ע לח הוא ומועלת מליחה".

2. ערה"ש (סעי' ע"ט) – "י"א דאם הבשר קרוש ושראו ולא נפשר מקרישתו דאין השרייה כלום ואסור לבשלו אחר ג' ימים משחיטתו דהא השרייה הוא לרכך הבשר וכשהוא נקרש כאבן אין השרייה פועלת כלום [פמ"ג בשפתי דעת סקנ"ג] ודברי טעם הן דודאי בזמן החורף שהקרישה בתקפה מגודל הקור הרי הבשר כאבן האמנם י"ל להיפך דכל זמן הקרישה לא יהיה נחשב בזמן הג' ימים מטעם זה עצמו דכיון שהוא קשה כאבן לא שייך לומר שהדם מתקשה בתוכו דאז אין פועלת הדם כלום שהרי בלא"ה הוא קשה כאבן וראיה לסברא זו שהרי על המת אין מעידין אלא עד ג' ימים מפני שצורתו משתנית לאחר ג' ימים כמ"ש באה"ע ז"ל סי' י"ז ומ"מ כשהיה מונח בקור ונקרש התיירו הרבה גדולים אף לאחר ג' ימים מטעם זה עצמו דכל זמן שהוא קרוש אינו משתנה [ב"ש שם סקע"ח] וכבר כתבנו בסעיף ע"ב שדין זה יש לו מקור משם וכן אנו רואים בחוש שכשהבשר אינו קרוש ומונח איזה ימים מתקלקל בטעמו וריחו וכשהוא בקרישותו אפילו ימים הרבה כשנפשר מקרישותו עומד בטוב טעמו וריחו והכל הוא מפני שכל זמן קרישותו אינו כדבר מן החי אלא כאבן בעלמא וראיה לזה שהקרישה משנה הדבר מעצמותו מהא דתנן ברפ"ג דטהרות הרוטב והגריסין והחלב בזמן שהן משקה טופח הרי אלו תחלה קרשו הרי אלו שניים כלומר דנחשבים כאוכל ע"ש הרי שהקרישה משנה משם משקה לשם אוכל וכן באוכלין כשבזמן הקרישה הוא כאבן משנהו מתורת אוכל לתורת עץ בעלמא וגם לענין שבת כן הוא דמים הוה מחיצה וכשנקרשים

- בטל מעליהם שם המחיצה והיה כעפר בעלמא [מג"א סי' שס"ג סקנ"א וט"ז שם] דכל דבר שנקרש מבטל את שמו הקודם ואם כי יש לחלק בין זל"ז כמובן מ"מ זהו ודאי דכל זמן הקרישה הוה הבשר כעץ ואבן בעלמא ואין הדם פועל אז שום פעולה וכן אנו רואים בפירות כמו תפוחים וכיוצא בהן שבימי החורף כשנקרשים המה כאבן ואינם ראויים לאכילה כלל וזה שבמשנה דטהרות דינם כאוכלים מפני שקרישותן מעט וראויים לאכילה כמו שמן קרוש מעט אבל בימי החורף במדינות הצפוניות שהקור חזק ונעשו כאבנים באמת לא יהיה עליהם גם דין אוכלין [עי' פמ"ג סק"ס ולפמ"ש אינו כן ודו"ק].
3. יד יהודה (הקצר סוף פ"ח, הארוך ס"ג נ"ט) – "יש להקל".
4. מור ואהלול (אהל ים המלח סי' י"ד) – "לא היה בשר רק אבן א"כ עת הקרח אינו מצטרפת כלל".
5. הגרשז"א זצ"ל (אבני ישפה, אהל יעקב כ"ו אלול תש"ע) – "שאלה זו היא מחלוקת הפוסקים ונהוג עלמא להחמיר בזה. ואני שמעתי מפי הגרש"ז אויערבך זצ"ל שעיקר הדין הוא שאין דינו כשהה שלשה ימים".
6. ביע אומר (ח"ב יו"ד סי' ד', ח"ז יו"ד סי' ד' אות א', יחיה דעת ח"ו סוף סי' מ"ו, הליכות עולם ח"ו עמ' ר') – "המורם מכל האמור שבשר המונח בתוך המקרר החשמלי [וכן בשר קפוא], אע"פ ששהה ג' ימים או יותר, מותר למלחו ולהכשירו לקדרה. וברור שמותר לעשות כן אף לכתחלה".
7. דעת יהודה (עמ' קמ"א אות תרנ"ב) – "מה דינו של בשר שנשמר בהקפאה יותר מג' ימים בלי מליחה. תשובה: יש להפשירו ולמולחו".
8. ילקוט יוסף (סעי' קכ"ט) – "בשר חלק המונח בתוך מקרר חשמלי (בפריזר), או בשר חלק קפוא, אף על פי ששהה ג' ימים או יותר, מותר למולחו ולהכשירו לקדרה. וכיום פשט המנהג להתיר בשר זה, על פי הוראת רבנן קשישאי, באופן שכשרות הבשר ברורה גם מצד השחיטה, ואין להחמיר בזה שהיא חומרא יתירה. [ואם הבשר נשאר קפוא אפשר לרככו תוך ג' ימים במים פושרים]. ומיהו החרדים לדבר ה' נזהרים לקנות בשר חלק קפוא שהוכשר קודם ההקפאה, או בשר חלק טרי משחיטה מקומית. ומכל מקום אף הנהוגים להקל בבשר קפוא [שלא נמלח], מה טוב אם לאחר מליחה והדחה כדת, יתנו את הבשר לקדרה בשעה שהמים רותחים, כדי שיתוסף טעם להיתר של חליטה ברותחים".

ג. מיקל ע"י חליטה.

1. על דבר הלכה (סי' נ"ו, קלאצקין) – "יש מקום להתיר אחר מליחה וחליטה".
2. שרידי אש (ח"ב סי' י"ד עמ' שפ"ז, סי' ו' מכתב י' עמ' שכ"ב) – "ולכן נ"ל, שיש להתיר הבשר - קפוא במדינתנו לאחר מליחה ונתינה ברותחין. ובמדינת אשכנז, אשר גזירת השחיטה מרחפת עלינו, על הרבנים לקדם את הרעה ולהתיר הבשר המובא מחו"ל, וד"ל. אח"כ ראיתי בשו"ת משיב לשואל שמיקל ג"כ".
3. חזו"א (מעשה איש ח"ב עמ' קל"ה) – "היה זמן שעלתה השאלה בישיבת פוניבז' איזה בשר לקחת: האם בשר שידועה יותר שחיטתו, שיובא על ידי רמ"ח אוקון, והוקפא יותר מג' ימים ללא מליחה, או בשר שיובא מהולנד וכבר נמלח. רבינו נקט מעיקר הדין כשיטת הגר"ח ע"ש שהקיל בבשר קפוא יותר מג' ימים, אך בכל זאת הורה לעשות לתיתה במים רותחין, והיות ואין אנו בקיאים בלתייתה אין סומכין על זה לבד, ויש לעשות קודם מליחה ואח"כ לתיתה. אחר כך נודע שהבשר עבר במים חמים, ונמצא שנתבשל עם דם לפני המליחה, ורבינו ז"ל עמל רבות לברר מדת יד סולדת', ועשה ניסויים במקוה ובכוס, ואמר להגרש"ז אולמן שליט"א: 47-48 מעלות בוודאי זה יד סולדת. ורב פלוני שנתן הכשר על הבשר - עדיף שידו תישרף ולא יודה שטעה. והורה רבינו בעובדא זו להכשיר הכלים בישיבת פוניבז' (מהגרש"ז אולמן שליט"א)".
- על חזו"א (קנו' הזכרונות שנדפס בס' מלאכת שמואל [דרז"י עמ' י"א אות כ"ג]) – "בשר קפוא ששהה ג' ימים בלי מלח, אם הוא קפוא ממש כשר (ר"ש גרינימן ז"ל ועי' ד"ת ביו"ד סי' ס"ט ס"ק רל"א)".
4. מראי מקומות – הליכות עולם (ח"ו עמ' ר"ז).

ד. בדיעבד, מיקל.

1. אחיעזר (ח"ד סי' ל') – "בדין בשר קפוא: לדעתי יש לסמוך על דברי המקילין בזה בענין בשר ששהה בקרישתו ג' ימים, ואיני רואה חילוק בין שהה במים שנקרשו ונעשו קרח להיכא דנקרש ע"י אויר יבש הקר מאד עוד יותר מבעת הקרח. במקרה שבדיעבד הייתי נוטה להתיר בכעין זה גם במדינתנו, אולם אצלם דהוי שעת הדחק הגדול יש לדון בזה כדיעבד וע"כ יש לסמוך להקל אף לכתחילה. באשר לא ידעתי דעת הרבנים הגדולים הסמוכים, אולי הורה מי מהם לאיסור, לא רציתי להשיב ע"י טלגרמה".
2. אג"מ (יו"ד ח"א סי' כ"ז, סי' כ"ח, ח"ב סי' כ"א, סוף סי' מ"ב, או"ח ח"א סי' קפ"ה, ח"ג סי' נ"ט ד"ה ומצד) – "דלכתחלה להניח בפריזער כדי שיקרש ליותר מג' ימים יש לאסור אם לא לצורך גדול שכדיעבד דמי".
3. תשובות והנהגות (ח"ד סי' קפ"ה) – "ולמעשה אין דעתי להתיר, אבל אם האמת שכשרות הבשר הנשחט אצלכם אינה כ"כ כראוי, א"כ הלוא החומרא בתקנת הגאונים תביא קולא באיסור דם או נבלה, ואם נאסור הייבוא עלולים ליכשל יותר, ועל חכמי התורה לברר המצב, ולהחמיר כשאפשר, ולהקל לעת הצורך למי שצריך, ולא תהא תחילתו להחמיר וסופו להקל וכמ"ש".
- ה. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק נ'), אהל יצחק (שו"ת סי' ק"ה), דברי סופרים (ס"ק ל"ה).
1. פת"ת (ס"ק ו', סוף ס"ק כ"ח) – "ומ"ש הבה"ט עוד בשם מ"י בשר ששרה במים ונקרש כו' עיין בזה בשו"ת דבר שמואל סימן שע"ג שדעתו לאסור אף אם לא נשרה בקרח רק מעל"ע ועיין בשו"ת קריית חנה סימן כ"ט שהעלה כדעת המ"י דקרח לא חשיב כמים ולכן אם לא שהה בקרח רק מעל"ע בודאי שרי ואף אם שהה כן ג"כ אין ברור לאסור ע"ש".
2. שמחת כהן (יו"ד ח"א סי' קס"ב) – "ובענין הבשר קפוא הכל נעשה בהשגחת הרבנות הראשית פה שגם השו"ב נוסעים מפה לאמריקה ולשאר מקומות שמהם מביאים הבשר ובודאי הכל נעשה כהוגן דהיינו ששופכים עליהם מים כל שלשה ימים".

3. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' נ"ז) – "שאם מגיע לך בשר כזה, יש להחמיר לא לאכול אותה אלא ע"י צלייה. ודע שהרבנות בא"י מקיל בזה להתיר לבשר קפוא".

ו. כאשר הבשר קפוא בלא קרח, יותר צד להקל או להחמיר.

1. להחמיר.
  - א) ישכיל עבדי (ח"א יו"ד סי' ג') - לשונו מובא לעיל.
  - ב) תשובות והנהגות (ח"ד סי' קפ"ה ד"ה ויש) – "אולי להוסיף עוד צד לאסור בזמנינו שנעשה במהירות במקום קר מאד במכונות קירור מיוחדות, ועי"ז נעשה קפוא כעץ ממש ע"י אויר קר מאד ולא ע"י קרח, ויתכן שפעולה זאת גופא כשנעשה כעץ ממש היא פוגעת בנקבי הפליטה יותר מהקפאה איטית, וכעין זה ברמ"א בתו"ח (כלל ו' סוד"ה אבל) דהדחה אחר שיעור מליחה סותמת את נקבי הפליטה שעל כן יאסר ע"י מליחה עם בשר שלא נמלח, ולא נאמר כבולעו כך פולטו, כיון דנתקלקלו נקבי הפליטה ע"ש, ועד"ז יש לחשוש שהקפאה באופן מלאכותי עלול לקלקל נקבי הפליטה שלא תועיל עוד המליחה. וד"ז צ"ב".
2. מיקל.
  - א) דברי סופרים (ס"ק ל"ה).
  3. אין חילוק.
  - א) אחיעזר (ח"ד סי' ל') - לשונו מובא לעיל.
- ז. אריזת וואקום (vacuumed packed).
  1. מראי מקומות – שאילת שאול (יו"ד סי' ח').

יז] שרו תוך ג' ימים - סעיף י"ג.

- א. כמה זמן [לכתחילה].
  1. האגור (סי' אלף ר') – "ראיתי גדולים מכשירין כששפכו מים עליו תוך הג' ימים. והמהדריין נותנים הבשר תוך ג' ימים במים ומניחין שם כמו שתי שעות ואז יכול להשהותו עוד עד ג' ימים אחרים מפני שהמים מרכיני אותו ואינו מתקשה".
  2. רבינו ירוחם (נתיב ט"ו אות כ"ה, קל"ה-ב) – "בשר שלא נמלח עד ג' ימים ונשרה תוך ג' מקובלים בני ערך מפי רבי יצחק חוזר דמותר אם קבלה נקבל ואם לדין יש תשובה וקל להבין כך כתב רבינו מאיר בתשובה".
  3. מחלק, אם אין דם הגידים יש להקל – און"ה (כלל ב' דין ג', דין ד'), "אפילו ששפכו עליו מים פעם אחת בהעברה בעלמא מאחר שאין כאן דם הגידים דהוי דם שפירש אלא דם שמובלע בבשר מותר ... ולא נבשלו אפילו אם נשרה תוך השלש ימים שעה אחת במים מאחר שלא נתנקר".
- ב. לכתחילה או בדיעבד.
  1. אפילו לכתחילה – פשטות המחבר (סעי' י"ג), ש"ך (ס"ק נ"ג), "ובאמת אין להחמיר בדינים אלו כיון שלא מצינו חומרא דבשר ששהה ג' ימים בלא מליחה בש"ס וגם הריב"ש סי' פ"ז שדא בה נרגא", מנחת יעקב (כלל ד' סוף ס"ק ד').
  2. רק בדיעבד – דר"מ (סוף ס"ק כ"ז, ס"ק כ"ח, עי' תו"ח כלל ד' דין ג').
  3. העברה בעלמא די בדיעבד, רק אם ניקרו הבשר – ט"ז (ס"ק ל"ג).
  - א) מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ"ג), מ"ב (סי' ת"ק ס"ק כ"ט).
  4. מראי מקומות – חו"ד (חי' ס"ק מ"ז), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ט'), "ואם שרו אותו במים תוך השלשה ימים יכול להשהותו עוד ויש מקומות נוהגין איסור לכתחילה להדיחנו כדי להשהותו ויש מקומות נוהגין היתר בזה".
- ג. פוסקים - לכתחילה.
  1. ב' שעות – לבוש (סעי' י"ג), "ואם שרו אותו היטב במים תוך הג' ימים בכדי ב' שעות או יותר, כבר נתרכך הדם שבתוכו ויכול להשהותו משעת השרייה עוד שלשה ימים אחרים פחות חצי שעה".
  2. לשרותו היטב – ש"ך (ס"ק נ"ג), "ומ"מ לכתחילה יש לשרותו היטב כשרוצה להשהותו עוד ג' ימים וכדאיתא באגור ות"ח שם", יד יהודה (הקצר ס"ק פ"ח).
    - א) פי', שעה או ב' – פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ"ג, "שעה או ב'").
  3. חצי שעה – יד אפרים (על המחבר סעי' י"ג, "דאין להקל לכתחילה היכא דאפשר ע"י שרייה חצי שעה לרכך היטב").
  4. רק שרו קצת – און"ה (כלל ב' דין ג'), פשטות המחבר (סעי' י"ג), "שרו אותו במים תוך הג' ימים, יכול להשהותו עוד שלשה ימים אחרים", ט"ז (ס"ק ל"ג, "שרו קצת שעה"), ת"ח (נדחי ישראל פרק ל"א אות י"ח).
  - א) פי', חצי שעה – פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ"ג, "על כל פנים חצי שעה, כמו שכתב הט"ז"), ערה"ש (סעי' ע"ז, "ודבריו בש"ע הוא הכרעה מסברא דנפשיה לשרות ודי בחצי שעה").
  5. הדחה בעלמא – בנימין זאב (סי' שכ"ח, "ונראה לע"ד נמי דכיון דמתרכך הבשר ע"י אותו הדחה תוך ג' ימים ואח"כ אחר ג' ימים מולחים אותו כשיעור מליחה דהיינו הלוחך מיל נראה שהדם יוצא ממנו במליחה ומותר לבשלו ובכה"ג כתב ספר האגודה פרק כל הבשר סוף סימן קמ"א משם הר"מ ז"ל וש"ד"), מנחת יעקב (סולת למנחה כלל ד' דין ג' ס"ק ד', "וכבר נהגו אפי' לכתחילה ע"י הדחה בעלמא").
    - א) עי' הפוסקים שמקילין בשבת ביום ג', ע"י הדחה – מג"א (סי' ת"ק ס"ק י"ג), מ"ב (סי' ת"ק ס"ק כ"ט).

6. מראי מקומות – דברי סופרים (ס"ק רס"ו).

(א) ערה"ש (סעי' ע"ז) – "מדבריו אלה מתבאר דצריך דוקא שרייה ומשמע להדיא דהדחה בעלמא לא מהני להשהות יותר מג' ימים והנה בכמה מקומות ראינו שרק מדיחים הבשר בטוב ולא שורין וצווחנו ע"ז ולית דמשגח וכן ראיתי שכותב אחד מהגדולים בלשון זה וכבר נהגו אפילו לכתחלה בהדחה בעלמא ונראה דאין להקל לכתחלה היכא דאפשר ע"י שרייה וכו' עכ"ל [הגרז"מ ביד אפרים] ובאמת הראשונים וגם הטור לא הזכירו כלל דבר זה שיועיל שרייה להשהות עוד ג' ימים ורק רבינו הב"י הביא זה בספרו הגדול בשם האגור ושם הוזכר גם הדחה בלבד וז"ל כתב האגור ראיתי גדולים מכשירים כששפכו עליו מים תוך ג' ימים והמהדרין נותנין הבשר תוך ג' ימים במים ומניחין אותו שם כמו שתי שעות ואז יכול להשהותו עוד ג' ימים וכו' עכ"ל ודבריו בש"ע הוא הכרעה מסברא דנפשיה לשרות ודי בחצי שעה ולכן אלו שנהגו בהדחה יש להם על מה לסמוך וי"א דאם ניקרו הבשר מהגידין תוך ג' ימים סומכים בדיעבד על הדחה בעלמא מאחר שאין שם דם אלא מה שמובלע בבשר ואם לא ניקרו אינו מועיל רק שרייה [ט"ז סקל"ג]."

(ב) ילקוט יוסף (סעי' קכ"ה) – "יש מי שאומר שאין די בהדחה בעלמא, אלא צריך שרייה במים חצי שעה כדי שיוכל להשהותו עוד ג' ימים בלי מליחה. ויש אומרים דדי בהדחה בעלמא. ולכתחלה אין להקל בהדחה בעלמא, אלא היכא דאפשר יש להשרות את הבשר במים. אך המקילים על ידי הרחה בעלמא, באופן שמתזים הרבה מים על כל הבשר, כבר נתבאר לעיל דיש להם על מה שיסמוכו."

7. מקום הדחה.

1. עם העור.

(א) מיקל – נוב"ת (או"ח סוף סי' כ"ז), "ומה ששאלת אם שרו האווזות שלימים שלא נפתחו כלל אם יש לסמוך שיועיל תוך שלשה ימים. גם בזה דעתי להקל ואף שמבואר אצלי במקום אחר שמה שאמרו במסכת שבת דף ק"ח ע"א דעור העופות אית בהו נקבי נקבי הוכחתי שנקבים האלה אינם שולטים מעבר לעבר של העור עצמו. אפ"ה נלענ"ד לסמוך בזה להקל ולומר שנתרכך מעבר לעבר של עובי דופני העור על ידי שריית המים ומותר אח"כ ע"י מליחה חוץ האברים הפנימים צריכים צלי. ובדיעבד לצורך גדול אפילו לא שרו רק שטף עליהם מים אבל שטף מים בשפע ושפשיף היטב בידי ג"כ מותר", ערוגות הבשם (השמטות בסוף הספר השייך לסי' ס"ט), יד יהודה (הקצר ס"ק פ"ח).

(ב) מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל ד' ס"ק ה'), "שמעתי שמעשה בא לפני מ"ו חמי זקני הגאון הגדול מוהר"ר שמעון מפראג זצ"ל באווזים שלמים שהודחו תוך ג' ימים בעודן שלמים עם העור רק שנשחטו, והורה להפשיט העור של אווז ולבשלה, והשאר יצלה כדין בשר ששהה ג' ימים, בלא מליחה והדחה ע"כ שמעתי. וקצת רבותי מקילין בזה כיון שהוא חומרות הגאונים. ועיין בשבת פ"ח שרצים (דף ק"ח ע"א)...", הו"ד בחגורת שמואל (ס"ק מ"ב), פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק ג'), גליון מהרש"א (על המחבר סעי' י"ג). 2. עם נוצתן.

(א) מחמיר – חת"ס (ח"ו ריש סי' ס"א), "עופות בנוצותן שהורה א' שצריך להסיר הנוצות קודם שרייתן יפה הורה והדמיון לטלפי רגלי הבהמה אינו עולה יפה ... ואם עבר ושראם בנוצותם ואח"כ שהו ולא נמלחו עד שהי' ג' ימי מעל"ע משעת שחיטה אם הי' מונחי בכלי מים או אפי' בנחת שוטף וראשי העופות הי' למעלה באופן ששכולת הנהר עבר על גבי ראשן נ"ל פשוט שהנוצות עכבו מלהכניס המים לגופם ונאסרו מפני חומרת הגאונים שהרי אפ"ל להקל כ' רשב"א דאם נמלגו עופות ברותחים וראשם למעלה אז הנוצות מצילים שלא יגעו הרותחים בגוף העור והם הם במקום קליפת העור כמבואר גם בש"ע סי' ס"ח א"כ מכ"ש דאמרי' כן לחומרא אמנם כי הי' בשכולת הנהר ועברו המים במקום רגלי העור הי' מקום להסתפק ולומר שמועיל שא"א שלא ישפכו המים בין הנוצות ונגעו אל גוף העופות ונתרכך הבשר על ידי המים ולדינא עדיין צריך תלמוד", הו"ד בפת"ת (ס"ק כ"ח).

(ב) מיקל – יד יהודה (הקצר ס"ק פ"ח, הארוך סוף ס"ק נ"ז), "דהכל לפי ראות העין אם מגיע המים לגופו או לשרותו במים ובזה ברור דמהני ופשוט".

3. עם האברים הפנימים.

(א) מחמיר [צריך צלי] – עי' נוב"ת (או"ח סוף סי' כ"ז), "ומותר אח"כ ע"י מליחה חוץ האברים הפנימים צריכים צלי", יד יהודה (הקצר ס"ק פ"ח).

(ב) בדיעבד, מיקל – אג"מ (או"ח ח"ד סי' מ' אות ז'), "הנה ביוראפ בליובאן כשהייתי רב שם היו שוחטין שם אוזים הרבה בימי החורף להוליכם למכור למינסק והיה מזדמן שהיה צריך להיות יותר מג' ימים היו עושין חתך גדול בגוף האוז באיזה מקום עד הפנים כדי שיכנסו שם מים גם בפנים, וכן ודאי מהראוי לעשות לכתחלה, אבל בדיעבד אפשר אין לאסור דלחות המים אשר מבחוץ אפשר מועיל גם לאברים הפנימיים שכולן דבוקין להבשר וכיון שהוא רק חומרת הגאונים אין להחמיר, ולענין הכבד אין נוגע זה דהא נוהגין לאוכלו דוקא בצלי אש, אלא על הקורקבן, וכשיש שומן על המעים ורק מעט דאינו מודבק להגוף אבל כשיש שומן הרבה שמגיע עד גוף העור הוא כחתיכה אחת שמועיל, אבל בכל אופן אין להחמיר בדיעבד".

4. הודח רק מצד אחד – פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק ג'), הג' רע"א (על פמ"ג שפ"ד ס"ק נ"ג), גליון מהרש"א (על המחבר סעי' י"ג).

5. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק כ"ח), דברי מלכיאל (ח"ב סי' ל"ז), דברי סופרים (סוף ס"ק רס"ו).

ה. הדחה פעם שנית.

1. מיקל – יד אפרים (על המחבר סעי' י"ג), גליון מהרש"א (על המחבר סעי' י"ג).

2. דבר שמואל (סוף סי' ש'), "לא מחיניו פה בטבחי ישראל בימי החורף לשהות הבשר כמה ימים על ידי שרייה כל ג' פחות מעט", דרכ"ת (ס"ק רל"ו), דברי סופרים (ס"ק ר"ע).

ו. מחבר, "פחות חצי שעה".

1. לאו דוקא – ש"ך (ס"ק נ"ד, "לאו דוקא אלא פחות מעט וק"ל"), תגורת שמואל (ס"ק מ"ג), יד יהודה (הקצר ס"ק צ', הארוך ס"ק נ"ט).
2. דוקא – ט"ז (ס"ק ל"ד), ע"י פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ"ד), גר"א (ס"ק נ"ב).
3. מראי מקומות – דברי סופרים (ס"ק רע"ב).

ז. ספק אם נמלח תוך ג' ימים.

1. מיקל – הג' לאו"ה (סוף הספר שער ב סי' ה'), רמ"א (סעי' י"ג, דר"מ ס"ק ל', תו"ח כלל ג' דין ו'), חכ"א (כלל ל"ב סעי' י"א), ת"ח (נדחי ישראל פרק ל"א אות י"ח).

ח. ספק בשחיטת בהמה.

1. מיקל.
  - (א) כרתי (ס"ק ל"ח, פלתי ס"ק י"ג).
  - (ב) חכ"א (כלל ל"ב סעי' י"א).
  - (ג) ת"ח (נדחי ישראל פרק ל"א אות י"ח).
  - (ד) יד יהודה (השמטות בסוף הל' שחיטה, להל' מליחה סי' ס"ט סעי' י"ג. השמטות בסוף הל' טריפות, בהשמטות לסי' ס"ט ס' י"ג).
  - (ה) יביע אומר (ח"ז יו"ד סי' ד' אות ג') – "וע' בדרכי תשובה (סי' סט ס"ק רמא) בשם החכמת שלמה קלוגר, שמלשון הרמ"א הנ"ל משמע, שאם הוא ספק אם עברו ג' ימים או לא, ועדיין לא נמלח, משמע שאסור למולחו ולבשלו, אלא שמדברי הכרתי ופלתי משמע דבכל גוונא שרי. וצ"ע למעשה. וכו' הדרכי תשובה, ולפמ"ש הרב יד יוסף דהכא ה"ט משום ס"ס, יש לדון בזה משום שאין לעשות ס"ס בידים. ע"ש. ולפמ"ש כ בספרי לוי' חן (עמוד ק"י) אין בזה משום ס"ס בידים. ועוד שכבר כתב בשו"ת חסד לאברהם מה"ת (חיו"ד ס"ס כ) שבדבר שאין לו עיקר מה"ת, כגון בשר ששהה ג' ימים בלי מליחה, עושים ספקא בדרבנן אף לכתחלה. (וע"ע לו בחיו"ד סי' לט דף טז רע"ג). וה"נ כיון שדם שבשלו או מלחו אינו אלא מדרבנן, (וכמו שהעלתי בשו"ת יביע אומר ח"א חיו"ד סי' ג' אות ה' והלאה), יש להקל למולחו ולבשלו, כל שיש ספק אם עברו עליו ג' ימים, וע' בספר חמודי דניאל (עמוד לח - לט) ובהערת הרה"ג המו"ל שם. ושם (סוף עמוד מ) העיר ג"כ מדברי חסד לאברהם הנ"ל שכל שאין לו עיקר מה"ת עבדינן ספק דרבנן לקולא אף לכתחלה. ושור"ר בשו"ת קנה בשם (חיו"ד סי' נא) שהביא בשם הגרי"ל לנדא בספר יד יהודה, שהעלה שבספק אם שהה ג' ימים מותר לכתחלה למולחו ולבשלו, ושכן מבואר להדיא בהגהות שבסוף ספר איסור והיתר (שער ב סי' ה), ושכן משמע בתורת חטאת (כלל ד דין ו) ובסימני תורת חטאת שם, ושאינן לחוש בזה משום דבר שיש לו מתירין וכו'. והרה"מ"ח פלפל בחכמה על דבריו שם. ואכמ"ל".
2. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק רמ"א).
  - (א) שואל ומשיב (מהדו"ק ח"א סי' נ"ח) – "והנה בכו"פ ... תמהתי ע"ז בתשובה ... סוף דבר דברי הכו"פ צ"ע".
  - (ב) קנה בשם (ח"א סי' נ"א, סי' נ"ב, פסקי בושם פרק כ"ג סעי' ג', סעי' ד') – "במקום הצורך אפשר לסמוך ...".

יח [הדחה בשבת [ד' שאלות - איסור הכנה משבת לחול, איסור תיקון, מוקצה, ע"י עכו"ם]. א. הלכה.

1. מחמיר.
  - (א) מג"א (סי' שכ"א ס"ק ז').
  - (ב) מור וקציעה (סי' שכ"א) – "מסתברא כמג"א לחומרא. משום הכנה משבת לחול".
  - (ג) גר"ז (סי' שכ"א סעי' ו').
  - (ד) גליון מהרש"א (על המחבר סעי' י"ג).
  - (ה) ח"א (שבת כלל ל"ב סעי' י') – "אסור להדיח הבשר שחל יום ג' שלו בשבת, משום דהמים מרכך הבשר והוי כעניבוד. ומכל מקום נראה לי במקום הפסד מותר על ידי נכרי".
2. לכתחילה ע"י עכו"ם, ואם אי אפשר, יעשה ע"י ישראל.
  - (א) א"ר (סי' ש"ח ס"ק ע') – "נשאלתי בשר שנזכר בשבת שיהא שלושה ימים משחיטה בלא מליחה והדחה אם מותר להדיחו בשבת, והשבתי בסימן שכ"א סעיף י"ב מותר להשקות את התלוש כדי שלא יכמוש כדרך שמותר לטלטלן אם כן הוא הדין בשר זה דמותר בטילטול דמותר בהדחה וכמדומה שמעשה כזה בא לפני זקיני הגאון זכרונו לברכה והורה להדיח על ידי עובד כוכבים ומכל מקום כיון שאין לי ברור נראה לי להתיר אף על ידי ישראל כשאי אפשר על ידי עובד כוכבים עד כאן תשובתי, שוב נדפס ספר מגן אברהם ... ולא נהירא".
  - (ב) נוב"ת (או"ח סי' כ"ז, ע"י דגול מרבבה על מג"א סי' שכ"א ס"ק ז') – "שאני אומר שבמקום דלא שכיח נכרי מותר אפילו ע"י ישראל לשפוך עליהם מים ... מכל הלין טעמי נלע"ד דאפ"י בשר בהמה אם אינו ראוי כל כך לצלי כמו לבישול מותר לשפוך עליו מים ואם יש שם נכרי טוב לעשות ע"י נכרי ואם אין שם נכרי מותר על ידי ישראל".
  - (ג) הו"ד ברע"א (על מג"א סי' שכ"א ס"ק ז').
  - (ד) הג' חת"ס (על מג"א סי' שכ"א ס"ק ז') – "דאין להחמיר כלל בזה".
  - (ה) מ"ב (סי' שכ"א ס"ק כ"א, סי' ת"ק ס"ק כ"ט) – "דע"י עכו"ם בודאי יש להקל להדיח ואם א"א ע"י עכו"ם מותר גם ע"י ישראל".
  - (ו) ששכ"ה (פרק י"א סעי' ה' [דפו"ח, סעי' ה'], פרק כ"ח סעי' פ"ג [דפו"ח, סעי' ז"א], ע"י פרק ל"א סעי' ה' [דפו"ח, סעי' ה']).
  - (ז) חזון עובדיה (שבת ח"ד עמ' כ"ב, הליכות עולם ח"ו פר' קדושים סעי' י"ג [עמ' קי"ד]).

3. מיקל ע"י עכו"ם.

- (א) שבות יעקב (ח"ג סי' כ"ב) - לשונו מובא לקמן.
 (ב) פמ"ג (סי' שכ"א א"א ס"ק ז') - "ויש להקל ע"י עכו"ם".
 (ג) מאמר מרדכי (סי' שכ"א סוף ס"ק ד') - "ויש להתיר עכ"פ ע"י עכו"ם".
 (ד) בן איש חי (שנה ב' פר' קדושים אות ט"ו) - לשונו מובא לקמן.
 (ה) תהלה לדוד (סי' שכ"א ס"ק ו' ד"ה ומדברי) - "בלא נגיעה יש להתיר ע"י עכו"ם".
 (ו) תורת שבת (סי' שכ"א ס"ק י"א).
 4. הפסד גדול.

(א) ערה"ש (סעי' פ"א) - "ואפילו ע"י כותי יש לאסור כיון שיש היתר בצלי **אין לטרוח** בשבת ... הפסד גדול יש להתיר בכל בשר ע"י כותי ואם א"א בכותי יעשה ע"י עצמו דאין בזה מלאכה".

ב. מותר לכו"ע.

1. הפסד [מרובה], ע"י עכו"ם [שבות דשבות במקום הפמ"ר מותר, סי' ש"ז סעי' ה'].
 (א) שבות יעקב (ח"ג סי' כ"ב) - "נראה דגם המ"א אינו מחמי' דדוקא בנעשה כן ליחיד בביתו שנשאר לו דבר מה בלי הדחה ומליחה בזה מחמיר כיון דליכא פסידא שיכול לאכלו צלי משא"כ בקצב חנווני שנשאר לו בשר הרבה שאם ישהה ג' ימים בלא מליחה צריך לזלזל במכירה כיון שהקונה אינו יכול לאכול מבושל כרצונו ודאי פסידא גמור יחשב".
 (ב) נוב"ת (או"ח סי' כ"ז) - "אווזות פטומות ששהו בלי מליחה יותר משלשה מעל"ע ... שעל ידי נכרי ודאי מותר אפילו לדברי המג"א בסימן שכ"א ס"ק ז' שהרי המג"א שאוסר שם אפילו ע"י נכרי כתב הטעם דאין זה פסידא שהרי אפשר לאכול צלי יעו"ש. והרי זה ידוע שאווזות פטומות עיקרן הוא בשביל השומן ובצלי השומן כלה על האש ואין לך פסידא יותר מזה ולכן ע"י נכרי הדבר פשוט שמותר".
 (ג) נשמת אדם (שבת כלל ל"ב ס"ק ב') - "המ"א בסימן שכ"א ס"ק ז' כתב שאסור להדיח ע"י א"י דאין כאן פסידא דאפשר בצלי, ונ"ל דבמקום של מ"א היו נוהגין לצלות בשר על השפוד כידוע בגליל פוזנא, אבל במדינתנו קרוב הדבר שאם נצלה על השפוד יפסיד הבשר, נ"ל להקל ע"י א"י, ופשיטא בטבח ישראל שיהיה לו הפסד גדול".
 (ד) מ"ב (סי' שכ"א ס"ק כ"א) - "ואפילו ע"י א"י אסור להדיח שאין כאן הפסד כ"כ אם לא ידיחנו שיוכל לאכול צלי כ"כ המג"א ומיירי ביחיד בביתו אבל בקצב המוכר לאחרים בודאי יש הפסד בזה ויכול לעשות ע"י א"י וכן באווזות פטומות שיפסיד השומן אם יצלם גם להמ"א מותר ע"י א"י אפי' יחיד בביתו".
 (ה) בן איש חי (שנה ב' פר' קדושים אות ט"ו) - "והחנוני המוכר בשר שנשאר לו בשר הרבה, שאם לא ישרנו במים בשבת יעברו עליו שלשה ימים, ואית ליה פסידא טובא שצריך למוכרו בזול מאד, דאין נאכל אלא צלי, הרי זה מותר לשרותו על ידי נכרי לכולי עלמא, ועיין שבות יעקב חלק ג סימן כ"ב".
 (ו) ערה"ש (סעי' פ"א, או"ח סי' שכ"א סעי' ל"ה) - "באווזות שעיקרן הוא בשביל השומן והוי הפסד גמור יש להתיר ע"י עכו"ם [נוב"ת שם] אמנם לדידן דאין אנו בקיאים בצלי על האש והוי הפסד גדול יש להתיר בכל בשר ע"י כותי".
 (ז) חזון עובדיה (שבת ח"ד עמ' כ"ב).
 2. שירחוץ ידיו עליו עד שיהיה שרוי הבשר במים.
 (א) מור וקציעה (סי' שכ"א).
 (ב) נוב"ת (או"ח סי' כ"ז) - "אם בלא"ה צריך ליטול ידיו פשיטא שיכול להערים וליטול על הבשר".
 (ג) מ"ב (סי' שכ"א סוף ס"ק כ"א, סי' ת"ק ס"ק כ"ט) - "אך אם מונה הבשר בכלי טוב שירחוץ ידיו עליו עד שיהיה שרוי הבשר במים".
 (ד) ערה"ש (סעי' פ"א, או"ח סי' שכ"א סעי' ל"ה) - "ויש שמתירים ע"י שיטול ידיו על הבשר כשצריך לנט"י והבשר הודח ממילא ונכון הוא".
 (ה) תורת שבת (סי' שכ"א ס"ק י"א) - "שהתקנה של נטילת ידיו עליו היא הוראה מקובלת מן מהר"ם לובלין".
 (ו) חזון עובדיה (שבת ח"ד עמ' כ"ב) - "והיכא דאפשר".

ג. איסור הכנה.

1. מחמיר [דמוכה מילתא דלצורך חול].
 (א) מג"א (סי' שכ"א ס"ק ז') - "ונראה דאסור להדיח בשר שחל יום ג' להיות בשבת כדי שלא יאסר לבישול דכיון שאינו רוצה לאכול בו ביום אסור להדיחו כמ"ש סי' שכ"ג ס"ז וסי' ש"ב ס"ג וכ"ה רפ"ז דפסחים דאפי' בפסח לא התירו להדיח הקרביים כיון שאינו צורך היום; ומ"כ שגאון אחד התיר כמ"ש סי' א"א גבי ירקות דכיון דראוים לאכילה ביומן מותר להשקותן כדרך שמותר לטלטלן ול"נ דאסור ... דאפי' הכנה בעלמא אסור לצורך חול כגון להביא יין למ"ש וכ"ש כה"ג ול"ד לירקות דאפשר דאכיל מינייהו ביומיה משא"כ בבשר **דמוכה מילתא דלצורך חול** הוא לכן אין להקל".
 (ב) מור וקציעה (סי' שכ"א) - "מסתברא כמג"א לחומרא. משום הכנה משבת לחול".
 (ג) גר"ז (סי' שכ"א סעי' ו') - "וניכר הדבר שטורח משבת לחול".
 2. עי' המג"א (סי' שכ"א סוף ס"ק ז', סי' ת"ק ס"ק ז'), שנראה אין היתר של הפסד גבי הכנה. רק אם הוא אינו מעשה בידים בהחפץ, וגם אינו מוכח לצורך חול, ממילא אינו נכלל בהכנה. משא"כ הדחת הבשר בשבת, מוכח לצורך חול [הגם אין עושה מעשה בידים]. וכן הדחת כלים, הוי מעשה בידים [הגם שאינו מוכח מילתא]. שניהם נכלל באיסור הכנה. אמנם, הדחת בשר ביו"ט, אינו מוכח מילתא, וגם אינו מעשה בידים, ממילא אינו נכלל באיסור הכנה. וצ"ע מחמה לצל, למה מותר. החולקים על המג"א, צ"ל אין מקור

לחידוש של המג"א להחמיר גבי מוכח מילתא דלצורך חול', מצד איסור הכנה בזמן הפסד. א"ג, עי' מחזה אליהו (ח"א סוף סי' ס"ג), ו"הנה הנ"ב לא ביאר לן מהיכן למד לחלוק על המ"א. והעיקר ...", ע"ש. שו"ר התהלה לדוד (סי' שכ"א ס"ק ו' ד"ה ומדברי), "הדבר צע"ג דהא להציל מהיזק אין בו משום טורח משבת לחול. וכופין כלי על ביצה שנולדה בשבת ... והעיקר תלוי במה שסיים המ"א הכא לא הוי פסידא דאפשר לאכלו צלי".

3. מראי מקומות – לב אריה (חולין דף יד. בתד"ה ונסבין), הגרש"ז גרוסמן זצ"ל (שבת לישראל עמ' שנ"ז).
(א) עי' או"ח סי' שכ"ג סעי' ו', לעוד שיטות ומראי מקומות.

ד. תיקון.

1. מחמיר – מג"א (סי' שכ"א ס"ק ז', "ול"נ דאסור דמתקן הבשר שיתרכך וכמש"ל בשם הר"ן אבל גבי ירקות אינו מתקן כלום").
(א) פירוש, שמתקנו שמרכך הבשר – נוב"ת (או"ח סי' צ"ב, "מה דקשיא לך על המג"א בסימן שכ"א ס"ק ז' שפסק שאסור להדיח הבשר ביום ג' שחל בשבת משום מתקן וכתבת שלא הבנת טעמו דהרי אימתי מועיל הדחה היינו קודם שעבר ג' מעל"ע ועדיין לא נאסר ואין הדחתו מתירתו רק שומרתו שלא יהי' נאסר והרי זה דומה לכלי שאם כבר נטמא אסור להטבילו משום דמתקנו ואטו בשביל זה אסור למנוע הכלי שלא יקבל טומאה הא ודאי דאין זה תיקון: הנה אהובי תלמידי לא עיינת במג"א שלא כתב שמתקנו משום איסור דם אלא שמתקנו שמרכך הבשר. וכוונתו שאינו דומה לירקות שמותר לשרותן שלא יכמשו דשם אינו מתקן שעדיין לא נכמשו ושומרם שלא יתקלקלו אבל הבשר אפילו קודם ג' מעל"ע כבר נתייבש במקצת והדחתו גורמת לרככו. ולטעם זה הה"ד ירקות שכבר נכמשו אסור ליתן אותן במים שיחזרו ללחותן. ושוב אחר זה כתב המג"א לחלק לפי שבשר אסור לטלטלו וא"כ אסור לאכלו בו ביום משא"כ ירקות שמותר לאכלם, ולפי הטעם הזה אפילו כבר נכמשו מותר לשרותן שיחזרו ללחותן כיון שאין כאן מלאכה ולא תיקון איסור מותר לצורך היום. וכל זה פשוט בכוונת המג"א"), פמ"ג (סי' שכ"א א"א ס"ק ז', "בשר ג' ימים בלא מליחה דאפילו הדחה אסור דמתקן הוא כמ"ש אח"כ גם הדחה מרכך הבשר זהו גופא תיקון הוה").

(ב) מראי מקומות – דברי סופרים (עמק דבר ס"ק תתת"ו).

2. מחמיר, רק עם הטעם שאסור בטלטול [וזה פשוט במג"א].

(א) נוב"ת (או"ח סי' כ"ז) – "ומה שכתב המג"א שחשוב מתקן שמרכך הבשר. מבואר אצלי בתשובה אחרת (סי' צ"ב, לשונו מובא לעיל) שמטעם זה לחוד אין לאסור אי לאו הטעם שאסור בטלטול".

(ב) בה"ל (סי' ת"ק סעי' ו' ד"ה וטוב) – "דמשום טעם השני לחוד דהוא מרכך אין לאסור וכמו שכתב בנוב"י ח"א סי' כ"ז".
3. מיקל [אינו נכלל באיסור מתקן].

(א) א"ר (סי' ש"ח ס"ק ע') – "מגן אברהם ... ולא נהירא דגם בירקות הוי תיקון זה לרככו שלא יכמוש אלא שזה לא הוה תיקון והר"ן מיירי להדיא במליחה ועוד דבשבת דף ק"מ קאמר לרכוכי כתונא קא מכיין ושפיר דמי ודוחק לחלק בין אוכלים לבגדים, ובתשובת פני משה סימן ב' התירו לקצבים ששחטו בערב פסח שחל ביום רביעי לשרות הבשר ביום ששי שהוא יום טוב לצורך חול דלא מתקן הוא כיון דחזא כך לאומצא ולצלי ובלבד שמילוי המים יעשנו מערב יום טוב משום טירחא".

(ב) שבות יעקב (ח"ג סי' כ"ב) – "ולע"ד הוא חומרא יתירה דהא המ"א עצמו כתב בסי' שכ"ג ס"ק י"ד דיבש ביבש שנתערב מותר להשליך א' בשבת כיון דאינו אלא חומרא בעלמא לא הוי כמתקן עכ"ל וא"כ הכא דהוי רק חומרת הגאונים ג"כ לא הוי כמתקן. וכמבואר בי"ד סי' ס"ט דמה"ט מקילין בהרבה דברים בבשר ששהה שלשה ימים בלא מליחה כיון שהוא רק חומרת הגאונים ומ"ש דלא הוי פסידא כיון דאפשר לאכלו צלי אדרבה מטעם זה נראה להתיר ע"י עכו"ם דהא להדיא כתב הט"א ח"ס תכ"ט וז"ל סכין שנתקלקל אם יוכל לחתוך בה ע"י הדחק יכול להשחזוה אפי' במשחזת אבל אם אינו יכול לחתוך בה ע"י הדח' אסור להשחזוה דה"ל מתקן עכ"ל וא"כ הכא דאפשר לאכלו ברווחה ע"י צלי פשיטא דלא הוי כמתקן".

(ג) יד יהודה (הארוך ס"ק נ"ז) – "אין כאן מתקן רק להציל שלא יתקשה אח"כ".

4. מראי מקומות – מהר"ם שיק (או"ח סי' קל"ה ד"ה ויש), יביע אומר (ח"ו או"ח סי' ל"ה אות ג').

ה. מוקצה.

1. מחמיר [רק בבשר בהמה].

(א) מג"א (סי' שכ"א ס"ק ז') – "ול"נ דאסור ... ועוד לפמ"ש סי' ש"ח סל"א דבשר אסור לטלטלה א"כ ה"ה דאסור ליתן מים עליו".
(ב) גר"ז (סי' שכ"א סעי' ו').

(ג) הגרש"ז זצ"ל (שולחן שלמה סי' שכ"ה ס"ק א' ד"ה אולם) – "המג"א ... וכתב האמרי בינה די"ל דעת המג"א דהוי כמשתמש במוקצה ע"י נגיעת המים מפני שע"ז מרכך הבשר עיי"ש ... מדברי הגר"א ... נראה דלא דמי, דבסך ומדיח הרי עושה הכל לצורך המת ואין זה חשיב השתמשות דידי', משא"כ במדיח בשר לעצמו כדי שיוכל אח"כ לבשלו ולאכלו שפיר חשיב השתמשות".

2. מיקל [משום שחזי לאומצא, משום שאינו נוגע בבשר].

(א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ"ג) – "ויטלנו".

(ב) נוב"ת (או"ח סי' כ"ז) – "ולא מיבעיא אווזות פטומות שהבשר שלהם רכיך ודמי למה שאמרו בשבת דף קכ"ח ע"א בר אווזא רכיך וחזי לאומצא. ועיין בסימן ש"ח סעיף ל"א ובמג"א ס"ק כ"ו. אלא אפילו בשר בהמה ג"כ אין להחמיר והרי לרוב הפוסקים לא מחלקי כלל בין בשר אווזא לשאר בשר משום דהלכה כרב הונא שם בשבת דף קכ"ח דבשר תפל מותר לטלטל ואפילו להאוסרים מ"מ אני תמה על המג"א בסימן שי"א ס"ק ז' שם שאוסר ליתן מים עליהם וכתב שכיון שאסור לטלטל אסור ליתן מים עליו. ולדעתי אין זה ברור דהא קי"ל כלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל כמבואר בסי' ש"י סעיף וי"ו והכא נמי הרי המים הם דבר הניטל ולמה לא יטלטלם לצורך הבשר אף שהבשר אינו ניטל. וצריך לומר שטעמו של המג"א הוא שזה חשיב שנוגע במוקצה שמה ששופך המים עליו הוא נוגע על קילוח המים ושם סימן ש"י כתב המחבר ובלבד שלא יגע במוקצה: ולדעתי הדבר צ"ע שזה נגע ע"י דבר אחר ועוד שכל זה לדעת המחבר שם סימן ש"י שפוסק כה"ד לחלק בין הנגיעה אם היא לצורך המוקצה אסור ולצורך

דבר היתר מותר. והרי הרמ"א בסימן תקי"ג פוסק כהרב המגיד דדוקא בדבר המתנדנד אסור הנגיעה במוקצה וכיון שלהרבה פוסקים בשר חי אינו מוקצה כלל למה נגבב חומרות יתירות".

ג) מ"ב (סי' ת"ק ס"ק כ"ט, בה"ל שם ד"ה וטוב).

3. מראי מקומות – מהר"ם שיק (או"ח סי' קל"ה ד"ה אמנם).

א) אמרי בינה (שבת סי' י"ג ד"ה כל) – "מג"א ... בנו"ב ... או י"ל דדעת המג"א דהוי כמשמש במוקצה ... אולם למ"ש בביאורי הגר"א (סי' ש"ח) להוכיח דמוקצה מותר בנגיעה ממתני' דשבת (סוף פכ"ג) סכין ומדיחין אותו ובלבד שלא יזיז בו אבר משמע דאף לשמש במוקצה ע"י נגיעתו מותר ויש לחלק קצת".

ו. ע"י עכו"ם.

1. מחמיר משום דאין כאן הפסד כ"כ, דשייך צלי – מג"א (סי' שכ"א ס"ק ז', "ואפ"י ע"י עכו"ם אין להקל דליכא פסידא כ"כ דיכול לאוכלו צלי עסי' ש"ז ס"ה ובמהרי"ל ה' פסח כתב וז"ל ואלולי דרבוותא גמגמו בדבר ה"א דשרי להדיחם דהוי צורך קצת שלא יחמץ ויפסד הכלי דאפילו למוקצה עושין תקנה כגון כופין עליו כלי כו' אך לא מלאני לבי להקל לכן טוב להדיחם ע"י עכו"ם עכ"ל ועסי' תנ"ט ומ"מ הכא לא הוי פסידא דאפשר לאכלו צלי").

א) ראה מכאן, יש איסור הכנה גם ע"י עכו"ם – עי' או"ח סי' שכ"ג סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

ב) הגם שייך ע"י צלי, נכלל בהפסד, כמו הש"ך ביו"ד סי' ס"ט [ס"ק כ"א] – תוס' שבת (סי' שכ"א ס"ק י"ג), תורת שבת (סי' שכ"א ס"ק י"א).

2. מחמיר – שלחן שלמה (סי' שכ"א סעי' ה', ע"ש בהג' של המסגרת השלחן, "ואסור להדיח בשר שחל יום ג' בשבת ואפ"י בענין שאינו יכול לאכול צלי ואפ"י ע"י עכו"ם אין להקל").

3. מיקל.

א) שבות יעקב (ח"ג סי' כ"ב) – "שראיתי מרבתי נוחי נפש שהתירו לעשות כן ע"י עכו"ם כיון שאין כאן מלאכה גמורה מותר ע"י שבות אמירה לעכו"ם במקום פסידא וכן נהגתי להורות אך עכשיו מצאתי ראיתי במ"א ... פשיטא דלא הוי כמתקן ומותר ע"י אמירה לעכו"ם שהוא שבות וכ"ש היכא שיש חשש איסור' כמבואר ביו"ד סי' ס"ט ובספרי מנחת יעקב כלל ז' דאסור לשהות בשר בלי הדחה ג' ימים דחיישינן שמא ישכח ומבשל כן יש לחוש כאן דאתי לבשולי במוצאי שבת גם בספר פרי חדש לא"ח ס"ס ת"ק פסק מה"ט דמותר הישראל לשרות ביו"ט מה"ט ובשבת ע"י עכו"ם נ"ל פשוט דאין להחמי' כלל וכ"כ גיסי בספרו א"ז בשם מוה"ז אך שמסיק להתיר אף ע"י ישראל ול"נ כמ"ש המ"א בסי' ש"ז ע"ש ועיין בא"ח סי' ש"ז והמחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהן ... לכן נ"ל דע"י עכו"ם בכל ענין מותר וכמ"ש".

ב) פמ"ג (סי' שכ"א א"א ס"ק ז') – "ויש להקל ע"י עכו"ם".

ג) מאמר מרדכי (סי' שכ"א סוף ס"ק ד') – "גם מ"ש הרב מ"א ז"ל בענין הדחת בשר שהגיע יום ג' בשבת לאסור ע"י עכו"ם אינו מחוור ויש להתיר עכ"פ ע"י עכו"ם".

ד) בן איש חי (שנה ב' פר' קדושים אות ט"ו) – "בשר ששהה בלא מליחה וחל יום שלישי שלו בשבת, יש מתירין לשרות הבשר הזה במים בשבת, כדי שלא יאסר בבישול אחר שבת, ויש אוסרין לשרותו בשבת אפילו על ידי נכרי, ויש אוסרין על ידי ישראל ומתירין על ידי נכרי, וראוי להורות כדבריהם להתיר על ידי נכרי".

ה) תהלה לדוד (סי' שכ"א ס"ק ו' ד"ה ומדברי) – "בלא נגיעה יש להתיר ע"י עכו"ם".

ו) תורת שבת (סי' שכ"א ס"ק י"א).

ז) הליכות עולם (ח"ו פר' קדושים סעי' י"ג).

ח) אמירה לנכרי (פרק כ' סעי' ז').

1) כ"ש הפוסקים שמקילין ע"י ישראל – א"ר (סי' ש"ח ס"ק ע', לשונו מובא לעיל), נוב"ת (או"ח סי' כ"ז, לשונו מובא לעיל), הו"ד ברע"א (על מג"א סי' שכ"א ס"ק ז'), הג' חת"ס (על מג"א סי' שכ"א ס"ק ז', לשונו מובא לעיל), מ"ב (סי' שכ"א ס"ק כ"א, סי' ת"ק ס"ק כ"ט, לשונו מובא לעיל), ששכ"ה (פרק י"א סעי' ה', פרק כ"ח סעי' פ"ג, עי' פרק ל"א סעי' ה'), חזון עובדיה (שבת ח"ד עמ' כ"ב).

2) טוב שיעשה ע"י שבות דשבות שיאמר לעכו"ם שיצוה לעכו"ם אחר לעשות כן.

א. שבות יעקב (ח"ג סי' כ"ב) – "והרוצה להחמיר לעצמו עכ"פ יש להתיר ע"י שבות דשבות שיאמר לעכו"ם שיצוה לעכו"ם אחר לעשות כן וכמבואר בתשובת ח"י סי' מ"ד והובא ג"כ בתשובתו חלק שני סי' מ"ב ע"ש כנ"ל".

ב. בן איש חי (שנה ב' פר' קדושים אות ט"ו) – "אך טוב שיעשה שבות דשבות, דהיינו הישראל יאמר לנכרי שהוא יאמר לנכרי אחר לשרותו במים".

ג. הליכות עולם (ח"ו פר' קדושים סעי' י"ג, חזון עובדיה שבת ח"ד עמ' כ"ב).

ז. יום טוב.

1. אם הבשר מנוקר.

א) מיקל – מג"א (סי' ת"ק ס"ק י"ג), א"ר (סי' ש"ח ס"ק ע', "ובתשובת פני משה סימן ב' התירו לקצבים ששחטו בערב פסח שחל ביום רביעי לשרות הבשר ביום ששי שהוא יום טוב לצורך חול דלא מתקן הוא כיון דחזא כך לאומצא ולצלי ובלבד שמילוי המים יעשנו מערב יום טוב משום טירחא"), נוב"ת (או"ח סי' צ"ב, "דודאי ביו"ט כיון שהוא ראוי לבשל בו ביום לית ביה משום תיקון ... שמותר לשרות הבשר ביום ג' שחל ביו"ט"), גליון מהרש"א (על המחבר סעי' י"ג), גר"ן (סי' ת"ק סעי' כ'), ערה"ש (סעי' פ"א, "וביו"ט ודאי מותר דהא יכול לבשלו ביו"ט אא"כ הוא סמוך לערב דאינו ראוי לבשל ולאכול בו ביום דאז בהכרח לעשות ע"י כותי או ליטול ידיו על הבשר כמ"ש"), מ"ב (סי' ת"ק ס"ק כ"ט).

2. אם הבשר אינו מנוקר.

א) מחמיר – מג"א (סי' ת"ק ס"ק י"ג, "אסור לנקרו ולהדיחו על ידי הערמה שיאמר אוכל ממנה כזית כמו שכתב בת"ה דכשנשחט בערב יום טוב אסור דהוי לי' לנקרו בערב יום טוב וכ"מ בר"ן גבי מליחה שכתב שהוא גרם לעצמו הפסידא דה"ל לנקרו מעי"ט אבל אם נקרו מעי"ט מותר להדיחו בי"ט הואיל וראוי לאכילה כמ"ש סי' שכ"א סי"א, ול"ד להדחת כלים שאסור כמ"ש סי' שכ"ג דהתם עושה מעשה בידים שמדיחו מה שאין כן כאן ששופך עליו מים ודיו שרי כמו ירקות אבל בשבת נ"ל דאסור כמ"ש שם"), גליזון מהרש"א (על המחבר סעי' י"ג), עי' גר"ז (סי' ת"ק סעי' כ').

ב) טוב יותר ע"י עכו"ם – מ"ב (סי' ת"ק ס"ק כ"ט, בה"ל שם ד"ה וטוב, "טוב יותר ע"י עכו"ם").

3. מראי מקומות – שלחן גבוה (סי' ת"ק ס"ק י"ד אות ב'), פת"ת (סוף ס"ק כ"ט), דברי סופרים (סוף ס"ק רס"ט).

ח. מראי מקומות – שלחן גבוה (ס"ק נ"א אות י'), ברכי יוסף (סי' ש"ח ס"ק ב'), מנורה הטהורה (סי' שכ"א קני המנורה ס"ק ח'), גליזון מהרש"א (על המחבר סעי' י"ג), פת"ת (ס"ק כ"ט), באר היטב (או"ח סי' ת"ק ס"ק י'), שע"ת (או"ח סי' שכ"א ס"ק א', סי' ת"ק ס"ק ב'), אפרקסתא דעניא (ח"ג יו"ד סי' ר"ט אות ב'), ששכ"ה (פרק י"א סעי' ה' [דפ"ח, סעי' ה']), דברי סופרים (ס"ק רס"ט).

1. ילקוט יוסף (סעי' קל"א) – "בשר ששהה שלשה ימים בלי מליחה, וחל יום שלישי בשבת או ביום טוב, ואם לא ישרה אותו במים ביום השבת, ייפסד הבשר לבישול, יש אומרים שאסור לשרותו במים בשבת משום מתקן מנא. ויש מתירים. ולדינא נכון יותר שיניח את הבשר בכיור, ויטול ידיו על הבשר בשפע, כדי שהמים יבואו על הבשר מכל צד. ומה שמטלטל את הבשר ליתנו בכיור, אין בזה חשש משום מוקצה, שכבר ביארנו בילקוט יוסף (שבת כרך ב' עמוד ריח) דלדידן אין לבשר חי דין מוקצה. וגם לאשכנזים יש להקל בזה במקום דחק כזה. והוא הדין כשחלו ב' ימים טובים ושבת. וכשיכול ליהנו במקפ"א, עדיף יותר שיעשה כן".

יט [תערובות - סעיף י"ד.

א. בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה.

1. בטלה ברוב – תרה"ד (סי' ק"ע), מחבר (סעי' י"ד).

ב. דבר שיש לו מתירין.

1. עי' סי' ק"ב סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ג. חתיכה הראוי להתכבד.

1. הבלוע בתוכו אינו ראוי להתכבד – תרה"ד (סי' ק"ע), "דאפילו היתה חתיכה הראויה להתכבד אפ"ה בטילה, כיון דאינה אסורה מחמת עצמה אלא מחמת הדם הבלוע בה. אע"ג דכולי' משערין דלא ידעי כמה דם נפיק מיניה, מ"מ חשיבות החתיכה אינה מחמת הדם אלא מחמת גוף הבשר שהוא היתר, והכי מחלקינן בהדיא לענין שאר איסורין", ט"ז (ס"ק ל"ה), ש"ך (ס"ק נ"ט), פת"ת (ס"ק נ'), כרתי (ס"ק מ"א), גר"א (ס"ק נ"ה), חו"ד (חי' ס"ק מ"ט), חכ"א (כלל ל"ב סעי' י').

2. חתיכה חי אינו ראוי להתכבד – פת"ת (ס"ק מ"ח, סי' ק"א ס"ק ט"ו), עי' פמ"ג (סי' ק"א שפ"ד סוף ס"ק ז', סי' ק"ב בש"ד ס"ק י"א), עי' רע"א (על סעי' י"ד, "יש לע' הא המחבר פסק בלא"ה (בסימן ק"א) דחתיכה חי לא מקרי ראוי להתכבד").

ד. קשה, צריך ששים.

1. י"ל, רק חומרת גאונים – ש"ך (ס"ק נ"ז), גר"א (ס"ק נ"ד).

2. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (ישורון חט"ו עמ' קנ"ז).

ה. רמ"א, "וכן הדין בנתבשל בלא מליחה ונתערב אח"כ באחרות".

1. בטלה ברוב – פשטות הרמ"א (סעי' י"ד), פת"ת (ס"ק מ"ח), דגול מרבבה (תנינא, על הש"ך ס"ק נ"ז).

א) י"ל, איסור דרבנן מין במינו בטל ברוב – בן הש"ך (נקה"כ על הש"ך ס"ק נ"ז), עי' פלתי (ס"ק י"ד, "ולשיטתו אזיל דס"ל לרמ"א לקמן סימן ק"ט דאפילו באיסור דרבנן לא בטל חד בתרי"), פת"ת (ס"ק מ"ח), תגורת שמואל (ס"ק מ"ז), דגול מרבבה (תנינא, על הש"ך ס"ק נ"ז), פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ"ז).

ב) מראי מקומות – מעדני השלחן (מטעמי השלחן אות כ"ג, מבקשי תורה סי' קל"ח), הגרשז"א זצ"ל (מטעמי השלחן אות כ"ג ד"ה והגאון, מבקשי תורה סי' קל"ח).

1) עי' סי' ק"ט לשיטות ולמראי מקומות.

2. ששים – עי' ש"ך (ס"ק נ"ז).

3. מראי מקומות – גר"א (ס"ק נ"ו), חו"ד (חי' ס"ק נ'), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ז', "ואם נתערבו באחרות להפוסקים דדם שבשלו מדרבנן ולהפוסקים דבאיסור דרבנן ביבש אפילו באינו מינו בטל ברוב (סימן ק"ט בש"ך ס"ק ט') הכא נמי בטל ברוב ודינו כדלקמן כלל נ"א סימן י"ז וסימן כ'. ואמנם כתבתי בבינת אדם סימן כ"ג דיש לחוש לדעת הרבה פוסקים דאף דם שבשלו מן התורה ולכן כשאין הפסד מרובה יש לאסור או שיוסיף על כל פנים עד ששים"), פת"ת (ס"ק ל"ב).

ו. בשר שלא נמלח תוך ג' ימים, ונתערב.

1. בטל ברוב – יש"ש (חולין פרק ח' סי' פ"ו), ט"ז (ס"ק ל"ה), תגורת שמואל (ס"ק מ"ה), חו"ד (חי' ס"ק נ').

א) כיון שצריך הוצאה.

2. מחמיר – ש"ך (נקה"כ על הט"ז ס"ק ל"ה).

3. צריך לחזור ולמלחו – פ"ח (סוף ס"ק מ"ח, "אלא צריך לחזור ולמלחו").
4. חכ"א (כלל ל"ב סעי' ז') – "ואם נתערבה חתיכה שאינה מלוחה במלוחות כתב הט"ז ס"ק ל"ה בשם רש"ל דחד בתרי בטיל ואין צריך למלוח כולם מספק ונראה לי דכיון דמצוה להסיר האיסור כמו שכתב רמ"א סימן צ"ח ס"ד ולכן הכא נמי אם הם רק איזו חתיכות שאינו הפסד כל כך בהוצאות המלח ימלח כל חתיכה לבד בענין שלא יגעו זה בזה וגם בכדי שלא יתערב הציר. אבל אם הרבה בשר וצריך הוצאה מרובה על המלח אז מותר לבשל יחד בלא מליחה כדעת הט"ז הנזכר לעיל ואם הוא שומן חתיכות קטנות במקום שאין הפסד בהוצאות המלח אך מחמת קטנותן אי אפשר למלוח כל חתיכה בפני עצמו נראה לי דמוטב למלוח כולם ביחד מלבשל בלא מליחה דכשיבשל בלא מליחה ודאי בלעו אבל כשימלח ומכל שכן כשהוא על כל פנים בתוך מעת לעת אחר שנמלחו אפשר דנתקן הכל דבאלו שנמלחו אמרינן בהפסד מרובה בתוך מעת לעת אידי דטרידי לפלוט ציר לא בלעי ואפילו אם המלוחות הודחו גם כן אחר המליחה יש לסמוך על הסוברים דאפילו לאחר הדחה פולט ציר (בט"ז סימן ע' ס"ק י"ו)".

כ] כבוש מעת לעת - סעיף ט"ו.

א. האם מותר ע"י צלי.

1. מיקל – מחבר (סעי' ט"ו).
2. מחמיר – אונ"ה (כלל ב' דין ה'), רמ"א (סעי' ט"ו, דר"מ ס"ק ל"א, "והכי נהוג"), פ"ח (ס"ק נ"א), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ח, "ואם אין ששים במים נגד החתיכה אסור אפילו לצלי אפילו אינו מלוכלך"), ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"א אות ג', "ואם אין ששים במים נגד החתיכה אסור אפילו לצלי, ואין חילוק בין אם היה הבשר מלוכלך בדמים מקודם או לא").
3. מיקל למליחה – שו"ת הרשב"א (הו"ד בב").

ב. מחבר, "בשר המלוכלך בדמים".

1. לאו דוקא – ט"ז (ס"ק ל"ו), גר"א (ס"ק נ"ז, ס"ק נ"ט, "מ"ש המלוכלך לאו דוקא דאל"כ לא מהני צלי דלדם בעין לא מהני כמש"ל בר"ס ע"ו ועש"ך"), חו"ד (חי' ס"ק נ"א).
2. דוקא – ע"י ש"ך (ס"ק ס', נקה"כ על הט"ז ס"ק ל"ו).

ג. בדיש ששים, מה דין החתיכה.

1. מחמיר – יש"ש (חולין פרק ח' סי' צ', או"ש סי' ב' ס"ק ג'), גר"א (ס"ק נ"ח, "דמה שיצא נתבטל בס' ואף לדעת הרב בס"א כאן מודה ורש"ל אסור החתיכה כנ"ל דכבוש כמבושל לכ"ד ועש"ך").
2. מיקל [אפילו לקדירה] – תנ"ח (כלל ג' דין א'), ט"ז (ס"ק ל"ז, ס"ק ו'), פ"ח (ס"ק נ"ב, "והמיקל לא הפסיד"), בית לחם יהודה (ס"ק ס"ה, ע"י ס"ק ז'), חגורת שמואל (ס"ק מ"ח), יד יהודה (הקצר ס"ק ק"א, הארוך ס"ק ס"ו).
3. מיקל ע"י צלי – ש"ך (ס"ק ס"א, ע"י ס"ק ט', "ועכ"פ יש לסמוך על דברי הגהת ש"ד והמחבר והר"ב להתירו לצלי הואיל ובלא"ה יש מתירין כבוש לצלי"), פמ"ג (מש"ז ס"ק ל"ז), חו"ד (חי' ס"ק נ"ב, ע"י בי' ס"ק כ"א, "יש לסמוך אהרמ"א להתירו בצלי"), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ח'), "אם יש ששים במים נגד החתיכה החתיכה מותר לצלי על כל פנים ואפילו היה הבשר מלוכלך בדמים לא אמרינן דהוי כדם בעין שנבלע שאינו יוצא אף על ידי צלי דכיון דיש ששים במים נתבטל הדם בעין במים"), ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"א אות ג', "החתיכה מותר לצלי").
4. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ר"ס).

ד. כבוש בנהר.

1. מיקל.

- א) פת"ת (ס"ק ל"ג) – "ונראה קצת דלפ"ז אם נפל בשר שלא נמלח לנהר ונשתהה שם כ"ד שעות ... שרי אף לקדירה ואף לדעת הש"ך בס"ק ס"א דגם אם יש במים ס' אסור אף לקדירה מ"מ הכא **בנהר לא מקרי כבוש כלל** דקמא קמא אזדא ליה ודינו כמימות מחולפים כמ"ש המג"א בסימן ד' סק"י לגבי נט"י שחרית דבעי ג"פ דבנהר די בפ"א מטעם זה ע"ש".
- ב) טוב טעם ודעת (מהדו"ג סי' רי"ד ד"ה אך) – "לענין חמץ בבאר, די"ל כיון דבא מן המעיין אם כן כל פעם מושך מן המעיין מים בצונן, אם כן מקררין המים החדשים את שהיו מכבר. והרי אפילו בכבוש בכלי **אם הוסיפו בתוך מעת לעת** מים צוננין לא הוי כבוש, ובפרט דע"י השאיבה נתווסף כל פעם מים חדשים אין לו דין כבוש כלל".
- ג) דלתי תשובה (ס"ק פ"ג).

2. מחמיר.

- א) יד יהודה (הקצר ס"ק צ"ה, סי' ק"ב הקצר ס"ק ב', הארוך ס"ק א' ד"ה איסור) – "דכל שלא שהה בלא מים כלל אף מים מחולפים מצטרפים להשלים המע"ל ע"כ גם בנהר הגם דקמא קמא אזלי מ"מ שייך שרייה מע"ל".
3. הפמ"ר.

- א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' כ') – "אם מעל"ע יהיה הבשר שרוי במים שנימס הקרח מעט מעט ... איכא פלוגתא בזה בין האחרונים עיין בדרכי תשובה סימן ק"ה סק"ח שהביא מטוב טעם ודעת שסובר דליכא דין כבוש כה"ג וכן כתב בפ"ת סימן ס"ט ס"ק ל"ג סברת עצמו בנפל בשר שלא נמלח לנהר ונשתהה שם כ"ד שעות שרי משום דדינו כמימות מחולפים ולית בו דין כבוש עיי"ש. אבל מה שדימה לזה שכתב בשב יעקב דבהסירו אחר ששהה במים בכלי אחד ונתנו לכלי אחר מלא מים שלא הוי כבוש, לא דמי כלל דהתם אינו מצד מים מחולפים אלא משום שהיה רגע אחד בלא מים וכבוש הוא דוקא כשהיה כ"ד שעות רצופין כדאיתא בהדושי רעק"א

- ר"ס ק"ה אפילו אם החזיר לאותן המים עצמן, וכן הוא בחו"ד בחדושים סק"ב, וצ"ע בכוונת ראייתו, והד"ת שם ס"ק רנ"ו מביא הרבה חולקים ע"ז, אבל עכ"פ איכא שיטה גם להקל עכ"ז **יש להחמיר שלא במקום הפסד מרובה** וכ"ש לכתחלה".
4. **מהרש"ם** (ח"א סי' קפ"ו) – "הנה במה שהביא מהטטו"ד ... ועכ"פ בבאר שמים חדשים נובעים ומתערבים יש לומר כדעת טטו"ד וע"ע בזכ"א יו"ד אות כ' ושם ח"ג אות כ' בזה באורך. אבל מכל מקום קשה לסמוך ע"ד הטט"ו בזה כיון דגם מים הראשונים מקודם המעת לעת עוד מעורבים שם דיש בהם שיעור כבישה אין לנו להמציא להקל על ידי שגם מים חדשים הנובעים מעורבים בהם".
5. **מראי מקומות – אבן שהם** (או"ח סי' י"ב), **דברי מלכיאל** (ח"ה סי' קמ"א), **דרכ"ת** (ס"ק רנ"ו).
א **ילקוט יוסף** (סעי' קמ"ד) – "בשר ששהה מעת לעת במי נהר, מאחר והמים מתחלפים יש אומרים שאין בזה דין כבוש כמבושל. ויש חולקים. ובלאו הכי יש להתיר מאחר שיש במים ששים כנגד הבשר".

כא] מהו כלי מנוקב - סעיף ט"ז.

חולין (דף קיג.) – "אמר **שמואל**: אין מניחין בשר מליח אלא ע"ג כלי מנוקב".

א. חול הדק ביותר.

1. **מיקל בדיעבד**, והכל לפי ראות העין.
א **זבחי צדק** (ס"ק קע"ח) – "דכשיבא עליו מים יבלע בו במהרה, יש להכשיר בדיעבד, כיון דתכף ומיד יבלע הציר בחול, לא חיישינן שיחזור ויבלע בבשר, ולא הוי כקרקע דעלמא, והכל לפי ראות העין".
ב **כה"ח** (ס"ק רמ"ז).

ב. כורכין: בשר שנמלח וכרכוהו בבגד.

1. מחמיר.

- א** "מה שראיתי מעוברי דרכים שמולחין בשר וכורכין אותו באיזו בגד פשתן ומניחין אותו כך בעגלה נראה לי שזה אפילו בדיעבד אסור דודאי הנקבים סתומים אם לא שיהיה הבגד ארוג מרווח הנקבים וכפי עיני המורה ומשום לא פלוג נראה לי דכשר הדבר לבטל המנהג הזה לגמרי" – **תורת האשם** (כלל י"א ס"ק ב'), **חכ"א** (כלל ל' סעי' י"ג, בינת אדם סי' כ"ה), "עוברי דרכים שמולחין בשר וכורכין אותו בבגד אסור אפילו בדיעבד דהנקבים סתומים ואי אפשר לדם לצאת", **ח"ח** (נדחי ישראל פרק ל"א אות י"ד, "עוברי דרכים שמולחין בשר וכורכין אותו בבגד אסור אפילו בדיעבד דהנקבים סתומים ואי אפשר לדם לצאת").
ב "וכתב בתורת אשם ... הנה מלבד חשש איסור זו יש עוד חשש שנתקנה הלחלוחית והמלח מהבשר ע"י הכריכה (וע"ל כלל ט"ו דין ב') על כן יש להתלחח קצת הפשתן ולתלות אותו על העגלה כדי שיטפסף היטב או יעשה נקב הפשטן" – **מנחת יעקב** (סולת למנחה כלל י"א דין ב'), **לבושי שרד** (על המחבר סעי' ט"ז), **זבחי צדק** (ס"ק קפ"א), **כה"ח** (ס"ק רמ"ח), **מעדני השלחן** (ס"ק רי"ג).

- ג** "וכתב המ"י ... ובאמת ע"י תלי' יש חשש יותר דיתקנה המלח מעליו ע"י תנועת העגלה ע"כ יש לבטל המנהג לגמרי וכעת לא ראיתי ולא שמעתי לנהיג כן" – **יד יהודה** (הקצר ס"ק ק"ג), **דרכ"ת** (ס"ק רס"ה), **דברי סופרים** (ס"ק שי"ג).
 2. **מראי מקומות – טוב טעם ודעת** (קמא סי' ק"ח).

ג. לכסות הבשר מלמעלה במטפחת וכדו'.

1. מיקל.

- א** **חלק לוי** (יו"ד סי' כ"ז) – "לית מאן דפליג דשרי דלא הוי גרוע מדף חלק".
ב **מעדני השלחן** (סוף ס"ק רי"ג) – "ורק מלמעלה מותר לכסות הבשר במטפחת וכדומה".

ד. על גבי עור מופשט.

1. מחמיר.

- א** **מג"א** (סי' תצ"ט ס"ק ד') – "ומעבד העור וצ"ל שמונה העור בשיפוע דאל"כ ה"ל כלי שאינו מנוקב".
ב **גר"ז** (סי' תצ"ט סעי' ד') – "ואין מולחין על גבי העור בשר לקדרה אפילו אם הוא מונח בשיפוע שאין בו איסור משום מולח על גבי כלי שאינו מנוקב אע"כ אסור מפני שצריך למלחו היטב ונמצא מעבד את העור".
ג **בינת אדם** (סי' כ"ה) – "קושית האליהו רבא נראה לי דלא קשה מידי דהא דקיימא לן דאין מליחת העור מעכב הדם לצאת היינו טעמא כדאמרינן בחולין קי"ט ע"ב דנימא חלחולי מחלחל ובודאי העצמות יש בהם נקבים דקים שמושכין חיות מהבהמה. ואמנם **כל זה כשהעור מחובר** לבשר שאין דבר שיפסיק ביניהם אזי טבע המלח להוציא הדם דרך הנקבים הקטנים מה שאין כן כשנפשט כבר העור אזי אדרבה המלח והלחלוחית סותמין הנקבים כמו שאנו רואין לעינים בבגד פשתן שקודם שנתלחח בטוב יכול לסנן עליה מים וכאשר נתלחח היטב לא יכול לסנן עליה כי כבר נסתמו הנקבים וסבור הייתי לומר שהרוח והאוויר סותם הנקבים של העור אבל מוכח שם בחולין דליתא דאם לא כן לא קשה מידי מתפילין אבל האמת דהלחלוחית סותם הנקבים ולכן בודאי אפילו בדיעבד אסור ויותר נראה דהאוויר סותם הנקבים ולא קשיא מהא דפריך מתפילין דבודאי לא הוי סתימא ממש רק נגד זה שלא יוכל הדם לצאת משם".

ד **ערוגות הבשם** (השמטות בסוף הספר השייך לסי' ס"ט ד"ה והנה).

ה **מתצית השקל** (סי' תצ"ט ס"ק ד').

ו **יד יהודה** (הקצר ס"ק ק"ג, הארוך ס"ק ס"ח) – "והוי כלי שאינו מנוקב גמור ופשוט".

ז) ילקוט יוסף (סעי' קנ"ב).

2. מיקל.

א) א"ר (סי' תצ"ט ס"ק ה') – "כתב מגן אברהם נראה לי שמונח העור בשיפוע דאם לא כן הוי ליה כלי שאינו מנוקב, עד כאן, וצריך עיון דודאי הדם יוצא דרך העור כמו שכתב ביו"ד סימן ע"א".

3. הפמ"ר.

א) ע"י פמ"ג (סי' תצ"ט א"א ס"ק ד') – "ולדינא מלח ע"ג העור בהפסד מרובה כה"ג דם שמלחו דרבנן אפשר לצדד ולהתיר כה"ג וצ"ע".

ב) הו"ד בדעת תורה (על סעי' ד' ד"ה עוד הביא מש"ז).

4. מראי מקומות – מור ואהל (באוהל ים המלח סי' ט'), דרכ"ת (ס"ק רס"ח), חלק לוי (יו"ד סי' כ"ז), דברי סופרים (ס"ק שי"ג).

ה. על גבי קליפות ביצים.

1. מחמיר – מור ואהל (באוהל ים המלח סי' ח', סי' י', "לא נראה להתיר"), דרכ"ת (ס"ק רס"ו), דברי סופרים (סוף ס"ק שי"ג).

ו. המניחו מוטה.

1. "דקמ"ל דכלי שאינו מנוקב אע"פ שהוא גדול מאוד אין מולחין בו בקרקעיתו ולא בדפנותיו, ואפילו אם היה מניחו מוטה, שמא יפול הבשר לתוכו ונשרה שם ויאסר, ומיהו בדיעבד כל כי האי גוונא מותר" – ריטב"א (חולין דף קיג.), זבחי צדק (ס"ק קע"ו), כה"ח (ס"ק רמ"ו), דברי סופרים (ס"ק רצ"ט).

ז. תולהו באויר.

1. מיקל.

א) ב"ח (ס"ק י"ג) – "תולהו באויר ... שפיר דמי".

ב) מנחת יעקב (סולת למנחה כלל י"א דין ב') – "יש להתלחלח קצת הפשתן ולתלות אותו על העגלה כדי שיטפף היטב".

ג) דברי סופרים (ס"ק רצ"ט).

2. לכתחילה מחמיר.

א) כה"ח (ס"ק רמ"ג) – "זבחי צדק ... דיש חששא כשתולה הבשר באויר יתנפץ המלח מעליו ולא תהיה מליחה מעולה וע"כ כתב דאין לעשות כן ובדיעבד אם עשה כן מותר".

3. מראי מקומות – זבחי צדק (ס"ק קע"ד, "הדבר צ"ע").

א) ע"י לעיל גבי כורכין, "יש חשש יותר דיתקנה המלח מעליו ע"י תנועת העגלה".

ה. "ומנהג כשר למלות על דף מיוחד לכך" – מהר"י טושינ, הו"ד בהג"ש שע"ד (סי' י"א ס"ק א'), רמ"א (דר"מ סוף ס"ק ל"ד, תו"ח כלל י"א דין ו'), לבוש (סעי' י"ז), דברי סופרים (ס"ק ש"ה).

כב מלח בכלי שאינו מנוקב.

חולין (דף קיא:): – "אמר רב נחמן אמר שמואל: סכין ששחט בה אסור לחתוך בה רותח, צונן; אמרי לה: בעיא הדחה, ואמרי לה: לא בעיא הדחה. אמר רב יהודה אמר שמואל: קערה שמלח בה בשר אסור לאכול בה רותח; ושמואל לטעמיה, דאמר שמואל: מליח הרי הוא כרותח, וכבוש הרי הוא כמבושל. כי אתא רבין א"ר יוחנן: מליח אינו כרותח, וכבוש אינו כמבושל; אמר אב"י: הא דרבין ליתא, דההיא פינכא דהוה בי ר' אמי דמלח ביה בשרא ותבריה, מכדי, רבי אמי תלמיד דר' יוחנן הוה, מאי טעמא תבריה, לאו משום דשמיעא ליה מיניה דר' יוחנן דאמר: מליח הרי הוא כרותח".

א. שאר כלים [ג' שיטות].

1. אסור רק בדבר רותח – רשב"א (תוה"ב הקצר בית ג' שער ג', עו.), ר"ן (חולין דף מ: ד"ה סכין), טור (סעי' ט"ז, "והכי מסתבר"), מחבר (סעי' ט"ז, סתם וי"א הלכה כסתם וכדאי' בזבחי צדק ס"ק קפ"ז), רמ"א (תו"ח כלל י"א דין ח'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' ס'), ש"ך (ס"ק ס"ו), כנה"ג (הג' טור ס"ק מ'), בית לחם יהודה (ס"ק ע"א), חו"ד (חי' ס"ק נ"ח), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ל"ב, "ובשאר כלים יקנה יפה ומותר אף בלא הדחה"), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי אות י"ח, "ואם אינו כלי חרס שרי בלא הדחה, ורק יקנחנו היטב קודם שישתמש בו"), בדה"ש (סי' צ"א ס"ק ט"ו, ציונים ס"ק ל"ז), ילקוט יוסף (סעי' קנ"ו, "אסור להשתמש באותו כלי בדבר רותח. אבל בצונן מותר להשתמש בו אחר שיקנה הכלי יפה"), מעדני השלחן (ס"ק רכ"ה).

א) נהי דהדחה לא בעי, הא קינוח בעי – יש"ש (חולין פרק ח' סי' ס'), ש"ך (ס"ק ס"ו), כנה"ג (הג' טור ס"ק מ"ג), כרתי (ס"ק מ"ו, "קנוח ודאי בעי, רק הדחה הוא מילתא יתירתא בכל הצדדין"), בית לחם יהודה (ס"ק ע"א), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ס"ו, "נהי דהדחה לא בעי, הא קינוח בעי"), חו"ד (חי' ס"ק נ"ח), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ל"ב, לשונו מובא לעיל), זבחי צדק (ס"ק קפ"ז), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי אות י"ח), דברי סופרים (ס"ק שי"ט, עמק דבר ס"ק תת"ו).

2. אסור אפי' בצונן, אא"כ עשה הדחה [שטיפה ושפשוף] – ראב"ד (תשובות ופסקים סי' ע"ז, "מלח בשר במעט מלח כגון לצלי בכלי שאינו מנוקב סגי בהדחה בין לבשר בין לכלי"), פ"ת (ס"ק נ"ה, סי' צ"א ס"ק ג'), "ויש להחמיר ולהצריכה הדחה היטב"), בתי כהונה (ח"א בית ועד סי' י"ח), שלחן גבוה (ס"ק ס"ד), כה"ח (ס"ק ר"ס, סי' צ"א ס"ק ו'), זבחי צדק (סי' צ"א ס"ק ו'), "וכן עיקר

דקנוח לא מהני"), זר השלחן (סי' צ"א ס"ק י"ד, טבעות השלחן ד"ה מותר), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' קמ"ד).

3. אסור אפ"ל בצונן, גם אם הדיח.

4. מראי מקומות – תורת יקותיאל (ס"ק ו'), פמ"ג (סי' צ"א מש"ו ס"ק א', ס"ק ג'), ערה"ש (סעי' ק"א), יד יהודה (הקצר סוף ס"ק ק"י, סי' צ"א הקצר ס"ק ח', הארוך ס"ק ח' ד"ה אך), מעדני השלחן (ס"ק רכ"ה, מיקל. סי' צ"א פאר השלחן ס"ק ל"ו, מחמיר).

ב. כלי חרס, צונן.

1. צריך הדחה – ש"ך (ס"ק ס"ו, גירסא לפנינו, "ובת"ח כלל י"ח ד"ח פסק דבכלי חרס אסור להשתמש לכתחלה **בלא הדחה** ובשאר כלים מותר וכן פסק מהרש"ל פכ"ה סי' ס' ומיהו ודאי אף בשאר כלים צריך לקנחם היטב קודם שישתמש בהם וכמבואר ברשב"א שם וכו"כ מהרש"ל שם"), כנה"ג (הג' טור ס"ק מ'), בית לחם יהודה (ס"ק ע"א), חור"ד (חי' ס"ק נ"ח, סי' צ"א בי' ס"ק ד' סוף ד"ה ודוקא), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ל"ב, "ואפילו בצונן אסור להשתמש בו בלא הדחה אם היא כלי חרס שהקערה נחשבת לרותח אף על פי שהוא קר שרתיחת המלה עדין נשאר בה ואם נשתמש בה בלא הדחה ידיח מה שנשתמש בה"), זבחי צדק (ס"ק קפ"ז, ס"ק קפ"ח), יד יהודה (הקצר ס"ק קי"א, הארוך ס"ק ע"ב), בן איש חי (שנה ב' פ' אחרי אות י"ח, "אם ישתמש בצונן, אם הוא כלי חרס ידיחנו תחלה").

א) קשה, ש"ך (סי' צ"א ס"ק ג') – מנחת יעקב (כלל י"א ס"ק ו'), פמ"ג (סי' צ"א שפ"ד ס"ק ג'), "עיינן תורת חטאת כלל י"א במנחת יעקב אות ו' השיג על הש"ך בסימן ס"ט אות ס"ו שמתיר על ידי הדחת כלי חרס לשמש בו צונן וזה אינו דהטעם כיון דאי אפשר בהגעלה גזרינן אם יתירו לו להשתמש דרך עראי יבוא לידי תקלה מה שאין כן כלי שיש תקנה בהגעלה וכן נראה הסכמות פרי חדש כאן אות ג' וראיה מפינכא דרב אמי דתברה לה ולא שימש בה דרך עראי לפעמים שמע מינה אף דלא בלע כי אם על ידי מליחה אפילו הכי אסור כדאמרן").

ב) י"ל, צריך להגיה בהש"ך – בית מאיר (על הש"ך ס"ק ס"ו, "נ"ל להגיה בש"ך במקום בלא הדחה דצ"ל אפילו בהדחה"), אמרי ברוך (על הש"ך ס"ק ס"ו), יד יהודה (הארוך סוף ס"ק ע"ב).

ג) החור"ד (סי' צ"א), ויד יהודה (סי' צ"א), לשיטתו. והחכ"א (כלל נ"ז סעי' ג') מיקל בשעת הדחק. רק נשאר סתירה בהזבחי צדק (ס"ק קפ"ז, ס"ק קפ"ח. לסי' צ"א ס"ק ז').

2. מחמיר [אפילו ע"י הדחה] – יש"ש (חולין פרק ח' סי' ס', "אסור להשתמש בה אפילו צונן"), מנחת יעקב (כלל י"א ס"ק ו'), שלחן גבוה (ס"ק ס"ד, "אם מלח בכלי חרס שאינו מנוקב ישבר"), הגורת שמואל (ס"ק מ"ט), בית מאיר (על הש"ך ס"ק ס"ו), רע"א (על הש"ך ס"ק ס"ו, "במני" כתב דאף בהדחה אסור לשמש בו צונן כיון דלית ליה תקנה בהגעלה חיישינן שישתמש בו חמים ומותר רק לנוקבו ולמלוח בו בש"ר"), אמרי ברוך (על הש"ך ס"ק ס"ו), כה"ח (ס"ק ר"ס, ס"ק רס"ה), ילקוט יוסף (סעי' קנ"ו, "בכלי חרס יש להחמיר אפילו על ידי הדחה").

3. מראי מקומות – מעדני השלחן (ס"ק רכ"ה, סי' צ"א ס"ק כ'), מטעמי השלחן ס"ק ו').

4. עי' סי' צ"א סעי' ב' – שיטות ומראי מקומות שם.

ג. מה נכלל בכלי חרס.

1. עי' סי' צ"א סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ד. קערה צוננת.

1. לח.

א) בעי ששים נגד קליפה מן הקערה – ש"ך (ס"ק ס"ד), מנח"י (כלל י"א ס"ק י'), כתתי (ס"ק מ"ה), בית לחם יהודה (ס"ק ע'), הגורת שמואל (ס"ק נ"ד), חור"ד (חי' ס"ק נ"ז), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ל"ב), זבחי צדק (ס"ק קפ"ו), "דכיון דרבים האוסרים, יש להחמיר"), בן איש חי (שנה ב' פ' אחרי אות י"ח), ערה"ש (סעי' ק'), יד יהודה (הקצר ס"ק ק"ח).

ב) מיקל – פר"ח (ס"ק נ"ד, "בכל גוונא שרי וכן עיקר").

2. יבש.

א) קליפה, אפ"ל לח קצת – פר"ח (ס"ק נ"ד), הגורת שמואל (ס"ק נ"ד), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ל"ב, "ואם הוא רוטב בעינן ששים נגד קליפת כל הקערה"), זבחי צדק (ס"ק קפ"ד), בן איש חי (שנה ב' פ' אחרי אות י"ח), ערה"ש (סעי' ק'), יד יהודה (הקצר ס"ק ק"ז), כה"ח (ס"ק רנ"ה, ס"ק רנ"ו).

ה. קערה חמה.

1. יבש, נגוב לגמרי.

א) קליפה – ש"ך (ס"ק ס"ד), פר"ח (ס"ק נ"ד), זבחי צדק (ס"ק קפ"ה), ערה"ש (סעי' ק'), יד יהודה (הקצר ס"ק ק"ז), בן איש חי (שנה ב' פ' אחרי אות י"ח), כה"ח (ס"ק רנ"ז).

2. יבש, לח קצת.

א) נטילה – פר"ח (ס"ק נ"ד), זבחי צדק (ס"ק קפ"ה), בן איש חי (שנה ב' פ' אחרי אות י"ח), ערה"ש (סעי' ק'), כה"ח (ס"ק רנ"ז).

ב) ששים כנגד קליפה של כל הקערה, וגם נטילה – ש"ך (ס"ק ס"ד), יד יהודה (הקצר ס"ק ק"ז).

3. לח גמור.

א) ס' כנגד קליפה של הקערה – ש"ך (ס"ק ס"ד), פר"ח (ס"ק נ"ד), זבחי צדק (ס"ק קפ"ו), ערה"ש (סעי' ק'), יד יהודה (הקצר ס"ק ק"ח), בן איש חי (שנה ב' פ' אחרי אות י"ח), כה"ח (ס"ק רנ"ז).

כג מליחה בכלים - להפליט מן הכלי.

א. יבש.

1. ע"י סי' ק"ה סעי' י"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ב. לח.

1. ע"י סי' ק"ה סעי' י"ב, לשיטות ומראי מקומות.

ג. כלי שבלע דם, לחזור ולמלוח בו.1. מיקל, אין מליחה לכלים - הג' שע"ד (סי' ט"ז ס"ק א'), רמ"א (סוף סעי' ט"ז), ט"ז (ס"ק ל"ט, ס"ק מ'), ש"ך (ס"ק ס"ז), פ"ח (ס"ק נ"ז), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ל"ב), מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק פ'), פוסקים.

(א) קשה, דלעיל מיקל בדבר לח רק בדיעבד.

1. דוקא דרכו להדיח שאני - ש"ך (ס"ק ס"ז), גר"א (ס"ק ס"ו), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ל"ב, כלל נ"ז סעי' י"ד, "דקיימא לן אין מליחה לכלים רצה לומר אין כח במלח להפליט מן הכלי אף על גב דיש לו כח להבליע ולאסור. ודוקא בשר שהוא דבר שדרכו להדיח קודם שיבשל אבל דבר שאין דרכו להדיח אסור להניח בו אפילו צונן שמא ישכח ולא ידיח וכן מותר למלוח דגים בכלי שמלחו בו בשר אם דרך אותן דגים להדיחן קודם בישול אבל אם אין דרך להדיחן קודם בישול אסור"), כה"ח (ס"ק רס"ב).2. "דדם אינו נבלע כל כך" - דגול מרבבה (על הש"ך ס"ק ס"ז), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' קמ"ו, "שכן הלכה לחלק בין דם לשאר איסורים").3. "בלע רק ע"י מליחה קיל טפ"י" - דגול מרבבה (תנינא, על הרמ"א סעי' ט"ז), ע"י יד יהודה (הארוך ס"ק ע"ד).4. "היינו בדיעבד אבל לכתחילה לא, כמ"ש הרמ"א בסי' ק"ה בהגה ... ומ"ש הש"ך בזה הוא דוחק" - תורת יקותיאל (סוף ס"ק ו').5. מראי מקומות - שו"ת חלק לוי (יו"ד סי' כ"ה), בדה"ש (סי' ק"ה ס"ק קע"ד).**ד. כלי חרס.**

1. ע"י סי' ק"ה סעי' י"ב, לשיטות ומראי מקומות.

ה. בלע ע"י בישול, אם יוצא ע"י מליחה.

1. ע"י סי' ק"ה סעי' י"ב, לשיטות ומראי מקומות.

ו. כלי חרס ישן: לבלוע.

1. ע"י סי' ק"ה סעי' י"ג, לשיטות ומראי מקומות.

כד כבוש בכלים.

א. כשיעור שיתנו על האש וירתיח.

1. ע"י סי' ק"ה סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב. היתר כבוש בתוך כלי של איסור.

1. ע"י סי' ק"ה סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

כה כלי מנוקב - סעיף י"ז.חולין (דף קיא:)- "אמר רב יהודה אמר שמואל: קערה שמלח בה בשר אסור לאכול בה רותח".**א. מה הציור - ראשונים.**1. אפילו בכלי מנוקב - ראב"ד, רשב"א (תוה"ב הקצר בית ג' שער ג', עו.), ר"ן (חולין דף מ: ד"ה קערה).2. רק כלי שאינו מנוקב - רא"ש (חולין פרק ח' סי' כ"ח).3. כלי מנוקב, ורק כלי חרס מחמיר - רבינו פרץ (הג' סמ"ק).4. מראי מקומות - רמב"ן (חולין דף קיא: ד"ה קערה).**ב. כלי מנוקב, ברותח - שאר כלים.**1. מיקל - מחבר (סעי' י"ז, "אבל אם הוא מנוקב, מותר לאכול בו אפילו רותח. ויש אוסרין ברותח". סתם וי"א הלכה כסתם, ע"י שלחן גבוה ס"ק ס"ו), יש"ש (חולין פרק ח' סי' ס'), ילקוט יוסף (סעי' קנ"ז).2. בדיעבד, מיקל - רמ"א (סעי' י"ז, "ויש ליהזר לכתחלה, ובדיעבד מותר"), ב"ח (סוף סעי' י"ד), ש"ך (ס"ק ע'), כנה"ג (הג' טור ס"ק מ"ג), פ"ח (ס"ק נ"ט), בית לחם יהודה (ס"ק ע"ג), שלחן גבוה (ס"ק ס"ו, "דעת רבינו ז"ל הכא לפסוק כהרא"ש ... וכלפי לייא איפכא מסתברא דיותר היה לו לרבינו לפסוק כהרשב"א והראב"ד והרמב"ו והר"ן ז"ל דרבים ונכבדים ניהו כנגד הרא"ש ז"ל"),

חגורת שמואל (ס"ק נ"ה), פמ"ג (מש"ז ס"ק מ"ג, שפ"ד ס"ק ע'), חו"ד (חי' ס"ק ס"א), חכ"א (כלל נ"ז סעי' ט"ו, "אסור לכתחלה לאכול בו רותח ובדיעבד מותר דכיון שהוא מנוקב לא בלע דדם משרק שריק"), זבחי צדק (ס"ק ק"צ), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי אות י"ט), כה"ח (ס"ק רס"ז).

3. מראי מקומות.

א) תורת יקותיאל (ס"ק ו', ס"ק ז) – "מיראי הוראה אני להקל אפילו בדיעבד נגד הנך גדולים הנ"ל, אבל לכתחילה ודאי דאסור".

ג. כלי חרס, רותח.

1. בדיעבד, מיקל – רמ"א (סעי' י"ז, תו"ח כלל י"א דין ז').

2. מחמיר – או"ה (כלל ג' דין ד'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' ס', או"ש סי' י"ג ס"ק ב'), ב"ח (סוף סעי' י"ד), ט"ז (ס"ק מ"ג), ש"ך (ס"ק ע'), כנה"ג (הג' טור ס"ק מ"ג), פרי"ח (ס"ק נ"ט), כרתי (ס"ק מ"ט), בית לחם יהודה (ס"ק ע"ג), חגורת שמואל (ס"ק נ"ה), פמ"ג (מש"ז ס"ק מ"ג, שפ"ד ס"ק ע'), חו"ד (חי' ס"ק ס"א), ערה"ש (סעי' ק"ב), זבחי צדק (ס"ק ק"צ), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי אות י"ט), כה"ח (ס"ק רס"ז).

3. הפמ"ר, מיקל – חכ"א (כלל נ"ז סעי' ט"ו, "אבל אם הוא כלי חרס שהוא נוח לבלוע אף בדיעבד אסור אם נשתמש בו רותח (סימן ס"ט ש"ך ס"ק ע' ובמקום הפסד מרובה יש להתיר בדיעבד אפילו בכלי חרס)").

4. מראי מקומות – דברי סופרים (ס"ק ש"מ).

ד. בלי מנוקב, צונן.

1. קינוח היטב, מותר לכתחילה, אפילו בכלי חרס – ש"ך (ס"ק ע'), "מיהו ודאי צונן מותר להשתמש אפילו לכתחלה בכלי חרס מנוקב לכ"ע בלא הדחה אלא בקנוח היטב", כנה"ג (הג' טור ס"ק מ"ג), פרי"ח (ס"ק נ"ט), בית לחם יהודה (ס"ק ע"ג), חו"ד (חי' ס"ק ס"א), זבחי צדק (ס"ק קצ"א), ערה"ש (סעי' ק"ב), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי אות י"ט), כה"ח (ס"ק רס"ח), דברי סופרים (ס"ק ש"מ).

2. מראי מקומות – יד יהודה (הארוך ס"ק פ"ב).

ה. "כבר נהגו העולם שלא להשתמש כלל בכלי שמולחין בו, לא רותח ולא צונן וכיוונו להלכה דמנהג ישראל תורה היא" – שלחן גבוה (ס"ק ס"ו), זבחי צדק (ס"ק קצ"ב), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי אות י"ט), "כבר נהגו העולם שלא להשתמש בכלי שמולחין בו אפילו בצונן, ומנהג ישראל תורה היא, וכנזכר בשולחן גבוה, והביאו זכור לאברהם, וכן המנהג פשוט פה עירנו בגדאד יכוננה עליון אמן", כה"ח (ס"ק רס"ט), ילקוט יוסף (סעי' קנ"ז).

כו] בשר בכלי שאינו מנוקב - סעיף י"ח.

א. כמה אסור.

1. כולו [אפי' מה שחוץ לציר, כיון שפירש ממקום למקום] – ר' פרץ (הג' סמ"ק מצוה ר"ד ס"ק ב'), "אסור אפילו מה שחוץ לציר אפילו בלא שומן", או"ה (כלל י' דין א').

א) פוסקים [בני אשכנז] – רמ"א (סעי' י"ח), משאת בנימין (סי' ל"ט), לבוש (סעי' י"ח), יש"ש (חולין פרק ח' סי' צ"ז), ב"ח (ס"ק ט"ז), כנה"ג (הג' ב"י אות רס"ז), חכ"א (כלל ל"ב סעי' י"ד), ערה"ש (סעי' צ"ג).

ב) בני ספרד – שלחן גבוה (ס"ק ס"ח, סי' ע' ס"ק ז').

2. רק מה שבתוך הציר [אפילו אם יש בה שומן] – רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ט, שו"ת כלל ב' סי' י"ז), רשב"א (תוה"ב בית ג' שער ג' עה; שו"ת ח"א סי' תס"ו), הג' אשרי (חולין פרק ח' סי' ל"ו).

א) פוסקים [בני ספרד] – מחבר (סעי' י"ח), פרי"ח (ס"ק ס"ג), מוהר"א אזולאי (הג' אות כ"ז), זבחי צדק (ס"ק ר"א, סי' ע' ס"ק ל"א, "אנחנו בני ספרד קבלנו עלינו הוראת מרן ז"ל ... ואין לשנות"), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי מות אות כ'), "לדידן דאזלינן בתר הוראת מרן ז"ל", הליכות עולם (ח"ו עמ' קפ"א), ילקוט יוסף (סעי' קנ"ט).

1) כה"ח (ס"ק רפ"א) – "והיכא דכבר נהגו להחמיר אין לשנות".

ב) הטעם שמותר או אסור.

1) משום שפירש ממקום למקום בתוך החתיכה הוי דם איברים שלא פירש ומותר – רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ח, שו"ת כלל ב' סי' י"ז).

2) משום שיוצא לחוץ – רשב"א (תוה"ב בית ג' שער ג' עה; שו"ת ח"א סי' תס"ו).

ג) ספק איזה צד בציר, מחמיר [אא"כ ברור לנו שרוב החתיכה היה מחוץ לציר, יש ביטול ברוב] – רא"ש (שו"ת כלל ב' סוף סי' י"ז, "ואפשר שר"ת ז"ל אסר כל התרנגולת מחמת שהוציאוה מן הציר ולא נודע אי זה צד היה מונח בתוך הציר, והשומע שמע

וטעה"), פרי"ח (סוף ס"ק ס"ב), בית לחם יהודה (ס"ק ע"ד), פלתי (ס"ק כ'), זבחי צדק (ס"ק קצ"ח), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי מות אות כ'), כה"ח (ס"ק רע"ז), הליכות עולם (ח"ו עמ' קפ"ב).

ב. שיעור זמן השהיה.

1. אפי' מיד – ר"ת (תוס' פסחים דף עד. ד"ה כבולעו, "אוסר ר"ת תרנגולת שנמלחה בקערה אף על פי שלא שהתה שם שיעור צלייה ולא פלטה אפילו חצי דמה ואסרה לאוכלה צלי משום דלא מפליג רבא גבי אין מונחין בשר אלא בכלי מנוקב בין שהה הרבה לשהה מעט"), רשב"א (תוה"ב בית ג' שער ג' עה;), או"ז (סי' תע"ב), הג' אשרי (חולין פרק ח' סי' ל"ו), או"ה (כלל י' דין ג'), תרה"ד (הג'

שע"ד סי' ט' ס"ק ד' ד"ה והוי, סי' י"ב ס"ק ה', הג' או"ה כלל י' דין ג'), רוקח (סי' תכ"ח, "ואפ"י לא שהה כי אם מעט נפלט מן הדם בכלי").

א) פוסקים [בני אשכנז] – רמ"א (סעי' י"ח, סי' ע' סעי' ו', דר"מ ס"ק ל"ז, תו"ח כלל י"ב דין י'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' צ"ז, ע"י או"ש סי' י"ב ס"ק ד'), לבוש (סעי' י"ח), ב"ח (ס"ק ט"ז), ש"ד (סי' צ"א ס"ק י"א), פמ"ג (סי' צ"א שפ"ד ס"ק י"א, "אלא תוך שיעור אין חילוק ואוסר אף בהפסד מרובה"), חכ"א (כלל ל"ב סעי' י"ד).

1) אג"מ (אהלי ישרון ח"א פרק ד' הע' ט"ו) – "דאף שבשו"ע כתוב דכל ששהה שם פחות משיעור זה דנאסר כדי קליפה אמנם בכלי אפילו קליפה לא בעי להוריד ודוקא באוכל החמירו משום שהאיסור נבלע בו במהירות".

2. שיעור מליחתו – ר' יהודה אלברצלוני (ברא"ש חולין פרק ח' סי' מ"ט).

3. כדי שיתננו על האור וירתיח ויתחיל להתבשל [כבוש כמבושל] – רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ט).

א) פוסקים [בני ספרד] – מחבר (סעי' י"ח), כרתי (סי' צ"א ס"ק ט'), זבחי צדק (ס"ק ר"א, סי' ע' ס"ק ל"א, ס"ק ל"ב, אמנם ע"י סי' ע"ו ס"ק י'), "אנחנו בני ספרד קבלנו עלינו הוראת מרן ז"ל ... ואין לשנות", בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי מות אות כ', "לדידן דאזלינן בתר הוראת מרן ז"ל"), הליכות עולם (ח"ו עמ' קפ"א), ילקוט יוסף (סעי' קנ"ט).

ב) מקור לשיעור זה – גר"א (ס"ק ס"ז, "דאיסורו הוא מטעם כבוש כמבושל ע"כ שיעור כדי שירתיח ואע"ג דבשאר דבר דוקא מעל"ע כמש"ל (בס"ק ט') מהא דאי תרי ליה כו' כאן כיון שהוא מליח הוי כרותח ושיעורו כדי שירתיח וכמש"ל סי' ק"ה ס"א").

ג. כמה מלח.

1. אפילו בנמלח קצת [בני אשכנז] – ע"י או"ה (כלל י' דין ז', "ראוי להחמיר ולאוסרו עתה לפי שאין אנו בקיאי").

א) פוסקים [בני אשכנז] – רמ"א (סעי' י"ח, דר"מ ס"ק ל"ז, סי' צ"א סעי' ה'), ב"ח (ס"ק ט"ז), ש"ד (ס"ק ע"א, "אנן קי"ל כמ"ש הר"ב"), בנה"ג (הג' ב"י אות רס"ז), בית לחם יהודה (ס"ק ע"ה, סי' ע' ס"ק י"ג), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ע"א), חכ"א (כלל ל"ב סעי' י"ד), יד יהודה (הקצר ס"ק קי"ח, ע"י הקצר ס"ק קכ"ה).

1) נמלח קצת, וגם חוץ לציר.

א. מחמיר – רמ"א (סעי' י"ח).

ב. מיקל [צריך ששהה שיעור מליחה, וגם אינו נאכל מחמת מלחו, כדי לאסור חוץ לציר] – דמשק אליעזר, הו"ד בכנה"ג (הג' ב"י אות רס"ז), בית לחם יהודה (ס"ק ע"ה).

2. אינו נאכל מחמת מלחו – רשב"א (תוה"ב בית ג' שער ג' עה:).

א) פוסקים [בני ספרד] – מחבר (סי' צ"א סעי' ה'), פר"ח (ס"ק ס'), זבחי צדק (ס"ק ר"א, "אנחנו בני ספרד קבלנו עלינו הוראת מרן ז"ל ... ואין לשנות"), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי מות אות כ', "לדידן דאזלינן בתר הוראת מרן ז"ל"), הליכות עולם (ח"ו עמ' קפ"א), ילקוט יוסף (סעי' קס"ב).

3. לשיטות ומראי מקומות - ע"י סי' ק"ה מליחה, גבי נאכל מחמת מלחו.

ד. ספק אם שהה שיעור מליחה ונפל לכלי שאינו מנוקב.

1. חוץ לציר, מיקל [כמו ס"ס] – משאת בנימין (סי' ל"ט), ש"ד (ס"ק ע"ה, "ואם נפלה חתיכה לציר בכלי שאינו מנוקב וספק אם נפלה לשם קודם ששהה שיעור מליחה מותר מה שחוץ לציר וכ"ש אם ברי שנפלה לשם אחר ששהה שיעור מליחה"), בנה"ג (הג' ב"י אות ר"ע), פר"ח (ס"ק ס"ד), בית לחם יהודה (ס"ק ע"ו), חגורת שמואל (ס"ק נ"ז), חוו"ד (חי' ס"ק ס"ה, לשונו מובא לקמן), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ט"ז, בינת אדם סי' ל'), כה"ח (ס"ק רפ"ה).

2. "דלכתחלה יש להדיחה ולחזור ולמלחה בכלי מנוקב" – יד יהודה (הקצר ס"ק קכ"ז).

ה. ברי לנו שנפל לשם קודם ששהה שיעור מליחה.

1. מחמיר.

א) משאת בנימין (סי' ל"ט) – "דכל החתיכה אסורה אפילו מה שחוץ לציר כדין בשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב".

ב) ש"ד (ס"ק ע"ה) – "אם ברי לנו שנפלה לשם קודם ששהה שיעור מליחה אסור אף מה שחוץ לציר דכיון דעדיין לא פלט כל דמו הוי ממש כמולח בכלי שאינו מנוקב".

ג) בנה"ג (הג' ב"י ס"ק רס"ט).

ד) פר"ח (ס"ק ס"ד) – "חתיכת בשר שנמלחה וקודם ששהה שיעור מליחה נפלה לציר בכלי שאינו מנוקב, כל החתיכה אסורה אפילו מה שחוץ לציר, דאין סברא לחלק בין נמלח מתחילה בכלי שאינו מנוקב לנמלח מתחילה בכלי מנוקב ונפל אחר כך לכלי שאינו מנוקב".

ה) חגורת שמואל (ס"ק נ"ז).

ו) באה"ט (ס"ק ס"ג) – "הש"ך".

ז) חוו"ד (חי' ס"ק ס"ה) – "אם ספק אם שהה שיעור מליחה ונפל לכלי שאינו מנוקב, מותר מה שחוץ לציר. אבל אם נפל קודם ששהה, הוי ממש כמולח בכלי שאינו מנוקב".

ח) יד יהודה (הקצר ס"ק קכ"ז) – "וח"ו לא תסמוך א"ע על מ"ש בספר חכ"א דברי הכל להתיר בנפל מעצמו לכשא"מ ...".

ט) כה"ח (ס"ק רפ"ה).

2. מיקל.

א) חכ"א (כלל ל"ב סעי' ט"ז, בינת אדם סי' ל') – "נראה לי כיון שעיקר הטעם דמה שחוץ לציר אסור משום קנס (וכדאיתא בהגהת שערי דורא הביאו מנחת יעקב כלל י"ב ס"ק ט"ז) ולכן דוקא בנמלח בכלי שאינו מנוקב דשייך למקנסיה אבל אם מלח בכלי מנוקב

ונפל ממנו לכלי שאינו מנוקב או על הקרקע אפילו תוך שיעור מליחה דבזה לא שייך למקנסיה ולכן אם לא נשתהה שם והגביהו תיכף אינו אסור רק מה שבתוך הציר וזה נאסר תיכף אבל מה שלמעלה מן הציר מותר (דלא כש"ך בס"ק ע"ה) וכל שכן בנפל אחר שיעור מליחה או בספק אם נפלה קודם שיעור מליחה דאינו אסור אלא מה שבתוך הציר (סימן ס"ט בש"ך ס"ק ע"ה)".

ו. ספק אם נמלחה בכלי מנוקב.

1. מיקל – שואל ומשיב (תנינא, ח"א סוף סי' ע"ה, "להקל"), ילקוט יוסף (סעי' קס"א).

ז. אם נתערב באחרות.

1. מיקל [בטול ברוב] – יש"ש (חולין פרק ח' סי' צ"ז), ט"ז (ס"ק מ"ד), כנה"ג (הג' ב"י אות רע"א), פר"ח (ס"ק ס"ה), בית לחם יהודה (ס"ק ע"ז), חו"ד (חי' ס"ק ס"ו), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ט"ו), "ואפילו להפוסקים דם שבישלו מן התורה שהרי רוב פוסקים מתירין מה שחוץ לציר", זבחי צדק (ס"ק ר"ד), יד יהודה (הקצר סוף ס"ק קכ"ז), ערה"ש (סעי' צ"ה, "וכתבו האחרונים בשם מהרש"ל דאע"ג דמחמירין לאסור גם מה שחוץ לציר מ"מ אם נתערב חתיכה זו באחרות בטל חד בתרי כיון דמדאורייתא בטל חד בתרי אלא מדרבנן הצריכו ששים כדאי הם הפוסקים המתירים מה שחוץ לציר לסמוך עליהם עכ"פ שיתבטל ברוב [ט"ז סקמ"ד וש"ך סקע"ו] ולכאורה משמע דזה אינו אלא כשנתערב רק חלק החתיכה שחוץ לציר דאלו בחלק שבתוך הציר ליכא מאן דשרי אבל מלשונם לא משמע כן דהיה להם לפרש והכי מוכח להדיא מדברי מהרש"ל בספרו יש"ש [סי' צד] ע"ש ובודאי כן הוא ... ולכן נ"ל ברור דהתירו אף אם כל החתיכה נתערבה דכיון דלרבינו הרמ"א בלא"ה מותר ולשיטת הרא"ש לא נאסרה כלל מה שחוץ לציר לפיכך מקילינן בתערובת זה להתיר חד בתרי וגם בדעת מהרש"ל צ"ל כן", כה"ח (ס"ק רפ"ו), ילקוט יוסף (סעי' קס"ג).
2. מראי מקומות – ש"ך (ס"ק ע"ו), "וצ"ע לדינא ואולי יש לסמוך עליו בזה כיון דבלא"ה דם שמלחו ודם שבישלו אינו אלא מדרבנן מיהו משמע שם בדבריו דאפילו נמלח כשיעור מליחה לקדרה ושהה ג"כ שיעור מליחה יש להתיר בכה"ג ע"ש", דרכ"ת (ס"ק ש"ט), מעדני השלחן (מטעמי השלחן אות כ"ט).
3. רע"א (על הש"ך ס"ק ע"ו) – "לא הבנתי הא לפי"מ דקיי"ל טעם כעיקר דאורייתא מדינא לא הוי ביטול בתרי במין בשא"מ והכא דם לגבי בשר הוי אינו מינו וצ"ע. והיה מקום להקל רק לבשל כל אחד בפ"ע דלענין חשש שמא יבשלם יחד י"ל דלא גזרו כולי האי אבל לשון רש"ל דמדאורייתא חד ברובא בטל אפילו בבישול וצ"ע".
(א) י"ל, הוי מין במינו – משמרת שלום (שפ"ד ס"ק ע"ו).
(ב) מראי מקומות – ערה"ש (סוף סעי' צ"ה), יביע אומר (ח"ח יו"ד סי' ד' אות ג', סי' ה' אות ה', סי' ו' אות ד').

ח. מעשה של הט"ז.

1. בתוך הציר מחמיר, למעלה מיקל – ט"ז (ס"ק מ"ד, "ומעשה בא בעירנו שהניח' אשה אווז שנמלח והודח על אווז שלא נמלח ומלחה האווז העליונה והיה זב ציר ממנה ונשרה קצת מן התחתונה בתוך אותו ציר בכלי שאינו מנוקב נ"ל שבכזה יש לסמוך על הרא"ש ורשב"א ולא לאסור רק מה שמונח בציר ולא הוי אווז התחתון כנמלח בכלי שאינו מנוקב דהא אין כאן מליחה כלל רק ה"ל דין כבוש בציר שנזכר ר"ס ק"ה ושם הביא רמ"א יש מקילין מה שחוץ לציר", כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ער"ב), חו"ד (חי' ס"ק ס"ז), כה"ח (ס"ק רפ"ז).
2. גם בתוך הציר מיקל – ש"ך (בקה"כ על הט"ז ס"ק מ"ד, "ותמהני עליו על מה שאסר מה שמונח בציר כיון שהאווז העליונה נמלחה והודחה ואפשר יש ט"ס בדבריו וצ"ל שנמלחה ולא הודחה או מיירי שלא נמלחה שיעור מליחה"), מנח"י (כלל י"ב ס"ק ט"ו), יד יהודה (הקצר ס"ק קכ"ח).
3. ערה"ש (סעי' צ"ו), "מעשה שהניחה אשה אווז שנמלח והודח על אווז שלא נמלחה עדיין ומלחה האווז העליונה כדרך שמולחין לאחר המליחה כדי להשהותה במלח ופסקו דאם זב ציר מהעליונה והתחתונה מונח ממנה חלק התחתון בהציר אם שהתה בהציר כדי שיתנו על האש ויתחיל להרתיח הוה ככבוש בציר ואסור חלק התחתון המונח בציר וחלק העליון מותר לכל הפוסקים דאף הרי"ף לא החמיר רק בנמלחה בכלי שאינו מנוקב והכא הרי התחתונה לא נמלחה ואין דינו יותר חמור מחתיכה שנמלחה ונפלה בציר של איסור דמותר מה שלמעלה מן הציר כמ"ש בסעיף צ"א דהכא הגם דהציר הוא היתר מ"מ כיון דהתחתונה לא נמלחה הרי נכבשה קודם המליחה וכבוש כמבושל לענין החלק המונח בתוך הציר [זהו כוונת הט"ז סקמ"ד וא"ש קושיית הנה"כ ומה שתמה הפרמ"ג על הנקה"כ נ"ל משום דלא פירש בהדיא שהיה מונח כשיעור כבישה ע"ש ודו"ק"].
4. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק ע"ז), פמ"ג (מש"ז ס"ק מ"ד).

ט. קשיא: המחבר סי' צ"א (סעי' ה') פסק שלפני שיעור מליחה מותר בהדחה, ובסי' ס"ט (סעי' י"ח, ע"י סעי' כ') וסי' ק"ה (סוף סעי' א') אוסר מיד כדי קליפה.

1. ע"י סי' צ"א סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

כז [כדי שיתננו על האור וירתיה ויתחיל להתבשל].

א. זמנו.

1. שיעור מיל.
- (א) בית לחם יהודה (הקדמה) – "והוא שיעור כמהלך שיעור מיל ... ובגמ' אי' סתם מליחה כרותח וכבוש כמבושל משמע דשוין בשיעורין".
(1) ע"י סי' ס"ט ס"ק כ"ד, שפסק ששיעור מיל הוי י"ח דקות.

2. י"ח דקות.

- א) תפארת ישראל (תרומות פרק י' משנה י' אות מ"ב, פסחים פרק ב' משנה ו' אות מ"ד) – "והוא י"ח מינוטען".
 ב) עי' מנחת שבת (סי' פ' ס"ק ל"ה) – "ולקצת דיעות הוא שיעור ח"י מינוט".
 ג) כה"ח (או"ח סי' שכ"א ס"ק כ') – "והוא שיעור ח"י מניטין ס' כלכלת שבת".
 ד) מחזה אליהו (ח"א סי' צ"ב אות א') – "התפ"י".
 ה) סידור פסח כהלכתו (ח"א פרק ו' סעי' ה', עי' הע' י"ז).

3. ט"ו דקות.

א) עי' תפארת צבי (שו"ת יו"ד סי' ו') – "דלא שייך בזה לשער בבינוני, דגם זה אינו ידוע מהו בינוני ... ודאי סגי ברבע שעה ופחות נמי כיון דעל כל פנים צריך להיות בכח האש להרתיח דכל אש שאין מתחיל להרתיח בשיעור כזה אף אם יעמוד כל היום לא ירתיח כלל".

4. ו' דקות.

- א) עי' שלמי שמחה (פסחים פרק ב' אות ז', דף מ"ה) – "לא פחות ... ששה מנוטין".
 ב) מרא דשמעתא (עטרת יהושע, אות שמ"ח).
 ג) עי' הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: האם מעיקר הדין שיעור שיתננו על האש וירתיח 18 דקות, או פחות וכמה. תשובה: כמדומני ו' דקות אבל אינני בטוח".
 5. פחות משיעור מיל.

א) יד יהודה (הקצר ס"ק ק"כ, הארוך ס"ק פ"ד) – "והשיעור היא פחות משיעור מיל".

ב) מדות ושיעורי תורה (פרק י"ט סעי' י').

1) והוא עשר דקות – פסקי תשובות (סי' תמ"ז אות ח').

6. מיד [אין אנו בקיאים].

א) וויכוח מים חיים (כלל ו' דין ט') – "אפשר היה צריך לשיעור הרא"ש ז"ל דלא יהא רותח דמליחה אלא כנותנו על האור שצריך בכדי שירתיח אבל מה שאנו נוהגים לאסור מיד זהו משום שאין אנו בקיאים בשיעור הרא"ש דלפעמים שהאש גדול וממהר להרתיח ולפעמים שאינו גדול ואינו ממהר להרתיח ולכן נהגו לאסור מיד".

7. מראי מקומות – דרכי הוראה (עליאסברג, ח"ב פרק מ"ט), משמרת שלום (מש"ז ס"ק מ"ה ד"ה סעיף י"ח, סי' ק"ה חידושי דינים אות ו', "וצ"ע"), דרכ"ת (ס"ק רצ"ו, סי' ק"ה ס"ק מ"ב), כה"ח (ס"ק ער"ו), עמודי אש (סי' י"ג אות ט"ו), פתחי הלכה (ארטסקרול עמ' ק"ל, עמ' ש"ל, מטבח הכשר עמ' ע"ז), מגילת ספר (עינים שונים יו"ד ריש סי' י"א), פסקי תשובות (סי' תמ"ז אות ח').

א) פר"ח (סי' ק"ה ס"ק ד') – "ושיעור שיתנו על האש ויתחילו להרתיח משמע דבציר שיעורי' משיעור שהיה לקדרה א"נ אידי ואידי חד שיעורא הוא".

ב) מעדני השלחן (ס"ק רל"ט) – "ונראה דבאיסור תורה יש לחשוב השיעור שירתיח עד שש רגעים, ובאיסור דרבנן או בהפסד מרובה, יש לחשוב ל"ח רגעים".

ג) אורחות הבית (פרק ז' סעי' מ"ג) – "ושיעורו כשיעור הילוך מיל כשמונה עשר דקות דיש מחמירים שהוא כשש דקות".

ב. בכלי בינוני: ששוליו לא דק ולא עבה ביותר – מחזיק ברכה (ס"ק מ"ו), שלחן גבוה (ס"ק ס"ח), זבחי צדק (ס"ק קצ"ו), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי מות אות כ"א), "שיעור השהיה כדי שיתנו מים על האש וירתיח, משערין זה בכלי בינוני, ששוליו לא עב ולא דק, וכן במים לא מרובים ולא מועטים, וכן באש לא מרובה ולא מועט. מיהו יש להסתפק בכיסוי, אם דוקא מכוסה שממהר להרתיח, או אפילו מגולה, ועיין מחזיק ברכה אות מ"ו ומ"ז, יעוין שמ"י), דרכ"ת (ס"ק רצ"ה), כה"ח (ס"ק ער"ד), ס' מדות ושיעורי תורה (פרק י"ט סוף סעי' י').

ג. אש בינוני: לא מרובה ולא מועט – מחזיק ברכה (ס"ק מ"ו), שלחן גבוה (ס"ק ס"ח), זבחי צדק (ס"ק קצ"ו), יד יהודה (הקצר ס"ק ק"כ, הארוך ס"ק פ"ד), "ויש לשער באש בינוני", בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי מות אות כ"א, לשונו מובא לעיל), דרכ"ת (ס"ק רצ"ה), כה"ח (ס"ק ער"ד), מדות ושיעורי תורה (פרק י"ט סוף סעי' י').

ד. תלוי במזג האויר.

1. בדה"ש (סי' ק"ה ס"ק י"ט) – "באמת אין ליתן בזה שיעור קבוע שהרי הוא תלוי במזג האויר של מקום הכבישה שבכל שהוא יותר קר יותר שוהה הזמן להרתיחו וכן להיפך אלא השיעור בזה תלוי בנסיבות הקיימות".

ה. דוקא אם הכלי מכוסה.

1. חושש – זבחי צדק (ס"ק קצ"ו), "ואפשר דוקא מכוסה, משום דעל הסתם כל מה שמרתיחים מכסים בכסוי", דרכ"ת (ס"ק רצ"ה), כה"ח (ס"ק ער"ה), "ואפשר דוקא מכוסה משום דעל הסתם כל מה שמרתיחים מכסים בכסוי", מדות ושיעורי תורה (פרק י"ט הע' פ').

2. מסופק – מחזיק ברכה (ס"ק מ"ז), שלחן גבוה (ס"ק ס"ח), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי מות אות כ"א, לשונו מובא לעיל), סידור פסח כהלכתו (ח"א פרק ו' הע' י"ז).

ו. אם בתוך מים.

1. רע"א (על" סעי' י"ח) – "כשיעור שיתנו מים על האש. כן הוא לשון הטור וקשה לי דבטור וש"ע (רס"י ק"ה) לא נזכר לשון זה רק סתם אם שהה כדי שיתנו על האש משמע דמשערינן תמיד על כך חתיכה ששרה בציר אם היו נותנים אותו על האור אם הרתיח ובמקור הדין בהרא"ש ג"כ לא נזכר לשון שיתנו מים וכו' רק אם נתנו וכו' וצ"ע".

2. בתוך מים.

א) יד אברהם (סי' ק"ה על מחבר סעי' א') – "לעיל בסי' ס"ט סי"ח כתבו הטור והמחבר כשיעור שיתנו מים על האש ויתחילו להרתיח,

וכן נ"ל עיקר, והוא שיעור יותר מאלו הרתיח הציר דנעשה מהר דאפי' ע"י עירוי וכלי שני ציר מבשל".

ב) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ק"כ, הארוך ס"ק פ"ד).

ג) ערה"ש (סעי' צ"ה) – "הגרע"א ... שנשאר בצ"ע מלשון המחבר בסעיף י"ח שכתב כשיעור שיתנו מים על האש ויתחילו להרתיח ובר"ס ק"ה כתב כדי שיתנו על האור דמשמע אותו דבר עצמו ע"ש ובאמת גם שם כוונתו ככאן וכדי שיתנו קאי על הדבר הנתון בתוך הציר ויעמידנו על האש במים ובאופן אחר א"א לפרש כלל ודו"ק".

ד) מדות ושיעורי תורה (פרק י"ט סוף סעי' י').

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק רצ"ד, סי' ק"ה ס"ק מ"ב).

ז. במים לא מרובים ולא מועטים – מחזיק ברכה (ס"ק מ"ו), שלחן גבוה (ס"ק ס"ח), זבחי צדק (ס"ק קצ"ו), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי מות אות כ"א, לשונו מובא לעיל), דרכ"ת (ס"ק רצ"ה), כה"ח (ס"ק ער"ד), מדות ושיעורי תורה (פרק י"ט סוף סעי' י').

כה | חליטת בשר - סעיף י"ט.

א. יתנהו במים רותחין.

1. מחמיר.

א) רמב"ם (מאכ"א פרק ו' הל' י') – "אין הבשר יוצא מידי דמו אלא אם כן מולחו יפה ויפה ומדיחו יפה יפה, כיצד עושה מדיח הבשר תחלה ואחר כך מולחו יפה ומניחו במלחו כדי הילוך מיל, ואחר כך מדיחו יפה יפה עד שיצאו המים זכים ומשליכו מיד לתוך מים רותחין אבל לא לפושרין כדי שיתלבן מיד ולא יצא דם".

ב) רא"ה (בדה"ב בית ג' שער ג' ע"א, ע"ג) – "ואין המליחה באה אלא להפליט הדם (הקרוש) [הקרוב] על פני הבשר ולא להפליט מה שבתוכו ודי לנו בזה דשוב לא יפליט דם בקדרה בעוד שהמים פושרין וכשיבאו לכלל רותחים שוב אין אנו חוששים לדם שהמים הרותחים צומתים וחולטים אותו".

2. מיקל.

א) ראב"ד (מאכ"א פרק ו' הל' י') – "לא שמענו ולא ראינו מימינו וכל האדמימות שיצא אחר מליחה ממנו אינו אלא חמר בשר והמחמיר יותר מכן עליו להביא ראיה".

ב) רשב"א (תוה"ב בית ג' שער ג' ע"ג, שו"ת ח"ג סי' רנ"א).

ג) ר"ן (חולין ריש דף מב.) – "דעת הרמב"ם ... ואין סברא זו נכונה דהא אמרינן באומצא דאסמיק בייעי ומוזריקי דחתכיה ומלחיה אפילו לקדרה שפיר דמי דאלמא המלח מוציא אפי' הדם שבתוך החוטין ואע"פ שאחר שיעור המליחה המוחל מאדים איכא למימר דקים להו דבשיעור מליחה יוצא כל מה שהוא דם גמור והשאר מיחל אדום הוא שיוצא ומותר ועוד נ"ל שלא רצו חכמים להחמיר בדבר כל כך כיון דקי"ל דדם שמלחו אינו עובר עליו".

ד) מ"מ (מאכ"א פרק ו' הל' י') – "ומ"ש רבינו ומשליכו מיד לתוך המים הרותחין נחלקו עליו ז"ל ואמרו שאחר מליחה א"צ דבר אחר. וכן כתוב בהשגות א"א זה לא שמענו וכו' וזה דעת כל האחרונים ז"ל ואיני מוצא בזה סמך ברור לדברי רבינו".

ה) ריב"ש (סי' קס"ה) – "וכן נהגו התר בכל המקומות".

ו) טור (סעי' י"ט).

3. ב' דעות – אורחות חיים (הל' איסורי מאכלות אות צ"א), כל בן (סי' ק"ג).

ב. האם טוב לחוש.

1. כן – ב"י (סוף סעי' י"ט, "ומיהו היכא דאיפשר טוב לחוש לדברי הרמב"ם ז"ל"), זבחי צדק (ס"ק ר"ה).

2. מיקל לגמרי – רמ"א (סעי' י"ט, דר"מ ס"ק ל"ח, "ומימי לא ראיתי ולא שמעתי מי שהיה חושש לזה"), ב"ת (ס"ק י"ז), הליכות עולם (ח"ו עמ' ב', "וכן עיקר"), ילקוט יוסף (סעי' קס"ה).

3. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' ל"ו, סעי' מ').

א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' ס"ט אות ד') – "מי שנאסר מטעמי רפואה לאכול בשר שנמלח, יכול לסמוך על החליטה. אך ישתמש בכלים נפרדים משאר בני המשפחה".

כז | ציר - סעיף כ'.

א. הדיחו.

1. מותר – תו"ח (כלל י"ד דין א'), ש"ך (ס"ק פ'), "וכתוב בת"ח ריש כלל י"ד דאם הדיחו קודם שנתנו לכלי שאינו מנוקב שרי לכ"ע ומשמע שם דאפילו נתמלא אה"כ ציר קאמר", כנה"ג (הג' ב"י ס"ק רפ"ח), פר"ח (ס"ק ס"ט), בית לחם יהודה (ס"ק פ'), כרתי (ס"ק נ"ד), זבחי צדק (ס"ק ר"ו), יד יהודה (הקצ"ר ס"ק קל"א).

א) אפילו הדחה אחת – ש"ך (ס"ק פ'), "נתבאר לעיל ס"ח דבדיעבד סגי אפילו בהדחה א' אחרונה ונ"ל דה"ה הכא", כנה"ג (הג' ב"י

ס"ק רפ"ט), פר"ח (ס"ק ס"ט), בית לחם יהודה (ס"ק פ'), מנחת יעקב (כלל י"ד ס"ק ג'), כרתי (ס"ק נ"ד), שלחן גבוה (ס"ק

ע"ו), חכ"א (כלל ל"ב סעי' י"ח), זבחי צדק (ס"ק ר"ו), יד יהודה (הקצר ס"ק קל"א), מעדני השלחן (ס"ק רס"ג, ס"ק רע"א, ס"ק רפ"ו).

ב. מעשה רש"י [ציר על החתיכה].

1. מיקל.

א) שו"ת רש"י (סי' קמ"א) – "ראיתי בבית ר' שהיה בביתו בשר שנמלח ויצא המינה קצת ציר והניחוהו בקערה אחת. לאחר שנמלחה לילה אחת, למחר מצאת נמצאת הקערה שלימה ממי מלח שיצא ממנה. ושאלו את פי ר' אם אסורה או מותרת. ואמר: מותרת, שאין זה אלא לחלוחית הבשר".

ב) רא"ש (חולין פרק ח' סי' ל"ח).

ג) טור (סעי' כ') – "מעשה שנמלח בשר ושהה כדי מליחה ונתנוהו אח"כ בכלי בלא הדחה ונתמלא מציר והתירו רש"י".
2. בדיעבד מיקל.

א) ריטב"א (חולין דף קיב: ד"ה ובשר) – "לכתחילה ראוי להחמיר שלא להניח הבשר המליח מלהדיחו לאחר שאנו רואין שנח לפלוט, ואפילו תוך זמן מועט, אלא אם כן הוא תלוי בענין שאי אפשר שיבלע בו דמו, ומיהו בדיעבד בהדחה סגי ליה כל שעמד בכלי מנוקב כדינו כשיעור מליחה".

1) פוסקים [בני ספרד] – מחבר (סעי' כ', סי' ע' סעי' ה'), פ"ח (ס"ק ע"ו), זבחי צדק (ס"ק ר"ח, ס"ק רי"א, ס"ק רי"ח, ס"ק ר"כ, סי' ע' ס"ק כ"ה), ילקוט יוסף (סעי' קס"ט).

2) כה"ח (ס"ק רצ"ו) – "דאפשר דגם בספרדים יש מקומות שנהגו להחמיר כדברי מור"ם ז"ל והיכא דנהוג אין לשנות".

3. מחמיר.

א) תוס' (חולין דף קיב: סוף ד"ה ודגים) – "אין להקל שכבר נהגו העם איסור".

ב) סמ"ג (לאוין קל"ז) – "אפס אין להקל בבשר שנמצא בציר שכבר נהגו העם הדבר לאיסור".

ג) רבנו יונה (ר"ן חולין דף מב. ד"ה והרב).

ד) ר' ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה, קל"ד-ד) – "כתב רש"י שאירע מעשה בביתו ... והרש"בא אסרו כי אסור להשהות בשר במלח יותר מ"ב שעות שדם שפלט חוזר ונבלע ומכל מקום די בקליפה כמו צלי דמליח כרותח דצלי וכן הסכימו רוב הפוסקים וכן מוכח מההיא דאין מניחין בשר אלא על גבי כלי מנוקב".

1) פוסקים [בני אשכנז] – עי' לקמן אם קליפה או כולו.

2) אא"כ במקום הפמ"ר – דר"מ (סי' ע' ס"ק י').
4. נתערב בתרי, [לסמוך על רש"י] בטול ברוב – יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ו), ט"ז (ס"ק מ"ח), בית לחם יהודה (ס"ק פ"א), גלין מהרש"א (על המחבר סעי' כ'), באה"ט (ס"ק ס"ז), חכ"א (כלל ל"ב סעי' י"ט), יד יהודה (הקצר ס"ק קל"ב), מעדני השלחן (ס"ק ער"ב).
5. נ"מ, א) כלי שנפל לאותו הציר. ב) אם חתך צריך להגעילו (עי' לקמן).

ג. כמה אסור - למחמירים.

1. כדי קליפה – ר' ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה, קל"ד-ד', לשונו מובא לעיל), רמ"א (סעי' כ', דר"מ ס"ק מ', סי' ע' ס"ק י', תו"ח כלל י"ד דין א'), לבוש (סעי' כ').
- א) מיד – או"ה (כלל י' דין ט"ז), ש"ך (ס"ק פ', ס"ק ל"ב, "ומשמע דהאוסרין אוסרין אותו מיד אפילו לא שהה בכלי כיון שיש ציר בכלי"), בית לחם יהודה (ס"ק פ"א), יד יהודה (הקצר ס"ק קל"ג), מעדני השלחן (ס"ק רס"ח).
2. כולו בתוך הציר, ולמעלה קליפה – או"ה (כלל י' דין ט"ז), יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ו, או"ש סי' י"ד ס"ק ב'), ט"ז (ס"ק מ"ח, "כנלע"ד למעשה"), בית לחם יהודה (ס"ק פ"א), מנחת יעקב (כלל י"ד ס"ק ב'), חו"ד (חי' ס"ק ע"א), עי' חכ"א (כלל ל"ב סעי' י"ט), "ובמקום הפסד יש להקל דאפילו מה שבתוך הציר אינו אסור אלא כדי קליפה", יד יהודה (הקצר ס"ק קל"א), ערה"ש (סעי' קי"ג, "גדולי האחרונים אוסרים לגמרי כל מה שבתוך הציר [שם וט"ז סקמ"ח ויש"ש סע"ו] וכן נראה שהרי הרשב"א אוסרו מפורש כמ"ש וגם מלשון התוס' משמע כן כמ"ש"), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' קל"ה, "להחמיר כהמהרש"ל").
- א) רק אם שהה כדי שירתיח – מנחת יעקב (כלל י"ד ס"ק ב', "פשוט"), פמ"ג (שפ"ד ס"ק פ"א, מש"ז ס"ק נ'), רע"א (על הש"ך ס"ק פ"א, "הא הרש"ל דאוסר כולה היינו בשהה כדי כבישת ציר וכ"כ להדיא במנ"י"), זבחי צדק (ס"ק ר"ז), כה"ח (ס"ק רצ"ה).
- ב) אם יש ששים, עדיין אוסר קליפה – חו"ד (בי' ס"ק ל"ג), רע"א (על הש"ך ס"ק פ"א, "הא קיי"ל לקמן (סי' ק"ה) דבעי' ס' וקליפה ומכ"ש הכא דמדינא סגי בקליפה אלא דמחמירי' במליחה בס' אבל מ"מ אין להקל שלא להצריך קליפה גם הא הרש"ל דאוסר כולה היינו בשהה כדי כבישת ציר וכ"כ להדיא במנ"י וא"כ קודם ששהה כבר נאסר כדי קליפה"), יד יהודה (הקצר ס"ק קל"א), הארוך ס"ק צ"א).
- 1) מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק נ').
3. מראי מקומות – ש"ך (ס"ק פ"א), פ"ח (ס"ק ע'), כרתי (ס"ק נ"ה).

ד. טעמים להחמיר.

1. פסק כח הדם – תוס' (חולין דף קיב: ד"ה ודגים מהלך א'), "שהדם שבמלח מתייבש בו ואין בו כח ליבלע בבשר אלא עומד במקומו".
2. שפסק כח המלח מחמת שהפליט הבשר ולא חשיב כרותח – תוס' (חולין דף קיב: ד"ה ודגים, מהלך ב').
- א) רק אם פולט דם – ט"ז, ש"ך.
- ב) אחר זמן [כמו מיל], פסק – תרה"ד, רמ"א.

3. בטל הדם בציר – ב"ח (ס"ק י"ח, ס"ק י"ט ד"ה מצאתי), ש"ך (ס"ק ע"ט, ע"י פמ"ג, "בטל הוא בציר").
 א) חולק – ט"ז (ס"ק מ"ו, "הא ודאי ליתא דלאו משום ביטול מתיר").
 4. פסק כח הדם, וגם מבטל הדם – פ"ח (ס"ק ס"ח, "והדם ... ואין לו כח ליבלע בבשר ומה שמתמח' בטל הוא בציר").

ה. להמתירים.

1. אם נכבש בתוך הציר יום שלם מעת לעת, אסור.
 א) סמ"ג (לאוין קל"ז) – "ויש נוהגין בחתיכת בשר מלוח כשרוצין ליתן אותה בקדירה והיא מלוחה יותר מדאי וצריך לשרות אותה במים, כשמדיחים אותה קודם השרייה כי השרייה מבלעת הדם שבמלח בתוך החתיכה, אפס אין שרייה מבלעת הדם שבמלח בתוך החתיכה אם אין שורין אותה יום שלם כאשר בארנו למעלה בעניין הקיבה".
 ב) באר שבע (חולין דף קטז. ד"ה בשמעתא) – "אסור לשרות בשר יבש מליח במים מיירי במים צוננין והאיסור הוא דוקא לשרותו יום שלם ... וכן הוא מבואר באר היטב בספא המצות".
 ג) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק רפ"ה).
 ד) זבחי צדק (ס"ק ר"ט).

ו. ששה המלח על החתיכה.

1. ע"י סי' צ"א סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות [בתוך סי' ק"ה].
 2. תוך שיעור מליחה, פעולתו להוציא דם - ע"י לעיל סעי' י"ח.

ז. דעת יש מי שאוסר במחבר.

1. שאחר זמן מליחה, עדיין פולט דם [רמב"ם] – ש"ך (ס"ק פ"ה, "דדעת היש מי שאוסר הוא דס"ל דציר היוצא מבשר מליח לאחר שיעור מליחתו רותח הוא וחשיב דם ולא מוהל ונבלע בבשר"), כרתי (ס"ק נ"ח), חו"ד (בי' ס"ק ל"ב), מעדני השלחן (ס"ק רס"ח), דברי סופרים (ס"ק שפ"א).
 2. לא פסק כח רותח ודם – אמרי ברוך (הג' על חו"ד בי' ס"ק ל"ב), ערה"ש (סעי' ק"י, "וצ"ע על הש"ך בסקפ"ה שכתב דהיש מי שאוסר סובר דציר לאחר שיעור מליחה הוא רותח וחשיב דם ולא מוהל וכו' עכ"ל והוא תמוה דאמת דס"ל דהוא רותח אבל לא מפני שחשוב דם אלא האיסור מפני הדם שבמלח וכן מ"ש בסק"פ וז"ל דס"ל דציר זה וכו' ורותח הוא ונבלע בבשר עכ"ל וקשה דלא מטעם בליעת הציר בבשר אלא מטעם בליעת הדם שבמלח וכ"כ הפמ"ג בסקפ"ה וז"ל ומ"מ לדידן שאף דקיי"ל לאחר שיעור מליחה אם נתמלא מציר אסור אין הטעם משום דמוהל היוצא דם הוא אלא משום דהדם והמלח שעליו נותנים טעם בבשר להבליע עכ"ל ודו"ק").

ח. ציר על כלים. [רמ"א, "והכלי שנפל בו אותו הציר, אסור"].

1. למחבר, מיקל – זבחי צדק (ס"ק רי"א), כה"ח (ס"ק ש'), מעדני השלחן (ס"ק רע"ו).
 2. איזה כלי אסור.
 א) א"א לקלפו – ש"ך (ס"ק פ"ב, "מיירי בענין דא"א לקלפו כגון שנפל בו הרבה ציר"), פ"ח (ס"ק ע"א), בית לחם יהודה (ס"ק פ"ב), חו"ד (חי' ס"ק ע"ב), באה"ט (ס"ק ס"ח), גליון מהרש"א (על הרמ"א סעי' כ'), מעדני השלחן (ס"ק רע"ו).
 ב) כלי חרס.
 1) קליפה – מנחת יעקב (כלל י"ג ס"ק ג'), יד יהודה (סי' ס"ט הקצר ס"ק ק"ט, הארוך ס"ק ע"א), בדה"ש (סי' צ"א ס"ק פ"א).
 2) כולו – פמ"ג (שפ"ד ס"ק פ"ב ד"ה מעשה), גליון מהרש"א (על הש"ך ס"ק פ"ב).
 3) מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ל"ח, "ומפרש דברי הש"ך במ"ש או שהוא כ"ח ר"ל דא"א לקלפה"), מעדני השלחן (סי' ס"ט פאר השלחן ס"ק תתרפ"א).
 3. הכלי אסור מיד – חכ"א (כלל ל"ב סעי' י"ט).

ט. כלי בן יומו.

1. מחמיר – לבוש (סעי' כ'), ט"ז (ס"ק ג', "ה"ה אם אין בו לכלוך והכלי חולבת הוא בן יומו דאסור כ"כ ב"י").
 2. מיקל [דאין מליחה לכלים] – תו"ח (כלל י"ד דין ה'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' פ"ג), ש"ך (ס"ק פ"ג, נקה"כ על הט"ז ס"ק ג'), פ"ח (ס"ק ע"ב), בית לחם יהודה (ס"ק פ"ג), מנחת יעקב (כלל י"ד ס"ק י"ג), כרתי (ס"ק נ"ו), חגורת שמואל (ס"ק ס"ג), פמ"ג (שפ"ד ס"ק פ"ג, מש"ז ס"ק ג'), באה"ט (ס"ק ס"ט), חו"ד (חי' ס"ק ע"ג), גר"א (ס"ק ע"ט, "דאין מליחה לכלים"), חכ"א (כלל ל"ב סעי' י"ט), זבחי צדק (ס"ק רי"ב), יד יהודה (הקצר ס"ק קל"ו, הארוך ס"ק צ"ד), ערה"ש (סעי' קט"ו).
 3. מראי מקומות – מעדני השלחן (ס"ק רע"ח).

י. לכלוך אסור.

1. אפ"ל לדעת רש"י – ב"י, תו"ח (כלל י"ד דין ה'), פ"ח (ס"ק ע"ג), גר"א (ס"ק פ'), "אף לדעת רש"י דהוא מוהל בעלמא מ"מ חשוב כרותח", זבחי צדק (ס"ק רי"ג).
 א) תלוי, פסק כח המלח, הוי כמו צונן. פסק כח הדם, עדיין חם. הפמ"ר ולמצוה, סומך שפסק כח המלח, והוי צונן.
 2. שלא לדעת רש"י – ערה"ש (סעי' קט"ו), "וזה שכתב דאם הכלי חולבת ויש בו לכלוך חלב אסור הבשר זהו ג"כ לפי שיטת החולקים על רש"י".

3. אסור כולו – ש"ך (ס"ק פ"ג), באה"ט (ס"ק ס"ט), חו"ד (חי' ס"ק ע"ג).

יא. ציר שנפל על גבינה.

1. מחמיר כמו לכלוך – חכ"א (כלל ל"ב סעי' י"ט, "נפל אותו ציר על גבינה וכיוצא בו דבר מאכל אוסר עד ששים אפילו צונן דציר דין לחלוותית בשר מלוח יש לה להתבלע מיד בלתי שיעור כבישה כרותח דצלי (איסור והיתר כלל י' דין ח'").

יב. הפסד מרובה.

1. אפילו אם יש לכלוך – ש"ך (ס"ק פ"ד, "אפילו לענין לכלוך דחלב אמרינן דהציר לא מחשב רותח"), פ"ח (ס"ק ע"ד), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ש"א), כרתי (ס"ק נ"ז), בית לחם יהודה (ס"ק פ"ד), חכ"א (כלל ל"ב סעי' י"ח, "דאף על גב דהבשר עדין מלוכלך מבחוץ מדם ומלח שעליו והציר מתערב עמהם מכל מקום בטל הוא בציר הזה היוצא עכשיו. ויש אומרים..."), זבחי צדק (ס"ק רט"ו).

יג. סכין.

1. מיקל לכתחלה.

א) רמ"א (סעי' כ') – "ויש מתירין לחתוך בסכין לאחר ששהה שיעור מליחה, דאין מליחה לכלים, וכן עיקר דמותר".

ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' קמ"ט) – "שהלכה כהרמ"א שמותר לכתחילה".

2. מחמיר לכתחלה.

א) חכ"א (כלל מ"ז סעי' ו') – "בשר שמלחו להוציא דמו בין שהוא עדיין תוך שיעור מליחה או כבר שהה שיעור וחתך ממנו בסכין אם לא נתייבש עדיין הציר עליו סגי בהדחה ואם כבר נתייבש הציר צריך נעיצה וכן נוהגין לכתחלה שלא לחתוך בסכין צלי שצולין בלא מליחה על השפוד כל זמן שלא נצלה כל צרכו מפני דם שנבלע בסכין והמחמיר בין במליחה ובין בצלי להגעיל תבוא עליו ברכה ובדיעבד מותר".

יד. בשר.

1. לחזור ולמלחו.

א) רמ"א (סעי' כ') – "ואם רוצה להדיחו שם היטב ולחזור ולמלחו שם, מותר".

ב) ש"ך (ס"ק כ"ד).

ג) יד יהודה (הקצר ס"ק ק"מ, הארוך ס"ק צ"ו).

2. מחמיר.

א) רע"א (על סעי' כ') – "קשה לי הא החתיכה כולה רותח מחמת המלח וא"כ כשיצא הדם בעין ממקום החתך תיכף נבלע בתוכו כמו דם אחר שנפל על החתיכה תוך שיעור מליחה דנאסר מיד כדאיתא (בס"י ע' ס"ו) וא"כ מה מהני שמדיחו אח"כ וצ"ע. אח"ז בא לידי ס' חדש נקרא בשמו חוות דעת וראיתי שעמד בזה (בריש הסימון)".

ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' קנ"ב) – "שהלכה כרע"א".

טו. מחבר (סעי' כ'), "ולפי דבריו, אף על פי ששהה הבשר במלח כשיעור, אסור לאכול ממנו עד שידיחנו יפה יפה".

1. צריך תכף להדיחו קודם שיניחנו בכשא"מ – ט"ז (ס"ק נ"ב), "צריך תכף להדיחו קודם שיניחנו בכשא"מ", פ"ח (ס"ק ע"ה), כרתי (ס"ק נ"ח), גר"א (ס"ק פ"ב).

2. ש"ך (ס"ק פ"ה), "ונראה דכוונת המחבר לומר דכיון דדעת היש מי שאוסר הוא דס"ל דציר היוצא מבשר מליח לאחר שיעור מליחתו רותח הוא וחשיב דם ולא מוהל ונבלע בבשר א"כ אסור לאכול ממנו עד שידיחנו יפה יפה מיד קודם פליטת כל צירו".

3. ש"ך (ס"ק פ"ה), "כשחתכו מכל צדדים מותר לאכלו בלא הדחה אבל לסברא זו דהציר קודם ההדחה חשיב דם אם כן לעולם צריך הדחה להסתים נקבי הפליטה", כרתי (ס"ק נ"ח).

4. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' קט"ז).

טז. אם חתך צריך להגעילו.

1. האם תלוי במחלוקת רש"י ושרי.

א) כן [מעשה דרש"י חולק על רבינו יונה] – ב"י (ס"ק כ"ב) ד"ה ומ"ש, ט"ז (ס"ק מ"ו), ש"ך (ס"ק פ"ו), פ"ח (ס"ק ע"ו), כרתי (ס"ק נ"ט), פמ"ג (שפ"ד ס"ק פ"ו), זבחי צדק (ס"ק רי"ח), הליכות עולם (ח"ו עמ' קפ"ב), מעדני השלחן (ס"ק רפ"ח).

1) לשיטתו, מיקל – פ"ח (ס"ק ע"ו), זבחי צדק (ס"ק רי"ח), הליכות עולם (ח"ו עמ' קפ"ב), ילקוט יוסף (סעי' ק"ע).

ב) לא – ב"ח (ס"ק י"ט ד"ה מצאתי, "דמעשה רש"י לא שרי אלא מפני שמיחוי האיסור של דם ומלח מתבטל במוהל של היתר ואם כן בחותך בסכין דאין כאן ביטול איסור אף רש"י מודה שהסכין בלע קצת דם בשעת חיתוך").

יז. "עיקר מותר, אבל הסכין צריך הדחה".

1. אפשר סכין שאני, שנראה לעינים – ש"ך (ס"ק פ"ט), "ואפשר לומר דדוקא גבי כלי חיישינן דילמא משתלי להדיח מה שאין כן בסכין דהאיסור שע"ג נראה לעין ואם ירצה להשתמש בו יראה לעינים הדם שע"ג וידיחו", פ"ח (ס"ק ע"ט), כרתי (ס"ק ס"ב), יד יהודה

(הקצר ס"ק קל"ט, הארוך ס"ק צ"ה, "וכן עיקר"), ערה"ש (סעי' קי"ז).

2. רק חומרא – ש"ך (ס"ק פ"ט, "א"נ שאני הכא כיון דמדינא ליכא איסורא לאחר ששהה שיעור מליחה לרוב הפוסקים"), ברתי (ס"ק ס"ב), ערה"ש (סעי' קי"ז).
 א) "שלא בדקדוק דלכ"ע הסכין צריך הדחה מפני הדם שע"פ הבשר" – פר"ח (ס"ק ע"ט), פמ"ג (שפ"ד ס"ק פ"ט), יד יהודה (הארוך ס"ק צ"ה).

ל] צלי - סעיף כ"א.

א. שיעור.

1. עי' סי' ע"ו, לשיטות ומראי מקומות.

"התורה נקראת לחם, דכתיב לכו לחמו בלחמי ... נקראת לחם שהוא אותיות מלח, המורה על הקיום דלא סריח ועושה קיום לבשר שנמלח בו, כן התורה קיימת לעד ולא תשתנה, והיא עושה קיום להעוסק בה: גם עוד כמו שהמלח יש לו כח להפליט הדם מן הבשר, כן התורה מפלטת הזוהמא והסיגים מן האדם העוסק בה".
בן איש חי (שנה ב', הקדמה לפרשת אחרי מות).

מליחת הרבה בשר ביחד

סימן ע'

ט] חתיכה שנפלה לציר: הלכה.	ה] תתאה גבר - <u>סעיף ד'</u> .	א] שמלחו עם כשר - <u>סעיף א'</u> .
י] נפל לציר - הכללים.	ו] שהה במלחו - <u>סעיף ה'</u> .	ב] סכנה.
יא] ספק.	ז] בולע דם חבירו - <u>סעיף ו'</u> .	ג] תפל עם מליח - <u>סעיף ב'</u> .
	ח] חתיכה אצל חתיכה.	ד] מלחו בשר שחוטא עם טריפה - <u>סעיף ג'</u> .

א] מולחין בשר עם בשר - סעיף א'

חולין (דף קיב:)- "אמר רב נחמן: דגים ועופות שמלחן זה עם זה אסורין ... לעולם בכלי מנוקב, ודגים משום דרפו קרמייהו קדמי ופלטי, ועופות קמיטי, בתר דניחי דגים פליטי עופות, והדר בלעי מיניה".

א. בשר עם בשר, מותר.

1. אפ"ל לכתחילה - ע"ל לקמן סעי' ו'.

ב. טעמים.

1. דם מישרק שריק - ר"ת (ר"ן דף מב. ד"ה דגים, וכדאי' בפמ"ג).

2. כבולעו כך פולטו.

א) כל זמן שפולטת דם [ציר] פולטת ג"כ דם חבירו - י"מ (תוס' חולין דף קיב: ד"ה ודגים), רשב"א (תוה"ב הקצר ע"ג-א', "וזה נכון").

ב) דלא נסתמו רגע א' נקבי הפליטה - ר' יוסף מאורלינ"ש (תוס' חולין דף קיב: ד"ה ודגים).

ג) יכול לפלוט דם חבירו [אפ"ל בלי דם וציר ידידה], אבל צריך מליחה שנית - מקצת רבותיו של הרשב"א (תוה"ב שער ג' בית ג' א').

3. כל זמן שטרוד לפלוט ציר לא בלעה כלל מעליונה - רשב"א (תוה"ב בית ג' שער ג', ע"ג-ב'), ר"ן (חולין סוף דף מא:), טור (סעי' א'), מחבר (סעי' א'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ד, "וטעם זה עיקר").

ג. דגים עם עופות.

1. שניהם אסורים - ר' יואל (ראבי"ה סי' אלף צ"ב), רשב"ם (רא"ש חולין פרק ח' סי' ל"ו), טור (סעי' א').

א) פוסקים - ב"ח (סוף ס"ק ב', "והכי נקטינן דשניהם אסורים עד ששים").

2. רק הדגים אסורים - רש"י (חולין דף קיב: ד"ה אסורין), רמב"ם (מאכ"א פרק ו' הל' ט"ז), ראב"ד (סי' צ"ג), רשב"א (חולין דף קיב: ד"ה אמר),

קיב: ד"ה דגים, תוה"ב בית ג' שער ג' עה.), רא"ה (חולין דף קיב: בדה"ב בית ג' שער ג' עה.), ריטב"א (חולין דף קיב: ד"ה אמר),

ראבי"ה (סי' אלף צ'), ראב"ן (סי' רע"ה), ספר התרומה (סי' ס"ה, סי' ס"ח), רוקח (סי' ת"י), ר"ן (חולין דף מב. ד"ה והרב), סמ"ג

(לאוין קל"ז), סמ"ק (סי' ר"ה), מ"מ (מאכ"א פרק ו' הל' ט"ז), אורחות חיים (סי' צ"ח), כל בו (סי' ק"ג).

א) פוסקים - מחבר (סעי' א'), רמ"א (סעי' א'), דר"מ (ס"ק ג'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ג), לבוש (סעי' א'), ש"ך (ס"ק ד'), פ"ח

(ס"ק ה'), על הדף סעי' א'), כרתי (ס"ק ג'), ערוך השלחן (ס"ק ג'), שלחן גבוה (ס"ק ו'), מקדש מעט (ס"ק ו'), ערה"ש (סעי' י"ג),

פוסקים.

3. מראי מקומות - או"ן (סי' תע"ב, סי' תשע"ז), דרכ"ת (ס"ק ח').

ד. כמה נאסר הדג.

1. קליפה [בני ספרד] - מחבר (סעי' א'), פ"ח (ס"ק י"א), זבחי צדק (ס"ק ט', ס"ק י"ג, ס"ק כ"ג), בה"ח (ס"ק י"א, ס"ק כ'), ילקוט

יוסף (סעי' ד').

2. כולו [אין אנו בקיאים] - רמ"א (סעי' א'), לבוש (סעי' ב'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ג), ב"ח (סוף ס"ק ב'), שלחן גבוה (ס"ק ז'),

חגורת שמואל (ס"ק ב').

א) מה הדין בהפסד מרובה.

1) צ"ע - דגול מרובה (סי' ק"ה על הש"ך ס"ק ל"ח), בינת אדם (כלל ל"א, "צריך עיון טובא שהרי הרמ"א כתב בסימן ק"ה

דבהפסד מרובה יש לסמוך אפילו לדין בכחוש דאינו אוסר רק כדי קליפה ודם הוי כחוש כמו שכתב הש"ך כמה פעמים ואם כן

צריך עיון למה נאסר הכל בהפסד מרובה ולא נסמוך על דעה זו ובשלמא מה שבתוך הציר דהוי כבוש כמבוסל דבזה לכולי

עלמא אסור כולו אם נשתאה כשיעור שיתנו על האש וירתיה דאז מדינא אסור כולו אפילו למאן דסבירא ליה דמליחה אינו אוסר

רק כדי קליפה ולדין אסור כולו מיד מטעם מלוח כרותח ואפילו לאסור כולו ואמנם לפי הכרעת רמ"א בסימן ק"ה אם לא

נשתאה כשיעור בציר ומכל שכן בנגיעת מליחה צריך עיון בהפסד מרובה מה נשתנה דם מכל איסורין ומדלא ביאר רמ"א זה

בסימן ע' אין ראיה דסמך עצמו על הכלל שכתב בסימן ק"ה וצריך עיון").

2) מחמיר - גליון מהרש"א (על הרמ"א סעי' א', "כיון דבלול עם ציר ושומן גם בהפסד מרובה").

ה. רמ"א - "חתיכה שמלח אותה ב' פעמים מותרת".

1. רק בדיעבד – ש"ך (ס"ק ב'), פ"ר"ח (ס"ק א'), לחם הפנים (ס"ק א'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), כרתי (ס"ק א'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב'), שלחן גבוה (ס"ק ד'), חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"א), יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ג'), זבחי צדק (ס"ק ב'), דרכ"ת (ס"ק ה'), כה"ח (ס"ק ג'), מעדני השלחן (ס"ק י"ד), ילקוט יוסף (סעי' כ"ב).
2. בתוך שיעור מליחה, אין חשש [אם רואה מקומות בבשר שלא מלח כראוי, לכתחלה יוסיף שם מלח] – מקדש מעט (ס"ק ד'), "בתוך שיעור מליחה, להוסיף למלוח, נראה דאין חשש", כה"ח (ס"ק ג'), מעדני השלחן (ס"ק י"ד), ילקוט יוסף (סעי' כ"ב).
3. מלח פעם שנית אחר זמן פליטת צירו [אחר מעת לעת].
א) מחמיר – ט"ז (ס"ק ב'), פ"ר"ח (ס"ק ב'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), חו"ד (חי' ס"ק א', בי' ס"ק ב'), ערה"ש (סעי' כ"ג).
ב) מיקל – מנחת יעקב (כלל ט"ו ס"ק מ"ד), כנפי יונה (ד"ה כתב הט"ז), ע"י פמ"ג (מש"ז ס"ק ב', שפ"ד ס"ק ג'), "דהמיקל כתירוץ א' לא הפסיד", ע"י מקדש מעט (ס"ק ד'), זבחי צדק (ס"ק ג'), יד אברהם (על רמ"א סעי' א'), יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ד'), הארוך (ס"ק ב'), משמרת שלום (מש"ז ס"ק ב' בא"ד ג'), כה"ח (ס"ק ד'), מעדני השלחן (ס"ק י"ד), "והמיקל לא הפסיד", ילקוט יוסף (סעי' כ"ב).
- ג) מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ו'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' ק"כ, "שצ"ע לדינא").

ו. דגים שצלה עם עופות.

1. מיקל [כבולעו כך פולטו] – ריטב"א (חולין דף קיב); "ודגים שצלאן עם העופות מותרין, דכל שהוא על ידי האור כבולעו כך פולטו".
2. מחמיר – חי' הר"ן (חולין סוף דף קיב); "איכא למימר משום דרפו קרמייהו דמא מסרך סריך בהו כחלב בבשר דאמרינן לעיל דסרוכי מסריך ולא אמרי' כבולעו כך פולטו אפילו על ידי האור", יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ט"ז, הארוך ס"ק ו').
3. מראי מקומות – ערך השולחן (ס"ק ב'), זבחי צדק (ס"ק ז'), כה"ח (ס"ק ט').
4. לענין סכנה - ע"י סי' קט"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ז. בישלם עם קשקשיהן [לפי הרמ"א].

1. ששים כנגד הקשקשיהן – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ה' ד"ה ודע), חו"ד (חי' ס"ק ג'), זבחי צדק (ס"ק ח'), כה"ח (ס"ק י').
2. מיקל – מנחת יעקב (כלל כ' ס"ק כ"ד), "דאף הקשקשי' עצמן מותרין ע"י הדחה ומותר אח"כ לבשל הדגים עם הקשקשים", ע"י מקדש מעט (ס"ק ז').
3. מראי מקומות – פלתי (ס"ק א'), דרכ"ת (ס"ק י"ג).

ב) סכנה.

א. ע"י סי' קט"ז [ערך סכנה: סכנה עם דגים], לשיטות ומראי מקומות.

ג) תפל עם מליח - סעיף ב'.

א. מלח דגים על עופות.

1. בעי קליפה [דמה שחוץ לציר קליפה בעי] – יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ג), ש"ך (ס"ק ד', ס"ק י'), כנה"ג (הג' טור ס"ק י"א), פ"ר"ח (ס"ק ד', ס"ק י"א), לחם הפנים (ס"ק ב'), בית לחם יהודה (ס"ק ו'), חגורת שמואל (ס"ק ו'), חו"ד (חי' ס"ק ב', ס"ק ה'), חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"ט), ערה"ש (סעי' ט"ו, סעי' כ').
2. מסופק [לא בעי קליפה, דהוי ב' חתיכות] – מנחת יעקב (כלל כ' ס"ק כ"ב), "ואפשר דסוברים דוקא בחתיכה אחת אמרינן דמפעפע עכ"פ כדי קליפה וגם משום שאי אפשר לצמצם בחתיכה אחת ... וצ"ע לדינא".
3. בשעת הדחק – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ד'), ע"י ראש יוסף חולין דף קיב; "ואם נתבשל בלא קליפה יש להקל לצורך ערב שבת וכדומה אף שאין ס"י, זבחי צדק (ס"ק ו').
4. מיקל – יד יהודה (הקצ"ר ס"ק י"ג, הארוך ס"ק ז').
5. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק מ"ה), מקדש מעט (ס"ק י"ב), דרכ"ת (ס"ק י"ח), כה"ח (ס"ק ז', ס"ק י"ט), ילקוט יוסף (סעי' ז').

ב. כל זמן שעדיין לא פלט.

1. מיקל – רמ"א (סעי' ב'), דר"מ ס"ק ז', תו"ח כלל כ' סעי' י"ד), לבוש (סעי' ב'), ב"ח (ס"ק ג'), כרתי (ס"ק ה'), פלתי ס"ק ב', "דאין להחמיר".
2. מחמיר – אור"ה (כלל ה' דין ב'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ג), ט"ז (ס"ק ח'), דרישה (ס"ק ג'), פרישה (ס"ק ד'), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק כ"ח), פ"ר"ח (ס"ק ז', ס"ק י"ד), מנחת יעקב (כלל כ' ס"ק כ"ו), בית לחם יהודה (ס"ק י"ב), כנפי יונה (ד"ה על), חגורת שמואל (ס"ק ח'), ערך השלחן (ס"ק ה'), חו"ד (חי' ס"ק ג'), ערה"ש (סעי' ט"ז), מקדש מעט (ס"ק ח', ס"ק ט"ז), זבחי צדק (ס"ק י"א), ס"ק י"ז), כה"ח (ס"ק ט"ו, ס"ק כ"ד).
- א) רק כדי קליפה – יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ט"ז, הארוך ס"ק ו'), "לאסור כדי קליפה ולא יותר וימלחם תחלה ואח"כ יסיר מהם כדי קליפה".
3. הפסד מרובה.
א) ש"ך (הארוך ד"ה ולענין הלכה, ע"י ס"ק ו', ס"ק י"ד) – "במקום הפסד מרובה שאז יש לסמוך אהני רבוותא".
ב) מעדני השלחן (ס"ק נ"ג).

ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' קי"ח) – "שהלכה כהט"ז, אבל בהפס"מ יש לסמוך על הרמ"א".
4. הפסד.

א) חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"ט) – "ואפילו לא נמלחו הדגים כלל רק שנגעו בבשר לא אמרינן אידי דיפלוט דם דידהו יפלוט דם שבלע כיון דרפו קרמייהו בלעי טובא ונסרך בהם ביותר (ש"ך ס"ק ו') ומכל מקום במקום הפסד יש להתיר בזה על ידי שיחזור וימלחנו (כדעת רמ"א. ועיין ש"ך ס"ק י"ד וט"ז ס"ק ח')."

5. מראי מקומות – דברי תמודות (חולין פרק ח' סי' ל"ז ס"ק ק"צ), תפארת למשה (ד"ה בש"ע ס"ב, "ולדינא צ"ע"), משמרת שלום (שפ"ד ס"ק ו' בא"ד ז'), דרכ"ת (ס"ק כ"ב), ילקוט יוסף (סעי' ט').

ד] מלחו בשר שחוטה עם טריפה - סעיף ג'.

חולין (דף קיב:): – "רב מרי בר רחל אימלח ליה בשר שחוטה בהדי בשר טרפה, אתא לקמיה דרבא, אמר ליה: (ויקרא י"א) הטמאים לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן".

א. היתר מלוח ואיסור תפל שנגעו זה בזה [סימן ע' סעיף ג', סימן צ"א סעיף ה', סי' ק"ה סעי' י'].

1. מיקל – רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ב), ס' התרומה (סי' ס"ג), טור (סי' ק"ה סעי' י', סי' צ"א סעי' ה'), צדה לדרך (מאמר ב' כלל ב' פרק י"א), מחבר (סי' ק"ה סעי' י', סי' צ"א סעי' ה', ב' שיטות בס"י ע' סעי' ג'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' פ'), לבוש (סי' ע' סעי' ג'), ש"ך (ס"ק י"ט, ס"ק כ', כדאי' במנח"י כלל כ"א ס"ק י"א ומשמרת שלום), פרי"ח (סי' ע' ס"ק י"ט), עי' בית לחם יהודה (סי' ע' ס"ק י"ז), חק יעקב (סי' תמ"ז ס"ק ו'), עי' פמ"ג (סי' ק"ה שפ"ד ס"ק ל"ט, עי' סי' ע' מש"ז ס"ק י', "ומכל מקום העיקר כסברא ראשונה"), גליון מהרש"א (סי' ק"ה על רמ"א סעי' י'), יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ה), זבחי צדק (סי' ע' ס"ק כ"ב), כה"ח (סי' ע' ס"ק ל"א, ס"ק ל"ה, סי' ק"ה ס"ק קכ"ב, ס"ק קכ"ג), ילקוט יוסף (סעי' ט"ז).

2. מחמיר – ר"ן (חולין דף מב. ד"ה דג, משא"כ הציר).

3. הפסד מיקל – רמ"א (סי' ק"ה סעי' י', עי' תו"ח כלל כ"א דין ד'), ערה"ש (סי' ק"ה סעי' ס"ו, "ויש להקל במקום הפסד דהעיקר כדעיה ראשונה"), בדה"ש (סי' צ"א ציונים ס"ק קפ"ה).

א) פי', הפמ"ר – ש"ך (סי' ע' ס"ק כ', סי' ק"ה שפ"ד ס"ק ל"ט), פמ"ג (סי' ע' שפ"ד ס"ק י"ט), גליון מהרש"א (סי' ק"ה על רמ"א סעי' י'), כה"ח (סי' ע' ס"ק ל"ה).

ב) פי', אף הפסד קצת – כנה"ג (סי' צ"א הג' ב"י אות ט"ז), הו"ד ברע"א (סי' ע' על הש"ך ס"ק כ', "שלא במקום הפ"מ. ובכנה"ג (סי' צ"א) בב"י אות ט"ז השיג דשם בס"י ק"ה לא נזכר תיבת מרובה. ודעת הרמ"א להקל אף בהפסד קצת").

1) צ"ב, למה לא פירש רק הפסד [לא הפסד מרובה, וגם לא הפסד מועט].

ג) מראי מקומות – משמרת שלום (סי' ע' שפ"ד ס"ק י"ט), בדה"ש (סי' צ"א ס"ק ס"א).

4. חכ"א (כלל מ"ג סעי' ה') – "במקום שאין הפסד מרובה יש להחמיר ... ונראה לי דעל כל פנים בזה במקום הפסד קצת סגי בקליפה כיון דרוב הפוסקים מתירים לגמרי".

5. מראי מקומות – מקדש מעט (סי' ע' ס"ק כ"ג), דרכ"ת (סי' ע' ס"ק כ"ז), כה"ח (סי' ע' ס"ק ל"ה), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קל"ו).

ה] תתאה גבר - סעיף ד'.

א. תתאה גבר [סי' ע' סעי' ד', סי' צ"א סעי' ה', סי' ק"ה סעי' י"א].

1. עי' סי' ק"ה סעי' י"א, לשיטות ומראי מקומות.

ו] שהה במלחו - סעיף ה'.

א. זמן פליטת ציר.

1. י"ב שעות – ר' יונה, הו"ד ברשב"א (תוה"ב בית ג' שער ג' ע"ד-א', הקצר ע"ב-ב'), חינוך (מצוה קמ"ח), ר"ן (חולין דף מב. ד"ה והרב), מ"מ (מאכ"א פרק ו' הל' ט"ז), טור (סעי' ה'), ר' ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה, קל"ד-ד').

א) פוסקים – מחבר (סעי' ה').

2. מעת לעת [יום או יומיים] – שע"ד (סי' ז', "אבל אם הבשר הראשון נמלח רק לפני יום אחד, הגאונים מתירים אפילו לכתחלה למלוח עליו בשר אחר"), ס' התרומה (סי' ס"ח), הג' שע"ד (סי' ז' ס"ק י"ד, "אבל אם הבשר הראשון נמלח רק לפני יום אחד כו' ובסה"ת סי' ס"ח כ' בשם ר"י רבו, שהחתיכה פתוחה לפלוט ציר יום או יומים, אבל אחר יום או יומים אסור, הכי נהוג ... כי כן כתבו רוב הגאונים, ואפילו בדיעבד יש לאסור, דהא עינינו רואות שמתייבשות החתיכות שנמלחו לפני זמן מרובה, וא"ת משרק שריק, כיון דאיכא גומות לא שריק, כי כן כ' התוס' קי"ב ע"ב").

א) יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ד, או"ש סי' ו' ס"ק ז'), מנחת יעקב (כלל ו' ס"ק ט') – "היה נראה לפרש, הא דקאמר [יום או יומים], היינו פירושו לכתחילה יום אחד, ובדיעבד אפי' יומים, אכן מ"כ במהרא"י בשערי' שלו במקום אחר וז"ל, אבל אם לא עבר יום שלם משנמלחה שרי, כיון שכ' הר"י והגאונים שחתיכה פולט ציר יום שלם ע"כ, משמע להדיא דלישנא דקרא גבי עבד תפס, יום שפירושו כיומים, דהיינו מעת לעת, ויותר ממת לעת אין להתיר, שוב ראיתי במרדכי (סימן תשכ"ז) שכתב בשם ר"י, יום שלם, או יותר, ואף לפ"ז אין לומר יותר מיום שלם, דהיינו יומים, אלא כך הוא משמע, יום שלם, או מעט יותר, לכן אין לנו להתיר יותר מיום שלם, לפי שאין לעמוד על השיעור, ובפרט מאחר דלאינך שינוי דתו' לא ס"ל כלל שפולטת אחר זמן פליטת דם, כיון שאינה פתוחה לפלוט, אין להקל יותר מיום שלם".

- (ב) פוסקים – יש"ש (חולין פרק ה' סי' ע"ד).
3. עד שמיבש – רשב"ם (אורחות חיים אות צ"ד, כל בו סי' ק"ג, ווה"ר שמואל ב"ר מרדכי ז"ל כתב כל זמן שהמלח על הבשר לח אינו אוסר אע"פ שנשתאה על הבשר יום או יומים או שבוע לפי שהמלח כובש את הבשר וממצה דמו וכשיכלה דמו [ממצה] צירו וכל הלחות עד שמיבש אותו כעץ וכל זמן שהבשר פולט אינו בולע מהמלח שעליו כי הוא מפליטו ואיך יבלע ממנו אבל אם ישהה על פניו עד שייבש אז הוא חוזר ובולע ממנו וצריך קליפה עכ"ל), ר"ת (אגור סי' אלף ר"ב, ור"ת מתיר אפי' מלחו בשר לפני שבוע למלוח עתה בשר ולתת עליו דציר לעולם פולט).
- (א) פוסקים – אולי דעת המחבר בדיעבד (ט"ז ס"ק י"ב).
4. ונראה שאין לשיעור זה זמן קצוב והכל לפי מה שהוא, יש ששוהה זמן מועט ויש ששוהה זמן גדול – ריטב"א (חולין דף קיב:).
5. מראי מקומות – ש"ך (ס"ק ל"ג).

ב. להשהות במלחו לאחר פליטת כל צירו.

1. מחמיר [כדי קליפה] – רבנו יונה (ר"ן חולין דף מב. ד"ה והרב), רשב"א (תוה"ב הקצר ע"ב-ב'), חינוך (מצוה קמ"ח), ר' ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה, קל"ד-ד', ווהרש"ב בא אסור כי אסור להשהות בשר במלח יותר מ"ב שעות שדם שפלט חוזר ונבלע ומכל מקום די בקליפה כמו צלי דמליח כרותח דצלי וכן הסכימו רוב הפוסקים וכן מוכח מההיא דאין מניחין בשר אלא על גבי כלי מנוקב").
2. מיקל – רא"ש (כדאי בטור סעי' ה').
3. בדיעבד מיקל – מחבר (סעי' ה', ב"י ד"ה ולענין), לבוש (סעי' ה'), דר"מ (ס"ק י', תו"ח כלל י"ד דין ד'), חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"א), ערה"ש (סעי' כ"ט), פוסקים.
4. האם זה תלוי במעשה רש"י.
- (א) כן – ב"י (ד"ה ואדוני).
- (ב) לא [מי שמחמיר כאן, כ"ש מחמיר במעשה רש"י] – דר"מ (ס"ק י').
- (ג) מראי מקומות – נו"כ בשו"ע.

ג. בשר שנמלח בערב שבת ונשכח במלחו ונזכר בשבת, להדיחו ע"י נכרי.

1. מחמיר [והוה ליה כדיעבד ומותר למוצאי שבת] – לחם הפנים (ס"ק י"ז), בית לחם יהודה (ס"ק י"ח), זבחי צדק (ס"ק כ"ו), אסור להדיחו ע"י נכרי, והוה ליה כדיעבד ומותר למוצאי שבת), ערה"ש (סעי' כ"ט, וכיון דלדינא העיקר כהמתירים לכן אם מלחו בשר בערב שבת ושכחו להדיחו קודם השבת מוטב שיניחנו כך במלחו עד מוצאי ש"ק ואז ידיחנו בעצמו ולא להתיר ע"י עכו"ם להדיח בשבת [באה"ט] אא"כ יש חשש שיתקלקל הבשר דאז מותר ע"י כותי או להדיח ידיו כמ"ש בס"י ס"ט סעיף פ"א לענין ג' ימים ע"ש), דרכ"ת (ס"ק ל"א), כה"ח (ס"ק מ"ג), ילקוט יוסף (סעי' כ'), דברי סופרים (ס"ק צ"א).

ז [בולע דם חבירו - סעיף ו']

- א. ציורים [הלכה לבני אשכנז].
1. בשר שלא נמלח - וגם לא הודח.
- (א) לקמן אות א'.
- (ב) מונח אצל חתיכה אחרת – בדיעבד מיקל.
- (ג) נפל לציר – כדלעיל.
2. בשר שלא נמלח כלל - אבל הודח.
- (א) לקמן אות ב'.
- (ב) מונח אצל חתיכה אחרת – בדיעבד מיקל.
- (ג) נפל לציר – כדלעיל.
3. בשר שנמלח ולא שהה עדיין שיעור מליחה [בתוך שיעור מיל, שהחתיכה עדיין פולט דם].
- (א) לקמן אות ג'.
- (ב) מונח אצל חתיכה אחרת – מיקל, אפילו לכתחלה.
- (ג) נפל לציר – מיקל. אבל צריך לחזור ולהדיחו וימלחנו.
4. בשר שנמלח ושהה שיעור מליחה, ועדיין תוך י"ב שעות [אחר מיל, אבל החתיכה עדיין פולט ציר].
- (א) לקמן אות ד'.
- (ב) מונח אצל חתיכה אחרת – מיקל, ואולי רק בדיעבד. וי"א דצריך מליחה שנית.
- (ג) נפל לציר – מחמיר מיד כולו, אא"כ במקום הפמ"ר. [דעת היש"ש, עי' לקמן].
5. בשר שנמלח, אחר י"ב שעות, תוך מעל"ע.
- (א) לקמן אות ה'.
- (ב) מונח אצל חתיכה אחרת – מותר בהפסד מרובה. וי"א דצריך מליחה שנית.
- (ג) נפל לציר – מחמיר.
6. בשר שנמלח אחר מעל"ע ועדיין לא התייבש הבשר.
- (א) לקמן אות ו'.
- (ב) מונח אצל חתיכה אחרת – מחמיר.

7. ג) נפל לציר – כלעיל.
7. בשר שנמלח ויבש [לכל הדעות אינו פולט].
(א) לקמן אות ז'.
- (ב) מונח אצל חתיכה אחרת – מחמיר.
- ג) נפל לציר – כלעיל.
8. בשר שנמלח והודח קודם מיל [בזמן שפולט דם].
(א) לקמן אות ח'.
- (ב) מונח אצל חתיכה אחרת – מיקל.
- ג) נפל לציר – כלעיל.
9. בשר ששהה שיעור מליחה והודח [בזמן שפולט ציר].
(א) לקמן אות ט'.
- (ב) מונח אצל חתיכה אחרת – מחלוקת.
- ג) נפל לציר – מחמיר.
10. בשר מבושל.
(א) לקמן אות י'.
- (ב) מונח אצל חתיכה אחרת – מחמיר.
- ג) נפל לציר – כלעיל.

ב. שיטות - ראשונים.

1. כל בשר, מיקל אפילו בלי מליחה [דם מישרק שרק] – ר"ת (כדאי בראשונים).
2. יכול לפלוט דם חבירו [אפי' בלי דם דידיה], אבל צריך מליחה שנית – מקצת רבתי של הרשב"א.
3. אם פולט דם דידיה, פולט גם חבירו – רבנו יונה (ר"ן חולין דף מב. ד"ה דגים), ספר התרומה (סי' ס"ט, "לכל הפירושים אם בשר שנמלח עכשיו נותן על בשר שלא נמלח כלל אותו בשר שלא נמלח ימלחנו ומותר דכמו שפולט דם עצמו כן יפלוט דם הנבלע ממקום אחר ולא תימא דם עצמו אם שמא לא יפלוט הכל ואין בכך כלום דדם האיברים שלא פ"א מותר אבל דם הנבלע ממקום אחר שמא לא נפלט הכל לא היה מותר אלא ודאי אף דם הנבלע בו ממקום אחר נפלט הכל דאי לא תימא הכי היאך מולחין בשר ע"ג בשר שמא התחתון אין פולטת את כל מה שבלע מן העליון ותו חתיכה אחת שנמלחה על כרחין כל דמה יוצא ע"י מלח שאל"כ כשנותנין אותו בקדירה הרי פולט אותו הדם הנשאר שהרי פעמים כל הבשר מתחתך לו בחתיכות קטנות מאד מחמת רתיחת האש ואם היה שם דם היה יוצא ואם כן היה אוסר הכל ודאי כל הדם יוצא ע"י מלח ה"ה דם שנבלע ממקום אחר נפלט הכל"), הו"ד ברא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ו).
4. כל בשר, ואפילו לא נמלח. מחמיר – יש אוסרים ברשב"א.

ג. מראי מקומות – חזו"א (יו"ד סי' י' ס"ק ט"ז), מעדני אשר (סי' י"ח).

ח [חתיכה אצל חתיכה - ליתן חתיכה עם בשר שנמלח ולא שהה עדיין שיעור מליחה: הבשר הנאסר.

א. בשר שלא נמלח - וגם לא הודח.

1. מחמיר [הפמ"ר, כמו סי' ס"ט סעי' ב'] – תרה"ד (הג' שע"ד סי' ו' ס"ק ו', "ויראה דאסור"), זבחי צדק (ס"ק כ"ח).
2. בדיעבד מיקל – ש"ך (ס"ק כ"ט), מנחת יעקב (כלל ו' ס"ק ד'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ' דין א'), דגול מרבבה (תנינא על הש"ך ס"ק כ"ט), חו"ד (קיצור הדינים אות א'), חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"ד), יד יהודה (קיצור הדינים אות א'), פה"ח (ס"ק נ'), ילקוט יוסף (סעי' י"ח).
3. נתערבה בין המלוחות ונשתאה שם.
(א) הפסד מרובה – ש"ך (ס"ק כ"ט), פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ' דין א'), חו"ד (קיצור הדינים אות א'), חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"ד).
(ב) מיקל – יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ז), ע"י מנחת יעקב (כלל ו' ס"ק ד', "דהמיקל לא הפסיד"), דגול מרבבה (תנינא על הש"ך ס"ק כ"ט).
- ג) מראי מקומות – בית מאיר (על הש"ך ס"ק כ"ט).

ב. בשר שלא נמלח כלל - אבל הודח.

1. מחמיר – יש אוסרים ברשב"א.
2. לכתחילה מחמיר, בדיעבד מיקל – מחבר (סעי' ו'), רמ"א (סעי' ו'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ' דין ב'), חו"ד (קיצור הדינים אות א'), פוסקים.

ג. בשר שנמלח ולא שהה עדיין שיעור מליחה [בתוך שיעור מיל, שהחתיכה עדיין פולט דם].

1. גמרא (דף קיב:), מיקל.
- א) אפי' לכתחילה – מ"מ (מאכ"א פרק ו' הל' ט"ז, לשונו מובא לקמן), ארחות חיים (אות צ"ג ד"ה מותר, "מותר למלוח כמה חתיכות בהמה יחד בכלי מנוקב"), כנה"ג (הג' טור ס"ק ב'), מחבר (סעי' א'), "מולחין הרבה חתיכות זו על גב זו", חכ"א (כלל ל"ב סעי' ב').

- כ"א), זבחי צדק (ס"ק א'), ח"ח (נדהי ישראל פרק ל"ב אות ט"ו), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי אות י"ד), ערה"ש (סעי' א'), כה"ח (ס"ק ב').
- ב) בשר עם עוף, מותר.
- 1) אפי' לכתחילה – מ"מ (מאכ"א פרק ו' הל' ט"ז, "ומכאן אתה למד שעופות עם בהמה וחיה מותר למולחן ביחד"), מחבר (סעי' א'), "מולחין הרבה חתיכות זו על גב זו ... ואפילו עם עופות", כנה"ג (הג' טור ס"ק ב'), חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"א), זבחי צדק (ס"ק א'), ח"ח (נדהי ישראל פרק ל"ב אות ט"ו), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי אות י"ד), ערה"ש (סעי' א'), כה"ח (ס"ק ב'), ילקוט יוסף (סעי' א').
- 2) מראי מקומות – כל בן (סי' ק"ג, "ומותר למלוח עופות ובשר בהמה ואפילו גסה מותר למלוח יחד ויש מחמירין ואוסרין למלוח לכתחלה עופות ובשר בהמה יחד").
2. חתיכה שנמלחה ופלטה דם, והודח דמה בתוך שיעור מיל.
- א) מיקל [ע"י הדחה ומליחה שנית] – פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ' דין ג'), חוו"ד (קיצור הדינים אות ב').
- ד. בשר שנמלח ושהה שיעור מליחה, ועדיין תוך י"ב שעות [אחר מיל, אבל החתיכה עדיין פולט ציר].
1. מיקל – מחבר (סעי' ו'), רמ"א (סעי' ו'), תגורת שמואל (ס"ק כ"ב), חוו"ד (קיצור הדינים אות ג').
- א) אם זה לכתחילה או בדיעבד.
- 1) לכתחלה – יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ד, לשונו מובא לקמן).
- 2) בדיעבד – חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"א, "ומכל מקום לאחר ששהתה הראשונה במלחה שיעור מליחה לכתחלה לא ימלח עליה שאר חתיכות (סעיף ו')"), מעדני השלחן (ס"ק ו').
- א. עי' מעדני השלחן (פאר השלחן ס"ק ט', "מקור לדין זה 'שו"ע סעיף ו' צ"ע, דשם ..."). אולי חושש להט"ז [שטריד לפלוט לא אמרינן גבי ציר], וכן לשון המחבר סעי' ו' ["ופלט כל דמו"], וצ"ע.
- 3) מראי מקומות – דברי סופרים (ס"ק קי"ב).
- ב) אם צריך מליחה שנית - בדעת הרמ"א.
- 1) מחמיר – ט"ז (ס"ק ט"ז), זבחי צדק (ס"ק כ"ז, בדעת רמ"א והוא חולק).
- 2) א"צ מליחה שנית – ש"ך (ס"ק ל"ב).
- ה. בשר שנמלח, אחר י"ב שעות, תוך מעל"ע.
1. מותר לכתחלה [עיקר הטעם משום שטרוד, ופולט ציר לכ"ד שעות] – יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ד, "בשר שנמלח כבר, ועבר יום שלם שנמלח, מותר למלוח עליו בשר אחר, אבל אם כבר עבר יותר מיום שלם, אסור אפילו בדיעבד, אם מלחו עליו בשר אחר").
2. בדיעבד [בני ספרד] – מחבר (סעי' ו'), זבחי צדק (ס"ק מ"ז), כה"ח (ס"ק מ"ט), ילקוט יוסף (סעי' י"ז).
3. הפמ"ר [כמ"ד שפולט ציר] – רמ"א (סעי' ו'), ש"ך (ס"ק ל"ג), בית לחם יהודה (ס"ק כ"ב), תגורת שמואל (ס"ק כ"ב), חוו"ד (קיצור הדינים אות ד'), חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"ב), יד יהודה (קיצור הדינים אות ד'), ערה"ש (סעי' ל"ט).
- א) אם צריך מליחה שנית.
- 1) מחמיר – ט"ז (ס"ק ט"ז), זבחי צדק (ס"ק כ"ז, בדעת רמ"א והוא חולק).
- 2) מיקל – ש"ך (ס"ק ל"ב), חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"ב).
- 3) מראי מקומות – כה"ח (ס"ק נ"ד, "לכתחלה יש לחוש לדברי הט"ז ובדיעבד כגון שנתבשל בלי מליחה שנית יש להכשיר").
4. מחמיר – רשב"א (תוה"ב הקצר ע"ג א', "ואין דבר זה נכון בעיני"), טור (סעי' ו'), מ"מ (מאכ"א פרק ו' הל' ט"ז).
- ו. בשר שנמלח אחר מעל"ע ועדיין לא התייבש הבשר.
1. מיקל – מקצת רבותין של הרשב"א, ר"ת.
2. בדיעבד [בני ספרד] – מחבר (סעי' ו'), זבחי צדק (ס"ק מ"ז), כה"ח (ס"ק מ"ט), ילקוט יוסף (סעי' י"ז).
- א) מי היש מתירין השני, במחבר [נ"מ, אם צריך מליחה שניה].
- 1) מקצת רבותיו של הרשב"א [פולט ע"י מליחה שניה, אפילו דם מעלמא] – ט"ז (ס"ק י"ד, "בבשר שנמלח ופלט כל דמו וצירו מועיל לו מליחה שיוציא את הדם שבלע עכשיו"), ש"ך (ס"ק כ"ו, ס"ק כ"ח, "מותר ע"י מליחה אח"כ"), פר"ח (ס"ק כ"ג), זבחי צדק (ס"ק כ"ז), כה"ח (ס"ק מ"ו).
- 2) ר"ת [דם מישרק שריק] – גר"א (ס"ק כ"ט, עי' ס"ק כ"ז, "ויש מתירין כו' ר"ל אפילו בסיפא וכמש"ש ע' ב' בשם ר"ת"), בית מאיר (על הש"ך ס"ק כ"ט, "היהש אומרים בתראי הם דעת הר"ת שבב"י שהכריע כוותיה בדיעבד ע"ש וק"ל"), יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ב, הארוך ס"ק י"ז, "והוא דעת ר"ת"), ערה"ש (סעי' ל"ו, סעי' ל"ז, "ויש מתירים בכל זה כלומר דא"צ מליחה כלל וזהו שיטת ר"ת המיקל שבכולן וזהו שכתב ולכתחלה יש לחוש לדברי האוסרים כלומר לכתחלה יש לחוש לכל החומרות ובדיעבד פסק כר"ת וכ"כ להדיא בספרו הגדול בשם האגור וז"ל והאגור כתב סברת ר"ת דשרי וסברת האוסר וכתב אח"כ דהעולם נוהרים לכתחלה ומתירים בדיעבד עכ"ל ... ומפרשי הש"ע תפסו דזהו שכתב רבינו הב"י ויש מתירים ע"י מליחה וכו' זהו דעת הרשב"א ומפרשי לה בשעדיין לא נמלח וזה שכתב ויש מתירים בכל זה זהו רבותיו של הרשב"א ומתירים ע"י מליחה אח"כ ע"ש ותמיהני דא"כ העיקר חסר מן הספר בין בהיש מתירים ע"י מליחה היה לו לפרש דמיירי בעדיין לא נמלח ובין בהיש מתירים בכל זה היה לו לבאר דההיתר הוא ע"י מליחה ועוד אי ס"ד דהדעה השניה הוא דעת הרשב"א א"כ למה ליה לרבינו הרמ"א להאריך כל כך היה לו לומר ואפילו בדיעבד נוהגין כדעה השניה אלא ודאי דרבינו הב"י לא הזכיר כלל דעת הרשב"א

דבאמת כבר כתבו בס"ט בכמה מקומות דרבינו ס"ל טעמא דמישרק שריק ורבינו הרמ"א לית ליה ע"ש והולכים לשיטתם [וגם מהגר"א סקכ"ז משמע שפירש כמ"ש ע"ש"], עי' ילקוט יוסף (סעי' י"ז, והמיקל בזה יש לו על מה שיסמוך").

א. לשון האגור (סי' אלף ר"ב) – "ור"ת מתיר אפ"י מלחו בשר לפני שבוע **למלוח עתה** בשר ולתת עליו דציר לעולם פולט. והעולם נזהר לכתחלה ומתירין בדיעבד". מביא ר"ת לא מצד דם מישרק שריק, אלא ע"י מליחה שנית.

ב. לשון ה"ב (סעי' ו' ד"ה כתוב) – "והאגור (סי' אלף רב) כתב סברת רבינו תם דשרי וסברת האוסר וכתב אח"כ והעולם נזהרים לכתחלה ומתירין בדיעבד".

3) מראי מקומות – דברי סופרים (עמק דבר ס"ק רע"ה).

3. מחמיר [בני אשכנז] – רשב"א (תוה"ב הקצר ע"ג-א', "ואין דבר זה נכון בעיני"), ריטב"א (חולין דף קיב; "וראוי להחמיר"), טור

(סעי' ו'), מ"מ (מאכ"א פרק ו' הל' ט"ז), רמ"א (סעי' ו'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ז, לשונו מובא לעיל), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ס"ו), חו"ד (קיצור הדינים אות ה'), חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"ג).

ז. **בשר שנמלח ויבש** [לכל הדעות אינו פולט].

1. מחמיר – רמ"א (סעי' ו').

2. דעת המחבר (סעי' ו') – אולי תלוי במחלוקת לעיל, אם המחבר סומך על ר"ת או על מקצת רבותיו של הרשב"א. דלפי ר"ת, יש להקל. אבל לפי מקצת רבותיו, אולי אם החתיכה יבש, לא יוצא ע"י מליחה שנית. וכ"ש לחומרות הגאונים.

ח. **בשר שנמלח והודה קודם מיל** [בזמן שפולט דם].

1. מיקל – משאת בנימין (סי' נ"ג, "תוך שיעור מליחה אית ליה תקנתא זו ולא אמרינן שע"י הדחה נסתמין"), ש"ך (ס"ק מ"א), מנחת יעקב (כלל ו' ס"ק י"ד).

ט. **בשר ששהה שיעור מליחה והודה** [בזמן שפולט ציר].

1. שוה לבשר שפלט כל דמו וצירו [מחמיר] – ש"ך (ס"ק כ"ו, ס"ק ל"א, ס"ק ל"ט), פר"ח (ס"ק כ"ד), לחם הפנים (ס"ק כ"ב), בית לחם יהודה (ס"ק כ', ס"ק כ"א), חגורת שמואל (ס"ק כ"ב), באה"ט (ס"ק י"ח), זבחי צדק (ס"ק כ"ז), ערה"ש (סעי' ל"ח), כה"ח (ס"ק מ"ז).

2. מיקל.

א) ראב"ד (תמים דעים סי' ז) – "מעשה באשה אחת שמלחה בשר בכלי מנוקב ואחר מליחה הדיחה במים וחזרה ומלחה הבשר בכלי שאינו מנוקב ... יש פנים להתיר כי מאחר שחזרו ומלחוה הרי אותה מליחה מפליט אותו הדם הבא אליה מן החתיכה האחרת ... מיהו דוקא כשהבשר הוא עדיין לא פסק צירו וכל זמן שהוא פולט צירו מחמת מלחו אינו בולע. וגמרא ערוכה היא בידינו וכן כתבתי, הלכך אותה חתיכה נמי מותרת".

ב) עי' משאת בנימין (סי' נ"ג) – "נראה דאע"ג שכתב מהרמ"א בספר תורת חטאת כלל ו' סימן ה' מאחר שנמלח פעם אחד והודה נסתמין נקבי הפליטה ושוב לא יפתח בשביל ציר שבו אף אם ימלחנה שנית מ"מ לא מוכח הכי מדברי הרא"ש פ' כל הבשר ומדברי מהר"ם בהג"ה ש"ד גבי בשר שנמלח ולא הודה מקודם ופסקו שיש לו תקנה ע"י הדחה ומליחה שנייה אלמא לא אמרינן מאחר שנמלח פעם א' והודה שנסתמין נקבי הפליטה דא"כ מליחה שנייה מאי מהני ואפ"ל לדעת האוסרין היינו דוקא משום שנבלע בו דם בעין שעליו וגבי דם בעין לא אמרינן כבולעו כך פולטו כמו שכתב שם באשר"י ובהג"ה ש"ד אבל אי לאו טעמא דדם בעין לא אמרינן דנסתמו נקבי הפליטה והיה לו תקנה ע"י שידחנו וימליחנו שנית".

ג) עי' צמח צדק (הקדמון, סי' ח') – "דהמקיל בזה לא הפסיד".

ד) פר"ח (ס"ק כ"ג).

ה) מנחת יעקב (כלל ו' ס"ק י"ד).

3. במקום הפסד.

א) כרתי (ס"ק ט"ז, פלתי ס"ק ג') – "במקום הפסד יש לסמוך ולהקל".

ב) עי' בית מאיר (על על הש"ך ס"ק ל"א) – "מה שמסיק הצמח צדק להקל אף בלא הפסד אין מוכרח כלל".

4. במקום הפמ"ר.

א) פמ"ג (מש"ז ס"ק ט"ז) – "ולענין דינא הצמח צדק בסימן ח' היקל בה"מ ומ"ב בסימן נ"ג ומ"י כלל ו' אות י"ד בשם ס' תמים דעים היקל ג"כ והיינו בה"מ עכ"פ".

ב) חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"ג) – "לצורך גדול יש להתיר".

ג) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ד, הארוך ס"ק י"ז) – "ושלא במקום הפסד יש להחמיר כדעת הש"ך".

5. מראי מקומות – ט"ז (ס"ק ט"ז, סי' ס"ט ס"ק ט"ו), מהר"י הלוי (סי' ל"ה), רע"א (על הט"ז ס"ק ט"ז), פת"ת (ס"ק ב'), דרכ"ת (ס"ק ל"ז), מעדני אשר (סי' ט"ז).

י. **בשר מבושל**.

1. כמו בשר חי – חסד לאברהם (אלקלעי, יו"ד סי' י"א).

2. מחמיר [כמו דגים] – זבחי צדק (ס"ק ל').

ט] **חתיכה שנפלה לציר: הלכה** - ליתן חתיכה לתוך ציר שנטף מן הבשר בתוך שיעור מליחתו.

א. בשר שלא נמלח - וגם לא הודח.

1. מיקל – יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ז, "דין חתיכה שלא נמלחה, ונפלה לציר, או שנפל עליה ציר, יחזור וימלחנה, ומותר, ואפילו לא הודח הדחה קמייתא"), ט"ז (ס"ק י"ח), ש"ך (ס"ק כ"ט), חו"ד (קיצור הדינים אות א'), חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"ד), בה"ח (ס"ק נ').
  2. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ט, ס"ק נ' דין א').
- (א) רע"א (על הש"ך ס"ק ל"ו) – "וכפי הנראה ס"ל להש"ך לעיקר כתירוצו הב' ולהחמיר ונ"מ גם לקולא באם חתיכה קודם הדחה הראשונה נפל לציר שיש לו מקום לזוב דלתירוצא קמא דהוי כבוש אלא דמ"מ יוצא במליחה בזה כיון דהדם בעין נבלע אין לו תקנה במליחה אבל לתירוצו הב' כה"ג לא מיקרי כבוש ודוק".

ב. בשר שלא נמלח כלל - אבל הודח.

1. בדיעבד מיקל – רמ"א (סעי' ו'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ז, "דין חתיכה שלא נמלחה, ונפלה לציר, או שנפל עליה ציר, יחזור וימלחנה, ומותר"), פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ' דין ב'), חו"ד (קיצור הדינים אות א'), חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"ד), פוסקים.
- (א) אם צריך לחזור ולהדיחו שנית.
- (1) מיקל – יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ז, "ואם היה מודח הדחה קמייתא א"צ לחזור ולהדיחו שנית, כשיחזור וימלחנה, ואפילו הרוצה להחמיר, ישפוך עליו מים ודיו").
- (2) בדיעבד – רמ"א (סעי' ו', "ידיחנו ויחזור וימלחנו. מיהו אם מלחו בלא הדחה לאחר שנפל לציר, שרי בדיעבד").
2. אם נפלה לציר ושהה שיעור כבישה בציר – פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ' דין ב'), חו"ד (קיצור הדינים אות א').

ג. בשר שנמלח ולא שהה עדיין שיעור מליחה [שהוא בתוך שיעור מיל, וממילא החתיכה עדיין פולט דם].

1. יחזור וידיחנו וימלחנו – רמ"א (סעי' ו'), ט"ז (סוף ס"ק י"ז), ש"ך (ס"ק ל"ה), פר"ח (ס"ק כ"ז), לחם הפנים (ס"ק כ"ט), חו"ד (קיצור הדינים אות ב'), בה"ח (ס"ק ס"א).
- (א) אפילו הודח – ש"ך (ס"ק מ"א), פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ' דין ג').
- (1) בכלי שאינה מנוקב, או שאין מקום לזוב – פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ' דין ג'), חו"ד (קיצור הדינים אות ב').
2. לא הודח ונפל לציר.
- (א) בדיעבד – רמ"א (סעי' ו', "שרי בדיעבד").
3. אם נשתהה שיעור כבישה.
- (א) מחמיר – ט"ז (סוף ס"ק י"ז, "ולא כדעת רש"ל"), בית לחם יהודה (ס"ק ל').
- (ב) מיקל – יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ז), ש"ך (ס"ק ל"ו).

ד. בשר שנמלח שהה שיעור מליחה ועדיין תוך י"ב שעות [אחר מיל שהחתיכה עדיין פולט ציר].

1. מחמיר – יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ז, או"ש סי' ו' ס"ק ה', "והיכא שנמלח הבשר ושהה כבר שיעור מליחה, ונפלה תוך ציר כו', אין לו תקנה שיחזור וימלחנה").
2. בהפסד גדול, יחזור וידיחנו וימלחנו – רמ"א (סעי' ו'), חו"ד (קיצור הדינים אות ג'), חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"ה).
- (א) הפסד גדול ואחר בישול, ל"צ יחזור וידיחנו וימלחנו – ש"ך (ס"ק ל"ז), בית לחם יהודה (ס"ק ל"א), חגורת שמואל (ס"ק כ"ח), חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"ה).
- (1) חו"ד (קיצור הדינים אות ג').
- (ב) גדר הפסד גדול.

(1) רק הפסד מרובה מאוד – ערה"ש (סעי' מ"א, סעי' מ"ג, וכן עי' סי' צ"ב סעי' כ"ה, "וגם עד י"ב שעות אין להתיר בהפסד מרובה רק בהפסד גדול ולכן שינה כאן לשונו לכתוב הפסד גדול ולא הפסד מרובה כדרכו בכל מקום ... ודע דזה שכתבנו בסעיף מ"א דהפסד גדול שזכר כאן אינו הפסד מרובה שבכל מקום מפרשי הש"ע לא פירשו כן ופירשוהו כהפסד מרובה דכל מקום ולענ"ד נראה כמ"ש").

(2) הפסד מרובה – חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"ה), שאר פוסקים.

3. מיד או כדי שירתיה.

(א) מיד, הקליפה. כולו, רק אם שהה כדי שירתה – יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ז).

(ב) מיד כולו – רמ"א (סעי' ו'), ש"ך (ס"ק מ"ו, "ואין לשנות"), בית לחם יהודה (ס"ק ל"ו).

4. אם נשתהה שיעור כבישה.

(א) מחמיר – ט"ז (סוף ס"ק י"ז), בית לחם יהודה (ס"ק ל').

5. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ' דין ד').

ה. בשר שנמלח, אחר י"ב שעות, תוך מעל"ע.

1. מחמיר – רמ"א (סעי' ו'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ז, או"ש סי' ו' ס"ק ה', לשונו מובא לעיל), חו"ד (קיצור הדינים אות ד'), חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"ה).

(א) רק אם שהה כדי שירתה, דאל"כ רק קליפה – יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ז).

(ב) אפילו מיד, אסור כולו – רמ"א (סעי' ו'), ש"ך (ס"ק מ"ו, "ואין לשנות"), בית לחם יהודה (ס"ק ל"ו), חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"ה, "נאסר מיד ... ואוסר כולו").

ו. **בשר שנמלה אחר מעל"ע ועדיין לא התייבש הבשר.**

1. מחמיר – רמ"א (סעי' ו'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ז, או"ש סי' ו' ס"ק ה', לשונו מובא לעיל), חו"ד (קיצור הדינים אות ה').

ז. **בשר שנמלה ויבש** [לכל הדעות אינו פולט].

1. מחמיר – רמ"א (סעי' ו'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ז, או"ש סי' ו' ס"ק ה', לשונו מובא לעיל), חו"ד (קיצור הדינים אות ה').

ח. **בשר שנמלה והודח קודם שיעור מיל** [בזמן שפולט דם].

1. מיקל [יחזור וידחה וימלה] – ש"ך (ס"ק מ"א), חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"ד).

ט. **בשר ששהה שיעור מליחה והודח** [בזמן שפולט ציר].

1. מחמיר – ש"ך (ס"ק ל"ז, "מיהו כל זה כשלא הודח אחר המליחה קודם שנפל לציר אבל הודח כבר נסתמים נקבי הפליטה ובולע

ולא מהני אח"כ הדחה ומליחה שנית אליבא דכ"ע"), לחם הפנים (ס"ק ל"ב), כה"ח (ס"ק ס"ז).

2. מתיר בהפסד מרובה וגם לצורך מצוה – חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"ה).

י. **בשר מבושל.**

1. מחמיר [כמו דגים].

יא. **נפל לציר - הכללים.**

א. **חילוקים בין הונח אצל חתיכה, לנפל לציר** [בדעת הרמ"א].

1. בשר שנמלה בתוך שיעור מיל [עכשיו פולט דם] - ע"ג בשר, לכתחילה מותר. בתוך ציר, צריך הדחה ומליחה שנית.

2. בשר שנמלה אחר שיעור מיל תוך י"ב שעות [עכשיו פולט ציר] - ע"ג בשר, בדיעבד מיקל. בתוך ציר, רק בהפסד מרובה.

3. בשר שנמלה אחר י"ב שעות תוך מעל"ע - ע"ג בשר, רק בהפסד מרובה. בתוך ציר, אין תקנה.

ב. **הטעם - למה יש חילוקים.**

1. נפל לציר לא שייך טריד.

א) ש"ך (ס"ק ל"ז) – "וצ"ל דס"ל דציר גרע מנמלה בשר על גבי בשר שכבר נמלה ולא אמרינן אידי דטריד למיפלט לא בלע ציר".
 ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק ט"ז ד"ה וצריך, שפ"ד ס"ק ל"ב).

ג) ערה"ש (סעי' מ"א) – "דודאי במונחת אצל בשר שלא שהה שיעור מליחה הגם דהפליטה מציר הולכת אצלה מ"מ רווחא לה עלמא וכל זמן שיש לה איזה פליטת עצמה לא תבלע מאחרת משא"כ כשנפלה לציר דהציר מקפת אותה והיא מונחת בהציר ודחיקא לה עלמא אין אומרים בזה אידי דטרודה לפלוט לא בלעה אא"כ יש לה פליטה חזקה והיינו שלא שהתה בעצמה עדיין שיעור מליחה וצריכה עדיין להפליט דם או שלא נמלחה עדיין דאז גם אם נפלה לציר לא תאסרנה דכשתפלוט דם עצמה תפלוט גם דם חברתה דפליטתה חזק ולא תבליע כלל מהציר אידי דטרודה לפלוט אמנם לאחר שיעור מליחה כשנפלה לציר אסורה דכיון דאינה מפלטת אלא ציר שאחר שיעור מליחה פליטתה חלושה וכשהציר מסבב אותה תבלע ממנה ולא תפליט עוד".

ג. **ציר דהכא.**

1. הוא ציר שנטף מן הבשר בתוך שיעור מליחתו, דאל"כ הוי מוהל בעלמא.

א) חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"ה) – "רצה לומר דם שנטף מן הבשר בתוך שיעור מליחה".

ב) זבחי צדק (ס"ק ל"א) – "דציר דהכא הוא ציר שנטף מן הבשר בתוך שיעור מליחתו ... אבל ציר של הבשר שנטף אחר שיעור מליחתו אינו אוסר, דהוי מוהל בעלמא".

ג) ערה"ש (סעי' מ', סעי' מ"ד) – "הרמ"א האריך בכאן בדין נפל לציר כלומר לציר שבתוך שיעור מליחה".

2. מראי מקומות.

א) פ"ת (סוף ס"ק כ"ט) – "דציר היוצא מהבשר לאחר ששהה שיעור מליחה ...".

ד. **כלי דהכא.**

1. מיירי בכלי מנוקב – ט"ז (ס"ק י"ז), ש"ך (ס"ק ל"ו, ס"ק מ'), פ"ח (ס"ק כ"ח), חגורת שמואל (ס"ק כ"ד), גר"א (ס"ק ל"ד), חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"ד), ערה"ש (סעי' מ"ד), כה"ח (ס"ק ס"ב, ס"ק ע'), חזו"א (סי' י' ס"ק י"ד).

א) חזו"א (סי' י' ס"ק י"ד) – "ע' ש"ך ס"ק ל"ו דאיירי בכ"מ וכ"כ הפר"ח וכן הסכים הגר"א ס"ק ל"ד ולא נתבאר כמה ציר יהא שהרי לעולם מולחין בכ"מ ויש מעט ציר על השולים תחת הבשר, ולא אסרינן אף לאחר ששהה הבשר שיעור מליחה, וצ"ל דאיירי בהי' הציר בכלי שא"מ ולאחר שנאסף נשפך על הבשר או שנשפך אח"כ בכלי מנוקב ונפל הבשר לתוכו. וכ' הפר"ח והגר"א דחומרא בעלמא הוא במעל"ע, דלא מקרי כבוש בכ"מ, ונראה דאף לאחר שיעור מליחה שנפלה לציר נמי חומרא בעלמא הוא, דמן הדין הוי כציר דידה שטופח תחת' תמיד ואינו אסורה דכיון דפולטת ציר דידה לא בלעה".

ה. **כלי מנוקב, אבל הציר אין לו מקום לזוב.**

1. מחלק אם נגע בשולי הכלי – ט"ז (ס"ק י"ז), ש"ך (ס"ק מ'), חגורת שמואל (ס"ק כ"ה), חזו"א (סי' י' ס"ק ט"ז).
(א) יד יהודה (הארוך ס"ק כ"ג) – "דעת הת"ח והש"ך כיון דאף בכשא"מ גופי' הוא חומרא לומר כיון דאינו פולט מה שבציר מעכב פליטת כל החתיכה כמו שהקשה הרא"ש וכי חתיכה שמלח חציה כו' על כן דוקא אם עכ"פ מונח כל החתיכות על הכשא"מ אז כיון שדרך הדם לילך למטה וכיון שנתעכב למטה מתעכב כל פליטתה משא"כ אם חצי מונח על הכלי מנוקב ומקצתה תלי למטה בהציר והציר מעכב פליטתו מ"מ החצי שמונח על הכלי מנוקב אמרי' שפולט כדרכו למטה במקום שמונח שם ודוק".
2. כמו כל כלי שאינו מנוקב.
(א) שו"ת משאת בנימין (סי' ל"ט) – "המולח בשר הרבה בגיגית ע"ג עצים ... אי קים לן בודאי שקודם ששהה שיעור מליחה נפל לתוך הציר נאסר כל החתיכה. ואפילו מה שחוץ לציר ... היינו דוקא כשנפלה לתוך הציר בכלי שאינו מנוקב בענין שאין מקום לציר לזוב ונשרה בתוך הציר. אבל אם הוא בענין דיש מקום לציר לזוב שאינה נשרה בתוך הציר רק מעט מותרת כל החתיכה ואפ"ל מה שבתוך הציר דאמרינן אידי דיפלוט עוד דם דידיה יפלוט ג"כ ציר שבלע וכמו שכתב הרא"ש פרק גיד הנשה והמרדכי פ"ר כל הבשר והתוספות פרק כיצד צולין ופשוט הוא".
- (ב) תפארת למשה (ד"ה בש"ך ס"ק מ') – "ולא נהיר' דמה לי נוגע או אינו נוגע כיון שהוא בתוך ציר בכשא"מ והציר מעכ' פליטתו בולע מהציר ... א"כ מה שלמעלה מהציר פורש ממקום כו' ונאסר הכל דמ"ל שנתעכב פליטתו ע"י שמונח בשולי כשא"מ מ"ל ע"י הציר".
- (ג) כפני יונה (ד"ה ומ"ש) – "והדין כן הוא שכל שהוא תוך הציר אין לו מקום לפלוט מחמת דחיקת הציר ולא מן דחיקת הכלי שהרי כלי החלוק ברהיטני אינו מעכב וכל העיכוב מחמת הציר שעומד שם".
- (ד) יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ז, הארוך ס"ק כ"ג) – "ומ"ש הש"ך כיון שמונח ע"ג עצים ואינו נוגע לשולי הגיגית לא ידעתי וכי הכלי מעכב הפליטה והלא רק הציר מעכב הפליטה".
3. מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל ז' ס"ק ג'), דברי סופרים (ס"ק קמ"ד).

ו. כלי שאינו מנוקב, אך אין הבשר נוגע בשולי הכלי - לש"ך.

1. חתיכה טפילה.
(א) מיקל [אא"כ שהה כדי שירתיה].
2. חתיכה תוך שיעור מליחה.
(א) אין מקום לזוב.
(1) מחמיר [רק מה שבתוך הציר] – פמ"ג (שפ"ד ס"ק מ'), רע"א (על הש"ך ס"ק ל"ו), חזו"א (סי' י' ס"ק ט"ז דין ציר ב' אות ז').
(2) מיקל בהדחה ומליחה שנית – גליון מהרש"א (על הש"ך ס"ק מ').
(ב) יש מקום לזוב.
(1) הדחה ומליחה שנית – רמ"א (סעי' ו').
3. חתיכה אחר שיעור מליחה.
(א) אין מקום לזוב.
(1) מחמיר.
(ב) יש מקום לזוב.
(1) הפסד מרובה [רק מה שבתוך הציר] – רמ"א (סעי' ו').

ז. בתוך ציר כדי שירתיה.

1. מחמיר – ט"ז (ס"ק ט"ז, ס"ק י"ז, "שט"ס יש כאן הך יום שלם").
2. מיקל [כיון שכלי מנוקב] – פ"ח (ס"ק כ"ה, בדעת רמ"א והוא עצמו חולק, "והכא מיירי בכלי מנוקב"), כרתי (ס"ק י"ט), גר"א (ס"ק ל"ד), ערה"ש (סעי' מ"ג).
3. מראי מקומות – יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ה), ש"ך (ס"ק ל"ו, "וצ"ע לדינא"), רע"א (על הש"ך ס"ק ל"ו), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' קל"א, "שמסתמא דינו להחמיר אא"כ הוא הפס"מ"), חזו"א (סי' י' ס"ק ח' ד"ה ובשו"ע, "מש"כ ש"ך סי' ע' ס"ק ל"ו לצדד דכבוש בציר בשיעור כדי שיתן על האש וירתיה מהני לי' מליחה כל שהבשר באויר, או שהבשר תפל, ולא נאמר כמבושל אלא שאוסר בכולי' אבל לא כמבושל ממש שלא יועיל מליחה אח"כ, תמוה מאוד, זהו נגד כל דברי הראשונים שהרי עיקר דבריהם דבציר חשוב כבוש בשיעור קטן א"צ מעל"ע, הוא לענין דלא יועיל לו הבשר מליחה וצלי").
4. בתוך ציר מעת לעת.
(א) מיקל [כיון שהוא בכלי מנוקב] – פ"ח (ס"ק כ"ח, "עיקר להקל"), חגורת שמואל (ס"ק כ"ה), כה"ח (ס"ק ס"ג), ילקוט יוסף (סעי' כ"א).
5. לא שהה שיעור מליחה ונפל לציר ושהה בתוכו כדי שירתיה - ליש"ש.
(א) מיקל – ש"ך (ס"ק ל"ו).
(ב) מחמיר – ט"ז (ס"ק י"ז).

ח. "שיחזור וידיחנו" - רמ"א.

1. היינו הדחה מועטת – ש"ך (ס"ק ל"ט, "ע"י שיחזור וידיחנו וימלחנו - ולא אמרינן שכיון ששהה שיעור מליחה קודם שנפל לציר ועתה ידיחנו יסתמו נקבי הפליטה וכדלעיל דשאני הכא דהדחה זו אינו אלא להעביר הלכלוך של הציר ולא אמרינן דכיון שהודח נסתמים נקבי הפליטה אלא כשהדחיו קודם שנפל לציר ומכ"ש שלפי מ"ש בס"ק מ"ב דא"צ אלא לשפוך עליו מעט מים ודיו להעבי

- הלכלוך של הציר פשיטא דלא נסתמי בזה נקבי הפליטה דלא אמרינן דנסתמים כו' אלא כשהודח כדין בשר אחר מליחה משא"כ בזה"ל, פ"ר"ח (ס"ק ל'), לחם הפנים (ס"ק ל"ה), כרתי (ס"ק כ'), חגורת שמואל (ס"ק כ"ח), כה"ח (ס"ק ס"ט).
 2. לא לעשות הדחה – ב"ח (ס"ק ט' ד"ה והא, "ושגגה היא לפניו ... כיון דנסתמין נקבי הפליטה ע"י הדחה").
 3. הרמ"א חזר בו – ט"ז (ס"ק ט"ז).
 4. מראי מקומות – חו"ד (חי' ס"ק כ"ג, בי' ס"ק ח', קיצור הדינים אות ג'), ערה"ש (סעי' מ"ב).

ט. קרקע [עפר] - רמ"א.

1. כמו כלי שאינו מנוקב – רמ"א (סעי' ו').
 (א) קשה, ספק דרבנן לקולא.
 (1) י"ל, שמא יבואו להקל אם נפל ע"ג קרקע לדם ממש – ש"ך (ס"ק מ"ט, "ואע"ג דבנפל לציר שבקרקע לעיל אזיל מספיקא לחומרא יש לומר דשאני התם שאם אתה מיקל בזה יבאו להקל אם נפל ע"ג קרקע לדם ממש וכן יש לומר בשאר ספיקות").
 (2) י"ל, חסרון ידיעה – תפארת למשה (על הש"ך ס"ק מ"ט, "ונ"ל, דשאני התם דספק בחסרון חכמה הוא ולא מיקרי ספק"), מנחת יעקב (כלל א' ס"ק ו', כלל ו' ס"ק י"ט), פמ"ג (שפ"ד ס"ק מ"ט, "וכפי הנראה דהתם הוה ספק חסרון חכמה ומש"ה לא אמרינן ספק דרבנן לקולא ע"י סי' ק"י"), יד יהודה (הקצר ס"ק נ"ב, הארוך ס"ק כ"ז).
 א. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ע"ט, "חסרון ידיעה לכל העולם").
 2. ריצפה של אבנים, או שאר כלים.
 (א) מראי מקומות – כרתי (ס"ק כ"ו), סולת למנחה (כלל ו' דין ח' ד"ה שם), תשובה מאהבה (ח"ג סי' שכ"ז גליון על סוף סעי' ו'), חו"ד (חי' ס"ק כ"ט, קיצור הדינים אות ו'), חכ"א (כלל ל"ב סעי' י"ז), זבחי צדק (ס"ק ל"ג), יד יהודה (הקצר ס"ק נ"ג, הארוך ס"ק כ"ח), ערה"ש (סעי' מ"ו), "ורצפות של לבנים אם יש הפסק בין רובד לרובד ונפל שמה הוה ככלי שאינו מנוקב [ע"י כרו"פ]", דברי מלכיאל (ח"ב סוף סי' ל"ז), דרכ"ת (ס"ק ע"ט), מעדני השלחן (ס"ק קמ"ה).
 3. "ורצפות שלנו שמרוצפות בשלימות ודאי דינם ככלי מנוקב" – ערה"ש (סעי' מ"ו).
 4. ש"ך (ס"ק מ"ז) – "א"צ רק כדי קליפה במקום שנוגע בקרקע לציר אבל מה שלמעלה ממנו שרי דלא גרע מחתיכה שחציה בציר וחציה חוץ לציר".
 (א) כל מה שבתוך הציר אסור – חו"ד (חי' ס"ק כ"ט, בי' ס"ק ט', "אסור רק מה שבתוך הציר ולמעלה כ"ק"), עצי לבונה (ד"ה שם בשר, "דמה שבציר נאסר כולו ואף שהת"ח כתב ומ"מ א"צ רק כ"ק וכו' צ"ל דל"ד רק אורחיה דמילתא נקט דמה שנוגע לציר שבקרקע הוא דבר מועט ול"ה מה שבציר נאסר רק כ"ק מן הבשר ואה"נ דאם היה מונח נרבה בציר דאסור כלו ... ובפ"מ ... והוא תמוה").
 (ב) נוגע בקרקע לציר אסור כדי קליפה – פמ"ג (שפ"ד ס"ק מ"ז, "ומיהו חילוק יש בכ"מ באין מקום לזוב מה שבתוך הציר אסור כולו מיד ובקרקע רק כדי קליפה אסור"), חכ"א (כלל ל"ב סעי' י"ז, ע"י סעי' כ"ז, "מה שנוגע בקרקע לציר אסור כדי קליפה ומה שלמעלה מזה מותר"), כה"ח (ס"ק פ').
 (ג) מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ע"ח), מעדני השלחן (מטעמי השלחן ס"ק י"ג ד"ה והנה).

י. בשר שנוגע - רמ"א.

1. מהני מליחה אח"כ – ש"ך (ס"ק מ"ח), פ"ר"ח (ס"ק ל"ד), לחם הפנים (ס"ק מ"ו), בית לחם יהודה (ס"ק ל"ח), פמ"ג (שפ"ד ס"ק מ"ח), חו"ד (ס"ק ל'), זבחי צדק (ס"ק ל"ה), כה"ח (ס"ק פ"ג).

יא. ציר מעורב עם מים, לא חשיב עוד רותח ואינו אוסר: האם צריך שיהא רוב מים.

1. צריך רוב [ואין צריך כפל].
 (א) ש"ך (סי' ע' ס"ק נ', סי' קי"ד ס"ק י"ג) – "פירוש שאין במים ס' נגד הציר אבל עכ"פ בעינן שיהיו מרובין מהציר".
 (ב) כנה"ג (סי' ס"ט הג' ב"י ס"ק רצ"ו).
 (ג) פ"ר"ח (סי' ע' ס"ק ל"ו, סי' קי"ד ס"ק י"ח).
 (ד) לחם הפנים (סי' ע' ס"ק מ"ח).
 (ה) בית לחם יהודה (סי' ע' ס"ק ל"ז, ס"ק ל"ט).
 (ו) א"ר (סי' תמ"ז ס"ק ל"ז) – "ביו"ד סי' צ"ה וסימן קכ"ב משמע כש"ך וכן כתוב בסימן קי"ד".
 (ז) כרתי (סי' ע' ס"ק כ"ח).
 (ח) מנחת יעקב (כלל ו' ס"ק כ"ד, כלל י"ד ס"ק י"ב).
 (ט) חגורת שמואל (סי' ע' ס"ק ל"ד).
 (י) פמ"ג (סי' ע' שפ"ד ס"ק נ').
 (יא) גר"א (סי' ע' ס"ק מ"ג, כדאי' בשעה"צ סי' תמ"ז ס"ק קל"ה).
 (יב) תשובה מאהבה (ח"ג סי' שכ"ז גליון על הש"ך סי' ע' ס"ק נ').
 (יג) חו"ד (סי' ע' חי' ס"ק ל"ב, קיצור הדינים אות ז').
 (יד) באה"ט (סי' ע' ס"ק ל"ה).
 (טו) חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ"ז).
 (טז) שו"ת פרי תבואה (סי' י"ח), הו"ד בפת"ת (סי' ע' ס"ק ז').
 (יז) מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק צ', שעה"צ ס"ק ע"ט) – "ודוקא כשהמים היו יותר מהזיתים הא לא"ה נשאר הזיתים בהריפותן".

שעה"צ (שם ס"ק קל"ה) – "א"ר ופ"ת ופ"ח ביו"ד קי"ד ומ"י כלל ו' והגר"א שם בסוף סימן ע' כהש"ך, ודלא כהמ"א".
 (יח) יד יהודה (סי' ע' הקצר ס"ק נ"ז, קיצור הדינים אות ז').
 (יט) דרכ"ת (סי' ע' ס"ק פ"ח, ס"ק פ"ט).
 (כ) כה"ח (סי' ע' ס"ק פ"ב, ס"ק פ"ה).
 (כא) חלקת בנימין (סי' קי"ד ס"ק ס"ז, ציונים ס"ק קמ"ו).

2. הכל לפי ראות עיני המורה.

(א) מג"א (סי' תמ"ז ס"ק ל"ט) – "וכ' הש"כ בי"ד ססי' ע' (וסי' קי"ד ס"ח) דבעי' רוב מים ע"ש אבל לדעת רמ"א שם לא משמע כן ונ"ל דהכל לפי ראות עיני המורה".

(ב) רע"א (סי' ע' על ש"ך ס"ק נ') – "במג"א כתב ולא משמע כן דעת הרמ"א ונ"ל דהכל לפי ראות עיני המורה עכ"ל".

(ג) ע"י ערה"ש (סי' ע' סעי' מ"ח) – "עוד כתב ציר מעורב עם מים אפילו מועטים לא חשיבי עוד רותח ואינה אוסרת עכ"ל ויש שפירשו דכוונתו דא"צ מהמים ס' כנגד הציר אבל מ"מ בענין רוב מים [ש"ך סק"ל] וי"א דאפילו המים מועטים מהציר מבטלים כחו [מג"א סי' תמ"ז סקל"ט] והנה לענין טומאה בענין רוב מים כדאיתא בבכורות [כג ב] ומ"מ אין ראייה די"ל דלענין לבטל חריפותו של הציר אפילו מעט מים מבטלו ואפשר שיש לקיים דברי שניהם דבנפל הציר למים אפילו מים מועטים מבטלין כח הציר דקמא קמא בטיל ואם נפל המים לציר צריך רוב מים דכעין זה הוא במים ויין לקמן סי' קל"ד וצ"ע מפני שאין לדמות זל"ז דכאן לא מפני ביטול נגעו בה אלא אם מבטל עצם החריפות של הציר וכיון שיש פלוגתא בזה והוא איסור דרבנן כמ"ש אולי יש להקל".
 (ד) חזו"א (או"ח סי' קי"ט ס"ק י"ח ד"ה כתב) – "אבל עיקר שיעור מים לבטל החריפות לא שייך לקבוע בהן שיעור וכמש"כ המ"א ותלוי כפי חוזק החריפות".

3. מראי מקומות – חמודי דניאל (סי' ע' סוף סי' כ"ב), זבחי צדק (סי' ע' ס"ק ל"ז), מעדני השלחן (סי' ע' ס"ק קנ"ו, סי' ס"ט ס"ק ק"ה), דברי סופרים (סי' ע' ס"ק קע"ב, סי' ס"ט ס"ק קנ"ג).

יא ספק – רמ"א (סעי' ו'), "ספק ציר ספק מים מותר".
 א. ע"י ריש סימן ס"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ראש טלפים והמוח

סימן ע"א

ג] מוח - סעיף ג'.
ד] קשה לשכחה.

א] ראש - סעיף א'.
ב] טלפים - סעיף ב'.

א] ראש - סעיף א'.

[סי' ע"א עד סי' ע"ה מדברים על החללים (organs) שיש בבהמה. ולמה נקט זה הסדר. אולי, מתחיל בהראש, שהוא החלק החי חשוב בבהמה. (וסמך לו דין טלפים, עי' ערה"ש כיון שהשאלה כמו במוח, שהעצם מפסיק). ואח"כ לפי סדר הגמרא: הלב, סי' ע"ב, הוא המשנה בדף כד, הכבד, סי' ע"ג, הוא הגמרא בדף קי. הטחול, סי' ע"ד, הוא הגמרא בדף קיא. בני מעיין, סי' ע"ה, הוא הגמרא בדף קיג. א"נ, הכל לפי סדר החשיבות: מוח, לב, כבד, טחול, בני מעיין. (רק יש לעי' אם זה סדר הנכון של החשיבות). א"נ, לפי סדר הגוף (יש לעי' אם זה אמת לפי המציאות).]

א. ראש שלם.

1. נמלה.

א) המוח והקרום אסורים, ושאר הבשר מותרים – רמ"א (סעי' ג'), ערה"ש (סעי' י"ב), ילקוט יוסף (סעי' ו').

1) אם הבשר כבר נמלח והודה [ולבני ספרד, הנ"מ אם צריך מליחה אחרת].

א. מיקל – ש"ך (ס"ק ח'), "לפי שעצם הגולגולת מפסיק בין דם שבתוכו לבשר ואפילו אם קצת מן הדם נפלט ונכנס לתוך הבשר כבולעו כך פולטו ... ונ"ל שטעם הראשון עיקר ... ולפי זה אפילו שאר בשר שעמו נמלח ופלט כבר כל דמו וצירו בענין דלא שייך ביה כבולעו כך פולטו וכדלעיל ס"ס ע' אפילו הכי מותר", פר"ח (ס"ק ז'), בית לחם יהודה (ס"ק ד'), מנחת יעקב (כלל ט"ו ס"ק ל"ח), פלתי (ס"ק ג'), אמנם עי' מטה יהונתן על הש"ך ס"ק ח'), חגורת שמואל (ס"ק ג'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ח'), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ב').

ב. מחמיר – כנפי יונה (ד"ה ואני, "כתבו ג"כ טעם השני והוא עיקר"), חו"ד (חי' ס"ק ז', בי' ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק י"ג, "ויש להחמיר"), עי' מקדש מעט (גדולי הקדש ס"ק א', "ד' הכנפי וחוו"ד מסתברים"), יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ו, הארוך ס"ק ז'), ערה"ש (סעי' י"ב, "וכן נראה עיקר").

ג. יש להחמיר בהפסד מועט – בה"ח (ס"ק י"ט, "יש להחמיר בהפסד מועט אבל בהפסד מרובה יש לסמוך אדברי הש"ך"), הו"ד בילקוט יוסף (הע' ו').

2. בישל [לכאורה ה"ה כבוש].

א) נאסר הכל אם אין ששים כנגדה – מחבר (סי' ס"ח סעי' ד'), פוסקים.

ב) המוח נאסר והשאר מותר – מחזיק ברכה (ס"ק ח').

3. צלי.

א) לכתחילה – מחבר (סי' ס"ח סעי' א', ב"י סי' ע"א ס"ק ג').

ב) בדיעבד – פשטות שו"ת הרא"ש (כלל כ' סי' כ"ג, "האיזנא רגילין להסיר המוח ולמלחו תחלה קודם צליה. כי בימיהם היו צולין בתנור ומשלשלין הצלי לתוכו, וכשנותן הנחירים למטה, זב כל הדם לחוץ דרך הנחירים. אבל בצליה שלנו, שאין התנורים פיהם למעלה, איכא למיחש שמא לפעמים לא יהא בית השחיטה, או הנחירים, למטה"), רמ"א (סי' ס"ח סעי' א', דר"מ סי' ע"א ס"ק ד', "ולכתחלה נהגו להחמיר שלא לצלות שום ראש שלם, אפילו רוצה להניחו אבית השחיטה, חיישינן שמא יתהפך אצדדיו"), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ד').

1) צריך שיהיה מקום השחיטה למטה, ואם לא הניחה כך, המוח והקרום אסורים ושאר הבשר מותר – מחבר (סי' ס"ח סעי' א').

ב. מליחה על השער.

1. מחמיר [אפילו בדיעבד] – פרישה (ס"ק א' דרישה ס"ק א'), עי' פלתי (ס"ק א'), ערה"ש (סעי' ח', סעי' י'), לא נחלקו הראשונים כלל וכ"ע ס"ל דאין יוצאין בהראש במליחה שעל השיער אפילו בדיעבד ... ונ"ל ברור שאין להקל בזה").

א) "והגם שלא כוון לזה בעצמו ידוע דמשמיה קא זכו רבותינו בעלי הש"ע לכתוב כהלכה אף שהם לא כוונו לזה וכמ"ש בס"י סעיף ג' ע"ש" – ערה"ש (סעי' י"א, סי' פ"ו סעי' ט', סי' שי"ג סעי' ח').

2. מיקל [אפילו לכתחלה] – פשטות שאר הפוסקים.

3. מראי מקומות – כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ב').

4. מלאים מצמר.

א) מחמיר – הלכות קטנות (ח"ב סי' רל"ג, "שלא התיר אלא ברגלי השור שיש עליהם שער דק אבל ברגלי הכבשים שהם מלאים מצמר ארוך ב' או ג' אצבעות איך יעלה על הדעת שבזה דיבר הרשב"א והכי דייק לישניה שלא הזכיר אלא שער ולא הזכיר צמר"),

שלחן גבוה (ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק ד'), יד יהודה (הקצר ס"ק ג'), בה"ח (ס"ק ה').

5. תרנגולת עם הנוצות.

א) מחמיר – יד יהודה (הקצר ס"ק ג', סי' ס"ח הארוך ס"ק י"א).

1. מראי מקומות – מחבר (סי"ה סעי' א'), יד יהודה (הקצר ס"ק א', "ופשוט שהלשון הוא אבר אחר ולא מהני לי' מליחת הראש וצריך למלחו בפני עצמו"), ילקוט יוסף (סעי' ז).

ב] טלפים - סעיף ב'.

א. בדיעבד.

1. מיקל – מחבר (סי"ה סעי' ח', "לא נאסרו"), פ"ח (ס"ק ג').
(א) פ', אחרי מליחה שנית – תורת חסד (פרחיה, סי' י').
(ב) לכתחלה מליחה שנית, אם בישראל מיקל – עי' זבחי צדק (ס"ק ה', "ומיהו לכתחילה כל זמן שלא בישראל יש לחוש לדברי התורה חסד"), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי סעי' ה').
2. מחמיר [רק מה שבתוך הטלפים] – רמ"א (סי"ה סעי' ח', "ויש אוסרים ... והכי נהוג"), חכ"א (כלל ל"א סעי' ג', כלל ל"ג סעי' י').
3. מראי מקומות – מחזיק ברכה (ס"ק ג', ס"ק ד').

ג] מוח - סעיף ג'.

א. מוח - לדעת מחבר.

1. לכתחילה רק נוקב עצם המוח ויניח הנקב למטה – מחבר (סעי' א'), הליכות עולם (ח"ו עמ' קמ"ה), ילקוט יוסף (סעי' ה').
2. מצוה מן המובחר, לחתוך הראש לשנים – מחבר (סעי' ג').
(א) כדאי – ט"ז (ס"ק א', "הוא למצוה מן המובחר"), ש"ך (ס"ק א', "כלומר מי שרוצה לעשות מצוה מן המובחר"), לחם הפנים (ס"ק א'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק א'), גר"א (ס"ק א'), חוו"ד (חי' ס"ק א'), באה"ט (ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק א'), יד יהודה (הקצר ס"ק א'), כה"ח (ס"ק א').
(ב) חולק בפשט במחבר – ערה"ש (סעי' ה').

ב. מוח - לדעת רמ"א.

1. לכתחילה, להסיר המוח ולקרוע הקרום – רמ"א (סי"ה סעי' ד', "ולכתחלה נוהגין ליטול המוח קודם המליחה מתוך הגלגולת ולחתוך הגלגולת שתי וערב, שאז מתחתך הקרום היטב. ויש מסירים הקרום"), ש"ך (ס"ק ו', סי' ס"ח ס"ק ח'), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ד'), ת"ח (נדחי ישראל פרק ל"ב אות א', "צריך לחתכו לשנים ולהסיר המוח ולקרוע הקרום ולמלחו בפני עצמן"), ערה"ש (סעי' י"ב).
(א) ויש מסירים הקרום – רמ"א (סי"ה סעי' ד').
2. בדיעבד, די לקרוע הקרום [חתכו שתי או ערב] – רמ"א (סי"ה סעי' ד', "ובדיעבד אם חתכו שתי או ערב, סגי, אפילו לא הסיר המוח קודם המליחה, ואפילו בשלו כך"), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ד').
(א) בדיעבד, פירוש אפי' קודם שבשלו – ש"ך (סי"ה סעי' ח', "כלומר אם מלחו בדיעבד אפי' לא בשלו עדיין ולא הסיר הקרום קודם המליחה סגי בחתכו שתי וערב וא"צ להסיר המוח"), יד יהודה (הקצר ס"ק י"ב).
3. בדיעבד, רק אם נוקב עצם המוח והקרום, ויניח הנקוב למטה – רמ"א (סעי' ג'), חכ"א (כלל ל"ב סעי' א').
(א) בדיעבד, פירוש אם כבר בשלו – ש"ך (סי"ה סעי' ח', "אם בשלו שרי בלא חתיכת שתי וערב אם ניקב העצם כנגד הקרום קודם מליחה והניח הנקב למטה כדלקמן סימן ע"א"), יד יהודה (הקצר ס"ק י"ב).

ג. לא נחתך הראש לשנים, בדיעבד.

1. מחמיר – בית יעקב (סי' ל', "לענין דינא צריך לחתוך הראש לשנים ואם לא חתכו ומולחו אסור אף שהרשב"א כתב הטעם משום המוח ומדמה לה לחתיכה עבה מ"מ נלע"ד דאיכא טעמא אחרינא משום דיש מקומות בראש שהוא חלול בפנים ... דלא גרע מן הריאה ... דצריך לפתוח קודם מליחה את הקנוקנות שבה ... הלכך בנ"ד יש לאסור אפילו בדיעבד כדין בשר שלא נמלח רק מצד אחד").
2. מיקל – מחבר (סעי' א'), פת"ת (ס"ק א'), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי אות ג'), פוסקים.
3. מראי מקומות – מחזיק ברכה (ס"ק א').

ד. שאר עצמות.

1. צריך מליחה – רמ"א (סעי' ג').
(א) מה הדין בדיעבד.
(1) מחמיר – ש"ך (ס"ק ט', "פירוש ואם נתבשל בלא מליחה המוח אסור משום דמחזיקין דם במוח"), לחם הפנים (ס"ק י"א), חגורת שמואל (ס"ק א'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט'), "וכן הלכתא דמוח שבעצמות יש בהם דם ואסור דיעבד בלא מליחה", גר"א (ס"ק י"ג, "אף בדיעבד דמחזיקין דם בהו"), זבחי צדק (ס"ק ט"ו), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי אות ד').
(א) יש ששים, גם המוח מותר – ש"ך (ס"ק ט'), פ"ח (ס"ק ח'), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק י"ז), לחם הפנים (ס"ק י"א), בית לחם יהודה (ס"ק ה'), שלחן גבוה (ס"ק י'), חוו"ד (חי' ס"ק ח'), חכ"א (כלל ל"ב סעי' י"ב), זבחי צדק (ס"ק ט"ו), יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ז), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי אות ד'), כה"ח (ס"ק כ"א).
- 2) מיקל – פרישה (ס"ק א', "דאין דם ודאי במוח שבעצמות, דאף שיש שם לחלוחית מכל מקום אינו ודאי דם אלא מכח חומרא מולחין אותו"), מנחת יעקב (כלל ט"ו ס"ק כ"א).

3) חכ"א (כלל ל"ב סעי' י"ב) – "ובעצם הקולית ... יש להתיר אף בלא ששים ובשאר עצמות שיש בהם מוח בהפסד מרובה אפשר גם כן דיש להתיר אף בלא ששים".

2. עצמות שאין בהם מוח.

א) אין צורך למלחן – קיצור שו"ע (סי' ג' פרק ח' סעי' ה').

ב) מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק כ"ב).

ה. "לכתחלה לא ימלחנו עם שאר בשר, רק לבד, ובדיעבד שרי" – רמ"א (סעי' ג'), חכ"א (כלל ל"ב סעי' י"ב), ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ב אות ב', "ואם כבר נפרד מן הבשר לא ימלחנו לכתחלה עם שאר הבשר אלא ימלח העצם בפני עצמו"), ערה"ש (סעי' י"ד, "אין לעבור על דברי הרמ"א").

א) חולק, בני ספרד – כנה"ג (הג' ב"י ס"ק י"ד, "שהמנהג בינינו שלא להקפיד בזה אפילו לכתחילה"), פ"ח (ס"ק י'), לחם הפנים (ס"ק י"ג), בית לחם יהודה (ס"ק ו'), שלחן גבוה (ס"ק י"ב), זבחי צדק (ס"ק ט"ז), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי סעי' אות ד'), כה"ח (ס"ק כ"ד), ילקוט יוסף (סעי' י"ב, "ומנהגינו שאין מקפידים בזה").

ב) חולק, בני אשכנז – יד יהודה (הקצר ס"ק י"ח, "וכעת נוהגין לכתחלה למלוח עם בשר").

2. מחוברין עם הבשר.

א) מולחין הבשר כדין ומועיל גם לעצם ולמוח שבו – רמ"א (תו"ח כלל ט"ו דין י"א), ש"ך (ס"ק י"א, "בבשר שלהם נוהגים בכל יום למלוח אפילו לכתחלה ושפיר דמי"), לחם הפנים (ס"ק י"ג), חגורת שמואל (ס"ק א'), חו"ד (חי' ס"ק י'), חכ"א (כלל ל"ב סעי' י"ב), ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ב אות ב', "מחוברין עם הבשר מולחין הבשר כדין ומועיל גם לעצם ולמוח שבו"), ערה"ש (סעי' י"ד, "אבל בעצמות שבתוך הבשר פשיטא שמולחין ביחד דכיון שהוא ביחד הדם עוסק רק בפליטה ולא בבליעה"), מעדני אשכ"ן (ס"ק ל"ז).

1) טעם הקולא.

א. דמשרק שריק – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"א).

ב. טריד לפלוט – ערה"ש (סעי' י"ד, לשונו מובא לעיל).

ג. להב' טעמים, מותר כמה חתיכות ביחד, אם העצם מחובר עם הבשר.

2) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' קס"ו) – "שלמעשה העצמות הקטנות נוהגין למלחם ביחד עם בשר שלהם. כגון כל העצמות שבעוף. שהא א"א בענין אחר, וגם בלא"ה יש להם מוח. וכן כל העצמות הקטנות בבהמה גסה. אבל העצמות גדולות בבהמה גסה שאין להם מוח כלל, המנהג הוא להסיר אותם ולמלחם בפני עצמם".

1. מוח, ששהה ג' ימים.

1. מיקל – רבינו חיים כהן (יו"ד סי' י"ח, "ואף שלא כ' השבות יעקב אלא בשומן אווז ולא בשאר שומן הלא נראה לעיין דמוח רך כשומן אווז").

א) להחולקים גבי שומן אווז – עי' סי' ס"ט סעי' י"ב, לשיטות ומראי מקומות.

ד] קשה לשכחה - מוח.

א. עי' סי' קט"ז [ערך סכנה: קשה לשכחה], לשיטות ומראי מקומות.

לב וריאה

סימן ע"ב

ה] קשה לשכחה.
ו] איסור דבוק.

ג] עוף - סעיף ג'.
ד] מליחת הריאה - סעיף ד'.

א] מליחת הלב - סעיף א'.
ב] מלח ולא קרעו - סעיף ב'.

א] מליחת הלב - סעיף א'.

א. לא צריך שתי וערב: הטעם.

1. נחלת שבעה (סי' כ"ח), הו"ד במחזיק ברכה (ס"ק א'), דרכ"ת (ס"ק ב'), דעת תורה (סעי' א'), ילקוט יוסף (הע' א' ד"ה ומה) – "וטעמא דהדם בעין שכנוס בלב מצרף לתוכו ובשעת שחיטה הוא יוצא ונופל ממנו על ידי קריעה לבד והלב אינו בולע ממנו דשאני לב דשיע, והדם של הלב עצמו יוצא על ידי מליחה כשאר בשר. ואפילו לסברת רבינו תם (שם בתוס' ד"ה הלב) דאין לסמוך על זה למעשה, והאי סברא דשאני לב דשיע אינו אלא הוה אמינא ולא קיימא במסקנא, מכל מקום אינו בולע אלא מעט ואידי דפליט דם ידיה פליט נמי מה שבלע, ומה שלא פלט מדם ידיה הוה דם האברים שלא פירש ומותר, ואף אם תמצא לומר דאפילו הדם שבלע לא פלט ונכנס בלב, מכל מקום אינו בעין ודם בעין הוא דאורייתא, מה שאין כן דם שאינו בעין שבשלו אינו עובר עליו דאינו אלא מדרבנן, והוא הדין בכחל באמת נמי חלב שחוטה אינו אסור אלא מדרבנן, מכל מקום גזרו חכמים ז"ל לקרוע שתי וערב ולטחות בכותל כדי לבשלו בבשר. ולדעת הרי"ף (דף ל"ח ע"ב) אפילו בלא בשר, כדי שלא יהא חלב בעין גזירה משום בשר בחלב, דלא אתי למטעי לבשל בשר בחלב ממש".

ב. לבשל אחר מליחה.

1. מותר לכתחילה – מחבר (סעי' א'), יש"ש (או"ש סי' כ"ח ס"ק י"א), לבוש (סעי' א'), ט"ז (ס"ק א'), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ב'), פר"ח (ס"ק ב'), דהוי מנהג בורות ואין לו על מה שיסמוך ... ודאי ראוי לבטל המנהג", לחם הפנים (ס"ק ב', ס"ק ג'), בית לחם יהודה (ס"ק ב'), חגורת שמואל (ס"ק א'), פמ"ג (מש"ז ס"ק א'), וומיהו המנהג הפשוט בינינו לבשלו אחר מליחה ולא גזרינן שמא לא יקרענו ויבשלנו", שלחן גבוה (ס"ק ב'), חו"ד (חי' ס"ק ב'), זבחי צדק (ס"ק ג'), מקדש מעט (ס"ק א'), ח"ת (נדחי ישראל פרק ל"ב אות ד', "נוהגין היתר אפילו לבשלו"), ערה"ש (סעי' א'), יד יהודה (הקצר ס"ק ד'), כה"ת (ס"ק ד').
2. מנהג להחמיר – בנימין זאב (סי' שי"ז).
3. מראי מקומות – דר"מ (ס"ק א'), חכ"א (כלל ל"ד סעי' א'), "ואז מותר לבשלו אפילו עם בשר ויש מקומות נוהגין שלא לבשלו אפילו על ידי קריעה שמא יבשלו בלא קריעה אלא לאחר הקריעה צולין אותו ואחר כך מבשלין".

ג. מבשלו.

1. אפילו עם בשר – ש"ך (ס"ק א'), "ומותר לבשלו אפי' עם בשר", לחם הפנים (ס"ק א'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק א'), חו"ד (חי' ס"ק א'), חכ"א (כלל ל"ד סעי' א'), מקדש מעט (ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק ב'), ערה"ש (סעי' א'), יד יהודה (הקצר ס"ק ג'), כה"ת (ס"ק ג').

ד. לב שיע, מה הדין בצד החיצון.

1. ג"כ שיע – תוס' (פסחים דף עד: ד"ה שאני, "דכל שכן דמבחוץ הוא יותר שיע"), רשב"א (חולין דף קט: ד"ה גמ', "דילמא שיע בין מבפנים בין מבחוץ"), מרדכי (חולין סוף סי' תרצ"ט), כרתי (ס"ק א').
2. אין הלב שיע מבחוץ – רמב"ן (חולין דף קט: ד"ה זו, "דליכא למימר שיע נמי מבחוץ ולא בלע").
3. מראי מקומות – מטה יהונתן (על הש"ך ס"ק ג'), בית מאיר (על הש"ך ס"ק ג'), ערה"ש (סעי' ג').

ב] מלח ולא קרעו - סעיף ב'.

א. אם כבר בישלו.

1. קורע לאחר הבישול ומותר – רש"י (חולין דף קט. ד"ה הלב), רמב"ם (מאכ"א פרק ו' הל' ו'), ראב"ן (סי' רע"א ד"ה הלב), רמב"ן (בריטב"א חולין סוף דף קט.), רשב"א (חולין ריש דף קט.; תוה"ב ב"ג ש"ג פ.), בעל המאור (פסחים דף יח:), עי' ס' האורה (ח"ב סי' ע"ג), רוקח (סי' תמ"א), רבינו ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה קכ"ד-ד'), "וכן הסכימו כל הפוסקים". אמנם שו"ר או"ה של רבינו ירוחם סי' י"ח, "ופי' ר"י בשם ר"ת דהאי בישול ר"ל צליה, אבל המיימון פי' בישול ממש ... לב שנתבשל בלא קריעה אסור שהרי נתבשל בדמו וצריך ס' כנגד הלב וכן המנהג כר"ת"), רע"ב (חולין פרק ח' משנה ג').
(א) פוסקים – עי' גר"א (ס"ק ו'), "אבל אם בשלו כו'. עתוס' שם ד"ה הלב כו' אבל בת"ה ע"ו ב' הסכים לדברי רש"י וכתב שכן דעת הרז"ה וכ' שלכן כללינהו במתני' בהדי כחל ובכחל אפי' בשלינהו בקדירה וה"ה בלב").
2. מחמיר – ר"ת (תוס' חולין דף קט. ד"ה הלב, פסחים דף עד: ד"ה שאני), ריב"א (הג' אשרי חולין פרק ח' סי' כ"ה), ר"י (רשב"א חולין ריש דף קט.), ראב"ד (מאכ"א פרק ו' הל' ו'), ס' התרומה (ריש סי' נ"ו), סמ"ק (סי' ר"ה ד"ה הלב), תרה"ד (הג' שע"ד שער כ"ח ס"ק א'), או"ה (כלל ט"ו אות ג'), אורחות חיים (מאכ"א אות צ'), כל בו (סי' ק"ג).
(א) פוסקים – מחבר (סעי' ב'), "בשלו בלי קריעה אסור", יש"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ה), "ואם נתבשל בלא קריעה אסור הלב", לבוש (סעי' ב'), בנימין זאב (סי' שי"ז), ב"ח (ס"ק ג'), פר"ח (ס"ק ג'), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ח'), "הסכמת כל האחרונים הבאים

אחרי הרב וספר המפה"), חכ"א (כלל ל"ד סעי' ג'), ח"ת (נדחי ישראל פרק ל"ב אות ה'), ערה"ש (סעי' ב'), יד יהודה (הקצר ס"ק ז'), ילקוט יוסף (סעי' ב').

1) צ"ב בדעת המחבר, שדרכו לילך בפסק כמו הרמב"ם רי"ף והרא"ש. וכאן הרמב"ם מיקל, והרי"ף והרא"ש אינו מוכרח. ועוד, שהרשב"א מיקל, וכן לשון רבינו ירוחם "כל הפוסקים". ולכל הפחות היה לו לכתוב בלשון "יש אומרים", וצ"ע. אבל הרמ"א פסק כהג' שע"ד ואו"ה, כדרכו.

3. ספק נקרע קודם הבשול או אחר כך.

(א) מותר, משום ספק ספיקא – שלחן גבוה (ס"ק ג'), זבחי צדק (ס"ק ט'), כה"ת (ס"ק י"ב).

ב. מה הטעם להקל במליחה וצלי', משא"כ בבישול – הא הדם בעין. בש"ך (ס"ק ג'), כתב ג' טעמים.

1. שאני לב דשיע ולענין זה מהני עכ"פ שיעתו דלא בולע הרבה רק מעט ולגבי דידיה מיחשב דם פליטה – תו"ת (כלל כ"ז דין ב').
2. כיון שהוא כנוס תוך חללו א"כ ע"י מליחה וצלייה מתייבש הדם תוך חללו וחשיב תו דם פליטה – תרה"ד (הג' שע"ד סי' כ"ז ס"ק ד').

3. בצלי אמרי' דשיע ואינו בולע כלום – רמב"ן (דף קט: ד"ה וזו, מהדורת רייכמן דף קי.). "ואני תמה על זה היאך נתיר כן שהרי הלב חלול ופתוח הוא בכמה מקומות להכניס ולהוציא דם והיאך לא יאסור עצמו וכל המתבשלין עמו בקדירה, דליכא למימר שיע נמי מבחוץ ולא בלע שאם כן תתירנו בשנתבשל עם הנבלה, אלא משמע דבין למאי דקא סלקא דעתין מעיקרא בין למאי דמתרצינן שיע לעולם בצלי היא", יש"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ח), ש"ך (ס"ק ג'), אמנם עי' ריש ס"ק ט').

4. נפקא מינה.

(א) אם אחר שנמלח הלב נפל לציר דשרי מטעם דשיע ולא בלע. לטעם ג' מיקל, ולטעם א' וב' מחמיר – עי' לקמן.
(ב) בשר שנמלח עמו. לטעם ב' מיקל, ולטעם א' וג' מחמיר.

ג. אחר שנמלח הלב נפל לציר.

1. מיקל [דשיע] – פר"ח (ס"ק ג'), לחם הפנים (ס"ק ג'), ערך השלחן (ס"ק ג').
2. מחמיר [כבולעו כך פולטון] – בית לחם יהודה (ס"ק ג'), מנחת יעקב (כלל כ"ז ס"ק ג'), עי' חגורת שמואל (ס"ק י"ד ד"ה וכתב הש"ך), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ג'), דלענין דינא עיקר הטעם דמתייבש ולפ"ז דם בעין אחר אוסר ("חור"ד ח"א ס"ק ג'), יד יהודה (הקצר ס"ק ה'), יבין דעת (ס"ק א').

(א) לבני ספרד, נ"מ שצריך לחזור ולמולחו – פר"ח (ס"ק ג').

3. ש"ך (ס"ק ג') – "אם אחר שנמלח הלב נפל לציר דשרי מטעם דשיע ולא בלע אע"ג דאסור בשאר בשר ... ובספרי כתבתי שהיא השטה המחזורת בש"ס".

(א) מנחת יעקב (כלל כ"ז ס"ק ג') – "ונראה דגם הש"ך לא הכריע כן להקל רק שכתב כן דר' נ"מ וצ"ע".

4. מראי מקומות – זבחי צדק (ס"ק ה').

ד. נמלח הלב תחילה, ובשלו.

1. ששים כנגד דם שבלב – יש"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ט, "אם יש בחתיכה ס' נגד דם הלב, אפילו אין בה ס' נגד כל הלב, מותרת, והיינו משום שכבר נמלחה, גם הלב נתמעט דמו, לכן אין צריך ס' רק נגד דמו, אבל אם לא היה נמלח הלב צריך ס' נגד כל הלב, אם נתבשל אח"כ"), פר"ח (ס"ק ו'), "והכי נקטינן", ילקוט יוסף (הע' א' ד"ה ומרו, "יש להקל בזה אף בהפסד מועט").

2. ששים כנגד הלב – לבוש (סעי' ב'), ט"ז (ס"ק ד'), "דלמעשה יש להחמיר כדעת רמ"א להצריך ס' נגד כל הלב בכל גווי", כרתי (ס"ק ג'), לחם הפנים (ס"ק ה'), חור"ד (ח"א ס"ק ה'), זבחי צדק (ס"ק ז').

3. הפמ"ר – פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק ה'), "וכשיש בחתיכה ס' נגד דמו בנמלח יש להקל בה"מ"), חכ"א (כלל ל"ד סעי' ה'), "דאם אין הלב דבוק ... בהפסד מרובה יש לסמוך דאין צריך נגד כל הלב אלא כנגד מה שבחללו", ערה"ש (סעי' ז'), "ונ"ל שבהפסד מרובה יש לסמוך אדיעה ראשונה", כה"ת (ס"ק י'), "לשער כנגד דם שבתוכו בכל גוונא לכבוד שבת או בהפמ"ר".

(א) לבני ספרד מיקל גם אם דבוק, משא"כ לבני אשכנז.

4. מראי מקומות – ש"ך (ס"ק ה'), "וצ"ע לדינא", כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ט').

ה. יש ששים – דין הלב.

1. מחמיר – לבוש (סעי' ב'), רמ"א (סעי' ב'), ערה"ש (סעי' ח').

2. מיקל – פר"ח (ס"ק ו'), ס"ק ז', לחם הפנים (ס"ק ז'), ילקוט יוסף (הע' א' ד"ה וכתב).

ו. שאר בשר שנמלח עמו.

1. מיקל [הוי דם פליטה, כבולעו כך פולטון] – רמ"א (סעי' ב'), "והמנהג להקל, וכן עיקר", יש"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ח, עי' הגהות והערות על הש"ך ס"ק י'), "שאר בשר ואווזות שנמלחו עמה לא נאסרו", לחם חמודות (חולין פרק ח' סי' כ"ח אות קכ"ב), בנימין זאב (סי' שי"ז), ש"ך (ס"ק י'), "והעיקר כדעת הר"ב כמ"ש בספרי" פר"ח (ס"ק ח'), לחם הפנים (ס"ק ט'), שלחן גבוה (ס"ק ט').

(א) נכון לקלוף – רמ"א (סעי' ב'), "וטוב לחוש לדבריהם ולקלוף קצת סביב הלב", לבוש (סעי' ג'), "וטוב לחוש לדבריהם ולקלוף קצת סביב הלב ואז הכל מותר", לחם חמודות (חולין פרק ח' סי' כ"ח אות קכ"ב), ש"ך (סוף ס"ק י'), ס"ק י"א, "יש להחמיר ולהצריך קליפה".

ב) בצלי.

- 1 נכון להסיר כדי נטילה – ש"ך (ס"ק ט').
- 2 מיקל לגמרי – יש"ש (כדאי בש"ך ס"ק ט'), יד יהודה (הקצר ס"ק י"א).
- 3 מחמיר [הוי דם בעין] – ערך השלחן (ס"ק ח').
- 4 הפמ"ר – כנה"ג (הג' ב"י סוף אות ל"ז, "במקום דאין הפסד מרובה ראוי לחוש לדברי האוסרים"), כה"ח (ס"ק כ"ו).
- 4 מראי מקומות – זבחי צדק (ס"ק ט"ז).

ז. כבוש.

- 1 האלף לך שלמה (יו"ד סי' קכ"ד, עי' טוב טעם ודעת ח"ג סי' קמ"ז) – "נשאלתי למה נוהגות הנשים לשהות האוונות ב' ימים בלי מליחה והרי הדם הכנוס בלב הוי כבוש. הנה זה אין חשש כלל שדם הבא בעצמו בטבעו לא שייך כבוש ואינו דומה לחלב שבתוך הכחל דאינו בא מגוף הכחל רק מן האברים נעשה חלב ובא לכחל אבל דם הלב נעשה בלב גופו וכל מה דהוי ממנו עצמו לא שייך כבוש ואף דאפשר שמתקבץ דם ממק"א ללב בשעת שחיטה מ"מ הוי רק ספק וספק כבוש דעת כמה מתירין ואף המחמירין הרי כאן אין אוכלין הלב רק ע"י בישול או צלי ויבוא לידי דרבנן ויהי' ספק דרבנן ואמרינן כאן נמצא כאן היה מחיים ומשל עצמו הוא ולא שייך בזה כבוש מה שהורגל בו מחיים ובטבעו והוי כגוף החתיכה וחלק ממנו ושוב ראיתי בתשובתי (טוטו"ד ח"ג תשובה קמ"ז) ושם התרתי מכה דהוי בפנים ולפ"ז אם הי' כבר בחוץ הוי טרפה ולפמ"ש כאן יש להקל בכל ענין כנ"ל וז"ב".
- 2 יד יהודה (הקצר ס"ק ה', הארוך ס"ק י"א ד"ה נסתפקתי) – "ובכבוש מע"ל בצונן או עמד הלב עם הדם שבתוכו צלול מע"ל צ"ע".
- 3 שבת הלוי (ח"ג סי' ק"ג אות א') – "בדין הלב שלא נפתח ב' ימים אחר השחיטה, אם יש לחוש לדם הלב משום כבוש ה"ה כמבושל, בתשובת טוטו"ד ח"ג סי' קמ"ז דן בזה, והתיר דייעבד לא לכתחלה, וטעמו להתיר דכל שהוא אצלו בטבע והוא כנוס ואינו גלוי לאויר העולם לא שייך כבוש יעשה, וא"כ עכ"פ פשוט דאם יצא כבר מן הדם לחוץ ונכבש הלב בדם זה עצמו דאסור, אלא שבתשובה האלף לך שלמה חיו"ד סימן קכ"ד התיר הגאון מהרש"ק אפילו יצא לחוץ ונכבש בדם עצמו, דבדם עצמו לא שייך כבוש, ובעניויתו דבריו שבטוטו"ד עיקר דודאי שייך כבוש גם בדם עצמו אם יצא כבר לחוץ".

ח. נמלת הלב בלי הדחה ראשונה.

- 1 מיקל [אפילו בהפסד מועט] – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ד', "יראה להתיר באין הפסד מרובה"), מחב"ר (ס"ק ב'), זבחי צדק (ס"ק ו'), כה"ח (ס"ק ח').

ט. ערלת הלב.

- 1 נוהגים שלא לאכלו – רמ"א (סעי' ב'), לבוש (סעי' ג'), חכ"א (כלל ל"ד סעי' א'), פוסקים.
- א) מטעם הריקאנטי (פר' לך לך ד"ה ספר הזוהר זכאין), "ובעבור כי הברית הוא דוגמת הלב, לכך חותכין גם חדוד הלב בראשיתו להעביר משם כחות הטומאה, וזהו ומלתם את ערלת לבבכם" – ש"ך (ס"ק י"ד), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק מ'), פרח"ח (ס"ק י"ג), לחם הפנים (ס"ק ט"ו), מנח"י (כלל כ"ז ס"ק ב'), עי' כרתי (ס"ק ח'), תגורת שמואל (ס"ק י"ד), שלחן גבוה (ס"ק י"ב), ערה"ש (סעי' ט"ז), יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ז), דרכ"ת (ס"ק כ"ד), כה"ח (ס"ק ל"ד), עצי העולה (מליחה כלל י"ד ס"ק י"ז), ילקוט יוסף (הע' ה').
- 1) נ"מ בדיעבד [אם שכח לחתוך ערלת הלב קודם הבישול יחתוך אחר הבישול] – מנח"י (כלל כ"ז ס"ק ב'), "ואף בדיעבד יש ליהזר מטעם זה", דרכ"ת (ס"ק כ"ד), כה"ח (ס"ק ל"ד), עצי העולה (מליחה כלל י"ד סעי' י"ז), ילקוט יוסף (הע' ה').
- ב) מטעם שיצא הדם דרך שמנוניתו – ר' ירוחם (או"ה סי' י"ח, "ולחתוך ערלתו כדי שיצא הדם דרך שמנוניתו").
2. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק ג'), מקדש מעט (ס"ק י"ג, "ומה שסיים רמ"א ואינו אלא חומרא בעלמא קאי על מה שסיים ולחתוך גידין שבפנים...").
3. נראה רק בלב בהמה – לבוש (פי' אבן יקרה על הריקנטי שם, "פירוש לב בהמה כשרוצין לאכלו חותכין חידודו"), זבחי צדק (ס"ק י"ח, "וכן נוהגים במדינתו בלב בהמה"), כה"ח (ס"ק ל"ד), ילקוט יוסף (הע' ה').

ג] עוף – סעיף ג'.**א. אווזה כשהופשט עורו.**

- 1 מחמיר – יש"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ח, או"ש סי' כ"ז ס"ק ג'), ט"ז (ס"ק ד', עי' ס"ק ט'), ש"ך (ס"ק ט"ז), כרתי (ס"ק י').
- 2 מיקל – פרח"ח (ס"ק י"ד).
- 3 מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק ט'), ערה"ש (סעי' י').

ב. חסר הכנפים, אם מסתמא יש ששים.

- 1 מחמיר – זבחי צדק (ס"ק כ"א).
- 2 מיקל – שו"ת מהר"י מינץ (סי' ט"ו, "ולענין הלב שנתבשל עם העוף שנחתכו ממנו הרגלים עד ארכובה והראש עם הצואר עד בית שחיטתו והכנפי' מנהג להתיר"), פרח"ח (ס"ק ט"ו), פלתי (ס"ק ג').
- 3 בצירוף עוד ענין אחר – דרישה (ס"ק ב'), ט"ז (ס"ק ט').
- 4 מראי מקומות – עבודת הגרשוני (סי' כ"ט), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ל"ה), מנחת יעקב (כלל כ"ז ס"ק ט"ו), חו"ד (חי' ס"ק י"ג), חכ"א (כלל ל"ד סעי' ו', "במקום הפסד"), ערה"ש (סעי' י'), יד יהודה (הקצר ס"ק י"ח), כה"ח (ס"ק ל"ט), ילקוט יוסף (סעי' ד').

ד] מליחת הריאה - סעיף ד'.

א. רק קנוקנות גדולים צריך לקרוע ולפתוח – מחבר (סעי' ד', "נהגו לקרעה ולפתוח הקנוקנות הגדולים שלה, ומנהג יפה הוא"), לבוש (סעי' ד'), חכ"א (כלל ל"ד סעי' י', "דנוהגין לקרעה ולפתוח הקנוקנות הגדולים שבה"), ערה"ש (סעי' י"ח, "ודווקא הקנוקנות הגדולים ומנהג יפה הוא אבל בקנוקנות הקטנים אין שום חשש בזה").

1. פשוטות, לא צריך שתי וערב. ע"י לעיל ריש הסימן.

ב. בדיעבד.

1. מיקל – תמים דעים (סי' קמ"ח), ש"ך (ס"ק כ'), "פשיט' דאם בשלוה בלא קריעה דמותר בדיעבד", בנה"ג (הג' ב"י ס"ק מ"ב), פר"ח (ס"ק י"ז), לחם הפנים (ס"ק כ"ג), בית לחם יהודה (ס"ק ט"ו), שלחן גבוה (ס"ק י"ט), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ'), באה"ט (ס"ק ט"ו), חוו"ד (חי' ס"ק ט"ז), חכ"א (כלל ל"ד סעי' י', לשונו מובא לקמן). מקדש מעט (ס"ק י"ח), זבחי צדק (ס"ק כ"ה), ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ב אות ו', "ובדיעבד אם לא פתחיה ובשלוה כך מותר לאכלה"), ערה"ש (סעי' י"ח, "אם לא פתחיה ולא קרעו הריאה אין שום חשש בדיעבד כשבישלוה כך בשלימותה"), כה"ח (ס"ק מ"ז), עצי העולה (מליחה כלל י"ד סעי' ט"ז), דברי סופרים (ס"ק ס"ו).

א) ראוי לעשות כל זמן שלא בשלה – חכ"א (כלל ל"ד סעי' י', "הריאה אינה צריכה חיתוך ואם מלחיה ובשלוה כך מותר אלא דנוהגין לקרעה ולפתוח הקנוקנות הגדולים שבה וכן ראוי לעשות ואפילו בדיעבד כל זמן שלא בשלוה"), זבחי צדק (ס"ק כ"ה), כה"ח (ס"ק מ"ז), דברי סופרים (ס"ק ס"ו) וכן מדוייק מאחרונים לעיל.

2. מראי מקומות – יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ג).

ג. בהמה, עוף.

1. מנהג רק בריאה של בהמה – דמשק אליעזר (ש"ט ע"ד), הו"ד בכנה"ג (הג' ב"י ס"ק מ"ג), בית לחם יהודה (ס"ק ט"ו), ע"י סי' ס"ט ס"ק י"ט), שלחן גבוה (ס"ק י"ח), זבחי צדק (ס"ק כ"ו), כה"ח (ס"ק מ"ח), ילקוט יוסף (הע"ז), דברי סופרים (ס"ק ס"ה).

2. "מנהגינו פה בגדאד יע"א להוציא הריאה מן התרנגולת וזורקין אותה, ואפשר משום מיאוס" – זבחי צדק (ס"ק כ"ו), כה"ח (ס"ק מ"ח).

ד. ט"ז (סי' ס"ט ס"ק י"ג) – "ועופות צריך כו'. ה"ה כל דבר שהוא חלול כ"כ או"ה וע"כ יש להזהר בשעה שמתקנים ריאה ע"י מליחה צריך לפתוח קודם מליחה את הקנוקנות שבה".

ה] קשה לשכחה: לב.

ע"י סי' קט"ז [ערך סכנה: קשה לשכחה], לשיטות ומראי מקומות.

ו] איסור דבוק.**א. הלכה.**

1. מיקל [בני ספרד] – רשב"א (סי' ק"ו פמ"ג שפ"ד ס"ק ו', מש"ז ס"ק ב'), מחבר (ע"י לקמן), פר"ח (ס"ק ט"ז), סי' ע"ג ס"ק כ', "ואנן לית לן הני חילוקי דינים", שלחן גבוה (ס"ק י"ד), מחזיק ברכה (ס"ק ד'), זבחי צדק (ס"ק כ"ד), כה"ח (ס"ק ל"ה), ס"ק מ"ד), ילקוט יוסף (סעי' ג', סי' ע"ג סעי' כ').

א) י"א, משום שלא אמרינן חנ"נ אלא בכשר בחלב [לשיטתיה]. י"א, משום שחולק על החומרא של איסור דבוק.

2. דעת המחבר.

א) מיקל – כרת (ס"ק ט'), פמ"ג (סי' ס"ט שפ"ד ס"ק ל"ה), סי' ע"ג ס"ק כ"ב), גר"א (סי' ק"ו ס"ק ט'), "וקי"ל דבאיסור דבוק חנ"נ וש"ע לא ס"ל כן אפילו לאסור החתיכה", יד יהודה (הקצר ס"ק י"ז), פוסקי בני ספרד.

3. מחמיר [בני אשכנז] – רמ"א (סעי' ג', סי' ע"ג סעי' ו', סי' צ"ב סעי' ד', סי' ק"ה סעי' ט', "וכן נוהגין"), יש"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ט), לבוש (סעי' ג', סי' ע"ג סעי' ו'), ט"ז (ס"ק ט'), ש"ך (סי' ק' ס"ק ח'), פמ"ג (הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ג' אות ל"ז), חכ"א (כלל ל"ד סעי' ו', סעי' י"ח), ערה"ש (סעי' ט').

ב. מקור הדין.**1. חומרא בעלמא.**

- א) ט"ז (ס"ק ט', סוף ס"ק י') – "איסור דבוק שהוא עצמו חומר".
  - ב) ש"ך (סי' ע"ה ס"ק ח') – "דאיסור דבוק בלא"ה חומרא הוא".
  - ג) פמ"ג (מש"ז ס"ק ט') – "דאיסור דבוק חומרא הוא והבו דלא לוסיף עליה".
  - ד) רע"א (סי' ע"ד על הט"ז ס"ק א', שו"ת סוף סי' ס"ו) – "דגם דבוק הוי חומרא בעלמא ויש לסמוך על המקילים דל"א דבוק".
  - ה) מהרש"ם (ח"א סי' קע"ג) – "איסור דבוק דהוי רק חומרא בעלמא".
  - ו) יד יהודה (הארון סוף ס"ק י"א) – "האיסור דבוק היא חומרא גדולה וכמעט כהילכתא בלא טעמא".
2. ממשנה (דף צו:), ירך שנתבשל בגיד הנשה.
- א) שע"ד (סי' כ"ה) – "וראיה מירך ... ראייה מטפת חלב".

(ב) ש"ך (סי' ק' ס"ק ח') – "הפוסקים הוציאו דין זה דאיסור דבוק ממאי דתנן ירך שנתבשל בה גיד הנשה אם יש בה בנ"ט אסור כדאיתא בש"ד סי' כ"ה ובהגהת ש"ד ובאגודה פכ"ה סי' קכ"א ושאר פוסקים".
 (ג) גר"א (סי' צ"ב ס"ק י"ט, ע"י סי' ע"ג ס"ק כ"ו).
 (ד) רע"א (חולין דף צו: ד"ה תוד"ה אם).
 3. מראי מקומות.

(א) בדה"ש (סי' צ"ב ב' סוף ד"ה ודוקא, עמ' קס"ז) – "בש"ך בסימן ע"ה ס"ק ח' כתב שהוא חומרא בעלמא אמנם להלן בסימן ק' שם כתב הש"ך שהוא נלמד ממתני' צ"ו ב' דירך שנתבשל בה גיד הנשה [וכ"כ הגר"א בעניינו] ומשמע שהוא מדינא דהש"ס ולא חומרא בעלמא, וצ"ע".

(ב) מגילת ספר (סי' צ"ב אות י"ז ס"ק א') – "בבהגר"א ס"ק י"ט כתב דמה שמחמירים באיסור דבוק שלא לצרף את כל הקדירה יש לזה שורש במשנה צ"ו ע"ב לגבי ירך שנתבשל בה גיד הנשה דאם יש בה בנותן טעם הרי זו אסורה דמשמע שלא מצרפים את כל הקדירה לבטול הגיד, וכן הוא בהגהות אשרי על המשנה שם, אבל התוס' שם נתקשה בזה מדוע לא מצרפים את כל הקדירה לבטול הגיד ועיין בדבריהם מה שכתבו ליישב בזה, ועכ"פ מוכח מדבריהם שאין חומר מיוחד באיסור הדבוק בחתיכה, ועיין גם בש"ך סי' ע"ה ס"ק ח' שכתב שהוא חומרא בעלמא ואינו מדינא".

ג. טעמים להחמיר.

1. ממהר לבלוע.

(א) לבוש (סעי' ג') – "הוא בלע תחלה ונאסר, ושוב אינו חוזר וניתר".

(ב) פרישה (ס"ק ה').

(ג) ב"ח (ריש ס"ק ה').

(ד) ש"ך (ס"ק י"ח) – "הטעם דאותה חתיכה שהאיסור דבוק בה ממהרת לבלוע האיסור תחלה ונעשית מיד נבלה".

(ה) פ"ח (ס"ק ט"ז).

(ו) גר"א (ס"ק י"ז) – "דהחתיכה הדבוקה ממהר לבלוע ונעשית מיד נבילה".

(ז) יד יהודה (הקצר ס"ק כ', הארוך ס"ק י"א, סי' ע"ג הארוך ס"ק י"ד ד"ה והנה, סי' צ"ב הקצר ס"ק כ"ו, הארוך ס"ק י"ט) – "דעיקר טעם דדבוק היא מחמת דמהר לבלוע אבל לא חיישינן כלל שמא הי' פ"א חוץ לרוטב זולת בנוול לנו רעותא לחוש כדלקמן סי' ק"ז ואף שם מקילין הרבה ...".

(ח) ערה"ש (סי' ע"ד סעי' ג') – "דטעמא דאיסור דבוק הוא מפני שחתיכה זו בולעת תחלה ונעשה נבלה".

2. שמא נשאר לבד, או חוץ לרוטב.

(א) סמ"ק (סי' ר"ה ד"ה הלב) – "הלב מחוב' באחת מהם יש לחוש שמא תשאר אותה חתיכת לבדה במעט רוטב ותהא חתיכה נעשית נבלה מפני הלב הדבוק בה ואין בה ס' ויפלוט ברוטב ויאסור אחרת, ואותה אחרת תאסור אחרת, וכן כשמימיין החתיכה בפשיטא ויש שם שומן שמא נימוח השומן תחילה תחת החתיכה שהלב תלוי בה ותהא נעשית נבילה ואחר כך תהא הסמוכה לה ויאסרנה וכן כולם, אך המחמיר תבא עליו ברכה והמקיל לא הפסיד כי אין לנו להחזיק ריעותא בזה".

(ב) מהר"י טרושין (הג' שע"ד סי' כ"ה ס"ק ג').

(ג) אורחות חיים (הל' מאכ"א אות צ').

(ד) כל בו (סי' ק"ג).

(ה) או"ה (כלל כ"ח דין ג') – "והטעם מפורש בסמ"ק ... חיישינן שמא פעם אחת נשאר לבדו ברוטב בסוף העירווי או שמא הוציאו פעם אחת רותחת חוץ לקדירה ונעשית נבלה".

(ו) רמ"א (תו"ח כלל כ"ה סעי' א', דר"מ סי' צ"ב ס"ק א', שו"ת רמ"א סי' צ"ה אות י').

(ז) יש"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ט) – "שצ"ל דגורנין שמא פעם אחת יצא אותה חתיכה שהלב דבוק בה חוץ לקדירה, ונאסרה, או כמ"ש הסמ"ק (סימן ר"ה) שאם העוף מנותח לנתחים, והלב באחד מהם, שיש לחוש שמא אותה חתיכה נשארה לבדה ברוטב, ונאסרה, ואוסרת שאר החתיכות".

(ח) ט"ז (ס"ק י', סי' צ"ב ס"ק י"ב).

(ט) גר"א (סי' ע"ג ס"ק כ"ו, סי' צ"ב ס"ק י"ט).

1) ממילא, בדרבנן מותר [ספק דרבנן לקולא] – ט"ז (ס"ק י', סי' צ"ב ס"ק י"ב), בדה"ש (סי' צ"ב ס"ק ס"ח).

א. מחמיר, חזקת איסור – ערוגת הבשם (סי' ע"ב אות ה', "ובאיסור דרבנן היכי דאתחזק איסורא חיישינן לספיקא ע"י לקמן בכללי ס"ס ובאחרונים").

3. צריך ב' טעמים – ערוגת הבשם (סי' ע"ב אות ה').

4. נפקא מינה.

(א) איסור דרבנן - ע"י לקמן.

(ב) אינו דבוק ממש - ע"י לקמן.

5. אם יש מחלוקת, או לא.

(א) הר צבי (יו"ד סי' פ"ז) – "למעשה אין נ"מ בזה להלכה, לא מיבעיא אם נאמר ששני הטעמים באיסור דבוק אינם שתי דעות ולכו"ע אמרינן שני הטעמים, הרי גם באיסור דרבנן יש לאסור משום הטעם הראשון, ואפילו אם נאמר ששני הטעמים הם שתי דעות, אכתי אין נ"מ בדבריו, שלמעשה יש להחמיר גם באיסור דרבנן שהוא דבוק דאיכא ספק ספיקא להחמיר, שמא הלכה כהטעם הראשון באיסור דבוק משום שהוא ממהר לבלוע, ואפילו אם נאמר כהטעם השני, עכ"פ מידי ספק לא יצא, דחיישינן שמא חתיכת ההיתר הדבוק לאיסור היתה פעם חוץ לרוטב וכו' ...".

6. מחמיר כשני הטעמים.

- א) פמ"ג (סי' כ"ב שפ"ד ס"ק ח', סי' ע"ב מש"ז ס"ק י', סי' צ"ב מש"ז ס"ק י"ב, הנהגות הנשאל עם השואל סדר ג' אות ל"ח).
 ב) בדה"ש (סי' צ"ב סוף ס"ק ס"ז) – "ולדינא קיימא לן להחמיר כשני הטעמים".
 7. מראי מקומות – כרתי (ס"ק י"ב).

ד. איסור דרבנן.

1. בתלוי בהב' טעמים.
 א) פמ"ג (סי' כ"ב שפ"ד ס"ק ח', סי' ע"ב מש"ז ס"ק י', סי' צ"ב מש"ז ס"ק י"ב, הנהגות הנשאל עם השואל סדר ג' אות ל"ח) – "באיסור דבוק יש ב' טעמים א' ממנה לבלוע ואף באיסור דרבנן יש לאסור מה"ט ולטעם השני שמא היה פ"א חוץ לרוטב א"כ באיסור דרבנן יש להתיר מטעם ספק דרבנן להקל".
 ב) חו"ד (סי' ס"ט ב"י ס"ק י"ז, סי' צ"ב ח"י ס"ק ט').
 ג) בדה"ש (סי' צ"ב ס"ק ס"ח).
 2. מיקל.
 א) פ"ח (כדאי' בהר צבי יו"ד סי' פ"ז ד"ה הנה) – "ודלא כהפ"ח שבאיסור דרבנן לא אמרינן איסור דבוק".
 3. מראי מקומות – ט"ז (סי' צ"ב ס"ק י', סי' ס"ט ס"ק כ"ח), ש"ך (ס"ק י"ח), רע"א (חולין דף צו: ד"ה תוד"ה אם), הר צבי (יו"ד סי' פ"ז), אוצר דברי הפוסקים (סי' צ"ב אות מ"ד).

ה. אינו דבוק בתולדה.

1. תלוי בהב' טעמים.
 א) פמ"ג (סי' צ"ב מש"ז ס"ק י"ב, הנהגות הנשאל עם השואל סדר ג' אות ל"ח) – "באיסור דבוק יש שני מינים בו. הא' דבוק בתולדה וזה אסור אף באיסור דרבנן, שממנה לבלוע יותר משאר חתיכות, ולדידן דחתיכה נעשית נבילה בשאר איסורין צריך לשער נגד כל החתיכה שאיסור דבוק בו, אבל איסור שאין דבוק בו כמו חתיכת קרעפ"ס מונה בתוך ראש דג טהור ונתבשל כך, אז אם הוא איסור תורה צריך לשער נגד כל החתיכה דשמה פעם אחת היה בחוץ לרוטב ונעשית נבילה, מה שאין כן באיסור דרבנן לא חיישינן שמא פ"א חוץ לרוטב, דלמה נחוש באיסור דרבנן, ואף אותה החתיכה ראוי להתיר".
 ב) בדה"ש (סי' צ"ב ס"ק ס"ח).
 2. מחמיר.
 א) ט"ז (סי' צ"ב ס"ק י') – "נלע"ד בדג שנמצא שרץ או חתיכת שרץ בראשו ונתבשל כך עם שאר הדגים דבעינן ס' נגד כל הראש של דג דחד דינ' וחד טעמא הוא עם שנמצא במיעו והיינו דוקא באיסור דאורייתא".
 3. מראי מקומות – ש"ך (סי' פ"ד ס"ק ל'), חו"ד (סי' צ"ב ח"י ס"ק ט', ב"י ס"ק ח'), חכ"א (כלל ל"ד סעי' ז', כלל מ"ד סעי' ט"ו), יד יהודה (סי' ס"ו הארוך ס"ק ח'), הר צבי (יו"ד סי' פ"ז), בדה"ש (סי' צ"ב ב"י סוף ד"ה אם, עמ' קס"ח), מגילת ספר (סי' צ"ב אות י"ז ס"ק ג'), אוצר דברי הפוסקים (סי' צ"ב אות ל"ו), מעדני אשר (סי' נ"ד אות ב' ע"ש).
 א) כרתי (סי' ס"ו ס"ק ה', ע"ש המגיה) – "ולא אמרינן דדם שבביצה הוא איסור דבוק עם הביצה ... דלא הוי דבוק בתולדה".
 ב) טוב טעם ודעת (קמא, סי' קכ"ה) – הביא דברי החו"ד הנ"ל, וכתב שדברי החו"ד לא נהירין ויחיד הוא בזה, ועיקר כדעת הסוברים דגם באינו דבוק בתולדה נקרא איסור דבוק.

ו. אינו דבוק ממש, והרוטב אינו נוגע באיסור עצמו.

1. מראי מקומות – בדה"ש (סי' צ"ב ס"ק ס"ה, "נחלקו הפוסקים ... שלדעת החו"ד ... ובפרמ"ג נראה שדעתו להחמיר בזה").
 2. אינו דבוק ממש, ורוטב מקיפו בכל צד.
 1. מיקל – יד יהודה (סי' צ"ב הקצר ס"ק כ"ו, הארוך ס"ק י"ט, "אין להחמיר כלל במה שיקל הט"ז בנמצא בראש הדג חתיכות קרעפ"ס כיון שאפשר לרוטב לבא לשם מכל הצדדין אינו ממנה לבלוע והרופה להחמיר די לאסיר אותה חתיכה לבד").
 2. תלוי בהב' טעמים [אינו ממנה לבלוע] – פמ"ג (סי' צ"ב מש"ז ס"ק י"ב), חו"ד (סי' צ"ב ח"י ס"ק ט').
 3. מראי מקומות – ט"ז (סי' צ"ב ס"ק י"ב, "דלפי הסברא נראה דלא הוי דבוק דהא מונה במקום שאפשר לרוטב לבוא לכל הצדדין").

ח. נצטמק בחתיכה.

1. איסור דבוק – יש"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ט, או"ש סי' כ"ח ס"ק א', "יכול להיות בתוך הרוטב דרך בישול נצטמק באיזה חתיכה ...").
 2. אינו נכלל באיסור דבוק [באיסור דרבנן] – ע"י ש"ך (ס"ק י"ז), כרתי (ס"ק י"א), כנפי יונה (סי' צ"ב ד"ה ויצא), חו"ד (ח"י ס"ק ט"ו, "ואם הוא רק נצטמק בחתיכה לא מיקרי דבוק"), יד יהודה (הקצר ס"ק כ'), בדה"ש (סי' צ"ב ס"ק ס"ח, ע"י ב"י שם סוף ד"ה אם).
 3. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' צ"ב ס"ק מ"ז).
 א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ז) – "באם נדבק הלב בחתיכה ע"י צימוק בבישול לא מיקרי איסור דבוק, דמ"מ אין ממנה לבלוע יותר בשביל זה, ואפשר אף לטעם שמא היתה פ"א חוץ לרוטב לא חיישינן כל שאינו מחובר בתולדה, דהיא גופא חומרא".

(ב) חכ"א (כלל ל"ד סעי' ז') – "ודוקא שהיא דבוקה בתולדתה אבל אם אינה דבוקה אלא מונחת כך בתוך העוף ואף על פי שעל ידי הבישול נצטמקה באחת מן החתיכות שבעוף כאילו היתה דבוקה בו לא חשבינן ליה לאיסור דבוק (ש"ך שם ס"ק י"ז) וצריך עיון מאי שנא מתולע וחתיכה קרעפש שנמצא בדג דחשיב דבוק כמו שכתב הט"ז סימן צ"ב ס"ק י"ב".

ט. בכבוש.

1. מחמיר.

(א) מנחת יעקב (כלל ג' ס"ק ב').
(ב) פמ"ג (סי' ס"ט שפ"ד סוף ס"ק ס') – "ודע דמכאן אין ראייה דדם בעין לא הוה איסור דבוק דשאני הכא כיון שנשרה מעת לעת במים קודם שבלע נימוח".

(ג) עי' טוב טעם ודעת (קמא, סי' קט"ז ד"ה והנה לא) – "מה כוחינו מה גבורתינו לחלוק על משמעות הפוסקים דמשמע להיפוך דגם בכבוש שייך איסור דבוק".

(ד) עי' משמרת שלום (סי' ק"ה חי' דינים ס"ק י"ג).
(ה) בדה"ש (סי' צ"ב ס"ק ס"ט, בי' שם ד"ה האסור [עמ' קס"ח]) – "ומוכח מדברי הפוסקים שגם בכבוש יש להחמיר באיסור דבוק כמו בבישול".

2. מיקל.

(א) יד יהודה (הארוך סוף ס"ק י"א, סי' צ"ב הקצר ס"ק כ"ז, הארוך ס"ק כ') – "דבכבוש מע"ל אין לחוש כלל לאיסור דבוק ואין לאסור גם אותה חתיכה שהאיסור דבוק אם יש ס' נגד האיסור בצירוף הכל".

3. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' צ"ב ס"ק נ', סי' ק"ה ס"ק י"ז), אוצר דברי הפוסקים (סי' צ"ב אות ל"ז).

י. חנ"נ בשאר איסורים: אינו דבוק ממש, באיסור דאורייתא.

1. מיקל (כיון חנ"נ דרבנן] – ט"ז (סי' צ"ב ס"ק י"ב, "וכיון שדין דחנ"נ בשאר איסורים היא אינה אלא מדרבנן וכמ"ש יש לצדד גם כאן להקל ולא הוי חנ"נ"), חוו"ד (סי' צ"ב חי' ס"ק ט').

2. מחמיר – עי' בדה"ש (סי' צ"ב ס"ק ס"ח, ציונים ס"ק קי"ה, בי' שם ד"ה אם).

3. הפמ"ר – פמ"ג (הנהגות הנשאל עם השואל סדר ג' אות ל"ח, "ובה"מ אף באיסור תורה יש לצדד בשאר החתיכות, דחתיכה נעשה נבילה דרבנן, ועל ידי גלגול הוא, ולא נודע, כבסימן ע"ב אות י' בט"ז ובש"ך וסימן צ"ב אות י"ג").

יא. ספק איסור.

1. מיקל – חכ"א (כלל מ"ד סעי' ט"ו, "יש לסמוך ולהתיר").

2. מראי מקומות – בדה"ש (סי' צ"ב בי' ד"ה ודוקא, עמ' קס"ז).

יב. חנ"נ באיסור דם – סי' צ"ב.

1. מראי מקומות – רמ"א (סעי' ג'), ש"ך (ס"ק י"ח), חי' הרי"ם (חולין סוף דף צו:), דעת תורה (סוף ד"ה ועי').

יג. האם באיסור בלוע אמרינן החומרא של איסור דבוק.

1. מיקל – ט"ז (סי' צ"ו ס"ק ו'), ש"ך (סי' צ"ו ס"ק ט'), חגורת שמואל (סי' צ"ו ס"ק י"ד), חכ"א (כלל מ"ד סעי' י"ב, כלל מ"ט סעי' ג'), ערה"ש (סי' צ"ו סעי' ח'), יד יהודה (סי' צ"ו הקצר ס"ק י"ד, הארוך ס"ק י"ג).

2. מחמיר – לבוש (סי' צ"ו סעי' ב'), מהר"ם לובלין (סי' צ"ב), פלתי (סי' צ"ו ס"ק ג'), רע"א (סי' צ"ו על הש"ך ס"ק ט'), בדה"ש (סי' צ"ו ס"ק ל', בי' ד"ה ואם).

3. מראי מקומות – פמ"ג השלם (עיונים וביאורים סי' ח').

(א) עי' סי' צ"ד סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות [ולשונם].

יד. מראי מקומות – חוו"ד (סי' צ"ב בי' ס"ק י"ב), מגילת ספר (עניני יו"ד סי' ב'), מעדני אשר (סי' נ"ד), זר השלחן (סי' צ"ב ס"ק כ"ז, טבעות השלחן שם), אנציקלופדיה תלמודית (ערך אסור דבוק, כרך ב' עמ' ע"ה - עמ' ע"ו).

כבד סימן ע"ג

ט] ציורים.	ה] כבדא עילוי בשרא - <u>סעיף ד'</u> .	א] דם כבד.
י] קשה לשכחה.	ו] מליחה, הדחה - <u>סעיף ה'</u> .	ב] כבד - <u>סעיף א'</u> .
	ז] נמצא כבד בעוף - <u>סעיף ו'</u> .	ג] חליטה - <u>סעיף ב'</u> .
	ח] שהה הכבד ג' ימים.	ד] חתיכה - <u>סעיף ג'</u> .

א] דם כבד.

א. מותר מן התורה – חולין (דף קט:), "ילתא ... אסר לן דמא שרא לן כבדא".

ב. מה מקור שמותר מן התורה.

1. רק דם הנשפך כמים אסור – לבוש (סעי' א'), "הכבד היא כולה דם והתורה התירתה, דלא אסרה התורה אלא דם הנשפך כמים, שנאמר [דברים יב, כד] לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים, והכבד קרוש ועומד הוא בגופה של בהמה ואינה נשפכת כמים", מעדני יו"ט (חולין פרק ח' סי' כ"ז אות צ'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב'), חכ"א (כלל ל"ד סעי' י"א), דברי חיים (יו"ד ח"ב סי' מ"ט ד"ה ולכן), ערה"ש (סעי' א'), בית שערים (יו"ד סי' קנ"ה ד"ה ועלה), דרכ"ת (ס"ק א'), יחווה דעת (ח"ו סי' מ"ו), משנה הלכות (ח"ד סי' צ"ט ד"ה ונראה).

א) חי' חת"ס (חולין דף קי: ד"ה כבדא) – "וצ"ל דילפינן לי' מלשון תשפכנו אבל תיבת כמים איצטריך למילי אחרני לעיל ל"ב ע"ב ור"פ כיסוי הדם ע"ש והכא מתשפכנו כפיק ונכון הוא".

ב) מראי מקומות – גליון חת"ס (חולין דף קי: ד"ה רש"י).

ג) סיבה או סימן.

1) מיקל – דברי חיים (יו"ד ח"ב סי' מ"ט ד"ה ולכן, "דהכבד מותר מטעם שאינו נשפך והתורה אסרה דם שנשפך והנה בודאי לאחר כך אפילו המחווה הכבד ונעשה דם צלול (היינו לאחר צליי) בודאי בהיתרה עומדת דאין נעשה מחדש מדבר היתר איסור וזה ברור לכל מבין").

2) מראי מקומות – קיצור שו"ע (סוף הל' מליחה, בי' סי' ג'), "דם שנמחה מגוף בשר בכבד עצמו ונעשה נשפך כמים ... תלוי במחלוקת הפוסקים דעת הלבוש והפרימ"ג שאינו באיסור דם, אבל בתורת דם, ואם ייעשה נשפך כמים יהיה גם באיסור דם, ודעת החגורת שמואל והחכ"א שמופקע לגמרי מתורת דם, ואפילו ייעשה נשפך כמים אי"ב איסור דם כלל".

2. הכהנים אוכלין.

א) ערה"ש (סעי' ב') – "ומגלן שהתורה התירתו למדנו זה מכל הקרבנות הנאכלין לכהנים דכתיב בפרשת קרח [במדבר יח, ט] וזה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש כל קרבנם לכל מנחתם ולכל חטאתם ולכל אשמם וגו' לך הוא ולבניך וביאורו מה שישאר מן האישים העולה למזבח והיינו החלב והכליות ויותרת הכבד תאכלום והרי הכבד הוא ג"כ מהנשאר מהאש שהרי לא הקריבו רק יותרת הכבד ועוד כתיב שם [שם יז - יח] אך בכור שור וגו' את דמם תזרק וגו' ובשרם יהיה לך והרי גם כבד הוא בכלל בשר כמבואר בש"ס [נדרים נ"ד ב] ועוד דבחטאת העוף שנינו בפ"ו דזבחים דאין למזבח אלא דמה והשאר נאכל לכהנים ע"ש וא"כ אכלו גם הכבד ואין חילוק בין כבד עוף לכבד בהמה".

1) הגריש"א וצ"ל (הערות במסכת חולין דף קי: ד"ה כבדא) – "למ"ד דדם שבישלו אסור ... דהא הכהנים בישלו קודם אכילתם".

3. לא אסרה תורה אלא דם הראוי לכפרה על המזבח, כדרך שאמרו כן בדם שבישלו או שמלחו.

א) שואל ומשיב (מהד"ק ח"ג סי' ס"א) – "הלבוש הטעם ... ולכאורה לא נודע מהיכן הוציא זה הדרוש אך לפע"ד הוציא זה מש"ס ערוכה דבמנחות כ"א אמרו דם שקרש ואכלו חייב ... ולפ"ז נראה דעיקר החיוב בדם תלוי במה שראוי לכפרה בקדשים וא"כ ממילא דם הכבד שהוא קרוש אם נימא דבחטאת הפנימית פטור דאינו ראוי לכפרה ממילא גם בחולין מותר וצדק טעם הלבוש וז"ב ונכון".

4. למ"ד דם שקרש ושבישלו מותר מן התורה.

א) חת"ס (חולין דף קי: ד"ה כבדא) – "ולהפוסקים דם שקרש ושבישלו מותר מן התורה".

5. מראי מקומות – ילקוט יוסף (הע' א'), דברי משה (סי' מ"ד אות א').

ג. בזמן הזה: אכילת כבד חי.

1. מיקל.

א) סולת למנחה (כלל פ"ח דין ד').

ב) ערך השלחן (סי' מ"ב ס"ק ז') – "דהא מותר לאכול בשר חי בלא מליחה וה"ה בכבד".

ג) חת"ס (חולין דף קי: ד"ה כבדא) – "ולהפוסקים דם שקרש ושבישלו מותר מן התורה ולית בי' איסור כלל רק מדרבנן א"כ י"ל כבד שקרש מעיקרא אפי' איסור דרבנן לית בי".

ד) מחזיק ברכה (סי' מ"ב ס"ק ל"ב).

ה) שרידי אש (ח"ב סי' ט"ז) – "לא נסתפקתי בזה. שהרי דבר פשוט הוא, שכבד קל מבשר, ומה שמותר בבשר מכש"כ שמותר בכבד".

ו) להורות נתן (ח"ז סי' נ"ה אות ג').

- (ז) דברי דוד (ח"ב יו"ד סי' ה' אות ה').
 (ח) חזון אליהו (בית הלל גליון כ"ז עמ' קכ"א).
 2. אם מותר ללעוס כבד בשיניים ואח"כ לבלוע, שהדם פורש לחוץ.
 (א) מחמיר.

1 (ה) הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת חולין דף קי: ד"ה ובהא) – "כבדא ... ובהא דשרי לאכול באומצא אף בלא מליחה, משום דלא פירש, כמבואר בגמ', ולכאורה הרי מיד בלעיסה מפריש דם הרבה בתוך פיו, ואמאי לא ייחשב כדם שפירש, וצ"ל דחותר לחתיכות קטנות ומדיח וכך בולע בלי לעיסה. ודלא כמו מי שכתב דבתוך פיו לא חשיב פירש".
 (ב) מיקל.

1 (א) על שרידי אש (ח"ב סי' ט"ז) – "נראה פשוט שהדם שפירש ע"י לעיסה אינו נקרא דם שפירש, שכך היא דרך אכילתו ומכיון שהתירה התורה אכילת בשר חי ע"כ גם הלעיסה מותרת. ומצאתי שכבר כ"כ בערוגת הבושם, עיין בדרכי תשובה שם. ולכן נראה שמותר להאכיל לחולה בלא שום פקפוק וכן כתב בדרכי תשובה שם, בשם כמה אחרונים, עי"ש".

- ג) דברי סופרים (סי' ס"ט עמק דבר סוף ס"ק פ"ח) – "ונפק"מ בין התירוצים, דלהחוו"ד נראה פשוט דכבד ודאי אסור לאוכלו חי, דודאי מודה החוו"ד שע"י הלעיסה יוצא דם, דהכבד מרובה בדמים, אבל להיד יהודה לכאורה מותר".
 3. מראי מקומות – להורות נתן (ח"ו סי' נ"ה), בית הלל (גליון כ"ו עמ' קמ"ח, גליון כ"ח עמ' קנ"ז).
 (א) פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק י') – "ומיהו לאכול הכבד חי נמי יש לאסור דלא שייך פולטת כו".

ד. דם הכבד שפירש, אם הוא דרבנן או דאורייתא – ראשונים.

1. דאורייתא – רמב"ם (מאכ"א פרק ו' הל' ד', 'ודם הנמצא בכבד אין חייבין עליו כרת, אבל האוכל ממנו כזית לוקה שנאמר וכל דם לא תאכלו'), רמב"ן (חולין דף קי:), רשב"א (חולין דף קי:), "דדם כבד ודאי אסור מדאורייתא", ר"ן (חולין דף לט: ד"ה גרסינן).
 2. דרבנן – ר"ת (דף קי: ד"ה כבדא, עי' דף קיא. ד"ה דם), רא"ש (חולין פרק ח' סי' כ"ז), ריטב"א (חולין דף קי:), או"ה (כלל ח' סוף דין י', כלל ט' דין י"א, 'בדם כבד שהוא דרבנן'), הג' שע"ד (סי' ה' אות ט').

ה. דם הכבד שפירש, אם הוא דרבנן או דאורייתא – פוסקים.

1. דאורייתא.
 (א) פ"ח (ס"ק י"ז) – "וכתב האיסור והיתר הארוך [כלל טז דין יב] הטעם משום דדם כבד דרבנן, ואף על פי שאין זה מחוור מדאמרין בפרק כל הבשר [חולין קיא, א] כבדא עילוי בשרא אסיר דם דאורייתא, וכן כתבו שם התוספות [ד"ה דם] והרשב"א [ד"ה רב דימי] והר"ן [לט, ב ד"ה גרסינן] דדם הכבד שפירש אסור מן התורה, מכל מקום אף על פי שלא הדיחו קודם צלייה אין לאסור בדיעבד משום דנורא מישיב שייב, וכדלקמן בריש סימן ע"ו [סעיף א] ע"ש".
 (ב) כרתי (ס"ק ז') – "דאי עירה הא מבשל כדי קליפה, וספיקא דאורייתא להחמיר".
 (ג) ערך השלחן (ס"ק ב', סי' מ"ב ס"ק ז').
 (ד) גר"א (ס"ק א') – "מ"ש התוס' דדם כבד מותר מד"ת ליתא כמש"ש קי"א א' מ"ט חלב כו' וא"א לומר דם דעלמא דא"כ חלב דעלמא נמי".
 (ה) יבין דעת (ס"ק א', קיצור דינים ס"ק א').
 (ו) אורחות הבית (פרק ו' הע' ס"ב).
 2. דרבנן.
 (א) תו"ח (כלל כ"ד דין י').
 (ב) שו"ת מהרש"ל (סי' פ"ד) – "דם כבד שהוא מדרבנן וספיקא לקולא".
 (ג) ב"ח (סי' ס"ו ס"ק ח' ד"ה ומ"ש) – "דאיסור דם כבד אינו אלא דרבנן".
 (ד) ש"ך (ס"ק י"ט) – "והטעם איתא שם דדם כבד דרבנן".
 (ה) באר יעקב (יו"ד סי' מ"ב ד"ה וזה).
 (ו) מנחת יעקב (כלל כ"ד ס"ק ב', עי' ס"ק ה', וסולת למנחה שם).
 (ז) חגורת שמואל (ס"ק ג', ס"ק ה', ס"ק י"א, סי' צ' ס"ק כ"ו).
 (ח) על פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב', ס"ק י"ד ד"ה והנה, מש"ז ס"ק א', פתיחה ד"ה ואכתי, סי' ס"ז שפ"ד ס"ק י"ג ד"ה ודע, סדר הנהגות הנשאל עם השואל באו"ה סדר ב' אות מ') – "לרוב הפוסקים הוה דרבנן".
 (ט) האלף לך שלמה (יו"ד סי' קל"ח).
 (י) שבט הלוי (ח"ב סי' כ"ו) – "דם כבד רק דרבנן כמבואר בראשונים ובפוסקים סימן ע"ג".
 3. מראי מקומות – שער אפרים (יו"ד סי' פ"ח ד"ה אבל), מחזיק ברכה (סי' מ"ב ס"ק ל"ב), דברי משה (סי' מ"ד אות ב'), קיצור שו"ע (סוף הל' מליחה, בי' סי' ב'), ילקוט יוסף (הע' א').
 (א) יד יהודה (הקצר ס"ק י"ד) – "דעכ"פ מידי ספיקא לא נפקי".

ב] כבד - סעיף א'.

- א. חולין (דף קי:) – "אמר ליה אביי לרב ספרא: כי סלקת להתם בעי מינייהו, כבדא מה אתון ביה". [למסקנא לא איפשטא].
 1. ספק אם מליחה מועיל – רש"י (חולין דף קי: ד"ה כבדא, לפי כמה ראשונים), רמב"ן (חולין דף קי:), רשב"א (חולין דף קי:), דף קיא. ד"ה הא), ר"ן (חולין דף לט:).

2. ספק אי צריך מליחה לצורך בישול [ודאי מליחה מועיל] – ר"ת (תוס' חולין דף קי: ד"ה כבדא).
3. פשיט מליחה אסור, וספק לאוסרת – רמב"ן (חולין דף קי:).

ב. נתבשל לבדו בקדירה [בדיעבד].

1. מיקל [ר' יוחנן ב"א, ר' אמי] – רא"ש (חולין פרק ח' סי' כ"ז), טור (סעי' ב'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' נ"ד, או"ש סי' כ"ד ס"ק ב', שו"ת מהרש"ל סי' פ"ד, "ומ"מ אם בדיעבד בישלו אותה לבדה, אפילו בלא מליחה, מותר אותה הכבד"), הליכות עולם (ח"ו עמ' קנ"ה), ילקוט יוסף (סעי' ד').
  2. הפמ"ר – זבחי צדק (ס"ק י"ד, לשונו מובא לקמן).
  3. מחמיר [כרבנן, או אין בקיאין בין שלוק ובישול] – רמ"א (סעי' א', דר"מ ס"ק ג'), אפי רברבי (שער מ"ז אות ו'), ט"ז (ס"ק ד'), חכ"א (כלל ל"ד סעי' י"א), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי אות י'), ח"ת (נדחי ישראל פרק ל"ב אות ז'), יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ז), תורת הבשר (פרק י' סעי' ג').
  4. מחבר (סעי' א') – "ובדיעבד מותר אם נתבשל לבדו בקדירה (בלא צלייה), אבל הקדירה אסורה, שפולטת ואינה בולעת. ויש מי שאוסר".
- א) הפמ"ר – זבחי צדק (ס"ק י"ד, "ולענין דינא יש לחוש לסברא שניה, ואין להתיר אלא דוקא בהפסד מרובה או לכבוד שבת ואי אפשר להכין, שכן דעת מרן ז"ל שבכל מקום שסותם להתיר, ואח"כ כותב ויש אוסרים, שלכך כתב סברת החולק להודיע שיש לחוש לסברא זו"), כה"ת (ס"ק כ').
- ב) מיקל, אפילו בהפסד מועט – הליכות עולם (ח"ו עמ' קנ"ו הע' ו'), ילקוט יוסף (הע' ד').
- ג) זה מחלוקת רגיליה בדעת המחבר, מה הדין בסתם ואח"כ י"א.

ג. נמלה הכבד קודם הבישול.

1. מיקל – ר"ת (חולין דף קי: ד"ה כבדא).
2. בדיעבד – עי' רשב"א (תוה"ק ב"ג ש"ג עד:; ארוך עה:; רק "אם קרעו שתי וערב וחתכו למטה"), רא"ש (חולין פרק ח' סי' כ"ז), טור (סעי' א'), מחבר (סעי' א', עי' סעי' ה').
3. מחמיר – רמ"א (סעי' א', עי' סעי' ה'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' נ"ד, "אם נתבשלה הכבד עם בשר אחר, אפילו אחר מליחה וקריעה שתי וערב, אסרינן אפי' בדיעבד עד ס', וגם הכבד נאסרה"), אפי רברבי (שער מ"ז אות ו', אות ח'), ב"ח (ס"ק ה'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק א'), גר"א (ס"ק א'), חכ"א (כלל ל"ד סעי' י"א), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי אות י'), ח"ת (נדחי ישראל פרק ל"ב אות ז'), מסגרת השלחן (סי' ל"ו ס"ק ו'), תורת הבשר (פרק י' סעי' ג').

ד. צלי.

1. ראוי לאכילה – רמ"א (סעי' א', דר"מ ס"ק ב'), לבוש (סעי' א').
- א) חצי צלייתו – או"ה (כלל ח' דין ט', סוף דין י', "וכל שכן בדם כבד שהוא דרבנן שמותר לבשלו אחר חצי צלייתו"), אפי רברבי (שער מ"ז אות י"ב) ש"ך (ס"ק ב', "דבחצי צלייתו מיקרי ראוי לאכילה") פ"ח (ס"ק ג', "כחצי צלייתו"), לחם הפנים (ס"ק ב'), בית לחם יחודה (ס"ק א'), כרתי (ס"ק ב'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב'), חו"ד (חי' ס"ק ב', "היינו כחצי צלייתו"), באה"ט (ס"ק ב'), חכ"א (כלל ל"א סעי' ו'), מקדש מעט (ס"ק א'), ח"ת (נדחי ישראל פרק ל"ב אות ז'), ילקוט יוסף (סעי' ח'), ואפילו לכתחלה אין צורך לצלותו כל צורכו", תורת הבשר (פרק י' סעי' א').
- ב) לכתחילה, צלי גמורה – ערך השלחן (ס"ק ב', סי' ע"ו ס"ק י"א, "בכבד אין להקל לבשלו אחר חצי צלייה אלא בצלייה גמורה"), זבחי צדק (ס"ק ב', "שיש להחמיר ... ומיהו במדינתו נהגו לצלות אותו חצי צליה ... ובודאי כל בעל נפש יחמיר בביתו"), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי אות ט', פר' קדושים אות ה', "הנכון הוא שיצלהו צליה גמורה"), כה"ת (ס"ק ד', "דלכתחלה יש לצלותו יותר מחצי צלייתו ובדיעבד שרי בחצי צלייתו"), הליכות עולם (ח"ו עמ' קמ"ט, "ורבים מן הפוסקים מתירים לבשלו לאחר חצי צלייתו, ובדיעבד שנעשה כן, מותר").
- ג) יש צד יותר להקל אצל כבד – בן איש חי (שנה ב' פר' קדושים אות ה', "ואף על פי דפה עירנו נוהגים בכבד שצולין אותו חצי צלייתו, ואחר כך מבשלים אותו, אין ללמוד דין הבשר מדין הכבד, דיש לומר דוקא בכבד נהגו בכך, משום דאף על גב דכבד יש לו רבוי דם יותר, עם כל זה רכיך הוא טפי מן הבשר, ובחצי צליה דידיה פועל האש יותר מחצי צליה של הבשר, ועוד דגם בכבד אין מנהג ברור וחזק, יען כי דבר זה אינם עושים אלא בבתי העניים, שיבשלו הכבד אחר הצליה, ורוב בני אדם אוכלין הכבד צלי, ומיעוטא דמיעוטא הם המבשלים אותו, ויש לומר מחסרון ידיעה נהגו כך ואין זה מנהג ותיקין, ולכך ראוי להורות להם שגם הכבד יצלוהו צליה גמורה כשרוצים לבשלו, וכל שכן הבשר שנצלה בלא מליחה שצריך לצלותו צליה גמורה וכדעת מרן ז"ל").
- ד) מראי מקומות – כנה"ג (הג' טור ס"ק ג'), קיצור שו"ע (סי' ו' פרק ג' אות ז'-ח', סוף הל' מליחה בי' סי' א'), אורחות הבית (פרק ו' סעי' כ"ה).

ה. הדחה.

1. לקמן סעי' ה'.

ג. חליטה (sear) - סעיף ב'.

- א. "שדרו ממתיבתא, דהאידינא לא בקיאין" – ר"ת (חולין דף לט:).

ב. בדיעבד.

1. מיקל – טור (סעי' ב'), מחבר (סעי' ב'), לבוש (סעי' ב'), פ"ח (ס"ק י'), ערוגות הבשם (ס"ק א'), ערה"ש (סעי' ט"ו), "אף שרבינו הרמ"א בספרו תורת הטאת כתב לאסור גם בדיעבד מ"מ אין לנו אלא דבריו שבש"ע וכן הסכימו גדולי אחרונים והכי קי"ל ... וכן פסקו הפ"ח והחג"ש".
  2. הפמ"ר – הגורת שמואל (ס"ק ד', דלא כערה"ש לעיל).
  3. מחמיר [אם נתבשל] – תו"ח (כלל כ"ד דין ה'), אפי רברבי (שער מ"ז אות י'), ב"ח (ס"ק ה', "ונתבשל"), עי' ש"ך (ס"ק י'), חוו"ד (חי' ס"ק ט'), מקדש מעט (ס"ק י'), יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ז, הארוך ס"ק ו', "אם נתבשלה כך").
  4. מראי מקומות – מנח"י (כלל כ"ד ס"ק ט', "וצ"ע לדינא"), כה"ח (ס"ק ל"ב), ויזרע יצחק (סעי' ב' אות ה').
- ג. מראי מקומות – אג"מ (מסורת משה ח"א ח"א יו"ד אות י'), שבט הלוי (ח"ב סי' כ"ו, ח"ד סי' קנ"ח על סי' כ"ו).

ד [חתיכה - סעיף ג']

חולין (דף קיא.) – "קרעו שתי וערב וחיתוכא לתחת".

א. מה הציוור של הגמרא.

1. לצורך צלי – רש"י (חולין דף קיא. ד"ה וחיתוכא), בה"ג (בתוס' חולין דף קיא. ד"ה וחיתוכיה).
2. בישול אחר צלי [או אחר מליחה, לפי ר"ת] – תוס' (חולין דף קיא. ד"ה וחיתוכיה), רא"ש (חולין פרק ח' סי' כ"ז), עי' ר' פרץ (הג' סמ"ק סי' ר"ה ס"ק ג', "נכוו").
3. לצורך מליחה – רמב"ן (חולין דף קיא.), רשב"א (חולין דף קיא.), תוה"ב ב"ג ש"ג ע"ז-ב', הקצר ע"ד-ב', רק מסיים "ראוי לחוש לדברי רש"י"), ר"ן (חולין דף לט: ד"ה גרסינן).
- א צלי ל"צ כלום – ב"י.
4. לצורך חלוטה – רמב"ם (כדמפרש הב"י), רי"ף (כדמפרש הב"י).
5. מראי מקומות – בעל המאור (חולין סוף דף לה:).

ב. לצלי, האם צריך שום חתיכה.

1. מחמיר – מחבר (סעי' ג'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' נ"ד, "דאפי' לצלות הכבד ולאכלה בצלי צריך מקודם קריעת שתי וערב, וכבד עוף שחלוקה לשנים, צריך קריעה שתי וערב בשני החלקים"), פ"ח (ס"ק י"א), מחזיק ברכה (ס"ק ג'), זבחי צדק (ס"ק כ"ג), יבין דעת (קיצור דינים ס"ק ב', לשונו מובא לקמן), כה"ח (ס"ק ל"ז).
- א) לצלי בלא בישול, די שתי או בערב. ולבישול אח"כ, צריך שתי וגם ערב – פ"ח (ס"ק י"א), הו"ד בפמ"ג (מש"ז ס"ק ה'), מחזיק ברכה (ס"ק ג'), זבחי צדק (ס"ק כ"ג), יבין דעת (קיצור דינים ס"ק ב', "העיקור כמוש"כ הפ"ח דלצלי בעי נמי קריעה מועטת ואם רוצה לבשלה אח"כ בעינן קריעת ש"ו ויניח החתיכי לתחת או שיחתוך הקרום והקנוקנות והמרה ומעט מבשר הכבד ויניח חיתוכו למטה"), כה"ח (ס"ק ל"ז), דברי סופרים (ס"ק מ"ג).
- ב) לצלי בלא בישול, צריך שתי וגם ערב – יש"ש (חולין פרק ח' סי' נ"ד, לשונו מובא לעיל).
2. רמ"א (סעי' ג') – "וי"א דאין צריך לצלי שום חתיכה כלל, וכן נוהגין אפילו לכתחלה".
א) לפי הרמ"א, מה החילוק בין סעי' א' לסעי' ג' – ונ"מ אם צריך חיתוך אם רצה לבשל אחר צלי.
1) סעי' א' לפי דעה ראשונה, סעי' ג' לדעת עצמו – ט"ז (ס"ק ה'), חוו"ד (חי' ס"ק י').
2) סעי' א', בישול אחר צלי. סעי' ג', רק לצלי – לבוש (סעי' ג'), מנח"י (כלל כ"ד ס"ק י"ז), גר"א (ס"ק י"ח, ס"ק י"ט), מקדש מעט (ס"ק י"א), מסגרת השלחן (סי' ל"ו ס"ק ז').
3) בשו"ע כתוב שמראי מקומות של הרמ"א הוא ה"טור בשם ר"י סמ"ק ואו"ה". שאם המראי מקומות הוא הר"י וסמ"ק, א"כ צריך קריעה לצורך בישול. אם הוא האו"ה [עי' דר"מ], ממילא, ל"צ קריעה.
4) מראי מקומות – מקדש מעט (ס"ק ד'), יבין דעת (ס"ק ד', "דברי רמ"א צע"ג"), ערה"ש (סעי' י"ז).
3. מיקל בכל הציוורים – ערה"ש (סעי' י"ז, "וצ"ל דכתב זה לדיעה ראשונה שבסעיף ג' דגם לצלי צריך קריעת שתי וערב [ט"ז סק"ה] ויש מי שאומר דבסעיף ג' מיירי כשרצונו לאכלה צלי ובסעיף א' מיירי כשבא לבשלה אחר הצלייה [עי' פ"ח סק"א] והנה לפ"ז לדינא לדין כשרוצין לבשל כבד אחר הצלייה צריך חתיכה ולא נהגו כן והנה בכבד בהמה אין חשש שאין מבשלין אותו כשהוא בשלימות מפני גודלו אבל בכבד של עוף יש חשש ובאמת יש מי שחשש בכבד של אווז שנחלק לשני חלקים לנוקבו בשני החלקים וכמדומני שלא נהגו כן ואנחנו סומכים על הסוברים דלצלי א"צ כלום אפילו כשמבשלים אח"כ [והרמב"ם לא הזכיר קריעת שתי וערב רק חתיכה ע"ש בפ"ו ממאכלות אסורות ועי' ב"י].
4. רק לצלי מיקל. משא"כ אם רוצה לבשל אח"כ – ט"ז (ס"ק ב'), פמ"ג (מש"ז ס"ק ב', ס"ק ה'), חכ"א (כלל ל"א סעי' ו'), מסגרת השלחן (סי' ל"ו ס"ק ז'), אורחות הבית (פרק ו' סעי' כ"ג), תורת הבשר (פרק י' סעי' ב').
5. מראי מקומות – זבחי צדק (ס"ק כ"ד), כה"ח (ס"ק מ"א).
6. ירא שמים, מחמיר לעשות לעולם שתי וערב – דברי סופרים (ס"ק מ"ז), בשם ראש פינה, הו"ד בדרכ"ת (ס"ק כ"ד).

ג. גדר של שתי וערב [בזמן שצריך שתי וערב].

1. גם נקבים הרבה – רמ"א (סעי' א', דר"מ ס"ק א').
 א) אפילו לכתחילה – פר"ח (ס"ק ד'), מנחת יעקב (כלל כ"ד ס"ק י"ב, "במשמעות לשון הרב שם ובפרט שכתב הרב וכן בניטל במרה וזה אפילו לכתחילה"), עי' זבחי צדק (ס"ק ט', "והמחמיר תבא עליו ברכה").
 ב) רק בדיעבד – תו"ח (כלל כ"ד דין ו'), ט"ז (ס"ק ב'), ש"ך (ס"ק ג'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ג', ס"ק ד'), באה"ט (ס"ק ב'), תו"ד (חי' ס"ק ג'), חכ"א (כלל ל"א סעי' ו'), יד יהודה (הקצר ס"ק ה'), אורחות הבית (פרק ו' סעי' כ"ג).
 ג) מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק ג'), מקדש מעט (ס"ק ב').
 2. אפילו נטל המרה – הג' שע"ד (סי' כ"ד ס"ק א' ד"ה כתוב בסמ"ק), רמ"א (סעי' א', דר"מ ס"ק א').
 א) פי', שחתך ממנה הגידין וקנוקנות במקום שהמרה תלויה בו וחתך מעט מבשר הכבד עמהן.
 1) אפילו לכתחילה – ש"ך (ס"ק ג'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ד'), באה"ט (ס"ק ג'), תו"ד (חי' ס"ק ד'), חכ"א (כלל ל"א סעי' ו'), זבחי צדק (ס"ק י'), מקדש מעט (ס"ק ג'), יד יהודה (הקצר ס"ק ו'), ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ב אות ז').
 2) משא"כ בבהמה – ט"ז (ס"ק ב'), פמ"ג (מש"ז ס"ק ב', ס"ק ה'), תו"ד (חי' ס"ק ד'), יד יהודה (הקצר ס"ק ו'), מסגרת השלחן (סי' ל"ו ס"ק ז'), אורחות הבית (פרק ו' סעי' כ"ג).
 ב) מראי מקומות – כה"ח (ס"ק י'), מעדני אשר (סי' י"ט אות א').
 ג) אופן נטילת המרה – מעדני אשר (סי' י"ט אות ב').
 3. אפילו חתוכה – ר' ירוחם (נתיב ט"ו אות ח', קכ"ה-ג', "ונ"ל שזה מיירי בכבד שלם אבל בחתיכה של כבד שיש בכמה מקומות חתיכי סמפונ' לצאת הדם אין צריך חתיכת שתי וערב"), רמ"א (סעי' א', דר"מ ס"ק א'), פמ"ג (מש"ז ס"ק ב'), מסגרת השלחן (סי' ל"ו ס"ק ז').

ה) כבדא עילוי בשרא, ולהיפך - סעיף ד'.

חולין (דף קיא.) – "אתמר: כבדא עילוי בשרא שרי, דמא משרק שריק; כחלא עילוי בשרא אסור, מאי טעמא חלב סרוכי מסריך. רב דימי מנהרדעא מתני אפכא: כחלא עילוי בשרא שרי, מ"ט חלב שחוטה דרבנן, כבדא עילוי בשרא אסור, דם דאורייתא. דרש מרימר, הלכתא: בין כבדא בין כחלא, תותי בשרא שרי, עילוי בשרא דיעבד אין, לכתחלה לא".

א. כבדא עילוי בשרא, ולהיפך.

1. לכתחלה הכבד למטה, ואם למעלה מותר בדיעבד – גמרא (חולין דף קיא., לשונו מובא לעיל), פוסקים.

ב. שפודים העשויים בענין שמתגלגלים מעצמם.

1. מיקל, "דתמיד מונחים בשוה לארכם" – לחם חמודות (אות קל"ז, תורת האשם כלל כ"ד דין י"ב), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק מ"ז), בית לחם יהודה (ס"ק ה'), מנחת יעקב (סולת למנחה כלל כ"ד דין י"ב), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ג), זבחי צדק (ס"ק כ"ה), מקדש מעט (ס"ק י"ב), כה"ח (ס"ק מ"ג), שו"ת הר צבי (יו"ד סי' ע"ב), ילקוט יוסף (סוף הע' י"ג), דברי סופרים (ס"ק נ"ב).

ג. אם נמלח הכבד.

1. מותר לכתחילה – תרה"ד (הג' שע"ד סי' כ"ד ריש ס"ק א'), רמ"א (סעי' ד').
2. תחת בשר, שלא נמלח.
- א) מחמיר – ט"ז (ס"ק ו').
 ב) מיקל – ש"ך (ס"ק י"ד, נקוה"כ על הט"ז ס"ק ו'), פר"ח (ס"ק י"ד), כרתי (ס"ק ו'), מנחת יעקב (סולת למנחה כלל כ"ד דין י"ב ס"ק כ"ב), חכ"א (כלל ל"ד סעי' י"ד), זבחי צדק (ס"ק כ"ט), יד יהודה (הקצר ס"ק כ'), כה"ח (ס"ק מ"ח).
 ג) מראי מקומות – דרישה (ס"ק ב'), ב"ח (ס"ק ז'), מקדש מעט (ס"ק י"ד), ערה"ש (סעי' כ"א).

ו) מליחה, הדחה - סעיף ה'.

- א. שלא למלוח כבד כלל, רק צריך מלח בזמן הצליה – רמ"א (סעי' ה'), "ונהגו שלא למלוח כבד כלל, אפילו לבדה, ואין לשנות רק יש למלחה קצת כשהיא תחובה בשפוד, או מונחת על האש לצלותה", חכ"א (כלל ל"א סעי' ו'), כלל ל"ד סעי' ט"ו), ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ב אות ז', "ומולחין אותו מעט כשהוא מונח על האש לצלותו"), ערה"ש (סעי' י"ח, סעי' כ"ב), קיצור שו"ע (סי' ו' פרק ג' אות ג'-ד'), אורחות הבית (פרק ו' סעי' כ"ד).
1. אם מלח קצת ואח"כ מניחו על השפוד או אש בלי שהיה.
 א) מחמיר.

- 1) שבת הלוי (ח"ח סי' קפ"ג) – "מעורר על מש"כ בסדור קרבן מנחה קיצור הלכות נשים, ובענין צליית כבד כ' שם דלפני הצלייה מדיחים אותה במים ואח"כ מפזר עליו קצת מלח ומיד בלי להשהות מניחו על השפוד וכו', והעיר מע"כ דזה שינוי מלשון הרמ"א סי' ע"ג ס"ה שכ' דיש למלחו קצת כשהיא תחובה בשפוד או מונחת על האש, והיינו מגזרה דמליחה בלא צליה שלא יבאו לבשלו עם בשר, או שאור חוזר ומבליע דם, וא"כ יש לנו לעשות לכתחלה כרו"ל דוקא כשנמצא כבר על הגז או אש וכבד על השפוד דאז הו"ל כדברי הרמ"א. הנה בצדק העיר מע"כ דודאי ח"ו לשנות כלום ממש"כ הרמ"א, איברא מה דשמע מלשונו שכ' דיש למלחו דוקא כשהשפוד נמצא כבר על הגז או על האש, לשון הלבוש שם בהעתקת הרמ"א נוהגין עכשיו שלא למלוח כבד עד שנתחבת בשפוד ומשימין אותה מיד על האש כדי שלא תשהא במלח, הרי דאין חסרון אם מלחו לפני שמימין על האש ובלבד שיהיו כבר על השפוד שאז בודאי ישים מיד על האש, עכ"פ קצת תיקון צריך סדור הנ"ל".

- (2) קיצור שו"ע (סי' ו' פרק ג' אות ד') – "אין למלוח הכבד אלא סמוך מאד לצלייתו ... ולכן נהגו למלוח הכבד רק אחרי שכבר הונח על רשת הצליה".
- (3) דברי סופרים (ס"ק ס"ה).
(ב) מיקל.
- (1) אורחות הבית (פרק ו' סעי' כ"ד) – "סמוך לצלייה ממש מולח רק קצת, ויזהר שלא ישהנו במלחך רק צולה מיד כדי שלא יתמלא המלח בדם".

ב. הדחה ראשונה [רק אחר שתי וערב].

1. לכתחלה – אפי רברבי (שער מ"ז אות ט"ו), ש"ך (ס"ק י"ט), לחם הפנים (ס"ק ח'), בית לחם יהודה (ס"ק ח'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ט), חוו"ד (חי' ס"ק י"ח), חכ"א (כלל ל"א סעי' ו'), קיצור שו"ע (סי' ל"ו סעי' כ'), מקדש מעט (ס"ק י"ט), ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ב אות ז'), כה"ח (ס"ק נ"ז), קיצור שו"ע (סי' ו' פרק ג' אות א'), אורחות הבית (פרק ו' סעי' כ"ג).
2. מיקל [בדיעבד] – או"ה (כלל ט"ז דין י"ב), דר"מ (ס"ק ה'), ערה"ש (סעי' כ"ג).

ג. הדחה אחרונה.

1. מחמיר – או"ה (כלל ט"ז דין י"ב), רמ"א (סעי' א', סעי' ה'), לבוש (סעי' ב'), ש"ך (ס"ק ה'), פר"ח (ס"ק ו'), זבחי צדק (ס"ק י"א), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי אות ט').
(א) אם אינו רוצה לבשלו.
- (1) מחמיר – תו"ח (כלל ט' דין ח'), אפי רברבי (שער מ"ז אות י"ג), ש"ך (ס"ק י"ח), פר"ח (ס"ק ט"ז), אמנם עי' סי' ע"ו ס"ק ט"ז, לחם הפנים (ס"ק ג', ס"ק ז'), בית לחם יהודה (ס"ק ב'), כרתי (ס"ק ד'), אפילו בלא רצון בישול (חגורת שמואל (ס"ק ו', "ופשוט הוא"), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח), חוו"ד (חי' ס"ק ה'), בי' ס"ק ב', חכ"א (כלל ל"א סעי' ו'), מקדש מעט (ס"ק ה'), ס"ק י"ח, ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ב אות ז'), יד יהודה (הקצר ס"ק ח'), ערה"ש (סעי' י"ח, סעי' כ"ג), "אבל לאכילת צלי א"צ הדחה גם לכתחלה ומ"מ המנהג להדיח", שבט הקהתי (ח"ה סי' קל"א אות ב').
- (2) מיקל – או"ה (כלל ח' דין ט'), "ודווקא לקדירה שמאחר שלא נאכל כך מחמירי' להדיח לכתחלה אבל לאוכלו כך מאחר דצריך לצלותו כל פעם ... אז היתר לאכלו כך לכתחילה", מנחת יעקב (כלל כ"ד ס"ק ט"ז), "היכא דליכא מנהג אין להחמיר", שלחן גבוה (ס"ק י"ט, "לא נהגו כן במקומינו"), זבחי צדק (ס"ק ל"ג), כה"ח (ס"ק נ"ה), ילקוט יוסף (סעי' י"ט).
- (3) מראי מקומות – כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ע"ח), כה"ח (ס"ק נ"ה, סי' ע"ו ס"ק כ"ט).
2. כמה פעמים.
- (א) ג' פעמים – מנחת יעקב (כלל כ"ד ס"ק ט"ו), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ה'), קיצור שו"ע (סי' ל"ו סעי' כ'), מקדש מעט (ס"ק ה'), מסגרת השלחן (סי' ל"ו ס"ק ח').
- (ב) ל"מ – חכ"א, ערה"ש, ח"ח.
3. מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (אבני ישפה ח"ה סי' ק' סוף ענף ד', אשרי האיש יו"ד פרק א' אות כ"א, "אין צריך להדיח כבד, או בשר אחר, לאחר הצליה ג' פעמים, כיון שאנו נוהגים לשים מלח בעת הצליה, ואינו מצוי שיהיה בו ריבוי דם").

ד. סיכום: איך להכשיר הכבד.

1. תחילה, לעשות קריעה כשתי וערב [כמו הכללים לעיל].
2. הדחה ראשונה.
3. בזמן החתיכה על האש או השפוד, לשים מלח.
4. לצלות חצי צליתו.
5. הדחה אחרונה [ג' פעמים].

ז' נמצא כבד בעוף - סעיף ו'.

א. צלי - אם לקלוף.

1. מיקל – מחבר (סעי' ו'), פר"ח (ס"ק י"ט), לחם הפנים (ס"ק ט'), זבחי צדק (ס"ק ל"ד), כה"ח (ס"ק ס').
2. חומרא בעלמא – רמ"א (סעי' ו'), הג' מוהר"א אזולאי (ס"ק ב'), חכ"א (כלל ל"ד סעי' י"ז).

ב. בבישול - ויש ששים, מה הדין הכבד.

1. מחמיר – רמ"א (סעי' ו'), ט"ז (ס"ק ח'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ג), שו"ת זרע אמת (ח"ג יו"ד סי' פ"ט), חכ"א (כלל ל"ד סעי' י"ח).
(א) ואין אוסר אחרים – ט"ז (ס"ק ח').
2. מיקל – פר"ח (ס"ק כ'), ס"ק כ"א, עי' כרתי (ס"ק ח', פלתי ס"ק ה', "ולעת הצורך יש להקל"), שירי ברכה (ס"ק ב'), זבחי צדק (ס"ק ל"ז), "ומנהג העולם לזרוק הכבד, ואינו אלא מדת חסידות", עי' ערוגות הבשם (ס"ק ב', "זהסומך בזה על דברי הפוסקים שמתירים גם הכבד לא הפסיד"), חיד"א (שירי ברכה ס"ק ב').
3. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק י"ב).

ג. סתם כבד, האם יש ששים בעוף כנגדו.

1. לא – רמ"א (סעי' ו'), פוסקים.
2. הכבד כשיעור הלב.
- א) כן – מנחת יעקב (כלל כ"ה ס"ק א'), יד יהודה (הקצר ס"ק ל', הארוך ס"ק י"ב, "ופשוט"), עי' מקדש מעט (ס"ק כ"ג), זרכ"ת (ס"ק מ"א), כה"ח (ס"ק ס"ג).
- ב) לא – עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ב, "ולא ידענא הא מנא ליה דבלב בא הקבלה דשיערו חז"ל דיש ס' נגד דם הכנוס והמובלע בבשר משא"כ כבד דכולה דם אימא דליכא ס' ולמעשה צ"ע"), זבחי צדק (ס"ק ל"ה).

ח] שהה הכבד ג' ימים.

א. לבשל אחר צלי.

1. מיקל.
- א) שער אפרים (יו"ד סוף סי' פ"ח) – "מאחר שחומרא זו לא מצינו בתלמוד רק חומרת הגאונים ומקילים בזה בשאר דינים ... יש להקל".
- ב) כרתי (סוף ס"ק ה', מטה יהונתן סי' ס"ט על סעי' י"ב) – "כבד ששהה ג' ימים בלי מליחה, נראה דאין להחמיר אחר צלייתו, דבלא"ה דין בשר ששהה ג' ימים הוא רק חומרת הגאונים".
- ג) עי' מחזיק ברכה (ס"ק ט') – "כבד ששהה ג' ימים בלא שרייה לא מהני ליה צליה לבשלו אח"כ אלא דוקא בצליה שרי הרב צמח צדק סי' קכ"א והסכים עמו הפר"ח אבל הרב שער אפרים סי' פ"א שרי לבשלו אחר צליה וכן הסכים הרב כרתי".
- ד) ערה"ש (סוף סעי' ט"ז, סי' ס"ט סעי' ע') – "אך י"ל דכבד כיון דהוא כולו דם רק התורה התירתו ע"י צלייתו שוב אין חילוק בין עבר עליו ג' ימים או לא עבר עליו וכן נראה עיקר שהרי לא הוזכר בשום פוסק לחלק בכבד בזה".
2. מחמיר.
- א) צמח צדק (סי' קכ"א) – "נראה פשוט דאין לחלק בין כבד לבשר לפי מה שהחמירו הגאונים בבשר ששהה ג' ימים בלא שרייה דלא שרי אלא לצלי ובא האחרונים והחמירו אליבייהו דאסור לבשל אחר הצלייה הוא הדין נמי כבד ששהה ג' ימים בלא שרייה אסורה לבשל אחר הצלייה דזיל בתר טעמא דהא דאסרו האחרונים אליבא דגאונים לבשל הבשר אחר הצלייה היינו משום דכיון שנתקשה הדם בבשר לא קים להו דנפיק כל הדם על ידי צלייה".
- ב) פר"ח (ס"ק ט') – "כבד ששהה ג' ימים בלא שרייה, לא מהני ליה צליה לבשלו אח"כ".
- ג) מנחת יעקב (כלל ד' ס"ק ג', כלל כ"ד ס"ק י', סולת למנחה כלל כ"ד דין ו').
- ד) ערך השלחן (ס"ק ה').
- ה) פמ"ג (סי' ס"ט מש"ז סוף ס"ק ל"ב ד"ה ולענין).
- ו) שלחן גבוה (מחודש ס"ק א').
- ז) מחצית השקל (ס"ק ט').
- ח) תשובה מאהבה (ח"ג סי' שכ"ז גליון על סי' ס"ט סעי' י"ב ד"ה כבד).
- ט) זבחי צדק (סי' ס"ט ס"ק קמ"ה, עי' סי' ע"ג ס"ק י"ט ובהג"ה שם).
- י) מקדש מעט (ס"ק ח').
- יא) יד יהודה (הקצר ס"ק ד', הארוך סוף ס"ק ד').
- יב) הגרשז"א זצ"ל (אמירה לבית יעקב אות כ"ב) – "גם בכבד נוהג דין זה שאין לבשלו אחר הצליה, אם עברו שלשה ימים בין השחיטה לצליה".
- יג) הליכות עולם (ח"ו עמ' ר"ח).
- יד) בכרמי יהודה (יו"ד תשובה ש"ס).
- טו) קיצור שו"ע (סי' ז' פרק ג' אות א').
- טז) אורחות הבית (פרק ו' סעי' כ"ב).
- יז) שבט הקהתי (ח"ג סי' רי"ח).
- יח) ילקוט יוסף (סעי' כ"ה, סי' ס"ט סעי' קל"ב).

3. דעת האג"מ.

א) מחמיר.

1) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' ע"ג אות ג') – "כבד שנצלה לאחר ג' ימים אי אפשר לבשלו או לטגנו".

ב) מיקל.

1) אג"מ (שמעתי מהגר"ש פורסט שליט"א בקלטת תשע"א והוא שאל האג"מ, AKO General Membership Meeting עמ' י"א) –

Reb Moshe said that one can cook the liver, and a talmid of Rav Elyashiv told me that he holds the same.

4. מראי מקומות – לחם הפנים (ס"ק ה'), בית לחם יהודה (ס"ק ו'), זרע אמת (ח"ב יו"ד סי' כ"ג).

א) צלה כבד ששהה ג' ימים: אם מותר לו לחמם אותו במיקרוגל – פסקי הוראה (גם אני אודך יו"ד סי' ב').

ב. אם מותר להשהות - למחמירים לעיל.

1. מותר להשהות.

- (א) פת"ת (סי' ס"ט ס"ק כ"ו) – "עיינ בספר חמודי דניאל סימן ל"ד שכתב דכבד וכחל מותר להשהות דודאי יצלנו אע"ג דהכבד מבשלים אחר צלי וניחוש שמא יבשלונו אחר צלי מ"מ כל מידי בדיעבד מותר לא חיישינן שמא ישכח ע"ש".
- (ב) זבחי צדק (ס"ק קמ"ד).
- (ג) בן איש חי (שנה ב' פר' קדושים אות י"ד) – "אך הכבד והכחל מותר להשהות, משום דבלאו הכי אסורים בבישול ובדודאי יצלנו, ואף על גב דכבד מותר לבשלו אחר צליה, מכל מקום כיון שגם הבשר מותר בדיעבד לבשלו אחר צליה, לא חיישינן להא דכתב פתחי תשובה בשם חמודי דניאל סימן ל"ד".
- (ד) כה"ח (סי' ס"ט ס"ק קצ"ו).
- (ה) יחזה דעת (ח"ו סי' מ"ו, הליכות עולם ח"ו עמ' ר"ח) – "בסיכום: מותר להשהות כבדים של בהמות ועופות במקרה יותר משלשה ימים, על מנת לאוכלם צלי".
- (ו) בכרמי יהודה (יו"ד תשובה שנ"ט).
- (ז) קיצור שו"ע (סי' ז' פרק ג' אות ב').
- (ח) אורחות הבית (פרק ו' סעי' כ"ב).
- (ט) דברי סופרים (סי' ס"ט ס"ק רס"ג).
- (י) ילקוט יוסף (סעי' כ"ו, סי' ס"ט סעי' קל"ב).

ג. כבד שהוקפא בתוך ג' ימים.

1. מותר לבשול אחר צליה אף לכתחלה.
- (א) הגרשז"א זצ"ל (אבני ישפה ח"ה סי' ק' סוף ענף ה').
- (ב) ביע אומר (ח"ב יו"ד סי' ד', ח"ז יו"ד סי' ד' אות א', יחזה דעת ח"ו סוף סי' מ"ו, הליכות עולם ח"ו עמ' ר"ט) – "אכן נראה לי שבנידון שלנו שמניח את הכבדים בתא ההקפאה של המקרה עד שנקרשים ונקפאים לגמרי, מותר לכתחלה לבשל את הכבדים לאחר צלייתם כנהוג בכל הכבדים, כי על ידי שנקפאו ונקרשו אין כל חשש שנתייבש הדם בתוכם ... יש לומר שלענין בישול אחר צליה, שהדבר שנוי במחלוקת הפוסקים, וכמבואר בשו"ת תרומת הדשן (סימן קס), ושכן יש נוהגים בקצת מקומות לבשלו אחר צליה. ע"ש. נהי שאנו אסורים לכתחלה לבשלו אחר צליה, וכמו שפסק מרן השלחן ערוך הנ"ל, מכל מקום באופן שהבשר נקפא יש להקל, ולהתיר לבשלו אחר צליה, והוא הדין לכבדים".
- (ג) אבני ישפה (ח"ה סי' ק' ענף ה').
- (ד) ילקוט יוסף (סעי' כ"ו, סי' ס"ט סעי' קל"ב).
- (ה) דברי סופרים (סי' ס"ט עמק דבר ס"ק רס"ב) – "ובכבד יש מתירין אף לכתחלה, כי בכבד יש כמה צדדים להתיר, חדא דמסתברא שהזמן שהיה קפוא כאבן לא נחשב בכלל הג' ימים, ועוד דיש סוברים שבכבד אין כלל איסור זה של שהה ג' ימים ... ועוד דהא כבד צולין אותו תמיד, וכל האיסור הוא רק משום שאסור לבשלו אחר הצלייה, ויש הרבה פוסקים שמתירין אף בבשר לבשלו אחר הצלייה ואנו סומכים על שיטות אלו בדיעבד אם עבר ובשל ... ולכן בצירוף כל הסברות האלו, יש להקל באיסור זה שהוא רק חומרת הגאונים".
- (ו) קיצור שו"ע (סי' ז' פרק ג' אות ג').
- (ז) שו"ת דברי דוד (ח"ב יו"ד סי' ח').
2. מחמיר.
- (א) בכרמי יהודה (יו"ד תשובה ש"ס) – "בהקפאו כבד תוך ג' ימים, האם מותר לאחר ג' ימים לבשלו אחר צלייתו. תשובה: לא".
3. "שיש להקל בזה לעת הצורך" – תורת הבשר (פרק י' הע' י"ד).

ד. מראי מקומות – כה"ח (ס"ק כ"ז, סי' ס"ט ס"ק קצ"ז).

1. חולה שצריך הרבה ברזל: לאכול כבד ששהה ג' ימים בלי צלייה מבושל – פסקי הוראה (גם אני אודך יו"ד סי' א').

ט [ציורים]

א. כבד שנכבש בעצמו.

1. מחמיר [כבוש כמבושל] – חוות יאיר (סי' כ"ז), צמח צדק (סי' קכ"א), באר עשק (סי' מ"ו), נחלת שבעה (סי' כ"ז ד"ה אמנם), עי' לחם הפנים (ס"ק ה'), חגורת שמואל (ס"ק ג'), גלין מהרש"א (על רמ"א סעי' א', סי' ס"ט על מחבר סעי' ט"ו), עי' אורחות הבית (פרק ו' סעי' כ"ח).
2. מיקל – פר"ח (ס"ק ט'), שער אפרים (יו"ד סי' פ"ח), מקום שמואל (סי' כ"ז, "להתיר הכבד שנכבשה מע"ל"), מעיל צדקה (סי' ל"ה), כרתי (ס"ק ה', פלתי ס"ק א'), בית לחם יהודה (ס"ק ו'), שלחן גבוה (מחודש א'), יד אפרים (על רמ"א סעי' ב'), חוו"ד (חי' ס"ק ח'), מחזיק ברכה (ס"ק ו', ס"ק י'), שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ג סי' ס"א, "בכבד הכבוש יש להתיר שאינו ניכר דנצמת הדם בתוכה ואדרבא מתלבנת עי"ז"), זבחי צדק (ס"ק ט"ז, ס"ק כ'), מקדש מעט (ס"ק ז'), "מחלוקת הגדולים ורבו המתירין לצלותה אח"כ", יבין דעת (ס"ק א' ד"ה והנה בכבד, קיצור דינים ס"ק ג'), ערה"ש (סעי' ט"ו, "ורבים חולקים על זה דחומרא יתירא היא דכיון ..."), כה"ח (ס"ק כ"ד, ס"ק כ"ח), עי' תורת הבשר (פרק י' סעי' ה', "והמיקל יש לו על מי לסמוך לכל הפחות אם הודח מן הדם בעיני").
3. בדיעבד מיקל – ילקוט יוסף (סעי' י"א).

4. הפמ"ר – מנחת יעקב (כלל כ"ד ס"ק ב', ס"ק י"ג, סולת למנחה דין ב', "ובפר"ח כתב ... ובה"מ וכה"ג אפשר לסמוך עליו"), עמק שאלה (יו"ד סי' י"ט).
5. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק י', ס"ק י"ד, מש"ז ס"ק ד'), דברי חיים (ח"ב סי' מ"ט), מחצית השקל (ס"ק ט'), זרע אמת (ח"ב יו"ד סי' כ"ג), פת"ת (ס"ק ד'), דרכ"ת (ס"ק ל"ג), שערי דעה (ס"ק ב'), מהר"י שטייף (סי' פ"ח), דברי יציב (יו"ד סי' י"ט), חשב האפוד (ח"א סי' ק"י), מנחת יצחק (ח"ה סי' ס"ו).
- א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק א' אות י"ט) – "כבד שנכבש בטעות קודם צליה (סי' ע"ב ס"ה) מותר (ואולי צריך להסיר כדי קליפה)".
6. דין הכלי.
- א) מחמיר – באר עשק (סי' מ"ו), כרתי (ס"ק ה', פלתי ס"ק א'), לחם הפנים (ס"ק ה'), בית לחם יהודה (ס"ק ו'), מחב"ר (ס"ק ז'), יד אפרים (על רמ"א סעי' ב'), זבחי צדק (ס"ק ט"ז), מקדש מעט (ס"ק ז'), כה"ח (ס"ק כ"ה).
- ב) מראי מקומות – דברי יציב (יו"ד סי' י"ט).

ב. כבד בחלב.

1. חת"ס (חולין דף קי: ד"ה וראיתי) – "וראיתי שם בירושלמי מיבעי' לי' לר' ירמי' כבדא ששלקו בחלבא אי שרי' ע"ש ונלע"ד דלא מספקא לי' אי הוא בכלל בב"ח והוא ממועט במאי דאמרינן לקמן קי"ג ע"ב לא תבשל גדי ולא דם דז"א דאין ספק דבכלל גדי הוא וי"ח פסח בכזית כבד מגדי של פסח. והמבשל כבד בחלב לוקה והאוכל מהחלב לוקה ולא קאמיבעי' לי' אלא באוכל מהכבד דלמא לא בולעי' מהחלב דטרידא למיפלט דמא לא בלעי' אפי' חלב או דלמא חלב בלעה ועמ"ש הר"ן בשמעתינן אהא דאמרינן כבדא דאיסורא ומשום שמנוניתא ע"ש. וראיתי במהרמשי"ף לקמן קי"ג גבי גדי ולא דם דפשיטא לי' דהמבשל כבד בחלב לוקה. ובסוף המסכתא בליקוטיו מספקא לי' ע"ש ולפע"ד אין כאן ספק".

ג. לצלות כבד על נייר.

1. מיקל – ט"ז (סי' ס"ה ס"ק ב'), כרתי (ס"ק ג'), לחם הפנים (ס"ק ב'), בית לחם יהודה (ס"ק ט'), חגורת שמואל (סוף ס"ק ט"ז).
2. מחמיר [דהוי כלי שאינו מנוקב] – עי' פמ"ג (סי' ס"ה מש"ז ס"ק ב', עי' סי' ע"ג שפ"ד ס"ק כ"ו), גוב"י (מכתב בס' תשובה מאהבה ח"א סי' פ"ד), תשובה מאהבה (ח"א סי' פ"ד), מחב"ר (סי' ס"ה ס"ק ב'), יד אפרים (סי' ס"ה על סעי' א'), חכ"א (כלל ל"א סעי' ז'), כלל ל"ד סעי' ט"ו, בינת אדם סי' מ"א), פת"ת (סוף ס"ק א'), מקדש מעט (ס"ק ח'), זבחי צדק (ס"ק ח'), סי' ס"ה ס"ק ד'), קיצור שו"ע (סי' ל"ו סעי' כ"א), ח"ת (נדחי ישראל פרק ל"ב אות ז'), ערה"ש (סעי' י"ט, סי' ס"ה סעי' ג'), יד יהודה (סי' ע"ח הקצר ס"ק א'), משמרת שלום (מש"ז ס"ק א' בא"ד ו' ד"ה אם), שד"ח (אסיפת דינים מערכת ד' אות ט' ד"ה ומה), כה"ח (ס"ק ו'), סי' ס"ה ס"ק ד'), הליכות עולם (ח"ו עמ' ר'), "ואף בדיעבד ראוי להחמיר", ילקוט יוסף (סעי' י"ד), תורת הבשר (פרק י' סעי' ז').
3. צלי בכלי שאינו מנוקב – ציץ אליעזר (ח"א סי' נ"ג אות ב').
4. מראי מקומות – אמרי ברוך (סי' ס"ה על הט"ז ס"ק ב'), דרכ"ת (סוף ס"ק ג').

ד. מליחה בכלי שאינו מנוקב.

1. מחמיר – אנו"ן (סי' תע"ה, "שאר בני מעים כגון הכרס והלב והכבד והריאה אם מלחם בכלי שא"מ אסורין גם הם גם הכלי"), מנחת יעקב (כלל כ"ד ס"ק ב', "נראה לאסור לפי הטעם ... בבשר שדם שבתוכו פי' ממקום למקום"), בית לחם יהודה (ס"ק י'), פמ"ג (סי' ס"ה מש"ז ס"ק ב'), מחזיק ברכה (ס"ק י"ב), חכ"א (כלל ל"ד סעי' ט"ז), זבחי צדק (ס"ק כ"א), יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ד), יבין דעת (ס"ק ב'), קיצור דינים (ס"ק ג'), תורת הבשר (פרק י' סעי' ז').
- א) מה שחוץ לציר.
- 1) מחמיר – יד יהודה (הקצר ס"ק כ').
- 2) מראי מקומות – יבין דעת (ס"ק ב'), קיצור דינים (ס"ק ג'), "צ"ע אי יש להתיר מה שלמעלה מן הציר".
2. בדיעבד מיקל – כתב סופר (יו"ד סי' מ"ב, "ולכתחילה ראוי למנוע שלא למלוח בכלי שא"מ, ובלא"ה אין אנו נוהגים למלוח כבד כמ"ש רמ"א סעיף ה' ובדיעבד נלפע"ד להתיר").
3. מראי מקומות – מקדש מעט (ס"ק כ'), "וצ"ע כעת", ילקוט יוסף (סעי' י"ח).

ה. תנור.

1. מיקל, אין חשש ריח – פני יצחק (אפי רברבי, שער מ"ז אות ט"ז), כרתי (ס"ק ג'), "ולצלותו בתנור עם שאר בשר, ולא שייך בהו ריחא", לחם הפנים (ס"ק ב'), בית לחם יהודה (ס"ק ט'), זבחי צדק (ס"ק ד'), "ומותר לצלות הכבד עם התבשיל בתנור אחד, אף למאן דאמר ריחא מילתא", מקדש מעט (ס"ק כ'), כה"ח (ס"ק ו'), ילקוט יוסף (סעי' י"ב).
2. מצד זיעה – חשב האפוד (ח"ב סי' קי"ד), ויזרע יצחק (סי' ע"ו סעי' א' אות ב' ס"ק ד').

ו. קרקע של התנור [צלי בכלי מנוקב].

1. מחמיר.
- א) צל"ח (פסחים דף עד.) – "בא לידי כמה פעמים שצלאו כבד בתנור גרוף מאש והניחו הכבד על חרסו של תנור, ואסרתי כי אין כאן מקום להדם לזוב, ודמו כפולטו כך אחר כך נבלע בתוכו, ואין זה דומה לצולה על הגחלים דהיינו בישראל אגומרי דמפקינן לקמן ע"ב דהלכתא משאב שאיב, דשאני גומרי שטבע האש לשאוב הדם ואינו מניחו לחזור להבלע בבשר, ועוד דשם יש מקום

לדם לזוב, אבל חרסו של תנור אף שהוא רותח מ"מ אינו אש ואין טבעו לשאוב הדם, וגם אין לדם מקום לזוב. פשוט היה בעיני שאסור".

(ב) ח"ה (נדחי ישראל פרק ל"ב אות ז').

2. מיקל.

(א) כה"ח (סי' ע"ו ס"ק ח').

3. בדיעבד.

(א) ערה"ש (סעי' י"ט) – "אופן צלייתו הוא על גחלים כשכוערים כמו אש ויניח הכבד על הגחלים שיהא מקום להדם לזוב תחתיו ואסור להניחו בתנור גרוף חמה שהגם שהתנור מחוממת הרבה מפני שהאש בוער מרחוק או הרבה גחלים לזהטים מרחוק מ"מ כיון שמונח על התנור והדם זב תחתיו יש לחוש שבעצמו יבלע הדם הנפלט ומ"מ בדיעבד יש להתיר לפי שהאש שואב הדם ואינו מניחו להבליעו ומכלה אותו ומיבשו ויש מפקפקין בזה גם בדיעבד [ע"י פ"ת סק"א] והדבר פשוט שאין לאסור בדיעבד".

4. מראי מקומות – ציץ אליעזר (חי"א סי' נ"ג).

(א) פת"ת (ס"ק א') – "ע"י בשו"ת הר הכרמל ח"ו"ד סימן י"ד באמצע התשובה שכתב דנוהגין היתר לצלות כבד בתוך התנור האופה בשעה שבווער רחוק מהאש ואין חוששין לא משום שנתבשל הכבד בדם הזב תחתיו ולא להכשיר מקום זה בתנור והכל מטעם לפי שהאש שואבו ואין מניחו להבליע ומכלהו ומייבשו עכ"ל ולע"ד היתר זה קלוש מאד. ומכלהו ומייבשו לא שייך אלא בדבר מועט כגון טיפה כמ"ש לקמן סימן צ"ב סעיף ו' והכא עינינו רואות שפולט דם הרבה בב"א. שוב ראיתי בצל"ח בפסחים ר"פ כיצד צולין שכתב שכמה פעמים בא לידו שאלה הנ"ל ואסר וכתב ג"כ הטעם כי אין מקום לדם לזוב ודמו כפולטו אח"כ נבלע בתוכו כו' וכתב עוד שגלמד מדין האסכלא שם שגם בדבר שהוחם באור טבעו להוציא דם".

ז. אם די בחימום ואין צריך אש ממש [צלייה בגריל חשמלי].

1. ע"י סי' ע"ו, לשיטות ומראי מקומות.

ח. אם האש מלעלה: כלי ברוילער [דחוטי חשמל הבורערים למעלה].

1. ע"י סי' ע"ו, לשיטות ומראי מקומות.

ט. מיקרוגל.

1. ע"י סי' ע"ו, לשיטות ומראי מקומות.

י. צליית כבד על החצובות.

1. מגילת ספר (עניני יו"ד סי' ג') – "נראה דיש להסיר את החצובות בשעת צליית הכבד או לעטוף אותן [החצובות] בנייר כסף עבה שלא יקרע".

יא. לצלות הרבה כבדים בפעם אחת על הגז.

1. מיקל – ילקוט יוסף (סי' ע"ו סעי' י"א).

2. מנחת יצחק (ח"ה סי' י"ז) – "שאלה נשאלתי אם מותר לצלות הרבה כבדים בפעם אחת על הגז. תשובה הנה השואל הראה מקום להמבואר בקובץ המאור בשם הגר"מ שטערנבוך שליט"א מבני ברק, וחזר ונשנה בספרו מועדים וזמנים (ח"ג סי' רל"ו), שכתב שם כמה חששות בזה, והיינו משום דכשמניח שפוד גדול עם כבדים על הגז, האש הוא במקום קטן, ואין כאן חמימות הראוי לצלות בבת אחת כל המונח בשפוד, ורק מזיז ממקום למקום, ויש לומר דאפילו לשיטת הפוסקים (יו"ד סי' ע"ו), דשפוד לא נאסר, היינו טעמא, דנורא מישאב שאיב, ולא נבלע הדם בשפוד, כ"ז כשצולה בתנור, דכל הכבד ושפוד בחום הראוי לצלי', כה"ג כה האש שואב, ולא נבלע הדם בשפוד, אבל בצלי' בהגז, שאין כל השפוד בחום הראוי לצלי', ומצוי דבצד אחד, אינו חם כל כך שיהא ראוי לצלי', אבל הוי חם שראוי לבלוע, ונאסר השפוד, דל"ש נורא מישאב שאיב, ולא כבולעו כך פולטו, וחוזר ואוסר הכבדים, דאינו יוצא אח"כ אף בצלי', כיון דל"ה דם של עצמו, על כן ראוי ליהזר שלא לצלות אלא בתנור, או בפחמים, שהכל בחום הראוי לצלי', ואם צולה על הגז, יצלה אחד אחד, או ב' ב', באופן שמונחים כלם בחום הראוי לצלי', עכת"ד. אמנם סיים בעצמו שם, דהעולם נהגו להקל בכ"ז, וגם הוי דבר קשה ליהזר בזה, וביותר במסעדות וכיוצא, שצולין הרבה כבדים בכל פעם, ובוזה נאמר הנח לבני ישראל וכו', דהרי...".

3. תשובות והנהגות (ח"א סי' תכ"ה), מועדים וזמנים ח"ג סי' רל"ו, ח"ה סי' רל"ו, אורחות הבית פרק ו' סעי' כ"ט) – "שיש ליהזר ולהחמיר בצולה בגז שתהא צלוייה לגמרי והיינו גם באמצע, שאז אין הדם יוצא ממקום למקום, ולכן לא ימהר בצלייה בגז אלא שיהיה שבטוח שכח האש חימם וצלה כשיעור לגמרי דוקא".

4. מראי מקומות – ס' הכשרות (פרק ט' סעי' צ"ב).

יב. בדבר כבדים שישקעו הקצבים בדם כדי שיתראו יפים.

1. מיקל – אג"מ (יו"ד ח"א סי' ל', סי' ל"א, "נלע"ד פשוט שאין בזה שום חשש דהא דרכו בהדחה קודם הצליה משום דם בעין שעליו שכן נהגו כדאיתא ברמ"א סי' ע"ו סעי' ב' כשיטת הראשונים שהביא הר"ן בחולין דף ח'. ואף שבדיעבד מותר גם בלא הדחה, מ"מ ודאי דרכו בהדחה דכל אדם דרכו לעשות כדן הצריך לכתחלה").

2. מראי מקומות – עמק הלכה (ח"ב סי' ד'), שו"ת דברי יוסף (סי' ט'), ילקוט יוסף (סי' ע"ג סעי' כ"ב).

יג. עוד ציורים.

1. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י"ד אות א'), ילקוט יוסף (סעי' כ"א) – "בדבר הכבד המכוסה בפלאסטיק שמוכרי התרנגולות מניחין אותו בפנים התרנגולת ואירע שנשכח להוציא את הכבד ונתבשל עם התרנגולת פעמים בבשול ופעמים בצלי קדר היינו על מחבת ושמעת מפי השמועה שפעמים החמרתי ופעמים הקלתי..."
2. הגרשז"א זצ"ל (אמירה לבית יעקב אות כ"ג) – "טוב ללבן על האש את האסכלה או השפוד אחרי צלית הכבד".
3. הגריש"א זצ"ל (פסקי הלכות קרול יו"ד אות י"א) – "כבד שנתנו בכלי שני, כשר לצלותו אח"כ".
4. משנה הלכות (ח"י סי' פ"ט) – "כבד מונח בשקית של פלאסטיק מעל"ע אי הוי כבוש..."
5. מראי מקומות – דברי יציב (יו"ד סי' י"ח), שבט הקהתי (ח"ג סי' רי"ח אות ג'), אנציקלופדיה תלמודית (ערך כבד, כרך כ"ו עמ' שס"ג - עמ' ש"ע).

י [קשה לשכחה: כבד.

א. עי' סי' קט"ז [ערך סכנה: קשה לשכחה], לשיטות ומראי מקומות.

טחול

סימן ע"ד

א. טחול (spleen).

1. אסרתי לך את הדם, התרתי לך את הטחול.
(א) ויקרא רבה (פרשה כ"ב אות י') – "ה' מתיר אסורים, מה שאסרתי לכם התרתי לכם ... אסרתי לכם את הדם והתרתי לכם את הטחול".
- (ב) מדרש תנחומא (פרשה שמיני סי' י"ב) – "אמר הקב"ה כל מה שאסרתי לך התרתי לך כנגדו ... אסרתי לך את הדם, התרתי לך את הטחול ואת הכבד שכולם דם".
- (ג) יוצרות (פר' פרה ד"ה אין) – "מתיר מאסורות מתרות ... מן הדם טחול הדם".
- (ד) הו"ד בתוס' (חולין דף קט: ד"ה נדה) – "בסלוק של פרשת פרה יסד ר' אליעזר הקליר מן הדם טחול הדם".
- 1 (מראי מקומות – רש"ש (חולין דף קיא.)).
2. מראי מקומות – אנציקלופדיה תלמודית (כרך י"ט, ערך טחול עמ' ת"ד).

ב. לבשל עם שאר בשר.

1. מיקל – רמב"ם (פרק ו' הל' ט', "הטחול מותר לבשלו אפילו עם הבשר שאינו דם אלא בשר הדומה לדם"), תו"ח (כלל ל"א דין א'), ש"ך (ס"ק א'), כנה"ג (הג' טור ס"ק ב'), פ"ר"ח (ס"ק א'), לחם הפנים (ס"ק א'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), חגורת שמואל (ס"ק א'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק א'), שלחן גבוה (ס"ק א'), גר"א (ס"ק א'), חו"ד (חי' ס"ק א'), באה"ט (ס"ק א'), מקדש מעט (ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק א'), ערה"ש (סעי' א'), כה"ח (ס"ק א'), ילקוט יוסף (סעי' ב'), דברי סופרים (ס"ק א').
2. מחמיר – הג' מרדכי (חולין סי' תשנ"א).
- (א) ט"ס בהג' מרדכי – ערה"ש (סעי' א'), "בהגהות מרדכי פרק כל הבשר נמצא שאסור לבשל טחול עם בשר ע"ש ונ"ל שהוא טעות הדפוס וצ"ל כבד שהרי בטחול אין שום טעם לאסור ועוד דלעיל כתב בעצמו להיפוך ע"ש").

ג. טחול בלי ניקור, אם יש ששים.

1. מיקל – כרתי (ס"ק ג'), הלכות קטנות (ח"א סי' רצ"א), שלחן גבוה (ס"ק א').
2. מחמיר – תו"ח (כלל ל"א דין ג'), ב"ח (ס"ק א' ד"ה וכתב בהגהת), ט"ז (ס"ק א'), פ"ר"ח (ס"ק ה' ד"ה כתב), בית לחם יהודה (ס"ק ג'), שבות יעקב (ח"ב סי' ס"ט, מנח"י כלל ל"א ס"ק ג'), חגורת שמואל (ס"ק ב' ד"ה וכתב), פמ"ג (מש"ז ס"ק א'), מחב"ר (ס"ק א'), ערך השלחן (ס"ק ב'), חו"ד (חי' ס"ק א'), באה"ט (ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק ב'), מקדש מעט (ס"ק א'), יד יהודה (הקצר ס"ק א'), כה"ח (ס"ק ג'), ילקוט יוסף (סעי' ב').
3. בנתבשל או נמלח עם בשר אחר, להתיר הבשר.
- (א) הפמ"ר מיקל – שבות יעקב (ח"ב סי' ס"ט, "וע"ד הטחול שנמלח בלי נקור כבר העלתי בספרי מנחת יעקב כלל ל"א לאיסור כדעת הט"ז וכן ראוי להורות מ"מ אם נמלח עם בשר ויש הפסד מרובה בדבר אפשר דהמיקל לא הפסיד"), בית לחם יהודה (ס"ק ג'), ערך השלחן (ס"ק ב'), חכ"א (כלל ל"ד סעי' כ"ה, "ובהפסד מרובה בנתבשל יש להקל ולצרף גם הרוטב ולא אמרינן איסור דבוק כרתי ופלתי שם) ואם נמלח עם בשר והוא הפסד מרובה המקיל להתיר הבשר לא הפסיד (בית לחם יהודה בשם שבות יעקב ורש"ל) אבל הטחול אסור", מקדש מעט (ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק ג'), כה"ח (ס"ק ד'), ילקוט יוסף (הע' ג').
- (ב) מיקל – חי' הגרשוני (על הט"ז ס"ק א'), חו"ד (חי' ס"ק א'), אג"מ (יו"ד ח"א סי' ל"ב, "נשאלתי במלחו טחול שלא הסירו הקרום יחד עם חמשה עשר פונט בשר ועוף אחד אם נאסר הכל מחמת דנגד הטחול לא היו ששים. והשבתי שפשוט שהבשר והעוף מותרין דהא במליחה לא ברור שאמרינן חתיכה נעשה נבלה והש"ך בסי' צ"ב ס"ק ט"ז סובר דבמקום הפסד לא אמרינן חנ"נ במליחה אף בשמן ועיין בדגמ"ר סי' ק"ה סעי' ט' דמשמע שג"כ סובר כן. וגם הא אפשר דבטחול גופיה יש ששים נגד החלב שבו דכן משמע שסובר מהרש"ל שהביא הט"ז בסי' ס"ד סק"י וכן סובר בבה"ט סי' מ"ג סק"ג בשם פ"י לכן ודאי שאף להט"ז סי' ע"ד סק"א שכתב שאינו כלל לכל טחול עיי"ש ודאי עכ"פ כשקשה לשער הוא רק ספק ששים ונמצא שלענין אם נעשה נבלה במליחה הוא רק ספק בחומרא בעלמא להש"ך. ואף אם נימא דבמליחה הוא ספקא דדינא אם אמרינן חנ"נ נמצא ג"כ דהם תרי ספיקי ובאיסור דרבנן דרבנן אמרינן חנ"נ בשאר איסורין ולכן אף אם ליכא הפ"מ יש להתיר הבשר והעוף ורק הטחול לבד אסור. ולע"ד יש להתיר אף בנצלה יחד עם בשר דמאחר דחנ"נ בשאר איסורין הוא רק מדרבנן וכיון שבטחול הוא ספק ששים ומפורש בסי' צ"ח סעי' ב' במין במינו שמותר בספק ששים משום שהוא רק מדרבנן וכ"כ יש להתיר גם בכאן דהוא ספק ששים כיון שהוא ג"כ רק איסור דרבנן. והנה מצאתי בגליון הש"ע בסי' ע"ד מחדושי הגרשוני בשם הגאון ר' מתתיהו שהתיר במליחה כדכתבתי מצד שרק מחומרא אמרינן חנ"נ והוא גם ספק ס' אבל משמע דבצליה היה אוסר ולע"ד נראה להתיר גם בצליה מצד ספק ששים כדלעיל. ופלא גדול מה שבפ"ת סק"ד בסי' מ"ג כתב בשם שבו"י דבנמלח עם בשר ויש הפ"מ אפשר דהמקיל לא הפסיד הא בהפ"מ ודאי יש להתיר דכן סובר הש"ך דבמליחה לא אמרינן חנ"נ בהפ"מ וכ"ש בכאן שהוא ספק ששים וצ"ע").
- (ג) מראי מקומות – פת"ת (סי' מ"ג ס"ק ד'), מחב"ר (ס"ק ב').
4. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' ב'), דרכ"ת (סי' ס"ד ס"ק ס"ב).

ד. לבשל כליות (kidney).

1. מנהג להחמיר כמו כבוד [רק לצלותו] – ס' האגור (סי' אלף רמ"ה, "הכליות אסורין לבשלן בקדרה משום אל תטוש תורת אמך ואבותינו נהגו שלא לבשלן רק לצלותן. רוקח"), הג' שע"ד (סי' ל"ח), או"ה (כלל א' דין י"ט, דין כ"א), מהרי"ל (מנהגים, הל' או"ה משע"ד, "כוליא אסור לבשלה בקדירה משום אל תטוש תורת אמך וחכמים נהגו שלא לבשלה. אמנם אחר צלייתה מותרת לבשל כמו הכבוד"), עי' רמ"א (סעי' א', תו"ח כלל ל"א דין ב', "י"א שנהגו שלא לבשל הכליות או ביצי זכר, אפילו לאחר שניקר אותן, משום דאית בהו רוב דם"), חכ"א (כלל ל"א סעי' ט', "הכליות נהגו שלא לבשל וכן ביצי זכר אפילו לאחר שניקרן כדין משום שיש בהם ריבוי דם"), ח"ת (נדחי ישראל פרק ל"ב סעי' ט').

2. מיקל – ב"י (סעי' א'), לבוש (סעי' א'), דרישה (סוף ס"ק א'), פר"ח (ס"ק ב'), כרתי (ס"ק ב'), לחם הפנים (ס"ק ב'), בית לחם יהודה (ס"ק ב'), חגורת שמואל (ס"ק ב'), שלחן גבוה (ס"ק ב'), מחב"ר (ס"ק ד'), חו"ד (חי' ס"ק ב'), זבחי צדק (ס"ק ד'), מקדש מעט (ס"ק ב'), יד יהודה (הקצר ס"ק ב'), ערה"ש (סעי' ד'), "וכמדומני שגם בזמנינו מבשלים הכליות לאחר מליחה", ס' פתח הדעת (שפתי חכמה ס"ק ב'), "ומהתימא על החכמ"א כלל ל"א ד"ט כתב נהוג שלא לבשל כליות וזה אינו וכאמור"), כה"ח (ס"ק ו'), ילקוט יוסף (סעי' ד').

3. דעת הש"ך (ס"ק ב') – "שלא לבשל הכליות כו' - כלומר בקדרה ול' הב"י ואנו נהגנו היתר לבשלם ולא שמענו פוצה פה ע"כ ובמדינות אלו אין נוהגין כן".

א) מיקל – לחם הפנים (ס"ק ב'), בית לחם יהודה (ס"ק ב'), מקדש מעט (ס"ק ב'), זבחי צדק (ס"ק ד').

ב) מראי מקומות – כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ג'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב').

4. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' קפ"ו) – "שבזמנינו הם נוהגין לזרוק אותם. שקשה לנקר אותם".

5. מי שמחמיר, מה הדין בטחול.

א) מחמיר – מחב"ר (ס"ק ד'), כה"ח (ס"ק ז'), דברי סופרים (סוף ס"ק ג').

ב) מיקל – חכ"א (כלל ל"א סעי' ח', סעי' ט'), ח"ת (נדחי ישראל פרק ל"ב סעי' ח', סעי' ט').

ה. לבשל ביצי זכר.

1. מנהג להחמיר כמו כבוד [רק לצלותו] – או"ה (כלל א' דין י"ט), עי' רמ"א (סעי' א', תו"ח כלל ל"א דין ב', לשונו מובא לעיל), חכ"א (כלל ל"א סעי' ט', לשונו מובא לעיל), ח"ת (נדחי ישראל פרק ל"ב סעי' ט').

2. מיקל – שלחן גבוה (ס"ק ב'), חו"ד (חי' ס"ק ב'), זבחי צדק (ס"ק ד'), יד יהודה (הקצר ס"ק ב'), ילקוט יוסף (סעי' ד').

3. מראי מקומות – חגורת שמואל (ס"ק ב'), דברי סופרים (עמק דבר ס"ק ט"ז).

ו. למלות [טחול, כליות, ביצי זכר] עם שאר בשר.

1. מיקל – רמ"א (סעי' א'), ש"ך (ס"ק ד'), לחם הפנים (ס"ק ד'), ילקוט יוסף (סעי' ב'), פוסקים.

2. ה"ה לצלותן על גבי בשר – פר"ח (ס"ק ד'), לחם הפנים (ס"ק ד'), זבחי צדק (ס"ק ה'), כה"ח (ס"ק ח'), ילקוט יוסף (סעי' ב').

בני מעיין

סימן ע"ה

- א] אין מחזיקין דם בבני מעיים - סעיף א'. ד] שומן שעליהם.
 ב] בני מעיין. ה] ביצה.
 ג] הלכות. ו] למלחם עם שאר בשר - סעיף ב'.

א] אין מחזיקין דם בבני מעיים - סעיף א'.

חולין (דף קיג.) – "אמר רב משרשיא: אין מחזיקין דם בבני מעיים, תרגמא אכרכשא ומעייא והדרא דכנתא".

א. מדריגות.

1. אין דם.
  - א) ציורים – ביצים. עצמות בלי מוח.
  - ב) דין – כמו חתיכת בשר שכבר הוכשר.
2. אינו בחזקת דם.
  - א) ציורים – בני מעיין. דקין. כרכשא. קיבה.
  - ב) דין – לכתחילה למלוח כמו שאר בשר. אא"כ אסמיק, אז דינו כשאר בשר אפילו בדיעבד.
3. מעט דם.
  - א) ציורים – שומן.
  - ב) דין – כמו שאר בשר, רק די לכתחילה מליחה על צד חד.
4. בשר רגיל.
  - א) ציורים – בית הכוסות. המסס. זפק. טחול. כנתא. לב. כרס. מוח. עור של עוף. עצמות עם מוח. קורקבן. ראש. ריאה. שומן הכנתא.
  - ב) דין – כל הדינים של סי' ס"ט.
5. ריבוי דם.
  - א) ציורים – ביצי זכר. כבד. כליות.
  - ב) דין – להכשר ע"י צלי. לא לצלות לכתחילה על שאר בשר.
6. שאר ציורים – וושט, מרה, עור של בהמה.
7. **בכולם אינם צריכים לקרוע** אותם קודם המליחה, חוץ מן הלב, והכבד (אם רוצה לבשלה אחר צלי. ולבהמה צריך שתי וערב), והריאה של בהמה (משום מנהג).
8. **נמצא שמליחה מהני להכשיר** כל האברים הפנימים (אחר נקירת החלב), חוץ מן הכבד, והכליות וביצי זכר (משום מנהג).

ב. מקורות - לשאר חלקי הבהמה.

1. ביצי זכר – סימן ע"ד.
2. טחול – סימן ע"ד.
3. כבד – סימן ע"ג.
4. טלפים – סימן ע"א.
5. כליות – סימן ע"ד.
6. לב – סימן ע"ב.
7. מוח – סימן ע"א.
8. עצמות בלי מוח – סימן ע"א.
9. עצמות עם מוח – סימן ע"א.
10. ראש – סימן ע"א.
11. ריאה – סימן ע"ב.

ב] בני מעיין.

א. בית הכוסות (reticulum).

1. כשאר בשר [כמו כרס] – א"ה (כלל ד' דין ט'), עי' רמ"א (סעי' א', תו"ח כלל ב' דין ה', כלל ה' דין ו', וייש חולקים ... ואפילו בדיעבד אסור בכרס ובית הכוסות כשאר בשר"), לחם חמודות (חולין פרק ח' אות רכ"ד), ב"ח (ריש ס"ק א'), ט"ז (ס"ק א'), בית הילל (ס"ק א'), שלחן גבוה (ס"ק ז'), חגורת שמואל (ס"ק א'), פמ"ג (מש"ז ס"ק א', וכו' דאנו מחזיקין דם בכרס וה"ה בהמסס ובית הכוסות קיי"ל כן"), ערה"ש (סעי' ב').
 א) הפמ"ר – לפי החכ"א, וערה"ש, גבי כרס (עי' לקמן).
 2. עוד ספק.
 א) לעשות ס"ס – שלחן גבוה (ס"ק ז').

ב. דקין [הדרא דכנתא] (large intestines, ארטסקרוול גמרא, small intestines, עי' חולין מאורות עמ' קס"ז).

1. הוי בני מעיין – גמרא (חולין דף קיג.), רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ח), טור (סעי' א'), מחבר (סעי' א'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' צ"ה), לבוש (סעי' א'), חכ"א (כלל ל"ד סעי' י"ט), פוסקים.

ג. המסס (omasum).

1. כשאר בשר [כמו כרס] – תו"ח (כלל ה' דין ו'), לחם חמודות (חולין פרק ח' אות רכ"ד), ט"ז (סוף ס"ק א'), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ד'), לחם הפנים (ס"ק ב'), בית לחם יהודה (ס"ק ד'), פמ"ג (מש"ז ס"ק א'), וכיון דאנו מחזיקין דם בכרס וה"ה בהמסס ובית הכוסות קיי"ל כן, זבחי צדק (ס"ק ט'), ערה"ש (סעי' ב'), מקדש מעט (ס"ק ה'), כה"ח (ס"ק י"ד).
(א) הפמ"ר – לפי החכ"א, וערה"ש, גבי כרס (עי' לקמן).

ד. וישט (esophagus).

1. מראי מקומות – יד יהודה (הקצר ס"ק ב'), ילקוט יוסף (סוף הע' א').

ה. זפק (crop).

1. כמו שאר בשר [כמו כרס] – פמ"ג (מש"ז ס"ק א'), ודע ה"ה זפק של עוף מחזיקין בו דם, זבחי צדק (ס"ק י'), יד יהודה (הקצר ס"ק ב'), ערה"ש (סעי' י"ח), כה"ח (ס"ק ג'), עי' סי' ס"ט ס"ק ע"ד).
2. מראי מקומות – חכ"א (כלל ל"ד סעי' כ"א), מקדש מעט (ס"ק ו'), ילקוט יוסף (הע' א'), עמ' תקכ"ט).

ו. כנתא (kanta fat).

1. סביב הכנתא הוי בני מעיין, אבל כנתא גופה יש בה דם – רש"י (חולין דף קיג. ד"ה הדרא), רשב"א (חולין דף קיג. ד"ה אין), סי' התרומה (סי' ס"ד), רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ח), טור (סעי' ג'), אר"ה (כלל ד' דין ט'), ש"ך (ס"ק ב'), פר"ח (ס"ק ב'), לחם הפנים (ס"ק ב'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב'), חו"ד (חי' ס"ק ב'), זבחי צדק (ס"ק ג'), מקדש מעט (ס"ק ג'), ערה"ש (סעי' א'), כה"ח (ס"ק ה').

ז. כרכשא [חלחולת] (rectum).

1. הוי בני מעיין – גמרא (חולין דף קיג.), סי' התרומה (סי' ס"ד), טור (סעי' א'), מחבר (סעי' א'), רמ"א (סעי' א'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' צ"ה), לבוש (סעי' א'), חכ"א (כלל ל"ד סעי' י"ט).
2. מחמיר משום השומן וגידים – אר"ה (כלל ד') הו"ד בתו"ח (כלל ב' דין ה'), "אע"ג דאין מחזיקין בה דם יש בה שומן וגידים ואסור אף בדיעבד אם לא נמלחה".

ח. כרס (rumen).

1. כבני מעיין – רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ח), טור (סעי' א').
(א) פוסקים – מחבר (סעי' א'), רדב"ז (סי' אלף רס"ה), "שהרי הנסיון מוכיח שאין דם בכרס", לבוש (סעי' א'), ילקוט יוסף (סעי' א').

2. כשאר בשר – ר"ת (רמב"ן חולין דף קיג.), מ"מ (מאכ"א פרק ז' הל' ט"ו), אר"ה (כלל ד' דין ט').

(א) פוסקים – עי' רמ"א (סעי' א'), תו"ח כלל ב' דין ה', "ויש חולקים בכרס, ואומרים דמחזיקין בה דם, ואפילו בדיעבד אסור בכרס ובית הכוסות כשאר בשר", יש"ש (חולין פרק ח' סי' צ"ה), או"ש סי' א' ס"ק י'), לחם חמודות (חולין פרק ח' אות רכ"ד), ב"ח (ריש ס"ק א'), ט"ז (ס"ק א'), ש"ך (ס"ק ו'), אורח מישר (ס"ק ב'), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ד'), בית הליל (ס"ק א'), פר"ח (ס"ק ו'), לחם הפנים (ס"ק ה'), בית לחם יהודה (ס"ק ד'), כרתי (ס"ק ג'), חגורת שמואל (ס"ק א'), פמ"ג (מש"ז ס"ק א'), וכיון דאנו מחזיקין דם בכרס, מחבר (ס"ק ג'), ערך השלחן (ס"ק ג'), שלחן גבוה (ס"ק ז'), מקדש מעט (ס"ק ה'), "ובס' חכ"א פסק בהפ"מ ... וא"י מנ"ל קולא זו ...", ערה"ש (סעי' ב'), כה"ח (ס"ק י"ב).

3. הפמ"ר – חכ"א (כלל ל"ד סעי' כ'), "ובהפסד מרובה יש לסמוך על הבית יוסף", ערה"ש (סעי' ח'), "ונלע"ד דאין כוונת הרמ"א להכרעת הלכה ובהפסד מרובה אם לא מלחו הכרס יש לסמוך אדעת המתירים וכ"כ בחכ"א".

4. מראי מקומות – ראבי"ה (סי' אלף קכ"א), "וזקיני כתב כי הראשונים לא היו מולחין הכרס של בהמה קודם חליטתו לגרור השיער משום שלא היו מחזיקין בו דם. אבל עתה נהגו למולחו דסבירא לן כי לא הוציא רב משרשיא מחזקת דם כי אם מעי' והם הדקין הכחושין אבל הכרס לא הוציא", זבחי צדק (ס"ק ז'), פת"ת (ס"ק א'), ילקוט יוסף (הע' ה').

5. עוד ספק.

(א) לעשות ס"ס – בית הליל (ס"ק א'), שלחן גבוה (ס"ק ז'), זבחי צדק (ס"ק ח'), כה"ח (ס"ק י"ג).

6. מראי מקומות – יביע אומר (ח"א יו"ד סי' ג'), "כרס שנמלג ברותחין בכלי ראשון בלי מליחה, אם אפשר להקל בזה בדיעבד".

ט. מרה (gall bladder).

1. מראי מקומות – הר צבי (יו"ד סי' ס"א), ילקוט יוסף (הע' א'), עמ' תקכ"ט).

י. עור בהמה (skin).

1. כמו שאר בשר – סולת למנחה (כלל ט"ו דין י"ג, ע"י שבות יעקב ח"א סי' נ"ח), תבואות שור (סי' כ"ג ס"ק כ'), ערך השלחן (ס"ק ב'), לבושי שרד (חי' דינים ליו"ד אות ל"ה, ס"ק קכ"ט), זבחי צדק (ס"ק י"א, ע"י סי' ס"ט ס"ק ק"כ), יד יהודה (השמטות אחר תערובות, לסי' ס"ט ס"ק כ'), האמת דגם בעור בהמה אינו כמו הט"ז), דעת תורה (סי' ס"ט על סעי' ד' ד"ה עוד הביא מש"ז), קיצור שו"ע (סי' ג' פרק ח' סעי' ז'), ערה"ש (סי' כ"ג סעי' כ'), ויע"י ט"ז סק"ז שכתב דבעור אין דם וכבר השיגו עליו), ילקוט יוסף (סי' ע"ו סוף הע' ו').
2. מיקל [משא"כ עור של העוף] – ט"ז (סי' כ"ג ס"ק ז', בעור אין דם), יד אפרים (סי' ע"ז על באה"ט ס"ק ד', פשיטא דעור העוף דרכיך והוא נאכל כמו הבשר מן בשר חשוב ודם שבו כדם שבשאר בשר הוא משא"כ דם שבעור הבהמה שאין עליו שם בשר ולא חשיב מין בשר כלל").
3. מראי מקומות – לבושי שרד (על סעי' א'), דרכ"ת (ס"ק ב'), כה"ח (ס"ק ט"ו, סי' ס"ט ס"ק קנ"ט), אג"מ (יו"ד ח"א סי' ל"ג), ילקוט יוסף (הע' א', עמ' תקכ"ח).

יא. קורקבן (gizzard).

1. דינו כשאר בשר – ב"ח (קוני"א), ט"ז (ס"ק א'), ש"ך (ס"ק א'), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק א'), בית הלל (ס"ק א'), פרי"ח (ס"ק א'), אורח מישר (ס"ק ב'), מנחת יעקב (כלל ב' ס"ק י"א), שלחן גבוה (ס"ק א'), לחם הפנים (ס"ק א'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), חגורת שמואל (ס"ק ב'), פמ"ג (מש"ז ס"ק א'), מחב"ר (ס"ק א'), חו"ד (חי' ס"ק א'), יד אפרים (על סעי' א'), חכ"א (כלל ל"ד סעי' כ"א), מקדש מעט (ס"ק ה'), זבחי צדק (ס"ק א'), יד יהודה (הקצר ס"ק ב'), ערה"ש (סעי' ג', סעי' י"ח), כה"ח (ס"ק א').
  2. כמו בני מעיין – דרישה (ס"ק א').
  3. עוד ספק.
- א) אין לעשות ס"ס – פמ"ג (מש"ז ס"ק א', ולענין דינא ודאי אין לסמוך ע"ז ולעשות ממנו ס"ס בספק אי נמלח וכדומה דכולהו סברי דמחזיקין דם בכרס וכ"ש קורקבן והדרישה יחיד הוא בדבר זה ואין להקל כלל), מחב"ר (ס"ק ב'), זבחי צדק (ס"ק ב'), יד אפרים (על סעי' א'), ערה"ש (סעי' ג'), כה"ח (ס"ק ב', ס"ק י"ג), שבט הלוי (ח"ב סוף סי' כ"ב, "בגליון מהרש"א כ' דמ"מ אי איכא עוד ספק מתירין מכח ס"ס, נראה כגון ספק אם נמלח וכ"ה בפלתי, אמנם בפמ"ג במ"ז וש"ד כ' דאין זה ספק כלל ואין לצרפו לס"ס והכי נראה").
- ב) מיקל – בית הלל (ס"ק א'), לחם הפנים (ס"ק א'), פלתי (ס"ק א'), גליון מהרש"א (על ש"ך ס"ק א').
- ג) מראי מקומות – מקדש מעט (ס"ק ה').

יב. קיבה (abomasums).

1. הוי בני מעיין – ס' התרומה (סי' ס"ד), רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ח), טור (סעי' א'), מחבר (סעי' א'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' צ"ה), לבוש (סעי' א'), חכ"א (כלל ל"ד סעי' י"ט), מקדש מעט (ס"ק ב'), ערה"ש (סעי' ב', סעי' ה'), ע"י כה"ח (ס"ק י"א, "יש להקל בדיעבד").
2. כמו שאר בשר [כמו כרס] – בית לחם יהודה (ס"ק א', ע"י מקדש מעט ס"ק ב'), שלחן גבוה (ס"ק ז').
3. מראי מקומות – כרתי (ס"ק א'), כנפי יונה (ד"ה והנה הסמ"ג, "האי דינא דקיבה מסתפקא אלינו מאד ולא ידענו מוצא ואחרי מי נלך וע"פ רוב הפוסקים פירשו בקיבה דאין מחזיקים אותו בדם").

יג. שומן שעליהם.

1. כשאר בשר – טור (סעי' א'), רמ"א (סעי' א'), חכ"א (כלל ל"ד סעי' כ"ג, סעי' כ"ד), ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ב סוף סעי' י"ב), ילקוט יוסף (סעי' ו'), פוסקים.

ג] הלכות.

א. בישול בני מעיין במזיד.

1. דינו כמבטל איסור – חו"ד (חי' ס"ק ג', "דהר"ן כתב דמעט דם אית בהו והוי כמבטל איסור במזיד").
2. צ"ע – פמ"ג (מש"ז ס"ק ב', "וצ"ע אם לא נמלחו במזיד מהו").
3. מראי מקומות – מקדש מעט (ס"ק ג').

ב. אסמיק.

1. אפילו בדיעבד אסור – ב"ח (ריש ס"ק א'), פרי"ח (ס"ק ג'), לחם הפנים (ס"ק ג'), בית לחם יהודה (ס"ק ב'), חגורת שמואל (ס"ק ב', ס"ק ג'), זבחי צדק (ס"ק ד'), ערה"ש (סעי' ט'), כה"ח (ס"ק ז', ס"ק ח').
- א) "ויראה לי דלא לבד המקום דאסמיק אלא אפילו כל אותו מעי המליחה מעכבת כיון שנתגלה שיש בה דם וכן משמע מלשון הפוסקים" – ערה"ש (סעי' ט'), כה"ח (ס"ק ז', "יש לחוש גם לדברי ערוך השלחן").
2. כלי שאינו מנוקב מותר, היינו בדלא אסמיק – ש"ך (ס"ק ד'), פרי"ח (ס"ק ד'), כרתי (ס"ק ב'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ד'), חו"ד (חי' ס"ק ד'), חכ"א (כלל ל"ד סעי' י"ט), זבחי צדק (ס"ק ה'), מקדש מעט (ס"ק ד'), ערה"ש (סעי' י'), כה"ח (ס"ק ט').

ג. מראי מקומות.

1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' קפ"ח) – "שהמנהג הוא שלגבי בהמות גדולות להסיר הבני מעיים. אבל לגבי עופות, שקשה הוא, הרבה מקילין ללא להסיר אותם".

ד] שומן שעליהם.

א. צורת המליחה.

1. לכתחילה די מליחה על צד אחד [על השומן, הצד לחוץ] – אונ"ה (כלל א' דין י"ב, כלל ד' דין י'), תורת חטאת (כלל ט"ו דין י"ב), ב"ח (ריש ס"ק א', קונ"א), ט"ז (ס"ק ג'), ש"ך (ס"ק ח'), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק כ"ג), פרי"ח (ס"ק ז', פרי"ח על הדף), לחם הפנים (ס"ק ו'), חגורת שמואל (ס"ק ז'), חו"ד (חי' ס"ק ו'), חכ"א (כלל ל"ד סעי' כ"ב), זבחי צדק (ס"ק י"ב), מקדש מעט (ס"ק ח'), ערה"ש (סעי' י'), כה"ח (ס"ק ט"ז).
2. "אם ירצה לחתכם לארכם ולפתחם למלוח מב' צדדים כעין שאר בשר ודאי עדיף" – מקדש מעט (ס"ק ח'), כה"ח (ס"ק ט"ז).

ב. ואם לא נתבשלה, יחזור וימלחנה – רמ"א (סעי' א'), פוסקים.

1. אפילו אחר מע"ל [אפילו הודח] – לחם חמודות (חולין פרק ח' אות רכ"ו), ש"ך (ס"ק י"א), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק כ"ו), פרי"ח (ס"ק י'). לחם הפנים (ס"ק ח'), בית לחם יהודה (ס"ק ו'), מנחת יעקב (כלל ט"ו ס"ק כ"ו), שלחן גבוה (ס"ק י"ב), חגורת שמואל (ס"ק ז'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"א, "ואפילו הודח ולאחר כמה ימים אפ"ה מותרת במליחה מצד השני"), חו"ד (חי' ס"ק ט'), גליון מהרש"א (סי' ס"ט על רמ"א סעי' ד'), חכ"א (כלל ל"ד סעי' כ"ב), זבחי צדק (ס"ק ט"ז), מקדש מעט (ס"ק י"ב), ערה"ש (סעי' י"ב), כה"ח (ס"ק כ"ב), מעדני השלחן (סי' ס"ט ס"ק ע"ב, פאר השלחן ס"ק רפ"ט).

ג. יש ששים.

1. גם השומן מותר – ש"ך (ס"ק ח'), פרי"ח (ס"ק ח'), בית לחם יהודה (ס"ק ה'), מנח"י (כלל ב' ס"ק י"ב, כלל ט"ו ס"ק כ"ה), חגורת שמואל (ס"ק ה'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ח'), חו"ד (חי' ס"ק ז'), חכ"א (כלל ל"ד סעי' כ"ג), זבחי צדק (ס"ק י"ד), מקדש מעט (ס"ק ט'), כה"ח (ס"ק י"ט).

- ד. דוקא בידוע, אין לאסור בדיעבד מטעם שאי אפשר לנקרה שלא ישאר בה שומן – ש"ך (ס"ק ט'), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק כ"ה), פרי"ח (ס"ק ט'), לחם הפנים (ס"ק ז'), בית לחם יהודה (ס"ק ו'), כרתי (ס"ק ד'), חו"ד (חי' ס"ק ח'), חכ"א (כלל ל"ד סעי' כ"ג), זבחי צדק (ס"ק ט"ו), מקדש מעט (ס"ק י'), ערה"ש (סעי' י"ב), כה"ח (ס"ק כ').
(א חולק – אורח מישר (ס"ק ג').

ה. לשיטות שחד צד מיקל, מה הדין למלוח על צד הפנים.

1. מחמיר אפילו בהפמ"ר – פשוט הרמ"א (סעי' א'), ב"ח (ס"ק א' ד"ה וכתב), ט"ז (סי' ס"ט ס"ק ט"ו), ש"ך (סי' ס"ט נקה"כ על הט"ז ס"ק ט"ו), חכ"א (כלל ל"ד סוף סעי' כ"ג), ערה"ש (סעי' י"א, סעי' י"ב).
2. מיקל – פרי"ח (ס"ק ח'), ס"ק י', פרי"ח על הדף, "המיקל לא הפסיד", לחם הפנים (ס"ק ד', ס"ק ח'), כה"ח (ס"ק י"ח).
3. הפמ"ר – כנה"ג (הג' ב"י ס"ק כ"ד), מחב"ר (סוף ס"ק ד'), זבחי צדק (ס"ק י"ג), כה"ח (ס"ק י"ח).
4. מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק ד').

ה] ביצה שנמצאה בעוף.

א. אם מותר לגמעה חיה בלא מליחה.

1. מיקל – יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ו' אות ה'), "שרשאים לגמוע הביצה חיה, כדין חתיכת בשר שלא נמלחה שמותר לאוכלה חיה", ילקוט יוסף (סעי' י').
2. הר צבי (יו"ד סי' ס"א ד"ה ומן) – "ששמעתי בשם רב אחד, שהורה בביצה שנמצאה בעוף לאחר שחיטה וקליפתה עדיין לא היתה קשה, ואח"כ נפתחה הביצה ושפכה לתוך כלי והיא נוזלת שאי אפשר למולחה ולהדיחה אח"כ, והתיר הרב שהוא לגמעה כמות שהיא, כבשר שלא נמלח, שמותר לאוכלו באומצא, ולפי דברינו הנ"ל שבנוזל לעולם יש לו דין פרוש, עדיין יש לדון בהוראה זו".

ב. שהו ג' ימים בלי מליחה.

1. מיקל.

(א) שבנות יעקב (ח"א סי' נ"ח) – "ובביצים שאינם גמורות דצריכין מליח" ... אי שהו אלו הביצים ג' ימים בלא מליחה והדחה פשוט דמותרין אח"כ ע"י מליחה מטעם זה דרכיך והוא פשוט כביעתא בכוחא ועיין שם בכלל ד' סס"ק ג".

(ב) מחצית השקל (ס"ק י"ב).

(ג) יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ו' אות ד') – "ולפע"ד העיקר כהמחצית השקל הנ"ל להקל גם בלי הפ"מ".

(ד) ילקוט יוסף (סעי' ט').

2. מחמיר.

(א) זבחי צדק (ס"ק כ"א).

(ב) כף החיים (ס"ק ל').

3. הפמ"ר.

א) פני מבין (י"ד סי' נ"ז) – "הנה בתש"ו שבות יעקב ... די"ל דשבו"י לטעמו דהקיל בשומן אוזא. אמנם לפמ"ש בנוב"י ... וכן בפמ"ג ... ופליתי ... וקיי"ל ככתראי וא"כ י"ל דגם בביצים יש להחמיר. ולענ"ד י"ל דאין להקל אם לא לצורך ובהפסד מרובה".
4. מראי מקומות – שאלת משה (י"ד סי' נ"ד).

ג. נולדה כדרכה.

1. א"צ מליחה – שאילת יעבץ (ח"א סי' צ"ב), "בנולדת כדרכה אע"פ שעדיין קליפתה החצונה רכה, מ"מ גמורה היא ודאי. ולמאי נחוש לה ... דין בשר עליה. היינו דוקא לענין הנמצאת במעי אמה אחר שחיתה. מיהא בהטיל' אותה בחייה כדרכה פשיטא דליכא מ"ד דדינה כבשר כמו שהוכחתי דא"כ נאסרנ' לגמרי משום אמה ובשר הפורש מן החי", מחב"ר (ס"ק ה'), יד אפרים (על סעי' א'), פת"ת (ס"ק ג'), זבחי צדק (ס"ק כ"ב), כה"ח (ס"ק ל"א).
א) וכן גבי בב"ח – פת"ת (סי' פ"ז ס"ק י"ב), יד אפרים (סי' פ"ז קיצור הל' בב"ח, אות י"א), ערה"ש (סי' פ"ז סעי' כ"ד), שו"ת חיי הלוי (ח"ה סי' נ"ו אות י"ג).
ב) והוא שידענו בביאור שאינה מעורה בגידין – כה"ח (ס"ק ל"א).

ד. בדיעבד: שמלחה עם בשר.

1. מיקל – רמ"א (סוף סעי' א'), לבוש (סעי' ג'), לחם חמודות (חולין פרק ח' אות רכ"ח).
א) פירוש, קליפה – גר"א (ס"ק ח'), "מיהו כו'. דמליחה אינו אוסר אלא כ"ק", הר צבי (י"ד סי' ס"ג, "ועיין שו"ע (סימן עה סעיף א) ברמ"א על ביצים שנמצאו בעוף לאחר שחיטה שנוהגים למלחה אך יזהר שלא למלחה עם בשר מיהו בדיעבד אין לחוש. ובביאור הגר"א שם (ס"ק ח) כתב הטעם, משום שמליחה אוסרת רק כדי קליפה, והרי הביצים הם בקליפתם, ועיין שם בש"ך (ס"ק יב) שמדעת – המהרש"ל באו"ש ובפכ"ה סימן ב נראה לאסור אף בדיעבד, בין שהקליפה קשה או רכה, עיי"ש").
2. מחמיר – יש"ש (חולין פרק ח' סי' ב', או"ש סי' ע' ס"ק ד'), ב"ח (סוף הסי'), "דלא כהגהת ש"ע. ולבי אומר לי דט"ס הוא", ט"ז (ס"ק ה'), ש"ך (ס"ק י"ב), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ל"א), פ"ר"ח (ס"ק י"א), לחם הפנים (ס"ק ט'), בית לחם יהודה (ס"ק ח'), מנחת יעקב (כלל ע' ס"ק ג'), חגורת שמואל (ס"ק ט'), פמ"ג (מש"ז ס"ק ה'), ערך השלחן (ס"ק ד'), שלחן גבוה (ס"ק י"ג), חו"ד (חי' ס"ק י'), חכ"א (כלל ל"א סעי' י"ג), מקדש מעט (ס"ק י"ד), זבחי צדק (ס"ק י"ט), ערה"ש (סעי' ט"ז, "ובוודאי לכתחלה ראוי לנהוג כדעת המחמירין"), ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ב סעי' י"ב), כה"ח (ס"ק כ"ז), לבושי עז (סי' פ"ז סעי' ה' תמצית אות ז').
א) אם נגמרה בקליפתה הקשה ומלחה עם בשר יש להתיר בהפסד מרובה – פמ"ג (מש"ז ס"ק ה'), "ומיהו יראה בקליפה קשה יש להתיר בה"מ"), לבושי עז (סי' פ"ז סעי' ה' תמצית אות ח'), "אם נגמרה בקליפתה הקשה ומלחה עם בשר יש להתיר בהפסד מרובה".
3. קליפה – פ"ר"ח (ס"ק י"א), עי' כרתי (ס"ק ה'), לחם הפנים (ס"ק ט'), בית לחם יהודה (ס"ק ח'), ערך השלחן (ס"ק ד'), שלחן גבוה (ס"ק י"ג), חכ"א (כלל ל"א סעי' י"ג, "ואם יש לו קליפה קשה יש להתיר בדיעבד על מה שזורקין הקליפה (פרי חדש וקרתי ופליתי)", זבחי צדק (ס"ק כ'), כה"ח (ס"ק כ"ח).

ה. מראי מקומות.

1. ציץ אליעזר (ח"י סי' ל"ד) – "חלמונים שמוצאים בתרנגולות שחוטות אם מן החובה לקלוף הקרום העליון לפני מליחתם ...".
2. יביע אומר (ח"ה י"ד סי' ו') – "ומצא בה ביצה שאינה גמורה, שאין לה אלא חלמון בלבד, שע"פ הדין צריכה מליחה, וטעו ובשלוה בלי מליחה, אם אוסרת תערובתה ...".

ו] בני מעיים, למלחם עם שאר בשר – סעיף ב'.

א. מיקל אפילו לכתחילה.

1. מחבר (סעי' ב') – "בני מעיים בלא שומן שעליהם, אף על פי שאין מחזיקים בהם דם, מותר למלחם עם בשר".
2. יש"ש (חולין פרק ח' סי' צ"ה) – "ואע"פ שאין מחזיקין בהם דם, מ"מ מותר למולחן עם שאר בשר, וגם המנהג למולחן".
3. ט"ז (ס"ק ז') – "והכי נוהגין לכתחלה. ורש"ל כתב פכ"ה סימן צ"ו דמותר אפילו לכתחלה ושכן המנהג".
4. לחם הפנים (ס"ק י"א).
5. בית לחם יהודה (ס"ק ט').
6. חגורת שמואל (ס"ק ח') – "ובדיעבד מותר. ורש"ל פכ"ה סי' צ"ו כתב דמותר אפילו לכתחלה, וכתב הט"ז שכן המנהג".
7. באה"ט (ס"ק ט') – "לכתחלה. ורש"ל כ' דמותר אפ"ל לכתחלה ושכן המנהג".
8. חו"ד (חי' ס"ק י"ב) – "לכתחלה. ורש"ל כתב דמותר אף לכתחלה, ושכן המנהג, [ט"ז ס"ק ז]".
9. זבחי צדק (ס"ק כ"ד).
10. מקדש מעט (ס"ק י"ז).
11. כה"ח (ס"ק ל"ה).
12. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' קפ"ט) – "שהלכה להקל כהש"ע".

ב. מחמיר לכתחילה.

1. רמ"א (סעי' ב') – "ויש אוסרים למלחם עם בשר, והכי נוהגין לכתחלה, ובדיעבד מותר".

ג. מראי מקומות.

1. מחזיק ברכה (ס"ק ו') – "מותר למלחם עם בשר וכו' כן נהגו אבל אינו נראה דבר של טעם הריטב"א בחי".
2. דרכ"ת (ס"ק ל"ט) – "והכי נוהגין לכתחלה. עבאה"ט מ"ש מהרש"ל שהמנהג להתיר אפי' לכתחלה ועי' בשלחן גבוה ס"ק י"ז שכתב דבני הספרדים מורים בזה כהרמ"א ונזהרים לכתחלה למלחם עם בשר עיין שם ועי' בס' דברי דודים סוף הלכ' מליחה שכ' דמ"מ גם במקום שנוהגין להתיר לכתחלה למלחם עם בשר כהמרש"ל יש לזהר לכתחלה עכ"פ להניח הבני מעיים מתוחים ונחלקים באופן שיהי' הדם נמשך מהם מכל עברים למען יצורף גם טעם ההיתר משום דשריק וכדעת הר"ת עיין שם".

ד. מליחת כבד עם בני מעיין.

1. מחמיר – עי' רדב"ז (סי' תרפ"ט, "יש לחוש לדברי המחמירין ... והמחמיר תבא עליו ברכה"), פת"ת (סי' ע"ג ס"ק ה').
2. מיקל – ערה"ש (סעי' י"ג).
3. מראי מקומות – שו"ת מהר"ם (סי' נ"ט), יד יהודה (סי' ע"ג הארוך ס"ק י'), דרכ"ת (ס"ק ל"ה).

ז. שומן הכנתא - סעיף ג'.

א. שהה ג' ימים.

1. מחמיר – כרתי (ס"ק ח'), זבחי צדק (ס"ק כ"ז), כה"ת (ס"ק מ').
2. מראי מקומות.

(א) חכ"א (כלל ל"ד סעי' כ"ד) – "שומן הכנתא ששהה ג' ימים בלא הדחה ומליחה מותר למולחה כיון דאינו אלא חומרת הגאונים (כרתי ופלתי בשם שבות יעקב וחולק עליו וכן בתשובת נודע ביהודה חולק גם כן על השבות יעקב) ואפילו בכנתא של עופות אוסר הכל ובהפסד מרובה צריך עיון ובחוות דעת כתב דבכל שומן יש תקנה למלוח ואחר כך יבשל במים שיהיה ששים במים נגד השומן כיון דדין בשר ששהה ג' ימים רק חומרת הגאונים ואין כאן רק ספק שמא לא יצא דמו על ידי מליחה ובמקום שאין איסור בבירור אין כאן משום מבטל איסור לכתחלה כדלקמן כלל נ"ב לכן ישפוך המים שבישל בהם והשומן מותר דבהפסד מרובה קיימא לן כדעת המחבר סימן ס"ט סעיף י"א דאפילו בנתבשל בלא מליחה אם יש ששים אף אותה חתיכה מותר (כדלעיל כלל ל"ב סימן ז')."

ב. בופלו.

1. אנו בקיין בניקורן – שלחן גבוה (ס"ק י"ט), זבחי צדק (ס"ק כ"ח), כה"ת (ס"ק ל"ט).

צלי סימן ע"ו

- [א] דם בעין - סעיף א'.
[ב] דרך לצלות - סעיף ב'.
[ג] ציורים.
- [ד] ורידין - סעיף ג'.
[ה] כלי השתמשות - סעיף ד'.
[ו] כשצולים ע"ג רשת [grates].
- [ז] מוהל - סעיף ה'.
[ח] בי דוגי - סעיף ו'.

[א] דם בעין - סעיף א'.

א. דם בעין.

- לא אמרינן שהאש שואבו, רק דם פליטה. ממילא אוסר כדי נטילה – תוס' (חולין דף קיג. ד"ה אין, 'ואין להתיר מטעם שריקה אם היו שופכין דם על הבשר בשעת צליה דדוקא דם הנפלט נופל עם הציר ע"י צליה או ע"י מליחה כדאמר לעיל (דף קיא.) דשריק אבל היכא דהוי הדם בעיניה לא אשכחן'), רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ח), טור (סעי' א'), מחבר (סעי' א'), פוסקים.
  - לפי הרמ"א, ששים וגם נטילה – יש"ש (או"ש סי' כ"ג ס"ק א'), ט"ז (ס"ק א'), ש"ך (ס"ק ה'), לחם הפנים (ס"ק ג'), בית לחם יהודה (ס"ק ג'), כרתי (ס"ק ג'), חגורת שמואל (ס"ק ד'), פמ"ג (מש"ז ס"ק א', שפ"ד ס"ק ה'), חו"ד (חי' ס"ק ב'), חכ"א (כלל ל"ה סעי' א'), ערה"ש (סעי' י'), מקדש מעט (ס"ק ב'), בה"ח (ס"ק ה'), קיצור שו"ע (סי' ה' פרק א' סעי' ז').
- (1) ע"י סי' ק"ה סעי' ד' להגדרים וכללים.

ב. כדי נטילה.

- אפילו שנטף עליו קודם שהביאו אצל האש – ש"ך (ס"ק ג', "דאה"נ דאם נפל עליו ואח"כ צלאו כד"), כנה"ג (הג' טור ס"ק ו'), פר"ח (ס"ק ג'), לחם הפנים (ס"ק ג'), בית לחם יהודה (ס"ק ב'), חגורת שמואל (ס"ק ב'), שפ"ד ס"ק ג'), חכ"א (כלל ל"ה סעי' א'), זבחי צדק (ס"ק א'), מקדש מעט (ס"ק א'), יד יהודה (הקצר ס"ק ו'), ערה"ש (סעי' י'), בן איש חי (שנה ב' פר' קדושים אות ב'), כה"ח (ס"ק ג').
- אפילו חום צלי – כרתי (ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק ב'), בן איש חי (שנה ב' פר' קדושים אות ב'), כה"ח (ס"ק ד').

ג. בשר שלא הוכשר ונטחן.

- ע"י סי' ע"ז, לשיטות ומראי מקומות.

[ב] דרך לצלות - סעיף ב'.

א. הדחה ראשונה [מצד הדם בעין].

- לא צריך [שהאש שואבו] – מחבר (כדאי' באחרונים, ע"י דברי סופרים עמק דבר ס"ק א').
  - צריך – שע"ד (סי' ט', 'ולהדיחו מן הדם'), רמב"ן (לפי גירסת הדר"מ ס"ק א'. אמנם ע"י הר"ן, לשונו מובא לקמן), הו"ד בר"ן (חולין דף ב., 'יש מי שתיירץ דהתם לקדרה מיירי אבל לצלי לא בעי הדחה ואתא רבה בר בר חנה למימר דמשום גיעולו של סכין זה צריך הדחה אפ"ל לצלי אבל (הרמב"ן) [הרשב"א] ז"ל כתב דמסתברא דאפילו לצלי נמי אמרו דבעי הדחה לפי שדם שעל פני הבשר אינו הולך ע"י האש אדרבה נקרש הוא ומתיבש ונשאר על הבשר'), ע"י כנה"ג (הג' ב"י אות ד', "דכיון דהרמב"ן ורבינו יונה והרא"ה והמרדכי והר"ן אוסרים אפילו בדיעבד ... נפש היפה וביראת ה' היא תתהלל ימשוך ידו מלאכלה אפילו אם כבר נצלה לחוש לסברת הרמב"ן וסיעתו ומי שירצה לסמוך על המקילין לאכלם בדיעבד אין מוחין בידו דיש על מה שיסמוך").
  - לכתחילה מחמיר, בדיעבד מיקל – או"ה (כלל ח' דין ו'), רמ"א (סעי' ב', דר"מ ס"ק ג', תו"ח כלל ט' דין ב', 'והמנהג להדיח תחלה וגם למלחו קצת כאשר נתחב בשפוד, וצולוהו מיד קודם שיתמלא המלח דם. מיהו אם לא הדיחו ולא מלחו כלל, או מלחו בלא הדחה תחלה, ונצלה כך, מותר, ובלבד שלא שהה כך במליחתו בלא הדחה שיעור מליחתו, אבל אם שהה כל כך קודם שצלאו, אסור'), לבוש (סעי' ב'), ב"ח (ס"ק א'), פר"ח (ס"ק א'), לחם הפנים (ס"ק א'), מחזיק ברכה (ס"ק ג'), חכ"א (כלל ל"א סעי' י"ד, כלל ל"ה סעי' ב'), ע"י ח"א ח"א כלל ל"ו סעי' ט'), זבחי צדק (ס"ק ח'), ת"ח (נדחי ישראל פרק ל"ב אות י"ג), ערה"ש (סעי' ג'), כה"ח (ס"ק ב', ס"ק ט"ז), ילקוט יוסף (סעי' ב', 'המנהג להדיחו'), קיצור שו"ע (סי' ה' פרק א' סעי' ה').
  - מראי מקומות – תוס' (חולין דף לג. ד"ה ונאכלין, 'ונאכלין בידיים מסואבות. לצלי איירי דלא בעי הדחה אי נמי לקדירה והודחו במי פירות'), מנחת יעקב (כלל ט' ס"ק ב').
- (א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' ע"ג אות א') – 'בשר שנצלה קודם שהדיחו צריכים להדיחו לאחר מכן, ואף על פי שפוגם את הטעם קצת ככה"ג לא נחשב בדיעבד לפוטרו מהדחה".
- הגדר של הדחה.
  - (א) הדחה מועטת [ל"צ שרייה או שפשוף] – קיצור שו"ע (סי' ה' פרק א' סעי' י"ג).
  - ע"י מי פירות.

- (א) מיקל – חו"ד (סי' ס"ט ב' ס"ק ט'), שו"ת מגן האלף (סי' ל"ד), הו"ד בדרכ"ת (סי' ס"ט ס"ק קכ"ד ד"ה ועיין), חכ"א (כלל ל"א סעי' ט"ו), "מותר למשוח הצלי בשעת צליתו בשומן ומי פירות דאין זה מעכב לפלוט הדם"), ת"ח (נדחי ישראל פרק ל"ב אות י"ד), דברי סופרים (סי' ע"ח ס"ק י"א), מעדני השלחן (סי' ס"ט ס"ק ק').

- (ב) מחמיר – ע"י אג"מ (יו"ד ח"א סי' כ"ו, "דודאי יש סברא גדולה לומר דאף בצלי לא יועיל כשהודחה במי פירות מאחר דמטרשי כמו שמפורש בפמ"ג ... דגרע הודח במי פירות מלא הודח כלל דלא נתקשה עי"ש ודבריו נכונים מאד בסברא. וא"כ אפשר שגם צלי

לא יועיל מאחר דמטרשי ליה ונתקשה. ועיין בסעי' י"ב בבשר ששהה ג' ימים בלא מליחה דיש רק ספק קצת שמא לא יצא גם ע"י צליה ולכן לא יבשלנו לכתחלה אחר שצלה ולמהרש"ל אסור גם בדיעבד חזינן שקשוי הבשר מועיל שלא יצא גם בצלי עיין בש"ך ס"ק נ"א. ולכן נהי שהתם מותר בדיעבד משום דברור להגאונים שלא נתקשה כ"כ שלא יצא גם ע"י צלי ורק שקצת יש לחוש לכתחלה כדאיתא בב"ח שם או שבשול דאח"כ לא עדיף מצלי כדאיתא בש"ך אבל ע"י מי פירות אפשר שמטרשי ונסתמין מזה נקבי הפליטה כ"כ עד שגם ע"י צלי לא יצא. ומאחר שהקשוי הוא רק לצד החוץ נפרש הדם ממקום למקום ע"י הצלי ולא יצא לחוץ ואסור").

ב. אם צריך מליחה.

1. צריך – רמב"ם (מאכ"א פרק ו' הל' י"ב, "כל הדברים האלו לבשר שצריך לבשלו אבל לצלי מולח וצולה מיד").
(א) לא צריך ששהה כשיעור מליחה – מ"מ (מאכ"א פרק ו' הל' י"ב, "נראה מדברי רבינו שאף הצלי צריך מליחה אלא שא"צ לשהות במלחו").
2. לא צריך – ר"ת (תוס' חולין דף יד. ד"ה ונסבין), רשב"א (תוה"ב בית ג' שער ג', ע:), רא"ש (חולין פרק א' סי' י"ט), ר"ן (חולין ריש דף ד:), טור (סעי' א').
(א) פוסקים – מחבר (סעי' א').
3. צריך קצת מליחה – עי' רש"י (פסחים סוף דף עד., "ואפילו מלחו כמליחת צלי").
(א) לכתחילה מחמיר, בדיעבד מיקל – רמ"א (סעי' ב', "והמנהג להדיח תחלה וגם למלחו קצת כאשר נתחב בשפוד, וצולה מיד קודם שיתמלא המלח דם. מיהו אם לא הדיחו ולא מלחו כלל, או מלחו בלא הדחה תחלה, ונצלה כך, מותר, ובלבד שלא שהה כך במליחתו בלא הדחה שיעור מליחתו, אבל אם שהה כל כך קודם שצלאו, אסור"), חגורת שמואל (ס"ק ה'), חכ"א (כלל ל"א סעי' י"ד, כלל ל"ה סעי' ד'), זבחי צדק (ס"ק ח'), ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ב אות י"ג), בן איש חי (שנה ב' פר' קדושים אות ד'), "המנהג לפזר עליו מלח מעט כשהוא תחוב בשפוד, וצולה אותו תכף ומיד"), ילקוט יוסף (סעי' א'), "טוב להחמיר ולפזר על בשר הצלי [קודם הצלייה] כמה גרגירי מלח, ויצלה מיד"), קיצור שו"ע (סי' ה' פרק ב').
4. מראי מקומות – ס' האגור (סי' אלף קפ"ט, "ואני המחבר אומר אעפ"י שהלכה כאותם שאין מצריכין מליחה לצלי וכן מנהג פשוט. מכל מקום נקיי הדעת נוהגים למלוח לצלי מעט").

ג. שיעור צלי.

1. כמאכל בן דרוסאי – ר"ן (דף מא: ד"ה כבר, ד"ה ומיהו).
(א) אם תלוי במחלוקת בהגדר של מאכ"ד.
- 1) לא – כנה"ג (סי' ס"ט הג' ב"י ס"ק ש"ה), יד יהודה (סי' ע"ו הקצר ס"ק י"ז, הארוך ס"ק ח'), "ואינו תלי כלל אם כמב"ד היא שלישי בישול או חצי בשולו").
- 2) כן – לחם חמודות (חולין פרק ח' אות קפ"ב), ערך השלחן (ס"ק י').
- 3) מראי מקומות – דברי סופרים (סי' ס"ט עמק דבר ס"ק תתתש"נ, סי' ע"ו ס"ק קנ"ו).
2. חצי צלייתו – רא"ש (חולין פרק ז' סי' ז', עי' קיצור פסקי הרא"ש שם, "ושדרו ממתיבתא באתרא דלית להו מילחא ליטוי טויה דשייב ליה נורא. ובתר דמטוי פלגא אי בעי לבשולי בקדירה שפיר דמי"), טור (סי' ס"ט סעי' כ"א, "חצי צלייתו").
(א) פוסקים – רמ"א (סי' ע"ו סעי' ב', סעי' ה'), "שיצלנו תחלה כדי שיהא ראוי לאכילה, דהיינו כחצי צלייתו"), לחם חמודות (חולין פרק ח' אות קפ"ב), ב"ח (סי' ס"ט ס"ק י"ט), ש"ך (סי' ע"ו ס"ק י"ד, "משמע דבחצי צלייתו זב כל דמו כ"כ הב"י והב"ח והדרישה שם"), פ"ח (סי' ס"ט ס"ק פ"ג, סי' ע"ו ס"ק ט"ו, ס"ק כ"ה, "חצי צלייתו"), עי' ערך השלחן (סי' ע"ג ס"ק ב', "דבבשר המקל לבשלו אחר חצי צלייה לא הפסיד"). סי' ע"ו ס"ק י"א, "אחר חצי צלייתו לא הפסיד"), חכ"א (כלל ל"ה סעי' ו', "כלל ל"א סעי' י"ד, "נצלה חצי צליתו היינו שיתיבש מבחוץ". כלל ל"ה סעי' א'), "כחצי צליתו דהיינו כדי שיתיבש מבחוץ"), ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ב אות י"ג, "חצי צלייתו, היינו שיתיבש מבחוץ").
3. רוב בני אדם.
(א) רשב"א (חולין דף קיב: ד"ה א"ר) – "דהוא דככר מטא לצלייה הראויה לאכילה לרוב בני אדם ...".
4. כל צורכו, דהיינו הראויה לאכול לרוב בני אדם.
(א) יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ב, "אוי"ש סי' ט' ס"ק ה' ד"ה ורבא, ס"ק ט') – "הראויה לאכול לרוב בני אדם, דהיינו כל צרכו".
(ב) עי' זבחי צדק (סי' ס"ט ס"ק רכ"ב, סי' ע"ג ס"ק ב', סי' ע"ו ס"ק י"ז, ס"ק כ"ח) – "שיש להחמיר ... ומיהו במדינתו נהגו לצלות אותו חצי צליה ... ובדאי כל בעל נפש יחמיר בביתו".
5. לכתחילה, כל צרכו.
(א) ב"י (אבקת רוכל סי' רט"ז) – "שנית נסתפק לי במה שכתב הטור שילהי סימן ס"ט דבמקום שאין מלח מצוי יצלו הבשר עד חצי צליה כו' ועל דברי הטור מייתי מר לשון ארחות חיים בשם הרי"ף והר"ם ז"ל כשצולים יונים וכיוצא בהם שרגילין לטגן במחבת שצריך למולחן ולשהות כדי מליח' לקדר' כו' ומלישניה משמע דבחצי צליה אינו זב כל דמו ופליג אסברת הטור שכתב דבחצי צליה זב כל דמו וכן נראה מהגהות שערי דורא הכתובות בדפוס קושטאנדינא יע"א יורנו רבינו וגאוננו אי פליגי תרווייהו בזה ואם תמצא לומר דפליגי על מי נסמוך להורות וכמאן עבדינן עובדא ... ועל השאלה השנית אפשר דלא פליגי ומאי כל צורכן דקאמר ארחות חיים חצי צליה ומ"מ לכתחילה יש לחוש למאי דמשמע מפשטא דלישנא דכל צורכן שהוא יותר מחצי צליה ומיהו אם ניכר שזב כל דמו תו לא צריך".
(ב) בן איש חי (שנה ב' פר' קדושים אות ה') – "הנה אם רצה לבשלו אחר צלייתו, צריך להזהר לצלותו צליה גמורה, דהיינו כל צרכו, ולא סגי בחצי צלייתו, דכן הוא דעת מרן ז"ל, ואף על גב דמור"ם ז"ל סובר דסגי בחצי צלייתו, אגן בתר מרן ז"ל גרידן".

- ג) כה"ח (ס"ק כ"ז).
 6. לכתחילה, עד שיתייבש מבחוץ.
 א) ט"ז (סי' ס"ט ס"ק נ"ד) – "רש"ל הביא דעת הר"ן שיתבשל כמאכל בן דרוסאי ודעת הרשב"א עד שיהא ראוי לאכילה לרוב בני אדם ופסק כרשב"א שכן משמע בא"ז ובהג"ה ש"ד כתוב מפני שאין הנשים בקיאות בדבר נוהגין לצלותו כ"כ עד שיתייבש מבחוץ ואח"כ מבשלים אותו בלי הדחה עכ"ל ונראה שכן ראוי לנהוג לצאת כל הדיעות".
 ב) בית לחם יהודה (סי' ס"ט ס"ק פ"ז, סי' ע"ו ס"ק י', ס"ק י"ד).
 ג) חגורת שמואל (סי' ס"ט ס"ק ס"ו, סי' ע"ו ס"ק י"ג).
 ד) פמ"ג (סי' ס"ט מש"ז ס"ק נ"ד, סי' ע"ג שפ"ד ס"ק ב') – "וראוי לעשות כן לכתחלה".
 ה) חו"ד (סי' ס"ט ח"י ס"ק ע"ו) – "ומפני שאין הנשים בקיאות נוהגים לצלותו כ"כ עד שיתייבש מבחוץ ואחר כך מבשלין וכן ראוי לנהוג".
 ו) יד יהודה (סי' ס"ט הקצר ס"ק קמ"א, סי' ע"ו הקצר ס"ק ל') – "ומחמת שאין אנו בקיעין בזה כ"כ על כן יש לצלותו עד שיתייבש מבחוץ".
 ז) מעדני השלחן (סי' ס"ט ס"ק ש"י).
 ח) קיצור שו"ע (סי' ה' פרק ב' סעי' ו').
 ט) ס' הכשרות (פרק ט' סעי' צ"ה).
 7. מראי מקומות – מחזיק ברכה (סי' ס"ט ס"ק נ"ג), דרכ"ת (סי' ס"ט ס"ק שכ"ט), ילקוט יוסף (סי' ס"ט הע' קע"א).
 8. דעת הערה"ש.
 א) ערה"ש (סי' ס"ט סעי' קי"ח) – "והדבר פשוט דבמקום שאין מלח מצוי בהכרח לצלות הבשר על האש עד שיזוב כל דמו והיינו שתתייבש מבחוץ בכדי שיהא ראוי לאכילה לרוב בני אדם ואח"כ ביכלתו גם לבשל הבשר וי"א שהוא שיעור חצי צלייתו דזהו כמאכל בן דרוסאי אמנם לכתחלה יצלה עד שיתייבש מבחוץ כמ"ש כדי לצאת מידי ספק [עט"ז סקנ"ד]".
 ב) ערה"ש (סי' ע"ו סעי' ט') – "ודע דבכל מה שנתבאר אלו אין חילוק בין אם רוצה לאכלו כך צלי או רוצה לבשלו אח"כ ורק כשרוצה לבשל צריך לזוהר שיצלנו כדי שיהא ראוי לאכול והיינו כחצי צלייתו וי"א עד שליש צלייתו ויש להחמיר עד חצי צלייה דכן סתמו רבותינו בעלי הש"ע".
 9. מדריגות.
 א) כל צרכו.
 1) עד שיתייבש מבחוץ, הוי חד שיעור – כנה"ג (סי' ס"ט הג' ב"י ס"ק ש"ה), זבחי צדק (סי' ס"ט ס"ק רכ"ב).
 ב) רוב בני אדם.
 1) כל צרכו, הוי חד שיעור – יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"ב, לשונו מובא לעיל).
 2) חצי צלייתו, הוי חד שיעור – רמ"א (סי' ע"ו סעי' ה'), לחם חמודות (חולין פרק ח' אות קפ"ב), כנה"ג (סי' ע"ו הג' ב"י ס"ק מ').
 ג) חצי צלייתו.
 1) עד שיתייבש מבחוץ, הוי חד שיעור – חכ"א (כלל ל"א סעי' י"ד, נצלה חצי צלייתו היינו שיתייבש מבחוץ". כלל ל"ה סעי' א', "כחצי צלייתו דהיינו כדי שיתייבש מבחוץ (בית לחם יהודה בשם שערי דורא)), ח"ת (נדחי ישראל פרק ל"ב אות י"ג, "חצי צלייתו, היינו שיתייבש מבחוץ").
 א. פלא – מעדני השלחן (סי' ס"ט מטעמי השלחן אות ל"ד, "ולפלא על החכ"א ..."), מעדני אשר (סי' כ', "ודבר פלא ראיתי בחכמ"א ...").
 ד) אולי י"ל. יש ג' קשיות. שהיש"ש מפרש שרוב בני אדם, הוי כל צרכו, שהוא יותר מחצי צלייתו. אבל הרמ"א (סי' ע"ו סעי' ה') נראה, שחצי צלייתו הוי השיעור של ראוי לרוב בני אדם. שניה, כנה"ג (זב"צ) כתוב שהט"ז סבר שכדי יוצא כל הדעות לבשל כל צרכו. והא הט"ז כתוב, עד שיתייבש בחוץ. שלישי, איך החכ"א וח"ח כתוב שחצי צלייתו הוי עד שייבש בחוץ. צ"ל, לתרץ כולם, שהכל חד שיעור. שמותר אם חצי צלייתו. ואיך יודעין חצי צלייתו, אם ראוי לרוב בני אדם, וכ"ש עד שיתייבש קצת. שלא הם מדריגות שונות. רק הם גילוי שיתייבש בחוץ בודאיות נצלה חצי צלייתו. וצ"ע.
 10. כבד – עי' סי' ע"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ד. הדחה שניה, אחר צלי.

1. לכתחילה מחמיר, בדיעבד מיקל – רמ"א (סעי' ב'), "דכל צלי צריך הדחה אחר צלייתו, משום דם הדבוק בו, וכן נוהגין לכתחלה. מיהו אם לא הדחה, ואפילו בשלו כך, מותר", חכ"א (כלל ל"ה סעי' ה'), ח"ת (נדחי ישראל פרק ל"ב אות י"ג), ערה"ש (סעי' ח').
 א) אפילו נמלח תחילה – רמ"א (סעי' ב'), "ואפילו נמלח תחלה קודם צלייתו ולא הודה אחר המליחה, אפילו הכי מותר ולא חיישינן לדם ומלח שעליו, דנורא משאב שאיב", חו"ד (ח"י ס"ק י"א, "בשלא נמלח או שלא הודה אחר המליחה"), ערה"ש (סעי' ח').
 2. לאכול צלי ל"צ, אבל לבשל נכון להחמיר – פ"ח (סי' ט"ז), שלחן גבוה (סי' י'), זבחי צדק (סי' י"ח).
 3. מראי מקומות – קיצור שו"ע (סי' ה' פרק ה').
 4. כמה פעמים.
 א) פעם אחת – יש"ש (או"ש סי' ט' ס"ק ז'), פ"ח (סי' ט"ז), לחם הפנים (סי' י"ב), בית לחם יהודה (סי' י"א).
 ב) ג' פעמים – ש"ב (סי' ט"ו), ברת"י (סי' י'), חו"ד (ח"י ס"ק י"א), מחזיק ברכה (סי' ה'), חכ"א (כלל ל"ה סעי' ה'), ח"ת (נדחי ישראל פרק ל"ב אות י"ג), מקדש מעט (סי' י').
 ג) מראי מקומות – כה"ח (סי' כ"ח, "כל אחד יעשה כמנהגו").

ה. **סיכום: איך מכשירין ע"י צלי.**

1. לכתחילה צריך להדיחה תחילה.
2. ואח"כ למלוח קצת, ומיד לצלותה.
3. לצלות חצי צליתו [היינו עד שיתייבש בחוץ].
4. ואח"כ הדחה אחרונה, י"א ג' פעמים.

ו. **אם רוצה לאכלו כך צלי.**

1. ג"כ צריך חצי צלייתו – אונ"ה (כלל ח' דין י'), ש"ך (ס"ק י"ג, "האונ"ה כתב דאף לאכלו כך אסור אם לא נצלה כל צרכו"), כנה"ג (סי' ס"ט הג' ב"י ס"ק ש"ז), בית לחם יהודה (ס"ק י'), כרתי (ס"ק ט'), דגול מרבבה (על הש"ך ס"ק י"ג, "לשיטתו"), חוונ"ד (חי' ס"ק י'), חכ"א (כלל ל"ה סעי' ו'), "דבחי צליתו כבר נפלט כל דמו וקודם לזה אסור אפילו לאכלו כך צלי (ש"ך ס"ק י"ג בשם איסור והיתר הארוך ולשיטתו אזיל דסבירא ליה בפירוש ממקום למקום אסור כמו שכתב הש"ך בסימן ס"ט ס"ק ע"ד אבל לפי מה שכתב הש"ך בסימן ע"ו ס"ק א' בשם הרא"ש ואם כן מותר לאכלו כך אף קודם חצי צליתו וכן כתב הפרי חדש"), מקדש מעט (ס"ק ח'), קיצור שו"ע (סי' ה' פרק ב' סעי' ח').
2. מיקל – פרה"ח (ס"ק י"ד), ערך השלחו (ס"ק ט'), זבחי צדק (ס"ק ט"ז), לפי הערה"ש (סעי' א'), "ואפילו להסוברים דזה מקרי ג"כ פירוש ממקום למקום ואסור מ"מ הכא לא חיישינן לזה מפני שכתב האש חזק הוא ואם רק האש מעורר הדם ממקומו בודאי יצא לחוץ לגמרי ואם לא יצא לחוץ הוה סימן שלא עוררו כלל [וזהו כוונת הפרישה ומיושב תמיהת הש"ך ס"ק"ב והגם שכתב להרא"ש מ"מ כוונתו לתשו' הרשב"א שהשיב להרא"ש כמ"ש הב"י שם וכן עיקר ודו"ק"], כה"ח (ס"ק א', ס"ק כ"ו), ילקוט יוסף (סעי' ט"ז, סי' ס"ט סעי' קע"א, "שאינן צריך לצלות החתיכה אפילו כחצי צלייתו"), דברי סופרים (ס"ק צ"ח).
3. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ג).

ז. **בשר ששהה כשיעור מליחה ולא הודח ואח"כ נצלה, מה נדון ביה.**

1. מחמיר – רשב"א (תוה"ב בית ג' שער ג', ע:), טור (סעי' ב').
  2. בדיעבד – תרה"ד (סי' קס"ט, "ודאי צריך לזוהר למיעבד הדחה אחרונה לצלי ... אבל אם אירע בדיעבד אין נראה לאסור הצלי דאין מבורר כלל בכל דברי המחמירין דלעיל דאסרו אף בדיעבד, ואף כי יש לסמוך בדיעבד אדברי המתירין בכה"ג"), זבחי צדק (ס"ק ז').
  3. מיקל – מ"מ (מאכ"א פרק ו' הל' י"ב, "והרשב"א ז"ל כתב ... ודברי תימה הם שאם דוקא בשמעלהו מיד הוא שמותר ואם לאו נאסר היה להם לחכמים לגזור בזה אלא נראה שאפילו אם בלע המלח מן הדם הכל יוצא על ידי האור"), פרה"ח (ס"ק ט'), "הכל יוצא ע"י אור", שלחן גבוה (ס"ק ח').
  4. אם שיעור זמן השהיה.
- א) אפילו קצת – ט"ז (ס"ק ג'), כנה"ג (הג' טור ס"ק י"ב), בית לחם יהודה (ס"ק ה'), פמ"ג (מש"ז ס"ק ג'), כה"ח (ס"ק י"ב), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' ר'), "ואם לא צלה מיד וכבר נפלט קצת דמו, לכאורה צריך הדחה כדי להסיר הדם שעל פניו כהרמב"ן בהערה שלפנ"ז (אף שאינו דם בעין אלא דם פליטה)".

ח. **רמ"א, "ובלבד שלא שהה כך במליחתו בלא הדחה שיעור מליחתו". מה הדין בצלי ששהה קצת.**

- א) מיקל – רמ"א (סעי' ב'), "ובלבד שלא שהה כך במליחתו בלא הדחה שיעור מליחתו, אבל אם שהה כל כך קודם שצלאו, אסור", ש"ך (סי' ס"ט ס"ק י"ג, "ובספרי העליתי כדברי הר"ב"), עי' חוונ"ד (סי' ע"ו חי' ס"ק ו'), חכ"א (כלל ל"ה סעי' ג'), "אם לא הדיח הדחה ראשונה ומלחו ושהה שיעור מליחה קודם הצליה אף על פי שהדיחו קודם הצליה מכל מקום אסור דכיון דשהה שיעור מליחה נבלע הדם בעין שעליו בחוזק עד שאפילו האש אינו יכול להפליטו"), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' ס"ה, "שהלכה להקל כהש"ך").
- ב) מחמיר – יש"ש (פרק ב' סי' י"ח), ב"ח (סי' ס"ט ס"ק א' ד"ה כתב באיסור), ט"ז (סי' ע"ו ס"ק ה'), "וכן יש לפסוק", בית לחם יהודה (ס"ק ז').
- ג) מראי מקומות – פמ"ג (סי' ס"ט שפ"ד ס"ק י"ג, "ואין אני אומר היתר ... גם איסור אין אומר"), פת"ת (סי' ס"ט ס"ק ז'), ערה"ש (סעי' ו'), "אמנם זה שכתב דאם מלחו בלא הדחה ולא שהה שיעור מליחה ונצלה כך מותר יש חולקין על זה וס"ל דאפילו בלא שהה שיעור מליחה אסור כמו דקיי"ל בריש סי' ס"ט דנאסר מיד ולא מהני מליחה עוד ורבינו הרמ"א ס"ל דנורא משאב שאיב דכח האש חזק הוא וכל זמן שלא שהה שיעור מליחה לא נאסרה במה שמלחו בלא הדחה תחלה ולא דמי למליחה ובכמה דברים אנו מחמירים במליחה יותר מבצלייה אבל כששהה במלחו שיעור מליחה ודאי דנאסר בכל גווני משום דהמלח מבליע הדם בעין שעליו ואסור גם לצלי".
2. רק מליחת צלי ולא שהה שיעור מליחה.
    - א) מיקל, תרתי למעלותא – מנחת יעקב (כלל ה' ס"ק ה', כלל ט' ס"ק ד'), זבחי צדק (ס"ק י'), כה"ח (ס"ק כ').
    - ב) מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק י"ד, סי' ס"ט ס"ק נ"ד).

ט. **להפוך השפוד.**

1. לכתחילה מחמיר, בדיעבד מיקל – רמ"א (סעי' ב'), "ונהגו להחמיר כשצולין בשר בלא מליחה, שלא להפך השפוד תמיד כדי שיזוב הדם, ובדיעבד אין לחוש", חוונ"ד (חי' ס"ק ט'), חכ"א (כלל ל"א סעי' י"ד, "ונהגו לכתחלה שלא להפוך השפוד תמיד כדי שיזוב

הדם ובדיעבד אין לחוש אפילו הפכו כל שעת צליתו), מקדש מעט (ס"ק ז'), ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ב אות י"ג), בן איש חי (שנה ב' פר' קדושים אות ד', לשונו מובא לקמן), ערה"ש (סעי' ט'), קיצור שו"ע (סי' ה' פרק ג' סעי' ו').

א) יש מחלקים בין מסתובב מהר [מחמיר], או בנחת לאט לאט [מיקל] – יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ו), קיצור שו"ע (סי' ה' פרק ג' סעי' ו').

ב) יש מחלקים אם תמיד הפכו [מחמיר] או באקראי [מיקל] – רמ"א (סעי' ב', "תמיד"), מנח"י (כלל ט' ס"ק ו', "דדוקא תמיד אסור להפכו אבל לפעמים מותר להפוך"), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ב, "ובמנחת יעקב כלל ט' אות ו' כתב דרא"ש מייירי שהופך באקראי אבל לגלגל תמיד אסור לכתחלה ויפה כתב וכן נוהגין העולם שאין נזהרים באקראי ומהפכין שיהא נצלה יפה"), ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ב אות י"ג, "תמיד"), ערה"ש (סעי' ט', "תמיד"), בן איש חי (שנה ב' פר' קדושים אות ד', "שלא יגלגלו השפוד תמיד, אבל באקראי לית לן בה"), מקדש מעט (ס"ק ז').

2. אפילו לכתחילה – פר"ח (ס"ק י"ג), לחם הפנים (ס"ק ט'), בית לחם יהודה (ס"ק ט'), שלחן גבוה (ס"ק ט'), זבחי צדק (ס"ק ט"ו), כה"ח (ס"ק כ"ה), הליכות עולם (ח"ו עמ' קצ"ז), ילקוט יוסף (סעי' ז').

ג ציורים.

א. מיקרו-גל.

1. מחמיר.

א) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק מ"ב הע' פ*) – "דהרי הקרינה מבשלת את הדם בתוך הכבד ואינו יוצא".

ב) שבט הלוי (מבית לוי גליון ט' עמ' כ', בענייני יו"ד עמ' מ"ב סעי' י) – "אסור לצלות כבד בתנור מיקרוגל כיון שהדם מתבשל בכבד ואינו יוצא".

ג) יביע אומר (מעין אומר ח"ד פרק א' סי' י"ג, עי' סי' כ') – "שאלה: האם אפשר לצלות כבד במיקרוגל. תשובה: לא יודע. ואמרת לרבנו, שאמרו בשמו שזה מותר. וענה מו"ר נר"ו: לא נכון".

ד) ששכ"ה (פרק מ"ב סעי' כ"ג) – "אסור לצלות כבד במיקרו-גל".

ה) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (פסקי הוראה גם אני אודך יו"ד סי' ג', אהל יעקב פסקי הוראה ח"א סוף סי' קכ"ט) – "להחמיר בזה".

ו) הגר"א נבנצל שליט"א (פסקי הוראה גם אני אודך יו"ד סי' ג', אהל יעקב פסקי הוראה ח"א סוף סי' קכ"ט) – "שאינן להכשיר הכבד בתוך מיקרוגל כי להיכן הדם אזל".

ע) הגר"א נבנצל שליט"א (מה טובו גליון ט"ו עמ' ר') – "שאלה: אם אפשר לצלות כבד ע"י תנור חשמל, או מיקרוגל. תשובה: בתנור חשמלי דמותר יש מקום להוציא הדם, במיקרוגל איני יודע".

ז) הגר"ע אויערבאך שליט"א (פסקי הוראה גם אני אודך יו"ד סי' ג') – "להחמיר בזה".

ח) עי' ילקוט יוסף (סעי' י"ח) – "ויש להחמיר בזה".

ט) מנחת פרי (ח"ו סי' קט"ו אות ג') – "אבל במיקרוגל נראה דלא חשיב אש".

י) הכשרות (פרק ט' סוף סעי' צ"א).

יא) מים ההלכה (ח"ד סי' ג') – "אסור לצלות כבד במיקרו גל כי הדם מתבשל בתוך הכבד עצמו באמצעות הקרינה ואינו נפלט החוצה".

יב) שערי תורת הבית (סי' ג' סוף פרק ו').

2. מיקל.

א) עי' אור לציון (ח"ה פרק י"ג סעי' ט', אנציקלופדיה לכשרות המזון חלק מזון מן החי עמ' ס"ו אות י"ט, עי' ודרשת וחקרת ח"א סי' מ"ב אות י') – "אבל לא יבשל הכבד או הבשר לאחר הצלי אלא יאכלם כך צלוי".

3. מראי מקומות – תחומים (ח"ח עמ' ל"ב).

ב. נשפכו מים על בשר שעל האש בתוך חצי צלייתו.

1. מחמיר [משא"כ גבי כבד] – מגדל השן, הו"ד בדרכ"ת (סי' ע"ג ס"ק י"ז, סי' ע"ו ס"ק ג'), קיצור שו"ע (סי' ה' פרק ב' סעי' ט'), "נאסר מיד ... שהמים מבשלים אותו, ונמצא שנתבשל הבשר בדמו".

2. נ"מ, "צריכין לזהר שלא לצלות בשר בחוץ בזמן הגשמים שלפעמים יורד הגשם ונופל טפת מים מעט או הרבה על הבשר בשעת צלייה ונאסר" – דרכ"ת (סי' ע"ו ס"ק ג'), קיצור שו"ע (סי' ה' פרק ב' סעי' ט').

ג. אם האש מלעלה: כלי ברוילער [דחוטי חשמל הבווערים למעלה].

1. מיקל.

א) חלקת יעקב (או"ח סי' כ"ג) – "הנה במדינתנו, לא ראיתי מין ברוילער כזה וכיו"ב, רק זה זמן שבירחון הפרדס ה' ויכוח גדול בין הרבנים אם מותר לצלות בשר או כבד שלא נמלח בברוילער, והוא רשת גדול שבכלי עלעקטרי שהאש למעלה, והדם מטפף לתוך כלי רחוק מן הבשר, ודעת רוב הרבנים ובתוכם הגאון מטשעבין להיתר, ועליהם יש לסמוך - ולפע"ד כמעט נראה מפורש מחו"ד ...".

ב) הגר"א הענקין זצ"ל (שערים מצויינים בהלכה סי' ל"ו ס"ק ח', קובץ הפרדס שנת תשי"א סי' ל"ג).

ג) חלק הלוי (קובץ הפרדס שנת תשי"א סי' ל"ג, שערים מצויינים בהלכה סי' ל"ו ס"ק ח').

ד) עי' דובב מישרים (קובץ הפרדס שנת תשי"א סי' פ"ח).

ה) אג"מ (י"ד ח"א סוף סי' קס"א) – "ובדבר הבשר המסתובב תחת האש ונצלה כך אם מותר בלא מליחה לע"ד נראה להתיר, שאין חלוק באיזה מקום הוא האש אם אך נצלה מזה עד שראוי לאכילה הוא צלי המתיר. אבל צריך לראות שלא יגע הבשר בכותלים ולא למטה ויהיה שם כלי שיזוב לשם הדם".

ו) ציץ אליעזר (חי"א סי' נ"ג) – "והתירתי בהיות וכחו ככה אש ממש".
ז) שבט הלוי (ח"ו סי' ק"ז).

ח) קיצור שו"ע (סי' ה' פרק ג' סעי' ד').

ט) ויזרע יצחק (סי' ע"ו סעי' ד' אות ב').

י) אור יצחק (ח"א י"ד סוף סי' ב') – "האם צריך שתהא האש דוקא למטה מן הכבד או אפי' למעלה. תשובה: אין הבדל".
יא) ילקוט יוסף (סי' ע"ו הע' י"ט).

2. מחמיר.

א) הגר"י שטייף (שערים מצויינים בהלכה סי' ל"ו ס"ק ח') – "שחושש דהכלי ברוילער מפני שמכוסה מכל הצדדים יצר שם הבל וזיעה, ועי"כ יגרום שיתבשל ולא נצלה יפה".

ב) משנת אברהם (ח"ב סי' ה', קובץ הפרדס שנת תשי"א סי' כ"ג, סי' ע"ד).

3. מראי מקומות – קובץ הפרדס (שנת תשי"א סי' צ"ב, סי' צ"ט, שנת תשי"א סי' מ"ג, סי' מ"ט, סי' נ', סי' ס"ב, סי' פ"ט, סי' צ'), הגר"מ כשר זצ"ל (דברי מנחם ח"א סי' ל', קובץ הפרדס שנת תשי"ב סי' י"ג), החשמל בהלכה (ח"א פרק כ"ה).

ד. אם די בחימום ואין צריך אש ממש [צלייה בגריל חשמלי].

1. די חימום.

א) זבחי צדק (סי' ע"ו ס"ק ד').

ב) בן איש חי (שנה ב' פ"א קדושים אות א') – "אפילו אם צולחו על הקרקע של התנור שהוא גרוף וקטום, דאין כאן אש בעין, אלא חרסו של תנור הוא חם מאד ורותח שרי, מפני שתוקף החום לבדו נמי הוא שורף, ולא חיישינן שמא אחר שנפלט הדם חוזר ובולע, וכנזכר בפוסקים ז"ל".

ג) ערה"ש (סי' ע"ג סעי' י"ט, סי' ע"ו סעי' י"א) – "ולתלות הכבד באויר תנור חם שיצלה ודאי שפיר דמי".

ד) כה"ח (סי' ע"ו ס"ק ח').

ה) חלקת יעקב (או"ח סי' כ"ג) – "מותר אף רק בכירה חמה שלא על גבי האש".

ו) אג"מ (רשומי אהרן ח"א י"ד סי' ע"ג אות ב') – "אין צורך להקפיד שהאש תהיה ישירות מתחת לבשר כשמכשירים ע"י צלייה, ועוד כל סוג חום מועיל לכך ולא צריכים דוקא אש".

ז) באר משה (ח"ז קו"ע סי' פ"ב).

ח) חשב האפוד (ח"א סי' קי"א, סי' קי"ב, ח"ב סי' קי"ד).

ט) שערים מצויינים בהלכה (סי' ל"ו ס"ק ז', ס"ק ח').

י) הליכות עולם (ח"ו עמ' קצ"ג).

יא) עמק התשובה (ח"ב סי' ס"ז).

יב) הגר"א נבנצל שליט"א (מה טובו גליון ט"ו עמ' ר') – "שאלה: אם אפשר לצלות כבד ע"י תנור חשמל, או מיקרוגל. תשובה: בתנור חשמלי דמותר יש מקום להוציא הדם, במיקרוגל איני יודע".

הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: האם מותר להכשיר כבד על גריל חשמלי. תשובה: כן".

יג) בכרמי יהודה (י"ד תשובה שנ"ח) – "האם אפשר לצלות כבד בצולה חשמלי, ומשום ששמעתי שיש שפקפקו דלא חשיב אש. תשובה: אפשר".

יד) באר שרים (ח"ב סי' נ"ח).

טו) אור יצחק (ח"א י"ד סי' ב') – "שאלת: האם מותר להכשיר כבד ע"י כירה חשמלית. תשובה: כבר כתבו על זה הרבה מאחרוני זמנינו, ובאמת איני רואה הפרש בין סוגי האש, דאם תאמר שהאש והשלהבת היא השואבת את הדם, א"כ היה צריך שהשלהבת תיגע בבשר הכבד עצמו, ומי שמע כזאת, אלא ודאי מספיק שהחום מגיע לבשר וע"י זה הדם נפלט ואין להאריך כזה".

טז) ילקוט יוסף (סי' ע"ג סעי' ט', סי' ע"ו סעי' י"ט).

יז) ס' הכשרות (פרק ט' סעי' צ').

2. מראי מקומות – ציץ אליעזר (חי"א סי' נ"ג), החשמל בהלכה (ח"א פרק כ"ה), RJJ Journal (חכ"ה עמ' קכ"א).

א) פת"ת (סי' ע"ג ס"ק א') – "וא"כ אם הסיק התנור וגרף כל הגחלים ותלה באויר התנור הכבד או בשר לצלות באופן שאינו נוגע למטה בחרסו של תנור שפיר מקרי צלי ושרי ושוב פקפק גם ע"ז".

ה. עישון [smoke] – ילקוט יוסף (סי' ס"ט סעי' קע"ב), "במקומות שאין מלח מצוי אפשר להקל לתת את הבשר תחת עשן, ולעשנו, ולאוכלו בלא בישול, באופן שהדיח את הבשר מדם שעל פניו".

1. מראי מקומות – דברי ישראל (ח"ב סי' ה'), מנוחת אשר (שו"ת סי' ח', עמ' נ"ג).

ה] כלי השתמשות - סעיף ד'.**א. סכין.**

1. מחמיר [לא אמרינן ככ"פ] – סמ"ג (לאוין קל"ז).
2. מיקל – מחבר (סעי' ד'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' נ"ז, "וסכין שחתך בבשר שלא נמלח בשעת צלייתו, או שחתך בשר בשעת שנמלח, סגי בבלייתא דפרסי ... שהמרדכי (סימן תש"א) כתב שאם קרעו בסכין הכבד בשעת הצלייה לא נאסר, משום דמשריק שריק, והוה כדף שמולחין עליו ע"כ, וגבי שפוד לא שייך לומר משריק, שהוא תחוב באמצע הבשר, ונאסר"), זבחי צדק (ס"ק כ'), הליכות עולם (ח"ו עמ' קצ"ז).
3. לכתחילה מחמיר, בדיעבד מיקל – רמ"א (סעי' ד'), לבוש (סעי' ד'), ב"ח (ס"ק ד'), חכ"א (כלל ל"א סעי' י"ד, "וכן הדין לחתוך בסכין כל זמן שלא פלט כל דמו ובדיעבד מותר הצלי והשפוד והסכין"), מחזיק ברכה (ס"ק ח'), ערה"ש (סעי' כ').
4. ילקוט יוסף (סעי' ד').

ב. דין השפוד.

1. מחמיר [ג"כ לא אמרינן ככ"פ] – ראב"ד (תוה"ב הארוך בית ד' שער ד' לה.), ר' יונה (תוה"ב הארוך בית ד' שער ד' לה.), רשב"א (תוה"ב הארוך בית ד' שער ד' לה., הקצר לה.).
2. (א) פוסקים – יש"ש (חולין פרק ח' סי' נ"ז, "שפוד שצלאו בו בשר שלא נמלח, או כבד, צריך ליבון").
2. מיקל [דנורא מישאב שאיב, אמרינן ככ"פ] – רא"ה (בד"ה בית ד' שער ד' לו: ד"ה עוד כ'), רא"ש (חולין פרק ח' סי' ל"ו).
3. (א) פוסקים – מחבר (סעי' ד'), זבחי צדק (ס"ק כ').
3. לכתחילה מחמיר ללבן, בדיעבד מיקל – אר"ה (כלל ל"ו דין י"א).
4. (א) פוסקים – רמ"א (סעי' ד'), או"ח סי' תק"ט סעי' ה', "ומותר ללבן שפוד שצלו בו בשר שאינו מלוח ורוצה לחזור ולצלוח בו ביום טוב"), לבוש (סעי' ד'), ב"ח (ס"ק ד'), ש"ך (ס"ק כ"ג), מג"א (סי' תק"ט ס"ק י"ב, "ול"נ דלטעם רא"פ אפי' היה אפשר ללבנו מעי"ט שרי ללבנו בי"ט כיון שמדינא א"צ ליבון כמ"ש בי"ד סי' ע"ו ס"ד אלא שנהגו ללבנו לא חשיב תיקון כמו כלי שנטמאה בולד הטומאה מעי"ט שמטבילין אותו בי"ט"), מחזיק ברכה (ס"ק ח'), גר"ז (או"ח סי' תק"ט סעי' י"ג), חכ"א (כלל ל"א סעי' י"ד, "ובדיעבד מותר הצלי והשפוד והסכין (ט"ז דלא כב"ח"), מ"ב (סי' תק"ט ס"ק כ"ז, "דכיון דמדינא א"צ ליבון והגעלה רק שנהגו ללבנו לא חשיב תיקון כלי ע"י הליבון ומותר אפילו היה באפשרו ללבנו קודם יו"ט"), ערה"ש (סעי' כ'), או"ח סי' תק"ט סעי' י"ב), מקדש מעט (ס"ק י"ג), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' רי"ב, "שיש להקל כהרמ"א"), קיצור שו"ע (סי' ה' פרק ד' סעי' ד').
4. הפמ"ר – ט"ז (ס"ק י'), בית לחם יהודה (ס"ק י"ב), כה"ח (ס"ק מ"ה).
5. הטעם, משום שמונח בדוחקא על השפוד.
6. (א) פמ"ג (מש"ז ס"ק י') – "ומה שצריך ליבון השפוד לצלות בשר ואף דטרוד או כבולעו כן פולטו וסומכין ע"ז לכתחלה בטרוד מ"מ כיון שהבשר מונח בדוחקא על השפוד לכתחלה לא סמכין".
1. עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"א) – "מ"מ הבשר מונח על השפוד ואין האש שולט שם מש"ה יש אוסרין וי"ל בע"א".
6. מנהג.
7. (א) יש"ש (או"ש סי' ט'), ב"ח (סוף ס"ק א'), ט"ז (ס"ק ה'), חו"ד (ח"י ס"ק ו') – "וכתב רש"ל מה שנהגו הנשים להדיחו אחר שנצלה קצת קודם שנגמר כל צרכו ושוב חוזרין וצולין אותו לאו משום איסור נהגו כן אלא שלא יתקלקל טעם הצלי אחר הדחתו".
7. (ב) בית לחם יהודה (ס"ק ז') – "וכ' רש"ל מה שנהגו נשים להדיחו אחר שנצלה קצת קודם שנגמרו כל צרכו ושוב חוזרין וצולין אותו לאו משום איסור נהגו כן אלא שלא יתקלקל טעם הצלי אחר הדחתו. אך זה נ"ל שאחר הדחה שלא לצלות עוד על שפוד זה דהשפוד הוא טריף ונותן טעם בבשר אלא יצלה בלא שפוד וכן ראיתי נוהגין".

ג. לאחר שהוסר מן האש, להשהות על השפוד.

1. מחמיר – ראב"ד (תוה"ב הארוך בית ד' שער ד' לה.).
2. מיקל – לפי הרא"ש (חולין פרק ח' סי' ל"ו), מחבר (סעי' ד'), זבחי צדק (ס"ק כ').
3. לכתחילה מחמיר, בדיעבד מיקל – רמ"א (סעי' ד'), יש"ש (או"ש סי' ט' ס"ק א'), ב"ח (סוף ס"ק א'), ש"ך (ס"ק כ"ג), חגורת שמואל (ס"ק י"א), מחזיק ברכה (ס"ק ח'), חכ"א (כלל ל"א סעי' י"ד, "ולכתחלה יזהר שלא להשהות הצלי על השפוד לאחר שהוסר מן האש דכל זמן שהוא על האש אמרינן כל מה שבולע הבשר מן השפוד חוזר ופולט דכבולעו כן פולטו מה שאין כן לאחר שהוסר מן האש שאז אינו פולט ... ובדיעבד מותר הצלי והשפוד והסכין (ט"ז דלא כב"ח"), ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ב אות י"ג), ערה"ש (סעי' כ'), עי' בן איש חי (שנה ב' פר' קדושים אות ו'), "בשר שלא נמלח או שנמלח בעודו בשפוד ונצלה מיד, טוב להזהר שלא יסירו השפוד שתחוב בו הבשר מן האש כדי לתקן האש או לסיבה אחרת, קודם שנצלה הבשר חצי צלייתו, ואף על גב דפה עירנו נהגו היתר בזה ויש להם על מה שיסמוכו, עם כל זה בעל נפש יחמיר להזהר בזה ותבא עליו ברכה"), קיצור שו"ע (סי' ה' פרק ד' סעי' ו').
4. מראי מקומות – כרתי (ס"ק י"ג).

ד. לחזור לצלות עליו בשר שלא נמלח.

1. אסור משום דהשפוד פולט בקל.

- (א) יש"ש (חולין פרק ח' סי' נ"ז) – "ונראה דיש לחלק, בעודו על האש, כל זמן שהוא זב ופולט, אינו בולע כל כך מהר מן השפוד, אבל בשפוד שכבר נאסר מיד הוא בולע מן השפוד, ונאסר".
- (ב) תורת האשם (כלל י"ח) – "דכל זמן שהבשר זב פולט ואינו בולע, אבל בשר אחר כשיהא אותו על האש קודם שיתחיל לפלוט יבלע".
- (ג) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ג) – "וביש"ש פכ"ה סי' נ"ז מפורש כדברי ט"ז דהשפוד נאסר וצריך ליבון ואם צלו בשר אחר שלא נמלח נאסר הבשר ולא אמרינן כה"ג כבולעו כך פולטו שנאסר מיד מחמת קצת חימום וצ"ל דהבשר שמונה שם על השפוד לא שייך כבולעו כך פולטו משא"כ בשפוד כשר שצולין על האש דהבליעה והפליטה כאחת שרי".
- (ד) חוו"ד (בי' ס"ק ב') – "משום דהשפוד פולט בקל במעט חום קודם שמתחיל פליטת הבשר וכשהבליעה קודם הפליטה לא אמרינן כבכ"פ".
- (ה) קיצור שו"ע (סי' ה' פרק ד' סעי' ג').
2. גזרה, שמא ישתמש בדבר אחר.
- (א) יד יהודה (הארוך סוף ס"ק י') – "ואולי הטעם שלא ליתי לידי תקלה שישתמש בו דבר אחר ... שפוד רגילין לתוחבו לכל דבר על כן הוצרכו ליבון אף לצלות בו בשר שלא נמלח אף שגם אח"כ מוכרח ללבנו שנית".

ה. בשר איסור שנצלה על השפוד.

1. מחמיר לכ"ע – ט"ז (ס"ק י'), בנה"ג (הג' ב"י ס"ק ל"ח), פר"ח (סוף ס"ק כ"ג), לחם הפנים (ס"ק י"ג), פמ"ג (מש"ז ס"ק י'), חוו"ד (חי' סוף ס"ק י"ז), שלחן גבוה (מחודש ס"ק ד'), חכ"א (כלל ל"א סעי' י"ד), "אבל אם צלה בשפוד בשר איסור אסור השפוד דדוקא גבי דם אמרינן משאב שאיב או כבולעו כך פולטו אף לגבי השפוד דסמכינן על הפוסקים דסבירא להו דנורא מישאב שאיב כל הדם ואינו מניחו לבלוע לא בשפוד ולא בסכין אבל לא לענין ציר ושמונית איסור", זבחי צדק (ס"ק כ"א), ערה"ש (סוף סעי' כ'), כה"ח (ס"ק מ"א).
  2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' ר"ב) – "שיש להקל כהרמ"א. וגם אם צלה איסור על כלי מנוקב ואח"כ צלה היתר, הבשר מותר בדיעבד. שהאש משאב שאיב. ואף אם אינו נקי מותר. שמסתמא ע"י האש אין נשאר שם בעין שראויה לאכילה".
- ו. הוסר מהאש, ועדיין זב [שלא נצלו חצי צלייתו].
1. לכ"ע אסור [גם לרא"ש].
  - (א) ב"ח (ס"ק ד').
  - (ב) ע"י כרתי (ס"ק י"ד) – "ויש להחמיר לכתחילה".
  - (ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' ר"י) – "שהלכה גם בזה להחמיר לכתחילה וכהב"ח".
2. מיקל לכתחילה.
- (א) ט"ז (ס"ק ט') – "ומו"ח ז"ל כתב ... ותמוה הוא אלא הכל שרי וכן מעשים בכל יום כשצולין בשר שלא נמלח שאין נוהרין להסיר השפוד עם הבשר קצת מן האש לתקן האש".
- (ב) בנה"ג (הג' טור ס"ק י"ח).
- (ג) פר"ח (ס"ק כ"ג) – "ועוד שהעיד בעל ספר ט"ז [ס"ק ט] שכן מעשים בכל יום כשצולין בשר שלא נמלח שאין נוהרין להסיר השפוד עם הבשר קצת מן האש לתקן האש ע"כ, וכיון שכן מנהגם של ישראל תורה..".
- (ד) שלחן גבוה (ס"ק י"ט).
- (ה) זבחי צדק (ס"ק כ"א).
- (ו) יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ד).
- (ז) כה"ח (ס"ק ל"ח).
3. ערה"ש (סעי' י"ט) – "ויש מי שכתב דאפילו לדעת הרא"ש אם הוסר השפוד מעל האש נאסר השפוד והבשר והסכין שחתך בו אם עדיין לא פלט כל דמו [ב"ח] והסברא נותנת כן דכיון דעיקר טעמו הוא מפני שהאש מונע מלבלוע לא שייך זה אלא בעודנו על האש ולא כשהוסר מעל האש ויש מי שמתיר הבשר מפני דכשהיא רותחת היא פולטת ואינה בולעת וכשנתקרה אינה פולטת ואינה בולעת אבל השפוד אסור [ט"ז סק"ט]".

ז. עדיין על האש, ופסק מלזוב - לדעת המחמירים.

1. מחמיר – ע"י לבוש (סעי' ד').
2. מיקל [אמרינן ככ"פ] – ש"ך (ס"ק כ"ב), חגורת שמואל (ס"ק י'), יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ד), ערה"ש (סעי' י"ט), "ודע דכל זמן שהבשר אצל האש אע"פ שכבר פסק הדם מלזוב מ"מ אין הבשר נאסר אפילו למי שאוסר השפוד דבבשר ודאי אמרינן כבולעו כך פולטו אף לאחר פליטת הדם דלא כיש מי שחולק בזה [ש"ך סק"ב] ואף אם גם אינו פולט ציר [פמ"ג] וצ"ל הטעם משום דהבשר יותר נוחה לפלוט מהשפוד וצ"ע".

ו] כשצולים על גבי רשת [grates].

א. מחמיר [ללבנו קצת].

1. ברית מלח (בנט, דף ס"ב ע"ב) – "שאלתי אודות חצובה או טרפידא ... וכדי לצאת כל הספיקות נכון שלא להשהות לכתחילה הצלי עליו לאחר שהוסר מן האש והכלי עצמו מצריך הכשר קצת וכן עמא דבר דבתר שצלו עליו מהפכין הכלי ומניחין לתוך האש ללבנו קצת ונכון הוא".
2. דרכ"ת (ס"ק ל"ח) – "ועי' בס' ברית מלח דף ס"ב ע"ב שכ' שנשאל אודות חצובה או טרפוד"א שקורין רי"ז שמניחין עליו בשר לצלות אם דינו שיהא לשפוד שנזהרין לכתחלה לדין וצריך הכשר ליבון או הגעלה וגם אסור להשהות עליו הצלי לאחר שהוסר מהאש או לאו ועיי"ש מ"ש בזה לדינא סיים וז"ל וכדי לצאת כל הספיקות נכון שלא להשהות הצלי עליו לאחר שהוסר מן האש והכלי עצמו מצריך הכשר ליבון קצת וכן עמא דבר דבתר שצלו עליו מהפכין הכלי ומניחין תוך האש ללבנו קצת ונכון הוא עכ"ל".
3. חשב האפוד (ח"ג סי' ד') – "והנה ספר ברית מלח המובא שם הוא למהר"ן בן מהר"ם בנעט, ויש עוד ספר קטן באידיש המכונה גם כן ברית מלח והוא להתיי"ט אשר חברו בשביל נשים, וגם שם בס' ל"ג איתא שאם צלו בשר על שפוד או על ראסט צריך השפוד או הראסט ליבון. ואני הצעיר חברתי על ספר זה הגהות וביאורים, והנני להעתיק מה שכתבתי שם בס' ל"ג וז"ל, בדין השפוד הוסיף רבנו שאם צלו על ראסט ג"כ צריך ליבון אף על פי שהראסט אינו דומה לשפוד שהרי הבשר מונח עליו בלי דוחקא ועיין בדרכי תשובה סי' ע"ו אות ל"ה שכתב בשם ספר ברית מלח למהר"ן בן מהר"ם בנעט ז"ל שנשאל אודות חצובה או טרפידא שנצלה עליו בשר אי צריך ליבון ואם כי נוטה להחמיר וכתב שכן עמא דבר נראה כמסתפק בדבר והרי דעת רבנו ברורה להחמיר ונ"מ לדינא במדינות אלה שאין רגילות לצלות על שפוד ורוב פעמים צולין כבד על רשת של חוטי ברזל שצריך ללבן הרשת בין צלי' לצלי' כדין השפוד עכ"ל שם. והנה אנו רואים שדעת רבותינו להחמיר בראסט כמו בשפוד אף על פי שיש מקום לחלק ביניהם, איברא מהר"ן בנעט המובא בדרכ"ת נראה כמסתפק ומסיק להחמיר וז"ל וכדי לצאת כל הספיקות נכון שלא להשהות הצלי עליו לאחר שהוסר מן האש והכלי עצמו צריך הכשר ליבון קצת וכן עמא דבר דבתר שצלו עליו מהפכין הכלי ומניחין תוך האש ללבנו קצת ונכון הוא עכ"ל. ועיני כ"ת שפיר חזו כל זה, והנה מחמת הספק די לו ליבון קצת, ומעיד על המנהג דכן עמא דבר, ואין אחר המנהג כלום, ויש להצריך לראסט והיינו טס של חוטי ברזל על כל פנים ליבון קצת לכתחלה".
4. שבת הלוי (מבית לוי בעייני יו"ד עמ' ט"ו אות י"ג, הע' ט"ו) – "שפוד שצלו בו פעם אחת צריכים ללבנו באש כשרוצים לצלות בו פעם שנית. וכן כשצולים על גבי רשת יש להחמיר ללבנה קצת בין צליה פעם אחת לשניה. [ולענין רשת שצולים עליה, עיין בפמ"ג (שפ"ד כ"א) דהא דלא אמרינן בשפוד כבולעו כך פולטו כיון שהבשר מונח על השפוד ואין האש שולט שם. ועיין במ"ז (סוף ס"ק יו"ד) טעם אחר לפי שהבשר מונח בדוחק על השפוד ע"ש. ומ"מ דעת מרן שליט"א [זצ"ל] להחמיר גם ברשת. וכמ"ש ג"כ בדרכ"ת (ס"ק ל"ח) בשם ברית מלח להחמיר ללבנה קצת".
5. משנה הלכות (ח"ו סי' קל"ב) – "ומיהו למודיע אני צריך כי לאחר שצלה בו בשר הרי הברווילער נעשה טרפה וצריך ליבון בכל פעם אחר הצליה ואפילו בפעם אחת אם צלה חתיכה אחת והורידה מן הברווילער ורוצה לצלות עוד חתיכה אחת כבר צריך לחזור וללבן הברווילער כיון שבשעת הצליה נטרף הברווילער כמו שכתבו הפוסקים בשפוד שצלו עליו בשר המבואר ביו"ד סי' ע"ו ס"ד דיש פוסקים שאסרו אפילו בדיעבד עיין ט"ז בשם רש"ל ובמקום שאין הפסד מרובה יש לחוש לדבריו ועיין דרכ"ת שהביא בשם ספר ברית מלח שנשאל אודות חצובה או טרפידא שקורין רי"ז (ובלשונינו דריי פוס) שמניחין עליו בשר לצלות וסיים דלצאת כל הספיקות נכון שלא להשהות הצלי עליו לאחר שהוסר מן האש והכלי עצמו מצריך הכשר ליבון קצת וכן עמא דבר דבתר שצלו עליו מהפכין הכלי ומניחין תוך האש ללבנו קצת ונכון הוא עכ"ל ע"ש. וכן אנו מוריין לאותן שצולין כבד על חוטי ברזל שלאחר הצליה ילבנו באש וא"כ הברווילער נמי צריך ליבון אחר כל צליה וצליה ופשוט הוא. [ומיהו היכא דהבשר אינו נוגע במצליה אלא שמונח למטה אפשר דכה"ג אין נאסר המצליה וכן שמעתי בשם הגה"ק מטשעבין זצ"ל]."
6. אבני ישפה (ח"ה סי' ק' ענף ב') – "וחזיון שהפמ"ג כבר נסתפק הספק שלנו, אם הדין של שפוד הוא דוקא בשפוד מחמת שהוא מונח בפנים הבשר, או דילמא כל מקום שהכבד נוגע בעת הצליה כבר נאסר. וכיון שמסיים הפמ"ג שבאין הפסד קצת יש לאסור הקדירה, מוכח שלכתחילה צריך ללבן כל מה שנגע גם אם לא היה שפוד. וכן דעת היד אפרים הו"ד בדרכי תשובה סי' ע"ג ס"ק כ"ה שבין כלי חרס ובין כלי מתכת שנגעו בעת הצליה בכבד צריך ליבון ע"ש. ולפ"ז שפיר יש להחמיר ללבן הברזלים שצולים עליהם את הכבד אחרי הצליה, וכנ"ל. וע' בתשובת הר הכרמל חלק יורה דעה סי' י"ד. ושוב ראיתי שכ"כ בדרכי תשובה סי' ע"ו ס"ק ל"ח בשם ספר ברית מלח. ויש מקילין, והיינו שו"ת חלקת יעקב ח"ב סי' קל"ג שכתב שאין דין הברזל כדין השפוד, וכ"כ הגאון מטשעבין זצ"ל הו"ד בספר הכשרות. אבל נ"ל להחמיר בזה".
7. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' ר"ט) – "שהמנהג הוא להכשיר הכלים שצלה עליהם כבד, לאחר כל צליה וצליה".

ב. מיקל.

1. חזו"א (ארחות רבנו ח"א עמ' שפ"ט אות כ"ג, ח"ג עמ' עמ' ע"א אות ט"ו, דפו"ח ח"א עמ' תל"ג אות כ"ג) – "אמרה לי הרבנית אחות מרן החזו"א שבביתו של מרן צלו את הכבד על רשת או ברזל כרשת, לא לבנו את הרשת בין צלי' לצלי'".
- חזו"א (ארחות רבנו ח"ד עמ' קע"א אות ס"ז, דפו"ח ח"ד עמ' ח' אות י"ט) – "אמרה לי הרבנית (שתחי) ע"ה שבביתו של מרן החזו"א זצוק"ל צלו את הכבד על רשת או ברזל כרשת, לא לבנו את הרשת בין צלי' לצלי'. ואמר לי רמ"ב שליט"א נכדו של מו"ר זצוק"ל בשם אמו, בתו של מו"ר שאביו הגרש"ב זצ"ל ועוד מישהו עוררו שאלה זו אצל מו"ר וזוכרת שעיינו בספרים ואמר מו"ר לרבנית שמהיום והלאה תלבן הרשת בין צלי' לצלי' ומאז מלבנת. ושאלתי את הגר"ח ק שליט"א [זצ"ל] ואמר לי **שהוא לא מלבן** כמו שאמו הרבנית ע"ה נהגה מתמיד".
2. דובב מישרים (הפרדס שנה כ"ה חוברת י' סי' פ"ח) – "הנה הרשת בודאי נחשבת כשפוד דמבואר בש"ע יו"ד סי' ע"ו סעי' ד' דיש מתירין. אולם גם בשפוד מבואר שם דלכתחלה יש לחוש. ועיין בט"ז שם אות י' ובש"ך שם אות כ"ג. וכן מבואר בש"ע או"ח סי' תק"ט דמלבנין שפוד ביו"ט כשרוצין לחזור ולצלות עליו בדוחקא עי"ש. וא"כ ברשת דל"ש האי שביאר הפרמ"ג במשבצות זהב

- ס"ק י' דמש"ה צריך השפוד ליבון אף דטרוד או ככ"פ וסומכין ע"ז לכתחלה, משום דשאני שפוד דהבשר מונח עליו בדוחקא עי"ש. וא"כ ברשת דל"ש האי טעמא כיון שאינו מונח עליו בדוחקא וע"כ יש מקום להקל בזה".
3. חלקת יעקב (או"ח סי' ק"ג אות א') – "ועל שאלתו בצליית הכבד הנהוג על כלי העשוי מחוטי ברזל, על הגאז, ולפי המבואר בסי' ע"ו סעי' ד' לענין שפוד שצולין בו בשר, דצריך ליבון לכתחילה בין צלי' לצלי', ואף בדיעבד באיה"מ אסור, ועל מה סומכין לצלות כך בלי ליבון, אף לכתחילה – ע"י משבצות סי' ע"ו סוס"ק י' וז"ל ומה שצריך בשפוד ליבון בכדי לצלות בשר, ואף דטרוד או ככ"פ וסומכין ע"ז לכתחילה בטרוד, מ"מ כיון שהבשר מונח בדוחקא על השפוד, לכתחילה לא סומכין עכ"ל, הרי לן החילוק בין שפוד ובין חוטי ברזל שלנו".
4. שערים מצוינים בהלכה (סי' ל"ו ס"ק ז') – "שכתב שם בפמ"ג ... מ"מ בשפוד שמונח שם הבשר בדוחק לא שייך לומר כבכ"פ, וממילא ברשת שמונח עליו לא ע"י הדחק שייך לומר כבכ"פ".
5. קיצור שו"ע (סי' ה' פרק ד' סעי' ז' - סעי' י') – "והטעם להקל משום דשאני שפוד שכתוב בתוך הבשר חיישינן לכתחילה שמא נבלע בו דם. מה שאין כן ברשת צליה שיש לומר שודאי הדם שריק דרך נקבי הרשת ולא נבלע בה כלל ... משום שאנו מחמירים לצלות הבשר עד שיתייבש מבחוץ, אף על פי שכבר כלה כל הדם שבו בשיעור חצי צלייתו. ואם כן פשוט שאפשר להחשיב את השהייה הנוספת שמשעה הבשר והשיפוד על האש, אחר שכלה כל הדם מן הבשר, כליבון לשיפוד ... להקל ברשת צליה לא הפסיד".
6. הגרח"ק זצ"ל (ארחות רבנו ח"ד עמ' קע"א אות ס"ז, דפו"ח ח"ד עמ' ח' אות י"ט) – לשונו מובא לעיל.

- ג. מראי מקומות – מעדני אשר (סי' כ"א), ס' הכשרות (פרק ט' סעי' צ"ו, הע' רצ"ה), ילקוט יוסף (סעי' י'), אוצר דינים לאשה ולבת פרק מ"ח סעי' כ"ב), נתיבי מליחה (סי' נ"ה, סי' נ"ו, סי' נ"ז), אהל יעקב (הע' כ"ח).
1. דברי סופרים (עמק דבר ס"ק רנ"ג) – "ששמעתי שהיום המנהג ללבן הרשת של חוטי ברזל שצולין עליו כבד, רק בסוף הצלייה, אבל בין כבד לכבד אין מלבנים כלל, וגם אחר גמר הצלייה אין מלבנים ליבון גמור רק ליבון קל ... אמנם גם היום יש מחמירים ללבן אחר כל כבד וכבד, וגם יש מחמירים לעשות ליבון ממש".
2. פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"א) – "מ"מ הבשר מונח על השפוד ואין האש שולט שם מש"ה יש אוסרין וי"ל בע"א".
- פמ"ג (מש"ז ס"ק י') – "ומה שצריך ליבון השפוד לצלות בשר ואף דטרוד או כבולעו כן פולטו וסומכין ע"ז לכתחלה בטרוד מ"מ כיון שהבשר מונח בדוחקא על השפוד לכתחלה לא סומכין".
3. תורת הבשר (פרק י' סעי' י"א) – "בימינו הדרך לצלות הכבד על אסכלא (רשת צלייה), ונוהגין רוב העולם להדיח את הכבד אחר צלייתו עם הרשת תחת הברז, אך המדקדקין נזהרין להסיר את הכבד מן הרשת בעודו על האש כדרך שנתבאר לעיל פרק ט' דין י', אבל לא נהגו ללבן את הרשת בין צליה לצליה כלל, רק יש מדקדקין שלא יהא בן יומו, ונכון לצלות את הכבד באופן שלא ידבק לרשת הצליה, ויעשה כן ע"י שיניח הכבד ע"ג הרשת ברפיון ולא יהדקנו בין שתי הרשתות, וגם יהפוך הכבד מפעם לפעם, וגם יעמיד הרשת קצת רחוק מן האש ואז אינו נחרך ונדבק כל כך, ויסיר הכבד מן הרשת בעודו על האש, ובאופן זה נראה דיש להקל בפשיטות כמו שנוהגין שלא ללבן הרשת בין צליה לצליה, וגם נראה דאין צריך להסיר הכבד מן הרשת בעודו על האש, ובפרט בכבד אין להחמיר בזה כלל דיש בזה עוד כמה צדדים להקל כמבואר בהערה".

ז] מוהל - סעיף ה'.

חולין (דף קיב.) - "אמר רב נחמן אמר שמואל: ככר שחתך עליה בשר, אסור לאכלה. והני מילי דאסמיק, והני מילי דאבריה, והני מילי דאסמכיה, אבל קלישתא לית לן בה. שמואל שדי ליה לכלביה, רב הונא יהיב ליה לשמעיה, מה נפשך, אי שרי, לכולי עלמא שרי. אי אסור, לכולי עלמא אסור. שאני רב הונא, דאנינא דעתיה. רבא אכיל ליה, וקרי ליה חמר בשר.

א. מחמיר לעצמו, נתן לבני ביתו.

1. חולין (דף קיב.) – "מה נפשך, אי שרי לכולי עלמא שרי, אי אסור לכולי עלמא אסור. שאני רב הונא דאנינא דעתיה".
2. מחמיר.
- א) יד אליהו (סי' נ"ה) – "אם המורה החליט בדעתו להתיר איזה הוראה אך לבו נוקפו קצת ורוצה להחמיר על עצמו שלא לאכול מזה אך רוצה ליתן לבני ביתו לאכול ומכ"ש שמתיר כזה בממון אחרים אך על עצמו לבד אינו רוצה להקל אם רשאי לעשות כן ונכלל זה במה שכתוב המתע"ב או לא: תשובה נלע"ד דאינו נכון לעשות כן וכ"ש שאינו בכלל מ"ש המתע"ב וי"ל ראייה מש"ס ערוך בפ"ח דחולין דף קי"ב א' גבי ככר דאסמיק ...".
3. מראי מקומות.
- א) כתב סופר (חולין דף קיב. אות כ"ב) – "בשו"ת יד אליהו ... ולפע"ד דמכאן לא מוכח מידי, דלפמ"ש הר"ן וכן הרשב"א בחידושו, וכן היא שיטת הראב"ד, דאפילו לשמואל לית בי' איסורא כלל ולא קאסר אלא משום מ"ע, א"כ בוודאי דלא שייך להחמיר לעצמו ולהקל לב"ב בדבר של מ"ע לא שייך לחלק בין עצמו לב"ב, דבשלמא בדבר של חשש איסור אף שדעתו נוטית להקל ומקיל הוא לב"ב מ"מ מחמיר הוא על עצמו, ותבוא עליו ברכה על כך, אבל בדבר שאין שום חשש איסור כשלעצמו ורק משום מ"ע אתינן עלה ל"ש זאת דכמו דחייש גבי' נפשי' משום מ"ע מה"ט צריך ג"כ לחוש לב"ב, כנלפע"ד נכון ופשוט, אלא דלפמ"ש הרשב"א בתוה"ב (בית שלישי שער שלישי), דשמואל מצד איסור דם ממש ס"ל שאסור, ומ"מ מקשה אי שרי וכו' לזה ההוכחה הנ"ל נכונה".

1. מחמיר – יש"ש (חולין פרק ה' סי' ע"ב), עי' דברי סופרים (ס"ק צ"ו, "לכתחלה נכון להחמיר").
2. מיקל – רשב"א (דף קיב. ד"ה א"ר, תוה"ב ע"ט), ש"ך (ס"ק כ"ד), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק י"ט), פרי"ח (ס"ק כ"ד), בית לחם יהודה (ס"ק י"ג), כרתי (ס"ק ט"ו), חגורת שמואל (ס"ק י"ב), חו"ד (חי' ס"ק י"ח), זבחי צדק (ס"ק כ"ה), ערה"ש (סעי' כ"א), יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ה), כה"ח (ס"ק מ"ו), קיצור שו"ע (סי' ה' פרק א' סעי' ג'), ס' הכשרות (פרק ט' סעי' ק').
3. אם יש חשש של מראית עין.
  - א) מיקל – פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ד, "ולכא מראית עין דאין מראהו דומה לדם"), קיצור שו"ע (סי' ה' פרק א' סעי' ג'), דברי סופרים (ס"ק צ"ז, ס"ק ק').
  - ב) "והמנהג ביננו דכל עוד שהצלי בתוך הכלי טובלין פתם במוהל, אבל לא אחר שנאכל הצלי" – שלחן גבוה (ס"ק כ"ג), דרכ"ת (ס"ק מ"ד).

ח [בי דוגי - סעיף ו']

חולין (דף קיב.) "אמר רב נחמן אמר שמואל: אין מניחין כלי תחת בשר עד שיכלה כל מראה אדמומית שבו: מנא ידעינן. מר זוטרא משמיה דרב פפא אמר: משתעלה תימרתו, מתקיף לה רב אשי: ודלמא, תתאה מטא עילאה לא מטא. אלא אמר רב אשי: לית ליה תקנתא אלא משדא ביה תרתי גללי מלחא, ומשפייה".

א. אין אנו בקיאים, מה הדין בדיעבד אחר שתעלה תמרותו.

1. מחמיר – יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ט).
- ב. נתן כלי אפילו אחר שנצלה כל צרכו [חצי צלייתו].
  1. מחמיר, אא"כ יש גללי מלח – ב"ח (ס"ק ז'), לחם חמודות (חולין פרק ה' אות קפ"ה).
  2. מיקל – ט"ז (ס"ק י"א), ש"ך (ס"ק כ"ה), פרי"ח (ס"ק כ"ה), כרתי (ס"ק ט"ז), גר"א (ס"ק י"ח), חכ"א (כלל ל"א סעי' י"ד, "ואסור ליתן כלי תחת הצלי לקבל השמנונית הנוטף עד שיהיה נצלה חצי צליתו היינו שיתבש מבחוץ דאז כבר פסק כל הדם ומה שיוציא אחר כך הוא מוהל"), ת"ח (נדחי ישראל פרק ל"ב אות י"ג), יד יהודה (הקצר ס"ק ל'), ערה"ש (סעי' כ"ה).
  3. מעיקר הדין מותר, מנהג להחמיר – שלחן גבוה (ס"ק כ"ד, "ולענין מעשה, לא נהגו ליתן כלי תחת הצלי, אפילו אחר שנצלה כל צורכו ואין לשנות"), זבחי צדק (ס"ק כ"ח, ס"ק כ"ט), דרכ"ת (ס"ק מ"ט), קיצור שו"ע (סי' ה' פרק ב' סעי' ה'), ילקוט יוסף (סעי' כ').
  4. מראי מקומות – יד יהודה (הקצר ס"ק ל').

ג. בשר שנמלח ושהה שיעור מליחה, ולא הודח הדחה אחרונה, ונצלה.

1. בדיעבד, מותר לתת כלי תחתיו – לבוש (סעי' ו'), "בשר שנמלח אסור לצלותו לכתחלה עם בשר שלא נמלח, שמא יזוב הדם הפולט מן הבשר שלא נמלח על הבשר שנמלח ויבלע בו, ובדיעבד מותר דם פליטה משרק שריק", לחם חמודות (חולין פרק ה' אות קפ"ו), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק נ"ח), מנח"י (כלל ט' ס"ק ט"ז), בית לחם יהודה (ס"ק י"ד).
- א) מעיקר הדין מותר, מנהג להחמיר – זבחי צדק (ס"ק כ"ט).
2. צ"ע – פמ"ג (מש"ז ס"ק י"א, "ואי נמלח ולא הודח באחרונה כתבנו לעיל בשם לבוש דיעבד שרי ולדינא צ"ע").

מולייתא

סימן ע"ז

[א] מולייתא.

[ב] בשר טחון.

[א] מולייתא.

א. פנימי תפל.

1. וגם חיצון תפל.

א) לצלי מיקל [הפנימי טרוד ולא בלע] – גמרא (פסחים דף עד:), מחבר (סעי' א'), ש"ך (ס"ק ב'), חכ"א (כלל ל"ה סעי' ז'), ערה"ש (סעי' ח'), פוסקים.

ב) נמלחה חיצון.

1) מחמיר בפנימי – מחבר (סעי' א'), "אם לאחר שמילאו מלח החיצון, אינו מפליט דם שבפנימי".

2) אפילו צד הפנימי של החיצון, אסור – יש"ש (ביאורו לטור), הו"ד בט"ז (ס"ק ד').

2. והחיצון נמלח ולא שהה.

א) מחמיר [נאסר הפנימי מיד, מפני שקודם שנתחמם הפנימי מהאש שיפלוט דם שלו בולע מהחיצון] – יש"ש (חולין פרק א' סי' כ"ט, "אבל היכא דלא נמלח הפנימי ... אינו אסור אלא כשהחיצון נמלח ולא שהה", ט"ז (ס"ק א'), ש"ך (ס"ק ב'), "אם לא נמלח הפנימי

אינו אסור אלא כשהחיצון נמלח ולא שהה כדכתב המרדכי בשם ר"י ור"ת פכ"ה שאז בולע הפנימי קודם הצליי' ואע"ג דקי"ל בס"ס ע' דבשר שנמלח ע"ג בשר שלא נמלח דמהני ליה מליחה אח"כ וכ"ש צלייה דאידי שיפלוט דם דידיה יפלוט דם דאחרני הכא

שאני כיון שהוא בפנים"), מנח"י (כלל ט' ס"ק ז'), כרתי (ס"ק א', פלתי ס"ק א'), חו"ד (חי' ס"ק ב'), ערה"ש (סעי' ט'), "כשהפנימי תפל והחיצון לא שהה שיעור מליחה נאסר הפנימי מיד מפני שקודם שנתחמם הפנימי מהאש שיפלוט דם שלו בולע מהחיצון שלא

שהה שיעור מליחה ומפליט ונאסר הפנימי מיד דבו לא אמרינן כבולעו כך פולטו כמ"ש"), מקדש מעט (ס"ק ג').

ב) מיקל – פ"ח (ס"ק ב').

ג) מראי מקומות – חכ"א (כלל ל"ה סעי' י', סעי' י"א, "ואם לא נמלח הפנימי והחיצון נמלח ולא שהה נאסר גם כן הפנימי שכיון שהחיצון פולט דם בתוך שיעור מליחה בולע הפנימי קודם הצליה כיון שלא נמלח ולא אמרינן אידי דיפלוט דם דידיה יפלוט גם

כן דם שבלע מהחיצון כדאמרינן גבי מליחה כמבואר שם כיון שהוא בפנים ... יש אומרים ... בלא נמלח הפנימי והחיצון נמלח ולא שהה מותר פנימי דלעולם נורא משאב שאיב").

3. נמלח החיצון.

א) לצלי מותר, לקדרה אסור.

1) רא"ש (חולין פרק ז' סי' י"ג) – "ואפילו נמלח בשר החיצון ושהה כדי מליחה דהשתא אין טרוד לפלוט דמו שנאמר אגב פליטת דמו הוא פולט מה שבולע מן הפנימי. אפילו הכי שרי. מדמייתי עלה רביה מטפילת בר אוזא".

2) טור (סעי' א') – "דכמו שבולע דם המלואים כך פולטו".

3) מחבר (סעי' א') – "עופות או גדיים שממלאים אותם בשר שלא נמלח, אם לצלי, מותר אפילו פיהם למעלה, ואפילו אם נמלח החיצון, דכמו שבולע דם המלואים כך פולטו. ולקדרה אסור עד שימלח חיצון לבדו ופנימי לבדו, אבל אם לאחר שמילאו מלח

החיצון, אינו מפליט דם שבפנימי".

4) ש"ך (ס"ק ב') – "כשהפנימי תפל והחיצון נמלח ושהה והודח פשיטא דשרי וכמ"ש הט"ו דגבי חיצון אמרי' כבכ"פ אע"פ שאינו פולט דם של עצמו ואע"ג דבשר שנמלח ע"ג בשר שכבר נמלח והודח קי"ל בס"ס ע' דלא מהני ליה מליחה וצלייה אח"כ שאני

הכא שנפלט מיד בשעת הבליעה".

5) חכ"א (כלל ל"ה סעי' ז') – "וכן כשהפנימי לא נמלח והחיצון נמלח ושהה שיעור מליחה וגם הודח ואם כן החיצון אינו פולט כלום לא אמרינן שהפנימי יפלוט הדם ויבלע החיצון ויאסר החיצון דקיימא לן דנורא משאב שאיב ואף על פי שהחיצון מפסיק

פולט הפנימי ולענין החיצון אמרינן כבולעו כך פולטו אף על גב דבשר שנמלח על גבי בשר שנמלח והודח אסור כדלעיל כלל ל"ב סימן כ"ב וסימן כ"ג שאני הכא שנפלט מיד בשעת הבליעה".

6) ערה"ש (סעי' י') – "אבל כשהפנימי תפל מותר החיצון דכבולעו כך פולטו".

ב. נמלח פנימי.

1. וגם החיצון נמלח.

א) מיקל לגמרי – יש"ש (חולין פרק א' סי' כ"ט), ש"ך (ס"ק ב'), חכ"א (כלל ל"ה סעי' ז'), ערה"ש (סעי' ח'), "וכ"ש אם שניהם מלוחים ושהו שיעור מליחה אף שלא הודחו אחר המליחה דשניהם מותרים ואף שהמלח נאסר מ"מ לגבי מלח של הפנימי יש ס' בהמילוי והעוף והמלח של החיצון מדיח אחר הצלייה ושרי הכל [ש"ך ס"ק ב' כפי ביאור הפמ"ג וכו' דעת היש"ש"], פוסקים.

2. וחיצון תפל.

א) מחמיר [נאסר הפנימי] – ש"ך (ס"ק ב'), "ובספרי הארכתי בזה והוכחתי בראיות ברורות דכל הפוסקים מודים דהיכא דנמלח הפנימי ושהה כדי מליחה והחיצון תפל או לא שהה שיעור מליחה דנאסר הפנימי משום דלגבי פנימי לא אמרינן כבכ"פ כיון דלית ביה דם

של עצמו לפלוט ובולע הפנימי ולא אמרי' ככה"ג מישב שייב ליה"), כרתי (ס"ק א', פלתי ס"ק א'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' רט"ו, "שהלכה כהש"ך").

1) אם לא הודח הפנימי, מיקל – חו"ד (חי' ס"ק ה', בי' ס"ק א').

(ב) לצלי מיקל .

1) רמ"א (סעי' א') – "וכ"ש אם נמלח הפנימי ולא החיצון, דשרי, דנורא משאב שאיב הדם מן החיצון ואינו נבלע בפנימי".

2) ט"ז (ס"ק א') – "כ"ע מודים דשרי".

3) פ"ח (ס"ק ב') – "משום דנורא מישיב שייב ...".

4) כנפי יונה (ד"ה אכן, ד"ה ולפ"ז).

5) מנח"י (כלל ט' ס"ק ח', שבות יעקב ח"ג סי' ס"ז).

6) זבחי צדק (ס"ק ב').

7) ערה"ש (סעי' י"א - סעי' י"ג) – "אמנם גדולי אחרונים חולקים על דיעה הקודמת ומקיימים דברי רבינו הרמ"א דיש ראיות

ברורות דגם הפנימי אף שאין לו פליטת עצמו מ"מ שואב האש ממנו אף כשכולע מהחיצון או שאינו בולע כלל מטעם שהאש שואב לחוץ ואינו מניחו לפנים חדא".

8) מקדש מעט (ס"ק ב').

9) כה"ח (ס"ק ד').

ג) מראי מקומות.

1) חכ"א (כלל ל"ה סעי' ט', סעי' י"א) – "ואם נמלח הפנימי ושהה כדי מליחה והחיצון תפל או לא שהה שיעור מליחה נאסר הפנימי

דכיון דהחיצון פולט דם והפנימי אין לו עוד דם לפלוט אם כן בולע הפנימי מן החיצון ולא אמרינן לגבי הפנימי כבולעו כן פולטו דדוקא כשיש לו דם אמרינן אידי דטריד למיפלט לא בלע אבל כיון שאין לו דם ולא טריד למיפלט בולע וכיון שבלע לא אמרינן כבולעו כן פולטו כיון שהוא מבפנים וכן לא אמרינן נורא משאב שאיב מן הפנימי דדוקא אם לא נמלח ויש לו דם של עצמו אמרינן שאין החיצון מפסיק ונורא משאב שאיב אבל מה שבולע ממקום אחר לא אמרינן נורא משאב שאיב ... אבל יש אומרים (הפרי חדש והמנחת יעקב כלל ט') דגם אפילו לגבי פנימי אמרינן כבולעו כן פולטו ולכן אם נמלח הפנימי והחיצון תפל מותר".

ד) מליחה לחיצון.

1) מחמיר בפנימי – עי' פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק ד', "ומיהו הפנימי אי נמלח והודה אי אסור כה"ג נראה דאסור ויש לעיין").

3. וחיצון שנמלח ולא שהה.

א) מחמיר [נאסר הפנימי] – ש"ך (ס"ק ב'), "דכל הפוסקים מודים דהיכא דנמלח הפנימי ושהה כדי מליחה והחיצון תפל או לא שהה

שיעור מליחה דנאסר הפנימי משום דלגבי פנימי לא אמרינן כבכ"פ כיון דלית ביה דם של עצמו לפלוט ובולע הפנימי ולא אמרי' בכה"ג מישיב שייב ליה", חו"ד (חי' ס"ק ב').

ב) מיקל – כנפי יונה (ד"ה אכן).

ג) מראי מקומות – חכ"א (כלל ל"ה סעי' ט', לשונו מובא לעיל).

ג. פנימי נמלח ולא שהה.

1. וגם החיצון נמלח ולא שהה.

א) מיקל לצלי – יש"ש (חולין פרק א' סי' כ"ט), ש"ך (ס"ק ב'), חכ"א (כלל ל"ה סעי' ז'), ערה"ש (סעי' ט'), "אבל אם שניהם לא שהו שיעור מליחה שניהם מותרים דשניהם עסוקים בפליטה ואין הפנימי בולע מהחיצון והחיצון אף שבע"כ הפנימי יש לו דרך עליו כבולעו כן פולטו", מקדש מעט (ס"ק ג').

2. וחיצון תפל.

א) מיקל – יש"ש (חולין פרק א' סי' כ"ט), "אפי' נמלח פנימי ולא שהה, והחיצון לא נמלח, אפ"ה שרי החיצון", ט"ז (ס"ק א'), מקדש מעט (ס"ק ג').

3. והחיצון נמלח ושהה ולא הודח.

א) מיקל – ש"ך (ס"ק ב', כדאי' בשפ"ד שם), מקדש מעט (ס"ק ג').

4. והחיצון נמלח ושהה והודח.

א) נאסר החיצון – ש"ך (ס"ק ב'), "אם הפנימי נמלח ולא שהה והחיצון נמלח ושהה והודח או פלט כבר כל צירו נאסר החיצון דבולע ג"כ מהפנימי קודם הצליחה", חו"ד (חי' ס"ק ב'), חכ"א (כלל ל"ה סעי' ח'), "אבל אם הפנימי נמלח ולא שהה והחיצון נמלח ושהה והודח או פלט כבר כל צירו כדלעיל בדין הנזכר נאסר החיצון דבולע גם כן מהפנימי קודם הצלי שהרי הפנימי הוא בתוך שיעור מליחה ופולט דם כל שעה ואם כן תיכף בולע החיצון ושוב אינו יוצא על ידי האור שהרי אינו פולט מיד בשעת הבליעה", מקדש מעט (ס"ק ג').

ב) מיקל – כרת' (ס"ק א', פלתי ס"ק א').

ג) מראי מקומות – ערה"ש (סעי' י'), "וגם זה שהתרנו החיצון מפני הטעם דכבולעו כן פולטו זהו כשהוא תפל או נמלח ולא שהה

שיעור מליחה או אפילו שהה ועדיין לא הודח אחר המליחה אבל אם נמלח והודח שנסתמו נקבי הפליטה או אפילו לא הודח רק ששהה י"ב שעות או כ"ד שעות באופן שנפלט צירו לגמרי דאז נאסר אם בולע מהפנימי ואין האש מוציאו מיד כגון שהפנימי לא שהה שיעור מליחה דאז החיצון בולע ממנו קודם שנתחמם מהאש ואינו יוצא עוד ... [ש"ך שם] ויש חולקין בזה וס"ל דהחיצון לעולם מותר אף אם הפנימי לא שהה שיעור מליחה [ט"ז ס"ק א' וזהו דעת היש"ש והש"ך נדחק בדבריו ע"ש"]".

ד. לכתחלה או בדיעבד.

1. אפילו לכתחילה.

א) פ"ח (ס"ק ה') – "ובעיקר הדין יש להתיר אף לכתחילה ...".

ב) ילקוט יוסף (סעי' א').

2. הכל בדיעבד.

- (א) בעל העיטור (בדין הכשר בשר שער א' דף ב' ע"ד) – "ומסתב' מולייתא נמי כדיעבד הוא".
 (ב) רמ"א (סעי' א') – "וכל זה בדיעבד, אבל לכתחלה אין לעשות שום מולייתא, רק אם נמלחו שניהם".
 (ג) שלחן גבוה (ס"ק ב') – "וכן נוהגין".
 (ד) חכ"א (כלל ל"א סעי' י"ז) – "מולייתא (רצה לומר עופות או חתיכות בשר שממלאין אותן עם בשר) לכתחלה לא ימלא אלא אם כן נמלחו שניהם. ובדיעבד עיין לקמן כלל ל"ה".
 (ה) זבחי צדק (ס"ק ג') – "דוקא שמולח שניהם כדין מליחה לקדירה ומדיח כדינו ואח"כ עושה המלוי".
 (ו) כה"ח (ס"ק ט').

ה. לצלות בשר שנמלח עם בשר שלא נמלח.

1. לכתחלה מחמיר, בדיעבד מיקל.
 (א) רמ"א (סוף סעי' א') – "בשר שלא נמלח ולא הודח שנצלה עם בשר שנמלח והודח, מותר בדיעבד. אבל לכתחלה אסור לצלות בשר שנמלח עם הבשר שלא נמלח, ואפי' הודח".
 (ב) לבוש (סי' ע"ו סוף סעי' ו').
 (ג) לחם חמודות (חולין פרק ה' אות קפ"ו).
 (ד) חכ"א (כלל ל"א סעי' ט"ז) – "לכתחלה אסור לצלות בשר שנמלח עם בשר שלא נמלח דכבר נמלח אם כן אין טרוד להפליט דם ובולע מזה שלא נמלח ובדיעבד מותר ואפילו אם זה שלא נמלח לא הודח גם כן ויש עליו דם בעין מכל מקום אמרינן דנורא משאיב שאיב וכבולעו כך פולטו".
 (ה) ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ב אות ט"ו).
 (ו) ערה"ש (סעי' ט"ו).
 2. מראי מקומות – כה"ח (ס"ק ט"ו).

ו. מלוי ביצים.

1. מיקל [אין חילוק בין ביצים לבשר] – רמב"ם (מאכ"א פרק ו' הל' י"ז, "עופות שהניחן שלמים ומלא חללן בשר וביצים ובשלן אסורות שהרי דם יוצא לתוכן ואע"פ שמלחן יפה יפה, ואפילו היה הבשר שבתוכן שלוק או צלוי, ואם צלאן הרי אלו מותרות אף על פי שהבשר שבתוכן חי ואפילו פיהן למעלה"), ה"ד ברשב"א (משמרת הבית בית ג' שער ג' פ.), אורחות חיים (אות ק"א), כל בו (סי' ק"ג).
 (א) פוסקים – פר"ח (ס"ק ג'), סי' ע"ג ס"ק כ"ב, "וכן עיקר", לחם הפנים (ס"ק ג'), שלחן גבוה (ס"ק ג'), סי' ע"ג סוף ס"ק כ"ט, זבחי צדק (ס"ק ח', סי' ע"ג ס"ק ל"ט), כה"ח (ס"ק י"ג, סי' ע"ג ס"ק ע').
 2. מחמיר – רמ"א (סעי' א'), סי' ע"ג סעי' ו', "אבל אם יש שם ביצים הנקרשים, דינו כאלו נתבשל בקדירה, ואפילו בדיעבד יש לאסרו אם לא נמלחו שניהם", שבות יעקב (ח"ג סי' ס"ז), חכ"א (כלל ל"ה סעי' י"ב, כלל ל"ד סעי' ט').
 3. הפמ"ר – כרתי (ס"ק ג').
 4. ביצים ביחד עם בשר.

(א) מיקל [אם לא נמלח] – יש"ש (חולין פרק א' סי' כ"ט, "והיכא שמלאו הבשר בבשר עם ביצים מעורבים יחד, ונמלח הפנימי, אז נמי הוי דינא הכי. אבל היכא דלא נמלח הפנימי, בין היה המילוי בבשר לחוד, או בבשר עם ביצים, אינו אסור אלא ... והנה אמרו לי תלמידיו להדיא שעלי היה השגתו, ונתגלגל הדבר בראות פנים, והודה לי, ושאלתי את פיו (הרמ"א) איך עלה על דעתך להשיג עלי, ולא עיינת בהגהתי בא"ו שלי, גם לא ראית בספרי הגדול בפ"ק דחולין, ולא ידעת שורש דברי, גם אני אסרתי המולייתא דביצים בלא נמלח, אלא שחלקתי בין מילוי בשר עם ביצים לביצים לחוד, כדי שלא יהיו דברי מהרי"ט נגד המחברים, והשיב אמת שכך שמעתי שאתה ג"כ אסרת בשלא נמלח, ומה לך בכך, הלא לא הזכרתי שמך להדיא, אלא כי אם להוציא מלבו של חכם אחד, וגבא טורא בינינו, והלך לדרוכו, ונתבקש בישיבה של מעלה, (ועיי' בשו"ת מהרמ"א סי' קל"ב) וא"כ מסתפינא שלא יבאו היתומים להחזיק בעזבון של אביהם, ולומר השגתו כבר כתוב בעט ברזל ומי מחקנה, כי קודש היא").

(ב) מחמיר – לחם חמודות (פרק ז' סוף אות נ"ג), ש"ך (ס"ק ה', סי' ע"ג ס"ק כ"ו), פר"ח (ס"ק ג'), לחם הפנים (ס"ק ה'), מנח"י (כלל ט' ס"ק י'), כרתי (ס"ק ג'), חוו"ד (חי' ס"ק ה', סי' ע"ג ס"ק כ"ב), חכ"א (כלל ל"ה סעי' י"ב, כלל ל"ד סעי' ט'), "אם נתן במולייתא ביצים בין שמילא הבשר רק בביצים ובין שמילא אותו עם בשר שלא נמלח ונתן בו גם כן ביצים אסור שהביצים נקרשין ומעכבין דם מלצאת ודינו כאילו נתבשל בקדירה דאם לא נמלחו והודחו תחלה שניהם הפנימי והחיצון קודם שממלאם אסור הכל", ערה"ש (סעי' י"ד, "דביצים הם כבישול ממש ולכן אם אפילו יש להביצים ג"כ בשר באותו מילוי ג"כ אסור לגמרי דלא כיש מי שרוצה להקל בזה ואפילו הבשר מרובה על הביצים אסור הכל אפילו בדיעבד אא"כ יש ששים בכל המולייתא נגד האיסור שבמולייתא אבל בלא זה אסור הכל [ש"ך סק"ה]), כה"ח (ס"ק י', סי' ע"ג ס"ק ס"ו, ס"ק ע"א).

[ב] בשר טחון - אם פתת ופורר הבשר שלא הוכשר, על ידי מכונת בשר.

א. לגבי מליחה [שא"א למלוח כל חתיכה לבדה].

1. מחמיר.

(א) ישכיל עבדי (ח"ז יו"ד סי' ג' אות ב') – "הרי א"א למלוח כל חתיכה לבדה, מכל צדדיה, דא"א לתפוס כל פירור דק בפ"ע למולחו, מכל צדדיו, ולכן אסור מן הדין לטחון הבשר לפני הכשרתו בהדחה ומליחה".

(ב) אג"מ (שו"ת עמק הלכה סי' מ"ה ד"ה בשר) – "בהחלט דאסור למלוה אחר הטחינה".
 (ג) שערים מצויינים בהלכה (סי' ל"ו ס"ק ד') – "אין מועיל עוד מליחה, דכל פירור ופירור הוא גוף ודבר בפני עצמו. ועי' ברמב"ם (נזירות פ"ז ה"ה) דרקב אינו מטמא במגע שאי אפשר שיגע בכולו שהרי אינו גוף אחד, וה"נ כאן".
 (ד) הלל אומר (יו"ד סי' ל"ג) – לשונו מובא לקמן.
 (ה) יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ה', יחזה דעת ח"ה סי' נ"ב, הליכות עולם ח"ו עמ' קפ"ג) – "אבל אין להתירו לבישול על ידי מליחה והדחה, מפני שאי אפשר להכשירו על ידי מליחה לאחר שהתפורר לחתיכות קטנות מאוד, ואין כח במליחה כזאת להוציא מידי דמו".

(ו) שבת הלוי (ח"ב סי' כ"ז אות א') – "והבשר נאסר כי לא שייך לא מליחה ולא צלי' כיון דבלועה מדם בענין שנבלע בכולו ע"י דוחק העצום של המכונה".

(ז) אבני ישפה (אהל יעקב ג' אלול תש"ע) – "שמעתי מפי מו"ר הגר"ש הלוי ואזנר שליט"א [זצ"ל] שבשר שנטחן לפני המליחה אין לו תקנה".

(ח) ע"י משנה הלכות (ח"ו סי' קכ"ז) – "נלפענ"ד דלכתחלה אין למלוה בשר טחון כלל ולבשלו אח"כ ... ומיהו בדיעבד כגון שמלח בשר טחון ועבר ובשלו ויש כאן הפסד מרובה וצורך סעודת מצוה אם מלחו יפה יפה אפשר דיש להקל דהרי יש כאן כמה ס"ס".

(ט) מעדני השלחן (סי' ס"ט ס"ק נ"ה) – "אין מועיל עוד מליחה, דכל פירור ופירור הוא גוף ודבר בפני עצמו".
 (י) ילקוט יוסף (סי' ס"ט סעי' נ"ה, סי' ע"ז סעי' ג') – "יש להחמיר שלא להכשירו לקדרה (לבישול) מפני שאי אפשר להדיחו היטב קודם מליחה, מדם שעל פניו, וגם קשה למלחו מכל צדדיו ומכל חלקיו".

(יא) ויזרע יצחק (סי' ע"ו סעי' א' אות ה') – "מ"מ כיון שנפרם לחתיכות המפורדות זו מזו א"א שהמלח ישאב מכולם, דהגע עצמך שתי חתיכות זו על גב זו ומלח את העליונה מי מהני לתחתונה, עיין סי' ע"ז ס"א דאיתא במפורש דלא מהני מליחה בכה"ג, א"כ ה"ה הכא שנטחן הבשר אין המלח שואב מחלקיק אחד דרך החלקיק השני".

2. מיקל.

(א) עמק הלכה (ח"א סי' מ"ה) – "בדיעבד שנטחן הבשר אפילו לא הודח מקודם יעשה כך, דהיינו לפשט הבשר ולהדיח ואח"כ למלוה".
 3. מראי מקומות.

(א) כתבי רב הענקין (ח"ב סי' ל"ח אות א', עמ' נ"ב) – "מצד ההדחה עצה פשוטה לזה שיכניס לכל הפתיתים לכלי של מים ויוצא בזה לכל הדיעות, ואמנם מצד מליחה ... יש לצדד זכות על המקילים אם ירבו מלח והמלח ימס ויחדור לבין הסדקים, ובוודאי ע"פ הסברה יש לו כח מליחה מכל הצדדים, ואף שלא מצינו מליחה במי מלח אפילו עזים – אפילו הכי בכה"ג, א"כ ה"ה מגיעים למעלה על כל הבשר שנתפשט עד אשר דק יש מקום לקולא של המקילים".

ב. לגבי צלי.

1. מיקל.

(א) הלל אומר (יו"ד סי' ל"ג) – "ואין עצה ותרופה לחתיכה מלאכותית זו, רק להכשירה ע"י צליה ע"ג גחלים".
 (ב) משנה הלכות (ח"ו סי' קכ"ז) – "יש לצלות בכלי מנוקב דאז יזוב כל הדם ובצלי לא חיישינן שלא יצא כל הדם משום חלקים חלקים שהרי יכול לצלות כמה חתיכות זה ע"ג זה או מצד זה ולא חיישינן כלל".

(ג) יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ה', יחזה דעת ח"ה סי' נ"ב, הליכות עולם ח"ו עמ' קפ"ג) – "בשר שלא הוכשר על ידי מליחה לבישול, ונטחן במכונת בשר, או במדוכה, מותר באכילה על ידי צליה".

(ד) יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ה') – "בשו"ת ישכיל עבדי חלק ח' ... ואין לדבריו כל שחר, שהרי בכל מולייתא שדברו בה הפוסקים הנ"ל בחתיכות הבשר הכתוש, יש לטעון טענה זו, ואף על פי כן לא חששו לזה הפוסקים כלל, ואפילו לכתחלה".

(ה) ויזרע יצחק (סי' ע"ו סעי' א' אות ה') – "ומ"מ פסקו בספר בית דוד (חיו"ד סי' מ"ז) ועוד אחרונים להתירו בצליה. אין להקשות הא דם בעין נאסר בצלי, דלמש"כ לעיל דם שע"פ החתיכה לא הוא דם בעין גמור ולכן לדעת מרן השו"ע אף לכתחילה שרי לצלותו בלא הדחה, ולדעת הרמ"א י"ל דבכה"ג שליכא תקנה אחרת חשיב דיעבד ושרי וכעין זה כתב בש"ך הנ"ל (ס"ק ט') וכן פסק הגר"ע יוסף שליט"א [זצ"ל] בשו"ת יבי"א (ח"ה סי' ה') ע"ש באורך ובשו"ת יחוד ח"ה סימן נ"ב ע"י"ש".

(ו) ילקוט יוסף (סי' ס"ט סעי' נ"ה, סי' ע"ז סעי' ג') – "בשר שלא נמלח לקדרה, ונפרם דק על ידי סכין או מכונת בשר, יש להתירו על ידי צליה, שהאש שואב הדם ומפליטו, וכבולעו כך פולטו".

(ז) מעדני השלחן (סי' ס"ט ס"ק נ"ה) – "ידיח מה שאפשר, ויצלה כדון, ואחר הצליה ישרה אותו במים, כדי להדיחו מדמו".
 2. מחמיר.

(א) ישכיל עבדי (ח"ז יו"ד סי' ג' אות ג') – "לצלות אותו כשאר דין בשר צלי, דא"צ הדחה ומליחה ... והנה זה ידוע, דכאשר צולין הבשר, אז פולט ממנו דם על ידי חום האש, והאש שואבתו, ובכך אם יצלה בשר טחון ע"י שיעשה קציצות, הרי פשוט, דפולט ממנו דם, וכיון דהקציצה היא מחוברת מפירורי הבשר שהם דבוקים אחת בהשניה, הרי כשמתחילה לפלוט דם על ידי האש, הרי הדם מתפשט מחתיכה לחתיכה, והרי זה כמו שנטף דם אחר על הצלי, שאין האש שואבתו, ואינו דומה לחתיכה, שמתפשט מינה ובה, מצד אל צד, דזה לא מיקרי דם אחר".

ישכיל עבדי (ח"ח עמ' קצ"א אות ב') – "ומ"ש להעיר ממולייתא אה"ר אין זה ענין למולייתא ולקרובן פסח דנצלה ראשו על כרעיו ועל קרבו, שם יש חלל רחב גדול ואין חשש שיפלוט מחתיכה לחתיכה, דתיכף שנפלט מאיזה חתיכה חום הדם שואב אותו, תיכו"מ ואינו בא על החתיכה הסמוכה, לא כן בבשר טחון".

(ב) שבת הלוי (ח"ב סי' כ"ז אות א') – "והבשר נאסר כי לא שייך לא מליחה ולא צלי' כיון דבלועה מדם בענין שנבלע בכולו ע"י דוחק העצום של המכונה".

3. מראי מקומות.

(א) הר צבי (יו"ד סי' ע"ב) – "בשר שהוכשר ונטחן יחד עם הכבד..."
 (ב) שו"ת דברי משה (סי' ב') – "מי נימא הרי קיימא לן צלי מותר לאכול ממנו בלא מליחה, או נימא כיון שחתכו אותו דק דק, פירש הדם ממנו, וכיון שמדובק יחד אינו יוצא ע"י האש..."

ג. לגבי כלי המכונה.

1. מיקל.

(א) יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ה'), יחווה דעת ח"ה סי' נ"ב, הליכות עולם ח"ו עמ' קפ"ג) – "ואין המכונה צריכה הכשר ע"י הגעלה, ורק ידיחנה ויקנחנה היטב ודי".

(ב) ילקוט יוסף (סי' ס"ט סעי' נ"ח) – "והמכונה שטחן בה בשר שלא נמלח כדין, אינה צריכה הכשר כלל, רק ידיחנה ויקנחנה היטב ודיו, שמאחר והבשר הוא צונן, לא שייך לומר בזה 'אגב דוחקא דסכינא בלע'".

2. מחמיר.

(א) שבט הלוי (ח"ב סי' כ"ז אות א', ח"ד סי' פ"ה, סי' קנ"ח ד"ה סימן כ"ז) – "פשוט דצריך להגעיל כדין מדוכה שאף שאנו מקילים בדוחקא דסכינא לחודא כמבואר יו"ד סימן צ"ו וכ"ד, מ"מ במדוכה כבר נהגו להחמיר כמבואר בחק יעקב סימן תנ"א ס"ק מ"ז גם באין חשש חריף וע"ש במג"א ואחרונים ... ועובדא הזאת הי' בבית תבשיל של רבים שלא הי' פנאי להמתין מע"ל אחרי האיסור עפ"י המנהג המבואר או"ח סי' תנ"ב, ע"כ התרתי לסמוך לצורך רבים על המבואר שו"ע יו"ד סימן צ"ה להפגים הכלי ולגעול תוך מע"ל בפרט אחרי לינת לילה דבלא"ה נפגם בעצמו לשיטת ר"ת".

ד. מראי מקומות – נתיבי ים (עמ' רע"ט), פני דוד (יו"ד סי' א'), ים הגדול (סי' נ"ד), ירך יעקב (יו"ד סי' כ"ו), אג"מ (יו"ד ח"א סי' כ"ה).

למשוח סימן ע"ח

א. למשוח.

א. מחבר, "בעוף". מה הדין בבהמה.

1. ה"ה בהמה – כרת (ס"ק א', "אלא נקט עוף, אף על פי דדמו מועט, מ"מ צריכה תנאים"), פמ"ג (מש"ז ס"ק ב', "ודע דעוף לאו דוקא ה"ה בשר בהמה וכ"כ הכר"ו ופשוט הוא"), זבחי צדק (ס"ק א'), דרכ"ת (ס"ק א'), כה"ת (ס"ק ג'), דברי סופרים (ס"ק ג').

ב. למשוח בעיסה.

1. מחמיר [אפילו בלילתו רכה] – שבלי הלקט (ח"ב סי' י"ב סוף ד"ה והא, "ואנן דלא קים לן השתא במיני קמחים, הי דסמידא והי דחווירתא ושאר קמחי, מלחינן לבשר מליחת קדירה ושריא, ואי לא אסיר, וכן הילכתא"), מחבר (סעי' א', "אנן השתא לא בקיאינן במלתא, ובכל גוונא יש לאסור"), לבוש (סעי' א'), חכ"א (כלל ל"א סעי' ט"ו, "אבל אסור למשוח בעיסה אפילו בלילתו רכה מאד"), ת"ת (נדחי ישראל פרק ל"ב אות י"ד), פוסקים.

2. אם מלח בשר שדבוק עליו בצק.

א) כמו כלי שאינו מנוקב [והכל אסור] – פמ"ג (שפ"ד ס"ק א', "וכפי הנראה דבמליחה כה"ג אם טפלו בבצק אסור הבשר דהוה כמולח בכלי שאינו מנוקב"), זבחי צדק (ס"ק א'), יד יהודה (הקצר ס"ק א'), דרכ"ת (ס"ק ב'), כה"ת (ס"ק ב'), ילקוט יוסף (סעי' ג'), דברי סופרים (ס"ק א').

ג. למשוח בשמן, בשומן.

1. מיקל – רמ"א (סעי' א', "מותר למשוח בשמן ... דאין זה מעכב הפליטה"), לבוש (סעי' א'), חכ"א (כלל ל"א סעי' ט"ו), ת"ת (נדחי ישראל פרק ל"ב אות י"ד), פוסקים.

א) לכתחילה או בדיעבד.

1) בדיעבד – בית הלל (ס"ק א', "בדיעבד אבל לא לכתחלה וכן נוהגין").
2) לכתחילה – מנח"י (כלל כ"ח ס"ק ז', "אכן בש"ע סי' ע"ח פסק הרב דאפי' לכתחלה"), פמ"ג (מש"ז ס"ק א', "ובת"ח כתב דיעבד שרי משמע הא לכתחלה אסור וכ"ה באו"ה כלל ט' ד"ה אם משחו בשומן דיעבד שרי ולא לכתחילה ורמ"א כתב אף לכתחלה"), ילקוט יוסף (סעי' ד').

3) מראי מקומות – שערי דעה (ס"ק א'), דרכ"ת (ס"ק ד'), דברי סופרים (ס"ק י').
2. מראי מקומות – מהרש"ם (הג"ה במשמרת שלום שפ"ד ס"ק ב', "שכתב הרמ"א דמותר למשוח בשמן. הנה מהתוס' ... נראה דשמנונית ממתיק את המלח, א"כ י"ל דאינו פועל פעולתו ... ועיין בד"מ בשם או"ה. דנקט שומן אוז"ו"), הו"ד בדברי יציב (יו"ד סי' י"ז אות ב'), ודברי סופרים (בירור הלכה ד"ה אך).

ד. למשוח בציר [ציר של בשר שנמלח כבר והודה, הרי הוא ציר של היתר].

1. מיקל – רמ"א (סעי' א', "מותר למשוח בשמן או בציר בשר שלא נמלח, דאין זה מעכב הפליטה"), לבוש (סעי' א'), חכ"א (כלל ל"א סעי' ט"ו), ילקוט יוסף (סעי' ד'), פוסקים.

ה. למשוח במי פירות.

1. מיקל – חכ"א (כלל ל"א סעי' ט"ו, "מותר למשוח הצלי בשעת צליתו בשומן ומי פירות דאין זה מעכב לפלוט הדם"), ת"ת (נדחי ישראל פרק ל"ב אות י"ד), דברי סופרים (ס"ק י"א).
2. עי' סי' ע"ו, שיש אומרים שהדחה ע"י מי פירות יש להחמיר, כל שכן כאן.

ו. למשוח בביצים.

1. מיקל – ט"ז (ס"ק א').
2. מחמיר – חכ"א (כלל ל"א סעי' ט"ו, "ונראה לי דהוא הדין בביצים שהם נקרשים ומעכבין הדם מלצאת (סימן ע"ח"), ת"ת (נדחי ישראל פרק ל"ב אות י"ד), יד יהודה (הקצר ס"ק ב', הארוך ס"ק א', "גם בדיעבד אסור"), ילקוט יוסף (סעי' ה', "ואין להקל בזה").
3. לכתחלה מחמיר [בדיעבד צ"ע] – מנח"י (כלל כ"ח ס"ק ו', "וייש לאסור לכתחלה מ"מ בדיעבד צ"ע"), הו"ד בחו"ד (ח"א ס"ק ב').
4. מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק א'), משמרת שלום (מש"ז ס"ק בא"ד א'), מקדש מעט (ס"ק ב'), דרכ"ת (ס"ק ה'), דברי סופרים (ס"ק י"ד).

ז. למשוח ע"ג כבד.

1. מיקל.
א) חלקת יעקב (חו"מ סי' י"ד) – "בכבד שנמשחה בשמן, אם מותרת כך לצלותה ... דין מפורש ביו"ד סוסי' ע"ח ברמ"א, דמותר למשוח בשמן בשר שלא נמלח, דאין זה מעכב הפליטה – א"כ כש"כ לענין צלי' דעדיף יותר דמותר".
ב) משנה הלכות (ח"ה סי' צ"א) – "לעיקר שאלתן לאחר הסליחה החכם הנ"ל טעה בדבר משנה הוא ומפורש כתב רבינו הרמ"א יו"ד סי' ע"ח ס"א בהג"ה וז"ל אבל מותר למשוח בשמן או בציר בשר שלא נמלח דאין זה מעכב הפליטה (ארוך כלל ט') ובדרכ"ת שם

כתב דשמן לאו דוקא אלא ה"ה שומן אווז וה"ה שומן בהמה דנמס אצל האש ובחכמת אדם כלל ל"א סט"ו מותר למשוה הצלי בשעת צלייתו בשומן ומי פירות דאין זה מעכב לפלוט הדם וכו' ע"ש וכיון דמבואר כן לענין צליית בשר ודאי דאין נפ"מ בין בשר לכבד ואדרבה כבד קיל בכ"מ וא"כ פשוט דכבד נמי מותר לכ"ע למשוה בשמן קודם צלייתו ויאכלו ענוים וישבעו".

ג) ילקוט יוסף (סי' ע"ג סעי' כ"ג).

ד) שבט הקהתי (ח"ה סי' קל"א).

ח. לתחוף דבר חריף בבשר [שום, בצל].

1. בשר.

א) לכ"ע מותר – כנה"ג (סי' ע"ו הג' טור ס"ק ג', "דאין המחלוקת הזו אלא לאסור הבצלים דהבשר מותר דומיא דהאוכל צלי בלא הדחה ומלחו ושהה כדי מלחו דלא נאסר הבשר"), פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק ב', "ומ"מ הא וודאי אף שהבצלים אסורים אין הבשר נאסר דנורא מישב שייב ולא בלע או כבולעו כך פולטו לענין הבשר שיש לו דם וציר של עצמו וחתיכה נעשית נבילה ל"ש דאין הנאסר יותר מהאוסר ופשוט").

ב) מחמיר – שבות יעקב (ח"ג סי' ס"ז, "אם כן דון מינה כשמילוי בצלים שהם נקרשים לפנינו פשיטא דהוי כבשול ונאסרין בדם שנבלע בהם וחוזרין ואוסרין הצלי דהוי כבשול ממש כמו מילוי ביצים וקמח וכ"ש דברים חריפין כאלו ששאובין הדם אצלו וכה"ג כתב המרדכי פג"ה תרס"ו ע"א דדבר חריף כמו בצל שנצלה עם האיסור שואב האיסור אצלו וכ"כ הת"ח כלל ל"ב דין ב' א"כ ה"ה יש לאסור אף דיעבד").

ג) בדיעבד – שבט הקהתי (ח"ה סי' קל"ב).

2. דבר חריף.

א) מחמיר – שו"ת רשד"ם (יו"ד סי' מ"ו, "בנ"ד שיש לאסור אפי' בדיעבד"), שבות יעקב (ח"ג סי' ס"ז, לשונו מובא לעיל), שבט הקהתי (ח"ה סי' קל"ב).

ב) מיקל [בדיעבד] – פר"ח (סי' ע"ז ס"ק ה'), לחם הפנים (סי' ע"ז ס"ק ו'), באה"ט (סי' ע"ז ס"ק ה', "המחמיר תע"ב"), זבחי צדק (סי' ע"ג ס"ק כ"ז, "והמחמיר תע"ב").

3. מראי מקומות – כנה"ג (סי' ע"ו הג' טור ס"ק ג', לשונו מובא לעיל), מקור ברוך (סי' ל"ו), פמ"ג (סי' ע"ז שפ"ד ס"ק ה' ד"ה כתב, "ומ"מ בצל שהוא חריף איני אומר בה לא איסור ולא היתר"), גליון מהרש"א (סי' ע"ז על רמ"א), יד יהודה (סי' ע"ז הארוך ס"ק ו'), מקדש מעט (סי' ע"ז סוף ס"ק ו'), משמרת שלום (סי' ע"ז שפ"ד ס"ק ה'), דרכת (סי' ע"ז ס"ק ה').

4. למשוה בשום.

א) מיקל – שלחן גבוה (ס"ק ג'), הו"ד בכה"ח (ס"ק ו').

ט. מראי מקומות – אג"מ (מסורת משה ח"א ה"א יו"ד אות י"א).

סימני בהמות, בשר אדם

סימן ע"ט

- [א] סימני בהמה וחיה - סעיף א'.
 [ב] בשר אדם חי.
 [ג] פוסקים.
 [ד] בשר אדם מת.
 [ה] עור אדם.
 [ו] יוצא מן הטמא - סעיף ב'.

[א] סימני בהמה וחיה - סעיף א'.

א. סיבה או סימן.

1. סימן.

- (א) מהרי"ט (ח"א סי' נ"א) – "דשערות סימנא בעלמא כמו שמסר סימן בבהמה טהורה ואמ' מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו וכן מפרסת פרסה ואינם אלא סימן להבחין בין הבהמה הטהורה לטמא' לא שהקליטה גורמת טומאה תדע שהרי אנו מתירין קלוט במעי פרה כדתנן בפ"ב דבכורו' בהמה טמאה שילדה כמין בהמה טהורה אסור באכיל' וטהורה שילדה כמין בהמה טמאה מותר באכילה שהיוצא מן הטמא טמא והיוצא מן הטהור טהור אלמא לאו בסימ' תליא טומאה וטהרה".
2. הרבעה בבעלי חיים ע"י העברת חומר ממין אחד חבירו [ע"י הנדסה גנטית] – להורות נתן (ח"ו סי' נ"ט).
- (א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' צ"ז אות כ"ז, תנינא (ב - ג) סי' ק' אות ז') – "בענין שאלתו בדבר הנדסה גנטית ...".
3. מראי מקומות – זרע אברהם (סי' י"ג, סי' י"ד אות כ"ד), מגיה (לריטב"א דפוס קוק, בבי' סי' כ"ג אות ו'), נחלת צבי (ריש פר' שמיני).
- (א) בית האוצר (ח"ב עמ' ח' סוף ד"ה וע"ע בכורות דף י') – "המבואר במהרי"ט ... צע"ג".
- (ב) צפנת פענח (מאכ"א פרק א' הל' א') – "דהסימנים הם המבדלים או דהסימנים הם הגורמים הטהור והטומאה ...".
4. קובץ שיעורים (קובץ שמועות חולין אות כ"ז) – "דהנה יש לחקור בסימני טומאה וטהרה שאמרה תורה, אם הסימנים עצמן הם גורמים הטומאה והטהרה, או שאינם אלא סימנים על המין, והנה מדברי התוס' לקמן דף ע' ד"ה קלוט מתבאה דלר"ש דאסר קלוט מריבויא דאת הגמל משווי ליה מין טמא ממש ואינו איסור בעלמא [ונ"מ שיהא עורו פסול לכתוב עליו ס"ת משא"כ בעור טריפה שכשר לכתובת ס"ת]. וא"כ לר"ש ע"כ הסימנים הם עצמן סיבת הטומאה והטהרה, אבל לרבנן דפליגי אר"ש ושרו קלוט משום דכל היוצא מן הטהור טהור, יש להסתפק, אי פליגי מטעם זה על גוף הדין, וס"ל דהסימנים אינם אלא סימנים על המין, ולכן קלוט שידוע לנו שהוא ממין טהור לא איכפת לן במה שאין לו סימנים. או דנימא שאף לרבנן הסימנים הם עצמן סיבת הטומאה והטהרה, וקלוט שאין לו סימני טהרה היה צריך באמת להיות טמא אע"פ שאינו טהור, אלא דמה שהוא יוצא מן הטהור גורם לו טהרה, דכללא הוא דכל היוצא מן הטהור טהור. ונראה שבזה נחלקו ב' שיטות התוס', דהתוס' בנדה ס"ל דאף לרבנן הסימנים הם עצמן סיבת הטומאה והטהרה, וטעמא דקלוט טהור הוא משום דיוצא מן הטהור, ולכן כתבו דתרנגולא דאגמא לא שרי מטעם יוצא מן הטהור מפני שנולד מן הביצה. אבל התוס' בסוגיין ס"ל דהא דכל היוצא מן הטהור טהור היינו משום שהעיקר תלוי במין, והסימנים אינם אלא סימנים על המין, א"כ מאי נ"מ במה שהאפרוח נולד מן הביצה, סו"ס ממין טהור הוא בא".
5. ע"י לגבי דגים לעוד מראי מקומות.

ב. ניבין.

1. תלתלי בשר כעין שינים – רשב"א (תוה"ב הקצר בית ג' שער א' סד; אמנם ע"י חולין דף נט. ד"ה הרי), טור (סעי' א').
2. שתי שינים למעלה, אחד מכאן ואחד מכאן בקצוות הלסתות – תוס' (חולין דף נט. ד"ה ניבי), מ"מ (מאכ"א פרק א' הל' ב'), יש"ש (חולין פרק ג' סי' קי"א), ש"ך (ס"ק ב'), פר"ח (ס"ק ב'), לחם הפנים (ס"ק ב'), בית לחם יהודה (ס"ק ב'), באר הגולה (ס"ק ד'), גר"א (ס"ק ב'), באה"ט (ס"ק ב').
3. ב' פשטים – רש"י (חולין דף נט. ד"ה ניבי), מחבר (סעי' א'), לבוש (סעי' א'), ערה"ש (סעי' ו'), כה"ח (ס"ק ד').
4. מראי מקומות – מאירי (חולין דף נט., "וכל בהמה טמאה יש לה שנים למעלה חוץ מן הגמל הבחור שהזקן אף על פי שאין לו שנים גמורים יש לו מ"מ רושם שנים").

ג. מצוה להבדיל.

1. ע"י סי' פ"ה, לשיטות ומראי מקומות.

[ב] בשר אדם חי - ראשונים.

א. איסור לאו: ק"ו.

1. רא"ה (כתובות דף ס. ד"ה ת"ר), הו"ד בר' קרשקש (כתובות דף ס. ד"ה ה"ג) – "אלא ודאי מסתברא דבשר מהלכי שתיים אסור הוא ואיסורו בלאו דהא אתי מדינא מבהמה טמאה והכי אשכחן בספרי ... כך פ"י מורי החכם רבי יצחק הלוי ז"ל בן אחי ר' בבבנשתי הלוי נר"ו וזה הנכון".
2. ריטב"א (כתובות דף ס. ד"ה ולענין) – "יש אומרים דבשר מהלכי שתיים אסור בלאו מק"ו דעביד תלמודא הכא דלא מייתי בגמרא היתרא אלא לדם וחלב אבל בשר אסור דאי לא למה לי קרא לדם וחלב שהרי היוצא מן הטהור טהור ... וזה נראה נכון".

ב. איסור עשה: "זאת החיה אשר תאכלו".

1. **רמב"ם** (הל' מאכ"א פרק ב' הל' ג') – "האדם אע"פ שנאמר בו ויהי האדם לנפש חיה **אינו מכלל מיני חיה בעלת פרסה** לפיכך אינו בלא תעשה, והאוכל מבשר האדם או מחלבו בין מן החי בין מן המת אינו לוקה, אבל **אסור הוא בעשה** שהרי מנה הכתוב שבעת מיני חיה ואמר בהן זאת הַתְּיָה אֲשֶׁר תֹאכְלוּהָ הא כל שהוא חוץ מהן לא תאכלו ולא הבא מכלל עשה עשה".
2. **ר"ן** (כתובות דף כד:).
3. **סמ"ג** (לאוין קכ"ז, סוף לאוין קל"ב) – "שבשר האדם אסור באכילה בעשה".
4. **סמ"ק** (מצוה ר"ו) – "ואדם אין בו רק עשה שהרי אינו בכלל מפריס פרסה".
5. **מ"מ** (הל' מאכ"א פרק ב' הל' ג') – "ודברי רבינו נראין עיקר".
6. **אורחות חיים** (איסורי מאכלות סי' ל"ד) – "האוכל מבשר אדם או מחלבו בין מן החי או מן המת אינו לוקה אבל אסור בעשה".
7. **כל בו** (סי' ק"א) – "האוכל מבשר אדם או מחלבו בין מן החי בין מן המת אסור בעשה".
8. **קרבן אהרן** (פ' שמיני דף ס"ד, מראי מקומות בתוך הרמ"א).

ג. איסור אבר מן החי.

1. **ריטב"א** (כתובות דף ס. ד"ה ולענין) – "ומיהו בלאו הכי נמי לא משכחת בשר מהלכי שתיים להיתרא דאי בעודו חי הא איכא משום אבר מן החי ולא אשכחן דשרא לן מידי רחמנא בלא שחיטה חוץ מדגים וחגבים".

ד. איסור דרבנן, ואם פירש אסור: כמו דם.

1. **רשב"א** (כתובות דף ס. ד"ה ה"ג, ח"ג סי' רנ"ז) – "דברי הרמב"ם ... ואינו, דההיא דתורת כהנים, אסמכתא בעלמא היא, והרבה כיוצא בה בתורת כהנים. ותדע לך, דכלל גדול אמרו: היוצא מן הטמא, טמא, וא"כ, אף דמי חלבו, אסור; ואלו בפרק אעפ"י אמרו: דאפילו מצות פרוש אין בו; וא"כ, אף בבשר כן".
רשב"א (שו"ת ח"א סי' שס"ד) – "ומיהו מסתבר דמצות פרוש בבשרו איכא מדאסרינן חלבו לגדול כשלא פירש".
(א) עי' לקמן, שי"א שדעת הרשב"א שמותר לגמרי.
2. **מאירי** (כתובות דף ס. ד"ה בשר) – "וגדולי המפרשים סוברים בה להיותה מותרת לגמרי ומכל מקום נראה שאף לשיטתם איסור סופרים מיהא יש בו דלא גרעא מדם וחלב הא איסור תורה אין בו שאם כן לא הותרו החלב והדם שהרי כל היוצא מן הטמא טמא".

ה. איסור דרבנן, ואם פירש מותר: כמו חלב.

1. **רא"ש** (כתובות פרק ה' סי' י"ט) – "בבשר מהלכי שתיים לחתוך ממנו ולאוכלו אסור דאתי לאיחלופי בבשר בהמה טמאה משום דאין דרך לאוכלו מיחלף בטמאה אבל פירש מותר".

ו. מותר [אולי יש איסור דרבנן, עי' לקמן].

1. **ראב"ד** (מאכ"א פרק ב' הל' ג', פרק ג' הל' ד') – "הא למדת שאין בבשר האדם אפילו איסור עשה".
2. **רמב"ן** (כתובות ריש דף ס., ויקרא פרק י"א פסוק ג') – "דבשר מהלכי שתיים מותר דהאיך אפשר שהחלב ואף הדם מותר ולא הבשר הלא כל היוצא מן הטמא טמא, והרמב"ם המחבר ז"ל כתב שהוא איסור עשה ... וכלל גדול הוא שכל היוצא מן האסור אסור, ומדקאמר בדם וחלב אפי' מצות פרוש אין בו ש"מ אף הבשר מותר".
3. **ריב"ש** (סי' שע"ג) – "אני אומר: שבשרו טהור. ומנא לך לאוסרו".

(א) מותר לגמרי.

1. **דר"מ** (ס"ק ב') – "הראב"ד ז"ל וסובר שמותר לכתחלה וכ"כ הרמב"ן והרשב"א".
2. **ב"ח** (ס"ק ב' ד"ה ומ"ש) – "הראב"ד ... והרמב"ן והרשב"א מתירין לכתחלה".
3. **פר"ח** (ס"ק ו') – "ולדידי מסתברא דאפי' מצות פרוש אין בו כדעת הרמב"ן וכן נראה בדעת הטור והמחבר שהשמיטהו".
4. **לחם הפנים** (ס"ק ז').

א. צ"ע בדר"מ וב"ח ולחם הפנים, שכתב בדעת הרשב"א שמותר לכתחלה. והא בשו"ת **הרשב"א** (ח"א סי' שס"ד) מסיים, "ומיהו מסתבר דמצות פרוש בבשרו איכא מדאסרינן חלבו לגדול כשלא פירש". וכן כתוב ב**פר"ח** (סוף ס"ק ו'), וב**גרא"א** (סוף ס"ק ד', "הרשב"א ... אלא מצות פרוש").

ב. שו"ר שכך פריך **הכנה"ג** (הג' טור אות ה'), "וה"ה מבין שהראב"ד והרמב"ן והרשב"א מתירין מכל וכל וכן הב"ח השוה דע' הרשב"א להרמב"ן דשניהם מתירין לכתח' וכבר כתבתי שהרשב"א כתב בתשו' דמצות פרוש איכא בבשר אדם ואולי מ"ש הרמב"ן וה"ה והב"ח דמותרין מן התורה אבל מדרבנן מיהא אסור משום מצות פרוש".

(ב) עדיין יש איסור דרבנן [ואם פירש אסור].

1. עי' **כנה"ג** (הג' טור אות ה') - לשונו מובא לעיל.
  2. **יד אליהו** (סי' מ"ה) – "הפ"ח ... והפריז עוד על המדה לומר דאפילו מצות פרישה ליכא ומלבד זה א"ל שחר וכי קיל אמ"ה מן דמו וחלבו דילפינן בפ"י בכמה דוכתי להתירא ואעפ"כ גזרו בדפירש דמו כו' משום דמחליף כו' והכא איכא למגזר טפי אף די"ל דאינו שכיח כ"כ אמ"ה מן האדם כמו דם וחלב חדא דמחליף באמ"ה דטמאים".
  3. **פמ"ג** (מש"ז ס"ק ג') – "והרא"ש בפ' אע"פ ותוס' ורמב"ן וראב"ד בהשגות סוברים דאינו אלא מדרבנן".
  4. **ערה"ש** (סעי' ט') – "ואפילו לדעת המתירים מ"מ מצות פרישה יש בו כמו חלב אשה ... ואחד מהאחרונים חולק בזה וס"ל דאפילו מצות פרישה אין בו ואין עיקר לדבריו".
- ג) **עדיין יש בעל תשקצו** – **יבין דעת** (ס"ק ג').

ז. מראי מקומות – חינוך (סוף מצוה קנ"ד, "... זהו דעת הרמב"ם זכרונו לברכה. אבל הרמב"ן ...").

ג. פוסקים.

א. איסור עשה.

1. רמ"א (סעי' א') – "בשר אדם, אסור לאכלו מן התורה (ר"ן פ' אף על פי ורמב"ם פ"ב ד"ג וה"ה וקרובן אהרן פ' שמיני דף ס"ד ע"ד דלא כמשמע בתו' פ' אף על פי ורא"ש דבשר אדם אינו אסור מן התורה ועב"ח)".
2. דברי חמודות (חולין פרק ג' אות ש"ו) – "והמגיד כתב שדברי הרמב"ם עיקר וגם הר"ן בפ' אע"פ ... וכן סתם רמ"א ז"ל".
3. ב"ח (סוף סעי' ב', סי' ס"ב סעי' א' ד"ה כתב, הג' על הר"ן בכתובות דף כד:).
4. בית הלל (סי' ק"ג ס"ק ב').
5. פר"ת (ס"ק ג') – "אסיקנא דבשר אדם בעשה".
6. כנה"ג (הג' טור אות ה') – "ולענין הלכה מור"ם פסק כהרמב"ם וכן פסקי ב"ח ול"ה אות ש"ו וכן נראה דעת האחרונים זולת הלבוש שהביא שתי הסברות".
7. כנפי יונה (סי' ע"ט).
8. יד אליהו (סי' מ"ה) – "ולעד"נ דהדין עם הרמב"ם דס"ל דבשר אדם בעשה".
9. שלחן גבוה (ס"ק ז') – "דמי יקל ראשו נגד הרמב"ם ז"ל אבי התעוד' והר"ן והמפ' וכל האחרונים ז"ל באיסור של תורה ובשלמ' אם היה לרפוא' אפשר היה לסמוך על הפר"ח ודעמי".
10. חגורת שמואל (ס"ק י"א, סי' פ"א ס"ק כ"ה) – "וי"א שהוא אסור לאכול מן התורה. דעת הרמב"ם וכן הלכה ועיקר, והיינו בעשה ולא בלאו כן מפורש ברמב"ם שם".
11. פמ"ג (מש"ז ס"ק ג', סי' ס"ה מש"ז ס"ק ד', סי' פ"א מש"ז ס"ק ט') – "לדידן דבשר אדם אסור בעשה".
12. גינת וורדים (י"ד כלל א' סי' ה') – "איסור עשה שיש בבשר מהלכי שתיים".
13. חכ"א (כלל כ"ז סעי' י', כלל ל"ז סעי' ד') – "בשר אדם הפורש ממנו כשהוא חי אסור באכילה מן התורה באיסור עשה דכתיב זאת החיה אשר תאכלו שור שה כו' רצה לומר דוקא אלו אבל לא דבר אחר ולא הבא מכלל עשה עשה".
14. זבחי צדק (ס"ק ג') – "מ"מ יש להחמיר".
15. משמרת שלום (מש"ז ס"ק ג' בא"ד א').
16. כה"ח (ס"ק ט').

ב. איסור אבר מן החי.

1. עי' לבוש (סעי' ג', סי' פ"א סעי' ז') – "ויש אומרים דבשר אדם אסור מן התורה ... הבשר שאסור אפילו בבהמה טהורה בחייה משום אבר מן החי מנלן שהתירה התורה, לפיכך אמרו שיש לאסור גם באדם הבשר בין חי בין מת, דהא שחיטה לא הותרה בו כמו בבהמה טהורה, ואם כן בשר אדם נשאר באיסורו מן התורה לעולם כמו בשר בהמה טמאה".
2. יד אליהו (סי' מ"ה) – "נלע"ד פשוט דאסור אמ"ה מן האדם לב"נ אך להרמב"ם בעשה לבד: ולהך דס"ל דבשר אדם גוי מותר לאחר מיתה וכן עיקר כמש"ל א"כ בשר מן החי באזהרה דאך בשר בנפשו לא תאכל: אך למ"ד דאפילו בשר גוי אסור אז י"ל דבחי מותר אמ"ה לישראל וב"נ נמי מותר משום דשרי לישראל וליכא מידי אבל הסברא מכרעת איפכא דאסור לישראל ולב"נ".
- א (חולק – פמ"ג (סי' ס"ב שפ"ד ס"ק ב', "ודע דבשר אדם אסור מן התורה כמבואר לקמן סי' ע"ט א"כ מימעט מאמ"ה כל שבשרו כו' ואף למ"ד בשר אדם מותר מן התורה מימעט ממ"ש הפר"ח כל שאין דמו אסור עי' כריתות ר"פ דם שחיטה ועי' כה"ג מ"ש על זה").

ג. דאורייתא.

1. ערך השלחן (ס"ק א').
2. בן איש חי (שנה ב' פר' אמור אות ה') – "בשר האדם אסור לאכלו מן התורה. ואף על גב דיש אומרים דאיסורו מדרבנן, ואם פירש מותר, העיקר כדברי האוסרים בכל גוונא".

ד. איסור דרבנן, ואם פירש מותר.

1. בית לחם יהודה (ס"ק ו') – "דאינו אסור אלא מדרבנן ואם פירש מותר וכ"כ פר"ח".

ה. מותר לגמרי.

1. פר"ח (ס"ק ו') – "ולדידי מסתברא דאפי' מצות פרוש אין בו כדעת הרמב"ן וכן נראה בדעת הטור והמחבר שהשמיטהו משום דסתמו כפי' דשרי שאילו היה אסור היה להם להזכיר האיסור ולא להעלימו והכי נקטינן".
2. לחם הפנים (ס"ק ז') – "והראב"ד והרא"ש והרשב"א בפ' אעפ"י דבשר אדם מן החי מותר. והכי נקטינן (פר"ח)".
- א (ע' בבית לחם יהודה (לשונו מובא לעיל), דדעת הפר"ח, שיש איסור דרבנן קודם שפירש. משא"כ לפי הלחם הפנים (לשונו מובא לעיל), בדעת הפר"ח.

ו. דעת המחבר.

1. מותר לגמרי.

(א) פר"ח (ס"ק ו') – "נראה בדעת הטור והמחבר שהשמיטוהו משום דסתמו כפי דשרי שאילו היה אסור היה להם להזכיר האיסור ולא להעלימו".

1) יש לעיין טובא: חדא שעדיין נשאר הקושיה של הט"ז, שחסר מהב"י כל המחלוקת. ואפילו אם פסק לקולא, היה צריך להביא בב"י. אלא נראה שלא הולך בתוך המחלוקת. שנית, כללי המחבר לפסוק כמו הג' עמודי הלכה, והרמב"ם סובר שהוא איסור דאורייתא, ולהרא"ש יש איסור דרבנן, ול"מ דעת הרי"ף. ועוד, שאם זה שיטת הטור, ג"כ חסר שחולק על אביו הרא"ש. שו"ר מחנה ישראל (סי' פ"ד), "והרב פר"ח ... וכתב שכן נראה מדברי הטור ומרן ז"ל שהשמיטוהו יעו"ש. ולע"ד אין זה מספיק לתרץ בעדם דעכ"פ הי"ל לרבינו הטור ז"ל להשמיענו דינו של אביו הרא"ש ז"ל דכל שלא פירש אסור משום דאתי לאחלופי".

2. איסור עשה.

(א) ע"י ש"ך (סי' פ"א ס"ק ג') – "אבל מי רגלים דאדם כו'. כלומר דאע"ג דבשרו אסור (וכדלעיל סי' ע"ט בהג"ה) אפי' הכי מי רגלים דידיה מותר".

(ב) פר"ת (סוף ס"ק ג') – "אסיקנא דבשר אדם בעשה וכן משמע שהיא דעת המחבר שפסק סי' פ"א ס"א דמי רגלים שרי א"כ דוק מינה דאדם עצמו דהיינו בשרו אסור כדעת ההגה"ה כאן שהיא דעת הרמב"ם ז"ל".

ז. מראי מקומות – מחנה ישראל (סי' פ"ד, "ועדיין לא מצאתי בירור גמור כדי להכריע"), פרי הארץ (ח"א סי' כ"ה), הו"ד בפת"ת (סי' ק"ה ס"ק ג') ערה"ש (סעי' ח' - סעי' י"ב, סי' ס"ה סעי' ט"ז, סי' פ"א סעי' ל"ב), מקדש מעט (ס"ק א'), דרכ"ת (ס"ק ט"ו), ילקוט יוסף (סעי' ד').

ח. אם מותר לאכול ערלת התינוק אחר שנימול.

1. רשב"ש (סי' תקי"ח) – "יצא לנו לפי זה איסור למה שנהגו הנשים לבלוע ערלת הזכרים שחותכין בעת המילה כדי להוליד הזכרים, אבל לדעת התוספות שרי דהא לא מחלפי בבשר בהמה טמאה, ולא גרע מדם דגים שכנסו דאית ביה קשקשין דשרי משום דאית ביה היכרא והכא נמי הכי".

2. מחמיר.

(א) שלחן גבוה (ס"ק ז') – "דמי יקל ראשו נגד הרמב"ם ז"ל אבי התעוד' והר"ן והמפ' וכל האחרונים ז"ל באיסור של תורה ובשלמ' אם היה לרפוא' אפשר היה לסמוך על הפר"ח ודעמי' אבל להבל זה שאומר' הנשים דבבליעת ערלת זה שמתעבר סגולה זו לא אתמתי עדיין ואפילו אתמתי היא לא מפקדא אפ"ו כדי שנתיר אותה".

(ב) זבחי צדק (ס"ק ד') – "דאסור".

(ג) בן איש חי (שנה ב' פר' אמור אות ה') – "ומה שנהגו הנשים לבלוע ערלת הזכרים שחותכים בעת המילה, כדי שיולידו זכרים איסור חמור הוא זה, וכמו שכתב מחזיק ברכה אות ב בשם הרשב"ש ז"ל".

(ד) כה"ח (ס"ק י"ב).

(ה) ילקוט יוסף (סעי' ז', שובע שמחות ח"ב עמ' ס"ט) – "מה שנהגו נשים לבלוע את הערלה לאחר המילה, ואומרות שהוא סגולה להרות ולהביא בנים זכרים, יש לבטל המנהג, שהוא איסור גמור לבלוע את הערלה".

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ט"ו), הר"מ שוחט (ישורון גליון ל"ז עמ' תתקנ"ב, באריכות).

(א) מחזיק ברכה (ס"ק ב') – "אך לדעת תוס' שרי".

(ב) מחנה ישראל (סי' פ"ד) – "אם מותר לאכול ערלת התינוק כעת אין בידי להכריע".

ט. קשה לשיטות שחי פולט טעם, איך מותר לאכול דבר חם.

1. ע"י סי' ק"ד סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

י. מראי מקומות – ילקוט יוסף (סי' ע"ט), שד"ח (כללים מערכת ב' סי' ל"ב).

ד] בשר אדם מת.

א. ישראל.

1. אסור בהנאה – קידושין (דף נז.), רמב"ן (כתובות ריש דף ס.), רשב"א (כתובות דף ס. ד"ה ה"ג, שו"ת ח"ג סי' רנ"ז), ריטב"א (כתובות דף ס. ד"ה ולענין), חינוך (סוף מצוה קנ"ד), רוקח (סי' תס"ד), מאירי (כתובות דף ס. ד"ה בשר), שו"ע (יו"ד סי' שמ"ט סעי' א'), ש"ך (ס"ק ג'), לחם הפנים (ס"ק ז'), בית לחם יהודה (ס"ק ו'), תגורת שמואל (ס"ק י"א), מקדש מעט (ס"ק א'), כה"ח (ס"ק ט'), מעדני השולחן (ס"ק ל"ד), פוסקים.

(א) איסור דאורייתא – לחם הפנים (ס"ק ז'), שו"ת אבן שהם (סי' ל'), פת"ת (יו"ד סי' שמ"ט ס"ק א'), סי' שס"ט ס"ק ב'), שבט הלוי (ח"ז סי' קפ"ט אות א').

ב. נכרי - ראשונים.

1. מותר בהנאה.

(א) תוס' (ב"ק דף י. ד"ה שהשור) – "דשור ולא אדם איצטריך לעבד ולנכרי הקנוי לישראל שנפל לבור דההוא שרי בהנאה".
(ב) ע"י רמב"ן (כתובות ריש דף ס.) – "ומיהו בגוי איני יודע בו איסור דהא ממרים גמרינן וצ"ע, ובמס' שבת פ' המצניע [בירושלמי ה"ה] יש ראייה בהתר הנאה זו".

- (ג) רשב"א (ב"ק דף ט: ד"ה הא, דף נג: ד"ה מי, ע"י גר"א שם [סתירת הרשב"א, ע"י לקמן]) – "דאצטריך שור ולא אדם לאיפטורי נכרי הקנוי לישראל שמותר בהנאה דלא ילפינן ממרים אלא בן ברית כמותה".
- (ד) רוקח (סי' תס"ד) – "מת ישראל אסור בהנאה. בסוטה ילפינן שם שם מעגלה ערופה. אבל מת גוי מותר בהנאה".
2. אסור בהנאה.
- (א) רשב"א (ח"א סי' שס"ה [סתירת הרשב"א, ע"י לעיל]) – "ומה שכתב הרב ז"ל אבל המת למדו בו גזרה שוה מעגלה ערופה שאסור בהנאה. וכתבת יש לחלוק דשמא לא נאמרה ג"ש אלא למתי ישראל ... תשובה מן הדומה שאין זה עולה יפה. דהא ...".

ג. נכרי - פוסקים.

1. מיקל.

(א) ש"ך (נקודת הכסף סי' שמ"ט על מחבר סעי' א') – "בין גוי. כן כתב בבדק הבית [ריש הסימן] בשם תשובת רשב"א [ח"א] והיא בסימן שס"ה. ועיין בתוספות דבבא קמא דף י' ע"א סוף ד"ה שהשור כו', משמע שמת עובד כוכבים מותר בהנאה. וכן משמע ממה שכתב הרב המגיד פרק ב' מהלכות מאכלות אסורות [הלכה ג] בשם הרמב"ן [חדושי כתובות ס, א ד"ה הכי; תורת האדם ענין מי שמתו מוטל לפניו עמוד עץ] דישאל שמת בשרו אסור בהנאה, עכ"ל, משמע מת עובד כוכבים מותר בהנאה, ע"ש".

(ב) ע"י בית הלל (סי' שמ"ט ס"ק א') – "מת בין גוי בין ישראל ותכריכו אסורים בהנאה וכו'. והנה דין זה דמת עכו"ם ותכריכו אסורים בהנאה, לא ידעתי מנא ליה, הלא לא מצינו בטור ושום פוסק שהביא דין זה, רק בטור [ריש הסימן] ובגמרא [עבודה זרה כט, ב] משמע דקאי אמת ישראל ולא אמת עכו"ם, דהא כתבו סתם מת ואסור בהנאה דמשמע וקאי אישראל. ואדרבה דמצאתי בתוספות בפרק קמא דבבא קמא דף י' ע"א בד"ה שהשור חייב בו פסולי המוקדשין וכו' עד ובלאו הכי לא קשיא מידי למאי דפרישית לעיל דשור ולא אדם איצטריך לעבד ולנכרי הקנוי לישראל שנפל לבור, דההוא שרי בהנאה, עכ"ל. אם כן משמע בהדיא מדברי תוספות הנ"ל שנכרי שמת מותר בהנאה, וצ"ע, ודוק".

(ג) פר"ח (קונ"א סוף סי' ע"ט).

(ד) לחם הפנים (סי' ק"ג ס"ק י"ח).

(ה) ע"י יד אליהו (סי' מ"ה, סי' ס"ו) – "דבשר אדם גוי מותר לאחר מיתה וכן עיקר כמש"ל".

(ו) גר"א (יו"ד סי' שמ"ט ס"ק א') – "בין עובד כוכבים. כ"כ בבד"ה בשם הרשב"א וליתא ...".

(ז) באה"ט (מהרי"ט, סי' ק"ג ס"ק י"ב).

(ח) ערה"ש (יו"ד סי' שמ"ט סעי' ג') – "ודע דהרמב"ם לא חילק באיסור מת בהנאה בין מת ישראל ובין מצרי וגם הטור לא הזכיר זה כלל ורבינו הב"י כתב בסעי' א' מת בין מצרי בין ישראל ותכריכו אסורים בהנאה וכו' ע"ש וכן היא בתשו' הרשב"א [חלק א' שס"ה] ודחה מי שרצה לחלק בין ישראל למצרי ע"ש אבל התוס' בב"ק [יא סד"ה שהשור] כתבו וז"ל דאצטריך לעבד ולמצרי הקנוי לישראל שנפל לבור דההוא שרי בהנאה עכ"ל ואפשר לומר בטעמם דהא איסור הנאה דמת ילפינן ממרים ומנ"ל לרבות מצרי אך להיפך קשה דמאיזה סברא יש לחלק בין זל"ז ולכן אפשר שגם כוונת התוס' הוא רק כשהיה קנוי לו דממונו הוא ולכן א"א להפסיד ממונו אבל לא בשאר מצרי ומ"מ אין טעם נכון בזה דאם הוא אסור בהנאה מה מועיל שקנוי הוא לו ולהדיא מבואר כן בירושלמי שבת [פ"י ה"ו] דמת מצרי מותר בהנאה ע"ש וגם יש ראייה מדוד שקידש בערלות פלשתים [הגר"א] ומהרמב"ם וטור אין ראייה דאמת ישראל קאי ודברי רבינו הב"י צ"ע [ע"י מ"מ סוף הל' אבלות שהאריך בזה בספיקות לכאן ולכאן ואח"כ הכריע מהירושלמי להיתר וכן פסק הגר"א]".

2. אסור בהנאה.

(א) מחבר (סי' שמ"ט סעי' א') – "מת, בין עובד כוכבים בין ישראל, תכריכו אסורים בהנאה".

(ב) לבוש (סי' שמ"ט סעי' א') – "מת בין גוי בין ישראל הוא ותכריכו אסורין בהנאה, דילפינן [ע"ז כט ע"ב] שם שם מעגלה ערופה, מה עגלה ערופה אסור בהנאה אף המת וכל תכריכו אסורין בהנאה".

(ג) שאלת יעב"ץ (ח"א סי' מ"א).

(ד) ערך השלחן (ס"ק ב', ס"ק ג').

(ה) פמ"ג (סי' ע"ט שפ"ד ס"ק ג') – "אנו אין לנו אלא דברי המחבר לקמן שמ"ט דאין חילוק ובכל גווי אסור".

(ו) תשובה מאהבה (ח"א סוף סי' מ"ז) – "שאינן ראי' נכונה להתיר מת גוי לכן אחרי רבותינו אשר ממנם אנו חיים אנחנו הולכים והמה הרשב"א בתשובה והרמב"ן בתורה והר"ן והרא"ה והריטב"א והטור והש"ע והגה"ת רמ"א מדשתיק ש"מ אודוי' אודי לי' להמחבר דמת גוי אסור בהנאה".

(ז) מחזיק ברכה (ס"ק ד', יורי ברכה סי' שמ"ט ס"ק א').

(ח) זבחי צדק (סי' ע"ט ס"ק ז', ס"ק ח').

(ט) בן איש חי (שנה ב' פ"א אמור אות ו') – "ואף על גב דיש מקילין במת גוי, דסבירא ליה דוקא מת ישראל אסור בהנאה, העיקר כמו שכתב מרן ז"ל ביורה דעה סימן שמ"ט, דלא שנא בין גוי לישראל".

(י) דעת קדושים (ס"ק א').

(יא) משמרת שלום (שפ"ד ס"ק ג' בא"ד ג') – "שמבואר בכל אחרונים".

(יב) כה"ח (ס"ק ט"ז, ס"ק י"ז).

(יג) שבט הלוי (ח"ז סי' קפ"ט אות ו') – "ועכ"פ ספק דאורייתא הוא, או עכ"פ ודאי דרבנן".

(יד) ילקוט יוסף (עמ' ס"ה).

1) רק דרבנן – צבי לצדיק (סי' ע"ט על הש"ך ס"ק ג'), שו"ת אבן שהם (סי' ל'), הו"ד בפת"ת (יו"ד סי' שמ"ט ס"ק א'), משמרת

שלום (שפ"ד ס"ק ג' בא"ד ג').

- 2) דאורייתא – גינת וורדים (יו"ד כלל א' סי' ד', "דגם מת גוי בכלל איסור זה ... כיון דהוי מידי דאורייתא נקטינן בה לחומרא כשאר ספיקי תורה").
- 3) מראי מקומות – שאילת יעב"ץ (ח"א סי' מ"א), בית מאיר (יו"ד סי' שמ"ט על המחבר סעי' א').
3. מראי מקומות – מקדש מעט (ס"ק א'), גליון מהרש"א (ריש סי' שמ"ט).
- א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' רכ"ט ענף ו') – "יש להורות לצורך גדול כלרפואה כהמתירין בהנאה במת עכו"ם וכהש"ך בנה"כ והגר"א ... ולדינא יש להורות שמותר מת עכו"ם בהנאה כרוב הראשונים וכהש"ך והגר"א וכמפורש בירושלמי כדלעיל".
- ב) מעדני השולחן (ס"ק ל"ד) – "ובשעת הדחק יש מקום להתיר בהנאה במת גוי".

ד. עור ושער של מת.

1. מותר בהנאה – נקודת הכסף (יו"ד סי' שמ"ט על מחבר סעי' ב').
2. אסור בהנאה – רשב"א (ח"א סי' שס"ה, "דלא גרע עור המת משער. ושער המת נראה לי שהוא אסור בהנאה בשמעתא בתרא דפרק קמא דערכין (דף ז' ב'). ואע"ג שהר"מ במז"ל כתב שהוא מותר לא נתכוננו לי דבריו"), מחבר (יו"ד סי' שמ"ט סעי' ב'), לחם הפנים (סי' ק"ג ס"ק י"ח), באה"ט (מהרי"ט, סי' ק"ג ס"ק י"ב), כה"ח (ס"ק י').
3. מראי מקומות – שבט הלוי (ח"ו סי' קפ"ט אות ה'), יביע אומר (ח"ג יו"ד סי' כ"א).
- א) מעדני השולחן (ס"ק ל"ד) – "עור של אדם מת, אפשר שאסור מדרבנן, ולא אסור מן התורה".

ה. מומי"א (mummy).

1. מראי מקומות – גינת וורדים (יו"ד כלל א' סי' ד', סי' ה'), ערך השלחן (ס"ק ב'), שלחן גבוה (ס"ק ז' מחודש ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק ט'), דרכ"ת (ס"ק ט"ו ד"ה ועיין), כה"ח (ס"ק י"ג), משנה הלכות (ח"ג סי' קי"א), ילקוט יוסף (סעי' ה').
- א) רדב"ז (סי' תתקע"ט) – "דמותר להתרפאות במומיא אפילו בדרך אכילה אפילו בחולי שאין בו סכנה".
- ב) ערך לחם (יו"ד סי' שמ"ט על סעי' א') – "ומכל מקום מותר לאכול המומיא ולהסתחר בה, דעפרא בעלמא הוא. ועיין רדב"ז סימן תקמ"ח [ח"ג סימן תתקע"ט]".
- ג) פת"ת (סי' שמ"ט ס"ק ב') – "ומ"ש ומ"מ מותר לאכול המומי"א כו' עיין מענין זה במשנה למלך פ"ח מהל' מא"ס דין י"ח ופ"ג מהל' אבל דין א' ובפ' י"ד דין כ"א".
- ד) בן איש חי (שנה ב' פר' אמור אות ו') – "המומי"א, שהיא בשר האדם, מותר לרפואה אפילו לחולה שאין בו סכנה, דעפרא בעלמא היא, עיין ערך השלחן בשם הרדב"ז ז"ל".
- ה) ציץ אליעזר (ח"ד בפתיחה, ח"ו סי' ט"ז אות ה') – "מה שמאריך בדבר המומי"א שאין בה בשר כלל אלא עצמות ועור החופה אותם והם יבשים מאד ולא נשאר בהם לחלוחית של בשר כלל".

ו. אם אשת לוט אסורה בהנאה כמת.

1. מראי מקומות – כלי חמדה (פר' חיי שרה אות ג' ס"ק ב' ד"ה ויש), שבט מהודה (מילואים עמ' שט"ו), פרדס יוסף (פר' וירא אות ס"ב ד"ה ובקובץ), תועפות ראם (פר' וירא עמ' ס"ג), יקרא דאורייתא (בראשית פרק י"ט פסוק כ"ו, עמ' רס"ו), שדה צופים (נדה דף ע: ד"ה בקובץ), שיעורי ליל שיש (בראשית פרק י"ט פסוק כ"ו).
- א) מחנה חיים (מהדורה תליתאה או"ח סי' ס"ז ד"ה ויש) – "ויש לי ספק אם אדם רשאי להנות מנציב מלח אשר נעשה מאשתו של לוט עוד נסתפקי אם אפר אדם יצירה ע"י שם כחכו"ל מחברייא את נציב לעפרך מותר בהנאה אם נאמר נתהפך ונשתנה כמו מוסק דהאריך המג"א בסימן רטו ואכ"מ".
- ב) אילת השחר (בראשית פרק י"ט פסוק כ"ו) – "והנה בברכות (נ"ד ב') איתא שהרואה אשתו של לוט מברך, ומשמע שידעו היכן הנציב מלח, ויל"ע אם היא אסורה בהנאה כמת (אם ס"ל דגם מת גוי אסור בהנאה, עי' שו"ע יו"ד סימן שמ"ט סעיף א') או דכיון שנעשית מלח היא אינה מת. ולכאורה זה שייך לנידון הגמ' בנדה (ע' ב') לענין אם הנציב מלח מטמא, ויש לחלק דלטמא צריך דוקא גוף זה, דאם נעשה גשם אחר אינו טמא אלא א"כ קיבל טומאה מהדבר הראשון, אבל ליהנות אולי שייך איסור גם אם יהנה כשנהפך לגשם אחר".

ז. נפל תינוק ליורה של דבש - מעשה בתוס' יו"ט.

1. עי' סי' ק"ג סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ה. עור אדם.

א. אם מותר לאדם לאכול עורו.

1. עורותיהן כבשרן: ויש איסור דאורייתא.
- א) רמב"ם (הל' מאכלות אסורות פרק ד' הל' כ"א) – "ואלו שעורותיהן כבשרן: עור האדם ועור החזיר של ישוב ועור חטורת של גמל שלא טענו עליו משא מעולם ולא הגיע למשא שעדיין היא רכה ועור בית הבושת ועור שתחת האליה ועור השליל ועור האנקה והכה והלטאה והחומט כל אלו העורות כשהן רכות הרי הן כבשר לכל דבר בין לאיסור אכילה בין לטומאה".
- 1) ילקוט יוסף (סי' ע"ט הע' ו', עמ' ס"ד) – "הנה אם עור האדם אסור מן התורה או מדרבנן, בפרק העור והרוטב (קכב.) שנינו, אלו שעורותיהן כבשרן, עור האדם ועור חזיר וכו'. וכן הוא ברמב"ם (פרק ד' מהלכות מאכלות אסורות הלכה כא, ופרק ג' מטומאת מת הלכה יא), דעור האדם הרי הוא כבשרו, בין לענין אכילה בין לטומאה. ומשמע דאסור באכילה מן התורה, דאיירי

התם באיסורי דאורייתא. אך הרשב"א בתשובה (סימן שסה) מצדד לומר שהוא מותר, ורק בעור מת אסור דלא גרע משערו שאסור בהנאה. [ואזיל לטעמיה במה שנתבאר לעיל גבי בשר אדם] ...".

(ב) עי' חוט שני (שיעורי שלמי תודה תפילה וענינים עמ' קנ"ו אות רנ"ט) – "היה מעשה שאשה ריסקה גזר בפומפיה, ואח"כ הבחינה שחתיכת עור מאצבעה נחתכה, ומסתמא נפלה לגזר אמנם אינו ניכר כלל בגזר, ויש לדון לאסור הגזר דהא פסק הרמ"א (יו"ד סי' ע"ט סעיף א') דבשר אדם אסור לאוכלו מן התורה, ואף דכתב הש"ך (שם ס"ק ג') דהוא רק בעשה, הא כתבו התוס' בשבת (צ"א ד"ה כגון) דחצי שיעור אסור אף בעשה מן התורה, ופסק הגר"ק ד"ל ביטול ברוב, ומותר. [א.ה. פשיט"ל לרבינו דעור אדם הוא כבשר, ועי' חולין קכב'. אלו שערותיהן כבשרן]".

(ג) חיי הלוי (ח"א סי' נ"ב אות ו', ח"ה סי' ס"ה אות ד') – "דברמב"ם מפורש לאיסור ... דעור הוי כבשר".

2. רק איסור דרבנן.

(א) בן איש חי (שנה ב' פר' אמור אות ה') – "בשר האדם אסור לאכלו מן התורה. ואף על גב דיש אומרים דאיסורו מדרבנן, ואם פירש מותר, העיקר כדברי האוסרים בכל גוונא. מיהו עור האדם אינו אסור אלא מדרבנן, ועיין שפתי דעת סימן עט סעיף קטן ג'".

(1) מ"ש הבן איש חי [וכן כה"ח (ס"ק י', ס"ק י"א)] מהפמ"ג, צ"ע. שהפמ"ג דיבר רק על הנאה מעור של מת, ולא על אכילת עור של אדם כן. וכן המקור של הפמ"ג, השו"ת הרשב"א, דיבר רק לענין עור של מת. וכן עי' חיי הלוי (ח"ה סי' ס"ה אות ד'). ושו"מ מראה דבר (ח"ג סוף סי' ל"ט), "ובבן איש חי ... צע"ג".

3. מיקל.

(א) עי' מעדני השולחן (ס"ק ל"ד) – "עור של אדם חי, מותר, ומ"מ יש ליזהר שלא לקלף או לחתוך עור האדם בשיניו, פן ישאר קצת בין שיניו או בפיו, וגם יש לחוש שיחתוך גם קצת מן הבשר, וכן יש לחוש כשיתרגל בכך, יחתוך גם בשבת, ולא אדעתיה".

4. מראי מקומות – כה"ח (ס"ק י"א, לשונו מובא לקמן).

(א) מראה דבר (ח"ג סי' ל"ט) – "אם מותר לאכול מאכל שנפלו לתוכו קילופי עור ... ומי שנפלו לו קשקשים מראשו או קילופי עור יבש לתוך המאכל, אם אינו ניכר הרי הוא בטל ברוב, דכיון שהוא נטל"פ בתערובת ... אפשר דחשיב אכילה שלא כדרך הנאתו כיון שנתייבש ונתפורר ... אך בשעת הדחק מסתבר שאפשר להקל, דכיון שמכל הני טעמי דלעיל י"ל שגם לדעת הרמב"ם ליכא בזה איסור דאורייתא, א"כ יש לסמוך בשעת הדחק על הפר"ח דס"ל דבבשר אדם ליכא אף איסור דרבנן, וגם דעת הרא"ש שבבשר אדם שפירש ליכא איסורא. ואף לדעות דס"ל דאיכא איסור דרבנן בבשר אדם, י"א דבאיסור דרבנן דלית ביה עיקר מדאורייתא ליכא איסור של חצי שיעור כמובא בשדי חמד ח"ג מערכת החי"ת כלל ט"ז, ויש לדון בניד"ר אי חשיב איסור דרבנן שאין לו עיקר מדאורייתא, עיי"ש בשדי חמד [ועי' בב"י סי' צ"ט סעי' ו' מהו איסור דרבנן שאין עיקר מדאורייתא]. ועוד דגם לדעת הרמב"ם אפשר דליכא איסור כלל כיון שנפרך ונעשה כאבק וכנ"ל".

ב. צריך ליזהר שלא לקלוף או לחתוך עור האדם בשיניו.

1. בן איש חי (שנה ב' פר' אמור אות ה') – "וצריך ליזהר שלא לקלוף או לחתוך עור האדם בשיניו, פן ישאר קצת בין שיניו או בפיו, וגם יש לחוש שיחתוך קצת מן הבשר גם כן".

2. עי' כה"ח (ס"ק י"א) – "וצריך ליזהר שלא לקלף או לחתוך עור האדם בשיניו, פן ישאר קצת בין שיניו או בפיו, וגם יש לחוש שיחתוך קצת מן הבשר ג"כ. בן א"ח פ' אמור או' ה' ואין זה אלא חומרא בעלמא ... וגם מ"ש דיש לחוש שיחתוך קצת מן הבשר הוא חומרא יתירתא דכיון דיש מתירין לגמרי בבשר מן החי כמ"ש לעיל או' ט' למה נחוש לשמא יחתוך ולשמא ישאר בפיו ולמשהו ומ"מ נכון ליזהר וגם יש לחוש שיתרגל בכך ויחתוך גם בשבת ולא אדעתיה".

3. מעדני השולחן (ס"ק ל"ד) – לשונו מובא לעיל.

4. מראי מקומות – ילקוט יוסף (סעי' ו').

(א) צד להקל (שמעתי מהגר"פ שטראספאלד), שי"א חצי שיעור באיסור עשה מותר לגמרי (אנצוקלופדיה, חצי שיעור עמ' תרכ"ד), וגם שהוא אינו ראוי לאכילה (צ"ע), ויש לצרף המתירים באכילת אדם. וצ"ע.

ג. עור השפתיים.

1. הגר"ח זצ"ל (דרך שיחה ח"א סוף עמ' שמ"ה) – "יש לאדם יובש בשפתיים, וכשאוכל לפעמים ניתק מלמולי העור לפנים הפה ונאכלין עם האוכל, אם יש בזה חשש משום איסור עור האדם. תשובה: תוספתא (נגעים פ"ב, הובא ברמב"ם פ"ו מהל' טומאת צרעת ה"א) שאודם השפתיים נידון כבית הסתרים, א"כ הוי כמו שבפנים, ולא חמור מדם שלא פירש שמותר".

(א) צ"ע, שדם דרבנן, ובפנים אין מראית עין. משא"כ עור אדם, שלכאורה הוא דאורייתא.

2. הגר"ח זצ"ל (דולה ומשקה עמ' רנ"ד) – שאלה: עור שפתיים, האם צריך להזהר שלא לכולעם, כשתולש חתיכות קטנות של עור, או לא. תשובה: טוב ליזהר".

3. הגר"ח זצ"ל (ח"ב שאלת רב ח"א פרק כ"ט סעי' ה') – "כבר שאלו זה טוב ליזהר".

4. הגר"ח זצ"ל (בזאת יבא אהרן עמ' שפ"ג) – "נכחתי כשנשאל מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א [זצ"ל] (תשרי תשע"ג), על כך ששמעו בשמו שמתיר לכסוס את העור שבתוך הפה של השפתיים, האם זה נכון. וענה הרב שליט"א [זצ"ל]: 'יש מחמירים'. ושאלתי, במה זה שונה מעור שנמצא מחוץ לפה. והשיב הרב שליט"א [זצ"ל]: 'גם זה שאלה'".

ד. לאכול ציפרנים.

1. הגר"ח זצ"ל (דולה ומשקה עמ' קמ"ה, דפו"ח עמ' קס"ו) – "האם צריך זהירות לא לקצוץ ציפרניים עם השיניים, שמא יכנס מעט חתיכת ציפורן לפיו ויכשל באיסור בשר אדם, (ולרמב"ם הוא באיסור עשה, ולחלק מן הראשונים באיסור אבר מן החי, וכמו שלא מקרבים לפה מאכלות אסורות), או שהוא מותר. תשובה: לא חיישי'".

2. דולה ומשקה (עמ' קמ"ה [דפו"ח עמ' קס"ו] הע' שפ"ז) – "בשם הבן איש חי הביאו שראוי להזהר מקציצת ציפרניים בשיניים שמא יאכל חתיכה קטנה ועובר באיסור דאורייתא".
- א) לשון הבן איש חי (שנה ב' פר' אמור אות ה') – "וצריך לזהר שלא לקלוף או לחתוך עור האדם בשיניו, פן ישאר קצת בין שיניו או בפיו, וגם יש לחוש שיחתוך קצת מן הבשר גם כן".
3. מעדני השולחן (יו"ד סי' ע"ט פאר השלחן ס"ק ס"ח) – "כף החיים (ס"ק י"א) שכתב מהראוי לזהר שלא לנשוך ולהסיר הצפרניים בשיניים, כי הנוהגים כן שוכחים ומסירים גם בשבת מחמת הרגילם, ועושים איסור".
- א) לשון הכף החיים (יו"ד סי' ע"ט ס"ק י"א) – "וצריך לזהר שלא לקלוף או לחתוך עור האדם בשיניו, פן ישאר קצת בין שיניו או בפיו, וגם יש לחוש שיחתוך קצת מן הבשר ג"כ. בן א"ח פ' אמור או' ה' ואין זה אלא חומרא בעלמא ... וגם מ"ש דיש לחוש שיחתוך קצת מן הבשר הוא חומרא יתירתא דכיון דיש מתירין לגמרי בבשר מן החי כמ"ש לעיל או' ט' למה נחוש לשמא יחתוך ולשמא ישאר בפיו ולמשהו ומ"מ נכון לזהר וגם יש לחוש שיתרגל בכך ויחתוך גם בשבת ולא אדעתיה".
4. רמב"ם (מאכ"א פרק ד' הל' י"ח) – "האוכל מנבלה וטריפה, או מבהמה וחיה הטמאים מן העור ומן העצמות ומן הגידים ומן הקרנים ומן הטלפים ומן הצפרניים של עוף ממקומות שמבצבץ משם הדם כשיחתכו ומן השליא שלהן אף על פי שהוא אסור ה"ז פטור מפני שאלו אינן ראויין לאכילה ואין מצטרפין עם הבשר לכזית".
- א) עי' ס' המפתח שם שמביא האחיזה שמחלק בין (צפרנים) רכות [שהוא אסור] לקשות [שהוא מותר]. ולפ"ז, י"ל שצפרנים של אדם יהיה מותר באכילה. אמנם, לכאורה הדבר תלוי בפשט בהרמב"ם לענין הסוגיא של גלטי'ן. עי' מש"כ ריש סי' צ"ט, שיש הרבה חולקים על האחיזה (אג"מ, ר' אהרן, ועוד). שהם לא מחלקים בין רכות לקשות, וכל עצמות אסורות. ולפ"ז גם צפרנים יהיה אסור באכילה.
- ב) אמנם יש לדון מצד סוגיא אחרת. דעי' ריש סי' ק"ג, שיש איסור מדרבנן לאכול כל דבר שאינו ראוי לאכילת גר. ושם הבאינו מחלוקת בהטעם, דלפי היד יהודה הוא מצד אחשביה, ולכאורה אין כאן אחשביה, ויש להקל. ולפי הפר"ח שהוא בעצם מותר חוץ מבל תשקצו, הסברא נותנת, שכאן אין בל תשקצו. רק לפי המנחת כהן, יש לדון אם יש כאן איסור דרבנן.
- ג) ועי' עוד הסוגיא סי' פ"ז סעי' י', דבר שהוא יבש כעץ ואינו אוכל.
- ד) ואולי יש לצרף, שי"א חצי שיעור באיסור עשה מותר לגמרי (אנציקלופדיה תלמודית, חצי שיעור עמ' תרכ"ד), וגם לצרף המתירים באכילת אדם. וצ"ע.
5. תורה לשמה (סי' רי"ג) – "שאלה צפרנים שנפלו לתוך הקדרה של תבשיל בהיותה רותחת על האש ואח"ך חפשו אחריהם ומצאום וזרקום אם התבשיל נמאס בכך מאחר שהרתיחו הצפרנים בתוכו ואם יש בזה משום בל תשקצו. יורינו המורה לצדקה ושכמ"ה. תשובה איתא בגמרא דמ"ק דף י"ח א"ר שמן בר אבא הוה קאימנא קמיה דרבי יוחנן בי מדרשא בחולו של מועד ושקלנהו לטופריה בשיניה וזרקנהו ש"מ תלת ש"מ מותר ליטול צפרנים בחולו של מועד וש"מ אין בהם משום מיאוס וכו' ע"ש וא"כ השתא לפום דינא למדנו דאין בהם משום מיאוס מיהו בעל נפש לא יאכל תבשיל זה כי מאחר דרוח רעה שורה עליהן טוב לזהר".
- א) אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' י"א) – "תורה לשמה ... לא ידעתי מנין שיש רוח רעה על הצפרניים לאחר שניטלו".
- ב) מראי מקומות – משנת יוסף (ח"ג סי' מ"ה אות ז').
6. ציפורנים בשבת - ערך ערך "גוזז".

ה. שער של אדם חי.

1. מיקל – כה"ח (ס"ק י"א, "ושערו אינו אסור אלא לאחר מיתה").

ו. יוצא מן הטמא - סעיף ב'.

א. כל היוצא מאיסור עשה.

1. מיקל – מ"מ (מאכ"א פרק ב' הל' ג'), "ושנינו כל היוצא מן הטמא טמא אין אותו כלל אלא לטמאין בלאו אבל האדם אינו אלא בעשה והתורה התירה חלבו ודמו בפירוש", ש"ך (ס"ק ד'), ערך השלחן (ס"ק א'), חגורת שמואל (ס"ק ה'), באה"ט (ס"ק ה', סי' פ"א ס"ק ב'), יד מלאכי (כלל רצ"ח), חכ"א (כלל ל"ז סעי' ד'), תורה תמימה (ויקרא פרק י"א הע' י"ח).
2. מראי מקומות – אנציקלופדיה תלמודית (כרך כ"ג, ערך יוצא מן הטמא, טור ש"י).

ב. בהמה טהמה או איסור אכילה.

1. מחמיר מדין ספק.

א) יד אליהו (סי' ב') – "והדעת מוכרעת יותר דלא מקרי טמאה אלא לענין אכילה ולא לש"ד הן לקולא הן לחומרא, אך הואיל והוא ספיקא דאורייתא מי יקיל ראשו להקל בלי ראייה ברורה ע"כ נ"ל דספיקו להחמיר בכל הדברים ליתן לו חומרי בהמה טהורה וחומרי בהמה טמאה כמ"ש גבי כוי".

ב) הו"ד בפת"ת (ס"ק ב').

2. בהמה טמאה.

א) גר"ח (מאכ"א פרק ג' הל' י"א) – "ונראה לומר, דבאמת הך דינא דיוצא מן הטמא טמא מחדש לן תרתי, דטהור הנולד מן הטמאה איסורו הוא מחמת עצמו ואהני ליה הך דינא דיוצא מן הטמא טמא שיהא איהו מצד עצמו חייל ביה איסורא דאמו, ובדין אמו קאי, דהרי הוא כאמו, ועוד נכלל ביה דין איסור בפני עצמו של יוצא מן הטמא, דמשום זה לחוד שהוא יוצא מן הטמא חייל ביה איסורא, ואף דאינו קאי בדין אמו ולא חייל עליו איסור מצד עצמו, מ"מ אסור הוא מאיסורא דיוצא מן הטמא, ואיסורו אינו מחמת עצמו כי אם משום שיוצא מן הטמא זהו איסורו".

(ב) ערה"ש (סעי' י"ז) – "יראה לי דטהורה שנולדה מן הטמאה יש לה כל דין טמאה לכל דבר ואסור לכתוב על עורה ספרי תורה תפילין ומזוזות ואין שחיטה מועלת לה להוציאה מידי טמאה וכן לקולא שאין דין אבר מן החי נוהג בה כבטמאה כמ"ש בס"י פ"ב ואין חיוב כרת על החלב כבטמאה ויש מי שמסתפק בזה ולא ידעתי למה דהא בגוונא חדא נשנו שניהם במשנה טמא שילדה כמין טהור וטהור שילדה כמין טמא ולכן כמו טהור שהוליד טמא הוה טהרה גמורה כמו כן להיפך [ואולי לזה סיים התנא שהיוצא וכו' כלומר לגמרי ואפשר שזהו כוונת הש"ס בבכורות ו' א סימנא בעלמא הוא וכו' ע"ש וע"ש בתוס' ד"ה למה ודו"ק"]".

(ג) יבין דעת (ס"ק ד').

(ד) מקדש מעט (ס"ק ב').

(ה) הגרשז"א צ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' צ"ז אות כ"ז, תנינא (ב - ג) סי' ק' אות ז') – "הרי גמל שילדה פרה הדין הוא שהפרה היא לא רק כדין של יוצא מהטמא שרק אסור ולא לוקין עליו, אלא הפרה היא ממש כגמל".

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק י"ט), שבט הלוי (ח"ד סי' פ"ח), ילקוט יוסף (עמ' ע"ג).

(א) קובץ שיעורים (קובץ שמועות חולין אות כ"ז) – "והנה מדברי התוס' לקמן דף ע' ד"ה קלוט מתבאר דלר"ש דאסר קלוט מריבויא דאת הגמל משווי ליה מין טמא ממש ואינו אסור בעלמא [ונ"מ שיהא עורו פסול לכתוב עליו ס"ת משא"כ בעור טריפה שכשר לכתובת ס"ת]".

ג. אם יש מלקות או רק איסור.

1. פמ"ג (סי' פ"א מש"ז ס"ק א') – "ודע דהר"מ ז"ל פ"ג ממ"א ה"ו כתב דעל חלב וביצי עוף טמא אין לוקין עליהם כיון דמריבויא קאתי ולא כתיב בפירוש הוה כמו חצי שיעור וכמ"ש המ"מ שם דרבינו דנקיט מבשרם הוא לאו דוקא ואזיל לשיטתיה בשרשים דכל דאתי מריבויא אין בו מלקות ולפ"ז טהור הנולד מטמא דאתי מדכתיב אך את זה לא תאכלו ממעלה גרה וממפריסי פרסה דפשטיה דקרא קאי לחזיר שמפריס פרסה ולשפן שמעלה גרה א"כ נראה לכאורה לשיטת הר"מ איסור יש בו ולא מלקות ולא אישתמיט א' מהפוסקים לומר כן ומיהו חלב של פרה הנולד מגמל אסור הוא אף אם נאמר שפרה זו אין בה אלא איסור לחוד וכמו שנראה ממ"ש הר"מ פ"א ממ"א ה"ה הנולד מטמא אסור באכילה משמע איסור לחוד מ"מ חלב שלו אסור אף דכתב כל שלוקין על הטמא חלב שלו אסור לאפוקי חלב אדם דבשרו בעשה עש"ך בס"י ע"ט מ"מ התם מיעוטא כתיב משא"כ בחלב פרה הנולד מגמל ויש לומר דק"ו הוא מאדם עיין אע"פ (כתובות ס') יע"ש. ומ"מ הנכון דעל פרה מגמל לוקה עליו ועיין תוס' בכורות ו' ב' ד"ה רוטב משמע דעל ציר טמא לוקה דהמחהו לא נפיק מצירן דאיירי בהקפה אלמא דאי הקפה אית ביה מלקות ואני עתיד לבאר זה אי"ה בכלל מיוחד בס' שושנת העמקים ואין מקומו פה ולשון המחבר צירן כבשרן לכאורה יורה דאית ביה מלקות".

2. מראי מקומות – קרבן אורה (גדרים דף נב:), יבין דעת (סי' פ"א ס"ק א'), שבט הלוי (ח"ד סי' פ"ח), ילקוט יוסף (עמ' ע"ג ד"ה אלא), אנציקלופדיה תלמודית (כרך כ"ג, ערך יוצא מן הטמא אות ב', טור רע"ח).

ד. יוצא מן היוצא.

1. עדיין אסור.

(א) פמ"ג (סי' פ"א מש"ז ס"ק א') – "ומיהו חלב של פרה הנולד מגמל אסור הוא אף אם נאמר שפרה זו אין בה אלא איסור לחוד וכמו שנראה ממ"ש הר"מ פ"א ממ"א ה"ה הנולד מטמא אסור באכילה משמע איסור לחוד מ"מ חלב שלו אסור אף דכתב כל שלוקין על הטמא חלב שלו אסור לאפוקי חלב אדם דבשרו בעשה עש"ך בס"י ע"ט מ"מ התם מיעוטא כתיב משא"כ בחלב פרה הנולד מגמל ויש לומר דק"ו הוא מאדם עיין אע"פ (כתובות ס') יע"ש".

(ב) יבין דעת (סי' פ"א ס"ק א' ד"ה תו) – "מ"מ היוצא מן היוצא ג"כ אסור וראי' ברורה דהא בתמורה ...".

(ג) הגרשז"א צ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' צ"ז אות כ"ז, תנינא (ב - ג) סי' ק' אות ז') – "הרי גמל שילדה פרה הדין הוא שהפרה היא לא רק כדין של יוצא מהטמא שרק אסור ולא לוקין עליו, אלא הפרה היא ממש כגמל, ולפי זה כמו שגמל ממש אשר ע"י זריקה יהפך גם לשוסע שסע הרי פשוט שנשאר ודאי טמא ואסור, כך גם הפרה שנולדה ממנה כמותה".

2. מראי מקומות – פרדס יוסף (פר' שמיני אות ס"ה ד"ה וי"ל).

ה. בזמן המשיה, חזיר.

1. ריטב"א (קידושין דף מט: ד"ה תשעה) – "תשעה נטלו חזירים. יש שפירשו אדום כדכתיב בו (תהלים פ' י"ד) יכרסמנה חזיר מיער, ועליהם אמרו בהגדה (ויק"ר פ"ג) למה נקרא שמו חזיר שעתיד הקב"ה להחזירו לישראל לעתיד לבוא, ואין צורך לכך, כי בספר הטבעים כתב שהצרעת והנגעים בחזירים הרבה בטבע".

2. רבינו בחיי (ויקרא פרק י"א פסוק ז') – "ומדרש תנחומא: למה נמשלה מלכות זו לחזיר, שעתיד הקב"ה להחזיר עליהן מדת הדין. ויש נוסחאות שכתוב בהן: שעתיד להחזיר העטרה ליושנה, והענין כי שני המקדשים נבנו ע"י ישראל, בית ראשון בנה שלמה שהוא מזרע יהודה, בית שני בנה זרובבל שהיה ג"כ מזרע יהודה, שנאמר: (זכריה ד, ח) 'ידי זרובבל יסדו' וגו', ונעשה על ידי כורש שנתן רשות בזה, אבל הבית השלישי עתידה אומה זו לבנותו, וזהו שאמרו: עתיד להחזיר העטרה ליושנה, לפי שהוא החריבו. ויש נוסחאות שכתוב: עתיד הקב"ה להחזירו לנו, וההמון מבינים שהחזיר יהיה טהור לישראל, אבל באור הענין על הכח שלו שהוא מצר לישראל, ולעתיד ישוב עם שאר כל הכחות לעזור ולתמוך לישראל כי ירבה השלום בעולם, שנאמר: (ישעיה יא, ו) 'וגר זאב עם כבש' וגו', וכתבי: (ישעיה יא, ט) 'לא ירעו ואל ישחיתו בכל הר קדשי'".

3. רדב"י (סי' תתכ"ח) – "נשאלתי על כיוצא בזה שאמרו ז"ל למה נקרא שמו חזיר שעתיד הקב"ה להחזירו לישראל ולפי הפשט איפשר לתרץ על הדרך אשר כתבתי כי יהיו ישראל אוכלים משמנים כאלו הותר להם בשר חזיר לא שיותר להם בשר חזיר ח"ו [ועל דרך הסוד יש למעלה שר אחד ושמו חזריאל והוא קטיגור על ישראל] ועתיד הקב"ה להחזירו לישראל להיות להם סניגור ודעהו".

4. אור החיים (ויקרא פרק י"א פסוק ג', פסוק ז') – "והוא גרה לא יגר. פירוש, תנאי הוא הדבר כל זמן שהוא לא יגר, אבל לעתיד לבא יעלה גרה ויחזור להיות מותר, ולא שישאר בלא גרה ויותר, כי התורה לא תשונה".
5. תורה תמימה (ויקרא פרק י"א פסוק ז' אות כ"א) – "וע' בפירוש אור החיים ... עכ"ל. וכל הדברים האלו תמוהים ונפלאים מאוד, דמניין לקח לו מקור לחידוש נפלא זה, וגם לא מצינו בשום מקום שלעתיד לבא ישתנו טבעי בעלי חיים, ולמה זה דוקא החזיר יותר משאר מינים טמאים. ואמנם נהירנא, שכבר שמעה אזני שנמצא אגדה במדרש למה נקרא שמו חזיר מפני שעתיד לחזור להתירו הראשון, וכפי הנראה כך הבין בעל אור החיים את דברי האגדה הזאת. אבל באמת לא נמצא כלל מדרש ואגדה בלשון זה ובכונה זו רק בלשון וענין אחר, והוא במ"ר פ' שמיני סוף פרשה י"ב וברכה קהלת עה"פ מה שהיה הוא שיהיה, וז"ל ואת החזיר זו אדום, ולמה נקרא שמה חזיר שמחזרת עטרה לבעליה, הדא הוא דכתיב ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה וגו', ור"ל שע"י אומה זו יוגרם שיבת עטרה לישראל, הרי מבואר שכל עיקר אגדה זו באה בדרך משל ומליצה לכונה אחרת, ושגגה גדולה היא לתפוס המאמר לענין התרת החזיר לע"ל, כמבואר, ועיין במדרש שוח"ט סי' קמ"ו ובהערות רש"ב שם".
6. הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת חולין דף סז: ד"ה ואולם) – "ובחז"ל מובא דלעתיד לבוא יהי החזיר מותר, ופי' האור החיים (ויקרא יא, ג) דאין הכוונה שהתורה תשתנה ח"ו, אלא דלעתיד יהיה החזיר מעלה גרה. וצ"ל דהסימני טהרה אינם רק סימן אם הוא טהור או טמא, אלא שהם גורמים את הטהרה, דאל"כ לא יהני מה שיהיה מעלה גרה כיון דידיעין דהוי טריפה. ויש שהקשו דמאי מהני דיהיה לעתיד חזיר מעלה גרה, הא היוצא מן הטמא טמא. ולדעת החילוק בזה ברור, דבעלמא בכל יוצא מן הטמא, כיון דכל יצירתו הוא מדבר טמא הוא אסור, משא"כ הכא כיון שבאופן טבעי אין חזיר מעלה גרה, ולעתיד לבא ישתנה טבעו של החזיר ויעלה גרה, הרי זה דבר חדש שאינו שייך לתחילת יצירתו, ול"ש בזה יוצא מן הטמא, דלית לי' שייכות עם האם".
- א) מראי מקומות – רמ"ע מפאנו (עשרה מאמרות, מאמר העיקר דין ב' פרק י"ז), ילקוט ראובני (ויקרא פרק י"א פסוק ז'), חת"ס (תורת משה פ"א ראה פרק י"ד פסוק ח'), סדר הדורות (אות ח'), ח"ח (שולחן גבוה ויקרא פרק י"א פסוק ז'), שד"ח (פאת השדה כללים מערכת ג' סי' ז'), פרדס יוסף (פר' שמיני אות ס"ח ד"ה ובאור), תורת שלמה (ויקרא פרק י"א פסוק ז' אות ל"ד), מרגליות הרים (פר' שמיני), ומוצא שלל רב (ויקרא פרק י"א פסוק ז'), ילקוט יוסף (עמ' נ"ה), הגר"א דבורקס שליט"א (מסביב לשולחן גליון ר"ל, סוף מנהגים), R. J. D. Bleich (ח"ג עמ' ס"ז).

ו. ילדה עוף.

1. מחמיר [שאינו מתקיים] – ב"ח (ס"ק ב'), ש"ך (ס"ק ה'), כנה"ג (הג' טור ס"ק י"ד), פ"ח (ס"ק ז'), בית לחם יהודה (ס"ק ז'), כרתי (ס"ק ג'), חגורת שמואל (ס"ק ו'), חכ"א (כלל ל"ז סעי' ט'), זבחי צדק (ס"ק י'), מקדש מעט (ס"ק ג'), דרכ"ת (ס"ק כ"ד), כה"ח (ס"ק י"ט).

ז. אין מין טמא בעדר כלל.

1. מיקל – ראב"ד (מאכ"א פרק א' הל' ד', "והוא שיהיה הטמא בעדרו").
2. מחמיר – מ"מ (מאכ"א פרק א' הל' ד', "ובהשגות ... ובגמ' לא חלקו ואיכא למימר דבכל גוונא חיישינן ואע"פ שאינו מצוי שיבא ולד מעדר אחר ויכרך אחר זה ג"כ אינו מצוי שבהמה טהורה תלד בדמות טמאה וספק בשל תורה להחמיר"), יש"ש (פרק ג' סי' קי"א), ש"ך (ס"ק ו'), פ"ח (ס"ק ה'), כרתי (ס"ק ד'), ערה"ש (סעי' ט"ו), מקדש מעט (ס"ק ג'), כה"ח (ס"ק כ').

ח. כרוך אחריה.

1. רק לחומרא – לבוש (סוף סעי' ב'), ונ"ל דהוא הדין בטמאה שהניחה מעוברת ולא ראינו שילדה ואנו רואין מין טהור כרוך אחריה, חיישינן גם כן לחומרא שמה זה הוא שנולד ממנה ואסור"), ש"ך (ס"ק ז'), כנה"ג (הג' טור ס"ק ט"ו), פ"ח (ס"ק ט'), בית לחם יהודה (ס"ק ח'), כרתי (ס"ק ה'), חגורת שמואל (ס"ק ח'), חכ"א (כלל ל"ז סעי' ט'), זבחי צדק (ס"ק י"א), מקדש מעט (ס"ק ג'), דרכ"ת (ס"ק כ"ה), כה"ח (ס"ק כ"א).

ט. עופות.

1. מחמיר – דגול מרבבה (תנינא, על מחבר סעי' ב').
2. מראי מקומות – שו"ת בית שלמה (יו"ד סי' קמ"ד, נ"ח - ד').

י. דגים.

1. ע"י לקמן סימן פ"ג, לשיטות ומראי מקומות.

יא. שרצים, תולעים.

1. ע"י לקמן סימן פ"ד, לשיטות ומראי מקומות.

יב. מראי מקומות – אנציקלופדיה תלמודית (כרך כ"ג, ערך יוצא מן הטמא).

חיות

סימן פ'

א. [כללים.	ג. [ציורים.	ב. בופאלו (buffalo).
ב. מסורה.	א. ג'ירפה (giraffe).	ג. ז'בו (zebu).

א. כללים.

א. אם צריך סימנים גם להיות חיה כשרה.

1. כן.
א) בית יעקב (סימן מ"א) – "סימני מעלה גרה ומפריס פרסה אינו כלום גבי חיה עד שיהא לו סימני פיצול שני קרנים ואם לאו טמא הוא".
ב) מג"א (סי' תקפ"ו סוף ס"ק ג', לפי המחזה"ש שם, עי' פמ"ג שם).
2. לא.
א) ש"ך (ס"ק ב') – "ודאי חיה טהורה היא. כלומר כשהיא מעלה גרה ומפרסת פרסה ודאי טהורה היא אבל פשיט' דאין סימן מפוצלות מורה שהיא טהורה וכן מבואר ברמב"ם פ"א מהל' מ"א דין י"י".
ב) כרתי (ס"ק ב') – "חלבה אסור. אבל כשרה, דאיירי דמפריס פרסה, דקרנים אינם סימן טהרה, כאשר הארכתי בפלתי סימן ע"ט (ס"ק א'), ואין צריך ראייה לזה".
ג) חגורת שמואל (ס"ק ג').
ד) באה"ט (ס"ק ב') – "כתב הש"ך כלומר כשהיא מעלה גרה ומפרסת פרסה אבל פשיטא דאין סי' מפוצלות מורה שהיא טהורה".
ה) פת"ת (ס"ק א') – "ועי' בתשובת בית יעקב סי' מ"א ... ולע"ד אין דינו אמת ואדרבה מדסיים המחבר ואם חסר אחד מאלו הג' סימנים חלבה אסור. מבואר דעכ"פ טהורה היא ובשרה מותר כן לעיל סי' ע"ט ס"א סימני בהמה וחיה נתפרשו בתורה כו' משמע דמעלה גרה ומפרסת פרסה מהני גם בחיה לסי' טהרה והוא פשוט".
ו) זבחי צדק (ס"ק ג').
ז) יבין דעת (סוף ס"ק א').
ח) משמרת שלום (שפ"ד ס"ק ב').
ט) קול מבשר (ח"א סי' ט') – "לענ"ד הדבר ברור ופשוט דלית מאן דחש לה להא דבעל בית יעקב ומוכח בהדיא להיפך בדברי כל הפוסקים ... יש כמה ראיות ונלאיתי להאריך".
3. מראי מקומות – ר' הרצוג זצ"ל (פסקים וכתבים ח"ד סי' כ', קונ' פני שור).

ב. מצוה להבדיל.

1. עי' סי' פ"ה, לשיטות ומראי מקומות.

ב. מסורה.

- א. ש"ך (ס"ק א') – "ולפי שאין לנו עתה אלא מה שקבלנו במסורת וכדלקמן סימן פ"ב גבי סימני העוף קצרתני".
1. הו"ד – לחם הפנים (ס"ק א'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), חגורת שמואל (ס"ק ב'), "אבל לדידן אין נפ"מ בזה לפי שאין לנו עתה אלא מה שקבלנו במסורת וכדלקמן סי' פ"ב גבי סימני עוף טהור, ולכן קצרתני", זבחי צדק (ס"ק ב').
- ב. רק בעופות צריכים מסורה [ומפרש כוונת הש"ך לענין אכילת חלב, שצריך מסורה לחלק בין בהמה לחיה].
1. פמ"ג (שפ"ד ס"ק א', מש"ז ס"ק ב') – "דאיהו נמי ה"ק כיון שרבו הפירושים אין לאכול החלב אלא במסורת דאין אנו בקיאים במובלע חרקייהו ושאר הסימנים".
2. מים חיים (רפפורט, סי' כ"ב ד"ה וגם) – "שהש"ך כתב ג"כ שאין לנו אלא מה שקבלנו במסורת ... פשיטא שמהש"ך משמע שקאי ג"כ על מפוצלות ... והטעם יראה לי שחוששין לדעת ר"ת שצ"ל מבוצלות דוקא וכהפוסקים הנ"ל ודלא כהרשב"א ובמבוצלות צריך הבחנה גדולה בזה לכך אין לנו אלא מה שקבלנו במסורת".
3. מהרש"ם (ח"ד סי' צ"ד) – "כ"ה הנו"ב ... דגבי דגים לא תלוי במסורת וכ"נ להדיא בטוש"ע שלא הזכירו מסורת רק בעופות ע"ש ... וכן מצאתי בשו"ת ז"י מהר"י בן הרא"ש סי' ל"ב ... כיון דתורה נתנה בדג סימן א"צ מסורת ודוקא עוף נאכל במסורת יעו"ש".
4. בית יצחק (עמודי זהב אות ג', דפוס תר"ג) – "והאידינא אינו נאכל החלב אלא במסורת. דאין אנו בקיאים במובלע חרקייהו ושאר סימנים. משא"כ לאכילת בשר אין בקיאות להכיר מפרסת פרסה ומעלה גרה, ש"ך".
5. יבין דעת (סוף ס"ק א') – "ומ"ש הש"ך ... היינו להתיר חלבה אבל לא בשרה ואין זה צריך לפנים".
6. דרכ"ת (ס"ק ג') – "אין לאכול החלב אלא במסורת שזה חיה הוא".
7. משמרת שלום (שפ"ד ס"ק א') – "דאה"נ דכוונת הש"ך הוא באמת לענין החלב. וה"ק דאין לאכול שום חלב חיה. אלא במה שיש בידינו במסורת שהוא חיה".
8. כף החיים (ס"ק ה') – "והא דצריך קבלה ומסורת ה"ד לענין חלב אבל לענין בשר א"צ בקיאות דהא ניכר במעלה גרה ומפריס פרסה".

9. עי' אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות י"ג [לשונו מובא לקמן], הע' כ"ב) – "מבואר כאן דעת רבינו שלא סבר להחומרא של החכמ"א שגם חיות ובהמות צריך מסורה כדי לאוכלם, ולמד דברי הש"ך ביו"ד ס' פב על דרך אחרת".
10. שמע שלמה (ח"ה יו"ד סי' י').
11. הגר"י בעלסקי זצ"ל (תשובות של ה'OU, B-38) - the universal opinion is to be lenient.

ג. לאכול חיה (ובהמה) גם כן צריך מסורה.

1. חזו"א (באגרת ח"א סי' צ"ט, ח"ב סי' פ"ג, ח"ג סי' קי"ג, יו"ד סי' י"א אות ד' וה', שו"ת לר' הרצוג זצ"ל ח"ד יו"ד סי' כ"א, סי' כ"ב, פאר הדור ח"ד עמ' רכ"ו) – "ואין כונת החכ"א שלא לקבל לחיות אבל לבהמות מותר דהרי הש"ך כתב דלפיכך קיצר, ואם יש חילוק בין חיות לבהמות אכתי אנו צריכין לסימני חיה, אלא ודאי כונתו בכל אופן אין אנו מקבלים מין חדש, ואף לדברי הפמ"ג לדין אסור משום מנהג שקבע בחכ"א וספרו התפשט בדורו בכל ארץ ליטא, אבל העיקר שדברי הש"ך הן כפי החכ"א, ואין לפרוץ גדר במנהגן של ישראל, ואין לנו שום הכרח לזה, ודי לנו בבקר וצאן שבמסורת".
2. משנה הלכות (מצות המלך סוף אות קנ"ג) – "מיהו אין לנו עתה אלא מה שקבלנו במסורת מאבותינו (שך)".
3. עי' ס' הכשרות (פרק ט' סעי' י"א).
4. ילקוט יוסף (עמ' ע"ו, עמ' ע"ז) – "אנו אין לנו עתה אלא מה שקיבלנו במסורת כמו לגבי סימני עופות".

ד. חכמת אדם (כלל ל"ו סעי' א') – "סימני בהמה וחיה נתפרשו בתורה והם ב' סימנים מעלת גרה ופרסותיה סדוקות. ויש חילוק בין חיה לבהמה, דדם חיה טעון כיסוי וחלבה מותר ... ואם אינו מכיר נתנו חכמים סימנים להכיר בין חיה לבהמה ובין חיה טהורה לטמאה ולפי שאין אנו אוכלין אלא מה שקבלנו במסורת מאבותינו כדלקמן סימן ו' ואם כן אסור לנו לאכול מן החיות רק הצבי שניכר לנו ולכן לא העתקתי הסימנים והרוצה לידע ימצא בשולחן ערוך סימן ע"ט וסימן פ".

ערה"ש (סי' פ' סעי' י') – "אך זהו הכל לדינא ולמעשה אין אנו סומכין על סימנים שאין אנו בקיאים בהן ואין חיה נאכל אלא במסורת כמו שיתבאר בס"פ ב' בעופות ע"ש [ש"ך סק"א]".

1. כשי' הפמ"ג – כפ החיים (ס"ק ה', "וכ"כ המש"ז ... חכ"א ... ערה"ש ... והוא דצריך קבלה ומסורת ה"ד לענין חלב אבל לענין בשר א"צ בקיאות דהא ניכר במעלה גרה ומפריס פרסה"), הגר"י בעלסקי זצ"ל (תשובות של ה'OU B-55, קובץ מסורה ח"כ עמ' ס"ו, "החכמת אדם ... ברור כחמה שלא הזכיר ענין המסורת אלא במה שנוגע לחילוקים שבין חיה לבהמה, ולכן לא העתיק אותם סימנים שעל פיהם נתיר חלב המין ההוא או נחייבנו בכיסוי הדם בכרכה, ועל זה כתב שאסור לנו לאכול מן החיות רק הצבי, רצונו לומר - בתורת חיה אין לנו אלא הצבי וחוז' מזה נחמיר על כולם כדן ספק בהמה").
2. כשי' החזו"א – שמע שלמה (ח"ה יו"ד סי' י'), ילקוט יוסף (עמ' ע"ו).

ה. מראי מקומות – כרם חמד (עה"ת עמ' רס"ט), פרדס יוסף (פר' ראה אות קכ"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק א' הע' ד'), הכשרות והלכה (עמ' י"ח), שבט הלוי (ח"י סי' קי"ד אות א', לשונו מובא לקמן).

1. הגר"ח זצ"ל (שלה תשלח אות קס"ט) – "למה יש אומרים בחיה שאין לה מסורת שהיא אסורה באכילה, הלא בעוף צריך מסורת מפני שלא בקיאים איזה מהם דורסים וחגבים מפני שלא בקיאים בשמות חגב, משא"כ בחיה אין מה להסתפק בה. תשובה: אין בקיאים במעלה גרה ומפריס פרסה".

ו. בכורות (דף ז.) – "והאמר ר' יהושע בן לוי: לעולם אין מתעברת לא טמאה מן הטהור, ולא טהורה מן הטמא".

1. הו"ד להלכה – רמב"ם (מאכ"א פרק א' הל' י"ג, "ואין מין טמא מתעבר מין טהור כלל"), רמב"ן (הל' בכורות דף ד., "וקי"ל כריב"ל"), פר"ח (סי' ע"ט סוף ס"ק ט'), לחם הפנים (סי' ע"ט ס"ק ט'), ערה"ש (סי' ע"ז סעי' י"ג, "ואין לשאול איך מתירין בטהורה שילדה טמאה ויש בה כל סימני טמאה נחוש שמא עיברתו אמו מן הטמא ודומה לאביו ולמאן דחייש לזרע האב הרי הוא טמא אמנם כבר אמרו חז"ל דטמא וטהור אין מתעברין זה מזה וכ"כ הרמב"ם בפ"א [הל' י"ג] ממאכלות אסורות ע"ש"), אבני נזר (יו"ד סי' ע"ה אות ד', "מ"מ בטהור עם טמא קי"ל כריב"ל. וכ"כ הרמב"ם (פי"א מה' מא"ס הל' י"ג) וז"ל ואין מין טמא מתעבר מין טהור כלל"), נחל אשכול (הל' סימני בהמה חו"ע סי' כ"ב אות י', "דקיי"לן כריב"ל"), משיב דבר (ח"ב סי' כ"ב ד"ה איברא הא), דרכ"ת (ס"ק כ"ז, "אמת").

א) יש חולקים – ליקוטי הערות לחת"ס (יו"ד סי' ע"ד אות ב'), שו"ת מהר"י אסאד (יו"ד סי' צ"ב ד"ה ולענ"ד את"ל).

2. בעופות.

א) מיקל [וכן ראייה למסורה] – אורי וישעי (סי' י"א ד"ה עוד, סי' י"ב ד"ה ומה שהביא, "במה דקאמר לעולם אין טהור וכו' דלאו דוקא בהמה וחיה אלא דגם עוף בכלל שאינו מתעבר מן הטמא"), אבני נזר (יו"ד סי' ע"ה, "ומוכח מלשון ריב"ל שגם בעוף אין מתעברים זה מזה"), ערוגות הבושם (קו"ב התשובות סי' ט"ז ד"ה עוד, קע"א-ד").

ב) מחמיר – שו"ת בית שלמה (יו"ד סי' קמ"ד, נ"ח - ב'), "העיקר נראה בזה כמ"ס הח"ס דלא אריב"ל רק בבהמה אבל עוף טהור שפיר מתעבר מעוף טמא ולכאורה יש ראייה ברורה ...", נחל אשכול (הל' סימני בהמה חו"ע סי' כ"ב אות י', "בבהמות וחיות קמירי ולא בעופות").

ג) מראי מקומות – חת"ס (יו"ד סי' ע"ד ד"ה בפ"ק, "אולי יש לפקפק דלמא לא אמר ריב"ל אלא בבהמה אבל בעוף שפיר מתעבר טהורה מטמא"), הו"ד בפת"ת (סי' פ"ב ס"ק א'), דרכי תשובה (סי' פ"ב ס"ק ל"ב), מהר"ם שיק (יו"ד סי' צ"ח ד"ה אמנם), שו"ת בית שלמה (יו"ד סי' קמ"ד), משיב דבר (ח"ב סי' כ"ב ד"ה איברא הא, "ולפי הפשט אין נ"מ בין בהמה וחיה לעוף בזה, אלא שבע"כ צריכים אנו להטיל ספק גם בזה, שהרי אנו מחזיקים בר אווז הבר לטמא והוא פו"ר מאווז שלנו, מ"מ אם יש לעמוד ע"ז שהמה ידווגו זע"ז אפילו בשעה שיש זכרים ונקבות משני מיני אווזות אלו יחד, יש להוכיח שהם מין אחד, וכדאיתא בב"מ (דף

צא) דמין למינו ושאינו מינו, כיון דאיכא מיניה בתר מיניה גריר", מהר"י אסאד (י"ד סי' צ"ב), דעת תורה (י"ד סי' פ"ב סעי' ג'), חסד לאברהם (תנינא י"ד סי' כ"ג, סי' כ"ד), ח' חביבה (עמ' ט"ז), בית יצחק (י"ד ח"א סי' ק"ו), מנחת יצחק (ח"ב סי' פ"ב, ח"ה סי' ל"א אות ג').

3. בדגים.

א) מראי מקומות – אפיקי מגנים (סימן א' פרק ב' הע' ט"ז).

4. תשובות והנהגות (ח"ד סי' קפ"ד ד"ה ולע"ד) – "ואף שחז"ל אמרו שאין טהור מטמא מתעברים, היינו שאין מזדווגים זה לזה, אבל ע"י הנדסה גנטית לא שמענו, ויתכן מאד שעלולים ליקח גנים מחזיר שתכונתו שהוא אוגר שומן הרבה בגופו כדי להשמין בשר כשר, ולעולם לא נכיר הדבר, וחובתינו לעמוד על המשמר".

5. בהמות לפי החזו"א.

א) מיקל – ר' זיבוטופסקי (Tradition קונ' ל"ה מספר ב' עמ' ק"ז - ק"ח).

ב) מחמיר – R. J. D. Bleich (ח"ה עמ' רנ"ו הע' ט"ז, Tradition קונ' ל"ה מספר ב' עמ' ק"ט - ק"ב).

ג] ציורים.

א. ג'ירפה (giraffe).

1. אם ידוע מקום השחיטה.

א) מחמיר – אנציקלופדיה לבית ישראל (ח"ו עמ' קנ"ט), אנציקלופדיה עולם אולמי (עמ' ס"ג).

ב) מיקל – עי' ילקוט כל חי (עמ' תר"מ), ילקוט יוסף (ח"י במילואים), שיחת חולין (עמ' תי"ח), הגר"י רייזמן שליט"א (מלכים א' קלטת ה'), תחומין (ח"כ עמ' צ').

2. חסרון של מסורה – אנציקלופדיה כשרות המזון (בחלק מזון מן החי עמ' ר"ד, "ג'יראף חיה לא כשרה. וי"א שזהו הזמר (שהוא חיה כשרה ולא נאכל מחוסר מסורת)", עי' שיחת חולין (עמ' תי"ח).

3. זמר (פר' ראה פרק י"ד פסוק ה').

א) ג'ירפה – רס"ג (על התורה), ר' יונה (בספרו ס' השרשים ערך זמר, "וזמר בלשון ערב וראפה"), רד"ק (ס' השרשים סוף ערך זמר, "שם חיה כתב רבי יונה נקראת בלשון ערבי זוראפ"ה"), יבין שמועה (הל' טריפות ה:), כפתור ופרח (פרק נ"ח, עמ' שי"ז או קכ"ד), סידור רבינו שלמה ברבי נתן (פרק כ"ד עמ' קס"ג ד"ה והחלק, ובעמ' ק"ע ד"ה והשער השלישי), פרדס יוסף (פר' ראה אות ק"ל).

1) יש מסורה – ילקוט יוסף (ח"י במילואים), קונ' תורה ומדה (11/2003 ציון י"ח).

2) R. J. D. Bleich (ח"ה עמ' רנ"ח הע' י"ט) – "that argument cannot be accepted for two reasons...".

ב) לא ידענו – עי' חזקוני (דברים פרק י"ד פסוק ה'), אבן עזרא (דברים פרק י"ד פסוק ה'), "איל וצבי - ידועים, והחמשה האחרים צריכים לקבלה", רש"י (חולין דף פ. ד"ה מתקיף, "ולא ידעין מאי ניהו או תאו או זמר הנך דלא בקיאינן בהו ודלמא הני נינהו").

ג) מראי מקומות – המאור (למס' חולין ח"ב עמ' 47, וסוף עמ' 5), שיחת חולין (עמ' תי"ז - תי"ח), הגר"י רייזמן שליט"א (מלכים א' קלטת ה'), The Living Torah (דברים פרק י"ד פסוק ה').

4. למה אין אוכלים אותו.

א) אינו טעים לחיך – תולדות הארץ (ח"א מערכת היונקים עמ' צ"ג).

ב) מאוד יקר – כדאי בכמה קונ'.

5. מראי מקומות – ושב ורפא (ח"ג סי' קי"א), תחומין (ח"כ עמ' פ"ט, חלק כ"ד), אנציקלופדיה לכשרות המזון (בחלק מזון מן החי עמ' ר"ד), Tradition (35:1).

ב. בופאלו (buffalo).

1. מיקל.

א) אג"מ (מסורת משה ח"א י"ד אות י"ג) – "אמרתי לרבינו שהרבה שואלים על כשרות בהמת תאו - הנקראת ביפאלו. שהוא כלאיים בין פרה לבפאלו, ורבינו אמר שעצם מה שמולידים, זה הוכחה שהבפאלו כשר, דיש כלל בגמרא (בכורות דף ז) שטמאה לא יכול להוליד מטהורה, וכמה אנשים כבר שאלו, דכבר התחילו למכור בשר זה בקאליפורניה ובכמה מקומות. ואמר רבינו כל זה נכון, אבל אינו רואה מהו השאלה ששייך להשיב עליו בדרך לומדות, דהלא יכולים לילך ולראות אם יש להבפאלו הסימני כשרות. דהוצרכו לשאר סימנים, כמו איך מונח הבשר (ועוד סימנים צדדים שהוזכרו בגמ') רק בתחש במדבר היו סימני כשרות. אבל מתו כולם וכו'. יש להם להסתכל על זה, לא לטרוח בלומדות. והוסיף רבינו שהנה יש שמפרשים שהבפאלו הוא כוי".

ב) הגר"י בעלסקי זצ"ל (תשובות של הOU, B-38).

2. שור הבור – רמ"א (י"ד סי' כ"ח סעי' ד', "בבו"פלו שהוא שור הבור"), מלאכת שלמה (כלאים פרק ח' משנה ו'), כפתור ופרח (פרק נ"ח, עמ' שט"ז), ר' יונה (בספרו ס' השרשים), הגר"י רייזמן שליט"א (מלכים א' קלטת ה').

3. מראי מקומות – אברבנאל (מלכים א' פרק ה' פסוק י"ג), ר' הרצוג זצ"ל (פסקים וכתבים ח"ד עמ' ס"ד), נחלת שמעון (מלכים א' סי' ל"ג אות ג'), הגר"י רייזמן שליט"א (מלכים א' קלטת ה').

4. שבט הלוי (ח"י סי' קי"ד אות א') – "בענין היתר השתמשות בהמה טהורה, והיא ככל הנראה ממשפחת הבופל נקרא בלשון שלכם (בייסאן) ושכיח טובא במדינתם אמריקה וגם יש בית מטבחים שכבר משתמש בו למעשה ככשרות הבופל המפורסם ביו"ד סי' כ"ח ועוד, אלא דאנו מחמירים בו חומרת ח' ובהמה, אלא דבסוג זה ישנם קצת שינויים במבנה גופו מבופל הרגיל, אבל סימניו סימני טהרה ברורים. וספק שלכם בהכרעת לשון הש"ך י"ד סי' פ', לענין סימני קרנים להחשב ח' טהורה, דקבע הש"ך שאין לו להאריך

בזה דאין לנו עתה אלא מה שקבלנו במסורת וכדלקמן סי' פ"ב גבי סימני עוף, ע"כ, ובצדק תמה הפמ"ג דהאי דסי' פ"ב גבי עופות אם אין מסורה יש חשש דילמא טמא, (אפילו יש לו כל ג' סימני הגוף, אולי ביום מן הימים ידרוס וכשיטת רש"י (חולין ס"ב ע"א), ודלא כשיטת רבינו משה בר יוסף והרמב"ן ודעמי' דג' סימני הגוף קובעים שבודאי לא ידרוס, דחוששים לשיטת רש"י בזה), משא"כ הכא דסימן מעלה גרה ופרסות סדוקות לפנינו בלי פקפוק, לכן דעת הפמ"ג דכוונת הש"ך רק על מסורת ההבדלים בקרנים בין חי' טהורה לבהמה טהורה, אבל מכ"מ נאכל אפילו לכתחלה עכ"פ עם איסור חלב שלו. אלא דגאון ישראל חזון איש זי"ע בס' יו"ד סי' י"א ה-ו-ז-ז נקט דברי הש"ך כפשוטן דגם גוף כשרות החי' תולה במסורה כעין סי' פ"ב גבי עופות, אף שמרחק עצום ביניהם כיון שבקיאים בב' סימני טהרה של בהמה וחי' טהורה, ומסתמך על דברי חכמת אדם שקבע כאלו יש מסורת שאין לאכל גם בהמה וחי' טהורה אלא במסורת. והנה יסוד הוכוח כאן אם יש חיוב מסורה גם על בהמה וחי' טהורה, חוץ מבקר כבש ועז, ואיל צבי ויחמור הרגילים, דלדעת הפמ"ג פשוט דאינם צריכים, ולדעת החזון איש וחכ"א לפי הבנתו צריכים, והחזון איש קבע דיש הנהגה כזאת בארץ ליטא מזמן הגדולים בדור החלקת מחוקק ועמו גאוני ראשי ישראל. ותפיסה זאת של המחלוקת הזאת גורם חומרא וקולא, מצד אחד הוא גורם חומרא, דאולי ראו להחמיר בכזאת שלא לחדש מינים בלי מסורת אף שאינו דומה כלל לעופות, אבל לאידך גיסא הוא גורם קולא, דגם לדעת החזון איש חי' זה רק בארץ ליטא, ואף שבדברי הש"ך מקובלים לדורות עולם בכל העולם מכ"מ עדות הפמ"ג ואלו הגאונים שנהרו אחריו, כמאה עדים שאין מסורה כזאת עכ"פ במדינתנו, ואוכלים מה שברור טהור, ושתיקת הרמ"א בס' פ' על דברי השו"ע ס"א כסי' מובהק דלא חי' מסורה עכ"פ במדינתו. והבנת הפמ"ג בדברי הש"ך דגם בליטא לא חי' מסורה, א"כ ברור דבכל המדינות לא חי' תקנה כזאת כמש"כ כמה גאונים שכתבתם, וגם בארץ ליטא אין לנו ראייה משום מקום רק מהעתקת החכ"א דברי הש"ך כפשיטות לשונו, ובכזה פשוט דהודאי של שאר מדינות להקל מכריע נגד ספק של ארץ ליטא, דחזרינן לגוף דין תורה שאין מקום כלל להחמיר בבהמות וחיות טהורות שסימניהם בדוקים וברורים גם בזמן הזה, וכיון שכן, דבריתם עכ"פ **ברורים לארץ אמריקה**, שיש בנוסף להנ"ל עוד סמיכת דעת שא"צ כלל מסורה כיון שקרוב שבהמה הנ"ל בכלל הבופל המותר מדורות עולם, ומה שנוגע לא"י אתרא דמרח' החזון איש זי"ע אין עסקינו עכשיו בזה".

5. [וואלדמענש – תפארת ישראל (כלאים פ"ח משנה ה' אות ל"ב), ס' הברית (ח"א מאמר י"א פ"ה ד"ה ויש)].

ג. ז'בו (zebu).

1. מיקל.

(א) ר' הרצוג זצ"ל (פסקים וכתבים ח"ד סי' כ') – "אין להם מקום וחלילה לומר כן".

(ב) שבט הלוי (שמע שלמה ח"ה יו"ד סי' י' ריש ס"ק ה', עי' סי' ט' אות ג').

(ג) יביע אומר (שמע שלמה ח"ה יו"ד סוף סי' י').

(ד) שמע שלמה (ח"ה יו"ד סי' י').

(ה) הגר"י בעלסקי זצ"ל (שמעתי בקלטת, ישורון חל"א עמ' שמ"ט ע"ש).

(ו) אנציקלופדיה כשרות המזון (בחלק מזון מן החי עמ' ר"ט) – "זבו מן בקר מבוית השייך לסוג פר בעל גבנון בגבו ... בהמה טהורה".

(ז) ר"ג מור (אור תורה גליון תמ"א סי' ק"ה, תמוז תשס"ד) – "לסיכום: בשר הבקר הנקרא 'סבו' מותר באכילה מעיקר הדין".

2. מחמיר.

(א) חזו"א (אגרת ח"א סי' צ"ט, ח"ב סי' פ"ג, ח"ג סי' קי"ג, יו"ד סי' י"א אות ד', אות ה').

3. מראי מקומות – ארחות רבנו (ח"ה עמ' קכ"א - עמ' קכ"ז), ילקוט יוסף (עמ' ע"ו), קובץ אוצרות התורה (גליון י"ח), דעת כשרות (מדריך הכשרות 'מחפוד' גליון י' פסח תשס"ז עמ' ע"ב - עמ' ק"ד), קונ' כשרות הבייסאן (שטיין), R. J. D. Bleich (ח"ה עמ' רנ"ט), מנחת אשר (פר' שמיני סי' י"ג), רץ כצבי (אקטואליה בהלכה ח"ב סי' ט' פרק ג').

(א) קול מבשר (ח"א סי' ט') – "ע"ד השאלה של ועד הרבנים החרדים דפאריז, אודות הבהמות דמאדאגאסקר שהם קצת משונים מבהמות שלנו ...".

(ב) הגריש"א זצ"ל, חוט שני (מדריך הכשרות 'מחפוד' גליון י' פסח תשס"ז עמ' צ"ז) – "בעניין הפרסומים אודות הבשר הנשעה בדרום אמריקה, לאחר שביררנו את המציאות עד מקום שידינו מגעת, הרינו להודיע את דעתם של מרח' הנרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] והגאון הגדול הגאב"ד דרמת אהרן רבי ניסים קרליץ שליט"א [זצ"ל]. בשעת הכריע מרח' ההזו"א לגבי בהמות מין 'זבו' שע"פ המבואר בש"ך יו"ד סי' פ' סק"א המנהג שלא לאכול מינים כנון אלו שאין לנו עליהם מסורת כפירוש החכמת אדם) ולכן התנגד בתקיפות להבאת בהמות אלה לארץ ישראל. ועתה נתברר שחלק מהבשר המיובא מדרום אמריקה, הינו מבהמות מין זה או בהמות שהוכלאו עם זן זה (אע"פ שאין רואים עליהם שום שינוי), שאינן כפי המסורת. ולכן בודאי על העוסקים בדבר לברר היטב ולשחוט רק בהמות שאין בהן חשש כלל. ולנבי אלו שכבר נשחטו נתברר ע"י מומחים, שבארגנטינה ואורגוואי רוב הבהמות אין עליהן שינוי, ורובם של אלו אין עליהם חשש הכלאות, ולכן הבשר שנשעה שם מותר באכילה לכתחילה. וע"ז בעה"ח יצחק מרדכי הכהן רובין, דוד אריה מורגנשטרן, משה מרדכי קארפ".

(ג) הגריש"א זצ"ל (מדריך הכשרות 'מחפוד' גליון י' פסח תשס"ז עמ' צ"ח, ישורון חל"א סוף עמ' שמ"ט ע"ש) – "א. ענין המסורת בבקר הנשחט הוא ענין של מנהג שהוקבע ע"פ הש"ך והחכמ"א ולא שאלה של חשש איסור, הואיל וסימני טהרה לפנינו, ויסוד המנהג כפי שביאר מרח' החזו"א שהוא 'משום נדר למאכלות אסורות אשר פרצה טהרה בישראל ואין לפרוץ גדר בזה', לפיכך במקום שרוב הבהמות אין בהם חשש הכלאות אזי גם על דעת המנהג והמסורת הבשר הנשחט שם כשר לכתחילה. ב. הדבר פשוט שאין בבשר זה משום חשש בהמה שהורה בה חכם. ג. לאחינו הספרדים מכל החוגים אינו נוגע שאלה זו משום שלא קיבלו עליהם מנהג זה. ד. עניין היתר בשר הנשחט דווקא אינו גדר של דיעבד, אולם משום דמוטל עלינו לדאוג מעתה לקיום המסורת והמנהג ולדאוג שבסדרי השחיטה לא יוכנסו בהמות כאלו שיש בהם שאלה כזו, אבל לגבי הבשר שלפנינו היתר הוא לכתחילה. משה מרדכי קארפ".

ד) תשובות והנהגות (ח"ה ס' ז') – "ובגוף הדבר בנידון של שור ז'בו דעתי היא שזה לא נקרא משונה לענין שיהא כמין אחר, שכל השינוי הוא בגיבנת גבוהה וזה לא נקרא שינוי לאוסרו להצריך מסורת. ובשאלה שנשאל החזו"א מז'בו ממדגסקר, שם היה שונה לגמרי מהמקובל, שמלבד חטוורת גבוהה שנראה מיד לעין, גם לא היו לה שיניים וניבים למעלה, (והיה מי שחשש אפי' שזה חיה וצריך כיסוי וחלבו מותר). ומה עוד שחכמי הטבע מאשרים לגבי הז'בו הנידון בזמננו שאין החטוורת בזה דומה כלל לגב גמל, שכאן הוא רק גידול השרירים יותר והוא כבשר, משא"כ בגמל הוא כמו חלב ושונה לגמרי, ובגידול שרירים לבד לא נקרא שינוי, וכיון שעיקרו הוא רק בגדר חומרא ופרישות שקבלנו מגאוני אשכנז (ולא חשש שאסור מן הדין ח"ו) אין להחמיר יותר ממה שקבלנו מהם, ולא שמענו מעולם לאסור בשינוי דחטוורת, שכולי האי מעולם לא החמרנו, (ואם נחליט שיש בזה שינוי וחשש, א"כ הלוא בכבשים המצויים בחו"ל היום רובם בלא אליה ונימא דזה מין אחר ואסור לאוכלו), וביותר שהרי עד שעוררו השאלה על כשרות שור הז'בו, כבר אכלו ממנו רבבות חרדים בא"י ובאמריקה, וכבר כתב הנצי"ב אודות תרנגול הודו שהוא משונה מאוד, שמאחר שנתפשט שרבבות התחילו לאוכלו הרי"ז כמסורת ומותר, וכ"ש כאן שעיקר הדין שבהמה צריך מסורת חידוש הוא ואי"ז שינוי גמור, שכיון שנתפשט בישראל זהו מסורת. אבל אף שהדין כן כמ"ש, למעשה אנו חוששים ומחמירים בשור ז'בו שלא לשחוט אותו, ואולי האשכנזים החמירו ע"ע בכל שינוי אפי' בזה, אבל מדינא במקום שנהגו להתיר א"צ לשנות".

ד. מראי מקומות – צהר (חי"א עמ' רמ"ג), תחומין (חכ"ה עמ' ש"ד).

טמטום הלב
סימך פ"א סעיף ז'

עי' ערך סכנה [סי' קט"ז], לשיטות ומראי מקומות.

עופות סימן פ"ב

- א. סימנים - סעיף ג'.
ב. פאזאנע (pheasant).
ג. טורקי (turkey).
ב. טווס (peacock).

א. סימנים - סעיף ג'.

א. משנה (חולין דף נט.) – "סימני בהמה וחיה נאמרו מן התורה, וסימני העוף לא נאמרו, אבל אמרו חכמים: כל עוף הדורס טמא, כל שיש לו אצבע יתירה, וזפק, וקורקבנו נקלף טהור".

1. צפו"ר = אצבע יתירה, זפק, קורקבן נקלף, אינו דורס – רשב"ץ (מגן אבות ח"ג פרק ד' ד"ה ואחר שדברנו), אריז"ל (שער הפוסקים פ' ראה), זבחי צדק (ס"ק ד').

ב. אם אפשר לאכול עופות ע"י סימנים, או צריך מסורה.

1. גמרא (חולין דף סב:) – "דרש מרימר: תרנגולתא דאגמא אסירא, חזויה דדרסה ואכלה, והיינו גירותא".

ג. מותר לאכול עופות ע"י סימנים.

1. ראשונים – ר"ח, רמב"ם (מאכ"א פרק א' הל' כ'), מגיד משנה (מאכ"א פרק א' הל' כ'), "ודע שנראה מן המשנה והגמרא שכל עוף שיש לו ג' סימני טהרה אע"פ שאין ידוע אם דורס אם לאו טהור שאין להסתפק שמא דורס הוא דודאי לא דריס וזה דעת רובי המפרשים ז"ל וכן העלה הרשב"א ז"ל בספרו הקצר. וזה דעת הרמב"ן ז"ל. ואע"פ שרש"י ז"ל חלוק על זה דברי האחרים עיקר", ר"ת, רי"ף, בעל העיטור, ר"ן, (חולין דף כא.-כא:), "ועוף הבא בג' סימנין בגופו ואינו ידוע אם דורס אם לאו אסור לפי שיש לחוש שמא מעשרים עופות טמאים הוא ... כל זה לפי דרכו של רש"י ז"ל: אבל אין דרכו מחוור ... אלא עיקרן של דברים כמו שפירש הרב ר' משה בר יוסף ... ועוף הבא בג' סימנים בגופו בידוע שאינו דורס וטהור", בעל המאור, רמב"י, רבינו יצחק, רי"ן, ס' התרומה, ריטב"א, הג' מיימוניות (מאכ"א פרק א' הל' י"ט אות מ').

2. פוסקים.

א. יש"ש (חולין פרק ג' סי' קי"ג) – "כל עוף שאין אנו מוחזקים בו לאסור, אם יש לו ג' סימנים, דהיינו, אצבע יתירה, וזפק, וקורקבנו נקלף, בידוע שאינו דורס ומותר".

ב. כנה"ג (הג' טור ס"ק ט').

ג. פ"ח (ס"ק ט') – "שלישית הרמב"י והיא המחזורת והמוסכמת מרוב הפוסקים בידוע שהיא טהורה ואין לנו לחוש עוד אם דורס אם לאו אלא דלעיל חשש לשיטת רש"י ולא התיר בזמן הזה בג' סימנים לבד אבל כי אית ליה חרטום רחב וכף רגלו רחבה דאיכא מ"ד בידוע שאינו דורס פשיטא דסמכינן אהך סברא להתיר בפשיטות כיון דמאי דלא מקילינן להתיר לגמרי בג' סימנים אינו אלא חומרא בעלמא וזה פסק אמיתי וברור ראוי לסמוך עליו ודלא כהגהה ודו"ק".

ד. כנפי יונה (ד"ה ועפ"ז) – "אם יהיה לו כל שני הסימנים שכף רגלו וגם חרטומו רחב אין ספק בקבלת הראשונים שהביא הרז"ה שאינו דורס ועיין במ"מ וכן הסכים בס' הפר"ח שאין מקום לפסק הרמ"א בזה".

ה. כו"פ (קונ' פני נשר אות י"א) – "הרי ברור כביעא בכותחא, ואין צריך לשום מסורת אם אלו הד' נמצאים, בלי פקפוק".

אמנם עי' פלתי (ס"ק ב') – "אנו מחמירין שלא לאכול שום עוף אלא במסורת".

ו. ערוגות הבושם (קונ' התשובות סי' ט"ז ד"ה אמנם קע"ב-ד', עי' סוף קע"ג-ד') – "נראה דבג' סימנים מלבד הסי' דחרטומו רחב אין צריך עוד למסורת. וכמ"ש בד"מ בעצמו דכה"ג אין לחוש למידי".

ז. בשם שואל ונשאל (ח"ו עמ' רל"ו, סי' קי"ג).

ח. הליכות עולם (ח"ו עמ' רל"ו) – "אנו אין לנו אלא דברי מרן, שכל שיש לו שלשה סימנים, וחרטום רחב וכף רגל רחב, יש להתיר לגמרי אף בלא מסורת".

ד. רק ע"י מסורה.

1. ראשונים.

א. רש"י (חולין דף סב: ד"ה חזויה) – "נראה לי דעוף הבא לפנינו יש לומר שמא ידרוס דהא הך תרנגולתא דאגמא היו מחזיקין בטהורה ולאחר זמן ראוה שדורסת ואין עוף נאכל לנו אלא במסורת עוף שמסרו לנו אבותינו בטהור ושלא מסרו לנו יש לחוש ובמסורת יש לנו לסמוך כדאמר לקמן (דף סג:) שעוף טהור נאכל במסורת".

ב. און"ה (כלל נ"ו אות י"ח) – "וע"כ המסקנא והמנהג שלא לאכול שום עוף כ"א במסורת שהוא כשר".

ג. רא"ש (כלל כ' סי' ל"ב, עי' חולין פרק ג' סי' נ"ט) – "דע כי אין לסמוך על שום חכם שיתיר עוף על ידי סימני טהרה, אלא דוקא על ידי מסורה שמקובלין מאבותיהם שאכלו אותו, ולא יסמוך אדם על בדיקת סימנין".

ד. ר' ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה אות כ"א, קל"ב-א) – "ויש שפסקו שאין לנו לאכול שום עוף שאין אנו בקיאים דשמא דורס ולפיכך אין לאכל אפילו יש בו כל הג' סימנים בגופו אלא במסורת אבותינו שהוא טהור וכן עקר".

ה. ריקאנטי (סי' ר"א) – "אך רש"י פסק שאין עוף נאכל לנו אלא במסורת עוף שמסרו לנו אבותינו בטהור וטהור ושלא מסרו לנו יש לחוש שמתוך שאין אנו בקיאים בהן י"ל שמא דורס דהא תרנגולא דאגמא היו מחזיקין אותה בטהורה ולאחר מכאן ראו שדרסה ואסורה".

2. פוסקים.

- (א) רמ"א (סעי' ג', דר"מ ס"ק א') – "ואין לאכול שום עוף אלא במסורת שקבלו בו שהוא טהור, וכן נוהגין ואין לשנות".
- (ב) לבוש (סעי' ב') – "אין לסמוך ולאכול שום עוף בזמן הזה אלא אם כן יש לנו מסורת בידינו מאבותינו שהוא טהור, ונוהגין בו בפשיטות באותו מקום שהוא טהור, ואם לאו אין לאוכלו ... אין להתיר שום עוף אם לא בקבלה ברורה".
- (ג) דברי חיים (ח"ב יו"ד סי' מ"ה).
- (ד) נוב"ת (סי' כ"ט ד"ה ומה שרצה).
- (ה) טוב טעם ודעת.
- (ו) מהר"ם שי"ק (יו"ד ריש סי' צ"ח).
- (ז) חכ"א (כלל ל"ו סעי' ו') – "אנו במדינתנו קיימא לן כאותן הפוסקים דכל הסימנים שבעולם לא מהני להתיר אלא מה שנמסר לנו מאבותינו".
- (ח) תפארת ישראל (חולין פרק ג' אות פ"ט) – "מיהו לדידן אין שום עוף נאכל רק במקובל שהוא טהור".
- (ט) עי' זבחי צדק (ס"ק כ"ד) – "גם אנן יתמי דיתמי אין לנו אלא דברי מור"ם ז"ל דאפי' בהני אין לסמוך אלא על המסורת. ומיהו בשעת הדחק יש לסמוך על מרן ז"ל ופר"ח וכנה"ג ולהתיר".
- (י) בית שלמה (יו"ד סי' קמ"ד).
- (יא) מ"ב (סי' תרמ"ח ס"ק ס"ה) – "עוף טהור דנאכל במסורת".
- (יב) ערה"ש (סעי' כ"ט) – "וחלילה להתיר בלא מסורת".
- (יג) בן איש חי (שנה ב' פר' אמור אות ט"ז) – "וכן המנהג פשוט שאין לסמוך כי אם רק על המסורת".
- (יד) בית יצחק (סעי' א', עמודי זהב ס"ק א').
- (טו) עי' כה"ח (ס"ק כ"ט) – "אין לסמוך רק על המסורת".
- (טז) אג"מ (יו"ד ח"א סי' ל"ד).
- (יז) תשובות והנהגות (ח"ג סי' ר"מ, ח"ד סי' קפ"ד).
- (יח) ועוד.

1) רמ"א סגר עלינו הדרך – בית שלמה (יו"ד סי' קמ"ד, נ"ח-ד', "שהרבה ראשונים ובפרטות רבינו רמ"א סגרו הדרך להחמיר כרש"י שאין עוף טהור נאכל אלא במסורת"), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ל'), מהר"ם שי"ק (יו"ד ריש סי' צ"ח), מנחת יצחק (ח"ה סי' ל"א, "כבר סגר עלינו הרמ"א (סי' פ"ב סעיף ג') הדרך, בפסקו, שאין עוף נאכל אלא במסורת שקבלו בו שהוא טהור, וכן נוהגין ואין לשנות").

ה. מראי מקומות – סמ"ג (סוף עשה נ"ט-ס"ב ד"ה ומי שאינו), שלח תשלח (קונ' והעוף ירב בארץ, מהדו' ה' עמ' שכ"ה).
1. זבחי צדק (ס"ק כ"ד), הו"ד בכה"ח (ס"ק כ"ט) – "ומיהו בשעת הדחק יש לסמוך על מר"ן ז"ל ופר"ח וכנה"ג להתיר".

1. ספק מסורה.

1. יש להקל.

- (א) שואל ומשיב (מהדורא ג' ח"א סי' קמ"ט, מהדורא ה' ח"א סי' ס"ט) – "והוה ספק ספיקא שהם כשרים ספק שמא כדעת רמב"י ור"ת שהקדמונים העידו ששיטת רמב"י מחוורת וברורה ואת"ל כרש"י אולי האמת כדברי האומרים שיש להם מסורת והוה ס"ס המתהפך".
2. מראי מקומות – בית שלמה (יו"ד סוף סי' קמ"ד, נ"ח-ד').

2. לסמוך על השם.

1. מחמיר.

- (א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' ל"ד) – "הא על השם לבד ודאי אין לסמוך דאולי יש דומין לו שנקראו ג"כ בשם זה וגם יש שינוי בהשמות בין המדינות אלא צריך דוקא שהמעידים יראו ויכירו בטביעות עין שעוף זה הוא שאוכלין אותו במדינה היא ויהיו אנשים מדקדקים שלא יאמרו בדדמי שזה קשה להשיג".
2. מראי מקומות – עי' חולין (ריש דף סב.), רש"י ותוס' (ומהר"ם שיש עליו) שם.

ב] ציורים.

א. פאזאנע (pheasant).

1. מחמיר.

- (א) עי' אג"מ (יו"ד ח"א סי' ל"ד, עי' מסורת משה ח"א יו"ד אות י"ד) – "בדבר עופות הנקראים פאזאנע אשר בס' מלמד להועיל כותב להתיר דברתי עם הגר"א הענקין שליט"א [זצ"ל] ולא ידוע עוף זה במדינה זו ולכן אין לשחוט עליהם כי אין לנו מסורת עליהם. ודברתי עם הר"ר נפתלי קארעלבאך שהיה רב באשכנז ושאלתיו אם זוכר הוא מקהלתו באשכנז בזה ואמר שלא ידוע לו זה שהיו אוכלין אבל בס' מלמד להועיל מעיד בשם רבו הרב הילדעסהיימער להתיר אבל כותב שיש קהלות שאין אוכלין אותן ולכן אף שביש מסורת באיזה מקום יכולין לסמוך גם במקום שאין להם מסורת על המסורת שבמקום שאוכלין כדאיתא בש"ך יו"ד סי' פ"ב ס"ק י"א אם אין להם מנהג לאסור אף כשיודעין מהמסורת עיי"ש וגם מהט"ז משמע כן וכן סובר גם הגר"א עיי"ש ועל המקומות שלא אכלו אותן אולי אין לחוש להם משום דאולי יש אצלם עופות טמאין הדומין לזה והנהיגו איסור מחמת זה שאין מחוייבין

לנהוג כמותן, מ"מ הא על השם לבד ודאי אין לסמוך דאולי יש דומין לו שנקראו ג"כ בשם זה וגם יש שינוי בהשמות בין המדינות אלא צריך דוקא שהמעידים יראו ויכירו בטביעות עין שעוף זה הוא שאוכלין אותו במדינה ההיא ויהיו אנשים מדקדקים שלא יאמרו בדדמי שזה קשה להשיג והרי אנחנו רואין שהרב קארעלבאך שהיה רב בסמוך לשם ולא ידוע לו שאכלו אותן אף שהתשובה בס' מלמד להועיל נכתבה לחותנו אלמא דלא היה מצוי אף שם שיהיה לאכילה וא"כ ודאי לא ימצאו עדים שיכירו בטב"ע לומר שזהו העוף שאכלו בבערלין בקהלתו של הרב הילדעסהיימער ובעל המחבר מלמד להועיל. ובפרט שיש הרבה עופות הדומים לעוף זה שצריך לזה דקדוק גדול שאין לסמוך על סתם אנשים ולא נחשב זה מסורת ואין לשוחטם. **ואף אם היתה מסורת טובה היה מהראוי שלא להתירם** שלא יטעו בעופות הדומים להם כדמשמע שם שהוא מנהג טוב".

(ב) הגר"י בעלסקי זצ"ל (תשובות של ה"ה, B-38, OU).

2. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ל"ה), ישורון (חי"ד עמ' תתקכ"ז), שיחת חולין (שלח תשלח עמ' רכ"ח), שלח תשלח (קוני והעוף ירב בארץ, מהדו' ה' עמ' שמ"ג).

(א) מלמד להועיל (ח"ב סי' ט"ז) – "משמע מזה שגם להרה"ג בעל תשובה מאהבה היה ידוע שהפאזאן הוא טהור. וע"כ הוראת מו"ר נכונה וברורה. ועיין אגרת שד"ל הנ"ל באריכות. אך שמעתי שבארץ אונגארן יש קהלות שאין אוכלין פאזאן, וכמדומה שכן הוא במדינת עלזאס".

ב. טווס (peacock).

1. מחמיר – עי' פמ"ג (סי' פ"ב שפ"ד ס"ק ח'), "כתב הכה"ג בהגהות ב"י אות כ"ח כ"ט ל"א עוף פוא"ן שנצוה שלה מהודרת יש ראייה להתיר מדאמר פרק כל הבשר לוי איקלע לבי יוסף רישבא וקריבי ליה רישא דטווסא בחלבא ופירש"י פוא"ן משמע דליכא איסור כי אם בשר בחלב ובב"ק סוף הפרה תרנגול טווס ופסיוני כלאים (ירצה בזה דאי טווס טמא פשיטא דהוה כלאים עם פסיוני דהוה מין טהור מין שליו) ומ"מ העלה כיון דבא"ט אמר' דוכיפת ופירש רש"י פוא"ן שאלבי"א וכיון דיש ב' מיני פוא"ן אין לאכול שום 'א' מהן יע"ש"), הו"ד בובחי צדק (ס"ק י"ד), הו"ד בכף החיים (ס"ק י"ח), עי' הגר"י בעלסקי זצ"ל (תשובות של ה"ה, B-38, OU).

2. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ל"ה), שיחת חולין (שלח תשלח עמ' רכ"ו).

ג. טורקי (turkey).

1. מאיזה מדינה בא.

(א) בא מהודו – נחל אשכול (הל' סימני בהמה חו"ע סי' כ"ב אות י', "שבאו זה ג' מאות שנה מארץ הודו"), משיב דבר (ח"ב סוף סי' כ"ב), "העוף אינדיק שאנו אוכלין היו הרבה מערערים עליהם בשעה שהביאום מאינדיא ולא היה מסורת על כשרותם"), כה"ח (סי' פ"ב ס"ק כ"א).

(ב) בא מאמריקא – ערוגות הבושם (קוני התשובות סי' ט"ז), ס' צהר (ח"ו עמ' שי"ז), [עי' שיחת חולין (דף סג. מספר כ"ז)], הגר"י רייזמן שליט"א (מלכים א' מספר ה').

(ג) מחבר (או"ח סי' ע"ט סעי' ו') – ב"ח (שם), מג"א, פמ"ג, ערה"ש, מ"ב, תרגום (על מ"ב שם), מגיה טור חדש (הע' א').

1) ערוגות הבושם (קוני התשובות סי' ט"ז ד"ה ובאמת, קע"ב-א') – "יש ג"כ תשובה על דברי הב"ח שהביא המגן אברהם והעטרת זקנים באו"ח סי' ע"ט. בהא דאיתא בירושלמי דצריך להרחיק מצואת התרנגולים ובלבד באדומים. ופירש הב"ח דתרנגולים אדומים היינו מה שאנו קורין ענגלישער האן. דליתא דעוף זה עדיין לא נודע ולא נתגלה בימיהם. ולא היה אז עדיין בשום מדינה. ואז לא נתגלה עדיין מדינה זאת הוא מדינת אמעריקא. ואיך כווננו במה שאמרו תרנגולים אדומים לעוף זה".

2. טעמים להקל: טורקי.

(א) מסורה עד משה רבינו.

1) מי באר (סי' י"ט) – "וכבר ידוע בעוף אינדיק שהי' מסורה ברורה מאנשי אינדיע קבלה עד משה רבינו שהוא עוף טהור אלא שהי' מחלוקת אם לסמוך על אנשי אונדיא, ובזה נחלקו חכמי הדור עד שעמד הריב"ש והכריע כחכמי המתירין ואמר שיש לסמוך על אנשי אונדיא כי יש שם יראים ושלמים וכל אנשי אינדיא נזהרים ממאכלות אסורות".

2) תולדות יצחק (בס' שלשלת קאמארנא קוני דרך נשר, עמ' קט"ז) – "ומענין עוף אינדיק היה מסורה ברורה מאנשי אינדיע בקבלה עד משה רבינו שהוא עוף טהור, אלא שהיה מחלוקת אם לסמוך על אנשי אינדיע מאיזה טעם הידוע, ובזה נחלקו חכמי הדור והיה הלכה רפויה עד שעמד מרן הקדוש אור צה הריב"ש טוב הכריע הלכה כחכמי המתיר ואמר שיש לסמוך על אנשי אינדיע כי יש שם יראים ושלמים שאינם נכשלים וכו' וגם כל אנשי אינדיע בפרט נזהרין הרבה ממאכלות אסורות על כן יש לסמוך עליהם ועל פי הכרעתו נתחזק ההלכה להתיר אבל לא בא ההיתר על ידי דמיונות שקרים כאלה חלילה וחלילה".

א. דרכ"ת (ס"ק כ"ו) – "והנה אם קבלה הוא נקבל, אבל לא מצאתי דבר זה בריב"ש כלל, ולא מצאתי מחלוקת זו בשום ספר קדמון ולא בשום אחרון אחרון".

ב. מדריך כשרות (מחפוד, הע' ע"א) – "הריב"ש טוב והכוונה לבעש"ט הק".

(ב) אם נהגו היתר, צריך ראייה לאסרם.

1) משיב דבר (ח"ב סוף סי' כ"ב) – "אבל אחר שכבר נהגו לאכלם ומסתמא גם אז היה עפ"י הוראת חכם שנראה לו שהוא מין אווז הטהור והוחזקו בזה להיתרא, אין לנו לאסרם ולהוציא לעז על אבותינו שאכלו עוף טמא ח"ו ... ותדע שהיתר העוף אינדיק שאנו אוכלין היו הרבה מערערים עליהם בשעה שהביאום מאינדיא ולא היה מסורת על כשרותם, וגם עוד היום יש מחמירים ופורשים מהם, ומ"מ כבר נהגו להיתר ואין פוצה פה, והוא משום שכבר הוחזקו להיתרא ואין ראייה לאסרם".

(ג) אין חשש שמא דרס.

1) ערוגות הבושם (קוני התשובות סי' ט"ז ד"ה ולכן קע"ב-א', עי' סוף קע"ג-ד') – "דכיון דהטעם דמחמירים שלא לסמוך על סימנים היא רק מחשש שמא יהיה נמצא שדורס כמו בתרנגולתא דאגמא שהיו מחזיקים אותו בטהור ואח"כ נמצא שדרס כמ"ש

רש"י. א"כ י"ל דזה רק בעוף שבא לפנינו ואין אנו מכירים בו. אבל בעוף שמתגדל בבתינו לאלפים ולרבבות ואני רואים בהם בכמה שנים שאינם דורסים. א"כ מיכי תיתי נחיש לשמא ידרוס. כיון דאנו רואים בהם מכמה זמנים וברבובים ומספרם הגדול שאינה דורסים. והאי תרגולתא דאגמא י"ל שלא היתה מצויה ביניהם בבתיהם ולא נתגדלה אצלם רק באגמא. כשמה תרגולתא דאגמא. לכך נזדמן שראו אח"כ שהיא דורסת. אבל במין כזה שמתגדל בבתינו הרבה מהם מאד ואנו רואים בעינינו ששום אחד מהם אינו דורס בשום פעם. למה נחוש שמא ידרוס כיון שמוחזק לפנינו שאינו דורס. ואילו היה דורס היה מזדמן כך לפעמים באיזה מהם שהיה דורס ולכן לא חיישינן לזה ... כיון ששהו אצלו יב"ח ולא ראה עוף טהור שידרוס מסתמא אינו דורס. ומוכח דכה"ג הוי ראייה מה שלא ראינו. ולפי"ז נראה דהיינו טעמא שהתירו לאכול עוף אינדיק. דאחרי שנתרבה לאלפים ורבבות והוא מתגדל בינינו ולא ראינו אותו דורס הוי ראייה גדולה שאינו דורס".

ד) **אם יש סימנים ל"צ מסורה.**

- 1) ערוגות הבושם (קוני' התשובות סי' ט"ז ד"ה אמנם קע"ב-ד', עי' סוף קע"ג-ד') – "נראה דבג' סימנים מלבד הסי' דחרטומו רחב אין צריך עוד למסורת. וכמ"ש בד"מ בעצמו דכה"ג אין לחוש למידי. ונ"ל דמה"ט התירו העוף אינדיק בלא מסורת".
  - 2) שואל ומשיב (מהדורא ה' ח"א סי' ס"ט) – "ואני שואל היאך אוכלים האינטיק שבא מאמעריקא שבודאי לא היה שם מסורת ומ"מ אוכלין אותו בכל התפוצה שישראל הם ...".
  3. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' פ"ב ס"ק כ"ו, ע"ע ס"ק ל"ד), אורי וישעי (סי' י"א, סי' י"ב), אפרקסתא דעניא (ח"ב יו"ד סי' קכ"ה), ארחות רבינו (ח"ג עמ' ע"ב), אנציקלופדיה כשרות המזון (בחלק מזון מן החי עמ' ק'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ל"ה), ילקוט יוסף (עמ' קס"ד), ישורון (חי"ד עמ' תתקכ"ט), שו"ע המקוצר (סי' קל"ד הע' י"ז), שיחת חולין (שלח תשלח עמ' רכ"א), שלח תשלח (קוני' והעוף ירב בארץ, מהדו' ה' עמ' שמ"ה), רץ כצבי (אקטואליה בהלכה ח"ב סי' ט' פרק ב').
- א) חזו"א (קוני' הזכרונות שנדפס בס' מלאכת שמואל [דרזין] עמ' ד' אות ה') – "הי' אוכל תרנגול הודו (עי' ספר משפחת רם סי' ב' מכתב מאביו הגאון ז"ל)".
- ב) אג"מ (מסורת משה ח"א או"ח סוף אות ק"כ) – "והוסיף רבינו שבאירופה היה פעם מחלוקת גדולה אודות איזה מין של אווז [goose] שהיה קצת משונה, שלא היה לו נוצות על צווארו, ומשהו כזה, ובסוף התירו, כנראה, אף שצריך קבלה לעופות, דימו בסימניו והחליטו שזה אותו עוף. ואמרתי, הלא יש ראייה יותר פשוטה שלא מחשיבים כל חילוק כחילוק מספיק לחלוק למינים. דהלא התירו לאכול תרנגולי הודו [turkeys] ומסתמא רבני אותו הדור, שבו הופיע עוף זה, החליטו שזה כתרנגול. ואמר רבינו זה קשה להגיד דאף שנקרא תרנגול הודו, וגם שם 'הודו' משונה, ואולי באו לשם מאותה מדינה. ובמציאות הלא יש כ"כ הרבה שינויים בינו לתרנגול, דא"א להגיד שחשבו כתרנגול. אבל למעשה נהוג אצלנו שאוכלים אותו, ויש לעיין במה שנכתב מרבני אותו הזמן, מסתמא כלפני ד' מאות שנה, לראות את סברתם. אולי מאחר שמצאו שיש לו כל הסימנים של עוף כשר, לא דקדקו כ"כ על מה שאין קבלה עליו, וצ"ע".
- ג) הגר"ח ק"צ"ל (שלח תשלח אות קע"ב) – "האם מרן החזו"א צ"ל ומרן הקהלות יעקב צ"ל נהגו לאכול תרנגול הודו. תשובה: כן".

דגים סימן פ"ג

א. כללים.	ג. ברבוט"א (Barbattus).	ח. סלמון (Pink Salmon).
ב. קשקשת.	ד. דג-חזיר.	ט. פילע"ה (Fillet).
ג. ציורים.	ה. טובד.	י. קינגקליפ (Kingklip).
א. אאל (Eel).	ו. טונה (Tuna).	יא. שטינק"ס מרינו"ס.
ב. אשטוריאן.	ז. סווארדפיש (Swordfish).	יב. שיבוט"א.

א. כללים.

ויקרא (פרק י"א פסוק י', פסוק י"א) – "את זה תאכלו מפל אשר במים פל אשר לו סנפיר וקשקשת במים במים ובנחלים אתם תאכלו: וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים ובנחלים מפל שרץ המים ומפל נפש החיה אשר במים שקץ הם לכם".

א. סיבה או סימן.

1. סיבה.

א. ריטב"א (נדה דף נא:): – "יגדיל תורה ויאדיר. פירוש דלסמוך ודאי בקשקשת סגי לך, ומיהו כתב רחמנא סנפיר משום דלא סגי דלא להוי התם כיון שיש שם קשקשת, ואולי הוא גם כן גורם טהרתו ואע"פ שהוא לבדו אינו גורם טהרה".

ב. מצות ראייה (סי' פ"ג בש"ך ס"ק ג') – "משום יגד"ל ויאדיר. נלע"ד דהיינו להודיע לנו שענין ההיתר תלוי ג"כ בסנפיר, והטעם שמותר הוא מפני שגם שניהם בו, אע"פ שאינו נוגע למעשה מ"מכדי שנדע האמת בתוה"ק".

2. יגדלו קשקשין לשרצים טמאים, או להיפך [ע"י הנדסה גנטית].

א. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' צ"ז אות כ"ז, תנינא (ב - ג) סי' ק' אות ז') – "בענין שאלתו בדבר הנדסה גנטית ... ולכן נראה שגם אם אותה פרה תתעבר משור כזה שגם הוא כמותה מסתבר שגם ולדותיהם כמותם ואסורים עד עולם, והוא הדין גם בדגים. ולפי זה עלול ח"ו לבוא למצב שלא נוכל לסמוך על הסימן של קשקשת כי ידגו לרוב כאלה, אך אולי יהא אפשר בכל זאת להבחין ע"י סימנים אחרים. ואף שבספר משרת משה בסוף ההקדמה בשם מצפה שמואל כתב פירוש נחמד למה שאמרו בפרק אלו טרפות דאף שמקשקשת לחוד נוכל לידע איזה דגים מותר לאכול "מכל מקום סנפיר וקשקשת לאו לסימנא בעלמא נאמרו רק הם הגורמים ההיתר", ולענין זה שפיר אמרו שם בגמ' יגדיל תורה ויאדיר. אך יתכן שרק אם זה ממש בתכונתם ולא כשהם באים ממקום אחר. ועכ"פ לדינא אין להתחשב גם אם זה רעיון נכבד בפירוש הגמ', ואין להסיק הלכה מזה ובפרט שזה נעשה ע"י בני אדם ולא לסימנים כאלה נתכוונה התורה".

ב. מראי מקומות – להורות נתן (ח"ו סי' נ"ז - סי' ס"א), קנין תורה בהלכה (ח"ה סי' פ"ח), שבת הלוי (ח"ז סי' קכ"א, ח"ה סי' רל"ה ד"ה אבל), תשובות והנהגות (ח"ה סי' רמ"ז ד"ה ודע), אפיקי מגנים (סימן א' פרק ב' אות ה' - ז'), הכשרות (פרק י"א סעי' ח'), קונ' להבדיל בין הטמא ובין הטהור (בענין דגים שנוצרו ע"י הנדסה גנטית בעירוב מינים טמאים, והמסתעף).

3. מראי מקומות – מנחת יצחק (ליקוטי תשובות סי' נ"ט), מגיה (לריטב"א דפוס קוק, בבי' סי' כ"ג), הגר"א דבורקס שליט"א (מסביב לשולחן גליון ר"ל, מנהגים), אפיקי מגנים (סימן א' סוף פרק א', פרק ב', קונ' בי' סי' א' פרק ב', באריכות).

א. צנת פענח (מאכ"א פרק א' הל' א') – "דהסימנים הם המבדלים או דהסימנים הם הגורמים הטהור והטומאה וכן בדגים כה"ג ...".
ב. הגרשז"א זצ"ל (הערות במסכת חולין דף סו: ד"ה יגדיל) – "יגדיל תורה ויאדיר. ולכא' הא ליכא בזה שום הלכה מחודשת, ומה שייך יגדיל תורה וכו'. ויעויין בלב אריה וכבר כ"כ הריטב"א בנדה (נא ב) דהנה הובא לעיל חקירת האחרונים אי סימני טהרה דבהמה הם בגדר סימן גרידא או דהסימן הוא גורם לטהרה, ואי נימא דהוי סימן גרידא באמת לא צריכינן לסנפיר, אולם אם הסימנים הם גורמים את הטהרה, הרי אף הסנפיר הוא גורם מלבד הקשקשת, ולכך כתבה התורה לתרוויה, ושייך שפיר ע"ז יגדיל תורה ויאדיר, דאף דאין בזה נ"מ להלכה מ"מ נכתב בתורה דהסנפיר גורם לטהרה, כדי להגדיל תורה ולהאדיר".

4. עי' לגבי בהמות לעוד מראי מקומות.

ב. מסורה.

1. לא צריך.

א. זכרון יהודה (סי' ל"ב) – "אם יראה לך להתירו כיון שיש בו סנפיר וקשקשת כי למדתנו רבינו עוף טהור נאכל במסורת אבל דג אני סבור שאין צריך מסורת כיון שמפורש סימניו בתורה הנני שולח דג אחד מהם ואתה בחסדך תצוה לבדקו והודיעני מה יראה לך בו ותצוה ליתן תשובה לזה הרגלי מיד ואין להאריך ושלוש כנפוש עבדך צעיר תלמידך אשר הקטן בן אחיך ר' שלמה ז"ל. תשובה. דבר פשוט הוא שהדג שימצא בו האדם קשקשת שהוא מותר ואין צריך לזה מסורת כמו הנהו עובדי דפ"ב דע"ז והדג שרו אותו במים ובדקו אותו בסכין שלמה בני ואמו וקצת מן התלמידים ואמרו שמצאו לו קשקשת ושלוש כנפוש דודך הכותב יהודה בן הרא"ש ז"ל".

ב. נוב"ת (יו"ד סי' כ"ט ד"ה וכן) – "שיש לחלק בין עופות שאינן נאכלים ע"י סימנים כי אם במסורת לדגים שנאכלים ע"י סימני קשקשים כנ"ל".

ג. מהרש"ם (ח"ד סי' צ"ד) – "הנו"ב ... וכ' שם דגבי דגים לא תלוי במסורת וכ"נ להדיא בטוש"ע שלא הזכירו מסורת רק בעופות ע"ש ... וכן מצאתי בשו"ת ז"י מהר"י בן הרא"ש סי' ל"ב".

ד. קנין תורה בהלכה (ח"ה סי' פ"ח אות ב').

ה) הגר"צ שכתר שליט"א (קובץ מסורה ח"א עמ' ס"ז).
 2. מראי מקומות – מנחם משיב (סי' ל"א), בית שלמה (שו"ת יו"ד סי' קמ"ט), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ד'), רץ כצבי (אקטואליה בהלכה ח"ב סי' ט' פרק ד').

ג. שחיטה.

1. לא צריך – מחבר (סי' י"ג סעי' א', "דגים וחגבים אין טעונין שחיטה"), פוסקים.

ד. לאכול חיים.

1. בל תשקצו – רמ"א (סי' י"ג סעי' א', "ומותר לאוכלם מתים או לחתוך מהם אבר ולאכלו, אבל אסור לאכלן חיים משום בל תשקצו"), חכ"א (כלל ד' סעי' א'), פוסקים.

ה. האם יש צער בעלי חיים בדגים.

1. ע"י ערך צער בעלי חיים, לשיטות ומראי מקומות.

ו. דם.

1. רק איסור דרבנן, אם פירש – מחבר (סי' ס"ו סעי' ט').

ז. כל היוצא מן הטמא.

1. מיקל.

א) חו"ד (סי' פ"א ס"ק א') – "דבדגים לא שייך הא דכל היוצא כלל".
 ב) חת"ס (חולין דף סו.) – "י"ל דג טהור מטיל ביצים וקא גבל לכי מסרח ולא אמרינן בי' כל היוצא מטהור טהור כ"כ תוס' בנדה נו"ן ע"ב ע"ש".

2. מחמיר.

א) אמרי בינה (טריפות סי' י"א ד"ה עוד) – "ראיתי שם בח"ד דברים תמוהין ...".

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק מ"ה), אפיקי מגנים (קונ' בי' סי' א', עמ' ע"ה).

א) להורות נתן (ח"ו סי' ס"א) – "אם יגדלו קשקשין לשרצים טמאים אם יהיו מותרין ...".

ח. מצוה להבדיל.

1. ע"י סי' פ"ה, לשיטות ומראי מקומות.

2. אם ראש ושדרה מהני בשביל מצות הבדלה.

א) מחמיר.

1) הגר"י מפוניבז' זצ"ל (זכר יצחק ח"א סי' פ') – "דסימנים דראש ושדרה מהני מדין רוב להוציא מידי לאו, ורק משום דין הבדלה צריך דוקא סנפיר וקשקשת".

2) וכן הו"ד הגריש"א זצ"ל (מגיה לריטב"א נדה דפוס קוק, בבי' סי' כ"ג אות ד') – "דלענין עשה דהבדלה צריך דוקא לסנפיר וקשקשת, ולא מהני סימנים דראש ושדרה רק להוציא מדין לאו דאכילת דגים טמאים משום דרובם טהורים, אבל עשה דהבדלה לא מקיים רק ע"י סנפיר וקשקשת".

ב) מראי מקומות – אפיקי מגנים (קונ' הבי', פתיחה פרק ב').

ט. דגים קלופים.

1. אי אפשר להתיר [גוי אינו נאמן].

א) רמב"ם (מאכ"א פרק ג' הל' כ"א) – "וכן אין לוקחין גבינה וחתיכת דג שאין בה סימן אלא מישראלי שהוחזק בכשרות".

ב) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' ח') – "דגים שבאין לפנינו קלופים צריכין למי שיעיד על הדגים שראה אותם קודם שנקלפו והיה בהם קשקשים וכשליכא מי שיעיד על זה אין לסמוך על הכרת הברש דגים בין כשהן שלמות בין כשהן חתיכות בין הקרבים ואסורים בפשיטות".

2. מראי מקומות – הגר"ח פ"ש זצ"ל (דברי חכמים יו"ד פרק ב' אות כ"ו).

י. מירתת, ערכאות, רוב.

1. מחמיר.

א) הגרי"א הענקין זצ"ל (קול תורה שנה ט"ז חוברת ז' [ניסן תשכ"ב], ישורון חכ"א עמ' תק"ד) – "היוצא מזה דצריך בירור על פי ישראל כשר בשעת הפשט כל דג בפני עצמו".

הגרי"א הענקין זצ"ל (קונ' הפרדס טבת תשכ"ג [שנה ל"ז] סי' כ"ט, תשובות איברא סי' ל"ט, ישורון חכ"א עמ' תק"ה ד"ה בפתח) – "שאיזה מהמכשירים סומכים על הרוב וערכאות, ואין בודקין אותם קודם הפשט עורם עם סימני הטהרה ...".

הגרי"א הענקין זצ"ל (קונ' הפרדס שבט תשכ"ו [שנה מ'] סי' ל"ג, תשובות איברא סי' ל"ח אות ב', ישורון חכ"א עמ' תק"ה הע' א') – "בהפרדס מחדשי מרחשון כסלו ש. ז. נדפס היתר על הדגים הנמכרים בקופסאות. משמעות הדברים אפילו בלי הכשר מרבנים, לדעתי הדברים תמוהים מאד. לא מצאנו נאמנות לאינו יהודי בעיקר האיסור על סמך 'אומן לא מרעי' אומנתי' ומילתא דעבידא לגלוי' ויוצא ונכנס' אלא על חשש תערובות, כגון טעימה בתערובות של איסור, שזה פחות אפילו מששים. וכן בעניני

דרבנן בדבר שנעשה בבית ישראל, שישראל יוצא ונכנס הגוי מירתת, וכן בדבר שיש בו סימני טהרה, כגון קרבי דגים ל"א, וגם כ"ז לא התירו להלכה. ועיין בס' פ"ב ופ"ג מיו"ד"ע ובס' קי"ח בענין שליח ע"י עכו"ם. אבל דבר שגופו בספק טומאה כדגים טמאים לא מצינו שום היתר ע"י נכרי בלי השגחה של ישראל...".

(ב) אג"מ (יו"ד ח"ג סוף סי' ה', ח"ד סי' א' אות ו', מסורת משה ח"א עמ' רי"ב אות ט"ו, אות ט"ז, ח"ב עמ' קס"ט אות ט"ז, אות י"ז, אות י"ח) – "אין לסמוך בזה על מה שהתנו בקנין החוזה (קאנטראקט) שרק מיני דגים אלו שייחדו לנו שבשביל זה מירתתי מדינא דמלכותא דהרי הם מאמינים לכל אדם ובאמירה בעלמא על מה שאומר שמכיר שהוא מדג זה וזה. ולכן מוכרח להיות משגיח שיהיה שם כל העת כי על יוצא ונכנס להיות שם בעת שקולפין את הדגים אף שידעו הבעלים והפועלים שלא יקלפו אלא מינים שיש להם קשקשת ואף שיאמרו שרק מינים אלו, דהרי שייך השגחה ע"י יוצא ונכנס בדבר הנעשה מעט מעט בידים שיהיה מירתת להתחיל לקלוף דג טמא דשמה יכנס באמצע, אבל בכאן שנקלפים במכונות גדולות ובזמן קצר כבר נקלף אף בשעה קטנה שיאמרו שודאי יתאחר הרי יכולין לערב כמה דגים טמאים. וגם בענין יוצא ונכנס אף במקום שסגי בזה רבו המכשולות שמקילין בזה הרבה עד שכניסתם הוא לפעמים רחוקות שכבר יודעין הבעלים והפועלים בערך ולא מירתתי כלל, אבל בקלוף הדגים **צריך להיות במקום שהוא משגיח תמיד ממש**".

(ג) תשובות ונהגות (ח"ב סי' שפ"ב) – "ואף שיש סומכין לענין ערוב דגים טמאים על הסברא דאומן לא מרע אומנותיה, מ"מ לדעתי **אין לסמוך על כך דלא מרע כלל**, חדא שאם יתפס על אחד מכמה מאות לא מרע בזה אומנותו, ועוד שיטען בצדק שאינו כמלאך לברור עד אחד, ולדין מדין הבדלה אולי צריך בירור גמור דוקא, או שחז"ל דרשו עכ"פ שיבוא לדינו באופן שראוי להבדלה וכמ"ש. ואני מחמיר בדברים אלו ובפרט שאין כאן צורך גדול, וסיפרו לי שבאמריקא יש מהרבנים שהתירו, ושם המאכל נפוץ מאד, ואני הנלע"ד כתבתי".

(ד) יביע אומר (ה"ד בילקוט יוסף שם).

(ה) שלחן הלו (ח"א סי' כ', המתבתא תשמ"ו עמ' פ"ח) – "וכל זה ברור וצדקו דברי גדולי הזור שאסרוהו".

(ו) ילקוט יוסף (ח"ט עמ' קס"ז, ע"י עמ' שי"א) – "והנה אזהרה שמענו מפי מרן אאמו"ר שליט"א [זצ"ל], אודות ההכשר הניתן על ידי חברת או יו (OU) בארה"ב לדגי טונה, המסתמך על חוק המדינה שם, הקובע שאין לערב סוגי טונה זה בזה. ועל סמך זה נתנו הכשר לדגי טונה. וכידוע ישנם כמה סוגים בדגי הטונה, ויש בהם שאין בהם קשקשים כלל. ואחד הרבנים בארץ נסע לפני מספר שנים לארה"ב וביקר במפעל, ונתברר לו, שבמקום שמכניס את משלוח דגי הטונה עם ההכשר הנ"ל, אין יהודים כלל, ומחמת הקור הגדול השורר שם קשה למשגיח להגיע לשם להשגחה ישירה בקביעות. ובדק ומצא שאכן יש שם תערובת של דגי טונה עם קשקשים, יחד עם דגי טונה בלי קשקשים. ואף שהם משתדלים להקפיד על חוק המדינה, אינם עומדים בזה לריבוי סוגי הטונה".

(ז) סטאר קיי (star - k), מכתב בילקוט יוסף הל' דגים עמ' שי"ב) – "והרב משה הינמן [מבולטימור] ראש ההכשר של הסטאר קיי אמר, כי מרן הרב עובדיה יוסף בתחלה אמר שבכל טונה אמרקהית יש בעיא, אולם כשביקרנו אצלו בארץ הבהיר, שהטונה בהכשר של סטאר קיי, נעשית גם לפי דרכו של מרן הרב שליט"א [זצ"ל]. אולם ברור שדג או יו (OU) אינה לפי רמת הכשרות שמרן הרב עובדיה יוסף שליט"א [זצ"ל] מצריך. בכבוד רב, דוד הלוי העבער ניו-יורק".

הגר"מ היינמין שליט"א (The Tell Tail Sign) -

It is the Star-K policy to require a mashgiach temidi who inspects every single fish throughout the entire production of canned tuna ...

(ח) בד"ץ (מכתב בילקוט יוסף הל' דגים עמ' שט"ו) – "לא זזה ידינו מההתחלה עד אחרי האריזה בקופסאות מוחתמות בחותם הבד"צ העדה החרדית בירושלים, כולל ההשגחה על בדיקת כשרות הדגים, הכנסתם לתנור על ידינו, שיהיה מהודר גם לפי דעת מרן הבית יוסף, על השמנים וכו' וכו', וגם הכשרנו הכלים לפני הייצור ובלב".

(ט) בד"ץ בעלז (מכתב בילקוט יוסף הל' דגים עמ' שט"ו) – "ודגי הטונה שבהכשרם הוא בכשרות עם כל ההידורים. ותפקיד חשוב ממלא המשגיח בבדיקת כל דג ודג, להבחין אם יש בו את סימני הטהרה, כפי שמצריכים כל גדולי הפוסקים, ולמרות שבימי הצנע התירו הרבנים פילה דגים ללא בדיקה, וסמכו על ההיתר של אומן לא מרע אומנותיה, אבל כיום דאכשור דרי, ויש שפע של כל הסוגים, אין צורך להיזדקק להיתר זה, והחובה מוטלת על המשגיח כשרות לבדוק כל דג, על אף המאמץ הגדול הכרוך בזה. כי פעמים והדגים נמצאים על העגלות...".

(י) הגר"מ דטנדלר (אור המזרח גליון ל"ו עמ' ק"נ) – "וא"כ יש לשאול על כשרות של הקופסאות של דג טונא וכן הסרדינים שבאים בלי עור ועצמות, או אפילו הדגים הקלופים (filler) שעושים מהם מאכלים מטוגנים או דג ממולא (gefilte fish) מדג טחון שכולם באים ממרחקים בלי השגחה של עד נאמן ונמכרים בהכשר של ה'א.ו.י'. הנה ברור כחמה שאסור לירא שמים לאכול דגים אלו מכמה טעמים...".

(יא) הגר"ד בלייך (אור המזרח גליון ל"ז עמ' ק"ל).
2. פעמים מיקל.

(א) חלקת יעקב (ח"ג סי' י', יו"ד סי' ל"א), תשובה מן המחבר – "בדבר אכילת סארדין ... מכל הנ"ל מתבאר דלכו"ע אפשר לסמוך להתירא במה שכתוב על הקופסא הן לגבי הדג עצמו והן לגבי השמן שבתוכו, כיון שבתי החרושת שעליהם פיקוח הממשלה, בודאי דין אומן להם דלא מרעי אומנותיהו. ואפילו אם מתגלה פעם איזה זיוף של בית חרושת אחד, אמרינן כה"ג כל דפריש מרובא פריש כמבואר ברמ"א סימן קי"ד סע"י, ובמדינה דרוב בתי חרושת מירתתי מפיקוח הממשלה שפיר איכא למיסמך להתירא".

(1) הגר"י בעלסקי זצ"ל (המתבתא תשמ"ו עמ' צ"א) – "חלקת יעקב ... וזה אינו...".

(ב) הגר"צ שכטר שליט"א (אור המזרח גליון ל"ו עמ' קנ"ו, קובץ מסורה ח"א עמ' ס"ו, RJJ חט"ו עמ' ז).

Let us review our conclusions: Tuna is a kosher fish. Albeit it is processed and canned by non-Jews, we may rely on their very strong motivation and concern to market only the quality of fish which will assure

them continued economic viability. Furthermore, the chance of nonkosher fish getting mixed in with the tuna is a statistically remote possibility, so obscure as to be halachically irrelevant. The ban which rabbis placed on the consumption of kosher fish (chilek) mixed in with nonkosher ones applies only when the signs of kashrut are not as yet visible in the young fish, but does not apply after signs appear in the mature fish. This ban has been shown to have no pertinence to the actualities of tuna productions. Nor are the strictures of bishul akum pertinent, according to many authorities. (However, the Sefardic tradition is generally more strict in applying rules of bishul akum, and some Sefardic leaders have announced a ban for their constituents on the consumption of tuna).

ג) ע"י הגר"מ וויליג (אור המזרח גליון ל"ו עמ' קע"ז) – "המורם מכל הנ"ל שבדג טונא שלנו יש כמה וכמה צדדים להקל, וכן פסקו הרבה רבנים במדינה זו, וכן נהגו הרבה שנים. וא"כ אף דהמחמיר תע"ב ... מ"מ יש למקילים על מה לסמוך".

ד) הגר"מ גנק (אור המזרח גליון ל"ו עמ' קע"ו) – לשונו מובא לקמן.

3. דעת הגר"ב סולובייצ'ק זצ"ל.

א) הגר"צ שכטר שליט"א (קובץ מסורה ח"א עמ' ס"ו) – "שכך קבלנו מרבתינו, כי דבר ידוע הוא לכל מקורב' מו"ר הגריד"ס שיחי', שהי' דעתו נוטה בהחלט להקל בזה. וכן שמעתי שהגר"ר אהרן קאטלער, ז"ל, הי' סבור שמותר לאכול באמבעל בי טונא. וכמו כן היו עוד כמה מורי הוראה מובהקים שהיו סבורים להקל בזה בטונא פיש שבקופסאות".

ב) הגר"מ גנק (אור המזרח גליון ל"ו עמ' קע"ו) – "והנה מו"ר הגרי"ד סולובייצ'ק שליט"א [זצ"ל] הורה שהטונא הבא בקופסאות מותרין ואין בהם שום חשש איסור וכן הורה להאון. יו. שיכשירו דגים אלו. ופסקו בזה מפורסם שפסק כן ואמר זה להרבה רבנים. וכן בביתו בכוסטון היה טונא בקופסאות שנקלפו בביח"ר שלא בהשגחה תמידית. ויסוד דבריו להיתר היה משום ... כשמצאתי דבחלקת יעקב ... הראיתי למו"ר שליט"א [זצ"ל] תשובתו וכשקראו רבינו שליט"א [זצ"ל] אמר דזהו מאותו טעם שגם הוא מתיר. ועוד אמר רבינו דכיון ... ושמעתי מהגר"מ היינמאן שליט"א ששמעו מרבו הגר"א קוטלר זצ"ל שהתיר לאכול בומבל בי טונא [אף שלא היתה אז השגחה כלל] ... וכן בעדותו של הגר"א סולובייצ'ק שליט"א [זצ"ל] שמעתי שאביו הגאון ר' משה זצ"ל היה אוכל בומבל בי טונא".

ג) הגר"מ ד טנדלר (אור המזרח גליון ל"ו עמ' קנ"ג אות ז') – "וכאן באתי להעיד שפעם נכנסתי לרבי ומורי הגאון רבי יוסף דוב סולובייצ'ק שליט"א [זצ"ל] עם ראשי ההסתדרות הרבנים דאמריקה ובפניהם הכחיש שהתיר להם ליתן 'השגחה' על דג טונה בלי נוכחות של משגיח, כדרישת מו"ח זצ"ל. ואם האמת הוא שרבי ומורי שליט"א [זצ"ל] אמר ליחידים שהוא נוטה כן להתיר הטונה מאיזה טעם שהוא אבל לא רצה לפרסם לא בכתב ולא בעל פה לרבים - הרי זה ג"כ כאילו לא פסק להתיר. וכן מצינו בפסחים דף נ"א. ענין אכילת דאייתרא שחלב - שומן - זה בני ארץ ישראל אוכלין אותו ובני בבל נוהגים בו איסור. א"ל רבה בב"ח לבניה - בני, לא תאכל לא בפני ולא שלא בפני - אני שראיתי את ר' יוחנן שאכל, כדאי הוא ר' יוחנן לסמוך עליו בפניו ושלא בפניו. אתה לא ראית אותו - לא תאכל בין בפני בין שלא בפני. פירוש הדברים האמורים כן הוא: רבה בב"ח לא הכריע במחלוקת זו את ההלכה כמאן היא. אלא בדין תלמיד ורבו, קיבל הנהגת רבו כפסק דין לעצמו אבל יש שחולקים על ר' יוחנן לכן למי שלא הכריע רבו, הרי יש כאן מחלוקת וספק איסורא לחומרא. ולכן הני דשמעו מפי ר' הגאון שליט"א [זצ"ל] או ראו שהתנהג שאכל מההכשר של ה'או.י. יכולין הם לקבל זה כהוראת הרב לתלמיד אבל אחרים שלא היו שם באותו מעמד, הם בכלל 'אתא לא ראית אותו - לא תאכל בין בפני בין שלא בפני'.

4. מראי מקומות – חלקת בנימין (סי' קי"ד בי' סעי' י' ד"ה וטרית, עמ' קכ"ו), קונ' סימני טהרת הדגים (לובין), קונ' סימני טהרה (רווח), בית דוד (כשרות הדגים הקלופים, גרסון).

יא. שאלת בבוש בדני טונה למהדריין.

1. מראי מקומות – הגר"א מוסקוביץ (אור ישראל גליון ל"ג עמ' פ"א).

יב. שלח ביד גוי.

1. צריך ב' חתימות.

א) מחבר (סי' קי"ח סעי' א') – "יין ובשר וחתיכת דג שאין בו סימן שהפקיד או שלח ביד עובד כוכבים, צריך שני חותמות".
 ב) אג"מ (יו"ד ח"ג סוף סי' ח') – "וכשנשלחו דגים כשרים הקלופים וחתיכות דגים וקרבי דגים ממקום שהוא למי ששולחים צריך שתי חותמות כדאיתא בע"ז דף ל"ט ע"ב ואיפסק בש"ע ר"ס קי"ח".

ב] קשקשת.

משנה (נדה דף נא:): – "כל שיש לו קשקשת - יש לו סנפיר, ויש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת".

גמרא (נדה דף נא:): – "כל שיש לו קשקשת - דג טהור, יש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת - דג טמא ... מנלן דקשקשת לבושא הוא - דכתיב (שמואל א' י"ז) ושריון קשקשים הוא לבוש, ולכתוב רחמנא קשקשת ולא בעי סנפיר! א"ר אבהו, וכן תנא דבי רבי ישמעאל: (ישעיהו מ"ב) יגדיל תורה ויאדיר".

א. עתיד לגדל לאחר זמן.

1. מיקל – ע"ז (דף לט., חולין סוף דף סו., "תנו רבנן: אין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן, כגון הסולתנית והעפיץ - הרי זה מותר"), מחבר (סעי' א', "ואפילו אין לו עתה, ועתיד לגדלם לאחר זמן ... מותר"), פוסקים.
2. נ"מ, סרטינס (sardines).

ב. יש לו עכשיו, ועתיד להשיר.

1. ע"ז (דף לט., חולין סוף דף סו., "יש לו עכשיו ועתיד להשיר בשעה שעולה מן הים, כגון אקונס ואפונס, כטספטייס ואכספטייס ואוטנס מותר"), מחבר (סעי' א', "שהיה לו בעודו במים והשירן מיד בעלותו ליבשה, מותר"), פוסקים.
2. יש לעיין אם נפל במים בעצמו, קודם שעולה מן הים.
(א) מחמיר – אפיקי מגנים (סימן י' אות ו').
3. נ"מ, טונה (tuna) – מנחת יצחק (ח"ג סי' ע"א, "אודות הדג הנקרא טוני פיש ... דיש ממין זה, שמשירין הקשקשים בעודן במים, ויש להתודע בבירור, אם הוא מאותן המינים שמשירין הקשקשים עיי"ש, והנה דבריו אלו מתאימים עם מה דאיתא (בחולין ס"ו ע"א - ע"ב), אין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן, כגון הסולתנית והעפיץ ה"ז מותר, יש לו עכשיו ועתיד להשירן בשעה שעולה מן המים כגון אקונס וכו' ואטונס ה"ז מותר").

ג. גדר של קשקשת, אם צריך שיוכל להפרידם.

1. מה שלא נפרד מן העור כלל, אינו קשקשת.
(א) רמב"ן (פר' שמיני פרק י"א פסוק ט') – "לא תבין מלשונם שהן קבועים בגופן ממש ודבוקים בעור הדג, אבל קראום "קבועים" שאינן נדין ממנו ולא מזדעזעין בו כסנפיר. והם הקליפין העגולים שגלדן דומה לצפורן, שהם נפשטין מעור הדג ביד או בסכין, אבל כל שהוא קבוע ודבוק בעור הדג ואינו נפרד מן העור כלל אינו קשקשת, ובעליו אסור הוא. ולכך אמרו בגמרא (שם סו ב) קשקשת לבושה הוא ... מן ענין הכתוב שאמר (ש"א יז ה) ושריון קשקשים הוא לבוש, שהשריונות כולן עשויים מן הטבעות, ויש שעושים בהם קליפות לסתום פיות הטבעות שלא יכנס בהן חץ דק, והקליפין ההם נקראו קשקשים".
(ב) מגיד משנה (מאכלות אסורות פרק א' הל' כ"ד) – "ודע שאף על פי שאמר הקשקשים הקבועין הקשקשים הן אותן הקליפות הנקלפות ממנו ביד או בכלי אבל הקבועה ואינה נקלפת מעור הדג אינה קשקשת וזה ברור כתבו הרמב"ן ז"ל, ולהודיענו זה שנה רבינו לשון המשנה וכתב הדבוקה בכל גופו".
(ג) ה"ד בב"י (ריש ס"ק א').
(ד) רמ"א (סעי' א') – "ודוקא שהם נקלפים ביד או בכלי, אבל אם אי אפשר לקלפן מעור הדג, לא מקרי קשקשת".
(ה) חכ"א (כלל ל"ו סעי' י').
(ו) זבחי צדק (ס"ק ב') – "ואין חולק בדבר".
(ז) בית יצחק (עמודי זהב ס"ק א').
(ח) כף החיים (ס"ק ב') – "וכן עיקר דאין חולק בדבר".
(ט) ילקוט יוסף (עמ' קס"ה ד"ה וכתב, עמ' קע"א אות ז').
(י) פוסקים.

2. קשה, "שהעור עצמו גם הבשר נקרא לבוש, וכן כתיב [איוב פרק י' פסוק י"א], עור ובשר תלבישני" – נוב"ת (יו"ד סי' כ"ח).
(א) י"ל, גם העור נקלף ע"י רותחין – הגר"ש לנדא זצ"ל (נוב"ת יו"ד סי' כ"ט ד"ה ואני, "שגם מה שנקלף ע"י מים רותחין מקרי קשקשים ובאמת גם עור האדם נקלף ע"י כויה במים רותחים וכדומה"), ערה"ש (סעי' י"ג, "ואין לשאול כיון דמדמי הפסוק ללבוש נצטרך שינטל ביד כמו בגד דל"ק כלל שהרי כתיב ג"כ עור ובשר תלבישני ואטו העור נקלף ביד אך ע"י רותחין ודאי גם העור נקלף").

- (ב) עוד תירוצים – שו"ת ערוגת הבושם (יו"ד סי' ע"ז ס"ק ג').
3. מראי מקומות – נוב"ת (יו"ד סי' כ"ח, סי' כ"ט ד"ה ומה שכתב, סי' ל'), תפארת ישראל (חולין פרק ג' אות צ"ו), פרדס יוסף (פר' שמיני אות ע"ג ד"ה וברש"י), חומש תורת שלמה (פר' שמיני פרק י"א פ"ט הע' מ"ו), אפיקי מגנים (קוני' ב', סימן ה').
(א) חת"ס (נדה דף נא: ד"ה ה"א) – "ראיה לרמב"ן על התורה והובא בה"ה ובש"ע דהניטל בכלי ולא ביד אין לו דין קשקשת".
(ב) חת"ס (נדה דף נא: ד"ה א"נ) – "והרמב"ן בחומש כ' אותן שאינם ניטלים ביד לא שייך לומר לבושה אלא מגופיה הם".
(ג) חת"ס (חולין סו. ד"ה והנה, עי' ד"ה והגאון) – "דבעלמא קליפה ע"י כלי מקרי קליפה כמ"ש רמב"ן פ' שמיני כמו כל הקליפות דפירות ואילנות".
4. לאפוקי כריש (sharks).

ד. להפריד הקשקשת ע"י בישול, או סבון (מי עפר).

1. מיקל.
(א) נוב"ת (יו"ד סי' כ"ח) – "ולדעתי אפילו לא היו נקלפים קודם שריה כלל רק אחר שריה הנ"ל ג"כ הוא סימן טהרה. ואין לומר שהשריה במים עזים הנ"ל גרם לו שיקלפו דמה בכך סוף סוף שריון קשקשים הוא לבוש ... עכ"פ כל שנקלפים יהיה ע"י איזה פעולה שיהיה כבר הם נקראים קשקשים ודג טהור הוא".
(ב) אור חדש (בשו"ת שיבת ציון סי' כ"ט) – "ואנחנו השבנו להגאון בעל אור חדש ואחר משא ומתן של הלכה שהיה בינינו חזר הגאון הנ"ל מדבריו והסכים לדינא להוראת אאמ"ו הגאון זצ"ל".

ג) שו"ת שיבת ציון (סי' כ"ט, סי' ל', נוב"ת יו"ד סי' כ"ט, סי' ל') – "שכל שקשקשיו נקלפים ע"י איזה פעולה יהיה מה שיהיה יש להם תורת קשקשים להתיר ... שאם יש לו קשקשים ואף שאינן נקלפים כי אם ע"י פעולה לשרותו במי אפר או במים רותחין ואז נקלפו ביד אז אם יבוא לידי גם אני מתירו בלי שום פקפוק".

ד) תשובה מאהבה (ח"ג סי' שכ"ט) – "אמת יורה דרכו באיזה אופן שהקשקשת כקלפין ולא אתיא קריאה גם הרמב"ן התיר כהוראת רבינו הגדול".

ה) ישועות יעקב (ס"ק ד') – "דלא גרע מי אפר מכלי".

ו) שואל ומשיב (מהדו"ק ח"ג סי' נ"ד) – "קם דינו של הרמב"ן דכל שיכול לקלוף אף ע"י רתיחת המים נמי נקרא לבוש ... כאן דבאמת מהראוי להיות קבועים רק דחידש הרמב"ן דהוה כמו לבוש וא"כ כל שנקלף אף בכלי או ע"י רתיחה שרי דעכ"פ לבוש הוה וז"ב מאד".

ז) פתחי תשובה (ס"ק א') – "עיין בתשובת נודע ביהודה ... אכן בתשובת בגדי כהונה ... ואפשר אילו ראה דברי הגאון מהר"ש הנ"ל לא היה כותב כן".

ח) גליון מהרש"א (סי' פ"ג על רמ"א סעי' א') – "בתשובת נודע ביהודה ... בנקלפות אחר שרעה במים עזים לויג ודאי טהור".

ט) ערה"ש (סעי' י"ג) – "אמנם הקליפה יכול להיות גם ע"פ כלי וגם ע"פ תחבולה כגון שביד א"א לקולפה אלא בכלי וע"י שרייה במים רותחים מ"מ הא הם נקלפים [נודע ביהודה תניא יו"ד סי' כח, כט, ל] וכן הקדמונים שהתירו מין דג ברבוט"א לא היתה נקלפת רק ע"י שרייה ברותחין ואין לפקפק בזה".

י) תורה תמימה (ויקרא פרק י"א אות ל"א) – "וברור שלפנינו עמדו חכמי הזמן לחקור על מין דגים כאלה שקשקשותיהן נקלפים ע"י שרייה כמה שעות ברותחין וגם ע"י כלי, ונקראים סטיר"ל, טי"ק, ורוב החכמים נטו להתיר".

2. מחמיר.

א) הר המור (סי' י"ב) – "הבדיקה במים חמים שהוזכר באוהל מועד שהעתיקו הפר"ח שסמכו עלי' הרמב"ן ור"ת יראה הרואים דהתם מיירי שנשתיירו הקשקשים במים מעצמן וכגון שלא היו דבוקים דבוק אחד בעור מסביב, אבל אין לנו ראייה שיועילו מים רותחים, אם באנו לקלפין אחר כך בידים או בכלי, כי ודאי אינו סי' כלל כי ע"י הרתיחה הקליפה קל מחמת רכותו, והנה כבר יצאתי חוץ מגדרי כתלמיד החולק וכו' כדי לאפרושי מאיסורא וכו'".

ב) גידולי טהרה (סי' מ' אות א') – "אבל לא יסמוך על מה שנזכר בנב"י דאם מניח אותו במי אפר (לויג) והקשקשין נקלפין שפיר דמי, דידוע שיצאו עוררים על הוראה זו, ואותן האנשים המקילין הם יחושו לעצמן וקורא אני עליהם מ"ש בתוספת שהביא הר"ש סוף אהלות בואו ונלך אצל חכמים **שמא התירו לכם חזירים**".

ג) בגדי כהונה (יו"ד סי' ד').

ד) חת"ס (דרשתו לז' אדר תקע"ט שנדפסה בס' חוט המשולש, עמ' ע"ט) – "והיושב על כסא ההוראה בקהל אראד ... כבר פרסמתי לבני קהלתי וגם פה שאינני מאמין בהוראתו מכמה טעמים חדא שהוא התיר הדג אשר דעתי נוטה עם האוסרים, אע"ג שגם לו מסייעים להתיר מ"מ אני מהאוסרים ובני קהלתי מחויבים לשמוע לי (עיי' תשובה נוב"י תניינא ועיי' בספר קטן מקל נועם שנדפס שנת תקנ"ט דעת גדולי ישראל לאסור הדג שנקרא שטירל וטיק)".

ה) כתב סופר (יו"ד סי' מ"ה) – "ולכן בדג שאנו דנין בו שלא נמצאו ככולן רק אלו ואין נקלפין רק ע"י רותחין וביד או בכלי מנ"ל להתיר ובאיסור תורה המוציא קולא עליו להביא ראייה ברורה וחזקה שאין עליו תשובה כדי להתיר וישראל קדושי' **כבר נהגו בו איסור בכל מדינה ומדינה** אשר דבר הגדולי האוסרי' הגיע אליהם ויקבלו שכר על הפרישה ויזכו לסעודת לויתן".

ו) שו"ת ערוגת הבושם (יו"ד סי' ע"ז סוף ס"ק ג') – "ומ"מ כבר נתפשט הלכה בכל המדינה לאסור אותו דג שקורין שטירל שהתיר הנודב"י ואין אחר המנהג כלום".

ז) קול מבשר (ח"ב סי' י"ט) – "כל גדולי האחרונים חלקו על הוראת הנ"ב בזה".

ח) ציץ אליעזר (ח"א סי' נ"ד אות ה', חכ"א סי' כ"ב אות א') – "נראה שדבר ההיתר נשתקע לבסוף ונקבע המנהג בכל אונגרין לאסור הדגים שטירל וטיק".

3. האם הנוב"י חזר בו ומחמיר.

א) לא – הגר"ש לנדא (נוב"ת יו"ד סי' כ"ט, ותמה אני שכתב מעלתו שאמ"ו הגאון ז"ל הדר בו מהוראה זאת וצוה על מעלתו לשלוח אגרת ההדרנא להרב מט"ו. ימחול לי מעלתו שדבר זה הוא **שקר מוחלט** וידוע לכל גודל צדקתו של אמ"ו הגאון ז"ל והיה מהיר וזריז במלאכת הכתיבה ולמה לא כתב בעצמו להרב מט"ו שהיה מכירו והיה מאוכלי שולחנו של אמ"ו הגאון ז"ל כמה שנים להודיע לו שחוזר מהוראתו ולא היה סומך על מעלתו להיות שלוחו להודיע הדבר להרב הוא ולא היה נח ושקט מלשלוח אגרות ע"י גמלא פרחא לפרסם הדבר לאיסור שלא יכשלו באיסור שרץ דאורייתא. ומה גם למה לא נמצא גם העתק מאגרת הזה שכתב למעלתו וחזקה לחבר שאינו מניח דבר שאינו מתוקן ואיך הניח התשובה להיתר בספרו ולא חש לתקלה למוחקו או לכתוב בצדו שחזר בו. ופשיטא שאין מעלתו נאמן בזה מאחר שאין בידו גוף האגרת ומרחיק עדותו לומר ששלחו להרב מט"ו ונאבד. גם למה לא הודיע הרב מט"ו ברבים לאסור הדג הזה. כל זה הוא למופת שכבוד מעלתו שקר ענה בשם אמ"ו הגאון ז"ל". סי' ל', "וזה הוא **שקר מוחלט** ומעלתו במרמה בא לגנוב דעת הבריות. ואני מזהירו שלא ילמד לשונו שקר ומרה תהי' באחרונה אם יתגלה קלונו ברבים ויפורסם תשובת אמ"ו הגאון ז"ל בדפוס ... ונראה לעינים שהוא **שקר מוחלט** כמ"ש במכתבי הראשון", תשובה מאהבה (ח"ג סי' שכ"ט ד"ה מה שהעיד, "מדבר שקר תרחק כתיב ומציא לעז על אותו צדיק יסוד עולם").

ב) מראי מקומות – ציץ אליעזר (ח"א סי' נ"ד אות ה').

4. מראי מקומות – זבחי צדק (ס"ק י"ז), משיב דברים (יו"ד סוף סי' נ"ט), מהרש"ם (ח"ד סי' צ"ד), שדי חמד (אסיפת דינים מערכת ד' אות ד', אות ה'), זרכי תשובה (ס"ק י"ב), כף החיים (ס"ק י"ח), תשובות והנהגות (ח"ה סי' רמ"ז), אפיקי מגנים (סימן ה' פרק א').

א) ציץ אליעזר (חי"א סי' נ"ד אות ה', חכ"א סי' כ"ב אות א') – "ובהודע דבר ההיתר להרב מפאקש הרב ר' יצחק איצק גריסהבר ז"ל, וקמו עליו שיתירם גם במחזור, יצא נגד הרב מאראד בסופה ובסערה והקים על רגליהם את גדולי הדור, וכל הגולה נעשתה כמדורת אש, הללו מיימנים והללו משמיאילים, **הראשון הדפיס קו' בשם אמרי נועם והשני השיב למולו בקו' בשם מקל נועם, הראשון חזר והדפיס קו' שני בשם שריון קשקשים, והשני הכין מולו קו' נוסף בשם קלע בשריון**. ולפי כל הסימנים והגילויים שישנם לכך בס' נראה שדבר ההיתר נשתקע לבסוף ונקבע המנהג בכל אונגריין לאסור הדגים שטירל וטיק".

5. נ"מ, שטירל, טיק.

ה. סכסוך בקשקשת.

1. פירוש המילות – תוס' (יומא דף עד: סוף ד"ה איצטריך, חולין דף כג. סוף ד"ה איצטריך, "דלשון קשקשת משמע דבר שאינו שווה וחלק דבר שהיד מסכסכת בו"), אגרת הרמ"ה (סוף סי' ס'), שו"ת צמח צדק (לובאוויטש, יו"ד סי' ס"א).
2. מראי מקומות – אפיקי מגנים (סימן ב', קונ' בי' סי' ב', באריכות).
3. נ"מ, קינגקליפ (kingclip).

ו. קשקשים הטמונים בעור.

1. מיקל, כשעור דק מאוד פרוס עליו מלמעלה.
- א) בית הלל (ס"ק א') – "ועוד יש מין דג שקורין אותו בל"א מין קארפין הוא מכוסה בעור דק מאד ותחת העור הדק יש כמו חדרים קטנים מרובעים ובו מונח קשקשת אחת ואי אפשר לקלפן רק בסכין והתרתי באכילה וכן הסכימו עמי חכמי ק"ק ווילנא יצ"ו בשנת תכ"ד לפ"ק".
- ב) פר"ח (בקונ"א).
- ג) לחם הפנים (ס"ק ב').
- ד) בית לחם יהודה (ס"ק ב').
- ה) פמ"ג (מש"ז ס"ק א') – "כתב בית הלל יש מין דג שמכוסה עור א' דק מאד ותחת אותו עור יש חדרים קטנים ובכ"א מהחדרים יש קשקשת א' והתירו הוא וחכמי ווילנא והבית לחם יהודה אות ב' גם כן הביאו".
- ו) מחזיק ברכה (ס"ק ב').
- ז) זבחי צדק (ס"ק ז').
- ח) שו"ת ערוגת הבושם (יו"ד סי' ע"ז ס"ק ד') – "בס' בית הלל ... וראיתי בחי' חת"ס ... ולא ידעתי למה לא יקרא לבוש, די"ל גם העור שעל גביו גם הקשקשים שתחתיו שניהם בכלל לבוש נחשבו אטו בשביל שיש לו מלבוש עליון התחתון לא יחשוב לבוש, ומסתמא דג הנ"ל יש לו עור תחת הקשקשים שהוא דבוק לבשרו ועור העליון אינו אלא כמין כיסוי פרוס על הקשקשים ושפיר י"ל דבכלל לבוש איתנייהו גם שניהם, דו"ק".
- ט) בית יצחק (עמודי זהב ס"ק ה').
- י) דרכ"ת (ס"ק י') – "והטעם פשוט דכיון דלאחר קילוף הקשקשת נשאר תחתיהן עור דג בשלימות לא איכפת לן מה שיש עוד עור אחד פריס על הקשקשת וכמש"ל מהישועות יעקב דהעיקר הוא שיהא נשאר עור שלם תחת הקשקשת וה"פ".
- יא) כף החיים (ס"ק ח').

2. מחמיר.

א) חת"ס (חולין דף סו: ד"ה והנה) – "ראיתי בס' בית הלל ... ולא הביא שום טעם להתירו דלכאורה כיון שצריכין לקרוע העור טרם שנמצא הקשקשים אין זה לבושא מה שנמצא בתוך גופו וכל גופו של דג מלא עצמות נפרדים ממנו שקורין פיש גרעט ואינם נחשבים לבושא אלא מה שהוא על גופו להגן ולהסך כמו גאות אפוקי מגינים אבל כל שצריך לקרוע עור ממנו ושוב נמצאים הקשקשים אפי' יהי' לו עוד עור אחר תחת הקשקשים מ"מ העור העליון אינו קשקשת ולא נקרא מלבוש כיון שהוא גדל בגוף הדג ונקרע ממנו. שוב גם מה שתחתיו אינו מלבוש ... וראיתי פר"ח בקונטרס אחרון הביאו ולא רפרף והסכים עמו ... שראיתי גם בפרי מגדים העתיקו ולא שת לבו. מ"מ מה אעשה ואינו יודע שום סמך להתיר רק עפ"י דעת רמב"ן שכ' טעם קשקשת משום דחיית המותרת והשתא כיון שנדחו המותרת מה לי אם טמונים תחת העור דק או לא כיון דאידיחי אידיחי. וידוע דאין להתיר איסור אטעמי דקרא ונעו מעגלותיה ולא תדע ... וצ"ע וראוי לשאול פי חכמי ווילנא שבזמנינו אולי יש קבלה בידם מהקדמונים טעם מבורר להתיר ואם לאו ראוי לאוסרו".

ב) בד"ץ (עדה החרדית ירושלים, אפיקי מגנים סימן ו' הע' י').

3. מראי מקומות – ציץ אליעזר (חי"א ריש סי' נ"ד), אפיקי מגנים (סימן ו', קונ' בי' סימן ו').

א) ערה"ש (סעי' כ"ד) – "כתב אחד מהגדולין ... והתירו באכילה חכמי ק"ק ווילנא [באה"ט בשם בה"י] ואנחנו לא שמענו מדג זה ואסור לנו לאכול רק הדגים הידועים לנו ואת שאינם ידועים לנו אין לאכול אא"כ רואים עליו קשקשאות כדרך הדגים דאין לנו מסורת על הדגים שאין בהם קשקשים לומר שהם מהמינים המשירים קשקשיהם במים".

ב) שבט הלוי (ח"ב סי' כ"ז אות ב', ריש סי' ל"א) – "כיון שמרן הח"ס ספוקא מספקא, והוא יחיד נגד הבה"י הפר"ח הבל"י והפמ"ג שמקילים בפשיטות צ"ע אם יש להחמיר בזה".

ז. "כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר", אם "כל" דוקא - [נ"מ, דג שנקרא שטינק"ס מרינו"ס. שיש קשקשת ואין לו סנפיר].

1. כל לאו דוקא.

א) ברתי (ס"ק ג') – "נראה דהיינו רוב דגים".

ב) ישועות יעקב (ס"ק ב') – "וזה נכון".

ג) הכתב והקבלה (פר' שמיני פרק י"א פסוק ט') - לשונו מובא לקמן.

1) חולק – פר"ח (ס"ק ד' ד"ה וראיתי), פמ"ג (מש"ז ס"ק ב', "ודע דהא דאמרו כל שיש קשקשת יש לו סנפיר הוא שאין א' שימצא קשקשת בלא סנפיר לא שעל הרוב אמרו ואזלינן בטר רובא דאינו. ומנא אמינא מהא דפריך ולכתוב רחמנא קשקשת ואי הוה נמצא מיעוטא דמיעוטא קשקשת בלא סנפיר לא הוה מקשה ... שראיתי להכר"ו ... ולא ידענא דא"כ מה פריך ולכתוב קשקשת ולא בעי סנפיר גם מ"ש שם באות א' יש לעיין"), תשובה מאהבה (ח"ג סי' שכ"ט ד"ה ומה שהביא, "ודברי כו"פ אשר בונה עליו המה דברי תימה"), מחזיק ברכה (ס"ק ח', ס"ק י"א, "וכן נראה עיקר"), זבחי צדק (ס"ק ה'), כף החיים (ס"ק ו').

2) י"ל, הוא סם המות ובלא"ה לא יאכלוהו – מגן אברהם (זית רענן פר' שמיני רמז תקל"ז, דף קמו., "המקשן ידע דאיכא דג אחד שיש לו קשקשת ואין לו סנפיר אך הוא סם המות ובלא"ה לא יאכלוהו א"כ למה כתיב סנפיר ולזה משני יגדיל תורה ויאדיר דהקב"ה רצה להגדיל תורה דאם לא היו אסורין מדין תורה לא היה להם שכר ע"ז"), הו"ד הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת חולין דף סו: ד"ה ובזית).

3) י"ל, הכתב והקבלה (פר' שמיני פרק י"א פסוק ט') – "ויתכן דהך כללא דכיילי רבותינו כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר אינו כלל מוחלט לומר שאין בנמצא כלל מין דג בקשקשת בלא סנפיר, דהא ידענו הפוכו, שבים הספרדי ... וכ"כ הרב בעל תשוב' כנסת יחזקאל (בחידישויו לנדה דנ"א הנדפס בחידישי רשב"א נדה) דמה שאמרו כל שיש לו קשקשת פירושו רוב ... ואף דלמיעוטא דמיעוטא מהם יש קשקשת ואין לו סנפיר, מ"מ כיון שמגדר התורה לדבר בכ"מ בדרך קצרה על הכלליות והמצוי, לא היה לה לחוש על מיעוטא דמיעוטא ושאינו רגיל, ולא היה מגדרה להזכיר גם סימנא דסנפיר ... וראיתי להרב פרי מגדים ... לא שעל הרוב אמרו, דאזלינן בטר רובא דאינו, ומנא אמינא מהא דפריך ולכתב רחמנא קשקשת, ואי הוה נמצא מיעוטא דמיעוטא בקשקשת בלא סנפיר, לא הוה מקשה, ע"כ. ולדעתי אין זו הכרעה דכיון שאין מדרכי התורה בכל מקום לדבר אמיעוטא דמיעוטא, לא הוה נייחא בדעתיה דמקשן למימר שהוסיפה התורה סימנא דסנפיר אמילתא דלא שכיחא".

4) מראי מקומות – משיב דברים (יו"ד סי' נ"ט ד"ה ועל).

2. יש לחלק בין קודם מתן תורה לאחר מתן תורה [אחר קבלת חז"ל].

א) מעדני יו"ט (חולין פרק ג' סי' ס"ז אות ה') – "ואני בהיותו אב"ד ור"מ בק"ק ווינא הביא אלי החכם מוהר"ר אהרן רופא נר"ו דג נקרא בלשונם שטינק"ס מרינו"ס, ונמצא בים הספרדי והוא סם המות והרקחים יודעים פעולות להוציא הארס ממנו ואז עושין מברשו במיני רפואות. ויש לו שדרה וראשו רחב, וגם יש לו קשקשים על כל גופו, ואין לו שום סנפיר, רק יש לו ארבע רגלים כרגלי בהמה או חיה. ושאלני על זה דממ"נ, אי נחשב רגלים לסנפירים הלא דרכיה דרכי נועם ... נבוא לאכול סם המות ... אמרתי שאפשר שהוא מין מורכב ולא הורכב קודם מ"ת כמו הימים שאמרו בב"ר שהקב"ה לא בראם בששת ימי בראשית".

ב) שואל ומשיב (מהדו"ק ח"ג סי' נ"ד ד"ה והנה) – "והשיב המעד"מ שמא המין הזה הורכב אחר קבלת חז"ל ובאמת שהדבר תימה דהא א"א לומר כן דיהי' נולד אחר קבלתם דבר שיכחיש הכלל שלהם וכבר האריך הפר"ח בזה בסי' פ"ג לדחות הדברים ויפה טען אך אני בעניי הייתי אומר דלק"מ דהרי התוס' הקשו בחולין ס"ו דמנא ידעי חז"ל זה הכלל דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר וכתבו דמאדם קים להו דידע כל הבע"ח וקרא להם שמות ע"ש ולפ"ז י"ל דזה הורכב אחר מיתת אדם הראשון וא"כ אדה"ר לא מסר לנו זאת ובידו היה הכל נכון דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר והתורה הקדושה שידעה שיש לזה הכלל סתירה ע"כ הוסיפו להגדיל התורה ולהאדירה ונתנה לנו סימן בסנפיר כדי להודיע לנו שלא נסמוך על זה הכלל באם ימצא דג משונה ויבקש אחר סנפיר ג"כ למען לא נסכן נפש ובאמת בדגים רובם ככלם כל שיש להם קשקשת יש לו סנפיר ואם ימצא מיעוטא דמיעוטא שיצא מגדר הטבע אז נצטרך לחפש אחר הסימן דסנפיר ובאמת לא נאכל אותו וניצל מהסכנה וזה לדעתי מה שהקשו ונכתוב קשקשת ולא נכתוב סנפיר ומשני יגדיל תורה ויאדיר ואין לו מוכן ולפמ"ש א"ש דבאמת מוכחש הכלל הזה רק שזה אסור לנו מכח סכנה וא"כ לזה שוב מועיל הסימן דסנפיר כדי שנבקש בדג הזה סנפיר ...".

1) חולק – פר"ח (ס"ק ד' ד"ה וראיתי, "ושרי ליה מאר' להעלות על ספר דברים זרים כאלו שכמעט עוקר תחומין וגבולין שגבלו ראשונים ונותן מקום לטעות ולפקפק בדברי רז"ל המקודשים והאמתיים דכשם שהורכב מין א' אפשר שהורכבו מינים אחרים וכלל רז"ל נשאר נופל ארצה חלילה וחס"), מחזיק ברכה (ס"ק ז').

3. לחלק בין דגים שבים ובין בחיות שבים.

א) מעדני יו"ט (חולין פרק ג' סי' ס"ז אות ה') – "... כעת נ"ל יישוב אחר יותר נכון ... דזה הכלל דכש שיש לו קשקשת יש לו סנפיר על מין דגים הוא שאמרו כן ולא על החיות שבים".

ב) בית לחם יהודה (ס"ק ד').

1) חולק – פר"ח (ס"ק ד', "זה טעות הוא בידו שכבר כתבנו שלא יש שום הפרש בין דגים לחיות הים"), ברתי (ס"ק ג', "זהו דוחק"), מחזיק ברכה (ס"ק ט', ס"ק י"א), זבחי צדק (ס"ק ו'), כף החיים (ס"ק ז').

2) מראי מקומות – ערוגת הבושם (שו"ת יו"ד סי' ע"ז ס"ק ז'), מגיה (לריטב"א דפוס קוק, בב"י סי' כ"ג אות ח'), אפיקי מגנים (סי' ז' אות ה').

4. י"ל, דילמא השירן או שעתיד לגדל אח"כ.

א) פר"ח (ס"ק ד') – "שאולי נפל הסנפיר ממנו קודם עלותו מן הים או שעתיד לגדלו לאחר זמן".

ב) לחם הפנים (ס"ק ד').

ג) חסדי דוד (תוספתא חולין פרק ג' הל' ט' ד"ה אלו, בסוף אות ק"ח) – "וראיתי להגמון כו"פ ז"ל דכתב ... ואנכי לא ידעתי מה תיקן בזה ואיך מלאו לבו לכתוב כדברים האלה אחר שראה דברי הרב פר"ח ז"ל דח"ו בזה יבאו לפרוץ גדר שגדרו חכמים ז"ל, וקושטא קאי דכל מה שכללו לנו חכמים בפרק אלו טריפות אין שום אחד יוצא מן הכלל ... והאמת כמ"ש הרב פר"ח דדילמא השירן או שעתיד ליגדל לאחר מכא, זהו הנבון ודו"ק".

ד) תשובה מאהבה (ח"ג סי' שכ"ט ד"ה ומה שהביא).

1) חולק – הכתב והקבלה (פר' שמיני פרק י"א סוף פסוק ט', "והפרי חדש כתב ... וזה דבר רחוק מאד, כי מטבע הספירים להיותם משוקעים בחוזק תוך פנימית בשר הדג ומדובקים היטב זה בזה ולא שייך בהו למימר שנפלו, וגם אם יהיה במציאות האפשרי יהיו").

5. י"ל, יש לו סנפיר.

א) חת"ס (נדה דף נא: ד"ה ה"א) – "מ"ש פר"ח ... ולפע"ד אין הקושיא מפני שאין לו סנפיר וסותר הכלל ז"א דאטו סנפיר הוא דוקא מה שאנו קורין פלוסי"ן בל"א אלא כל דבר הבולט מגופו שהיד מסכסך והוא שט בהן במקום סנפיר עומד וזה הדג יש לו רגלים והיינו סנפיריו שהוא שט בהן וזה ברור והוא טהור לפע"ד ומותר באכילה".

6. מראי מקומות – כנה"ג (הג' ב"י ס"ק י'), יעב"ץ (מגדל עוז בסוף הספר פרק ו' אות ח', אות ט'), הגר"ש לנדא זצ"ל (נוב"ת יו"ד סי' כ"ט ד"ה וכן), בכור שור (חולין דף סו:), לב אריה (חולין ריש דף סו:), כלי חמדה (פר' שמיני אות ח'), דרכי תשובה (ס"ק י"ח, ס"ק כ"ח), בית יחזקאל (סוף סי' ה'), פרדס יוסף (פר' שמיני אות ע"ג), מנחת יצחק (ליקוטי תשובות סוף סי' נ"ט), מגיה בריטב"א (שם הע' קפ"ח), מגיה ברשב"א (חולין דף סז. הע' תתק"כ), אפיקי מגנים (סי' ז', קונ' בי' סי' ז').

א) ברכי יוסף (שירי ברכה ס"ק א') – "דג סאקנקור כתב הרב מהר"י חאגי"ז בהלכות קטנות ח"א סימן רנ"ה, דיש לו קשקשת ואין לו סנפיר, אך יש לו ידים ורגלים, ומסיק שהוא טמא. גם בח"ב סימן ה' הוסיף, דאף אם יש סנפיר טמא, כיון דיש לו ידים ורגלים, ובודאי שהוא בורח ליבשה, מידי דהוה הא דתנן פ"ז דכלים (מי"ג) כל שבים טהור חוץ מכלב הים וה"ה זה. ע"ש באורך. ולי ההדיוט נראה דהגם דחזינן דאין לו סנפיר, אין לומר דידי ורגליו במקום סנפיר ולית ליה סנפיר, ואינו בכלל כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר, דשאני הכא דיש לו ידים ורגלים, ודוקא סנפיר טהור. דהרי כתבו הרי"ף (ע"ז טז א) והרא"ש (ע"ז פ"ב סי' לז) והרשב"א (ח"א סי' תמג) דתורא דמיא אסיר, חמרא שרי, כללא דמילתא כל דאית ליה קלפי שרי. ומוכח דכללא דכל שיש לו קשקשת הוא אף אם יש לו ידים ורגלים, ובקשקשת סגי, ובודאי שהיה לו סנפיר, כמ"ש הרב פר"ח בדג שטינקו"ס מרינו"ס, כמו שתראה במאי דכתיבנא בעניותין בנדפס (מחזיק ברכה) אות ז' ואות ט'. ע"ש באורך. וכ"ש אם יש לו סנפיר, נראה בפשיטות דמותר. ודוק".

ב) מנ"ח (מצוה קנ"ה ס"ק ב') – "ובכרתי ופלתי [כרתי סי' פ"ג סק"ג] כתב דעל הרוב הוא כן, ובפרי מגדים [שם משב"ז סק"ב] לפל בזה".

ח. קשקשת שלא נראה לעיניים.

1. מיקל.

א) תפארת יעקב (ע"ז סוף פרק ב') – "בקשקשת דלא בעינן בהו שיעור יועיל נמי הבטת הזכוכית לידע אם יש בהן קשקשים, ודו"ק".

2. מחמיר.

א) תפארת ישראל (ע"ז פרק ב' בועז אות ג') – "אבותינו ספרו לנו שזה כנ' או ס' שנה שרצה גטח הדור א' תנצבה"ח להתיר דג א' שנקרא בל"א [קוואפפוט], מחמת שראה [במיקראסקאפ], והוא זכוכית המגדיל, שיש לו קשקשין. ואיוש עליה כולה עלמא, ונפק שופרא דידהו לאיסורא ונשתקע ההיתר ... היה נ"ל דכל שאין נראה בלי זכוכית לא נקרא קשקשת, דצריך שיהיה לבוש [כנדה דנ"א ב'], וזה אינו רק נקודה קטנה שלא שלטה בו העין, וודאי לא נקרא לבוש ... וכן אנו רואין [בהאאל] קשקשים קטנים בזכוכית המגדיל, וכי ס"ד להתירו ח"ו משום זה".

ב) ערה"ש (סעי' ט"ו) – "ודע שדבר פשוט הוא דבדבר שצריך ראית עין אינו מועיל אם רואין ע"י זכוכית המגדלת הראיה וצריך לראות בעין עצמה וכן הוא בענינים שבכל התורה כולה במה שצריך ראית עין".

ג) דרכ"ת (ס"ק כ"א) – "ובס' תפארת ישראל ... ודאי לא נקרא לבוש".

ד) יחזה דעת (ח"ו סי' מ"ז) – "ובתפארת ישראל ... בשו"ת שואל ונשאל חלק ה' (חלק יורה דעה סימן סד) ... בשו"ת מים חיים (סימן רנט) ...".

ה) ילקוט יוסף (סעי' ח') – "דגים שיש בהם קשקשים, ואין רואים אותם אלא על ידי זכוכית מגדלת או מיקרוסקופ בלבד, אבל בעין רגילה אינם נראים כלל, [גם שלא כנגד השמש], פשוט שאסור לאוכלן".

ו) אפיקי מגנים (סימן ט' אות ה') – "כתבו אחרונים ... אינו קשקש האמור בתורה".

ז) אנציקלופדיה תלמודית (ח"ז עמ' ר"ט הע' ק"ט) – "ועי' תפא"י למשניות ע"ז פ"ב מ"ו שאם אין הקשקשים ניכרים אלא ע"י זכוכית מגדלת אינם מועילים".

3. מראי מקומות – ס' הכשרות (פרק י"א סעי' ז').

א) נ"מ אאל (eel), עי' לקמן.

ב) עי' יו"ד סימן פ"ד, לשיטות ומראי מקומות לענין דברים שנראה במיקרוסקופ.

ג. ציורים.

א. אאל (eel).

1. מחמיר – תפארת ישראל (ע"ז פרק ב' בועז אות ג'), עי' חולין פרק ג' אות צ"ז, "אנו רואין [בהאאל] קשקשים קטנים בזכוכית המגדיל, וכי ס"ד להתירו ח"ו משום זה", ס' כשרות (ארטסקול, עמ' קמ"ה, עמ' קנ"ח).

2. מראי מקומות – הגרי"א הענקין (תשובות איברא סי' ל"ט אות ב'), גידולי טהרה (סי' מ').

א) עי' לעיל, גבי לא נראה לעיניים.

ב. אשטוריאן.

1. מיקל – רמב"ן, אהל מועד (שער או"ה דרך א' נתיב ד'), פר"ח (ס"ק כ"ו ד"ה כתב), לחם הפנים (ס"ק י"א), בית לחם יהודה (ס"ק ט"ו).
2. מראי מקומות – מחזיק ברכה (ס"ק ד'), זבחי צדק (ס"ק ט'), ונהרא נהרא ופשטיה", כף החיים (ס"ק י'), משנה הלכות (ח"י סי' צ"ד, דג הנקרא אסטרגיון אי הוה דג כשר ... במקום שאין קבלה לאכלו אין להתיר. ומיהו לענין איסור מכירה נלפענ"ד דאין לנו כח לאסרו ... ומקום שיש להם קבלה אין מזניחין אותן ואם אנן מחמירין באכילה לא נחמיר במכירה").

ג. ברבוט"א (Barbattus).

1. מיקל – רש"י (הג' אשרי ע"ז פרק ב' סי' מ"א, "רשב"ם כתב בשם רבינו שלמה דהיינו דג טהור שקורין בורביט"א"), ר"ת (תוס' ע"ז סוף מ., "אין לאסור הבורבוטש כי אמת הוא שיש לו במים ומשירן בשעה שעולה מן המים"), סמ"ק (מצוה רי"א, "ואותם דגים שקורין בורבוט"א משיר את הקשקשים בשעה שעולה מן המים, וגם עובריהם יש להם סימנים טהורים").
- (א) פוסקים – ערה"ש (סעי' י"ג, "וכן הקדמונים שהתירו מין דג ברבוט"א לא היתה נקלפת רק ע"י שרייה ברותחין ואין לפקפק בזה").
2. מחמיר – ס' חסידים (הג' אשרי ע"ז פרק ב' סי' מ"א, "ור' יהודה חסיד אמר כל מי שיאכל בורבוטא לא יזכה לאכול לויתן"), ר' אפרים (הג' אשרי ע"ז פרק ב' סי' מ"א, "ופעם א' התירו רבינו אפרים ואמרו לו בחלום שהתיר שרצים וחזר בו ואסרו וכל הפוסק מלאכלו ינוחו ברכות על ראשו"), סמ"ג (לאוין קל"ב, "ועל מה שאומר שנהגו לאכול בורבוט"א לאו בכל מקום נהגו כן כי באשכנז נהגו שלא לאוכלה").
3. אסור באכילה, מותר בסחורה – יש"ש (חולין פרק ג' סי' קכ"ב, "ואותו דג שקורין ברבוט"א אסור לאכול, ומ"מ מותר להשתכר בו"), פר"ח (ס"ק כ"ו ד"ה דע), לחם הפנים (ס"ק י"א), בית לחם יהודה (ס"ק ט"ו), פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ב, שפ"ד ס"ק ג', עי' מש"ז ס"ק ב' ד"ה והנה, "הברבוט"א אף שאין אוכלין מ"מ מסתחרין בו"), מחזיק ברכה (ס"ק י'), זבחי צדק (ס"ק י"ב), בית דוד (סי' קי"ז ס"ק כ"א), הו"ד בדרכ"ת (סי' קי"ז ס"ק ס"ג), כה"ח (ס"ק י"ד), בין ישראל לנכרי (יו"ד סי' ט"ו הע' מ"ט).
4. מראי מקומות – הג' מיימוניות (מאכ"א פרק ג' הל' כ' אות ס'), רא"ש (ע"ז פרק ב' סי' מ"א, "וקשה לי מה שנסתפקו כל הגדולים בדג הנקרא בורבוטא"), שו"ת מן השמים (עמ' ז', דפוס קוק).
- (א) תשב"ץ קטן (סי' שנ"ב) – "מצאתי בשם רבינו ברוך שסיפר שפעם אחת אכל רבינו אפרים ז"ל מדג שקורין בורבוט"א ובליה נראה לו זקן אחד בעל שיבה ובעל שער והדר פנים ומגודל זקן והביא לו קופה מלאה שרצים. ואמר לו קום אכול ונתת מאד א"ל והלא שרצים הם אמר לו כך אלו מותרים כמו השרצים שאכלת היום. בהקיצו ידע שאליהו זכור לטוב נגלה אליו ומהיום והלאה פירש מהם. [מיהו יש מפרשים דתרי גוויי הו ונמצאו בצרפת שיש להם קשקשת תחת האזנים. וגם יש ארצות שבכל הדג יש קשקשת אך שנושרים בשעת עלותו מן המים ונראים בתוך המפה כשנותנים אותה תוך הרשת. אך מורי רבינו יחיאל לא היה אוכל הדגים המבושלים עמו. ע"כ]."
- (ב) או"ז (ע"ז סי' ר') – "ואני המחבר שמעתי מפי הקדוש רבי יהודה חסיד זצ"ל שאמר בלשון הזה שכל מי שיאכל בלבוטא לא יזכה לאכול לויתן. ולמעשה שנשאל אמר וכן שמעתי על האמת שרבי אפרים בר יצחק זצ"ל מריגשבורק פעם אחת התיר אותם ובו בליה הביאו לפניו בחלום קערה מליאה שרצים לאוכלם וכעס על המביא. ואמר לו למה אתה כועס הלא אתה הוא המתיר. וכעס על בעל החלום שכך אמר לו. ומתוך כך הקיץ ונזכר שהתיר בלבוטא בו ביום. מיד עמד ממטתו ושיבר כל קדירות וקערות שאכלו בהם וכל הפורש מלאוכלם ינוחו לו ברכות על ראשו".
- (ג) חת"ס (חולין דף סו. ד"ה ונ"ל) – "ודע מי שמתיר על סי' הללו אע"ג דשוב נודע שיפה הורה כגון ברבוטא שנחלקו בו ר"ת ותוס' ולבסוף בימי בעלי תוס' האחרונים נתברר להם שמשיר קשקשיו במים ומותר גמור הוא מ"מ מי שהתירו קודם הברור הזה צריך כפרה כמי שנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה שצריך כפרה ומכ"ש הכא דאי שרית על אלו הסימנים יבואו להתיר כל מי שיש בו אלו הסימנים שיתברר אח"כ שעתיד להשירן במים ומפני זה כשהתיר ר' אפרים ברבוטא בזמנו חלם לו שהאכיל שרצים. אע"ג לבסוף נתגלה שהברבוטא טהור מ"מ חטא ר' אפרים בזה וכתבתי זה מפני שנתקשו בו בתשובת נב"י תנין סי' למ"ד וז"ל ס' החנוך פ' שמיני סס"י קנ"ה ועובר עליה ולא בדק יפה כגון שראה סי' א' לבד וסמך על האחד אעפ"י שנמצא אח"כ כשר ביטל מצוה עשה זו עכ"ל פי' עשה דבדיקת סימני ויפה חלם לרבינו אפרים והדברים דברי אלקים חיים".
5. מראי מקומות – דרכי תשובה (ס"ק י"ז, ס"ק כ"א), שערים מצויינים בהלכה (סי' מ"ו ס"ק כ'), שבט הלוי (ח"ב סי' קס"ב ד"ה ואחרי), יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' י"ג אות ה'), אנציקלופדיה תלמודית (כרך ז', ערך דגים טור רי"ד), נחלת פינחס (ח"א סי' א' אות פ"ד).

ד. דג-חזיר.

1. מחמיר.
- (א) קול מבשר (ח"ב סי' י"ט) – "לכן הדין ברור שדג זה הנקרא דג הנצרא או דג החזיר אסור כדג טמא, ובפרט שכבר נהגו בו איסור שם".
- (ב) ציץ אליעזר (חי"א סי' נ"ד) – "אין להכשיר הדג שלפנינו שראינוהו ונוכחנו לדעת שאין לו לבוש שריון קשקשים נקלפים".

ה. טובד.

1. מראי מקומות – R. J. D. Bleich (ח"ג עמ' ס').

ו. טונה (tuna).

1. מצד מצות הבדלה - עי' סי' פ"ה, לשיטות ומראי מקומות.

2. מצד בישול עכו"ם - עי' סי' קי"ג סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
3. מצד שהדגים ביד עכו"ם ואולי יחלוף בשביל דג טמא - רמב"ם (מאכ"א פרק ג' הל' כ"א), מחבר (סי' קי"ח סעי' א').
4. מצד נאמנות עכו"ם - עי' לעיל אם צריך משגיח תמיד.
5. מראי מקומות - חלקת יעקב (ח"ג סי' י', יו"ד סי' ל"א, לשונו מובא לעיל), אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות ט"ז), מנחת יצחק (ח"ג סי' ע"א, ח"ד סי' פ"א), יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ט'), שלחן הלוי (סי' כ'), הגר"י פרנד שליט"א (קלטת מספר נ'), R. J. D. Bleich (ח"ב עמ' ק"מ), הגר"צ שכטר שליט"א (קובץ מסורה ח"א עמ' ס"ו, RJJ חט"ו עמ' ז', לשונו מובא לעיל).
א) משנה הלכות (מצות המלך אות קנ"ה) - "רע המעשה שאוכלים דגים בקפסאות הנקרא טאנא פיש ולא ניכר שום קשקשת עליהם, ולא מאיזה דג הוא, רק מה שנכתב עליו מהבית חרשת ואין לסמוך על זה לאכלם".

ז. סווארדפיש - דג החרב (Swordfish - xiphias gladius).

1. מחמיר.
  - א) אג"מ (פרדס רימונים עמ' קי"ב).
  - ב) הגר"י ב סליביצק זצ"ל (פרדס רימונים עמ' קי"ב).
  - ג) ציץ אליעזר (ח"ט סי' מ') - "דדג הסווארדפיש אסור באכילה והמקיל בודאי הפסיד ונכנס בספק לאו דאורייתא".
  - ד) ס' כשרות (ארטסקול, עמ' ק"ס).
2. פיש"י איספ"דה (דג בעל חרב), מיקל.
  - א) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ע"ד).
  - ב) שלחן גבוה (ס"ק כ"ו מחודש ה') - "מנהג פשוט בכל ישראל לאכול דג בעל החרב נק' בלע"ז פיש"י אישפ'אדה אע"פ שאין לו קשקשת מפני שאומרים שבשעת שעולה מן הים משלכת את קשקשותיה".
  - ג) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב') - "ועיין כה"ג בהגהות הב"י אות ע"ד הביא דג שקורין פיש אישפא"ד טהור הוא שמחמת כעס בשעה שעולה מהים משליך הקשקשים והביא שם ששר אחד מאומות העולם שאל על זה והראו לו שלקחו בגד שחור ונתנו במצודה והיה מלא קשקשים שהם לבנים ולפעמים בגד לבן בקשקשים שחורים".
  - ד) מחזיק ברכה (ס"ק ג').
  - ה) זבחי צדק (ס"ק ח').
  - ו) דרכ"ת (ס"ק י"ז).
  - ז) כף החיים (ס"ק ט').
3. מראי מקומות - אנציקלופדיה תלמודית (ח"ז לפני עמ' ר"ט), הגר"י רייזמן שליט"א (שמואל ב' מספר ק"ז), Jewish Observer (April 68), אפיקי מגנים (סי' י' הע' ז'), R. J. D. Bleich (ח"ג עמ' נ"ט), שמע שלמה (ח"ה יו"ד סי' י"א ד"ה ובפרט).

ח. סלמון (pink salmon).

1. מראי מקומות - אור ישראל (גליון מ"ט עמ' קי"ג).

ט. פילע"ה (fillet).

1. מראי מקומות - הגר"מ א בלום שליט"א (קובץ אור ישראל גליון מ"ו עמ' קל"ו, גליון מ"ז עמ' קמ"ה).

י. קינגקליפ (kingklip).

1. מחמיר - הגר"ש זצ"ל (מכתב מהגר"מ קארפ שליט"א, הסכמה לס' אפיקי מגנים, וכן עמ' קנ"ד, אשרי האיש יו"ד פרק ג' אות ט'), תשובות והנהגות (ח"ה סי' רמ"ו, מכתב בס' אפיקי מגנים עמ' קנ"ה, עמ' קס"ו), הגר"מ הלברשטם זצ"ל (מכתב בס' אפיקי מגנים עמ' קנ"ו), קנה בשם (מכתב בס' אפיקי מגנים עמ' קנ"ו), עי' חוט שני (מכתב בס' אפיקי מגנים עמ' קנ"ח, "אין ראוי לאכול את הדג הנ"ל"), הגר"י בעלסקי זצ"ל (מכתב בס' אפיקי מגנים עמ' ק"ס), ס' כשרות (ארטסקול, עמ' קמ"ט).
2. מיקל - עי' שבט הלוי (מכתב בס' אפיקי מגנים עמ' קס"ד, "שאין טעם מספיק לאוסרם מעיקר הדין ... לא ינהגו גם המקילים מכאן ואילך בדג זה").
3. מראי מקומות - אפיקי מגנים (קונ' שבט נועם).

יא. שטינק"ס מרינו"ס (stincus marinus).

1. הוא דג טהור - פר"ח (סוף ס"ק ד'), לחם הפנים (ס"ק ד'), חת"ס (נדה דף נא: ד"ה ה"א, "והוא טהור לפע"ד ומותר באכילה").
אמנם, עי' מה שכתב בחי' לחולין, לשונו מובא לקמן, מחזיק ברכה (ס"ק ז', ס"ק י"א), זבחי צדק (ס"ק י"ג), כף החיים (ס"ק ט"ו).
2. חת"ס (חולין דף סו: ד"ה שוב) - "שוב נתברר לנו ע"י מומחים בחכמת הטבע וגם הראינו בספרי הטבע שהשטינקוס אינינו חית הים כלל אלא גדולו ביבשה על שפת הים וקופץ ביים לפעמים כצפרדע והוא מין קראקטי"ל (crocodile) קטן שקראו רבינו חננאל א"ל תמס"ח שלדעתו הוא הצפרדע שבמצרים ונאמנו דברי חז"ל שבמים כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר".
3. מראי מקומות - משפחה (קולמוס באנגלית, פסח תשס"ט עמ' כ"ד).
- א) עי' לעיל גבי הכלל של "של כל שיש בו קשקשין ...". לשאר שיטות ומראי מקומות.

1. כשר.

(א) שבת (דף קיט., קידושין דף מא.) – "רבא מלח שיבוטא".

(ב) חולין (דף קט:.) – "מוחא דשיבוטא".

(ג) לחם הפנים (ס"ק ג').

(ד) בית לחם יהודה (ס"ק ג').

(ה) פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק ג') – "דע דשיבוטא הוא דג טהור כדמוכה בקידושין ר"פ האיש מקדש מלח שיבוטא ובחולין אמרה ילתא לר"נ התיר לנו מוחא דשיבוטא והוא עז הים כ"כ התוס' ל"ט א' ד"ה וסימנך והר"מ ז"ל בהל' כלאים כתב שהוא חית הים יע"ש ועכה"ג בהגהות הב"י אות כ"ב תמה על הרא"ש בתשובה כלל כ' סי' ט"ז שהוצרך להביא ראיה דשיבוטא טהור הוא והא גמרא ערוכה הוא יע"ש. אמנם מ"ש עוד הכה"ג סוף פרק הפרה הנהיג בעיזא ושיבוטא מהו לא ידענא ראייתו דאדרבה להר"מ ז"ל דאין לוקה מן התורה אלא אחד טהור ואחד טמא משמע לכאורה להיפך דשיבוטא מין טמא הוא ובס' גינת וורדים הארכנו יע"ש ומ"מ מחולין וקדושין יש ראיה".

(ו) מחזיק ברכה (ס"ק ו').

(ז) זבחי צדק (ס"ק י"א).

(ח) כף החיים (ס"ק י"ב).

תולעים

סימן פ"ד

א] מקורות.	יח] הגדלים בפרי מחובר - <u>סעיף ו'</u> .	לה] נמצא לאחר בדיקה.
ב] חומר האיסור.	יט] מחובר לקרקע.	לו] תולעים בדבש - <u>סעיף י"ב</u> .
ג] מה שלא נראה לעינים.	כ] שלא ריחשה.	לז] שבת.
ד] שרץ המים (<u>סעיף א' - ג'</u>).	כא] י"ב חודש - <u>סעיף ה'</u> .	לח] אין כוונתו לבטל: ציורים - <u>סעיף י"ג</u> .
ה] מינים טמאים בתוך כלי.	כב] בדיקה קלה.	לט] אין כוונתו לבטל: פשט - <u>סעיף י"ד</u> .
ו] בל תשקצו.	כג] ההלכה של דרכן להתליע.	מ] אין כוונתו לבטל: שאפשר בעינן אחר.
ז] פירשו.	כד] גדרי המציאות של דרכן להתליע.	מא] אין כוונתו לבטל: לערב לכתחלה.
ח] כללים.	כה] מכתבים.	מב] אין כוונתו לבטל: כללים נוספים.
ט] להעביר מכלי לכלי.	כו] בדיקת מדגם.	מג] כללים נוספים.
י] קופאפאדס (copepods).	כז] גידול בחממות וכדו'.	מד] ספק ביטול.
יא] היוצא מן הטמא.	כח] שטיפה.	מה] עופות הגדלים באילן - <u>סעיף ט"ו</u> .
יב] איבעיא ולא איפשטא - <u>סעיף ד'</u> .	כט] עבר ובישל - <u>סעיף ט'</u> .	מו] אינו גידולי קרקע - <u>סעיף ט"ז</u> .
יג] מת בתוך הפרי, ופירש אח"כ.	ל] טעם של דבר המאוסים.	מז] פירשו.
יד] פרי מנוקב מבחוץ.	לא] שקית בד לבישול (spice bags).	מח] דגים.
טו] תולעים שפירש מקמח - <u>סעיף ה'</u> .	לב] חזקה - <u>סעיף י'</u> .	מט] שרץ שרוף - <u>סעיף י"ז</u> .
טז] קמח: מילבין.	לג] מעשה בחג השבועות.	נ] שאר ענינים.
יז] מכירה לעכו"ם.	לד] נאמנות - <u>סעיף י"א</u> .	

א] מקורות.

- א. **שמיני** (פרק י"א פסוק מ"ג - מ"ד) – "אל תשקצו את נפשתיכם בכל השרץ השרץ ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם: כי אני ילנק אלהיכם והתקדשתם והייתם קדושים פי קדוש אני ולא תטמאו את נפשתיכם בכל השרץ הרמש על הארץ".
1. **שרץ המים** – **שמיני** (פרק י"א פסוק ט' - י"ב), "את זה תאכלו מפל אשר במים פל אשר לו סנפיר וקשקשת במים וכן תאכלו אתם תאכלו: וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים וכן תאכלו מפל שרץ המים ומפל נפש החיה אשר במים שקץ הם לכם: ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו ואת נבלתם תשקצו: פל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים שקץ הוא לכם".
- (א **רמב"ם** (מאכ"א פרק ב' הל' י"ב), שו"ע (סעי' א' - סעי' ג').
2. **שרץ הארץ** – **שמיני** (פרק י"א פסוק מ"א - מ"ב), "וכל השרץ השרץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל: פל הולך על גחון וכל הולך על ארבע עד פל מרבה רגלים לכל השרץ השרץ על הארץ לא תאכלוהם כי שקץ הם".
- (א **רמב"ם** (מאכ"א פרק ב' הל' ו', הל' י"ג - הל' ט"ז), שו"ע (סעי' ד' - סעי' ז').
3. **שרץ העוף** – **ראה** (פרק י"ד פסוק י"ט, "וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו").
- (א **רמב"ם** (מאכ"א פרק ב' הל' ה'), שו"ע (סעי' ט"ו)).

ב. **סוגיא** – **חולין** (דף סו: - דף סז:).

ג. **ספר המצות** – **בה"ג** (לאוין שבמלקות צ"ח - ק'), **רס"ג** (ל"ת ע"ו), **רמב"ם** (ל"ת קע"ה - קע"ט), **יראים** (סי' ס"ט - ע"א), **חינוך** (מצוה קס"ב - קס"ה), **סמ"ג** (לאוין קל"א - קל"ב), **סמ"ק** (מצוה ר"ט - ר"י, מצוה רי"ב).

ד. **ראשונים** – **שאלתות** (שאלתא פ"ד), **ס' התרומה** (סי' ל"ד - ל"ו), **שערי דורא** (סי' מ"ו - מ"ח, סי' נ"ב - נ"ד), **או"ה** (כלל מ"א), **רוקח** (סי' תס"א), **כל בו** (סי' ק"א).

ה. **פוסקים** – **לבוש** (על הסימן), **פר"ח** (על הסימן), **פר"ת** (על הסימן), **פלת** (על הסימן), **לחם הפנים** (על הסימן), **בית לחם יהודה** (על הסימן), **מנחת יעקב** (כלל מ"ו - מ"ז, כלל נ"ג), **כנה"ג** (על הסימן), **כנפי יונה** (על הסימן), **מעם לועז** (ויקרא, שמיני עמ' קל"ג - עמ' קל"ז), **חגורת שמואל** (על הלבוש), **פמ"ג** (מש"ז, שפ"ד), **שלחן גבוה** (על הסימן), **חכמת אדם** (כלל ל"ח), **קיצור שו"ע** (סי' מ"ו סעי' ל"א - סעי' מ"ה), **ערוגות הבושם** (על הסימן), **צמח צדק** (פסקי דינים), **זבחי צדק** (על הסימן), **ערה"ש** (על הסימן), **בן איש חי** (שנה ב' פר' נשא), **דרכ"ת** (על הסימן), **כה"ת** (על הסימן), **חזו"א** (י"ד סי' י"ד (א)), **עצי העולה** (הל' תולעים).

ו. **דור המלקטים** – **בדיקת המזון כהלכה** (ג' חלקים, ויא), **דרכי הלכה** (כשרות הבית פרק ב', שמרלר), **הבית היהודי** (ח"ט סי' ו' - סי' י', זכאי), **ס' הכשרות** (פרק י"ג, פוקס), **הליכות עולם** (סוף ח"ו פר' נשא, יוסף), **הלכות תולעים** (שוורץ), **הפשתים והצמר** (קוני בעניני תולעים, לזרזון), **חוקתי תשמורו** (פרק כ"ט, שרים), **ילקוט יוסף** (י"ד ח"ב), **כשרות בבית** (פרק ה', וגשל), **קובץ מבית לוי** (חוברת י"ז עמ' פ"ו - עמ' צ"ה, שבה"ל ח"ז סי' קכ"ב - סי' קכ"ז), **מדריך לבדיקת תולעים** (פאלק), **מלח ברית** (חזו, סי' פ"ד), **מעדני השלחן** (רבינוביץ, סי' פ"ד), **תולעת שני** (רווח, ד' חלקים), **OU Guide To Checking**, **OK Veggie Checking Guide**.

ב] חומר האיסור.

א. **מכות** (דף טז); עירובין ריש דף כה, פסחים סוף דף כד). – "אמר אביי: אכל פוטיתא לוקה ארבעה; נמלה - לוקה חמש, משום שרץ השורץ על הארץ; צרעה - לוקה שש, משום שרץ העוף".

ב. טמטום הלב.

1. **יומא** (דף לט). – "תנא דבי רבי ישמעאל: **עבירה** מטמטמת לכו של אדם, שנאמר (ויקרא פרק י"א) ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם אל תקרי ונטמאתם אלא ונטמטם".

2. **יומא** (דף לט). – תנו רבנן: ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם, אדם מטמא עצמו מעט - מטמאין אותו הרבה, מלמטה - מטמאין אותו מלמעלה, בעולם הזה - מטמאין אותו לעולם הבא. תנו רבנן: (ויקרא פרק י"א) והתקדשתם והייתם קדשים - אדם מקדש עצמו מעט - מקדשין אותו הרבה, מלמטה - מקדשין אותו מלמעלה, בעולם הזה - מקדשין אותו לעולם הבא".
א) פשט – **רש"י** (שם), **מהר"ל** (תפא"י פרק ח'), **ח"ח** (שמירת הלשון ח"ב פרק ב').

ג. **ב"מ** (דף סא); **רש"י** (ויקרא פרק י"א פסוק מ"ה) – "דתנא דבי רבי ישמעאל: אמר הקדוש ברוך הוא: **אילמלא (לא) העליתי את ישראל ממצרים אלא בשביל דבר זה, שאין מטמאין בשרצים דיי**. אמר ליה: ומי נפיש אגרייהו טפי מרבית ומציצית וממשקלות. אמר ליה: אף על גב דלא נפיש אגרייהו טפי, מאיסי למכלינהו".
1. פשט – **מהר"ל** (תפארת ישראל פרק ל"ז).

ד. **פר"ח** (סוף סי' פ"ד), **מחזיק ברכה** (ס"ק ל"ט), **כה"ח** (ס"ק קס"א) – "נמצא שכל האוכל תולעים או נמלים וכיוצא חייב על כל תולעת או נמלה חמש מלקיות ואם הוא זבובים או יתושים חייב שש מלקיות והחמירה התורה בזה בהרבה לאוין ומלקיות להיות שהוא איסור מצוי מאוד בפירות בירקות ובקטניות ברוב מיני מאכלו" וא"א ליזהר מלהכשל בהם אם לא בזריזות גדול ולפיכך **הוצרך הכתוב לזרז ביותר** ולהרבות לאוין באיסור שרץ הארץ ומעתה כל אדם יזרז בעצמו מלהכשל באיסור זה וגם לדרוש ברבים חומר איסורו כי היכי כלפרשו מיני' ואני את נפשי הצלתי. ישמע חכם ויוסף לקח".

1. **מעם לועז** (ויקרא, שמיני עמ' קל"ג) – "וזה שניתקה התורה כ"כ הרבה לאוין לאיסור זה שנכתב כמה וכמה פעמים, מפני שהוא איסור מצוי, שכן התולעים מצויים בפירות ובירקות וברוב האוכלים, ואין אדם נמלט מן האיסור אלא ע"י זהירות מופלגת, ולכן ניתקה תורה איסור זה לכמה לאוין כדי שהאנשים ישתדלו בכך הרבה".

2. **תכ"א** (כלל ל"ח סעי' א') – "הרבה אזהרות הזהירה התורה בשרצים והאוכל שרץ המים חייב ד' מלקיות ושרץ הארץ חייב ה' מלקיות ושרץ העוף כזבובים וכיוצא בו לוקה ששה מלקיות ומטמאים הנפש כדכתיב ונטמאתם בהם ולכן צריך האדם ליזהר מאד שלא יכשל חס ושלום".

3. **קיצור שו"ע** (סי' מ"ו סעי' מ"ה) – "הרבה אזהרות הזהירה התורה בשרצים, ועוברין עליהן בכמה לאוין ומטמאין את הנפש כדכתיב ונטמאתם בהם, ולכן צריך האדם ליזהר במאוד מאוד שלא יכשל בהם".

ה. מראי מקומות.

1. **שם משמואל** (פר' אמור סוף שנה תרע"ה) – "והנה נראה שזהו טעם השוגגין שצריכין כפרה דאלמלי הי' הדבר נתעב בעיניהם עד התכלית הי' נתקיים בהם (שמ"א ב' ט') רגלי חסידיו ישמור ולא הי' בא חטא על ידם. וכעין ששמעתי בשם אדמו"ר הרי"ם זצלה"ה מגור בענין שמירה מתולעים בימי הקיץ ששכיחים תולעים, ואמר אם אדם נגמר בדעתו שמוטב שיחנק באכילתו מלבוע אחת מהתולעים בטח לא תבוא תולעת לתוך פיו, עכ"ד, ועי"ז כל השוגגין צריכין כפרה".
2. **הלכה ברורה** (ח"ו מספר ו' עמ' ג') -

Before the late 1930s, there were few effective ways of dealing with damaging or dangerous insects. In 1939 there was a major breakthrough with the discovery of a synthetic compound called DDT which is lethal to insects. In just a few years, DDT was in use worldwide, and other synthetic insecticides soon followed. However, by the 1970's it became clear that some of these chemicals could cause lasting environmental damage because they are harmful to many other animals in addition to insects, and these strong insecticides were proclaimed illegal to use. The weaker insecticides used are not powerful enough to rid the vegetables of insects.

ג] מה שלא נראה לעינים.

א. **במקום צריך זכוכית מגדלת [מייקרוסקאפ (microscope)] לראות התולעים.**
1. מיקל.

א) **חכמת אדם** (בינת אדם כלל ל"ד ס"ק מ"ט) – "דין החומץ שכתב חוקר אחד בספרו ספר הברית שנתברר שאי אפשר להיותו חומץ עד שירום תולעים והמסתכל בזכוכית שקורין (מיקרישקאפיע) יראה כל החומץ מלא תולעים וכתב שלכך אסור לאכול חומץ שאפילו סינון לא מהני אפילו דרך בגד דק מאד ואין לו תקנה אלא שמתחלה יבשל החומץ ואחר זה מהני סינון בבגד דק: תשובה - מה שכתב לאסור חומץ הבל הוא ...".

(ב) הגרש"ק זצ"ל (טוב טעם ודעת תנינא קונ"א סי' נ"ג ד"ה ונדון) – "דהרי המומחין אומרים שאם נביט במים בזכוכית הזה נראה בכל מים תולעים ואם נביט בסכין של שחיטה נראה בכל סכין פגמים ואם לא משגיחין בזה מעולמי עולמים בע"כ דראי' בכלי זו לאו ראי' הוי להחמיר".

(ג) מהר"ם שיק (או"ח סי' קל"ד) – "אם שותה ביום ובכוס היכא דשלטא בי' עינא ויוכל לראות אם יש בו תולע וכיון שאינו רואה בו לא צריך בדיקה טפי שמא יש בו תולע שאינו נראה דלא נתנה תורה למלאכי השרת ואינו צריך סינון".

(ד) ערה"ש (סעי' ל"ו) – "יש מי שכתב בשם חכמי הטבע, דהמסתכל בזכוכית המגדלת שקורין ספאקטיוו"א יראה בחומץ מלא תולעים, והנה בחומץ אין חשש כמו שנתבאר דהתולעים המתהוים בתלוש התירה התורה, אמנם שמעתי שבכל מיני מים וביחוד במי גשמים, מלא ברואים דקים שאין העין יכולה לראותם, ובילדותי שמעתי מפי אחד שהיה במרחקים, וראה דרך זכוכית המגדלת עד מאד **כרובות פעמים במים** כל המיני ברואים, ולפ"ז איך אנו שותים מים שהרי אלו הברואים נתהוו במקורם. אמנם האמת הוא דלא אסרה תורה במה שאין העין שולטת בו, דלא ניתנה תורה למלאכים, דאל"כ הרי כמה מהחוקרים כתבו שגם כל האויר הוא מלא ברואים דקים מן הדקים, וכשהאדם פותח פיו בולע כמה מהם, אלא ודאי דהבל יפצה פיהם, ואף אם כן הוא, כיון שאין העין שולט בהם לאו כלום הוא, אמנם כמה שהעין יכול לראות, אפילו נגד השמש ואפילו דק מן הדק, הוה שרץ גמור".

(ה) מאורי אור (חולין דף נח: פ"ה-א) – "נראה אותם רמשים קטנים מאד בחומץ וקמח שאין נראים רק בכלי הבטה צ"ל שלא חששו חכמים ... אבל אותם הנראים איכא חשש אף בקטנים מאד".

(ו) הגר"ח מבריסק (אג"מ יו"ד ח"ב סי' קמ"ו ד"ה ומה) – "שמותרין לאכול כל דברים שנתחמצו אף שידוע שמתחמצים ע"י תולעים שרואים אותם במיקראסקופ, מפני שהתורה לא אסרה אלא תולעים ושקצים ורמשים שנראו לעינים כדשמע מפי זקנו הגאון ר' שמחה זעליג זצ"ל אשר כן אמר הגאון ר' חיים הלוי מבריסק זצ"ל, ובעצם לא היה צריך להביא מדברים שנתחמצו דהא כל האויר מלא משקצים ורמשים כאלו, ובכל נשימה ונשימה בולע האדם כמה אלפים ואולי מיליונים מהם ובהכרח שאינם בכלל השקצים ורמשים שנאסרו בתורה".

(ז) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' קמ"ו ד"ה ומה, אה"ע ח"ג סי' ל"ג ד"ה אבל, עי' יו"ד ח"ד סי' ב') – "דפשוט שכל עניני התורה נידונין כפי שרואין ושומעין בעצם לא ע"י מכונות וכדומה, וכמו שרצים שלא נראו לעין אלא ע"י דבר המגדיל שאינו כלום דהא כל האויר שאדם שואף לתוכו הוא מלא משרצים כאלו שנקראו מיקראבין שע"י ספאקטיווע המגדיל ערך אלף פעמים ויותר הן נראים ואין שום איסור בזה".

(ח) שערים מצויינים בהלכה (סי' מ"ו ס"ק ט"ז, סי' קל"ו ס"ק ג').

(ט) הגרשז"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה עמ' נ"ו הע' ד') – "שהתורה לא אסרה תולעת שהיא קטנה עד שאין עינו של אדם בעל הראיה הטובה ביותר, יכולה לגלותה".

(י) באר משה (ח"ה סי' ט"ז) – "התולעים שאינם נראים רק ע"י מיקראסקופ שאין להם דין תולעים".

(יא) יחזה דעת (ח"ו סי' מ"ז) – "תולעים הנמצאים במים ובפירות שאינם נראים לעין כלל, אלא רק על ידי מיקרוסקופ, אין בהם שום איסור כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים".

(יב) שבט הלוי (ח"ד סי' קמ"ב אות ב', ח"ז סי' ב' אות י', סי' קכ"ב, סי' קכ"ה אות ב', קובץ מבית לוי ח"י"ז עמ' צ"ב אות י"ג) – "גדר האיסור או החיוב שצוותה תורה הוא מה שנראה לאדם, וכל מה שאינו נראה לעין אדם אינו בכלל האיסור, דאף אם אנו רואים תולעים במיקראסקופ הדבר היתר גמור".

(יג) הגר"ח זצ"ל (דרך אמונה הל' שמיטה פרק ד' הל' א' באור ההלכה ד"ה בין) – "רצה בעל ס' הברית לאסור לשתות חומץ כי הוא מלא תולעים קטנים הנראים ע"י זכוכית מגדלת וכבר השיב עליו בעל חכמת אדם".

(יד) חיי הלוי (ח"ג סי' נ"ו אות ד').

(טו) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (דברת במ ח"א סי' ר"ג ד"ה ושמעתי)

(טז) מחזה אליהו (ח"א סי' צ"א) – "דע דמוסכם הוא בכל הפוסקים דכל שאין התולעת ניכר כלל לעיני אדם בינוני אין עליו שום איסור, דלא ניתנה התורה למלאכי השרת. ואם אסור לאכול שרצים קטנים מראיית העין א"א לחיות, דגם האויר והמים מלא משרצים כאלו".

(יז) הגר"י בעלסקי זצ"ל (קובץ שעשועי אורייתא עמ' קנ"א, המתבתת תשס"ה עמ' קל"ו) – "ולא אמר אדם מעולם שהיכא דא"א לראות האיסור אלא ע"י זכוכית (כמו שבמים שלפנינו) שחייב לבדוק אחריו, וכל ענין זה הוא חידוש מקורי **שלא נאמר עד הנה בשום ספר או ע"י שום פוסק ממעמד הר סיני ועד היום לא עד בכלל**".

הגר"י בעלסקי זצ"ל (רשימות של הר"ד ביסטריצר אות ז', מסורה גליון כ"ח עמ' ל"ג) – "אין חיוב לבדוק עם זכוכית המגדלת. אמנם, יש עצה טובה לבדוק עם זכוכית כדי להתרגל, או לברר ספק. שרצים קטנים שלא רוחשים ונראים לעין כנקודות קטנות, ואי אפשר לזהות אותם בשום פנים ואופן בלי זכוכית, מותרים. [בשו"ת טוב טעם ודעת קונטרס אחרון (ב:נג) דן על בדיקת אורז בזכוכית המגדלת, וכתב שאין חוששים על מה שרואים ע"י זכוכית. אמנם, בשו"ת שאילת יעב"ץ (ב:קכד) החמיר. ומאידך, בבית אדם (לד) וערוך השולחן יו"ד (פד:לו) הקילו. ועיין בספר הליכות שלמה הלכות פסח דף 176 ושו"ת שבט הלוי (ז:קכב). וקבלתי מרבינו מתי להשתמש בזכוכית ומתי לא להשתמש בזכוכית, שזה תלוי עם הזכוכית רק חוסך זמן אבל עדיין אינו עוזר לראות דבר שאי אפשר לזהות בעצמינו. ורבינו הסביר שיש לו תמיד זכוכית בכיסו לבדוק אתרוגים, בתים של 7x, והוא יעץ לא להשתמש X תפילין וכו', מפני שהוא מאוד עסוק וצריך לחוס על הזמן. והזכוכית של רבינו היה. בזכוכית יותר 10"]".

(יח) מעדני השלחן (ס"ק מ"ט) – "ודע דלא אסרה תורה תולעים במה שאין העין שולטת בו, דלא ניתנה תורה למלאכים".

(יט) וכן עוד פוסקים – בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פ"ב סעי' ב', עמ' ק', "אינה אסורה"), הגר"צ שכטר שליט"א (OU Guide To Checking עמ' ס"ו, "שדבר פשוט הוא"), אבני ישפה (ח"ב סי' מ"ג ענף ו' ד"ה והנה), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק א' הע' מ"ה), הגר"ח אבערלאנדער שליט"א (קובץ אור ישראל חוברת ל"ו עמ' קע"ה), בשבילי הלכה (ח"ב עמ' נ'), הגר"ש גראס שליט"א (קובץ אור ישראל חוברת ל"ו עמ' קצ"ד), הגר"ש היינמאן שליט"א (ישורון ח"כ עמ' תק"ה ד"ה אולם), דרכי הלכה

(פרק ב' סעי' א'), הגרמ"מ וויסמאנדל (קובץ אור ישראל חוברת כ' עמ' צ"ו), ס' הכשרות (פרק י"ג סעי' ב'), חוקותי תשמורו (פרק כ"ט סעי' י"ח).

2. מחמיר.

א) תשובות והנהגות (קונ' ואנכי תולעת עמ' י"ט, הו"ד בתשובות של C-30 OU) – "עיקר הדין נראה שאם א"א לראותם אלא במשקפת וישארו כן אז אין חוששין, אבל אם לא נראים אלא במשקפת עכשיו אבל אח"כ יהיו נראים, באיסורם קיימי גם עכשיו ונקרא פירש ואסורים, ועיין בחזו"א יו"ד (י"ד סק"ח) ... ומצד אחר לא תלוי גם בראיה שלנו היום שנתקלקלה מאוד, שבזמננו ראי עד ל"ב מיל (סוף בכורות) וכבר העיר הגאון ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל שאף שאצלינו כוכבים לא נראו אחר ג' רבעי מיל אנו תולים שאז ראו, וגם כאן יש לחשוש שאפילו בנקודה שלא נראה לנו היום בעין אלא במשקפת נקרא בעצם נראה לעין, רק מסיבות העשן וכדומה, האויר וכן גם הראייה אינו כמו אז, ואולי החת"ס זצ"ל בדקן שראייה שלנו היום לא קובע נראה לעין, ולכן טוב אשה לעורר בזה".

ב) הגרא"י זלזניק (הליכות שדה חוברת נ"א עמ' ל"ג) – "והנה בידיעון מס' 35 ע' 8 אמצעי עזר התורה אסרה רק תולעים הנראים לעין ללא אמצעי עזר, ולא אסרה תולעים הנראים רק דרך זכוכית מגדלת וכו'. מנלן היסוד הזה, והרי אין לזה בסיס לא בתורה שכתב ולא בתורה שבע"פ, ומי יכול לחדש הלכה כזו, וממ"נ אם בדבר שהוחזק בתולעים ואינם נראים לעין בלי אמצעי עזר, מי מתיר התולעים, אטו תולעים שאינם נראים לעין אינם תולעים. ומכבר שמעתי לדקדק בשם הגאון ר"ד בהר"ן זצ"ל מהגמ' בבכורות נ"ד, ב'. דקאמר שם שיתסר מיל קשלטא עינא דרועה, ועינים שלנו גם עם זכוכית מגדלת לא מגיעה לזה, ובכך אטו התורה נשתנה דבזמנים הקדומים היו אסורים התולעים שנראו לעיניהם, ואנו שהראי' שלנו נחלשה מותרים לנו ובאמת יתכן שבכלל יש הבדל בין רועים החיים בחוץ בחיק הטבע, לסתם אנשים הנמצאים בבתיים ומשתמשים באור מלאכותי יתכן דבגלל זה ראיתן חלושה יותר. ועכ"פ הרי ודאי שאין לחלק בין איש לאיש או בין זמן לזמן, דלזה אסור ולזה מותר".

ג) קונ' עין לא ראתה (בתוך קונ' ואנכי תולעת עמ' כ"ב, הו"ד בתשובות של C-30 OU) – "היוצא לנו מכל הנ"ל שמבואר בכל הפוסקים שדבר שאינו נראה לעין אסור באיסור גמור כדבר הנראה לעין, וא"כ כ"ש דאיתניהו במציאות, אמנם אפילו לפי דעת קצת מאחרוני זמנינו שדבר שאינו נראה לעין אין בה איסור, מ"מ פשוט דעכ"פ איתניהו במציאות והיוצא ממנו מתייחס אליו ... ואם באו מבחוץ כשעדיין לא היו נראים לעין ונתגדלו בפנים ועכשיו הם נראים לעין הרי הם אסורים לכו"ע והאוכל אותם עובר בחמשה לאוין דאורייתא בלי שום ספק".

3. מראי מקומות – בן איש חי (שנה ב' פר' נשא אות ה'), שלמת חיים (סי' תי"ג, יו"ד סי' ח'), דרכי"ת (ס"ק מ"ד ד"ה והנה, ס"ק צ"ד ד"ה והנה), עצי העולה (הל' תולעים, ס"ק ו'), הגרמ"מ וויסמאנדל שליט"א (קובץ שעשועי אורייתא עמ' קס"ג).
א) סוכה (דף יח.) – "דרש רבי יהודה בר אלעאי: אברומא שריא. אמר לפניו רבי ישמעאל ברבי יוסי: רבי פריש! כך אמר אבא: של מקום פלוני - אסורה, של מקום פלוני - מותרת".

1) רש"י (שם) – "אברומא - מין דגים קטנים, ואין שרצין ניכרין בהן. של מקום פלוני אסורים - ששרצין גדילין באותו נהר, ומרוב קוטנם אין יכול להפרישם, שאינן ניכרים. של מקום פלוני מותרת - שאין אותו נהר מגדל שרצים, כדמפרש".

ב) פתי (ס"ק ה') – "מתחלה מתהווה בתכלית הקטנות עד ממש אין עין שולט בו, ואח"כ מתרבה ומתגדל בטבע ...".
ג) שאלת יעב"ץ (ח"ב סי' קכ"ד), הו"ד בפת"ת (סוף ס"ק ה') – "והמין השני הוא הכנימה (שקורין מילבי"ן בל"א) וזה ג"כ ישנו בבדיק' ע"י חמום וראות עין יפה ומבדקי נמי בשמשא או ע"י כלי זכוכית מגדיל מראית הבריות הקטנות".

1) שבט הלוי (ח"ד סי' קמ"ב אות ב') – "ושו"ר בתשובת טוטו"ד במהדו"ת לטריפות בקו"א סי' נ"ג שכ' כדברינו דאין מצרפין זכוכית מגדיל ראות לא להקל ולא להחמיר והשיג שם על שאילת יעב"ץ, והם דברי היעב"ץ המובאים בפת"ש יו"ד סי' פ"ד סוס"ק ה' וגם בד"ת שם ס"ק צ"ד הבין כך בדברי היעב"ץ דס"ל דמצרפין מגדיל ראות בין להקל בין להחמיר, והשיג ג"כ והביא מדברי הטוטו"ד וגם בינת אדם אות ל"ד דאם נצרף כזה א"כ לא מצינו ידינו ורגלינו באיסור תולעים שהכל נראה ע"י מיקרוסקופ כידוע וכל טיפת מים מלאה אלפי בע"ח בלתי נראין לעין. אמנם כבר כתבתי בשבט הלוי שם דכל שהזכוכית מגדלת מעמידה את העין על מצבו הראוי וזה שכיח מאד לקצרי העין כזה בודאי ראוי להשתמש בו ואולי גם היעב"ץ לא קאמר רק כה"ג דהיינו להשתמש בזכוכית ולראות על ידו מה שעין טובה וחדה ראה גם בלי זכוכית".

ד) ס' הברית (ח"א מאמר ו' פרק ג' ד"ה ומדי) – "שכל חומץ יין וחומץ שכר או משאר משקים הוא מלא תולעים קטנים ודקים מאד, ולא יראה לך בחומץ אותן התולעים בעין, אבל אם תתן חומץ בצנצנת נקיה והנח אותו על החלון במקום אשר השמש זורח הוא שם, אז תראה אותם החוש ובעין יפה ולא נצרך לכלי המגדל את הראות, והיו עיניך רואות סביב שפת העליונה של הצנצנת תולעים רבים מאד אשר יתנועעו וירוצו אנה ואנה כדגי הים".

ה) חזו"א (יו"ד סי' י"ד ס"ק ו') – "וישעור נמוח היינו שאין העין מכירתו כלל והלכך מתבטל כדין יבש ביבש, אבל אם העין מכירתו כשיפגשו אע"ג שאין כח באדם לחפש אחריו חשיב כאיסור ניכר ואינו בטל, ואם אין העין מכירתו מחמת קטנותו ועדיין הוא שלם אינו בטל מדרבנן מדין ברי".

ב. חקירה - למה אינו ניכר מותר: משום 'שלא ניתנה תורה למלאכי השרת', או משום 'הוא כמאן דליתא'.

1. אולי נפ"מ [ואינו מוכרח].

א) גדר של הראיה. אם משום 'שלא ניתנה תורה למלאכי השרת', אז הולכים אחר סתם בני אדם. אבל אם משום 'כמאן דליתא', למעשה הוי איתא לבעל הראיה הטובה ביותר [וכמו פשוט שמי שראיתו גרוע אסור, הגם שלא ראה]. - עי' לקמן להשיטת ומראי מקומות.

ב) כשניכר משהו, אבל אינו ניכר שהוא שרץ. אם משום 'שלא ניתנה תורה למלאכי השרת', הא לא ניכר שהוא שרץ. אבל אם משום 'כמאן דליתא', למעשה הא איתא [וכמו נקודה קטנה, שלא ניכר שהוא חזיר, שפשוט שיש איסור אכילה]. - עי' לקמן להשיטת ומראי מקומות.

ג) ניכר רק מחיים משא"כ שאינו ניכר לאחר מיתה. אם משום 'שלא ניתנה תורה למלאכי השרת', הא עכשיו לא ניכר שהוא שרץ [וכמו עכשיו הוא לא נראה לעיין כלל]. אבל אם משום 'כמאן דליתא', למעשה הא איתא וכבר חל חלות האיסור עליו [וכמו נקודה קטנה, שלא ניכר שהוא חזיר, שפשוט שיש איסור אכילה (כדלעיל)]. - עי' לקמן להשיטת ומראי מקומות.

ג. גדר של ראייה.

1. סתם בני אדם.

א) מחזה אליהו (ח"א סי' צ"א, מדריך לבדיקת תולעים סוף הע' ו') – "לעיני אדם בינוני".
 ב) הגר"צ שכטר שליט"א (תשובות של OU, C-54) – "ואף שיש מקצת בני אדם שעניניהם כל כך חדים שאפשר להם לראות במו עיניהם (בלי סיוע הזכוכית המגדלת) שאלו הנקודות שרצים הם, על פי פשוטו הדין הזה תלוי בעינו של אדם בינוני, ואף לאותו שעינו חדה נמי שרי לאכלו".

ג) מנחת אשר (ח"א סי' מ"א, ח"ב סי' נ"ג) – "דיכול כל אדם לסמוך על ראייתו ואינו צריך לחשוש שמא יש אחד שרואה יותר טוב ממנו, וזה בכלל לא ניתנה תורה למלאכי השרת".

1) הר"ד שבתאי (RJJ מספר מ"ט עמ' ל"ח) –
 the average person, when looking closely can see objects larger than 40 uM (0.04 mm).

2) הר"ד שבתאי (RJJ מספר מ"ט עמ' ל"ח הע' ג') –
 At a distance of about a meter, a person can see objects larger than 100uM, slightly smaller than half the size of a period at the end of a sentence in a newspaper (see www.madsci.org/posts/archives/feb2000/951008843.Gb.r.html).

3) הר"א גרסטן שליט"א (דף הכשרות חכ"ה מספר י' עמ' מ"ז) –
 It is generally assumed that an average person cannot see items smaller than 50 microns (.05 mm) without using magnification.

2. בעל הראיה הטובה ביותר.

א) הגרשז"א זצ"ל (הליכות שדה חוברת נ"א עמ' מ"ב, בדיקת המזון כהלכה שער א' עמ' נ"ו הע' ד', שער ב' פרק ב' הע' ו' עמ' ק"ג) – "שהתורה לא אסרה תולעת שהיא קטנה עד שאין עינו של אדם בעל הראיה הכי טובה יכולה לגלותה".

ב) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ב' סעי' ו', עמ' ק"ג).

ג) ס' הכשרות (פרק י"ג הע' ז', הע' ח') – "מסתבר דהיינו אפילו אם מיעוט בני אדם שראיתם טובה רואים אותם".

1) בדיקת המזון כהלכה (שער א' פרק ד' הע' ה' עמ' נ"ו, שער ב' פרק ב' הע' ו' עמ' ק"ג) – "על פי מומחי אופטיקה, אדם בעל ראייה טובה ... ומרחק של 10 ס"מ מבחין בנקודה בגודל 0.003 מ"מ".

3. בעל ראייה חלשה.

א) אין לסמוך על בדיקתו.

1) מעם לועז (ויקרא, שמיני סוף עמ' קל"ג) – "ולא תסמוך על היהודיה הזקנה שבמטבח שראייתה לקויה ולא תראה התולעים שהם קטנים מאד".

2) חת"ס (או"ח סי' קל"ב ד"ה ואודות) – "רגיל אני לדרוש בשבת הגדול מי שאין לו אנשים מיוחדים מסוימים בעלי יראה הבודקים ומנקים אותם מרחש תולעים קטנים הנמצאים מאוד מאוד בימי פסח ואינם ניכרים לחלושי ראות, ע"כ מי שאין לו בביתו מי שיבדקנו כראוי טוב ליקח התמכא שקורין קרי"ן".

3) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ו' סעי' ו', עמ' קל"ב) – "אך אם בעזרת משקפיים הוא רואה ובודק היטב, הרי הוא נאמן על הבדיקה".

4. מראי מקומות – הגר"ש זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ב' אות ל"ה).

א) הגר"י בעלסקי זצ"ל (רשימות של הר"ד ביסטריצר אות ח', מסורה גליון כ"ח עמ' ל"ד) – "אפילו אם יש מישהו עם עינים מיוחדים שיכול לזהות שרץ שאף אחד יכול לראות, עדיין מותר. [למרות שה'מומחה' צריך להקפיד לעצמו. כן קבלתי מכמה תלמידיו מישיבת תורה ודעת שזה דבר ידוע בשמו]".

ב) הגר"מ ויא שליט"א (בתוך מכתב בענין תולעי אניזקיס) – "מידותיה של התולעת הבוקעת מהביצה ונבלעת ע"י יצורי ים קטנים: 200 עד 300 מיקרון (0.3 מ"מ) ורוחבה 14 מיקרון (0.014 מ"מ). כדי לסבר את האוזן, נתאר לעצמינו שנחתוך מילב"ן ל-12 פרוסות, האם נוכל לראות פרוסה אחת כזאת? (John Smith, M. Koie, B. Berland)".

ג) מחזה אליהו (בתוך מכתב בענין תולעי האניזקיס) – "כתוב בכל ספרי וכתבי העמים שהתולעת אינו נראה לעינים וא"א למצוא אותו בתוך המים. והמדה של כשליש ממ. כבר הוי קטן מראית בן אדם א"כ הוא נקודה שחורה ע"ג רקע לבנה, וכאן שהוא דבר שבתוך מים פשוט שהוי מיירסקופי. והרי ביצי כינים נחשבים ע"פ חז"ל כאינם ניכרים לעין בהיות שכשהוא ראוי להוליד הוא שחור ושחור ע"ג שחור בקוטן כזה אינו ניכר וכמבואר באו"ח סי' שט"ז, וכן הוא בנד"ד. ואוסף שהמדה הנ"ל הוא באורך התולעת, אבל ברחבו הוא עוד הרבה פחות מזה והוא רק 0.014 מ"מ שהוא בודאי הרבה פחות מראית בני אדם. ופלא ששמעתי טוענים המזכירים האורך ודגים אם הוא נראה לעינים או לא, ולא שמים לב להרוחב המצומצם ביותר. וכמו שחבל דק הנראה לעינים כשעובר בגובה של חמישים מטר נעשה אינו נראה לעינים נגד השמים מחמת דקות רחבו כן הדבר הזה".

ד) תשובות של OU (C-29) –

Coracidia- also called Larva, (the hatched eggs of the Triaenophorus Crassus) 51-70 microns. At this stage it is free swimming, and definitely unable to be seen by human eye.

1 (1 mm = 1000 microns)

ד. תולעים שנראים כנקודה וא"א להבחין שהוא שרץ [Visible but not identifiable as a sheretz].

1. מיקל.

(א) שבה"ל (ח"ז סי' קכ"ב) – "נקודה קטנה עד מאד במראה שחור גרוי על הפרי או פרי האדמה, שהוא בגדר משהו ממש, אלא שאם רואים בזכוכית מגדלת גדולה יתכן שנראה תולעת קטן ... דמעיקר הדין אין לחשוש בזה דכבר כתבו האחרונים דכל שאין רואים בעין רק ע"י כלי זכוכית מגדלת ...".

1 (א) אמנם ע"י קובץ מביית לוי (חי"ז עמ' צ"ב אות י"ג) – "תולעים שאין העין יכולה לראות אותם (או חיידקים) אין בהם איסור אבל כשניכר משהו, ובודקים עם זכוכית מגדלת כדי לראות היטיב ונראים תולעים אסורים".

(ב) הגר"צ שכטר שליט"א (תשובות של הOU, C-54) – "בענין השרצים הקטנטנים הנמצאים במים שבכל העולם כולו, שהם נראים לעינים כנקודות לבנות בעלמא (as specks of dirt), ורק בסיוע הסתכלות על ידי זכוכית מגדלת אפשר להכיר שהוא שרץ. על פי פשוטו מן ההכרח להניח שכל כה"ג איננו בכלל איסור שרץ, שהרי בימי משה רבנו ע"ה, ובימי התנאים והאמוראים, הראשונים והאחרונים – לא היו שרצים אלו ניכרים כשרץ, והיו כולם אוכלים אותם. ולכאורה כל ההלכות נקבעו בשני אלפים של תורה (כדברי החזון איש), ובזמן שהוא כל אלו השרצים היו נחשבים כאינם נראים לעין, ואף בזמן הזה עלינו להשתמש באותה ההגדרה של "נראה לעין" של הזמן ההוא ... ואף בשרצים הנמצאים לפעמים על ירקות או על מיני תבלין, בודאי כל אותם השרצים הנראים לעין אסורים, אך אותם שנראים לעין רק כנקודה קטנטנה ורק אפשר להכירם כשרץ בהשתמשות בזכוכית המגדלת, אינם בכלל האיסור, וכדברים האלה שמענו בשם הר"ר קלמן עפשטיין שיחי' בשם הר"ר ישראל גוסטמן ז"ל בשם הג"ר חיים עוזר ז"ל, וכן הובא בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק ג' הערה ק"ה) בשם הגרשו"א ז"ל".

(ג) הגר"י בעלסקי זצ"ל (קובץ שעשועי אורייתא עמ' קנ"ב, המתכתא תשס"ה עמ' קל"ה, דף הכשרות חכ"ה מספר י' עמ' מ"ד, רשימות של הר"ד ביסטריצר אות ז', מסורה גליון כ"ח עמ' ל"ג) – לשונו מובא לעיל.

(ד) הגר"ש היינמאן שליט"א (ישורון ח"כ עמ' תק"ה ד"ה אולם).

(ה) ס' הכשרות (פרק י"ג הע' ו', ע"י הע' כ"ח).

(ו) OU (דף הכשרות חכ"ה מספר י' עמ' מ"ד).

2. מחמיר.

(א) הגר"ש זצ"ל (RJJ מספר מ"ט עמ' מ', אשרי האיש יו"ד פרק ב' אות ל"ד) – "אם רואים דבר קטן, אפ"ל אם נראה כנקודה קטנה, ורואים הנקודה בעין, אלא שכדי לראות צורת תולעת, צריך זכוכית מגדלת, כבר דבר זה אסור".

(ב) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ב' סעי' ד' עמ' ק"ב, סוף הע' ד' רק בדפוס חדש).

3. דעת הגרשו"א זצ"ל.

(א) הגרשו"א זצ"ל (הליכות שלמה פסח פרק ז' סעי' כ"ה) – "שרצים שאינם נראים כלל לעיני אדם, ולעולם לא יהא אפשר להבחין בחיותן או ברחישתן אלא על ידי מכשירי ראייה - כ'מיקרוסקופ' או זכוכית מגדלת, אינן בכלל האיסור".

(ב) הגרשו"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ב' הע' ד', עמ' ק"ב) – "שאפילו התולעת נראית כנקודה, ומומחה מבהיר לנו שזו תולעת, אסורה".

(ג) מראי מקומות – הגרשו"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ס"ג אות ב' ד"ה ומעתה), הגרשו"א זצ"ל (ששכ"ה פרק ג' הע' ק"ה [דפו"ח, הע' קי"ז], לשונו מובא לקמן).

4. לענין כנימות: הנקודות השחורות שעל פירות הדר.

(א) מחמיר.

1 (א) חזו"א (טעמא דקרא עמ' שי"ח [דפו"ח, עמ' תכ"ד] אות כ"ד, ששכ"ה פרק ג' הע' ק"ה [דפו"ח, הע' קי"ז]), [לשונו מובא לעיל], קונ' הזכרונות שנדפס בס' מלאכת שמואל [דרז"י] עמ' ז' אות ט"ז) – "הקפיד מאד על הנקודות השחורות שעל התפוחי זהב ואשכוליות שהם ביצי תולעים והיו מסננין עבורו המיץ שסחטו מאשכוליות ע"י בגד (ועי' רמ"א יו"ד סי' פ"ד סוף סעיף ו' ועי' בהקדמת ס' זכרון שאול ח"א)".

2 (א) הגרשו"א זצ"ל (ששכ"ה פרק ג' הע' ק"ה [דפו"ח, הע' קי"ז]) – "י"ל שאם א"א שיגיעו למצב כזה שיהא אפשר להבחין בחיותן וברחישתן, לא שייך כלל לכנותן בשם שרץ השורץ ... אבל לאחר זמן חזר ואמר הגר"ש זצ"ל, שנודע לו מבאי ביתו של החזו"א זצ"ל, שחשש בזה לאיסור תולעים. וגם נודע לו. כי לפני שהכנימות מתכסות בקליפת המגז. יכולים להרגיש קצת ברחישתן גם בעין רגילה".

3 (א) ס' הכשרות (פרק י"ג סעי' י', הע' כ"ח, ע"י הע' ו').

(ב) לענין שבת: לשטוף תפוזים מהכנימות שבקליפה - ע"י או"ח סי' שי"ט סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

5. מראי מקומות – חיי הלוי (ח"ג סי' נ"ו אות ה', "וצ"ע"), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק א' הע' ד', עמ' צ"ז), הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ' ח"א סי' ר"א אות ג', סי' ר"ג ד"ה ושמעתי), ודברת במ' (ח"א סי' ר"ב, סי' ר"ג), הגרמ"מ וויסמאנדל (אור ישראל ח"כ עמ' צ"ז ד"ה הנה), הגר"ח אבערלאנדער שליט"א (אור ישראל חל"ו עמ' קע"ו).

ה. תולעת שניכר רק מחיים ולא לאחר מיתה, אם כבר מת.

1. מחמיר.

(א) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (תשובות של הOU, C-55 אות א') – "השרצים האלו שנקראו "קופאפאדס" מתים במים ונראים כנקודות לבנות במים. השרצים האלו מתים הם מחמת כמה סבות ["קלארין" בהמים ושאר סבות] ובעודם בחיים נראים הם לעין בקלות ע"י תנועתם במים, ונראים לא רק כשמסתכלים מקרוב, אלא אפילו מרחוק קצת. לא רק כשהמים בכלי זכוכית אלא בכל סתם כלי נראים לעין בלי שום כלי זכוכית המגדלת. ואפילו לאחר מיתתם נראים שרצים אלו כנקודות לבנות דקות. ולכן אע"ג דאינם נראים

במיתתם כמו שרצים אלא כנקודות לבנות בעלמא, מ"מ אנן ידענו שהם ממין שרצים הנראים לעיניים כשהם עודם בחיים, ולעולם נשארים באיסורם. ולא דמי למה דהתירו האחרונים תולעים שאינם נראים אלא ב"מייקראסקאפ" דהתם כיון דא"א בשום אופן להזהר מהם בהכרח שאינם בכלל השקצים והרמשים שנאסרו בתורה [אגרו"מ ח"ב יו"ד קמ"ו]. משא"כ בשרצים אלו דבעודם חיים אע"ג דקטנים הם מאד נראה להדיא לעיניים, ואפשר ליזהר מהם, וממילא נכללו באיסור שרץ המים, וא"א להתירם לאחר מיתתם. ושרצים אלו הרי הם ככל שרץ שמת ואינו ניכר כ"כ שהוא שרץ דעדיין נשאר באיסורו".

(ב) הגר"צ שכטר שליט"א (תשובות של ה"ה, OU, C-54) – "אכן אם יש שרצים שאי אפשר להכירם כשרץ (בלי מכשיר המיוחד לכך), והם עדיין חיים, ושפיר אפשר להכיר מתנועתם שהם שרץ, בודאי אלו גם כן יהי' אסורים, וכדברי רש"י בפירושו למסכת עירובין (כח. ד"ה צרעה). אך יש שרצים שהם כל כך קטנים, שאפילו התנועה והרחש אי אפשר להכיר באמת מבלי סיוע בזכוכית המגדלת, ונראה פשוט שאף שרץ כזה גם כן הוי בכלל אינו נראה לעין, ומותר. [וזה פשוט, שאם יש איזה שרץ שאפשר להכיר שהוא שרץ מכח זה שתנועתו ניכרת לעין בעודו בחיים, אפילו אם יבשלו אותם המים (או יכניסו לתוכו קלארי"ן) ויהרג את כולם, וכעת, שאינם עוד בחיים, אף שנראים הם לעין - כעת - אי אפשר להכיר שהם שרצים, אלא נראים עכשיו כנקודות בעלמא, מכל מקום נראה פשוט שבכל כה"ג שפיר חשיבי כנראים לעין, ואסורים, וכדמשמע להדיא מדברי הדרכי תשובה לסימן פ"ד ס"ק מ"ה (ד"ה אמנם להחליט) בשם הספר בן אברהם. ושמעתי שהנקודות הלבנות הנמצאות בזמננו במים שבבאר"א פאר"ק ובפלטבו"ש וכו' רובם מאלו השרצים המה, ולכאורה כל כה"ג צריך להיות אסור. אלא אם כן נחדש ונאמר, שכמו שכתבו הפוסקים, שבכדי לקבוע אם יש הפסק באמצע אות (שבספר תורה), אין להסתכל באותיות מקרוב, אלא בריחוק פו"ט (או פו"ט וחצי), כדרך שסתם בני אדם מסתכלים בספר בשעה שקוראים אות, אולי הוה"נ יש לומר דלהחשב כשרץ "הנראה לעינים" שתלוי באדם בינוני שאפשר לו להכירו כשרץ בשעה שהוא מרוחק ממנו כפו"ט, ושרצים אלו (אשר עליהם דנים רבני פלטבו"ש בזמננו) רק הכרנום (בתנועתם) בעודם בחיים חיותם מפני שהיו בכלי זכוכית (transparent) שהי' אפשר להסתכל דרך דפנותיו ודוקא מפני שהגבהנו את הכלי-זכוכית על מנת להסתכל מקרוב, ועיין כי על פי פשוט קשה להאמין שבימי התנאים והאמוראים לא היו שותים מים כזה כי מעולם לא שמענו דיון בכה"ג".

(ג) הגר"ח אבערלאנדער שליט"א (קובץ אור ישראל חוברת ל"ו עמ' קע"ז) – "אין להקל בזה כלל".

(ד) הגר"ש גראס שליט"א (קובץ אור ישראל חוברת ל"ו עמ' קצ"ה).

2. מיקל.

(א) הגר"י בעלסקי זצ"ל (קובץ שעשועי אורייתא עמ' קנ"ב, המתכתא תשס"ה עמ' קל"ה) – "בעניינינו לא יתכן לומר שמי שרואה לפניו כוס נקיים וברורים שיצטרך לבדוק ע"י מייקראסקאפ אולי ימצא בו מה שהיה ניכר לעין בעת חייו ע"י תנועתו, כי מפני אותו טעם ממש, ר"ל דלא ניתנה תורה למלאכי השרת, א"א בשום פנים לחייב לבדוק כדי למצא מה שאינו נראה אלא לעין מלאך ולא אדם, ומה בכך שכבר חל איסור על איזה שרץ, הלא אנן נקטינן דהשרץ האסור ליתא כאן כלל כי כן הרוב מחייב אלא דאולי יש חיוב לעשות בדיקה ע"י אמרינן דהשתא אינו נראה וא"א לבדוק אחריו ולכן בודאי אף אילו נמצא כאן אותו שרץ אמרינן דנתהפך להיות היתר גמור כח התורה התירה לגמוע מים אלו ואין לאסור מה שהתורה התירה ושפיר פקע איסורו".

1. דבר שלא ניכר לעין: בנושאים אחרים בהלכה.

1. ספר תורה – משנת הסופר (עמ' מ"ז ביאור הסופר ד"ה ואם נגעה), הגר"ש היינמאן שליט"א (ישורון ח"כ עמ' תק"ה ד"ה וכן).

(א) דובב מישרים (ח"א ס' א') – "בספר תורה שיש נגיעה בשם הק' ואינו ניכר הפירוד רק ע"י זכוכית המגדלת..."

(ב) באר משה (ח"ה ס' ט"ז) – "דאם ע"י זכוכית המגדלת ניכר שאין אות זו נוגעת באות אחרת דעת הגאון האמיתי צוק"ל בעל דובב מישרים (ח"א ס' א') דלא מהני והוי כנוגע, ובתשו' שארית ישראל להגה"ג מוהרי"ז מינצבערג זצ"ל (ס' י"א וי"ב) יצא לחלוק עליו ומתיר. וכעת אין עתי בידי לחפש בספרים להביא ראיות לכאן או לכאן עכ"ז, הגם שדברי גאון דורו מטיבין צוק"ל חביבים עלי מאוד מאוד מסברא נראה לי דמהני מוקף גויל כהאי, דעיקר הדין שיהי' מוקף גויל, ובמציאות איכא מוקף גויל לפנינו וסגי כבחוט השערה (כמבואר באו"ח ס' ל"ב ויו"ד ס' רע"ד) ובערוך השלחן כ' דאפילו פחות מחוט השערה סגי, הרי ע"כ ס"ל דהעיקר שיהי' במציאות הוקף גויל, וזה א"א להכחיש שיש 'מוקף גויל' לפנינו, וסגי כנלפענ"ד, ואין לי ראייה מכרעת לפום רהיטא. ונראה שבודאי כתיבה תמה אין כאן מאחר שאין ההפסק ניכר רק ע"י זכוכית מגדלת אבל לא נפסל עי"ז".

(ג) הגר"ח ק"ק זצ"ל (דרך אמונה הל' שמיטה פרק ד' הל' א' באור ההלכה סוף ד"ה בין) – "וגם בס"ת אם יש נגיעה או נפסק שאין נראין אלא בזכוכית מגדלת אין פוסל".

הגר"ח ק"ק זצ"ל (אסיפת יצחק י"ט שבט תש"ע) – "שאלה: שתי אותיות שלפי ראות העין נראה שנגע זה בזה, אבל ע"י זכוכית מגדלת ניכר ההפסק, האם זה כשר, ואם לאו האם יכול לתקן בתו"מ או נחשב שלא כסדרן. תשובה: כשר".

(ד) שבט הלוי (ח"א ס' ז' אות ח', ח"ד ס' קמ"ב אות ב') – "ואשר שאל בה"א שנמצאה רגלה השמאלי מחובר רק יש הפסק שבקושי גדול אפשר לראותה ע"י זכוכית מגדלת חזקה, הנה ידוע מחלוקת הפוסקי' בנגיעה דקה של רגל השמאלי בגג היכא שהתינוק קורא ה"א, דדעת המג"א סימן ל"ב ס"ק כ"ז בשם הרלב"ח להכשיר, ודעת הרד"ך ושאר פוסקים להחמיר ועיין רמ"א יו"ד סימן רע"ו סי"א, ורוב גדולי הפוסקים מחמירים בזה דאם נשתנה באמת צורת האות מתחילה אף שנקרא כהוגן לא יושענו שום קריאת תינוק, ועיין בקסה"ס בחקירה סימן ט"ו שעשה סמוכים טובים לדרך זה, ואם משום שנראית הפסקה ע"י זכוכית מגדלת חזקה, כיון שלעין נראה מחובר, בטר עין הרגיל אזלינן, ואין אנו מתחשבים בזכוכית מגדלת לא להקל ולא להחמיר, ועכ"פ להקל ודאי לא. איברא כבר כתבנו במק"א, דזה דוקא במי שיש לו ראי' טובה ובריאה, אבל כגון אנן הרבה פעמים משתמשים בזכוכית מגדלת כדי להשלים קוצר הראות שבעין, שבאופן כזה הזכוכית מגדלת אינו מעמיד את הראות רק על ראות הטבעי, אבל בדין דצריך לזה מגדלת חזקה גם לבריאי ראות, פשיטא דאין לצרפו".

2. תפילין - עי' ערך 'חשבון', לשיטות ומראי מקומות.

3. קשקשים גבי דגים - עי' ס' פ"ג, לשיטות ומראי מקומות.

4. שם השם בכתב מיקרוסקופי, להכנס למקומות המטונפים - ע"י סי' רע"ו, לשיטות ומראי מקומות.
5. ד' מינים – הגר"ח זצ"ל (דרך אמונה הל' שמיטה פרק ד' הל' א' באור ההלכה סוף ד"ה בין, "וכן באתרוג"), פסקי תשובות (סי' תרמ"ה הע' ל"ה), "אם אינו נראה רק ע"י זכוכית מגדלת אין לפסול כלל גם בפסולים מטעם 'לקיחה תמה". סי' תרמ"ה אות י"ד ד"ה אמנם, "גם הפסולים מטעם 'לקיחה תמה' אם אינו נראה החסרון לעין אלא ע"י זכוכית מגדלת אינו פוסל, כי כלל הוא בכל מקצועות התורה שאין לדיין אלא מה שעיניו רואות בהסתכלות עיונית ע"י ראיית העין באופן טבעי, וזכוכית מגדלת אינה משנה ההלכה לא לקולא ולא לחומרא".
6. מראי מקומות – הגר"י הענקין זצ"ל (עדות לישראל דף קי"ט ע"ב, "ואפי' ראי' מיקראסקאפיס אינה בכלל מציאות"), בשבילי הלכה (ח"ב עמ' נ').

ז. מכתבים.

Dear Rabbi

In the OU c-29, it states on page three "Coracidia- also called Larva, (the hatched eggs of the Triaenophorus Crassus) 51-70 microns. At this stage it is free swimming, and definitely unable to be seen by human eye."

Why do you say it's "definitely unable to be seen by human eye?"

The RJJ number 49 on page 38 states "the average person, when looking closely can see objects larger than 40 uM (0.04 mm)". In the footnote 3, "At a distance of about a meter, a person can see objects larger than 100uM, slightly smaller than half the size of a period at the end of a sentence in a newspaper (see www.madsci.org/posts/archives/feb2000/951008843.Gb.r.html)."

1 mm = 1000 microns [see OU c-57].

The RJJ is saying a person can see 0.04 mm, while the OU is saying a person definitely unable to see 0.07 mm.

Is there a source for the OUs fact?

Also see

... בדיקת המזון כהלכה (שער א' פרק ד' הע' ה' עמ' נ"ו, שער ב' פרק ב' הע' ו' עמ' ק"ג) – "על פי מומחי אופטיקה, אדם בעל ראייה טובה של "מ"מ 0.003 ס"מ מבחין בנקודה בגודל 10 וממרחק של

Confused

Yisrael Stilerman

I would just add, that length is not the only factor in determining visibility. Width and thickness are also crucial.

Even if a bug is 1 mm long if it is 1/4 of a mm wide and an 1/8 of a mm thick it will indeed be hard to see.

Color is also important. A black dot on a white background might be visible but against a dark blue background not so easy.

If the item is translucent it might be harder to find then if it is opaque.

B'kitzur ain l'dayan ell amah she'ainov ro'os, Literally.

Rabbi Eli Gersten

Rabbinic Coordinator

212-613-8222-phone 212-613-0742-fax

Gerstene@ou.org

I do not know as much as the others on this email as to what size is visible, and agree with R' Gersten that there are many factors to consider other than just size. However, I did relook at the quote from the RJJ journal, and the full quote says as follows:

As noted above, the copepods in question range in size from 500 to 1,200 uM. They should not be defined as microscopic, as the average person, when looking closely can see objects larger than 40 uM. Actual identification of such small objects, however, requires substantially larger sizes.

Thus, he is merely saying that one can see the object which is 40 uM but it is not yet identifiable at that size, which does not seem to contradict the statement in the OU's document C-29.

Dovid Cohen

In the Daf HaKashrus (vol 18 no.5) it states: "Rav Belsky confirmed that the size of the tolaas when it is swallowed by the fish is not relevant (even if it is visible while swallowed by the fish and visible when it migrates from the viscera). He also felt that reports that the tolaas is typically 5 mm is an exaggeration of the larger end of the spectrum recorded. He believes that nearly all of these tolayim when they are swallowed are between 1-2 mm long and quite thin (Rav Belsky felt they would be considered **ayno nireh l'aynayim** [halachically invisible])"

ד [שרץ המים] [סעיף א' - סעיף ג'].

א. במים או גם בשאר משקין.

1. ה"ה כל שאר משקין – ש"ך (ס"ק א'), "וה"ה בשאר משקים שבכלים וכמ"ש הטור והמחבר בס"ג וכ"כ הרמב"ם והג"מ בשם סמ"ג ומביאם ב"י וכן מבואר בשאר פוסקים ופשוט הוא", פ"ח (ס"ק א'), "ופשוט הוא", כנה"ג (הג' ב"י ס"ק י"א), כרתי (ס"ק א'), חכ"א (כלל ל"ח סעי' ב'), "אותן שרצים שדרךן ליגדל במים או שאר משקין שבכלים שכל זמן שלא פירשו לאחורי הכלי לא מקרי

שרץ כלל"), זבחי צדק (ס"ק א'), כתב סופר (יו"ד סוף סי' מ"ח), צמח צדק (פסקי דינים ס"ק א'), דעת (ריש סעי' א'), ערה"ש (סעי' י"ט), תולעים שנתהוו במים שבכלים או בשארי משקין מותרים כל זמן שלא פירשו", בית יצחק (ח"א עמודי זהב ס"ק א'), דרכ"ת (ס"ק ג'), כה"ח (ס"ק א'), עצי העולה (הל' תולעים, סעי' א'), קובץ מבית לוי (ח"י"ז עמ' פ"ו אות א'), שבה"ל ח"ז סי' קכ"ג אות א'), מעדני השלחן (ס"ק א'), ילקוט יוסף (סעי' ג').

2. דבש שהוא טופח ע"י להטפיח – טוב טעם ודעת (תליתאי ח"א סי' קנ"ו ד"ה ועוד יש).

3. מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת חולין סוף דף סז).

א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק א') – ואיני יודע באמת מגלן זאת דמקרא לא נפיק אלא מכל אשר תאכלו במים לרבות כלים ושאר משקים מגלן ואי דלא הוו בכלל איסור דקרא א"כ ליהוי כמו תולעים בגבינה לקמן די"א אף פירשו שרי וצ"ע.

ב) יבין דעת (ס"ק ב') – "עיינן ש"ך דכל מיני משקה וצ"ע דאפשר דווקא בז' מיני משקה ... ואין ראייה משכר דהתם עיקרו ממים ואני מסופק עוד בדבר שנטגן באוכל דאפשר כיון דמשקה הבא לאוכל כאוכל".

ב. עמד על גבי דופני הכלי מבפנים, בלי מים, לאכלו לבדו.

1. מחמיר – פ"ח (ס"ק ו'), "ודע דהא דאמרינן דכשפירש לדופני הבור או הכלי דשרי משום דהיינו רביתיה לאו למימר שמותר ליקח התולעת בידו ולאוכלו ואף ששוחה עליו ואוכלו אסיר וכן תולעים שבמים שבכלים ושכבורות לחודייהו לא משתרו אף ששוחה לאכלם אלא דוקא כשהם במים וכן מדוקדק בלשון הרמב"ם ... וכן מבואר בספר התרומה ופשוט הוא", פ"ח (ס"ק ג'), לשונו מובא לקמן), לחם הפנים (ס"ק ג'), בית לחם יהודה (ס"ק ג'), חכ"א (כלל ל"ח סעי' ג'), בינת אדם או"ה כלל ל"ד סי' מ"ט, "אף על גב דהתולעים שבכלים ושכבור כל זמן שלא פירשו מותרים מן התורה מכל מקום מדרבנן אסור לאכלן בפני עצמן אפילו אם יכניס ראשו לבור או לכלי ויבלענו בפיו אסור משום בל תשקצו או משום מראית עין", זבחי צדק (ס"ק ה'), לשונו מובא לקמן), בית יצחק (ח"א עמודי זהב ס"ק ז'), כה"ח (ס"ק ט"ז), הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת חולין דף סז: ד"ה מנין, דף סז: ד"ה שם, לשונו מובא לקמן).

א) איסור דרבנן [משום בל תשקצו, או משום מראית עין].

1) פ"ח (ס"ק ג') – "משום בל תשקצו".

2) חכ"א (כלל ל"ח סעי' ג'), בינת אדם או"ה כלל ל"ד סי' מ"ט) – "דפשיטא ליה לפרי חדש שהתולעת בפני עצמה אסור ומשמע מדבריו שאסור מדאורייתא מחמת שרץ מספקא לי טובא ולעניות דעתי ליתא לדבריו כלל ... אלו שרצים הגדלים בכורות או בכלים לעולם אין בו משום שרץ המים דכל זמן שהוא בבור אפילו פירש מן המשקין לגמרי על דופן הבור והכלי מבפנים מותר לגמרי ואחר שפירש מיקרי שרץ הארץ ואף שהרמב"ם כתב המסנן היין כו' לוקה משום שרץ המים או משום שרץ הארץ ומשום שרץ המים עיין שם מכל מקום לכולי עלמא כל זמן שהוא בדופן הבור לא נקרא שרץ כלל דומיא דיש לו סנפיר בימים ... ולכן נראה לי באמת מן התורה גם התולע מותר אלא דמכל מקום מדרבנן אסור או משום מראית עין ... ובזה אתי שפיר דהר"ן וכלבו כתבי לדין תורה באמת התולע מותר והרמב"ם וספר התרומה והחינוך וכן כל הפוסקים שהזכירו שאם פירשו וחזרו מותר משמע אבל לא חזרו אסור התולע היינו מדרבנן ובזה כולי עלמא מודי ואין כאן מחלוקת כלל בין הפוסקים ואפשר דגם דעת הפרי חדש כן אלא מלשונו משמע דמדאורייתא שהרי כתב והא דמרבינן יבחושינן שסיננן".

3) זבחי צדק (ס"ק ה') – "משום בל תשקצו".

ב) איסור דאורייתא [משום הוה פירש לתוך פיו].

1) פמ"ג (מש"ז ס"ק ד' ד"ה ודע) – "ודע דאם גדלו בכלי ופירשו מבפנים דשרי כתב הפר"ח אות ו' דווקא שחזר אח"כ למשקה הא עומד על גבי דופני הכלי מבפנים אף לשותות בפה וליטול משם אסור וכ"ה בספר התרומה וכן מדויק לשון הר"מ עכ"ל אמת שהר"מ פ"ב הי"ט ממ"א כתב פירש לדופני חביות וחזר למים מותר משמע כל שלא חזר אסור ואיני יודע מי התירו כיון שנאסר שעה א' בפירוש וי"ל דלאו נאסר אלא כל שניטלו בפיו הוה פירש לתוך פיו ודומה לשורץ על הארץ משא"כ שותה עם המשקין היינו רביתיהו ועכה"ג בהגהות ב"י אות ג' ועב"י מ"ש הרשב"א בחדושי פרחא לאויר העולם וקלטה הוה בעיא דלא איפשטא ואסור ומשמע היינו פירשה לאויר העולם חוץ לכלי וקלטה הוה בעיא דלא איפשטא הא בדופני הכלי אף שלא חזרה למשקה שרי וצ"ע".

2) הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת חולין דף סז: ד"ה מנין, עי' ד"ה והנה, דף סז: ד"ה שם) – "ואף בלוקה התולעת בפיו מן המים בלא מים נחשב לפירש בפיו ואסור ורק בשותה מים עמו היינו רביתיהו ומותר".

א. עי' לקמן גבי 'שפירש תוך פיו'.

ג) מראי מקומות – משמרת שלום (מש"ז ס"ק ד' בא"ד ב').

2. מיקל.

א) מהר"ח אור זרוע (סי' כ"ז) – "ובא"ט (ד' ס"ו) דרשינן מקראי דבורות שיחין ומערות ששוחה ושותה מהן ואינו נמנה ואפילו פירשו לדופני הבור היינו רביתיהו. וכן תולעים שביין אפילו פירשו לדופני החבית מבפנים מותר. ונראה דאפילו לא חזרו ליין אלא אכלן אדם מעל דופני החבית מבפנים מותר, ואעפ"י שגבי תולעים שבאו מחבית אחרת לתוך זו היה קרוי על הארץ. דעד כאן לא מבעיא לן התם אלא פירשו מתמרה לתמרה אבל מתמרה לקישות נראה דפשיטא ליה לאסור. אעפ"י כן כיון שבזה הכלי נולד אינו קרוי שורץ על הארץ".

ב) הו"ד בדעת (סוף סעי' א').

3. מראי מקומות – מעדני אשר (סי' כ"ה).

א) מנחת פתים (על סעי' א') – "אבל בתשובות ר"ח אור זרוע סימן כ"ז מבואר דלא כהפרי חדש".

ה] מינים טמאים בתוך כלי.**א. דגים טמאים.****1. מיקל.**

א) **דברי חיים** (יו"ד ח"ב סי' נ"ד) – "והנה ראיתי מה שכתב הרב הגאון הגדול להתיר מכה דברי הראב"ד [הל' מקואות פ"ט הי"א] דאינו נחשב כמעין לענין מקוה רק במקום שעמד מתחלתו וא"כ לא אסור רק בפירוש ולסמוך אהמתיר באינו יוצא [עי' סי' פ"ד סעיף ב'] וא"כ הוי כנוולד עם ההיתר ביחד שמותר [עי' סי' ק"ב סעיף ד' בהג"ה בשם המרדכי]: והנה אם כי בחכמה דיבר אך לא לדינא ח"ו דלפי דבריו למאן דסבירא ליה פירשה מתה מותר [עי' סי' פ"ד סעיף ד'] מותר לאכול דג טמא על שפת הנהר בעת גידול הגשמים ולהורגו בתוך המים וזה לא ניתן להאמר דשאני ...".

ב) **שפת אמת** (ריש סעי' א') – "שרצים הגדלים במים וכו'. נראה דגם אי משכח דגים מותרין רק דמילי דשכיחי נקיט מיהו בימים ונהרות אי נמצא שרצים שיש בהם קשקשין יש לדון אי אסורין בפירשו מטעם שורץ על הארץ דכן היה נראה מסברא דהא התיר ...".

ב. זבובים.**1. מחמיר, [דמסתמא הם פורחים באויר].**

א) **דמשק אליעזר** (חולין דף סז. אות ל"ז) – "ובבעלי כנפים אסור בלא סינון אפילו לבלען כך על ידי שתיה".

ב) **כנה"ג** (הג' ב"י סוף אות ג') – "ובדמ"א ... ובבעלי כנפים אסור בלא סינון אפילו לבלען כך על ידי שתיה, ע"כ".

ג) **שלחן גבוה** (ס"ק ט') – "ביתושין בעל כנפים שפורחים אנה ואנה דאמרינן אפילו בסתמא ודאי פירשו כיון דדרבייהו בכך לפרוח באויר ולחזור למקום ריבתייהו ולכן אין להקל בהם אלא **בחבית סתומה שאע"פ שפירשו מן היין או החומץ או השכר לא פירשו חוץ לכלי ולכך מותרים**", פמ"ג (שפ"ד ס"ק י', סוף ס"ק מ"ט, "ועכה"ג בהגהות הב"י אות ג' בשם דמשק אליעזר דאותרן יתושים שהם בעלי כנפים אסורים אף במשקין דמסתמא הם פורחים באויר ולא הותר אלא אותן שאין להם כנפים".

ד) **חכ"א** (כלל ל"ח סעי' ד') – "ודוקא בתולעים וכיוצא בהם אבל במין זבובים דידועים שפורחים לאויר העולם וחוזרין אסורין שהרי כבר פירשו (רמב"ן בהומש פרשת שמיני)".

ה) **זבחי צדק** (ס"ק י"ב, ס"ק י"ז) – "דמסתמא הם פורחין באויר".

ו) **עצי העולה** (תולעים סעי' ז').

ז) **כה"ח** (ס"ק כ"ג).

ח) **מעדני השלחן** (ס"ק ז') – "אין להתיר ... אלא אם המשקין הוא בחבית סתומה".

2. מיקל.

א) **ערוגות הבושם** (ס"ק ב') – "דלא חיישינן אף בבעלי כנפים שפירשו. ואין להחמיר בהם יותר מבתולעים במשקין ובפירות. ודלא כהכנה"ג והפמ"ג".

ב) **צמח צדק** (פסקי דינים ס"ק ח') – "ומשמע התם שהם יכולים לפרוח ואפ"ה אם לא סינן ל"ח שמא פרחו מהמשקה וחזרו. וצ"ל דהטעם שמשום שגדילים בהמשקה אין דרכם להתרחק ממנה".

3. **מראי מקומות – דרכ"ת** (ס"ק ז', ס"ק ל"ב).

ג. שרצים טמאים, כמו עכבר או צפרדע.

1. **מהר"ח או"ז** (סי' כ"ז) – "וא"כ עכבר שגדל ביין ושרץ על דופני החבית מתוכה אפילו במקום שאין יין ונתייבשו דפנותיה מותר. א"כ אין עכבר אסור עד יצא מכלי שנברא בו. וא"כ עכבר שילד עכבר בחבית לא יאסר עכבר הנולד בחבית עד שיצא ... ואולי יש לחלק זה ששורץ במים או ביין אין דרכו לצאת משם לעולם מה שאין כן בעכבר כנוולד וצ"ע".

ו] בל תשקצו.

א. עי' סי' קט"ז סעי' ו' [ערך סכנה], לשיטות ומראי מקומות.

ז] פירשו.**א. אם לקח מן המים בידו.**

1. ג"כ אסור, כמו שפירשו מבור כללי – **כל בו** (סי' ק"א, "אבל לא יקח מן המים בידו או בכלי משום דשורץ על הארץ קרינא ביה לפי שפרשו"), **ש"ך** (ס"ק ה', "לשאוב בכלי - וכתב הכל בו סימן ק"א (דף קי"ג ע"ג) דה"ה ליקח מן המים ביד אסור ע"כ"), **כנה"ג** (הג' ב"י סוף אות ד'), **לחם הפנים** (ס"ק ג'), **בית לחם יהודה** (ס"ק ב'), **שלחן גבוה** (סוף ס"ק ב'), **הגורת שמואל** (ס"ק י"ג), **פמ"ג** (שפ"ד ס"ק ה', "עש"ך דל"ת דווקא במנא אין רואה ושמא פירש לדופני המנא אלא אפילו ביד ג"כ אסור דשמא פירש התולע קצת ע"ג היד ואין רואה"), **חכ"א** (כלל ל"ח סעי' ג'), "אסור לשאוב בכלי מן הבור או בידו דכיון דשכיח דפריש בדופני הכלי מבפנים וכיון שתחלת גדילתן היה בבור מקרי פירש", **זבחי צדק** (ס"ק ז'), **דרכ"ת** (ס"ק ט"ו), **כה"ח** (ס"ק י"א), **מעדני השלחן** (ס"ק י"ג).

2. **מיקל** – **מהר"ח אור זרוע** (סי' קכ"ג), "אמרינן התם מניין לרבות בורות שיחין ומערות ששוחה ושותה מהן ואינו נמנע. וע"כ אינו פירשו שמניח פיו לתוך בור שיח ומערה ושותה. דתניא פ"ק דע"ז (י"ב ב') לא ישתה אדם לא מן הנהרות ולא מן האגמים לא בפיו ולא בידו אחת ואם שתה דמו בראשו מפני סכנת עלוקה. אלא פירוש שוחה ושותה מהם ששואב בידיו מן הבור ושותה ואפילו הכי שרי", הו"ד **בדע"ת** (סעי' א' ד"ה ועי' ש"ך).

3. **ערך שי** (סעי' א') – "מהר"ח א"ז ... דלא כהכלבו שבש"ך ... וא"כ אנן יש לנו לאסור בין בפיו בין בידיו בין בלילה בין ביום".

ב. פירוש תוך פיו.

1. מיקל.

(א) יד יהודה (סי' ס"ז הארוך ס"ק ה') – "בח"ד בסי' ס"ט הוכיח מזה דאינו נסחט ע"י לעיסה והוא דבר שהשכל מכחישו אך פשוט נראה דס"ל דזה לא מקרי פירוש כלל כל שנפרש דרך אכילה. וראיה גמורה לזה מתולעים דנולדו בתלוש דאינו אסורים אלא לאחר שפירשו ואף אם פירוש לחוץ הפרי קצת או ע"ג גרעין הפרי ובלא זה מותר לאכול הפרי ולא חיישינן למה שיפרוש בפיו דרך אכילה. וכן תולעים שנוולדו במים מותר לשתות ולקבל בפיו התולעת בעצמו מתוך המשקה ולאכלו כמ"ש הפ"ת והפ"מ בסי' פ"ד והפ"ח שאוסר שם בזה דבריו תמוהים וע"ש אף דאסור כשפירש חוץ להמשקה לא אמרינן דזה הוי כפירוש אע"כ דכל דרך אכילה לא מקרי פרישה וה"ה בזה וברור".

(ב) דרכ"ת (ס"ק י') – "ומה שלוקח בפיו אף אם ידוע שקדמו ובאו קודם למים אף שפירשו בפיו לא מקרי פירוש. עי' בערוגות הבושם אות א' ובס' דברי יוסף סי' תקל"ה סוף אות ב".

(ג) מעדני אשר (סי' כ"ה ד"ה ובביאור) – "ובביאור דברי הרמב"ם כתב החזו"א י"ד סק"ב דהרמב"ם ס"ל דכששורץ בפיו האדם מקרי שורץ על הארץ, ורק כשאוכל גם את הפרי מקרי שלא פירשה. אמנם לדבריו אם המים יבלעו בגרונו לפני התולעת יחשב כפירוש. וגם לא מובן לפ"ז ספק הגמ' דפירשה לאויר, דגם אם אין דינה כפירשה על הארץ מ"מ בפיו האדם תחשב כפירשה על הארץ, והחזו"א שם נדחק דספק הגמ' הוא בשחזרה התולעת אח"כ לתוך הפרי, ולא משמע כן מסתימת הרמב"ם. ולולא דבריו היה נראה דפה האדם לא חשיב כארץ ממש, ומה שלא התיר הרמב"ם אכילת התולעת לבדה היינו משום שאנו מחמירים בפירשה באויר ובשאר ספקות הגמ' ולא מצרכינן שורץ על הארץ ממש, דמזה הקיש הרמב"ם דאם פירשה התולעת מהפרי או מהמים ישר לתוך פה האדם מקרי פירוש כיון דפירשה ממקום חיותה לתוך הפה. אבל אם נכנסה התולעת לפה עם האוכל תו לא יחשב לפירוש אם יבלע את התולעת לבדה, דפרישה בתוך הפה אין לה שם פרישה אלא דיינינן את הכל כמעשה אכילה אחד, ועיין יד יהודה ס"ז סק"ה".

2. מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק ד' ד"ה ודע, לשונו מובא לעיל), ערוגות הבושם (ס"ק א', "הדבר צריך עיון"), דברי יוסף (סי' תקל"ה סוף אות ב', "ותי' פמ"ג קשה דא"כ בפיו מקרי פי' שוחה ושוחה האיך מותר"), דרכ"ת (ס"ק כ"ה), מעדני השלחן (ס"ק י"א), מגיה (למנ"ח מצוה קס"ג הע' א').

(א) חזו"א (יו"ד סי' י"ד ס"ק ב') – "ומדברי הר"מ פ"ב מה"מ מ"א משמע שאין היתר לאכול התולעת בעצמה אלא עם הפרי וכן שרץ שבכלים אין היתר אלא עם המים, משמע שכשם שפירש לצבייתא או לדופן הכלי מיקרי שורץ על הארץ, ה"נ בפיו האדם מקרי על הארץ אלא אם אוכל הפרי עם תולעת שבתוכו הרי לא פירשה התולעת מן האוכל [מיהו צ"ע כיון דפירשה לגג תמרה אסורה הכא שהפרי נטחן ונלעס למה לא חשיב פירוש, וצ"ל כיון דמקום התולע ג"כ מתגלגל עם התולע עדיף] וכן אם שותה המים עם התולעת הרי לא פירשה התולעת מן המים, ולפ"ז צריך לפרש לאויר העולם היינו שאח"כ חזרה התולעת לתוך הפרי, אבל הרא"ש והרשב"א והר"ן פירשו כפרש"י דקלטה מן האויר וע"כ צ"ל דלא מקרי על הארץ שבטלה לגבי אדם וכמש"כ לעיל. ובפמ"ג סי' פ"ד סק"ד הביא דברי הפר"ח דפירש לדופן הכלי מבפנים דאמרינן היינו רבית' מ"מ אין ליטול בפיו מן הדופן דחשיב פירוש, ובפמ"ג הקשה מפירוש לאויר העולם, ולמש"כ לעיל באמת במחלוקת שנוי', מיהו אפשר דליקח מדופן הכלי גרע מקליטה מן האויר דהא דופן כלי חשיב על הארץ אלא דבתולעת שבמים שבתוך הכלי לא חשיב פירוש דהיינו רבית', ויש לומר דכיון דבשעה שנוטלו לבלוע ולא יחזור עוד בטל לי' רבית' בבת אחת עם הנטילה וחשיב דופן הכלי כשורץ על הארץ".

(ב) עי' לעיל גבי 'עומד על גבי דופני הכלי מבפנים, בלי מים'.

ג. משקה שפירש לאוכל שיש משקה.

1. מחמיר.

(א) פ"ת (ס"ק ו') – "ואם היו בכלי הב' חתיכות בשר או ירקות או אם היה איזה דבר בכלי שיש בו מים שהתליעו חיישינן דלמא השריץ התולע ע"ג אותו דבר שבתוך המשקה ואסור והגם שכתב רבינו ירוחם חומץ שהתליע ועירה ממנו לתוך התבשיל שרי דהיינו רבית' מיירי בתבשיל לח כמשקה".

2. מיקל.

(א) ערה"ש (סעי' כ"ה, סעי' ל"ח) – "יש מי שאומר דהא דמותר מכלי לכלי זהו כשבכלי השני לא יהיה רק המשקין בלבד אבל כשיש שם אוכלין אסור מטעם שיפרשו על האוכלין ודבריו תמוהים הם שהרי כשהאוכל מעורב עם המשקה היינו רבית' והוא וכחדא חשיבא והרי אף בפירוש לדופני הכלי השני מבפנים לית לן בה כמ"ש וכ"ש בפירוש להאוכל המעורב יחד עם המשקה ועוד דאחד מהקדמונים כתב להדיא דמותר ליתן מכלי חומץ לתבשיל [רי"ן] ובתבשיל יש בה אוכלין הלכך אין לחוש לחומרא זו [וגם דעת הפרמ"ג במ"ז סק"ה כן הוא]".

3. בדיעבד מותר.

(א) עצי העולה (הל' תולעים סעי' ו') – "ובדיעבד יש להתיר".

(ב) מעדני השלחן (ס"ק מ"ז, ס"ק מ"ט) – "ובדיעבד מותר".

4. מראי מקומות – פ"ת (ס"ק ט'), פ"ת (ס"ק ח'), צמח צדק (פסקי דינים ס"ק י"ד), דעת (סעי' ג' ד"ה ועי' ש"ך), אמרי ברוך (על ש"ך ס"ק י'), בית יצחק (ח"א עמודי זהב ס"ק ז'), שפת אמת (סעי' ג'), משמרת שלום (מש"ז ס"ק ה' בא"ד ב'), דרכי הלכה (פרק ב' סעי' ב').

(א) כרת (ס"ק ו') – "אם אוכל בקדירה, יש ליהדר בחומץ שיש בו תולעים ... כי אולי יפרשו מאוכל חוץ לאוכל, פרי חדש (ס"ק ט')".

- (ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק ה') – "כתב הפ"ת אות ו' דבכלי שרי וכן מכלי לכלי היינו שאין בכלי אלא משקין הא יש בו אוכל הוה פירש על אוכל יע"ש. ולדידי צ"ע כל שיש משקה אף שפירש על האוכל וחזר למשקה היינו רביתיהו ושרי וכן משמעות רבנו ירוחם בנותן מכלי חומץ לתבשיל אף שיש שם מאכל שרי וכ"ש הוא אם פירש המשקה לדופן הכלי וחזר שרי אפילו כלי שני כ"ש פירש על המאכל תוך המשקה דשרי ולדינא צ"ע".
- (ג) תשובה מאהבה (ח"א סי' צ"ד) – "כתב רבינו ירוחם אם מערה מחומץ לתבשיל אין בזה משום פ"א ומכ"ש אם פירשו על הפירות עצמן אשר בתוך החומץ אלא שיש לחוש אחרי שתולעים אלה מצוים בחומץ שמא היו התולעים בחומץ טרם שנעשה המרקחת ואחרי שנתערב החומץ עם הפירות פירשו מפירות לדפני הכלי בפנים וזהו לאו היינו רביתיהו (ועיין בסימן פ"ד בפ"ח סק"ט)".
- (ד) עצי העולה (הל' תולעים, סעי' ב') – "מיהו בהפ"מ אפשר דיש להתיר התבשיל".

ד. משקה שפירש לאוכל.

1. מחמיר.
- (א) ערה"ש (סעי' ל"ח) – "אסור לגמרי שהרי פירש על האוכל".
- (ב) מעדני השלחן (סוף ס"ק מ"ז, ס"ק מ"ט).

ה. פקק הכלי.

1. שפת אמת (סוף סעי' א') – "ויש לעיין בכיסוי כלים ובורות אי דינינן לי' כדופני הבור דהא סתם בורות מכוסין משום תקלה ... עיקר נראה דגם בבור מכוסה וכן כלים מכוסים אי נולדה התולעים כמו שהי' מכוסין מקרי רביתיהו אך אם נתנו כיסוי אחר שנולדו התולעים צל"ע וכמו כן אם נחלף מכיסוי לכיסוי, אבל בתולעים שנתהוי כמו שהיא מכוסה נראה להתיר, ונ"מ במשקין ישנים הנעשין מפירות ויש ניק מעל ניק שדרכן להוליד תולעים רשאין לשותותן כל שלא פ"א לחוץ אף שיכול להיות שפירשו על השטעפיכץ דהיינו הכיבוי כנ"ל".

ז [ח] כללים.

א. דרגות.

1. ימים ונחלים (seas and rivers) - לכ"ע מחמיר.
2. חריצים ונעיצין (canals and ducts), שהם רק מושכים - מחלוקת.
- (א) מים שנובעים מתוך האדמה (transport water from an underground water source or a spring) - לכ"ע מחמיר.
3. בורות שיחים ומערות (pits, ditches and caves) - לכ"ע מיקל.
- (א) ה"ה בריכות גדולות – פר"ח (ס"ק ב'), ברתי (ס"ק ב'), כה"ח (ס"ק ג').
4. כלים - לכ"ע מיקל.
5. צ"ב מה הדין של בריכת מים (swimming pool) שיש פילטר. אם הוא בגדר כלי, או עכשיו הוי מושכים.

ב. חריצים ונעיצין שהם מושכים [מוצא ומביא, inlet, outlet] ואינם נובעים.

1. מחמיר.

- (א) רמב"ם (מאכ"א פרק ב' הל' י"ח) – "שרץ המים הנברא בבורות ובישיחין ובמערות הואיל ואינם מים נובעין והרי הן עצורים הרי הן כמים שבכלים ומותר".
- (ב) רשב"א (תוה"ב בית ג' שער א') – "ובמים שאין נובעין בחריצין ונעיצין אסור".
- (ג) מ"מ (מאכ"א פרק ב' הל' י"ח) – "נראה מדברי רבינו שחריצין ונעיצין המושכין אע"פ שאינם נובעין אסורין ... וכן משמע בספרא דקתני לאיסורא עד שתהא מרבה את המים שבביבירין ומשמע אע"פ שאינם נובעין ולזה הסכים הרשב"א ז"ל".
- (ד) או"ה (כלל מ"א דין ז'), "וכ' הרמב"ם ...".
- (ה) יש"ש (חולין פרק ג' סי' קכ"ג) – "דחריצים ונעיצים אע"ג דאין נובעין דמו טפי לימים ונחלים, שאין עצורים בכלים, אבל בורות שיחין ומערות עשויים ככלים דמו לכלים, וכן עיקר".
- (ו) ש"ך (ס"ק ח') – "וכ"פ מהרש"ל פא"ט סי' קכ"ג וכן משמע דעת האו"ה שם דין ז'".
- (ז) פר"ת (ס"ק ד') – "וכיון דהרי"ף והרמב"ם והרשב"א ורבינו יונה פסקו לחומרא הכי הילכתא ומה גם בשל תורה וכ"פ מהרש"ל וכן נראה דעת הש"ך לאסור ואין לזוז מזה".
- (ח) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק א') – "ראוי לחוש לחומרא ולאסור חריצין ונעיצין אפילו שאינם נובעים".
- (ט) מנחת יעקב (כלל נ"ג ס"ק ב') – "נ"ל דאין להקל".
- (י) בית לחם יהודה (ס"ק ד') – "וכן נראה לי".
- (יא) כנפי יונה (ריש הסי') – "מסתבר יותר כפי' הרמב"ם".
- (יב) חגורת שמואל (ס"ק ב').
- (יג) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ח') – "עש"ך דהעיקר כ"א דספיקא דאורייתא לחומרא וכן דעת או"ה דלא כלחם הפנים אות ד' הביא רק דעת הפר"ח להתיר והשמיט כלל סברת הפוסקים דאוסרין".
- (יד) באה"ט (ס"ק ו').
- (טו) מחזיק ברכה (ס"ק ב') – "להקת אחרונים פסקו לחומרא ... וכן ראוי להחמיר דספיקא דאורייתא לחומרא וכ"כ הרב שפתי דעת".

- (טז) חקרי לב (יו"ד סי' ל"ט) – "ואין לך ספק איסור תורה גדול מזה ... ע"כ החכם עיניו יחזו דל"מ מידי ראיית הפר"ח להתיר דאי קי"ל כלל קמא עיקר נ"מ לחריצין ונעיצין שאינם נובעים לאיסור ומדי ספק לא נפיק ונקטינן לאיסור כנ"ל כעת ודוק".
- (יז) זבחי צדק (ס"ק י"ג).
- (יח) בן איש חי (שנה ב' פר' נשא אות ב').
- (יט) דרכ"ת (ס"ק כ"ח).
- (כ) כה"ח (ס"ק י"ז).
- (כא) עצי העולה (הל' תולעים, סוף סעי' א').
- (כב) מעדני השלחן (ס"ק כ"ח, ס"ק כ"ט).
2. מיקל.
- (א) רא"ש (חולין פרק ג' סי' ס"ח) – "ותנא דבי רב דדריש כללי ופרטי מרבה מתאכלו להיתירא אפילו חריצין ונעיצין כיון דאינן נובעין גם לפירוש זה נראה דהלכה כתנא דבי רב כי היתה שגורה בפי כל. והיא עיקר כנגד תנא דבי רבי ישמעאל".
- (ב) טור (סעי' ב') – "חריצין ונעיצין שאינן נובעים מותרים ... והרמב"ם לא התיר אלא שבבורות ומערות שהם דומים לכלים אבל של חריצין ונעיצין המושכין אע"פ שאינן נובעין אסורין וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן".
- (ג) ר' ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה, קל"ו-ג') – "תולעים הנמצאים במים שאינם נובעים והם כמו מיני דגים אין צריכין סימני טהרה של דג' והן בורות שיחים ומערות שאינם נובעות וכן חריצין ונעיצין שאינם נובעים".
- (ד) תו"ח (כלל נ"ג דין א', ע"ש במנח"י ס"ק ב').
- (ה) מהר"ם מלובלין (סי' צ"ה) – "שהרא"ש טעמו ונימוקו עמו ... ועוד דלפרש"י לא פליגי כלל".
- (ו) פר"ח (ס"ק ז') – "העיקר כדברי הרא"ש וכדתיבנא והכי נקטינן".
- (ז) לחם הפנים (ס"ק ד').
- (ח) שלחן גבוה (ס"ק ז') – "הכי נקטינן".
- (ט) משכנות יעקב (סי' כ"ט בהג"ה) – "לענין דינא נ"ל לכאורה ברור כהרא"ש ז"ל".
- (י) צמח צדק (פסקי דינים ס"ק ז').
3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק א'), כת"ס (יו"ד סי' מ"ח ד"ה וטרם), דעת (סעי' ב').

ג. שרצים טמאים שיש להם קשקשים.

1. מחמיר.
- (א) ערה"ש (סי' פ"ג סעי' ט') – "תמיד יש איסור אף כשיש להם סנפיר וקשקשת וה"פ דקרא וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת וגו' [וזוהו מיני דגים] וכן מכל שרץ המים וכן מכל נפש החיה אשר במים שקץ הוא בין שיש להם סנפיר וקשקשת ובין שאין להם".
- (ב) להורות נתן (ח"ו סי' ס"א) – "אם יגדלו קשקשין לשרצים טמאים אם יהיו מותרין ... מי יהיו לעשות מעשה נגד פשטות דברי הרמב"ם המורים כדברי הערוך השלחן".
2. מראי מקומות.
- (א) הלכות קטנות (ח"א סי' רנ"ה, ח"ב סי' ה') – "שרץ המים שהיו בו קשקשים שאסרתי אותו בח"א סי' רנ"ה לפי שלא היה לו סנפיר והיו לו ידים ורגלים כבני אדם נסתפקו אם היו לו סנפירין מהו. תשובה שם כתבתי דאפשר דמותר ואפשר שגם בזה לא בחר ה' מאחר שהוא דג חלוט וסימניך (כלים פ' י"ז מ"ג וע"י תויו"ט שם רפ"י) כל שבים טהור חוץ מכלב המים מפני שהוא בורח ליבשה ועוד ראייה ...".

ט] להעביר מכלי לכלי.

א. מקורות.

1. רא"ש (חולין פרק ג' סי' ס"ח) – "מנין לרבות בורות שיחים ומערות ששוחה ושותה מהן ואינו נמנע ת"ל את זה תאכלו מכל אשר במים. ואינו חושש שמא יזדמן לתוך פיו תולעים שבמים. יש אומרים דוקא שוחה ושותה אבל בכלי אסור דילמא פריש אדופני דמנא וי"ל דאורחא דמילתא קתני והוא הדין בכלי נמי מותר ולא חיישינן דילמא פריש אדופני דמנא כל כמה דלא חזינא דפריש ולקמן בשמעתין משמע דכל היכא דאם פריש אסור חיישינן דילמא פריש".
2. רמ"א.
- (א) סעיף א' – "שרצים הגדלים במים שבכלים ושבבורות, שיחין ומערות שאינם נובעים, מותרים אע"פ שאין להם סנפיר וקשקשת. לפיכך שוחה ושותה מהם, ואינו חושש לשרצים שבהם אם יזדמנו לתוך פיו. אבל אסור לשאוב בכלי ולשתות מהם".
- (ב) סעיף ג' – "מותר לערות המשקים מכלי אל כלי, הואיל והם תמיד עם המשקה, היינו רביתיהו".
3. י"א, שיש לחלק בין שואב מכלי לכלי לשואב מכלי לבור (ולפ"ז מה שכתב אבל אסור לשאוב כו' לא קאי אלא אבורות שיחין ומערות אבל מותר לשאוב בכלי קטן מכלי גדול). וי"א, שההבדל רק בין מערה לשואב. [וי"א, שמכלי לבור אסור, אפילו שלא פירשו, ע"י לקמן].
- (א) פמ"ג (מש"ז ס"ק ה') – "הב"י חילק בין עיקר גדילתן בבור כל ששאב בכלי מבור ופירש על הכלי בפנים לאו רביתיהו אסור דמעיקרא בבור והשתא בכלי ועם המשקה שרי אף בכלי אף דמתחלה היו בבור ובעיקר גדילתן בכלי דין כלי שני ככלי ראשון ויש בזה קולא וחומרא. קולא דמותר לשאוב מכלי לכלי לשואב אבל אסור לשאוב כו' לא קאי אלא אבורות שיחין ומערות או שבאו התולעים בפנים קודם למים אפ"ה אסור שמא פירש אח"כ לדופני הכלי בפנים אבל הט"ז כתב דהחשש שמא ע"י שאיבה

באו תחלה על גבי דופני הכלי בחוץ או באו בפנים קודם למים ולפ"ז כשרואה שלא באו קודם למים אף מבור לכלי שרי ואסור לשאוב מכלי אל כלי כשאין רואה דשמה פירש לע"ג בחוץ או שמא באו לדופני השני בפנים קודם למים".

ב. **מבור לכלי מחמיר** [אם פירשו], **מכלי לכלי מיקל** [כיון שהיינו רביתיה].

1. **ב"י** (ס"ק ג') – "ואף ע"פ שמדברי הרא"ש שכתבתי בסמוך גבי בורות נראה שאם שאב מים בכלי ופירשו לדופני הכלי אסורים אפשר דהתם שאני דמעיקרא היו בבור ועכשיו בכלי אבל הכא דמעיקרא כלי והשתא כלי שייך שפיר למימר היינו רביתיה".
2. **דר"מ** (ס"ק ב') – "ונ"ל ראייה לדבריו מדלא אסר אלא לסנן דחיישינן שמא יפרוש על הקשים או עצים ויחזור לכלי אבל להא לא חיישינן שיפרוש בכלי שני לדופני הכלי".
3. **יש"ש** (חולין פרק ג' סי' קכ"ג, סי' קכ"ד) – "ואע"פ שמדברי הרא"ש (סימן ס"ח) שכתבתי בסמוך גבי בורות נראה שאם שאב מים בכלי ופירשו לדופני הכלי אסורים, אפשר דהתם שאני, דמעיקרא היה בבור ועכשיו בכלי, אבל הכא דמעיקרא כלי והשתא כלי שייך שפיר למימר היינו רביתיהו ע"כ, ויפה כתב".
4. **לבוש** (סעי' ג') – "מיהו אם עירה היין או השכר והחומץ מכלי לכלי אחר לא נאסרו, דכיון שלא פירשו שם לכלי שני אלא עם המשקה היינו רביתיהו, וכלי שני יש לו כל דין כלי ראשון לענין אם פירשו לדופנו של כלי שני בפנים מותרים כל זמן שלא פירשו לחוץ, ודוקא מכלי לכלי אמרינן הכי רביתיהו דמעיקרא כלי והשתא כלי. אבל השואב מים מן הבור לכלי ופירשו לדופני הכלי אפילו בפנים אסורין, שאין רביתיהו בכלי אלא בבור".
5. **ב"ח** (ס"ק א') – "אבל במריק מכלי לכלי אפילו יפרשו לדופני הכלי שני מבפנים היינו רביתיהו דמעיקרא כלי והשתא נמי כלי".
6. **ש"ך** (ס"ק ד', ס"ק י') – "ולפ"ז מה שכתב אבל אסור לשאוב כו' לא קאי אלא אבורות שיחין ומערות אבל מותר לשאוב בכלי קטן מכלי גדול דאף אם יפרשו אחר כך בכלי השני מותרים".
7. **פר"ח** (ס"ק ד', ס"ק ל"ג) – "הרב בב"י ... דברים נכונים הם".
8. **לחם הפנים** (ס"ק ב').
9. **בית לחם יהודה** (ס"ק ב').
10. **שלחן גבוה** (ס"ק ג', ס"ק י"ב).
11. **חכ"א** (כלל ל"ח סעי' ג', בינת אדם כלל ל"ד סי' נ') – "אסור לשאוב בכלי מן הבור או בידו דכיון דשכיח דפריש בדופני הכלי מבפנים וכיון שתחלת גדילתן היה בבור מקרי פירש ואף על גב דלא ידעינן אם פירש אסור שמא פירש ודוקא מן הבור אבל מים שבכלי שנתגדל בהם תולעים מותר אפילו לשאוב בכלי דאף על גב שיפרוש לאחורי הכלי השני לא מקרי פירש דזה הכל דרך גדילתן וכל שכן דמותר לערות מכלי ראשון לכלי שני וכל דין כלי ראשון יש גם בכלי שני דאפילו פירשו על דופן הכלי השני מבפנים מותרים ואם פירשו על גבי כלי שני מבחוץ אסורין דדוקא בשעת שאיבה לא איכפת לן אם נפרשו דכל זמן שהכלי בתוך המים הכל היינו רביתיהו מה שאין כך לאחר שהוציאו ופירשו מבפנים לחוץ אסורין (ש"ך ס"ק ד' וס"ק י')".
12. **לחם משנה** (בינת אדם כלל ל"ד סי' נ') – "וכמו שכתב בדרכי משה ראייה לזה וכן הפרי חדש עיין שם וכן כתב רש"ל וב"ח ולבוש והש"ך ולחם משנה ופרי חדש".
13. **זבחי צדק** (ס"ק ט', ס"ק ט"ז).
14. **בן איש חי** (שנה ב' פר' נשא אות ג' ד"ה ולכן) – "ואפילו שנוטל המים מן החבית בכלי, לא חשיב פירשו אלא חשיב מכלי מקום רביתיהו, מפני שהם גדלו בכלי שהוא החבית, וכיון דזה כלי כלי חשיב כאלו עודם בכלי ראשון, מה שאין כן הגדלים בבור אסור ליטול המים מן הבור בכלי ולשתות, דלא חשיב מקום רביתיהו בכלי זה ששותה בו, מפני שהם גדלו בתוך הבור ועתה הם מונחים בכלי".
15. **כה"ח** (ס"ק ט', ס"ק י"ב).

ג. **יש הבדל בין מערה לשואב** [אין חילוק בין בור לכלי].

1. **ט"ז** (ס"ק ה') – "ולענ"ד דגם שם חשש הרא"ש שמא באותה שעה שתחב הכלי להבור פירשו מהבור על גבי הכלי או אפילו בפנים קודם שנכנס המשקה שם דדוקא אחר שיש המשקה שם אין איסור אם פירשו משם לדופן בפנים אבל לא קודם לזה".
2. **פר"ת** (ס"ק א'). בפשט של הרא"ש, אבל הוא חושש להאו"ה).
3. **כרתי** (ס"ק ג', פלתי ס"ק א') – "אחרונים פירשו לחלק בין שואב מכלי לכלי לשואב מכלי לבור ... רק הבדל בין עירה לשואב".
4. **ע"י צבי לצדיק** (על ש"ך ס"ק ד').
5. **תזו"א** (סי' י"ד ס"ק ד') – "ז"ל משמע דלא דן אלא אי חיישינן שמא פירש אבל פשוט דפרישתו אוסרתו, ואי בפירש לדופן כלי בפנים אין איסורו פשוט ועוד כיון דפרישתו לכלי לא חשיב פרישה כיון שהוא במים למה לא חשיב דופן הכלי רביתיה, ולכן נראין דברי הט"ז דכונת הרא"ש דבשעת שאיבה יש לחוש שהיה התולע על שפת הכלי או על דופן הכלי בלא מים, וכמו דחיישינן דלמא פירש לצבייתא, ומיהו הכא נראה דאסור דיעבד ואף למש"כ לעיל דר"ה לא אסר דיעבד אלא בדאיכא תולע אבל כל זמן שלא ראה לא חיישינן, היינו דוקא בסינן דמסתמא לא חיישינן דנפל אבל הכא אין דבר המעכב את התולע ואפשר דחיישינן דנפל דשכיח שיפרוש ויפול".

ד. **חושש לשני הפשטים.**

1. **צמח צדק** (פסקי דינים ס"ק ד') – "די להחמיר כדפי' הב"י וכן כדפי' הכו"פ אבל לא להחמיר כ"כ כסברת משמעות שמהכלבו ואו"ה נגד כל האחרונים ובעלי הש"ע".
2. **ערה"ש** (סעי' כ"ב - כ"ד) – "ועוד דאפילו אם נאמר דאין הפרש מן כלי לכלי או מן בור לכלי ג"כ אסור לשאוב בכלי מן הבור משום דחיישינן שמא יפרשו מהבור על הכלי מבחוץ או על שפת הכלי או אפילו בדופן הכלי מבפנים אך קודם שיכנסו המים לתוכה משא"כ

- בעירוי מכלי לכלי אין חשש בזה שהרי אינו נותן הכלי השנייה לתוך הראשונה [זהו כוונת הט"ז סק"ה]: אך לפ"ז ישתנה הדין גם מכלי לכלי דאין היתר רק לערות מכלי הראשון לכלי השני אבל לשום הכלי השני תוך הכלי הראשון אסור מפני חששות אלו שכתבנו ואם נאמר כן יהיה אסור לאכול בכף מן הקערה ג"כ שנחשוש שתפרוש אחורי הכף או על שפתו והרי המנהג פשוט לאכול בכף חומץ מתוך הקערה כנהוג אף שחומץ מוחזק בתולעים וההיתר הוא מפני שלא פירש א"כ אין לנו לאכול החומץ אא"כ שופכין מהקערה לתוך פיו ואין זה סברא כלל ואין המנהג כן ולכן נראה דבכף לכלי ליכא חששא זו שהרי תוחבה במהירות והעין רואה והחוש מעיד שאין להשרץ פנאי לפרוש על אחורי הכף משא"כ בבור שאין העין שולט ויש בזה שהיות דבכה"ג יש לחוש".
3. קובץ מבית לוי (חי"ז עמ' פ"ז הע' ה', שבה"ל ח"ז סי' קכ"ג אות ד') – ויש לנקוט חומרת הט"ז והש"ך, חומרת הט"ז בשואב מכלי קטן לכלי גדול לחשוש שמא פירש, וחומרת הב"י ד"מ וש"ך בפירוש בפנים הכלי".
4. מעדני השלחן (ס"ק י"ג, ס"ק מ"ט) – וולכתחילה יש להחמיר כדעה זו".

ה. מבור לכלי אסור - מה הדין אם לא פירשו על צד הכלי.

1. מחמיר – או"ה (כלל מ"א דין ז', לפי הפר"ת ס"ק א', עי' מש"ז ס"ק ה', "כתב או"ה כלל מ"א ד"ז אם שאב מבור לכלי ודאי הוה פירש ואסור הביאו הפרי תואר אות א' ומשמע דאי נמי לא פירש בכלי כלל אפ"ה מבור לכלי הוי פ"י וזה דלא כמ"ש הרא"ש דמשמע ספיקא הוה שמא פירש לדופני המנא בפנים וב"י בב"ה כתב על דברי הרא"ש וכ"כ או"ה אלמא דאין חולק עליו וי"ל דהוה פירש היינו קרוב לודאי על גבי דופני הכלי בחוץ או בפנים קודם ביאת המים"), פ"ר"ת (ס"ק א', סוף ס"ק ו', "נראה לי להיות הענין איסורא דאורייתא יש לחוש לדעת האו"ה"), דרכ"ת (ס"ק י"ג).
2. מיקל – משאר סתימת הפוסקים.
3. מראי מקומות – מעדני השלחן (ס"ק י"ב).
- א) קובץ מבית לוי (חי"ז עמ' פ"ז הע' ה', שבה"ל ח"ז סי' קכ"ג אות ד') – "אמנם בפמ"ג (מ"ז סק"ה) כ' בהבנת האו"ה כהט"ז, וע"כ י"ל דלכתחילה עלינו להחמיר בכל האופנים כיון שנוגע לאיסור תורה מ"מ בדיעבד כיון דהב"י וד"מ ט"ז וש"ך וש"פ לא חששו לזה כוונתיהו נקטינן".

- ו. מראי מקומות – רמ"ץ (ח"א יו"ד סי' כ"ט ס"ק ב'), דעת (ריש סעי' ג'), שפת אמת (סעי' א' ד"ה אבל, "צ"ע אי יש להקל לשאוב כלי ב' מכלי א' שגדלו בה תולעים..."), משמרת שלום (שפ"ד ס"ק ד'), דרכ"ת (ס"ק ט"ז).

י. קופאפאדס (copepods).

א. מציאות.

1. RJJ (עמ' ל"ח) -

the average person, when looking closely can see objects larger than 40 uM.

2. תשובות של הOU (C-57 עמ' ב', עמ' ג') -

The primary species is *Diacyclops thomasi*, a very common type of copepod. It begins life measuring about 90 microns (.09 mm) and grows up to about 0.8 mm (males) and 1.4 mm (females) in about five weeks time. [1 inch = 25.4 mm]. [1 mm = 1000 microns] ... Egg size is typically 50-70 microns.

3. תשובות של הOU (C-57b עמ' ג') -

Most surface water systems are filtered. There are 7,400 surface water systems in the United States, of which 7,310 have filtration plants. Municipal filtration is usually properly maintained, and will successfully remove copepods and related organisms from the water. Of the 90 systems that do not filter their water, most serve a very small population (<10,000). Aside from New York City, the following large cities do not filter (at least part of) their water: Syracuse NY, Boston MA, Seattle WA, Portland OR, Portland ME, San Francisco CA, and Holyoke MA. An infestation problem has been confirmed in Seattle. In Boston, testing has found nothing at the tap. This may be due to the holding tanks of that system, where settling apparently occurs.

ב. גדר של מאגר מים: ראזערוואר (reservoir).

1. הוי מושכים.

א) הגר"י רייזמאן שליט"א (קלטת א').

ב) הגר"ח אבערלאנדער שליט"א (קובץ אור ישראל חוברת ל"ו עמ' קע"ט) – "והנה הראזארוואר שלנו הם בורות כינוס מי גשמים גדולים מאוד שנמשכים לתוך העיר ע"י חריצים ונעיצים, ובכמה מקומות בנו חריצים בתוך הקרקע [וטונעלס] מכוסה מסעמענט ועל ידם בא המים לתוך העיר, ונראה שדינם כמו חריצים ונעיצים המושכים ותליא במחלוקת הנ"ל, והיות שרבים סוברים שצריך להחמיר בזה וכנ"ל, ע"כ גם בשאלה דידן יש להחמיר ואסור לשתות המים בלי סינון. אחר כתבו דברינו אלו, שמעתי דחלק מהמים בעיר באים ממעיינות אולם רוב המים באים מכינוס מי גשמים, ולדעתי גם אז הוא מותר להסוברים דחרוצים ונעיצים המושכים שרי, דאף דיאמרו דהתולעים שנבראו בתוך הני מעיינות הם אסורים ... מכ"מ הם נתערבים כהראזערוואר או בתוך המנהרות שמביאים מים להעיר עם התולעים שנבראו מכינוס של מי גשמים שהם הרוב, א"כ למה לא יאמרו על התולע שנמצא לפנינו כל דפריש מרובה פריש, והוא בא מכינוס של מי גשמים שהוא מותר דלא פירשו".

2. הוי ימים ונחלים.

א) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (תשובות של הOU, C-55 אות ג') – "מה שיש אומרים דיש להתיר שרצים אלו מפני שמתהוים בבור ומותרים כמוש"כ בשו"ע יו"ד [סי' פ"ד ס"א], לכאורה אינו נכון בנידון שלנו ד"רעזערוואר" (reservoir) בנוא יארק אין דינו כבור כיון דמים באים לשם ממעינות ומנחלים וממילא חשוב כנובעים, ואין דינו כבור בכה"ג. וגם המים זוחלים משם, ולא מקרי בור עי"ז דמושכים המים משם. ואין חילוק במה דרובא דרובא מהמים שם אינם מושכים ועצורים בעצם, דסוף כל סוף המים באים לשם מהנחלים והמעיינות, וגם זוחלים המים משם, ודינו כנובעים ומושכים. וגם אין חילוק במה שרוב המים שם באים ממי גשמים, דסוכ"ס המים זוחלים משם, ואין דינו כבור, עי' פרמ"ג בש"ך סי' פ"ד סק"ח. ודין זה דבור, אינו אלא בבריכות גדולות דאינם נובעים ואינם זוחלים משם כלל כמו שנראה מדרכי תשובה סי' פ"ד, עייש"ה. ובכה"ג דיש מוצא ובה במים (סמוך לכניסת המים וגם במקום יציאת המים משם) מסתבר דגם להפמ"ג במשב"ז (ס"ק א) מקרי בכה"ג "מושכין" ואינו דומה לבור דאינו מוצא ובה כלל, ע"ש. אבל באמת אחר שנתברר שרוב מים שם באים מנהרות ומעיינות ונחלים, פשוט דמקרי נובעים, ואסור אפילו אם אינם מושכים. ועיין ביו"ד (ס' רא, ס' י) דמבואר דאפילו היכא דהמים נקיים ועומדים דינם כמעייין כיון שלא הפסיקו מהמעייין ויכול לטהר שם בזוחלין ע"ש. ולדעת כמה פוסקים דינם כמעייין אפילו לענין טבילת זב ומצורע, ע"ש בפרישה (ס"ק כ"א) ע"פ המשנה (מקואות [פרק ה' משנה ה'] ובפרה [פרק ו' משנה ה']). ולכן בענין שאלה דידן פשוט דמקרי נובעים וממילא אסור כל התולעים שם. ועיין בדברי חיים (ח"ב יו"ד ס' נד) שהחמיר אפילו היכא דאין דינו כמעייין ואינו מטהר בזוחלין – דמכ"מ לענין שרץ ודאי מקרי ים או נהר כיון דנתערב בימי נהר שנובע, ע"ש. וכ"ש "ברעזערוואר" שרוב מים נובעים מנהרות ומעיינות ודינו כמעייין, דאין להקל כלל בזה".

3. הוי בור.

א) ויקרא יהושע (יו"ד הל' תולעים סוף סי' ב'), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ה') – "במערות שמכונסים בהם המים שבאים דרך צינורת מן המעיין ... מסתבר להתיר דאע"ג דמחוברים המים שבמערה אל המעיין ע"י ניצוק אין להחמיר דזה לא חשיב חיבור לענין זה".
 ב) שלחן הלוי (ח"א סי' כ"א אות ה'), קובץ שעשועי אורייתא עמ' קנ"ה, המתבתא תשס"ה עמ' ק"מ) – "כי אחר לידתם הובלו אל הבורות הגדולים להיות מוכנים לתשמיש בדיוק כמו בכל בור מקוה (אסיפת) מים שבעולם ולא יחזרו למרוצת הנהרות לעולם אלא עומדים עצורים לתשמיש ואין ביניהם לבור רגיל שם דבר אלא בדמיון הרואים ביציאת המים לתוך הפה והכיור מה שדומה למרוצת בנחלים וכו' דברים אשר ילאה השכל להכלם ולא יוכל שאתם".

ג) הגר"י רייטפארט שליט"א (תשובות של הOU, C-56 עמ' ל"ד אות ב', אות ג') – "שהמים שבמאגר המים (ראזערוואר) הם מי חפירה שנכנסו בהם מי גשמים, וכן הוא בגדר כל העיר שמקבלת את המים מן הראזערוואר מדין עירו, ואין להם דין מי נהרות אלא דין מי בורות שיחין ומערות, שהשרצים שבתוכן מותרים ... וכולם נהנים מהרעזערוואר שהוא מציאות אחת וכל העיר חשובה ככלי אחד, ולכן אין בהרעזערוואר דין מים הנמשכים".

4. מראי מקומות – הגר"י ביסטררצקי שליט"א (קובץ אור ישראל חוברת ל"ו עמ' ר"ט).

ג. צדדים.

1. להקל.

א) אם המאגר הוי בור, יש להקל בצירוף של הט"ז. וכן אם מת, יש להקל גם לש"ך, כיון שאין חשש של שמא פירשו [דלא כאו"ה, לפי הפר"ת].

ב) א"נ, בצירוף שהוא פירש מת, כשיטת הרא"ש.

ג) משום שאינו ניכר אחר מיתה.

2. להחמיר.

א) יש דין של ימים ונחלים, או של מושכים.

ב) הרמב"ם מחמיר אם הוא פירש מת, וכן דעת רוב פוסקים.

ג) הוי ניכר מחיים.

3. עוד יש לדון.

א) אם נחשב מיעוט המצוי או מוחזק, או אינו מצוי.

ב) מצד תערובות, ביטול, הולך אחר הרוב, אפשר לסנון, ובריה.

ג) למחמירים, מה לעשות בשבת - עי' או"ח סי' שי"ט סע' ט"ז, לשיטת ומראי מקומות.

ד. הלכה.

1. מיקל.

א) הגר"י בעלסקי זצ"ל (קובץ שעשועי אורייתא עמ' קנ"א, OU Guide To Checking עמ' ס"ז, מתיבתא תשס"ה עמ' קל"ד) – "סוף דבר: ביררנו הדין מכל צדדיו, ומסקנא דהא הלכתא שאין לחשוש מלשתות המים שבנוא יארק, דאותם שרצים המתים אינם בכלל 'נראים לעין', ואף שבחיהם היו נראים כיון שעתה אינם נראים אין בהם איסור כלל. כמו"כ המים הנ"ל יש להם דין 'מי בורות' שהתירו הש"ס והפוסקים והשו"ע בלי חולק לשחות ולשתות מהם אף אם יש בהם שרצים. ואין אותם השרצים בכלל 'מיעוט המצוי' ולא בכלל תערובת איסור, כפי שהארכנו בגדרי אותן ההלכות. והחוששים לסנון אותם המים, עלולים להכשל באיסורים חמורים אחרים הן כאשר ציינו בתוך הדברים".

הגר"י בעלסקי זצ"ל (רשימות של הר"ד ביסטררציר אות ה', מסורה גליון כ"ח עמ' ל"ג) – "אין חובה לבדוק שום ירק או פרי באופן מעל ומעבר שאינו רגיל. [ולכן, רבינו דחה בשתי ידים אילו שטענו שיש חיוב לשרות צימוקים במים לכמה שעות ולהפוך אותם לענבים, לבדוק אם יש תולעים במים, וליבש הענבים בתנור כדי לעשות אותם לצימוקים עוד פעם בחזרה. וכן שמעתי ממנו

על כשרות המים, אפילו לאילו שטוענים ש'קופיפודס' אסורים ואפשר לראות אותם כאשר המים בזוכית קטנה כמבחנה שקוראים 'טעסט טוב' בלע"ז, אין אנחנו חייבים לעשות כן. ושמעתי מר' יצחק גראנשטיין שליט"א שהוא שאל רבינו כמה פעמים אודות קלחי תירס, ורבינו השיב לו שאין צורך לחתוך התירס מן הקלח]."

(ב) הגר"י רייטפארט שליט"א (תשובות של OU, C-56) – "אין במים הללו שום חשש, מחמת כמה וכמה טעמים, הן מצד הדין והן מצד המציאות, ומותר לשתותם לכתחילה ואין צורך בסינונם ... היוצא מכל זה, **שיש עשרה טעמים לקולא**, שאין צריך לסנן המים ...".

(ג) הגרמז"ל או"ש (קובץ שעשועי אורייתא עמ' קס"ז) – "דיש מקום מרווח ומוסכם מהפוסקים להתיר המים בלי סינון כלל וכלל. ובשום אופן אין להורות איסורא לרבים".

2. מחמיר.

(א) הגר"ש זצ"ל (בית הלל ח"כ עמ' ע"ח, אשרי האיש יו"ד פרק ב' אות ל', הע' ל"ב, תשובות של OU C-55) – "הדברים האמורים לעיל ברורים הם. ולבקשת הגאון הגדול פ"ה רבי דוד פיינשטיין שליט"א [זצ"ל] הנה גם אני מצרף להנ"ל".

(ב) הגר"ח זצ"ל (קובץ בית הלל ח"כ עמ' ע"ח, תשובות של OU C-55) – "לפי המציאות המובא לעיל גם אני מסכים שאין להתיר".

(ג) עי' תשובות והנהגות (קובץ שעשועי אורייתא עמ' ק"ג).

(ד) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קובץ בית הלל ח"כ עמ' ע"ז, תשובות של OU C-55 אות ד') – "כיון דנמצאים שרצים אלו בהרבה שכונות בנוא יארק ומצויים הרבה שם, הוי כדין מיעוט המצוי בכל העיר, וצריך לסנן המים, ולכן אע"ג דלא שוה המציאות בזה בכל מקום ובכל זמן מ"מ יש ריעותא בכל המים, ולכן בכל השכונות שנמצאים בהן שרצים אלו חובה לסנן המים. ואסור לשתותם או לבשל מהם בלי סינון והשומר נפשו ירחק מזה מאד".

(ה) הגר"צ שכטר שליט"א (תשובות של OU, C-54) – "בכמה שכונות בעיר יש מיעוט המצוי של נקודות לבנות במים, אשר (אומרים שהתברר) הם (ברובא דרובא) שרצים קטנטנים שמתו מכה הקלארי"ן אשר בעודם בחיים נראים הם לעין בקלות על ידי תנועתם במים, לא רק כשמסתכלים מקרוב אלא אפילו מרחוק, ולא רק כשהמים מונחים בכלי זכוכית שקוף, אלא אפילו בסתם כלי, ואף שלאחר מותם אי אפשר להכיר (לרוב בני אדם) שנקודה זו שרץ היא, מכל מקום, מאחר שבעודם בחיים - ניכרים המה בקלות לעין, כבר הביא הדרכי תשובה מהספר בן אברהם שזה השרץ נשאר אסור, על כן מן הנכון להצריך מסנן בשכונות ההם".

(ו) הגר"ח אבערלאנדער שליט"א (אור ישראל חל"ו עמ' קע"ה) – "אין להקל בזה ולסמוך על קולות, ובפרט שיכול בקל לסנונו, וגם יכול לקנות פילטער".

(ז) הגר"ש גראס שליט"א (אור ישראל חל"ו עמ' קצ"ז) – "שתולעים הללו אסורים מה"ת מתחילת ברייתן, וגם הם שכוחים מאוד בכל כוס וכוס, ע"כ בודאי איסור גמור וחמור לשתות מים אלו ואסור לבשל בהם שום מאכל, וחייב גמור על כל אחד ואחד להשמר מהן, ולהניח מסננת טובה ומעולה על ברז המים".

(ח) הגר"י ביסרטיצקי שליט"א (אור ישראל חל"ו עמ' ר"ג) – "מים שאינם מסוננים במקומות הנ"ל אסורים איסור תורה ואין להקל אף בספיקו, וכבר נתבאר שבחימומו כשלושה רבעי שעה אינו נימוח, ובכן אין להקל אף במים שנתחממו".

(ט) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק א' סוף הע' ו', רק בדפוס חדש. פרק ג' הע' כ"ג, רק בדפוס חדש. נספח למים סוף ח"ג).

3. מראי מקומות – **ודברת במ** (ח"א סי' ר"ב, סי' ר"ו), **הגר"י מאנדל** (קובץ שעשועי אורייתא עמ' קמ"ה), **הגר"ח גוטמאן** (קובץ שעשועי אורייתא עמ' קנ"ח), **הגר"ד שבדאי** (RJJ מספר מ"ט עמ' ל"ד), **הר"א גרסטן** שליט"א (דף הכשרות חכ"ה מספר י' עמ' מ"ז).

יא] היוצא מן הטמא.

א. חילוק בין רומש ושרץ.

1. שרץ הארץ מקרי אותם שרצים שפרים ורבים מזכר ונקבה, משא"כ רמש.

(א) **רמב"ם** (מאכ"א פרק ב' הל' י"ג) – "אלו המינין שנבראין באשפות ובגופי הנבלות כגון רמה ותולעת וכיוצא בהן **שאינן נבראין מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו** וכיוצא בהן הן הנקראין רומש על הארץ, והאוכל מהן כזית לוקה שנאמר ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ ואע"פ שאין פרין ורבין, אבל השרץ השורץ על הארץ הוא שפרה ורבה מזכר ונקבה".

(ב) **חינוך** (מצוה קס"ה) – "שלא לאכול מן השרצים המתהווים מן העיפושים, אע"פ שאינן מין ידוע ולא יתהווה מזכר ונקבה, שנאמר [ויקרא י"א, מ"ד] ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ. ולשון ספרא, השרץ הרומש על הארץ, אף על פי שאינן פרה ורבה".

(ג) **קריית ספר** (מאכ"א פרק ב') – "אזהרת קכו. שלא לאכול רמש הארץ כגון אלו המינין הנבראים באשפות ובגופי הנבלות כגון רמה ותולעה וכיוצא בהם שאינם נבראים מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו וכיוצא בהם והאוכל כזית מהם לוקה דכתיב ולא תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ ואף על פי שאין פרין ורבין דהכי משמע נמי לישנא דרומש שהוא הרומש ומתהווה מן העיפוש כי השורץ אינו נקרא אלא שיש לו כח המולד בדומה והוא פריה ורביה מזכר ונקבה".

(ד) **תוס' יו"ט** (מכות פרק ג' משנה ב' ד"ה שרצים) – "ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ. והן המינין הנבראים באשפות ובגופי הנבלות. כגון רמה ותולעה וכיוצא בהן שאינן נבראים מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו וכיוצא בהן. ובכלל הלאו הזה המינין הנבראים בפירות ובמאכלות. אם פרשו ויצאו לארץ אע"פ שחזרו לתוך האוכל שנאמר בכל השרץ".

(ה) **ערה"ש** (סעי' ד', סעי' ז"ג) – "ובכלל שרץ הארץ יש רמש הארץ וזהו דכתיב [שם מו] ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ ומה בין שרץ הארץ לבין רמש הארץ שרץ הארץ מקרי אותם שרצים שפרים ורבים מזכר ונקבה ורמש הארץ מקרי אלו המינין שנבראין באשפות ובגופי הנבלות כגון רמה ותולעה וכיוצא בהן שאינן נבראין מזכר ונקבה אלא מן הגללים

שהסריחו וכיוצא בהן והנבראים מזיעה ככנים שבאדם ובהמה וכל כיוצא בזה אבל פרעוש שהיא הכינה הקופצת ונקראת פלי"י או בלאח"ע היא בכלל שרץ הארץ שהרי היא פרה ורבה [שבת ק"ז ב ועי' תוס' ד"ה שמא יהרוג שם י"ב א] וההפרש הזה ביאר הרמב"ם בפ"ב ממאכלות אסורות דין י"ג ע"ש [עי' רש"י פסחים כ"ד א סוף ד"ה לוקה חמש].

2. **רמב"ן** (השגות לספר המצוות שורש ט') – "וטעות אחרת שהרב אומר כי השרץ ההווה מן העיפושים שאינו פרה ורבה עובר עליו משום ולא תטמאו את נפשותיכם וגו' ממה ששנו שם בספרא (שמיני פרש' ה) השרץ הרומש על הארץ אע"פ שאינו פרה ורבה וזהו ההפרש בין אמרו שרץ השורץ ובין אמרו הרומש כי השורץ הוא שיש בו כח התולדה והרומש הוא המתהווה מן העיפושים שלא יוליד כמוהו. ואם כן הדבר זו הנמלה שאינה פרה ורבה אינו לוקה עליה מכל הלאוין שכתוב בהם שרץ השורץ כי אין בכללן אלא השרץ שיש בו כח התולדה בלבד אלא מזה הכתוב לבדו שאמר בו רומש מלקין אותו ואם ילקה לדעתו בנמלה הזו משום עוף ושרץ העוף לפי שנאספו שני שמות הללו בגופו היאך ילקה מן השם הנאמר בפרה ורבה ומן השם שאינו נאמר בפרה ורבה. ואי אפשר לגוף אחד להאסף בו שני הפכים הללו. ועוד שאמר בנוולד בזרעים ובפירות כשיצא לאויר ילקה בו משום לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום ואם הלך על הארץ מלקות אחרת עוד משום וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל ואם יקרה עם זה שלא יהיה פרה ורבה חייב עליו שלש מלקיות השתים שקדם זכרם והשלישי משום בכל השרץ הרומש על הארץ והנוולד בזרעים ובפירות לעולם איננו פרה ורבה כי אין כח התולדה אלא בהיולי אשר בזכרים. ואפילו במינים המולידים כגון התרנגולת דספנא מארעא [ביצה ז ב ורש"י]. וכן העכבר ששורץ מן העפר [הנזכ' ספר' שם וחולין קכז א]. וזה דבר ידוע בטבע. אבל אין הענין כמו שאמר אלא כולם בכלל השרץ השורץ. וכן יש בלשון רומש אף הפרה ורבה כענין שכתוב (ואתחנן ד) תבנית כל רומש באדמה וכתוב (בראשית א) וכל חיה הרומשת על הארץ. ועוד כתיב (פ' נח ז) ויגוע כל בשר הרומש על הארץ בעוף ובבהמה ובחיה ובכל השרץ השורץ על הארץ. והן הידוע כי נח לא הכניס בתיבה המינים הנולדים מן העיפושים שלא יולידו אלא מינים שיש בהם כח התולדה מזכר ונקבה וכתוב (שם) המה וכל החיה למינה וכל הבהמה למינה וכל הרמש הרומש על הארץ למינהו והבאים זכר ונקבה מכל בשר באו. וביציאתם אמר (שם ח) ובכל הרמש הרומש על הארץ היצא אתך ושרצו בארץ ופרו ורבו על הארץ. וכתוב (שם ט) כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה. ולשונם בתלמוד (שבת קז ב) עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר אלא בכינה דאינה פרה ורבה אבל בשאר שקצים ורמשים שפרים ורבים מודו ליה. אבל ענין כל רמישה דריכה והלוד כענינו בסמך. מלשון מרמס רגליכם (יחז' לד), רמוס חצירי (ישעי' א) ואנקלוס מתרגם הרומש על הארץ והשורץ על הארץ דרחיש על ארעא. אם כן כל בעלי נפש התנועה בכלל השם הזה. והכתוב (ס"פ קדושים) בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמוש האדמה ירצה בו כל נפש חיה אשר תרמוש האדמה או שתהיה האדמה פועלת ששם רמש הוא. ובברייתא הזו השנויה בספרי (ס"פ שמיני) לא דרשו אינו פרה ורבה אלא מריבוי בכל. וכן דרשו שם עד כל מרבה רגלים בכל השרץ להביא תולעים שבעיקרי זתים ושבעיקרי גפנים, והם אינם פרים ורבים כלל. ודרשו (שם) באל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ את שפירשו לארץ וחזרו. ומ"מ מה שהם מביאין בריבוי מן הכתוב האחד לכל השמות נתרבו".

ב. אם יש מין שאינו פרה ורבה.

1. **ס' הברית** (ח"א מאמר י"ד פרק ח') – "במין הרמשים קטני הכמות, אמרו חכמי אומות העולם שאף הם מתהווים ונולדים מזרע אשר יזרעו אבותם ממינם כאשר הוא ככה בגדולי הברואים, ולא ימצא שום רמש ובעל חי בעולם אפילו בקטני הכמות עד מאד אשר יתהווה מן האשפתות או מן עפר הארץ או ממקום נסרחה או ממאכל נבאש וכדומה, רק יתהוו מן הביצים אשר יטילו אמותם בתוך האויר ויפלו על הדברים הנזכרים וחום השמש יוציא מהם תולעים ... **ולא כן הוא דעת חכמי ישראל בדבר זה**, אבל הם ז"ל אמרו שיש בריות קטנות עם גדולות שמתהווים בלתי זרע אבותם או ביצת אמותם ממינם, ומאשפתות מתהווים תולעים ובריות קטנות, כי שנו חכמים בלשון המשנה (פרק העור והרוטב משנה ו'), עכבר שחציו בשר וחציו אדמה הנוגע בבשר טמא באדמה טהור, ופירש רש"י ז"ל יש מין עכבר שאינו פרה ורבה אלא מעצמו נוצר מאדמה כאשר המשרצת תולעים עכ"ל. וכן הסלמנדריא שזכר ר' עקיבא (שם בגמרא) מתהווה מן האש ואיך יש לסלמנדריא אב או אם, וראייתו של בעל הראשית למודים שאמרו כי אז היה צריך להבראות בריאה חדשה והוא שקר מפורסם ומספר המינים ישמרו תמיד את מתכונתם לא יוסיפו ולא יגרעו, אין בו ממש, כי מיום ברא אלהים שמים וארץ וכל מיני הברואים ואש ומים ואויר שם בטבע הארץ שיתהווה תמיד ממנה מין ידוע ממיני העכברים כשיהיה עפר הארץ באופן וערך זה, ושם בטבע האש שיתהווה ממנה הסלמנדריא כשיהיה האש באופן וערך זה, ושם בטבע האויר שיתהווה ממנה בראים דקים מאד כשיהיה האויר באופן וערך זה, וכן שם בטבע המים שישרצו המים שרץ חיה זו כשיהיה המים באופן זה, וישרצו בעל חי זו כשיהיה המים באופן זה, לכן לא ישרצו המים בנהרות מה שישרצו באגמים וכדומה לזה בימים ושאר מקוה מים, כי כל היסודות ישרצו נפש חיה, כאשר זכר רבי עקיבא בפרק הנזכר, ובזה מספר המינים ישמרו תמיד את מתכונתם לא נוספים ולא נגרעים, ותמהני עליו איך כתב והוא שקר מפורסם על דבר שהרמב"ם ז"ל מחליטו לאמת מפורסם, כי הרמב"ם ז"ל כתב בפירושו למשנה הנוכח בזה הלשון הוא ענין מפורסם מאד לרוב המגידיים לי שראו זה עכ"ל: **ולשון חכמים תטיב דעת ענין זה מכל אשר יגידו מחקרי הגוים כי דבר ה' בפייהם אמת נכון הדבר**, ואם יאמר לך אדם שאם נכסה חתיכות בשר בצלוחית היטב באופן שלא יוכל לנפול שם ביצים מן המעופפים הקטנים יתהווה ממנה אפר ועפר ולא ירום תולעים, אף אתה אמור לו שאם נכסה איזה משקה בצלוחית היטב בעוד שהמשקה טוב ויפה תראה בעת שיתהווה ממנה חומץ חזק שיהיה מלא שרץ נפש חיה תולעים דקים במאד אעפ"י שלא נפלו לשם ביצים מן המעופפים הקטנים ובתחלה כשיהיה המשקה טוב וניתן צמיד פתיל עליו לא היה בתוכו שום שרץ נפש חיה ועינינו הרואות כי נתהווה בתוכו שרצים הרבה תוך ימי הסגר הכלי ואיה איפה אביו ואמו של כל שרץ, האמנם כי גלה כנף אביו או אמו ממינו אשר יעופו בחוץ את המכסה של הכלי להטיל בתוכו את הביצים, וכאשר קרה בנפש אשר שרצו המים והמשקים בלי משפחתם לבית אבותם יקרה כה בשרץ השורץ על הארץ ביבשת בהרבה דברים ומקומות המסוגלים בטבעם, לזאת ושרצו בארץ ופרו בה גם כן בלי משפחת מטה אביהם ובלתי ביצת אמותם ממינם, לכן אין ראייה מבשר בצלוחית כי אפשר מה שלא ירום תולעים הוא בעבור איזה סיבה אחרת הנעלם מאתנו אשר בסיבה ההיא אינה מסוגלת להוציא תולעים ואין זה הוכחה לכל משפחות התולעים".

2. חצי משנה (פר' בשלח) – "וירם תולעים - כל מיני רמשים אשר לא נראה לנו ענין היותם, יתהו מהבצים אשר הניחו אמותם בתוך האויר ומשמה יפול על הדברים כאלה, והחום יוציא מהם רמה ותולע למיניהם. **ולא ימצא שום רמש ובעלי חי בעולם אפילו בקטני הכמות** עד מאד אשר יתהו מן האשפות או מן עפר הארץ או ממקום נסרה או ממאכל נבאש וכדומה. ואחי הרב ר' שמואל מרדכי נ"י אמר לי ראיה מפסוק זה, וירם תולעים ויבאש, ר"ל הבאשה נתהוה מחמת התולעים, כי לו בהפך, היה צריך לכתוב ויבאש קודם לוירם ואז משמע שהתולעים נתהוה מהעפוש ודפח"ח".
3. מראי מקומות – אפרקסטא דעניא (ח"א סי' כ'), "בא לידי ספר אחד ושמו חצי מנשה ... כתוב בס' הברית ...", ס' הכשרות (פרק י"ג סעי' ז', הע' כ"ג).

ג. קשה, כל היוצא מן הטמא טמא.

1. חזו"א (סי' י"ד ס"ק י') – "אם הבריכות מופסקות מן המעין וגם אין להם יציאה, עדיין אין היתירם מוכרע, אם אביהם שרץ פרה ורבה והוליד זרעו במים שבכלים ושבבורות, י"ל שזרעו מיוחס אחריו, ואין דין שרץ שבכלים אלא בזמן שכח היולי שבמים מהוין אותן, שכן הדין בדגים טמאים שהכניסן לכלים והולידו שם".
- חזו"א (סי' י"ד ס"ק י"ב) – "למסקנא דדרשינן בכלים אע"ג דלית להו תיכול, לא מש"ל אלא במתהוין מאליהן דדג טמא ששרץ בכלים הולד אסור כדין יוצא מן הטמא טמא, ולא שייך להתיר בשביל שנולד בכלים והרי דרשא דבימים ונחלים אצטרך להתיר מתהוים, ואין לנו לחדש שבנולדו בכלים לא נתחשב בדין יוצא מן הטמא טמא, וגם אין מקום בסברא לזה שבשביל שנולדו בכלים לא נתבטל איסורן שמצד אמן שהן מין אמן".
2. הגר"ש גראס שליט"א (קובץ אור ישראל חוברת ל"ו עמ' קצ"ז) – "הדבר פשוט דכיון שבצים הללו נוצרו מתולעים שבנהרות האסורים מה"ת שוב גם אם מבצים אלו נולדו שרצים בכלים, בודאי אסורים תולעים מה"ת דמין שרץ טמא הוא, דכי נאמר שיקח אדם ביצי שרצים שאסרה תורה וישימם בכלי ויתהו שרצים בכלי יהיו שרצים אלו מותרים, אתמהה. וכן מצאתי כתוב בפשיטות בחזון איש הל' תולעים סי' י"ר אות י"ב ד"ה ונראה ...".

ד. י"ל.

1. כאן ששירוצו גורם לו איסורו אין היוצא ממנו טמא עד שישרוץ.
- (א) מהר"ח או"ז (סי' כ"ז) – "ואעפ"י ששנינן (בכורות ד' ה') כל היוצא מן הטמא טמא. זה הוא שאין דבר אחר גורם לו טומאתו כגון חמור וערוד. אבל כאן ששירוצו גורם לו איסורו אין היוצא ממנו טמא עד שישרוץ".
2. שהביצה אינה נראית כלל ונחשבת כאילו אינה במציאות, ולכן נחשבים בהלכה כאילו נתהו מן הפרי עצמו שגדלים בתוכו.
- (א) מכתב אליהו (ח"ד עמ' שנו"ה ע' ד') – "בענין הכינה ההסבר קצת יותר קשה, אבל הכלל ידוע שאין ההלכה מתחשבת אלא במה שמורגש לחושים, ולפי זה אולי ניתן לומר שמכיון שביצת הכינה היא קטנה מאד עד שלא היה ניתן לראותה כלל בתקופת מתן תורה, אין ההלכה מתחשבת עמה כלל והכינה נחשבת כמתהווה מן החומר שהיא גדלה בו וניזונית ממנו, ולכן היא נחשבת לבריה פחותה ואין בה דין נטילת נשמה. וכעין זה ניתן להיאמר לגבי השרצים הגדלים בפירות, שהביצה שהטילה האם לתוך הפרי, שממנה נתהו, אינה נראית כלל ונחשבת כאילו אינה במציאות, ולכן השרצים האלה נחשבים בהלכה כאילו נתהו מן הפרי עצמו שגדלים בתוכו ומותרים באכילה כמו הפרי, כל זמן שלא שרצו על הארץ שלזה יש ריבוי מיוחד ... וכן כל כיוצא בזה. וגם אם לא נמצא טעם הגון, נאמין באמונה שלמה שהדין דין אמת ואל ה' שיאיר עינינו למצוא הסבר מתאים".
- (ב) אמת ליעקב (הגר"י רייזמן שליט"א קלטת על בישול עכו"ם שיעור ה' אחר י"ח דקות).
- (ג) הגר"א פאם זצ"ל (הגר"י רייזמן שליט"א קלטת על בישול עכו"ם שיעור ה' אחר כ"ב דקות).
- (ד) הגר"ש"א זצ"ל (הערות במסכת חולין דף סו: ד"ה והיינו) – "והיינו בדג שנוצר מעצמו דליכא דין היוצא מן הטהור וכו', וכמש"כ רש"י בע"ז דשייך במציאות שיווצר דג מעצמו עם סנפיר וקשקשת, או אף לחכמי אוה"ע דליכא מציאות דנוצר מעצמו, מ"מ בגוונא דלא ידעינן ולא ניכר מעת לידתו".
- (ה) הגר"צ שכטר שליט"א (OU Guide To Checking עמ' ע"א) – "שהעידו המומחים, שבשעה שנכנסו ביצי התולעים אל בטן הדג-הוויט עדיין היו מיקרוסקופיים, ורק גדלו עד כדי ראיית העין בתוך הדג, אז בודאי שרי ... פחד יצחק ... מכל מקום הכא כל זמן שהתולעים אינם נראים לעין אין בהם איסור, ודינם כנצהו בכשר הדגים, מאחר שרק אז - בהיות הביצים בתוך הדג - גדלו עד כדי לראותם".
- (ו) הגר"ר פיינשטיין שליט"א (הגר"י רייזמן שליט"א קלטת על בישול עכו"ם שיעור ה' אחר י"ח דקות).
- (ז) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פ"א הע' ג' עמ' צ"ז) – "היות וישנם חרקים שבשלב הראשון של חייהם הם היו מיקרוסקופיים, ובשלב זה לא ניתן לראותם בעין, לכן נחשב כאילו 'נולדו' רק לאחר מכן, כשהם כבר גדולים".
3. הביצה נעשה עפר קודם שנוצר הולד ופקע איסורו מיניה.
- (א) מחזה אליהו (ח"א סי' צ"ה) – "וצ"ל על פי המבואר בתמורה (לא). דביצה נעשה עפר קודם שנוצר הולד ופקע איסורו מיניה. ועי' יו"ד סי' פ"ו סעי' ז' אפרוח שנולד מביצת נבילה וטריפה מותר'. ובש"ך שם ס"ק כ' הטעם איתא בש"ס ופוסקים מפני שאין האפרוח נוצר מן הביצה עד לאחר שנסרחת והוי כעפרא בעלמא'. ואם כן הוא בביצי תרנגולים מסתברא דכן הוי בכל הנוצרים מביצים, ומובן היטב לה אין על התולעת הנולדה מהביצה האסורה דין יוצא מן הטמא טמא. ודו"ק. והלום ראיתי שכבר עמד בכעין זה בשו"ת מהר"ח אור זרוע ... אולם אין הדבר כן. דבאמת דבריו יש להצדיק אך ורק לשיטת תוס' דחולין ... אבל לדעת כל הראשונים דס"ל דביצי תולעים אסורים, והוא מדין יוצא מן הטמא טמא, ע"כ דלא ס"ל חידושו של מהר"ח או"ז ... ולכן בתירוץ קושייתנו צ"ל כמש"כ, והוא תירוץ ברור, דכבר פקע איסור הביצה לפני יצירת התולעת".
- (ב) הגר"י הלוי הלפרין (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ז' הע' כ"ב ד"ה ולכאורה עמ' קמ"ה).

1) הגרונ'נ גולדברג זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה הערות על שער ב' פרק ז' הע' כ') – "ויש לעיין בתירוץ, שבשלמא ביצה לא אסרה התורה אלא בראויה לגר, אבל נסרחה מותרת. אבל שרץ שאסרה התורה אף שמאוס, א"כ מה היתר יש בביצה שנסרחה זולת אם נאמר שכל שנסרחה אינה בכלל האיסור שרק מה שסרוח מעצמו אסרה תורה ולא שנסרחה יותר. ועיין גליון מהרש"א סימן ק"ג ס"א".

4. כיון שצריך הסביבה של הזיעה כדי להחיות, כאילו נולדה מהזיעה.

(א) הגר"י בעלסקן זצ"ל (הלכה ברורה חלק ז' מספר ו' הע' י"ח) –

that although they emerge from the eggs, nevertheless, since they depend on their host organism for some or all of their nourishment, it is considered as if they developed from that host. This is unlike other eggs which contain all the necessary nutrition for the organism's development.

ה. מראי מקומות – אמונה ומדע (עמ' ק"ל), הל' תולעים (עמ' ס"א), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ג' הע' כ"ב עמ' קי"ג, פרק ז' הע' כ"ב ד"ה ולכאורה עמ' קמ"ה), חיי הלוי (ח"ג סי' נ"ז אות י'), אנציקלופדיה תלמודית (כרך כ"ג ערך יוצא מן הטמא, טור רצ"ו הע' רכ"א), הגר"ד שבדאי (RJJ מספר מ"ט עמ' מ"ו).

1. צבי לצדיק (על הש"ך ס"ק כ') – "וכיון שהתולע אסור גם המקום אסור דלמא יש ממנו ביצים קטנים והיוצא מהטמא אסור".
2. ערה"ש (סעי' נ"ז) – "והרי להדיא אמרינן בחולין [ס"ד א] דעל ריקום השרץ לוקין משום כל השרץ השורץ על הארץ".
3. מנחת פתים (על סעי' ד') – "על שו"ת ר"ח אור זרוע ... וצ"ע דהא אף ביצת השרץ שריקמה אסורה כמבואר בחולין ס"ד ע"א ומכל שכן בשרץ הנוצר מזה ולא בעינן פירש רק בגדלים מפירות וכדומה".
4. שבה"ל (ח"ז סי' קכ"ד אות ב', אות ג') – "דשאני ביצת השרץ דאסור כבר מצד עצמו מטעם כל היוצא מן הטמא טמא, וממילא הריקום נאסר ג"כ, משא"כ בשרצים הנולדים בפירות דדינם כהפרי להיתר עד שישרצו שחל עליהם תורת שרץ ... שבתשובת רבינו חיים או"ז ...".

יב] איבעיא ולא איפשטא - סעיף ד'.

גמרא (דף ס"ז): – "בעי רב יוסף: פרשה ומתה, מהו. מקצתה, מהו. לאויר העולם, מהו. תיקו. בעי רב אשי: לגג תמרה, מהו. לגג גרעינתה, מהו. מתמרה לתמרה, מהו. תיקו".

א. בעי' א' - פרשה ומתה, מהו.

1. יש גורסין פרשה מתה, עי' לקמן.

ב. בעי' ב' - מקצתה, מהו.

1. מקצתה על האויר [ולא בארץ].

(א) מחמיר [כמו על הארץ] – פר"ח (ס"ק י', "וזה ברור").
 (ב) מיקל [משום רביתה, או ס"ס] – פר"ת (ס"ק ח', ס"ק י', ס"ק י"א, "נלע"ד להתיר כל שלא פי' כולו לאויר אלא מקצתו אם יסכימו עמי בעלי הוראה"), כנפי יונה (ד"ה כתב הרשב"א, "וזה הנ"ל לפסק הלכה"), כרתי (ס"ק ז', ס"ק ח', *פלתי ס"ק ג', "אבל בפירש חוץ לנקב קצת לאויר, והנשאר עדיין בתוך הנקב, היינו רביתה ומותר"), זבחי צדק (ס"ק כ"ד, "ואם לא פירש כולו לאויר אלא מקצתו וקצתו נשאר תוך הנקב היינו רביתה ומותר"), צמח צדק (פסקי דינים ס"ק ט"ז), דרכ"ת (ס"ק מ"ט).
 1) רובו ככולו – כנפי יונה (ד"ה כתב הרשב"א, "ונ"ל נמי דודאי דרובו ככולו אלא במקצת קא מבעיא לי' אם נחשבינהו שורץ על הארץ בשביל זה"), דרכ"ת (ס"ק מ"ט).

(ג) מראי מקומות – חזו"א (סי' י"ד ס"ק ה' ד"ה ר"מ, "ר"מ פ"ב מה' מ"א הט"ז או שפירשו מקצתן לארץ, יש לעי' בפירש מקצתו לאויר העולם, ואפשר דהיינו רביתה, וגם יש לעי' אי יש כאן היתר ס"ס דלמא אויר העולם מותר ודלמא מקצתו מותר").

ג. בעי' ג' - לאויר העולם, מהו.

1. לא מצאתי בטור או שו"ע.

(א) דרישה (ס"ק ב') – "ומה שהשמיט רבינו דין פירשה לאויר העולם וקלטה מן האויר ובלעה היינו טעמא דהואיל ובעי לה באת"ל פירשה ומתה מותר אפילו הכי מספקא ליה קלטה מן האויר ורבינו שפסק פירשה ומתה אסור כל שכן קלטה מן האויר שהוא אסור".

(ב) כנפי יונה (ד"ה בדרישה) – "ונ"ל משום דס"ל דהאי לענין מלקות הוא דמספקי לי' דאם נפלה ונתערב היינו פירשה ומתה ואי לבלוע פשיטא דלכתחילה נאסר בעודו חי משום בל תשקצו אלא לענין מלקות הוא דבעי שם בש"ס ... להכי לא הביאו להאי דינא בטור וש"ע".

(ג) דרכ"ת (ס"ק מ"ח).

(ד) מטעמי השלחן (אות ח' ד"ה בעיא) – "אבל יש נפקא מינה לדינא שאם הוא מחויב מלקות, אז הוא פסול לעדות מן התורה ...".

ד. בעי' ד' - לגג תמרה, מהו.

1. נולדים מבחוץ.

(א) מחמיר.

- (1) ש"ך (ס"ק ל"א) – "אבל פירות שדרכן להתליע אפי' דרכן להתליע בתלוש ורגיל להיות ביניהם תולעים בחוץ דאז נאסרו מיד".
 (2) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק נ"ז).
 (3) מנח"י (כלל מ"ו ס"ק ל"א) – "וכתב הש"ך ...".
 (4) מזמור לדוד (הו"ד בדרכ"ת ס"ק צ"ג) – "ראיתי בעיני כמה פעמים בתותים שעליהם מבחוץ תולעת דקה מן הדקה לבנה ואע"פ שמחמת לבנוניתה ניכרת מ"מ לפעמים נמצאים רבים בפרי אחד וקשה מאד בדיקתה ותולעת זה אפילו נוצר בתלוש אסור שהרי רוחש ע"ג הפרי".
 (5) חזו"א (סי' י"ד ס"ק ה') – "כתב הפמ"ג ... הדין נותן דנולד על התלוש וראוי לרחיש אע"פ שלא ריחש אסור, אלא דנולד בפרי מתבטל אל הפרי ואינו בכלל שרץ כל זמן שלא פירש, ומסתבר דדוקא כשהוא בתוך הפרי ונעים לו ביתו תוך הפרי זהו שמיעטו חכמים מקרא על הארץ להוציא הזיזין שבעדשים כו', אבל אם התהווה על הפרי ואין לו שום קן ובית על הפרי והוא מטייל תיכף בכל סביבו אף שעדיין לא טייל אינו בכלל להוציא זיזין שבעדשים".
 (6) כה"ח (ס"ק פ"ב).

(ב) מיקל.

- (1) כנפי יונה (ד"ה ויש) – "וממ"ש הש"ך בס"ק ל"א ... בהגהת ש"ד ... נראה מזה שכל שגידול התולע הוא ע"ג אין זה פרישתו אלא היינו רביתייהו בכך טשרי ולכך כתבו כל הני שזכרו מהני מיל"ווין דחיישנין דלמא פירשו וכן כתב הט"ז בדין הני רוזי"ני מבחוץ כדרך גדילתן של אלו מיל"ווין וגם הש"ך לא משיג עליו בס' נקודת הכסף לכתוב שא"צ פרישה בכיוצא בזה א"ו דכל הני היינו רביתייהו בכך ולא מקרי לדידהו רחישתן שע"ג הפרי פרישתן עד שיפרשו ע"כ הכלי".
 (2) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"א, ס"ק ל"א) – "גם מ"ש דתולעים הנמצאים ע"ג הפרי אסור דליכא ס"ס דנאסרו מיד לא ידענא דע"כ מיבעיא פירשה ע"ג תמרה בנולד בפנים ופירש לחוץ אבל הנולד בחוץ ע"ג הפרי כ"ז שלא פירשו ע"ג הכלי אין איסור ועי' בט"ז אות י"ז במעשה דחג השבועות במילבין שהם בחוץ ואפ"ה כל שלא פירשו אין איסור וכבר התבאר שם על נכון וצ"ע".
 (3) עצי לבונה (ד"ה ובעבר) – "כתב הפ"מ ...".
 (4) דרכ"ת (ס"ק נ').
 (ג) מראי מקומות – פלתי (ס"ק ז', מגיה הע' ט"ז), מעדני השלחן (ס"ק נ"ט).
 (1) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פ"ג סעי' ה') – "נחלקו הפוסקים בדינה".
 2. פורש רק מקצתה ע"ג הפרי.
 (א) הוי ס"ס – צמח צדק (פסקי דינים ס"ק י"ז, "י"ל דהוי ס"ס"), דרכ"ת (ס"ק נ"א), מעדני השלחן (ס"ק נ"ט).

ה. בעי' ה' - לגג גרעינתה, מהו.

1. גרעין, אם הפרי מכוסה.

(א) מראי מקומות – כנפי יונה (ד"ה כל), דרכ"ת (ס"ק נ"ב), מעדני השלחן (ס"ק ס'), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פ"ג סוף הע' ט').

ו. בעי' ו' - מתמרה לתמרה, מהו.

1. מהר"ח אור זרוע (סי' כ"ז) – "דעד כאן לא מבעיא לן התם אלא פירשו מתמרה לתמרה אבל מתמרה לקישות נראה דפשיטא ליה לאסור".

ז. כשיש ספק נוסף, אם הוי ס"ס.

1. כן.

(א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"א) – "ונ"מ אי יש עוד ספק הוה ס"ס וכמו שיתבאר".

(ב) ערה"ש (סעי' ל"ט, סעי' מ') – "אפילו פירשו ומתו באויר קודם שהגיעו לארץ מקרי השורץ על הארץ וזהו איבעיא בגמ' ולא איפשטא וממילא דספיקא דאורייתא לחומרא וממילא כשיש עוד ספק הוה ספק ספיקא ויש להתיר [פמ"ג סקי"א] אמנם זהו למאן דס"ל דבעיא דלא איפשטא בגמ' נכנס בגדר ספק ספיקא אבל להחולקים בזה אין זה ספק ספיקא [עי' פר"ח סק"י בכללי ספק ספיקא אות ה'] ... וכיון שאיסורן מפני ספק לכן כשיש עוד ספק הוה ס"ס וכמ"ש בסעיף הקודם".

(ג) בית יצחק (ח"ב עמודי זהב ס"ק ב') – "מ"מ ספיקא הוא ונ"מ אי יש עוד ספק הוי ס"ס שפ"ד סעיף קטן י"א".

(ד) דרכ"ת (ס"ק נ"ד).

(ה) כה"ח (ס"ק ל"ג) – "ונ"מ אי יש עוד ספק הוה ס"ס ... אמנם זהו למאן דס"ל דבעיא דלא איפשטא בגמ' נכנס בגדר ספק ספיקא אבל להחולקים בזה אין זה ספק ספיקא ... ומיהו עיין בדברינו לקמן סי' ק"י בכללי ס"ס או' ח' דלא ק"ל כדעת החולקים".

(ו) מעדני השלחן (ס"ק ס"ב).

2. עי' סימן ק"י כללי ס"ס, לשיטות ומראי מקומות.

יג מת בתוך הפרי, ופירש אח"כ.

א. ראשונים.

1. מיקל.

(א) רש"י (חולין דף סז: פירשה) – "פירשה ומתה - המתלעת לאחר תלישתה דשריא לדברי הכל פירשה מתוך הפרי לארץ ולא ריחשה שמתה מיד בנפילתה".

(ב) ס' התרומה (סי' ל"ד, סי' ל"ו) – "ואם מחיים פי' חוץ לפרי אסור".

- (ג) סמ"ג (לאוין קל"ב) – "ואותן זבובים שבתוך גוף הפולין עצמן באין בתלוש ומותרין ואינם אסורין אלא אם כן פירשו חיים".
 (ד) סמ"ק (מצוה רי"ב) – כדאי בש"ך ס"ק י"ב.
 (ה) ס' העיטור (שער א' הכשר הבשר, י"ב-א') – "כדגרסינן פרשה ומתה מהו".
 (ו) שע"ד (סי' נ"ב) – "הני מילי כי פירש מחיים אבל תולעים מתים שנמצאי בקערה שנפלו מן הבשר שסרה אין בכך כלום".
 (ז) רא"ש (חולין פרק ג' סוף סי' ס"ח) – "ויש שגורסין פירש מת כגון שמת בתוך הפרי ולא מסתבר להסתפק בזה".
 (ח) מרדכי (חולין סי' תרמ"ד).
 (ט) טור (סעי' ד').

- (י) ר' ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה, קל"ו-ג') – "ועוד בעיא בגמרא פירשה מתה כלומר בתלוש פירשה וקודם נפילתה לארץ מתה בעיא ולא איפשיטא ואזלינן לחומרא זו גר"שי ורי"ף גורס פירשה מתה כלומר שמתה בתוך הפרי קודם שפירשה וגרש"י עקר כי פירשה מתה ודאי מותרת ולגירסת רי"ף תולעים הנמצאי בעדשי או בפולין והרתיחן עד שמתו התולעים שבתוכן וכשבשולן בקדרה מצא מהתולעים בקדרה שיצאו מן הפולין אסורים ולגרש"י מותרין ולזה הכריעו גדולי המורים".
 (יא) או"ה (כלל מ"א דין ט', דין י').
 (יב) הג' הרמ"ך (מאכ"א פרק ב' הל' ט"ז) – "הגיה בפרשה מתה לא שייך למימר אסורין מספק דודאי לא היה לאלה ספק כי אם באסורא דרבנן דלא שייך למימר שרץ השורץ על הארץ דיהא חייב מן התורה, וכיון שהבעיה היה מדרבנן קיימא לן דכל תיקו דרבנן לקולא, ופר"ש הוא הנכון שפירש פירשה ומתה ולדבריו הוי תיקו דאורייתא ולחומרא".
 2. מחמיר.
 (א) ר"ח (דף סז:) – כדאי במ"מ (מאכ"א פרק ב' הל' ט"ז).
 (ב) רמב"ם (מאכ"א פרק ב' הל' ט"ז) – "או שפרשו אחר שמתו, או ... כל אלו אסורין מספק ואין לוקין עליהן".
 (ג) רי"ף (חולין ריש דף כד.) – "בעי רב יוסף פירשה מתה ...".
 (ד) ראב"ד (תו"כ שמיני פרק י"ב ס"ק ג') – "ובמס' חולין [סז:] איבעיא לן פירשה מתה ובעיי אחרני ולא איפשיטו ולחומרא".
 (ה) ר"ת (כלבו סי' ק"א) – "מצאנו בשם ר"ת ... או שפרשו לאחר שמתו בתוך הפרי כגון אלו הזיזין שבתוך הפולים שמתבשלין בקדירה ומיתין בתוך הפרי ובכח הרתיחה נתזין ויוצאין לחוץ ... כל אלו אסורין מספק ואין לוקין עליהן".
 (ו) רשב"א (תוה"ב בית ג' שער ג', חולין סוף דף נח.) – "ואפילו פירשו לאחר שמתו אסורין".
 3. מראי מקומות – מ"מ (מאכ"א פרק ב' הל' ט"ז).

ב. פוסקים.

1. מיקל.
 (א) מחבר (סעי' ד', סעי' ח', סעי' ט"ז. לפי הש"ך, ויש חולקים).
 (ב) דר"מ (ס"ק ב', תו"ח כלל מ"ו דין ה', כלל מ"ז דין ב').
 (ג) יש"ש (חולין פרק ג' סי' ק"ב) – "וכתב הרא"ש (סימן ס"ח) ויש שגורסים פירש מת, כגון שמת בתוך הפרי, והוא דעת הרמב"ם (המ"א פ"ב ה"ט"ז) אבל לא מסתבר להסתפק בזה".
 (ד) כתתי (ס"ק ח', פלתי ס"ק ג') – לשונו מובא לקמן.
 (ה) צמח צדק (פסקי דינים ס"ק י"ח).
 2. מחמיר.
 (א) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ט"ז) – "מי לא ירא לגשת לעשות מעשה כדברי המתירים הפן הגדולים האלו האוסרים".
 (ב) עי' פ"ח (ס"ק י"ג, ס"ק ל"ג, ס"ק מ"ח) – "דעת רוב הראשונים והאחרונים דבפרשה מתה מותרת וכן נר' עיקר אלא שיש לחוש לסברת האוסרים שהיא דעת גדולי הפוסקים".
 (ג) פ"ת (ס"ק ט', ס"ק כ"א) – "והכי נקטינן".
 (ד) מנחת יעקב (כלל מ"ו ס"ק י"ג) – "וראוי לחוש ולהחמיר לכתחלה".
 (ה) שלחן גבוה (ס"ק ט"ו) – "וכן עיקר".
 (ו) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ב, ס"ק כ"ד ד"ה ודע) – "דאנן קי"ל פירשה מתה נמי אסור".
 (ז) תשובה מאהבה (ח"ג סי' של"א) – "ויש לחוש לדעת הרמב"ם".
 (ח) זבחי צדק (ס"ק כ"ה, ס"ק קכ"ה) – "לענין הלכה חיישינן לחומרא ואסור".
 (ט) פעולת צדיק (ח"ב סי' י"ד, ח"ג סי' ר').
 (י) בן איש חי (שנה ב' פר' נשא סעי' ט') – "ואפילו אם התולע מת בתוך הפרי ואחר שמת פירש מן הפרי גם כן אסור ויש לו דין שרץ השורץ".
 (יא) ערה"ש (סעי' נ"ה, סעי' צ', עי' סעי' ע"ד) – "בתלוש דאף בפירשה מתה יש ספק וקיי"ל לאיסור".
 (יב) ישמח לבב (י"ד סי' י"ד) – "הראית לדעת דבין בעיקר הדין בין בדעת מרן ז"ל עלתה הסכמת הרוב לאסור בפירשה מתה ואין לזוז מדבריהם כלל".
 (יג) בית יצחק (ח"ב סעי' א') – "פרשה מתה אסורה מספק".
 (יד) דרכ"ת (ס"ק נ"ו).
 (טו) כה"ח (ס"ק ל"ד, ס"ק פ"א, ס"ק קנ"ז) – "וכן יש להחמיר".
 (טז) מעדני השלחן (ס"ק ס"ג, פאר השלחן ס"ק שמ"ה) – "יש להחמיר".
 (יז) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פ"ג סעי' ג') – "אסורה".
 3. מראי מקומות.

(א) ש"ך (ס"ק י"ב) – "ומ"מ צ"ע לדינא".

ש"ך (ס"ק ל"א) – "דעת המחבר והרבה פוסקים שהבאתי לעיל בס"ק י"ב דפירש מת מותר ואע"ג דכתבתי שם דבתולעת עצמו שפירש מת יש להחמיר מ"מ הכא יש להתיר שאר התבשיל מטעם ס"ס".

ג. ספק דאורייתא או דרבנן.

1. ספק דאורייתא.

(א) ערה"ש (סעי' מ"ג) – "והפלתי סק"ג כתב דזה אינו אלא מדרבנן ולא ידעתי מנ"ל הא וגם הפרמ"ג סקי"ד תמה עליו בזה ע"ש ודו"ק".

(ב) חזו"א (סי' י"ד ס"ק ה' ד"ה הפמ"ג) – "הפמ"ג הביא בשם הכרו"פ דלגי' הרי"ף פירשה מתה, הבעיא אינה אלא אי אסורה מדרבנן אבל מדאורייתא ודאי שריא, ולא יתכן להסתפק דרבנן אלא במקום דגורו חכמים בהחלט אלא אנו מסופקים בפרט מן הפרטים אי הוא בכלל הגזירה, אבל לא יתכן להסתפק אי פירשה מתה אסורה מדרבנן שהרי כל איסור דרבנן נמנו עליו חכמים ואסרוהו, ואם לא נמנו עליו אינו אסור, ומיהו לפעמים מוזהר כל חכם לאסור כדי לפרוץ גדר במקום שהמכשול מצוי וכדאמר חגיגה י"ט א' מ"ד לגזור משום חרדלית של גשמים, אבל הכא אין כאן הכרח לאסור את המותר, אלא ודאי מדאורייתא מבעי לי' וכן נראה דכללינהו כולהו תלתא וכולהו בדאורייתא מבעי לי'".

2. ספק דרבנן.

(א) הג' הרמ"ך (מאכ"א פרק ב' הל' ט"ז) – "פירשו לאויר ולא נגעו לארץ וכו' ואין לוקין עליו. ר"ח כתב דבריו ולא ידעתי טעמא מאי מכל מקום יש מקומות בתלמוד שפוסק רב אלפאס שאפי' בתיקו דרבנן לחומרא וה"ר זרחיה פסק תיקו דרבנן לחומרא ובמקצת מקומות פסק לקולא ויש טעם לדבר. עוד הגיה בפרשה מתה לא שייך למימר אסורין מספק דודאי לא היה לאלה ספק כי אם באסורא דרבנן דלא שייך למימר שרץ השורץ על הארץ דיהא חייב מן התורה".

(ב) פתי (ס"ק ג') – "דברור אפילו האוסרים אינם אוסרים רק מדרבנן, דאיך שייך שורץ על ארץ לאחר מיתה ובהייה לא שריץ כלל, וברור דאסור רק מדרבנן משום דאתא למחלף בפירש חי. וא"כ במלתא דרבנן שומעין להקל".

(ג) יד אברהם (על סעי' ד').

(ד) צמח צדק (פסקי דינים ס"ק י"ח).

3. מסופק.

(א) ישועות יעקב (סוף ס"ק ב') – "והנה יש לי מקום עיון בזה לדעת האוסרים בפירש לאחר מיתה אם יש כאן איסור תורה או אינו אלא רק מדרבנן דמן התורה פשיטא דבעינן שיפרוש מחיים".

4. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק נ"ה, "בישועות יעקב ... בפלתי ..."), שבט הלוי (ח"ז סי' קכ"ג סוף אות ו'), מעדני השלחן (ס"ק ס"ג).

(א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ב) – "וראיתי לכר"ו אות ג' כתב פירשה מתה לא הוה אלא איסור דרבנן דאיך שייך שורץ על הארץ בפירשה מתה ודעתו להקל יע"ש. ויש לראות באמת אמאי פסקו להחמיר הא כל תיקו דרבנן לקולא והמ"מ בפ"ב ממ"א הי"ו כתב כל אלו בעיות ולא איפשטא וספיקא דאורייתא לחומרא יע"ש וצ"ע".

יד] פרי מנוקב מבחוץ.

א. ראשונים.

1. לא חיישינן.

(א) רשב"א (תוה"ב בית ג' שער ג') – "נמצא בתוך הפרי אף על פי שחורו נקוב לחוץ אין חוששין שמא וצא וחזר לחורו שכל שיוצא מחורו אין חוששין שחזר לחורו".

(ב) טור (סעי' ד').

2. חיישינן.

(א) מרדכי (חולין סי' תרמ"ג) – "ומיהו היכא דניקב הפרי לחוץ אסור התולעת משום השרץ השורץ על הארץ".

ב. פוסקים - בני אשכנז.

1. מחמיר.

(א) רמ"א (סעי' ד') – "והכי נהוג".

(ב) לבוש (סעי' ד') – "יש להחמיר".

(ג) ט"ז (ס"ק ה') – "ואנן קי"ל דחיישינן שמא פירשו כמ"ש בת"ה סימן קע"א דהכי קי"ל בפירות".

(ד) לחם הפנים (ס"ק י"ד).

(ה) מעם לועז (ויקרא, שמיני עמ' קל"ד אות ז', אות י"א).

(ו) חכ"א (כלל ל"ח סעי' ט') – "ואם חורו נקוב לחוץ אף על פי שכולו בפנים אסור שחיישינן שמא פירש וחזר דכיון דנקוב לחוץ הוי הוכחה שפירש ולא דמי לשרצים שבמים".

(ז) ערה"ש (סעי' מ"ד) – "כתב רבינו הרמ"א דהכי נהוג לאסור כדיעה זו והכי קי"ל".

(ח) דרכ"ת (ס"ק נ"ח) – "... כל זה הוא לדידהו במדינת הספרדים אכן לדידן שקבלנו עלינו הכרעת הרמ"א וכיון שהרמ"א סיים בזה והכי נהוג בודאי חלילה לנו לסמוך להקל".

(ט) בית יצחק (ח"ב סעי' א') – "והכי נהוג".

(י) מעדני השלחן (ס"ק ס"ז, ס"ק קי"א).
 (יא) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פ"ג סעי' ז').

ג. פוסקים - בני ספרד.

1. מחמיר.

(א) פ"ח (ס"ק ט"ו, ס"ק כ"א, ס"ק כ"ג) – "כן עיקר ... הדבר פשוט לאיסור".
 (ב) בן איש חי (שנה ב' פר' נשא אות י') – "ויש אוסרין בחורו נקוב לחוץ דילמא פירש וחזר, ויש לחוש לדעת האוסרין, ובפרט שכתב רמ"א ז"ל שכן נהגו, ופה עירנו בגדאד יכוננה עליון אמן, המנהג פשוט לאסור בחורו נקוב לחוץ".
 (ג) כה"ח (ס"ק ל"ו, ס"ק ע').

2. מיקל.

(א) מחבר (סעי' ד') – "כל זמן שימצא בתוך הפרי, אפילו חורו נקוב לחוץ, לא חיישינן שמא פירש וחזר".
 (ב) גינת ורדים (יו"ד כלל א' סי' י"ח) – "ולענין הלכה כיון שהרשב"א ז"ל מתיר בהדיא ורב גדול היה וכדכתב הרשד"ם בתשובותיו דרגילות הראשונים לפסוק כהרשב"א אפי' כנגד רבים והחולקים עמו אינם אוסרים איסור בודאי אלא ספוקי מספקא להו דשמא יצא לחוץ וחזר א"כ לא שבקינן פשיטותיה דמר משום ספיקיה דמר".
 (ג) פ"ת (ס"ק י', ס"ק י"א) – "הדברים ברורים להיתר".
 (ד) שלחן גבוה (ס"ק ט"ז).
 (ה) פעולת צדיק (ח"ב סי' י"ד, ח"ג סי' ר') – "אעפ"י שחורו נקוב לחוץ מותר לאכלם כך כיון שלא פירשו וכד' מר"ן ופר"ת ואעפ"י שרמ"א חולק בחורו נקוב לחוץ מנהג העולם להקל".
 (ו) הליכות עולם (ח"ו פר' נשא סעי' ד') – "אף על פי שהיא חיים והפרי נקוב לחוץ, מותר. ואין לחוש לשמא פירשה מן הפרי וחזרה אליו".
 (ז) ילקוט יוסף (סעי' י"א), "אף על פי שהיא בחיים וחור הפרי נקוב לחוץ, מותר, ולא חיישינן שמא פירשה וחזרה. ודעת הרמ"א להחמיר אם החור נקוב לחוץ. ולדידן העיקר כדעת מרן הש"ע [ודלא כמ"ש כמה אחרונים]".

ד. מראי מקומות.

1. תרה"ד (סי' קע"א) – "הואיל ואיכא ריעותא לפנינו, שהרי רחשו הרבה תולעים מהן על פני השמש וגם אח"כ מצאו בהן תולעים הך חששא דאין בהן מתולעים כמאן דליתא הוא, ולא מיקרי חששא אלא כמו ספק הרגיל דמוציא מידי ודאי".

[טו] תולעים שפירשו מקמח [יכול לפרוש בתוך הכלי, או על הארץ, או מחטה לחטה] - סעיף ה'.

א. על הארץ.

1. מחמיר – מחבר (סעי' ה'), "תולעים הנמצאים בקמח, וכיוצא בו, אסורים. שמא פירשו, ושרצו על הארץ וחזרו", פוסקים.

ב. פירשו בתוך הכלי.

1. מיקל.

(א) ריב"ם (כהג' שע"ד) - לשונו מובא לקמן.
 (ב) הליכות עולם (ח"ו פר' נשא סעי' ו') – "אם היה הקמח מונח בכלי, והתליע מותר, שאפילו אם פירשו התולעים בתוך הכלי מבפנים, יש לומר דהיינו רביתיהו ומותרים. ולרווחא דמילתא יש לצרף עוד ספק נוסף דשמא בעריכת הפת ואפייתו נימוחו התולעים".
 2. הפסד מרובה.
 (א) פ"ח (ס"ק י"ז) – "לדידי מסתבר' להכריע בדין זה דתולעין הגדלין במשקין וכן בכל דבר לח שנבלל יפה כגון קמח וכיוצא שאינו מתגדל התולע בחור דומיא דפירות וקטני' בהכי קים להו לרז"ל דהכי רביתיה ואורחיה לפרוש מן הקמח והמשקי' לדופני הכד ולחזור ומ"ה שרו אבל דבר גוש ויבש כגון חטין ומיני קטנית ושאר מינין שבפירות ומאכלות כיוצא בהם לאו אורחיה דתולע לצאת מן הפרי ומן החור שמתגדל בו ולחזור למקומו ולא הוה רביתיה אלא דוקא בחור עצמו ... ולענין דינא כיון שרבו המתירי' תולעי' הנמצאי' בקמח מצינן למסמך עלייהו בהפסד מרובה ובלבד שהיה מונח בכד אבל אם מונח ע"ג קרקע והתליע הדבר ברור דלכ"ע יש לחוש דילמא פריש ושריץ על הארץ והדר".
 (ב) דמשק אליעזר (כלל מ"ו ס"ק י"א).
 (ג) סולת למנחה (כלל מ"ו דין י' ד"ה אמנם) – "אפשר לסמוך עליו בה"מ".
 (ד) הו"ד ביד אברהם (על סעי' ז').

3. מחמיר.

(א) הג' שע"ד (סי' נ"ב ס"ק א') – "שמעתי שכתב מהר"י ברבי מרדכי בפסקיו שקמח שהתליע בכד אפילו אם פירשו התולעים לכותלי הכד וחזרו לתוך הקמח שמתרין כמו משקין שהתליעו ופירשו לדופני החבית ואומר אני כי שגגה היא כי לשם יש יתור מכל אשר במים לרבות בורות שיהיו ומערות ששוחה ושוחה מהן ... אבל יבחושין שבכליסינ וזיזין שבעדשינ אפילו פירשו לגג נאסרו ואפילו פירשו מקצתן לאויר העולם בעיא היא ולא איפשיטא וע"כ איסור גמור הוא ושמעתי שרבינו אבי מורי זצ"ל עשה מעשה כן שהתליע בקמח חטים וצוה להוליכו לנהר דונא"י להשליכו בו ולא רצה להתיר למכור לגוי פן יאפכו פת וימכרנה לישראל תשובת מהרי"ח א"ז".

(ב) ט"ז (ס"ק ז') – "ב"י העתיק בשם הג"ה ש"ד שיש מתירין אפי' פירשו התולעים לדופני הכד וחזרו לקמח כמו משקין דלעיל ושגגה הוא כי לשם יש תירוץ מכל אשר במים לרבות בורות כו' ששוחה ושותה מהן אבל יבחושוין שבכלי אפילו פירשו מקצתן לאויר העולם בעיא היא ולא איפשטא וע"כ איסור גמור הוא ושמעתי שא"מ עשה מעשה בחיטין שהתליעו להשליכן לנהר ולא למכור לעובד כוכבים פן יאפה פת וימכרנו לישראל עכ"ל".

(ג) ש"ך (ס"ק ט"ו, ס"ק י"ח) – "דה"ה אם הקמח מונח בכלי דאסור דחיישינן שמא פירשו לדופני הכלי מבפנים כדלעיל ס"א דדוקא בדבר של משקה הוא דאמרי' בס"א שמותרים כשפירשו בדופני הכלי מבפנים שנתרבה מכל אשר במים משא"כ בדבר שאינו של משקה והכי איתא בהגהת ש"ד וזה שכתב הרב בהג"ה או שאר דברים שאינו של משקה".

(ד) פר"ת (ס"ק י"ב) – "הפר"ח ... ולענ"ד דאין להתיר".

(ה) כרתי (ס"ק ט', פלתי ס"ק ד') – "ח"ו להקל, ואין בכל דברי הפרי חדש ממש, וברור דאסור".

(ו) כנפי יונה (ד"ה בספר פר"ח) – "בספר פר"ח רוצה להתיר ... ואין כדי בכל דבריו להתיר ספק איסור תורה ולדחות דברי הגהת ש"ד ורוב הפוסקים המסכימים לדבריו".

(ז) פמ"ג (מש"ז ס"ק ז') – "ועפר"ח אות י"ז כתב קמח הוה כמו משקה ושרי בפירש לדופן כלי יע"ש ואין לסמוך ע"ז כלל וכן הסכימו רוב אחרונים".

פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט"ו, ס"ק ל"א) – "בסולת למנחה הביא שפעם אחת היה הקמח מותלע בבואו מרחיים וצוה שינפה היטיב בנפה שאין רואה עוד תולע ושרי בה"מ יע"ש וסמך על מ"ש הפר"ח דבקמח כ"ז שהוא בכד אף שפירש שרי וכבר כתבתי שאין לסמוך ע"ז וגם אין הנדון דומה אלא למ"ש בתה"ד סי' קע"א וכל שמנפין היטב ואין רואה בה"מ וצורך גדול צ"ע אם יש לסמוך ע"ז".

(ח) גרא (ס"ק י"ד) – "דבהן פי' לדופני הכלי מבפנים אסור כמו פי' מקצתן לאויר העולם דדוקא במים אתרבאי מכל אשר במים ששוחה כו' וא"כ חיישינן שמא פירשו כמש"ש דלמא כו'".

(ט) לבושי שרד (חי' דינים סעי' ל"ז ס"ק קל"ג) – "והרב פמ"ג כ' דאין לסמוך על הפר"ח בזה נגד כל האחרונים".

(י) גליון מהרש"א (על המחבר סעי' א', על הש"ך ס"ק ט"ו).

(יא) חכ"א (כלל ל"ח סעי' י"א, בינת אדם כלל ל"ה) – "מילבין שנמצאו בקמח או בכל דבר שאינו משקה אפילו בכלי אסור דחיישינן שמא פירשו לדופני הכלי אפילו בפנים וחזרו".

(יב) מקדש מעט (ס"ק י"ח).

(יג) זבחי צדק (ס"ק כ"ט).

(יד) בן איש חי (שנה ב' פר' נשא סעי' י"ב) – "תולעים קטנים הנמצאים בקמח אסורים, דאפילו פירשו לדופן הכלי מבפנים אסורים, דדוקא במים ושאר משקין שרינן פירשו בפנים, משום דהיינו רבתייהו, אבל במאכל לא אמרינן היינו רבתייהו, ואסורין בכל גוונא".

(טו) ערה"ש (סעי' מ"ז) – "ואפילו אם הקמח מונח בכלי ג"כ אסור דקרוב לודאי שפירשו על דופני הכלי מבפנים ובכאן אין היתר לומר דדופן הכלי מבפנים הוה כעצם הדבר ולא מקרי פירשו דזהו רק בכלים ובבורות של מים או שאר משקין שהתורה התירתן להדיא ש"מ דגם בכה"ג שרי דא"א בענין אחר אבל באוכלין לא התירה התורה ורק בדבר שנתהוה התולע בתלוש ולא פירשה התירה תורה אבל מי יימר שהתירה גם כשהאוכל בכלי וכמו כשהאוכל על הארץ חוששין לפרישתן על הארץ כמו כן חוששין כשהם בכלים לפרישתן על דופני הכלים מבפנים דגם זה אינו רבתייהו ויש מתירים גם בכאן כמו במים שבכלים והעיקר כדיעה ראשונה [הש"ך סקט"ו והכרו"פ אוסרים והפר"ח סקי"ז מתיר והכרו"פ תמה עליו ואין כאן תימא דהפר"ח ה"ק כיון שבמים אמרה תורה דמבפנים הוה כבמים מנ"ל שלא לומר כן בכל דבר ומ"מ יש להחמיר ודו"ק]".

(טז) כה"ח (ס"ק ל"ט).

(יז) הגריש"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ג' הע' כ') - לשונו מובא לקמן.

(יח) קנה בשם (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ג' הע' כ') - לשונו מובא לקמן.

(יט) מעדני השלחן (ס"ק כ"א, ס"ק ע"ב).

(כ) דרכי הלכה (פרק ב' סעי' ח').

4. אין למחות – נוב"ק (יו"ד סי' כ"ז, "ואם הקמח מונח בכלי הפרי חדש מיקל לגמרי. אך אף דמסתבר טעמיה אין להקל נגד שאר הפוסקים שכולם מחמירין אבל בצירוף קולא הנ"ל בספק אם פירשו כלל עכ"פ אין למחות במי שמיקל. ולכן כללא דמלתא אם הקמח מונח על הארץ יש למחות ולאסור אבל אם מונח בכלי מי שבא לשאול יאמר רוב הפוסקים מחמירין ואם אעפ"כ ירצה השואל להקל לעצמו לא ימחה בידו ק"ו שא"צ לדרוש ברבים לאסור. ועכ"פ ידרוש שאין חיוב לבדוק מתחלה כלל"), הו"ד ביד אברהם (על סעי' ה'), ותשובה מאהבה (ח"ג סי' שכ"ט על הש"ך ס"ק ט"ו), יד אפרים (על סעי' ה'), פת"ת (ס"ק ג'), עצי העולה (הל' תולעים, סעי' ל"א).

(א) חולק – הגריש"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ג' הע' כ'), "שלא נוהגים כדברי הנב"י", קנה בשם (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ג' הע' כ'), "שלא נוהגים כדברי הנב"י".

5. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק ז'), מקדש מעט (ס"ק י"ח), דעת (ריש סעי' ה'), מנחת פתים (על סעי' ה'), דרכ"ת (ס"ק ס', ס"ק ס"ד), שבט הלוי (ח"ז סי' קכ"ג אות ז'), תשובות והנהגות (ח"ג סי' רנ"ב).

(א) שפת אמת (סעי' ה') – "ולענ"ד הגש"ד יחיד הוא בדבר".

ג. פירוש מקמח לקמח.

1. מחמיר, שהוי כמו מפרי לפרי.

(א) חכ"א (כלל ל"ח סעי' ט', סעי' י"א, בינת אדם כלל ל"ה) – "ואמנם התולעים שקורין מילבין הנמצאים במיני גרופין ופירות יבשים מסתמא פירשו על כל פנים מפרי לפרי ואסורים ... ולא עוד אלא שאפילו אם לא שרצו רק בקמח גופה גם כן מקרי פירש כמו פירש מפרי לפרי".

(ב) בן איש חי (שנה ב' פר' נשא סעי' י"ב) – "ולא עוד אלא אפילו אם לא שרצו אלא רק בקמח גופיה, יש להם דין פירש ואסורין, כמו דין פירש מפרי לפרי".

(ג) כה"ח (ס"ק מ').

2. מיקל.

(א) ערה"ש (סעי' מ"ה, סעי' מ"ו) – "אף שפירשו מקורט זה לקורט זה ולא דמי לתולעת שבפירי דאסורה כשפירשה לפירי אחרת דבשם נתהוה התולע בפנימיותו של פירי ושם רביתה וגידולה וכשיצאה משם מקרי פירש אבל בקמח ומלח וכיוצא בהם שאין להם תוך וכל קורט וקורט אינו חלוק בפ"ע נחשב כל הצבור בפירי אחת וראיתי לגדול א' שכתב דכל קורט של קמח הוא כפירי אחר [חכ"א בב"א] ודברים תמוהים הם ולהדיא מוכח מתשו' הרא"ש [כלל כ' ס"ג] ומדברי הש"ע שלא חששו רק לפירשו על הארץ ולא מקורט לקורט ואין שום ספק בזה וכן צבור של חטים ושעורים וקטניות וכיוצא בהן אם התולעת נתהוה בפנים הפירי ודאי שכל חטה או שעורה או קטניות נחשבת כפירי בפ"ע ואם פירש מחטה לחטה אחרת וכן בשעורה וקטניות מקרי פירש ואסור אבל התולעים המתהוים בהצבור כמו מילבין שמתהוין מפני הליחות ואינם בתוך הפירי נחשב כל הצבור כפירי אחת ולא מקרי פירש אלא כשנפרשו לגמרי מן הצבור למקום אחר או לצבור אחר. ולא עוד דבכאן לא שייך לאסור כשהם על גבי הקמח או המלח דדווקא התולע המתהוה בפנים הפירי כשנפרשת על גב הפירי מקרי פירש דלאו היינו רביתה אבל כשמתהוים במאכל גם אם נתהוה באמצע הצבור אין זה כתוך הפירי וכל הצבור גם הגב גם התוך היינו רבתייהו וראיה לדבר זה ממ"ש רבינו הרמ"א בסוף סימן זה גבי תולעים של גבינה דמותר לאכלם אף שקופצים הנה והנה על הגבינה ע"ש והטעם ברור כמ"ש מפני שאין זה דמיון להתהוים בפנימיות הפרי".

(ב) וכן נראה משאר פוסקים.

3. הפסד מרובה, מיקל.

(א) מעדני השלחן (ס"ק ע"ב).

4. מראי מקומות – פלתי (ס"ק ז', מגיה הע' ט"ז), צבי לצדיק (על סעי' ה'), מעדני אשר (סי' כ"ח אות א').

ד. כבר אפו.

1. מיקל בהפסד מרובה – נב"ק (יו"ד סי' כ"ז), "מכתבו הגיעני על דבר התולעים הנמצאים בקמח הנה להפוסקים בסעיף ד' שאין לחוש שמא פירש אין כאן חשש אלא שהכריע שם להחמיר ונוכל לומר שלא הכריע להחמיר רק בתולע עצמו שהוא איסור דאורייתא אבל התערבות הוא איסור דרבנן שמן התורה גם בריה בטלה. אלא שלפי כלל, הס"ס כיון דקודם שעשו ממנו לחם הוא תליא בפלוגתא והוי ספק דאורייתא שוב לא מהני מה שנתערב בלישה ואפיה וכמבואר בכלל הראשון בכללי הס"ס להש"ך. אבל אם לא נודע התולעת עד לאחר האפיה יש להקל בהפ"מ", הו"ד ביד אברהם (על סעי' ה'), יד אפרים (סעי' ה'), פת"ת (ס"ק ג'), לבושי שרד (חי' דינים סעי' ל"ז ס"ק קל"א), זבחי צדק (ס"ק ל"ו), כה"ח (ס"ק מ"ז).

טז] קמח: מילבין.

א. צדדים להתיר.

1. י"א [שיטת הפר"ח] שתולעים אסורים רק אם פירשו על הארץ, ולא בתוך כלי - עי' לעיל.
2. י"א שבריה בטל בשיעור תק"ס [שיטת הרשב"א] - עי' סי' ק', לשיטות ומראי מקומות.
3. אולי נכלל במתעסק - עי' לקמן.
4. י"א שאינו נכלל בחומרא של בריה, כיון שאינו אסור מתחילת ברייתו - עי' סי' ק', לשיטות ומראי מקומות.
5. י"א [שיטת הרא"ה] שכל הדברים הפגומין והמאוסין הרי הן מותרין - עי' סי' ק"ד סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
6. י"א [אולי שיטת הרמ"א] דברים הפגומים בעצמן אין חומרא של בריה, ובטל בתערובות - עי' סי' ק"ד סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
7. י"א [שיטת הט"ז] שאם הוא רק מיעוט המצוי בזמן שהוא תלוש, הוי ס"ס שמא פירשו ומותר - עי' לקמן סעי' ח'.

ב. מתעסק.

1. שיבת ציון (סי' כ"ח) – "ואין להקשות למה הוצרכו כלל בדיקת פירות וירקות מתולעים הא הוי דבר שאינו מתכוין, ז"א דכיון דידוע דשכיחי תולעים באותן פירות וירקות ואינו חושש לבדוק ולהסיר התולעים הוי כמתכוין לאכול גם התולעים ולכן צריך בדיקה".
  2. הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סוף סי' ס"ג) – "גם מה שכתב השיבת ציון בס"כ כ"ח והובא גם באמרי בינה דיני בב"ח סוף סי' ד' בשם גאון אחד, ובדרכ"ת סי' פ"ד אות כ"ח הובא כן מבעל בית אפרים דלגבי התולעת שאין דעתו עליו חשיב רק כמתעסק, ואע"ג דאין מתעסק בחלבים מפני שנהנה, שאני הכא שהנהנה היא רק מהפרי ולא מהתולעת, ואע"ג דהו"ל כספק פסיק רישא לשעבר דלא חשיב כאינו מתכוין, כמבואר ברעק"א יו"ד סי' פ"ז ס"ו, מ"מ נראה שאם הבירור אינו יכול להיות רק ע"י טורח גדול מאד דחשיב כבדיעבד, שפיר חשיב בנד"ד כנעשה אח"כ בשעת אכילה ע"י מתעסק וכאינו מתכוין דמותר, שהרי גם גרירת מטה וכדומה יכולים גם כן לדעת מראש על ידי מומחה גדול ואפילו הכי מותר".
- הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ו') – "מ"ב דיני בב"ח סוף סי' ד' שכתב: 'דלא נראה לו מה שהוגד לו בשם גאון אחד ללמד זכות על אשר בימות הקיץ ששכיח כמעט המילבען הרוחשים, דלדעתו ליכא חיוב מה"ת כיון דאינו מתכוין לאכול השרץ רק היתר

ולגבי השרץ הוי רק כמתעסק ובזה ליכא שום הנאה מאכילת השרץ, אלא שהוא עצמו חולק על זה וסובר דמה שאין דין מתעסק בחלבים ועריות אין זה דוקא מפני שנהנה אלא כל שאותה אכילה אסור מה"ת אף אם זה מאוס לא הוקל כלל האיסור מטעם מתעסק אע"ג שאינו נהנה עיי"ש. ודבר זה לענ"ד הוא חידוש גדול, ולכאורה ה' יותר נלענ"ד כדאמרן דכיון שכוונתו לאכול כל הפרי כמו שהוא, לכן אם יודע ודאי שיש שרץ בתוכו נראה דאע"ג שטעמו פגום ומאוס אצלו והי' שמח אם אחר ה' מוציאו מהפרי, אפי"ה דינו ממש כאוכל שרץ במזיד דאסרה תורה אע"פ שהוא פגום ומאוס מאד, וממילא דגם כשזה רק ספק אם יש בו שרץ או לא דינו ג"כ כעובר בזדון על ספק איסור תורה, ורק בכה"ג שפותח את הפה שלא לצורך אכילה כגון לשאוף אויר וכדומה דבכה"ג אפשר שאפי' אם יודע ודאי שע"י זה גם יבלע שרץ דחשיב רק כמתעסק משא"כ במכוין להדיא לאכול [צריכים לומר לפי"ז דמצות מילה ע"י הסרת הערלה וקציצת הנגע שעל המילה שפיר חשיבי כב' דברים נפרדים משא"כ הכא הכל חשיב כאכילה אחת של פרי ושרץ ועדיין צ"ע], אולם עיי"ש באמ"ב שמציין לשו"ת שיבת ציון סי' כ"ה, וראיתי שם שדעתו דעת תורה נוטה דאף בכה"ג שמכוין לאכול מ"מ אם זה ממש פגום שפיר חשיב כמתעסק, ואפשר דכיון שהוא פגום ומאוס אע"ג שלענין שרץ שפיר אסור מ"מ לגבי אינשי אין זה חשיב כלל בגדר של אכילה ולכן רואין שפיר את אכילת הפרי והשרץ כשני דברים נפרדים וצ"ע".

3. תשובות והנהגות (ח"ג סי' רנ"ב ד"ה וביותר) – "שיש ללמד זכות שהרי האדם מתכוין לאכול לחם ולא שרצים א"כ הוה כמתעסק באיסור שרצים..."

תשובות והנהגות (ח"ד סי' ק"צ) – "בקיץ מצוי תולעים בהרבה מיני מאכלות וצריך בדיקה מדוקדקת (וגם בחורף), והאריכו הפוסקים בחומר האיסור, שיש באכילתן כמה לאוין. והדבר תמוה ומופלא שעכ"פ הרי הוא מתעסק, שמתכוין לאכילת הפרי ולא לתולעים, ומתעסק אין בו איסור כלל, שרק שוגג חייב קרבן אבל מתעסק פטור מקרבן שנחשב כאילו אינו מעשיו. ואף שמתעסק באכילה חייב שכן נהנה, היינו דוקא בכגון חלב שיש בו הנאה, אבל בתולעים לא נהנה והוה לגבי אכילת תולעים מתעסק ומותר. ושמעתי שהגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל שלח מכתב להגאון רע"א זצ"ל עם קושיא זאת ולא קיבל תשובה, והתפלא על כך הגאון רבי ישראל זצ"ל, אבל כשפגש אח"כ את בנו הגרש"א זצ"ל, א"ל שאביו בענותנותו לא רצה להשיב, שמא יפגע בהצדיק רבי הירש זצ"ל מסלנט שהוא רב בעירו, ולמעשה אמר שדעת אביו הגרעק"א כפי שיטתו הידועה שנתבארה בתשובה (ה) שמתעסק נמי יש בו איסור תורה והרואה את חבירו מתעסק צריך להפרישו, ונחשב מעשה עבירה וצריך כפרה... [ע"ש שמאריך].

4. מראי מקומות – בדיקת המזון כהלכה (ח"א שער ב' פרק ח' הע' ד' ד"ה והגאון, עמ' קנ"ד), מנחת אשר (ח"ג סי' נ"ב).

ג. דברים המאוסין ופגומין מעיקרא בתוך תערובות - אם נכלל באיסור בריה, או לא [וממילא יש דין ביטול].

1. מיקל

א) ח' הרז"ה (סי' ק"ג על הרמ"א סעי' א') – "בהג"ה ס"א וז"ל ... משמע דאם הם פגומים בעצמם אפי' ברי' בטלה ותמהני דבסוף סי' ק"ד ... ויש מי שרצו לחלק ... ולא משמע כן. לענ"ד לחלק ולומר דשם בסוף סי' ק"ד איירי שניכר האיסור בתבשיל אלא שא"א לבדקו ולסננו מחמת ריבויין ומחמת שהתשיל עב בעינן דוקא נמחה גופן אבל אם הם שלמים אף שא"א לבדקו ולסננו מחמת ריבויין ומחמת התשיל עב אז ודאי אסור אפי' הם פגומין בעצמן ואפי' באלף לא בטל דהוה כאילו אכלן בעין דלוקה כנ"ל. והא דמשמע כאן דאם הן פגומין בעצמן אפי' ברי' בטלה היינו כשנאבדה בתבשיל ואינו ניכר אז בטל ברוב בעלמא כמ"ש הט"ז בס"ק ב' וז"ל דכשהן בעצמן פגומן וסרוחין בטל חשיבותיהו אפי' נתבשלו ואין מכירן אף גופן בטל ברוב בעלמא עכ"ל. ממילא משמע דאם מכירן לא בטלו אפי' הם פגומין בעצמן. ולפי"ז מ"ש הש"ע לעיל סי' ק' ס"ג וז"ל קדרה של מרק שנפל שם ברי' ונאבדה אסור הכל היינו דוקא ברי' שהוא משובח בעצמה אבל פרוש או זבוב מותר כיון שהן פגומין בעצמן מותר באינו ניכר וכן קמח שנודע שיש בו מילבין אחר הלישה או אחר האפיה יש להתיר לא מטעם ס"ס. אלא מטעם שהן פגומין בעצמן בטלין ברוב אם אין ניכרין. כן נראה לעד"ד אם יסכימו עמי גדולי ההוראה ודו"ק".

ב) הו"ד לבושי שרד (ח' דינים ליו"ד סעי' ל"ז ס"ק קל"א) – "חידושי רז"ה".

ג) ערך השלחן (סי' ק"ג ס"ק א').

ד) ערה"ש (סי' ק"ג סעי' י"א) – "שלמדנו זכות על כלל ישראל".

ערה"ש (סי' ק' סעי' י"ז-י"ח) – "דפשיטא שלא גזרו על דברים המאוסים כנמלים וזבובים ... וראיה ברורה לזה מדברי בעל או"ה כלל ל"ב דין ו' ... וכ"כ רבינו הרמ"א סי' ק"ג ס"א ... ולכן הדבר פשוט שבטלין. וראיתי מי שכתב לחלק בין סרחון דאתי מעלמא לסרחון דידהו, דבסרחון דידהו אינם בטלים. ותמהני דממ"נ אם מדמה למלקות הא גם בסרחון דאתי מעלמא חייב מלקות כל זמן שראוי רק לאכילה בדוחק, ואם לא נדמה למלקות א"כ אינו אלא מפני חשיבות, היעלה על הדעת דבסרחון דידהו יש חשיבות, ומנ"ל לומר דבר נגד הסברא ונגד לשון האו"ה והרמ"א, וראיתי בדבריו שהביא שגם הגאון בעל הפנים מאירות כתב דבריה הפגומה בעצמה בטלה חשיבותה והגאון בעל חות יאיר הודה לדבריו, וא"כ הדברים ברורים בס"ד".

ה) עי' צבי לצדיק (ריש סי' ק"ג) – "לא אדע למה החמירו כ"כ האחרונים בסימן פ"ד בענין מילבין ושאר תולעים הפגומים בעצמן".

2. מראי מקומות – בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ז' סוף הע' ב', עמ' קל"ו).

א) בדה"ש (סי' ק' בי' ד"ה אפילו, סוף עמ' ק"ז) – "בערוה"ש ... ולא עמדתי כראוי על כוונתו שם וגם כפי הנראה היא דסעיף ג' מנגד לסברתו בזה".

ב) שבת הלוי (ח"ז סי' קכ"ג אות ז') – "ומש"כ בלבושי שרד ... וכן בס' צבי לצדיק ... אבל ידוע דזה נגד הסכמת כל גדולי הוראה עיין פמ"ג סי' ק' וסי' ק"ג, ובפ"ת סי' ק"ג בשם תשובת פנים מאירות".

ג) הגר"צ שכטר שליט"א (OU Guide To Checking עמ' ס"ו סוף ד"ה ולומר) – "דכל שאפשר להסירו לא מיקרי תערובת אלא דינו כבעין ... ודברי הרב ערוך השולחן בזה ליו"ד סוף סי' ק', צע"ג".

ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל תערובות הע' קמ"א) – "ערוה"ש ... שלמעשה אין אנו נוהגין להקל אף כאחד מהם אפי' בהפסד מרובה. שכולם כוונתם בזה היו רק ללמד זכות על אחרים".

3. עי' סי' ק"ג, להחולקים ושאר שיטות ומראי מקומות.

ד. מראי מקומות.

1. אג"מ (יו"ד ח"ד סי' ב') – "שמעתי איזה אנשים אמרו בשמי איזו סברה בעניין התולעים הקטנים שנודע שנמצאים בהרבה ממיני הירקות. והנה ידוע שלא אמרתי בזה שום הכרעה. ולהיפך דעתי נוטה יותר להקל, וכמו שהזכרת בשאלה, שאתה ובני הרה"ג מוהר"ר שלו' ראובן שליט"א כתבתם לי, שאפשר שדבר שלא נראה למעשה להדיא לעינים אינו אסור, ולכל הפחות אינו בחשיבות בריה שלא תיבטל בתערובת כדאיתא בשו"ע יו"ד סי' ק', וזה נוסף ללימוד הזכות שמוזכר בערוך השולחן סימן ק' סעיפים י"ג - י"ח, או שאפשר לסמוך על דעת הסוברים שבריה בטלה בקרוב לאלף, או שבריה שאינה קיימת לעולם בעין בפני עצמה והיא נדבקת בתערובת וא"א להפרידה משם - בטלה, או משום שרבנן לא גזרו שבריה לא תיבטל בדבר מאוס שנפשו של אדם קצה בו. וגם כמו שאמרתי לך ולעוד הרבה אנשים שבכלל יש חשיבות גדולה בהלכה למנהג העולם ולהיכא עמא דבר, ואסור להוציא לעז על דורות הקדמונים שלא הקפידו בדברים אלה משום שלא ידעו מהם (מש"כ רבינו במה שאין לשנות ממנהג דורות הקדמונים באגרות או"ח ח"ב סימן ק"ה ד"ה והנה להמחבר, יו"ד ח"ב סימן קמ"ו ד"ה ומה שכתר"ה דן להקל, או"ח ח"ג סוף סי' ט"ו, ויו"ד ח"ג סימן קנ"ד). ועל כן אמרתי שבלי לעיין היטב בדבר, שזה זה קשה לי כעת, אי אפשר להכריע לחומרא ולפרסם שיש איסור בדבר, וכל שכן שאין רצוני שיזכירו שמי כאחד מהאוסרים".

יז] מכירה לעכו"ם.

א. הלכה.

1. מחמיר – או"ה (כלל מ"א דין ו'), רמ"א (סעי' ה'), ואסור למכרו לעובד כוכבים, שמא יחזור וימכרונו לישראל ("בן איש חי (שנה ב' פר' נשא סעי' י"ג), פוסקים).
2. מיקל – עי' כתתי (ס"ק י'), פלתי ס"ק ד', "לעת הצורך להתיר למוכרו לאינו יהודי".
3. מראי מקומות – חלקת בנימין (סי' קי"ב ציונים ס"ק ר"צ).

ב. למכור למי שיודע שלא יבדוק.

1. מחמיר.

- א) שבת הלוי (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק י' הע' ה'), מבית לוי חי"ז עמ' צ"ח אות כ"ד) – "אין למכור סחורה נגועה למי שידוע שלא יבדוק".
- ב) הגר"א נבנצל (אסיפת יצחק ו' תמוז תשס"ז) – "שאלה: האם יש איסור סחורה בפירות מתולעים. תשובה: כנ"ל [לא, אא"כ מכשיל בזה אחרים]".
2. יש להמנע.
- א) הגריש"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק י' הע' ב') – "שיש להמנע ממכירת סחורה נגועה למי שלא יבדקנה".
- ב) ואין למו מכשול (ח"א יו"ד פרק א' סעי' ז') – "בעלי חנות ירקות (ירקנים) ראוי להם להזהר שלא למכור 'ירק' שיש בו תולעים [כגון, חסה, פטרוזיליה, וכדומה] לאנשים החשודים לאכול את הירק ללא ניקוי מהתולעים, מפני שגורמים להם להיכשל באיסור אכילת תולעים ב"מ. אולם המקלים בזה אין למחות בידם, מפני שיש להם על מה לסמוך. ועל כל פנים ראוי לכל ירא שמים, להביא לחנותו 'ירק' ללא חשש תולעים כפי שמצוי כיום, ויזכה בכך את הרבים שלא ייכשלו באיסור תולעים".
- ג) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק י' סעי' ב') – "יש להמנע".
3. מראי מקומות.
- א) דעת (על ריש סעי' ח') – "עי' תשו' מהרי"א סי' קמ"ז בדין אם מותר למכור לישראל פירות שדרכן להתליע, אי איכא בזה לפ"ע, וגם אי איכא במכירה לנכרי משום מסייע ידי עוברי עבירה וכו', ע"ש עוד כמ"ד בענין זה".
- ב) לפני עור (ליקוטים פרק ב' סעי' ד', עמ' רס"ז) – "מותר למכור מיני זרעונים, שיש לחוש שמא הם בתוך שנתם ואין להם תקנה להוציאם מחשש תולעים, לישראל החשוד לאכלם בלא בדיקה, כל היכא דיכול לקנותם מעכו"ם, - עיין ביאורים (טוב טעם ודעת מהדו"ג ח"ב סי' ל"ב)".

ג. מקח טעות.

1. אינו מקח טעות.

- א) הגריש"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק י' הע' ה'), סוף עמ' קע"א) – "היות וכאשר קונה, יודע שעלול להיות נגוע, אינו נחשב מקח טעות".
- ב) שבת הלוי (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק י' הע' ה'), מבית לוי חי"ז עמ' צ"ח אות כ"ד) – "וכן אין להחזיר לבעל החנות או למפעל סחורה נגועה כשידוע שימכרנה למי שלא יבדוק".
- ג) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק י' סעי' ד') – "אסור להחזיר לו את הסחורה".
2. מראי מקומות – יד אליהו (פסקים סי' ל"ג), הו"ד בהבית היהודי (ח"ט סי' ז' הע' י"א), הגרז"נ גולדברג זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה הערות על שער ב' פרק י' הע' ה').
- א) הגר"צ וובר שליט"א (בדיקת המזון כהלכה הערות על שער ב' פרק י' הע' ה') – "וצ"ע שאם המקח בטל אינו של הקונה".

ד. למשרתים גויים.

1. מותר [בלבד שלא ישהה זמן מרובה].

- א) או"ה (כלל מ"א דין ו') – "וכן מותר להאכילו לעבדו ולשפחתו בביתו אע"פ שמזונותם עליו".
- ב) יש"ש (חולין פרק ג' סי' קכ"ה) – "ולא ימכור לגוי, או יאכילם לעבדו ושפחתו, רק שלא ישנהו זמן מרובה".

ג) ש"ך (ס"ק י"ז) – "וכתב האו"ה שם ד"ו וה"ה דמותר להאכילו לעבדו ולשפחתו אע"פ שמזונותיהם עליו מיהו נראה שלא ישהה אותו זמן רב דלא יבא לידי תקלה וכדלעיל סי' נ"ז ס"כ וכן כתב מהרש"ל פא"ט סי' קכ"ה".

ד) בית לחם יהודה (ס"ק ז') – "ודלא כט"ז".

ה) פמ"ג (מש"ז ס"ק ז') – "ומ"ש הט"ז דאסור להאכיל לעבדו ולשפחתו הש"ך באות י"ז חולק וגם רש"ל מתירו".

ו) ערה"ש (סעי' מ"ח) – "וכן אם יש לו משרתים ומשרתות אינם יהודים יכול להאכילו ובלבד שלא ימשוך זמן מרובה כדי שלא לבא לתקלה [שם סקי"ז]".

ז) עצי העולה (הל' תולעים, סעי' ל"א).

ח) מעדני השלחן (ס"ק ע').

2. לכתחילה ישנה צורת הפת.

א) פר"ח (ס"ק י"ח) – "ומסתברא לי שישנה צורת הפת כי היכי דלא ליחליף בפת דידיה וכדלקמן בסי' צ"ז ע"ש".

ב) לחם הפנים (ס"ק כ"ד).

ג) פמ"ג (מש"ז ס"ק ז') – "ועפר"ח אות י"ח שישנה צורת הפת ושרי להאכיל לעבדו ושפחתו".

ד) בן איש חי (שנה ב' פר' נשא סעי' י"ד) – "קמח זה שהתליע מותר להאכילו לעבדו ושפחתו, אפילו שמזונותיהם עליו, רק יזהר שלא ישהנו זמן מרובה שלא יבא לידי תקלה, ויש חוששין אפילו לזמן מועט, מיהו אם יאפנו וישנה צורת הפת שרי, דודאי לא יכשל בו כיון שהוא משונה צורתו ומדכר, ועיין פרי חדש, ומשבצות זהב".

ה) כה"ח (ס"ק מ"ט).

ו) מעדני השלחן (ס"ק ע').

3. מחמיר.

א) ט"ז (ס"ק ז') – "וכ' רש"ל ע"ז ס"פ א"ט דאפי' הכי שרי להאכיל לעבדו ושפחתו רק שלא ישהנו זמן מרובה שלא יבא לידי תקל' כמו בביעי דספק טריפ' עכ"ל ולא נהירא לע"ד לחלק בזה בין זמן מרובה למועט דגם במועט יש לחוש לתקלה ואע"ג דבסי' פ"ו נתבאר דבזמן מועט לא חיישינן לתקלה שאני התם דהבעלים בדילי מדבר זה ואין להם עסק בו ולא חיישינן למכשול משא"כ כאן שיעשה ממנו פת ושמא יתערב פת זה עם שאר פת כיון שהוא נאכל בתוך ביתו א"א ליזהר שלא יתערב עם פת אחר כנלע"ד".

ב) בית מאיר (על ט"ז ס"ק ז').

4. מראי מקומות – כנה"ג (הג' ב"י אות צ'), לחם הפנים (ס"ק ה').

ה. עובד במטבח במקום שמשתמשים בו במאכלים המוחזקים כנגועים.

1. מחמיר.

א) שבת הלוי (מבית לוי ח"ז עמ' צ"ח אות כ"ד) – "וכן אין לעבוד בבישול וכדומה במטבח במקום שמשתמשים בו במאכלים המוחזקים כנגועים ולא בודקים אותם".

ו. מכירה מעט מעט.

1. מיקל.

א) רמ"א (הג' באו"ה כלל מ"א דין ג').

ב) ט"ז (ס"ק ט') – "בודאי אסור למכור זה לעובד כוכבים אלא קבא קבא כדרך שאמרו בא"ח סי' תס"ז ס"א בחטין שנפל עליהם מים כנלע"ד פשוט".

ג) ש"ך (ס"ק י"ז) – "אבל מותר למכרו מעט מעט בענין שלא ימכרנו העובד כוכבים אחר כך לישראל וכמ"ש הטור והמחבר בא"ח ר"ס תס"ו גבי דגן שנטבע בנהר".

ד) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק צ"ב).

ה) לחם הפנים (ס"ק ה').

ו) בית לחם יהודה (ס"ק ז', ס"ק ט') – "נראה לי שיפה הורו הרוב פוסקין שיכול למכור לעכו"ם מעט מעט".

ז) פמ"ג (מש"ז ס"ק ט', שפ"ד ס"ק י"ז) – "המנהג להתיר מעט מעט לעובד כוכבים".

ח) ערה"ש (סעי' מ"ח, סעי' מ"ט) – "ולכן ימכור מעט לכל עכו"ם דבזה אין חשש שימכרנו לישראל כמ"ש בא"ח סי' תס"ו בדגן שננטבע בנהר לענין חמץ ע"ש ... ודע שזה שכתבנו שמעט מעט יכולים למכור יש חולקים בזה וס"ל דרק בענין חמץ קודם הפסח תלינן שאף אם ימכור לישראל יאכלן הישראל קודם הפסח ולא בשאר איסור [מג"א שם סק"ס וכן הש"ך בנקה"כ והפ"ת בשם פמ"א] ואין זה מוכרח דבוודאי בחמץ יש גם טעם זה אבל גם בלא זה הטעם אמרינן שישתמש לעצמו ולא ימכרם כשאינו בריבוי וכן משמע להדיא מדברי רבינו הרמ"א בסי' קל"ד סעיף ה' שגם בתערובת יין התיר למכור מעט מעט ע"ש וה"נ כן הוא [בפסחים מ' ב התירו גם לישראל למכור מעט מעט שיכלה קודם הפסח ולכן גם בעכו"ם די בטעם זה ובשאר דברים הטעם פשוט שישתמש לעצמו ועוד דאיכא ספק ספיקא שמא לא פירשו ושמא לא ימכור כמ"ש הפמ"ג בש"ד סקי"ז]".

ט) עצי העולה (הל' תולעים, סעי' ל"א) – "אסור למכרו לעכו"ם רק מעט מעט".

2. מחמיר.

א) מג"א (סי' תס"ז ס"ק ב') – "דוקא בחמץ מועיל מעט מעט דאף את"ל שימכור לישראל יאכלנו קודם פסח אבל בשאר איסורים לא מהני מעט מעט דמ"מ חיישינן שימכרם לישראל או יתן במתנה לאוהבו ישראל ועוד דאין לך דבר מועט יותר מביצה ואפ"ה אין מוכרין ביצת נבילה וטרופה לעכו"ם ומשמע מלשון הגמרא והפוסקים אפי' ביצה א' עב"ד סס"י פ"ו ובסי' פ"ד מביא הרב"י קמח שהתליעה להשליכו לנהר משמע דאין לו תקנה".

ב) פר"ח (סק י"ח) – "וכתב הש"ך ... ומיהו בעיקר ההיתר למכרו לעכו"ם מעט מעט אע"פ שכ"כ גם הט"ז אינו מחזור".

ג) פנים מאירות (ח"ג סי' ל"ה) – "ומעתה תמה אני על הני תרי אשלי רב רבי הט"ז ודודי הש"ך שכתבו שמותר למכור דבר האסור מחמת תולעים לנכרי קבא כדרך שאמרו לענין חטים שנפלו עליהם מים בפסח ... שני הוראו' בדבר איסור כמו פירות דוחן ואוחז שנהווהו בהן המילבי"ן אין לנו היתר למכור לנכרי קבא קבא הוראה שניה דמותר לאפות פת מהני חטים שנתלעו או מקמח שהתלע ולמכור לנכרים ע"י שיחתוך כלו לחתיכות".

ד) סולת למנחה (כלל מ"ו דין י' ד"ה ס"ק ל"ד).
ה) פת"ת (ס"ק ד', סוף ס"ק ז') – "ואין להם תקנה אלא למוכרם מעט מעט לעובד כוכבים (ולפי מ"ש לעיל ס"ק ג' אסור לעשות כן)".

ו) מ"ב (סי' תס"ז ס"ק ד') – "ובשאר איסורים שאין ניכר איסורם אסור למכור לנכרי אפילו מעט מעט רק הכא דאיכא כמה ספיקות הקילו [אחרונים]".

3. הפסד מרובה.

א) מנחת יעקב (כלל מ"ו ס"ק ל"ד) – "דאין להקל אא"כ בהפסד מרובה".

ב) בן איש חי (שנה ב' פר' נשא סעי' י"ג) – "ובהפסד מרובה יש לסמוך על המתירין למכור לגוי מעט מעט, בענין שבודאי לא ימכרנו הגוי לישראל".

ג) עי' כה"ח (ס"ק מ"ד) – "נראה היכא דאיכא מנהג למכור לעכו"ם מעט מעט אין למחות ובמקום דליכא מנהג יש להחמיר ואין למכור לעכו"ם מעט מעט אלא בהפ"מ".

4. מראי מקומות – נקה"כ (בנו של הש"ך, על הש"ך ס"ק י"ז, "וצ"ע"), דעת (סעי' ה' ד"ה בהג"ה), מעדני השלחן (ס"ק ע"ו), חלקת בנימין (סי' קי"ב ציונים ס"ק רצ"ב).

ז. לקנות לכתחלה כדי למכור לגוי - סחורות איסור.

1. עי' סי' קי"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ח. קמח שהתלע ורוצה לעשות ממנו יין שרף.

1. מחמיר.

א) ט"ז (ס"ק ט') – "נשאלתי בקמח שהתלע ורוצה לעשות ממנו יין שרף דהיינו שמוציאין זיעה ממנו ואותה זיעה נעשה יין שרף דכאן לא הוה רק טעם לחוד לא שום ממשות והשבתי דאין כאן משום אין מבטלין איסור כו' דהא לא נתכוין רק להוציא זיעה מן הקמח וכמ"ש לעיל סימן זה בשם ת"ה אכן אסרתי מטעם אחר דהא חזינן דאפילו לעובד כוכבים אסור רק קבא קבא מטעם שמא ימכרנו לישראל ה"נ אם יהיה לישראל שום היתר יבוא לאכלו כשהוא בעין כנ"ל".

ב) כנה"ג (הג' ב"י אות צ"ב).

2. מיקל [ובלבד שלא ישהנו זמן רב].

א) פר"ח (ס"ק י"ח) – "מהט"ז ... וטעות הוא בידו לגזור גזרות מדעתו אלא הדבר פשוט להתיר".

ב) מנח"י (כלל מ"ו ס"ק ל"ה) – "הט"ז ... וחומרא גדולה הוא ...".

ג) לחם הפנים (ס"ק כ"ד) – "והפר"ח ...".

ד) בית לחם יהודה (ס"ק ז') – "וכן הוריתי הלכה למעשה".

ה) כרתי (ס"ק י') – "פרי חדש ... ונכון הוא".

ו) צמח צדק (סי' נ"א) – "אבל בנדון דידן דליכא חשש זה מממשות איסור דאין יין שרף נעשה מגוף הפירות אלא מן הטעם היוצא מהן ודאי דשרי כיון שנתבטל הטעם. וזה נראה לי ברור".

ז) פנים מאירות (ח"ג סי' ל"ה) – "קשיא לי על הט"ז שהורה בקמח שהתלע שלא לעשות יין שרף ...".

ח) שלחן גבוה (מחודשים ס"ק ג').

ט) באה"ט (סוף ס"ק כ"ד) – "וכ' צ"צ סי' נ"א ...".

י) מחזיק ברכה (ס"ק ט"ז).

יא) דמשק אליעזר (כלל מ"ו ס"ק י"א).

יב) תשובה מאהבה (ח"ג סי' שכ"ט על הט"ז ס"ק ח') – "עיין פר"ח וכו"פ דאין אנו לבדות מלבנו גזרות חדשות".

יג) חכ"א (כלל ל"ח סעי' י"א, סעי' כ"ו) – "ומכל מקום מותר לעשות ממנו יין שרף ולא חיישינן לתקלה בזמן מועט ובלבד שלא ישהנו זמן רב (ועיין ט"ז וש"ך סעיף ה)".

יד) פת"ת (ס"ק ג').

טו) קיצור שו"ע (סי' מ"ו סעי' ל"ח) – "ומותר לעשות ממנו יין שרף, ולא חיישינן שמא יבא בו לידי תקלה לאכלו כן, ובלבד שלא ישהנו זמן רב".

טז) זבחי צדק (ס"ק ס"ג).

יז) בן איש חי (שנה ב' פר' נשא סעי' ט"ו) – "מותר להוציא שכר מקמח שהתלע, וכן מן תמרים או צימוקין שהתלעו, כי זיעה בעלמא הוא, ועיין מחזיק ברכה אות ט"ז, וחקרי לב יורה דעה סימן נ"ד, ועיין בתשובת הרמב"ם ז"ל הנקראים פאר הדור סימן קי"ד".

יח) דעת (סעי' ה' ד"ה ועי' ט"ז).

יט) ערה"ש (סעי' נ') – "חטים ושעורים מתולעים אף שאסורין לאכול מ"מ יכול לעשות מהם משקה כמו י"ש וכדומה שמוציאין רק הזיעה דאין כאן משום מבטל איסור לכתחלה שהרי אין כוונתו רק להוציא הזיעה מהקמח ויש מי שאסר מטעם שמא יבא לאכלם

- בעין [ט"ז סק"ט] וחלקו עליו כל הגדולים דאין גוזרין גזרות מדעתנו ולזמן מועט לא חיישינן שמא יאכל [פ"ה וכו"פ ופמ"ג] וכן המנהג פשוט".
- (כ) כה"ח (ס"ק נ"א).
- (כא) הליכות עולם (ח"ו פר' נשא סעי' ח').
- (כב) שבט הלוי (ח"ז סי' קכ"ד אות א' ד"ב איברא, קובץ מבית לוי חוברת י"ז עמ' פ"ט אות ז') – "מה שהחמיר הט"ז מחשש מכשול חלקו כולם עליו".
- (כג) מעדני השלחן (ס"ק ע"ו).
3. מראי מקומות – לחם הפנים (ס"ק ה').

יח] הגדלים בפרי בעודו מחובר - סעיף ו'.

- א. מחמיר [פסק כשמואל].
1. בה"ג (סוף סי' ס"ב) – "אמר שמואל קישות שהתליעה באביה אסורה משום שרץ השורץ על הארץ. אמר רב פפא (שם נח א) הני תמרי דכדא לבתא תריסר ירחי שתא שריין, אבל בגו תריסר חיישינן דילמא מדיקלא אתלען ואסירן, אלמא סבירא ליה דשמואל".
  2. שאלתות (שאלתא פ"ד) – "וכן הילכתא".
  3. רי"ף (חולין דף יט., סוף דף כג:) – "דקי"ל כשמואל".
  4. רמב"ם (מאכ"א פרק ב' הל' ט"ו) – "במה דברים אמורים שהתליע האוכל אחר שנעקר מן הארץ, אבל אם התליע והוא מחובר, אותה התולעת אסורה כאילו פירשה לארץ שעל הארץ נבראת ולוקין עליה, ואם ספק אסורה".
  5. ס' האשכול (אלבק, הלכות סימני דגים וחגבים, ק"פ-ב') – "וקישות שהתליעה באביה אסורה כשמואל".
  6. ראב"ד (תו"כ שמיני פרק י"ב ס"ק א') – "דקיימא לן כשמואל דאמי' קשות שהתליע באביה אסורה".
  7. ס' התרומה (ריש סי' ל"ה) – "אמר שמואל קישות שהתליע באיביה אסורה".
  8. סמ"ג (לאוין קל"ב) – "ויש להחמיר כדבריהם כי גם הברייתות שלמעלה יש לפרשם שלא יקשו לשמואל כאשר בארנו למעלה".
  9. סמ"ק (מצוה רי"ב) – "אם התליעו במחובר שמואל אסר ופסקינן כוותי".
  10. הג' מיימוניות (מאכ"א פרק ב' אות ג').
  11. רמב"ן (מכות דף טז:) – "דקיי"ל אפילו בקישות שהתליע באביה אסורה משום שרץ השורץ על הארץ".
  12. רשב"א (תוה"ב בית ג' שער ג') – "רחשים הגדלים בפירות בעודם מחוברים לקרקע אסורים משום שרץ השורץ".
  13. ס' העיטור (שער א' הכשר הבשר י"ב-ב') – "ואמר שמואל קישות שהתליע באביה ה"ז אסורה. ורב אלפס פסק הלכתא כוותי' והכי נמי מסתברא דהא רב פפא משמע דקאי כוותי'. דאמר ר"פ ש"מ מדר"ה הא דשמואל קישות שהתליע באביה הני תמרי דכדא בתר תריסר ירחי שתא וכו'. ש"מ דהכי הלכתא".
  14. ס' האורה (ח"א סי' ק"ב) – "דקיימא לן כשמואל".
  15. רי"ן (חולין סוף דף כג:) – "והוי יודע שר"ת ז"ל חולק ... ולא מיחזור".
  16. רבינו ירוחם (איסור והיתר סי' נ"ג) – "דקי"ל כשמואל".
  17. עי' דרשות מהר"ח אונ"ז (סי' כ"א) – "אמר שמואל קישות שהתליעה באיביה אסור. ר"ת ורבי' יצחק בר' אשר פסקו דלית הילכת' כשמואל ורש"י וה"ג פסקו דהלכה כשמואל, לכן מספק יש לאסור".
  18. מאירי (מגן אבות ענין י"ב) – "שאנו נוטים לפסוק כשמואל וכדעת רוב פוסקים, ומשום דבגמרא שקלו וטרו אליביה".
  19. טור (סעי' ו') – "וכן עיקר".
  20. מ"מ (מאכ"א פרק ב' הל' י"ד) – "ועיקר".
  21. כל בו (סי' ק"א) – "לקישות שהתליעה באביה דאסורה".
  22. ס' הרוקח (סי' תס"א) – "אמר שמואל קישות שהתליעה באיביה אסורה אם נמצא התולעת בתוך הפרי ומחובר לארץ ומפרש על הארץ לרבות שבעיקרי זיתים בעוד הפרי מחובר. בספר תרומות פוסק כשמואל".
  23. ס' האגור (סי' אלף רל"א) – "וכן המנהג לאסור כשמואל ובכ"מ ראיתי אוסרין".
- (א) פוסקים – ים של שלמה (חולין פרק ג' סי' ק"א, "דין קישות שהתליע במחובר אסור, אפי' לא פירש"), פ"ת (ס"ק י"ג, "וכגון דא צריך לאודועי דלא חיישינן לשאר פוסקים דלא כשמואל אפילו להקל בספקא אחרינא"), מעם לועז (ויקרא, שמיני עמ' קל"ד אות ח'), פוסקים.

ב. מיקל.

1. רש"י (שו"ת סי' קמ"ג) – "וידוע וברור הוא שלא התליעו אלא באביהן ולא נודע אי פירשו וחזרו או לא והוי להו ספק ספיקא ושריין. וסמכינן אהא דתנן דמותרין להוציא את הזיזי' והייתושים שבפנים".
2. ר' נתנאל (תוס' חולין דף סז: ד"ה דיקא) – "מכאן מדקדק ר"ת ורבינו נתנאל וריב"א דאין הלכה כשמואל".
3. ריב"א (תוס' חולין דף סז: ד"ה דיקא) - לשונו מובא לעיל.
4. ר"ת (תוס' חולין דף סז: ד"ה דיקא) - לשונו מובא לעיל.
5. ר' יעב"ץ (בטור סעי' ו').
6. ראב"ן (חולין סי' רס"ה) – "אמר שמואל [נ"ח א] קישות שהתליעה באיביה הוא במחובר אסור כן פסק בהלכות גדולות, אבל רבינו שלמה ורבינו יצחק בר אשר הלוי חולקין על זה ואומרים דלית הלכתא כשמואל, ודייקי מדמקשי בסיפא דפרקין [ס"ז ב] עלה

דשמואל ומפרקינן לא קשיא הא דאתלע פירא הא דאתלע אילנא דיקא נמי דקתני לרבות תולעים שבעיקרי זתים וגפנים, אלמא מסקנא דליתה כשמואל".

(א) ת"ת (ויקרא פרק י"א, הע' כפ"ה) – "כשהתליעו התמרים עצמן מותרין, אבל כשהתליעו בגוף האילנות אסורין ... קשה מה הפרש בין פרי לאילן, והלא הפרי מחוברת באילן והאילן בארץ, ומאיזה טעם לא תקרא גם הפרי מחמת זה מחובר לקרקע ... ואולי יש לחלק בין פירות לאילן לענין זה עפ"י מה דקי"ל כל העומד לבצור כבצור דמי, ולכן פירות מכיון שעומדים ליבצר לא חשיבא כארעא, משא"כ אילן מאכל אינו עומד לקצוץ, וגם איסור יש בזה, לכן חשובה כקרקע, ודו"ק".

ג. אם יכול לעשות ס"ס.

1. מיקל – שלחן גבוה (סוף ס"ק כ"א), זבחי צדק (ס"ק מ"ב), כה"ח (ס"ק נ"ג).
2. מחמיר – פר"ת (ס"ק י"ג, לשונו מובא לעיל).

ד. מראי מקומות – יראים (סי' ע' ד"ה יש), רא"ש (חולין פרק ג' סוף סי' ס"ח).

יט] מחובר לקרקע.

א. כמיהין ופטריות.

1. מיקל – הג' אר"ה (שער מ"א סי' י"א, "הוי דינם כאותם שגדלין בבשר וגבינה מחמת סרחון").
2. מחמיר – רמ"א (סעי' ו', דר"מ ס"ק ד', "תולעים הגדלים בכמיהים ופטריות, דינן כמו בשאר פירות, ולא אמרינן דלא חשיב מחובר לקרקע, הואיל ואין מברכין עליהם בורא פרי האדמה"), פר"ת (ס"ק י"ט), זבחי צדק (ס"ק מ"ו), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ג' סעי' י').

3. הגדלים על הכלים והעצים.

- (א) מחמיר – אורח מישר (ס"ק ה', "ונ"ל דה"ה כמהין ופטריות הגדלים על הכלים והעצים מיקרי מחובר לקרקע לדעת רבינו"), מחזיק ברכה (ס"ק י"ז), זבחי צדק (ס"ק מ"ז), כה"ח (ס"ק נ"ח), מעדני השלחן (ס"ק צ"ג).
- (ב) מראי מקומות – מנח"י (כלל מ"ו ס"ק א', "ומחוברים בכלים או עצים ... וצ"ע לדינא"), סולת למנחה (בן המחבר, כלל מ"ו דין א'), פמ"ג (מש"ז ס"ק י"א, "כתב המ"י כלל מ"ו אות א' כלים שגדלים כמיהין בתוכן או בעצים אי אסירי התולעים שבתוכן ערש"י ברכות מ' ב' והניח בצ"ע"), דרכ"ת (ס"ק ע"ו, ס"ק פ"ב), עצי העולה (הל' תולעים, סעי' י"ט, "וצ"ע"), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ג' סוף הע' י"ט).
4. מראי מקומות – בדיקת המזון כהלכה (סוף ח"א נספח כשרות הפטריות אות ט' ס"ק א', עמ' י"ב).

ב. עציץ שאינו נקוב.

1. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פ"ג הע' ו', "ונשאר בצ"ע ואמר שצריך ראייה להתיר"), שבט הלוי (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פ"ג הע' ו', קובץ מבית לוי ח"ז עמ' צ' אות י'), "תולעת הגדלה בעציץ שאינו נקוב יש לחשוש דחשיב כמחובר לארץ ואסור גם אם לא פירש"), הגר"צ וובר שליט"א (בדיקת המזון כהלכה הערות על שער ב' פרק ג' הע' ו', "ועיין ח"א (כלל י"ב הל' שבת כ') שזורע בעציץ אסור מה"ת"), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פ"ג הע' ו').

כ] שלא ריחשה.

א. מיקל.

1. תוס' (חולין דף סז: סוף ד"ה דיקא) – "ומיהו אפ"י לשמואל אין לאסור אותן פולין שקורין פואי"ש בלע"ז וחימצי שקורין שאווי"ם כשנמצאין בתוכן כגון יבחושין ובתחלת תולדות של יבחושין הקליפה משחרת מבחוץ וכשמסירין הקליפה נשארים היבחושין תחתיה אין לאוסרן ולא מתסרי משום השרץ השורץ על הארץ כל זמן שלא ריחשה וגם בקונטרס פ"ל לעיל גבי קישות שהתליעה באביה אסורה כיון דמהלכת התולעת בתוך הקישות והיא מחוברת בקרקע הויא כמהלכת על גבי קרקע".
2. רא"ש (חולין פרק ג' סי' ס"ח) – "ומיהו גם לשמואל אין לאסור תולעים הנמצאים בפולין ובחמצי תחת הקליפה והקליפה משחרת עליהם מבחוץ וכשמסירין הקליפה מוצאים היבחושין תחתיהם לפי שהן מונחות במקום צר ולא קרינן ביה השורץ על הארץ כל זמן שלא ריחש וכן פירש רש"י ז"ל לעיל גבי קישות שהתליע באביה כיון דמהלכת התולעת בקישות המחוברת לקרקע הויא כמהלכת על גבי קרקע אבל אותן שבשרביטין או בתוך הפרי אסורין לפי שרוחשין בתוכו".

ב. מחמיר.

1. רשב"א (תוה"ב בית ג' שער ג') – "ומלשון רש"י ז"ל נראה דדוקא כשהחור רחב כדי שיובל הרחש להתהלך בתוכו דהשתא קריא ליה שרץ השורץ שכן כתב בההיא דקישות שהתליע באביה דטעמיה דשמואל דכיון דמהלכת התולעת בקישות בעודה מחוברת שורץ על הארץ הוא דמה שהיא מהלכת בתוך הקישות כאלו מהלכת על גבי קרקע ועל כן דקדקו ממנו רבותינו בעלי התוספות דאותן התולעים הנמצאים כפולים שאינן מהלכים בתוך הפרי אלא שהתולעת גדל בתוכו ואין חורו מחזיק יותר מגופו מותר. ואינו מחוור דכל תולע הגדל בתוך הפרי בעוד הפרי מחובר לקרקע לדברי שמואל הרי הוא כגדל על הקרקע וההוא ודאי שרץ השורץ על הארץ קרינן ביה".
2. ר"ן (חולין דף יט. ד"ה אסורה) – "כך כתב רש"י ז"ל ומלשונו ז"ל דקדקו בתוספות שאותן התולעים הנמצאים בפולים שאינן הולכין בתוך הפרי אלא שהתולעת גדל בתוכו ואין חורו מחזיק יותר מגוף התולע מותרין הן שלא אסר שמואל אלא התולעת המהלכת בתוך

- הפרי. ולא מחוור דודאי תולעת הגדל בתוך הפרי בעוד שהפרי מחובר לקרקע לדברי שמואל הרי הוא כתולעת הגדל על גבי קרקע והוא ודאי אפילו לא הלך שרץ השורץ על הארץ קרינא ביה וה"ה לקישות לשמואל".
3. ר' יחיאל (הו"ד ברבינו פרץ הג' לסמ"ק מצוה רי"ב) – "רבינו יחיאל היה תופס שרץ בחיו' בעלמא אפילו בלא ריחוש והילוך".
4. אר"ה (כלל מ"א דין ב') – "והכי נהגינן".

ג. פוסקים - מיקל.

1. מחבר (סעי' ו') – "אבל תולעים הנמצאים בפולין ואפונים תחת הקליפה, והקליפה משחרת עליהם מבחוץ, וכשמסירים הקליפה מוצאים היבחושים תחתיהם, מותרים, לפי שהם מונחים במקום צר ולא קרינן ביה השורץ על הארץ (ויקרא יא, מא, מג) כל זמן שלא ריחשו".

ד. פוסקים - מחמיר.

1. פר"ח (ס"ק י"ח, ס"ק כ') – "והכי נקטינן".
2. פר"ת (ס"ק י"ג) – "וראיתי דברי הפר"ח דמסכים לדברינו לענין הלכה מיהא".
3. כרתי (ס"ק י"א, ס"ק י"ב, פלתי ס"ק ה') – "לדינא יש להחמיר ולאסור, ודוק".
4. בית לחם יהודה (ס"ק י') – "האחרונים".
5. שלחן גבוה (ס"ק כ"ג) – "ואע"ג דקבלנו הוראותיו של מרן ז"ל אפשר שמנהג הזה לאוסרם היה קדמון קודם שנתפשטו הוראותיו של רבינו".
6. מעם לועז (ויקרא, שמיני עמ' קל"ד ד"ה ותולעים) – "אע"פ שהם נמצאים בפנים במקום צר ביותר שאין להם מקום לנוע ממקומם, נקראים שרץ השורץ על הארץ ואסורים".
7. מחזיק ברכה (ס"ק י"א).
8. חכ"א (כלל ל"ח סעי' י"ב) – "תולעים הגדלים בפירות במחובר אסורין מן התורה אף על פי שלא רחשו ולא פירשו מכל מקום נקרא שרץ הארץ. ולכן אותן פולין גדולין שנמצא תחת קליפתן תולע אף על פי שהמקום דחוק להם ולא רחשו כלל ואפילו לא ניכר עדין השרץ רק תחלת ריקומו וסימן הוא שנעשה אותו מקום שחור אסור כתולע עצמו אף על פי שיש מקילין וכן סתם הבית יוסף בשולחן ערוך דאינו אסור עד שירחש מכל מקום הולכין להחמיר בשל תורה".
9. זבחי צדק (ס"ק מ"ג).
10. בן איש חי (שנה ב' פר' נשא סעי' ו') – "תולעים הגדלים בפירות או בירקות במחובר, אסורין מן התורה משום שרץ הארץ אף על פי שלא רחשו ולא פירשו, ויש אומרים דאינו אסור אלא עד שירחשו, ואף על פי דמרן ז"ל סתם בשולחן ערוך דבעינן שירחשו, מכל מקום כיון דרבו האוסרים אפילו שלא רחשו, הכי נקטינן להלכה לאסור גם בלא רחשו, דיש להחמיר באיסור תורה, וכן המנהג פה עירנו בגדאד יכוננה עליון אמנ".
11. ערה"ש (סעי' נ"ה) – "והנה הגדולים האחרונים חלקו על רבינו הב"י וס"ל דיש להחמיר כדעת הרשב"א והר"ן שא"צ רחישא במחובר דהנה המגיד משנה כתב ספ"ב ממאכלות אסורות דגם דעת הרמב"ם והרמב"ן כהרשב"א ע"ש ואם שברמב"ם אינו מבואר זה להדיא מ"מ מוכח כן ממה שפסק שם בתלוש דאף בפירשה מתה יש ספק וקיי"ל לאיסור כמ"ש בסעיף מ"ב ובפירשה מתה ודאי דאין כאן רחישא אפילו באויר ומדקא מיבעי ליה בתלוש מכלל דבמחובר א"צ ריחוש כלל וזהו שכתבנו שם שהולכים לשיטתם ע"ש ובודאי שיש להחמיר כדעיה זו".
12. בית יצחק (ח"ב סעי' ב') – "וכן עיקר".
13. דרכ"ת (ס"ק פ"ז).
14. כה"ח (ס"ק נ"ד).
15. בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ג' סעי' ט').
- א) אמנם בדיעבד מיקל – ט"ז (ס"ק י'), "ולענין הלכה ודאי קי"ל להחמיר אף בנמצאים תוך הקליפה אבל אין אוסרין התבשיל משום טעם היבחושים האלו כמ"ש בת"ח", זבחי צדק (ס"ק מ"ז), בית יצחק (ח"ב סעי' ב').

ה. פשט ברמ"א (סעי' ו') – "ופעמים נמצא בפרי כמין נקודה שחורה, והוא מקום שמתחיל התולעת להתרקם, וצריך ליטלו משם בעומק, דאסור כמו התולעת עצמו".

1. בדיעבד מיקל.
- א) ש"ך (ס"ק כ') – "יש ליישב דהרב כ"כ לפי מ"ש בת"ח דאף בפולין יש להחמיר ליטלו משם כל זמן שלא נתבשל ומה שסתם כדברי המחבר היינו לענין דינא ונ"מ שאינו אוסר התבשיל".
- ב) פר"ח (ס"ק כ').
- ג) כרתי (ס"ק י"ב).
- ד) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ') – "עש"ך דמה שלא הגיה הר"ב לעיל דסובר עיקר לדינא דאין אסורים כ"ז שלא ריחשו ולהתיר התולע הוא דאוסר דאין כ"כ קפידא משא"כ התבשיל שרי ומש"ה כתב הר"ב דיש ליטול בעומק ולהשליך התולע".
2. רק הרוקם הוא אסור.
- א) צבי לצדיק (על הש"ך ס"ק כ') – "ונ"ל לחלק דלעיל התולע במקום צר ודאי לא ריחש וכיון שהתולע לא נאסר כל שכן שמקומו לא נאסר אבל כאן שהתולע אינו כאן רק ריחש למקום אחר ונאסר וכיון שהתולע אסור גם המקום אסור דלמא יש ממנו ביצים קטנים והיוצא מהטמא אסור".

(ב) ערה"ש (סעי' נ"ז) – "ואני מתפלא הפלא ופלא על כל הגדולים שתפסו דלדעת מי שמצריך ריחוש אין איסור בריקום ואיך אפשר לומר כן והרי להדיא אמרין בחולין [ס"ד א] דעל ריקום השרץ לוקין משום כל השרץ השורץ על הארץ ע"ש הרי מפורש דא"צ ריחוש בריקום ולדעתם היה להם להקשות על בעלי דיעה זו מגמ' מפורשת אלא ודאי דאין ענין זל"ז להתורה אסרה ריקומו כמו שנברא בשלימות וריחוש כבר ואין זה מן התימא דברי ריקום לא בעי ריחוש וביצירתו כולו בעי ריחוש כיון דברי ריקום לא שייכא ריחוש כלל ולפ"ז יתיישבו דברי רבינו הרמ"א לכל הדיעות וא"כ בברירת קיטניות שנהגו לברר המתולעים אפילו אין בהם תולע רק שהתולע אכלם וחוששין לריקומו כנהוג בכל תפוצות ישראל ורבים אומרים שזהו חומרא בעלמא לדעת החולקים וס"ל דלא בעי ריחוש ולפי מה שבררנו הוה איסור לכל הדיעות ויש לזוהר בזה מאד".

3. חולק במחבר.

(א) גרא (ס"ק כ') – "ופעמים כו'. כ"כ הרשב"א וס"ל דלא בעינן ריחוש כמ"ש בס"י ער"ה דלא כדעת תוס' ורא"ש וש"ע".

4. מראי מקומות – קובץ מבית לוי (חוברת י"ז עמ' צ' סוף הע' י"ב, שבה"ל ח"ז סי' קכ"ד אות ב', אות ד').

ו. ביצת שרץ.

1. מחמיר.

(א) כתב סופר (יו"ד סי' נ') – "רבו שיטות ראשונים דחולקים על תוס' ומי בראש בה"ג דחולק וס"ל ביצת השרץ אסור' ותוס' יחידאי הוא ובטל במיעוטו, בוודאי נקטינן דביצת שרץ אסור מדאוריית' ויפה עשו טוש"ע שלא כתבו ביצת השרץ דמותר ולא הביאו אפי' בשם י"א וכ"ש הוא כשרקמה מביצת עו"ט כמ"ש לשיטת הרמב"ם, וטור מעתיק לשון הרמב"ם לאפוקי הרשב"א כנלפע"ד".

(ב) דרכ"ת (סי' פ"ו ס"ק א').

(ג) הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ב' אות נ"ג) – "ודע, דביצים וצואה של תולעים, אינם נחשבים בריה. ואמנם אסורים, דכל היוצא מן הטמא טמא, אבל בטלים בתערובת".

(ד) מדריך לבדיקת תולעים (הע' ב').

(ה) ס' הכשרות (פרק י"ג סעי' ג').

(ו) מעדני השלחן (סוף ס"ק קצ"ג).

2. מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת חולין סוף דף סו:), מחזה אליהו (ח"א סי' צ"ה), אנציקלופדיה תלמודית (כרך כ"ג, ערך יוצא מן הטמא, טור שס"ה), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ז' הע' כ"ב).

(א) שבט הלוי (ח"ז סי' קכ"ד אות ב') – "אם שייך בביצת השרץ כל היוצא מן הטמא טמא תלוי במחלוקת הרמב"ם פ"ג ממאכא"ס דדעתו ששייך והתוס' בחולין שם...".

(ב) עי' לעיל, כל היוצא מן הטמא.

כא [י"ב חודש - סעיף ח'.

א. חז"ל.

1. בבלי (חולין דף נח.) – "אמר רב הונא: כל בריה שאין בו עצם אינו מתקיים י"ב חדש".

2. ירושלמי (שבת פרק א' הל' ג', מדרש רבה דברים פרשה ה' ס"ק ב') – "תני כל דבר שאין לו גידים ועצמות אינו חי יותר משישה חדשים".

3. דברים רבה (פרשה ה' ס"ק ב') – "ואינה חיה אלא ששה חדשים למה שמי שאין לו גידים ועצמות אינה חיה אלא ששה חדשים".

ב. י"ב חודש או ו' חדשים.

1. י"ל, כל בריה שאין בה עצם אין חי ששה חדשים רק דעפרא לא הוה אלא לאחר י"ב חודש.

(א) מאירי (חולין סוף דף נח.) – "ושיעור זה של שנים עשר חדש יש פוסקים בו ששה חדשים וכן היא בתלמוד המערב במסכת שבת אלא ששם אמרו אינה חיה וכאן אמרו אינה מתקיימת ומתוך כך יש מחלקין ביניהם לומר חי הוא דלא הוי משישה חדשים ואילך אבל מתקיים הוא עד שנים עשר חדש ולמדים ממנה שכל שמוצאין אותו חי אחר ששה חדשים בידוע שלא התליע במחובר אלא בתלוש וכל שלא פירש מותר וכשנמצא מת אפשר שהתליע במחובר ואף בלא פרש אסור עד שנים עשר חדש ומשנים עשר חדש ואילך מותרין בין חי בין מת כמו שכתבנו".

(ב) כלבו (סי' ק"א) – "ואם שהה אחר שנעקר שנים עשר חדש אוכל בלא בדיקה שאין התולעה שבו מתקיים שנים עשר חדש פירוש אינו מתקיים דהוה ליה עפרא בעלמא, ויש במקום אחר כלל כל בריה שאין בה עצם אינו חי אחר ששה חדשים בידוע שלא התליע במחובר ואם לא פירש אין בו אסור ואם נמצא מת אפשר שהתליע במחובר ואפילו לא פירש אסור עד לאחר שנים עשר חדש אבל אחר שנים עשר חדש מותר וכל שכן אם נמצא חי לאחר שנים עשר חדש שבידוע שלא התליע במחובר וכי לא פרשי שרי".

(ג) פרי"ת (ס"ק כ"ג, ס"ק כ"ו) – "דאיתא במדרש רבה פ' שופטים דבריה שאין בה עצם אינה חיה אלא ששה חדשים ואית' נמי בירושלמי רפ"ק דשבת ומעתה ע"כ הא דאיתא בש"ס דילן אינו מתקיים י"ב חודש היינו שחוזר לעפרא בעלמא וכדברי המפרשים".

(ד) מנח"י (כלל מ"ו ס"ק ח') – "ובודאי ליכא מאן דפליג במציאות".

(ה) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"א, ס"ק כ"ד ד"ה ודע) – "ובנמצא התולע חי ששה חדשים סגי דכל בריה שאין בה עצם אין חי ששה חדשים כדבעינן למימר לקמן באות כ"ד דאין מתקיים י"ב חודש היינו דנעשה עפרא בעלמא והיינו במתה יע"ש".

(ו) חת"ס (יו"ד סימן ע"ז) – "מ"ש כל בריה שאין בה עצם אין חי ששה חדשים אע"פ שכ"כ בפר"ח וכן בס' שאילת שלום סי' פ"ט שניהם לא דקו במ"כ כי במ"ר פ' שופטים ובירושלמי פ"ק דשבת אמתני' ולא יפלה את כליו לא נאמר כן בריה אלא כל דבר שאין לו עצם אינו חי ששה חדשים ובש"ס פא"ט אמרי' כל ברי"ה שאין בו עצם אינו מתקיים יב"ח ואלו הי' מדקדקים בלשונם לק"מ

ק' באר שבע מדתנן ספ"ג דגיטין נותנין לה בחזקת שהוא קיים וכן מקריבין אותו בחזקת שהוא קיים ולק"מ כי ענין קיום הוא קיומו של הענין שאנו עוסקים בו וכשאנו עוסקים בבעלי חיים באדם שהניח חולה או זקן אי חיותו קיים או לא ואמר' בחזקת שהוא קיים ר"ל חיותו קיים וכשאנו אומרים כל בריה שאין בו עצם אין בריותה מתקיימת יב"ח ע"כ הוא כעפרא דאם אינו כעפרא עדיין בריותו קיים דמת נמי בריה מיקרי אבל אי הוי אמר כל בעל חי שאין בו עצם אינו מתקיים הי' אומר אינו מתקיים ששה חדשים שאין חיותו מתקיים ששה חדשים אבל עודנו בריה הוא".

ז) וכן עוד פוסקים – לחם הפנים (ס"ק י"ד, ס"ק י"ז), בית לחם יהודה (ס"ק ט"ו), שלחן גבוה (ס"ק ל'), מחה"ש (ס"ק כ"ג), תשובה מאהבה (ח"ג סי' של"א), זבחי צדק (ס"ק נ"א, ס"ק נ"ח), דרכות (ס"ק ק"ז), כה"ח (ס"ק ס"ב, ס"ק ע'), מעדני השלחן (סוף ס"ק קי"א, ס"ק קי"ב).

2. יש לחלק בין שאין בה עצם, או שאין בה עצם וגם גידים.

א) שאילת שלום (שאילתא פ"ה ס"ק ק', עמ' ק') – "עדיפא לומר דרב הונא בא לאשמועינן דכל שאין בו עצם [אף שיש לו גידין] אינו חי יב"ח והמ"ר והירושלמי דאירי שאין בו גידים וגם עצמות תני' שאינו חי ששה חדשים ור"ה מודה לזה דכל דלית ליה תרתיה דהיינו גידים ועצמות שאינו חי ו' חדשים רק בבריה שיש לו גידים ואין לו עצמות אמר ר"ה שיעור של יב"ח".

ב) כת"ס (יו"ד סי' מ"ז) – "ראיתי בשאילת שלום מהגאון מהר"י פיק זצ"ל שהעלה ... אלו דבריו ברור מללו זצ"ל".

3. שואל ומשיב (קמא ח"ג סוף סי' ר"א) – "ובזה נראה לפע"ד ליישב קושיא עצומה שהקשה הבאר שבע והפר"ח שם מהא דאמרו בירושלמי פ"ק דשבת ובמדרש רבה פ' שופטים דמי שאין לו גידין ועצמות אינו חי אלא ששה חדשים ומצאתי ביד"מ שם שהרגיש בזה ובשאילת שלום ס"ק פ"ט האריך ג"כ בזה ולפמ"ש א"ש דהנה בחולין דף כ"ח אמרו דהא דטריפה אינה חיה י"ב חדש הוא משום דצריך לעבור עליה ימות החמה וימות הצנה ופירש"י דיש מכה שמתקלקל בחום ויש בצינה ולפ"ז באמת אינה חיה רק ששה חדשים אבל אנן לא ידעינן הזמן של ששה חדשים אולי ימות בחמה או בצינה ולכך ר"ה לענין דינא נקט י"ב חדש דאנן לא ידענו אם הקלקול מגיע ע"י החום או הצנה אבל באמת אינו רק ששה חדשים בלבד ובזה מיושב הא דאמרו על מימרא דר"ה כדשמואל האי כדא דקמחי לבתר יב"ח שריא והוא תימה דמה קמ"ל ולפמ"ש א"ש דק"ל למה תלה ביב"ח ולזה אמר דלענין דינא הוא יב"ח אבל במדרש ובירושלמי דאמרו טבעו של הבע"ח שאין לה גידין ועצמות תלה בששה חדשים ודו"ק היטב".

4. מראי מקומות – כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ל"ח), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ט' הע' ב', עמ' קנ"ז).

א) שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' קכ"ד) – "עכ"פ ישתאה יב"ח ולפחות ו' חדשים וא"כ אין צריך בדיקה בבואו משם אליו אפי' ודאי התליע".

ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ב' אות ס"ו) – "ודע, דאם רואים את התולעת שלימה, אפילו עברו עליה י"ב חודש אסורה. דכל הדין של י"ב חודש, הכוונה שלא חיה, אבל לא שנהיית לעפר. וא"כ אם מתה בפנים, אפילו אחרי עשר שנים אסורה, ואי אפשר לדעת אם באה בתלוש או במחובר, ולכן אין נ"מ ואסורה (-) אין נ"מ אם נקרא פירש מהביצה ואסור, כי הדור הראשון בחוץ, ואי אפשר לדעת אם היא בדור הראשון או לא)".

ג. אם ו' חדשים מזמן שהתולעת מת, או לא.

1. ו' חדשים מזמן שהתולעת מת.

א) פר"ח (ס"ק כ"ו) – "מי שירצה לאכול עדשים ושאר מיני קטנית בלי שום פקפוק וחשש תולעים ובלי בדיקה יקנה מתחלת השנה ויתנם במים רותחים וימתין מעת הרתיחה ששה חדשים שכל תולעת מת שעבר עליו ששה חדשים חזר לעפרא בעלמא ושרי באכילה וא"כ למאי ניחוש לה דאי משום תולעת שגדל בהם במחובר הוי עפרא בעלמא ושרי ואי משום תולעת שגדל בהם בתלוש כיון שהונחו במים רותחים שוב אינו גדל בהם תולעת והילכך שרו בלא בדיקה".

ב) לחם הפנים (ס"ק י"ז).

ג) בית לחם יהודה (ס"ק ט"ו).

ד) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ד ד"ה ודע) – "הפרי חדש ... מ"ש שכל שמת נעשה עפרא לאחר ו' חדשים לא ידענא מנא ליה הא ואי שאמרו כל בריה שאין בה עצם אין מתקיים י"ב חודש וששה חדשים יכול להיות כדאיתא במדרש אלמא משעברו אח"כ עוד ו' חדשים הוה עפרא דלמא שאני התם כיון שעברו י"ב חודש עליו שפיר נעשה עפרא משא"כ כשכל ימיו לא היו כ"א ו' חדשים ויום אחד אף שמת ועברו עליו ו' חדשים לא נעשה עפר. ואף שלכאורה סברתו נכונה".

ה) מחה"ש (ס"ק כ"ג).

ו) גליון מהרש"א (על סעי' ח').

ז) הגרשז"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פ"ט הע' ב', עמ' קנ"ז) – "שאפשר להקל ו' חדשים מאז שהתולעת מתה".
הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה סי' ס"א אות ו', תנינא ב - ג) סי' ס"ג אות ו') – "חושבני דיש לסמוך על מש"כ הפר"ח [סי' פ"ד סק"ג] שלאחר ו' חדשים מיתת התולעת נעשה כעפר, אע"ג דיש אוסרים במיתת אותם בידים".

1) חולק, רק משום אף אם יניחם במים רותחין יכול להיות שמתליעין.

א. סולת למנחה (כלל מ"ו דין ז') – "הפר"ח ... ולא ידעתי מאין יצא לו קול' זו שאחר שהונחו במים רותחין שאינו גדל בהם תולעת והרי בדברים המתבשלים ג"כ מצוים בהם תולעים".

ב. פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ד) – "במ"ש דאין מתליעין לאחר שהונחו במים רותחין אין הדבר כן דאדרבה מתליעין ביותר. שוב ראיתי בסולת למנחה השיג עליו מהאי טעמא דאדרבה מתליעין אח"כ".

ג. עי' מחזיק ברכה (ס"ק י"ט) – "פר"ח ס"ק כ"ו, והרב בית דוד י"ד סי' ל' פקפק על זה, גם בס' סולת למנחה כלל מ"ו פקפק על הפר"ח במ"ש דאחר הרתיחה אינו גדל תולעת דזה מנין לו ע"ש".

ד. זבחי צדק (ס"ק נ"ה) – "הפר"ח ... אין הדבר כן אלא אף אם יניחם במים רותחין יכול להיות שמתליעין ואין לסמוך על זה. סולת למנחה כלל מ"ו דין ח', שפ"ד סוף סק"ד, וסיים דאדרבה מתליעין ביותר, מחב"ר אות י"ט".

ה. ערה"ש (סעי' ס"ט) - לשונו מובא לקמן.

ו. כה"ח (ס"ק ע"א).

1. אמנם אם חתום יפה [בזה"ז], גם הם מסכים לקולא.

2. מחמיר, שצריך דוקא י"ב חודש.

א) כת"ס (יו"ד סי' מ"ז) - "מ"מ אינו מתקיי' יותר מיב"ח היינו שחוזר לעפרו נראה דלא תלי' בששה חדשי' אחר מיתת בריה אלא ביב"ח דיותר מיב"ח אינו מתקיים גופו והוא כעפר ומניין לנו כשיש ששה חדשי' אח"מ הברי' אפי' תוך יב"ח דחוזר לעפר דחשבון דששה חדשים אח"מ דאינו מתקיים לא מוכח מדר"ה כלל כמ"ש ולכן נלפע"ד שאין לסמוך על הפרי חדש בזה כלל".

ב) ערה"ש (סעי' ס"ט) - "כתב אחד מן הגדולים מי שירצה לאכול עדשים ושאר מיני קיטניות בלי שום פקפוק וחשש תולעים ובלא בדיקה יקנם מתחלת השנה ויניחם במים רותחים וימתין מעת הרתיחה ששה חדשים שכל תולעת מת שעבר עליו ששה חדשים חזר לעפרא בעלמא ושרי באכילה וא"כ למאי נחושו לה דאי משום תולעת שגדל בהם במחובר הוי עפר בעלמא ושרי ואי משום תולעת שגדל בהם בתלוש כיון שהונחו במים רותחים שוב אינו גדל מהם תולעת והלכך שרי בלא בדיקה עכ"ל [פר"ח סקכ"ו] ויש שהשיגו עליו משני טעמים האחד דשמא זה שאין התולעת מתקיים יותר מששה חדשים ונעשה עפר זהו כשחי מקודם ששה חדשים ולא כשהמיתוהו מיד שנולד [פמ"ג בש"ד סקכ"ד] ועוד דזה שכתב שאחר שנתנום ברותחים אין מתליעין עוד אדרבא ראינו בחוש שעוד מתליעין יותר [שם בשם מנ"י] הלכך ליתא להאי תקנתא ואין לנו אלא דברי רבותינו הטור והש"ע".

ג) דרכ"ת (ס"ק ק"ז, ס"ק י').

ד) עצי העולה (הל' תולעים, ס"ק י"ד).

ה) הגריש"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פ"ט הע' ב' [עמ' קנ"ז]) - "שצריך דוקא י"ב חודש".

הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ב' אות ס"ו) - "ודעת רבינו, שצריך י"ב חדש, ודלא כפר"ח סי' פד ס"ק כו, שמיקל אחר ו' חודשים".

ו) תולעת שני (ח"א פרק ו' סעי' ל"ו).

3. מראי מקומות - דע"ת (סעי' ח' ד"ה ועי' שפ"ד).

ד. שנה מעוברת.

1. צריך י"ג חדשים - כנה"ג (הג' טור סוף ס"ק י"ג), בית לחם יהודה (ס"ק ט"ו), שלחן גבוה (ס"ק כ"ט), פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק כ"ד, כתב הכה"ג בהגהות הטור אות י"ג שנה מעוברת צריך י"ג חדש כמו בבתולים שאין חוזרין לאחר ג' שנים באם עיברו השנה חוזרין מקרא דאקרא כו' ה"ה כאן ויש לחוש לדבריו"), מחזיק ברכה (ס"ק י"ח), גליון מהרש"א (על סעי' ח'), זבחי צדק (ס"ק נ"ז), דע"ת (סעי' ח' ד"ה ואם), דרכ"ת (ס"ק ק"ג), עצי העולה (הל' תולעים, סעי' י"ד), כה"ח (ס"ק ס"ט), מעדני השלחן (ס"ק ק"י), תולעת שני (ח"א פרק ו' סעי' ל"ד).

2. רק י"ב חדשים - תפארת למשה (על סעי' ח', "ונ"ל די"ב חודש סג"י"), דגול מרבבה (על המחבר סעי' ח', "ובשנה מעוברת עיין סימן נ"ז בש"ד ס"ק מ"ג ונלע"ד דק"ו כאן שהוזכר בגמרא לשון שתא דקאמר תריסר ירחי שתא ודלא כפרי חדש שם בס"ק מ"ג").

3. מראי מקומות - בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פ"ט הע' ב' ד"ה שנת, עמ' קנ"ז).

ה. אם יובש בתנור מועיל משום דיבוש שוה לי"ב חודש.

1. מיקל.

א) בינת אדם (כלל ל"ו) - "פה בקהילתנו מרגלא בפומא דאינשי שהרב רבי שמעון מורה צדק הזקן הורה הלכה למעשה בקליפת מאראנצין שכמעט שמוחזקים בתולעים מילבין להניחם בתנור חם והנה אין ספק שיצא לו מההיא דעבודה זרה דף ל"ד ע"א דורדאי דארמאי לאחר י"ב חודש מותר וכתבו התוספות בשם רבינו אפרים דשמרים שנתיבשו בתנור מועיל כמו המתנה דשנים עשר חודש ואף דרבינו תם הקפיד על זה היינו משום דסבירא ליה דלא מהני י"ב חודש עיין שם אבל היכא דמועיל י"ב חודש הוא הדין דמהני ליבש בתנור ולפי זה כיון דקיימא לן בסימן פ"ד דכל בריה שאין בה עצם אינה מתקיימת י"ב חודש ולכן תמרא דכדא לאחר י"ב חודש מותר דהוי כעפרא בעלמא הוא הדין הכא על ידי חמימות התנור נעשה כאפר ואף שלא יהיה נשרף מכל מקום נתיבש לגמרי עד שאין בו שום לחלוחית וכמו שכתב הרשב"א בתשובותיו סימן פ' דאין מתקיים רצה לומר לא חי ולא מת".

ב) ערה"ש (סעי' ס"ג) - "והגרענינים שבתפוחים ובערנע"ס מוחזקים בתולעים לכן לא יאכלו הגרענינים וקליפת פאמאראנצין יש לבדוק אם אין בהם מילבין" מפני שזה שכיח מאד וגדול אחד הנהיג בעירו להניחם בתנור חם עד שישרפו שם המילבין ואורז ודוחן שכיחי בהם מילבין ובפרט באורז בקיץ שבא ממרחקים ושמעתי שיש שני מיני אורז פשוטים וטובים ובאחד מהם אינו שכיח ובהשני שכיח ולא נתברר לי דבר זה היטב על כן אין ביכלתי לפרוט בבירור ובדרך כלל ראוי להתרחק מאכילת אורז שקורין ריי"ז בקיץ וכן אני נוהג ובקיץ כל מיני גרויפי"ן יש בהם מילבין" וראיתי בעיני גם הגרויפיין שלקחום מתחת הריחים נמצאו בהם הרבה מילבין וראוי לכל בעל נפש לבלי לאכול גרויפי"ן בקיץ אם לא שיניחם בתנור חם וכן נהגו בביתי להתרחק בכל היכולת מגרויפי"ן בעת החום ואם יש הכרח מניחים אותם בתנור חם מאד וכולי האי ואולי [וע' מה שכתבנו בס"ק סעיף י"ז]. ודע דכל מיני קמחים המונחים בחנויות בקיץ בודאי יש בהם מילבין" ואין שום תקנה לזה דלהניחם בתנור חם אי אפשר ולחם הוא חיי נפש ...".

ג) הגר"י בעלסקני זצ"ל (רשימות של הר"ד ביסטריצר אות ט', מסורה גליון כ"ח עמ' ל"ד) - "פירות וירקות יבשים שנתיבשו היטב בתנור, ודומים לעץ אחרי היבוש, מותרים ואין חיוב לבדוק אותם. [כדברי בינת אדם (לו) שחידש שיש ליבוש בתנור חם מאד דינו של י"ב חודש, כגמ' חולין (נח). אמנם, רבינו טען שאם אפשר למים השרץ כמו שהיה בהתחלה, זה עדיין אסור מפני שנתיבש כעץ זה כמו מת'. ותמיד צטט המשנה בנדה (נד): 'והשרץ והנבלה והשכבת זרע מטמאין לחין ואין מטמאין יבישים. ואם יכולים להשרות ולחזור לכמות שהן מטמאין לחים ומטמאין יבישים']. ראייה מרמ"א יו"ד (פז:י). (אמנם, הוא גם כתב שיש מקום להחמיר

על השאלה הזאת). רבינו גם סבר שדרגת החום בתנור לא משנה, והכל תלוי על לחות השרץ בסוף, וצריכים לעשות ניסיונות אצל כל שאלה לדעת אם אפשר להחזיר השרץ לקדמותו או לא".

2. מחמיר.

(א) טוב טעם ודעת (קמא סי' קכ"ב ד"ה והנה מעתיק, סוף ד"ה הנה) – "ישתקע הדבר ולא יהי נאמר ושרא לי לבעל הס' חכמת אדם בזה ... ישתקע הדבר ולא יהי נאמר כלל וכלל ... וכתבתי דח"ו לסמוך ע"ז והארכתי שם בטעמו כי נכון הוא בעזה"י אך כאן נראה כיון דיש עוד היתרים בזה כנ"ל לכן יש לצרף גם זה".

3. מראי מקומות – דע"ת (סעי' ה' ד"ה ובדין), דרכ"ת (ס"ק ס"א, ס"ק ק"ב, ס"ק קצ"ו), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ט' סעי' ח', סעי' ט', עמ' ק"ס), תולעת שני (ח"א פרק ו' סעי' ל"ז).

(א) שבה"ל (ח"ה סי' פ"ו אות ב', ח"ז סי' קכ"ו אות א', מבית לוי חוברת י"ז עמ' צ"ד אות י"ז) – "מאכל שיש בו חשש תולעים ונקלה בתנור יש להסתפק אם אפשר לסמוך שהתולעים נמוחו מחמת חום האש".

4. הבהוב, לכו"ע יש להחמיר.

(א) חכ"א (כלל ל"ח סעי' ט"ו) – "הירקות בכל המדינות מוחזקים בתולעים וכן ירק שקורין פעטרוסקע (ובלשון אשכנז פעטרוזייל) וקימל ועשב שקורין הויפט או קאפקרויט ושאר כל מיני ירקות מוחזקים בתולעים ואסור לאכלן בלא בדיקה וכן מיני סאלאטין וכן בצלים ירוקים שאוכלין אותם חיים וצריך לבדוק היטב וכן קטניות ירוקות בעודן בשרביטין שקורין (ערביס שוטיין) מוחזקים מאד בתולעים ואסור לאכלן עד שיפתח כל שרביט ושרביט ויבדוק הקטניות כל אחד בפני עצמו ומה שאומרות הנשים שמהבהבין הירקות באש אינו מועיל".

(ב) קיצור שו"ע (סי' מ"ו סעי' ל"ט) – "ומה שהנשים אומרות שמהבהבין את הירק באש אינו מועיל".

(ג) עצי העולה (הל' תולעים, סעי' ט"ז).

(ד) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פ"ט סעי' ז', עמ' ק"ס).

(ה) תולעת שני (ח"א פרק ו' סעי' ל"ח).

5. שרוף - עי' לקמן סעי' י"ז, לשיטות ומראי מקומות.

1. גדר איחסון.

1. דבש.

(א) עי' לקמן סעי' י"ב, לשיטות ומראי מקומות.

2. הרמטית.

(א) מיקל – בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ט' סעי' א', ריש עמ' קנ"ח).

3. סוכר.

(א) חושש – מזמור לדוד (סוף הסי', נ"ל דה"ה בסוקא"ר שגם הוא דרכו להעמיד הדברים שבתוכו כנר' בחוש וכן מצאתי בתשו' הלק"ט ח"א סי' רי"ח שכתב דשרי למלוח הקרבן בסוקא"ר שמלח גמור הוא שמעמיד הדברים זמן רב וכו'), דרכ"ת (ס"ק קנ"ח), כה"ח (ס"ק קכ"ט), עי' בייע אומר (ח"ד יו"ד סי' ב' אות א'), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ט' סעי' ג', עמ' קנ"ח), מעדני השלחן (ס"ק קע"ה).

4. משקים חריפים - חומץ, אלכוהל, יין שרף.

(א) חושש – תוספות ירושלים, הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ק"ס, ויה"ה משקים החריפים כגון חומץ שפירע"ט וי"ש וכיוצא בהם דרכם להעמיד), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ט' סעי' ג', הע' ז', עמ' קנ"ח), מעדני השלחן (ס"ק קע"ה).

5. מלח.

(א) חושש – חיי הלוי (ח"ג סי' נ"ז אות א', "פשוט שלא מהני שהיית י"ב חודש"), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ט' סעי' ג', עמ' קנ"ח).

(ב) מראי מקומות – דרכ"ת (סוף ס"ק ק"ב).

6. הקפאה.

(א) מחמיר.

1 (הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"א אות ז', תנינא (ב - ג) סי' ס"ג אות ז', השאלה בתוך בדיקת המזון כהלכה ח"א עמ' קפ"ג) - לשונו מובא לקמן.

2 (חיי הלוי (ח"ג סי' נ"ז אות א') – "פשוט שלא מהני שהיית י"ב חודש".

3 (דרכי הלכה (פרק ב' סעי' ט"ו).

4 (בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ט' סעי' ג', עמ' קנ"ח).

7. שאין בהם אויר [וואקום].

(א) מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה ח"א עמ' קפ"ג, לשונו מובא לקמן).

8. שימורים.

(א) מחמיר.

1 (הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"א אות ז', תנינא (ב - ג) סי' ס"ג אות ז', השאלה בתוך בדיקת המזון כהלכה ח"א עמ' קפ"ג) – "נסתפקתי אם פירות קרושים [קפואים] ב'פריזער' או פירות שבתוך בקבוקים סתומים שאין בהם אויר [וואקום] או בקופסאות של מתכת סתומים [שימורים], האם מותרים אחר י"ב חודש בלי בדיקה. תשובה: בהקפאה של זמננו מסתבר דלא

מהני כלל י"ב חודש, שהרי עינינו רואות שגם לאחר זמן רב עדיין טרי כמו ברגע הראשון, גם בתוך שימורים הם נשמרים כמו

הפרי אף שהשרץ אמנם מת לאחר ששה חדשים".

- (2) דרכי הלכה (פרק ב' סעי' ט"ו).
 (3) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ט' סעי' ג', עמ' קנ"ח).
 9. מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה סוף ח"א נספח כשרות הפטריות אות ט' ס"ק ד', עמ' י"ג).
 (א) רדב"ז (סי' תרצ"ב) – "כל בריה שאין לה עצם שעבר עליה י"ב חדש כל מקום שתפול אין לחוש דעפרא בעלמא הוא".

כב] בדיקה קלה.**א. לאכול חי.**

1. לא צריך בדיקה כלל [אלא בחוץ].
 (א) מחבר (סעי' ה', סעי' ח') – "ואף לאחר שישליך הנמצאים בחוץ, יש לחוש שמא כשיתנם במים בתוך הקדירה, יצאו לחוץ וירחשו".
 (ב) גר"א (ס"ק כ"ד) – "אבל לאכלן בלא בישול מותר ולא חיישינן שמא פירשו וחזרו לחוץ שזה אינו מצוי וכמש"ש ס"ז א' א"ה במנא כו' ואי איתא ליחוש שמא פירש אדופנא מאבראי וחזר אלא דאין חוששין שיפרוש ממקום רבתייה ויחזור".
 (ג) מעדני השלחן (ס"ק קי"א, ס"ק קכ"ב).

ב. אין דרכן להתליע במחובר [חטה, רוזינ"ן], רק בתלוש.

1. לא צריך בדיקה כלל, הוי ס"ס – ט"ז (ס"ק י"ב), "משמע אבל באם אין דרך להתליע אלא בתלוש א"צ בדיקה וע"כ אין חיוב בדיקה בקמח או בפירות יבשים כגון רוזינ"ן וכיוצא בהם אם יש שם מילבי"ן קטנים דאין שם איסור אלא אחר שפירשו ונמצא דהוי ספק ספיקא ובס"ס מותר אפי' בשל תורה כמ"ש ב"י בשם הרשב"א גבי עבר ובישל תוך י"ב חודש", כנה"ג (הג' ב"י ס"ק מ"ז), לחם הפנים (ס"ק י"ג), שלחן גבוה (מחודשים ס"ק ב'), בית יצחק (ח"ב סעי' ג'), כה"ח (ס"ק ס"ג).
 (א) קשה, אחר י"ב חודש צריך בדיקה קלה – מנח"י (כלל מ"ו ס"ק י"ד, "ובט"ז ... ולא ירדתי לסוף דעתו זהלא מבואר מדברי הטור והרא"ש ושאר פוסקים דאף משום תולעים הגדילים בתלוש דהיינו לאחר י"ב חדש צריך בדיקה דהיינו בדיקה דמים צוננין ורותחין כיון שדרכן בכך וכמ"ש הר"ב כאן דין ז' ודוקא עבר ובישל כ' הרשב"א להתיר אבל לכתחלה בעי בדיקה וצ"ע"), שפת אמת (סעי' ח'), קובץ מבית לוי (חוברת י"ז עמ' צ"א הע' ט"ז).
 (1) י"ל, ששם הוי ודאי איסור – פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ב), "ומ"ש המחבר דמכל מקום אף לאחר יב"ח צריך בדיקה היינו כשידוע שיש שם מתולעים צריך מים צוננין ואח"כ רותחין אבל בספק אם התליעו בתלוש א"צ בדיקה דהוה ס"ס".
 (2) מראי מקומות – צמח צדק (פסקי דינים ס"ק כ"ו ד"ה כתב), מגיה (לפלתי ס"ק ט"ו*).
 2. כל השומר נפשו יש לבדוק.
 (א) פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק י"ב) – "ולדינא הכל לפי הזמן וכל שומר נפשו יש לבדוק".
 (ב) זבחי צדק (ס"ק נ"ב*, ע"י ס"ק ל') – "שנהגו להקל כהט"ז, מיהו בעל נפש יחמיר על עצמו לבדוק, וכן כתב המש"ז".
 (ג) מעדני השלחן (ס"ק ק"ו, פאר השלחן ס"ק שט"ז).
 3. מראי מקומות – פר"ח (ס"ק כ"ב).

ג. אם יש גרעינין.

1. מחמיר, בדיקה לא מועיל.
 (א) מהרש"ל (יש"ש חולין פרק ג' סי' ק"ג, או"ש סי' מ"ו ס"ק ו') – "ונראה בעיני דוקא בחטים ובפולין והדומה להן הוא דעבדינן להו בדיקה בברירה, אבל בפירות שיש להן גרעינים לא מועיל זה, דאפי' בתלוש חיישינן שמא פירש ע"ג הגרעינית, א"כ לא מהני בדיקה בחוץ, ואף רותחין לא מהני".
 (ב) בית לחם יהודה (ס"ק ט"ז).
 (ג) שלחן גבוה (סוף ס"ק ל') – "וכן עיקר".
 2. מיקל.
 (א) ש"ך (ס"ק כ"ז) – "ודעת הרב בת"ח שם נראה כדעת המחבר וכ"מ מדברי הרא"ש והטור להדיא ע"ש וכן מבואר בר"ן והיינו דלא לשתמיט חד מהפוסקים לפלוגי בהכי ועוד דאיכא ספיקי טובא ודוק וע' בפרישה סעיף ו' ודו"ק".
 (ב) פר"ח (ס"ק כ"ז) – "וכן עיקר ... וזה ברור".
 (ג) מנח"י (כלל מ"ו ס"ק כ"א).
 (ד) לחם הפנים (ס"ק י"ח).
 (ה) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ז) – "עש"ך דאף ביש להם גרעינין מהני להו בדיקה דמים צוננין ורותחין דלא כיש"ש דאוסר ביש להם גרעין שמא פירש ע"ג גרעין מבפנים דאיכא ספיקי טובא ולא חיישינן".
 (ו) כה"ח (ס"ק ע"ו).
 (ז) מעדני השלחן (ס"ק קכ"ד).
 3. מראי מקומות – כנה"ג (הג' ב"י ס"ק נ'), באה"ט (ס"ק י"ט), זבחי צדק (ס"ק ס"ב), דרכ"ת (ס"ק קי"ג).

ד. הדרך לעשות בדיקה קלה.

1. רק במים צוננים תחילה – פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ד, "בעינן מים צוננין תחלה"), זבחי צדק (ס"ק נ"ט), כה"ח (ס"ק ע"ד), מעדני השלחן (ס"ק קכ"ח).
 2. שיהיה רותחים בעת שנתן שם הפירות, ולא יכניסם לפני הרתיחה – מעדני השלחן (ס"ק קכ"ח).

3. רק אם אינו מתמעך בתבשיל – פר"ת (ס"ק י"ז), דרכ"ת (ס"ק קי"ח).
 א) מראי מקומות – גליין מהרש"א (על הט"ז ס"ק ט"ו), מעדני השלחן (ס"ק ק"ל).

כג] ההלכה של דרכן להתליע.

א. מיעוט שאינו מצוי.

1. אין צריך לבדוק.
  - א) ש"ך (ס"ק כ"ג) – "אותן פירות שאין דרכן להתליע כלל ודאי אין צריך בדיקה כלל אפי' מבחוץ".
  - ב) פר"ת (ס"ק כ"ד) – "ומיהו בפירות שאין דרכן להתליע אין צריך בדיקה אפילו מבחוץ, ופשוט הוא".
  - ג) בדה"ש (סי' ק' ס"ק מ"ו) – "אף לכתחלה א"צ מן הדין לבדוק".
  - ד) מדריך לבדיקת תולעים (עמ' ד').
  - ה) מעדני השלחן (ס"ק קי"ג).
  - ו) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ד' סעי' ד', עמ' קי"ט).
2. מ"מ ראוי להסתכל במה שאוכל ועי"ז ינצל מכמה תולעים.
  - א) עי' מעשה רב (אות צ"ד) – "להיזהר לראות בכל דבר מאכל אם יש בו נמלים".
  - ב) חכ"א (כלל ל"ח סעי' כ') – "ראוי לאדם להסתכל במה שאוכל ועל ידי זה ינצל מכמה תולעים ומעיד אני עלי שכמה וכמה פעמים ניצלתי על ידי זה בעזר ה'".
  - ג) תזו"א (קונו' הזכרונות שנדפס בס' מלאכת שמואל [דרזי] עמ' ז' אות ט"ו) – "כמדומה שכל מאכל הסתכל בו לפני שאכל אם אין בו זבובים ונמלים ולכן לא רצה לאכול בחושך (וכ"ה במעשה רב סי' צ"ד ובחכמ"א כלל ל"ח סי' כ')".
  - ד) דרכ"ת (ס"ק א' ד"ה ועיין בפר"ח, סוף ס"ק צ"ה).
  - ה) בדה"ש (סי' ק' ציונים ס"ק ק"ח) – "מ"מ ראוי לאדם להסתכל במה שאוכל ועי"ז ינצל מכמה תולעים".
  - ו) ושאר פוסקים – חיי הלוי (ח"ג סי' נ"ט אות י"ג), מעדני השלחן (ס"ק ק"ו), מדריך לבדיקת תולעים (עמ' ד'), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ד' סעי' ו', עמ' ק"כ), הכשרות (פרק י"ג הע' מ"ו).

ב. מיעוט המצוי.

1. חייב לבדוק מן הדין.
  - א) רשב"א (תוה"ב שער ג' בית ג', ח"א סי' רע"ד) – "ואע"פ שהוא במיעוט דלמיעוט המצוי חששו כענין שחששו לסירכות שבריאה ואמרינן נמי בשילהי פירקין דאלו טרפות לא לישפי איניש שיכרא בליליא על גבי ציבתא מאי טעמא דילמא פריש לציבתא והדר נפיל לכסא אלמא לפי שיבחושין מצויין בשכר חששו להן מן הספק. והכא נמי לא שנא. וכן כתב הרמב"ם ז"ל זה לשונו כל מיני פירות שדרכן להתליע כשהן מחוברין לא יאכל עד שיבדוק הפרי מתוכו שמא יש בו תולעת ע"כ. ולפיכך הפולין והעדשים הרכים אסורין לאכלן בלא בדיקה מפני שתולעת מצויה בתוכו באיביהן מלבד הרחש הגדול הנקרא קורקו שגדל בפולין לאחר שנתלשו מאיביהן".
  - ב) ר"ן (סוף דף יט.) – "רש"י ז"ל. מה שכתב תמרי דכדא שהתליעו לא נהירא דאי בשהתליעו ודאי עסקינן מאי שנא תמרי דנקט ולא נקט פירי סתמא אלא משמע דמש"ה נקט תמרי לפי שהתלעה מצויה בהן ולומר דכיון שהדבר מצוי אע"פ שהוא מיעוט למיעוט המצוי חששו כענין שחששו לסירכות הריאה וכדאמרינן לקמן בשילהי פירקין [דף סז א'] לא לישפי איניש שכרא בליליא על גבי צבתא דילמא פריש לצבתא והא התם שאינו ידוע שהיו יבחושין בשכר ואפילו היו שם יבחושין אינו גודע אם פירשו ואפ"ה כיון שהוא דבר המצוי חששו הכא נמי לא שנא. וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' מאכלות אסורות לפיכך כל מיני פירות שדרכן להתליע כשהן מחוברין לא יאכל עד שיבדוק".
  - ג) או"ה (כלל מ"א דין ג').
  - ד) רמ"א (סוף סעי' ח') – "צריך לבדוק כולם, דהוי מיעוט דשכיח".
  - ה) לחם הפנים (ס"ק כ"א).
  - ו) שלחן גבוה (ס"ק כ"ח) – "וכעת לא מצינו חבר לרש"י".
  - ז) צמח צדק (פסקי דינים ס"ק כ"ד).
  - ח) ערה"ש (סעי' ע"ב) – "דזה שכתבנו כל מיני פירות שדרכן להתליע וכו' אין הכוונה שרוב הפירות דרכן להתליע דודאי בכה"ג אין לזה תקנה בלא בדיקה כל אחד ואפילו בדיעבד אסור אלא כוונתם דמין זה דרכו להתליע במחובר ובמיעוטם ודאי יש בהם תולעת ואע"ג דברובם אין בהם תולעת מ"מ לא אזלינן בתר רובא משום דהוה מיעוט המצוי והוה כבדיקת הריאה שאע"פ שרוב בהמות כשרות הן מ"מ הצריכו חז"ל בדיקה משום דסרכות מצויות והוה מיעוט המצוי ולא אזלינן בתר רובא וכ"כ הרשב"א מפורש שם וז"ל שכל שהדבר מצוי בו חוששין לו ואע"פ שהוא במיעוט דלמיעוט המצוי חששו כענין שחששו לסירכות שבריאה עכ"ל".
  - ט) בדה"ש (סי' ק' ס"ק מ"ו).
  - י) מעדני השלחן (ס"ק ק"ד).
  - יא) מדריך לבדיקת תולעים (עמ' ד').
  - יב) פוסקים.
2. עבר ובישלו, מותר [דהוי ס"ס].

- (א) רשב"א (תוה"ב שער ג' בית ג') – "ומכל מקום נראה דדוקא לכתחילה אבל אם עבר ובשל בשאינו יכול לבדוק מותרין כדרך שאמרנו בבהמה שאם בא זאב ונטל בני מעיה שהיא עומדת בחזקת היתר. ועוד דהכא איכא תרי ספיקי חדא דילמא לא הוה ביה ואם תמצא לומר הוה ביה דילמא נימוח ובטיל".
- (ב) מחבר (סעי' ט') – "עבר ובישל תוך י"ב חדש, בלא בדיקה, אם יכול לבדוק, בודק. ואם לאו, מותר".
- (ג) מעם לועז (ויקרא, שמיני עמ' קל"ה אות ט"ו).
- (ד) בדה"ש (סי' ק' ס"ק מ"ו).

ג. מיעוט המצוי: אם הדין בדיקה דרבנן או דאורייתא.

1. דרבנן.
- (א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ח) – "דהוה כו'. היינו באותן שדרכן להתליע במחובר אפילו בדק רובן ולא מצא דהוה מיעוט דשכיח כמו סירכות הריאה דבעי בדיקה מדרבנן עכ"פ".
- (ב) אמרי בינה (דיני פסח סי' א' ד"ה ובמקור) – "ומ"ש עוד המק"ח בדיני בדיקה וביטול דפוסקים הסוברים דבדיקה היא דאורייתא דדמי להא דמבואר יו"ד (סי' פד ס"ח) פירות שדרכן להתליע במחובר צריך בדיקה מדאורייתא כיון שהוא דבר המצוי, תמוהין דבריו הא מבואר במ"מ הל' מאכלות אסורות (פ"ב הט"ו) דדומה לבדיקת ריאה ושם הוא ג"כ מדרבנן".
- (ג) תהלה לדוד (הל' פסח סי' ה', סי' תל"א ד"ה והטעם) – "והטעם דצריך בדיקה מה"ת. כתב המקו"ח דהוי מיעוט דמצוי ודבריו צ"ע דלכאורה הבדיקה במיעוט המצוי לא הוי אלא מדרבנן כמבואר מהא דבדיקת הריאה. והרמב"ן והרשב"א ז"ל כתבו דרוב מצויין אצל שחיטה המיעוט שאינן מומחין הוא מיעוט המצוי. והבדיקה מדרבנן עתב"ש סי' א' סק"ג".
- (ד) דרכ"ת (ס"ק קכ"א) – "דהוי מיעוט דשכיח. ע"כ צריך בדיקה מדרבנן עכ"פ. שפ"ד ס"ק כ"ח. וע' בס' צמח צדק החדש ס"ק כ"ד".
- (ה) כה"ח (ס"ק ע"ח) – "שפ"ד אות כ"ח".
- (ו) בדה"ש (סי' ק' ס"ק מ"ו) – "והיוב זה הוא מדרבנן. [ש"ד בסימן פ"ד ס"ק כ"ח]..
- (ז) מלח ברית (ס"ק נ"ד, ס"ק ע"א).
- (ח) מדריך לבדיקת תולעים (עמ' ד').
2. דאורייתא.
- (א) מקור חיים (סי' תל"א ב' ריש ס"ק א') – "דמבואר ביו"ד סימן פ"ד [ס"ח] דפירות שדרכן להתליע במחובר דצריך בדיקה מדאורייתא כיון שהוא דבר המצוי".
3. מראי מקומות – בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ד' הע' ג' ד"ה והנה, עמ' קי"ז).
4. ספק.
- (א) בדה"ש (סי' ק' ס"ק מ"ו) – "ולכן כל ספק שיוולד בחובת בדיקה זו אזלינן ביה לקולא כדין ספק דרבנן שהוא לקולא [וכן דעת המחבר בסימן ל"ט סעיף ב' דנאבדה הריאה ... אמנם דעת הרמ"א שם ... אין להתיר בזה שלא במקום הפסד גדול אלא משום טעמא דספק ספיקא שנזכיר בסמוך]".

ד. ספק השקול.

1. חייב מן הדין לבדוק.
- (א) דאורייתא – בדה"ש (סי' ק' ס"ק מ"ו), מדריך לבדיקת תולעים (הע' כ"ז).
2. עבר ובישלו, מותר [דהוי ס"ס] – בדה"ש (סי' ק' ס"ק מ"ו).
3. ספק, מחמיר [כיון שהוא דאורייתא] – בדה"ש (סי' ק' ס"ק מ"ו).
- ה. מוחזק.
1. חייב מן הדין לבדוק.
- (א) דאורייתא - פוסקים.
2. עבר ובישלו, מחמיר [אין כאן ס"ס] – ש"ך (ס"ק כ"ט, "וכתב האו"ה שם סוף דין ג' והיינו שלא הוחזקו פ"י בסתם אבל פרטיים במדינה שהוחזקו בכך הוי ודאי ולא ספק עכ"ל"), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ט), מעם לועז (ויקרא, שמיני עמ' קל"ה אות י"ד), בדה"ש (סי' ק' ס"ק מ"ו).
3. ספק, מחמיר [כיון שהוא דאורייתא] – בדה"ש (סי' ק' ס"ק מ"ו).

כד [גדרי המציאות של דרכן להתליע.

א. מיעוט המצוי - שיעורי.

1. קרוב למחצה.
- (א) ריב"ש (סי' קצ"א ד"ה גמ) – "שמעוט מצוי, ר"ל שהוא קרוב למחצה, ורגיל להיות. דומיא דמעוט מצוי המוזכר למפרשי ז"ל בסירכות הריאה, דאע"ג דאזלי בתר רובא, ואחזוקי אסור' לא מחזקינן, אפ"ה צריך לבדוק בסירכות הריאה, מפני שהוא מעוט מצוי".
- (ב) פר"ת (סי' ל"ט ס"ק ג' ד"ה וטעם) – "דהו"ל מיעוטא דשכיח וקרוב לספק שקול".
2. עשר אחוז.
- (א) משכנות יעקב (יו"ד סי' י"ז ד"ה ותרתי, ד"ה ולענין) – "שהוא חלק מי".

- (ב) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה סי' ס"א אות א', תנינא (ב - ג) סי' ס"ג אות א', בדיקת המזון כהלכה עמ' קפ"א) – "טוב להתחשב במש"כ המשכנות יעקב (סימן יז) [דשיעור מיעוט המצוי הוא עשרה אחוז]."
- (ג) עי' ביע אומר (מעין אומר ח"ד פרק ב' סי' ט"ו, סוף הע' ט"ז) – "שאלה: הרה"ג שניאור זלמן רווח שליט"א סיפר לרבנו שכל הפטריות המשווקות בשוק שבדק היה בהם תולעים בין חמש לעשרים אחוז, והשאלה אם מותר לשווק זאת. וסיפר תוך כדי הדברים שהוא החליט לבדוק כל מגדל פטריות לגופו. ומכל מקום שאל את רבנו על איזה גבול להקפיד, כי הרוב זה עשרה אחוז, והגרי"ש אלישיב שליט"א סובר שמיעוט המצוי, זה חמישה אחוז. תשובה: לא נכון. ושאל על עשרה אחוז אם זה נחשב מיעוט המצוי. וענה מו"ר נר"ו: גם זה לא מיעוט המצוי. הוסיף ושאל: כמה חמש עשרה או עשרים אחוז. ולא ענה רבינו. ושאל: האם להקפיד על חמישה אחוז. וענה מו"ר נר"ו: כן. [ראה מקורות]. והבנתי שדעת מו"ר נר"ו שמיעוט המצוי זה קרוב לרובו. (כעבור זמן רב דברתי שוב עם הרה"ג שניאור זלמן רווח וסיפר לי שאמר לו מו"ר נר"ו, שדי לנו להחמיר בעשרה אחוז)."
- (ד) הגר"ח זצ"ל (לבושי יוסף סי' י"ב סוף אות ב' ד"ה באשר עמ' קכ"ח, **אמנם** עי' בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ד' סוף הע' ג' עמ' קי"ח) – "והגר"ח קנייבסקי אמר לי ששמע בשם שו"ת משכנות יעקב, שמעשרה אחוזים הוי מיעוט המצוי, פחות כאן עד חמשה אחוזים הוי מיעוט שאינו מצוי, ופחות מחמשה אחוזים אף מיעוט שאינו מצוי ל"ה".
- (ה) עי' הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ג' תשרי תש"ע) – "שאלה: איך משערים מיעוט המצוי בחסה, איזה אחוז ומאיזה גודל. תשובה: יש אומרים עשרה אחוז ויש דעות אחרות".
- (ו) דעת יהודה (עמ' קמ"ב אות תרנ"ג) – "מיעוט המצוי טעון בדיקה, בשו"ת משכנות יעקב סי' יז' כתב דשיעור מיעוט המצוי הוא חלק אחד מעשרה, וכמדו' שיש חולקים, איך יש לנהוג בזה. תשובה: אפשר לסמוך על משכנ"י".
- (ז) הגר"צ שכטר שליט"א (OU Guide To Checking עמ' ס"ו).
- (ח) הגר"ש היינמן שליט"א (קבלתי מכתב מה' star-k).
- (ט) OU Guide To Checking עמ' י"א, וכן עי' מכתבים לקמן).
- (י) Kof-k (עי' מכתב לקמן).
- (יא) Star-k (עי' מכתב לקמן).
- (יב) CRC (עי' מכתב לקמן).
- (יג) הגר"י רייזמאן שליט"א (קלטת א', קלטת ג', קלטת ד').
3. חמש אחוז.
- (א) חוט שני (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ד' סוף הע' ג', עמ' קי"ח) – "שאמר שגם 5% הם עדיין מיעוט המצוי".
4. דעת הגריש"א זצ"ל.
- (א) שבע אחוז – מכתב מהגרי"י אפרתי שליט"א (הו"ד OU Guide To Checking עמ' ס"ט, "שחובת בדיקה איכא אף אם המיעוט הוא חלק מחמש עשרה בקירוב (כ-7%) שגם דבר זה חשיב 'כנראה לעיניי' מצוי").
- (ב) ארבע אחוז – בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ד' סוף הע' ג' עמ' קי"ח [רק בדפוס חדש], אשרי האיש יו"ד פרק ב' אות נ"ו, "ואמר שיש לחוש מ-4%").
5. כאשר התופעה היא בגדר חידוש, אז אין לחוש.
- (א) הגר"ח זצ"ל (אורחות הרב וראש הישיבה עמ' קי"ב) – "ידוע כי בכל התורה כולה הולכים אחר הרוב, ומ"מ במיעוט המצוי יש חיוב בדיקה. ומה הוא מיעוט המצוי, בשו"ת הריב"ש סי' קצ"א ד"ה גם, כתב שמיעוט המצוי רצונו שהוא קרוב למחצה ורגיל להיות דומיא דמיעוט המצוי המוזכר למפרשים ז"ל בסירכות הריאה. ופשטות לשונו שמיעוט המצוי למעלה מעשרים וחמישה אחוזים. אכן בשו"ת משכנות יעקב כתב כי מיעוט המצוי הגדרתו עשרה אחוז, והוכיח כן מגמ' ב"ב דף צג. אם כי מרן זצ"ל החמיר בזה מאוד ואמר לי שגדר מיעוט המצוי הוא אפילו שלוש פעמים, והגדרתו היתה, אם הדבר לא נחשב לפלא הרי הוא מיעוט המצוי. והביא לי ראייה לזה מהגמרא בנידה דף לב, שנחשב הדבר כמיעוט שכיח כשהוא בג' פעמים. ונפקא מינה בכל זה כידוע לבדיקת תולעים ובדיקת שעטנז".
- (ב) שבה"ל (ח"ד סי' פ"א, ח"ה סי' פ"ה אות ה', סוף אות ז') – "דענין מיעוט המצוי אינו נמדד בכמות האחוזים של המיעוט נגד הרוב אלא שהופעת המיעוט ומציאותו הוא מצוי הרבה דכל רוב בהמות שבעולם ובכל מדינה ומדינה מוחזקים במיעוט טריפות דסירכת הריאה, וכיו"ב ענין רוב מצויין אצל שחיטה מומחין ר"ל דכל רוב מומחין יש לו מיעוט שאינו מומחין כנגדו, והמיעוט יהי' באחוזים כמה שיהי' עכ"פ הוא מוחזק יחד עם הרוב זה גדר מיעוט המצוי".
- שבה"ל (סי' קנ"ו אות ד') – "אבל ענין המצוי לענ"ד היינו שהופעת המיעוט ומציאותו הוא מצוי הרבה דכל רוב בהמות שבעולם ובכל מדינה ומדינה מוחזקים גם במיעוט טריפות מחמת סירכות הריאה, וכיו"ב לענין ושטין בס' ל"ג, וכיו"ב לענין רוב מצויין אצל שחיטה מומחין (לדעת קצת ראשונים) וכיו"ב ריסוק האיברים דבית הרחם שכ' הר"ן, ז"א דלעולם אין רוב כשרות בלי שיהי' מלווה גם ממיעוט טריפות (מה שאינו מוכרח בשאר טריפות וכיו"ב) והמיעוט מלווה את הרוב בכל מקום ובכל עת, וזה הוכחה שזה ענין טבעית מציאותו לגדל רוב כשרות ומיעוט טריפות וכתבתי הוכחה לזה, ועיין עוד לעיל סי' פ"ה, ובמציאות זה אין נפ"מ כמה אחוזים רק העיקר שלא משכחת רוב בלי מיעוט יעשה"ה".
- שבה"ל (עי' בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ד' סוף הע' ג' עמ' קי"ח, רק בדפוס חדש) – "**שפחות מאחוז אחד** כבר אינו נחשב מיעוט המצוי".
- (ג) מחזה אליהו (מדריך לבדיקת תולעים הע' ל') – "והגדר בזה הוא דכל שמציאות התליעה תופעה רגילה ולא תופעה תמוה אצל בני אדם אז הוא דבר טבעי ונחשב כמצוי, ומיעוט שאינו מצוי הוא הופעה שקורה לפעמים רחוקות והוא בגדר חידוש, וכגון אם מוצאים זחל בתוך תפוח שהוא חידוש בעיני בני אדם, וזה הוי בגדר אינו מצוי ואין חובה לבדוק אחריו. ובדרך זה הלך גם השבט הלוי".
- (ד) הגר"י בעלסקי זצ"ל (OU Guide To Checking עמ' ס"ז, מתיבתא תשס"ה עמ' קנ"ג) – "שענין המצוי פירושו מצוי תמיד וא"א להמלט ממנו, כה רגיל לראותו בכל עת ולא יהא הופעתה בראותו כמו שנאמר על דבר שאינו מצוי ושכיח ... המשכנות יעקב

... לו יצויר שע"י המספר הנ"ל יצא מה שברור לכל בר דעת שהוא בלתי מצוי ולא שכיח כלל, ברור שנייה את המספר ונשתמש בשכלנו שהעניק לנו בוראנו ברוב טובו וחסדו, כי אין המספר שולט על הדין ועל השכל ועל המציאות...".

(ה) הגר"י בעלסקי זצ"ל (רשימות של הר"ד ביסטריצר הל' תולעים אות א', מסורה גליון כ"ח עמ' ל"א) – "יש חיוב בדיקה על פירות שדרכן להתליע במחובר (שו"ע יו"ד פד:ח). ודרכן להתליע זה כל זמן שמצוי או שכיח להתליע. ושיטתו המפורסם של המשכנות יעקב ביו"ד סימן י"ז של 10% רק נותן גבול בין מה ששכיח למה שאינו שכיח. [ופעם אחד אמר מו"ר שהמשכנות יעקב עשה טובה גדולה לכל העולם עם המספר 10%. אבל זה ברור מכל הראשונים שהעיקר מה ששכיח ומה שאינו שכיח. ורבינו תמיד השתמש בביטויים כ'צפוי' או 'מופתע' להורות איך להחליט אם משהו נחשב כמיעוט המצוי או לא, וגם התנגד לאילו שהשתמשו במספר 10% כגזירת הכתוב. ופעם הזכיר איך שהיה פגישה של רבנים על נידון המים בעיר נוא יארק, ושרב אחד שם הציע שאם יש אפילו תולעת אחד בחמשה מאגרים לכל העיר, אולי זה כבר 20%. ורבינו התיחס לגישה הזאת בחריפות. מאידך, הוא גם טען שאם יש רק שלשה פטלים על צלחת שמגישים בחתונה, זה גם צריך בדיקה למרות שהכמויות מאוד קטנות, מפני שאנחנו יודעים שיש תולעים בפטלים"]".

- ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל תערובות הע' ר"ה) – "שכל דבר שאינו מתפלא במציאתה נחשב כמצוי".
6. מראי מקומות – הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ ח"א סי' ר"ו ד"ה ושמעתי), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ד' הע' ג' ד"ה ובגדר, עמ' קי"ח), ילקוט יוסף (שבת כרך א' ח"ג מהדורת תשע"ב עמ' תקנ"ח).
- א) חיי הלוי (ח"ג סי' נ"ו אות ו') – "ולמעשה צ"ע".
- ב) תשובות ונהגות (ח"ד סי' קפ"ב), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ו' הע' י"א, רק בדפוס חדש) – "וכעין זה גם בנושא תולעים אף שרק באחוז קטן המאכל עם תולעים ומותר לאכול, כשיש הכשר מעולה, הקונה משער שיש על כך השגחה מעולה, ולכן יש לבדוק כפי האפשר".
- ג) ילקוט יוסף (סעי' י"ב) – "אם הוא רק מיעוט המצוי, טעון בדיקה קודם האכילה. ולדעת הריב"ש אם אינו מחצה על מחצה, הוי מיעוט המצוי. הא לאו הכי אין לחוש לתולעים. ויש מחמירים אף אם מצוי תולעים רק ב-5 אחוז, או חלק אחד מעשרה".

ב. מה היא הכמות של המאכל, שיש בו חשש תולעים.

1. תלוי בכמות שרגילים לבדוק.
- א) קובץ מבית לוי (חי"ז עמ' צ"א אות י"ב) – "לא נתבאר מה היא הכמות של המאכל שיש בו חשש תולעים שיחשב מיעוט המצוי. (שהרי מסתבר שאם ימצא בכמות גדולה של אלפים שאינו מיעוט המצוי, ונראה שיש להתייחס לכמות שרגילים לקחת ולבדוק". בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ד' הע' ד' עמ' קי"ט, "שמעתי שתלוי בכמות שרגילים לבדוקה".
2. לפי מה רגילים לבשל בפעם אחת.
- א) חוט שני (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ד' הע' ד' סוף ד"ה מהגרי"ש, עמ' קי"ט) – "שמענו שתלוי בכמות שרגילים לבשל בפעם אחת".
3. משערים לפי ראשי חסה.
- א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ס"א, תנינא (ב - ג) סי' ס"ג אות ב') – "מסתבר דכיון שאם בא לאכול את כל האגודה של חסא, צריכים לחשוש שהיא מתולעת וטעון בדיקה, ממילא א"א גם להתיר עלה אחת מפני הטעם שכנגד זה ליכא כלל מיעוט המצוי. (מצינן כע"ז לענין בדיקת חמץ דבמקום שמכניסין בו חמץ חייבין לבדוק בי"ד אע"ג דחצר אינה צריכה בדיקה מפני שעורבין מצויין, ונשי דידן ודאי בודקות טפי מעורבין ואפי"ה אין זה פוטר מחובת בדיקה שכבר נתחייב בה, ושאיני עורבין דמעיקרא לא חייל חובת בדיקה, ויודע אני דאין להשוות חובת בדיקה של חמץ לנד"ד, ולא כתבתי אלא לדוגמא וגם מפני שעכשיו ערב החג). ועיקר כוונתי לומר שיש להחמיר כאילו יודעים שיש תולעת בתוך האגודה וכולה צריכה בדיקה, דאל"כ אפשר תמיד לאכול חצי פרי או רבע ולסמוך על זה שכנגד חצי ליכא כלל השיעור של מיעוט המצוי, כי לא ידעתי מנלן להתחשב עם מספר העלים של דרך האוכלים וכדאמרן שיכולים תמיד לאכול קימעא קימעא, ולא נזכר כלל בזה לחלק בין נאכל ע"י אדם אחד או יותר". בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ד' הע' ד' ד"ה מהגרי"ש, עמ' קי"ט, "שהולכים לפי ראשי חסה האם ברובם יש נגיעות, ולא מחשבים לפי כל עלה ועלה בנפרד".
- ב) דעת יהודה (עמ' קמ"א אות תרנ"ד) – "כשמערים מיעוט המצוי האם משערים לפי מספר הירקות שמצוי בו תולעים אף שאין אוכלים הירק כולו באכילה אחת או משערים לפי מספר האכילות כגון כרוב מצוי בו תולעים כגון בשני ראשים בעשר, אמנם לא נמצא תולעים על כל עלה ועלה ואין הדרך לאכול אפילו חצי הכרוב בפעם אחת רק איזה עליים נמצא דאם משערים לפי כרוב שלימים ומוחזק במיעוט המצוי (לדעת המשכנות יעקב הנ"ל) ואם משערים לפי מספר האכילות של הכרוב אינו מיעוט המצוי. תשובה: זה לפי מספר הירקות. ואמנם אם בראש אחד יש פחות ובשני יותר זה של פחות א"צ בדיקה וזה של יותר יש לבדוק".
- ג) Kof-k (ע' מכתב לקמן).
- 1) לכאורה, כמו החת"ס, דבריו לקמן.
4. כל פרי בפני עצמו.
- א) חת"ס (יו"ד סי' ע"ז) – "הנה הרמב"ם פ"ב ממ"א הל' ט"ו כשדיבר מתולעים בתלוש שפרשו ומחובר אפי' לא פירשו לא הוצרך בדיק' אלא אמחובר אבל לא בתלוש וכ' ה"ה הטעם משום דהוה מיעוט המצוי רצונו אפי' עינינו רואות רוב בזמנם ובמקומות ההמה שכיח הרחש אפי' ברוב החביות אבל לא ברוב הפירות ואם יבדוק כל פירי בפ"ע יהי הרוב בלא תולע ע"כ ליכא אלא מיעוט המצוי".
5. כמה שיאכל אדם זה באכילה אחת מהירק הזה.
- א) הגר"צ שכטר שליט"א (OU Guide To Checking עמ' ס"ו) – "כמה יאכל אדם זה באכילה אחת מהירק הזה ... באחוז של אפשרות העבירה במעשה הגברא במעמד זה".

(ב) Star-k (ע"י מכתב לקמן).

(ג) CRC (ע"י מכתב לקמן).

6. תלוי לפי כל שקית.

(א) OU (ע"י מכתב לקמן).

7. דעת הגריש"א זצ"ל.

(א) הגריש"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ד' הע' ד' ד"ה מהגרי"ש, עמ' קי"ט, אשרי האיש יו"ד פרק ב' אות נ"ו) – "שמעתי שתלוי בכמות שרגילין לקנות, אם שק או שקית, ובמכתב שכתב להגר"ש שוואב זצ"ל [הובא לקמן בסוף חלק ההלכה (וכן קובץ תשובות ח"א סי' ע"ד)] כותב שאם מבשלים כמות גדולה כגון בבית מלון, מתחשבים בכמות כולה ולא הולכים לפי המנות הקטנות שמחלקים לכל סועד בנפרד".

הגריש"א זצ"ל (מכתב מהגרי"י אפרתי, OU Guide To Checking עמ' ס"ט, OU Guide To Preparing עמ' ע"ט) – "ואודות שאלתכם כיצד לקבוע שיעור זה - שבטריפות אזלינן בתר הבהמות, אם כאן יחשיבו תועלת בא' מעשרה או שבעה עלים של הירק למצוא תועלת א' וכו' - שמעתי ממרן שליט"א [זצ"ל] שמסתבר שאם שכיח תולעת בא' מעשרה או א' משבעה שיחים של הירק (לדוגמא - א' מעשרה מראשי החסה נגוע בתולעת) חשיב כמיעוט המצוי ורצוי לבדוק. והגם שיש לחלק בין בהמה דבהמצא ריעותא או טריפות כל הבהמה טריפה, לבין ראש חסה שאם ימצא תולעת א' בו אין כל הירק אסור, אולם לדעת רבינו גם בזה יש להחמיר להצריך בדיקה".

(1) הגר"י בעלסקי זצ"ל (OU Guide To Checking עמ' ס"ח ד"ה ותלמיד, מתיבתא תשס"ה עמ' קנ"ה, הלכה ברורה ח"ז מספר ו' הע' ל"ב) – "א' מחצירו של הרב אלישיב, והלה כתב וז"ל, והגם שיש לחלק בין בהמה דבנמצא ריעותא או טריפות כל הבהמה טריפה, לבין ראש חסה שאם ימצא תולעת א' בו אין כל הירק אסור. אולם דעת רבינו גם בזה יש להחמיר להצריך בדיקה עכ"ל. (והמבקר יחזה בין השורות המובאות שם שמרן הגאון רי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] דיבר באמת על א' מעשרה עלים או משבעה עלים של ירק, ודבר זה קרוב הרבה יותר על השכל, אבל הכותב החליף תחבת עליון בראשי חסה וכנראה עשה זו מדעת עצמו ועפ"ז יצא במסקנתו הנ"ל)".

(ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ב' אות י') – "שאם אוכלים מעט, שאז אין סיכוי גדול שיהיו נגועים, א"צ לבדוק. ואם אוכלים כמות יותר גדולה, שאז יש סיכויים שיהיו אחד או שניים נגועים, כמו שמצוי, חייבים לבדוק. והוסיף רבינו, שכבר כתב כן בתשובה".

8. מראי מקומות – מעדני אשר (סי' ל"א), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ד' הע' ד', סוף עמ' קי"ח).

(א) הגר"י בעלסקי זצ"ל (רשימות של הר"ד ביסטריצר הל' תולעים אות ב', מסורה גליון כ"ח עמ' ל"ב) – "אין גדר מסוים איך לחשב אם דבר נידון כמיעוט המצוי או מיעוט שאינו מצוי, והכל לפי הענין. [רבינו לא קבל דעתם של אילו שטענו שזה תמיד הולך אחרי פירות או ירקות בודדות, וגם לא קבל דעתם של אילו שטענו שזה תמיד הולך אחרי גודלו של מנה. לפעמים רבינו צטט תשובתו של המנחת שלמה (ב:סא) שמזכיר 'אגודה של ירק' ותמיד דיבר על ה'יחידה'. ורבינו טען שכל מקרה תלוי על מה שנראה כמסתבר לנידון. והרבה פעמים הביא דוגמא מכרוב כבוש, שלפעמים מצירים מאה פאונד רק מעשר כרובים. היה רב אחד שהציע שחרק אחד במאה פאונד של כרוב כבוש זה כבר מיעוט המצוי, מפני שזה באמת אחד מעשר. ורבינו טען שזה לא מסתבר וחרק אחד במאה פאונד (שיכולים להיות מאתיים פחיות) בוודאי מיעוט שאינו מצוי. בדרך כלל, דעתו של רבינו היה ללכת אחרי ירקות או פירות בודדות או איך שהמוצר נמכר בשוק, לפי מה שהוא חשב כהגיוני לפי הענין הפרטי]".

הגר"י בעלסקי זצ"ל (רשימות של הר"ד ביסטריצר אות ג', מסורה גליון כ"ח עמ' ל"ב) – "אין הגדר של מיעוט המצוי או מיעוט שאינו מצוי משתנה אם לפעמים משתמשים עם כמויות גדולות או קטנות. [בקובץ תשובות (א:עד) כתוב שבמסעדות שמבשלים כמויות גדולות בכל סיר, אולי אי אפשר להסתמך על ספק ספיקא בדיעבד, שזה כבר יותר קרוב לוודאי ונחשב כמוחזק בתולעים. ודעתו של רבינו תמיד היה (אחרי שמחליטים על גדר מסוים בנידון) ששינויים בכמות לא משנה]".

ג. מוחזק.

1. רוב – ש"ך (ס"ק כ"ט, לשונו מובא לעיל), הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ב' סוף אות מ"ה), פוסקים.

כה] מכתבים.

How does the kof-k calculate מוחזק or מיעוט המצוי. Two questions, what percentage, 10%, 5%, or something else. And a percentage of what, a head of lettuce, a leaf, or a portion what a person eats, ect. E.g. to make it clear. How do they calculate by lettuce or broccoli?

From: Moshe Lebovits <MLEbovits@kof-k.org>

To: yitzchw@aol.com <yitzchw@aol.com>

Sent: Fri, Sep 4, 2009 9:15 am

10 percent and a head of lettuce etc not a portion. However, I sent your question to the mashgiach who overlooks the food service establishments for more clarity in this issue.

Have a wonderful Shabbos

Rabbi Moishe Dovid Lebovits

KOF- K Kosher Supervision

Rabbinical Administrator

Recorder of Policy

- 1) How does the OU calculate מיעוט המצוי or מוחזק? Two questions, what percentage, 10%, 5%, or something else. And a percentage of what, a head of lettuce, a leaf, or a portion what a person eats, ect. E.g. to make it clear. How do they calculate by lettuce or broccoli?
- 2) by מוחזק it is a דין דאורייתא א רוב, of what? Is it the same thing as a מיעוט המצוי, or different. [The difference being, can I let my 11 year old daughter check, and if I already cooked with it].
- 3) Also how do they calculate the water in NYC, is it a חשש דרבנן או חשש דאורייתא

From: Bistricher, Dovid <bistricherd@ou.org>

To: yitzchw@aol.com <yitzchw@aol.com>

Sent: Fri, Sep 4, 2009 9:50 am

Thank you for your e-mail. I'll try to answer your questions:

1 & 2) We accept the # 10%. This assessment is made based according the standard final product container or unit.

Should answer your question about rov, too.

3) I think that those that are machmir treat it is a safek deoraisa.

From: yitzchw@aol.com [yitzchw@aol.com]

Sent: Saturday, September 05, 2009 10:26 PM

To: Bistricher, Dovid

Thank you

Just a few follow up questions

If they sell lettuce in large bags for large families, the chances of finding one bug is 1 out of five bags. And small bags (1/4 of the size) for small families, the chances of finding one bug are 1 out of twenty bags. The big bag is assur and the small bag is fine, even though they are the same product?

If on average you can find one worm if one hundred figs. Then if they sell today 50 figs in one package, it would be assur biblically. Then next week, the fig company decides to sell 20 in a bag, it looks nicer, it will only be assur rabbinically. After a month the fig company decides to sell 9 in a bag, it becomes ok to eat figs. Is this true?

How would you calculate sunflower seeds, which are sold by weight?

From: Bistricher, Dovid <bistricherd@ou.org>

To: yitzchw@aol.com <yitzchw@aol.com>

Sent: Sun, Sep 6, 2009 12:11 pm

The OU follows one standard unit size per product. For example, if salad is sold in a one pound bag for retail and a five pound bag for foodservice, if it's mutar of retail it should be mutar for foodservice as well.

From: yitzchw@aol.com [mailto:yitzchw@aol.com]

Sent: Thursday, September 10, 2009 7:57 PM

To: Bistricher, Dovid

Subject: Re: question

just a few more follow up questions

1) I received an e-mail from the CRC and star-k, which says they calculate 10% of a portion. It would seem to come out; there is a large discrepancy between kashrus organizations how to decide what is accepted with the bug issue. For example, Bodek sells frozen broccoli, at 32oz. It says on the bag, there are ten servings per container. If a person would find one bug per two bags. The CRC and star-k would say its a hundred percent fine. While the OU would say its מוחזק, and you would have a חיוב דאורייתא to check.

Based on this information, does the OU allow into their establishments, the kashrus of the CRC and star-k when it applies to bugs. [I got an e-mail from the kof-k, which counts 10% from heads of lettuce, not units. This would lead to the same problem].

2) If the standard unit size per product changes, would the way to calculate change. For example, if Bodek changes its standard unit size to 16oz, then you allowed to have more bugs in the product. As long as the unit is less then 10%?

3) How does a person calculate the NYC water? By a cup, liter, gallon?

4) The OU follows 10% of a standard unit size per product.

In the OU Guide to Checking on page 66 it states from R' Schechter it he counts by portion, not units [" כמה יאכל אדם זה ... באכילה אחת מהירק הזה ... באחוז של אפשרות העבירה במעשה הגברא במעמד זה

שענין המצוי פירושו מצוי תמיד וא"א ...]. While on page 67 it seems to state from R' Belsky that he does not count from 10%. [" להמלט ממנו, כח רגיל לראותו בכל עת ולא יהא הופתעה בראותו כמו שנאמר על דבר שאינו מצוי ושכיח ... המשכנות יעקב ... לו יצויר שע"י המספר הנ"ל יצא מה שברור לכל בר דעת שהוא בלתי מצוי ולא שכיח כלל, ברור שנגיח את המספר ונשתמש בשכלנו שהעניק לנו בוראנו ברוב ... טובו והסוד, כי אין המספר שולט על הדין ועל השכל ועל המציאות His definition seems to be, if you are surprised. (like the Shevet Halevi, and R Falk).

Whose protocol is the OU following?

Thank you for all your help

Have a good shabbos

Sent: Fri, Sep 11, 2009 8:37 am

Subject: RE: question

1) This issue is more theoretical than practical, since despite the disparity, often the bottom line is the same (in terms of how it practically affects our hechsher). The OU relies upon standards of agencies that are similar to our own. In the event that an agency's standard is determined not to meet OU requirements, the hechsher will not be relied upon without the OU conducting independent checking.

2) Perhaps. Each situation needs to be assessed on a case by case basis and an approach that follows common sense needs to be followed.

3) There is no clear consensus with this issue that I am aware of.

4) Rav Belsky does not dismiss the 10% number; rather, he holds that it is a guidepost that needs to be applied in a responsible way. Rav Belsky is very opposed to approaches that fixate on the 10% figure and will apply it in ways that run contrary to common sense.

Best regards,

Rabbi David Bistricher

Rabbinic Coordinator

212-613-8274-phone

212-613-0774-fax

To: Bistricher, Dovid

Subject: Re: question

One (hopefully last) question

OU Guide To Checking (page 11), it states - "Rav S.Z. Auerbach זצ"ל maintains that we must judge units of produce (אגודה של ירק) rather than portions (*11*). If one in ten heads of lettuce or bunches of scallion is found to be infested, that type of produce is considered to fall in the category of מיעוט המצוי, regardless of one's portion size.

There are varying opinions about how to calculate whether a vegetable type falls into the category of מיעוט המצוי or מיעוט שאינו מצוי. The OU's policy is to follow the opinion of Rav S.Z. Auerbach זצ"ל, and its application depends upon the circumstances of each situation. For example, although three large heads of cabbage containing one insect could qualify as מיעוט המצוי, when used in cole slaw production yielding eleven pounds, the presence of one insect in cole slaw would be considered מיעוט שאינו המצוי.

Your endnotes is number *11*. In number eleven you say "See Appendix". However in the appendix, we could not find the opinion of Rav S.Z. Auerbach זצ"ל. We did find the contrary opinion of R' Shechter (page 66), who states that we go by portions. And R Belsky (page 68) who states we should go by leafs, like R' Eliyashev. [or at most, the "קלח"].

Nowhere could I find the idea of 'units of a produce'.

The Teshuva by Rav S.Z. Auerbach זצ"ל that we could find, was in Minchos Shlomo (vol 2 number 61). There it states "מסתבר דכיון שאם בא לאכול את כל האגודה של חסה, צריכים לחשוש שהיא מתולעת וטעון בדיקה, ממילא א"א גם להתיר עלה אחת מפני הטעם שכנגד זה ליכא כלל מיעוט דמצוי. (מצנין כע"ז לענין בדיקת חמץ דבמקום שמכניסין בו חמץ חייבין לבדוק בי"ד אע"ג דחצר אינה צריכה בדיקה מפני שעורבין מצויין, ונשי דידן ודאי בודקות טפי מעורבין ואפי"ה אין זה פוטר מחובת בדיקה שכבר נתחייב בה, ושאני עורבין דמעיקרא לא חייל חובת בדיקה, ויודע אני דאין להשוות חובת בדיקה של חמץ לנד"ד, ולא כתבתי אלא לדוגמא וגם מפני שעכשיו ערב החג). ועיקר כוונתי לומר שיש להחמיר כאילו יודעים שיש תולעת בתוך האגודה וכולה צריכה בדיקה, דאל"כ אפשר תמיד לאכול חצי פרי או רבע ולסמוך על זה שכנגד חצי ליכא כלל השיעור של מיעוט המצוי, כי לא ידעתי מנלן להתחשב עם מספר העלים של דרך האוכלים וכדאמרן שיכולים תמיד לאכול קימעא קימעא, ולא נזכר כלל בזה לחלק בין נאכל ע"י אדם אחד או יותר".

Which, [in our understanding] means the whole fruit, not unit. Thereby, your example of cole slaw would be considered a מיעוט המצוי.

R' Vay in his sefer (sections 2 chapter 4 footnote 4), also learns Rav S.Z. Auerbach זצ"ל, that way., "שהולכים לפי ראשי", "חסה האם ברובם יש נגיעות, ולא מחשבים לפי כל עלה ועלה בנפרד".

Can you be so kind to clarify this issue.

Wishing you a בחיבה וחתימה טובה.

Brachah and Hatzlachah on your עבודת הקודש.

Sent: Tue, Sep 15, 2009 2:44 pm

Subject: RE: question

Fresh lettuce and other forms of produce are generally grown, harvested, and sold in head units. If lettuce or other forms of produce are processed and not sold as whole heads, the OU follows the final product unit. That is how the OU understands and applies Rav Shlomo Zalman's teshuva. It is clear that Rav Shlomo Zalman did not think that one should follow serving sizes. Rav Belsky does not follow leaves. The teshuva you are referring to was written primarily about NYC water, and the point Rav Belsky was making was to differentiate between solids and liquids.

Best regards,
 Rabbi David Bistricher
 Rabbinic Coordinator

How does the Star-k calculate מיעוט המצוי or מוחזק? Two questions, what percentage, 10%, 5%, or something else. And a percentage of what, a head of lettuce, a leaf, or a portion what a person eats, ect. E.g. to make it clear. How do they calculate by lettuce or broccoli?

Thanks a lot have a great shabbos

From: Rabbi Tzvi Rosen <rabbirozen@star-k.org>
 To: Rabbi Dovid Heber <rabiheber@star-k.org>; yitzchw@aol.com <yitzchw@aol.com>
 Sent: Fri, Sep 4, 2009 1:07 pm
 Hi R' Yitzchak,

Let me say up in front that I believe that both romaine and broccoli are a miut hamatzui. The % that Rabbi Heinemann considers a miut sheaino matzui is 10% and the amount of produce that Rabbi Heinemann requires is 10 portions like the Mishkanos Yaakov.

We treat the romaine as a miut hamotzui and if the mashgiach in his random sample of washed products finds 1 bug it is rejected and the lot is not used for kosher. We have a mashgiach temidi in one Dole facility and one Fresh Express. We don't do broccoli only together with other agencies.

A gutten Shabbos.

Rabbi Tzvi Rosen
 rabbirozen@star-k.org

From: Dovid Cohen <dcohen@crcweb.org>
 To: YitzchW@aol.com
 Cc: 'Sholem Fishbane' <fishbane@crcweb.org>
 Sent: Wed, Sep 9, 2009 11:04 am

In determining whether something is infested to the level of miut hamatzui, Rav Schwartz has directed us to calculate by seeing if 1 in 10 typical servings of that food have a bug in it. The items you mentioned, broccoli and (many types of) lettuce, qualify as being infested to the level of miut hamatzui. Whether an item is muchzak b'tolaim would be calculated in a similar way, by seeing if more than half of the servings of that item have a bug in them.

Other hashgachos use slightly different methods in calculating miut hamatzui, based on the advice of their own Poskim. However, you should be aware that on a practical level, there is almost no disagreement between the hashgachos as to which foods are classified as muchzak (almost none), miut hamatzui (leafy vegetables and herbs, and some berries), or below miut hamatzui (most fruit and non-leafy vegetables).

Please let me know if there's any other way I can be of assistance

Dovid Cohen
 Chicago Rabbinical Council

Lekoved harav Cohen

I am little confused, how on a practical level, there is almost no disagreement between the hashgachos as how to classify foods.

I received an e-mail from the OU (Rabbi Bistricher) which says they calculate 10% of a standard unit size per product. It would seem to come out; there is a large discrepancy between kashrus organizations how to decide what is accepted with the bug issue. For example, Bodek (has the CRC and the OU symbol) which sells frozen broccoli, at 32oz. It says on the bag, there are ten servings per container. If a person would find one bug per two bags. The CRC would say its a hundred percent fine. While the OU would say it s מוחזק, and you would have a חיוב דאורייתא to check.

Also, very curious about some facts. How many bugs are there in an average broccoli (not Bodek), and how many portions is there in an average broccoli.

Also, how does a person calculate the NYC water? By a cup, liter, gallon? What defines a portion, when you are thirsty, through a whole meal, or each gulp?

Thank you very much. Have a great shabbos.

Before I begin I'd like to clarify that the CRC hashgachah on Bodek is the Hisachdus HaRabbonim from NY and not the Chicago Rabbinical Council who I work for.

As relates to your question, I have the following thoughts:

- You suggest that the OU's "unit size" is a 2 pound bag, and I suspect that the OU does not use that size as that seems rather arbitrary since broccoli is also sold in 1, 5 and 10 pound bags. Rather, I suspect they use one full stalk of broccoli

(with the multiple florets found on that stalk) as their "unit", and I don't think that that size is much different than our serving size. I'd be curious to hear what Rabbi Bistricher has to say on that, and may ask him myself later today.

- We would define a serving as a large-average serving, which is to say we would check what is listed on packages, consult caterers who dish out meals, and maybe speak to some consumers, and get an idea of what an average serving is.

We would then error on the side of caution and pick a size on the larger end of average. Others have different ways of calculating serving sizes.

- Most people mix their "shitah" with a bit of realism (which, in turn, is based on a Rivash) and realize that one bug in 4 pounds of broccoli cannot possibly be muchzak b'tolaim, and would use that to reconsider how they create their unit.

This leads to the basic agreement I spoke of.

- Lastly, and most importantly, is that if you'd sent a list of vegetables to 10 people involved in vegetable inspection in the same country (separately) and asked them to check "below miut hamatzui", "miut hamatzui" or "muchzak", you would find that the answers would be almost identical. This is what I meant when I said that basically all hashgachos agree, even though they use different methods of calculating miut hamatzui.

As far as NYC water, we thankfully do not have to deal with that question, and I'm happy I can therefore leave it to the local experts to answer those types of questions.

נון בדיקת מדגם (sampling).

א. מיעוט המצוי, ובדק מקצת [ואפילו בדק רוב].

1. מהמיר.

א) רשב"א (ח"א סי' רע"ד) – "המינין הללו בלי ספק הרחש מצוי בהן ולפיכך אעפ"י שבדק קצתן אין בדיקת הקצת מטהרת חברותיה. כי באמת אין הרחש מצוי ברוב ומכל מקום הוא מיעוט המצוי. וכל שמצוי אין סומכין על בדיקת הקצת ולא על בדיקת הרוב. והמשל בזה בדיקת הריאה שהוא מיעוט המצוי ואין סומכין בדיקת המקצת על בדיקת המקצת ואפילו על הרוב".

ב) רמ"א (סעי' ח') – "ולא מהני בהם אם בדק הרוב, אלא צריך לבדוק כולם, דהוי מיעוט דשכיח".

ג) לחם הפנים (ס"ק כ"א).

ד) בית לחם יהודה (ס"ק י"ז).

ה) מעם לועז (ויקרא, שמיני עמ' קל"ה אות י"ג, עמ' קל"ו אות כ"א).

ו) באה"ט (ס"ק כ').

ז) קיצור שו"ע (סי' מ"ו סעי' ל"ו) – "ולא מהני מה שבדק מקצתן, ואפילו בדק את את הרוב לא מהני, אלא צריך לבדוק כל פרי ופרי".

ח) חכ"א (כלל ל"ח סעי' י"ד) – "כל דבר שצריך בדיקה לא מהני מה שבדק מקצתן ואפילו בדק הרוב לא מהני אלא צריך לבדוק כל פרי ופרי דהוי מיעוט דשכיח".

ט) ערה"ש (סעי' ס"ה) – "כל מיני פירות שדרכן להתליע כשהם מחוברים אסור לאכול מהם עד שיבדוק הפירי מתוכו שמא יש בו תולעת ואינו מועיל מה שבדק מקצתן ואפילו בדק רובן לא מהני להנותרים אלא החיוב לבדוק כל פירי ופירי דהוה מיעוט דשכיח".

י) עצי העולה (הל' תולעים, סעי' ט"ו).

יא) אור לציון (ח"ג פרק ט"ו הע' י"ה ד"ה ויש).

יב) אבן ישראל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ה' הע' א' ד"ה וכן, עמ' קכ"ב).

יג) הגריש"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ה' הע' א' ד"ה וכן, עמ' קכ"ב, אשרי האישי יו"ד פרק ב' אות נ"ט, אות ס"ב) – "בדבר שמוחזק כנגוע, ככרוב חסה ושעועית, אין היתר של מדגם וצריך לבדוק הכל, אף במפעלים שמתקשים בבדיקת כמויות".

יד) שבה"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ה' הע' א' ד"ה וכן, עמ' קכ"ב, קובץ מבית לוי חי"ז עמ' צ"ג אות י"ד) – "כשיש חיוב בדיקה - בדיקת חלק מהכמות - מידגם - אינה מספיקה וצריך לבדוק את כולם".

טו) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ה' סעי' א', עמ' קכ"ב).

טז) מדריך לבדיקת תולעים (הע' כ"ט).

2. מראי מקומות.

א) שפת אמת (סוף סעי' ח') – "אפשר דהחמירו בזה שלא יבאו לזלזל בבדיקתן אבל מן הדין א"י טעם לאסור".

ב. לבדוק שלשה פירות, מתוך כל הכמות.

1. טוב טעם ודעת (קמא סי' קכ"ג ד"ה הנה, תליתאי סי' קנ"ח סוף ד"ה הנה), דרכ"ת (ס"ק ק"כ) – "הוי תרי רובא דרוב מין זה אין בו תולעים גם אלו נבדקו רובן ולא נמצא בהם ... או אף אם בודק רק ג' כיון דהוי חזקה ורובא י"ל דהוי מיעוטא דמיעוטא ומודה הרשב"א דאין לחוש ... הגם ש"ל דהרשב"א מיירי כנ"ל מ"מ פשט לשונו לא משמע כן אך נראה מזה דעכ"פ הבו דלא לוסף עלה דהיינו רק אם אפשר לבדוק כולו אבל אם א"א לבדוק כולו י"ל דמודה הרשב"א דדי בבדיקת ג' וגם י"ל הרשב"א מיירי במין שמצוי בו בכל השנה תולעים אבל במין דבכל השנה אין בו תולעים רק שנה אחת הוי כן דבזה רוב השנים שאין שאין במין זה תולעים גם רוב המין בשנה זו אין בו תולעים ולכך כיון דהוי תרי רובא גם חזקה אם יבדוק ג' מן הבור נראה דודאי די בזה אך באופן שידע אם מה שבבור זה הוי משדה אחת ולא מכמה שדות".

א) פירש. או צריך א"א לבדוק. או הגם שאפשר, אם יש תרי רובו (כל השנים, וזה שנה), וגם חזקה, וגם משדה אחת, יש להקל. או בדיעבד [בטוטו"ד תליתאי]. ממילא, קולא זה נפל לבירה.

2. מראי מקומות – הגר"י בעלסקי זצ"ל (הלכה ברורה ח"ז מספר ו' הע' ל"ג), הגר"נ גולדברג זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה הערות על שער ב' פרק ה' הע' א' ד"ה נראה, עמ' ק"ע), מעדני אשר (סי' כ"ט), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ה' הע' א' ד"ה ומה, עמ' קכ"ב), OU Guide To Checking (סוף עמ' י"א).

א) הגר"י בעלסקי זצ"ל (רשימות של הר"ד ביסטריצר אות ד', מסורה גליון כ"ה עמ' ל"ב) – "כאשר בודקים כמויות גדולות ויש טרחא יתירא לבדוק הכל, מספיק לבדוק רק שלשה פירות או ירקות מחבילה. כמו כן, במפעלים שמשתמשים באלפי ירקות, אפשר לקחת דוגמאות מכל המשלוח, ולהסתמך על סטטיסטיקה ע"פ שיטתו של המשכנות יעקב על מיעוט המצוי. [בתשובת הרשב"א סימן רע"ד כתוב שפירות שדרכן להתליע צריך לבדוק כולם, ואין מסתמכים על רוב כיון דהוי מיעוט דשכית. וכן כתב הרמ"א ביו"ד סימן פ"ד סעיף ח' שמביא דבריו. ובשו"ת טוב טעם ודעת (א:קכג) מחדש אפילו לשיטת הרשב"א, כאשר בודקים שלש ירקות אפשר לסמוך על רוב וחזקה ביחד. ואפילו לשיטת רבי מאיר שחוששין למיעוטא, חשש תולעים נידון כמו מיעוטא דמיעוטא מפני החזקה. ורבינו אמר שחזקה צריך להיות בצורה הגיוני, ולמשל, אי אפשר ללכת לשוק לבדוק שלשה כרובים ולהחזיק כל הכרובים במדינת נוא יארק כנקיים. ואכן, אפשר להסתמך על דוגמאות וסטטיסטיקה במפעלים שמשתמשים בכמויות גדולות ביותר מפני שזה מקובל על הדעת]."

ג. מאכל נקי, ופעמים יש בו תולעים.

1. בודק מקצתו.

א) תשב"ץ (ח"ג סי' י"א) – "וכיון שבדקנו מהם שיעור סעוד' הנשארם מאותן הנבדקין הם בחזקת היתר ומותרין. על כן לא תאסור מה שנהגנו בו היתר אבל ראוי לך ללמדם לעשו' בדיק' זו ויש לסמוך עלי' שהרי בעודם לחין אין הרחש מצוי בהן וכולם אנו אוכלים אותם בליחותן והחשש אינו אלא אם התליעו באביהן אחר שנתייבשו וזו חששא רחוקה ובבדיק' כזו יצאנו ידי ספק ...".

ב) ערה"ש (סעי' ס"ה) – "אמנם אם אין דרכן להתליע אף שלפרקים נמצא ביניהם קצת מתולעים בודק מקצתו ואם לא מצא בהם תולע מסתמא כולם כשרים".

ג) הגריש"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ה' הע' ב' עמ' קכ"ג, סוף ח"א נספח כשרות הפטריות אות ט' ס"ק ב' עמ' י"ג, אשרי האישי יו"ד פרק ב' אות ס"א) – "מאכל שבדרך כלל נקי, והתיישן (ויש לחשוש שמא התליע), מותר לעשות רק מדגם כדי לבדוק אם בכלל נגוע, למשל בחבילת מצות, מועיל לבדוק כמה מצות ממה מקומות".

ד) שבת הלוי (קובץ מבית לוי ח"ז עמ' צ"ג אות י"ד, בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ה' הע' ב', עמ' קכ"ג) – "ובדבר שאין דרכו להתליע תמיד רק לפעמים מועיל מידגם".

ה) מעדני השלחן (ס"ק קל"ג).

ו) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ה' סעי' ב', עמ' קכ"ג) – "מאכל המוחזק כנקי ואינו חייב בדיקה, אם חוששים שמא התליע, כגון שאוחסן זמן ממושך, אפשר להסתפק בבדיקת מדגם. אם נמצאה נגיעות במדגם, יש לבדוק את המוצר כולו".

2. בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ה' סוף הע' ג', עמ' קכ"ג) – "לכאורה גם במקרים הבאים צריכה להועיל בדיקת מדגם: א) פרי חדש שלא ידוע אם טבעו להתליע. ב) פרי שבקיץ מצויה בו נגיעות ובחורף אינה מצויה, ורוצים לבדוק בעונת המעבר כדי לדעת אם כבר מצויה נגיעות ... ג) אם ידוע שישנם שדות נגועים ושדות נקיים מנגיעות, ורוצים לבדוק כדי לדעת אם הפירות הם משדה נגוע או נקי".

3. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ר"ו) – "לענין אורז שאינו צריך לבדוק אלא עשר אחוז. הוא מטעם שאינו מצוי למצוא בתוך האורז, מעט תולעים בלבד. שאם יש שם תולעים, בדרך כלל יש שם הרבה שנתפשטם בכל האורז. והמיעוט המצוי הוא רק למצוא הרבה תולעים. לפי ע"י בדיקת עשר אחוז ידוע שאין בו הרבה תולעים. ונמצא שעכשיו אינו מצוי למצוא מעט לחוד, וא"כ אף מדרבנן אינו צריכין לבדוק".

ד. מראי מקומות – מנחת אשר (ח"ג סי' מ"ח).

כז [גידול בחממות וכדו']

א. אם עשה מעשה, אם להחמיר או לא.

1. מיקל, רק ע"י מדגם.

א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' ל"ה, ח"ב סי' כ"ה, או"ח ח"ד סי' צ"א אות ג') – "במיני כרוב (קרויט) במדינתנו אם יש לסמוך על בדיקת דסתם אינשי במיני כרוב שקורין קרויט, הנה במקומותינו ביוראפ היו מוחזקין בתולעים הרבה והיתה צריכה בדיקה גדולה, אבל כאן באמעריקא לא מצוי כלל תולעים במיני קרויט, וכתבתי בתשובה חיו"ד סימן ל"ה דמ"מ לכתחלה צריכה בדיקה, מאחר שלא משום שבמדינה זו הוא משונה בטבע הקרויט אלא מצד המעשה שעושין בשעת זריעה ובשעת צמיחה שלא יהיו תולעים, שלכן הוא כרובא התלוי במעשה שלא אזלינן בתר רובא כדאמר רבינא בבכורות דף כ' ע"א ואף שעדיפא הכא דכיון שעם תולעים לא ירצו לקנות איכא חזקה על בעלי הגנות שודאי עשו מה שהוא לטובת פרנסתן דלא מרעי אומנותן ומהני זה שלא לאסור כשלא בדקו, אבל לכתחלה יש לבדוק, מ"מ סגי בזה בדיקה קטנה דמאחר דאין שם התולעים בריבוי כהדרך שיש להיות בקרויט הרי חזינו שעשו המעשה שעושין שלא יהיו תולעים ששוב אינו מצוי להיות בהו תולעים שא"צ בדיקה, ובדיקה הקלה שהוא לחתוך באיזה מקומות הקרויט ודאי עושין המלונות המפורסמים בכשרותם ויש לסמוך עלייהו".

ב) הגריש"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ה' הע' ח' ד"ה לפי"ז, עמ' קכ"ג).

ג) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ה' סעי' ו', עמ' קכ"ה) – "מאכלים שדרכם להיות נגועים בתולעים, ומגדלים אותם בשיטות גידול מיוחדות המונעות את הנגיעות; וכן מאכלים הנגועים בתולעים שעברו טיפול מיוחד המסיר את הנגיעות, אפשר להסתפק בהם בבדיקת מדגם המייצג את כל הגידול, כדי לוודא ששיטות הגידול או הטיפול הועילו, המאכל נקי וראוי לשיווק".

2. מחמיר.

א) קנה בושם (ח"ג סי' צ"ג, פסקי בושם פרק כ"ב סעי' כ"ה) – "והנה חדשים מקרוב באו והמציאו שיטה חדשה בגידול ירקות אלו, והוא הגידול בחממות סגורות שהוא מועיל מאד בטיב הגידול, בצירוף עוד שאר פעולות טכניות שהם עושים לטובת הגידול, ואחת מהתועלת היותר חשובה בגידול זה הוא מניעת שירוף התולעים בהם כי מחמת שהם גדלים בחממות סגורות, וגם מרססים אותם כל ימי גידולם הוא מונע שירוף התולעים מהם. והנה לפי דבריהם הם גדלים והולכים נקי מכל סוג רחש ותולע, ומותר לאוכלם בלי שום בדיקה, ובודאי דלאו מר בר רב אשי חתים עליה, וכבר שמעתי דבת רבים שנמצאו בהם רחשים שונים, אמנם לו יהא דכדבריהם כן הוא שהם נקיים מכל סוגי רחש ותולע, אכתי יש מקום לדון בזה, אם מדינא אפשר להתירם באכילה בלי שום בדיקה, על סמך זה שמגדלים אותם באופן כזה שלא יהא מצוי בהם תולעים, או מכיון דמיסודם הם מוחזקים בתולעים, אם כן בכל אופן שהוא אסור לאוכלם בלי בדיקה מקודם. ואחרי העיון בזה נלע"ד דלו יהא דמחמת גידולם בחממות סגורות לבד, בלי שום טיפול נוספת, היו כבר נשמרות שלא יתדבקו בהם הרחש והתולע, איה"נ דהיה אפשר לצדד דמותרים הם באכילה בלי שום בדיקה, דאעפ"י דירקות אלו מיסודם מצוי בהם הרחש והתולעים, מ"מ בנידון דידן שמתחילת גידולם הם נשמרות מהרחש והתולע, ולא היו אף פעם בחזקת מתולעות, אין עליהם שום חיוב בדיקה, אמנם מכיון דהמציאות אינו כן, שהרי חוץ מגידולם בתוך החממות דרוש להם עוד טיפולים שונים כמו ריסוס וכדומה, ומבלעדם עדיין אינם מובטחות שלא יתדבקו בהם הרחש והתולע, כי כל עיקר המונע משירוף התולעים אינו אלא על ידי הריסוס והשמירה מהם בתוך שטח הסגור דבשטח גלוי לא היה במציאות להשתלט עליהם, אם כן כל עיקר חזקתם שאינם מתולעות, הוא דבר התלוי במעשה ואינה חזקה, וכמו שמצינו כעין זה בריש פ"ג דבכורות (כ' ע"א) לגבי רובא, דברוב התלוי במעשה לא אזלינן בתר רובא, והכי נמי בירקות אלו דמניעת התלעתם תלוי במעשה, אם כן מעולם לא נתחזקו באינם מתולעים ואסור לאוכלם בלי בדיקה. כן נלע"ד ברור להלכה בנידון זה דאעפ"י שמגדלים אותם בשמירה מעולה שלא יתדבקו בהם תולעים אינם בחזקת בדוקים מתולעים, וממילא פשוט שאסורים הם באכילה בלי בדיקה".

3. מראי מקומות – דרכי הלכה (פרק ב' סעי' כ"ג).

א) קובץ מבית לוי (חי"ז עמ' צ"ח אות ב') – "ירקות ללא תולעים ירקות הגדלים בגידול מיוחד ללא תולעים (כגון חסה) נחשבים לאינם מוחזקים בתולעים. ומ"מ יבדקם בעין וישטוף בברז, או ישרם במים עם חומר ניקוי וישטפם אח"כ".

ב) תשובות והנהגות (ח"ג סי' רנ"ב) – "בזמן האחרון מצאו דרך חדשה לגידול ירקות ללא תולעים, בחממות סגורות לחלוטין, ולדבריהם אין לחשוש כלל לתולעים, וכנראה גם מוסיפין ריסוס, כך שאין שום חשש לתולעים וכדומה, ומפי השמועה שאעפ"כ לפעמים מוצאים שם תולעים, וראיתי בירחון 'עדות' (ניסן תשנ"ד) מכתב מהגר"מ ברנדסדורפער שליט"א [צ"ל] שצריך בדיקה, ואף שרוב פעמים הוא נקי, כיון שיש לפעמים חרקים ותולעים זהו רוב התלוי במעשה ולא סמכין עלה. ולע"ד לא חשיב רוב התלוי במעשה, שהרי בחממות אלו מעולם לא הוחזק שיהיו תולעים, ואף אם לעתים רחוקות מוצאים שם, מ"מ כשגדל שמה דינו כירק שאין מצוי בו תולעים שאין צריך לבדוק, ולא אכפת לן מחמת מה אינו מצוי תולעים, דסכ"ס בדרך גידול זו אין תולעים, ולא דמי כלל לרוב התלוי במעשה דשם צריך מעשה לשנות מציאות הדבר, כעין דאיתא ביבמות דף קי"ט דהאשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך לא תנשא ולא תתייבם עד שתדע שמא מעוברת היא צרתה, ואמרינן בגמרא דלא אזלינן בתר רוב נשים שמתעברות ויולדות משום שהוא רוב התלוי במעשה, דהתם יסוד הדבר שרוב נשים מתעברות ויולדות במעשה. דהיינו הביאה שע"ז מולידה בנים, ובכך נוצר ההיתר, ובלא זה אין כאן היתר לפנינו, ובכ"ה"ג רוב התלוי במעשה לא אמרינן, וכן בשחיטה דמעשה השחיטה הוא המתיר לא אמרינן, וכן הדין בהפרשת תרומה, אבל בתולעים אין צריך 'מתיר', אלא איפכא הוא דמה שמצוי הוא האוסר, וע"כ כאשר בחממות שלפנינו לא מצוי שרי, ואין נ"מ מהי הסיבה שמחמתה אין תולעים אלא כשהמעשה הוא הפועל היתר כמ"ש, אבל בחממות שכל הסברא לאסור ולחייב בדיקה הוא מה שמצוי תולעים, וע"כ כשאנו מצוי חסר סיבת האיסור ושוב אין כאן ירק מוחזק בתולעים ושפיר לא חיישינן וכה"ג לא נקרא רוב התלוי במעשה, וז"ב. וכ"ז בחממות וכדומה שעל ידי פעולות שונות אין מצוי בו תולעים כלל, וגם לא היו שם תולעים מעולם, אבל נשאלתי באופן שמצוי תולעים רק שמצאו שיטה להסיר ולנקות באופן שקרוב לודאי ששוב אינו מצוי כלל תולעים אם שרי, שכה"ג יש לומר כיון שמעיקרא היה מצוי בו תולעים חל עליו דין בדיקה, והיינו בבירור שיתברר בוודאות דוקא שאין יותר תולעים. וע"כ אם דואגים שלא יהיו תולעים ע"י כל מיני תחבולות, והיינו שמצוי מתחילה רק מצליחים להסיר אותם שעכ"פ כעת אינו מצוי, אין אנו מסכימים להכשיר, שכבר חל עליהם חיוב בדיקה מדרבנן ולא נקרא בדוק כשאנו מצוי, ובעלמא כה"ג ליחידים לא הכרענו, אבל לענין שנשאלנו שבית דין יתנו הכשר, נראה שאם היה מצוי בו תולעים ומצאו שיטה להסירה באופן ששוב אין מצוי תולעים אך לא להוציא מחשש תולעים, ברור שאין לנו להכשיר וצריך בדיקה מדוקדקת ליהוי עלה תואר בדוק ולא סגי שאינו מצוי לבד".

כח [שטיפה.

א. היה מוחזק, ועכשיו הוי מיעוט המצוי.

1. כמו מוחזק.

א) הגריש"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ד' הע' ח', עמ' ק"כ).

ב) קובץ מבית לוי (חי"ז עמ' צ"א אות י"ב, בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ד' הע' ח', עמ' ק"כ) – "פירות שמוחזקים בתולעים - אף כשלוקח כמות קטנה מהם דינם כמוחזקים ואסור בלא בדיקה גמורה להוציא כל התולעים. פירות שמוחזקים בתולעים ובדק והוציא רוב התולעים, וברור שנשארו מקצת מהם דינו כמוחזק בתולעים ולא כמיעוט המצוי".

ג) חוט שני (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ד' הע' ח', עמ' ק"כ).

ד) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ד' סעי' ז', עמ' ק"כ) – "דינו נשאר כ'מוחזק בתולעים', ולא כ'מיעוט המצוי".
 1) צ"ב מה נפקא מינה. בין עכשיו או קודם השטיפה, יש חיוב בדיקה, רק עכשיו הוא דרבנן. ואם הנ"מ, אם עבר ובישול, שיש להחמיר כמו דאורייתא [משום גלגול]. הא גם דאורייתא מועיל הס"ס, כמו אם הוא ספק השקול. ואם הנ"מ הוי הנאמות של קטן, לכאורה הוא דרבנן, ולמה החמיר. צ"ע.

ב. היה מוחזק, ועכשיו לא מצא כלום.

1. מיקל.
 א) הגרשז"א צ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ה' סוף הע' ז', עמ' קכ"ה).
 ב) הגריש"א צ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ה' סוף הע' ז', עמ' קכ"ה).
 ג) שבה"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ה' סוף הע' ז', עמ' קכ"ה).
 ד) בדיקת המזון כהלכה (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ה' סעי' ה', עמ' קכ"ד) – "שיטות ניקוי או הפרדה שיעילותם מוחלטת, נחשבים לבדיקה טובה, ואין חיוב לבדוק דווקא ע"י ראית העין".
2. מחמיר.
 א) קנה בושם (ח"ג סי' צ"ג, פסקי בושם פרק כ"ב סעי' כ"ה) - לשונו מובא לעיל.

ג. היה מוחזק, ועכשיו הוי מיעוט שאינו מצוי.

1. מיקל.
 א) הגר"צ שכטר שליט"א (OU Guide To Checking עמ' י"ב הע' י"ח, סוף עמ' ס"ו, עמ' ע') – "מטעם רובא וחזקא רובא עדיף", מעדני אשר (סי' ל"א, "יש מקום לומר דגם פירות שהמצאות תולעים בהם היא בגדר מיעוט המצוי, מ"מ אם אחר ניקוי קל של כל הפירות (כגון שטיפתם במים) החשש להמצאות תולעים הוא בגדר מיעוט שאינו מצוי, די בניקוי הקל וא"צ לבדוק אח"כ אם נותרו עוד תולעים".

ב) "כמה פוסקי זמנינו" (הלכה ברורה ח"ז מספר ז' הע' כ"ה) -

Many poskim maintain that although the washing machines may not completely remove all insects from the vegetables, nevertheless, if they get rid of most of the insects, no inspection is required. Although insects are generally found in such produce and they should therefore require inspection prior to eating, no inspection is needed since the washing machines transform the vegetables to a state where insects are rarely found.

2. מחמיר.

א) קנה בושם (ח"ג סי' צ"ג, פסקי בושם פרק כ"ב סעי' כ"ה) - לשונו מובא לעיל.

3. מראי מקומות.

- א) הגרשז"א צ"ל (בדיקת המזון ח"א עמ' קפ"ב, מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ס"ג אות ג') – "צ"ע דמה טעם לא נתחשב לדעת אם גם לאחר הרחיצה יש עדיין שיעור המצוי".
- ב) תשובות ונהגות (ח"ג סוף סי' רנ"ב) – "אם דואגים שלא יהיו תולעים ע"י כל מיני תחבולות, והיינו שמצוי מתחילה רק מצליחים להסיר אותם שעכ"פ כעת אינו מצוי, אין אנו מסכימים להכשיר, שכבר חל עליהם חיוב בדיקה מדרבנן ולא נקרא בדוק כשאינו מצוי, ובעלמא כה"ג ליחידיים לא הכרענו, אבל לענין שנשאלנו שבית דין יתנו הכשר, נראה שאם היה מצוי בו תולעים ומצאו שיטה להסירה באופן ששוב אין מצוי תולעים אך לא להוציא מחשש תולעים, ברור שאין לנו להכשיר וצריך בדיקה מדוקדקת ליהוי עלה תואר בדוק ולא סגי שאינו מצוי בלבד".

כט | עבר ובישל - סעיף ט'.

א. בדיעבד, מותר.

1. רק אם אינו מוחזק.

- א) או"ה (כלל מ"א סוף דין ג') – "בתורת הבית ... והיינו שלא הוחזקו פירש בסתם מיני קיטניות אבל פרטיים במדינה שהוחזקו בכך הוי ודאי ולא ספק".
- ב) מהר"ם מלובלין (סי' כ"ז ד"ה ומה) – "כתב הרשב"א שיש להתיר כשיש עוד ספק שמא נימוחו אבל בנ"ד שודאי נמצא בהן תולעים מה ספק שייך כאן".
- ג) ש"ך (ס"ק כ"ט, נקה"כ כל הט"ז ס"ק י"ז) – "וכתב האו"ה שם סוף דין ג' והיינו שלא הוחזקו פ"י בסתם אבל פרטיים במדינה שהוחזקו בכך הוי ודאי ולא ספק עכ"ל וכ"נ מדברי מהר"ם מלובלין בתשובה סי' כ"ז ע"ש".
- ד) כנה"ג (הג' טור ס"ק י"ז).
- ה) פר"ח (ס"ק ל"א) – "וברור הוא".
- ו) פר"ת (ס"ק י"ט, ע"י ס"ק י"ח).
- ז) מנחת יעקב (כלל מ"ו ס"ק י"ח).
- ח) באה"ט (ס"ק כ"א).
- ט) שלחן גבוה (ס"ק ל"ה).
- י) חגורת שמואל (ס"ק ל"א).

(יא) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ט, ס"ק ל"ב) – "וכ"ז בדבר שזרכן קצת להיות מתולעים אבל דברים שמצוין בהם בודאי לא הוה ס"ס שמא אין כאן תולעים וכ"כ מהר"מ מלובלין בתשובה".

(יב) חכ"א (כלל ל"ח סעי' כ"ב, ע"י סעי' ה', בינ"א כלל ל"ז ס' נ"ד).
(יג) זבחי צדק (ס"ק ס"ד).

(יד) ערה"ש (סעי' ע') – "וכתבו הגדולים שזהו בסתם אבל אם הוחזקו בתולעים הוה ודאי ולא ספק ואפילו בדיעבד אסור כשבישלם תוך י"ב חודש [ש"ך סקכ"ט בשם או"ה ומהר"מ לובלין ופר"ח סקל"א וכרו"פ סקט"ז]."

(טו) בית יצחק (ח"ב עמודי זהב ס"ק ל"ג).
(טז) עצי העולה (הל' תולעים, סעי' י"ב, ס"ק י"א).
(יז) כה"ח (ס"ק ע"ט).
(יח) מעדני השלחן (ס"ק ק"מ).
(יט) בדיקת המזון כהלכה (ח"א שער ב' פרק ח' סעי' ג', עמ' קנ"ב).
2. מראי מקומות – רדב"ן (ח"ב סי' תשכ"ג), כרתי (ס"ק ט"ז, ע"י מגיה שם ס"ק כ"א בשם ברוך טעם).

ב. ספק נימוח.

1. אינו ספק השקול – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ב, מש"ז ס"ק י"ב, "ואף דהוה ספק דרבנן דבריה אין בטילה דרבנן י"ל דנימוח לא הוה ספק השקול כ"כ"), כה"ח (ס"ק פ"ג), בדה"ש (סי' ק' ס"ק מ"ג), מעדני השלחן (פאר השלחן ס"ק שפ"ב), זרכי הלכה (פרק ב' הע' מ"ט).

2. הוה ספק הרגיל – בית שלמה (יו"ד ח"א סוף סי' קנ"ו, "דהך ס' שמא נימוחו הוה ס' הרגיל וקרוב לודאי שנימוחו אלא שאעפ"כ אינו מוציא מידי ודאי וכ"ז בבישול גרידא").

ג. נתן מאכל על עלה חסה שלא נבדק, ומוחזק לנגוע.

1. מיקל, דאין מחזיקין ממקום למקום.
(א) הגרשו"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"א, תנינא ב - ג) סי' ס"ג אות ד) – "[נתן מאכל על עלה חסה שלא נבדק], מסתבר דאין מחזיקין ממקום למקום, ועכ"פ איכא הכא תרי ספיקי, [שמא אין בו תולעים ושמא לא עברו למאכל]".

(ב) הגריש"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה סוף ח"א נספח כשרות הפטריות אות ט' ס"ק ב', עמ' י"ב) – "שאפשר להסירן, והמאכל מותר".

ד. אפיה.

1. כמו בישול.
(א) ט"ז (ס"ק י"ז) – "מעשה בחג השבועות ... ואת"ל היו שמא נמוחו בתנור מחמת חום האש".
(ב) שכנה"ג (הג' ב"י ס"ק ס').
(ג) ע"י פרה"ת (ס"ק כ"א ד"ה כתב) – "הט"ז דנקט בלישנייה נימוחו בתנור אולי דהרב ז"ל חדית דינא דגם ע"י אפיה מתמעט ומקלא קלי ולזה יקרא נימוח ומתבטל דכל דהו שמתמעט ממנו ע"י התנור יש בו דין ביטול ... גם אפשר דהרב ז"ל נקט גדר האחרון הנעשה בפת והוא התנור והקדום לו מובן בעצמו".
(ד) פלתי (ס"ק ז' ד"ה גם) – "הט"ז דלמא נמחה, וכתב הפרי חדש דבאפיה לא שייך נמחה, ואי נקלה הא עדיין כמותו קיים. וגם זה לא דיבר נכונה בהרב הנ"ל, שמילוו"ן הקטנים בשולט בהם חום האש, הם כלים מאליהם, וכאפס וכאין הן מבלי ממש".
(ה) תשובה מאהבה (ח"ג סי' ש"ל) – "ובזה אין חילוק בין אפיה לבישול".
(ו) ע"י הגרשו"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה ח"א שער ב' פרק ח' הע' ג' ד"ה ולמעשה) – "שבדיעבד אפשר להתיר משום שהלישה וחום התנור באפיה גורמים ספק שמא נמחה, (בתנאי שבפועל ישנה השפיה על ריסוק התולעים) ומצטרף לס"ס".
(ז) ע"י הגריש"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה ח"א שער ב' פרק ח' הע' ג' ד"ה ולמעשה [לשוננו מובא לעיל]), אשרי האיש יו"ד פרק ב' אות י"ט) – "לחם או עוגה שנעשו מקמח שאינו מנופה, וקמח זה אינו מוחזק בתולעים, בדיעבד אפשר להתירו, משום שהלישה וחום התנור באפיה, גורמים ספק שמא נמחה (בתנאי שבפועל ישנה השפעה על ריסוק התולעים), לספק ספיקא (ספק אם יש תולעת, ואת"ל יש, שמא נימוחה בתנור, ראה ט"ז סי' פד ס"ק יז). ולכתחילה יש להקפיד, שבמאפיות יתבצע ניפוץ יעיל של הקמח".
(ח) שבט הלוי (ח"ז סי' קכ"ו אות ב' ד"ה ומה) – "ומה שהשיג הפר"ח על הט"ז דספק נקלו בתנור לאו ספק טוב הוא אין הצדק אתו כמש"כ הגאון בפלתי".
(ט) בדיקת המזון כהלכה (ח"א שער ב' פרק ח' סעי' ג', עמ' קנ"א).

2. יש לחלק.

(א) פרה"ת (ס"ק ל"ג) – "ט"ז ... גם מה שכתב דשמא נימוחו בתנור, אין לו שחר, שהתולעת אינו נימוח בתנור אלא נקלה ואסיר, וטפי מסתבר למימר שנימוח בשעת עריכה ולישה".

(ב) שלחן גבוה (ס"ק מ"ה) – "שאין דרך התולעת להמחות ע"י אפיה שאין בה רוטב".

(ג) חגורת שמואל (ס"ק מ') – "והפר"ח השיג ...".

(ד) התעוררות תשובה (ח"ב סי' קל"ה) – "והנה סברת הט"ז שם שכתב לצרף ספק שמא נימוחו בתנור הנה מחמת חום האש אינו נימוח אלא נשרף וצריך לכה"פ להיות נשרף עד שאין בו שום לחלוחית וזה נגד החוש כי אנו רואין שפת באמצעותנו אחר אפיה אינו יבש רק לח ואולי דוקא הפת שהיה בו לחלוחית הרבה מהמים לא נתייבש אבל התולע שאין בו רק לחלוחית מעט בטבעה נתייבש וכבר התעוררו רבותינו האחרונים זצ"ל על זה, הפר"ח שיותר יש לתלות שע"י גילוישני נימוחה התולע גם זה קשה לומר

על הכנימה שהיא קטנה מאוד ונתערב בתוך העיסה משא"כ בתולעים שנמצא בקמח שהם גדולים וכנימה יש לצרף שניהם יחד לישא ועריכה ואפיה וספק אי הוה בו מעיקרא".

3. מראי מקומות – רב פעלים (ח"ד יו"ד סי' ח' ד"ה גם ספק), דרכ"ת (ס"ק ק"ב).

א) בינת אדם (כלל ל"ו סי' נ"ב) – "והתימה בסימן פ"ד על מעשה הט"ז שהתיר מטעם נימוח וכתב הפרי חדש דאין לו שחר שאינו נימוח בתנור ולא ידעתי מה חילוק בין נימוח לנקלה וצריך לומר משום אותן שנילושו בתוך הפת הם לא ניקלו ולא נימוחו כידוע על פי טבע דדוקא שעל גבי הפת נקלה ... ואף שהט"ז כתב רק ספק נימוח היינו משום אלו שנילושו בלחם בפנים מה שאין כן באלו שמבחוץ וכמו פאמראנצין ודאי שהשרץ נשרף או על כל פנים כלה כל הלחלוחית שבו ודומה לעור הקיבה ושאר בני מעים שמיבשן בתנור דהוי כעץ בעלמא כדאיתא בסימן פ"ד והחוש יעיד על זה".

ב) על 'מעשה בחג השבועות', לקמן.

ל) טעם של דברים המאוסים - נמלים, זבובים, יתושים.

א. על סי' ק"ד, לשיטות ומראי מקומות.

ב. טעם של תולעים - אם הם כדברים מאוסים, או שהם נותן טעם לשבחה.

1. על סי' ק"ד, לשיטות ומראי מקומות.

ג. חתך תולעת בסכין.

1. על סי' צ"ו סעי' י"ג, לשיטות ומראי מקומות.

לא) שקית בד לבישול: לכרוך התבלין או אוכל בבגד פשתן וליתנו בתבשיל (spice bags).

א. דעת הפמ"ג.

1. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ג), זבחי צדק (ס"ק ס"ט), כה"ח (ס"ק פ"ז) – "ודע שכמיהין יבישים שהם מתולעים בודאי יש לעיין אי שרי לכרוך בבגד פשתן וליתן בתבשיל למתק התבשיל ולא הוה אין מבטלין איסור כיון שאין כוונתנו רק על הרוטב של כמיהין יראה דאיסור לעשות כן ול"ד לדבש או חטים מתולעים דבחסים יש עוד צדדים שבורחים מאפרכסת ובדבש לתקן הדבש ולהפריד מאיסור משא"כ כאן ומ"מ אין לגעור במי שעושה כן ע"י בגד עב מאד שלא יצאו דרך נקבים".

2. פמ"ג (או"ח סי' תנ"ג א"א ס"ק ג') – "יתן העני"ס בחתיכה פשתן וישים תוך הלאקרי"ץ ממש עד הלילה בטל בשיים ועי"ד בש"ך קט"ו אות כ"ח בחמאה דלא הוי מבטל איסור דשמא אין כאן איסור ואין כוונה לבטל. וכן בכמהין יבישים בכה"ג שרי בשאר ימות השנה ליהנות מהרוטב אם הם מתולעים ומ"מ יכרוך מה דאפשר".

ב. מחמיר.

1. הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' ע"ד ד"ה ובפמ"ג, בדיקת המזון כהלכה סוף עמ' קע"ו) – "ובפמ"ג בשפ"ד סקל"ג בכמיהין יבישים שהם מתולעים אי שרי לכרוך בגד פשתן וליתנם בתבשיל למתק התבשיל - יראה שאסור לעשות כן ול"ד לדבש - דכוונתו לתקן ולהפריד מאיסור משא"כ כאן מ"מ מסיק הפמ"ג אין לגעור במי שעושה כן. וכ"כ באו"ח סי' תנ"ג בא"א ס"ק ג".

ג. בודאי איסור יש להחמיר, אבל אם רק מוחזק יש להקל.

1. הגר"י בעלסקי זצ"ל (OU Guide To Checking עמ' ע', ישורון חל"א עמ' שמ"ז אות ז') – "יתורץ הכל, כי באו"ח התיר מטעם ספק (וקאי שם על עני"ס וקיימ"ל שיש בהם ספק חטין) ומותר הואיל ואין כאן דעת מבטל אף שמוחזקים בחטים הרי לענין דעת מבטל לא איכפת הואיל ואין כאן ודאי, וכן התיר שם בכמהין מתולעין ר"ל בחזקת מתולעין ולא ודאין. אבל ביו"ד קבע לאסור כי מיירי שם במתולעים ודאין וכן כתב שם בפירוש ואז הוי ביטול איסור לכתחילה להאי סברא. ואף על זה הסתפק וכתב אין גוערין בהמתיר, אבל בספק אין לפקפק אף לכתחילה גמורה".

2. מעדני אשר (סי' ל"ב אות ב' ד"ב ובד"ז) – "ואפשר דבאו"ח מיירי הפמ"ג באופן שאינם מתולעים בודאי עכ"פ אחר שיברור, ולכן הקל בפשיטות דשני טעמי ההיתר ישנם, ספק איסור ואינו מכוין, אבל ביו"ד דמיירי במתולעים ודאי לא סמך להתיר על טעם שאינו מכוין לבטל לחודא. וכיו"ב ראיתי בס' זבחי צדק אות ס"ג דכתב להתיר ליתן תבליים בסמרטוט לתוך השכר, ובסוגריים שם העיר מדברי הפמ"ג שאסר, ותירץ דאפשר דהכא אין ודאי מתולעים [וע"ע כה"ח סקפ"ז]".

ד. מוחזק יש להחמיר, מיעוט המצוי יש להקל.

1. OU Guide To Checking (עמ' י"ב).

ה. בדאיכא ששים יש להקל.

1. זבחי צדק (ס"ק ס"ג), כה"ח (ס"ק ע"ז) – "דבמדינתם מביאין עוד תבלין אחרים כמה מינים וקושרים אותם בתוך סמרטוט א' ומניחים את הסמרטוט הנז' עם השכר שבתוך כלי שמי כדי ליתן טעם בשכר וא"כ אם יש בתוך הקשר הנז' תבליים מתולעים זהו מותר יען שהתולעים הנז' קשורים בתוך הסמרטוט ואינם באים לתוך השכר ואין נסחט מהם לתוך השכר אלא טעמם ומתיר לכתחילה".

2. י"ל הכה"ח (ס"ק פ"ז) – "ולא דמי דלעיל סוף או' ע"ז דמותר לכתחילה דשם יש עוד תבלין עמו וגם יש ס' כנגד טעם התולע לא כן הכא דיש בו תולעים הרבה ואפשר שאין ס' כנגד טעם התולע וע"כ לכתחילה לא".

ו. מיקל.

1. שבת הלוי (מבית לוי חי"ז עמ' צ"ד אות י"ח, בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ז' הע' ט"ז ד"ה למעשה, עמ' קמ"ג) – "ירק [עלים] שיש בו תולעים וא"א לבדוקו מותר להכניסו לשקית בד סגורה היטיב ולבשלו במרק, כיון שאינו מתכוין לבטל האיסור".
  2. הגר"ר פיינשטיין זצ"ל (קונטרס יד דוד עמ' קל"א אות ו').
- (א) לכאורה תלוי איך לומד ההיתר של אינו מתכוון לבטל. שהפמ"ג לשיטתו, שרק אם יש דעת הפוך יש להקל. אמנם, א"כ יש סתירת השבחה"ל (ח"ז סע' קכ"ז אות ב'), שג"כ מחמיר שצריך דעת להפוך. וצע"ג.

ז. לכתחילה יש לנקותו כמה שאפשר.

1. הגריש"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ז' הע' ט"ז ד"ה למעשה, עמ' קמ"ג) – "לכתחילה יש לנקותו כמה שאפשר".

ח. מראי מקומות – בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ז' הע' ט"ז, עמ' קמ"ג).

1. שב יעקב (סי' כ"ט) – "אין למחות ביד העושי' בכה"ג כשמשמין גודגניות בתוך השק".
2. פת"ת (סוף ס"ק ג') – "ועיין בתשובת שב יעקב סימן כ"ט שהתיר לתת גודגניות המתולעים לתוך יין ובלבד שיתן אותם לתוך כוס קטן תפור מכל צדדיו ע"ש".
3. ערה"ש (סעי' ס"ג) – "ויש שאין מבררין אותן מתולעים ורק מבשלין אותן צורות במטפחת כדי ליתן טעם בהתבשיל ואחר הבישול זורקין אותן".
4. ילקוט יוסף (סעי' כ"ז) – "הרוצים להניח בתבשיל עלי ירק שונים שיש בהם חשש לתולעים, כדי לתת טעם טוב בתבשיל, וחוששים שלא יצליחו לבדוק היטב את העלים, רשאים להכניס את העלים לתוך שקית מבוד, ולקשור הזק היטב את השקית, ולהניחה כך בתוך התבשיל. ויש אומרים שאין להקל בזה אלא בספק אם יש תולעים, אבל אם יש תולעים בודאי אין להקל בזה לכתחלה. ויש אומרים דכל שיש רוב [או ששים] כנגד התולעים מותר אף אם יש שם תולעים בודאי".

לב [חזקה - סעיף י'.

א. חזקה: נעשה מוחזק בתולעים, בב' פעמים או בשלש.

1. שני פעמים [כמו רבי] – ב"ח (ס"ק י' ד"ה כתב, סי' ק' ס"ק ב', "וכך ראוי להחמיר בתרי זמני").
2. שלש פעמים – מחבר (סעי' ט', סעי' י' [דפוס שלנו], סי' ק' סעי' ד'), לבוש (סעי' י', סי' ק' סעי' ד'), ט"ז (סי' ק' ס"ק ו'), ש"ך (סי' ק' ס"ק י"א), פ"ת (סי' ק' ס"ק י"ד), פ"ת (סי' ק' ס"ק ו'), כרתי (סי' ק' ס"ק י"ב, פלתי ס"ק ז'), לחם הפנים (סי' ק' ס"ק י"ד, עי' סי' פ"ד סוף ס"ק כ"ה), בית לחם יהודה (סי' ק' ס"ק י"ב), מקום שמואל (ח"א סי' ס"ו ס"ק כ"ה), חגורת שמואל (סי' ק' ס"ק י"ז), באה"ט (סי' ק' ס"ק ו'), גרא"א (סי' ק' ס"ק כ'), חור"ד (סי' ק' חי' ס"ק ט'), חכ"א (כלל ל"ח סעי' כ"ב, סעי' ל', בינ"א כלל ל"ז סי' נ"ד, "ואף שהב"ח בסימן ק' הביאו הט"ז מחמיר בתרי זמנא הוי חזקה הרי כתבו כל הפוסקים והראב"ד דאי אשתכח תלתא וכן כתב בהדיא בתורת הבית וזה לשונו, ואם נמצאת אחת או שנים בקדירה משליכין ואוכל את השאר ולפי זה הדבר ברור כמו שכתב הט"ז שטעות סופרים הוא בתשובת רשב"א שהביא הבית יוסף וצריך לומר שלשה פעמים. ומה שתמה המנחת יעקב בכלל מ"ו דאדרבה ברא"ש משמע..."), שירי ברכה (סי' ק' ס"ק ח', לשונו מובא לקמן), ערה"ש (סי' ק' סעי' י"ב), דרכ"ת (ס"ק קמ"ח), בדה"ש (סי' ק' ס"ק מ"ז), מעדני השלחן (ס"ק קנ"ט), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ח' סעי' ה', הע' ז' ד"ה בכמה, עמ' קנ"ה).
- א) מחמיר רק בנפשות – ט"ז (סי' ק' ס"ק ו'), חגורת שמואל (סי' ק' ס"ק י"ז), באה"ט (סי' ק' ס"ק ו'), ערה"ש (סי' ק' סעי' י"ב).
3. בדרכי יש להקל – בכור שור (חולין דף נח:), שירי ברכה (סי' ק' ס"ק ח'), ולענין הלכה, בדאורייתא יש להחמיר בתרי, כדעת הרמב"ן (יבמות סד א) והרשב"א והריטב"א (יבמות שם) והנמקי (יבמות כ א) ודעמיהו. אמנם בדבר שהוא איסור דרבנן, אזלינן לקולא, ובעי תלתא. וכן הסכים הרב בכור שור בסיום הספר, והרב פלתי בדיון זה. ע"ש"י), יד יהודה (סי' ק' הקצר ס"ק י"ח).
- א) "הנכון בזה הוא מ"ש הגאון בכור שור בסוף הספר דף קעו דמה שאפשר בבדיקה כגון לסנן הרוטב כיון דאפשר להכיר האיסור הו"ל דאורייתא ובתרי זמני הוי חזקה ולפ"ז כיון שמצא ב' תולעים אסור לאכול הרוטב בלא סנון אבל הירקות עצמם דא"א בבדיקה דבכה"ג בטל מדאורייתא אין לאסור אותם כי אם בג' תולעים" – מחזיק ברכה (ס"ק כ"ט, ס"ק ל'), זבחי צדק (ס"ק ע"ג, עי' סעי' ע"ח), כה"ת (ס"ק ק"ה, סי' ק' ס"ק ל"ד).

4. מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל מ"ו ס"ק כ"ט), דרכ"ת (סי' ק' ס"ק נ'), יד אברהם (סוף סי' ק'), חדרי דעה (סי' ק' סעי' ד'), יבין דעת (סי' ק' הקצר ס"ק ו'), הגר"ז נ' גולדברג זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה על פרק ח' הע' ז', עמ' ק"ע).

א) מאירי (חולין סוף דף סז:), – "וקצת גאונים (כתבו) הסכימו דרך מנהג שכל שנמצאו בקדירה מארבעה ולמעלה אוסרין את כלה".

ב) שבת הלוי (ח"ז סי' קכ"ה אות ד') – "בשו"ע ס"ט, ויש מי שאומר דהנ"מ שלא נמצאו אלא א' או ב' אבל ג' וד' הכל אסור - ודין זה חזר ונשנה לקמן סי' ק' ס"ו ושם הביא הט"ז דעת הב"ח דבתרי זמני הוי חזקה דקיי"ל כרבי סו"פ ה' דיבמות לחומרא באיסור תורה והט"ז השיג עליו דקיי"ל כרשב"ג דבג' זמני דוקא נקרא חזקה וע"כ ג' תולעים דוקא, ולהלכה מחלוקת גדולה לפנינו דדעת התבו"ש בבכור שור חולקין נ"ח לדחות דעת הט"ז מהא דמוכח בראשונים דלא קיי"ל כרשב"ג בדאורייתא רק לחומרא מלבד וסתות וכיו"ב והאריך קצת בזה עד שכל לבסוף דהא דנפסק שו"ע כאן ג' או ד' היינו משום דפסק כהר"ן בשם הראב"ד דס"ל דהרשב"א שפוסק דגם שנים אסור הו"ל יחיד, אבל לדינא יש להחמיר בשל תורה כהב"ח דאפי' אשכח רק ב' תולעים הוי חזקה. איברא במנחת יעקב כלל מ"ו ס"ק כ"ט אעפ"י שדחה ג"כ דברי ט"ז הנ"ל בסי' ק' ודעתו להלכה כהתבו"ש דבשל תורה סתם עלינו להחמיר בשנים כרבי מכ"מ הכא דעתו דבעינן ג' תולעים דוקא דעיקר שנמצאו מרובים בקדירה וזה מתחיל רק בג' וכן דאין לזוז מפסק השו"ע דג' או ד' דוקא. ובערוגת הבושם כאן נו"נ קצת בזה, ודעתו כהתבו"ש דגם בב' זמני עלינו להחמיר, בלבד אם יש עוד ס"ס

דשמה נימוח, או בתולעים דאתו מעלמא דיש להקל בג' זימני כיון דהרש"ל מכשיר לגמרי כמבואר בט"ז כאן, ועיין במקו"ח או"ח סי' תס"ז במג"א ס"ק י"ב שהסכים עם המג"א להקל לגמרי בנפלו ממק"א דאינו גורם ריעותא, וסוגיא דעלמא כאן לענין תולעים כהמנח"י דדוקא בג' אסור לכל הדעות [ולדעת המנח"י א"ש דנקט הכא ג' או ד' אף על גב דכבר בג' הוי חזקה והט"ז הרגיש בזה, אלא כדי להורות דלא משום חזקה אתינן עלה אלא מטעם רבוי תולעים, והט"ז דלא תי' כן לשיטתו לקמן סו"ס ק' דמטעם חזקה אתינן עלה].

ב. תבשיל מרובה.

1. צריך ארבעה זכובים – מנחת יעקב (כלל מ"ו ס"ק ל').
2. הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' ע"ד ד"ה ואכתי, בדיקת המזון כהלכה ח"א עמ' קנ"ז, אשרי האיש יו"ד פרק ב' אות ס"ז), הו"ד בבדיקת המזון כהלכה (ח"א שער ב' פרק ח' סוף הע' ה', עמ' קנ"ד) – "אם מבשלין הירקות הנ"ל בכמויות גדולות לצורך חמש מאות איש ויותר הרי הדבר קרוב לודאי שכמה תולעים בסיר וה"ז דומה למ"ש הרשב"א בתשו' סי' קי"ג אם נמצאו תולעין מרובין בקדירה - הרי הוחזקו ירקות האלו בתולעים וכל שהוחזקו צריך בדיקה לצאת מאותה חזקה - וכשהן מבושלין אי אפשר לבודקן ולפיכך אסורין ע"ש".
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק קכ"ט), מעדני השלחן (ס"ק קמ"ח).

ג. בדקו ג' נשים.

1. הוי מוחזק – פר"ת (ס"ק ל"ג), בית לחם יהודה (ס"ק כ'), פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ז, "ומיהו אם ג' אנשים או יותר לקחו ונמצא בג' מילבין יש לאסור גם בשאר בעלי בתים וכ"מ בפר"ח אות ל"ב יע"ש"), ערה"ש (סעי' ע"ט, "וכן נראה עיקר"), מעדני השלחן (ס"ק קנ"ט).
  2. מראי מקומות.
- (א) פת"ת (ס"ק ז') – "וכתב עוד בתשובת חינוך בית יהודה שם בדבר שקנו כמה ב"ב מאיש אחד פירות יבשים ובדקו ג' נשים שלקחו ומצאו כל אחד רק אחת או אמרינן לצרף כל הג' יחד והוי מוחזק בתולעים נראה מאחר שי"ל שנתגדלו בבית הקונים ע"כ אם לא ימצאו יותר לאחר שיבדקו היטב לאור השמש לא מחזקינן איסורא אבל לאחר שנמצאו ג' דכבר הוחזקו לאיסור אצל הקונה לא יועיל עוד בדיקה ולא רחיצה כי החוש מעיד כי לא יוכל נקיון ובפרט פירות יבשים שיש בהם סדקים והתולעים קטנים שחוש הראות ילאה להביטם כ"א בטורח גדול ואין להם תקנה".

ד. אתי השרץ מעלמא.

1. לא הוחזק.
- (א) יש"ש (חולין פרק ג' סי' ק').
- (ב) הו"ד בט"ז (ס"ק י"ז, סי' נ"ז סוף ס"ק כ"ג) – "כתב רש"ל פא"ט סי' ק' ומ"ה הנהגתי בעצמי שלא לאכול הכמהין היבשים כי הוחזקו בתולעים כי לאחר הבדיקה והברירה מצאתי בתבשיל בשולי הקדרה כמה תולעים וכן נמצא כמה פעמים והוחזקו בכך ונראה דוקא במה שמצוי בהם הכנימה אלא שלא בדק כדינו אמרינן הכי אבל בדבר שאין מצוי בו כנימה אמרינן מעלמא נפל ולא חישינן לטפי מהני שנמצאו עכ"ל".
- (ג) מג"א (סי' תס"ז ס"ק י"ב) – "כתב ב"י בשם הכל בו אם נמצאו ג' שעורים בתבשיל חזקה דאיכא טובא ושמה נתבקעו (ד"מ) ונ"ל דבכוננה השמיטהו בש"ע דלא קי"ל הכי דהא כ' הט"ז ב"ד סי' פ"ד ס"ט בשם רש"ל דלא אמרי' כן אלא בתולעים דמינ' קא רבו אבל במלתא דאתי מעלמא לא".
- (ד) פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ז, ס"ק כ'), סי' נ"ז מש"ז סוף ס"ק כ"ג, עי' סי' פ"ד שפ"ד ס"ק ל"ב, עי' סי' ק' מש"ז ס"ק ו', או"ח סי' קמ"ג א"א ס"ק ט') – "ומ"ש שם בתולעים דמעלמא דאסור וכבר מבואר דינו כן דמעלמא ל"ש חזקה".
- (ה) חכ"א (כלל ל"ח סעי' כ"ב) – "ודוקא פירות וכיוצא בו דמיניה קא רבי אבל תבשיל אחר שנפל לתוכו תולעים זורקן והשאר מותר דלא מחזקינן איסורא ואמרינן שאין בו עוד יותר (ט"ז ס"ק י"ז ובסימן נ"ו סוף סעיף קטן כ"ג ומגן אברהם סימן תס"ז ס"ק י"ב ועיין בבינת אדם)".
- (ו) טוב טעם ודעת (תליתאי ח"א סי' קנ"ו) – "דהחק יעקב ... הוכחנו דלא כוותיה".
- (ז) יד יהודה (סי' ק' הקצר ס"ק י"ח).
- (ח) ילקוט יוסף (סעי' ל"ה) – "המחמיר ... תבוא עליו ברכה".
- (ט) הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי).

2. מוחזק.

- (א) חק יעקב (סי' תס"ז ס"ק כ"ה, אמנם בחמץ שהוא דרבנן יש להקל) – "וכתב המ"א ... הנה באמת דברי מהרש"ל בזה אינם מוכרחים כלל, ולא נמצא חילוק זו בשם פוסק, וסתמא אמרינן תלתא זימנא הוי חזקה, דאע"ג דהוא דבר דאתי מעלמא".
- (ב) מקום שמואל (ח"א סי' ס"ד, סי' ס"ו ס"ק כ"ה אות ב').
3. תלוי איזה סוג שרץ.
- (א) פר"ת (ס"ק כ"ב, סי' ק' ס"ק ו') – "ויש לי מקום לומר דסמכינן על זה במיני תולעי' הלבנים וכדומה להם דאפשר דהנמצאים הם הנפולים להיות שאין במינם מצוי שימצאו בבת אחת רבים אבל הנמלים שיש במינם הרבה ואיכא חששת רבים אית לן להחזיק התבשיל בג'".
- (ב) זבחי צדק (ס"ק ע"ד) – "ואנו אין לנו אלא דברי הר' החסיד פר"ת סקכ"ב דהגם דדעתו נוטה ל"ס המתירים מ"מ אם נמצאו ג' נמלים בתבשיל אסר משום דאע"ג דמעלמא אתו מ"מ יש במינם הרבה כי כן דרכם לתמצא ובמדינתנו ג"כ כן היא שנמלים ויתושים

מצויים הרבה ועל כן יש לאסור בין נמלים בין ביתושים וכ"ש להמון עם שאינם יודעים לחלק בכך ויבואו להתיר הכל ולכן כל מינים שמצויים הרבה אוסרים התבשיל בשלשה ...".

(ג) דרכ"ת (ס"ק קמ"ג, סי' ק' ס"ק נ"א).

(ד) כה"ת (ס"ק ק"ט) – "ואנחנו אין לנו אלא דברי הפר"ת ... ולכן כל מינים שמצויים הרבה אוסרים התבשיל בשלשה. זכחי צדק אות ע"ד. ונראה דהיינו דוקא במקום שאי אפשר בבדיקה כגון דיש לחוש שמעורבים בתבשיל ואין נראים אבל במקום שאפשר בבדיקה יש להכשיר על ידי בדיקה והיינו על ידי שיבדוק התבשיל היטב באופן שלא ישאר חשש שנשאר שם נמלים או יתושים".

(ה) מעדני השלחן (ס"ק קנ"ד, ע"י סי' ק' ס"ק כ"ו) – "ולהלכה אם נמצא שלושה נמלים בתבשיל, נאסר, דאע"ג דמעלמא אתו, מ"מ יש במינים הרבה, כי כן דרכם להמצא, ולכן כל מינים שמצויים הרבה אוסרים התבשיל בשלושה. אבל במקום שאפשר בבדיקה, יש להתיר ע"י בדיקה, שיבדוק התבשיל היטב, באופן שלא ישאר חשש שנשאר שם נמלים או יתושים".

4. מראי מקומות – בית לחם יהודה (סי' ק' ס"ק י"ט), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ח' הע' ז' ד"ה באלו, עמ' קנ"ה).

(א) פת"ת (ס"ק ז') – "ועיין בתשובת מקום שמואל סימן ס"ד וס"י ס"ו אות כ"ה שכתב דאין כוונת הרש"ל כמו שהבינו הם דאף אותו התבשיל מותר אפי' נמצא ג' אלא ר"ל לענין לאסור כל אותו המין משום דהוחזק בתולעים לזה מחלק דבדבר דאתי מעלמא לא אסרינן כל אותו המין אבל ודאי זה התבשיל שבו נמצאו התולעים אסרינן בג' אפילו באתי מעלמא ע"ש".

(ב) ערה"ש (סעי' ע"ו) – "יש מי שאומר דהא דאמרינן דכשנמצאו ג' תולעים הוחזק התבשיל בתולעים ואסור כמו שנתבאר זהו בתולעים הבאים מהפירי עצמו שנתהוה בתוכו או מילבי"ן שהיו בהפירות ולא בדק קודם הבישול אבל אם הפירות לא הוחזקו בתולעים או במילבי"ן אלא שהתולעים נפלו לתוכו מעלמא וכמו בפסח בתבשיל שנמצאו בו ג' שעורים דודאי מעלמא אתו וכה"ג בכל השנה באיסורי שרצים כגון שנמצאו בהתבשיל ג' זבובים או ג' פרעושים דודאי מעלמא אתו או אפילו ג' תולעים רק שידוע שנפלו בעת הבישול וכיוצא בזה לא הוחזק בתולעים וזורק אלו התולעים ואוכל את התבשיל בלא סינון [ט"ז סקי"ז]: ויש חולקים על סברא זו ומביאים ראיה מדברי רבינו הב"ב בא"ח בספרו הגדול סי' תס"ז שהביא שם בשם הכלבו דכשנמצאו ג' שעורים בתבשיל בפסח הוחזק התבשיל בשעורים ואסור אפילו לא נתבקעו [ע"י פ"ת בשם ח"י ומקום שמואל] האמנם יש מהגדולים שכתב שם מדלא הביא רבינו הב"ב שם דין זה בש"ע ש"מ דס"ל דבדבר דאתי מעלמא לא אמרינן חזקה זו [מג"א שם סקי"ב] ובאמת מדברי הרי"ף ז"ל בפ"ב דפסחים יש ראיה לסברא זו דהנה כתב שם דלאסור התבשיל בעינן נתבקעו דווקא אבל השעורים עצמם אסורין אפילו לא נתבקעו וכתב בזה"ל לא אסרינן לההוא בישולא דמשתכחי ביה תרי ותלת שערי אא"כ נתבקעו עכ"ל הרי מפורש דגם בג' שעורים לא אמרינן דהוחזק התבשיל בשעורים [ותמיהני שלא הביאו דברי הרי"ף וצ"ע לדינא]."

(ג) עצי העולה (הל' תולעים, סעי' י"ג, ס"ק י"ב) – "... ובה"י שם ס"ק כ"ה השיג ע"ז ודעתו לאסור ע"ש ולי נראה דהא ודאי דצריך בדיקה בשאר התבשיל שימצא עוד כמו שמצא אלו אבל אם בדק ולא מצא מותר כיון דהתבשיל יש לה חזקת היתר ל"ח שמא יש ולא מצא משא"כ כשדרכו להתליע אז איתרע חזקת היתר שלו ולא סמכינן על הבדיקה כשא"א לבדוק היטב".

ה. צירוף של סוגי חרקים שונים.

1. מחמיר.

(א) הגריש"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה ח"א שער ב' פרק ח' הע' ז' ד"ה ולגבי, אשרי האיש יו"ד פרק ב' אות מ"ג) – "לצרף סוגי חרקים שונים, כדי להחזיק שהמאכל מנוגע, נראה שא"צ להיות מאותו המין, ולכן אם לדוגמא מצאנו שני חרקים ותולעת אחת, הוי חזקה, אבל שני חרקים וקורי משי, לא הוי חזקה".

(ב) שבט הלוי (בדיקת המזון כהלכה ח"א שער ב' פרק ח' הע' ז' ד"ה ולגבי, קובץ מבית לוי חי"ז עמ' צ"ג אות ט"ו) – "נמצאו שלשה חרקים משני סוגים, כגון חרקים ותולעים אסור. אבל כאשר נמצאו רק שני חרקים וגם קורים לא נחשב לשלשה תולעים (אף שמעורר חשד להימצאות תולעים נוספים)".

2. מראי מקומות – בדיקת המזון כהלכה (ח"א שער ב' פרק ח' הע' ז' ד"ה ולגבי, עמ' קנ"ו).

לג | מעשה בחג השבועות.

א. הלכה.

1. קודם שנודע, מיקל. אחר שנודע, מחמיר.

(א) ט"ז (ס"ק י"ז) – "נראה בעיני שאותן שלקחו קודם שנודע שיש שם מילבי"ן מותרין דזה דומה למ"ש ב"י בשם הרשב"א ...".

(ב) ב"ת (שו"ת החדשות סי' כ"ג) – "והלכך אותן הלחמים והפלאדין הם מותרים לאכלם עם הראזוני מאחר שנתערבו בהם הראזוני דיעבד מטעם ס"ס ואין בזה שום מחלוקת".

(ג) הו"ד ברע"א (על הט"ז ס"ק י"ז) – "ובתשו"ב ב"ח ח"ב סי' כ"ג מתיר מטעם ס"ס. ספק דלא פירש לעיסה וספק דנימוח ובטל' בס' ואף אם עודה עיסה עיי"ש".

(ד) כרתי (ס"ק י"ח, פלתי ס"ק ז') – "ובאמת אם קרה מקרה כמו בזמנים שחם ביותר, וא"כ הרחש מאוד מצוי, אסור. ואם לא, הסכמתי בפלתי עם הט"ז דמותר בלי פקפוק".

(ה) פ"ת (ס"ק כ"א ד"ה כתב).

(ו) מנחת יעקב (כלל מ"ו ס"ק י"ח) – "כל זה ברור ופשוט".

1 (פירוש, אחר שבדק אצל המוכר [ולא אחר הלוקח] – פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ז), "ואף אותן שלקחו אחר שקנתה האשה ומצאה בשלה מילבין ולאחר שעה מצאו אצל המוכר מילבין האחרים מותרים דמה שיש ביד האשה אמרינן אצלה נתהוו מכח כאן נמצא וכאן היה ואצל המוכר אמרינן שמא אח"כ נתהוו ומידי ס"ס לא נפקא ושרי ומ"ש הט"ז דאותן שקנו אח"כ אסורים היינו שקנו אחר שמצאו המילבין אצל המוכר כן נראה ל"י), פת"ת (ס"ק ז').

2. מחמיר.

(א) ש"ך (נקה"כ על הט"ז ס"ק י"ז) – "מעשה בחג השבועות וכו'. נראה לי דלא טב הורה, דגם אותן שלקחו קודם שנודע שיש שם מילווין אסורים, דכיון דדרכם להתליע אם כן ספק הרגיל הוא ולא שמיא ספק. וכן מוכח להדיא מדברי האיסור והיתר הארוך עד] ומהר"ם מלובלין שהבאתי בש"ך ס"ק (כ"ח) [כט]. ומהרשב"א אין ראיה כלל, דלא קאמר התם אלא בבישול פירות שדרכם להתליע במחובר, כלומר כשמתליעים אין דרכם להתליע אלא במחובר ולא בתלוש, אבל לא מיירי שדרכם להתליע, וכן מבואר מאיסור והיתר הארוך שם שכן הוא דעת הרשב"א, ע"ש".

(ב) פ"ח (ס"ק ל"ג) – "ט"ז ... ואין דבריו מכוונים כלל שמה שכתב שי"ל שבשעה קטנה אחר כך נוצרו התולעים הם דברי הבאי ולא מקרי ספק וכיון שהוחזקו שם תולעים מסתמא גם כשקנו הקונים משם כבר היו בקמח תולעים ... גם מ"ש דשמא נימוחו בתנור אין לו שחר שהתולעת אינו נמוח בתנור אלא נקלה ואסיר ... ולפיכך הדבר ברור שכל הלחמים וכל הפלאדוני' אסורים".

(ג) חינוך בית יהודה (סי' מ"ט) – "ובכן בבא לפני הוראה זאת ממש בהושענא רבה ת"ח לפ"ק לא סמכתי על הוראת בעל המחבר הנ"ל, ופסקתי לאסור הלחמים שנאפה מהם מטעם שמא יאכל גוף האיסור ובריה לא בטילה. ולא סמכתי על הני ב' ספיקות דשמא בשעה קטנה גדלו בהנשארים או שמא נמוח מחום האש, דרגלים לדבר שבשעה קלה לא גדלו והיו בתוכו בעת לישה ג"כ. וגם אין סברא שע"י אפייה נמוחו דחשיב ביבש כדין צלייה ככל האמור למעלה. הנלע"ד כתבתי. אח"כ שמעתי שהורו כן חכמי בני ישיבה בק"ק פוזנא. (ובנקודת הכסף ובפרי חדש חולקים ג"כ על הט"ז)".

(ד) בשם דמשק אליעזר (דף קפ"ד).

(ה) לחם הפנים (ס"ק כ"ג).

(ו) בית לחם יהודה (ס"ק כ') – "דיפה פסק הפר"ח לאסור כולה".

(ז) מחזיק ברכה (ס"ק כ"ח).

(ח) ערך השלחן (ס"ק ג').

(ט) מעם לועז (ויקרא, שמיני עמ' קל"ו אות כ"ט).

(י) גליון מהרש"א (על הט"ז ס"ק י"ז) – "נראה בעיני שאותן שלקחו קודם שנודע. בנקודות הכסף [ס"ק ה] ופרי חדש [ס"ק לג] ותשובת חינוך בית יהודה סימן מ"ט אסורים".

(יא) זבחי צדק (ס"ק ע"ה).

(יב) ערה"ש (סעי' ע"ח) – "וחלקו עליו כמה גדולים דכיון שכולן לקחו ביום אחד רחוק מאד לאמר שבזמן מועט נתהוו המילבין וקודם לא היו שם הגם שיכול להיות כן מ"מ אין לעשות זה לספק ולא נשאר רק ספק שמא נימוחו ואסורים כל הפלאדיני' שלקחו מחנוני זה [פר"ח סקל"ג ונקח"כ ומיושב קושית הכרו"פ ודו"ק] ובודאי כן הוא דאם לא היו נמצאים המילבין רק אצל האשה לבדה י"ל שאצלה נתהוו המילבין אבל כיון שגם אצל החנוני נמצא בודאי גם מקודם היו".

(יג) כה"ח (ס"ק ק"י).

(יד) שבט הלוי (ח"ז סי' קכ"ו אות ב', קובץ מבית לוי חי"ז עמ' צ"ג הע' כ"א) – "דגם אם לא נמצאו הרבה אצל המוכר הרבה מאד קשה להורות לקולא דודאי לא נתהוו כולם ברגע האחרון ובזמן מועט".

3. בהפ"מ ושמחות יו"ט, אין למחות במורה הוראה.

(א) פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ז) – "והמורה להתיר בהפסד מרובה ושמחת י"ט אין למחות בידו".

(ב) עצי העולה (הל' תולעים, סעי' כ"ב).

(ג) מעדני השלחן (ס"ק קנ"א).

4. מראי מקומות – כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ס'), חי' הגרשוני (על הט"ז ס"ק י"ז), באה"ט (ס"ק כ"ד), תשובה מאהבה (ח"ג סי' ש"ל), פת"ת (ס"ק ז').

ב. ציורים.

1. אחר שש שעות, וכ"ש יום שלם, מיקל.

(א) חוי"י (סי' קי"ב) – "ואע"ג דהרב בש"כ בספרו נקודות הכסף השיג על הוראות הרב בט"ז בפלאדין שנאפו בחג השבועות שכתב בסי' פ"ד ס"ק ט"ז אפשר שמודה כשיש המשך זמן ו' או ז' שעות ביני וביני כ"ש לילה שלימה".

(ב) בית לחם יהודה (ס"ק כ').

(ג) על ערך השלחן (ס"ק ג').

(ד) חינוך בית יהודה (סי' נ"ז, לפי הפת"ת ס"ק ז').

(ה) תשובה מאהבה (ח"ג סי' שכ"ט על הט"ז ס"ק ט"ז).

(ו) פת"ת (ס"ק ז') – "דאפילו בחצי מעל"ע או פחות תלינן שנתהווה אח"כ".

(ז) גליון מהרש"א (על הט"ז ס"ק י"ז).

(ח) זבחי צדק (ס"ק ע"ה).

(ט) על ערה"ש (סעי' ע"ח) – "כיון שגם אצל החנוני נמצא בודאי גם מקודם היו רק אם קנו איזה ימים מקודם יש לתלות שאח"כ נתהוו".

(י) כה"ח (ס"ק קי"א, ס"ק קי"ג).

(יא) עצי העולה (הל' תולעים, סעי' כ"ב).

(יב) מעדני השלחן (ס"ק קנ"א).

2. לא מצא באפה, או שלא נשאר קמח אצלו, מיקל – חוי"י (סי' קי"ב), פר"ח (ס"ק ל"ג), פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ז), "ואף אותן שלקחו אח"כ ולא נשאר אצל המוכר כלום לא מחזקינן איסורא ותולין שבשל אשה זו נתהוו המילבין בשלה". לחם הפנים (ס"ק כ"ג), בית

לחם יהודה (ס"ק כ'), ערך השלחן (ס"ק ג'), מעם לוועז (ויקרא, שמיני עמ' קל"ו אות כ"ט), פת"ת (ס"ק ז'), זבחי צדק (ס"ק ע"ו), כה"ח (ס"ק קי"ב), עצי העולה (הל' תולעים, סעי' כ"ב), מעדני השלחן (ס"ק קנ"א).
 א) אא"כ מצאו ג' לוקחים – פרח"ח (ס"ק ל"ג), לחם הפנים (ס"ק כ"ג), בית לחם יהודה (ס"ק כ'), פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ז, "ומיהו אם ג' אנשים או יותר לקחו ונמצא בג' מילבין יש לאסור גם בשאר בעלי בתים וכ"מ בפר"ח אות ל"ב יע"ש"), מעם לוועז (ויקרא, שמיני עמ' קל"ו אות כ"ט), פת"ת (ס"ק ז'), זבחי צדק (ס"ק ע"ו), כה"ח (ס"ק קי"ג), עצי העולה (הל' תולעים, סעי' כ"ב), מעדני השלחן (סוף ס"ק קנ"א).

לד | נאמנות - סעיף י"א.

א. נשים.

1. מחמיר, בדבר שיש טירחא.

א) יש"ש (חולין פרק ג' סי' ק', או"ש סי' מ"ו ס"ק ב') – "כל אילו שצריכים בדיקה יפה ואיכא טירחא יתירה אין הנשים נאמנות בבדיקה, וכמ"ש בריש מכילתא (פ"א סימן ב') שאינן נאמנות על ברירת בדיקת דגים קטנים, ומה שמ"כ (א"ח ה' איסורי מאכלות סימן מ"א) (בשם הרשב"א), אשה שנמצא אחר בבדיקתה שרץ אסור לאכול מבדיקתה, דמשמע הא לא נמצא שרי לאכול מבדיקתה, אפשר דמיירי בבדיקה שאין בה טורח כ"כ, או ס"ל דנשים נאמנות לעולם".
2. באיסור דרבנן סמכי עלייהו.

א) דמשק אליעזר (חולין דף סז: אות ק"ט, קפ"ד-ב') – "וכתב בת"ח ... ורש"ל ... כיון דלא הוחזק איסור גם כי יש הרבה צדדים להקל ... עכ"ל ור"ל שכתב לעיל שיש כמה צדדים להקל דשמא נתלעו בתלוש ולא יצאו התולעים לחוץ וכיון שכך ה"ל ספק איסור דרבנן ובאיסור דרבנן סמכי עלייהו דאל"כ הדין היה עם הגאון מהרש"ל ז"ל דלאו מעצמו אמר דלא סמכי עלייהו אלא מטעם התוספת שכתבו כן בפ"ק דפסחים כל היכי דאיכא איסור דאורייתא חוץ מחמץ בפסח דסמכינן ג"כ עלייהו ע"ש ... אלא ודאי טעמו של מהרמ"א ז"ל בת"ח הוא מטעם שכתבתי כדי שלא נצטרך לומר מנהג עוקר הלכה".

ב) כנה"ג (הגב"י ס"ק ס"א) – "וכתב הדמ"א ...".

ג) כרתי (ס"ק י"ט) – "ובאמת כעת יותר יש לסמוך על בדיקת נשים, מאנשים שהם נמהרים ובעלי עסק, ואין משגיחין כל כך, והחוש מעיד. ובאמת סלא"ט וכדומה, דהרי כאן ספק תורה, כי לא שייך ביטול, דיכול לבדוק פעמים ושלש עד שימצא להתולע, וא"כ הוי ליה ספק תורה, וח"ו להקל, וקשה לי לומר להאמין לנשים או לאנשים מהירים במלאכתן. אבל במבושלים יש לסמוך, דהא אם בדקוהו, עכ"פ מועיל בבדיקתם להוציא מידי ודאי דיש שם רחש, רק ספק, וא"ע הוי ליה ספק ספיקא, נשאר לאחר בדיקה או לא נשאר, ואת"ל נשאר דלמא נמוח. וגם לאחר בישול אי אפשר להכיר התולע או להסירו, ומהתורה בטל, רק מדרבנן בריה לא בטיילה, וא"כ יש להקל בדל דרבנן. וכך מנהגי מיום עמדי על דעתי מבלי לאכול ירקות חי מסלאטין וכדומה, על סמך בדיקת הנ"ל. וכן נכון לכל בעל תורה, כי רבת המכשלה".

ד) עצי העולה (הל' תולעים, סעי' מ"א) – "ויותר יש לסמוך אבדיקת נשים מבדיקת אנשים ודוקא בדברים שמבשלים אבל בירקות שאוכלים חיים אין לסמוך אבדיקת נשים ... כרתי".
3. מיקל.

א) רמ"א (תו"ח כלל מ"ו דין ט') – "ומהר"ש כתב באו"ש ... ואין המנהג כדבריו רק הנשים בודקת הקטניות והפירות וסמכינן עלייהו ואפשר דטעמא מאחר דלא הוחזק איסורא גם כי יש הרבה צדדים להקל כמו שנתבאר לעיל אע"ג דאנו מחמירין מכל מקום סמכינן עלייהו ופוק חזי מה עמא דבר".

ב) דברי חמודות (חולין פרק ג' אות רפ"ט).

ג) ט"ז (ס"ק י"ד) – "ות"ח כתב דהמנהג להקל בזה כי יש הרבה צדדין להקל בזה".

ד) ש"ך (ס"ק ל"ה) – "דעת מהרש"ל באו"ש ובספרו שם דאין הנשים נאמנות בבדיקה שיש בה טורח דאמרינן עצלניות הן והא"ח והמחבר מיירי בדבר שאין בה טורח אבל בברירת קטניות ודגים קטנים ושאר דברים שיש בהן טורח אין נאמנות באיסור דאורייתא והר"ב בת"ח שם ד"ט כתב שאין המנהג כדבריו רק הנשים בודקות הקטניות והפירות וסמכינן עלייהו ואע"ג דבברירת דגים קטנים כתב בהג"ה ס"ס קכ"ז דאשה אינה נאמנת שאני הכא כיון דלא אתחזק איסורא גם כי יש הרבה צדדים להקל והילכך אע"ג דקיי"ל לאיסור מכל מקום סמכינן עלייהו וכן כתב בת"ח שם".

ה) פרח"ח (ס"ק ל"ה).

ו) עי' פרח"ח (ס"ק כ"ג) – "ולענין דינא כל אשה שהיא כשרה ומדקדקת במצות ושלמה בדעתה נאמנות ודאי אבל מי שאינה מדקדקת בדקדוקי מצות ואינה דעתנית אינה נאמנות ודאי ובעל נפש יחוש על עצמו ולא יחזיק אשתו בחזקת כשרה ודעתנית לסמוך עליה והיא פתוחה".

ז) פחד יצחק (אות ת' ערך תולעים, י"ב-ב) – "ומדעתי שמנהגם של ישראל בזה תורה היא כיון שרואים אנו נשי דידן תהלה לקל בענין האיסורין כולן נשי חיל הנה ויראת ה' הרוותה על לוח לבן ונזהרות מאד מן החטא ובכל האיסורין אנו סומכינן עליהן בין בנקור החלב ודם והן בדם נדות וכו' כל שכן שמפיהן אנו חיים בבדיקת הפירות והירקות".

ח) מעם לוועז (ויקרא, שמיני עמ' קל"ד אות ד') – "ואין אדם יכול לסמוך על אשתו לבדוק הירקות שמצוים שם תולעים, אא"כ הוא מכיר בה שהיא בת ישראל כשרה יראת שמים ובת דעת. אבל אם אינה מדקדקת בכשרות או שאינה בת דעת, אי אפשר לסמוך עליה".

ט) חגורת שמואל (ס"ק ל"ה) – "כתב הש"ך ... והרב בת"ח שם ד"ט כתב שאין המנהג כדבריו רק הנשים בודקות הקטניות והפירות וסמכינן עלייהו ... שאני הכא כיון דלא איתחזק איסורא גם כי יש הרבה צדדים להקל הילכך אע"ג דקיי"ל לאיסור מ"מ סמכינן עלייהו".

- (י) מחזיק ברכה (ס"ק ל"ב).
 (יא) חכ"א (כלל ל"ח סעי' כ"ה) – "אף על גב דיש אומרים דנשים אינן נאמנות על בדיקת ירקות מפני שיש בו טורה ונשים עצלניות הן מכל מקום המנהג להקל".
 (יב) בן אברהם (סי' נ' ס"ק ל"ט ד"ה כתב).
 (יג) זבחי צדק (ס"ק ק"א) – "ולענין דינא ... פר"ת".
 (יד) ערה"ש (סעי' פ' - סעי' פ"ב) – "בדברים שמעשים בכל יום ובכל שנה ודבר ההוה בתמידיות וידוע לכל חלילה להן להוציא מתחת ידן בלא בדיקה יפה יפה ומימינו לא שמענו אפילו על צדיקי וגאוני עולם שלא יסמכו על נשותיהן הכשרות בבדיקת תולעים וכן בנות ישראל העובדות בשכירות אם הבעה"ב מכיר אותה שהיא יראת ד' ומדקדקת באיסורים יכול לסמוך עליה".
 (טו) בן איש חי (שנה א' פר' צו ס"ק כ"ז) – "יזהרו הנשים בבדיקת החזרת והכרפס, דכל תולע יש בו חיוב חמש מלקיות, והדבר הזה תלוי בצואר האשה בעלת הבית, דכל בני הבית סומכין עליה בזה, ואם מקילה בבדיקה, אפשר שיהיה תלוי בצוארה חיוב מלקיות יותר משערות ראשה, בפרט בהיות בני הבית מרובין, ובמקומות אלו שהתולעים קטנים מצויים הרבה בירקות. מעשה בחכם אחד שנכנס בערב פסח לחצר אחת, וראה את האשה בעלת הבית, לפניו שני סלים גדולים מלאים חזרת, והיא רוחצת העלים של החזרת, ורואה אותם במהירות כלאחר יד, ומנחת בסל לפניו, ויאמר לה החכם, כמה שערות יש בראשך, אמרה לו לא מניתי אותם, ולפי דעתי אי אפשר למנותם, אמר לה שערות ראשך אפשר להמנות, אך חיוב המלקיות אשר בצוארך אי אפשר להמנות, אמרה לו מה אעשה, בני הבית מרובין ורוצין לאכול חזרת הרבה, כי ערב להם, אמר לה תשובה זו לא תצילך ביום הדין, על כן שמעי לעצתי, ותשליכי העלין שצריך להם בדיקה מרובה, ותקחי הקלחים דוקא, וכן הכרפס תבדקי להם שיעור מועט לצאת ידי חובה דוקא, על כן בית שאוכליו מרובין, ולא יש בודקים הרבה, יעשו כן".
 (טז) כה"ח (ס"ק קכ"א) – "ולענין דינא ... פר"ת".
 (יז) שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ז עמ' צ"ה סעי' י"ט, ע"י שבט הלוי ח"ז סי' קכ"ו אות ג') – "המנהג שהנשים בודקות את הקטניות ושאר הדברים שיש בהם חשש תולעים וסומכים עליהם".
 (יח) ילקוט יוסף (סעי' ל"ו) – "כל איש [מעל י"ג שנה] או אשה [מעל י"ב שנה] הכשרים ומדקדקים במצוות, נאמנים על בדיקת תולעים. ואף על פי שיש אומרים שאין האשה נאמנת על בדיקת תולעים, המנהג אינו כן, וכל הנשים בודקות הקטניות והירקות, וסומכים עליהן. ואמנם אשה שאינה מדקדקת במצוות, ואינה דעתנית אינה נאמנת. ומי שידוע באשתו שהיא בודקת במהרה ולא במתינות אלא בהעברה בעלמא, אין לו לסמוך עליה. אבל אם היא זריזה מטבעה אך בודקת בדייקנות, יש לסמוך עליה. ואם מצאו אחר הבישול תולעים בירקות, אין לסמוך על בדיקתה".
 (יט) מעדני השלחן (ס"ק קס"ח).
 (כ) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ו' סעי' א', עמ' קכ"ט).
 4. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק קנ"ב), הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ב' אות מ"ב).
 (א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ה) – "ועמ"י כלל מ"ו אות ל"ב תמה עליו דבס"י קכ"ז נמי לא איתחזק איסורא ומה שכתב שיש צדדים להקל אדרבה כל שיש צד להקל אף היא מקילה לעצמה ותי' דיש לחלק בין צד לקולא ובין הרבה צדדין עכ"ל והרבה צדדים היינו שמא לא יש ושמא בדקה ושמא נימוחו ובטלילי".
 (ב) בית שלמה (יו"ד ח"א סי' קנ"ו) – "שאלתו ... מכח דברי הש"ך בס"י פ"ד סקל"ה שכתב דהא דמיקל שם רמ"א לסמוך אבדיקות נשים הוא מטעם דלא איתחזק איסורא. ובנ"ד שגם אנשים גדולים מצאו בפלאמין אלו כמה מתולעים א"כ איתחזק איסורא. ואין נשים נאמנות ... והנה האמת שכבר נתפשט בכל מקום לסמוך בזה אבדיקות נשים שבדוקין הפלאמין לעשות הפודלא והנהג להם ישראל ...".
 (ג) שו"ת ישמח לבב (יו"ד סוף סי' י"ד) – "צריך להודיע ולהודע שכל אשר נגע ה' בלבבו יזהיר את ביתו זו אשתו על דבר זה מאד בשביל שמכשלה זאת היא תחת ידם של נשים. בפרט בנשים שבזמנינו, שאם האנשים ירדו עשר מעלות אחרונות בתורה וביראת חטא, הנשים ירדו תשעים ותשעה מעלות ואין משגיחין כלל להציל בעליהם ובניהם מרדת שחת והרי בעליהם ובניהם כנאחזים במצודה רעה ויגדל עון בת עמי רח"ל. לכן כל הירא את דבר ה' יחוש לעצמו לבל ילכד במצודתו. ובלאו הכי מצינו להפר"ת שם אות כ"ג שכתב בשם מהרש"ל שאין הנשים נאמנות וכו', וע"ז כתב וז"ל, ולענין דינא כל אשה שהיא כשרה ומדקדקת במצות ושלמה בדעתה נאמנת ודאי. אבל מי שאינה מדקדקת בדקדוקי מצות ואינה דעתנית אינה נאמנת ודאי, ובעל נפש יחוש על עצמו ולא יחזיק אשתו בחזקת כשרה ודעתנית לסמוך עליה והיא פחותה, עכ"ל. ועיין בס' בן איש חי ...".
 (ד) אג"מ (יו"ד ח"א סי' ל"ה) – "ואף בבדיקה היו הרבה שלא רצו לסמוך על בדיקת נשים משום הטרחה הגדולה שהיה בבדיקת קרויט שהיו צריכין לבדוק כל עלה ועלה, והיו גם יראי חטא ביותר שלא אכלו כלל קרויט אף מבדיקת אנשים שחששו שמא גם מהם נעלמו איזה מקומות שלא ראו שם בטוב".

ב. קטנים.

- רק באיסורין דרבנן [מיעוט המצוי] – בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ו' סעי' ב', עמ' ק"ל).
 (א) לכתחילה, קטן בודק רק לצורך עצמו [אם יש טירחא] – הגריש"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ו' הע' ה', עמ' ק"ל, אשרי האיש יו"ד פרק ב' אות מ"ב), חוט שני (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ו' הע' ה', עמ' ק"ל), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ו' סעי' ב', עמ' ק"ל).
- מראי מקומות – בית שלמה (יו"ד סי' קנ"ו), דרכ"ת (סוף ס"ק קנ"ב), ילקוט יוסף (עמ' רנ"ג, מילואים עמ' שי"ח).
 (א) יש לעי' אם קטנה הוי ס"ס לחומרא.

ג. עכו"ם.

1. מחמיר.
  - א) מעם לועז (ויקרא, שמיני עמ' קל"ג) – "ובגלל חומר האיסור אל לה לבעלת הבית לסמוך בזה על השפחה שתבדוק את הירקות שלה, שכן איכפת לה מעט אם יש שם תולעת אם לאו".
  2. מיקל, אם יש מירתת.
    - א) עי' ילקוט יוסף (סעי' ל"ז, מילואים עמ' שכ"ב) – "היכא שהפועל מתיירא שמא יסלקוהו מעבודתו, וגם מפתיעים אותו מידי פעם ובודקים אחרי בדיקתו, יש לסמוך להקל לסמוך על בדיקתו, ובפרט בירקות ופירות שאין חיוב בדיקתן מן התורה אלא מדרבנן".
    3. מחמיר, אפילו אם ישראל עומד על גביו.
      - א) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ו' סעי' ג', סוף הע' ו', עמ' ק"ל) – "אך כאן קשה להבחין מה שעושה".
      - 1) בדיעבד, מיקל – בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ו' הע' ו', עמ' ק"ל).

ד. חילונים, [וכן מי שמזלזל באיסור תולעים].

1. מחמיר, כמו עכו"ם – מעם לועז (ויקרא, שמיני סוף עמ' קל"ג, "ולא באיזה אמה שאינה זהירה במצות"), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ו' סעי' ד', עמ' קל"א).

לה] נמצא לאחר בדיקה.

א. שמצא אחר בדיקת איש.

1. אין לחלק בין איש לאשה – מעדני השלחן (ס"ק קס"ב), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ו' סעי' ה', עמ' קל"א, "אדם").
- א) וכן המקור של הדין הוי מסי' ס"ד סעי' כ"א, טבח.

ב. מצא תולעים קטנים ודקים, שאי אפשר להכיר בקל.

1. תולין ששגגה היתה – פר"ת (ס"ק כ"ג), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ו, "ה"ה תולעים דקים שאי אפשר להכיר בקל תולין ששגגה היתה"), מעם לועז (ויקרא, שמיני עמ' קל"ד), זבחי צדק (ס"ק ק"ב), דרכ"ת (ס"ק קנ"ג), כה"ח (ס"ק קכ"ג), עצי העולה (הל' תולעים, סעי' מ"א), אור לציון (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ו' הע' ח', עמ' קל"ב, "שהכוונה דווקא לדבר גדול הניכר לעין כל כגון חילזון, שוודאי יכלה להחין בו, ולכן מאבדת את נאמנותה כי נראה שמזלזלת באיסור"), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ו' הע' ח', עמ' קל"ב).

ג. פעם אחת, או ג' פעמים.

1. אפילו פעם אחת – טוב טעם ודעת (תליתאי ח"א סי' קנ"ו ד"ה ולכך), שורש מיעקב (שורש הראשון ס"ק ג', הו"ד בדרכ"ת סוף ס"ק קנ"ה), בן אברהם (סי' נ' ס"ק ל"ט, "ומדסתם מרן בש"ע נר' דאפי' בפעם א' אסור לאכול מבדיקתה וכ"כ הרשב"א"), הו"ד בדרכ"ת (סוף ס"ק קנ"ד), מעדני השלחן (ס"ק קס"ו).
2. רק אחר ג' פעמים – שו"ת רא"ם (ח"ב סי' כ"ד, הו"ד בבן אברהם סי' נ' ס"ק ל"ט).

ד. אם זה אפילו למפרע, או רק מכאן ולהבא.

1. רק מכאן ולהבא – שורש מיעקב (שורש הראשון ס"ק ג'), הו"ד בדרכ"ת (סוף ס"ק קנ"ה), מעדני השלחן (ס"ק קס"ו).
- א) מראי מקומות – טוב טעם ודעת (תליתאי ח"א סי' קנ"ו ד"ה תשובה), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ו' הע' ח', עמ' קל"ב).
2. מצא שלושה תולעים, אפילו למפרע – טוב טעם ודעת (תליתאי סי' קנ"ו ד"ה ועוד בא), הו"ד בדרכ"ת (סוף ס"ק קנ"ה), מעדני השלחן (ס"ק קס"ו).

ה. אשה כשירה, ונראה שהוא כעין שגגה.

1. חוזרת לחזקת כשרותה.
  - א) בן אברהם (סי' נ' ס"ק ל"ט) – "ונר' שהיא שגגה הדרא לחזקתה בכשרות".
  - ב) הו"ד בדרכ"ת (סוף ס"ק קנ"ד).
  - ג) מעדני השלחן (פאר השלחן ס"ק תל"ג) – "דאם היא אשה כשירה, ונראה שהוא כעין שגגה, חוזרת לחזקת כשרותה, ומחזירין אותה".

ו. איך לחזור לחזקת כשרות.

1. הכל לפי ראות עיני הדיין – רמ"א (סי' ס"ד סעי' כ"א, "וחזרתו לכשרותו ותשובתו הכל לפי ראות עיני הדיין, אם עבר בשוגג או במזיד"), מעדני השלחן (ס"ק קס"ו), "צריכה לקבל דרך תשובה מהרב, ולקבל על עצמה שתבדוק מהיום כראוי, והרב יראה אם היא רוצה באמת לחזור לחזקת כשרות".

לו] תולעים בדבש - סעיף י"ב.

- א. מרקחת שנפלו לתוכו נמלים ועברו עליהם י"ב חדש.
1. חושש.

(א) רשב"א (ח"א סי' פ', המיוחסות לרמב"ן סי' קע"א) – "שאני חוכך קצת במרקחות שהן נעשות על ידי דבש. לפי שהדבש נראה שיש לו שתי סגולות האחת למהר למחות ולכלות הדברים הנחתכים הנופלים לתוכו. והשניה להעמיד ולקיים הדברים הנחתכים הנטמנים בתוכו. וכמו שאמרו בבבא בתרא (דף ג' ב) גבי הורדוס הטמינה בדבש שבע שנים".

(ב) ארחות חיים (איסורי מאכלות סי' מ"ב).

(ג) מחבר (סעי' י"ב) – "מרקחת שנפלו לתוכו נמלים ועברו עליהם י"ב חדש, יש להסתפק בהם, מפני שהדבש דרכו להעמיד הדברים הנטמנים בתוכו".

(ד) לבוש (סעי' י"ב).

(ה) ש"ך (ס"ק ל"ז).

(ו) מעם לועז (ויקרא, שמיני עמ' קל"ו אות כ"ו).

(ז) חכ"א (כלל ל"ח סעי' כ"ג) – "ומרקחת שנפלו לתוכו תולעים ונמלים אף על פי שעברו עליו שנים עשר חודש יש להסתפק אם מהני מפני שהדבש דרכו להעמיד הדברים הנטמנים בתוכו".

(ח) בן איש חי (שנה ב' פר' נשא סעי' י"ט).

(ט) ערה"ש (סעי' פ"ג).

(י) כה"ח (ס"ק קמ"ב).

יא) שבה"ל (ה"ז סעי' קכ"ז אות א') – "מעיקר הדין הוא".

יב) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ט' סעי' ג', עמ' קנ"ח).

2. מיקל.

(א) ר' יונה (ברכות דף לא: ד"ה ורבינו, כדאי' בגר"א ס"ק ל"ז) – "שהרי הדבש אם נפל בו חתיכה של איסור אין הדבש אסור אע"פ שהאיסור נימוח בתוך הדבש כיון שדרך הדבש להחזיר הדבר שנופל לתוכו דבש כמו דבש דיינינן ליה ומותר".

(ב) רדב"ז (סי' תרצ"ב) – "שאלת ממני על מה שהשיב הרשב"א ... תשובה איני רואה כאן חשש איסור ... כל בריה שאין לה עצם שעבר עליה י"ב חדש כל מקום שתפול אין לחוש דעפרא בעלמא הוא ומדת חסידות הוא לברור אותם או להעבירם במסנת אם איפשר".

(ג) הו"ד בפת"ת (ס"ק ט').

(ד) מחזיק ברכה (ס"ק ל"ו).

(ה) הו"ד בדעת תורה (ריש סעי' י"ג).

ב. דברים הנחתכים.

1. מיקל – ר' יונה (ברכות דף לא: ד"ה ורבינו, לישונו מובא לעיל), רשב"א (המיוחסות לרמב"ן סי' קע"א), "לפי שהדבש, נראה שיש לו שתי סגולות: למהר למחות ולכלות, הדברים הנחתכים הנופלים לתוכו. והשני: להעמיד ולקיים, הדברים השלמים הנטמנים בו. כמו שארז"ל, בפ"ק דבתרא, גבי הורדוס", ארחות חיים (איסורי מאכלות סי' מ"ב), ש"ך (ס"ק ל"ז), "אבל הדברים הנחתכים הנופלים לתוכו דרכו למהר למחות ולכלות כן כתב הרשב"א בתשובה סימן פ' וכ"כ ה"ר יונה בפרק כיצד מברכין שדרך הדבש להחזיר החתיכת איסור שנפל לשם דבש", פר"ח (ס"ק ל"ז), כרתי (ס"ק כ'), חגורת שמואל (ס"ק ל"ו), באה"ט (ס"ק כ"ז), זבחי צדק (ס"ק ק"ד), ערה"ש (סעי' פ"ג), כה"ח (ס"ק קכ"ה).

2. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק קנ"ט ד"ה ומ"ש), מעדני השלחן (ס"ק קע"ד).

(א) כנפי יונה (ד"ה כתב הש"ך בס"ק) – "כתב הש"ך ... וצ"ע דמנ"ל דשרצים בטלו בכה"ג דדוקא בתולעים קים לן שלאחר י"ב חודש נעשו עפרא בעלמא אבל בכל שאר מילי אף דמתהפך לטעם שבו נתערב מנ"ל דיוצא מידי טעמו לגמרי ויהא מותר בשאר שרצים בכעדשה ממנו אף ביש להם עצם ואולי אם יש ב"ח שרצים שאין להם עצם קאמר מ"מ אינו מתהפך לעפרא עד לאחר י"ב חודש".

ג. הדברים הנחתכים, שמיקל, כמה זמן.

1. י"ב חודש [מצד ספק] – כה"ח (ס"ק קכ"ה), "וכיון דלא ידעינן כמה זמן צריך עד שיכלה וימחה יש להחמיר ביב"ח", מעדני השלחן (ס"ק קע"ד).

(א) צ"ב, לפי הפוסקים שאחר שמת די ו' חדשים.

2. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' פ"ג), "ונראה דלזמן מועט מכלה אותן ולא נודע לנו בכמה זמן וצ"ע ויש לחקור בזה".

ד. ח"ת (הקדמה לליקוטי הלכות, ריש ח"ב) – "אור התורה מי שיזכה לראותו הוא מתוק ג"כ מאוד ומה שכתוב ומתוקים מדבש וגו' כי ידוע שיש בטבע הדבש כח המתיקות גדול עד שאם יפול בה איזה דבר לחם או בשר וכדומה וישתהא בה שיהוי רב במשך הזמן יתהפך הלחם והבשר לדבש גמור והנה לרוב הפוסקים אפילו אם נפל בה דבר איסור חוזר להיות היתר גמור וזהו שאמר הכתוב שכל מתיקות התורה הוא גדול הרבה יותר מדבש ונופת צופים דהיינו **אם אדם שוקד על התורה ומתדבק בה כראוי אפילו אם טבע נפשו היה מתחלה רע מאוד כח התורה מטהרתו ומקדשתו ונהפך להיות איש אחר ממש**".

לז [שבת.

א. עי' או"ח סי' שי"ט [סעי' ה', סעי' ט"ז], לשיטות ומראי מקומות.

לה] אין כוונתו לבטל: ציורים - סעיף י"ג.

- א. **דבש שנפלו בו נמלים, מותר שיחמם הדבש עד שיהא ניתך ויסננו:** ואין כאן משום מבטל איסור שאין כוונתנו אלא לתקן הדבש.
1. **אורחות חיים** (הל' איסורי מאכלות אות מ"א) – "מעשה אירע בטרשקון בבית החכם ר' אליעזר שנמצאו נמלים בכלי דבש ושאל מה יעשה ואמרו לו חכמים שהיו שם שיחמם הדבש עד שיהא ניתך ויסננה וישארו הנמלים למעלה וענה הוא למתירין והרי נמצא שמבטלין אסור משהו לכתחלה שהרי יפלטו הנמלים בדבש והשיב לו רבו ר' דוד הכהן ז"ל אין כאן בטול אסור שהרי כוונתנו אינה אלא לתקן הדבש. וזה קרוב למה שאמר לו פעם אחרת האי גברא לתקוני קא מכוין ע"כ וכן נמי פסק אדננו מוריננו הר' שם טוב פלכו ז"ל הלכה למעשה הנה במיורקא יע"א".
  2. **ב"י** (ס"ק י"ג) – "כתב בארחות חיים (שם סי' מב) מעשה שנפלו נמלים בכלי הדבש והורו שיחמם הדבש עד שיהא ניתך ויסננו וישארו הנמלים למעלה ואין כאן משום מבטל איסור שאין כוונתנו אלא לתקן הדבש עכ"ל".
  3. **ט"ז** (ס"ק י"ח, סי' צ"ט ס"ק ז') – "ואין כאן מבטל איסור לכתחלה שאין כוונתנו אלא לתקן הדבש כ"כ ב"י בשם א"ח".
  4. **ש"ך** (ס"ק ל"ח) – "ואין זה משום מבטל איסור לכתחלה שאסור כדלקמן סימן צ"ט שאין כוונתנו אלא לתקן הדבש כ"כ הא"ח".
  5. **כנה"ג** (סי' צ"ט הג' הטור ס"ק י') – לשונו מובא לקמן.
  6. **פ"ח** (ס"ק ל"ח) – "ואין זה מבטל איסור לכתחילה שאין כוונתנו אלא לתקן הדבש".
  7. **כרתי** (ס"ק כ"א) – "ואין כאן מבטל איסור, כיון דמסננין ומסיר האיסור".
  8. **לחם הפנים** (ס"ק כ"ט) – "ואין כאן מבטל איסור לכתחילה שאין כוונתנו אלא לתקן הדבש [ב"י א"ח]".
  9. **בית לחם יהודה** (ס"ק כ"ה) – "ואין כאן מבטל איסור לכתחלה שאין כוונתו אלא לתקן הדבש".
  10. **מעם לועז** (ויקרא, שמיני עמ' קל"ו אות כ"ז) – "ואין זה נקרא מבטל איסור לכתחלה, שאין כוונתו לבטל את האיסור אלא לחממו כדי לסננה".
  11. **גר"א** (ס"ק ל"ט) – "דבש כו'. עט"ז וש"ך".
  12. **חכ"א** (כלל נ"ב סעי' ט') – "ואפילו באיסור ברור דוקא במקום שמכוין לבטל האיסור אבל אם אין כוונתו לכך כגון דבש שנפלו בו נמלים מותר לחממו עד שיהיה ניתך ויסננו כיון שאין כוונתו אלא לתקן הדבש".
  13. **ערה"ש** (סעי' פ"ד) – "דבש שנפלו בו נמלים יחממו באש עד שיהא ניתך ויסננו דאין מבטל איסור לכתחלה שהרי אין כוונתו לבטל אלא לתקן הדבש".
  14. **כה"ח** (ס"ק ק"ל) – "ור"ל שאין כוונתו להנות מן האיסור אלא אדרבא להסירו ולתקן את הדבש".
  15. **בדה"ש** (סי' צ"ט ס"ק ל"א).
  16. **שבט הלוי** (ח"ו סעי' קכ"ז אות ב') – "סי"ג דבש שנפלו בו נמלים יחממו עד שיהא ניתך ויסננו והא דלא חיישינן לאין מבטלין איסור לכתחילה עש"ך וט"ז משום שאין כוונתו לבטל אלא לתקן הדבש".

ב. לבשל החומץ, שימותו התולעים ולא יהיו עוברים דרך נקבים.

1. מחמיר.

א) **כנה"ג** (הג' ב"י ס"ק ס"ז) – "מ"ש שאין כוונתנו אלא לתקן הדבש שהוא עבה ולא היתה עוברת במסנת והנמלים נשארים למעלה, כמ"ש בסימן פ"א בהגהת בית יוסף (אות ס'), ולפי זה אין התיקון הזה מועיל אלא דוקא לדבש שמתוך שהיא עבה אינה עוברת במסנת, אבל שאר משקין הנגררים יפה כגון מים ויין וחומץ ושכר ושמן שעוברים במסנת אלא שאף על פי כן עוברים התולעים במסנת, אין להתיר לכתחלה לבשלם כדי שימותו התולעים ולא יעברו דרך המסנת דהוי מבטל איסור לכתחלה. וכן יש לדקדק מדברי המפרשים שלא כתבו תיקון החימום לכתחלה אלא בדבש ובשאר משקים כתבו אם עבר ובשלם לסנן הרוטב, וכבר בא מעשה לידי בחומץ שיש בו תולעים וסננו אותו פעמים שלש ואף על פי כן היו עוברים התולעים ולא ראיתי להורות התר לבשלו ואחר כך לסננו. אמנם העיד לפני אחד מחשובי החכמים י"א שראה מעשה בצפת תוב"ב לבשל החומץ ולסננו בפני גדולי הרבנים מהר"ר אליהו פאלקון ומוהר"ם ברזילי ז"ל וזולתם מגדולי העיר. ואני תמיה בזה שהדברים מוכחים כמ"ש, וכן מוכח מדברי ת"ה שחטים שהתליעו וכ"ש החלוקים עליו. ולכן אני אומר שאיפשר שהמעשה שראה החכם המעיד היה שהרבנים הנז' היו סוברים שהתולעים הנז' לא היו אסורים, שכל שעברו עם החומץ היינו רבתייהו ולא אסירי, ומפני שלא היו רוצים לאכול התולעים עצמם משום מיאוס או משום בל תשקצו בשלו אותו עד שימותו התולעים ולא יעברו במסנת דהשתא ליכא משום מבטל איסור כיון דמעיקרא לא אסירי, ושמעתי שלפעמים כשעוברים התולעים דרך המסנת נותנים מעט מים לתוך החומץ ומחממים אותו עם המים שעל ידי כך מתרכך החומץ ועובר בנקב דק ממה שהיה עובר קודם עירובו במים, ועל ידי שעובר בנקב דק מן הקודם אין התולעים עוברים במסנת, ובהא ודאי מדינא דשרי דהוי ממש כדבש, דאין כוונתנו אלא לתקן הדבש שיעבור דרך המסנת אף הכא אין כוונתנו להמית התולעים אלא לרכך החומץ שיעבור דרך נקב קטן, ומדברי ד"א מוכח דלא דוקא דבש אלא הוא הדין מים וכל דבר לח ואין נראה לי כן".

2. מיקל.

- א) **חקרי לב** (יו"ד ח"א סי' מ"ב) – "כנה"ג ... ודבריו בעיני מן המתמיהים שאיני רואה טעם כלל לחלק בין דבש ...".
- ב) **תשובה מאהבה** (ח"א סי' צ"ד) – "והסנן בפשתן אינו מועיל להם כי יוצאים בנקבי האריגה בין שתי וערב בעבור קטנותם ודקותם וכבר נהגו לבשל החומץ ולסנן אחר כך בסמרטוט עבה וקשה".
- ג) **חכ"א** (כלל ל"ח סעי' ח') – "שיבשל החומץ תחלה ואחר כך יסנן דכיון שהתולע מת לא תעבור בסינון".
- ד) **ערה"ש** (סעי' פ"ה) – "ע"י פמ"ג במ"ז סקי"ז שהביא מהכנה"ג בדבר חומץ שבו תולעים וכו' ודברים תמוהים הם ע"ש וכן החכ"א כלל ל"ח אות כ"ג הביא בשם הבל"י באיין גימאכץ שיש בו תולעים שיותר מעובי אצבע אין בהם תולעים ע"ש ודבריו תמוהים וכבר דחה זה הפמ"ג בש"ד סקל"ז ע"ש".

ה) מעדני השלחן (ס"ק קע"ט).
 3. מראי מקומות – שלחן גבוה (ס"ק מ"ג), בית לחם יהודה (ס"ק כ"ה), מתזיק ברכה (ס"ק ח'), זבחי צדק (ס"ק כ'), דע"ת (על סעי' י"ג ד"ה ועי' מש"ז), דרכ"ת (ס"ק מ"ה), כה"ח (ס"ק כ"ו).
 א) פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ח) – "וכתב כה"ג בהגהות ב"י אות ס"ז חומץ שיש בו תולעים אין להם תקנה בסינון שעוברים דרך נקבים אין להתיר לבשל החומץ שימותו התולעים ולא יהיו עוברים דרך נקבים דזה הוה מבטל איסור משא"כ בדבש עבה מותר לחמם ולסנן יע"ש ויש לעיין בזה".

ג. ליתן יין בכלים שנסריהם מדובקים בחלב.

1. ריב"ש (סי' שמ"ט) – "כאן, היין הנוגע בחלב כבר הוא מתערב עם היין האחר, ואין זה כמבטל אסור לכתחלה, כיון שאין כונתו לבטלו ולהנות מן האסור, אלא כונתו לתקן הכלי ולהדביק סדקיו וראיה לזה מכילי מדין, שאמרה תורה להגעילן ... שאין זה נקרא לכתחלה, כיון שאין כונתו אלא להכשיר הכלי, ולא לבטל האסור כדי שיהנה ממנו; ומזה הטעם כתב הר"ן ז"ל, שהמים שנעשה בהן מלוי וערוי, מותרין".
- א) כנפי יונה (סי' צ"ט ד"ה ומה שמביא) – "ואפשר דגם הריב"ש לא היתר אלא מפני שיש עוד לצדד להקל מפני שטבע היין בורח מפני החלב ואינו מתדבק עמו וכן העתיק בש"ע לקמן סי' קכ"א זה הטעם לבדו וצ"ע".
 1) אמנם, עי' הפר"ת, לקמן.
2. פר"ח (סי' ס"ד ס"ק כ"ו) – "בעיקר הדין כיון יפה שכל שאין כונתו לבטל האיסור ליהנות בו לא מקרי מבטל איסור".
3. פר"ת (סי' קכ"א ס"ק ב', ס"ק ד' ד"ה דע) – "הריב"ש בסי' שמ"ט ונתן טעם לפי שטבעו וכו' ועוד שהיין מתבטל ביין האחר ואין בזה משום אין מבטלין אי' לכתחילה כיון שאין כוונתו לבטלו וליהנות מן האיסור וכו' ע"כ ... והדבר ברור אצלי שאין לסמוך על טעם הראשון שכתב הריב"ש אלא על טעם הב".
4. חקרי לב (יו"ד ח"א סי' מ"ב) – לשונו מובא לקמן.
5. ערה"ש (סי' קכ"א סעי' ח') – "ועוד דהיין הנוגע בחלב כבר הוא מתערב עם היין האחר ואין זה כמבטל איסור לכתחלה כיון שאין כוונתו לבטלו וליהנות מן האיסור אלא כוונתו לתקן הכלי ולהדביק סדקיו [פר"ח סי' ס"ד דקכ"ו בשם ריב"ש ע"ש] וזהו כמו דבש שנפלו בו נמלים שנתבאר בסי' פ"ד שיחמם הדבש עד שיהא ניתך ויסננו ע"ש [שם] ולפ"ז לאו דוקא יין דה"ה שארי משקין מותר [פמ"ג שם]".
6. בדה"ש (סי' צ"ט ס"ק ל"א).
7. מראי מקומות.
- א) רמ"א (סי' קכ"א סעי' א') – "יש מקומות שנהגו היתר לשום יין בכלים שנסריהם מדובקים בחלב, משום שטבע היין לברוח מן החלב, והחלב נקרש ועומד בעצמו ואינו נוגע כלל ביין (ריב"ש סימן שמ"ט)".

ד. הגעלת כלים.

1. עי' סי' צ"ט סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ה. צחצוחי חלב.

1. מהריט"ץ (ח"א סי' פ"א) – "ועוד דאינו חפץ באיסור לבטלו כי מה חפצו בצחצוחי חלב אינו רוצה כי אם בחלב טהור כדי להעמיד ולהקפיד ולא אמרינן אין מבטלין איסור אלא בדבר שחפץ בו ורוצ' להתירו ומרבה עליו להתירו ולבטלו אבל בכה"ג אינו חפץ בו ואדרבה קץ בו לא מקרי ביטול איסור לכתחלה וזה פשוט ומבוא' דשני טעמים הללו מצטרפין להקל ולומר דליכא ביטול לכתחלה".
2. ש"ך (סי' קט"ו ס"ק כ"ח) – "ואין זה כמבטל איסור לכתחלה דשמא אין כאן איסור כלל ועוד דאין כוונתו לבטלה רק שילכו לה הצחצוחי חלב".
3. פר"ח (סי' קט"ו ס"ק כ"ג) – "ואין זה כמבטל איסור לכתחלה דשמא אין כאן איסור כלל ועוד דאין כונתו לבטל האיסור לאוכלו עם ההיתר מעורב כשאר ביטול בעלמא אלא כונתו לכלות ולהוציא האיסור מהעולם דומיא דהגעלה וליבון דלא מקרי מבטל איסור וזה ברור".
4. ערה"ש (סי' קט"ו סעי' כ"ה) – "ורבותינו בעלי הש"ע סעיף ג' כתבו וז"ל החמאה של עובדי כוכבים אין מוחין לאנשי המקום שנוהגין בו היתר ואם רוב בני המקום נוהגים איסור אין לשנות ובמקום שאין מנהג אם בשלה עד שהלכו צחצוחי החלב מותרת גם מותר לבשלה לכתחלה כדי שילכו צחצוחי חלב ואם בשלה כותי מותרת דסתם כליהם אינם בני יומן עכ"ל וזה שמותר לבשלה אין זה כמבטל איסור לכתחלה דשמא אין כאן איסור כלל ועוד דאין כוונתו לבטלה אלא שילכו לה הצחצוחי חלב [ש"ך סקכ"ח בשם ב"י] כלומר דאין הכוונה לבטל האיסור בהיתר אלא אדרבא לכלות האיסור ע"י האש שישרף האיסור לגמרי ואפשר שלא ישאר אף משהו איסור [ובזה מתורץ קושית הט"ז סק"ב ע"ש ודו"ק]".

ו. מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק ע"ב) – "דכיון שנותן היין ע"מ להשהותו בתוך החבית בפסח הוי כמבטל איסור לכתחלה".

1. חזו"א (או"ח סי' קי"ט ס"ק י"ד ד"ה תמ"ז) – "תמ"ז ס"ה בהגה' חבית יין שדבקו נסריו בבצק כו', כתב המ"ב בשם אחרונים ז"ל דהדבק הוא חמץ נוקשה והוא בטל בס' וביין יש ס', אלא שלא הותר כאן, משום דחשיב מבטל איסור לכתחלה, ואמנם בלשון המרדכי מבואר שהוא אסור מן הדין ולא משום קנסא, ואי משום קנסא כי הריק מן החבית קדם הפסח נמי וכמו שאסור להוסיף חטים לבטל את הגרעינין החמוצים בסי' תנ"ג במ"ב סק"ך, אבל נראה דאין כאן דין מבטל איסור כיון שאין כאן כונה לבטל ולא נהנה כלל מן החמץ והכא איירי במדבק בעיסה שנתחמצה, או באופן שאין הדיבוק מונע חימוצה והוא חמץ גמור".

2. חלקת בנימין (סי' קכ"א ציונים ס"ק כ"א) – "וצ"ל ממש"כ במ"ב ... דדוקא בחמץ נוקשה דבלא"ה יש פוסקים האוסרים במשהו משו"ה מחמרינן לכתחילה מיהת".

לט] אין כוונתו לבטל: פשט - סעיף י"ד.

תרה"ד (סי' קע"א) – "שאלה: חיטים שהתלעו ושטחום לפני השמש ורחשו מהם הרבה תולעים; ואח"כ חתכו מהן הרבה חיטים לשנים שהיו שלמים מבחוץ ומצאו תולעים בהרבה מהן. יש תקנה לאותו כרי של חיטים לטוחנן כדי לאכול ממנו הפת או לאו. תשובה: יראה דאין לנו תקנה מבוררת, אבל יש תקנה לסמוך עליה בשעת הדחק, כגון שבררו את כל הכרי יפה מכל החיטים הנקובים מחמת התולעים, ... ואדרבה היה נראה להחמיר דאפי' על ידי ברירה לא נתיר, דקשה הדבר מאוד לברור כרי גדול בדקדוק. אלא שמעתי דמקילים בדבר ותולים ההיתר בחד מרבוותא שהתיר בכה"ג, מטעם שאין דרך כלל שיטחנו התולעים כי כאשר שופכים החיטים בתוך האפרכסת כל תולעים שיש נקב לפנייהם שיכולים לצאת רוחשים ובורחים לחוץ דרך דופני האפרכסת מפני קול ונדנוד הריחים. וכן אומרים כל הנכרים הטוחנים שאפי' אם יפלו זבובים או יתושים על אבן הריחים אינם טוחנים כלל אלא ממנו רוחשים חייך. ונראין דאפי' דאין דבר זה ברור, מ"מ אין להחמיר שאפי' אם יטחנו התולעים בטלים בששים בתוך הקמח, ואין זה מבטל איסור לכתחילה כיון דספק הוא אם יתערב שום איסור כלל, וגם אינו מכויין לבטל, וכה"ג כתב א"ח בהלכות פסח כדמבואר לעיל בתשובה על ברירת חיטים לפסח. אפס נראה שצריך לרקד הקמח לאור היום כדי לראות יפה אם נפלו בקמח תולעים שמתו מהבל ואבק הקמח בריחים".

א. פשט בהתרה"ד: אם זה בצירוף הב' טעמים, או כל טעם עומד בפני עצמו.

1. מחמיר: רק בצירוף הב' טעמים יש להקל.
 א) פמ"ג (מש"ז ס"ק ל"ג) - לשונו מובא לקמן.
 ב) רע"א (ח"א סי' ע"ז, מהלך א') – "נראה דהתה"ד התיר דוקא בצירוף ב' טעמים, ס' אם יתערב בו איסור, גם קצת אין כוונתו לבטל בזה מותר".

1) רע"א (ח"א סי' ר"ז) – "דמיבשים העור תחילה עד שנעשה כעץ ... דלכתחילה חיישינן דלמא לא נתיבש לגמרי, משא"כ בני"ד דאיכא ס' וליכא איסור רק מדין אין מבטלין איסור לכתחילה. דמי למ"ש הש"כ (סי' צ"ב סק"ח וסי' קכ"ז) דאין בזה משום אין מבטלין כיון דהוי ספק אם מתערב איסור כלל, וגם אין כוונתו לבטל ... יש ספק שמא באמת אין לו לחלוות בשר כלל".

2) אמנם עי' תוס' רע"א (תרומות פרק ה' משנה ט' אות ל"ז), לשונו מובא לקמן.
 ג) משיב דבר (ח"א סי' כ"ח) – "והא דדבש שסינן ביו"ד (סימן פד) הסביר הגאון רע"א ז"ל יפה שהרי עוסק להפריד ולא לערב ולבטל משו"ה אפילו בטל הטעם שרי והא דחטים המתולעים שם ודאי עיקר הישוב הוא משום דדרך התולע לצאת והוסיף דאפילו לא יספיק לצאת מכ"מ הוי הביטול דבר שאינו מתכוין ושרי".

2. מיקל: כל טעם עומד בפני עצמו.

א) ב"ח (שו"ת החדשות סי' כ"ג) – "ואפילו את"ל דאין נימוחין בעיסה מ"מ יכול לאפותו לכתחלה ואין זה מבטל איסור לכתחלה כיון שאין מכויין לבטלו וכמ"ש בא"ח הל' פסח ואע"פ דהרב ז"ל באותה תשובה כתב עוד צד היתר משום דספק הוא אם יתערב שום איסור כלל דשמא מקול הטחינה ברחו כל התולעים אפ"ה הדבר ברור דגם אם לא הי' צד היתר זה נמי היה מתיר משום דאין זה נקרא מבטל איסור לכתחלה כיון שאיננו מכויין לבטלו וכדכתב הרב ז"ל עצמו בהלכות פסח בתשובה שעל ברירת חטים להתיר מטעם זה לבד".

1) רע"א (ח"א סי' ע"ז) – "ומה דסיים התה"ד וכה"ג כ' א"ח בהל' פסח כמבואר לעיל בתשובה והוא (בסי' קי"ד) על ברירת חיטין לפסח, י"ל התם איכא סניף דקודם פסח הכל היתר ולא מקרי ביטול איסור, ולזה כתב התה"ד דה"ה הכא דאיכא סניף שמא לא יערב בו איסור מקילין בכה"ג".

ב) עי' רע"א (ח"א סי' ע"ז, מהלך ב') – "נראה דהתה"ד התיר דוקא בצירוף ב' טעמים, ס' אם יתערב בו איסור, גם קצת אין כוונתו לבטל בזה מותר, ומה דסיים התה"ד וכה"ג כ' א"ח בהל' פסח כמבואר לעיל בתשובה והוא (בסי' קי"ד) על ברירת חיטין לפסח, י"ל התם איכא סניף דקודם פסח הכל היתר ולא מקרי ביטול איסור, ולזה כתב התה"ד דה"ה הכא דאיכא סניף שמא לא יערב בו איסור מקילין בכה"ג ... והנה במ"ש דהתה"ד מיקל רק מכה תרתי למעליותא אינו הכרח, דשפיר י"ל דמיקל מחד טעמא לחוד, דספק תערובות לחוד, ואין כוונתו לבטל לחוד מהני ...".

ג) מעדני אשר (סי' ל"ב אות ב') – "מצינו הרבה מאד אחרונים שלא חששו לביטול איסור לכתחילה כשאין כוונתו לבטל את התולעים, אפילו בודאי מתולעים. בתשובת צמח צדק סי' נ"א התיר לעשות יין שרף מפירות מתולעים כיון שאין כוונתו לבטל, והביא ראיה מהטור ה' פסח גבי חיטים מחומצות, ומדבש שנפלו בו נמלים, ומשמע מדבריו דגם ודאי מתולעים יש להתיר. וכן התירו לעשות יי"ש מדברים מותלעים פר"ח סקי"ח, פנים מאירות ח"ג ל"ה, קצשנ"ע מ"ו סל"ח, מחזיק ברכה פ"ד סט"ו בשם הרבה אחרונים, כה"ח סקנ"א בשם הרבה אחרונים, דרכ"ת ס"ק ס"ו וק"מ בשם הרבה אחרונים. [וכ"כ הפמ"ג משב"ז סק"ח, וצ"ע בסתירת הדברים לשפ"ד סקל"ג הנ"ל]. וכן נראה בתשובת שב יעקב סי' כ"ט (הו"ד בקצרה בנחלת צבי פ"ד סי"ג) שהתיר נתינת גודגדיות מתולעות בתוך שק תפור מכל מדדיו, ולהטיל השק ביין. גם בחכמ"א כלל נ"ט ס"ט וערוה"ש פ"ד ספ"ו התירו לטחון חיטים מתולעים בריחים של יד גם כשיש ודאי תולעים כיון שאינו מכויין לבטל את האיסור, ומוכת מדבריהם דסברו דטעם דאינו מכויין לבטל מהני גם בפני עצמו. ולכאורה רהיטת רוב האחרונים להקל בזה".

ד) עי' לקמן, שכמה פוסקים [ש"ך, פר"ת, חגורת שמואל, ועוד] מיקל בטעם של ספק איסור, בלי צירוף.

ב. מהלך ראשון: אין היתר של אינו מתכוון, רק בצירורים מיוחדים.

1. הטעם בנמלים בדבש: רק אם יש כוונה להיפך, דאל"כ כיון שנתערב הכל יחד י"ל דמקרי קצת כוונתו לבטל.

(א) **פמ"ג** (מש"ז ס"ק ל"ג) – "ודע שכמיהין יבישים שהם מתולעים בודאי יש לעיין אי שרי לכרוך בבגד פשתן וליתן בתבשיל למתק התבשיל ולא הוה אין מבטלין איסור כיון שאין כוונתנו רק על הרוטב של כמיהין יראה דאסור לעשות כן ול"ד לדבש או חטים מתולעים דבחסים יש עוד צדדים שבורחים מאפרכסת ובדבש לתקן הדבש ולהפריד מאיסור משא"כ כאן ומ"מ אין לגעור במי שעושה כן ע"י בגד עב מאד שלא יצאו דרך נקבים".

(ב) **רע"א** (ח"א סי' ע"ז, מהלך א') – "שאלתו בדין חטים המתולעים ... די"ל דוקא בדבש דההיתוך הוא להפריד זה מזה, הדבש מהנמלים ולהשליך האיסור, אלא דממילא נפלט הטעם, זהו מקרי אין כוונתו לבטל דהא מראה בהיפוך שמפריד האיסור, אבל בטחינה שנתערב הכל יחד י"ל דמקרי קצת כוונתו לבטל. ולכאורה **ראיה לזה** דא"כ כל תערובות בעלי חיים דלא בטל, הא צריך לשוחטן לתקן המאכל, א"כ לישתרי לכתחילה לשוחטן דאין כוונתו רק לתקן המאכל ולשתרי, וכן ברימוני בדין הא צריך לפוצען לתקן המאכל".

(ג) **משיב דבר** (ח"א סי' כ"ח) - לשונו מובא לעיל.

(ד) **עי' הגריש"א** זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' ע"ד ד"ה ולהתיר, בדיקת המזון כהלכה עמ' קע"ו ד"ה ולהתיר) – "ולהתיר ע"י בישול לכאן הרי יש בזה משום אין מבטלין איסור לכתחילה ול"ד להא דסי' פ"ד סעי' י"ז 'דבש שנפלו בו נמלים יחממו עד שיהא ניתן ויסגנו ולא הוה מבטל איסור לכתחילה שאין כוונתנו אלא לתקן הדבש'. ש"ה דכוונתו הוא להפריד את האיסור ע"י החימום שיהי' בידו לסגן ולהוציא התולעים. וע' חכמ"א כלל ל"ח 'דבש שנפלו בו נמלים יחממו - כיון שמסגנו להוציא האיסור ולא יאכל האיסור, ועוד שאין כוונתו רק לתקן הדבש'. ובפמ"ג בשפ"ד סק"ג שכמיהין יבישים שהם מתולעים אי שרי לכרוך בבגד פשתן וליתן בתבשיל למתק התבשיל - יראה דאסור לעשות כן ול"ד לדבש - דכוונתו לתקן ולהפריד מאיסור משא"כ כאן מסיק הפמ"ג אין לגעור במי שעושה כן. וכ"כ באו"ח סי' תנ"ג בא"א סק"ג".

(ה) **שבט הלוי** (ח"ז סע' קכ"ז אות ב' ד"ה סי"ד) – "כ' לנכון בתשובת הגרעק"א סי' ע"ז די"ל דוקא בדבש דההיתוך הוא להפריד זה מזה הדבש מהנמלים ולהשליך האיסור, אלא דממילא נפלט הטעם, זהו מקרי אין כוונתו לבטל דמראה בהיפוך שמפריד האיסור אבל בטחינה שנתערב הכל ביחד י"ל דנקרא כוונתו לבטל".

(ו) **מעדני השלחן** (מטעמי השלחן אות כ"ג).

2. פשט בחטין מתולעים: רק בצירוף ספק אם יש שם איסור.

(א) **פמ"ג** (מש"ז ס"ק ל"ג) - לשונו מובא לעיל.

(ב) **רע"א** (ח"א סי' ע"ז, מהלך א') - לשונו מובא לעיל.

(ג) **משיב דבר** (ח"א סי' כ"ח) - לשונו מובא לעיל.

3. א"נ פשט בחטין ודבש: רק אם אין שם איסור על היתר.

(א) **עי' רע"א** (ח"א סי' ע"ז, מהלך ב') – "והנהגה במ"ש דהתה"ד מיקל רק מכה תרתי למעליותא **אינו הכרה**, דשפיר י"ל דמיקל מחד טעמא לחוד, דספק תערובות לחוד, ואין כוונתו לבטל לחוד מהני, ומה דהוכחנו מתערובות בב"ח וכדומה יש לדחות ולחלק, דוקא באיסור המעורב בלי ניכר ועל כל חד איכא לספוקי שזוה איסור, א"כ נקרא על הכל שם איסור, ואין כאן עוד מקום לתקן היתר, דהכל מקרי תיקון לאיסור, ושאיני בדבש דההיתר עומד בפני עצמו דהיינו הדבש, והנמלים בפני עצמו אלא דקשה לבררם, בזה אמרינן דכוונתו רק לתקן דבש דכולו היתר, והכי נמי בחיטים המתולעים דהם בעצמותם אף המתולעים הקליפה החיצונה היתר ועומד בפני עצמו, אלא דמונה בו תולע והוא האיסור, בזה אמרינן דמתקן ההיתר, דהיינו החיטין דעדיין היתר".

(ב) **טוב טעם ודעת** (קמא סוף סי' קכ"ג, עי' תנינא קונ"א סי' נ"ג ד"ה ונדון, ותליתאי סי' ר"ד, והאלף לך שלמה או"ח סי' רע"ג) – "דודאי אם כבר יש כאן תערובת איסור לבטל האיסור ולהוסיף עליו כיון דכבר חל עליו שם תערובת איסור אסור לגרום לו ביטול בשום דבר אף אם אין כוונתו לבטל וכן בדברים החשובין שנתערבו דאז נהי דנפלו ונתפצעו מותרין מ"מ אם בטלן הוא אף אם אין כוונתו לבטל אסורין כיון דכבר יש כאן איסור ברור ולכך לא כתבו הפוסקים בדין זה דאם אין כוונתו לבטל דמותר לפצען רק התם בדבש דבורים ... עתה אין כאן איסור כלל ובשעה שיתחמם ויתן טעם הרי תיכף יש כאן סמ"ך ובטל אם כן לא התחיל כלל איסור מעולם ואין כאן מבטל איסור רק דעושה כאלו אין כאן התחלת איסור מעולם וזה מותר באין כוונתו לבטל".

4. ספק איסור, וגם אין כוונתו, לכו"ע אין צריך כוונה להיפך.

(א) **רע"א** (ח"א סי' ע"ז) – "מזה היה נראה דהתה"ד היתר דוקא בצירוף ב' טעמים, ס' אם יתערב בו איסור, גם קצת אין כוונתו לבטל בזה מותר".

(ב) **רב פעלים** (ח"א יו"ד סי' ט"ז ד"ה ועתה) – "דידוע דלא אמרינן אין מבטלין איסור לכתחלה כל היכא דליכא איסור בודאי, וגם דאין כונתו לבטל האיסור".

5. מראי מקומות – **דברי מלכיאל** (ח"ב סי' מ"ב, סי' מ"ג), **מחזה אליהו** (סוף ס' בישול ישראל תשובה י' אות ל"ה).

(א) **יד יהודה** (סי' צ"ט הארוך ס"ק י"ג, הקצר ס"ק י"ז) – "ומשמע בהפוסקים דגם באין כוונתו כדי להנות מן האיסור ג"כ אסור זולת היכי דאין עושה זה רק אדרבה להוציא האיסור הגם דע"י זה בע"כ נתבטל ג"כ מקצת מותר מיהו העולם נהגו להתיר לתת דבר האיסור לצורך איזה דבר ונראה דכל ההיתר משום דהאיסור פוגם בטעם דבר ההוא רק נותן מעט לצורך איזה תיקון בזה י"ל דלא שייך הגזירה כיון דאדרבה פוגם בו".

(ב) **דרכ"ת** (סי' צ"ט ס"ק ל"ו ד"ה ובענין) – "הגרעק"א ... **אמנם הנה מדברי כל האחרונים שהבאתי לעיל משמע דלא ס"ל לחלק בכך**".

(ג) **בדה"ש** (סי' ק"א סעי' ו' ב' ד"ה והוא, עמ' קמ"א) – "טוב טעם ודעת ח"ג סימן ר"ד כתב ... ולענ"ד אינו מן הדומה לההיא דסימן פ"ד [ולשאר הצירים שהבאנו שם בסימן צ"ט] דנראה שכוונת הפוסקים שם הוא **שלא אסרו לבטל איסור לכתחלה אלא כשעושה כן ליהנות מהאיסור** דומיא דמש"כ הר"ן בע"ז י"ב ב' דהא דשרי להגעיל כלי בו יומו בס' ולא חיישינן לביטול איסור לכתחלה הוא משום שלא אסרו כן אלא במתכוין לערב איסור בהיתר כדי ליהנות ממנו עכ"ד משא"כ בנידון הנ"ל הרי **מתכוון לאכול הדבר המתבטל** ומיתסר שפיר כה"ג מדין אין מבטלין איסור לכתחלה אע"ג דהיה מרסקו אפילו לא היה אסור דמה סיבה

יש בזה להתירו, כנלע"ד. שו"ר בתשו' רע"א סימן ע"ז שהקשה דאי שרי לבטל איסור לכתחלה כשאינו מתכוון לכך למה אסור לפצוע רימוני בדן (דחשיבי כשהם שלימים ולא בטלי) והרי פוצעו בלא"ה כדי לאוכלן וכן בעלי חיים דחשיבי ולא בטלי והרי שוחטן בלא"ה ולפי מה שכתבנו ניהא דגם ברמוני בדן ובע"ה הרי מתכוון ליהנות מהדבר המתבטל ומיתסר שפיר ...".

(1) וזה לא מתרץ לפי מהלך ב', ע"י לקמן.

(ד) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ז' הע' ח) – 'ועיין שו"ת פנ"י (יו"ד ח"ב סי' כא) שכתב ג"כ כרע"א. והעירוני לאחרונים שאינם סוברים כן ...".

ג. מהלך ב': יש היתר בכלליות של אינו מתכוון [אין לחלק החילוקים לעיל].

1. רא"ש (כלל ב' סי' י"ד), הו"ד ברשב"א (ח"א סי' תס"ג) – "דמס' תרומות (פ"ה מ"ט): סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה חולין, וטחנן והותירו, כשם שהותירו החולין, כך הותירו התרומה, ואסור; ואם ידוע שהחטי' של חולין יפות משל תרומה, מותר ... ואעפ"י שטחנן מזיד, נקרא שוגג לענין ביטול, דלא נתכוין לבטל אלא לטחנן ולאכול. כדאיתא בירושלמי: תניא: אף טוחן לכתחלה, ומותר; אמר רבי זירא: שכך דרך כהנים, שטוחנין מדומעות בבתייהם כדי לאכלו. כלומר: כיון שהכהנים טוחנין המדומע בבתייהם כדי לאכלו, הילכך, אפילו ישראל טוחנן במזיד ומבטלו, ואינו נראה כמתכוין לבטל".
- (א) הו"ד בתוס' רע"א (תרומות פרק ה' משנה ט' אות ל"ז) – 'ועיין פ"ה יו"ד סס"י ס"ד שכתב הטעם בשם הירושלמי כיון דאין כוונתו לבטל רק לטחון החטים, מש"ה מותר לכתחלה ע"ש. וכ"כ הרא"ש הובא דבריו בשו"ת רשב"א סי' תס"ג".
2. ב"ח (סי' קכ"ב ס"ק א') – "כלומר בשאר איסורים ודאי אף על גב דנותן טעם לפגם מותר אין לערבו לכתחלה דאין מבטלין איסור לכתחלה מדאורייתא בין נותן טעם לשבח בין נותן טעם לפגם אבל בקדרה הבלוע מאיסור דמן התורה מותר לבשל בו כשנותן טעם לפגם דאין כוונתו לבטל כלל האיסור הבלוע אפילו הכי חכמים אסרו לבשל בה".
3. פ"ח (סי' ס"ד סוף ס"ק כ"ו) – "דקתני במס' תרומה סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה ... דאף לכתחילה טוחן ומתיר וטעמא דמילתא משום שאין כונתו לבטל האיסור אלא כונתו לטחון ולאכול אלמא כל היכא דלא מיכוון לבטולי לאיסור אלא דממילא מיבטיל ולא קמכוין ש"ד".
- (א) הו"ד בתוס' רע"א (תרומות פרק ה' משנה ט' אות ל"ז), לשונו מובא לעיל.
4. חקרי לב (יו"ד ח"א סי' מ"ב) – "שהרי כתב הר"ן ... גם הריב"ש התיר מה"ט הדביק חבית נסריו בחלב ע"ש גם הטור או"ח התיר מה"ט לטחון חיטי חמץ המעורבים בחיטי כשרים גם בירושלמי בתרומות התירו מה"ט לטחון חיטים של מדומע מה"ט דאינו מכוין כמ"ש הרא"ש והרשב"א בתשו' גם התרה"ד התיר כה"ג ע"ש".
5. קול אליהו (יו"ד סי' כ"ב ד"ה ג) – "מ"ש דאם ידוע שיש שישים בתבשיל נגד כל הכפ אסור משום אין מבטלין איסור לכתחילה, הוא תמוה לעניות דעתי, דהא קי"ל כל שאין כונתו לבטל את האיסור מותר, והכא ודאי אין כונתו אלא להגיס הקדרה".
6. חכ"א (כלל נ"ב סעי' ט') – "ואפילו באיסור ברור דוקא במקום שמכוין לבטל האיסור אבל אם אין כונתו לכך כגון דבש שנפלו בו נמלים מותר לחממו עד שיהיה ניתך ויסננו כיון שאין כונתו אלא לתקן הדבש וכן חטים המתולעים מותר לטחנן אפילו בריחים של יד כיון שאין כונתו לבטל וכן חטים שיש בו מצומחים ויש בו ששים מותר לטחנן קודם פסח (סימן פ"ד ובאורח חיים סימן תנ"ג)".
- (א) ע"י חכ"א (כלל ל"ה סעי' כ"ג) – "דבש שנפלו בו נמלים יחממנו עד שיהיה ניתך ויסננו ואין זה מבטל איסור כיון שמסננו להוציא האיסור ולא יאכל האיסור ועוד שאין כונתו רק לתקן הדבש".
7. גינת ורדים (יו"ד כלל א' סי' י"ח ד"ה ואחר), הו"ד באדמת קודש (ח"א יו"ד סי' ד' ד"ה ג) עיין – "והריסוק שע"י הבישול וההגסה אינו בכלל מה שאמרו שאין מבטלין איסור לכתחלה כיון שלא עשה הבישול וההגסה לבטל את האיסור אלא להשביח את התבשיל וחיך אוכל יטעם לו וכ"כ הריב"ש בתשו' סי' שמ"ט ומרן בס' ב"י סי' פ"ד דף ע"ו ע"ג וז"ל ואין כאן משום מבטל איסור כיון שאין כונתו אלא לתקן את הדבש וכיון שנתרסקו יש להם ביטול בששים והכא הרבה פעמים ששים יש כנגד התולעים".
8. אמרי ברוך (הג' על נוב"ת יו"ד סי' מ"ה) – "מה ניהותא דהא דין איסור דאין מבטלין אינו רק במתכוין לבטל והשולח צפור מצורע לקיים מצות הכתוב אינו מתכוין כלל שיבטל איסור שבו".
9. ערה"ש (סעי' פ'), סי' צ"ט סעי' כ"ט, סעי' מ"ט, סי' קכ"א סעי' ח', סי' קכ"ב סעי' ב') – "הא דאין מבטלין איסור לכתחלה זהו כשכוונתו לבטל האיסור אבל אם אין כוונתו לכך דכוונתו הוא לתקן המאכל וא"א בענין אחר רק ע"י ביטול האיסור כמו בס' פ"ד ברגלי הדבורים שבדבש או נמלים שנפלו לתוך הדבש שנתבאר שם שיתך הדבש ע"ג האור ויסננו וכתבו הפוסקים שם [ש"ך סק"ל ח' וט"ז סקי"ח] דאין זה מבטל איסור לכתחלה כיון שאין כוונתו לבטל וגם לכתחלה מותר לעשות כן כשאין כוונתו לבטל האיסור אלא לתקן המאכל או המשקה כמו ביין לבן שמתקנין אותו ע"י חלב חטה ולא חששו שיבואו לשתותם בפסח מפני שנתבטל קודם הפסח בס' ולא היה כוונתו לבטל האיסור רק לתקן המשקה [מג"א סי' תמ"ז סקמ"ה] ואף דאין ראייה גמורה מזה משום דבזה יש היתר על קודם הפסח ובפסח ממילא מותרת מפני שכבר נתבטל ואין ראייה מזה לאיסור גמור לעשות כן לכתחלה וכמו שיש מי שאוסר לעשות כן לכתחלה מ"מ מדהתירו כמה גדולים לעשות יי"ש מפירות מתולעים וכן לעשות יי"ג מפירות מתולעים [צ"צ סנ"א וש"י סכ"ט] ש"מ דגם בכה"ג שרי".
10. הר צבי (יו"ד סי' קי"ד) – "זה דומה לדבש שנפלו בו נמלים שמבואר בשו"ע יור"ד (סימן פד סעיף יג) שמותר לחממו עד שיהא ניתך ויסננו שאין כוונתו לבטל את טעם הנמלים בדבש אלא לתקן את הדבש, וכדאיתא בתרומות (פ"ה מ"ט) סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה וטחנן והותירו וכו' אם ידוע שהחטים של חולין יפות משל תרומה מותר, ופי' שם הרע"ב שאפילו לכתחילה מותר לטחון כדי להותירן, ויעוין בפר"ח יור"ד (סס"י סד) שכתב הטעם בשם הירושלמי, כיון דאין כוונתו לבטל אלא לטחון החטים, משו"ה אין בזה משום מבטל איסור לכתחילה".
11. בדה"ש (סי' צ"ט ס"ק ל"א, הו"ד בס' ק"ז ציונים ס"ק ס"ט, ע"י סי' ק"א סעי' ו' ב"י ד"ה והוא [עמ' קמ"א]).
12. קשה: שחיטת בע"ה, פצוע רימונים, ולקישת ירק.

א) רע"א (ח"א סי' ע"ז) – "ועיין פר"ח (ססי' ס"ד) הוכיח ממתניתין תרומות הנ"ל דאין כוונתו לבטל מותר. ותמוה מלבד דהעלים עין מהר"ש הנ"ל, גם איך יפרנס לנו דין בע"ח דלא בטלי, ורימוני בדין דאסור לפצען, ומה הפרש בין טחינה בחיטין בין פצוע ברימונים ... והנה קושייתי על הפר"ח הנ"ל אפשר לחלק קצת דדוקא בטחינה **דדרך לטחון ביחד**, וא"א לטחון גרעין גרעין א"כ יש בטחינה זו ג"כ ודאי היתר, מש"ה אמרינן דטוחן לתקן ההיתר ומקרי אין כוונתו לבטל, אבל בשחיטת בע"ח ופצוע רמונים ולקיטת ירק דרך **לעשות חדא חדא**, ועל כל אחד ספק אם עושה עתה הדבר בהיתר, דשמא זהו איסור לא מקרי מתקן ההיתר **ומקרי כוונתו לבטל**. מ"מ נ"ל לעיקר כמו שכתבתי".

ד. פשט בש"ך (ס"ק ל"ט), הו"ד בפר"ח (ס"ק ל"ט) – "דהנך פוסקים מיירי כשהם מתולעים ברוב בענין דא"א לבררן דאז ודאי לא סמכינן אהנך צדדין שמצא מהרא"י להתיר דגם מהרא"י לא התיר אלא בענין שיבררו קודם הטחינה כמבואר מדבריו בת"ה ובהגהת ש"ד להדיא דאז **כיון דליכא אלא חששא דיש עוד תולעים** שם סמכינן אהנך טעמי אבל לא כשנמצאו מתולעים ברובן בענין דא"א לבררן וכן חילק מהרש"ל פא"ט סי' קכ"ה בהדיא עיין שם".

1. רע"א (ח"א סי' ע"ז) – "מדברי הש"כ (ס"ק ל"ט) דבמתולעים ברוב בענין דא"א לברר, אין ראייה דבעי תרתי לטיבותא מש"ה בלא בירור כיון דודאי יש שם מתולעים לא מהני אין כוונתו לבטל לחוד, דז"א דהא עדיין יקשה, דמ"מ עכ"פ ברחיים שיש לו אפרכסת לשתרי, דהוי ס' אם נתערב בו איסור שמא ברחו ויצאו לחוץ וכנ"ל, אע"כ צ"ל דכוונת הש"כ דשמא אין כאן ביטול דליכא ס', וא"כ אין ראייה לומר דאין כוונתו לבטל לחוד לא מהני".

א) לשיטתו (בין הש"ך ובין רע"א), שתולעים צריך ששים. 2. יש לעי' בש"ך (סי' צ"ב ס"ק כ', עי' פמ"ג שם) – "ונראה דמכל מקום אין לערות התבשיל דרך אותו מקום הקדירה דאין לבטל איסור לכתחלה ואפילו בקדירה חדשה נראה דאסור לערות דשמא אין מפעפע אלא במקצת הכלי ולא נתבטל מתחלה ועכשיו כשעירה יבטל הטיפה".

3. ש"ך (סי' קל"ז ס"ק ו') – "היינו בשלא נתכוין לבטלו דאם נתכוין לבטלו אסור דקי"ל אין מבטלין איסור לכתחלה ואם בטלו אינו מבוטל כדלעיל סימן צ"ט".

ה. שקית בד לבישול: לכוין התבלין או אוכל בבגד פשתן וליתנו בתבשיל (spice bags).

1. עי' לעיל, סעי' ט'.

מ] אין כוונתו לבטל: במקום שאפשר בעינין אחר.

א. מחמיר: אא"כ א"א בענין אחר.

1. ט"ז (סי' צ"ט ס"ק ז', סי' קל"ז ס"ק ד') – "ובמ"ש הב"י בהיתר שע"י המים דלכתחלה אסור דרך הנקב חולק עליו מו"ח ז"ל דאין כאן מבטל איסור לכתחלה שאין כוונתו אלא להוציא היין ולא לבטל האיסור שבנקב ע"כ מותר אפילו לכתחלה ולי נראה דדברי ב"י נכונים דאע"ג דמצינו סברא זו דאין הכוונה לבטל האיסור בסי' פ"ד סעיף י"ג גבי נמלים שבדבש שמותר לסננו וכן בתולעים שבחטים ולא הוי מבטל לכתחלה שאני התם דא"א בענין אחר משא"כ כאן דאפשר לעשות נקב חדש או להוציא דרך פיו למעלה כל שמוציאו בדרך שיש בו חשש איסור מקרי לכתחלה ואסור לעשות כן וכן מוכח מתשובת הרשב"א שזכרנו בסי' קל"ד סעיף ה' אם נתן יין כשר וכו' דכ' שם דהוה מבטל לכתחלה היינו ג"כ שאפשר בלאו הכי".

2. כנה"ג (סי' צ"ט הג' הטור ס"ק י') – "אם לא כיון לבטל הנמלים שנפלו בדבש אלא לתקן את הדבש מותר. א"ח הובא בב"י סימן פ"ד, וכתב ט"ז בסימן זה אות ז' דהיינו דוקא בשאי אפשר בענין אחר".

3. בית לחם יהודה (סי' צ"ט ס"ק ח').

4. פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ח) – "והיינו כיון דא"א בענין אחר שרי".

פמ"ג (סי' צ"ט מש"ז ס"ק ז') – "עיינן ט"ז דווקא היכא שמפסיד היתר על ידי כך כמו רגלי הדבורים שאי אפשר לברר מה שאין כן בסימן קל"ז אות ד' אסור להוציא יין דרך הנקב שבלוע מיין שבנקב אף דאין מתכוין לכך ויש ששים כיון דאפשר בענין אחר".

5. מחה"ש (סי' צ"ט ס"ק ז').

6. באה"ט (סי' צ"ט ס"ק ח').

7. בית מאיר (סי' צ"ט על סעי' ז' ד"ה תו שם משיג) – "אמנם דין הארחות חיים גופיה אפשר דחשיב כדיעבד, דלא סגי בלאו הכי להסיר רגלי הדבורים".

8. חו"ד (סי' צ"ט חי' ס"ק ח') – "ואם אין כוונתו רק לדבר אחר, כגון לתקן הדבש, מבואר בסימן פ"ד [סעיף יג] דמותר, ודוקא כשאי אפשר בענין אחר, ט"ז [ס"ק ז']".

9. רמ"ץ (או"ח סי' ל"ה אות ג').

10. זבחי צדק (סי' צ"ט ס"ק י"ט).

11. ערה"ש (סי' צ"ט סעי' כ"ט) – "וא"א בענין אחר רק ע"י ביטול האיסור".

12. מעדני השלחן (ס"ק קע"ט).

ב. ספק איסור, יש להקל.

1. האלף לך שלמה (יו"ד סי' קפ"ו) – "ואף דדעת הטו"ז דגם באין דעתו לבטל האיסור נמי אינו מותר רק בא"א בע"א וכאן הוי כא"א בע"א כיון דא"א להשתמש בזאפרין רק ליתנו למאכל וגם הטו"ז מיירי ביש בו ודאי איסור ובזאפרין הוי רק ספק וכמ"ש הש"ך ודאי מותר באין כוונתו לבטל לכך נראה דמותר לאכול ממנו בלי חשש ופקפק והנח לישראל אם אינן נביאים הם בני נביאים".

ג. מראי מקומות – שואל ומשיב (מהד"ת ח"ב סי' ס"ד ד"ה ומן, ד"ה והנה התוס'), דרכ"ת (סי' צ"ט ס"ק ל"ו ד"ה ומ"ש), בדה"ש (סי' צ"ט ס"ק ל"א), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ז' הע' ח', עמ' קל"ח), חלקת בנימין (סי' קכ"א ציונים ס"ק כ"ב).

ד. באיכא טירחא, ואין כוונתו לבטל: אם הוא בגדר של אי אפשר.

1. מותר לבטל איסור לכתחלה.
 א) פת"ת (סי' צ"ט ס"ק ד') – "עבה"ט בשם ט"ז דהא דמותר אם אין כוונתו דוקא בא"א בענין אחר. ובפמ"ג מבואר דאף אם אפשר רק שהוא טירחא נמי שרי ע"ש".
 ב) בית שלמה (או"ח סי' פ"ט) – "וגם מדברי הפרי מגדים (יו"ד סי' צד, במ"ז סק"ז) מבואר דכל היכי דאי אפשר בענין אחר, או שיש טירחא בכל ענין שרי, אם אין כוונתו לבטל, אף לערב לכתחלה".
 ג) רמ"ז (או"ח סי' ל"ה אות ג') – "וזה ברור ופשוט".
 ד) מהרש"ם (ח"א סי' קי"ב, סוף סי' קע"ד) – "ואף דה"ט"ז סי' קל"ז סק"ד כתב דהיכא דאפשר בענין אחר גם באינו מכוון אסור מ"מ בנ"ד אם באנו להוציא הגרעינים מקודם הוא טרחא גדולה ויזוב הרבה משקה מהוויינשיל לאיבוד הו"ל כאי אפשר בענין אחר וכדמוכח מה"ט"ז בעצמו סו"ס קל"ח ס"ק י"ד ובמש"ז סי' צ"ט סק"ז וגם בב"ש אהע"ז סי' ס"ב סק"ד בשם ת"ה מבואר דבמקום טורחא הוי כדיעבד. וכ"ה עוד בכמ"ק ובפרט לענין היכא דאיכא לברורי דטורחא א"צ לברר וע' תשו' מהרלב"ח סי' קי"ב קי"ג ותבין".

ה) יגל יעקב (יו"ד סי' כ"ב ד"ה המורם) – "רק בדאי אפשר בענין אחר בלי טרחא או הפסד מגוף ההיתר".
 ו) דברי מלכיאל (ח"ב סי' מ"ב אות כ"ט) – "ולזה כתב הט"ז בסי' צ"ט וסי' קל"ז דבאינו מתכוין שרי רק בלא אפשר והיינו ללישנא דבעי התם לא אפשר ולא מכוין. ולא אפשר כבר כתבו התוס' שם דהיינו היכא שצריך טורח גדול ע"ש שהוכיחו כן מהש"ס".
 ז) בדה"ש (סי' צ"ט ס"ק ל"א).

ח) חלקת בנימין (סי' קכ"א ציונים ס"ק כ"ב).
 ט) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ז' הע' ח', עמ' קל"ח).
 2. מראי מקומות – פמ"ג (סי' צ"ט מש"ז ס"ק ז', עי' שו"ע מכ"י [אדום] מה כתב הג"ה על הפת"ת בשם יגל יעקב), ברית אברהם (או"ח סי' ל"ד), יגל יעקב (יו"ד סי' כ"ב אות ג'), דרכ"ת (סי' צ"ט ס"ק ל"ו ד"ה ומ"ש), הגר"צ ובר שליט"א (בדיקת המזון כהלכה עמ' קע"א לפרק ז' הע' ט'), יבקש תורה (סי' ל"ב ענף ה').

ה. האם מותר להוציא הזבוב בכף לכתחילה - למקילים לעיל.

1. עי' סי' ק"ד סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ו. מראי מקומות.

1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

My wife was making soup and before she 'zhoom zhoomed' (blended) it, I saw a fly fall in. Must I tell her?

Is this an issue of bitul issur lechat'chila?

R' Y. Berkovits wrote: Pashtus not. In this case, no one is intentionally being mevateil issur.

מא [אין כוונתו לבטל: לערב לכתחלה.

א. מחמיר: אא"כ מעורב כבר.

1. כנפי יונה (סי' צ"ט ד"ה ומה שמביא) – "על הדבש שנפלו ... וכן מהאי הירושלמי דתרומות דאף לכתחילה טוחן ומתיר שאני הני דכבר נתערבו בהיתר וא"א לתקן ההיתר אלא בזה האופן אבל איסור עצמו שעדיין לא נתערבו אפי' במקצת מנלן".
 2. נוב"י (מהדו"ק יו"ד סי' כ"ו בהג"ה) – "בכלי שזרכו לפעמים להשתמש דבר מועט כמו קערה וכיוצא אסור להשתמש בה שאין מבטלין איסור לכתחלה אפילו אסור מועט אפילו איסור הבלוע כמבואר שם בש"ע בסי' קכ"ב. זהו הטעם מפורש שאין מבטלין איסור לכתחלה ולכאורה יפלא הלא אין כוונתו לבטל רק לבשל בהקדירה או לאכול בהקערה וכיון שאין בו כוונה לבטל מותר. א"ו שדוקא בדבר שכתב נתערב התירו אם אין כוונתו לבטל אבל לערב מתחלה אף שאין כוונתו לערב רק להשתמש בכלי אסור".
נוב"י (תניינא יו"ד סי' נ"ו) – "כבר ביארתי בנ"ב ח"ד סימן כ"ו שכל זה היינו שכבר הוא מעורב אלא שלא נתבטל שהוא ניכר וע"י הטחינה מתבטל בזה שרי שכיון שאין כוונתו לבטל אבל לערב בידים אפילו אין כוונתו לבטל רק בשביל איזה צורך אחר אסור ועיין בנו"ב קמא סי' כ"ו בהג"ה. ולענ"ד זהו טעמו של הצ"צ הביאו המג"א בסימן תמ"ז ס"ק מ"ה ...".
נוב"י (תניינא יו"ד סי' נ"ז) – "ואף שלערב לכתחלה אפילו במקום שאינו מכוין לבטל אינו מותר רק אם כבר נתערב יכול לעשות מעשה שע"י זה יתבטל אם אינו מכוין לבטל כגון חטים שיש בהם מבוקעים שרשאי לטחנם ואף שגורם שע"י זה מבטל מ"מ כוונתו לטחנם ולא לבטל אבל לערב תחלה חטים מבוקעים תוך אינן מבוקעים לטחנם יחד אף שאין כוונתו בעירובם רק לטחנם יחד שלא יהיה לו טרחת הטחינה בכל אחד בפני עצמו אינו מותר לדעתי. וזה טעם הצ"צ ...".
נוב"י (תניינא יו"ד סי' מ"ו) – "מ"ש שאף שהוכחתי דבר זה בחיבורי שם מדברי הש"ע שלערב לכתחלה אסור אפילו אם אין כוונתו לבטל רק לתקן הדבר ההוא מ"מ משמעות גדולי הראשונים לא כן הוא והבאתי ...".
 3. ערה"ש (סעי' פ"ד) – "דבש שנפלו בו נמלים יחממנו באש עד שיהא ניתך ויסגנו דאין מבטל איסור לכתחלה שהרי אין כוונתו לבטל אלא לתקן הדבש ויש מי שאומר דזהו כדעבד כשכבר נתערב האיסור אבל לערב לכתחלה ולבטלו לטעמו מטעם שכוונתו רק לתקן

הדבר שעושה כגון מי שעושה י"ש או שכר ומשים שם בשר טרפה להפיג המרירות ואח"כ משליך הבשר לחוץ והטעם הנשאר שם מפיג המרירות ויש ששים כנגד הבשר ורק האיסור הוא משום אין מבטלין איסור לכתחלה וכיון שבזה אין כוונתו לבטל טעם האיסור אלא להפיג מרירות הי"ש והשכר וכן כל כיוצא בזה ומ"מ אסור לעשות כן רק כשכבר האיסור נפל שם כמו בדבש שנפלו בו נמלים מותר מטעם זה שאין כוונתו לבטל האיסור אבל לכתחלה לעשות כן אסור [נודע ביהודה קמא יו"ד סי' כ"ו] **ודברי טעם הן** אלא שיש לבאר בזה דאין אסור אלא כשנותן איסור להדיא כמ"ש אבל כשנותן דבר שאין בה איסור כעת כגון שנותן חלב לתוך הי"ש דהיתר גמור הוא אלא שאם ישתה עם בשר יהיה מבטל איסור לכתחלה זהו בודאי מותר [מג"א סי' תמ"ז סקמ"ה] וכן כשנותן פירות מתולעים לתוך הי"ש כיון שאין עיקר הנתינה התולעת אלא הפירי ג"כ מותר ועל דרך זה הם כל הדברים [הפ"ת סק"י חלק על הנוב"י ולא ירד לסוף דעתו ע"ש].

4. **שרידי אש** (ח"ב סי' כ"א עמ' שצ"ו) – "והנה בדין אין מבטלין איסור אם לא נתכוון לכך, מותר. עי' ביור"ד סי' צ"ט סעיף ה' ובש"ך שם. ואולם כבר כתב הנו"ב שם וכן במהדו"ק סי' כ"ו, דמה שהתיר הטור באו"ח סי' תנ"ג להתיר תערובת של חטין נשוכים ואין לחוש משום אין מבטלין איסור לכתחילה, שהרי אינו טוחן כדי לבטלן – זהו דווקא התם, שהיו כבר מעורבין אלא שהיו ניכרים וע"י הטחינה הם מתבטלים, אבל לערב בידיים, אפילו אם אין כוונתו לבטל רק בשביל צורך אחר, אסור".
5. **שבט הלוי** (ח"ו סע' קכ"ז אות ב', עי' קובץ מבית לוי חי"ז עמ' צ"ד הע' כ"ג) – "ובפת"ש בשם נו"ב יו"ד סי' כ"ו דזה מותר רק אם כבר נפל אבל אסור לערב לכתחילה ואין לסמוך בזה על אין כוונתו לבטל, ובס' נחלת צבי לבעל פ"ת השיג ממה שכ' הר"ן פ"ב דע"ז בענין לערב שכר לבטל בליעת הכלי דמותר מטעם אין כוונתו לבטל, ולא ידעתי השגה דהא התם אינו מערב איסור אלא מערבה יחד שיעשה אח"כ פעולת פליטת איסור, ושור"ר גם בס' ערוך השולחן שהשיג על בעל פ"ת ודבריו נכונים יע"ש".
6. **בדיקת המזון כהלכה** (שער ב' פרק ז' הע' ח' ד"ה וכל, עמ' קל"ט).
7. **מעדני השלחן** (ס"ק קע"ט).

ב. מיקל: גם לערב לכתחלה.

1. עי' **ריב"ש** (סי' שמ"ט) – לשונו מובא לעיל.
  2. **ט"ז** (סי' צ"ט ס"ק ז', סי' קל"ז ס"ק ד'. כדאי' בנחלת צבי) – לשונו מובא לעיל.
  3. **פר"ת** (סי' קכ"א ס"ק ב') – לשונו מובא לעיל.
  4. **בית מאיר** (סי' צ"ז ד"ה בש"ע) – "דודאי רבה בר עילאי דאסר לעולם ואפילו אחר שהוסק ע"כ הכי דרש דתנור זה נאסר לאפות בו לעולם כדין קדירה שבישל בו בשר דלא יבשל בו חלב דודאי אסור לבשל בו לכתחילה ע"ס שיטעום אח"כ. וא"ל דשם אסור משום דאין מבטלין איסור לכתחילה משא"כ בפת דעדיין כולו היתר. דהא כשאין כונתו לבטל האיסור מבואר סי' צ"ט שאין בו משום אין מבטלין. וה"נ הא אך כונתו לבשל מאכלו בהקדירה. ולמה יהא אסור לבשל בו ע"ס טעימה ... אלא ש"מ דהאיסור הוא משום דכל דבר הצריך בדיקה אסור לעשות לכתחילה ע"ס הבדיקה".
  5. **תפארת ישראל** (דמאי פרק ז' משנה ד' בואז סוף אות ב'. כדאי' בנחלת צבי) – "דמיחל ר"ל מוזגו במים ... ולא אמרי' דהו"ל כמבטל איסור לכתחילה. דהרי כך תיקון שתייתו. למזגו במים. וכטחינת חטין שהתליעו (יו"ד פ"ד)".
  6. עי' **פת"ת** (ס"ק י', עי' סי' קל"ד ס"ק ח') – "ועיין בנחלת צבי מ"ש בזה ובארתי שם **שדעת הרבה פוסקים** אינו כן".
  - נחלת צבי** (סוף סי' פ"ד) – "ועיקר ראיית הנו"ב איני מביין דאדרבה משם מוכח איפכא דלפי דעתו יקשה אמאי מותר להשתמש בכלי שדרכו להשתמש בשפע הרי עכ"פ הוא מבטל איסור לכתחלה וע"כ הטעם מאחר שאין כוונתו לבטל וכן ביאר הפמ"ג במשבצות סוס"י צ"ט וא"כ מוכח דאף לערב לכתחילה שרי בכה"ג. והא דאסור בכלי שדרכו להשתמש בדבר מועט מפורש הטעם בס"ס צ"ט מאחר שדרכו בדבר מועט גזרינן שמא ישתמש בדבר מועט וכן הוא בת"ה הארוך. ואף דבסימן קכ"ב ס"ה איתא הטעם שאין מבטלין אפי' איסור הבלוע כו' הכוונה ג"כ מטעם גזירה הנ"ל והא דנקט שאין מבטלין הוא עפ"מ"ש הפמ"ג סי' צ"ט שם דאין מבטלין איסור הבלוע בכלי הוא מטעם שמא פעם אחר יתן טעם. ואם כן דוקא בכלי שדרכו בדבר מועט שייך גזירה הנ"ל. משא"כ בדבר דל"ש גזירה הנ"ל אפילו לערב לכתחלה שרי בכהאי גוונא כמו בקדירה גדולה. כ"נ לכאורה".
  7. **שואל ומשיב** (מהד' רביעאה ח"א סי' כ"ח סוף ד"ה ששאלתי, עי' מהד"ת ח"ב סי' ס"ד ד"ה והנה התוס') – "הנוב"י ... ובתשובה הארכתי לסתור דבריו".
  8. **בית שלמה** (או"ח סי' פ"ט) – "מדברי הנודע ביהודה ... אבל אני תמה עליכם, הלא אני הבאתי שם מדברי הט"ז, ובט"ז מבואר דאף לכתחלה מותר לערב אם אין כוונתו לבטל, אם אי אפשר בענין אחר, ועיין בט"ז (סי' קלז, סק"ד), וכן משמע מט"ז (א"ח סי' תנב, סק"ה), וכן משמע בר"ן (פרק אין מעמידין), הובא בט"ז (סי' צט), וכן משמע מתשובת ריב"ש (סי' שטמ)".
  9. **בנין שלמה** (ע"ז דף סח: ד"ה בא"ד לכן) – "בכלי שאינו ב"י שהוא רוצה רק לבשל בתוך הכלי ואין כוונתו לביטול האיסור שבתוכו וודאי אין כאן איסור מצד אין מבטלין איסור לכתחילה אלא דמאי דאסרינן לבשל לכתחילה בקדירה שאינו ב"י טעמא אחרינא איכא גזירה שאינו ב"י אטו ב"י".
  10. **לבושי מרדכי** (ח"א יו"ד סי' נ"ב ד"ה ועתה נחזי) – "הנוב"י ... והנה הנחלת צבי סי' פ"ד הביא ראיות וחבילות שו"ת אחרונים דחולקים על סברת נוב"י וכן מוכח ...".
  11. **באר משה** (ח"ג סי' ק"ט אות כ') – "והגם דהנוב"י"ק ... כבר כתב הפ"ת ... בלבבו יבין שראיות הנ"צ נגד הנוב"י הן כחומת ברזל".
- ג. מראי מקומות – **פמ"ג** (סי' צ"ט מש"ז ס"ק ז', ע"ש בליקוטי מגדים ס"ק ל"ו), **שד"ח** (מערכת א' אות י"ב), **דרכ"ת** (סי' צ"ט ס"ק ל"ו ד"ה ובענין).
1. מה ששואל הנוב"י מהשתמשות בשפע. י"ל, כדאי' בהנחלת צבי (לשונו מובא לעיל). א"נ י"ל, אפי' בזמן שאפשר בענין אחר, כדאי' בפמ"ג (סי' צ"ט מש"ז ס"ק ז', ע"ש בליקוטי מגדים ס"ק ל"ו).

2. והפוסקים שמקילין בניתן חלב בתוך יין, י"ל כיון שעכשיו עדיין היתר – ע"י נוב"ת (יו"ד סי' נ"ו, "ואפילו המג"א שהתיר שם היינו משום דבשעה שמערב עדיין אין כאן איסור כלל אלא אח"כ כשיגיע הפסח או כשישתה עם בשר אז יהיה אסור ואז כבר נתבטל וגם בזה אם היה בתחלה כוונתו לשתותו עם חלב או בפסח היה אסור"), ערה"ש (סעי' פ"ד).

מב | אין כוונתו לבטל: כללים נוספים.

א. נכון למעט החשש איסור, כדי לצאת כל הספקות.

1. ש"ך (ס"ק מ'), פ"ח (ס"ק מ'), לחם הפנים (ס"ק ל') – "מותר לטחנן. שאין דרך כלל שיטחנו התולעים כי כששופכים החטים בתוך האפרכסת כל נקב שיש לפנייהם שיכולין לצאת רוחשים ובורחים לחוץ דרך דופני האפרכסת מפני קול ונדנדוד הרחיים עכ"ל ת"ה ולפ"ז ברחיים שאין בהם אפרכסת כגון רחיים דידיא היה אסור אלא שאח"כ כתב שם להתיר מטעם אחר שאף אם יטחנו התולעים בטלים בס' בתוך הקמח ואין זה מבטל איסור לכתחלה כיון דספק הוא אם יתערב שום איסור כלל וגם אינו מכוון לבטל עכ"ל ולפ"ז בכל רחיים מותר וכן משמע מדברי המחבר אך נראה דמקום שאפשר לטחון ברחיים גדול שיש בהן אפרכסת אין לטחון ברחיים אחרת".

ב. האם יש לחלק למ"ד איסור ביטול מה"ת.

1. אין חילוק בין נתכוין לבטל או לא [מצד פס"ר].
 א. ישועות יעקב (סי' קכ"ב ס"ק א' ד"ה והנה זה) – "דהדבר תלוי בזה אי הך דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא דבר תורה דאז לא מהני מה שאין כוונתו לבטל וכמ"ש באריכות דאף דדשא"מ מותר מ"מ כאן הוי פ"ר דאסור אבל אם הך מילתא דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא מדרבנן ופ"ר בדרבנן מותר כמבואר בא"ח סימן רנ"ג בסוף הסימן".
 ב. האלף לך שלמה (יו"ד סי' קפ"א) – "ודאי להסוברים דאין מבטלין איסור הוי מה"ת להך שיטה ודאי אין חילוק בין נתכוין לבטל או לא".
 ג. רמ"ץ (או"ח סי' ל"ה אות א', סי' ל"ו אות ג') – "להפוסקים דהך דאין מבטלין הוא מדאורייתא יש לאסור בפסיק רישא אף באינו מכוי".
 2. עדיין יש לחלק.

א. בית מאיר (סעי' ה' ד"ה אין, סעי' ז' בט"ז) – "אם האיסור דאין מבטלין הוא ד"ת ... באמת אין לחלק דמ"ש אם מתכוין ליהנות או לא סוף סוף יודע דנבילה יאכל ואסור. כן עלה על רוחי. אבל ראיתי בפר"ח ס"ס ס"ד מביא בשם הריב"ש הוכחה לדין הא"ח מה שנראה מוכח שסובר דאף אם הוא ד"ת מ"מ שרי באין מתכוין לבטל".

ב. יד יהודה (סי' צ"ט הקצר ס"ק ט"ו).

ג. מגילת ספר (סי' צ"ט אות ח' ד"ה והנה) – "ומזה נראה מוכח שיסוד האיסור הוא לא מעשה הבטול עצמו אלא כוונתו הרעה שנתחכם להשתמש בדין בטול ברוב להתיר את מה שהתורה אסרה ולכן באינו מתכוין אין בזה איסור כלל".

ד. משמרת חיים (ח"ג ענינים שונים ביו"ד אות ו') – "והנה הראב"ד ... ולכאורה יקשה דאמאי מותר היכא שאינו מכוין לבטל את האיסור הרי הוי פסיק רישא ... אפילו לדעת רוב הראשונים דאינו אסור אלא מדרבנן מ"מ יקשה לדעת הסוברים דגם באיסור דרבנן פסיק רישא אסור ... אכן נראה דלא קשיא כלל. דהגדר של האיסור לבטל איסור לכתחילה הוא מצד זלזול באיסורים בזה שמבטל איסור לכתחילה. וכ"ז שייך רק היכא שמכוין לבטל את האיסור. אבל כשאינו מכוין לבטל את האיסור רק שממילא כך נהיה אין כאן שום זלזול באיסור וממילא שחסר כל החפצא של האיסור".

3. מראי מקומות – בן יהודה (סי' צ"ט), דרכ"ת (סי' צ"ט ס"ק ל"ו ד"ה ועיין), שד"ח (מערכת הא' אות ד'), יגל יעקב (יו"ד סי' כ"ב ד"ה והנה), יקבש תורה (סי' ל"ב ענף ב'), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ל"ד).

א. השיב משה (יו"ד סי' ל"ח ד"ה ואני) – "ואני מוסיף תבלין ואמלא את דבריו דאינו מתכוין לבד לא מהני דהא הו"ל פסיק רישא אך זהו היכ' דהוא טעם לשבח דהו"ל פ"ר דניחא לי' אבל היכ' דהוא לפגם דהו"ל פסיק רישא דלא ניחא לי' משו"ה שרי וכדע' הערוך וזה דעת רבינו יוסף בתוס' פסחים דמשהו לפגם שרי לבטל וכמ"ש בזה"ל והר"י חולק עליו דאזיל לטעמי' דפליג על הערוך וסובר דאפי' פסיק רישא דלא ניחא לי' אסור כמבואר בתוס' פ"ק דכתובות דף ו"א' משו"ה הוצרך לומר דרב סובר נו"ט לפגם שרי והבן".

ג. מראי מקומות – שד"ח (מערכת א' אות ד'), דרכ"ת (סי' צ"ט ס"ק ל"ה ד"ה וכתב, ס"ק ל"ו), חזו"א (יו"ד סי' ל"ו ס"ק י"ג), מגילת ספר (סי' צ"ט אות ח', אות י"ג, אות י"ד).

מג | כללים נוספים.

א. סומך על איזה חכם להתיר.

1. הגרשז"א צ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"א, תנינא (ב - ג) סי' ס"ג אות ה') – "נראה דאצל מי שעבר ובישל באקראי [חסה וכדומה ללא בדיקה דשרי באכילה מכה תרי ספיקי הנ"ל] שפיר מותר גם לאחרים, שהרי מבואר באחרונים דבכה"ג דשרינן משום פסידא אין זה רק לבעלים ובני ביתו אלא גם לאחרים, וכ"ש הכא, אבל לא אצל מי שעושה כן בקביעות. ואף היכא דנעשה רובו בשביל ישראלים, כגון לאכול אצל מסעדה מאכלים שכבר נתבשלו בלי בדיקה [וסומך על היתר של איזה רבנים] מסתמא בודקים מתולעים הנראים לעינים, ורק סומך על 'איזה רבנים' שמותר אח"כ לבשל ולבטל, וזה גם נעשה עבור אלה שהם כן סומכים עליהם, יתכן שממילא מותר גם לאחרים לאכול שם אע"פ שלכתחילה לא היו סומכים על אותם הרבנים, בצירוף עם שבדיקה טובה ונכונה הוא

טורח גדול מאד, והמניעה מזה היא רק בגלל טרחה יתירה ולא מפני שרוצים ליהנות גם מהאיסור, שהרי זה מאוס מאד אצל כל אדם, ובכה"ג אפשר דגם לא חשיב כמבטל איסור לכתחלה, ואולי הרבנים שהתירו סוברים כן, ולכן נלענ"ד דשפיר מותר גם לאחרים".

ב. אם ניכר.

1. אינו בטל.

א) פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ב, ס"ק י"ז) – "ומ"ש דס"ס אפילו בשל תורה להקל אין הפירוש דכאן הוה דרבנן דבריה דאינה בטילה לא הוה אלא מדרבנן דזה דווקא בא"א להכיר האיסור ומן התורה בטל הוא משא"כ במילכין שרוחשין ונראין לעינים לא שייך ביטול מן התורה וכדבעינן למימר".

פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ה) – "ועכ"ה ג בהגהות ב"י אות ס"א דנאמנת אשה מטעם דהוה ספק דרבנן וירצה דבריה דאין בטילה דרבנן ומ"מ יש לעיין ביה דהא אפשר לברר האיסור וכל שיש להכיר האיסור ל"ש ביטול עמש"ל לאחר יב"ח".

ג. כשאין אינו ניכר אלא על ידי טורח גדול [ואינו בריה].

1. מחמיר.

א) חת"ס (יו"ד סי' רע"ז, הו"ד בפת"ת סי' רע"ט ס"ק א') – "באמת זה בורכא דהיכא דנתערב א' ואיכא לברורי ולהכיר האיסור לא שייך ביטול בשום אופן אף על גב דט"ז בא"ה סי' תרל"ב מייתי בשם הלבוש נגד זה ישתקע הדבר ולא יאמר במ"כ ועיי' במס' בכורות כ"ה ע"ב בעלי מומין אוסרין בכל שהן ע"ש ומדפריך התם מכלל דתנא קמא אמר לא וכו' ולא מוקי לי' בדוקין שבעין ונתערב באלף דקשה לברר אלא ע"כ כל שניכר אי' בשום אופן לא שייך ביטול ומהתם למדנו עוד דלא שייך בנידון שלפנינו לומר זה שאבד זה שנמצא דטעות בספר תורה שכיחי טפי טובא מתורי דנגחי אהדדי ומוכח נמי דלא שייך הכא לומר פלוגתא דתנאי דבדק ולא מצא דהכא לא שייך עורב אתא ונטלי' ואם כן טעות להיכן אזיל אלא על כרחך לא בדיק שפיר ולא שייך כאן ביטול ברוב אפי' הגיה בחיפוש אחר חיפוש ולא אשכח".

ב) חכ"א (כלל נ"א סעי' א') – "דע דביטול כל האיסורין לא שייך אלא במה שאינו ניכר אבל אם יכול להכיר האיסור אין לו ביטול עולמית ... אם יכול להכיר האיסור אינו בטל אפילו באלף כגון שנתערבו חטים מצומחים שהם חמץ בשאר חטים לא שייך ביטול (אורח חיים סימן תס"ז) אפילו באלף כיון שיכול להכיר האיסור ולהסירו **אפילו על ידי טורח גדול** (עיין פרי חדש סימן ק"ד ס"ק ג') ובכל זה אין חילוק בין איסורי תורה לאיסורי דרבנן".

ג) תוספות ירושלים (סי' צ"ח על סעי' ד').

ד) יד יהודה (סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"א ד"ה עוד ראיתי לבאר, סי' ק"ד הקצר ס"ק ה') – "וכיון דמדאורייתא היא פשוט דאין חילוק בין אפשר לברר בקל או ע"י טורח גדול וכ"כ הפ"מ שם בפ"א ח"ב דאי מן התורה אין לחלק טורח או לאו וכ"ה בתשו' הרשב"א סי' תפ"ה גבי חטיין שמקצתם נתבקע דכל האיסור ניכר אינו בטל אף דשם טורח גדול לברר אלא מתוך אלו וע"ש בהרשב"א דכתב דצריך לחפש אחריה ולסלקה וע"ש דמדאורייתא כן הוא".

ה) דרכ"ת (סי' צ"ח ס"ק ס"ח).

ו) חזו"א (יו"ד סי' י"ד ס"ק ו') – "ושיעור נמוח היינו שאין העין מכירתו כלל והלכך מתבטל כדין יבש ביבש, אבל אם העין מכירתו כשיפגשו אע"ג שאין כח באדם לחפש אחריו חשיב כאיסור ניכר ואינו בטל".

ז) בדה"ש (סי' צ"ח ב"ד"ה וכל [עמ' ל"ב], סי' ק' ב"ד"ה וביצה [עמ' ק"ד], סי' ק"ד סעי' א' ב"ד"ה בין [עמ' רל"ג]).

ח) מעדני השלחן (סי' צ"ח ס"ק נ"ב).

2. מיקל: דינו כתערובות.

א) צמח צדק (יו"ד סי' ע' אות ה') – "ולענ"ד נ' כמה ראיות דהדבר מתבטל אפילו אם ניכר קצת כל שאי אפשר לבררו או אפילו רק טורח גדול".

ב) ערה"ש (סי' ק' סעי' ז') – "ואפשר לומר דלעולם בעיון היטב יש להכיר מבחוץ אך כשנתערבה בהרבה מאות ביצים יש טורח רב לבדוק כולם בעיון היטב מבחוץ ואי הוה אמרינן דהיא בטלה א"צ לטרוח בזה אבל עכשיו שאינה בטלה מוכרח הוא או שיאסרו כל הביצים או לבדוק כולם עד שימצאוה".

ג) הגרשז"א זצ"ל (בדיקת המזון ח"א פרק ז' עמ' קל"ה ד"ה ומרן) – "שבמקום טורח גדול אפשר לסמוך על ביטול ברוב (והוסיף שקשה להגדיר מהו טורח גדול)".

על הגרשז"א זצ"ל (בדיקת המזון ח"א עמ' קפ"ד שאלה ט') – "שלאחר בדיקה ראויה לא מצא, ורק ע"י טירחה גדולה, ממילא בטל התולעים - ומותר לרסקם".

ד) הגריש"א זצ"ל (בדיקת המזון ח"א פרק ז' עמ' קל"ה ד"ה ומרן, אשרי האיש יו"ד פרק ב' סוף אות ל"ז) – "שדבר שאינו בריה אם אי אפשר להכירו אלא בטורח גדול בטל בתערובת".

ה) הגרפח"ש זצ"ל (אורחות הרב וראש הישיבה עמ' קי"ח) – "מי שבכיתו ערימות עיתונים ורוצה לזורקם, וידוע לו כי באחד מהם יש פסוק, וקושי רב עבורו לברור או לחפש, נראה שאם יזרוק כולם בתוך ניילון לא יהא איסור, מדין ביטול ברוב (שהרי מצאנו ביטול גם בדברי קודש כמו תרומה), ומה שעל ידי חיפוש ימצא אין הוא מחוייב בזה, דהא מצינו בדין בריה, שאם נתפררה קצת הרי היא בטלה (שו"ע יו"ד סי' ק' סעי' א'), ואמאי, והרי אם יחפשנה כמטמונים, הרי ודאי ימצא חלקים ממנה, ואם כן ניכר האיסור. ואמר לי בזה מו"ר הגר"פ שיינברג זצ"ל, דאין לחוש כי כל היבא שיש טרחה גדולה לחפש, נחשב הדבר כמעורב, וחל בו דין ביטול, ואף בנידון דידן יש טירחה גדולה ויחול ביטול. [אך עדיין צ"ב אם ע"י שזורק את העיתונים תשיב כאוכל את כל החתיכות דאסור לדעת השו"ע (יו"ד סי' ק"ט סעי' ב'), וצ"ע]".

3. מראי מקומות – בדיקת המזון כהלכה (ח"א שער ב' פרק ז' הע' א', עמ' קל"ד), מגילת ספר (סי' ק"ד אות ה', סי' ק' אות א'), מעדני אשר (סי' ל', "אלא דצ"ע איך להגדיר איזה טורח נחשב כסביר ואיזה לא").

- (א) חקרי לב (יו"ד סי' צ"ד), הו"ד בדרכ"ת (סי' ק"ט ס"ק ל"ט) – "בדבר דבקי בדבר יכיר האיסור ... זהו כניכר האיסור דלא בטיל לעולם, וכן אם היה אדם שיהיה יודע בטבעות עינא או בסימן ... או דלמא כל דלגבי דידן הוי תערובת גמור בטל ברוב ...".
- (ב) הגרז"ו גולדברג זצ"ל (בדיקת המזון ח"א עמ' קס"ט) – "ולכאורה יש לומר שתלוי במחלוקת הרמב"ם והרשב"א באם מותר לאכול חמאת עכו"ם ... ועיין בט"ו סימן קד ... וצ"ע".
- 1) בדיקת המזון כהלכה (ח"א שער ב' פרק ז' סוף הע' א', עמ' קל"ה) – "שאפשר לחלק בין שני אופנים של טורח ... וצ"ע".

ד. איסור הניכר בתערובת וא"א להוציא.

1. ע"י סי' ק"ד, לשיטות ומראי מקומות.

מד] ספק ביטול (ספק אם נפל איסור תורה לתוך היתר שאין בו שיעור לבטלו).

א. הציור של ספק ביטול, הציור של ספק איסור.

1. הוי שני דינים נפרדים.

(א) חור"ד (סי' צ"ב ב' ס"ק ו') – לשונו מובא לעיל.

(ב) בדה"ש (סי' צ"ט ב' ד"ה איסור, עמ' ע"ג) – "והנה מה שהביא הכנה"ג מהש"ך בסימן קט"ו והפרישה שם וגם מהתה"ד לכאורה יש לחלק ביניהם לנידון הפמ"ג, דבציורים ההם הספק הוא אם יארע בפעולתו שום מעשה של ביטול, דבהיה דצחצוחי חלב שבחמאה שמא יכלו באש כמו שכתבו הפרישה והש"ך שם, וכן בהיה דחיטים המתולעים דאיירי ביה התה"ד שמא יברחו התולעים מקול הטחינה, ובזה שפיר אמרינן דכיון דאיסור הביטול הוא מדרבנן והביטול הוא רק ספק, הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא, משא"כ כשהספק הוא על החתיכה עצמה או על התערובת עצמה אם יש איסור תורה באכילתה, יש לומר דאזלינן לחומרא אף לענין ביטולו [ועיין במה שכתב הפמ"ג לחלק ביניהם, וצ"ע"ק למה לא נחית לחילוק זה שכתבנו, ושמא דעדיף מיניה נקט, ע"ש ותבין]. אולם מש"כ הש"ך בסי' קי"ד לענין כרכום שיש להסתפק שמא נמצא בו חוטי בשר, הא זהו ממש כנידון דהפמ"ג שיש לפנינו ספק איסור תורה ובכל זאת התיר הש"ך לבטלו, ומוכח לכאורה משם בדעת הש"ך דלא כהפמ"ג, [וצ"ע על הפמ"ג שלא כתב כלום לתרץ בזה], ומ"מ לדינא נראה להחמיר בה כדעת הפמ"ג".

1) ספק ביטול: היינו ספק אם נפל איסור תורה לתוך היתר שאין בו שיעור לבטלו.

2) ספק איסור: היינו ספק על חתיכת בשר אם היא שחוטה או נבלה.

2. אין לחלק.

(א) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ז' הע' ט' ד"ה וע').

3. דעת הש"ך.

(א) ש"ך (סי' צ"ב ס"ק ח') – "ואין להקשות היאך ינער הקדרה שיתערב הכל דלמא יש טעם בחתיכה אחת ואיך יבטל איסור לכתחלה וא"כ הוי ליה למימר שיטעום העובד כוכבים כל חתיכה וחתיכה בפני עצמו יש לומר דכיון דלא נודע לאיזה נפל הרי נכנס כל הקדרה בספק ואין כאן משום מבטל איסור וגם דמי למה שכתב מהרא"י בת"ה סימן קע"א ואין זה מבטל איסור לכתחלה כיון שספק הוא אם יתערב שום איסור כלל עכ"ל והבאתיו בסי' פ"ד ס"ק ל"ח וכן לקמן סימן קט"ז ס"ק כ"ח וה"נ ספק הוא אם יש טעם בחתיכה זו".

1) בית לוי (בינשטק, הג' על פמ"ג סי' צ"ט מש"ז ס"ק ו', מ"ח-ד') – "אך י"ל דכוונת הש"ך וט"ז הוא משום דרמב"ם לשיטתו דס"ל דספק מה"ת לקולא ובאיסור דרבנן מבטלין לכתחילה. ועיין בשפ"ד סצ"ח סקל"ה ע"ש אבל להרשב"א וכן קי"ל דספק מה"ת לחומרא, שפיר י"ל דספק איסור תורה נמי אין מבטלין לכתחילה. ולפ"ז צ"ע על החכ"א שכ' בכלל נ"ב ס"ח דספק איסור תורה מבטלין ע"ש וצ"ע".

2) חור"ד (סי' צ"ב ב' ס"ק ו') – "ומה שכתב דהכא איכא ספק אם יתערב שום איסור כו', ולא דמי לספק איסור דאסור לבטלו, דשם כבר נקרא שם איסור על הספק".

3) מראי מקומות – בדה"ש (סי' צ"ב ס"ק מ"ב, ב' ד"ה נוער).

(ב) ש"ך (סי' קי"ד ס"ק כ"א) – "דלא שייך כאן מבטל איסור לכתחלה כיון דספק הוא אם יש כאן שום איסור וכדלעיל סימן פ"ד ס"ק ל"ח וסימן קט"ו ס"ק כ"ח".

1) בדה"ש (סי' צ"ט ב' ד"ה איסור [עמ' ע"ג], כל לשונו מובא לעיל) – "אולם מש"כ הש"ך בסי' קי"ד לענין כרכום שיש להסתפק שמא נמצא בו חוטי בשר, הא זהו ממש כנידון דהפמ"ג שיש לפנינו ספק איסור תורה ובכל זאת התיר הש"ך לבטלו, ומוכח לכאורה משם בדעת הש"ך דלא כהפמ"ג, [וצ"ע על הפמ"ג שלא כתב כלום לתרץ בזה]".

4. ע"י ערך 'ספק איסור' - סי' צ"ט סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ב. מיקל.

1. פרי תואר (סי' צ"ט ס"ק ה') – "ואין להקשות למה שכתבתי בסי' צ"ב ס"ב במאי דקאמר אם נפל לתוך המרק או לחתיכה וכו' שמנער הכל יפה יפה והרי אין מבטלין איסור ושם הוה ס"ד [ספק דאורייתא] ... לא קשה ולא מידי דלא הוי אסור לבטל אלא איסור ודאי אבל התם ספק הוא ובספק לא אשכחן דאסור מדאורייתא ומידי דהוה מותר בדיעבד ואפי' במזיד מדאורייתא ורבנן הוא דגזור במזיד ולא בשוגג ה"נ אמרינן דכל דלא הוי איסור ודאי לא אמרינן אין מבטלין איסור ואפי' מדרבנן דלא גזור בכה"ג".

2. חגורת שמואל (סי' צ"ב ס"ק ט') – "ודע שנתבאר עוד בש"ע דאם נפל חלב לחתיכות ולא נודע לאיזה חתיכה נפל או לא נודע אם תוך המרק נפל או לחתיכות נפל נוער את הקדרה כולה עד שישוּב ויתערב הכל, ודוקא שנוער מיד שנפל האיסור עיין בש"ע. ואין זה מבטל איסור לכתחלה כיון שספק הוא אם יתערב שום איסור כלל, וכן תירץ נמי מהרא"י בת"ה סי' קע"א".

3. **כ"א** (כלל מ"ד סעי' ד', כלל נ"ב סעי' ח') – "הא דאין מבטלין איסור דוקא במקום שיש איסור בבירור אבל אם אפשר דאין כאן איסור כלל מותר ולפיכך חטים מתולעים מותר לטחנן בריחים גדולים דאפשר שיברחו התולעים מקול הריחים (סימן פ"ד בש"ך ס"ק מ' ובסימן צ"ב ס"ק ח')."
4. **ישועות יעקב** (סי' צ"ב הארוך ס"ק י' ד"ה והנה) – "מ"מ היכי דהוא פסיק ריש' ולא ימות אסור ... והיינו במקום שבדאי יש כאן איסור והוא עושה הדבר האסור ומבטחו אף שאינו מכוין הרי כמכוין לבטל האיסור כיון שמבטל לעשות הדבר שע"י נתבטל האיסור אבל בזה דספק הוא אם יש כאן איסור כלל אף שנתכוין לערות התבטיל מן הכלי לא חשוב כמבטל איסור כיון שא"י אם יש כאן איסור כלל דשמא כבר נתבטל ועכ"פ לא מיקרי מתכוין לבטל".
5. **רב פעלים** (ח"א יו"ד סי' ט"ז ד"ה ועתה, בן איש חי שנה ב' פר' אמור אות ג') – "יש לחוש שביצי הזבובים שהיו בבשר נדבקו ונאחזו בבצלים, וכיון דהם לבנים כמראה הבצלים לאו מנכרי בבדיקה, אך באמת גם בזה שרי, דהם בטלים בששים, ואפילו אם לא יש ששים בחשו"א לבדה, הנה הוא מערב אותה עם הכוב"א, ומבשלם יחד, דאז ודאי איכא ששים, ואין בזה משום מבטל איסור לכתחלה, דידוע דלא אמרינן אין מבטלין איסור לכתחלה כל היכא דליכא איסור בודאי".
6. **מהר"י קרט** (קובץ מפרשים סי' צ"ט סעי' ו', שו"ע מ"י) – "וספק אם יש כאן איסור דאורייתא, מותר לבטל בששים, עיין סימן קי"ד ש"ך ס"ק כ"א".

ג. מחמיר.

1. **פמ"ג** (סי' צ"ט שפ"ד ס"ק ז' ד"ה עיין) – "עיין בכנסת הגדולה בהגהות הטור אות י"ו הא דאין מבטלים בודאי איסור לא בספק איסור והראה מקום לסימן קט"ו בש"ך אות כ"ח ולסימן קי"ד אות כ"א ולהפרישה קט"ו אות ט' ותרומת הדשן קע"א. **אל תטעה לומר בספק איסור תורה שמבטלין דודאי ליתא** ובמקומות האלו בחטים מתולעים בתרומת הדשן המבואר בסימן פ"ד [סעיף י"ד] שמא יברחו ר"ל כי כן הדרך ואם תמצא לומר ישארו נתבטל ועוד שאין כוונתינו אלא לטחנן ובחמאה של גוי מותר לבשל שאני אומר שילכו הצחצוחין על ידי אש ואם תמצא לומר ישאר כיון שאין כוונתינו לכך לא הוי מבטל **מה שאין כן בספק איסור תורה וכדאמרן**".
2. **בדה"ש** (סי' צ"ט ס"ק כ"ט, בי' ד"ה אין) – "ונראה להחמיר בזה".

- ד. **תרה"ד** (סי' קע"א), **ב"י** (ס"ק י"ד) – "אין להחמיר שאף אם יטחנו התולעים בטלים בששים בתוך הקמח, ואין זה מבטל איסור לכתחילה כיון דספק הוא אם יתערב שום איסור כלל, וגם אינו מכוין לבטל". אם זה בצירוף ב' טעמים, או כל טעם בפני עצמו.
1. כל טעם בפני עצמו, **ע"י לעיל גבי אינו מתכוין לבטל** - לכאורה זה ראייה למקילים].
- א **ש"ך** (סי' צ"ב ס"ק ח'), **לשונו מובא לעיל**, **פרי תואר** (סי' צ"ט ס"ק ה'), **לשונו מובא לעיל**, **חגורת שמואל** (סי' צ"ב ס"ק ט'), **לשונו מובא לעיל**.
2. **מראי מקומות** – **אבן ישראל** (ח"ז סי' ל"א סוף ד"ה אולם).

ה. אמנם עדיין נכון למעט החשש איסור, כדי לצאת כל הספקות.

1. **ש"ך** (ס"ק מ'), **פ"ה** (ס"ק מ') – "מותר לטחנן. שאין דרך כלל שיטחנו התולעים כי כששופכים החטים בתוך האפרכסת כל נקב שיש לפניהם שיכולין לצאת רוחשים ובורחים לחוץ דרך דופני האפרכסת מפני קול ונדנוד הרחיים עכ"ל ת"ה ולפ"ז ברחיים שאין בהם אפרכסת כגון רחיים דידא היה אסור אלא שאח"כ כתב שם להתיר מטעם אחר שאף אם יטחנו התולעים בטלים בס' בתוך הקמח ואין זה מבטל איסור לכתחלה כיון דספק הוא אם יתערב שום איסור כלל וגם אינו מכוון לבטל עכ"ל ולפ"ז בכל רחיים מותר וכן משמע מדברי המחבר **אך נראה דבמקום שאפשר לטחון ברחיים גדול שיש בהן אפרכסת אין לטחנן ברחיים אחרת**".
2. **בדיקת המזון כהלכה** (שער ב' פרק ז' הע' ט' ד"ה והלכה עמ' קל"ט, הע' י"ב ד"ה וכן עמ' קמ"ב) – "והלכה למעשה שמעתי מהגרי"ש **אלישיב שליט"א** [זצ"ל], **מהגר"ב צאבא שאול שליט"א** [זצ"ל], **מהגר"נ קרליץ שליט"א** [זצ"ל] ו**מהגר"ש וואזנר שליט"א** [זצ"ל] שבספק איסור אפשר להקל ולטחון על סמך **בדיקה קלה**".
3. **שבה"ל** (מבית לוי ח"י"ז עמ' צ"ה סעי' כ"א, בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ז' הע' ט' ד"ה והלכה עמ' קל"ט, הע' י"ב ד"ה וכן עמ' קמ"ב) – "מותר לטחון מאכל שנבדק בדיקה קלה אף שיש ספק שמא יש בו עדיין תולעים".
4. נ"מ, אפילו רצה לקנות [למשל דובדבים] שהם מיעוט המצוי כדי לטחון. עדיין נכון לקנות מיעוט שאינו מצוי. או לבדוק קודם הטחינה. וכן ע"י **בדיקת המזון כהלכה** (שער ב' פרק ז' סוף הע' י"ב, עמ' קמ"ב), "וכן **נוהגים כל וועדי הכשרות למהדרין, לגבי חומיס המשמש להכנס פלאפל**, שבדקים אותו טרם טחינתו". וכן **הגריש"א** [זצ"ל] (אשרי האישי יו"ד פרק ב' אות ח'). וכ"ש אם הוא מוחזק, א"כ כיון שאינו מתכוין לבטל, יש להתיר. רק אם אי אפשר בענין אחר, כדאי לעיל בשם הט"ז והפוסקים.

ו. אכל פרי שיש בו תולעת ולעסו יפה יפה עד שנתרסק התולע בפיו ואח"כ בלעו.

1. מיקל, אינו בריה.
- א **חזו"א** (יו"ד סי' י"ד ס"ק ו' ד"ה ושיעור) – "ונמוח שמתבטל אין חילוק בין מתמעך בקדירה מחמת חום הבישול, ובין מתמעך בפיו ע"י לעיסה, וכל שנתבטלה ממנו הכרת העין קדם בליעה יש כאן דין ביטול יבש ביבש, וכן שנתבטלה צורתו קודם בליעה בטל מני' דין בריה".
2. מחמיר.

א **משאת משה** (יו"ד ח"ב סי' ג') – "נסתפקנו לפום מאי דקי"ל דבריה לא בטלא ובעי' דתהוי שלמה, דאם נתרסקה אינו לוקה, מי שאכל פרי שיש בו תולעת ולעסו יפה יפה עד שנתרסק התולעת ואח"כ בלעו מי מפטר בכך ממלקות כיון דיצא מכלל בריה או דילמא הא קא מתהני ובה בפיו דבר טמא ולילקי. איברא דלענין איסורא לא קא אמינא דאיסור' דאין מבטלין איסור לכתחילה ...

ומיהו כי קא מיבעיא לן לענין מלקות ... יש להביא ראיה דפטור מדאמרי' ס"פ ג"ה גבי אבר מן החי חילקו מבפנים מהו ר"י אמר חייב ... אשכחנא דלדעת התוספ' בעיין מיפשטא שפיר לחיובא דאמרי' בהלוקין גבי ריסק ט' נמלות ... דהנאת פיו וגרונו כחדא שריין, דתחילת קלקולו מתחיל בפה ובית הבליעה גומר, וזה ברור ופשוט".

(ב) עי' פמ"ג (או"ח סי' ר"י א"א ס"ק ד') – באיסורין כל שריסקו קודם שהניח בפה לא הוה בריה, ברכה שאני".

(ג) פרי האדמה (ח"א מאכ"א פרק ב' סי' י"ט) – "במ"ש הרב בס' משאת משה בח"ג בחלק יו"ד בתשובה ג' ד"ה בשבתנו וכו' נסתפקנו לפום מאי דס"ל דבריה לא בטלה ובעינן דתהוי שלמה דאם נתרסקה אינו לוקה מי שאכל פרי שיש בו תולעת ולעסו יפה יפה עד שנתרסק התולעת ואח"כ בלעו מי מפטר בכך ממלקות כיון שיצא מכלל בריה או דילמא הא קא מתהני ובא אל פיו דבר טמא ולילקי ע"כ ... דברי הרב ברורים דבשלמא לרש"י דהבעיא היא משום הבליעה בשתים שפיר ילפינן מינה שהרי אם איתא דלעיסה הויה אכילה מאי איכפת לן מהבליעה משא"כ לדברי התוס' ז"ל דמשום דלעיסה דאפיק לה משם בריה היא הבעיא אף על פי שבלעם כאחת ודאי נדחית הראיה מכל וכל ... סוף דבר כי לענין איסורא דרבנן כיון דהלעיסה תוך פיו לא בטליה מתורת בריה אח"כ אינו מתבטל אם אינו דבר מאוס ואיסורא דרבנן איכא ושלום על דיני ישראל".

(ד) ערך השולחן (ס"ק ד') – "דבריה שנכנס שלם בפיו אפי' לעסו שם בריה עליה וסברא הוא משום דדרך אכילה בכך".

(ה) שיורי ברכה (סי' ק' ס"ק ה') – "וכן צריך שיהיה שלם וכו'. אכל פרי שיש בו תולעת ולעסו יפה יפה עד שנתרסק התולעת ואח"כ בלעו, אינו נפטר ממלקות. הרב משאת משה ח"ב י"ד סימן ג'. ע"ש".

(ו) חקרי לב (יו"ד ח"א סי' מ"ג) – "משאת משה ... נ"ל ראיה דחייב ממ"ש בירושלמי דנזיר פ"ו מינין דאמרו חלקו לאבר מן החי בפיו ר"י אמר חייב דעבר פיו כלפנים ור"ל אמר פטור דעבד פיו כלחוץ ואמרי עלה נמלה שחלקה בפיו ואכלה בפלוגתא דר"י ור"ל ע"ש ... עיקר הפירוש כדברי התוס' ... וידוע דק"ל כר"י ... ובעיקר ספק הרב משאת משה ק"ל איך יתכן דלילקי על תולע שבפרי משום בריה ...".

(ז) עי' מגילת ספר (סי' ק' אות ב' ד"ה ולולי) – "ולולי דברי רבנו החזו"א ... בבריה המעורבת בהיתר שחז"ל אמרו שאינה מתבטלת מחמת חשיבותה אזלינן בתר שעת הכנסה לפה והואיל והכניסה לפה כשהיא שלמה יש לה חשיבות בריה שלא להתבטל כיון שמתרסקת בדרך אכילה ויש לזה חשיבות שלא להתבטל, והוא הדין בהה"ל ... וצ"ע בכל זה".

(ח) אור ההלכה (סי' ק' סעי' א' הלכה בהירה ד"ה שיהיה).

3. מראי מקומות – אגורה באהלך (דף לו. ד"ה נסתפ'), דרכ"ת (סי' ק' ס"ק ב'), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ח' הע' ד' ד"ה ולענין, עמ' קנ"ג), אוצר מפרשי התלמוד (מכות דף טז: רד"ה אכל, עמ' תשי"ג).

(א) הגרשז"א זצ"ל (בדיקת המזון ח"א עמ' קע"ט, עמ' ק"פ, מנחת שלמה (ב - ג) סי' ס"ג) – "ואיך שהוא נראה דבשעה שמכניסו לתוך הפה חשיב כספק עבירה במה שהוא ממש עושה עכשיו, וכמו"ש הרעק"א ביו"ד סי' פ"ז ס"ו דבכה"ג אין זה חשיב כדבר שאין מתכוין, מ"מ על צד רחוק אולי אפשר לדון בדבר שיכולים ללעוס היטב חזי לאצטרופי דשפיר חשיב כאינו מתכוין משום דיתכן שסמוך לבליעתו כבר יתמעך ויתרסק באופן דמהני ליה ביטול ונהפך להיות היתר, ונמצא דבשעה שמכניס הפרי לתוך הפה הו"ל כאינו מתכוין כלל לתולעת, ויש ספק על להבא דשמא לא יהיה אח"כ שום איסור. והן אמנם דבדודאי תולעת חלילה לסמוך על זה, וכמובא בדרכ"ת סי' ק' אות ב', מ"מ לגבי החשש של מיעוט המצוי אפשר שיכולים להתחשב עם זה, כי יש מקום לומר דאף שאם חילקו בפנים לאחר שכבר נמצא בתוך הפה, קיי"ל כר' יוחנן שעדיין יש על זה דין בריה, מ"מ דבדבר שהוא מתועב ומאוס ולא שייך כלל לומר בזה שכך דרך אכילתו, שהרי כל אדם היה שמה אם היו יכולים בקל להסירו, לכן אפשר דאע"ג שהתורה אסרתו אפי' אם הוא ממש מאיס וגם חשיב בריה, מ"מ אם נתרסק סמוך לבליעתו אפשר דבכה"ג תו לא חשיב בריה וצ"ע. כמובן שזה רק הערה גרידא ולא להלכה ... יש להוסיף דאפשר שהם מתרסקים ונימוחים לפני הבליעה ע"י הלעיסה, ואע"ג דאם חילקו בפנים קיי"ל כר' יוחנן (חולין דף קג:): שעדיין יש על זה שם בריה, מ"מ במאוס ומתועב דודאי לא ניהא ליה, אפשר דלא שייך כלל הטעם שכך דרך אכילתו".

(ב) בספק איסור [דרבנן], אין חסרון של ביטול איסור לכתחלה [עי' בדה"ש (סי' ק' ב' ד"ה שיש, עמ' ק"ה)]. ראיה להחמיר, מחתיכה ראוי להתכבד. וכן ראיה מחולין דף קג: ויש לחלק בנמלים, ותלעים, וכדומה, כמנחת שלמה לעיל, שאינו דרך אכילה.

ז. האם תלוי בשאלה אם איסור ביטול הוא איסור דאורייתא או דרבנן.

1. תלוי.

(א) עי' קול אליהו (ח"א יו"ד סי' ט"ז ד"ה והנראה) – "והנראה לעניות דעתי הוא דנפק"מ היכא דשתי קדרות לפניו, אחד של היתר ואחד של איסור, ונפלה חתיכת איסור תורה לתוך אחת מהן ואינו יודע לאיזו נפל, ואין בקדרה של היתר ס' כנגד האיסור, אי אמרינן דאיסור ביטול האיסורין הוי מן התורה, כיון דהוי ספק במידי דאורייתא שהרי אנו מסופקין אם נפל האיסור לתוך הקדרה של היתר ומן התורה אסור באכילה, גם אסור להוסיף לבטלו דהא קיי"ל ספיקא דאורייתא לחומרא, ואי אמרינן דאיסור ביטול האיסורים הוי מדרבנן, דמן התורה מותר לבטל את האיסור, הו"ל ספיקא במידי דרבנן, שמא נפל האיסור כאן ורבנן הוא דאמרו אין מבטלין איסור, היינו ודאי איסור, אבל ספק איסור ספיקא דרבנן לקולא ומותר להוסיף לבטל".

(ב) עי' בדה"ש (סי' צ"ב ס"ק מ"ב, ציונים ס"ק ע"ו) – "ושמא טעמו מפני שעיקר הדין דאין מבטלין איסור הוא רק מדרבנן והרי ספק דרבנן הוא להקל".

2. לכו"ע יש להקל.

(א) פ"ר"ת (ס"ק ה') - לשונו מובא לעיל.

(ב) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ס"ג אות ב', בדיקת המזון כהלכה עמ' קע"ח) - לשונו מובא לעיל.

ח. מראי מקומות – בדה"ש (סי' צ"ב סעי' ה' ב' ד"ה ויערה, עמ' קפ"ח).

1. רע"א (יו"ד סי' ק"ה על רמ"א סעי' א') – "י"ל דלא הוי בכלל מבטל איסור לכתחילה וגם דהוי רק ספק איסור וע' בפר"מ בט"ז (רס"י ס"ה)".
2. הר צבי (יו"ד סי' ל"ו) – "ואשר להחלב מפני שזה הפסד מרובה אמרתי שחלב שלה יבטלו ברוב חלב של היתר ע"פ דברי התה"ד (סימן קעא) והש"ך (סי' צב ס"ק ה, סי' קיד ס"ק כא, וסי' קטו ס"ק כח) שבספק איסור לא שייך מבטל איסור לכתחילה ויעויין בערך השלחן יור"ד (סימן קיד דף קא דין יב), שמביא כן בשם הש"ך, דלא שייך מבטל איסור לכתחילה, כיון דספק הוא, ומגיה בש"ך וצ"ל כדלעיל סימן פד ס"ק מ שמביא תה"ד דלא הוי מבטל איסור כיון דספק הוא יעו"ש. ואעפ"י שהפמ"ג באו"ח (סימן תמה מ"ז ס"ק ד, וסימן תסז א"א ס"ק ד) מחלק בענין זה בין ספק איסור דאורייתא לספק איסור דרבנן, מ"מ כיון שהרבה אחרונים מתירים בזה אפילו בספק איסור תורה, עיין כנה"ג (בהגהות הטור, סימן צט אות טז) שספק איסור מותר לבטלו לכתחילה, ובשו"ת אמר שמואל חיו"ד (סימן א) הביא דבריו וכתב בפשיטות שגם ספק איסור של תורה מותר לבטל, ועיין שו"ת חתם סופר חיו"ד (סוף סימן סב) שהסכים שמותר לבטל לכתחילה דבר שהוא רק ספק איסור, ובספר חוות דעת (סימן צב בי' ס"ק ו) כתב לחלק בענין זה בין אם נקרא על הדבר שם איסור או לא, דבלא נקרא עדיין על הדבר שם איסור שרי לבטל לכתחילה אבל אם כבר נקרא על הדבר שם איסור אסור, ומשמע מדבריו שבלא נקרא על הדבר שם איסור עדיין, אע"פ שהוא ספק איסור דאורייתא מותר לבטל לכתחילה, לכן סמכתי ע"ז להתיר בהפסד מרובה".
3. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ס"ג אות ב', בדיקת המזון כהלכה עמ' קע"ח) – "מסתבר דלאחר שכבר שרו כראוי את הירקות במי מלח הרי זה חשיב כספק רחוק מאד לחשוש על כל עלה דשמא היא מתולעת, ומעתה אפילו בספק איסור ממש עיין בשד"ח כללים מערכת א' אות ה' שהביא מהפרי תואר ועוד דאפי' להסוברים דהא דאין מבטלין לכתחילה הוא איסור תורה, מ"מ בספק איסור אפי' רבנן לא גזרו, והמהרש"ם בח"ב סי' כ"ח סומך על זה וכתב ובספק איסור מבטלין לכתחילה. וכ"ש בנד"ד דמלבד שאינו רוצה כלל בתולעים דמאיסי, וגם התעסק וטרה מקודם לברור ולזרקם, וא"כ ודאי שאין כאן איסור תורה".
4. קיצור שו"ע (סי' ח' פרק א' אות ג' עמ' פ"ז) – "ספק איסור תורה ... ונראה לי דבמקום הפסד מרובה יש להקל בספק איסור לח, לערבו אפילו לכתחילה בשישים היתר לח. אבל בספק איסור יבש, אין להקל בזה אפילו במקום הפסד מרובה, לערבו בהיתר יבש".

Hi I wanted to know if Polaner jelly especially the strawberry flavor has an issue of bugs, and if not how they were gotten rid of (so I can eat strawberries) thanks so much
shmully g

From: kosherq@ou.org
Date: Tue, 13 Nov 2012

Dear Shmully,

Thank you for contacting the OU.

Shulchan Aruch (Y.D. 84:9) says that if one cooked fruits or vegetables that required bedika, without first checking them, and the fruits or vegetables can no longer be checked, they are permitted. This is based on a sfek sfeika. Perhaps the fruit or vegetable contained no insects, and even if there were insects perhaps the insects were nirsasek (fell apart) through the cooking. If the fruit or vegetable vadai contained tolayim, or is huchzek (assumed) to contain tolayim then we would not have a valid sfek sfeika and it would be assur. Additionally, the Achronim point out that bishul alone is not always sufficient to cause an insect to be nirsasek, unless it is combined with stirring (הגסה).

For example we may not certify canned whole berries if initially they required bedika. Although the cans are cooked in a retort, there is no agitation to the berries and they remain whole. We must be concerned that cooking alone without stirring is insufficient to cause an insect to be nirsasek.

Jams are a common example of where we could apply the sfek sfeika of the Shulchan Aruch. Jams are made by cooking mashed fruit in sugar water and the process involves agitation. In general fruits are not so infested as to be considered huchzak b'tolayim. Even certain berries (e.g. raspberries and blackberries) which at times might be considered huchzek b'tolayim, can be made into jams since most of the time they are not huchzek. Rav Belsky has said that the status of each batch is still only considered a safek, and with cooking and agitation, combines to create a sfek sfeika. However, in this case if a mashgiach is available to check the fruit, this is preferable, since one should not rely on a rov when it is possible to be mivarer.

However, one is not permitted to create a sfek sfeika if their intention is to remove their chiyuv bedika. This would be a violation of ain mivatlin issur lichatchila. However, Teshuvos Shivas Tzion (Siman 45&72) explains that if one's kavanah is not to be mivatel the issur, but rather this is a necessary procedure that one would perform anyways then it is not assur to create a sfek sfeika. He proves this from the case of Shulchan Aruch (84:14) that permits grinding up infested wheat to produce flour. There too, one is not considered being mivatel issur, since one's kavanah in grinding the wheat is only to produce flour. The grinding of insects is completely incidental, and even if there were no tolayim in the wheat, it would still be ground into flour. Here too, since the companies that make jam are not cooking the fruit in order to destroy any potential bugs, but rather this is their business, and they would do the same even if the batch of fruit was perfectly clean, this is not considered bitul issur. However individuals should refrain from cooking fruit without first checking them, since in all likelihood their intention is to avoid bedika which is assur. One more requirement is that there is no practical method for removing the bugs (אחרי אפשר בענין אחר) 2.

In general companies that make fruit jams meet all four conditions.

- The level of infestation is only a miyut hamatzui or at worst a safek
- The cooking is done with agitation (creates a valid sfek sfeika)
- There is no kavana to be mivatel
- There is no viable method for removing the bugs.

Companies are also permitted to grind fruit to create purées, provided the purée is fine enough to ensure that the bugs are nisirasek or at least safek nisirasek, provided they meet the above criteria for jam. Thrips tend to range in size from .5 – 1.5 mm and spider mites can be slightly smaller. In general, a screen size of less than .5 mm is required to create this safek. Shach 84:39 explains that even grinding to a size that will vadai be mirasek the bugs, is still only permitted when there is only a chashash of tolayim (miyut hamatzui/safek) but not if we know for sure that there are bugs (huchzek b'tolayim) 3. This is because the pieces of bugs will remain in the mixture.

What may one do with fruit that is huchzek b'tolayim or is a miyut hamatzui and one does not want to bother checking? Pischei Teshuva (99:4) says that raspberries (מאליני"ש) that are huchzek b'tolayim may be pressed into juice and filtered. This case is more lenient because the pieces of bugs are filtered out. Teshuvos Rebbe Akiva Eiger (Kama 77) explains that in this situation since the intention of squeezing the fruit is to ultimately remove the bugs, even though inevitably some ta'am from the bugs might end up in the juice, this is still considered ain kavanaso livatel. This would be similar to the case of Shulchan Aruch (84:13) that permits cooking honey to enable filtering out the pieces of bugs.

Please do not hesitate to contact us again should you have any further questions.

Sincerely,

The Web(be) Rebbe

Orthodox Union Kashruth Division

מה [עופות הגדלים באילן - סעיף ט"ו.

א. מציאות.

1. מראי מקומות – מעדני השלחן (ס"ק קפ"ה).
(א) זוהר (פר' שמות דף טו:) – "חד אילנא דאביה אתעביד עופא".
(ב) שער מאמרי רשב"י (זוהר פר' שמות טו:) – "שם בדף ט"ו ע"ב, שורה כ"ו וז"ל, דכד הוה חמא ר' אבא חד אילנא, דאיבי אתעביד עופא דפרח כו', לשון זה מוטעה שכתוב וענפא דפרד מיניה. וצריך להגיהו כך, ועופא דפרח מניה, הוא ענין אותם העופות הגדלים מן האילן, ונתלים בחרטומיהם, כנזכר בהגהות סמ"ק. וכנזכר בדברי המפרשים, שהאוכלן עובר משום שרץ העוף".
(ג) כנפי יונה (ד"ה הני) – "דכש להם צורות אוזות".
(ד) דרכ"ת (ס"ק קע"א) – "עי' בזו"ק שמות דף ט"ו ע"ב חד אילנא דאביה אתעביד עופא ועי' בשער מאמרי רשב"י להאר"י ז"ל שם שכו' דהיינו עופות הגדלים באילן הנזכר בסעיף זה ועי' בס' אור החמה בגליון (בסוף הדף שם) שכו' וז"ל כך שמעתי מפי מגידי אמת שבארץ הודו יש אילן שפיריו נעשה עוף פורח ואמר כי הוא נמצא בחוף אנגלטי"א שיוצאים עופות קטנים מן האילן וקודם בישולם הם נתלים דרך פיהם וכשהם מתבשלים הם נופלים אל מים חיים ומתנועעים וארסט"ו זכרם גם כן בספר ב"ח שנקרא ברטניא"ו עכ"ל".

ב. מותר בלי שחיטה.

1. י"א במרדכי (חולין סי' תשל"ה) – "עופות הגדלים באילן, יש אומרים שאין טעונים שחיטה, לפי שאין פריין ורביין, והוי כעץ בעלמא, ואמר רבינו יהודה, ששמע מאביו, שרבינו תם הצריכן שחיטה, וכן אמר לי רבינו יהודה הלכה למעשה, שיש לשוחטן, והביא ראיה מפרק העור והרוטב עכבר שחציו אדמה וחציו בשר, הנוגע בבשר טמא, ובאדמה טהור, ובגמרא תניא, מתוך שנאמר עכבר, שומע אני עכבר שבים כו', עד אביא עכבר שחציו בשר וחציו אדמה, שאין פרה ורבה, ת"ל בשרץ, פירוש, לרבות, אע"פ שאינו פרה ורבה, הרי לך דאע"ג שאינו פרה ורבה הרי הוא ככל שאר שרצים ומטמאים ה"נ אלו עופות אע"פ שאינן פרים ורבים אפ"ה הוא בכלל שאר עופות שפריין ורביין, וטעונין שחיטה".

ג. טעון שחיטה.

1. ר' יהודה (מרדכי חולין סי' תשל"ה) - לשונו מובא לעיל.
2. ר"ת (מרדכי חולין סי' תשל"ה, לשונו מובא לעיל. אמנם עי' האורחות חיים לקמן.
3. יש"ש (חולין פרק ט' סי' ט') – "עופות הגדלים באילן טהורין, וטעונין שחיטה".
4. גר"א (ס"ק מ"א) – "ומרדכי כתב ר"פ העור והרוטב סי' תתנ"א עופות הגדלים באילן י"א שא"צ שחיטה לפי שאין פריין ורביין ואור"י ששמע מאביו שר"ת הצריכן שחיטה וכן א"ל ר' יהודה הלכה למעשה שיש לשוחטן וראיה ממש"ש קכ"ז א' או כלך לדרך כו' אלמא בכלל שאר שרצים הוא ה"נ כו' אבל בשחיטה לכ"ע מותר כיון די"ל סימני טהרה וכ"פ ביש"ש שם".

ד. אסור.

1. ש"ך (ס"ק מ"א) – "ומהרש"ל פרק העור והרוטב סימן ט' פסק כהמרדכי בשם ר"ת דמותרים בשחיטה והסכמת הפוסקים כהמחבר וכן דעת האחרונים וכ"כ באו"ה סוף כלל ט' בשם הרבה פוסקים וכתב דהכי נהגינן וכ"פ בת"ח סוף כלל מ"ו".
2. כנה"ג (הג' ב"י ס"ק צ"ז).

3. בית לחם יהודה (ס"ק כ"ט).
4. כנפי יונה (ד"ה הני) – הסכמת כל האחרונים.
5. שלחן גבוה (ס"ק מ"ו).
6. פמ"ג (שפ"ד ס"ק מ"א) – "לדין אף עופות אסורין".
7. חכ"א (כלל ל"ח סוף סעי' כ"ח).
8. זבחי צדק (ס"ק קט"ז).
9. בית יצחק (ח"ד ס"ק א').
10. דרכ"ת (ס"ק קע"ב).
11. כה"ח (ס"ק קמ"ג).

א) משום שרץ השורץ על הארץ – טור (סעי' ט"ו), "יש מיני עופות הגדלים באילן ותלויים באילן בחרטומיהן וכתב רבינו יצחק שהן אסורין משום שרץ השורץ על הארץ", מחבר (סעי' ט"ו), "מיני עופות הגדלים באילן ותלויים באילן בחרטומיהן, אסורים משום שרץ השורץ על הארץ", דר"מ (ס"ק ז', תורת חטאת כלל מ"ז דין ג'), לבוש (סעי' ט"ו), פר"ח (ס"ק מ"א, ס"ק מ"ב, "ולא מתסרי משום שרץ העוף לפי שהם מחוברים באילן שהוא דבר מחובר לקרקע"), לחם הפנים (ס"ק ל"ב, ס"ק ל"ג), מעם לועז (ויקרא, שמיני עמ' קל"ז אות ל'), חגורת שמואל (ס"ק מ"א), ילקוט יוסף (סעי' מ"ז).

ב) משום משרץ העוף – שער מאמרי רשב"י (זוהר פר' שמות טו:; לשונו מובא לעיל), מהר"ם (או"ה כלל נ"ו דין י"ט), סמ"ק (סי' ר"י), "ואותם עופות שגדלים מן האילנות ודבוקים באילן בחרטום שלהם ר"י היה אוסרם משום שרץ העוף, וכן מורי רבינו יחיאל היה אוסרם", ריב"ם (או"ה כלל נ"ו דין י"ט), רבינו יחיאל מפריש (הג"ה על המרדכי חולין סי' תשל"ה, או"ה כלל נ"ו דין י"ט), אורחות חיים (הל' איסורי מאכלות אות ל"ח, "ואותן העופות הגדלים מן העצים ותלויין באילנות בחרטום שלהם ר"ת היה אוסרן משום שרץ העוף וכן היה רבינו יחיאל אוסר"), כלבן (סי' ק"א, "וכתב ה"ר יצחק ז"ל אותן עופות הגדלים מן העצים התלויין באילנות בחרטום שלהן ר"י היה אוסרם משום שרץ העוף וכן היה אוסרם רבי יחיאל בר' יוסי ז"ל"), או"ה (כלל נ"ו דין י"ט).

ג) שניהם – ר' יצחק (לפי הטור לעיל, ולפי הכלבו לעיל), ערה"ש (סעי' פ"ז, "יש מיני עופות הגדליין באילן ותלויין באילן בחרטומיהן הואיל שגדילין באילן המחובר לקרקע כתבו הטור והש"ע סעיף ט"ו שאסורין משום שרץ השורץ על הארץ ונ"ל דכוונתם דלבד הלאו של שרץ העוף עוברים גם משום לאו דשרץ הארץ"), מעדני השלחן (ס"ק קפ"ז, מטעמי השלחן אות כ"ה).

ה. מראי מקומות – פר"ח (ס"ק כ"ז, "ולדעתי נחזי אנן..."), מהרש"ם (ח"ג ריש סי' שע"ח).

1. האגור (סי' אלף רל"ג) – "יש מיני עופות הגדלים באילן ותלויין באילן בחרטומיהם ר"ת וריב"א ורבי יחיאל מפרי"ז כתבו שהן אסורין משום שרץ השורץ על הארץ. טורים. עופות הגדלים באילן יש אומרים שאין טעונים שחיטה כיון שאין פרים ורבים. ורבינו יהודה שמע מרבו שרבינו תם הצריכם שחיטה. ספר אור זרוע. ויש אומרים שאסורים אפילו בשחיטה מפני שהם כמו שרצים מרדכי".

ו. זבובים הגדלים באילנות.

1. מחמיר [ג"כ עובר משום שרץ השורץ על הארץ].

א) מהרי"ל (סי' קל"ד) – "מה דקשה לך עופות הגדילי' באילן מ"ש מיתושין דגם כן גדילין באילן, לא כי היתושין באין מזרע שהזריעו אמותיהן תוך עלה אחד ונשאר שם כל ימי החורף משלג ומקור ומעצמה רבה בימי החום כמו הפירות אכן ר"י קאי כוותך ואסר בהן משום שרץ ולא מטעמך אלא מכח ההיא דפרק העור והרוטב".

ב) פמ"ג (שפ"ד ס"ק מ"א) – "ועיין מהרי"ל סי' קמ"ב זבובים הגדילים באילנות לכ"ע אסור שהוא מזרע שהזריעו אמותיהן על העלים".

ג) ערה"ש (סעי' פ"ז) – "וכן זבובים הגדילים באילנות שמתהוים מהזרע שהזריעו אמותיהן על העלין ג"כ אסורים משום שרץ השורץ על הארץ לבד איסור שרץ העוף דכיון שהאילן מחובר לארץ והם גדילים בהאילן דינם גם כשרץ הארץ [עי' פמ"ג בש"ד סקמ"א מ"ש בשם מהרי"ל".

ד) דרכ"ת (ס"ק ק"ע).

ה) כה"ח (ס"ק קמ"ד).

ו) מעדני השלחן (ס"ק קפ"ז).

ז. חרקים שבתחילת ברייתן הם ללא כנפיים ולאחר זמן צומחות.

1. ניתוסף בה איסור שרץ העוף.

א) מאירי (מכות דף טז: ד"ה אכל) – "בריאה שאין הכנפים נבראים עמה אלא שמתחדשים בה לאחר זמן כענין הזבוב שהוא מתחלתו תולעת ומתחדשים עליו לאחר זמן כנפים וכך הוא בזו ומתוך שהיא בלא כנפים מתחלתה היא בכלל שרץ הארץ ומתוך שכנפים מתחדשים בה לאחר זמן ולכשנתחדשו בה ניתוסף בה איסור שרץ העוף ובמצאו שני לאוין סתם ושלישה שבשרץ הארץ ואחד שבשרץ העוף".

ב) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק א' סוף הע' ו', רק בדפוס חדש).

מו] תולעים באוכל שאינו גידולי קרקע [בשר, עוף, דג, גבינה] - סעיף ט"ז.

חולין (דף ז:ז) – "והלכתא: קוקיאני אסירי, מ"ט מינם ניים, ועיילי ליה באוסייה תולעים. דרני דבשרא אסירי, דכוורי שריין ... דתניא וְאֵת נְבִלָתָם תִּשְׁקֹצוּ, לרבות את הדרנים שבבהמה. א"ל: הכי השתא. בהמה בשחיטה הוא דמשתריא, והני, מדלא קא מהניא להו שחיטה באיסורייהו קיימן; אבל דגים באסיפה בעלמא מישתרי, והני כי קא גבלן בהיתרא קא גבלן".

א. פשט בסוגיא.

1. תולעים הנמצאים בבהמה, אסורים. והנמצאים בדגים במעיהם. ודוקא מחיים – רש"י, תוס'.
2. מחיים, הכל אסור. לאחר שחיטה, שאוסר התולעים המתהוים מכל דבר הטעון שחיטה – רמב"ם (מאכ"א פרק ב' הל' י"ז, לפי הבנת הב"י).
3. א צ"ב, שנראה המחלוקת הוא במציאות. אם התולעים שבתוך הדג מחיים, בא מבחוץ או לא.
3. פסק כרש"י – רמ"א (סעי' ט"ז, "ונהגו להקל, כסברא הראשונה"), פ"ח (ס"ק מ"ט, "כן עיקר וכן דעת רוב הפוסקים"), אבני נזר (או"ח סי' תפ"ג אות ד', "חלקו עליו כל הפוסקים. ופסק הש"ע דלא כהרמב"ם"), ערה"ש (סעי' צ"ב).
4. בני ספרד – כה"ח (ס"ק קס"ב), "דכל היכא שסותם הש"ע להתיר ואח"כ כותב יש מי שאוסר דחושש לסברת היש מי שאוסר לכתחלה יעו"ש אך במקום שכבר נהגו להקל נהוג", מעדני השלחן (ס"ק ר"י).

ב. עוף.

1. כמו בקר – מנ"ח (סי' קס"ג ס"ק ג' ד"ה והנה, "והנה לאו דוקא מבהמה, אלא מכל דבר הטעון שחיטה כגון עוף, כיון דאסור משום אבר מן החי"), דרכ"ת (ס"ק קע"ז), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ג' הע' כ"ז).

ג. גבינה.

1. כמו דג – ראשונים, משא"כ ראב"ן.

ד. תולעים הנמצאים במעי החגבים.

1. מיקל.

א) פעולת צדיק (ח"ב סי' ל"ו וח"ג סי' ר"ב) – "הנה רז"ל כתבו בענין דגים בסי' פ"ד ס"ט"ז הנמצאים במעים אסורים משום שבלעו אותם עם האוכלים והנמצאים בין עור לבשר שרו משום דמיניה קא גבלי ע"ש. וממה שהוצרכו רז"ל לומר בטעם איסור תולעים הנמצאים במעי הדגים משום דבלעו אותם שכן דרך המים להשריץ תולעים ובלעו אותם הדגים משם אנו למדים לדין חגבים דלא אמרי' בהו הכי, דמנא בלעי תולעים שהרי הם גדלים בהרים וביערים ואכילתם הוא ירק העץ וצמח השדה דוקא ואלו דין חגבים כדין דגים הו"ל למתני להו בהדי דגים כבשאר דוכתי אלא ודאי דחלוקים בדין, ותדע שכן הוא שהרי אין החגבים מתליעים רק אחר ירידת גשמים עליהם שאז גופן ניזק מהגשמים ומתליעין מבפנים ותולעת זו היא סבת מיתתן ואפיסתן ופשיטא דמיניהו קא גבלי כדרך הבשר שנסרחה שאז מתליע והני חגבים כיון דלא פירשה תולעתם שרי לבשולי ולאפווי להו וכן העולם [בכל ערי תימן] נוהגים היתר בדבר ואין פוצה פה. ובילדותי ראיתי ג"כ בגליון ספר בכ"י מה"ר יחיא בשירי להתיר חגבים המתליעים (המתולעים) ולא חישנין לשמא פירשו וחזרו כל שנמצא התולעת תוך מעי החגבים. והנלע"ד כתבתי".

ב) שו"ע המקוצר (סי' קל"ה סעי' ט"ז).

ה. אבר מן החי [אח"כ משום נבלה].

1. נכרי.

א) מחמיר, ועובר על לפנ"ע – פמ"ג (מש"ז ס"ק כ"א, ס"ק כ"ב, שפ"ד ס"ק מ"ב, או"ח סי' שט"ז א"א ס"ק כ', "ואסור ליתן לבן נח דעובר על לפני עור"), בית אפרים (פרי תבואה סי' ל"ו סעי' ס"א, סוף ס"ק ע"ב, "ואסור להושיט להם"), מנ"ח (מצוה קס"ג ס"ק ג'), "נשמע דתולעים אלו אסורין משום אבר מן החי ולא משום שרץ השורץ כלל, דכיון דלא פירשו לא הוי שרץ הארץ רק משום אבר מן החי. ומה דאמר רחמנא ואת נבלתם תשקצו, צריך לומר דגלי קרא בהנהו דלא נפקע איסור אבר מן החי מחמת שחיטת האם כמו שכתבו התוס' שם, וא"כ האוכל תולעים הללו אינו עובר כלל משום לאו דשרץ רק משום אבר מן החי ונפקא מינה כמו שכתבנו כמה פעמים [מצוה קנ"ד אות ז' ועוד] דצריך להתרות בו משום לאו זה ולדברי הכל אם התרו בו משום לאו אחר אינו כלום, הכא נמי צריך להתרות בו משום לאו דאבר מן החי, ואם התרו בו משום שרץ אינו חייב, דלאו שרץ מיקרי כיון דלא פירש רק חייב משום אבר מן החי. וכן נפקא מינה דשרצים לא נצטוו עליהם בני נח ואפילו על אבר מן החי משרצים אין בן נח מצווה, עיין בסנהדרין נ"ז ע"א ור"מ וראב"ד פ"ט ממלכים הל' י' - י"א ועי"ש בכסף משנה, אבל בתולעים אלו שבבהמה אסורים להושיט לבן נח דהוא מוזהר משום אבר מן החי. וכן הוא להדיא בפרי מגדים סי' פ"ד [בשפתי דעת] ס"ק מ"ב דתולעים אלו אסורים לבן נח ואסור להושיט לו כמו כל אבר מן החי, וכן הוא בפרי תבואה להגאון מהר"ז מרגליות בסי' ל"ו [סעיף ס"א ובראש אפרים ס"ק ע"ב] ובקונטרס התשובות [סוף סי' ט"ו] ... ותולעים מבהמה טמאה דליכא משום אבר מן החי, נראה דאסורים משום לאו דבהמה טמאה כיון דמאיסור טמאה קרבו, ואסור ג"כ לבן נח, דבני נח מוזהרים על טמאים גם כן משום אבר מן החי. ונראה דתולעים אלו שכתבנו דאסורים משום אבר מן החי היינו דוקא כשהתולעים חיים, דכיון דמאבר מן החי קאתיין ולא שייך בהם שחיטה הם אבר מן החי, אבל אם מתו אסורים לישראל משום נבילה כמו בהמה דלא נשחטה ומתה חייבים משום נבילה. וגם כן מותרים לבן נח דבעל חי שמת מותר לבן נח", כה"ח (ס"ק קמ"ה), מעדני השלחן (ס"ק קצ"א).

1) ספק אבר מן החי.

א. מותר לגוי – משמרת שלום (שפ"ד ס"ק מ"ב), מעדני השלחן (ס"ק קצ"א).

ב. מחמיר – דרכ"ת (ס"ק קע"ח).

ג. מראי מקומות – פמ"ג (תיבת גומא פר' נח אות ב'), "נסתפקתי ספק אבר מן החי אי שרי להושיט לבן נח, לכאורה תליא בפלוגתא להרמב"ם ז"ל (בפ"ט מהלכות טומאת מת הלכה י"ב), כל ספק מן התורה שריא ומדרבנן אסור שרי להושיט, ולהרשב"א בתורת הבית הארוך ספק מן התורה אסור להושיט, ואחר העיון נהפך הוא, כי שניהם ממקרא אחד למדו, הר"מ ז"ל סובר סברא חיצונה ספק מן התורה לחומרא וגלי בממזר דספק מותר, יליף מיני' בכל מקום, והרשב"א סובר סברא חיצונה ספק מן התורה שריא, וגלי בממזר לומר הא בעלמא אסור, א"כ להרשב"א בבן נח נשאר סברא חיצונה לקולא ולהר"ם ז"ל לחומרא"), יביע אומר (ח"י יו"ד סי' א'), ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סי' ס"ב סעי' ב').

(ב) מיקל.

1) ערוגת הבושם (ס"ק ה') – "בפרמ"ג ... ודאי דלב"נ אין כאן איסור. דקרא זה דואת נבלתם תשקצו דמרבית מניה דאסורים. רק לישראל נאמר ולא לב"נ ... קרא זה רק לישראל נאמר ולא לב"נ ... לכן נ"ל דריאה שנמצא בה תולעים יש להקל ולמכור לב"נ ודלא כמו"ש בבית אפרים".

2) ערה"ש (סעי' פ"ח) – "אף שאין אסורין מטעם שרץ הארץ מ"מ המה אסורים משום אבר מן החי [אבל לבני נח מותרים דאין בהם בשרצים משום אבר מן החי כמ"ש בסנהדרין נ"ו א ולא יהא חומר השרץ מהבהמה כשרץ עצמו ועוד דכיון שיש להם חיות בפ"ע ובהם שחיטה לא שריא להם כפפ"ע ודוק"]".

3) יבין דעת (ס"ק י"ד ד"ה ולענין) – "לפמ"ג ... ולדידי נראה פשוט דמותר לב"נ".

2. בן פקועה.

א) מיקל – פמ"ג (מש"ז ס"ק כ"א, שפ"ד ס"ק מ"ב, "ונ"מ בבן פקועה"), מנ"ח (מצוה קס"ג ס"ק ג'), "ועי"ש בפרי מגדים שכתב דתולעים אלו שריין בבן פקועה כיון דאין צריך שחיטה כמו בדגים", דרכ"ח (ס"ק קע"ח), משמרת שלום (שפ"ד ס"ק מ"ב), אור שמח (מאכ"א פרק ב' הל' י"ז), "נמצאו בבן פקועה, היינו בולד הנמצא מת או חי בתוך הבהמה, דפרשתי דשריין, דמיבטלו להעובר", מעדני השלחן (ס"ק קצ"א).

ב) מחמיר – חזו"א (סוף סי' י"ד, "ובס' או"ש שם כתב להתיר דרנא דבבשרא של בן פקועה ולהאמור ז"א, ואפי' אם האיסור משום אמ"ה אין ראוי להתירו בשחיטת אמו").

3. שיטת הרמב"ם.

א) אבר מן החי.

1) פמ"ג (שפ"ד ס"ק מ"ה, או"ח סי' שט"ז א"א ס"ק כ') – "הר"מ ז"ל דכל דבר שבא מבהמה אף לאחר שחיטה שייך בתולעים דידהו אמ"ה".

2) מנ"ח (מצוה קס"ג ס"ק ג') – "ועל כרחק צריך לומר דהר"מ לא קאי אלא על שרצים, אבל תולעים אלו לאו בכלל שרץ רק משום אבר מן החי, ודין אבר מן החי יש לאלו תולעים לכל הדינים".

ב) נבילה.

1) אבני נזר (או"ח סי' תפ"ג אות ד') – "לשיטת הרמב"ם פרק ב' מהלכות מאכלות אסורות דהא דאמרינן בחולין (דף ס"ז ע"ב) תולעים דרני דיבשרא אסירי. היינו אף שהחליטו אחר שחיטה עיין שם היטב ובגמרא הטעם הני דלא מהני בהו שחיטה באיסוריהו קיימי. ועל כרחין לומר דמצות שחיטה הנעשה בבשר מתירתו תמיד. והני דלא מהני בהו שחיטה חזרו לאיסורן. דאי מאחר שנשחטה הוא כאוכל דעלמא שלא נאסר מעולם. מה חילוק יש בין בשר לכוורי. ואם כן יש לומר גם כן שהשחטה בטילה בנבילה היינו היתר שחיטה המוטל על הבשר. וממילא חזר לאיסור נבילה כמו תולעים דרני דיבשר".

ג) בכלל שרץ.

1) יבין דעת (ס"ק י"ד) – "דאסור משום תולעים".

2) צפ"פ (פרק א' הל' ו') – "דשם שרץ עליו".

צפ"פ (פרק ג' הל' י"א, עי' תנינא מ"ח-א, ע"ה-ב) – "דאסורה משום שרץ אף דעדיין לא שרצו".

3) חזו"א (סוף סי' י"ד) – "וכש"כ לדעת הר"מ פ"ב מה' מ"א הי"ז דאפי' נולדו בבשר אחר שחיטה אסורין, דאינו ענין אמ"ה".

4. מראי מקומות – זרע אברהם (לופטביר, סי' ב' אות י"ג), כלי חמדה (פר' ראה עמ' ע"ט), קובץ הערות (אות תקל"ט, סי' נ"ט אות י"א, אות ט"ו), להורות נתן (ח"א סי' מ"ב אות ו'), שבט הלוי (ח"ז סי' קכ"ז אות ג'), מגיה (למנ"ח מצוה קס"ג הע' ג').

א) חזו"א (סוף סי' י"ד) – "ס"ז ב' ואת נבלתם תשקצו לרבות הדרנים שבבהמה, משמע דלא משום אמ"ה איסורן אלא משום שרץ ואע"ג דאמר טעמא מדלא מהני להו שחיטה באיסוריהו קיימן היינו כיון דהבהמה אינה אוכלת אין בה היתר אוכלין דהשרץ המתהוה בהן כל זמן שלא פירש הוא בכלל האוכל אלא צריך לדון עליהם בפני עצמן כבעל חי והרי הן בכלל שרץ אע"ג דלא פירש ונראה דלוקין עליהן משום שרץ הארץ, ואפשר דהן בעשה מקרא ואת נבלתם תשקצו, ולפיכך נראה דאפי' תולעים שנמצאו בבן פקועה אסורין אע"ג דחותך מעובר שבמעיה מותר באכילה התולע נחשב לחי בפ"ע שאינו נותר בשחיטת הבהמה, וכש"כ לדעת הר"מ פ"ב מה' מ"א הי"ז דאפי' נולדו בבשר אחר שחיטה אסורין, דאינו ענין אמ"ה, ובס' או"ש שם כתב להתיר דרנא דבבשרא של בן פקועה ולהאמור ז"א, ואפי' אם האיסור משום אמ"ה אין ראוי להתירו בשחיטת אמו".

1. שבת: נטילת נשמה.

1. מיקל.

א) תפארת ישראל (כלכלת שבת מלאכת השוחט סוף סי' כ"ו) – "גבינה שיש בה תולעים, מותר לאכלה בשבת, דמיניה קא רבו (כי"ד פ"ד) ולפיכך דינן ככנינים שנוולדין מזיעה שמותר להרגן (עמג"א שט"ז ס"כ). ואילה"ק הרי גם בחול לתסר מלאכלו מדהו"ל דבר חי, וכשושיבא (שבת ד"ע ע"ב), נ"ל דהנך דמיניה קא רבו, אפי' כחי לא הוה, או נ"ל דהתם באכל ל' בעינא משא"כ הכא דאוכלו ע"י תערובות מקום גדול, וכתולעים שבמים שבבורות שיחין ומערות, דאדם שוחה ושותה מהן ואינו נמנע (כחולין ס"ו ב')."

(ב) דרכות (ס"ק קפ"ט) – "ע"י בעץ החיים (להמר"י חאגיז ז"ל) על המשניות בהקדמות סדר מועד בביאור מלאכת השוחט אות ג' שכל דאותן בני אדם שדעתן יפה האוכלין התולעים שעל הגבינה דנראה מדברי הפוסקים דמותר לאכלן ג"כ חיים יראה דגם בשבת מותר להם לאכלן חיים דמה שהרגן בתוך פיו הוי כלאחר יד עיין שם והביאו בפחד יצחק אות ת' מערכת תולעים שבמים עיין שם".

(ג) דברי יציב (או"ח סי' קס"ו ד"ה ועיין) – "ועיין עץ חיים למהר"י חאגיז על המשניות מלאכת השוחט אות ה', בתולעי הגבינה אם מותר לאוכלם מה שהורגן בתוך פיו הוי כלאח"י עיי"ש".

(ד) הליכות עולם (ח"ו פר' נשא סעי' י"א) – "שהעיקר להקל לאוכלם בשבת".
(ה) ילקוט יוסף (סעי' נ"ג).

2. מחמיר.

(א) מעדני השלחן (ס"ק רי"ג) – "אם בטוח שיהרגם על ידי הלעיסה, אסור".
3. מראי מקומות – פמ"ג (או"ח סי' שט"ז א"א ס"ק כ').

מז [פירשו]

א. אם פירש.

1. אפילו פירש לגמרי, מיקל – ר' יואל, הו"ד בראבי"ה (ראבי"ה סי' אלף צ"ג), או"ז (סוף סי' תל"ז, "ותולעים שבגבינה כתב רבינו אליעזר בר נתן זצ"ל דאסורין. ומורי רבי' אב"י העזר"י כתב בשם רבי' יואל אביו דמותרין ואפ"ל פירשו לגמרי ורבי' שמואל בר נטרונאי זצ"ל נמי מתיר שבדגים אפ"ל פירשו לגג הדג. בבשר המתליעת מחמת החום אפילו לגג החתיכה וכן שבגבינה אפ"ל פירשו לגג הגבינה דהיינו רביתיהו ולא דמי לפירשה לגג תמרה דאין דרכו להיות אלא בגרעין. אבל ודאי אם פירשו לגמרי נאסרו. ומורי רבינו אב"י העזר"י מתיר אפילו פירשו לגמרי").
(א) הטעם.

1) אין אסור משום שרץ רק בגידולי קרקע – ט"ז (ס"ק כ"ג, "דאין אסור משום שרץ רק בגידולי קרקע ונמצא אפילו פירשו לגמרי מותרין וזה דלא כמו שכתוב בלבוש דטעם דמתירין בכל ענין הוא דהיינו רביתיהו דבאו"ה ודרכי משה מבואר כמו שכתבתי"), חגורת שמואל (ס"ק מ"ד, ס"ק מ"ו), גר"א (ס"ק מ"ז).

(2) היינו רביתיהו – לבוש (סעי' ט"ז, "ויש מתירין אותן בכל ענין דהכי רביתיהו לקפוץ הנה והנה").

(ב) נתערבו, הפמ"ר – רמ"א (סעי' ט"ז, "אבל אם פירשו לגמרי, אוסרים אותן. מיהו אם נתערבו בשאר מאכל, ולא יכולין להסירן משם, אין אוסרין המאכל, כי יש מתירין אותם בכל ענין. וטוב להחמיר במקום שאין הפמ"ר"), לבוש (סעי' ט"ז).

2. פירוש רק מסביב, מיקל – רמ"א (סעי' ט"ז, "נוהגים בתולעים של גבינה לאכלן, אע"פ שקופצין הנה והנה על הגבינה"), לבוש (סעי' ט"ז).

(א) קערה [שולחן, מראית עין] – תרה"ד (הג' שע"ד סי' מ"ז ס"ק א', "כתב בא"ז ... רבים נוהגים היתר בתולעים של גבינה לאוכלן בהדיא אף על גב שקופצים הנה והנה בקערה מהרי"א ז"ל"), ע"י דר"מ (ס"ק י', "אמנם המנהג הוא פשוט להקל לאכלן בעודן בקערה"), ע"י יש"ש (חולין פרק ג' סי' ק"ד, "גבינה המותלע מותרים התולעים אפילו פירשו, ומ"מ בבשר אין ראוי לאכול משום בל תשקצו"), ש"ך (ס"ק מ"ו, "אע"פ שקופצים הנה והנה על הגבינה - לאו דוקא אלא ה"ה בקערה וכן הוא בדברי מהרא"י שם וכן כתוב בד"מ ובת"ח כלל מ"ז ד"ב בהדיא דבקערה מותרים אבל אם פירשו על השלחן אסורים משום מראית העין וכ"כ מהרש"ל פא"ט סי' ק"ד מיהו משמע שם מדברי מהרש"ל דאפ"ל פירשו על השלחן מותרים ע"ש ודוק ולא נהגו כן אבל בקערה ודאי מותרים כי כן רביתיהו לפרוש בקערה ולחזור דלא כדמשמע בעט"ז דבקערה אסור וכן נוהגין"), ע"י כרתי (ס"ק כ"ג, ס"ק כ"ד, פלתי ס"ק ח'), כנפי יונה (סוף הסי' ד"ה בספר פר"ח), חגורת שמואל (ס"ק מ"ה).

3. מיקל בגג.

(א) ר' שמואל (ראבי"ה סי' אלף צ"ג) – "ורבינו שב"ט נמי מתיר שבדגים אפילו פירשו שניהם לגג הדג וכן בבשר המתליע מחמת החום אפילו פירשו לגג החתיכה וכן שבגבינה אפילו פירשו לגג הגבינה דהיינו רביתיהו, ולא דמי לפירשו לגג תמרה דאין דרכו להיות [אלא] בגרעין, אבל ודאי אם פירשו לגמרי נאסרו".

4. אפילו פירש מעט, מחמיר כמו פירות [אפילו מקצת].

(א) רשב"א (חולין דף סז: ד"ה מוראנא) – "ודוקא בשלא פרשו על גב החתיכה אבל פרשו ע"ג החתיכה אסירי וכדאמרין בפירשה על גב תמרה דסלקא בתיקו ולחומרא".

(ב) טור (סעי' ט"ז) – "והגדלים בבשר ודגים ובגבינה המלוחים מותרין כל זמן שלא פירשו".

(ג) פר"ח (ס"ק מ"ז, ס"ק נ', ס"ק נ"ב) – "וכן עיקר".

(ד) פר"ת (ס"ק כ"ט) – "כל דברי הרמ"א בכאן הסיבי עיניך מנגדי שדברים הללו אינם אלא הפך האמת ואין לחוש לאומרים כי שגגה הם והדברים ברורים כשמש שכל הרמש הרוחש אסר רחמנא בכל אופן שיתהוה וזה דבר ברור כשמש בחצי השמים".

(ה) לחם הפנים (ס"ק מ').

(ו) בית לחם יהודה (ס"ק ל"ד).

(ז) פמ"ג (שפ"ד ס"ק מ"ו).

(ח) מחזיק ברכה (ס"ק ל"ח).

(ט) מעם לועז (ויקרא, שמיני עמ' קל"ז אות ל"ד).

(י) פת"ת (ס"ק י"ב).

(יא) קיצור שו"ע (סי' מ"ו סעי' מ"ד) – "תולעים הנמצאים בגבינה, אם אינן נמאסין עליו, מותרין כל זמן שלא פירשו לגמרי".

- (יב) זבחי צדק (ס"ק קכ"ג) – "ואין לשנות".
- (יג) בן איש חי (שנה ב' פר' נשא אות כ"א) – "נהגו פה עירנו בגדאד, לאסור חלב חמוץ שקורין בערבי לב"ן שהוא מנוגב אם התליע, וכן הוא הדין הגבינה שהתליעה, דנהגו כסברת הרשב"א ז"ל, וכהסכמת פרי חדש, ופרי תואר".
- (יד) ערה"ש (סעי' צ"ג, סעי' צ"ד) – "ורבינו הרמ"א לא הסכים לדעתם אלא שסמך על דיעה זו לענין תערובות ובאמת דיעה זו תמוה שהרי הרמב"ם כתב להדיא בפ"ב דין י"ג וז"ל אלו המינין הנבראין באשפות ובגופי הנבלות כגון רמה ותולעה וכו' מן הגללים שהסריחו וכו' והאוכל מהן כזית לוקה וכו' אלו המינין הנבראין בפירות ובמאכלות אם פירשו וכו' אע"פ שחזרו לתוך המאכל לוקה וכו' עכ"ל וכ"כ כל הראשונים וכבר צווח על זה ככרוכיא אחד מגדולי אחרונים [פר"ח סוף סימן זה] וחלילה להקל בזה [וכן מוכח בתורת כהנים פ' שמיני].
- (טו) יבין דעת (ס"ק ט"ו) – "צדקו דברי הפ"ח מאוד".
- (טז) כה"ח (ס"ק קנ"ג, ס"ק קנ"ו, ס"ק קס"ה).
- (יז) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ג' סעי' י"ד).
5. פירש אחר שמת.
- (א) תלוי במחלוקת לעיל סעי' ד'.
- 1) ומחמיר – פר"ח (ס"ק מ"ח), זבחי צדק (ס"ק קכ"ה), ערה"ש (סעי' צ'), כה"ח (ס"ק קנ"ז).
6. אסור, אפילו לא פירשו [כיון דאתי מעלמא].
- (א) ראב"ן (הג' אשרי חולין פרק ג' סי' ס"ט הגהה ג') – "ותולעים שבגבינה כתב ראב"ן דאסורים".
7. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק קצ"א).

מח דגים

א. האם מתחשבים בדעת המדענים.

1. מיקל.

(א) דברי יציב (קובץ אור ישראל ח"ו עמ' קל"ו, מתוך שיעור חורש"י פ' בה"ב תשמ"ג לפ"ק) – "נודע לי שהגוי כותב שכך הוא הענין, שנמצא איזה דג המטלת ביצים לתוך הים ובאים דגים קטנים ואכלים את הביצים, אח"כ בא דג גדול מזה ואוכל את דג הקטן, ואח"כ בא דג גדול יותר ואוכל דג זה, ואח"כ אוכל דג גדול יותר את הדג הזה, ועל ידי כל הגלגולים האלו שעוברים על זה הביצה נולד מעמו תולעת, וכך הם פרים ורבים בתוך הדג, ומדת תולעת כזה הוא אחד מחמש מאות במילימטר, וכל אחד יש לו גוון אחר, ע"כ תוכן המכתב, והשולח כותב ע"ז שראוי לחוש לדברים אלו, ושמעתי שאיזה רב כבר אסר את הדגים בשביל שאלת תולעים גדולה שנמצא בהם. **הלא פרופסור זה שוטה ומשוגע הוא**, איזה מעשה מוזרת עלתה על רעיונו ופירסמה ועוד מאמינים לו, האם הוא עמד יומם וליילה לעקוב אחר זה הביצה והוא יודע כל גלגוליו, ובפרט שתולעת זה הוא רק אחד מחמש מאות במילימטר, יש הלכה מפורשת ביו"ד סי' פ"ד שתולעים הנמצאים בבשר הדג מותרים דמיניה קרבו וכן בגבינה שנמצא בו תולעים כל זמן שלא פירשו מותרים דהתורה לא אסרה כי אם רמש הרומש על הארץ וכל הראשונים והפוסקים כולם הסכימו לזה, ורק לפני כמה שנים עמדו כמה פרופסורים וקבעו שכל בעל חי יש לו אם שהולידו ואין כזה דבר שבע"ח יברא מאליו, הלא הכחשה הוא בדעת חכמי התורה, הם אמרו שיש בעלי חיים שנבראים מאליהם אף יש עכבר שנברא מאדמה וחציו בשר וחציו אדמה (חולין פ"ט משנה ו') והאיך אפשר לומר שהגוי יודע טוב יותר מחז"ל. מתחילה חשבתי שמכתב זה עשה משהו במסחר הבשר שרצה שיפסוק מלאכול דגים ועי"ז יקנו יותר בשר אבל נודע לי שמטרת המכתב הוא להקניט דעת תורה וחכמיה הקדושים שאומרת שיש תולעים שנבראים מאליהם, ועכ"ז נמצאים אנשים שמקבלים את דברי הכופר הזה כאמת כי הלא כל מה שאומר הגוי אמת הוא, ועוד כותב רב שיש לחוש לדבריו והינו 'מחמיר' והלא זה כפירה ממש. ויראתי שיגיעו הדברים לאזני ההמון ו'יחמירו' על עצמם שלא לאכול דגים כי הפרופסור אמר שכל הדגים כולל אף פיי"ק וסעלמא"ן מלאות תולעים ואין נראים לעין, ע"כ מחויב אני לומר שצריכים לדעת שכל דברי הגוים הם שקר וכזב, הבל הבלים, ואסור להאמין להם, כל שוטה מה שעולה על דעתו ומה שלבו חפץ מפרסמה ולמדע יחשב, אם היו הרופאים משתמשים בחכמות כאלו היה פלא על מספר החיים, אין גבול לרעיונותיהם - אדם נברא מקוף - וכלב מחתול... הלא טפשות הוא להאמין לדבריהם"), משנה הלכות (חט"ז סי' ו'), קובץ אור ישראל חוברת ו' עמ' קל"ז, "ובדבר המדובר מחכמי הטבע גוים או ישראלים שאין לסמוך עליהם ועל חכמתם, הנה בזה צדקו מאד דברי ידידי שליט"א שאין לסמוך עליהם כלל וכלל, ולא זאת שאין לסמוך עליהם בדיני תורה אלא שגם אסור לקרות בחיבוריהם, והקורא בהם הרי בכלל הקורא בספרי החיצונים שאין להם חלק לעוה"ב, ולא מעצמי אני אומר כן אלא כך הם דברי רבינו הגדול הריב"ש".

(ב) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ג' הע' כ"ב, עמ' קי"ב ד"ה כאשר) – "שמעתי מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל, מהגר"נ קרליץ שליט"א [זצ"ל], הגר"ב צ' אבא שאול שליט"א [זצ"ל] והגר"ח גריינימן שליט"א. וכן מצאתי בשו"ת משנה שלמה (להגר"ש גראס שליט"א, סי' ל"א) בשם הגאון ר' משה פינשטיין זצ"ל. וכן היא דעת האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל (שיעורי חורש"י פר' בה"ב תשמ"ג, הובא בחוברת אור ישראל מאנסי, טבת תשנ"ז). וכן הורה הגר"י ווייס זצ"ל לווועד הכשרות של העדה החרדית ירושלים. וכן מעיד הרה"ג טוביה ווייס שליט"א מאנטוורפן שהתיר להם הגר"ח פאדווא שליט"א".

(ג) אבן ישראל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ג' הע' כ"ב ד"ה אפשר עמ' קי"ב, קובץ אור ישראל חנ"ו ריש עמ' מ"ד).

(ד) הגר"ח ק"ק זצ"ל (אור ישראל חנ"ו עמ' מ"ד) – "שאינו לנו אלא פסק השו"ע המתיר תולעים הנמצאים בבשר הדג".

2. מראי מקומות – קונ' ואנכי תולעת (הו"ד בתשובות של הOU, C-30).

(א) להורות נתן (ח"ט סי' כ"ב - סי' כ"ה) – "כשבאו מעלמא בקטנותם אף שאינם נראים לעין אין שום יסוד להתיר".

(ב) שבט הלוי (ח"ד סי' פ"ג, ח"ז סי' קכ"ז אות ג' ד"ה שם) – "בגוף השאלה אי אפשר להכריע הכרעה גמורה עד שנדע אם יש רגלים לדבר למה שאומרים המדענים הגוים האלה, איברא אם נתברר שיש מקום לאמת דבריהם קשה עלי להתיר ע"פ היסודות שכ' כ"ת".

שבט הלוי (אור ישראל חנ"ו עמ' מ"ג ד"ה גם) – "הוסיף בע"פ שכל עוד לא ידוע על הימצאות תולעים שבאו מבחוץ לתוך הבשר הדג אין לאסור".

(ג) קונו עין לא ראתה (בתוך קונו' ואנכי תולעת עמ' כ"ב, הו"ד בתשובות של הOU C-30) – "ואם באו מבחוץ כשעדיין לא היו נראים לעין ונתגדלו בפנים ועכשיו הם נראים לעין הרי הם אסורים לכו"ע והאוכל אותם עובר בחמשה לאוין דאורייתא בלי שום ספק".

ב. ווייט פיש [whitefish] - שנת תשנ"ז.

1. מיקל.

(א) משנה הלכות (חט"ז סי' ד' - סי' ו') – "א"כ לדידהו ע"כ צריכן לגבב סיבות וספיקות וסברות כדי להגיע למסקנתם שזה תולעת לדידן אפ"ל לפי סברתם אין כאן איסור כלל. ולא תהא תורה שלמה שלנו כדמיונות שלהם".

(ב) עמק התשובה (קובץ אור ישראל חוברת ו' עמ' קנ"ג) – "סוף דבר אחר שירחצו הדגים היטב באופן שלא יהיה בו חשש משום פירש ורק משום תולעים הנמצאים בתוך הבשר אין בו שום חשש איסור לפי דיני התורה והוא ברור".

(ג) הגרביצ"י ואזנר שליט"א (אור ישראל ח"ו עמ' קנ"ט) – "תבנא לדינא, דלפי כל האמור נמצא שכל מין דג שבעולם אשר ימצא' שרצים בבשרו, לא שנא בין עור לבשר, או חפור תוך עומק בשרו, כל שאינו בתוך מעיו, או ראשו ונחיריו, הרי אלו מותרים, כסתמת הש"ס וכל הפוס' הראשונים והקדמונים עד הטור והשו"ע והאחרונים פה אחד, שלא אישתמיט איש מהם, להעלות בזה אף צד חומרא כ"ד, זולת הרמב"ם והסה"ת ... ואין בזה אף צד חסידות והידור להחמיר, אא"כ פירשה וכאמור, שאז יסיר התולעת בלבד, ותו לא, והעידו לפנינו עדים נאמנים, שכן שמעו מפי גאוני וזקני הדור, ובראשם הגה"ק מקלוזנבורג, והגר"מ פיינשטיין ושאר גאו' זיע"א, שהתירו הדבר כביעותא בכותחא, והקפידו מאד על הבאים לאסרם".

(ד) הגר"י בעלסקי זצ"ל (תשובות של הOU C-31, OU Guide To Checking עמ' ע"א) – "לאחרונה הופץ בעיתונות מודעות מבהילות שכאילו ישנו חשש איסור על מין דגים "וויניפפג" הנמצאים בשוק והעומדים תחת השגחת מפקחי הכשרות. המודעות נוסחו באופן שכאילו נתהווה עכשיו ספק חדש שעדיין לא היה מימים וכאילו נתגלו איזו עובדות חדשות בנושא. לזאת מוצאים אנחנו לנכון להצהיר ולהבהיר קבל עם ועדה, ששאלה זו כבר עלתה על שולחנם של גדולי ישראל מקדם דנא, וכבר דנו בזה וכבר יצאה הוראה מהם מלפניהם להיתר גמור בלי שום פקפוק, ומי לנו גדול ממרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שכאשר נדרש ממנו להשיב על ענין זה בכתב, אמר שהדבר פשוט כביעותא בכותחא ואין כלל מקום לדון בזה, דהרי הלכה פסוקה היא בש"ס ובשו"ע. כמו"כ גדולי הפוסקים של התאחדות הרבנים בדור שעבר, ה"ה האדמור"ם מוואדיסלוב, טארטוקוב ופאפא זצ"ל, כולם הסכימו להיתרא. ועיין בספרו של המומחה בשטח זה הר"ר משה וויי שליט"א דף ס"ח שהביא מגדולי פוסקי ארץ ישראל ובראשם הגאון רש"ז אירבאך זצ"ל, ויבלח"ט הגרי"ש אלישיב, הגרב"צ אבא שאול, הגר"ח גריינמן והגר"ש וואזנר שליט"א [זצ"ל], שכולם נשאו ונתנו בנידון והעלו בכחא דהיתרא, כפי דעת השו"ע וגדולי הפוסקים. ולכן פשוט וברור שאין להטיל פחד ולזרוע בהלה אצל קהל שוחרי הכשרות שכאילו למעשה יש איזה חשש איסור בדגים המצויים בשוק והנתונים תחת מפקחי הכשרות השונים".

(ה) הגר"צ שכטר (תשובות של הOU C-29, C-31, OU Guide To Checking עמ' ע"א) – "לפי מה שהעידו המומחים, שבשעה שנכנסו ביצי התולעים אל בטן הדג-הווייט עדיין היו מיקרוסקופיים, ורק גדלו עד כדי ראיית העין בתוך הדג, אז בודאי שרי, כפי הנזכר בגמרא חולין סוף פרק אלו טריפות (סז); דדדני דכוורי שריין, וכן הובא בשו"ע להלכה. ואפילו לדעת הגדולים שהיו סבורים לומר (ע' פחד יצחק למהרנטי) שבזמן הזה אסור להרוג כנה בשבת, דעכשיו נתוודע לנו שהן פרים ורבים, מכל מקום הכא כל זמן שהתולעים אינם נראים לעין אין בהם איסור, ודינם כנתהווה בבשר הדגים, מאחר שרק אז - בהיות הביצים בתוך הדג - גדלו עד כדי לראותם. ודומיא למש"כ במסורה חוברת א' באנזימים שהפליטו חידקים הגדלים במרק של מאכלות אסורות, שדינם כאיסור שנשתנה, ואין דינם כבהמה שנתפטמה במאכלות אסורות, שחלבה מותר. עיי"ש, וה"נ הכא - וכן הובא להלכה בשם הגר"מ פ' והגרש"ז ז"ל ועוד כמה גדולים, וכן נראה פשוט".

(ו) משנה שלמה (קובץ אור ישראל חוברת ו' עמ' ר"א) – "ופשוט".

2. חושש.

(א) הגר"ש"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ג' הע' כ"ב ד"ה ומהגר"ש עמ' קי"ב, קובץ אור ישראל חוברת נ"ו עמ' מ"ג ד"ה וכך) – "הורה הגרי"ש שליט"א [זצ"ל] לחומרה כי שם הוכח באופן ברור שבאו מבחוץ. והדגיש שכוונתו רק למקרים כגון אלו שישנה עדות ברורה שהם באים מבחוץ, אבל בשאר מקומות אין לנו אלא את דברי חז"ל".

3. מראי מקומות – בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ג' הע' כ"ב ד"ה ומהגר"ש עמ' קי"ב), הגר"מ פישער (קובץ אור ישראל חוברת ו' עמ' קפ"ד), הגר"א טייטלבוים (קובץ אור ישראל חוברת ו' עמ' קצ"ב, הו"ד בתשובות של הOU, סוף C-30), הגר"ח אבערלאנדער (קובץ אור ישראל חוברת ו' עמ' ר"ח), נשמת שבת (קובץ אור ישראל חוברת ו' עמ' רי"ח), הגר"י שטיינמייטץ (קובץ אור ישראל חוברת ו' עמ' רל"ב), הגר"מ נ' שפיגעל (קובץ אור ישראל חוברת ו' עמ' ר"מ), ועד הכשרות שע"י בד"ץ העדה החרדית (מכתב הו"ד בתשובות של הOU, C-32), ועד הכשרות שע"י התאחדות הרבנים דארה"ב וקנדא (מכתב הו"ד בתשובות של הOU, C-32).

(א) שבט הלוי (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ג' הע' כ"ב ד"ה ומהגר"ש עמ' קי"ב. אמנם עי' אור ישראל גליון ו' עמ' קפ"א מהגר"מ וויא שליט"א) – "כן שמעתי הלכה למעשה המגרש"ז אויערבך זצ"ל, מהגר"ש אלישיב (של) [זצ"ל], מהגר"מ קרליץ שליט"א [זצ"ל], מהגאון הרב בן ציון אבא שאול (של) [זצ"ל], מהגר"ח גריינמן שליט"א [זצ"ל], וכן הורה לי בע"פ הרב וואזנר שליט"א [זצ"ל], בניגוד למה שכתב בספרו], ואמר לי להורות כן לרבים".

ג. בענין תולעת 'אניסקיס' [Anisakis] הנמצאת בבשר הדגים - שנת תשס"ט.

1. מחמיר.

(א) שבת הלוי (אור ישראל חנ"ו עמ' נ"א) – "ואמר לי שכבר דן בספרו שבת הלוי דיש לחוש למה שאומרים החוקרים שסוג תולעים מסויימים הנמצאים בבשר הם באים מבחוץ ואסורים, וכל שכן בנידון דידן שיש רגלים לדבר שהתולעים באים מבחוץ מכיון שיש אותן תולעים בבני מעיים, וע"כ יש להחמיר בזה".

(ב) הגריש"א זצ"ל (אור ישראל חנ"ו עמ' מ"ט) – "שיש להחמיר בתולעת הנקראת 'אניסקיס' ונמצאת בבשר הדגים של רבים מדגי הים לאיסור שרץ המים".

(ג) הגרש"מ עמאר (אור ישראל חנ"ד עמ' כ"ז).

(ד) הגרמ"א בלום (אור ישראל חנ"ד עמ' י"ח, חנ"ו עמ' מ"ו) – "אין זה די להתיר איסור חמור דאורייתא".

(ה) הגרש"ז רווח (אור ישראל חנ"ד עמ' ל"ד, עמ' ס"ד, חנ"ו עמ' נ"ב) – "וברור ופשוט לי שתולעים אלו איסור דאורייתא יש להם כדין שרץ המים ... שכל המזלזל בזה מכשיל את הרבים רח"ל".

(ו) עי' מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' א') – "מידי ספיקא דאורייתא לא נפקא, וצריך לחשוב על זה".

2. מיקל.

(א) הגר"מ ויא שליט"א (אור ישראל חנ"ו עמ' מ"ג).

(ב) הגר"י בעלסקי זצ"ל (דף הכשרות חי"ה-ה) -

Rav Belsky confirmed unequivocally that OU policy remains that there is no checking necessary and no prohibition of the worms found in wild salmon and other fish, in accordance with Y.D. 84:16 for the following reasons: Shulchan Aruch does not limit the permissibility of *tolayim* (parasites) found in the flesh of fish to any species of *tolaas*. The halacha states that a *tolaas* found in the flesh of a fish is mutar because of the rule of *minei gavli* [*Chulin 67B*], (that the parasite found in the flesh of the fish is permissible since it grew bigger in the fish) Rav Belsky cited Rashi in the Gemara as using the term *gavul* to mean that it "became bigger", and he understood this to mean even if the worm originated and was visible to the naked eye outside of the fish, it would be permitted if it grew in the fish flesh. Rav Belsky felt there is no reason to believe the *tolayim* present today are any different from the *tolayim* discussed in *Chulin* and S.A. Rav Belsky felt this reason itself was sufficient to permit the matter, but added additional reasons to permit as follows: On his audio presentation for OURadio last year (available for review at www.ou.org/index.php/ouradio/comment/9742/), Rav Belsky noted that Shulchan Aruch did not require one to be an expert in the *tolayim* found in the fish flesh to know how they got into the flesh, either from the viscera or from some other source. Rav Belsky further feels that it is irrelevant whether the *tolaas* **entered** from the viscera or from some other way, whether it happened when the fish was alive or after it died. As proof, he notes that S.A. (ibid) says that *tolayim* which come after the death of the fish are permitted. Rav Belsky felt these *tolayim* must have come from the viscera, because there was no other reasonable source for *tolayim* entering a fish after death and yet they are permitted. Some are concerned that the *tolayim* found in the flesh are actually the forbidden *tolayim* originally found in the viscera (Shulchan Aruch forbids the *tolayim* found in the viscera). Rav Belsky felt this claim is not based on any significant research. Rav Belsky felt that his own inquiries from qualified experts indicate that the opposite is true, and that the *tolayim* in question are found in the flesh while it was alive. Furthermore, Rav Belsky feels even *tolayim* entering the flesh from the viscera would be permitted as per above. Rav Belsky confirmed that the size of the *tolaas* when it is swallowed by the fish is not relevant (even if it is visible while swallowed by the fish and visible when it migrates from the viscera). He also felt that reports that the *tolaas* is typically 5 mm is an exaggeration of the larger end of the spectrum recorded. He believes that nearly all of these *tolayim* when they are swallowed are between 1-2 mm long and quite thin (Rav Belsky felt they would be considered *ayno nireh l'aynayim* [halachically invisible]).

3. מראי מקומות – הגרי"מ זילבר (אור ישראל חנ"ד עמ' מ"ט), הגר"א עקשטיין (אור ישראל חנ"ד עמ' ס'), הגרמ"מ קארפ (אור ישראל חנ"ד עמ' ס"ג, חנ"ו עמ' מ"ט), הגרמ"ש קליין (אור ישראל חנ"ו עמ' נ"א), קונו' דגי הים (תשע"א), עומק הפשט (גליון ק"ע), קונו' מי הדעת (תולעים בדגים), תורת הברירה (סי' י"ח, סי' י"ט).

מט | שרץ שרוף - סעיף י"ז.

א. פשט בשו"ע: למה נקט ההיתר רק בשביל רפואה.

1. משום אחשביה.

(א) יד אברהם (על סעי' י"ז, סי' קנ"ה על סעי' ג') – "גבי שרץ שרוף אי לאו לרפואה ודאי אין להתירו באכילה אף שנפסד מאוכל אדם מההוא טעמא דאמרינן דמדאכליה אחשביה".

(ב) עי' בינת אדם (כלל ל"ו) – "ואף דבסימן קנ"ה כתב הרמ"א דשרץ שרוף מותר לרפואה דעפרא בעלמא הוא משמע אבל לבריא אסור וגם באיסור והיתר כלל ל"ב סימן י"ט כתב ומיהו הבריא יזהר וכן בחמץ ששרפו קודם פסח יש אוסרים באורח חיים סימן תמ"ב. שאני בכל אלו שמתכוין לאכול האיסור וכעין זה כתב החכם צבי בתשובה סימן ע"ה אבל בנידון דידן שאינו מכוין כלל לאכילת האיסור מותר אף לכתחלה ומשום מבטל איסור אין כאן שהרי אינו מבטלו אלא שורפו".

2. מצד ביטול.

(א) מנחת יעקב (כלל מ"ו ס"ק ט') – "דלשרוף לכתחלה כדי לאוכלו אסור ... ואפשר דהטעם דהוי כמבטל איסור בידיים לכתחלה".
 (ב) פמ"ג (מש"ז סוף פ"ד) – "עט"ז הביא דברי רש"ל דאם הרפואה ידועה אף איסור תורה מותר ואם אין ידועה אסור ואם ביטל העובד כוכבים בס' שרי אף באיסור תורה ול"ש אין מבטלין איסור כיון דהעובד כוכבים ביטלו".
 (ג) מחזיק ברכה (ס"ק מ"ב) – "מנחת יעקב".

3. מצד המרדכי [ממילא, רק ליהזר].

(א) גר"א (ס"ק מ"ח) – "מרדכי רפ"ב דפסחים וכתב שם ומיהו בריא יזהר בדבר וז"ש לרפואה אבל הרא"ש שם לא כ"כ אף שלדינא אינו מחולקין אלא שכתב מדקאמר אין לוקין משמע הא איסורא איכא אבל לרפואה מותר מ"ש שם (כ"ה ב') ברבינא דשייף לברתיה כו' א"ד הכי קא"ל כו' אלמא אע"פ שאין בו סכנה מותר וע"ל ס"ס קנ"ה וכ"ש כה"ג באכילה כמ"ש שם וכ"ש אוכל חלב חי כו' וכ"כ תוס' בע"ז י"ב ב' בד"ה אלא כו' דאיסורא איכא וכ"כ רמב"ן וריב"ש וש"פ וע"ל ס"ס קנ"ה בהג"ה שכתב חוץ מבעצי ע"א ולפי הטעם שכ' דמותר משום דאפרן מותר וכ"כ במרדכי שם ניחא אבל לפי הנ"ל צ"ל דבע"א אסור אפי' שלא כדרך הנאתן כמו בב"ח דלא כתיב אכילה ובתוס' דע"ז שם נסתפקו אבל ליה פשיטא כשיטתו שכתב שם דאפרן מותר משום שהוא שלא כדרך הנאתן וכ' בכלאים ובכ"ח אסור ע"ש".

4. מראי מקומות – בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ט' סעי' ו', עמ' ק"ס).

(א) מנחת יצחק (ח"א סי' י"א אות ח', ח"ז ב' נ"ז אות א') – "ובס' מנחת יעקב (סי' מ"ו אות ס') אחרי שהוכיח דאחרי שנשרף מותר לגמרי כתב דצ"ע קצת ד' הש"ע (סי' פ"ד) הנ"ל, דכתב שרץ שרוף מותר לאוכלו משום רפואה, משמע דבלאו רפואה אסור, ולא ידעתי מנ"ל זה, ובב"י הביא דין זה מאורחת חיים, אבל שם כתב בזה"ל מותר לשרוף שרץ ולאוכלו משום רפואה, אם כן לק"מ דלשרוף לכתחילה כדי לאכול אסור אי לאו משום רפואה, ואפשר דהטעם דהוי כמבטל איסור בידיים עכת"ד ... וראיתי בס' דברי יוסף לסי' הנ"ל דכתב להעיר על מה שכתב המנח"י דהוי כמבטל איסור לכתחילה, דצ"ע דאין כאן מבטל דה"ז דומה למלבן כלי שאין כאן מבטל אלא מכלה אף על גב דאין ליבון באוכלין להכשיר האוכל הבלועה מאיסור, אבל בנשרף לעפר מהני ...".
 (ב) אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' ב') – "במנחת יעקב ... ולענ"ד כל דבריו קשים, והדבר פשוט שלא דוקא לצורך רפואה מותר, אלא שדיברו חכמים בהווה ...".
 (ג) מצד מבטל איסור לכתחילה - עי' סי' צ"ט סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ב. אם חשוב כמו י"ב חדש.

1. עי' לעיל סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

נ] שאר ענינים.

א. כל תשחית לאוכל שיש בו ספק שרצים.

1. טירחא מרובה, או שהמאכל מאוס בעיניו.

(א) מיקל.

(1) הגריש"א וצ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ד' הע' י"א עמ' קכ"א, אשרי האיש יו"ד פרק ב' אות נ"ה, "מותר לזרוק את המאכל ואינו נחשב לבל תשחית".

הגריש"א וצ"ל (דפוס חדש שם) – "ואם עושה משום מצוה מן המובחר מותר אפילו אם עושה דרך השחתה".

(2) קובץ מבית לוי (חי"ז עמ' צ"ח אות ד', בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ד' הע' י"א עמ' קכ"א) – "מאכל שקשה לבדוק מותר לזרוק ואין בזה משום כל תשחית".

(3) הגר"צ וובר שליט"א (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ד' הע' י"א עמ' קכ"א) – "העיר לרמב"ם (הל' מלכים פ"ו ה"ו) וז"ל 'וכן אילן מאכל שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט שאינו ראוי לטרוח בו, מותר לקוץ אותו".

(4) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ד' סעי' י', עמ' קכ"א).

(ב) מראי מקומות.

(1) הגר"י ווייס שליט"א (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ד' הע' י"א עמ' קכ"א) – "שאיין אדם מחויב לאכול מה שאינו חפץ בו".

ב. תשובה.

1. אכל מאכל ונתברר שהיו בו תולעים אם צריך כפרה.

(א) תשובות ונהגות (ח"ד סי' ק"צ) – "במצא שנכשל בתולעים, אם מעיקרא לא היה לו למיחש דהיינו באופן שלא שכיח תולעים, אין צריך כפרה כאוכל בשוגג דבר איסור, אבל ראוי לו להתבונן במעשיו לחזור בתשובה וכנ"ל, ואם היה צריך למיחש דהוה עבירה בשוגג, צריך תשובה על העבירה דמעשה האכילה עצמו ... ולכן צריך תשובה. ונראה שאם סמך על הכשר מעולה ואעפ"כ נכשל, הוה קרוב לאונס ודינו כמ"ש לעיל. ועיין היטב בכל מה שהעלינו בזה בס"ד".

(ב) ילקוט יוסף (סעי' כ"ב, קיצור שו"ע סעי' כ"ג) – "מי שאכל פרי שאין דרכו להתליע במחובר, ולא היה צריך לבדוק מן התולעים לפי ההלכה, ואירע שהיתה בו תולעת, כי כאשר אכל ממנו ראה שנשארה חצי תולעת בידו, אם הפרי עדיין בפיו יוציאו לחוץ, ואם

בלע כבר את מה שנגס מהפרי, יש אומרים שאינו צריך כפרה כיון שהוא אנוס לגמרי ואין דינו כשוגג. וכן אין לו לחשוש שנפשו נטמאה בטומאת שרצים. ומכל מקום צריך להצטער ולהתוודות על שבא לידו דבר כזה, וכל בעל נפש יעשה כפרה גם על עבירה שנעשתה על ידו באונס גמור".

2. איך לעשות תשובה.

א) הגר"ח זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער א' פרק י' הע' ב', רק בדפוס חדש) – "יחזור הלכות תולעים ביו"ד".

3. מראי מקומות – בדיקת המזון כהלכה (שער א' פרק י' אות ב', רק בדפוס חדש).

א) מצד טמטום, ע"י סימן פ"א לשיטות ומראי מקומות.

ג. צימוקים (raisons).

1. הגר"י בעלסקי זצ"ל (רשימות של הר"ד ביסטריצר אות ה' [לשונו מובא לעיל], אות י', מסורה גליון כ"ח עמ' ל"ג, עמ' ל"ד) – "מותר לאכול צימוקים בלי בדיקה. [כט"ז יו"ד (פ"ד:י"ב) שמותרים ע"פ ספק ספיקא, ספק א' אם יש תולעים שם, ואפילו אם יש שם, ספק ב' שמא לא פירשו. עיין בחולין (סז) שהשריץ בתלוש מותר עד שפירש, ובשו"ת חתם סופר יו"ד (ע"ז) שא"צ לבדוק פרי שיש חזקת היתר בתלוש. הפמ"ג במשבצות זהב (פד:יא) כתב כמו הט"ז לדינא, נגד המנחת יעקב (מו:יד, יח), כאשר א"א לברר בקל. אמנם, הפמ"ג מסיים בדבריו והבעל נפש יחמיר. ואמר רבינו שלמרות שהפמ"ג כתב והבעל נפש יחמיר, מעיקר הדין דבריו כדברי הט"ז והמנהג ישראל לדורות היה להקל".

ד. תותים (strawberries).

1. הגר"י בעלסקי זצ"ל (רשימות של הר"ד ביסטריצר אות י"א, מסורה גליון כ"ח עמ' ל"ה) – "אין תותים מוחזקים בתולעים. [בשנת תשס"ז, כאשר התותים היו מנוגעים ביותר, הרבה רבנים פסקו שתותים מוחזקים בתולעים, ואסורים מדאורייתא. ורבינו התעקש שהם עדיין מיעוט המצוי שיש רק חובת בדיקה מדרבנן, מפני שאף אחד הוכיח שיש תולעים ברוב התותים (ורבינו היה צודק על המציאות). ועיין בתשובות הרשב"א סימן קיג. רבינו הורה לנו שאנחנו חייבים לכתוב הוראות מספיקות לציבור איך לטפל בתותים, אבל לא לשים עול על הציבור בחינם. עשינו בדיקות וניסיונות במשרד עם ר' יצחק גראנשטיין שליט"א, ורבינו השתתף אישית. ואחרי כן, רבינו כתב בעצמו מכתב לציבור איך לטפל בתותים. ולמרות שדעתו של רבינו היה שאפשר לספור תותים בודדים, דעתו היה יותר נוח ומרוצה אחרי שעשינו בדיקות על תותים קפואים, כאשר התוצאות היו נקיים לגמרי או חרק אחד ממאה תותים. ובדרך כלל, כן היה. גם שמעתי מרבינו, אפילו לאילו שטענו שתותים מוחזקים בתולעים, יש רבנים שטענו איך שהבינו הרמ"א ביו"ד סימן פד סעיף ט על המחבר שכתב על מי שעובר ומבשל אם נמצאו קצת תולעים בקדירה משליכם ואוכל השאר. ויש מי שאומר אם רק נמצאו אחד או שתיים, אבל ג או ד הכל אסור. וכתב הרמ"א שם וז"ל, 'ודווקא מאכל דאי אפשר לסננו ולהסיר מהם התולעים. ומאחר שהחזק בתולעים כולו אסור. אבל אם אפשר לסננו מעביר משם התולעים הנמצאים שם והשאר מותר'. ויש שטענו ע"פ הרמ"א שכל דבר שהחזק בתולעים צריך 'מתיר מיוחד' וא"א להסתמך על בדיקה רגילה שזה אינו מספיק, אלא צריכים 'סינון'. וע"כ, הם טענו אם יש פרי או ירק שהחזק בתולעים, יש רק היתר לרסק ולסנן הפרי או הירק. ומו"ר טען שזה לא נכון ואין שום 'דין של סינון', אלא הרמ"א רק נותן לנו עצה נכונה מה לעשות אם יש הרבה תולעים שנמצאים בתשביל".

2. הגר"ח רווח (חוט של חסד שנת תשע"ג עמ' ס"ז) – "ראשית אציינן כי במהלך שנת תשס"ט ערכנו מחקר מקיף מאד על החרקים הנמצאים בפרי זה, והבדיקות היו בעיקר בארץ ישראל וגם בשני מדינות נוספות בחו"ל. ובכל המקומות נמצאו אותם נתוני נגיעות. ולהלן אביא את עיקר הממצאים: התותים שנבדקו נלקחו מחלקות שונות, חלקות רגילות, חלקות אורגניות, תותים ישר מן השטח ותותים לאחר שעברו שטיפה במתקני שטיפה במפעלים שונים, ואף תותים לאחר שעברו תהליך הקפאה. בכל הסוגים נמצאו חרקים מסוגים שונים. בסך הכל נבדקו 471 תותים ונמצאו 79 נגועים. סוגי החרקים שנמצאו, תריפסים כולל ביצי תריפס שבקעו מהם זחלים. פסוקאים. אקריות אדומות ואקריות שקופות, עכבישים. חיפושיים. זחלי עש וכנימות עלה. נלקחו תותי שדה הנגועים והועברו בשטיפה כפי שיתואר להלן, ולאחר בדיקה חזותית ומיקרוסקופית לא נותרו בהם חרקים כלל. בתום ביצוע כל הבדיקות, הוצגו הסקנו הבאות: ברור כי כל החרקים נראים וניכרים לעין, כפי שהובחנו רוב החרקים בבדיקה ויזואלית בלבד. כולם ניכרו ברחישתן בבירור, ניכרו במחשיהם, ניכרו גם לאחר מיתתם באיברייהם. והרוב המוחלט ניכר בגופו ממש גם לאחר מיתתו. למעשה אף חרק לא נמצא מחופר ממש, וגם אז היו חלקי החרק בחוץ באופן ששפשוף היה מוריד אותו. נראה בבירור שבשטיפה ראויה מספיק, וק"ו באם יש תוספת שפשוף ידני על פני כל התות, ואין כל צורך לחייב לקלוף או לחייב טחינה. והגם שיש מקרים נדירים של התחפרות (הגם שבכל ה-471 תותים שנבדקו בבדיקה זו לא נמצאו ולו אחד), עדיין אין מיעוט זה מחייב קילוף. זאת ועוד שגם לאחר ההתחפרות עדיין חלק מהחרק נותר בחוץ ובשפשוף הוא אמור לרדת. מהמסקנות הללו הומלץ שתות אף מהמטעים היותר מטופלים זקוק לניקוי, ק"ו בשטחי בר או ממקומות שאינם מטופלים (כגון סחורה נכרית המגיעה לשווקים בשנת השמיטה). אופן הניקוי הוא כדלקמן: (1) יש לבחור את התותים השלמים. היפים, ולא את 'התאומים' או הסדוקים. (2) להוריד את הפרח הירוק שבקצה הפרי עם חתיכה דקה של בשר הפרי. (3) להשרות את התותים במים עם חומר ניקוי (כגון סטדילי או אמה) למשך 90 שניות (לא יותר כדי שהפירות לא יתקלקלו), ולסובב את הפירות בתוך הכלי עם החומר. (4) להוציא את כל הפירות מהחומר ולשטוף מהסבון. (5) לשפשף כל פרי תחת ברז מים עם ספוג או מברשת רכה על כל חלקי הפרי ובפרט במקומות המסתור. (6) פרי שיש חשש להדירה או שהוא רך מידי וכיו"ב. יש לחצותו לשניים. את שאר הפירות אין חובה לחצות לשניים. מומלץ מאוד לא להשתמש כלל בפירות תות שדה קפואים, ללא כשרות מיוחדת גם על עניני חרקים, כיון שעל אף שגם בהם אפשר לנקות היטב, עדיין הניקוי קשה מאד לאחר הפשרת התות כיון שהוא רך מאד. ב"ה בעונה זו, יש תותי שדה המשווקים בחזקת נקיים מחרקים מגידול מבוקר ומפוקח ע"י משגיחים מומחים, וראוי לקחת תוצרת מחברות אלו בלבד, ולהימנע מכל חשש".

3. הגר"מ ויא (מכתב תשובה, אחר שהראתי דברים של הרש"ז רווח [הנ"ל]) – "בניסיונות רבים שערכנו בעבר עם שטיפה באמצעות ספוג, מברשת מסוגים שונים הניקיון לא היה מוחלט ונותרו חרקים על התות. גם העדה החרדית ערכו ניסיונות כנ"ל וכן בארה"ב

נערכו ניסיונות והתוצאות כנ"ל. לכן עצתנו היא או לקלף את הפרי ולשטף במים. או לשטוף ג' פעמים במי סבון ואח"כ או לטחון או לבשל את התותים".

ה. **תולעים באצות ים - נורי** (dried seaweed)
1. מראי מקומות – תולעת שני (ח"ב עמ' קמ"א), עומק הפשט (גליון ר"צ).

"וואולי שבא הכתוב להודיע **כי האוכל מהשרצים נעשה נפשו עצמו שרץ**, והוא אומרו אל תשקצו את נפשותיכם, פירוש לא תעשו נפשותיכם שקץ"
אור החיים (פר' ויקרא פרק י"א פסוק מ"ג)

הגבים סימן פ"ה

[א] מקורות.	[ה] מסורה.	[ט] הלכות.
[ב] מצוה הבדלה.	[ו] שחיטה - סעיף ב'.	[י] שבת.
[ג] סימנים - סעיף א'.	[ז] חגבים טמאים - סעיף ג'.	
[ד] שני כרעים לנתר.	[ח] דם חגבים טהורים.	

[א] מקורות.

א. פסוק.

1. ויקרא (פרק י"א פסוק כ' - פסוק כ"ג) – "כל שרץ העוף ההלך על ארבע שקץ הוא לכם: אף את זה תאכלו מפל שרץ העוף ההלך על ארבע אשר [לא] [לו] כרעים ממעל לרגליו לנתר בהן על הארץ: את אלה מהם תאכלו את הארבה למינו ואת הסלעם למינהו ואת הסרגל למינהו ואת הקנב למינהו: וכל שרץ העוף אשר לו ארבע רגלים שקץ הוא לכם".

ב. ספר המצות – בה"ג (לאוין שבמלקות צ"ז), רס"ג (ל"ת ע"ה), רמב"ם (עשה קנ"א), ע"י יראים (סי' ע"ב), סמ"ג (עשה ס"א), סמ"ק (סי' ר"ח), חינוך (מצוה קנ"ח).

1. נכלל באיסור שרץ העוף – רש"י (דברים פרק י"ד פסוק י"ט, "שרץ העוף - הם הנמוכים הרוחשים על הארץ, כגון זבובין וצרעים וחגבים טמאים, הם קרויים שרץ"), רמב"ם (מאכ"א פרק ב' הל' ה', "חגב טמא הרי הוא בכלל שרץ העוף והאוכל כזית משרץ העוף לוקה שנאמר כל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו"), ע"י יראים (סי' ס"ט, סי' ע"ב), ערה"ש (סעי' א').
2. מראי מקומות – רי"פ (על רס"ג ל"ת ע"ב).

ג. פוסקים – לבוש (על הסימן), פר"ח (על הסימן), פר"ת (על הסימן), כנה"ג (על הסימן), פמ"ג (על הסימן), שלחן גבוה (על הסימן), זבחי צדק (על הסימן), ערה"ש (על הסימן).

ד. דור המלקטים – אנציקלופדיה תלמודית (כרך י"ב ערך חגבים, טור תק"ע - טור תקפ"ב), הגרחה"ק זצ"ל (קרני חגבים, בתוך ספר שיח השדה ח"ב), ילקוט יוסף (על הסימן), מעדני השלחן (על הסימן), שו"ע המקוצר (יו"ד ח"א עמ' קפ"ז - עמ' רי"א), זוהר עמר (The Torah u-madda Journal, 11/2002-03).

[ב] מצוה הבדלה [וכן בהמות, חיות, עופות, ודגים].

הגרחה"ק זצ"ל (קרני חגבים, הקדמה) – "שי"א שאפילו אין רוצה כלל לאכלן מ"ע ללמוד ולידע דיני סימני חגבים ולפ"ז אפילו למנהגנו שאין לנו מסורת איזה מותרין ואין אנו אוכלין אותן מ"מ יש מצות עשה מיוחדת ללמוד דינים אלו מלבד המצוה הכללית של ת"ת ואפי' לפ"מ שפקקנו שם ע"ז עכ"פ פשיטא דלא גרע משאר ת"ת שמצוה ללמוד ולידע כל דיני' ופרטי'".

א. אם יש מצוה מיוחדת.

1. יש מצוה מיוחדת, שנאמר (ויקרא כ, כה) והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה, ונאמר (ויקרא יא, מז) להבדיל בין הטמא ובין הטהור.

א) רמב"ם (עשה קמ"ט - עשה קנ"ב, פתיחה למאכ"א) – "הלכות מאכלות אסורות. יש בכללן שמונה ועשרים מצות, ארבע מצות עשה, וארבע ועשרים מצות לא תעשה. וזה הוא פרטן: א) לבדוק בסימני בהמה וחיה להבדיל בין טמאה לטהורה. ב) לבדוק בסימני העוף להבדיל בין הטמא לטהור. ג) לבדוק בסימני חגבים להבדיל בין טמא לטהור. ד) לבדוק בסימני דגים להבדיל בין טמא לטהור...".

רמב"ם (מאכ"א פרק א' הל' א') – "מצות עשה לידע הסימנין שמבדילין בהן בין בהמה וחיה ועוף ודגים וחגבים שמותר לאכלן ובין שאין מותר לאכלן שנאמר והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה ובין העוף הטמא לטהור, ונאמר להבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל".

ב) סמ"ג (עשה ס"א) – "ארבעה מצות עשה יש במאכלות: א. לבדוק בסימני בהמה וחיה ולהבדיל בין טמאה לטהורה, ב. לבדוק בסימני העוף להבדיל בין טמא לטהור, ג. לבדוק בסימני חגבים להבדיל בין טמא לטהור, ד. לבדוק בסימני דגים להבדיל בין טמא לטהור, שנאמר והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה ונאמר להבדיל בין הטמא ובין הטהור וגו'".

2. חולק, רק לאו הבא מכלל עשה.

א) ראב"ד (בהשגות למנין המצות קמ"ט) – "לבדוק בסימני בהמה שנ' זאת החיה אשר תאכלו מכל וכו'. השגת הראב"ד - לבדוק בסימני בהמה. א"א כל לבדוק לבדוק אין להם טעם אלא משום לאו הבא מכלל עשה עשה".

ב) רמב"ן (בהשגות לשה"צ שורש ו') – "ואלו וכיוצא בהם מנאן הרב בכלל רמ"ח מצות עשה אמר (מ"ע קמט - קנב) לבדוק בסימני בהמה שנ' זאת הבהמה אשר תאכלו לבדוק בסימני העוף לבדוק בסימני חגבים לבדוק בסימני דגים. ובעל ההלכות לא מנאן מפני שאין בהן קום עשה והמניעה מן האיסורים כבר היא נמנית בלאוין ואין הלאו הנאמר בלשון עשה מוסיף בזה מנין כמו שלא יוסיף לאו אחר גמור, כמו שיאמר במניעה מן המניעות שנים או שלשה לאוין שכולן נמנין במצות לא תעשה אחת, וזה הדעת לבעל ההלכות מחסר מנינו".

ג) חינוך (מצוה קנ"ג) – "והנני לא חשכתי עטי מכתוב דברי הרמב"ם זכרונו לברכה בכאן, שחשב המקרא הזה למצות עשה, מפני שיעדתי בראש דברי לכתוב המצוות על הסדר שחשבם הוא, עם היות לבי נאחז בענין זה בסכרת הרמב"ן זכרונו לברכה, שכתב שאין ראוי שנמנה בדיקת סימני טהרה בבהמות מצוה, כי באמת אחר שאסרה לנו התורה קצת הבהמות, עכ"פ יתחייב להודיענו סימני הטהרות להפרישנו מן האיסור, ואין זה ראוי כלל להחשב בחשבון מצוה. והוא הדין והוא הטעם גם כן בבדיקת עופות ודגים וחגבים, שיחשוב הרמב"ם זכרונו לברכה לשלשה, והרמב"ן זכרונו לברכה לא יחשבם"
חינוך (מצוה קנ"ה) – "כבר כתבנו במצוה הקודמת לזו שהרמב"ן זכרונו לברכה לא יחשוב במנין המצוות בדיקת סימנין במינין שהתירה התורה, וכי האמת אתו בזה לפי הנראה לנו".

ב. פשט ברמב"ם.

- אפי' אינו רוצה לאכול מצוה ללמוד ולידע איזה סימנים מותרין ואיזה אסורין.
 א) קנאת סופרים (על ספר המצוות שורש הששי, הו"ד בדרכ"ת סי' ע"ט ס"ק א') – "בס' קנאת סופרים על ספר המצוות בשורש הששי שם שהעמים כן גם בדעת הרמב"ם וכ' שם בתחלת דבריו די"ל דכוונת הרמב"ם הוא אף כשאינו רוצה לאכול כלל הוי הכונה באלו הציון לדין באלו הסימנים לומר שזה מותר לאכול וזה אינו מותר לאכול".
 1) הגרח"ק זצ"ל (קרני חגבים סי' א') – "כ"כ בדרכ"ת סי' ע"ט ס"ק א' בשם קנאת סופרים ול"מ שם בהדיא כן".
 2) ע"ש בקנאת סופרים בפנים, שנראה שבסוף הקנאת סופרים הולך כמו שיטת החינוך.
 ב) לחם יהודה (ריש מאכ"א) – "שנראה מדברי רבינו בס' מנין המצוות בעשין סי' קמ"ט וקנ"ב הוא שמצוה היא הבדיקה. ור"ל שאנו מצווין לבדוק בסימנין. ונפקא מינה דמי שלא אכל הטהור שצריך בדיקה עד שבדקו קיים מצות עשה. וכפי פשט לשונו בפתיחת הלכות אלו דכתב מצוה לבדוק משמע מהבדיקה גופה היא מצוה".
 הו"ד בדרכ"ת (סי' ע"ט ס"ק א') – "שדעת הרמב"ם דהבדיקה גופא הוא המצוה ואע"פ שאינו רוצה לאכול".
 2. יש מצות עשה מיוחדת של בדיקה, קודם אכילה [אע"פ שנמצא אח"כ כשר ביטל עשה זה].
 א) חינוך (מצוה קנ"ה) – "לבדוק בסימני דגים, כלומר שהרוצה לאכול מן הדגים שיבדוק תחילה בהם יפה הסימנין שנתנה התורה בהן, והן סנפיר וקשקשת, שנאמר [ויקרא י"א, ט'] את זה תאכלו מכל אשר במים וגו' ... ועובר עליה ולא בדק יפה, כגון שראה סימן אחד לבד בדג וסמך על האחר בלא בדיקה, אע"פ שנמצא אחר כן כשר ביטל עשה זה".
 ב) הגרח"ק זצ"ל (קרני חגבים סי' א', הל' חגבים ס"ק א') – "דלפ"ד הרמב"ם יש מ"ע מיוחדת שכשרוצה לאכל צריך לבדוק ולברר אם הוא מן טמא או מין טהור ואם אכל בלא בדיקה והבחנה אף שנתברר אח"כ שאכל מן טהור ביטל מ"ע זו וכ"ש אם אכל מן טמא שביטל מצוה זו ואם ברר ואכל מין טהור קיים עשה זו".
 3. לאו הבא מכלל עשה, והאוכל טמא עובר בלאו ובעשה זו. [כהראשונים שחולקים על הרמב"ם].
 א) מ"מ (מאכ"א פרק א' הל' א') – "מצות עשה לבדוק בסימנין ולהבדיל וכו'. כבר ביאר רבינו בפתיחת הלכות אלו שסימני בהמה וחיה מצוה אחת ושל עוף מצוה אחרת וכן של דגים ושל חגבים כל אחת מצוה בפני עצמה. וביאור ענין מצות אלו בספר המצוות שהוא שאנו רשאים לאכול הטהורין ולא הטמאים כמו שאמרו בת"כ אותה תאכלו ולא בהמה טמאה וידוע שלא הבא מכלל עשה עשה וכן מבואר בגמ' באלו טריפות (דף ס"ו:) גבי דגים ברייתא שם. והרי זה כאילו באו מצות עשה על מניעת האסורות בענין הצווי כמניעה ממלאכה בימים המקודשים וזה ברור".
 ב) הג' משנה למלך (על החינוך מצוה קנ"ג הל' ט"ו) – "המתבאר מדברי הרמב"ם במנין המצוות הוא שעשה זה לאו הבא מכלל עשה והאוכל דבר טמא עובר בעשה ול"ת".
 ג) לחם משנה (מאכ"א פרק א' הל' א') – "ונמצא לדעתו דעשה דבדיקה ועשה דאכילה אחד הוא וביאר עשה דאכילה טעם עשה דבדיקה כלומר צורך הבדיקה הוא מפני איסור האכילה".
 ד) ערה"ש (סי' ע"ט סעי' א'-ב') – "ארבע מצות עשה יש במאכלות האחת לבדוק בסימני בהמה וחיה להבדיל בין טמאה לטהורה והשנית לבדוק בסימני העוף להבדיל בין טמא לטהור והשלישית לבדוק בסימני חגבים להבדיל בין טמא לטהור והרביעית לבדוק בסימני דגים להבדיל בין טמא לטהור שנאמר [ויקרא כ, כה] והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה וגו' ונאמר [ויקרא יא, מז] להבדיל בין הטמא ובין הטהור [סמ"ג ל"ט] וכ"כ הרמב"ם ז"ל בריש הלכות מאכלות אסורות ע"ש: ואין הכוונה שהבדיקה היא מצות עשה אלא דה"פ דהנה באיסורי מאכלות ממינים הטמאים יש בהם לא תעשה כבכל איסורים כנבילה וטריפה וכדומה אך באלו יש ג"כ מצות עשה שהאוכל מהטמאים עובר על עשה ועל לא תעשה והנה בדגים מפורש כן בגמ' [חולין ס"ו ב] ובבהמות וחיות מבואר בספרא אותה תאכלו אותה באכילה ואין בהמה טמאה באכילה ולא הבא מכלל עשה וכן בעופות הובא בילקוט בשם הספרי וגם הרמב"ם בס' המצוות [ק"נ] כל צפור טהורה תאכלו זו מצות עשה [בספר שלנו לא נמצא זה] ואין הכוונה שיש מצות עשה לאכול טהורה אלא כלומר שיש עשה לבד הלא תעשה על אכילת עוף טמא וכן בחגבים כתיב בסימני את אלה מהם תאכלו ג"כ על הטמאים הוה לאו הבא מכלל עשה [שם] וזהו שאמרנו שהבדיקה היא מצות עשה כלומר כשאוכל מהטמאים עבר גם על עשה".
 4. מראי מקומות.
 א) מנ"ח (מצוה קנ"ג ס"ק ב') – "לדעת הרמב"ם ... היינו לאו הבא מכלל עשה ... ודעת הרב המחבר דהיא עשה גמורה ... והוא חידוש מדברי הרב המחבר".

ג. אם חוששין למיעוטא.

1. מחמיר.

א) ריב"ש (סי' קצ"ב ד"ה עוד חזרת) – "ועוד, כיון שהתורה צותה לבדוק בסימנין שלא יהיה מכ"ד עופות הטמאין, וכמו שכתב הר"ם ז"ל (בפ' ראשון מהל' מאכלות אסורות), על כרחינו יש לנו לחוש לכל אחד מהן, ואפי' הוא מעוטא, זולתי לפרס ועזניה בישוב,

שאינן נמצאים שם כלל. כמו שכתב הר"ם ז"ל, שאינן נמצאין אלא במדברות ואי הים הרחוקים עד מאד, שהן סוף הישוב. אבל כשאפשר להמצא, חוששין למעוט; כדאמרין גבי בהמה (נ"ט). בהיה הולך במדבר: ובלבד שיכיר ערוה, ואע"פ שהערוה מעוטא דמעוטא לגבי שאר בהמות טהורות. ובעלמא אין חוששין למעוט".

(ב) מהר"ם שיק (מצוה קנ"ד אות א', קנ"ו אות א', קנ"ח אות א') – "דברי הריב"ש ... להביא ראיה לזה ...".

(ג) אבני נזר (יו"ד סי' ע"ו) – "אך באמת אין נ"מ בכל זה כי הדבר ברור שלא נזיל בתר רוב מאחר שאמרה תורה להבדיל כמ"ש הריב"ש (סי' קצ"ב) כאשר כתב לו חתנו הגאון שליט"א מדברי ריב"ש (סי' קצ"ב). אך מ"ש שלדעת הרמב"ן אינו כן. **אמת שלדעת הרמב"ן אינו עשה בפ"א. אבל מ"מ גלתה תורה שלא נלך בזה בתר רוב**".

(ד) תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפ"ב) – "אף שמדין דג טמא אין איסור כיון שהמיעוט אינו מצוי כלל, מ"מ הלוא מ"ע הוא לבדוק בסמיני דגים להבדיל בין הטמא לטהור כמבואר ברמב"ם בפתיחה להלכות מאכ"א, ואם מגיע לנו הדגים בצורה שאי אפשר להבדיל לא קיים חובת הבדלה ואין לאוכלו ... ואף שיש סומכין לענין ערוב דגים טמאים על הסברא דאומן לא מרע אומנותיה, מ"מ לדעתי אין לסמוך על כך דלא מרע כלל, חדא שאם יתפס על אחד מכמה מאות לא מרע בזה אומנותו, ועוד שיטען בצדק שאינו כמלאך לברור עד אחד, ולדידן מדין הבדלה אולי צריך בירור גמור דוקא, או שחז"ל דרשו עכ"פ שיבוא לדינו באופן שראוי להבדלה וכמ"ש".

2. באופן שכבר נכרתו הסימנים.

(א) מיקל – הר צבי (יו"ד סי' ע"ד, "כוונת הריב"ש דלא אזלינן לענין זה בתר רובא הוא, מכיון שאמרה תורה והבדלתם, שמצוה לבדוק, לכן כל שיש איזה אפשרות שהיא לבדוק, יש חיוב לבדוק ולהבדיל ולא לסמוך בזה על הרוב, (וכן מטין דברי הריב"ש בסיומן קצא), אבל במקום שכבר אזלא כל אפשרות שהיא לבדוק, הולכים גם בזה אחר הרוב".

(ב) מחמיר – תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפ"ב, לישונו מובא לעיל).

3. מראי מקומות – שו"ת ערוגת הבושם (יו"ד סי' ע"ז אות ה'), אפיקי מגנים (קונ' הבי', פתיחה פרק ב'), חלקת בנימין (סי' קי"ד ציונים ס"ק קס"ד).

ד. מצוה שיהא בקי במינים אלו.

1. ריבוי מדרשא, דאי' בתורת כהנים (ספרא שמיני פרשה י' פרק י"ב הל' ו') – "ולמה בא להבדיל לא בלבד השונה אלא בידוע אי זה טמא ואי זה טהור".

(א) רש"י (שמיני פרק יא פסוק מ"ז) – "להבדיל - לא בלבד השונה, אלא שתהא יודע ומכיר ובקי בהן".

(ב) ראב"ד (תו"כ שמיני פרק י"ב ס"ק ו') – "לא נכתבו אלא להבדלה בלבד, שחייב אדם להכיר אותם ולהבדיל בין הטמאים והטהורים, שלא לשנות בפיו בלבד, אלא שידע ויכיר איזה טמא ואיזה טהור, וכל זה כדי שלא יטעה במעשיהם שלא יתיר האסור ושלא יאסור המותר".

2. גמרא דידן חולק.

(א) הגרח"ק זצ"ל (קרני חגבים סוף סי' א', הל' חגבים סוף ס"ק א') – "בתו"כ ... לכאורה גמ' דידן לא ס"ל כן דבחולין ס"ג ב' אמרי' אלא אי אמרת רבו חכם בשלמא שמייהו דמיר להו אלא אינהו מי ידע להו ואי נימא שיש מצוה להכיר המינים הטמאים והטהורים א"כ בודאי גם חכם קיים מצוה זו ואפשר דלכך **השמיטוהו הרמב"ם ושאר פוסקים** דגמ' הנ"ל מוכח דלא ס"ל כתו"כ ולא אתי והבדלתם אלא למ"ע להבחין בין טמא לטהור".

(1) חולין (דף סג:) – "א"ר יצחק: עוף זה טהור נאכל במסורת; נאמן הצייד לומר: עוף זה טהור מסר לי רבי. א"ר יוחנן: והוא שבקי בהן ובשמותיהן. בעי ר' זירא: רבו - חכם, או רבו - צייד. ת"ש, דא"ר יוחנן: והוא שבקי בהן ובשמותיהן; אי אמרת בשלמא רבו - צייד - שפיר, אלא אי אמרת רבו - חכם, בשלמא שמייהו - גמיר להו, אלא אינהו - מי ידע להו. אלא לאו, ש"מ: רבו - צייד, ש"מ".

3. מראי מקומות.

(א) ט"ז (דפוס רגיל סי' ע"ז ס"ק ה', דפוס חדש הקדמה לסי' ע"ט) – "ונראה שלמד רש"י זה ממה שנאמר לפני פסוק זה זאת תורת הבהמה וגו' ואח"כ אמר להבדיל בלמ"ד להורות דקאי אדסמך ליה וה"ק זאת התורה של בהמה תהיה לכם להבדיל בבירור ובקיאות מה טמא ומה טהור ולזה לחוד אתי האי קרא".

ה. דגים שלא נבדקו כל א' בפני עצמו, אם אפשר להשתמש בהם לג' לטיין (gelatin).

1. הגר"ש זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ג' אות י"א) – "דגים שלא נבדקו כל חד לגופיה, אם אפשר להשתמש בהם לג' לטיין, אמר רבינו שלמהדרין אינו ראוי".

2. דף הכשרות (חכ"ב מספר ז' עמ' מ"ד) -

The OU will not certify gelatin made from the skins of non-kosher fish. Although gelatin has the status of tzir, and tzir of non-kosher fish is only assur d'rabbanan (Shulchan Aruch Y.D. 83:5), nonetheless it is still assur. When gelatin manufacturers receive bulk deliveries of fish skin, there is often the chance that a small amount (well below bitul) of non-kosher skins might be mixed in. Shulchan Aruch (114:10) says that mixtures of small fish that may contain some non-kosher by-catch are assur, even if the amount of non-kosher is very small, since we are concerned that one may end up eating a piece of the treif. However, in this situation Rav Belsky and Rav Schachter agreed that since the skins are dissolved and become a ta'aruvos lach b'lach, any potential non-kosher skins will be batel. Therefore, we need not sift through the

skins; however, the mashgiach needs to know the difference between the kosher and non-kosher skins so that he can guarantee that the number of non-kosher skins will be well below bitul.

ו. מראי מקומות – שו"ת זרע אברהם (סי' י"ד אות כ"ד ד"ה ובחי'), דרכ"ת (סי' ע"ט ס"ק א', סי' פ"ב ס"ק א', סי' פ"ג ס"ק א', סי' פ"ה ס"ק א'), להורות נתן (ח"ד סי' ס"ח אות ד', ח"א סי' פ"ב), בית אב"י (ח"ג סי' ק"ה), ילקוט יוסף (סי' ע"ט סעי' א', סי' פ"ה סעי' א'), אפיקי מגנים (קוני' הבי', פתיחה).

1. הגר"ח"ק זצ"ל (שלח תשלח אות צ"ג) – "האם קיים העשה לדעת הרמב"ם כשמברר הכשרות של צפורים לצורך מצוה כגון לטהרת מצורע או שלוח הקן, או רק לצורך אכילה. תשובה: צ"ע".

ג. סימנים - סעיף א'.

משנה (חולין דף נט.) – "ובחגבים: כל שיש לו ארבע רגלים, וארבע כנפים, וקרצולים, וכנפיו חופין את רובו, רבי יוסי אומר: ושמו חגב".

א. ארבע רגלים, מה הדין אם יש יותר.

1. אין לחלק – הגר"ח"ק זצ"ל (קרני חגבים סי' ט', הל' חגבים ס"ק ג').

ב. ארבע כנפים.

ג. כנפיו חופין את רוב אורך גופו ורוב הקיפו.

1. סגי ברוב כל זהו.

(א) יד אברהם (על סעי' א') – "דסגי ברוב ע"י מדידה".

(ב) הגר"ח"ק זצ"ל (קרני חגבים סי' ח', הל' חגבים ס"ק ד') – "אפילו רוב מצומצם ע"י מדידה סגי וא"צ רוב גדול הניכר".

(ג) מעדני השלחן (ס"ק ג') – "אפילו הרוב לא ניכר, אלא הוא מצומצם, ורק ע"י מדידה רואים שיש רוב, די בזה".

ד. שני כרעים לנתר.

1. ע"י לקמן.

ה. שמו חגב.

1. פסק כר' יוסי [שהוא לא חולק על רבנן] – רש"י (ויקרא פרק י"א פסוק כ"א, "וצריך שיהא שמו חגב"), רמב"ם (פירוש המשנה חולין פרק ג' משנה ז', "והלכה כר' יוסי"), ריב"ם (תוס' חולין דף סה. ד"ה רבי, "אומר היה הריב"ם דרבי יוסי מפרש מילתא דתנא קמא ולא פליג"), רב אברגלוני (רמב"ן חולין דף סה.; "והרב אברגלוני ז"ל פסק שמו חגב"), רא"ש (חולין פרק ג' סי' ס"ו), "היה אומר הריב"ם ז"ל דרבי יוסי דמתניתין מפרש דברי ת"ק ולא פליג מדאכשר ת"ק בארבע סימנים ולא בעי אין ראשו ארוך א"כ סבר כתנא דבי רבי ישמעאל ואייתר ליה חגב לרבות שמו חגב. הלכך האידנא אפילו חגב הבא בארבע סימנים אין לאוכלו [אלא] במסורת עד שיהא מקובל ששמו חגב"), רשב"א (חולין דף סה. ד"ה ולענין, "ולענין פסק הלכה כלשון הראשון נראה עיקר דשמו חגב בעינן"), סמ"ג (עשה נ"ט, "אם שמו חגב הרי זה טהור (רמב"ם הכ"ב ע"ש במ"מ) שכך מפרש רבי יוסי דברי תנא קמא"), סמ"ק (מצוה ר"ח), רוקח (סי' תס"ד), מ"מ (מאכ"א פרק א' הל' כ"ב, "והראשון עיקר למעשה וכ"כ רבינו בפירוש המשנה"), טור (סעי' א'), רע"ב (חולין פרק ג' משנה ז', "וכן הלכה"), מחבר (סעי' א', "ואע"פ שיש בו כל הסימנים הללו, אינו מותר אלא אם כן שמו חגב או שיש להם מסורת ששמו חגב"), יש"ש (חולין פרק ג' סי' קכ"א), פוסקים.

2. נראה שפסק כרבנן, כיון שהביא משנתנו כצורתה – בה"ג (סי' ס"א, הל' טריפות עמ' תרל"ה), ע"י רי"ף (חולין דף כג., כדאי' בר"ן חולין דף כג. ד"ה רבי ובב"י, "שהוא הביא משנתנו כצורתה").

3. מראי מקומות – חינוך (מצוה קנ"ח, "ויש אומרים שצריך לדעת שיהא שמו חגב").

ד. שני כרעים לנתר.

ויקרא (פרק י"א פסוק כ"א) – "אֲשֶׁר [לא] [לו] כְּרָעִים מִמֶּעַל לְרַגְלָיו לְנֹתֵר קָהֵן עַל הָאָרֶץ".

א. פירוש "ממעל לרגליו", סמוך לצוארו.

1. רש"י (חולין דף נט. ד"ה ובחגבים, ויקרא פרק י"א פסוק כ"א) – "ממעל לרגליו. סמוך לצוארו יש לו כמין שתי רגלים לבד ארבע רגליו ... וכל סימנים הללו מצויין באותן שבינוניתו".

2. רא"ה (חולין דף סה. ד"ה מתני', פסקי הרא"ה שם) – "קרסולין הם שני רגלים האחרונים מלבד הארבעה והם סמוך לצוארו ממעל לרגליו לנתר בהם על הארץ וכשהוא רוצה לקפץ מתעצם בהם וקופץ".

3. רבינו יונתן מלוניל (חולין דף נט. ד"ה ובחגבים) – "כל שיש לו ארבע רגלים וארבע כנפים וקרסולין. ויש לו קרסולין פי' קרצולין והן שתי רגלים האחרונים לבד הארבעה והם סמוך לצוארו ממעל לרגליו לנתר בהם על הארץ כשהוא רוצה לקפץ מתעצם בהן וקופץ".

4. יראים (מצוה ע"ב) – "קרסולים הן כעין רגלים קטנים הסמוכין לראשו חופין את רובו".

5. נימוקי יוסף (חולין דף נט.) – "והן סמוך לצוארו ממעל לרגליו לנתר בהן על הארץ. כשהוא רוצה לקפץ מתעצם בהם וקופץ".
6. ר"ן (חולין דף כב: ד"ה מתני') – "וקרסולין הם שני רגלים ארוכין לבד הארבעה והם סמוך לצוארו ממעל לרגליו לנתר בהם כשהוא רוצה לקפץ מתעצם בהם וקופץ".
7. ר"י מנרבונא (חולין דף נט.) – "הן שני רגלים (האחרונים) [ארוכין] לבד הארבעה והם סמוך לצוארו ממעל לרגליו לנתר בהם כשהוא רוצה לקפץ מתעצם בהם וקופץ".
8. רע"ב (חולין פרק ג' משנה ז') – "ויש לו קרסולים - הם שני רגלים ארוכים לבד הארבע. והם סמוך לצוארו ממעל לרגליו לנתר בהם, כשהוא רוצה לקפץ מתחזק בהם".
9. פוסקים.

א) קרבן אהרן (שמיני פרשה ג' תחילת פרק ה' אות ח') – "קרסולין. הם שני רגלים ארוכים לבד הד', והם סמוך לצוארו ממעל לרגליו לנתר בהם, כשהוא רוצה לקפץ מתעצב בהם וקופץ".

ב) לבוש (סעי' א') – "ושני כרעים שמנתר בהם מן הארץ והם ממעל לרגליו סמוך לצוארו".

ג) אור החיים (ויקרא פרק י"א פסוק כ"א, פר"ת ס"ק א') – "דגרסי' במסכת חולין דף נ"ט וז"ל ובחגבים כל שיש לו ארבע רגלים וארבע כנפים וקרסולים וכנפיו חופין את רובו רבי יוסי אומר ושמו חגב ופירש"י ז"ל ובחגבים זהו סימן שהרתם כל שיש לו ארבע רגלים וארבע כנפים יש לו קרסולים הם שני רגלים ארוכים לבד הארבעה והם סמוך לצוארו ממעל לרגליו לנתר וכו' וכנפיו חופות את רובו עכ"ל הנה סימנים האמורים בדברי רש"י ז"ל אינם במינים אלו שאנו רואים כי בימני הקרסוליים דקדק לומר רש"י שהם סמוך לצואר והרגלים למטה ולא כן הם הללו שקרסוליה' למטה מרגלים שהרגלים סמוך לצואר והקרסוליים למטה מהם ואין לומר שמין זה של הקרסוליים סמוך לצואר אינו במציאות בעולם כמו שאומרים קצת חכמי דורינו זה שיבוש אטו מי איכא איניש דידע כל מיני חגב ... ומעתה אין לחוש למנהג שנהגו בו היתר כי לא מנהג הגון הוא ולא נהגו אלא בשנת בצורת פשוט ידיהם".

ד) ערה"ש (סעי' ב') – "ויש לו שני כרעים לקפץ בהן והם שני רגלים ארוכים לבד מהארבעה והם סמוך לצוארו ממעל לרגלים לקפץ בהם כשהוא רוצה לקפץ".

ה) הגר"ח"ק זצ"ל (קרני חגבים הל' חגבים ס"ק ה') – "הם ב' רגלים ארוכין סמוך לצוארו ממעל לרגליו ואותן החגבים שיש להן ב' הכרעים למטה מהרגלים אסורין באכילה והנהגין לאכלן מנהג בטעות הוא".

ו) מעדני השלחן (ס"ק ד') – "והם סמוך לצוארו ממעל לרגליו".

ב. עוד פשטים.

1. פירוש למעלה מרגליו, היינו בגובה – אנציקלופדיה תלמודית (כרך י"ב ערך חגבים טור תק"ע הע' נ"ה, "ע"י מרפא לשון עה"ת להר" יחייא קרח מצנעא, נדפס בכתר תורה הגדול, ויקרא שם, שהאריך שכך מקובל אצלם ממסורת הגאונים, והוא המין הידוע אצלם בשם אלגראד, ושכן פי' רס"ג בתרגומו, והשיג על הפרי תואר. וכ"כ בשו"ת נופת צופים להר" פתחיה מרדכי בירדוגו ממארוקו יו"ד סי' יג שנהגו מדור דור לאכלם והאריך להשיג על הפרי תואר. וע"י ר"י שלזינגר בס' היובל לר"י ראזענהיים שפי' ג"כ שאע"פ שודאי יש לו עוד ב' רגלים קדמיות, והן הידים, שלכל שרץ העוף ולכל חגב יש שש רגלים, אבל לא הן הקרסולים, אלא שלמעלה מרגליו היינו בגובה, שיש לו כרעים, פרקים ברגל סמוך לגוף שמנתר בהן, ולא למעלה סמוך לראש").

2. פירוש, חצי בגוף – שיחת חולין (דף סה. 45), ולוח התיקונים שם, "ונלענ"ד שרש"י כתב כן להבדיל מהחיות והעופות שכרעיהם וקרסוליהם נמצאים בחלק התחתון של גופן, אבל החגב נמצאים כרעיו בחלק האמצעי של גופו ... ורבינו יהונתן מלוניל והרא"ה (בחידושים) כתבו: "שני רגלים האחרונים לבד הארבעה והם סמוך לצוארו וכו'", העתיקו לשון רש"י אך הוסיפו 'האחרונים' ואע"פ שכתבו אח"כ 'סמוך לצוארו', משמע שאין זו סתירה, וי"ל שהם מפרשים כדאמרן שסמוך לצוארו היינו שהן עומדות בפרק האמצעי ולא בפרק התחתון, והם הכרעים 'האחרונים' כי עומדים למטה מארבעת הרגלים".

א) אמנם ע"י סיום הלשון של הרא"ה [ור"י מלוניל], 'שני רגלים האחרונים לבד הארבעה והם סמוך לצוארו ממעל לרגליו'. א"כ, א"א לומר כמו השיחת חולין. ולכאורה הפשט בהראשונים, שיש שני צדדים של הקרסולים. צד הראשון, סוף הקרסולין שהוא נגע הקרקע. צד השני, חלק שחיבור לגוף. שסוף הקרסולים הוי לאחריו, אבל החיבור לגוף הוא סמוך לצוארו ממעל לרגליו.

ב) אנציקלופדיה תלמודית (כרך י"ב ערך חגבים טור תק"ע סוף הע' נ"ה) – "וע"י בפ"י רבנו יהונתן לחולין שם שכ' קרסולין הן שתי רגלים האחרונים כו' והן סמוך לצוארו, וצ"ב שאם סמוך לצוארו הן ראשונות".

3. מראי מקומות.

א) הגר"ח"ק זצ"ל (קרני חגבים סוף סי' ט') – "ואפשר דחכמי הדור אלו היו מפרשים דמתחת רגליו קרי קרא ממעל לרגליו וכמש"כ התוס בשבת צ"ד ב' ד"ה והוא ... אבל כאן אין שום טעם לקרוא למטה מרגליו ממעל".

ג. שו"ת דברי חכמים (יו"ד סי' י"א) – "וז"ל מרפא לשון על התורה (ויקרא י"א כ"א) להרה"ג יחיא קרח ז"ל, אשר לו כרעים, קרסולין. פי' ארכובות כמו שת"י ולא מעדו קרסולי. ולא אזדעזא רכובתי. וקראם הכתוב כרעים ע"ש שכורעין בהם וגם מקום חבור הפרסה של אדם נק' קרסול כדאי' במשנה פ"א דאהלות, וכן בהונות נק' קרסולין כמו שת"י בשפטים א' ויקצצו את בהונות ידיו ורגליו, וקציצו ית קרסולי ידוהי ורגלוהי מפני שכל שהוא מקום חבור ב' פרקים דומה לארכובה ונק' קרסול וזה דלא כפי' רש"י ז"ל שפירש שהם שני רגלים סמוך לצוארו (עיי"ל). אלא כפי הקבלה אצלינו שזה הארכובה המפורסם בעולם הוא שהתירה התורה, ולא שמענו בזה המין שיש לו כמין ב' רגלים סמוך לצוארו, והיא הקבלה המפורסמת מעולם מימות הנביאים עד סוף הגאונים כמו שידוע מדבריהם, שהרי הנביא יואל פירש סימניו ואינו אלא הארכובה המקובל אצלינו, וכן הגאונים ז"ל פירשוהו שהוא הנק' בל"ע אלגראד כמו שפי' רס"ג ז"ל בתרגומו על פסוק זה, וכן הגאון ר' האיי בס' המפתח פירש ל' הגמ' שבת [צ' ע"ב] רב כהנא הוה קאי קמיה דרב הוה מעבר שושיפא אפומיה (גנס מן אלגראד) כמ"ש בגמ' ע"ז פ' אין מעמידין (ל"ז ע"א). מאי איל קמצא, רב פפא אמר שושיבא ופי' איל קמצא

(אלקוי אלשדיד פי אלגראד) כי קמצא הוא תרג' חגב. הרי מפורש שהיו אוכלים מזה הארבה המפורסם בעולם. ואף מזה השושיבא שהוא המזיק הגדול ואעפ"י שאין לו ב' רגלים סמוך לצוארו מפני שאינם סימני טהרה שאמר הכ' אלא הארכובות כמו שנת', ואדרבה נראה שאם ימצא אצלינו זה המין הוא אסור לנו כיון שלא קבלנו בו שהוא מותר, וגם שאין לו כרעים כפי פי' הכתוב אצלינו אעפ"י שהתורה רבתה גם מי שיש לו יותר מארבעה רגלים, כיון שהוא מנתר בשתי הרגלים הסמוכים לצוארו ולא ברגלים של מטה שיש בהם הארכובות האלו הוא כח הקפיצה כמו שהוא באדם שכשרוצה לקפוץ צריך להוציא כח הקפיצה מארכובותיו ובהם תהיה כח הקפיצה, ולזה הם נקראים קפיצין פי' שאין להם פרק הארכובות הנקרא קפיצין כמו האדם,,, וכבר הארכתי בביאור זה כדי לקיים בכל עוז קבלת אבותינו. כי מקרוב הכחישוה רבים כמו שכ' הפוסקים ז"ל ובראשם הר"ח בן עט"ר ז"ל בפירושו על התורה ובחבורו יפה תאר על ש"ע י"ד סי' פ"ה שהוא הרבה להכחיש קבלה זו,,, והרואה יראה דבריו שאינם מוכרחים לפי טעמיו, כ"ש וכ"ש נגד בעלי הקבלה ופי' התרגום ודברי הגאונים ז"ל שדבריהם דברי קבלה,,, ולכן לא עזבנו מקבלת אבותינו מקטנה ועד גדולה, וגם על זה אני אומר דלית מלתא דלא רמיזא באוריתא, שכן במשנה תורה נאמר וכל שרץ העוף טמא הוא לכם ולא נאמר עוד סימני החגבים הטהורים, לרמוז שעתידים להשתכח ולהיות נוהגים איסור בכל שרץ העוף, אעפ"י שבאמת יש מהם מותרים כמו שנא' כל עוף טהור תאכלו ופי' חז"ל אלו חגבים טהורים עכ"ל בקצור".

ה] מסורה.

א. אין לנו המסורה.

1. רש"י (ויקרא פרק י"א פסוק כ"א) – "וצריך שיהא שמו חגב, ובזה אין אנו יודעים להבדיל ביניהם".
2. סמ"ק (מצוה ר"ו) – "ובלבד שיהא שמו חגב ואנו שאין אנו מכירין את שמם הכל אסור".
3. מאירי (חולין דף סה. ד"ה יש מי) – "יש מי שמתירין בארבעה סימנים אע"פ שלא נודע ששמן חגב ובהרבה מקומות בספרד נאכלין בארבעה סימנים לפי מה שהעידו חכמי האחרונים ושמו דוקא במסרת ששמן חגב ובארצות הללו ראינו לחכמי האחרונים שהעידו שבדקו בהם ומצאום בארבעה סימנים אלא שאין המנהג להתירן הואיל ואין נודע לנו שהם נכילות במין חגב".
4. ב"ח (ד"ה ומ"ש) – "נהגו באלו הארצות שלא לאכלן לפי שאין בקיאים בשמותיהם ואין נאכלין אלא במסורת".
5. ט"ז (ס"ק א') – "ועכשיו נוהגין שלא לאכול שום חגב אפי' בידוע ששמו חגב לפי שאין אנו בקיאים בשמותיהן".
6. כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ג') – "וכתב הב"ח ... וכ"כ ט"ז ... וכן המנהג במקומותינו".
7. לחם הפנים (ס"ק א') – "ועכשיו נוהגין שלא לאכול שום חגב אפי' בידוע ששמו חגב (ט"ז) ומה"ט קצרת".
8. בית לחם יהודה (ס"ק א') – "ועכשיו נוהגין שלא לאכול שום חגב אפילו בידוע ששמו חגב. ט"ז".
9. באה"ט (ס"ק ב').
10. חכ"א (כלל ל"ט סעי' א') – "ועכשיו נוהגין שלא לאכול שום חגב אפילו יש בו כל הסימנים הללו ובידוע ששמו חגב לפי שאין אנו בקיאים בשמותיהן".
11. זבחי צדק (ס"ק א', סי' י"ג ס"ק ג') – "ועכשיו נוהגים שלא לאכול שום חגב אפי' בידוע ששמו חגב לפי שאין אנו בקיאים בשמותיהן".
12. ערה"ש (סעי' ה') – "ועכשיו אנו נוהגין שלא לאכול שום חגב אפילו בכל הסימנים ואפילו ידוע ששמו חגב [ט"ז ס"ק א'] ומימינו לא שמענו שיהא מקום שאוכלין בו חגבים".
13. דרכ"ת (ס"ק ה', ס"ק י').
14. קצות השלחן (סי' קמ"ז ס"ק ט') – "דאין אנו נוהגין לאכול שום חגב לפי שאין אנו בקיאים בשמותיהם כמ"ש הט"ז (יו"ד סי' פ"ה)".

ב. ענינים.

1. בלי מסורה הוי רק ספק, נ"מ ס"ס – פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק א', ועתה שאין אנו אוכלין כ"א במסורת כל חגב שיש לו הד' סימנים ספיקא הוה ולא וודאי ונ"מ כשיש עוד ספק דהוה ס"ס), זבחי צדק (ס"ק ב'), בית יצחק (ס"ק ג'), דרכ"ת (ס"ק י'), כה"ח (ס"ק ה').
  2. מי שהוא ממקום שאין בו מסורת בחגב והלך למקום שיש בו מסורת ששמו חגב, יכול לאוכלו – חגורת שמואל (ס"ק ב'), ונראה דמי שהוא ממקום שאין בו מסורת בחגב והלך למקום שיש בו מסורת ששמו חגב יכול לאוכלו במקום שהלך לשם ואפילו דעתו לחזור כמו שנתבאר למעלה סימן פ"ב ע"ש), דרכ"ת (ס"ק י"ב), הגר"ח"ק זצ"ל (קרני חגבים הל' חגבים ס"ק י"א), מעדני השלחן (ס"ק ט').
  3. יכין ובוועז (הגה מנכדו של רב המחבר, ח"א סי' ס"ד), הו"ד במחזיק ברכה (ס"ק א') – "ענין המסורת הזאת שיהא בקי בהן ובשמותיהן ושיהי' מקוב' בידו שזה חגב אין בזמן הזה מסורת ביד שום אדם על הצד הזה ונפל בידי מעשה שנשאלתי ע"ז ואסרתיו מסוגיית ההל' הנו' אבל כאשר בדקתי מעוברים ושבים וזקן א' שבע ימים מנדעא ותאפילאלת העיד לי שהוא נאכל ואין שם קבלה ביד שום אדם אם יקרא חגב או לא וכן באו מתלמסן זקני' המה לימים והעידו שנאכל ושאלתי אל החכם הר' יהודה הכהן בתונס אם הוא נאכל אצלם והשיב שהוא נאכל בכל אותו המחוז וגם בגרבה ומחוזות ובמחוזות ואביו ז"ל צעק ולא נענה לכן אני מפרש דברי הרש"בא ז"ל שאמר שנאכל במסורת ר"ל אם יש מסורת שנאכל נאמר שסמכו על דברי הר"אף ז"ל וקבעו הלכה עליו וא"כ אין יכולת ביד שום אדם למנעם ממנהגם ובוזה יתקיים מנהג כל אלו הארצות וזהו המסורת שזכר הרש"בא ז"ל כנ"ל וכתב צמח ס"ט בה"ר שמעון נר"ו בן הרב ר' צמח המח' הזה זלה"ה".
  4. ספרדים – כה"ח (ס"ק ד', ס"ק ו'), מעדני השלחן (ס"ק ט').
- א) ברכי יוסף (או"ח סי' תקע"ו ס"ק ז') – "ועכשיו שאין מכירין מינין אלו וכו'. מכאן משמע שאין מותר לאכול שום מין מהם, שאין אנו מכירין מהו מין ששמו חגב. מר זקנינו הרב חסד לאברהם בהגהותיו כ"י. ועמ"ש הרב פרי תואר י"ד סי' פ"ה".

(ב) ילקוט יוסף (סעי' ב'ג') – "ועכשיו מנהגינו שלא לאכול שום חגב, אפילו ידוע ששמו חגב, לפי שאין אנו בקיאים בשמותיהם ובסימנים. יש מקהלות התימנים הסומכים על סימני החגבים גם בזמן הזה, כשיש בידם מסורת ששמו חגב, [שאינן די בסימנים האחרים]. ויש שנהגו להקל בזה אף לאחר שעלו לארץ. ואין למחות בידם אם מסתמכים על המסורת שבידם, ובקיאים בסימנים היטב, וידועים הסוג ששמו חגב. אבל קהלות שאין אצלם מסורת ומנהג לאכול חגבים, אין לסמוך על הסימנים גם כשידוע ששמו חגב".

ג. אכילת חגבים לבן אשכנז על סמך קבלת בני ספרד.

1. מחמיר.

(א) ימי יוסף בתרא (יו"ד סי' ג') – "ודאי ודאי לפי זה אין לסמוך על המסורת שלהם שאומרים שזה מין טהור ואוכלין אותו שכך מקובל להם מסורת זה לא אהניא לן עד שיאמרו שכך נמסר להם שמין זה שמו חגב, דאל"כ אולי מה שנמסר להם שאוכלין אותו והוא מין טהור סוברין כהרי"ף דבסימנים סגי, ולא בעינן שנדע שיהיה שמו חגב, וכן מדוקדק לשון מרן שכתב או מסורת ששמו חגב ... לענין דינא אם נתברר לנו אפילו על פי מסורת הק"ק בני תימן שהם ממדינה אחרת שזה המין אוכלין אותו והוא שמו חגב אז יש לסמוך בפשיטות לאוכלו, אך אם יעידו סתם שהם מקובל להם שהוא מין טהור ואוכלין אותו אך לא ידעו ולא נתקבל להם אם שמו חגב או לא, אז ודאי אין לסמוך עליהם, אך הם מה שאוכלין אין למחות בידם".

(ב) פאת שדך (ח"א סי' ס"ב אות ד' ד"ה ולענ"ד) – "אתרוג מארוקו ... גם אנחנו רשאים לסמוך על מסורת בני תימן, ולתלות השינויים בשינוי האקלים (כמו בחסה), ולא דמי לסימני חגבים שהדברים ניכרים שאינם בקיאים בהם יפה, ובודים להם סימן שלא נזכר בדברי רז"ל (שיש להן צורת חי"ת), וגם צריכין טביעות עין יפה, לומר זה טהור וזה טמא, והרי רש"י העיד שאין אנו בקיאים".

(ג) משנה הלכות (חט"ז סי' ח') – "אבל לסמוך עליהם אנו ועל עדותן א"א לן לסמוך שהרי גם הם אין להם מסורת שזה הוא הנקרא חגב וכיון שאין להם מסורת שזה נקרא חגב הגם שאוכלין אותו מ"מ א"א לן לסמוך אקבלתם שהרי צריך להיות במסורת ששמו חגב ואין להם מסורת זו".

(ד) יביע אומר (מעין אומר ח"ד פרק ב' סי' י"ב) – "שאלה: האם מותרת אכילת חגב לאשכנזים, על סמך מסורת בני ספרד. תשובה: לא יאכלו. [לא הבנתי אם מבחינת גדר או הלכה]".

יביע אומר (מעין אומר ח"ד פרק ב' סי' י"ג) – "שאלה: בני אשכנז או ספרד, האם יכולים לסמוך על סימני החגבים של בני תימן. תשובה: לא יסמכו, וכן לא הספרדים, רק התימנים שיש קבלה בידם".

(ה) וכן עוד פוסקים – הגרש"י כהן (מכתב לר' ארי' זיוואטאווסקי, ור' ארי גרינספאן), אבני ישפיה (מכתב לר' ארי' זיוואטאווסקי, ור' ארי גרינספאן), תשובות והנהגות (מכתב לר' ארי' זיוואטאווסקי, ור' ארי גרינספאן), הגר"א נבנצל שליט"א (מכתב לר' ארי' זיוואטאווסקי, ור' ארי גרינספאן), הגר"ד כהן שליט"א (מכתב לר' ארי' זיוואטאווסקי, ור' ארי גרינספאן), הגר"נ גאולברג שליט"א (מכתב לר' ארי' זיוואטאווסקי, ור' ארי גרינספאן).

2. מיקל.

(א) הגר"י קאפח (מכתב לר' ארי' זיוואטאווסקי, ור' ארי גרינספאן) – "כבר פרסמתי רבות בענין הארבה וידעתי כיוון שאין לשאר העדות העדות מסורת בזה לאסור. אלא אין להם מסורת דאוכלן כי לא היכרום. יכולים הם לסמוך על מסורת אמת נפוצין מאז משה רבנו לאוכלם. וכבר פרסם ד"ר זוהר עמר חוברת בהוצאות בר אילן 'הארבה ואכילתו במסורת ישראל' ושם ...".

(ב) הגר"י רזבי (מכתב לר' ארי' זיוואטאווסקי, ור' ארי גרינספאן).

(ג) הגר"א בזרי (מכתב לר' ארי' זיוואטאווסקי, ור' ארי גרינספאן).

3. מראי מקומות – הגר"י אריאל (מכתב לר' ארי' זיוואטאווסקי, ור' ארי גרינספאן).

ו] שחיטה - סעיף ב'.

א. אינם טעונים שחיטה.

1. רמב"ם (שחיטה פרק א' הל' ג') – "דגים וחגבים אינן צריכים שחיטה אלא אסיפתן היא המתרת אותן".

2. רש"י (חולין דף סו. ד"ה ומר) – "וחגבים הללו אין טעונין שחיטה שהרי אחר דגים הזכירן הכתוב זאת תורת הבהמה כמשמעו והעוף כמשמעו עוף ולא שרץ העוף דהיינו מינים קטנים וכל נפש החיה הרומשת במים אלו דגים ולכל נפש השורצת על הארץ אלו חגבים, בהלכות גדולות".

3. תוס' (חולין דף סו. ד"ה במאי) – "בסוף שמעתא פ' בקונטרס ... ולא הוצרך להביא בקונטרס מה"ג אלא משום דדריש ליה מקרא דבכמה מקומות בש"ס מוכח דשרו בלא שחיטה ...".

4. רשב"א (ח"א סי' שס"ד) - לשונו מוכח לקמן.

5. רא"ש (חולין פרק ג' סי' ס"ו) – "וחגבים הללו אין טעונים שחיטה שהרי אחר דגים הזכירן הכתוב. זאת תורת הבהמה כמשמעו והעוף כמשמעו עוף ולא שרץ העוף דהיינו מינין קטנים. וכל נפש החיה במים אלו דגים. מכל נפש השורצת על הארץ אלו חגבים. כך כתב בעל הלכות. וכן מוכח בשבת בשילהי ר"ע [שבת צ ב] דאמר חגב טמא אין מצניעין אותו לקטן דילמא מיית ואכיל ליה אבל חגב טהור אין לחוש. ובכריתות בריש דם שחיטה (דף כא א) אוציא דם חגבים שכולו היתר ומפרש דאינם טעונין שחיטה ובפרק אין מעמידין (דף לח א) אמר רב עובד כוכבים שהצית את האגם באור כל החגבין שבאגם אסורין ומפרש טעמא משום דלא ידעינן הי טמא והי טהור. אבל משום שלא נשחטו לא חייש".

6. רבינו ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה אות כ"ד, קל"ג-ד').

7. פוסקים – מחבר (סעי' ב', סי' י"ג סעי' א'), "דגים וחגבים אין טעונין שחיטה", לבוש (סעי' ב', סי' י"ג סעי' א'), ערה"ש (סעי' ז', סי' י"ג סעי' א', סי' ע"ט סעי' ט'), ילקוט יוסף (סעי' ד'), פוסקים.

ב. אם צריך נחירה.

1. מיקל – רשב"א (ח"א סי' שס"ד, "והא איכא חגבים דשרו ואינן טעונין לא שחיטה ולא נחירה"), כנה"ג (סי' י"ג הג' טור ס"ק ג').
  2. מראי מקומות – קרני חגבים (סי' ב').
- (א) ילקוט יוסף (סעי' ד') – "ויש מי שאומר שצריכים על כל פנים נחירה".

ג. לאוכלן חיים.

1. אסור, משום בל תשקצו – תוס' (שבת דף צ: ד"ה אם, חולין דף סו. ד"ה במאי, ע"ז דף לח. ד"ה לעולם, "ולעיל הבאתי ברייתא דתוספתא דקתני אוכל אדם דגים וחגבים בין חיים ובין מתים ואינו חושש ואע"ג דאוכל לאו דוקא דבחיים איכא משום בל תשקצו כדמוכח בפ' ר' עקיבא בשבת (דף צ:)) מ"מ נקט אוכל למימר דליכא איסור אבר מן החי דלא בעי שחיטה"), רמ"א (סי' י"ג סעי' א', "אבל אסור לאוכלן חיים משום: בל תשקצו"), ש"ך (ס"ק ג'), פ"ח (ס"ק ד', סי' י"ג ס"ק א'), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ד', ע"י סי' י"ג הג' טור ס"ק ד'), כרתי (ס"ק ג'), שלחן גבוה (ס"ק ה'), חגורת שמואל (ס"ק ג'), שלחן גבוה (ס"ק ח'), זבחי צדק (ס"ק ג'), סי' י"ג ס"ק ב'), יהודה יעלה (ח"א יו"ד סי' צ"ו), ערה"ש (סי' שמ"ג סעי' ג'), דרכ"ח (ס"ק י"ד), כה"ח (ס"ק ז'), מעדני השלחן (ס"ק י"ב). (א) רק איסור דרבנן – פ"ח (ס"ק ד'), יהודה יעלה (ח"א יו"ד סי' צ"ו). (ב) מראי מקומות – צער בעלי חיים (הע' ש"י"ג).
  2. מראי מקומות – קרני חגבים (סי' ד'), ילקוט יוסף (סעי' ה'), "ויש חולקים".
- (א) ערה"ש (סי' י"ג סעי' ב') – "אבל דגים וחגבים שלא הצריכתן תורה דתיפוק חיותן בשחיטה ממילא דאין כאן נבילה כשמתו ואין כאן אבר מן החי ומ"מ י"א דנהי דאין בזה אבר מן החי מ"מ אסור לאוכלן חיים משום בל תשקצו [תוס' שבת צ' ב ד"ה דלא לימרו וחולין ס"ו א ד"ה במאי והמדרכי בהגהות פרק אילו טריפות] וזה ששינו בתוספתא דתרומות [פ"ט הל' ו'] אוכל אדם דגים וחגבים בין חיים ובין מתים ואינו חושש ה"פ בין שמצאן חיים ובין שמצאן מתים אבל לאכול צריך להמתין עד שתמות והרמב"ם מפרש כפשטא דלישנא דתוספתא וזה שמבואר בש"ס שבת שם שעובר משום בל תשקצו נ"ל דאיסור זה אינו כללי אלא בדבר שרוב בני אדם ממאסין בזה כמבואר מדבריו סוף הל' מאכלות אסורות ומבואר שם בפרטיות איזה דברים אבל בדבר שיש מפונקים שממאסין בזה אינו אסור למי שדעתו יפה שהרי שנינו בפ"ב דעבודה זרה גבי קיבת העולה כהן שדעתו יפה שורפה חיה ע"ש וכן הוא בענין זה דשם בשבת היה איש גדול המעלה ולגבי ידיה שייך בל תשקצו ולא לאחריני ומ"מ למעשה כיון דהרבה מרביתו אוסרים יש להורות כן וכמ"ש בש"ע".
- (ב) דעת כהן (ענייני יו"ד סי' י"ב) – "ונמצא דלדינא שיטת הרמב"ם, וכ"נ דברי המחבר בסתימתו, שאין בדגים וחגבים חיים משום בל תשקצו, והיינו כסתימת התוספתא. אלא שהרמ"א חשש להחמיר כד' הגהמ"י והגמ"ר, ע"פ פשטא דסוגיא דשבת".

ד. טריפות.

1. אין כאן – ערה"ש (סי' י"ג סעי' ג', סעי' ז', "כיון דבדגים וחגבים לא שייך שחיטה ממילא דלא שייך בהם טריפות האיברים כמו נקבו בני מעיין וכיוצא בזה דטעמא דטריפות הוא מפני שאינה יכולה לחיות ותמות וכאן מותרת כשתמות [וכ"מ בגמ' ע"ה ב דבעי לעניין טומאה ע"ש] ואע"ג דלעניין היתר אכילה אין בהם חילוק בין חיים למתים מ"מ לעניין טומאה יש חילוק דבחייהם אינם מטמאים טומאת אוכלין ובמיתתן מטמאין כמ"ש הרמב"ם בפ"ב [הל' ו'] מטמאת אוכלין והטעם משום דכל חי אינו מטמא לבד האדם וגם בנוולדו בהם סימני טריפה מטמאין מספק כמ"ש שם").

ה. אבר מן החי.

1. אין איסור – ריטב"א (כתובות דף ס. ד"ה ולענין, "ומיהו בלאו הכי נמי לא משכחת בשר מהלכי שתים להיתרא דאי בעודו חי הא איכא משום אבר מן החי ולא אשכחן דשרא לן מידי רחמנא בלא שחיטה חוץ מדגים וחגבים"), לבוש (סי' י"ג סוף סעי' א', "ואפילו חיים מותרין ואינן אסורין משום איסור אבר מן החי, שכל שאין אתה מצווה על שחיטתו אינו נאסר בחייו, אלא משום דכתיב אל תשקצו את נפשותיכם אסרינן להו דמיאוס הוא"), ש"ך (סי' ס"ב ס"ק ב'), פ"ח (סי' י"ג ס"ק א'), פמ"ג (מש"ז ס"ק ב'), זבחי צדק (סי' י"ג ס"ק ב'), "ומותר לחתוך מהם אבר מן החי ולרוחצו יפה שלא יהיה מאוס שאז אין בו משום שקוץ ולאכלו. גם א"צ להמתין עד שימות הרג שניטל ממנו אבר זה"), ערה"ש (סי' ס"ב סעי' ז', סי' ע"ט סעי' י'), כה"ח (ס"ק ז', סי' י"ג ס"ק ד'), מעדני השלחן (ס"ק י"ב).

2. גבי נכרי.

(א) ערה"ש (סי' ס"ב סעי' ז' - ח') – "בדגים וחגבים אין איסור אבר מן החי נוהג בהם כמ"ש הרמב"ם בפ"א [הל' ג'] משחיטה ובארנו זה בס"י י"ג סעיף ב' ע"ש ויש להסתפק אם גם בבני נח הדין כן דבשלמא בישראל שהתורה הצריכה שחיטה בשארי מינים ודגים התירה באסיפה בעלמא ממילא דאין אבר מן החי נוהג בהם כמ"ש שם אבל בבן נח שא"צ שחיטה כלל מגלן לחלק בינם לבין שארי מינים ואף אם נאמר הטעם משום דליכא מידי דלישראל שרי ולבן נח אסור מ"מ במיני דגים וחגבים טמאים דגם לישראל אסור למה לא נאסור לבן נח ואולי כיון דבטהורין א"א לאסור להם ממילא דקרא דאך בשר וגו' לא קאי אדגים וחגבים וממילא דגם בטמאים מותרים: ומ"מ לדעת הרמב"ם שם [ביכורים פ"ט הל' י"ב] במפרקת דאסורה לבני נח ולא ס"ל סברא זו דמי איכא מידי דלישראל שרי ולעובד כוכבים אסור וכמ"ש בס"י כ"ז סעיף ה' ע"ש עדיין לא א"ש ואולי הטעם הוא דכמו שדרשו חז"ל לענין שרצים דליכא אבר מן החי משום דאין דמו חלוק מבשרו כמ"ש בסעיף ה' וה"נ בדגים ג"כ אין דמו חלוק מבשרו דדם דגים וחגבים מותר כמ"ש בסימן ס"ו וממילא דאין איסור אבר מן החי נוהג בהם כלל".

ז] חגבים טמאים - סעיף ג'.**א. ציר חגבים טמאים.**

1. מיקל אפי' בלי תערובות.

(א) רמב"ם (מאכ"א פרק ג' הל' כ"ב) – "אבל ציר חגבים טמאים מותר מפני שאין בהם לחלוחית".

(ב) רע"ב (תרומות פרק י' משנה ט') – "לא מבעיא דאינו אוסר את תערובתו אלא הוא עצמו טהור. והלכה כעדותו של רבי צדוק".

(ג) אורחות חיים (הל' איסורי מאכלות אות ק"ט) – "וציר חגבים טמאים מותר מפני שאין להם לחלוחית".

(ד) מחבר (סעי' ג') – "ציר חגבים טמאים, מותר".

(ה) לבוש (סעי' ג') – "אע"ג שציר דגים טמאים אסור ציר חגב טמא מותר, מפני שאין בו לחלוחית שומן".

(ו) פר"ח (ס"ק ה').

(ז) שלחן גבוה (ס"ק ט').

(ח) חגורת שמואל (ס"ק ד').

(ט) זבחי צדק (ס"ק ה').

(י) כה"ח (ס"ק י').

(יא) שו"ע המקוצר (סי' קל"ד סעי' ח').

(יב) ילקוט יוסף (סעי' ז').

2. רק בתערובות.

(א) רשב"א (ח"א סי' רפ"ו) – "חגבים טמאים שנכבשו עם חגבים טהורים לא פסלו את צירן בתערובתן. משום דזיעה בעלמא הוא וגריעה אפילו מציר דגים טמאים. אבל הציר בפני עצמו אסור. ורבי צדוק נמי לא פליג בהא".

(ב) יש"ש (חולין פרק ג' סי' קכ"א) – "וציר חגבים טמאים אינו נאסר בתערובת".

3. אפילו בתערובות אסור.

(א) ראב"ד (פרק ז' עדיות משנה ב').

4. מראי מקומות – ש"ך (ס"ק ד'), ערה"ש (סעי' ז'), קרני חגבים (סי' י"ב), אנציקלופדיה תלמודית (כרך כ"ג ערך יוצא מן הטמא,

טור של"ד).

(א) מעדני השלחן (ס"ק י"ד) – "ולהלכה נראה דיש להחמיר לאסור ציר חגב טמא, אבל התערובות אינו אסור במקום הפסד, כששהה

כדי שיתנו על האור וירתיה, ובפחות משיעור זה יסיר כדי קליפה. ולצורך גדול כגון לחולה וכהאי גוונא, יש להתיר גם הציר

לבד".

ב. דם חגבים טמאים.

1. אסור, מדין כל היוצא מן הטמא טמא.

(א) רמב"ם (הל' מאכ"א פרק ו' הל' א') – "ודם חגבים ודגים טמאים אסור משום שהוא תמצית גופן כחלב בהמה טמאה".

(ב) פר"ח (ס"ק ה').

(ג) כרתי (ס"ק ד') – "ויש להחמיר".

(ד) פמ"ג (מש"ז ס"ק ג') – "אמנם הפר"ח אות ה' כתב שבחבורו חזר בו שהרי בפ"ו ממ"א ה"א כתב דם חגבים ודגים טמאים אסור

כבשרן יע"ש ויפה כתב".

(ה) חגורת שמואל (ס"ק ד').

(ו) זבחי צדק (ס"ק ו').

(ז) שערי דעה (ס"ק א') – "וכתב הכרתי ... ויש להחמיר אינו מדוקדק דזה אינו מחומרא אלא מדינא אסור".

(ח) דרכ"ת (ס"ק ט"ז).

(ט) כה"ח (ס"ק י"א).

(י) ילקוט יוסף (סעי' ו').

(יא) מעדני השלחן (סוף ס"ק י"ד).

2. מיקל.

(א) רמב"ם (פי' המשניות תרומות פרק י' משנה ט') – "חגבים, הם מיני הארבה, ואינם מבעלי חיים שיש בהם דם, ולפיכך לא יפסול

צירן, לפי שהמתמזה מהן אינו אלא לחלוחית מעטה מאד. ועדות ר' צדוק הלכה למעשה".

(ב) ט"ז (ס"ק ג') – "שאינו לחגבים דם אלא לחלוחית בעלמא".

ג. טעם חגבים טמאים.

1. אם נתבשל.

(א) טעם כעיקר דאורייתא – פמ"ג (מש"ז ס"ק ג'), חגבים טמאים ע"י בישול ודאי אסור דטעם כעיקר דאורייתא, זבחי צדק (ס"ק

ז'), דרכ"ת (ס"ק ט"ו), כה"ח (ס"ק י"ב), מעדני השלחן (ס"ק י"ד).

2. כבישה עת לעת.

(א) מחמיר – פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק ג'), "הא מעת לעת יוצא ממשות של איסור ואוסר אף בחגבים למ"ש הש"ך בס"י פ"ג אות ט"ו וק"ז

אות א' וכ"ש אם כבשו בדפין שקורין פרע"ס דכ"ע מודים דהוה ד"ת", דרכ"ת (ס"ק ט"ו).

(ב) מסופק – זבחי צדק (ס"ק ז'), כה"ח (ס"ק י"ב).

(ג) הפמ"ר – מעדני השלחן (ס"ק י"ד, "הפסד מרובה יש מקום להתיר חגבים טמאים שנכבש במים מעל"ע עם היתר").

ד. ליתן חגב טמא לקטן לשחוק בו.

2. מחמיר.

(א) רבינו ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה אות כ"ד, קל"ג-ד').

(ב) מג"א (סי' שמ"ג ס"ק א') – "ואי ספ"ט דשבת דאסור ליתן לתינוק חגב חי טמא לשחוק בו שמא ימות ויאכלנו ואפי' דבר שאין בו איסור אלא משום בל תשקצו אסור ליתן לידו וכ"ש דבר טמא דחזי לאוכלו בעיניה וכ"כ בהג"א שם והטעם דהוי כמאן דמאכילו בידים".

(ג) פר"ח (ס"ק ד').

(ד) חגורת שמואל (ס"ק ג') – "מתבאר שם מאותה סוגיא דשבת דאין נותנין חגב טמא לקטן לשחוק בו אפי' חי דילמא מיית ואכיל ליה והוי כאילו ספינן ליה איסורא בידים, אבל ליתן לו חגב טהור חי שפיר דמי דלאו אורחיה למיכליה חי, פר"ח ע"ש".

(ה) פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק א').

(ו) זבחי צדק (ס"ק ד').

(ז) גר"ז (סי' שמ"ג סעי' ט').

(ח) עי' מ"ב (סי' שמ"ג ס"ק ד') – "אסור ליתן לתינוק דבר מאכל של איסור אפילו לשחוק בו שמא יאכלנו דהוי כמאכילו בידים [מ"א]".

(ט) ערה"ש (סי' ש"א סעי' ל', סי' שמ"ג סעי' ג').

(י) קצות השלחן (סי' קמ"ז סעי' ז').

(יא) כה"ח (ס"ק ח').

ח. דם חגבים טהורים.

א. הלכה.

1. מיקל [אין צריך מליחה] – רמב"ם (הל' מאכ"א פרק ו' הל' א'), רשב"א (תוה"ב בית ג' ריש שער ה'), סמ"ג (לאוין קל"ב), מחבר (סי' ס"ו סעי' א', דם דגים וחגבים, מותר), לבוש (סי' ס"ו סעי' ב', סעי' י'), ערה"ש (סעי' ז', סי' ס"ב סעי' ח', סי' ס"ו סעי' א', סעי' ו', סי' ע"ט סעי' ט'), ילקוט יוסף (סעי' ו').

ב. אם צריך היכר, כמו דגים.

1. רק ע"י היכר.

(א) תוס' (חולין דף סד: ד"ה והוא) – "דשרי דם חגבים ודגים כל זמן שישנו עליהם וניכר שהוא מהן".

(ב) רשב"א (תוה"ב הקצר בית ג' שער ה') – "וכן דם דגים אם יש בו דבר המוכיח שהוא דם דג מותר. לפיכך אף על פי שכנסו בקערה אם יש בו קשקשים הרי זה מותר וכן בדם חגבים".

(ג) סמ"ג (לאוין קל"ב) – "שדם דגים וחגבים מותר אף מדברי סופרים, כל זמן שהוא עליהם וניכר שהוא מהם".

(ד) רבינו ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה אות כ"ד, קל"ג-ד') – "דם חגבים מותר פשוט בכרתו פ"י כל זמן שישנו עליהם או ניכר שיצא מהן".

(ה) פר"ח (סי' ס"ו ס"ק י"ד) – "וכן דם חגבים מותרים אלא דבעי היכר".

(ו) ערך השלחן (סי' ס"ו ס"ק ט').

(ז) זבחי צדק (סי' ס"ו ס"ק ל') – "וה"ה דם חגבים מותרים בעינן ע"י היכר".

(ח) עי' נמוקי רי"ב (סוף סי' ס"ו) – "דם חגבים שמותר כמ"ש לא פ"א הזכירו הפוסקים אם צריך הוכחה שיהיה ניכר שהוא דם חגבים, ואפשר כיון שאין אוכלין חגבים כ"א במסורת כמ"ש לקמן סי' פ"ה ואינו שכיח בינינו לכן השמיטו הפוסקים, ומסתברא שצריך הוכחה במקום שאוכלין. ועתוי"ט פ"ה דכריתות מ"א".

(ט) ערה"ש (סי' ס"ו סעי' ל"ג) – "דם דגים מותר באכילה ואע"פ שהוא מותר מ"מ אם אספם בכלי אסור מפני מראית העין לפיכך אם ניכר שהוא דם דגים כגון שיש בו קשקשים וכיוצא בזה מותר. ודע דאיסור מראית העין הוא אפילו באיסור דרבנן אם הוא בפרהסיא ובאיסור דאורייתא אסור אפי' בחדרי חדרים [ב"ח] וכ"מ בש"ס בכ"מ ודם חגבים כדם דגים".

(י) חשק שלמה (כריתות דף כא:): – "דנ"ל דדם חגבים שכנסו נמי אסורין כמו בדגים".

(יא) כה"ח (סי' ס"ו ס"ק מ"ב) – "והיינו שינייה עמו חגבים ובזה ניכר שהוא חגבים".

(יב) דברי שלום (יו"ד סי' י"ב) – "דם חגבים דינו כדין דם דגים ומותר, ואם קבצו בכלי אסור משום מראית העין, אלא א"כ ניכר שהוא מדם חגבים".

(יג) שו"ע המקוצר (סי' קל"ד סעי' ד').

(יד) ילקוט יוסף (סעי' ו').

(טו) מעדני השלחן (ס"ק י"ב).

2. מספק.

(א) תוס' יו"ט (כריתות פרק ה' משנה א' ד"ה דם דגים) – "ומ"ש אבל צריך שיהיה בדם דגים קשקשים. כו'. ולא הצריך שום הוכחה לדם חגבים. בגמ' נמי לא אמר רב. אלא בדגים. וצ"ע אי ה"ה בחגבים אי לא. דלא אשתמיטו הפוסקים לומר דה"ה בחגבים".

ב) חגורת שמואל (סי' ס"ו ס"ק י"ז) – "כתב המחבר שצריך שיהיה בדם דגים קשקשים ולא הוצרך שום הוכחה לדם חגבים, בגמרא נמי לא אמר רב אלא בדגים, וצ"ע אי ה"ה בחגבים או לא דלא אישתמיטו חד מן הפוסקים לומר דה"ה בחגבים, ועיין בתי"ט במסכת כריתות בפרק דם שחיטה".

3. מראי מקומות – שערי דעה (סי' ס"ו ס"ק ג'), דרכ"ת (סי' ס"ו ס"ק ס"ה).

ג. דם חגבים, אם מיקרו משקה.

1. לא.

א) מג"א (סי' קנ"ח ס"ק ח') – "ודם דגים וחגבים לא מקרי משקה".

ב) א"ר (סי' קנ"ח ס"ק ז') – "ודם דגים וחגבים לא מיקרי משקה".

ג) ערה"ש (או"ח סי' קנ"ח סעי' ו') – "ודם דגים וחגבים לא הוי משקה".

ד) מ"ב (סי' קנ"ח ס"ק י"ז) – "ודם דגים וחגבים לא מקרי משקה".

ה) כה"ת (סי' קנ"ח ס"ק ל"ב).

2. מראי מקומות – ח"א (כלל ל"ו סעי' ד'), גר"ז (סי' קנ"ח סעי' ד'), הלכות חלה (סי' שכ"ט ס"ק כ"ה ד"ה דם).

ד. דם חגבים טמאים.

1. עי' לעיל.

ט הלכות.

א. ברכה.

1. שהכל – משנה (ברכות פרק ו' משנה ג', "ועל הגובאי אומר שהכל"), מחבר (סי' ר"ד סעי' א'), גר"ז (סי' ר"ד סעי' א'), ערה"ש (או"ח סי' ר"ד סעי' ד'), ילקוט יוסף (סעי' ח').

ב. בשר בחלב.

1. אינו כבשר – משנה (חולין פרק ח' משנה א', "כל הבשר אסור לבשל בחלב חוץ מבשר דגים וחגבים"), ערה"ש (סי' פ"ז סעי' ט"ו).

ג. על שלחן אחד עם חלב.

1. מותר – משנה (חולין פרק ח' משנה א', "ואסור להעלות עם הגבינה על השלחן חוץ מבשר דגים וחגבים"), ערה"ש (סי' פ"ח סעי' א'), פוסקים.

ד. נודר מן הבשר.

1. אינו נכלל חגבים – משנה (חולין פרק ח' משנה א', "הנודר מן הבשר מותר בבשר דגים וחגבים").

ה. מצד סכנה, חגבים עם חלב – למי שמחמיר בדגים.

1. מיקל – ב"י (סי' פ"ז סעי' ג' אות ב', "דגים וחגבים מותר לאכלן בחלב ... ומכל מקום אין לאכול דגים בחלב מפני הסכנה כמו שנתבאר בספר אורח חיים סימן קע"ג"), זבחי צדק (סי' פ"ז ס"ק י"ח).

ו. צער בעלי חיים.

1. מיקל.

א) יד יהודה (סי' י"ג הקצר ס"ק א', הארוך ס"ק א') – "יש לעיין דכולם כתבו דמותר לחתוך ממנו אבר, אמאי לא חששו לצעב"ח שהוא דאורייתא, ואמת הוא שבהגהות מרדכי כתוב דמותר לחתוך ממנו אבר לרפואה, ואין בו משום אמ"ה, והיינו שהרפואה הוא לחתוך האבר בעוד שהחיות בו ולאכלו, וכל שצורך האדם כן אין חוששין לצעב"ח, אבל התוס' וכן הרמ"א כאן כתבו סתם דמותר לחתוך ממנו אבר, ובודאי חתיכת אבר הוא יותר צער מאם ימית אותו, ואמאי נתיר זה, על כן נ"ל דאין חוששין לצעב"ח אלא בנפש שחששה התורה על נפשו, ואסרה לאכול אמ"ה מפני שנפשו עוד בו, כמו כן חששה התורה שלא לצער נפש זה, אבל **בדגים וחגבים שלא חששה התורה על נפשם, והתירה לאכלן בעודן חי, כמו כן לא שייך צעב"ח בו ... ולא מצאתי עדיין לאחד שהרגיש בזה**".

ב) שיח יצחק (סי' שפ"ז) – "וברמ"א יו"ד שם מותר לחתוך מהם ולאכלו, אבל אסור לאכלן חיים משום בל תשקצו, ומדאסור לאכלן חיים רק מטעם בל תשקצו, ש"מ דמשם צעב"ח לית בהו בבא לאכלן חיים אם שכוואב להם. ושוב עיינתי בס' יד יהודה ביו"ד סי' זה ומצאתי שכוונתי לדבריו".

3. מחמיר.

א) חת"ס (ח"ו סימן כ"ד ד"ה נחזור) – "ואף די"ל לפמ"ש החינוך בסי' תנ"א בטעם שחיטה מן הצוואר דוקא ובסכין שאינו פגום משום דלא נצער הבע"ח יותר מדאי שצריך לנו ... ועוד טעם זה דהחינוך קשה לאומרו דא"כ דגים וחגבים מאי איכא למימר ולמ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה מאי איכא למימר אע"כ אין לבנות הלכה על דברים כאלו".

ב) הו"ד בנפש כל חי (פרק ו' הע' ט"ז).

4. מראי מקומות – צער בעלי חיים (הע' ש"א, הע' שי"א, הע' שכ"ד אות ג' ד"ה לשאלתי).

(א) לחולקים גבי דגים, שיש דין צעב"ח - ע"י ערך צער בעלי חיים, לשיטות ומראי מקומות.

ז. תולעים הנמצאים במעי החגבים.

1. ע"י לעיל סוף סימן פ"ד, לשיטות ומראי מקומות.

י] שבת.

א. צידה בשבת, אם חגבים טהורים הוי מינו ניצוד.

1. מינו ניצוד.

(א) רש"י (שבת דף קו: ד"ה במינו).

(ב) ר"ן (שבת דף לח. ד"ה במינו).

2. אין במינו ניצוד, ולכן רק איסור דרבנן.

(א) רמב"ם (שבת פרק י' הל' כ"ד).

(ב) כל בו (סי' ל"א).

(ג) ר' ירוחם (פ"ג).

(ד) זבחי צדק (שו"ת או"ח סי' י"ט) – "לית דינא ולית דיינא דהצד חגבים בשבת פטור אבל אסור".

3. מראי מקומות – מ"ב (סי' שט"ז ס"ק י"ג, בה"ל סעי' ג' ד"ה אין), קצות השלחן (סי' קמ"ז ס"ק ט'), חוט שני (שבת ח"א פרק ט"ו ס"ק ב' ד"ה והנה), תורת המלאכות (צד ס"ק נ"ז).

(א) א"ר (סי' שט"ז ס"ק י"א) – "הא פרש"י [קו ע"ב ד"ה במינו] ור"ן פ' האורג [לח ע"א] דחגבים וגזין הוי במינו ניצוד כמו חיות ועופות, ולכאורה הוא הדין דבורים. אך צ"ע שראיתי דרמב"ם פ"י [הכ"ד] וכלבו דף ק"ח כתבו דחגבים וגזין אין במינו ניצוד, וכ"כ רבינו ירוחם [נתיב יב ח"י] דף פ', אלא שכתב במקום גזין דגים, ונ"ל שטעות סופר הוא וצ"ל גזין, דאל"כ תימה מהא מבואר בש"ס דף קו ע"ב ואין צדין [ביצה כג ע"ב] ורמב"ם וכל הפוסקים דגים במינו ניצוד הן. ונ"ל ראייה לרש"י מתוספתא פ"ג [ה"ד] ז"ל, הצד זבובים ויתושין חייב ור"י פוטר ע"כ, משמע דלא פליגי אלא בזבובים ויתושין אבל בחגבים וגזין כ"ע מודים [דחייב], אך בירושלמי פ' שמונה שרצים [ה"א] מצאתי ראייה נכונה לרמב"ם ע"ש. אך צ"ע דהא בש"ס [קו ע"ב] קאמר תניא הצד חגבים בשעת הטל פטור בשעת השרב חייב, אם לא שהיו באין הרבה יחד, ואף דא"ל דס"ל לרמב"ם דמברייתא ראשונה משמע דאין חילוק ושכן הלכה, מ"מ צ"ע דבתוספתא וירושלמי משמע להדיא שכן הלכה, וכן משמע מדפולפל בש"ס אליבא דהך ברייתא".

(ב) נשמת אדם (כלל ל' אות ד') – "ז"ל רמב"ם פ"י, הצד דבר שאין במינו ניצוד כגון חגבים גזין צרעין ויתושין ופרושין ה"ז פטור. ובגמ' ק"ו ע"ב הצד חגבים כו' חייב דברי ר"מ, וחכמים אומרים כל שבמינו ניצוד חייב, פרש"י כגון חגבים וגזין דמין חגב טהור הוא ונאכלין, שאין במינו ניצוד כגון צרעין ויתושין שאין לצורך ע"ש. ונ"ל שרש"י הוכרח לפרש כן דהתם איתא הצד חגבים בשעת הטל בשעת השרב חייב, והגמ' שקלי וטריא בזה, ואי איתא דחגבין הוי אין במינו ניצוד, א"כ קשה מאי שנא בשעת השרב דחייב. וצ"ל דכל זה לר"מ דלא כהלכתא, ולכן פירש"י דחגבין וגזין הוי במינו ניצוד, וצ"ע על הרמב"ם (ודברי רש"י צ"ע שכתב דגזין הוא מין חגב טהור, ובהדיא איתא בבכורות ו' ע"ב דגזין וצרעין הם מין טמא, וצ"ע. ונ"ל דמלת טהור הוא ט"ס או שכוונתן שהוא מין של חגב טהור אבל הוא טמא רק שנכרים אוכלין אותן)".

(ג) אבני נזר (או"ח סי' קפ"ט אות כ') – "חגבים והגזין דעת רש"י [קו ע"ב] שחשובים במינם נצודים. והרמב"ם כתב [פ"י הכ"ד] שאין חשובים במינם נצודים. וצריך לומר שאף שראויים לאכילה אין אדם טורח לצודן".

(ד) תורת חיים (גרי"ח זוננפלד, סי' קכ"ב אות ג') – "בביצה ל"ו, דבורים אין במינו ניצוד, תמהת מ"ש מחגבים. והנה קושייתך לפירש"י בשבת שם דפ"י דבחגבים וגזין כו"ע מודי דמקרי במינו ניצוד, אולם ברמב"ם פ"י מה' שבת הכ"ד מפורש בהדיא דגם אלו נקראים אין במינם ניצוד, וכן משמע בירושלמי ר"פ שמונה שרצים עיי"ש כל הברייתא ליכא לפרושי כפרש"י, והגם דשם לא נזכר חגבים עיין מאירי שבת פ"א גזים מין חגבים".

(ה) שבט הלוי (ח"ט סי' צ' הל' י"ט) – "חיה ועופות ודגים. משמע חגבים נקרא אין במינו ניצוד ופטור וחולק רבינו על רש"י שבת ק"ו ע"ב ד"ה במינו כ"כ בשירי קרבן פי"ד ה"א וכן מצאתי במאירי שם. ובשאר יסודות דברי הרמב"ם עיין שבה"ל ח"ה סי' קע"ד הלכה י"ט".

(ו) הגר"ח זצ"ל (שיח השדה, קונ' קרני חגבים סי' ו') – "מיהו כיון דדרך הגזים לצודן י"ל דמקרי ג"כ ב מינו ניצוד וחייב וכ"נ קצת ברש"י ר"פ שמונה שרצים שכ' דשמונה שרצים חייב משום שבמינו ניצוד ולא הזכיר שהוא משום עורן כמש"כ התוס' ...".

ב. מוקצה בשבת.

1. קצות השלחן (סי' קמ"ז ס"ק ט') – "וחגב חי טמא כיון שאסור ליתנו לתינוק לשחק בו ממילא אינו ראוי לכלום בשבת ואסור בטלטול, ואם הי' ראוי לבהמה ועוף, הי' מקום לפלפל אם נותנו לתוך פי הבהמה שתאכלנו אם הוי כהורגו בידים ולא גרמא וי"ל דבאנו למחלוקת שבין המג"א והאהעו"ז (בסי' שכ"ח) במעמיד עלוקה, אבל מהמשנה (שבת צ:) משמע דחגבים אינם ראויים לבהמה ועוף, דאל"כ יהא חייב המוציאם בשבת מפני שמצניעין אותן לבהמה ועוף, אבל חגב חי טהור דמותר ליתנו לתינוק לשחק בו ממילא לא הוי מוקצה, ואע"פ דאין אנו נוהגין לאכול שום חגב לפי שאין אנו בקיאים בשמותיהם כמ"ש הט"ז (יו"ד סי' פ"ה), כתבתי זה לאחינו התימנים ששמעתי שאוכלים חגב טהור עפ"י המסורת שבידם, ומ"מ צריכים ליתזהר בו משום צידה ... וחגב טהור שמת בשבת מותר לאכול ולא הוי מוקצה, אע"פ שלא היה ראוי לאכילה בבין השמשות, כיון דלא דחאו בידים, וכמו בהמה שנשחטה בשבת לחולה שיב"ס שחלה בשבת דמותר לבריא לאכול מהם חי כמו שמבואר בסי' ש"י ס"ו, ובסי' שכ"ד גבי בהמה נבילה בשבת, כש"כ בחגב

שלא הי' מוקצה לטלטל ביה"ש הואיל וראוי לתינוק לשחוק בו, אלא שלא היה ראוי לאכילה בע"כ של האדם ולא דחאו בידיהם, שאם מת בשבת מותר לאכלו".

ג. גוזז בשבת.

1. קצות השלחן (סי' קמ"ז ס"ק ט') – "אבל לא יתלוש כנפיו משום גוזז, ואם מכניס החגב לתוך פיו ותופס כנפי החגב בידו, מותר לאכול ממנו מה שחוץ לכנפיהם, וישארו ממילא הכנפים בלבד".

Dear Rabbi Dr. Greenspan,

I am currently learning Hilchas Chagavin (for two days) in the Mir Yerushalayim Kollel.

I downloaded your video and audio from ASKou. It was truly wonderful!

I am curious about what Rashi states that the 'jumping' legs were by the neck. Is there such a specie that this is true for (like the Pri Tohar writes)?

In the Kollel last week we caught a grasshopper that seems to have this trait. My brother-in-law, Yanky Yarmish [who is a great fan of yours, like the rest of the population], says it's a Prey mantis and not a grasshopper. Do Prey mantis have six legs, and the two front legs causes them to jump?

Also, on the your video and audio, you show and mention, that you received numerous letters from present day rabbinical authorities, if a person can rely on the Moroccan or Yemen Mesorah. Is there any way I can see these letters [Is it in a book, or a web site, etc.].

Thank you in advance for your time.

I am not sure what species rashi was referring to. One thing is for sure, the one with the mesorah does not go that far north so he did not see one we would eat. He called it langusta in old french which I think is probably locust. the pri tohar is obvious quite problematic as he assures it and seems to say they have no mesorah and are not kosher. The problem is that there are big rabonim who for generations before, during and after his time in morocco ate them as well. His description of the animal though is most definitely fascinating to read. We were just now in Ethiopia and there was a swarm not far from where we were and the picture I attached was what I found in my bed!! A kosher one and large too.

The preying mantis is a different species altogether. I do not believe their large front legs are used for locomotion or jumping. More for catching their prey.

Regarding the letters, I can try and dig them up but I need you to remind me after sukkot as I am swamped between now and then.

Happy to answer any further questions.

ari

"תני אבימי בריה דר' אבהו: ז' מאות מיני דגים הן וז' מאות מיני חגבים, ולעופות אין מספר"
 (תולין (דף סג):)

ביצים סימן פ"ו

[א] נבלה וטריפה שנתערבה - סעיף ג'. [ב] טמא שנתבשלה עם אחרות - סעיף ה'. [ג] אין מוכרין ביצת טריפה לנכרי - סעיף י'.

א ביצת נבלה וטריפה שנתערבה: כולן אסורות - סעיף ג'.
א. ע"י ס"י ק"י סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב ביצת עוף טמא שנתבשלה עם אחרות: צריך ס"א ביצים של היתר - סעיף ה'.
חולין (דף צה.) – "אתמר, אמר רבי חלבו אמר רב הונא: ביצה, בס' והיא אסורה, בס' ואחת והיא מותרת".

א. **טעם א': מפני שהיא בריה בפני עצמה עשו היכר בה והוסיפו בשיעורה.**

1. רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' י"ט) – "ביצה שנמצא בה אפרוח שנשלקה עם ביצים המותרות אם היתה עם ששים ואחת והיא הרי הן מותרות, היתה עם ששים בלבד נאסרו הכל מפני שהיא בריה בפני עצמה עשו היכר בה והוסיפו בשיעורה".

ב. **טעם ב': מפני שיש ביצים גדולים וקטנים.**

1. רמב"ן (חולין דף צז:) – "יש לי לפרש לדברי רבינו ז"ל דלפי שיש בביצים גדולים וקטנים והבא לבטל ביצה ממש אינו משגיח עליה לראות אם זו וכולן שוות ממש לפיכך הוסיפו אחת בשיעורה ולא הצריכוהו לשער כל אחת ואחת, וזה נכון הוא".
2. רשב"א (חולין דף צח.) ד"ה איתמר, תוה"ב הארוך בית ד' שער א' ט"ז-ב', הקצר שם י"ב-ב') – "והרמב"ן ז"ל כתב משום שיש בביצים גדולים וקטנים והבא לבטל ביצה אינו משגיח עליה לראות אם זו וכולן שוות ממש לפיכך הוסיפו אחת בשיעורה ולא הצריכו כל אחת ואחת. וזה יותר נכון בטעם".
3. רא"ש (חולין פרק ז' סי' כ"ח).
4. ר"ן (חולין דף לה.) ד"ה ומסקנא).
5. תוס' הרא"ש (חולין דף צח.) ד"ה כתב).
6. נימוקי יוסף (חולין סוף דף צז:) – "והטעם דבגיד פסקינן גיד בששים ואין גיד מן המנין ובביצה פסקינן בששים והיא אסורה, כתב הרמב"ן ז"ל לפי שיש בביצים גדולים וקטנים. והבא לבטל ביצה אינו משגיח עליה לראות אם זו וכולן שוות ממש. לפיכך הוסיפו אחת בשיעורה, ולא הצריכו לשער כל אחת ואחת".
7. טור (סי' צ"ח סעי' ז').
8. מאירי (חולין ריש דף צח.), ביצה דף ג: ד"ה ביצת).
9. מחבר (סעי' ה').

ג. **נ"מ: כשנתבשלה בתבשיל היתר** [הרמב"ם, מחמיר], **שנטרפה בקערה** [שהרמב"ם, מיקל].

1. ש"ך (ס"ק ט"ז).
2. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט"ז) – "עש"ך הנה יש ב' טעמים א' שאין שוות ויש קולא בתבשיל די ס' וחומרא בשבורות עם ביצים ס"א ולהר"מ הטעם דביצה הוה בריה והוסיפו בשעורה ויש קולא כל ששבורה די בס' וחומרא בתבשיל ס"א ולפ"ז יש להחמיר כב' הטעמים בתבשיל או טרופה עם ביצים ס"א (והמים מצטרף) וטרופה ועם תבשיל לכ"ע די בס' וכל זה פשוט".

ד. **מחמיר לשני הפירושים.**

1. ש"ך (ס"ק ט"ז) – "נראה להחמיר כשני הטעמים".
2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' נ"ה) – "שהלכה כהש"ך שצריך להחמיר גם לשיטת הרמב"ם".

ה. מראי מקומות – דברי יציב (יו"ד סי' י"א אות ד').

1. **ביצים במקום שאין זכרים** - ע"י ס"י ס"ו סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ב אין מוכרין ביצת טריפה לנכרי - סעיף י'.

א. **האם מותר למוכר ביצת נבילה לנכרי.**

1. מחמיר – מחבר (סעי' י'), לבוש (סעי' י'), חלקת בנימין (סי' קי"ב סעי' י"א בי' ד"ה ואסור, עמ' מ').
2. מראי מקומות – נוב"ת (יו"ד סי' קפ"ו ד"ה ועוד, או"ח סי' ע' ד"ה ואהובי), פת"ת (ס"ק ו'), ערה"ש (סעי' כ"ב, "וצ"ע לדינא").

ב. מראי מקומות – חלקת בנימין (סי' קי"ב סעי' י"א בי' ד"ה ולכן, עמ' מ"א).

בשר בחלב

סימן פ"ז

"וגדול פרישת בשר וחלב שנא' באזהרתם כי עם קדוש אתה לה' אלקיך" [או"ה כלל ל"א דין כ']

[ג] המעושן והמבושל בחמי טבר' - <u>סעיף ו'</u>. [ד] מי חלב, חלב מתה, חלב זכר, דם. [ה] רמ"א [א] חיתוי אש תחת קדירת גוי. [ו] רמ"א [ב] עירוב מים שהדיחו כלים. [ז] רמ"א [ג] כלי שעושין בו חפיפת הראש. [ח] רמ"א [ד] קדרות תנורים שבב' החורף. [ט] עור, עצמות, וכו' - <u>סעיף ז'</u>. [י] חלב הנמצא בקיבה - <u>סעיף ט'</u>. [יא] העמיד בה גבינות - <u>סעיף י'</u>. [יב] יבש כעץ - רמ"א. [יג] המעמיד גבינה בעור קיבה - <u>סעיף י"א</u>. [יד] מעמיד: כללים. [טו] מעמיד: גדרים. [טז] זה וזה גורם.	[יז] לכבס במכונת כביסה, במים חמים. [יח] איזה סוג בע"ח - סעיף ב', <u>סעיף ג'</u>. [יט] חיה ועוף בבישול ובהנאה. [כ] אירע ספק בבשר עוף בחלב. [כא] בשר נבילה עם חלב. [כב] לאכול גבינה ודגים ביחד: סכנה. [כג] מראית עין - רמ"א <u>סעיף ג'</u>. [כד] עוף עם חלב שקדים: איסור דרבנן. [כה] מראית עין בחזרי חדרים. [כו] היכר: שקדים. [כז] בהמה טמאה - <u>סעיף ד'</u>. [כח] תערובות. [כט] כללים נוספים. [ל] מראית עין בזמן דשכיה התיירא. [לא] ציורים. [לב] ביצים הנמצאים בעופות - <u>סעיף ה'</u>.	[א] מקור - <u>סעיף א'</u>. [ב] טעמא דקרא. [ג] מדרש: מלאכים אכלו בב"ח אצל אברהם. [ד] איסור אכילה. [ה] איסור הנאה. [ו] הנאה מבב"ח שנאסר ע"י כבוש ומליחה. [ז] איסור בישול. [ח] גדר בישול. [ט] צליית (roasting) בשר בחלב. [י] טיגון (frying) בשר בחלב. [יא] ע"י חשמל, מיקרו-גל (microwave). [יב] בישול שלא ע"ג האש. [יג] בישול אחר בישול. [יד] בישול בשר בקדירה חולבת בת יומה. [טו] האם צריך לבשל ע"מ לאכול. [טז] בישול דרך איבוד.

פסחים (דף מט:): – "תניא, רבי אומר: עם הארץ אסור לאכול בשר שנאמר (שמיני יא מו) 'זאת תורת הבהמה והעוף' כל העוסק בתורה מותר לאכול בשר בהמה ועוף, **וכל שאינו עוסק בתורה אסור לאכול בשר בהמה ועוף**".

מהרש"א (שם) – "וכל שאינו עוסק בתורה בכל הני איסור והיתר דאכילת בשר אסור לאכול בשר **זודאי יכשל בו להתיר האיסור**".

[א] מקור - סעיף א'.

א. פסוקים.

1. שמות (משפטים פרק כ"ג פסוק י"ט) – "ראשית בפורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך **לא תבשל גדי בחלב אמו**".
2. שמות (כי תשא פרק ל"ד פסוק כ"ו) – "ראשית בפורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך **לא תבשל גדי בחלב אמו**".
3. דברים (ראה פרק י"ד פסוק כ"א) – "לא תאכלו כל נבלה לגר אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֵיךָ תִתְּנֶנָּה וְאָכְלָהּ אוּ מִכֹּר לְנִכְרִי כִּי עִם קְדוֹשׁ אַתָּה לַה' אֱלֹהֶיךָ **לא תבשל גדי בחלב אמו**".

ב. "לא תבשל גדי בחלב אמו", **ג' פעמים**: אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ואחד לאיסור בישול – גמרא (חולין דף קטו:), "דבי רבי ישמעאל תנא: לא תבשל גדי בחלב אמו ג' פעמים, אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ואחד לאיסור בשול", רש"י (משפטים פרק כ"ג פסוק י"ט, כי תשא פרק ל"ד פסוק כ"ו), רשב"א (תוה"ב הקצר בית ג' שער ד', פ"ד-ב'), טור (סעי' א'), מחבר (סעי' א'), פוסקים.

1. בעל הטורים (דברים פרק י"ד פסוק כ"א) – "לא תבשל (763): **בגימטריא** איסור אכילה ובישול והנאה".

ג. כמה לאווין.

1. אחד – רס"ג (ל"ת ס"ח, כדאי ברי"פ שם), בה"ג (ל"ת נ"ח).
  2. שתיים [אחד לבישול, שניה לאכילה ולהנאה] – רמב"ם (ספר המצות לאווין קפ"ו-קפ"ז), "ולמקשה שיקשה ויאמר לאיזה דבר מנית איסור אכילתו ואיסור בשולו שתי מצות ולא תמנה איסור הנאתו מצוה שלישית ידע המקשה כי איסור הנאה אין ראוי שימנה מצוה בפני עצמה מפני שהוא ואיסור אכילה **ענין אחד** כי האכילה מין ממני הנאה ואמרו בדבר שהוא לא יאכל אמנם הוא דמיון מדמיוני הנאה והכוונה שהוא לא יהנה בו לא באכילה ולא בזולתו", חייבנך (מצוה קי"ג), "אין ראוי לנו למנות בחשבון הלאווין אלא השנים, לפי שאיסור אכילה והנאה דבר אחד הוא", סמ"ג (לאו ק"מ, לאו קמ"א), סמ"ק (מצוה קע"ו, מצוה רי"ג).
  3. שלשה – זוהר הרקיע (מנין המצות לאווין קצ"ז-קצ"ט), עי' זוהר הרקיע ס"ק ע"ד, עי' זיו הזוהר ס"ק תתקפ"ו), עי' פר"ח (ס"ק א', "וכתוב בתורה ג"פ לעבור עליו בג' לאווין"), עי' פר"ת (ס"ק א' ד"ה וראיתי לאונקלוס, "לוקה ג' מלקייות").
- (א) אמנם הזוהר הרקיע מפרש שכל לאו הוא ענין בפני עצמו, אחד לאכילה אחד לבישול ואחד להנאה. משא"כ הפר"ח והפר"ת למדו בדעת אונקלוס, שכל האוכל כזית בב"ח עובר בג' לאווין.
4. מראי מקומות – ילקוט יוסף (ח"י עמ' ע"ד).

ד. יסוד: חידוש הוא.

1. שצריך דרך ביטול.
(א) גמרא (פסחים דף מד:) – "מבשר בחלב לא גמרינן, דחידוש הוא. ומאי חידוש. אילימא דהאי לחודיה והאי לחודיה שרי, ובהדי הדדי אסור. כלאים נמי, האי לחודיה והאי לחודיה שרי, ובהדדי אסור. אלא: דאי תרו ליה כולי יומא בחלבא שרי, בשיל ליה בשולי אסור".
2. ועוד, שהם ב' דברים מותרים – רש"י (חולין דף קח. ד"ה מ"ט, מ"ט לא גמרינן מיניה משום דחידוש הוא. דשניהם מין היתר זה לבדו וזה לבדו וכשנתערבו נאסרו ועוד שדרך בשול נאסרו בלא אכילה הילכך לא גמרינן חומרא מינייהו).
(א) קשה: כלאים – תוס' (חולין דף קח. ד"ה דחידוש, "פי' בקונטרס דשניהן מין היתר זה לבדו וזה לבדו וכשנתערבו נאסרין וטעם זה לא קאמר באלו עוברין (פסחים דף מד:) ובפ' ג' מינים (בזיר דף לז.). דהא כלאים נמי הכי הוו ומסיק דהיינו חידושו דאי תרו ליה כוליה יומא בחלבא שרי אע"ג שנבלע החלב בבשר אע"פ שהוא צונן לפי שהוא צלול והבשר שוהה בתוכו וכי בשיל ליה אסור").
(ב) י"ל – נוב"ת (יו"ד סי' ל"ז), לב אריה (חולין דף קח.).
(1) אג"מ (או"ח ח"ה סי' ל"א סי' תמ"ז סעיף ה') – "לרש"י חולין (ק"ח ע"א) שכתב דהחידוש הוא משום דשניהם הן מיני היתר, שהקשו התוס' (שם) הא טעם זה נדחה. דהוא מפרש כדביארתי שמהא דתרו לו כולי יומא מותר חזינן דשניהן מיני היתר אף זה לגבי זה, ובהביטול צריך להתחדש איסור".

ה. יסוד של ביטול בשר בחלב, הגם שהוא היתר בהיתר.

1. מראי מקומות – תוס' יו"ט (ריש שקלים), ש"ך (יו"ד סי' רצ"ט ס"ק א'), רע"א (ח"א סי' ר"ז), חת"ס (יו"ד סוף סי' פ"ג, סי' פ"ה, חולין דף קח. ד"ה ועתי"ט), פת"ת (יו"ד סי' רצ"ט ס"ק א'), חי' מהרי"ח (ריש שקלים), יד יהודה (סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"ג אות י"א, השמטות שם), קהלות יעקב (חולין סי' ל"ה), לקט מראי מקומות (ערך ביטול ברוח - היתר בהיתר), ילקוט יוסף (ח"י, מבוא אות י"ב), פמ"ג השלם (שער התערובות ח"א ליקוטי מגדים אות נ"ה).
(א) רשב"א (ח"א סי' רנ"ט) – "כלאי בגדים אין להם בטלה. וכלל גדול הוא כל שהאחד מן התערובות מותר והשני אסור כנבלה וטרפה ושאר האיסורין ונתערבו בתוך היתר בטיל ברוב דכת' (שמות כ"ג) אחרי רבים להטות. אבל כל שזה וזה התר אלא שתערובתן אסרתן מי יבטל את מי. ובשר בחלב לא היה בנותן טעם אלא מדאפקיה רחמנא בלשון ביטול כדאיתא בפרק כל הבשר (דף קט"ו ב). אבל בכלאים לא נתנה בו תורה שיעור".
(ב) רא"ש (נדה הל' כלאי בגדים סי' ה') – "והא דבעינן נתינת טעם בבשר בחלב כמו בשאר איסורים אף על גב דהוי היתר בהיתר ולא שייך ביה בטול כיון שע"י תערובת נאסר. שאני התם דדרך ביטול אסרה תורה ולא מיקרי בשר בחלב בלא נתינת טעם".
(ג) ישועות יעקב (סי' צ"ב הארוך ס"ק ד') – "בבשר בחלב דהא דשרינן ביש ששים נגד החלב לא לבד מטעם ביטול קאתינן עלה רק משום דהיכי דליכא נ"ט אין זה דרך ביטול כמו דקאמר הש"ס ואינו רק מדרבנן".

ב. טעמא דקרא.

א. ריח עבודה זרה.

1. רמב"ם (מורה נבוכים ח"ג פרק מ"ח) – "איסור בשר בחלב עם היותו מזון עב מאד בלא ספק ומוליד מלוי רב, אין רחוק אצלי שיש בו ריח עבודה זרה, **אולי כך היו עושיין בעבודה מעבודתיה או בהג מחגייהם**, וממה שמחזק זה אצלי זכר התורה אותו שני פעמים, תחלת מה שצותה עליו עם מצות החג שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך, כאלו אמר בעת חגיכם ובואכם לפני לא תבשל מה שתבשל שם על דרך פלוני כמו שהיו הם עושים, זהו הטעם החזק אצלי בענין, ואמנם לא ראיתי זה כתוב במה שראיתי מספרי הצאב"ה".
2. הו"ד בר' בחיי (פר' משפטים פרק כ"ג פסוק י"ט) – "והרמב"ם ז"ל כתב בזה טעם בטעמי המצות, כי מפני שהיה מנהג עובדי אלילים שהיו אוכלים בשר בחלב בבית תועבותם בימי חגייהם על כן באה התורה לאסור אותו".
3. הו"ד בחנינך (מצוה צ"ב) – "והרמב"ם זכרוננו לברכה כתב בענין טעם אחר, אמר כי יש עובדי עבודה זרה יעבדוה במעשה תערובת בשר עם חלב, ולכן הרחיקה התורה אותו התערובת, **וכל זה איננו שווה ליה**".

ב. מידת אכזריות לבהמה.

1. רמב"ן (דברים פרק י"ד פסוק כ"א) – "כי עם קדוש אתה לה' אלהיך - דבק עם לא תבשל גדי בחלב אמו - כי איננו מאכל נתעב, אבל יאסור אותו להיותנו קדושים במאכלים, או להיותנו קדושים שלא נהיה עם אכזרי לא ירחמו שנחלוב את האם ונוציא ממנה החלב שנבשל בו הבן. ואף על פי שכל בשר בחלב יכנס בלאו הזה, **כי כל מינקת תקרא אם וכל יונק יקרא גדי**, והוא דרך הביטול, והנה בכלום אכזריות".
2. אבן עזרא (שמות פרק כ"ג פסוק י"ט) – "כי אכזריות לב הוא לבשל הגדי עם חלב אמו, כדרך ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו (ויקרא כב, כח). גם לא תקח האם על הבנים (דבר' כב, ו). ומנהג רוב האדם שאין להם צאן, ויקנו החלב בשוק, והחלב יהיה מאוסף משיות רבות. אולי הקונה הגדי לא ידע אנה אמו, והנה אם קנה חלב, **אולי יש בו בחלב אם** הגדי שקנה ויהיה עובר. וכל ספק שהוא מן התורה לחומרא".
3. רשב"ם (שמות פרק כ"ג פסוק י"ט) – "וגנאי הוא הדבר ובליעה ורעבתנות לאכול חלב האם עם הבנים. ודוגמא זו באותו ואת בנו ושילוח הקן. וללמדך דרך תרבות צוה הכתוב. ולפי שברגל היו אוכלין בהמות הרבה, וזהויר בפרשת הרגלים שלא לבשל ולא לאכול גדי בחלב אמו והוא הדין לכל בשר בחלב כמו שפירשו רבותינו בשחיטת חולין".
4. תקוני (פר' משפטים פרק כ"ג פסוק י"ט) – "ד"א שהוא דרך רעבתנות ואכזריות".

ג. מטמטם את הלב.

1. רבינו בחיי (פר' משפטים פרק כ"ג פסוק י"ט) – "לא תבשל גדי בחלב אמו ... וע"ד הפשט טעם המצוה הזאת לפי שהוא מטמטם את הלב שהרי החלב נעשה מן הדם והדם מזגו רע ומוליד אכזריות ואחד מטעמי האיסור שבו שאינו מקבל שנוי והתפעלות בגוף כשאר הדברים הנאכלים ולכך טבעו הרע נשאר בתוכו מבלי שנוי ואע"פ שנשתנה עכשו מדם לחלב וקבל שנוי והתפעלות שהועתק לדבר אחר מ"מ כשחוזר ומערבו עם הבשר הרי חוזר לכח הדם וטבעו הראשון כבתחלה והתערבם יחד מטמטם הלב ומוליד גסות ותכונה רעה בנפש האוכל".

ד. מצד תערובות.

1. חינוך (מצוה צ"ב) – "משרשי מצוה זו, לפי הדומה שהוא כענין מה שכתבנו במצות מכשפה, כי יש בעולם דברים שנאסר לנו תערובתן בסיבת הענין שאמרנו שם, ואפשר שתערובת הבשר עם החלב כמעשה הבישול יהיה סיבת איסורו מן היסוד ההוא. וקצת ראייה לזה לפי שבא האיסור לנו במעשה התערובת אף על פי שלא נאכלנו, שנראה בזה שאין איסורו מחמת נזק אכילתו כלל, רק שלא נעשה פעולת אותו התערובת להרחקת אותו ענין שאמרנו. והזהירנו גם כן במקום אחר שאם אולי נעשה התערובת לבל נאכלהו ולא נהנה בו, להרחק הענין, ואפילו אכלו מבלי שנהנה ממנו כלל לוקה, מה שאין כן בשאר כל איסורי המאכלות, וכל זה מורה שיסוד טעמו הוא מחמת התערובת, וכענין שאמרנו בכשוף. זה נאמר מתוך הדחק, ועדיין צריכים אנו למודעי המקובל".

2. כלי יקר (פר' משפטים פרק כ"ג פסוק י"ט) – "וקרוב לשמוע שמצוה זו היא מענין איסור כלאים וערבוב הכחות כי ידוע שבשר העובר נולד מן הדם של הנקיבה האדום המוליד כל אדם כי משם מקורו, וכן חלב הבהמה גם כן מן הדם מקורו כי הדם נעכר ונעשה חלב, ולפי זה מן דם הבהמה יצא בשר העובר והחלב כי משם יפרדו, ואין נכון לחזור ולערבם ע"י בישול וכן ע"י אכילה כי האכילה היא ג"כ בשול באצטומכא, ואי תרו ליה כולא יומא בחלבא לית בה לאו דלא תבשל כי אין חוזרין אל ערבובם הראשון ע"י שרייה כמו ע"י בישול בקדירה ובישול באצטומכא ודוקא כשאוכל בשר תחלה שאינו מתבשל באצטומכא מהרה עד שיבא החלב, אבל החלב מתבשל מהרה קודם שיבא הבשר ואין בו עירוב כל כך ע"כ אין איסור לאכול אחריו בשר. וטעם עירוב זה שייך בכל בשר בהמה, וגדי בחלב אמו נקט למופת כי בו נמצא בעצם וראשונה עירוב זה".

ה. ע"פ קבלה – ר' בחיי (שמות פרק כ"ג פסוק י"ט, "וע"ד הקבלה ...").

ו. גזירת הכתוב, גזירת המלך – ר' בחיי (פר' משפטים פרק כ"ג פסוק י"ט, "ומן הנראה כי הטעמים האלה בלתי מספיקים ואינם עקר בטעם המצות אלא לדחות את השואל שהרי מצוה זו מכלל החקים היא מכלל פרה אדומה ושעיר המשתלח, וכן דרשו רז"ל לעתיד לבא הקב"ה מגלה להם לישראל מפני מה צותה התורה בשר בחלב ופרה אדומה ושעיר המשתלח. וכיון שכן דעת חכמים שהמצוה הזאת מסתרי התורה כי בודאי לעתיד לבא לא יהיה שם לא טמטום הלב ולא ע"ו שהרי אנו מובטחים בהבטחת (דברים ל) ומל ה' אלהיך וגו', וכן בהבטחת (צפניה ג) כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה וגו', אבל המצוה הזאת יש לה סוד").

ז. מראי מקומות – ילקוט יוסף (ח"י, ריש המבוא).

ג. מדרש: מלאכים אכלו בב"ח אצל אברהם אבינו.

א. שוחר טוב (תהלים מזמור ח' ד"ה ה', ע"י פסיקתא רבתי פיסקא כ"ה הו"ד ברוקה סי' תס"ט) – "במתן תורה, כשבא הקב"ה ליתן תורה בסניני לישראל, התחילו המלאכים מדיינין לפני הקב"ה, ואמרו מה אנוש כי תזכרנו, ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים, אמרו לפנינו רבוננו של עולם נאה הוא לך שתתן תורה בשמים, למה שאנו קדושים וטהורים, והיא טהורה וקדושה, אנו חיים, ותורתך עץ חיים, מוטב שתהא אצלנו, אמר להם אינה ראויה להתקיים בעליונים, שנאמר ולא תמצא בארץ החיים (איוב כח יג), וכי יש ארץ למעלה, והיכן היא מתקיימת בתחתונים, שנאמר אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי (ישעיה מה יב), ר' נחמיה בשם ר' יהודה אומר משל לאדם שהיה לו בן, והיה חסר אצבע אחת, והולך אביו ללמדו סריקה שירקיריס וכל עיסקה של אומנות, אותה אומנות צריכה לכלן אצבעות, אחר ימים בא אביו אצלו, אמר לו למה לא למדת לבני אומנות זו, אמר ליה אומנות זו צריכה כל האצבעות, ובנך חסר אצבע אחת, ואתה מבקש שילמוד בנך אומנות סריקוס שירקיריס, כך אמר הקב"ה אין התורה מתקיימת אצלכם, לפי שאין פריה ורביה ביניכם. ולא טומאה, ולא מיתה וחולי, אלא כלכם קדושים, ובתורה כתיב אדם כי ימות באהל (במדבר יט יד), זאת תהיה תורת המצורע (ויקרא יד ב), אשה כי תזריע (ויקרא יב ב), ואשה כי יזוב (ויקרא טו כה), את זה תאכלו (ויקרא יא ט), את זה לא תאכלו (ויקרא י"א ד), לכך נאמר ולא תמצא בארץ החיים (איוב כח יג). ועשה הקב"ה חסדו, ונתן אותה למשה, ככלותו לדבר כל הדברים אל המלאכים, וכיון שעלה משה ולא ירד, עשו ישראל אותו מעשה, ונשתברו הלוחות, שמחו מלאכי השרת, ואמרו עכשיו תחזור התורה אלינו, וכשעלה משה לקבלה פעם שניה, אמרו מלאכי השרת רבוננו של עולם והלא אתמול עברו עליה, שכתבת בה לא יהיה לך אלהים אחרים (שמות כ ג), אמר להם הקב"ה בכל יום הייתם קטיגורין ביני לבין ישראל, לא אתם כשירדתם אצל אברהם אצלם בשר בחלב, שנאמר ויקח חמאה וחלב וכן הבקר וגו' ויאכלו (בראשית יח ח), ותינוק שלהם כשהוא בא מבית רבו, ואמו נותנת לו פת ובשר וגבינה לאכול, והוא אומר לה, היום למדני רבי, לא תבשל גדי בחלב אמו (שמות לד כו), לא מצאו לו מענה, באותה שעה אמר הקב"ה למשה, כתב לך את הדברים האלה (שמות ל"ד כז), עד שאין להם מענה ותשובה".

1. על פי המדרש נוהגים לאכול בב"ח בשבועות – באר היטב (או"ח סי' תצ"ד סוף ס"ק ח'), תורת חיים (ב"מ דף פו), הו"ד בדעת תורה (סי' תצ"ד סעי' ג' ד"ה ונהגים).

ב. **קשה: יש איסור בישול לאברהם אבינו ע"ה** – חנוכת התורה (פר' משפטים, השמטות אות רכ"ה, "ולכאורה קשה ממה נפשך באיזה אופן אכלו המלאכים בשר וחלב אצל אברהם אבינו ע"ה אי אכלו שלא כדרך בישולו הלא אין כאן איסור דאורייתא דדרך בישול אסרה התורה. ואי דאכלו דרך בישול אם כן קשה על אברהם אבינו ע"ה **שקיים כל התורה** כולה היאך בישל בשר וחלב הא בבישול לחוד ג"כ איכא איסור לאו, וצ"ע").

1. **קהלות יעקב** (ברכת פרץ פר' וירא) – "וי"ל בזה דהמלאכים **גופם אש** ובאותו רגע שנוגעים בבשר וחלב בב"א, כבר הו"ל **מבושלים בידי המלאכים ואיכא דרך בישול**. ויותר נראה דגם מצד איסורא דרבנן שלא קיימו המלאכים מה שאסרו חז"ל הוי ג"כ טענה שלא ליתן להם התורה שכן משמע מלשון המדרש ...".

א) **הגר"ח"ק** זצ"ל (דרך שיחה ח"א עמ' ע') – "בספר 'ברכת הפרץ' ... וקשה לפי"ז למה היתה טענה על מה 'שאכלו' בשר בחלב, ולא על ה'בישול'. תשובה: יש כמדומה ברמב"ם שאיסור 'בישול' בשר בחלב הוא משום איסור 'אכילה' (ועיין ח"י חת"ס חולין ק"ה, ב' ד"ה גופא), ולכן היתה הטענה על עיקר האיסור".

ג. **קשה: חלב תחילה** – עי' **מלבים** (פר' וירא פרק י"ח פסוק ח'), "איך האכיל להמלאכים בב"ח ... אבל בפשוט לא קשה כי נתן לפניהם תחלה חמאה וחלב ואכלו ואח"כ שעשה בן הבקר נתן לפניהם הבשר".

1. **חת"ס** (תורת משה פר' וירא ד"ה שלש) – "ולכאורה לפי פשטות הקרא נראה דמעיקרא אכלו חמאה וחלב ואח"כ בשר וא"כ מאי איסור בב"ח איכא. וצ"ל דמ"מ בעינן קנוח ואין קנוח אלא בפת, ולחם לא הביא ע"י שפרסה נידה ולא היה קנוח והוי בב"ח".

ד. **קשה: דאסרי להעלות ביחד**.

1. **לב אריה** (חולין דף קד: ד"ה ובוזה) – "דהעלה להם בשר וגבינה ביחד כאמור ויקח חמאה וחלב ובן הבקר ויתן לפניהם ולכאורה הא אברהם קיים אפילו מצוה דרבנן ואיך עבר על איסור דרבנן דאסרי להעלות ביחד ... יש מקום לומר דאם אדם א' עומד אצלו ומשמרו שלא יאכל מותר".

א) לענין שומר – עי' סי' פ"ה, לשיטות ומראי מקומות.

ה. **ע"י ספר יצירה** – **מלבים** (פר' וירא פרק י"ח פסוק ח'), ארצות החיים סי' י"ג, "ויש לחז"ל שכן הבקר רץ מלפני אברהם ואברהם ברא אחר ע"י ספר יצירה, שעז"א וימהר לעשות אתו שעשה אותו ע"י ספר יצירה. נראה שרצו לתרץ בזה איך האכיל להמלאכים בב"ח, ואמרו שהיה בשר שנברא ע"י ספר יצירה שאין לו דין בשר, וז"ש שלקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה, ר"ל יען שעשאו ע"י ספר יצירה היו יכולים לאכול עם חלב", **חשק שלמה** (יו"ד סי' צ"ח סעי' ב').

1. מצד מראית עין – **מעדני מלכים** (סי' ס"ז אות א').

2. מראי מקומות – **רבבות אפרים** (ח"ז סי' שפ"ה, ח"ה סי' נ"א עמ' כ"ז), **ילקוט יוסף** (סוף הע' מ"ז).

ו. **בן פקועה** – **מצפ"א** (בכורות דף ו:).

1. **משך חכמה** (פר' וירא ד"ה ויקח) – "ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה - איתא בפסיקתא רבתי (דבור עשר פכ"ה) משה חזור להם תשובה כו' הלא אכלתן בשר בחלב אצל אברהם אבינו כו'. והענין דאברהם קיים כל התורה כולה וכפי הנראה דהבן הבקר היה בן פקועה ושחיטה התירתו ואין בה משום בב"ח דחלב שחוטה מותר ועיין שעה"מ, (ה' איסורי מזבח ג-יא) ולכן ע"כ דיצא מכלל בני נח דאי לאו הכי אסור עדיין משום בשר בחלב ועוד דאין שחיטה מתירתו והוא אבר מן החי וכיון דכבר נתקדש בקדושת התורה מדוע תצקעו מה לילוד אשה בינינו (ע' שבת פח סע"ב) הלא שלו הוא נוטל ועוד יש להאריך עפ"י דברי הט"ז (יורה דעה סימן יג ס"ק ג)".

ז. מראי מקומות – ר' שמשון מאוסטראפאלי זצ"ל, **פרדס יוסף** (פר' וירא אות כ"א), **כמוצא שלל רב** (פר' וירא עמ' קנ"ח), **ילקוט יוסף** (ח"י עמ' ט"ז).

1. **שיטה מקובצת** (בכורות דף ו: אות ב') – "מדכתיב גבי אברהם ויקח חמאה וחלב ובודאי לא האכילם איסור דקיים אברהם כל התורה כולה ואומר ר"י ז"ל דהוי סבור שהם בני נח ולא נצטוו על כן כי אין זה מז' מצות בני נח שקבלו עליהם ...".

2. **פלתי** (סי' פ"א ס"ק ז') – "ולדינא נראה דלכ"ע מותר לנכרי, דקשיא לי איך ס"ד בגמרא לאסור חלב משום אבר מן החי, וא"כ אף לבן נח אסור. א"כ מראש צורים נראה, אברהם אבינו ז"ל דנתן לג' אנשים שנדמה לו כערביים חמאה וחלב, הא יהביה ליה איסורא, ושם לא שייך תרי עברא דנהרא, דמאין היה להם, הלא הם באו כחום היום, ומאין היה להם חמאה וחלב זולת מבית אברהם, ואיך ספקי ליה איסורא, וא"צ לכל ראייה דבגמרא".

ד | איסור אכילה.

א. **מקור הדין**.

1. **רב אשי** (חולין דף קיד:) – "אמר רב אשי: מנין לבשר בחלב שאסור באכילה, שנאמר (דברים י"ד) **לא תאכל כל תועבה**, כל שתעבתי לך הרי הוא בכל תאכל".

2. **ריש לקיש** (חולין דף קטו.) – "אמר ריש לקיש: מנין לבשר בחלב שאסור ת"ל: **אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל**, שאין תלמוד לומר מבושל, מה תלמוד לומר מבושל לומר לך: יש לך בשול אחר שהוא כזה, ואי זה זה בשר בחלב".

3. **רבי** (חולין דף קטו:) – "ששנה רבי: **[הדם ...] לא תאכלנו**, בבשר בחלב הכתוב מדבר. אתה אומר בבשר בחלב הכתוב מדבר, או אינו אלא באחד מכל האיסורין שבתורה. אמרת: צא ולמד מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, דבר הלמד מענינו, במה הכתוב מדבר בשני מינין, אף כאן בשני מינין".

4. דבי רבי אליעזר (חולין דף קטו:) – "דבי רבי אליעזר תנא: לא תאכלו כל נבלה [וגו'] אמרה תורה כשתמכרנה, לא תבשלנה ותמכרנה".
- (א) אם הוא אסור בהנאה, ה"ה אסור באכילה, שזה הנאתו.
5. דבי רבי ישמעאל (חולין דף קטו:) – "דבי רבי ישמעאל תנא: לא תבשל גדי בחלב אמו ג' פעמים, אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ואחד לאיסור בשול".
- (א) וכן נקט הפוסקים – רמב"ם (מצוה קפ"ו), רש"י (שמות פרק כ"ג פסוק י"ט), רשב"א (תוה"ב הקצר בית ג' שער ד', פ"ד-ב'), יראים (מצוה ק"ז), סמ"ג (לאוין ק"מ-קמ"א), סמ"ק (מצוה רי"ג), טור (סעי' א'), מחבר (סעי' א'), חכ"א (כלל מ' סעי' א').
6. איסי בן יהודה (חולין דף קטו:) – "תניא, איסי בן יהודה אומר: מנין לבשר בחלב שאסור. נאמר כאן: כי עם קדוש אתה, ונאמר להלן ואנשי קדש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו, מה להלן אסור, אף כאן אסור".
7. רמב"ם (מאכ"א פרק ט' הל' ב') – "לא שתק הכתוב מלאסור האכילה אלא מפני שאסר הבשול כלומר ואפילו בשולו אסור ואין צריך לומר אכילתו, כמו ששתק מלאסור הבת מאחר שאסר בת הבת".
- (א) מגיד משנה (שם) – "במדרש (ליתא לפנינו: דפוס פרנקל) ויקרא רבה בשני מקומות עשתה התורה וכו' שתק הכתוב מאכילת בשר וכתב בשול שתק מאיסור הבת וכתב בת הבת וכו'".

- ב. אפילו שלא כדרך אכילה, לוקה – רמב"ם (מאכ"א פרק י"ד הל' י"א), "כל האוכלין האסורין אינו חייב עליהם עד שיאכל אותן דרך הנאה, חוץ מבשר בחלב וכלאי הכרם לפי שלא נאמר בהן אכילה אלא הוציא איסור אכילתן בלשון אחרת בלשון בשול ובלשון הקדש לאסור אותן ואפילו שלא כדרך הנייה", חינוך (מצוה קי"ג), פמ"ג (פתיחה ד"ה הנאה), יד אפרים (קיצור הל' בב"ח אות ו'), פת"ת (ס"ק א'), ערה"ש (סעי' ג'), ילקוט יוסף (סעי' מ"ד, קיצור שו"ע סעי' מ"ד).
1. הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות ג') – "מותר לשפוך רוטב של בשר כשהוא רותח, לאשפה שיש בה חלב או גבינה, אם הם כבר נפסלו מאכילת אדם. וההגדרה של 'נפסל מאכילת אדם', היא לא כשהגבינה חמוצה וכיוצ"ב, וכן לא מה שהיא נמצאת באשפה ונמאסת בזה לאכילה, דבגלל שנמאסת לאכילה לא פקע איסור בשר בחלב, דדוקא כלפי האדם, אם אוכל דבר מאוס, חשיב שלא כדרך אכילה, (ובשר בחלב חייב גם שלא כדרך אכילה, כדאיתא בפסחים דף כה ע"א) אבל הבשר עצמו לא פסול מאכילה. דהרי הרמ"א כתב (יו"ד סי' פז ס"ו), וז"ל, 'אין לערב מים שהדיחו בהם כלי חלב, עם מים שהדיחו בהם כלי בשר (כשהדיחו במים רותחין, ועירבם כך רותחין, ש"ך) וליתן לפני בהמה, דאסורין בהנאה, עוד כתבו דהכלי שעושין בו מים לחפית הראש, אין לשמש בו, דעושין אותה מאפר שעל הכירה, ורגילות הוא להתערב שם בשר וחלב' עכ"ל. וכל אלו הם בודאי מאוסים, ואף על פי כן יש בהם איסור בשר בחלב, מפני שלא נפסלו מאכילה".
2. בב"ח שאינו ראוי לאכילה - עי' סי' ק"ג סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ג. חצי שיעור.

1. אסור מן התורה [בלי מלקות] – פמ"ג (פתיחה ד"ה הנאה), ערך השלחן (ס"ק ב'), פת"ת (ס"ק ב'), פוסקים.
- (א) מראי מקומות – פמ"ג השלם (פתיחה, ליקוטי מגדים ס"ק י"ב).
- (ב) בשר [או חלב] בפני עצמו, אינו חצי שיעור אלא חצי איסור – תפארת ישראל (בועז פרק א' אות ד'), "אבל כל שנעשה האיסור ע"י ב' דברים. כל שלא נעשה ב' הדברים יחד אין כאן איסור כלל. ולא שייך בזה ח"ש. תדע דאל"כ בשר וחלב. צמר ופשתים. שור וחמור. מים וגרעין בחמץ. וכי ס"ד שיהא כל א' לבד אסור מטעם ח"ש וה"נ עקירה והנחה", מהרש"ג (ח"ד סי' ח' ד"ה ומה), הגר"ח זצ"ל (פתשגן הכתב סי' י"ח).

ד. מאכל בן דרוסאי או מיד, מן התורה [לגבי איסור אכילה. לענין בישול, עי' לקמן].

1. מאכל בן דרוסאי – ישועות יעקב (הארוך ס"ק ב'), חור"ד (סי' צ"א ח' ס"ק ז', בי' ס"ק ז', ס"ק ח'), "הבשר אסור מדאורייתא דהא החלב נאסר מדאורייתא דהחלב מבושל והטעם של בשר הנבלע בתוכו ג"כ נתבשל", מהרש"ם (ח"א סי' קמ"ב, ח"ב סי' קפ"ח), "והרי בב"ח אינו אסור מה"ת אלא בנתבשל כמאכל בן דרוסאי כמ"ש הריטב"א חולין וע' בשו"ת ב"א יו"ד סי' ל' ובמק"א הבאתי ראי' לזה מתוספתא פ"ג דמכות".
2. מיד – פמ"ג (פתיחה ד"ה הנאה).
3. מראי מקומות – הר צבי (יו"ד סוף סי' פ"ז), פמ"ג השלם (פתיחה, ליקוטי מגדים ס"ק ה').
- (א) פת"ת (סי' צ"ח ס"ק ד') – "ועיין בתשובת בית אפרים חי"ד סי' ל' לענין חתיכת בשר שנפל לתוך יורה של חלב וסילקו מיד והבשר נאבד וא"א לעמוד על שיעורו והשואל אומר שלפי אומדן דעתו היה ס' אך אינו יודע בבירור וכתב שיש כמה צדדים להקל דדעת הפר"ח דכל בב"ח שלא נתבשל כמאכל ב"ד אין בו איסור מה"ת וגם כיון שאומר שהיה חתיכה קטנה קרוב שיש ששים הוי כהיתרא שכוחא טפי ולכן יש להתיר ע"י טעימת קפילא מסל"ת ואם אין שם קפילא שרי לישראל לטעום טעימה בעלמא ואם אין מרגיש טעם בשר מותר לאכול אח"כ ומי שירצה להחמיר גם בזה לענין אכילה עכ"פ בהנאה יש להתיר בפשיטות ע"ש".

ה. כלי שני, האם יש איסור אכילה [דרבנן].

1. מיקל.
- (א) בית מאיר (סי' ק"ה על סעי' ב' ד"ה בפלוגתא) – "דכלי שני ... נלענ"ד דלענין בשר בחלב יש לסמוך על המקילין כיון דלכ"ע אינו מבשל ואין כאן אלא איסור דרבנן דדרך בישול דוקא אסרה תורה ובדרבנן הולכין אחר המיקל אבל בשאר איסורין שהוא דאורייתא יש להחמיר".

(ב) נפש חיה (יו"ד סי' י"ז) – "אינו אוסר כלי שני ... הוא רק ספק איסור ... הוא ספק דרבנן ולקולא ... והיינו שהמאכל אינו אוסר אך הכלי נאסר".

(ג) על דעת תורה (סי' ס"ח על סעי' ט"ו ד"ה ובדין כלי שני) – "ובדין כלי שני ע"י בב"מ סי' ק"ה שהכריע להקל בב"ח כיון שאינו מבשל והוא רק איסור דרבנן, גם אי נימא דמבליע ומפליט, ובשאר איסורים יש להחמיר. ונראה דבהפ"מ יש להקל גם בשאר איסורים, וגבי בב"ח יש להקל גם בלא הפ"מ".

2. מחמיר.

(א) פמ"ג (פתיחה ד"ה עוד, ע"י שפ"ד ס"ק י"ט) – "וכלי שני נמי דרבנן".

3. מראי מקומות – פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק פ"ח, פתיחה ליקוטי מגדים ס"ק מ"ג), ילקוט יוסף (סעי' י"א, קיצור שו"ע סעי' י"א).

(א) פמ"ג השלם (שער התערובות ח"ב אות כ"ח) – "דמידי ספיקא לא נפקא. לפי"ז י"ל דבבב"ח אין כלי שני אוסר, משום דכלי שני בבב"ח לא הוא אלא איסור דרבנן, דמן התורה בעי דרך בישול [בית לוי דעת תורה (סח סט"ו ד"ה ובדין כ"ש) ושו"ת נפש חיה (יז)]. אבל הפמ"ג בעצמו כ' להדיא בפתיחה לבב"ח (ד"ה עוד) דכלי שני אוסר בב"ח ע"ש וצ"ע [בית לוי]. וכן דייק בספר פרי הדר מדברי רבינו לעיל (שפ"ד פז סקי"ט) שכתב בכלי שני אף דמפליט ומבליע לא מבשל וש"י בהנאה, משמע דבאכילה מיהא אסור, וכדבריו בפתיחה לבב"ח. וע"י בבית מאיר (קה ס"ב) כתב דלענין בב"ח יש לסמוך על המקילין בכלי שני, כיון דלכו"ע אינו מבשל ואין כאן אלא איסורא דרבנן דדרך בישול דוקא אסרה תורה, ובדרבנן הולכין אחר המיקל".

1. חיה ועוף, ע"י כבוש ומליחה - לענין אכילה.

1. מיקל.

(א) יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק א' אות י"ט) – "ונ"ל שבשר חיה ועוף שנתבשל בכל אלה שאינן אסורין מד"ח. כגון מעושן כבוש מלוח ושאר דאמרן. דהו"ל תרי דרבנן מותר באכילה וא"צ אפ"י ביטול ברוב".

2. מחמיר – פוסקים.

ה] איסור הנאה.

א. המקור שהנאתו אסור.

1. רב אשי (חולין דף קיד:) – "אמר רב אשי: מנין לבשר בחלב שאסור באכילה, שנאמר לא תאכל כל תועבה, כל שתעבתי לך הרי הוא בכל תאכל, ואין לי אלא באכילה, בהנאה מנין. כדרכי אבהו, דאמר ר' אבהו א"ר אלעזר: כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו, אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע, עד שיפרוט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבלה, לגר בנתינה ולעובד כוכבים במכירה".

2. ריש לקיש (חולין דף קטו-קטז:) – "אמר ריש לקיש: מנין לבשר בחלב שאסור ת"ל: אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל, שאין תלמוד לומר מבושל, מה תלמוד לומר מבושל לומר לך: יש לך בשול אחר שהוא כזה, ואי זה זה בשר בחלב. א"ל רבי יוחנן: כעורה זו ששנה רבי: לא תאכלנו - בבשר בחלב הכתוב מדבר ... אי מהיאי הוה אמינא: הני מילי באכילה, אבל בהנאה לא, קמ"ל".

3. רבי (חולין דף קטז:) – "נאמר כאן: כי עם קדוש אתה לה' ונאמר להלן: ולא יהיה קדש בבני ישראל מה להלן בהנאה, אף כאן בהנאה".

4. דבי רבי אליעזר (חולין דף קטז:) – "דבי רבי אליעזר תנא: לא תאכלו כל נבלה [וגו'] אמרה תורה כשתמכרנה, לא תבשלנה ותמכרנה".

5. דבי רבי ישמעאל (חולין דף קטז:) – "דבי רבי ישמעאל תנא: לא תבשל גדי בחלב אמו ג' פעמים, אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ואחד לאיסור בשול".

(א) וכן נקט הפוסקים – רמב"ם (מצוה קפ"ו), רש"י (שמות פרק כ"ג פסוק י"ט), רשב"א (תוה"ב הקצר בית ג' שער ד', פ"ד-ב'), יראים (מצוה ק"ז), סמ"ג (לאוין ק"מ-קמ"א), סמ"ק (מצוה ר"ג), טור (סעי' א'), מחבר (סעי' א'), חכ"א (כלל מ' סעי' א').

6. איסי בן יהודה (חולין דף קטז:) – "אמרת ק"ו, ומה ערלה שלא נעבדה בה עבירה אסורה בהנאה, בשר בחלב שנעבדה בו עבירה אינו דין שאסור בהנאה ...".

ב. אפילו שלא כדרך הנאה – הרמב"ם (מאכ"א פרק י"ד הל' י"א), לשונו מובא לעיל, פמ"ג (פתיחה ד"ה הנאה, ס' הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ב' אות ל"ב), פת"ת (ס"ק א').

1. מראי מקומות – קנה בשם (אור ישראל חנ"ו עמ' ל"ג אות ס"ה), "טאבלע"ט שיש בו בשר בחלב, מותר לקחתו (דאי"ז דרך אכילה)".

ג. האם יש מלקות.

1. דעת הרמב"ם (מאכ"א פרק ט' הל' א').

(א) אין מלקות – כנה"ג (הג' טור ס"ק ב'), פר"ח (או"ח סי' תמ"ג ס"ק א'), כנפי יונה (ריש סי' פ"ז), לחם משנה (מאכ"א פרק ט' הל' ב'), משנה למלך (יסוה"ת פרק ה' הל' ח'), פמ"ג (פתיחה, ד"ה הנאה), חסדי דוד (מכות פרק ג' הל' ד'), שואל ומשיב (מהד' רביעאה ח"ב סי' ר"ג השני ד"ה והנה אם), יד אברהם (על סעי' א'), פת"ת (ס"ק ב'), אמרי בינה (בב"ח סוף סי' ב'), ערה"ש (סעי' ב').

(ב) יש מלקות – פר"ת (ס"ק א'), פלת (ס"ק י"ג).

2. מראי מקומות – שבות יעקב (ח"א סי' ס'), פמ"ג (פתיחה, ד"ה הנאה), פת"ת (ס"ק ב'), משמרת שלום (ריש פתיחה), ילקוט יוסף (ח"י עמ' ע"ו).

ד. חצי שיעור.

1. מן התורה – צל"ח (פסחים דף כב: ד"ה והרי), ערך השלחן (ס"ק ב'), משיב דבר (ח"א סי' ל"ג אות א'), "דפשיטא דכ"ש אסור בהנאה כמו כל חצי שיעור", בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות ב'), "חצי שיעור אסור מן התורה, גם בבישול ובהנאה", כה"ח (ס"ק ט').
2. מראי מקומות – פמ"ג (פתיחה ד"ה הנאה), פת"ת (ס"ק ב'), ילקוט יוסף (עמ' ק"א), פמ"ג השלם (פתיחה, ליקוטי מגדים ס"ק ט"ו).

ה. שיעור.

1. פרוטה – שו"ת רע"א (סי' ק"צ, "יש להביא ראיה דשיעורו בפרוטה..."), הו"ד בפת"ת (ס"ק ב').
  2. כזית – משיב דבר (ח"א סי' ל"ג אות א'), "ולא נזכר כלל ש"פ בכל איסורי תורה רק לענין מעילה, ומה דפשיטא לי' להגרע"א ז"ל דאיסורי הנאה הוא בפרוטה נעלם ממני, מניין לי', ומה שהביא והוכיח...".
  3. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה ואחד, עמ' ג').
- א) צל"ח (פסחים דף כב: ד"ה והרי) – "הנה נסתפקתי בהני דאסירי בהנאה שיעור הנאתן בכמה, דשיעור אכילה ידענו שהוא בכזית, ואפילו באיסורי הנאה עכ"פ שיעור אכילתן בכזית, וחמץ בפסח יוכיח שאסור בהנאה ושיעור אכילתו בכזית וכמפורש בביצה דף ז' ע"ב ובכמה מקומות, אך שיעור הנאתן אני מסופק. ולדעת הרמב"ם [מאכלות אסורות פ"ח הט"ז] שאין בהנאה מלקות, אין מקום לספק זה, דלענין איסור גם חצי שיעור קיימא לן כר' יוחנן דאסור מן התורה. אך לשאר פוסקים שלוקה על הנאה, אני שואל שיעור ההנאה למלקות בכמה ולמימר דבאמת אין לו שיעור, דבשלמא אכילה לא מיקרי בפחות מכזית, אבל הנאה מקרי בכל שהו. א"כ קשה למה לא יתחייב האוכל פחות מכזית, ואם אינו נקרא אכילה אטו מי לא אית ביה הנאה. ועל כרחך צריך לומר שגם על ההנאה אינו לוקה כי אם בכזית, כיון דההנאה בלשון אכילה נאמרה שיעורו כמו אכילה. (ולפי זה צריך עיון בבבא קמא דף מ"א ע"א דקאמר א"כ נכתב רחמנא לא יהנה, ולפי מה שכתבתי אי הוה כתיב לא יהנה הוה שיעורו בכל שהו)".

ו. אפרו.

1. אסור בהנאה – רמב"ם (מאכ"א פרק ט' הל' א'), "בשר בחלב אסור לבשלו ואסור לאכלו מן התורה ואסור בהנאה וקוברין אותו ואפרו אסור כאפר כל הנקברין", חינוך (מצוה קי"ג, "שאפרו של בשר בחלב אסור כאפר כל איסורי הנאה, שטעונין קבורה"), כנה"ג (הג' טור ס"ק ט'), פר"ח (סי' צ"ד ס"ק י'), פר"ת (ס"ק ב'), כרתי (ס"ק ד'), פמ"ג (פתיחה ד"ה הנאה, ס' הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ב' אות ל"א), כנפי יונה (סי' צ"ד ד"ה ומ"ש), ערך השלחן (ס"ק ו'), פת"ת (ס"ק ב'), יד אברהם (על רמ"א סעי' ו' ד"ה דהכלי), יד אפרים (קיצור הל' בב"ח אות ו'), שלחן גבוה (ס"ק ג'), זבחי צדק (ס"ק א'), ערה"ש (סעי' ז'), חזו"א (דמאי סי' ט"ו ריש ס"ק א'), כה"ח (ס"ק ג'), בדה"ש (ס"ק ו'), ילקוט יוסף (סעי' ל"ח, קיצור שו"ע סעי' ל"ח).
2. קשה, כשנשרף כבר כלה כל הלחלוחית והטעם – כרתי (ס"ק ד', פלתי ס"ק ד'), מנחת יעקב (סולת למנחה כלל פ"ה על דין ג').
3. אם איסורו דרבנן או דאורייתא – פ"ת (ס"ק ד', "הוא רק חומרא דרבנן..."), פמ"ג (פתיחה ד"ה הנאה), בדה"ש (ס"ק ו').
4. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ט' ד"ה ומ"ש), פמ"ג השלם (פתיחה, ליקוטי מגדים ס"ק כ"ג).

ז. למכרו לנכרי.

1. מחמיר.
- א) בית הילל (סי' ק"א סוף ס"ק א') – "נראה פשוט (ובכל) [דבכל] איסורי הנאה כגון בשר בחלב ושאר איסורין בהנאה, אין להתיר (ומכרו) [למכרו] לעכו"ם".
- ב) כרם שלמה (סוף סי' ק"א) – "ובכל איסורי הנאה כגון בשר בחלב ושאר איסורי הנאה אין להתיר למכרו לנכרים חוץ מדמי איסור שבו כ"כ בס' בית הלל ולחם הפנים הביאו".

ח. להאכילו לכלבים של הפקר.

1. עי' סי' צ"ד סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ט. לזרקו לים, במקום שיש דגים.

1. עי' סי' צ"ד סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

י. לזרקו לרה"ר.

1. עי' סי' צ"ד סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

יא. לשורפו.

1. עי' סי' צ"ד סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

יב. מי שקנה בטעות.

1. הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק י"ג כסליו תשס"ט) – "שאלה: מי שקנה בטעות איסורי הנאה (כגון בשר בחלב שבישלו ביחד) האם מותר להחזיר אותו ולקבל את הכסף בחזרה. תשובה: מותר אם המוכר מסכים".
2. הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ט"ו כסליו תשס"ט) – "שאלה: מי שקנה בטעות איסורי הנאה (כגון בשר בחלב שבישלו ביחד) האם מותר להחזיר אותו ולקבל את הכסף בחזרה. תשובה: לגוי מותר לישראל אסור".
3. הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: קנה בטעות בשר בחלב שבישלו ביחד, האם מותר להחזיר ולקח הכסף בחזרה. תשובה: דאין זה הנאה, ומותר. ורק דאם צריך לחזור ולמוכרו להחזיר עוד פעם אסור".
4. נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: קנה בטעות בשר בחלב שבישלו ביחד, האם מותר להחזיר ולקח הכסף בחזרה. תשובה: זה מקח טעות והמקח בטל".
5. מראי מקומות – מטבח הכשר (ארטסקרול, סוף עמ' קי"א, עמ' קי"ג).

יג. הנאה מבב"ח לגבי היה ועוף.

1. עי' סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

יד. שאינו נהנה מגוף האיסור.

1. עי' סי' צ"ד סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

טו. בישול בב"ח ע"י נכרי.

1. דר"ת (ס"ק י"א) – "עי' בס' ישירי לב (להרב מהרז"ח ז"ל) חיו"ד אות ב' שהעתיק ממה שמצא כתב מכת"י הרב מלי"ץ ז"ל אות קטן ג' שעמד על המחקר לענין בב"ח שבישלו עכו"ם בשלו אם מותר לישראל בהנאה והביא מדברי הכ"מ הטעם דבב"ח אסרה התורה בבישול הוא כדי שלא יבא לאכול ממנו וא"כ מינה נשמע דבב"ח שבישלה עכו"ם בשלו דלא שייך גזירה זו מותר לישראל להנות ממנה ולא דמי לחמץ בפסח דקיי"ל דאף של עכו"ם אסור בהנאה שאני חמץ דהוי איסור כרת ומזה הוא מתמה על גדולי האחרונים שאסרו נרות של עכו"ם שערבו חמאה בהחלב (עי' בדברינו להלן ס"ק י"ח) דהא אפי' את"ל דטיגון הוי כמו בישול ואפ"ה אין לאסור לישראל להנות ממנו כיון שנעשה ענין הבישול אצל העכו"ם עיין שם ועי' בס' שדי חמד חלק הכללים מערכת הב' סי' כ' שהביאו ועיי"ש במה שהאריך בזה והביא מכמה מקומות והעלה דגם בשל עכו"ם אסור לכל הפחות מדרבנן ועיי"ש עוד בחלק פאת השדה בכללים מערכת הבי"ת סי' י"ט באריכות".

ו. הנאה מבב"ח שנאסר ע"י כבוש או מליחה.

א. מיקל.

1. או"ה (כלל ל' דין ה') – "וכתב במרדכי פ"ב דביצה ומ"מ שניהם מותרים בהנאה הבשר והחלב מאחר דכבוש דבשר בחלב רק דרבנן וכן בכל בשר וחלב שאיסורו רק מדרבנן הוא מותר בהנאה דעל ההנאה לא גזרו רבנן".
2. מחבר (סי' צ"א סעי' ח') – "אין בשר בחלב נאסר ע"י מליחה או ע"י כבוש, אלא באכילה, אבל לא בהנאה".
3. רמ"א (סעי' א') – "כל בשר בחלב שאינו אסור מן התורה, מותר בהנאה. (טור וארוך כלל ל')".
4. ב"ח (ריש ס"ק א') – "פירוש אפילו דרך מליחה או כבוש אסור מדרבנן באכילה בכל ענין מיהו בהנאה שרי בדרך מליחה או כבוש וכדפסק בשלחן ערוך סוף סימן צ"א והוא מדברי האגור (סי' אלף רנד) עיין שם".
5. ט"ז (ס"ק א') – "רש"ל פ' כ"ה סי' ק' חולק על זה ועל מ"ש הרמב"ם והמרדכי וס"ל מסברא להחמיר בהנאה. ואנו אין לנו אלא דברי הראשונים והאחרונים".
6. ש"ך (ס"ק ב') – "דעל ידי כבוש או ע"י מליחה מותר בהנא' וכ"כ המחבר לקמן ס"ס צ"א והוא מדברי האגור שהביא בב"י שם ומהרש"ל שם חלק ע"ז ואין דבריו מוכרחים".
7. פר"ח (ס"ק ג').
8. יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק א' אות י"ח) – "וכן הכבוש ומלוח. אינו אסור בב"ח אלא באכילה".
9. פמ"ג (הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ב' אות י"ז) – "כמו בשר היה ועוף או כבוש ומליחה דהני דרבנן נינהו, ואין אסורין בהנאה כמבואר ביו"ד [סימן] פ"ז [סעיף ג]".
10. חכ"א (כלל מ' סעי' ב') – "אבל אם אינו אסור אלא מדרבנן כגון בשר עוף בחלב או אפילו בשר בהמה על ידי כבישה ומליחה מותר בהנאה דעל הנאה לא גזרו (ש"ך ס"ק ב')".
11. ערה"ש (סעי' ח', סעי' ט') – "וכל בשר בחלב שאיסורו הוא מדרבנן מותר בהנאה כגון בשר בחלב שע"י מליחה וע"י כבישה וכן בישול בשר עוף בחלב או בשר היה שיתבאר דאיסורו הוא מדרבנן מותר בהנאה וכן בבישול".
12. יד יהודה (הקצר ס"ק ג').
13. בדה"ש (ס"ק י"ז).

ב. מחמיר.

1. ים של שלמה (חולין פרק ז' סי' ק') – "ומיהו מדרבנן אסור אפי' אינו דרך בישול, ואם נשרה יום שלם, או ע"י מליחה, אסור מדרבנן, ואסור בהנאה".

ג. אין מוחין בידו.

1. אור זרוע (ח"ד פסקי ע"ז סי' רפ"ו) – "יש להסתפק בשר בחלב שאסרו חכמי' כגון ששהה בצונן יותר מיום אחד כדפרי' לעיל. או על ידי מליחת יום אסרו אותו דוקא באכילה ולא בהנאה או שמא בהנאה נמי אסרו אותו. ולכאורה יש להוכיח ... מיהו י"ל ... הילכך המתיר בהנאה אין מוחין בידו כל כמה דלא אשכחן ראייה לאיסורא".
2. מרדכי (ע"ז סי' תתכ"ז, סי' תתכ"ח), הו"ד בס' האגור (סי' אלף רנ"ד), הו"ד בב"י (סי' צ"א ס"ק ח'), ודר"מ (ריש סי' פ"ז) – "אמר שמואל מפני שמעמידין בקיבה [*רב חסדא אמר מפני שמעמידין אותה בחומץ רב נחמן אמר מפני שמעמידין אותה בשרף ערלה] וכו' ופרכינן ולרב חסדא ולרב נחמן תסור בהנאה קשיא ולשמואל לא פריך אף על פי דהוי בשר בחלב ש"מ דאינו אסור אלא באכילה ומכאן יש להוכיח דאם נאסר בשר בחלב ע"י מליחה או ע"י כיבוש דדוקא באכילה אסור ולא בהנאה ויש דוחין הלכך המתיר בהנאה אין מוחין בידו כל כמה דלא אשכחן ראייה לאיסור".
3. הגהות אשרי (ע"ז פרק ה' סי' ל'), הו"ד בב"ב (סוף סי' פ"ז) – "יש להסתפק בשר בחלב שאסרו חכמים כגון ששהה בצונן יותר מיום אחד או ע"י מליחה אסרוהו בהנאה או לאו והמתיר בהנאה אין מוחין בידו כל כמה דלא אשכחן ראייה לאיסור ... מא"ז".

ד. אין מוחין בידו והמחמיר תע"ב.

1. לבוש (סעי' י"א) – "בשר בחלב שהוא מדרבנן כגון שלא נאסר ע"י בישול אלא ע"י מליחה או כבישה בצונן, יש להסתפק בו אם אסרוהו גם כן בהנאה אם לאו, והמתיר בהנאה אין מוחין בידו, והמחמיר תבוא עליו ברכה".
2. הג' הסמ"ע (על רמ"א סעי' א') – "והמתיר בהנאה אין מוחין בידו והמחמיר תבוא עליו ברכה".

ה. מראי מקומות.

1. בית דוד (על סעי' ג' ד"ה בלבוש) – "בלבוש סעי' ג' העתק בשר חיה ועוף אינו אסור באכילה אלא מדרבנן ומותרין בבישול והנאה שאינם נקראים גדי ע"כ. ובסעי' י"א גבי מעמיד בעור של קבה כתב בב"ח שהוא דרבנן כגון שלא נאסר ע"י בישול אלא ע"י מליחה וכבישה בצונן יש להסתפק אי אסור בהנאה ואם לאו והמתירו בהנאה אין מוחין בידו והמחמיר תע"ב עכ"ל. ופרמ"ג בשפ"ד לא העתק יפה במה שהביא בשם לבוש שכ' המחמיר לאסור בשר עוף בהנאה תע"ב. וראיתי בס' חגורת שמואל תמה בזה על הלבוש שמחלק ביניהם והב"י השו"ם ע"כ. ונראה דהלבוש ס"ל כיון דגמרא עשאו מזה חידוש דכבוש שרי ובישול אסור א"כ רבנן דאסרוהו אסרוהו ממש כמבושל גם להנאה וכיון דהמרדכי והג"ה עמדו על כבוש ומליח ס"ל דרק במליח אסתפק הג"ה".

ז. איסור בישול.

א. בישול עוף.

1. ע"י סעי' ג' לגבי הנאה מעוף בחלב.

ב. במקום שאסור מדרבנן [כגון כבוש וכדומה], אם מותר לבשל אח"כ.

1. אסור מדאורייתא, וממילא יש איסור הנאה.
- א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ד', ס"ק כ"ז, ס' הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ב' אות י"ז, אות י"ח).
- ב) נוב"ק (יו"ד סי' כ"ו ד"ה ומזה) – "אבל ליקח בב"ח שנבלע זה בזה ע"י כבוש או ע"י מליח ולבשלו אח"כ יש כאן איסור תורה ממש שכיון שיש כאן בשר וחלב ומתבשל עתה עובר על בישולו ועל אכילתו".
- ג) יד אפרים (על סעי' א', קיצור הל' בב"ח אות ה') – "אם כזית בשר בלע חלב דרך שרייה או כבוש או מליח ולקח הבשר ובשלו בקדירה הרי הוא עובר עליו".
- ד) ישועות יעקב (הקצר ס"ק א').
- ה) רע"א (על המחבר סעי' א') – "וכתב בהגהת או"ה שבסוף הספר (כלל ל' סי' ד') דחתיכה שנכבשה בחלב אסור לבשלה דעד כאן הוי איסור כבוש מדרבנן ועתה עובר על איסור בישול דאורייתא עכ"ל".
- רע"א (על רמ"א סעי' א', על הש"ך ס"ק ב', על פמ"ג מש"ז ס"ק א', סי' ק"ה על רמ"א סעי' א') – "מותר בהנאה. והא דלא כתב דמותר בבישול היינו דכילל בב"ח ע"י כבישה ומליחה בזה אסור בבישול כיון דכבישה ומליחה נבלע בו החלב וכשיבשל הוא מבשל עתה הבשר עם החלב שכתוכו ועובר משום בישול וגם יאסר בהנאה דנעשה בב"ח דאורייתא ודוק".
- ו) פת"ת (ס"ק ג', ס"ק ט"ז, סי' ק"ה ס"ק ד') – "ומ"מ אף באלו שאינם אלא מדרבנן ומותר בהנאה צריך ליתנם לעובד כוכבים כך ולא יבשל מתחלה דא"כ עובר על הבישול ואסור בהנאה מה"ת דאף דחתיכה בלעה שלא כדרך בישול מ"מ הרי אח"כ נתבשל הבשר עם החלב הבלוע בו וזה פשוט וכ"כ בתשובת נו"ב חיו"ד סי' כ"ו בד"ה ומזה".
- ז) טוב טעם ודעת (תליתאי ח"א סי' קפ"ב ד"ה ובנידון).
- ח) זבחי צדק (ס"ק ט').
- ט) בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות ד').
- י) יד יהודה (הקצר ס"ק ב').

יא) אמרי יושר (ח"ב סי' מ"ו אות ב'), הו"ד במנחת יצחק (ח"ה סי' נ"ח ד"ה ועוד נראה) – "ובגוף דברי הפמ"ג בכבוש שנתבשל נאסר מה"ת ראיתי בהגהות י"ש פקפוק עלי' דאף דנתבשל אח"כ הוי רק מדרבנן והדבר פשוט דז"א ודברי הפמ"ג ברורים וכ"מ בתוס' מנחות ק"א ד"ה פיגול דבכה"ג דתרי לי' כולי יומא ואח"כ בישלו הוי דאורייתא".

יב) דרכ"ת (סוף ס"ק ד', סי' צ"א ס"ק צ"ב) – "והנה ראיתי בהגהות יד שאול להלן סי' צ' סעי' ג' בהגה שכ' דמה שכתבו האחרונים דבשר שנכבש בחלב מעל"ע ובשלו אח"כ, הו"ל בב"ח דאורייתא, ז"א כיון דאין בישול אחר בישול הכו"פ ה"ה דאין בישול אחר כבישה עיי"ש. אמנם לפמ"ש"ל סי' ק"ה (ס"ק ט"ז) מהמ"ז דמ"ש בש"ס ופוסקים דכבוש הרי הוא כמבושל אינו ר"ל כמבושל

ממש, אלא שהוא מפליט ומבליע כמו בישול, ממילא דנדחין דברי היד שאול בזה ואין מקום לתמיהתו כלל, דהא עתה כשהוא מבשלו ממש פנים חדשות בא לכאן, דמעולם לא הי' בב"ח זה, מבושל ממש, ופשוט דעובר עליו מה"ת והבו"פ".

(ג) כה"ח (ס"ק י"ב, סי' צ"א ס"ק ע"ג) – "פר"מ בפתחה שם. פ"ת או"ג".

(יד) דברי שלום (יו"ד סי' י"ז) – "בשר שהיה כבוש בחלב יש איסור מה"ת לבשלו".

(טו) בדה"ש (סי' צ"א ס"ק קי"ב).

(טז) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' ק"ס, פרק ד' הע' ז').

(יז) לבושי עז (תמצית אות י"ח) – "לכו"ע".

2. מיקל.

(א) יד שאול (סי' צ' על סעי' ג') – "והאחרונים כתבו דבשר שנכבש בחלב ואח"כ בשלו הוה ליה בשר בחלב דאורייתא, ולפענ"ד כיון דאין בישול אחר בישול בבשר בחלב כמבואר בכרתי ופלתי סימן פ"ז, הוא הדין דאין בישול אחר כבישה שכבר הוציא כל טעמו".

3. מקום הפסד מרובה יש לסמוך על המתירים למוכרו לגוי.

(א) הליכות עולם (ח"ז עמ' י"ב סעי' ד') – "ובמקום הפסד מרובה יש לסמוך על המתירים למוכרו לגוי".

(ב) ילקוט יוסף (סעי' ה', קיצור שו"ע סעי' ב', סעי' י"ט) – "אבל כשאינו בדרך בישול, כגון שנתן בשר בתוך חלב ושהה שם מעת לעת, או שמלח בשר וגבינה יחד, אינו אסור באכילה אלא מדרבנן. [איסור והיתר כרך ג' עמוד פ]. ואסור לבשלו אפילו לבדו. ואם עבר ובישלו יש אוסרים אותו בהנאה, ויש מתירים, ובמקום הפסד מרובה יש לסמוך על המתירים למוכרו לגוי. [הליכות עולם חלק ז' עמוד יב]".

4. מראי מקומות – קול מבשר (ח"א סי' י' אות ו'), שאלי ציון (תנינא ח"ג יו"ד סי' כ"ו).

(א) ערוגות הברוש (סי' פ"ז ס"ק ב', סי' ק"ה ס"ק ב' ד"ה והנה) – "ובאמת דמסתפינא להקל מה שהחמירו האחרונים בפרט דהוי באיסור דאורייתא. אך במקום שיש עוד איזה צדדים יש לצדד להקל בזה. ועי' לקמן ר"ס ק"ה בספק כבוש דדעת הט"ז להקל משום דיש לאוקמי בחזקת היתר בשאר אסורים. א"כ בבשר בחלב אם היה ספק כבוש נ"ל דיש להתיר בבישול אחר כך ג"כ ובהנאה. וי"ל דבזה לא נאסר גם בבישול אח"כ. וכיון דהוי ספק יש לסמוך על זה דבלא"ה יש חזקת היתר וכמו שכמב בט"ז. וכן בכל מקום שיש עוד צדדים להקל יש לסמוך ע"ז להתיר טעם שיוצא ע"י כבישה ומליחה בבישול ובהנאה".

ג. חצי שיעור: לגבי בישול.

1. מן התורה – פלתי (סי' צ"ב ס"ק ג'), ערך השלחן (ס"ק ב'), שו"ת תורת חיים (סוף סי' צ"א), בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות ב'), "חצי שיעור אסור מן התורה, גם בבישול ובהנאה", חלקת יואב (תניינא, סי' י'), בדה"ש (ס"ק ד', עי' בי' ד"ה לאסור עמ' א').

2. מראי מקומות – זבחי צדק (ס"ק ח'), לבושי עז (תמצית אות ח'), פמ"ג השלם (פתיחה, ליקוטי מגדים ס"ק י"ד).

(א) מנחת חינוך (מצוה צ"ב ס"ק ב') – "והנה חצי שיעור ודאי אסור מן התורה, אף דלא שייך חזי לאצטרופי בכדי אכילת פרס, דדין זה בכדי אכילת פרס הוא דוקא באכילה כידוע, מ"מ חזי לצירוף אם היה כזית, אך לדעת החכם צבי [סי' פ"ו], אפשר דמותר חצי שיעור, ואין כאן מקומו".

(ב) פת"ת (ס"ק ב') – "ועין פמ"ג בפתיחה שנסתפק אי אסור ח"ש בבישול והנאה מה"ת. דבאכילה קיי"ל ח"ש אסור מה"ת ובישול והנאה צ"ע ע"ש".

1) הפמ"ג (פתיחה ד"ה הנאה) מסופק שחצי שיעור שייך רק באכילה שחזי לאצטרופי תוך אכילת פרס. לפ"ז, הבה"ל (סי' ש"מ סעי' א' ד"ה על) שמחמיר לגבי שבת [ופושט הספק של החכם צבי], יהיה מחמיר כאן. אבל יש שרצה לחלק משום בב"ח (ומיוחד דרך בישול) הוי חידוש, אין ראיה.

(ג) חזו"א (יו"ד סי' רי"ד לחולין דף קח:; עמ' רנ"ו) – "ק"ח ב' לעולם לא מצטרפי כו', נראה דבליית בו כשיעור בשעת בישול לא שייך כאן איסור חצי שיעור שיהא בב"ח לענין איסור ולא לענין מלקות שאם נעשה בב"ח מה"ת הדין נותן שילקה, ואם יש בו תנאי של שיעור לענין ליאסר כל שאין בו שיעור אינו נאסר, ולפ"ז הדין נותן שגם בבישול מותר מה"ת ואין לאסור הבישול משום ח"ש דכיון שאינו נאסר אין כאן בישול, והא דאמר אינו לוקה אבל איסורא איכא, הוא מדרבנן, ויש לעי' ללוי דלוקה על בישולו אי סבר דא"צ שיעור ליעשות איסור ואפי' בכ"ש נאסר וממילא לוקה על בישולו דמצטרפין הבשר והחלב דלענין ללקות על בישולו ודאי צריך שיעור או טעמו דלוי משום דסבר דסגי בכזית יחד, אבל מודה דאם אין בשניהם כזית אינו נאסר מה"ת".

(ד) הליכות עולם (ח"ז עמ' ז') – "ואם בישל בישול גמור חצי כזית בשר בחלב, יש בזה מחלוקת אם הוא אסור מן התורה או לא. ואם נצטרף לזה עוד ספק יש להתירו בהנאה משום ספק ספיקא".

(ה) ילקוט יוסף (עמ' ק', קיצור שו"ע סעי' מ"ב) – "ואם בישל בישול גמור חצי כזית בשר בחלב, יש בזה מחלוקת אם הוא אסור מן התורה או לא. ואם נצטרף לזה עוד ספק יש להתירו בהנאה משום ספק ספיקא".

ד. האם צריך לחמם ההיתר.

1. מיקל [אם החתיכה אין יד סולדת בו, רק מבליע ולא מבשל].

(א) מנחת יעקב (כלל ב' ס"ק ה') – "דהבשר עצמו לא נתבשל אלא ששמהו בקדירה ונעשה הבשר מקצתה חם שהיד סולדת בבשר נאסר משא"כ אם אין היד סולדת בו".

2. מחמיר [אפילו החתיכה אין יד סולדת בו, מבליע וגם מבשל].

(א) פמ"ג (סי' ס"ט שפ"ד ס"ק מ"ד) – "ודע דמ"י כלל ב' אות ה' כתב דבר חידוש שז"ל הר"ב שם ואם שמוה בקדירה שמקצתה חם ויד סולדת בו אסורה פי' ידי סולדת בו אחתיכה קאי וכל שאין יד סולדת בו אף שי"ס בקדירה מותרת והוא פלא בעיני. ולדבריו בתוחב כף חולבת ליורה רותחת ואין י"ס בכף לישתרי ומיהו זה טעות דמ"מ מפליט ומבליע משא"כ בבשר מהני מליחה שנית וכשיד סולדת בו בחתיכה מבליע ומבשל. ולפי זה חתיכת בשר שנפלה ליורה גדולה וסלקה ואין יד סולדת בו בחתיכה מותרת

בהנאה עכ"פ. והאמת שהפר"ח בס"י פ"ז כתב כל שאין כמאכל בן דרוסאי מותר בהנאה ושם אבאר ומ"מ **אין להקל כאן**. ומה שהביא ראיה דא"כ היינו דין ד' י"ל דשם בבשר שור מיירי וכאן בשאר בשר ולכ"ע אף לרבנו ירוחם אסור. ומ"ש בהגש"ד שער ב' משמע דיד סולדת בו קאי אחתיכה המעיין יראה די"ל אקדירה ומלת 'בו' תשוב לקדירה כמו שמצינו במחבר פעמים רבות והש"ך אפשר בכיוון כתב 'בה' להסב המלה על הקדירה לא אבשר נ"ל".

(ב) **זבחי צדק** (סי' ס"ט ס"ק קי"ד).

(ג) **כה"ח** (סי' ס"ט ס"ק קמ"ח).

3. מראי מקומות – **בית מאיר** (סי' ס"ט על ש"ך ס"ק מ"ד), **דרכ"ת** (סי' ס"ט ס"ק קפ"א ד"ה ומ"ש, סי' ק"ה ס"ק ע').

ה. איזה שיעור בישול.

1. **חולין** (דף קח:): – "תני לוי במתניתין: כשם שלוקה על אכילתו כך לוקה על בשולו, ובאי זה בשול אמרו, בבשול שאחרים אוכלין אותו מחמת בשולו".

(א) **רש"י** (שם ד"ה אחרים) – "אחרים. עובדי כוכבים כלומר שנתבשל כל צרכו".

(ב) **ריטב"א** (שם ד"ה שאחרים) – "שאחרים אוכלין אותו. פרש"י ז"ל אומות העולם אוכלין אותו שנתבשל כל צרכו, ע"כ, ומסתברא דכל צרכו היינו **כמאכל בן דרוסאי שדרך אומות העולם לאכול כן**".

2. **כמאכל בן דרוסאי**.

(א) **יעב"ץ** (מגדל עוז, בב"ח פרק א' אות כ"ד).

(ב) **פר"ח** (ס"ק ג') – "וכן אם בשיל בשר בחלב אלא שלא נתבשל כמאכל בן דרוסאי לא אסיר מן התורה, כדגרסינן בפרק כל הבשר [חולין] דף ק"ח [ע"ב] ובאיזה בישול אמרו בבישול שאחרים אוכלים אותו, אלמא דכל שאין אחרים אוכלים אותו לא מקרי בישול וכיון דלא אסיר אלא מדרבנן שרי בהנאה".

(ג) **חגורת שמואל** (סוף ס"ק ב') – "הפר"ח".

(ד) **יד אפרים** (קיצור הל' בב"ח אות ג').

(ה) **חור"ד** (סי' צ"א ב' ס"ק ז') – "ודע, דהא דתתאה גבר הוא לענין דמבליע ומפליט, אבל לענין בשר בחלב שיהיה בישול או דרך בישול ליתסר מדאורייתא בעינן דוקא שיהיה כמאכל בן דרוסאי, דלענין שבת ובשר בחלב אינו חייב עד שיהא גמר בישול, כמו שכתב הפרי חדש [סימן פז ס"ק ג], והוא ש"ס מפורש חולין דף ק"ח ע"ב. ולפי זה בשר שנפל לחלב שבכלי ראשון או ע"י עירווי חלב על בשר, והבשר לא נתבשל כמאכל בן דרוסאי, הבשר אינו אסור משום בשר בחלב להיות לוקה על כל זית ממנו, אבל ודאי שאפילו הכי הבשר אסור מדאורייתא, דהא החלב נאסר מדאורייתא דהחלב מבושל, והטעם של בשר הנבלע בתוכו ג"כ נתבשל".

(ו) **חלקת יואב** (ח"ב יו"ד סי' כ"ד).

(ז) **הליכות עולם** (ח"ז עמ' ז') – "איסור בישול בשר בחלב מן התורה, אינו אלא כשנתבשל הבשר לפחות כשליש בישולו, שהוא כמאכל בן דרוסאי, אבל בפחות משיעור זה, אינו אסור אלא מדרבנן, ולכן מותר בהנאה, כגון שימכרנו לעכו"ם".

(ח) **ילקוט יוסף** (סעי' מ"ב, קיצור שו"ע סעי' מ"ב) – "איסור בישול בשר בחלב מן התורה, אינו אלא כשנתבשל הבשר לפחות כשליש בישולו, שהוא כמאכל בן דרוסאי, אבל בפחות משיעור זה, אינו אסור אלא מדרבנן, ולכן מותר בהנאה, ויכול למכור התערובת לעכו"ם. וכן אם נפלה חתיכת בשר לא מבושלת לתוך קדרה של חלב רותח הנמצא על האש, והבשר לא נתבשל כמאכל בן דרוסאי, מותר למכרו לגוי".

3. מיד אסור בהנאה.

(א) **כנפי יונה** (ד"ה כתב הפ"ח בס"ק) – "כתב הפרי חדש ... ואני מתמיה בזה שהרי פסק בס"ק שלפני זה בעירווי שהוא מבשל, וכן בנפל לי' צונן לתוך חם, ובודאי שאין אלו כמאכל בן דרוסאי. ובהדיא אמרינן לענין שבת (שבת מ"ב ע"ב) דעירווי אינו מבשל לי' לבשרא דתורא, ואפ"ה כתבו (רא"ש שם פ"ג סימן י"ז) אי אפשר דלהלוחית שבבשר דאינו מתבשל פורתא. והכא נמי נ"ל דאי אפשר שלא יתבשל קצת לחלוחית שבו מיד, והרי נאסר מדאורייתא, אלא שאין זה שיעור להתחייב עליו, והאי דאמרו בחולין באיזה בישול אמרו כו', לענין חיוב מלקות קאמרי, דקאי התם על זה. ואפשר דגם הבשר עצמו אי אפשר דלא יבשל קצת ע"ג, ואפילו מחמת עירווי, אלא דלענין שבת בעינן ראוי לאכילה ע"י בישול, וזהו אי אפשר. אבל לענין איסור בשר בחלב, כל דבשל לי' קצת, מיד מתחיל איסורו. ועוד ...".

(ב) **כרתי** (ס"ק ג', פלתי סי' צ"ב ס"ק ג') – "דעת הפרי חדש (ס"ק ג') דאם לא נתבשל כמאכל בן דרוסאי דאין אסור מהתורה, דאמרינן (גמרא ק"ח ע"ב) באיזה בישול אמרו בבישול שאחרים אוכלים אותו, והיינו בן דרוסאי. ועיין פלתי (סימן צ"ב ס"ק ג') דכתבתי (בשם הרב הגדול החסיד מוהר"ר יונה לנדסופר זצ"ל והוא בספרו כנפי יונה סימן פ"ז ד"ה כתב הפר"ח בס"ק ג') דליתא [אלא] כל שבא לחום כלי ראשון אסור דין תורה, וע"ש".

(ג) **פמ"ג** (פתיחה ד"ה הנאה, סי' ס"ט שפ"ד ס"ק מ"ד) – "לדינא ... דוודאי כל שנפל חתיכה בשר לכלי ראשון והוסר מיד אסור באכילה".

(ד) **ישועות יעקב** (הארוך ס"ק ב').

(ה) **זבחי צדק** (ס"ק ב').

(ו) **ערוגות הבושם** (ס"ק ה').

(ז) **בן איש חי** (ש"ב פ"א בהעלותך אות ב') – "שיעור בישול לא בעינן שיתבשל כמאכל בן דרוסאי, אלא כל שנפל חתיכת בשר בכלי ראשון של חלב שהוא על האש אפילו שהסירה מיד, הרי זה אסור באכילה ובהנאה".

(ח) **יד יהודה** (הקצר ס"ק ב', הארוך ס"ק א' ד"ה מעתה, סי' צ"א הקצר ס"ק י"א, הארוך ס"ק י"א ד"ה עוד כתב הח"ד).

(ט) **כה"ח** (ס"ק ח') – "ודלא כפר"ח".

(י) **זר השלחן** (ס"ק ג', סי' צ"א ס"ק כ"א).

4. מראי מקומות – פת"ת (סי' צ"ח ס"ק ד', לשונו מובא לעיל), יד אברהם (על סעי' א', על סעי' ו'), דרכ"ת (ס"ק ג'), פמ"ג השלם (פתיחה, ליקוטי מגדים ס"ק ה'), בדה"ש (ס"ק י"ד, בי' ד"ה אלא עמ' ה'), לבושי עז (תמצית אות י').

ו. ע"י גרמא.

1. מחמיר.

א) שבת הלוי (ח"ט סי' קנ"ו ד"ה ומש"כ) – "ומש"כ כ"ת דלחיצת הכפתור הו"ל גרמא ויתכן דבשול בב"ח ע"י גרמא אין איסור, לדידי פשוט דבכשול בב"ח ע"י גרמא איכא איסורא ממנ"פ או דאורייתא או דרבנן דאעפ"י שדרשינן שבת ק"כ ע"ב עשיה אסור גרמא מותר, א"א לדמות לשון לא תבשל וכה"ג ללשון לא תעשה דתעשה היינו עשי' ממש ולא גרמא, וגם בלשון עשיה יש כעין סתירה למ"ש בשבת קי"א לענין סירוס דגם גרמא אסור אעפ"י דכ' בארצכם לא תעשו כאשר העיר כבר מרן הז"ס ביו"ד סי' רס"ו, וגם בש"ס דשבת דמבואר דגרמא מותר דעת הגאון בית שלמה יו"ד ח"ב סי' קכ"ז (לענין גרם מחיקת השם) דיש כמין סתירה לסוגית הש"ס סוף מכות, ועיין במנ"ח בדין סירוס מצוה רצ"א העיר ג"כ בסתירת היתר גרמא גם במקום דכ' עשיה, וגם בהאי דשבת כתבו דאיסור דרבנן עכ"פ איכא בגרמא ושאיני כבוי, עכ"פ למעשה ברור דעכ"פ איסור דרבנן איכא בהאי דהכא".

2. מיקל.

א) חת"ס (אה"ע ח"א סי' כ' ד"ה והנה) – "דבכל התורה היכי דכתיב לא תעשה עשיה אסור גרמא שרי ... וכל כי האי גוני כגון לא תבשל גדי בחלב אמו לפע"ד מי שמעמיד קדרת בשר עם חלב אצל עצים ולא ישים אש ומניח אצלם כלי זכוכיות בשעה שאין החמה זורחת והניח כן עד שתזרח השמש ותכה בניצוציה ומדליק העצים ע"י הזכוכי' ותבשל בשר בחלב פטור הוא דלא תבשל כתיב".

ב) משנה הלכות (ח"ח ריש סי' מ"ו).

ז. האם מותר לבשל איסור דרבנן לכתחילה, כדי למכור לגוי.

1. עי' לקמן סעי' ו' ברמ"א [ב], המחלוקת אם יש ענין טוב להזהר.

ח [גדר בישול.

א. חקירה: האם גדרו כמו בישול בשבת, או יש לו גדר בפני עצמו.

1. כמו שבת.

א) פר"ת (סוף ס"ק ב') – "ולי נראה דאע"ג דלא אפשרי הכא איפשרי בירושלמי גופיה במסכת שבת בפרק כלל גדול [פ"ז הלכה ב] דגרסינן התם הצולה והמטגן השולק והמעשן כולהן משום מבשל. וכי היכי דמחייב במעשן משום מבשל בשבת הוא הדין לענין בישול בשר בחלב, אבל במבושל בחמי טבריה מייתי פלוגתא דאמוראי בירושלמי, ובש"ס דילן בפרק כירה [שבת מ, ב] אסיקנא דהמבשל בחמי טבריה בשבת לא מחייב משום מבשל, והוא הדין לענין בישול בשר בחלב דלא אסיר מן התורה".

ב) בית לחם יהודה (ס"ק א').

ג) גר"א (ס"ק י"ג) – לשונו מובא לקמן.

2. אין דמיון [בין לקולא בין לחומרא].

א) פר"ת (סוף ס"ק ג') – "ליכא לאוכותי מהך דשבת לאיסור בב"ח דלענין מלאכה כל דעביד מעשה חייב משא"כ בב"ח".

ב) עי' כרתי (ס"ק י"ב, פלתי ס"ק י"ב).

ג) עי' כנפי יונה (ד"ה כתב הפ"ח בס"ק) – לשונו מובא לעיל.

ד) פמ"ג (מש"ז ס"ק א') – "והנה אף שאין לדמות שבת לבשר בחלב דלענין שבת לאו מלאכה הוה ולענין בב"ח אפשר בישול מיקרי או להיפוך דבשבת הוה מלאכה ובבשר בחלב לא הוה בכלל בישול ...".

ה) ערה"ש (סעי' י', סעי' כ"ה) – "דמה ענין שבת לזה דאטו בשבת כתיב בישול בתורה והם אב מלאכה כמו בישול או דהוה תולדה דבישול וג"כ חייב בשבת שהרי בשבת אפילו המתוך אבר חייב משום מבשל כמבואר שם".

ו) שו"ת בית יצחק (יו"ד סי' ק"כ אות ג').

3. מראי מקומות – בדה"ש (ציונים ס"ק ק"נ), מגילת ספר (אות א').

ב. כבוש.

1. דרבנן.

א) פסחים (דף מד:): – "מבשר בחלב לא גמרינן, דחידוש הוא. ומאי חידוש. אילימא דהאי לחודיה והאי לחודיה שרי, ובהדי הדדי אסור. כלאים נמי, האי לחודיה והאי לחודיה שרי, ובהדי אסור. אלא: דאי תרו ליה כולי יומא בחלבא שרי, בשיל ליה בשולי אסור".

ב) פוסקים – מחבר (סי' צ"א סעי' ח'), ש"ך (ס"ק א'), אבל לא ע"י כבוש ומליחה שאינו דרך בישול"), פר"ת (ס"ק ב'), פר"ת (סי' צ"א ס"ק י"ז, "כגון למלוח לגוי בב"ח או לכבוש בב"ח לגוי מותר"), כרתי (ס"ק א'), יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק א' אות י"ט), בית לחם יהודה (ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק ו'), פוסקים.

ג. מליחה.

1. דרבנן – מחבר (סי' צ"א סעי' ח'), ש"ך (ס"ק א', "אבל לא ע"י כבוש ומליחה שאינו דרך בישול"), פ"ח (ס"ק ב'), פ"ח (סי' צ"א ס"ק י"ז, לשונו מובא לעיל), כרתי (ס"ק א'), יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק א' אות י"ט), בית לחם יהודה (ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק ו'), פוסקים.
2. יש לעי' לשיטת הר"ן "שמליחה בשבת אסור מדאורייתא". למ"ד שסבר בב"ח כמו שבת, מה הדין.

ד. עישון (smoked) בשר בחלב - עי' סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

1. שלוק - עי' סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.
2. קיטור (steam) - עי' סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.
3. בחמי טבריה - עי' סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.
4. בישל ע"י השמש (sun) - עי' סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

ט צליית בשר בחלב (broiling, barbecuing, roasting).

א. דאורייתא.

1. תורת האשם (כלל פ"ה אות ג' ד"ה היינו, דברי חמודות חולין פרק ח' אות רל"ז).
2. הו"ד במנחת יעקב (סולת למנחה כלל פ"ה על דין ג') – "ונכון הוא".
3. כנה"ג (הג' טור ס"ק י"ג) – "צליה דרך בישול מיקרי. ל"ח אות רל"ז".
4. פ"ח (ס"ק ב', סי' צ"ב ס"ק י"ז) – "מכלל דצלי פשיטא ליה דאסיר מן התורה".
5. כנפי יונה (ד"ה כתב, סי' צ"ב ד"ה בדין).
6. יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק א' אות א') – "צלי בכלל בישול. ככתוב ויבשלו את הפסח".
7. כרתי (ס"ק א', פלתי ס"ק ב') – "דיש להחמיר".
8. בית לחם יהודה (ס"ק א').
9. באה"ט (מהרי"ט, ס"ק א').
10. תגורת שמואל (סוף ס"ק ב') – "ובסעיף ב' כתב דצלי אש בכלל בישול דכתיב בפרשת ראה גבי פסח ובשלת ואכלת וכן ויבשלו את הפסח עכ"ל ע"ש. ומיהו נ"ל דאין אוסר בהנאה בצלי אש אלא כדי קליפה, דצלי אינו אוסר אלא כדי קליפה ואנן הוא דמחמירין בס' וק"ל".
11. פמ"ג (מש"ז ס"ק א', סי' ע"ו שפ"ד ס"ק ב', סי' כ"ב שפ"ד ס"ק י') – "והנה צלי אסור מן התורה עיין פרי חדש אות ב' וכן הלכה".
12. באר היטב (ס"ק א').
13. גר"א (ס"ק י"ג) – "המעושן. ירושלמי פ"ו דנדרים רבנן דקסרין שאלון מעושן מהו שיהא בו משום תבשילי שבת מהו שיהא בו משום בשר בחלב. אבל בפ"ז דשבת שם הצולה והמטגן השולק והמעשן כולהו משום מבשל וא"כ ה"ה לענין בב"ח. פ"ח".
14. רע"א (על המחבר סעי' א') – "ע' בפר"ח דגם צלי ועירו וצונן לתוך חם הוי דאורייתא".
15. האלף לך שלמה (יו"ד סי' קמ"ח) – "ולכך נראה מוכח בעליל דצלי הוי כבישול לענין בב"ח".
16. חכ"א (כלל מ' סעי' א', כלל מ"ד סעי' י"ג) – "צלי וטיגון הוא כבישול ואסור מן התורה".
17. זבחי צדק (ס"ק ל"ט) – "בשר צלי בחלב אסור מה"ת דצלי בכלל בשול. פ"ח ס"ק ב'...".
18. ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ג אות ב') – "וה"ה אם נתבשל כבר הבשר וחלב או נצלו ביחד בין בשוגג בין במזיד אסור לאכול מן התורה הבשר או החלב דכל אחד כולל משניהם ואפילו ליהנות מהם אסור מן התורה".
19. יד יהודה (הקצור ס"ק ב', הארוך ס"ק א').
20. בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות י"ג) – "בשר צלי בחלב אסיר מן התורה, ואסור בהנאה, דצלי בכלל בישול הוא, וכנזכר באחרונים".
21. חדרי דעה (על סעי' ו').
22. חלקת יואב (ח"ב סי' כ"ב) – "לדעתי ברור דצלי וטיגון הוא מה"ת, ואין לצרף בזה ולעשות ס"ס".
23. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות ז') – "וצריך להחמיר כחכ"א ואסור בהנאה".
24. בדה"ש (ס"ק י"ב, סי' צ"ד ס"ק ע"ט).
25. מטבח הכשר (ארטסקרול עמ' ק"ט, עמ' קי"ב, עי' פתחי הלכה עמ' קע"ו).
26. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' י') – "שמעתי מרי"ב של' להחמיר בין בטיגון בין בצלי".
27. לבושי עז (תמצית אות י"א) – "צליה וטיגון הם בכלל בישול שאסרה תורה בבשר בחלב, והצולה בשר עם גבינה או המטגן לוקה ואסורים בהנאה".

ב. דרבנן.

1. מאירי (סנהדרין דף ד:): – "בישול בשר בחלב לא נאסר מן התורה אלא דרך בשול והוא שמבשלו עם חלב צלול כעין מים אבל אם צלה את הבשר והיה מפטמו בחלב אין זה אסור בשול מן התורה".
2. פ"ח (ס"ק ג' ד"ה ופש) – "מסקנא דמלתא דבין צלי בין טיגון לא אסור מן התורה".
3. חו"ד (בי' ס"ק א', סי' צ"ב בי' סוף ס"ק ה') – "ובבשר בחלב צלי וטיגון לאו דרך בישול הוא ... כן נראה לי ברור".
4. שואל ומשיב (תנינא ח"ד סי' קפ"ט ד"ה והנה נשאלתי) – "דבכ"ח ודאי ליכא למיחש דהא באמת אינו רק צלי ואינו בב"ח מן התורה ... צלי דדעת הפר"ח [א"ה: אולי צ"ל פר"ח] דאינו רק דרבנן".

5. תורת יקותיאל (ס"ק א').

6. ערה"ש (סעי' י"א) - לשונו מובא לקמן.

ג. במקום בהפסד מרובה יש להקל בהנאה.

1. ערוגות הבושם (ס"ק א') - ובמקום שיש עוד צדדים או במקום הפ"מ יש לצדד להתיר צלי בהנאה ודלא כהרב פרמ"ג.
2. כה"ח (ס"ק נ"ג).

ד. אם איכא ספיקא אחריתי מצטרף להתיר.

1. שבט הלוי (ח"ו סי' ק"ה) - "נהי דאנו מחמירים בשניהם בצלי ובטיגון, מכ"מ שפיר חזי לאיצטרופי דעת רבינו המאירי במקום ספיקו וכיו"ב, וכדעת המהר"ם שיף סוף מס' חולין".
2. הליכות עולם (ח"ז עמ' י"ד) - "וכל שיש ספק נוסף בדבר, כגון שלא נצלה שלישי בישולו כשיעור מאכל בן דרוסאי, יש להתירו בהנאה".
3. ילקוט יוסף (סעי' י"ד, קיצור שו"ע סעי' י"ד) - "אם צלה בשר בשפוד יחד עם גבינה, יש אומרים שעבר מן התורה על 'לא תבשל גדי בחלב אמו'. שצלייה בכלל בישול. ויש חולקים ואומרים שאין בזה איסור אלא מדרבנן, אחר שאינו דרך בישול, ולא נאסרה הנאתו מן התורה, ומותר למוכרו לגוי. וכל שיש ספק נוסף בדבר, כגון שלא נצלה שלישי בישולו כשיעור מאכל בן דרוסאי, יש להתירו בהנאה".

ה. מראי מקומות - תשובה מאהבה (ח"ג תשובה של"א ריש סי' פ"ז), צבי לצדיק (על סעי' א'), ישועות יעקב (ס"ק א'), רע"א (סי' צ"ב על החזו"ד שם אות ג'), חת"ס (יו"ד סי' צ"ז), יד אברהם (על סעי' א'), דעת כהן (סי' מ"ט אות ו').

1. ר"ן (חולין דף מג.) - "מה שהביאו ראייה מן הצלי נראה לי דכיון דחתיכה עצמה נעשית נבלה מבשר בחלב למדנו כמו שאפרש לפנינו בס"ד אין אומרים כן אלא דומיא דבשר בחלב דרך בישול ואין בבשר בחלב קליפה מן התורה דדרך בישול אסרה תורה בדוקא".
- א) רע"א (דפוס ברלין, על סעי' א') - "וצלי עי' פ"ח דמדברי הר"ן בסוגי' דטפת חלב דכתב דבנאסר כדי קליפה ל"א דחתיכה ענ"ג דהא דאמרו חז"ל חענ"ג היינו משום לתא דבב"ח אבל איסור כ"ק לא משכחת בב"ח, והא משכחת לה בטפת חלב שנפלה על צלי דנאסר כ"ק אע"כ דס"ל להר"ן דצלי לא הוי בב"ח דאורייתא דדוקא דרך בישול הוא דאסור ולא בצלי וכתבתי בזה באריכות בתשובה ב"ה".
2. האם רק ע"י אש מדאורייתא, עי' לקמן חם לתוך חם.

ו. צלי קדר.

1. כמו טיגון.

א) מנחת יעקב (סולת למנחה כלל פ"ה על דין ג').

ב) שארית יוסף (ח"ב יו"ד סי' א' ד"ה איך) - "צלי קדר דהיינו טיגון".

2. כמו צלי.

א) פ"ח (ס"ק ב') - "והא דפרק כל שעה [פסחים מא, א] מרבינן צלי קדר מובשל מבושל [שמות יב, ט] טעמא דרבייה קרא הא לאו הכי לא היה נכנס תחת בישול, שאני התם דצלי אש אינו בכלל בישול דהתם משום דאפקיה קרא והוה אמינא דהוא הדין לצלי קדר להכי איצטריך ריבויא דמבושל".

ז. אפיה [baking].

1. דאורייתא [והם סוברים שצלי ג"כ דאורייתא] - תורת האשם (כלל פ"ה), הו"ד במנחת יעקב (סולת למנחה כלל פ"ה על דין ג', קרוב לסוף), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' ק"ט).
2. כמו צלי - ויאמר אברהם (סעי' א' אות ח').
3. מראי מקומות - רמ"א (סי' ק"ה סעי' ה'), "וכל מבושל בלא רוטב, או אפוי, דינו כצלי בכל דבר", הגר"ח ק"ק זצ"ל (בס' ויאמר אברהם סעי' א' ס"ק ב').
- א) ריח הבשם (פרק א' אות ח') - "יש מחלוקת בין הפוסקים בקשר לצלית בשר ביחד עם חלב אם היא אסורה מן התורה או מדרבנן. וצריך לדעת שבישול מאכל בתוך התנור שקוראים לו צלי (roasting) היא כמו בישול רגיל ונכלל בתוך איסור התורה של בשר בחלב".

י [טיגון בשר בחלב (frying)].

א. דאורייתא.

1. ס' הבתים (שערי בב"ח שער א' אות ג') - "יש מי שכתב שמטגן בשר עם גבינה אעפ"י שמטגנן ומבשל אותו על האור אינו אסור מן התורה ואינו בשול, ואינו נקרא בשול אלא כשמבשלם בקדירה יחד, לפיכך אינו חייב משום מבשל. ויש מי שאמר שהמטגן הרי הוא כמבשל וחייב. ולא מצאתי בזה ראייה מבוארת לא לאיסור ולא להיתר. ויראה לי שיש בטיגון איסור מן התורה".
2. פ"ח (ס"ק ב') - "אבל אין הכי נמי דטיגון וצלי נכללין תחת בישול, ותדע..."
3. כנפי יונה (ד"ה וע"כ, סי' צ"ב ד"ה בדין).

4. ברכי יוסף (מחזיק ברכה ס"ק ט"ו).
5. גר"א (ס"ק י"ג) – "ירושלמי פ"ו דנדרים רבנן דקסרין שאלון מעושן מהו שיהא בו משום תבשילי שבת מהו שיהא בו משום בשר בחלב. אבל בפ"ז דשבת שם הצולה והמטגן השולק והמעשן כולהו משום מבשל וא"כ ה"ה לענין בב"ח. פר"ח".
6. חכ"א (כלל מ' סעי' א') – "צלי וטיגון הוא כבישול ואסור מן התורה".
7. זבחי צדק (ס"ק מ') – "וכן המטגן בב"ח אסור מה"ת ואסור בהנאה. פר"ח שם ...".
8. בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות י"ג) – "וכן המטגן בשר בחלב אסור מן התורה, ואסור בהנאה".
9. יד יהודה (הקצר ס"ק ב', הארוך ס"ק א', השמטות שם).
10. חלקת יואב (ח"ב סי' כ"ב) – "לדעתי ברור דצלי וטיגון הוא מה"ת, ואין לצרף בזה ולעשות ס"ס".
11. הגר"ש (צ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ה' אות ז') – "וכן הדין בבשר שטגנוהו בחלב, שצריך להחמיר כחכ"א (כלל מ' ס"א) שאסור, ודלא כפרמ"ג בריש הל' בשר בחלב, שמתיר בהפסד מרובה".
12. בדה"ש (ס"ק י"ב, סי' צ"ד ס"ק ע"ט).
13. מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' ק"ט, עמ' קי"ב, עי' פתחי הלכה עמ' קע"ו).
14. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' י') – "שמעתי מרי"ב של' להחמיר בין בטיגון בין בצלי".
15. לבושי עז (תמצית אות י"א) – "צליה וטיגון הם בכלל בישול שאסרה תורה בבשר בחלב, והצולה בשר עם גבינה או המטגן לוקה ואסורים בהנאה".

ב. דרבנן.

1. מאירי (סנהדרין דף ד:): – "בשול בשר בחלב לא נאסר מן התורה אלא דרך בשול והוא שמבשלו עם חלב צלול כעין מים אבל אם צלה את הבשר והיה מפטמו בחלב אין זה אסור בשול מן התורה וכן אם בשלו בחלב שנתחבץ וכן אם טגנו באלפס עם חלב מעט כעין שעושים בשמן ויש חולקין בטגון באלפס וכבר כתבנוה במסכת חולין פרק כל הבשר".
- מאירי (חולין דף קח.) – "הטיגון באלפס חכמי התוספות פרשו שהוא נקרא בשול ממה שאמרו בפרק זה שמא יעלה באלפס רותח וגדולי הרבנים פירשו במסכת סנהדרין שדרך בשול אסרה תורה ולא דרך טגון ואף לאכילה לא נאסר מן התורה אלא דרך בשול על הדרכים שביארנו לכך הוציאו בלשון בשול לומר שאין לוקין על אכילתו אלא דרך בשול **וכן היא שטגנו** ומה שהביאו ראייה מאלפס כבר ביארנוה לשיטתנו ומ"מ מדברי סופרים איסור אכילתו".
2. פר"ת (ס"ק ג' ד"ה ופש) – "מסקנא דמלתא דבין צלי בין טיגון לא אסור מן התורה".
3. מנחת יעקב (סולת למנחה כלל פ"ה על דין ג').
4. חי' הגר"ח (סי' תמ"ד).
5. חוו"ד (סי' צ"ב בי' סוף ס"ק ה') – "ובבשר בחלב צלי וטיגון לאו דרך בישול הוא ... כן נראה לי ברור".
6. אשל אברהם (על סעי' א').
7. יד אפרים (קיצור הל' בב"ח אות ד') – "אבל דרך שרייה וטיגון וכבוש ומליחה אין אסור מן התורה".
8. ערה"ש (סעי' י', סעי' י"א) – "טיגון בשר בחמאה על המחבת יש מחלוקת בין הגדולים אם הוא דאורייתא או דרבנן ונ"מ אם מותר בהנאה ובבישול כלומר אם מותר לישראל לטגן בשר בחמאה בעד כותי ולקבל ריוח מזה ודבר זה מצוי מאד בהאכסניות די"א דהוה כבישול שהרי אפילו הוא צלי אש בלבד כמו צליית קרבן הפסח כתיב ויבשלו הפסח [דה"י ב' לה, יג] כ"ש טיגון אבל דעת רש"י ותוס' [סנהדרין ד' ב] דטיגון אינו בישול ע"ש ... וכיון דרש"י ותוס' ס"ל דטיגון אינו בכלל בישול לענין בשר בחלב ודאי כן הוא והאוסרים שהקשו הרי מן התורה טיגון וצלי בכלל בישול נ"ל דאפשר לומר דאפילו אם כן הוא בכל הדברים מ"מ בבשר בחלב אינו כן דכיון דהתורה אמרה לא תבשל גדי בחלב אמו ובחלב לא משכחת לה לא צלי ולא טיגון דאם יטגן בשר בחלב הרי אינו זה טיגון אלא בישול כמובן ונהי דבחמאה משכחת לה טיגון מ"מ כיון דבחלב לא משכחת לה והתורה אמרה בחלב אמו ממילא דטיגון אינו בכלל זה וכ"ש צלי וכן נלע"ד עיקר לדינא ומ"מ מחוייב הישראל להרחיק א"ע שהוא בעצמו לא יטגן זה ויצוה לכותי לטגן [דבזה ליכא גם חשש מראית עין שהבאנו מקודם בשם הפרמ"ג ועמ"ש בסעיף ט']".

ג. מיקל בהפסד מרובה.

1. פמ"ג (מש"ז ס"ק א', עי' שפ"ד ס"ק ב', עי' הנהגות הנשאל באו"ה סדר ב' אות י"ט), הו"ד בפת"ת (ס"ק ג') – "והנה צלי אסור מן התורה עיין פרי חדש אות ב' וכן הלכה וע"י טיגון אף דהפרי חדש שם החליט דהוה מן התורה הנה המנחת יעקב בכלל פ"ה בסולת למנחה צידד להקל וכן משמעות רש"י ותוס' סנהדרין ד' ב' ועיין מהר"מ שיף בסוף הספר הביא בכבוד שרצו לטגנו בשומן וטיגנו בחמאה צידד ג"כ דטיגון כו' (עוד צידד שם דכבד הוה דם וגדי אסרה תורה ולא דם וצ"ע) מכל הלין יש לצדד בהפסד מרובה להתיר מיני טיגון בהנאה ונאמר דלא הוה דבר תורה".
- עי' פמ"ג (סי' צ"ח שפ"ח ס"ק א') – "דחמאה הוה דרך טיגון ומדרבנן הוא".

ד. אם איכא ספיקא אחריתי מצטרף להתיר.

1. שארית יוסף (ח"ב יו"ד סי' א') – "דודאי מידי ספק לא נפיק, כיון דהמה גדולים דקא סברי הכי ויש להם אילן גדול לסמוך עליו, והם דברי התוס'. א"כ ודאי מידי ספק לא נפיק, אף שבדודאי לענין איסור דאורייתא לא נ"מ מידי, דעכ"פ ספק איסור דאורייתא לחומרא, עכ"ז אם איכא ספיקא אחריתי מצטרף להתיר".
2. שבט הלוי (ח"ו סי' ק"ה) – "נהי דאנו מחמירים בשניהם בצלי ובטיגון, מכ"מ שפיר **חזי לאיצטרופי** דעת רבינו המאירי במקום ספיקו וכיו"ב, וכדעת המהר"ם שיף סוף מס' חולין".
3. הליכות עולם (ח"ז עמ' י"ד).

4. ילקוט יוסף (סעי' י"ג, קיצור שו"ע סעי' י"ג) – "יש אומרים שאין איסור בישול בשר בחלב בטיגון, ואינו אלא מדרבנן. והיינו טיגון בשמן או בשומן, בלא אמצעות מים. ולדבריהם אם טיגן בשר וחלב, מותר למכור את התערובת לגוי. וכן בשר מבושל [שנתבשל לבדו] שנתעורר ספק אם אחר כך טיגנוהו עם חלב או לא, יש להתירו בהנאה ולמכרו לגוי ככל ספיקא דרבנן. ולפי זה מותר לטגן בשר בחמאה לצורך חולה שאין בו סכנה. ויש חולקים ואומרים שטיגון הוא בכלל בישול ואסור מן התורה. ולדינא לא יצא הדבר מידי ספק, אם טיגון הוא בכלל בישול או לא. ולכן רק בצירוף עוד ספיקות יש להקל. וכן בהפסד מרובה ושעת הדחק יש לסמוך על האומרים שאינו בישול, והוא רק בשר בחלב דרבנן, ומותר בהנאה. [איסור והיתר כרך ג' עמוד קיז. וראה בשו"ת יביע אומר בהערות לרב פעלים חיו"ד סימן י דף שטו טור א', שדן במי שטיגן בשר בחמאה, אם נאסר מן התורה כדין בישול בשר בחלב, שאסור בהנאה, או אין איסור בטיגון אלא מדרבנן, והעלה להחמיר]."

ה. אם חמאה היא בישול או טיגון.

1. בישול, [מחלק בין דבר גוש למשקה] – ערוגות הבושם (ס"ק א', "וטיגון לא הוא בכלל בישול כלל. וזה ברור ... ודווקא בחלב (בצירי) הוא רק טגון. אבל חמאה שהוא משקה הוא כבישול דרך בישול הוא לבשל במשקה או במים").
2. טיגון – פמ"ג (סי' צ"ח שפ"ח ס"ק א', "דחמאה הוא דרך טיגון"), שארית יוסף (ח"ב יו"ד סי' א'), ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' י"ג, סעי' י"ד).

ו. מראי מקומות – פלת (ס"ק ב'), מ"ב (סי' רס"ד ס"ק י"ד), א"ר (שם), פמ"ג (שם), שע"ת (סי' תרע"ג ס"ק א'), דרכ"ת (ס"ק י"ח), צפ"פ (מאכ"א פרק ט' הל' א'), דעת כהן (סי' מ"ט), יביע אומר (ח"ז יו"ד סי' ה', חזון עובדיה פסח סוף עמ' רס"א), הגר"ש אייזר זצ"ל (אופה הע' כ"ב).

1. מהר"ם שיף (סוף מסכת חולין), הו"ד בפת"ת (ס"ק ב') – "אודות כבד של אווז מפותמת שרצו לטגן בשומן אווז ונתחלף וטיגנו במעט חמאה יש לצדד להתיר א' דבשר עוף בחלב בטל ברוב כמו שהבאתי לעיל ואפילו באכילה דלהנאה בלא רובא שריא. הב' דאמרינן בפרק קמא דסנהדרין דף ד' גבי יש אם למקרא ואימא בחלב אמו ומסיק אלא אמר רב אחא בריה דרב איקי אמר קרא לא תבשל כו' דרך בישול אסרה תורה ופירש רש"י חלב צלול הוא כמים אבל חלב טיגון הוא כו' והא דקאמר סוף פרקין חלב ומתה לא צריך קרא היינו שמבשל חלב בחלב שאינו דרך טיגון רק בישול ממש אבל בשר בחלב ודאי דרך טיגון הוא ואם כן הא נמי בנידון זה הג' דאמר בסוף פרק כל הבשר דם לאו גדי היא ואינו צריך קרא למעוטי והכי נמי בכבד כוליה דם היא כמ"ש אסר לן דמא שרא לן כבדא וכפירוש ר"ת בכבדא מה אתון ביה כו' בלא מליחה כו' וכה"ג שאל"י"ט שנאפה בקדירה חולבת ב"י יש להתיר מה"ט וכל שכן אם ישנו עוד צד להיתירא ומכל מקום לא מלאני לבי להתיר למעשה".
- א תשובה מאהבה (ח"ג תשובה של"א ריש סי' פ"ז), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק י"ח) – "מ"ש מהר"ם שיף סוף מס' חולין בכבד אווז שטגנה בחמאה שדבריו דברי תימה ואין ספק שט"ס יש בכל דבריו שם".

יא] בישול ע"י חשמל, במיקרו-גל.

א. ע"י חשמל, פלטה חשמלית.

1. דאורייתא.

- א בית יצחק (יו"ד סי' ק"כ אות ד') – "פשוט דמבשל בשבת ע"י חמימות ושלהבת המתהוה ע"י כח העלעקטריציטאט או מבשל בשר בחלב ע"י כח זה חייב ואף שלא נאכל בהבערה כזו שום עץ או שומן כמו בהבערת דברים העומדי' לשריפה ... כיון שנראה לעינינו שלהבת הוה מבשל באש וחייב משום שבת או משום מבשל בב"ח".
- ב אחיעזר (ח"ד סי' ו') – "וכן אם מבשל בשר בחלב ע"י עלעקטערי חייב משום מבשל, וכך כתב בשו"ת בית יצחק".
- ג באר משה (ח"ז קונ' עלקטריק סי' צ"ח) – "בודאי חייב מה"ת ואינו בגדר שאלה".
- ד שערים מצויינים בהלכה (סי' מ"ו ס"ק ד') – "דאין חילוק בין אם מבשל על אש עצים, גאז או עלעקטרי".
- ה הבית בכשרותו (סי' א' הע' ו').
- ו ילקוט יוסף (סעי' כ"א, קיצור שו"ע סעי' כ"א) – "המבשל בשר וחלב בין על האש ממש, בין בתנור חשמלי שיש בו גופי חימום, בין על פלאטה, בכל זה עובר משום לא תבשל גדי בחלב אמו. [איסור והיתר כרך ג' עמוד קסג]".
- ז מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' ק"י, עמ' קי"ב).
- ח דעה ברורה (סעי' ו' יוסף דעת סוף ד"ה בחמי) – "ובישול ע"י חום (כגון חשמל) פשוט שהוא כמו בישול באש ממש".
2. מראי מקומות – חזו"א (או"ח סי' נ' ס"ק ט'), זר השולחן (ס"ק ו'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קע"ט).
  - א הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י"ב ס"ק ב') – "וכמו כן יש לדון לענין בישול בשר בחלב בחשמל שיהא פטור ...".

ב. בישול במיקרו-גל (microwave).

1. דאורייתא.

- א אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות ה', עמ' קפ"ו) – "מסתבר שזה כן נחשב אש, דמאחר שיש חום הוא כאש, דאפילו בחמי טבריה אם ישים האדם טס מתכת מתחת המים שיתחמם ויתבשל עליו, מסתמא יהא נחשב כאש ממש וילקה בשבילו ג"כ".
- ב הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"ו ריש עמ' מ"ה) – "דכיון שרבים משתמשים במיקרוגל לבישול כמה מיני תבשילים, מחמת זה חשיב דרך בישול, ואסור מדאורייתא לבשל בו בשר בחלב ... גם תבשילים שמתבשלים טוב יותר באש ואין דרך לבשלם במיקרוגל אסור, ונאסר התבשיל בדיעבד גם בהנאה, כיון שאיסורו מדאורייתא".
2. מסופק, חשש דאורייתא.

(א) בדה"ש (סעי' ו' ב' ד"ה והמבושל, עמ' י"ז) – "וצ"ע".

(ב) פתחי הלכה (ארטסקרול עמ' ק"פ, מטבח הכשר עמ' ק"י, עמ' קי"ב) –

Contemporary authorities have not yet ruled definitively whether microwave cooking is considered actual bishul.

(ג) ילקוט יוסף (סעי' כ"ב, מילואים סוף עמ' תקנ"א, קיצור שו"ע סעי' כ"ב) – "המבשל במיקרו - גל, [בלי גופי השחמה], יש להסתפק אם עובר על איסור תורה של לא תבשל גדי בחלב אמו. ונפקא מינה לענין אם עברו ובישלו בשר וחלב במיקרו גל ביחד, אם מותר למוכרו לגוי. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד קסג]".

(ד) יקבש תורה (סי' א' ענף ו', סוף ענף ח') – "ה"ז אך בגדר ספק דאורייתא לכל היותר דלא עדיף מעישון ... מספק דאורייתא לא נפק".

(ה) אר"ש (בב"ח, עמ' ב') – "בישול בשר בחלב בתנור מיקרוגל שהוא לפחות בגדר ספק דאורייתא".

(ו) דעה ברורה (סעי' ו' יוסף דעת ד"ה בחמי) – "לכה"פ הוא ספק דאורייתא".

3. דרבנן.

(א) להורות נתן (ח"ז סי' ס"ה אות י"ב) – "יתכן שיש בבישול בשר בחלב בתנור כזה ספק דאורייתא. [אלא דלעיל כתבנו דהוי בישול שלא כדרכו א"כ גם בב"ח מותר מן התורה]".

4. מראי מקומות – הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות ב').

(א) אבני ישפה (אהל יעקב ב' אלול תש"ע) – "לא הסברת איך חממו בשר וחלב במיקרוגל, אבל משמע שכוונתך שבאותו הזמן הכניס בשר וחלב להתחמם ביחד, ושאלת אם זה נחשב בישול בשר וחלב. לא ידעתי למה חקרת במיקרוגל כי השאלה הזאת גם נשאלת בכל תנור, שהוא מבשל באותו הזמן גם בשר וגם חלב אם נחשב שהוא מבשל בשר וחלב. בשולחן ערוך יורה דעה סימן קח סע' א' ברמ"א כתב וז"ל: הגה: וה"ה לבשר עם חלב נמי דינא הכי, ונוהגין להחמיר לכתחלה, אפילו בתנור גדול; ובדיעבד, להקל אפילו בתנור קטן עכ"ל. וכתב הרמ"א עוד דעות בענין שאלה זו, עיין שם. ונראה שכל מה שכתב הרמ"א לענין תנור הוא גם נוגע לענין המיקרוגל".

(ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רע"ו, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ב אות מ"ז) – "שאלה: מה הדין בזמנינו לגבי מיקרוגל האם זה נחשב כבישול לגבי הדינים של בישול עכו"ם או בישול בשבת או לבשר בחלב. תשובה: לבישול עכו"ם נראה שכן, לבישול בשבת לר' משה פיינשטיין אסור מדאורייתא, ולאדמו"ר מדרבנן, ואולי ה"ה לבשר בחלב".

יב] בישול שלא ע"ג האש.

א. כלי ראשון, שלא ע"ג האש.

1. דאורייתא [אולי חוץ מבשר שור].

(א) חולין (דף קד:): – "ואסור להעלות ... אמר אביי: גזירה שמא יעלה באילפס רותח, סוף סוף כלי שני הוא, וכלי שני אינו מבשל. אלא: גזירה שמא יעלה באילפס ראשון".

(ב) פוסקים – פר"ח (ס"ק ב'), גר"א (סי' ק"ה ס"ק י"ג), בדה"ש (ס"ק י"ג), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קע"ז), חיי הלוי (ח"ה סי' נ"ז אות ב'), ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ט').

2. מראי מקומות – צפ"פ (מאכ"א פרק ט' הל' א'), ערה"ש (סי' ס"ה סעי' כ"ד), דרכ"ת (ס"ק י"ד), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ז' הע' ל"א).

(א) רע"א (סוף סי' צ"א) – "בשר שור שנפל לתוך חלב שהעבירו מהאור י"ל למה דפסק בש"ע א"ח (סי' שי"ח) דאפילו בכ"ר לא בשלה א"כ אף דבלע ופלט מכל מקום הוי רק כמו כבישה ומותר בהנאה".

(ב) כה"ח (סי' צ"א ס"ק ע"ב) – "... רע"ק. ונראה בזה הכל לפי הראות דאם אנו רואין שלא נשתנה הבשר עי"ז אז מותר בהנאה אבל אם נשתנה הר"ז שלט בו החום של חלב ואסור בהנאה".

ב. עירוי שלא נפסק הקילוח [כדי קליפה].

1. דאורייתא.

(א) פר"ח (ס"ק ב') – "דקיימא לך דעירוי אסור כדי קליפה משמע ודאי דאסיר מן התורה".

(ב) הו"ד ברע"א (על המחבר סעי' א', עי' סי' צ"א על הש"ך ס"ק ח' בסופו) – "ע' בפר"ח דגם צלי ועירוי וצונן לתוך חם הוי דאורייתא".

(ג) בית לחם יהודה (ס"ק א').

(ד) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק א').

(ה) באה"ט (ס"ק א').

(ו) חוו"ד (סי' ק"ה ח' ס"ק י"א, עי' סי' צ"א ב' ס"ק ז' [לשונו מובא לעיל]) – "ועירוי שלא נפסק הקילוח מבשל מדאורייתא, אפילו בבשר וחלב אסור מדאורייתא. ונפסק הקילוח הוא רק מדרבנן".

(ז) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' ק"ט, עמ' קי"ב).

2. ספק דאורייתא.

(א) פמ"ג (פתיחה ד"ה עוד, ס' הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ב' אות כ"א, אות ל"ט, עי' או"ח סי' תנ"א א"א ס"ק ג') – "והוי יודע דעירוי שלא נפסק הקילוח מבשל כדי קליפה, ובשר בחלב אסור בהנאה".

(ב) גלין מהרש"א (על סעי' א') – "ועירוי מכלי ראשון הוי ספק מן התורה".

ג) בדה"ש (סי' צ"א בי' ד"ה ואפילו, עמ' קי"ד).

3. דרבנן – פר"ת (ס"ק ג' ד"ה ופש, "וגם עירוני דאוסר כ"ק נמי לא אסיר מדאורייתא כדעת הר"ן"), יד אברהם (על סעי' א').
4. מראי מקומות.

א) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' י') – "אין לערות רותחים מכלי ראשון על בשר וגבינה. ויש אומרים דעירוני על בשר וגבינה יש בזה איסור מן התורה משום "לא תבשל גדי בחלב אמו", דעירוני מבשל כדי קליפה. ויש אומרים דעירוני אינו אוסר בבשר בחלב [כדי קליפה] אלא מדרבנן, ולדבריהם אם עירו חלב רותח על בשר, אינו אוסר בהנאה, ומותר למוכרו לגוי. ויש אומרים דעירוני ככלי שני ואינו אוסר בדעיבד כלל. ולדינא, אין לערות רותחין על בשר וחלב בעין, אך אם עברו ועשו כן יש להקל למכור לגוי, דעירוני אינו דרך בישול שאסרה בו התורה גבי בשר בחלב. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד קח. יביע אומר חלק י' בהערות לרב פעלים דף שנד טור ב]".

ג. נפסק הקילוה, לכ"ע אינו בישול.

1. פמ"ג (או"ח סי' תנ"א א"א ס"ק ג') – "ובנפסק הקילוה לכולי עלמא אין מבשל כלל רק מפליט ומבליע כדי קליפה, ויש אומרים דמפליט ומבליע בכולו, עיין ש"ך יורה דעה [סימן] ק"ה אות ה' ובט"ז [ס"ק] ד".
2. חוו"ד (סי' ק"ה חי' ס"ק י"א) – לשונו מובא לעיל.
3. בדה"ש (סי' צ"א בי' ד"ה ואפילו, עמ' קי"ד).
4. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קע"ח).
א) מחלוקת מחבר ורמ"א – יד יהודה (סי' צ"א הקצר ס"ק מ"ט, הארוך ס"ק ל"ט).

ד. כלי שני.

1. אינו מבשל – חולין (דף קד:), "ואסור להעלות ... אמר אביי: גזירה שמא יעלה באילפס רותח, סוף סוף כלי שני הוא, וכלי שני אינו מבשל. אלא: גזירה שמא יעלה באילפס ראשון", שו"ע (סי' ק"ה סעי' ב'), פוסקים.
2. קלי הבישול: יש מעוררים, לפי המהרי"ל (עי' סי' ק"ה סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות), שקלי הבישול מתבשל בלי נתינת טעם. יש לעיין מה הדין בבשר שנתבשל בקלות [כמו קלי הבישול] שמבשלה בחלב. שקשה לומר, שיש איסור בישול דאורייתא, ועדיין מותר לאכול. ואפשר לומר, כיון שאין נתינת טעם, אינו מבשל בשר עם חלב. וכמו החלב מסביב הבשר ולא בתוך הבשר. וממילא גם אין איסור מצד בישול. וצ"ע.
3. אם יש איסור דרבנן, לאכילה – עי' לעיל 'איסור אכילה'.

ה. צונן לתוך חם [תתאה גבר, בתוך מים].

1. דאורייתא – ר"ן (חולין דף מד:), "צונן לתוך חם שאף הוא דרך בישול", פר"ת (ס"ק ב'), הו"ד ברע"א (על המחבר סעי' א'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק א'), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק א'), באה"ט (ס"ק א'), יד יהודה (הקצר ס"ק ב'), הארוך ס"ק א'), דרכ"ת (ס"ק ט"ו), מטבת הכשר (ארטסקרול, עמ' ק"ט).

ו. חם לתוך חם, בלא רוטב [דבר גוש לדבר גוש: כמו בשר חם שנגע בדבר גוש חלבי].

1. דאורייתא.
א) יד יהודה (הקצר ס"ק ב', הארוך ס"ק א').
2. דרבנן [שלא דרך בישולו, כיון שלא על האש ובלי רוטב].
א) ים של שלמה (חולין פרק ז' סי' מ"ה) – "דאיכא למימר דמתחילה לא נאסר בשר בחלב בלא רוטב, דדרך בישול אסרה תורה, ולא מה שקבל טעם זו מזו, שהרי בשר בחלב חידוש, דאי תרו כולי יומא בחלבא שרי (פסחים מ"ד ע"ב), מ"מ אסור מדרבנן, כי התם".
ב) פמ"ג (פתיחה ד"ה והנה) – "נגע חתיכה חמה בשר לגבינה חמה בלא רוטב לדעתי הוה רק דרבנן ומותרת בהנאה דלא הוה דרך בישול ושוב מצאתי מבואר בים של שלמה פרק גיד הנשה סי' מ"ה כתב ואף דחם בחם בלא רוטב לא הוה מן התורה דלא הוה דרך בישול מ"מ מדרבנן אסור יעוין שם וא"כ בספק יש להקל וגם אין אסור בהנאה".
ג) פמ"ג (הנהגות הנשאל באו"ה סדר ב' אות כ') – "אם חם בחם בלא רוטב חתיכת בשר נגעה בגבינה דנאסרו לא הוה מ"ה כ"א מדרבנן דלאו דרך בישול הוי ואין אסור בהנאה".
ג) שע"ת (סי' תרע"ג ס"ק א') – "ועיין ביש"ש פרק ג"ה סימן מ"ה ובפ"מ בפתיחה לבב"ח דחם בחם בלא רוטב אין איסור מה"ת ומותר בהנאה עיין שם".
ד) רע"א (על המחבר סעי' א') – "וע' ביש"ש פרק ג"ה (סי' מ"ה) דכתב דבשר חם שנגע לגבינה חמה איכא למימר דאסור רק מדרבנן עיי"ש".

ה) פת"ת (ס"ק ג') – "וחם בחם בלא רוטב כתב הפמ"ג בפתיחה בשם רש"ל דלא הוה דרך בישול ומותר בהנאה ע"ש".

ו) גליין מהרש"א (על סעי' א').

ז) האלף לך שלמה (יו"ד סי' קמ"ח) – "ולכך נראה מוכח בעליל דצלי הוי כבישול לענין בב"ח אך היינו דוקא בעודו על האש אך כשהוסר מן האש מוכח ממשנה וממשנה דפסחים הנ"ל גבי פסח דלא הוי כבישול וא"כ אין בו איסור תורה רק דרבנן כנ"ל נכון וברור".

ח) בדה"ש (ס"ק י"ג).

1) רק בכלי שני – משמרת שלום (פתיחה בא"ד י"א, "נראה לענ"ד דהפרי מגדים מיירי דוקא בנגעו זב"ז שלא בכ"ר אצל האש. אלא דהם בכ"ש. וקמ"ל דאף דאנן קי"ל דדבר גוש אף בכ"ש הוי ככ"ר דמכל מקום לא הוי דרך בישול ומותר בהנאה ... [ואף

- דהמעייין ביש"ש פג"ה סי' מ"ה שם משמע דחם בחם בלא רוטב תמיד לא הוי רק דרבנן דלא הוי דרך בישול מ"מ הפרי מגדים ע"כ מיירי דוקא בכ"ש [...]), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ט"ו ד"ה ומ"ש).
2. **אפילו** בכלי ראשון שלא על האש – עי' **בדה"ש** (ס"ק י"ג).
3. דרבנן, כמו צלי – **חנ"ד** (סי' צ"ב בי' סוף ס"ק ה'), "וכל מבושל בלא רוטב דינו כצלי כמבואר בסי' ק"ה ובבשר בחלב צלי וטיגון לאו דרך בישול הוא ... כן נראה לי ברור", הו"ד **בתהלה לדוד** (יו"ד סוף סי' כ"ט).
- א) עי' החולקים לעיל.
- ב) מראי מקומות – **רע"א** (על החו"ד שם אות ג').
4. מראי מקומות – **חת"ס** (סי' צ"ז), **דרכ"ת** (ס"ק ט"ו ד"ה ומ"ש), **מגילת ספר** (אות ב' ד"ה והנה).
- א) **פמ"ג** (שפ"ד ס"ק א') – "וחם לתוך חם וצונן לחם דג"כ אסור מן התורה".
- 1) **פמ"ג השלם** (ליקוטי מגדים שפ"ד ס"ק ג') – "וחם לתוך חם כו'. דברי רבינו כאן סותרים למש"כ בפתיחה (ד"ה והנה) ובהנהגות או"ה (ב כ) דנגעה חתיכה חמה בשר לגבינה חמה בלא רוטב הוה רק דרבנן ומותרת בהנאה דלא הוה דרך בישול. ויתכן שכוונת רבינו כאן חם לתוך חם היינו לרוטב חם שהוא דרך בישול, או שרבינו כאן מיירי בחם לתוך חם אצל האש דוקא [וכלשון רבינו בפתיחה (ד"ה עוד) צלי שאצל האש הוה מן התורה], ומש"כ שם דהוה רק דרבנן הוא באינו אצל האש. ועוד י"ל דדוקא בכלי ראשון הוה מן התורה ושם איירי בכלי שני, וע' משמ"ש בפתיחה (אות יא)".

ז. חם לתוך צונן, כדי קליפה.

1. דרבנן – **פמ"ג** (פתיחה ד"ה עוד, "דאדמיקר בלע לא מבשל"), **גליון מהרש"א** (על סעי' א'), **דרכ"ת** (ס"ק ט"ו ד"ה ועיין).

יג] בישול אחר בישול.

א. מיקל.

1. **ס' הבתים** (שערי בב"ח שער א' אות ה') – "יש מי שכתב מי שבשל בשר בחלב ובא אחר ובשלו פעם שניה חייב, כדרך שאמרו במחמץ אחר מחמץ ובמסרס אחר מסרס שהוא חייב. ויש מי שאמר שהשני פטור, כדרך שאמרו במטיל מום בבעל מום שפטור. ויראה לי שאין לדמות זה לא למחמץ ולא למטיל מום, שהחיוב והפטור שלהם הוכיח מן הכתוב, אלא למה זה דומה למבשל בשבת, מבשל בשר בחלב חייב ומבשל בשבת חייב, כדרך שאמרו במבשל אחר מבשל בשבת שפטור, כמו שכתבנו בבית מנוחה כן הדין בבשול בשר בחלב".
2. **הפלאה** (על רמ"א סעי' ו') – "אפשר דס"ל דכיון דכבר נעשה בב"ח ה"ה כנבילה ואין איסור בבישולו".
3. **רע"א** (על המחבר סעי' א') – "וכתב בהגהת או"ה שבסוף הספר (כלל ל' סי' ד') דחתיכה שנכבשה בחלב אסור לבשלה דעד כאן הוי איסור כבוש מדרבנן ועתה עובר על איסור בישול דאורייתא עכ"ל משמע דאם נתבשלה בחלב מותר לחזור ולבשלה".
4. **ברכי יוסף** (מחזיק ברכה ס"ק טו"ב ד"ה ואני, או"ח סי' תרע"ג ס"ק א').
5. עי' **גליון מהרש"א** (על המחבר סעי' א').
6. **ערה"ש** (סעי' י"ב) – "ואחר שנתבשל כבר עבר האיסור של הבישול ואין בו עוד איסור בישול".
7. **יד יהודה** (הקצר ס"ק א').
8. **דברי יוסף** (סי' תקס"ט) – "קדירה שיש בה בלועה מבב"ח ומבשל בה כ' הפלתי דחייב משום בישול דיש בישול אחר בישול בב"ח רק בבלוע אין בישול מה"ת ואני כתבתי בבישול כל צרכו גם בב"ח אין בישול אחר בישול ואפי' נצטנן וחוזר ומרתיחו ושכן ס"ל השער אפרים".
9. **נפש חיה** (יו"ד סי' ל') – "אבל היכא שנתבשלו כבר שניהם נלע"ד דשפיר אין בישול אחר בישול".
10. **חלקת יעקב** (יו"ד סי' ט"ו).
11. **הגריש"א** זצ"ל (הערות במסכת חולין דף קד: ד"ה גזירה) – "הנה גדר הבישול שנאסר בבו"ח היינו כעין בישול בשבת, (ובבישול בחמי טבריה אפשר דלא יהא אסור). והנה בשבת הרי אין בישול אחר בישול. ודא מילתא ברירא דאם הבשר היה מבושל וגם החלב מבושל ועכשיו מבשל אותם יחד דבזה יהיה הבישול בשבת ואיסור בב"ח מדאורייתא, דהא הבליעה שהאחד בולע מהשני הוי דבר חדש שלא היה קודם, אבל בשר וחלב שנתבשלו יחד קודם ע"י גוי ועכשיו מבשלם הישראל מסתבר דאמר' בזה אין בישול אחר בישול".

ב. מחמיר.

1. **פלתי** (ס"ק י"ג ד"ה והנה) – "והנה הש"ך בס"ק י"ח כתב דה"ה שאר כלים שמבשלים בהם עכו"ם ג"כ אסור לחתות, דיש בהן בלוע בשר בחלב, ואם כן מתבשל הבלוע בשר בחלב, וסיים ואינו אלא רק חומרא בעלמא ... ולא ביאר הש"ך למה הוא רק חומרא בעלמא, אי הטעם דכיון דקיי"ל בשבת (עיין טו"ש"ע או"ח סימן שיי"ח סעיף ד') לדעת הרבה מחברים אין בישול אחר בישול, ולא בשבת בלבד נאמרה, עד דנימא ביה שבת שאני דמלאכת מחשבת אסרה התורה, כי אם נלמוד ממקום אחר מצה מבושלת וכו' (פסחים מ"א ע"א), וא"כ כללא הוא בכל דינים דאין בישול אחר בישול, ומהיכי תיתי נימא בבשר בחלב דכתיב לא תבשל והקפיד התורה על בישול דוקא, דיש בישול אחר בשול, ולכך לא הוי רק חומרא בעלמא. ודבר זה היה נראה בסברא, אלא **דקשיא** מהא דאמרינן בגמרא (ק"ד ע"ב) לכך אינו עולה על שולחן אחד שיאכל בשר וגבינה כאחד, שמא יעלה באלפס רותח והוי איסור תורה כמבואר בגמרא, וזה ודאי דלא יעלה על השולחן בעת האוכל דבר שהוא חי וצריך בשולא, ועל כרחך דכבר נתבשל, רק יעלהו רותח וישים בו גבינה, וש"מ דאף בכה"ג קרוי איסור דאורייתא ובישול, דאי דרבנן עדיין הוי גזירה לגזרה, וצ"ע. ולכן יותר נראה דבשר בחלב בלוע שהוא רק טעמא בעלמא, בזה לא שייך בישול".

2. יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק א' אות כ"ה) – "נסתפקתי אם יש בשול אחר בשול בבב"ח. נ"מ לעבור בשני לאוין. ונ"ל דאסור כמו במחמץ אחר מחמץ. ול"ד לשבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה ואינו חייב אלא על מלאכה שצריכה לגופה. מש"כ כאן אבישול קפיד רחמנא אע"ג דלא צריך ליה. ואיכא תו נפקותא לענין חלב שנאסר מחמת בשול בחלב כנ"ל. ועשה ממנו נרות א"א אין בישול אחר בישול שרי לאדלוקי ביה. דאין לו הנאה מן החלב הנבלע בו. שאינו דולק ומאיר אלא מכבה משא"כ משום בישול אסור. אפ"ה מסתבר דשרי".
3. הו"ד בדעת תורה (סי' צ"ב על סעי' ה' ד"ה וברי' הנאה).
4. יד אפרים (קיצור הל' בב"ח אות ג') – "וכן אם נתבשל בשר בחלב יחד ונצטנן והחזירו לאש עד שהרתיח הרי זה עובר על איסור בישול".
5. מנחת יצחק (ח"ה סי' נ"ח) – "אלא עכ"ח דיש בישול אחר בישול בבב"ח, ואפילו שעומד בחמימותו כנדון הש"ס הנ"ל, וכן כתב בפמ"ג (סי' פ"ז שפ"ד סק"ב)".

ג. לגבי לה שנצטנן.

1. מחמיר – א"ר (סי' תרע"ג ס"ק א', א"ז ס"ק ב', ובשער אפרים סי' ל"ח האריך במעשה שבשלו חמאה בקדירה של בשר בת יומא אם מותר לנר חנוכה דאסור בהנאה, ודעתו נוטה דמותר דמצות לאו ליהנות ניתנו עיי"ש. ותמהני הא בשר וחלב אסור בבישול, ואף שכבר נתבשל הא קי"ל בסי' שיי"ח [ס"ד] לענין שבת דיש בישול אחר בישול), הו"ד בפת"ת (ס"ק ד').
2. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה בישול).
- א) חלקת יעקב (יו"ד סי' ט"ו אות ו') – "ואף דגם בשבת דוקא ביבש ולא בלח עי' סימן שיי"ח, חדא דלהרמב"ם וכמה פוסקים אין חילוק, עי' ב"י שם, ועוד דשומן הנקשר הוי כמו אוכל, עי' ר"ן סוף פרק במה טומנין מחלוקת הרמב"ן והר"ן בזה, ומגן אברהם שיי"ח ס"ק מ' מבואר להדי' דשומן הנקפה לא שייך בא"ב וכן להלכה במ"ב שם, ועי' מהר"ם שיק או"ח סי' קל"ב".

ד. דעת הפמ"ג.

1. מחמיר – עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב', ס"ק י"ח, סי' צ"ט ס"ק י"א ד"ה תשובה, "ולדינא בשר בחלב יש בישול אחר בישול").
2. מיקל – עי' פמ"ג (או"ח סי' תרע"ג א"א ס"ק א', עי' יו"ד סי' ק"ה מש"ז ס"ק ב').
3. מראי מקומות – פמ"ג (סי' פ"ג ס"ק י"ח), פמ"ג השלם (ליקוטי מגדים שפ"ד ס"ק י"א).

ה. מראי מקומות – צבי לצדיק (על סעי' א'), חת"ס (יו"ד סי' פ"ב ד"ה אעוררהו), חי' הגר"ח (סטנסיל, אות תמ"ד), גליון מהרש"א (על סעי' א', סעי' ו' בהג"ה), ערה"ש (סעי' ל"א, סעי' ל"ב, "צ"ע לדינא"), שד"ח (כללים מערכת הבית פאת השדה סוף סי' י"ט, כללים מערכת האלף סי' ס' ד"ה ומצוה), זרכ"ת (ס"ק ד'), הר צבי (יו"ד ריש סי' ע"ט), אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות י"ט ס"ק ג', "שיש מחלוקת בזה"), שיעורי הרב (בב"ח סי' נ"ב), שערים מצויינים בהלכה (סי' מ"ו קונ"א סעי' ה'), ביע אומר (ח"ו יו"ד סי' ה'), בדה"ש (סעי' א' ד"ה בישול), מעדני אשר (סי' ל"ה), ילקוט יוסף (ח"י עמ' מ"ח, עמ' קמ"ג אות י"ט, עמ' קפ"ג, קיצור שו"ע סי' פ"ז סעי' י"ט), לבושי עז (תמצית אות י"ג-י"ז).

1. ר' גרשום (חולין דף קח:) – "לעולם לא מצטרפי והכא במאי עסקינן בבא מיוורה גדולה של בשר. בחלב מבושל ולקח חצי זית מאותו בשר וחצי זית מאותו חלב וחזר ובישולן פעם אחת אבישולו לא לקי דכבר מבושל אאכילה לקי דאכיל כזית איסור".
2. צל"ח (שבת דף קמה:) – "והנה ראיתי בספר פרי מגדים יו"ד בסי' פ"ז בשפתי דעת ס"ק ב' מביא תשובות שער אפרים סי' ל"ח פסק בחמאה שבישלו בקדירה של בשר בת יומא שמותר להדליק ממנה לנר חנוכה דגם במצוה דרבנן אמרינן מצות לאו ליהנות נתנו. ובאלי' רבה ריש סי' תרע"ג [ס"ק א'] משיג על השער אפרים ותמה עליו הא בשר בחלב אסור בבישול [וא"כ כשמדליק בחמאה הבלוע מבשר קא מבשל], ואף שכבר נתבשל הא קי"ל בסי' שיי"ח לענין שבת דיש בישול אחר בישול, עכ"ל הא"ר. וזה רבות בשנים כתבתי על הגליון של האלי' רבה דבמחילה מכבודו לא דק, בדבר יבש קי"ל גם גבי שבת דאין בישול אחר בישול (בדבר יבש), וחמאה יש לו דין דבר יבש לענין זה כמו"ש המג"א בסי' שיי"ח ס"ק א' דגם שומן אף שנימוח יש לו דין יבש לענין אין בישול אחר בישול. אמנם הפרי מגדים שם כתב לחלק בדין בישול אחר בישול בין דין שבת לדין בשר בחלב, וכוונתו דמה דאמרינן אין בישול אחר בישול זה הוא רק בשבת אבל לא בשאר איסורין. משמע דמיפשט פשיטא ליה דבשאר איסורין יש בישול אחר בישול. ולא ידעתי מנ"ל להרב פרי מגדים להחזיק הקושיא על בעל שער אפרים בדבר שעומד בספק".
3. דברי מלכיאל (ח"ב סי' מ"ד) – "ובאמת בכמה אחרונים משמע דס"ל דב"ח שנתבשלו ביחד ג"כ יש בישול אחר בישול לכ"ע. וכ"נ דעת ההגמ"ר והרמ"א סי' פ"ז אך אין זה נצרך לנ"ד כמש"ל דלענין לבשל בשר או חלב שפיר הוי בישול לכ"ע עם בב"ח שכבר נתבשל ... וע' בשבות יעקב סי' ל"ח שכתב דב"ח אף שכבר נתבשלו יחד יש בישול אחר בישול. והביא שם שכ"כ גם האליהו זוטא סי' תרע"ג ואינו ת"י. וכ"כ הפמ"ג ביו"ד סי' צ"ט במשבצות ס"ק י"א שכן עיקר שיש בישול אחר בישול בב"ח אף שמקודם נתבשלו יחד ע"ש".
4. דברי שלום (יו"ד סי' י"ז) – "בשר וחלב שנתבשלו יחד ואח"כ נצטננו, מדברי הראשונים נראה שאין עוד בזה בישול כמו לגבי שבת דאין בישול אחר בישול, אבל האחרונים החמירו בזה לאסור לבשל".

ו. בישול חלב בפני עצמו, ובשר בפני עצמו, ואח"כ בישול יחד.

1. מחמיר.

א) שבות יעקב (ח"א סי' ל"ח) – "דאף למאן דס"ל לענין איסור שבת אין בישול אחר בישול משום כיון דכבר נתבשל תו אין צריך בישול ולא הוי מלאכה כלל מ"מ לענין איסור בשר בחלב דאסור משום טעם כעיקר ודאי בכלל בישול הוא זה שמבשל יחד הבשר

בחלב מחדש וה"ה לענין איסור בישול לבד דבב"ח דלמה שזה נאסר זה נאסר וגדולה מזו משמע בש"ס דחולין דף ק"ד ע"ב דאפי' בכלי שני שעולים יחד מקרי בשול לענין בשר בחלב אף שכבר נתבשלו שניהם תחלה כל א' לבדו שניהם אסורין מדאורייתא".

(ב) יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק א' אות כ"ה) - לשונו מובא לעיל.

(ג) הו"ד בדעת תורה (סי' צ"ב על סעי' ה' ד"ה ובדין הנאה).

(ד) יד אפרים (קיצור הל' בב"ח אות ג').

(ה) שו"ת חת"ס (יו"ד סי' פ"ב ד"ה אעוררהו) - "דבשר דנתבשל בפ"ע עם חלב שנתבשלה בפ"ע ואח"כ נתבשלו זע"ז בודאי שייך ביה בב"ח דאורייתא מש"ס ר"פ כ"ה דמשני שמא יעלה באלפס רותח".

(ו) יד אברהם (על סעי' א', סי' צ"ד על רמ"א סעי' ז').

(ז) גליין מהרש"א (על המחבר סעי' א') - "ולא אמרינן ביה אין בישול אחר בישול דזהו רק בשבת".

(ח) נפש חיה (יו"ד סי' ל') - "דאף שנתבשל מתחלה כל אחד לבדו אם אח"כ נתבשלו ביחד יש בו משום בישול בשר בחלב דעתה היא הבישול בשר בחלב יחד".

(ט) יד יהודה (הארוך סוף ס"ק א').

(י) דברי מלכיאל (ח"ב סי' מ' אות ב') - "כף שנשתמשו בה חלב ולנער בקדירה של בשר ... ואף בבישול אחר בישול הסכימו שאסור וע' כרו"פ ופרמ"ג בסי' פ"ז ושאר אחרונים שם וה"ס סי' פ"ב בזה".

(יא) מנחת יצחק (ח"ה סוף סי' נ"ח).

(יב) הגר"ש"א זצ"ל (הערות במסכת חולין דף קד: ד"ה גזירה) - לשונו מובא לעיל.

2. מראי מקומות.

(א) בינת אדם (שער איסור והיתר סי' מ"ח) - "ואמנם מה שכתבתי והבאתי ראייה מהא דחותכין בשבת גוש ומסימן שכ"א זה תלוי בחקירה אם הא דקיימא לן אין בישול אחר בישול לענין שבת אם הכוונה בדבר מבושל לא שייך כלל בישול ואם כן אין לחלק בין שבת לבשר וחלב כיון דלא שייך בו בישול ואם כן שפיר יש ראייה דכמו דמותר בשבת לחתוך גוש ולא אמרינן דיבשל הבלוע מחמת דוחקא הכי נמי בשר וחלב ואמנם יש לומר דבודאי שייך בישול אחר בישול רק בשבת דבעינן מלאכת מחשבת ואם כן כיון שכבר נתבשל ואם כן אין הבישול השני עושה פעולה מה שאין כן בבשר וחלב יש לומר שפיר דיש בישול אחר בישול (והגאון בעל בית מאיר השיב לי על זה באריכות). ולכאורה יש ראייה דבבשר וחלב יש בישול אחר בישול מחולין דף ק"ח ע"ב דמוקי להא דרב דאמר חלב מותר בנפל ליורה רותחת דמבלע בלע ומאי פריך והא כיון דהחלב כבר נתבשל לא שייך בה בישול ולכן מותר מה שאין כן הבשר שנתבשל בחלב ויש לדחות דהא על כל פנים אסור מדרבנן ורב אמר חלב מותר ולכן הוצרך לשנות מבלע בלע".

[יד] בישול בשר בקדירה חולבת בת יומה: כף חולבת ב"י שנתחב לתוך קדרה של בשר, ולהיפך.

א. תלוי אם טעם כעיקר דאורייתא או דרבנן.

1. רשב"א (דף צח: ד"ה נמצא) - "נמצא פסק הלכה לענין טעם כעיקר לפי דברי רש"י ז"ל אם נתחבה כף של איסור בתוך התבשיל, וכן כף חולבת בת יומה בתוך קדרה של בשר או בהפך, וכן חתיכת נבלה שנפלה בתוך הקדרה בזמן שמכירה ולא נשאר בתוך הקדרה אלא פליטתה, וקודם שהספיק לשער אם יש ברוטב ובחתיכות ההתר ס' לבטל האיסור נשפך הרוטב וא"א לעמוד עליו אם היה בו ס' לבטלו, הולכין בו להקל ומתירין אותו מספק דהא ספקא דרבנן היא ולקולא, ומה שנשאר מן ההתר יהא מותר".

2. חכ"א (כלל מ"ו סעי' א') - "קדירה שבישל בה בשר הרי נבלע בה טעם בשר ולכן אסור לבשל בו חלב מן התורה בתוך מעת לעת דקיימא לן טעם כעיקר דאורייתא".

3. זית רענן (כרך א' הל' תערובות סי' ג' אות ב', טעם כעיקר סי' א' אות ו') - "עיני רשב"א ... והקשו האחרונים דבבשר בחלב לא פליגי ולכ"ע בבשר בחלב טעם כעיקר דאורייתא כמבואר [חולין קח, א]. ונראה על פי דברינו הנ"ל, כיון דלדעת רש"י טעם כעיקר לאו דאורייתא, נמצא דמדאורייתא מהדרינן בתר סברא זו לחלק בטעם הראשון בין בלוע דהתיירא לבלוע דאיסורא, וכשם דלמסקנא מחלקינן בבלוע דהתיירא עצמו בין בלוע שנבלע בכלי לבין בלוע שנבלע באוכל השני, ה"ה והוא הטעם לדעת רש"י בטעם הראשון. נמצא הגם שגילה רחמנא דבשר בחלב גם על טעמא לחוד חייל שמא דאיסורא [קח, א], זהו בטעם מן האוכל, אבל בבלוע מן הכלי מהדרינן לסברא דעל בלוע מן הכלי לא גילה בחידושא דבשר בחלב. אבל לדעת ר"ת דסבירא ליה דטעם כעיקר (האיסור) [אסור מדאורייתא] שוב אין לחלק לטעמא דאוכל או דכלי בטעם הראשון, רק בטעם השני הוא דמחלקינן כן מצד הסברא. אבל לדעת רש"י טעם כעיקר לאו דאורייתא סברא זו נשארה גם בטעם הראשון, רק בשר בחלב דחידוש הוא גלי רחמנא דאסורה. ואפילו שיחול עליו שמא דאיסורא אזי למאי דגלי גלי דהיינו לטעם הבא מן האוכל עצמו, אבל לא בטעם מן הכלי וכמו דמחלקינן לקושטא בטעם השני".

4. נצי"ב (העמק שאלה שאילתא כ"ד אות ז', שאילתא פ' אות ב') - "דס"ל לרבינו טעם כעיקר מדרבנן אסור, ואע"ג שהביא מקדירה שבשל בשר לא יבשל בה חלב, ובב"ח לכ"ע טעם כעיקר מדאורייתא, כבר כתבנו בסי' כ"ד אות ז' דקדירה שבשל בה בשר דומה לכל האסורים, וכ"כ הגאון ח"ס יו"ד סי' פ"ו".

(א) מה שכתב הנצי"ב בשם החת"ס אינו נכון, כי המעיין שם בדבריו של החת"ס (לשונו מובא לקמן) יראה שהוא חולק וס"ל שהוא חולק וסבר שאינו תלוי אם טכ"ע דרבנן או דאורייתא.

5. יד יהודה (סי' פ"ז הארוך ס"ק ב') - "הרשב"א ... וכ"כ הכו"פ בסי' צ"ח ...".

6. מהר"ץ חיות (סי' ס"ד ד"ה ועל, רק בבישול יש להקל) - "שער אפרים ... אכן עד כאן שייך איסור בישול בב"ח דוקא בבעין אבל ע"י טעם מן הקדירה, אף על גב דאי טעם כעיקר דאורייתא לקי על הטעם רק מ"מ לענין בישול אינו חייב בבישול בשר בחלב רק בבעין, אבל על טעם של קדירה לא, ובבשר בחלב חידוש הוא דאי תרי כוליה יומא בחלבא שרי, ובישול אסור אין לך בו אלא חידושו

דוקא בעין ולא טעם, וכן מובא גם כן בכרית ופליתי סי' פ"ז ס"ק י"ג, מהך דר"פ כל הבשר דחששו שמא יעלה באלפס רותח, וע"כ שם בשכבר נתבשל מיירי דבדואי לא יעלה המאכל כשהוא חי על השולחן, וע"כ דגבי בב"ח יש בישול אחר בישול, רק טעם אחר איכא דגבי בליעה בכלי לא שייך איסור בישול בב"ח".

7. עי' אור שמח (מאכ"א פרק ט' הל' ט', פרק ט"ו הל' ל') – "כשאמרה תורה לא תאכל נבילה או חלב וכיוצא בזה, התורה מדברת רק על עצם האיסור בממשו לא על טעם החלב או הנבילה, דרך גוף האיסור כשהוא לבדו אסרתו תורה, כן כי כתיב לא תבשל גדי בחלב אמו והתורה אסרה לאכול בשר שנתבשל בחלב, כוונת התורה רק על עצם גוף הגדי ועצם החלב בממשו לא בנתינת טעמן כלל, אם כן אם נפלה טיפת חלב לתוך קדירה בשר ויש בה כדי נ"ט זה עצם האיסור שאסרתו תורה, אבל קדירה שנתבשל בה בשר כי מבשל בה חלב הרי אין כאן גדי רק טעמו וטעם אינו כעיקר ולא אסרתו תורה מעולם בבישול עם החלב כיון שאינו גוף הגדי, בשלמא אם אמרינן טעם כעיקר אם כן מה שנתבשל טעם הבשר עם החלב הוי כאילו נתבשל גוף הגדי דהתורה שמדברת על האיסורים מכוונת גם על טעמים הנתערב בגוף אחר, והוי שפיר קדירה שבישל בה בשר אם יבשל בה חלב איסור דאורייתא, מה שאין כן למאן דאמר טעם כעיקר לאו ד"ת, אם כן הוא זה איסור מדברי סופרים ושפיר יליף רבא מכלילית באילפס, דר"י אמר ליטעמיה קפילא ארמאה, וזה היה נכון, לולי ...".

8. מעדני השלחן (סי' צ"ג ס"ק ב').

9. בדה"ש (סי' צ"ג ס"ק ו', בי' שם ד"ה אסור).

ב. מיקל: שהוא רק איסור דרבנן.

1. תשובה מאהבה (ח"ב סי' רפ"ו על סי' תרע"ג) – "שער אפרים ... נראה מכו"פ ב"ד סי' פ"ז ס"ק י"ג דבב"ח בלוע שהוא רק טעמא בעלמא לא שייך בישול עיין עליו".

עי' תשובה מאהבה (ח"ג סי' של"א על הל' בב"ח סי' פ"ז סוף ד"ה גליון ש"ע סעיף א') – "הנה בשו"ת ת"מ חלק שני כתבתי ... משער אפרים ... י"ל הדין דין אמת מה שכתבתי שמה אחרי שהשאלה לא היתה כ"א בקדרה של בשר ב"י ואין האיסור אלא ע"י הבליעה בעלמא דלית בה משום איסור בישול מה"ת ומותר בהנאה יען ראיתי בפ"מ כאן בש"ך ס"ק ח"י דוקא הבלוע שבתוך הקדרה מבשר וחלב יחד שיפלוט ויתבשל לא חשו דזה לא הוה דרך בישול אבל בשר בקדרה ב"י מחלב ודאי הוה דרך בישול עכ"ל וצ"ע ואינו משמע כ"כ בכרו"פ".

2. כת"ס (חולין דף קח. ד"ה ושיטת, דף צז: ד"ה דאי במה, שו"ת יו"ד ח"א סי' נ"ז ד"ה אלא מדאמר) – "הגם דבב"ח לכ"ע טעם כעיקר דאורייתא, אבל בבלוע בקדירה י"ל גם בבב"ח לאו דאורייתא דלא מצינו איסור רק כשמבשל גדי, וגם אם נרמזו דשאר איסורים ילפינן מגעולי נכרים דטכ"ע דאורייתא, אבל בב"ח י"ל דחידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו, במבשל גדי ולא בבלוע בקדירה".

ג. מחמיר: שהוא איסור דאורייתא.

1. שער אפרים (סי' ל"ח), הו"ד בפת"ת (סי' פ"ז ס"ק ד') – "והמעשה שהיה כך היה שבישלו חמאה בקדירה של בשר ב"י ונאסרה עבור שלא היה ששים ושאל השואל ... ופשוט לאסור בהיות שבשר בחלב אסור בהנאה".

2. ברכי יוסף (מחזיק ברכה ס"ק כ"ב, עי' ס"ק י"ז ד"ה ואני).

3. קול אליהו (ח"א יו"ד סי' כ"ז) – "שאסור לבשל בשר בקדרה של גוי בבית ישראל שמא יחתה ישראל ... אבל אם הוא ודאי מחתה פשיטא דאסור מן התורה בכלי בני יומן מיהא".

4. חמודי דניאל (תערובות הב' סוף אות י"ב).

5. זבחי צדק (ס"ק מ"ד).

6. ח"ת (נדחי ישראל פרק ל"ג אות א', עי' בה"ל סוף סי' ש"ז) – "ועיין בפמ"ג דאסור ליתן לא"י בשר וחלב בחול ולומר לו בשל לך כיון שאינו יכול לבשלם יחד בעצמו הוא בכלל אמירה לא"י שבות ... ועי"ש עוד שמצדד דה"ה דאסור ליתן לו בשר שיבשל בכלי חולבת ב"י".

7. ערוגת הבושם (סי' צ"ח ס"ק ג' ד"ה והנה ראיתי) – "כתב בכו"פ כאן ובפמ"ג סי' צ"ג דבבלוע בכלי גם בב"ח דין שאר אסורים יש לו ... דעת כל הפוסקים אינו כן ואם בשל חלב בקדרה של בשר הוי בב"ח מן התורה".

8. יד אברהם (סי' צ"ד על מחבר סעי' ג').

9. בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות ד') – "קדירה שבלעה חלב ובעודה בת יומה בישל בה בשר בעין, עובר עליו משום בישול מפני דאחד מהם הוא בעין, ועיין שפתי דעת ס"ק י"ח, ומחזיק ברכה אות כ"ב, ולכן זה המבשל בקדירה זו בעי כפרה כשאר איסורי לאוין".

10. תהלה לדוד (יו"ד סי' כ"ב) – "החת"ס בסימן פ"ו ... והדבר פלא".

11. דברי מלכיאל (ח"ב סי' מ' אות ד') – "ומ"ש הכרו"פ דבבלוע בכלי ליכא איסור בשול. כבר חלקו עליו האחרונים והסכימו שיש איסור בישול בזה ואין הפנאי מסכים להאריך בזה ועשו"ת רעק"א סי' פ"ד וח"ס סי' צ"ז".

12. כה"ח (סי' פ"ז ס"ק י"ד, ס"ק נ"ט).

13. עצי העולה (כלל ז' ס"ק ב').

14. מנחת יצחק (ח"ה סי' נ"ח ד"ה ועוד יותר).

15. עי' יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' ו' אות י') – "ראוי להזהר שלא יבשל לגוי מאכלי בשר בקדרה חולבת בת יומה, או להיפך".

16. פתחי הלכה (ארטסקרול עמ' קע"ה, מטבח הכשר עמ' ק"ח, עמ' קי"ב).

1. פמ"ג (פתיחה לבשר בחלב ד"ה טעם) – "וכן קדירה שבישל בה בשר ובתוך מעת לעת בישל חלב אסור מן התורה לכ"ע אף למ"ד טעם כעיקר דרבנן בשר בחלב מקרא מלא הוא דאסור מן התורה ומילקא נמי היה לקי (ובשאר איסורין יש אומרים דלא לקי). ועדיין יש לעיין קדירה שבישל בה בשר ואח"כ חלב או להיפך יש לומר למ"ד טכ"ע לאו דין תורה הוא הדין בבשר בחלב כן ונהי דגלי קרא במבשל גוף בשר בחלב יחד טעם כעיקר ביה דין תורה ולא בטל חד בב' דחזיך אוכל יטעם כמו שכתב הרשב"א בחדושו בסוגיא זרוע בשילה אבל בקדירה דאיקלש טעמיה דהוה נ"ט בר נ"ט טעם א' בקדירה וטעם ב' לבשר נהי דהוה טעם ב' לאיסורא מ"מ אין לנו ראייה דהוה דין תורה בשלמא לדידן טכ"ע דין תורה מגיעולי גוים ילפינן אלמא טעם שני כמש"כ חשיב ואין לחלק בין היתרא בלע לאיסורא בלע מן התורה כמו שהארכנו בזה בספר גינת וורדים כלל ס"ז משא"כ להאומרים טכ"ע דרבנן דלא ילפינן מגיעולי מדין הוא הדין אפשר בב"ח מקדירה לתבשיל לאו דין תורה ... ומיהו לדידן כל טעם כעיקר בשאר איסורין בקדירה בן יומו הוה דין תורה מגיעולי גוים אלא שאין לוקין עליה ובבשר בחלב היה לוקין עליה וכדאמרן".
2. פמ"ג (סי' פ"ז שפ"ד ס"ק י"ח) – "הבלוע שבתוך הקדירה מבשר וחלב יחד שיפלוט לחוץ ויתבשל לא חשו דזה לא הוה דרך בישול אבל בשר קדירה ב"י מחלב ודאי הוא דרך בישול".
3. פמ"ג (סי' צ"ג שפ"ד ס"ק ג') – "גם מה שכתב הרשב"א בחדושו בסוגיא זרוע בשילה דכף חולבת לבשר ונשפך הוה דרבנן למאן דאמר טעם כעיקר לאו דבר תורה תמה הכרתי ופלתי בשר בחלב דבר תורה לכולי עלמא יש לומר בשר בחלב הנפלט מכלי טעם אחד הוה דרבנן והתורה צותה להגעיל לכתחלה ואין הכי נמי דיעבד אי בישל בלי הגעלה וודאי שרי המאכל מן התורה וכל שכן הוא דטעם כעיקר ממש לאו דבר תורה".
4. פמ"ג (או"ח סי' ש"ז א"א ס"ק כ"ט, הו"ד במשמרת שלום חי' דינים לסי' צ"ג אות ד') – "ואסור ליתן בשר וחלב לעכו"ם בחול ולומר בשל לך, וכן בקדירה חולבת בת יומה, דלדידיה אסור".
5. מראי מקומות – פמ"ג (או"ח סי' תרע"ג ס"ק א'), פמ"ג (סי' ק"ה מש"ז ס"ק ב' ד"ה עוד), ילקוט יוסף (סי' פ"ז, עמ' קפ"ד).

ה. דעת החתם סופר.

1. חת"ס (שו"ת יו"ד סי' פ"ו) – "ומ"ש רשב"א בחידושו לחולין בתוחב כף חולבת ליורה של בשר ונשפך דלמ"ד טע"כע לאו דאורייתא אזלי לקולא וצווה ב' הפלתי כי כרוכי' בסי' צ"ח סק"ב הא בב"ח לכ"ע טע"כע דאורייתא ונכנס שם בדוחקים שאינם לפי כבודו כמבואר בחי' באריכות וכבוד תלמידי שי' כ' שלפי סברתו הנ"ל א"ש. דע דלפענ"ד ק' זו אינה צריכה לפנים כי הרשב"א לא מיירי מיורה רותחת המבשלת שאוסרת בב"ח מן התורה **אלא ביורה חמה בעלמא** ולטעמיה אזיל דס"ל דאפי' חום בית השחיטה מבליע ומפליט מיהו ויעיי' בסי' ס"ח ונמצא שהבלוע שבכף אינו מתבשל ביורה רק מתערב ונאסר מדרבנן וכשנשפך אתאינן לפלוגתת רש"י ור"ת דהרי כ' שם להלן דלא מקלינן בנשפך דרבנן לר"ת אלא בכעין גבינות של נכרים ומכ"ש דנחמיר בבליעה ופליטה דבב"ח כיון דבכל מקום מחמרי' בנשפך בכלי שני דהוה דאורייתא משא"כ לרש"י והרי יפה כ' דתלי' בדרש"י ור"ת".
2. חת"ס (חולין דף צח: ד"ה וכו') – "נ"ל ליישב מה שמקשים אהרשב"א בשמעתין דכ' לרש"י אי תחבו כף חולבת בקדרה של בשר אזלינן לקולא בנשפך הואיל וטעם כעיקר לאו דאורייתא. וק' הרי בב"ח לכ"ע דאורייתא ... י"ל הואיל וטע"כ לאו דאורייתא רק בב"ח חדוש הוא אין לנו בו אלא חדושו היינו חלב הנמשך ונבלל לתוך הבשר אבל טעם הבלוע בכלי שהוא פחות מזה לא אמרינן והוא רק דרבנן וכעין זה כ' בפלתי רס"י צ"ח ונכון הוא".
3. חת"ס (סי' צ"ח ס"ק ב') – "ורבא דאמר סמכ"א אקפילא קאי אקדרה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ובזה לכ"ע טכ"ע דאורייתא".
4. מראי מקומות – פת"ת (סי' צ"ח ס"ק ה', לשונו מובא לקמן). נצי"ב (העמק שאלה שאילתא כ"ד אות ז', שאילתא פ' אות ב', לשונו מובא לעיל), ליקוטי הערות (על חת"ס יו"ד סי' פ"ו אות ז').

1. מראי מקומות – ישועות יעקב (הקצר ס"ק ט'), חוו"ד (סי' צ"ז בהוספות), רע"א (ח"א סי' ר"ז), נמוקי הגר"ב (חולין דף צז.), זרכ"ת (ס"ק ד' ד"ה ועיין עוד), אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ג), בדה"ש (סי' צ"ח סעי' א' ב' ד"ה חלב, סי' פ"ז סעי' ו' ב' ד"ה ואף [ומה שכתוב שם בשם הערה"ש, לא נראה]), ילקוט יוסף (סי' פ"ז הע' כ"ט), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק מ"ו, סי' צ"ג שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק כ"ח).

1. פלתי (סי' צ"ח ס"ק ב') – "שדברי הרשב"א ... וקשה לי ג"כ כנ"ל מה ענין בשר בחלב למחלוקת רש"י ור"ת, הא בשר בחלב ודאי דאורייתא ... היה נראה כיון דלכך ס"ל לרש"י (צ"ח ע"ב ד"ה לטעם) טעם כעיקר לאו דאורייתא, משום דגעולי עכו"ם חידוש הוא, אפילו דנימא דלא אסרה התורה אלא קדירה בת יומא, אי אפשר דלא פגמה פורתא, ולכך לא ילפינן מיניה (פסחים מ"ד ע"ב). א"כ כל קדירות הבלועים אפילו בת יומא הם פגומים ולא אוסרין כלל, דהא זה חידושו של גיעולי עכו"ם ולא ילפינן מיניה, וא"כ לשיטת רש"י אף בבשר בחלב הכלי אף בן יומו הא פגום קצת ואינו אוסר. או י"ל דלכאורה דכלי בלוע איסור ילפינן מגעולי עכו"ם דמאי שנא, רק כי ילפינן בלוע איסור דזה ממש גיעולי עכו"ם, [דמאי שנא כלי עכו"ם] בלוע איסור ומאי שנא כלי ישראל בלוע איסור, אבל בבלוע בשר דהיתרא בלוע, אינו בכלל גיעולי מדין, דחידוש הוא, ולא ילפינן כלל מגעולי עכו"ם וטעם כעיקר לאו דאורייתא. אבל באמת דהרשב"א כתב להדיא אף בתוחב כף של איסור לתבשיל ג"כ לדעת רש"י מדרבנן, וצ"ל דוקא געולי עכו"ם ולא כלי של ישראל אף דבלוע איסור ... אם למאן דאמר טעם כעיקר לאו דאורייתא בליעת כלי הוי דאורייתא, ובפרט בבשר בחלב, צ"ע רבתי, והוא מבוא גדול בדין איסור והיתר, ולא קשה מידי".

1. פלתי (סי' פ"ז סוף ס"ק י"ג, ע"י מגיה שם) – "נראה דבלוע שנתבשל כבר, אין בו משום בישול, וכולי האי לא אמרינן".
2. פת"ת (סי' צ"ח ס"ק ה') – "ומה שתמה בכ"פ סק"ב על דברי הרשב"א בחולין בתוחב כף חולבת ליורה של בשר ונשפך עיין בתשו' חתם סופר סימן פ"ו שכתב ליישב בטוב טעם. וע"ש עוד שתלמיד ותיק אחד רצה לחדש למאן דס"ל טכ"ע ל"ד ואך בבב"ח הוא דאורייתא מדאפקיה רחמנא בלשון בישול א"כ י"ל דהיינו דוקא כשקיבל החלב טעם ממשות הגדי אבל טעם גדי הנבלע בקדרה אינו כעיקר מה"ת לאסור החלב (גם הפמ"ג בפתיחה להלכות בב"ח נסתפק בזה ע"ש ולפ"ז לענ"ד מיושב קושיית העולם והוזכרה ג"כ

- בת' הנ"ל סי' פ"ג איך נילף טכ"ע מג"נ דילמא משום בב"ח צוה להגעיל ע"ש ודו"ק) והוא ז"ל כתב דסברא זו י"ל גם לדידן דטכ"ע דאורייתא מ"מ בב"ח לא הוי אלא בקיבל טעם מן הגדי ממש אך הראה לו סתירת חילוק זה מש"ס פ' אלו עוברין ע"ש".
3. שואל ומשיב (תנינא ח"ד סי' קפ"ט ד"ה והנה נשאלתי) – "שאינע כ"פ בכף בשר שנתחב לתוך החלב ... ומיהו בבלוע בכלי גם בבשר בחלב אפשר דאינו רק דרבנן כמ"ש מהריב"ל והארכתי בזה בתשובה".
4. שו"ת בית מאיר (סי' כ"ו) – "בח"י הרשב"א ... לפי דברי רש"י אם נתחבה כף חולבת בת יומא בתוך קדירה של בשר ... נשפך הרוטב הולכין בו להקל ... אף רש"י מודה דטעם כעיקר ד"ת, היינו שהחלב שקיבלה טעם מן בשר ממש או איפכא בב"ח ממש זה אסור ... משא"כ בזה אם טעם כעיקר ל"ד מעולם לא נתבשל החלב עם בשר, שהרי טעם הכף אינו כעיקר הבשר".
5. מהרא"ש רבינוביץ (בשו"ע מכון י-ם קובץ מפרשים מכת"י, על רע"א שם) – "נראה לי שהמבושל מכבר כשיתערב לא מיקרי מבשל, דהא כל אחד בפני עצמו מבושל כבר".
6. ערה"ש (ס"ק ל"א) – "דבשר בחלב הבלוע בכלי לא שייך בזה ביטול, דאין זה דרך ביטול שאסרה תורה".
7. חמדת שלמה (יו"ד סי' י"ג סוף אות ה') – "די"ל דטעם לא נקרא בשר כיון דטכ"ע לא"ד וע"כ אינו נאסר אח"כ אם בא לו טעם חלב".
8. יד אפרים (סי' פ"ז קיצור בב"ח ס"ק ג') – "אם ביטול בשר בקדירת חלב בת יומא או להיפוך אף על פי שאסור אינו לוקה".
9. ח"י הרי"מ (ע"ז דף סז.) – "בקדירה שבשל בה חלב ואח"כ ביטול בה בשר שאין כאן חלב בעין רק הטעם שפיר לא אמרינן כלל טעם כעיקר אף בבשר בחלב, דטעם חלב אינו נקרא חלב כלל ולא הוי כלל ביטול בשר בחלב ואינו אסור מה"ת רק כמו בשאר איסורין. וכתב רש"י ז"ל שפיר דגם זה הוי דרבנן כיון שהוא טעמו ולא ממשו אינו כעיקר גם בשר בחלב: ובזה מיושב קושית המפרשים שם איך יליף מגיעולי מדין טעם כעיקר דלמא צוה להגעיל משום בשר ורוצה לבשל חלב או להיפך דבזה לכ"ע טעם כעיקר מן התורה ע"ש. ולמ"ש ל"ק מדי, דאי טעם לאו כעיקר מה"ת בכל הדברים גם בבשר בחלב מותר בקדירה כנ"ל: ונתיישב לי ג"כ מה דהוה קשיא לי חולין פרק גיד הנשה (צ"א) דאמר רבא מריש הוי קשיא לי הא דתנן קדירה שביטול בה בשר כו' מאן טעם ליה, השתא דאמר ר' יוחנן סמכינן אקפילא הכא נמי סמכינן אקפילא כו'. וע"כ דמקודם הוי סבר דלא סמכינן אקפילא וא"כ מה הוכיח מר' יוחנן לרש"י ז"ל דסבר דר"י ורבא תרוייהו ס"ל טעם כעיקר לאו דאורייתא כמ"ש רש"י ז"ל להדיא בסוגיא דזרוע בשלה. ובבשר בחלב לכ"ע טעם כעיקר מן התורה. והא קי"ל דכותי מסיח לפי תומו לא מהימן רק במילי דרבנן ...".
10. חלקת יואב (קמא או"ח סי' ח' ד"ה ועוד, מהד"ת סי' י') – "לדינא דבין טעם הנבלע בכלים ובין טעם בשר הנבלע באוכל ואפילו רוטב עצמו בחלב הכל רק דרבנן ...".
11. הליכות עולם (ח"ז עמ' ט', עמ' י"ב סעי' ה') – "ובשעת הדחק או במקום הפסד מרובה יש להקל".

ז. ביטול טעם בשר בטעם חלב הבלועים בקדירה.

1. אסור דרבנן [מותר לבשל].
- א) ר' גרשום (חולין דף קח:).
- ב) פלתי (ס"ק י"ג) – "יותר נראה דבשר בחלב בלוע שהוא רק טעמא בעלמא, בזה לא שייך ביטול".
- ג) פ"מ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח) – "ופלתי אות י"ג ... ומכל מקום הבלוע שבתוך הקדירה מבשר וחלב יחד שיפלוט לחוץ ויתבשל לא חשו דזה לא הוה דרך ביטול".
- ד) ברכי יוסף (מחזיק ברכה ס"ק כ"ב).
- ה) זבחי צדק (ס"ק מ"ד).
- ו) ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ג אות ב').
- ז) בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות ד') – "אם נבלע בקדירה בשר וגם חלב, אף על פי שיש בין שניהם כזית ושוב ביטול בקדירה ההיא תבשיל, אף על פי שאין בו ששים נגד הבלוע, אינו עובר משום איסור ביטול, מפני שאין אחד מהם בעין אלא הכל הוא בלוע".
- ח) כה"ח (ס"ק נ"ט).
- ט) אר"ש (בב"ח, עמ' ג').
2. אסור מדאורייתא [אסור לבשל].
- א) תמודי דניאל (תערובות הב' סוף אות י"ב).
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ד' ד"ה ועיין עוד).

ח. ביטול טעם חלב של קדירה אחת, עם טעם בשר של קדירה שניה.

1. דאורייתא.
- א) עי' חכ"א (כלל מ"ח סעי' י"ב) – "ואם עירה מים שאינן לא של חלב ולא של בשר על כלים של בשר וחלב יחד ... בלא הפסד מרובה אין להתיר אפילו בשניהם נקיים ולא הוי כנותן טעם בר נותן טעם כיון דפליטת שניהם מתערבים יחד וקיימא לן עירווי מבשל כדי קליפה. ונראה לי דלעולם יש להורות שימתין מלהשתמש בכלים אלו עד לאחר מעת לעת בכדי שלא יהיה בזה חשש איסור דאורייתא".
2. דרבנן.
- א) נראה מהמקורות לעיל, שיש להקל כיון שאין זה דרך ביטול.
3. מראי מקומות – בדה"ש (סי' צ"ה ס"ק נ"ז, ציונים ס"ק ס').

ט. **בישול בשר בקדרה שבלוע בה טעם חלב, ובליעות החלב אינן בני יומו.**
 1. ע"י לקמן על רמ"א סעי' ו' [א], שיש אומרים טוב להזהר.

טו] האם צריך לבשל ע"מ לאכול.

א. **דוקא כשדעתו לאכול.**

1. ע"י **כסף משנה** (טומאת מת פרק א' הל' ב') – "ואם תאמר והרי בטומאת משא ובבת ובאיסור אכילת בשר בחלב ענשו מן הדין וי"ל ... ובשר בחלב מכיון שאסר בישולו הוי בכלל לא תאכל כל תועבה כל שתיעבתי לך הרי הוא בכלל תאכל א"נ **דמשמע שלא אסרה תורה לבשל אלא כדי שלא יבוא לאכול**".
2. ע"י **פ"ת** (ס"ק א') – "ויש לתמוה על תרגום אונקלוס דבכולהו לא תבשל תרגם לא תיכלון ואולי סבור דבישול שאסור הכתוב **היינו דוקא כשאכלו ואפקי** קרא בלשון בשול משום דלא אסיר באכילה אלא דרך בישול ... וצ"ע".
3. **מפניני הרב** (עמ' קנ"ב) – "דלפי דברי הרמב"ם משמע דמותר ... ובמתכוון לעשות עמו ניסוי מדעי, אין איסור".

ב. **אפילו אין דעתו לאכול.**

1. **חינוך** (מצוה צ"ב) – "שבא האיסור לנו במעשה התערובת אף על פי שלא נאכלנו, שנראה בזה שאין איסורו מחמת נזק אכילתו כלל, רק שלא נעשה פעולת אותו התערובת להרחקת אותו ענין שאמרנו".
2. **פ"ת** (ס"ק א').
3. **קול אליהו** (ח"א יו"ד סי' כ"ז) – "ואם יראה הרואה לשון המרדכי שהביא הר"ב ש"ך סימן פ"ז (ס"ק י"ח) והפרי חדש שם (ס"ק ט"ז) שאסור לבשל בשר בקדרה של גוי בבית ישראל שמא יחתה הישראל ... אבל אם הוא ודאי מחתה פשיטא דאסור מן התורה בכלי בני יומן מיהא, וזה ברור לעניות דעתי, ועיין שער אפרים האו"ח סימן ל"ח. ומלשון המרדכי הנזכר יראה הרואה דמתבאר להדיא דאיסור בישול שאסרה תורה הוא אפי' אם אינו אוכל ממנו, וכ"כ הרשב"ץ ז"ל בח"ג סימן רצ"ה, והוא פשוט מצד עצמו. והוצרכתי לזה יען ראיתי להרב פרי חדש ז"ל ריש סימן פ"ז שתלה בוקי סריקי על תרגום אונקלוס, **וחס ליה לגברא רבא** דכוותיה דלימא הכי".
4. **הר צבי** (יו"ד סי' ע"ט) – "דובב מישרים ... ע"פ הכס"מ ... ולא נחית לזה שבמקום שאינו ראוי לאכילה וליכא חשש דילמא אתי לאכלו, לא נאסר מעיקרא כלל הבישול בשר בחלב. עוד יש להעיר על זה, מהא שדנו האחרונים אם מותר להדליק נר חנוכה בחמאה שיש בה בליעה של בשר, ואם עובר בזה משום מבשל בשר בחלב ... ולא אישתמיט אחד מהם לומר שלא יהא בזה איסור מבשל בכו"ח משום דהקצה אותו למצותו ובדיל מיניה וליכא חשש דילמא אתי לאוכלו, וכמו שאמרו בפסחים (דף ו' ע"א) לענין בעור חמץ, שחמץ של הקדש כיון דבדיל מיניה, ליכא חשש דילמא אתי לאוכלו ... הרי שלא תלוי איסור בישול באיסור אכילה".
5. **הבית בכשרותו** (סי' א').
6. **בדה"ש** (ס"ק ג').
7. **מנחת אשר** (שמות סי' ס"א אות א').
8. **הגר"א נבנצל** שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קס"ז) – "שאלה: מי שרוצה ללכת לבית ספר שלומדים איך לבשל, וצריך לבשל בשר בחלב, האם זה מותר אם אין כוונתו לאכילה. תשובה: לא".

ג. מראי מקומות – **יביע אומר** (ח"ד יו"ד סי' ו'), **ילקוט יוסף** (ח"י, מבוא אות ט').

1. **ח"ת** (נדחי ישראל פרק ל"ג אות א') – "אסור לבשל בשר בחלב וה"ה בחמאה דחד דינא אית לה ועבירה גדולה היא וחייב ע"ז מלקות מן התורה ואין נ"מ בין אם דעתו לאכלם אח"כ או שמבשלם בשביל עובד כוכבים כי עצם הבישול הוא איסור תורה וע"כ אסור מן התורה לחתות אש תחת קדרה של עובד כוכבים שמבשל בה בשר וחלב".
2. **ערה"ש** (סעי' ב') – "ובשר בחלב אסור גם בבישול בלבד בלא אכילה וגם בלא הנאה".

ד. **נפקא מינה.**

1. בישול בב"ה ע"י נכרי - ע"י לעיל.
2. בישול דרך איבוד - ע"י לקמן.

טז] **בישול דרך איבוד** [להדיח ולנקות הכיור של המטבח עם מים חמים, אף אם יש בתוכה ממשות של בשר בחלב. לזרוק בשר וחלב ביחד לתוך משרפת לאשפה, וכדו'] - (תלוי בשאלה הנ"ל).

א. **מיקל.**

1. **יד אברהם** (על סעי' י"א) – "שבות יעקב ... ול"נ דהעיקר כמ"ש השואל שם דזה הוי הבערה ולא בישול שהרי מחממו כדי לבערו מהעולם".
2. **רבבות אפרים** (ח"ה סי' רל"ט אות ב') – "שאלני הנ"ל במדורות שעושים בארץ ישראל בערב פסח **כדי לשרוף החמץ** (החמץ) דיש אנשים שזורקים מאכלי בשר, וכאלו שזורקים מאכלי חלב, האם אין איסור בישול בשר בחלב, ועניתי דאיסור אכילה יש, ואיסור בישול יש, ואיסור הנאה יש, ואיסור אכילה ואיסור הנאה אין כאן ואיסור בישול ג"כ לא כי אחרי ששורף זה לא ראוי לאכילה וזה לא נקרא בישול אלא זה נקרא שריפה ולא מצאנו איסור לשרוף בשר בחלב סתם לא לשם הנאה".

3. משנת יוסף (ח"ט סי' קט"ו, אסיפת יצחק ח' ניסן תשס"ח) – "שאלה: אם נותן בשר וחלב בתוך האש של בעור חמץ האם עובר על בישול בשר בחלב, או כיון שכוונתו לכלותו אינו עובר. תשובה: אודות שאלתך במי שמשליך לתוך האש של בעור חמץ פתיתי לחם מרוחים בחמאה או גבינה, או לבן חלבי, יחד עם פתיתי לחם בשרירים, או תבשיל כופתאות (קניידלאך) שבהם בשר וקמח חמץ – אם עובר בזה על איסור בישול בשר וחלב, או כיון שכוונתו לכלותו אינו עובר. הנה כסברתך אמר הגאב"ד לובלין מהר"ם שפירא ז"ל, כמובא בשו"ת דובב מישרים (ח"א סו"ס ל') שנשאל אם מותר במעבדה לבדוק שוקולד ע"י בישול, אם אין בו תערובת בב"ח, לאפרושי מאיסורא, הגם שע"ז יכנס לספק בישול בב"ח. וצידד קצת להיתר עפ"ד הכס"מ (הל' טומאת מת א, א) דאיסור בב"ח הוא שלא יבא לאכול, וא"כ מצאנו (בפסחים יא.) דבשעת ביעור חמץ ליכא חשש דילמא אתי למיכל, משום דהוא עצמו מחזר לשורפו, א"כ וכי מיכל אכיל מיניה (בתמיה). כמו"כ הכא שכל כונתו לבדוקו שלא יכשלו באיסור בב"ח, אין חשש שיאכל, וממילא יהא מותר לבשל. – אולם בגוף דברי הכס"מ צע"ק אם דרשינן טעמא דקרא עכ"ת"ד. – וא"כ ה"נ בנדו"ד שעסוק בביעור ושריפת החמץ לא יבא לאכול התערובת של בב"ח, אלא שלמעשה לפ"ד הדו"מ יש להחמיר גם בכגון דא. אכן בשו"ת חת"ס (חיו"ד סו"ס צ"ב) כתב דלגבי בב"ח כל בישול אסור, דעצם הבישול הוא תועבה האסורה, דרחמנא קפיד אמעשה הבישול דבב"ח [רק בשבת בבישול בעינן מלאכת מחשבת, וחייב רק כשצריך לדבר המתבשל, משא"כ בב"ח בכל אופן אסור]. וזה לא כהכס"מ. אבל בנדו"ד גם להחת"ס מותר, דאין זה בישול כלל. – דהנה בשו"ת שבות יעקב (ח"א סי' ל"ח) לענין נרות שנעשו מחמאה שנתבשלה בקדרה של בשר, כתב דלגבי בב"ח אסור, דמיד שהנר מתחמם מקרי יכול לאכול ע"י בישול כזה, והני דרך בישול שאסרה תורה, ועוד לפני שנשרף הנר עושה איסור הבישול. – וכתב בספר ליקוטי הערות לחת"ס (יו"ד סי' צב, טו) דלדעת החת"ס א"צ כלל שהדבר שנתבשל יהי' ראוי לאכול לגבי איסור בישול בב"ח, דהבישול בעצמו תועבה היא עיי"ש. מ"מ בנדו"ד אין זה בישול כלל, דיתכן דהפתיתין החלביים יישרפו בנפרד ולא יחד עם הבשריים. ואפילו הן, הרי הם מיד נתרכים באש ונפסלים ממאכל עוד לפני שהגיע לדרגת בישול, דהינו שנפסל מיד מהיותו מציאות של חלב או של בשר, ולא מגיע לבישול בב"ח. שאל"כ איך אנו משליכים כל השנה לאשפה כל מיני שיריים של בשר ועצמות, ושל חלב כמו כלי פלסטיק מגביעים של גבינה ולבן, והרי מכשילים לבסוף האחראים על האשפה, השורפים הכל יחד. אלא ודאי זו שריפה ולא בישול. – וכן כיבוס מגבות שהשתמשו לבשרי יחד עם מגבת חלבי במכונת כביסה שהמים חמים, אין זה בישול אפילו לרגע כמימרי', דמיד נשטף הלכלוך ומתבטל ממהות של בשר בחלב".
4. מנחת אשר (הגדה של פסח שע"ת סי' ה') – "נראה דבשרפת איבוד וכליון ממש אין איסור בישול".
5. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ב') – "לפיכך מותר להדיח ולנקות הכיור של המטבח עם מים חמים, אף אם יש בתוכה ממשות בשר וחלב ... וכן בשר וחלב שטפטף על התנור, מותר להדליק את הלהב ... וכן מותר לזרוק בשר וחלב ביחד לתוך משרפת לאשפה. אבל יש מחמירין בכל זה. והביאו ראייה מחמאה שנאסרה מחמת בשר בחלב (כגון שנתבשלה בקדירה בשרי ב"י) שלהלכה אסור להדליק בה אפילו לנר חנוכה (מ"ב ס' תרעג סק"ב, והובאה בפת"ת יו"ד ס' פז סק"ד). ורי"ב של' נוטה להקל בכל זה, ששאני הדלקה שאינו דרך איבוד גמור".

הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) –

I've heard that there is an inyan to have 2 separate garbage cans in the kitchen, one for milk and one for meat. The reason being, if you only have one garbage can, you might put something that is yad soledes bo or above together with milk/meat. Is there a real mekor for this, and if so, is it a minhag that should be practiced?

R' Y. Berkovits wrote: Really? Never heard of it. [I do have an aunt that uses two toothbrushes.]

6. בירורי חיים (ח"ח סי' ל"ב) – "העולה מן הדברים: רוב הפוסקים ס"ל, דהמשליך בשר וחלב לתוך שריפת החמץ, לא חשיב כבישול בב"ח".

ב. מחמיר.

1. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות ד') – "במקומות בחוץ לארץ, שמסודר, שבכל בנין שורף את האשפה שלו על ידי מיתקן שבתוך האשפה, ששורף את הכל על ידי לחיצת כפתור, אסור ליהודי לבצע את השריפה, כיון שיש שם תערובת בשר בחלב, ואף על פי שזה הולך לאיבוד. דהא כתב הרמ"א (יו"ד סי' פז ס"ו), שישראל לא יחתה את האפר שתחת סיר של עכו"ם, כי יש שם לפעמים בשר בחלב".
- הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות ג') – "מותר לשפוך רוטב של בשר כשהוא רותח, לאשפה שיש בה חלב או גבינה, אם הם כבר נפסלו מאכילת אדם. וההגדרה של 'נפסל מאכילת אדם' ...".
2. קנה בשם (ח"ד סי' ט"ז, פסקי בושם פרק כ"ד סעי' ב', בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' שצ"ח) – "אמר, דמן הראוי ליהיזהר שלא לשרוף פחי אשפה ברחוב, מפני שכמעט לא ימלט שלא יהיה שם לפחות שקית אחת שיש בה שיירי הגבינה של ארוחת הבוקר ושיירי הבשר של ארוחת הצהריים, וכשנשרפים יחדיו יש בזה משום איסור בישול בשר וחלב לפי דעת כמה פוסקים, ובעיקר יש ליהיזהר בזה בימי חול המועד שאז מצוי בשר בהמה ברוב הבתים".
3. הגר"ח זצ"ל (הגדה של פסח דרך אמונה סוף עמ' ה') – "יש ליהיזהר שלא לשרוף בשריפת חמץ בשר וחלב".
- ע"י הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק י"ט אדר ב' תשס"ח) – "שאלה: אם נותן בשר וחלב בתוך האש של בעור חמץ האם עובר על בישול בשר בחלב, או כיון שכוונתו לכלותו אינו עובר. תשובה: נכון ליהיזהר".
- ע"י הגר"ח זצ"ל (מועדי הגר"ח ח"א שאלה ע"א, בנתיבות ההלכה חל"ד סוף עמ' ת"ע) – "שאלה: אם יש להקפיד בשריפת חמץ לא לשרוף בשר וחלב ביחד. תשובה: י"א ליהיזהר".
- הגר"ח זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' תכ"א) – "שאלה: ראיתי מביאים בשם הרב שליט"א שצריך ליהיזהר לא לשרוף בשריפת חמץ בשרי וחלבי ביחד ... יש לעיין האם זה רק לאדם אחד, שהוא לא יזרוק ביחד בשרי וחלבי, אולם במקום ציבורי שיש

הרבה שזורקים לתוך השריפה, יכול כל אחד לזרוק מה שרוצה, או גם במקום שריפה ציבורי צריך לזהר שלא יזרקו שם בשרי וחלבי, הגם שכל אחד זורק משהו אחר, יש שזורקים חלבי ויש שזורקים בשרי. תשובה: גם ברבים".

הגר"ק זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תכ"ב) – "שאלה: אדם שראה שחבירו זורק דבר חלבי לתוך האש, האם עתה יצטרך השני לא לזרוק דבר בשרי לאש. תשובה: נכון".

הגר"ק זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תכ"ב) – "שאלה: אם אכן צריך השני לא לזרוק דבר חמץ בשרי כשרואה שחבירו זורק חמץ חלבי, האם יצטרכו לומר לעירייה להכין שני מקומות לשריפת חמץ, אחד לחלבי ואחד לבשרי שלא להכשיל הציבור. תשובה: כן".

הגר"ק זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תכ"ב) – "שאלה: העירייה מכינה בערב פסח פח גדול שבו זורקים אנשים את החמץ לשריפה, ולא יודעים מה כל אחד זורק שם, ויתכן שזורק שם חלבי או בשרי. מעתה מי שרוצה לזרוק שם חמץ חלבי או בשרי, איך יוכל לזרוק שם חמצו, אולי משהו אחר זרק שם משהו אחר ויעבור באיסור של בשר וחלב, א"כ מספק מה יעשה. תשובה: א"צ לחוש".

הגר"ק זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תכ"ב) – "שאלה: אחד זורק בצד אחד של האש דבר חלבי והשני בצד השני דבר בשרי, האם מותר, או שכל האש זה שריפה אחת מחוברת ואסור. תשובה: אין צריך כל זה ויכול לזרוק בסתמא".

ע"י הגר"ק זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תל"ב) – "שאלה: האם מותר לשפוך רוטב של בשר כשהוא רותח, לאשפה שיש בה חלב או גבינה, שלכאורה החלב או הגבינה נפסלו מאכילת אדם. תשובה: אין ראוי".

ע"י הגר"ק זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תל"ב) – "שאלה: יש מקומות בעולם שיש מתקן אשפה השורפת את כל האשפה ע"י לחיצת כפתור צ"ע האם מותר ליהודי לבצע השריפה, כיון שיש שם תערובת בשר בחלב. תשובה: מותר".

ע"י הגר"ק זצ"ל (ימי שבת ומועד עמ' תע"ט) – "כששורף דברים החולבים לאיבוד כגון בשריפת חמץ, ושורף שם גם בשר וגבינה שמעורב עמהם חמץ, האם צריך להיזהר מלשרפם יחד מחמת איסור בישול בשר בחלב, או דכיון שזה דרך שריפה אינו נחשב בישול. תשובה. ראוי להיזהר".

4. **הגר"א שלזינגר שליט"א** (אסיפת יצחק כ"ח אדר ב' תשס"ח) – "שאלה: אם נותן בשר וחלב בתוך האש של בעור חמץ האם עובר על בישול בשר בחלב, או כיון שכוונתו לכלותו אינו עובר. תשובה: מובא בפוסקים שלא לבער בשר וחלב ביחד, כיון שעצם הבישול הוא אסור גם אם לא מתכוין לאכילה".

5. **ע"י ילקוט יוסף** (סעי' ח', הע' ח', קיצור שו"ע סעי' ח') – "בבדיקת מעבדה, בשפיכת שמן [בשרי] רותח לפח אשפה, או בשפיכת רותחין על פתח הכיור שנסתם משיירי שומן ושיירי גבינה, דבכל אלה ליכא חששא שמא יבוא לאכול, לדינא קשה לסמוך על סברא זו להקל להלכה ולמעשה, וראוי רק לצרפה לסניף, כשיש סניף נוסף".

ע"י ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ל"א) – "יש אומרים שאם מבשל בשר בחלב ובשעה שהמוצר מתחמם הוא כלה ונשרף ומתבער מן העולם, אין בזה איסור בישול בשר בחלב. ויש חולקים. [איסור והיתר ג' עמוד קצה]".

ע"י ילקוט יוסף (סעי' כ"ד, קיצור שו"ע סעי' כ"ד) – "כיוור (קערת המטבח) שנסתם משיירי מאכל, ויתכן שיש בנקב הכיור שיירי שומן ושיירי גבינה, [כאשר יש בבית רק כיוור אחד] ורוצה לשפוך מים רותחים מכלי ראשון על פתח הכיור כדי להמיס את השומן ולגרום למים שיזרמו כתיקנן, יש אומרים שלכתחילה אין ראוי לעשות כן, מחשש לבישול בשר בחלב. ויש מקילין בזה, וכן הוא מעיקר הדין. וכיום שחומרי ניקוי חריפים מצויים בכל בית, והחומרים גורמים לפגימה גדולה בשיירי המאכל, וגם מכלים את השיירים, ועל ידי כך הסתימה נפתחת, לכתחלה עדיף לעשות כן, וגם עדיף שלא ישפוך להדיא על השיירים, אלא בצד. אולם מעיקר הדין מותר לערות רותחין לפתח הכיור, ובפרט כשידוע שיש שם שיירי עוף ולא בשר. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד קעד. יביע אומר חלק ה' חלק אורח חיים סימן לג אות ד]".

ע"י ילקוט יוסף (סעי' כ"ה, קיצור שו"ע סעי' כ"ה) – "יש מנמעים מלערום מים רותחים לתוך פח אשפה, או לתוך המשולש שבכיור שנותנים בו שיירי המאכל, דיש לחוש שמא יש שם שיירי שומן ושיירי גבינה, ועל ידי העירוי הבשר והגבינה יתבשלו יחד. ומכל מקום מעיקר הדין אין בזה איסור, שהרי אין זה ברור שיש שם שיירי שומן וגבינה צמודים זה לזה, וכן אין זה ברור שהרותחים יגרמו לבליעת טעם הבשר בגבינה, או ההיפך, שיש אומרים דאין עירוי מבשל כלל, וכן אין בישול אחר בישול בבשר בחלב. ואמנם ראוי לזהר שלא לשפוך שמן רותח [שטיגנו בו בשר] על חתיכות פיצה וגבינה שבתוך פח האשפה, שבשפיכה זו גורם לבישול בשר בחלב. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד קעט]".

ע"י ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' כ"ז) – "מותר לבדוק חמאה תוצרת חוץ לארץ במעבדה כימית, אם יש בה תערובת של שומן וחלב, ואין לחוש בזה לאיסור במה שמטגן הבשר והחלב. וכן הוא הדין שמותר לבדוק שוקולד במעבדה כימית לבדוק אם יש בה תערובת שומן מן החי בחלב, מפני שאף אם יש תערובת כזאת, היא כבר מבושלת יפה ביחד, ואין בישול אחר בישול, וגם אינו מתכוין לבשל בשר בחלב, וספק הוא אם ישנה תערובת כזאת, או לא, וספק פסיק רישיה הוי כדבר שאינו מתכוין שמותר. [איסור והיתר ג' עמוד קפ. יביע אומר ח"ז חיו"ד סי' ה'. הליכות עולם ח"ז עמ' א']".

6. **אר"ש** (בב"ח, עמ' ג', ראה מנרות).

7. **ע"י הבית בכשרות** (סי' א') – "יש להמנע בשריפת חמץ שלא לשרוף בשר וחלב יחדיו".

ג. מראי מקומות – הליכות עולם (ח"ז עמ' א'), **הגר"י וויינגולד שליט"א** (רבבות אפרים ח"ה סי' רל"ט, עמ' קל"ב - עמ' קל"ט), **הר"מ צימרמן** (קובץ בנתיבות ההוראה ח"ב עמ' צ' אות ה'), **הרי"א שורץ** (קובץ בנתיבות ההוראה ח"ב עמ' קל"ח), **אהל יעקב** (בשר בחלב סי' פ"ז סעי' ל"ח), **ענפי משה** (פסח סי' ס"א).

1. **שבות יעקב** (ח"א סי' ל"ח), **הו"ד בשע"ת** (או"ח סי' תרע"ג ס"ק א') – "ולא מקרי דרך בשול שאסרו התורה בב"ח אלא א"כ שיכול לאכול ע"י בשול כזה כדאית' בפ' כל הבשר דף ק"ח והוא נגד חוש שהפתילה יבשל אותו ויהא ראוי לאכול ע"י בישול כזו עכ"ל: תשובה ...".

2. דובב מישרים (ח"א סי' ל' ד"ה וע"ד) – "דברי הכסף משנה צע"ק אם דרשינן טעמא דקרא, וגם צ"ע..."
3. שבת הקהתי (ח"ו סי' רס"ו) – "כששורף בשר וחלב כדי לאבדו מן העולם משום דאסור בהנאה אין איסור בישול דהא שורפו כדי שלא יבוא לאכול, מה שאין כן להדליק בשר וחלב לנר הנוכה".
4. הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ט אדר ב' תשס"ח) – "שאלה: אם נותן בשר וחלב בתוך האש של בעור חמץ האם עובר על בישול בשר בחלב. תשובה: רק אם נעשים בשלב מסוים ראויים לאכילה יחד".
4. הגר"א נבנצל שליט"א (גם אני אודך ח"ב סי' ס"ב אות ז') – "שאלה: האם יש איסור לזרוק באשפה בשר וחלב ביחד משום כבוש, או אין איסור כיון שאינו לאכילה. והטעם. תשובה: אין איסור, כי כשיכבש כבר יתן טעם לפגם".
5. מועדי ישראל (פסח סי' מ', בנתיבות ההוראה גליון ב' עמ' קל"ח) – "בענין אם יש ליהרר בשריפת חמץ מחשש איסור בישול בשר בחלב ... שפיר יש ללמד זכות על המקילים ... וצדדי ההיתר, א. דאינו דרך בישול וכמו שכתב הברוך טעם דשריפה אינו דרך בישול. ב. אינו מתכוין, ופסיק רישא לא הוי כיון שאינו ברור שיש כאן בשר וחלב ואף דאם יש כאן עובר מ"מ הוא דומה לנידון הט"ז בזבובים, וגם אינו פסיק רישא שיתבשלו הבשר בחלב יחד, או כסברת הפלאה דלא הוי פסיק רישא כיון דלא ניהא ליה. ג. כיון שעסוק בשריפת החמץ ואין חשש שיבוא לאכלו ליכא איסורא דבישול בשר בחלב וכמו שכתב בדובב מישרים בנידון המעבדה שנשאל ושכן מבואר בדרכי תשובה. ד. כיון שחלק מהאנשים שמים נפט הרי זה נפגם בתחילת הבישול וכבר כתבו הפרמ"ג והכרתי ומהרש"ק שבכה"ג ליכא איסורא דבישול בב"ב. ה. יש לצרף שיטת הפוסקים דצלי בבשר בחלב אינו אסור מה"ת וכמו שהביא בס' דרכי תשובה שבמקום שיש עוד צדדים יש לסמוך על המקילים בצלי. ו. שיטת השבות יעקב דבישול בב"ח שאינו ראוי לאכילה לאחרים ליכא איסורא וכאן שנתכלה לגמרי אינו ראוי לאכילה כן נראה לענ"ד בס"ד".

יז] לכבס במכונת כביסה, במים חמים.

א. מיקל.

1. הגר"פ"ש זצ"ל (אורחות הרב וראש הישיבה עמ' קי"ד) – "אמר לי מרן זצ"ל כי לדעתו יש לצדד להתיר לכבס את כיסי הבגדים גם אם יש בהם גבינה ובשר מהטעמים הבאים. הן משום שיש אבקת הכביסה שבעבורה אין לחשוש לאיסור כי דומה היא לאפר, ולהלכה המובאת בשו"ע סי' צ"ה סע' ד'. וגם משום שיש למכבס כוונה הופכית ואין זה דרך בישול כי אין הוא חפץ בטעם ואין הוא רוצה בקיומו אלא אדרבה רוצה לבטלו ודומה הדבר לניעור קדירה שנפל עליה חלב, ראה סי' צ"ב סע' ב', ובהגהת רעק"א שם, ובספר יד יהודה. ומרן סבר כי כוונה הופכית בבישול בשר וחלב מתירה לעשות זאת".
2. הגר"ש דבליצקי זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תקכ"ג) – "מותר לכבס מגבות בשריות הספוגות בשמן בשרי ביחד עם מגבות חלביות הספוגות בחלב דהחומר כביסה פוגם את הבשר והחלב ואינו נחשב כמבשל בשר וחלב".
3. שבת הקהתי (ח"ד סי' קצ"ז, ח"ו סי' רס"ח אות ג' ד"ה ובמקום) – "לכבס במכונת כביסה, מגבות שהשתמשו בו לאכילת בשר ולאכילת חלב ... נראה להתיר מכח כמה טעמים. לא מיבעיא אם אין בעין ממש ... ואפילו אם יש חשש ... דספק פסיק רישא לשעבר ... ג"כ יש להתיר דודאי יש ששים ... ועוד ... שופכים בתוך הכביסה אבקת כביסה דזה פוגם הבשר והחלב".
4. ילקוט יוסף (סעי' כ"ו, קיצור שו"ע סעי' כ"ו) – "מותר לכבס מגבות שהשתמשו בהם בארוחה בשרית, יחד עם מגבות שהשתמשו בהם בארוחה חלבית, ואין לחוש בזה שיבשל את שיירי השומן והגבינה יחד".
5. נועם הלכה (סי' ג' סעי' כ"ב) – "מותר לכבס מגבות בשריות וחלביות יחד".
6. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ב') – "בישול דרך איבוד, מותר הוא ... ולענין מפית-צוואר של תינוקים אם מותר לשים לתוך מכונת כביסה אף במים חמים, יש עוד צדדים להתיר למה אין כאן חשש בישול. שמסתמא אינו ראוי לאכילה ... וכן מסתמא יש ששים. וע' סברת רע"א שלא מצינו שאסור לבטל איסור לכתחילה כלפי האיסור של בישול".
7. הגר"א שלזינגר שליט"א (אסיפת יצחק כ"ח אדר ב' תשס"ח) – "שאלה: אם נותן בשר וחלב בתוך האש של בעור חמץ האם עובר על בישול בשר בחלב, או כיון שכוונתו לכלותו אינו עובר, וכעין זה לפי הרמ"א בס' פ"ז סעיף ו', האם מותר לכבוס שתי מגבות שהשתמשו אחד לבשר ואחד לחלב, בתוך מכונת כביסה ובעת הכביסה המים רותח. תשובה: מובא בפוסקים שלא לבער בשר וחלב ביחד, כיון שעצם הבישול הוא אסור גם אם לא מתכוין לאכילה, ובתוך מכונת הכביסה אין להקפיד".
8. משנת יוסף (ח"ט סוף סי' קט"ו, אסיפת יצחק ח' ניסן תשס"ח) – "שאלה: האם מותר לכבוס שתי מגבות שהשתמשו אחד לבשר ואחד לחלב, בתוך מכונת כביסה ובעת הכביסה המים רותח. תשובה: וכן כיבוס מגבות שהשתמשו לבשרי יחד עם מגבת חלבי במכונת כביסה שהמים חמים, אין זה בישול אפילו לרגע כמימרי', דמיד נשטף הלכלוך ומתבטל ממהות של בשר וחלב".
9. ישיב יצחק (אסיפת יצחק י"א אדר ב' תשס"ח) – תשובה: "ובנידון שאלה ד' אי מותר לכבס מגבות של בשר וחלב בתוך מכונת כביסה אחד והמים רותחין, הדין הוא דשרי ובפרט דנפגם בתחילת הכביסה".
10. הגר"י ווינגולד שליט"א (רבבות אפרים ח"ח סי' רל"ט, עמ' קל"ו סוף אות ט') – "במכונת כביסה הרתחה שמתכבס בגדים עם בשר בחלב מלבד שדורך כלל בטל בששים, גם האבקת כביסה פוגם את טעם הבשר בחלב בתהוות הבשר בחלב".
11. נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: מגבת שקינחו בהם ידיים וכלים המלוכלכים בבשר ומגבת שקינחו בהם ידיים וכלים המלוכלכים בחלב, האם מותר לערבם במכונת כביסה עם מים רותחים. תשובה: מותר כששמים שם חומרים שפוסלים אותם מאכילה. ועוד יש לצרף שבטל בששים במים".

ב. מחמיר.

1. אבני ישפה (אסיפת יצחק י"ב טבת תשס"ח) – "שאלה: לפי הרמ"א בס' פ"ז סעיף ו', האם מותר לכבס מגבות שהשתמשו לבשר ולחלב, בתוך מכונת כביסה ובעת הכביסה המים רותח. תשובה: בדבר השאלה שיש גם בשר וגם חלב על מגבת אחת, והוא רוצה לכבס המגבת במכונת כביסה בהרתחה, ואם כן שמא יש כאן איסור של בישול בשר בחלב. יפה הערת שהרי יש על המגבת גם בשר

וגם חלב וכעת בתוך המכונה הם מתבשלים באותם המים. והיה מקום לומר שיש גם סבון במים וממילא הכל נחשב נותן לפגם, אבל לכתחילה אין לסמוך על זה אלא בדיעבד, ולכן אין לכבס מגבת זו ברותחין מתחילה, אלא קודם יעשה שריה בפושרין כדי שירד הבשר והחלב שהוא בעין ואחר כך יכניס למכונת כביסה".

2. הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: מגבת שקינחו בהם ידיים וכלים המלוכלכים בחלב, האם מותר לערבם במכונת כביסה עם מים רותחים. תשובה: דלכא' יש לאסור, דאפי' עם הסבון, הרי לא נפגם עי"ז".

3. חיי הלוי (ח"ה סי' נ"ו אות ז') – "והנה צ"ע על שאין נזהרין להדיח בכלי מכונת כביסה (וואשמאשי"ן) מטפחת שנשתמשו בהם בהדחת כלי חלב, ביחד עם אותן שנשתמשו בהדחת כלי בשר, וכמה פעמים יש ממשות של בשר וחלב וכשמפעיל המכונה לכאורה הרי הוא מבשל בשר בחלב והגם שאינו מתכוין הרי הוא עכ"פ ספק פסיק רישא וכמו שכתב ברעק"א (על רמ"א ס"ו), ועכ"פ הרי אינו עדיף מחומר הרמ"א (שם) שכתב שלא לחתות האש תחת קדרות העכו"ם, והגם שרעק"א כתב שם ללמד זכות על אותן שאינן נזהרין וגם הרמ"א בעצמו כתב דהמיקל לא הפסיד ... אכן עכ"פ לכתחילה לכאורה היו צריכין לדקדק בזה, ושמעתי שסומכין על מה שמשמיעין הרבה בורית (זי"ף), שפוגם הכל, אכן למעשה אין הבורית יוצא תיכף מהנרתק העשוי לזה וכשיוצא אין הכל יוצא בפעם אחת, וע"כ עדיין יש לחוש שנתבשל הבשר בחלב במים רותחין קודם שנפגם אמנם יש עצה קלה בזה להעמיד המכונה שידיח קודם במים צוננין או פושרים, וממילא כשיבוא אח"כ הרותחין שוב לא יהא שם בשר עם חלב".

ג. מראי מקומות.

1. מנחת חן (אהל יעקב) – "מותר כששמים שם חומרים שפוסלים אותם מאכילה. ועוד יש לצרף שבטל בששים במים".

ד. סברות, ומשא ומתן בהם.

1. רק בליעות חלב, ובליעות בשר, לכן י"ל דאין דרך בישול בכה"ג ומותר.
א) אמנם יש להסתפק אם יש חשש של בעין ממין אחד ובליעות ממין שני [וכ"ש שיש ידיעה ברורה].
2. י"ל ספק לקולא, אמנם כאן הוי ספק דאורייתא. י"ל אינו מתכוין, אבל מאידך גיסא הא הוי פס"ר. י"ל, ספק לשעבר, ויש לסמוך על רע"א (על סעי' ו').

א) אמנם, ע"י לקמן (סעי' ו'), שרוב פוסקים מחלקים בין שבת ושאר איסורין, חוץ מהרמ"א שמחמיר. ממילא קשה לסמוך על זה.
3. י"ל, בישול שלא לצורך אכילה, כלעיל.
א) אמנם, חידוש עצום להקל מצד טעמא דקרא. וקשה לסמוך על זה.
4. י"ל, אין בישול אחר בישול.

א) אמנם, אם החלב נתבשל בפני עצמו והבשר נתבשל בפני עצמו ואח"כ נתבשלו יחד הפוסקים מחמירים [ע"י לעיל]. ועוד, מי יאמר שהחלב היה מבושל מקודם. לכן קשה לסמוך על זה.
5. י"ל, שבטל בששים.

א) אמנם, אין מבטלין איסור לכתחילה. וכ"ת בישול שאני [שבט הקהתי בשם רע"א]. אין זה ברור וכדמסיים רע"א "צ"ע". ועוד, הפוסקים חולקים עליו [ע"י לקמן]. ואת"ל אינו מתכוין לבטל. עדיין קשה, שכתב הט"ז היתר זה רק בכה"ג שאי אפשר בענין אחר או שיש טירחא בדבר. משא"כ כאן הא אפשר להסיר הבעין בידים. ועוד, מדוע משתמשין במים חמים, ולא מים צוננין. לכן קשה לסמוך על זה.
6. י"ל, פוגם.

א) אמנם, זה תלוי במכונת כביסה. יש שאין להם תא לסבון אלא שופכים הסבון ישר על הבגדים, ובזה יש להקל. אבל הרבה מהם יש נרתיק. ותלוי איך עובד הנרתיק. אם נכנס המים דרך הנרתיק, ורק מקצת יוצא, גם בזה י"ל שמותר, כיון שאינו פס"ר. אמנם אם הסבון נכנס אח"כ, כבר עבר על בישולו. ואין לתרץ שהוי פס"ר לשעבר, כדאי' לעיל, שחולקים על רע"א.
7. י"ל, מסתמא אינו ראוי לאכילה.

א) זה לא נראה המציאות.
8. י"ל, אינו יד סולדת בו.
א) לכאורה הוי לכל הפחות ספק יד סולדת. ואין להקל מצד חסרון ידיעה.
9. י"ל, הוי רק כלי שני.

א) אמנם, אומרים שזה תלוי באיזה מדינה הוא נמצא. דבאר"י המציאות הוא שנכנס מים צוננין, ואח"כ המכונת כביסה מחמם אותה וא"כ הוי כלי ראשון. עדיין י"ל, שעכשיו, כל הסבון בפנים, וממילא פוגם. ומאידך, בארה"ב המים חמים בא כבר מחוץ. יש חזו"א שאמר ע"פ רש"י בשבת [דף מ.], שיש לזה דין כלי ראשון, כיון שהולך על ידי נרתיק. ע"י ארחות שבת (פרק א' הע' פ"א).

10. סיכום: נראה, מצד הסבון יש להקל [אא"כ נכנס הסבון אחר המים, ואחר שחמים המים - וצריך לברר המציאות, אם יש מכונת כביסה שעובד כזה]. ועוד, יש רק חשש איסור דרבנן של מבטל איסור לכתחילה.

יח [איזה סוג בעל חי - סעיף ב', סעיף ג'.

א. בשר בהמה טהורה בחלב חיה טהורה.

1. אינו אסור מה"ת.

(א) תפארת למשה (ד"ה בש"ע) – "בש"ע ס"ג אבל בשר בהמה טהורה בחלב טמאה כו' מותרים בלימוד הישיבה הוכחתי דאף בשר בהמה טהורה בחלב חיה טהורה שרי מד"ת כמו בשר חיה בחלב בהמה וכ"מ מלשון המחבר ופוסקים שכתבו אינו נוהג אלא בבשר בהמה טהורה בחלב טהורה משמע אבל בחלב חיה שרי".

(ב) ערוך השלחן (ס"ק י"א) – "בשר בהמה בחלב חיה אסור מן התורה ה' מגלת ס' ריש לאוין ק"מ ע"ש וליתא דהא ממעטי' חלב בהמה טמאה מבחלב אמו ופירש"י בחלב אמו משמע שלא נאסר חלב אלא ממין שנאסר בשר וכו' דהא אמו כתי' וממעט חלב טמאה אפי' הבשר טהור ע"ש וה"נ חלב חיה אפי' עם בשר בהמה מותר כיון דבשר חיה מותר ולא נאסר חלב אלא ממין שנאסר בשר".

(ג) רע"א (חולין ריש דף קיג:) – "נלע"ד דבשר בהמה בחלב חיה ג"כ לאו דאורייתא, דכמו בחלב טמאה דמעטין מקרא בחלב אמו כדאמר שמואל ופירש"י חלב אמו היינו של גדי דמעטין מיני' טמאה, א"כ ה"נ חיה כיון דאינו בכלל גדי ממעטי' מבחלב אמו לאפוקי חלב שאינו מן גדי, ודוק, אח"כ ראיתי שכ"כ לדינא בתפארת למשה וכ' שהוכיח כן מסוגיא ולענ"ד שכוונתו להג"ל".

(ד) פת"ת (ס"ק ז') – "ובשר חיה ועוף כו'. וה"ה איפכא בשר בהמה טהורה בחלב חיה טהורה אינו אסור מה"ת. תפל"מ ע"ש".

(ה) יד אפרים (קיצור הל' בב"ח אות ח') – "והוא הדין בשר בהמה טהורה בחלב חיה טהורה ג"כ מותר מן התורה".

(ו) מנחת חינוך (מצוה צ"ב ס"ק א') – "או בשר חיה ועוף בחלב או בשר בהמה בחלב חיה (אף על פי שאין ד"ז מפורש בר"מ בחלב חיה מ"מ בתחלה מבואר בדבריו דאין איסור אלא בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה א"כ בחלב חיה אין איסור וכו' בפכ"ה) א"ע בלאו הזה ומותר בבישול".

(ז) זבחי צדק (ס"ק ט"ז) – "וה"ה איפכא בשר בהמה טהורה בחלב חיה טהורה אינו אסור מה"ת אלא מדרבנן. ער"ה אות יא ודלא כהר' מגילת ספר".

(ח) בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות ז') – "בשר בהמה טהורה בחלב חיה טהורה אינו אסור מן התורה אלא אסור מדרבנן".

(ט) יד יהודה (הקצר ס"ק ד') – "דה"ה בשר בהמה בחלב חיה נמי מותר בבישול והנאה".

(י) כה"ח (ס"ק כ"ב) – "וה"ה בשר בהמה טהורה בחלב חיה טהורה אינו אסור מה"ת אלא מדרבנן ודלא כהר' מגלת ספר".

(יא) חלקת יואב (ח"ב סי' כ"ג) – "ראיתי להגאון רע"א ... ובתשו' נפש חיה ... ולפע"ד הדין עם הגאון רע"א ז"ל ...".

(יב) בדה"ש (ס"ק כ"ט).

(יג) מטבח הכשר (ארטסקרול, ריש עמ' קי"ד).

2. מחמיר.

(א) מגילת ספר (ריש לאו ק"מ) – "דפשיטא דאסור מד"ת לבשל בשר בהמה טהורה בחלב חיה דדרשי' בחלב אמו כל חלב אם ואפי' לר' עקיבא תדע לך שכן דהא כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ט בשר בהמה טהורה שבשלו בחלב בהמה טמאה או בשר בהמה טמאה שבשלו בחלב בהמה טהורה מותר כו' וכן בשר חיה ועוף בין בחלב חיה בין בחלב בהמ' אינו אסור באכיל' מן התורה כו' ומדלא כתב ג"כ או בשר בהמה בחלב חיה כשם שכתב כיוצא גבי בהמה הטמאה מוכח להדיא דבשר בהמה טהורה אסור לבשל בחלב חיה מן התורה וכן מוכח ג"כ מדברי הטור י"ד".

(ב) נפש חיה (יו"ד סי' פ"ג) – "תלוי בשני שיטו' הנ"ל דלשיטת התוס' דלמ"ד חוששין לזרע האב ... אך לשיט' רש"י שבארנו לעיל שאין כאן חלקים כלל רק הכל מין אחד כעין חיה ובעין בהמה וכיון דאמרינן שה אפילו מקצ' שה גם זה בכלל וה"ה גדי אף מקצ' גדי ג"כ בכלל ונכלל בתיב' גדי אף זה שהוא כעין גדי ויש לו אמו חיה ושפיר הוי בכלל אמו דהכל מין אחד מעין גדי ויש לו אמו חיה".

ב. בהמה טמאה, האם יש איסור דרבנן של בשר בחלב. [נ"מ: חנ"ג, חהר"ל, וכדו'].

1. מחמיר.

(א) ב"ח (ס"ק ב').

(ב) צבי לצדיק (על סעי' ג').

(ג) ישועות יעקב (הקצר ס"ק ג').

2. מיקל.

(א) ב"י (ס"ק ב', מחבר סעי' ג').

(ב) יש"ש (חולין פרק ח' סי' ק').

(ג) ט"ז (ס"ק ב').

(ד) ש"ך (ס"ק ג') – "ל' הטור ... וכתב הב"י ... אלא שהב"ח ... ולפע"ד ז"א דודאי לא אשכחן בשום דוכתא וגם לא אשתמיט חד מהפוסקים לכתוב כן וגם ...".

(ה) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק נ"ז).

(ו) פר"ח (ס"ק ה') – "הב"ח ... ונמשך אחר הפרישה [דרישה אות ב] שכתב כן. והם דברים משובשים דלמה היה להם לחכמים לאסור ולגזור במידי דאסיר מן התורה בלאו הכי משום טמאה. וגם מפירוש רש"י [חולין קיג, א ד"ה מותר] והר"ן [שם מב, ב ד"ה מתניתין] [מתניתין] [מתניתין] [ר"פ] [דפרק] כל הבשר מוכח הכי. וכן דעת הב"י [שם דיבור ראשון] והש"ך [ס"ק ג] והט"ז [ס"ק ב] וברור הוא".

(ז) פר"ת (ס"ק ז', ס"ק ח').

(ח) יד אפרים (קיצור הל' בב"ח אות ז').

(ט) ברכי יוסף (מחזיק ברכה ס"ק ב').

(י) חכ"א (כלל מ' סעי' ג') – "ואפילו לענין אכילה לא גזרו בהם חז"ל איסור של בשר וחלב דכיון שהם אסורים בלאו הכי משום טמא לא גזרו (ונפקא מינה דלא אמרינן חתיכה נעשית נבילה וגם לא הוי חתיכה הראויה להתכבד עיין ש"ך ס"ק ג').

(יא) ערה"ש (סעי' י"ג).

- (יב) עי' בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות ו') – "ולענין הלכה המחמיר בבישול תבוא עליי ברכה, אבל בהנאה אחר שנתבשל, אין ראוי להחמיר לאבד ממון ישראל".
- (יג) יד יהודה (הקצר ס"ק ו').
- (יד) בדה"ש (בי' ד"ה מותרים, עמ' ח').
- (טו) עי' מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' קי"ד).
- (טז) שאר פוסקים.
3. מראי מקומות – לבושי עז (תמצית אות א').
- א) דרישה (ס"ק ב', פרישה ס"ק ד') – "אלא שעדיין קשה שלא מצינו זה בשום מקום שבשר או חלב טמאה יש בו איסור בשר בחלב דרבנן ושנעשה נבלה מדרבנן".
- ב) כרתי (ס"ק ו', פלתי ס"ק ה') – "צ"ע דלא מצינו ראיה לזה מש"ס, ואין לנו לחדש גזירת חכמים".

ג. בשר אדם עם חלב.

1. אינו בב"ח דאורייתא.

- א) לפי שהוא חיה ולא בהמה – לפי הרמב"ם (מאכ"א פרק ב' הל' ג', "האדם אע"פ שנאמר בו ויהי האדם לנפש חיה אינו מכלל מיני חיה בעלת פרסה לפיכך אינו בלא תעשה, והאוכל מבשר האדם או מחלבו בין מן החי בין מן המת אינו לוקה, אבל אסור הוא בעשה שהרי מנה הכתוב שבעת מיני חיה ואמר בהן זאת החיה אשר תאכלו הא כל שהוא חוץ מהן לא תאכלו ולא הבא מכלל עשה עשה").
- ב) לפי שאסור באכילה, וכמו טמאה – לפי הרמב"ם (מאכ"א, לשונו מובא לעיל), רמ"א (סי' ע"ט סעי' א').
- ג) לפי שיש לדרוש גדי ולא אדם – טוב טעם ודעת (מהדורה תליתאי ח"א סי' קפ"ה, "בנידון אשר שאל ר"מ בבשר אדם אם שייך בו בשר בחלב. הנה דבר שאינו שאל, כי אין בזה מקום ספק דלא שייך בו איסור בשר בחלב ... כמו דממעטינן מגדי טמאה אף דנקרא בהמה, כמו כן ממעטינן גדי ולא אדם"), הו"ד בילקוט יוסף (עמ' רל"ז, "ובשר אדם עם חלב אין בו איסור בישול בשר בחלב, דממעטינן גדי ולא אדם, וכמו שכתב בשו"ת טוב טעם ודעת").
- ד) לענין עור, אם דינו כבשר [לענין בשר וחלב] - עי' לקמן סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

יט] חיה ועוף בבישול ובהנאה.

א. מיקל [הוא רק איסור דרבנן].

1. רש"י (דברים פר' י"ד פסוק כ"א).
2. רמב"ם (הל' מאכ"א פרק ט' הל' ד', פי' המשניות חולין פרק ח' משנה ד') – "וכן בשר חיה ועוף בין בחלב חיה בין בחלב בהמה אינו אסור באכילה מן התורה לפיכך מותר לבשלו ומותר בהנייה".
3. רמב"ם (חולין דף קטז.) – "אי קסבר חיה ועוף מדברי תורה ודאי לית הלכתא כוותיה דסוגיין עוף מדרבנן ...".
4. רא"ש (חולין פרק ח' סי' נ"א) – "ומה שהביא רב אלפס דר"ע ולא הביא דרבי יוסי הגלילי משום שפוסק הלכה כרבי עקיבא. ואי ס"ל דרבנן פליגי עליה הא קי"ל [עירובין מו ב] הלכה כר"ע מחבירו דווקא ולא כנגד רבים אלא ודאי סבירא ליה דלא פליגי אלא ת"ק אמר שנוהג בבהמה טהורה דוקא ולא בטמאה ור"ע מפרש מהיכן נתמעטו חיה ועוף ובהמה טמאה".
5. חינוך (מצוה קי"ג) – "ובא הפירוש על זה, גדי ולא בהמה טמאה, גדי ולא חיה, גדי ולא עוף, ולפיכך אמרו זכרונם לברכה כי שלשה אלה מותר לבשלם בחלב ומותרים בהנאה".
6. יראים (סי' שי"ב).
7. עי' סמ"ק (מצוה רי"ג, כדאי' באר הגולה אות ה' [לשונו מובא לקמן]) – "ומתוך זה הפירוש מתיישב מה שלא נהגו העולם כמותו כי יכולים לומר דסבירא לן בשר עוף מן התורה אסור לאכלו בחלב ומחמירין כבית הלל ...".
8. ר"ן (חולין ריש דף לז.) – "דקי"ל [דף לז עמוד ב] כרבי עקיבא דאמר [דף קיג א] חיה ועוף אינם מן התורה".
9. טור (סעי' ב') – "ובשר חיה ועוף אפילו בחלב טהורה אינו אלא מדרבנן ומותר בבישול ובהנאה".
10. רע"ב (חולין פרק ח' משנה ד') – "והלכה כר' עקיבא".
11. כל בו (סי' ק"ו) – "וכן בשר חיה ועוף שבשלו בין בחלב חיה בין בחלב בהמה מותר בהנאה ומותר לבשלו".
12. מחבר (סעי' ג') – "ובשר חיה ועוף, אפילו בחלב טהורה, מותר בבישול, ובהנאה; ואף באכילה אינו אסור, אלא מדרבנן".
13. רמ"א (סעי' א', סעי' ג', סעי' ד', תו"ח כלל פ"ה דין ג').
14. עי' ט"ז (סי' צ"ח סוף ס"ק ה').
15. ש"ך (ס"ק ב', ס"ק ד', ארוך מש"ך ריש הסימן) – "ובספרי החזקתי דברי האומרים שהוא מדרבנן מן הש"ס והבאתי שם שכן דעת הרבה פוסקים מאד ...".
16. באר הגולה (ס"ק ה') – "וכן דעת בה"ג וטור ורש"י בחומש וברטנורה וגאונים ורמב"ן ורשב"א ור"ן ורבינו ירוחם וצדה לדרך וכל בו והרא"ה וספר יראים קמ"ח והג"א מא"ז וכן נראה דעת סמ"ג וסמ"ק".
17. פר"ח (ס"ק ג', ס"ק ו').
18. פר"ת (ס"ק ח').
19. בית לחם יהודה (ס"ק ב').
20. מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק י"ח) – "ומותר בהנאה. הב"ח ומהרש"ל לא פסקו כן ודברי הרב עיקר וכ"כ הש"ך והט"ז סימן פ"ז שכן דעת כל הראשונים והאחרונים".

21. פלתי (ס"ק ג').
22. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ד', סי' צ"א שפ"ד ס"ק כ"ז, הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ב' אות י"ז) – "דהלכה דחיה ועוף מדרבנן והולכין בספיקן לקולא ובהנאה שרי".
23. באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ב').
24. חכ"א (כלל מ' סעי' ב') – "אבל אם אינו אסור אלא מדרבנן כגון בשר עוף בחלב ... מותר בהנאה דעל הנאה לא גזרו (ש"ך ס"ק ב)".
25. זבחי צדק (ס"ק ט"ו) – "ודלא כרש"ל וב"ח דאסרו בבשול והנאה ... ודלא כהער"ה".
26. מ"ב (סי' רס"ד ס"ק י"ד) – "ועובר על איסור בישול בשר וחלב וגם על איסור הנאה אם לא בשומן עוף דקי"ל דאין בו משום בישול והנאה".
27. ערה"ש (סעי' ה', סעי' ט', סעי' ט"ו) – "דבשר חיה ועוף מותר מן התורה ומדרבנן אסור לאכלו ולכן מותרים בבישול ובהנאה וכן הכריעו גדולי אחרונים".
28. יד יהודה (הקצר ס"ק ג').
29. כה"ח (ס"ק כ"א, סי' צ"א ס"ק ע"א) – "ודלא כרש"ל וב"ח ... ודלא כהער"ה".
30. בדה"ש (ס"ק י"ז).
31. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' י"ז, סעי' ל"ז, סעי' נ"ב).
32. מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' קי"א, עמ' קי"ג).
33. לבושי עז (סעי' א' תמצית אות ז').

ב. דאורייתא [ממילא אסור בהנאה ובישול].

1. או"ה (כלל מ' דין ו') – "ואין לחלק כלל בין בשר בהמה חיה ועוף דקרא בבשר עוף נאמרת וכ"ש בשר בהמה וחיה וכ"כ בסמ"ק שקיי"ל כב"ה דבשר בהמה חיה ועוף אסור בחלב מדאורייתא וכן יש להחמיר בבשר חיה ועוף כבשר בהמה בכל מילי עכ"ל".
2. יש"ש (חולין פרק ה' סי' ק', או"ש סי' פ"ה ס"ק ד') – "דין דבשר חיה ועוף בחלב דאורייתא".
3. הג' סמ"ע (על המחבר סעי' ג', עי' על רמ"א סעי' א').
4. ב"ח (ס"ק ב', סוף סי' ס"ו) – "דלקמן בסימן פ"ז (ס"ב) כתבנו דקי"ל כרבנן דר"ע דבשר עוף בחלב אסור דאורייתא שכן פסקו התוס' עיין שם".
5. ערך השלחן (ס"ק ד', ס"ק י"ב) – "נר' עיקר כמו שפסק הב"ח דאסור אף בבשול ובהנאה דאין להקל נגד התו' והר"א ממיץ וסה"ת והסמ"ג והמרדכי דס"ל דאסור מדאורייתא וכבר הוכחתי לעיל אות ד' מדברי הר"ן והריטב"א ורבינו ירוחם דאסור בבשול ובהנאה אע"ג דהוי דרבנן ע"ש".

ג. מחמיר מדרבנן.

1. ס' הבתים (שערי בב"ח שער א' אות ט') – "יש מן הגדולים שפסק שבשר חיה ועוף אסור בבשול ובהנאה מדברי סופרים. וכן נראה לכאורה מענין ההלכה שהבשול אסור מדברי סופרים".
2. ישועות יעקב (הקצר ס"ק ב').

כ. אירע ספק בבשר עוף בחלב: לאותן שיטות שעוף הוי רק איסור דרבנן.

א. מחמיר.

1. רמ"א (תו"ח כלל פ"ה דין י"ג, סימניו שם, דר"מ סי' צ"ח ס"ק ב') – "וכתב באו"ה כלל ל"ז (דין ה' אות טו) דאפילו נפל חלב לבשר עוף דהוא מדרבנן אפילו הכי אם נשפך אסור עכ"ל".
2. ט"ז (סי' צ"ח סוף ס"ק ה') – "נראה דשפיר קאמר רמ"א דכיון דמצינו בבשר [עוף] בחלב שעשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה ממש כגון לענין אכילת גבינה אחר בשר כמ"ש ריש סי' פ"ט סעיף א' וכן בסעיף ב' ליש מחמירין שמביא רמ"א וכן ר"ס פ"ח לענין להעלותו על השלחן ולא חשבי' לה גזירה לגזירה והמקור ממה שאיתא בגמרא בזה בפכ"ה דגזירה לגזירה הוא בזה כמו גזירה אחת ע"כ גם בזה ראוי להחמיר בעוף גזירה אטו נשפך בבשר בהמה".
3. עי' כנה"ג (סי' צ"ח הג' הטור ס"ק י"ז) – "אם לא שנאמר דדעת הרב בת"ח כדעת ריא"ז הובאו דבריו בשה"ג פרק קמא די"ט שכתב אף על גב דבשר חיה ועוף בחלב אינו אלא מדרבנן אין לבטלו לכתחילה שמא יקלו בו, ע"כ. והסכמתי בסימן פ"ז בהגהת הטור שדעתו שמן הדין יכול לבטל אלא שאין לבטלו שמא יקלו בבשר בהמה, והכא נמי אם יקלו להקל בבשר עוף יבואו להקל בבשר בהמה. וקרוב לזה כתב בט"ו. ולפי זה מ"ש הרב בת"ח הואיל וטעם כעיקר דאורייתא ה"ק, הואיל וטעם כעיקר דאורייתא, במידי דאיסורו מדאורייתא בחלב על בשר בהמה גזרינן בבשר עוף אטו בשר בהמה".
4. עי' לחם הפנים (סי' צ"ח ס"ק ז').
5. עי' בית לחם יהודה (סי' צ"ח ס"ק ז').
6. הג' מוהר"א אזולאי (סי' צ"ח ס"ק א') – "ואפילו נפל חלב לבשר עוף שהוא דרבנן, אפילו הכי אם נשפך אסור הואיל וטעם כעיקר דאורייתא. תורת החטאת".
7. חגורת שמואל (סי' צ"ח ס"ק י"ח) – "אבל נראה דשפיר קאמר רמ"א כיון דמצינו בבשר עוף בחלב שעשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה ממש כגון לענין אכילת גבינה אחר בשר כמ"ש ריש סי' פ"ט סעיף א' וכן בסעיף ב' ויש מחמירין שמביא וכן ריש סי' פ"ח לענין להעלותו על השלחן ולא חשבינן גזירה לגזירה, והמקור ממה שאיתא בש"ס בזה בפכ"ה דגזירה לגזירה הוי בזה כמו גזירה א'

ע"כ גם בזה ראוי להחמיר בעוף גזירה אטו נשפך בבשר בהמה משא"כ במין במינו דאין שם גזירה אטו איסור דאורייתא ע"כ אזלינן שם להקל ביש רוב להתיר עכ"ל, וכן הלכה כפסק רמ"א בת"ח וכמו שמליץ בעדו הט"ז ודבריו נכונים".

ב. מיקל.

1. ש"ך (סי' צ"ח ס"ק ז') – "כתוב בת"ח ... והוא תמוה ... דקי"ל בר"ס פ"ז דבשר עוף בחלב דרבנן פשיטא דתולין כאן להקל וזה ברור".
2. אמונת שמואל (סי' כ"ח) – "ונראה ברור דבשר עוף בחלב דפסקינן בש"ע כסי' פ"ז שהוא מדרבנן אף שהוא מין בשאינו מינו כיון דאיסורו מדרבנן ג"כ אזלינן בספיקו להקל ... ודלא כמ"ש בת"ח כלל פ"ה סי' ג' בשם אר"ה וכך השיג ע"ז מ"ו מהר"י לובלין ופשט דאו"ה שהחמיר לטעמי' אזיל דפסק עוף בחלב הוא דאוריית' וכ"כ בס' ש"ך ודלא כמ"ש בס' ט"ז ע"ש דלית' לפי מה שכתבתי ודו"ק".
3. פרי"ח (סי' צ"ח הארוך ס"ק ט') – "וכן עיקר ודלא כהט"ז".
4. כרתי (סי' צ"ח ס"ק ט') – "ובשר עוף בחלב דעת האחרונים (ש"ך ס"ק ז', פרי חדש ס"ק ט', מנחת יעקב כלל פ"ה ס"ק מ"ו, דלא כתורת חטאת כלל פ"ה דין י"ג, וט"ז ס"ק ה') דהוי כמין במינו וספיקא להקל, וכן משמע בחולין דף צ"ז ע"ב בתוספות ד"ה אלא מעתה דכתבו הואיל וחלב שחוטה דרבנן ספק להקל ע"ש".
5. מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק מ"ו) – "הט"ז ... ולא ירדתי לטוף דעתו ... ובתשובת אמונת שמואל ... וכהסכמת הש"ך".
6. חוו"ד (סי' צ"ח חי' ס"ק ז') – "דהוי ספק דרבנן ומותר".
7. רע"א (שו"ת חדשות סי' ס"ח) – "הדבר פשוט אף דמצד בישול עוף היה הדין להקל בספק ס' כדין נשפך דהוי ספיקא דרבנן כדעת הש"ך סימן צ"ח והסכימו עמו הפר"ח והמנ"י ופשיטא דאין צריך לחוש ולהחמיר בדרבנן לדעת הט"ז נגד כל הנך האחרונים".
8. חמודי דניאל (בב"ח אות ט').
9. פת"ת (סי' צ"ח ס"ק ר') – "עבה"ט ועיין בתשובת אמונת שמואל סי' כ"ח שדעתו כהש"ך וחולק על ט"ז וכן דעת הפר"ח ע"ש".
10. יד אפרים (קיצור ה"ל בב"ח אות ח') – "ולכן אם אירע איזה ספק הולכין בספיקו להקל".
11. יבין דעת (סי' צ"ח הקצר ס"ק ח').
12. יד יהודה (סי' צ"ח הקצר ס"ק י"א, הארוך ס"ק ח', השמטות שם) – "אבל באיסור דרבנן אף בשר עוף בחלב מותר מטעם ספיקא דרבנן לקולא".
13. מהרש"ג (ח"א יו"ד סוף סי' פ"ב).
14. טהרת הבית (עמ' שפ"ד) – "והסכימו רוב האחרונים שם שאפילו במין בשאינו מינו אם הוא איסור דרבנן כגון בשר עוף בחלב, יש להקל, משום דספיקא דרבנן לקולא".

ג. המקיל לא הפסיד והמחמיר תע"ב.

1. ערה"ש (סי' צ"ח סעי' ל"ח) – "והסומך על דיעה ראשונה לא הפסיד ויש לו על מה לסמוך והמחמיר תע"ב".
2. בדה"ש (סי' צ"ח ס"ק כ"ד, עי' סי' פ"ז ס"ק ל"ג, סי' צ"ח סעי' ב' בי' סוף ד"ה לאסור) – "שהמקיל בזה לא הפסיד והמחמיר תע"ב".

ד. בהפסד מרובה המיקל כש"ך לא הפסיד.

1. פמ"ג (סי' צ"ח מש"ז סוף ס"ק ה') – "ויראה בהפסד מרובה המיקל כש"ך לא הפסיד".
 (א) אמנם עי' פמ"ג (סי' פ"ז שפ"ד ס"ק ד') – "עיינן ש"ך דהלכה דחיה ועוף מדרבנן והולכין בספיקו לקולא ובהנאה שרי".
 (ב) אמנם עי' פמ"ג (והנהגות הנשאל עם השואל סדר ב' אות י"ז) – "ומעתה יש לנו לבאר כי האיסורין השכיחים בינינו הם אסורי אכילה, לא הנאה, מלבד בשר וחלב וחמץ בפסח. ואם בשר בחלב, צריך המורה להודיע להשואל שאסור בהנאה. ויחקור אם הוא דין תורה או דרבנן, כמו בשר חיה ועוף או כבוש ומליחה דהני דרבנן נינהו, ואין אסורין בהנאה כמבואר ביו"ד [סימן] פ"ז [סעיף ג]. והולכין בספיקו לקולא בנשפך כבסימן צ"ח סעיף ב' [ט"ז ס"ק ג] וסימן ק"ה סעיף א' [בהגה]. ספק כבוש בשר בחלב מותר, וכתבנו שם [פתיחה לבשר בחלב סוף ד"ה הנאה] דמכל מקום אסור לבשל אח"כ דהדר הוה ליה ספק תורה ולא אמרינן הואיל ואשתרי כו".
2. (ג) מראי מקומות – פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק נ'), "אמנם לעיל (שפ"ד פז סק"ד) ובהנהגות או"ה (ב יז) סתם רבינו דהולכין בספיקו לקולא".
2. הר צבי (יו"ד סי' פ"ז ד"ה אולם) – "ודעת הש"ך (בסימן צח ס"ק ז') להקל בבשר עוף בחלב אם נשפך, ואם כי הט"ז שם (בס"ק ה) כתב שראוי להחמיר גם בבשר עוף גזרה אטו נשפך בבשר בהמה, כבר העלה שם הפמ"ג, שהמיקל כהש"ך במקום הפסד מרובה לא הפסיד".
3. לבושי שרד (חי' דינים ליו"ד סי' כ"ח, ועי' ס"ק ק"ז) – "אכן במקום ה"מ ... יש להתיר".
4. כה"ח (סי' צ"ח ס"ק ל"ו) – "שכתב שם המש"ז דבהפ"מ המקיל כהש"ך לא הפסיד. וכ"נ להורות כיון דאיכא פלוגתא בזה".
5. מעדני השלחן (סי' צ"ח ס"ק כ"ג).

ה. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' צ"ח ס"ק ל"ג, ס"ק ל"ד).

1. תכ"א (כלל נ"א סעי' י"ד) – "וכן אפילו מין בשאינו מינו אם הוא איסור דרבנן כגון בשר עוף בחלב וכיוצא בו נמי אם מסופק אם היה בו ששים מותר (ש"ך ס"ק ז') ואפשר דאפילו אם מסופק גם כן אם היה בו רוב נגד האיסור כיון שעל כל פנים מסופק דאפשר שהיה בו ששים מותר (ועיין סימן קי"א ובתורת חטאת כלל פ"ה במנחת יעקב ס"ק מ"ז בסופו) וכתב הכרתי ופילתי דמירי בענין שאי אפשר לעמוד על טעמו דאם לא כן צריך ליתנו לעכו"ם לטעום דאף על גב דאין אנו סומכין על טעימת עכו"ם היינו לחומרא אבל לא להקל חס ושלום ודבריו נראים נכונים (ונראה לי דזהו כוונת התורת חטאת הביאו הש"ך ס"ק ז' שכתב דאפילו בעוף שהוא

- דרבנן הואיל וטעם כעיקר דאורייתא ותמהו עליו עיין שם ונראה לי כוונתו דרצה לומר כיון דאפשר למיקם אטעמא ולכן צריך עיון להקל בעוף).
 2. מהרש"ם (ח"ד סי' פ"ט) – "יש מקום לדון בנפל טיפת חלב על קדרה של בשר עוף דרבנן דהוי סד"ר ולהקל אבל לפמ"ש הט"ז סימן צ"ח סק"ה דבב"ח גם בעוף יש להחמיר בספיקו גזירה משום בשר בהמה א"כ ה"נ בזה אך הש"ך חולק שם ופסק להקל ומצאתי בפמ"ג או"ח סי' תס"ז בא"א סקל"ו שכל בפשיטות דגם בעוף יש להחמיר בספק זה אי מפעפע בכל הכלי ע"ש ולא ידענא טעמא מאי ובכל בעיא דלא איפשטא קי"ל דבדרבנן לקולא כמ"ש הפמ"ג בדניי ס"ס במחודשים אות ד' מכמה דוכתי בזה".
 3. פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ל"ט) – "בשו"ת אמונת שמואל (כח) כתב להוכיח כשי"ה הש"ך דמקילין בבשר עוף ודלא כט"ז, מהא דהוכיח הרשב"א מכחל דבדבר שאי אפשר לעמוד על שיעורו מחמת שאינן יודעין לשער אזלינן לחומרא אף שהוא מדרבנן, ופסקו השו"ע בס"ג, הרי דבדרבנן אזלינן לקולא בנשפך וה"ה בבשר עוף, וכן הוכיח הש"ך כאן. ברם הט"ז בס"י צ' (סקי"ב) פסק דאין לאסור כבוש בחלב שחוטה דהו"ל גזירה לגזירה. וכתב רבינו לעיל (מש"ז פז סק"א) דבשר חיה ועוף ושאר איסורי דרבנן אסורין אף ע"י כבישה [דלא כמ"ש המגדול עוז (בב"ח יט) ושו"ת גור אריה יהודה (יו"ד עד)], ואף הט"ז בס"י צ' יודה לזה, שהרי בס"י צא ס"ז בההיא בר גזולא המבואר בחולין קיב דאי אין נאכל מחמת מלחו אסור אף דהוה גזירה לגזירה, וע"כ דיש לחלק בין חלב שחוטה לכאן. והטעם ביאר במשמרת שלום (פז מש"ז סק"א) דחיה ועוף שכיחי, וכמ"ש הט"ז בעצמו בס"י צח סק"ה. וכ"כ ליישב קושיית הדג"מ על הט"ז מההיא דבר גזולא עפ"י דברי הט"ז כאן, בשו"ת חת"ס (יו"ד פו) יד אברהם ומים רבים (צ' על הט"ז סקי"ב)".

כא | בשר נבילה עם חלב: וכן בשר טריפה, או חלב בחלב.

א. לענין בישול.

1. מה"ת [לאו בפני עצמו] – רמב"ם (מאכ"א פרק ט' הל' ו'), "המבשל בשר מתה או חלב וכיוצא בהן בחלב לוקה על בשולו", ס' האשכול (ח"ג סי' ל"ב), סמ"ק (מצוה קע"ו), רבינו פרץ (הג' בסמ"ק מצוה קע"ו).
 (א) הו"ד בפוסקים – בית הלל (ס"ק ב'), יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק א' אות ט"ו, לישנו מובא לקמן), כרתי (ס"ק י"ד, פלתי ס"ק י"ג, "בבישול מיהו חל"), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ג'), דגול מרבבה (על סעי' ג'), פמ"ג (ס"ק ט"ז, פתיחה ד"ה עוד, סי' צ"ב שפ"ד ס"ק י'), ברכי יוסף (מחזיק ברכה ס"ק ט"ז), חו"ד (סי' צ"ד ב' ס"ק ד'), רע"א (על המחבר סעי' ו'), "או בחלב מתה. אבל [בשר מתה] בחלב חי חייב וכ"כ בית הלל", זבחי צדק (ס"ק י"ג, ס"ק י"ד), עצי לבונה (על המחבר סעי' ו', רמ"א סעי' ו'), בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות ה'), ערה"ש (סעי' י"ב), כה"ח (ס"ק י"ט, ס"ק כ'), בדה"ש (ס"ק כ"ה), ילקוט יוסף (סעי' נ"ד, קיצור שו"ע סעי' נ"ד, סעי' נ"ו), לבושי עז (תמצית אות ב').
2. מראי מקומות – דרישה (סי' צ"ו ס"ק ב'. צ"ב), מטה יהונתן (על רמ"א סעי' ו'), יד אברהם (על סעי' ג').

ב. לענין אכילה.

1. מיקל [אין איסור חל על האיסור] – רמב"ם (מאכ"א פרק ט' הל' ו'), "בשר מתה או חלב וכיוצא בהן בחלב לוקה על בשולו ואינו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב, שאין איסור בשר בחלב חל על איסור נבילה או איסור חלב, שאין כאן לא איסור כולל ולא איסור מוסיף ולא איסור בת אחת", ס' האשכול (ח"ג סי' ל"ב), רבינו פרץ (הג' בסמ"ק מצוה קע"ו), "ועל אכילתו אינו לוקה משום בשר בחלב שאין איסור בשר בחלב חל על איסור נבילה שאין כאן לא איסור כולל ולא איסור מוסיף ולא איסור בת א'", דגול מרבבה (על סעי' ג'), פמ"ג (פתיחה ד"ה עוד, ע"י מש"ז ס"ק ב').
 (א) יש לדון: האם יש דין בב"ח מדרבנן לענין אכילת בשר נבילה עם חלב. ואולי יש נ"מ, היכא שאכל נבילה [כגון לחולי שיש בו סכנה, שיש היתר לאוכל נבילות] האם צריך להמתין שש שעות אחר אכילתה. ולכאורה יש לחקור בין לשיטת הב"ח, שיש דין בב"ח מדרבנן בחלב טהורה עם בשר טמאה. ובין לשיטת הב"י ט"ז וש"ך, שאין דין בב"ח מדרבנן בחלב טהורה עם בשר טמאה.
 (1) שיטת הב"ח: יש דין בב"ח מדרבנן כנ"ל, כיון שיש נ"מ לדינא לענין חנ"נ או חהר"ל. לכאורה כאן אפילו בלי האיסור דרבנן, עדיין יש דין של בב"ח נוגע לדין של חנ"נ או של חתיכה הראוי להתכבד, כיון שיש בו איסור בישול בב"ח מה"ת. [ורק יהיה הנ"מ לענין שש שעות וכדו'. ואולי אין זה טעם מספיק לגזור כאן. כיון שהוא רק הרחקה רחוקה. והראיה, שהב"ח וסייעתו לא מביא שיש נ"מ לענין שש שעות וכדו']. וצ"ע.
2. שיטת הב"י ט"ז וש"ך: אין דין בב"ח מדרבנן כנ"ל. אפשר לחלק ולומר רק משום שהמין אינו שייך לבב"ח. אבל כאן, שהמין שייך לבשר בחלב, שיש בו איסור בישול מה"ת, אולי יש איסור אכילה מדרבנן. והראיה: בסעי' ו' כתב המחבר שיש איסור בישול בב"ח עם מי חלב וכדו', הגם שהוא רק דרבנן. ומביא רע"א שם בשם התפארת ליעקב הטעם, משום שהם מן מיני בהמה טהורה שנאסר מדאורייתא. א"כ אם גוזר על בישול [שבדרך כלל גזרינן פחות מאיסור אכילה], כ"ש יש לגזור על אכילה. צ"ע.
2. מראי מקומות – דרישה (סי' צ"ו ס"ק ב'. צ"ב), יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק א' אות ט"ו, "אבל חלב בחלב. לוקין על בשולו לד"ה וכ"כ הר"מ בפירוש ולשמואל אסור נמי באכילה משום בב"ח"), לבושי עז (תמצית אות ג', אות ד').
3. לענין חלב שמבשל עם נבילה [לשיטת טעם כעיקר מדרבנן].
 (א) אסור מה"ת.

1. רע"א (חולין דף קיג; ביצה דף יב. ד"ה אולם, דרוש וחדוש מערכה ז' ד"ה אולם) – "הרמב"ם סובר דבטעמא בלא ממשו הוי רק איסור דרבנן וא"כ החלב נאסר משום בב"ח ... דבאמת הענין דבב"ח דטעם הבשר שנכנס בחלב אינו אוסר רק החלב ולא הבשר, אלא דטעם החלב הנכנס לבשר הוא דאוסר להבשר והוי ב' ענינים ולא מקרי כולל".
2. ח"י הגר"ח (חולין דף קיג): – "ויותר נראה דעל החלב שיש בו טעם האיסור כיון דמותר חל האיסור דבב"ח, ורק על עצם הבשר דבאיסור קאי אינו חל האיסור משום אין איסור חל על האיסור, ונ"מ לכמה דינים".

(3) שערי שמחה (שער ב' סוף סי' ד' ד"ה והנה).

(4) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה חולין דף קיג; סי' י"ג אות ב').
(ב) מיקל.

(1) שו"ת חת"ס (יו"ד סי' צ"ב) – "ע"ד חלב תרבא בחלב קי"ל כמ"ד בחולין קי"ד לוקי' על בשולו ואין לוקין על אכילתו דאין איסור חל על איסור כמ"ש הרמב"ם פ"ט ממאכלות אסורות הלכה ו' ובכ"מ שם ... וא"כ עכ"פ החלב תיתסר משום בב"ח אלא דלכאורה י"ל נהי דלא קי"ל כס"ד דש"ס גדי אסרה תורה ולא חלב אלא גם על החלב לוקה בפ"ע אבל עכ"פ עיקור איסורא הוא הגדי והיכי דליכא גדי ליכא לאו בחלב וכיון דאתרבא שהוא הגדי לא חייל לא חייל נמי אהחלב כצ"ל".

(2) עי' חזו"א (יו"ד סי' כ"ב ס"ק א') – "הר"מ פ"ט מה' מ"א ה"ו, ובח"ס יו"ד סי' צ"ב דן למה אין החלב נאסר וכתב כיון דאין הגדי נאסר אין החלב נאסר והנה פסיקא לי' להגאון ז"ל שאין החלב נאסר, ולכאורה אם אין הפטור רק משום אהע"א איסור בב"ח איכא וכדאמר יבמות ל"ב ב' ולמה לא ילקה על החלב, והרי לוקה על הבישול אלמא דאיסורא דבב"ח איכא, ואין להק' א"כ הוי כולל מגו דחייל אחלב חייל אבשר, י"ל דלא שייך כולל אלא כשסיבה אחת גורמת לכולן אבל הכא החלב נאסר מפני שיש בו טעם בשר, והבשר צריך ליאסר משום שיש בו טעם חלב והווי כב' קדירות ואין זה כולל. ואפשר שאינו לוקה גם על החלב כיון שאיסור בב"ח הוא אוכל המורכב ואשר טעם המורכב שהוא טעם החדש הוא עצם האיסור וטעם הבשר לעולם אין לוקין עליו מפני שאין אהע"א חסר כאן צורת בב"ח ואין לוקין על החלב".

(3) בדה"ש (ס"ק כ"ו, בי' ד"ה אלא, עי' ציונים ס"ק נ"ח).

(4) לבושי עז (תמצית אות ג').

(ג) מראי מקומות – מגילת ספר (אות ה').

ג. לענין הנאה.

1. מיקל.

(א) רמב"ם (פי' המשניות כריתות פרק ג' משנה ד') – "ויש בדברינו אלה נקודה נפלאה נעיר עליה, לפי שהיא מפתח לענינים אחרים נוסף למה שיש בה מדיוק העיון, והיא, מן הידוע שבשר בחלב אסור בהנאה, והחלב דרך משל מותר בהנאה, ואם בשל החלב בחלב מה טעם לא יחול אסור בשר בחלב על אסור חלב, והוא הדין בנבלה, בהיותו אסור מוסיף כמו שאמרנו כאן בחלב הקדשים וחיבנו על אכילתו מעילה מחמת שנוסף בו אסור הנאה, והתשובה לכך שבשר בחלב לא נאסר בהנאה אלא מחמת שאסר הכתוב אכילתו לפי הכלל שבארנו שכל שנאסר באכילה נאסר ליהנות בו עד שיפרוט לך הכתוב, ואין בו פסוק האוסר אכילתו ופסוק האוסר ליהנות בו, אלא שני הדברים יחד הם אסור בשר בחלב, וכיון שאמרנו אין אסור חל על אסור ולפיכך לא יחול אסור בשר בחלב על אסור נבלה הרי לא יהא אסור בהנאה אלא יהא מותר בהנאה והאוכלו לוקה משום נבלה, וירד אסור בשר בחלב לגמרי לפי שלא חל".

(ב) אשל אברהם (על סעי' א').

(ג) עי' ערה"ש (סעי' י"ב) – "וכן אינו אסור בהנאה [בפי' המשניות פ"ג דכריתות] ולא מקרי הנאה איסור מוסיף שנאמר דבאמת יהיה אסור בהנאה דכבר בארנו בסי' פ"ה סעיף ל"ו דבאיסורי מאכלות אין איסור הנאה באותן שיש בהן איסורי הנאה דבר בפ"ע והאכילה הוא חלק מחלקי הנאה ולכן אין בהנאה חיוב מלקות וממילא שאין זה איסור מוסיף ומותר בהנאה ... ולמה לא מקרי איסור בישול איסור מוסיף ונאמר כיון דאתוסף בחתיכה זו איסור בישול ילקה גם על אכילתו כבכל איסור מוסיף יראה לי משום ... וצ"ע".

(1) הטעם – פלתי (ס"ק י"ג), ברוך טעם (שם בהג"ה מ"א).

א. מגילת ספר (אות ג' ד"ה ונראה) – "בכל איסורי אכילה שאסורים בהנאה האיסור הנאה הוא רק סניף לאיסור אכילה ... דעיקר ההנאה שהתורה אסרה היא הנאת האכילה שהיא ההנאה המובחרת ועליה לוקים ושאר הנאות הן רק כסניף להנאת אכילה והוי כעין חצי שיעור להנאת האכילה".

2. מחמיר.

(א) בית הלל (ס"ק ב') – "ולכן מי שמבשל בשר נבילה וטרפה בחלב הוא אסור בהנאה, וק"ל".

(ב) שבות יעקב (ח"א סי' ס') – "דגם הרמב"ם ס"ל דאסור חלב בחלב בהנאה וכדעת התוספ".

(ג) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ג').

(ד) פמ"ג (ס"ק ט"ז, פתיחה ד"ה עוד, סי' צ"ב שפ"ד ס"ק י', סי' קי"א שפ"ד ס"ק י"א) – "ולענין חלב בחלב אי אסור מן התורה או לאו הנה משמעות הר"מ פרק ט' ממאכ"א דאין לוקה על אכילה ב' והיה לוקה על בישולו וממילא דאסור בהנאה דלא שייך אין איסור חל על איסור בהנאה ועיין בתורת הבית הארוך פ"א א' דכתב דהוה מוסיף אף שדבריו צ"ע שם מ"מ נקטינן דאסור בהנאה מן התורה וכן משמעות המנחת יעקב בההיא דחלב בחמאה וכן כתב בבית הלל בפירושו. ואף שמדברי הרמב"ם בפי' המשניות בכריתות פרק אמרו לו ביש אוכל אכילה א' משמע כיון דלא חל איסור אכילה הוא הדין הנאה מ"מ לא שבקינן הנך מקומות המפורשים לאיסור מפני זה ומה גם שיש לפרש דבריו בענין אחר ובספר פורת יוסף וגינת וורדים ובראש יוסף הארכנו בפי' דבריו".

(ה) חת"ס (יו"ד סי' צ"ב) – "אין מזחיחין אותו אבל אי קמא דידי אתי אני אוסר כהגאון כנפי יונה ... דאסור בהנאה מיהת וכן ראוי להורות".

(ו) גליון מהרש"א (על סעי' ג').

(ז) ברכי יוסף (מחזיק ברכה ס"ק ט"ו).

(ח) זבחי צדק (ס"ק י"ג, ס"ו י"ד) – "וה"ה בשר נבילה או טרפה אסור לבשל בחלב בהמה טהורה ואסור בהנאה".

(ט) עצי לבונה (על סעי' ו') – "ולענין בישול לא שייך אין איסור חל על איסור כלל ... אם כן ממילא אסור בהנאה גם כן בזה".

- (י) בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות ה') – "אפילו בשר נבלה וטריפה של בהמה טהורה, אסור מן התורה בבישול ובהנאה".
 (יא) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ז').
- (יב) כה"ח (ס"ק י"ט, ס"ק כ') – "וה"ה בשר בהמה טרפה או נבילה אסור לבשל בהמה טהורה מה"ת ואסור בהנאה".
 (יג) מנחת יצחק (ח"ה סי' נ"ח) – "וכ"כ השבות יעקב שם כנ"ל, והחת"ס שם הביא את דגמ"ר, וכתב דאם כמה דידי' אתי, הוי אסור בהנאה כשיטות המחמירים, וסיים דכן ראוי להורות, וכן ס"ל להפמ"ג בפתיחה לבב"ח, ולהשבות יעקב כנ"ל, ובתשו' בי"צ (חיו"ד ח"א סי' קי"ט ק"כ) עיי"ש, ובתשו' מהר"ם שיק (יו"ד סי' ק"ז) ע"ש".
- (יד) בדה"ש (ס"ק כ"ה) – "ובני אדם המחזיקים בביתם מיני בעלי חיים יש להזהירם ע"ז שלפעמים מאכלם הבשרי של בע"ח אלו מעורב בחלב והוא אסור בהנאה".
- (טו) מגילת ספר (אות ד') – "שיש מזון המיועד לעגלים ובעלי חיים ... יש להזהר בזה דאסור בהנאה".
 (טז) נשמת אברהם (ס"ק א').
- (יז) ילקוט יוסף (סעי' נ"ד, קיצור שו"ע סעי' נ"ד) – "ואמנם בשר בהמה טהורה נבילה או טריפה אסורים מן התורה בחלב בבישול, ובהנאה".
- (יח) חיי הלוי (ח"ה סי' נ"ו אות ב').
- (יט) מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק ד' הע' כ"ז, הע' ל"ה).
3. במקום הפסד, מיקל.
- (א) דגול מרובה (על המחבר סעי' ג') – "ובשר נבילה וכן חלב אסור לבשל בחלב מן התורה ולוקה על בישולו אבל באכילה אין בו איסור בשר בחלב וכל זה מבואר ברמב"ם פ"ט מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו'. ואמנם אם הוא אסור בהנאה אינו מבואר בדבר הרמב"ם אבל בפירוש המשניות במסכת כריתות פרק שלישי במשנה יש אוכל אכילה אחת מבואר שם בדברי הרמב"ם שאינו אסור בהנאה ע"ש בנקודה הנפלאה שביאר שם. ואף שלדברי התוס' במסכת חולין דף ק"א ע"א בד"ה איסור כולל שכתבו שאיסור הנאה לא מקרי איסור מוסיף אין הכרח לדברי הנקודה הנפלאה הא מ"מ לא מצינו להתוס' בפירוש שיחלקו על דינו של הרמב"ם שהיכא שאינו אסור באכילה משום בשר בחלב אינו אסור בהנאה ולכן הסומך על זה במקום הפסד לא יפסיד".
- (ב) שערי שמחה (שער ב' סי' ד' ד"ה ולענין).
4. במקום הפסד מרובה, מיקל.
- (א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ט"ז) – "ושמעתי מרי"ב של שאין לסמוך על הדג"מ אלא בהפס"מ".
5. מראי מקומות – כרתי (ס"ק י"ד), פת"ת (ס"ק ו'), שבט סופר (יו"ד סי' ס'), דרכ"ת (ס"ק ל*, ס"ק ל"א), מגילת ספר (אות ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ז' הע' ע"ג), לבושי עז (תמצית אות ג', אות ד').
- (א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' פ"ז אות א') – "מותר להשתמש בשמפו"ו (shampoo) שנעשה מבשר וחלב, שמא הבשר אינו ממין בהמה טהורה, ועוד כבר נפגם בכה"ג".

כב] לאכול גבינה ודגים ביחד: סכנה.

א. עי' סי' קט"ז, לשיטות ומראי מקומות.

כג] מראית עין - רמ"א סעיף ג'.

א. האיסור.

1. החילוק בין חשד למראית עין.
- (א) אג"מ (או"ח ח"ב סי' מ') – "דהיכא דאמר משום מראית עין **הוא כדי שלא ילמדו ממנו** לזלזל באיסור ההוא, והיכא דאמר מפני החשד הוא באופן שאין לחוש שילמדו ממנו לזלזל באיסורין שמ"מ אסור מפני שאסור לאדם להביא שיחשדוהו אף שלא יבא מזה קלקול לאחרים".
- (ב) מראי מקומות – אנציקלופדיה תלמודית (כרך י"ז ערך חשד, עמ' תקס"ח, ע"ש שהוא מחלוקת אם יש חילוק), חיי הלוי (ח"ד סי' מ"ז אות א'), מגיה בריטב"א (יבמות דף יד. הע' נ"ז).
2. מראי מקומות – קובץ תפארת צבי (בב"ח עמ' שנ"ו - עמ' ת"ג), מנחת אשר (ח"א סי' ס"ה ענף א').
- (א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה חולין הל' בב"ח סי' פ"ז על סעי' ג' ד"ה ונהגו) – "**צ"ע מ"ט לא שייך לאסור מפני החשד**, כמו בנר חנוכה בבית שיש לו ב' פתחים שצריך להדליק בכל פתח מפני החשד, וגם מסתבר שיש לאסור משום הרחקת לזות שפתים, ולענין זה אין לחלק בין איסור דאורייתא או לדרבנן, וכמו ...".

ב. האם הוא דרבנן או דאורייתא.

1. איסור חשד הוי דאורייתא, ואיסור מראית עין הוי דרבנן.
- (א) אג"מ (או"ח ח"ד סי' פ"ב, עי' יו"ד ח"ד סי' י"ד על סי' קפ"ה ט"ז ס"ק ב') – "שאיסור חשדא שילפינן בשקלים פ"ג מ"ב מקרא דוהייתם נקיים מה' ומישראל הוא איסור **מדאורייתא** מצד עצמו שמחוייב שלא לעשות דברים שיחשדוהו וגם אחד מהטעמים שצריך להניח פאה בסוף שדהו משום חשדא ... ויש שני עניני מראית עין דהיכא דלא שייך חשד שהוא עושה דבר היתר והכל רואים מה שעושה רק שיבואו לדמות דכשם שזה מותר כ"כ מותר גם דבר שמדמין לזה הוא ודאי רק **מדרבנן** וצריך לאיזה גדר שיוכלו לאסור ...".
2. מראי מקומות – מנחת אשר (ח"א סי' ס"ה ענף ב').

ג. **האם אפשר לחדש איסור מראית עין בזה"ז.**

1. מיקל, אי אפשר להוסיף מדעתנו.
- (א) פ"ח (ס"ק ז') – "דהיכא דאיתמר בש"ס איתמ' להיכא דלא איתמ' לא איתמ' ואין לנו לחדש גזרות מדעתנו אחר שנסתם התלמוד".
- (ב) הו"ד בכרתי (ס"ק ז'), פלתי ס"ק ז').
- (ג) מחה"ש (ס"ק ח') – "כי אין לנו לגזור ולאסור מדעתנו מפני מראית עין זולת מה שנתבאר בש"ס".
- (ד) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק י"א) – "מיהו העיקר בזה כהכו"פ דאין למראית עין זה שום יסוד ומקור כלל על כן אין להחמיר בענינים כאלו".
2. חולקים.
- (א) רמ"א (סעי' ג').
- (ב) בדה"ש (בי' ד"ה אבל, עמ' י').
- (ג) שאר פוסקים.
3. מראי מקומות – תפארת ישראל (כלכלת שבת בונה מטריה ד"ה ואי"ל), יד יהודה (סי' ס"ו הארוך סוף ס"ק י"ב), דרכ"ת (סי' ר"א ס"ק כ"ג), אג"מ (אה"ע ח"ב י"ב), מנחת אשר (ח"א סי' ס"ו ענף ב').

ד. **בדבר שאינו מינו, רק נראה כמינו** [כמו עוף שנראה כבשר: לאפוקי חלב אשה או דם דגים].

1. מיקל.
- (א) כרתי (ס"ק ז'), פלתי ס"ק ז') – "ואני מוסיף דעד כאן אסרוהו חז"ל (כריתות כ"א ע"ב) בדם דגים, שהוא דם לגמרי, רק התורה התיירה. וכן (הרשב"ם) [הרשב"א] (בתשובה ח"ג סי' רנ"ז) בחלב אשה, שהוא חלב גמור כמו חלב בהמה, רק הוא מותר, בזה יש לחוש משום מראית עין. אבל בחלב שקדים, אטו חלב הוא, מין פרי הוא ומשקה הוא, רק הואיל מראהו כעין חלב, קראהו בלשון מושאל חלב, אבל בשביל זה לא יקרא באמת חלב, עד שנדון בו מפני מראית עין. ויין שהוא בתכלית אדום, וכי אסור ליתן לתוך תבשיל, דבל יטעהו בהם שצבעו כמראה דם, ואמרו הטבעיים [דיש] הרבה ירקות אשר ידמו לשרצים, ואף אתה צא ואוסרן לאכילה, דלא יטעו בשרצים, ונשתקע הדבר. ולכן אין לזה שרש וענף, ודי לאסור בבשר בהמה, ולא לאסור בבשר עוף, ומשה ותורתו אמת".
- (ב) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק י"א, הארוך ס"ק ה') – "וכן מנהג העולם שעושים מאכלים שדומין לבב"ח ולית מאן דחש לזה כלל וכן עיקר".
2. מחמיר.
- (א) רמ"א (סעי' ג') – "הואיל ואינו רק מדרבנן".
- (ב) מנחת פתים (על סעי' ג').
- (ג) שאר פוסקים.

כד. **עוף עם חלב שקדים [או חלב אשה]: איסור דרבנן.**

א. מיקל.

1. רמ"א (סעי' ג'), סעי' ד'), דר"מ סי' ס"ו ס"ק ו'), תורת חטאת כלל ס"ב דין ח' – "ונהגו לעשות חלב משקדים ומניחים בה בשר עוף, הואיל ואינו רק מדרבנן".
2. לבוש (סעי' ד') – "וחלב שעושים משקדים נוהגים להניח בתוכה בשר עוף ואין חוששין משום הרואה, הואיל ובשר עוף בחלב גמור הוא דרבנן לא גזרו בהך".
3. פ"ח (ס"ק ז') – "סוף דברי שדעתי להתיר אף לכתתילה לבשל מה שמותר מן הדין ולא חיישי' למראית העין אלא שכבר הורה זקן לאיסור וראוי לשמוע אליו זולתי במידי דלא אסיר אלא מדרבנן שיש להקל בפשיטות וכפסק ההגה".
4. כרתי (ס"ק ז'), פלתי ס"ק ז') – "ודי לאסור בבשר בהמה, ולא לאסור בבשר עוף, ומשה ותורתו אמת".
5. יעב"ץ (מגדל עוז בב"ח פרק א' אות ח'), אות י') – "ונהגו לעשות חלב משקדים. ומניחים בו בשר עוף. הואיל ואינו רק מדבריהם".
6. ישועות יעקב (הקצ"ר ס"ק ה') – לשונו מובא לקמן.
7. אדני פז (סי' מ"א) – לשונו מובא לקמן.
8. מחה"ש (ס"ק ח') – "ועיין פרי חדש ס"ק ז' שהסכים עם הרב בין לקולא ובין לחומרא, דהיינו דבבשר עוף דרבנן לא חיישינן למראית עין. ואף דבכמה דוכתן בש"ס אפילו במידי דרבנן חיישינן למראית עין, אין לדמות גזירות חכמים זו לזו. ואף מה שאסר הרשב"א לבשל בשר בחלב אשה מפני מראית עין הוא חידוש, כי אין לנו לגזור ולאסור מדעתנו מפני מראית עין זולת מה שנתבאר בש"ס, שאם לא כן בואו ונאסר בשר חיה בלי ניקור כדי שלא יטעו בין חיה לבהמה. ועוד, נאסור יין אדום שדומה לדם, ועוד יש לנו לאסור הרבה כיוצא באלו אם באנו להוסיף מדעתנו. אלא ודאי שאין לנו לגזור זולת מה שנתבאר בש"ס, ומשום הכי אף מה שכתב הרשב"א והמחבר חידוש הוא, ומשום הכי הבו דלא לוסיף עלה לאסור גם עוף דרבנן. וגם כחומרת הרב נקטינן, דגם בבישול איכא משום מראית עין, ולדעתו אין הכי נמי דגם בבישול בשר בהמה בחלב שקדים צריך להניח שקדים אצלו גם בשעת הבישול, דכשיראה התבשיל יראה השקדים ג"כ, וכדוחק לומר שכתב הש"ך [ס"ק ז'], עכת"ד ע"ש".
9. שלחן גבוה (ס"ק י"ז).
10. יד יהודה (הקצ"ר ס"ק י"א) – "הש"ך כתב דגם בדרבנן יש לחוש למראית העין מיהו העיקר בזה כהכו"פ דאין למראית עין זה שום יסוד ומקור כלל על כן אין להחמיר בענינים כאלו וכן המנהג דאין חוששים כלל בענינים אלו".

ב. **מחמיר** [י"א אסור, וי"א בלשון "לכתחילה", "נכון", "ראוי", וכדו'].
 1. **מהר"ל** (דרך חיים פרק א' משנה א' ד"ה הם) – "ומעשה המצות בפני עצמם דהיינו שלא יבא לידי איסור במצות המעשה, כשרואה שמותר לבשל בשר עוף יבשל ג"כ בשר בהמה".

2. **יש"ש** (חולין פרק ח' סי' נ"ב) – "בפורים, שרגילין לאכול תרנגולת בחלב שקדים, שאסור, אם לא שיניח שקדים קלופין בתוכן, ובציזון, להיכרא, ובפרט גבי בשר עוף, דאיכא למיחש טפי, שלא ידמו לומר בשר עוף שרי בחלב, כר"י הגלילי".

3. **ב"ח** (סוף ס"ק ג', סי' ס"ו ס"ק ט') – "ולי נראה דברי מהרש"ל עיקר דאף באיסור דרבנן חיישינן למראית העין בפרהסיא אלא דבצינעא לא אסרו אלא באיסורא דאורייתא".

4. **ט"ז** (ס"ק ד') – "ואף כי דברי רמ"א נכונים וכבר נתפשט המנהג כן מ"מ נראה שיש להניח לכתחלה שקדים גם אצל בשר עוף".
 5. **באר שבע** (סי' י"ז, צידה לדרך פר' צו פרק ז' פסוק כ"ו) – "שהרי הגמרא **מלא** על כל גדותיה מחשש מראית העין אפילו באיסור דרבנן כמו באיסור דאורייתא".

6. **ש"ך** (ס"ק ו') – "וכן הסכימו האחרונים וכן נלפע"ד (שוב בא לידי ס' באר שבע ומצאתי שפסק נמי הכי) דהא אפילו במידי דרבנן חיישינן למראית העין **בכמה דוכתי** ומהם בש"ס פרק במה בהמה (דף נ"ד) ולא בזוג אף על פי שהוא פקוק משום דמחזי כמאן דאזיל לחינגא פירש"י לשוק למכור והיינו מראית עין וכדאיתא בפרק במה בהמה סוף דף נ"ד, והוא מוסכם מכל הפוסקים וכמו שנתבאר בא"ח סי' ש"ה אף על פי שאיסור מקח וממכר בשבת אינו אלא מדרבנן וכמ"ש בא"ח ובה"מ ס"ס רל"ה וכן מוכח בהדיא בתוס' בכתובות פ' אף על פי (דף ס' ע"א) ד"ה ממעכן כו' דאפי' במידי דרבנן חיישי' למראית העין והכי משמע בדוכתי טובי".

7. **פ"ר** (ס"ק ט').

8. **בית לחם יהודה** (ס"ק ד').

9. **ערך השלחן** (ס"ק י"ד).

10. **חגורת שמואל** (ס"ק ט') – "אבל רש"ל וב"ש והש"ך השיגו על הרב רמ"א בזה והוכיחו בראיות ברורות מן הש"ס דאף במידי דרבנן חיישינן למראית העין, כדאיתא בפרק במה בהמה דף נ"ד ולא בזוג אף על פי שהוא פקוק משום דמחזי כמאן דאזיל לחינגא פירש"י לשוק למכור והיינו מראית עין וכדאיתא בפרק במה בהמה סוף דף נ"ד, והוא מוסכם מכל הפוסקים וכמו שנתבאר בא"ח סי' ש"ה אף על פי שאיסור מקח וממכר בשבת אינו אלא מדרבנן וכמ"ש בא"ח, והכא נמי מוכח להדיא בתוס' דכתובות פרק אף על פי דף ס' ע"א ד"ה ממעכן כו' דאפילו במידי דרבנן חיישינן למראית העין, והכי משמע בדוכתי טובא בש"ס ופוסקים. ולענין דינא מסיק הט"ז דבמקום שיש לו שקדים יש לעשות היכר לכתחלה דכל היכא דאפשר לתקוני מתקנינן אבל במקום שאין לו שקדים אין לאסור האכילה בשביל זה בעוף דרבנן ע"ש".

11. **פמ"ג** (שפ"ד סוף ס"ק ו') – "וודאי ראוי להניח אצלו שקדים".

12. **חכ"א** (כלל מ' סעי' ג') – "והרוצה לאכול בשר אפילו של עוף עם חלב שקדים צריך שיניח שקדים בתוך החלב משום מראית עין דאף על פי דעוף בחלב אינו אלא מדרבנן מכל מקום גם באיסור דרבנן גזרו משום מראית עין (ס"ק ו)".

13. **זבחי צדק** (ס"ק י"ט, ס"ק כ"ג).

14. **יד אפרים** (קיצור הל' בב"ח אות ט').

15. **ערה"ש** (סעי' ט"ז) – "נכון להחמיר גם בעוף כיון שיש אוסרין".

16. **כה"ת** (ס"ק כ"ה, ס"ק כ"ה, ס"ק ל"ו).

17. **בדה"ש** (ס"ק מ', ס"ק מ"א, ס"ק ס"א).

18. **מעדני השלחן** (ס"ק י"ט, מעדני מלכים סי' ס"ג אות ב' ד"ה דברי).

19. **ילקוט יוסף** (סעי' נ"ח, קיצור שו"ע סעי' נ"ח) – "מותר לעשות חלב משקדים ולבשל בו בשר עוף, הואיל ובשר עוף בחלב מדרבנן. אבל בבשר בהמה יש להניח שקדים אצל החלב משום מראית העין. ומכל מקום לכתחילה נכון להניח שקדים בתוך החלב גם בבשר עוף, כדי שיכירו שהוא חלב שקדים".

20. **דעה ברורה** (ס"ק י"ב).

ג. **מה החילוק בין כאן לשאר מראית עין באיסורי דרבנן** [קושית הש"ך].

1. י"ל, שהרמ"א איירי רק בצנעה [חדרי חדרים].

א) **הפלאה** (על ש"ך ס"ק ו').

ב) **יד אברהם** (על סעי' ד').

ג) **נחלת צבי** (על סעי' ג'), הו"ד **בדה"ש** (ס"ק מ').

2. י"ל, שבת שאני.

א) **ערה"ש** (סעי' ט"ז) – "ולי נראה דמאיסורי שבת אין ללמוד דכבר כתב הרמב"ן ז"ל דכל איסורי שבת דרבנן הוה כדאורייתא וראיה שהרי מצינו בנביאים איסור מקח וממכר בנחמיה ע"ש".

ערה"ש (סי' ס"ו סעי' ל"ד) – "ואולי דעתו דלא קיי"ל כן רק בדברים חמורים כשבת ועבודה זרה כמ"ש אחד מהפוסקים".

ב) **אג"מ** (או"ח ח"ג סי' נ' ד"ה ומצד) – "ובאיסורי שבת גם הרמ"א ודאי יודה דבהו מפורש בגמרא לאיסור כדאיתא בש"ך. והחלוק נראה מתרי טעמי דהא משום **דאיסורי שבת חמירי** דהא חשוב מומר גם במילי דרבנן של שבת לרש"י ותוספות עירובין דף ס"ט עיי"ש. ועוד דלעבור על איסורי שבת **נקרא מחלל את השבת** מה שכל האיסורין לא נקראו בשם מחלל המצוה שכוונת הלול הוא גם במה שעושה אותה כחול גם לגבי אחרים שזה איכא במה שיטעו בנ"א עליו שעובר על איסור שבת אף שהאמת לא עבר ולכן מראית עין דשבת הוא איסור בעצם לא רק מפני החשד מה שזה ליכא בשאר איסורים ולכן אף הרמ"א שאינו חושש למ"ע באיסור דרבנן דבשול עוף בחלב שקדים מודה באיסורי שבת דאף על איסורי דרבנן איכא האיסור".

3. יש לחלק בין שמא יבא לדאורייתא, לבין אטו דאורייתא.

א) ישועות יעקב (הקצ"ר ס"ק ה') – "... ש"ך אמנם היינו דיאמרו שרצונו לעשו' מקח וממכר בשבת ומו"מ אסור מדרבנן משום **שמא יכתוב** אבל כאן בשר עוף בחלב אסרו חכמים **אטו בשר בהמה** ובשר בהמ' בחלב שקדי' מותר אלא דגזר' שמא יאמרו דחל' זה הוא חלב בהמ' זה באמת חשוב גזירה לגזירה ואין זה מכין לשאר איסור דרבנן שאסרו חז"ל לא משום שיטעו בין זה לזה וזה ברור".

4. י"ל דסרך דאורייתא שאני.

א) אדני פז (סי' מ"א) – "וראיתו מש"ס דשבת דנ"ד ולא בזוג ... ונ"ל דאין ראייה משם דהתם אף דמו"מ גופא דרבנן מ"מ איכא סרך דאורייתא כדקיי"ל דאין מוכרים בהמה גסה לעכו"ם משום שאלה ושכירות ונסיוני כדמסיק בפרק מ"ש ושם איכא דאורייתא דשביתות בהמתו ולאו דמחמר ובדאי אי יטעה דמותר למכור בהמה בשבת בודאי יהיה הלוקח טנסה אותה אם תוכל להלוך בטוב כשהי' טעונה והיא מכרת קולו ותלך מחמתו ואיכא לאו דמחמר בפ"י רש"י שם אבל גבי בשר עוף בחלב אף טעונה וס"ל דהוא חלב ממש מ"מ ליכא איסור דאורייתא ודוק. גם ראייה שני שהביא ממס' כתובות מתוס' ד"ה ממעכין כלאחר יד אינו ראייה די"ל דשם נמי איכא סרך דאורייתא".

ד. מראי מקומות – דברי יציב (ליקוטים והשמטות סי' ס"ח), יביע אומר (ח"ד אה"ע סי' ג' אות ג'), מטבת הכשר (ארטסקרול, פרק ד' הע' נ"ג), לבושי עז (תמצית אות ב').

1. עי' פמ"ג (או"ח סי' רמ"ג מש"ז ס"ק ג', עי' א"א סי' רמ"ד סוף ס"ק ח') – "וא"כ יש לומר מראית עין דרבנן שרי היכא דלית אסמכתא, מה שאין כן אסמכתא הוה כדין תורה לענין זה".

ה. עוף עם חלב בהמה. [בבישול והנאה].

1. מיקל, דמינכרי.

א) לבוש (סעי' ג') – "אבל בשר חיה ועוף אפילו בחלב בהמה טהורה אינו אסור באכילה אלא מדרבנן, ומותרים בבישול ובהנאה שאינם נקראים גדי, וגם משום מראית העין אין בהם דמינכרי".

ב) חגורת שמואל (ס"ק ו') – "וגם משום מראית העין אין בהם דמינכרי. ויפה כתב, ודלא כמו שהשיג עליו הט"ז ואין דבריו מכוונים כלל ע"ש, אבל בשר חיה נ"ל דאין לבשל בחלב דבזה יש בו משום מראית העין שבשרו דומה לבשר בהמה, ועיין בסי' פ"ט סעיף ב' ותמצא שדבריו נכונים הם".

2. מחמיר.

א) ט"ז (ס"ק ה') – "ומ"מ פשוט בעיני דלפי זה כל שכן שיש לאסור מפני מראית עין לבשל בשר עוף בחלב שגזרו בו רבנן בהדיא איסור בשר וחלב ולחד תנא הוי באמת דאורי' וכן משמע מדברי ד"מ דבשר עוף בחלב גרע טפי מטמאה בחלב ולא כמ"ש בלבוש דבזה מותר מפני מראית עין משום דמנכרי דודאי מצינו לפעמים שנחתך בענין שלא מינכר ותו דהרואה לא ידע לחלק בין בשר עוף לשל בהמה ובאמת פלוגת' דתנאי היא ותו דרש"ל כתב בפ' כ"ה סי' נ"ב דבבשר עוף איכא למיחש טפי שלא יטעו לומר בשר עוף בחלב שרי כר' יוסי הגלילי עכ"ל".

ב) חכ"א (כלל מ' סעי' ג') – "אבל שלא לרפואה כגון שמבשל להאכיל לעכו"ם אסור מפני מראית העין בין בטמא ובין בעוף בחלב (ט"ז וש"ך)".

ג) בדה"ש (ס"ק ס"ב).

ד) לבושי עז (תמצית אות ז').

כה] מראית עין בחדרי חדרים.

א. הלכה.

1. דאורייתא מחמיר, דרבנן מיקל.

א) תוס' (כתובות דף ס. ד"ה ממעכן) – "והא דאמר כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור היינו דווקא באיסור מלאכה דאורייתא כמו שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם (שבת דף סה.) שאם יראו יסברו שכבסן בשבת אבל הכא לא יראו אלא מלאכה כלאחר יד דהויא דרבנן ולא גזרי רבנן לאסור בחדרי חדרים".

ב) רא"ש (שבת פרק כ"ב סי' ט').

ג) רשב"א (כתובות דף ס. ד"ה צנור) – "בדבר שאפשר לטעות בו במלאכה דאורייתא כגון שטיחת בגדים בחמה דאתי למיטעי ביה ולהתיר כבוס בשבת אבל הכא הרואה שממעכן אתי למימר דמתקן כלאחר יד מותר ואין בכך כלום".

ד) ריטב"א (כתובות דף ס. ד"ה צנור).

ה) ב"ה (סוף סי' ס"ו) – "דאף באיסור דרבנן חיישינן למראית העין בפרהסיא אלא דבצינעא לא אסרו אלא באיסורא דאורייתא".

ו) ט"ז (או"ח סי' ש"א ס"ק כ"ח – "ואפי' בחדרי חדרים כו'. זה אמרינן במקום שיש חשש איסור דאורי' כגון כאן בכבוס".

ז) באר שבע (סי' ט"ז, סי' י"ז).

ח) הפלאה (על ש"ך ס"ק ו').

ט) תפארת ישראל (חולין פרק ח' אות כ"ט, כלכלת שבת בונה מטריה ד"ה ואי"ל).

י) יד אברהם (על סעי' ד').

יא) פת"ת (ס"ק י', סי' קכ"ז ס"ק ז', נחלת צבי כאן על סעי' ג', אמנם עי' פת"ת סי' ש"ל ס"ק ב').

(יב) מ"ב (סי' ש"א ס"ק קס"ה, בה"ל ד"ה בחדרי) – "כתבו התוספות והרא"ש דוקא במקום שיש חשש שיחשדוהו הרואים שעשה איסור דאורייתא כגון כאן בכיבוס בזה אסור אפילו בחדרי חדרים משא"כ בדבר שהוא איסור דרבנן אפילו למה שיסברו הרואים לא החמירו לאסור בזה כ"א בפרהסיא והובא דבר זה במ"א וט"ז ושאר אחרונים".

(יג) זבחי צדק (סי' ס"ו ס"ק ל"א).

(יד) כה"ח (ס"ק כ"ח).

(טו) חיי הלוי (ח"ד סי' מ"ז אות ב').

(טז) מנחת פרי (ח"ג סי' נ"ז).

(יז) לבושי עז (תמצית אות ג') – "הנאסר משום מראית העין מפני שדומה לאיסור דאורייתא, אסור אפילו בחדרי חדרים, אבל הדומה לאיסור דרבנן גם לדעת האוסרים מותר בצינעה".

(1) במקום אסרו חכמים, אבל שלא מצד מ"ע.

א. מחמיר – שו"ת רמ"א (סי' ב', לפי חו"ד סי' קפ"ה ס"ק ב'), פת"ת (סי' קכ"ז ס"ק ז').

ב. מיקל – ט"ז (סי' קפ"ה, לפי החו"ד שם ס"ק ב').

2. מחמיר גם באיסור דרבנן, זולת מקום הפסד.

(א) הפלאה (כתובות סוף דף ס.) – "ונראה דמה שכתבו התוס' הכא בדרבנן לא גזרו בחדרי חדרים היינו דוקא במקום פסידא וכי היכא שהתירו עיקר השבות מטעם דפסידא ה"נ התירו בצינעה משום פסידא דוקא ולא חששו לדרב".

(1) אמנם ע"י הפלאה לעיל.

(ב) פרי תבואה (סימן ס"ו, הו"ד בפת"ת סי' ש"ל ס"ק ב') – "מצאתי בתשובת פרי תבואה סימן ס"ו שנתעורר בזה וכתב דלא קי"ל לדינה כהתוס' בכתובות הנ"ל".

(ג) ע"י אג"מ (או"ח ח"ב סוף סי' מ') [לשונו מובא לקמן], ח"ג סי' נ' ד"ה ומצד, ח"ה סי' י"ח סימן ש"א סעי' מ"ה) – "ועיין בנחלת צבי

שכתב שרמ"א רק בביתו מתיר שהוא בצנעא, איברא דאיתא כן בתוספות כתובות דף ס' ד"ה ממעכן שסברי התם שאף שהתירו

מתקן כלאחר יד דהוא איסור דרבנן משום פסידא לא התירו בפרהסיא משום מ"ע ומ"מ התירו בצנעא, אבל הא הוא ג"כ רק

משום פסידא לא גזרו ומנא לו להרמ"א שגם שלא במקום פסידא לא גזרו, ואולי רק מסברא מתרץ זה הנ"צ, וכתוס' כתובות נמי

הפסידא שמצריך הוא משום איסור מתקן כלאחר יד, אבל א"כ לא מוכרח תירוצו וליכא תמיהא על השגת הש"ך".

ע"י אג"מ (מסורת משה ח"ג או"ח אות רי"ח, עמ' ק"ח) – "ודיברתי עם רבינו האם סובר להלכה, כמו שמבואר בנחלת צבי ביו"ד

(סימן פ"ז סעיף ג') בשם התוס' (כתובות ס.) שבמידי דרבנן יש להקל באיסור האסור מצד מראית העין בצינעה. ואמר רבינו

שבעצמו פסק כך כמה פעמים במקרה שהיה צריך".

3. מראי מקומות – ערה"ש (סי' ס"ו סעי' ל"ג - סעי' ל"ה), שדי חמד (מערכת מ' כלל פ'), דרכ"ת (ס"ק מ"ז), אנציקלופדיה תלמודית (כרך י"ז ערך חשד, עמ' תקפ"ז).

(א) מג"א (סי' ש"א ס"ק נ"ו) – "הקשה בש"ג פרק חבית דבסי' ש"ה סי"א פסק דמטיילת בזוג בחצר אבל לא בר"ה משום דמיחזי

כמאן דאזיל למכר' ובגמ' דף ס"ה אמרינן דלרב אפ"ל בחצר אסור והב"י בס"י של"ו ס"ט כ' בשם התוס' דדוקא במקום שיחשדוהו

שעושה איסור מדאורייתא אסור בחדרי חדרים ע"ש וא"כ לק"מ ומ"מ קשה ה"ל לשנויי הכי בשבת דף ס"ה ואפשר דהתוס' סוברין

דסוגיא דשבת אידחי ליה מההיא דכתובות ועיין בר"ן פ"ק דביצה".

ב. באיסור אכילה.

1. מחמיר באיסור אכילה.

(א) פמ"ג (סי' ס"ו שפ"ד ס"ק ט"ז) – "עב"ח סוף הסימן כל מקום שאסרו חז"ל משום מראית עין בחדרי חדרים אסור הוא באיסור תורה לא בדרבנן ועיין באורח חיים הלכות שבת מחלוקת בזה ומ"מ מסתברא באיסורי אכילה לא שייך זה דכבר הוא התיכה

דאיסורא אף בדרבנן ואף בחדרי חדרים נ"ל".

(ב) זבחי צדק (סי' ס"ו ס"ק ל"א).

(ג) ע"י מעדני השלחן (פתיחה ס"ק י"ט, ציונים ס"ק פ"ד).

2. מיקל.

(א) הפלאה (על ש"ך ס"ק ו').

(ב) נחלת צבי (על סעי' ג').

(ג) יד אברהם (על סעי' ד', סי' ס"ו על סעי' י') – "וגדולה מזו כתב הפרי מגדים סימן ה' בשם הפרישה דבאיסור אכילה אפילו

בדאורייתא לא אסרינן משום מראית עין. וזה דלא כמ"ש הפרי מגדים ס"ס ס"ו דאיסור אכילה אפילו בדרבנן אסור בחדרי חדרים".

(ד) חיי הלוי (ח"ד סי' מ"ז אות ז').

(ה) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' מ"ט) – "ושמעתי מרי"ב של' שלמעשה אין שייך לחל עליה שם איסור אלא בהגזירות

שנמצאו בחז"ל. ולפיכך כיון שלא נמצאו בחז"ל כלל לאסור במאכל במידי דרבנן, שהא ע' בהש"ך ססק"ו שלא מצא בחז"ל כלום

כלפי אכילה. נמצא שאין הלכה כהפמ"ג".

3. מראי מקומות – פמ"ג (סי' ה' שפ"ד ס"ק ט'), דעת תורה (סעי' ג' ברמ"א), שד"ח (מערכת כ' כלל ל', מערכת מ' כלל פ' ד"ה ומן),

יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' ח' סוף אות ד'), מנחת פרי (ח"ג סי' נ"ז ד"ה בשאלתו), אנציקלופדיה תלמודית (כרך י"ז ערך חשד, עמ' עמ')

תקצ"ג ד"ה במראית), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ל"ב).

(א) בדה"ש (ציונים סוף ס"ק פ"ב) – "וע"ע בפרמ"ג בסימן ס"ו בש"ד ס"ק ט"ז, וצ"ע".

ג. אם בני ביתו נכלל בחדרי חדרים, או לא.

1. מיקל.

(א) ע"י פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק ו') – "ולענין דינא בסעודות גדולות וודאי ראוי להניח אצלו שקדים".

(ב) חכמת שלמה (על רמ"א סעי' ד').

(ג) ע"י הפלאה (על ש"ך ס"ק ו').

(ד) פת"ת (ס"ק י', נחלת צבי על סעי' ג') – "ועיין בנ"צ שכתבתי דמ"מ אין לאסור להניח בשר עוף בחלב שקדים בלי שיניח שקדים אצלו אלא אם הוא בפני הרואים כמו בסעודות גדולות דאיכא מ"ע גמור אבל בביתו מותר ע"ש".

(ה) זבחי צדק (ס"ק כ"ג).

(ו) כה"ח (ס"ק כ"ח).

(ז) בדה"ש (ס"ק מ', ציונים ס"ק פ"ב).

(ח) מגילת ספר (אות ז').

(ט) אר"ש (סעי' ט"ו, הע' כ"ד).

2. מראי מקומות – דעת תורה (סעי' ג' על הרמ"א), בדה"ש (ציונים ס"ק פ"א), חיי הלוי (ח"ד סי' מ"ז אות ח').

(א) ויען דוד (ח"א סי' קט"ז, ח"ג סי' קל"ו על סי' קט"ז) – "דהמבשל חלב אשה בקדירה של בשר יש לחוש לאורחים".

[נו] היכר: שקדים.

א. היכן להניח השקדים: בפנים או אפי' אצלו.

1. אפילו אצלו.

(א) בדה"ש (ס"ק מ"ו, ציונים ס"ק צ"ב) – "אצל החלב שקדים וכו'. משמע מלשון זה שאין צריך להניח השקדים בתוך החלב עצמו אלא סגי במניחם אצלו. [כן דקדק רעק"א בסימן ס"ו סעיף ט' וגם ביש"ש סימן נ"ב משמע כן ע"ש (ובש"ך כאן הובאו דבריו בקיצור) ולשון החכ"א שכתב שיניח השקדים בתוך החלב נראה הוא לאו דוקא]".

(ב) לבושי עז (תמצית אות ה') – "ויכול להניחם בצד החלב ואין צריך דוקא בתוכו".

2. להניח בפנים דוקא.

(א) חכ"א (כלל מ' סעי' ג') – "צריך שיניח שקדים בתוך החלב".

(ב) מעדני השלחן (ס"ק י"ט, מעדני מלכים סי' ס"ח אות א') – "מה שהעיר על מה שכתבתי במעדני השלחן בפתיחה להלכות בשר בחלב (סימן י"ט) דאסור לבשל או לאכול בשר בחלב שקדים, משום מראית עין, אא"כ מניח שקדים בפנים. וכתבת דמבואר ברמ"א (סימן פ"ז סעיף ג') דמהני להניח אצלו, ולא צריך להניח בפנים. וכן מביא החידושי רעק"א (סימן ס"ו ס"ק ט') מדברי הרמ"א דמהני להניח אצלו. אדרבא מדברי הרמ"א משמע שהשקדים צריכים להיות בפנים, דהרמ"א סיים 'כמו שנתבאר לעיל סימן ס"ו גבי דם', ושם הרי מיירי דייקא כשיש קשקשים בתוך הדם, כלשון המחבר (שם סעיף ט') דאם ניכר שהוא מדגים, כגון שיש בו קשקשים, מותר (עכ"ל), א"כ ה"ה בנידון דידן, צריך להניח השקדים בתוך המאכל, ולא מבחוץ. וכן הוא להדיא לשון הרמ"א בתורת חטאת (כלל ס"ב דין ח') וז"ל: "א"כ הניחו השקדים בקערה, שניכר שחלב שקדים הוא, הובא בכנה"ג (סימן פ"ז בהגהת ב"י ס"ק ח'). גם מדברי החידושי רעק"א (הנ"ל), הוא ראייה שצריך להניח השקדים בפנים, דהחידושי רעק"א (שם) דן אם מהני כשמביא קשקשים ממקום אחר, ומכניס בתוך הדם, או שצריך דוקא שמעצמו נשאר הקשקשים בתוך הדם, וכתב מדברי הרמ"א (סימן פ"ז סעיף ג') משמע דהכא (לגבי דם) שרי להניח אצלו קשקשים (עכ"ד), וזה ברור שכוונתו שמניח הקשקשים בתוך הדם, ולא מבחוץ. וכ"כ להדיא הלבוש עטרת זהב (סימן פ"ז סעיף ג') וז"ל: וחלב שעושין משקדים נוהגין להניח בתוכה בשר עוף. וכ"כ החכ"א (כלל מ' סעיף ג') וז"ל: הרוצה לאכול בשר אפילו של עוף, עם חלב שקדים, צריך שיניח שקדים בתוך החלב משום מראית עין. ובפרט לדברי הט"ז (סימן פ"ז ס"ק ה'), ופר"ח (שם ס"ק ז') שכתבו שגם בבישול יש איסור מראית עין (הובא דבריהם במטעמי השלחן שם ס"ק י'), וכן נקטינן להלכה (כמבואר במעדני השלחן שם ס"ק י"ט), א"כ ברור שמוכרחים להניח השקדים בתוך הקדירה, ולא מבחוץ. וכן כתב להדיא הפמ"ג (שם מש"ז ס"ק ז') דמניח בשפת הקדירה שקדים (הובא במעדני השלחן שם ס"ק י"ט), וכן משמע מלשון הפר"ח (שם ס"ק ז') שכתב דאף בבישול בשר בהמה בחלב שקדים צריך להניח שקדים אצלו, דכשיראה התבשיל יראה השקדים ג"כ (עכ"ל), ומדכתב 'דכשיראה התבשיל יראה השקדים', שמע מינה שרק כשמסיר כיסוי הקדירה, אז יראה התבשיל והשקדים שנמצאים שמה".

(ג) אר"ש (סעי' י"ח) – "אם עשה היכר להודיע שהוא חלב שקדים כגון שהניח שקדים בתוך החלב אין בזה איסור מראית עין".

3. מראי מקומות – הבית בכשרותו (בב"ח סי' ח', "יש לדון").

(א) רמ"א (סעי' ג') – "יש להניח אצל החלב שקדים".

(ב) יש"ש (חולין פרק ח' סי' נ"ב), הו"ד בש"ך (ס"ק ו') – "ובפורים, שדרך לאכול תרנגולת בחלב שקדים, אסור, אם לא שיניח שקדים קלופין בתוכו, או בצידן".

1 (א) מעדני השלחן (ס"ק י"ט, מעדני מלכים סי' ס"ח אות א') – "ומה שכתב דמבואר בש"ך (סימן פ"ז ס"ק ו') בשם הרש"ל (ים של

שלמה חולין פרק ח' סימן נ"ב) 'שיניח שקדים אצלו, בתוכו ובצידן', אין כוונתו לשניהם, אלא או בתוכו, או בצידן. דהרש"ל

(שם) מביא דברי הגמ' (כריתות דף כ"א ע"ב) דדם דגים שכנסו בכלי, ואית ביה קשקשים שרי, כתב הרש"ל פירוש שהניח

הקשקשים בתוכו או בצידו, להיכר שהדם מהו, ומשום הכי נראה בפורים שרגילין לאכול תרנגולת בחלב שקדים, שאסור, אם

לא שיניח שקדים קלופין, בתוכו או בצידן להיכרא (עכ"ל). ומדקישר דין חלב שקדים עם דם דגים, משמע שכמו בדם דגים,

מיירי רק כשיש הקשקשים בתוך הדם, (כמבואר לעיל), ה"ה בחלב שקדים, מיירי שהניח השקדים בתוך הקערה. ומה שכתב

הרש"ל 'בתוכו או בצידן' לכאורה משמע כוונתו, דמיירי בתוך הקערה, רק 'בתוכו' הכוונה שהשקדים נמצאים בתוך הבשר

והחלב שקדים, ומה שכתב 'או בצידן' כוונתו לומר, דלא מוכרח לערב השקדים בתוך המאכל, דה"ה אם מניחו בתוך הקערה

בצידו, ולא שמעורב בי, ג"כ מהני, (כמו שנהוג כהיום לאכול בשר עם תפוח אדמה, אורז, גזר, תירס, וכדומה, והכל מונח בצלחת אחת, רק לא מעורב הכל ביחד, וזה נקרא בצידן).

ג) חגורת שמואל (ס"ק י') – "רק דצריך להניח אצלו חלב שקדים ואז ליכא משום מראית העין ומותר".

ד) רע"א (סי' ס"ו על המחבר סעי' ט') – "לשון הש"ס דאית בי' קשקשים וכתב רש"י דאית ביה בדם קשקשים משמע לכאורה דבדם מעורב קשקשים אבל להניח אצל הדם קשקשים לא שריא ואפשר גם ליקח קשקשים וליתן בתוך דם לא אלא דמעצמו נשאר בו קשקשים ע' בסוגיא ובתוספות שם דבדם מהלכי שתים ל"ש ביה קשקשים ואמאי ל"ש הא אפשר ליתן קשקשים לתוך דם מהלכי שתים והרואה יסבור שהוא דם דגים אלא משמע דלא מהני ואולם מלשון הרמ"א לקמן (סימן פ"ז ס"ג) משמע דהכא שרי להניח אצלו קשקשים".

ב. קופסה שלו, או ניר עטיפתו.

1. כמו שקדים.

א) דעת תורה (סעי' ג' על הרמ"א).

ב) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' פ"ז אות ב') – לשונו מובא לקמן.

ג) משנה הלכות (ח"ה סי' צ"ו) – "כמדומה לי שבמקום שאוכלים מארגארינע מניחים על השלחן הנייר של מארגארינ וכווצא בזה וא"כ הו"ל כמו שקדים אצל החלב שקדים שמותר".

ד) בדה"ש (ס"ק מ"ז).

ה) מעדני מלכים (סי' ס"א אות ד').

ו) חיי הלוי (ח"ד סי' מ"ז אות י', ח"ה סי' נ"ו אות י"ב).

ז) אבני ישפה (ח"ו סי' ס"ד ענף ד') – לשונו מובא לקמן.

ח) ארחות הבית (פרק ז' הע' ע"ב) – לשונו מובא לעיל.

ט) נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: האם נייר עטיפה מהני להיכר בחלב פרווה. תשובה: הכל לפי הענין".

י) מנחת אשר (ח"א סי' ס"ו סוף ענף א') – "נראה דאם יעשה סימן היכר שמוצרים אלה אינם חלב כגון שיניח בצלחת חלק מן האריזה שכתוב בה שמדובר בסויה ושאר תחליפים שוב ליכא מראית עין והוי כמו קשקשים בדם הדג, ואף שיש מקום לפקפק, כך נלענ"ד ברור להלכה".

יא) הגרמ"ש קליין שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק א' הע' קפ"ה) – "שאינו לחלק כלל בין אריזה או כתיבה על נייר לבין היכר שקדים אלא כל שהוא היכר באופן בולט מותר".

2. מחמיר.

א) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב, הל' בב"ח [הופשטטר] פרק א' הע' קפ"ה) – "שאלה: האם נייר עטיפה מהני להיכר בחלב פרווה. תשובה: דהדין הוא דוקא שקדים, ולא מוזכר בנייר דמהני".

3. מראי מקומות.

א) הגרמ"ק זצ"ל (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק א' הע' קפ"ה) – "אולי".

ג. אין לו שקדים, וכדו'.

1. מיקל – ט"ז (ס"ק ד'), "אלא במקום שאין לו שקדים אין לאסור בשביל זה האכילה דכל מאי דאפשר לן לתקוני מתקנינן ותו דלא גרע מחלב אשה דבסמוך שחשו למראית עין אבל באם אין לו שקדים אין לאסור האכילה בשביל זה כמו בחלב אשה בסמוך וכן משמע לשון רמ"א שכתב יש להניח כו' דמשמע בדיעבד או שא"א להניח לא מעכב האכילה בשביל זה", פ"ת (ס"ק ט'), בנה"ג

(סי' הג' ב"י אות ח'), בית לחם יהודה (ס"ק ד'), חגורת שמואל (ס"ק ט'), "מסיק הט"ז דבמקום שיש לו שקדים יש לעשות היכר לכתחלה דכל היכא דאפשר לתקוני מתקנינן אבל במקום שאין לו שקדים אין לאסור האכילה בשביל זה בעוף דרבנן ע"ש", באה"ט

(סוף ס"ק ו'), פת"ת (סוף ס"ק י'), זבחי צדק (ס"ק כ'), יד אפרים (קיצור הל' בב"ח אות ט'), כה"ח (ס"ק כ"ו), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קפ"ח, ע"י הע' ק'), מעדני השלחן (פתיחה ס"ק י"ט).

א) רק בעוף – חגורת שמואל (ס"ק ט'), לשונו מובא לעיל), באה"ט (סוף ס"ק ו'), יד אפרים (קיצור הל' בב"ח אות ט').

ב) אפילו בשר בהמה – פת"ת (סוף ס"ק י'), "דמשמע מדבריו (של הט"ז) דגם בבשר בהמה הדין כן".

ג) מראי מקומות – רע"א (על הט"ז ס"ק ד'), "גם לפי ראייה זו יהיה מוכח דגם בבשר בהמה אין אוסרים אכילתו וכן מה שכ' הט"ז וכן משמע לשון הרמ"א שכ' יש להניח וכו' הא זה מיירי בבשר בהמה".

2. מחמיר.

א) רע"א (על הט"ז ס"ק ד') – "כמו בחלב אשה. זה תמוה דהא בחלב אשה אף דיעבד אסור ואינו מותר רק בנפל לתוך תבשיל דאינו ניכר".

ב) בדה"ש (ס"ק מ"ג) – "אסור לאוכלו".

3. מראי מקומות.

א) ארחות הבית (פרק ז' ע"ב) – "ובאין לו שקדים ישימו עכ"פ כתב שהחלב הוא משקדים. ויש מחמירים שכתב בלבד אינו מועיל להיכר [שלא מצאנו שמועיל כתב להציל ממראית העין. ומ"מ לעת הצורך הסומך על הט"ז שמשמע שכתב הערב הבשר עם חלב שקדים אין לאסור האכילה בדיעבד כשאין לו שקדים להניח בתוכו לא הפסיד, ומיהו כתב דכל מאי דאפשר לתקוני מתקנינן]".

1. מחמיר.

א) על אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות כ"ג, עמ' קצ"ב) – "שאינן להשתמש בדבר שבאופן רגיל הוא חלבי ואצלו הוא פרווה לאכילת בשר, אפילו אם יכתוב עליו הודעה שאינו חלבי, דמאחר שאין זה מפורסם שיש דבר כזה פרווה אינה מועילה ההודעה, דמי יקרא מה שכתוב בה. אבל דבר שהוא מפורסם שיש ממנו חלבי ופרווה כמו גלידה או מרגרינה מותר להשתמש בו למאכל בשרי, אבל רק אם יכתוב הודעה שזה פרווה".

ב) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' רנ"ב הע' על ס"ק י') – "ובע"פ אמר מרן זללה"ה דמעיקר הדין מותר להשקות גינה בשבת ע"י שעון שבת שמופעל מע"ש, אולם בזמנינו כיון שאין מפורסם הדרך שמשקים באופן אוטומטי, ה"ז אסור משום מראית עין, ולא יועיל בכה"ג שישים שילוט שהמטרות מופעלות באופן אוטומטי, וכפי שאמר מרן זללה"ה שבפולגת הרמ"א ורעק"א – יו"ד סי' פ"ז סעיף ג' – מסתבר לפסוק כרעק"א, פרט להמקרים שבהם הכריע הרמ"א בפירוש, דאם ננקוט כהרמ"א בכל ענין הרי נבטל את כל האיסורים שהם מראית העין ע"י שלטים שנשים בכל מקום".

ג) בדה"ש (בי' ד"ה שקדים, עמ' י"א) – "נראה דלא מהני לכתוב על ניר אחר תיבות חלב שקדים ולהניח הניר שם דאל"כ צא ופרנס מה שדנו הט"ז ורעק"א במי שאין לו שקדים...".

1) והראוי שלו, אולי י"ל שהוא יו"ט.

ד) מעדני השלחן (ס"ק י"ט, מעדני מלכים סוף סי' ס"ד) – "לא באתי להתיר כתיבת פתק, כשיש לו שקדים, רק כשאין לו שקדים, שמותר מצד הלכה, עכ"פ משום זהירות יתירה, חשוב שיכתוב פתק, כדי שלא יחשדוהו".

ה) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ה' טבת תשס"ח) – "שאלה: ברמ"א בס' פ"ז כתב שאם אוכל חלב שקדים עם בשר "יש להניח אצל החלב שקדים", האם מהני להניח פתק עם התיבות חלב שקדים שם. תשובה: לא כולם קוראים עברית".

ו) אור יצחק (אסיפת יצחק כ"ט טבת תשס"ח) – "שאלה: ברמ"א בס' פ"ז כתב שאם אוכל חלב שקדים עם בשר "יש להניח אצל החלב שקדים", האם מהני להניח פתק עם התיבות חלב שקדים שם. תשובה: לא מהני".

ז) הגר"צ וובר שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק א' הע' קפ"ה) – "שיש להביא ראיה שאין כתיבה מועלת מדברי התוס' בכריתות שכתבו שאין עצה לדם אדם, ומדוע לא יסמוך על כתיבה, א"ו שאינה מועלת".

ח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעת).

2. מיקל.

א) אבני ישפה (אסיפת יצחק י"ב טבת תשס"ח) – "שאלה: ברמ"א בס' פ"ז כתב שאם אוכל חלב שקדים עם בשר 'יש להניח אצל החלב שקדים', האם מהני להניח פתק עם התיבות חלב שקדים שם. תשובה: כיון שכל הענין של השקדים הוא משום מראית העין שלא יחשדו בו שהוא אוכל בשר בחלב, אם כן כל דבר שהוא ברור גם מועיל. ולכן אם יש כאן פתק ברור שכתוב עליו שהחלב הוא חלב שקדים, שפיר מועיל כי שוב אין כאן מראית העין".

ב) חיי הלוי (ח"ו ריש סי' ק"ח, אסיפת יצחק כ"ט טבת תשס"ח) – "שאלה: ברמ"א בס' פ"ז כתב שאם אוכל חלב שקדים עם בשר 'יש להניח אצל החלב שקדים', האם מהני להניח פתק עם התיבות חלב שקדים שם. תשובה: נראה דיש להתיר וע' מה שכתבנו בזה בחיי הלוי ח"ד ס' מ"ז אות י"ב וי"ד".

ג) הגרש"א שטרן שליט"א (קובץ בנתיבות ההוראה ח"ב עמ' י"א).

ד) הגרמ"ש קליין שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק א' הע' קפ"ה) – "שאינן לחלק כלל בין אריזה או כתיבה על נייר לבין היכר שקדים אלא כל שהוא היכר באופן בולט מותר".

ה) השגחות [ou, star-k, ועוד].

3. מראי מקומות – אורחות הבית (פרק ז' סעי' י"ט, הע' ע"ב, לשונו מובא לעיל).

א) הגר"ח ק"צ"ל (אסיפת יצחק ה' טבת תשס"ח) – "שאלה: ברמ"א בס' פ"ז סעיף ג' כתב שאם אכל חלב שקדים עם בשר 'יש להניח אצל החלב שקדים' האם מהני להניח פתק עם תיבות חלב שקדים. תשובה: אולי וצ"ע".

הגר"ח ק"צ"ל (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק א' הע' קפ"ה) – "שאינן מועילה כתיבה על נייר".

ב) הבית בכשרותו (סי' ה') – "יש לדון בפתק...".

ג) הגר"א שלזינגר שליט"א (אסיפת יצחק ה' טבת תשס"ח) – "שאלה: ברמ"א בס' פ"ז כתב שאם אוכל חלב שקדים עם בשר "יש להניח אצל החלב שקדים", האם מהני להניח פתק עם התיבות חלב שקדים שם. תשובה: מעיקר הדין מסתבר שאפשר, אבל מכיון שיתכן שלא כולם יודעים לקרוא מה שכתב דיש שקוראים באנגלית, ויש בצרפתית וכו', ולכן הדרך הטובה הוא כמוש"כ הרמ"א להניח שקדים שזה מובן בכל השפות".

ד) לבושי עז (תמצית אות ה') – "ויש לדון האם תועיל כתיבת הודעה שחלב זה אינו של בהמה".

ה. חלב אשה, האם מהני שקדים.

1. מיקל.

א) חגורת שמואל (ס"ק י') – "ונ"ל אם מניח אצל חלב אשה שקדים נמי מותר דאז נמי ליכא משום מראית העין".

ב) דרכ"ת (ס"ק מ"ט).

ג) לבושי עז (תמצית אות ה') – "ומועיל להניח שקדים גם עבור חלב אשה, דסגי בהיכרא פורתא שאין זה חלב בהמה".

2. מחמיר.

א) על מעדני השלחן (ס"ק כ"ד, מעדני מלכים סי' ס"ז אות ב', סי' ע"א) – "ומה ששאלת על דברי המעדני השלחן (סימן פ"ז ס"ק כ"ד) שהבאתי דברי החגורת שמואל (שם ס"ק ג') דאם הניח אצל חלב אשה שקדים, מותר דאז ליכא מראית עין, וכתבתי שם דלענ"ד צ"ע בזה, משום דאם יטעם הרואה ויראה שזה לא חלב שקדים, יש שוב איסור מראית עין, וסיימתי דלכן אין להקל רק במקום הדחק. והקשית שאם יבוא ויטעם, יכיר שזה לא חלב בהמה, רק חלב אשה, וא"כ שוב אין לנו לאסור משום מראית עין,

ואם לא יכיר מה זה, יבוא לשאול האוכל, איזה חלב זה. ההסבר הוא כך, דחלב פרה אנשים מכירים טעמו, וכן חלב שקדים מכירים טעמו, אבל חלב אשה לא מכירים הטעם, וגם חלב עזים רוב אנשים לא מכירים הטעם, ולכן כיון שיטעום ויראה שזה לא חלב שקדים, ולא חלב פרה, יהיה מראית עין, אולי הוא חלב עזים. וכבר כתבתי במכתב (י' אדר תש"ג, הובא להלן סימן ע"א) על שאלה זו, דבאיסור מראית עין אין בזה שיעור, ובאותו רגע שיאכל ויראה שאין זה חלב שקדים, יש כבר איסור מראית עין עד שיברר, ולפעמים לא יכולים לברר עד למחרת, כמו במלון, או באולם שמחות, שהאחראי על הבישולים לא נמצא, ורק אנשים שמחלקים האוכל נמצאים שם, והם אינם יודעים. וכבר כתב החידושי רע"א (סימן ס"ו סעיף ט') וז"ל: ליתן קשקשים לתוך דם מהלכי שתים, והרואה יסבור שהוא דם דגים, משמע דלא מהני (עכ"ל).

(ב) ילקוט יוסף (סעי' ס"ד, קיצור שו"ע סעי' ס"ד) – "השותה חלב אשה הכנוס בכלי, בארוחה בשרית, יש אומרים שמועיל להניח שקדים בכוס, ולשתות את החלב עם בשר. ואף בבישול מותר. ויש חולקים וסוברים דבחלב אשה לא מועיל להניח בצד שקדים, ורק בחלב שקדים ממש מועיל ליתן בצד שקדים להיכר. וכן עיקר. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד רע"ג]."

3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק נ"ב, "יש לפקפק... וצ"ע"), מעדני אשר (סי' ג' אות ב' ד"ה ואולי).

(א) תוס' (כריתות דף כא: סוף ד"ה דכוותה) – "וא"כ הו"ל לאיפלוגי גבי דם מהלכי שתים ומשני אלא כי תניא מתניתא דאית ביה קשקשין כו' וניחא דלא תני היתר גבי מהלכי שתים דלא שייך ביה קשקשין".

(1) פ"ר ה' (סי' ס"ו ס"ק ט"ו) – "אם פירש ממנו כו'. ומדברי התוספות דכריתות [שם ד"ה דכוותה] משמע דליכא היתר בדם מהלכי שתים שפירש, אבל מדברי הרשב"א בתורת הבית דף פ"ה ע"ד [בית ג שער ה פט, א] משמע דעל ידי היכר שרי דומיא דדם דגים, וכן נראה עיקר כיון שאין איסורו אלא מפני מראית העין".

(ב) רע"א (סי' ס"ו על המחבר סעי' ט') – "לשון הש"ס דאית ביה קשקשים וכתב רש"י דאית ביה דם קשקשים משמע לכאורה דבדם מעורב קשקשים אבל להניח אצל הדם קשקשים לא שריא ואפשר גם ליקח קשקשים וליתן בתוך דם לא אלא דמעצמו נשאר בו קשקשים ע' בסוגיא ובתוספות שם דבדם מהלכי שתים ל"ש ביה קשקשים ואמאי ל"ש הא אפשר ליתן קשקשים לתוך דם מהלכי שתים והרואה יסבור שהוא דם דגים אלא משמע דלא מהני ואולם מלשון הרמ"א לקמן (סימן פ"ז ס"ג) משמע דהכא שרי להניח אצלו קשקשים".

כז [בהמה טמאה - סעיף ד']

א. לבשל בשר בהמה טמאה עם חלב בהמה טהורה, או להיפך.

1. מחמיר.

(א) רמ"א (סעי' ד') – "ונראה לפי זה, דכל שכן דאסור לבשל לכתחלה בחלב טמאה, או בשר טמא בחלב טהור ודוקא בשר בהמה, אבל בעוף דרבנן אין לחוש".

(ב) עי' ט"ו (ס"ק ה') – "בדמ"מ השאיר דברי הרשב"א אלו בחלב אשה בצ"ע דמאי שנא מחלב טמאה דמותר בבישול ודעתו כאן תמוה מאד דהא בת"ה כתב הרשב"א בהדיא דבחלב טמאה מותר בבישול והנאה ולא זכר שום איסור מראית עין ונלע"ד דאין זה ק"ו דנראה דלא גזרו משום מראית עין אלא במידי דכשר לאכילה כל אחד לחוד דאז דומה לבשר טהור וחלב טהור ומ"ה בבישול עם חלב שקדים צריך להניח שם שקדים לכתחלה ובחלב אשה שג"כ מותר כל שפירש ממנה כמ"ש בס"פ פ"א ע"כ אסור לבשל עם בשר משום מראית עין משא"כ באם החלב טמא או הבשר טמא אין דומה לבשר בחלב של טהורים וע"כ לא גזרו שם מפני מראית עין כנלע"ד ברור אלא שאין בידי להקל במה שהחמיר רמ"א".

(ג) פ"ר ה' (ס"ק ז') – "ומה שכתב בש"ך [ס"ק ז'] דבבישול לחודיה ליכא משום מראית העין אלא דווקא באכילה, אינו נראה כן מפשט דברי הפוסקים, ולדעת ההג"ה אין הכי נמי דאף בבישול בשר בהמה בחלב שקדים צריך להניח שקדים אצלו דכשיראה התבשיל יראה השקדים ג"כ, ועוד הרי ההג"ה כתב דלתשובת הרשב"א שאוסר לבשל בחלב אשה כל שכן דאסור לבשל בחלב טמאה והרמב"ם והמחבר התירוהו. ומה שתירצו הש"ך [שם] והט"ז [ס"ק ה'] דשאני התם כיון דעל כל פנים אחד מהן אסור באכילה, אינו ברור דהא בישול לחודיה אסיר מן התורה וניחוש לבישול מפני מראית העין, ומה שכתב הש"ך ליישב זה אינו נכון בעיני".

(ד) עי' ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' נ"ד) – "יש להחמיר שלא לבשל בשר בהמה טמאה עם חלב בהמה טהורה, או להיפך, משום מראית העין".

2. מראי מקומות.

(א) ערה"ש (סעי' י"ז) – "וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ד' ונראה לפ"ז דכ"ש דאסור לבשל לכתחלה בחלב טמאה או בשר טמא בחלב טהור ודווקא בשר בהמה אבל בעוף דרבנן אין לחוש עכ"ל ויש חולקים בזה דדווקא בדבר המותר לאכול חשו למראית עין אבל לא בדבר שאסור באכילה [ט"ז וש"ך] ועוד דאיך אפשר לאסור דבר שחכמי הש"ס התירו להדיא ודוחק לומר דזהו במקום דליכא מראית עין שהרי קי"ל דכל שאסרו מפני מראית העין אפילו בחזרי חזרים אסור הגם שיש לחלק מ"מ לא מסתבר לומר כן וגם דוחק לומר דהמשנה והגמ' לא מיירו באיסור מראית העין [עי' ש"ך סק"ז] והרשב"א עצמו בתשו' כתב דטמאה מותר לבשל אך שקשה להקל מאחר שיצא מפי רבינו הרמ"א וצ"ע".

(ב) הגרשז"א צ"ל (מנחת שלמה חולין הל' בב"ח סי' פ"ז על סעי' ד' ד"ה בהג"ה) – "... ובתחילה רציתי להעמיד כוונה זו גם בש"ך (סק"ז) וט"ז (סק"ה), אולם כנראה לא כיוונו לזה, וצ"ע בכוונת דבריהם".

ב. בשר טמאה בחלב טמאה [תרי דרבנן].

1. מראי מקומות.

(א) רע"א (על רמ"א סעי' ד') – "קשה לי דלתסר ג"כ בשר טמאה בחלב טמאה משום מראית עין".

(ב) בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה או, עמ' י"ב) – "רעק"א ... ואפשר לתרץ דלשתי טעויות לא חיישינן וכמ"ש בס"ק ל"ז בשם הבאר היטב".

2. אנציקלופדיה תלמודית (כרך י"ז ערך חשד, עמ' תקפ"ו) – "ויש שכתבו אף באופן זה שחששו למראית העין באיסור דרבנן. במקום שהאיסור הוא 'תרי דרבנן', היינו שמצד שני דברים אין כאן איסור דאורייתא, כגון במראית העין של אמירה לנכרי במלאכה דרבנן, יש שכתבו שלא אסרו, וכן מותר לאכול בשר עוף בחלב העשוי משקדים בלא בישול, שאף על פי שהרואה סבור חלב בהמה הוא, לפי שבשר עוף בחלב אינו אסור אלא מדרבנן, ובכל בשר בחלב שלא נתבשלו יחד אינו אסור אלא מדרבנן, ולא גזרו בו משום מראית העין, ואף מדברי ראשונים נראה שסוברים שלא גזרו על מראית העין של אמירה לנכרי דרבנן. ויש שהוכיחו שאף ב'תרי דרבנן' חששו למראית העין, שהרי מצינו שחששו למראית העין בעשיית מלאכה על ידי גוי בחולו של מועד, אף על פי שביום טוב עצמו עשיית מלאכה על ידי גוי אינה אסורה אלא מדרבנן, ובחול המועד אף עשיית מלאכה על ידי ישראל עצמו אינה אסורה אלא מדרבנן, לסוברים כן, וכן אסרו מראית העין של אמירה לנכרי בשבת במלאכה דרבנן, אלא שאין לדמות גזירות חכמים זו לזו, שפעמים שגזרו מפני מראית עין באיסור דרבנן ואף ב'תרי דרבנן, ופעמים שלא גזרו אף ב'חד דרבנן".

ג. בישול לחודיה: בשר טמא בחלב טהור, או בשר טהור עם חלב טמא.

1. מיקל.

(א) ש"ב (ס"ק ז') – "דודאי בבישול לחודיה ליכא משום מראית העין דהא יכול להיות שמבשל לצורך רפואה או שאר דברים והאי אסור לבשל היינו לאכול וכן מ"ש המחבר בס"ה אסור לבשלם ע"כ צריך נמי לפרשו לאכלם וכה"ג מצינו במקרא ומשנה דאפקיה לאכילה בלשון בישול ע"ש ובכה"ג דוקא הוא דאיכא משום מראית העין".

2. מחמיר.

(א) רשב"א (ח"ג סי' רנ"ז) – "בשר בחלב אשה, מהו ... מסתברא, שאסור לבשלו, כל שכן, לאכלו, כל שנכר בו, מאותה דם דגים, ומדם שעל גבי הככר, שאמרו: שירדו. ומה שהוציאו בשר בהמה טהורה בהדי חלב טמאה, ובשר טמאה בהדי חלב טהורה, לא דברו אלא בחיוב אכילתו ובשולו, שאין באלו חיוב כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים, אבל באיסור מראית העין, לא דברו".

(ב) מהר"ל (דרך חיים פרק א' משנה א' ד"ה הם) – לשונו מובא לעיל.

(ג) רמ"א (סעי' ד'. לשון הפמ"ג שפ"ד ס"ק ז') – "אמנם מ"ש דלהר"ב צ"ל כן הלשון מגומגם דלהר"ב ודאי אסור בישול ממש בחלב טמאה שהרי הר"ב אומר כן דאסור לבשל בחלב טמאה והיינו בישול דאין ראוי לאכילה משום טמאה ולפי דברי הש"ך יהיו דברי הר"ב סותרין דלעיל כתב דבשר בהמה אין להתיר אלא א"כ הניח שקדים והיינו ע"י בישול דבצונן משמע בת"ח דשרי אף בבהמה ואיך בישל מתחלה דדוחק שהניח אצל קדירה שקדים וע"כ מותר בבישול א"כ איך כתב הר"ב דלבשל בחלב טמאה אסור וע"כ צריך לדחוק דמניח בשפת הקדירה שקדים".

(ד) לבוש (סעי' ג') – "אבל בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טמאה או בשר בהמה טמאה בחלב טהורה מותר לבשל ולהנות ממנה. מיהו משום מראית העין יש לאסור לבשל משום הרואה, שהרואה יאמר בשר בהמה טהורה בחלב טהורה מבשל".

(ה) ט"ז (ס"ק ד', ס"ק ה').

(ו) פר"ח (ס"ק ז').

(ז) יד אפרים (על רמ"א סעי' ד').

(ח) מחה"ש (ס"ק ח').

(ט) רע"א (על הש"ך ס"ק ז') – "אבל משום מ"ע לא מיירי. וכן מצאתי להדיא בתשובת תולדות אדם להרשב"א ח"ג סי' רנ"ז".

(י) עי' חכ"א (כלל מ' סעי' ד') – "אבל שלא לרפואה כגון שמבשל להאכיל לעכו"ם אסור מפני מראית העין בין בטמא ובין בעוף בחלב (ט"ז וש"ך)".

(יא) תפארת ישראל (חולין פרק ח' אות כ"ט) – "מותר לבשל ומותר בהנאה. ועכ"פ מפני מראית עין אסור שיחשדוהו שמבשל בשר טהור, ונפקא מינה דבעשה היכר שרי".

(יב) זבחי צדק (ס"ק כ"ו).

(יג) יד יהודה (הקצר ס"ק י"ב).

(יד) כה"ח (ס"ק ל"ב).

(טו) מעדני השלחן (ס"ק י"ט, מטעמי השלחן ס"ק י', מעדני מלכים סוף סי' ע').

(טז) בדה"ש (ס"ק נ"א).

(יז) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קפ"ז).

(יח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' מ"ו) – "ושמעתי מרי"ב של' שהלכתא כהרמ"א".

(יט) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ג') – "אסור לבשל בשר בחלב אשה מפני מראית העין".

(כ) לבושי עז (תמצית אות ו') – "והרעק"א והיד אפרים הביאו הרשב"א ... וכן פסק החכמת אדם".

(כא) דעה ברורה (מקור הדעה ס"ק י"ט).

3. מראי מקומות – כרתי (ס"ק ח', פלתי ס"ק ח'), חדרי דעה (על ש"ך ס"ק ז', "וצ"ע").

כח [תערוכות.

א. הלכה.

1. מיקל – מחבר (סעי' ד'), רמ"א (סי' ס"ו סעי' י', סי' פ"א סעי' ו'), חכ"א (כלל מ' סעי' ד'), פוסקים.

ב. האם צריך רוב [לכ"ע ל"צ ששים].

1. אפילו אין רוב.

(א) לבוש (סעי' ד') – "ואינה צריכה שיעור לביטולה אלא בטלה בכל שהוא".

(ב) פר"ת (ס"ק י').

(ג) פמ"ג (סי' ס"ו שפ"ד ס"ק ט"ז, ע"י סי' פ"ז שפ"ד ס"ק י"ג) – "עש"ך דמראית עין ליכא ע"י תערובת אף בפחות מרוב".

(ד) הבית בכשרותו (בכ"ח סי' ח' הע' קמ"ג).

(ה) דעה ברורה (מקור הדעה ס"ק כ"ה).

2. צריך רוב.

(א) ערך השלחן (ס"ק ט"ו).

(ב) זבחי צדק (ס"ק כ"ה) – "ומ"מ צריך רוב היתר בענין שאין ניכר בתערובת וא"צ ששים. ער"ה אות ט"ו ודלא כהפר"ת סק"י".

(ג) כה"ח (ס"ק ל').

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק נ"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול פרק ז' הע' פ"ז, מטבח הכשר פרק ד' הע' מ"ט), אנציקלופדיה תלמודית

(כרך י"ז ערך חשד עמ' תשי"ב הע' קמ"ה, הע' קס"א).

ג. אם עדיין ניכר.

1. מחמיר.

(א) לבוש (סעי' ד') – "אם נפלה לתוך התבשיל אפילו של בשר מותר אפילו באכילה, ואינה צריכה שיעור לביטולה אלא בטלה בכל

שהוא רק שלא יהא נראה מראית חלב משום הרואה שיאמר חלב בהמה הוא".

(ב) ערך השלחן (ס"ק ט"ו).

(ג) שלחן גבוה (ס"ק ט"ו).

(ד) רע"א (על הט"ז ס"ק ד') – "ואינו מותר רק בנפל לתוך תבשיל דאינו ניכר".

(ה) יד אברהם (סוף סי' ס"ו).

(ו) זבחי צדק (ס"ק כ"ה) - לשונו מובא לעיל.

(ז) דרכ"ת (ס"ק נ"א).

(ח) כה"ח (ס"ק ל') - לשונו מובא לעיל.

(ט) בדה"ש (ס"ק נ"ד).

(י) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' קט"ו, עמ' קי"ז).

(יא) לבושי עז (תמצית אות א').

(יב) דעה ברורה (מקור הדעה ס"ק כ"ה).

ד. במזיד [ביטול לכתחילה].

1. מחמיר.

(א) ש"ך (סי' ס"ו ס"ק י"א) – "ומשמע דאם ערבו מדעת אסור וכ"כ העט"ז והיינו לדידיה או למי שנתבטל בשבילו משום קנסא

כדלקמן סימן צ"ט סעיף ה'".

(ב) כנה"ג (הג' טור ס"ק י"ח) – "ובשר חיה ועוף אפילו בחלב טהורה אינו אלא מדרבנן כו'. נ"ב: ואף על פי כן אין לבטלו לכתחילה

שמא יקלו בו".

(ג) רע"א (על המחבר סעי' ד') – "ואם נפל לתוך התבשיל. ואם עירב במזיד בתבשיל אסור לו ולמי שנעשה כן בשבילו ע' לעיל (סי' ס"ו בש"ך סקי"א)".

(ד) דברי מלכיאל (ח"ב סי' מ"א אות ט"ו) – "ומה שהקשה כבודו במכתבו מירושלמי זה על הש"ך י"ד סי' ס"ו סקי"א שכתב דדם

ביצים אף שאסור רק משום מראית העין מ"מ אסור לבטלו לכתחילה. והא מפורש בירושלמי הכא דשרי לבטל איסור שהוא רק

מפני מראית העין. הנה באמת אין כאן התחלת קושיא דהא הש"ך איירי לענין לערבו לכתחילה. והירושלמי איירי לענין להוסיף

על התערובות וכדקיי"ל ב"ד סי' צ"ט להפוסקים דס"ל דהא שמותר לבטל איסור דרבנן היינו רק להוסיף אבל לא לבטל לכתחילה

יעו"ש. וכן דקדק הירושלמי בלשונו את מרבה לבטל. ודברי הש"ך שם מוכרחים בב"י שם וברמ"א ס"ס ס"ו שם והוא מהרשב"א

בתוה"א שכתב דדם דגים אין אסור תערובתו. ומבואר דלכתחילה לערב אסור. אכן לדעתי כשנבין כוונת הירושלמי אין כאן ענין

כלל לביטול איסור ...".

(ה) משיב דבר (ח"ב סי' ל') – "מה שהקשה על הש"ך (סי' ס"ו) שכתב דאף דבדם האיסור רק מפני מראית העין מ"מ אם ביטל במזיד

אסור משום קנסא, והק' מע"כ מירושלמי הנ"ל דמוכח דאם האיסור רק מפני מראית העין אין בו משום מבטל איסור, ואין כאן

קושיא דהירושלמי מיירי דוקא שלא באיסור אכילה, אבל באיסור אכילה אסור לבטל אפילו איסור דרבנן שהוא משום מראית עין

ופשוט".

(ו) דרכ"ת (ס"ק נ').

(ז) כה"ח (ס"ק ל"א).

(ח) בדה"ש (ס"ק נ"ה, ס"ק פ"ג, ע"י סי' צ"ט בי' עמ' ע"ב ד"ה ועיין).

2. מראי מקומות – שד"ח (מערכת א' פאת השדה אות י"ד), יד יהודה (סי' ס"ו ס"ק י"ב, סי' צ"ט הקצר ס"ק י"ח), מטה ראובן (סי' סי'

רכ"ג), דרכי הלכה (סי' צ"ט, עמ' קנ"ו).

(א) אמרי טעם (סי' קי"ח) – "דמשמע מירושלמי דמותר לבטל איסור משום מר"ע ... וצ"ע בכ"ז להלכה ... הואיל והש"ך אוסר".
 (ב) אנציקלופדיה תלמודית (כרך א', עמ' תרמ"ב) – "איסור דרבנן שאינו אסור אלא משום מראית-עין, לדברי הכל מותר להוסיף עליו היתר ולבטלו, ולכן סאה זרעים שיש בה רובע הקב ממין אחר, שצריך למעט את המין האחר, מותר לו אם ירצה לא למעט את הרובע אלא להוסיף על הסאה, ואין כאן משום ביטול איסור לכתחילה, שאין האיסור אלא מפני מראית העין".

כט | כללים נוספים.

א. לצורך רפואה.

1. אין איסור מר"ע, ויש להתיר ביטול בחלב.
  - (א) יש"ש (חולין פרק ח' סי' ק"ב).
  - (ב) ט"ז (סוף ס"ק ה') – "ולשון לכתחלה שזכר רמ"א כאן וכן בסמוך גבי חלב מתה לענין ביטול נראה שנתכוין שיש ליהזר במקום שאין צורך גדול אבל במקום צורך לרפואה אף שאין סכנה בדבר יש להתיר ביטול בחלב במה שאין האיסור אכילה אלא מדרבנן וכ"ש חלב טמאה או בשר טמא כנלע"ד".
  - (ג) ש"ך (ס"ק ז') – "ונ"מ בגווי דליכא למיחש למראית העין כגון לרפואה וכיוצא בו וכמ"ש מהרש"ל פ' כ"ה סימן ק"ב גבי חלב אשה דלרפואה שרי אפילו אין בו סכנה כלל מאחר דאין בו איסור כלל אלא משום מראית העין עד כאן לשונו".
  - (ד) יעב"ץ (מגדל עוז בב"ח פרק א' אות י') – "ולצורך רפואה שרי".
  - (ה) בית לחם יהודה (ס"ק ה').
  - (ו) חגורת שמואל (ס"ק ה') – "וכתב מהרש"ל פכ"ה סי' ק"ב דלרפואה שרי אפילו אין בו סכנה כלל מאחר דאין בו איסור כלל אלא משום מראית עין, וכן הסכימו האחרונים ז"ל".
  - (ז) יד אפרים (קיצור הל' בב"ח אות י') – "ואם יש לו צורך משום רפואה מותר".
  - (ח) שלחן גבוה (ס"ק ט"ז).
  - (ט) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ה').
  - (י) חכ"א (כלל מ' סעי' ד') – "אם רוצה לבשל שלא לצורך אכילה אלא שצריך להניח על מכתו וכיוצא בו וכן אם צריך לבשל בשר טהור בחלב טמא או בשר טמא בחלב טהור לרפואה אפילו לחולה שאין בו סכנה מותר כיון דאינו מבשל לאכילה ליכא משום מראית עין (ס"ק ז')".
  - (יא) זבחי צדק (ס"ק כ"ז).
  - (יב) ערה"ש (סוף סעי' י"ז) – "ופשוט דלרפואה אין כאן חשש כלל".
  - (יג) כה"ח (ס"ק ל"ג).
  - (יד) בדה"ש (ס"ק מ"ג, ס"ק נ"ג, ס"ק ס').
  - (טו) הבית בכשרותו (בב"ח סי' ח').
  - (טז) לבושי עז (תמצית אות ח') – "מכל מקום לצורך גדול מותר לבשלם, כגון לצורך רפואה להניח על מכתו ואפילו כשאין סכנה".
  - (יז) דעה ברורה (ס"ק י"ג).
  - (יח) פוסקים.

ב. אכילת בשר לחוד וחלב לחוד.

1. כשאין הבשר לפנינו, יש להקל.
  - (א) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ח') – "ראיתי בקושטאנדינא נוהגים לאכול אורז שנתבשל בחלב שקדים אחר תבשיל, ובשמחות וגיל נוהגין להניח על השלחן אחר אכילת תבשילי הבשר עם פירות ומגדנות ... וזה מנהג פשוט לפני כמה רבנים ולא ערערו בזה ... וראיתי שלא אסר הרשב"א מפני מראית העין, אלא לבשל חלב האשה בבשר דאם היה חלב בהמה היה אסור מדאורייתא דרך ביטול אסרה תורה, אבל לאכילה לא אסר, כיון דאפילו בחלב בהמה אין כאן איסור דאורייתא אלא מדרבנן, לא גזרינן בחלב אשה מפני מראית העין. ואפילו תימא דלאכלה אסר הרשב"א, היינו דוקא לאכלם זה עם זה, אבל זה אחר זה מותר. ואפילו תימא דאפילו זה אחר זה אסור, דוקא כששניהם לפנינו ... אבל כשאין לפנינו מותר לאכלם זה עם זה. ולפי זה מנהג קושטא שנהגו ... אין כאן איסור שאין מביאין אותם אלא אחר תבשילי הבשר, אבל אם מביאין אותם קודם סילוק תבשילי הבשר, יש לפקפק משום מראית העין אם אסר הרשב"א אפילו באכילה ובזה אחר זה ... רש"ל וסיעתו צ"ל דיש לחלק בין אוכלם בבת אחת לאוכל אותם בזה אחר זה".
  - (ב) הו"ד ביד אפרים (על רמ"א סעי' ג').
  - (ג) בדה"ש (ס"ק מ"ב, ציונים ס"ק פ"ו).
  - (ד) אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' ג' ד"ה וא"כ).
  - (ה) לבושי עז (תמצית אות ד') – "אבל לכו"ע כשאננם יחד על השולחן מותר לאוכלם בזה אחר זה, ולפי"ז יש להתיר שתיית קפה עם מלבין פרווה אחר סעודה בשרית".
  - (ו) הגר"ע אויערבאך שליט"א (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תק"כ) – "מותר לשתות קפה עם מלבין פרווה אחרי סעודה בשרית, דהאיסור מראית עין זה רק לאכול יחד בשר וחלב שקדים. וי"א שמשום מראית עין אסור להעלות על השולחן שאוכל עליו בשר חלב שקדים אכל כשאננם יחד על השולחן לכו"ע מותר לאוכלם בזה אחר זה".
  - (ז) עי' הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: אוכל בשר וחלב שקדים בסעודה אחת ולא בב"א, האם אסור משום מראית עין. תשובה: דאין כאן איסור מראית עין רק אם אוכלם בב"א. ולא מצאנו שהחמירו אלא בסעודה אחת".

2. אפילו הבשר לפנינו, כיון שאין הדרך לאכלו עם מין השני, יש להקל.
 (א) שלחן גבוה (ס"ק י"ב) – "כנה"ג ... ופה ... ואין נזהרים בזה ... היינו טעמא ... דהאי מאכל של חלב שקדים אוכלים אותו לחוד, ואין נותנים אותו בבשר, אף על פי שיש בשולחן בשר לית לן בה, דדיי לנו חדושו".
 (ב) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק מ"ד, ס"ק מ"ה).
 (ג) אבני ישפה (ח"ו סי' ס"ד ענף ה' ד"ה ושוב) – "ולפ"ז גם חלב פרווה מותר לשתותו תיכף אחר אכילת בשר אפילו אם לא סילק את הבשר מן השולחן, וכ"ש שיש להקל בעוף שבלא"ה יש מקילים בו בענין זה".
 (ד) שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ל"ז סוף הע' י"ט).
 3. מיקל בכל אופן.
 (א) יביע אומר (מעין אומר ח"ד פרק א' סי' ו') – "שאלה: הרוצה לשתות חלב שקדים אחרי שאכל ארוחה בשרית, האם צריך לשים שקדים בחלב זה, להיכר שאינו חלב רגיל. תשובה: אפשר להקל בזה".
 (ב) חיי הלוי (ח"ד סי' מ"ז אות ט').
 (ג) ילקוט יוסף (סעי' נ"ח, קיצור שו"ע סעי' נ"ח, הע' ע') – "ואם רוצה לשתות חלב שקדים אחר שאכל בשר, אין צריך שום היכר. [דכיון שהוא בזה אחר זה, והוא איסור דרבנן]".
 (ד) עי' דעה ברורה (סעי' ד' יוסף דעת ד"ה ודוקא) – "אבל לאכול חלב שקדים אחר שאכל בשר נר' פשוט להתיר ... שוב ראיתי בכנה"ג ...".
 4. מראי מקומות – כה"ת (ס"ק כ"ז), מנחת פרי (ח"ג סי' נ"ז ד"ה ולפי"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קפ"ח).

ג. אפילו להעלות על השולחן שאוכל עליו.

1. מחמיר.
 (א) בדה"ש (ס"ק מ"ב) – "וכן אם אוכל בשר ומנח על השולחן שאוכל עליו חלב שקדים (או להיפך) צריך להניח שקדים אצלו דהא זה עצמו איסור הוא להעלות על השולחן שאוכל עליו בשר וחלב ביחד כדאיתא בסימן פ"ח סעיף א' ואיכא משום מראית עין שיחשדוהו שעובר באיסור זה".

ד. מכוסה.

1. מיקל.
 (א) מחזיק ברכה (ס"ק ו') – "ועל דברת עלי גפנים דאתו ממולא"י בש"ר להם בחלב שקדים יש טעם להתיר דהמילוי מכוסה בעלים ובעודו בקערה על הרוב אינו ניכר לא בשר ולא חלב עד אשר ישלח ידו ולקח ונותן לתוך פיו ואז ירגיש הוא שהוא בשר עם חלב שקדים ואין צריך שום הכר דכמעט אין כאן מראית העין ולא אסר הרשב"א בחלב אשה אלא שניכר החלב כאשר עיניך תחזינה במקור תשובת הרשב"א והיא לו נדפס"ה בתשו' הרשב"א ח"ג הגדפסות מחדש סי' נז"ר שכתב וז"ל מסתברא שאסור לבשלו כ"ש לאכלו כל שניכר בו מאותה דם דגים ומדם שע"ג הככר שאמרו גוררו עכ"ל הא למדת דבניכר אמרה הרשב"א והדבר פשוט".
 (ב) הו"ד ביד אפרים (על רמ"א סעי' ג') – "ובמחזיק ברכה ... ועלי גפנים וכרוב יש להם טעם להתיר, כיון שמכוסה המילוי, ואינו ניכר בקערה לא הבשר ולא החלב, רק בפיו הוא מרגיש, אין כאן מראית עין".
 עי' יד אפרים (קיצור הל' בב"ח אות ט') – "ויש מקומות שבסעודה של שמחה אחר אכילת תבשילי בשר אוכלין אורז מבושל בחלב שקדים, וכן נהגו לאכול עלי גפן ועלי כרוב ממולאים בבשר עם חלב שקדים, ואין למחות בידם".
 (ג) ערה"ש (סעי' י"ח) – "ועי' י"א להג"ר זלמן מרגליות ... כתב שם בשם כנה"ג שבקושט' בסעודת מצוה אוכלין אחר בשר אורז שנתבשל בחלב שקדים וכרוב ממולא בבשר עם חלב שקדים וכיון שהחלב שקדים מכוסה ואין ניכר להדיא אין כאן מראית עין".
 (ד) כה"ת (ס"ק כ"ז) – "מחבר"ר".
 (ה) ילקוט יוסף (סעי' נ"ט, קיצור שו"ע סעי' נ"ט) – "אם בישלו בשר עם אורז ונתנוהו בתוך עלי גפן או עלי כרוב יש שנהגו לאכול תבשיל זה עם חלב שקדים, [או חלב סינטטי], ואין צריך ליתן שם שקדים להיכר, אפילו אם יש שם בשר בהמה. שהרי אין כאן בשר בעין אלא מכוסה בתבשיל. [איסור והיתר כרך ג' עמוד רסט]".
 (ו) לבושי עז (תמצית אות י') – "כשהבשר או חלב השקדים מכוסים, כגון שממלא המאפה בהם, אין איסור מראית העין".
 (ז) דעה ברורה (סעי' ג' יוסף דעת ד"ה שקדים).
 (ח) אנציקלופדיה תלמודית (כרך י"ז ערך חשד, עמ' תשט"ו, הע' קצ"ד).
 2. מראי מקומות – ערוגות הבושם (סוף הספר בשו"ת סי' י"ג).

ה. מראית עין בבישול בשר בקדירה של חלב שקדים שאינה בת יומא.

1. מיקל, אפילו בקדירה בן יומא – הל' בב"ח (הופשטטר, פרק א' סעי' ס"ב).
 2. מראי מקומות – לבושי עז (תמצית אות י"א).

ל. מראית עין בזמן דשכיח התירא.

- א. מיקל.
 1. פלתי (ס"ק ח') – "אלא הא קשיא, במקומו של רבי יוסי היו אוכלין בשר עוף בחלב (קט"ז ע"א), איך לא חששו למראית עין. ואין לומר דבאמת בהא פליגי, ולת"ק לכך אסרהו מפני מראית עין. דודאי אין טעמו משום כך, דהא איכא אופנים דלית ביה משום מראית עין, כמ"ש הש"ך בס"ק ז', ומ"מ אסור, א"כ מהיכי תיתי לחדש עוד פלוגתא בין ת"ק לרבי יוסי הגלילי. ואין לומר דעוף בבשר לא

- מחלף, דהא חזינן לענין העלאה בשולחן גזרו (גמרא ק"ד ע"א, טוש"ע סי' פ"ה ס"א). ולכן היה נראה דם דגים לכנוס בכלי אין שכיח, וא"כ הרואה דם כנוס לא יתלה בדם דגים, רק בדם בהמה ועוף, ולכך חששו. וכן חלב אשה לא שכיח שיכנוס כל כך חלב אשה לבשל בו, וא"כ שפיר יתלהו בחלב בהמה. משא"כ במקומו של רבי יוסי הגלילי שכיח היה לבשל עוף בחלב, ומהיכי תיתי יתלהו בבשר בהמה, ומה מראית עין איכא בזה, וזה נכון. **וא"כ בחלב שקדים**, דכיון דשכיח לבשל בחלב שקדים, ומוטעם למאוד, לא חששו למראית עין כלל, דמהיכי תיתי נתלה באיסור, ולא בהיתר, ולא קשה מידי בשום אופן".
2. **משנה הלכות** (ח"ה סי' צ"ו) – "דלא אסרו משום מ"ע אלא דבר שאין דרך העולם לעשותו בדרך היתר ע"פ רוב או דבר שאינו מצוי כ"כ בדרך היתר אבל בדבר שנהגו העולם לעשותו ע"פ רוב בדרך היתר אף דיש בו משום מ"ע לא חיישינן לה דכל הרואה אותו ודאי יאמר בדברך היתר עשאה ולמה יאמר דעושה איסור וכגון המבשל בחלב שקדים שאין מדרך העולם לבשל בחלב שקדים וכן בדם דגים שאינו מצוי כ"כ שיבשלו בדם דגים כה"ג ודאי חיישינן למ"ע וכן בעניני שבת בה' שכירות למעיין שם בט"ז סי' רמ"ב ורמ"ג בש"ע שם אבל בדבר המצוי היתר כמו איסור וגם מדרך העולם כן אין בו משום מ"ע".
3. **אור יצחק** (ח"ב יו"ד סי' ג' ד"ה ועוד).
4. **עי' מנחת פרי** (ח"ג סי' נ"ז).
5. **מגילת ספר** (אות ז' ד"ה עוד) – "נראה להיתר וכדעת הכו"פ".
6. **לבושי עז** (ס"ק ב' ד"ה הקשה, תמצית אות ט') – "הכרתי ... במקום שהדבר מפורסם שנעשה בהיתר, אין בו משום מראית העין ומותר בלא היכר, כגון מה שהיה נוהג אצל המחזיק ברכה' שבסעודות שמחה היו מניחים חלב שקדים בקערות של פירות והיה ניכר היטב במקומו ושעתו יותר מהנחת שקדים'. וכן כשניכר בצורתו או בצבעו שאינו חלב או בשר. ולפי זה יש להקל בכגון 'שניצל סויה' שניכר בצורתו שאינו של בשר, וכן בנקניקיות מהצומח שיותר מצויים מאלו הבשריים ואין מראית העין שהן של בשר, וכן מותר לטגן בשר במרגרינה מפני שהרואה יודע שאינו חמאה".
7. **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל הע' נ"ה-נ"ו) – "בשר בחלב בזמן הזה - אין דיני מראית עין שייך בבשר בחלב בזמן הזה, **מחמת הטופו והסויה**. אבל אם ברור לכל שזהו חלב אמיתי ובשר אמיתי, שפיר שייך דיני מראית עין. כן שמעתי מרי"ב של'. כמו שאין אנו חושדין על האוכל גלידה לאחר סעודת שבת. ומקור לזה הוא הכו"פ שסבר דכל ששכיח היתרא ליכא מראית עין ... במקרה שראינו שהחלב בא מהקופסה, שהוא חלב אמיתי. ובשר נראה לכל כבשר אמיתי. א"כ אסור מטעם מראית העין שיחשדוהו שזהו בשר טהורה שאסור מדאורייתא לבשל בחלב".
8. **אר"ש** (סעי' כ', הע' ל"א) – "כתבו הפוסקים דדבר השכיח להיתר כמו לאיסור אין לחוש בו למראית העין [כו"פ]".

ב. מחמיר.

1. **בדה"ש** (ס"ק מ"ח, בי' ד"ה משום [לשונו מובא לקמן]) – "והנה כהיום נתפשט הרבה להשתמש במשקה סתמי הדומה לחלב וכן במין חמאה שאינו חלבי אלא עשוי משמני צמחים ואף שלפי הנראה היה אפשר לומר דליכא בהו חששא דמראית עין דכיון ששכיח להשתמש במאכלים אלו למה יחשדו האוכלים באכילת איסור מכל מקום לא ברירא דין זה לענ"ד כמש"כ בב"י ויש להחמיר להניח אצלם קופסתם או ניר עטיפתם".

ג. איסור דרבנן ומצוי, יש להקל.

1. **עי' מגילת ספר** (אות ז') – "אינו מצוי שיהיה מראית העין של איסור דאורייתא שהרי לא מבשלים את הבשר באותם תחליפי חלב אבל מעלים אותם יחד על השולחן כשיש עליו בשר בהמה או עוף ושותים באותו זמן קפה ויש בזה מראית העין של איסור דרבנן ... שיש לצדד להקל בזה ... עוד ... בשכיח ההיתר אין בזה מראית העין דיתלו בהיתר ולא יאמרו שהוא עברייני".

ד. איסור דרבנן, אינו מין איסור, זה אחר זה והאיסור אינו שם, ומצוי, יש להקל.

1. **ביע אומר** (ח"ו יו"ד סי' ח' אות ד') – "נראה דלא מבעיא להרמ"א וסיעתו דס"ל דלא גזרינן גבי בשר עוף בחלב שקדים משום מראית העין דה"ל בשתיית חלב צמחוני אחר ארוחה בשרית אין לגזור משום מראית העין, כיון שאכילת מאכלי חלב אחר בשר בסעודה אחת אינה אסורה אלא מדרבנן. ומכל שכן לפי מאי דאסבר לן הכרתי ופילתי הרי גם חלב צמחוני אינו אלא מי פירות, ולא חלב מקרי, ואין לגזור בו משום מראית העין. אלא אף לדברי מהרש"ל וסיעתו שאוסרים בשר עוף בחלב שקדים משום דאף בדרבנן גזרינן משום מראית העין, י"ל שלא אסרו אלא בשר עוף בחלב שקדים ביחד, שניכר הדבר שאוכל בשר וחלב, ואין הכל יודעים שהוא חלב שקדים ויחשדוהו שאוכל בשר בחלב, אבל בנ"ד ששותה חלב צמחוני אחר שגמר לאכול ארוחת בשר, בכה"ג לא גזרינן משום מראית העין, שבעת שתיית החלב אין האיסור ניכר. וכן מצאתי להכנה"ג ... וה"ל מאחר שנתפשט הדבר והכל יודעים שמצוי חלב צמחוני לא חיישינן למראית העין, ולא דמי לחלב אשה דלא שכיח".

ה. מצוי יותר ההיתר מהאיסור.

1. **מיקל**.
- א) **מגילת ספר** (אות ז' ד"ה והנה) – "והנה באופן שהפרווה מצוי יותר מהחלבי ודאי דיש להיתר וכדמוכח באו"ח סי' רמ"ג סעיף ב' ...".
- ב) **לבושי עז** (ס"ק ב' ד"ה וכן, תמצית אות ט' [לשונו מובא לעיל]) – "וכן נקניקיות מהצומח שמצויים אף יותר מאלו הבשריים, והרואה יצדד יותר שהוא פרווה".
- ו. **מראי מקומות** – **בדה"ש** (סעי' ג' בי' ד"ה משום [עמ' י"א]), [לשונו מובא לקמן], **פתחי הלכה** (ארטסקרול, עמ' קפ"ח).

ז. מפורסם לכל.

1. מיקל.

א) אג"מ (או"ח ח"א סי' צ"ו) – "כי ידע ידידי אשר איסור מראית העין הוא רק בדבר שנעשה זה ברוב הפעמים באופן האסור והוא עושה זה באופן המותר אסרו מפני מראית העין, כגון לעשות ע"י עכו"ם בקבלנות מלאכה כזו שהרבה עושים בשכירי יום שהוא אופן האסור, לכן אסרו גם בקבלנות משום מראית העין, וכן בנשרו כליו במים אסרו משום מראית העין לטוהחן בחמה במקום שרואין בנ"א שיחשדו שכבסן. אבל לעשות דבר היתר מפורסם בשביל איזה אנשים שיטעו לחשוב שהוא דבר איסור לא אסרו. ועובדא זו שידוע לכל שנשים מקבלות שבת בהדלקת הנרות ואנשים מקבלים שבת בתוספת קטן כי זמן הדלקת הנרות קבעו בעשרים מינוטין קודם השקיעה בכאן וברוב המקומות וא"כ הוא דבר מפורסם לכל אף לנשים שהאנשים עדיין מותרין במלאכה קרוב ל"ח מינוט אף לכתחלה אם לא יקבלו שבת, והשקיעה היתה בפ' ויצא והיו עוד אחד עשר מינוטין מהרגע שישבתי בקאר שהיה עוד אחד עשר מינוטין למלאכה לכתחלה שאפשר בזה הזמן ליסע בקאר אף דרך רחוקה חמשה פעמים מהשיעור שעד הישיבה, ועוד ישארו איזה מינוטין לתוספת שבת. ורק אפשר יש איזה נשים טועות שחושבות שמזמן הדלקת הנרות אסור אף לאנשים לא שייך לאסור בזה משום מראית העין, דלא איכפת לן שידועו האמת שלאנשים מותר כיון שעדיין לא קבלו שבת".

2. מראי מקומות – דעה ברורה (סעי' ג' יוסף דעת סוף ד"ה שקדים, לשונו מובא לקמן).

ח. איך קובעים גדר "שכיח": אצל החרדים, חילונים, גויים.

1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' נ"ה) – "ולענין להביא גלידה פרווה בסוף סעודת בשרי, צ"ב המציאות אם באמת שכיח גלידה פרווה כ"כ כמו גלידה חלבי. שרק לגבי החרדים המציאות כזה מפני ההלכות בשר בחלב. אבל לא כן לשאר העולם. וא"כ אם יש אצלך חילונים אה"נ אין להביא גלידה פרווה בלי להגיד להם, מפני דין מר"ע. [בוודאי שייך מר"ע אצל חילונים - ובסברא אף יותר מחרדים] אבל בפני חרדים, אין איסור מר"ע. ואין לומר שלגבי חרדים דומה לחדרי חרדים, וא"כ אסור. די"ל שדומה לב' עיירות, שהמציאות בעיר אחד אין מר"ע ובעיר אחרת נראה כעובר על איסור. שדין הוא שכשהולך להעיר אחרת יש לחוש להמציאות שלהם, שלא יבא לידי מר"ע. כן שמעת מרי"ב של"ם".

2. אר"ש (הע' ל"א) – "ויל"ע אם מותר ליתן קובית מרגרינה לתוך תבשיל בשר משום שאין זה דרך בישול רגילה כלל, והרגילות אצל הגויים היא ליתן חמאה בבשר וצ"ע".

ט. האם שכיח לעשות חלב משקדים.

1. שכיח. [ונ"מ, שממילא מוכח שהרמ"א חולק על היתר זה].

א) פלתי (ס"ק ח') - לשונו מובא לעיל.

ב) בדה"ש (סעי' ג' בי' ד"ה משום, עמ' י"א) – "מלשון הרמ"א שכתב שנהגו לעשות חלב משקדים וכו' משמע דהיה נפוץ אצלם השימוש בחלב שקדים [וכן משמע יותר בט"ז במש"כ ואף כי דברי רמ"א נכונים וכבר נתפשט המנהג כן וכו'] ובכל זאת הצריך הרמ"א היכירא משום מראית עין [וכנראה שגם הכו"פ הרגיש בזה שמדברי הרמ"א נראה דלא כסברתו ע"ש]."

ג) הר"ש פרידמאן (קובץ קול התורה ח"נ עמ' כ"ט) – "חשב האפוד ... והנה בזה שמו"ח זל"ה נקט שהטעם למה אסרו לאכול בשר עם חלב שקדים הוא משום שסתמא דמילתא חלב אינו עשוי משקדים, אינו דבר מוסכם, שהרי במשנה (מס' עבודה זרה פרק א' משנה ד') מהו לילך לשם (היינו לעיר שיש בה עבודה זרה ביום ע"ז שלהם) בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום אסור, ואם היה יכול להלך בה למקום אחר מותר, ועיין שם בתפארת ישראל (אות כ"א) שכתב ואין להקשות הרי בשר בחלב שקדים אסור, וחיישינן לחשדא אף דאפשר שעושה בהיתר ואת"ל התם משום דחלב שקדים לא שכיח לא יתלו בו, ליתא, דהכי נמי מי שכיח שילך ישראל לחוג לע"ז, ואפ"ה קאסר ברישא, הרי שהתפארת ישראל נקט דאף על פי שחלב שקדים לא שכיח, מכל מקום אסרו בשר בחלב שקדים מטעם אחר ולא משום שסתם חלב אינו עשוי משקדים, והוא מביא רא' לזה מהא דאסור לילך באותו דרך אף שאינו שכיח שילך ישראל לחוג לעבודה זרה".

2. אינו שכיח.

א) חשב האפוד (ח"א סי' כ') - לשונו מובא לקמן.

ב) מנחת אשר (ח"א סי' ס"ו ענף א') – "וע"כ צ"ל דחלב שקדים לא שכיח כולי האי כחוטי משי, ומשו"כ החמירו בו, ובודאי דאין הבישול בחלב אשה שכיח כלל".

ג) מגילת ספר (אות ז' ד"ה עוד) – "ובבדה"ש ... ויש לדחות דבאמת לא היה מצוי אצלם חלב שקדים כל ימות השנה והיו עושים כן רק בפורים וכיו"ב וכמבואר בלשון המהרש"ל שהביא הש"ך והיה זה בדרך התחכמות לאכול בשר בחלב שקדים כדי להרבות בשמחת הפורים ועל זה כתב הרמ"א לשון ונהגו דהיינו בפורים וכיו"ב אבל באמת לא היה מצוי אצלם ולכן יש בזה משום מראית העין".

3. מראי מקומות – הל' בב"ח (הופשטטר, פרק א' הע' קפ"ז).

לא] ציורים.

א. מרגרינה (margarine).

1. מחמיר.

א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' פ"ז אות ב') – "אם אוכל מרגרינה (margarine) בסעודה בשרית צריכים להשאיר את העטיפה (wrapper) עליה להיכר".

ב) הגריש"א זצ"ל (מנשים באהל יו"ד אות י', הע' י"ט) – "מרגרינה בשולחן בשרי צריך היכר. [ואפשר דבזמנינו שאני (דאין מצוי לאוכלה אלא משמשת בעיקר לאפיה וכדו', וגם בד"כ יש לה עטיפה שונה)]."

ג) ארחות הבית (פרק ז' הע' ע"ב) – "ומור" הגה"צ רבי משה שניידר זצ"ל נהג להחמיר שגם במרגרינה שנראית כחמאה לא אכלו בסעודת בשר אלא בעטוף עם ניר העטיפה שרשום שהוא מרגרינה (וזה עדיף מכתב בעלמא)".

ד) בדה"ש (ס"ק מ"ח, בי' ד"ה משום) – "והנה כהיום נתפשט הרבה להשתמש במשקה סתמי הדומה לחלב וכן במין חמאה שאינו חלבי אלא עשוי משמני צמחים ואף שלפי הנראה היה אפשר לומר דליכא בהו חששא דמראית עין דכיון ששכיח להשתמש במאכלים אלו למה יחשדו האוכלים באכילת איסור מכל מקום לא ברירא דין זה לענ"ד כמש"כ בב"י ויש להחמיר להניח אצלם קופסתם או ניר עטיפתם".

ה) מנחת אשר (ח"א סי' ס"ו ענף א') – "ולכי נוטה דגם בהני תחליפים של חלב וחמאה דראוי להחמיר לכתחלה, דאף דרבים משתמשים במלביני חלב, אין זה אלא מיעוט קטן ורובא דרובא משתמשים רק בחלב בקפה וכך גם לגבי מרגרינה, וסתמא דמילתא לא יתלו במוצרי פרוה אלא בחמאה וחלב, ומשו"כ נראה דאין לאכול ולשתות דברים אלה תוך כדי ארוחה בשרית. אמנם פשוט וברור דלאחר גמר הסעודה אפילו תיכף ומיד מותר דתו ליכא בזה מראית עין, וז"פ".

2. מיקל.

א) חשב האפוד (ח"א סי' כ', ע' הליכות חנוך הערות על חשב האפוד ח"א סי' כ') – "לדעתי זה מותר בלי ספק כי עד כאן לא הקפידו חכמים אלא בחלב שקדים עם בשר בלי היכר שקדים, כי סתמא דמילתא חלב אינו עשוי משקדים. אבל מרגרינה כיום שכיח כמו חמאה והרואה אוכל לחם ממורח נופל תכף ספק בלבו אם זאת חמאה או מרגרינה ואם כן אין בזה שום צד מראית עין".

ב) הו"ד ביביע אומר (ח"ט יו"ד סי' י' אות א') – "וכ"כ כיו"ב בשו"ת חשב האפוד ח"א סי' כ) לענין אכילת לחם עם ממרח מרגרינה ועליו בשר או נקניק, שמותר, ואין לחוש בזה משום מראית העין, שיחשבו שהיא חמאה, כי היום מצוי ממרח מרגרינה כמו חמאה והרואה לא יחשוד שהיא חמאה. ע"ש".

ג) משנה הלכות (ח"ה סי' צ"ו) – "ומ"מ אם אין מניחים הנייר הנח להם לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם וכיון שבזה"ז אוכלים מארגאריין ומצוי הוא בכל מקום ליכא לפענ"ד משום מ"ע".

ד) מעדני השלחן (ס"ק כ', מעדני מלכים סי' נ"ט אות ב', סי' ס"ד, סי' ס"ו אות ב') – "דמותר לאכול לחם ממורח עם מרגרינה עם בשר, דכיון שהמצרך הזה הוא כל כך נפוץ היום, אין בו משום מראית עין".

ה) מעדני אשר (סי' ל"ו ד"ה ו"כ) – "וכ"כ בשו"ת חשב האפוד ח"א סי' כ' להתיר אכילת בשר עם מרגרינה, דמרגרינה שכיחה היום כמו חמאה, ולא דמי לחלב שקדים שהקפידו עליו חכמים, דסתמא דמילתא חלב אינו עשוי משקדים".

ו) אר"ש (סעי' כ') – "מותר לטגן נקניק בשרי ואין לחוש שיחשדו שמטגן בחמאה".

ז) פתחי הלכה (ארטסקרול עמ' קפ"ח, עמ' ק"צ, מטבח הכשר עמ' קט"ז, עמ' קי"ז) –

common custom is to permit their use.

ח) לבושי עז (ס"ק ב' ד"ה וכן, תמצית אות ט' [לשונו מובא לעיל]) – "וכן נתפשט מאוד השימוש במרגרינה ואף שדומה לחמאה אין בו איסור מראית עין לטגן בה בשר, שהרואה יודע שאינו חמאה דווקא".

הגר"ע אויערבאך שליט"א (בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' תק"כ) – "מותר לטגן בשר במרגרינה מפני שהרואה יודע שאינו חמאה".

ט) הגר"צ ובר שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק א' הע' קפ"ה) – "שדבר פשוט הוא שאין בזה משום מראית עין".

3. מראי מקומות – הרי בשמים (מהדורא חמישאה כרך רביעי סי' ל"ג), יגל יעקב (יו"ד סי' כ"ג), מהר"ש ענגיל (ח"ו סי' מ'), חיי הלוי (ח"ד סי' מ"ז אות י"ד-ט"ו), זרכי הלכה (עמ' ט'), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק א' סעי' ס"ו).

א) אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות כ"ג, עמ' קצ"ב) – "אבל דבר שהוא מפורסם שיש ממנו חלבי ופרווה כמו גלידה או מרגרינה מותר להשתמש בו למאכל בשרי, אבל רק אם יכתוב הודעה שזה פרווה".

ב) אר"ש (הע' ל"א) – "וייל"ע אם מותר ליתן קובית מרגרינה לתוך תבשיל בשר משום שאין זה דרך בישול רגילה כלל, והרגילות אצל הגויים היא ליתן חמאה בבשר וצ"ע".

ג) הר"ש פרידמאן (קובץ קול התורה ח"נ עמ' כ"ט) – "חשב האפוד ... ובזה שמו"ח זל"ה התיר לאכול לחם ממורח במרגרינה עם בשר, יש לדון מה יהא הדין אם מותר לטגן בשר עם מרגרינה דבזה הרי יש חשש מראית העין שעובר איסור דאורייתא של מבשל בשר בחלב, האם גם בזה יהיה מו"ח זל"ה מתיר משום שהרואה נופל תיכף ספק בלבו אם זאת חמאה או מרגרינה או לא, וצ"ע".

ב. חלב סינטטי (non-dairy creamer, soy milk).

1. מחמיר.

א) ע'י הגר"ח ק' זצ"ל (אהל יעקב בב"ח סי' פ"ז הע' מ"ד) – "שיתכן דיש איסור מראית עין בחלב סויה".

ע'י הגר"ח ק' זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תל"ד) – "שאלה: בזמנינו יש כיום אבקת חלב פרווה או בדומה לחלב האם שרי מדין מראית העין לשתות כוס חלב כזה עם אכילת בשר שהרי יש כאן חשש מראית העין ואסור ביחד עם אכילת בשר. תשובה: ישים סימן בכדי להבדיל ולדעת".

ב) בדה"ש (ס"ק מ"ח, בי' ד"ה משום) – "והנה כהיום נתפשט הרבה להשתמש במשקה סתמי הדומה לחלב וכן במין חמאה שאינו חלבי אלא עשוי משמני צמחים ואף שלפי הנראה היה אפשר לומר דליכא בהו חששא דמראית עין דכיון ששכיח להשתמש במאכלים אלו למה יחשדו האוכלים באכילת איסור מכל מקום לא ברירא דין זה לענ"ד כמש"כ בב"י ויש להחמיר להניח אצלם קופסתם או ניר עטיפתם".

2. מחמיר, אבל אחר הסעודה יש להקל.

א) ביביע אומר (ח"ו יו"ד סי' ח', יחווה דעת ח"ג סי' נ"ט) – "מותר לשתות חלב סינטטי אחר ארוחה בשרית ... ואין לחוש בזה משום מראית העין".

(ב) אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' ג' ד"ה ועוד) – "וכן היום בחלב צמחוני דשכיה מאד, בודאי אין לגזור בזה".
 (ג) מעדני אשר (סי' ל"ו) – "אבל חלב פרווה כיון דאינו שכיח כמו חלב חלבי שייך בו מראית עין דומיא דחלב שקדים ועל כן אין לשתותו עם בשר. אמנם אם אינו שותהו עם בשר [ועכ"פ אם שותהו בסוף הסעודה לאחר שגמר לאכול את הבשר וסלקוהו מהשולחן, עיין בדי השולחן סקמ"ב] כתב הכנה"ג (הו"ד בקיצר ביד אפרים) דאין בזה משום מ"ע".
 (ד) ילקוט יוסף (סעי' ס', קיצור שו"ע סעי' ס', סי' פ"ט סעי' ל"א) – "מותר לשתות חלב סינטטי אחר ארוחה בשרית. וכן גלידה מחלב סינטטי, וכל שכן גלידה פרווה הדומה לגלידה חלבית, לאחר ארוחה בשרית, ואין לחוש בזה למראית העין. ולכן מה שנוהגים בבתי מלון הכשרים להגיש לאורחים אחר מאכלי בשר כוס חלב סינטטי, או קפה המזוג בחלב סינטטי, ואין בהם שום תערובת של חלב טבעי כלל, אין לאסור זאת עליהם, והנח להם לישראל, שמאחר שאין האיסור ניכר ממש בשעת האכילה והשתיה, אין לחוש לאסור משום מראית העין, ואין צורך כלל לתת שקדים עם החלב הצמחוני הזה, כדי שיהיה היכר בדבר, והנח להם לישראל. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד רסט. יביע אומר חלק ו' חיו"ד. יחווה דעת חלק ג' סימן נט עמוד קפח]."
 (ה) לבושי עז (תמצית אות ד') – "אבל לכו"ע כשאינם יחד על השולחן מותר לאוכלם בזה אחר זה, ולפי"ז יש להתיר שתיית קפה עם מלבין פרווה אחר סעודה בשרית".
 (ו) מנחת אשר (ח"א סי' ס"ו ענף א') – "ולבי נוטה דגם בהני תחליפים של חלב וחמאה דראוי להחמיר לכתחלה, דאף דרבים משתמשים במלביני חלב, אין זה אלא מיעוט קטן ורובא דרובא משתמשים רק בחלב בקפה וכך גם לגבי מרגרינה, וסתמא דמילתא לא יתלו במוצרי פרווה אלא בחמאה וחלב, ומשום"כ נראה דאין לאכול ולשתות דברים אלה תוך כדי ארוחה בשרית. אמנם פשוט וברור דלאחר גמר הסעודה אפילו תיכף ומיד מותר דתו ליכא בזה מראית עין, וז"פ".

3. מיקל.

(א) פתחי הלכה (ארטסקרול עמ' קפ"ח, עמ' ק"צ, מטבח הכשר עמ' קט"ז, עמ' קי"ז) -

common custom is to permit their use.

(ב) הגר"י בעלסקי זצ"ל (Halachically Speaking) שנה ה' גליון י"ב הע' כ"ה) -

There is no need to place the bottle of creamer on the table in order to let people know that the milk used is pareve.

(ג) ע"י דעה ברורה (סעי' ג' יוסף דעת ד"ה שקדים) – "ומה שהק' הפלתי דא"כ היא אסור לבשל בשר ביין אדום שנראה כדם וכן מה שהק' היד יהודה דמעשים בכל יום שעושים מאכלים הדומים לבב"ח, נראה לתרץ דלא גזרו אלא בדבר שנקרא חלב אף שאינו חלב אבל בדבר שלא נקרא חלב לא גזרו. וי"ל עוד דאין הגירה שיחשוב שבישל בחלב אלא גדר הגזירה הוא שיאמר הרואה מה לי חלב זה מה לי חלב פרה משא"כ כשיעשה היכר יבין שרק בחלב כזה מותר. ולפ"ז מלבן קפה וכדו' שאינו חלב ולא מיקרי חלב מותר עם בשר, ועכ"פ אחר בשר ודאי יש להתיר וכמו שיתבאר בדיבור הבא".

(ד) מגילת ספר (אות ז') – "תחליפי חלב פרווה שנותנים בקפה ... נראה להתיר וכדעת הכו"פ ... שהם דבר המצוי ויתלו בו".
 4. מראי מקומות – באר משה (סוף ס' פתחי הלכה, תשובה ז'), חיי הלוי (ח"ד סי' מ"ז אות י"ד-ט"ו), זר השלחן (טבעות השלחן ריש סי' פ"ט).

ג. גלידה פרווה (parve ice-cream).

1. מיקל [לאחר ארוחה בשרית].

(א) יחווה דעת (ח"ג סי' נ"ט) – "מותר ... גלידה מחלב סינטטי לאחר ארוחה בשרית. ואין לחוש בזה משום מראית העין".

(ב) מגילת ספר (אות ז' ד"ה והנה) – "כיון שהיא מצויה כיום יותר מגלידה חלבית".

1) לא נראה שהמציאות נכון.

(ג) פתחי הלכה (ארטסקרול עמ' קפ"ח, עמ' ק"צ, מטבח הכשר עמ' קט"ז, עמ' קי"ז) -

common custom is to permit their use.

(ד) הכשרות (פרק כ' סעי' כ"ט).

(ה) ילקוט יוסף (סעי' ס', קיצור שו"ע סעי' ס') - לשונו מובא לעיל.

(ו) מנחת פרי (ח"ג סי' נ"ז) – "אבל כששכיה היתרא כמו איסורא, והוא שכיח מאוד בגלידות שחלקן חלבי וחלקן פרווה דודאי ליכא בזה מראית העין לאכלן בבשר".

2. מראי מקומות.

(א) אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות כ"ג, עמ' קצ"ב) – "אבל דבר שהוא מפורסם שיש ממנו חלבי ופרווה כמו גלידה או מרגרינה מותר להשתמש בו למאכל בשרי, אבל רק אם יכתוב הודעה שזה פרווה".

(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' נ"ה) – "ולענין להביא גלידה פרווה בסוף סעודת בשרי, צ"ב המציאות אם באמת שכיח גלידה פרווה כ"כ כמו גלידה חלבי. שרק לגבי החרדים המציאות כזה מפני ההלכות בשר בחלב. אבל לא כן לשאר העולם. וא"כ אם יש אצלך חילונים אה"נ אין להביא גלידה פרווה בלי להגיד להם, מפני דין מר"ע. [בוודאי שייך מר"ע אצל חילונים - ובסברא אף יותר מחרדים] אבל בפני חרדים, אין איסור מר"ע. ואין לומר שלגבי חרדים דומה לחדרי חרדים, וא"כ אסור. די"ל שדומה לב' עיירות, שהמציאות בעיר אחד אין מר"ע ובעיר אחרת נראה כעובר על איסור. שדין הוא שכשהולך להעיר אחרת יש לחוש להמציאות שלהם, שלא יבא לידי מר"ע. כן שמעתי מרי"ב של".

(ג) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ה' טבת תשס"ח, מציון תצא תורה ח"א תשובה ק"ע) – "שאלה: האם מותר לאכול נקנקיות מסויה עם חלב, ואין בו משום מראית העין, כיון שהורגלו בנקנקיות פרווה, והאם ה"ה בענין גלידה פרווה עם בשר. תשובה: אם זה נפוץ-מותר".

ד. קצפת פרווה (parve whip-cream).

1. מחמיר.

(א) אבני ישפה (ח"ו סי' ס"ד ענף ד') – "יש עוד סוג של קצפת שעשויה כצורה של שמנת ואינה חלבית אלא פרווה, ונשאלתי אם מותר לשתות בחלב פרווה עם בשר. וכבר כתב חרמ"א ביו"ד סי' פ"ז סע' ג' שאסור לשתות חלב שקדים עם בשר. והיינו משום מראית העין שיאמרו שהוא אוכל בשר עם חלב ע"ש. ולכן אותו הדין כאן, והיינו כמו שכתוב שם שיניח שקדים על יד החלב שיכירו שזה חלב שקדים, גם כאן יניחו הצנצנת של החלב פרווה על יד הקצפת שהוא אוכל עם בשר, ואז יכירו שאינו חלב אמיתי".

ה. שניצל פרווה: מסויה (soy schnitzel) [רק באר"י].

1. מיקל.

(א) הגרחה"ש זצ"ל (A Gadol in our Midst עמ' קע"ח) – לשונו מובא לקמן.
(ב) לבושי עז (ס"ק ב' ד"ה וכן, תמצית אות ט' [לשונו מובא לעיל]) – "וכן כשניכר הדבר בצורתו או במראהו שאינו חלב ממש או אינו בשר ממש אין בו איסור של מראית עין, כמו שכתב הש"ך (ס"ק ז) לענין חלב טמאה שצבעו ירוק דלא אתי לאחלופי בחלב טהורה שהוא חיור. ולפי זה יש להקל במה שמצוי האידנא בדברי מאכל הדומים לבשר כגון שניצל סויה שניכר צורתו שאינו של בשר".

הגר"ע אויערבאך שליט"א (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תק"כ) – "מותר לאכול חלב ביחד עם שניצל סויה שניכר בצורתו שאינו של בשר".

2. לימוד זכות.

(א) שבט הלוי (ח"ט סי' קנ"ז, קובץ מבית לוי ח"ט עמ' כ"ד סעי' י"ג, בענייני יו"ד עמ' ל"ז סעי' י"ח, הבית בכשרותו הע' קמ"ט) – "אשר שאל בענין שניצל פרווה עם גבינה אם יש בזה משום דין מראית עין, היות כהיום מפורסם מאד דאיכא נקניק ושניצל דאינו בשר כלל, לא שייך כלל מ"ע, ועוד. הרי איכא סברת הכו"פ דלא גזרו רק בדבר שהוא חלב באמת אלא דהתורה לא אסרה, אבל חלב שקדים נקרא רק כן בשם משאל, וכיו"ב כאן דאינו לא בשר ולא נקרא בשם בשר והוא ק"ו משקדים ואם גזרו שם בבשר בהמה עכ"פ אין הכרח לחדש גם כאן גזרה, זה הנלענ"ד דרך למוד זכות עכ"פ על אלו שעושים כן".

3. מראי מקומות.

(א) דעה ברורה (סעי' ג' יוסף דעת סוף ד"ה שקדים) – "ועע"ע אג"מ ח"א סי' צ"ו דלא שייך מר"ע בדבר שבדרך כלל נעשית בהיתר וא"כ בדבר שהדרך תמיד להשתמש עם חלב שקדים וכדומה יהיה מותר גם בלי היכר. וע"פ זה יש להתיר אכילת בשר עם תחליפי חלב וכן חלב עם תחליפי בשר בדברים ששכיח לעשות כן. אכן לפמש"כ לעיל בגדר הגזירה כאן, יל"ע בזה".

ו. בשר פרווה: מסויה.

1. מיקל.

(א) מעדני מלכים (סי' ס"ו אות ב') – לשונו מובא לקמן.
(ב) עי' אבני ישפה (אהל יעקב י"ב אלול תש"ע) – "בזמננו שמוצרי סויה מאד מצויים אין איסור של מראית העין, אבל טוב להחמיר לשים האריזה על השולחן".

(ג) Halachically Speaking (שנה ה' גליון י"ב עמ' ד') –
one is permitted to put margarine on meat, or butter on a soy burger since it is known to all that there exists pareve meat etc.

2. מחמיר.

(א) עי' הגרחה"ק זצ"ל (אסיפת יצחק ה' טבת תשס"ח) – "שאלה: האם מותר לאכול בשר (פרווה) מסויה עם חלב, בזמן הזה כיון שהורגלו היום בבשר פרווה אין בו משום מראית העין. תשובה: טוב לזיזהר".

ז. נקניק פרווה [רק באר"י].

1. מיקל.

(א) הגרחה"ש זצ"ל (A Gadol in our Midst עמ' קע"ח) –
Is one allowed to put cheese onto pareve hot dogs or pareve schnitzels, or is it a problem of maris ayin (acting in a way that appears wrong even though it isn't)?

Answer: Anything that is well known to exist in a pareve form does not pose a problem of maris ayin, and hot dogs and schnitzels are well known to be pareve.

(ב) שבט הלוי (הבית בכשרותו בב"ח סי' ח' הע' קמ"ט).

(ג) אר"ש (סעי' כ') – "דמותר לאכול נקניקיות סויה עם גבינה וכן לבשלם יחד".

(ד) מעדני אשר (סי' ל"ו) – "דיש להתיר אכילת נקניק פרווה עם גבינה כיון שנקניק פרווה שכיח כיום כמו נקניק בשרי".

(ה) מעדני מלכים (סי' ס"ד, סי' ס"ו אות ב') – "ובענין ייצור חלב או בשר סינטטי מלאכותי שעשוי מצמחים, יפה כתבתם שזה דומה למה שכתבתי במעדני השלחן (שם ס"ק כ') דמותר לאכול לחם ממורח עם מרגרינה עם בשר, דכיון שהמצרך הזה הוא כל כך נפוץ היום, אין בו משום מראית עין".

(ו) מנחת פרי (ח"ג סי' נ"ז) – "יש להתיר אף בפרהסיא".

(ז) עי' ילקוט יוסף (סעי' ס"א, קיצור שו"ע סעי' ס"א) – "מותר לטגן נקניק צמחי [סויה] בחמאה חלבית, ואין לחוש בזה למראית העין. ובמקומות ציבוריים המחמיר תבוא עליו ברכה. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד רע"א]."

ח) הגרמ"ש קליין שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק א' הע' קפ"ה) – "שנקניקה צמחית באר"י אין בה חשש משום מראית עין, והגם שבשורת שבה"ל (הנ"ל) לא כתב כן כי אם בדרך לימוד זכות, אך כהיום הוא מצוי ומפורסם עוד יותר ועל כן א"צ לחוש בזה למראית עין".

ט) לבושי עז (ס"ק ב' ד"ה וכן, תמצית אות ט' [לשונו מובא לעיל]) – "וכן נקניקות מהצומח שמצויים אף יותר מאלו הבשריים, והרואה יצדד יותר שהוא פרווה".

הגר"ע אויערבאך שליט"א (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תק"כ) – "מותר לאכול נקניק פרווה ביחד עם חלב שהם יותר מצויים מאלו הבשריים ואין מראית עין שהן של בשר".
1) לכאורה זה רק בארץ ישראל.

2. מחמיר.

א) הגרמ"ק זצ"ל (עלי ש"ח עמ' ר"כ אות א') – "שאלה: בזמננו שיש חלב פרווה, האם מותר לאוכלו עם בשר. וכן נקניק או קציצות שנראות ממש כמו קציצות בשר, האם מותר לאכלם בסעודה חלבית. תשובה: צריך שיהא היכר".

הגרמ"ק זצ"ל (עלי ש"ח עמ' ר"כ אות ה') – "שאלה: האם מותר לאכל נקניקי סויה עם חלב. תשובה: אם אינו בשר וניכר".
3. מראי מקומות.

א) הכשרות (פרק כ' סעי' כ"ט, הע' ס"ב) – "ועדיין הדבר צריך בירור".

ב) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ה' טבת תשס"ח) – "שאלה: האם מותר לאכול נקניקות מסויה עם חלב, ואין בו משום מראית העין, כיון שהורגלו בנקניקות פרווה, והאם ה"ה בענין גלידא פרווה עם בשר. תשובה: אם זה נפוץ-מותר".

4. נקניק סויה באר"י לכאורה אין בה מראית עין, ובארצות הברית לכאורה יש בה איסור מראית עין. יש לדון מה הדין במלון פלזה [plaza] וכדו' בסוכות בא"י.

ה. צ'יז-בורגר (Kosher Cheeseburger).

1. מנחת פרי (ה"ג סי' נ"ז) – "להמניות ממולאות בבשר צמחי עם גבינה הנקראת 'צ'יז-בורגר' וכן נקניקות ... יש להתיר אף בפרהסיא".

2. שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ב שאלה ט') – "יש להתיר מכירת בורגר גבינה העשוי מגבינה צמחית (פרווה), כאשר יהיה רשום ברשימות תפריטי המאכלים שהגבינה היא צמחית ... ולגבי אנשים המזמינים בטלפון מהמסעדה לביתם, שיתכן שאינם רואים כלל את רשימת התפריט, אין בזה שום חשש מפני שא"א להעלות על הדעת שיזמינו גבינה הצלויה עם בורגר מבלי שידעו מן המפורסם בזה שהגבינה היא פרווה, ובטח שהזמנתם הטלפונית כוללת תיבת 'גבינה פרווה' או 'גבינה סויה' וכיוצא בו דיקא, כי אחרת לא יעלה על דעתם להזמין גבינה עם בשר. ובענין אורחים המוזמנים אצל בעה"ב ומאכילם דברים אלו, בודאי אסור לעשות כן אלא אם יפרסם בפני כולם שמה שלפניהם הוא גבינה צמחית. אבל ממילא אינו רואה בזה בעיא, כי לא יעלה על דעת שום בר דעת שאדם יאכיל את אורחיו בשר עם גבינה צמחית מבלי שיוודיעם תחילה וידגיש בפניהם ענין מענין ומיוחד זה".

הגר"י בעלסקי זצ"ל (תשובות של ה-X-94 OU, Halachically Speaking שנה ה' גליון י"ב עמ' ד') -

Harav Yisroel Belsky Shlita said to avoid issues of maris ayin: The restaurant menu and receipts (for phone orders) must have on them the statement: "cheeseburger made with pareve cheese".

3. הגר"צ שכטר שליט"א (תשובות של ה-X-94 OU, מכתב מהגר"א גרשטיין שליט"א) -

I discussed with Rav Schachter your question on cheeseburgers and the following is a summary of how I understood his position. There are shittos that hold that we only assur mishum maris ein that which chazal forbade and we don't make up our own issurim. The Rema clearly does not hold this way and he requires a heker for meat cooked in almond milk. But because it is not an issur of Chazal it is dependant on how much of a chashad there exists. This is subject to change. When pareve non-dairy creamers first entered the market they were not permitted at weddings unless they were served from the original bottle so that everyone can see that it was not milk. Today everyone knows that there is pareve milk and there is no longer any chishash issur. Had this been a gizairus chazal then it would not be subject to change. But since it is simply dependant on the chishashos of other people it is subject to change. Rabbi Schachter said that bi'ikir we are relying on the fact that people are aware that there is pareve cheese and that people know that you can buy a pareve cheese burger. The mentioning of the fact that the cheese is pareve in the various locations is simply to bring this to people attention but it is not the sibas haheter. Therefore it is permitted even if it leaves the store. We require it be written to publicize the fact that there are pareve cheeseburgers, and since today nearly everyone is aware of the existence of pareve cheese and it is a common commodity there is a very low level of chishash.

4. הר"א זיבוטפסקי (RJJ גליון נ' עמ' ק"ה) -

Today, permitted mixtures of 'meat' and 'milk' can be accomplished using non-dairy creamer for the milk or tofu burgers or pareve 'chopped liver' for the meat.³⁹ Each of these products can be purchased individually with the most stringent kashrut certifications. Yet several years ago when an Israeli company advertised that their product can be used to produce kosher cheeseburgers, the Beth Din of the Jerusalem Eida HaCharaidit (Badatz) demanded the advertisements be stopped.

5. מראי מקומות – הר"ד פרידמן (RJJ גליון נ"ג עמ' ק"ג).

- ט. **ליכנס למסעדה טריפה: לצורך דבר היתר** - כגון לקנות שתיה, ללכת לשירותים, צריך עודף, לעשות שיחה בטלפון, וכדו'.
1. **אג"מ** (או"ח ח"ב סוף סי' מ') – "ובדבר **אם מותר לאכול ברעסטאראנס** שמכינים שם רק מאכלי חלב אבל הם של אנשים מחללי שבת, הנה אף שם אפשר להיות כמה מאכלות אסורות כדגים טמאים, וגם השומן שמטגנים בהם אפשר שהם מבהמות אסורות ונבלות, וגם גבינות אסורות, ויש גם דברים שאסורים משום בשולי עכו"ם, ולכן אף ליכנס לשם לאכול דברים הידועים שאין בהם שום חשש איסור יש לאסור מפני מראית עין וחשד. אך אם הוא רעב ביותר שמצטער טובא ואין שם מקום אחר לאכול יכול ליכנס לשם לאכול דברים הידועים למותרין, אבל צריך שיהיה בצנעא דבמקום צערא ופסידא לא גזרו רבנן כדאיתא בכתובות דף ס'. והיינו שלא יהיו מבחוז מכיריו, דלפני אלו הנמצאים בפנים הרי יראו שלוקח רק דברים הידועים למותרים. ואם יש שם מבחוז מכיריו צריך לומר להם שמצטער טובא ולכן נכנס לשם ליקח דבר הידוע למותר. אבל בלא מצטער טובא אין ליכנס לשם כלל".
- אג"מ** (מסורת משה ח"ג יו"ד אות י"ז, עמ' ק"צ) – "והשיב רבינו שאין זה יפה להיכנס למסעדת טריפה כדי לטלפן, או בשביל להשתמש בבית הכסא שלהם, ומ"מ אם הוא צריך ואין שום אפשרות אחרת מותר".
- עי' אג"מ** (י"ד משה מכתב א' אות י"ח, עמ' קי"ז) – "במקום כמסעדה וכד', שיש חששות על ההשגחה, האם מותר ליכנס שם, או לא, משום מראית עין. תשובה: הנה במקום שיש חששות על השגחתו, אם אינו ממש מקום שאסור, רק שכדאי להחמיר, אין איסור אמיתי של מראית עין לרב לילך שם, דהלא אנשים בין כך הולכים לשם, ואינו מסתבר שהוא יגרום שאחרים ילכו, וגם אם אולי יגרום לאחרים ללכת, אינו בהכרח שאסור ללכת, וכמובן לא ילך לשם רק אם זה שעת הצורך".
2. **הגר"ח** ק"צ"ל (ויכתוב מרדכי עמ' שנ"ז אות ר"י) – "האם מותר להכנס למסעדה המוכרת נבילות וטריפות ולאכול שם דבר כשר, או שמא יש חשש של מראית העין. תשובה: יש לזהר".
3. **הגר"י בעלסקי** זצ"ל (Halachically Speaking) שנה ד' מספר כ' הע' ל"ו, הע' ל"ז, שנה ה' מספר י"ב הע' ל"ו, הע' ל"ז) –
 The question arises if there is a concern of maris ayin with walking into a coffee shop to get a coffee, since people will see you walking in and they sell non-kosher in the store as well. L'maseh, since a coffee shop sells kosher items (coffee) as well as non-kosher, there is no maris ayin concern. This is common when walking into a rest stop store.
4. **אבני ישפה** (ח"ח סי' ס"ח ענף ג') – "אמנם כיון שלא שייך לאסור מן הדין, נראה שבמקום הדחק וכגון שהוא בנמל תעופה שאין שם כלל מסעדות כשרות, יש להקל לקנות מאכלים כשרים במסעדה טריפה, אבל כל מקום שיש בו חנות שמוכרים רק מאכלים כשרים יקנה רק במקום הזה, ואף שיותר זול במקומות אחרים. ואם הוא מקום שיש מחלקות שונות וכגון שקונה ניירות ויש בחנות גם מאכלים, זה פשוט שמותר שהרי שמא הוא קונה במחלקה אחרת, ואין כאן חשד".
- אבני ישפה** (אהל יעקב י"ד אלול תש"ע) – "לגבי שתיה או שירותים במסעדה טריפה, במקום שאין מסעדה כשרה קשה לומר מראית העין שהרי רואים בזמננו כל אדם שהוא חרדי ואם היה רוצה לעבור עבירה היה מחליף בגדיו, ולכן ודאי שהוא שעת האונס כידוע. וכל אדם רואה שהוא שותה רק שתיה או נכנס לבית הכסא. ואם רק ראה אותו נכנס בפנים, ודאי שאין בזה דבר כי שמא הוא צריך עודף או לעשות טלפון".
- אבני ישפה** (אהל יעקב ט"ז אלול תש"ע) – "ובענין לקנות שתיה או ללכת לבית הכסא במסעדה טריפה, ודאי שאין קושייה ממה שכתבתי בשו"ת אבני ישפה חלק ו' סי' קמ"ג ענף ד' שהרי שם מדברים שהוא יושב עם המסובין וממש אוכל עמהם, ולכן יש מראית העין. וצריך לדעת למה אינו אוכל שם כדי לדעת אם שייך בזה להקל משום מראית העין".
- אבני ישפה** (אהל יעקב י"ז אלול תש"ע) – "ומה שכתבנו לשתות קולה או להכנס לבית הכסא הוא במקום שאין מסעדה כשרה וכמו בשדה תעופה או בעיר גדולה של גוים, ששם ידוע הדבר שהיבים לשתות והיבים להכנס לבית הכסא ולא שייך בזה מראית העין".
5. **הגר"א נבנצל** שליט"א (מציון תצא תורה ח"א תשובה קס"ח) – "שאלה: אנשי עסקים שצריכים לפעמים לפגוש גוים במסעדות טריפות האם יש חשש להכנס לתוכם משום מראית עין. תשובה: לא".
- הגר"א נבנצל** שליט"א (מציון תצא תורה ח"א תשובה קס"ט) – "שאלה: האם מותר להכנס למסעדה שמוכרת מאכל שלא כשר ולקנות שתיה כשרה או להשתמש בבית הכסא שם, או שמא חוששים למראית עין, וכגון בשדה התעופה וכדומה. תשובה: מותר, וטוב להמנע אם אפשר".
6. **הגר"ד פיינשטיין** זצ"ל (קוני' יד דודי עמ' קל"ו אות מ"ד, דפו"ח עמ' קפ"ח אות מ"ג) –
 If one was going to a non-kosher restaurant would it be preferable to eat a reliably kosher meal pack or nothing. Answer: One may not go into such a restaurant. (משום מראית העין).
- הגר"ד פיינשטיין** זצ"ל (קוני' יד דודי עמ' קל"ו אות מ"ה, דפו"ח עמ' קפ"ח אות מ"ד) –
 The grandfather of a בעל תשובה is having a non-kosher 80th birthday party in a hotel. May he attend? Answer: It would depend on the situation. If it is a hotel like situation which could be kosher it is מותר. If it is a place with a known exclusive non-kosher caterer than it is אסור.
- הגר"ד פיינשטיין** זצ"ל (קוני' יד דודי עמ' קל"ו אות מ"ו, דפו"ח עמ' קפ"ח אות מ"ה) –
 If a catering establishment has both kosher and non-kosher affairs and someone is invited to a non-kosher affair, may he attend? Answer: Yes.
- הגר"ד פיינשטיין** זצ"ל (קוני' יד דודי עמ' קל"ו אות מ"ז, דפו"ח עמ' קפ"ח אות מ"ז) –
 If a businessman wishes to attend a non-kosher luncheon in a hotel where there are going to be speakers is he allowed to sit in the back of the room and eat a 'brown-bag' lunch? Answer: Yes. (If the speeches or lectures will take place towards the end of the meal and he can walk in later it is even better.)
- הגר"ד פיינשטיין** זצ"ל (קוני' יד דודי עמ' קל"ו אות מ"ז, דפו"ח עמ' קפ"ח אות מ"ז) –

If one was invited to a non-kosher catered affair in a private home may one attend? Answer: Yes.

7. הגר"צ שכתר שליט"א (ou kosher) – "לפעמים משגיח נוסע ברכב שלו לשם השגחה וירא פן תחטפנו שינה בדרך ויסתכן, ובכדי להתעורר, רוצה הוא לשתות קאווע, אלא שאין אתו ברכב, ורוצה ליכנס לחנות בלתי-כשרה (מיק דאנעלד"ס, וכדומה) שעל הדרך, ולקנות קאווע משם. על פי פשוטו נראה שאין כאן בעיא של מראית עין (והייתם נקיים וגו') כי בידינו כבר ידוע הוא שהרבה בני אדם נכנסים לחניות שכאלו שלא על מנת לאכול ממאכליהם האסורים, אלא על מנת להשתמש בשרותים שמה, או על מנת לקנות קוקה-קולה וכדומה".

8. מנחת אשר (ח"א סי' ס"ז) – "ומ"מ נראה **דראווי להמנע** מלהיכנס למסעדה שאין בה הכשר ראוי באופן הנראה שהוא נכנס לבלות ולהתארח לסעודה, שהרי נתבאר לעיל שמהיות טוב ראוי להתרחק מכל שמץ מראית עין בדבר שאין בו צער וטורח, ובפרט במקומות שידועים לשמחה, אך במסעדות שבמקומות עבודה וכדו', אין בזה איסור כמבואר".

9. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Can one (in this case a rabbinical figure/rebbetzin) go to a non-kosher restaurant in order to meet non-frum Jews who are having a gathering there?

R' Y. Berkovits wrote: If it's the kind of place that is not unusual to go in and just have a drink, then it's fine.

י. מראי מקומות – **תקנת השבים** (סי' ל"ב).

1. **Halachically Speaking** (שנה ה' גליון י"ב עמ' ד') -

In the company of people who do not know that there are such pareve products one should let them know what he is eating in order for them not to think he is doing incorrectly. One who wishes to drink pareve milk (which is not known to people) with meat should place the container on the table.

2. **מטבח הכשר** (ארטסקרול, פרק ד' הע' נ"ו) -

It is questionable if, at this time, one can use **parve cream cheese** with meat foods, since use of parve cream cheese is not that common.

לב **ביצים הנמצאים בעופות** - סעיף ה'.

ביצה (דף ז.) – "גופא, השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות, מותרות לאכלן בחלב. רבי יעקב אומר: אם היו מעורות בגידין, אסורות".

א. **מה פשוט בת"ק** [האם הת"ק לחומרא או לקולא].

1. מותר בזמן שנגמר אפי' רק החלמון, ואפי' מעורות בגידין.

א) **רש"י** (ביצה דף ו: ד"ה ביצים) – "ביצים גמורות. ואפילו בלא קליפה לבנה, אלא שהחלמון לבדו גמור, ואף על פי שמעורה עדיין בגידין שריא, כדלקמן מדפליג ר' יעקב עליה, ואמר: אם היו מעורות בגידין אסורות".

2. מותר בזמן שנגמר החלמון וחלבון, אפילו מעורת בגידין.

א) **רשב"א** (ביצה דף ז. ד"ה גופא, בית ג' שער ג' ע"ה-ב') – "משמע דת"ק אף מעורות בגידין שרא וגמורות דקאמר שנגמר חלבון וחלמון שבה ונבדל החלבון מן החלמון".

3. רק כשיש לו קליפה קשה.

א) **רשב"ם** (לפי המרדכי ביצה רמז תר"נ [אמנם עי' הש"ך]) – "השוחט התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותר לאכלן בחלב כך פירש רשב"ם שנגמר לגמרי עם קליפתו החיצונה אבל אם לא נתקשה הקליפה החיצונה כדרך הנמכרת בשוק דין בשר עליה לכל דבר".

ב. **האם פסק כת"ק או כרבי יעקב**.

1. כת"ק – **רשב"א** (בית ג' שער ג' ע"ה-ב', "וקיימא לן כרבנן דחיד רבנים הלכה כרבים"), **מ"מ** (מאכ"א פרק ט' הל' ה', "וקי"ל כת"ק"), **ב"י** (ס"ק ה').

2. כרבי יעקב – **יראים** (מצוה ס"ג).

3. מראי מקומות – **ש"ך** (ס"ק י', ש"ך הארוך).

ג. **פוסקים**.

1. מותר בזמן שיש חלמון וחלבון, אפילו מעורות בגידין – **מחבר** (סעי' ה'), "ביצים הנמצאים בעופות, אם הם גמורות דהיינו שיש להם חלבון וחלמון, אף על פי שהיא מעורה בגידים, הרי זו גמורה ומותר לאכלה בחלב. אבל אם אין לה אלא חלמון, אסור לבשלם בחלב".

2. נגמרה הקליפה אפי' בקרום לבן לחוד סגי, מעורה בגידין יש להחמיר – **יש"ש** (חולין פרק ח' סי' ב'), **ט"ז** (ס"ק ו').

3. לכתחילה צריך קליפה חיצונה קשה – **ש"ך** (ס"ק י', נקוה"כ על הט"ז ס"ק ו', ש"ך הארוך), **ברתי** (ס"ק י').

4. **ד' דרגות** – **ש"ך** (ס"ק י', נקוה"כ על הט"ז ס"ק ו', ש"ך הארוך, "דלכתחלה אין לאכול בחלב אפילו אותן שנגמרו בחלמון וחלבון וקליפתן רכה עדיין אפילו אינן מעורות ... אבל בדיעבד אם נתבשלו עם חלב נראה דמותר אבל אם הן מעורות אפי' בדיעבד אסור

... דאפילו לא נגמר אלא החלמון והן מעורות יש להקל במקום הפסד מרובה"), חכ"א (כלל מ' סעי' ה', "ביצים הנמצאים בעופות אם הם גמורות דהיינו שיש להם גם הקליפה הקשה לכתחילה נוהגין הנשים שלא לבשל בחלב אבל מדינא מותר ואלו שאינן נגמרים אלא בחלבון וחלמון וקליפתן רכה אסור לכתחילה ובדיעבד מותר אבל אלו שאין להם אלא החלמון לבד דינן כבשר עצמו ואסורין לאכלן בחלב. ובהפסד מרובה יש להתיר אפילו אם לא נגמר רק החלמון לבד ומעורה גם כן בשדרה"), לבושי עז (תמצית אות ג').

(א) מנהג להחמיר בכל ביצים - עי' לקמן.
 (ב) לכתחילה: צריך קליפה חיצונה קשה.
 (ג) בדיעבד [שנתבשלו עם חלב]: העיקר דגמורות [היינו שנגמרו בחלמון וחלבון, וסגי בקליפה רכה] מותר, אבל מעורות בגידין אסור.
 (ד) הפסד מרובה: יש להקל אפילו לא נגמר אלא החלמון והן מעורות.

ד. מנהג.

1. להחמיר בכל ביצים.
  - (א) יש"ש (חולין פרק ח' סי' ב') – "ביצים שמצאו בתרנגולת שחוטה, אפי' נתקשה קליפה החיצונה, נוהגין להחמיר לכתחילה שלא לאכלן עם חלב".
  - (ב) ב"ח (ס"ק ג') – "לפע"ד נראה דמנהג אבותינו תורה היא".
  - (ג) ט"ז (ס"ק ו').
  - (ד) ש"ך (ס"ק י') – "אבל מהרא"י כתב וכמדומה שאין הנשים נוהגות היתר אפי' נגמרו לגמרי וגם הקליפה חיצונה קשה לגמרי ע"ש ונמשכו אחריו מהרש"ל והרב בת"ח שם במנהג זה".
  - (ה) בית הלל (ס"ק ד').
  - (ו) בית לחם יהודה (ס"ק ז').
  - (ז) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ח').
  - (ח) חגורת שמואל (ס"ק י"ג).
  - (ט) יד אפרים (קיצור הל' בב"ח, אות י"א).
  - (י) חכ"א (כלל מ' סעי' ה').
- יא) ערה"ש (סעי' כ"ד) – "וכתבו גדולי האחרונים שבנות ישראל שלנו נהגו שאפילו במצאם ביצים שלמים בקליפתם הקשה שלא לאוכלן עם חלב".
  - (יב) בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות ט"ז).
  - (יג) בדה"ש (סוף ס"ק ס"ח).
  - (יד) חיי הלוי (ח"ה סי' נ"ו אות י"ג).
  - (טו) לבושי עז (תמצית אות ג').
2. ש"ך (ס"ק י') – "מיהו משמע מדברי מהרא"י ומדבריהם שם **דאינו אלא חומרא בעלמא והלכך במקום שאין מנהג אין לחוש לזה כלל**".

ה. אם הטילה אותה בחייה כדרכה.

1. מותר לאכלה בחלב לכתחילה, אפילו אם הקליפה רכה.
  - (א) שאלת יעבץ (ח"א סי' צ"ב) – "בנולדת כדרכה אע"פ שעדיין קליפתה החיצונה רכה, מ"מ גמורה היא ודאי. ולמאי נחוש לה ... דין בשר עליה. היינו דוקא לענין הנמצאת במעי אמה אחר שחיטה. מיהא בהטיל' אותה בחייה כדרכה פשיטא דליכא מ"ד דדינה כבשר כמו שהוכחתי דא"כ נאסרנ' לגמרי משום אמ"ה ובשר הפורש מן החי".
  - (ב) יד אפרים (קיצור הל' בב"ח, אות י"א).
  - (ג) פת"ת (ס"ק י"ב).
  - (ד) ערה"ש (סעי' כ"ד) – "אבל כשהפילה הביצה אף בקליפה רכה מותר לאכלה בחלב ואין להחמיר כלל".
  - (ה) חיי הלוי (ח"ה סי' נ"ו אות י"ג).

ו. הטעם דהכה על זנבה ויצא ביצה אסור משום אבר מן החי, וביצה מעורה מותר בחלב.

1. שאני הכא דלענין בשר בחלב דעוף שהוא מדרבנן הקילו.
  - (א) בה"ג (סי' ט"ז הל' יו"ט עמ' רי"ב, הו"ד בתוס' חולין דף נח. ד"ה ושיון) – "ותירץ בהלכות גדולות דגבי איסור נבלה דאורייתא החמירו אבל בשר עוף בחלב דרבנן הקילו".
  - (ב) ש"ך (ס"ק ט') – "שאני הכא דלענין בשר בחלב דעוף שהוא מדרבנן הקילו".
2. שאני הכא כיון דכל חד בפני עצמו שרי.
  - (א) ר"ת (תוס' חולין דף נח. ד"ה ושיון) – "ורבינו תם תירץ דבביצת נבלה החמירו משום דנבלה הוי דבר האסור אבל בשר עוף בחלב דהוי היתר דכל חד וחד באפי נפשיה שרי".
  - (ב) ש"ך (ס"ק ט').
3. לפי שאין טעם בשר כלל משא"כ כשהכה חשוב בשר מן החי [דלאו בטעם תליא מילתא].
  - (א) עי' יש"ש (חולין פרק ח' סי' ב') – "ובע"כ צריך לחלק, ולומר, מ"ש לעיל שהכה על זנבה והפילה ביצים שלא נגמרו, היינו שלא נגמרו כל צרכן, ואעפ"י שיש להן חלמון וחלבון, והיה ראוי לאוכלן בחלב אם נמצאו כך בתרנגולת, אפילו הן מעורות בגידין,

כמ"ש כאן, והיינו טעמא לפי שאין להן טעם [בשר] כלל, אכן כשהכה על התרנגולת עד שהפילה, כל זמן שהן מעורין חשוב כבשר הפורש מן החי, ולעניין איסור אבר מן החי אין חילוק, אפילו אין בהם טעם בשר כלל...".

(ב) הו"ד בט"ז (ס"ק ו').

4. שאני אבר מן החי דאף דאינו נקרא בשם בשר מ"מ אבר מן החי נקרא.

(א) ש"ב (ס"ק ט') – "ונ"ל דבלאו הכי לא קשה מידי מהך דהכה תרנגולת על זנבה דאע"ג דלא חשיב בשר מ"מ אפילו חלב ממש הוה אסור משום אבר מן החי אי לאו דגלי לן קרא ארץ זבת חלב ודבש וכדלעיל סי' פ"א ס"ק י"א ואם כן נהי דגלי לן קרא דחלב שרי היינו משום דאינו מחובר בשום דבר ואינו פורש מן הבשר אבל ביצים מעורות ומחוברות ודאי באיסורייהו קיימי וגדולה מזו היו יש אוסרים אפילו מימי חלב משום אבר מן החי וכמ"ש לעיל סימן פ"א ונהי דלא קי"ל כוותיהו מהני טעמי שנתבארו לשם מ"מ ודאי דביצים מעורות לכ"ע אסירי משום אבר מן החי ועוד כ' ר"ת דאפילו ביצים ממש היו אסורות משום אבר מן החי אי לאו דגלי לן קרא דשרי וכמו שכתבו השערים סימן ס"ד ושאר פוסקים על שמו וא"כ ודאי כשהן מעורות דלא גלי לן קרא דאסירי משום אבר מן החי וזה ברור".

(ב) כרת (ס"ק ט') – "אף על גב דלעיל סימן פ"ו (ס"ד) דעת הפוסקים בתרנגולת שהכה על זנבה והטילה ביצה, אסור משום אבר מן החי. שאני אבר מן החי דאף דלא נקרא בשר מ"מ אבר מן החי נקרא, דלא תליא אם נקראת בשר, [הואיל] וזה יונק מהחי, אבל לענין בשר בחלב מה בכך דמעורה בגידין, מ"מ לאו בשר בחלב מקרי (ש"ך ס"ק ט', פ"ח סימן פ"ו ס"ק י"א)".

5. ערה"ש (סעי' כ"ג) – "ולי נראה דודאי גם בשם דינו כמו בכאן אך בשם א"א לברר באופן אחר דהנה כבר בארנו דכשנגמר גם החלבון שוב אינן מעורות בגידין וקודם גמר החלבון הוא רפה מאד באופן שכשהפילה התרנגולת ישתפך לגמרי ולא ישאר רק החלמון וגידול החלבון א"א להכיר רק בהמצאו בפנים התרנגולת ולא כשתפיל ולפ"ז שפיר קאמר הרשב"א בשם דאם אינה מעורה בגידין והיינו בגמר החלמון והחלבון מותר וכשהיא מעורה בגידין א"א להכיר רק החלמון ואסור".

ז. לאכול אחריו חלבי.

1. מיקל.

(א) אורחות חיים (הל' איסורי מאכלות) – "ודוקא מעורבין בבשר בחלב הוא דאסירי אבל אם אכלן בפני עצמן מותר לאכל אחריהן גבינה או חלב בלא קנוח הפה ובלא נטילה".

(ב) מחבר (סעי' ה') – "אבל אם אכלם בפני עצמם, מותר לאכול אחריהם גבינה או חלב".

(ג) לבוש (סעי' ה') – "מיהו אינו כבשר ממש ואם אכלם בפני עצמם מותר לאכול אחריהם גבינה או חלב מיד בלא קינוח ובלא הדחה, שהרי בשר עוף עצמו אינו אלא מדרבנן, לכך אין להחמיר כל כך בביצים אפילו לא נגמרו".

(ד) ש"ך (ס"ק י"ב).

(ה) חכ"א (כלל מ' סעי' ה') – "ומכל מקום אם אכלם בפני עצמו מותר לאכול אחריהם גבינה וחלב (שם בש"ך)".

(ו) עי' ערה"ש (סעי' כ"ד) – "וזה שכתב דאם אכלם בפ"ע מותר לאכול אחריהם גבינה או חלב יש חולקים בזה וס"ל דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון [פ"מ] והמקל יש לו על מה לסמוך".

(ז) יד יהודה (הארוך ס"ק ח').

(ח) חיי הלוי (ח"ה סי' נ"ו אות י"ג).

(ט) הל' בשר בחלב (פרק א' סעי' מ"ה).

(י) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סי' פ"ז סעי' ס"ז) – "ביצה הנמצאת בתרנגולת, ונגמר רק החלמון שלה, אף שהיא עדיין מעורה בגידין עם שלל הביצים, אם אכלה [בפני עצמה] מותר לאכול אחריה גבינה, ואין צריך להמתין כלל. ויש מחמירין בזה, ולכן הרוצה להחמיר על עצמו תבוא עליו ברכה. אך מעיקר הדין יש להורות להיתר. שדוקא לאכלם ביחד עם חלב, אפילו בלא בישול, אסור, אבל לאכול אחריהם מותר. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד רפב]".

(יא) לבושי עז (תמצית אות ד').

2. מחמיר.

(א) פ"ת (ס"ק י*) – "והנה המחבר בזה נמשך אחר הא"ח שהבי' בב"י שכתב כן ואצלי אינה הורא' מכוונת להלכה שהרי נתבאר לעיל בס"ק ט' שמן התורה לוקה על זה בעוף טמא שהם כבני מעיים ממש וא"כ מה טעם יש בזה לומר שהיקלו חכמים כיון שהם ממש כבשר העוף וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ולפיכך אין להקל בדין זה כלל".

(ב) פ"ת (ס"ק י"ג).

(ג) לחם הפנים (ס"ק י"א) – "ואין להקל בדין זה כלל (פ"ח)".

(ד) בית לחם יהודה (ס"ק ט') – "ופ"ח כ' שאין להקל בדין זה כלל".

(ה) מחה"ש (ס"ק י"ב) – "ועיין פרי חדש ס"ק י' שחולק, דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון, ואסור לאכול אחריהם גבינה או חלב, ע"ש ודו"ק".

(ו) זבחי צדק (ס"ק ל"ב) – "הגם דמ"ז"ל התיר לאכול אחריהם גבינה או חלב מ"מ יש להחמיר שלא לאכיל אחריהם גבינת או חלב. פ"ח סק"י פ"ת סק"י"ג בל"י סק"י"א".

(ז) כה"ח (ס"ק מ"ב) – "אבל הפ"ח ח'...".

ירושלמי (נדרים פרק ו' הל' א', דף ל"ט טור ג') – "הנודר מן המבושל מהו שיהא מותר מן המעושן מהו שיהא מותר במטוגן מהו שיהא מותר בתבשיל שנתבשל בה מי טבריה רבנין דקיסרין שאלון מעושן מהו שיהא בו משום בישולי גוים מהו שיהא בו משום תבשילי שבת מהו שיהא בו משום בשר בחלב מהו שיטבל למעשרות".

א. עישון (smoked) בשר בחלב.

1. דאורייתא.

א) פ"ה (סוף ס"ק ב', ס"ק ג') – "וכתב המ"מ דמעושן הוי בעייתא דלא אפשיטא וידוע דספק תורה להחמיר ואין לוקים עליו ול"נ דאע"ג דלא איפשטא הכא איפשטא בירוש' גופי' במס' שבת בפ' כלל גדול דגרסי' התם הצולה והמטגן השולק והמעשן כולהו משום מבשל וכי היכי דמחייב במעשן משום מבשל בשבת ה"ה לענין בשול בשר בחלב".

ב) בית לחם יהודה (ס"ק א') – "ומעושן הוי בישל".

ג) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק א').

ד) באה"ט (ס"ק א') – "ומעושן הוי כבישול".

ה) גר"א (ס"ק י"ג) – "המעושן. ירושלמי פ"ו דנדרים רבנן דקסרין שאלון מעושן מהו שיהא בו משום תבשילי שבת מהו שיהא בו משום בשר בחלב. אבל בפ"ז דשבת שם הצולה והמטגן השולק והמעשן כולהו משום מבשל וא"כ ה"ה לענין בב"ח. פ"ה".

ו) חרדי דעה (על סעי' ו') - לשונו מובא לקמן.

ז) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות א') – "ולמעשה, צריך להחמיר כהגר"א והפר"ח".

2. ספק דאורייתא.

א) בית יוסף (סוף ס"ק ו' ב') – "וכתב הרב המגיד שהמעושן הוא בעיא בירושלמי פרק הנודר מן המבושל (נדרים הלכה א) ולא איפשטא וספיקא דאורייתא לחומרא ומבושל בחמי טבריה נראה שם שהוא שוה למעושן ולגבי שבת (מ:) המבשל בחמי טבריה פטור".

ב) קרית ספר (מאכ"א פרק ט' הל' ו') – "המעושן והמבושל בחמי טבריה וכיוצא בהן פטור ממלקות דמספקא לן אי הוי בישול אי לאו והויא ספיקא דאורייתא ולחומרא".

ג) פ"ה (ס"ק י"ד).

ד) שלחן גבוה (ס"ק כ"ג).

ה) חגורת שמואל (ס"ק ט"ו) – "דעת המחבר משמע דודאי מדאורייתא זה אינו נקרא בישול אלא דרבנן אסרוהו לאכול ולבשל כך ע"י חמי טבריה וע"י מעושן משום שקבלו זה טעם מזה דוגמת בישול דאורייתא, וזה אין נכון כלל דהרי הדין זה מבואר בדברי הרמב"ם בפ"ט מהמ"א וז"ל המעושן והמבושל בחמי טבריה וכיוצא בהם אין לוקין עליו, וכתב הרב המגיד דמעושן הוי בעיא דלא אפשיטא בירושלמי פרק הנודר מן המבושל גרסי' רבנן דקסרי שאלון מעושן מהו שיהא בו משום תבשילא, שבת מהו שיהא בו משום בשר בחלב, ולא אפשיטא התם מידי, וידוע דספק תורה להחמיר ואין לוקין עליו, והמבושל בחמי טבריה כו' נראה שם שהוא שווה למעושן עכ"ל הרב המגיד, חזינן דרבנן אסרוהו בשביל ספיקא דאורייתא ולחומרא, ולפ"ז הני תבשילא אסורים בהנאה משום דה"ל ספיקא וספיקא דאורייתא לחומרא וכ"כ נמי הפר"ח ע"ש".

ו) ערה"ש (סעי' כ"ה) – "בשר בחלב מעושן כלומר ששרו בשר בחלב ואח"כ תלו אותו בעשן וכן המבושל בחמי טבריה אין לוקין עליו מפני שדבר זה הוי בעיא בירושלמי נדרים [פ"ו] אי חשיבי כבישול לענין בשר בחלב אם לאו והוה ספק תורה ולכן גם בהנאה אסור מספק ויש שמשמע מדבריו דזהו רק מדרבנן אסור ואינו כן [ע"י ש"ך סקי"ג ולבוש ודו"ק] ויש מי שאומר דבמעושן אין ספק ולוקין עליו משום דבירושלמי שבת [פ"ו ה"ב] אומר שם דבשבת חייב משום מבשל וממילא דה"ה לענין בשר בחלב [פר"ח] אמנם כבר כתבנו בסעיף י' דמשבת אין ראייה כלל ע"ש [וכ"כ הפלתי סקי"ב] ואדרבא מדלא הזכיר הירושלמי שם גם לענין בשר בחלב ש"מ דבשר בחלב הוה ספק".

ז) דעה ברורה (ס"ק כ"ב, ע"י מקור הדעה ס"ק ל"ג).

3. דרבנן.

א) לבוש (סעי' ו') – "המבשל בשר בחלב בחמי טבריה, והמעשן אין לוקין עליו משום מבשל שאינו נקרא בישול, וכן האוכלו אינו לוקה, מ"מ אסור מדרבנן שהרי קבלו זה טעם מזה".

ב) יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק א' אות י"ט, ע"י אות י"ד).

ג) חכ"א (כלל מ' סעי' ו') – "המעושן ... כל אלו אסורין בבישול מדרבנן וכן האוכלין אין לוקין משום בשר וחלב מן התורה אלא מדרבנן".

4. עשן קר, אינו אסור מה"ת – חרדי דעה (על סעי' ו', ס"ו המעושן כו'. לכא' ה' נרא' דדוקא כשאין היד סולדת בהעשן והבישול הוה משום חריפותו דהוה ככבוש דרבנן. אבל כשהיד סולדת בו הוה כרתיחות אש גמור דאורייתא"), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' י"א), "שעישון בזמה"ז הוא ע"י עשן קר, ולכו"ע אינו אסור מה"ת. וא"כ מותר בהנאה".

א) מראי מקומות – חלקת בנימין (סי' קי"ג סעי' י"ג בי' ד"ה ופירות, עמ' ק"ג).

5. מראי מקומות – מחבר (סעי' ו'), פמ"ג (מש"ז ס"ק א'), צפ"פ (מאכ"א פרק ט' הל' א'), חלקת בנימין (סי' קי"ג סעי' י"ג בי' ד"ה והמעושן, עמ' ק"ה).

א) כרתי (ס"ק י"ב, פלתי ס"ק י"ב) – "המעושן וכו'. הפרי חדש (ס"ק ב') דעתו לומר הואיל בירושלמי מסכת שבת (פ"ז ה"ב נ' ע"ב) איפשטא [דמעושן הוי מבושל לענין שבת], כמו דהוי מעושן בישול לגבי שבת, ה"ה לבשר בחלב. ויש לדחות דבשר בחלב דרך בישול אסרה התורה, וזהו אין דרך בישול לחממם בעשן, ולכך קבעי ליה הירושלמי (נדרים פ"ו ה"א) בתרתי לענין שבת, ובשר בחלב, דחזא מחברתה לא נלמד כלל, וצ"ע".

(ב) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ס"ח) – "יש אומרים שהנותן בשר וגבינה יחד תחת עשן ונתבשלו, עובר על איסור תורה משום 'לא תבשל גדי בחלב אמו'. ויש חולקים ואומרים שאינו דרך בישול, ואין לוקין עליו, ואינו אסור אלא מדרבנן. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד רפג]".

(ג) לבושי עז (תמצית אות א', אות ב', אבל עי' סעי' א' תמצית אות י"ב) – "עישון ובישול בחמי טבריה או בחמה אסורים מדרבנן".

ב. שלוק.

1. דאורייתא – פר"ח (ס"ק ב', לשונו מוכא לעיל), כנפי יונה (ד"ה כתב הפ"ח בשלוק), גר"א (ס"ק י"ג, לשונו מוכא לעיל).

ג. קיטור (steam).

1. דאורייתא – שבט הלוי (ח"ט סי' קנ"ו, "סו"ד לא ידעתי טעם להקל בנ"ד בדין איסור בשול בב"ח דאורייתא או דרבנן").
2. מראי מקומות – משנה הלכות (חי"ב סי' י"ב, "יש לעיין אי מבשל ע"י קיטור הוא בכלל מעושן ועכ"פ אי הוה כמו מבשל בחמי טבריה").

ד. המבושל בחמי טבריה.

1. ספק דאורייתא.

(א) קרית ספר (מאכ"א פרק ט' הל' ו') – "והמבושל בחמי טבריה וכיוצא בהן פטור ממלקות דמספקא לן אי הוי בישול אי לאו והויא ספיקא דאורייתא ולחומרא".

(ב) פר"ת (ס"ק י"ד).

(ג) כנפי יונה (ד"ה כתב הפ"ח בס"ק ב' וג').

(ד) שלחן גבוה (ס"ק כ"ג).

(ה) תגורת שמואל (ס"ק ט"ו) – "דעת המחבר משמע דודאי מדאורייתא זה אינו נקרא בישול אלא דרבנן אסרוהו לאכול ולבשל כך ע"י חמי טבריה וע"י מעושן משום שקבלו זה טעם מזה דוגמת בישול דאורייתא, וזה אין נכון כלל דהרי הדין זה מבואר בדברי הרמב"ם בפ"ט מהמ"א וז"ל המעושן והמבושל בחמי טבריה וכיוצא בהם אין לוקין עליו, וכתב הרב המגיד דמעושן הוי בעיא דלא אפשריטא בירושלמי פרק הנודר מן המבושל גרסי' רבנן דקסרי שאלון מעושן מהו שיהא בו משום תבשילא, שבת מהו שיהא בו משום בשר בחלב, ולא אפשריטא התם מידי, וידוע דספק תורה להחמיר ואין לוקין עליו, והמבושל בחמי טבריה כו' נראה שם שהוא שווה למעושן עכ"ל הרב המגיד, חזינן דרבנן אסרוהו בשביל ספיקא דאורייתא ולחומרא, ולפ"ז הני תבשילא אסורים בהנאה משום דה"ל ספיקא וספיקא דאורייתא לחומרא וכ"כ נמי הפר"ח ע"ש".

(ו) ערה"ש (סעי' כ"ה) – "המבושל בחמי טבריה אין לוקין עליו מפני שדבר זה הוה בעיא בירושלמי נדרים [פ"ו] אי חשיבי כבישול לענין בשר בחלב אם לאו והוה ספק תורה ולכן גם בהנאה אסור מספק ויש שמשמע מדבריו דזהו רק מדרבנן אסור ואינו כן [עי' ש"ך סקי"ג ולבוש ודו"ק]".

(ז) בדה"ש (ס"ק ע"ג, ציונים ס"ק קנ"ד).

(ח) דעה ברורה (ס"ק כ"ב, עי' מקור הדעה ס"ק ל"ג).

2. דרבנן.

(א) לבוש (סעי' ו') – "המבושל בשר בחלב בחמי טבריה, והמעושן אין לוקין עליו משום מבשל שאינו נקרא בישול, וכן האוכלו אינו לוקה, מ"מ אסור מדרבנן שהרי קבלו זה טעם מזה".

(ב) פר"ת (סוף ס"ק ב', ס"ק ג') – "ומבושל בחמי טבריה לדידי מסתברא דשרי בהנאה ולדעת הרמב"ם אסור מספק לפי הנרא' מדבריו".

(ג) בית לחם יהודה (ס"ק א') – "ומבושל בחמי טבריה לא אסור מן התורה. פר"ח".

(ד) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק א').

(ה) באה"ט (ס"ק א') – "ומבושל בחמי טבריה לא אסור מן התורה. פר"ח".

(ו) חכ"א (כלל מ' סעי' ו') – "והמבושל בחמי טבריה ... כל אלו אסורין בבישול מדרבנן וכן האוכלין אין לוקין משום בשר וחלב מן התורה אלא מדרבנן".

(ז) מנחת חינוך (מצוה ז' אות ה', אמנם עי' מצוה צ"ב אות ג') – "אם בישל בחמי טבריה דלא הוי תולדות האור, אינו חייב משום בישול ... וכן גבי בשר בחלב לא מיקרי בישול כלל, עיין ר"מ פ"ט ממאכלות אסורות ה"ו ויו"ד סי' פ"ז ס"ו".

3. מראי מקומות.

(א) לבושי עז (תמצית אות א', אות ב', אבל עי' סעי' א' תמצית אות י"ב) – "עישון ובישול בחמי טבריה או בחמה אסורים מדרבנן".

ה. בישול ע"י השמש (sun).

1. דרבנן.

(א) רב פעלים (ח"ג יו"ד סי' ה') – "הנה קי"ל באיסור שבת דבישול בחמה לא חשיב בישול ומותר לבשל בחמה כדאיתא בגמרא דשבת דף ט"ל ע"א א"ר נחמן בחמה כ"ע לא פליגי דשרי ע"ש וכן פסק מרן ז"ל בשה"ט א"ח סי' שי"ח ס"ג ליתן ביצה בחמה או ליתן מים בחמה כדי שיחמו מותר ע"ש, ומפורש הטעם התם משום דבישול בחמה לא מקרי בישול והשתא הדברים קל וחומר אם בשבת שהוא איסור סקילה קי"ל הכי כ"ש בב"ח שהוא איסור לאו ועוד שהוא חידוש דיש להקל בו כמ"ש מרן ז"ל בב"י א"ח סי' תל"ט גבי קבוע שהוא חידוש הקלו בספק גרוע וכ"כ הפוסקים ביו"ד סי' ק"י, ועוד נמי יש להחמיר בשבת לחייב אף על פי שאינו דרך

- בישול משום דמ"מ מלאכה הוא עושה ומלאכת מחשבת אסר רחמנא בשבת וזה הוא מתכוין למלאכה משא"כ בב"ח דהאיסור הוא דוקא בדרך בישול ועיין מור"ם ז"ל בהגה"ה סי' ק"ה סעיף א' מ"ש בספק כבוש ע"ש".
- (ב) קובץ שיעורים (כתובות סוף אות ר"ב) – "ונראה דה"ה לענין מבשל בב"ח בחמה דג"כ פטור משום דאין דרך בישול בכך".
- (ג) ילקוט יוסף (סעי' ט"ו, קיצור שו"ע סעי' ט"ו) – "אם בישל בשר וחלב בשמש, אינו עובר מן התורה משום 'לא תבשל גדי בחלב אמו'. אבל בודאי שאסור לאכול מתערובת זו, והכלי צריך הגעלה. [איסור והיתר כרך ג' עמוד קכו]".
- (ד) לבושי עז (סעי' א' תמצית אות י"ב) – "עישון ובישול בחמי טבריה או בחמה אסורים מדרבנן".
2. מראי מקומות – עמק הלכה (ח"ב ריש סי' ס"ג), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קע"ט).
- (א) בדה"ש (ס"ק ע"ד) – "ונראה דהוא הדין למבשל בחמה או בתולדות חמה אסור ואין לוקין עליו דהנהו נמי דמיין לחמי טבריה".

לד] מי חלב, חלב מתה, חלב זכר, דם.

א. למה יש איסור בישול מדרבנן.

1. שהם מן מיני בהמה טהורה.

(א) תפארת למשה (ריש סי' פ"ז) – "בטור סימן פ"ז סעיף ו' [עמוד קפ"ג] וז"ל המבשל במי חלב או בחלב מתה או בחלב זכר פטור כו' עכ"ל. ונ"ל דמשמע אבל אסור לבשלו וכ"ה בהה"מ וצ"ע מ"ש מבשר בחלב טמאה ובשר חיה ועוף דמותר בהנאה ובבישול לכתחלה וצ"ל דשאני כל הני דחשיב הכא שהם ממין בהמה טהורה שנאסר מדאורייתא ולכך גזרו אף בבישול אבל הם מין אחר לא גזרו רק אאכילה ולפ"ז בהני דהכא אסרו אף בהנאה וק"ל ועיי' לחם משנה".

(ב) בדה"ש (ס"ק ע"ה, ס"ק פ"ו).

2. משום מראית עין.

(א) עי' הפלאה (על סעי' ו') – "דלאו מדינא דהא לא אסרו בבשר עוף וחיה הבישול. ואפשר משום מראית עין".

(ב) דרכת (ס"ק פ"ה) – "הפלאה".

3. מראי מקומות.

(א) רע"א (על המחבר סעי' ו') – "המבשל בשר במי חלב. קשה לי דמ"ש בשר חיה ועוף דשרי בבישול ובהנאה כיון דהוא דרבנן ה"נ מי חלב וראיתי בתפארת למשה שכ' לחלק ... ומ"מ קשה לי היכן מצינו כן דמהי"א דגזול דנפלה לכמכא וכן דגים שעלו בקערה של בשר דמותר לאכלו בכוח משום נ"ט בר נ"ט אף דכוח הוא במי חלב וזהו ראיית תוס' מזה מוכח רק דבאכילה אסור אבל בישול לא מוכח ואם מלישנא דהמבשל במי חלב פטור דמשמע פטור אבל אסור וכמ"ש הרא"ש הא י"ל כמו דמפרשי' כל הבשר אסור לבשל דהיינו לאכול ה"נ י"ל דהמבשל במי חלב היינו האוכל ... וצ"ע".

4. לענין דם בחלב.

(א) רע"א (על המחבר סעי' ו') – "וביותר קשה לי על דם בחלב דלמאי אמרו חז"ל לגזרו באיסור בב"ח הא בלא"ה לא יאכלו משום דם וא"כ הוי כמו טמאה דמותר בישול והנאה לכ"ע וצ"ע ג".

(ב) אג"מ (י"ד ח"א סי' ל"ז) – "ובעצם לא ברור גם בדם שיהיה אסור מדרבנן לבשל שלא כל מה שנאמר בלשון פטור דייקנן אבל אסור ...".

ב. דם שבשלו - ש"ך (ס"ק ט"ו, ונקה"כ).

1. עי' ריש סי' ס"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ג. האם יש איסור הנאה מדרבנן [על הצד שיש איסור בישול].

1. מחמיר.

(א) תפארת למשה (ריש סי' פ"ז) - לשונו מובא לעיל.

(ב) דעה ברורה (מקור הדעה ס"ק ל"ו) – "בתפל"מ ... וביד יהודה חולק ומתיר בהנאה עיי"ש ואין דבריו מוערחים לענ"ד".

2. מיקל.

(א) חגורת שמואל (ס"ק י"ט) – "מיהו איסורא דרבנן מיהא איכא. ר"ל בין לבשל בין לאכול, וכתב הפר"ח וז"ל וזו שאינם אסורים מן התורה אף על גב דמדרבנן אסור לבשלם לכתחלה וכמ"ש שם בס"ד מ"מ לא מצינו שגזרו בהם איסור הנאה, ורדב"ז נמי כתב בפשיטות בתשובה סי' ע"ז שכל שאין שם אלא איסורא דרבנן מותר בהנאה ואעפ"י שמהרש"ל חולק בזה אין דבריו נראין, וכן הסכימו אחרונים ז"ל, ע"כ, ע"ש".

(ב) יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ט).

(ג) בדה"ש (ס"ק ע"ה) – "ויש שכתבו עוד שגם בהנאה אסור מדרבנן כיון שבא ממין האסור אבל מדברי פוסקים אחרים משמע שדעתם להתייר בהנאה דדוקא בבישול החמירו חכמים דהוא כעין לכתחלה אבל בהנאה דהוא כעין דייעבד להפסידו לגמרי לא החמירו חכמים לאוסרו ונראה להקל בזה".

(ד) לבושי עז (תמצית סוף אות ג') – "היד יהודה".

ד. בשר מתה [נבילה] שמבשל בחלב.

1. אסור מן התורה - עי' סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ה. חלב בן פקועה.

1. מראי מקומות – נוב"ת (יו"ד סי' ל"ו), שער המלך (איסורי מזבח פרק ג' הל' י"א), רע"א (על הש"ך ס"ק י"ד), פת"ת (ס"ק י"ד), נחלת צבי על סעי' ו'), זבחי צדק (ס"ק ל"ו), ערה"ש (סעי' כ"ח), משמרת שלום (על שפ"ד ס"ק י"ד), כה"ח (ס"ק מ"ט), בדה"ש (סעי' ו' בי' ד"ה או, עמ' י"ח).

1. חלב טריפה.

1. מחמיר.

א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט"ו) – "כתב או"ה חלב של וודאי טריפה אוסר בשר מן התורה דראוי להיות אם אם היתה מעוברת כבר עכ"ל וירצה דמחלב אמו ממעטינן חלב שחוטה הא חלב טריפה נהי שאין מתעברת ויולדת מ"מ יולדת עכ"פ (ולולי דבריו הקדושים הייתי אומר בלא"ה דמי שראוי להיות אם היינו וילדה כבר קודם שנטרפה) ואיך שיהיה למידין מיניה דחלב טריפה אסור ג"כ בהנאה ע"י בישול ומינה בשר טריפה ונבילה וכן כתבו ז"ל".

2. מראי מקומות.

א) רע"א (על הש"ך ס"ק י"ד) – "גם מסתפקנא בחלב טריפה למה דקיי"ל דטריפה אינה יולדת אם מקרי אינה ראויה להיות אם ואין בזה משום בב"ח וע' סנהדרין (דף ס"ט ע"א) רש"י ד"ה אלא כי אתא רב דימי כו' והכי קאמר בן ולא הראוי להיות אב והיינו לאחר ג' חדשים אחר שהביא שערות שראוי להיות העובר ניכר אם היה בא על אשה משהביא ב' שערות ונתעברה א"כ הרי דאב העובר מקרי אב ה"נ י"ל דטריפה ראויה להיות אם דהא יכולה להתעבר אלא שלא תלד ע' ש"ך לעיל (סי' נ"ז סקמ"ה) א"כ היא אם עובר ונקראת אם ומ"מ י"ל דלא מקרי אם אלא אם העובר עומד להוולד אבל טריפה לא נקראת אם בשביל עובר כיון דאין סופה להוולד אח"ז מצאתי באו"ה כלל ל"א אות י"ד דחלב טריפה היא בכ"ח דאורייתא דראויה להיות אם דאם היתה מקודם מעוברת יכולה להוליד אחר שנטרפה עיין שם ולפ"ז בטריפות מתחילת יצירתה כגון יתרת וכדומה אין בחלבה דין בב"ח דאורייתא וראיתי בפמ"ג שהביא דברי האו"ה הנ"ל, וכתב עלה דבלא"ה מקרי אם דיכולה להניק לאחרים וצ"ע".

לה] רמ"א [א] - אין לחתות האש תחת קדירה של נכרי.

א. נראה שאסור לתקן הפסקת חשמל של שכונה של גוים, ולכל הפחות לכתחילה.

1. חשוקי חמד (חולין דף קג:) – "שאלה יהודי שגר בצרפת העלה את השאלה הבאה: אני גר בשכנות לגוי המפעיל בביתו קייטרינג. בכל שעות היום הגוי עוסק בבישול, ובעבר סיפר לי שהוא 'מקפיד' לערוב בתוך תבשיליו חמאה כדי 'לעדנם', כך שעל הכיריים החשמליים ותנוריו מתבשלים בשר בחלב. והנה, ביום מן הימים אירעה תקלה רצינית בחשמל הבניין המשותף, וכשעמדתי לתקנה, הסתפקתי: הרי מונחים כעת בתנורים ומעל לכיריים החשמליות של הגוי, תבשילים המלאים בכשר בחלב, כך שברגע שאתקן את לוח החשמל המשותף, מיד אגרום לבישול בשר בחלב, [שכן אף בשר נבילות וטריפות ממיני בהמות טהורות אסור מן התורה בבישול עם חלב, יעויין ברמב"ם (פ"ט ממאכלות אסורות ה"ו, ובכף החיים יו"ד סימן פז ס"ק יט); אך שמא אוכל לתקן את הלוח, כי תבשיליו אינם מעניינים אותי כלל, וכל כוונתי היא לתקן עבור עצמי. [יצויין, שלא שייך שאגש ואבקש ממנו לנתק את התנורים, או להוציא מהם את הבשר בחלב, מפני שקיימת בינינו איבה גדולה]. תשובה מרן הגרש"ז אורבאך זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סימן ו) כתב: מסופקני במי שמעביר אש תחת קדירתו, כדי לבשל את תבשילו, אלא שאי - אפשר לו כי אם באופן כזה שבהכרח גם תתבשל חממת האש שמבעיר, עוד קדירה אחרת של נכרי, ויש בקדירה זו בשר בחלב, האם הדבר מותר. וזן הגרש"ז לומר: נראה שבאופן כזה, שהיהודי ודאי לא ניחא ליה כלל בתבשילו של הנכרי, דומה הדבר לאדם שנועל את דלת ביתו בשבת על מנת לשמור על חפציו, אלא שעל ידי נעילת הדלת ממילא ניצוד גם צבי שנמצא בתוך הבית, שהדבר מותר באופן כזה שלא ניחא ליה כלל בצידת הצבי; ושמא גם בנוגע להבערת האש תחת תבשילו כשלא ניחא לו כלל בבישול קדירת הנכרי כך יהיה הדין. והניח מרן זצ"ל את הנידון ב'צריך עיון'. ויתכן שנידון דנן קל יותר מנידון הגרש"ז, כי כשמבעיר אדם אש תחת קדירה כדי לבשלה, הוא מתעסק בבישול (וגם עושה מעשה בגוף הדבר - בקדירות עצמן), וממילא יש מקום לומר שאף שתבשילו של הגוי אינו מעניין את היהודי, מכל מקום הוא עושה מעשה מצרכי הבישול שגורם לבשר וחלב להתבשל, ולכן שם יש צד להחמיר; אך במקרה דנן, פעולת תיקון החשמל אינה מעשה אופייני של 'בישול', אלא התעסקות בדבר אחר לגמרי, וכל כוונתו של היהודי הוא לתקן את החשמל שלו, ואינו רוצה כלל בבישוליו של הגוי, ולכן יש מקום לומר שהדבר אכן דומה למעשה נעילת בית, שמוותר אף על פי שגורם ללכידת הצבי בתוכו. אולם, כשהצעת את הנידון לפני גיסי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א [זצ"ל], אמר הגר"ח, כי לא ניתן להקל בנידוננו על פי המבואר בהלכות שבת, כי בשבת 'מלאכת מחשבת' אסרה תורה, וכל שאינו מתכוין ואינו רוצה את תוצאת המלאכה, אין זה 'מחשבת', אך מניין לנו להקל גם באיסור בישול בשר בחלב [באופן שמעשיו הם 'פסיק רישא' לבישול הבשר בחלב], הרי בשאר איסורים לא מצינו להקל בפסיק רישא דלא ניחא [או לא איכפת] ליה. ולכן למעשה אין לתקן את החשמל כאשר התיקון יגרום בהכרח לבישול בשר בחלב ... לסיכום: לדעת מרן הגר"ח קניבסקי יש לאסור לתקן את התנורים, ודעת מרן הגרש"ז אורבאך נוטה להתיר".

2. מיקל.

א) הגר"א בנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ה טבת תשס"ח) – "שאלה: מי שגר בבנין עם גוים והפסיק החשמל בכל הבנין, האם מותר לו להדליק החשמל או צריך לחשוש שיש בשר בחלב שמבשל בביתים של הגוים. תשובה: לענ"ד מותר".

ב) חיי הלוי (ח"ו סי' ק"ח אות ד', אסיפת יצחק כ"ט טבת תשס"ח) – "שאלה: לפי הרמ"א בס' פ"ז סעיף ו', אם אדם גר בבנין שיש כמה גוים, ויש הפסק חשמל האם מותר להדליק החשמל או יש חשש שאחד מהגוים מבשל בשר בחלב. תשובה: נראה שזה חשש רחוק, וגם יש לצרף הסברא שכתבנו בחיי הלוי שם ס' כ"ה אות ה' ו"ל".

ג) אבני ישפה (אסיפת יצחק כ"ה טבת תשס"ח) – "שאלה: מי שגר בבנין עם גוים והפסק החשמל בכל הבנין, האם מותר לו להדליק החשמל או צריך לחשוש שיש בשר בחלב שמבשל בביתים של הגוים, כעין מה שכתב הרמ"א ס' פ"ז סעיף ו'. תשובה: חששת לתקן החשמל בבנין שגרים שם גוים, או יהודים שאינם שומרים דיני בשר וחלב, כי שמא הם מבשלים בחשמל, ויש להם על

הכיריים מאכל שהוא עשוי מבשר וחלב, וכעת על ידי התקון ידלק התנור ויעבור על בישול בשר בחלב. לא נראה לי לאסור תקון החשמל בבנין של גוים כיון שיש כאן כמה ספיקות. שמא הגוים אינם מבשלים כעת. ואף אם הם מבשלים, שמא אינם מבשלים בשר וחלב. ועוד יש לומר שנחשב אינו מתכווין שהרי תכליתו הוא לתקן החשמל בבנין ולא לבשל בשר וחלב."

ב. שלטי גבורים (ע"ז פרק ג' אות ט'), הו"ד בדר"מ (ס"ק א', תורת חטאת סוף כלל ע"ו) – "תשובת רבינו ברוך שאסור לבשל בשר אסור בבית הישראל בקדירה של עובד כוכבים שמא יחתה הישראל בגחלים תחתיה ושמא בשל בה העובד כוכבים בשר בחלב או בשר וחלב לבדו ובחתייו עובר על לא תבשל והיה מצריך לשפחה היושבת ברשות ישראל שתי קדרות אחת של חלב ואחת של בשר עכ"ה."

1. רמ"א (סעי' ו') – "יש אומרים דאסור לחתות האש תחת קדירה של עו"ג, לפי שהם מבשלים בהם פעמים חלב פעמים בשר, והמחתה תחת קדירה שלהם בא לידי בישול בשר בחלב (הגהת מרדכי פ' הצלמים)".
2. ש"ך (ס"ק י"ח) – "י"א דאסור לחתות האש כו'. ובמרדכי שם כתב שאסור לבשל בשר [איסור] בבית ישראל בקדירה של עובד כוכבים שמא יחתה הישראל כו' לכן צריך לשפחות עובדות כוכבים שתי קדרות א' של בשר וא' של חלב וכ"פ בת"ח סוף כלל ע"ו מיהו בשר לאו דוקא אלא ה"ה שאר דברים דזיל בתר טעמא מיהו אין בזה אלא חומרא בעלמא ואין העולם נזהרין בזה".

ג. נבילה שמבשל בחלב.

1. אסור מן התורה [מוכח מכאן] - ע"י סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ד. אם חשש של הרמ"א על בעין, או אפי' על בליעות לבד.

1. אפי' הבליעות.
- א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח) – "י"א. עיין ש"ך דאין העולם נזהרים בזה דאין אלא חומרא בעלמא עיין כרתי ופלתי אות י"ג ולדינא בשר בחלב יש בישול אחר בישול ומ"מ הבלוע שבתוך הקדירה מבשר וחלב יחד שיפלוט לחוץ ויתבשל לא חשו דזה לא הוה דרך בישול אבל בשר בקדירה בת יומה מחלב וודאי הוה דרך בישול".
- ב) ברכי יוסף (מחזיק ברכה ס"ק כ"ב).
- ג) חכ"א (כלל מ' סעי' ז') – "טוב לזוהר מלחתות אש תחת קדירה של נכרי לפי שמבשלים בהם פעמים בשר ופעמים חלב ונמצא שנבלע בו בשר וחלב".
- ד) יד אברהם (על רמ"א סעי' ו').
- ה) ערה"ש (סעי' ל"א).
2. רק בעין.
- א) הפלאה (על רמ"א סעי' ו') – "אפשר דס"ל דכיון דכבר נעשה בב"ח ה"ה כנבילה ואין איסור בבישולו אלא דהחשש שמא נבלע בו חלב ועתה מבשל בו בשר".
- ב) יד יהודה (הארוך ס"ק י"ד).
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק פ"ז), מטעמי השלחן (אות י"ח).

ה. פשט בדבר הש"ך, שבסוף מסיים - "מיהו אין בזה אלא חומרא בעלמא ואין העולם נזהרין בזה".

1. על החומרא של "אסור לבשל בשר איסור בבית ישראל".
- א) מנחת יעקב (כלל ע"ו ס"ק כ"ח) – "שמא יחתה ישראל. בש"כ סימן פ"ז ס"ק כ"ח סיים וז"ל מיהו אין בזה אלא חומרא בעלמא ואין העולם נזהרים עכ"ל".
- ב) באה"ט (ס"ק ט"ז) – "כתב הש"ך בשם המרדכי שאסור לבשל בשר איסור בבית ישראל בקדירה של גוי שמא יחתה הישראל לכן צריך לשפחות גויות שתי קדרות אחת של בשר ואחת של חלב מיהו אין בזה אלא חומרא בעלמא ואין העולם נזהרים בזה".
- ג) קול אליהו (ח"א יו"ד סי' כ"ז) – "ואם יראה הרואה לשון המרדכי שהביא הר"ב ש"ך סימן פ"ז (ס"ק י"ח) והפרי חדש שם (ס"ק ט"ז) שאסור לבשל בשר בקדירה של גוי בבית ישראל שמא יחתה הישראל, וסיימו עלה דאין בזה אלא חומרא בעלמא ואין העולם נזהרין בזה, היינו לומר דודאי חומרא יתירא היא לחוש שמא יחתה הישראל בגחלים, ואפי' אם יחתה הא קי"ל סתם כלים אינן ב"י, אבל אם הוא ודאי מחתה פשיטא דאסור מן התורה בכלי בני יומן מיהא".
- ד) הג' אמרי ברוך (על הש"ך ס"ק י"ח) – "נראה דלא קאי רק על מה שהוסיף עוד במרדכי להצריך לשפחות גוי שתי קדרות כו' ודין הקדום שאסור לבשל כו' משום גזרה שמא יחתה אבל באיסור החיתוי המוזכר כאן בהגהות רמ"א אין מדברי הש"ך ראייה להקל ויעויין בפרי מגדים וצ"ע".
- ה) דברי מלכיאל (ח"ב סי' מ' אות ב') – "שהש"ך כתב שם בסקי"ח בסוף דבריו שלא ראה נזהרין בזה. והבינו הפרמ"ג והכרו"פ שם דקאי על דברי הרמ"א הנ"ל. וא"כ אין לחוש לזה. אבל לענ"ד במח"כ לא כיונו יפה. והש"ך כתב זה על מה שהביא בשם המרדכי שאסור לבשל בקדירה של נכרי בבית ישראל שמא יחתה ושיהא להשפחות שבבית ישראל שתי קדירות ע"ז כתב דאין נזהרין בזה דהוי חומרא בעלמא וגזירה רחוקה שאף אם יחתה שמא אינו בן יומו. ונהי דלכתחילה נראה דאסור גזירה אטו בן יומו. מ"מ לא שייך לגזור שמא יחתה וגם לא מציינו גזירה כזו שנחוש לבשל בביתו בשביל זה ואטו אסור לנכרי לבשל לעצמו בשבת בבית ישראל שמא יחתה הישראל וזה ברור. וזוהי דעת רמ"א ג"כ דבאמת בהגמ"ר בפ"ג דע"ז והובא בד"מ ר"ס פ"ז ובתורת חטאת כלל ע"ו כתוב כמ"ש הש"ך בשמו שלא יבשלו בקדירת נכרי בבית ישראל שמא יחתה ורק הרמ"א בהג"ה שינה הלשון וכתב שאסור לחתות תחת קדירת נכרי והיינו שהאיסור הזה נראה לו דהוי איסור גמור לדינא. אבל הגזירה דשמא יחתה לא נראית לו ואין נזהרין בזה. לזה לא הביאה בש"ע וזה ברור בכונת הרמ"א והש"ך".

ו) בדה"ש (סעי' ו' ב' ד"ה י"א, עמ' כ') – "ופירשו בהגהות אמרי ברוך ובשו"ת דברי מלכיאל ח"ב סימן מ' דהא קמסיים דאין בזה אלא חומרא בעלמא ואין העולם נזהרים בזה לא קאי על עיקר דברי הרמ"א שאין לחתות תחת קדירת נכרי אלא קאי על מה שהביא בתחלת דבריו שאין להניח להשתמש בקדירת נכרי בבית ישראל מחשש שמא יחתה הישראל תחתיו שעל זה הוא דכתב הש"ך שאין העולם נזהרים בזה דהיינו שמניחים להשתמש בביתם בקדירת נכרי רק שנזהרים הם עצמם שלא לחתות תחתיו עכ"ל ומה שפירשו שדבריו לבסוף חוזרים רק על סיומ דבריו שכתב דבשר לאו דוקא אלא ה"ה שאר דברים נראה פשוט דכיון שכתב דזיל בתר טעמא ... וע"ע בכ"פ שהבין אחרת בכוונת הש"ך וכן נראה בפרמ"ג וצ"ע בדבריהם".

ז) ילקוט יוסף (עמ' רצ"ז ד"ה וכתב).

2. על הוספה, "ה"ה שאר דברים".

א) כרת (ס"ק ט"ו, פלתי סוף ס"ק י"ג) – "והנה הש"ך בס"ק י"ח כתב דה"ה שאר כלים שמבשלים בהם עכו"ם ג"כ אסור לחתות, דיש בהן בלוע בשר בחלב, ואם כן מתבשל הבלוע בשר בחלב, וסיים ואינו אלא רק חומרא בעלמא. וכ"כ הפרי חדש (ס"ק ט"ז) והמנחת יעקב (כלל ע"ו ס"ק כ"ח). ולא ביאר הש"ך למה הוא רק חומרא בעלמא, אי הטעם דכיון דקיי"ל בשבת (עיין טוש"ע או"ח סימן שי"ח סעיף ד') לדעת הרבה מחברים אין בישול אחר בישול ... וצ"ע. ולכן יותר נראה דבשר בחלב בלוע שהוא רק טעמא בעלמא, בזה לא שייך בישול".

ב) עי' חגורת שמואל (ס"ק ל"ב) – "י"א שאסור לחתות האש כו'. כל זה עד סוף הענין כתב רמ"א בהג"ה בש"ע ע"ש, ובמרדכי שם כתב שאסור לבשל בשר בבית ישראל בקדירה של עכו"ם שמא יחתה הישראל כו' לכן צריך לשפחות עכו"ם שתי קדרות א' של בשר וא' של חלב וכן פסק בת"ח סוף כלל ע"ו, וכתב הש"ך ומיהו בשר לאו דוקא, אלא ה"ה שאר דברים דזיל בתר טעמא, מיהו אין בזה אלא חומרא בעלמא ואין נזהרין בזה העולם ע"כ".

ג) עצי לבונה (על רמ"א סעי' ו') – "עש"ך ... ור"ל דעל שאר דברים שמבשלים שם בהם קאי דאינו רק חומרא שאין כאן בישול בב"ח בעין רק שנתבשל הבלוע בקדירה מבב"ח מכבר לכן י"ל דאין בישול אחר בישול או גבי בלוע שנתבשל כבר אין בו משום בישול ולכן כתב דהוי רק חומרא בעלמא בבלוע בקדירה מבב"ח שיפלוט לחוץ ויחזור ויתבשל דלא הוי דרך בישול".

3. כמו שמסיים הרמ"א.

א) עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח) – "י"א. עיין ש"ך דאין העולם נזהרים בזה דאין אלא חומרא בעלמא".

ב) ישועות יעקב (הקצר ס"ק ט').

ג) ברכי יוסף (מחזיק ברכה ס"ק כ"ב).

ד) יד אברהם (על רמ"א סעי' ו').

ה) חמודי דניאל (תערובות הב' אות י"ב).

ו) זבחי צדק (ס"ק מ"ד) – "שם בהגה י"א דאסור לחתות האש תחת קדרה של נכרים וכו' ואין העולם נזהרים בזה דאינו אלא חומרא בעלמא. ש"ך סקי"ח".

ז) ערה"ש (סעי' ל') – "כתב רבינו הרמ"א ... ובדיעבד אין לחוש בכל זה ואף לכתחלה אין בזה אלא חומרות בעלמא והמיקל לא הפסיד עכ"ל ולכן הרבה אין נזהרין בכל זה [עי' ש"ך סקי"ח ופמ"ג ודו"ק]".

ח) יד יהודה (הקצר ס"ק ל', הארוך סוף ס"ק י"ד).

ט) כה"ח (ס"ק נ"ט) – "שם בהגה. י"א דאסור לחתות האש תחת קדרה של עכו"ם וכו' ואין זה אלא חומרא בעלמא ואין העולם נזהרין בזה. ש"ך סוף ס"ק י"ח".

י) יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' ו' אות י') – "וכ' הש"ך שם, ואין בזה אלא חומרא בעלמא, ואין העולם נזהרין בזה. (והיינו דסיומ דברי הרמ"א שם קאי גם על דין ה.)".

יא) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ז' הע' כ"ג).

יב) חיי הלוי (ח"ה סי' נ"ז אות ז').

4. מראי מקומות – פר"ח (ס"ק ט"ז), פמ"ג השלם (ליקוטי מגדים שפ"ד ס"ק מ"ג).

ו. למה "והמיקל לא הפסיד".

1. על צד שהחשש הוא שיש שם חתיכת בשר.

א) שמא לא נתבשל שם חלב [או בשר] מעולם – חת"ס (יו"ד סוף סי' צ"ב, "כמה ספיקות אם בישל חלב מעולם"), בדה"ש (ס"ק צ"ד).

ב) שמא יש ששים – חת"ס (יו"ד סוף סי' צ"ב, "כמה ספיקות ... ואם ליכא ס' במאי דנפיק מיני' אע"ג דלענין שיעור ביטול איסורים משערים בכל הקדירה מ"מ לאסור החיתוי מטעם זה אינו אלא חומרא בעלמא"), בדה"ש (ס"ק צ"ד).

ג) שמא הוא אינו ב"י – חת"ס (יו"ד סוף סי' צ"ב, "כמה ספיקות ... או אם הוא בן יומא"), יד אברהם (על רמ"א סעי' ו'), יד יהודה (הקצר ס"ק ל', הארוך סוף ס"ק י"ד), בדה"ש (ס"ק צ"ד).

1) ראיה מכאן שאין גזרה בן יומו אתו אינו ב"י גבי בישול – עי' לקמן.

2. על צד שהחשש הוא רק על הבליעות.

א) אין בישול אחר בישול – עי' ערה"ש (סעי' ל"א).

ב) אין זה דרך בישול – יד אברהם (על רמ"א סעי' ו'), סי' צ"ד על מחבר סעי' ג'), זבחי צדק (ס"ק מ"ד), ערה"ש (סעי' ל"א), "או שהטעם הוא משום דבשר בחלב הבלוע בכלי לא שייך בזה בישול דאין זה דרך בישול שאסרה תורה וכ"כ האחרונים דטעם זה עיקר", כה"ח (ס"ק נ"ט).

ז. "בישול" בשר בקדרה שבלוע בה טעם חלב, ובליעות החלב הוי אינו בני יומן.

1. מיקל.

- (א) רע"א (על רמ"א סעי' ו') – "כלי של נכרי אינו ב"י ולא הוי כלל בישול בב"ח".
 (ב) חת"ס (שו"ת יו"ד סוף סי' צ"ב, עי' סי' צ"ח ד"ה והרא"ה) - לשונו מובא לעיל.
 (ג) יד אברהם (על רמ"א סעי' ו').

(ד) זבחי צדק (ס"ק י"ז) – "מותר לבשל בשר לגוי בקדרה של חלב אינה בת יומא דכל שאינו אסור רק מדרבנן לא גזרו בבישול והנאה וכאן ליכא מראית העין דמי יודע אם היא קדרה של בשר או של חלב. פת"ת סק"ח משם חמודי דניאל סי' יח".
 (ה) בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות י"א) – "קדירה של חלב שאינה בת יומא שבישל בה בשר, אינו עובר משום בישול, ולא עוד אלא שמותר לכתחילה לבשל בה בשר לגוי או לאיזה צורך שאין בו אכילה, ואין לאסור משום מראית העין, דמי יודע אם היא קדירה של בשר או של חלב, וכמו שכתב פתחי תשובה סק"ח בשם חמודי דניאל".
 (ו) כה"ח (ס"ק כ"ג) – "ונראה דמותר לבשל בשר לנכרי בקדרה של חלב שאינו ב"י דכל שאינו אסור אלא מדרבנן לא גזרו בבישול ובהנאה. וגם כאן ליכא מראית העין דמי יודע אם הוא קדרה של חלב או של בשר. חמודי דניאל או' י"ח. פ"ת או' ח' זב"צ או' י"ז".

(ז) מעדני השלחן (סי' צ"ג סוף ס"ק ב') – "הבן איש חי".

(ח) יביע אומר (ה"ד יו"ד סי' ו' אות י"א) – "כשאין הקדרה בת יומא יש להקל".

(ט) ילקוט יוסף (סעי' ל', קיצור שו"ע סעי' ל') – "ומיהו כשאין הכלי בן יומו נראה שאין צורך להחמיר, ומותר לכתחלה לבשל בקדרה שאינה בת יומא עבור גוי. שאף על פי שחז"ל גזרו בקדרה של איסור שאינה בת יומא, גזרה משום קדרה בת יומא, באיסור בישול בשר בחלב בכהאי גוונא לא גזרו".

2. טוב להזהר, משום הרמ"א בסעי' ו'.

(א) עי' חמודי דניאל (תערובות הב' אות י"ב).

(ב) הו"ד בפת"ת (ס"ק ח') – "עי' בס' חמודי דניאל ... מ"מ יש להחמיר מדכתב רמ"א סעיף ו' דאסור לחתות וכו'. ואפשר משום דמתחלה היה חלב גמור החמירו בו קצת ע"ש".

(ג) חיי הלוי (ח"ה סי' נ"ו אות א').

3. מחמיר.

(א) יד יהודה (השמטות לסי' צ"ט ס"ק כ"ז) – "כיון דחכמים השוויו תמיד מינו לא"מ ומחמת זה ברור דאסור לבשל בשר טריפה לנכרי בקדירה של חלב שאינו ב"י כיון דחכמים גזרו תמיד אינו ב"י אטו ב"י ה"ה בזה אסור לבשל וזה הוא דברי הרמ"א בס"י פ"ז דאסור לחתות תחת קדירה של עכו"ם כו' דלא כספר חמודי דניאל וברור".

(ב) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ל"ח).

(ג) דברי מלכיאל (ח"ב סי' מ' אות ג') – "ולכאורה קשה על דברי הרמ"א והמרדכי הנ"ל דהא קי"ל סתם כלים של נכרים אינן ב"י וא"כ למה כתבו שעובר בחיתוי על לא תבשל וצ"ל דלאו דווקא לא תבשל רק על איסור בישול דאף באב"י הא קי"ל בסוף ע"ז גזירה אב"י אטו בת יומא. וכבר הכריע הרשב"א בתה"א ומה"ב שער ד' דגזירה זו איכא אף בבשר וחלב אף דהתירא בלע ע"ש".

4. מראי מקומות – פני מבין (יו"ד סי' צ"ח אות א'), אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ג), בדה"ש (בי' ד"ה אחד [עמ' א'], ד"ה ואף [עמ' כ"ה]), שבט הקהתי (ח"א סי' רכ"א), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ז' הע' כ"ג).

ח. קדירה שבישל בה חלב והרי נבלע בה טעם חלב, לבשל בו בשר בעין.

1. עי' סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

2. בישול טעם בשר בטעם חלב הבלועים בקדרה - עי' סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ט. בישול אחר בישול.

1. עי' סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

2. בישול חלב בפני עצמו, ובשר בפני עצמו, ואח"כ בישולו יחד - עי' סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

י. ספק פסיק רישא לשעבר: בשאר איסורים.

1. עי' הל' שבת ערך דבר שאינו מתכוין [סוף הקובץ], לשיטות ומראי מקומות.

לו [רמ"א ב] - "דאין לערב מים שהדיחו בהם כלי בשר עם מים שהדיחו בהם כלי חלב, וליתן לפני בהמה, דאסורים בהנאה".

א. במים רותחין, או מים קרים.

1. רותחין.

(א) ש"ב (ס"ק י"ט) – "דאסורים בהנאה. היינו כשהדיחם במים רותחים ועירבם כך רותחין הא לא"ה אינו אסור בהנאה כיון דאינו אסור מן התורה אלא דרך בישול וכדלעיל בס"א וס"ג".

(ב) פר"ח (ס"ק י"ז).

(ג) בית לחם יהודה (ס"ק י"א).

(ד) כרתי (ס"ק ט"ו, פלתי ס"ק י"ד) – "דאסורים בהנאה. היינו בכלי ראשון ויד סולדת בו דהוי בישול (ש"ך ס"ק י"ט, פרי חדש ס"ק י"ז)".

(ה) חגורת שמואל (ס"ק ל"ג) - לשונו מובא לקמן.

- (ו) זבחי צדק (ס"ק מ"ה).
 (ז) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י"א).
 (ח) יד אברהם (על רמ"א סעי' ו').
 (ט) ערה"ש (סעי' ל"ג).
 (י) כה"ח (ס"ק ס').
 2. צוננים.
 (א) או"ה (כלל ל' דין ו') – "יש מתירין מה"ט לכתחי' ליתן לבהמה מי הדחה כלי ש"ב וחלב צונן בכלי אחד ואעפ"י ששרוי יחד מע"ל מאחר שמותר בהנאה ועוד מאחר שאין בשר וחלב ממש ויש מחמירין לגרום /לגרוס/ מיהא צונן בשר בחלב לכתחילה והמחמיר שלא לשופכם בכלי יחד אלא בזא"ז. פירש כשיערה הבשר תע"ב".
 (ב) מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק י"ט).
 (ג) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"א, הארוך ס"ק ט"ו).
 (1) האם יש למנוע מלגרום תערובות של בשר בחלב - עי' לקמן.
 3. מראי מקומות – רע"א (על הש"ך ס"ק י"ט), רבבות אפרים (ח"ח סי' שצ"ט), בדה"ש (ס"ק פ"ט, בי' ד"ה עוד).

ב. על צד של רותח: למה צריך הטעם של איסורי הנאה, ולא הטעם של איסורי בישול.

1. י"ל, אה"נ.
 (א) חגורת שמואל (ס"ק ל"ג) – "דאסורה בהנאה. וכתב הש"ך היינו כשהדיחם במים רותחין ועירבן כך רותחין, הא לאו הכי אינו אסור בהנאה כיון דאינו אסור מן התורה אלא דרך בישול ע"כ, ולפ"ז צריכא לחלק דברים אלה בתרי בבי, דהכי קאמר שאין לערב מים שהדיחו בהם כלי בשר עם מים שהדיחו בהם כלי חלב ועובר בזה על בישול בשר בחלב דאורייתא. וליתן לפני בהמה, ר"ל ואם עירבו ליתן לפני בהמה ג"כ אסור דאסורה בהנאה".
 (ב) יד אברהם (על רמ"א סעי' ו') – "מילי מילי קתני, דלערב לבד הוא גם כן איסור דהוי ליה מבשל בשר בחלב, ואם עירב אסורין בהנאה".
 2. י"ל, אינו מתכוין ופס"ר גבי דרבנן, או דלא ניחא ליה, א"נ ששים.
 (א) הפלאה (על רמ"א סעי' ו').
 3. י"ל, ע"י עכו"ם וספק ששים.
 (א) כתני (ס"ק ט"ו, פלתי ס"ק י"ד) – "והא דלא אוסר מחמת אמירה לעכו"ם שבות בשאר איסורים, דהוא איבעיא דלא איפשטא (בש"ס ב"מ צ' ע"א), ואף זה לבשל בשר בחלב אמירה לעכו"ם שבות. היינו דלא ברירא לן דאין במים ס' נגד האיסור, רק ספיקא דאורייתא לחומרא, אבל לגבי שבות ספיקא דרבנן לקולא".
 4. י"ל דמיירי בשיש במים שבב' הכלים ששים, דהא דאסור לבטל איסור לכתחילה הוא רק לענין אכילה והנאה משא"כ לבישול.
 (א) רע"א (על הש"ך ס"ק י"ט) – "כשהדיחם במים רותחין. קשה לי דא"כ מלבד הנאה ליתסר לערב מטעם מבשל בב"ח ... אח"כ ראיתי דעמד בזה הפלתי ואולי יש לומר דמיירי דהמים שבב' הכלים הם ס' כנגד הא' אלא דאסור לערב ולהנות ממנו דהוי מבטל איסור לכתחילה ואסור דדינא דאין מבטלין רק לענין אכילה והנאה אבל לענין בישול לא מצינו כן ועדיין צ"ע".
 (1) עי' לקמן.

ג. האם מותר לבטל איסור לכתחילה: נוגע לאיסור "בישול" בשר בחלב.

1. מחמיר.
 (א) פמ"ג (סי' צ"ט שפ"ד ס"ק י"א ד"ה שאלה) – "שאלה שומן או חלב שנאסר מבשר בחלב האסור בהנאה אי שרי להדליק נר חנוכה ממנו, ואם תמצא לומר אסור, אכתי אי שרי לבטולי לכתחילה בששים ולהדליק ממנו ... ויראה דאסור כיון דאי מבטל ליה שרי באכילה, תו אתי למימר דשרי לבטל לאכילה".
 (ב) דברי מלכיאל (ח"ב סי' מ"א אות ח') – "מ"ש כבודו לסמוך על מ"ש המרדכי דהא דאין מבטלין איסור הוא רק במידי דאכילה והנאה והכא הוי רק איסור בישול. לדעתי אין לסמוך על זה דפשוטות כל הפוסקים בי"ד סי' צ"ט מבואר דלא ס"ל לחלק בזה ולא הביאו כלל בש"ע ומפרשים דיעה זו. וכ"כ הפמ"ג בסי' צ"ט בש"ד סקי"א בפשיטות שאסור לבטל לכתחילה אף לענין בישול בב"ח. וכבר הביא כת"ר בעצמו הירושלמי רפ"ב דכלאים דמייתי לה לענין איסור כלאי זרעים והובא ירושלמי זה בהגר"א סי' צ"ט סקי"ג. וכבודו דחה ראייה זו. ולהלן יבואר שהיא ראייה ברורה ונוכח עוד זה להלן אי"ה. ועוד דהא אף המרדכי ואגודה שהביא הב"ח ס"ס תרכ"ו דלא שייך אין מבטלין איסור רק באכילה והנאה. כתבו להדיא שם דזה רק משום דאין מבטלין איסור הוא רק דרבנן יעו"ש בלשונם בב"ח שם. וזוהי ג"כ דעת הרשב"ם שבמרדכי ריש ביצה ועב"ח סי' תק"ז בזה. והטעם נראה דלהכי אסרו לבטל דא"כ ישהה כל האיסורים עד שיזדמן לו לבטלם ולא יפרוש משום איסור שבתורה. וגם יש לחוש לתקלה. וכעין שאסרו גידולי תרומה משום שמא ישהה כדאיתא בשבת י"ז ע"ב. אבל בדבר שאינו לאכילה והנאה. לא שייך גזירה זו. ואם כן מבואר דלהפוסקים דסבירא להו שאסור לבטל מדאורייתא. לא שייך חילוק זה. ואף דיסוד הדין הוא מזרוע בשילה. מכל מקום מנ"ל לחלק בזה וכדמוכח מלשון המרדכי הנ"ל דרק אי נימא דהוי מדרבנן כתב חילוק זה ע"ש. וא"כ מבואר שהסוברים דהוי דאורייתא לא ס"ל סברא זו. ואף הסוברים דהוי דרבנן רובם לא ס"ל סברא זו".
 (ג) דרכ"ת (ס"ק מ"ג).
 (ד) בדה"ש (סי' צ"ט ס"ק כ"ח, עי' בי' סי' ק"ה סעי' א' בתוך ד"ה בבשר ד"ה ועיין עמ' רנ"ח) – "שיש להחמיר כן".
 2. מיקל.

(א) עי' רע"א (סי' פ"ז אות י"ט ברמ"א סעי' ו' ד"ה כשהדיחם, סי' ק"ה על רמ"א סעי' א') – "דאין מבטלין רק לענין אכילה והנאה אבל לענין בישול לא מצינו כן ועדיין צ"ע".

3. מראי מקומות – שד"ח (מערכת א' כללים פאת השדה אות קל"ה ס"ק ד' ד"ה ואם), האיר יוסף (חולין סי' נ"ד), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ס"ח).

(א) משיב דבר (ח"ב סי' ל') – "... וזהו שהעלה הגאון רע"א זצ"ל דאחר שיש בו ששים א"כ איסור בישול אינו אלא דרבנן, שהרי דוקא דרך בישול א"ת, ולא דמי לכלל האיסורין אפילו יש ששים אסור לעשות כן שיהא האיסור בטל בששים, דהתם האיסור בפ"ע אסור, מש"ה אסור לבטלו אפילו אם לא היה איסור אכילה, משא"כ בב"ח כל אחד הוא היתר, ואין האיסור אלא בתערובות, מש"ה באכילה אסור בכה"ג אבל בבישול מותר דהוי ביטול איסור דרבנן ושרי באיסור בישול, ואע"ג שעדיין אינו דומה להא דירושלמי דמיירי שאפילו באופן שאסור ג"כ אינו אלא איסור דרבנן משא"כ כאן אלו לא היו ס' נגד הבשר והחלב היה אסור מה"ת, מכ"מ הרי יש מקום לחלק בין איסור אכילה לאיסור בישול, כמו שיש חילוק באיסור דרבנן, ונשאר הגרע"א בצ"ע שבאמת אין הדבר ברור כ"כ, ובאמת החמירו חז"ל באיסור אכילה יותר מבשאר איסורין..."

ד. האם מותר לכתחילה לעשות בב"ח דרבנן, כדי למכור לגוי.

1. טוב להזהר [כמו כבוש, מליחה].

(א) מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק י"ט).

(ב) הו"ד ברע"א (על הש"ך ס"ק י"ט [בכמה דפוסים], על רמ"א סעי' א') – "והמנ"י כלל פ"ה ס"ק י"ט כתב דמיירי שאינן רותחין, ואף כיון דלא הוי דרך בישול מותר בהנאה, מכל מקום אסור לערב בידיים להנות ממנו".

(ג) דרכ"ת (סי' צ"א ס"ק צ"ז).

(ד) כה"ח (סי' צ"א ס"ק ע"ג) – "דוקא שכבר נעשה אין לאסור אבל לא לעשות כן לכתחלה ודלא כפר"ת או"י שכתב למלוח לגוי בב"ח או לכבוש מותר דמשמע אפי' לכתחלה".

(ה) מעדני השלחן (ס"ק ל"ג, סי' צ"א ס"ק קט"ו).

(ו) וכן שאר פוסקים שמפרש הרמ"א (סעיף ו') בצונן.

1) ולפוסקים שמפרש הרמ"א לגבי רותח, אין ראייה.

2. מיקל.

(א) בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות א') – "שנכבש הבשר בחלב כ"ד שעות, או על ידי מליחה שנמלחו ביחד, הרי זה מותר באכילה מן התורה, ורק מדברי סופרים אסור באכילה בכל ענין, הן על ידי כבוש הן על ידי מליחה, ולכן מותר לישראל לכבוש לגוי בשר בחלב או למלוח לו בשר עם החלב, ועיין פרי תואר סימן צ"א ס"ק י"ז, ורק בישול אסור לישראל לבשל לגוי בשר בחלב דעובר בלאו אפילו שהוא מבשל לגוי".

בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות י"א) – "קדירה של חלב שאינה בת יומא שבישל בה בשר, אינו עובר משום בישול, ולא עוד אלא שמותר לכתחילה לבשל בה בשר לגוי או לאיזה צורך שאין בו אכילה, ואין לאסור משום מראית העין, דמי יודע אם היא קדירה של בשר או של חלב, וכמו שכתב פתחי תשובה סק"ח בשם חמודי דניאל. מיהו אם היא קדירה גדולה יותר מדי שאין דרך לבשל בה חלב אלא רק תבשיל של בשר בסעודות גדולות, אף על פי שהיא אינה בת יומא אסור לבשל בה חלב, כגון שיש לו חמאה הרבה שרוצה להתיכה בקדרה גדולה לצורך הגוי, כי זו הקדירה חזוטה מעיד עליה שהיא של בשר, ויש לחוש למראית העין, שאין יודעים שהוא מבשל לצורך הגוי".

(ב) ילקוט יוסף (סעי' ד', קיצור שו"ע סעי' ד') – "מעיקר הדין מותר לכבוש בשר וחלב יחדיו, או בשר בתוך חלב, מעת לעת, על מנת ליהנות מהם, וכגון ליתנם לפני כלב או למוכרו לגוי. [אבל באכילה בודאי שנאסרים]. וכן מעיקר הדין מותר למלוח בשר וגבינה יחדיו, לצורך גוי או בהמתו. ומכל מקום המחמיר שלא לעשות כן לכתחלה, תבוא עליו ברכה, ובפרט כשרוצה לחוש למראית העין. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד פו]."

3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קע"ט), חיי הלוי (ח"ה סי' נ"ו אות ה').

(א) עי' הפר"ת (סי' פ"ז ס"ק ד'). וצ"ע הפר"ת (סי' צ"א ס"ק י"ז), "למלוח לגוי בב"ח או לכבוש בב"ח לגוי מותר". שו"מ דרכ"ת (סי' צ"א ס"ק צ"ז), וילקוט יוסף (ח"י עמ' פ"ז).

(ב) עי' הגר"ח זצ"ל (גם אני אודך בעניינים שונים ח"ב אות קס"ט) – "שאלה: האם יש איסור מדרבנן לכבוש בשר בחלב. תשובה: לא מצינו".

ה. למה "והמיקל לא הפסיד".

1. לשיטות דס"ל שהמים צוננים, שפיר – מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק י"ט), יד יהודה (הקצר ס"ק ל"א, הארוך ס"ק ט"ו), בדה"ש (בי' ד"ה הכלי, עמ' כ"א).

2. לשיטות דס"ל שהמים רותחין.

(א) בזמן שנתערב, יהיה כלי שני – ערה"ש (סעי' ל"ג, "ובדין השני שאין לערב מים שהדיחו בהם כלי בשר עם מים שהדיחו בהם כלי חלב וליתן לפני בהמה הרי לא שייך זה אא"כ היו המים רותחים מכלי ראשון ונתערבו רותחים דאל"כ אינו אסור בהנאה שאין זה דרך בישול וגם שיהיה ממשות של בשר ושל חלב בתוך הכלים ודבר זה הוא רחוק המציאות שהרי אפילו אם הדיחו ברותחין מכלי ראשון אח"כ כשנתערבו הרי הם כלי שני").

1) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק צ"ד, "ודברי הערוך השלחן בזה אינם מובנים כל הצורך עיין שם").

ו. חסר בהכ"א (כלל מ' סעי' ז').

1. מעדני מלכים (סי' ע"ד) – "מה ששאל למה לא הביא החכ"א (כלל מ' סעיף ז') דינו של הרמ"א (סימן פ"ז סעיף ו') דאין לערב מים שהדיחו בהם כלי בשר, עם מים שהדיחו בהם כלי חלב, וליתן לפני בהמה, דאסורים בהנאה. הערה זו כבר העיר החיי אברהם על חכ"א (שם ס"ק כ"ט) וז"ל: ויש שם ברמ"א עוד דין אחד, היינו לערב מים שהדיחו בהם כלי חלב, עם מים שהדיחו בהם כלי בשר, וליתנם לפני בהמה, שלא יעשה כן לכתחילה, דנהנה מן איסור בשר בחלב, (עכ"ל). ואפשר דהחכ"א השמיט דין זה במכוון, כיון דאין הדרך לעשות כן, כמו שכתבתי במעדני השלחן (שם ס"ק נ"ה) בשם הש"ך (שם ס"ק י"ט) דהרמ"א מיירי שהרתיחו יורה באש, באופן שהיה היד סולדת, ושמו בתוכה כלי בשר להדיח, וכן עשו ביורה השנייה להדיח בתוכה כלי חלב, לכן אין לערב שני מיני המים. וכיון דלא שכיה להדיח כלים בכלי ראשון שהיד סולדת בו, אלא הדרך להדיחם בכלי שני או בעירו, ובדרך כלל יש ששים נגד הכדי קליפה, שאז המים מותרים בהנאה, כמבואר במעדני השלחן (שם), לכן לא הביאו החכ"א".

לז' רמ"א ג] – "עוד כתבו דהכלי שעושין בו מים לחפיפת הראש, אין לשמש בו, דעושין אותה מאפר שעל הכירה ורגילות הוא להתערב שם בשר וחלב. (מהרי"ל)".

א. קשה: הנאה מחפיפת הראש.

1. י"ל שאינו נהנה מגוף האיסור – ש"ך (ס"ק כ'), "והא דלא מיתסר מה"ט לחפיפת הראש שהרי נהנה משום דלרחוץ ראשו כיון שאינו דבר של אכילה לא חשיב הנאה כיון שאינו נהנה מגוף האיסור וכמו שיתבאר לקמן סי' צ"ד ע"ש", פ"ח (ס"ק י"ח), בית לחם יהודה (ס"ק י"ב), כנה"ג (הג' טור ס"ק ט'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ'), חגורת שמואל (ס"ק ל"ה), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י"ב), עי' חו"ד (בי' ס"ק ב'), יד אברהם (על רמ"א סעי' ו'), ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ג אות ב'), "דבזה אינו נהנה מן האיסור". מ"ב סי' ת"נ ס"ק כ"ז, "ולרחוץ בהם. או לחוף בו הראש שהרי אינו נהנה אלא מן הכלי ולא מחמץ הבלוע בתוכה אע"פ שהוא נפלט מן הכלי לתוך החמין", כה"ח (ס"ק ס"א), בדה"ש (ס"ק צ"א), חיי הלוי (ח"ה סי' נ"ז אות י').

א) מצד חנ"נ – פלתי (סוף ס"ק ט"ו, "וכתב הש"ך (ס"ק כ') הא דשרי לחוף הראש בו, משום דאינו נהנה מגוף איסור. ולא הבנתי כיון דבכל איסורים חתיכה נעשית נבילה, וא"כ המים נעשה נבלה מחתיכה דאיסורא, ואיך יהנה מהם לרחוץ ראשו, דאסורים בהנאה. ולא דמי לשימוש בכלי בלוע איסור בצונן, דגופו של כלי לא נעשה נבלה. וצ"ל דכולי האי לא אחמור, הואיל ורוב פוסקים ס"ל חתיכה נעשית נבילה בשאר איסורים דרבנן, וא"כ הוי ספיקא דרבנן אם היה תערובת בשר בחלב, ובפרט לפי מה שכתבתי שלא היה כדרך הנאתו, ובפגם, וכל חתיכה נעשית נבילה ילפינן מבשר בחלב, ובעינן דווקא בשבחה כמ"ש הר"ן (מ"ג ע"א ד"ה תנן) דבעינן דומיא דבשר בחלב בכל אופניו", חו"ד (בי' ס"ק ב'), "עיין ש"ך ס"ק כ' כיון שאינו דבר של אכילה לא חשיב הנאה. נראה כוונתו, דלא אמרינן באיסור הנאה חתיכה נעשה נבילה שיהיה הגוף החתיכה אסור בהנאה, כיון שהוא רק איסור דרבנן, דמיא לסתם יינם".

1) עי' סי' צ"ב סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ה') – "ולענין שמפו שלנו שיש סוגים שיש בתוכה בשר וחלב, ובזה שפיר רוצה להנות מגוף הבשר וחלב. שמעתי מרי"ב של' שהם אינם מעורבין ביחד עד לאחר שהבשר בדמות כימיקל, ואינו ראוי לאכילה. ואין איסור בשר בחלב אלא אם נתערבו כשהם עדיין ראויים לאכילה".

3. מראי מקומות – יד יהודה (הארון ס"ק ט"ז).

ב. קשה: שמבשלים בב"ח כשעושין בו מים לחפיפת הראש [והיסוד בנותן טעם לפגם גבי בשר בחלב] – באה"ט (ס"ק י"ח, "שקשה לי לדעת רמ"א שאוסור לחתות תחת קדירת גוי לפי שמבשלין פעמים בשר ופעמים חלב, א"כ היאך מתיר לכתחלה לעשות מים מאפר על גבי כירה לחפיפת הראש, הא כתב שם רמ"א דרגיל להתערב בשר בחלב וא"כ כמבשלים המים אתי לידי בישול בשר בחלב".

1. כיון שנותן טעם לפגם קודם שנעשה בב"ח, יש להקל.

א) פלתי (ס"ק ט"ו, מטה יהונתן על רמ"א סעי' ו', כרתי סי' צ"ד ס"ק י"א, פלתי שם ס"ק ו') – "אך זהו לענין בשר בחלב שכבר נתבשלו בהיות על גבי כירה, טרם שנתערב עמם אפר. אבל מה שאנו באנו לדון ולומר איסור חדש יש כאן, דעכשיו הם נתבשלים במי רחיצה וחוזרים ומתבשלים בשר בחלב. זה אינו, דעכשיו מתבשל עמם אפר דבר הפוגם, ואין כאן בישול בשר בחלב שאסרה התורה, דבעי דרך בישול בטעם לשבחה, ולא בזה שטעם בשר בחלב עכשיו לפגם, כי אפר פוגמן, ואתי שפיר. ולכן לא חש לאיסור בישול, רק לאיסור בלוע מן בשר בחלב מקדם, דתו לא מהני ליה פגם. ודוק כי ברור הוא, ומה עמקו מחשבתם, וכמה מילי מעליותא נלמד מענינו, והאמת ליעקב".

2. אפילו נותן טעם לפגם אחר שנעשה בב"ח, יש להקל.

א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח, סי' צ"ד מש"ז ס"ק ד', הנהגת הנשאל באו"ה סדר ב' אות ט"ז) – "ומה שכתב הכרתי ופלתי בבשר בחלב כל שבא לידי בשר בחלב אוסור אחר כך אף שנותן טעם לפגם לא נהירא דנותן טעם לפגם שרי מטעם חד בתרי בטל כיון דאין נותן טעם מושבחה במאכל וכן משמע בכמה דוכתי".

ב) חקרי לב (יו"ד ח"א סי' ע"ג).

ג) ערך השלחן (ס"ק י"ח).

ד) עי' ברכי יוסף (מחזיק ברכה ס"ק כ"ד).

ה) חו"ד (סי' ק"ג חי' ס"ק א', בי' ס"ק א', סי' צ"ד בי' סוף ס"ק ו').

ו) רע"א (תורת רע"א ע"ז דף סז. ד"ה ונ"ל).

ז) משמרת שלום (שפ"ד ס"ק י"ח אות ב').

ח) כה"ח (סי' ק"ג ס"ק ג').

ט) אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ג ענף ה' ד"ה ועיין) – "מה שמתיר החו"ד אף בבב"ח וכלאי הכרם הנכון כדבריו אף לפ"ז משום דעכ"פ ההיתר הוא משום שנבטל משם נבלה כ"ז שהוא פגום ול"ד לאוכל שלא כדרך הנאתן שיש לו מציאות לאכול כדרך הנאתן שנמצא שאין החסרון בהנבלה ושמה נבלה בודאי רק שאינו בשם אכילה ולכן בבב"ח וכלה"כ שלא נאמר אכילה חייב אבל כשא"א לאכול כדרך הנאתן משום שהחסרון הוא בהנבלה בזה אף בבב"ח וכלה"כ מותר דשם בב"ח וכלה"כ גם בהו צריך".

3. מראי מקומות [לענין נותן טעם לפגם בב"ח] – הפלאה (על סעי' ו'), בית יצחק (או"ח סי' פ' אות ז'), אמרי ברוך (סי' ק"ג על חו"ד בי' ס"ק א'), קהלות יעקב (פסחים סי' ט"ז), חלקת יואב (ח"א קמא סי' י"א), בדה"ש (בי' ד"ה דהכלי, עמ' כ"א), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק מ"ח, סי' ק"ג ליקוטי מגדים ס"ק י"ט).

א) ילקוט יוסף (סעי' מ"ד, קיצור שו"ע סעי' מ"ד) – "בשר בחלב, אסור לאוכלן אפילו שלא כדרך אכילתן, ולכן אין להקל לחולה שאין בו סכנה לקחת תרופות העשויות מתערובת בשר בחלב, אפילו אם מערב בהם דבר מר ופוסלם לאכילה. ואם התערובת נפגמה מאכילה קודם שעירבו בתוכה שומן וחלב, יש להקל. [ילקוט יוסף אסור והיתר כרך ג' עמוד רכט]".

4. בב"ח שאינו ראוי לאכילה – עי' סי' ק"ג סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ג. למה "והמיקל לא הפסיד".

1. שכבר נשרף כל הלחלוחית.
א) ערה"ש (סעי' ל"ג) – "וכ"ש בהדין השלישי בחפיפת הראש שעושיין מאפר שבכירה ובודאי כבר נשרף כל הלחלוחית".
ב) בדה"ש (ס"ק צ"ד) – "בערוך השלחן ... דר"ל דאף שנעשה מתחלה בשר בחלב מכל מקום לאחר כך נשרף הוא ואע"ג דקיי"ל דבב"ח גם אפרו אסור יש לומר דחששא דבשר וחלב כאן הוא לבשר צלול כרוטב וכה"ג שע"י שריפה אינו נעשה אפר אלא כלה מן העולם ע"י האש [ועוד היה אפשר לומר דמסתמא נשרף האחד קודם שנפל שם חבירו ובכה"ג לא נעשה בב"ח מעיקרא]".

2. נותן טעם לפגם.
א) ערה"ש (סעי' ל"ג) – "וגם הוא טעם לפגם ואף על פי שכתבנו בשם הרמב"ם בסעיף ג' דבשר בחלב אסור אף אם נתנו בהם ראש ולענה ע"ש זהו כשכבר נעשה בשר בחלב אבל לעשות בשר בחלב ע"י דברים הפוגמים זה לא שמענו ודינו ככל האיסורים דנותן טעם לפגם מותר [וכ"כ הפלתי סקט"ו]".
ב) בדה"ש (ס"ק צ"ד, סי' צ"ה סעי' ד' בי' ד"ה יראה).

3. מראי מקומות, חמין ממי עפר להדיח בו כלי – מנח"י (כלל ע"ז ס"ק כ"ז), ברכי יוסף (מחזיק ברכה ס"ק כ"ה), זבחי צדק (ס"ק מ"ו), כה"ח (ס"ק ס"ב).

ד. מראי מקומות – ילקוט יוסף (עמ' רצ"ו).

לח [ח"מ"א ד] – "ולכן יש לאסור גם כן להשתמש מן הקדירות של התנורים שבבית החורף, משום דנתנים עליהם לפעמים בשר וחלב מן הקדירות שמבשלים בתנורים (מהרי"ו)".

א. למה "והמיקל לא הפסיד".

1. דאין לחוש להחזיק ריעותא בדבר דלא חזינן – דר"מ (ס"ק א'), "כתב בפסקי מהרי"ו (שם סי' כד) הקדירות שהן עשוין בתוך התנורים של בית החורף ומחממין בו מים אין להסתפק מאותן מים לא לבשר ולא לחלב משום דלפעמים משימין קדירות עם בשר לתוך התנור ומתיז ממנו על אותן קדירות או צולין בו בשר ולפעמים משימין לשם קדירות של חלב ומתיז עליו עכ"ל ובמדינות אלו נוהגין בהן היתר והטעם נ"ל משום דאין לחוש להחזיק ריעותא בדבר דלא חזינן ובפרט במדינות אלו שאין רגילין כ"כ לבשל ולצלול באותם תנורים במקום שהקדירות עומדות שם כנ"ל". בדה"ש (ס"ק צ"ד).

ב. קדירה מתכת.

1. מיקל לכתחילה – ש"ך (ס"ק כ"א), "עיינן בת"ח כלל ע"ו ומשמע שם דבקדירות של מתכות אין להחמיר אפילו לכתחלה משום דאף אם היה ניתן היה חוזר ומתלבן ע"י האש ע"ש", פר"ח (ס"ק י"ט), לחם הפנים (ס"ק י"ג), בית לחם יהודה (ס"ק י"ג), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"א), כה"ח (ס"ק ס"ג).

2. מראי מקומות – בדה"ש (בי' ד"ה להשתמש, עמ' כ"ד).

לט [שליא, עור, גידים, עצמות, עיקרי קרנים, וטלפים הרכים] – סעיף ז'.

א. עצמות.

1. עצמות קשות: האם יש איסור דרבנן לבשלם בחלב.
א) מחמיר – עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ב), "והמ"י כתב בעצמות הרכין אסורין אף העצמות עיין סי' צ"ט ולא הבינותי דכאן משמע דעצמות הקשים נמי אסורין בב"ח מדרבנן אם לא שנאמר דמלת הרכים קאי נמי על עצמות וזה אינו וצ"ע ועיין חולין קי"ד לא הוזכר הרכים", ברכי יוסף (מחזיק ברכה ס"ק כ"ח), פת"ת (ס"ק ט"ו), "ועיין פמ"ג שתמה עליהם דהרי כאן משמע דעצמות הקשים בלי מוח אסורים ג"כ מדרבנן ע"ש", זבחי צדק (ס"ק נ"ב), ערה"ש (סעי' כ"ט), כה"ח (ס"ק ס"ט), אג"מ (או"ח ח"ד סי' ע"ז ד"ה והנה), "להרמב"ם צריך לומר דגם בעצמות הרכים ליכא איסור בשול כהשלחן גבוה, ומדרבנן ודאי אסור לא רק בעצמות הרכים אלא אף בעצמות הקשים".
ב) מיקל – שו"ת מנחת יעקב (סי' ט"ז).

2. עצמות רכות.

- א) מראי מקומות – אג"מ (או"ח ח"ד סי' ע"ז ד"ה והנה, לשונו מובא לעיל).
 1) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ו' ד"ה אחדשה"ט) – "ואף שהובא במפרשי השו"ע ביו"ד סי' פ"ז ס"ח מבעל שלחן גבוה דגם עצם רך שיש בו לחלוחית וטעם בשר ונאכל אפי"ה המבשלו בחלב וכן האוכלו פטור, מ"מ רבו החולקים עליו".
 3) מראי מקומות – אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' ב' ד"ה אבל).

ב. שליא: האם יש איסור דרבנן.

1. מראי מקומות – אג"מ (יו"ד ח"א סי' ל"ז, לשונו מובא לקמן).

ג. עור: האם יש איסור דרבנן.

1. יש איסור – פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ב, "ודע דעור בחלב פטור אבל אסור מדרבנן"), פת"ת (ס"ק ט"ו).
 2. אג"מ (יו"ד ח"א סי' ל"ז ד"ה ולכן) – "לולא דברי הפמ"ג הייתי אומר שכוונת הש"ך שאיסורא מיהא איכא הוא רק על גידים ועצמות ועיקרי קרניים וטלפים הרכים ולא על שליא ועור. ומהמ"מ ודאי ליכא ראייה שאוסר דהוא לא קאי אלא על מה שכתוב בה"ו, ואין הוכחתו מלשון פטור שנקט הרמב"ם אלא מהא שכתב שאינו לוקה משמע לו שסבור רבינו שהוא אסור וא"כ בה"ז שנאמר רק לשון פטור לא משמע כלום ואפשר יש בהם גם דברים המותרין לכתחלה ודברים שאסורין לכתחלה. ולכן לא ברור דין זה דהפמ"ג ויותר נוטה שאף מדרבנן ליכא איסור".
 א) אג"מ (ח"ב ריש סי' כ"ז) – "הנה בדבר הדזעלאטין הנעשים מעורות כשרים וגם נמלחים אם מותר להחשיבם לפארעווע ולאוכלם גם במיני חלב, הרי כבר בארתי בספרי אגרות משה על יו"ד סימן ל"ז שיותר נוטה לע"ד שעור בחלב ליכא שום איסור אף לא מדרבנן אף בעורות לחים ורק למעשה כיון שהפמ"ג סימן פ"ז ס"ק כ"ב בש"ד כתב ודע דעור בחלב פטור אבל אסור **יש להחמיר**".
 3) מראי מקומות.
 א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ב), הו"ד בפת"ת (ס"ק ט"ו) – "**ויש להסתפק** באותן שעורותיהן כבשרן כמו שחשבן הר"מ ז"ל בהל' מאכ"א פרק ד' הל' כ"א עור השליל ועור תחת האליה ועור בית הבושת דהוה מן התורה כבשר ה"ה לענין בב"ה אפשר שאסור באכילה ובהנאה".

- ד. מראי מקומות – אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' ב' ד"ה והנה).

מ] חלב הנמצא בקיבה: האם מותר לבשל בהבשר - סעיף ט'.

א. ראשונים.

1. שיטה א': מיקל, אפילו חלב צלול.
 א) רמב"ם (מאכ"א פרק ט' הל' ט"ו) – "קיבה שבשלה בחלב שבה מותרת שאינו חלב אלא הרי הוא כטנפת שהרי ישנתה במעים".
 ב) רי"ף (חולין דף לה:).
 ג) חינוך (מצוה קי"ג) – "וחלב הנמצא בקיבת הבהמה יש בו שני היתרין, אחד שהוא בכלל חלב של מתה, ועוד שאינו אלא כפרש בעלמא שכבר נתעכל שם, ולפיכך מותר לכתחילה. ואין צריך לומר שהנמצא שם קרוש מותר, שהוא ודאי כפרש, אלא אפילו הצלול היתירו הגאונים".
 2. שיטה ב': רק בקרוש מותר, משא"כ בצלול.
 א) ר"ת (חולין דף קטז: ד"ה הכי) – "ולכאורה לגירסא זו קשיא מתני' דתנא כשרה שינקה מן הטרפה קבתה אסורה וכן ברייתא דלעיל בפירקין (דף קט: קבה שבשלה בחלבה אסורה ואומר ר"ת דהני מילי חלב צלול שבתוך הקבה דלא חשוב פירשא אבל הקרוש שבתוך הקבה חשוב פירשא ואותו הקרוש לפי דבריו אפילו נמלח בתוך הקבה מותר".
 ב) תוס' הרא"ש (חולין דף קטז: ד"ה ה"ג) – "ר"ת".
 3. שיטה ג': מחמיר, אפילו בקרוש.
 א) רש"י (חולין דף קטז: ד"ה הרי) – "וחלב הנמצא קרוש בעור הקבה שמולחין אותה בעורה בין שנותנין עמו חלב אחר ובין שמולחין אותה עמה נראה בעיני איסור גמור כבשר בחלב ממש לאסור הגבינה איסור גמור ואין בידי כח להתיר ויש מתירין אותו ... ואני הייתי נוהג היתר עד הנה ובלבד שלא יתנו בה חלב אחר וטועה הייתי בכך שהייתי סבור כדאמרין בע"ז (דף כט: גבי קבת עולה כהן שדעתו יפה שורפה חיה שמע מינה פירשא בעלמא היא ולא מיתסרא ולא היא חלב גמור הוא מדתנא במתניתין כשרה שינקה מן הטרפה קבתה אסורה שמע מינה חלב הוא ותניא נמי ...".
 ב) ר"ן (חולין דף מג. ד"ה והלכתא).
 ג) ריטב"א (חולין דף קטז: ד"ה ואתון) – "ואותן שנוהגין למלוח הקיבה בעורה הרי זה אסור משום בשר וחלב כדברי רש"י ז"ל, ואסור להעמיד בקיבה ההיא, ואם העמיד הכל אסור ואף על גב דלא יהיב טעמא, ולא משום דסבירא לן דמין במינו במשהו כדברי רש"י ז"ל, אלא משום דכיון דמוקים כמאן דאיכא איסורא בעיניה דמי".
 ד) אהל מועד (שער או"ה דרך ו' נתיב א').
 4. מראי מקומות.
 א) רשב"א (חולין דף קטז: ד"ה והילכתא) – "ונראין דברי ר"ת ז"ל שפירש דהא דאמרין מעמידין בחלב קרוש דהו"ל כפירשא לאחר שנקרש ואורחא דמילתא הכי דאין מעמידין בחלב צלול אלא בקרוש, וסיפא דקתני כשרה שינקה מן הטרפה קיבתה אסורה בחלב צלול דאכתי לא חשבינן ליה כפירושה והילכך אסורה אף לאחר חזרה".

1) ב"י (ס"ק ט') – "והרשב"א אף על פי שבחידושו (שם ד"ה מתניתין) כתב שנראין דברי רבינו תם בתורת הבית (הקצר ב"ג ש"ד פד סוע"ב) כתב המבשל בחלב שבקיבה אפילו היה צלול מותר דאינו אלא כפירשא בעלמא ויש מי שאוסר בצלול אבל בשנקרש בחיי הבהמה מותר דכיון שנקרש (במע"י) [בחי"י] הבהמה חשוב כפרש והגאונים מסכימים להתיר עכ"ל נראה מדבריו אלה שהוא סובר כדברי הגאונים".

ב. שיטה א': מיקל, אפילו בצלול.

1. מחבר (סעי' ט', ב"י סוף ס"ק ט' ["וכן נהגו"]) – "חלב הנמצא בקיבה, אינו חלב, ומותר לבשל בו בשר אפילו בצלול שבה. ויש מי שאוסר".
2. שלחן גבוה (ס"ק כ"ט).
3. בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות י"ז) – לשונו מובא לקמן.
4. הליכות עולם (ח"ז עמ' כ"ד סעי' י"א).
5. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ע"ה) – "חלב הנמצא בקיבה דינו כפרש בעלמא, ואין עליו תורת חלב, לענין איסור בישול בשר בחלב, ומותר לבשל בו בשר אפילו בצלול שבה. [שם עמוד שא. הליכות עולם ח"ז עמוד כד]".

ג. שיטה ב': רק בקרוש מותר, משא"כ בצלול.

1. רמ"א (סעי' ט', סעי' י', תו"ח כלל ס"ה דין ח', כלל ע"ט דין ב', דר"מ סי' פ"א ס"ק ט') [במקום שאין מנהג] – "וכן נוהגין".
2. זבחי צדק (ס"ק נ"ו) – "יש להחמיר כס' רמ"א ז"ל ואם בשל בצלול אפי' בדיעבד אסור כמ"ש הש"ך לדעת רמ"א ז"ל".

ד. שיטה ג': מחמיר, אפילו בקרוש.

1. יש"ש (חולין פרק ח' סי' ק"ז) – "והעיקר כרש"י".
2. ט"ז (ס"ק ז') – "ורש"ל".
3. פרי"ח (ס"ק כ"ב) – "ולפיכך האמת יורה דרכו שגירסת הספרים הוא מחכם אחד שהיה סבור דכל קיבה היא פירשא בעלמא כמו שהבינו כל הראשונים ואינה מעיקר הש"ס. וכבר הופיע רוח הקודש בבית מדרשו של רש"י וכתב [שם קטז, ב ד"ה הרי זו אסורה] שמה שעד עכשיו היה נוהג היתר בדבר היה טועה בכך. וכן מוכח דעת הרא"ש [שם פ"ח סימן נב] וכמו שכתב הבית יוסף [עמוד קפג ד"ה חלב] ודלא כהטור והב"ח [שם ד"ה חלב], וכן דעת הרא"ה [שם] והר"ן [שם], וכן נראה דעת הרמב"ן אלא שמה שכתב היה ליישב שיטת הר"ף וליה לא סבירא ליה. וכן דעת מהרש"ל [ים של שלמה] בפרק כל הבשר [חולין פ"ח סימן קז] וכן דעת האיסור והיתר הארוך ריש כלל (מ"א) [מ]. נמצא לשיטתינו זו האמיתית דקיבה הוי חלב ממש בין קרוש ובין צלול, וקיבת נבלה וטרפה מותרת לפי שממקום היתר בא שאין חוששין שמא ינק מן הטרפה ומן הטמאה כדאייתא בסוף פרק כל הבשר [שם קטז, ב], אבל כשרה שינקה מן הטרפה קיבתה אסורה לפי שמחלב טרפה הויא הקיבה. ובכל גוונא אסור לבשלה בבשר ולוקה על אכילה ובישול כשאר חלב ובשר משום דחלב גמור הוא".
4. יעב"ץ (מגדל עוז בב"ח פרק א' אות כ"ו) – "העיקר כדעת רש"י שהוא חלב גמור בין צלול בין קרוש. והמבשל בו בשר לוקה. וכן האוכלו".

ה. מחמיר כרש"י ויש"ש, ובהפסד [מרובה] יש להקל כר"ת ורמ"א.

1. ש"ך (ס"ק כ"ה, ס"ק ל"ב) – "דבמקום שאין הפסד יש להחמיר".
2. באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י"ד).
3. באה"ט (ס"ק כ"ב, ס"ק כ"ו).
4. חכ"א (כלל מ' ס"ק ח') – "חלב הנמצא בקיבה לכתחלה אסור לבשל בו בשר אפילו בחלב הקרוש שבו משום מראית עין ובדיעבד מותר אפילו אם בשל בצלול שבו כן פסק הבית יוסף אבל אנו נוהגין דאפילו בדיעבד אסור אפילו אם בשל בקרוש שבו (סעיף ט') ובש"ך ס"ק כ"ה) ובהפסד מרובה יש להתיר בקרוש".
5. יד אפרים (קיצור בב"ח אות כ') – "ובמקום הפסד מרובה, יש להתיר בקרוש שבה".
6. הו"ד בדרכ"ת (ס"ק קי"א).
7. כה"ח (ס"ק ע"ה) – "בקרוש יש לחוש לכתחלה ובצלול יש להחמיר ולאסור אפי' בדיעבד כדברי רמ"א".
8. בדה"ש (ס"ק קי"א) – "ופסק בחכ"א שאין להקל בזה אלא במקום הפסד מרובה".
9. עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ל"ה) – "שלמעשה הלכה כהרמ"א, אבל יש להחמיר לכתחילה כהמהרש"ל".

ו. צלול ואח"כ קרוש.

1. דינו כמו צלול.
- א) ב"י (ס"ק ט' ד"ה כתב).
2. במקום הפסד יש להקל.
- א) רמ"א (סעי' י') – "ובמקום הפסד יש להקל".
3. במקום הפסד מרובה יש להקל.

(א) ש"ך (ס"ק ל"ב) – "ואף לפמ"ש בסק"ה דאפי' בקרוש ממש יש מחמירים נרא' דהכא בצלול ונקרש יש להקל ג"כ במקום הפסד מרוב' כיון דאין כאן אלא איסור דרבנן ויש לסמוך בכה"ג אתשובת ר' שמשון ב"א שבמדרכי ותשובת מיימוני וכן הוא דעת סה"ת וש"ד שיש לו דין קרוש ועוד שבת"ח..."

(ב) בית לחם יהודה (ס"ק כ"ג).

(ג) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק כ"א).

(ד) חכ"א (כלל נ"ג סעי' ל"ו) – "ובהפסד מרובה יש לסמוך על הפוסקים המתירין דכיון שנקרש על כל פנים הוי כפרש".

(ה) ערה"ש (סעי' ל"ט) – "לפיכך בצלול ונקרש יש להתיר בהפסד מרובה גם בזה [ש"ך סקל"ב]".

(ו) מעדני השלחן (ס"ק צ"ב).

4. במקום הפסד מרובה וצורך גדול יש להקל.

(א) יד אפרים (קיצור בב"ח אות כ') – "בצלול ונקרש יש להתיר במקום הפסד מרובה וצורך גדול".

(ב) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק קי"א).

(ג) בדה"ש (ס"ק ק"י).

5. מחמיר.

(א) ב"ח (סי' פ"א סוף ס"ק ח') – "והרב בהגהת ש"ע בסימן פ"ז (ס"י) כתב להקל בהפסד מרובה ולפעד"נ דאין להקל כלל".

ז. כשיש ששים.

1. ערה"ש (סוף סעי' ל"ט) – "ודע דכשיש ס' מותר גם לכתחלה ואין שייך בזה מבטלין איסור לכתחלה כיון שאין כוונתו לבטל האיסור אלא להעמיד החלב לעשות גבינות וצ"ע לדינא אמנם בצירוף דעת הרי"ף והרמב"ם יש להקל".

ח. שיעור הקרישה.

1. מראי מקומות – יש"ש (חולין פרק ח' סי' ק"ז, "מי יודע מהו שיעור הקרישה"), הו"ד בט"ז (ס"ק ז'), בדה"ש (סעי' ט בי' ד"ה מי').

ט. האם הוא דרבנן או דאורייתא.

1. לשיטה שסובר כל חלב הנמצא בקיבה הוא חלבי [רש"י, יש"ש].

(א) דאורייתא.

1) פר"ח (ס"ק כ"ב) – "ובכל גוונא אסור לבשלה בבשר ולוקה על אכילה ובישול כשאר חלב ובשר משום דחלב גמור הוא".

2) יעב"ץ (מגדל עוז בב"ח פרק א' אות כ"ו) - לשונו מובא לעיל.

(ב) דרבנן, דלא גרע מחלב מתה ושחוטה.

1) חינוך (מצוה קי"ג).

2) שער המלך (מאכ"א פרק ט"ו הל' ו') – "שכתב רש"י ז"ל פ' כ"ה דף קי"ו ע"ב ד"ה ה"ז וז"ל וחלב הנמצא קרוש בעור הקיבה

שמולחים אותה בעורו כו' נראה בעיני איסור גמור כו' עד מ"ש וכשמתערב חלב זה עם חלב הגבינה הו"ל מ"במ כו' וגם פסקנו

בפסחים הלכה דמ"ב במשהו כו' יע"ש הרי מבואר דאפי' באיסור דרבנן אסור במשהו שהרי חלב שחוטה אין איסורו אלא

מדרבנן כנודע".

3) ערה"ש (סעי' ל"ה) – "ונראה להדיא דלדיעה זו אפילו מדרבנן מותר ותדע לך שכן הוא דאי מדאורייתא הלא גם בלא"ה חלב

שחוטה מותר מן התורה כדדרשינן בגמ' [קי"ג ב] בחלב אמו ולא בחלב שחוטה".

(ג) מראי מקומות – מעדני השלחן (ס"ק ע"ט, מטעמי השלחן ס"ק כ"ד), בדה"ש (ס"ק קי"א).

2. לשיטה שסובר רק חלב צלול הוא חלבי [ר"ת, רמ"א].

(א) דאורייתא – לבוש (סעי' י"א).

(ב) דרבנן – חינוך (מצוה קי"ג, לשונו מובא לעיל), ברתי (ס"ק כ"ב, לשונו מובא לקמן), שער המלך (מאכ"א פרק ט"ו הל' ו', לשונו

מובא לעיל), בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות י"ז, לשונו מובא לקמן), ערה"ש (סעי' ל"ה, לשונו מובא לעיל).

(ג) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ק"ט).

י. ספק אם היה צלול או קרוש.

1. מיקל – ברתי (ס"ק כ"ב, "וגם אם ספק אם היה צלול או קרוש, מספיקא אזלינן לקולא, ובפרט דהרי קרוש לפניך"), בן איש חי

(שנה ב' פר' בהעלותך אות י"ז, "ואם היה ספק צלול או קרוש אז גם להאשכנזים דאזלי בתר פסקי מור"ם אזלינן לקולא ומותר ועיין

כו"ף ז"ל").

יא. מראי מקומות – ריח הבשם (פרק ה'), מגילת ספר (אות ח').

מא. העמיד בה גבינות - סעיף י'.

א. חלב הנמצא בקיבה שנמלחה בקיבתה או שעמד בו יום אחד: מה דין בחלב הנמצא בקיבה.

1. דעה ראשונה לעיל - מיקל, אפילו בצלול.

2. דעה שניה לעיל - רק בקרוש יש להקל, משא"כ בצלול.

3. דעה שלישית לעיל - מחמיר, אפילו בקרוש.

ב. להעמיד בה לכתחילה: חלב הנמצא בקיבה שנמלחה בקיבתה או שעמד בו יום אחד [למקילים לעיל].

1. ראשונים.

א) מחמיר [משום בשר בחלב].

(1) רבינו ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה, קמ"א-ב) – "ויש מי שכתב דאפילו לפי שיטת הגאונים אם נמלח הקיבה בתוך העו' שאסור להעמיד

בה גבינה שאף על פי שהוא פרוש בעלמא מכל מקו' כבר לקחה טעם הבשר וכשמעמיד בה ה"ל בשר בחלב וכן נראה עקר".

ב) מיקל [שאף טעם בשר הנבלע בה הוי כפירשא בעלמא].

(1) רבינו שמשון (מרדכי חולין סי' תשל"ג) – "דטעם היוצא מן הבשר נעשה פירשא כשנבלע בקיבה".

(2) טור (סוף הסי').

2. פוסקים.

א) בדיעבד יש להקל – ב"י (ס"ק ט' ד"ה ולענין), בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות י"ז), "ובדיעבד שכבר העמיד בו מותר אפילו

העמיד בצלול כן הוא דעת מר"ן ז"ל דקי"ל כוותיה", הליכות עולם (ח"ז עמ' כ"ד סעי' י"א), ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ע"ו,

סעי' ע"ז), "חלב הנמצא בקיבה ונמלח עם הקיבה, או שעמד בתוך עור הקיבה כ"ד שעות, אין להעמיד בו גבינות, דחלב זה נאסר

לכתחלה. אבל בדיעבד אפילו אם הוא חלב שנשאר כ"ד שעות בעור קיבת נבלה או טריפה, והעמיד בו גבינות, מותרים. [איסור

והיתר ג' עמוד שא"]

(1) "לכתחלה אין להניחו בקיבה עד שיצטנן החלב בתוך הקיבה" – רמ"א (סעי' י'), חכ"א (כלל מ' סעי' ט').

ב) בצלול יש להחמיר אא"כ אינו נותן טעם, ובקרוש יש להקל בדיעבד – רמ"א (סעי' י').

(1) צלול ואח"כ קרוש - עי' לעיל, אם במקום הפסד או הפמ"ר אפשר להקל.

3. מראי מקומות – כרתי (ס"ק כ"א, פלתי ס"ק י"ח).

ג. לפי הרמ"א שצלול אסור, למה יש להקל בשאינו נותן טעם, הא מעמיד מבשר בחלב.

1. שאינו איסור מחמת עצמו ממש.

א) ש"ך (ס"ק ל') – "וי"ל דדוקא דבר מעמיד שאסור מעצמו ממש כגון נבילה אמרינן דלא בטיל משא"כ הכא שאין המעמיד אסור

מעצמו אלא משום תערובת בשר בחלב ולכך בטיל שפיר".

(1) בדה"ש (ס"ק קכ"ז) – "וכפי הנראה שסובר הש"ך שטעם הבשר שבחלב הקיבה אינו משתתף בהעמדת הגבינה וכל ההעמדה

באה ע"י החלב גרידא דאם לא כן שפיר יש לאסור בזה מדין מעמיד כיון שכל התערובת של בשר בחלב שנחשבו ביחד בודאי

כגופו של איסור הוא המעמיד את הגבינה".

2. באיסור דרבנן [של מליחה], אינו איסור מחמת עצמו.

א) ש"ך (ס"ק ל') – "ואפי' אי נימא דבשר בחלב ממש שנאסר ע"י בישול חשיב כגופו של איסור ואם העמידו בו אח"כ אוסר במשהו

מ"מ הכא כיון דלא נאסר אלא על ידי מליחה וכבוש דאינו אלא מדרבנן ס"ל להרב דלא חשיב כגופו של איסור לענין שיאסור

במעמיד בכל שהוא".

ב) פ"ה (ס"ק כ"ז).

ג) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ל"ב ד"ה אבל לכאורה) – "שמה שהקלו להש"ך במליחה לענין מעמיד אינו משום שחומרא דמעמיד לא אמרו

בזה שרק מדרבנן נעשה נבלה ... הקולא הוא שלענין מעמיד לא אמרינן במליחה חנ"נ אף שהוא בב"ח. ומשמע לו זה מלשון

הש"ך שכתב הכא כיון דלא נאסר אלא ע"י מליחה וכבוש דאינו אלא מדרבנן ס"ל להרב דלא חשיב כגופו של איסור לענין שיאסור

במעמיד בכ"ש, שלשון זה משמע שלא נעשה החלב נבלה לענין זה במליחה וכבישה".

(1) מראי מקומות – קהלות יעקב (כתבי קה"י החדשים, חולין סי' ל"ז).

3. י"ל בצירוף השיטות דצלול הוי כפירשא.

א) רע"א (על הש"ך ס"ק ל', רע"א ח"א סי' ר"ז ד"ה והנה) – "די"ל דרק סמכינן להקל בצירוף דעת הסוברים דגם צלול הוי פירשא".

4. מראי מקומות – כרתי (ס"ק כ', פלתי ס"ק י"ז), בדה"ש (ס"ק קכ"ז).

א) נ"מ: עי' לקמן.

ד. מעמיד ע"י דבר מבושל [נ"מ בתירוצים לעיל].

1. מחמיר.

א) פ"ה (ס"ק כ"ז).

ב) פ"מ"ג (שפ"ד ס"ק ל') – "ועיינן עוד ש"ך מה שהעלה דלא הוה מעמיד כיון דע"י מליחה נעשה הא ע"י בישול בב"ח מיקרי איסורו

מגופו וכ"כ הפר"ח אות כ"ז להחמיר ע"י בישול יע"ש".

2. מיקל.

א) רדב"ז (סי' אלף קמ"ו).

ב) מהרי"ט (יו"ד סי' ג' ד"ה והך).

3. מראי מקומות – יד יהודה (הארוך ס"ק כ"א).

א) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות נ"ב, "ובש"ך (סקכ"ז) ... דמסתברא דצירוף אחד סגי, ולרווחא דמילתא נקט הש"ך ב'

צירופים".

מב | יבש כעץ.**א. עור יבש כעץ: לכתחילה.**

1. מחמיר.

א) ש"ב (ס"ק ל"ג) – "עור הקיבה לפעמים כו'. וה"ה שאר בני מעיים כשמייבשים אותן עד שנעשו כעץ ומ"מ נראה דלכתחילה אין לעשות כן".

ב) הו"ד בכנה"ג (הג' ב"י ס"ק מ"ג ד"ה ושוב).

ג) ערך לחם (למהריק"ש על סעי' י"א) – "עור קיבה שמולחין ומייבשין אותו יש מתירין למלאו חלב, ונראה לי להחמיר".

ד) הו"ד ברע"א (על הש"ך ס"ק ל"ג) – "דלכתחילה אין לעשות כן. וכן כתוב במוהריק"ש להחמיר".

ה) בית לחם יהודה (ס"ק כ"ד).

ו) חגורת שמואל (ס"ק כ"ז) – "וכתב הש"ך ...".

ז) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק כ"ב).

ח) באה"ט (ס"ק כ"ז).

ט) יד אפרים (קיצור בב"ח אות כ"ג) – "ומכל מקום לכתחילה אין לעשות כן".

י) חכ"א (כלל מ' סעי' ט) – "עור הקיבה או שאר בני מעיים שמייבשים אחר שנמלחו עד שנעשו כעץ וממלאין אותן חלב מותר דמאחר שנתיבש כל כך הוי כעץ בעלמא ואין בו לחלוחית בשר כלל ומכל מקום לכתחילה לא יעשה כן (ס"ק ל"ג) ונראה לי דהוא הדין להעמיד בו גבינות דלכתחילה אסור ובדיעבד מותר".

יא) זבחי צדק (ס"ק ס"ג) – "ומ"מ אין לעשות כן לכתחי'. ש"ך סקל"ג בל"י סקל"ח חכ"א שם אות ט".

יב) כה"ח (ס"ק פ"ו) – "ש"ך".

יג) בדה"ש (ס"ק קל"ד).

יד) ילקוט יוסף (סעי' פ', קיצור שו"ע סעי' פ') – "עור הקיבה לפעמים מולחים אותו ומייבשין אותו ונעשה כעץ, וממלאים אותו חלב, גבינות אלו מותרות, אחר שעור הקיבה נתייבש והוי כעץ בעלמא ואין בו לחלוחית בשר. ומכל מקום לכתחילה אין לעשות כן. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד שו]."

2. במקום שיש ששים.

א) יש להקל – רע"א (ח"א סי' ר"ז), פת"ת (ס"ק י"ט), בדה"ש (ס"ק קל"ד, עי' בי' ד"ה עור עמ' ל"ז).

ב. הטעם להחמיר לכתחילה.

1. משום שמא יתרכך ע"י כבישה.

א) עי' כנה"ג (הג' ב"י אות מ"ג) – "ואולי מפני הטעם שכתבתי דכל שנכבש שם הרי הוא כמבושל, ואף על גב דנתייבש והוי כעץ בעלמא מכל מקום כיון שנכבש שם אל יחסר מליתן טעם בשר על דרך שכתב רי"ו בשם יש מי שכתב ...".

2. חשש לכתחילה שמא לא פקע מיניה שם אוכל.

א) נב"ק (יו"ד סי' כ"ו ד"ה ומזה) – "טעמו לחוש לדעת המחמירים דלא ילפינן איסור מטומאה ואף שכתבתי דגם המחמירים לא החמירו אלא מדרבנן ובדרבנן שומעים להקל היינו אם כבר נעשה אבל לעשות כן לכתחילה לא".

3. דלמא לא נתייבש לגמרי.

א) רע"א (ח"א סי' ר"ז ד"ה אמנם) – "היינו דלכתחילה חיישינן דלמא לא נתייבש לגמרי".

4. משום מראית עין.

א) רבינו חיים כהן (יו"ד סי' כ"ב ד"ה ושורש) – "דהטעם הש"ך שאוסר לכתחילה הוא מטעם שכ' ס"ק כ"ה וז"ל נראה דלכתחילה אסור משום מראית העין".

5. מראי מקומות – פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק פ"ד).

ג. האם זה רק בעור יבש כשרה או גם בעור יבש טמאה.

1. רק בכשרה.

א) נב"ק (יו"ד סי' כ"ו) – "עור הקיבה היתר הוא ואימתי יחול עליו האיסור בהצטרפו עם החלב וכשנתייבש מקודם לא נשאר בו טעם לאסור החלב ולא חל עליו שם בשר בחלב. אבל שלפוחית הנ"ל של דג טמא הוא והוא אסור מן התורה וכבר חל עליו שם איסור ואינו נפקע ממנו על ידי שנתייבש עד שיתייבש שלא יהיה ראוי לכלב ובנבילה עצמה מחלק ר"מ בין סרוחה מעיקרא ובין נסרוחה אחר שנתנבלה".

2. אפילו בנבלה.

א) שבות יעקב (ח"ב סי' ע') – "על מה סמכו העולם לנהוג היתר לאכול ולשתות דם הנקרש ונתייבש מתייש שקורין באקס בליט שנתייבש בחמה ... ונ"ל הטעם כיון שנתייבש כ"כ עד שנעשה כעץ ואין בה שום לחלוחית אין בו איסור כלל ובגוונא שכתב רמ"א סי' פ"ז סעיף יו"ד בהג"ה בעור הקיבה שנתייבש כעץ דמותר מה"ט ומה"ט נוהגין היתר בהנקרש על דופני חביות שקורין וויי"ן שטיי"ן כדאית' בסי' קכ"ג סעי' ט"ז וכן במה שקורין בלא"ז שמשמשינן בו לקשור על כלי שתי' אף שהם מבהמה טריפה או נבילה ג"כ מתירין מה"ט שכבר נתייבש בו כל הלחלוחית ואין בו טעם כלל".

ב) אמרי ברוך (על רמ"א סעי' י').

ג) תפארת צבי (צבי הירש, יו"ד סי' ע"ג).

ד) הו"ד בפת"ת (ס"ק כ"א) – "עיינ בתשובת תפארת צבי הי"ד סימן ע"ג שכתב בתולעים אדומים שמייבשים אותם וצובעים בהם משקה י"ש דמות ג"כ מטעם זה ע"ש ... בתשו' נו"ב הי"ד ריש סי' כ"ו אלא שכ' שם דזה דוקא בבשר בחלב דכיון שנתייבש מקודם הבשר לא נשאר בו טעם לאסור החלב ולא חל עליו שם בב"ח אבל בשר איסור לא נפקע ממנו שם איסור ע"י שנתייבש ע"ש וגם בזה חולק עליו בתשובת תפארת צבי שם ע"ש. ועיינ בש"ך לקמן סי' קי"ד ס"ק כ"א בענין הכרכום שכתב דאף אם ימצא חוט בבשר יבש לית לן בה כמו בעור הקיבה ע"ש מבואר דלא כהפמ"ג וגם דלא כהנו"ב וכן מבואר בתשובת שבו"י ק"ב סי' ע' אביאנו לקמן סי' קנ"ה סק"ה".

3. מראי מקומות – נמוקי רי"ב (על רמ"א סע' י'), הר צבי (י"ד סי' פ"ג, לשונו מובא לקמן), יביע אומר (ח"ה י"ד סי' י"א אות ח'), ילקוט יוסף (הע' פ' ד"ה ויש).

ד. עור יבש שנתרכך [ע"י בישול או כבוש מעל"ע, משא"כ מליחה].

1. מחמיר.

א) עי' ש"ך (סי' קי"ד ס"ק כ"א) – לשונו מובא לקמן.

ב) בית לחם יהודה (ס"ק כ"ד) – "ולפי הטעם דכ' הכה"ג לא יפה הורה הלחם הפנים ... כיון שבאו לחלב מיד היה נתרכך ופולט טעם בשר בחלב".

ג) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ג) – "והוא הדין עור הקיבה ובני מעיים בבישול יש לאסור דמתרכך ונותן טעם והוא הדין ע"י שריה מעת לעת יש להחמיר בעור הקיבה ודוקא ע"י מליחה או כשיעור על האש הוא דמות עיין בנה"ג".

2. מיקל.

א) לחם הפנים (ס"ק כ"ו) – "הוריתי באחד שכתב לו בראש אצבעו עם מרצע ורפואתו ידוע לתחוב אצבעו אל תוך העין של בהמה ויהיה תחוב לו העין על ראש אצבעו עד שנתרפא ובינו ובינו נתייבש העין סביב אצבעו מרוב חמימות עד שלא יוכל להסיר העין מן אצבעו מרוב יובשו. והניח העין הנ"ל בתוך כלי רותח עם חלב כדי שיתרכך ויוכל להפריד מן אצבעו ולא היה ס' כנגד העין ונשאלתי על החלב ועל הכלי אם נאסר מן העין כי ידוע לכל שאף שהשחור והלבן שבעין הוא מיא בעלמא מ"מ העורה מסבב העין הוא בשר וגם מושבו כשהוא יוסב באברו יוצא מן העין חתיכות העור המחברו כבובנא באסיתא מ"מ הוריתי להתיר ולא בעי ס' נגדו מאחר שנתייבש הוי כעץ בעלמא ואין בו לחלוחית בשר כנ"ל".

ב) תפארת צבי (צבי הירש, י"ד סי' ע"ג).

3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק כ"א, לשונו מובא לקמן), בדה"ש (ס"ק קל"ט, בי' ד"ה דמאחר), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק פ"א, ס"ק פ"ב).

ה. בשר יבש כעץ.

1. מחמיר.

א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ג) – "אבל בשר יבש כעץ אוסר".

2. מיקל.

א) עי' ש"ך (סי' קי"ד ס"ק כ"א) – "בארצות האלו שהכרכום הוא יבש כעץ אם כן אפילו ימצא חוט בשר יבש לית לן בה וכמו שנתבאר לעיל סי' פ"ז סוף סעיף י' בהג"ה גבי עור הקיבה שנתייבש כעץ בענין דלית בה לחלוחית שרי ואף דיש ג"כ לפעמים כרכום רטוב ולח זהו מחמת שהיה מונח במקומות הקרים ורטובים ואפשר מתחלה היה יבש כעץ ותו י"ל ...".

ב) לחם הפנים (ס"ק כ"ו) – לשונו מובא לעיל.

ג) עי' נוב"ק (י"ד סי' כ"ו).

ד) תפארת צבי (צבי הירש, י"ד סי' ע"ג).

ה) פת"ת (ס"ק כ"א) – "... פמ"ג. ובזה נסתר מ"ש בס' לה"פ ס"ק כ"ו באחד שתחב אצבעו לתוך עין של בהמה לרפואה ונתייבש עד שלא יוכל להסירו והניחו בתוך כלי עם חלב רותח כדי שיתרכך ולא היה ס' נגד העין ונשאל על החלב ועל הכלי והורה להתיר דמאחר דנתייבש הוי כעץ בעלמא ע"ש ולדברי הפ"מ לא טוב הורה דהא בשר יבש כעץ אוסר ועוד דהא כאן היה בישול [ועיינ בס' בל"י שהשיג ג"כ על הלה"פ בזה] אמנם בתשובת תפארת צבי הנ"ל מבואר דלא כהפמ"ג אלא דגם בשר יבש אינו אוסר וגם מבואר דאף ע"י שריה מעל"ע נמי שרי וכן מבואר (בתשו' נו"ב הי"ד ריש סי' כ"ו) אלא שכ' שם דזה דוקא בבשר בחלב דכיון שנתייבש מקודם הבשר לא נשאר בו טעם לאסור החלב ולא חל עליו שם בב"ח אבל בשר איסור לא נפקע ממנו שם איסור ע"י שנתייבש ע"ש וגם בזה חולק עליו בתשובת תפארת צבי שם ע"ש ועיינ בש"ך לקמן סי' קי"ד ס"ק כ"א בענין הכרכום שכתב דאף אם ימצא חוט בבשר יבש לית לן בה כמו בעור הקיבה ע"ש מבואר דלא כהפמ"ג וגם דלא כהנו"ב וכן מבואר (בתשובת שבו"י ק"ב סי' ע') אביאנו לקמן סי' קנ"ה סק"ה. ועיינ בתשובת דת אש סי' י"ג".

ו) בדה"ש (ס"ק קל"ח) – "ונראה להקל כדבריהם".

3. מראי מקומות – מטעמי השלחן (ס"ק ל"א), מגילת ספר (אות י"ב), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ע"ח, ס"ק ע"ט).

ו. גלטי'ן (gelatin).

1. מראי מקומות – מגילת ספר (אות י"ג ס"ק ב').

א) אחיזר (ח"ג סי' ל"ג אות ה' ד"ה ולכאורה, מכתב בס' אבני שמואל עמ' י') – "ולכאורה בעצמות יבשות אין שום חשש, דהא עצמות האיסור מצטרפים עם ההיתר לבטל האיסור כמבואר ביו"ד סי' צ"ט, ואפי' בעצמות הרכין שהחמיר הש"ך כ' הפוסקים דאם הסירו הבשר ונתייבשו דינם כשארי כלי עצם וכלי מתכות ועץ ... וא"כ פשוט דעצמות שנתייבשו אין בהם חשש איסור כלל".

(ב) הר צבי (יו"ד סי' פ"ג) – "גלידה שמעריבים בה דז'עלאטין בדבר הגלידה הנמכרת במקומות שמעריבים בה אבק דז'עלאטין וחומר זה נעשה מרגלי חזירים ועורותיהם ועורות עגלים באפן זה: מבשלים את הנ"ל זמן רב, מסננים את התבשיל ומעמידים את המרק הזך עד שנקרש, מיבשים אותו וטוחנים אותו לאבק דק, ואבק זה יש לו הכח להקריש כל מאכל או משקה אשר יתערב בתוכו ... המורם מכל הנ"ל, שאם האבק שנתייבש הוא נפסל מאכילת אדם בלבד, זה תלוי במחלוקת הפוסקים, להש"ך מותר, ולדעת הנודע ביהודה אסור, אולם אם הוא נפסל גם מאכילת כלב, לדברי הכל פקע ממנו שם האיסור אעפ"י שנפסל אחר שכבר חל עליו האיסור, כמבואר שם בנוב"י, עיי"ש. ואבק זה אפשר דנפסל גם מאכילת כלב ושום בעל חי לא יאכלנו ופקע ממנו שם האיסור וא"כ אין לאסור התערבות ואת זה צריך כת"ר לברר".

(ג) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' כ"ז) – "הנה בדבר הדזעלאטין הנעשים מעורות כשרים וגם נמלחים אם מותר להחשיבם לפארעווע ולאוכלם גם במיני חלב, הרי כבר בארתי בספרי אגרות משה על יו"ד סימן ל"ז שיותר נוטה לע"ד שעור בחלב ליכא שום איסור אף לא מדרבנן אף בעורות לחים ורק למעשה כיון שהפמ"ג סימן פ"ז ס"ק כ"ב בש"ד כתב ודע דעור בחלב פטור אבל אסור יש להחמיר, שלכן כתבתי שבעור יבש כעץ שלפשוטות לשון הרמ"א בסעיף י' והנוב"ק יו"ד סימן כ"ו הובא בפ"ת ס"ק כ"א אף בעור הקיבה יבש מותר אף בכבישה וה"ה שיתירו אף בבשול, יש להתיר כיון שאף להפמ"ג שאוסר בעור הוא רק מדרבנן אף בלא וכיון שביבש אף בעור קיבה האסור מדאורייתא הוא רק ספק דפולגתא דרבנותא יש להתיר בפשיטות בעור שאף אם נאסור הוא רק מדרבנן שאף לכתחלה יש להתיר עיין שם. וכן נראה בכל ספק שיהיה שיש להתיר בעור, ולכן אף שמה שמש"כ כת"ר"ה ששמע שדזעלאטין אינו דבר הנותן טעם אינו דבר ודאי ולא היה לן למיסמך ע"ז באיסור ודאי אף אם היה רק מדרבנן, אבל העור שיותר נוטה שאין בו שום איסור לענין חלב ורק שיש קצת ספק מצד שיטת הפמ"ג שמא יש בו איסור מדרבנן היה לן לסמוך ע"ז אף אם הוא ספק ולהתיר. אך מטעם זה אולי יש לברר בטעימת איזה אנשים במיני היתר אם הדזעלאטין הוא דבר הנותן טעם ולא נכנס זה בחשיבות ספק כלל כיון שאפשר לברר ... ולכן אף להפמ"ג שגוף העור אוסר לבשל ולאכול בחלב אין לאסור הדזעלאטין שנעשה מהעור לבשלו ולאכלו בחלב, ובפרט שיותר נוטה שאף בעור גופו ליכא איסור דלא כהפמ"ג רק שראוי להחמיר כהפמ"ג שודאי יש לסמוך ע"ז שכתבתי ולהתיר את הדזעלאטין לבשלו ולאכלו בחלב אף אם נותן טעם".

(ד) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' ע"ג אות ג') – "ג'לטין שנעשה מעצמות שנתייבשו כעץ התיר הגאון ר' חיים עוזר גרודזינקי זצ"ל ... ויעוין תשובתו של הגאון ר' יחזקאל אברמסקי שליט"א [זצ"ל] להתיר אם ודאי נתייבש כעץ, ואין בהם שום טעם. אולם צ"ע לדינא כיום בזמננו שמייצרים ג'לטין גם מפסולת בשר טרי, ויתכן שנשאר בו טעם ולא נתייבש כעץ".

ז. ציורים, שיש לעיין [על צד שעור הוא איסור דאורייתא, שעורותיהם כבשריהם].

1. מור ואהלות (אהל ים המלח סוף סי' י"א, עמ' ע"ב-ב') – "נשאלתי פ"א במעשה שנפל תפילין של ראש לקדירה רותחת ברוטב והשבתי דמחשש נו"ט שכשרים לתפילין או מטעם דם העור אין לחוש בנ"ד שנתייבש כעץ זה כמה שנים עי' סי' פ"ז סעיף י' ...".
2. canteen, baseball mitt, כיפה של עור.
3. אולי יש לחלק בין זה לכל הציורים בשו"ע כאן. שהם מדברים במעמיד או חזותא וכדו', שיש תועלת מחפצא דאיסורא. אבל להחמיר לכתחילה בדבר שאין לו שום תועלת מהאיסור לא מצינו [עי' בדה"ש (ס"ק קל"ו)].

מג | המעמיד גבינה בעור קיבה - סעיף י"א.

א. ראשונים.

1. שיטה א': מעמיד בטול בששים כשאר תערובת – ר"ת (ס' הישר סי' ע"ו אות ט', חידושים סי' תע"ד).
2. שיטה ב': מעמיד בעור קיבת נבלה לא בטול אפילו באלף, משא"כ בשר בחלב דהוי היתר – ר"י מיגש (מגילת סתרים נדפס בס' הלקוטים ברמב"ם מהדורת פרנקל הל' מאכ"א פרק ג' הל' י"ג, הו"ד ברשב"א תוה"ב בית ג' שער ו' צ"ב-ב' ועוד ראשונים), רמב"ם (מאכ"א פרק ט' הל' ט"ז), רשב"א (חולין דף קטז. ד"ה מתניתין), ר"ן (חולין דף מב: ד"ה קיבת).
3. שיטה ג': אף דמעמיד בכשירה לא בטול אפילו באלף – ר' שמשון (מרדכי חולין סי' תשל"ג).

ב. פוסקים.

1. שיטה א': מעמיד בטול בששים כשאר תערובת – יש"ש (חולין פרק ח' סי' ק"ו).
2. שיטה ב': מעמיד בעור קיבת נבלה לא בטול אפילו באלף, משא"כ בשר בחלב דהוי היתר – מחבר (סעי' י"א, "אם העמיד גבינה בעור קיבת כשרה, יש בה טעם בשר, אסורה. ואם לאו, מותרת. אבל המעמיד בעור קיבת נבלה, וטריפה, ובהמה טמאה, אוסר בכל שהוא"), לבוש (סעי' י"א), ש"ך (ס"ק ל' חולק בר"ש, ס"ק ל"ה חולק על מהרש"ל), ברתני (ס"ק כ"ד, "והעיקר כש"ע שהם דברי רמב"ם"), חכ"א (כלל נ"ג סעי' ל"ג), ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ע"ח), פוסקים.
3. שיטה ג': אף דמעמיד בכשירה לא בטול אפילו באלף – עי' חת"ס (יו"ד סי' פ"א, "ורק לחוש לדברי המרדכי ותשו' מיימוני הל' דס"ל גם בכה"ג דבר המעמיד לא בטיל"), הו"ד בפת"ת (ס"ק י"ט).

ג. מראי מקומות – קהלות יעקב (כתבי קה"י החדשים, חולין סי' ל"ח), מגילת ספר (אות י').

ד. קפילא.

1. עי' סי' צ"ח סעי' א', שגם להבני ספרד י"א להחמיר.
2. וראיה מכאן, שגם באיסור דרבנן יש להחמיר, עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ד) - עי' סי' צ"ח סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

מד] מעמיד: כללים.**א. דרבנן או דאורייתא.****1. דרבנן.**

א) פ"ח (סי' ק' ס"ק ג') – "וכן הא דקיימא לן דדבר המעמיד אפילו באלף לא בטיל וכן מחמץ ומתבל שאוסרין בכל שהן אינן אלא מדרבנן".

ב) פ"ג (מש"ז ס"ק י"ג, סי' ק' מש"ז ס"ק א') [לשונו מובא לקמן], שעה"ת ח"ג סוף פרק א', או"ה סי' תמ"ב א"א ס"ק ט', סדר והנהגות השואל עם הנשאל סדר ג' אות ל"ט).

ג) פרי תבואה (סי' ל"ב ד"ה ועוד).

ד) חכ"א (כלל נ"ג סעי' ל"ג) – "דבר המעמיד אפילו באלף לא בטיל שהרי זה כאילו הוא בעיניה וגם זה אינו אלא מדרבנן דמן התורה בטל בששים דיותר מששים טעמו קלוש (עיי' מגן אברהם בסימן תמ"ב ס"ק ט' שכתב דדעת הטור דמן התורה לא בטיל)".

ה) על אבני נזר (יו"ד סוף סי' פ"ב) – לשונו מובא לקמן.

ו) הר צבי (יו"ד סי' פ"ג).

ז) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ל"ב ד"ה אבל לכאורה) – "חומרת מעמיד שהוא רק חומרא דרבנן".

ח) בדה"ש (ס"ק קמ"ו) – "והכי נקטינן".

ט) מעדני השלחן (ס"ק ק"ג, מטעמי השלחן ס"ק ל"ג).

י) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קס"ג).

2. מראי מקומות – מג"א (סי' תמ"ב ס"ק ט'), חק יעקב (תמ"ב ס"ק ט"ז), שו"ת חת"ס (יו"ד סי' ע"ט), מהרש"ג (ח"ד סי' ל"ה), דרכ"ת (ס"ק קמ"ז), מנחת יצחק (ח"ב סי' כ"ח אות ט"ז).

א) אבני נזר (יו"ד סוף סי' פ"ב) – "דאף דדבר המעמיד אינו אסור אלא מדרבנן. מ"מ באיסורי הנאה אסור מה"ת. דלא גרע מעצים של איסורי הנאה שבישיל בהם דהתבשיל אסור משום דיש שבח עצים. והכא נמי יש שבח האיסורי הנאה בגבינה. ודוקא באיסור אכילה אינו אסור אלא מדרבנן. דיש שבח עצים בפת לא אמרינן אלא באיסורי הנאה כמ"ש התוס' (ד' ס"ו ע"ב) ד"ה אמר רבא. וא"כ מוכח דיותר בהנאה וע"כ בשאר איסורים הוי תרי דרבנן. אבל אם נאמר דבב"ח דרבנן אסור בהנאה. א"כ תיכף שקיבל העור שנתנו בגבינה טעם מהגבינה נאסר בהנאה. וממילא נאסר כל הגבינה בהנאה אח"כ מדינא והוי ג"כ חד דרבנן ודו"ק היטב".

ב. האם רק במינו או אפילו שלא במינו.

1. אפילו מין שלא במינו [ראיה מכאן] – רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ז הל' כ"ו, "אע"פ שהוא מין בשאינו מינו ואע"פ שהוא כל שהוא שהרי הדבר האסור הוא הניכר והוא שעשה אותה גבינה"), חכ"א (כלל נ"ג סעי' מ'), מעדני השלחן (ס"ק ק"ג).

ג. האם הוא רק באיסור מחמת עצמו, או אפי' באיסור ע"י בליעות.

1. רק איסור מחמת עצמו [ראיה מכאן].

א) ש"ך (ס"ק ל').

ב) פ"ג (מש"ז ס"ק י"ג, שפ"ד ס"ק ל"ה).

ג) חכ"א (כלל נ"ג סעי' ל"ג) – "ודוקא כשהוא איסור מחמת עצמו כגון המעמיד גבינות בעור קיבת נבילה וטריפה ובהמה טמאה וכן המעמיד בערלה ובשמרי יין נסך ובשמרים של תבואה חדשה וכיוצא בו דאז רואים כאילו האיסור בעין אבל אם אינה אסורה מחמת עצמה אלא שבלעה איסור או אפילו אם העמיד בעור קיבת כשרה שנתן עור הקיבה בחלב ועל ידי זה העמידה בטיל שפיר בששים כשאר איסורים דמאחר דהעור בפני עצמה היא מותרת ולא נאסר אלא על ידי שקיבלה טעם מחלב דאז נעשית נבילה ונעשה איסור מחמת עצמו וכיון שיש ששים נגד העור ואם כן אין טעם בחלב כלל מן הבשר ולא נקרא בשר בחלב כלל ואף על גב שהעור קיבלה טעם מחלב מכל מקום נגד החלב הוא כעומד בפני עצמו (סימן פ"ז סעיף י"ג ובש"ך)".

ד. איסור דרבנן.

1. מחמיר [ראיה מכאן] – פ"ג (שפ"ד ס"ק ל', ס' הנהגות השואל עם הנשאל באו"ה ח"ב אות כ"ב, "אבל אסור מעצמו ממש אף דרבנן הוה מעמיד, עיי' ש"ך [סימן] צ"ח אות ל"א"), יד יהודה (הארוך ס"ק כ"א), עמודי אש (הו"ד בדרכ"ת), בדה"ש (ס"ק קמ"ז).

2. סומך על ר"ת – אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ל"ב, "הא מהרש"ל סובר כן וגם ר"ת סובר כן ולהדגמ"ר גם רש"י סובר כן ולכן הוי ספקא דדינא, ולכן אם האיסור שמעמיד הוא רק איסור דרבנן או ספק איסור אף דאורייתא יש להתיר ביש ששים נגד האיסור אף שהוא מעמיד מדין ספק דרבנן ומדין ס"ס ... ואיסור דזעלאטיין הוא רק ספק איסור או הוא רק איסור מדרבנן שהלאו דנבלה ליכא על עור ועצמות, ורק שהרמב"ם כתב בפ"ד ממ"א ה"ח אע"פ שהוא אסור ה"ז פטור ולא ידוע לנו האיסור אם הוא מדאורייתא מאיזה למוד אך לא לאיסור לאו, או שהוא איסור מדרבנן ואין כאן המקום להאריך בזה. וא"כ אם הוא מעמיד ויש שם ששים נגדו יש להקל אם נעשה בטעות כדלעיל").

3. מראי מקומות – פרי תבואה (ח"א סי' ל"ב), דרכ"ת (ס"ק קמ"ה), פ"ג השלם (ליקוטי מגדים שפ"ד ס"ק ע"ו).

א) מגילת ספר (אות י' ד"ה ולדינא) – "באג"מ ... שזה חידוש להקל בדין מעמיד אפילו באיסורים דרבנן, וצ"ע".

4. תרי דרבנן.

א) מיקל – ערה"ש (סעי' ל"ז, "ולי נראה משום דהכא הוה ממש תרי דרבנן דאפילו חלב גמור בבשר ע"י מליחה וכבישה הוה דרבנן ובכאן אפילו בבישול גמור לא נעשה איסור תורה מפני שהוא חלב שחוטא ולכן בתרי דרבנן לא מחמירין במעמיד לומר שלא יבטול אפילו באלף").

מה [מעמיד: גדרים.

א. חקירה: הא דמעמיד אינו בטול האם הוא מצד השיבותו [כמו בריה וכדו'], או מצד שהוא ניכר [ואין כאן תערובות].

1. ע"ז (דף לה.) – "אמרי: הכא כיון דאוקמיה קא מוקים, חשיב ליה כמאן דאיתיה לאיסוריה בעיניה".
(א) האם עיקר פשט בגמרא הוא מצד חשיבות, או מצד שהוא ניכר.
2. ניכר – רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ז הל' כ"ו, פירוש משניות בע"ז דף כט: ד"ה אמר, "ואע"פ שהוא כל שהוא שהרי הדבר האסור הוא הניכר והוא שעשה אותה גבינה"), פמ"ג (סי' ק' מש"ז ס"ק א', "ד' מינים יש: המין א' כל דבר חשוב. ובו ד' דברים בריה וחתיכה הראויה להתכבד ובעלי חיים וז' דברים החשובים בכל מקום: המין הב' דבר שיש לו מתירין: השלישי ויש בו ג' דברים מראה מעמיד מהמין: הד' איסורי הנאה. יש מהן כו'. וכל אלו הט' דברים מן התורה בטילים ומדברי סופרים אין בטילים ... והפ"ח סקל מראה דהיינו חזותא וחשיב מתבל"), יד יהודה (הקצר ס"ק נ"ב, הארוך ס"ק כ"ה), ה"ד בדרכ"ת (ס"ק קמ"ד), הר צבי (יו"ד סי' פ'), לשונו מובא לקמן.
3. תלוי בחשיבות – ע"ז ר"ח (ע"ז דף לה., שכתוב "נחשוב"), מטה יהונתן (על' רמ"א סעי' י"א).

ב. חומר משמר (preservatives), אם יש לו דין מעמיד לענין ביטול.

1. מיקל.
(א) מנחת יצחק (ח"ו סי' ע"א) – "לא עדיף ממה דאיתא בנובי"ת (יו"ד סי' נ"ו), בעושי י"ש שקורין קראמבאמבולי פערסקי ודומיהן, שנותנין בתוך היורה בעת בישול הי"ש בשר נבילה או בשר שחוטא בלי הדחה ומליחה, ואומרים עושי הי"ש שהוא לעבורי קיטרא ולהפיג חריפות הי"ש, וכתב שם דאין בזה משום מעמיד, אבל יש בזה משום אין מבטלין איסור לכתחילה עיי"ש, ובוזה בהשקפה ראשונה נראה דאין בזה משום מעמיד".
(ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ד' אות כ"א) – "נשאל רבינו, אם יש דין מעמיד לגבי חומרים משמרים, והשיב שמתר, הם בטלים ואין להם דין מעמיד".
2. הר צבי (יו"ד סי' פ') – "יין מתוק שעירבו בו שפירטוס/אלכוהול/ כדי לעכב את תסיסת היין כדי שישאר מתוק ואח"כ נודע שהשפירטוס נעשה מסתם יינם שאסורים לבר ישראל, והיין של היתר היה ששים ויותר נגד השפירטוס, ויש מגדולי האחרונים שהחמירו בדבר זה, לאסור את כל התערובות, וכמו שהעיר בפמ"ג או"ח (סימן תנא, מ"ז, ס"ק כז) דיי"ש לטעמא עבידא ולא בטל, ויש מי שהעיר שיש להחמיר מטעם מעמיד את טעמו. אבל לע"ז י"ל דבנ"ד שאני. דבדאי כללא הוא דמעמיד לא בטיל, אבל זה שייך גבי קיבת נבלה שמעמידין בה גבינה שניכר האיסור ע"ז שהעמיד את הגבינה, או בכה"ג דלטעמא עבידא שנותן טעם משלו בתערובות, ועי"ז ניכר האיסור ודינו כמו שהוא בעין ולא בטל, משא"כ בנידון זה שלפנינו, טעם השפירטוס לא מורגש וניכר בתוך היין ועיקר טעם היין הוא מעצמותו אלא שהשפירטוס גורם ומונע שיין ההיתר לא ישנה את טעמו שיש לו מתחלת ברייתו, כאן י"ל שאין זה מעמיד אלא מעכב שלא יתחדש בהיין טעם חדש. הן אמנם יש לדון לאידך גיסא דמכיון דמצד טבע היין שתוסס טעמו מתחלף, א"כ טעם המתקנות מראה שיש כאן שפירטוס שהוא מונע ומעמידו על טעמו הראשון ושוב יהא חשוב כאילו הוא בעין לפנינו, דמה לי טעם ישן או טעם חדש, סוף סוף ניכר השפירטוס מטיב טעמו ולמה יתבטל, אך לזה י"ל דלעכב שלא יקבל טעם חזק יש תקנה גם בלי השפירטוס, דאם מבטלין היין מתחלה, שוב אינו תוסס ונשאר במתיקותו וא"כ אין טעם זה מוכיח על תערובת השפירטוס, דשמא בשלו ולא היה צורך לערב בו שפירטוס ולכך י"ל דשפיר בטל האיסור בהיתר ע"י ששים, וצ"ע".
3. לכאורה תלוי בחקירה. שאפשר שאינו ניכר [ובזה מסופק ההר צבי]. אבל עשה פעולה חשובה.

ג. דבר הניתן בתערובות כדי שתדבק היטב ולא תפורר, אם נחשב מעמיד ולא בטל.

1. מחמיר.
(א) מנחת יצחק (ח"ט סי' קס"ח ד"ה והנני שואל) – "על החשש חלב טמא שנותנים לתוכו כעת כדי שידבק היטב ל"מ ביטול בס' כיון שהוא דבר המעמיד שידבק היטב כמש"כ הרשב"א הובא בב"י (יו"ד סי' קל"ד) והמג"א (בסי' תמ"ב) דכל דבר שתחלת תקונו לכך אינו בטל ועיין במחצית השקל (בסי' תמ"ז אות מ"ה) הביא בשם הח"מ שהקשה בזה על המג"א שם שהביא בשם הצ"צ ביין לבן שהוכה מראיתו ורוצים לתקנו שמשימים בתוכו חלב בהמה אע"פ שנתבטל בס' אסור משום דהוי מבטל איסור לכתחילה ולפי דברי הרשב"א הנ"ל בלא"ה אינו בטל כיון שבא לתקן היין לא בטל ותירץ המחזה"ש דהא מבואר ברשב"א הטעם משום דהוי כדבר המעמיד ולא בטל והיינו דוקא כשבא לתקן הטעם משא"כ הכא דלא בא אלא לתקן המראה לא מיקרי מעמיד ובטל דחזותא לאו מילתא עש"ה, א"כ הכא בשמרים דחלב בא לתקן שלא יתפרר ושידבק היטב וגם בטעמו הוא טוב יותר שפיר הוי דבר המעמיד, וכ"כ בשו"ת מהר"ם שיק (חאו"ח סי' ט') על הציגאריע שאומרים שנותנים לתוכו שומן איסור אפי' איכא ס' אסור משום דתחילת עשייתו ותקונו לכך לא בטל כדברי הרשב"א הנ"ל ה"ה הכא בנ"ד י"ל כן דהוי דבר המעמיד ולא בטל".
2. מראי מקומות.
(א) לכאורה לב' הצדדים לעיל, יש להחמיר. שהפעולה ניכר. ועוד שצריך המעמיד לתקן האוכל וממילא הוי חשובה.

ד. שמיהר להעמיד ע"י מעמיד.

1. מיקל.
(א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' מ"ח) – "ואף שאומרים שגם בגבינה זו דקאטעד טשיז נותנים מעט רענעט, הנה אף אם נימא שרענעט הוא דבר אסור מסתבר שאין להחשיבו מעמיד, כיון דאין להגבינה שום תועלת מזה דלא משוכח טעם הגבינה במעט הרענעט שנתנו שם יותר מכפי שהועמדו מעצמם מצד הזמן והחום, ומה שמיהר להעמיד ע"י הרענעט אין זה כלום בטובת הגבינה אלא הוא

טובת המוכר שיש לו הגבינות איזה ימים קודם ואין שייך לאסור מצד זה מטעם שהרענעט מעמיד. וגם לבד סברא זו הרי הוא רק זה וזה גורם, ועוד עדיף להזמן והחום היו מעמידין גם בעצמן והרענעט המעט לא היה מעמיד בעצמו כלל רק בצירוף הזמן והחום הועיל להקדים ההעמדה ויש להחשיב זה רק כמסייע בעלמא שאולי אף הסוברים דזו"ג גורם אסור היו מתירים בכאן. ונמצא שמצד הרענעט אין לנו לאסור אלא מצד עצם גזירת הגבינה שאסורה להרמב"ם והמחבר אף בהעמידו בדבר המותר שע"ז יש טעם גדול לומר שלא היתה גבינה זו בכלל האיסור".

2. מראי מקומות – חלקת בנימין (סי' קי"ד ס"ק נ"ג).

(א) לכאורה לב' הצדדים לעיל, יש להקל. שהפעולה אינו ניכר. ועוד שלא צריך הרענעט וממילא אינו חשובה.

ה. העמדה דאיזו קרים (ice cream).

1. נחשב העמדה.

(א) הר צבי (יו"ד סי' פ"ג) – "מעמיד אוסר אף בלי שום טעם כלל, וא"כ הך גלידה עכ"פ מדרבנן יש לאוסרה".

(ב) אג"מ (יו"ד ח"ב סוף סי' ל"ב, אמנם עי' מסורת משה ח"ג יו"ד אות י' [עמ' קפ"ח]) – "ואם העמדה דאיזו קרים נחשב העמדה אין זה דבר ברור ויש להחמיר להחשיבו למעמיד".

ו. חומצת לימון, המפיקים אותה מחטה, מה דינא לפסח.

1. מחמיר – מנחת יצחק (ח"ז סי' כ"ז), אור לציון (ח"א או"ח סי' ל"ד, "דלענ"ד אין להתיר להשתמש בחומצת לימון או במוצרים שמעורבת בהם חומצת לימון מעמילן חמץ בפסח, והמשהה חומצת לימון כזו בכיתו בפסח, אפשר דעובר אף בב"י וב"י").

2. מיקל, בדיעבד – יחזה דעת (ח"ב סי' ס"ב, "נראה שיש להתיר בדיעבד להשתמש בפסח במוצרי מזון שנתערבה בהם חומצת לימון, אפילו אין עליהם תוית של כשר לפסח. ומכל מקום טוב ונכון לקנות המצרכים האלה קודם פסח, כדי שלא יהיה חשש שעירבו בהם את חומצת הלימון בתוך ימי הפסח ... אבל לכתחילה אין לערב חומצת הלימון במוצרי מזון המיועדים לפסח, אפילו קודם פסח. ושומע לנו ישכון בטח").

3. מראי מקומות – ילקוט יוסף (ח"י, עמ' קמ"ט).

ז. ענזיים (enzymes).

1. מחמיר.

(א) שבט הלוי (ח"י סי' ק"כ, אור ישראל גליון י"ט עמ' כ"א) – "אין ספק שלפנינו שאלה חמורה להמבואר ביו"ד סי' פ"ז בפוסקים דרק קיבה שנעשית כעץ יבש מותרת עם חלב לא בטעם נזול כזה דעכ"פ יש לדון משום בב"ח, ואי משום דאיכא יותר מס' נגדו עכ"פ איכא משום מבטל איסור ... ועל כל הנ"ל אומר כלל גדול שבארתי בעניי בכמה מקומות, דאף דכזה וכיוצא בזה אפשר למצוא גם ע"פ הלכה ופוסקים היתרים דיעבד, ח"ו להשתמש בעניי דיעבד בהנהגת הכלל בדבר הנצרך באופן תמידי, דרוב עניי דיעבד נאמרו על מקרה יחיד, או בהפסד או בשעת הדחק, אבל להעמיד כשרות הכללית והנהגה כללית על דיעבד לפי ענ"ד נוגד דעת תורה האמיתי, ועל כן טוב וישר עשיתם לעמוד על משמרת טהרת הכשרות ויהי' ה' עמכם".

(ב) תשובות והנהגות (ח"ד סי' קפ"ז, אור ישראל גליון י"ט עמ' כ"ג) – "ולמעשה אין להתיר לכתחילה, וכמו דמצינו בחמץ שחרכו לאחר זמנו דאסור לאוכלו שבזה גופא אחשביה, ואף שעל ידי תערובות לא אמרינן אחשביה, שלא החשיב את האיסור לבד, כאן כח האיסור הוא העיקר שפועל ואחשביה כמעמיד. ואם כי הדברים אינם ברורים, ענין אנזימים הלזה הוא סתום ולא קבלנו בזה דבר מרבתינו, ואין כאן שעת הדחק ולמה לן לפרוץ ולהכשיר, וע"כ אני מצטרף לרבנים הבאים לאסור עכ"פ לכתחילה לעשות מדברים האסורים, ואם יגיע לארה"ק לא ניתן הדבר לפרוץ וכמש"כ. ובמק"א צידדתי שאנזימים אין בהם ממש, ולא נראים לעין, ולכן אין בהם דין יוצא לאסור היוצא מהם, וכן הבאנו בענין כנים שבגמרא מבואר שלא פרה ורבה, והמדענים טוענים שבמציאות פרה ורבה, רק כיון שלעין לא נראה חז"ל לא התחשבו בזה, והוא הדין בתולעים כשלא נראה לעין לא אסרינן, ומ"מ אף שאין לחשוש בדיעבד, אבל לעשות לכתחילה מזון מנבלות וטריפות ולמוכרן נראה דראוי לחשוש לכתחילה וכמ"ש".

2. מראי מקומות – עמק התשובה (אור ישראל גליון י"ט עמ' כ"ד), שלחן הלוי (ח"א פרק כ' אות ו'), הרמ"מ ווייסמאנדל (אור ישראל גליון י"ח עמ' ק"ב, גליון י"ט עמ' כ"ז), הרי"א יאקאב (אור ישראל גליון י"ט עמ' כ"ה), הר"י שטיין (אור ישראל גליון י"ט עמ' כ"ט).

(א) הרד"י ליווי (אור ישראל גליון י"ט עמ' כ"ד) – "הגיעו לידי כמה תשובות מהרבנים הגאונים שליט"א הדנים הנידון 'ענזימים', ומה מאוד נשתוממתי בראותי שהציעו לפנייהם השאלה והעובדות **בצורה שאינה מתאימה להמציאות כלל וכלל**. אלו שהציעו את השאלה, כתבו שמדובר בטעם וממשות הבשר, אלא שנתמעך והוסיפו עליו דבר הפוגם (ראה המבואר בתשובתו של הרה"ג ר"ש וואזנער שליט"א [זצ"ל], בתשובת הרה"ג ר"מ שטרנבוך שליט"א, ובתשובת הרה"ג ר"י ראטה שליט"א [זצ"ל] המופיעות בגליון הנוכחי), ועפ"ז דנו מה שדנו. והנה השאלה אמנם היתה בנוגע לבשר כשר למהדרין ושוב ע"י פעילות פיזית וכימיה הפרידו שלא נשאר כלום מהבשר והשומן רק מיץ היוצא ממנה (שהיא פירשה בעלמא הסרוח ונפגם לגמרי מאכילה), **וכבר דנו בזה להיתרו הגאון בעל אגרות משה ובעל מנחת יצחק**. ולפלא בעיני איך שהציעו את השאלה בצורה שאינה נכונה. ולגופו של ענין, אפריון נמטי' להרה"ג ר' מנחם מאיר ווייסמאנדל שליט"א אב"ד נייטרא (נדפס בגליון הקודם מס' יח), שדן בזה עם העובדות הנכונות".

ה. רק נותן מירקם (texture).

1. מראי מקומות – אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות ה', עמ' קפ"ז).

ט. מעמיד רק לענין הטעם.

1. מחמיר.

(א) מג"א (סי' תמ"ב ס"ק ט').(ב) מג"א (סי' תמ"ב ס"ק כ"ה).

2. מיקל.

(א) פת"ת (סי' קי"ד ס"ק ה') – "אין במשקה ס' אבל אי איכא ס' שרי אף על גב דדבר המעמיד אוסר בכל שהוא כדלעיל סי' פ"ז סעיף י"א מ"מ י"ל דשמרים לא נקרא מעמיד ולא דמי לגבינה דהתם ניכר האיסור בעין שהחלב נקפא מחמתן משא"כ הכא שאין האיסור ניכר כלל שהרי השמרים אין עושים רק שהשכר תוסס מחמתן ואין חילוק בין קודם תסיסה לאחר תסיסה כ"א לענין הטעם אבל לענין מראה כמראהו אז כן עתה. כ"כ בשו"ת פנ"י כת"י הביאו בשע"ת באו"ח סימן תמ"ח ס"ק י"א. ומטעם זה התיר בשמרים שעה"פ שנתנום לתוך הבית של שכר ויש ששים ע"ש עוד בזה".

3. מראי מקומות – חלקת בנימין (סי' קי"ד ס"ק נ"ג).י. מראי מקומות – אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות י"א, עמ' קפ"ח).1. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' צ"ח אות א') – "דבר המעמיד אוכלים, שנבלע בדופן כלי בטל בס' כיון שאינו מעמיד דופן הכלי".2. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' צ"ח אות ב') – "מאכל שיש בו מעמיד של איסור שנפל לתוך דבר אחר מתבטל בס' דאינו נחשב כמעמיד לגבי המאכל השני".

מו | זה וזה גורם.

א. חקירה: אם הוא מתורת ביטול, או דטעם ההיתר הוא משום דכיון שאינו אלא גורם לדבר מותר.

1. מראי מקומות – ילקוט יוסף (ח"י, עמ' קמ"ז, והנ"מ בזה, לגבי דברים שאינם בטלים).

ב. זה וזה גורם, מותר.

1. אם האיסור לבד יכול לגרום הפעולה יש להחמיר.

(א) ט"ז (ס"ק י"ג) – "לא יועיל כאן חלב הקרוש אם לא שהוא באופן שברור לנו שלא היה בצלול לבד להעמיד וכאן משמע שלא הקפידו רק שיש סיוע מן הקרוש ולא הקפידו אם יש בצלול לבד להעמיד או לא וצ"ל דמירי במצמצם בבירור בענין זה דודאי לא היה באיסור לחוד כדי להעמיד אבל בלא"ה אין לנו לסמוך על היתר זה".

(ב) עי' מג"א (סי' שי"ח ס"ק ל"א) – "וצ"ל דהמלח שנתן עכשיו לא היה בו כדי ליתן טעם בקדירה זולת המלח של אתמול שאם היה בו כדי ליתן טעם אסור כמ"ש ב"ד סס"י פ"ז וכן הובא במשנה פרק ב' דערלה ובע"א פ"ה".

(ג) הו"ד בא"ר (סי' שי"ח ס"ק כ"ד).

(ד) פר"ח (ס"ק ל"א).

(ה) כרתי (ס"ק כ"ה, פלתי ס"ק כ"א) – "זה וזה גורם ומותר. והיינו שאין האיסור לבדו יכול להעמיד, אבל אם איסור לבדו יכול להעמיד, לא הוי זה וזה גורם, ש"ך (ס"ק ל"ו, ט"ז ס"ק י"ג, פרי חדש ס"ק ל"א)".

(ו) פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ג, שפ"ד ס"ק ל"ו, עי' שעה"ת ח"ג פרק א' ד"ה ועיין).

(ז) ערך השלחן (ס"ק כ"ה).

(ח) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק כ"ה).

(ט) מחה"ש (סוף הסי') – "וא"כ בנידון דידן, כל שיש באיסור להעמיד בכל גווני אסור".

(י) ברכ"י (שיורי ברכה ס"ק ה') – "הוה ליה זה וזה גורם וכו'. אם יש ששים ויש כח באיסור לבד להעמיד, נחלקו האחרונים אם מהני זה וזה גורם להתיר, כאשר עיניך תחזינה מישרים להרב כנה"ג ולהרב פר"ח (ס"ק לא) ושאר אחרונים. והרב האחרון חביב בפרי מגדים בחלק משבצות זהב ס"ק י"ג הכריע לאסור. ע"ש. ועיין מה שהאריך הרב לשון למודים (יו"ד סי' יב) ומסיק הכי, דדוקא כשאין האיסור לבדו סגי להעמיד, שרי".

(יא) חגורת שמואל (ס"ק כ"ח).

(יב) לבושי שרד (על ש"ך ס"ק ל"ו).

(יג) חכ"א (כלל נ"ג סעי' ל"ז) – "הא דדבר המעמיד לא בטל דוקא כשאין שם דבר המסייע להעמיד אבל אם יש שם גם כן דבר אחר המסייעו להעמיד הוי זה וזה גורם ומותר ואין צריך אלא ששים נגד האיסור ודוקא בשאין באיסור לבד כח להעמיד בלא ההיתר אבל אם יש בו כח להעמיד אף בלא ההיתר כגון שאור של חדש וישן וחמצו בו עיסה וכן שמרים של חדש וישן שנתנו בשכר לא מבעיא כשנפלו שניהם בבת אחת דאסור אלא אפילו נפל האיסור לבסוף לאחר שכבר העמיד ההיתר אסור (עיין שם בט"ז ובש"ך ופרי חדש וברמב"ם פרק ט"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ט"ז) ואף על גב דהוי נותן טעם לפגם מכל מקום כיון שראוי לחמיץ בו עיסות אחרות לא הוי לפגם (לחם משנה שם)".

(יד) זבחי צדק (ס"ק ס"ח).

(טו) מ"ב (סי' תמ"ב ס"ק כ"ה, עי' שי"ח ס"ק ע"ג) – "דכל זה וזה גורם (פירוש איסור והיתר) להעמידו הרי זה מותר אם אין בכח האיסור בלבד להעמידו כמו שנתבאר ביו"ד סימן פ"ז".

שעה"צ (שם ס"ק מ"ה) – "דאם יש בו די, אף שצפרו לו עוד מעמיד לא הוי דבר זה בכלל, זה וזה גורם (ט"ז וש"ך שם ביו"ד)".

זט) ערה"ש (סעי' מ"ב, ע"י סי' ש"ח סעי' מ"ב) – "זהו דווקא כשאין בהאיסור לבדו כדי להעמיד אבל אם יש באיסור לבדו כדי להעמיד אפילו אם גם בהיתר יש כדי להעמיד אסור כדין כל זה וזה גורם שבש"ס [ט"ז וש"ך ופר"ח וכו"פ] ואף שלשון רבינו הרמ"א משמע קצת דבכל ענין מותר מ"מ כן עיקר לדינא".

יז) כה"ח (ס"ק צ"ד).

יח) בדה"ש (ס"ק קמ"ח, בי' ד"ה ודוקא).

2. מיקל.

א) בית לחם יהודה (ס"ק כ"ז).

3. מראי מקומות – ש"ך (ס"ק ל"ו, "וצ"ע לדינא"), מטה יהונתן (על' רמ"א סעי' י"א), באה"ט (ס"ק ל'), מחצית השקל (או"ח סי' ש"ח ס"ק ל"א, "מחלוקת הפוסקים"), יד יהודה (הקצ"ר ס"ק נ"ד), מעדני השלחן (ס"ק ק"ה, מטעמי השלחן ס"ק ל"ד).

ג. העמיד תחלה בדבר היתר ונעשה גבינה, ושוב עירב בה איסור.

1. מחמיר – פר"ח (ס"ק ל"א).

2. מיקל – יד יהודה (הארוך ס"ק כ"ו, "היעלה על הדעת דאם כבר נעשית גבינה ע"י היתר, אם יתן בו אח"כ דבר שראוי ג"כ להעמידו ולעשותו גבינה, דיאסור אותו דהא אין לו מה לעשות עוד בו דבר וגם אינו עושה בו עוד דבר כיון שכבר נעשית גבינה מקודם. וכן לא אמר אדם דבר זה מעולם שדבר חמוץ אשר ראוי להעמיד יאסור גבינה בכ"ש. וכפי הנראה מלשון הפרי חדש דגם בזה מדמה אותו לשם, אבל הוא דבר שאין הדעת סובל אותו כלל. גם מצד הסברא א"א דכל הענין מה דפעולתו ניכרת, כיון שהעמיד ע"י ונעשית גבינה כמ"ש הרמב"ם דהכל הולך אחר המעמיד, וכיון שכבר עמד אין חוזר ומעמידו עוד, ופשוט דהיא היתר גמור"), בדה"ש (סעי' י"א בי' ד"ה ודוקא, עמ' מ', "בפר"ח ... אמנם ביד יהודה הקשה ... ולכאורה דברי היד יהודה מסתברים טובא").

3. מראי מקומות – ט"ז (או"ח סי' ש"ח ס"ק ט"ו), א"ר (סי' ש"ח ס"ק כ"ד), פמ"ג השלם (שער התערובות ח"ג פרק א' אות י"ט).

ד. מעורב קודם.

1. מחמיר – מנחת יצחק (ח"ב סי' כ"ח אות ט"ז, ח"י סי' ל"ד, "אם הורכבו קודם ביחד, ונעשו גוש אחד, וגרמו את ההעמדה או מטעמא את התערובת, אז אומרים כאילו אוכל אותו הגוש דהוי כאילו הוא בעינא כנ"ל ואסור באכילה, והה"ד בנידון החומצת לימון דנעשו לגוש אחד קודם התערובת, והוי כאילו הוא בעינא ואוכל אותו "דבודאי לא נתבטל בתוכו דבר האסור ואסור באכילה").

ה. אי אפשר לעשות הפעולה מההיתר לבד.

1. מחמיר – ע"י מנחת יצחק (ח"י סי' ל"ד, "דהא דזה וזה גורם מותר, היינו דוקא היכא שכל גורם עושה פעולה שוה, והיה אפשר לעשות כל הפעולה מההיתר, אך צריך איזה כמות לעשות הפעולה. אבל אם א"א לעשות הפעולה מההיתר לבד, אפילו אם היה נותן כל הכמות, רק אם נותן גם מהאיסור, שהם מינים שונים ובהרכבם יחד עושה הפעולה, זה דומה לעיקר עשייתו בכך, דלשיטת הרשב"א אינו בטל אפילו באלף עכ"ל עיי"ש"ה, וזהו סברת עצמי, ומצטרף לחומרא, אבל משאר פוסקים לא נראה כן").

העלאת בשר וחלב על שולחן אחד

סימן פ"ח

יא] תוך שש שעות.	ו] שאר איסורים.	א] הרחקה - סעיף א'.
יב] היכר.	ז] האם מהני שומר.	ב] שולחן שסודר עליו התבשיל.
יג] שולחן אחד.	ח] האם מהני היכר באדם יחידי.	ג] סוג הבשר והחלב.
יד] לשתיים מכוס אחד.	ט] ב' בני אדם - סעיף ב'.	ד] בשר או חלב שאסור לאכול.
טו] כלי מלח.	י] כללים.	ה] המצב של הבשר או החלב.

א] הרחקה.

א. מקורות.

1. משנה (סוף דף קג:) – "כל הבשר ... ואסור להעלות עם הגבינה על השלחן. חוץ מבשר דגים וחגבים".
2. משנה (דף קד:) – "העוף עולה עם הגבינה על השולחן, ואינו נאכל דברי ב"ש, וב"ה אומרים: לא עולה ולא נאכל, א"ר יוסי: זו מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה. באיזה שולחן אמרו בשולחן שאוכל עליו, אבל בשולחן שסודר עליו את התבשיל נותן זה בצד זה ואינו חושש".

ב. האם אדם יחידי אסור להעלות בשר וגבינה על השלחן.

1. מחמיר – בית הלל (ס"ק א'), פר"ח (קונ"א, "ופשוט הוא"), הפלאה (על סעי' א' ד"ה אסור), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ג'), באה"ט (ס"ק א'), ברכי יוסף (שיורי ברכה ס"ק ה'), חכ"א (כלל מ' סעי' י"א), זבחי צדק (ס"ק י'), בית מנוחה (עמ' ס"ח אות י"ג), ערה"ש (סעי' ח'), יד יהודה (הקצר ס"ק ב'), דרכ"ת (ס"ק י"ג), מסגרת השלחן (סי' מ"ו ס"ק ד'), כה"ח (ס"ק י"ג), בדה"ש (ס"ק ט'), ילקוט יוסף (סעי' י"ט, קיצור שו"ע סעי' כ"א), ויאמר אברהם (סעי' ב' אות א'), הגר"א ובנצל שליט"א (ביצחק יקרא סוף ח"ו עמ' ח' אות נ"ד), זר השלחן (ס"ק ח'), מטבת הכשר (ארטסקרול, עמ' קכ"ג), הל' בשר וחלב (הרחקות והזהרות פרק ו' סעי' ג'), אר"ש (סעי' ג').
2. מראי מקומות – מטה יהונתן (על ש"ך ס"ק ב'), הגר"ד שפרדר (קובץ מפרשים מכת"י, מהדו' פרידמן).

ג. אם עלה, האם צריך להוריד.

1. צריך להוריד – בדה"ש (ס"ק ד', ציונים ס"ק י"ד, "ואם העלהו צריך להורידו קודם שימשיך באכילת גבינה [כן נראה פשוט]"), פתח הבית (ס"ק ג'), הל' בשר וחלב (הרחקות והזהרות פרק ו' סעי' ל"ג), נועם הלכה (סי' א' סעי' א', סעי' ב').
2. אין איסור לאכול כל א' בפ"ע, אם סילק את השני מן השלחן – יד אברהם (על סעי' א' ד"ה אסור), דלתי תשובה (ס"ק ג'), דרכ"ת (ס"ק ג'), מעדני השלחן (ס"ק ב'), פתח הבית (ס"ק ג').

ד. לישב ליד בשר וחלב.

1. מיקל – לשון השו"ע (סעי' א', "אסור להעלותו על שלחן שאוכל עליו גבינה"), כנפי יונה (סי' פ"ח, "דלעולם לא חיישינן שיאכל אלא כשהוא אוכל גם כן"), ויאמר אברהם (סעי' א' אות ב', "אין חשש שמא יגרר לאכול משניהם").

ה. אוכל פרווה, להעלות בשר וחלב.

1. מחמיר – הל' בשר וחלב (הרחקות והזהרות פרק ו' הע' א'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' צ', "אסור לו לעצמו כיון שהוא יכול לאכול משניהם").
2. מיקל – לשון השו"ע (סעי' א', "אסור להעלותו על שלחן שאוכל עליו גבינה"), הגר"ח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק ב' אדר א' תשס"ח, "שאלה: האם מותר לאכול מאכל פרווה ע"ג שולחן שיש ע"ג בשר וחלב. תשובה: מותר"), סתימת הפוסקים.

ו. הכללים: האם יש לדמות הל' נדה לבשר בחלב ולהיפך.

1. בשר בחלב יותר חמור מנדה.
  - א) סד"ט (סי' קצ"ה ס"ק ה') – "שריותא דמהני היכרא, וכל שכן הוא מהתם".
  - ב) ערה"ש (סי' קצ"ה סעי' ז') – "אמרו בגמ' לעניין שני בני אדם זה אוכל בשר וזה גבינה על שלחן אחד שצריך היכר ביניהם כשמכירים זא"ו שמא יטול זה משל זה ולענ"ד אין זה דמיון דהתם המאכל עצמו אסור להשני אבל הכא אין האיסור מפני המאכל אלא מפני קירוב דעת וכשיטול הוא ממאכלה אין זה קירוב דעת אלא כשאוכלים ביחד ועוד דבשם המאכלים משונים זה מזה לפיכך יש חשש אבל כשאוכלים מאכל אחד בדרך איש ואשתו למה יטול ממנה ונ"ל ברור שזוהו טעמו של הרמב"ם ז"ל וגם מדברי הראב"ד ז"ל נ"ל דלאו מדינא הוא שכתב אנו נוהגין אפילו על שולחן אחד ע"ש הרי דתלה במנהג ולא בעיקר הדין".
  - ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, נדה פרק כ"ו הע' מ"ז).
  - ד) משמרת הטהרה (סי' קצ"ה הע' פ"ה).
2. נדה יותר חמור מבשר בחלב.
  - א) הפלאה (על סעי' א' ד"ה על) – "ובסעיף ב' אין להקשות דלפי פירוש זה דשינוי מהני נזכר בברייתא, למה לא פשיט מהא דשבת דף י"ג דשינוי מהני. וי"ל דנדה חמירא טפי, ולא בעי למפשט רק להיתרא, ע"ש".

ב] שולחן שסודר עליו התבשיל.

א. לסדר אוכל על שלחן שאח"כ אוכלים עליו.

1. מחמיר.

א) כנה"ג (הג' הטור ס"ק ד') – "אבל בשלחן שסודר עליו התבשיל מותר ליתן זה בצד זה כו'. נ"ב: דמאחר דהוי לפי שעה לא חיישי שמא יתערבו יחד. או"ה כלל מ' אות י"ב. וז"ל רי"ו בנט"ו אות כ"ח, והא דאמרינן אסור להעלות בשר וגבינה על שלחן אחד, דוקא שולחן שאוכל עליו, אבל שולחן שסודר עליו התבשיל מותר כי הם היו רגילים לאכול על שלחן אחד קטן כל אחד ואחד בפני עצמו, ובשלחנות שלנו צריך היכרא, ע"כ. ויראה פירושו דהא דאמרינן אסור להעלות בשר וגבינה על שלחן אחד, ומפליגין בין שלחן שאוכל עליו לשלחן שמסדר התבשיל, היינו דוקא בזמנם שכל אחד היה אוכל בשלחן קטן בפני עצמו ולא היה מקום לסדר המאכלים בשלחן שאוכל עליו".

ב) בית מנוחה (עמ"ס ז' אות א') – "אבל רבינו ירוחם ז"ל הביאו הכנה"ג..."

ג) דרכ"ת (ס"ק ז') – "עיי' בכנה"ג בהגהות הטור אות ד' שהוכיח מלשון הרי"ו דהא דאמרינן דאסור להעלות בשר וגבינה על שלחן א' ומפליגין בין שלחן שאוכל עליו לשלחן שמסדר עליו התבשיל היינו דוקא בזמנם שכל א' הי' אוכל בשלחן קטן בפני עצמו ולא הי' מקום לסדר המאכלים בשלחן שאוכל עליו אבל בשלחנות שלנו מותר אלא שצריך היכרא עיי"ש".

ד) ילקוט יוסף (סעי' ב', קיצור שו"ע סעי' ב') – "וכשמסדר דברי מאכל על שלחן שאחר כך יאכלו עליו שנים זה בשר זה גבינה, אף שבאותה עת אין אוכלים שם, גם כן צריך ליתן היכר בין הבשר והחלב".

2. מיקל – סתימת הפוסקים.

ב. בשר בהמה.

1. מיקל, אף בשר בהמה מותר לסדר אצל גבינה.

א) לבוש (סעי' א') – "אבל בשולחן שסודר עליו התבשיל מותר ליתן זה בצד זה אפילו בשר בהמה בצד חלב".

ב) פרי"ת (סי' צ"ה ס"ק ז') – "כיון דלדעת ב"ה שוים הם בדין העלאת בשר בהמה עם גבינה א"כ דין אחד להם ושרי בכל גוונא".

ג) דברי שלום (יו"ד סי' כ') – "ואף אם התבשיל הוא בשר בהמה, אפ"ה מותר לסדר בצד תבשיל חלב".

ד) בדה"ש (ס"ק ח').

2. ראב"ן (חולין סי' רע"ז) – "מצאתי שמותר להעלות העוף עם הגבינה על השלחן ובלבד שלא יגעו קערות זו לזו, ואין מותר אלא בבשר עוף אבל בשר בהמה אסור להעלות, וכן מנהג ותורה בכל ישראל".

א) ערך השלחן (ס"ק ב') – "אבל בשלחן שסודר עליו התבשיל מותר וכו' משמע אפילו בשר בהמה מותר וראב"ן סי' רע"ז כ' וז"ל מותר להעלות העוף עם הגבינה על השלחן ובלבד שלא יגעו קערות זו בזו ואין מותר אלא בבשר עוף אבל בשר בהמה אסור להעלות וכו' ע"ש".

ב) דרכ"ת (ס"ק ח') – "עיי' בערך השלחן אות ב' שכתב דמסתימת הלשון משמע דאפי' בשר בהמה מותר בזה אבל בראב"ן מבואר דרק בשר עוף מותר לעלות על השלחן שסודר עליו תבשיל של גבינה אבל בשר בהמה אסור עיי"ש".

ג) דברי שלום (יו"ד סי' כ') – "שיש מקום לומר דראב"ן אינו אוסר מדינא אלא משום מנהג שנהגו להחמיר, שהרי כתב מצאתי שמותר להעלות העוף עם הגבינה על השלחן ובלבד שלא יגעו קערות זו לזו, ואין מותר אלא בבשר עוף אבל בשר בהמה אסור להעלות, וכן מנהג ותורה בכל ישראל עכ"ל ואם איתא דראב"ן ס"ל דמדינא דמתניתין הכי הוא שלא התירה אלא בבשר עוף ולא בבשר בהמה, א"כ מה זה שכתב מצאתי וכו' והא משנה ערוכה היא דבשלחן שסודר עליו נתן זה בצד זה, ובע"כ צ"ל משום דמתניתין שרי אפילו בשר בהמה מ"ה כ' מצאתי שמותר להעלות העוף עם הגבינה וכו', אבל בשר בהמה אסור וכן מנהג ותורה בכל ישראל, דהיינו לומר שמצא דנהגו להתיר רק בבשר עוף אבל בבשר בהמה נהגו לאסור להעלות, ומאחר שכן אין לחוש לזה כיון שאין נוהגין כן בזמנינו וכמשמעות סתמות הפוסקים ז"ל".

ג. איך מותר להניח בשר אצל חלב [עיי' רמ"א סי' צ"ה סעי' ו'].

1. עיי' סי' צ"ה סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

ד. מראי מקומות.

1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שי"א) – "שכל זה שהתירו לסדר בשר וחלב על שלחן אחד, הוא דווקא בביתו. אבל שלחן ציבורי, כגון בישיבה או בחנות, שפיר יש מקום להחמיר".

ג] סוג הבשר והחלב.

א. בזמן שאוכל בשר, האם מותר להעלות גבינה.

1. מחמיר – ש"ך (ס"ק א', ויה"ה איפכא גבינה אסור להעלות על שלחן שאוכל עליו בשר בהמה וחייה ועוף ופשוט"), לחם הפנים (ס"ק א'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), כנה"ג (הג' טור אות א'), חגורת שמואל (ס"ק א'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק א', "עיינן ש"ך ואשמעינן דלא

תימא כיון שצריך לשהות שש שעות לא חיישינן משא"כ בשר על שלחן שאוכל גבינה חיישינן שמא יהא סבור שבלעו הגבינה ויאכל יחד כשהם עדיין בפיו דומה למ"ש בפ"ק דשבת במשקין דתרומה לכן כתב דודאי הוה גזירה לגזירה אלא שמא יעלה באלפס רותח וכדומה פשיטא דהוא הדין גבינה על שולחן שאוכל בשר דאסור להעלות"), ברכי יוסף (שיורי ברכה ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק א'), יד יהודה (הקצור ס"ק א', הארוך ס"ק א'), דרכ"ת (ס"ק א'), עצי העולה (ס"ק א'), כה"ח (ס"ק א'), בדה"ש (ס"ק ג'), ילקוט יוסף

(סוף הע' א', קיצור שו"ע סעי' א'), זר השלחן (ס"ק ב'), פתח הבית (ס"ק ג'), על פי התורה (פר' כי תשא, פרק כ"ה סעי' קכ"ב), פוסקים.

ב. תבשיל של בשר עם תבשיל של חלב.

1. מחמיר, צריך היכר.
  - א) ערה"ש (סעי' ה') – "והיינו דמשנה ראשונה שכללה כל מיני בשר ביחד שפיר פירש הש"ס דגזרו שלא יבא לידי איסור דאורייתא ובלא זה לא היו גוזרין אבל במשנה זו באו ב"ה לומר דגם בעוף בלבד אסרו ולא מטעם בשר בהמה ושיעלה באילפס אלא שחכמים הרחיקו זה מפני הרגל עבירה אף שהוא איסור קל דרבנן דמפני שהוא דבר תמידי ומצוי הרחיקו מהרגל עבירה אף בדבר קל ולפ"ז נ"מ לדינא והיינו שאפילו תבשיל של בשר בלבד אסור להעלותו עם תבשיל של חלב בלבד דממשנה ראשונה לא שמענו רק בשר ממש וגבינה ממש אבל כיון דב"ה חששו לבלי להתרגל לעבירה אפילו עבירה קלה ולכן כל שם בשר ושם חלב אסור".
  - ב) עצי העולה (ס"ק א').
  - ג) הגר"ח קצ"ל (מועדי הגר"ח ח"ב תשובה רל"ז) – "שאלה: כשאוכלין תבשיל של בשר ותבשיל של חלב אם צריך היכר. תשובה: כן".
  - ד) בדה"ש (ס"ק ב') – "וכן תבשיל שנתבשל עם בשר חיה ועוף ...".
  - ה) עי' הגר"א בבב"א שליט"א (גם אני אודך, ש"ס וענינים שונים ח"ב סי' ס"ב אות ג') – "אם יש טעם כעיקר נלענ"ד דאסור".
  - ו) חיי הלוי (ח"ה סי' נ"ט אות א').
  - ז) מעדני מלכים (סי' ע"ח אות ה', סי' ע"ט אות א').
  - ח) הל' בשר וחלב (הרחקות והזהרות פרק ו' סעי' ל"ב).
  - ט) הדר השלחן (ההרחקות והגדרים בבשר וחלב פרק ב' סעי' ב', הע' ג') – "מעדני מלכים".
  - י) נועם הלכה (סי' א' סעי' א').
  - יא) על פי התורה (כי תשא, פרק כ"ה סעי' קכ"ד).
  - יב) שערי יושר (ח"ג יו"ד סי' א' אות א') – "אין לעלות על שולחן א' תבשיל של בשר עם תבשיל של חלב, אלא א"כ עושה איזה הפסק להיכר ביניהם".

ג. טעם ראשון: בצל שחתכו בסכין של בשר, או שנתבשל בקדירה בשרית.

1. מיקל.
  - א) מגילת ספר (אות א') – "שרק בבשר עוף החמירו ... אבל בצל שחתכו בסכין של בשר מותר להעלותו עם הגבינה ... דבכל זה חוזרים אנו לכלל שאין גוזרים גזירה לגזירה".
  - ב) הל' בשר וחלב (הרחקות והזהרות פרק ו' סעי' ל"ב) – "אף אם היה התבשיל שנתבשל בקדירה הבשרית דבר חריף (פרווה), מותר לאכול בלא נתינת כל היכר ביניהם, וכן המנהג".
2. מחמיר.
  - א) מעדני מלכים (סי' ע"ח אות ה') – "ומסתברא גם תבשיל פרווה חריף שנתבשל בקדירה של בשר, לא יעלה בשלחן שאוכל שם חלב, כיון שאסורין באכילה וכדברי הרשב"א (הנ"ל) 'כל שאסור לאכלו עם החלב, אסור להעלותו'".
  - ב) וכן נראה (כיון שאם מבשל חלב עם הדבר חריף, יהיה איסור דאורייתא. ולא גרע מהערה"ש לעיל).
- ד. טעם שני: תבשיל שנתבשל בקדירה בשרית [נ"ט בר נ"ט], ואפילו בת יומא [או להיפך].
  1. מיקל – הל' בשר וחלב (הרחקות והזהרות פרק ו' סעי' ל"ב), יבקש תורה (יו"ד סי' ו' ד"ה ונשאלתי).
  - א) וההסבר: כיון דבדיעבד נ"ט בר נ"ט של חלב מותר עם בשר.

ה. חלב שחוטה.

1. מחמיר.
  - א) משה האי"ש (יו"ד סי' י"ט) – "פשיטא דאסור".
  - ב) בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה שלחן, עמ' מ"ה) – "חדרי דיעה ... שיש להחמיר בזה".
  - ג) הל' בשר וחלב (הרחקות והזהרות פ"ו סעי' מ').
2. מיקל.
  - א) מגילת ספר (אות א') – "שרק בבשר עוף החמירו ... חלב שחוטה מותר להעלותו עם הבשר דבכל זה חוזרים אנו לכלל שאין גוזרים גזירה לגזירה".
  - ב) עי' ילקוט יוסף (סעי' ט"ז, קיצור שו"ע סעי' י"ח) – "יש אומרים שמותר להעלות חלב שחוטה עם עוף על שלחן אחד, בלא שום היכר, ויש אוסרים גם בזה. וכיון שחלב שחוטה לא מצוי כל כך, המיקל יש לו על מה לסמוך. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד שלח]".
  3. מראי מקומות – חדרי דיעה (סי' פ"ח, "וצ"ע"), לבושי עז (תמצית אות א').

ד [בשר או חלב שאסור לאכול.

א. נדר הנאה מבשר, ואוכל חלב] ולהיפך]: שאסור רק לאדם פרטי.

1. מחמיר – משנת יוסף (מה טובו גליון י"ב עמ' קע"ד), הל' בשר וחלב (הרחקות והזהרות פרק ו' סעי' ל"ז).

ב. להעלות גבינה אסורה על השלחן שאוכלים בשר כשר [כגון גבינת עכו"ם], או להיפך [כגון נבילה, טריפה]: שאסור לכל בני אדם, אבל הוא מין כשר.

1. מחמיר.

(א) הל' בשר וחלב (הרחקות והזהרות פרק ו' סעי' ז).

2. מיקל.

(א) יבין דעת (ס"ק א') – "מותר להעלות על השלחן בשר טריפה ... מותר להעלות על השלחן גבינה של נכרים".

(ב) בדה"ש (ס"ק י"ב, בי' סעי' א' ד"ה אסור) – "וכן נראה לדינא שיש להקל בכך".

3. מראי מקומות.

(א) תוספת ירושלים (על ש"ך ס"ק ב'), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק י"ב) – "ויש לחקור אם מותר להעלות גבינה אסורה בשעת אכילת בשר. וכן בשר נבילה עם גבינה כשרה. ולכאורה תלוי במחלוקת לעיל (סי' פ"ז) אי גזרו בשר בחלב בהמה טמאה".

(ב) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ל"ה) – "האוכל בשר יש אומרים שמותר לו להעלות על השלחן גבינה של איסור, [כגון גבינה של גויים], דמאחר שהיא אסורה באכילה מצד עצמה, אין לחוש שיטעם מהגבינה. [שם שנב]".

(ג) לפי התוספת ירושלים, שהצד להחמיר הוא כמו שיש להחמיר גבי בשר טמאה שיש דין בב"ח [שיטת הב"ח] ממילא ה"ה כאן. א"כ, לדידן [ט"ז, ש"ך, ועוד] דקי"ל שם שאין בב"ח בהמה טמאה, ממילא ה"ה כאן. ועוד, עי' לקמן, שהפמ"ג מיקל בבשר טמאה. [ולפ"ז יהיה סתירת בס' הל' בשר בחלב]. וקשה, מה הספק, לפי הש"ך שמה שאסור לכו"ע לא גזרו [כמו נבילה] ממילא כאן פשוט שמותר. צ"ל, הש"ך כתוב למה גזרה רק בב"ח משא"כ שאר איסורים. ועכשיו, שיש גזרה. הספק אם גזרו כאן במקום שהחלב או הבשר היו אסור.

ג. אינו סומך על כשרות השני [כגון שא' אוכל חלב סתם, וחבירו מקפיד ע"ז והוא אוכל עכשיו בשר].

1. מחמיר.

(א) הגר"א בנבצל שליט"א (בית מתתיהו ח"ג סי' מ"ד אות א' ד"ה וכיו"ב, מה טובו גליון ט"ו עמ' קצ"ח) – "שאלה: כשאוכל חלב וחבירו אוכל בשר שאין זה מכשרות שלו כגון הרבנות, אם בעי הכר שבלאו הכי לא יאכל מהבשר. תשובה: צריך".

(ב) משנת יוסף (פעמי יעקב חצ"ב עמ' קי"ג, המאור חתע"ז עמ' ט"ז, מה טובו גליון י"ב עמ' קע"ו) – "צריך להחמיר עליו שלא לאכול חלב בשולחן שיש עליו בשר, אפילו באופן שהבשר הוא מהכשר שאינו אוכל, כי בעל הבית עצמו יכול לשכוח או להתעמק ולשוטט במחשבותיו, ובלא יודעין יושיט ידו ויקח לשתות מהחלב או מהבשר בזה אחר זה, וכשיראה מה שאכל כבר יהיה מאוחר מדי. ואין זה דומה כלל לנבילה וטריפה דבדילי אינשי מיניה לגמרי, וכמש"כ התוס' (רפ"ק דפסחים) דמש"ה לא הצריכו לבדוק הבית מנבילה וטריפה, כמו שהצריכו לבדוק הבית מחמץ".

2. מראי מקומות – הל' בשר וחלב (הרחקות והזהרות פרק ו' סעי' ח', וצ"ע), בית מתתיהו (ח"ג סי' מ"ד אות א' ד"ה וכיו"ב).

(א) אהלך באמתך (פרק כ"ד סעי' ו') – "שני אכסנאים שנזדמנו יחד, והם מכירים זה את זה, ואחד מהם אוכל גבינה, והוא מקפיד שלא לאכול חוץ לביתו שום בשר ואפילו בשר עוף, והשני אוכל בשר, והוא נדר שלא לאכול גבינה. אפי"ה אסורים לאכול על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה".

(ב) דרשת וחקרת (ח"ג יו"ד סי' ב' אות ג') – "מי שמחמיר לאכול דוקא מהכשר מסיים, ויש שם בשר מהכשר אחר, האם מותר לו לאכול חלב על אותו שולחן בלי היכר או לא ... בענין הכשר מפוקפק שהוא אינו אוכל ממנו, שאם הוא מקפיד גמור, ואינו אוכל אלא מהכשרו המהודר, שוב הו"ל ההכשרים האחרים בדין 'בדילי מינייהו' ומותר, אבל אם לפעמים בשעת הדחק וכדומה אוכל מהכשרים אחרים אין להקל כנלענ"ד".

(ג) לענין "לשבת בשלחן א' עם אחר שאוכל מאכל בהכשר שלא מקובל עליו" - עי' לקמן.

ד. אדם שא"א לאכול חלבי [lactose intolerant], או להיפך.

1. מחמיר.

(א) הגר"ח קצ"ל (מועדי הגר"ח ח"ב תשובה רמ"ג) – "שאלה: מי שהוא אלרגי לחלב, אם צריך ליתן היכר כשחבירו אוכל בשר. תשובה: יעשה הפסק".

(ב) אבני ישפה (אהל יעקב סוף הע' ז', ט' תשרי תשע"א) – "בדבר השאלה אם צריך היכר לאדם שהוא אלרגי לחלב כאשר חלב על השולחן והוא אוכל בשר, ודאי שצריך היכר שהרי לא סומכים על מה שאינו רגיל או שמזיק לו דבר, אלא צריך היכר שלא ישכח ויטעה. והוסיף דאע"פ דבנבילה מקילים כיון דבדיל אינשי מיניה מ"מ הכא כיון דלא אזלינן בתר יחיד לכן יש להחמיר משא"כ נבילה שייך לכל העולם".

(ג) משנת יוסף (פעמי יעקב חצ"ב עמ' קי"ג, המאור חתע"ז עמ' ט"ז, גם אני אודך תשובת הגר"מ גבאי ח"ב סוף סי' ט"ו, מה טובו גליון י"ב עמ' קע"ו) – "לגבי מי שאלרגי לחלב, שיש להחמיר עליו שלא לאכול בשר בשולחן שיש עליו חלב, דמי שאסור לאכול הבשר מחמת איסור כגון נבילה וטריפה, הרי הוא מרוחק לגמרי מהחלב או הבשר, אבל כשרק האלרגיה מעכבתו מלאכול, יתכן ותתגבר תאוות האכילה עליו ויאכל הבשר או החלב, אע"פ שמחמת הבריאות הוא אלרגי לזה, והוא פשוט. ואפילו שיש כמה דרגות באלרגיה, ויש שאפילו טיפת חלב יכולה להזיק לבריאותו, מ"מ כיון שחז"ל אסרו (יו"ד סי' פח) לעלות בשר וחלב על שולחן אחד, אמרינן בזה לא פלוג, ובכל מקרה יש להחמיר".

(ד) הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רי"ח) – "אסור, משום לא פלוג".

(ה) הדר השלחן (פרק ג' סעי' ב', הע' ה') – "סוגה בשושנים".

ו) פתחי תשובות (ריש עמ' מ"א, הע' י"ב) – "סוגה בשושנים".

ז) הגר"ח"ש סגל (גם אני אודך ח"ב סי' נ"ב) – "העולה מן הדברים: אדם שהוא אלרגי לחלב, ואוכל בשר לצד חבירו שאוכל חלב, יניח היכר ביניהם כרצון חז"ל".

2. מיקל.

א) דברי בניהו (חכ"ו סי' נ"ג) – "אדם שהוא אלרגי למאכלי חלב והוא כעת אוכל מאכל בשרי מותר לו לישב בסעודה אצל מי שאוכל מאכלי חלב ואין צריך לעשות היכר ביניהם ולא חיישינן שמא יבא לאכול ממנו כיון שמאכל חלבי הוא מזיק לבריאותו ובדבר שהוא מזיק לאדם בני אדם נשמרים ממנו. וכמו שמצינו בפוסקים שב' בני אדם יכולים לאכול על שלחן אחד בלי היכר זה בשר וזה דג ולא חיישינן שיבואו לקחת אחד מהשני כיון שיש סכנה בדבר אנשים נזהרים וכמו שכן העלו הפוסקים".

ב) אבני דרך (חי"א סי' קי"ד) – "אדם שאלרגי לחלב מותר לו לאכול בשר כאשר יש על השולחן מוצרי חלב".

ג) הגר"מ"ש דיין (גם אני אודך ח"ב ס' כ"ב) – "המורם מכל האמור שאדם שיש לו אלרגיה למאכלי חלב, ואפילו בטעימה גרידא נגרם לו היזק, כגון כאבי בטן וכיוצא בזה, וכ"ש אם יכול להגיע לסכנת נפשות, יש להתיר לו לאכול מאכלי בשר על שלחן שיש עליו מאכלי חלב, ואפילו אם לא ניכר שאותם מאכלים עשויים מחלב, דכיון שיודע שהם עשויים מחלב, אין לחוש שיבוא לאכול מהם. ובפרט אם הם מכוסים בשקית. וכן פשוט שמותר לו להתעסק בהכנת מאכלי חלב בתוך שש שעות לאכילת הבשר, ואפילו במאכלים שדרך המתעסק לטעום מהם בשעת האכילה. **אבל אדם צמחוני**, אין להתיר לו לאכול מאכלי חלב על שלחן שיש עליו מאכלי בשר. וע"י היכר יש להקל. וכן אדם חולה סכרת, אסור לו לאכול מאכלי בשר על שלחן שיש עליו מאכלי חלב מתוקים, ואפילו ע"י היכר".

3. מראי מקומות – שבט הקהתי (תשובות הגר"מ גבאי גם אני אודך ח"ו סי' כ"ב עמ' רס"א, מה טובו גליון ז' עמ' רמ"א), הגר"מ חליוה (גם אני אודך ח"ו סי' י"ג), בית מתתיהו (ח"ג סי' מ"ד, גם אני אודך ח"ב סי' ט"ו).

א) גבי הל' נדה, יש מחמירים שצריך היכר – סוגה בשושנים (פרק ד' סעי' כ"ו), הגר"ש איידר זצ"ל (הל' נדה, ח"ב סוף הע' קט"ו).

ה. שתיית קפה לפני התפילה על שולחן שיש עליו בשר.

1. מחמיר.

א) הגר"א נבנצל שליט"א (בית מתתיהו ח"ג סי' מ"ד סוף אות א', מה טובו גליון ט"ו סוף עמ' קצ"ז) – "אם שותה חלב לפני התפילה, ויושב במקום שאוכלים בשר אם צריך הכר כיון שאסור לאכול לפני התפילה ממילא לא יאכל בשר. תשובה: צריך".

ב) שבט הקהתי (בית מתתיהו ח"ג סי' מ"ד סוף אות א', מה טובו גליון ז' עמ' רמ"ב) – "צריך היכר דלא בדיל לגמרי".

ג) הדר השלחן (דיני ההרחקות והגדרים בבשר בחלב פרק ג' ס"ק ט') – "יש לאסור ג"כ לשתות חלב לפני התפילה על שלחן שיש עליו בשר, אף שאסור לאכול לפני התפילה".

2. מראי מקומות – משנת יוסף (בית מתתיהו ח"ג סי' מ"ד סוף אות א', מה טובו גליון ז' עמ' רל"ד, גליון י"ב עמ' קע"ד), בית מתתיהו (ח"ג סי' מ"ד סוף אות א', גם אני אודך ח"ב סי' ט"ו סוף אות א').

ה) המצב של הבשר או החלב.

א. כוס חלב על השלחן.

1. מיקל.

א) רש"ש (חולין דף קג:) – "ואסור להעלות עם הגבינה על השולחן. לכאורה יפלא מדוע שביק לישנא דחלב דפתח ביה והוא ג"כ לישנא דקרא, ונקיט הכא גבינה. ולולא דמסתפינא הייתי אומר דבדוקא נקיט גבינה, דאילו חלב שהוא נוזלי ואין מעלין אותו אלא בכלי לא הוי כעין תפיסה אחת דלקמן (קז, ב) וע"ש בתוס".

ב) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ה').

ג) ודלתי תשובה (ס"ק ב').

ד) עי' ערה"ש (סעי' ו') – "עוד נלע"ד לדקדק מלשון המשנה דברי שא אמרה כל הבשר אסור לבשל בחלב ואח"כ אמרה ואסור להעלות עם הגבינה וכו' ולמה שינה התנא מחלב לגבינה ולכן יראה לי דרש"י ז"ל [ק"ג ב ד"ה ואסור] תיקן זה בלשונו הטהור שכתב ואסור להעלות דילמא אתי למיכלינהו כי הדדי דקא נגעו ובלעי מהדדי וכו' עכ"ל וכוונתו דכיון דגבינה הוא דבר יבש ומונח על השלחן בלא קערה וכן הבשר מונח על השלחן בלא קערה דרוב אכילתם היתה צלי אש והבשר יבש ולכן אם יונחו על שלחן אחד יגעו זה בזה ויבלעו זה מזה אם יהיו חמים וחששו שיבואו לאוכלם ביחד אבל חלב שהיא משקה ובלא כלי א"א שתהיה על השלחן אין חשש בזה כיון דאיכא כלי דמפסיק והוי כשני מפות שיתבאר דשרי".

2. מחמיר.

א) הגר"ש"א זצ"ל (הערות במסכת חולין דף קג: ד"ה ואסור) – "העיר הרש"ש מדוע שביק התנא לישנא דחלב דפתח ביה, והוא ג"כ לישנא דקרא. ורצה לחדש דהא אף דאסור להעלות על השולחן מ"מ בהבדל של מפה שרי, והרי חלב נמצא תמיד בתוך כלי ונמצא דלעולם איכא הפסק ורק בגבינה שייך איסור זה. וכן תפס הדרכי תשובה להלכה. אך באמת י"ל דהנה בשבת (יד א) איתא דאוכל אוכל ראשון ואוכל אוכל שני גזרו בהו רבנן טומאה משום דזימנין דאכיל אוכלין טמאין ושקיל משקין דתרומה ושדי לפומי' ופסיל להו, שותה משקין טמאין וכו' היינו הך, מהו דתימא הא שכיחי (שאדם שותה עם אכילתו) והא לא שכיחי (שהוא אוכל עם שתייתו) קמ"ל. ולפ"ז י"ל דס"ד דדוקא בדאכיל בשר דהדרך לשתות עמו בזה גזרו שלא להעלות עמו חלב על השולחן, משא"כ בגבינה עם בשר דהוה אוכל עם אוכל, מהיכ"ת שיאכל בשר עם גבינה, קמ"ל".

ב) בדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה על, עמ' מ"ד).

ג) מעדני השלחן (ס"ק ב') – "ולכתחילה יחמיר גם בזה".

ד) משנת יוסף (אהל יעקב) - לשונו מובא לקמן.
ה) לבושי עז (תמצית אות ה') - "וכן הוא פשוט לשון השו"ע".
3. מראי מקומות - מעדני השלחן (ס"ק ג', מעדני מלכים סי' ע"ז), בית מתתיהו (ה"ג סי' מ"ד אות ג').

ב. בקבוק סגור, בשר בשקית, קופסא: ראוי הם לאכילה, אבל צריך לעשות פעולה כדי לאכלן.
1. מחמיר.

א) בדה"ש (ס"ק ו', סעי' א' ב' ד"ה על) - "ונראה שאפילו אם הבשר בשקית או בקופסא אין להעלותו על שלחן שאוכל עליו גבינה וכן להיפך אין להעלות גבינה על שלחן שאוכל עליו בשר אפילו אם הגבינה בשקית או בקופסא".

ב) אבני ישפה (אהל יעקב כ"ד אלול תש"ע) - "בדבר השאלה אם מותר לשים כוס חלב על שלחן שיש עליו בשר. בשולחן ערוך יורה דעה סימן פח סעיף א וז"ל: אפילו בשר חיה ועוף אסור להעלותו על שלחן שאוכל עליו גבינה, שלא יבא לאכלם יחד. אבל בשלחן שסודר עליו התבשיל, מותר ליתן זה בצד זה עכ"ל. מדברי השאלה נשמע שאתה מדבר שאתה אוכל בשר על השולחן, אם כן פשוט שאסור לשים עליו כוס חלב שמא ישכח וישתה החלב אחר שאוכל הבשר. גם אם החלב מכוסה וכגון שהוא בשקית סגורה אסור לשים אותו על שולחן שאוכל עליו בשר, שהרי קל לאדם לפתוח שקית, וממילא נשאר גזירת חז"ל שאסור ביחד על השולחן".

ג) משנת יוסף (גם אני אודך תשובת הגר"מ גבאי ח"ב סוף סי' ט"ו, מה טובו גליון י"ב עמ' קע"ז) - "לענין חלב בשקית סגורה דה"ז תליא במח' רש"י והר"ן הנ"ל, וכיון שהשו"ע הכריע טעמא משום שמא יאכל ביחד, יש להחמיר אפי' בבקבוק סגור, שפתיחתם קל ואיכא למיחש שיאכלם יחד, ואע"פ שצריך מעשה בפתיחת החלב וי"ל שבינתים יזכר שאוכל בשר ולא יכשל, מ"מ נראה להחמיר כה"ג שבהישג יד ובפתיחה קלה יכול לשתות מזה, ולענין מטרנה חלבית בקופסא כתב המשנ"י להקל עי"ש".

ד) נועם הלכה (סי' א' סעי' ו').

ה) ילקוט יוסף (סעי' י"ז, קיצור שו"ע סעי' י"ט) - "האוכל בשר אסור לו להעלות על אותו שלחן חלב שבתוך בקבוק סגור, או שקית ניילון סגורה. וכן ההיפך אם אוכל גבינה שאסור לו להעלות על אותו שלחן בשר סגור בקופסא, שגם בכהאי גוונא יש לחוש שיטעם באמצע אכילתו. [איסור והיתר כרך ג' עמוד שלט]".

2. מיקל.

א) הגרח"ש זצ"ל (A Gadol in our Midst עמ' קע"ח) -

May one eat meat on a table without a reminder when there is a sealed container of cheese on the same table? Answer: Yes. The container's seal is a reminder; you won't come to eat from it because the seal will remind you.

ב) הגרח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק ב' אדר א' תשס"ח) - "שאלה: האם מותר לאכול בשר ע"ג שלחן שיש עליו שקית חלב שעדיין סגור. תשובה: מסתבר דמותר".

ג) ודרשת וחקרת (ח"ג יו"ד סי' ב' אות ב') - "בשבת כשהוא נוהג לא לפתוח קופסאות של שימורים והוא אוכל חלבי האם מותר כשיש קופסת שימורים של בשר על אותו שולחן ... כתב הש"ך שם בסק"ב וז"ל, ונראה דדוקא בשר אסור להעלות על השולחן שאוכל חלב או איפכא 'משום דלא בדילי אינשי מיניה' וכו', אבל מותר להעלות בשר נבילה על השולחן, שאוכל עליו בשר כשר, ונלע"ד דאם הוא מקפיד על השימורים שלא לפותחו בשבת אפילו ע"י ההיתרים שהתירו הפוסקים, כגון לפותחו בשני צדדיו דרך השחתה וכדומה, הו"ל השימורים אצלו כבשר נבילה, (וגם מוקצה הם עבורו) וביותר נלענ"ד דכל החשש הוא שישכח ויאכל אגב אכילתו ולא ירגיש, ולכן דוקא בשר המוכן לאכילה אסור להעלות על השולחן שאוכל עליו גבינה, אבל קופסא סגורה של שימורים שחסר בה מעשה שצריך לפותחו בפתח, מסתבר **דלא גזרו בכה"ג**, שעד שילך ויביא פתחן יזכור שהוא אוכל חלבי, ולא מיבעי כשאין הפתחן לפניו י"ל דהו"ל כאילו שאין הבשר לפניו על השולחן כיון דבלי הפתחן א"א בשום אופן לפתוח הקופסא, אלא אפילו כשהפתחן לפניו נראה דכיון דצריך מעשה פתיחה כדי לאוכלו לא גזרו בכה"ג, וכן בבשר שאינו מבושל ואינו ראוי לאכילה נראה דלא גזרו, וכ"ז דלא כהבדי השולחן בסק"ו שהחמיר בזה בלא ראייה עיי"ש".

ד) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) - "שאלה: אם הבשר הוא בשקית האם יש איסור העלאה בשלחן אחד כשאוכל עליו מאכלי חלב. תשובה: אין כאן איסור העלאה, דדוקא אם הוא ממש פתוח והוא על השלחן ממש הוא דאסרו".

הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רי"ח) - "האם מותר להניח בקבוק חלב של תינוק ע"ג השולחן בשעה שאוכל שם בשר. תשובה: מותר, אין היכר גדול מזה".

3. מראי מקומות - חיי הלוי (ח"ה סי' נ"ט אות ב', אסיפת יצחק כ"ט טבת תשס"ח, לשונו מובא לקמן), בית מתתיהו (ח"ג סוף סי' מ"ד אות ג' ד"ה וילה"ס"ת).

א) נתיבות אדם (אהל יעקב) - "שאלה: אם הבשר הוא בשקית האם יש איסור העלאה בשלחן אחד כשאוכל עליו מאכלי חלב. תשובה: אם אין הדרך לאכול או לשתות מתוך השקית, מותר".

ב) כיון שהטעם להקל הוא מדין "היכר" לכן יהיה תלוי אם היכר מהני באדם יחידי - עי' לקמן.

ג. אינו ראוי לאכילה: כגון בשר חי וכדו'.

1. מיקל.

א) עצי העולה (סעי' א', ס"ק א') - "אינו ראוי לאכילה כגון שהוא אינו מבושל וכדומה מותר".

ב) ילקוט יוסף (סעי' כ"ז, קיצור שו"ע סעי' כ"ט) - "מאכל בשרי שאינו ראוי לאכילה מחמת שמחוסר בישול, מותר להעלותו על שלחן אחד שאוכל עליו מאכל חלבי, שאחר ואינו מבושל כל צרכו אין חשש שיבא לאכלם יחד".

ג) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) - "שאלה: אם האיסור העלאה הוא גם בבשר חי. תשובה: דאין צריך להקפיד בזה".

- ד) נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: אם האיסור העלאה הוא גם בבשר חי. תשובה: מותר, אבל יש להקפיד שלא יגיע לשאלות חמורות של בב"ח, כגון זהירות שלא ישפוך חלב על הבשר חי וכדומה".
- ה) אר"ש (סעי' ו').
2. מראי מקומות – הל' בשר וחלב (הרחקות והזהרות פרק ו' סעי' ל"ח, "וצ"ע"), חיי הלוי (ח"ה ס' נ"ט אות ב'), בית מתתיהו (ח"ג סי' מ"ד אות ב').
- א) בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה על עמ' מ"ה) – "יש לומר דאף להמחבר אסור דלא פלוג רבנן ... וצ"ע".
- ב) הגר"ח (מועדי הגר"ח ח"ב תשובה רמ"א) – "שאלה: כשאוכל חלב, ויש בשר חי על השלחן אם צריך היכר. תשובה: ראוי".

ד. בקבוק של תינוק.

1. יש לעיין במציאות: במקום שאדם שותה קפה, וחסר לו חלב. האם הדרך לפתוח בקבוק של תינוק שיש בה חלב, ולשים אותו בתוך הקפה שלו או לא. וכן אם חסר חלב מארוחת בוקר (eg: for cereal), בין לו בין ילדים שלו, האם הדרך לקחת מבקבוק תינוק. וצ"ע.
2. מיקל.

א) הגר"ח (A Gadol in our Midst עמ' קע"ח) -

May someone give his baby a bottle of milk while he himself is eating meat? Answer: Yes, because people don't drink from baby bottles.

- ב) הגר"י עבאדי שליט"א (אסיפת יצחק כ"ט טבת תשס"ח) – "שאלה: במחבר ס' פ"ח סעיף א' כתב שאסור להעלות על שולחן אחד גבינה ובשר, אם קטן הניח בקבוק חלב שלו על השולחן, האם יש איסור עכשיו לאכול בשר. תשובה: אין שום איסור".
- ג) הגר"ש פעלדר שליט"א (קלטת א' שיעור ב') - בקבוק תינוק אינו בגדר של 'על שולחן אחד'.
- ד) הגר"א שלזינגר שליט"א (אסיפת יצחק כ"ה אדר א' תשס"ח) – "שאלה: במחבר ס' פ"ח סעיף א' כתב שאסור להעלות על שולחן אחד גבינה ובשר, אם קטן הניח בקבוק חלב שלו על השולחן, האם יש איסור עכשיו לאכול בשר. תשובה: כיון שאין רגילין המבוגרים לשתות מבקבוק של תינוק, אין בזה חשש אם יניחו הבקבוק על השולחן".
- ה) ששכ"ה (אסיפת יצחק ניסן תשס"ח) – "שאלה: במחבר ס' פ"ח סעיף א' כתב שאסור להעלות על שולחן אחד גבינה ובשר, אם קטן הניח בקבוק חלב שלו על השולחן, האם יש איסור עכשיו לאכול בשר. תשובה: בשאלתך בהניח תינוק בקבוק חלב שלו על השולחן אין צריך היכר (בקבוק התינוק המונח על השולחן אינו נחשב כאוכלים יחד התינוק והגדול)".
- ו) ישיב יצחק (אסיפת יצחק י"א אדר ב' תשס"ח) – תשובה: "בענין שאלה א' בקטן שהניח בקבוק חלב שלו ע"ג השולחן אי מותר לאכול על אותה שולחן בשר מעיקה"ד מותר".
- ז) דברי אור (ח"ד סי' ס"ב, אסיפת יצחק יום ב' פר' נח תשס"ט) – תשובה: "איתא במסכת חולין (דף קג ע"ב) במתניתין ואסור להעלות עם הגבינה על השלחן וכו'. ותמה בהגהות רש"ש דפלא מדוע שביק לישנא דחלב דפתח ביה והוא גם כן לישנא דקרא, ונקיט הכא גבינה, וכתב ולולא דמסתפינא הייתי אומר דבדוקא נקיט גבינה, דאילו חלב שהוא נוזלי ואין מעלין אותו אלא בכלי לא הוי כעין תפיסה אחת לא גזרו. וכיוצא כתב בערוך השלחן (סימן פח סעיף ד). אם כן דידן שהחלב מונח בבקבוק מותר להעלותו על השלחן. אמנם זה לפי פירוש רש"י דטעם דאסור להעלות דילמא אתי למיכלינהו כי הדדי דקא נגעו ובלעי מהדדי, וממילא כשהוא בכלי לא שייך החשש, אבל לטעם הר"ן דחיישינן שמא יאכל משניהם, אין לחלק בין אם מונח בכלי או לא. ובשו"ע יו"ד (סימן פח סעיף ו) כתב שלא יבא לאוכלים יחד, ולכאורה משמע דס"ל כהר"ן, אמנם אפשר לומר דכוונת המחבר כרש"י דחיישינן שיגעו זה בזה ויאכל משניהם. ועיין במלאכת שלמה על משניות (פ"ח מ"א) מה שתירץ הערת הרש"ש. ועיין דרכי תשובה (סימן פח ס"ק יד) אי באדם אחד יש איסור להעלות. ובנידון דידן בלאו הכי מותר כיון שאין דרך לשתות מבקבוק של קטן, ואם כן זה גופא היכר לאדם ומותר".

ח) יבקש תורה (יו"ד סי' ו' ד"ה ועפ"ד) – "לכאורה יש סברא להעיר כאשר מונח המאכל בכלי שאין אוכלים ממנו לעולם וכגון בקבוק חלב של תינוק שמונח על שולחן המשפחה שאוכלים בשר, דכיון שכו"ע מקפידים שלא לשתות מבקבוק חלב א"צ היכר ביניהם לזה".

ט) עי' הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: אם החלב הוא בקופסא סגור או בקבוק של תינוק האם יש איסור העלאה בשלחן אחד. תשובה: דאין צריך להקפיד בזה. דאפ"ל אם הוא בצלחת אחרת אין צריך לחוש, דדוקא אם הוא ממש על השלחן".

י) נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: אם החלב הוא בקופסא סגור או בקבוק של תינוק האם יש איסור העלאה בשלחן אחד. תשובה: כיון שאין הדרך לשתות מבקבוק חלב אפשר להקל".

יא) מנחת פרי (ח"ו סי' פ"ג אות ב'), בית מתתיהו ח"ג סי' מ"ד אות ג' ד"ה וכמו"כ, גם אני אודך ח"ב סי' ט"ו אות ג' ד"ה וכמו"כ, ח"ו סי' כ"ב עמ' רס"א) – "דא"צ הכר, דלא חשיב שאוכלים על שלחן אחד".

יב) חכמת חיים (סי' פ"ה סעי' ל"ב) – "לב הניח על השולחן בקבוק השתיה של תינוק (בעיבי באטע"ל) מלא עם חלב, מותר לאכול בשר על שולחן זה, ואף שהוא חלב ולא חילקו חכמינו ז"ל לחלק בין חלב לחלב, אבל נראה שכיון שהחלב מונח בבקבוק שאין דרך הגדולים לשתות ממנו, ואפילו אין מוריקים ממנו לתוך כוס שלהם לשתיה בתוך כוס, על כן אין לך היכר גדול מזה".

יג) מענה לשון (ח"ז עמ' רע"ח סי' ט"ז אות ב') – "נר' לענ"ד שא"צ שום היכר. א. אין חשש בבקבוק של תינוק שהאוכל בשר יבא לשתות ממנו דאין זה מאכלו של גדול ומאיס. ב. ובעיקר אין התינוק נחשב לאוכל על השלחן דבדרך כלל כדרכו מחזיק כל הזמן את הבקבוק בידו ולא מחשיב אוכל על שלחן זה".

3. מחמיר.

- (א) קנה בשם (ח"ד סי' ט"ז, פסקי בושם פרק כ"ד סעי' ג', בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' שצ"ח) – "הורה שיש ליהזר שלא להניח בקבוק של תינוק ששותה בו חלב, על שולחן שאוכלים עליו בשר".
- (ב) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ה טבת תשס"ח) – "שאלה: במחבר ס' פ"ח סעיף א' כתב שאסור להעלות על שולחן אחד גבינה ובשר, אם קטן הניח בקבוק שלו (עם חלב) על השולחן האם יש איסור עכשיו לאכול בשר. תשובה: לענ"ד כן".
- עי' הגר"א נבנצל שליט"א (בית מתתיהו ח"ג סי' מ"ד אות ג' ד"ה וכמו"כ, גם אני אודך ח"ו סי' כ"ב עמ' רס"א ד"ה וכתב) – "אולי הבקבוק זה הכר מספיק".
- עי' הגר"א נבנצל שליט"א (מה טובו גליון ט"ו עמ' קצ"ז) – "תינוק שיושב בשולחן יחד עם אביו שאוכל בשר, והתינוק בבקבוק חלב אם צריך להניח היכר ביניהם. תשובה: יתכן שצריך. ופעם אחרת השיב על זה, אולי הבקבוק זה היכר מספיק".
- (ג) חיי הלוי (ח"ו סי' ק"ח אות ה', אסיפת יצחק כ"ט טבת תשס"ח) – "שאלה: במחבר ס' פ"ח סעיף א' כתב שאסור להעלות על שולחן אחד גבינה ובשר, אם קטן הניח בקבוק חלב שלו על השולחן, האם יש איסור עכשיו לאכול בשר. תשובה: נראה דיש להסיר הבקבוק, דאם לא יש לחוש שישכח וליקח קצת מהחלב וליתן לתוך קפה וכדומה, וע' מה שכתבנו בח"ה חלק ה' ס' נ"ט אות ד' דיש להחמיר גם כשהחלב סגור, וגם כשהבשר חי יש סברא להחמיר ע"ש".
- (ד) שבט הקהתי (גם אני אודך תשובת הגר"מ גבאי ח"ב סי' ט"ו אות ג' ד"ה וכמו"כ, ח"ו סי' כ"ב עמ' רס"א, מה טובו גליון ז' עמ' רמ"א) – "בל"ה יש להזהר שיכול להטיף טפת חלב על הבשר, ע"כ יש לאסור ולא מהני היכר, אלא ירחיק כדי שלא יבוא טפת חלב".
- (ה) משנת יוסף (בית מתתיהו ח"ג סי' מ"ד סוף אות ג', גם אני אודך ח"ב סוף סי' ט"ו, מה טובו גליון י"ב עמ' קע"ח) – "וכן בתוך בקבוק יש לחוש שהבקבוק רטוב מבחוץ חלב, או שיפול ויזול מתוכו קצת חלב על השולחן, ולפעמים בודקים הבקבוק אם ראוי לתינוק ואינו חם ביותר, ע"י שפיכה ליד, או טעימה בפה, ועי"ז יכשל בבו"ח, וכמש"כ רש"י דקא נגעו ובלעי מהדדי".
- (ו) הדר השלחן (פרק ג' סעי' ב', הע' ז') – "כגון לאכול בשר על שלחן שיש עליו בקבוק של תינוק שמונה בתוכו חלב, אף דאין הדרך כלל שהגדול ישתה ממנו".
- (ז) פתחי תשובות (ריש עמ' מ"א, עי' הע' י"ג) – "הדר השלחן. אמנם יש לעיין דלכאורה במשקה של תינוק יש סברא דמאיס ואנשים בדלים ממנו ולא רק נאכל בשעת הדחק כמו בשר חי. ובודאי שבקבוק מטרנה הגם שהיא חלבית לכאורה לא יהא איסור העלאה יחד עם בשר".

4. טעמים להקל.

- (א) יש מקילים בכוס של חלב - עי' לעיל.
- (ב) לכאורה הוא כמו בקבוק סגור, שיש מקילין - עי' לעיל.
- (ג) נחשב שולחן אחר - הגר"ש פעלדר שליט"א, מנחת פרי, מענה לשון.
- (ד) כיון שאין רגילים מבוגרים לשתות מבקבוק של תינוק - הגר"פ"ש זצ"ל, הגר"א שלזינגר, דברי אור, נתיבות אדם, יבקש תורה, חכמת חיים, מענה לשון.
- (ה) אינו נחשב כאוכלים יחד - ששכ"ה.
5. מראי מקומות – בית מתתיהו (ח"ג סי' מ"ד אות ג' ד"ה וכמו"כ).
- (א) אבני ישפה (אסיפת יצחק כ"ה טבת תשס"ח ענף ג') – תשובה: "אם הבן שלו הקטן הניח בקבוק החלב שלו על השולחן, אסור לו כעת לאכול בשר על שולחן זה, שהרי זה נחשב שנים שמכירים זה את זה, והוא יכול בקלות לקחת מן החלב הזה. אמנם אם הקטן גמר לשתות חלב והניח שארית הבקבוק על השולחן, מותר לאכול שם בשר כיון שכל הגזירה היתה בשנים שאוכלים, זה אוכל בשר וזה אוכל חלב, אבל אם סתם מונח חלב על השולחן לא גזרו שאסור לאכול בשר, שזה נחשב שולחן ססודר עליו התבשיל שכתב השו"ע שם סע' א' שאין איסור".
- אבני ישפה (אהל יעקב כ"ד אלול תש"ע) – "נראה לי שמותר לשים בקבוק של תינוק של חלב על שולחן שאוכל עליו בשר משום שאין דרכם של בני אדם לאכול חלב בתוך בקבוק של תינוק, וממילא חז"ל לא גזרו בדבר שלא שכיח".
- (ב) משנת יוסף (אסיפת יצחק ז' אדר ב' תשס"ח) – "שאלה: בשאלתו בשו"ע (יו"ד ס' פ"ח, א') שאסור להעלות על שלחן אחד גבינה ובשר, אם קטן הניח בקבוק חלב על השולחן, האם יש איסור עכשיו לאכול בשר. תשובה: בספר מעדני השלחן (ס' פ"ח סק"ג) מביא מהרש"ש (חולין ק"ג: ובדרכ"ת סק"ה) שהקפידא רק בגבינה, שחיישינן שיבא ליטול ולאכול הימנה כשאוכל בשר, משא"כ חלב הנמצא בכלי לא חיישינן, וא"כ כש"כ שבבקבוק של תינוק ל"ח, כיון שגדול בלא"ה אינו שותה ממנו אף פעם, ואפילו לפמש"כ במעדני השלחן שלכתחילה טוב להחמיר בכוס חלב, אבל בנדו"ד מסתמא מודה דמותר. ואולי יש לחוש שהבקבוק יפול ויזול ממנה קצת חלב על השולחן ועי"ז יכשל בבשר בחלב, ובודאי כשאכל בשר לא יקח תינוק על ברכיו לתת לו בקבוק חלב מטעם זה".
- (ג) ובס' פסקי הוראה (בו"ח ס' פ"ח ס"ז).

ה. בזמן שאוכל גבינה, האם מותר לתת כלי בשרי על השולחן: או להיפך.

1. מיקל.
- (א) שבט הקהתי (ח"ה סי' קל"ג) – "ולא אשכחן דגזרו על כליהם שלא יעלו על השולחן אפילו הן ב"י".
- (ב) נועם הלכה (סי' א' סעי' א') – "אבל כלים בשריים רקים אין צריך להקפיד שלא יהיה על השולחן בשעה שאוכל עליו מאכלי חלב".
2. מראי מקומות.
- (א) כנה"ג (הג' טור ס"ק י"ז) – "וכתב הדמ"א בדף של"ח ע"ד, דדוקא שאינם כלי בשר או חלב, הא לא היו של בשר או חלב לא הוי הפסק דשמא ישכח זה שאוכל גבינה ויבא להשתמש בהן, וכן להפך, ע"כ. ומפני זה נוהגים העם עכשיו להפסיק בכלי השתיה אלא שהוא טעות מצד אחר וכמ"ש".

- (ב) דרכת (ס"ק כ"ח) – "או שאר דברים. כתב בכנה"ג שם אות י"ז מהדמש"א הא דמהני שאר כלים להפסיק דוקא כשאנים כלי בשר או חלב אבל אם הם של בשר או חלב אין להעמידה להפסיק דשמא ישכח זה שאוכל גבינה ויבא להשתמש בהן וכן להיפך עיי"ש".
- (ג) בדה"ש (סעי' ב' בי' ד"ה או, עמ' מ"ח) – "וכתב הכנה"ג ... [והובא גם בדרכת] וקשה דלא מצינו שיהא אסור למי שאוכל גבינה לתת על השלחן כלי בשר מחשש פן יבא להשתמש בהן [וכן להיפך] ומאי שנא הכא ... וצ"ע".
- (ד) עי' לקמן לגבי 'אם כלי חלבי יכול להיות היכר: או להיפך'.

ו] שאר איסורים.

א. חמץ בפסח.

1. מחמיר.

- (א) לבוש (או"ח סי' ת"מ סעי' ג') – "אבל לאכול עמו על שולחן אחד זה חמץ וזה מצה, אסור אפילו בהפסק מפה, אף על גב דגבי בשר וחלב מותר בהפסק מפה, הכא אסור: הג"ה ועיין בעטרת זהב סימן פ"ח סעיף ב': דכיון דחמץ בפסח במשהו חיישינן שמא יתערב פירור אחד של חמץ תוך של ישראל ולא אדעתיה".
- (ב) ש"ך (ס"ק ב') – "משום חומרא דחמץ שאני".
- (ג) מג"א (סי' ת"מ ס"ק ז') – "ואף על פי דאם א' אוכל בשר וא' חלב שרי בהפסק מפה הכא כיון דחמץ במשהו א"א שלא יתערב פירור א' של עכו"ם בשל ישראל ואסור משום לך לך אמרי' נזיר' סחור סחור לכרמ' לא תקרב".
- (ד) פ"ת (ס"ק א') – "לא קשיא משום דחמץ לא בדילי אינשי מיניה כוליה שתא דמי לבשר וחלב".
- פ"ת (או"ח סי' ת"מ על סעי' ג') – "אף על גב דביו"ד בסימן פ"ח [סעיף ב'] אמרינן גבי בשר וגבינה דבאכסנאין שאין מכירין זה את זה ואפילו במכירין בהפסק מפה מותר, שאני הכא כיון דבחמץ במשהו רחוק הוא שלא יתערב פירור אחד משלו בשל ישראל וכמו שכתב הב"י [סוף ד"ה כתב] בשם הרשב"א ז"ל [שם]".
- (ה) מנחת יעקב (כלל ע"ז ס"ק כ"א) - לשונו מובא לקמן.
- (ו) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב') – "ומ"ש חמץ וכן חלה דעל הלחם יחיה האדם אפילו לחם איסור אסור להעלות על השולחן עיין מנ"י כלל ע"ז אות כ"א דהעיקר חמץ ג"כ לא בדיל מיניה עיין פסחים י"א ע"א ומיהו לחם איסור אפשר דמיקרי ג"כ לא בדיל עיין ריש פסחים".

(ז) תורת יקותיאל (ס"ק א').

(ח) ערך השלחן (ס"ק א').

(ט) יד יהודה (הקצר ס"ק ג').

- (י) ערה"ש (סעי' ב') – "וזה שנתבאר בא"ח סי' ת"מ דבפסח כשכא עכו"ם עם חמצו אסור להעלותו על השלחן כשהישראל אוכל אף על גב דחמץ בפסח איסורו בכרת מ"מ כיון דלא בדילי מיניה כוליה שתא ועל הלחם יחיה האדם חששו לזה".
- ערה"ש (או"ח סי' ת"מ סעי' י"ח) – "אסור להעלותו עמו על השלחן אפילו בהפסק מפה ואף על גב דאחד אוכל בשר ואחד גבינה מותרים בהפסק מפה כמ"ש ביו"ד סי' פ"ח חמץ שאני דאיסורו במשהו ולא ימלט שלא יתגלגל משהו מזה לזה".
- (יא) מ"ב (סי' ת"מ ס"ק י"ח) – "ואף על פי דאם א' אוכל בשר וא' אוכל חלב על שלחן א' שרי אם מפה מפסקת חמץ שאני שהוא במשהו ורחוק הדבר שלא יתערב פירור אחד של העכו"ם בשל ישראל ואסור".
- (יב) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ל"ד).
- (יג) לבושי עז (תמצית אות ט') – "וכן בן חו"ל בשמיני של פסח אסור לאכול מצה על שולחן אחד עם בן ארץ ישראל שאוכל חמץ".

יד. פוסקים.

(1) אפילו היכר לא מהני.

2. מראי מקומות – דברי יציב (או"ח סי' ר"א אות א').

(א) יש לדון אם הוא בכל חמץ [כפשטות הלשון], או רק לחם [כנראה מהפמ"ג והערה"ש כאן].

ב. בשר נבילה עם בשר כשרה [או ערלה, שביעית, וכדו']:

1. מיקל – ר"ן (חולין ריש דף לב:), ש"ך (ס"ק ב'), סי' שכ"ג ס"ק ב', "מותר להעלות בשר נבילה על השלחן שאוכל עליו בשר כשירה", לחם הפנים (ס"ק ג'), בית לחם יהודה (ס"ק ג'), כרתי (ס"ק ב'), "והא דמותר לישראל לאכול עם אינו יהודי בשולחן אחד, אף דאוכל נבילה. בבשר בחלב עבדי הרחקה טפי דהאי לחודא והאי לחודא שרי (ר"ן ל"ב ע"ב דיבור א'), תורת יקותיאל (ס"ק א'), ברכי יוסף (שיורי ברכה ס"ק ג'), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ב'), באה"ט (ס"ק א'), ערך השלחן (ס"ק א'), חכ"א (כלל מ' סעי' י"א), זבחי צדק (ס"ק ג'), כה"ח (ס"ק ג'), בדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה אסור, "דלא סבירא לן כהפ"ת"), ילקוט יוסף (סעי' כ"ט, קיצור שו"ע סעי' ל"א).
2. מחמיר, אא"כ מנכר איסוריה – פ"ת (ס"ק א'), ערלה כיון דלא מנכר איסוריה אסור להעלותו דק"ו הוא השתא בב"ח דמנכר ליה איסוריה אסור מכ"ש מלתא דלא אתידע איסוריה), עי' מעדני השלחן (ס"ק ב'), פאר השלחן ס"ק ט', "נכון להחמיר".
3. נ"מ: יין נסך (כדאי' במעדני השלחן [פאר השלחן ס"ק ט']), עי' לקמן.

ג. יין נסך.

1. מיקל.

(א) חדרי דעה (ד"ה ועש"ך).
 (ב) יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' ו' אות ב') – "ומ"ש בדרכי תשובה בשם מגדים חדשים, שהביא מדברי הג"א שאסור להעלות יין נסך על השלחן ששותה בו יין כשר. הנה זה היפך מה שהתירו הרמב"ן והר"ן ושאר ראשונים הנ"ל להתיר בין נסך ושאר איסורים. וכן מוכח במתני' (בע"ז סט) דמשרא שרי. וכ"כ בס' חדרי דעה סי' פח. ע"ש. ודו"ק".
 2. מחמיר.

(א) דרכ"ת (ס"ק י"ב) – "ועי' בס' מגדים חדשים אות א' שהביא מדברי הג"א דאסור להעלות יין נסך על השלחן ששותה יין כשר עיי"ש ועי' בפרי תואר סק"א ...".
 (ב) מעדני השלחן (פאר השלחן ס"ק ט') – "בד"ת".

ד. בשר טמא עם חלב כשר.

1. מיקל.
- (א) פמ"ג (ראש יוסף חולין דף קד: ד"ה משנה העוף).
 (ב) הל' בשר וחלב (הרחקות והזהרות פרק ו' סעי' ז').

ה. מאכל היתר שנבלע בו איסור, ונאסר המאכל באכילה.

1. מחמיר – זר השלחן (ס"ק ג').
2. נראה, כמו בשר נבילה.

ו. לחם של איסור [כמו חטים של כלאי הכרם]: איסור שאסור לכל, ולחם שאני.

1. מחמיר.
- (א) ש"ך (ס"ק ב') – "דשאני התם דעל הלחם יחיה האדם ורגיל בו כל השנה ולא בדילי אינשי מיניה ... ולפ"ז אסור להעלות לחם של איסור על השלחן כדרך שאסור בבשר וחלב".
 (ב) פר"ח (ס"ק א') – "ותירץ בש"ך [שם] דבלחם שייך למיגזר טפי משום דעל הלחם יחיה האדם, וכהאי גוונא כתב הרא"ש בפרק אין מעמידין [עבודה זרה פ"ב סימן טו] גבי בישול עכו"ם והביאו הב"י לקמן ריש סימן קי"ד [עמוד כא ד"ה וכתבו עוד] ע"ש ע"כ. ודבריו נכונים".
 (ג) פר"ת (ס"ק א').
 (ד) לחם הפנים (ס"ק ג').
 (ה) בית לחם יהודה (ס"ק ג').
 (ו) חגורת שמואל (ס"ק ב').
 (ז) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ב').
 (ח) באה"ט (ס"ק א').
 (ט) זבחי צדק (ס"ק ה').
 (י) ערה"ש (סעי' ב') – "ולפ"ז אסור להעלות לחם של איסור בעת שאוכל שמא יאכל ממנו [שם]".
 (יא) כה"ח (ס"ק ה') – "ויש להחמיר".
 (יב) מעדני השלחן (ס"ק ב') – "ולחם של איסור אע"פ שהוא יודע שהוא לחם איסור, ג"כ אסור להעלות ...".
 2. מיקל.

- (א) מנחת יעקב (כלל ע"ז ס"ק כ"א) – "ועיין בש"כ ... ובדואי נתעלם ממנו סוגיא דש"ס דפסחים דף י"ב דמקשה הש"ס ומי גזר ר' יהודה דלמא אתי למיכל וכו' מוכח דאי אפשר לחלק כמ"ש הש"כ ואדרבא מבואר שם בש"ס דאיסור חמור יותר בדילי מיניה אינשי ע"ש מה שאין כן באיסור חמץ דאינו חמור כ"כ אלא דעיקר כמו שמסיים שם הש"ס דחמץ לא בדילי מיניה כיון שרגילין בהן כל ימות השנה על כן גזרינן דלמא אתי למיכל וזה פשוט וברור בש"ס ואין צורך לכל דברי הש"כ שם וק"ל".
 (ב) הו"ד בפמ"ג (שפ"ד ס"ק ב') – לשונו מובא לעיל.
 (ג) תורת יקותיאל (ס"ק א').
 (ד) ערך השלחן (ס"ק א').
 (ה) ברכי יוסף (שירי ברכה ס"ק ג').
 (ו) יד יהודה (הקצר ס"ק ג', הארוך ס"ק ב') – "כל דבר שאסור בעצמו אפילו לחם מותר להיות על השלחן בעת אכילה ואינו חושש".
 (ז) יבין דעת (ס"ק א' ד"ה ומש"כ).
 (ח) עי' זר השלחן (ס"ק ג') – "ודעת האחרונים שמותר ... ומכל מקום ראוי להחמיר".
 (ט) לבושי עז (תמצית אות י"א) – "דעת הש"ך ... כגון פת של חדש או טבל, אסור להעלותו על השולחן. והאחרונים הוכיחו שאין איסור אלא בדבר שהוא מותר לאחרים כמו חלת חו"ל שמותרת לכהן, אבל לחם שאסור לכל העולם מותר להעלותו על השולחן".
 3. מראי מקומות – יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' ו' אות ב').
 (א) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ל"ג) – "ישראל האוכל לחם, מותר לו שיאכל על שלחן אחד עם גוי האוכל לחם של איסור, ואין לחוש שמא יטעם ממנו. ויש שמצריכים גם בזה היכר. [איסור והיתר כרך ג' עמוד שמח]".
 4. פת עכו"ם.

(א) מיקל – הגרח"ק זצ"ל (דרכי הלכה, כשרות הבית פרק ג' הע' ב'), "ונסתפקתי בפת נכרים במקומות שנהגו איסור, אם נחשב איסור עד כדי שלא יאכל על שולחן אחד שבו אוכל חבירו פת זה מכה היתר מסויים כגון לרפואה או שעה"ד וכיו"ב. וכן להיפך במקומות

שנהגו היתר בפת נכרים אך הוא נוהג בו איסור אם מותר לו לשבת על שולחן אחד. והגר"ח קנייבסקי שליט"א [זצ"ל] כתב לי דמסתבר דמותר".

1) לכאורה הטעם להקל הוא שכיון שהוא רק דרבנן לא גזרינן העלאה אטו אכילה כדאי' בש"ך ע"פ הגמרא לענין חלת חו"ל. (ב) מחמיר – עי' פמ"ג (או"ח מש"ז סי' קס"ח סוף ס"ק ה', "ועיין יו"ד בסימן פ"ח בש"ך אות ב' משמע נזהר [מ]פת עכו"ם ובפרט דרך נדר, דאסור להעלות על השלחן שאוכל פת עכו"ם, יע"ש"), הו"ד בדרכ"ת (סי' קי"ב ס"ק פ"ב, "ועפרמ"ג או"ח ...").

5. פת של חדש.

(א) מראי מקומות – לבושי עז (תמצית אות י"א, לשונו מובא לעיל).

6. פת הבאה בכיסנין.

(א) צ"ע.

ז. מאכל אינו אסור לכל, כגון תרומה, חלה – לפי המקילים לעיל.

1. מחמיר.

(א) פלתי (ס"ק א') – "ולכן בתרומת יין בא"י וכדומה [יש] להחמיר".

(ב) פמ"ג (ראש יוסף חולין דף קד: ד"ה מתניתין העוף) – "ועיין ביורה דיעה סימן פ"ח בש"ך [ס"ק ב] ובפרי חדש [ס"ק א]. וכללא נראה לי דלא גזרו אלא בדבר דלא בדילי מיניה אבל בדיל מיניה אין צריך להרחיק, ולא בדיל היינו אף כעת הוא בדיל מיניה מ"מ כיון דבפעם אחר לא בדיל מיניה. או תרומה אף שבדיל מיניה מ"מ מן המין לא בדיל דאוכל לחם חולין, ומש"ה חלת א"י אסור לאכול עם הזר".

(ג) תורת יקותיאל (ס"ק א').

(ד) ערך השלחן (ס"ק א').

(ה) ברכי יוסף (שירי ברכה ס"ק ג').

(ו) יד יהודה (הקצר ס"ק ג') – "דוקא כאן בב"ח כיון דכל אחד היתר וכן דבר שאינו אסור לכל כגון חלה ותרומה".

(ז) מעדני השלחן (ס"ק ב') – "ולא יעלה על השלחן גם פירות שאינם ראויים לאכילה, כגון שאין מעושרים, וכן תרומה גדולה, ותרומת מעשר, ומעשר שני לפני פדיונם, וכה"ג".

ח. המודר הנאה מחבירו.

1. יש להקל כיון שמסתמא שונאים זה את זה.

(א) ש"ך (ס"ק ב') – "מיהו ממ"ש הרא"ש בפירושו לנדרים סוף דף מ"א גבי המודר הנאה מחבירו אוכל עמו על השלחן וז"ל ולא חיישינן שמא יאכל עמו דכיון שהדירו מסתמא שונאים זא"ז טפי מב' אכסנאים האוכלים על שלחן א' זה בשר וזה גבינה עכ"ל ומביאו ב"י לקמן סי' רכ"א משמע דאפילו בשאר איסורים נמי דינא הכי וי"ל דנדרים כיון שאינו אסור אלא מצד נדרו חשוב כבשר וחלב שכל א' היתר בפני עצמו אבל בשאר איסורים י"ל דמודה הרא"ש".

(ב) ערה"ש (סעי' ב').

ט. המודר הנאה מדבר, אוסר אכילה עליו.

1. מחמיר.

(א) מנחת יעקב (כלל ע"ו ס"ק כ"א).

(ב) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב') – "עיין ש"ך דבדבר דלא בדיל מיניה אסור להעלות על השולחן והנודר הנאה מדבר או אוסר אכילה עליו אסור להעלות על השולחן".

(ג) ברכי יוסף (שירי ברכה ס"ק ג').

(ד) פת"ת (ס"ק ב') – "והמודר הנאה מדבר או אוסר אכילה עליו אסור להעלות על השולחן כן משמע בש"ך ע"ש".

(ה) זבחי צדק (ס"ק ט').

(ו) יד אברהם (על סעי' א' ד"ה אסור).

(ז) יד יהודה (הקצר ס"ק ג').

(ח) דלתי תשובה (ס"ק ג').

(ט) כה"ח (ס"ק י"ב) – "כ"מ בש"ך שם. פ"ת או' ב' זב"צ או' ט'.

(י) מעדני השלחן (ס"ק ב').

(יא) ילקוט יוסף (סעי' ל"ו, קיצור שו"ע סעי' ל"ח).

(יב) ויאמר אברהם (סעי' ב' אות י"א).

(יג) הל' בשר וחלב (הרחקות והזהרות פרק ו' סעי' ל"ז).

2. מיקל.

(א) חגורת שמואל (ס"ק ב').

י. מי שמחמיר להפריש תרומות ומעשרות או חלה בשעה שאוכל [דאינו סומך במה שיש השגחה על זה] ומניח מה שהפריש אצלו ליד האוכל, הא יש חשש שמא יבוא לאכלו.

1. חוט שני (הל' בשר וחלב הרחקות והזהרות פרק ו' הע' נ"ו) – "שיש להקפיד כשמעשרים ומפרישים חלה מהלחם אחרי ברכת המוציא ... המתארח במקום שחושש שלא עישרו שאין להניח את התרו"מ ליד האוכל שאוכל אולם אין מקפידים ע"ז וצ"ע".

2. הגר"א בבבצל שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: אחד שנוהג להפריש תרו"מ לחומרא ומפריש מסלט וממשיך לאכול האם צריך להניח היכר בשעת מעשה אם השאיר את הירקות שהפריש ליד הצלחת שהוא אוכל ממנו או אומרים לא גזרו בכה"ג. ועוד מה הדין אם עושים כן מצד הדין שחייב להפריש תרו"מ האם צריכים להניח היכר. תשובה: לא גזרו".
3. שבט הקהתי (ח"ו סי' רס"ז) – "נשאלתי: במי שמחמיר להפריש תרומות ומעשרות או חלה בשעה שאוכל [דאינו סומך במה שיש השגחה על זה] ומניחו מה שהפריש אצלו ליד האוכל, הא יש חששא שמא יבוא לאכול עי' יור"ד (סימן פח בש"ך ס"ק ב ועיי"ש בפרי תואר). ובפשטות לא קשה כיון דמפריש רק מחמת חומרא בעלמא לא גזרו, דאפילו בבשר עוף הקשה הלבוש למה אסור הא הוי גזירה לגזירה, ותירץ דהוי ודאי שיבוא לאכול ואם כן בהנ"ל דמפריש רק מספק לא גזרו. אך אפילו אם מפריש משום חשש גמור נמי יש לומר דלא גזרו כיון דעכשיו בשעה שרוצה לאכול מפריש החלה והתרומות ומעשרות ודאי **זוכר דאסור** לאכול ובדיל מיניה, מה שאין כן כשמונה דבר איסור לידו יש חשש טפי שיבוא לאכול כיון דלא עשה מעשה להראות שזה איסור ודו"ק".
4. יש לדון מצד שהפרשת תרומות ומעשרות בזה"ז הוא רק דרבנן, ולא גזירינן בכה"ג העלאה אטו אכילה כדאי' בש"ך ע"פ הגמרא לענין חלת חו"ל. וקצ"ע.

יא. לשבת בשלחן א' עם אחר שאוכל מאכל בהכשר שלא מקובל עליו.

1. מחמיר: צריך היכר.
- א) הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב) – "אחד שיושב בשלחן ואוכל מאכל שלו בהכשר בד"ץ והשני אוכל מהכשר שלא מקובל עליו האם מותר לו לשבת ביחד עם אותו איש או שמא הוא צריך היכר כדן המובא ביורה דעה סימן פ"ח. תשובה: צריך היכר".
- ב) משנת יוסף (מה טובו גליון י"ב עמ' קפ"א) – "במי שמקפיד לאכול רק הכשר מסוים ומעולה, ולעולם אינו אוכל מכשרות פחותה, אם מותר לאכול ממאכליו שלו באותו שלחן שאוכל שם אדם מההכשר הפחות ... אין לכתחילה לאכול עם מי שאינו מקפיד".
2. מיקל.
- א) הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א תשובה קע"א) – "שאלה: מי שמקפיד רק לאכול מהכשר מסוים ולעולם לא יאכל מהכשר הרבנות, האם מותר לאכול באותו שלחן עם מישהו שאוכל רבנות כשרוצה לאכול את מאכליו הכשרים. תשובה: כן".
3. תלוי אם הוא סובר שהכשר זה הוא כלום, אז צריך סימן על השולחן. אבל אם הוא מחמיר על עצמו, אז לא צריך סימן.
- א) אבני ישפה (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' ו', אהל יעקב ה' אלול תש"ע) – "אשר שאלת אם מותר לאכול בשולחן אחד עם אנשים שאוכלים מהכשר אחר שאינו אוכל ממנו. והיינו שמא יש להחשיב את זה כמו זה אוכל בשר וזה אוכל חלב שאסור על שולחן אחד בלי סימן כמבואר ביו"ד סי' פ"ח. פעם שאלתי מו"ר גאון אחד שליט"א [זצ"ל] אם מותר לבקש מאחד אחר להוציא עבורי בשבת אם אני מחמיר שלא לסמוך על העירוב. והוא ענה שתלוי אם אתה לא מוציא כי אתה מחמיר על עצמך, אז אפשר לבקש מאדם אחר. אבל אם אתה סובר שכך הוא עיקר הדין אז גם אין לבקש מאדם אחר. אחר כך ראיתי דברים אלה בספר ולא זכור לי היכן. לפי זה נראה לי גם כאן, שאם אתה סובר שהכשר זה הוא כלום ואסור מעיקר הדין, אז אתה צריך סימן על השולחן. אבל אם אתה מחמיר על עצמך וסובר שמעיקר הדין מותר לאכול, אז לא צריך סימן. ובאמת קשה לומר ששום הכשר אסור מעיקר הדין".

יב. היכר לקטניות.

1. הגר"ח"ק זצ"ל (מועדי הגר"ח ח"א תשובה פ"א) – "שאלה: אם אוכלים בפסח אוכלי קטניות, ומי שמקפיד לא לאכול קטניות אם יש לעשות היכר. תשובה: ראוי".
- הגר"ח"ק זצ"ל (בית מתתיהו ח"ב סי' ט"ו סוף אות ז') – "והשיב ע"ז אולי, ובפ"א השיב ע"ז ראוי ובפ"א טוב לעשות סימן".

יג. מראי מקומות.

1. הגר"א בבבצל שליט"א (אהל יעקב) – "בכולל יש כאלו שלומדים גם בצהרים ומקבלים מנה לארוחת צהרים וכל ארוחה מיועד לאברך מסוים ומניחים אותו במקום קבוע של כל אברך. בבין הסדרים אחד שיושב (ברשות) בכסא של אברך אחר שעדיין לא אכל את הארוחה הברשית שלו, האם מותר לו לשתות כוס קפה בשלחן ליד צלחת עם עוף, **מטעם שאולי בדיל מצד הגזל שבו**, או שמא אומרים לא פלוג וצריכים היכר. תשובה: אינם יושבים יחד. (בעל פה, כיון שבעל המנה הברשית לא אוכל איתו אין חשש)".
2. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ל"ו) – "**מי שנוקלע בשבת לשלחן שיושבים בו אנשים המעשנים סיגריות**, אף על פי שהוא רגיל לעשן בימות החול, מעיקר ההלכה מותר לו לישב עמם בשלחן אחד, ואין לחוש שמא יקח סיגרית כדי לעשנה בשבת. ולכן כשעורכים סמינרים לאנשים חילוניים, על מנת לקרבם אל חיק היהדות, מותר להסב עמם בשלחן אחד, אף שהם מעשנים בשבת. [שם]".
3. **מי שהמתין שש שעות בין בשר לחלב, האם מותר להריח מאכל חלבי.**
- א) עי' סי' ק"ח סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

יד. בין בשר לדגים [או בין דגים לחלב: למחמירים מצד סכנה].

1. עיין סי' קט"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ז' האם מהני שומר.

א. מחמיר.

1. גן המלך (אות ע"א) – "דבשלמא גבי הטיית הנר מהניא שמירת חברו כיון שאינו אלא חששא בעלמא שמא יכהה אור הנר ויבא מתוך כך לתקלה אבל כשאין לה צהלת אור כלל צריך שיהא השמירה תדירית שלא תזוז עינו ומחשבתו כלל והא לא אפשר דא"א

- שלא תסוח דעתו ממנו לשעה קלה ומטעם זה יש לאסור שלא להניח על שלחן א' תבשיל בשר ותבשיל גבינה ולא יהני ליה שיניח אדם לשמור עליו בזה **כיוון ששמירה זאת צריכה להיות תדירית בלי הפסק** והא לא אפשר".
2. **רע"א** (על סעי' א') – "אסור להעלותו על שלחן. ולא מהני להעמיד אצלו שומר שישגיח עליו גן המלך אות ע"א".
  3. **עי' יד יהודה** (הקצר ס"ק ב').
  4. **מחנה יהודה** (סי' מ"א).
  5. **דלתי תשובה** (ס"ק א').
  6. **דרכות** (ס"ק ו') – "עי' בשו"ת גינת וורדים בגן המלך ... והביאו בחידושי הגרעק"א ז"ל לדינא".
  7. **מטה ראובן** (סי' קפ"ד) – "לא לדבר רשות".
  8. **מסגרת השלחן** (סי' מ"ו ס"ק ד').
  9. **כה"ח** (ס"ק ב', עי' ס"ק ט"ז) – "גן המלך או' ע"א. חי' רע"ק".
  10. **עצי העולה** (ס"ק ו').
  11. **הגרע"ק זצ"ל** (מועדי הגר"ח ח"ב תשובה רל"ו, בית מתתיהו ח"ב סי' ט"ו סוף אות ו') – "שאלה: להמבו' בשו"ע יו"ד ס' פ"ח באוכלין זה בשר וזה חלב בעי היכר, אם מהני שומר במקום היכר. תשובה: חז"ל אמרו היכר".
  12. **בדה"ש** (ס"ק ה').
  13. **אורחות הבית** (פרק ז' סעי' י"ז).
  14. **ילקוט יוסף** (סעי' ט"ו, קיצור שו"ע סעי' י"ז) – "שני בני אדם המכירים זה את זה האוכלים על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה, ורוצים להעמיד שומר כדי שישגיח עליהם שלא יטעמו זה מזה, אין להקל בזה, אלא צריך שיעשו היכר כנז'. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד שלז]".
  15. **עי' מעדני השלחן** (ס"ק ב', פאר השלחן סי' צ"א ס"ק מ"א, מעדני מלכים סי' ע"ו) – "ובשעת הדחק יש מקום להקל".
  16. **הבית בכשרותו** (סי' ב').
  17. **חיי הלוי** (ח"ד סי' מ"ז אות ט"ז, ח"ה סי' נ"ט אות ג').
  18. **זר השלחן** (ס"ק ו', עי' טבעות השלחן שם).
  19. **מגילת ספר** (אות ד' ד"ה וראיתי).
  20. **פרי הדר** (סביב לפרי אות ד').
  21. **נועם הלכה** (סי' א' סעי' ו', סעי' י"ז).
  22. **פתח הבית** (ס"ק ג').
  23. **על פי התורה** (פרי' כי תשא, פרק כ"ה סעי' קכ"ה).
  24. **הל' בב"ח** (הופשטטר, פרק ב' סעי' צ"ב).

ב. מיקל.

1. **לב אריה** (חולין דף קד: ד"ה ובוה) – "דהעלה להם בשר וגבינה ביחד כאמור ויקח חמאה וחלב וכן הבקר ויתן לפניהם ולכאורה הא אברהם קיים אפילו מצוה דרבנן ואיך עבר על איסור דרבנן דאסרי להעלות ביחד ... יש מקום לומר דאם אדם א' עומד אצלו ומשמרו שלא יאכל מותר".
2. **הו"ד הגריש"א זצ"ל** (הערות במסכת חולין דף קד: ד"ה גזירה) – "הק' הלב אריה דמצינו באע"ה שנתן לאורחים חמאה וחלב וכן הבקר, והרי קיים כל התורה כולה, ואיך העלה על השולחן בשר בהמה וגבינה. ולכא' לק"מ דהא כערביים נדמו לו. והלב אריה תי' דבקרא כתי' ויקח חמאה וחלב וכן בקר אשר עשה ויתן לפנייהם והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו. ולכא' הול"ל ויאכלו ואח"כ והוא עומד עליהם, דעמד לשמשם כשאכלו. אלא דכיון דהאיסור להעלות בשר וגבינה על השלחן הוא מחמת שמא יבוא לאוכלם, מהני שיעמוד שומר שימנע מהאוכלים לאכול את הבשר עם החלב, כמו שמצינו גבי חשש דשמא יטה דאם אית ליה שומר שרי, ולכך רק מחמת שהוא היה עומד עליהם היה אוכלים".
3. **בן יהוידע** (יומא דף כח: ד"ה קיים [ב]) – "אברהם אבינו ... שנתן לפנייהם חלב ובשר הוצרך לעמוד עליהם תחת העץ לשומרם".
4. **יבין דעת** (ס"ק ב') – רעק"א ... שנתבאר בסעיף ב' דמהני היכר א"כ שומר נמי מהני ואפשר דדוקא שם באכסנאין דאיכא היכר ודעות אבל באדם א' שיעלה בשר וגבינה לא שרי ע"י היכר ע' שבת י"ג ומ"מ גם לכשת"ל דהכא ל"מ שינוי מ"מ שומר דאיכא דעות מהני ומ"מ צריך שישגיח שלא יגעו בהדידי ויבלעו זמ"ז".

- ג. מראי מקומות – **פאת שדך** (יו"ד סי' ל"ד), **מועדים וזמנים** (ח"ד סי' ש"ט ד"ה יש), **משנת יוסף** (חי"א סי' קנ"ד סוף אות ד'), **מעדני אשר** (סי' ל"ז), **לבושי עז** (תמצית אות ז'), **בית מתתיהו** (ח"ב סי' ט"ו אות ו').
1. **יד אפרים** (סוף סי' פ"ח) – "ואם שנים עוסקים וידעו זה מזה שאכלו בשר, ודאי אין להחמיר, דמדכרי אהדדי, כדקיימא לן [או"ח סימן רעה סעיף ב] לענין קריאה לאור הנר, ע"ש".
2. **חוט שני** (גדה סי' קצ"ה שעה"צ ס"ק ל"ג) – "והנה בענין ההיכר כתב הרע"א בחי' ליו"ד סי' פ"ח לענין בשר וחלב דלא מהני שומר, והטעם הוא משום דאפשר שיסיח השומר דעתו מהם ואז חיישינן שאחד יאכל מהשני. ואמנם יש שחולקים וס"ל דמהני שומר. ונראה דלענין הרחקות דנדה לכו"ע לא מהני שומר במקום היכר ביניהם, משום דכאן החשש הוא של קירוב הדעת, וזה יכול להיות גם לאחר זמן ומש"ה לכו"ע אסור".
3. **אבני ישפה** (אסיפת יצחק כ"ה טבת תשס"ח) – "תשובה ... לכן לולא דברי הגרע"א הייתי אומר שמועיל שומר באחד אוכל בשר ויש על שולחנו גבינה מן הטעמים שהבאנו. אבל אין בכחי לחלוק על הגרע"א. ואולי יש להקל עכ"פ באכילת עוף, מן הטעם שהוי גזירה לגזירה, והיינו שאכילת עוף בחלב הוא גזירה, ולא לסמוך על שומר הוא גם גזירה, ולא גוזרים גזירה לגזירה, וצ"ע".

אבני ישפה (אהל יעקב כ"ו אלול תש"ע) – "מועיל שומר לאחד אוכל בשר ואחד אוכל חלב, שלא גרע מסימן על השולחן. אמנם צריך שהשומר לא יאכל כמו שכתב המ"ב לענין שומר לערבית אם רוצים ללמוד, שלא יהיה השומר לומד".

ח] האם מהני היכר באדם יחידי.

שבת (דף יג.) - "העוף עולה עם הגבינה על השלחן ואינו נאכל, דברי בית שמאי. בית הלל אומר: לא עולה ולא נאכל. **שאני התם דליכא דיעות**..."

א. מחמיר.

1. **ראב"ן** (חולין סי' רע"א) – "הבשר והגבינה אין עולין על שלחן אחד אפילו לאכול לשנים אלא ע"י שינוי [ק"ז ב] שיקח מפה אחרת לפניו או דבר אחר דבעינן גם שינוי גם דיעות כדאמרינן בפ"ק דשבת [י"ג א]".
2. **הפלאה** (על סעי' א' ד"ה אסור) – "וכן נראה לענ"ד בהיתר השינוי דסעיף ב' בעינן נמי דעות, אבל להעלות על השלחן לא מהני שינוי, ולהכי לא נזכר כאן היתר שינוי".
3. **מהר"ם שיק** (שבת דף יג.) – "נראה ברור דאסור להניח בשר וגבינה אפילו בב' מפות היכא דליכא דיעות, ואפילו אין הפירוש כמ"ש מכל מקום מסוגיין משמע דכיון דדיעות בלחוד לא מהני הוא הדין וכל שכן דשינוי בלחוד לא מהני וכעת לא ראיתי הדין מפורש בפוסקים והנלע"ד כתבתי".
4. **זבחי צדק** (ס"ק י"א) – "ודוקא בב' בני אדם שרי ע"י היכר משום דאיכא תרתי שנוי ודעות אבל באדם א' אסור להעלות בשר עם גבינה בשלחן א' ולא שרי בהיכר כיון דליכא דעות. קהל יאודה בזה הסי".
5. **דלתי תשובה** (ס"ק ט').
6. **תורה לשמה** (סי' ק"ז) – "שמצינו ביו"ד סי' פ"ח גבי גבינה ובשר שיכולים ב' בני אדם להעלותם על שולחן אחד אם הם מכירים זא"ז על ידי היכר בהפסק מפה או כלי שאין דרכו להניחו על השולחן היינו משום דהוי בזה תרתי דעות והיכר דהא ודאי באדם אחד לא שרי בהיכר לחוד כי שולחן שיש עליו גבינה אסור להעלות עליו אדם אחד בשר לאוכלו אפילו אם יעשה הפסק מפה ושאר היכר כיון דליכא אדם אחר עמו דהא כמו שמצינו במכירים זא"ז דאיכא דעות דלא מהני דעות לחודא בלא שינוי כן שינוי לחודיה לא מהני בלא דעות דכ"ש הוא".
7. **שד"ח** (אסיפת דינים מערכת בב"ח אות י"ג) – "נראה דלא מהני אלא בשני בני אדם אבל באדם אחד לא מהני היכר כיון דלא מצינו בפוסקים ההיתר דע"י שינוי אלא בשני בני אדם דאיכא תרתי לטיבותא שינוי ודעות".
8. **שפת אמת** (שבת דף יג.) – "התם דיעות איכא שינוי ליכא כו' מאריכות לשון הגמ' כאן וכן בסמוך דהו"ל למימר בקיצור התם שינוי ליכא משמע דלא מהני שינוי בלא דיעות ולכן ההיתר שכ' הפוס' לעשות היכר בין אוכל בשר לאוכל גבינה [בהפסק מפה וכדומה] היינו דוקא בב' בנ"א האוכלין אבל בהאי דינא דאין להעלות בשר עם גבינה בשלחן א' לא מהני כלל היכר כנ"ל".
9. **דרכ"ת** (ס"ק י"ח) – "עשו שום היכר. עי' בס' **בגד ללבוש** בחידושי לסי' זה שהביא ראי' מדברי הש"ס בשמעתין דלא מהני היכר רק בשני בני אדם כיון שיש ב' דעות אז מהני היכר ושינוי אבל להעלות בשר על שלחן שאדם א' אוכל גבינה לא מהני היכר כיון דליכא ב' דיעות עיי"ש וכ"כ בשו"ת **מהר"ם מרוטנבורג** האחרונים חיו"ד סי' י"ב עיי"ש וכבר קדם בזה בס' **קהל יאודה** הספרדי ריש סי' זה ועי' בס' יד דוד הספרדי בהגהות הטור אות ז".
10. **כה"ח** (ס"ק ט"ז) – "ודוקא בב' בני אדם שרי ע"י היכר משום דאיכא תרתי שנוי ודעות אבל באדם א' אסור להעלות בשר עם גבינה בשלחן א' ולא שרי בהיכר כיון דליכא דעות. קהל יאודה בזה הסי".
11. **תשובות והנהגות** (ח"ב סי' שצ"א) – "ומ"מ כיון דדיעות הני רבוותא (המהר"ם מרוטנבורג ודעימיה) להחמיר, דעתי שיש לזיהר בבשר וחלב בשלחן אחד שצריך להרחיקם באופן כשהוא יושב עכשיו אי אפשר להחזיק בידו כל אחד מהם, וצריך לעמוד וללכת כדי לקבלו, אבל בלאו הכי יש לזיהר ולחוש שמא יערב אותם".
12. **אורחות הבית** (פרק ז' סעי' י"ז) – "ויש שכתבו שהיכר מועיל רק בשני בני אדם (שיזכירו זה לזה) אבל באדם אחד אינו מועיל וראוי להחמיר כן".
13. **ילקוט יוסף** (סעי' י"ט, קיצור שו"ע סעי' כ"א) – "אדם אחד האוכל גבינה, אין לו להעלות על אותו שלחן מאכלי בשר, או ההיפך, שגם באדם אחד יש חשש שיטעם מהבשר. ואין להתיר גם אם יעשה היכר והפסק בין הגבינה לבשר".
14. **מעדני השלחן** (ס"ק י"א).
15. **זר השלחן** (ס"ק י"א).
16. **מגילת ספר** (אות ד') – "ולפי זה האוכל יחידי בשר או גבינה על השולחן צריך להסיר את כל המוצרים מהמין השני ואין לו שום **עצה של היתר**".
17. **נועם הלכה** (סי' א' סעי' י"ז).
18. **על פי התורה** (פר' כי תשא, פרק כ"ה סעי' קכ"ו).

ב. מיקל.

1. **חכ"א** (כלל מ' סעי' י"א) – "וכל שכן אם אוכל בפני עצמו או עם בני בית שצריך היכר".
2. **ח"ח** (נדחי ישראל פרק ל"ג אות ד') – "וכ"ש אם אוכל בפני עצמו או שאוכל עם ב"ב שצריך לזיהר שלא יעמידו על שלחן אחד חלב ובשר בלי היכר".
3. **עי' מ"ב** (סי' ת"מ ס"ק י"ח) – "ואף על פי דאם א' אוכל בשר וא' אוכל חלב על שלחן א' שרי אם מפה מפסקת חמץ שאני שהוא במשהו ורחוק הדבר שלא יתערב פרור אחד של העכו"ם בשל ישראל".

3. הגריש"א זצ"ל (אהל יעקב הע' ה').
4. אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' ד) – "בתורה לשמה ... ואיני יודע מה ק"ו בזה. והנה בכף החיים ... איני יודע זו מנין להם. ולאחר החיפוש מצאתי בחכמת אדם. אכן בשדי חמד ... ודבריו קשים מאד".
5. הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] סוף עמ' רי"ז) – "האם היכר מועיל גם לאדם האוכל לבדו, שיוכל להניח בשר וחלב ע"ג השולחן. תשובה: כן. כמש"כ החכ"א כלל מ' סימן י"א".
6. הבית בכשרותו (סי' ב') – "ונוהגים להקל".

ג. לצורך יש להקל.

1. בדה"ש (ס"ק י"ד, ציונים ס"ק ל"ב) – "ולדינא שמא יש להחמיר בכל זה כשאין קשה לו אבל לעת הצורך שיש להקל בזה".
- ד. מראי מקומות – יבין דעת (ס"ק ב', לשונו מובא לעיל), מעדני אשר (סי' ל"ח, "וצ"ע").
  1. נ"מ: קטן - עי' לקמן.
  2. נ"מ: עכו"ם - עי' בסוף.
- ה. האם מהני הפסק מפה: למחמירים לעיל.
  1. מיקל.
  - א) תשובות והנהגות (ח"ב סי' שצ"א, אורחות הבית פרק ז' הע' ס"ב) – "דאף דשינוי לא מועיל, אבל במפה אחרת דומה לשלחן אחר ועדיף מהיכר בעלמא ולכן מותר גם באדם אחד".
  2. מחמיר.
    - א) הפלאה (על סעי' א' ד"ה אסור) – "וקצת משמע כן בירושלמי שהביאו הפוסקים הדין דאוכל חבצא ובעי למיכל קופר מבער פתיתין ואיתא לקמן דאסור לאכול על אותו מפה כלל וע"כ שאוכל במפה אחרת ואפ"ה מבער פתיתין מעל השלחן דחיישינן שמא יאכלם ביחד אע"ג דה"ל שינוי".
    - ב) תורה לשמה (סי' ק"ז) - לשונו מובא לעיל.
    - ג) שפת אמת (שבת דף יג.) - לשונו מובא לעיל.
    - ד) מגילת ספר (אות ד' ד"ה וחכם) – "וחכם אחד רצה לומר שיהיה היתר אם אוכל על מפה אחרת דזה נחשב כשולחן אחר וכמבואר בלשון הגהמ"ר פ"ק דשבת דהפסק מפה הוי כשולחן אחר וזה מועיל אף שהיכר לא מועיל, אבל בלשון התוס' והרא"ש והמחבר מבואר דהפסק מפה מועיל מדין היכר וכשהיכר לא מועיל גם הפסק מפה לא יועיל".
    3. תלוי אם היסוד של הפסק מפה הוי מצד היכר, או מצד שני שולחנות - עי' לקמן.

ו. ראיה.

1. מקור הדין.
  - א) רשב"א (ח"א סי' קע"ז) הו"ד בב"י (או"ח סי' ת"מ) וש"ך (כאן) – "שאלת עוד גוי מהו שיאכל חמצו בביתו של ישראל ... בודאי אסור להעלותו עמו על השולחן דקרוב הדבר לבא לידי פשיעה כיון שמכירין זה את זה. דכמו שאין ישראל מקפיד על הגוי שלא יאכל משלו כן הגוי לא יקפיד עליו. ואפילו בהפסק מפה אסור כאן דכיון שחמץ במשהו רחוק הוא שלא יתערב פירור אחד משלו בשל ישראל וסחור סחור לכרמא לא תקרב".
  - ב) ארחות חיים (הל' חו"מ אות מ"ה הו"ד בב"י (או"ח סי' ת"מ) וש"ך (כאן) – "ובתשובה כתב שאפי' רוצה העכו"ם לקנות חמץ ולאכלו בביתו של ישראל מותר ואפילו על שלחן א' קרוב הדבר להתיר זה מצה וזה חמץ דומיא דשני אכסנאין וי"א אפי' ליכא הפסק בנתיים דאי איכא הפסק בנתיים לכ"ע מותר עכ"ל".
2. ראיה מהם לחומרא.
  - א) הפלאה (על סעי' א' ד"ה אסור) – "י"ל דאף למאי דמסקינן דבעינן מקפידין מ"מ דעות נמי בעינן. וזהו נלע"ד דעת הרשב"א שהביא הש"ך לאסור בנכרי שאוכל חמץ על השולחן אע"ג דסתם נכרי מקפיד כמ"ש הש"ך בשם א"ח דהוי דומיא דב' אכסנאים. גם הא"ח גופי' נסתפק וכו' קרוב הדבר כו' היינו דניהו דמקפידים מ"מ בעי' דעות שמזהירין משא"כ בנכרי לא מהני הקפדה וכן בבשר וגבינה לא מהני בנכרי".
  3. ראיה מהם לקולא.
    - א) בדה"ש (ציונים ס"ק ל"ד).
    - ב) מעדני אשר (סי' ל"ח) – "וכן מוכח משו"ת הרשב"א סי' קע"ז (הובאה בב"י או"ח ת"מ) שכתב דלא מהני הפסק מפה בנכרי שמעלה חמץ על שולחנו של ישראל בפסת, דחשש רחוק הוא שלא יתערב פירור משל הגוי בשל ישראל כיון שחמץ במשהו, משמע דבעלמא מהני הפסק מפה הגם שהגוי לא משמרו. והב"י שם הביא בשם הארחות חיים דגם לחמץ מהני הפסק בין הישראל לגוי. ומוכח דלדידהו גם שינוי ללא דיעות מהני".

ז. האוכל עם קטן בשלחן אחד, האם מהני היכר.

1. לצורך.
  - א) בדה"ש (ס"ק י"ד, ציונים ס"ק ל"ב) – "ונראה דגם באוכל על שלחן אחד עם הקטן באנו למחלוקת זו שלדעת המחמירים לעיל גם בזה לא מהני היכר דהא קטן לאו בר דיעה הוא לסמוך עליו שיזכירנו ולדינא שמא יש להחמיר בכל זה כשאין קשה לו אבל לעת הצורך שיש להקל בזה".

2. מחמיר.

א) עי' ילקוט יוסף (סעי' כ"א, קיצור שו"ע סעי' כ"ג) – "האוכל עם קטן בשלחן אחד, ואחד אוכל בשר והשני אוכל גבינה, יש אומרים שאין מועיל ליתן היכר ביניהם להפסיק בין הבשר לגבינה, שיש לחוש שיוציא את הדבר המפסיק, ויבוא לטעום מהגבינה. [שדוקא בישראל גדול הקילו על ידי היכר, שאם יבוא להוציא ההיכר יזכירו השני]. ויש חולקים ומקילין על ידי היכר גם בקטן. ויש להחמיר בזה. [שם עמו' שמא]".

ב) עי' הל' בשר וחלב (הרחקות והזהרות פרק ו' סעי' י"א) – "ובשעת הדחק יש להקל".
1) אף שמקורו הוי הבדה"ש, נראה שהוא מחמיר יותר.

ה. האם שומר ביחד עם היכר מהני באדם יחידי.

1. מיקל.

א) זבחי צדק (ס"ק י"א) – "מיהו אפי' באדם א' אם עשה היכר והניח אדם א' עליו שומר להזכירו שלא יטעה מותר דהוי שנוי ודיעות. כן הסכימו חכמי הישיבה הי"ו ופשוט הוא".

ב) כה"ח (ס"ק ט"ז) – "מיהו אפי' באדם א' אם עשה היכר והניח אדם א' עליו שומר להזכירו שלא יטעה מותר דהוי שינוי ודיעות זב"צ או' י"א".

ג) ילקוט יוסף (סעי' י"ט, קיצור שו"ע סעי' כ"א) – "ואין להתיר גם אם יעשה היכר והפסק בין הגבינה לבשר. ואם גם העמיד עליו שומר להזכירו שלא יטעה, מותר".

ד) מעדני השלחן (ס"ק י"א, מעדני מלכים סי' ע"ח אות ב').

ה) זר השלחן (ס"ק י"א).

ו) נועם הלכה (סי' א' סעי' י"ז).

ז) על פי התורה (כי תשא, פרק כ"ה סעי' קכ"ז).

2. מחמיר.

א) מגילת ספר (אות ד' ד"ה וראיתי) – "זבחי צדק ... דנראה דלא נחשב לדיעות אלא כששניהם עוסקים באכילה זה בבשר וזה בגבינה וע"י כך יש קצת שמירה משא"כ שומר שאינו אוכל עמו לא מהני כלל, ויש לומר דאפילו שנים שאוכלים בשר ויש גבינה בצד השולחן לא יועיל היכר דלא נחשב לדיעות אלא כשחבירו אוכל מהגבינה ולא כשעוסק באכילת דברים אחרים".

ט. האם אינו יכול להגיע למין השני מהני באדם יחידי.

1. מיקל [כמו בשני בני' שמהני מדין שולחן אחר].

א) עצי העולה (סעי' א', ס"ק א').

ב) תשובות והנהגות (ח"ב סי' שצ"א ד"ה ומ"מ, אורחות הבית פרק ז' סעי' י"ז) – "ואם המאכל השני מרוחק בשולחן שאינו יכול ממקום ישיבתו לפשוט ידו לאכול מזה, שצריך לעמוד בשביל להתקרב למאכל השני אפילו בלא היכר מותר".

ג) זר השלחן (ס"ק י"ב, פני השלחן ס"ק כ"ה) – "דריחוק מקום הוי כשלחן אחר שלא גזרו חז"ל כלל".

ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קצ"ב, עמ' ש"ו, מטבח הכשר עמ' קכ"ג, עמ' קכ"ה).

ה) עי' מגילת ספר (אות ד' ד"ה עוד) – "בבדה"ש ... ויותר נראה שההיתר משום שבאופן זה אינו נחשב שאוכל עמו על שולחן אחד אלא על שולחן אחר וא"כ גם ביחיד יש להתיר מטעם זה".

ו) הל' בשר וחלב (הרחקות והזהרות פרק ו' סעי' כ"ג).

2. מחמיר [משא"כ בשני בני' שמהני מדין היכר].

א) מעדני השלחן (פאר השלחן ס"ק ל"ו).

ב) נועם הלכה (סי' א' סעי' י"ח) – "יש להחמיר".

3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ט"ו, בי' ד"ה עשו עמ' מ"ו, "יש להסתפק").

י. האם שומר [למחמירים לעיל] וגם הרחקה [למחמירים לעיל] מהני באדם יחידי.

1. מיקל – מעדני השלחן (ס"ק י"א, מעדני מלכים סי' ע"ח אות ב').

ט] ב' בני אדם שאוכלים זה אצל זה - סעיף ב'.

א. אכסנאי.

1. לא צריך היכר – גמרא (חולין דף קז,; שבת דף יג,); שו"ע (סעי' ב'), פוסקים.

ב. מכירים ומקפידים: הלכה.

1. מחמיר – טור (סעי' ב'), מחבר (סעי' ב'), "הא דאסור להעלותו על השלחן, דווקא בשני בני אדם המכירים זה את זה, אפילו הם מקפידים זה על זה", ט"ו (ס"ק ב'), ש"ב (ס"ק ד', "וזה דעת האחרונים ודלא כמהרש"ל"), פ"ח (ס"ק ג'), פ"ח (ס"ק ב'), לחם

הפנים (ס"ק ה'), בית לחם יהודה (ס"ק ה'), מנחת יעקב (כלל ע"ז ס"ק כ"ב), תפא"י (חולין פרק ח' אות י"ד), חכ"א (כלל מ' סעי' י"א), קיצור שו"ע (סי' מ"ו סעי' ו'), זבחי צדק (ס"ק י"ב), ערה"ש (סעי' ח'), כה"ח (ס"ק י"ד), עצי העולה (ס"ק ב'), ילקוט יוסף

(קיצור שו"ע סעי' י'), על פי התורה (כי תשא, פרק כ"ה סעי' קל"ב), לבושי עז (תמצית אות א').

2. מיקל – יש"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ג).

3. גדר של מכירים ומקפידים – מעדני מלכים (סי' פ').

ג. מכירים: גדר.

1. פ', שאינם מתביישים זה מזה ויאכל כל אחד מחבירו – ש"ך (ס"ק ג', "בשני ב"א המכירים זא"ז. שאינם מתביישים זה מזה ויאכל כל אחד מחבירו"), פר"ח (ס"ק ב'), לחם הפנים (ס"ק ד'), בית לחם יהודה (ס"ק ד'), חגורת שמואל (ס"ק ג'), ערה"ש (סעי' ח'), כה"ח (ס"ק ט'), בדה"ש (ס"ק י'), מעדני השלחן (ס"ק ח'), זר השלחן (ס"ק ט').
א) הגר"ח"ק זצ"ל (בס' ויאמר אברהם סעי' ב' ס"ק א') – "כתב לי שכונת הש"ך הוא כפשוטו שאינם מתביישים ורגילים לאכול כל אחד משל חבירו, ולא רק כשהוא מציע לו, וא"כ לפי זה אם יושבים שני ידידים ומחמת נימוסין מתביישים לאכול כל אחד משל חבירו לכאורה צריך להיות שאינם צריכים היכר".
2. "דאפי' אם ידוע שאחד מתבייש בטבעו לאכול ממה שלפני חבירו אפ"ה אם מכירין זא"ז אסור דחיישינן שמא מתוך אהבה שיש ביניהם יתן אחד לחבירו" – ויקרא יהושע (חי' ליו"ד), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק י"ד).

ד. מקפיד שלא לטעום.

1. מיקל.
א) פר"ת (ס"ק ב') – "ואפי' הם מקפידין לא שמקפיד מלהניח חבירו לטעום ממה שלפניו דבכה"ג שרי אלא שמקפיד שלא למחול כל א' בשלו ואם ירצה א' לקחת מלפני חבירו לא יתבייש מצד שמכירין זא"ז עד גדר שיכול לקחת ממה שלפניו".
ב) הו"ד במעדני השלחן (ס"ק ט') – "כתב הפרי תואר ... לא שמקפיד מלהניח חבירו לטעום ממה שלפניו דבכה"ג מותר דאז מקרי שונאים ולא רק מקפידים ... אלא שמקפיד שלא ליתן אא"כ יחזיר לו, או ישלם מה שלקח".
ג) זבחי צדק (ס"ק י"ג) – "ואם מקפיד על חבירו שאין מניח אותו לטעום מלפניו מותר להעלות ואין צריך היכר. פר"ת".
ד) כה"ח (ס"ק ט"ו) – "אפי' הם מקפידים וכו' לא שמקפיד מלהניח חבירו לטעום ממה שלפניו דבכה"ג שרי אלא שמקפיד שלא למחול כל א' בשלו. פר"ת".
2. מחמיר.
א) יד יהודה (הארוך ס"ק ג') – "וראיתי בפ"ת ... ולא ידענו מה קאמר".
ב) עצי העולה (ס"ק ב') – "לא פלוג".
ג) הל' בשר וחלב (הרחקות והזהרות פרק ו' הע' ו').

ה. תלמיד האוכל אצל רבו.

1. מחמיר.
א) משנת יוסף (מה טובו גליון ז' עמ' רל"ד, גליון י"ב עמ' קע"ד) – "נלע"ד לא פלוג רבנן בהכי אפילו בתלמיד אצל רבו".
ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מה טובו גליון ט"ו עמ' קצ"ז) – "שאלה: כשיושב עם רבו שאוכל בשר, והתלמיד אוכל חלב אם צריך הכר די"ל שהתלמיד לא יקח מצלחת רבו. תשובה: צריך".
ג) שבט הקהתי (מה טובו גליון ז' עמ' רמ"א) – "שיריים כן לוקחים".
2. מיקל.
א) עי' אמרי אמת, הדר השלחן (דיני ההרחקות והגדרים בבשר בחלב פרק ד' ס"ק י"ח) – "עיין בספר ראש גולת אריאל (דף קפ"ד) שהביא מעשה רב בזה מבעל האמרי אמת זי"ע שאין לחוש לחששות הנ"ל, והוי כאינם מכירים זה את זה. ולכאורה הסברא בזה משום שאין זה ממדת דרך ארץ לקחת ממאכלים העומדים לרבו, וכן מנהג בזיון הוא שהרב יקח ממאכלי תלמידו. אך פשוט דזה דוקא במקומות שאין הדרך לאכול שיריים ממאכלי רבם".
3. מראי מקומות – הדר השלחן (דיני ההרחקות והגדרים בבשר בחלב פרק ד' סעי' י', "יש הסוברים"), בית מתתיהו (ח"ג ס' מ"ד סוף אות ב', גם אני אודך ח"ב סי' ט"ו סוף אות ב').
א) פסקי הוראה (בו"ח סי' פ"ח ס"ג ס"ק י"ח).

ו. נדרו הנאה זה מזה: בשר בחלב.

1. מחמיר – יד יהודה (הקצר ס"ק ה', הארוך ס"ק ג'), חדרי דעה (ד"ה וע"ש).
2. מיקל – מנחת יעקב (כלל ע"ז ס"ק כ"א, ס"ק כ"ב), פמ"ג (מש"ז ס"ק ב', "ואם נדרו הנאה זה מזה מותרים לאכול בשר וגבינה ששונאים זה את זה ופשוט הוא"), פת"ת (ס"ק ג', "מדברי הרא"ש שהביא הש"ך בס"ק ב' מבואר דאם נדרו הנאה זה מותרים לאכול בשר וגבינה ששונאים זה את זה ע"ש וכ"כ הפמ"ג"), זבחי צדק (ס"ק ח'), ערה"ש (סעי' ב', סעי' ח'), כה"ח (ס"ק י"א), עצי העולה (ס"ק ג'), ילקוט יוסף (סעי' ל"ה, קיצור שו"ע סעי' ל"ז), מעדני השלחן (ס"ק י"א), ויאמר אברהם (סעי' ב' אות י"ב), הל' בשר וחלב (הרחקות והזהרות פרק ו' סעי' ו'), על פי התורה (כי תשא, פרק כ"ה הע' רט"ו).

ז. שונאים.

1. מיקל – פמ"ג (מש"ז ס"ק ב', לשונו מובא לעיל), פת"ת (ס"ק ג', לשונו מובא לעיל), עצי העולה (ס"ק ג'), מעדני השלחן (ס"ק י"א), זר השלחן (ס"ק י', עי' טבעות השלחן), הל' בשר וחלב (הרחקות והזהרות פרק ו' סעי' ו'), נועם הלכה (סי' א' סעי' ט').
א) "עוד שאינם מדברים זה עם זה מפני איבה מותרים אבל אם מדברים זה עם זה אף ששונאים זא"ז אסורים" – עצי העולה (ס"ק ג').
2. מחמיר – יד יהודה (הקצר ס"ק ה', הארוך ס"ק ג', "לא פליג").

ה. **אשתו נדה אוכלת חלב והוא אוכל בשר** [או להיפך] **ויש היכר אחד, האם צריך עוד היכר**.
1. ע"י סי' קצ"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ט. **נכרי שאוכל בשר אצל ישראל שאוכל חלב, או להיפך**.

1. מיקל, כבני אדם שאינם מכירין זה את זה.
(א) **פְּלְתֵי** (ס"ק א') – "ובאמת לא הבנתי מי שם אחוה וריעות בין יהודי לעכו"ם, הלא לבבות רחוקות, ואין פירוד לבבות כפירוד הדתות, ואפילו שימת חן אסרוהו, וא"כ הוי ליה כאכסניא וכבני אדם שאינם מכירין זה את זה, והיש יותר איבה מבין שני בעלי דתות, נראים כאוהבין בשעת הנאתן וכו'".
(ב) ע"י **בית יעקב** (סי' י"ב) – "דמסתמא העכו"ם יודעים שאין ישראל אוכלים נבלה ואין העכו"ם מכשיל את ישראל אם אין לו הנאה ... ליקח מעצמו לא מגשי. ועוד דסתם עכו"ם מקפידים יותר משני ישראלים המקפידים. ועוד שרש"ל פסק להתיר בשני בני אדם שאינם אחים אפי' מכירים זה את זה אם מקפידים כו', א"כ כ"ש עכו"ם דמקפיד יותר".

2. מחמיר, אא"כ הם מקפידין.
(א) **פְּרִ"ת** (ס"ק א') – "דיש לחוש בהיכא שהביאו לגוי גבינה של היתר מביתו של ישראל הואיל ומכיר שהיא של ישראל ואינו מקפיד אסור".

(ב) **יד יהודה** (הארוך ס"ק ב').

(ג) **בדה"ש** (ס"ק י"ב, ע"י בי' ד"ה אבל).

(ד) **מעדני השלחן** (ס"ק י'), **מטבח הכשר** (ארטסקרול, עמ' קכ"ד).

3. מראי מקומות – **דרכ"ת** (ס"ק ט"ו).

(א) **ודרשת וחקרת** (ח"ג יו"ד סי' ב' אות ד') – "האחרונים פסקו שנכרי שאוכל בשר משלו אין איסור לישראל לאכול חלב באותו שולחן, מה הדין בחילונים שבת בזמנינו האם דינם כעכו"ם לענין זה או לא ... מה ששאל בענין חילוני, הנה עיין בשו"ת בית יעקב בסי' י"ב בד"ה ומה שהקשו (הו"ד בדרכ"ת שם ס"ק ט"ו) שכתב דבעכו"ם וישראל מקפידים טפי משני ישראלים המקפידים, ומשמע מדבריו דדוקא בסתמא אין לחוש, ותלינן שהם מקפידים, אבל אם ידוע שהם אוהבים זא"ז יש לחוש, אבל הפלתי בסק"א כתב דיהודי ועכו"ם שפיר יכולים לאכול על שולחן אחד אף כשאוהבים זא"ז כיון שהלבבות רחוקים, ואין פירוד לבבות כפירוד הדתות, אף אם הם מכירים זא"ז, ויש ביניהם אחוה ורעות, יש להם דין אכסנאים וכבני אדם שאינם מכירים זא"ז, אבל היד יהודה והפרי תואר ס"ל שיש להחמיר כשיש ביניהם רעות, אבל הפרי תואר חילק בין אוכל של ישראל שהעכו"ם אוכל, דבכה"ג יש להחמיר, אבל אוכל של עכו"ם הו"ל כמינכר איסורא ולא גזרו בכה"ג עכ"ד. והנה החזו"א ביו"ד סי' ב' אות כ"ח כתב בענין תינוק שנשבה, שמצווין אנו להחיותו, ואף לחלל עליו השבת בשביל הצלתו, ואין רשאים לשנאתו אחר שאינו מקבל תוכחה, ומצוה לאהוב אותם כי אצלינו הם קודם תוכחה, שאין אנו יודעים להוכיח, ודיינינן להו כאנוסים וכו' עיי"ש, ומי שנוהג כהחזו"א בזה עם החילונים פשיטא שדינם כישאל לענין זה, ואם מכיר אותו אפילו מקפיד לא גרע מישאל דעדיין צריך היכר, ואם אינו מכירו הו"ל כשני אכסנאים, אבל אפיקורסים ששנו ופירשו, והם בכלל משנאך ה' אשנא, י"ל דדינם כעכו"ם לכל דבר, והם בכלל פירוד הלבבות מחמת פירוד הדתות כנ"ל, ולכן הכל תלוי לפי הענין כנלענ"ד ברור".

4. **האם היכר מהני** – מחמירים לעיל.

(א) מחמיר – **הפלאה** (על סעי' א' ד"ה אסור, "וכן בבשר וגבינה לא מהני בנכרי").

(ב) מיקל – ה' **בשר וחלב** (הרחקות והזהרות פ"ו סעי' ט').

1) **בדה"ש** (ס"ק י"ד, ציונים ס"ק ל"ב) – "ולדינא שמא יש להחמיר בכל זה כשאין קשה לו אבל לעת הצורך שיש להקל בזה".
2) **ילקוט יוסף** (סעי' כ', קיצור שו"ע סעי' כ"ב) – "האוכל עם נכרי בשלחן אחד, ואחד אוכל בשר והשני אוכל גבינה [באופן שאין בה חשש של איסור], יש אומרים שאין מועיל ליתן היכר ביניהם להפסיק בין הבשר לגבינה, שיש לחוש שיוציא את הדבר המפסיק, ויבוא לטעום מהגבינה. [שדוקא בישראל הקילו על ידי היכר, שאם יבוא להוציא את ההיכר השני יזכירו]. ויש חולקים ומקילין על ידי היכר גם בנכרי. וכשאין לו אפשרות להחמיר יכול לסמוך להקל. [איסור והיתר כרך ג' עמוד שמ"]".

י' כללים

א. **בזמן שאחרים אוכלים על שולחן זה**.

1. מיקל.

(א) **פְּתִ"ת** (ס"ק ד') – "ועיין בתשובת משאת בנימין סימן קי"ב באמצע התשובה דמשמע שם דאם גם אחרים אוכלים על שולחן זה מותר אף בלא היכר דזה עדיף מאם עשו שום היכר ע"ש ועיין במה שכתבתי לקמן סימן קצ"ה סק"ה".

(ב) בשם **משאת בנימין** (סי' קי"ב) – "ובכמה דברים החמירו חז"ל על אשתו נדה המביאים לידי קירוב הדעת כמ"ש הטור בסימן הנזכר ואפילו הכי התירו לאכול על שולחן אחד על ידי הפסק כל דהוא כגון מפה או ככר או קנקן וכיוצא בזה דבהפסק מעט ליכא חיבה וקירוב הדעת והוא הדין נמי לענין בשר בחלב שהוא איסורא דאורייתא קי"ל ב' אכסנאין המכירין זה את זה שאסורין לאכול על שולחן אחד זה בשר וזה חלב ואפ"ה בהפסק מפה וכיוצא בזה שרי כמ"ש הטור בסימן פ"ח ואפילו לכתחילה נמי שרי".

1) אינו מוכח שהמשאת בנימין מתיר אם אוכל בזמן שאחרים אוכלים על שולחן זה. ע"י **בדה"ש**, לשונו מובא לקמן.

(ג) **על פי התורה** (כי תשא, פרק כ"ה סעי' קמ"ג).

2. מחמיר.

א) רשב"א (משמרת הבית בית ז' ריש שער ב') – "כתוב שם כתב החכם דאסור לאכול עמה על השולחן וכו'. אמר הכותב: מעולם לא שמענו דבר זה ואולי הוא היה המגיד הראשון ואין לו טעם ולא ריח דאפילו יש אחרים עמהם איזה היכר יש להם ואם יבואו לידי הרגל ולאכול בקערה אחת שניהם מי מעכב א"ת שהאחרים המסובין שם יזכירום וימנעום מאין הם יודעים שהיא נדה וכי צריכין להודיע את המסובין. ועוד דדומיא דבשר וגבינה על שלחן אחר עשאום כדאיתא בר"פ כל הבשר, **ואטו התם כי איכא אחריני בהדיהו מי שרי**. אלא ודאי לא שנא מן הדין אלא שעכשיו הקלו לאכול עמה על השולחן ובלא שום היכר".

ב) **עצי העולה** (ס"ק ו').

ג) **בדה"ש** (סעי' ב' ב' ד"ה א"מ, עמ' מ"ו) – "וכתב בפ"ת דבתשו' משאת בנימין ... **ועיינתי שם בתשובה ולא ראיתי המשמעות שם לדין זה** רק גבי איסורא דלא יאכל עם אשתו נדה על שלחן אחד מבוואר שם דמותר כשאחרים אוכלים ג"כ על שלחנם אבל לכאורה אין משם ראיה להא דידן דהתם שרי משום דליכא קירוב וחיבה ביניהם כשאחרים אוכלים ג"כ עמהם אבל כאן אינו ענין לקירוב וחיבה וא"כ מה יועיל זה שאחרים אוכלים ג"כ שם, ולענ"ד יש להחמיר בדין זה".

ד) **ילקוט יוסף** (סעי' כ"ה, קיצור שו"ע סעי' כ"ז) – "יש מי שאומר שאם גם אחרים אוכלים על השלחן, מותר אף בלי היכר, דזה עדיף מעשו היכר. ויש חולקים ומצריכים גם באופן כזה ליתן היכר ביניהם. וכן עיקר. [שם עמ' שמד]".

ה) **זר השלחן** (פני השלחן ס"ק כ"ו) – "ונראה בדברי המ"ב שמדמה דין הרחקה בבב"ח לדין הרחקה באשה נדה, יעיי"ש. [ובבדה"ש (ביאר' בד"ה אם עשו) לא דקדק היטב בזה]".

ו) **מגילת ספר** (אות ג' ד"ה הפתחי).

ז) **הל' בשר וחלב** (הרחקות והזהרות פרק ו' סעי' כ"ד) – "והמנהג להחמיר".

ח) **הגר"י בעלסקי זצ"ל** (הלכה ברורה, בב"ח הע' י"ט).

ט) **לבושי עז** (תמצית אות ה') – "לכולי עלמא".

3. מראי מקומות – **אהלך באמיתך** (פרק כ"ד סעי' י"ד, הע' כ"ה).

ב. אם יש מי שאינו אוכל עכשיו יושב ביניהם.

1. מחמיר – **זר השלחן** (ס"ק י"ג, "דהפסק אדם לא הוי היכר").
2. מיקל – **הל' בשר וחלב** (הרחקות והזהרות פרק ו' סעי' כ"ד), **נועם הלכה** (סי' א' סעי' ט"ז), **הל' בב"ח** (הופשטטר, פרק ב' סעי' צ"ב, הע' רס"ח, "עפ"י שיעורי שבה"ל").
3. מראי מקומות – **מעדני השלחן** (ס"ק י"א).

א) **המקור להקל הוא השבה"ל** (ח"ה סי' קכ"ד אות ג', ששבה"ל סיכום אות ט'), "יושב ביניהם ממש לא גרע זה משאר היכר המונח על השולחן ביניהם דמהני כ"ש קטן אפילו לא הגיע לשיעור הנ"ל".

ב) **אמנם עי' קנה בשם** (ח"ב סי' ע"ג), "שבט הלוי ... גם בלא"ה נלע"ד פשוט דאפילו אם לא היה הרגילות כן להושיב את הילדים עמהם על השלחן, ג"כ לא היה מהני האי להיכרא להתיר איסור אכילה יחד עם אשתו נדה על שלחן אחד, **דדוקא היכר המונח על השלחן הוא דמהני** וכגון בשמית דבר מפסיק ביניהם להיכרא, וכיוצא בזה שאר הדברים המפורשים בטור ושו"ע (שם) שמונחים על השלחן ושייכים להשלחן, או לכל הפחות בדבר השייך להשלחן אעפ"י שאינו מונח על השלחן וכגון ...". וכן **המנחת חן** (ח"ב יו"ד סי' ס"ג), "שבט הלוי ... אולם בשו"ת קנה בושם ... וכן נראה להורות".

ג. אינו יכול להגיע למקום שחבירו יושב, ב' בנ"א.

1. מיקל – **מהרש"ל** (על הטור), **פרישה** (ס"ק ג'), **ב"ח** (ס"ק ב'), **בנה"ג** (הג' טור אות כ"ג), **פמ"ג** (שפ"ד ס"ק ג'), "וכתב הב"ח בשם רש"ל דביושבים רחוקים זה מזה בכדי שאין יכול לפשוט ידו וליטול מאוכל חבירו שרי לד"ה בלא היכרא", **זבחי צדק** (ס"ק ז'), **פת"ת** (ס"ק ג'), **ערה"ש** (סעי' ח'), **יד יהודה** (הקצר ס"ק ז'), **כה"ח** (ס"ק י'), **עצי העולה** (ס"ק ד'), **בדה"ש** (ס"ק ט"ו), **מעדני השלחן** (ס"ק י"א), **זר השלחן** (ס"ק י"ב), **חיי הלוי** (ח"ד סי' מ"ז אות ט"ז), **פתחי הלכה** (ארטסקרול, עמ' קצ"ב, עמ' שס"ו, מטבח הכשר עמ' קכ"ד), **ילקוט יוסף** (סעי' י"ח, קיצור שו"ע סעי' כ'), "שני בני אדם האוכלים על שלחן אחד, זה בשר וזה גבינה, ויושבים רחוקים אחד מהשני באופן שאין שום אפשרות שהאחד יכול לפשוט ידו וליטול מאוכל חבירו, מותר לדברי הכל בלא היכר. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד שלט]", **מגילת ספר** (אות ד' ד"ה עוד), **הל' בשר וחלב** (הרחקות והזהרות פרק ו' סעי' כ"ג), **מראה כהן** (פרק ה' הע' כ'), **אר"ש** (סעי' ד' אות ג'), **על פי התורה** (כי תשא, פרק כ"ה סעי' קמ"ב), **יבקש תורה** (יו"ד סי' ו'), **לבושי עז** (תמצית אות ו'), **הל' בב"ח** (הופשטטר, פרק ב' סעי' צ"ג).

ד. הוצאה אחת: האם מהני היכר.

1. מהני היכר – **מחבר** (סעי' ב'), **יש"ש** (חולין פרק ח' סי' מ"ג), **עי' ט"ז** (ס"ק ג'), **ש"ך** (ס"ק ה'), "וכן פסק בב"י שם וכן משמע בת"ח כלל ע"ז ד"ט וכו' מפ"פ מהרש"ל פכ"ה סימן מ"ג והאחרונים", **פ"ת** (ס"ק א'), **לחם הפנים** (ס"ק ו'), **בנה"ג** (הג' טור אות כ"ב), **יעב"ץ** (מגדל עוז, בב"ח פרק ג' אות ג'), **בית לחם יהודה** (ס"ק ו'), **תגורת שמואל** (ס"ק ד'), **פמ"ג** (שפ"ד ס"ק ה'), "ולענין הלכה כדיעה א' עיקר אף בהוצאה א' כל שעשו היכר סג"י", **באה"ט** (מהרי"ט, ס"ק ד'), **באה"ט** (ס"ק ב'), **זבחי צדק** (ס"ק י"ד), **כה"ח** (ס"ק י"ז), **עצי העולה** (ס"ק ב'), **בדה"ש** (ס"ק י"ג), **ילקוט יוסף** (סעי' ט'), **קיצור שו"ע** (סעי' י"א), **פוסקים**.
  2. אין מוחין בידו – **תורת יקותיאל** (ס"ק ב'), "בעל נפש יחמיר ... אבל מי שרוצה לאכול ע"י היכר כפסק הש"ע ודאי אין מוחין בידו", **הו"ד בדרכ"ת** (ס"ק י"ז).
  3. **הוצאה אחת ואין מכירין** [כגון חתונה], האם צריך היכר.
- א) מראי מקומות – **הל' בשר וחלב** (הרחקות והזהרות פרק ו' הע' ד').

יא] תוך שש שעות.

א. **אם מותר לאדם בשרי לישב אצל מי שאוכל גבינה.**

1. מחמיר, אא"כ יודע האוכל. אמנם בגוי [גבילה], מיקל.

(א) **בית יעקב** (סי' י"ב ד"ה ומה), הו"ד באה"ט (ס"ק ב') – "דמסתמא העכו"ם יודעים שאין ישראל אוכלים נבלה ואין העכו"ם מכשיל את ישראל אם אין לו הנאה ... ליקח מעצמו לא מנשי. ועוד דסתם עכו"ם מקפידים יותר משני ישראלים המקפידים. ועוד שרש"ל פסק להתיר בשני בני אדם שאינם אחים אפי' מכירים זה את זה אם מקפידים כו', א"כ כ"ש עכו"ם דמקפיד יותר ... נראה לסברא בישראל האוכל גבינה והוא אכל בשר ולא המתין שש שעות יש איסור דדילמא יושיט לו גבינה ומנשי ואכיל".

(ב) **לחם הפנים** (ס"ק ו').

(ג) **בית לחם יהודה** (ס"ק ו').

(ד) **באה"ט** (מהרי"ט, ס"ק ד').

(ה) **נועם הלכה** (סי' א' סעי' ד').

2. מיקל.

(א) **כנפי יונה** (סי' פ"ח) – "דלעולם לא חיישינן שיאכל אלא כשהוא אוכל גם כן".

(ב) **פמ"ג** (מש"ז ס"ק ב' ד"ה כתב) – "כתב בשו"ת בית יעקב ... ולא ראיתי נזהרין בזה ... באינש דעלמא שיושב אצל מי שאוכל גבינה גם הוה גזירה לגזירה **כולי האי לא גזרינן**".

(ג) הו"ד **בפת"ת** (ס"ק ד') – "עבה"ט מ"ש אך מי שאוכל בשר כו' והוא ט"ס וצ"ל שאכל בשר כו' ועיין פמ"ג שכתב לא ראיתי נזהרין בזה".

(ד) **תשובה מאהבה** (ח"ג סי' של"א, סי' פ"ח) – "ודי במה שאסרו ואין להמצא חומרות חדשות".

(ה) **הפלאה** (על סעי' א' ד"ה על) – "משמע דלאחר אכילה מותרים להעלות, אע"ג דאוכל דברים אחרים ולא גזרינן שמא יאכל, משום דגזרינן בש"ס שמא יעלה באילפס רותח, מה שאין כן בזה אחר זה".

(ו) **עי' יד אפרים** (סוף פ"ח) – "וכן עמא דבר שבני בית הם עוסקים בסעודה לצורך הלילה במאכלי חלב אף שאכלו בשר בצהרי' ואין פוצה פה ומצפצף ומ"מ נראה במאכלים דרך שהמתעסק בהם אוכל בשעת מלאכתו שיש לחוש אידי דטריד בעבידתיה בלע ג"כ וקאכיל איסורא והכל לפי הענין ואם שנים עוסקים וידעו זה מזה שאכלו בשר ודאי אין להחמיר דמדכרי אהדי כדקי"ל לענין קריאה לאור הנר ע"ש".

(ז) **ברכי יוסף** (שירי ברכה ס"ק ח') – "כתבו האחרונים משם הרב בית יעקב סימן י"ב, דמי שאכל בשר שצריך לשהות שש שעות, לא ישב אצל מי שאוכל גבינה, שמא יושיט לו. והרב פרי מגדים בשפתי דעת כתב דאין נזהרין בזה, וכולי האי לא גזרינן. ע"ש ס"ק ב' במשבצות זהב. וכן עיקר".

(ח) **זבחי צדק** (ס"ק י"ח) – "מי שאכל בשר שצריך לשהות שש שעות מותר לישב אצל מי שאוכל גבינה ולא חיישינן שמא יושיט לו. מש"ז בסופו ודלא כהר"ב בית יעקב סימן יב שיו"ב אות ח תש"מ בזה הסימן".

(ט) **בית מנוחה** (עמ' ס"ח אות י"ד) – "וכן עיקר. שירי ברכה".

(י) **תוספת ירושלים** (על סעי' א').

(יא) **ערה"ש** (סעי' י"א) – "ואין להשגיח על חומרא כזו".

(יב) **יד יהודה** (הקצר ס"ק ד', הארוך ס"ק א').

(יג) **דלתי תשובה** (ס"ק ה').

(יד) **כה"ח** (ס"ק כ"א) – "כתבו האחרונים משם הרב בית יעקב ... אבל המש"ז או' ב' כתב ולא ראיתי נזהרין בזה וכולי האי לא גזרינן. והב"ד הברכ"י בשיו"ב או' ח' וכתב וכן עיקר. וכ"כ בס' כנפי" וכ"כ תשו' מאהבה בס' י"א. זב"צ או' י"ח".

(טו) **עצי העולה** (ס"ק ה').

(טז) **יביע אומר** (ח"ו יו"ד סי' ח' אות ה') – "וע"ע בפמ"ג (מש"ז סי' פח סק"ב) שכ', שאע"פ שאסרו חז"ל להעלות בשר עוף עם גבינה על השלחן, מ"מ מי שאכל בשר שצריך לשהות שש שעות למאכלי חלב, מותר לו להסב על שלחן שאוכלים שם גבינה (ולאכול שם פירות וכדומה), ואין לחוש פן יושיטו לו גבינה, דכולי האי לא גזרו בזה אחר זה. וכן הסכים מרן החיד"א בשירי ברכה (שם סק"ח), ודחה דברי הרב בית יעקב (סי' יב) שהחמיר בזה. ע"ש. וכן בתשובה מאהבה ח"ג (סי' שלא) תמה בזה על הבית יעקב שהחמיר בזה שאין להוסיף חומרות חדשות, שא"כ בא ונאמר שהאוכל בשר לא יתעסק במאכלי חלב בתוך שש שעות שמא יאכל מהם וכו'. ע"ש. וכ"כ בכנפי יונה ושערי דעה וזבחי צדק שם".

(יז) **בדה"ש** (ס"ק ג', בי' ד"ה חיה).

(יח) **מעדני השלחן** (סוף ס"ק ב').

(יט) **הגר"י בעלסקי** וצ"ל (פסקי הלכה עמ' קל"ה).

(כ) **הגר"ח** וצ"ל (דרך אכילה עמ' ל"ז) – "שאלה: אחד שאכל בשר, ולא עברו עוד שש שעות לאכילתו, האם מותר לו לשבת אצל מי שאוכל גבינה. תשובה: לשבת אין איסור".

(כא) **אבני ישפה** (אסיפת יצחק כ"ה טבת תשס"ח) – תשובה: "... ולמעשה אין להחמיר בזה אחר שהפמ"ג הכריע לקולא ומותר לאכול פרוה אף שהוא עדיין תוך שש שעות של בשר ויש על השולחן מאכל גבינה".

(כב) **ודרשת וחקרת** (ח"ג יו"ד סי' ב' אות א') – "כשגמר לאכול ו**גמר בדעתו שלא לאכול עוד בשר**, האם מותר אז להעלות גבינה על השולחן ... ועיין בהפלאה ... ונפשט שאילתו הראשונה, וכ"ש כשאמר הב' לן ונברך או נטל מים אחרונים שנפקע האיסור ומותר להעלות גבינה אח"כ".

(כג) **זר השלחן** (ס"ק ה').

- (כד) הבית בכשרותו (סי' ב') – "אין נוהגים להחמיר בזה".
 (כה) ילקוט יוסף (סעי' כ"ב, קיצור שו"ע סעי' כ"ד, סעי' כ"ו) – לשונו מובא לקמן.
 (כו) אר"ש (סעי' ז').
 (כז) עי' חיי הלוי (ח"ה סי' נ"ט אות ו').
 (כח) נועם הלכה (סי' א' סעי' ג', סעי' ד').
 (כט) הדר השלחן (פרק י' סעי' א').
 (ל) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' צ') – "שלמעשה אף אם האיש שאכל בשר עכשיו אוכל פרווה אצל מי שאוכל גבינה, אין לגזור, שלא מצינו גזירה כזה של שמא יבא לאכול גבינה בתוך שש שעות של בשר. שמצינו רק שחוששין שמא יבא לאכול בשר וחלב בבת אחת".
 (לא) פתח הבית (ס"ק ד').
 (לב) מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק ה' הע' ה').
 (לג) לבושי עז (סעי' א' תמצית אות ב').
 (לד) תורת מאיר (יו"ד סי' ד') – "וכן מותר לבעל שאכל בשר לישב יחד בשולחן אחד עם אשתו האוכלת מאכל חלבי".
 3. מראי מקומות – באר היטב (ס"ק ב'), דרכ"ת (ס"ק ט"ז), על פי התורה (כי תשא, פרק כ"ה סעי' קנ"ב - סעי' קנ"ה).
 א) ב' צדדים להתיר: א) הגזירה היה רק משום שמא יעלה באלפס רותח, וא"א בלי בשר. ב) לא גזרינן כוליה האי, דהוי כמו גזירה לגזירה.

ב. מי שכבר אכל בשר ועכשיו אוכל פרווה, האם מותר להעלות גבינה על השלחן.

1. מחמיר - מחמירים לעיל.
  2. מיקל.
- א) הפלאה (על סעי' א' ד"ה על) - לשונו מובא לעיל.
 ב) יד יהודה (הארוך ס"ק א').
 ג) הגר"ח"ק זצ"ל (דולה ומשקה עמ' רנ"ט, דפו"ח עמ' רצ"ו) – "שאלה: מי שנמצא תוך ו' שעות מאכילת בשר, ואוכל ליד השולחן שיש עליו מאכלי חלב, האם צריך היכר, שלא יבוא לאכול מאכלי חלב, או לא. תשובה: א"צ".
 ד) בדה"ש (ס"ק ג', בי' ד"ה חיה).
 ה) מעדני השלחן (ס"ק ח').
 ו) זר השלחן (ס"ק ה').
 ז) ילקוט יוסף (סעי' כ"ב, קיצור שו"ע סעי' כ"ד, סעי' כ"ו) – "מי שאכל בשר שצריך לשהות שש שעות לאכילת מאכלי חלב, מותר לו להסב על שלחן שאוכלים שם אחרים גבינה, ולאכול שם פירות וכדומה, ואין לחוש שמא יושיטו לו גבינה. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד שמא. יביע אומר ח"ו חיו"ד סי' ח אות ה] ... מה שהקלנו להתעסק במאכלי חלב תוך ו' שעות לאכילת בשר, או לשבת בשלחן אחד עם מי שאוכל גבינה, [ולאכול שם פירות וכדו'], הוא גם באדם רעב. [איסור והיתר עמוד שמד]".
 ח) הדר השלחן (פרק י' סעי' א').
 ט) פתח הבית (ס"ק ד').
 י) לבושי עז (סעי' א' תמצית אות ג').
 יא) אר"ש (סעי' ז').
 3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ט"ז), על פי התורה (כי תשא, פרק כ"ה סעי' קנ"ו - סעי' קנ"ז).

ג. מי שאכל בשר, מהו לעסוק במאכל חלב.

1. מיקל.
- א) כנפי יונה (סי' פ"ח) – "לא שמענו מעולם".
 ב) תשובה מאהבה (ח"ג סי' של"א, סי' פ"ח) – "ואין להמציא חומרות חדשות".
 ג) ערה"ש (סעי' י"א) – "וא"כ הנשים שאכלו בשר לא יתקנו מאכלי חלב לצורך סעודה אחרת שמא ישכחו ויתנו לתוך פיהם אלא ודאי לית מאן דחש לה".
 ד) הגר"ח"ק זצ"ל (דרך אכילה עמ' ל"ז) – "שאלה: האם מותר לזה שאכל בשר לעסוק במאכלי גבינה וחלב. תשובה: כנ"ל" [אין איסור].
 ה) בדה"ש (ס"ק ג', בי' ד"ה חיה עמ' מ"ב).
 ו) ילקוט יוסף (סעי' כ"ג, קיצור שו"ע סעי' כ"ה, סעי' כ"ו) – "מי שאכל בשר והוא בתוך שש שעות לאכילת הבשר, מותר לו להתעסק במאכלי חלב, וכן נשים שאכלו בשר מותר להם להכין מאכלי חלב לצורך סעודה אחרת אף בתוך שש שעות משעת אכילתו בשר. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד שמג]. מה שהקלנו להתעסק במאכלי חלב תוך ו' שעות לאכילת בשר, או לשבת בשלחן אחד עם מי שאוכל גבינה, [ולאכול שם פירות וכדו'], הוא גם באדם רעב. [איסור והיתר עמוד שמד]".
 ז) פתח הבית (ס"ק ד').
 ח) תורת מאיר (יו"ד סי' ד') – "תשובה: מותר להתעסק במאכל חלבי תוך שש שעות לאכילת בשר ועוף".
 ט) אר"ש (סעי' ח').
 2. מיקל, אא"כ דרכו לאכול בשעת עסקו.

- (א) יד אפרים (על סעי' ב') – "מותר ... אם אין דרך שהמתעסק לתקן המאכלים יאכל ממנו בשעת התיקון ... והכל לפי הענין. **ואם שנים עוסקים וידעו זה מזה שאכלו בשר, ודאי אין להחמיר**".
- (ב) הו"ד בדלתי תשובה (ס"ק ו').
- (ג) עי' מעדני השלחן (סוף ס"ק ב', מטעמי השלחן אות ב').
- (ד) נועם הלכה (סי' א' סעי' ה').
- (ה) הדר השלחן (פרק י' סעי' ב').
- (ו) על פי התורה (כי תשא, פרק כ"ה סעי' קס"ג).
- (ז) לבושי עז (סעי' א' תמצית אות ד') – "אבל אם היו שנים שעוסקים במאכלי חלב וידעו זה מזה שאכלו בשר, אין להחמיר כיון מדמרי אהדדי".

יב] היכר.

א. בשר בהמה.

1. מהני היכר.
2. (א) סתימת כל הפוסקים.
2. בעל נפש יחמיר על עצמו.
- (א) אהלך באמיתך (פרק כ"ד סעי' ט', הע' י"ב) – "ומ"מ בעל נפש יחמיר על עצמו באוכל בשר בהמה, שלא יאכלו זה בשר וזה גבינה. [דרכ"ת (שם סק"ז) בשם שו"ת משכנות יעקב]."
3. מראי מקומות.
- (א) דרכ"ת (ס"ק י"ז) – "אם עשו שום היכר וכו' מותר. עי' בתורת יקותיאל סק"ב שהעלה דזה הוא רק מדינא אבל מ"מ כל בעל נפש יחמיר לעצמו שלא לאכול אפי' ע"י ההיתר דהפסק עיין שם ועי' בשו"ת משכנות יעקב חיו"ד סי' ל"ג דכל זה בבשר בהמה אבל בבשר עוף אין שום מקום להחמיר ע"י היכר עיין שם".

ב. האם החפץ צריך להיות גבוה.

1. מנורה, צריך להיות גבוה קצת – או"ה (כלל מ' דין י"ג), הו"ד בדר"מ (ס"ק א'), ט"ז (ס"ק ד', "וכ' בד"מ בשם או"ה שצריך שתהא המנורה גבוה קצת"), בית לחם יהודה (ס"ק ט'), בית מנוחה (עמ' ס"ח אות ט'), יד יהודה (הקצר ס"ק י'), דרכ"ת (ס"ק כ"ו), בדה"ש (ס"ק כ"ה), מעדני השלחן (ס"ק י"ט).
2. ה"ה שאר דברים שיש להם קצת גובה [משא"כ צלחת] – כנה"ג (הג' טור אות י"ב), יד יהודה (הקצר ס"ק י'), דרכ"ת (ס"ק כ"ו), כה"ת (ס"ק כ"ו), אהלך באמיתך (פרק כ"ד סעי' י' אות ה', הע' ה', סעי' י"ג), בדה"ש (ס"ק כ"ה, סי' קצ"ה ס"ק מ"א), אורחות הבית (פרק ז' סעי' י"ז), מעדני השלחן (ס"ק י"ט), זר השלחן (ס"ק ט"ז), הבית בכשרותו (סי' ב'), הגר"ש פעלדר שליט"א (קלטת א'), חיי הלוי (ח"ה סי' נ"ט אות ה'), הל' בשר וחלב (הרחקות והזהרות פרק ו' סעי' י"ב), ילקוט יוסף (סעי' י"ד, קיצור שו"ע סעי' ט"ז, "מה שמועיל להניח דבר להיכר בין הבשר לגבינה, הוא דוקא בדבר גבוה קצת ונראה לעין, כגון קנקן ומנורה. אבל צלחת או טבעת אינם נחשבים להיכר, אף שאין דרכם להיות מונחים שם"), אר"ש (הע' ז'), על פי התורה (כי תשא, פרק כ"ה סעי' קל"ט), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' קכ"ד), לבושי עז (תמצית אות י"א), הל' בב"ח (הופשטר, פרק ב' סעי' פ"ח).
3. מיקל.

- (א) מחבר (סעי' ב') – "ואפילו המכירים, אם עשו שום היכר, כגון שכל אחד אוכל על מפה שלו, או אפילו אוכלים על מפה אחת ונותנים ביניהם פת להיכר, מותר".
- (ב) רמ"א (סעי' ב') – "אם נתנו שם מנורה, או שאר דברים שעל השלחן, דהוי היכר".
- (ג) תפארת ישראל (חולין פרק ח' אות י"ד) – "בהניחו ביניהם להכירא, דבר שאין דרך להביאו על השולחן ... מותרים לאכול יחד".
- (ד) חכ"א (כלל מ' סעי' י"א) – "וכן כל דבר שאין רגיל להניחו על השלחן כגון מנורה ביום הוי היכר".
- (ה) קיצור שו"ע (סי' מ"ו סעי' ו') – "אסור להם לאכול על שלחן אחד זה בשר וזה מאכל חלב, עד שיעשו איזה היכר, כגון שיאכל כל אחד על מפה שלו או שיניחו על השלחן בין המאכלים איזה דבר שאין דרכו להיות שם".
- (ו) ת"ת (נדחי ישראל פרק ל"ג אות ד') – "וכן כל דבר שאין רגיל להניחו ביום על השלחן כגון מנורה, הוי היכר".
- (ז) ערה"ש (סעי' ט') – "אם נתנו שם מנורה או שארי דברים שאין דרכן להיות על השלחן דהוי היכר".
4. מראי מקומות.

- (א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' צ"א) – "וע"ש בט"ז סק"ד שהחפץ צריך להיות גבוה קצת. ולפיכך לא מהני ע"י צלחת או מפתח וכדומה. אבל שמעתי מרי"ב של' שיש לעשות היכר ע"י דבר יקר, כגון שעון יד יקר או טבעת יקרה, אף שאינו גבוה".
- (ב) לגבי נדה - עי' סי' קצ"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות. **ואם יש ראייה** להקל מצד הדין של שינוי ע"י מפה, עי' לקמן.

ג. ההיכר הוא רק דבר שאין דרך להניחו על השולחן [ואף אם רגיל להיות על השולחן, אבל לא רגיל להיות ביניהם, יש להקל].

1. ט"ז (ס"ק ד') – "וכ"ש אם נתנו שם מנורה כו'. היינו ג"כ במקו' שבלאו הכי לא הית' המנורה עומדת שם דאל"כ [לא] הוי היכר דבכל שלחן צריכה המנורה להיות עומדת על השלחן".
2. ש"ך (ס"ק ז') – "אם נתנו שם מנורה כו'. היינו כשאין דרכה להיות שם כגון ביום ובכה"ג אבל אם דרכה להיות בלילה במקום הזה לא הוי היכר".
3. כנה"ג (הג' טור אות י"ב).

4. פר"ח (ס"ק ו').
  5. לחם הפנים (ס"ק ח').
  6. בית לחם יהודה (ס"ק ט').
  7. מנחת יעקב (כלל ע"ז ס"ק כ"ג).
  8. כרתי (ס"ק ד') – וכן פסק בב"י שם וכן משמע בת"ח כלל ע"ז ד"ט וכ"פ מהרש"ל פכ"ה סימן מ"ג והאחרונים".
  9. חגורת שמואל (ס"ק ו').
  10. פמ"ג (מש"ז ס"ק ד') – וכ"ש כו'. כתב הט"ז דבעינן דבלא"ה לא היתה המנורה עומדת ר"ל אלא בסוף השולחן ועכשיו הניחוהו באמצע הוה היכרא וכ"ש ביום דהוה היכרא ועיין ש"ך".
  11. ושאר פוסקים – זבחי צדק (ס"ק כ"ב), ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ג אות ד'), ערה"ש (סעי' ט'), יד יהודה (הקצר ס"ק י'), זרכ"ת (ס"ק כ"ז), כה"ח (ס"ק כ"ד), בדה"ש (ס"ק י"ז), ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ט"ו), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' קכ"ד), פוסקים.
- א) תפארת ישראל (חולין פרק ח' אות י"ד) – "בהניחו ביניהן להיכרא, דבר שאין דרך להביאו על השולחן. או שדרך להביאו אבל אין משתמשין בו בשעת אכילתן. מותרים לאכול יחד".

ד. האם ההיכר צריך להיות ביניהם.

1. מחמיר – בדה"ש (ס"ק י"ט), ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ח'), וצריך להניח את ההיכר באמצע ביניהם, ולא בצד השולחן. הל' בשר וחלב (הרחקות והזהרות פרק ו' סעי' י"ב), נועם הלכה (סי' א' סעי' י"ב), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' צ').
  2. מיקל – הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ב' סעי' פ"ח).
  3. מראי מקומות – פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ז').
- א) מעדני מלכים (סי' פ"א אות א') – "נראה שתלוי מה שנותנים להיכר, אם מניחים דבר גדול שהוא ניכר, כגון מנורה ביום, שאין דרכו להיות על השולחן, הוה היכר אפילו אם זה לא ביניהם ממש, וזה כוונת הפמ"ג (הנ"ל). משא"כ אם מניח פת שלא אוכלים ממנו וכדומה, אז ההיכר הוא דוקא כשמונח ביניהם, אז הוה היכר, כלשון השו"ע".
- ב) לגבי נדה - עי' סי' קצ"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ה. האם ההיתר צריך להיות על השולחן: למשל, אם יוכל להניח כסא ביניהם - למקילים לעיל.

1. לגבי נדה
- א) מיקל.
- 1) שבה"ל (ח"ה סי' קכ"ד אות ג', ששבה"ל סי' קצ"ה סעי' ג' סיכום אות ט') – "יושב ביניהם ממש לא גרע זה משאר היכר המונח על השולחן ביניהם דמהני כ"ש קטן אפילו לא הגיע לשיעור הנ"ל".
- ב) מחמיר.
- 1) קנה בשם (ח"ב סי' ע"ג) – "שבט הלוי ... גם בלא"ה נלע"ד פשוט דאפילו אם לא היה הרגילות כן להושיב את הילדים עמהם על השולחן, ג"כ לא היה מהני האי להיכרא להתיר איסור אכילה יחד עם אשתו נדה על שלחן אחד, דדוקא היכר המונח על השולחן הוא דמהני וכגון בשימת דבר מפסיק ביניהם להיכרא, וכיוצא בזה שאר הדברים המפורשים בטור ושו"ע (שם) שמונחים על השולחן ושייכים להשולחן, או לכל הפחות בדבר השייך להשולחן אעפ"י שאינו מונח על השולחן וכגון ...".
- 2) הו"ד במנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ס"ג, "שבט הלוי ... אולם בשו"ת קנה בושם ... וכן נראה להורות".

ו. אם כלי חלבי יכול להיות היכר: או להיפך.

1. מחמיר.
- א) דמשק אליעזר (חולין פרק ח', של"ח-ד').
- ב) כנה"ג (הג' טור ס"ק י"ז) – "וכתב הדמ"א בדף של"ח ע"ד, דדוקא שאינם כלי בשר או חלב, הא לא היו של בשר או חלב לא הוה הפסק דשמא ישכח זה שאוכל גבינה ויבא להשתמש בהן, וכן להפך, ע"כ. ומפני זה נוהגים העם עכשיו להפסיק בכלי השתיה אלא שהוא טעות מצד אחר וכמ"ש".
- ג) דרכ"ת (ס"ק כ"ח) – "או שאר דברים. כתב בכנה"ג שם אות י"ז מהדמ"ש"א הא דמהני שאר כלים להפסיק דוקא כשאינם כלי בשר או חלב אבל אם הם של בשר או חלב אין להעמידה להפסיק דשמא ישכח זה שאוכל גבינה ויבא להשתמש בהן וכן להיפך עיי"ש".
- ד) מעדני השולחן (ס"ק כ').
- ה) על פי התורה (כי תשא, פרק כ"ה סעי' קל"ז).
2. מראי מקומות.
- א) בדה"ש (סעי' ב' בי' ד"ה או, עמ' מ"ח) – "וכתב הכנה"ג ... [והובא גם בדרכ"ת] וקשה דלא מצינו שיהא אסור למי שאוכל גבינה לתת על השולחן כלי בשר מחשש פן יבא להשתמש בהן [וכן להיפך] ומאי שנא הכא ... וצ"ע".
3. עי' לעיל גבי 'בזמן שאוכל גבינה, האם מותר לתת כלי בשרי על השולחן: או להיפך'.

ז. כתיבת פתק.

1. מחמיר.

א) מעדני מלכים (סי' ע"ח אות א', ע"י מעדני השלחן ס"ק ב') – "נראה שהפתק אינו מועיל, כיון שלא מוזכר זאת בפוסקים. ועוד דהדרך הוא שיש פתקאות על השלחן, ויחשוב שפתק זה, סתם פתק שמונה על השלחן".

2. מיקל.

א) אבני ישפה (אהל יעקב כ"ט אלול תש"ע) – "בדבר השאלה אם כתיבת פתק להיכר בין אוכל בשר ואוכל חלב ובין בעל לאשתו, לא גרע פתק מכל היכר אחר שמשמשים. רק צריך להיות שהיכר של הפתק יהיה גבוה קצת וכמו שכתב הט"ז בהלכות בשר וחלב יו"ד סי' פ"ח ס"ק ד' לענין היכר, כי אם הוא נמוך לא ישימו לב אליו. העצה היא שיעמידו הפתק בין שתי כוסות שאז הוא יהיה גבוה קצת".

ב) הגרש"א שטרן שליט"א (קובץ בנתיבות ההוראה ח"ב עמ' י"א).

3. מראי מקומות.

א) לגבי נדה - ע"י סי' קצ"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ה. האם צריכים שניהם לדעת שיש היכר, או סגי שיודע א' מהם.

1. מחמיר.

א) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב כ"ז אלול תש"ע) – "שאלה: האם שניהם הבעל ואשתו או אוכלי בשר וחלב צריכים לדעת מההיכר, או סגי באחד מהם שיודעים. תשובה: בבעל ואשתו איני יודע, בבשר וחלב לכאורה צריך שכל אחד מהם ידע שלא לאכול מהמין השני".

2. מראי מקומות.

א) לגבי נדה - ע"י סי' קצ"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ט. במקום שקערות האכילה עצמם שונים בצבעם.

1. מיקל – יבקש תורה (יו"ד סי' ו' ד"ה נסתפקתי).

י. מפות עצמם שונים בצבעם, האם זה היכר.

1. מיקל.

א) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: מפות עצמם שונים בצבעם האם זה היכר לאכילת בשר וחלב [אמאי חלוק מקערות עצמן]. תשובה: בודאי זהו היכר, דמפה הוי ב' שלחנות כיון דצבעם חלוקים".

ב) נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: מפות עצמם שונים בצבעם האם זה היכר לאכילת בשר וחלב [אמאי חלוק מקערות עצמן]. תשובה: כן".

יא. מחליף מקומו.

1. מחמיר – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' צ"א, "וע' בב"י ס' קצה ס"ג בשם ר' ירוחם בשם יש מתירים, שיש היכר במה שהחליפו מקומות הקבועין שלהם. ושמעתי מרי"ב של' שלא מצינו להקל בהיכר כזה").

2. מראי מקומות – זר השלחן (טבעות השלחן ד"ה ונותנים, "ועיין").

א) לגבי נדה - ע"י סי' קצ"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

יב. שניהם אוכלים בשר ויש גבינה בשולחן, האם מהני היכר.

1. מחמיר.

א) ע"י מגילת ספר (אות ד' ד"ה וראיתי) – "ויש לומר דאפילו שנים שאוכלים בשר ויש גבינה בצד השולחן לא יועיל היכר דלא נחשב לדעות אלא כשחבירו אוכל מהגבינה ולא כשעוסק באכילת דברים אחרים".

יג. חקירה ביסוד של מפה: האם הוא מדין היכר, או מדין שלא אוכל ביחד [שע"י ההיכר הוי כמו ב' שולחנות].

1. מדין היכר – לשון הטור (סעי' ב'), מחבר (סעי' ב'), פוסקים.

2. מראי מקומות – ששכ"ה (אסיפת יצחק ניסן תשס"ח, לשונו מובא לקמן), מגילת ספר (אות ד' ד"ה וחכם, לשונו מובא לעיל), לבושי עז (ס"ק ז' ד"ה כתב).

א) סוגה בשושנים (פרק ד' סעי' מ"ב בי' אות ג' ד"ה ויש לעיין) – "ויש לעיין בטעם היתר דמפה אי הוי מטעם היכר ושינוי על השלחן ... או דהיתר מפה הוא מטעם דהוי כשלחן נפרד בפ"ע ... חזינן דהיכר צריך להיות גבוה, ולמה מהני מפה שאינה גבוהה, משמע דהטעם הוא משום דנעשה כב' שלחנות ... וצ"ע בכל זה".

1) מנחת פרי (קוני' התשובות סי' כ"ג בפ"ד סעיף מ"ב) – "ומה שהקשה הרי היכר זה אינו עומד גבוה, צ"ל כיון שהוא היכר בגוף הכלי שאוכל בו סגי אף בכה"ג".

3. נ"מ: האם מהני מפה בזמן שאוכל אדם יחידי - ע"י המחלוקת לעיל.

4. אולי נ"מ: כשדרכם בשאר ארוחות לאכול כל פעם במפה שלו.

א) מחמיר – יד אברהם (על סעי' ב', "דאי כך דרכם האיך הוה היכר מה שאועלין כל א' על מפה בפ"ע"), דלתי תשובה (ס"ק י', "וכן אם דרכן כל השנה לאכול כ"א על מפה שלו כנהוג עתה בבתי עשירים אז לא הוי היכר מה שאוכל כ"א על מפה בפ"ע כיון שדרכן בכך ופשוט (כעת מצאתי כעין זה ביא"ב)), דרכ"ת (ס"ק כ'), הו"ד בבדה"ש (ס"ק י"ז, סי' קצ"ה ציונים ס"ק ק').

5. וכן ע"י לגבי נדה - יו"ד סי' קצ"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

י. להשתמש בספרים: האם מותר להשתמש עם ספרי קודש להיכר או שמא יש לחוש שיש בזה בזיון.
1. ע"י סי' קצ"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

טו. פת: פת שלם או גם בחתיכות.

1. פת שלם [כיון שאין היכר בפרוסות, שדרך לאכול] – ע"י לבוש (או"ח סי' קע"ג סוף סעי' א'), פרי"ח (ס"ק ג'), כנה"ג (הג' טור אות כ"א), בית לחם יהודה (ס"ק ז'), זבחי צדק (ס"ק י"ז), יד יהודה (הקצר ס"ק ח', הארוך ס"ק ד'), דרכ"ת (ס"ק כ"א), כה"ח (ס"ק כ'), בדה"ש (ס"ק כ"א, ב"י ד"ה פת עמ' מ"ז), נועם הלכה (סי' א' סעי' י"ב), ילקוט יוסף (סעי' י'), קיצור שו"ע סעי' י"ב), מראה כהן (פרק ה' הע' כ"ב, אר"ש סעי' ד' אות ב').
2. גם חתיכות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ח', "בית לחם יהודה בשם הלבוש הביא דוקא פת שלם הוה היכר ולא ראיתיו אדרבה ממ"ש דלא יאכלו מפת משמע אפילו אינו שלם"), ע"י מעדני השלחן (ס"ק י"ד, ס"ק ט"ו).
3. "וצ"ע אם מועיל להניח שקית עם לחם פרוס אם דינו כככר שלם או כפרוסה" – הל' בשר וחלב (הרחקות והזהרות פ"ו הע' כ"ח). (א) וכן יש לעיין מה הדין של לחמניה [חלה קטנה].
4. נראה יסוד המחלוקת היא, אם דרך להיות שם ע"י השתמשות, ועכשיו לא משתמש בה. כיון שלא משתמש בה, הוי היכר. או סוף כל סוף, דרכו להיות שם.
5. מראי מקומות – לבושי עז (תמצית אות ח').

טז. פת: שאוכלין ממנו.

1. מחמיר – רמ"א (סעי' ב'), דרישה (ס"ק א'), יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק ג' אות ה'), ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ג אות ד'), ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' י"ב), פוסקים.
2. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' י"ג) – "מה שמועיל להניח לחם שלם להיכר, [באופן שאין אוכלים ממנו, ויש להם פרוסה אחרת], הוא דוקא כשסיכמו ביניהם שלא לאכול ממנו, אבל הא לאו הכי לא אין הלחם מועיל כהפסק. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד שלד]".

יז. כלי: ששותים ממנו.

1. מחמיר אא"כ אין דרכו להיות על השולחן – רמ"א (סעי' ב', תו"ח כלל ע"ז דין ט'), "אם נתנו ביניהם כלי ששותין ממנו, ובלאו הכי אין דרכו להיות על השולחן, הוי היכר אעפ"י ששותין מן הכלי", לבוש (סעי' ב'), דרישה (ס"ק א'), ש"ך (ס"ק ו'), "כלי ששותין ממנו וכו'. ובב"ח פסק דאם שותין ממנו לא הוי היכר אף על פי שאין דרכו להיות על השולחן ודברי הב"י והרב עיקר", פרי"ח (ס"ק ה'), מנחת יעקב (כלל ע"ז ס"ק כ"ג), חגורת שמואל (ס"ק ה'), באה"ט (ס"ק ג'), יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק ג' אות ד'), יד אברהם (על רמ"א סעי' ב' ד"ה אם, "ראיה ברורה..."), זבחי צדק (ס"ק י"ט), ערה"ש (סעי' ט'), כה"ח (ס"ק כ"ב), עצי העולה (הל' בשר בחלב כלל ב' סעי' ב'), טהרת הבית (ח"ב עמ' קי"ט), ילקוט יוסף (סעי' י"ב, קיצור שו"ע סעי' י"ד), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' צ"א).
2. מחמיר [אין אנו מחלקים בין אם דרכו להיות על השולחן או לא] – יש"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ג), ב"ח (סעי' ב' ד"ה ומצאתי), בית לחם יהודה (ס"ק ח'), דמשק אליעזר (חולין פרק ח' סי' ד' אות י"ד), חכ"א (כלל מ' סעי' י"א, ע"י דרכי חכמה על חכמת אדם שם אות ד', "ודעת רבינו (חכ"א) שסתם בזה כאן ובהלכות גדה צ"ע"), ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ג אות ד').
3. מראי מקומות – לבושי עז (תמצית אות ט').
4. לעינו גדה, ע"י סי' קצ"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

יג. שולחן אחד.

- א. חקירה: האם נתקנה הגזירה רק ע"ג השולחן [לשון הגמ', תפיסה אחת], או הגזירה היה תקנה שלא לאכול ביחד.
1. ע"י לעיל, לגבי בקבוק תינוק שיש חלב.
2. ע"י לעיל, גבי כוס של חלב. שיש מקילים משום שהוי כמו שאינו בתפיסה אחת.

ב. במקום שאין שולחן.

1. מחמיר.
(א) מעדני השלחן (מעדני מלכים סי' ע"ח אות ג') – "אם הדרך הוא כך, דגם כשכל אחד מחזיק האוכל בידו, עכ"ז הדרך הוא שאחד לוקח מהשני במכירים זה את זה, גם כאן הדין כן שצריכים היכר. דמה שכתב המחבר (סימן פ"ח סעיף ב') 'אסור להעלתו על השולחן' הוא לאו דוקא על השולחן".
2. מיקל.
(א) הגר"ח זצ"ל (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' ר"ז) – "כשאוכלים בלי שולחן, זה בשר וזה חלב, האם צריכים היכר או שהצורך בהיכר הוא דווקא כשיושבים ליד שולחן. תשובה: דווקא ליד השולחן".
(ב) הגר"ע אויערבך שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ב' הע' ע"ר).
(ג) הגרמ"ש קליין שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ב' הע' ע"ר) – "שלענין בב"ח אין צריך היכר באופן זה".
(ד) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ב' סעי' צ"ד).

3. מראי מקומות – זר השלחן (טבעות השלחן ד"ה ונותנים, "וצ"ע"), נועם הלכה (סי' א' סעי' ט"ז, "צ"ע").
(א) לגבי נדה - ע"י סי' קצ"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ג. כשהם שני שולחנות: נ"מ מטוס (airplane).

1. מחמיר.

(א) מעדני השלחן (מעדני מלכים סי' ע"ח אות ד') – "השולחנות שיש במטוס, לא עושים זאת בשביל היכר, רק המטוס מסודר תמיד באופן זה, ולכן מכירים שיושבין זה ליד זה במטוס, אפילו שהשולחנות נפרדות צריך היכר ביניהם".

(ב) דברי אור (ח"ד סי' ס"ב, אסיפת יצחק יום ב' פר' נח תשס"ט) – תשובה: "נראה דיש לעשות היכר ביניהם. דהא בימי הגמרא היו יושבים בשולחנות קטנות, ועל כן גזרו חז"ל שבני אדם המכירים זה את זה לא יאכלו יחד, כיון שהם יושבים סמוכים זה לזה יש לחוש שיתן אחד לחבירו. ועל כן כתב רש"ל בביאורו לטור (סימן פח) דאם יושבים רחוקים זה מן זה בכדי שאין האחד יכול לאכול משל חבירו בפשיטת יד ממקומו, מותרים לאכול ביחד, דעד שיעמוד ללכת לקחת משל חבירו אזכורי מידכר, וכן פסקו האחרונים. אם כן באוירון שיושבים בשולחנות קטנות כיון שהם יושבים סמוכים זה לזה, יש לעשות היכר ביניהם. הנלע"ד כתבתי".

(ג) הגר"מ היינעמאן שליט"א (Kashrus Kurrents) -

A heker is required on an airplane, if one person is eating *fleishig* on his tray and his friend sitting next to him is eating dairy on his tray (since they are eating the normal way one eats on an airplane).

2. מיקל.

(א) חיי הלוי (ח"ה סי' נ"ט אות ד') – "וע"כ כשנוסעים בערפלא"ן ויושבים זה אצל זה מותר לאכול זה בשר וזה חלב".

(ב) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ה טבת תשס"ח) – "שאלה: האם צריכים היכר בין השולחנות במטוס אם אחד אוכל בשר בשולחן שלו והשני אוכל חלב בשולחן שלו. תשובה: לא".

(ג) יקבש תורה (יו"ד סוף סי' ו') – "וראיתי בספר מעדני מלכים ... ולענ"ד עליו הראיה, דהרי כל שהשולחנות נפרדים לא גזרו כלל לאיסור דאמנם טעם הגזירה יתכן, ואף באשתו נדה בכה"ג היא חשש לקירבה יתירה ומדעת תורה וסברא ישרה שמא היה מתאים לבעל ואשה להשים היכר ביניהם אבל לא גזרו להדיא ומאן דלא עביד הכי לא קעבר אגזירה דרבנן ולא פרץ גדר".

(ד) הגר"י עבאדי שליט"א (אסיפת יצחק כ"ט טבת תשס"ח) – "שאלה: האם צריכים היכר בין השולחנות במטוס אם אחד אוכל בשר בשולחן שלו והשני אוכל חלב בשולחן שלו, או כיון שהם שני שולחנות אינו צריך היכר. תשובה: לא צריך היכר".

(ה) הגר"ש פעלדר שליט"א (קלטת א' שיעור ב', משום זה מיקל בבקבוק תינוק [ע"י לעיל], וכסא לילדים [ע"י לקמן]).

(ו) אבני ישפה (אסיפת יצחק כ"ה טבת תשס"ח) – תשובה: "שאלת אם צריך היכר בין השולחנות הקטנים במטוס אם אחד אוכל בשר ואחד אוכל חלב. ודאי כוונתך במכירים זה את זה שהרי אם אינם מכירים מפורש בשו"ע יו"ד סי' פ"ח סעי' ב' שאין איסור בדבר. אבל כיון שבמטוס יש לכל אחד שולחן לעצמו, הרי ברור שהדבר מותר בלי שום היכר, כי כל האיסור הוא על שולחן אחד כמו שמפורש שם סעי' א'".

(ז) הגר"א שלזינגר שליט"א (אסיפת יצחק כ"ה אדר א' תשס"ח) – "שאלה: במחבר ס' פ"ח סעיף א' כתב שאסור להעלות על שולחן אחד גבינה ובשר ... האם צריכים היכר בין השולחנות במטוס אם יש שני בני אדם שמכירים זה את זה, ואחד אוכל בשר בשולחן שלו והשני אוכל חלב בשולחן שלו, או כיון שהם שני שולחנות אינו צריך היכר. תשובה: לענין מטוס עד כמה שידוע לי לכל נוסע שולחן משלו וממילא אין שום חשש".

(ח) משנת יוסף (אסיפת יצחק ז' אדר ב' תשס"ח, מה טובו גליון י"ב עמ' קע"ו) – "שאלה: במטוס אם יש שני בני אדם המכירים זה את זה, וא' אוכל בשר בשולחן הקטן שלפניו, והשני חלב, האם יש איזה חשש איסור בזה. תשובה: נראה פשוט שמותר, שגזירת חז"ל היתה רק על שלחן אחד, שערוכים לפניו בשר וגבינה, משא"כ שיש לכל א' שלחן לעצמו מהיכי תיתי יפשוט א' את ידו לקחת ממה שלפני חבירו. בפרט במטוס שמביאים מנות מוכנות בחבילה לכל א', ה"ז כעין קפדי אהדי שא' לא יאכל משל חבירו, ואנן אסרינן במכירין זא"ז רק מחשש שלא יתביישו א' לאכול משל חבירו (ע"י ש"ך סק"ג) ומש"פ בשו"ע במקפידים זה על זה אסור משום לא פלוג, לא שייך בחבילות נפרדות ושולחנות נפרדים".

(ט) ששכ"ה (אסיפת יצחק ניסן תשס"ח) – "שאלה: האם צריכים היכר בין השולחנות במטוס אם יש שני בני אדם שמכירים זה את זה, ואחד אוכל בשר בשולחן שלו והשני אוכל חלב בשולחן שלו, או כיון שהם שני שולחנות אינו צריך היכר. תשובה: ובענין בשר בחלב במטוס כאשר יושבים אחד ליד השני, כיון שעשוי בשני שולחנות אין סרך איסור כמבואר מפורש ביו"ד פ"ח סעי' ב' 'כגון שכל אחד אוכל על מפה שלו' ואין צריך היכר נוסף".

(י) הגרת"ק זצ"ל (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' ר"ז) – "שניים שנוסעים במטוס ויושבים זה ליד זה ואחד אוכל בשר ואחד חלב, האם צריכים היכר ביניהם. תשובה: א"צ".

(יא) ישיב יצחק (אסיפת יצחק י"א אדר ב' תשס"ח) – תשובה: "ובנידון שאלה ב' בבנ"א הנוסעים במטוס ויושבים זה אצל זה ואוכלים בשולחנות נפרדים רק סמוכים ואחד אוכל בשר והשני אוכל חלב ומדובר בבנ"א המכירין זא"ז, כיון דהמה שולחנות נפרדים הוי היכר גמור ושרי ומ"מ צריכין ליהדר ובפרט אם שותים חלב שלא יתוזה מאחד לשני וכ"ש הפוסקים לענין השתמשות עם נר חלב על השולחן".

(יב) רבבות אפרים (אסיפת יצחק כ"ח טבת תשס"ח) – "שאלה: האם צריכים היכר בין השולחנות במטוס אם אחד אוכל בשר בשולחן שלו והשני אוכל חלב בשולחן שלו, או כיון שהם שני שולחנות אינו צריך היכר. תשובה: במטוס נראה דאין צריך היכר אם אחד אוכל בשולחן שלו חלב והשני אוכל בשולחן שלו בשר כיון שהם שני שולחנות אין צריך היכר".

(יג) הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] ריש עמ' ר"ח, הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ב' סוף הע' ע"ר) – "שניים האוכלים זה חלב וזה בשר ע"ג שולחנות נפרדים הצמודים זה לזה, האם עליהם להניח היכר ביניהם. תשובה: לא".

(יד) הגר"מ ש קליין שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ב' סוף הע' ע"ר).

3. מראי מקומות.

(א) לגבי נדה - ע"י סי' קצ"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ד. **כסא לילדים** [highchair].

1. מיקל, כיון שתקנת חז"ל היה רק על שולחן אחד – הגר"ש פעלדר שליט"א (קלטת א', שיעור ב').
2. עי לעיל, לגבי מטוס.

יד [לשתות מכוס אחד.

רמ"א (סעי' ב') – "ויהיו זהירים שלא לשתות מכלי אחד, משום שהמאכל נדבק בכלי".

א. **האם הוא איסור או חומרא.**

1. איסור – יד אברהם (על רמ"א סעי' ב' ד"ה אם, "אסור"), דלתי תשובה (ס"ק י"א).
2. חומרא – מטה משה (סי' רצ"ו, "ומיהו איסור" ליכא אלא משום הרחקה היו עושין"), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ו', "לכאורה אין ראוי לשתות מכלי אחד האוכלין בשר וחלב דנדבק שיורי המאכל וכמ"ש הר"ב אח"כ"), כה"ח (ס"ק כ"ב), ע"י בדה"ש (בי' ד"ה שלא, עמ' מ"ח, "וצע"ק").

ב. **אם מדיחים את הכלי בין שתיית זה לשתיית חבירו.**

1. מיקל.
- (א) בדה"ש (ס"ק כ"ז) – "מותר לשתות שניהם מכוס אחד".
(ב) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ל') – "שני בני אדם המכירים זה את זה האוכלים על שלחן אחד, זה בשר וזה גבינה, ויש שם היכר ביניהם, עם כל זה צריכים ליהרר שלא לשתות מכוס אחד, אפילו משקה צונן, ואפילו כוס זכוכית, אך אם שטפו היטב את הכוס, ולא נדבק שמנונית כלל, אין לאסור כלל. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד שמז]".

ג. **תוך שש שעות: להשתמש בכוס [ולא שיורי הכוס].**

1. מסופק.
- (א) בדה"ש (ס"ק כ"ח, "וצ"ע").
(ב) הדר השלחן (פרק י' סעי' ח').
2. מיקל.
- (א) אבני ישפה (אהל יעקב הע' ל"ז, ח' אלול תש"ע) – "אף שכתב הרמ"א יו"ד סי' פ"ח סעי' ב' שיהיו זהירים אוכלי בשר ואוכלי חלב לא לשתות מכוס אחד כיון שהאוכל נדבק בכוס, אבל רק מוזכרת הלכה זו כאשר אוכלים יחד באותה סעודה. אבל אם הוא בזמן המתנת השש שעות אחר אכילת בשר, לא מצאנו איסור לשתות מכוס שאכל שם מי שאוכל מאכלי חלב, כי תוך שש שעות אינו חמור כמו באמצע סעודת בשר".
(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' צ"ב) – "להקל בזה. שגזרו דווקא שמא יבא לאכול בשר בחלב בבת אחת".
3. מחמיר.
- (א) ע"י ה' בשר בחלב (פרק ד' סעי' י"ד) – "לכתחילה".
4. מראי מקומות – פתח הבית (ס"ק כ"ד, בי' אות י"א).

טו [כלי מלח (salt dish).

- א. רמ"א, "נוהגין ליחד כלי של מלח לכל אחד בפני עצמו, כי לפעמים טובלים במלח ונשארו שיורי מאכל במלח".
1. ערה"ש (סי' צ"ה סעי' כ"ו) – "ובכל בית ישראל המנהג הפשוט להיות להם כלים מיוחדים למלח לבשר לבד ולחלב לבד כמ"ש בס"י פ"ז ע"ש והעושה כן תבא עליו ברכה".
ערה"ש (סי' ק"ה סעי' ע"א) – "וכבר נתבאר בס"י פ"ח **שנהגו כל ישראל להיות להם כלי מלח לבשר בפ"ע ולחלב בפ"ע מפני שכמה פעמים טובלים הבשר עצמו במלח ע"ש".**

ב. **ממלחות שאצלנו שא"א לטבול בהם אלא לשפוך מהם (salt shaker).**

1. מיקל, מ"מ יש הידור [ישראל קדושים], וכ"ש אם יש ילדים.
- (א) הגר"ש זצ"ל (גלאט חכ"א עמ' קל"ה) – "במה דברים אמורים, במלחיות פתוחות, אולם באשר לאותן הסגורות שבראשן נקבים, אין חייבים להקפיד בזה, רק שישגיחו שלא יתלכלכו מן המאכלים".
(ב) בדה"ש (ס"ק ל') – "שראוי ליחד אחד לבשר ואחד לחלב במקום שיש קטנים".
(ג) פתח הבית (ס"ק כ"ז).
- (ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' רי"ב, מטבח הכשר עמ' קמ"ג).
- (ה) קיצור שו"ע (כב"ח ח"א סי' ט' אות י"א) – "והמדקקים נוהגים גם בזה, שיהיה אחד לחלב ואחד לבשר".
- (ו) ה' בשר בחלב (פרק ד' סעי' ט"ו).

ז) ילקוט יוסף (סעי' כ"ו, קיצור שו"ע סעי' כ"ח) – "ומלחיות שבזמנינו שהן בדרך כלל סגורות, אין צריך ליחד מלחיה לחלב ומלחיה לבשר. ויש נוהגים להחמיר גם בזה ליחד מלחיה לבשר ומלחיה לחלב, מחשש שמא נדבקו שיירי מאכל במקום יציאת המלח, ואין זה אלא חומרא בעלמא".

ח) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות י"ט, קלטת שיעור ב') – "והגם שפעמים נדבק עליו בחוץ מהאוכל שעל ידיו, מ"מ רחוק יותר שיבוא לידי איסור, ולכן מעיקר הדין א"צ ליחד כלי אחד לבשר ואחד לחלב. מ"מ יש נוהגים להחמיר בזה, וכן בכלי תבלין, אבל כיון שאינו מעיקר הדין, בשעת הדחק יכולים להקל".

ט) הגר"ז שמיט שליט"א (קלטת מספר ט"ז).

י) הגרי"א פארכהיימער שליט"א (המטבח היהודי [אנגלית], עמ' כ"ו).

יא) לבושי עז (ס"ק ח') – "ובזמנינו שבזמנים מלח מהמלחיה על המאכל, מצוי שעולים אדים וזיעה מהמאכל ... וכן בכלים של תבלינים ... ואף על פי שהכרעת הב"ח להלכה (סי' צב אות ח) וכן הביא רעק"א (שם ד"ה שהיד סולדת) משמו, **שאם יש מקום לזיעה להתפשט לצדדים שאינו ודאי שנבלע בכלי** וגם ספק אם היד סולדת בזיעה אין הזיעה אוסרת, ואם כן גם במלחיה אין הזיעה אוסרת, מכל מקום אין לעשות ספק ספיקא לכתחילה".

לבושי עז (תמצית אות י"ב) – "ואפילו בכלי מלח כמו שלנו שיש בו נקבים לפזר המלח על המאכל, ראוי לעשות כן".

2. מראי מקומות – רבבות אפרים (ח"ה סי' תקי"ד), ריח הבושם (עמ' נ"ב), מעדני השלחן (ס"ק כ"ד), מאזני צדק (זילבער, ח"א יו"ד סי' ד'), הל' בב"ח (הופשטר, פרק ג' סעי' פ"ב).

א) הגר"ח"ק זצ"ל (כשרות במטבח [אנגלית] ריש עמ' ר"ח) – "האם יש לייחד כלים נפרדים לתבלינים, כגון מלח, לבישול בשר ולבישול חלב. תשובה: עי' רמ"א יו"ד סי' פח ס"ב".

ב) חיי הלוי (ח"ה סי' נ"ט אות ח') – "כתב הרמ"א ... וכן יש להזהר בכל כיוצא בזה כגון מאכל הנקרא קעטשא"פ וכדומה שלא ישתמשו בכלי אחד לבשר ולחלב, ומכש"כ שצריך להזהר בזה באותן מאכלים שמעריץ ממנו לתוך הקדרה רותחות כגון צוקע"ר ומלח, ובדיעבד תלוי לפי הענין".

ג) אבני ישפה (אהל יעקב י"ג אלול תש"ע) – "בזמננו כל התבלינים באים בכלי סגור עם חורים קטנים ששופכים החוצה מהם, וממילא אין צורך לתבלינים מיוחדים לבשר וחלב כיון שאין מגע בין הבשר וחלב ובין התבלינים. וכן הדין במלח וקטשוט מאותו הטעם. ואף ששופכים לתוך הקדירה תבלינים ועולים האידים, לעולם לא שופכים במקום שהיד סולדת שהרי הוא מקום שיכולים להכוות, וממילא אין שום בליעה בהם".

אבני ישפה (אהל יעקב י"ד אלול תש"ע) – "בענין נגיעה בכלי שיש בפנים תבלינים שיש חשש של בעין על הכלי ובפרט מן הילדים שנוגעים, לא נראה לי שיש לחשוש לזה כיון שהוא דבר מועט ומתייבש מיד ושוב אינו נדבק ביד של משהו אחר".

ד) הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] ריש עמ' רי"ד) – "האם יש לייחד שקיות וקופסאות תבלינים נפרדות לשימוש 'חלבי' ולשימוש 'בשרי'. תשובה: כדאי לעשות כך".

ה) לענין חשש זיעה מדברים רותחין שנכנס דרך נקבי הכלי - עי' סי' צ"ב סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

גבינה אחר בשר ולהיפך

סימן פ"ט

א] המתנה אחר אכילת בשר - <u>סעיף א'</u> .	טו] בירך על גבינה בתוך ו' שעות מבשר.	כח] זמן להמתין אחר גבינה קשה.
ב] גדר של 'סעודה אחריתא'.	טז] האם צריך התרת נדרים.	כט] גבינה צהובה בזמנינו.
ג] פוסקים.	אכל גבינה - <u>סעיף ב'</u> .	ל] תבשיל - <u>סעיף ג'</u> .
ד] שעה אחת.	יז] קינוח, הדחה, נטילת ידים.	לא] מאכל שנתבשל בקדירה בשרי.
ה] שלש שעות.	יח] קינוח.	לב] קדרה שלא הודחה יפה.
ו] שש שעות.	יט] הדחה.	לג] טעם ראשון.
ז] הגדר של שש שעות.	כ] נטילת ידים.	לד] שמש שנוגע באוכלים.
ח] ספק שש שעות.	כא] השוטה חלב (milk).	לה] שיורי פת - <u>סעיף ד'</u> .
ט] שינת קבע בלילה.	כב] עד כמה זמן צריך קינוח והדחה.	לו] שיורי שאר אוכלים.
י] מקום שאין הטעמים להחמיר.	כג] ברכה אחרונה.	לז] מפה.
יא] חולה.	כד] זוהר.	לח] סכין.
יב] מעוברת.	כה] המתנה מחלב לבשר: גבינה רכה.	לט] נעיצה.
יג] מינקת.	כו] להמתין חצי שעה.	
יד] קטנים.	כז] הגדר של גבינה קשה.	

א] המתנה אחר אכילת בשר - סעיף א'.

חולין (דף קה.) "גופא, אמר רב חסדא: **אכל בשר, אסור לאכול גבינה**. גבינה, מותר לאכול בשר ... אמר מר עוקבא: אנא, להא מלתא, חלא בר חמרא לגבי אבא, דאילו אבא, כי הוה אכיל בשרא האידנא לא הוה אכל גבינה עד למחר עד השתא. ואילו אנא, **בהא סעודתא הוא דלא אכילנא**, לסעודתא אחריתא, אכילנא".

א. אפילו משהו.

1. מחמיר.

- א) הפלאה (על סעי' א') – "הא אמרו חז"ל באוכל או טועם, **ולא חילקו** ברב או במעט".
 ב) בדה"ש (ס"ק ב', ס"ק ה').
 ג) הדר השלחן (פרק א' סעי' א').
 ד) הבית בכשרותו (סי' ג', עמ' ל"ו).
 ה) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: מהו השיעור הבשר שצריך להמתין שש שעות. תשובה: גם במשהו צריך להמתין שש שעות".
 ו) נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: מהו השיעור הבשר שצריך להמתין שש שעות. תשובה: משמע מהפוסקים שיש להחמיר אפילו במשהו של בשר".
 ז) סתמת הפוסקים.

2. מיקל.

- א) עמק התשובה (ח"ו סי' ש"י) – "על משהו בשר ... אפשר דעל מעט בשר שטועם אין מקרי אכילת בשר שיהא בו צורך להמתין ו' שעות ... הפלאה ... והנלענ"ד כתבנו".
 3. ידיו מלוכלכות משמנונית של בשר וליקה אותם, האם צריך להמתין שש שעות - עי' לקמן.

ב. חולה האוכל עם צינור לוושט.

1. מיקל: אינו צריך להמתין כלל.

א) חשוקי חמד (סוכה דף כה.) – "נראה דחולה הנזון דרך פתח לוושט יתכן שאינו חייב לשבת בסוכה כאשר נזון בדרך זו כשם שאין איסור תורה לאכול דרך פתח בושט ביום הכיפורים, משום שאין בה הנאת גרון ואינה נחשבת אכילה, וכמו כן אין באכילה זו איסור בשר בחלב".

ב) שואלין ודורשין (ח"ח סי' ב') – "צינור לוושט ... היוצא מזה שאפילו בבשר וחלב שלדעת הרמב"ם הנ"ל חייבים בה אפילו שלא כדרך אכילתן כגון שעירב דבר מר, אבל כאן שלא נתבשלו יחד ואין באכילתן אלא איסור דרבנן, ואין האוכל עובר או נוגע בגרונו, אין כל איסור, כי אין זה דרך אכילה כלל ואין עליו שם אכילה".

2. מחמיר: צריך להמתין שש שעות.

הגר"ח"ק זצ"ל (מועדי הגר"ח ח"ב תשובה רל"ט) – "שאלה: חולה האוכל עם צינור לוושט, אם צריך להקפיד אחר אכילת בשר ו' שעות לחלב. תשובה: ודאי".

3. מראי מקומות – בית מתתיהו (ח"ה סי' ל"ג אות ג', גם אני אודך ח"ו סי' י"ז אות ג' [עמ' רי"ב]).

א) הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קפ"ה, מועדי הגר"ח ח"ב תשובה רל"ט) – "שאלה: חולה האוכל דרך צינור לוושט אם אכל בשר, צריך להמתין ו' שעות. תשובה: אולי כדאי שיחכה שעה".

ג. חולה האוכל דרך אינפוזיה.

1. מיקל: אינו צריך להמתין כלל.
(א) ציץ אליעזר (חי"ד סי' ע', אסיא גליון ב' עמ' רנ"ח) – "שאינ צורך לחכות שום זמן כשרוצים להכניס בבטן בשר בחלב בזה אחר זה".
- (ב) הגר"ח זצ"ל (ויכתוב מרדכי עמ' שנ"ח אות רי"ט) – "חולה שמאכילין אותו דרך פתח מהקיבה, האם צריך לחכות שש שעות בין בשר לחלב. תשובה: א"צ".
- (ג) ילקוט יוסף (סעי' כ"ז, קיצור שו"ע סעי' כ"ז) – "חולה שאוכל דרך אינפוזיה, ויש שם תערובת שומן, אין צריך להמתין שש שעות כמו אחר אכילת בשר, [ובלאו הכי בחולה אינו צריך להמתין שש שעות בין בשר לחלב]. ואם נותנים לו דרך האינפוזיה שקית אחת שיש בה תערובת של חומרים ניאו - כימיים הנראים כשומנים, ושקית אחת שיש בה תרכובת שמעורב בה אבקת חלב, אין בזה כל חשש. [איסור והיתר שם תכ]".
- (ד) נשמת אברהם (סוף ס"ק ב') – "ולפי כל האמור, מותר להאכיל לחולה כזה בשר וחלב המעורבים יחד (כשנתבשרו כל אחד בנפרד דוקא ונקררו) או זה מיד אחרי זה".
- (ה) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' ק"ל).
(ו) שואלין ודורשין (חי"ח סי' ב') – "אכילה דרך זונדה אינה אכילה".
(ז) הבית היהודי (ח"א סי' ע"ג סעי' י"ב).
(ח) דברי בנייהו (חט"ו סי' כ"ב).

ד. אדם בשרי שהתחיל לאכול בטעות חלבי, האם מותר להמשיך.

1. מיקל, א"צ להפסיק.
(א) דעת קדושים (סעי' ב') – "ואם התחיל לאכול בתוכם גומר ... כי אין בכך סגנון איסור כ"כ רק גדר".
(ב) מקדש מעט (ס"ק ב').
(ג) כה"ח (ס"ק ח') – "ואם שכח והתחיל לאכול גבינה בתוך שש שעות גומר וא"צ להפסיק. וא"צ להתענות על שגגתו כי אין בכך סגנון אכילת איסור רק גדר. דע"ק או' ב' מק"מ או' ב".
(ד) הל' בשר בחלב (פרק א' סעי' ל"ד).
2. לא ימשיך לאכול חלבי.
(א) גנני יוסף (סי' צ' אות ב').
(ב) באר משה (חי"ד סי' כ"ד ס"ק ב', ריח הבשם פרק ג' הע' ח').
(ג) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות י"ט) – "התחיל לאכול חלב אחרי ארבע שעות מאכילת בשר, יפסיק מיד, ואין בזה משום התחיל בהיתר, או כיון שהתחיל רשאי לגמור".
(ד) יתחה דעת (חי"ד סי' מ"א, הליכות עולם ח"ז עמ' כ"ט) – "אין שום מקום להתיר לאכול כזית גבינה או לשותות רביעית חלב, ודיינו להתיר טעימה כל שהיא כדי שלא תהיה ברכתו הראשונה לבטלה, ואפילו נתן חתיכת גבינה בפיו, יטעם כל שהוא ממנה, ויפלוט השאר, ולא יאכלנה כולה".
(ה) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תקכ"ד) – "מי שאכל בשרי ובטרם חלפו שש שעות התחיל לאכול או לשותות בטעות חלבי אין רשאי להמשיך לאכול ויש לו להפסיק ולהדיח את פיו היטב".
(ו) משנת יוסף (חי"ה סי' ק' ד"ה ולהסביר, ח"ט סי' קפ"ד) – "לכל היותר יכול לבלוע משהו, רק שלא תהא ברכתו לבטלה, אבל אינו גומר אותה חתיכה, וכש"כ שאינו גומר הסעודה [אא"כ בעת צורך לפי הוראת המורה]".
(ז) שבט הקהתי (חי"ג סי' רמ"א סוף אות ב') – "ראיתי חי' בכה"ח ... מהדע"ק ומק"מ ... וכמדומה דמחמרינן דפוסק באמצע אכילה".
(ח) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר', מטבח הכשר עמ' קל"א).
(ט) נועם הלכה (סי' ב' סעי' י"ט).
(י) ילקוט יוסף (עמ' ת"ח, סעי' ל"ב, קיצור שו"ע סעי' מ"ה) – "מי ששכח והתחיל לאכול גבינה בתוך שש שעות, ונזכר, חייב להפסיק אכילתו מן הגבינה, וישאל לחכם ויורה לו דרך תשובה, על שעבר על ההלכה. ומכל מקום אין צריך להתענות לכפר על שגגתו, ובפרט בן תורה אין לו להתענות. [איסור והיתר כרך ג' עמוד תל. הליכות עולם חלק ז' עמוד כט. ושם הוכיח שדינו כדין העובר על כל איסור דרבנן שצריך תשובה וכפרה]".
(יא) ריח הבשם (פרק ג' סעי' ל"ד).
(יב) הגר"ש פעלדער שליט"א (קלטת ב' שיעור ב').
(יג) שערי תורת הבית (סי' ד' פרק א' אות י"ג) – "לא יאכל יותר".
(יד) הדר השלחן (פרק י' סעי' ה').
3. מראי מקומות.
(א) הגר"ח זצ"ל (דולה ומשקה עמ' רנ"ט, דפו"ח עמ' רצ"ו) – "שאלה: כשאכל מאכל חלבי בטעות תוך שש שעות, האם מברך עליו ברכה אחרונה, או לא. תשובה: מברך".

ה. אכל בשר נבילה או טריפה.

1. מחמיר, צריך להמתין.
(א) מור ואהלות (אוהל ברכות והודאות סי' ל"ט ד"ה ועוד, אוהל בית הרואה אות ז') – "חקרתי פעם אחד באחד שאכל מאכל שנתבשל בקדירה של בשר איסור ב"י אם מותר לאכול אחריו גבינה תיכף דהנה עם גבינה וכגון שאחזו בולמוס שמותר לאכול אף דבר

איסור ויש לפניו ב' מאכלים שנתנשלו בקדירת בשר איסור ב"י ואחד נתערב בו אח"כ גבינה נלפע"ד דיאכל רק התבשיל שלא נתערב בו הגבינה דכמאכל השני יש איסור נוסף מצד בב"ח דנהי דלא לקי על אכילה ב' כמ"ש הרמב"ם בפ"ט מהל' מ"א ה"ו מ"מ איסור יש ע"י פמ"ג פתיחה להלכות בב"ח סוף ד"ה עוד ובשפ"ד סי' פ"ז ס"ק ט"ז וע"י דגול מרבבה במחבר שם ס"ג ... דאם אכל שוגג נבילה או טריפה אסור לאכול אחריו גבינה ואם אכל טמאה מותר לאכול אחריו גבינה תיכף, וצ"ע על מ"ש הב"ח בס' פ"ז דיהיה נ"מ כשיהיה בטמאה איסור בב"ח לענין נ"נ והלא עוד יש נ"מ לענין לאכול אחריו גבינה וע"י מ"ש באוהל בית הרואה אות ז' וצ"ע".

(ב) דרכ"ת (ס"ק א') – "ע"י בשו"ת מור ואהלות (להרב מהר"א פוסק) באוהל ברכות והודאות באמצע התשו' דגם אם אכל בשוגג בשר נבילה או טריפה אסור לאכול אחריו גבינה אבל אם אכל בשוגג בשר טמאה מותר לאכול אחריו גבינה תכף עיי"ש".

2. מיקל.

(א) מנחת יצחק (ח"ט סי' ע"ט) – "ע"ד הויטאמין שהרופאים נותנים בשביל חיזוק הגוף, והמה משקאות הנעשים מכבד ובשר של נבילות וטריפות ... ומש"כ אם שייך בזה הדין שלא לאכול אחריו זה מאכלי חלב. הנה אין להחמיר בזה כלל, דל"ש בזה איסור בב"ח כלל כמבואר (ביו"ד סי' פ"ז) ע"י שם בדגול מרבבה ובפתחי תשובה (ס"ק ו')".

3. מראי מקומות – אהל יעקב (סעי' י"ז).

(א) פמ"ג (פתיחה לבב"ח סוף ד"ה עוד) – "ועוד דביבמות ל"ג איכא תרי שינויא ולחד תירוצא אין איסור חל על איסור למלקות ולחטאת משא"כ לקוברו בין רשעים גמורים ודאי דעבר ב' איסורים".

(1) פמ"ג השלם (פתיחה לבב"ח אות מ"ח) – "למלקות ולחטאת כו'. אין כוונתו דחייל עצם האיסור ממש ורק דאין עונשין עליו משום דלא חייל חיוב על חיוב אחר, אלא כוונת הפמ"ג דחסר בעצם האיסור לגבי העונשין [שיעורי רבי שמואל יבמות (ערב-רעד), ע"ש שהאריך]".

1. אכל בשר חי: האם צריך להמתין ו' שעות.

1. מהמיר.

(א) הגר"ח ק"צ"ל (גם אני אודך בעניינים שונים ח"ג אות קנ"ז) – "שאלה: אדם שאכל בשר חי, האם צריך להמתין שש שעות לאכילת חלבי, או תשובה: צריך".

הגר"ח ק"צ"ל (מועדי הגר"ח ח"ב תשובה רמ"ו) – "שאלה: אכל בשר חי אם צריך להמתין ו' שעות. תשובה: כן".

(ב) אבני ישפה (גם אני אודך סי' קל"ז) – "לפי הטעם שנשאר בשר בין השיניים, פשוט שבשר חי יותר נשאר בין השיניים שהרי הוא הרבה יותר קשה מבשר מבושל. ולפי הטעם שהשומן עולה מן הבשר שאוכל, הרי השומן יותר נמצא בבשר חי מבשר מבושל, כיון שבבישול חלק מן השומן נכנס לתוך המים, ובבשר חי כל השומן נשאר בתוך הבשר. לכן ודאי שצריך להמתין שש שעות אחר אכילת בשר חי".

(ג) משנת יוסף (גם אני אודך סי' נ"ד) – "שאלה: אדם שאכל בשר חי, האם צריך להמתין שש שעות לאכילת חלב, או לא. והטעם. תשובה: לכאורה לשני הטעמים המובאים בטוש"ע (יו"ד סי' פ"ט) לשהות בין בשר לחלב, משום בשר שבין השיניים, ומשום טעם בשר שבפיו שנמשך אחר האכילה - אין חילוק בין בשר חי למבושל, דבשניהם שייכים ב' הטעמים הנ"ל, ואסור אח"כ חלב".

(ד) שפתי דעת (ח"ג יו"ד סעי' א') – "ולדינא נראה דיש לאסור בשר חי ...".

(ה) אשר חנן (ח"ג סי' א' אות ד') – "א"כ טעמא דמסתבר לומר אף שהבשר חי בכ"א מוציא טעם ונשאר בחיך, ונמי ודאי שנשאר בשיניים, ולפיכך בעי המתנה וגם אם תקשה שאכילת בב"ח שאינם מבושלים יחד הוא רק דרבנן, ושהייה בין בשר וחלב שש שעות הוי דרבנן לכו"ע, הילכך הוי גזירה לגזירה. יש להשיב כלא חזא גזירה היא ואיסור דרבנן עומד בשני הכיוונים הן בזמן שהייה והן באכילתן אף שלא נתבשלו כאחד, ולפיכך יש לשהות שש שעות מעיקר הדין וק"ל".

(ו) בארו של אברהם (ח"ג סי' א' אות ג') – "ואף אחריו צריך להמתין שש שעות וכן עיקר".

2. כשאכל בטעות מאכלי חלב תוך ו' שעות.

1. "צריך להוציא מפיו ... אבל א"צ להקיא" – הגר"ח ק"צ"ל (דולה ומשקה עמ' רנ"ח).

ה. משחת שיניים חלבית.

1. מיקל – מנחת אשר (ח"ג סי' ס"ח).

ט. פלאטה, גשר ליישור השיניים (biteplate, braces).

1. אין לחלק, והוא כמו שאר בנ"א.

(א) ילקוט יוסף (סעי' י', הע' י', קיצור שו"ע סי' פ"ט סעי' י') – "מי שיש לו בפיו פלאטה או גשר ליישור השיניים, מותר לו לאכול גבינה אחר אכילת בשר, וכל שכן אחר אכילת תבשיל של בשר, לאחר ששהה שש שעות, ואין צריך להסיר הפלאטה מהשיניים. אך ינקה היטב בין השיניים [הנה אף שהפלאטה נעשית מברזל ולהפליט, מכל מקום אין דרך להכניס לפה רותחים, ואין בליעה ופליטה אלא בחום שהיד סולדת בו ... ועוד דבעינן שהאיסור ישהה איזה זמן כדי שיספיק לבלוע, וכאן הרי אין המאכל שוהה בשיניו כלל. וכן העלה בשו"ת משנה הלכות]".

י. שיניים תותבות (dentures).

1. אין לחלק, והוא כמו שאר בנ"א שצריך להמתין.

א) ילקוט יוסף (סעי' י"ב, קיצור שו"ע סי' פ"ט סעי' י"ב) – "המשתמשים בשיניים תותבות שאפשר להסירם מתוך הפה ולהחזירם, צריכים להמתין שש שעות אחר אכילת בשר, ואין להקל להם על ידי החלפת השיניים, או נקינם הדק היטב. ואחר שש שעות מותר להם לאכול גבינה אחר בשר באותן השיניים, ואין להצריך להכשיר בהגעלה את השיניים התותבות בין הבשר לחלב, מחשש שמא בלעו השיניים מטעם הבשר או הגבינה, שכיון שאין התבשיל חם שהיד סולדת בו כשנותנו בפיו, וגם הוא מכלי שני, לפיכך אין לחוש להחמיר כלל. ואם הם פרודות ויש חשש לבשר בין השיניים, ינקה אותם היטב ויסיר הבשר. [ילקו"י שם עמוד שפ. יביע אומר ח"ג חאו"ח סימן כד]."

2. לענין להשתמש בשיניים תותבות לבשרי ולחלבי – עי' או"ח סי' תנ"א סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

יא. תשובה.

1. הגר"ח"ק זצ"ל (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רי"א) – "מי שנכשל ואכל בלי כוונה מאכל חלבי תוך שש שעות מאכילת בשר, איזו תשובה עליו לעשות. תשובה: תחזור הלכות בשר בחלב".

יב. האם מותר להריח מאכל חלב: למי שלא המתין שש שעות בין בשר לחלב.

1. עי' סי' ק"ח סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

יג. נמצא בתוך שש שעות מבשר: האם מותר לעשות תה מסוכר שמעורב בו חלב.

1. עי' סי' צ"ט סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

יד. האם יש טמטום הלב באכילת גבינה תוך שש שעות של אכילת בשר.

1. עי' סי' פ"א, לשיטות ומראי מקומות.

טו. האם יש להקל בחג השבועות.

1. עי' או"ח סי' תצ"ד סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

טז. האם צריך להמתין שש שעות לאחר אכילת מרק בשר מקולקל.

1. וישמע משה (גליון קי"ט, פר' חקת תשע"ו עמ' א') – "שאלה: מעשה באדם שאכל מרק בשר, ולאחר שאכל כמה כפות נוכח לדעת שהמרק מקולקל ואינו ראוי לאכילת אדם כלל, ושאלתו בפיו האם הוא צריך להמתין כעת שש שעות מאכילת המרק עד לאכילת חלב. תשובה: הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א [זצ"ל] ענה בפשיטות שבודאי צריך להמתין שש שעות אף שהיה המרק מקולקל. והגאון הגדול רבי נסים קרליץ שליט"א [זצ"ל] נסתפק בדבר ולא הכריע. והגאון רבי שלמה זלמן אולמן שליט"א אמר לי שהדבר תלוי במחלוקת האחרונים בבשר בחלב שנסרה..."

ב] גדר של 'סעודה אחריתא'.

א. כדי שיעור בין סעודה זה לסעודה אחרת, והוא שש שעות.

1. ר"ח (רשב"א חולין דף קה., תוה"ב ב"ג ש"ד פו:).
2. רמב"ם (מאכ"א פרק ט' הל' כ"ח) – "מי שאכל בשר בתחלה בין בשר בהמה בין בשר עוף לא יאכל אחריו חלב עד שיהיה ביניהן כדי שיעור סעודה אחרת והוא כמו שש שעות".
3. רי"ף (חולין דף לז: - לפי הר"ן, ולא לפי הרא"ה) – "דלא שרי למיכל גבינה בתר בשרא אלא עד דשהי ליה שיעור מאי דצריך לסעודתא אחריתא".
4. רשב"א (חולין דף קה. ד"ה נמצא, תוה"ב ב"ג ש"ד פו:) – "והוא שיעור שש שעות כמו שכתבו הרמב"ם ז"ל והרב בעל העיטור".
5. רא"ש (חולין פרק ח' סי' ה') – "דהיינו מזמן סעודת הבקר עד זמן סעודת הערב ופחות משיעור זה אין לאכול גבינה אחר בשר דלא אשכחן מאן דשרי אף בהאי שיעורא אלא מר עוקבא וקא קרי נפשיה חלא בר חמרא".
6. בעל העיטור (שער ראשון, י"ג-א) – "והלכתא אסור לאכול גבינה בתר בשר. אפילו בקינוח עד ו' שעות כשיעור דשתי אינש מיא מסעודתא לסעודתא".
7. מאירי (חולין ריש דף קה.) – "ולא מצינו בשהייה זו פחות משיעור שבין סעודה לסעודה והוא שש שעות או קרוב לזה שבשיעור זה נתעכל אף במקומו ואינו קרוי עוד בשר".
8. ריטב"א (חולין דף קה. ד"ה והא) – "והא דאמרינן בסעודה אחרית, היינו כדרך שהעולם אוכלים אחת שחרית ואחת בין הערבים, וכן דעת הגאונים ז"ל וכן עיקר".
9. אורחות חיים (הל' איסורי מאכלות אות ע"ג) – "נהגו העולם כפר"ש שפי' גבינה אחר בשר אסור לאכל אפילו בקינוח הפה והדחה עד שהיית סעודה אחרת".
10. אהל מועד (שער או"ה דרך ששי נתיב ג', כ:): – "צריך שימתין שיעור סעודה אחרת דהיינו שש שעות ... ויש גאון שמיקל ומתיר לאכול גבינה אפילו מיד ... וכל החכמים חולקין בזה".
11. שערי דורא (סוף סי' ע"ו) – "העולם נהגו כפסק רבינו משה מיימון שצריך ששה שעות בין סעודת בשר לסעודת גבינה".
12. רבינו ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה, קל"ז-א) – "שישהא בין אכילת הבשר והגבינה כדי סעודה אחר' שהוא לכל הפחות שש שעות ... וכל הפוסקי' הסכימו כמו שכתבתי ראשונה וכן הרי"ף".

13. טור (סעי' א') – "אכל בשר לא שנא בהמה חיה ועוף לא יאכל גבינה אחריו עד שישהא כשיעור שמזמן סעודת הבוקר עד סעודת הערב שהוא ו' שעות".
14. כל בו (סי' ק"ו) – "ואחר בשר אפילו אחר בשר עוף לא יאכל גבינה או חלב עד שישהא ביניהן שיעור סעודה אחרת והוא כמו שיעור ששה שעות".
15. האגור (סי' רכ"ג) – "המנהג אשר ראיתי אני המחבר מן המורים ששוהין כמו שש שעות. וכן נוהגין בעלי נפש מאשכנז".
16. ר"ן (חולין דף לז: ד"ה אמר) – "וכבר פשט המנהג כדברי הר"ף".
17. רוקח (סי' תס"ט) – "ואם אכל בשר אסור לאכול עד שיעור שצריך סעודה אחרת ... אעפ"י שרבינו תם ... אין אנו עושין כן אלא ... בין בשר לגבינה צריך שהיו".
18. ראב"ן (סי' רע"א) – "ואם אכל בשר לא יאכל גבינה עד לזמן סעודה אחרת, כי הבשר שבין השיניים הוא בשר ואינו יוצא ע"י קינוח הפה עד שמתעכל ולא מציינו מיקל ממר עוקבא דהוה אכיל גבינה לסעודה אחרית וכוותיה עבדינן".
19. לקט יושר (עמ' ל"ה) – "ונהג כפוסק רבי משה ב"ר מימון, בין אכל בשר [בהמה] בין אכל בשר עוף היה ממתין ו' שעות בין סעודה לסעודה כשרוצה לאכול אח"כ גבינה".

ב. שלש שעות.

1. ר' ירוחם (איסור והיתר סי' ל"ט) – "אכל בשר אסור לאכול גבינה עד סעוד' אחר' כר' חסדא וכן נהג מר עוקבא מפני שהבשר ושומן נדבק בפה זמן ארוך, וכ' ר"ב מפני שהבשר שבין השיניים קרוי בשר שנא' הבשר עודנו בין שניהם **והוא ג' שעות** כרש"י ומטעם זה טוב לנקר שיניו בסעודה אחרת אם יאכל גבינה".
- (א) קשה: סתירת ר' ירוחם, ושיטת רש"י.
- (1) נחלת פינחס (ח"א סי' ל"ו ענף ז') – "ועל' ברבינו ירוחם באו"ה שלו אות ט"ל שכתב להמתין ג' שעות כמו שנוהגין עתה באשכנז, ובנתיב ט"ו אות כ"ה כ' ו' שעות, וע"כ **שמא יש שם ט"ס ואין להביא משם ראיה** ועייש"ה".
- (2) הגרח"ק זצ"ל (קובץ ניצוצי אש עמ' תת"ס אות ל"ב) – "המקור למנהג אשכנז להמתין רק ג' שעות בין אכילת בשר לחלב הוא מרבינו ירוחם (איסור והיתר) וז"ל: 'אכל בשר, אסור לאכול גבינה וכו', והוא ג' שעות כרש"י וכו'. אמנם מרש"י בחולין משמע ששיעור ההמתנה הוא ו' שעות, **ויתכן ששעות הדפוס** נפלה בדברי רבינו ירוחם וצ"ל 'והוא ו' שעות כרש"י".
- (3) אורחות הבית (פרק ז' הע' מ"ה) – "ושמעתי שמחותני הג"ר יונה מרצבך זצ"ל הביא שכ"כ הר"י בכללי האיסור והיתר כלל ל"ט (מיהו צ"ב **אם אינו ט"ס** שכן בנתיב ט"ו אות כ"ז כתב שצריך להמתין לכל הפחות שש שעות ע"ש)".

ג. שעה אחת.

1. הג' שערי דורא (סי' ע"ו אות ב') – "רבים נוהגין להקל ועושין להם פשרה מדעתם להמתין **שעה אחת** סעודת בשר וסליקו וברכו ואז אוכלין גבינה ואע"פ דלא אשכחנא טעמא ורמזו לשיעור זה ממה נפשך מ"מ מי ימחה בידם הואיל ותוס' וראב"ה מתירין אכן הצנועים מושכין ידיהם עד מסעודת שחרית לסעודת ערבית".
2. איסור והיתר (כלל מ' דין ד') – "ונהגו העולם להמתין שעה אחת מכ"ד שעות ליום אחר ברכת המזון ואוכל אז גבינה אפילו בלא קנוח וממתין השעה אפילו אחר אכילת בשר חיה ועוף".
3. מהרי"ל (מנהגים, הלכות או"ה משערי דורא אות ח' ד"ה אכל) – "אכל בשר אפילו של עוף לא יאכל גבינה אח"כ עד סעודה אחרת. חסידים הראשונים והאידינא ממתניין ו' שעות, והמנהג להמתין **שעה אחת**".

ד. אפילו מיד: סילק השולחן ובירך.

1. בה"ג (פרק ו', ט"ג) – "אמר רב חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה, ודוקא בלא קינוח אבל מקנח פומיה שרי למיכל. אבל גבינה מותר לאכול בשר בלא קינוח".
2. תוס' (חולין דף קה. ד"ה לסעודתא) – "לאו בסעודתא שרגילין לעשות אחת שחרית ואחת ערבית אלא אפילו לאלתר אם סילק השולחן ובירך מותר דלא פלוג רבנן".
3. מרדכי (חולין סי' תרפ"ז) – "והתוס' פירשו ... אפילו לאלתר אם סילק ובירך דלא פלוג רבנן וכן נראה לראב"ה".
4. ראב"ה (סי' אלף ק"ח) – "ויש מפרשים סעודה שקבעה תורה בתת'ה' לכם בערב בשר לאכול ולחם בבוקר, ולא נהירא לי להחמיר אלא ברכת המזון בהפסק מועט".
5. ר"ת (תוס' חולין דף קד: ד"ה עוף) – "ור"ת מפרש וכן הלכות גדולות דאכל בשר אסור לאכול גבינה היינו בלא נטילה וקינוח אבל בנטילה וקינוח שרי אכל גבינה מותר לאכול בשר אף בלא נטילה וקינוח ומר עוקבא דלא אכיל עד סעודה אחרית היינו בלא נטילה וקינוח אי נמי מחמיר על עצמו היה".
6. רא"ה (בדה"ב ב"ג ש"ד, פו:) – "סגי לאלתר לאכול גבינה אחר הבשר ואין כאן צריך הכשר אחר ולא שהייה כלל".
7. הגמ"מ (מאכ"א פרק ט' הל' כ"ה אות ב') – "ר"י פ' שאינו מדבר בסעודה שרגילין לעשות אחת שחרית ואחת ערבית אלא אפילו מיד אם סילק תכא ובירך מותר שלא חלקו חכמים ובסה"מ כתב דבריו ודברי רבינו המחבר שבעמוד ור"ת אמר הא דאסר עד סעודה אחרת היינו אם לא קינח והדיח אבל אם קינח והדיח אפילו בהא סעודה שרי ע"ש".
8. בעל המאור (חולין דף לז:). – "והיכא דשהה ליה ו' שעות שיעור שהייה שבין סעודה לסעודה אע"פ שאכל בשר בהמה וחיה מותר לאכול גבינה בין ביום בין בלילה בלא נט"י ובלא קנוח הפה ולא אמר רב חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה אלא באפיקורן כלומר בלא נט"י ובלא קנוח הפה אבל בנט"י ובקנוח הפה הכל מותר".
9. יראים (מצוה ס"ג, דפוס ישן קמ"ט) – "פ"י ר"י גאון. אכל בשר אסור לאכול גבינה דוקא בלא קינוח הפה, אבל אי מקנח פומיה שרי למיכל ... וכן פ"י לי ר' יעקב זצ"ל: אבל רש"י ז"ל פ' ... ונראה כדברי המתירים".

10. ע'א או"ז (ה"א סי' ת"ס) – "בה"ג פי' כדברי ר"ת זצ"ל וכ"כ ר"ת".

11. ע'א הג' אשרי (חולין פרק ח' סי' ה' הג' ב').

ה. מראי מקומות – סמ"ג (לאוין ק"מ), סמ"ק (מצוה רי"ג).

ג] פוסקים.

א. שש שעות [בני ספרד].

1. מחבר (סעי' א') – "אכל בשר, אפילו של חיה ועוף, לא יאכל גבינה אחריו עד שישהה שש שעות".
2. רדב"ז (מאכ"א פרק ט' הל' כ"ח) – "ומה שכתב רבינו הוא הנכון".
3. תורת חיים (חולין דף קה.) – "וכן פסק ב"י בשו"ע סימן פ"ט דצריך להמתין שש שעות כשיעור מסעודה לסעודה ובהגה"ה שם כתב נמי דעת התוספות ודעת הרמב"ם נראה עיקר".
4. פר"ח (ס"ק ו').
5. פר"ת (ס"ק ד') – "אין לסמוך לשום קולא להתיר לאכול גבינה אחר בשר בפחות מו' שעות אחר שרוב גדולי הפוסקים הראשונים ורוב האחרונים העלו בפ' הסוגיא דבעי ו' שעות אין לזוז מדבריהם".
6. בית לחם יהודה (ס"ק ג', ס"ק ט"ו).
7. כרתי (ס"ק ו', פלתי ס"ק ג') – "לכן העיקר שש שעות, ואין להוסיף ולגרוע".
8. שלחן גבוה (ס"ק ג', ס"ק ו').
9. זבחי צדק (ס"ק א', ס"ק י"א) – "אכל בשר וכו' לא יאכל גבינה אחריו עד שישהה שש שעות וכו'. כן עיקר שאנחנו בני ספרדים נהגנו בשש שעות, ואין לפרוץ גדר לא שנא בשר בהמה או חיה ועוף. כנה"ג הגה"ט סוף אות יג וכל האחרונים, וכן מנהגינו פה בגדאד יע"א".
10. בן איש חי (שנה ב' פר' שלח אות ח') – "אכל בשר אפילו של חיה ועוף לא יאכל אחריו חלב עד שישהה ששה שעות אחר אכילתו".

ב. עיקר הדין סילק ובירך, והמנהג שעה אחת, ונכון שש שעות.

1. רמ"א (סעי' א') – "ויש אומרים דאין צריכין להמתין שש שעות ... והמנהג הפשוט במדינות אלו, להמתין אחר אכילת הבשר שעה אחת, ואוכלין אחר כך גבינה. מיהו צריכים לברך גם כן ברכת המזון אחר הבשר ... ויש מדקדקים להמתין שש שעות אחר אכילת בשר לגבינה, וכן נכון לעשות".
2. לבוש (סעי' א') – "עכשיו נהגו עלמא כסמ"ק שלא להמתין אלא שעה אחת ... והמחמיר להמתין ו' שעות תבוא עליו ברכה".
3. שכן ראוי לעשות לכל שיש בו ריח תורה.
- א) ים של שלמה (חולין פרק ח' סי' ט') – "כל שיש בו ריח תורה, אם אכל בשר, לא שנא בהמה או חיה או עוף, לא יאכל אחריו גבינה, עד שישהה כשיעור סעודת הבקר עד הערב, דהיינו שש שעות".
- ב) הו"ד בט"ז (ס"ק ב') – "ורש"ל ... ואם אי אפשר למחות ביד בני אדם שאינן בני תורה אבל בבני תורה ראוי למחות ולגעור בהם שלא יקילו פחות ממש שעות ע"כ".
- ג) ש"ך (ס"ק ח') – "וכ"כ מהרש"ל דכן ראוי לעשות לכל מי שיש בו ריח תורה".
- ד) בית לחם יהודה (ס"ק ז').
- ה) א"ר (סי' קע"ג ס"ק ו') – "וכתב רש"ל [ים של שלמה חולין פ"ח סימן ט] ואחרונים דכל מי שיש בו ריח תורה ימתין עד ו' שעות, ולשוון הלבוש [שם] המחמיר להמתין עד ו' שעות תבוא עליו ברכה, ומשמע אפילו אין בעל תורה".
- ו) מנחת יעקב (כלל ע"ו ס"ק ה').
- ז) חגורת שמואל (ס"ק ח').
- ח) משנה הלכות (חט"ז סי' ט').

ג. מנהג שש שעות [בני אשכנז].

1. יעב"ץ (מגדל עוז בב"ח פרק ג' אות ד').
2. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ה') – "המנהג הפשוט ו' שעות".
- פמ"ג (שפ"ד ס"ק ח') – "וכן הלכה והמנהג דמתינים שש שעות ואין לפרוץ גדר".
3. חכ"א (כלל מ' סעי' י"ג) – "המנהג הפשוט במדינות אלו להמתין שש שעות כדעת הבית יוסף".
4. ת"ח (נדחי ישראל פרק ל"ג אות ה') – "כבר ידוע לכל מנהג כל ישראל כדפוסקים שסוברין שאחר שאכל בשר או תבשיל של בשר שאף שכבר בירך בהמ"ז אסור לאכול אחריו מאכלי חלב קודם שעברו שש שעות מעת גמר האכילה".
5. ערה"ש (סעי' ז') – "וכן המנהג הפשוט בכל תפוצות ישראל להמתין שש שעות וחלילה לשנות ובזה נאמר פרוץ גדר וגו'".
6. דרכ"ת (ס"ק כ').
7. כה"ח (ס"ק כ', ס"ק כ"ח) - לבני אשכנז.
8. תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפ"ט).
9. עובר על "אל תטוש תורת אמך".
- א) רא"ה (בדה"ב בית ג' שער ד', פ"ז-א') – "במקום שנהגו בו איסור אסור מתורת אִם".
- ב) חכ"א (כלל מ' סעי' י"ג) – "והמקיל בזה עובר משום בל תטוש תורת אמך".

ג) ח"ה (נדחי ישראל פרק ל"ג אות ה') – "והמקיל בזה עובר משום אל תטוש תורת אמוך".

ד) הל' בשר בחלב (פרק א' סעי' ז').

10. פמ"ג (סי' תצ"ד סוף מש"ז) – "יש לזהר בענין מאכלי בשר וחלב ככל מה שנוהרין בכל השנה, המבואר ביורה דעה סימן פ"ח וסימן פ"ט, ושלא לצאת שכרם בהפסדם, ובעונותינו הרבים בגלות המר הזה כל מה שיכולין לגדור גדר יותר טוב, וכל שכן מה שמדינא, ומנהג שקבלו כבר הוא כנדר".

א) חת"ס (יו"ד סי' ק"ז ד"ה שבת) – "אם הלכה כרדב"ז להקל ורק אבותינו קבלו עליהם כדעת המחמיר ה"ל נדר דאורייתא אך אם עיקור הדין דלא כרדב"ז אם כן לא קבלנו עלינו כלום אלא שהאיסור הוא כך מעיקרא איננו נדר אלא העובר הוא עבריין באיסור דרבנן נמצא חומרא קולו וק"ל".

1) יש חולקים - ע' או"ח ריש סי' תקנ"א [ערך בין המצרים], לשיטות ומראי מקומות.

ד. אשה שמנהגה היתה שונה מבעלה.

1. שתשנה למנהגי בעלה.

א) אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות כ"ד, עמ' קצ"ב) – "הורה רבינו כמובן אשה מחויבת לנהוג מנהגי בעלה בין לחומרא ובין לקולא, ואם אשה שנוהגת לחכות ג' שעות אחר אכילת בשר נישאה לאיש שמחכה שש שעות צריכה לחכות שש שעות".

ב) ע' מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' קכ"ח) -

when a woman marries a man who follows the custom of waiting only three hours, she may change her custom and wait only three hours. She is not required to annul her assumed vow of waiting six hours. Conversely, if a woman has the custom of waiting three hours and marries one who waits six hours, she is required to change her custom and wait six hours, unless her husband permits her to follow her family's custom.

2. מראי מקומות – הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קל"ד).

א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות כ"א) – "אשה שנהגה קודם שנישאה לשמור בין בשר לחלב רק שלש שעות, וכעת נישאה לבעל השומר שש שעות, צריכה לנהוג כבעלה. ומאידך, אשה שבבית בעלה נהגה להמתין שלש שעות, והבעל היה גר באחד הישובים החרדים ששם רוב הציבור ממתין רק שלש שעות בין בשר לחלב, הורה רבינו, שאע"פ שנישאה ועליה לכאורה לנהוג במנהגי בעלה, ובפרט כשהיא באה לגור באותו ישוב, עליה להמשיך ולהמתין שש שעות ולא לשנות ממנהגה ולהמתין רק שלש שעות, הואיל והמנהג בארץ ישראל להמתין שש שעות, והישוב האמור הוא רק חלק מארץ ישראל".

ב) הגר"ח"ק זצ"ל (קובץ ניצוצי אש עמ' תת"ס אות ל"ג) – "מותר לאשה להחמיר ולהמתין ו' שעות בין אכילת בשר לחלב, בעוד שבעלה מיקל וממתין רק ג' שעות, ואין כאן בית מיחוש".

3. וישמע משה (פר' תרומה תשפ"ב) – "שאלה: שאלה זו נשלחה אלינו ע"י הגאון רבי אהרן דוד דונר שליט"א: ידועה שיטת כמה ראשונים שאין צריך להמתין בין אכילת בשר לחלב שש שעות אלא שעה אחת, וכן כתב הרמ"א ביו"ד סימן פט ס"א: והמנהג הפשוט

במדינות אלו, להמתין אחר אכילת הבשר שעה אחת, ואוכלין אחר כך גבינה, ע"כ. ובק"ק הולנד המנהג עד היום כדעת הרמ"א ואין ממתנים בין בשר לחלב אלא שעה אחת. והנה מעשה באשה שנשאת לאחד מבני הולנד, וידוע שהאשה נמשכת אחרי מנהג בעלה בין להקל ובין להחמיר, אמנם בעלה עצמו נוהג להחמיר ולהמתין שש שעות בין בשר לחלב, אך כל בני משפחתו מקילים בזה, ואם היא תנהג חומרא כמנהג בית אביה וכמנהג בעלה היא תהיה יחידה בין כל אחיותיה וגיסותיה שנוהגות קולא בדבר. האם אזלינן

בזה אחרי עיקר המנהג של בעלה והיא יכולה להקל, או שמכיון שהוא מחמיר אין לה על מה לסמוך ולשנות ממנהג בית אביה בזה.

א) תשובה: הגאון הגדול רבי ברוך דב פוברסקי שליט"א השיב שאסור לה להקל בדבר, דמכיון שבעלה עצמו מחמיר אין לה לשנות ממה שנהגה עד שנשאת. וכן הסכימו הגאונים רבי יעקב גרינוולד, רבי נפתלי נוסבוים, רבי נתן קופשיץ, רבי מנדל שפרן שליט"א. ב) ואמר לי הגר"נ נוסבוים שאם היה מנהג בית אביה כדעת ר"ת בזמני יציאת שבת, ומנהג בית בעלה כדעת הגאונים ובעלה מחמיר על עצמו כשיטת ר"ת, היתה יכולה להקל כמנהג בית בעלה אע"פ שבעלה מחמיר בזה, והטעם מפני ששתי השיטות - שיטת הגאונים ושיטת ר"ת - הן שיטות נפוצות ומקובלות בכל תפוצות ישראל, ובכל מקום יש שנוהגים כך ויש שנוהגים כך, ולכן יכולה לתפוס את מנהג בית בעלה גם בדבר שבעלה מחמיר לעצמו. אבל בנידון דידן שפשט איסורו בכל ישראל, וכמעט אין מקילים בזה כדעת הרמ"א, אלא שבק"ק זו נהגו קולא בדבר, אין לה להקל אלא כבעלה נוהג כמנהג מקומו לקולא, אבל אם בעלה מחמיר אין לה לעקור את מנהג בית אביה.

ג) והגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א אמר שמכיון שעיקר המנהג של בעלה הוא כדעת הרמ"א, אלא שהוא מחמיר על עצמו, יכולה האשה לקבל את עיקר המנהג שלו ולהקל, ובתנאי שבעלה יאמר לה שהוא מותר לה ואינו דורש ממנה להחמיר בזה כמותו. וגם הגאון רבי שמאי גרוס שליט"א הסכים שהבעל יכול ליתן לה רשות לנהוג כמנהג מקומו, אבל כל זמן שלא נתן לה רשות היא צריכה לנהוג כמותו לחומרא. והגר"נ קופשיץ השיב על דבריהם שרשות הבעל מועילה כשהאשה רוצה להחמיר יותר מבעלה, אבל כשרוצה להקל יותר ממנו לא תועיל ע"ז נתינת רשות.

ד) והגאון ר"ע פריד שליט"א הראה לי את מקור הדין שהאשה נמשכת במנהגיה אחר בעלה בשו"ת תשב"ץ ח"ג סימן קעט, וז"ל: ונשא איש מאנשי קהלה אחת אשה מאנשי קהלה אחרת אין ספק שהאשה היא נכללת עם בעלה בכל חיובו דאשתו כגופו בכל הדברים ונפטרה מקהלת בית אביה. ודבר זה מלתא דפשיטא היא ואין בו ספק שלא יהיו שנים מסובין על שולחן אחד חלוקין בעסותיהן האסור לזה מותר לזה, ע"ש".

א. הטעם.

1. "עושים פשרה מדעתן ... דלא אשכחן רמז לשיעור זה".

(א) הג' שערי דורא (סי' ע"ו אות ב') - לשונו מובא לעיל.

(ב) הו"ד בדר"מ (ס"ק א').

(ג) נט"ז (ס"ק ב') - "ז"ל מהרא"י בזה רבים עושים פשרה מדעתן להמתין שעה אחת אחר הסעודת בשר וסילקו ובירכו ואוכלין גבינה אף על גב דלא אשכחן רמז לשיעור זה מ"מ מי ימחה בידם הואיל והתו' וראבי"ה מתירין".

2. זוהר.

(א) פר"ח (ס"ק ו').

(ב) חגורת שמואל (ס"ק ג') - "ונ"ל להגיה בדברי המחבר כהזוהר, והיינו הזוהר בפרשת משפטים מה שהביאו המחבר בלבוש התכלת

סימן קע"ג, וז"ל הזוהר אשכחן דכל מאן דאכל האי מיכלא דאיתחבר כחדא או בשעתא חדא או בסעודתא חדא כו' כלומר דבשעה חדא אף שאוכלו בב' סעודות או בסעודה אחת אף ששהא כל היום ואוכל דברים אחרים בנתיים ויש מהאכילת בשר לגבינה שש שעות אפ"ה אסור, שמעינן מהכא חומרא וקולא, חומרא דמשמע דאף בשר אחר גבינה אסורה בשעתא חדא או בסעודתא חדא, וקולא דגבינה אחר בשר שריא לאחר שעה ואינו בסעודה אחת, ומזה נמשך להם מנהג זה. וכ"כ נמי הפר"ח שמנהג זה נמשך להם מספר הזוהר. ודלא כמהרא"י שכתב וז"ל בזה רבים עושין פשרה מדעתם להמתין שעה אחת הסרת בשר וסילקו ובירכו ואוכלין גבינה אף על גב דלא אשכחן רמז לשיעור זה מ"מ מי ימחה בידם עכ"ל, וזה אינו דמנהג זה נמשך להם מהזוהר וכמ"ש".

(ג) גר"א (ס"ק ו') - "והמנהג כו' מיהו כו'. בנויה על דברי הזוהר פ' משפטים דכל מאן דאכיל האי מיכלא כחדא או בשעתא חדא או בסעודתא חדא כו'".

3. שעת עיכול [שעה וחומש].

(א) פלתי (ס"ק ג', כרתי ס"ק ו') - "דתחלת עיכול הוא לערך שעה וחומש, וסוף עיכול ששה שעות. והמקילים חשבו דהוי תחילת עיכול".

(ב) חכ"א (כלל מ' סעי' י"ג) - "סגי בהמתנת שעה אחת דזה הוא זמן התחלת עיכול (עיין כרתי ופלתי)".

(ג) זר זהב (על או"ה כלל מ' ס"ק ב').

4. במקום קינוח והדחה.

(א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ז') - "ואפשר הש"ך סובר דוודאי הנוהגין להמתין שעה הוא כסברת התוספות דמסעודה לסעודה לאלתר שרי ואפילו הכי בעי קינוח והם ממתנים שעה הוא במקום הקינוח דתו אין מושך טעם".

5. היכר דסעודה אחרת היא [ממילא צריך שעה אחר ברהמ"ז].

(א) תורת האשם (כלל ע"ו דין א' ד"ה ודלא) - "דבהך המתנה יש היכר דסעודה אחרת היא ולא בברכת המזון בלבד ובודאי דהמתנה

שקודם ברכת המזון אינה עושה שום היכרא שממתין על סעודה אחרת".

(ב) סולת למנחה (כלל ע"ו דין א').

(ג) עי' יד יהודה (הארוך ס"ק ב') - "אם באמת גמר סעודתו ואח"כ מתחיל סעודה אחרת שייך לומר לא פלוג, אבל אם נתיר לו לברך

ע"מ לאכול גבינה, תמיד יעשה כן בסעודה אחת ויפסיק בבהמ"ז ולא ישהה כלל וברור. ונ"ל מזה נצמח הא דהמתנת שעה משום

דזה דבר שאין דרך כלל לחזור ולאכול בלא שום שיהיה כלל, אבל אם שוהה שעה אחת תו לא פלוג רבנן ... ובאמת נראה כמו

שמשמע מאו"ה דהמתנת שעה יהא דוקא אחר בהמ"ז, דאז נראה דסילק א"ע מכל מהסעודה דמקודם".

6. מראי מקומות - פאת שדך (ח"א סי' פ', יו"ד סי' ל"ד).

(א) לבוש (סעי' א') - "נהגו עלמא כסמ"ק שלא להמתין אלא שעה אחת".

ב. מי שימתין שעה אחת, האם צריך קינוח והדחה.

1. מחמיר.

(א) ט"ז (ס"ק ב') - "ודבר פשוט הוא דמי שנוהג בקולא זו להמתין שעה אחת שצריך ג"כ לקינוח והדחה כמו שהוזכר בדברי י"א של

רמ"א שמזה נמשכה הקולא הזאת".

(ב) לחם הפנים (ס"ק ח').

(ג) מנחת יעקב (כלל ע"ו ס"ק ג').

(ד) פמ"ג (מש"ז ס"ק ב', שפ"ד ס"ק ז') - "עיין ט"ז ... עכ"פ בעי הדחה וקינוח הפה דקולא זו נמשך מתוס' דסעודה אחריתי היינו

ברכת המזון שהביא הר"ב בהג"ה דלא כש"ך אות ז' דמחלק בין המתנת שעה א' דאין צריך קינוח והמעין בד"מ שהביא לשון

מהרא"י משמע דהמתנת שעה הוא להחמיר ולא להקל וזה יורה כט"ז".

(ה) יד יהודה (הקצר ס"ק ט').

(ו) ערה"ש (סעי' ז') - "ונ"ל באדם שאינו בריא שצוהו הרופאים לשתות חלב יכול לסמוך על דיעה זו בהמתנת שעה ובהדחת פיו

אף שאין בו סכנה".

(ז) דרכ"ת (ס"ק ט"ו).

(ח) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות כ"ב) - "אך יש לעשות קינוח והדחה".

(ט) מעדני שולחן (ס"ק ט', פני שלחן ס"ק ל"ו, ס"ק ס"ג, מעדני מלכים סי' פ"ה אות א').

(י) אורחות הבית (פרק ז' סעי' י"ד, עי' הע' מ"ט).

(יא) ששכ"ה (פרק מ' סעי' פ"ג [דפון"ח, סעי' צ"ו]).

(יב) זר השלחן (ס"ק י"ז, פני שלחן ס"ק ק"ט).

(יג) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ד' ד"ה מעוברת).

(יד) פתחי הלכה (ארטסקורול, עמ' קצ"ז, מטבח הכשר עמ' קכ"ז, ריש עמ' קכ"ט).

(טו) עי' הל' בשר בחלב (פרק א' סעי' י"ד) – "וטוב להחמיר".

(טז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' פ"ג).

(יז) הגר"ש פעלדער שליט"א (קלטת ב' שיעור א').

(יח) הגר"צ ובר שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ב' הע' קס"ט) – "שאינן להקל בזה ... וכדעת הט"ז".

2. מיקל.

(א) איסור והיתר (כלל מ' דין ד') – "ונהגו העולם להמתין שעה אחת ... אפילו בלא קנוח".

(ב) ש"ך (ס"ק ז') – "דהמנהג בהמתנת שעה סגי אפי' בלא קינוח והדחה וכ"כ באו"ה שם ד"ד ומביאו בת"ח לפסק הלכה וכ"נ ומ"ש הרב די"א מיד אם סילק וברוך מותר ע"י קינוח והדחה משמע דקינוח והדחה מיהא בעי היינו אם בא לאכול מיד אחר שסילק וברוך".

(ג) פר"ח (ס"ק ז').

(ד) א"ר (סי' קע"ג ס"ק ז') – "כשממתין שעה ומברך ברכת המזון דאין צריך קינוח והדחה כמו שכתב הש"ך בשם איסור והיתר הארוך".

(ה) חגורת שמואל (ס"ק ג') – "להנהיגים להמתין שעה אחר סעודת בשר סגי בלא קינוח והדחה, וכ"כ הפר"ח והש"ך ודלא כהט"ז והמנ"י שכתבו דדבר פשוט הוא דמי שנוהג בקולא זו להמתין שעה א' שצריך ג"כ קינוח והדחה ואין דבריהן עיקר".

(ו) חכ"א (כלל מ' סעי' י"ג) – "ואם מצא בשר בין שיניו אחר השעה צריך הדחה וקינוח ואם לא מצא אין צריך הדחה וקינוח".

(ז) בה"ח (ס"ק כ"ו, עי' ס"ק כ"א).

(ח) הגר"י בעלסקי זצ"ל (Halachically Speaking שנה ה' גליון ה' הע' י"ג).

3. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק ה'), באה"ט (ס"ק ג', ס"ק ד'), בדה"ש (ס"ק כ"ה).

(א) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' כ"ו) – "חולה המיקל לאכול מאכלי גבינה אחר שעה מאכילת הבשר, אם יכול יחצוץ בין שיניו להוציא שיירי בשר, ואם מצא בהם בשר, צריך לקנח ולהדיח את פיו. ואם לא מצא בשר בין השיניים, סגי אפילו בלא קינוח והדחה. וכל זה אם רוצה לאכול מיד אחר הסרת הבשר משיניו, אבל אם אינו אוכל מיד אלא לאחר זמן, והסיר את הבשר קודם שעבר שעה, אין צריך קינוח והדחה, דהרוק מקנח ומדיח. [ילקו"י איסור והיתר ג' עמ' תא. יחו"ד ח"ג סימן נח]".

ג. לברך ברה"מ על מנת לאכול: אחר שעה אחת.

1. מיקל.

(א) עי' רמ"א (סעי' א') – "ויש אומרים דאין לברך ברכת המזון על מנת לאכול גבינה, אבל אין נזהרין בזה".

(ב) עי' לבוש (סעי' א') – "ויש אומרים שאין לברך ברכת המזון על מנת לאכול גבינה והעולם אין נזהרין בזה".

(ג) כרתי (ס"ק ז', פלתי ס"ק ד') – "אבל אין נזהרין בזה. והט"ז (ס"ק ג') קרא תגר. ואני לא הבנתי טעם האוסרים, דכל ענין שאין לאכול בשר וגבינה בחד [סעודה, הוא] משום היכרא דלא יאכלו בשר וחלב כאחד, ומה בכך דמתכוין לברך כדי לאכול גבינה אח"כ, סוף כל סוף איכא היכרא. ואדרבה אם דעתו באמת [לאכול עוד] רק שמברך כדי לאכול גבינה, הרי היכרא ביותר, ואיך יאכל כאחד, ואף הוא אינו יכול לאכול אם לא בהפסק ברכת המזון, לכן לא ידעתי מה חומרא יש בזו".

(ד) ערה"ש (סעי' ז') – "הרמ"א".

2. מחמיר.

(א) ט"ז (ס"ק ג') – "אבל אין נזהרין בזה. לא ידעתי במה סמכו בזה דהא עיקר הקולא הוא דס"ל כהי"א שזכר רמ"א שהוא דעת התו' וראבי"ה כמ"ש לעיל בשם מהר"א"י ושם הוזכר בפ"י בתו' בלשון זה אלא אפי' לאלתר אם סילק וברך שפיר דמי עכ"ל משמע דלא מהני ברכת המזון אלא כשכבר סילק עצמו מן הסעודה של בשר ואלו כאן לא סילקו עצמם מן האכילה אדרבה מכינים עצמם לאכילה אחרת וא"כ ברכת המזון לא מהני כלום נמצא שאין להם על מה שיסמוכו ועושים נגד דברי התלמוד לפי כל הדעות והירא דבר ה' יחדול עצמו מלישב עם שאינן נזהרין בזה במסיבה אחת".

(ב) בית לחם יהודה (ס"ק ו').

(ג) חגורת שמואל (ס"ק ז') – "והעולם אין נזהרין בזה. וכתב הט"ז על זה שעושים נגד דברי הש"ס לפי ב' הדיעות והירא דבר ה' יחדיל עצמו מלישב עם שאין נזהרין בזה במסיבה אחת ע"כ, אבל המנ"י כתב ואפשר דסומכין על בעל ה"ג דמתיר ע"י קינוח והדחה אפילו בסעודה אחת וברכת המזון חומרא בעלמא עבדי מ"מ הירא יזהר עכ"ל ע"ש".

(ד) יד יהודה (הקצר ס"ק י"ג).

(ה) חדרי דעה (על סעי' א').

(ו) עי' בדה"ש (ס"ק ל"ג) – "וראוי להחמיר כדבריהם".

3. מראי מקומות – על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' ל"ט).

ה. שלש שעות.

א. מקור הדין.

1. עי' לעיל.

2. מראי מקומות – הגר"י גרוסמן (קונ' מסורה ח"ח עמ' ע"ה, ח"ד עמ' פ"ד).

(א) פאת שדך (יו"ד סי' כ"ט) – "איני יודע מנין בא המנהג הזה ...".

(ב) בדה"ש (ציונים ס"ק נ"ג) – "ולא נתפרש לי המקור והטעם למנהג זה [שו"ר בחיי אדם כלל קכ"ז דין י' שכתב שיש מקילים להמתין איזה שעות ע"ש]".
 (ג) הגרי"א דינר שליט"א (מכתב להר"ר בכרך, תשע"ה) – "שאלה: מנהג משפחתי לחכות שלש שעות בין בשר בחלב - האם אני יכול להמשיך במנהג זה. תשובה: לא ברור המקור למנהג זה".

ב. הטעם.

1. כעין פשרה.

(א) עי' בית מנוחה (עמ' ס"ט אות ו') - לשונו מובא לקמן.
 (ב) נחלת פינחס (ח"א סי' ל"ו ענף ז') – "ומה שנהגו כמה אנשים כאן בהולנד להמתין רק ג' שעות כעין הפשרה ומחמירין קצת על דעת הפוסקים שאפשר להמתין רק שעה אחת ומוזכרין הדברים לעיל בדברי הט"ז והנ"מ דעת המהר"א י ואו"ה וכו'".
 2. בזמן החורף שהיום קצר, אוכל סעודתו לערך ג' שעות לאחר שאכל סעודת צהרים, ולא פלוג.
 (א) מזמור לדוד (סי' פ"ט) – "כתב הפר"ח ז"ל אע"ג דליכא בין אכילה אלא כמו ארבע שעות בקירוב ע"ש נכתב בצדו מזה נמשך מנהג בכמה מקומות שאין ממתנים אחר הבשר אלא שלש שעות בקירוב אפי' בקיץ, הואיל ואם היה בחורף אז היה כבר זמן סעודה אחריתי ואיכא למימר דלא פלוג רבנן, וכיון דהתם באותו זמן שרי ה"נ שרי דמוכח מדשרי בחורף דכהמשך זמן זה אין מושך טעם, ויש להם קצת על מה לסמוך".
 (ב) משנה הלכות (חט"ז סי' ט').
 (ג) מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק ה' הע' כ"ט).

1 (א) בית מנוחה (עמ' ס"ט אות ו') – "הרב פר"ח כתב ... מזמור לדוד ... ולי אי"ש צעיר נראה דאין לאלו הנהגין שלא להמתין גם בקיץ רק ג' שעות על מה לסמוך כלל דהא הרפ"ח לא נתן שיעור זה אלא לימי החורף משום דבימי החורף כך הוא השיעור מסעודה לסעודה ד' שעות. אבל בקיץ כבר פסקו הרמב"ם ומרן דצריך שש שעות וא"כ על כרחין לומר לפי סברת הפר"ח דפלוג רבנן. ואפילו על ימי החורף כמה נצטערו האחרונים. ואיך אפשר לקבוע מנהג היפך פסק הרמב"ם ומרן הש"ע דפשטה הוראתו ונ"מ דלא כסברת הפר"ח גופיה. כי על כן אומר אני דהנהגין כן אפשר דטעמם דהואיל דיש מקילין שלא להמתין כלל רק בסילוק שולחן ובהמ"ז וקנוח והדחה ויש שסוברים שלא להמתין רק שעה אחת כמנהג בני אשכנז. לכן ראו בני אלו המקומות לעשות כמו פשרה שלא לאכול אחר שעה אחת כמנהג אשכנז וגם שלא לשהות ו' ונהגו להמתין שלש שעות מלתא אמצעיתא. אבל מ"מ לא יפה הם עושים לעשות פשר דבר בזה לאחר שמרן ז"ל פסק בש"ע דצריך דוקא המתנת שש שעות וכל בני ספרד קבלו הוראתו בכל מקום בכל מילי אין שום מקום מבני ספרד רשאים להקל היפך סברת מרן וחיובא רמיא עלייהו להמתין אחר הבשר שש שעות בין בקיץ ובין בחורף כנ"ל".
 3. שבאשכנז היה הפרש זמן ג' שעות בין סעודת הבוקר לסעודת הצהריים.

(א) עי' הגר"ש שוואב זצ"ל (מכתב) – "י"ט סיון תשל"ג. ל' הבחור היקר מר יוסף מתת' ליעמאן שיחי' לאי"ט שלו' וכל טוב סלה - בענין שיהוי ג' שעות הנהג בין יהודי אשכנז לא מצאתי בשום מקום. ולבי אומר לי שלפי המנהג של האשכנזים שאוכלים 'סעודה' בכל ג' שעות, א"כ הווי להו בין סעודה לסעודה. או אולי פסקו גדולי הרבנים באשכנז מקדמת דנא דשוהים שעה אחת, והעולם היו מחמירים להוסיף עוד ב' שעות - והרבנים באשכנז (ומי שיש לו ריח תורה) היו מחמירים לשהות ו' שעות אך היתירו לנשיהם ולב"ב לאכול גבינה אחר ג' שעות. Cheddar cheese, Eid--, Swiss cheese יש להם דין של גבינה קשה משא"כ הגבינות האחרות. הדו"ש מוקירו ומברכו בכט"ס שמעון שוואב".
 (ב) תשובות ונהגות (ח"ו סי' קע"א) – "ונראה שבני אשכנז ס"ל לעיקר כדעת התוס' דכל שזהו סעודה אחרת מותר (דטעם הדבר להמתין לסעודה אחרת הוא רק משום היכירא שלא יבואו לאכול בשר וחלב יחד) וכמ"ש רמ"א דהמנהג הפשוט להמתין כשעה וסומכים על התוס'. אלא שבני אשכנז ס"ל דכשקבעו חכמים השיעור בין סעודה לסעודה, כוונתם כשאוכל סעודה אחרת כפי שהרגילות הוא באותו מקום לאכול סעודה אחרת, וכיון שבאשכנז היה הפרש זמן ג' שעות בין סעודת הבוקר לסעודת הצהריים, א"כ אצלם הרגילות שיש שיעור הפרש זמן בין סעודה לסעודה ג' שעות, ולכן נקבע אצלם השיעור להמתין ג' שעות".
 4. שחושש לב' שעות שאדם עלה לטעות.

(א) הגר"ש שוואב זצ"ל (קלטת מהגר"ז שליט"א מספר י', עי' מכתב [לשונו מובא לעיל] שאולי זה טעם השני).
 5. הגר"מ היינעמאן שליט"א (מכתב להר"ר בכרך, ט"ז שבט תשע"ו) – "ראיתי מובא בשם ספר מזמור לדוד לר' דוד פרדו שמה שממתנים ד' שעות בין בשר לחלב בנוי על שיטת הרמב"ם [כמדומה הוא בס' ע"ב אבל אין הספר אצלי לעיין בו וכפי זכרוני] הביא שיטת הפר"ח דס"ל דאלו שש שעות דכתב הרמב"ם הם שעות זמניות ולפ"ז בחורף שהיום מתחיל בשעה ח' על המורה שעות ומסיים בשעה ד' אחר חצות שמשך היום הוא שמנה שעות רגילות והם י"ב שעות זמניות נמצא שכל שעה זמנית הוא ארבעים מינוט וא"כ שש שעות זמניות הם רק ד' שעות רגילות ולכך בחורף אין צריך להמתין בין בשר לחלב כ"א ד' שעות ולהיפך בשעות הקיץ צריך להמתין שמנה שעות רגילות. והנה כל האחרונים הקשו על הפר"ח דמהו הסברה דבחורף העיכול של בשר שבין השנים ממהרת ואינו נחשב כבשר אחר ד' שעות ובקיץ העיכול מתאחר עד ח' וגם לדעת הטור שהבשר מושך טעם לשש שעות נמי יש להקשות אותו הקושיא מדוע נשתנה משיכת הטעם מחורף לקיץ. לכך הפוסקים דחו דברי הפר"ח מהלכה. בתשובת המזמור לדוד כתב דהדין עם הפר"ח וגם הדין עם החולקים. ודאי אין סברה ששיעור המשכת טעם ושיעור העיכול של בשר שבין השינים ישתנה בין חורף לקיץ. אבל כיון שמר עוקבא אכל בסעודה ראשונה בשר וקרוב ללילה אכל חלב כל השנה ובסעודה ביום אכל בשעה ששית והסעודה של לילה אכל קודם הלילה ובחורף יש רק ארבע שעות ביניהם ע"כ ששיעור המשכת טעם ושיעור העיכול בשר של בין השינים הוא רק ד' שעות ולכך הסברה נותנת שגם בקיץ השיעור הוא ד' שעות שהם שש שעות זמניות של חורף. והנה במג"א סי' קנ"ז סק"א כתב שאלו השש שעות של סעודת ת"ח הם שעות זמניות אבל מתחילים משעה שקם ממטתו בבוקר וכן פסק המ"ב שם סק"ב וכתב שלכן נוהגים שמאריכין בשבת ויו"ט לפעמים אחר ו' שעות משום דחושבים שש שעות משעה שקמים ממטתם ולכן אינן בכלל

מכאן ואילך כזורק אבן לחמת [ובכלל מתענה בשבת] וכמש"כ הרמ"א באו"ח סי' רפ"א שהמנהג שמאחרים בשבת לבא לביהכ"ס שחרית יותר מבימי החול. ולפ"ז י"ל דמר עוקבא קם בשבת בשעה מאוחרת ואכל סעודת שחרית עד שבע שעות על היום ונשאר שלש שעות עד כלות היום בחורף והוצרך לאכול סעודת שלישית קודם הלילה בין מדין שאין לאכול בלילה ובין מדין שלש סעודות בשבת ונמצא שלא המתין אלא שלש שעות בין סעודה לסעודה וזהו המקור להמתין ג' שעות תמיד שזה בנוי על שיטת הרמב"ם".

6. הגר"ש המבורגר שליט"א (קונ' באר דוד עמ' ע) – "מאיפה בא המנהג להמתין שלש שעות ומי המה הגדולים שהתירו לבני תורה להמשיך במנהג זה. תשובה: לעתים אני נשאל בענין מוצא המנהג של המתנת ג' שעות בין בשר לחלב. סוגיא זו רחבה היא מני ים, וגוילין רבים נצטרך כדי לעסוק בה, ולא עת האספ הוא, לכן אכתוב בזה בקיצור כמה ראשי פרקים. הצורך בהמתנה בין אכילת בשר לאכילת חלב לא נזכר במקורות הקדומים, לא במקרא, לא במשנה, לא בברייתא ואף לא בירושלמי, אלא בבבלי בסקירת מנהגייהם הסותרים של אב ובנו. בגמרא חולין דף קד מבואר כי אביו של מר עוקבא היה שוהה מעת לעת, ומר עוקבא אמר אני כחומץ בן יין בדבר זה לגבי אבי, שאיני שוהה אלא מסעודה לסעודה. ונחלקו ראשונים בשעור זה. אין שום ספק שמנהג אשכנז זה נתמך בדעות רבותינו הגאונים והראשונים שפירשו את המושג 'מסעודה לסעודה' בצורה מקילה, שאינו שיעור קבוע בזמן אלא מעשה היכר והפרדה בפועל. והלא אין לך חכם מישראל - אף אם לא ראה את הבה"ג (ברכות פ"ו ט ע"ג) או ספר הישר דר"ת (חי' סי' תע"ב) בפנים - שלא ידע מדברי התוספות בחולין קד: 'ור"ת מפרש וכן הלכות גדולות דאכל בשר אסור לאכול גבינה היינו בלא נטילה וקינוח אבל בנטילה וקינוח שרי, אכל גבינה מותר לאכול בשר אף בלא נטילה וקינוח ומר עוקבא דלא אכיל עד סעודה אחריתי היינו בלא נטילה וקינוח, אי נמי מחמיר על עצמו'. וכדעתם פסקו הלכה למעשה הרז"ה בעל המאור ורבינו האור זרוע. והר"י המובא בסמ"ג ורבינו יחיאל מפאריש, ומהר"ח או"ז, והמרדכי החמירו שיברך ברכת המזון תחילה, ואז יאכל מיד חלב. ומעבר לזה לא רצו להחמיר, כדברי הראב"ה (חולין סי' אלף קח): 'ולא נהירא לי להחמיר אלא ברכת המזון בהפסק מועט'. והסביר תלמיד תלמידיו בעל שבלי הלקט: 'מסעודה לסעודה. הורה רבי, אפילו סעד בשר בסעודה אחת וקם משולחנו והפסיק וכשיעור כל שהוא הלך, וחזר לאכול את החלב הרשות בידו. דאמרינן, אין טעם בשר של סעודה ראשונה בפיו'. ונראה שבאו לאפוקי מדעת הראב"ן והרוקח, היחידים מרבותינו הקדמונים שבאשכנז שכתבו בדרכו של הר"י שצריך שיהיו של זמן סעודה אחרת. כתוב בספר ראב"ן סי' רע"א: 'ואם אכל בשר לא יאכל גבינה עד לזמן סעודה אחרת, כי הבשר שבין השיניים הוא בשר ואינו יוצא ע"י קינוח הפה עד שמתעכל ולא מצינו מיקל ממר עוקבא דהוה אכיל גבינה לסעודה אחריתי וכוותיה עבדינן'. וכעין זה כתב ספר הרוקח, סי' תס"ט: 'אכל גבינה מותר לאכול בשר. ואם אכל בשר אסור לאכול עד שיעור שצריך סעודה אחרת'. מהו שיעור זמן זה. לא מדדו ולא פירשו. אך יש מקום להבין שיטה כזאת על פי הסברו של ר"ד פארדו (מזמור לדוד, ליוורנו תקע"ה, סי' פ"ט), המבוסס על דעת הפרי חדש (יו"ד סי' פ"ט): 'מנהג בכמה מקומות שאין ממתנים אחר הבשר אלא ג' שעות בקירוב, אפילו בקיץ, הואיל ואם היה בחורף, אז היה כבר זמן סעודה אחריתי, ואיכא למימר דלא פלוג רבנן, וכיון דהתם באותו זמן שרי, ה"נ שרי, דמוכח מדשרי בחורף דבהמשך זמן זה תו אין מושך טעם'. הסבר זה עולה יפה על פי שיטת הר"ח, הר"י, הראב"ן והרוקח שלא קבעו את מרחק הזמן בין סעודה לסעודה. בספר אנגלי שהופיע בלונדון בשנת תצ"ח (The Book of Religion, Ceremonies, and Prayers, of the Jews) נמסר בהתאם לכך: 'לעולם אין הם מערבים חמאה במאכלים בשריים באותה שעה על שולחנותיהם. לעולם אינם אוכלים דבר חלבי, לפחות תוך שלוש שעות אחר שאכלו בשר כלשהו, אבל יאכלו בשר אחר חמאה או דבר מאכל חלבי, מיד לאחריו, אך לפני כן ישתו משהו או ישטפו את פיהם בין שני סוגי מאכל אלה'. למעשה רבני אשכנז סמכו ידיהם על ההנהגה של שלוש שעות, כפי שכתב בעל המאורי אור' בספרו ח"ז, קן טהור, מיץ תקצ"א, דף צג ע"ב: 'והפרי חדש מקיל, אפילו למדקדקים, בשעה רביעית בסעודה אחרת, ופשיטא שיש לסמוך עליו בשאר מאכלי חלב, אפילו בעל נפש, משום שלא נזכר בתלמוד'. המושג של שש שעות, שכיום כולם כל כך תלויים בו, לא נזכר בשום ספר לפני הרמב"ם, וכדרך שהעיר ה'נודע ביהודה' (דגול מרבבה, יו"ד, סי' פ"ט): 'לא מצינו מאיזה מקום למד הרמב"ם שהוא שש שעות!!'. שיטת הרמב"ם - שהיא החישוב האישי שלו לזמן מסעודה לסעודה - נחשבה לשיטה ספרדית מובהקת ולא נתקבלה בימיו באשכנז ובצרפת. ודאי נתלית דעת הרמב"ם בדעת הר"ח והר"י, שצריך להמתין לזמן סעודה אחרת, אבל לא קבעו קודמיו שיעור לזמן זה. הרא"ש האשכנזי הביא את דעת הרמב"ם של ו' שעות אחר שבא לארץ ספרד, וסתר עצמו בענין זה מספר לספר, הן ולא ורפיא בידיה. ונראים דברי הפרישה: 'וא"א הרא"ש ז"ל כתב ונהגו העולם שלא לאכול גבינה אחר בשר. - משמע דוקא מכה מנהג אין לשנות, אבל מכה דין לא הכריע'. רבו מהר"ם מרוטנבורג, וחבריו המרדכי ואחרים - לא הביאו את דעת הרמב"ם להלכה, מלבד השערי דורא' שהעיד כי 'העולם נהגו כפסק הרמב"ם, שצריך שש שעות בין סעודת בשר לסעודת גבינה'. (כנראה כוונתו 'לעולם' של 'גליל העליון' מדינת קולוניא, שמנהגיה היו שונים בכמה דברים ממנהגי מדינת ריינוס). אחר שגם הטור הביאו, נמשך אחריהם בעל 'תרומת הדשן' במדינת אושטרך, וציין תלמידו את החידוש ש'נהג כפוסק רבי משה ב"ר מימון, בין אכל בשר [בהמה] בין אכל בשר עוף היה ממתין ו' שעות'. ועדיין לא נתקבלה דעת הרמב"ם במדינת ריינוס, היינו קהילות אשכנז העתיקות. בימי המהרי"ל כבר החמירו בריינוס להמתין שעה אחת אחר אכילת בשר (ספר מהרי"ל, מכון ירושלים תשמ"ט, עמ' תקנד), ולדעת מהרא"י (בהגהותיו לספר שערי דורא) משום פשרה בין השיטות עשו כן. מנהג המתנת שעה אחת נפוץ מאשכנז לפולין, כפי שהעיד הרמ"א ביו"ד סי' פ"ט סעיף א'. אך הרמ"א כבר התחשב להלכה בדעת הרמב"ם, ושיבח מנהגו, ויותר מכך עשה מהרש"ל (יש"ש חולין פ"ח סי' ט) שצייד בדעתו במילים תקיפות מאוד, ואחריו נמשך הש"ך. מכה חכמי פולין אלה, פשטה אט אט חומרת הרמב"ם בארץ פולין. ולכן הפרי מגדים ור"י אייבשיץ שהיו בני פולין, פסקו כדעת הרמב"ם. אך גם באשכנז גופא דחק המנהג של המתנת שלוש שעות (היינו שיטת ההרחקה של הראב"ן והרוקח, כפי שביארנו לעיל), את המנהג של המתנת שעה אחת. מנהג זה של המתנת שעות אחדות, פחות מו' שעות, נודע בדורו גם בליטא, והזכירו החיי אדם, ה' פסח, כלל קכ"ז סעי' י'. אמנם, תמיד היו באשכנז בעלי נפש, שמתוך מידת חסידות - ולא מעיקר הדין - החמירו על עצמם להמתין 'כמו ו' שעות'. אבל לא סברו כן להלכה, ולכן לא הורו כן לנשיהם ובניהם וכל אשר להם, ואותם רבנים גם נהגו בענינים אחרים לפני משורת הדין, כמו הנחת תפילין דר"ת, ועוד כהנה, שנחשבו בעיניהם למילי דחסידות הראויים לעיני העדה ואישי סגולה. בימינו רבו המחברים שכתבו דברים מעורפלים בענין ג"ש, ורובם דנים את המנהג הזה לחובה, מתוך שלא עיינו כראוי בדבריהם של חכמי אשכנז. יש לזכור כי עצם ההמתנה בין בשר לחלב אינה אלא הרחקה מדברי סופרים - בפרט אחר אכילת עוף - לאיסור התורה של בישול גדי בחלב אמו,

הכולל גם איסור אכילה והנאה של בישול כל בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה. וכבר יסדו לנו חז"ל, כי בשל סופרים הלך אחר המיקל (ע"ז ז ע"א). ובאמת לא ראינו מעולם שאחד מבני אשכנז היראים נכשל אי פעם בבישול בשר בחלב ואכילתו, למרות שהמתין רק שלוש שעות אחר אכילת בשר. אי לכך בדורנו האחרון הורו כמה מגדולי ישראל המובהקים לאותם מבני אשכנז ששאלו פיהם, שלא ישנו את מנהגם להמתין ג' שעות - ביניהם מרנן ה'אבי העזרי', הגרש"ז אויערבך והגר"י קמניצקי וכן מטו משמיה דחזו"א - זכר צדיקים לברכה. הגרש"ז אויערבך הוסיף, כי מצד 'טוב שלא תידור משתידור ולא תשלם', עדיף לא לקבל חומרת ו' שעות למי שעלול לבוא לידי אכילת מוצרי חלב בתוך ו' שעות, כגון נשים המגדלות ילדיהם ומאכילות אותם בכל עת (ר"א פפויפר, קיצור שו"ע על הלכות בשר וחלב, סי' י' סעי' ט"ז).

ג. האם צריך קינוח והדחה: אחר ג' שעות.

1. מיקל.
(א) באר משה (סוף ס' פתחי הלכה, תשובה ד') – "לדידהו ג' שעות דינו כדלדידן ו' שעות".
(ב) אורחות הבית (פרק ז' הע' מ"ה) – "ולמנהגם אין מצריכים קינוח והדחה".
(ג) מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק ה' הע' כ"ט).
2. לפי טעם השני (לעיל) שיש בזה דין כמו שש שעות, לכאורה ל"צ קנוח והדחה. אבל לפי טעם השלישי (לעיל) שיש בזה דין כמו שעה אחת, לכאורה לפי הט"ז וסייעתו צריך קינוח והדחה.

ד. לשנות מנהגו.

1. אין לשנות.
(א) הגרא"מ שך זצ"ל (שרשי מנהג אשכנז ח"א עמ' י"ח) – "אל לך להחמיר יותר על המקובל לך אביך; אין לך לשנות מנהג אבותיך כלל וכלל!".
(ב) הו"ד בס' הבית בכשרותו (סי' ג' הע' ל"א).
(ג) הגר"ב ש' המבורגר שליט"א (קונו' באר דוד עמ' ע"ב, לישנו מובא לעיל) – "בדורנו האחרון הורו כמה מגדולי ישראל המובהקים לאותם מבני אשכנז ששאלו פיהם, שלא ישנו את מנהגם להמתין ג' שעות - ביניהם מרנן ה'אבי העזרי', הגרש"ז אויערבך והגר"י קמניצקי וכן מטו משמיה דחזו"א - זכר צדיקים לברכה".
(ד) הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה ריש פרק מ"ג, Halachically Speaking שנה ה' גליון ה' עמ' ב') -

Harav Yisroel Belsky Shlita holds one who has the custom to wait three hours should not change his custom to wait six hours.

(ה) הגר"ש קמניצקי שליט"א (מכתב להר"ר בכרך, ט"ז שבט תשע"ו) – "אני ממשפחה יוצאי אשכנז שנהגו להמתין שלוש שעות בין בשר לחלב. שמעתי אנשים מפקפקים על מנהג זה ואומרים שראוי לבן תורה לחכות שש שעות. מה דעת הראש ישיבה שליט"א בזה. תשובה: יוצאי אשכנז נוהגים בשלש שעות ומותר להם לנהוג כך".

(ו) עי' הגר"מ היינעמאן שליט"א (מכתב להר"ר בכרך, ט"ז שבט תשע"ו) – "מה ששאלת שאתה ממשפחת בני אשכנז שנהגו לחכות שלוש שעות בין בשר לחלב אם ראוי להקל בזה כמ"ש הרמ"א ביו"ד ס' פ"ט סוסעי' א' שיש מדקדקים להמתין שש שעות בין בשר לחלב וכן נכון לעשות והש"ך שם סק"ח כתב בשם המהרש"ל זכרן ראויו לעשות לכל מי שיש בו ריח תורה. הנה כידוע דעת הרמב"ם סוף פ"ט ממאכלות אסורות להמתין שש שעות וכן פסק המחבר ביו"ד שם ריש סעי' א אבל דעת התוס' בחולין דף ק"ה ע"א ד"ה לסעודתא שאם סילק וברך מותר מיד לאכול חלב וע"פ התוס' כתב הרמ"א להמתין שעה כדי לצאת דעת הזוהר כמ"ש הגר"א בסק"ו והובא גם בש"ך ס"ק ט"ז. וכן הוא בדרך כלל שבני אשכנז נמשכו אחר בעלי התוס' שהיו מארץ אשכנז והספרדים אחר הרמב"ם. ובש"ך ביאר בסק"ה את מקור המחלוקת מהגמרא חולין הנ"ל אמר מר עוקבא אנא להא מלתא חלא בר חמרא לגבי אבא וכו' ואילו אנא בהא סעודתא הוא דלא אכילנא [פי' בשר ואח"כ חלב] לסעודתא אחרינא אכילנא ופי' בתוס' שם ד"ה לסעודתא וז"ל לאו בסעודתא שרגילין לעשות אחת שחרית ואחת ערבית אלא אפ' לאלתר אם סילק השולחן וברך מותר דלא פלוג רבנן עכ"ל אבל הרמב"ם כתב שאחר בשר לא יאכל חלב עד שיהיה ביניהם כדי שיעור סעודה אחרת והוא כמו שש שעות מפני בשר של בין השינים שאינו סר בקינוח. וביאר הש"ך שהמחבר ס"ל כהרמב"ם שסעודת אחרת אכילנא היינו כמו הה"א של התוס' ושיעור שש שעות נובע ממה שסעודת ת"ח הוא בשש שעות ביום כדאיתא בשבת דף י' ע"א ששעה ששית מאכל ת"ח אבל מכאן ואילך כזורק אבן לחמת ואיתא ביומא דף ע"ד ע"ב דאינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל ואמר ר' יוסף מכאן רמז לסומין שאוכלין ואין שבעין אמר אביי הלכך מאן דאית ליה סעודתא לא ליכליה אלא ביממא. ואולי זהו שאמרו בני בלתי אל המן עינינו שאע"ג שהמן נשתנה טעמו לכל אשר רצה האוכלו לטעום בו מ"מ לא ראו אלא מן והוי להם בגדר סומין לגבי האכילה. עכ"פ סעודת ת"ח הוא בשש שעות ביום והיינו זמניות כמ"ש המ"ב בשם המג"א בס"י קנ"ז סק"ג וסוף שש שעות היינו בחצות ואילו סעודה שניה הוא קודם הלילה דהיינו שש שעות ביניהם ומר עוקבא היה ת"ח וסעודתו בשש שעות ביום. ראיתי מובא בשם ספר מזמור לדוד ... [לשונו מובא לעיל] ... וזהו המקור להמתין ג' שעות תמיד שזה בנוי על שיטת הרמב"ם וכ"ש שלדעת התוס' דאין צריך אלא סילוק וברך אלא שנהגו להמתין שעה אחת לחוש לדברי הזוהר שבג' שעות די והותר. לכן אמינא שמי שיש לו מנהג אבותיו להמתין ג' שעות בין בשר לחלב המנהג בנוי בהררי קודש ויכול לנהוג כמנהג אבותיו. אבל נלע"ד דכ"ז מיירי שהוא גם מנהג המקום או שאין מנהג במקום ההוא, אבל אם מנהג המקום שבא לשם הוא כמ"ש הרמב"ם והאחרונים להמתין שש שעות ממש חייב להמתין ג"כ מדין חומרי מקום שהלך לשם כדאיתא בשו"ע או"ח סי' תס"ח סעי' ד' והיינו אפילו אם דעתו לחזור למקומו, והיינו למקום שהמנהג הוא כמו בארץ אשכנז אבל אם אין דעתו לחזור חייב לנהוג כמנהג המקום שבא לשם אפ' הולך לפרקים למקומו הראשון וע"ש במ"ב ס"ק י"ד".

(ז) עי' ריח הבשם (פרק ג' אות כ"ח) – "מותר לו לנהוג כמשפחתו".

(ח) הר"י מנטל שליט"א (קונ' באר דוד הע' כ"ה) – "ושאלתי הרב ישראל מנטל שליט"א (כעת הרב דקהל עדת ישורון בווינגטון הייטס) והשיב לי שודאי אני יכול להמשיך לחכות שלוש שעות ואין שום צורך לשנות זה שהרי זה היה המנהג הנפוץ בגרמניה ואין זה מן הדברים שצריכים חיזוק בדורינו והיום צריכים חיזוק בתפילה ובהשתשמות באינטרנט ולא דברים כאלה ואין לי לשנות מנהג משפחתי".

(ט) הר"מ לוי שליט"א (קונ' באר דוד הע' כ"ה) – "וגם שאלתי הרב מאיר לוי שליט"א (הרב דק"ק קהל עדת ישורון במונסי) איך הוא פוסק לבני תורה שרוצים לדעת אם לשנות מנהגם והשיב שלא צריכים לשנות מנהגם שהרי זה היה מנהג נפוץ וידוע והרבנים ידעו על זה וצריך לומר שהיה מקור כמו הפשט של הפרי חדש או מה שאומרים שזה חומרה שהוסיפו על העיקר הדין של שעה אחת של הרמ"א אבל מי שרוצה להחמיר יכול להחמיר".

(י) הר"ג שוסטר (נזר ישראל גליון כ"ו עמ' רפ"א) – "סוף כל סוף לא נמצא מקור ברור למנהג יוצאי גרמניה להמתין ג' שעות בין בשר וחלב, אבל נמצא סמך למנהגם. אלא שיל"ע אם אחד נוהג כבני יוצאי גרמניה להמתין ג' שעות, אם יש לו לשנות את מנהגו ולהמתין ו' שעות. הרי הט"ז (סי' פט סק"ב) והש"ך (שם סק"ח) הביאו דברי המהרש"ל (יש"ש חולין פ"ה סי' נו) שכתב: כל שיש בו ריח תורה, אם אכל בשר, לא שנא בהמה או חיה או עוף, לא יאכל אחריו גבינה, עד שיששה כשיעור שמזמן סעודת הבקר עד הערב, דהיינו ו' שעות, ע"כ. אלא שנראה שאין לאדם לשנות את מנהגו בזה, כי אינו מנהג בטעות, כיון שיש לכל הפחות מקור באחרונים. גם כ' החכמת אדם (כלל מ סי"ג) כלפי דין המתנת ו' שעות: והמנהג הפשוט במדינות אלו להמתין שש שעות כדעת הבית יוסף... והמקיל בזה עובר משום בל תטוש תורת אמן, ע"כ. הרי כל חומר המנהג הוא משום 'בל תטוש', וא"כ יש לכל אחד להחזיק במנהג ובמסורה שלו. וכאן הוא המקום לציין לדברי הראשונים, שהדגישו את החשיבות לשמור על המנהג והמסורה. כתוב בפסוק (בראשית כו יח): וישב יצחק ויחפור את בארות המים אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם ויקרא להן שמות כשמות אשר קרא להן אביו, ע"כ. וכ' רבינו בחיי (שם פסוק טו): ממה שהתורה הודיעה זה נראה, שנחשב לו לזכות, ויש בזה התעוררות וקל וחומר שאל ישנה אדם מדרך אבותיו. שהרי יצחק אפילו שמות הבארות שקרא אותן אביו לא רצה לשנותן, וזה קל וחומר לדרכי האבות ומנהגותיהם ומוסר שלהם, ע"כ".

2. מחמיר: יש לשנות מנהגו, ולהמתין שש שעות.

א) דברי פינחס (ח"א סי' ל"ו).

ב) הגריש"א זצ"ל (שרשי מנהג אשכנז ח"ג עמ' כ', אשרי האיש יו"ד פרק ה' הע' כ"ז) – "שאיין להקל בהמתנת ג' שעות, וכי לדעתו ראוי לכל אחד להמתין ו' שעות בין בשר לחלב, גם אם מבני אשכנז הוא".

עי' הגריש"א זצ"ל (ישא יוסף או"ח ח"ב סי' קי"ט אות ה') – "שוודאי בא"י אין נוהגים כן ומכיון שעקרו מקומם לארה"ק עליהם להמתין שש שעות".

ג) עי' הגרי"א פארכהיימער שליט"א (מכתב להר"ר בכרך, תשע"ה) – "אני ממשפחה יוצאי אשכנז שנהגו לחכות שלוש שעות בין בשר בחלב. שמעתי אנשים מפקקים על מנהג זה ואומרים שראוי לבן תורה לחכות שש שעות. מה דעת הרב שליט"א בזה. תשובה: שמעתי שהרב שמעון שוואב זצ"ל יעץ לבני תורה לחכות ו' שעות, ואבי מורי ז"ל אמר לי שהרב שוואב זצ"ל אמר לו לחכות ו' שעות. גם יש לידע שהרב שוואב זצ"ל הראה מקום לג' שעות ברבינו ירוחם, אמנם יש סתירה בין מה שכתב בעיקר הספר למה שכתב בקיצור הלכות. לכן ראוי לך לחכות ו' שעות, או חמש וחצי לפי מה שמטין משמיה דרב אהרן קוטלר זצ"ל, אבל כדאי להתנות שיהא בלי נדר".

ד) עי' ילקוט יוסף (סעי' י"ז, קיצור שו"ע סעי' י"ז) – "יש קהלות שנהגו להמתין בין בשר לחלב שלוש שעות בלבד, וכן נוהגים חלק מיוצאי גרמניה והולנד. ויש מהם שממתינים שעה. אך דעת מרן השלחן ערוך שיש להמתין שש שעות, וכנז'. וכן כתבו גם רבים מגאוני אשכנז שכן ראוי לנהוג לכל מי שיש בו ריח של תורה. ולכן טוב שישנו את מנהגם להמתין שש שעות בין בשר לחלב, וכמבואר לעיל. [ילקוט יוסף או"ח ג' עמ' שפח]".

ה) הגרי"א דינר שליט"א (מכתב להר"ר בכרך, תשע"ה) – "שאלה: בענין ההמתנה בין בשר לחלב אפילו אם מותר לחכות רק שלוש שעות הם יש מנהג א"י המחייב שש שעות. תשובה: ראוי לנהוג כשש שעות כמנהג המקום, כיון שלא ברור מקור למנהג הנ"ל, וכן אני נוהג, הגם שפעם היו מחכים רק ג' שעות".

3. לבני תורה, שינהגו לחכות שש שעות.

א) הגר"ש שוואב זצ"ל (מכתב כ"ז סיון תשנ"ד) -

In Germany, the Rabbonim and Talmidei Chachomim all waited six hours because it says that the ש"ך says that 'He who has a smell of Torah shall wait six hours.' All others, including my own parents, waited three hours. So I always waited six hours but my wife waits three hours. **I am not changing the Minag of her parents.** Six hours means a full six hours.

הגר"ש שוואב זצ"ל (מכתב להר"ר בכרך, תשע"ו) – "שאלה: לכבוד הרב דוד שוואב שליט"א. אני ממשפחה יוצאי אשכנז שנהגו לחכות שלוש שעות בין בשר בחלב. שמעתי שהרב שמעון שוואב זצ"ל היה אומר לבני תורה לחכות שש שעות אבל גם שמעתי שאולי בסוף ימיו חזר ואמר שאולי לא צריך לשנות. רציתי לדעת אם נכון הדבר ואם כן חזר בו למה חזר בו - האם חזר משום שמצאו שר' ירוחם אומר שלוש שעות (וא"כ היום שכולם אומרים שזה טעות סופר אולי עדיין היה אומר לחכות שש שעות) או מטעם אחר שעדיין נוגע. תשובה: קבלתי מכתבך במה ששאלת אודות הנהגת אבי זקני מוהר"ר שמעון שוואב זצ"ל ז"ע על כמה זמן לחכות בין אכילת בשר לאכילת מאכלי חלב, ובפרט במה ששמעת שחזר בו רבנו ז"ל בסוף ימיו על מה שהי' אומר לחכות שש שעות, ושדי לחכות ג' שעות כמנהג הנתפשט בהרבה בני אשכנז. דברתי עם כבוד אבי יחי' (בן בכורו של רבנו) אודות שאלתך, וענה לי אבי יחי' שרבנו ז"ל הי' תמיד עונה לבני תורה (ואפילו אלו מיוצא אשכנז) שינהגו לחכות שש שעות כדאייתא ברמ"א יו"ד סי' פ"ט ס"א עי"ש (ונהוג הי' רבנו להשתמש בלישנא דהמהרש"ל המובא בש"ך שם אות ח' דכן ראוי לעשות לכל מי שיש בו רוח תורה). אולם רבנו ז"ל הי' מוסיף דדי בזה לחכות עד שמגיע לתוך השעה הששית, ושלא צריך להמתין עד סופו. ועל מה

ששמעת שחזר בו רבנו ז"ל מזה בסוף ימיו, ענה לי כבוד אבי יחי' שלא שמע מפי רבנו ז"ל שום ענין חזרה בדבר זה כלל עד סוף ימיו, ועד בכלל. בברכת התורה. דוד שוואב".

(ב) תשובות והנהגות (ח"ו סי' קע"א) – "ולדעתי מי שאבותיו מבני אשכנז ואינו בן תורה (והיינו שלא למד בשיבה) רשאי להמשיך במנהג אבותיו ולהמתין ג' שעות שמנהג ישראל תורה היא ואי אפשר לבטלו בנקל, אבל אם הוא בן תורה לא ימשיך במנהג אבותיו וכמ"ש הט"ז שם בשם המהרש"ל שראוי למחות ולגעור בבני תורה שלא יקילו פחות משש שעות".

4. דעת הגרשז"א זצ"ל.

(א) שרשי מנהג אשכנז (ח"ג עמ' כ', הע' ד') – "שאלתי את הגרש"ז אויערבאך: מי שמנהג אבותיו להמתין ג' שעות בין בשר לחלב, האם עליו לחשוש לדברי הש"ך הידועים, שמי שיש בו ריה תורה ראוי לו להמתין ו' שעות. השיב הגאון: 'לא! אין לו לשנות מנהג אבותיו, כי מה שהחזיק את כלל ישראל בימי גלותו מעל אדמתו - אלו מנהגי ישראל!' [מפי הרה"ג ר' מיכאל שון שליט"א].

(ב) קיצור שו"ע (בב"ח סי' י' סעי' ט"ז, הע' י"ט), הו"ד ברבבות אפרים (ח"ה סי' תקי"ג אות ב') – "ולכן בן תורה היודע שיוכל לשמור עצמו, ולא יבא לידי מכשול (ולב יודע מרת נפשו), ראוי לו שישנה מנהגו משלוש שעות לשש שעות".

5. מראי מקומות – נחלת פינחס (ח"א סי' ל"ו).

(א) משנה הלכות (חט"ז סי' ט') – "ואפי' הבאים ממקומות שהקילו לעצמן אם עכשיו יחמירו לא יהא בכלל אל תטוש תורת אמך ואין זה חומרא יתירה, כי כן נראה מרוב הפוסקים ורוב המקומות שנהגו כן ופשוט".

(ב) הגר"ח זצ"ל (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' ר"ט) – "הנהוג להמתין רק שלש שעות בין אכילת בשר לאכילת חלב, האם צריך לשנות את מנהגו ולהמתין שש שעות כדעת השו"ע סי' פט. תשובה: ראוי לנהוג כהשו"ע".

(ג) הגר"ז גולדברג זצ"ל (מכתב להר"ר בכרך, כ"ז אדר תשע"ה) – "כבוד הר"ר ר' רפאל בכרך שליט"א. מכתבו קיבלתי ובו שאלת חכם ... מנהג משפחתו לחכות שלוש שעות בין אכילת בשר לאכילת חלב ושואל אם חייב לשנות מנהג אבותי פה בא"י או אינו חייב. לענ"ד נראה שאין בזה משום איסור לא תתגודדו שהאוסרין עושים כן בדרך חומרא וכמו שנראה מלשון הרמ"א סימן פט ס"א שהמנהג הוא להמתין שעה אחת וסיום דברי הרמ"א ויש מדקדקים להמתין שש שעות וכן נכון לעשות אמנם אם נאמר כמו שכתב כת"ר שיש מנהג בא"י להמתין שש שעות ואז יש לדון אם מותר לפרוש מהמנהג הנה קיימל"ן שההולך ממקום למקום אם אין דעת לחזור נעשה כאחד מאנשי המקום שהגיע לשם והדין הזה שייך כשיש שתי קהלות הרי זה כשני בתי דינים שאין בזה משום לא תתגודדו אפילו בעיר אחת אכן הגדרת שתי קהלות בביאור הלכה בסימן תס"ח ס"ד ד"ה וחומרי מקום. ותוכן דבריו שלא ניתן להגדיר שתי קהלות הוא כשכל קהלה יש כל צרכי ציבור כנהוג דהיינו בית כנסת ומתפללים בה כל יום בציבור ויש להם מורה צדק ומקוה וכדומה כנהוג בכל קהלות ישראל דאי לאו הכי גם היא בעצמה נטפלת לעיירות הסמוכות עיין שם. והנה מה שהזכיר שיש להם מקוה לכל קהלה יש להבין כיון שאין מחלוקת בין קהלות בדיני מקוה למה צריך שיש לה מקוה לחוד אכן בשאר הדברים שמנה הביאור הלכה זה קיים בקהלה שיש גם אשכנזים וספרדים אבל קהלות יוצא מדינת אשכנז זכור לי בילדותי שהיה בית כנסת שהתפלל בנוסח ומבטא שלהם. אבל היום לא ידוע וכן איני יודע אם להם רב ומורה צדק בפני עצמה וצריך לברר. בכרכה, זלמן נחמיה גולדברג".

(ד) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קוני' יד דודי עמ' קל"ה אות ל"ה, דפו"ח עמ' קפ"ז אות ל"ג) -

A started waiting three hours after בשר. Should he switch to six? Answer: Yes.

A young man's parents are בעלי תשובה ilra but decided to wait three hours after meat to eat milk. May he be סומך on the more lenient מנהג for שלום בית? Answer: No. (Nothing will happen.)

(ה) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' נ"ז) – "שמי שנהג מאבותיו להמתין רק ג' שעות, ובא לשאול מה נכון לעשות. ראוי לאמר לו שאף שהוא מנהג גמורה ואין לפקפק על המנהג, אבל בתורת חומרא נכון להקפיד על שש שעות. ובוודאי שהוא רק במשקל החסידות של תורת חומרא. וגם בוודאי לא לראות בעין רע על קהילתו שמיקל בזה".

ה. ארץ ישראל.

1. יש לו לשנות את מנהגו.

(א) הגר"ש זצ"ל (קוני' הלכות המצויות בב"ח פרק א' הע' ו'), הערות במסכת חולין דף קה. ד"ה והא, אהל יעקב הע' כ"ה ד"ה שמעתי) – "שאף מי שקיבל כן מאבותיו יעשה כן רק במקומו כגון שאבותיו מגרמניה או מהולנד שנהגו שם להמתין שעה יעשה שם כך אך כאן בארץ ישראל שנהגו כל ישראל מכל העדות להמתין שש שעות אסור לו להמשיך במנהגו זה".

הגר"ש זצ"ל (קוני' וספרתם לכם עמ' מ"א, אשרי האיש יו"ד פרק ה' סוף אות כ', אות כ"א [לשונו מובא לעיל]) – "ושמעתי ממרן הגר"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] שאף אלה שנהגו במקומותיהם לעשות המתנה של שלש שעות או שעה כיון שעלו כאן לארץ חייבים לנהוג שש שעות היות וזה המנהג כאן בא"י בלא הבדל עדות וחוגים מקור הדין הנ"ל".

(ב) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תקכ"ד) – "מי שמנהג ארוחותיו שלא לשהות בין אכילת בשר לאכילת חלב שש שעות יש לו לשנות את מנהגו בארץ ישראל שכולם נוהגים להמתין שש שעות".

2. מראי מקומות – הגר"ז גולדברג זצ"ל (מכתב להר"ר בכרך כ"ז אדר תשע"ה, לשונו מובא לעיל), הגר"א דינר שליט"א (מכתב להר"ר בכרך תשע"ה, לשונו מובא לעיל).

ו. אשה שמנהגה שונה מבעלה.

1. ע"י לעיל.

ז. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ו'), מעדני אשר (סי' מ"א אות ג'), הר"ג שוסטר (נזר ישראל חכ"ו עמ' רע"ו).

1. אג"מ (מסורת משה ח"ב עמ' קע"ו אות כ"ו) – "ושאלתי רבינו בשביל הרב רפאל פוזנר, כמה שעות יש לגר לחכות בין בשר וחלב. שאיזה רב אמר לו לחכות רק ג' שעות. וצחק רבינו ואמר שאותו רב מסתמא היה מבני אשכנז. ולמעשה יש לנהוג כרוב עם ישראל, ולחכות שש שעות. ואם נשפע מהבני אשכנז, ורוצה לחכות רק הג' שעות, נו".
2. הר"י ברייער (קונ' באר דוד הע' כ"ה) – "והרב יוסף ברייער הרב דקהל עדת ישורון בוויניגטון הייטס המתין בעצמו רק שלש שעות בין בשר לחלב (כך אמר לי נכדו ר' שמשון רפאל בכהופר כעת ראש הקהל בקהל עדת ישורון)".

ו' שש שעות.

א. הטעם.

1. בשר בין השינים – רמב"ם (מאכ"א פרק ט' הל' כ"ח, "מפני הבשר של בין השינים שאינו סר בקינוח").
  2. בשר מוציא שומן – רש"י (חולין דף קה. ד"ה אסור, "משום דבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו"), ר"ן (חולין דף לז: ד"ה אמר).
- (א) האם טעם מהחיד, או טעם הבליעה – חוקי חיים (ח"א ס' ל' אות ד', לשונו מובא לקמן), ילקוט יוסף (עמ' שס"ז).

ב. נ"מ בין הטעמים.

1. לועס הבשר – טור (סעי' א'), ט"ז (ס"ק א'), ש"ך (ס"ק ב'), פמ"ג (מש"ז ס"ק א'), חכ"א (כלל מ' סעי' י"ב), יד יהודה (הקצר ס"ק א').
(א) הלכה - עי' לקמן.
2. בשר בין השינים אחר שש שעות – טור (סעי' א'), ט"ז (ס"ק א'), פר"ת (ס"ק ב', ס"ק ד'), פמ"ג (מש"ז ס"ק א'), חכ"א (כלל מ' סעי' י"ב), ערה"ש (סעי' ב'), יד יהודה (הקצר ס"ק א').
(א) חולק – פר"ח (ס"ק ב').
(ב) מראי מקומות – מעדני אשר (סי' מ').
3. אחר גבינה חריף - עי' סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.
4. אחר תבשיל של בשר - עי' סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
5. הקיאו – פתח הדעת (ס"ק י"ז).
(א) עי' לקמן.
6. מראי מקומות – ילקוט יוסף (הע' ג').

- ג. קי"ל להחמיר כשני טעמים – עי' טור (סעי' א'), מחבר (סעי' א'), ט"ז (ס"ק א'), ש"ך (ס"ק ב'), פר"ת (ס"ק ח'), מנחת יעקב (כלל ע"ו ס"ק א'), יעב"ץ (מגדל עוז בב"ח פרק ג' אות ג'), הגורת שמואל (ס"ק י"ב), פמ"ג (מש"ז ס"ק א'), "ואנו מחמירים כחומר ב' הפירושים ואין זה כתרתי דסתרי וכסיל בחושך הולך חדא דאיפשר ב' הפירושים אמת דלאחר שש שעות שרי דמסתמא לא נשאר בשר ואם יש צריך לחצוץ ועוד כל שאנו עושים מספק לחומרא לא הוה כתרתי דסתרי אהדדי", יד יהודה (הקצר ס"ק א'), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' קל"ד), הבית בכשרותו (סי' ג', עמ' ל"ה), ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ג').
1. קשיא: כתרתי דסתרי וכסיל בחושך הולך.
(א) אולי שניהם אמת – פמ"ג (מש"ז ס"ק א', לשונו מובא לעיל), לבושי עז (תמצית אות ב').
(ב) מספק לחומרא אינם כתרתי דסתרי – פמ"ג (מש"ז ס"ק א', לשונו מובא לעיל).
(ג) דבר שיש לו מתירין – יד יהודה (הארוך ס"ק א').
2. עיקר כרש"י – ערה"ש (סעי' ג'), "לדינא לא נ"מ מידי דאנן קי"ל לעיקר כדעיה ראשונה שהיא דעת רש"י ותוס' ורוב הפוסקים ורק לחומרא קי"ל כהרמב"ם לענין אם לעס לתינוק שצריך ג"כ להמתין ו' שעות מפני הבשר שבין השינים".
(א) וכן עי' לקמן הדין גבי לועס בשר [רע"א, ועוד].

ד. הקיאו [ג' צדדים: ¹לא צריך להמתין, ²שש שעות משעת האכילת בשר, ³שש שעות משעת הקיאו].

1. תוספת ירושלים (על סעי' א'), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ט') – "בחביבורי חקרתי אם הקיאה והוריק מעיו עד שלא נשאר כלום אי מותר לאכול גבינה. ואפשר עוד דבעינן המתנת ו' שעות מזמן הקאה דהוי כאכילה כמ"ש המ"א הל' יום כיפור (סי' תר"ח) וגם בהקיאו קודם ברכת המזון אי הבה"מ מעכב אכילת הגבינה ושם בארתי".
(א) מג"א (סי' תר"ח סוף ס"ק ז') – "לא יאכל שומשמן מפני שמעלה גרה ואם אכל הרבה לא ישים אצבעו בפיו ב"כ להקיאו שמא יבלע מן הקיאה (ס"ח)".
2. צריך שש שעות משעת האכילת בשר.
(א) דבריך יאיר (ח"ג יו"ד סי' כ"ז) – "הנלע"ד להקל בזה ולהמתין ו' שעות רק משעת האכילה ולא משעת ההקאה, אלא שאחר ההקאה ידיח פיו היטב".
(ב) רבבות אפרים (ח"ח סי' של"ו) – "נשאלתי באכל בשר והקיאו אם צריך לחכות ו' שעות לחלב, ועניתי למבואר בחולין ק"ג באכילת איסור בהקיאו בחייב כי נהנה גרונו, וכמו כן הכא נהנה גרונו ואח"כ הקיאו וזה בין השינים וצריך לחכות ו' שעות".
(ג) הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קל"ג) -

One who ate meat and then vomited must still wait six hours from the time he finished eating the meat.

ד) הגר"א נבנצל שליט"א (גם אני אודך, ש"ס וענינים שונים ח"ב סי' ס"ב אות י') – "שאלה: אדם שאכל בשר והקיא, האם צריך להמתין שש שעות אחרי ההקאה לאכילת גבינה, או לא. והטעם. תשובה: כן, כי נשאר בשיניים ובחיד".

ה) דברי בניהו (ח"ז סי' כ"ה, חט"ו סי' כ"ג) – "מי שאכל בשר או שומן והקיא לאחר מיכן יש לו להמתין שש שעות כדי לאכול אח"כ גבינה".

ו) שערי יושר (ח"ג יו"ד סי' ב' אות ו') – "מי שהקיא אחר כמה שעות את הבשר שאכל, לא צריך להמתין שש שעות מזמן ההקאה, אבל צריך להמתין שש שעות מזמן אכילת הבשר".

ז) ברכת ראובן שלמה (ח"א סי' צ"ט) – "בהכניס לגרונו אפילו רק מרק של בשר ומיד הקיא, איכא פורץ גדר וצריך להמתין שש שעות, דאע"פ דליכא בשר בין השיניים וגם הטעם אפשר דלא נמשך לפי הטור והש"ך כיון דהקיא מיד, מ"מ כיון שנכנס לתוך גופו איכא פורץ גדר וצריך להמתין".

ח) תורת אבי (ח"א עמ' קי"ג) – "המורם מן האמור, אדם שאכל בשר ובתוך שש שעות לאכילתו הקיא, יש לו להמתין עד סוף שש השעות מאכילתו הראשונה, בטרם יאכל מאכלי חלב. ואין צריך להמתין שש שעות חדשות מזמן ההקאה".

3. אם בלע חלק מהמאכל שהקיא, יתכן שצריך להמתין ו' שעות מזמן ההקאה.

א) ה'ל' בשר בחלב (פרק א' סעי' כ"ב, סעי' כ"ג) – "האוכל בשר והקיא, אם לא חזר ובלע מהמאכל שהקיא אינו ממתין אלא מסוף אכילתו הקודמת, אבל אם בלע חלק מהמאכל שהקיא, יתכן שצריך להמתין ו' שעות מזמן ההקאה, אך ודאי שצריך להמתין ו' שעות מאכילת הבשר הראשונה. וכן הדין באוכל שומן וחזר והקיא, שאם בלע חלק ממנו יתכן שיש לו להמתין מזמן בליעתו המחודשת שוב שש שעות אך בלא זה אינו צריך להמתין".

4. דעת הגר"ח זצ"ל.

א) מחמיר.

1) הגר"ח זצ"ל (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' ר"י) – "אכל בשר והקיא, האם צריך להמתין עוד שש שעות. תשובה: צריך להמתין".

2) הגר"ח זצ"ל (מועדי הגר"ח ח"ב תשובה רמ"ה) – "שאלה: אכל בשר והקיא אם צריך להמתין ו' שעות. תשובה: כן".

ב) מיקל.

1) עי' הגר"ח זצ"ל (שיח התורה ח"א סי' אלף רס"ט) – "שאלה: מי ששולח לחברו בשר וגבינה קשה במשלוח מנות ואין ו' שעות בכדי שיוכל לאכול שניהם עד סוף היום [להשיטות דבעי שיוכל לאכול המנות בפורים], האם סגי מה שכל מין מצד עצמו יכול לאכול, או כיון שעפ"י דין אינו יכול לאכול שניהם היום לא יצא. תשובה: יתכן שאם יקיא מה שאוכל יותר לו מה שאכל".

ג) מראי מקומות.

1) הגר"ח זצ"ל (ויכתוב מרדכי עמ' שנה"ה אות קפ"ב) – "מי שאכל בשר והקיא, האם צריך להמתין שש שעות או לא. תשובה: יתכן".

5. מראי מקומות – עמק התשובה (ח"ו סי' שט"ו), אבני ישפה (אהל יעקב סוף הע' מ"א), דברי אור (ח"ד סי' ס"א, עמ' רכ"א), אהל יעקב (סעי' כ"ז), בית מתתיהו (ח"ה סי' ל"ג אות ב', גם אני אודך ח"ו סי' י"ז אות ב' [עמ' רי"א]).

א) חוקי חיים (ח"א סי' ל' אות ד') – "עוד נפ"מ יש לדון במה שדן בס' תוספות ירושלים (הובא בדרכ"ת סק"ט) במי שאכל תבשיל של בשר והקיא עד שהורק מעיו מכל וכל האם מותר לו לאכול חלב דלא שייך לחוש משום מושך טעם, ואם היינו נוקטים כצד שני דלעיל בטעם דרש"י מובנים דבריו דכיון דנתרוקן מעיו אין כאן טעם לעלות מקרבו לתוך פיו, אבל לפי צד הראשון דשם דהחשש הוא על שכבה דקה של שמנונית הנדבק תוך פיו, א"כ מה בכך שבתוך מעיו כבר אין בשר אבל עדיין חייב להמתין מכח מה שמונה בפיו, הרי בהכרח שנקט כצד שני".

ב) נועם הלכה (בב"ח סי' ב' סעי' ד') – "צריך שש שעות משעת הקיא. [ויש לעיין האם מונה שש משעת הקאה או משעת אכילה דהרי כתב הגר"א בס"י תר"ח דהקאה ניקרא אכילה, תוספת ירושלים, קיצור הוראה]".

ג) אשר חנן (ח"ג סי' ל"ד אות י"א, עמ' ק"נ) – "לדעתי שיש להחמיר לחכות שש שעות תמימות מזמן ההקאה עצמה שאין לנו ידע כלל שהקיא הכל, וכמ"ש לעיל שטעם הבשר השומני מורגש בבית הבליעה אף אם הקיא. אולם לענ"ד לצדד דווקא בתוך שעה או שעתים וקצת מאכילת הבשר, שאם עבר יותר אולי כבר חשיב הבשר כפגום, בפרט שהוא נמצא בתוך המעיים או בבית הבליעה, ומה שהקיא הוא כצואה בעלמא, ואולי זה דומה לסברת הרמב"ם שאחר שש שעות הרי זה בשר פגום, אבל מש"כ כאן שעה או שעתים כיון שהבשר נמצא בתוך המעיים וכיו"ב שודאי מתעכל יותר מהר מבשר שנמצא בשיניים. וע"ע בשו"ת אגרו"מ ח"א (או"ח סימן קמז). מ"מ לכו"ע ודאי שצריך לשהות שש שעות משעת האכילה וכן עיקר למעשה".

ה. פ"ה (ס"ק ו') - "לאו דווקא שש שעות, כגון בחורף שהימים קצרים כל שאכל בשר בשחר מותר לאכול גבינה בסעודת הצהריים, וכן אם אכל בשר בחצי היום מותר לאכול בערבית אע"ג דליכא בין אכילה לאכילה אלא כמו ד' שעות בקירוב. וזה דבר מוסכם לכולי עלמא, דהא לשון הגמ' הוי, בהא סעודתא הוא דלא אכילנא לסעודתא אחרנא אכילנא, משמע דמסעודה לסעודה שפיר דמי ולא קמפליג בין ימים קצרים לימים ארוכים".

1. וכן פסק – עי' סולת למנחה (כלל ע"ו דין א' ס"ק ח', "המיקל לא הפסיד בזה שהוא רק מצד חומרות המדקדקים גם לשון הרמב"ם בפ"ט מהמ"א שכתב כמו שש שעות משמע דלאו דוקא והרוצה לחמיר יחמיר"), גליון מהרש"א (על רמ"א סעי' א').

2. חולק עליו – פרת שושן (יו"ד כלל א' סי' א', לשונו מובא לקמן גבי שעה זמניות), בית לחם יהודה (ס"ק ג'), כרתי (ס"ק ו'), פלתי ס"ק ג', "ופרי חדש (שם) דעתו בימי חורף ימים קצרים סגי בארבע שעות מחצות היום עד ערב, ועיין פלתי (שם) דכתבתי דליתא", ערך השלחן (ס"ק ב'), גן המלב (סי' קנ"ד, לשונו מובא לקמן), שלחן גבוה (ס"ק ג'), ברכי יוסף (שירי ברכה ס"ק ג'), פעולת צדיק (ח"א סי' פ"ז), חכ"א (כלל מ' סעי' י"ב), בית מנוחה (עמ' ס"ט אות ד'), בן איש חי (שנה ב' פר' שלה אות ח'), לבושי עז (תמצית אות ה').

3. מראי מקומות – חגורת שמואל (ס"ק ה', וכתב הפר"ח ... אבל מדברי שאר פוסקים לא נראה כן והיודע יבחר"), עיקרי הד"ט (סי' י' אות ה'), יביע אומר (ח"א יו"ד סי' ד' אות י"ב).
4. להיפך הפר"ח, "שש שעות כשהיום והלילה שוין ואם אין היום והלילה שוין ואחרו או יקדימו שאם היום ארוך מהלילה וכולים להקדים סעודת הערב עד שלעולם שש שעות בין סעודה לסעודה" – תוס' יו"ט (תורת האשם כלל ע"ו ריש דין א').

1. האם שש שעות הוי שעות זמניות.

1. הוי שעות זמניות.
- א) גן המלך (סי' קנ"ד) – "ופשיטא טובא דהנך שית שעי הם רביע היום והלילה ובימי הקיץ יהיו כשבע שעות ובימי החורף יהיו כה' שעות ואין דברים אלו צריכין לאריכות ושאר ליה מאריה לספר פ"ח שנשתבש בזה בס' פ"ט".
- ב) עיקרי הד"ט (סי' י' אות ה').
2. אינם שעות זמניות.
- א) כנה"ג (הג' טור ס"ק ה') – "הילכך ששה שעות מיום שהוא י"ב שעות בעינן בין בחורף בין בקיץ".
- ב) פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק א') – "והני שש שעות הם חלק מכ"ד מעת לעת לא זמניות וכן כתב הכנסת הגדולה בהגהות הטור אות ו' דוודאי אין לומר בימות החורף מתעכל מהר והוא פשוט".
- ג) פת"ת (ס"ק ג') – "עבה"ט של מהרי"ט ז"ל אם הם שעות זמניות. ועיין כו"פ פמ"ג ובחכמת אדם שהסכימו לדעת הכנה"ג דאינם זמניות ע"ש וכן המנהג".
- ד) פרח שושן (יו"ד כלל א' סי' א') – "דזיל בתר טעמא דמאחר שטעם האיסור היינו משום הבשר הנשאר בין שיניים או משום טעמו שנשאר בפה, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, היעלה על הדעת דבימים הארוכים ישאר הבשר או טעמו זמן מרובה ובימים הקצרים משתנה הטבע והולך הבשר או טעמו בזמן מועט בד' שעות, בודאי שזה דבר שאין השכל סובלו, ומה גם שהפוסקים כולם סתמו ואמרו דבעינן שש שעות, ואם איתא שהשעות מתחלפים כפי העת והזמן היה להם לפרש, אלא ודאי דס"ל דלעולם בעינן שש שעות שוות".
- ה) ברכי יוסף (שיורי ברכה ס"ק ד').
- ו) פעולת צדיק (ח"א סי' פ"ז).
- ז) זבחי צדק (ס"ק ב').
- ח) מקדש מעט (ס"ק ב').
- ט) ערה"ש (סעי' א').
- י) הו"ד בשאר הפוסקים – בדה"ש (ס"ק ו'), מעדני השלחן (ס"ק ג'), מקדש ישראל (שבועות סי' פ"ד), זר השולחן (ס"ק ז'), ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' י"ד), הדר השלחן (פרק ב' סעי' א'), הבית בכשרותו (סי' ג', עמ' ל"ה), על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' כ"ד), לבושי עז (תמצית אות ו'), דברי בניהו (חט"ו סי' כ"א), שערי תורת הבית (סי' ד' פרק א' אות ז').
- 1) עי' לעיל החולקים על הפר"ח.
3. מראי מקומות – גר"א (ס"ק ב').

ז. שש שעות מאכילת בשר עד אכילת חלב, או מסעודה לסעודה.

1. מסעודה לסעודה.
- א) ערה"ש (סעי' ד') – "ודע שהמתנה שש שעות הוא מסוף הסעודה של בשר עד תחלת הסעודה של חלב ואף אם בעת התחלת הסעודה לא יאכל חלב או שבסוף סעודת הבשר לא אכל בשר מפני שבגמ' הקפידו מסעודה לסעודה ע"ש".
- ב) חיי הלוי (ח"ה סי' ס' אות ז') – "מנהגינו בסקווירא להחמיר בזה עכ"פ מזמן נטילת מים אחרונים".
2. מאכילת בשר עד אכילת חלב – אמרי אמת (קונ' הלכות המצויות, בב"ח פרק א' הע' ח', בשם ס' דיני המטבח היהודי פרק ג'), באר משה (ריח הבשם פרק ג' הע' א'), הגריש"א זצ"ל (פסקי הלכות קרול יו"ד אות ח', אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות כ', אהל יעקב הע' י"ג, מנשים באהל יו"ד אות י"ב), משנה הלכות (ח"ה סי' צ"ז), הגר"ח פ"ש זצ"ל (דברי חכמים יו"ד אות ו'), הגר"א זימערמאן (ריח הבשם פרק ג' הע' א'), שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ט עמ' כ"ב אות ב', בענייני יו"ד עמ' ל"ג אות ב', "שש שעות אלו הם מגמר אכילת הבשר בסעודה"), אורחות הבית (פרק ז' סעי' י"ד), הגר"ח זצ"ל (דולה ומשקה עמ' רנ"ז, "מאכילת בשר"), הגר"ע אויערבך שליט"א (קונ' הלכות המצויות, בב"ח פרק א' הע' ח'), בדה"ש (ס"ק ז', בי' ד"ה שישה עמ' נ'), מעדני השלחן (ס"ק ג'), זר השלחן (ס"ק ו'), רבבות אפרים (ח"ה סי' תקי"ג אות א'), הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קל"ב), תשובות והנהגות (ח"ו סי' קע"א ד"ה ודעת), דעת יהודה (עמ' קמ"ג אות תרנ"ו), מקדש ישראל (שבועות סי' פ"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"א, מטבח הכשר עמ' קל"ב), הבית בכשרותו (סי' ג', עמ' ל"ה), כשרות המזון (פרק ד'), ילקוט יוסף (סעי' י"ט, סעי' כ'), קיצור שו"ע סעי' י"ט, סעי' כ'), הדר השלחן (פרק ב' סעי' ו'), פרי הדר (סביב לפרי ס"ק ח' אות א'), נועם הלכה (סי' ב' סעי' ד', סעי' ה'), ה'ל' בשר בחלב (פרק א' סעי' ח', סעי' י"ג), על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' א'), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן ה'ל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות ד', קלטת א' שיעור ג'), לבושי עז (תמצית אות ד'), דברי בניהו (חט"ו סי' כ"א), שערי תורת הבית (סי' ד' פרק א' אות ז').
3. מאכילת בשר עד הסעודה – דגול מרבבה (על ש"ך ס"ק ג'), דרכ"ת (ס"ק ד'), כה"ח (ס"ק ט'), עי' הגר"מ גרוס שליט"א (תורת הדרך פרק י"ב הע' י"ב, מנוחת אמת פרק כ"א הע' ל"ה, "מזמן אכילת הבשר ... ויש להחמיר שלא להתחיל בתוך שש שעות בסעודה הגבינה אף שלא יאכל הגבינה רק בגמר השש שעות עי' דרכ"ת שם סק"ד ובכה"ח סק"ט, ובעת הצורך יש להקל").
- א) לכאורה הדגול מרבבה רצה לפרש שהולך אחר גמר הסעודה והבשר לאפוקי אחר התחלת הסעודה והבשר. ולכאורה אין ראייה אם מגמר הסעודה או מגמר הבשר, או מהתחלת הסעודה או מהתחלת החלב (ודלא כתורת הדרך, לעיל).

4. מלעיסה או מבליעה.

א) מהבליעה – הגר"ח"ק זצ"ל (דולה ומשקה עמ' רנ"ז, "מהבליעה").

5. מראי מקומות.

א) יעב"ץ (מגדל עוז בב"ח פרק ג' אות ו') – "אין חילוק בין אם המתין קודם בה"מ, או אחריו הכל עולה לו".
 ב) קהלות יעקב (ארחות רבנו ח"א עמ' רכ"ז אות י"ב, דפו"ח ח"ד עמ' כ"ו אות ד') – "מו"ר אמר לי שהוא נוהג כמנהג העולם להחשיב את השש שעות לאחר אכילת בשר מגמר האכילה ולא מברכת המזון ולא שמע משיטה כזו המחמירה להחשיב מבהמ"ז".

ח. לברך על מנת לאכול: אחר שש שעות.

1. מיקל – יד יהודה (הקצר ס"ק י"ג, הארוך ס"ק ב'), נועם הלכה (סי' ב' סעי' י"ב).

2. מחמיר – אורח מישור (ס"ק ד').

ז. הגדר של שש שעות.

א. כמו שש שעות.

1. רמב"ם (מאכ"א פרק ט' הל' כ"ח) – "מי שאכל בשר בתחלה בין בשר בהמה בין בשר עוף לא יאכל אחריו חלב עד שיהיה ביניהן כדי שיעור סעודה אחרת והוא כמו שש שעות".
 א) רמב"ם, שש שעות – רשב"א (תוה"ב הקצר ב"ג ש"ד, פו:), עי' ביכורי יוסף (שירי ברכה ס"ק ג').
2. האגור (סי' רכ"ג) – "המנהג אשר ראיתי אני המחבר מן המורים ששהין כמו שש שעות. וכן נוהגין בעלי נפש מאשכנז".
3. ארחות חיים (הל' איסורי מאכלות אות ע"ג) – "כמו שיעור ששה שעות".
4. כל בו (סי' ק"ו) – "כמו שיעור ששה שעות".

ב. חמש שעות.

1. מאירי (מגן אבות עמ' מ"ו) – "ואנו מחמירים עד שישא שש שעות או חמש כשיעור שבין סעודה לסעודה".
מאירי (מגן אבות עמ' מ"ז) – "שאף של בין השנים נקרא בשר כל שלא שהה כשיעור חמש שעות שהוא שיעור עכול".
 עי' מאירי (חולין דף קה). – "ולא מצינו בשהייה זו פחות משיעור שבין סעודה לסעודה והוא שש שעות או קרוב לזה שבשיעור זה נתעכל אף במקומו ואינו קרוי עוד בשר".
2. השער מצויינים בהלכה יש קבלה מהגר"י שטייף זצ"ל מהחת"ס (קלטת מהגר"ז שמיט שליט"א מספר י').
3. שערי קודש (ח"ג סי' פ"ו) – "היינו אחרי חמש שעות וכמה רגעים מותר כבר לאכול גבינה, ולא צריך להשהות שש שעות שלמות, דמקצת השעה הששית ככל שעה, כמו בכל התורה כולה דמקצתו ככולו חוץ איפה דצריך דווקא כולו. ומדוייק כך ברמב"ם, דבותר והוא כמו שש שעות. כתוב התיבה (כמו) היינו בערך שש שעות ולא בדיוק".

ג. אחר חמש שעות וחצי.

1. הגר"א קוטלר זצ"ל (אור יצחק ח"א יו"ד סי' ד') – "קבלנו עלינו כאן בליקווד המנהג ששמענו ממורי רבי זלה"ה לחכות לאחר אכילת בשר עד שתעבור רוב השעה השישית".
2. ביע אומר (ח"א יו"ד סי' ד', ח"ג סי' ג' אות ט') – "דשש שעות אלו לאו דוקא שש שעות ממש בדיוק נמרץ, אלא אף שחסר קצת משש שעות (לפחות תוך חצי שעה הסמוכה לסיום השש שעות) שפיר דמי להקל אף לגדולים. ודייקנו כן מלשון הרמב"ם שכ' כמו שש שעות".

ד. קרוב לשש שעות.

1. דעת קדושים (ס"ק ב') – "לא שייך בכך שיעור מצומצם כמדת חכמים חסר קורטב כו', כי בכך כסעודה המכוון בערך קרוב בכך, וביותר בבשר עוף".

ה. שש שעות שלמות.

1. גן המלך (סי' קנ"ד) – "מנא לן להקל בכציר משית שעין והרי כל שיעורי חכמים ז"ל הם בדקדוק ארבעים סאה חסר קרטוב אין מטהרין במקוה".
2. מקדש מעט (ס"ק ב') – "בד"ק סק"ב. הנך ו' שעות אין הכוונה בצמצום ממש אלא הכוונה בערך ו' שעות ע"ש. ומד' האחרונים לא משמע כן".
3. הגר"מ שניידער זצ"ל (תשובות והנהגות ח"ו סי' קע"א) – "ובזכרוני שבימי לימודי בשיבה הגישו ארוחת ערב כה' שעות ומחצה אחר שאכלו ארוחת צהריים, ויש שרצו לאכול מאכלי חלב, ומסרו בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל שדייק מדברי הרמב"ם שכתב מי שאכל בשר בתחילה וכו' לא יאכל אחריו חלב עד שישעה ביניהן כדי שיעור סעודה אחרת "והוא כמו שש שעות" עכ"ל, ודייק הגר"ח ממש"כ הרמב"ם "כמו" שש שעות שא"צ להמתין שש שעות שלימות רק סגי ברוב של שש שעות והיינו קצת יותר מחמש ומחצה. אבל מו"ר הגה"צ רבי משה שניידער זצ"ל לא הסכים להקל ואמר שהמנהג להמתין שש שעות שלימות (וכדעת הפליתי שאין לגרוע משש שעות שלימות) ואין לשנות מהמנהג".
4. הגר"י גוסמאן זצ"ל (קלטת מהגר"ש פעלדער שליט"א מספר ב' שיעור א').
5. אג"מ (שמעתי מהגר"ש פורסט שליט"א בקלטת תשע"א) - שש שעות שלימות.

- ע'א אג"מ (דברי חכמים יו"ד אות א') – "שלכתחילה צריך ו' שעות שלימות, רק בשעת הדחק יוכל לאכול חלב אחר בשר בשיעור של חמש ושלוש רבע שעה (5:45)".
- ע'א אג"מ (הגר"ש פעלדער שליט"א עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות י', קלטת ב' שיעור א') – "והגאון רב משה פיינשטיין אמר, דעשר דקות קודם שש שעות מקרי קרוב לשש שעות, וחמש עשרה דקות לא מקרי קרוב".
6. הגר"ש שוואב זצ"ל (מכתב כ"ז סיון תשנ"ד) – "Six hours means a full six hours".
7. אבן ישראל (ח"ט סי' קכ"ו אות ה') – "בענין אכילת בשר צריך שש שעות שלמות".
8. משנה הלכות (ח"ה סי' צ"ז אות ג') – "לכתחילה ודאי צריך להמתין שש שעות שלמות".
9. ע'א דברי שלום (יו"ד סי' כ"א) – "צריך להמתין לאחר אכילת בשר שש שעות שלימות כמ"ש מרן השו"ע. מ"מ באדם חלוש קצת וקשה עליו להמתין, יש להקל לאחר חמש שעות וארבעים רגעים".
10. שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ט עמ' כ"ב אות ג', בענייני יו"ד עמ' ל"ד אות ג') – "שש שעות אלו הם שעות שלימות".
11. ע'א הגר"ש דבליצקי זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תקכ"ד) – "אין להקל להמתין בין בשר לחלב רק חמש שעות ומשהו ויש להמתין שש שעות שלימות".
12. הגר"ח זצ"ל (דולה ומשקה עמ' רנ"ז) – "שאלה: האם צריך ו' שעות שלימות (על הדקות), או שסגי רוב שעה של שעה ששית, או אפילו מקצת שעה שישית. תשובה: צריך ממש".
- הגר"ח זצ"ל (מועדי הגר"ח ח"ב תשובה רל"ה) – "שאלה: אם צריך להקפיד בין בשר לחלב שש שעות שלימות, או סגי בתחילת שש. תשובה: עד הסוף".
13. בדה"ש (ס"ק ח', ציונים ס"ק י"ד) – "אבל פחות מזה אף מעט לא סגי עד שישה שעות שלימות".
14. משנת יוסף (ח"ט סי' קפ"ד, מכתב לר' פסח יצחק שטראספעלד י"ב אדר תשס"ו) – לשונו מובא לקמן.
15. הבית בכשרות (סי' ג', עמ' ל"ז) – "נוהגים להמתין שש שעות שלימות ואין מקום ברור בפוסקים להקל בשעה השישית".
16. נועם הלכה (סי' ב' סעי' א', סעי' ו').
17. ע'א פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר', מטבח הכשר עמ' קל"ב).
18. ע'א יבקש תורה (יו"ד סי' ז') – "על כן בשעה"ד וצורך גדול ודאי בדיעבד יש על מה לסמוך. ואמנם לכתחילה ודאי ראוי להשתדל להשלים ו' שעות".
19. הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות י') – "בודאי אין להקל אלא אם כן יש לו מנהג להקל".
20. לבושי עז (תמצית אות ה') – "שש שעות שלימות".
21. אבני דרך (ח"ה סי' ג' ד"ה בין).
22. אהל יעקב (סעי' א', ע'א הע' א') – "עד שימתין שש שעות שלימות".

ו. דעת הגריש"א זצ"ל.

1. שש שעות שלימות.
 (א) דולה ומשקה (עמ' רנ"ז הע' י"ב).
 (ב) אבני ישפה (ח"ה סוף סי' ק"א) – "שהמנהג הוא שצריך שש שעות שלימות".
 (ג) הר"י שטיין (מוריה חרל"ח טבת תשנ"ו עמ' ע"ט) – "שאלתי לאלה שמקילים להמתין מבשר לחלב פחות משש שעות האם עליהם להמתין חמש שעות ורוב שעה או חמש שעות ומחצית השעה או מספיק חמש שעות ומשהו והשיב שהמנהג הוא להמתין שש שעות מלאות אבל מי שמקל להמתין פחות משש שעות אפשר לו לחכות חמש שעות ומשהו, כי קולא זאת נובעת מדברי הרמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פ"ט הכ"ח) הכותב 'והוא כמו שש שעות'".
2. מעיקר הדין חמש שעות, לכתחילה ו'.
 (א) הכשרות (פרק י' הע' ע"ו, אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות כ') – "ודע, דמעיקר הדין, די בהמתנת חמש שעות ומשהו, וזה ע"פ לשון המאירי, 'חמש שעות או שש שעות', וכלשון הרמב"ם 'כמו שש שעות', אלא שנהגו לכתחילה להחמיר עד שש שעות, שלימות".
3. חמש שעות וחצי.
 (א) הגר"י רובין שליט"א (שמעתי ממנו).
 (ב) ע'א ישא יוסף (או"ח ח"ב סי' קי"ט אות ה') – "ושמעתי בזה מרבינו שליט"א [זצ"ל] שמה שאפשר לדון להקל הוא בהפסק של יותר מחמש שעות וחצי כלומר קרוב לו' שעות (ואין להקל בכל השעה השישית) ולשון הרמב"ם (פ"ט מהמ"א) 'כמו שש שעות' ... בשעת הצורך אפשר להקל בעבור חמש שעות ויותר ממחצית השעה".

ז. דעת הגרשז"א זצ"ל.

1. שש שעות שלימות – דולה ומשקה (עמ' רנ"ז הע' י"ב), ע'א ועלהו לא יבול (ח"ב עמ' ס"ג).
 2. חמש שעות וחצי – הגר"י רובין שליט"א (שמעתי ממנו).

ח. מי שמנהגו להמתין שש שעות ובישיבה ממתנים רק חמש שעות וחצי, האם אפשר לסמוך ע"ז.

1. מיקל.
 (א) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: מי שמנהגו להמתין שש שעות ובישיבה ממתין חמש שעות חצי האם אפשר לסמוך ע"ז. תשובה: דיש להקל, וכך שמעתי ממרן הגר"א אברמסקי זצ"ל כשלמדתי בישיבת סלבודקא שיש להקל אחר חמש שעות, כ"ז שהוא בשעה ששית".
2. מחמיר.

(א) משנת יוסף (מכתב לר' פסח יצחק שטראספעלד, י"ב אדר תשס"ו) – "אודות שאלתך **אם להכנס לשיבה** שאוכלים ארוחות ערב חלבית תוך השעה ו' מארוחה ברית. איני יודע מה זו שאלה, שכן מפורש בשו"ע ורמ"א (פ"ט, א) שצריך ו' שעות שלימות [לא זמניות אלא שוות של 60 דקות (מעדני השלחן)]. והשאלה היא אם להכנס לשיבה כזו שמזלזלים במפורש בשו"ע, ובמה שנהגו בני אשכנז מדורי דורות, מאדות אבותינו, להמתין שעות שלימות. - ואין מקום לפלפל ולדייק. כי אם למורה הוראה בשעת חולה וכדומה. ולא בבחורים בריאים הרוצים להחכים בתורה, שלא תכנס אכילת איסור בפיהם לטמטם הלב ח"ו. - ולא מהני התרת נדרים בזה כמפורש בשו"ע (יו"ד סי' ריד). וכל זמן שלא תוכל להמתין ו' שעות בין בשר לחלב **אל תלך בנתיבתם**".

(ב) **נתיבות אדם** (אהל יעקב) – "והשיב מו"ר שליט"א: צריך כל אחד לנהוג בזה כמנהג אבותיו ורבתי"ו".

- ט. מראי מקומות – **חמודי דניאל** (תערובת ח"ב אות ט"ו), **פאת שדך** (יו"ד סי' כ"ט ד"ה אמנם), **נחלת פינחס** (ח"ב מילואים לח"א סי' ל"ו), **מקדש ישראל** (שבועות סי' פ"ד), **הכשרות** (פרק י' הע' ע"ו), **נשמת אברהם** (סי' פ"ט הע' א'), **על פי התורה** (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' כ"ג), **הלכתא מאורייתא** (ח"א סי' י"ח אות ג' ד"ה איברא), **שערי תורת הבית** (סי' ד' פרק א' אות ח').
1. **דברי יציב** (ליקוטים והשמטות סי' ס"ט) – "ויש לומר דלעת הצורך הקילו לסמוך על שיטות הללו דלא בעינן ו' שעות שלימות, ועכ"פ משעה חמישית ואילך לא דקדקו כל כך".
  2. **תשובות והנהגות** (ח"ו סי' קע"א) – "ולעצמי אני מחמיר בשש שעות שלימות וכמנהג, אבל המיקל ביותר מה' ומחצה יש לו על מה לסמוך, וכן שמעתי שכמה ת"ח נהגו להקל שסגי להמתין קצת יותר מה' ומחצה".
  3. **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל הע' נ"ז) – "ושמעתי מרי"ב של' שהפוסקים נוהגין להתיר כשש שעות, אבל לא כ"כ כמו הפר"ח (שהתיר אף ע"י ד' שעות). אלא התירו ע"י שלכתחילה אין לשים לב על השעון כשנגמר אכילתו, ועי"ז יש לאכול אח"כ גבינה כל שקרוב לשש שעות הוא ... אבל במקרה שידוע שלא עבר שש שעות (כגון שראה השעון) אין להקל אלא כמה דקות קודם שש".
  4. **ילקוט יוסף** (קיצור שו"ע סעי' ט"ו) – "לכתחילה אין לאכול מאכלי חלב לאחר שאכלו מאכלי בשר, עד שיעברו שש שעות בדיוק. אפילו אם אכל בשר חיה ועוף. ומכל מקום במקום צורך יכול לאכול מאכלי חלב אחר חמש שעות ומחצה, וכגון בישיבות הקדושות בימים שקיים שעון קיץ ולצורך סדרי הישיבה הוצרכו לקבוע ארוחת ערב אחר חמש שעות ומחצה מאכילת הבשר, יש להקל בזה אף לכתחלה, שגם זה נחשב במקום צורך [לתועלת סדרי הישיבה]. וכן במחנות הצבא דאפשר להקל אף אחר חמש שעות ומחצה, דזה בכלל מקום צורך שיש להקל בו. ובבשר עוף יש להקל בזה יותר בפשיטות, כשהוא צריך לדבר. [איסור והיתר כרך ג' עמוד שפד. יביע אומר חלק א' חיו"ד סימן ד'. וח"ג חיו"ד סי' ג' אות ט, ויחזה דעת חלק ד' סימן מא עמוד ריב"]".

ח **ספק שש שעות** - מסופק אם עבר ו' שעות אחר אכילת בשר, האם מותר לאכול חלב או צריך להמתין עד שבודאי יעברו ו' שעות. א. **מחמיר**.

1. **יד יהודה** (הארוך ס"ק א', הקצר ס"ק א') - ע"ש, **ואפשר** כוונתו רק בדעת המחבר.
- (א) וכן שו"ר **בהדר השלחן** (דיני המתנה בין בשר לחלב פרק י"א הע' א' ד"ה אמנם) – "ומש"כ ביד יהודה הנ"ל להחמיר בספק אם עברו שש שעות, כוונתו שם לדעת המחבר (ס"א) דס"ל לעיקר הדין דבעינן המתנת שש שעות וליכא ב' ספיקות הנ"ל, עיי"ש בהמשך דבריו".
2. **הגר"ח"ק זצ"ל** (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' ר"י) – "נסתפק אם כבר שהה שש שעות לאחר אכילת בשר, האם צריך להחמיר ולשהות עד שבודאי יעברו שש שעות או שיש מקום להקל. תשובה: ימתין".
- הגר"ח"ק זצ"ל** (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' ת"ב) – "ומה הדין במי שאכל בשר ושכח מתי הוא סיים לאכול אותו וכעת לא יודע אם עבר שש שעות או לא, האם הוא יכול להקל ככל ספק דרבנן לקולא ולהתחיל לאכול חלבי. תשובה: יחמיר".
- הגר"ח"ק זצ"ל** (מועדי הגר"ח ח"ב תשובה רל"ג) – "שאלה: אכל בשר ומסופק אם עבר ו' שעות אם צריך להמתין שש שעות. תשובה: כן".
- ע' **הגר"ח"ק זצ"ל** (דולה ומשקה עמ' רנ"ז) – "ספק חסרון ידיעה ראוי להחמיר".
3. **זר השולחן** (ס"ק ז').
4. **הגר"ד העבער שליט"א** (קוני' מסורה ח"ו עמ' צ"ב).
5. ע' **חיי הלוי** (ח"ו סי' ק"ח אות ח', אסיפת יצחק י"ג שבט תשס"ח) – "שאלה: מי שמסופק אם עבר ו' שעות אחר אכילת בשר האם מותר לאכול חלב או צריך להמתין עד שבוראי עבר שש שעות. תשובה: הנה בדרכי תשובה ח"ד (ס' פ"ט ס"ק צ') הביא שני שיטות בזה עיי"ש וע"כ במקום דוחק יש להקל בצירוף שיטת המקילין לאחר שעה אחת, ויש מקילין בתוך שעה השישית אבל באופן שאין דוחק יש לחוש לשיטת היד יודא (המובא שם) שסובר דהוי כמו דבר שיש לו מתירין וע"כ יש להמתין עד שיהא בודאי שש שעות".
6. **רבבות אפרים** (אסיפת יצחק י"ג שבט תשס"ח) – "שאלה: מי שמסופק אם עבר ו' שעות אחר אכילת בשר האם מותר לאכול חלב או צריך להמתין עד שבוראי עבר שש שעות. תשובה: המסופק אם עבר ו' שעות אחר אכילת בשר יחכה עד שיתברר שעבר ו' שעות ואחר כך יאכל חלב".

ב. **מיקל**.

1. **דברי שאול** (יוסף לדעת סי' פ"ט).
2. **דלתי תשובה** (ס"ק ב').

3. עי' דרכ"ת (ס"ק ה') – "ספק אם יש שש שעות ... לפמ"ש הפת"ש להלן סי' ק"ב סק"ו בשם הצ"צ והצל"ח דדוקא בדבר שאם יעשנה היום לא יעשנה למחר שייך דשיל"מ ע"כ ... ממילא הכא לא שייך ענין דשיל"מ דהא יכול לאכול גבינה עתה וגם לאחר שש שעות וצ"ע שוב ראיתי בס' דלתי תשובה ... מטעם ס"ס ...".
4. משנה הלכות (ח"ה סי' צ"ז אות ג') – "דעת היד יהודה ריש סי' פ"ט הביאו הדרכ"ת דאפילו ביש לו ספק אם יש שש שעות צריך להחמיר ולהמתין עד שיהא ודאי שש שעות ואין מקילין מטעם ספיקא דרבנן דהו"ל דבר שיל"מ והגם דנראה דעת האחרונים להקל בכה"ג".
5. הגריש"א זצ"ל (מנשים באהל יו"ד אות י"ג) – "במקום ספק אם עברו שש שעות, אפשר לסמוך על הראשונים דבקרוב לשעה שישית סגי".
- הגריש"א זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' שצ"ג) – "ספק אם עברו שש שעות, אפשר להקל כשודאי עברו רוב שש שעות".
6. עי' הגר"ש דבליצקי זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תקכ"ד) – "המסופק אם עברו שש שעות מעת שגמר לאכול בשרי אם הספק רק על כמה דקות רשאי להקל לאכול חלב".
7. הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קל"ג) –
- If one is in doubt whether or not the six hours have passed he can be lenient and eat dairy.
8. אר"ש (בב"ח, פרק ב' הע' ט') – "כיון שהאיסור שלא לאכול עד [שש] שעות הוי הרחקה ואינו איסור גמור מן הדין, ומסתבר שלא נאמרים בו כל הכללים של ספיקא דרבנן".
9. מגילת ספר (אות ו' ד"ה וראיתי, אות ח', סי' ק"ב אות י"ד).
10. ילקוט יוסף (סעי' ט"ז, עמ' שפ"ו, קיצור שו"ע סעי' ט"ז) – "המסופק אם עברו שש שעות מזמן שאכל מאכלי בשר או עדיין לא עברו שש שעות, רשאי להקל מספק ולאכול מאכלי חלב, דספק דרבנן לקולא".
11. עי' בדה"ש (ס"ק ח', בי' ד"ה שש עמ' נ"א) – "שהסומך להקל בזה לא הפסיד".
12. הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות ט', קלטת א' שיעור ג', שיעורי הלכה גליון ג') – "אכל בשר ובירך ברכה אחרונה וקינח והדיח פיו, ומסופק הוא אם כבר חלפו שש שעות מעת אכילת הבשר, אפשר להקל לאכול מאכל חלב [עכ"פ לאשכנזים]".
13. אבני ישפה (ח"ה סי' ק"א ענף ה', גם אני אודך תשו' בעל אבני ישפה זצ"ל סי' קל"ו, אסיפת יצחק ט"ו שבט תשס"ח ענף ג') – תשובה: "לענין השאלה שהוא מסופק אם עבר שש שעות מאכילת בשר, אם מותר לאכול חלב, שאלה זו מפורשת בספר דרכי תשובה סי' פ"ט ס"ק ד' וכתב שם בשם דלתי תשובה בשם תשובה אחת להקל בספק אם עבר שש שעות, וטעמו משום שהוא ס"ס שמא העיקר כהפוסקים שאין צריך להמתין שש שעות ואת"ל דצריך להמתין שמא כבר עברו שש שעות, ואין לומר דהוי דבר שיש לו מתירין ולכמה פוסקים לא מהני ס"ס בדבר יש לו מתירין הא ודאי ליתא דהא הכא עיקר הספק היא הזמן והזמן הזה לא יבא לידי היתר לעולם ולא דמי לספק ביצה שנולדה ביו"ט דהתם הוי עיקר הספק על הביצה ע"ש. לכן כל שיש ספק אם עברו שש שעות מאכילת הבשר מותר לאכול גבינה. ונ"ל שגם אם יש לו ספק אם עברו שש שעות מאכילת גבינה קשה, שמותר לאכול בשר".
- אבני ישפה (אהל יעקב ח' אלו תש"ע) – "כמו שכתבת שהדרכי תשובה בריש סי' פ"ט מסיק בשם הצ"ח שאם יש ספק אם עברו שש שעות אחר אכילת בשר יכול לאכול חלב. ומה שמצאת בדרכי תשובה סי' ק"ב ס"ק א' שסובר הצ"ח שמה שצריך שהיה מועטת הוי דבר שיש לו מתירין, אין זה מדברי הצ"ח עצמו אלא מה שכתב בספר מגדים חדשים בדעת הצ"ח, ולכן אין לזוז מדברי הצ"ח עצמו שהתיר בספק אם עברו שש שעות אחר אכילת בשר".
14. הדר השלחן (פרק י"א סעי' א') – "אפשר לו להקל".
15. הגר"י עבאדי שליט"א (אסיפת יצחק י"ג שבט תשס"ח) – "שאלה: מי שמסופק אם עבר ו' שעות אחר אכילת בשר האם מותר לאכול חלב או צריך להמתין עד שבוראי עבר שש שעות. תשובה: ספק דרבנן לקולא, ועיין דרכי תשובה ס' פ"ט אות ה'".
16. הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: ספק אם עברו שש שעות, האם אפשר להקל. תשובה: דאפשר להקל, ולא אמרינן דהוי כיש לו מתירין, כיון דרוצה עכשיו לאכול, והוי ספק דרבנן".
17. על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' כ"ה) – "אולם רבים מתירים".
18. דברי בנינו (חט"ו סי' כ"א) – "אדם שאכל בשר ורוצה לאכול גבינה ויש לו ספק אם עבר שש שעות או עדיין לא עבר שש שעות יש להקל בזה מטעם ספק ספיקא ...".
19. הרי יהודה (ח"א יו"ד סי' י"א) – "המורם מכל האמור דהמסופק אם עברו שש שעות מאז שסיים את אכילת הבשר, וכן אם מה שאכל היה בו תערובת בשר, ואחר שעבר שעה אחת רוצה לאכול מאכלי גבינה, מותר לו לאוכלם וא"צ להמתין עד שיעבור שש שעות דלא חשיב דבר שיש לו מתירין, אלא אזלינן בתר כללא ספק דרבנן לקולא".
20. עי' אהל יעקב (סעי' כ"ד) – "המיקל לא הפסיד".
21. תורת אבי (ח"א עמ' פ"ו) – "העולה מן האמור, שהמסופק אם עברו שש שעות מאכילת הבשר, ורוצה לאכול מאכלי חלב, מעיקר הדין רשאי להקל בדבר, והמחמיר להמתין עד שודאי יעברו שש שעות תע"ב".

ג. ראוי להחמיר.

1. מעדני השלחן (ס"ק ג') – "לכתחילה נכון להמתין ... ולעת הצורך ... יש לסמוך על זה".
2. הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ה טבת תשס"ח) – "שאלה: מי שמסופק אם עבר ו' שעות אחר אכילת בשר האם מותר לאכול חלב או צריך להמתין עד בודאי עבר ו' שעות. תשובה "לענ"ד עדיף לחכות".
- עי' הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קע"ג) – "שאלה: מי שיש לו ספק אם עבר ו' שעות והוא נמצא כעת בודאי אחרי ג' שעות האם הוא יכול לאכול חלבי או זה נחשב כדבר שיש לו מתירין וצריך להחמיר. תשובה: יכול להקל".
3. הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רי"ד) – "ראוי להחמיר ולהמתין עד שודאי עברו שש שעות שלימות".

4. נועם הלכה (סי' ב' סעי' ז').
 5. נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: ספק אם עברו שש שעות, האם אפשר להקל. תשובה: נחלקו בזה הפוסקים, לכן ראוי להחמיר. ומו"ח זצ"ל היה מורה להקל בזה".
 6. הגר"מ גרוס שליט"א (מנוחת אמת פרק כ"א הע' ל"ד) – "ולכתחלה מהראוי להחמיר מזמן שידוע בודאות שסיים אכילת בשר".

ד. הטעם להחמיר.

1. הוי דבר שיש לו מתירין – יד יהודה (הארוך ס"ק א', הקצר ס"ק א'), עי' דברי יואל (יו"ד סי' מ"ה אות ב', לשונו מובא לקמן), חיי הלוי (ח"ו סי' ק"ח אות ח', אסיפת יצחק י"ג שבט תשס"ח, לשונו מובא לעיל).
 2. הוי חסרון ידיעה – הגר"ח זצ"ל (דולה ומשקה עמ' רנ"ז, לשונו מובא לעיל).

ה. הטעם להקל [שלא נכלל בדבר שיש לו מתירין].

1. מטעם הצל"ח – דלתי תשובה (ס"ק ב'), דרכ"ת (ס"ק ה', לשונו מובא לעיל), פסקי אליהו (ח"א סי' י"ד), מגילת ספר (אות ח'), אבני ישפה (ח"ה סי' ק"א ענף ה', אסיפת יצחק ט"ו שבט תשס"ח ענף ג', אהל יעקב ח' אלול תש"ע, לשונו מובא לעיל), דברי בנינו (חט"ו סי' כ"א).
 א) קשה, שהייה מועטת – שבט הקהתי (ח"א סי' רי"ח, דאף להצל"ח אם צריך לשהות רק שהיה מועטת ודאי הוי דשיל"מ ... א"כ הכא נמי אם הספק הוא על זמן מיעוט יש להמתין").
 ב) זר השולחן (פני השלחן ס"ק כ"ט) – "ומה שהעיר בדרכ"ת (ס"ק ה') ע"פ הצל"ח ... לא דמי כלל, דהכא אינו יכול לאכול גבינה אלא פ"א, ופשוט".
 2. מטעם שהוא איסור גברא - עי' סי' ק"ב סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.
 א) קשה: מהו לפי המחמירים באיסור גברא.
 ב) קשה: המחמיר כאן הוא היד יהודה, אבל הוא מיקל גבי איסור גברא – מגילת ספר (אות י"ד ד"ה והנה).
 3. י"ל לבני אשכנז [רמ"א], שהוא רק חומרא, לזה אין מנהג להחמיר.
 4. מראי מקומות.
 א) הרי יהודה (ח"א יו"ד סי' י"א) – "חמשה צדדים שיש להקל בדבר ...".

ו. ספק אם אכל בשר.

1. מיקל.
 א) אבני ישפה (גם אני אודך תשו' בעל אבני ישפה זצ"ל סי' קל"ו, אהל יעקב הע' ל"ה ד"ה ולענין, ח' אלול תש"ע) – "אדם שאכל מאכל קציצות וספק אם היה בשר יש לעיין אם ממתין שש שעות למאכל חלב. שמעתי שאלה כזאת באכילת קציצות, שהרי לא ניכר תמיד אם הקציצות הם מבשר או מדג, ולכן יש לעיין אם ממתין שש שעות באופן כזה שאינו יודע מה אכל. נראה לי שיש להקל באכילת קציצות שאינו יודע אם הם בשל בשר או דגים ולא צריך להמתין שש שעות למאכלי חלב. וטעמי משום שיש כאן ספק ספיקא, והיינו שמא לא אכל בשר, ואף אם אכל בשר שמא הלכה כדעת הרמב"ם שאין איסור רק אם נכנס הבשר בין השיניים, ובאכילת קציצות לא נכנס הבשר בין השיניים".
 ב) עי' הגר"א בבבצ שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קע"ב) – "שאלה: מי שהוא מסופק אם הוא אכל בשר או שאכל תבשיל ומסופק אם היה בתוכו בשר האם עליו להמתין שש שעות. תשובה: לא, ואם אפשר בקל תחמיר".
 ג) עי' הרי יהודה (ח"א יו"ד סי' י"א) – "וגבי המסתפק אם מה שאכל היה בו תערובת בשר, אפשר דאף המתנת שעה אחת אין צריך. והמחמיר תע"ב".
 ד) אשר חנן (ח"ה סי' ט' אות א') – "שאי"צ וספק דרבנן לקולא ...".
 2. מחמיר.
 א) שרגא המאיר (ח"ו סי' קנ"א אות ג') – "באכל מרק וספק אי נתבשל בו בשר ואין המבשל שם כדי לשאלו, אם מותר לאכול אח"כ חלב, מכה ספק ספיקא, ספק שמא יש בו בשר או לא, ואת"ל יש בו בשר אולי הלכה כהמחבר בסי' פ"ט סעי' ג' דלא בעינן שהיה מתבשיל של בשר לגבינה, וכיון דהספרדים נהגו בזה כשיטת הרמ"א כמו שכתב בספר כף החיים, ע"כ שאלתו אי בכה"ג הרי ספק ספיקא. לפענ"ד בכה"ג לא מיקרי ספק ספיקא כלל, חדא דהא הא דאינו יודע אם המרק נתבשל בבשר או לא הוי ספק חסרון ידיעה, וכל ספק חסרון חכמה לא מיקרי ספק כלל לא לענין ספק אחד ולא לענין ס"ס כמו דמבואר בש"ך סי' ק"י כללי ספק ספיקא אות ל"ד, וגם הכא אי איכא קפילא הי' יכול לברר ע"י טעימה אי הי' בתבשיל זה בשר או לא וע"כ לאו ספיקא הוא".
 ב) הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תי"ב) – "מי שהוא מסופק אם הוא אכל בשר או שאכל תבשיל ומסופק אם היה בתוכו בשר האם עליו להתמין שש שעות. תשובה: צריך".
 עי' הגר"ח זצ"ל (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' ר"ט) – "אם אכל דבר ואינו יודע אם הוא בשרי או פרווה ואינו יכול לברר זאת, האם צריך להמתין שש שעות קודם אכילת מאכלי חלב. תשובה: נכון שימתין".
 ג) הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רט"ו) – "אם אכל דבר שמסופק אם היה בשרי או פרווה, האם צריך להמתין שש שעות אחריו. תשובה: כן, משום שיש לו מתירין".
 3. מראי מקומות.
 א) שבט הקהתי (ח"א סי' רי"ח אות ב') – "ויש לעיין למשל מי שאכל איזה מאכל ומסופק אם הי' מאכל בשר או דבר אחר וא"א לו לברר אם יש להקל מטעם ספק דרבנן ולא הוי חזקת איסור כמו שכ' היוסף דעת דכל רגע ורגע מתמעט טעם הבשר וצ"ע".

ז. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (מבית לוי גליון ט"ז עמ' קפ"ה ד"ה ובשעתו, "והניח בצ"ע"), פסקי אליהו (ח"א סי' י"ג, סי' י"ד), פתח הדעת (ס"ק י"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"א, מטבח הכשר עמ' קל"ב), הל' בשר בחלב (פרק א' סעי' כ' - כ"א), לבושי עז (תמצית אות ח'), אבני דרך (ח"ה סי' ג'), הר"א וינסלברג (אור שמעון גליון ד' עמ' מ"ו).

1. שבט הקהתי (ח"א סי' רי"ח) – "יש להקל לאכול חלב, אבל יבדוק אם לא נשאר לו בשר בין השינים".
2. הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רט"ו) – "בתוך שש שעות מאכילת בשר, האם יכול לאכול דבר שאינו יודע אם זה חלבי או פרווה. תשובה: לא".
3. שערי תורת הבית (סי' ד' פרק א' אות י"ב) – "ואם אינו זוכר מתי גמר לאכול הבשר, ומתי נגמרים השש שעות, יש להחמיר ולהכות עד שברור שעברו שש שעות. ואין אומרים בזה ספק דרבנן לקולא, כי זה דבר שיש לו מתירים - כי יכול להמתין עוד מעט - וכן יש לדון שזה ספק של חסרון ידיעה. אולם אם ודאי עברו חמש שעות ורק מסופק אם עברו שש שעות, יש מקום להקל לסמוך על המקילים הנ"ל. ובודאי שאפשר להקל אם רק מסופק אם עברו שש שעות שלימות".

ט | שינת קבע בלילה.

א. מקור.

1. שיח יצחק (סי' שצ"ט) – "וז"ל במקו"א (בספר זכרון למה): סיפר לי הה"ג בעהמ"ח ספרי דן מדינאל וש"ס, שמר זקיניו הגאון המקובל מו"ה דניאל פרוסטיץ זצוק"ל הגיד שמרנא החת"ס ז"ל אמר לו, שבעיינו בהל' בשר וחלב, המציא דבר שמה שפסק ביו"ד סי' פ"ט לשהות אחר אכילת בשר ששה שעות, שהוא מטעם עד אז זמן העיכול (עי' בפלתי סי' פ"ט מסביר בזה טעם השיטה שאחר שעה די, ושיטה הסוברת ששה שעות פליגי בענין שיעור תחילת העיכול וגמר העיכול עש"ה), זה לא נאמר רק למי שאוכל ביממא, אמנם כן האוכל בשר בלילה וישן אח"כ אף שלא עברו ששה שעות מעת אכילת הבשר מותר לשתות חלב, באשר ע"י שישן בינתיים ממחר העיכול לבוא, ואחר שבירר מרנא דבר זה (אני מצאתי כ"כ כן בסידור הגדול דהתניא זי"ע מביא מחכמי הרופאים שיעור עיכול האכילה הוא בעת השינה), הכין לעצמו לאחר שאכל בשר בלילה, כלי אשר בו ניתן חלב עם קאפפע לשתות אחרי שינה דאיזה שעות, ולפני אשמורת הבוקר כאשר קם מרנא ז"ל ללמוד ולקח הכלי אשר הכין ופעל בו הקאפפע לתתו על האור להחם נשבר לו הכלי ונשפך כל הקאפפע לארץ, אז אמר רואה אני שמן השמים אין מסכימים להוראתי זו, אלא לא פלוג חכמים בזמן שהי' אחרי בשר כיומם כלילה זמן א' להם. והנה נדפס מחדש ס' נפלא פסקי תשובה ושם בח"ג סי' רפ"ה מביא מס' ויעש אברהם שכן הורה הגה"ק מו"ה דוב בעריש מביאלא, והתיר לשתות משקה טהע עם חלב בבוקר השכם אף שלא עברו עוד שש שעות מאכילת בשר בערב, ובלי ספק שכן קיבל מהגה"ק מוהר"א זצ"ל ממשעכנוב, עכ"ד".

ב. מיקל.

1. עי' דעת קדושים (ס"ק ב') – "וע"י שינה בנתיים אולי ג"כ צד קולא שעכ"פ די בפחות שעה או ב".
2. ויעש אברהם (לנדא, סי' נ"א [עמ' של"ג]), הו"ד בפסקי תשובה (סי' רפ"ה) – "בחג השבועות רציתי לאכול מאכלי חלב. אבל לא עברו עוד שש שעות מאכילת בשר. ושמעתי אומרים כי בחג השבועות מקילים בזה. ושאלתי את רבינו זקיני זצ"ל ואמר לי: אם ישנת בצהרים, יכול אתה לאכול מאכלי חלב. ושמעתי שכן הורה דודי הגה"ק מו"ר דוב בעריש זצ"ל מביאלא. והתיר לשתות משקה טהע עם חלב בבוקר השכם. אף שלא עברו עוד שש שעות מאכילת בשר בערב. ובלי ספק קיבל כן מאביו רבינו זקני זצ"ל".
3. מקדש ישראל (שבועות סי' פ"ה) – "נחלקו בזה האחרונים (ולהמקילים י"א דוקא אחר שינת לילה, וי"א אף אחר שינת היום), ולמעשה יכולין להקל".

ג. מחמיר.

1. שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ט עמ' כ"ג אות ה', בענייני יו"ד עמ' ל"ד אות ה') – "גם מי שישן לאחר אכילת הבשר צריך להמתין שש שעות".
2. יביע אומר (מעין אומר ח"ד פרק א' סי' ח') – "שאלה: בין אכילת בשר לאכילת חלב, אם עברו שלוש שעות וישן, האם נחשב כהפסק של שש שעות, אמרו שכן פסק הרה"ג יוסף שלום אלישיב זצ"ל. תשובה: אסור. תוך כדי הדברים סיפר מו"ר נר"ו סיפר שהחתם סופר התיר, ובעל זר זהב [כמדומני] כתב שפעם אחת הביאו לפני החת"ס לשתות כוס חלב אחרי השינה ונשפך, ואמר שמע מינה, לא הסכימו לי מין השמים".
3. הגר"ש דבליצקי זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' תקכ"ד) – "יש שרצו להקל שאם ישנו בין אכילת בשר לאכילת חלב שאין צריכים להמתין שש שעות ולמעשה אין להקל בזה".
4. דעת יהודה (עמ' קמ"ג אות תרנ"ה) – "מה הדין אם אכל בשר וישן וקם ורוצה לאכול דברי חלב והוא קודם שש שעות האם אפשר להקל ועד כמה. תשובה: אין להקל".
5. אבני ישפה (אהל יעקב ח' אלול תש"ע) – "איני יוכל להבין טעם להקל בישן שינת קבע על מיטתו שלוש שעות אם מועיל לאכול מאכלי חלב אחר שאכל בשר לפני שהוא ישן. והיינו לפי הטעם של הטור שמעלה שומן, אז גם אחר השינה הוא מעלה שומן, ולפי טעם הרמב"ם שנשאר בשר בין השיניים, אז גם אחר השינה נשאר בשר בין השיניים. לכן לפי דעתי אין השינה מועילה להתיר אכילת מאכלי חלב אחר בשר".

6. חוט שני (שיעורי שלמי תודה תפילה וענינים עמ' קל"ט אות קפ"ז) – "אחרי אכילת בשר קי"ל דצריך להמתין ו' שעות כדי לאכול חלב, והורה הגרנ"ק דאף אם ישן שינת קבע בין הבשר לחלב לא מועיל להתיר לאכול בפחות מו' שעות [וכגון אכל מאוחר בלילה בשר וישן שינת קבע ובא לאכול בארוחת הבוקר חלב] דשינה אינה מועילה בזה כלל".
7. הגרנ"ק זצ"ל (דולה ומשקה סוף עמ' רנ"ז) – "לא מקילין בזה".
- הגרנ"ק זצ"ל (דרך אכילה ריש עמ' ל"ח) – "שאלה: אדם שישן שינת קבע אחרי אכילת בשר, האם ניתן להקל ואין צורך להמתין שש שעות, דמסתבר שאחרי השינה גם פג טעמו של הבשר לשיטת רש"י, וגם מסתבר שהדין של הר"מ של הבשר עודנו בין שינוי יכולת העיכול בשעת שינה חזקה יותר. תשובה: אין להקל".
- הגרנ"ק זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תל"ג) – "אחד שאכל בלילה עוף וישן שלש שעות וקם ללימודו האם השינה הוי הפסק ומותר לשתות קפה עם חלב ... האם אפשר להסתמך על היתר זה ואין סובר רבינו שליט"א. תשובה: לא ראינו נוהגין כן".
8. תשובות והנהגות (ח"א סי' תל"א) – "בספר ויעש אברהם' מביא בשם הגה"ק האדמו"ר רבי אברהם מטשכנוב זצ"ל ששיעור שש שעות היינו לעיכול, ושינה גורם עיכול ולא צריך שש שעות, ושמעתי שאחד מגדולי הוראה בעיה"ק פסק כן הלכה למעשה, ויש לתמוה שלא ראו הספר 'זכרון למשה' עם הנהגות הגה"ק ה'חתם סופר' זצ"ל שהורה בתחילה להתיר, והכין לעצמו חלב לקפה לשתות בבוקר ונשפך, ומזה הבין שאין הדין כן לכן מאז פסק דלא פלוג ע"ש, ומי הוא אשר יהיו לפסוק נגד עמוד הוראה כמותו, אבל צ"ב דלא בשמים היא לפסוק הוראות בסימנים מן השמים. ונראה שבעלמא אי אפשר לפסוק ממעשה, ורק ההלכה קובעת, אבל גאוני ישראל בעלי רוח הקודש כמו הגה"ק ה'חתם סופר' זצ"ל, הרגישו שזהו סימן, וביירו שוב ההלכה וראו פנים לאסור ולכן שינה פסק דינו, ויש לסמוך עליו".
9. שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ב אות י' ס"ק א', פסקי הלכה עמ' קל"ג, Halachically speaking שנה ב' מספר כ"ז הע' ס"ב) – "שינה אינה פוטרת מהצורך להמתין שש שעות בין בשר לחלב. ועל כן האוכל בשר בשעת לילה מאוחרת ואח"כ הולך לישון, עדיין חייב להמתין שיעברו שש שעות מסיום אכילתו את הבשר עד שיוכל לאכול חלבי".
10. הגר"מ גרוס שליט"א (תורת הדרך פרק י"ב הע' י"ג, מנוחת אמת פרק כ"א הע' ל"ד).
11. הגר"ע אויערבאך שליט"א (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תקכ"ב) – "יש אומרים שאם ישן לאחר אכילת בשר יש להקל לאכול חלבי בפחות משש שעות, ואין נוהגים כן".
- ע' הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שינת קבע אם נחשבת הפסק. תשובה: ידוע דבר בשם מו"ח זצוק"ל והעולם אינם נוהגים להקל בזה".
12. ע' נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שינת קבע אם נחשבת הפסק. תשובה: הדרכי תשובה מביא מספר ויעש אברהם להקל בזה, אבל לא ראיתי למעשה שמורין כן".
13. הבית בכשרותו (סי' ג', סוף עמ' ל"ו).
14. הכשרות (פרק י' סעי' ל"א) – "הדבר לא נתקבל הלכה למעשה".
15. נועם הלכה (סי' ב' סעי' י"ח).
16. לבושי עז (תמצית אות ז') – "י"א שאם ישן בינתיים יש להקל בפחות משש שעות, ואין נוהגין כן".
17. ע' פסקי תשובות (או"ח סי' תצ"ד סוף אות י"ג) – "ויש שהביאו בשם צדיקים שהקילו כדברי הכלבו רק באופן שישן שינת הצהריים בין הסעודות, ואין להקל בענינים אלו רק אם יש לו כך בקבלה מאבותיו או רבותיו".
18. שערי תורת הבית (סי' ד' פרק א' אות י"ד).

ד. דעת הגריש"א זצ"ל.

1. מיקל.
- א) קונו' הלכות המצויות (בב"ח הע' ל"ח, קונו' וספרתם לכם עמ' מ"א) – "שאם ישן אחר אכילת הבשר שתים או שלש שעות הרי שלא צריך להמתין עוד עד שיאכל חלב כי השינה ממהרת העיכול וכן הבשר שבין השינים מתקלקל".
- ב) דולה ומשקה (עמ' רנ"ח הע' ט"ו).
- ג) ויאמר אברהם (סעי' א' אות ח', אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות כ"ה) – "אם אכל בשר עוף, וישן ג' שעות בלילה [לילה נקרא מצאת הכוכבים] יכול לאכול מאכלי חלב גם כשלא עברו ו' שעות".
- ד) קב ונקי (ח"ב סי' רמ"ט) – "אמר לי, שאפשר לסמוך על הפוסקים שהורו, שאם אכל בשר, ולאחר מכן ישן שינת קבע, אין צריך להמתין שש שעות".
- ה) מגשים באהל (יו"ד אות י"א).
2. הל' חג בחג (שבועות הע' קי"ח, אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות כ"ה) – "שאינו לסמוך ע"ז לענין דבר שצריך להמתין עליו מעיקר הדין שש שעות כגון אחר בשר, ועוד שדוקא בשינת הלילה אמרו ... ולא בשינת היום, מ"מ לענין גבינה צהובה דהוא רק מחמת חומרא, ובפרט בזמנינו יש לסמוך ע"ז דאף שינת היום מפסקת".
3. פסקי הלכות (קרול, יו"ד אות ו') – "אם ישן בערך 3 שעות אחר אכילת בשר נחשב כ-6 שעות. (עפ"י מה שכתב בספר ויעש אברהם בשם הרב אברהם מטשכנוב זצוק"ל, והסכים לזה הרב אלישיב). [ושמעתי דלפעמים היקל רק בלילה] ויל"ד בכל מקרה לגופו של ענין.]."
4. הערות (במסכת חולין דף קה. ד"ה לסעודתא) – "והג"ר אברהם מטשכנוב בשו"ת שבסוף סידור ויעש אברהם (סי' נא) כתב דגם אם ישן שינת קבע יכול לאכול גבינה אחר בשר, אף שלא עברו שש שעות, דהשינה והבל הפה גורם לעיכול. וודאי לא כשהלך לישון קצת בכונה ע"מ לאכול אח"כ. (ולא בבשר בהמה ולא בשינת יום)".
5. הליכות והנהגות קהלות יעקב (ריש עמ' ל"ג, אשרי האיש יו"ד פרק ה' הע' מ"א) – "בחודש האחרון של רבינו דברתי עמו על פסק מרן הגרי"ש אלישבו שליט"א [זצ"ל] בענין אחד שאכל בלילה עוף וישן שלוש שעות וקם ללימודו האם השינה הוי הפסק ומותר

לשתות חלב, שפסק שהשינה הוי הפסק, אמר רבינו אצלי זה לא שייך במציאות שאלה זו. אבל אצל הרב אליהו שו"ב לא ישתה בלילה יותר מזה **אצלו שייך שאלה זו**.
 6. **ישא יוסף** (או"ח ח"ב סי' קי"ט) – "אם אכל בשר עוף וישן אח"כ שינת קבע כמה שעות, יכול לאכול מאכלי חלב. ומכאן שבהמתנה אחרי גבינה צהובה או קשה שלא עמדה ששה חודשים שהינה מנהג, ודאי שתועיל שינת קבע".

ה. מראי מקומות – **זכרון למשה** (עמ' קפ"א), **מקדש מעט** (ס"ק ב', "וצ"ע"), **פתחי הלכה** (ארטסקרול, פרק ח' הע' נ"ד), **בירור הלכה** (תנינא יו"ד סוף עמ' קנ"א), **הל' בשר בחלב** (פרק א' הע' ל"ב), **בית אב"י** (ח"ג סי' ק"ח), **על פי התורה** (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' כ"ו, סעי' כ"ז), **מועדים לשמחה** (ח"ו סי' ט"ז, עמ' תק"ב), **ילקוט יוסף** (הע' ט"ו ד"ה ובספר), **הגר"ש פעלדער** שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות י"א).

1. **דעת תורה** (סוף סעי' א') – "ועי' ברא"ש פ"ה דע"ז סי' ל"ו דעמוד השחר פוגם גם בשר בעין, א"כ יש לצדד בכה"ג בשעות זמניות שבסוף הלילה, ואולי גם בשעה אחת".
2. **בירור הלכה** (תליתאה יו"ד סי' פ"ט) – "בספר שומרי משפט על חושן משפט (חלק א' - ירושלים תשמ"ב בקונטרס אור זרוע לצדיק - מנהגי הצדיק מטשכנוב ז"ע אות פ"ו) כתוב לשון זה: בחג השבועות רציתי לאכול מאכלי חלב אבל לא עברו עוד שש שעות מאכילת בשר ושמעתי אומרים כי בחג השבועות מקילים בזה ושאלתי את רבינו זקני זצ"ל ואמר לי אם ישנת בצהריים יכול אתה לאכול מאכלי חלב ושמעתי שכן הורה דודי הגאון הקדוש מו"ר דוב בעריש זצ"ל מביאלה והתיר לשתות תה עם חלב בבוקר (אם אף) [אף אם] לא עברו שש שעות מעת אכילת בשר בערב ובלי ספק קבל כן מאביו רבינו זקני זצ"ל עכ"ל".
3. **דר. מ"ט קראם** (אור שמעון גליון ד' עמ' י"ח) –

This study confirms that the Chasam Sofefs sign from Heaven was correct. Sleep does not increase gastrointestinal digestion, just the opposite, it slows it down.

י' מקום שאין הטעמים להחמיר.

א. הלועס בשר.

1. מחמיר אפילו לשש שעות.
 (א) **מחבר** (סעי' א').
 (ב) **קיצור שו"ע** (סי' מ"ו סעי' ט') – "והלועס לתינוק צריך גם כן להמתין".
 (ג) **בן איש חי** (שנה ב' פר' שלח אות ט').
 (ד) **ערה"ש** (סעי' ג') – "לחומרא קיי"ל כהרמב"ם לענין אם לעס לתינוק שצריך ג"כ להמתין ו' שעות מפני הבשר שבין השינים".
 (ה) **אורחות הבית** (פרק ז' סעי' י"ד).
 (ו) **מטבח הכשר** (ארטסקרול, עמ' קל"ד, עמ' קל"ה).
 (ז) **ילקוט יוסף** (קיצור שו"ע סעי' ד').
 (ח) **נועם הלכה** (סי' ב' סעי' ב').
 (ט) **לבושי עז** (תמצית אות ג').
 1) וכן **המחמירים לקמן**, גבי תבשיל של בשר.
 2. **מיקל** [שעה].
 (א) **עי' רע"א** (ברמ"א סעי' א') – "אחר אכילת בשר לגבינה. אפשר דדייק בזה דלאחר אכילה הוא דמחמירין אבל אחר לעיסה בלא"ה יש מתירין לגמרי אין ממתנים שש שעות".
 1) לכאורה רע"א איירי רק לפי שיטת הרמ"א, שלא צריך להמתין בין תבשיל של בשר לתבשיל של גבינה [בסעי' ג'].
 2) אבל לפי מה שהביא רע"א שם המנ"י בשם היש"ש שיש להמתין בין תבשיל של בשר לתבשיל של גבינה, והסביר האג"מ הטעם שהגם שאינו מושך טעם וגם אין בשר בין השינים, לא פלוג רבנן. לכאורה כל שכן הכא דיש להחמיר. מה התם, שבין לטעם של רש"י ובין לטעם של הרמב"ם אין צד להחמיר ולהמתין שש שעות, ועדיין אנו נוהגים להחמיר [דלא כרמ"א]. כל שכן הכא, שעכ"פ לשיטת הרמב"ם צריך להמתין שש שעות. ולפ"ז, שמנהגינו להמתין אחר תבשיל של בשר שש שעות, אי אפשר לפסוק כאן כמו רע"א. [אמנם, ע"ש שיש אומרים שתבשיל של בשר מושך טעם].
 3) א"נ, רע"א אינו מחמיר לשיטת מהרש"ל בתבשיל של בשר אלא להמתין רק שעה אחת [ולא שש שעות].
 (ב) **יד יהודה** (הארוך סוף ס"ק א', הקצר ס"ק ג', ס"ק י"ד).
 (ג) **עי' בדה"ש** (ס"ק ל"ח) – "שהמיקל כדעת רעק"א לא הפסיד".
 (ד) **מגילת ספר** (אות ו' ד"ה וראיתי).
 (ה) **עי' הגר"י ברקוביץ** שליט"א (זרע שמואל הע' ס"ב) – "שבמקום צורך יש לסמוך על רע"א להקל. כגון אשה שטעם מרק עוף בשוגג ערב שבת בבוקר, שיש להתיר לה לאכול גבינה לאחר שעה".
 3. מראי מקומות – **דרכ"ת** (ס"ק כ"ב), **מטה ראובן** (סי' קפ"ט), **הדר השלחן** (פרק ה' סעי' א').

ב. הלועס תבשיל שיש בו שומן.

1. מחמיר, לא פלוג וישראל קדושים ואין לפרוץ גדר – **פמ"ג** (מש"ז ס"ק א', "ודע דאם לועס לתינוק תבשיל שיש בו שומן לכאורה לכל הפירושים אין צריך להמתין דמושך ליכא כיון דלא אכל ובין שיניים ליכא מכל מקום יש להחמיר להמתין שש שעות משום לא פלוג וישראל קדושים ואין לפרוץ גדר"), **ברכי יוסף** (שיורי ברכה ס"ק י"ב), **פת"ת** (ס"ק א'), **זבחי צדק** (ס"ק ד'), **בן איש חי** (שנה

ב' פר' שלח אות ט'), כה"ח (ס"ק ג'), עצי העולה (כלל ג' סעי' ב'), ריח הבשם (פרק ג' סעי' כ"ט), אבני ישפה (ח"ח סי' קי"ז ענף א'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' ר"ג, מטבח הכשר עמ' קל"ד, עמ' קל"ה), ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ה'), הכשרות (פרק י' סעי' ל"ב), נועם הלכה (סי' ב' סעי' ב'), הל' בשר בחלב (פרק א' סעי' ד', עי' סעי' ב'), הגר"ש פעלדער שליט"א (קלטת א' שיעור ג').

2. המקילים לעיל - גבי הלועס בשר ממש.

ג. הלועס תבשיל של בשר.

1. מיקל - הדר השלחן (פרק ו' סעי' ד').

ד. טעם בשר בלשונו, ופלט.

1. מיקל.

א) הפלאה (על סעי' א') - "הא אמרו חז"ל באוכל או טועם, ולא חילקו ברב או במעט".

ב) הגרש"ק זצ"ל (הג' על פמ"ג מש"ס ס"ק א').

ג) זבחי צדק (ס"ק ה').

ד) בן איש חי (שנה ב' פר' שלח אות ט') - "אם לקח חתיכת בשר לתוך פיו ותכף החזירו שלם אין צריך להמתין".

ה) דרכ"ת (ס"ק י', ס"ק כ"ב) - "עי' בהגהות הגאון מהרש"ק ז"ל על הפרמ"ג שכ' ע"ז מיהו דוקא לועס אבל אם לא לעס כלל רק טעם בלשונו ופלט מיד אין צריך להמתין לכ"ע ואין בזה גדר וסייג כלל עיין שם".

ו) כפי אהרן (ריש סי' ל').

ז) כה"ח (ס"ק ד').

ח) אמת ליעקב (הע' ל"ה).

ט) אבני ישפה (ח"ה סי' ק"א ענף א').

י) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"ג, מטבח הכשר עמ' קל"ד, עמ' קל"ה).

יא) נשמת אברהם (ס"ק ב').

יב) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' י"ג) - "הטועם בשר בלשונו ופלט מיד, אינו צריך להמתין שש שעות לכולי עלמא. ולכן אותם הטועמים את הרוטב של התבשיל בערב שבת, מותר להם לאכול אחר כך מאכלי חלב. וכן אם הכניס חתיכת בשר לתוך פיו, ותיכף הוציאו שלם, אינו צריך להמתין. ומיהו אם אוכל מיד גבינה [או ההיפך] צריך להזיח את הפה ולקנחו. [איסור והיתר כרך ג' עמוד שפכ]".

יג) הדר השלחן (פרק ה' סעי' ד').

יד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ס"ב) - "אם לא לעס כלל, ורק טעם בלשונו ופלט מיד, בזה אין צריך להמתין כלל".

טו) ריח הבשם (פרק ג' סעי' ל"א).

טז) הכשרות (פרק י' סעי' ל"ב).

יז) נועם הלכה (סי' ב' סעי' ג').

יח) אר"ש (בב"ח, פרק ב' סעי' ה').

יט) הבית בכשרותו (סי' ג', עמ' ל"ו).

כ) הגר"ש פעלדער שליט"א (קלטת א' שיעור ג').

כא) הל' בשר בחלב (פרק א' סעי' ה').

כב) על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' כ').

2. מחמיר.

א) יביע אומר (מעין אומר ח"ד פרק א' סי' י"ד) - "שאלה: אדם שטעם אוכל בשרי כדי לידע איך טעמו, אך לא לעסו בשיניו, ולא בלע כלום אלא פלט הכל. האם צריך לחכות שש שעות לפני אכילת מאכלי חלב. תשובה: אין לנו אלא המנהג, שאין לחלק במנהג, ומחכים. ואמרת לרבנו הרי כן כתב הפרי חדש [זבחי צדק] שאין צריך להמתין בזה, וכפ' החיים הביאו בפשיטות. ואמר מו"ר נר"ו: אין לחלק".

ב) הגר"ח"ק זצ"ל (בית מתתיהו ח"ה סי' ל"ג אות ג' ד"ה ועיקר, גם אני אודך ח"ו סי' י"ז אות ג' ד"ה ועיקר [עמ' רי"ג]) - "לא פלוג".

3. טועם בשר בחיך ובגרונו ופולטו.

א) מחמיר - כפי אהרן (סי' ל', "הגאון רש"ק שהבאתי למעלה לא הקיל רק בטעמו בלשונו ופלטו מיד עיי"ש בלשונו אבל כשולועסו בחיכו ובלשונו רק שלא בלעו בודאי יש להחמיר"), הדר השלחן (פרק ה' סעי' ה').

4. מראי מקומות - בית מתתיהו (ח"ה סי' ל"ג אות ג' ד"ה ועיקר, גם אני אודך ח"ו סי' י"ז אות ג' ד"ה ועיקר [עמ' רי"ג]).

א) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות נ"ה) - "בט"ז (סימן צ"ח סק"ב) דן אי טעימה בלשון שמי' אכילה לגבי תענית ושאר איסורים, ואמר הרב דטעימת בשר בלשון בודאי לא מקרי אכילה לענין לאכול חלב אחריו, מכל מקום הנשים מחמירות בזה".

ב) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) - "האם אחד שנגס חתיכת בשר ומיד פלט דינו כמו טועם ופולט שלא צריכים להמתין שש שעות, או חוששים אפילו על ידי נגיסה אחת שמא נתקע בין השיניים. תשובה: לענ"ד אין צורך להמתין. (בעל פה, כיון שלא נכנס טעם שהדין של חשש שנתקע בין השיניים תלוי בבלע, לכן אמא שמברכת לתינוק אמנם שגם בלע טעם, אבל במידה ולא בלע טעם אין חוששים שנתקע)".

ה. טועם תבשיל של בשר.

1. מיקל – פר"ח (ס"ק י"ח, "ומיהו טעימת תבשיל אינו כלום"), לחם הפנים (ס"ק כ"ג), מחה"ש (ס"ק י"ח), ערה"ש (סעי' י"ד, "ודע דמי שטועם תבשיל של בשר ודאי אינה כלום וא"צ להמתין ומ"מ קינוח והדחה צריך כ"כ הפר"ח סקי"ח"), בן איש חי (שנה ב' פר' שלח אות ט'), "ואפילו לעס תבשיל שיש בו שומן, דלא פלוג, אבל אם טעם בלשונו ופלט מיד, אין צריך להמתין", כה"ח (ס"ק נ"ו), הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קל"ג), הדר השלחן (פרק ו' סעי' ג').
- א) צריך קינוח והדחה – פר"ח (ס"ק י"ח), לחם הפנים (ס"ק כ"ג), מחה"ש (ס"ק י"ח), ערה"ש (סעי' י"ד, לשונו מובא לעיל), כה"ח (ס"ק נ"ו), הדר השלחן (פרק ו' סעי' ג').
2. קשה: משמע רק בתבשיל של בשר מותר, משא"כ בשר עצמו. ולכאורה דלא כאחרונים [הגר"ש"ק זצ"ל, ודעימיה] לעיל – עי' מחה"ש (ס"ק י"ח, "שכתב הפרי חדש ... מיהו טעימת תבשיל אינו כלום ... מה שאין כן בטעימת בשר שיש לו דין אכילת בשר").
- א) י"ל, גבי בשר הוי פולט, משא"כ כאן שהיה ע"י בליעה – הגר"ש פעלדער שליט"א (קלטת א' שיעור ג').
- ב) עדיין קשה, שכמה ספרים מביא הדין של הפר"ח רק על פלט – בן איש חי (לשונו מובא לעיל), הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קל"ג), הדר השלחן (פרק ו' סעי' ג'), זבחי אהרן (פרק ג' הע' י"א, שו"ר עריכת הדעת פרק ג' סוף הע' י"ז, "ויל"ע בזה").
3. מראי מקומות – פאת שדך (יו"ד סי' ל"א), פמ"ג השלם (עיונים וביאורים סי' א' אות ב').
- א) יביע אומר (מעין אומר ח"ד פרק א' סי' מ"ג) – "שאלה: מי שטעם מרק בשרי אך לא בלע, האם מותר אחר כך לאכול מאכלי חלב. מו"ר נר"ו שאל: אם לעס. ואמרת: לא, כגון אישה שטועמת אם חסר מלח. תשובה: אם יש צורך גדול אפשר להקל. אחר כך הוסיף מו"ר נר"ו: יחכו שעה. [בכף החיים מביא בשם הזבחי צדק, ועוד שמותר מיד, ללא חולקים]."

ו. להיפך: אדם בשרי לטעום חלבי.

1. אדם בשרי לטעום חלב בלשונו.
    - א) מחמיר.
    - 1) הגר"ח זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תל"ב) – "שאלה: אשה שהיא בתוך ו' שעות מאכילת בשר, וצריכה לטעום אוכל של התינוק והאוכל הוא חלבי, צ"ע האם מותר לטעום בלשון. תשובה: לא".
    - 2) אבני ישפה (ח"ה סי' ק"א ענף ד') – "שאינו לאשה לטעום בלשון מאכל חלבי לתינוק אלא אחר שש שעות מאכילת בשר".
  - ב) מיקל.
    - 1) עי' הגרי"ש זצ"ל (אבני ישפה ח"ה סי' ק"א ענף ד', אשרי האישי יו"ד פרק ה' אות כ"ג) – "אשה שהיא בתוך ו' שעות מאכילת בשר, וצריכה לטעום אוכל של התינוק והאוכל חלבי, מותר לטעום בלשון, כמו שכתב הט"ז, כיון שסוף סוף אין זה טרף ממש".
    - 2) הדר השלחן (פרק י' סעי' ד') – "וללחוך גבינה בלשונו מותר".
    - ג) מראי מקומות.
      - 1) כפי אהרן (סי' ל'), הו"ד בעל פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' י') – "דאם לאחר מאכל בשר רוצה לטעום גבינה אז יש לדון ולדמות הדבר להא דסי' צ"ח ואו"ח סי' תקס"ז".
      - 2) רבבות אפרים (ח"ה סי' שכ"א) – "זה כמה שנשאלתי במי שאכל בשר, ואחר ג' שעות מכין אוכל חלבי לתינוק ורצונו לטעום את זה אם זה מבושל כל צרכו וכדומה, אז התרתי שיפליט מיד ולא יאכל ולא יהנה ואם זה ע"י טעימה ולא לבלוע יתכן שאפשר לגדול שמכין עבורו ולא יפליט בחזרה לאוכל אלא יפלוט לזבל ובאופן כזה השבתי ג"כ להרב אלימלך אברמסקי שמותר. (ומ"מ יותר טוב להחמיר)".
  2. אדם בשרי לטעום ולפלוט תבשיל של חלב.
    - א) מיקל – הגר"מ א' פריינד זצ"ל (מרא דשמעתתא עמ' קע"א, הו"ד בהדר השלחן פרק י' הע' י"ב).
    - ב) מחמיר – כתבי דעת קדושים (הדר השלחן פרק י' הע' ח').
- ### ז. ידיו מלוכלכות משמנונית של בשר וליקה אותם, האם צריך להמתין שש שעות.
1. מחמיר.
    - א) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: ידיו מלוכלכות משמנונית של בשר וליקה אותם האם צריך להמתין שש שעות. תשובה: דצריך להמתין שש שעות. והשיב הגר"ע אויערבאך שליט"א: דצריך להמתין שש שעות".
    - ב) עי' חיי הלוי (ח"ה סי' ס' אות ו') - לשונו מובא לקמן.
  2. מיקל.
    - א) הגר"ש מילר שליט"א (אהל יעקב) – "ראיתי בשם הגאון רבי שלמה מילר שליט"א שחידש בנוגע למי שקינח אצבעותיו בפיו כשהיו מלוכלכות עם רוטב של בשר דאינו צריך להמתין שש שעות, והוא משום סברא הנ"ל שעל משהו של בשר באמת לא שייך הטעמים שפירשו הראשונים בדין המתנת שש שעות וכל החומרא הוא רק משום לא פלוג אבל הא כיון שאינו מעשה אכילה אפילו לא פלוג ליכא".
    3. במעט יש להקל.
    - א) נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: ידיו מלוכלכות משמנונית של בשר וליקה אותם האם צריך להמתין שש שעות. תשובה: הדבר תלוי כמה שמנונית יש על ידיו, אם יש לו הרבה ראוי להחמיר, ואם מועט אפשר להקל".
    4. מראי מקומות.
      - א) לכאורה, אם הוא מרק של עוף - יש להקל. שדינו, כמו תבשיל של בשר, שהפר"ח וסייעתו מקילים, עי' לעיל.

ח. מי שבלע בשר.

1. מחמיר – ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ו').

ט. בליעת וויטאמינען שנעשו מכבד.

1. מיקל.

אג"מ (יו"ד ח"ב סי' כ"ו, לתורה והוראה ח"א עמ' י' אות ב') – "ופשוט שגם בזה מותר שליכא בזה הטעמים שהזכרו בט"ז סק"א ובש"ך סק"ב, ואף מטעם לא פלוג ... בוויטאמינען שאינן דבר הנאכל אלא הנבלע אין שייך גם לא פלוג בזה".

ב) באר משה (ריח הבשם פרק ג' הע' ט').

ג) חיי הלוי (ח"ה סי' ס' אות ד').

ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"ג, מטבח הכשר עמ' קל"ד, עמ' קל"ה).

ה) ילקוט יוסף (סעי' כ"ח, קיצור שו"ע סעי' כ"ח) – "מותר לבלוע כדורי ויטמינען בשרי, ומיד אחר כך לבלוע כדור ויטמינען חלבי. ואף מותר לאכול גבינה מיד אחר בליעת הכדור הבשרי, בלא קינוח הפה והדחה. [איסור והיתר ג עמ' תד]".

ו) הדר השלחן (פרק ה' סעי' ו').

ז) הבית בכשרותו (סי' ו', עמ' נ').

ח) על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' כ"א).

2. מראי מקומות – בדה"ש (בי' ד"ה לקנח, עמ' ס"א, "וצ"ע"), הל' בשר בחלב (פרק א' סעי' י"א).

א) הגר"ח"ק זצ"ל (עלי שיי"ח עמ' ר"כ אות ב') – "שאלה: האוכל כדורי ויטמינען שנעשו מכבד בהמות טהורות, האם מותר לאוכלים אחר אכילת גבינה או לשותת חלב. תשובה: תלוי אם נפסלו מאכילה".

3. להיפך: אדם בשרי לבלוע וויטאמינען שנעשו מחלב.

א) מחמיר – מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק ה' הע' ס"ד, "should not").

ב) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' ע"ג אות א', אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות י"ג) – "לקטוז (סוכר החלב שבדרך כלל מפיקים אותו ממי חלב (קום), שהם המים המופרשים אחרי הגיבון), מותרת בליעתה לאחר אכילת מאכלי בשר, מהטעמים דלהלן: א, משום שהחלב נפסל מאכילת חלב. ב, יתכן שמאחר ואינו עשוי מחלב אלא ממי גבינה, מותר לבלועו אחר בשר, ואע"פ שכתב הש"ך בסי' פז ס"ק י, שמי גבינה שנפלו לתוך תבשיל של בשר אסרוהו, היינו דוקא לאוכלו יחד עם בשר, ואסור משום מראית העין, אבל לבלועו אחר בשר יתכן שמותר".

ג) שבט הלוי (ח"ז סי' קי"ח) – "סוכר חלב שמעורב בכמות קטן בכמה וכמה כדורי תרופות מהו שיהי גורם לאסרה עם אכילת בשר אשר מי שהוא הרעיש בזה. לפי הנשמע ממומחה ירא אלוקים באמת הסוכר הזה נעשה מנסיובי דחלבא ע"י שמאדים כל חלקי המים ונשאר סוכר זה, בעניתי מסברא אינו עוד בכלל חלב כלל מה"ת עכ"פ, ואינו דומה לאבקת חלב דהתם ע"י התהליך עשיתי נשאר עיקר החלב אלא שנתבש וחוור שוב ע"י תערובת מים להקרא חלב גמור משא"כ סוכר חלב שנשארים רק חלקי סוכר שבחלב (הנסיובי) ועוד בנסיובי עצמה איכא ב' דעות בשו"ע יו"ד סי' פ"ז אם הוא חלב מה"ת, ואפי' לדין שמחמירים דרך מימי חלב אינו חלב לא מי חלב כמבואר בפוסקים סי' פ"ז שם וסי' פ"א. מכ"מ לענין אכילת בב"ח שהוא רק בתערובת קטן תוך הכדורים, וגם איכא כמה דעות ביו"ד סי' פ"ט דתבשיל של גבינה עדיף מגבינה עצמה עכ"פ לענין לאכול בזה אחר זה, וא"כ אפשר לקחת התרופה עכ"פ אחרי סעודת בשר, ופשיטא דא"צ להמתין דהא הרמ"א סי' פ"ט ס"א התיר מעיקר הדין עכ"פ אחרי בהמ"ז מיד. אבל מעיקר ההלכה יראה דאין בתערובת מיעוט של חלב סוכר זה חשש עכ"פ במקום חולה שאין בו סכנה".

ד) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' כ"ט) – "מי שאכל סעודה בשרית, מותר לו לבלוע לאחר מכן כדורים לצורך תרופה אף שמעורב בהם סוכר וחלב, ואינו צריך להמתין כלל. ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד תה".

ה) מראי מקומות – הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות ה').

1) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קונ' יד דודי עמ' קל"ב אות י"א, דפו"ח עמ' קפ"ו אות כ"ח) -

If someone is taking a liquid vitamin supplement which has a dairy ingredient, may he drink it after meat? The drink has a basically bland taste with a chocolate taste added (the chocolate is not dairy)?

Answer: Yes, if there is no טעם of milk. No, (מטעם מנהג), if there is טעם even if it is ברוב. Yes, if one is מסופק if there is טעם (he may if he wishes).

1) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

If one is fleishig may one take medicine that contains lactose?

Answer: This is not pashut. Generally, lactose is put in for taste as a natural sweetener (milk sugar). The question is, if this milk extract is considered 'chalav'. It is preferable to avoid this right after fleishig, if possible. If this is a tasteless tablet, then it is לכתחילה.

י. אם יש בשר בין השיניים, צריך להסירו [אפילו אם שהה כשיעור].

1. ואז אין צריך להמתין שש שעות.

א) ר"ן (חולין דף לז: סוף ד"ה אמר) – "ומ"מ נראין הדברים שמי שאכל בשר ושהה קצת ואח"כ מצא בשר בין שיניו שאינו צריך שהייה כדי סעודה מאותו זמן שנטל הבשר משם אלא מאכילה ראשונה חשבינן ליה לזמן שהייה ומיהו קנוח הפה מיהת משמע דבעינן".

ב) בית יוסף (או"ח סי' קע"ג ס"ק ג' ד"ה ומ"ש) – "הר"ן".

ג) תו"ח (כלל ע"ו סוף דין א') – "וכתב הר"ן".

ד) עי' מהרש"ל (יש"ש חולין פרק ח' סי' ט') – "ומי שאוכל בשר ושהה קצת, ואח"כ מצא בשר בין שיניו, [אין צריך] שהייה כדי מסעודה לסעודה מאותו זמן שנטל הבשר, אלא מאכילה ראשונה חשבינן לזמן שהייה, אבל הדחה מיהו בעי".

- ה) ש"ך (ס"ק ג') – "כתב הר"ן דא"צ שהייה ו' שעות מאותו זמן שמסירו אלא מאכילה וכתוב בת"ח כלל ע"ו דין א' דה"ה לענין המנהג בהמתנת שעה".
- ו) כנסת הגדולה (הג' הטור ס"ק ח') – "הר"ן".
- ז) פרי חדש (ס"ק ג') – "כתב הר"ן".
- ח) לחם הפנים (ס"ק ג') – "כר"ן".
- ט) בית לחם יהודה (ס"ק א') – "כ' הר"ן".
- י) כרתי (ס"ק ג') – "ואם מצא אח"כ. וכשמסירו אין צריך להמתין מאז שש שעות. (ר"ן ל"ז ע"ב סוד"ה אמר, ש"ך פרי חדש ס"ק ג')".
- יא) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ג').
- יב) חכמת אדם (כלל מ' סעי' י"ב) – "ואם מצא אחר כך בשר בין השינים ומסירו אין צריך להמתין דחשבינן שש שעות מאכילתו אך צריך קינוח והדחת הפה".
- יג) זבחי צדק (ס"ק ו') – "מ"מ א"צ לשהות שש שעות מאותו זמן שמסירו, אלא משעת אכילה".
- יד) ערה"ש (סעי' ה').
- טו) בן איש חי (שנה ב' פר' שלח אות ח') – "ואם יש בשר בין השניים, צריך להסירו. ואם לא הסירו תכף אחר אכילה, אלא עד אחר שתיים ושלוש שעות, אין צריך לחשוב הששה שעות, אלא מעת שגמר אכילתו".
- טז) כה"ח (ס"ק י"ב, ס"ק י"ג).
2. מראי מקומות – בירורי חיים (ח"ח סי' ל"ה).

יא. **אם בולע הבשר שמצא בין השיניים אחר ו' שעות** [או תוך ו' שעות], **האם צריך עוד ו' שעות משעת הבליעה.**

1. הפלאה (על סעי' א') – "ברמ"א ואם מצא אח"כ כו' ומסירו. משמע אם בלעו צריך להמתין לדעת האומרים משום מושך טעם **והעולם אינם נזהרים בזה** ואפשר מסירו לאו דוקא דאין במעט חשש המשכת טעם. מיהו הא חזינן באוכל או טועם ולא חילקו חז"ל ברב או במעט".
2. מיקל.
- א) לפי הרמב"ם.
- ב) מעין גנים (עבאדי, או"ח סי' י"ג אות ס"א) – "לע"ד יש צד להקל, דלפי טעם הרמב"ם שהשהיה משום בשר שבין השיניים, א"כ הכא ליכא למיחש שהרי הוציאו ובלעו ... ואפילו לדעת האומרים שמושך טעם, איפשר שהוא מולה. דדבר מועט כזה אינו מושך. ועוד שכבר נתעכל קצת בין השיניים ...".
- ג) באר משה (ריח הבשם פרק ג' הע' ז').
- ד) הגר"י גוסטמן זצ"ל (מהגר"ש פעלדער שליט"א, קלטת א' שיעור ג').
- ה) הגרמ"א פריינד זצ"ל (מרא דשמעתא, עטרת יהושע, אות שמ"א).
- ו) עי' הגריש"א זצ"ל (הלכה ערוכה הל' כשרות המאכלים עמ' קנ"ו, אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות י"ז) – "שהמיקל בזה יש לו על מה לסמוך".
- ז) עי' הגר"מ הלברשטם זצ"ל (הכשרות פרק י' הע' ע"ח) – "והעולם אינם נזהרים בזה וכן הורני הגר"מ הלברשטם שליט"א [זצ"ל] עפ"י הט"ז שם, שלבשר שכזה אין כבר משמעות, מ"מ אותו עצמו יש להסיר".
- ח) הגר"ח"ש זצ"ל (כשרות במטבח [אנגלית] פרק ב' הע' כ"ב).
- ט) קנה בשם (היכל הוראה ח"ד הוראה פ"א) – "הורה לו למעשה שאין צריך להמתין יותר משש שעות לאחר האכילה, שהיות שחז"ל כשתיקנו שש שעות לא תיקנו השש שעות אלא משעת אכילה דוקא, ואנו אין בכוחנו לחדש דבר".
- י) עמק התשובה (ח"ו סי' ש"י).
- יא) הגר"ח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק ב' אדר א' תשס"ח) – "שאלה: מי שבלע הבשר מבין השינים, האם צריך להמתין שש שעות משעת הבליעה, או משעה שאוכל הבשר פעם ראשונה. תשובה: משעה שאוכל".
- הגר"ח"ק זצ"ל (אליבא דהלכתא גליון ל"א עמ' ע"ה טור ד' אות ז') – "דא"צ להמתין".
- הגר"ח"ק זצ"ל (כשרות במטבח [אנגלית] ריש עמ' ר"ט) – "נמצא קצת בשר בין שיניו **תוך** שש שעות מאכילת בשר ובלעו, האם צריך להמתין עוד שש שעות. תשובה: לא".
- 1) עי' הגר"ח"ק זצ"ל (מועדי הגר"ח ח"ב תשובה רל"ד) – "שאלה: בלע בשר שבין השינים אם צריך להמתין ו' שעות. תשובה: כן".
- 2) י"ל הגר"ג רבינוביץ שליט"א (מכתב, אור פני משה גליון פ' עמ' ב' [פר' כי תשא תשע"ט]) – "נראה שיש לי תירוץ טוב והגון שלא יהיה סתירה. כי הנה בכל השלשה מקומות מובן טוב דעת מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א [זצ"ל] שאין צריך להכות שש שעות משעת בליעת הבשר באמצע השש שעות, אלא משעת אכילה ראשונה. אולם בספר מועדי הגר"ח כתוב השאלה בסגנון כזה: 'שאלה: בלע בשר שבין השינים אם צריך להמתין ו' שעות! ולא כתב בנוסח השאלה אם צריך להמתין 'עוד' ו' שעות. והנה בסגנון שאלה זו, שלא פירט בשאלה כמו שפירטו בשלשה מקומות הנ"ל השאלה היטב, לכן אפשר להבין השאלה גם כך, שהשאלה האם צריך להמתין שש שעות מאכילה ראשונה, או כיון שכבר בלע הבשר באמצע השש שעות, אולי לא יצטרך להמשיך להמתין השש שעות, שהרי בלע הבשר שנשאר לו בין השינים. דו"ק היטב בנוסח השאלה, ואפשר להבין כך השאלה. ולכן ענה מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א [זצ"ל] 'כן', וכוונתו, שצריך הלאה להמתין השש שעות, ואפילו שבלע הבשר, לא פקע החיוב שצריך להכות לשש שעות. אולם כמובן שהשש שעות סגי לשמור ממתי שאכל בפעם ראשונה הבשר, ולא ממתי שבלע

הבשר באמצע השש שעות. וכמו שכתב מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א [זצ"ל] בשלשה מקומות הנ"ל. והכל על מקומו יבוא לשלום ב"ה ונפלא בחמלת ה' עלינו ... א צודק מאד שצריך לתקן בנוסח ההערות שם".

(יב) הגר"א ונבנצל שליט"א (קונ' גם אני אודך, ש"ס וענינים שונים ח"ב סי' ס"ב אות ה') – "אין צריך, כי זה חלק מהמתנת שש השעות".

הגר"א ונבנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ה טבת תשס"ח, מציון תצא תורה ח"א אות ק"פ) – "שאלה: מי שבלע הבשר מבין השיניים, האם צריך להמתין שש שעות משעת הבליעה, או משועה שאכל הבשר פעם ראשונה. תשובה: מהראשונה".

(יג) מעדני מלכים (סי' פ"ב) – "ונראה דאין חילוק אם מסירו או שבלעו, ואין שום חומרא להחמיר לחכות עוד פעם שש שעות אחרי שבלעו רק צריך לעשות קינוח והדחה (כמו שכתב הרמ"א, וכמבואר במעדני השלחן שם ס"ק ו'), דאז סר הטעם בשר, ולא נשאר כלום בין שיניו, ומותר לו לאכול מאכלי חלב. ודע דדין זה, הוא בין לטעמו של רש"י ... מ"מ אין צריך להמתין עוד פעם שש שעות על מה שבלע בשר שבין השיניים, כיון שלא מוציא עתה בפיו טעם פעם נוספת, וגם לא נדבק בפיו. וכל שכן לדעת הרמב"ם ...".

(יד) שערי יושר (ח"ג יו"ד סי' ב' אות ב') – "מי שמצא בשר בין השיניים אחר שש שעות או אחר כמה שעות לאכילתו, אע"פ שלכתחילה צריך להסירו, בכל זאת אם טעה ואכלו לא צריך להמתין שש שעות מזמן אכילתו, אלא ידיח פיו היטב, ומספיק להמתין שש שעות מזמן אכילת הבשר שאכל מעיקרא".

(טו) זר השלחן (ס"ק י').

(טז) חיי הלוי (ח"ה סי' ס' אות ה') – "דכיון דבעצם ליכא בזה הטעמים לאסור ורק שייך סברת לא פלוג וממילא יש לומר דלא גזרו רק כשאוכל בדרך אכילה".

(יז) שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ב אות י' ס"ק ב', פסקי הלכה עמ' קל"ד) – "מיהו לא מסתבר כלל שעל בשר קטנטן ובלתי טעים כזה צריך לחשוש להמשכת הטעם שישאר בתוך פיו, ולדעתי אין צריך על זה המתנת ו' שעות. ומסתבר דאף לאחר המתנת ג' שעות לית בבליעת דבר מאוס כזה חשש להמשכת טעם. ולכאורה גם על פחות מזה, אבל איני רוצה להכריע".

(יח) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: בלע בשר שנמצא בין שיניו אחרי שלש שעות האם צריך להמתין שש שעות. תשובה: דבזה אין צריך להמתין שש שעות".

(יט) נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: בלע בשר שנמצא בין שיניו אחרי שלש שעות האם צריך להמתין שש שעות. תשובה: אין צריך".

(כ) ודרשת וחקרת (ח"ד יו"ד סי' ב') – "בבדי השולחן סי' פ"ט ס"ק י"ד ציונים שם ס"ק כ"ב שהחמיר כדרכו, ונלענ"ד שהחמיר יחמיר לעצמו, כי הוא דלא כמנהג העולם ... ושמעתי שאחד מגדולי המורים בימינו הקל בזה, ויהא חלקי עמו, (אינני מזכיר את שמו כי לא שמעתי מפה קדשו), ואפילו מאן דבעי להחמיר אם הוא מבני אשכנז שיוצאים ביד רמ"א, נלענ"ד דסגי בהמתנת שעה כהמנהג הפשוט שכתב, וזה סגי גם לכל מי שיש בו ריח תורה".

(כא) אר"ש (בב"ח, פרק ב' הע' ז').

(כב) מגילת ספר (אות ב' ד"ה וראיתי) – "וראיתי דבר חידוש בבדה"ש ... ואין הדברים נראים ...".

(כג) ריח הבשם (פרק ג' סעי' ל"ג).

(כד) דברי בניהו (חט"ו סי' כ"א) – "אדם שאכל בשר ולאחר כמה שעות הוציא הבשר מבין השיניים ואכלו במקום להסירו העלו רבים מן האחרונים שאין צריך להמתין שש שעות מהבליעה של הבשר שבין השיניים, אלא יש להמתין שש שעות מסיום אכילת הבשר, ואף לא מסיום ברכת המזון אלא מסיום אכילת הבשר. עיין בחידושי הפלאה ...".

(כה) עי' הדר השלחן (פרק י"ב סעי' ו') – "יש מקילים".

(כו) עי' פתח הבית (בי' אות ג').

(כז) ילקוט יוסף (הע' ט' ד"ה ומה שכתבנו) – "ומה שכתבנו שאין לו לבלוע החתיכה שבין שיניו, היינו משום דאז יצטרך להמתין שש שעות, דלפי רש"י והרא"ש אין הבשר שבין השיניים מתרקב, וממילא אם בולעו צריך להמתין שש שעות. דלא חילקו חכמים בין דבר מועט למרובה. וכן נוטה דעת ההפלאה, אלא שכתב שהעולם אינם נזהרים בזה. והובא באחרונים כאן".

(כח) היכל הוראה (ח"ד הוראה פ"א) – "הדרנא בי ואין לי אלא דברי אאמו"ר זצ"ל דאין צריך להמתין שש שעות משעת בליעת החתיכה שהיתה בין השיניים אלא משעת האכילה, וכל שכן אם יבלע לאחר שש שעות, ודאי שאין צריך להמתין".

(כט) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ב' סעי' נ"ד).

(ל) עי' תורת אבי (ח"א עמ' ק"י) – "סוף דבר, שהמוצא חתיכת בשר בפיו אף לאחר המתנת שש שעות, צריך להוציאה, אמנם אם בלע אותה ללא כוונה, המיקל שלא להצריך המתנת שיעור נוסף יש לו על מה שיסמוך. והמחמיר תע"ב".

(לא) הגר"ח סגל (גם אני אודך ח"ב סי' נ"ג) – "העולה מן הדברים: אוכל שבין השיניים, א"צ לחזור ולברך עליו. וכמו"כ באם איירי בבשר שבין השיניים שבלעו, א"צ להמתין שש שעות אלא מסוף אכילתו הראשונה".

(לב) הגר"ח פדלון (גם אני אודך ח"א סי' כ"ו).

3. מחמיר.

(א) בדה"ש (ס"ק י"ג).

(ב) דברי שלום (יו"ד סי' כ"ג) – "בשר שנשאר בין השיניים לאחר שש שעות צריך להסירו וא"צ להמתין, אבל אם בלעו צריך להמתין שש שעות".

(ג) אבני ישפה (אהל יעקב י"ב אלול תש"ע) – "אדם שבולע בשר שהיה בין השיניים **תוך שש שעות**, צריך להמתין שש שעות משעת הבליעה, שהרי הרמ"א סי' פ"ט סעי' א' מקיל במוצא בשר בין השיניים רק במסירו, ומוכה שאם אכל אותה צריך להמתין, וכן פשוט שהרי הוא לא התעכל עדיין. והמתנת שש שעות אחר אכילת משהו גם פשוט שצריך ומוכה מהלכה זו שהזכרנו כעת".

(ד) מתקרי ארץ (ח"ג יו"ד סי' ב') – "ראוי להחמיר".

- ה) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ס"ה) – "אם בלעה, צריך להמתין עוד שש שעות משעת הבליעה וכשיטת רש"י ... או שעה אחת לפי רע"א ... וזהו דווקא אם עדיין נראה הוא כחתיכת בשר ממש".
4. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ח' הע' ס"ה, מטבח הכשר פרק ה' הע' ס"ח), נועם הלכה (סי' ב' סעי' ח', "צ"ע"), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות ו'), חוקי חיים (ח"א ס' ל' אות ג'), אהל יעקב (סעי' ט'), הגר"מ חליוה (גם אני אודך ח"ט ס' כ"ט), בית מתתיהו (ח"ה ס' ל"ג, גם אני אודך ח"ו ס' י"ז [עמ' ר"ו]).
- א) הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת חולין דף קה. ד"ה אכל) – "דלאחר שש שעות ... לאחר שהוציא יכול מיד לאכול גבינה".
- הגריש"א זצ"ל (דברי יעקב בתשובות הגרי"ש עמ' תרכ"א ענף ד') – "ושאלתי בכ"ד אב שנת תשנ"א זה למרן הגריש"א בקצרה וכך אמרתי שבבדי השולחן כתב בשם ההפלאה שאם ניקר ובלע צריך להמתין שש שעות ע"כ. והשיב הגריש"א אינו נראה כן ודוקא אם בלע תוך שעה עוד יש לחוש לטעם אבל אחרי שעה כבר אין לו טעם עכת"ד".
- הגריש"א זצ"ל (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ב' הע' קנ"ח) – "שבדיעבד אי"צ להמתין".
- ב) הגר"צ ובר שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ב' הע' קנ"ח) – "שראו להחמיר בזה אך המיקל יש לו על מי לסמוך".
- ג) על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' ל"ג) – "יש לדון שצריך להמתין שש שעות עד לאכילת או לשתיית חלב".
- ד) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ב' סוף הע' קנ"ח) – "ויש לעי' אם ניתן להקל באופן שהוציא את הבשר מבין השיניים באצבעותיו, והחזירו לפה ובלעו".
- ה) תורת מאיר (יו"ד ס' ו') – "תשובה: המוצא שאריות בשר בין שיניו לאחר ארוחתו, יקפיד להשליכן מפיו, כיון דלדעת כמה פוסקים אם יבלעם יצטרך להמתין שש שעות מעתה ולא מסיום סעודתו, וכן עיקר, אבל אחר שעברו ו' שעות מסיום סעודתו, אין לחוש בזה".
- ו) בית רחמים (ח"ב ס' ב') – "אם לא הסיר הבשר, אלא בלעו במתכוין, נראה מדברי האחרונים להחמיר בזה להמתין שש שעות, ומ"מ נראה שהמיקל בזה להמתין רק שעה ולקנח פיו, יש לו על מה שיסמוך. וכ"ש אם לא הרגיש בבליעתו, שיש להקל בזה בפשיטות".
- ז) נראה, שלבני אשכנז דקי"ל מעיקר הדין סילק וברוך וכמ"ש הרמ"א, ורק נוהגים להחמיר מצד המנהג, ממילא כאן שהמנהג להקל, כדאי בהפלאה, לכאורה אפשר להקל.

יא] חולה.

א. מי חלב, מותר אחר שעה אחת.

1. חתם סופר (יו"ד ס' ע"ג) – "מימי חלב אחר שהוסר כל האוכל נהי דנאסר נמי מדרבנן אבל כבר קלישי לי' איסורא ופשיטא דאין להחמיר לחולי קצת אחר אכילת בשר בשיהוי שעה".
  2. פת"ת (ס"ק ג') – "ועיין בתשובת ח"ס סימן ע"ג דחולה השותה מימי חלב לרפואתו אפילו הוא רק חולה קצת א"צ להמתין אחר אכילת בשר יותר משעה ואחר שכבר בירך ברהמ"ז ישתה וירוח לו ע"ש".
  3. מהר"ם שיק (או"ח ס' רמ"א ד"ה ונהי) – "וגדולה מזו התיר מרן זצ"ל בחתם סופר ... ובחלק יורה דעה סימן ע"ג התיר לחולה אחר שעה משאכל בשר לשתות מי חלב".
  4. עצי העולה (כלל ג' סעי' ח').
  5. חוט שני (שבת ח"ד סוף עמ' רנ"א).
  6. הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות י"ב).
א) מראי מקומות – עיקרי הד"ט (ס' י' אות ד'), חיי הלוי (ח"ה ס' ס' אות ח').
- 1) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ב') – "האוכל בשר אסור לשתות אחריו גם חלב שחוטא [שהוא מדרבנן] עד שיעברו שש שעות. ויש מחמירים גם במי חלב שאין לשתותם אחר בשר, דלא פלוג רבנן. ויש מקילין במי חלב. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד שסד]".

ב. מיקל [בכל חלב] אחר שעה אחת.

1. חכ"א (כלל מ' סעי' י"ג) – "לצורך חולי קצת נראה לי פשוט דיש להתיר אפילו אכל בשר בהמה לאחר שימתין שעה ויחטט שיניו לאחר ברכת המזון".
2. זבחי צדק (ס"ק י"א) – "הגם דאנחנו קבלנו הוראת מרן ז"ל וצריך שש שעות בין בשר לגבינה, מ"מ לצורך חולי קצת, נראה פשוט לאכול מאכל חלב אפ"ל אכל בתחלה בשר בהמה אחר שימתין שעה אחת כס' רמ"א ז"ל ויחטט שיניו. חכ"א שם סוף אות י"ג".
3. ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ג אות ו') – "חכמת אדם".
4. עי' ערה"ש (סעי' ז') – "ונ"ל באדם שאינו בריא שצוהו הרופאים לשתות חלב יכול לסמוך על דיעה זו בהמתנת שעה ובהדחת פיו אף שאין בו סכנה וכן נער או נערה כחושים ורפואתם לשתות חלב די להם בהמתנת שעה".
5. בן איש חי (שנה ב' פר' שלח אות י"א) – "לצורך חולה אף על פי שאין בו סכנה, יש להקל להמתין שעה אחת, אך צריך סילוק שלחן וברכת המזון".
6. דרכ"ת (ס"ק כ').
7. כה"ח (ס"ק י"ג, ס"ק כ"א, ס"ק כ"ו).
8. עצי העולה (כלל ג' ס"ק ז') – "ואפשר דאף חלב ממש מותר ... עכ"פ שעה".
9. אמת ליעקב (הע' ל"ו) – "ואף שבפת"ש סק"ג הביא בשם החת"ס להקל רק במי חלב, מסתבר שיש להקל אף בחלב ממש".
10. באר משה (ח"ד ס' כ"ד ס"ק א', עי' פתחי הלכה תשובה ה').

11. יחזה דעת (ה"ג סי' נ"ה ד"ה ודע, הליכות עולם ח"ז עמ' ג') – "חולה אפילו אין בו סכנה, די לו להמתין שעה אחת בין אכילת בשר לגבינה, ואין צריך להמתין שש שעות".
12. ששכ"ה (פרק מ' סעי' פ"ג [דפו"ח, סעי' צ"ו]).
13. שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ל"ד אות ד') – "חולה [אפילו קצת] ...".
14. שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ב אות י' ס"ק ד') – "יש להתיר למי שחולה מעט שלא להמתין שש שעות בין אכילת בשר לחלב ... ולהמתין שעה אחת".
15. אורחות הבית (פרק ז' סעי' י"ד).
16. חיי הלוי (ח"ה סי' ס' אות ג').
17. הגר"מ גרוס שליט"א (מנוחת אמת פרק כ"א הע' ל"ד).
18. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קצ"ח, מטבח הכשר עמ' קכ"ט).
19. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' כ"ב) – "חולה קצת, [אפילו אין בו סכנה] מותר לו לאכול גבינה ומאכלי חלב לאחר שעה אחת מאכילת בשר, ואין צריך להמתין שש שעות. וכן חולה אולקוס שצריך לאכול כל איזה זמן, ואין לו מה לאכול אלא מאכלי חלב, אינו צריך להמתין שש שעות בין בשר לחלב. ואם יכול יחצוץ את שיניו, כדי שלא יהיה בשר בין שיניו. [ילקוט יוסף חלק ח' איסור והיתר כרך ג' עמוד שצח. יביע אומר ח"א חיו"ד סי' יד אות יג]."
20. הבית בכשרותו (סי' ג', עמ' ל"ח) – "ואפילו במיחוישים בעלמא יש להקל".
21. מגילת ספר (אות ו' ד"ה וראיתי).
22. ריח הבשם (פרק ג' סעי' ל"ב, ועי' שם באנגלית) -
- i.e. he has a bad headache or bad stomachache, as opposed to a very mild headache.
23. נשמת אברהם (ס"ק א').
24. זר השלחן (ס"ק כ').
25. שערי תורת הבית (סי' ד' פרק א' אות י"א).
26. אר"ש (בב"ח, פרק ב' סעי' ו').

ג. אפילו פחות משעה.

1. יבין דעת (ס"ק א').
2. שבט הלוי (ח"ב סי' ל"ב, עי' קובץ מבית לוי ח"ט עמ' כ"ב אות ד') – "דבמקום חולי קצת די שעה ואפילו בפחות מזה אם בירך בהמ"ז וכמבואר בשו"ת ח"ס יו"ד סי' ע"ג ובפ"ת שם ס"ק ג".
3. וישב משה (ח"ב סי' נ"ז) – "דמ"ש האחרונים בשם החכ"א להקל דוקא בשהיה שעה היינו למאן דאפשר לי' דבדרך כלל אפשר לו בהמתנת שעה אחד ג"כ וא"צ לשתות חלב חומ"י ...".
4. הל' בשר בחלב (פרק א' סעי' ט').

ד. ארבע שעות.

1. אבן ישראל (ח"ט סי' קכ"ו אות ה') – "ולחולה שאין בו סכנה, די בארבע שעות".

ה. שש שעות.

1. שו"ע המקוצר (יו"ד סי' קל"ו סעי' ט') – "בקהילותינו המנהג שלא להקל אפילו במינקת או חולה, וכן הרה, אלא אף הם ממתנינם שש שעות כשאר כל אדם, כי מחזיקים זה איסור מן הדין ממש".

ו. האם מותר גם ממתקים של חלב: חולה שאוכל מאכלי חלב בהמתנת שעה אחר בשר.

1. מיקל.
- א) אבני ישפיה (אהל יעקב י"ג אלול תש"ע) – "כיון שחולה אוכל מאכלי חלב בהמתנת שעה אחר בשר, מותר גם ממתקים של חלב כי לא ניתן לחלק מה הוא אוכל".
- ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קע"ה) – "שאלה: אלו שהקילו להם לאכול גבינה אחרי שעה מאכילת בשר כגון מעוברת או ילדים וכדומה האם מותר להם לאכול גם ממתקים או רק מה שצריכים. תשובה: לא צריך להגביל".
2. לכאורה תלוי אם הוא מבני אשכנז [שהוא מצד מנהג וחומרא] או מבני ספרד [שהוא מעיקר הדין, ומצד חולה יש להקל].

ז. האם צריך התרת נדרים.

1. עי' לקמן.

ח. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (מאור השבת ח"ד עמ' תצ"ו), מעדני השלחן (מטעמי השלחן אות ד'), עמק התשובה (ח"ו סוף סי' שי"ד), פרי הדר (סביב לפרי ס"ק ח' אות ב'), אבני ישפיה (ח"ה סי' ק"א ענף ב'), הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קל"ב), על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' נ"ג - סעי' נ"ז).

1. קהלות יעקב (ארחות רבנו ח"ג עמ' ע"ח אות ל"ו) – "במינקת היקל מו"ר לשהות שעה לאחר בשר עוף, עי' ארחות רבנו ח"א עמ' ש"ס אות פ"ג, ואמר לי הגר"ח"ק שגם בחולה היקל מו"ר".

יב] מעוברת.**א. במקום הצורך, מותר אחר שעה אחת.**

1. שלמת חיים (סי' תט"ז) – "אם צריכה לכך פשיטא שראוי להקל תוך ל', ואפשר אפי' כ"ז שמינקת או מעוברת אם מרגיש שצריכה כמו לענין תענית חוץ מת"ב".
2. פסקי בושם (פרק כ"ד סעי' י', בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' שצ"ט) – "הורה שמעוברת ומניקה נחשבים כחולה קצת, ואפשר להקל להם שימתינו רק שעה אחת לאחר אכילת בשר".
3. יחזה דעת (ח"ג סימן נ"ח) – "ונראה שגם מעוברת שיש לה צער בימי עיבורה, וכן מינקת שסובלת מחוסר חלב, יש להקל להן בדין זה".
4. שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ט עמ' כ"ב אות ד', בענייני יו"ד עמ' ל"ד אות ד') – "חולה [אפילו קצת] ומעוברת ומינקת א"צ להמתין שש שעות, ומותרים לאכול חלב וגבינה לאחר שעה מאכילת בשר, ולאחר שבירכו ברכה אחרונה על סעודת הבשר".
5. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ד') – "אם יש צורך בשבילה לאכול מאכלי חלב לפני שיעברו שש שעות, יש להקל לאחר שעה על ידי קינוח והדחה של הפה".
6. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' כ"ג) – "ויולדת כל שלושים יום, וכן מעוברת שיש לה צער בימי עיבורה, דינה כחולה, ויכולה להקל כנז".
7. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ס"א) – "שה"ה למינקת ומעוברת במקרה שאם מצריכה להמתין היא תעשה חלשה מזה".
8. הבית בכשרותו (סי' ג', עמ' ל"ח).
9. הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות י"ב).

ב. תמתין שש שעות.

1. שו"ע המקוצר (יו"ד סי' קל"ו סעי' ט') – "בקהילותינו המנהג שלא להקל אפילו במינקת או חולה, וכן הרה, אלא אף הם ממתנינים שש שעות כשאר כל אדם, כי מחזיקים זה איסור מן הדין ממש".
2. אבני ישפה (ח"ה סי' ק"א ענף ג') – "שכל זמן שהמעוברת לא נפלה למשכב אין לה להקל בחנם אלא תמתין שש שעות אחר אכילת בשר כדי לשתות חלב".

ג. דעת הגריש"א זצ"ל.

1. הגריש"א זצ"ל (פסקי הלכות קרול יו"ד אות ז', אשרי האישי יו"ד פרק ה' הע' ל"ה) – "למינקת מספיק לחכות 3 שעות בין בשר לחלב".
2. הגריש"א זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' שצ"ג [לשונו מובא לקמן], אשרי האישי יו"ד פרק ה' אות כ"ב) – "מעוברת ומניקה שחלשה מעט, וצריכה לשתות קפה וכדו', מותרת בהמתנת שעה, אך יש לעשות קינוח והדחה".
3. הגריש"א זצ"ל (אבני ישפה ח"ה סי' ק"א סוף ענף ג', אשרי האישי יו"ד פרק ה' אות כ"ב) – "שנכון להמתין כמה שהיא יכולה, ואין להקל בכל זה רק בשעת הדחק גדול".

ד. האם צריך התרת נדרים.

1. עי' לקמן.

יג] מינקת.**א. במקום הצורך, מותר אחר שעה אחת [או פחות].**

1. שלמת חיים (סי' תט"ז) – "אם צריכה לכך פשיטא שראוי להקל תוך ל', ואפשר אפי' כ"ז שמינקת או מעוברת אם מרגיש שצריכה כמו לענין תענית חוץ מת"ב".
2. פאת שדך (יו"ד סי' ל').
3. אמת ליעקב (הע' ל"ו, דברי חכמים יו"ד אות ב') – "שיוולדת או מינקת אינה צריכה להמתין יותר משעה לאכול מאכלי חלב לאחר אכילת בשר".
4. פסקי בושם (פרק כ"ד סעי' י', בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' שצ"ט) – "הורה שמעוברת ומניקה נחשבים כחולה קצת, ואפשר להקל להם שימתינו רק שעה אחת לאחר אכילת בשר".
5. הגריש"א זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' שצ"ג) – "מעוברת ומינקת ויולדת אינם צריכים תמיד להמתין ו' שעות, אלא ירגישו בעצמם לפי המצב ואם קשה להם יכולים להקל אם עבר יותר משעה ואחרי קינוח והדחה".
6. שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ט עמ' כ"ב אות ד', בענייני יו"ד עמ' ל"ד אות ד') - לשונו מובא לעיל.
7. יחזה דעת (ח"ג סי' נ"ח) - לשונו מובא לעיל.
8. הגר"ש דבליצקי זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תקכ"ג) – "מינקת תלוי לפי הענין האם אפשר להקל לה לשתות חלב אחרי שעה מאכילת בשר דאם יש צורך מיוחד בזה אפשר להקל".
9. עי' דעת יהודה (עמ' קמ"ג אות תרנ"ז) – "מינקת האם אפשר להקל לה שתחכה רק שעה בין בשר עוף למאכלי חלב. תשובה: אפשר להקל".
10. חוט שני (שבת ח"ד סוף עמ' רנ"א) – "אם צריכה לאכול בשביל שיהיה לה חלב להניק לתינוק, אינה צריכה להמתין יותר משעה".
11. ששכ"ה (פרק מ' דפו"ח סעי' צ"ו) – "די להם בהמתנת שעה אחת".

12. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ס"א) – "שה"ה למינקת ומעוברת במקרה שאם מצריכה להמתין היא תעשה חלשה מזה".
13. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קצ"ח, מטבח הכשר עמ' קכ"ט).
14. ילקוט יוסף (סעי' כ"ג, קיצור שו"ע סעי' כ"ג) – "ואם היא מניקה וצריכה לחלב, יכולה להקל לאכול חלב אחר שעה מאכילת הבשר, גם אחר ל' יום. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד שצט]".
15. הבית בכשרותו (סי' ג', עמ' ל"ח).
16. שערי תורת הבית (סי' ד' פרק א' אות י"א).

ב. ג' שעות.

1. אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות כ"ב, עמ' קצ"ב) – "שאם מינקת רוצה לאכול חלבי, יש להקל בשבילה רק לחכות ג' שעות, מאחר שיש מנהג כזה, אבל כל זה רק כשהיא צריכה כן".

ג. ארבע שעות.

1. אבן ישראל (ח"ט סי' קכ"ו אות ה') – "ולחולה שאין בו סכנה, די בארבע שעות, וכן לאשה מיניקה".

ד. שש שעות.

1. עי' אבני ישפה (אהל יעקב ו' אלול תש"ע) – "בענין אם להקל למינקת אם די לה בהמתנת שעה אחת אחר אכילת בשר לאכילת חלב. הפתחי תשובה יו"ד סי' פ"ט ס"ק ג' מקיל בשם שו"ת ח"ס סי' ע"ג לחולה להמתין שעה אחת, ומשמע רק לחולה אבל לא למינקת. אמנם אם היא חלשה מאד, יש לומר שדינה כמו חולה".
2. שו"ע המקוצר (יו"ד סי' קל"ו סעי' ט') – "בקהילותינו המנהג שלא להקל אפילו במינקת או חולה, וכן הרה, אלא אף הם ממתנים שש שעות כשאר כל אדם, כי מחזיקים זה איסור מן הדין ממש".
- ה. מראי מקומות – באר משה (סוף ס' פתחי הלכה, תשובה ה').
1. קהלות יעקב (ארחות רבנו ח"ג עמ' ע"ח אות ל"ו) – "במינקת היקל מו"ר לשהות שעה לאחר בשר עוף".

ו. האם צריך התרת נדרים.

1. עי' לקמן.

יד] קטנים.

א. ראשונים.

1. פסיקתא רבתי (פיסקא כה פר' עשר תעשר), הו"ד בהעייטור (שער ראשון, י"ג-ב) – "לסוף ארבעים יום, התחילו המלאכים אומרים לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע לא כך אמרנו לך לא תתן את התורה להם, לפיכך כשביקש הקדוש ברוך הוא לכתוב אותם להם שנית, לא היו המלאכים מניחים אותו, אומר להם הקדוש ברוך הוא אתם הם שמקיימים את התורה, תינוק הגמול בישראל מקיימה יותר מכם, יוצא מבית הספר אם היה לו לאכול בשר וחלב, איפשר לו לאכול חלב עד שירחץ ידיו מן הבשר, ואתם כשנשלחתם אצל אברהם הביא לפניכם בשר וחלב כאחת ואכלתם, שנאמר ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו".
- א) מאירי (חולין דף קה.) – "ומה שהביאו הם ראייה לדעתם ממה שאמרו בפסיקתא בפרשת עשר תעשר שאמר הקדוש ברוך הוא למלאכים תינוק שבישראל מקיים את התורה יותר מכם שאם באים לאכול בשר בחלב אינו אוכל מן החלב עד שירחץ ידיו מן הבשר אינו כלום חדא דאין משיבין בהגדות ועוד דההיא בקטן נאמרה ודרך חנוך".
2. מאירי (חולין דף קה. ד"ה ויש) – "ויש מפרשים בה דוקא קטן שאין כח בו לשהות שש שעות וסעודותיו תכופות זו לזו ועכולם ממחר הן באיסטומכא הן בין השנים ומקילין מזו לומר שלא ליתן שיעור שש שעות אלא כל שהפסיק בסעודה זו וקבע לאכול פעם אחרת אפ' בתוך שש שעות שהרי לא הוזכרו כאן שש שעות אלא מסעודתא לסעודתא ואף על פי שאין הדברים נראין מפני שסתם מסעודה לסעודה סתם קאמר שהוא כשיעור שש שעות מיהא לגדול ושאם לא כן נתן דבריהן לשיעורין מ"מ בעוף מיהא יראה לי לדון כן מפני שהוא נקל להתעכל ולהפקע שם בשר מעליו יותר משאר בשר".
3. לקט יושר (עמ' ל"ה) – "אין להקפיד על הקטנים אם אכלו בשחרית בשר ובצהרים גבינה, אע"פ שלא שהו כשעור שש שעות. וגם אינו מוחה לאחרים שאינם מדקדקים במעשים. אבל לבנו היה מוחה מיד שהיה בר מצוה".

ב. שש שעות.

1. קהלות יעקב (ארחות רבנו ח"ג עמ' ע"ז אות ל"ה) – "בבית מו"ר (שליט"א) זצוק"ל גם הקטנים שהו שש שעות בין בשר לחלב, עפ"י מו"ר. (ואמר לי הגר"ח"ק שליט"א [זצ"ל] שזה בקטן שהגיע לחינוך ובקטן מזה מיקל בפחות בשעת הצורך)".
2. הגר"ח"ק זצ"ל (לשונו מובא לקמן, גבי תינוק).
3. שו"ע המקוצר (יו"ד סי' קל"ו סעי' ט', הע' כ"ג) – "ומנהגינו למנוע גם ילדים קטנים ממאכלי-חלב אחר בשר עד שש שעות [אפילו מבן שנתיים ושלוש שנים]".

ג. הכל לפי הענין והילד.

1. חלקת יעקב (יו"ד סי' ט"ז - סי' י"ח) – "לאחר המתנת שעה ואי"צ להמתין שש שעות. ועי' או"ח סימן שכ"ח סעי' י"ז דסתם תינוק מקרי חולה שאין בו סכנה, אכן התם מיירי לענין תינוק ממש, ובכתובות נ' א' כל המכניס את בנו פחות ממש רץ אחריו ואינו מגיעו - חזינן דבשנים האלו צריכין מאד לדקדק על גידול הבן ובריאות הילד, ואם כן כשהוא תאב לאכול מאכל חלב **לאחר שעה** מאכילת בשר אי"צ למנוע ממנו, כיון דעינוי אף רק לשעות מקרי אצלו חשש סכנה, ועכ"פ בגדר אינו בריא ודאי דמקרי ואדעתא דהכי לא קבלו עליהו".
2. **באר משה** (ריח הבשם פרק ג' הע' י', ח"ח סי' ל"ו אות ד') – "שיש להתחיל לחנך הקטן כבר מבן חמש, או מבן שש, הכל לפי הילד, להמתין שש שעות בין בשר לחלב".
3. הגר"מ **מ שך זצ"ל** (מכתבים ומאמרים ח"ד אות של"ב) – "ודאי שאין להחמיר הרבה על הילד ואם צריכין להאכילו אחרי אכילת בשר שלש שעות ודאי שאפשר ומותר להאכילו מאכלי חלב בלי שום חשש. והלא ברמ"א יור"ד כתב שמספיק שעה אחת, וע"ש ... שהוא מהזוהר. עכ"פ לילד קטן, ודאי שאין להחמיר ואפילו אחרי שעה אחת אפשר להתיר. אלא מפני שאיני חושב שיש צורך להאכילו תיכף אחרי שעה, ע"כ כתבתי אחרי שלשה שעות, שאז כבר יש צורך להאכילו".
4. הגרי"ש **א זצ"ל** (פסקי הלכות קרול יו"ד אות ה', אשרי האישי יו"ד פרק ה' אות כ"ד) – "ילד עד גיל 8 מספיק שיחכה שעה אחת מבשר לחלב, אבל שלא יהא בסעודה אחת. מגיל 8 עד 12 - שלוש שעות, ומגיל 12 - שש שעות".
5. **שבט הלוי** (קובץ מבית לוי ח"ט עמ' כ"ג הע' ט') – "דהגדר בזה לא ברור, וע"כ יש לחנך בהדרגה, קודם **להרחקת שעה** ואח"כ יותר לפי המצב ולפי הצורך, עד שיחנכוהו לנרחקת שש שעות כדין".
6. **שלחן הלוי** (ח"א פרק כ"ב אות י' ס"ק ג') – "ילד בן שש או שבע ימתין שש שעות בין אכילת בשר לחלב. מיהו לפני זמן זה יש לחנכו קצת, ונהגו להתחיל בחינוך משעה שהקטן יודע לחלק בין בשרי לחלבי, ומסתבר דהתחלת דבר זה הוא מגיל ג' ועד ד' כל אחד לפי חורפו. **ואף בזה יש לשקול הדבר במאזני השכל**, דבמקום שהקטן צועק לחלב הדרנא לכלל דאין מענין את התינוקות, ואם דבר זה לו לעינוי, לא ימתין כלל".
7. הגר"א **נבנצל שליט"א** (ביצחק יקרא סי' שמ"ג סעי' א') – "דיש להקל מאד בילד קטן באכילת חלב אחרי בשר, ולפי גדלו להגדיל רוח הזמן".
- הגר"א **נבנצל שליט"א** (אסיפת יצחק י"ג סיון תשס"ז) – "שאלה: מאיזה גיל צריך לחנך להמתין בין בשר לחלב. תשובה: מגיל שאפשר לפי הבריאות של הילד, בתחלה המתנה מועטת, ולאט לאט יוסיף".
- הגר"א **נבנצל שליט"א** (אהל יעקב) – "שאלה: מהו הגיל שצריך לחנך קטנים בדין המתנה בין בשר לחלב. תשובה: לפי צורכם. שאלה: וכמה זמן שעות הם צריכים להמתין. תשובה: כנ"ל, סמוך לגיל בר מצוה צריך להמתין שיעור מלא".
8. **חוט שני** (שבת ח"ד עמ' ש"ט) – "ממתין שהקטן מבין ויודע שיש איסור לאכול בשר וחלב יחדיו וחכמים עשו הרחקה בניהם. ונראה דכיון דמעיקר הדין מותר לאכול גבינה מיד אחר בשר ע"י קינוח והדחה ביניהם וי"א שצריך להמתין שעה אחת, אי אפשר לחייב את הקטן שהגיע לחינוך עד גיל ט' שנים להמתין שש שעות מלאכול גבינה אחר בשר, רק יש לחנכו שימתין שעה אחת, וכיון שמותר לו לאכול מאכלי חלב ה"ה שמותר ליתן לו באותו הזמן גם ממתקים חלביים. ומגיל ט' שנים יש להוסיף ולחנכו להרחיק בין בשר לחלב מסעודה לסעודה. וסעודה לסעודה לענין מצות חינוך בהרחקה זו הוא בין סעודה לסעודה של הקטן הזה, דהיינו אם רגיל להמתין שלש או ארבע שעות בין סעודה לסעודה שלו, אזי צריך להמתין שלש או ארבע שעות, ואם רגיל להמתין חמש שעות אזי ימתין חמש שעות. ועכ"פ מגיל קרוב לבר מצוה, יש לו להמתין שש שעות".
9. **יחיה דעת** (ח"ג סי' נ"ח, יביע אומר ח"א יו"ד סי' ד') – "שאין להחמיר ולהצריך שש שעות לקטנים, ודי להמתין שעה אחת ... בקטנים בודאי שיש להקל מסעודה לסעודה בין בקיץ בין בחורף. ואפילו לאחר שעה המיקל בזה לקטנים יש לו על מה שיסמוך".
10. הגר"י **ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל הע' ס"א) – "וכשמגיע לגיל חינוך למנהגים, והוא כאשר הוא הולך לגן, יש להמתין שעה אחת. וכשיותר גדול, לאט לאט להמתין יותר קצת עד שמגיע לשש שעות".
11. **שלמי יוסף** (קובץ בית אהרן וישראל גליון קט"ו עמ' ע"ח) – "מותר לתת לתינוק חלב לאחר בשר, בין בשר עוף, חיה, בהמה, במקום צערא דתינוק, דסתם תינוק מסוכן אצל חלב, אבל אסור לתת לו חלב ובשר יחד. קטן עד ג' שנים אי"צ להמתין בין בשר לחלב (וצריך קינוח והדחה) דהרי מסוכנים הם אצל חלב. קטן עד שש שנים אי"צ להמתין אפילו שעה אחת דהוא חומרא יתירא. קטן מגיל שש עד תשע (בבריא) ועד עשר (בכחוש) יש להקל אחר שעה כשתאב לאכול ואין מצוי מאכל אחר זולת מאכל חלבי, או שאינו מרוצה ממאכל אחר, מותר להאכילו אחר שעה מאכילת הבשר כדין חולה שמקילים אחר שעה אחת (אחר קינוח והדחה) דעיקר השיעור ההמתנה לרמ"א הוי שעה אחת. ואפי' בקטן שהגיע לחינוך דמעיקר הדין אי"צ להמתין שש שעות, ומותר לאכול ארוחת ערב אף שלא עברו שש שעות מסעודת הצהרים וקשה לו להמתין אפי' שעה אחת, ואפי' יכול להשקותו משקה או מאכל אחר (פרווה) ישקהו חלב מיד אחר בשר (אחר קינוח והדחה) ואי"צ להמתין כלל. ומ"מ ראוי לחנכו ולהרגילו בהדרגה אם אפשר. קטן הבריא מגיל תשע, ובכחוש מגיל עשר יש להחמיר שש שעות ...".

ד. בעוף יש להקל.

1. **שבט הלוי** (ח"ד סי' פ"ד) – "וא"כ בקטנים ובבשר עוף דהכריע המאירי להקל אפילו לשיטתו מכ"ש לדידן. אף די"ל דכיון דחומרא שלנו מכח מנהג הראשונים חמירא דאולי הנהיגו כן גם בקטנים. מ"מ לצורך עכ"פ יראה דשפיר איכא למסמך על הוראת המאירי בזה".
- ה. "**קטן שזמן סעודת הערב שלו** הוא תוך שש שעות מסעודת הצהרים יש להקל לו לאכול מאכלי חלב בסעודת הערב משום שהדבר נחוץ לגידולו, ואפשר להקל עד גיל י"ג שנים".
1. **אר"ש** (בב"ח, פרק ב' סעי' ז').
2. הגרי"ש **א זצ"ל** (אר"ש בב"ח פרק ב' הע' י"ב, אשרי האישי יו"ד פרק ה' הע' ל"ט).

3. חוט שני (שבת ח"ד עמ' ש"י, אר"ש בב"ה פרק ב' הע' י"ב) – "וסעודה לסעודה לענין מצות חינוך בהרחקה זו הוא בין סעודה לסעודה של הקטן הזה, דהיינו אם רגיל להמתין שלש או ארבע שעות שלש או ארבע שעות, ואם רגיל להמתין חמש שעות אזי ימתין חמש שעות".
4. חנוך לנער (פרק כ"ט סוף הע' א') – "שהולכין לפי זמני סעודתו של הקטן ... ועוד נראה שבכל מקום אין ליתן לו דברים שאין בהם משום רביתה, כאן שוקולד חלבי או מעדניים, תוך שש שעות".

1. מראי מקומות – רבבות אפרים (ח"ה סי' תכ"ח אות ב'), הבית בכשרותו (סי' ג', עמ' ל"ח), בירור הלכה (קמא, ח"ד יו"ד סי' פ"ט), תשובות והנהגות (ח"א סי' תל"ה, אורחות הבית פרק ז' סעי' ט"ז), בדה"ש (ס"ק ל"ז), מעדני השלחן (מטעמי השלחן אות ד', מעדני מלכים סי' פ"ג אות ב'), הגר"י בעלסקני זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קל"ג), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קצ"ט, מטבח הכשר עמ' קכ"ט), זר השלחן (ס"ק כ'), חיי הלוי (ח"ה סי' ס' אות ג'), הדר השלחן (פרק ג' סעי' ז'), מרא דשמעתא (עטרת יהושע, אות שמ"ג), הל' בשר בחלב (פרק א' סעי' כ"ו), על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' מ"ו - סעי' נ"ב), עמק התשובה (ח"ו סי' שי"ד), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות י"ג).

1. חזו"א (מעשה איש ח"ג עמ' קמ"ז) – "הורה למדריך במחנה ילדים ברמת דוד, כשאכלו הילדים בצהריים בשר וכעבור ד' שעות היו רעבים, שאפשר לתת מוצרים מאבקת חלב".

2. אג"מ (שמעתי מהגר"ש פורסט שליט"א בקלטת תשע"א, AKO General Membership Meeting עמ' י') -

A child who is may drink a milk bottle immediately after eating meat and does not have to even wait an hour, but once they are they should wait 6 hours. I heard from a talmid of Reb Moshe that as relates to this halacha the shiur of the הגיע לחינוך is when the child understands the concept of '6 hours'. In other words, when a child understands how long it takes to drive from Chicago to Detroit he is ready to begin chinuch for waiting between meat and dairy. Even once the child is, Magen Avraham 269:1 says that there is a general rule that there is no mitzvah of chinuch in situations where that will cause the child צער, and therefore if the child 'really wants' something dairy he may eat it if an hour has passed since he ate meat.

אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות כ', י"ד משה יו"ד אות מ"א עמ' מ"ט [לשונו מובא לקמן]) – "ודודי הגר"ד שאל אם מותר להנהלת איזה ישיבה, שמחמת שבאופן רשמי הם מחויבים מהממשלה ליתן חלב בכל סעודה, להתיר ליתן חלב אחר ג' שעות אחר שאכלו בשרי. והזכיר דודי הגר"ד שזוכר שרבינו התיר בד' שעות לשאר הילדים, מחמת שהסבתא ביקשה, לשתות חלב אחר ג' שעות. והשיב רבינו שהנה אם משהו יחיד רוצה כך להתיר, נו, הרשות בידו. וכ"כ אם הילדים לעצמם רוצים לקחת, וטוענים שכבר עבר שש שעות, אין למחות בידם. אבל אסור להנהלת ישיבה לחנך ילדים שיודעים המציאות של שש שעות, בדרך זה. ובכלל אין זה סיבה מספיקה, מיראת הממשלה, דהלא שאר ישיבות לא מתייראות, ובכלל אפשר ליתן החלב קודם הבשר".

3. במחיצת רבינו (עמ' פ"ה) – "בגמ' (יבמות דף קי"ד ע"א) אמר ר"ה בריה דר"י סתם תינוק מסוכן אצל חלב, ופירשו התוס' (שבת דף קכ"א ע"א ד"ה ש"מ) דהיינו עד ב' או ג' שנים. והנה בדורנו שאנו חלשים בודאי הוא שעד ג' שנים צריך כל תינוק לשתות חלב. ולפי"ז אם תינוק פחות מגיל שלש אכל בשר, ועכשיו הוא מבקש חלב או שהגיע הזמן ביום שעליו לשתות חלב, אין להמתין כלל בין בשר לחלב. ובתינוק שהוא מג' עד ט' שנים שאסור לספות לו מאכלות אסורות בידים, מעמידים הדבר על שורת הדין, ר"ל להמתין שעה אחת בין בשר לחלב, ואין מן הצורך להמתין ג' או ו' שעות. חיוב חינוך [לענין המתנה מבשר לחלב] מתחיל בגיל ט'. ומכיון שכל מדינה יש לה מנהגיה בענין זה, ואצל יוצאי אשכנז המנהג הוא לשהות קצת יותר מג' שעות, ויש הממתינים ו' שעות, לכן גם הקטנים בני ט' מחוייבין לחכות שיעור זמן זה. ויש לחקור לענין מאכלים [כעין שוקולד חלבי] אי דינן כחלב בזה או לא, ודעת רבינו היה נוטה קצת שדינן שוה".

4. פסקי בושם (פרק כ"ד סעי' ח', בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' שצ"ט) – "הורה, שילדים קטנים כשצריכים לאכול, יש להקל להם שאינם צריכים להמתין אלא שעה אחת לאחר אכילת בשר".

פסקי בושם (פרק כ"ד סעי' ט', בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' שצ"ט) – "אבל ילדים גדולים יש לחנכם בהמתנת שש שעות, אך אם טעו בחשבון השש שעות ובאים לאכול גבינה אין צריך לעורר להם".

5. דעת יהודה (עמ' קמ"ג אות תרנ"ח) – "תינוק עד כמה אפשר להקל לו בין בשר לחלב ועד איזה גיל. תשובה: טוב תמיד לחכות שעה כי זה לא טוב גם לבריאות, הגיל מסתבר כשהוא יודע הענין של בו"ח".

6. ילקוט יוסף (סעי' כ"א, קיצור שו"ע סעי' כ"א) – "קטן [אפילו הגיע לגיל חינוך] שאכל מאכלי בשר, אפשר להקל לו לאכול אחר כך מאכלי חלב, מבלי לשהות שש שעות מאכילת הבשר, ומותר אף לתת לו ולהאכילו בידים, מפני שיש צער לקטנים להמתין שש שעות, ואף לאחר שעה המיקל בזה לקטנים, יש לו על מה לסמוך. וכל זה שאוכל מאכל חיוני לצורך סעודה, אבל אין להקל ליתן לתינוקות שהגיעו לחינוך ממתקים ושוקולד שיש בהם תערובת חלב, בתוך שש שעות למאכלי בשר. ואף בתינוק שאינו בר הבנה נכון להחמיר בזה. ומכל מקום נכון לחנך את הקטנים שנה אחת לפני גיל בר מצוה, שאז הם בגדר 'מופלא הסמוך לאיש', ולהזהירם שלא יאכלו מאכלי חלב אחר אכילת בשר, עד שישוה שש שעות בינתים. וכיום נוהגים להקפיד גם בקטן שהגיע לחינוך [קודם גיל י"ב], ומחנכים אותו להמתין שש שעות. אך במקום צורך אפשר להקל, וכאמור. [או"ה כרך ג עמ' שצג. יביע אומר ח"א חיו"ד סי' ד'. הליכות עולם חלק ז' עמוד מב]."

- (א) אג"מ (שמעתי מהגר"ש פורסט שליט"א בקלטת תשע"א, AKO General Membership Meeting עמ' י' [לשונו מובא לעיל], הבית בכשרותו סי' ג' הע' נ"א) – "ידוע בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל".
- אג"מ (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תפ"ד) – "שאלה: מאיזה גיל יש להקפיד על הילדים בהפסק בין בשר לחלב. תשובה; עד שלש שנים אין כאן שאלה ולא ממתנים כלל".
- אג"מ (י"ד משה יו"ד אות מ"א, עמ' מ"ט) – "מאיזה גיל יש להקפיד על הילדים בהפסק בין בשר לחלב. תשובה: עד שלש שנים אין כאן שאלה ולא ממתנים כלל, מג' שנים יש להמתין חצי שעה. ותלוי בהילד, כי מג' מתחיל להבין עניני חינוך, ומתחילים להנכו לפי כוחו".
- (ב) אמת ליעקב (סי' פ"ט הע' ל"ו, מחיצת רבינו עמ' פ"ה, דברי חכמים יו"ד אות ב') – "בודאי שעד ג' שנים אין להמתין כלל דהרי מסוכנים הם אצל חלב, אבל אפילו לחכות שעה עד שהם בני גיל שש ג"כ הוא חומרא יתירה".
- (ג) באר משה (ח"ח סי' ל"ו אות ד', סוף ס' פתחי הלכה סוף התשובות) – "עד ג' שנים לא דקדקו מליתן חלב אחר בשר אפילו תיכף ומיד רק לא יהיה פי התינוק מלוכלך מהבשר".
- (ד) הגרשז"א זצ"ל (ועלהו לא יבול ח"ב עמ' ס"ד) – "כמו שגדול ממתין בין אכילת חלב לאכילת בשר [שטיפת הפה בעלמא וכו'] והעיקר לא לאוכלם ביחד] כך תינוק ממתין בין בשר לבין חלב".
- (ה) הגריש"א זצ"ל (פסקי הלכות קרול יו"ד אות ד') – "תינוק בן שנתיים אינו צריך לחכות אחר בשר".
- הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ה' אות כ"ד) – "עד גיל חינוך אפשר לתת חלב מיד לאחר בשר, אולם צריך לשטוף את הפה. ומגיל חינוך מתחילים להנך לשעות".
- (ו) הגרח"ש זצ"ל (דברי חכמים יו"ד אות ב') – "שמותר לו לאכול חלב מיד".
- (ז) שבט הלוי (ח"ד סי' פ"ד, קובץ מבית לוי ח"ט עמ' כ"ג אות ח', בעניני יו"ד עמ' ל"ו אות י"ג) – "הנה לקטני קטנים לא מיבעיא לי שאין מקום להחמיר בשהיה קצת בין בשר לחלב. וכן באותם קטנים שמבואר ברמ"א או"ח סי' שכ"ח סי"ז דיש להם דין חולה שאין בו סכנה. ומבואר בפוסקים אחרונים יו"ד סי' פ"ט דבחולה שאב"ס מותר להתיר בסעודה אחרת בלי שהיה ועכ"פ בשהיה מועטת וכדעת התוס' והמרדכי וברמ"א שם. ואע"פ שבאור"ח שם אינו מבואר דיש להם דין חולה שאין בו סכנה אלא לענין עצם אכילתם שאם לא יתנו להם ולעשות מלאכה ע"י גוי יחסר לו מאכלו בכלל. משא"כ הכא דאפשר לאכול מידי אחרני. מ"מ גם בנ"ד הרבה פעמים שאינו רוצה רק במאכלי חלב אחרי אכילת בשר ובכה"ג שייך מה שכתבנו".
- (ח) שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ב אות י' ס"ק ג') – "ילד קטן ביותר אינו חייב להמתין שש שעות, אך עם זאת יש לנקות את ידיו ופיו קודם שיאכל חלבי".
- (ט) תשובות והנהגות (ח"א סי' תל"א, אורחות הבית פרק ז' סעי' ט"ז) – "תינוק שרגילים להאכילו ואינו מבין מאומה נהגו להחליף לו הסינר ורוחצים פיו או שותה ודי בכך".
- (י) זר השלחן (ס"ק כ') – "וכן אין צריך קינוח ונטילה".
- (יא) ביצחק יקרא (סי' שמ"ג סעי' א') – "דיש להקל מאד בילד קטן באכילת חלב אחרי בשר".
- (יב) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קצ"ט, מטבח הכשר עמ' קכ"ט).
- (יג) הדר השלחן (פרק ג' סעי' ו') – "ומכל מקום יש לשטוף את פיו שלא ישאר מלוכלך בבשר".
- (יד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ס"א) – "שאף שמעיקר הדין איסור דרבנן מותר למספי ליה בידיים (ע' במג"א ס' רסט סק"א). מ"מ המנהג הוא לא ליתן לתינוק בשר וחלב ביחד. ונהגו ליתן להם רק ע"י קינוח והדחה ביניהם (אפילו לתינוק בן יום אחד)".
- (טו) הבית בכשרותו (סי' ג', עמ' ל"ח) – "עד גיל ג' שנים יש להקל בלי להמתין כלל (הרוצה להחמיר יכול ליתן מים או משקה אחר לשתות בין אכילת בשר לחלב)".
- (טז) הל' בשר בחלב (פרק א' סעי' כ"ו) – "קטן ממש (דהיינו פחות מבן ג' שנים) אין צריך להמתין כלל לאחר אכילת בשר".
- (יז) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות י"ג) – "יש להקל לקטנים פחות מג' ד' שנים אף בתוך שעה אחת, אפילו לא סילק וברך. מ"מ אין להאכילו כשפיו מלא בבשר".

2. שש שעות.

- (א) הגרח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק ט"ו אלול תשס"ו) – "שאלה: מאיזה גיל צריך להנך קטן להמתין שש שעות בין בשר לחלב. תשובה: **מיום לידתו (אם אינו נחוץ במיותר)**".
- הגרח"ק זצ"ל (נזר החיים עמ' רי"ד אות קנ"ה) – "צריכים לשהות שש שעות ואפילו בתינוק בן יומו, כי למה לנו להאכילו איסורים, אך אם יש צורך אז מותר לפחות מהשיעור".
- הגרח"ק זצ"ל (הליכות חיים ח"ב פרק כ"ז אות רכ"ו) – הטעם "הרי הרמ"א כתב שיש להמתין ו' שעות".
- הגרח"ק זצ"ל (דולה ומשקה סוף עמ' שפ"ו) – "שאלה: קיי"ל דצריך להפסיק בין בשר לחלב שש שעות, וידוע דבילדים מקילים להמתין פחות, וצריך לדעת כמה זמן צריך להמתין בילדים קטנים. תשובה: אם אין צורך מיוחד ראוי להמתין ו' שעות גם לתינוקות".
- הגרח"ק זצ"ל (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' ר"ח) – "האם מותר לתת לתינוק חלב מיד אחר שהוא אכל בשר או שצריך התינוק להמתין. תשובה: אם אינו נחוץ הרבה יש לזוהר".

3. הכללים: למקילים לעיל.

- (א) נכון לשטוף את הפה [או קנוח והדחה] – באר משה (ח"ח סי' ל"ו אות ד', סוף ס' פתחי הלכה סוף התשובות, לשונו מובא לעיל), הגרשז"א זצ"ל (ועלהו לא יבול ח"ב עמ' ס"ד, לשונו מובא לעיל), הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ה' אות כ"ד, לשונו מובא לעיל), תשובות והנהגות (ח"א סי' תל"א, אורחות הבית פרק ז' סעי' ט"ז, לשונו מובא לעיל), הדר השלחן (פרק ג' סעי' ו'),

לשונו מובא לעיל), הבית בכשרותו (סי' ג', עמ' ל"ח, לשונו מובא לעיל), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ס"א, לשונו מובא לעיל).

(ב מראי מקומות – זר השלחן (ס"ק כ', לשונו מובא לעיל).

4. מראי מקומות – ילקוט יוסף (סעי' כ"א, קיצור שו"ע סעי' כ"א, לשונו מובא לקמן).

טו] בירך על גבינה בתוך שש שעות מאכילת בשר – מי שאכל בשר, ושכח ובירך על מאכלי חלב, האם רשאי הוא לטעום כל שהוא כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה. [במקום שאין לפניו מאכל שאינו חלבי, שחל ברכתו עליו].

א. **מחמיר, עד שש שעות – יאמר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד"**.

1. עי' אילת השחר (כאיל תערוג הלכה עמ' רפ"ג) – "בירך על מאכל חלבי וקודם שטעם נזכר שאכל מקודם בשר, נראה שאם אינו מאכל חלב ממש אלא מעורב יכול לאכול מעט כדי שלא תהי' ברכתו לבטלה. (ולא יועיל כלל ליקח דבר אחר שברכתו שהכל במקום המאכל שבירך עליו). ואולם אם זה חלב ממש אין עצה, כי חלבי ממש הוא איסור דרבנן. (וכ"מ במשנ"ב סי' תקט"ו סק"ד. ועי' היטב במשנ"ב סי' ר"ו סק"ו. ועי' רמ"א סי' רע"א ס"ה, ויש לחלק)".

2. הגר"ק זצ"ל (הליכות חיים ח"ב פרק כ"ז אות רכ"ה, דולה ומשקה עמ' רנ"ח).

הגר"ק זצ"ל (כשרות במטבח [אנגלית] סוף עמ' ר"י) – "בירך על מאכלי חלב ונזכר שלא עברו שש שעות מזמן שאכל בשר, מה יעשה. תשובה: יאמר: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'".

הגר"ק זצ"ל (מועדי הגר"ח ח"ב תשובה רל"ב, בבית מתתיהו ח"ב סי' ט"ז אות א' ד"ה וכן) – "שאלה: אכל בשר בשבועות ולא עבר ו' שעות ושכח ובירך על חלב, אם יטעם שלא יהא ברכה לבטלה תשובה: יאמר בשכמל"ו".

3. ברכת ה' (ח"ב פרק א' אות כ"ה) – "מי ששכח ובירך ברכת הנהנין על אוכל או משקה שאסור באכילה או בשתיה אפי' מדברי סופרים, ונזכר קודם שטעם כלום מהאוכל או המשקה, אסור לו לטעום כלום מהאוכל או המשקה. וכן מי שאכל בשר ותוך שש שעות שכה ובירך על גבינה או חלב ונזכר קודם שטעם מהם, אסור לו לטעום כלום מהם".

4. שוואלין ודורשין (ח"ז סי' ט') – "אם בירך שהכל על מוצר חלבי ונזכר שהוא עצמו בשרי, יכול לתקן את עצמו תוך כדי דיבור בזה שיאמר בשכמל"ו, וממילא לא תהא ברכתו לבטלה, כיון ששם ה' שאמר ילך על שבחו של מקום. נמצא שאמירת בשכמל"ו לא באה לעקור ח"ו את שם ה' או לכפר על שם ה', וזה אינו נכון כלל ועיקר, אלא באה לתקן את מה שאמר אחר שם ה', ותוך כדי דיבור יכול לתקן את דבריו. ולכן ח"ו שיעבור על טעימה אסורה או על מנהג אסור כיון שיכול בנקל לתקן את עצמו תוך כדי דיבור, ולא תהא ברכתו לבטלה כלל ועיקר".

5. אבי הנהל (נחום, ח"א סי' ט') – "מי שאכל בשר ובתוך שש שעות בירך בטעות על מאכל חלבי לא יטעם ממנו אלא יאמר בשכמל"ו".

ב. **מיקל רק אחר ד' שעות.**

1. זכור לאברהם (ח"ב יו"ד אות ב' ד"ה בדידי), הו"ד בדעת (ריש סי' פ"ט) – "בדידי הוה עובדא שלאחר שאכלתי בשר ועברו כמו ד' שעות שכחתי ונתת לתוך פי מעט גבינה קשה ואז נזכרתי והיה זה בימות החורף. נר' דמותר לבלוע מעט כדי שלא יהיה ברכה לבטלה וה"ט דגם דמרן פסק דבעי' ששה שעות מ"מ יש חולקים וס"ל דבסילק וברך ברמ"ז סגי וכמש"ש מור"ם וכתב שם דבאשכנז אחר שעה אחת נהגו לאכול וידוע דהפר"ח ס"ל דבימות החורף סגי בד' שעות וכתב דזה מוסכם לכ"ע והביאו הבאה"ט שם סק"ז. וגם דהאחרונים ז"ל חלקו עליו ... מ"מ בנ"ד כ"ע יודו כי היכי דלא להוי ברכתו לבטל כנ"ל".

2. זבחי צדק (ס"ק ג') – "זל"א ח"ד ע' בב"ח".

3. שד"ח (אסיפת דינים מערכת בב"ח אות י"ב).

4. דרכ"ת (ס"ק כ"א) – "עי' בס' זכור לאברהם ... ועי' בס' שדי חמד חלק אסיפת דינים מערכת בב"ח סי' י"ב שהביאו וכו' דפשוט כוונתו דדוקא בהמתין עכ"פ ד' שעות הוא דשרי לאכול מעט כדי שלא יהי' ברכתו לבטלה אבל אם לא שהה כלל אסור לאכול לכתתלה אע"פ שיברך בזה ברכה לבטלה עיי"ש".

5. כה"ח (ס"ק ו').

6. עי' שבט הלוי (ח"ד סוף סי' כ', עי' ח"ה סי' כ"ד אות א', עי' ח"ז עמ' נ"ט, עי' קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ל"ה אות י') – "ועיין בד"ת וי"ד סי' פ"ט ס"ק כ"א באחד שברך על הגבינה אחר אכילת בשר ד' שעות בימות החורף ונזכר שעדיין אסור בגבינה וכו' בשם ס' זכור לאברהם דמותר לבלוע שלא יבא לברכה לבטלה אין מזה סתירה למש"כ דבכה"ג לכ"ע סומכים בזה דיעבד על הפר"ח יעש"ה בשם הגאון שדי חמד תראה כמש"כ".

7. פסקי אליהו (ח"א סי' י"ג).

ג. **מיקל רק אחר שעה.**

1. חלק לוי (סי' ע"ה) – "**אולם בכ"ז** אם אפשר ימתין עד אחר שש שעות ולא יסיה דעתו ואח"כ יאכל ומצאתי כן להדיא בא"א סי' ר"ו סק"ח דמי שבירך על מאכל ובאותה שעה אסור לו כמו בתענית והמתין זמן מה עד הלילה ולא הסיח דעתו ממנו מהני אבל אם אינו אפשר שלא יסיה דעתו אז יאכל ממנו פחות מכזית".

2. תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפ"ט) – "נלע"ד שאם כבר רחץ פיו ועבר שעה ראוי לו לטעום ולא יחוש כלל ... שיש לסמוך על הפוסקים שמספיק להמתין שעה אחת בלבד, ואף דבשד"ח ח"ו ... שהחמיר בזה היינו להספרדים דמעיקר הדין צריכים הם להמתין שש שעות וכדעת הרמב"ם והרי"ף, אבל לדין העיקר מדינא כהרמ"א דסגי בהמתנת שעה אחת, אלא שהמנהג להמתין שש שעות ואסור לפרוץ גדר ח"ו וכמ"ש בפמ"ג, והכא שרי לדדין נראה דהוא רק להחמיר ולא להקל וכמ"ש".

3. נועם הלכה (סי' ב' סעי' י"ט).
  4. מעדני יו"ט (ח"א סי' י"ח, עמ' ק"א).
  5. פני השלחן (סי' ר"ו אות ט').
  6. הל' בשר בחלב (פרק א' סעי' ל"ד).
  7. פסקי תשובות (סי' רט"ו אות י"ז) – "ואם בירך על מאכל או משקה של חלב ונזכר שהוא תוך ששה שעות לאכילת בשר, אזי אם כבר עברה לכל הפחות שעה מאכילת הבשר ואין לו בשר בין השיניים יטעום מעט כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה (וע"ע לעיל סי' ר"ו אות כ"ז לענין אם בירך על חלב כשהוא לקראת סוף זמן ההמתנה בין בשר לחלב)".
  8. וזאת הברכה (מעין הברכה פרק ו' אות כ"ד) – "פסקי תשובות רטו יז - והוא שעברה שעה מהבשר ואין בשר בין השיניים".
  9. שערי תורת הבית (סי' ד' פרק א' אות י"ג).
  10. מראי מקומות.
- 1 (מעדני השלחן (מטעמי השלחן אות ו') – "ולענ"ד נראה אם עבר שעה מאכילת בשר ובירך והדיח פיו (ט"ז ס"ק ב) ובירך על מאכל חלב, יש מקום להתיר שיבלע קצת שלא יהיה ברכה לבטלה, כיון דלדעת התוס' והלכות גדולות (הובא דבריהם בס"ק א) מותר לכתחילה בכה"ג, ואנו מקילין בזה לענין חולה (כמבואר בס"ק ד). ונראה דאפילו לא קינח והודח ג"כ מותר לטעום אם בירך כבר, דהש"ך (ס"ק ז) כתב דלדעה זו אפילו בלא קינח והדחה מותר אם לא מצא בשר בין שיניו".
- ד. מיקל, אפילו תוך שעה.
1. גנזי יוסף (סי' צ' אות ב', עי' שו"ת ויצבר יוסף סי' נ' סעי' ד').
  2. באר משה (ח"ד סי' כ"ד ס"ק ב', ריח הבשם פרק ג' הע' ח') – "שאפילו אם עומדת בתוך שעה מאכילת בשר ושכח וברך על חלב מותר לטעום קצת בשביל הברכה".
  3. אורח ישראל (ריש סי' ו') – "אם נזכר שהוא בשרי, אפ"ה יטעום מן הגבינה, או מן החלב".
  4. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות כ"ז) – "אכל בשר וסילק עצמו ממנו, וגם ברך עליו ברכה אחרונה, ואח"כ טעה וברך על גבינה ימהר לקנח פיו כמ"ש הרמ"א (סי' פ"ט), ויאכל גבינה כל שהוא כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה, לפי מנהג בני אשכנז".
  5. יחזה דעת (ח"ד סי' מ"א) – "מי שאכל בשר ובתוך שש שעות בירך על מאכלי חלב יטעם טעימה כל שהיא כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה".
- יביע אומר (ח"ב יו"ד סי' ה', יביע אומר ח"י יו"ד סי' ג', הליכות עולם ח"ז עמ' ל') – "ונראה דמ"ש אחר ד' שעות, לאו דוקא הוא, אלא שמעשה שהיה כך היה, וצירף ד' הפר"ח לרווחא דמילתא. אולם גם אחר שעה הואיל ויש חולקים וסוברים להתיר, מותר לו לטעום קצת שלא תהיה ברכתו לבטלה. ועוד נ"ל שאף בתוך שעה כיון שכבר סילק ובירך בהמ"ז, שמעיקר הדין לדעת כמה פוסקים מותר לאכול מאכלי חלב, אף על פי שנהגו במדינות אשכנז להחמיר עד אחר שעה, במקום איסור ברכה לבטלה, אין להחמיר. ואורווי מורינן שיטעם קצת".
6. אבני ישפה (ח"ג סי' ל' ענף ה') – "בס' זכור לאברהם ... אבל אנחנו יוצאים ביד רמ"א שפסק שמעיקר הדין סגי בסילק וברך אחר אכילת בשר כדי לאכול גבינה. ואעפ"י שהזכיר הרמ"א שהמנהג להמתין שעה אחת, אבל ככר כתב הט"ז ס"ק ב' בשם מהרא"י שהוא פשרה שעשו מדעתם אבל דעת המתירים הוא דסגי כסילק וברך. ואעפ"י, שלמעשה אנו נוהגים להמתין שש שעות וכדברי המדקדקים שהביא הרמ"א, אבל כיון שטעה ובירך אם יחמיר כעת נמצא חומרו קולו שיכשל בברכה לבטלה".
  7. ריח הבשם (פרק ג' סעי' ל"ד) – "אפילו אם לא עברה שעה מאכילת בשרי".
  8. הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קל"ד).
  9. עי' הגר"ש דבליצקי זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תקכ"ד) – "בן אשכנז אם בירך על חלב לאחר אכילת בשר [קודם שיעבור שש שעות], שיטעום מעט מהחלב ואין נ"מ כמה זמן זה אחר אכילת הבשר".
  10. חוט שני (דברות יהודה שבועות תשפ"א) – "שאם יש שיטה שמותר לאכול, יטעם כדי להנצל מאיסור ברכה לבטלה. ולכן אם לאחר אכילת בשר, בירך ברכה אחרונה ועשה קינח והדחה, שלשיטת תוס' מותר בחלב, יש לו לטעום מעט".
  11. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קפ"ב) – "שאלה: בירך על מאכל גבינה בתוך שעה הראשונה אחרי אכילת בשר, האם עדיף לאכול מעט או לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. תשובה: יטעם משהו בעלמא".
  12. מגילת ספר (אות ו' ד"ה וראיתי).
  13. הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רט"ו) – "בירך על חלב בתוך שעה מאכילת בשר, מה דינו. תשובה: אם אינו בתוך סעודה בשרית, יטעם מעט, כדי שלא יהיה ברכה לבטלה".
  14. הכשרות (עמ' רע"ז).
  15. ילקוט יוסף (עמ' ת"ח, סעי' ל"ב, קיצור שו"ע סעי' ל"ב) – "מי שאכל בשר, ובתוך שש שעות שכח ובירך על מאכלי חלב, יטעם מעט כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה, בפרט שלדעת הרמב"ם ומרן השלחן ערוך איסור ברכה שאינה צריכה הוא מן התורה, שנאמר, לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. ומכל שכן אם הוא מסופק אם יש תערובת חלב במאכל שבירך עליו, כגון ביסקויט, שיש לו לטעום מעט מהביסקויט. והדין כן אפילו אם יש לו ספק אם יש בשר בין השיניים. וכמו כן המברך על איזה מאכל ביום תענית, יטעם קצת כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה. וכל שכן מי שבירך על בשר אחר ראש חודש אב, יטעם קצת, הואיל ואין זה אלא מנהג בעלמא. אבל המברך על מאכל האסור מצד עצמו אפילו מדרבנן, [כגון נבילה וטריפה או בישולי גויים], אסור לטעום ממנו כלל, אלא יאמר: ברוך שם כבוד מלכותו וגו'. ואף באיסור דרבנן שאין לו עיקר מן התורה, יש להחמיר. [איסור והיתר ג' עמ' תח. ילקו"י תפלה כרך א' סי' פט עמ' קכח. ואף שיש חשש שמא יש בשר בין השיניים, ואז יאכל בשר בחלב ממש, מ"מ אינו דרך בישול, וגם איכא דס"ל דסגי בסילוק שלחן להתיר חלב אחר בשר, והוה ליה ס"ס. ואף שאין זה ספק שקול, מדינא א"צ ספק שקול בכה"ג.

- וזה דלא כמ"ש בספר ברכת ה' לחלוק ע"ד מרן עט"ר שליט"א בלא שום הכרח. וע"ע ביביע אומר ח"ב חיו"ד סי' ה', יהוה דעת ח"ד סי' מא עמו' ריב. יביע אומר ח"י חיו"ד סימן ג'. וכיו"ב בחאו"ח סי' מא. ובהליכו"ע ח"ז עמוד ל"א.
16. וישב משה (ח"ב סי' נ"ז) – "בירך ברכה אחרונה אחר הבשר, וק"ו אם בירך ברהמ"ז ושכח ובירך על חלב, אם ברור לו ששיניו נקיים ואין בשר בין השיניים, (שמ"ש החכ"א דבעי חיטוט שיניים דוקא, הוא בבשר בהמה או למאן דאפשר לי) ובפרט אם לא אכל בשר בהמה, ונראה להקל גם אם אכל בשר בהמה אם יודע בבירור ששיניו נקיים, ושתה מים או הדיח פיו או שאכל איזה דבר אחרי הבשר, באופן שאין שום טעם שומן או בשר בפיו אפילו לא עבר זמן כלל, יוכל לבלוע כדי שלא יהי' ברכה לבטלה. אבל אם חושב שאין שיניו נקיים, או שאכל בשר בהמה שבדרך כלל אין שיניו נקיים, או שלא בירך ברהמ"ז או ברכה אחרונה עדיין, או שלא אכל שום דבר אחר הבשר, באופן שיתכן שפיו עדיין מלוכלך מהבשר או מהשומן סביב פיו מבפנים, צריך לפלוט ולא יחוש לברכה לבטלה. ואם עבר שעה מאכילת הבשר אפילו אינו ברור שעבר הטעם בפיו, אם אינו מרגיש בשר בין השיניים ממש, א"צ לפלוט רק יבלע קצת (והבן), ואין נ"מ בזה בין שעה או ד' שעות. עבר ו' שעות אינו חושש כה"ג לבשר שבין השיניים כלל ומותר בכ"ע. גם אם הוא חולה קצת יש לו להקל ככל הנ"ל והמעייין יבחר".
17. אבני דרך (ח"ה סי' ג') – "לדינא פשוט לי שאם בירך על חלב בתוך שש שעות עליו לטעום מן החלב (ביחוד שמירי במהלך השעה השישית) כשאין לו דבר אחר".
18. הדר השלחן (פרק י"א סעי' ד').
19. על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' מ"א).
20. ודרשת וחקרת (ח"א יו"ד סי' ג') – "ואפי' בפחות משעה כל ששכח וכבר בירך יש לו לטעום משהו אחר שאין כאן אלא גדר דרבנן נגד ספק איסור דאורייתא דלא תשא ומ"ע דאת ה' אלקיך תירא כמו שנתבאר".
21. הגר"ש פעלדער שליט"א (שיעורי הלכה גליון ג' אות ב') – "אם אכל בשר ובירך ברכה אחרונה וקינח והדיח פיו, ובתוך שש השעות שכח ובירך על מאכל חלב, יש לו לטעום מעט מהחלב כדי שלא תהא ברכתו לבטלה. אולם אם אכל בשר ובירך ברכה אחרונה ולא קינח והדיח פיו, או בהיפך שקינח והדיח פיו אך לא בירך ברכה אחרונה על המאכל בשר, ושכח ובירך על מאכל חלב, אין לו לטעום ממנו".
- הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות י"ד, עי' קלטת ב' שיעור ב') – "בקיצור, אם בירך ברכה אחרונה וגם עשה קינוח והדחה או שהמתין שעה, יטעום, הא לאו הכי אין לטעום".
22. במקום שאין ברכה אחרונה או קינוח והדחה קודם - לפי המקילין הנ"ל.
- (א) מחמיר.
- 1) גנזי יוסף (סי' צ' אות ב').
  - 2) שד"ח (אסיפת דינים מערכת בב"ח אות י"ב).
  - 3) חוט שני (דברות יהודה שבועות תשפ"א) - לשונו מובא לעיל.
  - 4) הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רט"ו) - לשונו מובא לעיל.
  - 5) וישב משה (ח"ב סי' נ"ז) - לשונו מובא לעיל.
  - 6) הל' בשר בחלב (פרק א' סעי' ל"ז-ל"ח).
  - 7) הדר השלחן (פרק י"א סעי' ד').
  - 8) הגר"ש פעלדער שליט"א (שיעורי הלכה גליון ג', עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות י"ד) - לשונם מובא לעיל.
- (ב) לתקן הענין.
- 1) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות כ"ז) – "ימהר לקנח פיו כמ"ש הרמ"א (סי' פ"ט), ויאכל גבינה כל שהוא כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה".
  - 2) אבני ישפה (ח"ג סי' ל' ענף ה') – "אם מותר להפסיק בברכה אחרונה אחרי שטעה וברך על הגבינה. ונ"ל שמותר שהרי כיון שאסור לאכול הגבינה בלי זה, זה דומה למברך על טבל שהבאנו לעיל שמותר לעשר וה"ה בזה ... ולכן לענ"ד כיון שכבר סילק וברך אחר אכילת בשר, ואח"כ טעה וברך על הגבינה, ימהר לקנח ולהדיח פיו כמ"ש הרמ"א ויאכל גבינה כלשהו כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, לפי מנהג בני אשכנז".
  - 3) תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפ"ט) – "ואפילו אם עדיין לא רחץ פיו, יש לו לרחוץ עכשיו קודם הטעימה, ואי"ז הפסק כיון דהוי לצורך השתייה".
- (ג) מראי מקומות – על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' מ"ג, הע' ס"ו).

ה. מיקל, ואולי אפילו תוך שעה.

1. מעדני השלחן (מטעמי השלחן אות ו') – "וצ"ע אם אפשר להקל ג"כ טעימת משהו שלא תהא ברכתו לבטלה גם לפני השעה, כדעת היש אומרים ברמ"א שמתיר אם סילק ובירך, והיה פיו מודח באופן שברור לו שלא היה משהו בשר בפיו, כיון דהאליה רבה (או"ח סימן קעג ס"ק ה') סובר שדי בקינוח או בהדחה, וכן משמע בכף החיים (ס"ק ו') להתיר אם סילק ובירך".
2. בדה"ש (בי' ד"ה ויש, עמ' נ"ו) – "ושמא אפילו לא המתין כלל אף שעה אחת דהא נמי רק הוי הוספת חומרא על דעת הי"א שמביא הרמ"א דסגי בסילק ובירך ... וצ"ע".
3. פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ח' הע' מ"ח, מטבח הכשר פרק ה' הע' מ"ט).
4. משנת יוסף (ח"ה סי' ק', ח"ט סי' קפ"ד [לשונו מובא לעיל], ח"י סי' ה') – "ונסתפק אם גם בפחות משעה, יטעום משהו שלא תהא ברכתו לבטלה ...".
5. תורת אבי (ח"א עמ' צ"ג) – "להלכה, יש להורות שאדם שטעה ובירך על מאכל חלבי בתוך שש שעות לאכילת בשר, יטעם קצת מן המאכל כדי להנצל מאיסור ברכה לבטלה".

ו. אחר שאכל המאכל חלבי, האם מותר להמשיך.

1. ע"ל לעיל.

ז. עשה הבדלה על קפה עם חלב ונזכר שהוא בתוך שש שעות לאכילת בשר.

1. מראי מקומות – וישמע משה (פר' וישלח תשע"ט, עמ' ב').

ח. מראי מקומות – לבושי מרדכי (יו"ד סי' קס"ז, "וצ"ע"), פרי הדר (סביב לפרי ס"ק ח' אות ד'), שרגא המאיר (ח"ו סי' קכ"ח אות ג'), ודרשת וחקרת (ח"ג יו"ד סי' ג'), אהל יעקב (סעי' כ"א), בבית מתתיהו (ח"ב סי' ט"ז אות א', גם אני אודך ח"א סי' י"ד, ח"ה סי' ד' אות ה' ד"ה ואולם [סוף עמ' ל"ו]).

1. הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: טעה ובירך על מאכל חלבי אחרי אכילת בשר ונזכר לפני שטעם כיצד יעשה. תשובה: בדעת המחבר קודם ד' שעות אסור לאכול, ועל בדרכי תשובה, אבל לשי' הרמ"א אחר שעה. וי"א בשם מו"ח זצ"ל שדי לשטוף היטב הפה".

טז] האם צריך התרת נדרים.

א. לענין חולה [מינקת, מעוברת].

1. ח"א (כלל קכ"ז סעי' י) – "במי שנהג תמיד להמתין בין אכילת בשר לחלב ו' שעות, ועכשיו מפני חולשתו רצה לנהוג כהמקילין להמתין רק איזה שעות, כיון דלכל הדיעות, אין האיסור רק מחמת סייג וגדר, וא"כ מהני לזה התרה להמקילין בסי' ט".

2. לכתחילה מחמיר.

א) ששכ"ה (פרק מ' סעי' פ"ג [דפו"ח, סעי' צ"ו]) – "ומכיון שבדעתם לחזור למנהגם הקודם לכשיבריאו ויתחזקו, אם אינו מוצאים מי שיתיר לו נדר - כדין מי שנהג מנהג טוב ורצונו לחזור בו - אין הם צריכים להתיר נדר על מה שהיו רגילים עד עכשיו להמתין יותר מזה".

3. מחלק בין מחמת חליו למחמת חולשו.

א) תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפ"ט) – "ואף שבחיי אדם נראה שצריך לזה התרה (כלל קכ"ז סעיף י), נראה דהיינו דוקא באופן שאינו מוכרח רק רצונו להקל מחמת שהוא חלוש וכמש"כ שם, לזה צריך התרה, אבל מי שחולה והרופא אומר שצריך לשתות חלב, נראה שאין צריך התרה דאדעתא דהכי לא נדר, וכ"כ בדגול מרבבה ס' רי"ב עיי"ש. ובפת"ש שם סק"א ... וכ"כ בחכמ"א כלל מ' דין י"ג דלחולה קצת מותר אחר המתנת שעה וקינחו והדחה ולא הזכיר שם דצריך התרה".

ב) פרי הדר (סביב לפרי ס"ק ח' אות ג') – "דאם שותה חלב מחמת חליו ואי אפשר לו להמתין ו' שעות א"צ התרה, אבל אם שותה חלב בפחות מו' שעות מחמת חולשתו ודאי דצריך התרה".

4. מיקל.

א) מטה ראובן (סי' קפ"ה) – "סומכין להקל בלי התרה ... ואפשר דכוונת החיי"א הנ"ל הי' ג"כ כי חפץ לנהוג כמהקילין לגמרי לעולם ועל זה צריך התרה. והנה בנד"ד זה שיש לו עתה מיחוש קצת ואינו חפץ לבטל ממנהגו שלא להמתין ששה שעות מאכילת בשר לחלב רק עתה שיש לו מיחוש אין חפץ להמתין ש"ש ... ולענ"ד מסתבר כדברי המג"א והדג"מ".

ב) פאת שדר (יו"ד סי' ל') – "פשיטא דחולה א"צ התרה כיון דקי"ל כדעת גדולי הפוסקים דלמנהג לא מהני התרה, ואם מתירין לצורך חולה א"צ התרה. והכי מוכח מדברי החכ"א שם שכתב דלחולה יש להקל בהמתנת שעה וברהמ"ז וחטיטת שיניו, אבל לא הצריך התרת נדרים, ולענ"ד דאין זה מנהג פשוט אצל כל ישראל להמתין ו' שעות, והנמשך אחר מנהג מדינתו ומדינת אבותיו אין צריך התרת נדרים ... נכון להתנות מכאן ואילך כאשר תחזור לאיתנה שאינה מקבלת המתנה זו כדין נדר".

ג) באר משה (סוף ס' פתחי הלכה, תשובה ו') – "א"צ התרה מאחר שרוצה להחזיר מנהגו להמתין ו' שעות אחר שיעבור המחלה, ובכה"ג בשום פעם א"צ התרה כמפורש בדגמ"ר יו"ד סי' רי"ד הובא שם בפ"ת ס"ק א', אבל כאן בניד"ד גם בלא"ה א"צ כי מה שהיה ממתין עד ו' שעות מצד הדין עשה ויעשה וכשיתרפה יהיה מוכרח להמתין ו' שעות מצד הדין".

ד) בדה"ש (בי' ד"ה להמתין, עמ' נ"ז).

ה) הגר"מ גרוס שליט"א (מנוחת אמת פרק כ"א הע' ל"ד) – "חולה ... וא"צ לעשות התרת נדרים".

ו) וישב משה (ח"ב סי' נ"ז).

ז) הדר השלחן (פרק ג' סעי' ה') – "וכן הוא המנהג".

ח) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ח' הע' מ', מטבח הכשר פרק ה' הע' ל"ח).

5. מראי מקומות – על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' נ"ח).

א) נשמת אברהם (יו"ד סי' פ"ט ס"ק א') – "ולשאלה אם חולה כזה שלפני כן היה רגיל להמתין שש שעות בין אכילת בשר לשתית חלב, צריך כעת התרת נדר או לא, ברור שאם הוא נהג כן עד כה מצד הדין וכפי שפסק מרן כאן, אז אינו צריך התרת נדרים. אמנם אם לא מצד הדין אלא שמצד הנהגה טובה דקדק להמתין שש שעות אחרי אכילת בשר, תלוי במחלוקת הפוסקים אם צריך התרה או לא. לדעת מרן והש"ך צריך שיתירו לו נדרו, אך לדעת המג"א אינו צריך התרה. וראה בדגול מרבבה שגם חולק על הש"ך, ולדעתו גם מרן אינו מחמיר אלא במי שאינו בריא ורוצה לחזור לגמרי ושלא לשוב למנהגו לעולם ולכך צריך התרה, אבל חולה שלעתיד שוב יחזור למנהגו אינו צריך התרה (ולדעתו בזה מיירי גם המג"א הנ"ל). וכותב השעה"צ וכן השו"ת יביע אומר שגם לדעת המחמירים, אם אינו מוצא מי שיתירו לו נדרו, יש להקל במקום הדחק. אמנם עיין מה שכתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל וז"ל: לענין זה מסתבר דשפיר מהני מה שרגילים להתנות בערב ר"ה ויוהכ"פ דאינו רוצה כלל שיהיה נדר, דכיון שהוא

עצמו הרי אין כוונתו כלל לנדר או שבועה ורק התורה עשאתו כנדר, לכן בכה"ג שגילה דעתו מקודם והתנה בפירושו דאינו רוצה כלל שיהיה נדר מיהכ"ת נימא שאף בכגון דא הרי זה נעשה נדר, גם נגד תנאי מפורש שהתנה בריש שתא דאינו רוצה שיהא נדר. ולכן נלע"ד דכל שהוא אומר סתם ולא בלשון נדר ה"ז חשיב כאומר בפירושו בלי נדר, עכ"ל. ולפי דבריו לכאורה גם בניד"ד אינו צריך התרת נדרים ומחלוקת הפוסקים הנ"ל באדם שלא עשה תנאי בערב ר"ה ויוהכ"פ. **אמנם א"ל הגאון זצ"ל ששאני הכא** כיון שיש כאן קבלה דרבים בעיקר המנהג, ולכן שוב תלוי במחלוקת המובאת לעיל אם צריכים התרת נדרים או לא".

(ב) **ילקוט יוסף** (סעי' כ"ה, קיצור שו"ע סעי' כ"ה) – "אשכנזי שנהג תמיד להמתין בין אכילת בשר לחלב שש שעות, ועכשיו מפני חולשתו או מחלתו רוצה לנהוג תמיד כהמקילין להמתין רק איזה שעות, כיון שרוצה לבטל מנהגו לגמרי צריך שיעשה התרה. ומועיל לעשות לזה התרה, כיון שאינו חיוב מן הדין. אבל במקום שכולם נהגו להמתין שש שעות, או ספרדי צריך להמתין שש שעות בין בשר לחלב מעיקר הדין, ואחד רוצה לנהוג להקל תמיד, [ולא מפני מחלתו באופן חד פעמי], אין מועיל לזה התרה עד שיתירו כולם. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד שצט. יביע אומר חלק ב' חיו"ד סימן ל' אות ו'. וחלק ו' סימן ז אות ה'. שו"ת יחזה דעת ח"א סי' נ']".

ב. לענין קטן.

1. מיקל.

(א) **חלקת יעקב** (יו"ד סי' ט"ז, סי' י"ז) – "וכיון דבקטן נדרו אינו נדר ממילא לא שייך ב' איסור שום מנהג, עכ"ז ודאי קשה להקל מסברא זו בכל שארי איסורין האסורין משום מנהג, או להקל עד י"ב שנים בקטן דנדרו אינו נדר עד י"ב שנים כבנדה מ"ה - דמסברות לא פסקינן - רק בני"ד דיש עוד סברות להקל וכאמור נלפע"ד להקל".

ג. לענין ברכה לבטלה.

1. מיקל.

(א) **חלק לוי** (סי' ע"ה) – "דומה למה שכ' בדגול מרבבה ...".

(ב) **אבני ישפה** (ח"ג סי' ל' ענף ה') – "והקשה הרב יהודה שנברגר שליט"א איך מותר לטעום בטעה וברך, והרי כיון שנוהג תמיד להמתין שש שעות, יש איסור מדין נדר, ע"כ. אמנם נ"ל ליישב על פי מה שראיתי בספר מנחת שלמה בשם הגאון הרב יוסף חיים זוננפלד זצ"ל שמה שמבטלים נדרים בראשית השנה מועיל עכ"פ לנדרים שבאים מחמת הנהגה טובה ע"ש. וא"כ כיון שכאן כל חיובו מחמת מה שנהג, שפיר יכול להפסיק בפעם הזאת".

(ג) **תשובות והנהגות** (ח"ב סי' שפ"ט) – "ובמקום ביטול ברכה דליהוי ברכה לבטלה שחמור מאד לא נהגנו מעולם להחמיר, ואף שבחיי אדם נראה שצריך לזה התרה (כלל קכ"ז סעיף י), נראה דהיינו דוקא באופן שאינו מוכרח רק רצונו להקל מחמת שהוא חלוש וכמש"כ שם, לזה צריך התרה, אבל מי שחולה והרופא אומר שצריך לשתות חלב, נראה שאין צריך התרה דאדעתא דהכי לא נדר, וכ"כ בדגול מרבבה ס' רי"ב עיי"ש. ובפתי"ש שם סק"א ... וכ"כ בחכמ"א כלל מ' דין י"ג דלחולה קצת מותר אחר המתנת שעה וקינוח והדחה ולא הזכיר שם דצריך התרה, וכ"ש כאן שע"כ צריך לטעום כדי שלא לעבור על איסור ברכה לבטלה ראוי לסמוך על הפוסקים שהקילו, ובפרט לענין טעימה בעלמא".

ד. מראי מקומות.

1. **הגר"א נבנצל** שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: מי שנהג להמתין שש שעות ועכשיו רוצה לשנות מנהגו להמתין חמש שעות וחצי כמנהג הישיבה או מנהג המקום האם צריך לעשות התרת נדרים. תשובה: יכול לסמוך על התרה שעשה בערב ראש השנה. [וכן בכל הנהגה שלא קיבל על עצמו מפורש יכול לסמוך על ערב ראש השנה]".

אכל גבינה

סעיף ב'

יז [קינוח, הדחה, נטילת ידים.

א. **חולין** (סוף דף קד: - קה.) – "תניא, בית שמאי אומרים: מקנח, ובית הלל אומרים: מדיח; מאי מקנח ומאי מדיח. אילימא בית שמאי אומרים מקנח ולא בעי מדיח, ובית הלל אומרים מדיח ולא בעי מקנח, אלא הא דאמר רבי זירא: אין קינוח פה אלא בפת, כמאן כב"ש. אלא, בית שמאי אומרים: מקנח ולא בעי מדיח, ובית הלל אומרים: אף מדיח, הוי ליה מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל, ולתנייה גבי קולי בית שמאי וחומרי בית הלל. אלא, בית שמאי אומרים: מקנח והוא הדין למדיח, וב"ה אומרים: מדיח והוא הדין למקנח, מר אמר חדא, ומר אמר חדא, ולא פליגי ... אמר רב **חסדא**: אכל בשר אסור לאכול גבינה, **גבינה מותר לאכול בשר**".

1. **חת"ס** (תורת משה פ"א וירא ד"ה שלש) – "ולכאורה לפי פשטות הקרא נראה דמעיקרא אכלו חמאה וחלב ואח"כ בשר וא"כ מאי איסור בב"ח איכא. וצ"ל דמ"מ בעינן קנוח ואין קנוח אלא בפת, ולחם לא הביא ע"י שפרסה נידה ולא היה קנוח והוי בב"ח".

(א) **דהיינו, שהמלאכים לא זכו לתורה משום שלא עשו קינוח והדחה.**

ב. האם יש סדר לקינוח והדחה.

1. אין סדר.

(א) **מהרמ"מ** (סי' תקל"א).

(ב) **הגמ"מ** (מאכ"א פרק ט' הל' כ"ו אות ב').

ג) ב"י (או"ח סי' קע"ג ד"ה ומ"ש).
 ד) לבוש (סעי' ב', או"ח סי' קע"ג סעי' א') – והוא הדין שיכול לעשות איפכא להקדים ההדחה בפה ואחר כך הקינוח".
 ה) ש"ד (ס"ק י"א, ס"ק י"ג) – "וכתבו הגה"מ בשם מהר"מ שא"צ לדקדק בקנוח פה והדחה אלא איזה מהם שירצה יקדים ע"כ ומביאו ב"י שם".

ו) ושאר פוסקים – פר"ח (ס"ק י"א, ס"ק י"ג), בית לחם יהודה (ס"ק י'), מנחת יעקב (כלל ע"ו ס"ק ז'), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ט'), באה"ט (ס"ק ז'), שלחן גבוה (ס"ק י"א), חגורת שמואל (ס"ק ט"ז), חכ"א (כלל מ' סעי' י"ב), ת"ת (נדחי ישראל פרק ל"ג אות ה'), ערה"ש (סעי' ט'), יד יהודה (הקצר ס"ק י"ז), בדה"ש (ס"ק מ"ט, ס"ק נ"ו, בי' ד"ה וצריך עמ' ס"א), זר השלחן (ס"ק כ"ח), אר"ש (בב"ח, פרק ב' סעי' ל"א).

2. נכון הדבר להקדים הקינוח להדחה.

א) כנה"ג (הג' טור ס"ק כ"ט) – "ומיהו נ"ל דאף על גב דלענין דינא אין חשש איזה מהם יקדים, נכון הדבר להקדים הקנוח להדחה מפני שהקנוח שהוא בדבר קשה כמו פת וכיוצא בזה אפשר שישארו איזו פתיתין בפה ולזה באה ההדחה לבסוף, שאם באולי ישארו פתיתין ההדחה מדיח הכל. ואפשר שמפני זה כתב ריב"ה ואחר כך ידיח כו' דעצה טובה קמ"ל ונמשך אחריו רב"י בסה"ק".
 ב) זבחי צדק (ס"ק כ"ד) – "מ"מ נכון הדבר להקדים".

ג) עי' בן איש חי (שנה ב' פר' שלח אות י"ד) – "וצריך לקנח תחלה בפת ואחר כך ידיח במים, ובדיעבד אם הדיח ואחר כך קנח אין לחוש".

ד) כה"ח (ס"ק ל"ח) – "נכון הדבר ...".

ה) מעדני השלחן (ס"ק כ"ד) – "וכן יש לנהוג".

ו) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' מ"ט) – "מעיקר הדין אין צריך לדקדק ולהקדים את הדחת הפה לקינוח הפה בפת, אלא איזה מהם שירצה יקדים, אבל נכון הדבר להקדים הקינוח להדחה, שאם ישארו פתיתין לאחר הקינוח, ההדחה תדיח הכל. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד תלח]".

3. מראי מקומות.

א) יעב"ץ (מגדל עוז בב"ח פרק ג' אות ז') – "אין קפידא כולי האי".

ג. אם יכול לעשות קינוח והדחה ביחד.

1. יותר טוב להחמיר – לבוש (סעי' ב', "יותר טוב להיות כל אחד ואחד בפני עצמו"), עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"א, "וטוב לעשות כל אחד בפני עצמו"), שלחן גבוה (ס"ק י"א), יד יהודה (הקצר ס"ק כ"א), בדה"ש (ס"ק נ"ז), מעדני השלחן (ס"ק כ"ה), זר השלחן (ס"ק כ"ח), ילקוט יוסף (סעי' נ"ב), קיצור שו"ע סעי' נ"ב, "מעיקר הדין אפשר לעשות הדחת הפה וקינוח בבת אחת, וכגון שישרה את הפת במשקין, ויאכל את הפת, ובלבד שיבליע בפת הרבה משקה. אך יותר טוב להיות כל אחד בפני עצמו. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד תמא]".

2. מראי מקומות – שלחן גבוה (ס"ק י"א), ערה"ש (סעי' ט').

ד. ציחצוח שיניים (brushing teeth).

1. הוי קינוח [ולא הדחה].

א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ע"ט) – "ולצחצח שיניים הוא הקינוח המעולה".

ב) הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רי"ד) – "האם ניתן לצחצח שיניים במקום קינוח. תשובה: כן, אבל עדיין צריך הדחה".

הגר"ע אויערבאך שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' כ') – "שאלה: בהדחה אם מועיל בצחצוח שיניים. תשובה: דלא מועיל אלא"כ שוטף את פיו".

2. הוי קינוח והדחה.

א) באר משה (סוף ס' פתחי הלכה, תשובה ב') – "שאלה ב' ... צ"ע אם די בצחצוח השיניים הנהוג היום. דנראה פשוט דמהני במקום הדחה, אך צ"ע אי מהני גם במקום קינוח ... תשובה: במקום קנוח מהני אבל לא במקום חיטוט שיניים".

ב) עי' הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קפ"ו) – "שאלה: אחד שמצחצח את שיניו בין אכילת גבינה לבשר האם מועיל במקום קינוח והדחה. תשובה: אם מצחצח במברשת ובמים יתכן דהוי דהוי כקינוח והדחה".

ג) נתיבות אדם (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' כ') – "שאלה: בהדחה אם מועיל בצחצוח שיניים. תשובה: מועיל".

ד) הכשרות (פרק י' הע' קי"ב).

3. הוי הדחה ולא קינוח.

א) אבני ישפה (אהל יעקב ו' אלול תש"ע) – "בדבר השאלה אם מברשת שיניים לנקות בין מאכלי חלב לבשר, אם מהני במקום קינוח והדחה או כהדחה או כקינוח. לא נראה שמועיל לצחצח שיניים במקום קינוח בין מאכלי חלב למאכלי בשר, שהרי השו"ע יו"ד סי' פ"ט סעי' ב' כתב שקימחא ותמרי לא מועילים לקנוח לפי שהם נדבקים לחניכיים ואין מקנחים יפה, ואם כן שמא צחצוח עם משחה ומברשת דומה לקימחא ותמרי. אבל להדחה ודאי מועיל צחצוח במברשת ומים, שהרי סוף סוף הוא מדיח את הפה".

4. מחמיר.

א) הגר"ח ק"צ"ל (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' ר"ח) – "האם מותר להשתמש במברשת שיניים במקום קינוח או שצריך דווקא לאכול איזה דבר. תשובה: בגמ' נזכר לאכול".

ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ח' הע' כ"ג, מטבח הכשר פרק ה' הע' כ"ד).

ה. לאכול בשר עוף אחר גבינה רכה, האם צריך קינוח והדחה.

1. מיקל.

(א) עי' גמרא (חולין דף קד:): – "תנא אגרא חמוה דרבי אבא: עוף וגבינה נאכלין באפיקורן, הוא תני לה והוא אמר לה: בלא נטילת ידים ובלא קינוח הפה".

(ב) רמב"ם (מאכ"א פרק ט' הל' כ"ז) – "אם אכל בשר עוף אחר שאכל הגבינה או החלב אינו צריך לא קינוח הפה ולא נטילת ידים".

(ג) מחבר (סעי' ב').

(ד) יעב"ץ (מגדל עוז בב"ח פרק ג' אות ח').

(ה) עי' ערה"ש (סעי' י').

(ו) שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ל"ו הע' ט"ו).

(ז) מקדש ישראל (שבועות סי' ע"ו).

(ח) זר השלחן (ס"ק ל"ה).

(ט) מגילת ספר (אות ז' ד"ה ובבדה"ש) – "ובבדה"ש ס"ק ע"ד ... והדברים נראים תמוהים שהרמ"א יבוא לחדש לנו מנהג שנהגו נגד דין המבואר בגמ' להיתרא ויכתוב כל זה ברמז קל, ואין זה דוחק לומר הרמ"א שם מדבר על בשר בהמה דוקא ולא בעוף".

2. מחמיר.

(א) פרי תואר (ס"ק ו').

(ב) שלחן גבוה (ס"ק י"ג) – "והמנהג ליטול ידיו ולקנח הפה אחר גבינה לאכול בשר עוף כמו לאכול בשר בהמה ואין לשנות".

(ג) זבחי צדק (ס"ק כ"ו) – "ומיהו נכון להחמיר דגם בשל עוף אחר גבינה בעי נטילה וקנוח. מרן בב"י א"ח סימן קעג ואחרונים. וכן מנהגינו פה בגדאד יע"א".

(ד) יד יהודה (הארוך ס"ק ג').

(ה) בן איש חי (שנה ב' פר' שלח אות י"ד) – "ואפילו אם רוצה לאכול בשר עוף אחר החלב, צריך קנוח והדחת פה ונטילת ידים, וכנזכר בבית יוסף אורה חיים".

(ו) כה"ח (ס"ק מ"ה).

(ז) עצי העולה (כלל ג' סעי' כ"א) – "קנוח והדחה ... המנהג להחמיר גם בבשר עוף, וכ"מ מדברי הרמ"א ס"ג".

(ח) פסקי בושם (פרק כ"ד סעי' י"ב, בנתיבות ההלכה חמ"ו ריש עמ' ת') – "אכל גבינה ורוצה לאכול בשר עוף, יש לו לעשות קינוח ונטילה והדחה".

(ט) בדה"ש (ס"ק ע"ד, ב' ד"ה ואין עמ' ס"ד) – "וכן הלכה דאף לבשר עוף אחר גבינה רכה צריך קינוח והדחת הפה ונטילת ידים".

(י) מעדני השלחן (ס"ק כ"ח).

(יא) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' פ') – "שמנהג העולם הוא להחמיר אף אחר גבינה רכה להצריך קינוח והדחה קודם אכילת עוף".

1) לכאורה אחר שעה, יש לצרף השיטות שלא צריך קינוח והדחה בשביל אכילת בשר [עי' לקמן], כ"ש כאן יש להקל לדינו של"צ קינוח והדחה בכדי לאכול עוף אחר שעה מאכילת גבינה.

3. מראי מקומות – על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' ק"ו).

(א) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ס"א) – "האוכל גבינה מעיקר הדין מותר לו לאכול אחר כך עוף בלי קינוח והדחה, ונטילת ידים, שלא הצריכו כל זה אלא בבשר בהמה וחיה. ומכל מקום יש שנהגו להחמיר גם באכילת עוף אחר גבינה, בקינוח והדחה ונטילת ידים. [איסור והיתר כרך ג' עמוד תמח]".

ו. אחר תבשיל של בשר, האם צריך קינוח והדחה.

1. מיקל – רמ"א (לפי רע"א על רמ"א סעי' ג'), ערה"ש (סעי' י"ב).

2. מחמיר – פרי תואר (ס"ק ח'), א"ר (סי' קע"ג ס"ק ג', "ולענין לאכול בשר אחר תבשיל שיש בו גבינה או חלב מוכח מתורת חטאת כלל ע"ו דבעי נטילה וקינוח"), כנה"ג (הג' טור ס"ק מ"ב), זבחי צדק (ס"ק ל"ד), יד יהודה (הקצור ס"ק כ"ז), כה"ח (ס"ק נ"ז),

בדה"ש (ס"ק פ"א), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' פ"א).

3. מראי מקומות – רע"א (על רמ"א סעי' ג'), יד אברהם (על רמ"א סעי' ג').

(א) האם צריך להמתין שש שעות - עי' לקמן.

ז. אחר טעם חלבי [כמו בצל שחתך בסכין חלבי], האם צריך קינוח והדחה.

1. מיקל.

(א) עי' בן איש חי (שנה ב' פרשת שלח אות י"ג) – "אכל ביצים שנותנים בקדרה שיש בה חמין של שבת, וסודרים אותם על הכסוי של הקדרה מסביב, ומתבשלים מחום הקדרה שהיא על האש, שיש בה בשר חמין, אין צריך להמתין שש שעות, ואין צריך הדחה וקנוח, והמחמיר לעשות הדחה וקנוח בזה, תבוא עליו ברכה".

רב פעלים (ח"ג או"ח סי' י"ג) – "ומה שכתבתי המחמיר לעשות קנוח והדחה תע"ב היינו משום דאיכא חומרא בעיקר הדין של נ"ט בר נ"ט בדגים שעלו בקערה בת יומא דאיכא דס"ל דאין לאכלם בכוחה לכתחילה, ולכן כתבתי דהמחמיר גם בזה לעשות קנוח והדחה תע"ב, אבל באמת משורת הלכה ברורה דמותר גם בלא קנוח והדחה כלל".

ח. אחר אכילת חלבי לאכול טעם ראשון של בשר [כמו בצל שחתך בסכין בשרי], האם צריך קינוח והדחה.

1. מחמיר - נראה.

יה קִינּוּחַ (cleaning one's mouth).

חולין (דף קה.) – "אמר רבי זירא: אין קינוח הפה אלא בפת, והני מילי בדחיטי, אבל בדשערי לא, ודחיטי נמי, לא אמרן אלא בקיריא, אבל בחמימא משטר שטרי, והני מילי ברכיכא, אבל באקושא לא. והלכתא: בכל מילי הוי קינוח, לבר מקמחא תמרי וירקא".

א. להשתמש באיזה דבר.

1. בכל דבר שירצה: חוץ מקימחא (flour), ותמרי (dates), וירקא (green vegetables).

2. שאר פירות.

א) עולה – כנה"ג (הג' טור ס"ק כ"ח, "כתוב בשה"ג בשם ריא"ז שכתב בשם זקנו הרב דאף שאר הפירות כתמרים, וכתוב בספר שארית יאודה, ואין שאר הפוסקים מודים כן, ע"כ. וכ"כ הרמב"ם בפרק ט' מהלכות מאכלות אסורות, ובמה מקנח פיו בפת או בפירות כו', וכן נראה גם כן מסוגיית הגמרא דקא פסיק ותני דבכל מילי הוי קינוח הפה לבד מתמרי דלא הוי קינוח כו'"), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ב, "עיינן כנה"ג בהגהות הטור אות כ"ט די"א שאר פירות נמי לא והעלה דשאר פירות הוה קינוח וכן הוא בר"מ פרק ט' ממאכ"א הל' כ"ו"), פת"ת (ס"ק ו').

3. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ע"ט) – "שהא שאין לקנח עם ירקות, הוא דווקא ירקות המבושלים (שכן דרכן בזמניהם). אבל ירק חי שפיר אינו נדבק בחניכים. וה"ה שאין לקנח עם כל דבר הנדבק, כגון אורז מבושל".

ב. האם צריך שיבלע, או די שילעוס ויפלוט.**1. צריך שיבלע.**

א) פרי תואר (ס"ק ז') – "ואם לעס בפיו ופלט לא מיקרי קינוח עד שיבלענו ופשוט".

ב) הו"ד בפת"ת (ס"ק ה').

ג) עי' בן איש חי (שנה ב' פר' שלח אות י"ד) – "וכן אם לעס ופלט ולא בלע מהני בדיעבד, אבל לכתחילה ודאי צריך לבלוע, ובלאו הכי איכא איסורא בפליטה משום הפסד אוכלין".

ד) התעוררות תשובה (ה"ד יו"ד סי' מ"ד).

ה) בית דוד (סעי' ב' ד"ה והקנוח).

ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ע"ט) – אא"כ צחצוח שיניים.

ז) על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' ק').

2. מיקל.

א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ב) – "ודע שהפרי תואר אות ז' כתב דהקינוח שיבלע דוקא לא שלועס ופולט ואני תמה שבר"מ מבואר ההיפוך בולע או פולט יע"ש וכן משמעות המחבר לועס אלמא הקינוח הוא בלעיסה וכדאמרן".

ב) יד יהודה (הקצר ס"ק י"ח).

ג) משנה הלכות (חט"ז סי' ט').

ד) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: בהדחה בין אכילת חלב לבשר אם צריך שיבלע או די שלועס ופולט. תשובה: דאין צריך לבלוע האוכל. והשיב מו"ר שליט"א: אין צריך לבלוע".

ה) נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: בהדחה בין אכילת חלב לבשר אם צריך שיבלע או די שלועס ופולט. תשובה: אין צריך לבלוע".

3. מצד הפסד אוכלים – פת"ת (ס"ק ה'), וכתב הפרי תואר ... ומיהו לכתחלה בלא"ה צריך לבלוע ואסור לפלוט משום הפסד אוכלין עיין בא"ח סי' קע"ב"), זבחי צדק (ס"ק כ"א), כה"ח (ס"ק ל"ט), בדה"ש (ס"ק נ"ב), מעדני השלחן (ס"ק כ"א), ילקוט יוסף (סעי' נ', קיצור שו"ע סעי' נ', "יש אומרים שקינוח הפה מועיל רק אם הוא בולע, אבל אם לעס ופלט לא מהני לקינוח. אולם מעיקר הדין די בלעיסה, אך בלאו הכי אין ללעוס ולפלוט, משום הפסד אוכלים. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד תלט]).

א) מראי מקומות – בן איש חי (שנה ב' פר' שלח אות י"ד, לשונו מובא לעיל).

4. מראי מקומות – פתח הדעת (ס"ק כ"ג), עץ השדה (סי' כ' הע' מ', דפו"ח פרק ל"ו סעי' י"ג).

ג. אם צריך להעביר המאכל לכל צדדי פיו.**1. מחמיר.**

א) בדה"ש (ס"ק נ"ג, בי' ד"ה שילעוס עמ' ס"ב).

ב) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: בהדחה אם צריך להעביר המאכל לכל צדדי פיו. תשובה: כן דצריך להעביר המאכל לכל צדדי פיו". והשיב מו"ר שליט"א: צריך

ג) נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: בהדחה אם צריך להעביר המאכל לכל צדדי פיו. תשובה: צריך".

2. מיקל.

א) אר"ש (בב"ח, הע' נ"ד).

3. מראי מקומות.

א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ע"ט) – "שלגבי קינוח, ע"י אכילה רגיל מסתמא לסבבו".

יט הדחזה (rinsing one's mouth).

א. אם צריך להדיח פיו ממש במשקה.

1. מיקל – אר"ש (בב"ח, הע' נ"ה).
2. מחמיר – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ע"ט, "אה"נ בהדחה צריך לסבכו בפיו").
3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק נ"ח, בי' ד"ה שילעוס עמ' ס"ב, "ולדינא צ"ע").

ב. האם צריך שיבלע, או די שיפלוט.

1. מיקל [אא"כ במקום הפסד, כמו יין].
(א) בדה"ש (ס"ק נ"ט).
(ב) הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רט"ו) – "לא צריך".
(ג) ילקוט יוסף (סעי' נ"א, קיצור שו"ע סעי' נ"א) – "אפשר להדיח את פיו בכל מיני משקים, ואין צריך דוקא להדיחו במים. ואין צריך לבלוע המים, אלא יכול לפולטם אחר ההדחה. אבל יין לכתחלה אסור לפולטו משם הפסד אוכלים. ודי בהדחה פעם אחת. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד תמ]".
2. מראי מקומות.
(א) דעת קדשים, הו"ד בדעת (יו"ד סי' מ"ב קונ"א סוף ס"ק ק"א) – "העלה להקל להדיח פיו בחלב אחר אכילת בשר מיד ואין לגזור שמה יבלע באיסור קל".
(ב) הגר"א נבצל שליט"א (גם אני אודך, ש"ס וענינים שונים ח"ב סי' ס"ב אות ו') – "נלענ"ד דהפליטה עדיפא, שאין שאריות אצלה".

כ [נטילת ידים.**א. ביום.**

1. מיקל, ובלבד שיעיין ידיו שלא יהא שום דבר מהגבינה נדבק בהם.
(א) גמרא (חולין סוף דף קד:) – "אמר להו: הני מילי בליליא, אבל ביממא הא חזינא".
(ב) מחבר (סעי' ב') – "אכל גבינה, מותר לאכול אחריו בשר, מיד, ובלבד שיעיין ידיו שלא יהא שום דבר מהגבינה נדבק בהם".
(ג) חכ"א (כלל מ' סעי' י"ב) – "ואם אכל גבינה אין צריך להמתין ומותר לאכול אחריו בשר ובלבד שיעיין ידיו שלא יהא שום דבר מהגבינה נדבק בהם".
(ד) ערה"ש (סעי' ח') – "אכל גבינה מותר לאכול אחריו בשר מיד ובלבד שיעיין ידיו שלא יהא שום דבר מהגבינה נדבק בהם".
(ה) ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ג אות ה') – לשונו מובא לקמן.
2. נהגו להחמיר.
(א) ר' פרץ (הג' סמ"ק סי' רי"ג אות ז'), הו"ד בטור (סעי' ב').
(ב) יש"ש (חולין פרק ח' סי' ז').
(ג) לבוש (סעי' ב') – "נוהגים לרחצם אפילו ביום".
(ד) ש"ך (ס"ק ט') – "מיהו הטור כתב בשם הר"ף שיש לרחצם אף ביום לפי שלפעמים הגבינה שמינה ונדבקה בלחלוחית הידים ולא אדעתיה וכן דעת האחרונים וכ"כ העט"ז דכן נוהגין".
(ה) פ"ח (ס"ק ט') – "ומיהו כתב הטור [עמוד קפח] בשם ה"ר פרץ [הגהות סמ"ק סימן ריג אות ז] שיש לרחצם אף ביום לפי שלפעמים הגבינה שמינה ונדבקה בלחלוחית הידים ולא אדעתיה".
(ו) בית לחם יהודה (ס"ק ח').
(ז) שלחן גבוה (ס"ק ח').
(ח) חגורת שמואל (ס"ק י"ג).
(ט) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט') – "לפי המנהג אף ביום נוהגין לרחוץ הידים אלא בשעת הדחק שאין לו מים בסמוך נפקא מינה בזה".
(י) זבחי צדק (ס"ק ט"ז).
(יא) יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ו).
(יב) כה"ח (ס"ק ל"ב, ס"ק ל"ג).
(יג) אורחות הבית (פרק ז' סעי' ט"ו).
(יד) בדה"ש (ס"ק מ"ד).
(טו) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' נ"ז) – "האוכל גבינה ביום, או בלילה כשיש שם אור חשמל, ואחר כך אוכל בשר, יש אומרים דכיון שהוא ביום אינו צריך ליטול ידיו, אלא די לו שיעיין בידיו היטב שלא יהא שום דבר מהגבינה נדבק בהם. ורק בלילה באופן שאינו יכול לעיין היטב צריך לרחצם. ויש אומרים שגם ביום צריך ליטול את ידיו, אף אם רואה שאין ידיו מלוכלכות, לפי שהגבינה נדבקה בלחלוחית הידים ולא אדעתיה. והמנהג כסברא שניה. אך אם אין לו מים בסמוך ליטול ידיו, יסמוך על דעת מרן השלחן ערוך דביום אין צריך נטילה כלל. [איסור והיתר ג' עמוד תמד]".
(טז) על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' פ"א).

ב. האם אוכל במזלג וכדו'.

1. מיקל.
(א) פ"ח (ס"ק ט', ס"ק כ') [לענין תבשיל] – "ומכל מקום מסתברא דאוכל במגריפה בין ביום ובין בלילה אין צריך נטילה".
(ב) בית לחם יהודה (ס"ק ח').

- (ג) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ח').
 (ד) באה"ט (ס"ק ה').
 (ה) שלחן גבוה (ס"ק ח').
 (ו) רש"ש (חולין דף קג:) – "בדוקא נקט גבינה".
 (ז) ערה"ש (סעי' ח', סעי' י"ג [לענין תבשיל]) – "וכן אם לא אכל בידיו אלא בכף או במגריפה או במזלג א"צ לרחוץ ידיו [פר"ח]".
 (ח) הגר"י בעלסקי זצ"ל (הלכה ברורה, בב"ח הע' מ"ח).
 (ט) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב, כשרות במטבח [אנגלית] ריש עמ' רט"ו) – "שאלה: האוכל מאכל חלבי במזלג האם צריך נטילת ידים אחריו כדי לאכול בשר. תשובה: דלא צריך".
 (י) על נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: האוכל מאכל חלבי במזלג האם צריך נטילת ידים אחריו כדי לאכול בשר. תשובה: והשיב מו"ר שליט"א: אם אין דרכו לנגוע באוכל אין צריך".
 2. נכון להחמיר.
 (א) פת"ת (ס"ק ד') – "עבה"ט בשם פר"ח ובפמ"ג כתב דנכון להחמיר בדבר שאין בו טורח ע"ש".
 (ב) זבחי צדק (ס"ק י"ז).
 (ג) דרכ"ת (ס"ק כ"ג).
 (ד) כה"ח (ס"ק ל"ד).
 (ה) נועם הלכה (סי' ב' סעי' ל').
 (ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ע"ה).
 (ז) ילקוט יוסף (סעי' נ"ח, קיצור שו"ע סעי' נ"ח) – "אם אכל גבינה על ידי מזלג או כף, ורואה שידי נקיות, מעיקר הדין אינו צריך ליטול ידיו, בין ביום בין בלילה. ואמנם המנהג להחמיר ליטול הידים גם אם אכל על ידי מזלג. ומכל מקום בשעת הצורך כשאין לו אפשרות ליטול ידיו, יכול להקל לאכול בשר בלא שיטול ידיו תחלה. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד תמה]".
 (ח) על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' פ"ה).
 3. מחמיר.
 (א) חגורת שמואל (ס"ק כ"ה) – "וכתב הפר"ח ומיהו מסתברא לי שאם מוליך ומביא והמאכל מונח בקערה שא"צ נטילה, וכתב עוד ומ"מ מסתברא דאוכל במגריפה בין ביום ובין בלילה א"צ נטילה ע"כ, וזה אין נראה לענ"ד דאף שאוכל במגריפה א"א שלא נדבק בידים".
 (ב) שירי ברכה (ס"ק ט"ו) – "כתב הרב פר"ח ס"ק ט' מסתברא דאוכל במגריפה בין ביום בין בלילה א"צ נטילה. עכ"ל. וכ"כ מהריק"ש, דיש מקלין ביש לו מגריפה. והמנהג פשוט דאף אם אכלו במגריפה נוטלין ידיהם. שוב ראיתי בספר חגורת שמואל ס"ק כ"ה שחלק על הרב פר"ח. ע"ש".
 (ג) בן איש חי (שנה ב' פר' שלח אות י"ד) – "ואפילו אם אכל במזלג צריך שירחץ ידיו".
 (ד) בדה"ש (ס"ק מ"ג) – "שיש להחמיר".
 (ה) מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק ט"ז הע' צ"ה).
 4. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ח' הע' פ"ט), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק י"ד).
 (א) לענין אחר תבשיל של בשר - עי' סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ג. שיעור נטילה זו.

1. עד פרק השני של האצבעות כדין נטילת מים אחרונים.
 (א) פר"ח (ס"ק י') – "וכן אין צריך ליטול אלא עד פרק שני של אצבעות וכן צריך שישפיל ראשי אצבעותיו למטה".
 (ב) מ"ב (סי' קע"ג ס"ק ו').
 (ג) ערה"ש (סעי' ח') – "וכן צריך להשפיל ידיו למטה וכן צריך ליטול עד הפרק השני [עי' ש"ך ופר"ח סק"י]".
 (ד) דרכ"ת (ס"ק כ"ו) – "פר"ח".
 (ה) בדה"ש (ס"ק מ"ה).
 (ו) ילקוט יוסף (סעי' נ"ה, קיצור שו"ע סעי' נ"ה) – "נוטל ידיו עד הפרק השני של האצבעות, וישפיל ראשי אצבעותיו למטה, ובאגודל רוחץ עד פרק הראשון. ואין צריך נטילה מכלי, אלא יכול ליטול ידיו דרך הברז, או להכניס ידיו לכלי עם הכלי ולשפשף ידיו שם. ובדיעבד אין חציצה מעכבת בהם".

ד. איזה משקה.

1. כל משקה.
 (א) יש"ש (חולין פרק ח' סי' י') – "ומים אחרונים ואמצעיים נוטלין בכל מיני משקה".
 (ב) הו"ד במג"א (סי' קע"ג ס"ק ד').
 (ג) תורת האשם (כלל ע"ו דין ו') – "ולא משאר משקין. מפני שהם שמנים וצחים, ואינם מנקים את השומן ואת המאכל, עכ"ל הארחות חיים [שם] בשם הראב"ד. אבל רש"ל [פ"ח סימן י] כתב דאם כן לפי סברא זו כל שכן שאינם מנקים את הזוהמא, אלא [נ"ל עיקר כדברי הרשב"א] [הנ"ל ד"ה חוץ] שהשוה מים אמצעים לכל מילי למים [אחרונים, וא"כ מאחר שכל שאר משקים מנקים מן הזוהמא, אף על פי שאין כשרים לנט"י, ע"כ כ"ש שמנקין ומעבירין לכלוכית ממאכל עכ"ל]."
 (ד) דמשק אליעזר (חולין דף קה. אות כ"ז) – "וגם נטילת ידים לאו דוקא במים אלא ה"ה בין ובכל המשקין".

ה) פר"ח (ס"ק י') – "כתב הב"י ... ואין דבריו נראין לי דכיון שמים אחרונים נוטלין בכל מיני משקין כמו שכתוב באו"ח בסימן קפ"א [סעיף ט] משמע שמעבירין הזוהמא כל שכן שמעבירין לחלוחית המאכל, וכן כתב מהרש"ל [שם] ויפה כיון ... כתב הרשב"א [תורת הבית הקצר בית ו שער ה עג, א] מים אמצעיים (נוטלין) [ניטלין] בין בכלי בין שלא בכלי הביאו הב"י בסימן קע"ג [שם ד"ה וכתב]. וגם מדבריו שם משמע שדעתו שנוטלים בכל מיני משקים וכדכתיבנא וכן עיקר".

ו) כנה"ג (הג' טור ס"ק י"ט) – "צריך לרחצו כו'. נ"ב: לאו דוקא במים אלא הוא הדין ביין ובכל המשקים. דמ"א דף ש"י ע"א".

2. רק מים מנקין ומעבירין לחלוחית המאכל.

א) ראב"ד (תמים דעים סי' ס"ז) – "דברים הנוהגים במים (הראשונים) [ראשונים ואחרונים] נוהגים באמצעי' שבין גבינה לתבשיל של בשר בין להקל בין להחמיר חוץ ... וחוז' משאר משקין שאינן כשרים למים אמצעיים מפני שהם שמנים וצחים ואינם מנקים השומן והמאכל".

ב) כל בו (סוף סי' כ"ג) – "וחוז' משאר משקין שאינן כשרין למים אמצעיים מפני שהן שמנין וצחין ואינן מנקין את השומן ואת המאכל ... ע"כ לשון הראב"ד ז"ל".

ג) אורחות חיים (ח"א הל' נטילת ידיים אות ל"א) – "כתב הראב"ד ... וחוז' משאר משקין שאינם כשרים לאמצעיים מפני שהם שמנים ואינם מנקים את השומן ואת המאכל".

ד) תורת החטאת (כלל ע"ו דין ו', ע"י רמ"א או"ח סי' קע"ג סעי' ג') – "וכתב בית יוסף [או"ח סי' קעג ד"ה כתב בספר] בשם ארחות חיים ...".

ה) לבוש (סי' קע"ג סעי' ג').

ו) ש"ך (ס"ק י') – "וכתב ב"י בא"ח סימן קע"ג וז"ל כתוב בספר א"ח בשם הראב"ד דכל הדברים הנוהגים באחרונים נוהגים באמצעים שבין גבינה לתבשיל בין להקל בין להחמיר ... וחוז' משאר משקים שאינם כשרים לאמצעים מפני שהן שמנים וצחים ואינם מנקין את השומן ואת המאכל עכ"ל וכ"כ בת"ח שם אבל מהרש"ל שם חלק וכתב מאחר שכל המשקים כשרים למים אחרונים לנקות הזוהמא כ"ש שמנקין ומעבירין לחלוחית המאכל עכ"ל, ואין כדאי בסברא זו לדחות דברי הראב"ד והנמשכים אליו ובפרט להקל בדבר שאין בו טורח כלל".

ז) דברי חמודות (חולין פרק ח' סי' ז' אות ל') – "וכתב הב"י ...".

ח) בית לחם יהודה (ס"ק ט').

ט) א"ר (סי' קע"ג ס"ק י"ב) – "ורש"ל שם פסק כרשב"א דמותר בכל משקין, והש"ך ליו"ד בסימן פ"ט [סק"י] כתב דאין להקל מדברי ראב"ד. וכן נראה לענ"ד דאין ראייה מרשב"א דאזיל לטעמא דגם לראשונים מותרין כל משקין כמ"ש בסימן ק"ס וסבירא ליה דאין להחמיר באמצעים יותר מראשונים ואחרונים וכדמשמע הלשון. וכן משמע בכלבו שם".

י) כרתי (ס"ק י', פלתי ס"ק ה', מטה יהונתן על סעי' ב').

יא) חכם צבי (סי' נ"ה) – "גם מה שפקפק על דברי הראב"ד הסובר שמים אמצעיים אינן נוטלים בשאר משקים מ"ש ממים אחרונים שמותרין בכל מיני משקין ומזה יצא לו לחלוק על הראב"ד תמה אני וכי מאן דלא ידע לפרושי טעמא מותיב תויבתא /תויבתא/ לרבן של ישראל ולא עוד אלא שעלה על לבו לחלוק עליו והנה הראב"ד ז"ל על שני העניינים גם יחד הובא בס' תמים דעים והוא מחלק בפירוש בין העברת זוהמא הצריכה במים אחרונים שהיא נעשית ע"י כל המשקין אבל ניקיון השומן והמאכל אינו נעשה ע"י שאר משקין כי הם עצמם שמנים ואינם מנקים יפה יפה אבל הזוהמא מעבירין כ"כ הראב"ד ז"ל בפירוש שם".

יב) מנחת יעקב (כלל ע"ו ס"ק ט"ז) – "ומהרש"ל פכ"ה סי' י' פסק כהרשב"א דכל המשקים כשרים למים האחרונים להעביר הזוהמא כ"ש למים אמצעים להעביר לכלוכי המאכל וכתב הש"כ בסי' פ"ט ס"ק י' ואינו כדאי בסברות מהרש"ל לדחות דברי הראב"ד בפרט להקל בדבר שאין בו טורח כלל עכ"ל".

יג) חכ"א (כלל מ' סעי' י"ב) – "צריך לרחצם במים דוקא (ש"ך ס"ק י')".

יד) זבחי צדק (ס"ק י"ח) – "בשעת הדחק ...".

טו) מגן גיבורים (שלטי גיבורים סי' קע"ג ס"ק א').

טז) בן איש חי (שנה ב' פר' שלה אות י"ד) – "ידיחנו במים יפה ... ואם אין לו מים מותר לרחוץ בשאר משקים בשעת הדחק".

יז) מ"ב (סי' קע"ג ס"ק ט') – "כמה אחרונים".

יח) בדה"ש (ס"ק מ"ז).

יט) אר"ש (בב"ח, פרק ב' סעי' כ"ה).

כ) הבית בכשרותו (סי' ד', עמ' מ').

כא) הל' בשר בחלב (פרק א' סעי' מ"ו, פרק ב' סעי' ה').

כב) ילקוט יוסף (סעי' נ"ד, קיצור שו"ע סעי' נ"ד) – "כשהוא נוטל ידיו אחר אכילת גבינה [מים אמצעיים] אפשר ליטול בין בכלי בין שלא בכלי, ואין צריך בהם כח גברא. ויכול ליטול במים חמים שאין היד סולדת בהם, אך אין מועיל לרחוץ ידיו בשאר משקין, אלא דוקא במים. אולם בשעת הדחק כגון שהוא בדרך ואין לו מים, יטול בשאר משקין. ואין מועיל לשפשף ידיו בכותל, וכן היסח דעת פוסל בהם. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד תמ"א]".

כג) על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' פ"ז).

3. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י', או"ח סי' קע"ג א"א ס"ק ד'), ערה"ש (סעי' ח', או"ח סי' קע"ג סעי' ג'), דרכ"ת (ס"ק כ"ו).

ה. ניגוב ידיים.

1. מחמיר.

א) ש"ך (ס"ק י') – "וכתב ב"י בא"ח סימן קע"ג וז"ל כתוב בספר א"ח בשם הראב"ד דכל הדברים הנוהגים באחרונים נוהגים באמצעים שבין גבינה לתבשיל בין להקל בין להחמיר ... וחוז' מניגוב הידים שאף האמצעים צריכין ניגוב כראשונים".

- (ב) פר"ה (ס"ק י') – "כתב הב"י".
 (ג) בית לחם יהודה (ס"ק ט').
 (ד) בדה"ש (ס"ק מ"ח).
 (ה) ילקוט יוסף (סעי' נ"ה, קיצור שו"ע סעי' נ"ה) – "ואחר הנטילה צריך לנגב כמו במים ראשונים".
 (ו) הל' בשר בחלב (פרק ב' סעי' ה').
 (ז) על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' צ"ד).

1. האם צריך ליטול ע"ג כלי.

1. מחמיר.

- (א) **חכם צבי** (סי' נ"ה) – "והכי נהוג עלמא שלא לרחוץ האמצעיים אלא ע"ג כלי וכן ראוי לנהוג דלא יהא אלא ספק רו"ר השור' עליהן הא קיי"ל ספק סכנת' לחומרא".
 (ב) **מור וקציעה** (או"ח ריש סי' קע"ג) – "וז"ל הרשב"א בת"ה מים אמצעיים ניטלין בין בכלי בין שלא בכלי. עכ"ל. עיין בתשובת אבא מארי הגאון ז"ל ([חכם צבי] סימן נ"ה) שהשיג על הפר"ח, שטעה בהבנת הלשון, וברור הוא שכוונתו על הכלי שנוטלין ממנו אין קפידא, אבל ודאי שאינן ניטלין ע"ג קרקע".
 (ג) **א"ר** (סי' קע"ג ס"ק י') – "משמע דאמצעים אין נוטלין על גבי קרקע כמו מים אחרונים, וכן כתב הדר"ש לקמן סימן קפ"א [סק"ד] וסיים ואין חילוק בין אמצעים דרשות או חובה דזיל בתר טעמא דהוא משום עניות ורוח רעה עכ"ל. אבל רש"ל בים של שלמה פרק כל הבשר סימן יו"ד פסק דאמצעים נוטלין על גבי קרקע כראשונים. ולא ידעתי מנא ליה, ועיינתי בפנים שכתב זה לשונו, וכדברי הרשב"א ששויים לכל דינים חוץ שבאמצעים נוטלים בין בכלי בין בקרקע וצריכים ניגוב עכ"ל. וצ"ל שסמך על הרשב"א, והוא תמוה דיותר [יש] לפסוק כארחות חיים [הלכות נטילת ידים אות לא] וכלבו [סוף סימן כג] וראב"ד [תשובות ופסקים סימן כז] שכתבו כלשון שלחן ערוך ולבוש, ועוד שפסקו להחמיר ובפרט במילי דסכנתא. שוב עיינתי שגם הרשב"א פוסק כוותיהו ורש"ל אגב חורפיה טעה בהבנת דברי רשב"א, שכתב זה לשונו, אמצעים נוטלין בין בכלי בין שלא בכלי ודינם כדין מים אחרונים לכל דבר ויתר עליהם שצריכים ניגוב כמים ראשונים, עכ"ל הרשב"א בתורת הבית הקצר דף נ"ט [בית ו שער ה עג ע"א] הביאו ב"י, והבין רש"ל מ"ש בין בכלי בין שלא בכלי, ר"ל בין בתוך הכלי בין על גבי קרקע. ולענ"ד אי אפשר לומר כן, דהא כתב ודינם כדין מים אחרונים לכל דבר [ויחייבים] [ויתר עליהם] וכו', משמע דאין יתר אלא בניגוב אבל בכל שאר דינים שוין הן. ועוד הכי הו"ל ליה למימר בין על גבי כלי בין שלא על גבי כלי. ועוד תימא דבתורת הבית הארוך דף [נ"ט, שמשם] הוציא הרשב"א [דיני] הקצור לא נזכר מזה כלום, אלא כתב שאין צריכין כלי דדוקא בראשונים דמברכין על נטילת צריך ליטול מכלי שהוא לשון נטלא, ועוד בתורת חטאת כלל ע"ו [דין ו] כתב דרשב"א פסק כראב"ד. לכן נ"ל דהכי פירושו, אמצעים נוטלים בין בכלי בין שלא בכלי ר"ל בין שנוטל מכלי או בלא כלי, כי דווקא מים הראשונים צריכין ליטול מכלי דוקא אבל לאמצעים דינו בכל דבר כאחרונים דאין צריכין ליטול מכלי. וכן כתב הלשון בתורת הבית הקצר שם סוף שער ג' [עא ע"ב] מים אחרונים נוטלין בין בכלי בין שלא בכלי ואין נוטלין אלא על גבי כלי ע"כ, הרי להדיא דמ"ש בין בכלי היינו ליטול מכלי, אבל שיטול אמצעים בתוך הכלי או בקרקע לא קאמר כלל אלא נכלל [ב]מ"ש הרשב"א ודינם כדין מים אחרונים לכל דבר, דבעינן דווקא על גבי קרקע וכדפסק הראב"ד וסייעתו, וכל זה נ"ל ברור".
 (ד) **ברכי יוסף** (ס"ק י"ט, או"ח סי' קע"ג ס"ק א') – "כל הדברים הנוהגים באחרונים נוהגים באמצעיים וכו'. מרן כתב בשם הרשב"א מים אמצעיים ניטלים בכלי ושלם בכלי וכו'. והרב פרי חדש ביו"ד סי' פ"ט ס"ק יו"ד הבין שכוונתו דאין צריך כלי ליטול על גביו. והשיג עליו מהר"ר צבי בתשובה סי' נ"ה דכונת הרשב"א דאין צריך כלי ליטול ממנו, ע"ש שהאריך. ודבריו חיים וקיימים והתימא על הרב פרי חדש. וכן מוכח מעיקר דברי הרשב"א הנז' שהביא מרן, והם מספר תורת הבית הקצר סוף בית ששי וז"ל, ויש מגדולי המורים שהורו שצריך לברך על רחיצת ידים ונוטלין בין בכלי בין שלא בכלי וכו', ע"ש. הרי שכתב לברך על רחיצת ידים, ותכף כתב ונוטלין וכו', מוכח דקאי על הכלי שנוטלין ממנו שאין צריך, דמהאי טעמא למ"ד דמברך, מברך על רחיצת ידים, וכמו שהביא מהר"ץ מתורת הבית הארוך דף קס"א ע"א. וגם שאר הוכחות דהוכיח מהר"ץ הן בריאות וטובות, והעלה דצריך ליטול גם אמצעיים על גבי כלי ודלא כפר"ח. וכן עיקר".
 (ה) **עי' שע"ת** (סי' קע"ג ס"ק א') – "עבה"ט וע' פר"ח יו"ד סי' פ"ט מ"ש על דברי הרשב"א שא"צ כלי ליטול לתוכו ובח"צ סימן נ"ה השיג עליו וכן הרש"ל הבין בהרשב"א כפר"ח והשיג עליו בא"ר שהכוונה שא"צ כדי ליטול ממנו ע"ש".
 (ו) **מגן גיבורים** (סי' קע"ג אלף המגן ס"ק ד', שלטי גיבורים ס"ק א') – "מניגוב. משמע דלשאר דברים כולם שווים למים אחרונים, דאין נוטלין ע"ג קרקע כאחרונים, ורש"ל ופר"ח ביו"ד סי' פ"א הבינו מדברי הרשב"א בתה"ק דנוטלין ע"ג קרקע, וכבר השיגו עליהם הח"צ ז"ל סי' נ"ה וא"ר כאן".
 (ז) **דרכ"ת** (ס"ק כ"ו) – "ועיין עוד בפר"ח שם שכ' דמים אמצעיים נוטלין גם ע"ג הקרקע עיין שם אבל יעוין בשו"ת חכם צבי שם שהרבה להשיב ע"ד הפר"ח בזה והעלה דגם מים אמצעיים אין נוטלין ע"ג הקרקע משום סכנה דקיי"ל דרוח רע שורה על כל דבר המאוס וסיים שכן יש לנהוג דלא יהא אלא ספק רוח רע יש להחמיר דהא קיי"ל דספק סכנתא לחומרא עיין שם וכ"כ הא"ר באו"ח שם סק"י והביאם בברכי יוסף באו"ח שם אות א' וכ"כ בשו"ת ברכה כאן אות י"ט ובשערי תשובה שם ס"ק א' לדינא עיין שם".
 (ח) **משמרת שלום** (על פמ"ג שפ"ד ס"ק י') – "א"ר ... חכם צבי ... זכור לאברהם ... ברכי יוסף ... ודלא כפר"ח".

2. מיקל, אפי' ע"ג קרקע.

(א) **יש"ש** (חולין פרק ח' סי' י') – "מים ראשונים ואמצעיים נוטלין בין ע"ג קרקע בין בכלי".

- (ב) **פר"ח** (ס"ק י') – "מה שכתוב בסימן קפ"א [סעיף ב] שמים אחרונים אין נוטלין על גבי קרקע אלא בכלי מה טעם יש ומה שייך דין זה למים אמצעיים, וכן כתב הרשב"א [תורת הבית הקצר בית ו שער ה עג, א] מים אמצעיים (נוטלין) [ניטלין] בין בכלי בין שלא בכלי הביאו הב"י בסימן קע"ג [שם ד"ה וכתב]".

- ג. פמ"ג (שפ"ד ס"ק י') – "ומיהו מים אחרונים אין נוטלין ע"ג קרקע ומים אמצעים נוטלין ע"ג קרקע".
 ד. ערה"ש (סעי' ח') – "אבל שארי דינים שבמים אחרונים כגון שלא יטלם על גבי קרקע אין זה שייך למים אלו וכן כל כיוצא בזה".
 3. מראי מקומות.
 א. בה"ל (סי' קע"ג סעי' ג' ד"ה בין) – "כתבו הרבה אחרונים שאין נוטלין ע"ג קרקע כמים אחרונים [הא"ר והח"צ והפרישה בסימן קפ"א והברכי יוסף ומגן גבורים דלא כרש"ל ופר"ח] אכן בפמ"ג יו"ד סימן פ"ט סק"י בש"ד פסק להקל".

ז. אם יכול לרחוץ ידיו מתוך הכלי.

1. מיקל.
 א. ים של שלמה (חולין פרק ח' סי' י') – "מים ראשונים ... אין נוטלים מתוך הכלי, כמו שרוחצין הגוים, אפ"ל במים אחרונים אין נכון, שהרי המים הללו מקבלין הזוהמא, והידים מקבלין שוב מהן, אבל באמצעיים אין קפידא, דסוף סוף מעבירין את הליחלוהית של המאכל, ומנקים את הידים".
 ב. מג"א (סי' קפ"א ס"ק א') – "אלא בכלי. ומ"מ אין לרחוץ ידיו מתוך הכלי ובאמצעיי' שרי (יש"ש)".
 ג. גר"ז (סי' קפ"א סעי' ה') – "אין לרחוץ ידיו תוך הכלי אלא ישפוך עליהם כדי שתתד הזוהמא אבל אמצעים שבין גבינה לתבשיל של בשר יכול לרחצן בתוך הכלי".
 ד. שעה"צ (סי' קפ"א ס"ק י') – "מגן אברהם בשם רש"ל. ועל נטילת ידים שבין גבינה לבשר מותר אפילו לשפשפם בתוך הכלי".

ח. אחר תבשיל של בשר.

1. מחמיר – רמ"א (סעי' ג').
 ט. מראי מקומות.
 1. הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: אשה שמכינה אוכל בשרי לשבת וכן עוברת לצד השני שבמטבח להכין אוכל חלבי לארוחת ערב האם היא חייבת ליטול ידים ביניהם. תשובה: כן".
 2. הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רי"ד) – "האם ניתן להשתמש במגבונים לחים (BABY WIPES) במקום רחיצת ידיים בין אכילת גבינה לבין אכילת בשר. תשובה: כן".

כא. השותה חלב (milk) - האם צריך קינוח ונטילת ידים [לכו"ע צריך הדחה].

א. מיקל.

1. רש"ש (חולין דף קג:) – "וכן הא דתני אגרא לקמן (קד, ב) עוף וגבינה נאכלין באפיקורן בדוקא נקיט גבינה לפי דנאכלת בידיים הוא דדייקינן מינה הא בשר לא, דהיינו דבעי נט"י, אבל חלב דע"י כלי אפ"ל בבשר לא בעי נט"י. וכן ראיתי בשם הפר"ח דהאוכל במגריפה א"צ נט"י. וענ"ל דדוקא גבינה מסקינן שם דבעי קינוח והדחה משום שהוא מודבק בחניכים ובבין השינים ואינו יוצא ע"י הדחה לחודה, אבל בחלב סגי בהדחה לחודה".
 2. דרכ"ת (ס"ק ל"א) – "ע"י בחידושי הגאון רש"ש ז"ל בחולין ר"פ כה"ב דדוקא באכל גבינה הוא דבעינן קינוח והדחה משום שהגבינה דרכה להיות מדובק בחניכים ובבין השינים ואינו יוצא ע"י הדחה לחודה אבל באכל חלב סגי בהדחה לחודה עיי"ש".
 3. יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' ז' אות א', ח"ט או"ח סי' צ"ב אות י"ב, יהוה דעת ח"ג סי' נ"ח, הליכות עולם ח"ז עמ' מ"ג) – "מכל מקום נראה שהעיקר כדברי הרש"ש, דמילי דסברא נינהו, ובלבד שישטוף פיו יפה".
 יביע אומר (ח"ט או"ח סי' צ"ב אות י"ב) – "מ"ש שמרק צלול של בשר די לחולה בהדחת פה שיאכל מאכלי חלב. והנה לא הצריך קינוח פיו בפת וכיו"ב, אף שהוא דבר קל, מוכח מזה שגם לבריאה השותה חלב שהוא צלול כדרכו די לו בהדחת פה לאכול מאכלי בשר, וכמו שכתבנו בשו"ת יהוה דעת ח"ג (סי' נח עמוד קפב בהערה), ע"פ דברי הרש"ש. ושלא כמי שחלק על דברינו בירחון אור תורה בדברים שאין בהם ממש".
 4. תשובות והנהגות (ח"ב סי' ש"צ ד"ה ולפי, אורחות הבית פרק ז' סעי' ט"ו) – "ולאחר שתיית חלב לבד די בברכה אחרונה והדחת פיו".
 5. מעדני השלחן (ס"ק כ"ח).
 6. הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ג שבט תשס"ח) – "שאלה: השותה חלב ורוצה לאכול בשר, האם צריך להדיח וגם מקנח הפה או רק להדיח. תשובה: רק להדיח".
 7. הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: שותה כוס חלב האם צריך לעשות קינוח והדחה. תשובה: דצריך רק הדחה, כיון דהוי משקה. והמנהג אחר אכילת חלב הוא להמתין חצי שעה, ואם ממתין חצי שעה אין צריך קינוח והדחה ונטילת ידים".
 הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רי"ד) – "האם צריך לרחוץ ידיים בין שתיית חלב לבין אכילת בשר. תשובה: לא".
 הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] סוף עמ' רי"ד) – "האם צריך קינוח והדחה בין שתיית חלב לבין אכילת בשר. תשובה: רק הדחה".
 8. נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: שותה כוס חלב האם צריך לעשות קינוח והדחה. תשובה: מספיק הדחה".
 9. פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ח' הע' פ"ג, מטבח הכשר פרק ה' הע' צ').
 10. זר השלחן (ס"ק כ"ד).
 11. הכשרות (פרק י' סעי' מ"ח).

12. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ע"ה, הע' פ"ב).

13. הל' בשר בחלב (פרק ב' סעי' י"ג, סעי' ל"ב).

14. ילקוט יוסף (סעי' נ"ו, קיצור שו"ע סעי' נ"ו) – "השותה חלב נוזלי מתוך כלי, ורוצה אחר כך לאכול בשר, ואפילו בשר בהמה, אין צריך נטילת ידים, ודי בהדחת הפה בלבד, ואינו צריך קינוח פיו בפת. [איסור והיתר עמוד תמג. יביע אומר ח"ו סי' ז' אות א'. יחזה דעת חלק ג' סימן נח בהערה, עמוד קפד]."

ב. מחמיר.

1. דברי מלכיאל (ח"ה סי' מ"ז) – "וקצת אחרונים כתבו דרך בגבינה צריך קינוח והדחה אבל לא בחלב וחמאה וכן במרק של בשר. ולא ראו שברמב"מ מפורש דאף אחר חלב בעינן קנוח והדחה. ובודאי ה"ה אחר חמאה כי השמנונית שיש בהם נשאר על החנוכים".

2. בדה"ש (ס"ק מ"ג, ס"ק נ', בי' ד"ה ואם, ד"ה לקנח) – "שיש להחמיר בזה".

3. עי' הגר"ח זצ"ל (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' ר"ח) – "האם צריך קינוח והדחה בין שתיית חלב לאכילת בשר. תשובה: נכון שיעשה".

4. הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות ט"ז) – "למעשה יש להחמיר כיון שאינו קשה כל כך לעשות קינוח".

5. אר"ש (בב"ח, פרק ב' סעי' כ"ד, סעי' כ"ח).

ג. דעת הרמב"ם (פרק ט' הל' כ"ו) – "מי שאכל גבינה או חלב תחלה מותר לאכול אחריו בשר מיד, וצריך שידיה ידיו ויקנח פיו בין הגבינה ובין הבשר".

1. מחמיר.

א) דברי מלכיאל (ח"ה סי' מ"ז) - לשונו מובא לעיל.

ב) בדה"ש (סעי' ב' בי' ד"ה ואם, ד"ה לקנח).

2. מיקל.

א) יחזה דעת (ח"ג סי' נ"ח) – "בשו"ת דברי מלכיאל ... ובאמת שהמעייין בלשון הזהב של הרמב"ם הנ"ל, ישר יחזו פנימו, שדברי הרש"ש נכונים, שהרי כתב: מי שאכל גבינה או חלב תחלה מותר לאכול אחריו בשר מיד. ושוב סיים: וצריך שידיה ידיו ויקנח פיו בין הגבינה לבשר, והשמיט חלב (אף שהובא בראש דבריו), ומשום שדוקא בגבינה הנדבקה בחניכים ובשינים צריך קינוח הפה ע"י פת או פירות, אבל חלב אין צריך אלא הדחת הפה".

ד. דעת האו"ה (כלל מ' דין ח') – "אם אכל מקודם החלב או גבינה חדשה שלא עברו עליה ו' חדשים או כל מיני חלב מותר לאכול מיד בשר אחריו אפי' באותה סעודה עצמה ע"י קנוח והדחה לידיו ולפיו".

1. מחמיר – בדה"ש (ס"ק מ"ג, ס"ק נ', בי' ד"ה ואם, ד"ה לקנח, "אמנם בספר או"ה מבואר שאף בשותה חלב צריך נטילת ידים"), הו"ד באר"ש (שם).

א) נראה שהאו"ה כתוב ג' דברים: חלב, גבינה חדשה, וכל מיני חלב. מוכח שחלב פירוש חלב ממש, ולא באוכל מיני חלב. ולכאורה דלא כזר השלחן.

2. מיקל – זר השלחן (ס"ק כ"ד, "ובהג' רש"ש חולין (קג ע"א) כ' דא"צ קינוח הפה. ובבדה"ש (ס"ק מ"ג) כ' דבאו"ה (כלל מ' דין ח) מבואר דבשותה חלב צריך נטילת ידים, ואינו נכון, דמיירי שם באוכל מיני חלב, ולא מיירי בשותה חלב בכוס").

ה. מראי מקומות – על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' פ"ב, סעי' ק"ח).

1. פסקי בושם (פרק כ"ד סעי' י"ג, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' ת') – "שתה חלב או כוס קפה עם חלב ובא לאכול אחריו בשר, מעיקר הדין אין צריך לעשות קינוח והדחה ונטילה, אבל המנהג הוא ליזהר בזה".

כב] עד כמה זמן אחר אכילת גבינה צריך קינוח והדחה.

א. עד חצי שעה.

1. מרא דשמעתתא (עטרת יהושע, אות שד"מ) – "אמר לי דלדין דנוהגין להמתין חצי שעה אחרי אכילת חלב, סגי בלא קינוח והדחה".

2. הגר"ע אויערבאך שליט"א (לבושי עז תמצית הדברים אות י"ד) – "ונהגו האידנא שאחר אכילת גבינה רכה ממתין חצי שעה ואין צריך לקנח ולהדיח פיו".

הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רט"ו) – "כמה זמן יש להמתין בין אכילת גבינה רכה לאכילת בשר ללא קינוח והדחה. תשובה: חצי שעה".

הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "ואם ממתין חצי שעה אין צריך קינוח והדחה ונטילת ידים".

הגר"ע אויערבאך שליט"א (שאלנו, אדר תשפ"ב) - ואין חילוק בין בשר עוף ובין בשר בהמה. (שאלנו, כיון שנראה בס' לבושי עז שיש חילוק בין לאכילת בשר לאכילת עוף. וז"ל "וכשרוצה לאכול בשר עוף אחר גבינה רכה המנהג הוא להמתין חצי שעה ואין צריך קינוח והדחה וכמו שנתבאר דהרמ"א לא החמיר אלא אחר גבינה קשה אבל אחר גבינה רכה הסכים עם דין השו"ע שאם רוצה לאכול בשר בהמה וחיה צריך לקנח ולהדיח פיו, אבל לעוף אין צריך כלום ... וכשרוצה לאכול בשר בהמה אחר גבינה הרי שמדינא ימתין חצי שעה וגם צריך קינוח והדחת פיו").

ב. עד שעה אחת.

1. אמת ליעקב (הע' ל"ז) – "אם אינו רוצה לעשות קינוח והדחה, צריך להמתין שעה אחת".
2. פסקי בושם (פרק כ"ד סעי' י"ד, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' ת') – "אם המתין שעה שלמה לאחר אכילת הגבינה, שוב אינו צריך לעשות קינוח והדחה ונטילה".
3. הגר"א ובנצל שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: עד כמה זמן צריך לעשות קינוח והדחה בין אכילת גבינה לאכילת בשר, כגון אם עובר כבר שעה למשל כבר לא צריכים לעשות קינוח והדחה. תשובה: אחרי שעה אם היו ידיו ופיו נקיים".
4. הכשרות (פרק י' סעי' מ"ח ד"ה הערה).
5. יבקש תורה (יו"ד סי' ח') – "ויעוין בט"ז ... אבל יעוין בש"ך ... וכיון דאירי בהרחקה דרבנן לענ"ד ללא ראייה מפורשת א"צ לאחר שעה קו"ה אבל פחות משעה לא ידוע לי מקור להקל".
6. על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה הע' ק"נ).
7. הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ב' סעי' נ"ו) – "המתין שעה לאחר אכילת גבינה, אינו צריך לקנח ולהדיח פיו ולרחוץ ידיו. אך אם לא עברה אלא חצי שעה, יש להסתפק אם אפשר להקל בזה".

ג. עד שש שעות.

1. עצי העולה (כלל ג' סעי' ד', סעי' ח', סעי' י"ב, ס"ק י') – "דהמתנת שעה לא מהני ... אבל בשש שעות א"צ קנוח והדחה דמתקנח ממילא בזמן ארוך".
2. חוט שני (רבית עמ' קנ"ה) – "דהאוכל גבינה דבעי מדינא קינוח והדחה, אם לא המתין אחריו ו' שעות עד שאוכל בשר ... אמנם אחר ו' שעות מסתברא שכבר נתבטל הטעם כמו שמצינו **שבטל טעם הבשר**, ולכן אין צריך קינוח והדחה, אבל פחות מו' שעות מנין לנו שכבר בטל הטעם. נמצא דהאוכל מאכלי חלב בבוקר, צריך לשים לבו אם אוכל בשר בצהרים אם לא עברו ו' שעות, שאם עדיין לא עברו ו' שעות צריך קודם אכילת הבשר קינוח והדחה".
3. ע"י חוט שני (שבת ח"ב עמ' ס"ב ד"ה מי) – "מי שלא הדיח את שפתיו אחר שאכל מאכלי בשר, מ"מ אחר ו' שעות מעביר ליה החום הטבעי של האדם ומותר במאכלי חלב. אמנם אם נדבק בשר על שערותיו אז צריך להדיחם".

ד. אפילו אחר שעה [אולי אפילו אחר שש שעות].

1. של"ה (שבועות, נר מצוה אות ח') – "מאכלי חלב, ואחר כך אוכלין בשר ... לעשות קינוח והדחה היטב, ולהפסיק בברכת המזון, ולהמתין שעה".
2. מעדני השלחן (ס"ק י"ח, מעדני מלכים סי' פ"ה אות א'-ב') – "נכון להחמיר להפסיק בברהמ"ז ולהמתין שעה אפילו בין מאכלי חלב לבשר עוף, ויעשה ג"כ קינוח והדחה".
3. זר השולחן (פני השולחן ס"ק ק"ט) – "והיינו אפילו לאחר המתנת שעה, וכדעת הטו"ז".
4. הגר"ח"ק זצ"ל (שיח התורה סי' אלף רע"א) – "האוכל בשר אחר חלב בעי קינוח והדחה. מה השיעור ההפסק ביניהם שלא יצטרך אף קינוח והדחה. תשובה: **אין לו שיעור**".

ה. טעמים.

1. הטעם עד שעה: שכמו ס"ס. שיש כמה פוסקים [הש"ך, פר"ח, א"ר, וחכ"א] שפסקו שאפילו אחר בשר ל"צ קינוח אחר שעה. וגם, דעת כמה ראשונים [בה"ג, ר"ת, ועוד] שפסקו שאחרי אכילת גבינה ל"צ שום קינוח והדחה [רק אחר אכילת בשר]. **ועוד**, ספק דרבנן לקולא.
2. הטעם עד שש שעות: שפסק שצריך קנוח והדחה אחר חלב, וכן פסק שאחר בשר צריך שש שעות. **ועוד**, דהוי דשיל"מ.
3. הטעם שאולי אפילו אחר שש שעות: אפשר לחלק בין אחר בשר לאחר גבינה. שאחר בשר, כיון שצריך הפסק שעה או לכל הפחות ברהמ"ז, אין דין של קנוח והדחה. משא"כ אחר חלב, שצריך מעיקר הדין קינוח והדחה. וכן ע"י **יד יהודה** (הארוך ס"ק ב' ד"ה והדבר), "אבל אחר גבינה כיון שלא תקנו מתחילה להפסיק ביניהם, ממילא גם אם לפעמים מפסיק כיון דאינו מעיקר התקנה אינו מועיל, ותלי הכל בקנוח והדחה ודוק".

ו. מראי מקומות – הדר השלחן (פרק י"ד סעי' ה').

1. באר משה (סוף ס' פתחי הלכה תשובה ח') – "האוכל גבינה רכה ושהה שעה האם יש לסמוך על הש"ך ס"ק ז' שא"צ קינוח והדחה ... תשובה: מנהגינו לפסוק שבכל פעם יקנח פיו אחר גבינה קודם בשר שכן דרך הגבינה להתדבק, אבל בגבינה רכה (בלשון המדינה 'קאטטז טשיז' [cottage cheese] הרך) להמיקל יש על מה ועל מי לסמוך".
2. חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות נ"ג) – "בט"ז (סימן פ"ט סק"ב) כתב דמי שנוהג כשיטת הפוסקים דבין בשר לגבינה די להמתין שעה אחת צריך ג"כ קינוח והדחה, ואמר הרב דלפי דברי הט"ז י"ל דגם המקילין שנוהגין להמתין רק חצי שעה אחר גבינה (עיין מטה ראובן סימן קפ"ו) מ"מ בעי ג"כ קינוח והדחה".
3. אבני ישפה (אהל יעקב י"ב אלול תש"ע) – "אשר שאלת שמצוי שאוכלים ארוחת בוקר חלבית ובצהריים אוכלים בשר, אם צריך קנוח והדחה אחר אכילת החלבי. המנהג פשוט שלא עושים קנוח והדחה אחר אכילת ארוחת בוקר אף שיודעים שיאכלו בשרי בצהריים. ונראה הטעם שבלאו הכי שותים אחר האוכל ואוכלים עוד מאכלים שאינם חלב. גם כיון שעברו כמה שעות השאריות של החלב נעלמות בתוך הפה מזה שאדם בולע כל הזמן וגם הרוק רוחץ הפה אחר כמה זמן".
4. הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קונ' יד דודי עמ' קל"ד אות ל"ב, דפו"ח עמ' קפ"ז אות ל"א) –

How long after eating dairy may one eat meat without having to rinse out one's mouth? Answer: The time to wash out the mouth is only if one eats meat right away.

5. מקדש ישראל (שבועות סי' ע"ו) – "המתין חצי שעה ... צריך לעשות קינוח והדחה ... בהמתנת שעה נחלקו הפוסקים ...".

כג | ברכה אחרונה - האם צריך ברכה אחרונה קודם אכילת בשר.

א. מחמיר, צריך ברכה אחרונה.

1. שו"ת מן השמים (סי' נ"ו, גירסא לפניטוננו) – "שאלתי על מה שהורו חכמי צרפת לאכול בשר אחר גבינה בסעודה אחת אחר נטילת ידים וקינוח הפה, אם הלכה כדבריהם, או אם הלכה כדברי הגאון שאוסר. והשיבו: לא מחכמה שאלת על זאת, כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם, והלא כתבתי לך שלשים במועצות אחרי רבים להטות ורבו האוסרים, **ובישיבה של מעלה אין מחלוקת בזה וכולם הורו לאסור**".

2. של"ה (שבועות, נר מצוה אות ח') – "מאכלי חלב, ואחר כך אוכלין בשר ... לעשות קינוח והדחה היטב, ולהפסיק בברכת המזון, ולהמתין שעה".

3. שכנה"ג (או"ח סי' תצ"ד הג' טור ס"ק ג') – "ואני אף על פי שאני מן הנוהגין שלא לאכול גבינה ובשר בסעודה אחת, לקיים זה לאכול מאכל חלב ובשר ביום חג השבועות, אני אוכל החלב עם הדבש קודם, ואני מברך ברכת מזון, ואחר כך אחר שעה אני אוכל מאכל בשר".

4. מנחת יעקב (כלל ע"ז ס"ק ה').

5. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ו', ס"ק ט"ז, או"ח סי' תצ"ד מש"ז ס"ק ג', שפ"ד ס"ק ו') – "נהגו להקל על ידי סילוק וברכת המזון".

6. מחה"ש (או"ח סי' תצ"ד ס"ק ו') – "צריך לברך אחר הגבינה קודם שיאכל בשר ברכת המזון, דבלאו הכי אפילו המתין כל היום לא מהני".

7. קיצור שו"ע (סי' מ"ו סעי' י"א) – "אכל גבינה מותר לאכול אחריו בשר מיד **בסעודה אחרת**".

8. מסגרת השלחן (סי' מ"ו ס"ק ז') – "ומ"מ יש לזוהר שלא לאכלם בסעודה אחת".

9. תשובות והנהגות (ח"ב סי' ש"צ, אורחות הבית פרק ז' סעי' ט"ו) – "ומברך ברכה אחרונה".

10. נועם הלכה (סי' ב' סעי' ט', סעי' י"ג).

11. ויען דוד (ח"א סי' קט"ו אות ב') – "המנהג לברך ברכת המזון".

12. עי' הגר"ש דבילצקי זצ"ל (הלכות מועדים שבועות עמ' ל"ח הע' ז') – "נהגו רובם".

ב. מיקל, לא צריך ברכה אחרונה.

1. לקט יושר (עמ' ל"ה) – "ולא חש אם אכל בשר אחר גבינה בסעודה אחת, אבל היה מדיח ידיו ופיו ומשים אצבעו לתוך פיו כדי להדיחו יפה. ואח"כ עושה קינוח לפיו".

2. האגור (סי' רכ"ג) – "ובשר אחר גבינה מותר **מיד** בקינוח והדחת פיו ונטילת ידיו וכן המנהג".

3. פשטות השו"ע.

4. לבוש (סעי' ב') – "אכל גבינה מותר לאכול אחריו בשר מיד אפילו באותה סעודה, ואין צריך לעקור שולחנו ולברך בנתיים".

5. מג"א (סי' תצ"ד ס"ק ו') – "ועבי"ד סי' פ"ט דא"ל להפסיק בב"ה אם אינו אוכל גבינה קשה".

6. א"ר (סי' קצ"ו ס"ק ג', סי' תצ"ד ס"ק י') – "ועיין יו"ד סי' פ"ט דא"ל להפסיק בברכת המזון אם אין גבינה קשה".

7. מטה יהונתן (על רמ"א סעי' א').

8. יעב"ץ (מגדל עוז בב"ה פרק ג' אות ז') – "אכל גבינה מותר לאכול אחריו בשר מיד ובלבד שיעיין בידו ...".

9. חכ"א (כלל מ' סעי' י"ב) – "ואם אכל גבינה אין צריך להמתין ומותר לאכול אחריו בשר".

10. מ"ב (סי' קצ"ו ס"ק ט', סי' תצ"ד ס"ק ט"ז, נדחי ישראל פרק ל"ג אות ה') – "וא"צ להפסיק בבהמ"ז אם אינו אוכל גבינה קשה אלא יקנה פיו יפה וידיח כדאיתא ביו"ד סי' פ"ט".

11. מלמד להועיל (יו"ד סי' כ"ג) – "לנוהגים עפ"י הדין אין מקום לחומרא זו".

12. בדה"ש (ס"ק ע"ה).

13. יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' ז', יחזק דעת ח"ג סי' נ"ח) – "מותר לאכול בשר אחר גבינה לאחר שינקה ידיו היטב וידיח פיו במשקים, ויקנה הפה יפה באכילת פת וכיוצא בזה. ומי שנהג להחמיר על עצמו שלא לאכול בשר אחר גבינה אלא כעבור שעה או יותר, וידע שהוא עושה כן דרך חומרא וחסידות, ימשיך במנהגו ותבוא עליו ברכה. אבל מי שנהג כן לפי שחשב שאסור מן הדין לאכול בשר אחר גבינה, יכול לבטל מנהגו בלי התרה ויאכל בשר אחר גבינה על ידי נטילת ידים וקינוח והדחת הפה".

14. הבית בכשרותו (ריש סי' ד').

ג. מראי מקומות – ברכי יוסף (שיו"ר ברכה ס"ק ח'), דרכ"ת (ס"ק י"ד), פסקי תשובה (סי' רפ"ז הע' א'), הגר"י בעלסקני זצ"ל (פסקי הלכה פרק מ"ג הע' ל'), מקדש ישראל (שבועות סי' ע"ח, סי' פ', סי' פ"א), פסקי תשובות (סי' תצ"ד אות י"ב, עי' סי' קצ"ו אות י'), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' קל"ט), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ד'), על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' ע"ו - סעי' פ').

1. מהרש"ג (ח"א יו"ד סי' י"ג אות א') – "דמדברי הש"ע ... ברכה אחרונה א"צ אמנם לדעת הזהר ... ודאי נכון לפסוק כדעת הפר"ח, כיון שיסודו מדברי הזהר".

2. **אג"מ** (או"ח ח"א סי' ק"ס) – "בשבועות ... שאין המנהג דוקא בסעודה אחת הוא משום דחלב ובשר אף אם אוכל החלב קודם יש שאין אוכלין בסעודה אחת ולכן לא רצו להנהיג שיעשו דוקא בסעודה אחת וגם יש לחוש שלפעמים ישכחו ויאכלו הבשר תחלה לכן יותר טוב לנהוג לברך אחר אכילת החלב עיין בפמ"ג במשבצות סק"ג ובש"ד סק"ו. ועיין בה"י שיש שאוכלין בשבועות בסעודה אחת אבל מסיק שיותר טוב ליהזר כמו בכל השנה עיי"ש אלמא דמצד ענין המנהג היה יותר טוב בסעודה אחת אבל בשביל שלא לבא לחשש איסור לא רצו להנהיג כן".
3. **ילקוט יוסף** (סעי' ס', קיצור שו"ע סעי' ס') – "מי שאכל מאכלי חלב, ואוכל אחר כך מאכלי בשר, לפי הדרך המבוארת בסעיפים הנ"ל, יש אומרים שצריך קודם לברך ברכה אחרונה על המאכלי חלב, ורק אחר כך יכול לאכול מאכלי בשר. ויש אומרים שרשאי לאכול מאכלי בשר גם בלא שברך ברכה אחרונה על מאכלי החלב. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד תמז]".

ד. האם מותר לברך על מנת לאכול בשר.

1. מותר לברך – **כנה"ג** (הג' טור ס"ק ה'), **בית לחם יהודה** (ס"ק ו'), **פמ"ג** (מש"ז ס"ק ג'), **ואפילו מאן דמחמיר מברך** (בשבועות) ברכת המזון על סעודת חלב ומכנינים עצמן לאכול בשר אחר כך כיון שהוא גופא חומרא הבו דלא לוסיף"), **יד יהודה** (הקצר ס"ק כ"ו), **זרכ"ת** (ס"ק י"ט), **מהרש"ג** (ח"א יו"ד סי' י"ג סוף אות א'), **מקדש ישראל** (שבועות סי' ע"ט), **על פי התורה** (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' ע"ז), **הל' בב"ת** (הופשטטר, פרק ב' סעי' נ"ט).
2. מראי מקומות.
- א) **מהרש"ם** (ח"ג סי' קכ"ו) – "ומה שנסתפק בלא בירך על סעודת חלב ע"י שכחה וכבר התחיל סעודת בשר, הדבר פשוט שלא יברך ויוצא בבהמ"ז ולא מיקרי סעודה אחת רק אם לכתחילה אינו מברך ברכה אחרונה ואוכל בשר משא"כ בדעתו להפסיק ולברך ברכה אחרונה אלא ששכח לברך".
- ב) **שערים מצויינים בהלכה** (סי' מ"ו קונ"א ס"ק ו') – "וכתוב בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קכ"ו, דאם שכח ולא בירך אחריו והתחיל לאכול הבשר, אין כאן איסור כיון דהיה בדעתו להפסיק ולברך זה עצמו חשיב הפסק, והביאור נ"ל משום דההיסח הדעת מפסקת ולא אמירת הברכה ... ומ"מ פשוט דצריך לברך ברכה ראשונה על הבשר שאוכל כיון שלא היה בדעתו לצאת בברכתו הראשונה".

כד | זוהר.

- א. **פר' משפטים** (דף קכה.) – "אמר רבי יהודה, האי דאמר רבי אבא, דכתיב לא תבשל גדי בחלב אמו ... תו אשכחאן, **דכל מאן דאכיל האי מיכלא דאתחבר פחדא. (או) בשעתא חדא, או בסעודתא חדא.** אך בעין יומין אתחזיא גדיא מקלסא בקלפוי, לגבי אינון דלעילא, וסייעתא מסאבא (דף קכ"ה ע"ב) מתקרבין בהדיה, וגרים לאתעררא דיניו בעלמא, דיניו דלא קדישין. ואי אוליד בר באינון יומין, אונפין ליה נשמתא, מסטרך אחרא, דלא אצטריכא. וכתב (ויקרא יא) והתקדשתם והייתם קדושים וגו'. אתי לאסתאבא, מסאבין ליה ודאי. דכתיב, (ויקרא יא) ונטמתם בם, חסר א', מסאביותא אטימא מפלא, דלית רשו לאתדפא קדי, כשאר זיני דמסאביותא דמתדפין. ותו, דמסתפי מחיון בישון, דהא בעינייהו גדיא אשתכח, ויכיל לאתקא, דהא צלמא דבר נש אתעבר מניה".
1. **תרגום** – "אמר רבי יהודה, זה שאמר רבי אבא, שכתוב לא תבשל גדי בחלב אמו ... ועוד מצאנו, שכל מי שאוכל מאכל זה שהתחבר פאחד, (או) בשעה אחת או בסעודה אחת, אך בעים יום נראה גדי מקלס בקלפתו אל אותם שלמעלה, וסיעה טמאה מתקרבין עמו, וגורם לעורר דינים בעולם, דינים שאינם קדושים. ואם מוליד בן באותם ימים, מלויים לו נשמה מהצד האחר, שלא צריך אותו. וכתוב (ויקרא יא) והתקדשתם והייתם קדושים וגו'. בא להטמא - מטמאים אותו ודאי, שכתוב (שם) ונטמתם בם. חסר א'. טמאה אטימא יותר מכל, שאין רשות להטהר כן כמו שאר מיני הטמאות שנטהרות. ועוד, שפוסד מחיות רעות, שהרי בעיניהם נמצא גדי ויכול להנזק, שהרי צלם אדם העבר ממנו".

ב. שעה אחת או שש שעות.

1. שעה אחת – **מצרף לחכמה** (עמ' כ"ז, פרק כ"ג, "ולפי זה אפשר שהזוהר ג"כ מודה שלא אסר רק בסעודתא חדא ובשעתא חדא ודוק"), **ש"ב** (ס"ק ט"ז, "ולישא הזוהר פרשת משפטי הכי משמע"), **פר"ח** (ס"ק ו'), **פרי תואר** (ס"ק ו', רק גבינה אחר בשר), **באר היטב** (ס"ק ט'), **עי' גר"א** (ס"ק ו', ס"ק י"א), **ערה"ש** (סעי' ט', סעי' י"א, "והיא ע"פ הזוהר ושם מבואר דיותר משעה א"צ להמתין [ש"ך סקט"ז]"), **תשובות והנהגות** (ח"ב סי' שפ"ח).
2. שש שעות – **לבוש** (או"ח סי' קע"ג סעי' א'), **עי' ט"ז** (ס"ק ד'), **עי' באה"ט** (מהרי"ט, ס"ק י"א), **עי' פמ"ג** (שפ"ד ס"ק ט"ז, "עיין ש"ך ושאר אחרונים החמירו בשש שעות כזוהר").
3. לאוכלו כאחד – **כרתי** (ס"ק י"ב, "דברי הב"י אינו נוחין, רק בזוהר מיירי לאוכלו כאחד").
4. מראי מקומות – **תגורת שמואל** (ס"ק ג', ס"ק י"ח).

ג. גבינה קשה או גבינה רכה.

1. גם גבינה רכה – **עי' פר"ח** (ס"ק ו', ס"ק ח'), **בדה"ש** (ציונים ס"ק קמ"ג), **הגר"ש דבילצקי** זצ"ל (הלכות מועדים שבועות עמ' ל"ח הע' ז').
2. רק גבינה קשה – **תגורת שמואל** (ס"ק י"ח, "ובזה איירי הזוהר שהם קשים ומושכין טעמם עד זמן ארוך כבשר והוי דינא כבשר").

ד. רק אחר אכילת בשר או גם אחר אכילת עוף.

1. רק אחר אכילת בשר.

(א) פר"ח (ס"ק ט"ו) – "כתב בב"י באו"ח בסימן קע"ג ... וליתא דבספר הזוהר לא מיירי אלא בבשר בהמה וכדמוכח מלשון ספר הזוהר שכתבתי בריש הסימן אבל עוף אחר גבינה שפיר דמי כדון הש"ס [חולין קד, ב]. וכן אני נוהג".
 (ב) הו"ד בפמ"ג (שפ"ד ס"ק ט"ז) – "והפר"ח היקל בשר עוף אחר גבינה לאכול ע"ש באות ט"ו".
 (ג) פרי תואר (ס"ק ו').
 (ד) שלחן גבוה (ס"ק י"ד).
 (ה) ערה"ש (סעי' ט', סעי' י') – "וי"א דלפי הזוהר גם בבשר עוף אחר גבינה יש להחמיר כבבשר בהמה [ב"י א"ח ס' קע"ג] וי"א דהזוהר לא החמיר רק בבשר בהמה ולא בעוף [פר"ח סקט"ו] וכן נראה מלשון הזוהר ע"ש".
 2. גם אחר אכילת עוף.

(א) ב"י (או"ח ס' קע"ג ד"ה ויש) – "וכבר כתב המרדכי (חולין ס' תרפז) שמהר"מ ... והא ודאי שהוא ז"ל לא ראה ספר הזוהר ואפילו הכי היה מחמיר על עצמו משום מעשה שהיה ואף על פי שהיה מיקל בעוף היינו לפי שלא ראה ספר הזוהר אבל אנו שזכינו לראותו טוב ונכון להחמיר אפילו בבשר עוף".
 (ב) הו"ד בדר"מ (סוף ס"ק ב').
 (ג) לבוש (סעי' ב', או"ח ס' קע"ג סעי' א').
 (ד) כרתי (ס"ק י"ב) – "הב"י (באו"ח ס' קע"ג קנ"ג ע"א סד"ה ואם הוא) הביא בשם זוהר (פרשת משפטים קכ"ה ע"ב) להחמיר לאוכל גבינה [שלא לאכול] אחר [כך אפילו בשר] עוף, והפרי חדש (ס"ק ט"ו) מתיר, [דהזוהר לא מיירי אלא בבשר בהמה], ואין דבריו בזוהר נוחין".
 (ה) דעת קדשים (סעי' ב').

ה. מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל ע"ו ס"ק ט'), פעולת צדיק (ח"ג ס' קל"א), אשל אברהם (בוטשאטש, על סעי' ב'), שלמת חיים (ס' תט"ו).

כה] המתנה מחלב לבשר: גבינה רכה.

א. מיקל, אפילו מיד.

1. רמב"ם (הל' מאכ"א פרק ט' הל' כ"ו) – "מי שאכל גבינה או חלב תחלה מותר לאכול אחריו בשר מיד, וצריך שידיה ידיו ויקנה פיו בין הגבינה ובין הבשר".
2. טור (סעי' ב') – "אכל גבינה מותר לאכול אחריו בשר מיד ובלבד שיעיין ...".
3. מחבר (סעי' ב') – "אכל גבינה, מותר לאכול אחריו בשר, מיד ובלבד שיעיין ...".
4. חכ"א (כלל מ' סעי' י"ב) – "ואם אכל גבינה אין צריך להמתין ומותר לאכול אחריו בשר ובלבד שיעיין ...".
5. קיצור שו"ע (ס' מ"ו סעי' י"א) – "אכל גבינה מותר לאכול אחריו בשר מיד בסעודה אחרת".
6. ערה"ש (סעי' ח', סעי' ט') – "אכל גבינה מותר לאכול אחריו בשר מיד ובלבד שיעיין ... וכל זה מדינא אבל בזוהר משפטים החמיר מאד שלא לאכול בסעודה אחת חלב ואח"כ בשר אלא כשרוצה לאכול בשר יפסיק בברהמ"ז וימתין שעה ויש מדקדקין שנוהרין בזה אבל רובם אין נוהרין בזה".
7. ת"ח (נדחי ישראל פרק ל"ג אות ה') – "ואם אכל גבינה א"צ להמתין ומותר לאכול אחריו בשר ובלבד שיעיין היטב בידיו שלא יהא שום דבר מהגבינה נדבק בהם [ובלילה שאינו יכול לעיין היטב צריך לרחצם במים דוקא] וגם צריך הדחה וקינוח ...".
8. ביע אומר (ח"ו יו"ד ס' ז', יחזה דעת ח"ג ס' נ"ח, הליכות עולם ח"ז עמ' מ"ג, עמ' מ"ד) – "מסקנא דדינא שמעיקר הדין מותר לאכול בשר אחר גבינה, לאחר שיקנה פיו בפת וכיוצא בו, וידיה פיו במשקים, ויטול ידיו, או ינקה אותם היטב. ומי שנהג להחמיר על עצמו שלא לאכול בשר אחר גבינה אלא כעבור שעה או יותר וידע שהוא נוהג כן דרך חומרא וחסידות, ויש לו צורך לבטל מנהגו, יעשה התרה על שלא אמר מתחלה שהוא נוהג כן בלי נדר, ואז יהיה מותר לו לאכול בשר אחר גבינה, אבל מי שנהג כן לפי שחשב שכן הדין לאסור אכילת בשר אחר גבינה כדון גבינה אחר בשר, יכול לבטל מנהגו בלי התרה כלל, ויאכל בשר אחר גבינה ע"י נט"י וקינוח והדחת הפה".
9. בדה"ש (ס"ק ע"ה).
10. קובץ הלכות (שבועות פרק י"א סעי' י"ד) – "אכל גבינה מותר לאכול אחריו בשר מיד".
11. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' מ"ו, ע"י סעי' נ"ט [לשונו מובא לקמן]) – "האוכל מאכלי חלב ואחר כך רוצה לאכול בשר מיד, מעיקר הדין מותר לאכול בשר מיד אחר גבינה, אפילו גבינה קשה וישנה".
12. הלכה ברורה (ח"ט ס' קע"ג אות א') – "מותר מעיקר הדין לאכול בשר אחר גבינה, ואפילו באותה סעודה, ואפילו מיד בזה אחר זה, (ובלבד שירחץ ידיו ויקנה וידיה את פיו, וכמו שיבואר להלן בסמוך). ויש מחמירים שלא לאכול בשר אחר גבינה באותה סעודה מפני שחוששים בזה לדברי הזוהר הקדוש שהחמיר בזה מאוד, ויש מחמירים עוד שמלבד שלא תהיה אכילת הבשר באותה סעודה גם ממתנינים שתעבור שעה אחת אחר אכילת גבינה, ויש שממתנינים יותר, והמחמיר תבוא עליו ברכה. ומכל מקום אף המחמירים בזה אינו אלא כשאוכל הבשר עצמו, ולא באוכל תבשיל שנתבשל בו בשר".

ב. שעה אחת.

1. פר"ח (ס"ק ו') – "ולאכול בשר אחר גבינה יש להחמיר כספר הזוהר ואין לאכול אלא בשתי סעודות ואחר ששהה שעה אחת".
2. יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ד).

3. כה"ח (ס"ק י', או"ח סי' קע"ג ס"ק ב') – "ומשמע מדברי הזוה"ק הנז' דאין חלוק אם אוכל גבינה קשה או רכה או חלב דבכל ענין אין לאכול מאכלי חלב ובשר בשעתא חדא או בסעודתא חדא אפילו אחר שעה וע"כ כל ירא שמים יחמיר לעצמו ולאחרים הנשמעים לו שלא לאכול בשר אחר גבינה אפילו רכה או אחר מאכלי חלב עד אחר שעה אחת ובסעודה אחרת אע"ג דלפום דינא מותר לאכול אחר הדחה וקינוח הפה ... וא"כ בכל מקום לפי מנהגו מיהו גם למקום שמקילין יש לחוש לדברי הזוה"ק ואין לאכול אחריה בשר כ"א אחר שעה ובסעודה אחרת כנז' ועיין ברכ"י שם בשו"ב אות י"ג ודוק".
4. משנה הלכות (ח"ו סי' קל"ד ד"ה כך) – "וכך קבלתי אני הקטן בבית אבא הקדוש זצ"ל הי"ד ומעולם לא אכלנו בשר אחר חלב בלי המתנת שעה בינתיים כ"א בשבועות שהקילו קצת לערך חצי שעה או יותר להקטנים אבל הגדולים כולם חכו שעה אחת ואח"כ אכלו בשר, הנה עכ"פ רואה אתה שהדבר הוא מפורש בפוסקים ראשונים ואחרונים ואדרבה צריך טעם למה הקילו כ"כ בחצי שעה וי"ל דסמכו דכיון דבש"ע יו"ד אינו מצריך להמתין כלום ובזוהר מצריך שעה הו"ל כעין פשרה להמתין חצי שעה ועוד כי בזוה"ק אינו מבואר שעה שלנו דווקא ואולי הכוונה שעה, זמן מה, [ועיין מג"א או"ח סי' ר"מ ד"ה ובבד"ה וביד אפרים שם דבזוהר שעתא חדא הוא זמן מה ועיין מטה ראובן סי' קפ"ו ודבריו צ"ע.] כן נלפענ"ד ללמד זכות לאותן שנוהגים רק חצי שעה ורוצים לצאת שיטת הזוה"ק אבל באמת לפענ"ד אין להקל בדבר אלא להמתין שעה אחת עכ"פ וכל המקדש עצמו למטה מקדשין אותו מלמעלה".
5. פסקי בושם (פרק כ"ד סעי' ט"ו, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' ת') – "אכל גבינה ורוצה לאכול בשר עוף או בהמה, מנהג העולם להמתין חצי שעה ולעשות קינוח והדחה ונטילה, אך יש מקום להחמיר להמתין ביניהם שעה שלמה, וכן נהג רבינו".
6. דברי פינחס (ח"א ס' ל"ו).

ג. שש שעות.

1. לבוש (סעי' ב', או"ח סי' קע"ג סעי' א') – "לפי הדברי הזוהר שזכינו אליו בימינו, יש לזהר שלא לאכול אפילו בשר עוף אחר גבינה בסעודה אחת, כי אם מסעודה לסעודה כמו בגבינה אחר בשר, ושם בלבוש התכלת סימן קע"ג הבאתי הזוהר בלשונו מפרשת משפטים [קכה ע"א] שהחמיר מאד בזה על פי סודות קבלתו עיין שם, לפיכך יש להחמיר".
- ד. אר"י ז"ל (שער המצות סוף פר' משפטים) – "מורי זלה"ה נהג **שבכל יום שאכל גבינה לא היה אוכל בשר עד הלילה**".
1. בן איש חי (שנב ב' פר' שלח סוף אות ט"ו) – "ומנהג רבינו האר"י ז"ל היה מחמיר ביותר, דכל אותו יום שאוכל גבינה אינו אוכל בשר, **אשריו ואשרי חלקו**".
2. כה"ח (או"ח סי' קע"ג ס"ק ב') – "והחמיר כהאר"י ז"ל שלא לאכול כל אותו היום קדוש יאמר לו".
- ה. מראי מקומות – תשובות והנהגות (ח"ב סי' ש"צ, לשונו מובא לקמן).
1. שירי ברכה (ס"ק ג'), זבחי צדק (ס"ק י"ב) – "אכל גבינה מותר לאכול בשר אחריו מיד וכו'. רבים נהגו להחמיר, יש מי שממתין שעה וגם שיהיה בסעודה אחרת, והרבה גדולי ישראל נהגו להחמיר ששה שעות, כמו שתראה להרב כנה"ג ואחרונים. וגם אני שמעתי דיש נוהגים אם אכלו בשר, ממתנין ששה שעות ואח"ך אוכל גבינה, ואם אכלו גבינה ממתנין **ג' שעות** ואח"ך אוכלים בשר".
2. בן איש חי (שנה ב' פר' שלח אות י"ד, אות ט"ו) – "אכל חלב, מותר לאכול אחריו בשר מיד. אך צריך לקנח פיו יפה בפת שילעסנו ויבלענו. ואח"כ ידיחנו במים יפה. ואח"כ ירחוץ ידיו יפה במים, ואז יאכל הבשר מיד. ואפי' אם אכל במזלג צריך שירחץ ידיו ... כל זה שכתבנו באוכל חלב קודם הבשר אבל באוכל גבינה ...".
- תורה לשמה (סי' רי"ב) – "אלה אחד היה נוהג שאחר שיאכל בשר לא יאכל גבינה ושאר חלב אלא עד שיעבור כ"ד שעות וכן נמי כאשר אוכל גבינה אינו אוכל בשר אלא עד אחר כ"ד שעות אם יש לזו החומרא איזה סמך ואם ראוי לנהוג בחומרא כזו כי כ"ד שעות לא שמענו ...".
3. אבני ישפה (אהל יעקב ו' אלול תש"ע) – "חקרת אם יש מקור למנהג להמתין שעה אחת בין אכילת גבינה רכה לאכילת בשר. מקור למנהג זה הוא המנחת יעקב כלל ע"ו ס"ק ה' ומובא בבדי השולחן סי' פ"ט ציונים ס"ק קנ"ט. אבל כבר כתב שם בשם ערוך השולחן שרוב האנשים נוהגים להקל בזה בלי להמתין רק ידיח ויקנח פיו ויברך ברכה אחרונה. ובמ"ב סי' תצ"ד ס"ק ט"ז מקיל אף באותה הסעודה".
4. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' נ"ט) – "מי שנהג להחמיר על עצמו שלא לאכול בשר אחר גבינה אלא כעבור שעה או יותר, וידע שהוא נוהג כן בדרך של חומרא וחסידות, ימשיך במנהגו ותבוא עליו ברכה. ואם יש לו צורך לבטל מנהגו, יעשה התרה על שלא אמר 'בלי נדר', ולאחר מכן יהיה מותר לו לאכול בשר אחר גבינה. אבל מי שנהג כן לפי שחשב שיש לאסור מן הדין אכילת בשר אחר גבינה כדין גבינה אחר בשר, יכול לבטל מנהגו בלי התרה כלל, ויאכל בשר אחר גבינה, על ידי נטילת ידים וקינוח, והדחת הפה. [איסור והיתר ג' עמוד תמו. הליכות עולם ח"ז עמוד כט]".

כו] להמתין חצי שעה.

א. וכן נוהגין.

1. הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה שבועות פרק י"ב הע' מ"ט) – "ואחר אכילת שאר מאכלי חלב, אף דסגי מדינא בהדחת הפה, כבר נהוג עלמא להמתין חצי שעה, **וכן נהגו בבית רבנו** בחג השבועות לאכול מאכלי החלב לאחר הקידוש ביום, ולאחר חצי שעה נטלו ידים לסעודת החג (שהיתה במאכלי בשר, ביום ובלילה)".
2. שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ט עמ' כ"ג אות י', בענייני יו"ד עמ' ל"ו אות ט"ו) – "**מנהגינו** להמתין בין אכילת חלב לאכילת בשר חצי שעה. וכן נהגו במדינות רבות".

3. מקדש ישראל (שבועות ס' ע"ה) – "המנהג אצלינו להמתין ביניהם חצי שעה".
4. הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב, הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ב' הע' קס"ח [לשונו מובא לקמן]) – "והמנהג אחר אכילת חלב הוא להמתין חצי שעה, ואם ממתין חצי שעה אין צריך קינוח והדחה ונטילת ידיים".
5. הגרמ"ש קליין שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ב' הע' קס"ח) – "שמאחר והמנהג נפוץ להמתין ע"כ יש להורות גם לו להמתין".

ב. מקור הדין.

1. זוהר.

א) מטה ראובן (סי' קפ"ו) – "י"ח דהנה בפ"ק דמס' שבת במתני' לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל, ועיין שם בהר"ן דמפרש דסמוך למנחה הוא חצי שעה ... וכן פסקינן באו"ח סי' רל"ב ... מש"ה י"ל מה דכתב בזוה"ק הנ"ל או בשעתא חזא היינו שלא להיות בפחות מחצי שעה דזה נחשב סמוך ושעתא חזא ... וראי' לזה עי' מג"א סוף סי' ר"מ דהיוצא מביה"כ ... עוד ... מי שמניקה לא ישמש ...".

ב) אמת ליעקב (דברי חכמים יו"ד אות ג') – "טעמם, כי כתב הזוהר, שלא לאכול בשר וחלב בשעה אחת, ולכך הם ממתנים רוב שעה".

ג) שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ל"ו הע' ט"ז) – "ואמר שי"ל בטעם המנהג, שבזוה"ק הובא בב"י (ספ"ט) שאסור לאכול בסעודה חזא בכנישתא חזא ובשעתא חזא, והבינו שהכוונה שעתא חזא היא סמוך, ובכ"מ סמוך הוא בתוך חצי שעה כגון בסמוך למנחה. וע"כ כדי שלא יהא סמוך הנהיגו הרחיקת חצי שעה".

ד) מעדני שולחן (מטעמי השלחן ס"ק ז' ד"ה והנה, מעדני מלכים סי' פ"ה אות ג') – "דאפשר לומר לפי דברי רבינו יונה (ברכות פרק ה' דף כ"א ע"א) דבכל מקום דקאמרינן שעה פירוש שעה מועטת, ולפי"ז אפשר דגם כוונת הזוהר הק' (חלק ב' דף קכ"ה ע"א) שכתב 'בשעתא חזא' אין כוונתו בשיעור שעה שלימה של ששים רגעים, אלא להמתין מעט".

ה) מעדני אשר (סי' מ"א סוף אות ב') – "והרבה נוהגים להמתין כחצי שעה, וכנראה דס"ל ד'שעתא חזא' אין פירושו א' מכ"ד מעל"ע, אלא שיעור זמן שימתין ביניהם".

ו) זר השלחן (פני השלחן ס"ק ק"ה).

ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ח' הע' פ"ה, מטבח הכשר פרק ה' הע' צ"ב).

ביאור הדבר.

1) רוב שעה – אמת ליעקב (דברי חכמים יו"ד אות ג', לשונו מובא לעיל).

2) שיעור זמן – מעדני שולחן (מטעמי השלחן ס"ק ז' ד"ה והנה, מעדני מלכים סי' פ"ה אות ג', לשונו מובא לעיל), מעדני אשר (סי' מ"א סוף אות ב', לשונו מובא לעיל), זר השלחן (פני השלחן ס"ק ק"ה), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ח' הע' פ"ה, "This custom assumes that the hour mentioned is an approximation").

א. מהרש"ג (ח"א יו"ד סי' י"ג אות א') – "ואפשר דס"ל דמה שאמר בשעתא חזא אין הכוונה דוקא על שעה שלמה שהוא אחד מכ"ד שעות ביום, אלא זמן מה נקרא שעה לפעמים בלשון הגמרא".

3) שלא יהיה סמוך – מטה ראובן (סי' קפ"ו, לשונו מובא לעיל), שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ל"ו הע' ט"ז, לשונו מובא לעיל).

2. סמוך הוא כחצי שעה.

א) שבט הלוי (הבית בכשרותו הע' נ"ח, קובץ מבית לוי ח"ט עמ' כ"ג הע' י"א) – "והרבה נוהגין להמתין חצי שעה, ולא להסמך אכילת בשר לגבינה, והטעם משום שבכ"מ סמוך הוא כחצי שעה".

ב) תשובות והנהגות (ח"ב סי' ש"צ ד"ה ובזוה"ק) – "ומנהגנו הוא להמתין חצי שעה שזוהו שיעור של 'סמוך' בעלמא, כדמצינו בדין סמוך למנחה לא יאכל".

3. מראי מקומות – מקדש ישראל (שבועות ס' ע"ה), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ב' הע' קס"ז).

ג. מראי מקומות – משנת שכר (סי' כ"ט), משנה הלכות (ח"ו סי' קל"ה ד"ה כך, לשונו מובא לעיל), נחלת פינחס (ח"ב מילואים לח"א ס' ל"ו ענף ה'), מנחת אשר (שמות סי' ס"א אות ב' ד"ה אך), מרא דשמעתא (עטרת יהושע, אות שד"מ), הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה פרק מ"ג הע' ל"ג, הע' ל"ד), פרי הדר (סביב לפרי ס"ק כ"ט), פסקי תשובות (סי' תצ"ד אות י"ב ד"ה ודע עוד), הדר השלחן (פרק י"ד סעי' ו'), על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' ע"א), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ב' סעי' נ"ה), עומק הפשט (גליון שפ"ח).

1. רבבות אפרים (ח"ח סי' תר"ט אות ח') – "המקור לחכות (חצי) חצי שעה בין אכילת חלב לבשר, יש נוהגין כך וראיתי פעם בספר, אבל מדברי השו"ע סי' פ"ט משמע דישטוף פיו וזה סגי".

2. הגרא"ל שטיינמן זצ"ל (שפתי איל יו"ד אות א') – "שאלתי למו"ר זצוק"ל ע"ד ההנהגה למעשה בהיכא דאוכל מאכל חלבי כמה זמן יש לו להמתין מינה עד אכילת בשרי, והשיבני דמעיקר הדין מספיק שטיפה והדחה אבל טוב (להחמיר) לחכות קצת. ושאלתי למו"ר זצוק"ל כמה זה קצת דאמר לן והשיבני 'חצי שעה - שעה'".

3. הגר"ח זצ"ל (דרכי הלכה כשרות הבית פרק ד' הע' כ"ד) – "והגר"ח קנייבסקי שליט"א [זצ"ל] כתב לי דלא שמענו להחמיר בזה. אחר ששאלתיו אם החזו"א והקה"י נהגו בחומרא זו".

4. תשובות והנהגות (ח"ב סי' ש"צ) – "אבל לשון הזוה"ק משמע שעתא חזא כמשמעו ... ולפי זה נמצא דמעיקר הדין למעשה מבואר בש"ע שאפילו האוכל תבשיל או מזונות של חלב מותר מיד בבשר לאחר קינוח ורחיצה היטב אם בירך וסילק עצמו מהחלב, ומ"מ המחמיר להמתין כשעה לאחר אכילת תבשיל או במזונות חלביים וכדברי הזוה"ק קדוש יאמר לו. (עיי' בפמ"ג סימן פ"ט בשפ"ד ס"ק ט"ז), או עכ"פ ימתין חצי שעה ובקינוח או ניקוי שיניים כראוי, אבל בשתיית חלב גרידא אין מנהגנו להחמיר כ"כ וסגי בברכה

אחרונה ורחיצת הפה כראוי, אבל יש שנוהגין להחמיר לעצמם גם בחלב לבד ולהמתין אחריו חצי שעה, אבל אין צורך לכך מן הדין וכמ"ש".

5. זר השלחן (ס"ק ל', ס"ק ל"ה) – "והעולם נהגו בזה בהמתנת שעה או חצי שעה".
6. הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ב' הע' קס"ז) – "כן הוא מנהג המפורסם, והוא מנהג קדום".

כז [הגדר של גבינה קשה.

א. האם גבינה בין שיניו מיקרי גבינה [נ"מ לטעם הרמב"ם].

1. אינו גבינה – או"ה (כלל מ' דין י', לשונו מובא לקמן), ט"ז (ס"ק ד', "דגם בבשר שבין השינים לא הוי קרינן ביה בשר אי לאו דגלי לן קרא הבשר עודנו בין שיניהם כדאיתא בגמרא מ"ה בגבינה שבין השינים לא הוי גבינה כלל").
2. הוי גבינה – ש"ך (ס"ק ט"ו, ע"י פמ"ג שם), פר"ח (ס"ק ט"ז, "ודלא כהט"ז"), בית לחם יהודה (ס"ק י"ב, לשונו מובא לקמן), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י"ב), פמ"ג (מש"ז ס"ק א', ס"ק ד', שפ"ד ס"ק ט"ו, "אמנם הפר"ח חולק ואמר דגבינה בין שיניו נמי מיקרי גבינה יע"ש וכן ראוי להחמיר בגבינה קשה"), ערה"ש (סעי' י"א), יד יהודה (הארוך ס"ק ד'), בדה"ש (ס"ק ס"ט), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ע"א).

ב. שטעם שלה נמשך בפה זמן רב, כמו מתולעת או הועמדה בקיבה.

1. ט"ז (ס"ק ד') – "ושיעור גבינה קשה שזכר רמ"א היינו שעברו עליה ו' חדשים או שהיא מתולעת כ"כ או"ה ... אבל נלע"ד דדוקא בגבינה מותלעת יש להחמיר כן והוא מדינא מטעם שזכרנו **אבל בגבינה ישנה** ואינה מותלעת ולא נעשה מחלב אשר הועמדה בקיבה כדי להקפיא החלב רק נעשה מחלב בעלמא ונתייבשה או אוכל חמאה אין להחמיר בזה יותר מקינוח וניקור שינים והדחת פה וידים כי אם מי שנוהג בתוספת פרישות וזהירות כן נלע"ד".
2. תגורת שמואל (ס"ק י"ח) – "ולנהגים בבשר ו' שעות ה"ה בגבינה יש ליוהר כן, ומיהו היינו דווקא בגבינה שנעשית מחלב אשר הועמדה בקיבה כדי להקפיא החלב והיא ישנה ו' חדשים או בגבינה מתולעת שהוא ג"כ קשה, ובזה איירי הזוהר שהם קשים ומושכין טעמם עד זמן ארוך כבשר והוי דינא כבשר, אבל בגבינה ישנה ואינה מתולעת ולא נעשה מחלב אשר הועמדה בקיבה כדי להקפיא החלב רק נעשה מחלב בעלמא ונתייבשה או אוכל חמאה אין להחמיר בזה יותר מקינוח שינים והדחת פה וידים כי אם מי שנוהג בתוספת פרישות וזהירות, ט"ז".
3. קיצור שו"ע (סי' מ"ו סעי' י"א) – "דהיינו שהועמדה בקיבה ישנה ששה חדשים, או שהוא מתולעת".

ג. אם היא ישנה ששה חדשים.

1. ש"ך (ס"ק ט"ו) – "ומן הסתם אם היא ישנה ו' חדשים חשיבה קשה והכי איתא בת"ח שם די"ב".
2. פר"ח (ס"ק ט"ז) – "שכל שהגבינה קשה כו'. ומן הסתם אם היא ישנה ו' חדשים חשיבה קשה. וכ"כ בת"ח ואף לטעמא דהרמב"ם דשהיה משום בשר שבין השינים ה"נ גבינה שבין השינים מקרי גבינה ודלא כהט"ז".
3. זבחי צדק (ס"ק כ"ז) – "היינו שעברו עליה ששה חדשים".
4. כה"ח (ס"ק מ"ז) – "ואם היא ישנה ששה חדשים חשיבה קשה ... ודלא כט"ז".

ד. שניהם: או שהטעם נמשך הרבה זמן, או אם היא ישנה ששה חדשים.

1. או"ה (כלל מ' דין י') – "אבל אם אוכל גבינה ישנה שעברו עליה ששה חדשים. וכן כל גבינה (המתולעת) אף על פי שאין איסור בדבר דהא אין נדבק בשיניים ואפילו אם תדבק בודאי לא מקרי גבינה כמו הבשר שבין השיניים. מ"מ מדת חסידות ופרישות ונכון לכל בעל נפש שלא לאכול אחריו בשר באותה סעודה אפילו בקנוח והדחה לפי שממשיך ג"כ הטעם שלו בפה זמן ארוך יותר מביצים המטוגגין בשומן אווזות שהעולם נזהרין מלאכול אחריהם גבינה נמצא שאוכל טעם בשר בחלב יחד ונראה ג"כ כאלו אכל בשר וחלב יחד. ועוד דהא כתב במרדכי פרק כל הבשר דמה"ט גזר מהר"ם ז"ל בעצמו להחמיר בבשר אחר גבינה כמו בגבינה אחר בשר לפי שפעם אחת מצא גבינה בין שיניו מסעודה לסעודה. ומיהו איסור מיהא ליכא דדוקא טעם הבשר שבפה נקרא טעם מאחר שעיקרו מיקרי בשר ושייך לגזור בו אטו בשר בחלב".
2. בית לחם יהודה (ס"ק י"ב) – "שהגבינה קשה היינו שעברה עליה ששה חדשים או שהיא מותלעת יש להחמיר כן ... ופר"ח ... ודלא כט"ז".
3. יעב"ץ (מגדל עוז בב"ח פרק ג' אות ט') – "אחר אכילת גבינה קשה וישנה שעברו עליה ששה חדשים או שהיא מתולעת".
4. חכ"א (כלל מ' סעי' י"ג) – "ועוד אנו נוהגין להחמיר שאפילו אם אכל גבינה קשה דהיינו שהיא מתולעת או שישנה ששה חודשים (ט"ז ס"ק ד') אין אוכלין אחריה אפילו תבשיל של בשר".
5. ת"ח (נדחי ישראל פרק ל"ג אות ו') – "אבל בגבינה קשה דהיינו שהיא ישנה ששה חדשים או שהיא מתולעת צריך להמתין אחריה שש שעות כמו בחלב אחר בשר".
6. ערה"ש (סעי' י"א) – "וכתבו האחרונים דכל שהגבינה היא ששה חדשים מקרי קשה וכן גבינות מתולעות שקורין וואלאכסע קעז או שוויצער קעז או האלאנדער קעז שיש בהם הרבה שמנונית והטעם נמשך הרבה זמן יש להמתין ו' שעות".
7. יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ה, הארוך ס"ק ד') – "וכל שעברה עלי' ששה חדשים מיקרי קשה וכן גבינה מתולעת או"ה והט"ז מחמיר גם בגבינה שעמד בקיבה וכבר נהגו כן".
8. תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפ"ח) – "ועיקר החיוב במתולעת ואחרי שש חדשים ע"ש בש"ך ובט"ז".

- ע"א אורחות הבית (פרק ז' סעי' ט"ו) – "אבל לאחר אכילת גבינה צהובה (שמעמידים בעור קיבה או במעמיד אחר) נהגו להמתין ששעות עד אכילת בשר, ובשאר גבינה קשה אין חיוב".
9. בדה"ש (ס"ק ע', ס"ק ע"ב).
10. מעדני השלחן (ס"ק ל').
11. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"ט, מטבח הכשר ענ' קל"ט).
12. הבית בכשרותו (סי' ד', עמ' מ"א).
13. על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' ס"ב).

ה. רק אחר שנה.

1. חזו"א (מעשה איש ח"ה עמ' כ"ב ד"ה לאחר, ארחות רבנו ח"ג עמ' ע"ז אות ל"ד, קוני' הזכרונות שנדפס בס' מלאכת שמואל [דרזי] עמ' י"א אות כ"ד) – "לאחר אכילת גבינה צהובה. אמר לי [הגר"ח"ק שליט"א (זצ"ל)] החזו"א שרק אם זה עמד שנה צריך להמתין ו' שעות".
2. הגר"ח"ק זצ"ל (דולה ומשקה עמ' רנ"ט [דפוח"ח עמ' רצ"ז], נזר החיים עמ' רי"ג אות קנ"ד [לשונו מובא לקמן]), הבית בכשרותו פסקי דינים אקטואליים בעניני כשרות הבית [לשונו מובא לקמן] – "אם שהה י"ב חדש יש להמתין".
- הגר"ח"ק זצ"ל (עלי שיי"ח עמ' ר"כ אות ו') – "שאלה: האם גבינה קשה חייב להמתין שש שעות בזמן הזה. תשובה: שמעתי מהחזו"א ז"ל דדוקא אם הי' מונח שנה".
- הגר"ח"ק זצ"ל (אגרות וכתבים מכתב צ"ג) – "שמעתי ממרן החזו"א זצ"ל שאין להמתין ו' שעות, רק אחר גבינה שיבשה י"ב חדש ולא ידעתי מקורו".
- הגר"ח"ק זצ"ל (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' ר"ט) – "האם צריך להמתין שש שעות לאחר אכילת גבינה צהובה. תשובה: אם שהה שנה".
- הגר"ח"ק זצ"ל (מועדי הגר"ח ח"ב תשובה רמ"ד) – "שאלה: אם אוכלין בשבועות גבינה צהובה אם צריך להמתין ו' שעות, כמו גבינה קשה. תשובה: לא, רק אם עבר שנה".
3. אג"מ הו"ד הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ע"ג) – "שמעתי מרי"ב של' בשם ר' משה זצ"ל מפי שמועה (לא בכתב) שלמעשה אין צריך להמתין אלא על הגבינות המיוחדים מהולנד שכבר נתיישן י"ב חדשים. וכל הגבינות בא"י אינם כ"כ ישנים".
- (א) אמנם ע"י אג"מ (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תפ"ה), לישנו מובא לקמן.
4. מקור – מעדני השלחן (מעדני מלכים סי' פ"ו, סי' פ"ז, סי' פ"ח).
- (א) הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב הע' נ"ה, אגרות וכתבים מכתב צ"ג [לשונו מובא לעיל]) – "שכך פסק החזון איש זצ"ל, ועדיין לא הבנתי מהיכן המקור להחזון איש".
- (ב) ע"י הגהות והערות על טור (מכון ירושלים הע' ה') – "ובד"מ הקצר והאררך שבדפוס הגירסא י"ב חדש".

ו. גבינה קשה.

1. הגר"א קוטלר זצ"ל (מאור השבת ח"ג עמ' תכ"ו) – "הגבינה הצהובה המצויה בינינו איננה הגבינה הקשה עליה דברו הפוסקים, שהיא היתה כ"כ קשה שהיו 'צריכין ריב אייזן' (מגרדת) לחותכה".
2. אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות י"ט, עמ' קצ"א) – "ולגבי גבינה 'קשה' השיב רבינו שבודאי אין גזירת הכתוב של שישה חדשים, דזה רק לאחר שאם נשאר כך בחוץ בלי שימור היא מספיק קשה. ושיעור קשיותו צריך להיות כמעט כאבן שיצטרפו גרזן (hatchet) לשוברה. ואם למעשה רואים אנו שאינה כזאת קשה, אינה נחשבת כגבינה קשה. דבפוסקים הובאו שני שיעורים לגבינה קשה, או שהיא עמדה ששה חדשים, או שהיא מתולעת (עיין ט"ז יו"ד סי' פט סק"ד בשם איסור והיתר), ויכול להיות שבזמננו שני השיעורים לא נמצאים, דרך בדורות עברו שלא היה מקרר והיו מניחים אותה בחוץ להתייבש כמו שהניחו בשר כדי שיעמוד ימים רבים אז היה שיעור זה, אבל בזמננו לא. וגם אמר רבינו שאם למעשה נתקשה לשיעור הנ"ל קודם ששה חודשים היא נחשבת ג"כ כגבינה קשה, כגון אם מישהו ייבשה בתנור וכדומה".
- (א) ע"י אג"מ (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תפ"ה) – "שאלה: כמה זמן צריך לחכות בין אכילת גבינה קשה [שקוראין היום גבינה צהובה] לאכילת בשר. תשובה: אם באמת היא קשה, שהיתה ו' חדשים ומתולעת כמו שכתוב, יש לחכות שש שעות".
3. הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (הלכה ברורה, בב"ח הע' נ"ה) – "שאינו גבינה קשה כיון שאינו קשה במציאות אפי' אם הוא ישנה יותר...".
4. הגר"י היינמן שליט"א (Halachically Speaking שנה ה' גליון ה' הע' נ"א).
- (א) רש"י (שבת דף קכב: ד"ה דבילה) – "דבילה. מאחר שעשאה עיגול עבה היא מאד, וקשה כגבינה, וצריך קרדום לחותכה".

ז. גבינה במקרר.

1. נכלל בהזמן.
- (א) הגר"א זימערמאן (ריח הבשם פרק ג' הע' י"ז) – "דזמן המתנת הגבינות במקרר ג"כ מצטרף לשיעור ששה חדשים".
2. מיקל.
- (א) שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ב אות א', דף הכשרות חט"ז-ז' עמ' ל"ד אות ג', Halachically Speaking שנה ה' גליון ה' הע' ס"ד) – "אין כל יסוד להחשיב גבינה שנארזה ועברו עליה ששה חדשים כגבינה קשה, ואין צריך להמתין שש שעות לאחר אכילתה כשרוצה לאכול בשר".
- (ב) הגר"צ שכטר שליט"א (דף הכשרות חט"ז-ז', עמ' ל"ד אות ג').

ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ע"ג).
 3. מראי מקומות – מקדש ישראל (שבועות סוף סי' פ"ג).

ח. גבינה קשה מבושלת.

1. יד יהודה (הקצר ס"ק ל', ע"ש במילואים עמ' רע"ד) – "נראה דלגבי גבינה קשה אין להחמיר בזה כלל בכל ענין דגם נתרככה ע"י בישול".

2. מחמיר.

א) בן איש חי (שנה ב' פר' שלח אות ט"ו) – "ודע דהנהגים להמתין בגבינה הוא אפילו שלוקה או צלוייה".
 ב) הגר"ש"א זצ"ל (הכשרות פרק י' הע' קכ"א, אשרי האיש יו"ד פרק ה' הע' כ"א. ע"י קובץ תשובות ח"א סי' נ"ח אות ב', אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות ט"ו [לשונו מובא לעיל]) – "שמנהג בני אשכנז להמתין שש שעות אף כשהגבינה מותכת על ידי טיגון או אפיה (כגון פיצה)".

ג) מעדני השלחן (הדר השלחן סוף עמ' קמ"ג, מעדני מלכים ח"א סוף סי' צ"א).

ד) אבני ישפה (ח"ו סי' קי"ב ענף ג').

ה) קובץ הלכות (שבועות פרק י"א סעי' י"ד) – "ואפילו אם הגבינה נימוח על ידי חימום או בישול צריך להמתין אחריו".
 ו) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) – "האם צריכים להמתין ו' שעות אחרי אכילת 'פיצה' שהגבינה צהובה נתרככה על ידי הבישול. תשובה: כן".

ז) הבית בכשרותו (סי' ד', עמ' מ"ב) – "ואפי' שנתרככה הגבינה (כמו בפיצה), יש להמתין ו' שעות".
 3. מיקל, פסק כהיד יהודה.

א) דרכ"ת (ס"ק מ"ג).

ב) הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] ריש עמ' רט"ז) – "גבינה קשה שנתבשלה ונתרככה, האם עדיין דינה כגבינה קשה. תשובה: לא".

ג) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' ק"מ).

ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ע"ד) – "שהגבינה קשה נתרככה ע"י הבישול כגון בפיצה, אף אם עכשיו הוא קר".
הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Does one need to wait 6 hours after eating aged cheese that is sprinkled onto a *davar gush* (where the *davar gush* is *yad soledes bo*)?

R' Y. Berkovits wrote: We are mekil with hard cheese that melted (agav - even if it cools down afterward since it is still softer than it was). The issue is if it melts, regardless of whether or not it is technically called *bishul*. Even a *kli shlishi* would suffice if it physically melts the cheese that is sprinkled on top of it.

4. מראי מקומות – שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ב אות א' ד"ה זאת), דף הכשרות (חט"ז-ז', עמ' ל"ה), הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ ח"א סוף סי' רי"ב).

א) עצי העולה (הל' בב"ח כלל ג' סעי' י"ז, ס"ק ט"ו) – "תבשיל שיש בו גבינה או חלב מותר לאכול אחריו בשר וא"צ להמתין אבל צריך קנוח והדחה, רמ"א ס"ג, ומשמע דאפי' אחר תבשיל שיש בו גבינה קשה או שהועמדה בקיבה א"צ להמתין, מיהו המנהג להחמיר. [ברמ"א משמע להקל אפילו בגבינה קשה דבגבינה רכה אפי' לבדה א"צ להמתין. והטעם נ"ל דכל שנתערב בתבשיל נתבטל חריפתה ולא גרע מגבינה רכה, וגם אין לחוש שמא נשאר בין השיניים דהא נמיחה בתבשיל, ומ"מ המנהג להחמיר ועכ"פ הוי מדברים המותרים ואחרים נהגו להחמיר דאסור להקל מיהו אם נתערב מעט בתבשיל אפשר להקל דלא גרע ממעט שומן אף שאין ס' נגדו דמותר כמבואר בפ"ו. כן נ"ל]".

ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ח' הע' צ"ו, מטבח הכשר פרק ה' הע' ק"ד), הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קל"ז, *Halachically Speaking* שנה ה' גליון ה' הע' ס"ב) -

It would seem that this applies only to cheese melted **into** food (*lasagna*), but if the cheese is melted **onto** food (i.e. it is still visible as a separate entity), it retains its status.

1) יש לדון האם זה הפשט ביד יהודה. ועי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (לשונו מובא לעיל), שחולק עליו.

ג) הגרח"ק זצ"ל (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' ר"ט) – "גבינה קשה שנתבשלה ונתרככה, האם עדיין דינה כגבינה קשה. תשובה: אולי".

ד) בדה"ש (בי' ד"ה וכן עמ' ס"ג, ד"ה ונהגו עמ' ס"ט) – "ובספר יד יהודה ... אמנם יש לומר דתליא הא מילתא בטעם החומרא של גבינה קשה דהיד יהודה נקט שם בס"ק ד' דהוא מפני שנדבק בין השיניים ולכן שפיר כתב דמשתבשלה נתרככה ואינה נדבוק עוד בין השיניים אבל לטעם השני דהוא מפני שטעם שומנו מושך בפה יש לומר דאף לאחר שנתבשל אכתי מושך טעמו ולכן דין זה צ"ע".

1) מגילת ספר (סוף אות ה') – "ובבדה"ש בבי' ע' ס"ג כתב דתלוי בטעם מדוע מחמירים בגבינה קשה אם משום שנכנס בין השיניים א"כ בנתרככה יש להקל משא"כ אם משום שומנו הנמשך בפה גם בנתרככה נמשך הטעם בפה, אבל עצם הדבר לומר שמשיכת הטעם היא מחמת השומן צ"ע דאם כן גם אחרי חמאה ובט"ז מבואר להדיא דאחרי חמאה אין צריך להמתין".

ה) על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' ס"ו) – "חידש אחד מאחרונים, שאין להחמיר בה יותר מגבינה רכה, כיון שנתרככה על ידי הבישול".

ט. מראי מקומות – חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות נ"ד).

1. חת"ס (מהד"ב על הט"ז ס"ק ד') – "אם הועמד בקיבה אין להחמיר כלל ואינו אלא מנהג טועים".

כח] זמן להמתין אחר גבינה קשה.

א. מקור לרמ"א, "וכן נוהגין שכל שהגבינה קשה אין אוכלין אחריה אפילו בשר עוף, כמו בגבינה אחר בשר".

1. זוהר – ציונים לרמ"א (גירסא לפנינו), מחה"ש (ס"ק ט"ז, "אין וכו' דגם הזוהר. שממנו נובע חומרא זאת, כמו שנרשם במראה מקום [ציונים לרמ"א אות יב]), ערה"ש (סעי' י"א).

2. או"ה (כלל מ' דין י') – זר השלחן (טבעות השלחן ד"ה ויש, פני השלחן ס"ק צ"א, "והמציין לדברי הזוהר תמוה").

ב. זמן להמתין: לרמ"א.

1. שש שעות – ט"ו (ס"ק ד', "פי' להמתין שש שעות"), שלחן גבוה (ס"ק ט"ו), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט"ז), ערה"ש (סעי' י"א).

2. שעה אחת – ש"ך (ס"ק ט"ז, "וכתוב בספר מצרף להכמה דף כ"ז ע"א דלפי מה שנתבאר בסעיף א' דאחר אכילת בשר נוהגין להמתין שעה א' א"כ אפשר דגם הזוהר מודה שלא אסר רק בסעודה חזא ובשעתא חזא ודוק עכ"ל ולישנא דהזוהר פרשת משפטי הכי משמע ע"ש"), חגורת שמואל (ס"ק י"ח).

ג. בשר עוף אחר גבינה קשה.

1. מיקל – יעב"ץ (מגדל עוז בב"ח פרק ג' אות ט'), "בבשר עוף אין מקום לחומרא".

2. מחמיר – עי' רמ"א (סעי' ב'), "נוהגין שכל שהגבינה קשה אין אוכלין אחריה אפילו בשר עוף, כמו בגבינה אחר בשר. ויש מקילין. ואין למחות, רק שיעשו קנוח והדחה ונטילת ידיים. מיהו טוב להחמיר".

ד. להמתין שש שעות.

1. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט"ז) – "אבל גבינה קשה ראוי להחמיר שש שעות".

2. חכ"א (כלל מ' סעי' י"ג).

3. קיצור שו"ע (סי' מ"ו סעי' י"א) – "ואם היה הגבינה קשה ... אם רוצה לאכול אחר כך מאכלי בשר, צריך גם כן להמתין שש שעות".

4. שעה"צ (סי' תצ"ד ס"ק ט"ו, נדחי ישראל פרק ל"ג אות ו') – "דאם אוכל גבינה קשה צריך להפסיק בבהמ"ז. וימתין שש שעות".

5. ערה"ש (סעי' י"א).

6. יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ד).

7. הגריש"א זצ"ל (הכשרות פרק י' הע' קכ"א) – "שמנהג בני אשכנז להמתין שש שעות".

8. שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ט עמ' כ"ג אות י"א, בענייני יו"ד עמ' ל"ו סעי' ט"ז).

9. אורחות הבית (פרק ז' סעי' ט"ו).

10. בדה"ש (ס"ק ע"ה).

11. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"ט).

ה. להמתין שעה אחת.

1. ש"ך (ס"ק ט"ז, ס"ק י"ז) - לשונו מובא לעיל.

2. מטה משה (סי' רצ"ד) – "בבשר אחר גבינה אין צריך להמתין רק שעה אחת דהא אפילו בגבינה אחר בשר כתב בהגה"ה ש"ד דרבים נוהגים להקל להמתין שעה אחת".

3. א"ר (סי' קע"ג ס"ק ו') – "שהוכחתי דאם אוכל בשר אחר גבינה אין להחמיר כלל יותר משעה, וכן מצאתי במטה משה סימן רצ"ד".

4. יעב"ץ (מגדל עוז בב"ח פרק ג' אות ט') – "ומנהג פשוט להצריך המתנת שעה".

5. חגורת שמואל (ס"ק י"ח).

6. עי' מחה"ש (ס"ק ט"ז, או"ח סי' תצ"ד ס"ק ו') – "אבל אם אכל גבינה קשה המנהג להמתין שעה, ויש מדקדקים שש שעות".

7. הגרי"א הענקין זצ"ל (יגל יעקב עמ' קמ"ח) – "על שאלתי בדבר הגבינה הקשה כמה לחכות עד אכילת בשר, הנה צריך לחכות רק שעה אחת ולנקות השניים ואח"כ מותר לאכול בשר".

8. אור לציון (הכשרות פרק י' הע' קכ"ב).

ו. מיקל, אין צריך להמתין כלל [מעיקר הדין].

1. ים של שלמה (חולין פרק ח' סי' ו') – "אחר שנסתם התלמוד, פשיטא שאין להחמיר נגד התלמוד, זולת סיבה ותקלה שבא לידו, בצירוף שמצינו שהראשונים נמי החמירו על עצמם, וכ"ש שנראה כמינות מי שלא רוצה לאכול בשר אפי' אחר תבשיל של גבינה".

2. ביע אומר (ח"ו יו"ד סי' ז', יחיה דעת ח"ג סי' נ"ח, הליכות עולם ח"ז עמ' מ"ג).

3. ילקוט יוסף (סעי' מ"ו, קיצור שו"ע סעי' מ"ו) – "האוכל מאכלי חלב ואחר כך רוצה לאכול בשר מיד, מעיקר הדין מותר לאכול בשר מיד אחר גבינה, אפילו גבינה קשה וישנה, [כמו גבינה צהובה, גבינה מלוחה, גבינה משולשת, וגבינה צפתית]".

4. הלכה ברורה (ח"ט סי' קע"ג אות א') – "ומנהג הספרדים בארץ ישראל להקל באכילת בשר אחר גבינה אפילו באותה סעודה ובזה אחר זה מיד, ואפילו היא גבינה קשה וישנה שעברו עליה ששה חודשים. ויש מהאשכנזים שנהגו להחמיר שלא לאכול אפילו בשר עוף כל שאכלו קודם לכן גבינה קשה שעברו עליה ששה חודשים, וממתנינים שש שעות בין גבינה קשה לאכילת עוף. וגם מחמירים

שלא יהיה הדבר בסעודה אחת, אלא בסעודה אחרת אחר שבירך ברכת המזון בסעודת הגבינה. ומכל מקום אף למנהגם אין להחמיר אלא באוכל הגבינה עצמה, אבל אם אוכל תבשיל של גבינה, אפילו היא גבינה קשה אין צריך להחמיר להמתין קודם שיאכל בשר. ובכל מקום יעשו כמנהגם".

ז. מנהג ירושלים, אין צריך להמתין כלל.

1. בן איש חי (שנה ב' פר' שלח אות ט"ו) – "והרה"ג מהר"א מני נר"ו העיד, דאין מנהגם בעיר הקודש ירושלים תבנה ותכונן, להמתין אחר גבינה כלום, בין חדשה בין ישנה".

ה. למחמירים, רק טוב להחמיר – רמ"א (סעי' ב', "מיהו טוב להחמיר"), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט"ז, לשונו מובא לעיל), אג"מ (יו"ד ח"ב סי' כ"ו, "אחר גבינה קשה שיש להחמיר שלא לאכול בשר, אבל זהו רק לחומרא שמעיקר הדין מותר אפילו אחר גבינה קשה כדאיתא ברמ"א סימן פ"ט סעיף ב'"), ביע אומר (ח"ו יו"ד סוף סי' ז', בדעת הרמ"א), מעדני השלחן (ס"ק כ"ט, "ראוי להחמיר ... כמו שכתב הרמ"א").

ט. ספק גבינה קשה.

1. מיקל – דעת קדושים (סוף סעי' ב'), מקדש מעט (ס"ק ט'), כה"ח (ס"ק מ"ח), בדה"ש (ס"ק ע"א), הגר"מ גרוס שליט"א (מנוחת אמת פרק כ"א הע' ל"ו), זה השולחן (ס"ק ל"ב), על פי התורה (פר' כי תשא, פרק כ"ה סעי' ס"ה).

י. מראי מקומות – תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפ"ח, לשונו מובא לקמן), דף הכשרות (חט"ז-ז).

1. בן איש חי (שנה ב' פר' שלח אות ט"ו) – "ופה עירנו בגדאד אנחנו מורין כך, אם היא גבינה קשה שעבר עליה ששה חדשים או יותר, שוהין ששה שעות. ואם לא עברו עליה ששה חדשים או יותר, ממתין שעה אחת לכל חודש אחד, שאם עבר חודש ממתין שעה, ואם שני חדשים ממתין שתי שעות, וכן על זה הדרך".
2. תבשיל של בשר אחר גבינה קשה – עי' לקמן.

כט. גבינה צהובה בזמנינו.

א. מחמיר.

1. מרא דשמעתתא (סי' שצ"ב) – "הורה שיש להמתין שש שעות אחרי אכילת גבינה צהובה עד לאכילת בשר אף אם לא עברו עליה ששה חדשים".
2. מנחת יצחק (תשובות והנהגות ח"ו סי' קע"א ד"ה והנה, עי' ח"ב סי' שפ"ח [לשונו מובא לקמן]) – "שיש להמתין שש שעות בזה".
3. הגריש"א זצ"ל (הל' חג בחג שבועות הע' ק"א, הכשרות פרק י' הע' קכ"ה, אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות י"ד) – "וכך הדין בכל סוגי הגבינה הצהובה בזמנינו שיש להמתין שש שעות, כדין גבינה קשה, הואיל והיא מושכת טעם. (והיינו אף בגבינה לבנה קשה, וד"ז תלוי בקושי ולא בצבע)".

הגריש"א זצ"ל (ישא יוסף או"ח ח"ב סי' קי"ט) – "והנה כיום רוב הגבינות הקשות והצהובות - אין מעמידין אותם ששה חדשים אלא חודש או חודשיים, משום כך היו רבים שרצו להקל ולא להמתין ו' שעות אחרי גבינה צהובה - ושמעתי בזה כמה וכמה פעמים ממרן שליט"א [זצ"ל] שהמנהג בארץ ישראל (פעמים התבטא שהמנהג בעיה"ק) להמתין שש שעות אחר גבינה צהובה".
א) הגריש"א זצ"ל (הל' חג בחג שבועות הע' קי"ח) – "גבינה צהובה דהוא רק מחמת חומרא, ובפרט בזמנינו".
ב) הגריש"א זצ"ל (ויאמר אברהם בב"ח סי' פ"ט מקורות ס"ק כ"א) – "וטעמו משום שכבר נהגו כן".

ג) עי' היטב הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' נ"ח אות ב', אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות ט"ו) – "שאלה: האם נכונה השמועה ששמעתי בשם מרן שליט"א [זצ"ל], שגבינה צהובה שנתרככה, כגון במאכל הנקרא 'פיצה', דינה כגבינה רכה, ואין צריך להמתין שש שעות אחרי אכילתה כדי לאכול בשר. תשובה: לא נכונה השמועה, כי לא נשאלתי ע"ז. אכן לדינא תרי טעמי נאמרו בהא דאסור לאכול גבינה אחרי בשר: א, מפני שטעם הבשר נמשך עד זמן רב, ב, טעם הרמב"ם משום דבשר בין השיניים מיקרי בשר (עי' ט"ז רס"י פ"ט), ומעתה באיסור לאכול בשר אחרי גבינה צהובה [עי' בערוה"ש סי' פ"ט אות י"א 'שוויצר קעז' שיש בהם הרבה שמנונית והטעם נמשך הרבה זמן]. ועי' פר"ח שהוא חולק על הט"ז וז"ל, בגבינה קשה שייך טעמי דהרמב"ם כי גם גבינה בין השיניים מיקרי גבינה, אכן בגבינה רכה לא שייך הטעם של הרמב"ם, אך לטעם השני, בגבינה צהובה שהוא חריף וחזק והטעם נמשך אין נ"מ במה שנתרככה".

1) קונ' ועדת מהדרין 'תנובה' (עמ' צ"ז) – "הערת העורך: מתוך דברים אלו של הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] משמע לכאורה שפיצה הנעשית מגבינה צהובה פשוטה ללא טעם חריף וחזק הנמשך בפה לא תחשב לגבינה קשה לענין המתנה בין אכילתה לאכילת בשר, כיוון דשני הטעמים לא שייכי במקרה זה".

4. הגר"ח פ"ש זצ"ל (קונ' הלכות המצויות בב"ח פרק א' הע' כ"ט, בשם תלמידו ר' י. ח. פ. שליט"א).
א) עי' הגר"ח פ"ש זצ"ל (אורחות הרב וראש הישיבה עמ' קי"ד) – "לכתחילה אין להיכנס לחשש איסור, אבל לענין דיעבד ספק דרבנן לקולא, ומדין דבר שיש לו מתירין לא שייך בזה".

5. שבה"ל (ח"ב סי' ל"ה, קובץ מבית לוי ח"ט עמ' כ"ג אות י"ב, בענייני יו"ד עמ' ל"ו סעי' י"ז) – "וכהיום ידוע שגם הגבינה הרכה נותנים לתוכה קיבה, ושיעור הקפאת הגבינה תולה בכמות הקיבה שנותנים לתוכה, וא"כ שוב אין לנו גבול בזה אם לא כמש"כ הרמ"א בתו"ח סימן ע"ז ובש"ך ס"ק ט"ו כל שהיא בגדר קשה, ומש"כ דבש"ך משמע כל שקשה אפי' פחות מו' חדשים יתכן שמשמע כן אבל לשון הת"ח לא יראה כן, מכ"מ גם אנכי דרכי להחמיר בזה, וטעמי דכהיום הכל נמכר בחנות ויש לו כל מיני גבינות אלה

- שהם פחות מו' חדשים ואלה שהם יותר מו' חדשים והי' צריך לזה לוח זמנים מתי נעשו, וזה בלתי אפשרי, ע"כ **עלינו להחמיר בכל קשה**, דבלא"ה מצאתי באחרונים שנוטים להחמיר בקשה אפי' פחות מו' חדשים ולהקל בכל רכה גם כשהיא קצת מלוחה וגם כשנותנים לתוכה איזה טיפות מעמיד כידוע".
6. **משנה הלכות** (חט"ז סי' ט') – "הנה זה דרכי מעולם להחמיר בזה להמתין שש שעות, הגם ששמעתי בשם הגרמ"פ זצ"ל שהקיל בדבר, ושמחתי לראות שהביא בשם הגר"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] שמצריך להמתין שש שעות כמו בין בשר לחלב ולזה דעתי מסכמת".
7. **ע'י פסקי בושם** (פרק כ"ד סעי' י"א, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' שצ"ט) – "גבינה צהובה הנפוצה בזמנינו, איננה בכלל גבינה קשה שעליה כתבו הפוסקים שצריך להמתין אחריה שש שעות לפני אכילת בשר, ואולם היה רבינו אומר שכבר נתפשט המנהג להמתין שש שעות אחרי כל סוגי הגבינות הצהובות כמו אחר אכילת גבינה קשה, ואין להקל בזה".
8. **מעדני השולחן** (ס"ק ל', מעדני מלכים ח"א סי' פ"ט, סי' צ', צ"א, הדר השלחן עמ' קמ"ג) – "מה ששאל על מאכל הנקרא 'פיצה' האם צריך להמתין אחריו שש שעות, או לא. פיצה זו עושים מגבינה צהובה, ועל גבינה צהובה כבר כתבתי במעדני השולחן (סימן פ"ט ס"ק ל') דיש לו דין גבינה קשה, וצריכים לחכות אחרי זה שש שעות, וכן דעת שו"ת שבט הלוי (חלק ב' יו"ד סימן ל"ה), וכן שמעתי מהגאון רבי מנדיל כהן זצ"ל מגדולי המוצי"ם פה עיה"ק ירושלים ת"ו. ואיני רואה הבדל בין גבינה צהובה, לפיצה".
9. **חוט שני** (הבית בכשרותו סי' ד' הע' ס"ז, עמ' מ"א) – "וכך היה מעשה במשפחה שאכלו ארוחת בוקר גבינה צהובה ובאו לשאול להגר"נ קרליץ שליט"א [זצ"ל] מהו לאכול בשרי בצהרים, והשיב שצריך להמתין שש שעות".
10. **הגר"ב רוקב** זצ"ל (הבית בכשרותו סי' ד' הע' ס"ז, עמ' מ"א) – "שיש לו הכשר על גבינה צהובה, ומורה לרבים שצריך לחכות שש שעות מכיון שהרבה פעמים נותנים לתוכה שירים של גבינה ישנה".
11. **וכוס של אליהו** (סי' י"ד אות כ"ו).
12. **משנת יוסף** (חי"א סי' קל"ב, ע'י ח"ט סי' קפ"ד ד"ה ומה) – "וכנראה יש להחמיר בה להמתין ו' שעות".
13. **הגר"א נבנצל** שליט"א (אהל יעקב, ע'י ירושלים במועדיה שבועות עמ' ר"ד [לשונו מובא לקמן]) – "האם צריכים להמתין ו' שעות אחרי אכילת 'פיצה' שהגבינה צהובה נתרככה על ידי הבישול. תשובה: כן".
14. **הגר"מ גרוס** שליט"א (מנוחת אמת פרק כ"א הע' ל"ו).
15. **הגר"ע אויערבאך** שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: גבינה צהובה האם צריך להמתין שש שעות לפני אכילת בשר. תשובה: נהוג להמתין שש שעות אף דאין כאן גבינה דצריך להמתין שש שעות, דרק דאם הגבינה קשה מאוד צריך להמתין שש שעות, והחזו"א אמר דצריך שיהא ישן ששה חדשים, ואם אינו ששה חדשים אין צריך להמתין כלל, אבל נהגו העולם להמתין שש שעות [והרב שליט"א בעצמו ממתין שש שעות]".
- הגר"ע אויערבאך** שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] סוף עמ' רט"ו) – "האם צריך להמתין שש שעות לאחר אכילת 'גבינה צהובה'. תשובה: כן (כיון שיש הרבה שומן)".
16. **ע'י נתיבות אדם** (אהל יעקב) – "שאלה: גבינה צהובה האם צריך להמתין שש שעות לפני אכילת בשר. תשובה: שמעתי מהגר"י בלוי זצ"ל שיש מקום להחמיר".
17. **הבית בכשרותו** (סי' ד', עמ' מ"א).
18. **הגר"א ברנסדורפער** שליט"א (עומק הפשט גליון שפ"ט) – "הגבינה הצהובה שמצויה כיום דינה כגבינה קשה, וצריך להמתין בינה לבשרי שש שעות, למרות שלא עברו עליה ששה חודשים מתחילת הייצור".

ב. מיקל.

1. **הגר"א קוטלר** זצ"ל (מאור השבת ח"ג עמ' תכ"ו, תשובות ונהגות ח"ו סי' קע"א ד"ה והנה) – "הגבינה הצהובה המצויה בינינו איננה הגבינה הקשה עליה דברו הפוסקים, שההיא היתה כ"כ קשה שהיו 'צריכין ריב אייזן' (מגדרת) לחותכה".
2. **אג"מ** (יגל יעקב הע' רמ"ז. ע'י משנה הלכות חט"ז סי' ט' ד"ה הנה [לשונו מובא לעיל]) – "והוסיף שאף מי שנהג לחכות שש שעות מדינא לא הי' צריך להתיר את מנהגו דהוה כאילו טעה במציאות, אבל אמר רק שכדאי לחוש ולהתיר".
- אג"מ** (רבבות ויובלות ח"ב סי' ר"ס, ע'י מסורת משה ח"ג יו"ד אות י"ט [לשונו מובא לעיל]) – "הגבינה הצהובה שלא קשה, לכאורה אין לה דין גבינה צהובה ולא צריך להמתין שש שעות, וכן שמעתי ממורי ורבי הרה"ג רמ"פ זצ"ל שיש להקל בזה".
- ע'י אג"מ** (י"ד משה יו"ד אות מ"ב, עמ' נ"א) – "שאלה: כמה זמן צריך לחכות בין אכילת גבינה קשה [שקורין היום גבינה צהובה] לאכילת בשר. תשובה: אם באמת היא קשה, שהיתה ו' חדשים ומתולעת כמו שכתוב, יש לחכות שש שעות, אך אחרת אין צורך לחכות שש שעות, ואם אתה רוצה להחמיר אתה יכול, אבל לא לתלמידים שלך".
- אג"מ** (י"ד משה מכתב א' אות י"ג, עמ' קי"ד) – "שאלה: לפי שרוב הגבינות הקשות היום לא מתולעות, האם יש לחכות שש שעות בין זה לבשר אפילו כחומר. תשובה: למעשה אין צורך לחכות שש שעות אחר הגבינה קשה' הרגילה היום באמריקא".
- ע'י אג"מ** (י"ד משה מכתב א' אות י"ד, עמ' קי"ד) – "שאלה: מי שנוהג לחכות שש שעות אחר גבינה צהובה, היש צורך להתיר נדר בזה, כדין מנהג נכון. תשובה: אפשר שאין צריך התרה, דזה כטעה במציאות, אבל כדאי לחוש ולהתיר".
3. **באר משה** (סוף פתחי הלכה עמ' ק"נ) – "והגבינה של ארצות הברית בלא שום חילוק אני מתיר...".
4. **אבן ישראל** (ח"ט סי' ס"ח) – "מה שלמד גבינה קשה מדין אכילת בשר, הוא משום דהא דבאכילת בשר לחכות שש שעות, הוא משום שני טעמים שנאמר בו, (א) מפני שטעם הבשר נמשך זמן רב, (ב) משום בשר שנשאר בין השינים, ועד שש שעות עוד חשיב בשר, ואח"כ כבר נתקלקל ואין עליו שם בשר, עיין ט"ז סי' פ"ט סק"א, וא"כ גבינה צהובה אשר הנדון בה, אינה קשה כ"כ כמו גבינה ישנה שהיה אז שנשארה בין השינים, ואין נשאר ממנה בין השינים יותר מסתם גבינה רכה, וגם כיון שאינה ישנה כל כך כמו שהיה מלפנים שהיתה ישנה יותר משה חדשים, ולכן אין הטעם נמשך יותר מחצי שעה, וגם אינו חריף יותר מכל גבינה, ול"צ לחכות שש שעות".

- אבן ישראל** (שב וירפא ח"ב סי' כ"ו ד"ה וכן) – "דמן הסתם הגבינה הצהובה בזמנינו אין לה דין גבינה קשה".
5. **הגר"מ הלבשרטאם זצ"ל** (שב וירפא ח"ב סי' כ"ו ד"ה וכן) – "דמן הסתם הגבינה הצהובה בזמנינו אין לה דין גבינה קשה".
6. **דעת יהודה** (עמ' קמ"ג אות תר"ס) – "האם לגבינה הצהובה המצויה בזמנינו יש דין גבינה קשה המבואר ברמ"א סימן פ"ט סעיף ב'. תשובה לא".
7. **קובץ הלכות** (שבועות פרק י"א סעי' י"ד, הע' י"ט) – "הגבינות המצויות בינינו - אפילו אותם שנתיישנו - אינם בגדר גבינה קשה. [שהגבינות המצויות בינינו אינן בגדר גבינה קשה שנזכר בפוסקים, דגדר גבינה קשה היינו שהוא קשה כ"כ דוגמת עור וכדו', ובה נדבק בין השיניים, וכן ה' טעמן מר וחמוץ עד שקשה לאכול, והגבינות המצויות אצלנו כגון המכונה 'גבינת פרמידזאן' וכדו' אינן כזה, שאינן קשין כהנ"ל, ואינן חמוצים כ"כ, ולכן מן הסתם אינו נדון כקשה ויתכן ששינוי זה נהווה ע"י שנשתנה צורת ייצור גבינה קשה, עכ"ל. והבאתי גבינת פרמידזון שנתיישן י"ב חודש לפני מו"ר שליט"א, ונחתך בנקל, ואמר שבודאי אינו בגדר גבינה קשה]".
8. **שלחן הלוי** (ח"א פרק כ"ב סוף אות א') – "שמעתי אומרים, שהואיל ובזמן הזה נשתנה כל תהליך ייצור הגבינה, כי לא עושים על דרך טבעי כלשעבר, והכל נעשה ע"י חומרים כימיים, ועל כן צריכים לחוש שכל גבינה נתיישנה זמן הנערך לו' חדשים ויותר, כי החומרים הנ"ל ממהרים פעולת היישון. וכל זה אינו אלא פיטפוטי דברים ואינו אמיתי לגמרי רק דברים הבדויים מן הלב בלי חיקור. והאמת אינה כן, והגבינות של היום הן הן בדיוק כהגבינות של ימים עברו, וצר לי מאד שבלבלו את הציבור בזה, וטוב השתיקה".
9. **בכרמי יהודה** (יו"ד תשובה שס"א) – "הגבינה הקשה המובאת בשו"ע, האם גבינה הצהובה המצויה היום, בכלל זה. תשובה: נראה דלא".
10. **מגילת ספר** (אות ה' ד"ה ובגבינות) – "מעיקר הדין נראה שאין חובה להמתין אחריהם...".
11. **הגר"ד פיינשטיין זצ"ל** (קונ' יד דודי עמ' קל"ד אות ל', דפו"ח עמ' קפ"ו אות כ"ז, הלכה ברורה בב"ח הע' נ"ה, עי' ודברת במ ח"א סי' רי"ב ד"ה ושמעתי) – "שאינו גבינה קשה כיון שאינו קשה במציאות אפי' אם הוא ישנה יותר...".
12. **רבבות אפרים** (יגל יעקב הע' רמ"ז).
13. **מקדש ישראל** (שבועות סי' פ"ג) – "ראיתי בשו"ת שבט הלוי ... מיהו מנהג העולם אינו כן שאין ממתנים כי אם חצי שעה אחר סתם גבינה קשה שמצויין בזה"ז".
14. **מנחת אשר** (שמות סי' ס"א אות ב') – "אין להחמיר בזה ... וברור כשמש שבגבינה צהובה דידן הנמס בפה לא שייך כלל שישאר בין השיניים לאחר שעה, ופשוט גם דאין זה בכלל גבינה קשה שהפוסקים דברו בה שהיה קשה מאד עד שנשאר לאחר שעות בין השיניים כמו בשר...".
15. **שאלת שלמה** (ח"ד סי' קנ"ז) – "אין להחמיר".
16. **הגר"מ סירוטה שליט"א** (עומק הפשט גליון שפ"ט).

ג. להמתין שעה אחת.

1. **הגר"ש דבליצקי** (לקט שדה סי' א' אות א') – "כמה זמן צריך לחכות בין אכילת גבינה צהובה דהאינדא לבין אכילת בשר די"א שאין הגבינה צהובה המצויה בינותינו כהגבינה קשה דהצריכו להמתין אחר אכילתה שש שעות. תשובה: אפשר להקל לחכות שעה".
2. **עי' תשובות והנהגות** (ח"ו סוף סי' קע"א) – "ולענ"ד נראה דאם עשה קינוח והדחה (וכדין האוכל בשר מיד אחר גבינה שצריך לעשות קינוח והדחה וכמבו' בשו"ע שם ס"ב) וממתין שעה, יכול להקל לאכול בשר אחר גבינה צהובה ושאר הגבינות הקשות שבזמנינו, (דהרי דעת הש"ך דאחר גבינה קשה סגי להמתין כשעה) (דסומכים על המנהג שהביא הרמ"א שנהגו דאפי' בגבינה אחר בשר סגי בהמתנת שעה), ואם כי לא קי"ל כש"ך אלא בעינן להמתין אחר גבינה קשה כשש שעות, אמנם בנד"ד שהוא פלוגתא אם דינה כגבינה קשה, יכול לצרף דעת הש"ך ולהקל בעשיית קינוח והדחה ובהמתנת שעה). אבל לעצמי אני מחמיר בזה לנהוג כנוהגים להמתין שש שעות. ויש נוהגין להמתין כשעה, אבל מדקדקין שמלבד הקינוח והדחה גם מנקים השיניים במברשת שלא ישאר גבינה בין השיניים, (וחזינן כע"ז בט"ז שם סק"ד שמקיל בגבינה קשה שאין טעמה מושך, דס"ל שגבינה שבין השיניים לא קרוי גבינה (ושאר הפוסקים חלקו עליו), ומ"מ כתב שיעשה מלבד קינוח והדחה גם ניקור השיניים)".
- עי' תשובות והנהגות** (ח"ב סי' שפ"ח) – "שאלה: גבינה שווייצרית בקופסאות אם צריך להמתין שש שעות. הנה מדינא דגמרא (חולין קה א) אכל גבינה מותר לאכול אחריו מיד בשר ואינו צריך לשהות, אבל ברמ"א (יו"ד פ"ט) מביא דנוהגין להחמיר בגבינה קשה, ובזוה"ק מחמיר בזה מאד, ועיקר החיוב במתולעת ואחרי שש חדשים ע"ש בש"ך ובט"ז, ובפמ"ג כתב שאפילו לא שהתה ו' חדשים אם מכניסים לקיבה צריכים להמתין, והטעם דחזק וחרף, ואם כן הוא הדין בזמננו שמחמצים בצורות אחרות הדין כמוהו, אבל הגבינות האלו בקופסאות המעוטפות בנייר רכות הם, ואין הטעם מושך כ"כ, ולא מצינו להדיא להחמיר גם באלו להמתין ו' שעות אף שאינם קשים. ונראה שבאלו אפשר להקל אחרי שיעור שעה לבד, (דלדעת הש"ך ס"ק ט"ז גם בגבינה קשה סגי בהמתנת שעה), אבל כפי ששמעתי הורה גאב"ד העדה החרדית הגר"י וייס זצ"ל לשואל אחד שיש מקום להחמיר ו' שעות גם בגבינות אלו, ובדבר שיש לו מתירין להמתין ראוי לנהוג כן, אבל לעת הצורך נראה שיש להקל ואין לחשוש באלו וכיוצא בהם כשהמתין שעה לבד וכמ"ש, ואף שבזוה"ק מחמיר מאד באיסור בשר בחלב ועונשו, שתפלתו לא נשמעת ותוך מ' יום מקורב לסיטרא אחרא שאם מוליד בנים הם ח"ו מסיטרא אחרא, דייק התם בזוה"ק דהיינו בשעתא חדא, אבל לאחר שעה נראה מדינא להקל כמ"ש".
3. **הגר"מ שטרן** (מבית לוי גליון ו' עמ' פ"ז) – "יוצא לנו להלכה דגבינה צהובה [געל"ע קע"ז] הנפוצה בינינו א"צ להמתין אחריו יותר משעה אחת משום ... אבל במקום שיש מנהג ברור להמתין שש שעות...".

ד. דעת הגרשז"א זצ"ל.

1. **מאור השבת** (ח"ג מכתב ל"ח אות א') – "יש מחמירים, מפני שבאופן מלאכתי נעשה כגבינה ישנה".
2. **ועלהו לא יבול** (ח"א עמ' שנ"ב, מכתב) – "הואיל ולמעשה הגבינה הצהובה קשה ונכנסת בין השיניים טוב להחמיר".

3. הגר"א נבנצל (ירושלים במועדיה שבועות עמ' ר"ד) – "היתה כדעת **המחייבים** אף בזה המתנת ו' שעות, כמו בגבינות שהוקשו במשך ו' חדשים, שכן עפ"י האמצעים הטכנולוגיים הקיימים היום - דברים שבעבר נעשו בחצי שנה, נעשים בזמן מועט, אבל באיכות שווים הם לדברים שנעשו פעם בזמן רב יותר".
4. הר"י שטיין (מוריה חר"ח טבת תשנ"ו עמ' ע"ט) – "שאלתי כמה זמן יש לחכות מאכילת גבינה צהובה לבשר. והשיב **שרק הגבינות שעשו פעם** היו צריכים לחכות (כנהוג שש שעות), אבל הגבינות של היום אינם דומים כלל לגבינות ההם ויש להחשיבם כפי כל שאר מאכלי חלב הרגילים, והנהוג לחכות חצי שעה ולנקות את הפה. [א"ה: על אף האמור, מרן זצ"ל בעצמו נהג להמתין שש שעות לאחר אכילת גבינה צהובה]".
5. הגר"י רובין שליט"א (אר"ש בב"ח פרק ב' הע' מ"ו, אור ישראל גליון י"ג עמ' רי"ח) – "דמן הדין **איך** גבינה צהובה דידן כגבינה קשה ומ"מ **המנהג** להחמיר".
6. הגר"מ ויא שליט"א (שב וירפא ח"א סי' כ"ו) – "כל הגבינות הצהובות, אפילו לא עמדו ששה חדשים, **יש להמתין** לאחר אכילתן שש שעות. כך היא דעתם של הגרש"ז אויערבאך זצ"ל...".
7. הגר"י וינר שליט"א (שב וירפא ח"א סי' כ"ו) – "שמעתי מהגאון הגר"ר שמואל אויערבאך שליט"א שדעת אביו הגרש"ז א זצ"ל **דאין צריך להחמיר בזה כלל**".
8. הגר"י שוב שליט"א (דולה ומשקה עמ' רנ"ט הע' י"ט, דפו"ח הע' תרצ"ה) – "שמעתי בדומנינו א"צ להמתין, אולם למעשה אמר **שלעצמו** מחמיר בזה".
9. קצור שו"ע (קונ' הביאורים סימן י"א עמ' קל"ט, בית אבי עמ' כ"ו) – "והשיב לו הגרש"ז [זצ"ל], שהוא **אינו אומר** לאחרים, שהם צריכים להחמיר בזה ... שלעצמו הוא נוהג להחמיר ולהמתין".
10. הליכות שלמה (שבועות פרק י"ב סעי' י"ג) – "בזמננו ראוי להמתין שש שעות בין אכילת גבינה צהובה [בין קרושה בין מותכת] לאכילת בשר [והיינו אפילו בשר עוף], אף בגבינות שלא נשתהו ששה חדשים".
- א (שם הע' נ') – "שמתחלה לא חשש רבנו להחמיר בזה ... וכן הורה לאחרים, אולם בשנים המאוחרות אמר דכיון שכהיום קשה להבחין כראוי בין הסוגים ראוי להחמיר בכלם מטעם הנ"ל, וכן נהגו בביתו".
11. מראי מקומות – הגר"ע אויערבאך שליט"א (קונ' הלכות המצויות, בב"ח פרק א' הע' כ"ט).

ה. דעת הגר"ח"ק זצ"ל.

1. הגר"ח"ק זצ"ל (נזר החיים עמ' רי"ג אות קנ"ד) – "רק גבינה שתהליך יצורה נמשך שנה, ואין דבר כזה בימינו".
2. הגר"ח"ק זצ"ל (הבית בכשרות פסקי דינים אקטואליים בעניני כשרות הבית, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תט"ז) – "גבינת צהובה ... אם שהתה י"ב חודש יש להמתין ו' שעות".
3. הגר"ח"ק זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תל"ג) – "שאלה: אכל גבינה צהובה ורוצה לאכול בשר האם צריך להמתין שש שעות, והאם סגי להמתין שעה אחת או שלש שעות. תשובה: שש שעות".
4. לענין י"ב חודש - עי' לעיל.

ו. הסברות להקל.

1. כל האיסור הוא רק איסור דרבנן, כיון שלא מבשל ביחוד הבשר בחלב.
2. אחר בשר, צריך [לבני אשכנז] רק ברכה אחרונה. והרמ"א מחמיר לשש שעות רק בלשון נכון לעשות'.
3. מדינא דגמרא צריך רק קינוח והדחה ונט"י אחר אכילת גבינה [לכל הפחות לש"ך, יש לעי' בט"ז. עי' מגילת ספר (אות ה)].
4. הרמ"א מסיים אחר גבינה קשה רק בלשון 'טוב להחמיר'.
5. להט"י, פשוט הטעם שלה אינו נמשך בפה זמן רב [וכן עי' קונ' ועדת מהדרין 'תנובה' (לעיל)], "לכאורה שפיצה הנעשית מגבינה צהובה פשוטה ללא טעם חריף וחזק הנמשך בפה לא תחשב לגבינה קשה לענין המתנה בין אכילתה לאכילת בשר".
6. להש"ך, צריך להמתין רק שעה אחת.
7. כללי הפסק: ספק גבינה קשה לקולא [עי' לעיל].
8. אין מנהג להחמיר: ועוד שנראה שרוב פוסקים מקילים.
9. וגם המחמירים, הם רק מצד חששות ולא מעיקר הדין.
10. אם הוא מבושל [אולי ה"ה פיצה - pizza], יש לצרף שיטת היד יהודה (לעיל) שמיקל.
11. שמעתי שי"א שהוא מנהג ירושלים. נראה שזה אינו נכון. עי' הבן איש חי (לשונו מובא לעיל), שאין מנהג בירושלים להמתין שש שעות אחר גבינה קשה ממש [וזה לבני ספרד. ולכאורה כ"ש לבני אשכנז שמעיקר הדין אין צריך להמתין אפילו אחר בשר]. ועוד, האבן ישראל הגר"מ הלברשטאם ועוד, מקילים, וידוע להם מנהג ירושלים.
12. לפי המהרש"ל, הוא דברי מיונות.

- ז. מראי מקומות – נחלת פינחס (ח"א סי' ל"ו), הגר"ג אבערלאנדער שליט"א (אור ישראל גליון ו' עמ' פ"ו), קונ' מהדרין (תשנ"ז, עמ' צ"ח), ריח הבשם (עמ' ע'), בירור הלכה (ח"ד סי' פ"ט), מבקשי תורה (חל"ז עמ' ל"ח), דרכי איסור והיתר (סי' פ"ט הע' י'), מאור השבת (ח"ג עמ' תכ"ג), יבקש תורה (סי' ג'), דברי ישראל (ח"ב הע' על ספר קול אריה עמ' נ' אות נ"ה), זר השלחן (פני השלחן ס"ק צ"ז), ודברת בם (ח"א סי' רי"ב), משנת יוסף (ח"ט סי' קפ"ד ד"ה ומה), דף הכשרות (ח"כ מספר ז' עמ' ל"ז), אבני דרך (ח"ו סי' ק'), אהל יעקב (סעי' ל"ז), הר"מ ווייס (אור שמעון גליון ד' עמ' ל"א), עומק הפשט (גליון שפ"ט, גליון ש"צ).
1. אבני ישפה (אהל יעקב י"ג אלול תש"ע) – "מנהג ארץ ישראל להמתין שש שעות אחר כל גבינה צהובה, וכן פסקו מו"ר גאון אחד שליט"א [זצ"ל], מו"ר הגר"ש הלוי ואזנר שליט"א [זצ"ל]".

אבני ישפה (אהל יעקב י"ד אלול תש"ע) – "בענין להמתין שש שעות אחר גבינה צהובה, הדבר ברור שיש שני מנהגים, והיינו בארץ ישראל המנהג ברור שממתנינים שש שעות וארצות הברית המנהג ברור שלא ממתנינים שש שעות".

2. **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל הע' ס"ט) – "שגם יש חומרת חסידים כלפי גבינה בזמה"ז, שהם סוברים שהאנזים (enzymes) שבזמה"ז חזק מאוד, ואף גבינה שלא נתיישנה נחשב כגבינה קשה. ולמעשה יש להקל".

ה. **גבינה לבנה מלוחה** - למחמירים לעיל.

1. מחמיר.

א) **הגר"ש"א זצ"ל** (אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות י"ד [לשונו מובא לקמן], אות ט"ז) – "אכל גבינה לבנה מלוחה, ורוצה לאכול אח"כ בשר, הנה אם (היא קשה במידה ש) צריך לחתוך אותה, צריך להמתין שש שעות, ואף כשהוסבר לרבינו, שלא ממש קשה לחתוך, אמר, שרק אם מורחים כמו גבינה רכה, ל"צ שש שעות, אבל אם צריך לחתוך, צריך להמתין שש שעות".

ב) **שבט הלוי** (ח"ב סי' ל"ה) – "שאל בענין אכילת בשר אחרי **גבינה מלוחה** שעדיין לא עברו עליה ו' חדשים ... **עלינו להחמיר בכל קשה**, דבלא"ה מצאתי באחרונים שנוטים להחמיר בקשה אפי' פחות מו' חדשים ולהקל בכל רכה גם כשהיא קצת מלוחה וגם כשנותנים לתוכה איזה טיפות מעמיד כידוע".

ג) **הגר"ח"ק זצ"ל** (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תל"ג) – "שאלה: גבינה לבנה מלוחה והיא קשה וצריכה חיתוך, האם צריך להמתין אחרי ו' שעות אם רוצה לאכול בשר אחריה. תשובה: כן".

ד) **משנת יוסף** (ח"ט סי' קפ"ד ד"ה מנהג).

2. מיקל.

א) **זר השלחן** (ס"ק ל"ב) – "וגבינה מלוחה שאינה ישנה אין צריך להחמיר".

ב) **הגר"י רובין שליט"א** (אר"ש בב"ח פרק ב' הע' מ"ו, קובץ אור ישראל גליון י"ג עמ' רי"ח) – "דגבינה מלוחה קשה אינה בכלל גבינה קשה".

ג) **הדר השלחן** (פרק ט"ו סעי' ה').

3. מראי מקומות – **מנחת יצחק** (מאור השבת ח"ג עמ' תכ"ז ד"ה גם), **הכשרות** (פרק י' סעי' נ').

א) **הגר"ש"א זצ"ל** (הכשרות פרק י' סעי' נ', הע' כ"ו) – "אין הבדל בין גבינה צהובה לבין גבינות מותכות [משולשות] או מלוחות. [כן הורני הגר"ש"א אויערבך זצ"ל, והיינו בגבינות שבאחוזי שומן גבוהים, וכדבריו, שהצירוף של קשיות הגבינה במיכנה החומר שלה, יחד עם אחוזי השומן הגבוהים גורמים שהשפעתן של גבינות אלו נשארת הרבה שעות בחלל הפה ולוע, וזו מציאות המורגשת כעליל"]".

ב) **אורחות הבית** (פרק ז' סעי' ט"ו) – "ויש נוהגים בגבינה מלוחה וקשה להמתין שש שעות".

ל **תבשיל** - סעיף ג'.

חולין (דף קה:)- "נוטלין ... אמצעיים רשות, אמר **רב נחמן**: לא שנו אלא בין תבשיל לתבשיל, אבל בין תבשיל לגבינה חובה".

א. **מה הגדר של תבשיל של בשר**.

1. מרק של בשר הוי תבשיל, אא"כ עבה.

א) **ר' ירוחם** (נתיב ט"ו ח"ה אות כ"ה, קל"ז-ב'), הו"ד **בב"י** (או"ח סי' קע"ג ס"ק א') – "וראיתי לרבתי נוהגין כן דוקא מרק בשר שהוא צלול אבל עב כגון עם ירקות וכיוצא בו אסור לאכול אחריו גבינה עד סעודה אחרת **שמא יש במרק בשר ואינו נראה** וכן ראוי להורות וכן מוכח מתוך התוספות".

ב) **עי' ט"ז** (ס"ק ה') – "ובב"י בא"ח סי' קע"ג כתב בשם הגה' מיימון דמרק של בשר יש לו דין בשר ורבי' יונה פ' אלו (ה) דברים כתב דיש לו דין תבשיל של בשר הואיל והוא צלול אבל אם הוא עב כמו [עם] ירקות יש לו דין בשר".

ג) **פ"ח** (ס"ק י"ז) – "כתב הב"י באו"ח בסימן קע"ג [עמוד קפג ד"ה והגהות] בשם הרבינו ירוחם [נתיב טו אות כח קלז, ב] דמרק של בשר יש לו דין תבשיל הואיל והוא צלול אבל אם הוא עב כמו ירקות יש לו דין בשר".

ד) **כרתי** (ס"ק י"ד) – "דינו כבשר. ומרק בשר אם הוא צלול דינו כתבשיל, ואם הוא עב יש לו דין בשר, ב"י או"ח (סי' קע"ג ד"ה מים בשם רי"ו נט"ו אות כ"ח, פרי חדש ס"ק י"ז)".

ה) **א"ר** (סי' קע"ג ס"ק ג') – "ובספרי כתבתי דמרק של בשר יש לו דין תבשיל, ואם הוא עב כגון ירקות יש לו דין בשר עצמו".

ו) **מחצית השקל** (ס"ק י"ח) – "ועיין ט"ז ס"ק ה' דמרק של בשר אם הוא צלול יש לו דין תבשיל של בשר, ואם הוא עב כמו ירקות יש לו דין בשר".

ז) **בדה"ש** (ס"ק פ"ז, עי' ציונים ס"ק קפ"ו) – "אבל במרק עב כגון שהוא עם ירקות דינו כבשר עצמו מפני שיש לחוש שמא נמצאים שם חתיכות קטנות של בשר ואינם נראים וכתב הפרמ"ג שהמחמיר גם במרק צלול כדיעה קמייתא תע"ב אמנם במקרה שרוצה לאכול אחריו גבינה עצמה אין נפקא מינה ...".

ח) מראי מקומות – **ברכי יוסף** (ס"ק כ"ז, ס"ק ל"א), **ערה"ש** (סעי' י"ב), **לבושי עז** (תמצית אות ו').

2. **שומן של בשר, דינו כבשר עצמו** - רמ"א (סעי' ג').

א) רק לשיטת רש"י – **גרא** (ס"ק י"ד [עי' בדה"ש ציונים ס"ק קע"ט]), "ושומן כו'. שלא כדברי הרמב"ם משום בשר שבין השינים אלא כפי' הטור. רשב"א שם".

ב) אפילו לשיטת הרמב"ם, מצד לא פלוג – פּר"ח (ס"ק י"ז), פּר"ת (ס"ק ח'), כּרתי (ס"ק י"ג), "ושומן של בשר. אף דלא שייך טעמו של הרמב"ם [משום] בשר בין שינים, אסור משום לא פלוג (שו"ת הרשב"א ח"א סי' ש"ז, פרי חדש ס"ק י"ז), יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ח).

ג) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק פ"ה), לבושי עז (תמצית אות ד').

ד) אין חילוק בין עוף לבשר בהמה – ט"ז (ס"ק ה', "שומן אווז"), ש"ב (ס"ק י"ח), פּר"ח (ס"ק י"ז), כּרתי (ס"ק י"ג), ערה"ש (סעי' י"ב), יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ח), בדה"ש (ס"ק פ"ו).

ב. גבינה אחר תבשיל של בשר.

1. מיקל, רק נט"י היא חובה – ר"ת (תוס' חולין דף קה:), טור (סעי' ג', או"ח סי' קע"ג סעי' א' [ועי' הב"י שם, וצ"ע]), "אבל אם בא לאכול הגבינה עצמה אחר תבשיל של בשר, או הבשר עצמו אחר תבשיל של גבינה, חובה ליטול ידיו".
2. מחמיר, אסור לאכול עד סעודה אחרת – ר' שמואל (תוס' חולין דף קה:), רמ"א (סעי' ג', "ונהגו עכשיו להחמיר שלא לאכול גבינה אחר תבשיל בשר, כמו אחר בשר עצמו, ואין לשנות ולפרוץ גדר").

ג. הגדר של נטילה.

1. אף ביום לכו"ע צריך נטילה – ש"ך (ס"ק כ'), "מיהו יש ליטול ידיו ביניהם. אף ביום לכ"ע דיותר נדבק בידים מגבינה עצמה כן הסכימו הפוסקים כמ"ש בת"ח שם דין ג"י, פּר"ת (ס"ק כ'), בית לחם יהודה (ס"ק ט"ז), יד יהודה (הקצר ס"ק ל"א), כה"ח (ס"ק ס"ג), בדה"ש (ס"ק צ"ד).
א) מי שאוכל במזלג וכדו'.
- 1) מיקל – פּר"ח (ס"ק כ'), עי' מ"ב (סי' קע"ג ס"ק ב'), "עיינ ביו"ד סימן פ"ט. ס"ג ושם נתבאר בהג"ה דלפי מנהגנו יש ליטול ידיו אפילו בין תבשיל של גבינה לתבשיל של בשר שאחריו אם נוגע בהם בידי", ערה"ש (סוף סעי' י"ג), לבושי עז (תמצית אות ט').
- 2) נכון להחמיר – פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ'), "ועיין פּר"ח מי שאוכל במזלג אין צריך לרחוץ ידיו ומ"מ הנכון להחמיר בדבר שאין טורח", הו"ד בפת"ת (ס"ק ד').
- 3) מחמיר – תגורת שמואל (ס"ק כ"ה), "וכתב עוד ומ"מ מסתברא דאוכל במגריפה בין ביום ובין בלילה א"צ נטילה ע"כ, וזה אין נראה לענ"ד דאף שאוכל במגריפה א"א שלא נדבק בידים".
- 4) מראי מקומות – יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ב).
- 5) לענין אחר אכילת גבינה - עי' סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.
2. נ"מ: אחר תבשיל של גבינה. וגם נשים העוסקות במאכלי בשר ושוב רוצות להתעסק במאכלי חלב (או להיפך) צריכים לרחוץ ידיהם מדינא. עי' לקמן.

ד. תבשיל של גבינה אחר תבשיל של בשר.

1. מיקל, אין צריך להמתין לסעודה אחרת.
א) טור (סעי' ג').
ב) מחבר (סעי' ג') – "אכל תבשיל של בשר, מותר לאכול אחריו תבשיל של גבינה".
ג) עי' רמ"א (סעי' ג'. כדאי ברע"א שם).
ד) א"ר (סי' קע"ג ס"ק ג', א"ז ס"ק ב') – "דמה שכתב רמ"א שם שנוהגין שלא לאכול גבינה אחר תבשיל בשר כמו בבשר עצמו, היינו גבינה אבל תבשיל של גבינה מותר לאכול אחר תבשיל של בשר על ידי קינוח והדחה".
ה) יעב"ץ (מגדל עוז בב"ח פרק ג' אות י').
ו) יד אברהם (על רמ"א סעי' ג') – "אבל מדברי הג"ה בסמוך לא נראה להחמיר בזה. וכ"כ המנ"י".
ז) עי' ערה"ש (סעי' י"ג).
ח) הל' בשר בחלב (פרק ב' סעי' ט"ו).
ט) עי' פתח הבית (ס"ק נ"ד אות ב').
י) על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' י"ד).
1) האם צריך קינוח והדחה - עי' לעיל.
2. מחמיר, כמו אחר בשר עצמו [להמתין שש שעות].
א) יש"ש (או"ש סי' ע"ו ס"ק ו').
ב) הו"ד ברע"א (על רמ"א סעי' ג') – "ובמנ"י שם אות י"א כתב בשם רש"ל ועתה נהגו איסור אפילו בתבשיל גבינה אחר תבשיל בשר וקשה להקל ולהתיר בפניהם בסילק ובירך עכ"ל".
ג) כנה"ג (הג' טור ס"ק מ"ב).
ד) פּר"ת (ס"ק ח').
ה) מנחת יעקב (כלל ע"ו ס"ק י', ס"ק י"א).
ו) זבחי צדק (ס"ק כ"ט, ס"ק ל"א, ס"ק ל"ו).
ז) יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ז, ס"ק כ"ח) – "אבל הרש"ל ... וכן המנהג".
ח) כה"ח (ס"ק נ"ז).

- (ט) אג"מ (י"ד ח"ב סי' כ"ו).
- (י) בדה"ש (ס"ק פ"ב, ס"ק פ"ז, ס"ק פ"ח, בי' ד"ה ונהגו).
- יא) שבת הלוי (מבית לוי ח"ט עמ' כ"ג אות ו', בענייני יו"ד עמ' ל"ד אות ו').
- יב) זר השלחן (ס"ק ל"ה, ס"ק מ').
- יג) הבית בכשרותו (סי' ג', עמ' ל"ה).
- יד) הדר השלחן (פרק ו' סעי' ב').
- טו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ס').
- טז) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"ד, מטבח הכשר עמ' קל"ה, עמ' קל"ח).
- יז) ילקוט יוסף (עמ' תכ"ה, קיצור שו"ע סעי' ל"ג, סעי' ל"ו).
- יח) ריח הבשם (עמ' ע"ב סעי' מ"ז).
- יט) נועם הלכה (סי' ב' סעי' כ').
3. דעת החכ"א (כלל מ' ס"ק י"ג) – "אם אכל אפילו תבשיל של בשר אין אוכלין אחריה **מאכל של חלב** אלא בהמתנת שש שעות".
- א) מיקל – בדה"ש (ס"ק פ"ב, ציונים ס"ק קע"ז), נועם הלכה (סי' ב' הע' כ"ט).
- ב) מחמיר – קיצור שו"ע (סי' י' הע' י').
- ג) מסופק – פירוש דיני חכמה (שם על חכמ"א).
4. הטעמים להחמיר.
- א) משום לא פלוג – אג"מ (י"ד ח"ב סי' כ"ו, "ואף מטעם לא פלוג דמסתבר דמחמת זה נוהגין שלא לאכול גם אחר תבשיל של בשר אף לא תבשיל של חלב אף דמשמע שלא נמשך טעם מתבשיל וליכא ג"כ ב' הטעמים, דהא לא יפלגו במציאות, אלא שלהאוסרין הוא משום לא פלוג"), מגילת ספר (אות ד').
- ב) לפי הרמב"ם הוא מצד לא פלוג, לפי רש"י הוא מושך טעם – פ"ת (ס"ק ח').
- ג) לפי הרמב"ם יש להקל, לפי רש"י הוא מושך טעם – כנה"ג (הג' על הטור אות י"ג, "עוד נפקותא אחרת בין פי' רש"י והרמב"ם, דלפי טעם רש"י שהבשר מוציא שומן ומושך טעם עד זמן ארוך אף באכל תבשיל של בשר ... אבל לפי טעם הרמב"ם שהוא משום בשר שבין השיניים בתבשיל של בשר אין צריך שהיה כיון שאין לחוש לבשר של בין השיניים ..."), פרי הארץ (ח"ב סי' י"ד ד"ה איברא, "דאין להחמיר אלא במרק דבשר עצמו דהשומן הוא שם וניכר טעמו ממש וחיך אוכל יטעם לו לכן לטעם רש"י יש לחוש להחמיר"), אשל אברהם (אופנהיים, או"ח סי' קע"ג על סעי' א', לשונו מובא לקמן).
- ד) מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק א' ד"ה ודע).
5. מראי מקומות – קיצור שו"ע (סי' מ"ו סעי' ט'), "אכל בשר או אפילו רק תבשיל של בשר, לא יאכל **מאכלי חלב** עד שישהה שש שעות", יד אברהם (על רמ"א סעי' ג'), דרכ"ת (סי' פ"ז ס"ק מ'), לבושי עז (תמצית אות ה').
6. מהו להמתין אחר תבשיל של בשר: [אולי נ"מ ציפ'ס (French fries)]. שאפשר לומר שהם תבשיל של בשר ממש, כיון שהציפ'ס בולע השמן ממש. וצ"ע].

ה. תבשיל של "עוף".

1. מחמיר, אין לחלק [וצריך להמתין שש שעות].
- א) הג' שערי דורא (סי' ע"ו דין ג') – "כתב ראבי"ה (וראיתי מורי שאסר לאכול גבינה אחר ביצים מטוגנים בשומן של אווזא משום גזירה אטו שומן וחלב ולא כדברי הלכות גדולות ור"ת. מרדכי פ"ק דחולין (ר' תרפז)".
- ב) או"ה (שער מ' דין ב') – "וגם מטעם שכל במרדכי פ' כ"ה משום מהר"ם ראייתי את מורי שאסר לאכול גבינות אחר ביצים מטוגנים בשומן אווזא משום גזירה אטו בשר בחלב ולא כדברי ר"ת וה"ג עכ"ל".
- 1) עי' ב"ה (ס"ק ד') – ש"ב ביצים מטוגנים בשומן אווז" היינו תבשיל של בשר [ולא עם הבשר].
- ג) עי' יבמות מים חיים (כלל ע"ו סעי' ד') – "כתב דנהגו להחמיר דאפי' אכל תבשיל של בשר שלא לאכול גבינה אחריו ומיהו בתבשיל שלא נעשית רק מן שומן אווזא הי' נראה שיש להקל שהרי אפי' באוכל שומן אווזא עצמו בלא תבשיל משמע לעיל שיש מקילין הואיל ובשר עוף דרבנן ואפי' בשומן בהמה רק מן שומן העוף הי' נראה דודאי אין להחמיר כ"כ ומיהו מדלא מצינו היתר רק בנתבשל בקדרה של בשר משמע שאין להקל בשום תבשיל של בשר ויכולני להעיד עדות נאמנה מה שראיתי בימי קטנותי בק' פוזנא עיר מולדתי כי שנה א' היה שם דוחק גדול בחמאה של חלב מחמת שזוהרים שם מאוד מחמאה של עכו"ם ושומן של אווזא מצוי שם ביותר והב"ד הגאון הזקן החסיד מוה"ר שמואל מרגליות ז"ל התיר אז אל הנערים הקטנים שאוכלים בקופה לתקן תבשילם עם שומן אווזא ושיאכלו אח"כ גבינה והי' אמר בפירוש שאינו מתיר זה רק מפני שהדוחק גדול ובפרט לנערים אלו שיש הרבה מהם בקופה וגם הואיל ומתפרנסים מן הציבור נקראו עניים אבל לא רצה להתיר כן בשנה אחרת וגם לא לשאר בע"ב כלל".
- ד) כנה"ג (הג' הטור ס"ק מ"ב) – "והאידינא נהוג לנהוג בתבשיל של בשר ותבשיל של גבינה שלאחריו כאלו אכל בשר ובא לאכול גבינה ששוהין שש שעות והאשכנזים בסילוק שלחן וברכת המזון, וכן באכל תבשיל של גבינה ובא לאכול תבשיל של בשר להצריך נטילת ידים וקנוח והדחת הפה. ויראה דנוהגים כן נוהגים אף בבשר עוף".
- ה) זבחי צדק (ס"ק ל"ד) – "כנה"ג ... וכן מנהגינו פה בגדאד יע"א שמחמירין בתבשיל כמו בבשר עצמו וגם בתבשיל של בשר עוף שוהים שש שעות ואוכלים תבשיל של גבינה".
- ו) שלחן הטהור (סי' קע"ג סעי' ב') – "אבל אחר תבשיל של בשר אפילו תבשיל של בשר עוף ימתין עד הלילה ולפחות שש שעות, ולא יאכל אפילו תבשיל של גבינה עד שש שעות".
- ז) בן איש חי (שנה ב' פר' שלה לך אות ט') – "אפילו לא אכל בשר בעין כי אם תבשיל של בשר ואפילו של עוף, ג"כ צריך להמתין ששה שעות כדי לאכול חלב".

- (ח) כה"ח (ס"ק נ"ז) – "כנה"ג ... זב"צ".
 (ט) מעדני השולחן (ס"ק מ', ע"י פאר השולחן ס"ק קל"ו, פסקי הלכות אות כ"א).
 (י) מקור נאמן (ח"א סי' תקצ"א).
 (יא) שו"ע המקוצר (ח"ד סי' קל"ו סעי' י"ג) – "ואפילו לא שתה אלא מרק צלול של-עוף. ואין לשנות ולפרוץ גדר".
 (יב) דברי בנינו (חי"א סי' כ"ז סיכום אות ד', חט"ו סי' י"ח סיכום אות ד').
 (יג) על פי התורה (שמות פרק כ"ה סעי' י"ד).

ו. תבשיל של בשר אחר גבינה קשה.

1. מחמיר.

- (א) בית הלל (ס"ק א') – "ונהגו עכשיו להחמיר שלא לאכול גבינה אחר תבשיל בשר כמו אחר בשר עצמו. נראה מלשון זה אבל אחר גבינה מותר לאכול תבשיל של בשר, אפילו להחמירין בבשר אחר גבינה קשה כמו שכתב בהג"ה דלעיל מיניה, היינו דווקא בשר עצמו, אבל תבשיל של בשר מותר אפילו אחר גבינה קשה. אבל העולם אין נוהגין כן, אלא אין אוכלין אחר גבינה קשה אפילו תבשיל של בשר, וק"ל".
 (ב) חכ"א (כלל מ' סעי' י"ג) – "ועוד אנו נוהגין להחמיר שאפילו אם אכל גבינה קשה דהיינו שהיא מתולעת או שישנה ששה חודשים (ט"ז ס"ק ד') אין אוכלין אחריה אפילו תבשיל של בשר".
 (ג) בדה"ש (ס"ק ס"ט).

ז. להמתין בין תבשיל גבינה קשה לבשר.

1. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ג' ד"ה ונהגו, עמ' ס"ט, "ויש לחקור").

ח. להמתין בין תבשיל גבינה קשה לתבשיל של בשר.

1. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ג' ד"ה ונהגו, עמ' ס"ט, "ויש לחקור").

ט. אבקת מרק בשרי, האם צריך להמתין ו' שעות.

1. מחמיר.

- (א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קפ"א) – "שאלה: אבקת מרק מחברת אוסם שכתוב על הקופסא שהוא בשרי וידוע מהרכיבים שיש אחוז קטן של מאכל בשרי בתוכם, אם אחד שותה מרק שנעשה עם האבקה הנ"ל ועוד ירקות וכדומה האם הוא צריך להמתין ו' שעות. תשובה: כן".
 2. מראי מקומות.

(א) שבט הקהתי (מה טובו גליון ב' עמ' ק"ע) – "שאלה: אבקת מרק מחברת אוסם שכתוב על הקופסא שהוא בשרי וידוע מהרכיבים שיש אחוז קטן של מאכל בשרי בתוכם, אם אחד שותה מרק שנעשה עם האבקה הנ"ל ועוד ירקות וכדומה האם הוא צריך להמתין ו' שעות. תשובה: אם אין ששים נגדו יש להחמיר אך אם אינו מרגיש טעם יש להקל להש"ך דמהני טעימת ישראל אבל עכ"פ ימתין שלש שעות".

שבט הקהתי (מה טובו גליון ב' עמ' ק"ע) – "שאלה: קוביות של אבקת בשר או אבקת חלב שהניחו בטעות בתוך המרק של מין שכנגדו האם צריכים ששים כנגד כל הקוביה או ששים כנגד החתיכה של בשר הגדולה שממנה נעשה את קוביה הנ"ל. תשובה: מספיק נגד הקוביה בתנאי שאין מרגיש טעם שכנגדו ע"י שבט הקהתי בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל".

(ב) ודרשת וחקרת (ח"ד יו"ד סי' כ"ב אות י"ב) – "בענין מאכל שנתערב בו אבקת מרק בשרי אם צריכים להמתין שש שעות אחר אכילתו לאכול חלב, וכן אם מותר לאכול בתשעת הימים, וכתב שנהפך הבשר לאבקה, והוסיפו בו חומרים אחרים וכו', הנה צריכים לברר את המציאות, אם באמת נשרף הבשר ואינו נותן טעם בשר רק טעם מלח ותבלינים, או אם הבשר בטל בשישים בשאר החומרים, אה"נ אין כאן טעם בשר ואין צריך להמתין שש שעות ומותר לאכול בתשעת הימים, אבל אם יש אחרי הכל טעם בשר במאכל אמרינן טעם כעיקר ואסור".

לא] מאכל שנתבשל בקדירה בשרי.

- א. רמ"א (סעי' ג') – "מיהו אם אין בשר בתבשיל, רק שנתבשל בקדירה של בשר, מותר לאכול אחריו גבינה, ואין בו מנהג להחמיר".
 1. לענין קינות והדחה.
 (א) מיקל – ר' ירוחם (נט"ו אות כ"ח קל"ז), הו"ד בב"י (סי' צ"ה ס"ק א'), "כתב רבינו ירוחם תבשיל שנתבשל בקדרת בשר מותר לאכול גבינה אחריו אפילו בלא קינות".
 2. קשה: דאפילו לאכלו עם גבינה מותר – ע"י התירוצים לקמן.

ב. י"ל: אפילו נתבשל בקדרה שלא הודחה יפה דהוי קצת ממשות.

1. ש"ך (ס"ק י"ט) – "מיהו אם אין בשר כו' מותר. לקמן ריש סי' צ"ה יתבאר דאפי' לאכלו עם גבינה מותר דהוי נ"ט בר נ"ט ונראה דהא דאשמועינן הכא דמותר לאכול גבינה אחר כך היינו אפילו נתבשל בקדרה שלא הודחה יפה דהוי קצת ממשות של איסור דבכה"ג אסור לאכול עם גבינה כמבואר לשם ושרי הכא".

2. פּר"ח (ס"ק י"ט) – "מיירי שלא הודחה יפה דהוי קצת ממשו של איסור דאל"כ אף לאכול עם גבינה מותר דהוי נ"ט בר נ"ט כדלקמן ר"ס צ"ה".
(א) להלכה, עי' לקמן.

ג. י"ל: אפילו נתבשל בו דבר חריף.

1. בית מאיר (על ש"ך ס"ק י"ט) – "קמ"ל הרמ"א דאפילו נתבשל בו דבר חריף דלא הוי נותן טעם בר נותן טעם מכל מקום שרי".
2. רע"א (על ש"ך ס"ק י"ט) – "דהוי נ"ט בר נ"ט. לענ"ד י"ל דנ"מ אפי' בשלו חומץ דחריף בקערה של בשר דאין בו משום נ"ט בר נ"ט אפ"ה מותר לאכול גבינה אחריו".
(א) להלכה, עי' לקמן.

ד. י"ל: שהרמ"א סבר שאסור לכתחילה לאכול עם גבינה: וקשה על הש"ך.

1. א"ר (סי' קע"ג ס"ק ד', א"ז ס"ק ג') – "דבסימן צ"ה כתב רמ"א דהמנהג לאסור לכתחילה לאכול עם גבינה, לזה כתב רמ"א בסימן פ"ט דמותר אפילו לכתחילה לאכול אחר גבינה והבאתי שם ראיות ברורות מרבינו ירוחם נתיב ט"ו אות כ"ח ומספר בדק הבית לבית יוסף וכלבו דמיירי בהכי ובספר הזה דרכי לקצר ולכוין פסק הלכה, וכן נראה דעת הלבוש כאן שכתב דלא נהגו להחמיר, גם הוכחתי שם דלא בעינן קינוח ונטילה כלל בזה".
2. מנחת יעקב (כלל ע"ו ס"ק י"ג).
3. ערך השלחן (ס"ק ט').
4. הפלאה (על סעי' ג') – "רמ"א ... עיין ש"ך ... וצ"ע דהא אוסר בהג"ה שם לכתחלה בנתבשלו ואפי' לדעת המחבר שם עכ"פ אסור לבשל מתחלה כדי לאכול בחלב כמ"ש הש"ך. משא"כ אח"כ מותר לבשל לכתחלה כדי שיאכל אח"כ".
5. מחה"ש (ס"ק י"ט) – "ובלא הכי י"ל דהרב אזיל לטעמיה שכתב שם סעיף ב' בהג"ה לאסור נ"ט בר נ"ט בבישול לכתחילה לאכול עם גבינה, אבל לאכול אחריו גבינה שרי הכא אפילו לכתחילה".
6. חגורת שמואל (ס"ק כ"ד) – "אוכלין אחריו גבינה. ובס"ל צ"ה יתבאר לאוכלו עם גבינה אסור לכתחלה אף דהוא נ"ט בר נ"ט ואשמעינן הכא דמותר לאכול אחריו גבינה אפילו לכתחילה".
7. באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י"ד).
8. באה"ט (ס"ק י"א).
9. יד יהודה (הארוך ס"ק ה').
10. משמרת שלום (בשפ"ד ס"ק י"ט).

(א) י"ל הש"ך, עדיין קשה על שיטת הב"י – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ט, "עיין ש"ך אף דלקמן כתב הר"ב דיש מחמירין בצלי ובישול שלא לאכול בכוחה וכן הלכה מ"מ הא הב"י בא"ח סי' קע"ג כתב ג"כ דנהגין היתר בנתבשל בקדירה של בשר ולדידיה מאי איריא זה אחר זה אפילו בבית אחת שרי אלא ע"כ בטוח בעין א"כ הוא הדין לדין הדין אמת ובמנחת יעקב שם אות י"ג הקשה על הש"ך ולמ"ש אתי שפיר"), הו"ד בפת"ת (סוף ס"ק ז', "ומ"ש הבה"ט ולא אבין כו' עיין פמ"ג מ"ש בזה ליישב"), דברי יואל (יו"ד סי' מ"ה אות ב' ד"ה אמנם), תשובות והנהגות (ח"א ריש סי' תל"ד, "הש"ך (פ"ט ס"ק י"ט) ... הוא לשיטת המחבר ע"ש").
1 קשה, שלשון הב"י (באו"ח) משמע דלכו"ע קאמר – יד אברהם (על רמ"א סעי' ג', "ומיהו מלשון הבית יוסף בא"ח סי' קע"ג משמע דלדברי האוסרים קאמר"), יד יהודה (הארוך ס"ק ה').

(ב) י"ל הש"ך, נכלל בגדר של בדיעבד – בית מאיר (על ש"ך ס"ק י"ט, "עיין באר היטב משיגו מכה הרמ"א שם שאוסר. ולי נראה דהש"ך סובר דזה הוי כמו דיעבד כיון דאכל תבשיל שנתבשל בקדירה של בשר אם נאסר לו לאכול אחריו גבינה אין לך דיעבד גדול מזה דמותר שם בדיעבד והוקשה לו דזה נמי פשיטא").

1 חולק – דברי יואל (יו"ד סי' מ"ה אות ב', "הבית מאיר ... לפענ"ד אין זה פשוט כ"כ, דהרי מבואר בסימן צ"ז (ס"ג וש"ך סק"ד) בפת שאפאה עם הצלי דאסור לאכול בחלב אף דבדיעבד מותר מ"מ כיון דאפשר לאכול בלא חלב הוי כלכתחלה ואסור לעולם לאכול בחלב, ובסימן ק"ח (סעיף א') מחלק שם בין אם יש לו פת אחר לאכול או לא. וא"כ גם כאן עכ"פ ביש לו מאכל אחר לאכול היאך נחליט דהוי בדיעבד אם לא יאכל דייקא חלב, והרי בדבר שיל"מ לדעת רש"י ז"ל (ביצה דף ג' ע"ב) דלא נחית כלל לדברי הר"ן (נדרים דף נ"ב ע"א) אלא שכתב הטעם דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, וע"כ דאף שככר בטל באלף או גם בס"ס לדעת כמה פוסקים דוודאי מותר בדיעבד, מ"מ כיון שלאחר זמן יהי' נותר בלא"ה הוי כלכתחלה אף במקום שצריך להמתין ימים כמו ביו"ט וכדומה, ומכש"כ כאן שאין צריך להמתין אלא כמו שהדרך להמתין מסעודה לסעודה, עכ"פ כשיש לו מאכל אחר לאכול היאך נחליט דהוי לעולם כדיעבד ולעשות מזה קושיא").
(ג) מראי מקומות – בדה"ש (ציונים ס"ק קפ"ז).

ה. להיפך: אדם בשרי לאכול בתוך שש שעות חלבי של טעם שני [נ"ט בר נ"ט].

1. מיקל.

(א) טוב טעם ודעת (מהדו' תליתאי ריש סי' קפ"ג) – "מה שנסתפק אם מותר לאכול אחר בשר תבשיל שנתבשל בקדירה של חלב ב"י ולדידיה הדבר פשוט לאיסור רק שאחד חולק עליו. והנה הדבר מביא לידי גיחוך, דודאי הדבר פשוט להיתר, ולית מאן דחש לאיסור כלל ...".

(ב) דרכ"ת (סוף ס"ק מ"ב) – "ועי' בשו"ת טוטו"ד תליתאי סי' קפ"ג שרצה חכם א' לומר דמ"ש הרמ"א דבנתבשל בקדירה של בשר מותר לאכול אחריו גבינה בדוקא נקיט הכי דאלו כשאוכל בשר ממש ורוצה לאכול אחריו תבשיל שנתבשל בקדירה ב"י אסור כיון שהבשר מושך טעם הוי כאלו אוכל אותן ביחד ואנן קיי"ל להלן סי' צ"ה לאסור לכתחלה בבישול נ"ט בר נ"ט והוא ז"ל מדחה

דבריו בשתי ידיה שדבר זה מביא לידי גיחוך שהדבר פשוט וכן עמא דבר ולית מאן דחש חומרות כאלו בענין זה עיין שם וע' בס' משמרת שלום בשפ"ד סוף ס"ט י"ט שהביאו וסיים שכן נראה דעת הפרמ"ג באו"ח שם דרך בצנן שהוא חריף החמיר עיין שם".

- ג) מנחת יצחק (ח"ט סוף סי' ע"ז).
- ד) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות נ"ו) – "סיפר הרב שבימי נעוריו הי' בזויערברנינען בעת שהי' שם כ"ק מרן מהר"א מבעלזא זיע"א והי' שם שאלה אם מותר לשתות אחר אכילת בשר ממים שנתבשל בכלי חלב בן יומו, ודעת הרב הי' דודאי מותר, ואמר כ"ק מרן מבעלזא ששמע מהדיין דסטרעליסק שג"כ התייר, אבל הוסיף (בדרך צחות) דאין מגלין אלא לצנועין עכ"ד"ק, [ועיין רמ"א (סימן פ"ט ס"ד) ובנו"כ שם, ועיין בזה בשו"ת טוב טעם ודעת (מהדורא תליתאי סימן קפ"ג)]."
- ה) שבת הלוי (מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ל"ה אות י"א, עי' חיי הלוי (ח"ה סי' ס' אות י"ז [לשונו מובא לקמן]) – "מותר לשתות ולאכול בתוך שש שעות לאכילת בשר תה ותבשיל שנתבשל בכלי חלבי אפילו בן יומו".
- ו) זר השלחן (ס"ק מ"א) – "הוא הדין איפכא דמי שאכל בשר מותר לאכול אחריו תבשיל שנתבשל בקדירה של חלב כל שאין מורגש טעם חלב".
- ז) נחלת פינחס (ח"ב סי' ל"ב).
- ח) הדר השלחן (פרק ח' סעי' ג').
- ט) פתח הבית (ס"ק נ"א אות ד').
- י) על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' ז').

1) אף לכתחלה מותר לבשל אדעתא לאוכלו תוך ו' שעות – עי' טוב טעם ודעת (מהדור' תליתאי סי' קפ"ג, "ולדינא הדבר פשוט להיתר, וכן עמא דבר ולית מאן דחש לה כלל להחמיר חומרות כאלו ודוק"), בדה"ש (סוף ס"ק צ', "ואף לכתחלה מותר לבשל אדעתא לאוכלו תוך ו' שעות").

2. יש נוהגים להחמיר.

- א) קהלות יעקב (ארחות רבנו ח"א עמ' ר"ה אות י"א) – "פעם הרתיחה לו תה בכלי חלב נקי שלא הי' בן יומו, וזה הי' כארבע חמש שעות לאחר סעודת בשר, ואמר לה שעפ"י דין תורה מותר לשתותו מ"מ הוא אינו רוצה לשתות ולא שתה".
- ב) חיי הלוי (ח"ה סי' ס' אות י"ז) – "טוטו"ד ... ומהגר"ש וואזנער שליט"א [זצ"ל] שמעתי שאע"פ שמעיקר הלכה מותר נוהגין להחמיר, וכן ראיתי אצל הגרמ"נ ז"ל אב"ד סקווירא שגער פעם על אברך ששתה קאווע בכלי של חלב אחר אכילת בשר".
- ג) ויען דוד (ח"א סי' קט"ו אות ו') – "ומכל מקום יש שנהגו להחמיר בזה כפי ידיעתי".
- ויען דוד (ח"ג סי' קל"ו הערות בסי' קט"ו) – "במש"כ דיש מחמירים אחר שאכלו בשר שלא לאכול תבשיל שנתבשל בכלי חולבת בן יומו, וכתב ששאל למורם וכולם להיתר, והרי כתבתי בשם הטוב טעם ודעת דמותר, וכן הוא ביד יהודה (סימן פ"ט סק"ה), וע"ע בד"ת (שם ס"ק מ"ב), תמה אני, והרי הרבה מקפידים לא לשתות מכוס חולבת אחר סעודת בשר, וכל שכן מכלי חולבת בן יומו, ושמעתי בבירור על כ"ק מרן מסאטמאר זי"ע שהיה מקפיד מאוד בדברים אלו, עד שסירב לשתות תה אצל בעל הבית בלונדון, ובסוף נתברר שחתכו לימון בסכין חלבי, והעובדא מפורסמת, אמנם בדבר חדף עדיף, שכבר כתב הפרי מגדים (באו"ח סימן תצ"ד א"א סק"ו) דצנן שחתך בסכין של חלב, די"ל דאסור לאוכלו תוך ו' שעות, וי"א דלימון נחשב לדבר חריף, עיין ש"ך (סימן צ"ו סק"כ), ומכל מקום יש הרבה שקונים בדוקא כוסות לשתות אחר בשר, הגם שהם כלי שני".
3. מראי מקומות – דעת תורה (על סעי' ג' ד"ה מיהו), פמ"ג השלם (עיונים וביאורים סי' א').
- א) מותר לכתחילה לבשל פרוה בכלי בשרי [נ"ט בר נ"ט], על דעת לאכול אחריו חלבי – הפלאה (על סעי' ג', לשונו מובא לעיל).

לב) קדירה שלא הודחה יפה.

א. מיקל.

1. עי' ב"ח (סעי' ד', או"ח ריש סי' קע"ג) – "אי נמי הכא מיירי כשנתבשל בקדירה של בשר שלא הודח יפה דהוי קצת ממשו של איסור ואף ע"ג דבטל הוא במיעוטו מכל מקום אסור לאכול בחלב דלא התיירו אלא נ"ט בר נ"ט ולא היכא דאיכא ממשו אבל לאחריו שרי".
- א) יד יהודה (הארון ס"ק ה') – "בהב"ח ... ולא הבנתי דהיכי דבטל במעוטי גם עם חלב ביחד שרי כמבואר בהמחבר שם".
2. ש"ך (ס"ק י"ט) – "דהא דאשמועינן הכא דמותר לאכול גבינה אחר כך היינו אפילו נתבשל בקדירה שלא הודחה יפה דהוי קצת ממשות של איסור דבכה"ג אסור לאכול עם גבינה כמבואר לשם ושרי הכא".
3. פר"ח (ס"ק י"ט) – "מיירי שלא הודחה יפה דהוי קצת ממשו של איסור דאל"כ אף לאכול עם גבינה מותר דהוי נ"ט בר נ"ט כדלקמן ר"ס צ"ה".
4. מנחת יעקב (כלל ע"ו ס"ק י"ג) – "ומ"מ לענין הדין דין אמת דאפילו לא הודחו יפה ג"כ מותר".
5. לחם הפנים (ס"ק כ"ד).
6. בית לחם יהודה (ס"ק ט"ו) – "ש"ך".
7. הגורת שמואל (ס"ק כ"ד) – "וכתב הש"ך ומנ"י דמותר לאכול גבינה אח"כ אפילו נתבשל בקדירה שלא הודחה יפה דהוי קצת ממשות של איסור וכ"כ נמי הב"ח".
8. בית דוד (על סעי' ג' ד"ה הג"ה).
9. מחה"ש (ס"ק י"ט) – "ומכל מקום דינו של הש"ך אמת. ועיין באחרונים".
10. חכ"א (כלל מ' סעי' י"ג) – "אם אין בשר בתבשיל רק שנתבשל בקדירה של בשר אף על פי שלא הודחה יפה (ש"ך ס"ק י"ט) מותר לאכול אחריו גבינה ואין בו מנהג להחמיר".
11. קיצור שו"ע (סי' מ"ו סעי' י') – "אם לא היה בתבשיל לא בשר ולא שומן של בשר, אלא שנתבשל בקדירה של בשר, אפילו לא היתה מודחה יפה, מותר לאכול אחריו חלב".

12. זבחי צדק (ס"ק ל"ו) – "היינו אפי' נתבשל בקדירה שלא הודחה יפה דהוי קצת ממשות של איסור. ש"ך סקי"ט פר"ח סקי"ט בל"י סקי"ו שפ"ד סקי"ט מנ"י כלל עז סקי"ג חכ"א שם אות יג".
13. בן איש חי (שנה ב' פרשת שלח אות י"ב) – "תבשיל שאין בו בשר ורק בשלוהו בקדרה של בשר, אפילו היא בת יומא, הרי זה מותר לאכול אחריו חלב מיד, ואפילו רחיצת ידים וקנוח פה אין צריך. ואפילו אם הקדרה של הבשר לא הודחה יפה מן תבשיל של הבשר, ג"כ מותר לאכול החלב מיד. מיהו אם לא הודחה יפה ראוי להצריך רחיצת ידים וקנוח והדחת פה, ואז יאכל החלב מיד. ועיין שיו"ב אות ל"ג ול"ד. והיינו דוקא אם יש ששים בתבשיל ההוא כנגד לכלוך הקדרה בבשר. אבל אם אין ששים כנגד לכלוך הבשר, לא סגי ליה רחיצה וקנוח והדחת פה בלבד, אלא צריך לשהות שעה אחת לפחות. והמחמיר גם בזה ששה שעות, תע"ב".
14. ת"ח (נדחי ישראל פרק ל"ג אות ה') – "אך אם אין בשר ואין שומן בתבשיל רק שנתבשל בקדרה של בשר מותר לאכול אחריו גבינה אפילו לא הודחה הקדרה יפה".
15. ערה"ש (סעי' י"ג) – "מיהו אם אין בשר בתבשיל רק שנתבשל בקדירה שלא בשר [אפילו הוא בן יומו ואפילו מלוכלך בבשר ואין בו ששים נגד הלכלוך] מותר לאכול אחריו גבינה ואין בו מנהג להחמיר".
16. מקדש מעט (ס"ק י"א).
17. עצי העולה (כלל ג' סעי' ו').
18. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' כ"ו) – "וגם בתבשיל מצינו שאף שיש בו טעם האוסרו כמו בנתבשל בקדרה של בשר שלא הודחה שיש קצת ממשות של איסור שאסור לאכול עם גבינה ומ"מ שרי לאכול גבינה אחריו כמפורש בש"ך".
19. פסקי בושם (פרק כ"ד סעי' י"ח, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' ת"א) – "וכמו כן, באכל דבר שנתערב בו שמנונית של בשר, כגון על ידי שתחבו בו כף מלוכלכת בבשר, מותר לאכול גבינה תיכף אחריו, אבל ביחד עם גבינה אסור".
20. שרגא המאיר (ח"ז סי' י"ט אות א').
21. זר השלחן (ס"ק מ"א).
22. ילקוט יוסף (סעי' ל"ו, קיצור שו"ע סעי' ל"ז) – "ואם בישלו התבשיל [שאינו בו בשר] בקדרה של בשר שלא הודחה יפה, שיש בה שיירי בשר, ראוי להצריך קינוח והדחת הפה, [ונטילת ידים על פי המבואר בסעיף נח]. ואז יאכל מאכלי החלב מיד. ואם יש ששים בתבשיל ההוא כנגד הלכלוך, והלכלוך נתערב בכל, אין צריך אף קינוח והדחה כלל".
23. לבושי עז (תמצית אות ז', אהל יעקב) – "שאלה: ערבב כף שיש בו שמנונית של בשר בתוך סלט האם צריך להמתין שש שעות. תשובה: דאין צריך להמתין שש שעות, דדומה למש"כ הש"ך (סי' פ"ט סקי"ח)".
24. ע' נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: ערבב כף שיש בו שמנונית של בשר בתוך סלט האם צריך להמתין שש שעות. תשובה: לא".
25. מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' קל"ו).
26. נועם הלכה (סי' ב' סעי' כ"ב).
27. הכשרות (פרק י' סעי' ל"ד).
28. שערי יושר (ח"ד סי' ק"ו) – "והעיקר להלכה".

ב. מחמיר.

1. א"ר (סי' קע"ג ס"ק ד') – "דלא דק הש"ך בזה ... ובדין קדירה שלא הודח יפה ראיתי שגם הב"ח מתיר לאכול אחריו גבינה, ולא יראה לי כן, ושם בררתי דבריו".
2. ברכי יוסף (שיוירי ברכה ס"ק ל"ג) – "שנתבשל בקדרה של בשר מותר וכו'. הרב ש"ך (ס"ק יט) והרב פר"ח (ס"ק יט) אוקמוה כשלא הודח יפה, והיינו רבנות דשרי. אבל הרב אליה רבה הקשה על הרב ש"ך, והעלה דמירי בקדרה נקיה שהודחה יפה ומשו"ה שרי, אבל אם לא הודחה יפה יש להחמיר. ע"ש בא"ח סימן קע"ג סעיף קטן ד'. ועמ"ש הרב שפתי דעת ס"ק י"ט. וראיתי בכלבו דף קכ"ג סוף ע"א (סי' קו) שכתב תבשיל שנתבשל בקדרה שכבר בשלו בה בשר והודחה יפה, יפה מותר לאכול בחלב, וכן תבשיל שנתבשל בקדרה חולבת מותר לאכול אחריו תבשיל של בשר וכו'. ע"ש. ושוב נזכרתי שהרב אליה רבה רמז הכלבו. ושוב ראיתי מה שהאריך בארח מישור סביב דרכי משה. עיין שם".
3. בית מאיר (על ש"ך ס"ק י"ט).
4. ברכת שמים (ח"ב סי' כ"ב אות ג') – "והוא פשוט בכל תפוצות ישראל להחמיר כד' הא"ר".
5. מעדני השלחן (ס"ק מ"ב, מעדני מלכים סי' צ"ב).
6. ע' חיי הלוי (ח"ה סי' ס' אות ו') – "במאכל שנגע בידים בשרי כמו בסעודות שנותין קוגע"ל וכדומה אין צריך להחמיר להמתין אחר"כ שש שעות, וכן כשאכל חלה הנשאר מסעודת שבת וכדומה אין צריך להמתין אחר"כ שש שעות, ואפילו אחר מאכל חריף שנחתך בכלי בשר כתבו כמה אחרונים דאי"צ להמתין שש שעות. אכן אם מרגישים טעם בשר בהקוגע"ל וכדומה יש להחמיר, ואז יש לכאורה להחמיר אפילו כשיש ששים עי' בס"ז צ"ח ס"ה בש"ך וט"ז".
7. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ס"ז) – "שאינו אנו סומכין על הש"ך אלא לענין הט' ימים בחודש אב, שאסור לאכול בימים אלו אף תבשיל של בשר. שרק בזה הפוסקים סומכין על הש"ך, לומר שאינו נקרא תבשיל של בשר כל שאינו כוונתו לזה".
8. הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות ז', קלטת ב' שיעור ב') – "והסכמת האחרונים היא דלא כש"ך, אלא שאם אין ששים צריך להמתין ו' שעות, אך זהו רק אם הוא ודאי שיש בו נותן טעם, אבל אם הוא מסתפק אם יש שם ממשות, ומסתפק אם נותן טעם, יש להקל. ולכן בדרך כלל אם לקחו דבר פרווה בכף שלקחו בה תחילה בשר, יש להקל שאין צריך להמתין ו' שעות אחר אכילת המאכל הפרווה".

ג. כששים או גם בלא ששים - להמקילים לעיל.

1. רק ע"י ביטול.

- (א) חגורת שמואל (ס"ק כ"ד) – "וכתב הש"ך ומנ"י דמותר לאכול גבינה אח"כ אפילו נתבשל בקדירה שלא הודחה יפה דהוי קצת ממשות של איסור וכ"כ נמי הב"ח, וטעם לדבר כתב דכבר נתבטל במיעוטו".
- (ב) פמ"ג (או"ה סי' קע"ג מש"ז) – "מותר דכבר נתבטל בס', והיינו שלא רחוצה יפה".
- (ג) בן איש חי (שנה ב' פרשת שלח אות י"ב) – לשונו מובא לעיל.
- (ד) דברי יואל (יו"ד סי' מ"ה אות ג') – "אין ס' בתבשיל נגדו, אין לנו מקור להתיר".
- (ה) על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' י"ט).
- (ו) ויען דוד (ח"א סי' קט"ו אות ה', ח"ג סי' מ"ה).

2. אפילו בלי ששים – עי' בית מאיר (על ש"ך ס"ק י"ט, הוא עצמו חולק), יד אברהם (על רמ"א סעי' ג'), זבחי צדק (ס"ק ל"ז), ערה"ש (סעי' י"ג), "אפילו הוא בן יומו ואפילו מלוכלך בבשר ואין בו ששים נגד הלכוד", יד יהודה (הארוך ס"ק ה', הוא עצמו חולק), עצי העולה (כלל ג' סעי' ו'), בדה"ש (ס"ק פ"ט), זר השלחן (ס"ק מ"א), מגילת ספר (אות ד' ד"ה ובש"ך), הגר"א זימערמאן (ריח הבשם פרק ג' סוף הע' כ"ג), דברי משה (סי' מ"ה אות ב' ד"ה ובאם), פתח הבית (ס"ק נ"א, בי' ס"ק כ"ג), לבושי עז (ס"ק ה' ד"ה ותיירן, הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ב' הע' קל"ה), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ב' סעי' מ"ה, לשונו מובא לקמן).

(א) דאל"כ הדרא קושיא לדוכתא. אמנם עי' פת"ת (לשונו מובא לקמן), שמפרש הבית לחם יהודה פשט בש"ך, שיש ששים. ואינו מוכרח. וכן עי' דברי יואל (יו"ד סי' מ"ה אות ג'), "דאפשר לתרץ דברי הש"ך ז"ל בג' פנים ...", ונהדר השלחן (פרק ו' סעי' ה', בהערות), ויען דוד (ח"א יו"ד סי' קט"ו, "י"ל דמיירי באופן דנראה ממשות הלכודך דזה אסור עם החלב ואפילו בדאיכא ששים נגדו").

3. מראי מקומות – דעת קדושים (סעי' ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' ר"ה), מעדני השלחן (פאר השלחן ס"ק קנ"א, מעדני מלכים סי' צ"ב).

(א) פת"ת (ס"ק ז') – "עבה"ט בשם הש"ך ונראה דר"ל אפילו אם אין ס' נגד הטוח בעין שעפ"י הקדירה דאל"כ הדק"ל. ולפ"ז פשיטא דתבשיל שהושם בו מעט שומן מותר לאכול אחריו גבינה אף אם לא היה ס' נגד השומן [כעת ראיתי בס' בל"י ס"ק ט"ו שכתב על דברי הש"ך וז"ל ונראה לי דוקא שאינו נותן טעם ממשות בתבשיל רק לחלוחית טוח על פניו אבל אם נותן הממשות טעם בתבשיל הוי כמו שומן עכ"ל ולפ"ז בתבשיל שיש בו שומן ואין בתבשיל ס' נגדו אין להקל וע"ל סק"א"].

ד. טעם המקילין.

1. אינו מתכוין.

- (א) יד יהודה (הארוך ס"ק ה') – "דאין כוונתו כלל לאכול זה ... אין לגזור בו שלא לאכול אחריו גבינה".
- (ב) מקדש מעט (ס"ק י"א) – "ור"ל דאף דליכא בתבשיל ס' נגד המעט בעין שלא הודח יפה. אין זה אוסר רק לענין לאכול עם גבינה. אבל לענין לאכול גבינה אחריו לא החמירו כיון דהנדבק דבר מועט ולא נעשה תבשיל זה על דעת שיהי' בו טעם בשר ולא נקרא שם תבשיל בשר עליו לחוש שאם נתיר לו לאכול גבינה אחריו יבוא לאכול בשר וגבינה יחד".
- (ג) בדה"ש (ס"ק פ"ט) – "דכיון שלא מתכוון".
- (ד) דברי משה (סי' מ"ה אות ב' ד"ה ובאם) – "דבאמת מיירי אפי' בדליכא ששים וכדמשמע מסתימת לשונו, ואפ"ה לא נקרא בשם תבשיל של בשר כיון דלא נתבשל לשם כך, אלא שמעורב בו קצת בשר משיוורי הבישול הקודם דעל כך כתב בהדיא הרמ"א דאין בו מנהג להחמיר, וקושיא מעיקרא ליתא. שו"מ סברא זו ביד יהודה ...".

(ה) מגילת ספר (אות ד' ד"ה ובש"ך).
 (ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ס"ז) – "והטעם של הש"ך הוא מפני שכיון שאין כוונתו כלל לאכילת טעם הבשר לא גזרו בו שלא לאכול אחריו גבינה".

(1) מגילת ספר (אות ד' ד"ה ובש"ך) – "אם לא נתכוין לכך ... ולפי זה נראה גם שאם נפל במקרה בשר לתוך התבשיל אף שאין שישים כנגדו אין חובת המתנה אח"כ דאין זה נחשב לתבשיל של בשר שגזרו בו".

(2) לכאורה דלא כדברי משה, ע"ש.

2. אין מורגש טעם בשר [וסומך על טעימת ישראל].

(א) בית לחם יהודה (ס"ק ט"ו) – "ונראה לי דוקא שאינו נותן טעם ממשות בתבשיל אלא רק לחלוחית טוח על פניו אבל אם נותן הממשות טעם בתבשיל הוי כמו שומן".

(ב) זבחי צדק (ס"ק ל"ז) – "ודוקא שאין נותן טעם בממשות התבשיל אבל אם נותן הממשות טעם בהתבשיל הוי כמו שומן אלא רק לחלוחית טוח על פיו. בל"י שם ודלא כפת"ת סק"ז שהתיר".

(ג) יד יהודה (הארוך ס"ק ה').

(ד) עי' עצי העולה (כלל ג' סעי' ו') – "אם טעם השומן נרגש היטב בתבשיל צריך להמתין שש שעות".

(ה) זר השלחן (ס"ק מ"א) – "כל זמן שאין מורגש טעם הבשר בתבשיל".

(ו) הדר השלחן (פרק ו' סעי' ה').

(ז) הגר"א זימערמאן (ריח הבשם פרק ג' סוף הע' כ"ג).

(ח) על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' י"ט) – "ובלבד שהבשר אינו נותן טעם בתבשיל".

(ט) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ב' סעי' מ"ה) – "אפילו אין בתבשיל ששים כנגדו, מכל מקום אם אינו מרגיש בתבשיל טעם בשר, אין צריך להמתין שיעור המתנה אחריו".

(1) עי' אג"מ, שכתוב שיש טעם. וכן פשטות כל סתימת הפוסקים, שלא כתוב כמו הבית לחם יהודה.

3. מראי מקומות – הדר השלחן (פרק ו' הע' כ"ז).

ה. להיפך: קדירה של חלב שלא הודחה יפה, לאכול התבשיל בתוך זמן המתנת שש שעות מאכילת בשר.

1. מחמיר – עצי העולה (כלל ג' סעי' י"ט), הגר"א בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קל"ה), הדר השלחן (פרק ח' סעי' ד'), הגרמ"ט דינקל (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ב' הע' קל"ז), עי' הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ב' סעי' מ"ה, "יתכן").

ו. חזקת בשרי: המתנת ו' שעות אחרי מאכלים בחזקת בשרי.

1. מיקל.

(א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קע"ז) – "שאלה: מאכלים שהם בחזקת בשרי האם צריכים להמתין שש שעות אחריהם. תשובה: לא".

2. מראי מקומות – אהל יעקב (סוף הע' ע"ד).

(ב) אבני ישפה (ח"ח סי' קי"ז ענף ה') – "יש חנויות שכתוב עליהן שלט שהאוכל כאן הוא בחזקת בשרי, ויש לעיין באדם שאכל מן המאכלים האלה אם הוא צריך להמתין שש שעות. לפי מה שבארנו בענף הקודם הפתרון הוא לטעום את האוכל שהוא בחזקת בשרי ולראות אם יש בו טעם בשר או לא. ואם אכל את המאכלים ולא הרגיש שום טעם בשר, אינו צריך להמתין שש שעות שהרי ניתן לסמוך על טעימתו שאין בו טעם בשר כיון שטעם הבשר התבטל".

3. להיפך: לאכול מאכל בחזקת חלבי תוך ו' שעות מבשר.

(א) מיקל:

1) שבט הלוי (הדר השלחן עמ' קל"ט שאלה ב') – "וכן מה שמצוי בחנויות שכתוב בתוך כתב ההכשר של הבד"צ העדה החרדית, שכל המאכלים הנמכרים בחנות זה הרי הוא בחזקת חלבי, מטעם שיש לו בחנות דברי חלבי אשר בעל החנות בתוך טרדת עבודתו אינו יכול להיות זהיר בנקיות ידיו ממיני החלב. ובכן שאלתי האם מותר לאכול המאכלים ההם בתוך המתנת שש שעות. תשובה: אין להחמיר בזה".

2) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קע"ו) – "שאלה: אחד שאכל בשר (תוך ו' שעות) וקנה מאכל מזונות פרווה מחנות שמוכר פיצה וכדומה ונותני ההכשר מודיעים שכל המאכלים בחזקת חלבי, האם מותר לו לאכול את המזונות או שיש לחוש אולי נגע בו מהגבינות. תשובה: לכאורה מותר".

3) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' צ"ג) - לשונו מובא לקמן.

ז. צ'יפס (french fries) מטוגן בשמן של שניצל.

1. מחמיר.

(א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קע"ח, הע' י"ג) – "שאלה: טיגן שניצל בשמן ואין ששים כנגד השניצל ואח"כ טיגנו צ'יפס האם ממתנים שש שעות אחריו. תשובה: כן, כי יש בו טעם שניצל. [ככל תבשיל של בשר, וכן דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א [זצ"ל] והגר"ע אויערבאך שליט"א, ושמעתי כן מהרבה מורי הוראה שליט"א, וכן נראה פשוט]."

(ב) אור יצחק (אור שמעון גליון ד' עמ' י"ח) – "פוסק שצריך לחכות כמו אחרי בשר".

(ג) כשרות במטבח (אנגלית, פרק ב' סעי' מ"ד).

(ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

We have a deep fryer that we use for schnitzel and french fries. We almost never change the oil - just add more. Is it necessary to wait six hours after eating the fries?

R' Y. Berkovits wrote: We are machmir.

(ה) הל' בשר וחלב (הופשטטר, פרק ב' סוף סעי' ל"ב).

(ו) Dira Days:

Often when using a deep fryer the same oil is reused repeatedly. This can create a number of issues. Oil that has already once been used for frying has taste as well as residual particles of food remaining in it. As such, oil used to deep fry meat, schnitzel etc., and reused to deep fry falafel balls, will make the falafel balls fleishig. If you would eat that falafel you would need to wait six hours before eating anything milchig. In many restaurants and other fast food establishments oil is normally saved and used over and over again. So much so the oil can actually change color. If you were to grab a French fries as a snack from a fleishig store, that would make you very fleishig, unless they use a separate deep fryer for parve (highly unlikely). The same is true at Simchas where the fleishig deep fryer may have been used to prepare the potato knishes etc. Ask the establishment how the food was prepared. It may be possible that even parve food is fleishigs and you must wait six hours before dairy.

(ז) תורת מאיר (יו"ד סי' ג') – "שאלה: האם צריך להמתין ו' שעות אחר אכילת ציפס, חצילים, פסטלים, פלאפל וכד' המטוגנים בשמן שטיגנו בו קודם לכן שניצלים, ומצוי הדבר הרבה באולם שמחות שיש 'בר' בכניסה וטועמים מעט ממאכלים אלו, וכן שכיה הדבר בחנויות לממכר שניצלים שמטוגנים באותו שמן גם פלאפל ושאר המאכלים. תשובה: יש להמתין ו' שעות כאחר אכילת בשר ואין להקל בדבר".

2. מראי מקומות – ספר חיים (מערכת ח' ערך חלב, עמ' ע"ה).

(א) שערי יושר (ח"ד סי' ק"ו) – "אם טיגן צ'יפס או חצילים וכיו"ב, בשמן שנשאר לו מטיגון שניצלים, כדי למנוע בל תשחית בשמן, ולא כדי שהשמן יתן טעם בשר בצ'יפס וכיו"ב, לא חשיב כתבשיל של בשר, ומותר לאכול חלב אחר אכילת הצ'יפס או החצילים וכיו"ב".

שערי יושר (מקבציאל גליון ל"ט עמ' ש"ז) – "אם המטגן את הצ'יפס בשאריות שמן שנשארו מטיגון השניצל, או המחמם את האורז או אוכל אחר במרק של בשר, לא כיוונו בזה בכדי לתת בהם טעם בשר, אבל האוכל אותם מתכוון לטעם הבשר שבהם והוא חשוב בעיניו, נראה שיש להחמיר שכלפיו זה נחשב לתבשיל של בשר, אע"פ שכלפי אחרים שאין טעם הבשר חשוב בעיניהם כלל, אין לזה דין של תבשיל של בשר".

(ב) הר"צ שכטר שליט"א (Halachically Speaking) חי"ב מספר י"ב עמ' י"ז, הע' ק"כ) –
that if there is no intention of giving any fleishig taste into the fries, then one would not need to wait six hours. If the intention is to improve its taste, then one would need to wait.

3. לענין תבשיל של תבשיל של בשר, עי' לעיל.
(א) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: טיגון מאכל פרווה בשמן שטיגנו בו בשר, האם צריך להמתין שש שעות. תשובה: זהו תבשיל של בשר וצריך להמתין שש שעות".
(ב) נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: טיגון מאכל פרווה בשמן שטיגנו בו בשר, האם צריך להמתין שש שעות. תשובה: צריך".

ה. זיעה: תפוח אדמה בכלי ובשר בכלי אחר נתבשלו בתנור אחד ושניהם בלי כיסוי.

1. מיקל, ל"צ שש שעות.
(א) הגר"ש"א זצ"ל (בקלטת מהגר"י רייזמן שליט"א סי' צ"ב סעי' ח', סי' צ"ח סוף מספר א', סי' ק"ה מספר א').
(ב) הגר"ז"נ גולדברג זצ"ל (שאלתי ממנו, הו' רק חשש ולא ודאי זיעה, ועוד שלא גרע מהש"ך ס"ק י"ט).
(ג) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ד' אב תשס"ז) – "שאלה: אם מאכל פרווה נתבשל בתוך תנור שיש בשר גם כן בתוכו (ואינם נוגעים זה בזה) האם צריך להמתין שש שעות אחר האכילת מאכל פרווה. תשובה: לא".
הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב כ"ז אלול תש"ע, מציון תצא תורה ח"א אות קפ"ז) – "שאלה: חממתי תפוח אדמה עם עוף מגולה עם רוטב בתנור אחד, האם אני צריך להמתין שש שעות אחר אכילת התפוח אדמה. תשובה: לא".
(ד) הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רי"ב, הל' בב"ח [הופשטר] פרק ב' הע' קכ"ה) – "מאכל פרווה שנאפה עם בשר יחד בתנור אחד כששניהם מגולים, האם צריך להמתין שש שעות לאחר אכילת הפרווה. תשובה: אין צריך להמתין".
(ה) הגר"מ שון שליט"א (שאלתי ממנו, פשוט בלי ספק וכ"ש דלא גרע מהש"ך).
(ו) שבט הקהתי (ח"א סי' רי"ז, הל' בב"ח [הופשטר] פרק ב' הע' קכ"ה) – "ונבלע טעם של בשר על ידי הזיעה ... אע"פ שקיבלה התבשיל טעם של בשר ולא הי' ששים בהתבשיל נגד הבשר מותר לאכול אח"כ חלב".
(ז) ילקוט יוסף (סעי' מ"א, קיצור שו"ע סעי' מ"א) – "קדרה של בשר שהיתה עומדת על האש, והניחו על גבה תבשיל של אורז וכדו' כדי לחמם התבשיל. ונבלע טעם הבשר על ידי הזיעה בתבשיל, [בקדרה שאינה נקובה], מותר לאכול מאכלי חלב מיד לאחר אכילת התבשיל".

(ח) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קונ' יד דודי דפו"ח עמ' קצ"א אות ס"ד ס"ק ב') –

Is there any reason to wait 6 hours after ... eating a parve dish baked in the same oven with uncovered chicken (בליעה מזיעה)? Answer: No.

(ט) הגר"ש פעלדער שליט"א (קלטת ב' שיעור ב').

(י) הגר"נ אייזנשטיין שליט"א (שאלתי ממנו).

(יא) נועם הלכה (סי' ב' סעי' כ"ז).

(יב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) –

I heated up a piece of parve kugel together with a piece of meat in the microwave, and they both got very hot (there clearly was זיעה) but I only ate the kugel. Do I have to wait 6 hours to eat cheese? Is there a difference if I taste the בשר in the kugel? Is this at least as good as the case in the (פ"ט ס"ק י"ט) where he was מתיר even if cooked with remnants of meat that aren't ששים בששים?

R' Y. Berkovits wrote: 1. You can be mekil. The Eishel Avraham (או"ח קעג) is mekil. 2. No difference. Ta'am isn't the issue, you don't have to wait six hours for that. The question is, do we consider zeah coming from the meat to be like the meat itself, to consider the kugel a tavshil shel basar (to wait six hours). 3. No ra'ya from the Shach. If you would cook them together in the same pot - without intention of mingling the ta'am - would the Shach be mekil? Of course not. The Shach is mekil when the amount is insignificant (together without having intention), just there happens not to be shishim. Anyway, many do not rely on the Shach.

(יג) הל' בב"ח [הופשטר] פרק ב' סעי' מ"א, סעי' מ"ב [עמ' ס"ט].

2. מחמיר.

(א) הגר"י בעלסקי זצ"ל (בקלטת מהגר"י רייזמן שליט"א סי' צ"ב סעי' ח', סי' ק"ה מספר א').

3. מראי מקומות.

(א) הגר"ח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק ד' אב תשס"ז) – "שאלה: אם מאכל פרווה נתבשל בתוך תנור שיש בשר גם כן בתוכו (ואינם נוגעים זה בזה) האם צריך להמתין שש שעות אחר האכילת מאכל פרווה. תשובה: ע' חכמת אדם כלל מ' דין י"ג".

הגרח"ק זצ"ל (כשרות במטבח [אנגלית] סוף עמ' ר"ח) – "אם אפה מאכל פרווה ביחד עם בשר בתנור, האם צריך להמתין ששעות לאחר אכילת המאכל הפרווה. תשובה: על חכ"א כלל מ' דין יג".

(ב) **אבני ישפה** (אסיפת יצחק י"ב מנחם אב תשס"ט) – "בענין המאכל פרווה שהתבשל בתוך תנור שיש מאכל חלב שמתבשל בתוכו באותו זמן, האם מותר לאכול מאכל זה בתוך ו' שעות אחרי אכילת בשר. כלל גדול יש לנו בתנור והוא שאין הטעם עובר מאחד לשני אלא על ידי זיעה, וכמו שכתב השו"ע יו"ד סי' צ"ב סע' ח' לענין מחבת כל חלב שנתנו בכירה תחת קדירה של בשר. והרי שם מדברים בכירה שהוא מין תנור, ובכל אופן אין בליעה שיהיה ממש מתחת וכמו שמבואר שם בשו"ע. ואם תשאל מדברי השו"ע שם סי' צ"ז סע' ג' שכתב וז"ל: פת שאפאו עם הצלי ודגים שצלאן בתנור אחד עם הבשר אסור לאכלם בחלב עכ"ל. נראה שזה דוקא לענין צלי שיש ריח חזק ביותר ונכנס לפת ולדגים, אבל אין זה דין כללי בכל שני מאכלים בתנור אחד וכמו שהוכחנו מסי' צ"ב סע' ח'. ופירושו הענין שדבר שמתבשל ויש בו משקה מוציא זיעה שעולה ונבלע בקדירה שניה או במאכל שני שלמעלה ממנו כמו שבאר בביאור הגר"א סי' צ"ב ס"ק ל"ט, אבל אם שתי הקדירות מונחים זה בצד זה הרי הזיעה לא יכול להכנס לתוך הקדירה שעל ידה. וזה מדויק בדברי השו"ע שכתב שאחד הוא תחת השני. ולפי זה נראה שמותר לאכול המאכל הפרווה שנאפה בתנור אחד עם מאכל חלבי אפילו יחד עם מאכל בשר, כי לא בלע כלל מן החלבי אלא נשאר פרווה. ובפרט במאכל חלבי שאנחנו רגילים לעשות בתנור שהוא פשטידא או ספגטי או לזניה, שכל אלה אין להם זיעה כלל וכלל".

אבני ישפה (אהל יעקב ב' אלול תש"ע) – "עוד שאלת מה ההלכה באוכל תפוחי אדמה שנאפו ברוטב עם עוף בתנור בתבנית מגולה אם ימתין שש שעות אחר אכילתם. כיון שנאפו בתוך רוטב, ודאי שהרוטב מעביר הטעם לכל המאכלים שהם בתוך אותו הרוטב, וממילא התפוחי אדמה מקבלים טעם העוף וצריך להמתין שש שעות אחר אכילתם. כיון שיש רוטב אין לזה דין של אפייה אלא דין של בישול. וכן כתב הרמ"א יו"ד סי' פ"ט סע' ג' וז"ל: ונהגו עכשיו להחמיר שלא לאכול גבינה אחר תבשיל בשר כמו אחר בשר עצמו עכ"ל. והיינו שיש טעם ממשות של בשר וכמו שכתב הפת"ש שם ס"ק ז'. וכן שמעתי מפי הגר"נ קרליץ שליט"א [זצ"ל] שאפייה עם רוטב נחשב כבישול".

(ג) **בינת צבי** (ענייני זיעה, פרק י' סעי' ב') – "י"ל"ע בפת שבלע זיעת בשר [ובפת מרובה יתכן שאסור לאכלה אף עם בשר כמבואר בס"י צ"ז והשאלה בפת מועט, או במה שאינו פת לפי המבואר בפ"ח שם] אם אכלה אם צריך להמתין שש שעות עד שיאכל חלב או לא צריך".

4. **האם צריך קינוח והדחה.**

(א) מחמיר – על **רב פעלים** (ח"ג או"ח סוף סי' י"ג, "שאלו באופן שאין שם סתימה גמורה, אלא יש מקום אויר סמוך לשפת הקדרה שיוצא ממנו הבל מהקדרה ומגיע לביצים עצמן ... ודאי דאין לאכול ביצים אלו בחלב, דעכ"פ בלעו מזיעת הבשר בלתי הפסק כלי, ולכן אע"ג דמותר לאכול גבינה מיד צריך לעשות קינוח והדחה ורחיצת ידיים").

(ב) מיקל – על **הל' בב"ח** (הופשטטר) [פרק ב' סעי' מ"א [עמ' ס"ט]], "ומיקר הדין אף אין צריך אחריו קינוח והדחה, אלא שהמחמיר לעשות קינוח והדחה תבוא עליו הברכה".

5. **להיפך: אדם בשרי לאכול זיעה חלב.**

(א) מיקל – הגר"א **בנבצל שליט"א** (אסיפת יצחק ג' תשרי תש"ע, "שאלה: מאכל פרווה שנתבשל בתוך תנור שיש חלבי שנתבשל בתוכו באותו זמן, האם מותר לאכול מאכל זה בתוך ו' שעות אחרי אכילת בשר. תשובה: כן").

(ב) מחמיר – נראה, שלכל הפחות כמו הפמ"ג (לקמן) גבי טעם ראשון חריף [על הצד שיש זיעה בתנורים שלנו].

ט. **ריחא, אם צריך להמתין שש שעות.**

1. **בינת צבי** (ענייני זיעה, פרק י' הע' ד') – "והגר"צ **וובר** אמר לי שלגבי ריחא באפה פת עם בשר דקיי"ל בס"י קח שאסור לאכלה עם חלב אזי בנוגע להמתנת שש שעות אמר מרן **הגריש"א שליט"א** [זצ"ל] שמועיל טעימת ישראל אם יש טעם והיינו שאם אכל ולא טעם מותר בחלב [ומוכח שבעצם צריך להמתין] ולפי"ז גם בנידו"ד באכל פת שבלע זיעה מבשר יש לדון שתלוי אם ירגיש טעם או לא".

2. נראה להקל, דהוי כדעבד – על בית מאיר שתירץ הש"ך. וכן מדויק מהרמ"א (סי' ק"ח סעי' א'), שרק ביחד מחמירים, ולא זה אחר זה].

3. **להיפך: אדם בשרי לאכול תוך שש שעות דבר שיש בו ריח חלבי** [כגון תנור של פיצה, שנאפה בו פת פרווה יחד].
(א) נראה שמותר. כמו דין נ"ט בר נ"ט חלבי, שג"כ מותר תוך שש שעות לאדם בשרי. הגם בדבר חריף, יש מחמירים. ראשון, יש חולקים. שניה, ריח מותר בדעבד ביחד עם חלב, משא"כ דבר חריף. ממילא, יותר טוב מטעם ראשון. צ"ע.

י. **משקה הנעשה ממרק תרנגולת ומי ורדים ושמים ועשבים** ובתוך הקדירה משימים כוס ריקן וטחין הכיסוי שלא יצא ההבל, ומזיע הכיסוי והזיע נופלת לתוך הכוס.

1. אין צריך שש שעות.

(א) **פרי הארץ** (ח"ב סי' י"ד) – "דאין להחמיר אלא במרק דבשר עצמו דהשומן הוא שם וניכר טעמו ממש וחיך אוכל יטעם לו לכן לטעם רש"י יש לחוש להחמיר אבל בנ"ד דינו אלא זיעה ועינינו הרואות כי אין בזיעה היא לא טעם בשר ולא תרנגולת כלל **דבטיל טעמו ע"י התערובת** כל כי הא אין להחמיר מטעם רש"י דמושך הטעם עד זמן ארוך ולא מטעם הסה"ק דמושך ... דנ"ד דאין כאן אלא זיעה בעלמא וליכא טעמא כלל אין להחמיר להצריכו שהייה ואף קינוח והדחה לא בעי מדינא אלא דהמחמיר עליו תבא ברכת טוב".

(ב) **ברכי יוסף** (שירי ברכה ס"ק ל"ב).

(ג) **אשל אברהם** (אופנהיים, או"ח סי' קע"ג על סעי' א') – "פרי הארץ ... נשאל על משקה הנעשה באופן זה והוא שנותנין בקדרה מרק תרנגולת ומי ורדים ושמים ועשבים ובתוך הקדירה משימים כוס ריקן וטחין הכיסוי שלא יצא ההבל ומרתיחין אותו כי ההבל

עולה ומזיע הכיסוי והזיע נופלת לתוך הכוס ... דמותר בכיוצא בזה הדא דאין להחמיר כ"א במרק בשר עצמה וחיך אוכל יטעם לכן טעם רש"י יש להחמיר אבל לכ"ע בזיעה בעלמא לית ביה לא טעם בשר ולא טעם תרנגולת **דבטיל טעמו ע"י התערובתו** ולא מטעם הסמ"ק ... ומכ"ש בבשר עוף עצמו דאינו אלא מדרבנן מסתייע אי מחמירין במרק גופא וסיים הרב הנ"ל דאפילו קנוח והדחה א"צ מדינא אלא דהמחמיר תע"ב".

(ד) **זבחי צדק** (ס"ק מ').

(ה) **דעת תורה** (על סעי' א').

(ו) **כה"ח** (ס"ק נ"ד) – "פרי הארץ".

(ז) **עצי העולה** (כלל ג' סעי' כ', ס"ק י"ז) – "משקה הנעשה מזועה של רוטב בשר ושאר דברים המעורבים יחדיו מותר לאכול אחרי גבינה וחלב, א"א באו"ח סי' קע"ג [זועה אין בה ממש ואין בה טעם בשר]".

(ח) ה' **בשר בחלב** (פרק ג' סעי' ט').

(ט) **על פי התורה** (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' ט"ו) – "האוכל תבשיל שנכנסה בו זיעה ממרק עוף - רשאי לאכול אחריו חלב".

1) **ביאור הדבר** (בעל ספר עריכת הדעת) - שבדאי דין זיעה הוא כדין ממשות. וכמו שלמד הרא"ש ממרחץ טמאה זיעתה טמאה, שזה הוא מקור דין זיעה. אמנם, אפילו הכי יש ציור שאפשר להקל כששתה זיעה שאין צריך המתנה אחריו. והוא, **רק** אם **כשיצא הזיעה** מהמאכל **כבר בטלה טעמו ע"י תערובות דברים אחרים**. ולא משום אין דין זיעה כדין ממשות.

2) **ע"י עצי העולה** (כלל ג' ס"ק י"ז), לשונו מובא לעיל.

3) האם צריך קינוח והדחה.

(א) מיקל [והמחמיר תע"ב] – **פרי הארץ** (ח"ב סי' י"ד, לשונו מובא לעיל), **אשל אברהם** (אופנהיים, או"ח סי' קע"ג על סעי' א', לשונו מובא לעיל), **דעת תורה** (על סעי' א').

(ב) מחמיר – **רב פעלים** (ח"ג או"ח סוף סי' י"ג, "צריך לעשות קנוח והדחה ורחיצת ידיים").
3) זיעת בהמה.

(א) מחמיר – **ע"י פרי הארץ** (ח"ב סי' י"ד, "והגם דנדון להחמיר באיסטילאדו של בשר להצריכו שהיה **אעפ"י שאין הדין כן**"), **רב פעלים** (ח"ג או"ח סוף סי' י"ג, "וראייתי להרב פרי הארץ ... והשיב להחמיר בהיכא דעושין המשקה הנז' מן בשר בהמה שצריך שהייה כדי לאכול גבינה אחריו ע"ש").

(ב) מיקל – **עצי העולה** (כלל ג' סעי' כ', לשונו מובא לעיל).

4) מראי מקומות – **דרכ"ת** (ס"ק ל"ט), **בינת צבי** (ענייני זיעה, פרק י' הע' ג').

יא. מראי מקומות – **דרכ"ת** (ס"ק מ"ב), **הדר השלחן** (פרק ו' סעי' ח'), **וּדרשת וחקרת** (ח"ב יו"ד סי' ד' אות א'), **אַר"ש** (בב"ח, פרק ב' סעי' ט"ז).

1. **יד יהודה** (הקצר ס"ק ט', הארוך ס"ק ה') – "דברי הש"ך הם תמוהים".

2. **הגר"ח** (ע"ל ויכתוב מרדכי עמ' שנ"ד אות קע"ז) – "אם חתך גבינה קשה בסכין, ואח"כ לקח הסכין בלי לנקותו וחתך בו אבוקדו ומרח על הלחם, האם לאחר אכילת לחם זה צריך להמתין 6 שעות לאכילת בשר. תשובה: אולי".

לג] טעם ראשון.

א. **מאכל חריף: מי שאכל בצל שנתבשל בקדירה בשרית** [או שנחתך עם סכין בשרי], **האם צריך שש שעות**.

1. מיקל.

(א) **בית מאיר** (על ש"ך ס"ק י"ט) - לשונו מובא לעיל.

(ב) **רע"א** (על ש"ך ס"ק י"ט) - לשונו מובא לעיל.

(ג) **שואל ומשיב** (מהדורה ד' ח"ג סי' צ"א) – "באמת ג"כ עם גבינה מותר דחורפיה מחלי' ליה לשבח אינו רק דרבנן ובפרט בנ"ט בנ"ט דודאי אינו רק דרבנן ופשיטא דככה"ג לא גזרו בבשר בחלב שאינו דרך בישול דאינו רק דרבנן וז"ב ופשוט".

1) צ"ב, למה מותר גם עם גבינה.

(ד) **יד יהודה** (הקצר ס"ק כ"ט, הארוך ס"ק ה').

(ה) **ילקוט אברהם** (או"ח סי' תצ"ד אות קכ"ד, יו"ד סי' קט"ז אות ל"ט) - לשונו מובא לקמן.

(ו) **מור ואהלות** (אוהל ברכות והודאות סי' ל"ט סוף ד"ה ועוד) - לשונו מובא לקמן.

(ז) **עצי העולה** (בב"ח כלל ג' סעי' י').

(ח) **אג"מ** (יו"ד ח"ב סי' כ"ו) – "וכן אף למ"ד שאסור נ"ט בר נ"ט ע"י בשול או שנתבשל דבר חריף שלכו"ע אסור נמי שרי לאכול אחריו גבינה כמפורש ברע"א שם **כיון** שאין בו טעם גדול".

(ט) **פסקי בושם** (פרק כ"ד סעי' י"ז, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' ת"א) – "אמנם אם אכל דבר חריף שנחתך בסכין בשרי יכול לאכול גבינה תיכף ואין צריך להמתין אחריו כלום".

(י) **שבט הלוי** (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ל"ד אות ז').

(יא) **תשובות והנהגות** (ח"א סי' תל"ג, אורחות הבית פרק ז' סעי' כ"ה) – "וכשהשתמש בדבר חריף בסכין בשרי מותר לאכול אחריו גבינה וכמבואר בהגהות רע"א (סימן פ"ט) אבל לאכול עמו לחם וחמאה אסור".

(יב) **הגר"א נבנצל שליט"א** (אסיפת יצחק ג' תשרי תש"ע) – "שאלה: דומה לזה אם חתך חמוצים בסכין בשרי האם מותר ליתן אותם בתוך סלט פרווה ולאכול אותה בתוך סעודה חלבי. תשובה: כן, רק לא יחד עם החלב".

(יג) **מעדני השלחן** (ס"ק מ"ג).

יד) הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קל"ד).
 טו) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קונ' יד דודי עמ' קל"ט אות ס"ה, דפו"ח עמ' קצ"א אות ס"ד) -
 Is there any reason to wait 6 hours after eating a בשר received from a knife?

Answer: No.

- טז) חיי הלוי (ח"ה סי' ס' אות ו') - "ואפילו אחר מאכל חריף שנחתך בכלי בשר כתבו כמה אחרונים דאי"צ להמתין שש שעות".
 יז) דברי בנייהו (חט"ו סי' כ"א) - "בית מאיר ... רעק"א".
 יח) דבר חריף (פרק א' סעי' י').
 יט) הכשרות (פרק י' סעי' סעי' ל"ה-ל"ו).
 כ) הבית בכשרותו (סי' ג', עמ' ל"ה).
 כא) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"ה).
 כב) הדר השלחן (פרק ו' סעי' ז').
 כג) על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' י"ח).
 כד) הגר"י רייזמן שליט"א (קלטת, תערובות סי' ק"ה מספר א').
 כה) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י' סעי' מ"ט).
 2. להמתין שעה - דעת תורה (סעי' ג' ד"ה מיהו, או"ח סי' תצ"ד סעי' ג' ד"ה וע"ע, "אחר שעה א' בודאי יש להקל").
 א) הפסק של הדעת תורה הולך על דין של רע"א, ולא של הפמ"ג - דבר חריף (פרק א' הע' מ"ה ד"ה אמנם).
 1) אולי יש לפרש כן בהדעת תורה באו"ח, אמנם לא נראה שיכול לפרש כן בהדעת תורה (לשונו מובא לקמן) ביו"ד.
 3. מחמיר - דלתי תשובה (ס"ק א').

ב. להיפך: אכל בשר, האם מותר לאכול בצל שנתבשל בקדירה חלבי [או שנחתך עם סכין חלבי], תוך שש שעות.

1. מיקל.

- א) מור ואהלות (אוהל ברכות והודאות סי' ל"ט סוף ד"ה ועוד) - "ועל פמ"ג או"ח אשל אברהם סי' תצ"ד סק"ו שהעלה בצ"ע בצנן שחתכו בסכין בשר אם מותר לאכול אחריו גבינה וממ"ש אף בבישול וחרף ואיסור מותר. וכמדומה שכן נהגו העולם להקל אף בבשר חריף בקדירת בשר לאכול אחריו גבינה תיכף וכן להיפוך".
 ב) הגריש"א זצ"ל (דבר חריף פרק א' הע' מ"ד, קיצור שו"ע בב"ח סי' י' הע' י"ג, הג' לחכ"א כלל מ' סעי' י"ג אות ד', אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות י"ח) - "אכל בשר, ורוצה אחריו זה לאכול דבר חריף שנתבשל בקדירה חלבית, אין צריך להמתין את שיעור הזמן הרגיל שבין בשר לחלב. וכן הדין אם נחתך בסכין חלבי, שא"צ להמתין ויכול לאכול מיד".
 ג) שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ל"ה אות ח') - "אכל בשר ובא לאכול אחריו דבר חריף כגון בצל שנחתך בסכין חלבי נהגו להקל בזה אף אם הוא בן יומו".
 ד) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' תקכ"ג) - "נחלקו האחרונים בחתך בסכין חלבית דבר חריף האם מותר לאכול את הדבר החריף בתוך שש שעות לאחר אכילת בשר ונקטינן להקל בזה".
 ה) עמק התשובה (ח"ו סי' שי"א) - "כיון שאין טועמין טעם חלב סומכין להקל ואין חוששין".
 ו) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ג' תשרי תש"ע) - "שאלה: אם חתך בצל בסכין חלבי, האם מותר לאכול מאכל זה תוך ו' שעות מאכילת בשר. תשובה: כן".
 ז) תשובות והנהגות (ח"א סי' תל"ג, עי' אורחות הבית פרק ז' סעי' כ"ה [לשונו מובא לקמן]) - "ויש אומרים שאם אכל בשר אסור לאכול אחריו שש שעות דבר חריף שחתך בסכין חלבי (פמ"ג או"ח תצ"ד ס"ק ו'). ועל בדרכ"ת ס' כ"ט סקמ"ב שהביא חולקין בזה ושהעולם נוהגין להקל בזה".
 ח) דבר חריף (פרק א' סעי' ט') - "מעיקר הדין אין חוששים לדיעה זו".
 ט) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ס"ד, הע' ס"ח).
 י) הגר"ש פארכהיימער שליט"א (מטבח יהודי, עמ' כ"ט).
 יא) אבני ישפיה (אסיפת יצחק י"ב מנחם אב תשס"ט) - "עוד חקרת אם חתך בצל בסכין חלבי אם מותר לאכול הבצל תוך שש שעות של אכילת מאכל בשרי, שהרי טעם החלב נמצא בבצל ונמצא שאוכל חלב בתוך שש שעות של בשר. גם כאן יש כלל חשוב לזכור, והוא שכל האיסור של טעימת חלב תוך שש שעות של אכילת בשר, הוא כאשר הוא מרגיש טעם חלב בפועל, ולא שבלוע באיזה מאכל חלב, כי רק הרגשת הטעם הוא מה שחז"ל אסרו תוך שש שעות. ודין זה הוא אף בחריף שנחשב כמו בעין וכדברי הש"ך יו"ד סי' צ"ו ס"ק ב', ובכל אופן מותר תוך שש שעות כיון שלענין שש שעות אינו נחשב בעין, אלא לענין ביחד לאכול. ודבר זה רמז בשו"ע סי' צ"ו סעי' א' שכתב שצנן שחתכו בסכין של בשר אסור לאוכלם בגבינה, אבל משמע שיותר לאכול גבינה אחריו, והוא מן הטעם שאמרנו. ודבר זה מפורש בהגהות הגרע"א יו"ד סי' פ"ט על הש"ך ס"ק י"ט שכתב שאם בישראל חומץ שהוא חריף בקערה של בשר שאין בו משום נ"ט בר נ"ט אפילו הכי מותר לאכול גבינה אחריו ע"כ. הרי מבואר לענין הדין של אכילת חריף לא אומרים שממתנינים שש שעות אף שהוא ממש כמו בעין. ואף שהציוור של הגרע"א הוא שאוכל קודם החריף ואחר כך רוצה לאכול גבינה, פשוט שה"ה כמו השאלה שלנו שמקודם אכל בשר ואחר כך אכל החריף. ולכן כאן שהבצל בלע טעם חלבי מן הסכין אבל הוא רק בלוע אבל לא מרגישים הטעם בפועל בתוך בצל, וגם הוא בלוע מטעם חריף, מותר לאכול אותו בתוך שש שעות של בשר".
 2. מחמיר.
 א) פמ"ג (או"ח סי' תצ"ד א"א ס"ק ו') - "ולאכול צנן שחתך בסכין חלבי אחר בשר תוך ששה שעות, י"ל דאסור, עיין יורה דעה סימן פ"ט [סעיף ג'] וסימן צ"ו [סעיף א]".

(ב) ילקוט אברהם (או"ה סי' תצ"ד אות קכ"ד, יו"ד סי' קט"ז אות ל"ט) – "הפמ"ג ... והנה השכל נותן דאם הי' להיפך שאכל צנון שנחתך בסכין של בשר אין צריך להמתין אחריו שש שעות לאכילת חלב והטעם דאם אכל בשר שהטעם נמשך בפיו שש שעות אז אסור לאכול אחריו צנון שנחתך בסכין חלב כי כשאוכל הצנון ירגיש אז טעם בשר בחלב בפיו, אבל אם אכל צנון שנחתך בסכין של בשר דאין בו רק מעט טעם בשר והגם כשאוכלו מרגיש מעט טעם בשר אבל אין נמשך הטעם בפיו זמן ארוך והרי זה דומה לתבשיל שיש בו מעט שומן ולא הי' ס' נגדו דמותר לאכול אחריו גבינה כן נ"ל דהי' הכוונת הפמ"ג ז"ל הנ"ל והבן".

(ג) דלתי תשובה (ס"ק א').

(ד) עצי העולה (בב"ח כלל ג' סעי' י').

(ה) עי' מנחת יצחק (ח"ט סוף סי' ע"ז) – "זולת בדבר חריף".

(ו) פסקי בושם (פרק כ"ד סעי' ט"ז, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' ת"א) – "נכון להחמיר שבשש השעות לאחר אכילת בשר לא יאכל דבר חריף שנחתך בסכין חלבי או שנכבש בקדירה חלבית אפילו זמן מועט, או מאכל שנתבשל בקדירה חלבית בת יומה".

(ז) דעת יהודה (עמ' קמ"ג אות תרנ"ט) – "האם מותר לאחר אכילת בשר לאכול מאכל פרווה חריף שנתבשל בקדירה חלבית וכן מאכל חריף צנון שנחתך בסכין חלבית. תשובה: דינו כתבשיל".

(ח) עי' הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק י"ט חשוון תש"ע) – "שאלה: אם חתך בצל בסכין חלבי האם מותר לאכול הבצל בתוך ו' שעות מאכילת בשר. תשובה: אין ראוי".

עי' הגר"ח זצ"ל (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' ר"ט) – "האם מותר לאכול בצל שנחתך בסכין חלבית בתוך שש שעות מאכילת בשר. תשובה: עי' חכ"א כלל מ' דין יג".

עי' הגר"ח זצ"ל (דרך אכילה סוף עמ' ל"ז) – "שאלה: אם אכל בשר ורוצה לאכול אחריו דבר חריף שנחתך בסכין חלבי, האם צריך להמתין אחריו כדרך שממתין בין בשר לחלב או לא. תשובה: לכאן יש לזיזהר".

(ט) בדה"ש (ס"ק צ').

(י) הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קל"ה).

(יא) הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רט"ז) – "האם מותר לאכול בצל שחתך בסכין חלבי תוך שש שעות מאכילת בשר. תשובה: לא".

הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רט"ז) – "חתך לימון בסכין חלבי ונתנו לתוך תה, האם מותר לשתות את התה בתוך שש שעות מאכילת בשר. תשובה: כן, משום שבטל בתה, אבל אין לאכול את הלימון בפני עצמו".

(יב) ויען דוד (ח"ג סי' קל"ו הערות בסי' קט"ו) – לשונו מובא לעיל.

(יג) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"ו, מטבח הכשר עמ' קל"ח).

(יד) מגילת ספר (אות ו' ד"ה ולדינא) – "אין לנו אלא הפמ"ג וצריך להמתין ו' שעות ...".

(טו) זר השלחן (פני השלחן ס"ק קכ"ג).

(טז) הכשרות (פרק י' סעי' ל"ה).

(יז) נועם הלכה (סי' ב' סעי' כ"ה).

(יח) הגר"ש פעלדער שליט"א (קלטת ב' שיעור ג').

(יט) הגר"צ וובר שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר], פרק י' הע' קל"ו).

3. להמתין שעה.

(א) דעת תורה (סעי' ג' ד"ה מיהו) – "לכו"ע סגי בזה בשעה א' עכ"פ, ובפרט דסכין של חלב רוב תשמישו בצונן, ולכן יש להקל לענ"ד".

4. באינו בני יומו: למחמירים לעיל.

(א) מחמיר.

(1) בדה"ש (ס"ק צ').

(2) עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"ו, עי' הע' פ"ב, מטבח הכשר עמ' קל"ח, עי' הע' פ"ח).

(ב) מיקל.

(1) יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ט, הארוך ס"ק ה').

(2) אורחות הבית (פרק ז' סעי' כ"ה) – "ואם הסכין או הסיר החלבי אינו בן יומו אין צורך להחמיר".

(3) מעדני השלחן (ס"ק מ"ב, מעדני מלכים סי' צ"ז).

(4) מגילת ספר (אות ו' ד"ה ולדינא).

(5) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות ח', קלטת ב' שיעור ג').

(6) לבושי עז (תמצית אות ח').

(7) הגר"צ וובר שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר], פרק י' הע' קל"ו).

(8) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י' סעי' נ', סעי' נ"א) – "בוודאי אין צריך להחמיר בזה כלל".

(ג) הטעמים להקל אם הסכין או הסיר החלבי אינו בן יומו.

(1) י"א שאינו מחליה בליעות בכלי שאינו ב"י לשבח.

(2) ומצטרף בזה שי"א שיש דין כמו נ"ט בר נ"ט (שעי' לעיל, שלא צריך להמתין).

(3) ובמיוחד שאינו צנון וסילקא [אלא כמו בצל וכדו']. וכמו לשיטת המחבר (סי' צ"ו סעי' ג', ע"ש בנו"כ) שיש להקל לכתחילה.

(4) ואפי' לשיטת הרמ"א לפי הבית מאיר (במקום שחתך בסכין חלבי, ולא מבשל בקדרה חלבי), יש להקל בדיעבד.

(5) וכאן יש לצרף השיטות (בני אשכנז) שלהמתין שש שעות הוי רק חומרא, ולהקל לכתחילה. [אמנם, בתוך סעודה אחת, אין

צירוף].

5. מראי מקומות – כנסת יחזקאל (סי' קס"ג), משמרת שלום (בשפ"ד ס"ק י"ט ד"ה ודע), דרכ"ת (ס"ק מ"ב), אורחות הבית (פרק ז' סעי' כ"ה), מעדני השלחן (ס"ק מ"ב, מעדני מלכים סי' צ"ז, "וצ"ע"), הבית בכשרותו (סי' ה', עמ' מ"ה), על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' ח', סעי' ט').
6. הסברא לחלק בין שניהם: שאם אכל בשר, יש בשר בין השיניים או מושך טעם, ממילא גורם לאוכל בב"ח ביחד ואסור. אבל להיות בשרי ע"י טעם, משום לא אמרינן.

ג. מאכל שהונח על קדירה שיש בה בשר.

1. מיקל.

א) בן איש חי (שנה ב' פרשת שלח אות י"ג, רב פעלים ח"ג או"ח סי' י"ג) – "אכל ביצים שנותנים בקדירה שיש בה חמין של שבת, וסודרים אותם על הכסוי של הקדירה מסביב, ומתבשלים מחום הקדירה שהיא על האש, שיש בה בשר חמין, אין צריך להמתין שש שעות, ואין צריך הדחה וקנוח, והמחמיר לעשות הדחה וקנוח בזה, תבוא עליו ברכה".

ב) שבט הלוי (הדר השלחן עמ' קל"ט שאלה ג') – "אם הניח ירקות על כיסוי קדירה רותחת של בשר, האם דין הירקות כתבשיל של בשר שנוהגים להמתין שש שעות אחריו. תשובה: אין צריך להמתין עליו אף לשיטת החו"ד דאין בזה נ"ט בר נ"ט, דדמי למש"כ הגרעק"א בדוחקא וחרף".

ג) הגר"ח ק"צ (דרכי הלכה פרק י"ג הע' י"ט) – "וכתב לי דכדומה שלא נהגו כן להמתין ו' שעות בכה"ג".

ד) מוכח מהחוט שני (הבית בכשרותו הע' ק"ז, לקט שאלות המצויות ח"א יו"ד הע' ו') - גבי שקית ניילון לקמן.

ה) שבט הקהתי (ח"א סי' רי"ז) – "בש"ך ... והנה לדעת היד יהודה בשאלתינו גם כן אינו מכויין במה ששם התבשיל על הקדירה של בשר כדי שיקבל התבשיל טעם הבשר, אלא כונתו היה שיתחמם התבשיל מהקדירה וע"כ אין לאסור לאכול אחר כן חלב. ונראה דאפילו לדעת הפ"ת והא"ר ...".

ו) תשובות והנהגות (כשרות במטבח [אנגלית] פרק ב' הע' מ"ז).

ז) הדר השלחן (פרק ו' סעי' ט').

ח) ילקוט יוסף (עמ' תכ"ח סעי' מ"א, קיצור שו"ע סעי' מ"א) - לשונו מובא לעיל.

ט) הר"ש טווייל (אליבא דהלכתא חמ"ו עמ' כ"ב) – "לחם שנתנוהו על גבי קדירת החמין כדי לחממו, אחר אכילתו אין צריך להמתין שש שעות כדי לאכול חלב ... ואם כיסוי הקדירה לא היה סגור לגמרי, ועלה הבל מהתבשיל ונגע בלחם, אסור לאכול לחם זה עם בשר. ואם לא היה טעם בשר בלחם, אין צריך אחר אכילתו להמתין שש שעות כדי לאכול חלב (רב פעלים שם). ואפשר שגם אם יש טעם בשר בלחם, אם לא היתה כוונתו שהלחם יקלוט מטעם הבשר, יש להקל עפ"ד הש"ך יו"ד סימן פ"ט ס"ק י"ט. וכפי שביאר דבריו ביד יהודה בפה"א סק"ה. ועיין בפסקי בא"ח ה' בב"ח סימן פ"ט ה"ה ובמקור הלכה שם. ומהיות טוב ימתין שעה אחת".

י) הכשרות (פרק י' סעי' ל"ז).

יא) נועם הלכה (סי' ב' סעי' כ"ז, דפו"ח סעי' מ"ז) – "קדירה עם בשר העומדת על האש, וחימם עליה תבשיל פרוה, לא יאכלנו יחד עם מאכלי חלב, אבל אחר שאכל את תבשיל הפרווה מותר לו מיד לאכול מאכל חלבי ואינו צריך להמתין שש שעות".

יב) הל' בשר בחלב (פרק ג' סעי' י"ב).

1) וגם לא צריך קינוח והדחה, והמחמיר תע"ב – בן איש חי (שנה ב' פרשת שלח אות י"ג, רב פעלים ח"ג או"ח סי' י"ג, "ומה שכתבתי המחמיר לעשות קנוח והדחה תע"ב היינו משום דאיכא חומרא בעיקר הדין של נ"ט בר נ"ט בדגים שעלו בקערה בת יומא דאיכא דס"ל דאין לאכלם בכוח לכתחילה, ולכן כתבתי דהמחמיר גם בזה לעשות קנוח והדחה תע"ב, אבל באמת משורת הלכה ברורה דמותר גם בלא קנוח והדחה כלל").

2. מחמיר.

א) פסקי בושם (פרק כ"ד סעי' כ"ב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' ת"ב, דרכי הלכה פרק י"ג הע' י"ט) – "גם צריך להמתין שש שעות אחרי שיאכל מאכל הפרווה הזה הנמצא ע"ג הכיסוי דהרי נחשב כאילו נתבשל בתוך הקדירה".

ע"י קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ג אות ס"ט, ע"י קנה בשם ח"ד סי' נ') – "לשי' החו"ד דנ"ט בר נ"ט בבישול אסור, אם נאסר, צריכים להמתין ו' שעות".

ב) מעדני השלחן (מטעמי השלחן אות י"ד, מעדני מלכים סי' צ"ב-צ"ג, מכתב בס' הדר השלחן עמ' קמ"ב) – "ואל תשיבני מדברי החי' רע"א ... ובית מאיר ... דרק במאכל שהונח על כיסוי קדירה שמתבשל שם עכשיו בשר, יש טעם גמור של בשר במאכל זה, ודינו כתבשיל של בשר".

ד. "בשלנו סיר עם בשר ובתוך הסיר היתה שקית ניילון עם תפוז"א ... כיון שאין כאן ממשות של בשר או שומן, אסור רק לאוכלו ביחד עם חלב ממש אבל אח"כ אפילו מיד מותר לאכול חלב דלא שייכי בני טעמי".

1. שבט הלוי (הבית בכשרותו הע' ק"ז, הדר השלחן עמ' קל"ט שאלה ד') – "אם הניח ירקות בתוך ניילון או נייר כסף ושמו בתוך הקדירה שמתבשל שם בשר, האם דינו כתבשיל של בשר. תשובה: בניילון אטום יש להקל. אבל נייר כסף אינו אטום כל כך ויש להחמיר".

2. חוט שני (הבית בכשרותו הע' ק"ז, לקט שאלות המצויות ח"א יו"ד הע' ו').

3. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קע"ד) – "שאלה: אחד שבישל מאכל פרווה בתוך שקית ניילון והכניסו אותו לתוך הקדירה האם הוא צריך להמתין שש שעות אחרי אכילת המאכל בתוך השקית. תשובה: לא".

4. הל' בשר בחלב (פרק ג' הע' 11א').

5. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

We are having guests for שבת who are vegetarians, and so we will be making a parve cholent. We also would like to prepare meat for the rest of the family. If we put the raw meat into an aluminum pan and cover it with foil:

1. Would we be allowed to put the pan directly into the cholent before שבת to cook, or would there be a problem of הטמנה?

2. Would this be a בשר חלב requiring those who only eat the parve cholent to wait 6 hours before eating dairy?

R' Y. Berkovits wrote: 1. There is a machlokes regarding putting kishke in aluminum foil and submerging it in the cholent. Rav Elyashiv held it was a problem - and you should make holes in the foil. Rav Moshe held it was muter, since you are not being matmin, rather you are simply cooking two items in one pot and keeping them separated. The minhag is lehakel. 2. If sealed well, you wouldn't have to wait six hours.

6. להמתין שעה.

א) מעדני השלחן (מעדני מלכים סי' צ"ד, סי' צ"ה, הדר השלחן עמ' קמ"ב).

7. מחמיר.

א) הגרח"ק וצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תי"ב) – "אחד שבישל מאכל פרווה בתוך שקית ניילון והכניסו אותו לתוך הקדירה האם הוא צריך להמתין שש שעות אחרי אכילת המאכל בתוך השקית. תשובה: כן".

הגרח"ק וצ"ל (עלי שי"ח עמ' ר"כ אות ג') – "שאלה: בשלנו בסיר בשר, ובתוך הסיר היתה שקית ניילון עם תפוז"א האם צריך להמתין שש שעות מאכילתה או מותר לאוכלם ביחד עם חלב. תשובה: כמו נותן טעם".

8. מראי מקומות – שבט הקהתי (ח"ב סי' ר"ג).

ה. ביצים בקליפתן (eggs in the shell) שנותנים בקדרה שיש בשר.

1. מחמיר – מעדני השלחן (מטעמי השלחן אות י"ד, מעדני מלכים סוף סי' צ"ב, סי' צ"ד), הכשרות (פרק י' סעי' ל"ז), מטבח הכשר

(ארטסקרול, עמ' קל"ה), נועם הלכה (סי' ב' סעי' כ"ב, דפו"ח סעי' מ"א).

2. מראי מקומות – בן איש חי (שנה ב' פרשת שלח אות י"ג, רב פעלים ח"ג או"ח סי' י"ג).

3. עי' לעיל 'שקית ניילון', וצ"ב מה החילוק במציאות. וצ"ע.

ו. כשאין טעם בשר סמכינן על טעימת ישראל.

1. וממילא א"צ להמתין כלום – יד יהודה (הארוך ס"ק ה'), דברי משה (סי' מ"ה), הדר השלחן (פרק ו' סעי' ה').

ז. מאכל גוש חם שנגע בבשר - לחמם עוף עם אטריות (macaroni).

1. מיקל, בכלי שני [סומך בפוסקים שכלי שני לא מפליט ומבליע].

א) דברי משה (סי' מ"ה).

ב) הדר השלחן (פרק ו' סעי' ה', סעי' י"א).

2. מיקל, בכלי ראשון.

א) הגר"נ אייזנשטיין שליט"א (שמעתי, כיון שאינו בעין).

ב) הגר"מ שון שליט"א (שמעתי).

3. מראי מקומות – ילקוט יוסף (עמ' תכ"ז הע' ל"ט), הל' בב"ח (הופשטר, פרק ב' סעי' מ"ח).

א) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ל"ט) – "האוכל קוגל שהיה מונח בקערה עם בשר חם, ויש ממשות של השומן על הקוגל, באופן כזה אם רוצה לאכול אחר כך מאכלים חלביים, יגרד בסכין כדי קליפה מהקוגל, במקום שנגע בבשר, ואז יהיה מותר לו לאכול מאכלי חלב אחר הקוגל. וכן אם זב מעט מהשומן בתחתית הקדירה, יש לגרד ולקלף מהקוגל גם בתחתיתו. אבל אם לא היה ממשות של בשר על הקוגל, ורק הונח זה ליד זה בכלי שני, אם אכל מהקוגל, לדידן מותר לאכול אחר כך מאכלי חלב בלא להמתין שש שעות. [איסור והיתר כרך ג' עמוד תכז]".

ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' מ') – "קערות של נייר או כסף שיש בתוכם מקומות נפרדים למיני מאכלים, ויש דופן מפסיק בין הבשר לקוגל, מותר לאכול הקוגל כולה בלי להסיר ממנה כדי קליפה, ולאכול מיד אחריה מאכלי חלב, כל שאין חשש של זיבת שומן או נגיעת הבשר בקוגל, בקערות אלו. ואפילו אם הבשר והקוגל היו חמים בחום שהיד סולדת בו. [איסור והיתר כרך ג' עמוד תכה]".

ח. שיורי פת שנשארו מסעודת בשר, ולהיפך - האם צריך להמתין שש שעות.

1. מיקל [אין צריך שש שעות].

א) חיי הלוי (ח"ה סי' ס' אות ו') – "במאכל שנגע בידים בשרי כמו בסעודות שנותין קוגע"ל וכדומה אין צריך להחמיר להמתין אח"כ שש שעות, וכן כשאכל חלה הנשארו מסעודת שבת וכדומה אין צריך להמתין אח"כ שש שעות, ואפילו אחר מאכל חריף שנחתך בכלי בשר כתבו כמה אחרונים דאי"צ להמתין שש שעות. אכן אם מרגישים טעם בשר בהקוגע"ל וכדומה יש להחמיר, ואז יש

לכאורה להחמיר אפילו כשיש ששים עי' בסי' צ"ח ס"ה בש"ך וט"ז".

ב) הדר השלחן (פרק ו' סעי' י"ב).

ג) הל' בשר בחלב (פרק ג' סעי' כ"ח, סעי' ע"ג).

1. להיפך: אדם בשרי, לאכול שיורי פת שנשאר מסעודת חלב.

(א) מיקל.

1) שבט הלוי (הדר השלחן עמ' קל"ט שאלה א') – 'נפסק בשו"ע יו"ד סי' פ"ט ס"ד, דשיורי פת שאכלו עם הגבינה אסור לאוכלו עם בשר. ובכן שאלתי האם האיסור הוא גם לאוכלו לאחר שאכל בשר תוך המתנת שש שעות, או דהחמירו בזה דוקא שלא לאוכלו עם בשר יחד. תשובה: מסתבר דאין צריך להחמיר בזה."

2) הדר השלחן (פרק ח' סעי' ז').

3) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' צ"ג) – "לאכול שיורי הפת של גבינה בתוך שש שעות שלאחר אכילת בשר, מותר. וה"ה בדברים שב'חזקת חלבי'".

(ב) מראי מקומות – בדה"ש (סי' פ"ח ס"ק כ"ח).1) ויאמר אברהם (שו"ת ח"א סי' ס"א) – "האוכל להם שנגע בו בשר צריך להמתין ו' שעות עד לאכילת מאכלי החלב".

ט. לחתוך לחם בסכין בשרי.

1. מיקל – עי' באר שרים (ח"ה סי' ט"ו).2. מראי מקומות – הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ב' סעי' מ"ט).

י. לאכול מאכל בחזקת חלבי תוך ו' שעות מבשר.

1. עי' לעיל.

לד [שמש המשמש בסעודה ונוגע באוכלים.

א. האם צריך נטילה.

1. מיקל.

(א) ב"י (סוף הסימן) – "כתב רש"י בפרק כל הבשר (קז: ד"ה דטריד) על שמש המשמש בסעודה אף על פי שנוגע בסעודה לא איכפת לן שלא הצריכו נטילה אלא לאוכלין לא לנוגעין".

(ב) רמ"א (סוף סעי' ג', דר"מ כלל ע"ו סעי' ה') – "שמש המשמש בסעודה ונוגע באוכלין, אינו צריך נטילה, דלא הצריכו נטילה רק לאוכלים (ב"י בשם רש"י)".

(ג) אפי רברבי (שער ע"ד דין ה') – "שמש המשמש בסעודה אע"ג דנוגע לא צריך נטילה שלא הצריכו נטילה אלא לאוכלין".

(ד) בית הילל (ס"ק ב') – "אינו צריך נטילה דלא הצריכו נטילה רק לאוכלים. אף על גב דרש"י כתב דין זה לענין מים ראשונים בגמרא דחולין דף ק"ז ע"ב [ד"ה דטריד], מכל מקום למדו מזה הב"י [עמוד קפח ד"ה כתב] והרב בהג"ה דכל שכן הוא גבי גבינה ובשר, דאע"ג דנגע בגבינה אין צריך נטילה אם נגע אחר כך בשר, וק"ל".

(ה) דברי חמודות (חולין פרק ח' ס"ק ל"ב) – "כתב ב"י...".

(ו) כרתי (ס"ק ט"ו, פלתי ס"ק ו', מטה יהונתן על הרמ"א סעי' ג') – "הש"ך (ס"ק כ"א) והאחרונים תמהו דזה לא נאמר רק בנטילת ידים לסעודה, ולא לענין מים אמצעים. ונראה דהב"י ח"ו לא היה טועה בזה, רק ס"ל דלא מצינו בשום דוכתא דתקנו בנוגע בבשר בעלמא, שלא יגע בגבינה עד שיטול ידיו, ואי סלקא דעתך זה, א"כ מה זה שאמרו באכל בשר שצריך נטילה לגבינה, הלא אפילו נוגע בעלמא צריך נטילה. אלא ודאי דלא תקנו רק באוכל, דידינו מלוכלכות ביותר, וגם באכילה יותר חששו בהרחקה יתירה, וא"כ אין צריך לפנים דהשמש שהוא רק נוגע בעלמא דמותר, רק דלא תימא דגזרו דלמא יאכל, ועל זה מביא ראייה דהא חזינן בנטילת ידים דלא גזרו כן, ש"מ דלא גזרו, וא"כ אף בזה אין לגזור, והדרן לכללן דמהיכי תיתי לאסור בנגיעה מה דלא מצינו כלל, זה נ"ל כוונת רבינו ב"י".

(ז) תורת יקותיאל (ס"ק ב') – "ולפ"ז יוצא לנו דין גדול מדברי רש"י, בשמש המשמש בסעודה בשר לזה וגבינה לזה, דא"צ נט"י וקינוח הפה משום שמא יאכל, משום דלא חיישינן לגמרי שמא יאכל כמו דלא חיישינן התם. ולפענ"ד ברור הוא לדינא ומוכח מהש"ס, רק משום שרש"י כתב כן להדיא כתבו זאת בשם רש"י".

(ח) זבחי צדק (ס"ק מ"א) – "הגם שהש"ך סק"ה השיג על דין זה ודחאו מהלכה והסכימו עמו קצת אחרונים מ"מ הגאון פלתי סק"ו יישב דברי הב"י ורמ"א על נכון וכן הר' תורת יקותיאל. שיו"ב אות לה ועל כן העיקר כדברי מרן הב"י ורמ"א ז"ל".

(ט) ערה"ש (סעי' י"ד) – "ולי נראה דאין כאן השגה דהא בין מים ראשונים בין מים אמצעיים לית בהו גררא דאיסור דאורייתא אלא כוליהו תקנת חכמים הם ולפיכך ק"ו הדברים דאם במים ראשונים דחמירא עד שאמרו חז"ל ריש סוטה דכל האוכל בלי נט"י כאלו אכל לחם טמא עכ"ז לא החמירו במשמש כ"ש במים אמצעים שלא גזרו למשמשין רק לאוכלים".

(י) בית יצחק (סי' פ"ט סעי' ה', עמודי זהב ס"ק כ"ח) – "שמש המשמש בסעודה ונוגע באוכלין אין צריך נטילה דלא הוצרכו נטילה רק לאוכלים (רמ"א)".

יא) כה"ח (ס"ק ס"ד) – "ולכן העיקר כדברי מרן ומור"ם ז"ל. זב"צ או' מ"א".

2. מחמיר.

(א) לבוש (סעי' ג'). עי' חגורת שמואל, לשונו מובא לקמן).

(ב) ש"ך (ס"ק כ"א) – "שמש המשמש כו'. כ"כ גם הב"י בשם רש"י פ' כ"ה (דף ק"ז ע"ב) ובאמת לא דקדקו כלל דרש"י לא איירי התם אלא לענין נ"י הראשונים לאכילה והוא פשוט בש"ס שם ומוסכם מכל הפוסקים כמו שנתבאר בא"ח סימן קס"ג שאין המאכיל צריך נ"י אף על פי שנוגע אבל מים אמצעים בין תבשיל לגבינה או איפכא דטעמא הוא דנדבק בידים פשיטא דאין חילוק בין אוכל לנוגע ולא לישתמיט חז מהפוסקים לפלוגי בהכי".

ג) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק י"ז) – "כתב רש"י בפרק כ"ה על שמ"ש כו'. נ"ב: כל הפוסקים האחרונים הביאוהו לפסק הלכה זולת הש"ך, שכתב שלא דקדקו כלל דרש"י לא איירי התם אלא לענין נטילת ידים הראשונים לאכילה, והוא פשוט ומוסכם שאין המאכיל צריך נטילת ידים אף על פי שנוגע, אבל מים אמצעים בין תבשיל לגבינה או איפכא דטעמא הוא דנדבק בידים, פשיטא דאין חילוק בין אוכל לנוגע ולא לשתמיט חד מהפוסקים לפלוגי בהכי".

ד) פר"ח (ס"ק כ"א), הו"ד במחה"ש (ס"ק כ"א) – "שמש המשמש בסעודה כו'. כן כתב גם הב"י [עמוד קפח ד"ה כתב רש"י] בשם רש"י בפרק כל הבשר [חולין קז, ב ד"ה דטריד]. ובאמת לא דקדקו כלל דרש"י לא איירי התם אלא לענין נטילת ידים הראשונים לאכילה וכמו שכתוב באו"ח סימן קס"ג [סעיף ב], אבל מים האמצעיים בין תבשיל לגבינה או איפכא דטעמא הוא דנדבק בידים פשיטא דאין חילוק בין אוכל לנוגע, ש"ך [ס"ק כא]. ומיהו מסתברא שאם מוליך ומביא המאכל מונח בקערה שאין צריך נטילה".

ה) בית לחם יהודה (ס"ק י"ז).
ו) מנחת יעקב (כלל ע"ו ס"ק י"ד) – "שלא הצריכו נטילה אלא לאוכלין. כ"כ רש"י בפכ"ה דף ק"ז ע"ב וברור שלא כתב רש"י כן אלא לענין נ"י ראשונים לאכילה וכמו שנתבאר בא"ח סי' קס"ג אבל מים אמצעים בין תבשיל לגבינה או אפכא דטעם הוא דנדבק בידים פשיטא שאין חילוק בין אוכל לנוגע והב"י והרב שגו בזה כ"כ הש"כ בסימן פ"ט סעיף קטן כ"א ודבריו ברורים ואמתים".
ז) דמשק אליעזר (על תו"ח כלל ע"ו ס"ק י"ב).

ח) חגורת שמואל (ס"ק כ"ה) – "וכתב רמ"א בהג"ה וז"ל שמש המשמש בסעודה ונוגע באוכלין אינו צריך נטילה דלא הצריכו נטילה רק לאוכלין, וגם הרב ב"י כתב כן בשם רש"י פכ"ה דף ק"ו ע"ב, והמחבר השמיט הג"ה זו, ויפה כיון, דבאמת לא דקדקו כלל ברש"י, דרש"י לא איירי התם אלא לענין נטילת ידים ראשונים לאכילה כמ"ש באו"ח סי' קס"ג שאין המאכיל צריך נט"י אעפ"י שנוגע, והוא פשוט בש"ס ומוסכם מכל הפוסקים, אבל מים אמצעים בין תבשיל לגבינה או איפכא דטעמא הוא דנדבק בידים, פשיטא דאין חילוק בין אוכל לנוגע ולא לשתמיט איזה מהפוסקים לפלוגי בהכי, וכל האחרונים השיגו על הרמ"א וב"י שלא דקדקו כלל בזה".

ט) עי' גר"א (ס"ק י"ז) – "שמש כו'. רש"י ק"ז ב' ד"ה דטריד כו' ועש"ך".

י) באה"ט (ס"ק י"ג).

יא) חכ"א (כלל מ' סעי' י"ג) – "ואפילו שמש המשמש בסעודה אף על פי שאינו אוכל אלא שנוגע באוכל צריך נטילה בין מאכלי חלב למאכלי בשר (ש"ך ס"ק כ"א)".
יב) הלכה פסוקה (סי' פ"ט סעי' ז').

יג) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ג, הארוך ס"ק ו') – "ומ"מ יש להחמיר ואם לא נגע בהאוכלין יש להקל".

יד) בדה"ש (ס"ק צ"ו).

טו) לבושי עז (תמצית אות י').

טז) זה השלחן (ס"ק מ"ד) – "הש"ך חולק על זה, וסבירא ליה דבעי נטילה, והכי נקטינו, ואם אינו נוגע באוכלין פשיטא שאינו צריך נטילה".

יז) דעה ברורה (ס"ק כ"ג).

3. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"א), מקדש מעט (ס"ק י"ב), מעדני השלחן (ס"ק מ"ז), אור ההלכה (ס"ק ל"ו, שעה"צ ס"ק ס').

א) ברכי יוסף (שיורי ברכה ס"ק ל"ה) – "שמש המשמש בסעודה וכו'. הרב שפתי כהן (ס"ק כא) תמה על מרן הב"י ועל מור"ם בדין זה, ואחריו נמשך הרב פר"ח (ס"ק כא). והרב מנחת יעקב כלל ע"ו כתב עלה הנפק. אך הרב כרתי ופלתי יצא לישע מרן ומור"ם ותריץ יתיב. ע"ש. וגם ראיתי להרב תורת יקותיאל שהאריך בזה להעמיד דברי מור"ם ומרן. ע"ש באורך".

ב. העוסק בהכנת הסעודה ונוגע במאכלי בשר וחלב.

1. צריכים לרחוץ ידיהם.

א) בדה"ש (ס"ק צ"ו) – "ולכן הנשים העוסקות במאכלי בשר ושוב רוצות להתעסק במאכלי חלב (או להיפך) צריכים לרחוץ ידיהם".
ב) לבושי עז (תמצית אות י"א) – "מצוי שבשעת בישול והכנת הסעודה נוגעים באוכלין, ולכן צריך לרחוץ ידיו קודם שיגע במין השני".

ג. בשמש המוליך ומביא מאכלים המונחים בקערה ואינו נוגע במאכלים עצמם.

1. מיקל.

א) פר"ח (ס"ק כ"א) – "ומיהו מסתברא שאם מוליך ומביא המאכל מונח בקערה שא"צ נטילה".

ב) בית לחם יהודה (ס"ק י"ז).

ג) חגורת שמואל (ס"ק כ"ה) – "וכתב הפר"ח ומיהו מסתברא לי שאם מוליך ומביא המאכל מונח בקערה שא"צ נטילה".

ד) באה"ט (ס"ק י"ג) – "הפרי חדש".

ה) בדה"ש (ס"ק צ"ו) – "בשמש המוליך ומביא מאכלים המונחים בקערה ואינו נוגע במאכלים עצמם כתב הפר"ח [והובא בבאר היטב] דאין צריך נטילה".

לה [שיורי פת - סעיף ד'.

א. מקור הדין.

1. ירושלמי (פסחים פרק ו' סוף הל' ד') – "א"ר יוסה הדא אמרה ההין דאוכל חובץ ובדעתיה מיכול קופד צריך מבער פיסת".

2. מחבר (סעי' ד') – "מי שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר, צריך לבער מעל השלחן שיורי פת שאכלו עם הגבינה".

ב. מה נכלל בהגדר של שיורי פת.

1. שחתך לאכול עם גבינה, אבל פת גדולה נזהרים בזה.

(א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' ל"ח) – "האיסור הוא רק על שיורי חתיכת הפת שאכלו בה הגבינה או אף על החתיכה קטנה שחתך כדי לאכול עמה הגבינה שעל זו אינו נזהר כיון שחשב לאוכלה עם הגבינה ולכן אף אם יאמר שלא נגעה בה הגבינה הוא כמלתא דלא רמיא עליה ולא אדעתיה כדאיתא בס' י"ח בש"ך סק"ח. אבל פת הגדולה שהיא עומדת בין למאכלי חלב בין למאכלי בשר נזהרין בה ואין לחוש שמא נגעה בה הגבינה או הבשר ... משום דדוקא הפתיתין מהחתיכה שאכל בה הגבינה אוסר ולא פת הגדולה והוא מהטעם דבארתי שנוהרין בה".

(ב) בדה"ש (ס"ק צ"ט).

(ג) ילקוט יוסף (סעי' ס"ג, קיצור שו"ע סעי' ס"ג) – "מי שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר, צריך לבער מעל השלחן שיורי פת שאכל עם הגבינה. וכל זה בחתיכה קטנה שחתך מן הככר כדי לאכול אותה עכשיו. אבל פת גדולה שהיא עומדת בין למאכלי חלב בין למאכלי בשר, וחתכו ממנה כדי לאכול הפרוסה עם הגבינה, נזהרין בה שלא תגע בגבינה, ולכן אין לחוש שמא נגעה בה הגבינה, ומותר לאוכלה עם בשר".

(ד) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' קמ"ה).

2. יש מצוה מן המובחר גם על פת גדול.

(א) ערה"ש (סעי' ט"ו) – "ומצוה מן המובחר כשאכל גבינה או חלב ורוצה לאכול בשר דיש להעביר מעל השלחן הלחם וכל המאכלים שאכלו עם החלב".

(ב) אג"מ (יו"ד ח"א סי' ל"ח) – "אך מי שרוצה להחמיר שלא לאכול כל הפת שהיה על השלחן של מאכל גבינה עם בשר או להיפוך אף שאין בה חשש לדינא, יש בזה מעלה להרחקה יתירא וזהו כוונת הג"א בחולין פ' כל הבשר סי' ז' שכתב ומצוה מן המובחר היכא דאכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך להעביר מעל השלחן הלחם וכל המאכל שעלו עם הגבינה על השלחן עיי"ש דכוונתו אף לפת הגדולה ואינו מדין הירושלמי דשם הוא דין ממש ואיך כתב שהוא רק למצוה מן המובחר אבל הוא סברת עצמו שכיון שעל החתיכה שאכל עמה הגבינה איכא איסור שייך שיהיה מצוה מן המובחר על כל הפת שהיה על השלחן".

(ג) בדה"ש (ס"ק צ"ט) – "מצוה מן המובחר שכל הפת ושאר מאכלים שהיו על השלחן כשאכל גבינה יעבירום מהשלחן כשבא לאכול בשר".

(ד) זר השלחן (ס"ק מ"ה).

(ה) חיי הלוי (ח"ה ס' נ"ט אות י').

(ו) על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' קס"ה).

1) אין אפילו מצוה מן המובחר – מעדני אשר (סי' מ"ד, "מעלה יתרה ומצוה מן המובחר אין בזה").

3. במקום שנמצאים קטנים, או מי שלא יודע הדין וכדו'.

(א) מחמיר מן הדין.

1) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ ח"א סי' רי"א) – "דאה"נ בלחם גדול יש להתיר לאכול בסעודה של בשר ואח"כ בסעודה של חלב. אבל כל זה אם מן הסתם הוי דעתו להשאיר לסעודה אחרת דמסתמא שומר את הלחם שלא יגע בשום בשר או שמנונית, משא"כ באופן אחר וכגון אם יש קטנים בביתו ולא שומר את הלחם מזה בודאות ממילא אין להקל לאכול אותו לחם לסעודה אחרת של חלב, ורק מן הסתם כתב האג"מ דאינו דמיון להיכא דאוכל לחם קטן כמובן דא"א לחלק אותו חלק ולטבול אותה חתיכה אח"כ לסעודת חלב".

2) עי' בדה"ש (ס"ק צ"ט) – "ונראה שבמקום שנמצאים קטנים הממששים בכל יש אולי לחוש לזה אף מדינא".

3) הגר"ש פעלדער שליט"א (קלטת).

4. מראי מקומות.

(א) לבושי עז (תמצית אות א') – "והאידינא שהרגילות לאכול עם מזלג וכפ אפשר להקל כעיקר הדין ולהסיר רק הפרוסה שאכל עם הגבינה".

(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' צ"ג) – "שהא שנחשב כשיורי הפת הוא דווקא אותו לחם שעל השלחן. אבל אם מתחילה חתך חתיכות, והניחן מקצתן במקום אחר, בוודאי אין זה נחשב כשיורי הפת, שאין חשש שמא נגע בהגבינה".

ג. פת הבאה בכיסנין.

1. צ"ע אם דינו כפת.

ד. בדיעבד, אם אין לו לחם טהור, ורואה שהכל נקי.

1. צ"ע.

ה. שיורי פת שנשאר מסעודת בשר, ולהיפך – האם צריך להמתין שש שעות.

1. עי' לעיל.

2. להיפך: אדם בשרי, שיורי פת שנשאר מסעודת חלבי – עי' לעיל.

לו] שיורי שאר אוכלים.

א. מחמיר.

1. או"י (ח"א סי' ת"ס) – "ומצוה מן המובחר היכא שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך להעביר מעל השלחן **הלחם וכל המאכלים** שעלו עם הגבינה על השלחן ואח"כ יביא בשר ויאכל כדאמ' בפסחים פ' אלו דברים תני חגיגה הבאה עם הפסח מתבערת עמו איתא חמי חגיגה נאכלת לשני ימים ופסח נאכל עד חצות ואת אמרת הכן. בעולה עמו על השלחן **תבשילין העולין עמו על השלחן** צריכין להתבער עמו. אמר ר' יוסה הדא אמרה ההן דאכל חובץ ובדעתיה למיכל קופר צריך למעברא לפיסתיה פי' מדקתני תבשילין העולין עם הפסח על השלחן צריכין להתבער עמו משם יש לי ללמוד שהאוכל חלב או גבינה ורוצה אח"כ לאכול בשר צריך להעביר חלב וגבינה **ולחם וכל המאכלים שעלו עמו על השלחן** ואחר כך יביא בשר ויאכל. וכן ראיתי בירושלמי זקן שהי' כולו מנוקד למעברא לפיסתה ול"ג למעברא לפיסתה אלא למעברא גרסי' **שצריך הכל** להעביר מעל גבי השלחן".

(א) **מכאן נראה ששוה דין שאר מאכלין לפת**, אמנם כמו בפת שחתיכה גדולה הוי רק מן המובחר, כיון שנזהרים בו, ה"ה בשאר אוכלין תלוי במציאות, וכנ"ל.

(ב) **אג"מ** (יו"ד ח"א סי' ל"ח) – "מי שרוצה להחמיר שלא לאכול כל הפת שהיה על השלחן של מאכל גבינה עם בשר או להיפוך אף שאין בה חשש לדינא, יש בזה מעלה להרחקה יתירא וזהו כוונת הג"א בחולין פ' כל הבשר סי' ז' שכתב ומצוה מן המובחר היכא דאכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך להעביר מעל השלחן הלחם וכל המאכל שעלו עם הגבינה על השלחן עיי"ש דכוונתו אף לפת הגדולה **ואינו מדין הירושלמי** דשם הוא דין ממש ואיך כתב שהוא רק למצוה מן המובחר אבל הוא סברת עצמו שכיון שעל החתיכה שאכל עמה הגבינה איכא איסור שייך שיהיה מצוה מן המובחר על כל הפת שהיה על השלחן".

(1) נראה שבעל האג"מ לא ראה האו"י בפנים. כיון שהמקור של ההג"א הוא האו"י. ושם כתוב מפורש, שמקורו הוא הירושלמי. ועי' קנין דעה (ס"ק י"א).

2. הו"ד בהגהות אשרי' (חולין פרק ח' סי' ז') – "ומצוה מן המובחר היכא שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך להעביר מעל השולחן הלחם **וכל המאכל** שעלו עם הגבינה על השולחן ואח"כ יביא בשר ויאכל. מא"ז".

(א) וכן יכול לפרש, כמו האו"י לעיל.

3. **בדה"ש** (ס"ק צ"ט) – "ולענין שאר מאכלים סתמיים שאוכלים במשך הסעודה כסלט וכדומה נראה שתלוי באופן לקיחתם מן הקערה שהם מונחים בה שאם נוטלם במזלג או בכף שאוכל בו סעודתו אין לאכול עוד הנשאר עם המין שכנגדו דיש לחוש שנדבק אליו מן המין שאוכל עכשיו אבל אם נוטל מהם במזלג או כף המיוחד להם מותר לאכול הנשאר עם המין שכנגדו, וכל זה מן הדין".

4. **פתח הבית** (ס"ק ס', בי' אות ל') – "מבואר בפוסקים דיש להזהר דמאכלים שאוכלים עם גבינה על השלחן שלא לאוכלם עם בשר, ולהיפך. ולכן יש לשים לב בסלטים, ממרחים למיניהם, מרגרינה, מיונו, ממרח שוקולד, סוכר וכדומה, העומדים על שלחן חלבי ומצוי שמורחים אותם עם סכין שיש עליו גבינה, או שלוקחים מהם עם כף המלוכלכת עם גבינה, שלא לאוכלם עם בשר, ובפרט בבית שמצויים בו ילדים קטנים, והכל לפי הענין".

5. **חיי הלוי** (ח"ו סי' ק"ח אות ז', אסיפת יצחק י"ג שבט תשס"ח) – "שאלה: המחבר בס' פ"ט סעיף ד' כתב שאסור לאכול שיורי פת שאכל עם בשר בסעודה של גבינה, האם ה"ה בשאר מאכלים שהוי על השלחן בשעת אכילת בשר, או הדין דוקא בפת. תשובה: יש להזהר בכל מאכלים וע' מה שכתבנו (בחיי הלוי ח"ה ס' נ"ט אות ח', וגם באות י')."

6. **נועם הלכה** (סי' ג' סעי' ו') – "תבלינים וממרחים, וסלטים וכדומה, שאוכל מהם במעודה חלבית לא ישתמש בהם בסעודה בשרית, היות שהדרך שנוטלים מהם בעת האכילה עם הכף שאוכל בו הסעודה. וה"ה להיפך ממעודה בשרית לסעודה חלבית".

7. **הגרי"א פארכהיימער שליט"א** (המטבח היהודי [אנגלית], עמ' כ"ד).

8. **אבני ישפה** (אסיפת יצחק ט"ו שבט תשס"ח ענף ב') – תשובה: "שאלת כיון שאסור לאכול פת שנשאר מסעודת בשר עם חלב וכמבואר בסי' צ"א, ומה הדין בשאר מאכלים פרוה שנשארו מסעודת בשר, אם מותר לאכול אותם עם חלב. ומצאנו בשולחן ערוך יורה דעה סימן צה סעיף ז שכתב וז"ל: מלח הנתון בקערה של בשר, מותר ליתנו בחלב. הגה: והמחמיר גם בזה, תבא עליו ברכה כי יש מחמירין לכתחלה (תוס' וסמ"ג ואו"ה) עכ"ל. לכן ברור שאין הבדל בין לחם לכל המאכלים שאם יש בהם שיורי בשר אסור לאכול אותם עם חלב, רק דברו חכמים בהווה שמצוי הדבר יותר בלחם כיון שאוכלים לחם עם כל המאכלים. אבל נראה שבימינו שמקפידים לשים כל מאכל בצלחת ויש גם כף מיוחד להוציא מכל צלחת, אין חשש לאכול מן המאכל עם גבינה. אבל אם מקפידים על זה או במקום שהילדים מכניסים הכפות שלהם שיש בו בשר, אז אסור לאכול עם גבינה".

9. **אור יצחק** (אסיפת יצחק י"ג שבט תשס"ח) – "שאלה: המחבר בס' פ"ט סעיף ד' כתב שאסור לאכול שיורי פת שאכל עם בשר בסעודה של גבינה, האם ה"ה בשאר מאכלים שהוי על השלחן בשעת אכילת בשר, או הדין דוקא בפת. תשובה: כן נראה".

10. **אשר חנן** (ח"ג סי' ל"ד אות ט"ז) – "יש לאסור מן הדין לאוכלם בסעודה אחרת".

ב. מיקל.

1. **סמ"ג** (ל"ת ק"מ) – "וגרסינן בירושלמי דפרק אלו דברים בפסחים (ה"ד) אמר רבי יוסי הדא אמרה הדא דאכל חוביץ ובעי למיכל קופר צריך למבעריה פתיתין, פירוש מי שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך למבער מעל השולחן **שיורי הפת** שנאכל עם הגבינה".

2. **אורחות חיים** (איסורי מאכלות אות ע"ג) – "ירושלמי אמר ר' יוסה האי דאכל חוביץ פי' גבינה ובדעתיה למיכל קופר פי' בשר צריך מבערה פיסתיה פי' צריך לבער **הלחם** שהיה בשולחן כשאכל הגבינה שלא יאכלנו עם הבשר".

3. **תשב"ץ קטן** (סי' שנ"ו) – "ירושלמי דפסחים פרק אלו דברים אמר ר' יוסי האי דאכיל חלב ודעתיה למיכל קופר (פי' בשר) בעי למיכל פריסתא. מכאן הוכיח הר' שמואל מבונבער"ג כשאדם אוכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך לאכול ב' חתיכות **לחם** בינתיים".

4. **הג' מיימוניות** (מאכ"א פרק ט' הל' כ"ו אות ב') – "וגרסי' בירושלמי דפסחים ר"פ אלו דברים אמר ר' יוסי הדא אמרה דאכל חוביץ פי' גבינה ובעא למיכל קופר פ' בשר צריך לבער פתיתין פי' צריך לבער מן השלחן **שיורא דפת** שנאכל עם הגבינה ע"כ".

5. טור (סי' צ"א) – "צריך ליהזר שלא יגע בשר לח בלחם שאם יגע בו אסור לאוכלו עם גבינה וכן אם יגע בו גבינה אסור לאוכלו עם בשר והכי איתא בירושלמי הדין דאכל חוביץ ובעי למיכל קופר מבער פתיית פירוש מי שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך לבער מעל השלחן **שיורי פת** שאכל עם הגבינה".

א) סי' צ"א, לכו"ע רק על פת. וכן עי' פת"ת (שם) סוף ס"ק ד', "דהאי ספק שמא לא יאכל עם גבינה לא חשיב ספיקא כלל כמ"ש הש"ך בסי' צ"ז ס"ק ב' משום דדרך לאכול פת עם כל מיני מאכלים".

6. מחבר (סעי' ד') – "מי שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר, צריך לבער מעל השלחן **שיורי פת** שאכלו עם הגבינה".

א) ב"י (ס"ק ד') – "כתב רבינו בסימן צ"א (קמג): צריך ליהזר שלא יגע בשר לח בלחם שאם יגע בו אסור לאוכלו עם גבינה וכן אם יגע בו גבינה אסור לאוכלו עם בשר והכי איתא בירושלמי הדין דאכיל חוביץ ובעי למיכל קופר מבער פתייתין פירוש מי שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך לבער מעל השלחן **שיורי פת** שאכל עם הגבינה עכ"ל והירושלמי הזה הוא בפסחים פרק אלו דברים (סוף הלכה ד) וכתוב בהגהות אשר"י (פכ"ה סי' ז) בשם אור זרוע (ח"א סי' תסז): מצוה מן המובחר היכא שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך להעביר מעל השלחן הלחם וכל המאכל שעלו עם הגבינה על השלחן ואח"כ יביא בשר ויאכל".

ב) צ"ל שיש מחלוקת בין האו"ז לשאר ראשונים, אם שאר מאכלים הוי מעיקר הדין. והמחבר פסק כמו שאר ראשונים. ובב"י הביא דברי האו"ז בפת גדול וגם שאר מאכלים, שעדיין יש מצוה מן המובחר. (א"נ, הב"י לא ראה האו"ז בפנים, ולא הרגיש שיש מחלוקת).

7. רבבות אפרים (אסיפת יצחק י"ג שבט תשס"ח) – "שאלה: המחבר בס' פ"ט סעיף ד' כתב שאסור לאכול שיורי פת שאכל עם בשר בסעודה של גבינה, האם ה"ה בשאר מאכלים שהוי על השלחן בשעת אכילת בשר, או הדין דוקא בפת. תשובה: המנהג לא לאכול שיורי פת שאכל עם בשר בסעודה של גבינה, אבל שאר דברים נוהגים כן להשתמש".

8. עדיין מצוה מן המובחר.

א) ערה"ש (סעי' ט"ו) – "ומצוה מן המובחר כשאכל גבינה או חלב ורוצה לאכול בשר דיש להעביר מעל השלחן הלחם וכל המאכלים שאכלו עם החלב ועם המפה ויפרוס מפה אחרת ולחם אחר וכלים אחרים ויאכל בשר וכן המנהג פשוט ברוב תפוצות ישראל".

ב) בדה"ש (ס"ק צ"ט) – "מצוה מן המובחר שכל הפת ושאר מאכלים שהיו על השלחן כשאכל גבינה יעבירום מהשלחן כשנא לאכול בשר".

ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רי"ג, מטבח הכשר ענ' קמ"ה) – "Poskim advise...".

ד) נועם הלכה (סי' ג' סעי' ה').

ה) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ג' סעי' ע"ד).

ו) ל"מ בשאר פוסקים [בין הענין של מצוה מן המבחר, בין הענין של שאר מאכלים], כמו – חכ"א (כלל מ' סעי' י"ד), ושאר פוסקים (מהמחבר עד הערה"ש, ועוד).

ג. ראיות.

1. ראיה לחומרא, שנכלל בסי' צ"ה סעי' ה'.

א) יש לחלק - הוי רק לשעה [ע"ש שיש חולקים]. יש לעי' מצד דבר גוש. אפשר לצרף שיטת הרמב"ם. בעיקר, בדיעבד מותר לכתחילה [משום אין מחזקינן איסורא, כדאי' בגר"א שם. ולכאורה ראוי משם להיפך, שהוא מותר. אא"כ מחלק שכאן הוא שעת אכילה ויותר שכיח שמתלכלכים המאכלים, משא"כ שם].

2. ראיה לקולא, ט"ז (סי' צ"ה ס"ק י"ח) "וסיים רש"ל ומ"מ משבח אני מנהג אשכנז שיש להם כלים עשויים למלח אחד לבשר ואחד לחלב דלפעמים בתוך הסעודה **שידיו מלוכלכות** מן הבשר לוקח שם מלח ואחר כך יקח לחלב וכן איפכא עכ"ל".

א) אולו י"ל שהציור שם היה שלא הוי המלח על השלחן [משא"כ סוף סי' פ"ח, שהיה על השלחן, ו"טובלים במלח ונשאר שיורי מאכל במלח"]. וצ"ע.

3. ראיה לקולא, עי' רמ"א (סוף סי' פ"ח).

ד. מראי מקומות – מעדני אשר (סי' מ"ד), הרי"י רבינוביץ (בית אהרן וישראל גליון ע"ט עמ' צ"ט).

1. הגרח"ק זצ"ל (מכתב להגר' ישראל טרטנר שליט"א, ג' שבט תשס"ח) – "שאלה: השו"ע יו"ד סי' פ"ט ד' פוסק דאסור לאכול שיורי פת שאכל עם בשר, בסעודה של גבינה, האם י"ל ה"ה עם שאר מאכלים שעל השולחן בשעת אכילת בשר. תשובה: כ"ד שיש חשש".

2. הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ג שבט תשס"ח) – "שאלה: השו"ע יו"ד סי' פ"ט ד' כתב שאסור לאכול שיורי פת שאכל עם בשר, בסעודה של גבינה, האם י"ל ה"ה עם שאר מאכלים שהוי שעל השולחן בשעת אכילת בשר, או הדין דוקא בפת. תשובה: תלוי עד כמה נשאר נקיים".

3. ילקוט יוסף (סעי' ס"ד, קיצור שו"ע סעי' ס"ד) – "סלטים שהיו על השלחן בארוחה בשרית, ונותרו מהם, אין ראוי לאוכלם בארוחה חלבית, אם לקחו מהם במזלג או בכף שאכלו בו בשר, שיש לחוש שנפל לתוכם שיירי בשר. אבל אם לקחו מהם בכף או במזלג המיוחד לסלטים, מותר לאכול הנשאר עם חלב, וכן ההיפך".

לז [מפה.

א. מקורות.

1. רשב"א (ח"א סי' ע"ו, המיוחסות לרמב"ן סי' קע"ב), ארחות חיים (הל' איסורי מאכלות אות ע"ג) – "שאלת אם מותר לאכול גבינה על גבי מפה שאכלו עליה בשר אם לאו מפני שהמפה בלועה מבשר. והבאת לראיה קצת לאיסור. והיא שמעתתא דפרק דם חטאת (דף צ"ה ב) אשר תבושל בו אין לי אלא שבשל בו עירה לתוכו רותח וכו'. ושאלת לפרש לך אותה שמועה. תשובה הדבר נראה לי

ברור שאסור לאכול גבינה על מפה שאכלו עליה בשר. וכן לאכול בשר על מפה שאכלו עליה גבינה. לפי שאין לך כל מפה ומפה שאין עליה כמה טיפי בשר שאכלו עליה. ולא מחמת מה שנבלע בתוכה אני אומר שהבלוע אינו יוצא אלא ע"י דבר חם. ואם משום בלע היה אסור להניח עליה גבינה חמה אבל צוננת לא. אלא שאני אומר וכן האמת שלכלוכי בשר יש על המפה. פעמים הרבה שנופלין עליה טיפי התבשיל וזה תדיר תדיר וכן שמקנחין עליה סכין שחוחתין בה הבשר. וכל שהוא בעין כשמניחין עליה גבינה בין חמה בין צוננת נוגעין זה בזה לפחות והדחה מיהא בעי. וכדתנן (פר' כל הבשר דף צ"ב) צורר אדם בשר וגבינה במטפחת אחת ובלבד שלא יהיו נוגעין זה בזה. ואקשינן עלה בגמרא וכי נוגעין זה בזה מאי הוי צונן וצונן הוא. ואהדרין נהי דקליפה לא בעו הדחה מיהא בעו. ועוד שזה חמור יותר. כי הרבה פעמים ידבקו לכלוכי הבשר בעצמו בגבינה עצמה או בלחם אשר הוא אוכל עליה ויאכל בשר וגבינה בתפישה אחת. וזה דבר ברור. ועל כן אנו רגילין לשמור עצמנו מזה הרבה שומר נפשו ירחק מהם".

2. מחבר (סעי' ד') – "ואסור לאכול גבינה על מפה שאכלו בה בשר".
3. מדרש תלפיות (אות ב' ענף בב"ח), הו"ד במשמרת שלום (שפ"ד ס"ק כ"ב) – "יזהר אדם בשתי מפות בשולחן אחד מיוחדת לאכול עליה בשר ואחד מיוחדת לחלב ויזהר שלא יחליפו אותם (יש נוהגין)".
4. בנימין זאב (סוף סי' שכ"ו) – "שישאלת אם מותר לאכול גבינה או חלב על גבי מפה שאכלו עליה בשר או לא. נראה לע"ד דאסור וכן מנהג האשכנזים וישר כחם משום דאי אפשר דאין על ההוא מפה כמה טיפין מרוטב של בשר שאכלו עליה ולא מחמת מה שנבלע על המפה מטיפי הבשר אני אוסר שהבלוע אינו יוצא אלא ע"י דבר חם ולפ"ז לא היה ראוי לאסור אלא גבינה חמה או חלב מבושל רותח אבל צונן לא אלא אוסרני שליכלוכי בשר שאכלו יש על המפה שנופלים עליה בתמידות: ועוד מטעם אחר שמקנחין הסכין כשחוחתין הבשר החם על ההוא מפה והוא בעין וכל שהוא בעין כשמניחין על המפה ההיא גבינה בין חמה בין צוננת לכל הפחות נוגעין זה בזה והדחה מיהא בעי וכדתנן פ' כל הבשר צורר אדם בשר וגבינה במטפחת אחת ובלבד שלא יהיו נוגעין זה בזה ואקשינן וכי נוגעין זה לזה מאי הוי צונן וצונן הוא ומהדרין נהי דקליפה לא בעי הדחה מיהא בעי ועוד הרבה פעמים ידבק הבשר עצמו במפה והגבינה בעצמו או בלחם אשר הוא אוכל ונמצא דאוכל בשר וגבינה בתפושה א' וע"כ יש לנהוג איסור בדבר הזה זה".
5. קיצור שו"ע (סי' מ"ו סעי' י"ב) – "ואסור לאכול גבינה על מפה שאכלו בשר, וכן להיפוך".
6. ערה"ש (סעי' ט"ו) – "ואסור לאכול גבינה על מפה שאכלו בה בשר וכן להיפך דא"א שלא תהיה על המפה כמה טיפין של בשר או של חלב ובשר לח כשיגע בלחם אסור לאכול הלחם עם חלב וכן להיפך".
7. מג"א (סי' תצ"ד ס"ק ו'), א"ר (סי' תצ"ד ס"ק י'), מ"ב (סי' תצ"ד ס"ק ט"ז) – "ויזהר ליקח מפה אחרת כשרוצה לאכול בשר".

ב. במקום ששמים את המאכלים על גבי צלחת, ולא באופן ישיר על השולחן.

1. מיקל.

(א) ילקוט יוסף (סעי' ס"ה, קיצור שו"ע סעי' ס"ה) – "אם אוכלים באמצעות כלים ולא באופן ישיר על השלחן, אין הדבר מעכב ליתן מפה על השלחן, ואפשר לאכול על אותו שלחן מאכלי בשר, ובערב מאכלי חלב בלי מפה, [לאחר שינקו את השלחן משיירי המאכל]. ויש שנהגו להחמיר בכל אופן, לייחד מפה למאכלי בשר, ומפה למאכלי חלב, שחוששין שמא נשארו על המפה שיורי בשר, ואחר כך כשיעמיד שם לחם וגבינה ושאר מאכלי חלב, ידבקו זה בזה, ויאכל בשר וחלב בבת אחת. ואמנם מעיקר הדין אם אוכלים את הבשר ואת הגבינה בתוך צלחות, ולא על השלחן ממש, אין איסור לאכול על אותה מפה, ודי להסיר את הפתיתים".

2. יש להקל בהפיכת המפה.

(א) רדב"ז (סי' תשכ"א) – "שאלת על מה שכתבו הראשונים שאסור לאכול גבינה במפה שאכלו בה בשר ואמרת שלא ראית מימך מפה מיוחדת לגבינה ומפה לבשר. תשובה הרשב"א ז"ל האריך בתשובה על זה ואסור לאכול גבינה במפה של בשר ולאכול בשר במפה של גבינה והטעם משום לכלוכי הבשר הדבק במפה והרי הוא בסימן ע"ו. ומה שכתבת שלא ראית מפה מיוחדת לבשר ולגבינה כן הדבר אבל כבר נהגו להפוך המפה אשר אכלו עליה הגבינה וגם הפתיתין מבערין מן השלחן כדאיתא בירושלמי ואם אכלו בשר שוב אינם אוכלים גבינה אלא עד סעודה אחרת ואם היה שם לכלוכי בשר כבר יבשו ואינם נדבקים בגבינה ותו שאין דברי הרב אלא כשהיו מניחין הבשר והגבינה על המפה ואז יש לחוש שמא ידבקו זה בזה אבל מנהגנו להביא כל מאכל על השלחן בקערות אפי' יש שם לכלוכי בשר במפה מעולם לא יגעו זה בזה וכ"ת דחיישינן שמא תפול מידו הגבינה על לכלוכי הבשר אשר במפה או להפך זו חששא רחוקה ואין לחוש לה כלל. ותו שכבר נהגו לתת מפה קטנה לפני כל אחד לקנוח הידים ואין במפה אשר על השלחן לכלוך כלל ואם מפני המפה הקטנה הרי הוא נראה לעין אם יש בה בשר או לא. כללא דמילתא כיון שנהגו להפוך המפה ולבער הפתיתים ולהביא המאכל בכלים אין לחוש כלל ומותר והרי (בירושלם) [בירושלמי] לא חששו אלא לפתיתין ולא למפה ודוחק הוא לומר שהיו אוכלין על השלחן בלא מפה ואפי' שתאמר שלא היו אוכלין על המפה החששא שיש במפה יש בשלחן אלא ודאי לא חיישינן לכמה ספיקי ספק נפל מן התבשיל ספק לא נפל ואת"ל ודאי נפל ספק מן הרוטב ספק מן הבשר בעצמו ואת"ל מן הבשר ממש נפל ספק [נדבק ספק] לא נדבק עם הגבינה. הילכך אפילו לצאת ידי חומרת הרשב"א ז"ל בהפוך המפה לחוד סגי ובהסרת הפתיתין כדעת הירושלמי וכן נהגו והנהג להם לישראל שמנהגם תורה היא".

(1) ביאור הדבר: כיון ש"מנהגנו להביא כל מאכל על השלחן בקערות" אין לחוש. ומצד הדין שצריך שתהא מפה מיוחדת לבשר ומפה מיוחדת לגבינה (חומרות הרשב"א), "בהפוך המפה לחוד סגי". [וצריך לבער הפתיתים, מצד שיורי פת].

(ב) ברכי יוסף (שיורי ברכה ס"ק ל"ח) – "אסור לאכול גבינה על מפה שאכלו בשר וכו'. נהגו להסיר הפתיתין ולהפוך המפה, ויש להם על מה שיסמוכו. הרדב"ז בתשובותיו דפוס ויניציא סימן תשכ"א".

(ג) פת"ת (ס"ק ח') – "עיין מ"ש רדב"ז ח"ב סי' תשכ"א שכתב שאין דברי הרב אלא כשהיו מניחין הבשר והגבינה על המפה ואז יש לחוש שמא ידבקו זה בזה אבל מנהגינו להביא כל מאכל על השלחן בקערות כו' הלכך אפי' לצאת ידי חומרת הרשב"א ז"ל בהפוך המפה לחוד ובהסרת הפתיתין סגי וכן נהגו ע"כ דבריו עיין שם".

(ד) זבחי צדק (ס"ק מ"ד) – "הרדב"ז ... פת"ת".

(ה) כה"ח (ס"ק ס"ז) – "הרדב"ז ... פת"ת או" ח".

- (ו) לבושי עז (תמצית אות ג') – "האוכל מתוך צלחת ולא על מפה ממש, יש להקל בהפיכת המפה אפילו היא של בד, ואם היא של ניילון אטום מותר על ידי הפיכתה גם אם אוכל עליה ממש".
- (ז) אר"ש (סעי' ל"ה).
- (ח) ויאמר אברהם (סעי' ד' אות ג') – "אם ניקה את המפה, או שאוכל את הבשר בקערה ע"ג המפה, יכול לאכול גבינה על אותה מפה שאכל בה את הבשר".
- (1) בדה"ש (ס"ק ק"ב) – "ולפי טעם זה נראה דמותר לדיעה זו אפילו אכל הבשר בלא הפסק קערה כל שאוכל הגבינה שאחריו בקערה".
- (2) מעדני השולחן (מטעמי השולחן ס"ק ט"ו) – "ונראה הא דמיקל הרדב"ז היינו דוקא בשניהם, בין תבשיל הבשר ובין הגבינה שמביאים על השלחן מונחים על הקערות כמו שמשמע מדבריו, אבל אם רק הבשר מונח בכלי כנהוג, והגבינה מונחת על השלחן או ע"ג חתיכת נייר דק, שיורד ג"כ על המפה אין להקל בזה".
3. מחמיר.

- (א) ב"ח (או"ח סי' קע"ג ס"ק ה') – "אי נמי שהקערה רותחת עם בשר תהא בולעת מגבינה שידבק במפה וכן איפכא ... ועוד דגם בקערה של בשר רותחת באמצע השלחן איכא למיחש דכשישים אחר כך קערה של חלב רותחת לשם תהא בולעת טעם הבשר שנבלע בתחלה ואפילו היה השלחן צונן וקיימא לן תתאי גבר אפילו הכי אדמוקר בלע ליה פורתא ואוסרת כדי קליפה (פסחים ע"ו א) ... ולדין שהשלחן כולו מכוסה פשיטא שצריך ליהרר שתהא מפה מיוחדת לבשר ומפה מיוחדת לגבינה מטעמים דאמרן וכך נוהגים".
- (ב) מנחת יעקב (כלל ע"ו ס"ק י"ז) – "וחוזר ונדבק במאכל שני. ואפי' אם אינו מניח המאכל על המפה עצמו רק תוך הקערה ג"כ כתב הב"ח בא"ח בס"ק קע"ג דג"כ יש ליהרר ובשירי כנסת הגדולה שם כ' וז"ל והמהדרין זוכין לשתי שלחנו' עכ"ל".
- (ג) חגורת שמואל (ס"ק כ"ז) – "וכתב הב"ח בא"ח סי' קע"ג אפילו אינו מניח המאכל על המפה עצמו רק תוך הקערה ג"כ יש ליהרר ע"כ ע"ש".
- (ד) משמרת שלום (שפ"ד ס"ק כ"ב) – "ועיין בב"י או"ח סוסי' קע"ג ... ועיין בפמ"ג שם באשל אברהם סק"א ומדבריהם מבואר שאין לחלק בכך אלא אף שאוכלין בקערות מ"מ צריך שתי מפות וכן עמא דבר וכ"כ המנ"י כלל ע"ו ס"ק י"ז בשם הב"ח ושירי כנסת הגדולה ע"ש".
- (ה) בדה"ש (ס"ק ק"ב, בי' ד"ה ואסור) – "הרדב"ז ... הב"ח ... אמנם המנהג כהיום להחמיר בכל גוונא שלא להשתמש באותה מפה לבשר ולחלב".
- (1) קצ"ב: כהבדה"ש הביא הרדב"ז, הוא לא מפרש שצריך גם להפוך המפה.
- (ו) מעדני השולחן (ס"ק נ"א, מטעמי השולחן ס"ק ט"ו) – "אפילו שאוכלים בקערות".
- (ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רי"א, עמ' שס"ו, מטבח הכשר עמ' תקי"ט) –
- (ח) זר השלחן (ס"ק מ"ו, ע"י פני השלחן ס"ק קל"ו) – "הטעם שאסור לאכול גבינה על מפה שאכלו עליה בשר וכן איפכא, משום פירורי בשר או גבינה הנמצאים על המפה ואפי' אם נותן הבשר והגבינה בקערות, אסור לאכול שניהם על אותו מפה, שפעמים נופלים טיפות מתבשיל של בשר או גבינה על המפה וידבק בלחם או בכף וכדו', וכן לא מהני שינגב המפה, ואפי' במפה שאינו בולע".
- (ט) דעה ברורה (ס"ק כ"ה, מקור דעה ס"ק מ', סי' פ"ח ס"ק ט') – "ואפי' בשני צידי המפה או שאינו שם המאכל על המפה עצמה, דכבר נתברר (סי' פח סק"ט) שנוהגים שיהיה שתי מפות. [מנ"י (שם סקט"ו) בשם הב"ח]".
- (י) דברי אור (ח"ד סי' ס"ב) – "העולה. אין להשתמש במפה אחת לבשר ולחלב אף כשאוכלים בקערות, [מותר לאכול על מפה ארוכה מצד אחד בשר ומצד הב' גבינה], וכן מגשים (טאצין) אחד לבשר ואחד לחלב".
- (יא) על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סעי' קס"ט) – "ומכל מקום נוהגים כל ישראל ...".
- (יב) אהל יעקב (סעי' נ"ו).
4. מראי מקומות – מקדש ישראל (שבועות סי' צ"ג), אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' ה').
- (א) דרכ"ת (ס"ק מ"ח) – "עפת"ש ועי' בחגורת שמואל ס"ק כ"ז ובמנחת"י כלל ע"ו ס"ק י"ז ובמדרש תלפיות אות ב' ענף בב"ח בשם היש נוחלין דכ"מ יש ליהרר ...".

ג. מפה שיש לה שני צדדים.

1. מיקל – ילקוט יוסף (סעי' ס"ו, קיצור שו"ע סעי' ס"ו), "ומפה שאפשר להשתמש בה בשני צדדים, וניכר הבדל בין הצדדים כדי שלא יתחלף, מותר להשתמש בה לבשר ולחלב".
2. מחמיר - ע"י לעיל, שנראה מהפוסקים שיש להקל רק בצירוף כשאוכלים באמצעות כלים ולא באופן ישיר על השלחן.

ד. מפה שאפשר לקנח היטב.

1. מיקל [דינו כמו שלחן].
- (א) מעדני השולחן (מטעמי השולחן ס"ק ט"ו ד"ה ומסתברא) – "ומסתברא דמפה שווענית (סראטא), או ניילון, וכדומה דע"י ניגוב היטב יוצא כל הלכלוך המדובק, יש מקום להקל אפילו האוכל מונח על המפה במאכלים צוננים שאין חשש בליעה ע"י שירטיב המפה היטב מקודם במטלית לח, להסיר כל הנדבק, ואח"כ ינגב במטלית יבש, ואם נשאר דבוק בעין, יסיר בסכין וכדומה".
- (ב) אבני ישפה (אהל יעקב י"ג אלול תש"ע) – "בזמננו שיש מפה מפלסטיק לבשר וחלב אין צורך מפה נפרדת שהרי בקלות יכולים לנקות המפה. גם אין חשש בליעה כיון שהוא כלי שני".

ג) מקדש ישראל (שבועות סי' צ"ג) – "כמו כן מהני שיקנח המפה היטב ואז יכול לאכול מאכלי בשר אף על אותה הצד שאכל עליו מאכלי חלב ... וידידי הגרשז"ב שליט"א העיר על עיקר דברינו שכתבנו שמהני קינוח והדחת המפה דא"כ למה הצריכו הפוסקים שתי מפות, הו"ל לכתוב שידיה המפה היטב, אלא על כרחך שחששו שמא לא ידיח יפה (ודומה למה שנהגו שלא להכשיר כלי מבשר לחלב) כדי שיהי' לו כלים מיוחדים ולא יבוא לידי מכשול עכ"ד, מיהו לענ"ד דבימיהם לא היה מצוי מפות כאלו שאפשר להדיהם היטב במים להעביר הדק היטב כל הלכלוך שנדבק בהם".

ד) ילקוט יוסף (סעי' ס"ו, קיצור שו"ע סעי' ס"ו) – "מפה שעונית או ניילון שעל ידי ניגוב היטב יוצא כל הלכלוך הדבוק בה, יש להקל לאכול עליה בשר אחר גבינה, וכן להיפך לאחר המתנת שש שעות, אפילו אם המאכלים עצמם מונחים על המפה [ולאו דוקא שמונחים בצלחות], ובלבד שינקת היטב את המפה במטלית לחה להסיר את כל הנדבק, ואחר כך ינגב במטלית יבשה. וכל שכן אם אוכל באמצעות צלחות".

ה) לבושי עז (תמצית אות ג') - לשונו מובא לעיל.
ו) ויאמר אברהם (סעי' ד' אות ג' [לשונו מובא לעיל], שו"ת ח"א סי' ס"ב) – "מפה שאכלו עליה בשר, וניקו אותה היטב, מותר לאכול עליה גבינה, דומיא למה שכתב הב"ח שאם הבשר לא מוציא שומן אין צריך שטיפה".

2. מחמיר [מי שיש מנהג להחמיר גבי שלחן: עי' לקמן].

א) פתח הבית (ס"ק ס"ג).

ה. לקנח השלחן.

1. מיקל.

א) ילקוט יוסף (סעי' ס"ז, קיצור שו"ע סעי' ס"ז) – "שלחן המצופה בפורמייקה, מותר לאכול עליו בשר לאחר שאכלו עליו גבינה, אפילו אם המאכלים עצמם היו מונחים על השלחן, ובלבד שינקת היטב את השלחן".

ב) לבושי עז (תמצית אות ד') – "שולחן חלק ללא חריצים שהדיחווהו עד שרואה שאין עליו משיירי הבשר, מותר לאכול עליו גבינה".
2. מנהג להחמיר.

א) בדה"ש (ס"ק ק"ב) – "וכהיום המנהג לפרוס תמיד מפה אחרת אפילו כשאוכל בקערה ... ואין סומכין על קינוח השלחן והדחתו לאכול שניהם עליו **אף שמצד הדין היה רשאי בכך**".

ב) פתח הבית (ס"ק ס"ג).

ג) דברי אור (ח"ד סי' ס"ב, אסיפת יצחק יום ב' פר' נח תשס"ט) – "ובמפה של ניילון וכדומה שאין בה גומות לכאורה היה צד להקל דדי בקינוח והדחה, מכל מקום לכתחילה לא סומכין על קינוח והדחה כשיטת הש"ך (סימן פט נקודות הכסף אות א), וגם בזה ישראל קדושים ונוהגים בב' מפות. **אבל בעת הצורך יש להקל בזה אם קינוחו היטב תחלה**".

ו. כסא גבוה המיוחד לילדים [highchair]: אולי יש לסמוך על עיקר הדין, שדי ע"י קינוח היטב.

1. הגר"א ו**בנצל שליט"א** (אסיפת יצחק ג' סיון תשס"ח) – "שאלה: האם מותר להשתמש במגש אחד לכסא ילדים לבשר ואחר כך לחלב או צריך שני מגשים. תשובה: ישתמש לאחד מהם עם מפית".

2. ששכ"ה (אסיפת יצחק תמוז תשס"ח) – "שאלה: האם מותר להשתמש לבשר ואחר הדחה לחלב, במגש אחד לכסא ילדים. תשובה: אין לחשוש כיון שהאוכל קב".

3. משנת יוסף (אסיפת יצחק כ"ד סיון תשס"ח) – "שאלה: האם מותר להשתמש במגש אחד לכסא ילדים לבשר ואחר כך לחלב או צריך שני מגשים. תשובה: בשו"ע יו"ד (פ"ט, ד) שאסור לאכול גבינה על מפה שאכלו בה בשר, וכן להיפך - ויל"ע איך הדין על שלחן הזה, ובס' מעדני השלחן (מטעה"ש סוס"ק ט"ו) כ' דעל מפה ניילון דע"י ניגוב היטב יוצא כל הלכלוך יש להקל, אפילו אכלו על הניילון בלי צלחת, אבל רק בצונן, דבחם יש חשש בליעה, - וא"כ יתכן ליתנו לילד מרק או תבשיל בשרי חם, ואח"כ דיסא חלבית חמה, וגם דרכו של תינוק לפרר, ויש לחוש לפירורין שלא ישים לב לנקתו, לכן **ראוי** מגשים מיוחדים לבשר ולחלב".

4. חיי הלוי (אסיפת יצחק י' סיון תשס"ח) – "שאלה: האם מותר להשתמש לבשר ואחר הדחה לחלב, במגש אחד לכסא ילדים. תשובה: הנה מעיקר הלכה יש להתיר לאחר הדחה יפה, כיון שבדרך כלל אין נותנים לילדים קטנים מאכלים שיש בהם חמימות של יד סולדות בו, אכן כיון שהוא דבר לקבע ולא בדרך עראי ומצוי שאין מדיחים יפה, וגם יכול להיות שמניחין פעם מאכל דהיד ס"ב, ומזה נותנין לאט לאט להתינוק, ע"כ יש לכתחילה להשתמש בשלחן נפרד, או עכ"פ לכסותו כל פעם בסילבער פאפיר וכדומה, או עכ"פ להניח כל פעם המאכלים על קערה".

5. אבני ישפה (אסיפת יצחק י' סיון תשס"ח ענף ד') – "שאלה: האם מותר להשתמש לבשר ואחר הדחה לחלב, במגש אחד לכסא ילדים. תשובה: מפורש בשו"ע סי' פ"ט סעי' ד' ששולחן שאכל עליו גבינה לא יאכל עליו בשר וכן להפך, ואם כן יש לעיין איך מניחים אותו שולחן לתינוק ומגישים עליו גם בשר וגם חלב. לכן נראה שאם אפשר הדבר **יניח מפה** או מפית על השולחן ויחליף בכל פעם שהתינוק אוכל. אבל אם אין הדבר אפשרי בגלל שהתינוק זורק אותה, אז יסמכו על הנקיון שעושים בשולחן אחר אכילת התינוק".

6. דברי אור (ח"ד סי' ס"ב, אסיפת יצחק יום ב' פר' נח תשס"ט) – תשובה: "... ולכן בנידון דידן בכסא ילדים דאי אפשר להניח מפה לקטן כמובן, וקשה לרכוש שני מגשים, יש לסמוך בקטן על קינוח והדחת המגש היטב ואין צריך שני מגשים".

7. מעדני אשר (אסיפת יצחק) – "שאלה: האם מותר להשתמש לבשר ואחר הדחה לחלב, במגש אחד לכסא ילדים. תשובה: מעיקר הדין אם המגש נקי מלכלוך בעין אין חשש, [כיון שהבליעות הם רק מערוי מכלי שני או מגוש, שכל זה חומרא, ובליעה מסיר לסיר בלי רוטב ביניהם הוא ג"כ חומרא ולא צריך לחשוש כולי האי]. ואף שעל השלחן במטבח נוהגים לפרוס מפה כשאוכל בשרי - אין זה אלא חומרא, ובנד"ד שכרוך בהוצאה כספית ומקום אכסון נלע"ד שאפשר להקל".

8. מראי מקומות – הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ג' צ"ג), פסקי הוראה (גם אני אוודך יו"ד סי' ה').

ז. להחליף המפה מבשרי לחלבי [או להיפך] - מצד המנהג שלא להכשיר כלים מבשר לחלב.
 1. ע"א או"ח סי' תנ"א, לשיטות ומראי מקומות.

לח [סכין]

א. מקורות.

1. רשב"א (ח"א סי' ע"ו) - "נראה לי ברור שאסור לאכול גבינה על מפה שאכלו עליה בשר. וכן לאכול בשר על מפה שאכלו עליה גבינה. לפי שאין לך כל מפה ומפה שאין עליה כמה טיפי בשר שאכלו עליה ... וכל שכן שאסור לחתוך גבינה אפילו צוננת בסכין שרגילין לחתוך בה בשר. ולא עוד אלא אפילו הפת שאוכלין עם הגבינה אסור לחתוך בסכין שחותכין בה בשר. לפי שרוב הסכינים שומנו של בשר קרוש על פניה וכשחותך בה את הפת הוא נדבק בפת. וכדאמרינן צנון שחתכו בסכין מותר לאכול בכותח. ואוקימנא דוקא בדטעים ליה וליכא טעם בשר כלל. ואפשר כי טעימת קפילא בעי כדעת רש"י ז"ל ואמרינן נמי קישות ואבטיה גריר לבי פיסקי וזה פשוט".
2. מחבר (סעי' ד') - "אפילו הפת שאוכלים עם הגבינה אסור לחתוך בסכין שחותכין בו בשר".

ב. רמ"א (סעי' ד') - "נהגו כל ישראל להיות להם שני סכינים, ולרשום אחד מהם שיהא לו היכר. ונהגו לרשום של חלב, ואין לשנות מנהג של ישראל".

1. אסמכוהו אקרא חריצי החלב.
 (א) לבוש (סעי' ד') - "ונותנים סימן חריצי חלב".
 (ב) מנח"י (כלל ע"ז ס"ק י"ט) - "הלבוש בס"פ ט"ט כתב וז"ל ...".
 (ג) פמ"ג (מש"ז ס"ק ז') - "כתב הלבוש ס"ד נוהגין לעשות סימן בסכין חולב וסימנך חריצי חלב".
 (ד) ברכי יוסף (שירי ברכה ס"ק מ"ג) - "ונהגו לרשום של חלב וכו'. ואסמכוהו אקרא (שמואל א יז, יח) חריצי החלב. הרב הלבוש והרב לחם חמודות".
 (ה) זבחי צדק (ס"ק מ"ח).
 (ו) ערה"ש (סעי' ט"ז) - "ונוהגים כדי שלא להחליף רושמינן כמו חריצין על של חלב וסימנך חריצי חלב ואין לשנות".
 (ז) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ו).
 (ח) כה"ח (ס"ק ע"ו) - "לבוש ... ל"ח פ"ק דחולין סי' כ"ח. כנה"ג בהגב"י או' ט"ו. מנ"י ... מש"ז ... ברכ"י ... זב"צ או' מ"ח".
 (ט) בדה"ש (ס"ק קי"ד).

2. ולכן לא יעשה הסימן בשל בשר.

- (א) לבוש (סעי' ד') - "ונהגו לרשום ולחרוץ של חלב ואין לשנות המנהג, שאם ישנה המנהג לחרוץ בשל בשר אף על גב שהוא יכירנו, אחרים יבואו לטעות בו לאכול בו חלב כיון שרוב ישראל חורצים החולבת".
 (ב) מנח"י (כלל ע"ז ס"ק י"ט) - "הלבוש בס"פ ט"ט כתב וז"ל ...".
 (ג) פמ"ג (מש"ז ס"ק ז') - "כתב הלבוש ... ולא יעשה הסימן בשל בשר פן יבוא אחר להשתמש בו חלב כיון דרובן חורצין של חלב יע"ש".
 (ד) ברכי יוסף (שירי ברכה ס"ק מ"ד) - "ואין לשנות וכו'. שאם יחרוץ בבשר הגם שהוא יכירנו, אחרים יטעו לאכול חלב, דרוב ישראל עושין הסימן בחלב. הרב הלבוש".
 (ה) זבחי צדק (ס"ק מ"ט).
 (ו) בית דוד (על סעי' ד' הג"ה).
 (ז) כה"ח (ס"ק ע"ז) - "לבוש ... ל"ח שם. כנה"ג שם. מנ"י ... מש"ז ... ברכ"י ... בי"צ בעמ"ז או' ל"ב. ערוך השולחן שם. זב"צ או' מ"ט".
 (ח) בדה"ש (ס"ק קי"ד).

3. המוצא סכין חרוץ ברחוב של יהודים וודאי של חלב הוא.

- (א) פמ"ג (מש"ז ס"ק ז') - "והמוצא סכין חרוץ ברחוב של יהודים וודאי של חלב הוא".
 (ב) ברכי יוסף (שירי ברכה ס"ק מ"ה) - "המוצא סכין חרוץ ברחוב היהודים ודאי של חלב הוא. משבצות זהב סוף הסימן".
 (ג) זבחי צדק (ס"ק נ').
 (ד) ערה"ש (סעי' ט"ז) - "והמוצא סכין חרוץ ברחוב של יהודים ודאי הוא של חלב [פמ"ג] וכן כל הכלים".
 (ה) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ו).
 (ו) כה"ח (ס"ק ע"ח) - "מש"ז ... ברכ"י ... בי"צ ... ערוך השולחן ... זב"צ או' נ".

4. היום סומכים על שינוי הציור שע"ג הכלים.

- (א) בדה"ש (ס"ק קי"ג) - "וכן הכפות ומזלגות והקערות וכל הכלים ירשום אחד מהמינים שיהא לו היכר אי נמי יקנה לו משני מינים שונים שידע להכיר ע"י זה איזה בשרי ואיזה חלבי וכן יכול לקנות סכינים שונים ואז אין צריך לרשום".
 (ב) לבושי עז (תמצית אות י"א) - "אבל היום סומכים על שינוי סוגי הכלים שבכל בית שאינם דומים אלו לאלו, ולכן המוצא כלי אינו יכול לדעת איזהו אם של חלב או של בשר".

ג. מנהג כלל ישראל לייחד כל הכלים או לבשרי או לחלבי [או לפרווה].

1. קיצור שו"ע (סי' מ"ו סעי' ח') - "נוהגין לרשום את הסכין במיוחד למאכלי חלב, וכן כל כלי חלב שלא יבאו לידי חילוף".

2. ערה"ש (סעי' ט"ז, סי' פ"ח סעי' י') – "וכן כל הכלים".

3. בדה"ש (סוף ס"ק ק"ט).

4. פתח הבית (ס"ק ע"ג).

5. הגר"מ גרוס שליט"א (מנוחת אמת פרק כ"א סעי' י"ט).

6. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ס"ח) – "נהגו כל ישראל להיות במטבחיהם שתי מערכות כלים, בשרי וחלבי, ומסמנים הסכומים להבחין בין בשרי לחלבי, וישראל קדושים הם ומחמירים בכל זה. ונהגו לעשות הסימן בכלים של חלב. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד תנד"]".

7. על פי התורה (פ"ר' כי תשא פרק כ"ה סעי' קפ"ו).

ד. המנהג הנכון, לייחד שלשה סכינים – יש"ש (חולין פרק ח' סי' ח'), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ט"ז), פ"ח (ס"ק כ"ד), בית לחם יהודה (ס"ק כ'), יעב"ץ (מגדל עוז בב"ח פרק ג' אות י"ד), מחה"ש (ס"ק כ"ב), שלחן גבוה (ס"ק כ"א), ברכי יוסף (שירי ברכה ס"ק מ"ב), חסד לאלפים (סעי' ד'), זבחי צדק (ס"ק מ"ז), ערה"ש (סעי' ט"ז), "ויש מהמדקדקין שיש להם ג' סכינים אחד של בשר ואחד של חלב ואחד שחותכין בו לחם ואין משתמשין בו לא בבשר ולא בחלב רק לחתוך לחם [פ"ח סק"ד]", יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ל"ה), זרכ"ת (ס"ק נ"ג), כה"ח (ס"ק ע"ה), בדה"ש (ס"ק קי"א), "וכתבו הפוסקים שיש מהדקדקים להיות להם ג' סכינים", פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' רי"א, ריש עמ' של"ז, מטבח הכשר עמ' קמ"ב), זר השלחן (ס"ק נ"א), ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ס"ט), נועם הלכה (סי' ג' סעי' ז'), פתח הבית (ס"ק ע"א), על פי התורה (פ"ר' כי תשא פרק כ"ה סעי' קע"ט).

1. בדה"ש (ס"ק קי"א, ביאורים ד"ה להיות) – "המדקדקים ... ולכאורה יש לשאול בזה דהיכי דמי דאי מיירי שבדעתו לאכול כל הככר בסעודה זו מה טעם למנהג זה שלא להשתמש בסכין חלב ללחם שנאכל כולו בסעודת חלב ואי מיירי שאפשר שישתייר מן הלחם ויש לחוש שיקח אה"כ מן הנשאר לסעודת בשר הא זה נכלל במנהג שהביא הרמ"א שלא לסמוך על נעיצת הסכין לחתוך בו פת למין שכנגדו ויש לעולם דלעולם מיירי שאפשר שישתייר מן הלחם ומכ"מ אינו נכלל במנהג שהזכיר הרמ"א דטעם המנהג שהביא הרמ"א יש לפרש דאינו משום דחיישינן שישכח לנעוץ הסכין [שהוא הטעם הראשון שהבאנו בס"ק ק"ט] אלא שהוא משום דכשעוסק בסעודה של מין א' חיישינן אם ישתמש בסכין של המין שכנגדו שיבא על הסכין משמנונית המין השני אי נמי שמא יטעו להשתמש בו אף למין שכנגדו ממש ...".

ה. כלי פרווה, להשתמש פעמים לבשר צונן ופעמים לחלב צונן.

1. עי' סי' צ"א סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

לט] נעיצה.

א. הכללים והגדרים של נעיצה [וכן האם צמר פלדה (steel wool) מהני במקום נעיצה. האם אנו בקיין בנעיצה, וכדו'].

1. עי' סוף סימן קכ"א, לשיטות ומראי מקומות.

ב. על איזה דין הולך הרמ"א (סעי' ד') – "מיהו על ידי נעיצה בקרקע קשה, שרי".

1. על גבינה.

א) ט"ז (ס"ק ו') – "מיהו ע"י נעיצה כו'. זה קאי אמ"ש שרוצה לחתוך גבינה בסכין של בשר אבל במ"ש שאסור לחתוך לחם כו' לא צריך רק קינוח הסכין כדמשמע בב"י במ"ש בשם א"ח בשם רבי' שמשון ושם כתוב הטעם דהוה נ"ט בר נ"ט ולדידן א"צ לזה שהרי מבואר בסי' צ"ו דדוקא בדבר חריף אמרינן דבולע משום דוחקא דסכין".

ב) בית לחם יהודה (ס"ק י"ט, עי' ס"ק י"ח).

ג) ערה"ש (סעי' ט"ז).

2. על פת.

א) ש"ך (ס"ק כ"ב, נקוה"כ על הט"ז) – "מיהו ע"י נעיצה בקרקע קשה שרי. משמע דאם נעצו בקרקע קשה מותר לכתחלה לחתוך בו פת לאכול עם גבינה".

ב) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ט"ז).

ג) פ"ח (ס"ק כ"ג) – "על ידי נעיצה בקרקע קשה שרי. ואף לכתחילה לחתוך בו פת לאכול עם גבינה וכדלקמן בסוף סימן צ"ו [ס"ק כ] וסוף סימן קכ"א [סעיף ז]. ומהרש"ל [ים של שלמה] בפרק כל הפשר [חולין פ"ח סימן ח] כתב שלא התירו נעיצה אלא אם אירע במקרה שחתכו בסכין בשר או איפכא שצריך נעיצה להכשירו מן האיסור מה שאין כן בכהאי גוונא ע"כ. ודברי ההג"ה נראין עיקר".

ד) פ"מ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ב) – "עיין ש"ך וכפי הנראה דלחתוך לחם בעינן נעיצה וכן כתב בתורת חטאת דלא כט"ז שכתב בקינוח סגי דאינו דלכתחלה צריך כו' דוחקא לחוד אסור. ומשמע לחתוך גבינה אף ע"י נעיצה אסור מדלא כתב רבותא וכן משמע לשון רמ"א דעלה קאי ובסי' קכ"א בסכין איסור קיל טפי משא"כ מבשר לחלב שמא ישכח וחולק אט"ז ובת"ת דלא מהני לפת קינוח אף דהוה נ"ט בר נ"ט מ"מ לכתחלה אסור לאכול בחלב אף להמחבר בצ"ה ולגבינה לא מהני נעיצה".

ה) תורת יקותיאל (ס"ק ג').

ו) זבחי צדק (ס"ק נ"א).

ז) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ל"ד, הארוך ס"ק ז').

ח) זר השלחן (ס"ק מ"ח).

3. מה הפשט בש"ך, נעיצה לגבינה אסור מן הדין או רק מצד מנהג.

א) חוץ שקינוח לא מועיל ללחם, גם נעיצה אסור מן הדין לגבינה [ולא מצד מנהג] – פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ב, "עיין ש"ך ... ומשמע לחתוך גבינה אף על ידי נעיצה אסור מדלא כתב רבותא וכן משמע לשון רמ"א דעלה קאי ובסימן קכ"א בסכין איסור קיל טפי מה שאין כן מבשר לחלב שמא ישכח. וחולק אט"ז בתרתי דלא מהני לפת קינוח אף דהוה נותן טעם בר נותן טעם מכל מקום לכתחלה אסור לאכול בחלב אף להמחבר בצ"ה ולגבינה לא מהני נעיצה"), יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ד, הארוך ס"ק ז'), בדה"ש (ציונים ס"ק רכ"ו).

ב) נעיצה מותר לגבינה, קודם המנהג – עי' בית לחם יהודה (ס"ק י"ח, ס"ק י"ט), זבחי צדק (ס"ק מ"ה, ס"ק נ"א), זר השלחן (טבעות השלחן ד"ה על).

4. מראי מקומות – כה"ח (ס"ק ע"ב).

ג. מקונח יפה.

1. בדיעבד מיקל אפילו לגבינה – פר"ח (ס"ק כ"ב), פמ"ג (מש"ז ס"ק ו'), "ועיין ש"ך אות כ"ב דלכתחלה י"ל דאסור כי אם על ידי נעיצה ודיעבד סומכין לומר דבצונן אין מפליט על ידי דוחקא", בית דוד (דוד, יו"ד סי' ל"ה), שלחן גבוה (מחודש ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק מ"ה, ס"ק נ"א), ערה"ש (סעי' ט"ז), כה"ח (ס"ק ס"ח), ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ע'), "גבינה שחתכו אותה בסכין של בשר, והיה הסכין מקונח, לשם נקיות, הגבינה מותרת. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד תנח]".

2. מראי מקומות.

א) הגרת"ק זצ"ל (דרך אכילה עמ' ל"ז) – "שאלה: האם מותר לאכול גבינה עם לחם שחתך בסכין של בשר או להיפוך. תשובה: אם היה נקי".

ב) הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קפ"ט) – "שאלה: בזמנינו אחד שמנקה היטב סכין בשרי עם 'סקוטש' האם הוא יכול לחתוך פת לאכול בו עם חלב. תשובה: אם נקי לגמרי מעיקר הדין כן".

ג) לבושי עז (תמצית אות ו') – "אסור לחתוך גבינה אפילו רכה בסכין של בשר, ודווקא בסכין שרגילין לחתוך בו בשר תדיר וגם פעמים חותכים בו דבר חם, שמשום כך נדבק בו השמנונית מאוד, אבל אם חתך בו בשר באקראי והדיחו היטב וכן בסכין שלנו שאנו רגילים תמיד להדיח היטב, מותר לחתוך בו גבינה".

ד. "אבל כבר נהגו כל ישראל להיות להם שני סכינים" – רמ"א (סעי' ד').

1. ממילא אסור לעשות נעיצה בשביל גבינה.

א) ט"ז (ס"ק ז') – "אבל כבר נהגו כו'. נראה כוונתו דלפי המנהג אסור לחתוך גבינה בסכין של בשר אפי' ע"י נעיצה בקרקע כי כך החמירו על עצמם ליקח לגבינה סכין אחר דוקא אבל מ"מ לחתוך בו לחם לאכול גבינה בזה שפיר יש לנו לסמוך אמה שמקנחו תחלה כנלע"ד פשוט".

ב) בית לחם יהודה (ס"ק י"ט).

2. ממילא אסור לעשות נעיצה אפילו בשביל לחם [לפי הזבחי צדק, גם לגבינה].

א) ש"ך (ס"ק כ"ב) – "כבר נהגו כל ישראל להיות להם ב' סכינים וכמ"ש הרב בהג"ה ובשעת הדחק שאין לו סכין אחר מוקמינן לה אדינא".

ב) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ט"ז).

ג) בדה"ש (ס"ק ק"ט).

3. נראה שמעורב השיטות.

א) ערה"ש (סעי' ט"ז, סי' צ"א סעי' ה') – "ולכן אם מקנח הסכין היטב [ט"ז סק"ו] מותר וכ"ש שע"י נעיצה בקרקע קשה מותר וזהו הכל לענין הלחם ולא לענין גבינה עצמה אלא אם היה בדיעבד אבל לכתחלה לחתוך גבינה בסכין של בשר אסור בכל ענין וה"ה להיפך סכין של חלב לחתוך בו בשר או לחם לאכול בו בשר הוה הדין כמו שנתבאר בסכין של בשר לחתוך בו גבינה או לחם לאכול עם חלב וכבר נהגו כל ישראל להיות להם שני סכינים אחד של בשר ואחד של חלב וגם הלחם שאוכלין עם בשר חותכין בסכין של בשר ושל חלב עם של חלב".

4. בשעת הדחק, מוקמינן לה אדיניה – ש"ך (ס"ק כ"ב, לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק ק"י), פוסקים.

ה. לחתוך פת בסכין בשרי לאוכלה עם גבינה: אחר המנהג.

1. סגי לקנח הסכין.

א) ט"ז (ס"ק ו', ס"ק ז') – "לחתוך בו לחם לאכול גבינה בזה שפיר יש לנו לסמוך אמה שמקנחו תחלה כנלע"ד פשוט".

ב) חכ"א (כלל מ' סעי' י"ד, עי' בשער או"ה אות ל"ח) – "אבל לחתוך הלחם לא בעינן נעיצה אלא סגי בקינוח יפה שלא יהא שום שמנונית דבוק בו ואף שלא בשעת הדחק".

ג) ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ג אות ז').

ד) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ס"ט) – "ומכל מקום מעיקר הדין מותר לחתוך לחם בסכין בשרי, באופן שמקנחים את השומן שעל פני הסכין, כדי לאכול לחם זה עם חלב. וכן ההיפך. ולכן אם אין לו סכין מיוחד ללחם, רשאי לחתוך לחם בסכין בשרית, אף שאוכל הלחם עם גבינה. וינקה היטב את הסכין שלא יהיה שומן דבוק עליו".

ה) דבר חריף (פרק ח' סעי' ה') – "והכרעת הפוסקים".

1) חולק – רע"א (על הט"ז ס"ק ו').

2. בשעת הדחק, מיקל.

- (א) ב"ה (סוף סי' פ"ט).
 (ב) ש"ך (ס"ק כ"ב) - לשונו מובא לעיל.
 (ג) פמ"ג (מש"ז ס"ק ז', שפ"ד ס"ק כ"ב) - "העולם נוהרים אם לא בשעת הדחק ובדרך".
 (ד) באה"ט (ס"ק ט"ו).
 (ה) זבחי צדק (ס"ק נ"א).
 (ו) קיצור שו"ע (סי' מ"ו סעי' י"ב) - "אסור לחתוך בסכין של בשר פת לאכלו עם גבינה וכן להיפוך אפילו אם הסכין נקי. ובשעת הדחק כגון שהוא בדרך, מותר לו לחתוך בסכין של בשר כשהוא נקי ומקונה היטב לאכול עם גבינה, וכן בהיפוך".
 (ז) כה"ח (ס"ק ע"ב).
 (ח) בדה"ש (סוף ס"ק ק"ח).
 (ט) אורחות הבית (פרק ז' סעי' י"ג).
 (י) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"י, ריש עמ' של"ז).
 (יא) זר השלחן (ס"ק מ"ח).
 (יב) נועם הלכה (סי' ג' סעי' י"ד).
 3. מראי מקומות - מנחת יעקב (כלל ע"ו ס"ק י"ח, "בלחם גם מהרש"ל מודה דמותר ..."), דרכ"ת (סי' צ"ו ס"ק י"ב).

קודם המנהג	ט"ז	ש"ך (פמ"ג)	ש"ך (זב"צ)	חכ"א	קשו"ע	ח"ח	ערה"ש
לחם	קינוח	נעיצה	נעיצה	קינוח		קינוח	קינוח
גבינה	נעיצה	אסור	נעיצה				אסור
אחר המנהג							
לחם	קינוח	מחמיר (אא"כ שעה"ד)	נעיצה (שעה"ד)	קינוח	קינוח (בשעה"ד)	קינוח	מחמיר
גבינה	אסור	אסור	נעיצה (שעה"ד)	מחמיר (אא"כ שעה"ד)			אסור

ו. רק בפת או גם בשאר אוכלין.

1. גם שאר אוכלין - דרכי חכמה (על חכ"א כ"מ סעי' י"ד אות ז', "ופשיטא דלאו דוקא בלחם צריך ליהזר בזה, אלא כל דבר שאפשר ורגיל לאוכלו עם המין השני, כגון עוגה שרגיל לאוכלו עם חלב, צריך ליהזר שלא לחותכו עם סכין בשרי אפילו מקונה יפה").
2. נראה שרק פת לפי הגדרים בסי' צ"ז [ממילא נכלל פת הבא בכיסנין, ולא שאר דברים].

ז. להגעיל כלי בשר לחלב [או להיפך]: הדמיון לסוגינו.

1. מראי מקומות - שערים מצוינים בהלכה (סי' מ"ו ס"ק ז').

(א) בינת אדם (או"ה כלל ל"ט) - "שאלה: לחתוך לחם בסכין של בשר לאכול בו גבינה. נראה לי דמותר וכן כתב בהדיא הפרי חדש וכן משמע מכל הפוסקים והש"ך בסימן פ"ט ס"ק כ"ב כתב בשם ים של שלמה דאסור ועיינתי בים של שלמה ושם מבואר לחתוך בו גבינה עיין שם ואפשר דנוסחא מוטעת נזדמנה לש"ך ומה שהקשה הש"ך על רש"ל בסימן צ"ו נראה לי דלא קשה מידי דכוונת רש"ל הוא כמו שכתב המגן אברהם בסימן תק"ט דלכן אסור להגעיל מחלב לבשר שיבוא לטעות וזהו שכתב רש"ל דאינו נכון".
 (ב) אבן יקרה (יו"ד סי' ל"ה) - "שלא בשעת הדחק ... דבאמת המנהג הזה יסודתו בהררי קודש והובא בש"ע לא לבד במג"א הנ"ל גם בהגהת רמ"א יו"ד סוף סימן פ"ט".

(ג) ציץ אליעזר (ח"ט סי' ל"ח אות א' ד"ה והגע) - "גם הרמ"א ביו"ד סי' פ"ט סעי' ד' פוסק נמי כהאי מנהגא שכותב המג"א, והוא, דאע"פ דמדינא סכין שחותכין בו בשר מותר ע"י נעיצה בקרקע לחתוך בו פת לאכול עם גבינה, וכן להיפך, מ"מ כבר נהגו כל ישראל להיות להם שני סכינים ולרשום אחד מהם שיהא לו היכר ושאינן לשנות מנהג ישראל".

(ד) יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' ה' אות ג') - "מנהג זה שאין להגעיל כלי מבשר לחלב או להיפך ... מבואר בדברי הרמ"א בהגה (ס"ס פט) וז"ל, אבל כבר נהגו כל ישראל להיות להם ב' סכינים, ולרשום אחד מהם, שתהא לו היכר, ונהגו לרשום של חלב, ואין לשנות מנהג ישראל. וע' בט"ז שם. הרי שמצינו מנהג כזה בד' הרמ"א. ע"כ. והנה כבר קדמו בזה בשו"ת אבן יקרה (חיו"ד ס"ס לה) שכ' להביא סמך למנהג זה מד' הרמ"א הנ"ל. ע"ש. אך מ"מ אין מזה ראיה גמורה, שהרי ידוע מה שפירש רש"י בחולין (ק"ב רע"א), דסתם קערה נקיה היא, אבל סכין פעמים ששמונוניתה עליה ואינו ניכר. ע"ש ... וא"כ י"ל דמש"ה שפיר נהגו בסכין ליחד אחד לבשר ואחד לחלב משא"כ שאר כלים. ובפרט שלא הותרו אלא ע"י מעשה רב של הגעלה, ויש היכר גדול לדבר. (וע' סוכה טו ובפרש"י שם.) ומ"מ נראה דא"נ שנכון לאחינו האשכנזים להחמיר בזה כמנהגם הקדום".

1. דין מיוחד בסכין - יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' ה' אות ג').
2. ה"ה בקדרה - אבן יקרה (יו"ד סי' ל"ה).
2. יש לחלק בין נעיצה להגעלה. [נעיצה שייך גבי ב"י, משא"כ הגעלה (לפי השער המלך, אין מקור לגזירה). ועוד, הסכין אחר נעיצה עדיין בשרי, משא"כ אחר הגעלה הוי פרווה].
3. להלכה - עי' או"ח סי' תנ"א סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ח. שיניים תותבות (dentures).

1. ע"א או"ח סי' תנ"א סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

כחל

סימן צ'

ה] טבלה.

ג] הלכה.

א] הסוגיא.

ד] כלים - סעיף ג'.

ב] ראשונים.

א] הסוגיא.

א. לכתחילה.

1. משנה (דף קט.) – "הכחל: קורעו ומוציא את חלבו".
  2. גמרא (דף קט.) – "כיצד קורעו".
- א) "אמר רב יהודה: קורעו שתי וערב וטחו בכותל".
 ב) "א"ל ר' אלעזר לשמעיה: קרע לי ואנא איכול; מאי קמ"ל. מתניתין היא. הא קמ"ל: דלא בעינן שתי וערב וטחו בכותל".
 ג) "אמר להו רב נחמן לטבחי: זויקו לה כחלי".

ב. בדיעבד.

1. משנה (דף קט.) – "לא קרעו: אינו עובר עליו".
- א) גמרא (דף קט.): – "אמר רבי זירא אמר רב: אינו עובר עליו, ומותר ... ואיכא דאמרי, א"ר זירא אמר רב: אינו עובר עליו, ואסור ... תניא כלישנא קמא דרב: כחל שבשלו בחלבו מותר, קבה שבשלה בחלבה אסור, ומה הפרש בין זה לזה זה כנוס במעיו, וזה אין כנוס במעיו".
2. גמרא (חולין דף צז:) – "כחל בששים וכחל מן המנין ... אמר רבי יצחק בריה דרב משרשיא: וכחל עצמו אסור, ואי נפל לקדרה אחרת אסור. אמר רב אשי, כי הוינן בי רב כהנא איבעיא לן: כי משערין בדידיה משערין, או במאי דנפק מיניה משערין. פשיטא דבדידיה משערין, דאי במה דנפק מיניה, מנא ידעינן. אלא מעתה, נפל לקדרה אחרת לא יאסר. כיון דאמר רב יצחק בריה דרב משרשיא: וכחל עצמו אסור, שויה רבנן כחתיכה דנבלה".

ב] ראשונים.

- א. שיטת רש"י (חולין דף קיא: ד"ה קפי) – "והלכות כחל כבר למדנו למעלה לצלי בעי קריעה שתי וערב ואם לא קרעו מותר כלישנא קמא דרב דהא תניא כוותיה ולקדרה קורעו שתי וערב וטחו בכותל".
1. בישול לבדו.
- א) אסור, אא"כ קריעת שתי וערב וטחו בכותל – תוס' (חולין דף קט: ד"ה אינו).
2. בישול עם בשר, וקריעת שתי וערב וטחו בכותל.
- א) הוי לכתחילה – תוס' (חולין דף קיא. ד"ה תותי), רא"ש (חולין פרק ח' סוף סי' כ"ז), ר"ן (חולין סוף דף לח:).
 ב) אסור לכתחילה – ס' התרומה (סי' נ"ז), מרדכי (סי' תרח"צ), הג' מיימוניות (דפו"ק מאכ"א פרק ט' הל' י"ב), טור (סעי' א').
 ג) מראי מקומות – ב"י (ריש ס"ק א', ס"ק ב' (ב)).
- 3. צלי, צריך לכתחילה קריעה קצת [בדיעבד, שרי אפילו לא קרעו כלל]: האם זה שתי וגם ערב, או סגי בשתי או ערב.
 א) צריך קריעת שתי וגם ערב – רש"י (חולין דף קיא: ד"ה קפי, לשונו מובא לעיל), טור (סעי' א').
 ב) סגי בקריעת שתי או ערב – רש"י (חולין דף קט: ד"ה הא, "קריעה בעלמא קא"ל או שתי או ערב"), תוס' (חולין דף קט: ד"ה אינו).
 ג) מראי מקומות – ב"י (ס"ק א' ד"ה ומ"ש ולצלי, ד"ה ומ"ש רבינו).

ב. שיטת ר"ת (תוס' דף קט: ד"ה ההוא), רא"ש (חולין פרק ח' סי' כ"ד).

  1. בישול לבדו.

א) כמו צלי, שאין לחלק - עי' לקמן.

  2. בישול עם בשר, וקריעת שתי וערב וטחו בכותל.

א) הוי לכתחילה – תוס' (חולין דף קט: ד"ה ההוא, דף קיא. ד"ה תותי), רא"ש (חולין פרק ח' סוף סי' כ"ד, סוף סי' כ"ז).

  3. צלי, וכן לקדרה בלא בשר.

א) לכתחילה צריך קריעה קצת [שאינן מחלוקת בין רב נחמן ור' אלעזר]. בדיעבד, שרי אפילו בלי קריעה כלל – תוס' (חולין דף קי. ד"ה ההוא).

  - 1) קריעה קצת, פירוש שלא בעינן שתי וערב – תוס' (חולין דף קי. ד"ה ההוא), רא"ש (חולין פרק ח' סי' כ"ד).
  - 2) מראי מקומות – ב"י (ס"ק א' ד"ה כתב).

ב) לא בעי קריעה כלל [פסק כרב נחמן, דלא כרב אלעזר] – ס' התרומה (סי' נ"ז, "אבל לצלי מותר לכתחלה אפילו בלא קריעה כלל כדאמר רב נחמן זויקו לה כחלי ורב נמי לא פליג עליה והוא הדין לקדירה בלא בשר או במולייתא מותר לכתחלה בלא קריעה כלל").

ג. **שיטת הרי"ף** (חולין דף לה. - דף לח:): – "אמר ר' זירא אמר רב לא קרעו אינו עובר עליו ומותר ... והני מילי שבשלו לכולם בחלבו בפני עצמו אבל בשלו עם הבשר אסור דקי"ל כחל בששים וכחל מן המנין וכחל עצמו אסור ... כיצד קורעו אמר רב יהודה קורעו שתי וערב וטחו בכותל א"ל ר"א לשמעיה קרע לי ואנא איכול מאי קמ"ל מתני' היא הא קמ"ל דלא בעינן שתי וערב א"נ לקדרה **והלכתא** היכא דקרעיה שתי וערב וטחיה בכותל שרי לבשולי בקדרה והיכא דלא עביד ליה הכי שרי למטוייא לכתחלה אבל לבשולי לכתחלה לא".

עי' שיטת הרמב"ם (מאכ"א פרק ט' הל' י"ב) – "הכחל אסור מדברי סופרים, שאין בשר שנתבשל בחלב שחוטה אסור מן התורה כמו שביארנו, לפיכך אם קרעו ומירק החלב שבו מותר לצלותו ולאכלו, ואם קרעו שתי וערב וטחו בכותל עד שלא נשאר בו לחלוהית חלב מותר לבשלו עם הבשר, וכחל שלא קרעו בין של קטנה שלא הניקה בין של גדולה אסור לבשלו, ואם עבר ובשלו בפני עצמו מותר לאכלו, ואם בשלו עם בשר אחר משערין אותו בששים וכחל מן המנין".

1. בישול לבדו.
- (א) לא קרעו כלל, בדיעבד – מותר (טור סעי' א').
2. בישול עם בשר.
- (א) לכתחילה – קריעת שתי וערב וטחו בכותל.
3. צלי.
- (א) לא קרעו – מותר לכתחילה [רב נחמן]. י"א בדיעבד כר"א [וכמו הרמב"ם].

ג] הלכה.

א. קדירה עם בשר: בזמן שקרעו שתי וערב וטחו בכותל.

1. בדיעבד יש להקל – מחבר (סעי' א', סעי' ב', עי' ש"ך ס"ק ו'), בן איש חי (שנה ב' פר' שלח אות א').
2. רק בהפסד מרובה – רמ"א (סעי' ב').
3. מחמיר – יש"ש (ט"ז ס"ק ח'). [ומ"ש הש"ך (ס"ק ח'): עי' פמ"ג שם, ומ"ש עליו במשמרת שלום וליקוטי מגדים שם ס"ק ז'].]

ב. קדירה עם בשר: הטעם להחמיר אחר שקרעו שתי וערב וטחו כותל.

1. י"א שהוא שיטת רש"י [עי' לעיל] – ב"י (ס"ק א' ד"ה אבל).
2. גזרת אחרונים, שמא לא יקרענו יפה יפה – רמב"ן (סוף דף קט:), ר"ן (דף לט. סוף ד"ה גרסי').
3. מראי מקומות – ר' ירוחם (נתיב ט"ו אות י"א, קכ"ו-ד', 'ולפי שראיתי בכמה מקומות נוהגין בו איסור לבשלו עם בשר אפי' בקריעת שתי וערב וטיחה וגם מן התלמידים טועי' שסבורי' שהוא אסור **מנהג בטעור** הוא ואין להם על מה שיסמוכו כי כל הפוסקים הסכימו שמותר לכתחלה לבשלו עם בשר בקדרה כיון שקרעו שתי וערב וטחו בכותל **ומכל מקום** ראוי להחמיר' ולבשלו לבדו לכתחלה וקורעו שתי וערב וטחו ולצלי קריעה קצת"), הו"ד בב"י (ס"ק א' ד"ה והר"ן, "ויותר נראה ...").

ג. קדירה בלא בשר: בזמן שקרעו שתי וערב וטחו בכותל.

1. נהגו להחמיר לכתחילה – רמ"א (סעי' ב', 'ולקדירה בלא בשר, נוהגין בו איסור לכתחלה'), .
(א) שמא יבשל עם בשר [ובלא קריעה שתי וערב].
(1) ט"ו (ס"ק ז') – 'ולקדירה בלא בשר נוהגים בו איסור כו'. הטעם משום גזירה שמא יבשל עם בשר ובלא קריעה שתי וערב".
א. פמ"ג (שם) – 'עיי'ן ט"ז וכפי הנראה מה שכתב ר' בלא קריעה הוא וי"ו הפירוט שמא עם בשר או בלא קריעה לבדה ואפשר הוא וי"ו החיבור דלבדה בלא קריעה יש ספק שמא הלכה כר"ת ועיי'ן ש"ך אות כ"א כתב שמא יבוא לבשל עם בשר ולא סיים ובלא קריעה".
ב. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ב' בי' ד"ה ולקדירה, עמ' פ"ח).
(2) ש"ך (ס"ק י"ד, ס"ק כ"א) – "שנהגו שלא לבשלה לבדה אפילו ע"י קריעה שתי וערב וטיחה בכותל דמה שהחמירו בקדרה אינו אלא משום גזירה שמא יבאו לבשל עם בשר יחד".
(ב) שמא יבאו לבשל בשר אח"כ בקדרה זו ונחשב גם זה כמבשל הכחל בהדי בשר כיון שבלוע בדופני הקדרה מטעם הכחל כשמבשל בה בשר אח"כ.
(1) רבינו פרץ (הג' הסמ"ק סי' רי"ג אות י"ב), הו"ד בב"י (ס"ק ב' (ב')) – "והנה נהגו העולם שלא לבשל הכחל עם הבשר כלל אפי' ע"י קריעת שתי וערב וטוח' בכותל וצריך עיון על המנהג דלכאורה מותר הוא לכל הפירושי' ע"י קריעה וטיחה ומיהו כמדומה ששמעתי ממורי רבי יחיאל שיש לסמוך מנהג העול' לפרש"י שפי' דלקדרה שהזכיר התלמוד גבי כחל בקריעת שתי וערב וטוחה בכותל היינו לקדרה בלא בשר והלכך לפי זה לא מצינו שום היתר עם בשר בשום ענין וגם היה אומר מהאי טעמא נהגו שלא לבשלו בקדרה כלל אפילו בלא בשר לפי שסופו לבשל בשר בקדרה והוי כמו כחל עם בשר והיה אומר כי בשכבר היו נוהגים להיות להם קדרה מיוחדת לכחל לבדו, ומיהו אין לסמוך עכשיו ע"ז שאין רגילין בכחל כ"כ עתה הילכך איכא למיחש דילמא אתי למטעי לבשל אח"כ בשר באות' קדר'".
(2) גר"א (ס"ק כ') – "ולקדירה בלא כו'. ר"ל אפי' קריעה ש"ו וט"ב דסופו לבשל בו בשר אח"כ והוי כמו עם בשר דלדידהו היה להם קדירה מיוחדת לכחל משא"כ עכשיו ואנו אין רגילין בזה ואתי למטעי. סמ"ק והג"מ".
(ג) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק נ"ה, בי' ד"ה ולקדירה).
2. מותר לכתחילה – מחבר (סעי' ב'), בן איש חי (שנה ב' פר' שלח אות א').

ד. כחל אסור - אפי' כשנפל בששים.

1. כיון שטעם הבשר נבלע בחלב שבכחל – תוס' (דף קט: ד"ה אינו, "היכא דבשלו עם בשר אסור משום טעם בשר הנבלע בחלב שבכחל"), רא"ש (פרק ח' סי' כ"ד).
2. מפני מראית העין – ר"ן (דף לה. ד"ה וכחל, "מפני מראית עין").
3. מראי מקומות – ש"ך (ס"ק ה'), בדה"ש (ס"ק כ"ג).

ה. מצטרף למנין - כיון שהכחל אסור האיך הוא מצטרף לשיעור ששים של היתר לבטל החלב.

1. האיסור מדרבנן.
2. (א) רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' י"ח) – "והכחל מדבריהם כמו שביארנו הקלו בשיעורו".
(1) עי' סי' צ"ח סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.
2. אין הכחל נאסר מחמת עצמו אלא מחמת חלב הכנוס בגומות.
(א) תוס' (דף צז: ד"ה וכחל מן).
3. (ב) רא"ש (פרק ז' סי' כ"ז) – "לפי שאיסורו של כחל אין משום שיש בו טעם חלב יותר מבשאר בשר. אלא לפי שיש בו גומות שהחלב כנוס בתוכן ויש באותו חלב טעם בשר ואי אפשר להפרישו מן הבשר דלא מהני קריעה לאחר בישול. ואף על גב דבגמר בשולו יוצא כל החלב מדפריך נפל לקדירה אחרת אל יאסר מכל מקום קודם גמר בשולו נאסר בשביל חלב שבגומות ותו לא משתרי. דחיישינן שמא יאכלנו קודם גמר בשולו. ולפי שאין הכחל נאסר מחמת עצמו אלא מחמת חלב הכנוס בגומות לכך הוי כמו שאר הבשר לבטלו".
3. מותר בפני עצמו.
(א) עי' מ"מ (פרק ט' הל' י"ג) – "וי"א מפני שהוא מותר בפ"ע".
4. מראי מקומות – ב"י (ס"ק א' ד"ה ומ"ש ואם), ש"ך (ס"ק ה'), בדה"ש (ס"ק כ"ד).

ו. נפל פחות מנ"ט, וחזר ונפל לקדירה אחרת.

1. צריך ששים והוא.
(א) רשב"א (תוה"ב הארוך ב"ד ש"א יז, תוה"ק בית ד' שער א' סוף יא:) – "ויראה לי שאם נפל ראשונה בפחות מתשעה וחמשים הכחל עצמו חוזר כחתיכת נבלה שבארנו בבשר בחלב. ולפיכך אם נפל לקדירה אחרת צריך ס' והוא".
2. (ב) טור (סעי' א') – "וכתב עוד ויראה לי שאם נפל בראשונה בפחות מתשעה וחמשים הכחל עצמו חזר ונעשה נבילה ואם נפל אח"כ בקדירה צריך ששים והוא".
(ג) רמ"א (סעי' א', דר"מ ס"ק ד') – "וכן עיקר".
2. משערין בו בס' כבראשונה.
(א) רמב"ם (מאכ"א פרק ט' הל' י"ג) – "כיצד אם היה הכל עם הכחל כמו ששים בכחל הכחל אסור והשאר מותר, ואם היה בפחות מששים הכל אסור, בין כך ובין כך אם נפל לקדירה אחרת אסור אותה ומשערין בו בששים כבראשונה".
3. (ב) רא"ה (בדק הבית בית ד' שער א', ט"ז-ב') – "עוד כתב דהיכא דליכא בקדירה חמשים ותשע שנאסר הכל מסתברא שהכחל עצמו נעשה נבלה שהרי עשאוהו כבשר בחלב ובב"ח לדברי הכל נעשה כנבלה ולפיכך צריך ס' ואין כחל מן המנין ע"כ. וזה אינו נכון דסוף דינא כתחילת דינא אפשר דמעיקרא כחל מן המנין ומצטרף להעלות איסור שבו ועכשיו כשנאסר הקדירה בשבילו תחמיר איסורו הוא הגורם האיסור ויהיה הוא עצמו חמור בשבילו דבר זה אינו לעולם הוא מצטרף למנין ששים".
(ג) מחבר (סעי' א').
3. עי' סי' צ"ב סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

[ד] כלים - סעיף ג'.

- א. לחתכו בסכין של בשר.
1. מותר לכתחילה – תוס' (דף קיא. ד"ה תותי, "ומה שנוהרים שלא לחתוך כחל רותח בסכין של בשר מנהג של הבל הוא דאפי' בשפוד אחד שרינן הכא לכתחלה כשהכחל למטה ואפי' עילוי בשרא לכתחלה הוא דאסור מטעם דפרישית אבל בדיעבד שרי"), טור (סעי' ג'), מחבר (סעי' ג').
- ב. ליתנו בכלי של בשר.
1. מותר לכתחילה – טור (סעי' ג'), מחבר (סעי' ג').

ג. שפוד.

1. מיקל – רמ"א (סעי' ג', "וה"ה לצלות זה בשפוד שצלו בו זה").
2. מותר לכתחילה – תוס' (דף קיא. ד"ה תותי, לשונו מובא לעיל).

ה) טבלה.

צלי			בישול עם בשר			בישול לבדו*			
קריעה שתי וערב וטחו בכותל	קריעה קצת	בלי קריעה כלל	קריעה שו"ע וטחו בכותל	קריעה קצת	בלי קריעה כלל	קריעה שו"ע וטחו בכותל	קריעה קצת	בלי קריעה כלל	ראשונים
לכתחילה	לכתחילה: י"א שצריך שתי וגם ערב. וי"א שתי או ערב	בדיעבד	י"א לכתחילה, וי"א בדיעבד	אסור	אסור	לכתחילה	אסור	אסור	רש"י
לכתחילה	לכתחילה	י"א בדיעבד, וי"א לכתחילה	לכתחילה	בדיעבד	אסור	לכתחילה	לכתחילה	י"א בדיעבד, וי"א לכתחילה	ר"ת
לכתחילה	לכתחילה	י"א בדיעבד, וי"א לכתחילה	לכתחילה	אסור	אסור	לכתחילה	בדיעבד	בדיעבד	רי"ף
לכתחילה	לכתחילה	בדיעבד	לכתחילה	אסור	אסור	לכתחילה	בדיעבד	בדיעבד	רמב"ם
									פוסקים
לכתחילה	לכתחילה שתי וערב	בדיעבד	נהגו שלא לבשלו	אסור	אסור	לכתחילה	בדיעבד	בדיעבד	מחבר
לכתחילה	בדיעבד	בדיעבד	הפמ"ר	אסור	אסור	בדיעבד	אסור	אסור	רמ"א
לכתחילה			אסור	אסור	אסור	אסור	אסור	אסור	מהרש"ל
			אסור	אסור	אסור				ב"ח
			הפמ"ר						ש"ך

* ש"ך (ס"ק ג') – "בפני עצמו. פי' בלא בשר אבל פשיטא דבמים וירקות ושאר דברים חשיב כבישול בפני עצמו וק"ל".

בשר וחלב שנתערבו

סימן צ"א

א] בשר וגבינה שנגעו זה בזה - <u>סעיף א'</u> .	יא] אדמיקר ליה בלע.	כא] ציר.
ב] שניהם יבשים לגמרי.	יב] מליחה - <u>סעיף ה'</u> .	כב] מליחה בכלי.
ג] כלי איסור - <u>סעיף ב'</u> .	יג] מליחה שאינו נאכל מחמת מלחו.	כג] חתיכה שמינה - <u>סעיף ו'</u> .
ד] מידי דאורחיה בהדחה.	יד] שהיה המלח על החתיכה.	כד] צלי: בעי קליפה - <u>סעיף ז'</u> .
ה] השתמשות בכלי איסור נקי.	טו] כמה צדדי החתיכה.	כה] פילי, תבלין.
ו] ציורים.	טז] שיעור מליחה לצלי.	כו] פרטי ההלכה.
ז] השתמשות בכלי איסור נקי של חרס.	יז] תתאה גבר אצל מליחה.	כז] בקעים
ח] לחם שנגע בבשר או בגבינה - <u>סעיף ג'</u> .	יח] מליחה ותפל.	כח] תבלין.
ט] תתאה גבר - <u>סעיף ד'</u> .	יט] מליחה בכחוש.	כט] בב"ח ע"י מליחה וכבוש - <u>סעיף ח'</u> .
י] הלכות.	כ] יבש, יבש לגמרי, צלול.	

א] בשר וגבינה [צוננים] שנגעו זה בזה - סעיף א'.

א. מקור הדין.

1. משנה (חולין דף קז:): – "צורר אדם בשר וגבינה במטפחת אחת ובלבד שלא יהו נוגעין זה בזה".
2. גמרא (חולין דף קז:): – "וכי נוגע זה בזה מאי הוי. צונן בצונן הוא. אמר אביי: נהי דקליפה לא בעי, הדחה מי לא בעי".
3. מחבר (סעי' א') – "בשר וגבינה שנגעו זה בזה, מותרים, אלא שצריך להדיח מקום נגיעתן. ומותר לצור אותם במטפחת אחת, ולא חיישינן שמא יגעו זה בזה".

ב. גדר דין הדחה בדבר כחוש: נ"מ, במקום שאורחיה רק בהדחה [ולא בשפשוף].

1. די בשטיפת המקום במים.
- א) חו"ד (חי' ס"ק ב', בי' ס"ק א') – "היינו הדחה בעלמא בלא שיפשוף".
- ב) פת"ת (ס"ק א', ס"ק ג') – "והאי הדחה היינו הדחה בעלמא בלא שפשוף".
- ג) זבחי צדק (ס"ק ג').
- ד) ערה"ש (סעי' א') – "ולכן די בהדחה קלה וא"צ שיפשוף".
- ה) כה"ח (ס"ק ג').
- ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קכ"ו, מטבח הכשר עמ' קנ"ד).
- ז) זר השלחן (ס"ק ה', פני השלחן ס"ק י"א) – "כן משמע מסתימת הפוסקים, וכ"ד גדולי הוראה".
2. צריך לשפשוף.
- א) ריב"ש (סי' כ"ו) – "צריכין הדחה, ורוצה לומר עם שפשוף בו, שישפשוף בהם בידינו; דסתם הדחה כך היא. דומיא דמאי דאמרינן בלוקח כלי תשמיש מן העו' ככב': דברים שתשמישן בצונן, מדיחן ומטבילין והם טהורים. ובארו המפרשים ז"ל, דמדיחן בשפשוף קאמר, דאל"כ הו"ל למימר מטבילין לבד, שהרי הטבילה עצמה תועיל גם להדחה, אלא שהדחה בשפשוף קאמר".
- ב) יד יהודה (הקצר ס"ק ב', הארוך ס"ק א').
- ג) בדה"ש (ס"ק ד', בי' ד"ה שצריך עמ' ק"ה) – "ונראה להחמיר".
3. צריך שפשוף גדול.
- א) פמ"ג (מש"ז ס"ק א') – "ולדינא נראה אפילו ב' דברים שאין שמינים אפילו אורחיה בהדחה כמו בשר חי אסור דצריך שפשוף גדול ודווקא להניח בכלי איסור מקונחת הוא דמתיר".
- 1) פשט בהפמ"ג - עי' לקמן סעי' ב', לענין מידי דאורחיה בהדחה.
4. מראי מקומות – מעדני השלחן (ס"ק ג', מטעמי השלחן אות א'), לבושי עז (סעי' א' תמצית אות ה'), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ג' סעי' י').

ג. גדר הדחה: במקום שאחד מהם שמן.

1. כמו דבר כחוש, אא"כ בסכין [כיון שיש דוחקא].
- א) עי' ערך השלחן (ס"ק א').
- ב) חו"ד (חי' ס"ק ב', בי' ס"ק א') – "אבל במקום דוחקא דסכינא ושמנונית בעינן שיפשוף עד שידע באומד הדעת שסר ממנו השמנונית, כגון שחתך בשר בסכין שחתך בו חלב. אבל דוחקא בלא שמנונית או שמנונית בלא דוחקא, מותר בהדחה".
- ג) בית אפרים (יו"ד סי' כ"ט).
- ד) זבחי צדק (ס"ק ג').
- ה) כה"ח (ס"ק ג').
- ו) בדה"ש (ס"ק ה').
2. כמו סכין, הדחה עם שפשוף מרובה.
- א) רדב"ז (סי' רט"ז) – "נ"ל דדוקא באיסורין שאינם נדבקיין אבל אם היה הכלי של חלב או של שומן של איסור אסור להניח בתוכו שום מאכל אפי' שידיחנו אח"כ לפי שנדבק האיסור בהיתר ואינו יוצא ע"י הדחה ודבר זה נראה לחוש".

- (ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק א' ד"ה ודע, שפ"ד ס"ק ב').
 (ג) חכ"א (כלל מ"ב סעי' א') – "ואם הוא דבר שמן כחמאה וחלב לא סגי בהדחה רק צריך שפשוף היטב גם כן".
 (ד) ערה"ש (סעי' א') – "הדחה עם שיפשוף וכ"ש כשיש דוחקא דסכינא דצריך הדחה ושיפשוף היטב עד שיוודע לו שסר השמנונית".
 (ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קכ"ו, מטבח הכשר עמ' קנ"ד).
 (ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ק"כ).
 (ז) זבחי אהרן (פרק ה' סעי' ד', עריכת הדעת פרק ד' סעי' ב').
 3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק א', ס"ק ג'), דרכ"ת (ס"ק ה'), אג"מ (יו"ד ח"א סי' ל'), מעדני השלחן (ס"ק ג'), לבושי עז (סעי' א' תמצית אות ג', ס"ק ד'), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ג' סעי' י"א).
 (א) יד יהודה (הקצר ס"ק ב', הארוך ס"ק א') – "דדבר שמן בודאי צריך לשפשוף יותר ... ואם חתך בסכין שיש שמנונית דבוק עליו צריך לשפשוף הרבה עד שיסיר ממנו השומן".

ד. דבר לח שנקרש.

1. הדחה ושיפשוף גדול.
 (א) בית אפרים (יו"ד סי' כ"ט).
 (ב) הו"ד בפת"ת (ס"ק א') – "וכתב עוד דחלב מהותך או חמאה שנפל ע"ג בשר צונן ונקרש ונתייבש שם צריך שפשוף גדול ע"ש".
 (ג) זבחי צדק (ס"ק ג').
 (ד) ערה"ש (סעי' א') – "וכן אם נפל דם לח על בשר ונקרש או חלב מהותך או חמאה מהותכה צוננת שנפל על בשר ונקרש אינו די בשיפשוף לבד או הדחה לבד אלא צריך ג"כ הדחה ושיפשוף גדול".
 (ה) מעדני השלחן (סוף ס"ק ג').
2. צריך לרככו במים תחילה.
 (א) יד יהודה (הקצר ס"ק ב', הארוך ס"ק א').

ה. דבר רך.

1. צריך גרידה – מחבר (סי' צ"ו סעי' ה'), חו"ד (חי' ס"ק ב', "ודבר רך, כגון קישואין דסימן צ"ו סעיף ה' וכיוצא בזה, בעי גרידה"), פת"ת (ס"ק א', ס"ק ד', "ודבר רך כגון קישואין דסי' צ"ו סעיף ה' וכיוצא בו בעי גרידה"), מעדני השלחן (סוף ס"ק ג').

ו. בדיעבד: כגון אם נגעו זה בזה ולא הדיח ובישל את הבשר או הגבינה, או דבר צלול שא"א להדיחו.

1. מותר בדיעבד.
 (א) ט"ז (ס"ק א' [עי' ס"ק ב' בשם היש"ש, ומחלוקת שם הפמ"ג וחו"ד מה פשט]).
 (ב) חגורת שמואל (ס"ק ב').
 (ג) חו"ד (חי' ס"ק ב') – "וכשעשה במזיד אסור למבטל או למי שנתבטל בשבילו".
 (ד) חכ"א (כלל מ"ב סעי' ב', בינת אדם כלל ל"ט) – "ובדיעבד שבישל בלא הדחה או שאי אפשר להדיח מותר".
 (ה) פת"ת (סוף ס"ק א').
 (ו) זר השלחן (ס"ק ד').
- 1 (ה) הדחה רק לכתחילה – תורת חטאת (ריש סי' כ"ב), ט"ז (ס"ק א', עי' ס"ק ב'), חו"י (סי' קע"ט, "ומאחר שא"א לתקנו ה"ל בדיעבד ושרי"), הו"ד בפת"ת (סי' צ"ו ס"ק ה').
 2 (א) תלינו שיש ששים – חו"ד (בי' ס"ק ג', "בטל במיעוטו"), הו"ד בפת"ת (סוף ס"ק א', ס"ק ב'), חכ"א (כלל נ"ו סעי' א', "ואם אי אפשר בהדחה כגון שנשתמש בו דברים לחים בדיעבד נראה לי דמותר דמסתמא יש ששים נגד מה שהיה דבוק מן האיסור"), עי' באר המים (יו"ד סי' כ"ו, "דכיון דא"צ לשער אלא כנגד השמנונית שעל הסכין ... והוא דבר מועט מאד והו"ל משהו בעלמא ... וא"כ מסתמא ודאי שיש שיעור ס' בבשר כנגדו"), זר השלחן (ס"ק ד', טבעות השלחן ד"ה להדיח).
 2. מחמיר, [עד שיאמוד שמן הסתם יש ששים בתבשיל כנגד מה שעלול היה להדבק בבשר].
 (א) עי' מהרש"ל (חולין פרק ח' סי' מ"ד, [לפי המש"ז ס"ק ב', משא"כ לפי החו"ד שהו"ד בפת"ת ס"ק ב']).
 (ב) מנחת יעקב (כלל כ"ב ס"ק ט"ו) – "דמידי דבעי הדחה אם שכח מלהדיח מותר דיעבד היינו דוקא יבש ביבש דא"צ רק הדחה משום חשש ניעה וטיחה שעל גביו משא"כ בנפל לדבר לח וצלול".
 (ג) רע"א (על המחבר סוף סעי' ד') – "ואם נפלו זה לתוך זה צוננין מדיח הבשר. ואף דיעבד אם לא הדיח הבשר ובשלו צריך ס' נגד כל הבשר דדוקא יבש ביבש דא"צ הדחה רק משום חשש נגיעה וטיחה שעל גביו בזה שרי בדיעבד".
 (ד) יד יהודה (הארוך ס"ק ו', הקצר ס"ק ה').
 (ה) עי' בדה"ש (ס"ק ו', בי' ד"ה בשר עמ' ק"ד).
 3. מראי מקומות – דגול מרבבה (תנינא, ריש סי' ק"ה), חגורת שמואל (ס"ק ו'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י'), דרכ"ת (ס"ק ב'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ה' הע' פ"ט), מעדני השלחן (ס"ק ג', ס"ק ד', מטעמי השלחן אות ב').

ז. להניח חלב אצל בשר לכתחילה – עי' רמ"א סי' צ"ה סעי' ו'.

1. י"ל, שחלק מן המטפחת מפסיק ביניהם.
 (א) חכ"א (כלל מ"ב סעי' ג') – "מותר לצור בשר וגבינה או איסור והיתר במטפחת אחת זה בצד זה וזה בצד זה ולא חיישינן שמא יגעו זה בזה (שם סעיף א') וכן מותר ליתן בתוך תיבה אחת כד של בשר אצל כד של חלב דמזהר זהירי שלא יפול מזה לזה ומכל

מקום אם הם מגולים טוב ליזהר לכתחלה במקום שאינו צורך כיון שאין דבר המפסיק ביניהם (סימן צ"ה סעיף ו') מה שאין כן לצור במטפחת דאפילו לכתחלה מותר".

ב) בדה"ש (סי' צ"א ב' ד"ה לצור, עמ' ק"ז) – "ואע"ג שלדעת הרמ"א בסימן צ"ה סעיף ו' אין להניח כד של בשר אצל כד של חלב שמא יפול מאחד לתוך חבירו יש לומר דשאני הכא שחלק מן המטפחת מפסיק ביניהם [חכ"א כלל מ"ב דין ג']".

2. מראי מקומות – זר השלחן (סי' צ"א טבעות השלחן ד"ה ולא).

ה. ידיים מלוכלכות.

1. מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' קנ"ה) -

Children often touch parve foods while their hands are wet from milk or fatty from pizza or meat. If their hands were merely wet, the food should be rinsed. If their hands were fatty, the parve food must be scrubbed well or a thin sliver of the affected surfaces cut away. If the food were already cooked ...

2. מראי מקומות – הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ג' סעי' ז', הע' ט"ז).

ט. מראי מקומות – אנציקלופדיה תלמודית (כרך ח' ערך הדחה - באיסורים, עמ' רפ"ד - עמ' רצ"ה).

ב] שניהם יבשים לגמרי.

א. הלכה.

1. מיקל, שאפילו הדחה אין צריך – עי' לבוש (סעי' ב'), ב"ח (ס"ק א' ד"ה ומ"ש), ש"ך (ס"ק א'), כנה"ג (הג' טור ס"ק א'), פר"ח (ס"ק א'), פ"ת (ס"ק א'), מנחת יעקב (כלל כ"א ס"ק א'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), כרתי (ס"ק א'), שלחן גבוה (ס"ק א'), חגורת שמואל (ס"ק א'), באה"ט (ס"ק א'), ברכי יוסף (ס"ק א'), חוו"ד (חי' ס"ק א', בי' ס"ק ב'), חכ"א (כלל מ"ב סעי' א'), זבחי צדק (ס"ק א'), ערה"ש (סעי' א'), כה"ח (ס"ק א'), בדה"ש (ס"ק ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' קכ"ו, מטבח הכשר עמ' קנ"ד), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קי"ח, "שמעיקר הדין הלכה כהש"ך. אבל אה"נ אם ראה שאין השמנונית ניסרת עי"ז, פשוט הוא שצריך לשפשף עד שמסיר השמנונית"), זר השלחן (ס"ק ג'), לבושי עז (סעי' א' תמצית אות א'), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ג' סעי' ג').

א) ומותר לכתחילה – חגורת שמואל (ס"ק א', "ומשמע דאפילו להניח יחד שרי לכתחלה").

ב) מראי מקומות – חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות נ"ז, "בש"ך (סימן צ"א ס"ק א') כתב דבבשר וחלב דוקא כשאחד מהן לח יש ליזהר שלא יגעו בשר בחלב, אבל בשניהם יבשים אי"צ ליזהר, ואפילו הדחה אי"צ, ואמר הרב דלפ"ז אפילו לכתחלה מותר שיגעו זה בזה, אולם נוהגין להזהר בזה").

2. מחמיר – לפי רמ"א (סעי' ב', חוו"ד בי' ס"ק ב'. "עיינן ש"ך ס"ק א' דבשניהם יבשים אין צריך הדחה. והנה מדברי הרב בהג"ה [סעיף ב] שכתב דביבש מותר כשלא בלע הכלי רק בצונן, משמע דבמאכל אפילו ביבש בעי הדחה. אך הש"ך [ס"ק ג] פליג שם אהרב").

א) מראי מקומות – תהלה לדוד (סי' שכ"ג ס"ק ט"ז), זר השלחן (טבעות השלחן ד"ה אלא).

ב. בדבר מלוח.

1. לכו"ע צריך הדחה – רע"א (על הש"ך ס"ק א', "דדוקא כשא' מהן לח. ובמלוחים צריך הדחה כדלקמן ס"ה"), חוו"ד (בי' ס"ק ב'), זבחי צדק (ס"ק א'), כה"ח (ס"ק א'), בדה"ש (ס"ק ג'), "והטעם לזה יש לומר כי קורטי המלח נדבקים שפיר מאחד על חבירו אפילו כשהם יבשים והרי המלח בלוע מהמאכל שנמלח בו", מעדני השלחן (ס"ק ג'), זר השלחן (ס"ק ג'), לבושי עז (סעי' א' תמצית אות ב'), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ג' סעי' ד').

2. מראי מקומות – יד יהודה (הארוך ס"ק ב', לשונו מובא לקמן), בדה"ש (בי' ד"ה אלא, עמ' ק"ה).

א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק א') – "צריך לחלק על ידי מליחה אף שניהם יבישים אפילו הכי צריך הדחה ואינו יודע טעם לחלק".

ג. בדבר חריף.

1. לכו"ע צריך הדחה – חוו"ד (חי' ס"ק א', בי' ס"ק ב', "אמנם בדברים חריפים נראה דאפילו יבשים בעי הדחה, וכן כתב הפרי מגדים [שפתי דעת אות א], כדמוכח בסעיף ה' דבשניהם מלוחים אפילו יבשים בעי הדחה"), פ"ת (ס"ק א', "ומיהו דבר חריף אפילו יבש כצונן לח דמי ובעי הדחה כמ"ש בסעיף ה' ואם הם יבשים כו' כ"כ הפמ"ג והחיות דעת"), זבחי צדק (ס"ק א'), כה"ח (ס"ק א'), מעדני השלחן (ס"ק ג'), זר השלחן (ס"ק ג'), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ג' סעי' ד').

2. מראי מקומות – יד יהודה (הארוך ס"ק ב', לשונו מובא לקמן), בדה"ש (בי' ד"ה אלא, עמ' ק"ה).

ד. מאכל שנוח להתפרך ולהתדבק קצת ממנו על חבירו [כגון גבינה שיש בה פירורין].

1. לכו"ע צריך הדחה – פ"ת (ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק ב'), יד יהודה (הקצר ס"ק א', הארוך ס"ק ב', "ודוקא אם הם יבישים וחלקים שאין יכול לפרור ממנו מה ואל"כ גם בזה צריך הדחה"), בדה"ש (ס"ק ג'), מעדני השלחן (ס"ק ג'), זר השלחן (ס"ק ג'), לבושי עז (סעי' א' תמצית אות ב'), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ג' סעי' ג').

ה. שומן יבש.

1. לכו"ע צריך הדחה – פ"ת (ס"ק א', "מסתמא השומן נסרך ואינו ניכר וצריך הדחה"), זבחי צדק (ס"ק ב'), כה"ח (ס"ק ב'), עי' בדה"ש (ס"ק ג'), מעדני השלחן (ס"ק ג'), זר השלחן (ס"ק ג'), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ג' סעי' ג').

ו. "הכל לפי ראות העין" – יד יהודה (הקצר ס"ק א', הארוך ס"ק ב'), בדה"ש (ס"ק ג'), מעדני השלחן (ס"ק ג'), זר השלחן (ס"ק ג').

ז. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ד').

1. יד יהודה (הארוך ס"ק ב') – "הש"ך הביא בשם הב"ח דוקא כשאחד מהם לח אבל אם שניהם יבישים א"צ הדחה. והפ"מ הקשה מלקמן ס"ה בשר וגבינה מלוחים יבישים דצריכין הדחה והח"ד מחלק בין דבר חריף. והנה לא ראיתי לדברים אלו שום יסוד ומקור כלל ועיין בב"ח ואין ראיותיו מכרעת כלל. אך מצד הסברא אם יהא נוגע שני דברים יבישים חלקים אף בדברים חריפים בצונן ושומן ובצלים לא ידביק מאחד על חבירו דבר, אך אם היא דבר יבש שיכול לפרור ממנו דבר בודאי ידבוק על חבירו גם אם היא יבש וחלק כמו שאנו רואין בתפוח לקמח או חול או מלח, מעתה שוב לא קשה מלקמן דיש על כל אחד מלח דק וידביק על חבירו".

ג. כלי איסור – סעיף ב'.

א. ה"ה בשר איסור בכלי של היתר – ש"ך (ס"ק ב'), כנה"ג (הג' טור סוף ס"ק ב'), פר"ח (ס"ק ב'), בית לחם יהודה (ס"ק ג'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב'), זבחי צדק (ס"ק ד'), יד יהודה (הקצר ס"ק ד', הארוך ס"ק ה'), כה"ח (ס"ק ד'), בדה"ש (ס"ק י"א), מעדני השלחן (ס"ק ח'), זר השלחן (ס"ק ז').

1. מעדני השלחן (פאר השלחן ס"ק ל"ב) – "ולכאורה נראה דמיירי רק באיסור שיש בו קצת לחלוחית ... ומ"מ ראוי לא להכניס בכלי היתר שום איסור אפילו יבש".

ב. מחבר [בעל העיטור, טור] – "כל מידי דבעי הדחה, כגון להניח בשר היתר צונן בקערה של איסור צונן, אסור לכתחלה, דילמא אכיל בלא הדחה".

קשה: הא אין שמנונית והוא נקי, ולא בולע בצונן.

1. י"ל, מיירי בכלי חרס וגזרים צונן אטו חמין – פר"ת (ס"ק ב').
2. י"ל, מקנח ולא הודח – פר"ח (ס"ק ג'), פר"ת (ס"ק ב'), יד אברהם (על המחבר סעי' ב'), זבחי צדק (ס"ק ו'), מעדני השלחן (ס"ק ט'), זר השלחן (ס"ק י"ד).

3. י"ל, בלא קינוח – ש"ך (ס"ק ג'), "באמת נ"ל דמה שכ' הא"ח כלים של עובד כוכבים שהודחו יפה היינו דידיע' שהודחו יפה כגון שהדיחם ישראל עכשיו ואין ר"ל דדוקא הדחה בעינן דהא הא"ח כ"כ בשם הרא"ה והרא"ה ס"ל בספר בדק הבית דף ע"ג שהקנוח יפה הוא בכ"מ כהדח' ע"ש (וע"ל סי' י' ס"ק ט"ז) ובעה"ע מיירי בלא קנוח דודאי אם קינוח הכלי בענין שאין בו שמנונית כלל אין סברא כלל להצריכו הדח' דהא לא נגע באיסור ומה שבלע בו אינו מפליט בצונן ומהרש"ל פכ"ה ס"ס ע' כ' ומ"ש הרשב"א דסגי במלח בקערה בקנוח יפה כבר כ' הטור בשם בעה"ע דאסור בלא הדחה עכ"ל ותמיה לי דהרי הרשב"א גופיה פסק כבעה"ע ועוד שהרי הטור גופיה בס"ט הביא דעת הרשב"א א"ו כדפי' ובהכי ניחא מ"ש הטור לקמן סימן צ"ד ס"ג דקדחה שנתבשל בה בשר בחלב מותר לתת בה פירות או צונן דמשמע אפי' צונן לח וכ"כ ב"י שם ומשמע אפילו דבר שאין דרכו להדיח דומיא דפירות אלא דהתם מיירי שמקנחה היטב בתחלה".

4. הכלי נקי וחוששיין למה שבלוע בהכלי – ט"ז (ס"ק ג'), "דודאי גם הטור מיירי כאן שהכלי נקי דלא חש אלא לאיסור בלוע דאילו אינו נקי מהאיסור ודאי בכל גוונא יש לאסור".
5. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק י'), "ובדברי המחבר לא נתפרש אם המדובר ...".

ג. נתקנה ולא הודח: האם הכלי נקי.

1. מיקל – ש"ך (ס"ק ג'), סי' ס"ט ס"ק ס"ו), חכ"א (כלל ל"ב סעי' ל"ב, "ובשאר כלים יקנח יפה ומותר אף בלא הדחה"), בדה"ש (ס"ק ט"ו, ציונים ס"ק ל"ז).
2. מחמיר – פר"ח (ס"ק ג'), סי' ס"ט ס"ק נ"ה, "ויש להחמיר ולהצריכה הדחה היטב"), בתי כהונה (ח"א בית ועד סי' י"ח), שלחן גבוה (סי' ס"ט ס"ק ס"ד), זבחי צדק (ס"ק ו'), "וכן עיקר דקנוח לא מהני", יד יהודה (הקצר ס"ק ח', הארוך ס"ק ח' ד"ה אך), כה"ח (ס"ק ו'), סי' ס"ט ס"ק ר"ס), מעדני השלחן (פאר השלחן ס"ק ל"ו), זר השלחן (ס"ק י"ד, טבעות השלחן ד"ה מותר).
3. בכלי שאין בליעת איסור, לכ"ע די בקנוח – חלקת בנימין (סי' קכ"א ציונים ס"ק ז').
4. מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק א', ס"ק ג').
5. עי' סי' ס"ט סעי' ט"ז, לשיטות ומראי מקומות [גבי כלי שאינו מנוקב: האם מספיק קנוח, או צריך הדחה].

ד. מידי דאורחיה בהדחה.

א. האם מותר לכתחילה.

1. יש להקל, אפילו באוכלים.

א (בעל העיטור) (שער א' הכשר הבשר, י"ג-ב') – "צורר אדם בשר וגבינה במטפחת אחת ובלבד שלא יהא נוגעים זה בזה ואם היה נוגעין זב"ז בעי הדחה כדאיתא לקמן חם קולף צונן מדיח ואי שרית לכתחלה דילמא אכיל בלא הדחה ש"מ כגון להעלות בשר היתר צונן בקערה דאיסורא צונן אסור לכתחלה דלמא אכיל בלא הדחה ודוקא בשר מבושל דלאו אורחיה בהדחה דמתניתין דקתני בשר וגבינה בשר מבושל הוא. אבל במידי דאורחיה בהדחה כגון בשר חי וזולתן שרי לכתחלה דאלת"ה היכא מזמנין לא"י וספין ליה חמרא בכסא דילן הא לכתחלה בעי הדחה אלא לאו ש"מ במידי דאורחיה בהכי שרי לכתחלה ומנהג היא דיהבי ביה עפרא בתר דשתי א"י מיניה וכיון דצב"צ בעי הדחה צריך למרחק שלא יהא נוגע בשר בלחם שאם נוגע בו אסור לאכול עמו גבינה".

(ב) רשב"א (תורת הבית הארוך בית ד' שער א' דף כא:) – "וכתב הרב בעל העיטור ז"ל דדוקא בבשר מבושל דלאו אורחיה בהדחה ואיתי למיכל מיניה בלא הדחה אבל בשר חי שאין דרכו לאכלה בלא הדחה אפילו נוגעין זה בזה צורר ואינו נמנע".

(ג) ב"י (ס"ק ב', מחבר סעי' ב') – "כתב בעל העיטור (ח"ב, שער ראשון ח"ד הל' הכשר הבשר יג ע"ד) שמע מינה כל מידי דבעי הדחה כגון בשר היתר צונן וכו' ודוקא בשר מבושל דלאו אורחיה בהדחה אבל מידי דאורחיה בהדחה כגון בשר חי וכיוצא בו שרי לכתחלה. כ"כ הרשב"א בתורת הבית הארוך (ב"ד סוף ש"א כא:) בשם העיטור ובשם הראב"ד וכן פסק בתורת הבית הקצר (שם יט.). ודבר פשוט הוא שבעל העיטור קאי אהא דאמרינן שצריך להדיח מקום נגיעתן וקאמר דמתנתן ובלבד שלא יהו נוגעים זה בזה שמע מינה כל מידי דבעי הדחה וכו' אסור לכתחלה".

(ד) רדב"ז (ח"א סי' רט"ז) – "שאלת ממני אודיעך דעתי אם מותר להניח מאכל צונן בתוך כלי איסור או אצל דבר האסור. תשובה אם המאכל הוא דבר שאוכלין אותו בלא הדחה הרי זה אסור דחיישינן שמא ישכח ולא ידיח אותו אבל דבר שאין דרכו לאוכלו עד שידיחוהו כגון בשר תפל או דגים מותר. והראיה מדתנן פרק כל הבשר צורר אדם בשר וגבינה במטפחת אחת ובלבד שלא יהיו נוגעין זה בזה והוינן בה וכו' נוגעין זה בזה מאי הוי צונן בצונן הוא אמר אביי נהי דקליפה לא בעי הדחה מי לא בעי וחיישינן שמא ישכח ולא ידיח. וכן כתבו בשם הראב"ד ובשם בעל העיטור ז"ל דבשר תפל או דגים שאין דרך לבשלו בלא הדחה מותר להניחו בכלי איסור או אצל מאכל אסור דליכא למיחש שמא ישכח ולא ידיח כיון שדרכו בהדחה. וכתב הרשב"א ז"ל וכן כל כלי שדרכו של אדם להדיחו קודם שישתמש בו אין נמנעין מלהשתמש בו באיסור צונן ואחר כך ידיחנו וישתמש בו היתר ואין חוששים לפשיעה בכך שהרי לוקחים כלים אסורין מן העכו"ם ואין חוששין לפשיעת הכשר שלהן ע"כ".

(ה) פת"ת (ס"ק ג') – "ומדברי הטור שכתב דברי בה"ע אכלי אין ראייה דבא לומר דאם אין אורחיה בהדחה אף בכלי אסור אבל אם אורחיה בהדחה י"ל דאפילו ע"ג איסור בעין שרי והא הטור לא הזכיר כלי אלא ברישא ולא בסיפא ע"ש. ועיין בתשובת רדב"ז החדשות סימן רט"ז".

(ו) בדה"ש (ס"ק י"ד) – "לדינא נראה שיש להקל בה בכל גווני".

2. אסור להגיע מאכל של היתר אצל איסור, [בין מאכל של איסור בין כלי של איסור].

(א) רא"ה (בדק הבית בית ד' שער א' דף כא:) – "וכתב הרב בעל העיטור ז"ל דדוקא מבושל דלאו אורחיה בהדחה אבל בשר חי דאורחיה בהדחה אפילו נוגעין זה בזה צורר אותן לכתחילה ואינו חושש ע"כ. וכבוד הרב ז"ל יהא מונח במקומו שזה אינו נכון, שמעולם לא הותר בשום מקום לסמוך דבר המותר עם דבר אסור על דעת להכשירו **שמא לא ידיחנו יפה יפה** וזה דבר פשוט אין דין זה אלא בכלים שאין ההיתר והאיסור בהם כאחד ובהא ודאי מותר להשתמש בהם באיסור על דעת להכשירן ולהשתמש בהם בהיתר ואין דינין אלו דומין זה לזה כלל".

3. מראי מקומות.

(א) גרא"א (ס"ק ב') – "ודוקא כו'. במה"ב הביא ראייה לזה ממה שנאמר וישימו החלבים על החזות ועתוס' ח' ב' ד"ה לא כו' ואינו ראייה דמן התורה ודאי דמותר ועוד כהנים זריזין הן והרא"ה חלק שם ע"ש קי"ב א' (ע"כ)".

(ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק א') – "ולדינא נראה אפילו ב' דברים שאין שמינים אפילו אורחיה בהדחה כמו בשר חי אסור דצריך שפשוף גדול ודווקא להניח בכלי איסור מקונחת הוא דמתיר".

(1) פת"ת (ס"ק ג') – "עיין פמ"ג במשבצות סוף ס"ק א' דמסיק דדוקא להניח בכלי איסור מקונחת הוא דמותר אם אורחיה בהדחה אבל ע"ג איסור בעין אפילו אינו שמן אסור דצריך שפשוף גדול ולהכי הביא הטור דברי בעל העיטור אכלי ע"ש. ועיין בש"ך כאן סק"ד ולקמן סי' ק"ה סק"ה מבואר שאין לחלק בזה ואפילו ע"ג איסור בעין שרי אם אורחיה בהדחה דלא צריך שפשוף וכמ"ש הוא בעצמו בשפ"ד הבאתיו לעיל אות א' דדוקא אם נגע באיסור שמן בעי שפשוף וגם על זה חולק החו"ד ותשובת בית אפרים כמ"ש שם ודוקא במקום דחוקא דסכינא ושמונית בעי שפשוף".

(2) י"ל, שאינו מעיקר הדין – ערה"ש (סעי' ג', "ויש מי שרוצה לומר דזהו רק על גבי כלי אבל על גבי מאכל איסור גם בכה"ג אסור לכתחלה [פמ"ג במ"ז סק"א] ויש להתיישב בזה דאיזה איסור יש בזה **אלא שמכוער הדבר**"), אג"מ (יו"ד ח"א סי' ל', "ואף לחומרת הפמ"ג במשבצות סי' צ"א סוף סק"א שאוסר לכתחלה אפילו ב' דברים שאין שמינים אפילו אורחיהו בהדחה והוא חומרא בעלמא שמכוער הדבר כדאיתא בערוך השלחן דהא הוא היפוך דברי הראשונים וגם לא יסתור דבריו שבש"ד כדקשה בפ"ת עליו").

(3) מראי מקומות – פמ"ג השלם (ליקוטי מגדים ס"ק י"א).

(ג) רע"א (יו"ד על מחבר סעי' ב') – "אבל מידי דאורחיה. דעת הרא"ה בבד"ה דוקא להניח איסור בכלי היתר מותר היכי דדרכו להדיח הכלי אבל בב' מיני אוכלין שנגעו זה בזה אסור בכל ענין והרשב"א במ"ה כ' דגם זה מותר".

(1) בדה"ש (סעי' ב' בי' ד"ה מידי, עמ' ק"ח) – "יש להעיר על מש"כ רעק"א ... אולם מדברי הרא"ה משמע שאמנם כן הוא שחולק גם על דינו של השו"ע וביאור סברת שיטתו בהך ענינא נראה דדוקא ...".

ב. כלים פרווה: להשתמש פעמים לבשר צונן ופעמים לחלב צונן, במקום שאורחיה בהדחה.

1. מיקל.

(א) עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קס"ג, מטבח הכשר עמ' צ"ט, סוף עמ' ק', סוף עמ' ת"ד) -

Halachically, one may use a parve utensil for cold meat or dairy foods. No taste will be imparted into the parve utensil without heat. Likewise, one need not be concerned that the utensil will be used for parve food without being cleaned beforehand, since one usually washes dishes between uses. Thus, one is permitted to whip cream with a parve mixer. Some are more scrupulous and refrain from this practice since it may **cause confusion and error**.

2. יש להחמיר.

- (א) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ג שבט תשס"ח) – "שאלה: אם יש כלי פרווה בבית, האם מותר להשתמש פעמים לבשר צונן ופעמים לחלב צונן. תשובה: לא רצוי".
- (ב) חיי הלוי (ח"ו סי' ק"ח אות ו', אסיפת יצחק י"ג שבט תשס"ח) – "שאלה: אם יש כלי פרווה בבית האם מותר להשתמש בו, פעמים לבשר צונן ופעמים לחלב צונן. תשובה: לכתחילה יש להזהר בזה (וע' מה שכתבנו בחיי הלוי ח"ה ס' נ"ט אות ח')".
- (ג) אבני ישפה (אסיפת יצחק י"ג שבט תשס"ח) – "תשובה: אשר חקרת אם מותר להשתמש בכלי פרווה גם עבור חלבי צונן וגם בשרי צונן, המנהג פשוט שגם באכילת צונן יש כלים מיוחדים גם עבור חלבי וגם עבור בשרי. והטעם הוא שמא יאמר משהו מן החלבי ומן הבשרי ולא יהיה הכלי מודח היטב, ויבא לאכול בשר עם חלב. לא מצאתי הלכה זו מפורש, אבל יש כמה מקומות שניתן ללמוד מהם הלכה זו. ראשונה משולחן ערוך יורה דעה סימן סט סעיף טז שכתב וז"ל: ויש אומרים שאפי' בצונן אסור להשתמש בו בלא הדחה, ואם נשתמש בו בלא הדחה, ידיח מה שנשתמש בו עכ"ל. והיינו כיון שהשתמשו דבר איסור, חוששין גם לשמוש בצונן. ולכן כאן שאסור לערבב בשר עם חלב, הרי זה כמו דבר איסור שהרי אם ישתמש בלא הדחה יהיה כאן תערובת בשר וחלב. וכן בשולחן ערוך יורה דעה סימן צא סעיף ב' שכתב וז"ל: כל מידי דבעי הדחה, כגון בלהניח בשר היתר צונן בקערה של איסור צונן, אסור לכתחלה, דילמא אכיל בלא הדחה עכ"ל. הרי מבואר גם כאן שחוששין גם בצונן שמא נשאר מן המאכל הקודם. גם בשולחן ערוך יורה דעה סימן קצא סעיף ה' שכתב וז"ל: אם הגעיל כלי הצריך ליבון, אסור להשתמש בו בחמין אפילו שלא על ידי האש. הגה: אבל מותר להשתמש בו צונן, אפילו לכתחלה, ע"י הדחה ושפשוף היטב. וכ"ש בכלי שצריך הגעלה. ודוקא בדרך עראי, כגון שהוא בבית העובד כוכבים או בדיעבד, אבל אם רוצה להשתמש בו בקבע, יש מחמירים ואומרים דאפילו להשתמש בו צונן צריך הגעלה או ליבון, גזירה שמא ישתמש בו חמין (מרדכי ורוקח). והכי נוהגין. עכ"ל. הרי מבואר שאסור להשתמש בכלי איסור בקביעות, וכאן הוי כמו כלי איסור כיון שאסור לערב מה שנשאר מן הבשר בתוך חלב. מכל המקומות האלה יש ללמוד שצריך כלים מיוחדים לבשר וגם לחלב אף שמשתמשים בהם רק בצונן. וכמובן שכל זה רק לכתחילה אבל בדיעבד אינו אסור".
- (ד) ישיב יצחק (אסיפת יצחק י"א אדר ב' תשס"ח) – "תשובה: ובנידון שאלה ג' בענין השתמשות בכלי של פרווה פעמים עם חלב צונן ופעמים עם בשר צונן, אין להשתמש בזה וגם בזכוכית שאינו בולע מ"מ אין להתרגל ולעשות כן לכוס אחד לבשר ולחלב".
- (ה) רבבות אפרים (אסיפת יצחק י"ג שבט תשס"ח) – "שאלה: אם יש כלי פרווה בבית האם מותר להשתמש בו, פעמים לבשר צונן ופעמים לחלב צונן. תשובה: המנהג לא להשתמש עם כלים פרווה פעם לבשר ופעם לחלב אפילו בצונן".

3. מחמיר באופן קבוע.

- (א) זה השלחן (ח"א יו"ד סי' קכ"א) – "שאפי' לדעת המחבר שפסק שלכלי זכוכית די בשטיפה בעלמא, גם כן אין לנהוג בהנהגה כזו להשתמש תמיד בכלי אחד לבשר ולחלב ע"י שטיפה, חס מלהזכיר. כי יש לחוש מחמת המהירות או בלילה שאינו רואה לא ישטפנו וידיחנו כ"כ טוב ויבא אח"כ לידי איסור בב"ח, והוא כ"ש ממה שכתב המג"א באור"ח סי' תק"ט סק"א דהעולם נוהגים איסור בדבר להגעיל מכלי בשר לכלי חלב, וכתב שם הטעם, שאם יעשה כן לעולם לא יהיה לו רק כלי אחד ויגעילנו כל פעם שישתמש בו וזה אסור, דילמא אתי למיטעי, וא"כ כ"ש הכא שיש לחוש כנ"ל".
- (ב) אור יצחק (אסיפת יצחק י"ג שבט תשס"ח) – "שאלה: אם יש כלי פרווה בבית האם מותר להשתמש בו, פעמים לבשר צונן ופעמים לחלב צונן. תשובה: לא באופן קבוע".
4. מראי מקומות – הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ג' סעי' ג')

ה) השתמשות בכלי איסור נקי [ולגבי סכין: כדי שיהיה נקי צריך נעיצה].

- א. שיטת הט"ז (ס"ק ג') – "דכלי שנשתמש בו איסור צונן מותר להניח בו ביבש חם כמו שזכרנו בכלי חמץ שאם נשתמשו בו בצונן מותר להניח בו אפי' מצה בחמין וא"כ ק"ו הוא דמותר להשתמש צונן לח דטפי גרע יבש חם מצונן לח כמ"ש בא"ח סי' תנ"א".
1. התוצאה: כלי שנשתמש בו איסור צונן, מותר בדבר יבש חם וכ"ש בדבר צונן לח.
  2. יש לחקור: מה הפשט ב'נשתמש' באיסור צונן. האם הוא כלי שנאסר ע"י בליעת צונן, כגון ע"י כבישה או מליחה. או רק שהניח שם איסור ומשתמש בצונן, אבל לא בלע איסור כלל.
- (א) י"א כצד הראשון, שנאסר ע"י בליעת צונן, כגון ע"י כבישה או מליחה. וכן מדייק מלשון הרמ"א, "אם לא בלע הכלי רק בצונן". שיש בליעת איסור בתוך הכלי.
- (ב) וכן מפרש הפמ"ג (שפ"ד ס"ק ג') בכמה ראיות, "וממ"ש הר"ב כאן אם לא 'בלע' הכלי רק בצונן משמע אף שיש בו בלוע ע"י כבישה וכדומה וכן ממ"ש בד"מ דיש לחלק בין בלע הכלי איסור בחמין ולא אמר בין שימש בחמין אלא לומר אף שבלע ע"י צונן שרי וכן ממ"ש בת"ח כלל י"ז דין ד' דמש"ה התיר הרשב"א למלוה בכלי יין נסך משמע אף במכניסו לקיום שבלע הכלי".
- (ג) וכן מוכח מפירכת החו"ד (בי' ס"ק ד') על הט"ז בזה"ל "עייני ט"ז ... ומה שכתב דקל וחומר הוא דמותר להשתמש בו צונן לח, קשה, דעל כרחך הא דמותר להשתמש בו יבש מיירי דליכא בכלי בליעה, דאי איכא בליעה ודאי דאסור להשתמש בו יבש חם, דהא חם ודאי דמפליט ואוסר, והכא מיירי הרב שבלע הכלי בצונן דאיכא בליעה בכלי, ואז ודאי אסור להשתמש בו יבש חם, ואם כן ליכא קל וחומר על צונן".
- 1) ואולי י"ל, שכיון שהוא יבש ואין רוטב, אין איסור אלא כדי קליפה [רמ"א סי' ק"ה סעי' ז', לפי הש"ך שם]. וכן כיון שהוא תתאה גבר, בולע רק כדי קליפה [סי' ק"ה סעי' ג', לפי רמ"א. עי' יש"ש באחרונים שם]. ממילא, ב' חומרות לא אמרינן [תתאה גבר, ואיסור בלוע במקום שאין רוטב].
  - 2) וכ"ת, א"כ אפילו נאסר ע"י איסור רותח, יש להקל ביבש חם מטעם הנ"ל. י"ל, שכלי שנאסר ע"י בליעת צונן הוא בליעה קלה. שמליחה בולע רק כדי קליפה, רמ"א (כאן סעי' ה') הו"ד בפוסקים. וכן בכבוש, לפי שיטת ט"ז (סי' ק"ה ס"ק א') שבלוע רק כדי קליפה. וכיון שיש רק בליעה קל, בב' חומרות יש להקל. וצ"ע.
  - ד) אמנם י"א כצד השני, שרק נשתמש באיסור צונן, אבל לא בלע הכלי איסור כלל. וכן נראה לשון הט"ז כמה פעמים, ש'נשתמשו' בצונן.

ה) וכן מפרש הפרי הדר (ס"ק י"ד) – "ולפי דעתי נראה פשוט דהט"ז הבין דמ"ש הרמ"א אם לא בלע הכלי רק בצונן, אינו ר"ל שהכלי בלע האיסור בצונן ע"י כבוש מעל"ע, אלא כוונתו אם לא בלע הכלי [את האיסור] רק [נשתמש בו האיסור] בצונן מותר להניח בו דבר יבש ... והמעייין בדברי הט"ז יראה שהבין כן כוונת הרמ"א, שלא הזכיר כלל דהרמ"א מיירי שהכלי בלע האיסור בצונן אלא כתב שנשתמשו בו איסור בצונן, והיינו שלא היה כבוש מעל"ע **אלא הניחו בו איסור צונן**, אבל אין ה"נ אם הכלי בלע איסור בצונן ע"י כבוש מעל"ע, אפשר דהט"ז סובר דאז מותר להניח בו רק דבר יבש היתר צונן, או יותר קרוב לומר דכשבלע הכלי איסור צונן ע"י כבוש מעל"ע, סובר הט"ז דדינו כבלע ע"י בישול דאז אסור להניח בו שום דבר אפי' יבש אם אין דרכו בהדחה".

ו) וכן ע"י **זר השלחן** (ס"ק י"ד, פני השלחן ס"ק ל'). וכן נראה מהערה"ש (סעי' ד'), "ואם בליעת הכלי לא היתה רק בצונן מותר להניח עליו גם דבר לח מפני שהכלי לא נאסרה ע"י בליעת צונן".

ז) וע"ע **רע"א** (על הט"ז ס"ק ג'), "אפי' מצה בחמין. וקשה לי א"כ איך הת"ח כתב לתרץ ההיא דאורחות חיים דיש חילוק בין כלי שנשתמשו בו בחמין לבין כלי שנשתמשו בצונן והיינו דהא"ח מיירי בכלי עובד כוכבים שתשמישן בצונן א"כ אמאי כתב דמותר ליתן תבלין שאינו מוציא דבר קשה ביותר הא אפילו חמין דמוציא מותר להשתמש בו וצ"ע".

ב. כלי מתכת שתשמישו היה באיסור צונן: להשתמש בהיתר.

1. מיקל – מחבר (סי' קכ"א סעי' א'), **חונ"ד** (חי' ס"ק ד', בי' ס"ק ד'), "דכלי דנשתמשו בו בקביעות איסור אפילו צונן ולא נכבש בו איסור ובא להשתמש בו רותח או בקביעות צונן, בעינן שפשוף גדול ולא סגי בהדחה, ובאם רוצה להשתמש באקראי צונן סגי בקינוח", **ערה"ש** (סוף סעי' ד', סעי' ו'), "ואם בליעת הכלי לא היתה רק בצונן מותר להניח עליו גם דבר לח מפני שהכלי לא נאסרה ע"י בליעת צונן ... דכלי שנשתמשו בו בקביעות איסור אפילו צונן וגם לא ע"י כבוש ובא להשתמש בו רותח אפילו באקראי או צונן בקביעות לא סגי בהדחת הכלי אלא צריך שפשוף גדול ולהשתמש צונן באקראי די בקינוח", **לבושי עז** (סעי' ב' תמצית אות י"א).
א) להשתמש באקראי צונן סגי בקינוח. להשתמש בו רותח או בקביעות צונן, בעינן שפשוף גדול.
ב) **אא"כ יש חשש שנשתמשו הנכרי בחמין** – **רמ"א** (סי' קכ"א סעי' ה'), "ואפילו כלים שתשמישן בצונן, אם יש לחוש שחממו בו יין, כגון כלי כסף, נוהגין להגעיל, ואין לשנות".

ג. כלי מתכת שנאסר ע"י בליעת צונן: להשתמש בהיתר.

1. שיטת הט"ז – ע"י לעיל.
2. מותר בצונן לח – כ"ש משיטת הפוסקים שמקילין בבלע חם [פר"ח, זבחי צדק, כה"ח].
3. מחמיר [בקביעות] – **זר השלחן** (ס"ק ט"ו), **חלקת בנימין** (סי' קכ"א ס"ק מ"ג).

ד. כלי מתכת שנאסר ע"י איסור רותח: להשתמש בהיתר בקביעות.

1. שיטת ט"ז (ס"ק ג') – "דקאי על מ"ש הש"ע בקערה של איסור צונן והיינו שנשתמשו בו בחמין כמו שזכרתי לעיל וע"ז אמר דבדבר יבש מותר להשתמש בו בלא הדחה".
א) התוצאה: מותר להשתמש בכלי איסור לדבר היתר שהוא יבש וצונן, אבל לא לדבר לח וצונן.
ב) **יש לחקור**: האם הט"ז מיירי אפילו במקום קביעות או רק במקום אקראי.
1) ביאור הדבר: שהש"ך לא מחלק בין יבש לצונן, אבל מחלק בין קביעות ואקראי. וא"כ הוא מחמיר להשתמש בקביעות, בין בלח בין ביבש.
2) ממילא יש לדון: האם הט"ז יותר קל מהש"ך, שהש"ך סבר א"א להשתמש כלל בקביעות, והט"ז מיקל בדבר יבש צונן. או שהש"ך מיקל באקראי, והט"ז יותר חמור מהש"ך וסבר רק ביבש יש להקל.
ג) לכאורה לשני הצדדים איכא למפרך מסי' קכ"א סעי' ה', שהרמ"א שם כתב להקל רק בעראי ולא בקביעות. ולכאורה לפי צד הראשון כאן, הט"ז צריך לפרש שם שמה שהרמ"א מחמיר בקביעות, זהו רק בלח ולא ביבש. ולפי הצד השני כאן, צריך לפרש שם דמש"כ הרמ"א להקל בעראי, זהו רק בלח ולא ביבש.
1) ולפי ב' הסברות שכ' היה צריך הט"ז לפרש שם או לכל הפחות לרמוז כאן שיש חילוק בין לח ליבש. [ע"י הרמ"א כאן שציין לסי' קכ"ב, ויש גורסין לסי' קכ"א]. וצ"ע.
ד) למעשה סתימת לשון הט"ז כאן משמע שאפילו בקביעות יש להקל ביבש, ויותר קל מהש"ך. וכן נראה מהגר"א (או"ח סי' תנ"א סוף סעי' א'), "וכאן פסק כפי גי' המרדכי שגורס כל הכלים כו' וכפי פירושו וכ"כ בי"ד סי' קכ"א ס"ה בהג"ה אלא שכ' דוקא בקבע אבל דרך עראי מותר ... וכ"ז בדבר לח אבל בדבר יבש מותר וכמש"ש סי' צ"א ס"ב בהג"ה".
ה) אמנם ע"י **פמ"ג** (שפ"ד ס"ק ג') שכ' "מ"ש הט"ז דחילוק אם רחץ הכלי ליתא דהטור נמי מיירי ברחץ צ"ע דהא בסימן קכ"א ס"ה בהג"ה פסק הר"ב בפירוש דע"י הדחה ושפשוף היטב הכלי מותר להשתמש בו צונן אפילו לח ואפילו שימש בכלי ע"י רותח וצ"ע".

1) וכוונתו לשאול על הט"ז שאפילו לח יש להקל, וזה רק בעראי.

ו) וכן מפורש בחגורת שמואל (ס"ק ד'), "וע"ש בט"ז. וכל זה דמותר להשתמש בכלי שנבלע ע"י חמין יבש בצונן ובכלי שנבלע ע"י צונן דבר לח בצונן דבר יבש ממש רותח **דוקא דרך עראי**, אבל בקביעות לא ישתמש בו דילמא אתי לאשתמושי בו בחמין וכמו שפסק הרמ"א והמחבר בסי' קכ"א ובא"ח סי' תנ"א, ובכלי חרס אפילו בדרך עראי אסור כיון דלית לה תקנתא בהגעלה חיישינן טפי שמא אתי לאשתמושי ביה בחמין, ואפילו לקיימו בביתו יש לאסור בכלי חרס וליחוש דילמא אתי לאשתמושי בחמין ע"ש במנ"י שהאריך בזה בשם חמיו ז"ל". וצ"ע.

2. מותר בדבר צונן, אפילו לח – **פר"ח** (ס"ק ג'), **זבחי צדק** (ס"ק ה', ס"ק י"ב, סי' צ"ד ס"ק ל'), **כה"ח** (ס"ק ה', ס"ק י"ד).

- (א) מראי מקומות – בדה"ש (סי' צ"ד ציונים ס"ק צ"א, "ודברי הכו"פ בענינו צ"ע ... נראה היפך דברי הרמ"א").
3. מותר רק בדבר צונן יבש – ט"ז (ס"ק ג'. סתימות הט"ז, ע"י לעיל), גר"א (או"ח סי' תנ"א סוף סעי' א', לשונו מובא לעיל).
- (א) הסברא לחלק בין לח ליבש: כיון שנוהג להשתמש בצונן לח, חיישינן שיערה עליו חמין לח. ועירווי אוסר כדי קליפה [מדינא, במקום שלא נפסק. מצד חומרא, במקום שנפסק]. אבל יבש, שא"א ע"י עירווי, רק יש חומרות של כלי שני.
4. מחמיר, שמא ישתמשו בו בחמין.
- (א) מרדכי (פסחים רמז תקס"ה) – "וה"ה לכל דבר שתשמישו בחמין לא סגי ליה בהדחה אפילו להשתמש בהן בצונן דילמא אתי לאשתמושי בהו חמין".
- (ב) רמ"א (יו"ד סי' קכ"א סעי' ה', דר"מ ס"ק ד') – "ודוקא בדרך עראי, כגון שהוא בבית העובד כוכבים או בדיעבד, אבל אם רוצה להשתמש בו בקבע, יש מחמירים ואומרים דאפילו להשתמש בו צונן צריך הגעלה או ליבון, גזירה שמא ישתמש בו חמין. והכי נוהגין".
- (ג) לבוש (יו"ד סי' קכ"א סעי' ה') – "ודוקא בדרך עראי כגון שהוא בבית הגוי או בדיעבד, אבל אם רוצה להשתמש בו בקבע, יש מחמירין ואומרים דאפילו להשתמש בו צונן צריך הגעלה או ליבון, גזירה שמא ישתמש בו בחמין, וכן נוהגין אפילו בכלים שתשמישן בצונן".
- (ד) ש"ך (סוף ס"ק ג') – "מיהו כל זה בדרך עראי אבל אם בא להשתמש בהן דרך קבע אפילו צונן אסור גזירה שמא ישתמש בהן חמין וכמ"ש הרב בהג"ה סימן קכ"א ס"ה".
- (ה) בית לחם יהודה (ס"ק ה').
- (ו) א"ר (סי' תנ"א ס"ק ד', א"ז ס"ק ב') – "בקבע דחיישינן שמא ישתמש בו חמין ... והיינו שסיים רמ"א עיין יו"ד סימן קכ"א, ר"ל דשם מבואר כך אפילו בשאר איסורים, וכן משמע בש"ך סימן צ"א סוף ס"ק ג' ודלא כעולת שבת".
- (ז) מנחת יעקב (כלל י"ז ס"ק י"א).
- (ח) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ג') – "ולענין דינא אבאר ג"כ קצת. הנה בסימן קכ"א ס"ה בהג"ה פסק הר"ב דכל הכלים ששימש בהם ע"י רותח אם הודה היטב שרי לאישתמושי צונן לח והיינו דרך עראי לא בקביעות".
- (ט) חור"ד (חי' ס"ק ד', בי' ס"ק ד') – "ובכלי שבלע בחמין אסור להשתמש בקביעות צונן, גזירה דלמא אתי להשתמש ברותח".
- (י) חכ"א (כלל נ"ו סעי' ד', ח"א כלל קכ"ה סעי' ז') – "הא דאמרין דבכלי עץ ומתכות אפילו נבלע בחמין מותר להשתמש בו צונן לאחר הדחה דוקא בדרך עראי אפילו בביתו אבל ליחד אותו להשתמש צונן בקביעות אסור דחיישינן מחמת שמשהה אותו בביתו יבוא לידי תקלה וישתמש בו בחמין מה שאין כן אם אינו משתמש בו רק בדרך עראי לא גזרינן שמא ישתמש בו בחמין כיון שיש לו היתר על ידי הגעלה לא יטעה".
- (יא) ערה"ש (סעי' ו', סי' קכ"א סעי' י').
- (יב) יד יהודה (סי' ס"ט הקצר ס"ק קי"א, הארוך ס"ק ע"ג).
- (יג) אג"מ (יו"ד ח"א סי' כ"ג) – "שמה שאסור בדרך קבע הוא גזירה שמא ישתמש בו בחמין לא שייך בכלי זו שלהשים העופות קודם מליחה אסור בחמין, ולתשמיש אחר לא נעשה הכלי ואין מה לגזור בכלי זו היה מקום להתיר כשידיחה תחלה ולא יהיה הבעין. אבל מסתבר שאין לחלק דאף שבכלי זו לא שייך לגזור יש לחוש דיתירו מזה גם בכלי איסור אחר לקבוע להשתמש בו בצונן ויבואו להשתמש בו בחמין והוי הגזירה שאסרו גם בכלי זה".
- (יד) בדה"ש (ס"ק ט"ו).
- (טו) מעדני השלחן (ס"ק ט"ו).
- (טז) זר השלחן (ס"ק ט"ו).
- (יז) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רפ"ו, מטבח הכשר עמ' של"ז).
- (יח) לבושי עז (סעי' ב' תמצית אות י').
5. מראי מקומות – פלת (סי' צ"ד ס"ק ז', לשונו מובא לקמן).
- (א) נוב"ת (יו"ד סוף סי' נ"א) – "ואולי כל זה חדא גזירה הוא שגזרו שיהיו כל הכלים כאילו הן ב"י לענין לכתחלה ולא רצו לחלק בין כלי לכלי. וראיה לדבר שהרי אפ"ל להשתמש בו צונן בקבע אסור שמא ישתמש בו חמין כמבואר בסי' קכ"א סעיף ה' בהג"ה ומשמע אפ"ל אינו ב"י".
- (ב) ע"י היכר, יש להקל – יבין דעת (סוף ס"ק ב', ג"כ אם עושה היכר שמנקבו בשוליו ולהשתמש בו צונן יבש וא"ל עוד בזה").

ה. כלי מתכת שנאסר ע"י איסור רותח: להשתמש בהיתר באקראי.

1. מחמיר.
  - (א) או"ה (כלל נ"ח דין ל"ט).
  2. מותר בדבר צונן, אפילו לח.
    - (א) ש"ך (ס"ק ג', ע"י סי' צ"ד ס"ק י"ב ופמ"ג שם).
    - (ב) פר"ח (ס"ק ג').
    - (ג) בית לחם יהודה (ס"ק ד', ס"ק ה', סי' קכ"א ס"ק ו').
    - (ד) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ג') – "דכל הכלים ששימש בהם על ידי רותח אם הודה היטב שרי לאישתמושי צונן לח והיינו דרך עראי לא בקביעות".
    - (ה) חור"ד (חי' ס"ק ד', בי' ס"ק ד') – "ולהשתמש בו באקראי צונן בעינן שיפשוף".
    - (ו) חכ"א (כלל נ"ו סעי' א').
    - (ז) זבחי צדק (ס"ק ו').

- ח) ערה"ש (סעי' ב', סעי' ו', סי' קכ"א סעי' י') – "להשתמש בו צונן באקראי מותר ע"י שפשוף ואז מותר ליתן בו באקראי גם דבר לח וחרוף כחומץ וכיוצא בו".
- ט) יד יהודה (הארוך ס"ק ד', סי' ס"ט הקצר ס"ק קי"א, הארוך ס"ק ע"ג).
- י) קנה בשם (אור ישראל חוברת נ"ו עמ' ל"ג אות ע') – "כלים שנשתמשו באיסור חם, מותר להשתמש לצונן באופן ארעי".
- יא) בדה"ש (ס"ק ט"ו, סי' צ"ד ס"ק ל"ח, ס"ק ל"ט).
- יב) זר השלחן (ס"ק י"ד, ס"ק ט"ו).
- יג) חלקת בנימין (סי' קכ"א ס"ק ל"ח).
- יד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קי"ז).
- טו) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' של"ז).
- טז) לבושי עז (סעי' ב' תמצית אות י').
3. לענין איסורי הנאה, יש מחמירים בדבר לה – עי' סי' צ"ד סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ו. מראי מקומות.

1. חוו"ד (חי' ס"ק ד', בי' ס"ק ד') – (א) דכלי דנשתמשו בו בקביעות איסור אפילו צונן ולא נכבש בו איסור, ובא להשתמש בו רותח או בקביעות צונן, בעינן שפשוף גדול, ולא סגי בהדחה. ובאם רוצה להשתמש באקראי בצונן, סגי בקינוח. (ב) ובכלי שבלע בחמים אסור להשתמש בקביעות צונן, גזרה דלמא אתי להשתמש ברותח. ולהשתמש בו באקראי צונן בעינן שיפשוף, ואחר השיפשוף מותר ליתן בתוכו אפילו דבר חריף לח. (ג) וכלי שנשתמש בו באקראי איסור, סגי לדברי הכל בקינוח".
2. ערה"ש (סעי' ו') – "ואחד מגדולי אחרונים עשה כללים לדיני השתמשות בכלי איסור דכלי שנשתמש בו בקביעות איסור אפילו צונן וגם לא ע"י כבוש ובא להשתמש בו רותח אפילו באקראי או צונן בקביעות לא סגי בהדחת הכלי אלא צריך שפשוף גדול ולהשתמש צונן באקראי די בקינוח ולהשתמש רותח בקביעות בכל ענין אסור וכלי שנשתמש בו איסור בחמין אסור להשתמש בו רותח מדינא אף על פי שאינה בת יומא אסור לכתחלה וכן להשתמש בו צונן בקביעות אסור גזירה שמא ישתמש בו רותח אבל להשתמש בו צונן באקראי מותר ע"י שפשוף ואז מותר ליתן בו באקראי גם דבר לח וחרוף כחומץ וכיוצא בו וכלי שנשתמש בו באקראי איסור סגי בקינוח היטב להשתמש בו צונן אפילו בקביעות אם לא נאסרה לגמרי ע"י חום כלי ראשון אבל להשתמש בו רותח אסור אפילו אם נאסרה ע"י עירוני כלי ראשון אבל אם הבליעה היתה ע"י כלי שני אינו כלום ורק אם שימשו בקביעות בה חמין של איסור אף ע"י כלי שני או אפילו כלי שלישי כמו טעלער של טריפות הוי כשימוש כלי ראשון כיון שהתשמיש היתה בקביעות וכשנשתמש בכלי שצריך קינוח והדחה בלא קינוח והדחה צריך להדיח הדבר שנשתמש בו עתה אם לא שהוא דבר לח דא"א בהדחה מותר בדיעבד [חוו"ד סק"ד בתוספת משלי]."

ז. **סיכום:** כדי להשתמש בכלי איסור, **צריך ה' תנאים**.

1. שהכלי יהיה נקי: דהיינו ע"י הדחה ושפשוף היטב, וסכין ע"י נעיצה.
2. רק להשתמש בו צונן. שלא להשתמש עכשיו בדבר שיד סולדת בו.
3. שלא יהיה כלי חרס [י"א: שה"ה שאר כלים שא"א להכשיר. עי' סי' תנ"א סעי' ה'].
4. שלא יהיה ההיתר דבר חריף לח [עי' סי' תנ"א סעי' ה'].
5. רק בדרך עראי [יש מפרשים: בית של עכו"ם] או בדיעבד [כגון (שקנו) ואין כלי אחר מצוי בידו].

ו] ציורים.

א. **מה הגדר של "דרך עראי"** [אם הפשט "לפעמים", או הפשט "בשעת הדחק"].

1. עי' סי' קכ"א סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ב. **דבר חריף:** מה הדין אם החרוף לח, והכלי בולע בחמים.

1. עי' סי' קכ"א סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ג. **כלי שני.**

1. דינו כמו כלי ראשון.

א) חכ"א (כלל נ"ו סעי' ב') – "ואפילו בטעלער שהוא כלי שני דמכל מקום בלוע מאיסור ומכל שכן דידוע דמדיחין הכלי בכלי ראשון ואם כן כל כלי הנכרים הוי כאילו הם כלי ראשון".

ב) ערה"ש (סעי' ו') – "אם הבליעה היתה ע"י כלי שני אינו כלום ורק אם שימשו בקביעות בה חמין של איסור אף ע"י כלי שני או אפילו כלי שלישי כמו טעלער של טריפות הוי כשימוש כלי ראשון כיון שהתשמיש היתה בקביעות".

ז] **השתמשות בכלי איסור נקי של חרס.**

א. **כלי חרס שתשמישו היה באיסור צונן: להשתמש בהיתר.**

1. מיקל אפילו בדברים חריפים [ול"צ לחוש שנשתמשו בחמין] – רמ"א (סי' קכ"א סעי' ה'), וכלי חרס שנשתמשו בו בצונן, מאחר דאי אפשר בהגעלה, מיקרי דיעבד וסגי ליה במריקה ושטיפה היטב, ומותר ליתן בו אח"כ אפילו דברים חריפים כחומץ וכיוצא בו, וכ"ש דברים קשים כתבלין וכיוצא בהן"), זבחי צדק (ס"ק ז'), כה"ח (ס"ק ז').

2. וה"ה לצורך חמים – ערה"ש (סי' קכ"א סעי' ז', "ודע דזה שכתב בכלי חרס שנשתמש בו בצונן מותר ליתן בו אח"כ אפילו דברים חריפים כחמוץ וכו' אין כוונתו דרותה ממש אסור ליתן בהם דאינו כן דלהדיא שנינו בכרייתא דדברים שנשתמש בהם צונן מותר בכל דבר וכן מבואר להדיא ברומח ובאיסור והיתר סי' נ"ח סעיף ה' וז"ל דברים שנשתמש בהם צונן מדיח בצונן וסגי בין לצונן בין לרותחין ואפילו הן של חרס עכ"ל אלא שמפני שאין דרך להשתמש בה רותח לכן אומר על דברים חריפים צוננים שדרך ליתן בהם לפרקים ועוד דבא להורות ..."), חלקת בנימין (סי' קכ"א ס"ק נ').
- א) אמנם עי' חוט שני (פסח פרק י' ס"ק י"א אות א') – "כלי פלסטיק, לכאורה ודאי אין דינו ככלי אדמה שבולע הרבה, אלא דלא ידעינן אי מהני להו הגעלה. ועל כן אם היה ביד נכרי וספק אם נשתמש בו באיסור, יהא מותר להשתמש בזה בצונן כמ"ש הרמ"א".
3. לענין קביעות – חלקת בנימין (סי' קכ"א סעי' ה' ב' ד"ה וכלי, עמ' קכ"ה, "צ"ע למעשה").

ב. כלי חרס שנאסר: להשתמש בהיתר באקראי.

1. מותר בדבר צונן, אפילו לח.
- א) פרישה (סי' צ"ג ס"ק ה', המגיה) – "ולאו דוקא שבירה אלא דלא להשתמש בה בחמין כדלקמן סימן צ"ד".
- ב) פלתי (סי' צ"ד ס"ק ז') – "שרי רק פירות. וכל זה בכלי מתכות, אבל כלי חרס יש אומרים דאסור, דלמא אתי להשתמש בו חמין, רק כאן סתם מותר וכו', דמשמע אפילו בכלי חרס. צריך לומר דמיירי להשתמש באקראי בעלמא, אבל דרך קביעות אסור".
- 1) בדה"ש (סי' צ"ד ציונים ס"ק צ"א) – "ודברי הכו"פ בענינו צ"ע ... נראה היפך דברי הרמ"א".
- ג) חו"ד (בי' ס"ק ד' סוף ד"ה ודוקא, סי' ס"ט ח' ס"ק נ"ח) – "דאפילו בכלי חרס מותר אחר הדחה".
- 1) הו"ד ביבין דעת (ס"ק ב') – "ובס' ח"ד ויראה דאם רוצה להשתמש היתר צונן בקבוע רשאי".
- ד) יד יהודה (הארוך ס"ק ד', סי' ס"ט הקצר ס"ק קי"א, הארוך ס"ק ע"ב).
2. מותר יבש צונן.
- א) זר השלחן (ס"ק ט"ו, פני השלחן ס"ק מ"ג).
3. מחמיר.
- א) רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"ד, לד:) – "בכלי חרס אסורין לעולם גזירה שמא ישתמש בהן רותח לפי שאין להם תקנה".
- ב) טור (סי' צ"ג סעי' א') – "וה"ר פרץ ... ואם היא של חרס אין לה תקנה אלא שבירה".
- ג) יש"ש (חולין פרק ח' סי' ס') – "אסור להשתמש בה אפילו צונן".
- ד) פ"ת (ס"ק ג', סי' צ"ג ס"ק ד') – "קדרה של חרס אפי' להשתמש בה בצונן אסור מעיקר הדין".
- ה) מנחת יעקב (כלל י"א ס"ק ו', כלל י"ז ס"ק י"א) – "והכלי חרס אפי' בדרך עראי ג"כ אסור מהאי טעמא".
- ו) שלחן גבוה (סי' ס"ט ס"ק ס"ד).
- ז) פ"מ"ג (שפ"ד ס"ק ג') – "כלי חרס אסור להשתמש בו צונן אפילו על ידי הדחת הכלי ... גזרינן אם יתירו לו להשתמש דרך עראי יבוא לידי תקלה מה שאין כן כלי שיש תקנה בהגעלה".
- ח) חגורת שמואל (ס"ק ד', סי' צ"ד ס"ק ל"ד, סי' ס"ט ס"ק מ"ט) – "בכלי חרס כיון שאין לו תקנה בהגעלה ישנה בבית להשתמש בו בצונן ואתי בה לידי תקלה להשתמש בו חמין במה שיהא נאסר התבשיל, ולכך אין לו תקנה אלא שבירה".
- ט) בית מאיר (סי' ס"ט על הש"ך ס"ק ס"ו).
- י) רע"א (סי' ס"ט על הש"ך ס"ק ס"ו) – "במנ"י כתב דאף בהדחה אסור לשמש בו צונן כיון דלית ליה תקנה בהגעלה חיישנן שישתמש בו חמים ומותר רק לנוקבו ולמלוח בו בשר".
- יא) אמרי ברוך (סי' ס"ט על הש"ך ס"ק ס"ו).
- יב) זבחי צדק (ס"ק ז', סי' קכ"א ס"ק כ').
- יג) ערה"ש (סעי' ד', סי' צ"ג סעי' י"ג) – "אך בזה שהצריך לכלי חרס שבירה הדבר תמוה דלמה יהיה אסור להשתמש בה שארי דברים שאינן לא בשר ולא חלב ... ויש מי שסובר דכלי חרס מדינא אסור בכל תשמיש רותח אפילו שאינו של בשר או של חלב מפני שהיא לעולם פולטת ותפלוט בשר בחלב ואף בצונן פולטת כלי חרס ולכן מדינא אסורה בכל תשמיש צלול [פר"ח סי' צ"ג סק"ג] וכנראה שזהו דעת הטור וכן אנו מורין למעשה שאסור להשתמש בה שום תשמיש וטוב לשוברו וכן משמע בגמ' [קיא: בפניכא דר' אמי דתבריה]".
- יד) כה"ח (ס"ק ז', סי' ס"ט ס"ק ר"ס, ס"ק רס"ה).
- טו) בדה"ש (ס"ק ט"ו, סי' צ"ד ס"ק ל"ט).
- טז) מעדני השלחן (ס"ק כ') – "כלי חרס ופרציליי"ן וכדומה ... אסור להשתמש בו בצונן באופן ארעי אפילו לאחר הדחת הכלי".
- יז) חלקת בנימין (סי' קכ"א ס"ק מ"ב).
- יח) ילקוט יוסף (סי' ס"ט סעי' קנ"ו) – "בכלי חרס יש להחמיר אפילו על ידי הדחה".
4. בשעת הדחק.
- א) חכ"א (כלל נ"ו סעי' ג') – "ומכל מקום נראה לי דלצורך שבת יש לסמוך על המתירין ולהשתמש אפילו בכלי חרס בדברים צוננים שאינם חריפים".
5. יש להחמיר רק אם רוב תשמישו בחמין – ריטב"א (חולין דף קיא: ד"ה הוא, "ואפילו בשלנו דוקא בכלי שרוב תשמישו בחמין"), ערך השלחן (ס"ק ד'), כה"ח (ס"ק י').
- א) לכאורה הבני אשכנז חולק. עי' או"ח סי' תנ"א סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.
6. מראי מקומות – ערך השלחן (ס"ק ב'), באה"ט (סי' צ"ד ס"ק ט', "וצ"ע"), מעדני אשר (סי' מ"ו).
- א) ש"ך (סוף ס"ק ג') – "א"נ והוא העיקר דס"ל דכלי חרס שאני דגם הרשב"א מודה בכלי חרס וכמבואר שם ע"ש והט"ו אזלי לטעמייהו דס"ל בא"ח שם דאפילו בכלי חרס מותר להשתמש בהן צונן ע"ש".

(ב) חלקת בנימין (ס"א קכ"ב סעי' י"ב ב"י ד"ה בחמין, עמ' שמ"א) – "וצ"ע".
 (ג) ע"י ס"א ס"ט סעי' ט"ז, ש"ך ס"ק ס"ו – ומראי מקומות שם.

ג. מה הטעם להחמיר בכלי חרס יותר משאר כלים.

1. משום שא"א בהגעלה, וגזרה שמא יבא להשתמש בו חמין.
 (א) רמב"ן (חולין דף קיא: ד"ה וההיא) – "וההיא פנכא דתבר ר' אמי, של חרס היה ותברה משום שמא ישתמשו בה בחמין אבל יכולין היו להשתמש בה בצונן בהדחה".
 (ב) רשב"א (חולין דף קיא: ד"ה צונן) – "וההיא פינכא דתבר לה ר' אמי אע"ג דחזיא לאישתמושי בהו בצונן משום גזרה דאתי לאישתמושי בהו בחמין הוא דתבר לה".
 (ג) רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"ד, לד:) – "בכלי חרס אסורין לעולם גזירה שמא ישתמש בהן רותח לפי שאין להם תקנה".
 (ד) ריטב"א (חולין דף קיא: ד"ה ההוא) – "וא"ת ישהנה לצונן, י"ל דכיון דאורחה בחמין ולא חזיא להכי אסור להשהותה לצונן שמא יבשל בה".
 (ה) ר"ן (פסחים דף ט. ד"ה אבל, חולין דף מ: ד"ה אימלח) – "וא"ת אכתי אמאי תברה יניחנה להשתמש בה צונן יש לומר דכלי חרס מכיון שאינו יוצא מידי דפיו ואין לו תקנה להשתמש בו חמין אפ"י צונן אסור להשתמש בו שמא יבא להשתמש בו חמין".
 (ו) מהרלב"ח (ס"א קכ"א) – "וכל כלי חרס שדרכו להשתמש בו בחמין ואסור להשתמש בו בחמין שדינו בשבירה ואין מניחין אותו להשתמש בצונן מחזא מתרי טעמא אי מטעמא דשמא יבא להשתמש בו בחמין אי מטעמא דכיון שהוא כלי חרס ואינו יוצא מידי דפיו לעולם אפילו בצונן אסור להשתמש בו וכבר למד זה הדין הרב רבינו נסים ז"ל מכאן וכתבו במקומו ובפסחים פרק כל שעה".
2. א"נ כיון דבליעתן מרובה פולטין אף בצונן.
 (א) רמב"ן (חולין דף קיא: ד"ה וההיא) – "ואפשר שכלי חרס שנשתמש בהן איסור בחמין אפילו לצונן אין לו תקנה דכל כך הוא בלוע עד שהוא חשוב כאיסור בעינו, הלכך כל צונן שנשתמש בו מדיחו, שהרי מצינו ...".
 (ב) רשב"א (חולין דף קיא: ד"ה צונן) – "וא"נ אפשר לומר דההיא פינכא כיון דשל חרס היתה ונבלעה ע"י רותח אין לה תקנה אפ"י בצונן דבולעת היא הרבה עד שפולטת אפ"י בצונן והלכך כל צונן שנשתמש בו מדיחו, ותדע ...".
 (ג) ר"ן (פסחים דף ט. ד"ה אבל) – "ועוד שכיון שהוא בלוע הרבה ואינו יוצא מידי דפיו הרי הוא כגוף האיסור הילכך כל היתר שנגע בו צריך הדחה כאילו נגע [באיסור] עצמו".
 (ד) מהרלב"ח (ס"א קכ"א) – לשונו מובא לעיל.
3. נ"מ בין הטעמים.
 (א) כלים של נכרים [לטעם הראשון יש להקל].
 (ב) שאר דברים שא"א בהגעלה אבל אינו כלי חרס [לטעם הראשון יש להחמיר].
 (ג) כלי חרס של היתר: להניח בשר בכלי חלב, או איפכא. [לטעם הראשון יש להקל].
 (ד) מידי דאורחיה בהדחה [לטעם הראשון יש להחמיר].

ד. כלים של עכו"ם: כלי חרס.

1. מותר בדבר צונן, אפילו לח.
 (א) רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"ד, לד:) – "בכלי חרס אסורין לעולם גזירה שמא ישתמש בהן רותח לפי שאין להם תקנה **ודוקא** בכלים שלנו".
 (ב) ריטב"א (חולין דף קיא: ד"ה ההוא) – "ואומר רבינו ז"ל שלא אסרו כלי חרס האסור, שלא להשתמש בו צונן, אלא דוקא בשלנו ומן הטעם שאמרנו, אבל בכלי חרס של אינו יהודי להשתמש בו צונן לפי שעה בלא הגעלה מותר".
 (ג) ע"י פ"ח (ס"ק ג', בתירץ שני) – "א"נ י"ל דשאני התם דכיון שהכלים אינו שלו אלא של עכו"ם אינו משתמש בהם אלא אקראי בעלמא ולא גזרו רבנן בכה"ג".
 (ד) ערך השלחן (ס"ק ד').
 (ה) זבחי צדק (ס"ק ט').
 (ו) כה"ח (ס"ק י').
 (ז) חלקת בנימין (ס"א קכ"א ס"ק מ"ב) – "דכלי של נכרי לא שייך לחלק בין ראוי להגעלה או לא".
2. מחמיר.
 (א) חכ"א (כלל נ"ו סעי' ב') – "אבל כלי חרס דבליעתו מרובה דיש אומרים דגוף הכלי נעשה איסור ויש אומרים דעל כל פנים גזרו חכמים בהם כיון שאין להם תקנה להשתמש בהן בחמין אם נתיר להשתמש בצונן יטעו לומר דאפילו בחמין מותר להשתמש בהם ולכן אסור להשתמש בהם אפילו לאחר שקינח והדיח יפה אפילו דברים שאינם חריפים **ואפילו הוא בבית הנכרי ואין לו כלי אחר** ואפילו בטעלער שהוא כלי שני דמכל מקום בלוע מאיסור ומכל שכן דידוע דמדיחין הכלי בכלי ראשון ואם כן כל כלי הנכרים הוי כאילו הם כלי ראשון ומכל שכן דאסור להשתמש בדברים חריפים דכל דבר שהוא אסור מדינא אין חילוק אם הוא בבית נכרי או בביתו".
 (ב) ע"י אג"מ (יו"ד ח"א ס"א כ"ג ד"ה וגם) – "ואף שכתב הפמ"ג שם מטעם דלמא אתי לידי תקלה **לא מסתבר לחלק** דבכלי זו שאינו בביתו ואין לחוש לתקלה יהיה מותר, דודאי כיון דהאיסור הוא על התשמיש אסור בכל אופן אף כשליכא בחשש תקלה".
3. בשעת הדחק.
 (א) מעדני השלחן (ס"ק כ', מטעמי השלחן אות ו' ד"ה וכלי, ס"א ס"ט ס"ק רכ"ה) – "ואם הכלים של עכו"ם יש יותר מקום להקל בהם בשעת הדחק".

ה. כלים שאי אפשר בהגעלה מטעמים אחרים [אתי לידי תקלה, וכדו'].

1. מיקל [העיקר כטעם השני].

(א) חו"ד (בי' ס"ק ד' סוף ד"ה ודוקא [החוו"ד עצמו חולק ופסק כל כלי חרס מותר באקראי]) – "ומה שכתב הש"ך דבכלי חרס אסור ... אין טעם האיסור כמו שכתב הר"ן בפסחים משום דכיון דלא מהני הגעלה לכלי חרס גזרינן דילמא אתי לאשתמושי בחמין, ע"ש, דאם כן אפילו ביבש יש לאסור, ובהדיא התירו שם התוספות ביבש, וכן מוכח בדרכי משה סימן קכ"א דרק נגד להשתמש בו בקביעות גזרינן גזירה זו ואפילו בשאר כלים, רק הטעם בכלי חרס הוא מטעם שכתב הרשב"א פרק כל הבשר דף קי"א והר"ן בפסחים ובחולין דכלי חרס כיון דבליעתן מרובה פולטין אף בצונן, ומשום הכי אסרו בלח והתירו ביבש, ולפי זה בשאר כלים שאין מועיל הגעלה כגון כלי עצם מותר להשתמש בו דרך עראי".

2. מחמיר [עיקר כטעם הראשון], שאתי לידי תקלה.

(א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ג') – "דהטעם כיון דא"א בהגעלה גזרינן אם יתירו לו להשתמש דרך עראי יבוא לידי תקלה משא"כ כלי שיש תקנה בהגעלה וכן נראה הסכמות פר"ח כאן אות ג' וראיה מפינכא דרב אמי דתברה לה ולא שימש בה דרך עראי לפעמים ש"מ אף דלא בלע כ"א ע"י מליחה אפ"ה אסור כדאמרן. ולפי זה הוא הדין כלי עצם שאין תקנה בהגעלה דחייס או כלי עץ שבלעו על ידי אש שנפל חלב חם מהותך מנר שקורין קרויזי"ל דהוה תשמישו על ידי אור עיין סימן צ"ב בלא נפסק הקילוח והוא הדין נר עשוי כעין פתילה כמו שלנו אם נפל הנר על כלי עץ נבלע על ידי אור לא סגי בהגעלה כמו שאבאר שם אם כן אפילו דרך עראי אסור כמו כלי חרס דחד טעמא הוא כיון דאי אפשר בהגעלה אתי לידי תקלה".

(ב) עי' חגורת שמואל (סי' ס"ט ס"ק מ"ט) – "אבל למלוח בשר כשר בלא נקיבה אין היתר אלא בכלי עץ ושאר כלים שיש להם תקנה בהגעלה, ולהשתמש בו עראי ...".

(ג) אמרי ברוך (על הש"ך ס"ק ס"ו).

(ד) זבחי צדק (ס"ק ח').

(ה) כה"ח (ס"ק ח').

(ו) בדה"ש (ס"ק ט"ו).

(ז) מעדני השלחן (ס"ק כ').

(ח) חלקת בנימין (סי' קכ"א ס"ק מ"ב).

(ט) דברי סופרים (סי' ס"ט עמק דבר ס"ק תתתל"ד).

3. מראי מקומות – ערך השלחן (ס"ק ב'), יבין דעת (ס"ק ב').

(א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' כ"ג) – "בפמ"ג שם איתא דבכלי חרס שא"א בהגעלה אסור להשתמש צונן אפילו ע"י הדחה אפילו דרך עראי וכן בכלי עצם שאין תקנה בהגעלה עיי"ש וא"כ גם בכלי עץ ומתכות אם הוא כלי שאין יכולין להגעילו משום דא"א לנקותו נמי יהיה אסור להשתמש צונן אפילו בהדחה. ואף שכתב הפמ"ג שם מטעם דלמא אתי לידי תקלה לא מסתבר לחלק דבכלי זו שאינו בביתו ואין לחוש לתקלה יהיה מותר, דודאי כיון דהאיסור הוא על התשמיש אסור בכל אופן אף כשליכא בחשש תקלה. איברא דלא ידוע לי מקור לטעם הפמ"ג דמשיטת הרי"ף פסחים דף ל' שכלי חרס שנשתמש בהן חמץ לבית שאור אסור להשתמש בו מצה אפילו בצונן שכתב הר"ן שה"ח כ"ח שנשתמשו בו חמץ בחמין, אין ראייה לכלי עצם שלא מהני הגעלה ולכלי עץ ומתכות באופן שלא מהני הגעלה דהא כתב הר"ן הטעם משום שבולע הרבה ואינו יוצא מידי דפיו הרי הוא כגוף הדבר עיי"ש שזה לא שייך בעצם ועץ ומתכות שמה שלא מהני הגעלה הוא מסיבה אחרת לא מפני שאינו יוצא. מ"מ הפמ"ג הא מביא מס' מנ"י שהוא מטעם שא"א בהגעלה אסור שלא יבא לידי תקלה ומסתמא מפרש כן בטעם הרי"ף בכ"ח שלכן גם בכל כלים אם הוא באופן שלא מהני הגעלה אסור".

ו. כלי היתר: להניח בשר בכלי חלב, או איפכא.

1. מיקל [העיקר כטעם הראשון].

(א) כרתי (ס"ק ב', פלתי ס"ק א') – "האחרונים הש"ך (ס"ק ג') והפרי חדש (ס"ק ג') האריכו בזה למאוד ע"ש, ושניהם לדבר אחד נתכוונו דבכלי חרס יש להחמיר אפילו שדרכו בהדחה כמ"ש הש"ך בס"ק ג' וז"ל אי נמי והוא העיקר דס"ל כלי חרס שאני, וגם הרשב"א מודה בכלי חרס, ע"ש. ולענ"ד נראה דמזה יליף הרמ"א דינו מבלי לחלק, כי לפי מה שכתב הפרי חדש בעצמו, דלכך יש הבדל בין כלי חרס לכלי שטף, דשם אפשר בהגעלה, על כן מותר לשמש בו צונן, ולא חיישינן דאתא לשהויי ויבא לידי מכשול בחמין, דהא מגעיל ליה. אבל כלי חרס דלית ליה תקנתא, אסור אפילו בצונן, דמשהי ליה על ידי כן, ויש לחוש דישתמש בחמין. וזהו טעם מספיק בכלי בלוע איסור, אבל בסימן זה דמיירי להניח בשר בכלי חלב, או איפכא, וכלי של איסור דנקט לאו דוקא רק לגבי בשר קרוי איסור, בזה לכ"ע מותר, דכי לא משהי כלים של בשר או חלב, וא"כ למה נאסור לתת לתוכו צונן, וא"כ ודאי מותר צונן מאי שנא מכלי שטף, דהא כאן משהי ליה ומשהי ליה, ולמה נאסר צונן, ובכלי איסור אסרוהו שלא ישהה, וזהו לא שייך בכלי בשר או חלב, והכל דינו ככלי שטף ומותר. וזהו מה שנראה דהיה טעמו של רמ"א, ולכך השמיט הך דינו לחלק בין כלי חרס לשאר כלים".

ז. האם מותר לשהות בבית כלי איסור, שא"א בהגעלה, דלמא אתי לידי תקלה.

1. מיקל.

(א) מנחת יעקב (כלל י"ז ס"ק י"א) – "ודאי דמותר לקיימו בביתו".

(ב) פנים מאירות (ח"א סי' כ"ג) – "ולכא למימר דחיישינן דילמא אתי לידי תקלה דהא בכלי איסור כ"ע מודו דלא חיישינן לתקלה בדגוף האיסור העומד לאכול חיישינן אבל בכלי היתר שנאסר לא מצינו בש"ס ובפוסקי' דחיישינן לתקלה".

- ג) מקור חיים (ח"י, סי' תנ"א ריש סעי' א').
 ד) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ג', סי' תנ"א א"א ס"ק א') – "ומיהו להניח כלי איסור בביתו בלי להשתמש ביה משמע דשרי ולא חיישינן דלמא אתי לידי תקלה דבדיל מיניה. ועיין מנחת יעקב כלל י"א אות ו' האריך להשיג על הב"ח [אורח חיים תנ"א קצ"ג ב' ד"ה ומ"ש וטוב] במה שכתב לאסור כלי בדיל חמץ דצריך לסגור בחדר ובכלל י"ז אות י"א גם כן יע"ש".
 ה) גר"ז (סי' תנ"א סעי' א') – "שכל הכלים הבלועים משאר איסורין מותר להשהותן עמו בבית ואין חוששין לשכחה".
 ו) דרכ"ת (סי' קכ"א ס"ק ו').
 ז) כה"ח (ס"ק ט').
 ח) בדה"ש (סעי' ב' בי' ד"ה ודוקא, עמ' ק"י).
 ט) חלקת בנימין (סי' קכ"א סעי' א' בי' ד"ה מדיחן, עמ' קי"ד).
 2. מחמיר.

א) חגורת שמואל (ס"ק ד') – "ובכלי חרס אפילו בדרך עראי אסור כיון דלית לה תקנתא בהגעלה חיישינן טפי שמא אתי לאשתמושי ביה בחמין, ואפילו לקיימו בביתו יש לאסור בכלי חרס וליחוש דילמא אתי לאשתמושי בחמין ע"ש במנ"י שהאריך בזה בשם חמיו ד"ל".

3. כלי חמץ בפסח, או כלי פסח בכל ימות השנה.
 א) עי' או"ח ריש סי' תנ"א, לשיטות ומראי מקומות.

ח. כלי חמץ בפסח.

1. עי' או"ח סי' תנ"א, לשיטות ומראי מקומות.

ח. לחם שנגע בבשר או בגבינה - סעיף ג'.

א. שניהם יבשים: דין הלחם.

1. מיקל – ש"ך (ס"ק ד'), פר"ח (ס"ק ד'), בית לחם יהודה (ס"ק ו'), כרתי (ס"ק ג'), שלחן גבוה (ס"ק ג'), חכ"א (כלל מ"ב סעי' ה'), חגורת שמואל (ס"ק ה'), באה"ט (ס"ק ד'), חו"ד (חי' ס"ק ה'), בדה"ש (ס"ק י"ח).
 2. מראי מקומות – כנה"ג (הג' טור ס"ק ב', ס"ק ג'), כה"ח (ס"ק ט"ו), מעדני השלחן (ס"ק כ"ב, ס"ק כ"ד), זר השלחן (ס"ק י"ח).
 3. הכללים – עי' לעיל.

ב. בשר או גבינה שנגעו בלחם: אופן תיקון הלחם.

1. ע"י הדחה מהני – לבוש (סעי' ג'), ש"ך (ס"ק ד'), פר"ח (ס"ק ד'), כרתי (ס"ק ג'), חו"ד (חי' ס"ק ה'), חכ"א (כלל מ"ב סעי' ה'), "צריך לזוהר שלא יגע בשר או גבינה בלחם אם אחד מהם לח קצת שאם יגעו זה בזה אסור לאכול בו גבינה או בשר ומכל מקום אם מדיח קצת המקום שנגע בו מותר".
 2. לגוררו בסכין – פר"ח (ס"ק ג'), ערה"ש (סעי' ה'), זר השלחן (ס"ק י"ז, טבעות השלחן ד"ה אסור).
 3. במקום הקשה סגי בהדחה, במקום הרך בעי גרידה – פת"ת (ס"ק ד'), "נראה דבלחם יש חילוק אם נגע בלחם שלם או בפרוס מצד חוץ במקום הקשה סגי בהדחה אבל אם נגע מצד פנימי במקום הרך בעי גרידה כמ"ש ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק י"ג), משמרת שלום (בשפ"ד ס"ק ד' אות ב'), בדה"ש (ס"ק ט"ז, סי' צ"ו ס"ק ס"ט, ציונים שם ס"ק קפ"ב).
 4. מראי מקומות – כנה"ג (הג' טור ס"ק ב'), מנחת יעקב (כלל ס"א ס"ק ל"ו), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ד'), דלתי תשובה (ס"ק ד'), יד יהודה (הארוך ס"ק ט'), כה"ח (ס"ק ט"ז), מעדני השלחן (ס"ק כ"ה), הל' בב"ח (הופשטר, פרק ג' סעי' י"ט).

ג. למה לא אוסרין שיוורי הפת משום שהפת בשרי [או חלבי].

1. עי' סי' צ"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ט. תתאה גבר - סעיף ד'.

פסחים (דף עה: - דף עו.) – "איתמר: חם לתוך חם, דברי הכל אסור. צונן לתוך צונן, דברי הכל מותר. חם לתוך צונן, וצונן לתוך חם; רב אמר: עילאה גבר, ושמואל אמר: תתאה גבר ... תניא כוותיה דשמואל ... תניא אידך ...".

א. מקורות.

1. בישול - סי' ק"ה סעי' ג'.
 2. צלי - סי' ק"ה סעי' ו'.
 3. מליחה [סי' ע' סעי' ד', סי' צ"א סעי' ה', סי' ק"ה סעי' י"א] - עי' סי' ק"ה סעי' י"א, לשיטות ומראי מקומות.
 4. זה אצל זה - עי' רמ"א סי' ק"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
 5. אוכלים ע"ג כלים - עי' רמ"א סי' ק"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
 6. כלים ע"ג אוכלים - עי' שם.
 7. איסור בלועה, חתונה צוננת, בלוע מאיסור שמן - עי' סי' ק"ה סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.
 8. זב תחת הקדירה - האם זה עילאה או תתאה, עי' סי' צ"ב סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות [וכן עי' החכ"א לקמן].

ב. הטעם.

1. טבע החום לעלות ולא לרדת.
 (א) **או"ה** (כלל כ"ט דין א', טעם שני) – "כי כן תולדת האור וטבעו שהחמימות הולך כל פעם למעלה ולכן בחום העולה מה שלמטה מרתיח גם השלמעלה".
 (ב) **תורת חטאת** (כלל כ"ג דין ב') – "דהחום עולה למעלה ואינו יורד למטה".
2. שכחו של התחתון בא מהעליון דעל ידי שהעליון מכביד עליו גורם להפליט ממנו חומו כשהוא חם וקרירותו כשהוא צונן.
 (א) **או"ה** (כלל כ"ט דין א', טעם ראשון) – "שהחם למטה הוי כחם בתוך חם דהעליון מכביד על התחתון ומפליטו והילכך תתאי גבר בין לחמם בין לקרר בין לחומרא בין לקולא".
 3. וגם מה שנמצא במקומו כחו גדול מזה שבא ומתנועע אליו [א"כ הם זה תחת זה, לא אמרינן כל שבמקומו גובר].
 (א) **רשב"א** (תורת הבית הארוך בית ד' שער א' דף ג'ב) – "ואעפ"י שהבר יונה שוקע בתוך הכמכא ונמצא הכמכא צף על הבר יונה אינו כצונן לתוך חם דכל שהוא במקומו הוא הגובר".
 (ב) הו"ד **בש"ך** (ס"ק כ"ג, ע"י סי' צ"ב ס"ק ל"ו) – "ואף על פי שהצלי שוקע לתוך החלב והחלב צף על הצלי אינו כצונן לתוך חם וכל שהוא במקומו גובר ומקרר הצלי שנפל לתוכו הלכך בקליפה סגי עכ"ל רשב"א".
 (ג) הו"ד **בחכ"א** (כלל מ"ב סעי' ז') – "ואפילו הצלי שוקע בתוך החלב והחלב צף עליו אינו כצונן לתוך חם דכל שהוא במקומו גובר והחלב כיון שהוא במקומו והצלי נפל בתוכו גובר עליו ומקררו (שם בש"ך ס"ק כ"ג)".
 ע"י **חכ"א** (כלל מ"ה סעי' י"ג) – "במה דברים אמורים דאפילו קילוח צונן אוסר כולו דוקא כשנפל על הקדירה דחשבינן לקילוח עילאה ולקדירה תתאה אבל אם זב תחת הקדירה ממש לא אמרינן כיון שהקדירה עומד במקומו יש לו דין תתאה אלא הזב תחת הקדירה הוא התחתון ולכן אם זה זב תחת הקדירה הוא צונן דינו כחם לצונן והקדירה אסורה משום קליפה והתבשיל מותר (פרי חדש סימן צ"ב ס"ק ל"ב וכתב דלא דמי למה שכתב כלל מ"ב סימן ז' בצלי רותח שנפל לחלב צונן דאפילו בשוקעה בתוך החלב הוי הצונן [תתאה] כיון שעומד במקומו **שאני הכא** דעל כל פנים גם תחת הצלי יש חלב מה שאין כן כאן)".
4. מראי מקומות.
 (א) **אור לציון** (ח"ב פרק ל' הע' ב') – "ועוד נראה לומר, שהנה יש לדון במה שהמים נכנסים לדוד מלמטה והמים החמים שלמעלה מחממים אותם, האם אמרינן בזה תתאה גבר, שהרי המים הקרים הם מלמטה והחמים למעלה, או כיון שלא באו המים החמים ע"ג הקרים, אלא שהמים הקרים נכנסו מתחת למים החמים, לא אמרינן בזה תתאה גבר, דאמרינן כל שבמקומו גובר, וכמו שכתב הש"ך ביו"ד סימן צ"ב ס"ק ל"ו, ע"ש. ויותר נראה שכיון שעכ"פ המים הקרים למטה אמרינן בזה תתאה גבר, וכפי שכתבו הפר"ח שם ס"ק ל"ב, והחכמת אדם כלל מ"ה סעיף י"ג, דבזה תחת זה לא אמרינן כל שבמקומו גובר, ע"ש".
 (ב) **בדה"ש** (ס"ק כ"ה, ע"י סי' צ"ב ס"ק קנ"ד, ובי' שם ד"ה אבל) – "דיש שביארו מפני שטבע החום לעלות ולא לרדת ... ויש שכתב שכחו של התחתון בא מהעליון דעל ידי שהעליון מכביד עליו גורם להפליט ממנו חומו כשהוא חם וקרירותו כשהוא צונן ומדברי הרשב"א נראה עוד טעם בזה שכחו של התתאה אינו רק מפני שהוא למטה אלא גם מפני שהוא נמצא במקומו ומה שנמצא במקומו כחו גדול מזה שבא ומתנועע אליו".

ג. קשה: יטעמה קפילא.

1. **רשב"א** (משמרת הבית ב"ד ש"א, ט:), הו"ד **בנמוקי רי"ב** (על מש"ז ס"ק ז') – "אנו אין לנו אלא כדברי חכמים הבקיאים בהלכה הבקיאין בטבעים וסומכין עליהם בזה כמו שסומכים עליהם באיסור קליפה ובנטילת מקום ובאיסור הכל **ובדיני תתאה גבר ועילאה גבר** ובשאר דרכי איסור והיתר שלמדנו מהם ואין אנו נשענים על בינתינו ולומר זה אפשר וזה לא אפשר".
2. **פלתי** (ס"ק ב' ד"ה ולפ"ז) – "וכך צ"ל בלא"ה ברב ושמואל דנחלקו (פסחים ע"ו ע"א) אי תתאי גבר או עילאי, במאי נחלקו, הא חיך אוכל יטעום, [ויטעום] קפילא ונראה דברי מי יקום, אלא דס"ל טעמא המורגש טעם קלוש הוא למאוד".
3. **נוב"ק** (יו"ד סי' כ"ח) – "ע"ד אשר שאל בפלוגתא דרב ושמואל בעילאה גבר או תתאה גבר היאך שייך פלוגתא בזה יטעמנה קפילא ... **בשלמא לשיטת רש"י** שם דמירי אפילו לא יהיב טעמא שפיר אלא לשיטת התוס' דהיכא דלא יהיב טעמא ליכא איסור א"כ ניחזי אנן ... אני אומר דאין זה בודאי שדבר הנותן טעם שתמיד יתן טעם והראיה שאם נפלה חתיכה דאיסור לקדירה אחרת חוזרת ואוסרת כבראשונה והטעם דאולי לא פלט כלום בראשונה הרי אפילו בקדירה רותחת שעל האש אין זה ברור שמפליט ולחומרא חיישינן שפולט במקום שיכול לפלוט. ומעתה ניחזי אנן על מה תסוב הקושיא אם בגוף הפלוגתא דרב ושמואל דלמה לנו לפלפל איזה גבר, יגבור איזה שירצה ניחזי אנן אם נתן טעם, זה אינו בגדר קושיא דהרי משכחת לה במין במינו או במין בשאינו מינו דאיסורא וליכא קפילא, וסכו בשמן של תרומה שם בפרק כיצד צולין מיירי בדליכא באותה חבורה שום כהן ולא משכחת טעימה בהיתר. ואם הקשה שנעמוד על הבחינה ונקח מין בשאינו מינו דהיתרא ואחד חם ואחד צונן וניחזי אם עילאה גבר או תתאה ע"י הטעם שנטעם שבלע חז מחבירו. אבל **אין בחינה זו מופת חותך** שהרי כתבתי שאף במקום שאפשר לפלוט ואפילו בכלי ראשון שעל האש אין הכרח שבודאי פלט ולפעמים אינו פולט".
4. **פמ"ג** (מש"ז סוף ס"ק ז') – "מה שיש לחקור בעילאה ותתאה חיך אוכל יטעם וליטעמיה קפילא ארמאה ובמה פליגי רב ושמואל וכבר ראיתי להכרתי ופלתי שעמד בזה ולדידי יש לומר דמי לא משכחת כזית בשר ליורה גדולה של חלב ואפילו הכי אין בו טעם חלב **דלאו וודאי שייבלע** ורב ושמואל פליגי מר סבר על הרוב נותן טעם וודאי היכא דאיכא קפילא סגי על ידי קפילא אפילו בכלי ראשון אלא היכא דליכא קפילא אסור מספק למר עילאה ולמר תתאה וכדאמרן".
5. **ערה"ש** (סעי' ח' - סעי' י') – "ודע שיש בענין זה דתתאה גבר שאלות גדולות האחת הרי קיי"ל בסי' צ"ח בכל איסור שנתערב בהיתר דמעיקר דינא דגמ' הוא שיטעמנו קפילא אם יש בהיתר טעם איסור אם לאו וכן חלב בבשר כמבואר שם וא"כ מה שייך לחקור אם תתאה גבר או עילאה גבר ופלוגתא היא בגמ' פסחים [ע"ו ב] יטעמנו קפילא אם יש טעם בשר בחלב או חלב בבשר אסור בכל ענין ואם לאו מותר בכל ענין [כרו"פ] **ונהי דלשיטת רש"י** שמבואר בטור שם ל"ק כלל דטעימת קפילא לא מהני אלא ביותר מששים אבל בפחות מששים אף אם אין טעם אוסר שפיר נחלקו בזה כשאין כאן ששים וקיי"ל תתאה גבר אבל לשיטת הר"י והרא"ש שם

דבכל ענין מהני קפילא קשה. ובפשוטו י"ל **כגון דליכא קפילא** ולא נראה כן אמנם באמת הענין כן הוא **דנאמנות הקפילא אינו אלא כשיש בודאי איסור** לפי קבלת חז"ל אבל במקום דליכא איסור לפי הקבלה אינו נאמן הא למה זה דומה לכלי שני דלרוב הפוסקים אינו מפליט ומבליע או כלי שלישי לכל הפוסקים ואם יבא הקפילא ויאמר שיש בזה טעם איסור לא נשגיח בו דכללא בידינו דאין עכו"ם נאמן לא להתיר ולא לאסור וה"נ כשהתחנות צונן לא נשגיח כלל באמירת הקפילא כיון דקיי"ל תתאה גבר. **ועוד י"ל** כיון דגם כשהתחנות צונן מ"מ בולע כדי קליפה כמ"ש א"כ אין ראייה כלל מטעמת הקפילא דאף אם יאמר שיש בזה טעם איסור לא נכחישנו ונאמר שהטעם הוא מהקליפה [וכעין זה תירץ הפלית] ולפ"ז בעירו דמבליע כדי קליפה כמ"ש בס"י ק"ה לא יועיל טעמת קפילא אמנם לפי תירוצים אלו לא יועיל טעמת קפילא רק להחמיר כשהתחנות הוא צונן אבל לקולא כגון שהתחנות הוא חם והקפילא יאמר שאין בזה טעם איסור למה לא יועיל וכי גרע זה משניהם חמים אך י"ל דבאמת כן הוא וחז"ל לא אמרו רק להיפך דכשהתחנות צונן ודאי מותר אבל כשהתחנות חם אסור עד שיטעמנו קפילא והוא ככל האיסורים דמהני קפילא [והנוב"י סי' כ"ח תירץ דאין זה כלל שתמיד יתן טעם ע"ש ואינו מובן דא"כ איך סמכו על טעמת קפילא].

6. מראי מקומות – **ספר יהושע** (פסקים וכתבים סי' תקע"ז ד"ה הגאון), **בית יהודה** (סי' צ"א), **צבי לצדיק** (על סעי' ד'), **דעת תורה** (סוף סעי' ד'), **דברי יצב** (יו"ד סי' כ"ב).

ד. תתאה גבר: האם מבשל או רק מפליט ומבליע.

1. למטה חם, ויש דין ששים.
(א) רק נותן טעם, אא"כ העליון מגיע ליס"ב – **חונ"ד** (בי' ס"ק ה').
(ב) מראי מקומות – שו"ת **בית יצחק** (יו"ד ח"א סי' ק"ה אות ב'), **ועדיין צ"ע**), **דרכ"ת** (ס"ק ט"ז).
2. למטה צונן, שצריך כדי קליפה.
(א) רק נותן טעם [ולרב, אם הצונן למעלה] – **נשמת אדם** (כלל כ' אות ד'), **לענין שבת ואף לדעת ריב"א** שם דס"ל דבעי ששים בחלב היינו דעכ"פ מבליע כדאמרינן אדמיקר ליה בלע ולא אמר מבשל אבל לענין שבת דאינו אסור אא"כ מבשל נ"ל דלא דמי כלל), **חונ"א** (יו"ד סי' ט' אות ד'), **דעת רשב"ם** דהא דאמרו פסחים ע"ו א' דחם לתוך צונן קולף היינו לענין איסורין, דחלב רותח על בשר צונן נאסר הבשר כדי קליפה משום אדמיקר ליה בלע, אבל לענין שבת אין אסור משום בליעה אלא משום בישול ובישול ליכא, ומיהו לרב דעילאה גבר איכא נמי משום בישול).

ה. הצונן רב והחם הוא מועט.

1. **ערה"ש** (סעי' י"א - סעי' י"ב) – **יש לשאול** ואיך נתנו חז"ל כלל בזה לומר דתתאה גבר א"כ אם נפל הרבה חלב רותח על מעט בשר צונן ונאמר דתתאה גבר ומקרה את העליון ואין לך דבר תמוה יותר מזה שהרי עינינו רואות שהחלב נשאר ברתחתו וגם מעט הבשר נעשה רותח וכן להיפך אם נפל הרבה חלב צונן על מעט בשר רותח איך נאמר דתתאה גבר ואסור החלב כשאין ששים הרי עינינו רואות שהחלב צונן לגמרי וגם הבשר נצטנן ולפי הראות כשיש ד' או ה' פעמים האחד נגד השני בהכרח לפעול על השני שיהיה כמותו ואם נאמר שבאמת יש בזה איזה שיעור למה לא למדונו חז"ל כמה הוא השיעור: ויראה לי ברור **דמירי ששוין הן בהכמות** ולפי ערך החלב כן הוא גם כמות הבשר ולכן נחלקו חז"ל האיכות של מי גובר העליון או התחתון ואיפסקא הלכתא דהתחתון גובר וראיה ברורה לזה מדברי התוס' שבת [מ"ב א] דתניא נותן אדם חמין לתוך הצונן ולא הצונן לתוך החמין ופירש"י [ד"ה חמין] משום דתתאה גבר והקשו התוס' [ד"ה נותן אדם] דא"כ תקשי מהכא למאן דס"ל עילאה גבר ופירש"י דאין זה שייך לזה אלא חמין לתוך צונן משמע שהצונן מרובה מהחמין וצונן לתוך חמין משמע שהחמין שלמטה מרובין ע"ש הרי מפורש דכל היכא שיש ריבוי בכמות לא שייכא סברא זו דתתאה גבר או עילאה גבר והש"ס לא הוצרך לפרש זה ואדרבא מדלא פירשה ש"מ דשוין הן".
(א) **בדה"ש** (ציונים ס"ק ע"ז) – **ומה שתירץ** שם דמירי דוקא בשניהם שוים בכמות אין נראה כן בסוגיית הגמרא פסחים ע"ו א' ע"ש גבי נטף מרוטבו על החרס דמייתי עלה פלוגתא דעילאה גבר או תתאה גבר אע"ג דאין הרוטב והחרס שוים בכמות וכן היא דסכו בשמן של תרומה דמייתי שם אין נראה לפרש שהיו שוים בכמות ובפרט דאמר שם דסיכה משהו בעלמא הוא דעבידא ע"ש וכן נראה מוכרח ברמ"א בסימן צ"ב סעיף ז' דלא כהערוה"ש ע"ש".
2. **בדה"ש** (ס"ק כ"ב, ס"ק כ"ו) – **לענ"ד** נראה לבאר בזה שאין התגברות התתאה בזה שעושה העילאה חם כמותו שבדאי זה אינו כנ"ל דיתכן שהתתאה עצמו יצטנן מהעילאה אלא הכוונה לומר שכל זמן שהתתאה חם פועל חמימות זה להבליע ממנו להעילאה ולהפליט מהעילאה לעצמו על אף שמתנגד הצינון של העילאה לחמימות התתאה".
3. מראי מקומות – **חונ"ד** (בי' ס"ק ה'), **יד יהודה** (סי' ק"ה הקצר ס"ק כ"א, הארוך ס"ק י"ב), **דרכ"ת** (ס"ק י"ח), **מעדני השלחן** (מטעמי השלחן ס"ק י"א), **מגילת ספר** (אות א' - אות ו').
(א) **פמ"ג** (סי' ס"ח מש"ז ס"ק ט' ד"ה ויש) – **אם דוקא שהם שוים אבל כשהתחנות רבים לא ...**

ו. צונן ע"ג צונן ע"ג חם, ואין האמצעי יס"ב.

1. **מיקל** – **חונ"ד** (בי' ריש ס"ק ה'), **כשהתחנות חם והעליון קר** אין התחתון גובר רק להבליע בו ולהפליט ממנו אבל לא להיות נקרא רותח לענין אם הניח חתיכה קרה על חתיכה רותחת ושניהם היתר ואחר כך נפל על החתיכה הקרה העליונה איסור ודאי דאינה נאסרת כל זמן שהיא קרה ואין היד סולדת בו), **זבחי צדק** (ס"ק כ'), **יד יהודה** (הקצר ס"ק י"ג), **כה"ח** (ס"ק כ"ד), **בדה"ש** (סי' צ"ב ציונים י"ט).
2. מראי מקומות – **הגרש"ב** ו**ולדנברג** זצ"ל (ישורון חט"ז עמ' ש"ד אות ב').

י] הלכות.

א. איסור דרבנן.

1. ג"כ אמרינן תתאה גבר – ארץ צבי (י"ד סי' כ"א), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק כ"ג), מעדני השלחן (ס"ק כ"ח).

ב. בכלי ראשון.

1. יד סולדת בו ושלא ע"ג האש.
 (א) מחמיר, כמו חם ע"ג האש – פמ"ג (מש"ז ס"ק ה', סי' ס"ח מש"ז ס"ק ט' דין ב', "הנה ברור הוא צונן לתוך חם של כלי ראשון שהוסר מהאור ועדיין יד סולדת בו דין כלי ראשון לגמרי יש לו ומפליט ומבליע כא"י), זבחי צדק (ס"ק י"ז), כה"ח (ס"ק כ"ב), זר השלחן (טבעות השלחן ד"ה דתתאה אות א').

2. אין יד סולדת בו.

(א) דיני כצונן – פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק ה', "ושייך ביה תתאה ואף כשתחתון אין יד סולדת בו כלי ראשון").

3. מראי מקומות.

(א) תוס' רי"ד (שבת סוף דף מא.) – "ואי קשיא רב דאמר עילאה גבר ושרי צונן לתוך חם והא בעינן למימר לקמן האלפס והקדרה שהעבירין מע"ג הכירה מרותחין לא יתן לתוכן תבלין דהוי צונן לתוך חם. תשובה אמר לך רב מרותחין שאני דכיון דהוא כלי ראשון ומרותח כנתון ע"ג האש דמי וכי קאמינא אנא בחם בעלמא בלא רותח א"נ בכלי שני".

1) ביקש תורה (בב"ה סי' מ"א סוף ענף ג') – "התוספות רי"ד ... והיינו ופלוגתת רב ושמואל הוי אי בכלי ראשון שאינו רותח או בכלי שני שסתמא אינו רותח".

ג. בכלי שני.

1. עי' סי' ק"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ד. נמצא בכלי שני ועדיין יד סולדת בו ונפל בתוכו דבר חם, האם דינו כצונן [רק למקילים אצל כלי שני].

1. עי' סי' צ"ב רמ"א סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ה. דבר לח עם דבר לח.

1. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' צ"א ס"ק ט"ו), מעדני השלחן (מטעמי השולחן סי' צ"א ס"ק ט').

ו. כלי איסור שנתלבן באור ונגע בבשר.

1. מחמיר.

(א) חור"ד (סי' ק"ה ח"י סוף ס"ק י"ג, בי' ס"ק ט').

(ב) מעדני השלחן (סי' צ"א ס"ק כ"ח).

2. עדיין אמרינן תתאה גבר.

(א) בינת אדם (שער או"ה כלל נ"ח) – "אם הניחו כלי שמתגנין בו פיינקוכן תיכף כשהעבירו מאש והיה מלובן הרבה וכפו אותה על חתיכת בשר צונן: תשובה - לפי מה דקיימא לן תתאה גבר אם כן לא נאסר מהבשר רק כדי קליפה דודאי אין חילוק לענין תתאה גבר בין שהכלי מלובן מאש או מחמין".

3. מראי מקומות – שו"ת בית יצחק (י"ד ח"א סי' ק"ה אות א'), הגרש"ב וולדנברג זצ"ל (ישורון חט"ז עמ' שי"ז אות כ"ו).

ז. עומד אצל האש.

1. ב"י (ס"ק ד') – וכתב עוד הר"ן שם דפלוגתייהו דרב ושמואל בשנטלו מן האור אלא שעדיין הוא חם שאילו האחד מהם על האור כולהו מודו דכחם בתוך חם דמי ... כתוב בתרומת הדשן סימן קפ"א קדרה מלאה חלב רותח שפותה אצל האש על הכירה ומחמת הרתיחה יצא החלב למעלה מאוגני הכלי והיה נזחל ונמשך בקילווח בלי הפסק דרך דפני הקדרה על גבי הכירה עד שהגיע אצל בשר שהיה ג"כ על גבי הכירה יראה דאם היד סולדת בחלב במקום שנגע בבשר חשיבי כהאי גוונא עירווי מכלי ראשון ונאסר הבשר עכ"ל ונראה דעל כרחק הבשר היה צונן דאל"כ למה הוצרך לומר שחלב חשיב עירווי מכלי ראשון הא אפילו היה צונן גמור הוא אסר לבשל משום דהוה צונן לתוך חם וכיון שכן על כרחק צריכין לומר דנאסר הבשר לא ליאסר הכל קאמר אלא דוקא כדי קליפה דהא חם לתוך צונן אינו אוסר אלא כדי קליפה".

2. מחמיר [חם לתוך צונן, כמו חם לתוך חם] – חור"ד (ח"י ס"ק ט', בי' סוף ס"ק ה'), זבחי צדק (ס"ק י"ט, ס"ק כ"ב), יד יהודה (הארוך ס"ק י"ב, הקצר ס"ק י"ד), בדה"ש (ס"ק כ"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ה' הע' ס"ט), נועם הלכה (סי' ח' סעי' ג').

3. מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק ה' ד"ה ואם יש, סי' צ"ב מש"ז ס"ק כ"ה), שפ"ד שפ"ד ס"ק ל"ב, ס"ק ל"ג), כה"ח (ס"ק כ"ח).

יא [אדמיקר ליה בלע.

א. פסחים (דף עו.) – "אדמיקר ליה אי אפשר דלא בלע פורתא, קליפה מיהא ניבעי".

1. שמצננו, מלשון קר – רש"י (פסחים דף עו. ד"ה עד, "עד דמיקר ליה. קודם שיצטנן בלע כל דהו").

2. שמכביד עליו, מלשון יקר – או"ה (כלל כ"ט דין א', "דהעליון מכביד על התחתון ומפליטו והילכך תתאי גבר בין לחמם בין לקרר בין לחומרא בין לקולא").

3. מראי מקומות – ט"ז (ס"ק ו').

ב. אם אין דוחק, כגון שאוחזו החתיכה בידו.

1. מיקל, לא צריך כלום.
(א) בית יצחק (יו"ד ח"א סי' ק"ה אות ה'-אות ו').
- (ב) דרכ"ת (ס"ק כ"ב) – "בשו"ת בית יצחק ... שהביא בשם חכמי הטבע דדוקא כשחתיכה א' מונחת על חברתה דיש שם דוחק אז אמרינן שהתחתון מחמם העליון משא"כ אם אוהז החתיכה בידו באין דוחק להתחתון אין התחתון מחלק מהחמימות שלו להעליון והביא סמוכין לזה מלשון האו"ה כלל כ"ט שכ' בטעם תתאה גבר שהעליון מכביד על התחתון וכן משמע מדברי החו"ד בס"י צ"ב ס"ק כ"ד שכ' דכל הנסמך על חברו מקרי הסימך עילאי והנסמך תתאה וא"כ מונח מזה ג"כ דדוקא כששוכב ונסמך עליו משא"כ כשאינו נסמך עליו רק אחזו בידו לא שייך דין תתאה גבר עיי"ש באריכות".
- (ג) מעדני השלחן (ס"ק כ"ח).
2. מחמיר.
- (א) זר השלחן (ד"ה דתתאה אות ח').
3. תלוי: אם פירוש מחמת כובד, או מחמת קר – עי' יד יהודה (הארוך ס"ק י"ג, הקצר ס"ק ט"ו).

ג. בגוף אחד.

1. אין תתאה – שו"ת בית יצחק (יו"ד ח"א סי' ק"ה אות ו'), דרכ"ת (סי' ק"ה ס"ק ע"א), מעדני השלחן (מטעמי השלחן ס"ק א').
- ד. דרבנן או דאורייתא.
1. חומרא בעלמא.

- (א) ר"ת (או"ה כלל כ"ט דין ב') – "והיכא שהחם למעלה או זו בצד זו ורק א' מהן חם וצריך קליפה אם נתבשל כך בלתי קליפה וכן בכ"מ שהצריכו חכמים קליפה ובשלוהו כך בלתי קליפה אפ"ל כשהחתיכה קלישה שאין בה ס' נגד קליפתה כ' ר"ת וכן השיב מהר"ם שאם א"א לו לקלוף לא נאסר בהכי ואפילו לכתחילה וכ"ש אם נתבשל כבר שא"צ ששים נגדה זהו דיעבד וכבר נתפשט הטעם בכולו. (ודלא כר"י) והא דקיי"ל אפשר לסוחטו אסור היינו בחתיכה שנאסרה בנ"ט אבל קליפה שהצריכו חכמים אינו אלא חומרא בעלמא ולכתחילה אם אפשר. עוד אפ"ל אם היה צריך ששים נגדה מכ"מ היה כל מה שבקדירה מסייע לבטל כו"ל".
- (ב) מג"א (סי' תס"ז ס"ק ל"ג) – "דדוקא בדין תתאה גבר שאינו אלא חומרא בעלמא דהא מתחל' אמרי' בגמ' דא"צ קליפה אלא דחיישי' שמא בלע פורת' לכן אין הקליפה אוסרת החתיכה".
- (ג) הו"ד ברע"א (על ש"ך ס"ק ח') – "ונראה דל"ק. ובמג"א (סי' תס"ז סק"ג) מחלק דהכא דוקא בתתאה גבר דהקליפה חומרא בעלמא דאדמיקר ליה בלע בזה מקילים דיעבד אבל לא בעלמא עיין שם".
- (ד) פמ"ג (מש"ז ס"ק ה' ד"ה ואם קליפה, פתיחה לבב"ח ד"ה עוד, עי' סי' ס"ח מש"ז ס"ק ט' דין ד').
- (ה) ערה"ש (סעי' ט"ז - סעי' י"ח).
- (ו) עין יצחק (ח"א יו"ד סי' י"ג) – "ומבואר במג"א סי' תס"ז בס"ק ל"ג דהא דאמרו אדמיקר לי' בלע אין זה רק חומרא בעלמא מדרבנן ע"ש. והובא בפרי מגדים ליו"ד במשבצות זהב סי' צ"א ס"ק ה' והביא כן בשם האו"ה כלל כ"ט דין ב' דקליפה בזה לא הוי אלא חומרא בעלמא מדרבנן. ועיין בפרמ"ג שם בס"ק ז' ובשפתי דעת שם ס"ק ח' ואכמ"ל".
- (ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ה' הע' ע').
2. מעיקר הדין.
- (א) מוכח מהט"ז (ס"ק ז', סי' ק"ה הג' הט"ז ס"ק א').
3. מראי מקומות – פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ל"ו).
- (א) דעת הש"ך וסייעתו - עי' בית מאיר (על הש"ך ס"ק ח'), לשונו מובא לקמן.
- (ב) דברי יואל (השמטות ליו"ד סי' קס"ו ד"ה אכן) – "והנה גם הטו"ז ס"ל כך דהיכא דהקליפה אינו אלא מצד חומרא א"צ ס' שהרי הרב אומר כן בפירוש (בסימן ק"ה) בהגהות הטו"ז עמ"ש שם בסוף סק"א דלענין הלכה אין לאסור אם נשרה או נתבשל בכלי שנשרה בו איסור, וביאר שם הטו"ז טעמו משום דכיון דאינו נאסר אלא כדי קליפה ע"כ מותר בדיעבד, ואפילו למה שהעליתי בסימן צ"א דצריך ס', מ"מ היכא דאינו אלא מצד חומרא מותר בלא ס' ע"כ ... ולפי"ז יצא לנו פלוגתא חדשה דקליפת אדמיקר בלע להטו"ז הוא מדינא ולהמג"א הוא חומרא בעלמא".

ה. האם רק בלא נפסק הקלוה, או אפילו נפסק.

1. עי' סי' ק"ה סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.
- ו. האם צריך ששים כנגד הקליפה של הבשר.
1. מיקל.
- (א) רמ"א (סעי' ד') – "ובמקום שהבשר צריך קליפה, אם לא קלפוהו ובשלו כן, מותר בדיעבד", לבוש (סעי' ד'), "בכל מקום שהבשר צריך קליפה אם לא קלפוהו ובשלוהו כן מותר בדיעבד", מג"א (סי' תס"ז ס"ק ל"ג), ערה"ש (סי' צ"ג סעי' י"ח).
2. אם הקליפה אינו ניכר, יש להקל.
- (א) עי' מהרש"א (פסחים דף עו. ד"ה אלא).
- (ב) ש"ך (ס"ק ח') – "דהיינו שהוא דבר הנבלל והקליפה נתערבה וכה"ג אם נתבשל הבשר בלא קליפה ונבלל בענין דאינו מכירו דלא שייך ביה קליפה מותר בדיעבד".
- (ג) פר"ח (ס"ק ח', סי' ס"ט ס"ק נ"ד).
- (ד) חגורת שמואל (ס"ק ו').

ה) חוו"ד (חי' ס"ק י') – "והש"ך [ס"ק ח] הכריע, והעיקר כדבריו, ומחלק דכשהקליפה ניכרת בעיני ששים נגד הקליפה, וכשהקליפה אינה ניכרת שהוא דבר הנבלל, לא בעיני ששים נגד הקליפה, ומותר הכל".
 1) בית מאיר (על הש"ך ס"ק ח') – "וכמה תמוה לי סברא זו ואיני מוצא לה מקום. גוף הקליפה שנתערב ונבלל בעיני דלא שייך קליפה שרי' בלא ביטול. וכשמכירו ומסיר גוף הקליפה יהא טעמו אוסר בפחות מס'. הא הטעם ודאי נבלל וא"א להפרידו ולמה יאסר. ובע"כ אני מוכרח להודות לדברי המ"א סי' תס"ז שכתב קליפה זו אינה אלא חומרא בעלמא".

3. מחמיר.

א) ט"ז (ס"ק ז').

ב) פר"ת (ס"ק ח').

ג) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ט"ז, הארוך ס"ק י"ד).

4. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ל"ב).

ז. האם צריך ששים כנגד הקליפה של החלב.

1. מיקל.

א) ר"ת (תוס' פסחים דף עו. ד"ה תניא) – "ואומר ר"ת דקמ"ל דאפילו חלב שרי דאע"ג דחם לתוך צונן בעי קליפה בדבר שיכול לעשות קליפה בדבר דלא שייך קליפה כמו בחלב מותר".

ב) או"ה (או"ה כלל כ"ט דין ב') - לשונו מובא לעיל.

ג) מחבר (סעי' ד') – "והחלב מותר כולו".

ד) ש"ך (ס"ק ח') - לשונו מובא לעיל.

ה) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק י"ז, הארוך ס"ק י"ד).

2. מחמיר.

א) ריב"א (תוס' פסחים דף עו. ד"ה תניא) – "ורייב"א חולק בזה ומצריך ששים כדי קליפה".

ב) יש"ש (חולין פרק ח' סי' ס').

ג) ט"ז (ס"ק ז', סי' ק"ה הג' הט"ז ס"ק א') – "וכן ראיתי בהג"ה שבסוף או"ה כתב בשם מהרא"י דהכי נהוג כריב"א להצריך ששים וכן הלכה למעשה".

ד) פר"ת (ס"ק ח').

3. פמ"ג (מש"ס ס"ק ז') – "ולענין הלכה ראוי להחמיר ובתורת חטאת גופא לא היקל אלא בהפסד מרובה דווקא ועיין ש"ך לכן לדינא אין להקל".

א) יש לפרש הפמ"ג שפסק כריב"א [משמרת שלום, בדה"ש (ס"ק ל"ב, ס"ק ל"ד), זבחי אהרן], ויש לפרש שבזמן שקליפה מעיקר הדין מחמיר [דרכ"ת, פרי הדר] – פמ"ג השלם (ליקוטי מגדים מש"ס ס"ק מ"ד, "ראוי להחמיר כו'. ע' במשמ"ש שפירש כוונתו דראוי להחמיר כריב"א [וכ"כ הפה"ד], ונראה דהביאו לפרש כן משום דהפמ"ג כתב אח"כ דבת"ח גופא לא הקיל אלא בהפסד מרובה, אבל לענ"ד נראה פשוט דכוונת הפמ"ג על מה שהביא דברי המג"א דהיכא שהקליפה היא מדינא אסור בדיעבד והוכיח הפמ"ג דהת"ח סובר דאפילו היכא דהקליפה היא מדינא מותר בדיעבד, ע"כ סיים דלענין הלכה ראוי להחמיר כהמג"א שהרי גם הת"ח אינו מתיר רק בהפסד מרובה, והפמ"ג בכמה מקומות (מש"ס ס"ק א' וסק"ה ושפ"ד סק"ח וסקי"ב) הביא דברי המג"א, וע' ג"כ בדרכ"ת (סקכ"ט) שהבין דהפמ"ג סובר להלכה כדעת המג"א [פר"ה]).

ב) פמ"ג (סי' צ"ד מש"ס ס"ק ז' ד"ה תשובה) – "גם בקליפה לא קיימא לן כן".

4. נפסק הקילות, יש להקל.

א) חוו"ד (חי' ס"ק י', סי' צ"ד בי' ס"ק י"ח) – "ובעירוי שנפסק הקילות, עיין ביאורים בסימן צ"ב [ס"ק כח] וסוף סימן צ"ד [ס"ק יח] דאין צריך ששים נגד הקליפה לכולי עלמא, עיין שם".

ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ה' הע' ע').

ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' קמ"ב) – "שיש להקל כר"ת בעירוי שנפסק הקילות ולהחמיר כהריב"א בעירוי שלא נפסק הקילות".

ד) זר השלחן (ס"ק כ"ה).

5. מראי מקומות – זבחי צדק (ס"ק כ"ג), כה"ח (ס"ק כ"ט), מעדני השלחן (ס"ק ל"ו), בדה"ש (ס"ק ל"ד, סי' צ"ג ס"ק ל"ג), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"א הע' כ"ח), נועם הלכה (סי' ח' סעי' ב').

א) כרתי (ס"ק ו', פלתי ס"ק ב') – "ובמקום. עיין מה שכתבתי פלתי (ס"ק ב') כי דעת המג"א (סי' תס"ז ס"ק ל"ג) דוקא בהך דצריך קליפה משום דתתאה גבר, דאז אדמיקר ליה בלע רק מחמירין לקלוף, בהא אין צריך ס'. אבל היכא דמדינא צריך קליפה, אוסרת הקליפה כמו שאר איסור. והש"ך (ס"ק ח') ופרי חדש (ס"ק ח') ומהרש"א (פסחים ע"ו ע"א ד"ה אלא) ס"ל לחלק בין שהקליפה ניכר ועומד במקומו, אז טעמו אוסר, משא"כ אם אין קליפה ניכר ואין עומד במקומו, אז לא בטיל. ואני כתבתי לחלק בין שהתירא בלע כמו בשר בחלב, ובין דאיסורא בלע כמו כל איסורים. ועיין מה שכתבתי פלתי (שם), וצ"ע".

ב) חכ"א (כלל מ"ב סעי' י') – "כל מקום שצריך קליפה אם לא קילפוהו ובישלו כך כגון בשר שנאסר כדי קליפה וחתכוהו לחתיכות דקות בענין שאי אפשר לקלפו עוד וכל שכן חלב או שאר דבר לח שנפל איסור או בשר לתוכו שהחלב היה גם כן צריך קליפה אלא שאי אפשר לקלפו **בהפסד מרובה מותר** אבל בלאו הכי אין להתיר אפילו בדיעבד ואפילו החלב אסור אם אין בו ששים נגד שיעור קליפה ואם הוא בענין שאפשר לקלפו אף על פי שכבר בישל הבשר צריך לקלוף (סעיף ד' ובט"ז) ואם אינו יודע איזה חתיכה צריך קליפה בטלה ברוב (סימן ק"ה ש"ך ס"ק ל"ה). וכן אם בישל בקדירה שנאסר מתחילה רק כדי קליפה כגון שמלחו בו בשר להוציא דם או דבר איסור וכיוצא בו ואם כן צריך ששים נגד קליפת הכלי וכיון שקליפת הכלי עומד בעין ולכן אם אין

ששים בתבשיל נגד הקליפה אסור אף על פי שאי אפשר לקלוף התבשיל (ש"ך סימן ס"ט ס"ק ס"ד ובסימן צ"א סעיף ד') והכל מצטרף לבטל הקליפה הבשר והרוטב ולא אמרינן דחתיכה נעשית נבילה כדלקמן כלל מ"ד (ש"ך סימן צ"א ס"ק ח') והמגן אברהם כתב (בסימן תמ"ז ס"ק ל"ג) דבכל מקום דצריך קליפה צריך ששים נגד הקליפה רק בדין תתאה גבר דאינו אלא מצד החומרא שם מותר אם אי אפשר לקלוף".

ג) פת"ת (ס"ק ה') – "ועיין בתשובת תשואות חן סי' י"א שהאריך בזה והעלה לדינא דכל היכא דלא נפסק הקילוח דאסור מדינא אין להקל ובעינין ס' נגד הקליפה אבל בעירווי שנפסק הקילוח יש להקל ובפרט בבשר בחלב דכל היכא דליכא בישול הוא מדרבנן ובשאר איסורים אין להקל רק בהפסד מרובה".

ה. כדי נטילה.

1. מחמיר.

א) פמ"ג (סי' צ"ד מש"ז ס"ק ז' ד"ה תשובה) – "דהתם קליפה דיעבד שרי ולא נטילה".

ב) יד אברהם (סי' ק"ו על מחבר סעי' ב') – "מה שכתב הג"ה סימן צ"א סעיף ד' ... היינו דוקא היכא שלא נאסרה רק כדי קליפה".
2. מראי מקומות – בדה"ש (סוף ס"ק ל"ד).

א) בצלי שמן [שנטילה מצד חומרא], במקום ש'לא ידעינן היכי נפל' - עי' סי' ק"ה סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

יב) מליחה (סעיף ה' - סעיף ו').

א. מקור הדין.

1. פסחים (דף עו., חולין דף קיב.) – "אמר מר: צונן לתוך צונן מדיח. אמר רב הונא: לא שנו אלא שלא מלחו, אבל מלחו אסור. דאמר שמואל: מליח הרי הוא כרותח, כבוש הרי הוא כמבושל. אמר רבא: הא דאמר שמואל מליח הרי הוא כרותח, לא אמרן אלא שלא נאכל מחמת מלחו, אבל נאכל מחמת מלחו לא".

ב. סדר השו"ע (סעי' ה').

1. מליח שאינו נאכל מחמת מלחו: הגדר, ג' שיטות.
2. שהה המלח על החתיכה: מחלוקת מחבר, רמ"א, וש"ך.
3. כמה צדדי החתיכה.
4. שיעור מליחה לצלי, שאין אנו בקיאיין: רמ"א.
5. תתאה גבר אצל מליחה: סתירת המחבר, שיטת הרמ"א.
6. מליח ותפל.
7. מליחה בכבוש: ששים וקליפה, שאין אנו בקיאיין. רמ"א.
8. יבש, יבש לגמרי, צלול.
9. ציר.
10. האיסור בכלי.

ג. שיעור מליחה לדם: מיל.

1. עי' סי' ס"ט סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

ד. חנ"נ לגבי מליחה.

1. עי' סי' צ"ב סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ה. סכנה: דגים שנמלחו עם בשר.

1. עי' ערך סכנה [סי' קט"ז סעי' ב'], לשיטות ומראי מקומות.

יג) מליח שאינו נאכל מחמת מלחו (1).

א. מליחת בשר להצניע – רש"י (חולין דף קיב. ד"ה דאינו, "אינו נוה ליאכל מרוב מלח שבו עד ששורין ומדיחין אותו במים כעין מליחת בשר להצניע"), צדה לדרך (מאמר ב' כלל ב' פרק י"א), הו"ד בכנה"ג (הג' טור ס"ק ט').

ב. מולח לדרך – ר' יעקב ישראל (תוס' חולין דף קיב. ד"ה הני).

ג. מליחה לקדירה – ר"ת (תוס' חולין דף קיב. ד"ה הני), עי' רמב"ן (חולין דף קיב. ד"ה ופי'), רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א ג', בית ג' שער ג' עה:), ריטב"א (חולין דף קיב. ד"ה ומכל, "יש לנו להחמיר כדברי רבינו תם ז"ל ולהשוב מליח כרותח אפי' במליחה שלנו"), ס' התרומה (סי' ס"א ד"ה אמר, סי' ס"ג), או"ן (ח"א סי' תס"ט), בעל העיטור (שער הראשון, הכשר הבשר ו:), "דמליח ה"ה כרותח כגון מליחת בשר לקדירה שאינו נאכל מחמת מלחו עד שידחהו"), סמ"ק (סי' ר"ה), "כל מליחה שעשויה לקדירה כתקון חכמים שזהו נותן עליו מלח והופכו ונותן עליו מלח הוי כרותח"), הג' מיימוניות (מאכ"א פרק ט' הל' י"ח אות ע'), ר' ירוחם (נתיב ט"ו אות כ"ה, קל"ד-ג'), ר"ן (חולין דף מא:).

1. פוסקים [בני ספרד] – מחבר (סעי' ה'), פ"ח (סי' ס"ט ס"ק ס'), זבחי צדק (ס"ק ל'), סי' ס"ט ס"ק ר"א, סי' ע' ס"ק י"ח), בן איש חי (שנה ב' פר' אחרי מות אות כ'), "לדידן דאזלינן בתר הוראת מרן ז"ל", כה"ח (סי' ע' ס"ק כ"ו, עי' סי' ס"ט ס"ק רפ"א), הליכות עולם (ח"ו עמ' קפ"א), ילקוט יוסף (סי' ס"ט סעי' קס"ב).

ד. ראוי להחמיר אפילו מליחה לצלי [סי' ע"ו סעי' ב'] – א"ה (כלל י' דין ז', "ראוי להחמיר ולאוסרו עתה לפי שאין אנו בקיאינ").
 1. פוסקים [בני אשכנז] – רמ"א (סעי' ה', דר"מ ס"ק ו', סי' ס"ט סעי' י"ח, דר"מ ס"ק ל"ז, "ויש לנו לחשב אפילו מליחת צלי כרותח. וטוב להחמיר במקום שאין הפסד מרובה"), ב"ח (סי' ס"ט ס"ק ט"ז), ש"ך (סי' ס"ט ס"ק ע"א, "אנן קי"ל כמ"ש הר"ב"), כנה"ג (סי' ס"ט ס"ק ה' ב"י אות רס"ז), בית לחם יהודה (סי' ס"ט ס"ק ע"ה, סי' ע' ס"ק י"ג), פמ"ג (סי' ס"ט שפ"ד ס"ק ע"א), חכ"א (כלל ל"ב סעי' י"ד, כלל מ"ג סעי' א'), יד יהודה (סי' ס"ט ס"ק קי"ח, עי' הקצ"ר ס"ק קכ"ה).
 א) כה"ח (ס"ק ל"ח) – "לא כתב אלא שטוב להחמיר במקום שאין הפ"מ אבל לענין דינא מודה דלא הוי כרותח אף בהפסד מועט".

ה. מראי מקומות.

1. ראב"ד (תשובות ופוסקים סי' ע"ה) – "דאמרינן אינו נאכל מחמת מלחו פי' שאותו מליח אי אפשר לאכלו לבדו בלי תערובת מאכל אחר מחמת שמזיק גרונו כמו הכותח שמטבלין בו את הפת ואין אוכלין אותו לבדו וכגון מליח שמלפתין בו את הפת".

יד] שזה המלח על החתיכה (2).

א. תוך שיעור מליחה: במקום שפעולתו להוציא דם [מליחה ראשונה של בשר].

1. עי' סי' ס"ט סעי' י"ח [וסעי' כ'], לשיטות ומראי מקומות.

ב. אחר שיעור מליחה: במקום שפעולתו להוציא דם [מליחה ראשונה של בשר].

1. בהפמ"ר ולצורך מצוה יש להקל – תרה"ד (סי' קנ"ט), רמ"א (סי' ע' סעי' ו'), לבוש (סי' ע' סעי' ד'), ש"ך (ס"ק י"א), ט"ז (סי' ס"ט ס"ק מ"ז), כנה"ג (סי' ע' ה' ב"י ס"ק נ"ד), חו"ד (חי' ס"ק י"א), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"א), חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ'), כלל מ"ג סעי' ג'), זבחי צדק (ס"ק כ"ח, סי' ע' ס"ק כ"ג, עי' סי' ע' ס"ק ל"ב), ערה"ש (סי' ע' סעי' כ"ח), כה"ח (ס"ק ל"ה, סי' ע' ס"ק ל"ג).
 א) עי' לקמן, שרק בצירוף הפמ"ר וסעודת מצוה.
 2. מחמיר – פ"ח (ס"ק י', סי' ס"ט ס"ק ס"ח), בית לחם יהודה (סי' ע' ס"ק ל"ב).
 3. מראי מקומות – ב"ח (סי' ס"ט ס"ק י"ח), מעדני השלחן (מטעמי השלחן ס"ק ט"ו).

ג. תוך שיעור מליחה: במקום שאין פעולתו להוציא דם [בבשר, מליחה שניה].

1. מיקל, לגמרי – מחבר (סעי' ה', לפי הש"ד), בית הלל (ס"ק ג'), עי' פ"ח (ס"ק ט'), זבחי צדק (ס"ק כ"ז), כה"ח (ס"ק ל"ג).
 2. מחמיר [קליפה בכחוש, ששים בשמן], אפילו במקום סעודת מצוה והפמ"ר – ש"ך (ס"ק י"א, לפי הפמ"ג, וחכ"א, ועוד - דלא כמעדני אשר סי' מ"ז אות ב'), פ"ח (ס"ק ט'), כרתי (ס"ק ט'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"א), חו"ד (חי' ס"ק י"א), חכ"א (כלל מ"ג סעי' ב'), ערה"ש (סעי' כ"ז), יד יהודה (הקצ"ר ס"ק כ'), הארוך (ס"ק י"ז), בדה"ש (ס"ק מ"ג, בי ד"ה ושהה), זר השלחן (ס"ק כ"ה, "ואפילו באיסור דרבנן"), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קל"ד).
 3. שיטת הרמ"א – עי' בדה"ש (ס"ק מ"ו).

ד. אחר שיעור מליחה: במקום שאין פעולתו להוציא דם [בבשר, מליחה שניה].

1. בהפסד מרובה ולצורך סעודת מצוה יש להקל – רמ"א (סעי' ה', דר"מ ס"ק ו', "וי"א דלאחר ששהה במלחו שיעור מליחה לא מקרי אח"כ רותח. ולצורך גדול, כגון בהפסד מרובה והוא לצורך סעודת מצוה, יש לסמוך אמקילין. אבל בלאו הכי, אין להקל כלל"), בית הלל (ס"ק ג'), ט"ז (סי' ס"ט ס"ק מ"ו), "וכדאי הם מהרא"י ורמ"א לסמוך עליהם במקום מצוה והפסד גדול כמ"ש שם"), מנחת יעקב (כלל כ"א ס"ק ו'), יד יהודה (הקצ"ר ס"ק כ"ב).
 א) רק בצירוף הפמ"ר וסעודת מצוה – רמ"א (סי' ס"ט סעי' כ'), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק כ"ג, סי' ע' ה' ב"י ס"ק נ"ד), חגורת שמואל (סי' ע' ס"ק ט"ו), חכ"א (כלל ל"ב סעי' כ'), יד יהודה (הקצ"ר ס"ק כ"ב), בדה"ש (ס"ק מ"ז), מעדני השלחן (ס"ק מ"ו, סי' ס"ט ס"ק רע"ט, "דהוי שניהם ביחד"), זר השלחן (פני השלחן ס"ק ע"ג), דברי סופרים (סי' ס"ט ס"ק שצ"ח).
 2. מחמיר – ר"ן (חולין דף מא:), מחבר (סעי' ה', "ושהה כדי מליחה לקדירה"), יש"ש (חולין פרק ח' סי' ס"ח), ש"ך (ס"ק י"א), פ"ח (ס"ק י', סי' ע' ס"ק ל"א), בית לחם יהודה (סי' ס"ט ס"ק פ"ד, סי' ע' ס"ק ל"ב), כרתי (ס"ק ט'), פלתי (ס"ק ד'), חו"ד (חי' ס"ק י"א), חכ"א (כלל מ"ג סעי' ד'), זבחי צדק (ס"ק כ"ח), ערה"ש (סעי' ל'), "ולדינא הסכימו רוב הגדולים דגם אחר שיעור מליחה הוה כרותח ואין להקל אפילו לצורך גדול דכן עיקר לדינא"), כה"ח (ס"ק ל"ה), בדה"ש (ס"ק מ"ח), זר השלחן (ס"ק ל"א).
 3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק מ"א).

ה. קשה: שהמחבר סי' צ"א (סעי' ה') מתיר בהדחה מקמי שיעור מליחה, ובסי' ס"ט (סעי' י"ח, עי' סעי' כ') וסי' ק"ה (סוף סעי' א') אוסר מיד כדי קליפה.

1. עי' סי' צ"א סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

2. יש לחלק בין דם וציר לבשר: דם וציר הנוטף מהבשר [משא"כ ציר על הבשר] תיכף רותח.

א) ש"ך (ס"ק י"א) – "והוא דמבואר בדבריו סי' ס"ט ס"ד דאפילו מקמי הכי הוי רותח וקצת משמע שם דלאחר ששהה שיעור מליחה לא הוי רותח צ"ל דשאני התם דאיירי באיסור דם והלכך דם ושלחן רותחין הם בשעת המליחה (וכמ"ש הרב בהג"ה דאפילו

במקום שאין הבשר מיחשב רותח צירו חשוב רותח ע"ש) אבל לא כששהה שיעור מליחה שאז פסק כח המלח מחמת שפלט כל הדם אבל הכא מיירי באיסור בשר וגבינה דכל כמה דלא נמלח כהוגן אין הבשר רותח".

(ב) פר"ת (ס"ק ט').

3. יש לחלק בין דרבנן ודאורייתא.

(א) כרתי (ס"ק ח', פלתי ס"ק ג', עי' סי' ס"ט פלתי ס"ק י"ט) – "אבל קודם ששהה אין חשוב כרותח, והא דלעיל סימן ס"ט (סעיף י"ח) משמע [ד]תיכף חשוב רותח, דעת רבים (עיי' פרי תואר ס"ק ט') לחלוק בין בשר לציר דציר תיכף רותח, והש"ך (ס"ק י"א) מחלק [ד]לענין דם טבע מלח [לרתח] לדם [על כן הוי] תיכף רותח, אבל לענין חום החתיכה בעצמה, צריך שהייה שיעור מליחה. ועיי' פלתי (ס"ק ג') דהוכחתי דלא כש"ך, רק המחבר באיסור תורה חשש להחמיר אפילו קודם ששהה שיעור מליחה, אבל בבשר בחלב דהוא במליחה דרבנן, היקל עד שיששהה שיעור מליחה, ע"ש".

4. מראי מקומות – כה"ח (ס"ק ל"ד).

(א) הערת תלמיד חכם – "יש להעיר על כל הנ"ל: כי רק הפרי תואר הקשה כן מסעיף יח שקודם שיעור מליחה נאסר בקליפה, אבל הש"ך לא שאל מסעיף יח אלא מסעיף כ דמשמע שלאחר שיעור מליחה לא אוסר כמעשה דרש"י, ושם לא נזכר כלל שאוסר מיד כדי קליפה, ובאמת המחצית השקל הוסיף ששאלתו מסעיף יח שקודם שיעור מליחה נאסר בקליפה, ובסעיף כ משמע קצת שלאחר ששהה שיעור מליחה אינו רותח. וגם התירוץ של הש"ך והתירוץ של הפרי תואר הם תירוצים שונים, הש"ך מתרץ שדם ומלח הוא רותח, ואילו בבשר שכבר נמלח מכבר אינו רותח עד שיעור מליחה. ואילו הפרי תואר תירץ לחלק בין ציר שהוא רותח לחתיכת בשר שאין בה די ציר ונשאר צוננת. וכן מפורש בכרתי דלהלן, והעיר על כל תירוץ בשאלה אחרת".

ו. מראי מקומות – מעדני אשר (סי' י"ד, סי' מ"ז), מגילת ספר (אות י"ד, אות ט"ו).

טו] כמה צדדי החתיכה (3).

א. כמה צדדי החתיכה.

1. שניהם – סמ"ק (סי' ר"ה), "כל מליחה שעשויה לקדרה כתקון חכמים שזהו נותן עליו מלח והופכו ונותן עליו מלח הוי כרותח".
2. אחד – רשב"א (ח"א סי' רס"ה), "דמה שאמרו מולחו והופכו ומוולחו וכן לקדרה לאו למימרא שאינו כרותח להפליט דמו אלא בשמולחו משני צדדין", רמ"א (סעי' ה'), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ל"ב), חכ"א (כלל מ"ג סעי' א'), זבחי צדק (ס"ק כ"ט), כה"ח (ס"ק ל"ו).
3. מה הדין אם רק חצי צד נמלח – יד יהודה (הארור ס"ק י"ט), דרכ"ת (ס"ק מ"ב), זר השלחן (ס"ק ל"ב, טבעות השלחן ד"ה כל).

ב. מראי מקומות.

1. לענין מליחה להוציא דם – עי' יו"ד סי' ס"ט סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

טז] שיעור מליחה לצלי (4).

א. הלכה.

1. עי' לעיל גבי 'מליח שאינו נאכל מחמת מלחו (1)!'.

ב. הגדר.

1. רק אם נרגש טעם המלח – יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ד), דרכ"ת (ס"ק מ"ג), עי' כה"ח (ס"ק ל"ז), "והיינו היכא דאיכא חששא אבל היכא דליכא חששא כלל כגון שלא מלחו אותו כ"א מעט מזער אין להחמיר כלל אפי' לדעת הי"א", בדה"ש (ס"ק נ'), מעדני השלחן (ס"ק נ"ג), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' כ'), "אבל משום מעט מלח בעלמא, אין אנו מחמירין לומר שאין אנו בקיאים. כן שמעתי מרי"ב של", ששאני פילי ותבלין".

ג. האם גם באיסור דרבנן.

1. רק דאורייתא, ועוד צד להקל.

(א) כרתי (ס"ק י', פלתי ס"ק ה') – "בבשר נבלה דאמלח עם שחוטה דיש כאן איסור תורה, ולכך היות אין אנו בקיאים יש לאסור. אבל בבשר בחלב שהוא איסור דרבנן, מעולם לא אמרו איסור והיתר הארוך, דאיך נחמיר באין אנו בקיאים באיסורא דרבנן, ומאי שנא מנשפך (בסי' צ"ח ס"ב). ואף על פי שיש לחלק דהוי ספק חסרון ידיעה, מ"מ הבו דלא לוסף, כי לא החמיר רק באיסור תורה. ולכן אם יש עוד צד להקל יש להקל בזה, דהוא מלתא דרבנן, ומכל שכן בעוף דהוא תרתי דרבנן".

(ב) אמרי ברוך (על רמ"א סעי' ה').

(ג) דרכ"ת (ס"ק מ"ה).

(ד) בדה"ש (ס"ק נ"ב). ע"ש בציונים ס"ק ק"מ, מה שהקשה על אמרי ברוך. אמנם עי' פלתי [ולא רק הכרתי] בפנים והוי כמו האמרי ברוך.

2. ה"ה דרבנן.

(א) מעדני השלחן (ס"ק נ"א).

ד. האם מחמירים גם בכחוש.

1. מחמיר.

- (א) פמ"ג (סי' ק"ה שפ"ד ס"ק כ"ו) – "אבל באין ה"מ אפילו כחוש ומליחה מועטת יש להחמיר דא"א בקיאיין בין כחוש לשמן וא"א בקיאיין איזה מליחה מיקרי מועטת".
2. מיקל.
- (א) רע"א (על רמ"א סי' צ"א סעי' ה') – "ובכחוש י"ל דל"א תרתי דא"א בקיאים בין כחוש לשמן ולא בקיאים בין מליחת צלי לקדירה וסגי בקליפה. אח"כ ראיתי בפמ"ג סי' ק"ה בשפתי דעת אות כ"ו דכתב בפשיטות דאף בכחוש אסרי' מליחת צלי ולענ"ד אינו מוכרח".
- (ב) הו"ד במשמרת שלום (סי' ק"ה על שפ"ד ס"ק כ"ו).
- (ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' קי"ג) – "שהלכה להקל כרע"א".
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק מ"ד), בדה"ש (ס"ק נ"א, ב"י ד"ה טוב, "וצ"ע לדינא"), מעדני השלחן (ס"ק נ"ד), זר השלחן (ס"ק ל"ד).
- (א) שו"ת ערוגת הבושם (י"ד סי' ס"ט) – "ובמקום שיש עוד צד להקל".

יז] תתאה גבר אצל מליחה (5) [סי' ע' סעי' ד', סי' צ"א סעי' ה', סי' ק"ה סעיף י"א].

א. ראשונים.

1. מיקל, אמרינן תתאה גבר.
- (א) רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א ב.; שו"ת ח"א סי' רס"ה).
2. מחמיר, אין הבדל בין תתאה לעילאה.
- (א) תוס' (חולין דף קיג. ד"ה טהור) – "גבי מליח כרותח לא שייך לא עילאה גבר ולא תתאה גבר ואפילו קליפה לא בעי".
- (ב) רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"א) – "ולענין מליח כרותח לא שייך תתאה גבר ולא עילאה ואפילו קליפה לא בעי".
- (ג) רבינו פרץ (הג' סמ"ק סי' ר"ה אות י') – "וגבי מליחה תלוי באיסור ולא בעילאה".
- (ד) טור (סי' צ"א סעי' ה', עי' סי' ק"ה סעי' י"א).

ב. פוסקים.

1. מיקל, אמרינן תתאה גבר – מחבר (סעי' י"א, סי' ע' סעי' ד'), קול אליהו (י"ד סי' ט"ו), ערך השלחן (סי' ע' ס"ק ט').
- (א) קשיא, מחבר (סי' צ"א סעי' ה') – "ואין חילוק בין מליח עליון ותפל תחתון למליח תחתון ותפל עליון, לעולם המליח מבליע בתפל ואינו בולע ממנו".
- (ב) י"ל, דוקא בשמן יש לחלק משא"כ בכחוש – עי' ש"ך (סי' צ"א ס"ק י"ב, "וצ"ל דדוקא לאסור כולה דהיינו בשמן יש חילוק אבל לאסור כ"ק כגון בכחוש אין חילוק דנהי דתתאה גבר מ"מ קליפה מיהא בעי כמו בסעיף ד' והכי משמע מדברי הרשב"א בת"ה הקצצר בש"ע שם (וצ"ע בב"י בס"י זה ד"ה ואינו תלוי כו' דלא משמע הכי"), מנחת כהן (ח"ב סוף פרק ו'), פר"ח (סי' צ"א ס"ק י"א), פר"ת (סי' צ"א ס"ק י"א), כרתי (סי' צ"א ס"ק י"א), פמ"ג (סי' צ"א שפ"ד ס"ק י"ב), גר"א (ס"ק ע"ה), כה"ח (סי' צ"א ס"ק ל"ט).
- 1) פמ"ג (סי' צ"א שפ"ד ס"ק י"ב) – "ולפי מ"ש לעיל בשם מגן אברהם דהחלב מותר ואין צריך ס' דהקליפה בתתאה הוא רק חומרא א"כ יש חילוק במליחה בין תתאה דמדינא צריך קליפה ואוסר עד ס' אח"כ ובין עילאה דלא הוה מדינא".
2. מחמיר, אין הבדל בין תתאה לעילאה – רמ"א (סעי' י"א, תורת חטאת כלל כ"א דין ב', כלל כ"ב דין ב', "והכ"י נהוג"), ש"ך (סי' ע' ס"ק כ"ב), פמ"ג (שפ"ד ס"ק מ"א, סי' צ"א שפ"ד ס"ק י"ח, "וכן הלכה ... אין לנו אלא פסק רמ"א"), יד יהודה (סי' ע' הקצצר ס"ק כ"ז), ערה"ש (סעי' ס"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קל"ו).
3. הפמ"ר מיקל – פר"ח (סי' ע' ס"ק כ'), "אין לסמוך כלל אפסק המחבר בזה זולתי בהפסד מרובה".
4. בעל נפש יחמיר לעצמו – מחזיק ברכה (סי' ע' ס"ק ה'), זבחי צדק (ס"ק ע"ה, סי' ע' ס"ק כ"ד, סי' צ"א ס"ק ל"ו, ס"ק מ"ט, ס"ק נ"א), כה"ח (ס"ק קכ"ד, סי' ע' ס"ק ל"ז, "דאף לספרדים ההולכים על פסק הש"ע בעל נפש יחמיר לעצמו ויאסור הכל באיסור שמן").

ג. מראי מקומות – ש"ך (סי' ע' ס"ק כ"ב, פמ"ג שם), חכמת שלמה (על המחבר סעי' י"א).

1. תכ"א (כלל מ"ג סעי' ז'), הו"ד בבדה"ש (סי' צ"א ב"י סוף ד"ה ואין, עמ' קכ"ו) – "נראה לי בספק טריפה ויש בו עוד צדדים להקל שנמלח עם טהור והיה טמא מלוח וטהור תפל למטה והטמא למעלה יש לסמוך בהפסד מרובה וסעודת מצוה גם כן על הפוסקים (וכן סתם השולחן ערוך שם סעיף י"א) דאף במליחה אמרינן תתאה גבר דאף על גב דרמ"א כתב שם דנהגין כהפוסקים דאין חילוק יש לומר היינו דוקא בודאי טריפה אבל לא בספק טריפה ... ומותר על כל פנים על ידי קליפה אפילו לדידן".

יח] מליח ותפל (6) [סי' ע' סעי' ג', סי' צ"א סעי' ה', סי' ק"ה סעיף י'].]

חולין (דף קיג.) - "טהור מליח וטמא תפל מותר".

א. היתר מלוח ואיסור תפל שנגעו זה בזה - ראשונים.

1. מיקל – ס' התרומה (סי' ס"ג), רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ב), טור (סעי' י', סי' צ"א סעי' ה'), צדה לדרך (מאמר ב' כלל ב' פרק י"א).
2. מחמיר – ר"ן (חולין דף מב. ד"ה דג, ח"י הר"ן דף קיג.) הו"ד רע"א על הט"ז ס"ק ה' [משא"כ הצייר].

ב. פוסקים.

1. מיקל – מחבר (סעי' י', סי' צ"א סעי' ה', ב' שיטות בסי' ע' סעי' ג'), ים של שלמה (חולין פרק ח' סי' פ'), לבוש (סעי' י'), עי' ש"ך (סי' ע' ס"ק כ'), סי' צ"א ס"ק ט"ז), עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ט, "ומכל מקום העיקר כסברא ראשונה"), זבחי צדק (ס"ק ע"ד), כה"ח (ס"ק קכ"ב, ס"ק קכ"ג, סי' ע' ס"ק ל"א, ס"ק ל"ה).
  2. במקום הפסד מיקל – רמ"א (סעי' י'), ערה"ש (סעי' ס"ו, "ויש להקל במקום הפסד דהעיקר כדיעה ראשונה"), בדה"ש (סי' צ"א ציונים ס"ק קפ"ח).
  - א) פי', הפסד מרובה – ש"ך (סי' ע' ס"ק כ'), שפ"ד (ס"ק ל"ט, "עיינ סי' ע' ס"ק כ' ש"ך ושם מבואר דהפסד דכתב הר"ב כאן הפסד מרובה"), כה"ח (סי' ע' ס"ק ל"ה).
  - ב) פי', אף הפסד קצת – בנה"ג (סי' צ"א הג' ב"י ס"ק ט"ז), הו"ד ברע"א (סי' ע' על הש"ך ס"ק כ', "שלא במקום הפ"מ. ובכנה"ג (סי' צ"א) בב"י אות ט"ז השיג דשם בסי' ק"ה לא נזכר תיבת מרובה. ודעת הרמ"א להקל אף בהפסד קצת").
  - ג) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק קס"ד, סי' צ"א ס"ק ס"א).
  3. חכ"א (כלל מ"ג סעי' ה') – "ומכל מקום במקום שאין הפסד מרובה יש להחמיר גם בזה אם נוגעים זה בזה ממש דסבירא לן דאין חילוק בין טמא מלוח או טמא תפל אלא כשאינם נוגעים רק שעומדין בסמוך בכדי שפליטה של זו נוגעת בזו ואז אפילו הדחה לא צריך ונראה לי דעל כל פנים בזה במקום הפסד קצת סגי בקליפה כיון דרוב הפוסקים מתירים לגמרי (עיינ סימן ע' סעיף ג' ובש"ך ס"ק כ')."
- מראי מקומות – גליון מהרש"א (על רמ"א סעי' י'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קל"ו).

יט [מליחה בכחוש (7)].

א. קליפה או גם בששים.

1. עי' סי' ק"ה סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.
2. שיטת המחבר (סי' ק"ה סעי' ט') שלפעמים צריך נטילה למליחה, וכאן סתם דצריך קליפה – עי' פמ"ג (סי' ק"ה שפ"ד ריש ס"ק כ"ז, "וביאר המ"כ דשלשה חילוקים יש כחוש (היינו בשר כחוש) כ"ק במליחה אף באיסור תורה (כמבואר סימן ע' ס"ג בשר שחוטא וטריפה כ"ק ובצ"א בשר וגבינה מלוחים כ"ק משמע בשר חי דאי מבשל ליה הוה איסור תורה) ושומן גיד מדרבנן וקרומות דיש בהו ספק איסור תורה (עס"י ס"ד וכאן בב"י) וחלב ממש מבהמה כחושא דין א' להם הואיל ומ"מ הם קצת שמיים נטילה בעי וחלב שמן ממש ששים בעי ונטילת מקום").

כ [יבש, יבש לגמרי, צלול (8)].

א. מקרים.

1. בשר מלוח עם גבינה תפל: אם הבשר יבש לגמרי, מותר בהדחה [שהיובש מוכיח שכבר פסק כח המלח. בדה"ש ס"ק ע', ס"ק ע"ג]. א) דלא כפר"ח.
2. בשר מלוח עם גבינה תפל: אפילו אם הגבינה יבש לגמרי אם יש בהבשר קצת לחלוחית, הגבינה צריך ששים והבשר מותר בהדחה [כמו כל מלוח ותפל].
3. בשר מלוח עם גבינה תפל: אם שניהם דבר גוש לח, הגבינה צריך ששים והבשר מותר בהדחה [כמו כל מלוח ותפל].
4. בשר מלוח עם חלב תפל: אם הבשר לח קצת, החלב צריך ששים וגם הבשר צריך ששים.
5. בשר תפל עם חלב מלוח: הבשר בששים, והחלב מחלוקת [ש"ך ס"ק ט"ז].

ב. מליח יבש לגמרי (ציור א').

1. מיקל [רק הדחה צריך] – מחבר (סעי' ה', "ואם הם יבשים, אפילו הם מלוחים, או לחים ולא מחמת מליחה, סגי בהדחה"), חכ"א (כלל מ"ג סעי' ח').
2. משנתלחה. א) מחמיר – פר"ח (ס"ק ט"ו). ב) מיקל – בית לחם יהודה (ס"ק ט"ז), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ז, "והכלל דיבש לגמרי שאין בו שום לחלוחית אף שנמלח מחדש חשיב כתפל וכן אפילו אם נמלחו ונתיבשו ואח"כ נתלחלו מחמת דבר אחר והמלח עליו חשיב תו כתפל ואפי' באין הפסד מרובה וזה שכתב המחבר או לחים ולא מחמת מליחה ר"ל שנתלחלו אח"כ והמלח עדיין עליו"), חכ"א (כלל מ"ג סעי' ה'), "והפרי חדש בס"ק ט"ו כתב דלפי מה דקיימא לן דלעולם לא פסק כח המלח אם כן אפילו בזה אסור דכיון דנתלחלח חוזר להיות רותח וכדעת הגאונים אבל באיסור והיתר הארוך לא משמע כן שהרי סבירא ליה דאפילו בנמלח להוציא דם לא פסק כח המלח כמו שכתב הש"ך בשמו בסיומן צ"א ס"ק י"א ואפילו הכי כתב בכלל י"ב סימן ד' דאם נתיבש פעם אחת כבר פסק כח המלח ואפילו נתלחלח אחר כך"), זבחי צדק (ס"ק ל"ט), בדה"ש (ס"ק ע').

ג. התפל יבש לגמרי אבל לא המלוח (ציור ב').

1. תפל יבש בששים, והמלוח הדחה [כמו כל מלוח ותפל] – פר"ח (ס"ק ט"ו), מנחת יעקב (כלל כ"א ס"ק י'), עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ז, עי' מש"ו ס"ק ט', "ומ"ש הש"ך דאפילו מלוח הכל ר"ל אפילו הלח הצלול והיבש מלוחים אפילו הכי מותר אלא דתמוה דמאן מותר היבש אסור וודאי דהוה כתפל והלח הצלול מלוח מבליע בתפל ולא עוד אפילו שניהם גושים ושניהם מלוחים וא' יבש היבש אסור והלח מותר כמו טהור מלוח וטמא תפל עיינ או"ה כלל י"ב וכבר עמד המנחת יעקב בזה בכלל כ"א אות יו"ד במ"ש או"ה דיבש

מותר דטעות סופר הוא וצריך לומר הלה מותר וצ"ע), חור"ד (חי' ס"ק י"ד, בי' ס"ק י"ב), חכ"א (כלל מ"ג סעי' י'), אמרי בינה (על הש"ך ס"ק י"ז), בדה"ש (ס"ק ע"ג).
 2. בהפמ"ר מיקל – כה"ח (ס"ק מ"ז), עי' מעדני השלחן (ס"ק ע"ד, מעדני מלכים סי' ק"ג, "ואפשר דבהפסד מרובה יש לסמוך על המתירין").
 3. ש"ך (ס"ק י"ז), הו"ד בכנה"ג (הג' ב"י ס"ק י"ח (ב)) – "אבל אם הוא יבש כו'. משמע אפילו מלוח הכל מותר וכן כתב האו"ה שם".
 (א) פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ל"ח) – "נראה דהש"ך הכי קאמר דאפילו היבש מלוח כיון שהוא יבש לגמרי אינו בולע מהלה שאצלו והכל מותר היבש והלח [עצ"ל חדרי דעה מג"ש תניינא או"ת ופה"ד], דה"א דהגם דאינו פולט מיהו יכול להיות דעדיין הוי כרותה עכ"פ לבלוע מדבר לח שאצלו, וזהו שכתב דכ"כ או"ה שם, ר"ל בכלל ל' דין י"ד שהביא לעיל בס"ק הקודם, ובחנם מתמיהים עליו הפמ"ג והחור"ד [יד"י (פיה"א סקכ"ו)]. וע' בלקוטי צבי (כב)".

ד. **שניהם דבר גוש לח** (ציור ג').

1. תפל ששים, מלוח הדחה – מחבר (סעי' ה'), "המליח מבליע בתפל ואינו בולע ממנו", פוסקים.

ה. **התפל צלול, והמלוח דבר גוש** (ציור ד').

1. שניהם צריך ששים – רמ"א (סעי' ה'), "והא דטהור מלוח וטמא תפל שרי, היינו שהטמא יבש, אבל אם הוא דבר צלול, נאסר הטהור, מאחר שאינו נאכל מחמת מלחו, בולע האיסור שאצלו ושניהם אסורים", חכ"א (כלל מ"ג סעי' ח'), פוסקים.

ו. **מליח צלול, והתפל דבר גוש** [פשוט שהדבר גוש אסור] (ציור ה').

1. מיקל, החלב מותר.

(א) רמ"א (תורת חטאת כלל כ"ב דין ב') – "אבל הלה אינו נאסר רק כשהיבש מלוח דמפליט כן נראה לי וכן פסק השערים [שערי דורא סי' כב] והמרדכי [פרק כל הבשר סי' תשיח] דלא כסמ"ג שכתב דאף אם החלב לבד מלוח הכל אסור".

(ב) פר"ת (ס"ק י"ד) – "ולדינא אף על פי שהש"ך [ס"ק טז] הסכים להחמיר כדברי הסמ"ג והמרדכי, מכל מקום דעתי להתיר כדברי מה"ר פרץ שסברתו ברורה שאין כח במלח אלא להבליע אבל לא להפליט. ולא מסתבר כלל לפלוגי בזה בין יבש לצלול, ולפיכך הדין נותן דכשהחלב לבדו מלוח הבשר אסור והחלב מותר".

(ג) יד יהודה (הקצר ס"ק ל', הארוך ס"ק כ"ה, סי' ע' הארוך ס"ק י"ג) – "לדעתי ברור דאין היתר צלול נאסר ואף שלא במקום הפסד מותר ועדיף מנוגעין זב"ז ותו לא מידי".

2. מחמיר, על שניהם.

(א) עי' ש"ך (ס"ק ט"ז) – "ומ"מ צ"ע לדינא כיון דהמרדכי וסמ"ג אוסרים ובש"ד אין הכרע כ"כ א"כ מאן לימא לן להקל בשגם שהר"ן סובר דכל טהור מליח וטמא תפל לא שרי אלא כשאינן נוגעים ונהי דהסכמת הפוסקים דלא כוותיה כמ"ש בסי' ע' ס"ק כ' מ"מ כאן דהוא צלול אפשר דהכל אסור ועוד הרב בהג"ה בסי' ק"ה ס"י חשש לסברת הר"ן במקום שאין הפסד גם מהרש"ל באו"ש כתב וז"ל וצ"ע דבסמ"ג איתא לאיסור".

(ב) כנה"ג (הג' ב"י אות י"ז).

(ג) בית לחם יהודה (ס"ק ט"ו).

(ד) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט"ז, סי' ע' מש"ז ס"ק ד').

(ה) חור"ד (חי' ס"ק י"ג) – "כתב התורת חטאת [כלל כב דין ב] דהיינו אם הבשר מלוח לבדו, אבל אם החלב לבדו מלוח, החלב מותר. והש"ך [ס"ק טז] מסיק בצריך עיון, ונראה לי לאסור אפילו כשהחלב לבדו מלוח".

(ו) כה"ח (ס"ק מ"ו).

(ז) זר השלחן (ס"ק מ"א).

3. מראי מקומות – יבין דעת (ס"ק ט'), מעדני השלחן (ס"ק ע"ד), מעדני אשר (סי' מ"ח).

(א) מנחת יעקב (כלל כ"ב ס"ק ו') – "וכן דעת השערים והמרדכי. כתב הש"ך בסי' צ"א ס"ק ט"ז שיש כאן ט"ס דאדרבה במרדכי סי' אלף רי"ד איתא כהסמ"ג וצ"ל הגהות מרדכי ולדינא צ"ע כיון דהמרדכי והסמ"ג פוסקים לאיסור וגם מדברי הש"ד אין הכרע כ"כ וכן מהרש"ל הניח דין זה בצ"ע עכ"ל הש"ך".

(ב) חכ"א (כלל מ"ג סעי' י') – "ואם החלב לבד מלוח יש אומרים דהחלב מותר דדוקא הבשר אסור שבולע מן החלב אבל החלב מותר דאין כח במלח אלא להבליע ולא להפליט ויש אומרים דהכל אסור דכיון דאחד מהם מלוח וצלול שניהם אסורין דמבליע וגם מפליט מן הבשר והוא הדין בשאר איסור".

(ג) בדה"ש (ס"ק ס"ח, בי' ד"ה ושניהם) – "ולהלכה צ"ע לענ"ד בדין זה".

כא [ציר (9)].

א. **דעת המחבר**: בציר שיוצא ע"י מליחה מועטת, אם אוסר לפחות כדי קליפה, או גם זה לא.

1. מיקל.

(א) כה"ח (ס"ק נ').

(ב) חשב האפוד (ח"ב סי' פ"ו, מעדני מלכים סי' ק"ב) – "המחבר ס"ל להלכה דמליחה מועטת אינה אוסרת, וגם לא הציר היוצא ממליחה מועטת, ולכן הוא מיקל בזה במליחה מועטת בכלי שאינו מנוקב, ואינו חושש לציר היוצא, וכמו שציין כת"ה מהש"ך (סימן ס"ט אות ע"א)".

2. מראי מקומות – מעדני מלכים (סי' ק"א).

כב מליחה בכלי (10).

א. מליחה בכלים: להבליע.

1. נבלע בכלי רק כדי קליפה [אפילו באיסור שמן].
  - (א) רמ"א (סוף סעי' ה', סי' צ"ח סעי' ד', דר"מ שם ס"ק ח') – "על ידי רתיחת מליחה אינו נבלע בכלי רק כדי קליפה, וא"צ לשער רק כדי קליפה".
  - (ב) ש"ך (ס"ק י"ח, סי' צ"ח ס"ק י"ד, סי' ס"ט ס"ק ס"ד).
  - (ג) פ"ח (ס"ק ט"ז, סי' ס"ט ס"ק נ"ד).
  - (ד) כרתי (ס"ק י"ג, סי' ס"ט ס"ק מ"ה).
  - (ה) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח, סי' ק"ה מש"ז ס"ק כ"ח, או"ח סי' תנ"א א"א ס"ק כ', מש"ז ס"ק ט') – "ואף דבמליחה אנו פוסקין דלא אמרינן תתאה עיין סימן ק"ה מכל מקום בכלי אמרינן כן אם כן וודאי אין לחלק בין כחוש לשמן".
  - (ו) גליון מהרש"א (סי' ק"ה על הרמ"א סעי' ט').
  - (ז) חו"ד (חי' ס"ק ט"ו, סי' צ"ח חי' ס"ק י"א) – "אפילו שמן".
  - (ח) חכ"א (כלל נ"ז סעי' י"ג) – "וכלי שנאסר על ידי מליחה אינו נבלע בכלי רק כדי קליפה ואין צריך לשער רק כדי קליפה".
  - (ט) זבחי צדק (ס"ק מ"ט).
  - (י) ערה"ש (סעי' ל"ב) – "וכן כל דבר שמן אינו אוסר בכלי יותר מכדי קליפה".
- יא. יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ו, ס"ק ל"ז, סי' ס"ט הקצר ס"ק ק"ט, הארוך ס"ק ע"א) – "ואין חילוק בין איסור כחוש לשמן".
- יב. בדה"ש (ס"ק ע"ח, ס"ק פ', בי' שם ד"ה וי"א עמ' קכ"ח).
- יג. זר השלחן (ס"ק מ"ה, ס"ק צ"א).
2. מחמיר באיסור שמן.
  - (א) דברי יוסף (סי' ת"ר אות ה' ד"ה וכאן, עי' סי' תקצ"ד אות א').
3. כלי חרס.
  - (א) קליפה – מנחת יעקב (כלל י"ג ס"ק ג'), יד יהודה (סי' ס"ט הקצר ס"ק ק"ט, הארוך ס"ק ע"א), בדה"ש (ס"ק פ"א).
  - (ב) כולו – ש"ך (סי' ס"ט ס"ק פ"ב), חו"ד (סי' ס"ט חי' ס"ק ע"ב).
4. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ע', "וצ"ע").

ב. מליחה בכלים: להפליט.

1. לח - עי' סי' ק"ה סעי' י"ב, לשיטות ומראי מקומות.
2. יבש - עי' סי' ק"ה סעי' י"ג, לשיטות ומראי מקומות.
- ג. כלי שבלע ע"י מליחה [שצריך רק קליפה]: האם מהני הגעלה ע"י עירווי או צריך הגעלה בכלי ראשון.
  1. עי' סי' תנ"א סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

כג חתיכה שמינה - סעיף ו'.

א. איסור שמן.

1. עי' סי' ק"ה סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

ב. מליחה בהיתר שמן ואיסור כחוש.

1. עי' סי' ק"ה סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

כד צלי: בעי קליפה - סעיף ז'.

חולין (דף קיב, פסחים דף עו.) – "והני מילי חי, אבל צלי בעי קליפה".

א. ראשונים.

1. מחמיר: גם בצלי צונן צריך קליפה.
  - (א) תוס' (חולין דף צו: ד"ה עד, פסחים דף עה: ד"ה ואם) – "דאמר רב ההוא בר גוזלא דנפל לגו כדא דכמכא דצלי בעי קליפה התם אפילו בצונן איירי".
  - (ב) ס' התרומה (סי' ס"ג) – "אם היה צלי אפי' הוא צונן בולע שפיר איסור לח שאצלו אך אינו צריך רק קליפה".
  - (ג) רא"ש (חולין פרק ח' סוף סי' ל"ג, פרק ז' סי' כ"ד) – "וה"מ חי אבל לצלי בעי קליפה. ואפילו בצונן. דע"י צליה רכיך הוא ובולע".
  - (ד) הג' מיימוניות (מאכ"א פרק ט' הל' י"ח אות ס') – "ואם אין מלח לא בבשר ולא בחלב אם אין שם בקעים הכל מותר בהדחה אם הבשר חי כענין הגוזל ואם צלי הוה אפי' בלא בקעים צריך קליפה כבעמוד ספר התרומה והמצות, ומ"ש בעמוד ואם היה צלי קולפו היינו דוקא בצלי צונן אבל רותח לא סגי בקליפה לחוד אלא צריך להניחה כדי נטילת מקום בעומק כדפי' לקמן פט"ו ע"כ".
  - (ה) עי' אונ"ז (ח"א סי' תס"ט) - לשונו מובא לקמן.
2. מיקל: צלי רותח בעי קליפה, אבל צונן בעי רק הדחה.

- (א) רש"י (פסחים דף קיב. ד"ה ואי) – "ואי מיתבל. בר גוזלא בתבלי אסור, דתבלי מרככי ליה, ומייצי ובלעי לכותחא, ובר גוזלא צונן הוה, כדמפרש".
- (1) זהו דעת רש"י – רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א ג; חולין דף קיב. ד"ה הא, לשונו מובא לקמן), ש"ך (ס"ק כ"א, "ומשמע מדברי הרשב"א שם שכן דעת רש"י וכן משמע באמת דעת רש"י בפ' כיצד צולין דף ע"ו סוף ע"א ע"ש ומהרש"ל פכ"ה סי' ס"ט לא עיין אלא ברש"י פכ"ה ולכן כתב שאין שום משמעות מפרש"י").
- (2) אין ראיה מרש"י – יש"ש (חולין פרק ח' סי' ס"ט, "ולבי אומר, שלא עלה על דעת רש"י שצלי איירי ברותח, דא"א שלא היה מפרש").
- (3) ראיה להיפך, שצלי צונן צריך קליפה – יד יהודה (הארוך ס"ק ל"ח, "דאדרבה מרש"י משמע להדיא דגם בצלי צונן כן היא").
- (ב) המב"ן (חולין דף קיב. ד"ה ופירוש) – "ופירוש חי צונן, וצלי בעוד שהוא רותח, אבל לאחר שנצטנן הרי הוא כחי ובהזחה סגי ליה".
- (ג) רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א ג; חולין דף קיב. ד"ה הא) – "נראה מדברי רש"י ז"ל דאצלי קאי כלומר ואם צלי הוא ואית ביה פילי בלע טפי וכוליה אסור דכיון דאית ביה תרתי לגריעותא חדא דצלי רותח הוא ועוד דאית ביה פילי בלע טובא, וא"נ צלי ומתובל בולע הרבה. אבל הרב בעל התרומות פי' דאפי' מי אי אית ביה פילי אסור] ודברי רש"י ז"ל נראין עיקר".
- (ד) ריטב"א (חולין דף קיב. ד"ה אבל) – "אבל צלי קליפה בעי. פי' צלי חם כסתמא דמילתא, שאם צונן הוא עתה כי נצלה מעיקרא או נתבשל מאי הוי, אלא ודאי כדאמרן".
- (ה) ר"ן (חולין דף מא:) – "דאמרינן חי היינו צונן וצלי היינו רותח".
- (ו) מאירי (פסחים דף עו. ד"ה המליח) – "וזה שאמרו בסוגיא זו חי וצלי אין הכונה אלא צונן וחם שהחי נזכר בענין צונן והצלי נזכר בענין חם ובשניהם דברו בהווה שאין הדבר תלוי בחי ובצלי אלא בחם ובצונן".

ב. פוסקים.

- מיקל: צלי רותח בעי קליפה, אבל צונן בעי רק הדחה.
  - מחבר (סעי' ז') – "צלי רותח שנפל למליח, אפילו נאכל מחמת מלחו, בעי קליפה".
  - לבוש (סעי' ח') – "אם נפל צלי או אפוי ומבושל רותח למליח אפילו נאכל מחמת מלחו אסור כדי קליפה".
  - זבחי צדק (ס"ק כ"ח) – "ומיהו בעל נפש יחמיר לעצו ויאסור בצלי צונן כדי קליפה".
  - כה"ח (ס"ק ע').
- מחמיר: גם בצלי צונן צריך קליפה.
  - יש"ש (חולין פרק ח' סי' ס"ט) – "דין גוזל שהוא צלי, אפי' צונן, שנפל לכותח, אפי' לא נמלח לא הכותח ולא הגוזל, אסור כדי קליפה".
  - כנה"ג (הג' ב"י אות מ"ב) – והפסק הנכון בזה דאף צלי צונן בעי קליפה ובקליפה מיהא סגי אף בצלי רותח".
  - בית לחם יהודה (ס"ק כ').
  - חכ"א (כלל מ"ב סעי' ו') – "במה דברים אמורים בצונן חי כגון בשר חי שלא נמלח אבל צלי צונן שנפל לחלב צונן אפילו שניהם אינם מלוחים צריך קליפה".
  - פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רע"ד).
  - מחמיר, אא"כ הוא הפמ"ר וסומך על המחבר.
  - רמ"א (סעי' ז') – "וי"א כו דאפילו הם צוננים, דינא הכי, וכן יש לנהוג אם אין הפסד מרובה".

ג. למ"ד שצלי צונן צריך קליפה: האם צלי רותח צריך נטילה או די בכדי קליפה.

- די בכדי קליפה.
  - ש"ך (ס"ק כ"ו) – "משמע דבהא מודה להמחבר דבצלי רותח נמי דינא הכי דאם אינו מתובל בתבלין ואין בו בקעים סגי בקליפה וכן עיקר".
  - פר"ח (ס"ק כ"ב) – "ודע שהגהות מיימוניות [שם] ואיסור והיתר הארוך [שם דין יב] סוברים דלמאן דמצריך בצלי צונן כדי קליפה בצלי רותח מסקינן דרגא להצריך נטילת מקום, ואין זה מחוור דהא בגמרא [שם קיב, א] צלי סתמא קאמר בין צונן בין רותח. וכן מוכח בהדיא בפרק כיצד צולין [פסחים] דף ע"ו ע"א דאף צלי רותח סגי ליה בקליפה וזה ברור".
  - כנה"ג (הג' ב"י אות מ"ב) – "ובקליפה מיהא סגי אף בצלי רותח".
  - בית לחם יהודה (ס"ק כ').
  - חכ"א (כלל מ"ב סעי' ז') – "אבל אם אין בו בקעים ולא מתובל בתבלין אפילו צלי רותח ונפל לחלב צונן אפילו נמלח קצת קולף הבשר ושאר הבשר מותר דקיימא לן תתאה גבר רצה לומר שהתחתון לעולם גובר וכיון שהתחתון צונן מקרר את העליון ומכל מקום אדמיקר ליה בלע פורתא ולכן צריך קליפה ואפילו הצלי שוקע בתוך החלב והחלב צף עליו אינו כצונן לתוך חם דכל שהוא במקומו גובר והחלב כיון שהוא במקומו והצלי נפל בתוכו גובר עליו ומקררו (שם בש"ך ס"ק כ"ג)".
  - ערה"ש (סעי' ל"ז) – "מיהו זה ודאי לכולם בצלי רותח כשאין בו בקעים ותבלין די בקליפה".
  - יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ב, הארוך ס"ק ל"א) – "בודאי העיקר כדעת רוב פוסקים".
  - דרכ"ת (ס"ק ע"ד) – "ביד יהודה ...".
- צריך כדי נטילה.
  - הג' מיימוניות (מאכ"א פרק ט' הל' י"ח אות ס') – "אבל רותח לא סגי בקליפה לחוד אלא צריך להניחה כדי נטילת מקום בעומק כדפי' לקמן פט"ו ע"כ".

- (ב) או"ה (כלל ל' דין י"ב).
 (ג) בית אפרים (יו"ד סי' ל"ח) – "קשה להקל".
 (ד) חו"ד (בי"ט ס"ק י"ג) – "... ודאי דעתם דהצלי ששוקע והחלב צף עליו **דין תתאה רותח** יש לו ומקשו שפיר וכן הוא מסברא כיון דרש"ל פסק דדבר גוש לעולם דין כ"ר ולא נתקרה מתתאה וא"כ הרי התתאה רותח וכולע מהחלב שצף עליו וכ"כ בהגהמ"י ובאו"ה בהדיא דבצלי רותח בעי נטילה".
 (ה) עי' **בדה"ש** (ס"ק ק"ד, ציונים ס"ק ר"ל, בי' ד"ה דאפילו עמ' קל"ח) – "שיש להחמיר כן זולת בהפסד מרובה".
 (ו) עי' **מעדני השלחן** (ס"ק ק"ג) – "יש להחמיר לכתחילה".
 3. מראי מקומות – **רע"א** (על ש"ך ס"ק כ"ו).
 (א) **פת"ת** (ס"ק י') – "ועיין בש"ך לקמן ס"ק כ"ו שכתב דהגמ"י ואו"ה סוברים דבצלי רותח לא סגי בקליפה אם נפל לחלב ובעי נטילה ולא קיי"ל הכי לדינא ולכן השמיט שיטה זו בכאן ס"ק כ' וגם הפר"ח כתב על שיטה זו שאינו מחוור ע"ש ועיין בתשובת בית אפרים חי"ד סימן ל"ח שהאריך ליתן טעם לשיטה זו וכתב שכן דעת התוס' והרא"ש וסמ"ג ג"כ להצריך נטילה בצלי אף בנפל לתוך צונן ואין זה דומה לשאר חם לתוך צונן דרותח דצלי מבליע טפי מרותח דבשר חם מחמת כ"ר ולכן אף שקצת פוסקים מבואר בדבריהם להקל אף בצלי כמו בשאר בשר רותח מ"מ קשה להקל נגד התוספות ושאר פוסקים הנזכרים ע"ש".
 (ב) **בדה"ש** (סעי' ז' בי' ד"ה דאפילו, עמ' קל"ח) – "ובביאור טעמם של הגה"מ ואו"ה **נאמרו ג' שיטות** ...".

ד. למחמירים בצלי צונן: רק בדבר צלול או גם בדבר גוש.

1. רק בדבר צלול, כמו חלב.
 (א) **חגורת שמואל** (ס"ק כ"ד) – "ודע שכל זה לא איירי אלא בדבר לח דהיינו דבר צלול כגון חלב וכיוצא בזה אמרינן דאם נפל צלי או אפוי ומבושל צונן דאסור כדי קליפה, אבל אם נגע צלי צונן בדבר יבש אפילו לח קצתו אין צריך אלא הדחה כשאר צונן בצונן, וכן מבואר בת"ח שם כלל כ"ב שכתב בזה הלשון ואם הבשר צלוי אפילו הוא צונן בולע שפיר האיסור לח שסביביו, והכי נהוג, ע"כ ע"ש".
 (ב) חי' **מהרא"ל** **ציניץ** (סוף סי' צ"א).
 (ג) **יד יהודה** (הארוך ס"ק ל"ז) – "דא"צ אלא הדחה וכ"כ החג"ש".
 (ד) **דרכ"ת** (ע"ו, ס"ק פ"ח) – "חגורת שמואל ... חידושי מהרא"ל ציניץ".
 (ה) **בדה"ש** (ס"ק ק"ה).

כה] פילי או תבלין: כוליה אסור.

- א. מקור הדין.
 1. **חולין** (דף קיב.) – "והני מילי חי, אבל צלי בעי קליפה. **ואי אית ביה פילי** כוליה אסור, **ואי מתבל בתבלין** כוליה אסור".
 2. **פסחים** (דף עו.) – "והני מילי חי, אבל צלי בעי קליפה. ולא אמרן אלא דלית ביה פילי, אבל אית ביה פילי אסור. ואי מתובל בתבלי אסור".
 ב. אם יש בקעים או תבלין כולו אסור – ראשונים.
 1. דוקא בצלי רותח.
 (א) **רש"י** (פסחים דף קיב. ד"ה ואי) – "ואי מתבל. בר גוזלא בתבלי אסור, דתבלי מרככי ליה, ומייצי ובלעי לכותחא, ובר גוזלא צונן הוה, כדמפרש".
 (1) רק לפי השיטות שסבר שדעת רש"י בצלי רותח [בלי בקעים או תבלין] צריך קליפה. עי' חולקים לעיל.
 (ב) **רשב"א** (תוה"ב ב"ד ש"א ג', חולין דף קיב. ד"ה הא) – "נראה מדברי רש"י ז"ל דאצלי קאי כלומר ואם צלי הוא ואית ביה פילי בלע טפי וכוליה אסור דכיון דאית ביה תרתי לגריעותא חדא דצלי רותח הוא ועוד דאית ביה פילי בלע טובא, וא"נ צלי ומתובל בולע הרבה. אבל הרב בעל התרומות פי' דאפי' מי אי אית ביה פילי אסור] ודברי רש"י ז"ל נראין עיקר".
 (1) עי' **יד יהודה** (הארוך ס"ק ל').
 (ג) **ר"ן** (חולין דף מא:) – "כולו אסור היינו בצלי רותח".
 2. רק צלי ואפילו צונן.
 (א) עי' **או"ן** (ח"א סי' תס"ט) – "וה"מ חי אבל צלי בעי קליפה. ואי אית בי' פילי בקעים **והוא צלי** לא סגי לי' בקליפה לפי שבולע דרך הבקעים וכולו אסור אבל חי אין פילי אסורת בו. ואי אתבלי בתבלי. תבלין שנתבשלו עמו מרככין אותו ונוח לבלוע וכשנפל לכותח הי' צמא לבלוע ובלע ואסור".
 (ב) עי' **סמ"ק** (סי' ר"ה) – "ואם נפל גוזל צלי או מבושל בכדא דכמכא בעי קליפה".
 (ג) עי' **רבינו פרץ** (הג' סמ"ק מצוה רי"ג אות ב') – "אם הם מבושלים או צלויים והם לחים בעי קליפה כי ההיא דבר גוזלא".
 3. אפילו חי.
 (א) ס' **התרומה** (סי' ס"ג) – "ואפי' הוא חי אי אית ביה פילי בקעי' בבשר אז אסור הכל ולא סגי בקליפה".
 (ב) **טור** (סעי' ז') – "והוא חי".
 (ג) **צדה לדרך** (מאמר ב' כלל ב' פרק י"א).

ג. פוסקים.

1. רק בצלי רותח.

- (א) מחבר (סעי' ז') – "ואם יש בו בקעים, או שהוא מתובל בתבלין והוא צלי רותח כולו, אסור".
 (ב) ביע אומר (מעין אומר ח"ד פרק א' סי' ב') – "שאלה: בשר טחון שהיה במקרר ונשפך עליו חלב, האם אפשר לשטפו במסגנת ולבשלו לאחר מכן לסעודה. תשובה: אפשר, וישטפהו היטב".
2. רק צלי ואפילו צונן: שאם יש בקעים או תבלין כולו אסור.
 (א) יש"ש (חולין פרק ח' סי' ס"ט) – "ואם הוא צלי, וגם אית ביה בקעים, או מתובל בתבלין, אסורא כוליה, אבל חי לא".
 (ב) עי"ש"ך (ס"ק כ"א) – "וצ"ע אם יש להקל כיון דהרבה פוסקים סוברים כן".
 (ג) זבחי צדק (ס"ק נ"ח).
 (ד) יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ח).
 (ה) כה"ח (ס"ק ע').
 (ו) זר השלחן (ס"ק ס"ג).
3. מחמיר [צלי ואפילו צונן], אא"כ הוא הפמ"ר ודיש לסמוך על מחבר [רק צלי רותח].
 (א) רמ"א (סעי' ז') – "וי"א דאפילו הם צוננים, דינא הכי, וכן יש לנהוג אם אין הפסד מרובה".
- 1) בנמלה קצת יש להחמיר – ט"ז (ס"ק י"ב), "נראה לע"ד דתרי קולי לא מקלינן בשביל הפסד מרובה דהיינו לומר שמליחת צלי לא מקרי אינו נאכל מחמת מלחו וגם לסמוך על דעה הראשונה דהכא דאין לאסור ביש בקעים אלא בצלי רותח דוקא דהא מדברי מהר"א ורש"ל משמע דבצלי אפילו צונן יש לאסור ביש בקעים אפי' בנמלה קצת כן נלע"ד", חוו"ד (חי' ס"ק כ"ג, לשונו מובא לקמן).
- (ב) חוו"ד (חי' ס"ק כ"ג) – "וכשהחלב מלוח קצת אפילו נאכל מחמת מלחו כתב הט"ז [ס"ק יב] דאסור, דהא במליחה מועטת אפילו בחי אינו מותר רק בהפסד מרובה בסעיף ה' מטעם דאנן לא בקיאינן, ובצלי אפילו אינו נמלה כלל גם כן אינו מותר רק בהפסד מרובה, ותרי קולי לא מקלינן בשביל הפסד מרובה. וכשהחלב אינו נמלה כלל, סיים הש"ך [ס"ק כא] בצריך עיון אם יש להתיר בהפסד מרובה, עיין שם. מכל מקום יש לסמוך אהרב ולהתיר בהפסד מרובה כשהחלב לא נמלה כלל".
4. אפילו הוא חי.
 (א) כנה"ג (הג' ב"י אות מ"ב) – "והפסק הנכון בזה ... והא דחי סגי בהדחה היינו דוקא דלית ליה פילי או מתובל בתבלין".
 (ב) בית לחם יהודה (ס"ק כ').
 (ג) גר"א (ס"ק י"ח) – "ונראה עיקר דעת סה"ת ושל"פ דאפילו חי צונן כל שיש בו פילי אסור".
5. מחמיר [אפילו חי], אא"כ במקום הפמ"ר דיש לסמוך על רמ"א [צלי ואפילו צונן].
 (א) פר"ח (ס"ק י"ח, ס"ק כ"ב) – "לענין דינא אין להקל כלל אף בהפסד מרובה בחי ואית ביה פילי ... ומיהו בצלי צונן יש לסמוך אסברת המקילים בהפסד מרובה".
 (ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קכ"ט) – "ואם יש בה פילי או תבלין, נאסר בכולו, אא"כ הוא מקום הפסד מרובה] כן שמעתי מרי"ב של". להחמיר כהגר"א שפסק כהסה"ת".

- ד. מראי מקומות – האשכול (ח"ג עמ' 77), הג' מרדכי (חולין תשנ"ז, תשנ"ח), סמ"ג (רל"ז, רל"ח).
1. ראב"ד (תשובות ופסקים סי' ע"ה) – "לענין מליחה כל מה דהוי מליחה הרבה שלא יהא נאכל מחמת מלחו בהדחה סגי ליה אלא אם כן הוא צלי או מתובל או אית ליה פלחי שהכשרן חמור".
 2. רא"ש (חולין פרק ח' סוף סי' ל"ג, פרק ז' סי' כ"ד) – "ואי אית ביה פילי אסור כוליה ולא סגי ליה בקליפה לכאורה משמע דאצלי קאי. ובספר התרומה כתב דאפילו חי. ואם מתבל בתבלין אסור אע"ג דלית ביה פילי".
 3. מאירי (פסחים דף עו. ד"ה המליחה, חולין דף קיב.). – "ואם היה בבשר בקעים או שמתובל בתבלין הבשר אסור אע"פ שהוא צונן מפני שהוא בולע הרבה מן החלב ויש אומרים שלא נאמר כן אלא כשהבשר חם אע"פ שהחלב שהוא תחתון צונן שהבקע או התבול עושהו כשניהם חמים הא אלו לא היה הכמכא נאכל מחמת מלחו הרי הוא כחם בחם ונאסרו שניהם".
 4. שו"ת הב"ח (ישנות, סי' נ"ד ד"ה ומעתה) – "וההיא דפרק ג"ה דאי אית ביה פילי כולה אסור אפילו בצונן".
 5. חכ"א (כלל מ"ב סעי' ו') – "ואם יש בו בקעים או שהוא מתובל בתבלין והוא צלי אף על גב שהכל צונן אסור כולו והוא הדין אפוי ומבושל צוננים דכיון דנצלה או נאפה או נתבשל אף על גב דהוא צונן רכיך וכולע וכן יש לנהוג במקום שאין הפסד מרובה (ואפילו בהפסד מרובה צריך עיון להקל עיין ש"ך סימן צ"א ס"ק כ"א דרוב הפוסקים אוסרין) ומכל מקום החלב מותר דדוקא הגוש בולע מן הצלול אבל אינו מפליט כיון שאינו מלוח ושניהם צוננים ואם הוא חי אלא שיש בו בקעים או שהוא מתובל בתבלין עד שאינו נאכל מחמת זה (בית לחם יהודה בשם דמשק אליעזר) הרבה פוסקים אוסרין כולו (ש"ך שם) ובשולחן ערוך מתיר ומכל מקום ראוי להחמיר לעצמו אף בחי וגם לאחרים צריך עיון שהרי הפרי חדש אוסר באמת ביש בקעים אפילו בהפסד מרובה".

כו] פרטי ההלכה.

א. אפוי ומבושל.

1. מחמיר – הג' שע"ד (סי' כ"ב אות ו'), סמ"ק (סי' ר"ה), "ואם נפל גוזל צלי או מבושל בכדא דכמכא בעי קליפה", רבינו פרץ (הג' סמ"ק מצוה רי"ג אות ב'), "אם הם מבושלים או צלויים והם לחים בעי קליפה כי ההיא דבר גוזלא", רמ"א (סעי' ז', "וה"ה אפוי ומבושל"), לבוש (סעי' ח'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' ס"ט), "ואפייה ובישול כצלייה דמו", כנה"ג (הג' ב"י אות מ"ב), מנחת יעקב (כלל כ"ב ס"ק י'), חכ"א (כלל מ"ב סעי' ו'), זבחי צדק (ס"ק נ"ה), יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ו, הארוך ס"ק ל"ו).
- (א) היינו כמאכל ב"ד – חוו"ד (חי' ס"ק כ"א, ב"י ס"ק ט"ז), "ובענין דוקא שיהיה מבושל עד שיהיה כמאכל בן דרוסאי על כל פנים, וקודם לכן אף שהוא רותח מכלי ראשון שהוא מבשל לאו רכיך הוא, ואין לו דין בישול", דרכ"ת (ס"ק פ"ה, "עחו"ד"), כה"ח (ס"ק ס"ז), בדה"ש (ס"ק ק"ג), מעדני השלחן (ס"ק ק"ח), זר השלחן (ס"ק ס').

2. מיקל – בעל העיטור (שער הראשון, הכשר הבשר טז); "ודוקא צלי צונג דמחמת חמימותא דנורא יבש ובלע שפיר. אבל מבושל צונג לא".
3. מראי מקומות – מאירי (חולין דף קיב. ד"ה מעתה).

ב. **כבוש מעל"ע** [או ציר כדי שירתיח].

1. מסופק – מנחת יעקב (כלל כ"ב ס"ק י'), חגורת שמואל (ס"ק כ"ג), תשובה מאהבה (על סעי' ז'), רע"א (על המחבר סעי' ז', "ובנכבש צ"ע. מנ"י"), פת"ת (ס"ק י"א, "ועיין במנ"י כלל כ"ב ס"ק ו' שכתב דיש להסתפק אם נכבש הבשר תחלה תוך המים מעל"ע דקיי"ל כבוש כמבושל אי לענין זה נמי דינו כמבושל ע"ש").
2. מיקל – יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ו, הארוך ס"ק ל"ו, "דינו כחי גמור"), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק פ"ג), ובבדה"ש (ס"ק ק"ג), זר השלחן (ס"ק ס').
3. מראי מקומות – מעדני השלחן (ס"ק ק"ח, "ולכתחילה יש להחמיר ... ובמקום הפסד יש להקל").

ג. **דין מיוחד בבר יונה או גם בשאר אוכלין.**

1. רק בר יונה מחמיר.
- א) **תוס'** (חולין דף צו: ד"ה עד) – "דאמר רב ההוא בר גוזלא דנפל לגו כדא דכמכא דצלי בעי קליפה התם אפילו בצונג איירי ומשום דבר יונה רכיך טובא ובלע".
- ב) **רא"ש** (חולין פרק ז' ס' כ"ד) – "ולקמן בפ' כל הבשר (דף קיב א) דאמר ההוא בר גוזלא דנפל לכדא דכמכא דצלי בעי קליפה. התם אפילו צונג איירי ומשום דבר יונה רכיך טובא ובלע אפילו כשהוא צונג".
- ג) **על רש"י** (פסחים דף עו. ד"ה ואי) – "ואי מיתבל. בר גוזלא בתבלי אסור, דתבלי מרככי ליה, ומייצי ובלעי לכותחא, ובר גוזלא צונג הוה, כדמפרש".
2. ה"ה בשר בהמה.
- א) **תוס'** (פסחים דף עה: ד"ה ואם) – "ואם צלי הוא יקלוף את החיצון. בכל ענין מיירי בין חם בין צונג דמתוך שהוא רך בולע אע"פ שאינו חם דדומיא דחי קתני".
- ב) **בדה"ש** (בי' ד"ה הא, עמ' רל"ה) – "המחבר והפוסקים האחרונים לא חילקו מידי ותפסו בפשיטות שדינים אלו נאמרו בכל מיני בשר".
- ג) סתימת הפוסקים.
3. מותר לאכול קר.

- א) **הר צבי** (יו"ד ס' פ"ה) – "בשר עוף מבושל שנשפך עליו חלב קר נשאלתי, בקדרה של חלב שעמדה במדף העליון שבמקרר, ומתחתיה היתה מונחת חתיכת עוף קר מבושל, וע"י תזוזה נשפך חלב לתוך הכלי שבשר העוף מונח ... יש לצדד להיתר, שהרי בשר עוף בחלב אינו אלא מדרבנן, ובפרט שבלא בישול גם בשר בהמה אינו אלא מדרבנן. איברא שהפוסקים המחמירים מחמירים גם בעוף, שהרי כל מחלוקת הפוסקים בענין זה תלויה בפירוש דברי הגמרא (חולין דף קיב) בההוא בר גוזלא דנפל לכותחא שהוא בשר עוף, מ"מ לדינא שאנו מחמירים משום ספיקא דדינא, יש להקל בבשר עוף שהוא מדרבנן ולסמוך על הפוסקים המתירים, ובפרט שיש כאן תרי דרבנן, דגם בשר בהמה בלא בישול אינו אלא מדרבנן, ויעו"ש בדברי הט"ז (ס"ק יב), ששם מבואר שגם הרש"ל אינו מחמיר אלא בנמלח קצת, ולכן אמרתי להדיח היטב את העוף ולאכול את העוף בעודו קר ולא לבשלו, כי הבישול עצמו הוא איסור ויש קצת ספק שמא נשאר טעם חלב בפילי ואין עושין ספק לכתחילה".
4. מראי מקומות – יהודה יעלה (ח"א יו"ד ס' קי"ז ד"ה גם).

- א) **פ"ת** (ס"ק ט"ו ד"ה ואם) – "ואי אית ביה פילי או מתובל בבשר אוזא אפי' בצלי צונג כיון שרכו הפוסקים וכו' ובבשר שור ושה דוקא צלי חם כדעת המחבר כיון דרבו ג"כ הפוסקים זה הנלענ"ד לענין הלכה".
- ב) **אור שמח** (מאכ"א פרק ט' הל' י"ט) – "נראה מתוך דברי רבינו דבצלי צונג מיירי, משום דהקדים עוף שחוט, ודייק עוף, וכהעובדא דאיתא בגמרא בבר גוזלא (שם קי"ב ע"א), וזה משום דבצונג, וסבר כפי מה שפרשו רבנן בתוס' שם, דדוקא עופא דרכיך טובא ובלע אפילו צונג, וכמו דאשכחן בפרק בהמה המקשה (שם ע"ו ע"ב) בר גוזלא דרכיך כו' ולכן הקדים עוף, אבל בהמה לא נאסר בצלי צונג, ולא בעי רק הדחה, ודלא כמו שפרשו בתוספות פסחים (ע"ה ע"ב) תוד"ה ואם צלי הוא, דאף שה בעי קלופה בצונג".

ד. **האם יש לחלק אם מלוח קצת.**

1. בין אם נמלח קצת בין אם לא נמלח כלל צריך קליפה – **יש"ש** (חולין פרק ח' ס' ס"ט, "דין גוזל שהוא צלי, אפי' צונג, שנפל לכותח, אפי' לא נמלח לא הכותח ולא הגוזל, אסור כדי קליפה"), **ש"ך** (ס"ק כ"ב, ס"ק כ"ה), **פ"ת** (ס"ק י"ט, ס"ק כ"ב), **חגורת שמואל** (ס"ק כ"ג), **פמ"ג** (שפ"ד ס"ק כ"ב), **זבחי צדק** (ס"ק נ"ב), **יד יהודה** (הקצר ס"ק מ', הארוך ס"ק ל"א), **הר צבי** (יו"ד ס' פ"ה), **בדה"ש** (ס"ק פ"ח, ס"ק ק"א), **מעדני השלחן** (ס"ק ק"ב), **זר השלחן** (ס"ק נ"ג).
2. אם לא נמלח כלל יש להקל בהדחה – **ב"ת** (ס"ק ג'), "ודוקא בבשר חי יש חילוק וכו'. יראה מלשון רבינו דדוקא בנפל למלוח קצת התם הוא דאפילו חי אי אית ביה פילי אי נמי מתובל בתבלין אסור כולו אבל בנפל בדבר שלא נמלח כלל אינו אסור כלל ואפילו קליפה לא צריך דצונג בצונג אינו אסור **והכי נהגינן** שהרי כששורין הבשר קודם מליחה יש עליו דם בעין הרבה שמתערב עם המים ולא דייקנן במידי דאית ביה פילי בבשר שיאסור מדם ומים שמעורבין ביחד ולפעמים שוהה זמן מרובה ופשיטא דאין לחלק בין דם לשאר איסורין אלא ודאי דבלא נמלח כלל אינו אסור צונג בצונג ולא אשכחן לספר התרומה דאוסר כולו אפילו חי היכא דאית ביה פילי אלא בנפל בנמלח קצת וכך היא דעת מהרא"י בהגהת שערי דורא סימן כ"ב (ס"ק ג) **והכי נקטינן**", משכנות יעקב (על ש"ך ס"ק כ"ה).

א) שו"ת ה"ה (ישנות, סי' נ"ד ד"ה ומעתה) – "ואע"ג דבלית בי' פילי אפילו אינו נאכל מחמת מלחו כתב הי"ד דסגי ליה בקליפה ובאית בי' פילי ונאכל מחמת מלחו חמיר טפי דכולה אסור נראה לפע"ד דלא כ"כ הי"ד אלא בשאר בשר דלא רכיך ודווקא בבשר וגבינה כדכתב להדיא אבל בגוול דרכיך הוא לבלוע ונפל לתוך החלב דמצא לחלוחית אצלו התם וודאי היכא דאינו נאכל מחמת מלחו פשיטא דכולה אסור אפילו ביה פילי במכל שכן מהיכא דאית בי' פילי ונאכל מחמת מלחו כדפרישית והכי משמע בסה"ת וכ"כ הש"ד להדיא בסימן נ"א".

3. מראי מקומות – כנה"ג (הג' טור ס"ק י', הג' ב"י ס"ק ל"ג, ס"ק מ"ב), ט"ז (ס"ק י"ב, לשונו מובא לעיל), מהר"ם שי"ף (חולין דף קיב, לשונו מובא לעיל), חוו"ד (חי' ס"ק י"ח, בי' ס"ק ט"ז, לשונו מובא לקמן), צבי לצדיק (על ש"ך ס"ק כ"ב), דרכ"ת (ס"ק ע"ה).

ה. קפוא: נפל חלב על גבי בשר חי קפוא.

1. דינו כבשר חי.

א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' כ"ד).

הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ק"צ) – "שאלה: בשר קפוא לגמרי שנפל חלב צונן עליו, האם הוא מותר אחרי שמדיחים אותו מיד במים קרים, או שמא יש לו דין כבשר חי, שפסקו הספר התרומה והגר"א יורה דעה (סימן צ"א ס"ק י"ח) שיש לחשוש משום בקעים. תשובה: לכאורה כמו בשר חי".

2. דינו כבשר קשה שאין בו בקעים.

א) שבט הקהתי (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' כ"ד) – "שמסתבר שאם הוא קפוא אין דינו כבשר חי אלא כבשר קשה שאין בו בקעים".

כז [בקעים]

א. ע"פ הרוב בצלי ומבושל יש בקעים – ערה"ש (סעי' ל"ז, "וע"פ הרוב בצלי ומבושל יש בקעים"), בדה"ש (ס"ק צ"ד), מעדני השלחן (ס"ק ק"ד, "דכוונתו בבשר בהמה. וכן אווזא אפילו הופשט עורה, מ"מ יש בקעים בגוף בשר אווז בכול צד").

א) אווזא שהופשט עורה, יש בקעים בגוף בשר אווז – חק יעקב (סי' תס"ה ס"ק ו'), מחה"ש (שם ס"ק ד'), דרכ"ת (ס"ק ע"ח, "חק יעקב ... ובמחה"ש"), מעדני השלחן (ס"ק ק"ד, לשונו מובא לעיל).

ב) מהר"ם שי"ף (חולין דף קיב.) – "חתיכת בשר [צלי] צונן שנפל לחלב צונן אסור דלכאורה אין אנו יכולין לשער כ"כ איזה חלק ואיזה מקרי יש בו פילי ושמא דוקא אם החלב מלוח קצת דומיא דכותח אף שנאכל מחמת מלחו מ"מ זה וזה גורם המליח והבקעים וצ"ע. ובש"ע משמע דוקא מלוח קצת ודוקא בצלי או אפוי ומבושל צונן".

ב. הגדר.

1. רק שהוא צלול כמו חלב.

א) שו"ת ה"ה (ישנות, סי' נ"ד ד"ה ומעתה) – "וההיא דפרק ג"ה דאי אית ביה פילי כולה אסור אפילו בצונן התם הוה טעמא משום דכיון דמצא לחלוחית אצלו בולעו כדכתב סה"ת בסימן ס"ג אבל בחתיכה כמו אווזא אינו אוסר לדידהו אלא בקליפה במליחה ובצלי".

ב) עי' חגורת שמואל (ס"ק כ"ד) – "ודע שכל זה לא איירי אלא בדבר לה דהיינו דבר צלול כגון חלב וכיוצא בזה אמרינן דאם נפל צלי או אפוי ומבושל צונן דאסור כדי קליפה, אבל אם נגע צלי צונן בדבר יבש אפילו לח קצתו אין צריך אלא הזחה כשאר צונן בצונן, וכן מבואר בת"ח שם כלל כ"ב שכתב בזה הלשון ואם הבשר צלוי אפילו הוא צונן בולע שפיר האיסור לח שסביביו, והכי נהוג, ע"כ ע"ש".

ג) יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ח, הארוך ס"ק ל"ז).

ד) בדה"ש (ס"ק צ"ב, ציונים ס"ק רכ"ח, ס"ק רס"ג).

ג. האם ששים מהני.

1. לא מהני.

א) פר"ת (ס"ק י"ח) – "ואפילו אי ידעינן דאיכא ששים בבשר נגד החלב שנבלע בתוכו אסיר כוליה, ולא דמי ליינ נסך שנפל על גבי ענבים דאזלינן בהו בתר נותן טעם, דשאני הכא שאין החלב נבלע ומתפשט בשוה והרבה ממנו מתכנס במקום אחד ומעט במקום אחר ולפיכך לא שייך בזה ביטול בששים".

ב) חוו"ד (חי' ס"ק י"ט, בי' ס"ק י"ד, סי' צ"ו בי' ס"ק ו') – "בקעים. ובזה לא מהני ששים, ואף דאיכא ששים אסור".

ג) חת"ס (יו"ד סי' פ"ב) – "מ"ש דטיפת חלב מיירי דאית ביה פילי הוא פלאי דא"כ מאי שייטי' דבטול וס' הכא כוליה לתסר דהא אין כאן פעפוע בשוה והוא פשוט ונער יכתבו".

ד) זבחי צדק (ס"ק נ"ד) – "לסברת מרן ז"ל דבעי צלי רותח ... אינו בטל בס".

ה) יבין דעת (ס"ק י').

ו) אמרי ברוך (על חוו"ד בי' ס"ק י"ד, על מחבר סעי' ז').

ז) דרכ"ת (ס"ק ע"ז) – "בפר"ח ... וכ"כ בשו"ת מהרי"ט סי' י"ח ובחוו"ד בביאורים ס"ק י"ד לדינא".

ח) כה"ח (ס"ק ס"ג).

ט) מעדני השלחן (ס"ק ק"ז).

י) זר השלחן (ס"ק נ"ה).

2. מיקל.

- (א) עי' בית מאיר (סי' צ"ב על הש"ך ס"ק ג').
 (ב) יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ח, הארוך ס"ק ל"ד) – "והעיקר נראה דתמיד מהני ס".
 (ג) תהלה לדוד (יו"ד סי' י"ז) – "וכפי הנראה אין לדברי החו"ד מקום בזה".
 3. מראי מקומות – מנחת פתים (שירי מנחה, על סעי' ז', "וצ"ע"), בדה"ש (ס"ק צ"ג, ס"ק ק"ה, ב"י ד"ה בו עמ' קל"ז, "וצ"ע").

ד. ב' פעמים ששים.

1. לכ"ע מותר.
 (א) נפש חיה (יו"ד סי' י', סי' ל"ב).
 (ב) יד יהודה (הארוך ס"ק ל"ד, סי' ע' הארוך ס"ק י"א ד"ה אך קשה).
 (ג) שו"ת הרי"ם (חולין דף צ"ו ד"ה ונראה דב) – "ונראה דב' פעמים ס' מהני גם לדיעה הנ"ל ממ"נ אי נתפשט בשוה בטל, ואי יש מקומות שנבלע יותר ע"כ יותר מס' מקומות שלא נבלע שיעור האוסר. ויש רוב מקומות של היתר נגד מקומות שנבלע בו. והוי יבש ביבש דבטל ברוב במינו. וזה חשיב מינו לרמ"א ז"ל אף שנבלע בו אינו מינו ... ואף הש"ך ז"ל י"ל דמודה בזה דלא שייך שמא יבשלם ליתן טעם. דכשיבשל ודאי יתבטל דיהי' יותר מס' כנ"ל".
 (ד) דרכ"ת (ס"ק ע"ז) – "ביד יהודה ... ובשו"ת נפש חיה ...".
 (ה) מעדני השלחן (ס"ק ק"ז).
 (ו) זר השלחן (פני שלחן ס"ק קי"ב).
 (ז) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות ל"ג).
 2. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ו' ב"י ד"ה בו [עמ' קל"ז]), סי' צ"ז סעי' א' ב"י ד"ה דינו [עמ' שנ"ג].

ה. האם אמרינן חנ"ג.

1. לא אמרינן חנ"ג, כמו יבש ביבש – יד יהודה (סי' צ"ב הקצר ס"ק ל"ה, הארוך ס"ק כ"ו, "גם בנאסר הכל ע"י החלב אך לא נבלע בו אלא עומד בין נקביו, כגון צלי צונן שיש בו פילי שנפל לחלב, לא אמרינן בו חנ"ג. ואם נפל לקדירה די בס' נגד החלב שנבלע בו בצירוף החתיכה עצמה").

ו. מראי מקומות – אנציקלופדיה תלמודית (כרך ח', ערך הדחה אות א' ד"ה היו, עמ' רפ"ו).

כח [תבלין]

א. השיעור.

1. שאינו נאכל מחמת ריבוי התבלין.
 (א) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק מ"ב) – "וכתב דמ"א דנראה מדברי הר"ן דצריך שיהא מתובל בתבלין עד שאינו נאכל מחמת מלחו".
 (ב) בית לחם יהודה (ס"ק כ').
 (ג) חו"ד (חי' ס"ק כ', ב"י ס"ק ט"ו) – "ובעינן דוקא שלא יהיה נאכל מחמת תיבולו".
 (ד) אמרי ברוך (על המחבר סעי' ז').
 (ה) חכ"א (כלל מ"ב סעי' ו') – "שהוא מתובל בתבלין עד שאינו נאכל מחמת זה (בית לחם יהודה בשם דמשק אליעזר)".
 (ו) זבחי צדק (ס"ק נ"ו).
 (ז) כה"ח (ס"ק ס"ד).
 2. שנרגש היטב טעם התבלין.
 (א) יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ג, ס"ק מ"ד, הארוך ס"ק ל"ה) – "הגם שהיא נאכל עם התבלין".
 (ב) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ע"ט).
 (ג) זר השלחן (ס"ק נ"ו).
 (ד) עי' מעדני השלחן (ס"ק ק"ה) – "ולכתחילה יש להחמיר ... ובמקום הפסד מרובה יש לסמוך על רוב פוסקים".
 3. מראי מקומות – מנחת פתים (שירי מנחה, על סעי' ז', "וצ"ע"), בדה"ש (ס"ק צ"ו, "ולדינא צ"ע בזה").
 (א) דרכ"ת (ס"ק ע"ט) – "עבל"י סק"כ שכתב מהדמש"א ... ועי' ביד יהודה ...".

ב. רק בדבר צלול או גם בדבר גוש.

1. אפילו בדבר גוש.
 (א) חו"ד (חי' ס"ק כ"ב, ב"י ס"ק ט"ז) – "ולאו דוקא שנפל לדבר צלול, אלא אפילו נגע לחתיכה רותחת, נאסר הכל כשהוא מתובל".
 2. רק בדבר צלול, כמו חלב.
 (א) עי' תגורת שמואל (ס"ק כ"ד) – "ודע שכל זה לא איירי אלא בדבר לח דהיינו דבר צלול כגון חלב וכיוצא בזה אמרינן דאם נפל צלי או אפוי ומבושל צונן דאסור כדי קליפה, אבל אם נגע צלי צונן בדבר יבש אפילו לח קצתו אין צריך אלא הדחה כשאר צונן בצונן, וכן מבואר בת"ח שם כלל כ"ב שכתב בזה הלשון ואם הבשר צלוי אפילו הוא צונן בולע שפיר האיסור לח שסביביו, והכי נהוג, ע"כ ע"ש".
 (ב) יד יהודה (הארוך ס"ק ל"ז, סי' צ"ג הקצר ס"ק י"א).
 (ג) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק צ').

- ד) עי' מעדני השלחן (ס"ק קי"א) – "ובהפסד מרובה יש מקום להקל בזה".
 ה) זר השלחן (ס"ק נ"ח).
 3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק צ"ט, ס"ק ק"ו, בי"ד"ה צוננים עמ' קל"ט).

ג. האם מועיל ששים.

1. כן.
 א) עי' אמרי ברוך (על המחבר סעי' ז') – "ואפשר דיש לחלק בין אם הוא מתובל דאמרינן דכולו בלע, דאז מועיל הכל להצטרף לבטל בששים, וביש בו בקעים אין מועיל ששים".
 ב) בדה"ש (ס"ק ק').
 ג) מעדני השלחן (ס"ק ק"ז) – "יסיר כדי קליפה".
 2. מראי מקומות – מנחת פתים (שירי מנחה, על סעי' ז', "וצ"ע").

ד. מתובל במלח.

1. דינו כמו תבלין – חוו"ד (חי' ס"ק כ', בי' ס"ק ט"ו, "והוא הדין מתובל במלח ושאר דברים החריפים יש להחמיר"), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק פ'), בדה"ש (ס"ק צ"ז).
 2. דינו ככל מלוח – זבחי צדק (ס"ק נ"ה), יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ג, הארוך ס"ק ל"ה), בה"ת (ס"ק ס"ה), זר השלחן (ס"ק נ"ז).
 3. מראי מקומות – מעדני השלחן (ס"ק ק"ה).

כט [בשר בחלב נאסר ע"י מליחה או ע"י כבוש - סעיף ח'.

א. הנאה מבב"ח ע"י מליחה או ע"י כבוש.

1. עי' סי' פ"ז סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב. בשר שור שנפל לתוך חלב שהעבירו מהאור.

1. עי' סי' פ"ז סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ג. בזמן שאסור דרבנן [כגון ע"י מליחה או ע"י כבוש וכדו'], האם מותר לבשל.

1. עי' סי' פ"ז סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ד. האם מותר לכתחילה לעשות בב"ח דרבנן [כגון ע"י מליחה או ע"י כבוש וכדו'] כדי למכור לגוי.

1. עי' סי' פ"ז סעי' ו' ברמ"א [ב], לשיטות ומראי מקומות.

נפל חלב לקדירה של בשר, ולהיפך

סימן צ"ב

- [א] בשר שנפל ליורה ובה חלב רותח. [ה] נוער את הקדירה. [ט] סעיף ה' - סעי' ז' [ע"ש].
 [ב] קפילא. [ו] לא נודע לאיזה חתיכה נפל. [י] סעיף ח' - זיעה [ע"ש].
 [ג] טיפת חלב שנפלה על בשר - סעיף ב'. [ז] איך מותר לנער, הא הוי ספק בישול בב"ח.
 [ד] הלכה. [ח] סעיף ג', סעיף ד' - הנ"נ [ע"ש].

[א] בשר שנפל ליורה ובה חלב רותח - סעיף א'.

- א. פשוט בגמרא (חולין דף קח:) - "שנפל לתוך יורה רותחת, דמבלע בלע, מפלט לא פלט; סוף סוף כי נייה הדר פליט. כשקדם וסילקו".
 1. עד שיהא שבע מבלוע, ופי' 'נייה' מבליעתו.
 (א) רבינו שמואל (תוס' חולין דף קח: ד"ה שנפל) - "דהא דקאמר מפלט לא פליט היינו עד שיהא שבע מבלוע אבל לאחר ששבע חוזר ופולט".
 (ב) רבינו שמעיה (תוס' חולין דף קח: ד"ה שנפל) - "סוף סוף כי נייה הדר פליט היינו כי נייה מבליעתו ומשני שקדם וסילקו קודם שגמר בליעתו".
 2. לא פולט מה שבולע עכשיו, ופי' 'נייה' מרתיחתו.
 (א) רש"י (חולין דף קח: ד"ה והכא) - "דאמר רב לעיל בשר אסור חלב מותר כגון שנפל אותו זית לתוך יורה רותחת דמה שבולע אינו פולט שכל זמן שאינו נח מרתיחתו אינו פולט".
 (ב) ר"ת (תוס' חולין דף קח: ד"ה שנפל) - "מבלע בלע מפלט לא פליט היינו לא פליט מה שבלע עכשיו אבל מה שהיה בלוע מקודם פליט".
 1. פוסקים - מחבר (סעי' א'), לבוש (סעי' א'), ערה"ש (סעי' ג'), בדה"ש (ס"ק א', ציונים ס"ק ג'), ושאר פוסקים.
 3. מראי מקומות - שערי תורה (ח"ג כלל כ' פרט ו').
 (א) פמ"ג (מש"ז ס"ק א') - "יש בו פירושים רבים ... ובזה יש לנו לומר דהרמב"ם יש לו שיטה שלישית".

ב. הגדר "רותחת": מעלה רתיחות [דהיינו אבעבועות], או יס"ב.

1. מעדני מלכים (ח"א סי' ק"ד) - "הספק אצלי מה שכתב המחבר 'יורה של חלב רותח', אם כוונתו דווקא שמעלה רתיחות, שכן משמע בגמ' (חולין דף ק"ח ע"ב) דמוקי ביורה רותחת, וכתב רש"י ז"ל כגון שנפל אותו זית לתוך יורה רותחת, דמה שבולע אינו פולט, שכל זמן שאינו נח מרתיחתו אינו פולט, ולפי זה יובן דברי הפמ"ג (שם) שכתב שאין אנו בקיאים אם נח היורה מרתיחתו, כיון דבמעלה רתיחות יש אבעבועות גדולות, ויש קטנות, ולפעמים נפסק ברגע אבעבועות, ותיכף חוזר, וכדומה, ולכן אין אנו בקיאים. נמצא שיוצא כאן לדינא דין חדש, דלאו דוקא אחרי שנה היורה מרתיחה לא מהני טעימה, אלא אפילו אם נפל להיורה שהיד סולדת בו, ועדיין לא הספיק לרתוח, לא מהני טעימה, והטעימה יועיל רק באותו רגע שמעלה רתיחה. או אפשר לומר שרותח לאו דוקא, כיון דלא מצינו בבישול בשר בחלב הבדל בין מעלה רתיחות לחום שהיד סולדת בו, (כמבואר בסימן ק"ה (סעיף ב') דחום כלי ראשון שהיד סולדת בו מבשל), ולכן נאמר דמה שכתב המחבר רותח, הכוונה יד סולדת בו, כמו דמשמע תמיד בשו"ע שרותח הוא יד סולדת בו".
 2. דווקא שמעלה רתיחות, דהיינו אבעבועות.
 (א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב') - "ודע דהא קי"ל כשנפל לרותחת דהיינו שמעלין המים רתיחות מבלע בלע מפלט לא פליט".
 (ב) מנחת יצחק (ח"י סי' ס"ג) - "הנה ספיקותו על דברי הפרמ"ג, המה עשירים בדברי הפרמ"ג עצמו במקום אחר, שכתב שם (בסימן צ"ב) שפ"ד (סק"ב) וז"ל: ודע דהא קי"ל כשנפל לרותחת דהיינו שמעלה המים רתיחות, מבלע בלע מפלט לא פליט עיין שם, וכן מוכח מפשטות לשון המחבר שכ' 'קודם שתנוח היורה מרתיחתה', לשון זה שייך רק במעלה רתיחה, ואח"כ תנוח היורה מרתיחתה, ולא שייך לשון זה בחמימות שיס"ב, וצדקו דברי כב"ת שכן מוכח במקור דברי השו"ע המובא בב"י וז"ל הב"י: בפ' כל הבשר (חולין ק"ח ע"א), אתמר כזית של בשר שנפל לתוך יורה של חלב, אמר רב בשר אסור וחלב מותר, ואקשינן חלב אמאי מותר חלב נבילה הוא, ופי' רש"י חלב אמאי מותר הרי חלב מעט שנבלע בבשר נעשה נבילה וכו', ופרקינן הב"ע כגון שנפל לתוך יורה רותחת דמה שבולע אינו פולט, דכל זמן שאינו נח מרתיחתו אינו פולט וכו', וכ"כ הרשב"א בת"ה הארוך וז"ל: אם נפל בשר לתוך חלב וקדם וסילקו קודם שיספיק לפלוט החלב שבלע, אפילו אין ביורה ס' כנגד הבשר וטעמו קפילא דאין כאן טעם בשר בחלב מותר וכו' עכ"ל הב"י, וא"כ יש לדייק פשוט מלשון רש"י מש"כ 'דכל זמן שאינו נח מרתיחתו דמיירי במעלה רתיחה כאמור'.
 (ג) בדה"ש (ס"ק א') - "דהיינו כל זמן שהיא מעלה אבעבועות".
 3. מראי מקומות.
 (א) לענין הגדר של רותחים אצל הגעלה - עי' סי' תנ"ב סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ג. אין אנו בקיאים אי נח היורה מרתיחה.

1. פמ"ג (מש"ז ס"ק א', ס"ק ב', שפ"ד ס"ק ב') - "ומכל מקום אנן אין בקיאים אי נח היורה מרתיחה או לאו ואין להתיר בטעימה אף בהיתר".
 2. רע"א (סי' צ"ח על ש"ך ס"ק ה'), "וראיתי בפמ"ג (מש"ז רס"י צ"ב) שכתב בנדר מבשר ובישל בקדירה לא מהני טעימה מישראל אחר דשמא נכנס ההיתר באיסור ונ"נ וחזר ופלט והוי מב"מ ובעי' ס' כי אנן אין בקיאים לענין נח מרתיחה או לא ע"ש".

א) נ"מ: לדידן שסמכין על ישראל.

1) פמ"ג (מש"ז ס"ק א') – "ויש נ"מ לדידן כפי מה שכתב הש"ך סי' צ"ח אות ה' דלענין נדרים והיתר סומכין אטעימת ישראל ואם כן הנודר מבשר ונפל כזית בשר ליוורה של תבשיל קדם וסילקו שרי בטעימה ואי לא ס' בעינן".

ב) בשאר איסורין.

1) רע"א (סי' צ"ח על ש"ך ס"ק ה') – "מ"מ י"ל כיון דמה"ת מב"מ ברובא בטל וגם חנ"נ גופא בשאר איסורים דרבנן א"כ אף שאין בקיאים בין נח מרתיחה מ"מ לו יהא דהוי ספק אם חזר ההיתר ונפלט מהאיסור או לא הוי רק ספיקא דרבנן ולקולא ואפשר דגם הפמ"ג לא כ"כ רק גבי נדרים דבזה אם באנו להקל מחמת ספק דרבנן הוי דשיל"מ וספיקו להחמיר אבל בתרומה כה"ג אפשר דמקילינן ונ"מ בכל זה אף בכל איסורים אם בדיעבד שלא ידע הישראל וטעם אם יש לסמוך אטעימתו קודם שנה מרתיחתו גם יש לצרף לזה דעת הראב"ד דבלח בלח ל"א נ"נ וא"כ הבלוע שנכנס ונפלט אינו דבר נפרד והוי רק כמו לח בלח וצ"ע לדינא".

2) הו"ד בבד"ש (סעי' א' בי' ד"ה וע"ל, עמ' קמ"ד).

3. מראי מקומות.

א) מעדני מלכים (ח"א סוף סי' ק"ד) – "וצ"ע מה שכתב הפמ"ג שאין אנו בקיאים בנח היוורה ברתחה, אם רואים שמעלה רתיחות הרבה ומעלה אבעבועות והוציאו תיכף, אם גם באופן זה אמרינן שאין אנו בקיאים ולא יעול טעימה, או שהפמ"ג מדבר באופן כללי, משא"כ בידוע בבירור, שאז יודה הפמ"ג דמותר".

ב) מנחת יצחק (ח"י סוף סי' ס"ג, מעדני מלכים ח"א סי' ק"ה) – "ועל מה שהעיר כ"ת דצ"ע בדברי הפרמ"ג מש"כ שאין אנו בקיאים בנח היוורה מרתיחה, אם כשרואים שמעלה רתיחות הרבה ומעלה אבעבועות והוציאו תיכף, אם גם באופן זה אמרינן דאין אנו בקיאים ולא יועיל טעימה, או נימא שהפרמ"ג איירי באופן כללי, אבל בידוע בבירור שעדיין היוורה מעלה רתיחה שמא בכה"ג יודה הפרמ"ג דמותר, - הנה לדעתי יש לפשוט ספיקותו מהמבואר בס' יד יהודה שם (סי' צ"ב סק"א) בשם ראב"ן (סימן כ"א) וז"ל: דרותחין צומתין הם ואין מפליטות כדאמר גבי כבד חלטינן ל"י ברותחין, וגבי כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב רותח מבלע בלע מיפלט לא פליט, אלמא רותחין צומתין ולא מפליטין עכ"ל. הרי דהראב"ן מדמה נידון דידן לענין חליטה המבואר גבי כבד, והנה יש עוד ענין חליטה והוא גבי חמץ כמבואר באו"ח סימן תנ"ד עיין שם במ"ב (ס"ק י"א) וז"ל: ר"ל מצד הדין אם חולט הקמח דהיינו שנותנן ברותחין שהם מרותחין כרתיחה עזה על האור קודם הלישה, ואחר כך לש אותו ועשה ממנו עיסה אין אנו חוששין לומר שמא כבר נתחמץ הקמח כשהיה בתוך הרותחין, קודם שהתחיל לעסוק בה בידים בלישה, לפי שרתיחת הרותחין ממהרת לבשל הקמח קודם, וכיון שנתבשל שוב אינו בא לידי חימוץ לעולם, אף לאחר שנחו הרותחין מרתיחתו, מ"מ הגאונים אסרו לנו כל מיני חליטה ברותחין לפי שאין אנו בקיאים בחליטת הרותחין וחיישינן שמא לא ירתיח המים מקודם יפה יפה עכ"ל המשנ"ב. ושוב כתב המשנ"ב (סקי"ב) עמש"כ המחבר כל מיני חליטה: היינו בין שיתן מים ע"ג הקמח, או הקמח ע"ג מים, ואפילו אם המים מרותחין הרבה שעומדין ע"ג האור והוא ממרס הקמח בתום המים עכ"ל, ובפשטות ענין חליטה גבי חמץ וענין חליטה גבי כבד דמין להדדי, וכיון דפסקינן גבי חמץ דאין אנו בקיאים וכו', והטעם דחיישינן שמא לא יהיה המים רותח מקודם יפה יפה, ואפי' אם רואה שהמים מרותחין מ"מ אסור כמבואר במ"ב סקי"ב הנ"ל, ובכך לפי דברי ראב"ן המובא ביד יהודה כנ"ל שמדמה הנידונים, שייך כל זה בנד"ד, ועי' עוד ביד יהודה מה שהאריך בזה עיין שם".

ד. אם צריך שגם הקדרה תהיה רותחת כל הזמן.

1. כן – פרי"ת (ס"ק ב', "פי' דוקא נפל בעת שהקדרה רותחת אבל לקדרה שאינה רותחת הגם שהרתיחו אותה אח"כ צריך ס' ... בעינן שלא היתה כזית בשר בקדרה שום עת בלא רתיחה לא בתחילה ולא לבסוף אז טועם קפילא ופשוט"), מעדני מלכים (סי' ק"ג, לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק ט').

ה. אם לא סלק עד שתנוח היוורה צריך ס', ולא מהני טעימת קפילא: **מאי מהני ס'** ליחוש דלמא בלע ופלט ובלע כמה פעמים.

1. רמב"ן (חולין דף קח:): – "ואני תמה על מה שאמרו חלב נבלה הוא דאלמא מה שהחתיכה בולעת מדבר המתבשל עמה נעשית בתוכה איסור וכשחוזרת ופולטת אותה בליעה איסור גמור הוא שפולטת, אם כן חתיכת נבלה שנתבשלה ביורה גדולה שיש בה מים ורוטב הרבה וחתיכות שאינן מינה תאסור לעולם שהרי בולעת תמיד מים וראשון ראשון נעשה איסור וכשפולטת אותו אוסרת הכל ולמה אמרו והרוטב בנותן טעם, וליכא למימר לא בלעה מיד, שהרי חתיכה של היתר שמתבשלת בקדרה של איסור מיד היא נאסרת, וליכא למימר לא פלטה אלא בסוף, שהרי חתיכה של נבלה שנתבשלה קצת בקדרה של היתר אוסרת היא מיד, ואם תאמר כיון שאמרו שדין בליעה שבתוך החתיכה של איסור כאותו מין של איסור עצמו היא אם כן הווי להו מים הבלועים בחתיכה במים שבקדרה כמין בשאינו מינו ולא יהבי טעמא וכל מין בשאינו מינו דלא יהיב טעמא שרי, והרי רש"י ז"ל מפרש בדלא יהיב טעמא נמי בעינן ששים וליכא, ועוד דהכא בדין הוא שיאסור דרואין אותן כמין שנאסר הימנו וכל שאלו היה אותו המין אוסר אף זה אוסרו, ועוד כשאין במים שבקדרה כדי בטול האיסור אלא עם החתיכות והן מינה הווי להו מים הללו בחתיכות דהיתר מין במינו וצריכין ששים בכל המים שנבלעין ונפלטין וליכא. ואפשר לפרש דאותה פליטה ראשון ראשון בטלה עד שתתן טעם האסור בקדרה כולה דחוזר וניעור הוא כמו שפרשתי במסכת עבודה זרה, ואפשר עוד לומר דקים להו לרבנן דדרך בשול כך הוא כששתי חתיכות מתבשלות כאחת בקדרה בתחלת בשול זו פולטת מיחל שבתוכה מעט מעט ובולעת מיחל חברתה כנגד פליטתה מעט מעט עד שרואין אותה כאלו פלטה זו כל מיחל שבתוכה לגמרי ובלעה כנגדו משל חברותיה ואף על פי שאי אפשר, ולפיכך משערין בה משום דלא ידעינן כמה נפיק מינה, ובגמר בשול כשהבשר מצטמק פולטת ממה שבלעה עכשיו מעט כפי מה שנצטמקה כאן, ואי אפשר שיהו פולטות כולן יותר משיעור גופה בשום פנים ולא אפילו כשיעור גופה אלא שהלכו חכמים להחמיר ושיערו בכולן כגופו של איסור".

2. ר"ן (חולין דף מד): – "והקשה הרמב"ן ז"ל כיון דאמרינן חלב נבלה הוא א"כ חתיכה של נבלה שנתבשלה ביורה גדולה שיש בה מים ורוטב הרבה וחתיכות שאינן מינה תאסור לעולם שהרי בולעת תמיד מים וראשון ראשון נעשה איסור וכשפולטת אותו אוסרת

- הכל ולמה אמרו הרוטב בנותן טעם ולא קושיא היא דאותה פליטה ראשון ראשון בטלה שכיון שאין בחתיכה כדי ליתן טעם ברוטב של יורה כולה אי אפשר שיהא חוזר וניעור".
- א) בדה"ש (סעי' א' בי"ד אסור) – "וז"ל הר"ן ... והנראה בביאור דבריו ... ומהשתא גם בהא דידן איכא למימר נמי הכי ... ושמא יש לומר עוד בעיקר קושיין דהך חששא דבלע ופלט טפי מפעם אחת נראה דלאו ודאי הוא וכיון דהוא רק ספק אזלינן לקולא ...".
3. ב"ח (ס"ק ג') – "ומ"ש אבל לרבינו תם וכו'. משמע דלרבינו תם סגי בפעם אחת ששים ולא אמרינן דצריך שתי פעמים ששים א' שהבשר נותן טעם בחלב ב' שהבשר חוזר ופולט החלב שנבלע בו בשעת רתיחה ונאסר ואוסר שאר החלב אלא כל החלב מצטרף יחד לבטל כזית בשר".
4. פ"ח (ס"ק ב') – "תמה דהיכי מקילינן וסגי לן בהכי דאכתי ניהוש דילמא בלע ופלט חלב הרבה כמה פעמים דאיכא שיעורא טובא טפי מכזית בשר ... ושמא י"ל דלא דייקינן כולי האי במין במינו דמדאורייתא ברובא בטיל א"ל פליטה קמייא קמ' קמא בטיל וכיון שנתבטלה בראשונה שוב אינו חוזר וניעור וקרוב לזה כתב הר"ן ...".
5. פ"ת (ס"ק א', כרתי ס"ק ג', סי' צ"ד פ"ת ס"ק ד') – "דהא בחתיכות בשר שנפל בחלב והיה מונח שם זמן מה בלי לדעת, וכמה פעמים בלע החלב ונעשה נבלה, והדר פלט, כדאמרינן בגמרא (ק"ח ע"ב) בשר שנפל לתוך יורה גדול, חלב אמאי מותר חלב נבלה הוא. ואף כאן כמוהו, רוב הקדרה נעשה נבלה, ובפרט שלא נודע אמרינן חוזר וניעור. ועל כרחק צ"ל דאין חוששין לפליטה, רק לפליטה מה שבולע כדרך הרתחין פעם אחת, אבל [לחוש] שבולע ויפליט זה אחר זה תמיד, לא אמרינן, כהך סברת הרמב"ן (ק"ח ע"ב ד"ה אמאי) והר"ן בסוף כל הבשר (מ"ד ע"א)".
6. פמ"ג (מש"ז ס"ק א') – "ויש לחקור בכאן כמה חקירות כמו שאגיד א' ב' עמד בהם הפר"ח אות ב' דניהוש בלע ופלט הרבה פעמים חלב ולא ליהני ס' קושיה ב' דעכ"פ ס"א ליבעי דכזית חלב הנבלע בבשר נעשה נבילה וליבעי ס"א חלב. ועיין ב"ח דליבעי ק"כ זיתים והתירוץ בזה דמן התורה מין במינו ברובא בטיל לא דייקינן כולי האי".
7. ערה"ש (סעי' ד', סעי' ה') – "ועוד יש לשאול דאיך אמרינן כשלא קדם וסילקו דצריך ששים מהחלב נגד הבשר וכשיש ששים כשר החלב והרי עיקר האיסור הוא מהחלב שנבלע בהבשר וחוזר ונפלט להחלב דהחלב הנפלט הוי נבילה כמ"ש וא"כ מי יודע כמה זיתי חלב בלעה הבשר ופליטה דכיון שהיה הבשר זמן רב בהקדרה הרי בלעה ופליטה וחזרה ובלעה ופליטה בלי גבול ואולי אין בהקדרה ששים נגד החלב שבלעה ופליטה [פר"ח ס"ק ב] ועוד כי משערינן ששים נגד הבשר לבד אמאי מותר והא כזית חלב ודאי דבלעה ופליטה וא"כ היה לנו להצריך ששים גם נגד הכזית חלב שבלעה ופליטה [שם] ואולי כיון דמין במינו מדאורייתא בטל ברוב לא דקדקו כל כך אחר החלב שפליטה [שם] ואין זה מספיק כמובן: **ויותר נראה לעשות כלל גדול** באיסורים שע"י בליעות ופליטות שא"א שהנאסר יהיה לו יותר כח מדבר האוסרו ולא יפה כח התולדה יותר מכח האב וכיון דהחלב הבלוע בהבשר איסורו מכח הבשר א"א שיאסר יותר מהבשר עצמו דאל"כ גם בכל האיסורים כמו כזית נבילה שנפל לקדרה דמשערינן ששים נגד הכזית והרי כמה זיתים בלע הכזית נבילה מהקדרה ופלטם והרי נעשים נבילה לדידן דקיי"ל בכל האיסורים חתיכה נעשית נבילה אלא ודאי דאין הנאסר יכול לאסור יותר מכח האוסר וה"ל דכוותיה ובאמת כתב הר"ן בשם הרמב"ן ז"ל [ס"פ כל הבשר] דלכן לא חיישינן בחתיכה נבילה שנתבשלה ביורה גדולה לומר שהנבילה בולעת ראשון ראשון ופולטת וא"כ כל היורה נעשה נבילה משום דקמא קמא בטיל ע"ש והביאור הוא כמ"ש דכיון שרצונך לאסרו ע"י הנבילה לא יפה כחו מהנבילה עצמה וממילא כיון שיש ששים נגד הנבילה בהכרח לומר דקמא קמא בטיל כלומר שאינו אוסר יותר ממנו [ראיתי להפר"ח שהקשה על סברת הר"ן מסי' קל"ד וכוונתו דביין נסך לא אמרינן קמא קמא בטיל ע"ש ולפמ"ש הוא ענין אחר בכאן ורק שיגרא דלישנא נקיט קמא קמא בטיל וכעין סברתנו איתא במנחות ט"ו: ומה האוסר אינו נאסר וכו' ודו"ק] ...".
8. חזו"א (יו"ד סי' י"ח ס"ק א', עי' סי' ט"ז ס"ק ג' ד"ה סי') – "חולין ק"ח ב' בגמ' חלב אמאי מותר חלב נבלה הוא, בשו"ע סי' צ"ב כתב שאם לא סלק עד שתנוח היורה צריך ס' נגד הכזית ולא מהני טעימת קפילא, והקשו האחרונים ז"ל דמאי מהני ס' ליחוש דלמא בלע ופלט ובלע ופלט כמה פעמים ועיין בר"ן ס"פ בשם הרמב"ן שכתב דראשון ראשון בטל והפר"ח הביאו והקשה דהא קי"ל חוזר וניעור, ונראה לפרש דהרמב"ן ז"ל ה"ק דל"א חוזר וניעור אלא היכי שלבסוף יהי' טעם האיסור בקדרה אבל הכא כיון שהחלב יוצא מן הבשר הרי מתפשט טעם הבשר שבתוכה בכל הקדרה ושוב אין בה טעם אלא כיון דקיי"ל אפשר לסוחטו אסור אמרינן שכל חתיכה שקבלה פעם אחת טעם חלב הנה אסורה עולמית אף לכשיצא ממנה טעם החלב אבל כיון דנתבטלה בס' הרי ע"כ פקע איסורה אלא שכיון שנתוסף איסור אמרינן דמעתי תשוב לאיסורה וכיון שאין בה גם עכשו טעם בשר בחלב אינה חוזרת לאיסורה והלכך אין החלב אוסר את הקדרה ע"י שנבלעה בבשר וקבלו טעם בשר, ולפ"ז יתישב ג"כ הא דלא בעינן ב' פעמים ס' כנגד הבשר וכנגד החלב שנבלע בבשר ויצא דהחלב היוצא מן הבשר אמרינן דכל טיפה וטיפה כבר נתבטלה ואינו חוזר וניעור כיון דגם עתה אין בהן טעם בשר וזו כונת ש"ך סי' צ"ד סק"ה ...".
9. מראי מקומות – פר"ת (ס"ק ד'), חזו"ד (בי' ס"ק א', "ועיין ר"ן ..."), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק י"ז, ס"ק י"ט).

1. כלים.

1. בלוע בכלים מקושר הוא ואינו נ"נ [ואין דין של נוח מרתיחתו], משא"כ שנבלע במאכל דאינו מקושר ונ"נ.
- א) תרומת הדשן (סי' קפ"ג) – "אין מה שבחוף ומה שבחתיכה הכל אחד, דאדרבה הוא וחתיכה הכל אחד הואיל ומין אוכלין הן תרווייהו לא שרינן לה למה שבחוף משא"כ הנבלע בכלי. וע"כ צריכין לחלק הכי, דאי לאו הכי תקשה לראב"ן הא דלעיל דמקשה תלמודא ואי אמרת אפשר לסוחטו אסור חלב נבילה הוא. פ"י מה שנבלע בבשר הכזית, והא לראב"ן אין מצטרפין החלב שביוורה לחלב נבילה ולא נעשה נבילה דאין הכזית /שמא צ"ל: בכזית/ בשר לאסור כל החלב. אע"כ צריך לחלק בין הנבלע באוכל ובין מה שנבלע בכלי".
- ב) חזו"ד (בי' ס"ק א') – "תה"ד ... שמחלק בין בלוע בקדרה דמקושר הוא החלב בתוך הקדרה להבלוע שבדופני הקדרה ואינו נ"נ משא"כ שנבלע במאכל דאינו מקושר ונ"נ".

ב] קפילא.**א. לטעום קפילא הבשר.**

1. עכו"ם אינו נאמן – הפלאה (על סעי' א'), פמ"ג (מש"ז ס"ק א'), "והא דאוסרין החתיכה ולא מהני קפילא דמסתמא כי נפל כזית ליורה גדולה אף הר"מ יודה דשקורי משקר הגוי דמסתמא יש בו טעם", ברוך טעם (על פלתי ס"ק א'), ערה"ש (סעי' ג'), גם להבשר אינו מועיל טעימה דכיון דקים לן דמיבלע בלע אין העכו"ם נאמן להכחיש זאת", בדה"ש (ס"ק ח').
2. מראי מקומות – פלתי (ס"ק א'), כרתי ס"ק ב', מטה יהונתן על מחבר סעי' א'), ישועות יעקב (הארוך ס"ק א'), שערי תורה (ח"ג כלל כ' אות כ"ב-כ"ז), ערוגת הבושם (אות א'), כת"ס (חולין דף קח: ד"ה והנה הרמב"ם), פמ"ג השלם (ליקוטי מגדים מש"ז ס"ק כ"ח).

ב. למה סומכין על עכו"ם במסל"ת: הא אינו נאמן אלא לעדות אשה בלבד - ע"י ריש סי' צ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

1. י"ל: טעם כעיקר דרבנן – תרה"ד (סי' ע"ט), "וא"ת תקשה לדידי אמאי מהני מסל"ת אפ"ל אינו אומן. י"ל דסבר כרש"י דטעם כעיקר דרבנן, ולכך סמכין עליו מסל"ת אפ"ל אינו אומן. אבל היכא דאיכא ספיקא דאורייתא לא". (א) הו"ד בנו"כ סי' צ"ח סעי' א'. וכן ע"י הט"ז שם (ס"ק ב') במסקנתו, שכן שיטת המחבר.
2. קשה: בשר בחלב לכו"ע טעם כעיקר דאורייתא. (א) פלתי (סי' צ"ח ס"ק ב') – "וא"כ בבשר בחלב [הא] לכ"ע טעם כעיקר דאורייתא כמבואר בחולין (ק"ח ע"א) ובפסחים (מ"ד ע"ב), רק דלא ילפינן מיניה מכח חדושו, וא"כ עדיין קשה איך נאמן במסיח לפי תומו". (ב) פמ"ג (פתיחה לבשר בחלב ד"ה טעם) – "יש לעיין קדירה שבישל בה בשר ואח"כ חלב או להיפך י"ל למ"ד טכ"ע לאו ד"ת ה"ה בב"ח כן ונהי דגלי קרא במבשל גוף בב"ח יחד טכ"ע ביה ד"ת ... אף אם נאמר כן עדיין לא הועילנו במ"ש הש"ך סימן צ"ח אות ב' להר"מ טכ"ע דרבנן ומש"ה עובד כוכבים מהימן והא כתב כן בב"ח ... מפ"ט ה"ח ממ"א קשיא שכתב בשר שנפל ליורה של חלב טועם עובד כוכבים והא וודאי בב"ח ממש הוה ד"ת". (ג) חת"ס (סי' צ"ח ס"ק ב') – "[ש"ך] סק"ב מ"ש והאריך כאן הרבה במח"כ ללא צורך דגם לשיטת רש"י קשיא טובא דעכ"פ בב"ח לד"ה טע"כ דאורי' וכ"כ במרדכי דע"ז וכ"כ האו"ה בשמו כלל כ"ג ע"ש ור"ב דאמר סמכ"ל אקפילא קאי אקדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ובזה לכ"ע טכ"ע דאורייתא". (ד) ע"י מהר"ם שיק (יו"ד סי' קמ"ד ד"ה ובזה). (ה) צבי לצדיק (על ש"ך סי' צ"ח ס"ק ב'). (ו) יד יהודה (סי' צ"ח הארוך ס"ק ד') – "ובאמת כל האריכות היא ללא צורך ממה שכתב הרמב"ם והמחבר לעיל סי' צ"ב גבי כזית בשר שנפל לחלב רותח טועם עכו"ם כו' ומותר גם בפחות מס' ובב"ח עצמו לכ"ע מדאורייתא". (ז) אור שמח (מאכ"א פרק ט"ו הל' ל' ד"ה ובפרק) – "שרבינו סתם כאן ואם היה בשר בחלב משמע אף על גב שנפל החלב לתוך הבשר גם כן סמכין אעו"ג, וכן כתב במפורש לעיל פ"ט ה"ח כיצד חתיכה של בשר שנפלה לקדירה רותחת של חלב טועם העובד גילולים את הקדירה אם אומר שיש בה טעם בשר אסורה וא"ל מותרת, הרי דבמילי דאורייתא סמך עליו, וע"כ כמו שהעלו האחרונים דבמידי דעבידא לאיגלוויי תיכף לא משקר גם עו"ג, ואין הטעם משום מסיח לפי תומו, ובזה אין נפקא מינא בין דרבנן לאיסור דבר תורה, ולכן לא הזכיר רבינו כלל שיהא מסיח לפי תומו". (ח) ע"י חלקת יואב (מה"ת סי' י' ד"ה ואף דכתב הר"ן). 3. י"ל, יש חזקת היתר בבב"ח.
- (א) ערוגת הבושם (סי' צ"ח ס"ק א' ד"ה והנה) – "והנה בכרו"פ תמה ... די"ל עפ"מ שהקשו כל האחרונים בכ"מ שיש ספק אם יש בו טעם נוקמי התבשיל בחזקת היתר ועמ"ש לקמן בזה. ובשב שמעתתא תי' דלא שייך בזה חזקת היתר דהא גם עכשיו מותר הוא דאין ההיתר נהפך לאיסור רק שמעורב בו איסור וא"ל לבררו. אך בבשר בחלב דההיתר עצמו נהפך לאיסור שפיר יש לאוקמי בחזקת היתר עי"ש א"כ ניהא דגבי בב"ח ודאי דמהימן העובד כוכבים מסל"ת כיון דמסייע לו חזקת היתר לכך נאמן העובד כוכבים ולק"מ דאיך העובד כוכבים מהימן דאדרבא הטעימה הוא לחומרא. ועיקר הקושיא רק בשאר אסורים דליכא חזקת היתר כנ"ל איך העובד כוכבים מהימן וע"ז שפיר תירצו דמצרפין דעת הסוברים דטעם כעיקר רק מדרבנן".
- (ב) אמרי ברוך (ברוך טעם שער התערובות דין א' סוף פרק ב', חולין דף צ"ז, הערות על כרתי ופלתי) – "בב"ח דעדיין לא היה שם איסור כלל דאם לא הגיע לידי נ"ט לא בא לכלל איסור ... וכיון שיש להתבשיל חזקת היתר מותר מה"ת רק כיון דאיתרע חזקה אסור מדרבנן ודמי ממש בב"ח בזה לשאר איסורין שאין בהם טכ"ע"ק מדאורייתא ודו"ק".
- ע"י אמרי ברוך (סי' צ"ח על הש"ך ס"ק ב') – "צ"ע דהא הרמב"ם כתב להדיא בפרק טו דמאכלות אסורות דין למ"ד שמהני טעימת עכו"ם אף בתערובת בשר בחלב שנתערבו זה בזה לא דרך פליטה מהכלי, ובכהאי גוונא לכולי עלמא טעם כעיקר מהתורה בבשר וחלב".
- (ג) הו"ד בס' שערי תורה (ח"ב כלל ב' פרק ב' אות ט"ז).
- (ד) יד אליעזר (ס"ק א') – "ולפ"ד השב שמעתתא הנ"ל ניהא דבב"ח דההיתר עצמו נהפך לאיסור שפיר יש לאוקמי בחזקת היתר, וא"כ ודאי דמהימן העכו"ם מסיח לפי תומו כיון דמסייע לו חזקת היתר, ולא קשה דאיך מהימן העכו"ם, דאדרבה הטעימה הוא לחומרא משום דאיכא לברורי וכמ"ש הנו"ב והברית אברהם המ"ל, וכן ראיתי בערוגת הבושם ... ועיין בשערי תורה ... אך כתב אח"כ דהא לאו דפסיקא הוא לומר דבב"ח היכא דהוי ספק מוקמינן בחזקת היתר, דהנה הט"ז לקמן סימן ק"ה ס"ק ג' הקשה דאמאי בספק כבוש אסור כו', ואמאי לא מוקמינן בחזקת היתר שלא נחזיק ריעותא מספק כמו במקוה, ותירץ הנקודות הכסף ...".
- (ה) דברי יציב (יו"ד סי' כ"ו אות ד') – "הברוך טעם בריש שער התערובות סוף"ב [דף ב' טור ג'] ליישב מדוע אמרו רבנן דעכו"ם קפילא מסל"ת נאמן באיסור דאורייתא, דבשלמא בשאר איסורין י"ל כמ"ש הש"ך בסי' צ"ח סק"ב דטעם כעיקר לאו דאורייתא, אבל בבשר בחלב דבודאי טעם כעיקר דאורייתא למה סגי בקפילא. ומתירץ לפמ"ש התוס' בחולין דף י' ע"ב [בד"ה ודילמא] דמדאורייתא אזלינן בתר חזקה אף היכא דאיתרע החזקה, וא"כ לכאורה בכל נפילת איסור שבתוך תבשיל י"ל שמעמידין התבשיל

בחזקת היתר, אך באמת הא גם להאיסור יש חזקת איסור שעדיין לא נתבטל (וכמ"ש בברוך טעם שם בפ"ג באריכות), אולם בבשר בחלב הלא כתב הרא"ש והביאו הטו"ז ביור"ד סי' רצ"ט סק"א, שהקפידה תורה בדרך ביטול ע"י נתינת טעם וכל זמן שלא הגיע לידי נותן טעם לא חל עליו שם בשר בחלב מעולם עיין שם באריכות, ובפרט בקדירה של חלב דאין בליעה אוסרת בליעה ואין איסור רק בתבשיל, וכיון שיש להתבשיל חזקת היתר מותר מה"ת, ורק כיון דאיתרע חזקה אסור מדרבנן, ודמי ממש בשר בחלב בזה לשאר איסורים שאין בהם טעם כעיקר דאורייתא, אתד"ק עיין שם באריכות".

(ו) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה חולין ריש דף צז.) – "ויש לומר עפ"י דברי השב שמעתא (ש"ג פ"ז) שכתב דבספק תערובת כיון שאין האיסור בגופו אלא מחמת תערובת שבו, לא אמרינן דאיכא בזה חזקת היתר, אולם בשר וחלב שהכל נהפך לאיסור, ודאי שייך לומר בזה חזקת היתר, כיון דעד עכשיו שניהם היו מותרים ועכשיו נעשו איסור. וא"כ י"ל שכל קושית הש"ך היתה רק בשאר איסורים דלא שייך בהם חזקת היתר, ולכן הוצרך לתירוצו שסובר טעם כעיקר דרבנן, אבל בבשר בחלב לא קשיא כלל, דכיון דאיכא חזקת היתר המסייע לגוי לכן סמכין עליו".

(ז) זר השלחן (טבעות השלחן ריש סי' צ"ב).

1) **צ"ב:** א"כ כל נשפך של בשר בחלב יש להקל, כיון שהוא ספק דרבנן. עי' מגילת ספר (לשונו מובא לקמן). צ"ע.

4. מראי מקומות – באר יצחק (חולין דף צז. בתוד"ה סמכין), בדה"ש (סי' צ"ח סעי' א' בי' ד"ה שלא, עמ' י"ב), פמ"ג השלם (פתיחה לבב"ח ליקוטי מגדים ס"ק ס"ו, סי' צ"ח ליקוטי מגדים ס"ק י"א).

(א) מגילת ספר (אות י"א) – "בבשר בחלב שניהם מותרים ויש לחתיכת הבשר חזקת היתר ואין חזקת איסור כנגדה וא"כ יש להתיר, ואף דמוכח בש"ך סי' צ"ח סק"ז דגם בבשר בחלב מחמירים בנשפך ... נראה דשם מדובר דוקא באופן שנפל בשר לתוך חלב והחלב נשפך ולא ידוע אם היה השישים בחלב כנגד הבשר והנידון הוא רק על החלב אבל הבשר ודאי שנאסר מהחלב וחוזר הבשר ואסור את החלב כדון נבלה ויש לבשר חזקת איסור כנגד חזקת ההיתר של החלב ולכן הוי ספק השקול וספיקו לחומרא, אבל בנידון דידן שנפלה טיפת חלב על חתיכת בשר והספק הוא על הבשר לבדו דאולי התבטלה בו טיפת החלב יש לנו רק חזקת היתר של החתיכה ויש להקל בספקו, ולא מצאתי שיעוררו בזה וצ"ע".

ג. איך מותר לתת ספק בב"ח לקפילא: הא אסור בהנאה.

1. בדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה טועם [עמ' קמ"ב], סי' צ"ח סעי' א' בי' ד"ה חלב [עמ' ט'], עי' שם בתוך ד"ה שלא ד"ה עוד [עמ' י"ב], עי' סי' צ"ז סעי' א' ד"ה לש [עמ' ש"נ]).

(א) "ולדעת הערוה"ש שם ס"ק ל"א כל שאין שניהם בעין אלא אחד מהם הוא רק טעם בעלמא לא חשיב דרך ביטול והוי רק בב"ח דרבנן ... ניחא דבב"ח דרבנן מותר בהנאה".

1) קשה: לדעת החולקים, כמו מ"ב. ועוד, דלא מתרץ הקושיא מסי' צ"ב.

(ב) "רק ספק פסי"ר דהא לא ידעינן אם יש בזה טעם ואיסור בב"ח".

1) קשה: לשיטת החולקים – עי' הל' שבת ערך דבר שאינו מתכוין, לשיטות ומראי מקומות.

ג) "בר"ן ל"ב א' כתב דבאיסורי הנאה דבר שאינו מתכוון מותר אפילו בפסי"ר".

1) קשה: שלא קיי"ל כהר"ן.

2. דאינו מחזיק טובה בעבור זה – הפלאה (סי' צ"ח על הש"ך ס"ק ב'), "ואין להקשות איך יתנו לעכו"ם הא הוא אסור בהנאה, זה אינו, דאין לו הנאה דאינו מחזיק טובה בעבור זה".

3. מדינא מותר משום חזקת היתר, וחומרא דרבנן היכא דאפשר לברורי ע"י קפילא, ע"כ לאיסור הנאה סומכין על חזקתו – יד אליעזר (ס"ק א').

4. מראי מקומות – צבי לצדיק (על ש"ך סי' צ"ח ס"ק ב'), כת"ס (יו"ד סי' נ"ז ד"ה ומבואר), שו"ת חמדת אפרים (יו"ד סי' ט"ו), ערוגת הבושם (סי' צ"ח ס"ק ג'), דרכ"ת (ס"ק ד', סי' צ"ח ס"ק ד'), מעדני שלחן (מטעמי השלחן ס"ק ב'), זר השלחן (סי' צ"א סעי' ב' טבעות השלחן סוף ד"ה נוער), פמ"ג השלם (סי' צ"ח שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק י"ז).

(א) ודרשת וחקרת (ה"ב יו"ד סי' ה') – "לתרץ את הקושיא בדרך חידוד, דלשון המחבר שם, הוא לשון הרמב"ם בפ"ט מהל' מאכלות אסורות הל' ט' עיי"ש. וידוע שיטת הרמב"ם בפ"ט מהל' טומאת מת הל' י"ב, דכל ספק דאורייתא מדאורייתא הוא לקולא, ורק צריך להחמיר מדרבנן, וא"כ בנד"ד שאינו ידוע אם יש שישים, הו"ל ספק בשר בחלב, ולהרמב"ם אינו אלא אסור מדרבנן, וכל בשר בחלב שאינו אסור מן התורה מותר בהנאה, כמבואר בסי' פ"ז סעי' א' ובסי' צ"א סעי' ח', וכן הוא דעת רמב"ם כמש"כ הט"ז בסי' פ"ז ס"ק א' עיי"ש. וא"כ א"ש דמותר ליתנו לנכרי לטעום, (ואפ"ל להמהרי"ט אלגזי דס"ל דהיכא דאיתחזק איסורא גם הרמב"ם מודה דספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא, לק"מ דבנד"ד ליכא איתחזק איסורא מכיון שהבשר היה היתר גמור וכן החלב קודם שנתערבו ופשוט) ... אמנם בכל זה עדיין לא יצאנו ידי חובת ביאור, כי כל זה ניחא לפרש ולתרץ דברי המחבר, אבל באמת הדין דטעימת קפילא הוא גמ' מפורשת בחולין דף צז. בב"ח מאן טעים ליה וכו', סמכין אקפילא ארמאה, וכן שם בדף קיא: עיי"ש, ומה יעשה הרשב"א עם הגמ', הא אסור בהנאה, וכשיתנו לעכו"ם לטועמו הוא נהנה וצ"ע ג'...".

ד. הלכות קפילא.

1. עי' ריש סי' צ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ג) טיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר – סעיף ב'.

משנה (חולין דף קח.) – "טיפת חלב שנפלה על החתיכה, אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה אסור".

א. מה הצורך.

1. אפילו חצי בפנים – רש"י (מראי מקומות, ע"י לקמן), רשב"א (תוה"ב ב"ד שער א', ח: [כדאי' בש"ך ס"ק ג', רע"א שם, וחזו"א סי' ט"ז ס"ק ב' ד"ה ובפולגתת], לשונו מובא לקמן), רבינו ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה אות כ"ט, קל"ז-ג', "וראשון עקר דכל שלא נער אין החלב מפעפעע אלא במה שהוא חוץ לרוטב ולפי' אין משערין אלא בחתיכה").
- א) אפילו אם רק פניה העליונים מגולים – ב"י (ס"ק ב' ד"ה בדק, "הגהות מיימוניות כתבו בפ"ט (דפוס קושטא ה"ט) בשם ספר המצות גדול (לאויין קמ וקמא נא:)) מתוך פירוש רש"י משמע שאפילו היתה החתיכה בתוך הרוטב כשנפלה הטיפה עליה אם לא ניער וכיסה אין הרוטב מסייע לבטל טעם הטיפה עכ"ל משמע מדבריו שאף על פי שכולה בתוך הרוטב רק **שפניה העליונים מגולים** אין הכל מצטרף שאילו היתה משוקעת כולה בתוך הרוטב מאחר שהרוטב צף עליה פשיטא דטיפת חלב הנופלת מתערבת עם כל הרוטב").
- ב) רק אם מקצתה מגולה – דר"מ (ס"ק א', "אמנם במרדכי (ע"א דף תשל"ו) פרק כל הבשר (סי' תרצא) לא משמע כן דכתב שם דמיירי שמקצתה מגולה וע"ש"), זבחי צדק (ס"ק ה'), כה"ח (סוף ס"ק ה').
2. כולו חוץ לרוטב – ר"י (תוס' חולין דף קח. ד"ה טיפת, דף צו: ד"ה אם, דף ק. ד"ה חתיכה), סמ"ק (סי' ר"ג).
3. מראי מקומות – תוס' (חולין סוף דף צח: ע"י צל"ח, רע"א, משמרת כהונה, מלא הרועים, ורש"ש שם).

ב. מקור לשיטת רש"י.

1. רש"י (דף קח: ד"ה ניער) – "הגיס בה במגיס המנער את הקדרה מתפשט הטעם בכולה וכן המכסה אותה מפני שמי השוליים עולין עד פיה ויורדין".
- א) מהרש"א (דף צו: ד"ה בא"ד) – "בא"ד משמע שר"ל שאפילו החתיכה שנפלה הטהפה עליה היה מקצתה בתוך הרוטב כו' עכ"ל הכי משמע ממ"ש דעולות הרתיחות משוליה לפיה כו' ולא סגי ליה במעלת הרתיחה במקצת החתיכה ועיין בהגהת אשר"י וק"ל".
2. רש"י (דף קח: ד"ה מפלט) – "שהחלב בגגה של חתיכה הוה".
- א) מהר"ם שי"ף (דף קח: ד"ה ברש"י) – "מ"ש הב"י הא דלרש"י אפילו מקצתה תוך הרוטב אינו מבואר כו' מבואר ממ"ש שהחלב בגגה של חתיכה".
- ב) פלתי (ס"ק ו') – "והנה באמת לפי הנראה מתוך דברי רש"י בשמעתא דטפת חלב (ק"ח ע"ב ד"ה מפלט) מבלע בלע מפלט לא פליט, שהחלב בגגה של חתיכה, [מלשון] זה משמע דחתיכה זו זולת גגה בתוך הרוטב, רק אין עוברת למעלה מהחתיכה וכמו שכתבו (התוס' צ"ו ע"ב ד"ה אם) כי כך דעת רש"י, ועיין מהר"ם שי"ף (ק"ח ע"ב ברש"י ד"ה מפלט) שכתב ג"כ כי זה מורה דמיירי דמקצת חתיכה ולא כולה חוץ לרוטב, ואעפ"כ פריך הגמרא מבלע בלע מפלט לא פלט, ש"מ דאין אוסר שאר חתיכות. אף גם לפי דעת הב"י (קמ"ה ע"א ד"ה טיפת) דלא שת לבו לדיוק הזה, רק פירש דדינו של רש"י נלמוד מהך דחולין דף ק' (ע"א ד"ה כיון) דפירש"י כיון שנתן טעם בחתיכה שהיה בצדה תמיד, דפירש דאחד היה כולו והשני היה מקצתה חוץ לרוטב, ע"ש. וכן במהרש"ל (פ"ז סימן ס"א)".
3. מראי מקומות.
- א) ב"י (ס"ק ו') – "מ"ש רש"י אינו מבואר כל כך אלא שיש ללמוד כן מדפירש כיון שנתנה טעם בחתיכה אחת שהיתה בצדה תמיד ומסתמא קצתה מונחת ברוטב שהרי לא הצריך שתהא מונחת ע"ג חתיכה אחרת שהיא חוץ לרוטב וקאמר חתיכה עצמה נעשית נבלה ואוסרת כל החתיכות ואם איתא דע"י שקצתה מונחת ברוטב מצטרף הכל לבטל האיסור לא היה לו לייחד חתיכה זו משאר חתיכות הילכך משמע דס"ל לרש"י שאף על פי שקצת החתיכה מונחת ברוטב מאחר שהאיסור לא נגע אלא בקצתה שחוץ לרוטב אין הכל מצטרף לבטל האיסור".
- ב) ב"ח (ס"ק ד') – "והוכיחו דמפירוש רש"י בפרק כל הבשר (דף ק"ח ב) דכי ניער הקדרה מוליך הוא הטיפה בכל הקדרה ומסייע כל מה שבתוכה לבטל הטיפה וכן כי כיסה הקדרה עולות הרתיחות משוליה לפיה ומוליכות הטיפה בכל הקדרה עכ"ל אלמא דבמקצתה חוץ לרוטב אין הכל מצטרף ולהכי בעינן שהרתיחה תעלה משוליה לפיה דאילו לפירוש ר"י לא בעינן אלא שתעלה הרתיחה עד החתיכה שחוץ לרוטב וכן בניעור לא צריך אלא לנער שהחתיכה שהיתה כולה חוץ לרוטב שתהא מקצתה תוך הרוטב ומצאתי עוד יותר מבואר במה שפירש (בסוף דף ק"ח ב) וז"ל אילמא לא ניער וכו' אמאי נאסרות האחרות מיבלע בלע ההוא חתיכה מיפלט לא פלט באחרות את טעם החלב שהחלב בגגה של חתיכה הוה עכ"ל ואי הוה ס"ל כפירוש ר"י דהחתיכה כולה חוץ לרוטב לא היה צריך לפרש דהחלב בגגה של חתיכה הוא אלא ודאי דמפרש לה במקצתה תוך הרוטב ומקצתה חוץ לרוטב ולפיכך צריך לפרש דהפעפוע אינו מתפשט אלא עומד בגגה של חתיכה דאם היה מתפשט בכל החתיכה אם כן בהגיעו לרוטב מבליעו בכל הקדרה".

ג. פשט בשיטת רש"י.

1. שיטה א': רק אם חלק מהחתיכה חוץ לרוטב אסור – מרדכי (חולין פרק ח' סי' תרצ"א, לשונו מובא לקמן), ב"ח (ס"ק ד', "במרדכי (חולין סי' תרצא) על שם ראב"ה (סי' אלף קו) משמע להדיא שכך צריך לפרש לפירוש רש"י כדפרישית שהרי כתב וז"ל ופירש רש"י מקצת החתיכה מגולה ובלעה מן החלב מה שעל גב החתיכה ואין הרוטב מפליט ומבליע בשאר החתיכות אא"כ ניער וכיסה ועל כרחק מיירי שאין מגיע פעפוע החלב לרוטב שאם מגיע לרוטב הרוטב מבליע בכל אלא שתי שלישי חתיכה מגולה ופעפוע החלב מגיע עד שלישיה ומשמע דלא אסר את השאר כיון שפעפוע גוף האיסור אינו מגיע אליהן אפילו משהו ולא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה עד מקום שנבלע עכ"ל ראב"ה ונ"ל דהיינו כרא"ם (יראים השלם ח"א סי' מח) שפירש בפרק גיד הנשה דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה בחצי חתיכה עכ"ל מרדכי פרק כל הבשר מדפירש דאין מקצתה שחוץ לרוטב נעשה נבלה ואוסרת את השאר אלמא דמפרש לרש"י הא דתנן אם יש בנותן טעם באותה חתיכה דר"ל באותה מקצת חתיכה שחוץ לרוטב יש בה בנותן טעם אסור אבל אינו אוסר את השאר ודוק").

(א) מרדכי (חולין פרק ח' סי' תרצ"א) – "ופרש"י דמקצת החתיכה מגולה ובלעה מן החלב שעל גב החתיכה ואין הרוטב מפליט ומבליע בשאר החתיכות אא"כ ניער וכיסה וע"כ מיירי שאין מגיע פעפועי חלב לרוטב שאם מגיע לרוטב הרוטב מוליכו בכל אלא ב' שלישי חתיכה מגולה ופעפועי חלב מגיע עד שלישיה ומשמע דלא אסרה את השאר כיון שפעפוע גוף האיסור אינו מגיע אליהן אפילו משהו ולא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה עד מקום שנבלע עכ"ל ראבי"ה ונראה לי דהיינו כרא"ם דפירש בפרק גיד הנשה דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשה נבילה בחצי חתיכה. תנן טיפת חלב שנפלה על חתיכה אם יש בנותן טעם באותה חתיכה כו' פירוש מיירי דכולה ביובש אבל אם מקצתה בתוך הרוטב החתיכה מושכת הטיפה עד מקום הרוטב ומסייע הכל לבטל אבל כשהוא ביובש לגמרי נאסרת לבדה ואם ניער אחר כך צריך ס' מן החתיכה כי החתיכה נעשית נבילה והשאר הוא מותר בששים אבל אותה חתיכה לעולם אסורה **ויש שהיו רוצין לומר** דחתיכה שחציה ברוטב וחציה חוץ לרוטב ונפלה טיפת חלב על אותו צד שחוץ לרוטב דודאי הרוטב ושאר החתיכות מסייעות לבטל אותה טיפה להתיר גם אותה חתיכה אותו מקצת שבתוך הרוטב על מה שחוץ לרוטב אסור דכיון שאינו בתוך אותו מקצת שחוץ לרוטב ששים מאותו טיפה וצריך להמתין עד שיצטנן וחותרין אותו מקצת שחוץ לרוטב מפני שהוא אסור עכ"ל ושיבוש הוא בידם דבהדיא פירשו בתוס' גבי ההיא טיפת חלב דמיירי שהחתיכה כולה ביובש כגון שאותה חתיכה מונחת ע"ג האחרת שמקצתה חוץ לרוטב דהשתא היא אותה חתיכה עליונה שנפלה טיפת חלב עליה כולה חוץ לרוטב ולהכי אמרינן דאין הרוטב ושאר החתיכות מסייעות לבטל הטיפה אבל אם היתה אותה חתיכה שנפלה טיפת חלב עליה מקצתה בתוך הרוטב אז היה הרוטב ושאר החתיכות מסייעות לבטל הטיפה ולהתיר גם אותה חתיכה אפילו מה שיש חוץ לרוטב".

(ב) דר"מ (ס"ק ב') – "ובמרדכי משמע (ע"א דף תשל"ז) פכ"ה (סי' תרצ"א) דאין לאסור בלא ניער לבסוף דמשמע שם דלדברי רש"י אין לאסור באותה חתיכה רק מה שחוץ לרוטב אבל מה שבתוך הרוטב שרי כיון שפעפוע גוף החלב אינו מגיע לשם אפילו משהו דאי מגיע לשם למה לא תצטרף כל הקדרה לבטל וצריך להמתין עד שתצטנן ולחתוך מה שחוץ לרוטב עכ"ל".

(ג) חזו"א (יו"ד סי' ט"ז ס"ק א') – "והא דהביא המרדכי תרצ"א דיש שהיו רוצים לאסור אותה המקצת שחוץ לרוטב ומסיק המרדכי שהוא שבוש היינו לדעת ר"י דבמקצת החתיכה תוך הרוטב מצטרפת כל הקדרה לבטל הטפה ובזה היו מחמירים דאע"ג דאיכא ס' בכל הקדרה נגד הטפה מ"מ אותו המקצת שחוץ לרוטב אסור, ולזה מסיק המר' שהוא שבוש שאין מקום לאסור אותה שחוץ לרוטב יותר מאותה שבתוך הרוטב, ובד"מ סי' צ"ב אות ב' פי' דברי המר' דלדעת רש"י מקצתו תוך הרוטב ומקצתה חוץ לרוטב ונפל על מקצתו שחוץ לרוטב אין הטפה מתפשטת רק באותה המקצת שחוץ לרוטב, ויש שהיו רוצים לומר כו' שכ' המר' שם היינו שרצו להורות כדעת רש"י ודבריו ז"ל תמוהים מאד דבהדיא מבואר במר' דגם אותם האוסרים היו מודים דכל הקדרה מצטרפת לבטל הטפה דהיינו כדעת ר"י, ועוד דהא בהדיא מבואר במתני' ק"ח א' דכל החתיכה שנפלה עלי' החלב נאסרת אם יש בה בנ"ט וכולה מצטרפת לבטל החלב".

(ד) אולי יש לפרש הדר"מ: שאין הראיה מסוף דברי המרדכי, 'ויש שהיו רוצין לומר', שלכאורה זה לפי שיטת הר"י וכדקשה החזו"א (לשונו לעיל). אלא מתחילת דבריו, וכדאי בב"ח (לשונו לעיל).

2. שיטה ב': כל החתיכה אסורה, אבל לא נאסר שאר הקדירה [אא"כ ניער או כיסה] – דר"מ (ס"ק ב'), "נראה לי דלדברי הטור ושאר פוסקים אותה חתיכה כולה אסורה לדעת רש"י **מדלא חלקו בה** כמ"ש המרדכי אלא ס"ל דבאותה חתיכה מתפשט ככולה אבל אינו יוצא לחוץ הואיל ואינה כולה ברוטב כן נ"ל", ש"ך (ס"ק ו', ס"ק י"ג), פרי"ח (ס"ק ט"ו), חכ"א (כלל מ"ד סעי' א').

3. שיטה ג': כל החתיכה אסורה, ושוב אסרת שאר החתיכות – ר"ן (דף מג.), "נראין דברי רש"י ז"ל דרב הכי מפרש לה למתני' שפת חלב שנפלה על חתיכה אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה אסורה כלומר הקדרה כולה מפני שחתיכה עצמה נעשית נבלה ואסרת כולן מפני שהן מינה", ט"ו (ס"ק ב'), "ויש קולא לרש"י מצד אחד דהיינו אם מקצתה ברוטב וזו החתיכה נאסרת אין אסרת השאר כ"כ בד"מ ולא נראה לע"ד דאע"פ שאין הרוטב דלמטה מסייע לבטל טיפת חלב שנפלה לפי שאין הרתיחה מגיע לשם מ"מ אותה חתיכה עצמה נאסרת חלק התחתון מחלק העליון וחוזרת ואסרת למטה כל הרוטב ומה שבתוכו עד ששים נגד כל החתיכה דכל החתיכה נעשית נבילה כיון דמקצת החתיכה מונחת תוך הרוטב הרוטב מוליך לשאר".

(א) יסוד המחלוקת בין הר"ן ודר"מ, לשון הגמרא "אילימא לא ניער כלל, ולא כסה כלל, מבלע בלע מפלט לא פלט". אם זה רק למ"ד אפשר לסוחטו מותר, אבל למסקנא שפסק לחומרא וחנ"ג, ממילא אסור שאר החתיכות [דעת הר"ן, לשונו מובא לקמן]. או דגם למסקנתו, וממילא שאר הקדירה מותר [דעת הרשב"א, לשונו מובא לקמן]. (יש לדון בדעת ט"ז, עי' החזו"א, לשונו מובא לקמן).

(ב) ר"ן (חולין דף מג.) – "ומאי דאמרינן לקמן בגמרא [דף קח ב] מבלע בלע מפלט לא פליט דאלמא כל שלא נער אין החתיכה אסרת חברתה מחמת פליטתה ה"מ למאן דס"ל אפשר לסוחטו מותר דכיון שכן אין חתיכה זו שקבלה טעם מן החלב נידונית כחתיכת בשר אסור אלא כחלב שקבלה טעם ממנו ומש"ה מקשינן דמבלע בלעה מפלט לא פליט פליטה אסרת לפי שהחלב שבה אפשר שאינו יוצא מחתיכה לחתיכה ואפילו הוא יוצא ממנה הוה ליה מין בשאינו מינו וא"א שתאסור כל החתיכות כולן מפני שהן מינה **אבל למאי דמסקינן** אפשר לסוחטו אסור אפשר דאפילו בשלא נער כלל [ולא כיסה כלל] אמרינן דכיון שגוף היתר של חתיכה זו נעשה איסור אסרת כל החתיכות כולן מפני שהן מינה כיון שכולן עומדות בקדרה שיש בה הבל וליחות".

(ג) רשב"א (תוה"ב ב"ד שער א', ח:) – "אמר רבי נראין דברי רבי יהודה בשלא ניער ולא כיסה ודברי חכמים בשניער וכיסה. ואמרינן עלה מאי לא ניער ולא כיסה אילימא לא ניער כלל ולא כיסה כלל מאי טעמא דר' יהודה מיבלע בלע מפלט לא פלט. כלומר שאעפ"י שהחתיכה שנפלה עליה טיפת החלב קבלה טעם החלב ונאסרה ונעשית היא עצמה כחתיכת נבלה מכל מקום כל שהיא נוגעת ביבש אפילו שתיהן חמות אינה פולטת כלל מן החלב שבלעה ומיחל גמור של היתר היא שפולטת ולא כבענין זה אמרו שנעשית כנבלה עצמה שאלו חתיכת נבלה ממש שנוגעת לחתיכת שחוטה שבצדה חם בחם אסרת וזו אינה אסרת כמו שאמרנו אלא על ידי רוטב שהרוטב מערב את הכל ומוציא האיסור הבלוע ומוליכו בכל הקדירה ... ושמעין נמי מהכא דאפילו היתה מקצת החתיכה בתוך הרוטב ונפל על מקצתה שהוא חוץ לרוטב חלב או דם או אחד מן האיסורין שאין מפעפעיין אין אומרינן שאותו רוטב שהוא בקצה האחד מוליך ומערב מה שבלעה החתיכה בקצה האחר שאינו בתוך הרוטב דאם לא כן אפילו לא ניער יפה ולא כיסה יפה למה נאסרה החתיכה הראשונה ולמה אסרת כל השאר דאדרבה היה לנו לצרף הרוטב עם החתיכה בתחילת נפילתה ותבטל הטיפה בס'".

שהרי הרוטב מערב את הכל ומוליך את החלב בכל והכל מצטרף לבטלה אלא ודאי שמעינן דאין חתיכה שנאסרה מחמת בליעת איסור אוסרת חתיכת היתר שאצלה ואפילו שתיהן חמות ואפילו במה שאמרו חתיכה עצמה נעשת נבלה כבשר בחלב".

(ד) **חזו"א** (יו"ד סי' ט"ז ס"ק ב') – "למאי דקי"ל דחענ"נ יש לדון שתאסור אחרות בפליטת הבשר עצמו אף שאינה פולטת החלב וזה תלוי בפלוגתת הראשונים ז"ל שהביא הר"ן והמ"מ אי אמרינן אין הנאסר יכול לאסור אא"כ איסור עצמו יכול לילך לשם, ופלוגתא זו אינה ענין לפלוגתת רש"י ור"י אלא דלפירש"י יש לדון בזה אף במקצתו תוך הרוטב ולר"י במקצתו תוך הרוטב גם האיסור עצמו הולך לשאר החתיכות ולכו"ע אסור אלא בכולה חוץ לרוטב תלוי בפלוגתת הראשונים ז"ל דלדעת האוסרים אף במקום שאין האיסור יכול לילך קי"ל במסקנא דאפי' לא נער ולא כסה כלל אסורה כל הקדרה כמש"כ הר"ן ודברי הד"מ שם וכן דברי הט"ז שם ס"ק ב' תמוהים בזה".

4. מראי מקומות.

(א) **ברתי** (ס"ק ז', פלתי ס"ק ו') – "נראה דס"ל לרש"י ודאי להחמיר אמרינן הכי, ודינא אם מקצתו בתוך רוטב מוליך איסור בכולו תיכף, רק חומרא הוא דאנן מחמרינן, הואיל ואין האיסור נפל במקום שחתיכה ברוטב, שלא יסייע הרוטב לבטל, אבל מ"מ די דאין מצרף, אבל לומר נעשית נבילה ושיהיה צריך ס' נגד כל חתיכה, כולי האי לא מחמרינן, דהא שורת הדין תיכף יתפשט האיסור בכולו, ואם יש ס' נבטל. וא"כ אם על חתיכה נפל במקום שהוא חוץ לרוטב, אין אומרים להקל שהרוטב יצטרף לבטלו, אבל ודאי דעכ"פ צריך בקדרה ס' נגד הטיפה שנפל, ואם לאו מחמירין דבכל הקדרה נותן טעם".

ד. **פשט ברמב"ם** (מאכ"א פרק ט' הל' ט"י), **ומחבר** (סעי' ב') – "נפל חלב לתוך קדירה של בשר, טועמין החתיכה שנפל עליה החלב, אם אין בה טעם חלב, הכל מותר. ואם יש בחתיכה מטעימת חלב, נאסרה אותה חתיכה. ומשערין בכולה, אם היה בכל מה שיש בקדירה מהחתיכות והירק והמרק והתבלין כדי שתהא חתיכה זו אחד מששים מהכל, החתיכה אסורה והשאר מותר. במה דברים אמורים, בשלא ניער הקדירה בתחלה כשנפל החלב, **אלא לבסוף**, ולא כיסה. אבל אם ניער מתחלה ועד סוף, או שכיסה משעת נפילה ועד סוף, הכל מצטרף לבטל טעם החלב".

1. סובר כמו הר"י – **ב"ח** (ס"ק ו'), **ש"ך** (נקוה"כ על ט"ז ס"ק ב'), "די"ל דמיירי שכולה חוץ לרוטב והא דאוסרת השאר היינו כשניער אח"כ וכדמסיים בסיפא".

2. סובר כרש"י, לפי הר"ן – **ט"ז** (ס"ק ב'), **ס"ק ה'**, "ומדברי הש"ע האלו שהם דברי רמב"ם נ"ל דס"ל כרש"י מדכ' באם נאסרה החתיכה אוסרת השאר".

(א) הט"ז לשיטתו. כיון שמפרש ברש"י כמו הר"ן, לכן יכול לומר שהמחבר כמו רש"י. וא"ת הלשון "לבסוף", מתרצים האחרונים (פמ"ג, ועוד), אגב הסיפא. וא"ת מה הפשט בט"ז, שמביא ראיה מהמחבר "שאוסרת השאר". י"ל, שהוספה של המחבר "במה דברים אמורים", רק לחדש הדין של ניער בתחילה, ולא לחדש שאוסר רק אם ניער לבסוף (פמ"ג).

ה. **פשט בדעת הרמ"א** (סעי' ב') – "אם יש ס' בקדירה נגד טיפת חלב שנפל, אינו אסור רק החתיכה לבד, ושאר הקדירה מותר".

1. מסופק, מחמיר כשיטת רש"י ושיטת הר"י – **ש"ך** (ס"ק ו'), **ס"ק י"ג**, "הא דבעי ס' בקדירה היינו אי מקצתה בתוך הרוטב דמספקא ליה להרב אי קי"ל כר"י דמערב הטעם בכולו או כרש"י הלכך הקדירה מותר ממ"נ והחתיכה אסורה דלמא אינו מערב הטעם בכולה ואין הקדירה מצטרף".

2. פסק כר"י, ומחמיר בדעת עצמו על החתיכה – **ט"ז** (ס"ק ה'), **וצ"ל** דרמ"א מחמיר מסברא דנפשיה לאסור אותה חתיכה אף לדעת ר"י".

(א) הט"ז לשיטתיה כדאי **בפמ"ג** (מש"ז ס"ק ה') – "דאזיל לשיטתיה באות ב' לרש"י מקצתה תוך הרוטב אף שלא ניער כלל נאסרה תחלה החתיכה ואחר כך אוסרת אחרות וכן פסק רמ"א סעיף ד' בהג"ה דבבשר בחלב אוסרת שאר החתיכות אף שלא ניער כלל כן משמע מסתימת לשונו שם וחזר ממה שכתב בדרכי משה לרש"י אין אוסר אחרות בלא ניער ואם כן קשיא שפיר איך כתב כאן דאם לא ניער כלל צריך ס' נגד הטיפה ולא נגד החתיכה וחתיכה אסורה והיינו על כרחך במקצתה תוך הרוטב דאי כולה חוץ לרוטב אין צריך ס' נגד הטפה אלא במקצתה תוך הרוטב".

3. טעות סופר.

(א) צריך למחקו.

(1) **דברי חמודות** (חולין פרק ח' אות ק"ט) – "שמ"ש בהגה בבבא זו נגד טפת חלב שנפל כולו ט"ס וצריך למחקו".

(ב) הגיהו אם אין ס' **בחתיכה**, **שפסק כרש"י** [לפי הדר"מ] (א"נ, אפילו כר"י וכולה חוץ לרוטב).

(1) **בית הלל** (ס"ק א') – "וכתב במעדני מלך פרק כל הבשר דף רכ"ו ע"א [דברי חמודות חולין פ"ח אות קט] ... ולי נראה להגיה כך, וכן אם לא ניער כלל לא בתחלה ולא לבסוף ולא כיסה כלל, אם אין ששים בחתיכה נגד טיפת החלב שנפל אינה אסור רק החתיכה לבד, ושאר הקדירה מותר, עד כאן".

(2) **גרא** (ס"ק ט') – "ט"ס הוא וצ"ל וכן כו' כלל אם אין ס' בחתיכה נגד כו' וכמ"ש שם ק"ח ב' מאי לא ניער כו' ומתני' שם א"י".

(ג) הגיהו אם אין ס' בקדרה, **שפסק כר"י**.

(1) **באר הגולה** (אות ו') – "וצ"ל אף אם אין ששים בקדרה".

(2) הו"ד **בפמ"ג** (מש"ז סוף ס"ק ה') – "ועיין באר הגולה [שמגיה] 'אם אין ס' ורצה לומר פסק כר"י כה"ג שכולה חוץ לרוטב

אין יוצא הבלוע בלא רוטב ונפרד האיסור אף בבשר בחלב הדין כך הוא".

4. חוששין שהוא שמן.

(א) **בית לחם יהודה** (ס"ק ד') – "ובחלב איכא מחלוקת דלהרא"ש והטור הוי איסור שמן ולהרשב"א לא הוי איסור שמן ולכן כ' שצריך ס' בכל הקדירה דשמן הוי חלב איסור שמן ומפעפע בכולה ואותם חתיכה לבד אסור שמא אינו מפעפע החלב דלא הוי איסור שמן כמ"ש הרשב"א ולכך נשאר אותה חתיכה לאיסורא וא"צ להגיה כלל".

(ב) חו"ד (בי"ס"ק ד') – "בכחוש הדין דאסור כל החתיכה משום צלול והבל הקדירה ... הדין פשוט דבעינן ששים בצירוף כל החתיכות משום ספק שמן ואותה חתיכה אסורה כולה משום ספק כחוש כמו בצלי שחוץ לקדרה דבעינן ששים ונטילה כאן בקדירה דאיכא הבל הקדרה בעינן ששים ואותה חתיכה אסורה ואפילו כולה חוץ לרוטב הדין כן ואין חילוק בין כולה חוץ לרוטב ובין מקצתה ברוטב דפסק כרש"י".

(ג) רע"א (על הש"ך ס"ק ו') – "לענ"ד הא הרמ"א פסק לקמן דאפילו בצלי אוסר כל החתיכות דא"א בקיאים בין כחוש לשמן וא"כ ממילא הכא דאם אין בכל הקדירה ס' נגד הטפה אסור הכל".

(1) ואם הרמ"א מדבר בציוור שמקצתה ברוטב, א"כ זה רק לשיטת רש"י [כדאי בחו"ד]. ואם הוא כולו חוץ לרוטב, א"כ זה לפי שיטת הר"י.

5. מראי מקומות – פ"ת (ס"ק ו'), ערה"ש (סעי' י"א-י"ב).

1. נפל טיפת חלב על חתיכה שבתוך הרוטב, האם מצטרף חלק החתיכה שמחוץ לרוטב.

1. תלוי במחלוקת רש"י והר"י.

(א) פמ"ג (מש"ז ס"ק ב', סי' ק"ה שפ"ד ס"ק א' ד"ה עוד) – "ולרש"י חומרא אם נפלה הטפה על מה שחוץ לרוטב אותה חתיכה אסורה ואם נפלה לרוטב ואין מה שברוטב ס' אין מה שחוץ מצטרף".

(ב) זבחי צדק (סוף ס"ק ה') – "והנה יש עוד נפקותא אחרת בין רש"י ור"י ז"ל ונז' במש"ז ס"ק ב' והיא שאם החתיכה היתה קצתה חוץ לרוטב והטיפה נפלה תוך הרוטב ואין במה שבתוך הרוטב ס' לרש"י אין אותו המקצת שחוץ לרוטב מצטרף לס' ולר"י מצטרף ולפי פסק מו"ר ז"ל דלעיל דאזלינן לחומרא הכא נמי פסקינן לחומרא כרש"י ז"ל ואין אותו מקצת מצטרף לששים".

(ג) כה"ח (ס"ק ו').

2. גם להר"י לא מצרפים מה שחוץ לרוטב.

(א) ב"ח (ס"ק ו') – "אבל היכא דלא נודע על איזו חתיכה נפלה השתא אף לאחר שניער את הקדרה אם תהיה חתיכה אחת מקצתה חוץ לרוטב חיישינן דילמא לא נפלה הטיפה על אותה חתיכה שמקצתה חוץ לרוטב וא"כ לא יצטרף מה שהוא חוץ לרוטב לבטל הטיפה שאין הטיפה מפעפעת ועולה לחתיכה במה שהוא חוץ לרוטב והילכך צריך לנער בתחלה לערב את הכל שיהא הרוטב צף למעלה מכל החתיכות וכן כשנפלה הטיפה לתוך הרוטב ומקצת החתיכות הן מקצתן תוך הרוטב ומקצתן חוץ לרוטב אין מה שחוץ לרוטב מצטרף לבטל הטיפה שנפלה תוך הרוטב כי אינו מפעפע למעלה חוץ לרוטב ולפיכך צריך לנער כל הקדרה שיתערב הכל דהיינו שהרוטב יהא צף למעלה".

3. גם לרש"י יש לצרף חלק שחוץ לרוטב, שכיון שנכנס במקצת למטה, נכנס ג"כ להחלק למעלה [לא לפי המרדכי].

(א) חו"ד (בי"ס"ק ו').

(ב) ערה"ש (סעי' ז') – "קדירה של בשר מליאה רוטב וחתיכות בשר בתוך הרוטב וחתיכות למעלה מהרוטב אם נפלה טיפת חלב על החתיכה שבתוך הרוטב מצטרפין כל החתיכות וכל הרוטב לבטלה שאם יש בכולן ששים נגד הטיפה מותרים כולן מפני שע"י הרוטב הלך טעם הטיפת חלב בכל מה שבקדרה".

(ג) בדה"ש (סעי' ו' ד"ה החתיכה, עמ' קמ"ו) – "נראה עיקר כדברי החו"ד ...".

4. מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל כ"ז ס"ק י"ז), נוב"ק (יו"ד סי' כ"ה), בדה"ש (סעי' ב' ד"ה החתיכה, עמ' קמ"ו).

(א) גר"א (סי' ק"ה ס"ק ו') – "וכל מקום דאמרינן כו'. כמו מבושל כמ"ש בפ' כ"ה ק"ח טיפת חלב כו' ועתוס' שם ד"ה טיפת כו'".

(ב) פמ"ג השלם (ליקוטי מגדים מש"ז ס"ק ל"ה, סי' ק"ה שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ה') – "רבינו שם נקט דפלוגת רש"י ור"י היא גם בנפלה טיפה ברוטב האם מה שחוץ לרוטב מצטרף לבטלה, דשוה כח הרוטב להפליט בלוע מלמעלה למטה לכה הרוטב להוליך מה שלמטה למעלה. ועי' מ"ש בלק"מ שם (אות ל"ה) דכ"מ במנחת יעקב (כלל כז סקי"ז) [הביאו רבינו בסמוך ובמש"ז עב (סק"ט ד"ה כתב) ובשו"ת נוב"י (קמא יו"ד כה) ובביהג"ר (סק"ו). אמנם הב"ח (צב ד"ה ומ"ש רבינו כו') ס"ל דאף לר"י אין הטיפה מפעפעת ועולה לחלק החתיכה שהוא חוץ לרוטב, וכ"ה בנחל אשכול (תערובת איסור ס"פ כח), וכן דן בזה בארוכה בשו"ת פני אריה (צט) והעלה כדעת הב"ח. ומאידך החו"ד (צב בי"ס"ק ו') נקט להיפך [וכמו שנסתפק רבינו כאן] דאף לרש"י מצטרף המקצת שחוץ לרוטב, דדוקא ליציאת הבלוע מהחתיכה לא מיחשב רוטב אבל ודאי דמתפשט בשוה ממה שבתוך הרוטב למה שלמעלה".

ז. למה כל החתיכה אסורה, הרי צלי הוי רק כדי נטילה.

1. י"ל, יש לחלק בין בתוך הקדירה או ע"י אש – ר"ן (חולין דף מג.), "שכל אותה חתיכה מצטרפת לבטל הטיפה לפי שהיא נכנסת ומתפשטת בכלה דאע"ג דחם בחם באיסור שאינו שמן שיהא מפעפע כל שאין בו רוטב אינו אוסר יותר מכדי קליפה. ה"מ בחום של צלי וכיוצא בו אבל חתיכה זו כיון שעומדת בקדרה מתוך שיש בה הבל ולחות האיסור מתפשט בכל החתיכה".

(א) קשה, דהמחבר סי' ק"ה סעי' ד' מיירי נמי בקדירה, ופסק רק נטילה – ש"ך (ס"ק ג'), "א"נ יש לחלק כמ"ש הר"ן ס"פ כ"ה וז"ל ה"מ בחום של צלי וכיוצא בו אבל חתיכה זו כיון שעומדת בקדירה מתוך שיש בה הבל ולחלוות החלב מתפשט בכלה אף על פי שהיא חוץ לרוטב עכ"ל ע"ש ולקמן סי' ק"ה אף על גב דמיירי נמי בקדירה".

2. י"ל, יש לחלק בין דבר גוש ועב לדבר צלול – ט"ז (ס"ק ג'), "ורש"ל תירץ דהכא מיירי באיסור צלול ושם מיירי באיסור עב שאינו מתפשט כ"כ", ש"ך (ס"ק ג'), "י"ל דהתם מיירי באיסור גוש דאינו צלול דודאי אינו מתפשט בכל החתיכה אלא ע"י רוטב וכן חילק מהרש"ל ומביאו הדרישה", באר הגולה (ס"ק ג'), חו"ד (חי' ס"ק ד' אות א', אות ב').

3. י"ל, חלב הוי שמן – דר"מ (סי' ק"ה ס"ק ו'), "וצ"ע דכאן פסק הטור דאינו אוסר רק כדי נטילה ולעיל סימן צ"ב (עמ' תה) משמע דכל החתיכה אסורה ואפשר דלעיל מיירי באיסור המפעפע כמו טיפת חלב שנפלה על החתיכה והוי כמו חלב שמן שמפרש בסמוך".

(א) אם חלב הוי שמן, עי' לקמן.

4. מיירי שחתיכת הבשר הוא שמן – ש"ך (ס"ק ג'), ע"ל דכאן מיירי שחתיכת הבשר הוא שמן כמ"ש הט"ו בסימן ק"ה ס"ה").
 (א) ע"י ס"ק"ה סעי' ה', לשיטת ומראי מקומות [שהט"ז חולק שם].
 5. י"ל, דמיירי הכא דאית ביה בחתיכת הבשר בקעים או שהוא מתובל בתבלין – בית מאיר (על הש"ך ס"ק ג'), "יש לתרץ דמיירי הכא דאית ביה בחתיכת הבשר בקעים או שהוא מתובל בתבלין דאז נאסר כולו אם הוא צלי רותח וע"י ס"ק"ה ס"ה"כ שפיר קאמר מבלע בלע מפלט לא פלט כיון שהוא חוץ לרוטב או הבקעים או התבלין פועלים לבלוע בכולו בחם לחוך צונן לדעת השו"ע ואפילו בחי לדעת הטור באותו איסור עצמו של חלב יהיה כחוש או שמן. מכ"ש דמהני בצונן לתוך חם שיבלע בכולו").
 6. מראי מקומות – מגילת ספר (אות ה').

ה. אם תִּלָּב [בקמץ] מקרי שמן.

1. כחוש – ר"ן (חולין דף מג. ד"ה תנן, וכדאי ברע"א חולין דף קח. ד"ה הב'), ש"ך (ס"ק ג'), הארוך על סעי' ב', ס"ק"ה ס"ק י"ז, נקוה"כ ס"י פ"ז על ט"ו ס"ק י').
 2. שמן קצת – פר"ח (ס"ק ג'), פלתי (ס"ק ד'), ערה"ש (סעי' י"ב, "ויש מרבותינו שתמצו דחלב הוה איסור שמן [רשב"א] ואין כוונתו שמן ממש דא"כ גם החתיכה שחתיכה יש לאסור דבאיסור שמן יוצא האיסור מחתיכה לחתיכה גם בלא רוטב כמו שיתבאר שם בשם הרשב"א ז"ל אלא כוונתו דמעט שומן יש בו שהרי משמנונית החלב עושין חמאה ובכל טיפת חלב יש בו חלק שמנונית ולכן נהי דלחתיכה אחרת חשבינן לה ככחושה מ"מ לענין אותה חתיכה עצמה חשבינן לה כשמן שמפעפעת בכל החתיכה [וזהו כוונתו במה"ב ואתי שפיר כל מה שהקשו עליו ודו"ק]).
 3. ספיקא דדינא – פמ"ג (ס' הנהגות הנשאל עם השואל סדר ב' אות כ"ד, אות כ"ה), חוו"ד (ח"י ס"ק ד' אות ה'), ב"י ס"ק ה').
 4. מראי מקומות – דר"מ (ס"ק ה' ס"ק ו', לשונו מובא לעיל), ט"ו (ס"ק ג', ס"י פ"ז ס"ק י', ס"י ק"ה ס"ק ט"ו, "וצ"ע רב"), בית לחם יהודה (ס"ק ד', לשונו מובא לעיל), דגול מרבבה (על הש"ך ס"ק ג'), רע"א (על הש"ך ס"ק ג', חולין דף צו: ד"ה ובדברי, "או מטעם דהחלב הוי קצת שמן ..."), יד יהודה (הקצור ס"ק ח', הארוך ס"ק ו'), חלקת יעקב (יו"ד ס"י כ"ב), מעדני אשר (ס"י נ"א), מגילת ספר (אות ה'), בדה"ש (סעי' ב' ב"י ד"ה אה, עמ' קמ"ז).

ד [הלכה.

- א. פסקינן כרש"י כהבנת הר"ן [ממילא הוי רק חומרא, דלא כבאר היטב סוף ס"ק ד'].
 1. ט"ז (ס"ק ב', ס"ק ד', ס"ק י"ד) – "נ"ל דהכי קי"ל אע"פ שרש"ל בא"ו שלו פסק כר"י מ"מ בספרו בפרק כ"ה ס"י מ"ט החמיר כרש"י".
 2. חוו"ד (ח"י ס"ק ד' אות ג') – "יש לחוש לדעת הט"ז בס"ק ב' ולהצריך ס' בקדרה נגד כל החתיכה ולאסור אותה חתיכה אף בדאיכא ס', וזהו בנפל חלב שהוא דבר צלול".
 (א) הפוסקים חולקים, שלא להחמיר כרש"י לפי דעת הר"ן – ערה"ש (סעי' י"ד, לשונו מובא לקמן), ועוד.

ב. פסק כר"י.

1. פרישה (ס"ק ה').
 2. ש"ך (ס"ק ד', ס"ק י"ב, נקוה"כ על ט"ו ס"ק ב') – "ודעת כל המחברים ... כר"י וכן דעת כל האחרונים".
 3. פר"ח (ס"ק ד', ס"ק ט"ו).
 4. פלתי (ס"י צ"ד ס"ק א') – "דהא קיימ"ל כר"י (צ"ו ע"ב תוד"ה אה) דאם חתיכה מקצתה ברוטב ומקצתה חוץ לרוטב מוציא ומוליד הרוטב בכולו".
 5. בית לחם יהודה (ס"ק ב', ס"ק י"ב).
 6. פמ"ג (ס"י צ"ד מש"ז ס"ק א' ד"ה הנה) – "ש"ך אות ד' וי"ג שם ... דקיימא לן לכאורה כר"י בעל התוספות בין לקולא ולחומרא באם שהחתיכה מקצתה ברוטב ומוליד ומביא הטעם בכולה כמו שכתב הש"ך שם".
 7. גר"א (ס"ק י"ח) – "וכ"כ כל הפוסקים אף בבב"ח כדברי ר"י".

ג. חוששין לשיטת רש"י [לפי הדר"מ], ובהפמ"ר אפשר לסמוך על שיטת הר"י.

1. תכ"א (כלל מ"ד סעי' א', סעי' ב') – "ואין חילוק לדידן אם היה החתיכה כולה ברוטב או חציה ברוטב ונפל איסור על מה שחוץ לרוטב (שיטת ר"י) ... ומכל מקום יש חילוק דאם כולה ברוטב אף החתיכה עצמה מותרת שהרי תיכף כשנפל נתחלק טעם האיסור בכולן אבל במקצתה חוץ לרוטב יש להחמיר במקום שאין הפסד מרובה לאסור אותה חתיכה דיש אומרים דכיון דמקצתה חוץ לרוטב אין האיסור מתפשט בכולו ... ואם ניער אחר כך הקדירה או כיסה אותה יש להחמיר גם כן להצריך ששים נגד כל החתיכה שהרי לסברא זו נעשית החתיכה נבילה אך במקום הפסד אין לחוש לכלל זה דהעיקר כדעת הפוסקים כיון דמקצתה ברוטב הרוטב מבלבל תיכף הטעם ומוליד הטיפה בכל הקדירה בשוה ואפילו בבשר בחלב וכל שכן בשאר איסורין".
 (א) לענין שאר איסורים [נוגע להחתיכה]: ע"י החכ"א (סעי' ז'), ובדה"ש (ציונים ס"ק קל"ג) שמסתפק בדעתו אם מיקל רק במקום הפמ"ר או גם במקום הפסד.
 2. בדה"ש (סוף ס"ק י"ט, ס"ק ע"א, ס"י ק"ה סוף ס"ק ע"ז).

ד. הוי ספיקא לדינא [כמו הש"ך ברמ"א], ממילא מחמירין כרש"י [לפי הדר"מ] ור"י.

1. זבחי צדק (ס"ק ה') – "לענין הלכה הגם שרוב האחרונים פסקו כר"י כמ"ש הש"ך סוף סק"ד עי"ש וכ"כ הפר"ח סוף סק"ד עי"ש מ"מ כיון שרבותנו הגדולים שכל בית ישראל נשען עליהם מרן ומור"ם ז"ל נסתפקו בדבר מי יוכל להקל כנגדם וכ"ש אנן יתמי דיתמי וא"כ לענין דינא צריך להחמיר כחומרת שניהם חומרת רש"י וחומרת ר"י".
2. ערה"ש (סעי' י"ד) – "ויש שהכריעו כרש"י [ב"י] ויש שהכריעו כר"י [ש"ך סק"ד] ולכן הוה ספיקא דינא והולכין להחמיר בכל ענין [והט"ז סק"ב כתב דגם לרש"י המקצת שתוך הרוטב אוסר האחרות ע"ש ודברים תמוהים הם וכבר השיג עליו בנקה"כ אך לדידן אין נ"מ דבכל ענין הולכין להחמיר כמ"ש]".
3. כה"ח (ס"ק ה') – "זב"צ".
4. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י"ד אות א' ד"ה אבל) – "אבל בצלי על מחבת שמעט השומן ואף אם נותנים גם מים הוא מעט אשר אינו מגיע להכבד שהיה בפנים התרנגולת אבל מעט מן התרנגולת היה בתוך השומן והמים שנוגע זה במחלוקת רש"י והר"י בתוס' חולין דף צ"ו ע"ב ד"ה אם יש שלרש"י החלק מן החתיכה שחוץ לרוטב לא שייך לכל מה שבקדרה וליכא נידון אלא על החתיכה עצמה ולהר"י נידון כל מה שבקדרה כמו בניער וכיסה, ומשמע מהמחבר סימן ק"ה סעי' ד' שהביא שיטת שניהם שלא הכריע, וכן הטור שהביא שיטת שניהם בסימן צ"ב לענין בשר בחלב ובסימן ק"ה בנפל איסור נמי לא הכריע, ובבדה"ב בסימן צ"ב הביא שר' ירוחם כתב שדברי רש"י עיקר, והד"מ אות א' הביא מאו"ה שנוהגין כהר"י, ובש"ע לא הגיה כלום ומפורש בש"ך סק"ו דרמ"א ג"כ לא הכריע ומספקא ליה, והט"ז בסימן צ"ב סק"א וסק"ד כתב דקיי"ל כרש"י והש"ך שם בסק"ד ובנקה"כ משמע שסובר כהר"י, שלכך לדינא הוא ספק שיש למיזל לחומרא, וכדאיתא בערוך השלחן בסעיף י"ד".
5. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' רס"ט) – "שהלכה כהרמ"א לפי הבנת הש"ך".

ה. האם שאר חתיכות צריכות נטילה: גבי בשר בחלב.

1. צריך נטילה [ואם שומן, צריך כולו], משום חנ"נ – ש"ך (ס"ק ז', סי' ק"ה ס"ק י"ז), חוו"ד (חי' ס"ק ד' אות ט', אות י', בי' ס"ק ה'), חכ"א (כלל מ"ד סוף סעי' א'), "נעשית נבילה ולכן יש אומרים דאסורה ולפי זה שאר חתיכות הנוגעות בחתיכה זו צריכין נטילה". (א פירוש: חתיכות אחרות שחוץ לרוטב שנגעו בחתיכה שנפל עליה האיסור – חוו"ד (חי' ס"ק ד' אות ט', בי' ס"ק ה'), "ואם נגעו חתיכות אחרות חוץ לרוטב בהחתיכה שנפל עליה האיסור").
2. אין צריך כלום – ט"ז (ס"ק ז', סי' ק"ה ס"ק י"ג).
3. מראי מקומות – חוו"ד (בי' ס"ק ה'), ס' יהושע (ילקוט מפרשים על הש"ך ס"ק ז'), מהר"א בינג (מכון י-ם קובץ מפרשים מכת"י על הש"ך ס"ק ז').
4. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ו') – "ולדינא מחולק הוא עם הט"ז בתרתי, דאלו להט"ז אחרות מותרות אף בשר שמן, ואף נטילה לא בעי. ולהש"ך דוקא בשר כחוש ובקיאין בזה, לא בשמן, ואעפ"כ אחרות נטילה עכ"פ בעינן, והיינו במקצתה לתוך הרוטב ממה נפשך אחרות שרי בכדי נטילה, ואותה חתיכה אסורה, שמא כרש"י דאין מצטרף, ומה שכתב הר"ב לקמן סעיף ד' דבשר בחלב שאר החתיכות אסורות, בניער אח"כ, כמו שכתב הש"ך אות י"ג, וזה הכל דלא כט"ז, וכבר התבאר לעיל [מ"ז ס"ק ה'] באורך".
5. בדה"ש (סעי' ב' ד"ה ושאר, סוף עמ' קנ"ה) – "ובש"ך ... ומה שכתב החו"ד ביישוב דבריו ג"כ צ"ע וכמו שכבר הקשה עליו בהגהות רעק"א ע"ש וגם שהדברים נראים דחוקים מאד בכוונת הש"ך וע"ע בחזו"א בסימן ט"ז ס"ק ד' שחלק בהחלט על הש"ך".
6. עריכת הדעת (פרק י"א הע' ב') – "ולענין שאר החתיכות שנגעו בה דעת הש"ך צב, עיי"ש בשפ"ד הוא דאם היא כחושה הם צריכין נטילה (גם לרמ"א דס"ל דאין אנו בקיאין בין כחוש לשמן דמה שאינו גוף האיסור ורק בליעה לא חמיר כ"כ ואוקמוה אדינא עי' ש"ך קה, יז) ואם היא שמנה כולם אסורים לגמרי, אמנם לדעת הט"ז קה, יג דבכל אופן שאר החתיכות מותרים אפי' בלי כדי נטילה, ועי' ש"ך קה, יז דטעם המח' הוא דכיון דדבר כחוש שנבלע אינו יוצא מחתיכה לחתיכה בלי רוטב לכן החלב שהוא כחוש אינו יוצא לשאר החתיכות ורק טעם בשר יוצא, אמנם ס"ל להש"ך דכיון דאמרי' חנ"ן טעם הבשר אוסר שאר החתיכות, ודעת הט"ז הוא דכשנפרד טעם הבשר לגמרי מטעם החלב תו לא אמרי' חנ"ן, ולכן כיון שיוצא רק טעם בשר לחוד אינו אוסר שאר החתיכות".
7. על המחלוקת בס"י ק"ה סעי' ז', אם בשר בלוע מחלב נקרא איסור מחמת עצמו.

ו. בשר עוף.

1. מיקל, בטול ברוב.
2. הג' אשרי (חולין פרק ח' סי' ג') – "הילכך קי"ל דבשר חיה ועוף לא אסור אלא מדרבנן ואם כן הא דתנן לקמן טיפת חלב שנפלה על חתיכה אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה אסור דבעינן שיהא ששים בחתיכה היינו דווקא בבשר בהמה אבל אם נפלה על בשר חיה ועוף לא בעינן שיהא ששים בחתיכה אלא ברוב בעלמא בטילה והא דתני נמי בשילהי מסכת ע"ז דבשר בחלב במשהו היינו בשר בהמה אבל בשר חיה ועוף בחלב בטילין ברוב בעלמא וכן סובר בהלכות גדולות. מא"ז".
3. הו"ד בב"י (סוף ס"ק ג').
4. מחמיר, צריך ששים.
5. ערך לחם (למהריק"ש, ריש סעי' ב').
6. פר"ח (ס"ק י"א) – "כתב בהגהות אשרי ... והביאו בב"י [עמוד ריג ד"ה כתוב] בלי חולק. ואין לסמוך על זה שהרי בדברי הרמב"ם בפרק ט"ו מהלכות מאכלות אסורות דין כ"ז מבואר דאף בשר עוף בחלב בנותן טעם, וכן בדברי התוספות בפרק כל שעה [פסחים] דף ל' [ע"א ד"ה לישנהו] איתא דכל איסורין דרבנן צריך ששים, וכן דעת הרשב"א בתורת הבית בדף צ"ה ובדף ק"ה [שם ה, א; יח, א] ע"ש".
7. בית לחם יהודה (ס"ק ח').
8. ברכ"י (שירי ברכה ס"ק א').

ה) רע"א (חולין דף קח. ד"ה ובלא"ה) – "דברי הגהת אשר"י תמוהים לי, דהא אמרינן כחל בס', והא התם הוי ג"כ דרבנן דהוא חלב שחוטה, ואפ"ה בעי ס', וראיתי ביש"ש פכ"ה ס' ע"ט שכל בפשיטות דמה דס"ל להא"ז דאיסורי רבנן בטל ברוב, היינו במין במינו, אבל באינו מינו בעי ס' כמו בכחל, וכ"כ הבאר שבע בת' ס' ע"ט, ונפלאתי, דהא בהגהת אשר"י הנ"ל שהוא מהא"ז כתב דטיפת חלב שנפל על חיה ועוף מהני רוב והא חלב לגבי עוף הוי אינו מינו".

ו) זבחי צדק (ס"ק ח') – "ודלא כמי שהורה דסגי ברוב".

ז) ערה"ש (סעי' כ"ב) – "יש מהקדמונים שכתב דהא דטיפת חלב אוסרת עד ששים זהו בבשר בהמה אבל אם נפלה על בשר חיה ועוף כיון דהאיסור הוא מדרבנן לא בעינן שיהא ס' בחתיכה אלא בטל ברוב [ב"י בשם הג"א] ודברים תמוהים הם דלהדיא כתב הרמב"ם בפט"ו דין כ' דגם בבשר עוף אוסר בנותן טעם אלא דבבשר עוף יכול להרבות עד שיבטל הטעם ע"ש וגם בזה יש חולקין כמו שיתבאר בס' צ"ט ע"ש וכ"כ כל רבותינו הראשונים דגם באיסור דרבנן צריך ששים ואין חולק בדבר הלכך ליתא להאי דינא וכבר השיג על זה אחד מגדולי האחרונים [פר"ח סק"א]".

ח) כה"ח (ס"ק י').

3. מראי מקומות – מהר"ם שיף (חולין דף קיז:).

א) יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק ו' אות ט') – "בב"י הביא הג"א וא"ז (מבלי חולק) דבשר חיה ועוף ברובא בעלמא בטל. ולכאורה הוא דבר תמוה. דהא ודאי לא פלוג רבנן במידי דיהיב טעמא. ושערו לעולם בנ"ט ג"כ במידי דרבנן (כבס"י צ"ט) משום דטעם כעיקר דאורייתא ונראה שמפני כך השמיטו בש"ע. אבל נ"ל לפרש דעתו. בחתיכה שנעשית נבלה וצריך לשער בכולה. אהא קאי דבעוף סגי ברובא לבטולי לחתיכה דבלא"ה לא נעשית נבלה אלא מדרבנן ודאי. ובשר עוף דרבנן פשיטא דלא משערינן בכולה. אם נפלה החתיכה למקום אחר. דהאיכא תרי רוכי ותרי דרבנן. והמחמיר יחמיר לפי חשבון בלבד. ואצ"ל בנתערבה חתיכה ואינה ניכרת. שבטלה בכל גוונא אף בבישול אע"ג דיהבא טעמא בשאר חתיכות זה ברור".

ז. לענין שאר איסורים: ופשט ברמ"א סעי' ד'.

1. ע"י לקמן.

ה) נוער את הקדירה.

א. לנער בסוף.

1. רמב"ם (פרק ט' הל' י') – "במה דברים אמורים בשלא נער את הקדירה בתחלה כשנפל החלב אלא לבסוף ולא כסה, אבל אם נער מתחלה ועד סוף או שכסה משעת נפילה עד סוף הרי זה בנותן טעם".

א) צריך דשמא לא ניער יפה – בב"י (ס"ק ב' ד"ה כתב הרמב"ם, ע"י ש"ך ס"ק ה'), דר"מ (ס"ק ב').

ב) לאו דוקא, ואם ניער מתחלה סגי – מהר"י בן חביב (בב"י ס"ק ב' ד"ה כתב הרמב"ם), בב"ח (ס"ק ה', לשונו מובא לקמן), פר"ח (ס"ק ה', לשונו מובא לקמן).

ג) מראי מקומות – ערה"ש (סעי' ט').

1) ט"ז (ס"ק ו') – "יש לתרץ דברי הגמרא והרמב"ם באופן שלא יהיה מחלוקת בין הרמב"ם לטור לדינא אלא בפ' הלשון שהטור

מפרש מ"ש מתחלה ועד סוף היינו שלא פסק מלנער עד שסילקו מן האש ומ"ה חולק על הרמב"ם לפי סברתו אבל הרמב"ם מפרש בענין אחר דכל זמן שיש ממשות של הטפת חלב על הבשר לא מהני מה שניער הקדירה ושמא חזר אח"כ אותו חלק למעלה וחוזר ואוסר אותה חתיכה בפני עצמה כיון שישנה עדיין בעין עליו ע"כ אמרינן שניער עד זמן שיכלה ממשות של הטיפה והיינו מתחלה ועד סוף שאמרו בגמרא דעל סוף הוויית הטיפה אמרו וכן הוא כוונת הרמב"ם אבל אם כלתה ממשות הטיפה מודה רמב"ם לטור דסגי אם פוסק אח"כ לנער כנ"ל נכון".

2. צריך דשמא לא ניער יפה.

א) בב"י (ס"ק ב' ד"ה כתב הרמב"ם, ע"י מחבר סעי' ב' וש"ך ס"ק ה', משא"כ הט"ז ס"ק ד'. וכדאי' בפמ"ג שם).

1) זבחי צדק (ס"ק ו'), כה"ח (ס"ק ז') – "ואנן בני ספרד קבלנו עלינו הוראת מרן וכ"ש כשהוא מחמיר וא"כ הכא לענין דינא צריך

שינער מתחלה וע"ס אבל אם לא ניער מתחלה וע"ס אין מצטרף הכל לבטל החלב. ומ"מ ודאי דאם ניער מתחלה וע"ס כ"כ הרבה עד שישער בדעתו ונודע לו בודאי שנתערב החלב עירוב יפה יפה בכל הקדירה כולה זהו ודאי גם ל'ס' מרן סגי בהכי דלא יתכן לומר דצריך לנער כל היום כולו עד שיתבשל התבשיל דזהו הפך הסברא אלא כיון שניער או כיסה זמן הרבה עד שנודע לו בודאי שנתערב עירוב יפה ולא נשאר ממשות של חלב כלל אלא הכל נתערב יפה א"צ עוד לנער ולכסות".

3. לאו דוקא, ואם ניער מתחלה סגי.

א) טור (סעי' ב') – "ונראה שאין צריך רק שינער או יכסה מיד בשעת נפילה ואפ"י פסק אח"כ מלנער מיד מתערב הטעם בכל מה שבקדירה ומצטרף כולו לבטל".

ב) מהר"י בן חביב (בב"י ס"ק ב' ד"ה כתב הרמב"ם).

ג) רמ"א (סעי' ב') – "וכן אם ניער בתחלה או כיסה מיד, אף על גב דלא ניער ולא כיסה לבסוף, כל הקדירה מצטרף, והוא שניער וכיסה מיד שנפל שם האיסור (טור וב"י בשם ר"י חביב)".

ד) יש"ש (חולין פרק ח' ס' מ"ה).

ה) ב"ח (ס"ק ה') – "ואצ"ל דבניער בתחלה ולא בסוף".

ו) ט"ז (ס"ק ד') – "אבל אם ניער מתחלה ועד סוף. לאו דוקא אלא בניער מיד סגי כמ"ש הטור בהדיא".

ז) ש"ך (ס"ק ה', מסקנתו) – "ומ"מ דעת מהר"י חביב והרב עיקר וכן משמע מפרש"י (דף ק"ט ע"א) ע"ש וכן דעת מהרש"ל פכ"ה ס' מ"ה והאחרונים ונראה שגם הטור לא כוון להשיג אלא לפרש דברי הרמב"ם".

ח) פר"ח (ס"ק ה') – "וגם דעת הרמב"ם כן".

ט) כרתי (ס"ק ו') – "ועד סוף. שיגרא דלישנא דגמרא נקט, כי אם נייער מתחלה סגי, ואין צריך נייער לסוף, וכן בכיסה. פרי חדש (ס"ק ה')."
4. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ל"ו).

ב. הזמן של נייער מיד.

1. "וא"א לבאר כמה הוא הזמן המועט ותלוי בראיית עיני המורה" – ערה"ש (סעי' ח').
2. "בדיוק השיעור בזה לא נתפרש בפוסקים וצ"ע" – בדה"ש (ס"ק ל"ד, סי' ק"ה סוף ס"ק ע"ח), דעה ברורה (מקור הדעה ט', "הוא שיעור מועט וקשה לשערו").
3. סילק קודם שנח עדיין יש איסור דרבנן – לב אריה (חולין דף קה: בתוד"ה שנפל).
4. אין אנו בקיאין, ומיקל רק בהפ"מ – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' קס"ג, הע' רס"ו, "שלמעשה אין אנו סומכין על כל זה אלא במקום הפס"מ, שהא אין אנו בקיאין בהשיעור של 'מיד").
5. מראי מקומות.
א) ט"ז (ס"ק ו') – "ודאי דכאן מיירי שמורין לו כך אם בא לשאול כנ"ל כוונת הטור".

ג. סילק מיד.

1. עי' סי' ק"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ו] לא נודע לאיזה חתיכה נפל.

א. האם צריך לנער מיד.

1. בדעת הרמב"ם.
א) רק מיד מועיל – מהר"י בן חביב (בב"י ס"ק ב' ד"ה כתב הרמב"ם), ב"ח (ס"ק ו', "לעולם צריך לנער מיד").
ב) אפילו אח"כ – רמ"א (סוף סעי' ב'), ט"ז (ס"ק ו'), ש"ך (ס"ק ח').
1) רע"א (על הש"ך ס"ק ח') – "ומ"מ עדיין קשה דאם מיירי בשהה קצת אמאי לא כתב הרמב"ם דנותנים לנכרי כל חתיכה וחתיכה לטעום דשמא זו החתיכה שנפל עליה הטפה ונבלע ובנייער לא יצא לפשט בשוה דאין הגעלה באוכלי' [כמ"ש כל הראשונים זולת שיטת רש"י] מש"ה לא הרגיש טעם באינך חתיכה שטעם וצ"ע".
2. רק מיד – רמ"א (סוף סעי' ב', "והכי נהוג"), חכ"א (כלל מ"ד סעי' ד'), בדה"ש (סוף ס"ק מ"א).
3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק מ"א, בי' ד"ה וכן).
4. הלכה: לפי הרמ"א וסייעתו.
א) בדה"ש (ס"ק מ"ו) – "ולכן אין להתיר כשאינו ידוע על איזו חתיכה נפל החלב אא"כ יש ששים בכל חתיכה וחתיכה כנגדו ואם חתיכה אחת אין בה ששים ושאר החתיכות יש בהן ששים אותה חתיכה אסורה שמא נפל החלב עליה והשאר מותרות".
ב) חכ"א (כלל מ"ד סעי' ד'), הו"ד עי' בדה"ש (ציונים ס"ק ע') – "דעת רמ"א דגם בזה אסור לנער דכיון דהיה אפשר לברר האיסור על ידי טעימת עכו"ם כל חתיכה וחתיכה בפני עצמה אף על גב דאין אנו סומכין להתיר על ידי טעימה היינו לחומרא אבל לא לקולא ולכן אם לא נייער בתחילה לא יועיל הנייער אחר כך שכבר נעשית נבילה (שם בש"ך ס"ק ח')."
ג) ביאור: שחוששין שהחתיכה נבילה. ואם יבש, בטלה ברוב. ואם ע"י בישול, צריך ששים כנגד החתיכה.

ב. למ"ד שמנער אפילו אח"כ, הרי חנ"נ.

1. אין אומרים חנ"נ, דכיון שאינו ידוע – ט"ז (ס"ק ו'), "הדבר ברור דכאן מיירי הרמב"ם לענין שבאמת מצטרף הכל דהיינו שנפל לתוך המרק וכן אם נפל על חתיכה שמונחת חוץ לרוטב אלא שלא נודע איזה היא וע"כ לא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבילה כמ"ש הרב המגיד וז"ל שכיון שאינו ידוע איזה חתיכה היא אין לומר בה נ"נ וא"א לאסור הכל שהרי אין בחלב בנותן טעם עכ"ל"), ש"ך (ס"ק ח', "וס"ל להרמב"ם דכיון דלא נודע לאיזה חתיכה נפל לא שייך לומר חנ"נ אלא כל הקדרה נכנס לספק").

ג. איך מותר לנער [אינו מיד] לכתחילה, הא אין מבטלין איסור לכתחילה.

1. י"ל, היה כבר מעורב – ט"ז (ס"ק ו'), "והשתא אין כאן מבטלין איסור לכתחילה דבלאו הכי מעורב אלא דהנייער הוא לטובת הבעלים", ש"ך (ס"ק ח'), "דכיון דלא נודע לאיזה נפל הרי נכנס כל הקדרה בספק ואין כאן משום מבטל איסור", שו"ת בית מאיר (סי' כ"ו), ערה"ש (סעי' ט"ז, "ואין כאן משום מבטל איסור לכתחילה כיון שכל הקדרה נכנס בספק ודמי למה שיתבאר בסי' קי"א בשתי קדרות שנפל איסור לתוך אחד מהם ואינו ידוע לאיזה נפל דשניהם מצטרפין לבטלו אם אין באחד מהם כדי לבטל").
א) קשה לפוסקים שמקילין בסי' קי"א רק באיסור דרבנן – ערה"ש (סעי' ט"ז).
1) עי' השיטות ומראי מקומות בסי' קי"א סעי' ז'.
ב) קשה לפוסקים שמקילין בסי' קי"א רק במין במינו – ש"ך (ס"ק ח').
ג) חולק, מצד אפשר לברורי – ש"ך (ס"ק ח').
2. י"ל, הוי רק ספק איסור, ואין איסור לבטל לכתחילה – ש"ך (ס"ק ח'), "דמי למה שכתב מהרא"י בת"ה סימן קע"א ואין זה מבטל איסור לכתחילה כיון שספק הוא אם יתערב שום איסור כלל", פרי תואר (סי' צ"ט ס"ק ה'), "ואין להקשות למה שכתבתי בסי' צ"ב ס"ב במאי דקאמר אם נפל לתוך המרק או לחתיכה וכו' שמנער הכל יפה יפה והרי אין מבטלין איסור ושם הוה ס"ד [ספק דאורייתא] ... לא קשה ולא מידי דלא הוי אסור לבטל אלא איסור ודאי אבל התם ספק הוא ובספק לא אשכחן דאסור מדאורייתא ומידי דהוה מותר בדיעבד ואפי' במזיד מדאורייתא ורבנן הוה דגזור במזיד ולא בשוגג ה"נ אמרינן דכל דלא הוי איסור ודאי לא אמרינן אין

מבטלין איסור ואפי' מדרבנן דלא גזור בכה"ג), חכ"א (כלל מ"ד סעי' ד', 'ולא אמרינן דמבטל איסור לכתחלה כיון שאין כאן איסור ודאי דשמא אין כאן איסור כלל דשמא לא נפל על חתיכה זו").
 א) קשה לפוסקים שמקילין בסי' צ"ט רק באיסור דרבנן.
 ב) חולק מצד אפשר לברורי, ממילא חנ"נ – חכ"א (כלל מ"ד סעי' ד', "אבל דעת רמ"א דגם בזה אסור לנער דכיון דהיה אפשר לברר האיסור על ידי טעימת נכרי כל חתיכה וחתיכה בפני עצמו אף על גב דאין אנו סומכין להתיר טעימה היינו לחומרא אבל לא לקולא ולכן אם לא נייער בתחלה לא יועיל הניעור אחר כך שכבר נעשית נבילה").
 3. י"ל, בא להציל מאיסור בישול בב"ח – ח"י הפלאה (על סעי' ב' ד"ה שם, "נכון דהתיר לבטל איסור דעדיף טפי שלא יבא לידי בישול בב"ח דבאותה חתיכה קרוב שיהיה בו טעם חלב דוגמא שאמרו ברד"י הפת דהתירו קודם שיבוא לידי איסור סקילה").
 4. מראי מקומות – ישועות יעקב (הארוך ס"ק ד'), יד אברהם (על סעי' ב', סי' צ"ט על סעי' ו', על סעי' ז'), נפש חיה (בסוגיא דטיפת חלב סי' ב', מ"ו-ב'), בדה"ש (ס"ק מ"ב, סי' ק"ה סעי' ד' בי' ד"ה או עמ' רפ"א).
 א) מהרא"ש רבינוביץ (בשו"ע מכון י-ם קובץ מפרשים מכת"י, על רע"א שעל המחבר סעי' ב') – "ופשיטא דלא הוה מבטל איסור לכתחילה, דאין כוונתו לבטל האיסור וליהנות רק לבטל האיסור מן העולם".

ד. ספק איסור, אם מבטלין.

1. עי' סי' פ"ד סעי' י"ד, לשיטות ומראי מקומות.
 2. ש"ך (ס"ק ח'), חכ"א (כלל מ"ד סעי' ד', כלל נ"ב סעי' ח') – "ואין להקשות היאך ינער הקדרה שיתערב הכל דלמא יש טעם בחתיכה אחת ואיך יבטל איסור לכתחלה וא"כ הוי ליה למימר שיטעום העובד כוכבים כל חתיכה וחתיכה בפני עצמו יש לומר דכיון דלא נודע לאיזה נפל הרי נכנס כל הקדרה בספק ואין כאן משום מבטל איסור וגם דמי למה שכתב מהרא"י בת"ה סימן קע"א ואין זה מבטל איסור לכתחלה כיון שספק הוא אם יתערב שום איסור כלל עכ"ל והבאתיו בסי' פ"ד ס"ק ל"ח וכן לקמן סימן קט"ז ס"ק כ"ח וה"נ ספק הוא אם יש טעם בחתיכה זו".
 א) בית לוי (ביננשטק, הג' על פמ"ג) – "אך י"ל דכוונת הש"ך וט"ז הוא משום דרמב"ם לשיטתו דס"ל דספק מה"ת לקולא ובאיסור דרבנן מבטלין לכתחילה. ועיין בשפ"ד סצ"ח סקל"ה ע"ש אבל להרשב"א וכן קי"ל דספק מה"ת לחומרא, שפיר י"ל דספק איסור תורה נמי אין מבטלין לכתחילה. ולפ"ז צ"ע על החכ"א שכ' בכלל נ"ב ס"ח דספק איסור תורה מבטלין ע"ש וצ"ע".
 ב) חוו"ד (בי' ס"ק ו') – "ומה שכתב דהכא איכא ספק אם יתערב שום איסור כו', ולא דמי לספק איסור דאסור לבטלו, דשם כבר נקרא שם איסור על הספק".
 ג) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק מ"ב, בי' ד"ה נוער).

ה. האם מותר לנער החתיכה כשיודע על איזה חתיכה נפל.

1. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ב' בי' ד"ה אבל, עמ' קנ"ג).
 א) עריכת הדעת (פרק י"א הע' ג') – "עי' ט"ז צב"ו וש"ך צב"ח דלדבריהם אסור לנער או לכסותו לכתחילה דאסור לבטל איסור לכתחילה (אבל למהרי"ן חביב שם יהי מותר)".

ו. כשנפלה בתוך המרק עצמו, מה צורך לנער.

1. דצריך לעשות בענין שיתערב יפה יפה – ב"י (סוף סעי' ב', "נ"ל שאף על פי שנפל בתוך המרק צריך לנער כדי שיתערב יפה").
 2. יש ס' רק בצירוף החתיכות – ש"ך (ס"ק ח'), "י"ל דמיירי שאין במרק גופיה ס' אלא בצירוף החתיכות שינער אותן במרק ודו"ק".
 3. ספק אם נפל במרק או חתיכות – ש"ך (ס"ק ח'), "א"נ ה"ק וכן אם נפל תוך הקדרה או לתוך החתיכות או לתוך המרק ולא נודע לאיזה חתיכה נפל או אי למרק נפל והא דנקט מרק כלל דנ"מ לב' קדרות ודוק", בדה"ש (ס"ק מ"א).
 4. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' ט"ז - סעי' י"ט), בדה"ש (סעי' ב' בי' ד"ה לתוך, עמ' קנ"ח).

ז. איך מותר לנער, הא הוי ספק בישול בשר בחלב.

א. קשה.

1. רע"א (על המחבר סעי' ב'), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק כ"ג) – "יש לע' אמאי שרי לעשות כן הא אם לא ינער ישאר הטפה באותה חתיכה וע"י ניעור מעייל הטפה בחתיכות האחרות והוי מבשל בב"ח ועכ"פ בליכא ס' אלא דיטעום קפילא דלמא באמת יהי טעם בכולה ועבר על בישול בב"ח וצ"ע".

ב. י"ל, דבלוע שנתבשל כבר אין בו דין בישול.

1. פלת"י (סי' פ"ז סוף ס"ק י"ג) – "דבלוע שנתבשל כבר, אין בו משום בישול".
 2. מהרא"ש רבינוביץ (בשו"ע מכון י-ם קובץ מפרשים מכת"י, על רע"א שם) – "נראה לי שהמבושל מכבר כשיתערב לא מיקרי מבשל, דהא כל אחד בפני עצמו מבושל כבר".

ג. י"ל, במקום שיש ששים, ושיטת הרמב"ם עדיין צריך קפילא.

1. הפלאה (על סעי' ב' ד"ה שם) – "ונראה דמיירי כגון שיש ס' ומצד השכל כשיתערב יתבטל אלא דס"ל להרמב"ם דבמקום שיש לטעום אין סומכין אששים אלא דוקא אקפילא אבל מחשש בישול סומכין ע"ז דודאי לא יהיה בו טעם חלב אח"כ כשיתערב".
 2. וכן עי' יד יהודה (הארוך סוף ס"ק י') – "ואינו כלום ... אם מנער מיד מסתמא יתבטל לגמרי ולא ירגיש הטעם ואין כאן בישול בב"ח לא מצד הפשר ולא מצד החלב כיון שמתבטל כולן אך לכתחילה צריכין לברר הדבר ע"י טעימות עכו"ם ופשוט".

(א) פרי הדר (על הט"ז ס"ק ע"ב ד"ה ועיין) – "ביד יהודה ... דבריו תמוהים ...".

ד. י"ל, ספק פס"ר לשעבר.

1. ע"י בית יצחק (חז"מ דרוש כח אות ה') – "דבאמת אין כונתו לבשל והוי דשא"מ רק דשמא יש בו טעם א"כ הוה ספק פ"ר וספק פ"ר מותר ...".
2. דעת תורה (על סעי' ב' ד"ה וכן, תרץ ב'. ע"ש בהג"ה).
3. הגר' מרדכי פיינשטיין זצ"ל (אג"מ יו"ד ח"א סי' ל"ט) – "מה שתירצת קושית רעק"א בסי' צ"ב סעי' ב' דאמאי מותר לנער הא אם יהיה טעם יעבור באיסור בשול בשר בחלב, משום דהוי אינו מתכוין בלא פ"ר דמותר אף בשאר איסורין. הנה אף שתירוץ נכון הוא לדעת הט"ז באו"ח סי' שט"ז סק"ג דסובר דספק אם יש זבובים בהתיבה בעת שסוגרה לא נחשב פ"ר כמו בנקב קטן בכורת עיי"ש לכן ה"נ לא הוי פ"ר מאחר דאפשר שיש שם הרבה בקדרה שלא יוכל החלב ליתן בו טעם ולא יעבור בבשול. אבל לדעת רעק"א ביו"ד בסי' פ"ז סעי' ו' שתירץ על הא דהקשה על הרמ"א דאוסר לחתות האש תחת קדרה של עכו"ם, הא אינו מכוין לבשל רק לחתות האש ופ"ר לא הוי דשמא לא בישל העכו"ם בהקדרה בשר וחלב, משום דדוקא בספק דלהבא שמא לא יעשה ממעשיו איסור לא הוי פ"ר אבל בספק שלעבר דאם אך יש בקדרה בשר וחלב ודאי יתבשל בהחתוי שעושה הוי פ"ר אם האמת שיש שם אף שאצלו היה ספק עיי"ש יקשה גם הכא בספק אם יהיה טעם חלב בהקדרה כשינער הוא בדין פ"ר אם יהיה טעם דג"כ ספק דלעבר הוא דאם אין שם שעור שיתבטל הטעם הוא פ"ר שיתן טעם ולכן אף שאצלו הוא ספק יש לאסור. ואין לומר דלא הוי פ"ר משום דאפשר שלא יתנער יפה ולא יתן טעם בחתיכות, דהא סמכינן על הנער להחזיר הכל בטעימת חתיכה אחת. ולכן מקשה רעק"א שפיר לשיטתו אך תמוה קצת עליו דהי"ל להזכיר דלהט"ז ניהא כמו דהזכיר דברי הט"ז בסי' פ"ז".
4. מהרש"ג (ח"ב סי' קנ"א אות ו' ד"ה ועל) – "הט"ז באו"ח סי' שט"ז ... וכיון דיש כאן ג"כ ספק איסור בישול ... הוי דשא"מ ומותר דהרי פסיק רישא הוי דשא"מ ומותר".

ה. י"ל, כיון שא"א לשום אדם לידע נחשב ספק להבא.

1. אג"מ (יו"ד ח"א סי' ל"ט) – "ואולי יש לומר כיון שבלא נעור א"א לשום אדם לידע אם יש בה טעם לא נחשב זה אף לסברת רעק"א ספק דלעבר והוי כמו ספק דלהבא אם יעשה מזה מעשה הבשול דבשר בחלב וזה טעם נכון לע"ד".
2. ע"י פרי הדר (על הט"ז ס"ק ע"ב ד"ה ונראה).

ו. י"ל, כוונתו להיפך.

1. חלקת יואב (קמא או"ח סי' ח') – "דכל שהיה כוונתו להיפך לא מקרי בידי אדם".
2. אג"מ (יו"ד ח"א סי' ל"ט) – "ואפשר לתרץ דכיון שכוונתו להיפוך מבשול כמו שכתבת דבשול הוא ליתן טעם והכא כוונתו לבטל הטעם עדיף מאינו מתכוין כזה שלא איכפת לו איך שיעשה לכן אף שנחשב מספק בדין פ"ר לא נחשב בשול. ומצינו סברא כזו ברש"י שבת דף ע"ה ד"ה טפי עיי"ש. ואף דמלשון רש"י משמע דמטעם מלאכת מחשבת הוא פטור וא"כ בשאר איסורין היה לן לאסור אבל מ"מ יש לומר סברא זו שלא מטעם מלאכת מחשבת אלא דא"א להחשיבו כמתכוין לעשות מעשה בשול מאחר דכוונתו במעשיו להיפוך. וגם ברש"י הא מוכרח לומר דלאו דוקא נקט מלאכת מחשבת דהא איירי שם בחבורה דלא בעי מלאכת מחשבת כדהקשו התוס' אלא כוונתו גם דבכ"מ מחשבה כגון זו שרוצה להיפוך פטור משום דבדאי לא הוי מתכוין אף בפ"ר ועדין צ"ע".

ז. מראי מקומות – ספר יהושע (פסקים וכתבים רכ"ב), דעת תורה (על סעי' ב' ד"ה וכן), ברכת שמעון (קידושין עמ' ק' סוף אות ל"ח), מעדני השלחן (מטעמי השלחן אות ט'), בדה"ש (סעי' ב' ב' סוף ד"ה נוער, עמ' קנ"ט), ילקוט יוסף (יו"ד ח"ג עמ' מ'), זר השלחן (טבעות השלחן ד"ה נוער), מפתח (לרמב"ם מאכ"א פרק ט' הל' י' ד"ה נוער).

1. שו"ת בית מאיר (סי' כ"ו) – "ומה שהוקשה למר על דין הרמב"ם שלא חש על איסור בישל בב"ח, יראה לע"ד כמו דלא חש באפילו לא יתן טעם בכולה מצד האיסור אין מבטלין איסור לכתחילה, מטעם שכל הנכנס בספק מסייע לבטל וחשוב כנפל בכולו, ולכן לא אמרינן גבו חנ"נ מספק כדאיתא שם באו"ח ושו"ד, ה"נ לא חש להבישול כיון דחשבינן כאלו נפל בכולו, וממ"נ אם יטעם טעם חלב כבר היה כולו כמבושל בחלב, ואם לא יטעם פשיטא דלא עבר על הבישל ודוחק. א"נ יש ליישב ע"פ מה דאיתא בחידושי הרשב"א פרק גיד הנשה צ"ט ע"ב ד"ה נמצא לפי דברי רש"י אם נתחבה כף חולבת בת יומא בתוך קדירה של בשר או בהיפך, וקודם שהספיק לשער אם יש ברוטב ובחתיכת ההיתר ס' לבטל, נשפך הרוטב הולכין בו להקל, וכבר זה מיום היותי בליסא כתבתי בצדו בלשון זה אף דתוס' הוכיח בע"ז דבבשר בחלב ע"כ אף רש"י מודה דטעם כעיקר ד"ת, היינו שהחלב שקיבלה טעם מן בשר ממש או איפכא בב"ח ממש זה אסור, וכתב הטעם כיון שנתבשל בב"ח ממש, משא"כ בזה אם טעם כעיקר ל"ד מעולם לא נתבשל החלב עם בשר, שהרי טעם הכף אינו כעיקר בשר ... ע"י הניער לא יבא הטעם אלא מכח פליטת החתיכה שנפל עליה טפת חלב ממש, ואם זה טעם שפולט החתיכה אינו חשוב חלב ממש, משום דאינו כעיקר חלב אין כאן איסור בישל נמי ודו"ק".
2. ברוך טעם (שער הואיל ומתוך דין ג' ד"ה וראי') – "א"ש דבהך חתיכות בשר כבר קבלה טעם חלב ע"י בישול תו ליכא גבי איסור בישול לתא דבישול בב"ח".
3. ערך שי (סי' פ"ז על סעי' ו') – "דכיון דכל כונתו שיתפשט ויתבטל בששים הרי לא ניהא לו בנתינת טעם ולא מיתכוין שיתבשל בנ"ט א"כ מתעסק הוא אצל נתינת טעם ושרי אף בפ"ר כמבואר בשבת דף ע"ה ועוד זה ל"ח פ"ר דאפשר מיד שנוער הקדירה יתפשט החלב בכל הקדרה ולא יתן טעם ועוד הא קי"ל כל העומד לשרוף כשרוף דמי וכתותיה מיכתת שיעוריה ... וה"נ עומד להתפשט בכל הקדרה ולא יהא בו שיעור ליתן טעם לכן מיד ל"ח דרך בישול ... דאינו רק ספק ל"ה פ"ר א"כ לא אפשר ולא מיכוין שרי הגם די"ל כיון דספק זה אינו במעשה דלהבא לומר דאפשר שלא יעבור אלא הספק שמא ע"כ יתן טעם מחמת דליכא שיעור לבטל מ"מ כיון

דאדרבה נוער כדי שיתבטל הטעם הרי לא ניהא לו בנ"ט מותר גם בפ"ר. ועוד לפ"ד הש"ג ... יכול לעשות בלא פ"ר ... דאפשר גם לכתחלה מותר להרבות היתר כיון דספק אם יש טעם בחתיכה זו ... דמה"ט מותר לנער את הקדרה עפימ"ש מהרא"י".

4. חלקת יואב (קמא או"ח סי' ח' ד"ה ועוד) – "דטעם כעיקר לא אמרינן רק באכילה ולא בטומאה. וע"כ לענין הלאו דבישול בב"ח דכבר נבלע הטפה בחתיכה שנפלה עליה ואינה בעין אינו עובר על בישול בב"ח".

חנ"נ: חתיכה נעשה נבילה

סעיף ג' - סעיף ד'

ד. עיסה הנילוש מקמח ומי ביצים. ה. בשר נבילה שנתבשל ברוטב. ו. פליטת קדירה במים. ז. <u>ציורים</u>. א. טומאה. ב. איסורי הנאה. ג. פחות מכזית. ד. אסור מצד חומרא. ה. חצי חתיכה: כדי קליפה, כדי נטילה. ו. בל יראה. ז. סיכום: מקומות שאין אומרים חנ"נ. ח. <u>תרי משהו</u>. א. שיטות. ב. טעם להקל. ג. ששים כנגד החתיכה או הטעם. ד. להסיר חתיכה שניה. ה. לח בלח. ו. כלים. ז. מעמיד. ח. מחמץ עיסה בשאור. ט. עבידי לטעמא. י. <u>תרי משהו: חמץ בפסח</u>. א. פוסקים. ב. דבר גוש שנתבשלה עם שאר חתיכות. ג. בכלים. ד. לח בלח. ה. יבש ביבש.	ד. תלוי במחלוקת בטעם כעיקר. ה. מראי מקומות. ו. הטעם: אם הוא דרבנן. ז. ספק איסור. ח. מחלוקת הפוסקים. ד. <u>איסור דרבנן: בשאר איסורים</u>. א. לא אמרינן חנ"נ. ב. אמרינן חנ"נ. ג. מחלקים אם יש עיקר מה"ת. ד. מקרים שלכו"ע לא אמרינן חנ"נ. ה. מראי מקומות. ו. כבוש. ז. מליח. ח. <u>חנ"נ: לח בלח</u>. א. שיטות. ב. הטעם. ג. בב"ח ע"י בישול. ד. בב"ח שלא ע"י בישול. ה. דעת הרמ"א. ו. שאר איסורים ע"י בישול. ז. שאר איסורים שלא ע"י בישול. ח. איסור דרבנן. ט. ספק חנ"נ. י. <u>גדר "לח"</u>. א. לח בלח שנתערבו ואח"כ נקרש. ב. חתיכה שנאסרה ונתרסקה ונימוחה. ג. האם שומן הוא לח.	א. <u>חנ"נ: בשר בחלב</u> - סעיף ג'. א. השיטות בכלליות. ב. הלכה. ג. דאורייתא או דרבנן. ד. בב"ח שאסור רק מדרבנן. ה. בב"ח שנאסר, ונפלה עוד חלב. ו. בב"ח שנאסר, ונפלה עוד מים. ז. בשר נבילה שנפל בחלב. ח. כבוש. ט. מליח. י. לח בלח. יא. יבש ביבש. יב. פלי. יג. דבר חריף. ב. <u>חנ"נ: שאר איסורים</u> - סעיף ד'. א. סוגיא. ב. ראשונים. ג. הלכה. ד. פשט ברמ"א. ה. מקצת החתיכה בתוך הרוטב. ו. לח בבלח. ז. יבש ביבש. ח. איסור דם. ג. <u>חנ"נ דאורייתא או דרבנן, בשאר איסורים</u>. א. ראשונים. ב. דרבנן. ג. דאורייתא.

דור המלקטים - אנציקלופדיה תלמודית (כרך י"ח, ערך חתיכה נעשית נבלה, טור ר"ח - טור שט"ז).

א. מקורות.

- חתיכה הראוי להתכבד [מחבר סעי' ג'] - עי' סי' ק"א, לשיטות ומראי מקומות.
- אפשר לסוחטו בשאר איסורים [מחבר סעי' ג'] - עי' סי' ק"ו, לשיטות ומראי מקומות.
- איסור דבוק [רמ"א סעי' ד'] - עי' סי' ע"ב סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
- חנ"נ בכלים, האם בלוע נעשה נבילה [רמ"א סוף סעי' ד'] - עי' סי' צ"ח סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.
- במקום שלא נודע התערובות, האם אמרינן חנ"נ - עי' סי' צ"ט סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

א. חתיכה נעשה נבילה: בשר בחלב - סעיף ג'.

א. ח' שיטות - שחיטת חולין (עמ' ככ"ג).

- ראב"ד - אין חנ"נ כלל [אפילו בב"ח, להלכה].
  - ר' אפרים - אין חנ"נ בשאר איסורים.
  - תוס' - יש חנ"נ בכל ציורים, חוץ מיבש ביבש.
  - מרדכי - יש חנ"נ, במקום שהאיסור חשוב וניכר [לאפוקי דבר לח].
  - ראשונים בשם הראב"ד - יש חנ"נ, משום שאין בלוע יוצא מחתיכה [לאפוקי דבר לח].
  - אגור מא"ז - רק בבלוע יש חנ"נ משא"כ בתערובת [לאפוקי דבר לח].
  - יראים (סי' מ"ח, דפוס ישן סי' קמ"ו) - יש חנ"נ רק במין במינו.
  - ר"ן - יש חנ"נ רק דרך בישול.
- א) מחלוקת אם יש חנ"נ באיסור משהו - ר"ת כנגד הרמב"ן.

ב. הלכה.

- אמרינן חנ"נ - רמב"ם (מאכ"א פרק ט' הל' ט'), רש"י (חולין דף קט. ד"ה ותו), רמב"ן (חולין דף קח: ד"ה ויש, "הלכה רווחת היא חתיכה עצמה נעשית נבלה ואוסרת אף לדברי חכמים, וכן ראוי לדון ולהורות לענין מעשה"), רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א, ז; "וקיימא

לן לגבי בשר בחלב דחתיכה עצמה נעשית נבלה"), רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ח), סמ"ג (לאוין ק"מ), סמ"ק (מצוה ר"ה, מצוה ר"ג), ר"ן (חולין דף מד:), הג' מיימוניות (מאכ"א פרק ט' הל' ט' אות ה'), האשכול (ח"ג סי' ל"ב, עמ' צ"ו), טור (סעי' ד'), חינוך (מצוה קי"ג ד"ה ועוד), מחבר (סעי' א' - סעי' ד'), פוסקים.

2. לא אמרינן חנ"ג, לפי החכמים [שמין במינו בטל] – י"א ברי"ף (רמב"ן דף קח:; ר"ן חולין דף לו:; דף מד:), ראב"ד (מאכ"א פרק ט' הל' י', תמים דעים סי' ז', סי' כ"א, "שלא שמענו כל החתיכה נעשית נבלה אלא לדעת ר' יהודה דמחמיר מין במינו אבל לרבנן לא").

א) הטעם.

- 1) רמב"ן (חולין דף קח: ד"ה ואנו) – "והטעם לפי שהנאסרין מין במינו כגון חתיכת נבלה שנתנה טעם בחתיכת היתר ואין ההיתר ראוי לבטל האיסור, אפ"ל כשמצטרף עם היתר אחר אינו מתבטל בשאינו מינו דמין מוצא את מינו וניעור, דהא אפ"ל באיסור שנפל למינו ושאינו מינו אין לנו בו היתר אלא משום דאמרינן רואין את מינו כמי שאינו הא למאן דלית ליה רואין אסור כדאמרינן במסכת ע"ז, וכשנפל איסור למינו ואסרו לדברי הכל לא אמרינן רואין וסלק אותו כמי שאינו, שכבר מצא מין את מינו קודם שמצא את שאינו מינו, אבל לדברי האומר מין במינו בטל היתר שבחתיכה עצמה כיון שראוי לבטל מצטרף עם החתיכות ומבטלות איסור הבלוע".
  - רמב"ן (מלחמת חולין דף לו:). – "והטעם לזה שכיון שאין ההיתר ראוי לבטל את האיסור אפ"ל כשמצטרף עם היתר אחר לא אמרינן סלק אותו כמי שאינו אלא מצטרף עם האיסור שלא יבטל ואפילו בנאסר משהו כך דינו ...".
  - 2) חת"ס (חולין ריש דף קט:). – "וטעמא יש להסביר קצת כיון דטעם כעיקר אפ"ל אם היא דאורייתא צריכין ראיות מפסוקים אבל פשטיות לא תאכל נבלה וחלב ממש גוף האיסור ולא טעמו ונהי יש לנו רבוי' אטעמא מנ"ל להמצא עוד איסור אחתיכה שקבלה הטעם אפ"ל בב"ח. אך למ"ד מב"מ לא בטיל והוא גז"ה בלי טעם וסברא מדם הפר והשעיר אעפ"י דהתם שניהם שוים לא איסור ולא היתר ואינם בטלים כי גז"ה הוא א"כ י"ל אפ"ל א' באלפי אלפים פעמים תערוכות לעולם יעשה כמוה ושוב אפשר כיון דחתיכה זו לכשיערב במינו יאסר נמצא יקרא שם איסור עליו אז אפשר אפ"ל באינו מינו נקרא שם עליו ובעי ס' נגד כלו".
  - 3) ח"י הגר"ח (מאכ"א פרק ט' הל' ט') – "וצ"ע בדברי הראב"ד, דמאי שייכות הך דמין במינו הכא ... ונראה לומר, דהנה יסוד המחלוקת של הרמב"ם והראב"ד היא, בהא דמבואר בחולין דף ק"ח [ע"א] דאפשר לסוחטו אסור, דדעת הרמב"ם היא משום דמשנעשה בשר בחלב נאסר גוף הבשר וגוף החלב, ונעשין עצמו של איסור, ואף אם יפרד אח"כ הבשר והחלב זה מזה ג"כ הן עצמן של איסור, ודעת הראב"ד היא דאינן אסורין אלא כל זמן שהן ביחד בשר וחלב, אבל כשנתפרדו זה מזה חוזרין להיתרן, ואע"ג דכשהן ביחד כל אחד בפני עצמו הוי עצם האיסור, מ"מ כשנתפרדו פקע מיניהו דין בשר בחלב וחוזרין להיתרן ...".
3. מראי מקומות – משכנות יעקב (סי' ל"ב).

ג. דאורייתא או דרבנן.

1. דאורייתא.
  - א) האשכול (ח"ג סי' ל"ב, עמ' צ"ו).
  - ב) ר"ן (חולין דף מג:; דף מד:). – "אלא על כרחך קסבר דאפשר לסוחטו אסור **שגזרת הכתוב** כך היא שכל בשר שנתבשל בחלב נעשה איסור מחמת עצמו ואפ"ל היה אפשר לסחוט חלב שבו אסור".
  - ג) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י' סוף ד"ה תשובה, סי' ק"א ס"ק ו', סי' צ"ט סוף ס"ק י"ד, סי' צ"ב מש"ז ס"ק ט', ס"ק כ"ח ד"ה והנה, סי' פ"ז ס"ק ב', פתיחה לבב"ח אות ב', שעה"ת ח"ב ריש פרק ב', הנהגות הנשאל עם השואל באו"ה סדר ב' אות ל"ג, או"ח סי' תס"ז א"א ס"ק ל"ג, ראש יוסף חולין דף צו: ד"ה כיון, דף ק. ד"ה אמנם).
  - ד) חור"ד (בי' ס"ק ט').
  - ה) חכ"א (כלל מ"ד סעי' ז') – "מן התורה לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה אלא דוקא בבשר וחלב".
  - ו) ערה"ש (סעי' כ"ד) – "דודאי מן התורה לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה רק בבשר בחלב".
  - ז) בדה"ש (ס"ק ס"א, ס"ק ס"ג, ס"ק פ').
2. דרבנן.
  - א) כנפי יונה (ד"ה ובאמת) – "ובאמת הנראה לי דגם זה אינו מה שכתבתי שדין חתיכה נעשית נבילה בבשר בחלב הוא דאורייתא, כמ"ש בארוך (בסעיף א' ד"ה והנראה דקשה), וכן נראה ממה שהראב"ד (בתמים דעים סימן ז', הובא בתוהב"א ב"ד ש"א ז' ע"ג ובר"ן מ"ד ע"ב) מקיל בדין חתיכה נעשית נבילה אפילו בבשר בחלב, וכן נראה מלשון שהביא הב"י (קמ"ו ע"ב ד"ה ומ"ש רבינו בדברי ר"ת בא"ד וכתב האגור) בשם האגור (סימן אלף קע"ז) דכל דין חתיכה נעשית נבילה אינו אלא דרבנן. מדסתים לי' משמעו אפילו בבשר בחלב".
  3. מראי מקומות – יד שאול (על רמ"א שם סעי' ד'), פתח הדעת (מסך הפתח סי' צ"ב אות מ"ה), יד יהודה (הארוך ס"ק י"ז ד"ה ודע), דעת תורה (ריש סעי' ד').

ד. בב"ח שאסור רק מדרבנן [בשר עוף עם חלב, בשר בהמה עם חלב שחוטה].

1. לא אמרינן חנ"ג.
  - א) רמב"ם (מאכ"א פרק ט' הל' י"ג) – "כיצד אם היה הכל עם הכחל כמו ששים בכחל הכחל אסור והשאר מותר, ואם היה בפחות מששים הכל אסור, בין כך ובין כך אם נפל לקדרה אחרת אסור אותה ומשערין בו בששים כבראשונה".
  - רמב"ם (מאכ"א פרק ט' הל' כ"ז) – "כיצד חלב שנפל לקדרה שיש בה בשר **עוף** ונתן טעם בקדרה מרבה עליו בשר עוף אחר עד שיבטל הטעם וכן כל כיוצא בזה".

(ב) חיי הרא"ה (חולין דף צז: ד"ה אמר רב יצחק, בדק הבית בית ד' שער א', ט"ז-ב'. הו"ד בט"ז סי' צ' ס"ק ד') – "עוד כתב דהיכא דליכא בקדירה חמשים ותשע שנאסר הכל מסתברא שהכחל עצמו נעשה נבלה שהרי עשאוהו כבשר בחלב ובב"ח לדברי הכל נעשה כנבלה ולפיכך צריך ס' ואין כחל מן המנין ע"כ. וזה אינו נכון דסוף דינא כתחילת דינא אפשר דמעיקרא כחל מן המנין ומצטרף להעלות איסור שבו ועכשיו כשנאסר הקדירה בשבילו תחמיר איסורו הוא הגורם האיסור ויהיה הוא עצמו חמור בשבילו דבר זה אינו לעולם הוא מצטרף למנין ששים".

(ג) מחבר (סי' צ' סעי' א') – "אם היה הכל עם הכחל כמו ששים בכחל, הכחל אסור והשאר מותר. ואם היה בפחות משישים, הכל אסור. בין כך ובין כך, אם נפל לקדירה אחרת, אוסר אותה, ומשערין בו בס' כבראשונה".

(1) אמנם יש מפקפקים בדעת המחבר, וכ' לחלק בין כחל ושאר איסורים - עי' לקמן [איסור דרבנן בשאר איסורים, שומן הגיד], לשיטות ומראי מקומות.

(ד) פ"ח (ס"ק י"ז) – "וכן עיקר דלא אמרינן חתיכה נעשית נבילה אלא דוקא במידי דאסיר מן התורה וכפשט דברי הרמב"ם".
(ה) פ"ח (ס"ק י"ב).

(ו) יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק ו' אות ט', אות י') – "נ"ל לפרש דעתו. בחתיכה שנעשית נבלה וצריך לשער בכולה. אהא קאי דבעוף סגי ברובא לבטולי לחתיכה דבלא"ה לא נעשית נבלה אלא מדרבנן ודאי. ובשר עוף דרבנן פשיטא דלא משערין בכולה. אם נפלה החתיכה למקום אחר. דהאיכא תרי רובי ותרי דרבנן. והמחמיר יחמיר לפי חשבון בלבד. ואצ"ל בנתערבה חתיכה ואינה ניכרת. שבטלה בכל גוונא אף בבישול אע"ג דיהבא טעמא בשאר חתיכות זה ברור".

(ז) ערה"ש (סעי' כ"ה) – "יש מי שאומר דבאיסור דרבנן אפילו בבשר בחלב לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה [פ"ח סקי"ז] וראיה לזה מדברי הרמב"ם פט"ו [הל' כ"ז] שכתב איסור של דבריהם מבטלין האיסור לכתחלה כיצד חלב שנפל לקדירה שיש בה בשר עוף ונתן טעם בקדירה מרבה עליו בשר עוף אחר עד שיבטל הטעם עכ"ל ואם נאמר חתיכה נעשית נבילה הרי נעשה כל הקדירה נבילה וממילא דה"ה לבשר בחלב שע"י מליחה וכבישה כל שאינו דרך בישול לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה וכ"ש בשארי איסורים שהם מדרבנן דלא אמרינן בהו חתיכה נעשית נבילה [ולכן אף שיש מקומות דמשמע מהם דגם בדרבנן אמרינן חתיכה נעשית נבילה מ"מ נראה דהעיקר כדיעה כדעיה זו ועי' תי"ק שרצה לדחות זה בלי שום ראיה ע"ש ודו"ק] [עט"ז סי' צ' סק"ד ואין ראיה דכחל עשאוהו כבשר בחלב ממש ועט"ז סקי"א ודו"ק]".

2. אמרינן חנ"ב.

(א) רשב"א (תוה"ב הארוך ב"ד ש"א, יז.) – "והיכא דליכא בקדירה ראשונה חמשים ותשעה שנאסר הכל מסתברא **שהכחל** עצמו נעשה נבילה שהרי עשאוהו כבשר בחלב ובשר בחלב לדברי הכל נעשה הכל כנבילה ולפיכך צריך ששים ואין כחל מן המנין".

רשב"א (תוה"ק בית ד' שער א', סוף יא:) – "ויראה לי שאם נפל ראשונה בפחות מתשעה וחמשים הכחל עצמו חוזר כחתיכת נבלה שבארנו בבשר בחלב. ולפיכך אם נפל לקדירה אחרת צריך ס' והוא".

(1) כמו הט"ז, ודלא כערה"ש (סעי' כ"ה), "ואין ראיה דכחל עשאוהו כבב"ח ממש".

(ב) טור (סי' צ' סעי' א') – "וכתב עוד ויראה לי שאם נפל בראשונה בפחות מתשעה וחמשים הכחל עצמו חזר ונעשה נבילה ואם נפל אח"כ בקדירה צריך ששים והוא".

(1) כמו הט"ז, ודלא כערה"ש (סעי' כ"ה), "ואין ראיה דכחל עשאוהו כבב"ח ממש".

(ג) רמ"א (סי' צ' סעי' א', דר"מ ס"ק ד') – "ויש אומרים דאם נפל תחלה לקדירה שאין בה ס', ונאסר הכחל, אם נפלה אחר כך לקדירה אחרת, אין הכחל מצטרף לס'".

(1) כמו הט"ז (לקמן), אמנם עי' ערה"ש (סעי' כ"ה), "ואין ראיה דכחל עשאוהו כבב"ח ממש".

(ד) ט"ז (סי' צ' ס"ק ד') – "ומעכשיו נולד לנו מחלוקת חדשה בין רמב"ם לרשב"א מה שלא הוזכר בפוסקים דהיינו להרמב"ם לא אמרינן אפי' בבשר בחלב שהוא מדרבנן חתיכה עצמה נעשה נבילה וכן כתב ב"י בשמו בסי' צ"ט בד"ה כתב הרמב"ם בפט"ו מהל' מ"א כו' כיצד חלב שנפל לקדירה שיש בה בשר עוף ונתן טעם בקדירה מרבה עליה בשר עוף כו' עכ"ל הרי אפי' להרבות בידים התיר ולהרשב"א אפי' אם נפל ממילא אח"כ בשר עוף לא מהני דחתיכ' עצמה נעשה נבילה תחילה ולפי מה שפסק רמ"א כאן כרשב"א נמצא לדידן דלא קי"ל כרבינו אפרים אמרינן בכל האיסורין נעשה נבילה אפי' באיסור דרבנן ועי' סי' צ"ב סעיף ד'".

(ה) בית לחם יהודה (ס"ק ט', ס"ק י"ז).

(ו) כרתי (ס"ק י"ח).

(ז) ערך השלחן (ס"ק ו').

(ח) כנפי יונה (ד"ה בדין חתיכה נעשה).

(ט) דגול מרובה (סי' ק"ה על רמ"א סעי' ט' במהד"ת, נוב"ת יו"ד סי' נ' ד"ה ומה).

(י) פ"ג (מש"ז ס"ק י"א [לענין שאר איסורים, לשונו מובא לקמן], הנהגות הנשאל עם השואל באו"ה סדר ב' אות ל"ג, עי' סי' צ"ב מש"ז ס"ק י"ד, וסי' פ"ז שפ"ד ס"ק ג').

(יא) באה"ט (ס"ק י', סי' צ' ס"ק ג') – "וכבר כתבתי לעיל סי' צ' אפילו באיסור דרבנן אמרי' חנ"ב".

(יב) חיי מהרא"ל ציניץ (סוף סי' צ"ב).

(יג) תורת יקותיאל (ס"ק ד').

(יד) רע"א (סי' ק"ו על הט"ז ס"ק א') – "ע"כ דהטעם מתפשט בשוה ולא נבלע תחלה בבשר הכחל דאל"כ נימא דחענ"נ (דבב"ח דרבנן אמרי' גם כן דנ"נ)".

רע"א (על רמ"א סעי' ד') – "אף בבב"ח דרבנן כך מתבאר מדברי הש"ך (רס"י פ"ז סק"ג) במ"ש נפקותא בדבר לענין מ"ש הרב בהג"ה סי' צ"ב ס"ד עכ"ל".

(1) פ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק צ"א) – "רע"א כאן הוכיח מדברי הש"ך (פז סק"ג) דאף בבשר בחלב דרבנן אמרינן חנ"נ בכה"ג, ועי' בדברי רבינו לעיל (שפ"ד שם) שיש לפרש כוונת הש"ך שם באופן אחר".

- טו) כת"ס (יו"ד סוף סי' נ"ב), הו"ד בדעת תורה (סי' צ' על סעי' ב') – "נלפע"ד דוודאי בבב"ח דרבנן נקטי כפסק של רמ"א סי' צ' ועפמ"ש הט"ז".
- טז) יבין דעת (ס"ק ד' ד"ה והנה הפר"ח).
- יז) יד יהודה (הקצר ס"ק כ"א) – "וכן אף בב"ח דרבנן כגון עוף בחלב ככולן אמרינן הענ"נ".
- יח) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ל"ו ד"ה ועיין, עי' סי' ל"ד).
- יט) בדה"ש (ס"ק ס"ד ס"ק ע"ג, ס"ק פ"א).
- כ) זר השלחן (ס"ק ל"א).
3. בשעת הדחק ובמקום הפמ"ר יש להקל.
- א) זבחי צדק (ס"ק י"ד).
- ב) כה"ח (ס"ק כ"ג) – "כיון דרבו האוסרים ובדעת מרן פליגי יש להחמיר ולאסור רק בהפסד מרובה או בשעת הדחק או לכבוד שבת שאי אפשר להכין אחר יש להקל".
4. מראי מקומות – ש"ך (סי' פ"ז ס"ק ג'), צפנת פענח (סי' ר"ס), כה"ח (ס"ק כ"ג).

ה. נפלה חתיכת בשר לחלב ונאסרה, ואח"כ נפל עוד חלב.

1. כמו חנ"נ של שאר איסורים (דליכא האי לחודיה שרי).
- א) ש"ך (סי' צ"ד ס"ק ד') – "ולכך צריך לבטל הכף בפעם הב' ונראה דמה"ט כ' הט"ו אם תחב ב' פעמים כו' צריך ב' פעמים ס' ולא כתבו סתמא ואם תחב הרבה פעמים צריך ס' בכל פעם משום דאזלי לטעמייהו דס"ל דלא אמרינן חנ"נ רק בבשר בחלב דטעמא הוא מפני שכל א' היתר בפני עצמו וע"י חבורן נאסרו משא"כ בשאר איסורים וכמ"ש בסי' צ"ב ס"ק י' והלכך כשתחבו פעם ב' תו ליכא למימר דנ"נ דכיון שכבר נאסר הכף לא נ"נ אח"כ אפי' תחבו הרבה פעמים סגי בב' פעמים ס' והסמ"ק דס"ל בכל איסורי חנ"נ באמת לא כ' בסי' רי"ג האי לישנא דצרי' ב"פ ע"ש ודו"ק".
- ב) חגורת שמואל (סי' צ"ד ס"ק ו').
- ג) חור"ך (בי' ס"ק י"א, סי' צ"ד בי' ס"ק ד').
- ד) ערה"ש (סעי' כ"ט, סי' צ"ד סעי' ז') – "דלא אמרינן חתיכה נעשית נבילה רק בבשר בחלב ולא בשאר איסורין ולכן נגד פעם השניה שנעשה בשר בחלב צריך עוד פעם ששים אבל מה שתחבו אח"כ כשכבר נאסר והוה כשאר איסורים כמ"ש שם בסעיף כ"ט א"צ עוד ששים".
2. כמו כל חנ"נ של בב"ח.
- א) פ"ת (סי' צ"ד ס"ק ד') – "ולי נראה עיקר כדברי הב"י שאף שהכף נעשה נבילה מכל מקום כל מה שתחב אחר כך ונבלע בו בשר מחדש חוזר ונעשה נבילה אחר כך, ועל דרך משל הרי שבחצי זית בשר נבלע בו מעט חלב ונפל ליורה של חלב צריך ששים כנגד כולו מפני שנעשה נבילה הרי שנבלע עוד בו פעם אחרת מעט חלב והשלימו לכזית אין ספק שלוקה על בישולו ולוקה על אכילתו, ואם כן בדין הוא שיש לו דין חתיכה נעשית נבילה וצריך ששים נגד כולו".
- ב) פ"ת (סי' צ"ד סוף ס"ק ב').
- ג) פ"ת (סי' צ"ד סוף ס"ק ד', כרתי ס"ק ז') – "ומה שכתב הש"ך (ס"ק ד') דלרבינו אפרים לא יתכן הך דשני תחיבות, כבר השיגו הפרי חדש (ס"ק ד'), והדין עמו".
- ד) ערך השלחן (ס"ק ט').
- ה) חכ"א (כלל מ"ו סעי' ז') – "ודעת הפרי חדש וכרתי ופ"ת דלאו דוקא שני פעמים אלא על כל תחיבה צריך ששים לדעת הבית יוסף (ודלא כש"ך)".
- ו) יד יהודה (הקצר ס"ק כ"א).
- ז) כה"ח (ס"ק כ"ט, עי' סי' צ"ד ס"ק כ"ב).
- ח) זר השלחן (ס"ק כ"ד).
3. דעת הפמ"ג.
- א) כמו שאר איסורים – שפ"ד (ס"ק י').
- ב) כמו בב"ח ומה"ת – פתיחה (לבב"ח סוף ד"ה ודע דטעם, "גם אי נפלה חתיכה לחלב ונאסרה ואח"כ נפלה עוד לחלב עד אלף אוסר הכל מן התורה ואמרינן ביה חתיכה נעשה נבילה מן התורה אעפ"י שכבר נאסר הבשר (לא תימא דליכא האי לחודיה שרי) אפילו הכי כל שהאיסור הוא משום בב"ח שייך חתיכה נעשה נבילה מן התורה").
- ג) מראי מקומות – שפ"ד (סי' צ"ד ס"ק ד').
4. מראי מקומות – טוב טעם ודעת (מהדו"ג סי' קפ"ג ד"ה ובנידון), בן איש חי (שנה ב' פר' קורח אות ה'), בדה"ש (סי' צ"ד סעי' ב' בי' ד"ה בקדירה).

1. בשר בחלב שנתבשל, ושוב נתבשל הכל עם מים או שנבלע בחתיכה אחרת [למחמירים לעיל].

1. דינו כחנ"נ של בב"ח.
- א) מחבר (סי' ק"ג סעי' ז', סי' קכ"ב סעי' ד').
- ב) רמ"א (סי' ק"ג סעי' ז').
- ג) ב"ת (סי' צ"ו ס"ק ג').
- ד) בית לחם יהודה (סי' ק"ג ס"ק כ"א).
- (1) מדרבנן.

א. עי' האשכול (ח"ג סי' ל"ב, עמ' צ"ו) – "וכיון דמדאו' ל"א הענ"נ אלא בב"ב ניחא מה שצותה ת' להגעיל כלי מדין אף שאין כלי מחזיק ס' כנגד דופניו ויורה גדולה א"א להכניס בכלי אחר המחזיק ס'".
 ב. פמ"ג (סי' ק"ג מש"ז ס"ק י', מש"ז ס"ק י"א, סי' צ"ד שפ"ד ס"ק ד' ד"ה ומ"ש, ס"ק כ"ב ד"ה עוד כתב, ס' הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ב' אות י"ב, עי' אות ה').
 ג. ברוך טעם (סי' פ"ז על פלתי סוף ס"ק ט"ו, סי' ק"ג על הפלתי ס"ק ו').
 ד. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ל"א ד"ה והנה) – "מוכרחין לומר דהב"י מחמיר בבשר בחלב לאסור מדרבנן גם המים כנבלה להצריך ששים גם נגד המים, והטעם דכיון דבהאי עובדא גופה אמרינן דנעשה נבלה לחלק ממנו מדינא אם לא נצריך כנגד כולו יבואו להקל שלא להחשיב נבלה רק להדבר שנפל לשם אם הוא הבשר או החלב ולא לתרוייהו, ול"ד לשאר איסורין שלא אסרי להחשיבו נבלה, משום דהוא בעובדא אחרת ולא יבואו ללמד לבשר בחלב".

2. דאורייתא.

א. פלתי (סי' ק"ג ס"ק ו', אמנם עי' פלתי סי' פ"ז סוף ס"ק ט"ו).

3. מראי מקומות.

א. הפלאה (סי' צ"ב סעי' ב' בש"ך ס"ק ה', סי' צ"ד סעי' ו' בשו"ע) – שכתב דבהא פליגי רבינו אפרים ור"ת, ולדידן הוי דאורייתא.

ב. רע"א (חולין דף קט; סי' צ' על הט"ז ס"ק ד', כל לשונו מובא לקמן) – "שאף חתיכה הנאסר מבב"ח אמרינן בי' חתיכה נ"נ דהוי איסור מחמת עצמו ומה"ת ...".

1. מש"כ רע"א "ומה"ת" לכאורה צ"ל "ומה"ט" וכן שו"מ בשו"ע חדש (מהדורת פריעדמאן סי' צ' על הט"ז ס"ק ד').

2. דינו כשאר איסורים.

א. מהרש"ל (הג' על הטור סי' צ"ו ד"ה כנגד, הו"ד בדרישה סי' צ"ו ס"ק ב', ובש"ך סי' צ"ד ס"ק כ"ב).

ב. דרישה (סי' צ"ד ס"ק ג', עי' סי' צ"ו ס"ק ב').

ג. ש"ך (סי' צ"ד ס"ק כ"ב, סי' ק"ג ס"ק י"ח) – "דהא טעמא דהפוסקים דאמרינן בבשר בחלב חנ"נ הוא משום דבשר בחלב כל חד באפי נפשי שרי וכי איתנהו בהדי הדדי אסור הלכך הבשר עצמו נעשה איסור משא"כ בשאר איסורים כמ"ש הפוסקים והבאתים בסימן צ"ב ס"ק י' א"כ הכא שכבר נאסר הבלוע בקדירה לא שייך חנ"נ וזה ברור בעיני".

ד. ערך לחם (למהריק"ש, סי' צ"ב על סעי' ד').

ה. פר"ח (סי' צ"ד ס"ק כ', סי' ק"ג ס"ק כ').

ו. פר"ת (סי' צ"ד ס"ק ו', ס"ק ז', סי' ק"ג ס"ק י').

ז. כתרני (סי' צ"ד ס"ק י"ח, סי' ק"ג ס"ק י"ב) – "ואם בצלים בלועים מבשר בחלב, דעת הב"י (סוף סי' ק"ג ד"ה ומ"ש רבינו ואם) דבצלים נעשים נבלה וצריך ס' נגד בצלים אפילו לרבינו אפרים. ודעת הש"ך (ס"ק כ"ב) ופרי חדש (ס"ק כ') דבצלים דומין לשאר איסורים, דהא לא שייך בהו האי לחודא שרי, רק כהיתר שמקבל טעם מאיסור, ואין נעשה נבלה לדעת רבינו אפרים, וכן עיקר".

ח. חגורת שמואל (סי' ק"ג ס"ק י"ז).

ט. יד יהודה (סי' ק"ג הקצר ס"ק ל"ח).

1. ממילא דלא אמרינן חנ"נ [כיון שפסק בשאר איסורים להקל] – ערך השלחן (ס"ק ז', סי' צ"ד ס"ק י').

2. מיקל בהפמ"ר – עי' פמ"ג (הנהגת הנשאל עם השואל באו"ה סדר ב' אות ה'), זבחי צדק (ס"ק י"ב), כה"ת (ס"ק י"ח).

3. מראי מקומות – פמ"ג (סי' צ"ו שפ"ד ס"ק ז'), רב פעלים (ח"ב יו"ד סי' ז'), בדה"ש (סי' ק"ג ס"ק ג', ס"ק פ"ב).

א. רע"א (חולין דף קט; סי' צ' על הט"ז ס"ק ד') – "ירק שבולע מחתיכות בב"ח ובוזה ל"א חתיכה נ"נ דעיקר טעמא דאמרינן בב"ח חתיכה נ"נ הוא רק משום האי לחודיה שרי וכו' משא"כ במה שבולע מחתיכות בב"ח הוי כבלוע משאר איסורים דל"א חתיכה נ"נ ... ואדמ"ו הרב הגאון מו"ה וואלף אייגער השיב לי שהדין עמי בסברא אולם א"א לכיון כן בדעת המחבר שדעתו בב"י (סי' ק"ג) אף בדבר הבלוע מבב"ח אמרינן חתיכה נ"נ והודיתי לו שהיה בהעלם דבר ממני דברי ב"י וראיתי בש"ך (ס"י ק"ג ובס"י צ"ד) שחולק באמת על הב"י ומסברא שכ' דשוב לא שייך האי לחודיה שרי וכו' ושמתתי שכוונתי בסברא. והנה לפום רהיטא אמרתי דהב"י הוכיח שיטתו ממה דמבואר במתני' דטיפת חלב דעכ"פ אותה חתיכה אסורה וכדפסקי"ג ל"כ רס"י צ"ב ולזה קשה הא חוץ לקדירה הוי רק צלי ואינו אוסר רק כדי נטילה וכן תמה הש"ך (סי' צ"ב) ולזה הוכיח הב"י שאף חתיכה הנאסר מבב"ח אמרינן בי' חתיכה נ"נ דהוי איסור מחמת עצמו ומה"ת כל החתיכה אסורה דנטילה חוזר ואוסר כדי נטילה וחוזר ואוסר דבב"ח ל"א כל הנאסר וכו' וכמבואר (סימן ק"ה ס"ז) ע"ש בש"ך וכו' אם גם הנאסר מבב"ח הוי איסור מחמת עצמו אבל אם נימא כסברת הש"ך הנ"ל לא הו"ה לאסור רק בי' נטילות דהנטילה הראשונה הוי איסור מחמת עצמו אבל הנטילה ב' הוי רק נאסר מבב"ח והדרי לכללי דכל הנאסר וכו' אע"כ כדעת הב"י וק"ל. אמנם באמת אחר העיון תמיהני על המחבר (סי' צ"א ס"ד) או בשר רותח וכו' קולף הבשר וכו' ואמאי אף שאין החלב אוסר יותר מכדי קליפה מ"מ הבשר בעצמו נשאר רותח וא"כ הקליפה תחזור ותאסר לדעת הב"י תאסור כולה ולדעת הש"ך הנ"ל תאסר עכ"פ כדי קליפה וצ"ל לדניא".

ז. בשר נבילה שנפל לחלב.

1. כמו חנ"נ של שאר איסורים (דליכא האי לחודיה שרי).

א. ט"ז (סי' פ"ז ס"ק ב') – "וימו"ח ז"ל מתרצים דיש נ"מ בגזרה זו דלהוי בו דין חתיכה עצמה נעשית נבילה שס"ל לרבינו אפרים כסי' צ"ב דלא אמרינן כן אלא בבשר בחלב ולא דקו רבנן בזה כבודם במקומם מונח דהא עיקר הטעם לרבינו אפרים דמחמיר בבשר בחלב הוא מטעם שכל אחד בפני עצמו מותר רק בתערובות אסורים ונעשים גוף אחד כמו שמביא ב"י בשם התוספות כסי' צ"ב וזה לא שייך כאן במין אחד טמא דהא בלאו הכי יש בו איסור מן התורה וא"כ הוי כשאר איסורים וא"ל דרבנן גזרו בזה לומר

חתיכה עצמה נ"נ אטו שאר בשר בחלב דאורייתא דא"כ גם בבישול והנאה היה להם לגזור כן כיון שאיסור אכילה יש בלאו הכי מן התורה והם החמירו על התערובת ה"נ הו"ל להחמיר בזה".

2. כמו כל חנ"ג של בב"ח.

(א) ב"ח (ס"ק ט', סי' פ"ז ס"ק א' ד"ה ומ"ש).

(ב) ש"ך (נקוה"כ סי' פ"ז על הט"ז ס"ק ב') – "ולא דקו רבנן בזה וכו'. לא קשה מידי, דמכל מקום משום בשר בחלב כל חד באפי נפשיה שרי, וא"כ חלב טהורה נעשה נבלה משום בשר אף על גב דהוא בשר טמאה, וכן בשר טהורה נעשה נבלה משום חלב אף על גב דהוא חלב טמאה".

(ג) כנה"ג (הג' הטור אות י"ד) – "חלב בגבינה אי נמי רוטב נבילה בגבינה הו"ל בשר בחלב, שהרי גם בחלב ונבלה לוקין על בישול שלהם עם חלב כדפסק הרמב"ם בפרק ט".

(ד) טוב טעם ודעת (מהדו"ג סי' קפ"ג ד"ה ובנידון) – "דחל עליו איסור בב"ח על טרפה ונבלה וחלב ושייך ביה חנ"ג".

(ה) זבחי צדק (ס"ק י"א).

(ו) יד יהודה (הקצר ס"ק כ"א).

(ז) כה"ח (ס"ק י"ז).

(ח) זר השלחן (ס"ק כ"ד).

3. סתירה בדברי הפמ"ג.

(א) כמו שאר איסורים – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י', עי' הנהגת הנשאל עם השואל באו"ה סדר ב' אות ה').

(ב) כמו בב"ח ומה"ת – פמ"ג (פתיחה לבב"ח סוף ד"ה ודע דטעם, סי' פ"ז מש"ז ס"ק ב').

4. מראי מקומות – רע"א (על פמ"ג, עי' סי' ק"א על הט"ז ס"ק ג').

ה. כבוש [יש לחקור כיון שרק אסור מדרבנן].

1. לא אמרינן חנ"ג – ערה"ש (סעי' כ"ה, לשונו מובא לעיל).

2. אמרינן חנ"ג – פמ"ג (סי' ק"ו סוף ס"ק ב', הנהגות הנשאל עם השואל באו"ה סדר ב' אות ל"ג).

(א) וכן כל הפוסקים שמחמירים לעיל גבי איסור דרבנן.

3. מראי מקומות – כרתי (ס"ק י"ח, פלתי ס"ק ב' ד"ה ומהך, "וצריך לומר דס"ל לרמב"ם בבשר בחלב דבר הנאסר ע"י כבישה שהוא

דרבנן, לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה, כדעת הרבה מחברים (עי' ט"ז סי' צ' ס"ק ד' ובפרי חדש ס"ק י"ז ובכרתי ס"ק י"ח)).

ט. מליחה [יש לחקור כיון שרק אסור מדרבנן. וגם י"א רק כדי קליפה].

1. לא אמרינן חנ"ג [אע"ג שיש עיקר מה"ת].

(א) פר"ח (ס"ק י"ז).

(ב) בית לחם יהודה (ס"ק י"ז).

(ג) ערה"ש (סעי' כ"ה).

(ד) כה"ח (סי' ק"ה ס"ק קי"ד, בדעת המחבר).

2. אמרינן חנ"ג.

(א) ערך השלחן (ס"ק ו').

(ב) תורת יקותיאל (ס"ק ד').

(ג) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט"ז, הנהגות הנשאל עם השואל באו"ה סדר ב' אות ל"ג) – "אם נפל חלב במליחה על בשר דנעשה נבילה

דצריך אחר כך ס' נגד כל החתיכה אפילו בהפסד מרובה אין להקל".

3. מיקל בהפמ"ר מיקל.

(א) עי' חכ"א (כלל מ"ד סעי' י"ג) – "על ידי מליחה וכבישה בשאר איסורין אף על גב שאסור מן התורה ומכל שכן בבשר וחלב דאינו אלא מדרבנן וכן בשאר איסורין שהם מדרבנן אפילו על ידי בישול לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה (פרי חדש סימן צ"ב ... ויש אומרים דאפילו באיסורי דרבנן אמרינן חתיכה נעשית נבילה (ט"ז בסימן צ' ס"ק ד' ... ומכל מקום במליחה יש להתיר לצורך הפסד מרובה אפילו בשמן ולא אמרינן חתיכה נעשית נבילה כיון דלהרבה פוסקים אפילו בשמן די בקליפה (ש"ך בסימן צ"ב ס"ק ט"ז ובסימן כ"ב ס"ק י' משמע דטעמו כמו שכתב הר"ן כיון דמליחה אינו אסור בבשר וחלב מן התורה ואם כן משמע שמסתפק בזה)".

4. מראי מקומות – כרתי (ס"ק י"ח), רע"א (סי' צ"א על הש"ך ס"ק ח'), יד אלימלך (סי' ט', "וצ"ע"), דרכ"ת (ס"ק ע"ו), בדה"ש

(ס"ק פ"ה, "וצ"ע לדינא").

י. לח בלח.

1. עי' לקמן.

יא. יבש ביבש.

1. לא אמרינן חנ"ג – תוס' (חולין דף ק. ד"ה בשקדם), רמ"א (סעי' ד'), ש"ך (ס"ק ט"ז), בית לחם יהודה (ס"ק י"ז), פמ"ג (סדר

הנהגות הנשאל עם השואל באו"ה סדר ב' אות נ'), פוסקים.

2. רק בלי נתינת טעם – ט"ז (ס"ק ט"ז), פר"ח (ס"ק י"ז), כרתי (ס"ק י"ז), פוסקים.

3. מראי מקומות – יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ה).

יב. פילי.

1. לא אמרינן חנ"ג, כמו יבש ביבש – יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ה, הארוך ס"ק כ"ו, "גם בנאסר הכל ע"י החלב אך לא נבלע בו אלא עומד בין נקיבו, כגון צלי צונן שיש בו פילי שנפל לחלב, לא אמרינן בו חנ"ג. ואם נפל לקדירה די בס' נגד החלב שנבלע בו בצירוף החתיכה עצמה").

יג. דבר חריף.

1. ע"י סי' צ"ד, מחלוקת הפוסקים אם כמו בב"ח או כמו שאר איסורים.

ב] חתיכה נעשה נבילה: שאר איסורים - סעיף ד'.

א. חולין (דף ק.) – "דרש רבה בר בר חנה: חתיכה של נבלה ושל דג טמא אינה אוסרת עד שתתן טעם ברוטב ובקיפה ובחתיכות. אוקי רב אמורא עליה ודרש: כיון שנתן טעם בחתיכה חתיכה עצמה נעשת נבלה, ואוסרת כל החתיכות כולן, מפני שהן מינה. אמר ליה רב ספרא לאביי: מכדי, רב כמאן אמרה לשמעתיא כרבי יהודה, דאמר מין במינו לא בטיל, מאי איריא כי נתן טעם. אפילו כי לא נתן טעם נמי. אמר ליה: הכא במאי עסקינן בשקדם וסלקו".

1. אין דין חנ"ג באיסור משהו – ר"ת (תוס' שם).

א) ע"י לקמן הטעמים, והגדרים.

2. אין דין חנ"ג בשאר איסורים – רבינו אפרים (תוס' שם).

א) קשה: לשיטות שכאן מדברים שאין חנ"ג בשאר איסורים, והא בגמרא כתוב "חתיכה עצמה נעשת נבלה".

1) רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"א, ז.) – "ועוד שאם כדבריו היא דרב טעמיה משום חתיכה שניה שקיבלה טעם איסור ויש בפליטתה משהו איסור לאיסור האחרות ואם כן למה ליה לרב לאדכורי טעמא דחתיכה עצמה נעשית נבלה, וזו קושיא גדולה לדבריו, ואדרבה מינה שמעינן דבשאר איסורין אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה. וזה מבואר ומוכרח שלא כדבריו".

ב) י"ל, שהכונה שיש לו כח לאיסור אחרות [ויש המשך בדיבור].

1) ריטב"א (חולין דף ק. ד"ה והקשו) – "דסבירא ליה לרב שאין שום דבר אוסר במשהו אלא כשהוא איסור בעין, אבל כשהוא מעורב בין איסור והיתר אינו אוסר, ולכך הוצרך לומר חתיכה עצמה נעשית נבלה ובזה יהא נידון מה שיפליט מן החתיכה היא כאילו הכל איסור גמור בלא תערובות היתר. ורבינו אפרים ז"ל הצרפתי היה אומר שאין אומרים חתיכה נעשית נבלה אלא בבשר וחלב, והא דאמרינן הכא חתיכה נעשית נבלה לאו דוקא שיהא היתר נעשה איסור, אלא לומר כי אותה בליעה שנבלעה בחתיכת היתר אוסרת שאר החתיכות".

2) פמ"ג (מש"ז ס"ק ט"ז ד"ה עוד, ראש יוסף חולין דף ק. בתוס' ד"ה בשקדם [לשונו מובא לקמן]) – "ורב דאמר חתיכה נעשית נבילה לאו דווקא אלא שיש בה כח לאיסור אחרות".

ג) א"נ י"ל, פירוש חנ"ג שאפשר לסוחטו אסור [ורב אמר ב' דינים].

1) ראש יוסף (חולין דף ק. בתוס' ד"ה בשקדם) – "וחנ"ג דאמר רב לאו דוקא אלא איסור הבלוע בה אוסרת האחרות או יאמר חנ"ג שאין לה היתר עולמית ... כי רב סובר אפשר לסוחטו אסור בכל האיסורין".

3. יש דין חנ"ג, ונתינת טעם לאו דוקא.

א) רמב"ן (חולין דף ק. ד"ה הא, מלחמת דף לו.) – "רב הא קמ"ל שאפילו נפלה של נבלה בקדרה ואסרה אחת מן החתיכות וסילקה חתיכה עצמה הנאסרת נעשית נבלה ואוסרת כל היורדות עמה בקדרה מפני שהן מינה, ומאי כיון שנתנה טעם בחתיכה כיון שנתבשלה עמה ואסרה קאמר אלא כיון דודאי חדא בחדא יש בה בנותן טעם משום הכי נקט האי לישנא".

ב) רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"א, ז.) – "... כדפרישנא דמאי דאמר כיון שנתנה טעם בחתיכה לאו דוקא אלא כלומר כיון שקבלה ממנה כלל ואפילו משהו כיון דרב סבר לה כרבי יהודה".

ג) ר"ן (דף לב. ד"ה ואיכא) – "נתן טעם לאו דוקא דכיון דמין במינו לא בטיל לא בעינן נותן טעם אלא כל שבלעה חתיכה המותרת מן האסורה סגי ואוסרת".

1) קשה: לשיטות שכאן מדברים שיש חנ"ג, למה צריך רב לסברת "כיון שנתן טעם בחתיכה".

2) י"ל, לאו דוקא [ופי' שנתבשלה עמה, או פי' שקבלה ממנה] – רמב"ן (חולין דף ק. ד"ה הא, מלחמת דף לו., לשונו מובא לעיל), רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"א, ז., לשונו מובא לעיל), ר"ן (דף לב. ד"ה ואיכא, לשונו מובא לעיל).

ב. ראשונים.

1. לא אמרינן חנ"ג.

א) רבינו אפרים (תוס' חולין דף ק. ד"ה בשקדם).

ב) תוס' (חולין דף קיב. ד"ה אגב) – "אבל חתכו בסכין של עובד כוכבים נעשה הירק כולו נבלה וצריך ששים לבטל הירק".

ג) רמב"ם (מאכ"א פרק ט' הל' ט').

ד) שו"ת הראב"ד (סי' רכ"ד) – "כתב הראב"ד בתשובה דלא קימא לן הכי אלא בבשר בחלב בלחוד".

ה) רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א ח.) – "ונראה שעיקרן של דברים אלו כמו שכתב הרב רבי אפרים".

רשב"א (שו"ת ח"א סי' תצ"ה, המיוחסות לרמב"ן סי' קנ"א, סי' קס"ז) – "מ"מ, לא חזר הכל כיון נסך. שלא אמרו: חתיכה עצמה נעשית נבילה, אלא בבשר בחלב, וכדעת רבינו אפרים. ודרכו ישרה, והלכתו ברורה, מכמה ראיות. וכן אנו נוהגין, ועושים מעשה".

ו) מגיד משנה (מאכ"א פרק ט' סוף הל' ח') – "וכן עיקר".

ז) רא"ש (כדאי' בטור, ולפי הש"ך סי' צ"ד ס"ק כ"ב [משא"כ הפלתי שם ס"ק ט').

(ח) טור (סעי' ד').

1) עי' טור (סי' ס"ט סעי' ט') - עי' ב"ח (סי' ס"ט ס"ק ט'), "ואף על פי דרבינו כתב בסימן צ"ב (עמ' תח) דהרא"ש הסכים לפירוש הר"ר אפרים דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא בבשר בחלב מ"מ כתב כאן בסתם דבעינן ששים לבטל כל המלח **משום דמנהג אשכנז להחמיר** אף בשאר איסורין".

א. אמנם עי' ש"ך (שם ס"ק ל"ד), "כדי המלח שבו. כ"כ גם הטור וצ"ל דהיינו מטעם דלא ידעינן כמה דמא בלע וכ"כ ב"י ס"ס ק"ה דליכא למימר מטעם דהמלח נעשה נבלה וכמ"ש הגה"מ בשם סמ"ק דהא ס"ל להטור לקמן סי' צ"ב דלא אמרי' חנ"נ אלא בבשר בחלב **דלא כהב"ח**".

2) עי' טור (סי' צ"ד סעי' ו') - עי' ב"ח (סי' צ"ד ס"ק ו', סי' צ"ו ס"ק ג') [לשונו מובא לקמן], "ומ"ש אף על גב דשאר איסורין וכו'. נראה דהאי פסק אינו אלא לרבינו תם ור"י דבכל איסורין אמרינן חתיכה נעשית נבילה אבל לרבינו אפרים א"צ ששים כנגד כל הבצלים אלא כנגד איסור הבלוע אם לא שהבצלים בלועים מבשר וחלב דנעשה נבילה קודם שבשלו בקדרה כגון שבתחלה בשלו בחלב והתכן בסכין של בשר דאז נעשית נבילה קודם שחזר ובשלו בקדרה ואף על פי דבסימן צ"ב (עמ' תח) כתב רבינו דהרא"ש הסכים לדעת הר"ר אפרים מכל מקום כתב כאן מ"ש בספר התרומה ע"פ דעת רבינו תם ור"י **לפי שנהגו** לפסוק כרבינו תם ור"י".

א. אמנם עי' הש"ך (סי' צ"ד ס"ק כ"ב), "ודאי הטור שכתב להא דסה"ת בסתם וכן לקמן בסי' קכ"א כתב בסתם להאי דינא ודאי דלא ס"ל הכי דהא איהו פסק נמי בסימן צ"ב דלא אמרינן חנ"נ בשאר איסורים אלא נראה דס"ל דמטעם אחר ...". צ"ב, שמיישב למה מונה על"ע מהמים אבל לא מתרץ למה משער כנגד כל הבצלים.

3) עי' הטור (סי' צ"ו סעי' א') - עי' הב"ח (סי' צ"ו ס"ק ג'), "ומ"ש אבל אם חתך בסכין של גוי צריך ששים כנגד כל הצנן. ג"ז מדברי בעל התרומה ומיירי נמי בחתך דק דק דאל"כ לא היה צריך לשער אלא כנגד מה שבלע דהיינו כדי נטילה אי נמי ס"ל לספר התרומה כסברת הרשב"א דהבליעה מתפשטת בכלו וצ"ל נמי דספר התרומה אזיל לטעמיה דס"ל כרבינו תם ור"י דהצנן נעשית נבלה דבשאר איסורין נמי אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבילה אבל לרבינו אפרים א"צ ששים אלא כנגד הבלוע אף בסכין של גוי ואין זה דוחק שכתב רבינו דין זה בסתם דלא כהכרעת הרא"ש בסימן צ"ב (עמ' תח) דהלא לא כתב רבינו כך מסברתו אלא העתיק דברי ספר התרומה וכך העתיק דברי ספר התרומה בסימן צ"ד (עמ' תיח) גבי בצלים בלועים באיסור וכן בסימן ק"ז (עמ' תעג) גבי דגים העתיק דברי ספר המצות והכל לדעת רבינו תם ור"י דבכל איסורין קיימא לן חתיכה עצמה נעשית נבילה וכך נהגו".

א. אמנם עי' דרישה (סי' צ"ו ס"ק ב'), "מביא רבינו דברי בעל התרומה אגב גררא".

4) עי' טור (סי' ק"ז) - עי' ב"ח (סי' צ"ו ס"ק ג') [לשונו מובא לעיל].

א. אמנם צ"ב ב"ח (סי' ק"ז ס"ק ב'), "וצ"ל דלא כתב להקל בזבוב אלא לפי שסובר דאין חנ"נ אלא בבשר בחלב".
תינוך (מצוה קי"ג ד"ה ועוד) - "ובשאר איסורין אינו כן, שאיסור שנתערב בחתיכת היתר ואין בחתיכה ששים לבטל האיסור ואחר כך נפלה לקדירה, אין משערין אלא בשיעור האיסור שנפל בה והיא בעצמה תסייע לעלות האיסור, לפי שאותה חתיכה לא נעשית נבילה".

1) הטעם לחלק: שכיון שהבשר והחלב כל אחד בפני עצמו היה מותר ובישולם יחד אסרם, נעשה הבשר עצמו איסור, וכן החלב עצמו נעשה איסור, שהרי שניהם מצטרפים יחד לכזית ללקות עליהם, ולכן צריך ששים כנגד כל החתיכה - כדאי' בראשונים.

2) עוד טעם - ישועות יעקב (הארוך ס"ק ו'), בית מאיר (על סעי' ד').

2. אמרינן חנ"נ.

א) ר"ת (תוס' חולין דף ק. ריש ד"ה בשקדם).

ב) ר"י (תוס' חולין דף ק: סוף ד"ה בשקדם).

ג) ר"א"ה (בדה"ב ב"ד ש"א, ז.) - "למה ליה לרב לאדכורי טעמא דחתיכה עצמה נעשית נבלה וזו קושיא גדולה לדבריו ואדרבה מינה שמעינן דבשאר איסורין אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה".

ד) ס' התרומה (סי' ס', סי' ע"ה) - "אבל אם חתכה בסכין של עכו"ם שזהו איסור הבלוע בירק אז צריך ס' בקדירה שיעור כל הירק דחתיכה עצמה נעשית נבלה וצריך ששים כמוה".

ה) מרדכי (סי' תרצ"ז) - "נ"ל להכריע ... דודאי בכל שאר איסורין נאמר חתיכה עצמה נעשית נבילה".

ו) סמ"ג (לאוין ק"מ) - "נראה דאין לעשות מעשה להקל כדבריו כי כל רבותינו הקדמונים חולקין עליו".

ז) סמ"ק (מצוה ר"ה, מצוה רי"ג) - "דקיימא לן דחתיכה עצמה נעשית נבילה גם בשאר איסורין ודלא כפירוש רבינו אפרים שאומר דוקא בשר בחלב".

ח) ריטב"א (חולין דף קח. ד"ה אי קסבר).

ט) ר"ן (חולין דף לו. ד"ה דרש, דף מד., דף מד:).

י) האשכול (ח"ג סי' ל"ב, עמ' צ"ו).

יא) מהרי"ק (סי' קנ"ב ס"ק ג') - לשונו מובא לקמן.

יב) שערי דורא (סי' ס"א) - "אבל אם חתכה בסכין של גוים שזהו איסור הבלוע בירק אז צריך ששים בקדירה כנגד כל הירק דירק עצמה נעשית נבילה וצריך ששים כמוהו".

יג) הג' מיימוניות (מאכ"א פרק ט' הל' ט' אות ו') - "וה"ה לשאר איסורים שצריך לשער בכל החתיכות כבעמוד וכן פסקו כל רבותינו ודלא כרבינו אפרים ... סוף דבר כל רבותינו חלוקים עליו ואין לעשות מעשה להקל כדבריו".

יד) או"ה (כלל כ"ד דין א').

3. מראי מקומות - ריקאנטי (סי' קצ"ח).

(א) רמב"ן (חולין דף קח: ד"ה נראה, ע"ז דף עג. ד"ה ויש) – "אבל בשאר כל האיסורין נפלה טפה של דם לחתיכה ואחר כך ניער הקדרה או הוסיף עליה מים, זהו שאמרו אין מבטלין איסורין לכתחלה מיהו דיעבד מותר בשוגג..."

ג. הלכה.

1. מחמיר [דעת בני אשכנז].
    - (א) רמ"א (סעי' ד', סי' ק"ו סעי' א', סי' ע"ג סעי' ו', דר"מ סי' ק"ו ס"ק א*, ס"ק ג) – "וכן המנהג פשוט, ואין לשנות ואין לשנות".
    - (ב) יש"ש (חולין פרק ז' סי' נ"ח, פרק ח' סי' ע"ג).
    - (ג) לבוש (סעי' ד') – "אבל אנו נוהגין באלו הארצות בכל איסורים שבתורה שהחתיכה נעשית נבלה".
    - (ד) ב"ת (סי' צ"ד ס"ק ז', סי' צ"ו ס"ק ג') – לשונו מובא לעיל.
    - (ה) דרישה (ס"ק ו').
    - (ו) מהר"ם לובלין (סי' צ"ב).
    - (ז) לחם חמודות (חולין פרק ז' אות קפ"ו).
    - (ח) ט"ז (סי' צ' ס"ק ד' [לשונו מובא לעיל], סי' צ"ו ס"ק ו').
    - (ט) ש"ך (סי' צ"ד סוף ס"ק כ"ב, ס"ק כ"ג, סי' צ"ו ס"ק ט', סי' ק"ו ס"ק א', ס"ק ב', ס"ק ה').
    - (י) כרתי (סי' ע"ח ס"ק ב').
    - (יא) כנפי יונה (ד"ה בדין).
    - (יב) גוב"ת (יו"ד סי' נ' ד"ה ומה).
    - (יג) פמ"ג (מש"ז ס"ק י', סדר הנהגות השואל עם נשאל סדר ג' אות ל"ז, אות ל"ח).
    - (יד) חוו"ד (סי' ק"ו ח"י ס"ק א').
    - (טו) חכ"א (כלל מ"ד סעי' ז') – "אנו נוהגין על פי הכרעת רמ"א כאותן הפוסקים דבכל איסורין אמרינן חתיכה נעשית נבילה".
    - (טז) באה"ט (סי' צ' ס"ק ג') – לשונו מובא לעיל.
    - (יז) יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ג).
    - (יח) ערה"ש (סי' ע"ב סעי' ח', סי' ע"ג סעי' כ"ה).
    - (יט) בדה"ש (ס"ק ס', סי' ק"ו ס"ק א').
  2. מיקל [דעת בני ספרד].
    - (א) מחבר (סעי' ד', סי' ק"ו סעי' א').
    - (ב) פ"ת (ס"ק י"א).
    - (ג) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק מ') – "והנה מ"ש (הרמ"א) וכן המנהג פשוט ואין לשנות הוא למקומם דבמקומותינו נהג כפסק רבינו המחבר דאין חתיכה עצמה נעשית נבלה כי אם בבשר בחלב".
    - (ד) ערך השלחן (ס"ק ו', סי' ע"ב סוף ס"ק ד', סי' ע"ג ס"ק ל"ו).
    - (ה) שלחן גבוה (סוף ס"ק ט"ו, סי' ע"ב ס"ק י"ד, ס"ק ט"ז, סי' ע"ג ס"ק כ"ג).
    - (ו) מחזיק ברכה (סי' ע"ב ס"ק ד').
    - (ז) זבחי צדק (ס"ק י', סי' ע"ב ס"ק כ"ד).
    - (ח) כה"ח (ס"ק ט"ז, ס"ק כ"ב).
- (1) בני ספרד, שמחמירים – פ"ת (ס"ק י"ד, "וסברא זו עיקר בש"ס ודלא כפסק המחבר ... אבל באיסור דבוק אין להחמיר").

ד. פשוט ברמ"א (סעי' ד') – "אם מקצת החתיכה תוך הרוטב, ואין האיסור דבוק בו, לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה ומצטרף כל הקדירה לבטל האיסור. ומכל מקום יש להחמיר לאסור אותה חתיכה. וכל זה בשאר איסורים, אבל בבשר בחלב, אעפ"י שאין האיסור דבוק, ומקצת החתיכה תוך הרוטב, אמרינן חתיכה נעשית נבילה".

1. פסק כר"י בשאר איסורים, ומחמיר על החתיכה בדעת עצמו. בבב"ח פסק כרש"י לפי הר"ן – ט"ז (ס"ק י"ד).
2. היינו בשניעור אח"כ, מסופק אם כר"י או כרש"י, מחמיר על החתיכה, ומחמיר בחנ"נ רק בבב"ח – ש"ך (ס"ק י"ג, "היינו בשניעור אח"כ ... דאם לא כן לא נ"ל לאסור שאר הקדרה א"כ ע"כ סיפא נמי בהכי מיירי ולענין מ"ש בשאר איסורים דמ"מ יש להחמיר לאסור אותה חתיכה נראה שהוא סברת הרב עצמו דמספקא ליה אי קי"ל כרש"י או כר"י וכמ"ש ס"ק ז' אלא דלענין שאר הקדרה לא רצה להחמיר כיון דבלא"ה י"א דלא אמרינן חנ"נ רק בבשר בחלב ודו"ק"), בית לחם יהודה (ס"ק י"ב).
3. היינו בשניעור אח"כ, בב"ח פסק כרש"י, אבל בשאר איסורים מיקל בצירוף הר"י עם רבינו אפרים – גר"א (ס"ק י"ח-ס"ק כ"א, "והכריע הרב דבב"ח יש להחמיר כדעת רש"י אבל בשאר איסורין כדברי ר"י").

(א) נ"מ בין הש"ך והגר"א בדעת רש"י, אם יכול לצרף שיטת רש"י עם רבינו אפרים. לש"ך יש להחמיר, לגר"א יש להקל – עי' רע"א (על הש"ך ס"ק י"ג, "בהיפוך אם היה מקצת ברוטב ולא ניער בסוף ובכל החתיכות וברוטב לא היה ס' נגד החלב ואח"כ בשלו חתיכה א' מאותן שלא נפל עליה הטפה עם שאר חתיכות בזה י"ל דכולם אסורים אף דיש בזה סברות להתיר הא' שיטת רש"י ולא נעשו השאר אסורים. הב' רבינו אפרים די"ל דדוקא שיטת ר"י מצטרפין לרבינו אפרים כיון דרוב רבוותא ס"ל כר"י אבל לסמוך על דעת רש"י בצירוף שיטת רבינו אפרים י"ל דלא").

4. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' כ"ז).

ה. **חנ"נ בשאר איסורים: מקצת החתיכה בתוך הרוטב** [יש ב' חלקים לדין זה: החתיכה עצמה שנפלה עליו הטיפה, וכיצד משערינן לענין שאר חתיכות. לענין החתיכה עצמה, דינו כמו סעי' ב' שכמו לענין בב"ח (וכ"ש שאנו פסקינן טעם כעיקר דאורייתא). אבל כמה משערינן לענין שאר חתיכות, זה הדין כאן].

1. פסק כר"י [שיש צירוף של שיטת ר' אפרים] – ט"ז (ס"ק י"ד), ש"ך (ס"ק י"ג), פ"ח (ס"ק ט"ו), בית לחם יהודה (ס"ק ב', ס"ק י"ב), פמ"ג (סי' צ"ד מש"ז ס"ק א' ד"ה הנה, "ש"ך אות ד' וי"ג שם ... דקיימא לן לכאורה כר"י בעל התוספות בין לקולא ולחומרא באם שהחתיכה מקצתה ברוטב מוליך ומביא הטעם בכולה כמו שכתב הש"ך שם"), גר"א (ס"ק י"ח), חכ"א (כלל מ"ד סעי' ז', "לענין חתיכה שחציה ברוטב קיל מבשר וחלב לעיל סימנים א' ב' דבזה לא חיישינן כלל לשיטת רש"י ואמרינן דמפפעפע בכלל הקדירה ומכל מקום לענין אותה חתיכה במקום שאין הפסד יש לאסור").

ו. לח בלה.

1. ע"י לקמן.

ז. יבש ביבש.

1. לא אמרינן חנ"נ, כמו בבשר בחלב – פוסקים.

ח. איסור דם.

1. מראי מקומות – רמ"א (סי' ע"ב סעי' ג'), ש"ך (סי' ע"ב ס"ק י"ח), חי' הרי"ם (חולין סוף דף צו:), דעת תורה (סוף ד"ה ועי').

ג. חנ"נ דאורייתא או דרבנן: בשאר איסורים.

א. ראשונים.

1. דרבנן.

(א) תוס' (חולין דף קח: ד"ה אמאי) – "חתיכה של היתר נעשית נבלה מדרבנן".

(ב) ר"ן (חולין דף מג:, דף מד:).

(ג) ס' האשכול (ח"ג סי' ל"ב, עמ' צ"ו) – "רבנן החמירו ... וכיון דמדאורייתא לא חנ"נ אלא בב"ח ניחא מה שצותה ת' להגעיל כלי מדין אף שאין כלי מחזיק ס' כנגד דופניו ויורה גדולה א"א להכניס בכלי אחר המחזיק ס'".

(ד) אגור (סי' אלף קע"ז) – "דלכולי עלמא הך סברא דחתיכה עצמה נעשית נבלה אינו אלא מדרבנן".

2. דאורייתא.

(א) תוס' (חולין דף ק: ד"ה בשקדם, רע"א על הש"ך ס"ק י"ב, סי' ק"ו על רמ"א סעי' א' ד"ה אמנם) – "לענ"ד מדברי תו' (דף ק') ממה דהקשו דלר"ת בכלי מדין איך הגעילו היורה גדולה מבואר דס"ל דהוא דאורייתא".

(ב) רא"ש (פרק ז' סי' ל"ח, כמו רע"א לעיל).

1 (בשיטת תוס' והרא"ש יש לדחוק – עי' מטה יהונתן (על רמ"א סעי' ד'), חת"ס (חולין דף ק. ד"ה ודע, 'ודע דנ"ל מ"ש תוס' מכלי מדין לא דס"ל חנ"נ דאורייתא דמהיכי תיתי דאפ"ל למ"ד טע"כ דאורייתא ולוקין על כל כזית מ"מ י"ל אחר שנפסח האיסור חוזר להיתירו מן התורה דאפשר לסוחטו מדרבנן ואין חנ"נ מן התורה אלא סברתו כמ"ש ט"ז כמה פעמים דבר שמבואר היתירו בתורה לא יכלו רבנן לאוסרו וכיון דמג"נ מבואר דלא אמרינן חנ"נ איך אסרוהו רבנן ומ"מ מסקו תוס' דיורה גדולה לא הכשירו לא שהאמת כן הוא זה ליתא דודאי הגעילו גם יורה גדולה דמן התורה לא אמרינן חנ"נ אלא עכ"פ אין היתירו מבואר בתורה דהרי אפשר לומר דקרא קאי אכלים קטנים וכיון שאין ההיתר מבואר יכולים רבנן לתקן דחנ"נ"), מהרא"ש רבינובין (בשו"ע מכוון י-ם קובץ מפרשים מכת"י, על רע"א שם).

3. מראי מקומות.

(א) מהרי"ק (סי' קנ"ב ס"ק ג') – "ואשר כתבת דאף כי העדשים נאסרו מטעם התרומה היאך מצינו בנ"ט שיהפך את המקבל למינו ודאי דלדברי רבינו אפרים לא אמרינן חתיכה עצמה נעשת נבלה כלל כ"א בבשר בחלב כמו שכתבו הפוסקים בשמו. אבל רבותינו הקדמונים חולקים עליו וסבירא להו דאף בשאר איסורים אמרינן ליה ורבינו יצחק הביא ראיה לדבריהם מההיא דפרק גיד הנשה (דף ק) דחתיכה של נבילה ושל דג טמא וכו' דמפרש לה רבא מטעמא סלק את מינו וכו'. ואשר כתבת דאם נאמר שיהפוך המקבל למינו א"כ ילקה אדם על טעם האיסור בשיעור ממשו. נראה לע"ד דאפילו לדעת האומרים דהא דחתיכה עצמה נעשת נבלה דהיינו מדאורייתא אפי' בשאר איסורים דלאו בשר בחלב דהיינו דווקא לאיסור אבל לא למלקות מידי דהוה אחצי שיעור דאסור מן התורה לר' יוחנן ואין לוקין עליו דע"כ לא קא מפלגי על שאר הפוסקים דאית להו דחתיכה עצמה נעשית נבילה אינו מדאורייתא בשאר איסורים דלאו בשר בחלב אלא דווקא לענין איסור אבל לענין מלקות מודו להו".

(ב) הגם דהר"ן (דף מד.) מדבר ג"כ על כלי מדין [וכן עי' יד יהודה הארוך ריש ס"ק י"ז)], "ולפי זה לא הוגעלו כלי מדין אלא קטנים שבהן אבל הגדולים העבים שאין מחזיקין מים ששים כנגד גופן הניחום עד למחר והותרו בלא כלום מדאורייתא לדין דקי"ל דנותן טעם לפגם מותר. ולמאן דאמר דנותן טעם לפגם אסור לא הותרו כלל". אולי י"ל שחושש שהנכרי משתמש עם הכלי בבשר ובחלב. [אבל התוס' והרא"ש שמביא ראיה לר' אפרים מכלי מדין, מוכח שסבר כלי מדין הוי דאורייתא. ואולי סבר שלא צריך לחשוש שהם משתמשים בבשר ובחלב בהכלי תוך מעל"ע]. וצ"ע.

ב. דרבנן.

1. לבוש (סעי' ד') – "היינו דוקא מדרבנן שגזרו בשאר איסורין משום בשר בחלב שהוא דאורייתא".

2. ט"ז (ס"ק י"א, ס"ק י"ב) – "וזהו מדרבנן".

3. ש"ך (ס"ק י"ב) – "לכ"ע אינו אלא מדרבנן".
4. בית הלל (ס"ק ב') – "כתב בית יוסף [עמוד ריד ד"ה וכתב האגור] דאינו אסור אלא מדרבנן, עיין שם".
5. פ"ח (ס"ק י"ד) – "אינו אלא מדרבנן".
6. פלתי (סי' פ"ז סוף ס"ק ט"ו) – "ורוב הפוסקים".
7. סי' קי"א ס"ק ז') – "והא דחתיכה נעשית נבילה ואפשר לסוחטו הכל מדרבנן".
8. שבות יעקב (ח"ג סי' ס"ב) – "דחנ"ג בשאר איסורי הוא רק מדרבנן כמבואר בי"ד סימן צ"ב ובדברי אחרונים שם".
9. גוב"ת (יו"ד סי' נ' ד"ה והנה).
  10. חו"ד (ח"א ס"ק ח', סי' צ"ח בי' ס"ק ד') – "האיסורים. ומכל מקום אינו אלא מדרבנן".
  11. חכ"א (כלל מ"ד סעי' ז') – "דבכל איסורין אמרינן חתיכה נעשית נבילה על כל פנים מדרבנן".
  12. באה"ט (סי' צ' ס"ק ג') – "כתב הט"ז ... עוד כ' שם דלדין דק"ל בכל האיסורים חנ"ג כן אפילו באיסור דרבנן וראיתו מרמ"א כאן".
  13. ברוך טעם (על פלתי סי' פ"ז סוף ס"ק ט"ו).
  14. יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ה) – "ורק מדרבנן היא בשאר איסורין".
  15. משמרת שלום (סוף סי' צ"ב, חי' דינים אות י"ח).
  16. חזו"א (יו"ד סי' כ"ט אות ט' סוף ד"ה ועוד נראה, או"ח סי' ק"כ אות ג' סוף ד"ה ועוד נראה) – "דלכו"ע אין נ"ג מה"ת".
  17. אג"מ (יו"ד ח"א סי' ל"ב) – "דחנ"ג בשאר איסורין הוא רק מדרבנן".
  18. בדה"ש (ס"ק ס"א, ס"ק ס"ב, ס"ק ס"ג).
  19. זר השלחן (ס"ק כ"ו).

ג. דאורייתא.

1. כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ל"ח).
  2. בית לחם יהודה (ס"ק ט', ס"ק י').
- א) הטעם – מטה יהונתן (על רמ"א סעי' ד'), יד יהודה (הארוך ס"ק י"ז, "קשה הדבר מאין למדו כן ..."), בדה"ש (סעי' ד' בי' ד"ה וי"א, עמ' קס"ג).

ד. תלוי במחלוקת בטעם כעיקר.

1. כרתי (ס"ק ט"ז, פלתי ס"ק ט', מטה יהונתן על רמ"א סעי' ד').

ה. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' כ"ד, "וצ"ע"), דעת תורה (ד"ה הג"ה), כה"ח (ס"ק כ"א), משנת ר' אהרן (חולין, עמ' קצ"ו), פמ"ג השלם (ליקוטי מגדים, שפ"ד ס"ק ס"ד).

ו. הטעם: אם הוא דרבנן.

1. גזירה אטו בב"ח.
  - א) ר"ן (דף מג.).
  - ב) האשכול (סי' ל"ב).
  - ג) לבוש (סעי' ד').
  - ד) פ"ח (ס"ק י"ד).
  - ה) כנפי יונה (ד"ה והדרן).
  - ו) כרתי (ס"ק י"ח, פלתי סי' פ"ז סוף ס"ק ט"ו).
  - ז) גוב"ת (יו"ד סי' נ' ד"ה והנה).
  - ח) פמ"ג (מש"ז ס"ק א', סי' ס"ט סוף ס"ק י"ז, סי' ע"ד ס"ק א', סי' ק' ס"ק א' ד"ה ודע, או"ח סי' תס"ז סוף ס"ק י"ז, סי' צ"ב שפ"ד ס"ק י', סי' צ"ד ס"ק ד', סי' צ"ו ס"ק ט' ד"ה ודע, סי' צ"ח ס"ק י"ט, ס"ק ל"ב, סי' ק"א ס"ק ו', או"ח סי' תנ"ב א"א ס"ק י"א, סדר הנהגות השואל עם נשאל סדר ג' אות ל"ז, פתיחה למליחה העיקר הב' ד"ה דע דיש, שעה"ת ח"ב פרק ב' ד"ה ומה שראוי, פרק ג' ד"ה ודע, ד"ה או, ראש יוסף חולין דף צו: ד"ה כיון, דף ק. ד"ה אמנם, דף קח: ד"ה בתוס', דף קיא: ד"ה ודע דהר"ן, גינת וורדים כלל ס"ה ד"ה ודע דהר"ן, ע"י מש"ז סי' קט"ו ס"ק ט"ז).
  - ט) בדה"ש (ס"ק ס"א).
2. יבא לידי קלקול, בחתיכות איסור.

א) יראים (סי' מ"ח, דפוס ישן סי' קמ"ו) – "שלא מצינו שאחז"ל חתיכה נעשית במין אחד שהאוסר והנאסר הם ממין אחד. כדאמרינן בגיז הנשה [ק' א'] דרש רבא בר בר חנא חתיכה של נבילה ושל דג טמא אינה אוסרת עד שיתן טעם ברוטב ובקיפה ובחתיכות. אוקי רב אמורא עליו ודרש אפילו לא נתן טעם אלא בחתיכה חתיכה עצמית נעשית נבילה ואוסרת כל החתיכות כלן מפני שהן מינה. ואמרינן, מכדי רב כמאן אמרה לשמעתייה כר' יהודא דאמר מין במינו לא בטיל. מכל מקום למדנו דבחד מנייהו אתי אבל

כשהם שהאוסר דם והנאסר שומן לא אמרינן בה נאסר שומן מטעם דם שיעשה שומן הנאסר כאלו כולם חתיכת דם, שהיאך יתכן לומר שהשומן יקרא עליו ויעשה כאלו הוא דם, ואינם דומים זה לזה לא בשמא ולא בטעמא, **שטעם שאמרו חז"ל** אותה חתיכה נעשית נבלה משום שנקרא שם איסור על החתיכה ונקראת חתיכת איסור כמו חתיכת נבלה. ואם היינו אומרים שלא לשער בכולה היה בא לידי קלקול, **שאף בנבילה גמורה הינו ממעטים שלא ישער בכולהו** שמאחר שנקרא עליו שם איסור אתי לאחלופי בחתיכת נבילה גופא, הלכך אמרו לשער בכולה. וטעם זה לא שייך למימר אלא כשאוסר ונאסר שוין שנקרא שם האוסר על הנאסר והשתא אתי שפיר".

3. בא לידי קלקול, בחתיכה זו.

(א) **צל"ח** (חולין דף קח. ד"ה ואומר) – "הטעם שגזרו בכל האיסורים לענין חתיכה עצמה נעשית נבלה, הוא משום שאם לא תאמר כן א"כ אף אותה חתיכה מסייע לבטל כמבואר בי"ד ריש סי' ק"ו, ואעפ"כ אותה חתיכה נשארת באיסורה וכמבואר שם בש"ע לפי שאין אנו יכולין לידע בודאי שיצא האיסור ממנה, והר"ן האריך בזה, וחששו חז"ל שאם אתה אומר שהחתיכה מסייע לבטל, אף אתה תאמר שהחתיכה עצמה מותרת, ולכך גזרו שהחתיכה עצמה נעשית נבלה וצריך ששים כנגדה".

4. מראי מקומות – **כת"ס** (חולין דף קח. ד"ה והנה), **יד יהודה** (הקצר ס"ק כ"ה, "גזירה בפ"ע היא").

ז. ספק איסור.

1. לא אמרינן חנ"נ [לשיטות דהוי רק איסור דרבנן] – **ב"ה** (סי' ע"ב ד"ה וכתב), **עי' פלתי** (סי' פ"ז סוף ס"ק ט"ו, "הוי ספיקא דרבנן"), **פמ"ג** (מש"ז ס"ק י"א, סוף ס"ק כ"ד, שפ"ד ס"ק י', ס"ק י"ב, סי' צ"ד ס"ק ד', סי' צ"ט ס"ק ד', הנהגות או"ה סדר ב' אות ל"ג, גינת וורדים כלל ס"ח, ראה מש"ז סי' צ"ח ס"ק ה' ד"ה והנה), **חכ"א** (כלל מ"ד סעי' ט"ו, "לענין חתיכה נעשית נבילה בנשפך יש להתיר בשאר איסורין"), **בדה"ש** (ס"ק ס"ב).

2. אמרינן חנ"נ, אא"כ ספק איסור דרבנן – **נוב"ת** (יו"ד סי' נ' ד"ה והנה, "אף שאנן קיי"ל דאמרינן בכל איסורים חענ"נ מכל מקום בספק טריפות אמרינן כדאי המה המתירים לסמוך עליהם. אלא דאי אפשר לומר כן שהרי עכ"פ לא קיל ספק דאורייתא מאיסור דרבנן והרי אפילו באיסור דרבנן אנו מחמירין"), הו"ד **בפת"ת** (ס"ק ב').

3. לענין לח בלח – עי' לקמן.

ח. מחלוקת הפוסקים.

1. **פמ"ג** (סי' ס"ד מש"ז ס"ק ח') – "חנ"נ דמדרבנן הוא בשאר איסורין ויש לראות א"כ כל היכא דאיכא פלוגתא אף דהלכה כמאן דאוסר אפ"ה לא נימא ביה חנ"נ ועסי' ק"ג ...".

ד [איסור דרבנן: בשאר איסורים.

א. לא אמרינן חנ"נ.

1. **פר"ח** (ס"ק י"ו).
2. עי' **כת"ס** (יו"ד סי' נ"ב) – "המיקל במלתא דרבנן בשארי איסורים לא הפסיד, ואין מזחיחין אותו דיש לצדד אצדודי דהלכה כמותו".
3. **ערה"ש** (סעי' כ"ה).

ב. אמרינן חנ"נ.

1. **ט"ז** (ס"ק י"א, סי' צ' ס"ק ד' [לשונו מובא לעיל]) – "ומבואר באו"ה כלל כ"ד דאפ"י באיסור דרבנן אמרינן חתיכה עצמה נ"נ והיינו כרשב"א שזכרתי בסי' צ"ו".
2. **בית לחם יהודה** (ס"ק ט').
3. **כנפי יונה** (ד"ה בדין חתיכה נעשה).
4. **פמ"ג** (מש"ז ס"ק י"א, סי' צ' ס"ק ד', הנהגות או"ה סדר א' אות י"ד, סדר הנהגות השואל עם נשאל סדר ג' אות ל"ז, אות ל"ח) – "**והחלילה לסמוך עליו** ... ואף בהפסד מרובה אין לצדד כלל".
5. **נוב"ת** (יו"ד סי' נ' ד"ה ומה, דגול מרבבה סי' ק"ה על רמ"א סעי' ט' במהד"ת) – "אפילו באיסור דרבנן אנו מחמירין לומר חענ"נ וכן מפורש בט"ז סימן צ"ב ס"ק י"א בשם או"ה וכן מוכח מדברי רמ"א בסימן ע"ב סעיף ג' בהגה"ה שכן נוהגין שאם הלב דבוק בעיני ששים נגד כל החתיכה והרי דם שבישלו הוא רק דרבנן".
6. **באה"ט** (ס"ק י').
7. עי' **אג"מ** (יו"ד ח"ב סי' ל"ו ד"ה ועיין, עי' סי' ל"ד) – "אף להט"ז והפמ"ג ועוד הרבה אחרונים שסוברין דאף באיסור דרבנן שבשאר איסורין נמי אמרינן חנ"נ וראוי להתמיר כמותם".
8. **בדה"ש** (ס"ק ס"ד, ס"ק ס"ה).
9. **זר השלחן** (ס"ק כ"ו).

ג. יש מחלקים אם הוא איסור דרבנן שיש לו עיקר מה"ת או לא.

1. **צבי לצדיק** (על ט"ז ס"ק י"א) – "מה שמיקל הוא רק במה שאין לו עיקר מן התורה".
2. **ישועות יעקב** (סי' ק' ס"ק ה'), הו"ד **בדעת תורה** (על סעי' ד' ד"ה ועי' בש"ך).

ד. מקרים שלכו"ע לא אמרינן חנ"נ באיסורי דרבנן [כיון שהם בטלים ברוב].

1. פת עכו"ם – עי' סי' קי"ב סעי' י"ד למקורות.

2. חמאת עכו"ם - עי' סי' קט"ו סעי' ג' למקורות.

3. חלת חו"ל.

א) שבת הלוי (ח"ב סי' קע"ז על סי' שכ"ג, ח"ד סי' קמ"ד על סוף סי' שכ"ג) – "עיינ דגו"מ דנסתפק אי שייך בלח חנ"נ בחלת חו"ל, ועיינ בס' בית דוד כאן כתב בפשיטות דלא שייך חנ"נ, והכי נראה".

4. מראי מקומות.

א) לענין בישול עכו"ם - עי' סי' קי"ג סעי' ט"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ה. מראי מקומות – דלתי תשובה (ס"ק י"א), דברי יוסף (סי' תקפ"ח), דרכ"ת (ס"ק מ"א).

1. לשיטת המחבר ולענין שומן הגיד [ב"ב (סוף סי' ק'), ש"ב (שם ס"ק ח')] – ערך השלחן (ס"ק ו' ד"ה גם), זבחי צדק (ס"ק י"ד), הרי בשמים (סי' ע"ח ד"ה ומעתה, ע"ד-ב'), כה"ח (ס"ק כ"ג), דברי בניהו (חט"ו סי' כ"ד אות ג').

ו. כבוש [שאינו דרך בישול].

1. לא אמרינן חנ"נ – ישועות יעקב (הקצר ס"ק ז', הארוך ס"ק ח').

2. אמרינן חנ"נ – פמ"ג (מש"ז סוף סי' ק"ו), בדה"ש (ס"ק פ"ו).

ז. מליח [שאינו דרך בישול. ועוד, משום די"א שצריך רק קליפה].

1. לא אמרינן חנ"נ.

א) פר"ח (ס"ק י"ז, מצד הראשון).

ב) ישועות יעקב (הקצר ס"ק ז', הארוך ס"ק ח', מצד השני).

ג) ערה"ש (סעי' כ"ה, מצד הראשון).

2. הפמ"ר.

א) תו"ח (כלל ל"ח דין ב').

ב) ש"ך (ס"ק ט"ז, ש"ך הארוך סי' ק"ה ד"ה ולענין אי) – "ולענין אי אמרינן חנ"נ במליחה פסק בת"ח כלל ל"ח ד"ב דאף דנהגינן לשער כל מליחה בס' מ"מ כיון דהרבה פוסקים סוברים דכל מליחה אינה אוסרת רק כדי קליפה יש להתיר לצורך הפסד גדול או לעני בדבר חשוב ולומר דלא נ"נ עכ"ד ומשמע שם דאפילו בדבר שמן שאוסר עד ס' אפילו לדעת הט"ו לקמן סי' ק"ה והרבה פוסקים פסקו כן ע"ש וכ"נ עיקר וכמ"ש בספרי ודלא כבאר שבע דף פ"ב ע"ב".

ג) פמ"ג (סי' ק"ה שפ"ד ס"ק ל"ח, סי' ק"ו מש"ז סוף ס"ק ב', עי' שפ"ד ס"ק ט"ז, עי' הנהגת הנשאל באו"ה סדר א' אות ל"ט).

ד) דגול מרובה (סי' ק"ה על רמ"א סעי' ט', עי' נוב"ק יו"ד סי' כ' ד"ה אבל).

ה) רע"א (סי' ק"ה על רמ"א סעי' ט') – "נגד כל החתיכה שהחלב. היינו שלא במקום הפ"מ דבהפ"מ לא בעי' רק ס' נגד החלב דבמליחה בהפ"מ לא אמרינן חנ"נ ע' ש"ך (סי' צ"ב סקט"ז)".

ו) חכ"א (כלל מ"ד סעי' י"ג) – "במליחה יש להתיר לצורך הפסד מרובה אפילו בשמן ולא אמרינן חתיכה נעשית נבילה כיון דלהרבה פוסקים אפילו בשמן די בקליפה (ש"ך בסימן צ"ב ס"ק ט"ז)".

ז) יד אברהם (על ש"ך ס"ק ט"ז, סי' ק"ה סעי' ח').

ח) בדה"ש (ס"ק פ"ה).

1) חוץ ממליחת בשר – פמ"ג (סי' ע"ו שפ"ד ס"ק ב', "ואף דאנן מחמירים במליחה מ"מ בעיקר מליחה לא החמירו חז"ל בדם שבישלו").

3. אמרינן חנ"נ.

א) ב"ח (סי' ע"ב ד"ה וכתב).

ב) באר שבע (חולין דף צו: ד"ה תנן).

ג) תורת יקותיאל (ס"ק ד').

ד) הג' מהרש"ק (על פמ"ג שפ"ד ס"ק ט"ז, סי' ק"ה חכמת אדם על סעי' י"א) – "מכל מקום בכחוש נראה להקל".

4. מראי מקומות – כנה"ג (הג' ב"י ס"ק מ"ד), מנחת יעקב (כלל ל"ח ס"ק ה', "אין להקל אא"כ שיש עוד צד להקל או שהוא איסור דרבנן או כחוש גמור").

א) צלי – יד אברהם (על ש"ך ס"ק ט"ז, סי' ק"ה סעי' ח').

ב) אג"מ (יו"ד ח"א סי' ל"ב) – "נשאלתי במלחו טחול שלא הסירו הקרום יחד עם חמשה עשר פונט בשר ועוף אחד אם נאסר הכל מחמת דנגד הטחול לא היו ששים. והשבתי שפשוט שהבשר והעוף מותרין דהא במליחה לא ברור שאמרינן חתיכה נעשה נבלה והש"ך בסי' צ"ב ס"ק ט"ז סובר דבמקום הפסד לא אמרינן חנ"נ במליחה אף בשמן ועיינ בדגמ"ר סי' ק"ה סעי' ט' דמשמע שג"כ סובר כן. וגם הא אפשר דבטחול גופיה יש ששים נגד החלב שבו דכן משמע שסובר מהרש"ל שהביא הט"ז בסי' ס"ד סק"י וכן סובר בבה"ט סי' מ"ג סק"ג בשם פ"י לכן ודאי שאף להט"ז סי' ע"ד סק"א שכתב שאינו כלל לכל טחול עיי"ש ודאי עכ"פ כשקשה לשער הוא רק ספק ששים ונמצא שלענין אם נעשה נבלה במליחה הוא רק ספק בחומרא בעלמא להש"ך. ואף אם נימא דבמליחה הוא ספקא דדינא אם אמרינן חנ"נ נמצא ג"כ דהם תרי ספיקי ובאיסור דרבנן דרק מדרבנן אמרינן חנ"נ בשאר איסורין ולכן אף אם ליכא הפ"מ יש להתיר הבשר והעוף ורק הטחול לבד אסור. ולע"ז יש להתיר אף בנצלה יחד עם בשר דמאחר דחנ"נ בשאר איסורין הוא רק מדרבנן וכיון שבטחול הוא ספק ששים ומפורש בסי' צ"ח סעי' ב' במין במינו שמותר בספק ששים משום שהוא רק מדרבנן וכ"כ יש להתיר גם בכאן דהוא ספק ששים כיון שהוא ג"כ רק איסור דרבנן. והנה מצאתי בגליון הש"ע בסי' ע"ד מהדושי הגרשוני בשם הגאון ר' מתתיהו שהתיר במליחה כדכתבתי מצד שרק מחומרא אמרינן חנ"נ והוא גם ספק ס' אבל משמע

דבצליה היה אוסר ולע"ד נראה להתיר גם בצליה מצד ספק ששים כדלעיל. ופלא גדול מה שבפ"ת סק"ד בסי' מ"ג כתב בשם שבו"י דבנמלח עם בשר ויש הפ"מ אפשר דהמקיל לא הפסיד הא בהפ"מ ודאי יש להתיר דכן סובר הש"ך דבמליחה לא אמרינן חנ"נ בהפ"מ וכ"ש בכאן שהוא ספק ששים וצ"ע."

ה) חתיכה נעשה נבילה: לח בלח.

א. שיטות.

1. אין חנ"נ – ראב"ד (תמים דעים סי' ז', לשונו מובא לקמן), מרדכי (סי' תרצ"ז, לשונו מובא לקמן), או"ז (אגור סי' אלף קע"ז, לשונו מובא לקמן).
2. יש חנ"נ – תוס' (חולין דף ק. ד"ה שקדם, [כדאי' ביש"ש חולין פרק ז' סי' ס']), רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ח, [כדאי' באגור סי' אלף קע"ז, הו"ד ביש"ש חולין פרק ז' סי' ס']), ש"ך (חולין דף מג., דף מד:), וכיון דלא החמירו אלא משום לתא דבשר בחלב אין אומרים חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא בדברים המתבשלים דומיא דבשר בחלב דדרך בישול אסרה תורה. אי נמי צונן לתוך חם שאף הוא דרך בישול ומש"ה מדומע ומחומץ שאינו דרך בישול לא אמרינן ביה חתיכה עצמה נעשית נבלה..."), יש"ש (חולין פרק ז' סי' ס'), לבוש (סעי' ד').

ב. הטעם להקל בלח בלח.

1. שרק ביבש יש לו חשיבות, כי החתיכה מובדלת וניכרת – מרדכי (סי' תרצ"ז, "ועתה נ"ל להכריע בין רבותי אף כי אין תלמיד מכריע ונ"ל דודאי בכל שאר איסורין נאמר חתיכה עצמה נעשית נבילה ודוקא בחתיכה עצמה מטעם חשיבות החתיכה ואיסור ניכר ומובדל הוא נעשית נבילה ונאסרה לבדה [כי איך] יצטרף שם היתר אליה לבטל האיסור הבלוע בה ולפיכך אוסרת כולן וצריך כדי לבטל כל החתיכה אם אין ראוייה להתכבד או דבר שבמנין אבל בדבר לח רוטב או תרומה בחולין ויין במים דעבודת כוכבים [אן] כגון רוטב ברוטב כגון בנדון זה דאין האיסור ניכר ונבדל ואין כאן חשיבות איסור מתערב היתר השני עם הראשון ולא שייך כלל למימר חתיכה עצמה נעשית נבילה לעשות הכל איסור ולהצריך ס' עם כל התערובות ושים דבר זה נגד ענין ונוכל לתרץ מה שהקשה בתוס' פעם לזה ופעם לזה וע"פ זה התרתי מעשה שבא לידי", ש"ך (ס"ק י"ד).

א) עי' לקמן, שי"א שהמרדכי והרשב"א הו"ד שיטה. וי"א האו"ז והמרדכי הו"ד שיטה. עי' בדה"ש (סעי' ד' בי' ד"ה יש, עמ' קע"ב).

ב) לענין חתיכה שנאסרה ונתרסקה ונימוחה - עי' לקמן.

ג) לענין לח בלח שנתערבו ואח"כ נקרב - עי' לקמן.

2. רק ביבש שאין האיסור יוצא ממנה אמרינן טפי שההיתר הופך לאיסור – ראב"ד (תמים דעים סי' ז', לשון הרשב"א תוה"ב ב"ד ש"א ז', "והראב"ד ז"ל כתב דלא אמרו חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא באיסור בלוע בחתיכה דכיון שנתן טעם בחתיכה ואין ממש איסור זה יוצא ומערב בחתיכות האחרות אלא בזו הרי היא כנבלה עצמה אבל בלח כגון יין ביין אי נמי מים במים וכיוצא בהן אעפ"י שהראשון נאסר מחמת מיעוטו כיון שנפל שם היתר ונתערבה בטל האיסור לגמרי בהיתר שנפל שם לבסוף").

א) וכן הפשט במרדכי – פמ"ג (מש"ז ס"ק ט"ו).

ב) זהו פירוש שני – רע"א (על ש"ך ס"ק י"ד, לשונו מובא לקמן), חוו"ד (בי' ס"ק י"ב), אמרי ברוך (על ש"ך ס"ק ט"ו), יד יהודה (הארון ס"ק כ"ד, "המעייין בדבריהם יראה דחלוקים הם").

ג) מראי מקומות – תורת יקותיאל (ס"ק ז' ד"ה והנה מדברי, מחלוקת רשב"א ור"ן בדעת הראב"ד), שו"ת חמדת משה (יו"ד סי' מ"ב), פמ"ג השלם (ליקוטי מגדים מש"ז ס"ק ק').

3. בלח לא שייך בליעה אלא רק עירוב ולכן לא הופך ההיתר עצמו לאיסור – או"ז (אגור סי' אלף קע"ז, "אמנם בהגהות מרבי' אשר בשם האור זרוע סוף פרק גיד הנשה. מחלק בין חתיכה שנבלע בה האסור ובין דבר לח המעורב בהיתר דלא שייך חתיכה עצמה נעשית נבלה כיון שאין האסור נבלע בהיתר אלא מעורב בו"), פר"ח (ס"ק ט"ז, "איסור לח בהיתר יבש אמרי' חנ"נ מטעם חשיבות כי החתיכה איסור ניכר ומובדל הוא ונ"נ אבל לא לח בלח ... וטעמא דמילתא דבדבר לח וצלול לא שייך ביה בליעה אלא שנבלל ומתערב האיסור עם ההיתר יפה"), כרתי (ס"ק ט"ז), בית לחם יהודה (ס"ק ט"ו, "וטעמא דמילתא דבדבר לח וצלול לא שייך בו בליעה אלא שנבלל ומתערב האיסור עם ההיתר יפה"), חכ"א (כלל מ"ד סעי' ט', "והפרי חדש מסיים) וטעמא דמילתא דבדבר לח וצלול לא שייך ביה בליעה אלא שנבלל ומתערב האיסור עם ההיתר יפה ומשום הכי לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה"), כה"ח (ס"ק כ"ח).

א) כך הפירוש במרדכי – פר"ח (ס"ק ט"ז, לשונו מובא לעיל).

ב) זהו פירוש אחר – תורת יקותיאל (ס"ק ז' ד"ה והנה מדברי).

ג) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ע"ה, ציונים ס"ק קמ"ו, "יש להסתפק בבישול של לח בלח אם יש בזה ענין של בליעה או שמא גם בזה לא הו"ד רק תערובת ולא בליעה").

4. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' כ"ז - סעי' כ"ח), בדה"ש (ס"ק ע"ד).

ג. בשר בחלב ע"י בישול.

1. מחמיר – רמ"א (סעי' ד', "ויש לסמוך על זה בשאר איסורים, לצורך הפסד גדול, אבל לא בבשר וחלב"), יש"ש (חולין פרק ז' סי' ס'), ט"ז (ס"ק ט"ו), ש"ך (ס"ק ט"ו, סי' צ"ט ס"ק י"ד), פר"ח (ס"ק ט"ז), בית לחם יהודה (ס"ק ט"ו), פמ"ג (סי' צ"ט שפ"ד סוף ס"ק י"ד, הנהגות הנשאל עם השואל באו"ה סדר ב' אות לג), תורת יקותיאל (ס"ק ז' ד"ה היוצא), חוו"ד (חי' ס"ק י"א), יד יהודה (הקצור ס"ק ל"ד), בדה"ש (ס"ק פ').

(א) דאורייתא – ש"ך (ס"ק ט"ו, סי' צ"ט ס"ק י"ד), פרח (ס"ק ט"ז), בית לחם יהודה (ס"ק ט"ו), פמ"ג (סי' צ"ט שפ"ד סוף ס"ק י"ד, הנהגות הנשאל עם השואל באו"ה סדר ב' אות ל"ג), בדה"ש (ס"ק פ').

(ב) מראי מקומות – דר"מ (סי' צ"ט ס"ק ב', "ועוד נראה דאפשר דהטור מחלק בין הא דאמרינן חתיכה נעשית נבילה להא דאמרינן כל איסורין שריבה עליהם כו' כמו שמחלק בתשובת הרשב"א סימן תצ"ה שכתב דוקא אם נתערב לח בלח או יבש ביבש אמרינן דאם ריבה עליהם שוגג כו' אבל כל שאסור משום בלוע כגון איסור שנפל על החתיכה ויש בה בנ"ט ואח"כ נתרבה ההיתר לבטל אינו מועיל דאמרינן חנ"נ ואפשר לסוחטו אסור עכ"ל וכן היה נ"ל ליישב דברי הטור דכתב סתם דקי"ל כל איסורין שריבה עליהן שוגג מותרין משמע אף בבשר בחלב דלכ"ע חנ"נ").

ד. בשר בחלב שלא ע"י בישול.

1. מחמיר – רמ"א (סעי' ד', כדאי בפמ"ג), עי' רע"א (סי' צ"א על הש"ך ס"ק ח'), "הא הרמ"א פסק לקמן (סי' צ"ב) דבב"ח אף בלח אמרי' חנ"נ ומשמע דאפי' בב"ח דרבנן הכי הוא", יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ד, "אין להקל גם בזה". הארוך ס"ק כ"ה, "רק מצד החומרא לא מדינא").

2. מראי מקומות – תורת יקותיאל (ס"ק ז' ד"ה היוצא, "במקום הפסד צ"ע למעשה").

(א) פת"ת (ס"ק ב') – "בתשובת נו"ב ... בסימן נו"ו שכתב דנראה לו שדעת הש"ך דצונן בצונן גם בבשר בחלב יש להקל בלח בלח לצורך גדול ואולי גם הרש"ל מודה בהפ"מ".

ה. דעת הרמ"א: בשאר איסורים.

1. בהפסד גדול יש להקל – רמ"א (סעי' ד', "ויש לסמוך על זה בשאר איסורים, לצורך הפסד גדול"), בית לחם יהודה (ס"ק ט"ו). (א) "לא סמכינן על זה רק לצורך הפסד גדול שזהו יותר מהפסד מרובה" – ערה"ש (סעי' כ"ח, וכן עי' סי' ע' סעי' מ"א). (1) אמנם עי' הערה"ש (סי' ק"ו סעי' י'), וצ"ב.

(ב) פי', הפמ"ר – פלתי (סי' ק"ו ס"ק ב'), פמ"ג (מש"ז ס"ק ט"ו, סי' צ"ט שפ"ד סוף ס"ק י"ד, סי' ק"ו שפ"ד ס"ק א', ס"ק ג', שעה"ת ח"ב ריש פרק ג', הנהגת הנשאל באו"ה סדר ב' אות ה'), רע"א (סי' ק"ו על רמ"א סעי' א', "זולת בהפ"מ סמכי' על הראב"ד"), חו"ד (סי' ק"ו ח' ס"ק א', סי' צ"ד ח' ס"ק ו', ס"ק ט', ס"ק כ"א, בי' ס"ק י"א), חכ"א (כלל נ"א סעי' כ"ד), כה"ת (סי' ק"ו ס"ק ח'), בדה"ש (סעי' ד' ב' ד"ה לצורך, עמ' קע"ג, "בערוך השלחן ... אולם בפמ"ג וחו"ד ... וכן הוא בחכ"א"), זר השלחן (טבעות השלחן סוף ד"ה בהיתר, עמ' פ"ב).

(ג) מראי מקומות – פמ"ג השלם (ליקוטי מגדים מש"ז ס"ק צ"ט).

(ד) עי' לקמן – דרך בישול, ושלא דרך בישול.

2. על איזה שיטה סומך הרמ"א להקל במקום הפסד גדול.

(א) סומך על מרדכי – ט"ז (ס"ק ט"ו), ש"ך (ס"ק י"ד).

(ב) סומך על ראב"ד – רע"א (סי' ק"ו על רמ"א סעי' א', "זולת בהפ"מ סמכי' על הראב"ד").

(ג) סומך על המרדכי והראב"ד [שאינן חולקים] – פמ"ג (מש"ז ס"ק ט"ו, "הנה הרשב"א בארוך צ"ז ב' ור"ן סוף פרק כ"ה בשם הראב"ד חילקו דאם נבלע איסור בחתיכה צריך לשער אח"כ נגד כולה דאין איסור יוצא מחתיכה זו וכן הוא במרדכי ... ורמ"א שחילק בין לח ליבש והוא סברת הראב"ד").

(ד) מראי מקומות – גר"א (ס"ק כ"ב, "י"א דלא אמרינן כו'. מההיא דע"ז הנ"ל וא"צ לכל מה שדחקו בתוס' ורא"ש. מרדכי. אבל הר"ן הקשה על סברא זו ממ"ש ק"ח ב' אמאי מותר חלב נבילה כו' והכריע דבב"ח אמרינן מדאורייתא חנ"נ ואפילו בלח בלח אבל בשאר איסורין אינו אלא מדבריהם ול"ג אלא דומיא דבב"ח כו' ע"ש ופסק הרב כמוהו בהפסד גדול").

ו. שאר איסורים ע"י בישול.

1. בהפמ"ר יש להקל – רמ"א (סעי' ד'. לפי הפמ"ג, ונו"ב), עי' ש"ך (ס"ק ט"ו), פמ"ג (הנהגת הנשאל עם השואל באו"ה סדר ב' אות ה'), עי' נוב"ת (יו"ד סי' מ"ט, סי' נו"ו ד"ה ומ"ש), תורת יקותיאל (ס"ק ז' ד"ה היוצא), יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ג, הארוך ס"ק כ"ד), בדה"ש (ס"ק ע"ה, ס"ק ע"ו).

2. מחמיר – יש"ש (חולין פרק ז' סי' ס'), ט"ז (ס"ק ט"ו), חו"ד (ח' ס"ק י"א). אמנם עי' צ"ד ח' ס"ק כ"א, בי' ס"ק י"א, וצ"ע).

3. מיקל בהפסד וצורך גדול – חכ"א (כלל מ"ד סעי' ט', כלל מ"ו סעי' ז', "אין לסמוך על זה אלא בהפסד וצורך גדול").

4. נ"מ בטעמים לעיל – בדה"ש (ס"ק ע"ה).

5. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ס"ה).

ז. שאר איסורים שלא ע"י בישול.

1. הפמ"ר יש להקל – עי' ש"ך (ס"ק ט"ו), תורת יקותיאל (ס"ק ז' ד"ה היוצא).

2. מיקל – ט"ז (ס"ק ט"ו), פרח (סי' צ"ו ס"ק ח'), חו"ד (ח' ס"ק י"א), יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ג, הארוך ס"ק כ"ד).

ח. איסור דרבנן.

1. מיקל.

(א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ל"ו ד"ה אבל נראה) – "אבל נראה מכיון שבהפ"מ פוסק הרמ"א לסמוך להתיר בלח בלח הרי הוא משום שיותר נוטה לו שהוא מותר כשיטה זו רק שבלא הפ"מ חוששין לשיטת הסוברין דגם בתערובות לח בלח אמרינן חנ"נ, ולכן יש לסמוך ע"ז באיסור דרבנן אף בלא הפסד כלל כיון שכך הוא עיקר הדין ... וראיתי בדרכי תשובה ס"ק מ"א שהביא משו"ת כתב

סופר שכתב דהמקיל בשאר איסורין באיסור דרבנן לא הפסיד ואולי הוא מטעם שכתבתי (וספר כת"ס אין אצלי). אבל אף להט"ז והפמ"ג ועוד הרבה אחרונים שסוברין דאף באיסור דרבנן שבשאר איסורין נמי אמרינן חנ"נ וראוי להחמיר כמותם, מ"מ בתערובות לח בלח שגם באיסור דאורייתא הוי עיקר הדין דלא אמרינן חנ"נ דמה"ט מתיר הרמ"א בהפ"מ ודאי שגם לדידהו אין מקום להחמיר באיסור דרבנן אף בלא הפסד כלל, וכיון שסתם יינם הוא איסור דרבנן יש להקל".

2. רק בהפסד מרובה.

א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י', ע"י סי' צ"ט מש"ז ס"ק י"ב ד"ה וראוי) – "**דחלת חוץ לארץ** ... דהוה כלח בלח דבהפסד מרובה שרי".

3. מראי מקומות – **נוב"ת** (יו"ד סי' מ"ט), **שו"ת כח שור** (סי' ט'), **חכ"א** (כלל נ"א סעי' כ"ד).

א) פמ"ג השלם (ליקוטי מגדים שפ"ד ס"ק נ"ג) – "דבהפסד מרובה שרי. מבוואר בדברי רבינו דאף באיסור דרבנן כמו חלת חו"ל לא מקלינן אלא בהפסד מרובה, וכ"מ בדברי רבינו לקמן (מש"ז צט סקי"ב ד"ה וראוי) ובשו"ת כח שור (ט) ובחכמ"א (נא כד), ודלא כשו"ת אגר"מ (יו"ד ח"ב לו), וע' בשו"ת נוב"י (תניינא מט)".

ט. ספק חנ"נ.

1. **הגר"ש** זצ"ל (הליכות שדה חצ"ד עמ' כ"ו הע' ט"ו, אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות ח') – "וראה ברמ"א יו"ד צ"ב ד' שאע"פ שמחמיר בענין חתיכה נעשית נבילה הרי שלגבי לח בלח כתב שאין הלח כולו נעשה נבילה ויש לסמוך על זה בשאר איסורין (שלא בבשר בחלב) לצורך הפסד גדול. וראה בבאה"ט שמסיק מדברי המהרש"ל המובאים בט"ז שיש להקל גם שלא במקום הפסד. (וראה גם במקורות שהובאו באינצקלופדיה תלמודית בערך חתיכה נעשית נבלה הערה תקי"ב) ובנדון דידן דיתכן ומיד הוה ששים כנגד האיסור, ובדואי מדובר בהפסד מרובה, נראה דיש להתיר. וכן שמענו מהגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] שכיון שמדובר בספק חנ"נ יש להקל גם שלא במקום הפסד. ועוד יש מקום לצרף את דעות הסוברים שכל שלא נודע התערובת בינתיים אין אומרים חנ"נ, וכן פוסקים אחרונים לגבי תערובת לח בלח".

2. לענין במקום שלא נודע התערובות, האם אמרינן חנ"נ - ע"י סי' צ"ט סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ו. גדר "לח".

א. **לח בלח שנתערבו ואח"כ נקרא**.

1. הוי לח בלח [גם לשיטת המרדכי].

א) **נוב"ת** (יו"ד סי' נ') – "כיון שבשעה שנתערב היה לח ולא נ"נ לדעת רמ"א שוב לא אמרינן שכשנקרא יהיה נ"נ שדבר זה שחענ"נ חידוש הוא בשאר איסורים ואין לך בו אלא חידושו שבשעה שנתערב יהיה נ"נ אבל לא אח"כ בשעת הקרישה שהרי אז לא ניתוסף בו איסור אלא שנשתנה בעצמו ונעשה קרוש ואיך מעצמו יתחדש איסור".

ב) הו"ד **בפת"ת** (ס"ק כ') – "כיון שטעם הקולא בלח הוא שאין חתיכה הנאסרת ניכר ונבדל לפ"ז אם החמשה זייד"ל ל טרם שנתערבו עם הט"ו זייד"ל **כבר נקרא** הוי כמו חתיכה וגם רמ"א מודה שנ"נ ואולי כיון שמשעה שנתערב היה לח ולא נ"נ לדעת רמ"א שוב לא אמרינן שכשנקרא יהיה נעשה נבילה שדבר זה שהחתיכה נ"נ בשאר איסורים חידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו שבשעה שנתערב יהיה נ"נ אבל לא אח"כ בעת הקרישה שהרי אז לא נתוסף בו איסור אלא שנשתנה בעצמו ונעשה קרוש ואיך מעצמו יתחדש איסור ומ"מ לא בריר לי הך סברא ע"ש שהעלה לענין השאלה הנ"ל דכיון שאין כאן רק ספק טריפה וגם הוא מב"מ הרוצה להקל אין מוחה בידו".

ג) **יד יהודה** (הארוך ס"ק כ"ד, הקצר ס"ק ל"ב) – "**דגם להמרדכי** אין ליתן חשיבות חתיכה עליו כיון דבידו להתיכו ולעשותו לח וא"צ למ"ש הנ"ב שם".

ד) ע"י **זר השלחן** (ס"ק ל"ה).

2. מראי מקומות – **פלת** (סי' ק"ד ס"ק ג'), **פמ"ג** (או"ח סי' תס"ז א"א ס"ק ל"ג ד"ה הוי, סי' תמ"ז א"א ס"ק ל"ח), **מנחת פתים** (על סעי' ד'), **מעדני אשר** (סי' נ"ב אות ב').

ב. חתיכה שנאסר ואח"כ נימוחה להיות כמשקה.

1. תלוי במחלוקת הטעמים בין המרדכי והראב"ד.

א) **רע"א** (על ש"ך ס"ק י"ד, על החו"ד ס"ק י"ב) – "מטעם חשיבות. כ"כ המרדכי ולפ"ז אף אם נתרסק החתיכה ונימוח מ"מ צריך ס' נגד כולה דכבר נ"נ בשעת הבליעה דהא חשוב אבל ברשב"א בתה"א (דף צ"ז) כתב הטעם דבחתיכה כיון שנשאר באיסורה משא"כ בלח דהכל נבלל הכל מצטרף לבטל עיי"ש ולפ"ז בחתיכה שנימוח ג"כ דינו כלח כיון דהשתא הכל נבלל".

ב) **חו"ד** (בי' סוף ס"ק י"ב) – "וחתיכה שבלעה איסור ואח"כ המחיה אותה למשקה ונתערבה בלח, לדעת הראב"ד [תמים דעים סימן ז] שכתב הרשב"א בתורת הבית הארוך [בית ד שער ז, ב] בשמו, הטעם דבלח בלח לא אמרינן חתיכה נעשה נבלה משום דהאיסור נתערב בכל ההיתר, ע"ש, א"כ הכא נמי הרי נתערב האיסור בכל ההיתר".

2. גם להמרדכי יש להקל, דאין לחתיכה חשיבות כיון דבידו להתיכו ולעשותה לח.

א) ע"י **יד יהודה** (הארוך ס"ק כ"ד) – "**דגם להמרדכי** אין ליתן חשיבות חתיכה עליו כיון דבידו להתיכו ולעשותו לח".

3. מיקל, הוי כלח בלח.

א) **צמח צדק** (החדשות סי' ס"ו אות ג').

4. מחמיר.

א) פמ"ג (סי' צ"ט שפ"ד ס"ק י"ג ד"ה אי לאו) – "חלילה להקל בהפסד מרובה וצורך גדול אלא דוקא בנתערב תחלה באיסור לח ולא בענין אחר".

(ב) חו"ד (בי' סוף ס"ק י"ב) – "אך כיון שכל האחרונים לא הזכירו רק טעם המרדכי [חולין רמז תרצז] משום חשיבות חתיכה, א"כ כיון דבשעת בליעת האיסור היה חשיבות להחתיכה ונעשה נבלה, אף שנתמחה אח"כ לא יצא מידי איסורה, ובעינן ששים נגד כל החתיכה, ופשוט".

(ג) טוב טעם ודעת (סוף סי' קכ"ה).

(ד) בדה"ש (ס"ק ע"ח, ע"י ציונים ס"ק קנ"ו) – "ונראה להחמיר כדבריהם".

(ה) זר השלחן (ס"ק ל"ה, טבעות השלחן ד"ה בהיתר).

5. מראי מקומות – נפש חיה (סי' ט"ו), להורות נתן (ח"ז סי' ס').

ג. האם שומן הוא לח.

1. מראי מקומות – פמ"ג (סי' צ"ט שפ"ד ריש ס"ק י"ג), פלתי (סי' ק"ד ס"ק ג').

(א) מהרש"ם (ח"א סי' ק"ו) – "והנה מה שנסתפקו אם שומן הנקרא דינו כלח בלח או כיבש ביבש, הדבר פשוט דינו כלח בלח".
(ב) אחיעזר (ח"ב סי' ט' אות ד') – "יש לעיין בשומן למש"כ הפלתי בסי' ק"ד סק"ג דבש ושמן כיון דנקרש מקרי יבש ונעשה נבילה וכל היכא דחנ"נ לא חשיב כתרובות דכל החתיכה אסור ואסור להוסיף עליו ע"י בכרו"פ ובפרמ"ג סי' צ"ט דלדין דקיי"ל חנ"נ אסור להוסיף ובנדון רע"א בבשר ששהה ג' ימים בלא מליחה דדם שלא פירש לא נ"נ משא"כ בזה שנאסר ע"י כבישה ונ"נ הוה ככולו אסור אין זה מוסיף על התערובת אלא מבטל לכתחלה אולם רבים מן האחרונים חולקים על הפלתי דשומן הוה לח ועיי' בפרמ"ג סי' צ"ט ס"ק י"ג".

ד. עיסה הנילוש מקמח ומי ביצים.

1. נחשב לח בלח.

(א) חכ"א (כלל נ"א סעי' כ"ד) – "ונראה לי דעיסה הנילושה מקמח ומי ביצים הוי גם כן לח בלח ונפקא מינה דבהפסד מרובה לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה ואם כן אם יש ששים בין הכל דהיינו הקמח והרוטב והתבשיל הכל מצטרף לבטל הביצה שמצא בה טיפת דם או שנולדה ביום טוב".

2. מראי מקומות – שו"ת חמדת משה (יו"ד סי' מ"ב ד"ה והנה המחבר), נפש חיה (יו"ד סי' ט"ו), יד יוסף (סי' ע"ח), מנחת שי (על הנהגות הנשאל באו"ה סדר ב' אות ל"ג), דברי יוסף (סי' תר"ז אות ג'), דרכ"ת (ס"ק ס"ב), בדה"ש (בי' ד"ה ויש, עמ' קע"ב, "לדינא צ"ע").

(א) מעדני אשר (סי' נ"ב אות ג') – "ובבדי השלחן ... כתב לישב דברי החכמ"א ... לפקפק ע"ז, דשמא רק קמח בקמח חשיב כלח בלח ול"ש בו בליעה אלא עירוב, משא"כ בתערובת של קמח עם ביצה, דשם לכאורה גרגירי הקמח המוצקים בולעים את הביצה הנוזלית ואינו עירוב בעלמא כמו בשאר לח בלח".

ה. בשר נבילה שנתבשל ברוטב.

1. הרוטב נחשב לח בלח – ש"ך (ס"ק ט"ו), פמ"ג (סי' צ"ט שפ"ד ס"ק י"ג ד"ה והנה, "אפילו איסור גוש על דרך משל זית נבילה בארבעים זיתי רוטב ואחר כך נתוסף עוד עשרים זיתי רוטב וזית נבילה עדיין בתוכו אין צריך כי אם נגד הזית דמה שנפלט לארבעים לח הוא ומה שיוצא עכשיו מזית גוש עכשיו יש ששים ופשוט"), זר השלחן (ס"ק ל"ד).
2. הרוטב הוי כמו יבש – יש"ש (חולין פרק ז' סי' ס'), הו"ד בבדה"ש (ס"ק ע"ה).
3. מותר רק בהפמ"ר וצורך גדול – חכ"א (כלל מ"ד סעי' ט').
4. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ס"ג).

ו. פליטת קדירה במים.

1. נחשב לח בלח.

(א) ש"ך (סי' ק"ג ס"ק כ') – "די"א דאין אומרים חתיכה נ"נ באיסור לח שנבלע בהיתר לח וכדלעיל סימן צ"ב ס"ד בהג"ה ע"ש".
(ב) פמ"ג (שפ"ד סוף סי' ק"ג, הנהגת הנשאל עם השואל באו"ה סדר ב' אות ה').
(ג) גר"א (סי' ק"ג ס"ק כ"ו).
(ד) רע"א (סי' צח על הש"ך ס"ק ה') – "הבלוע שנכנס ונפלט אינו דבר נפרד והוי רק כמו לח בלח".
(ה) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ל"ו ד"ה אבל הא).

ז. ציורים.

א. טומאה.

1. מראי מקומות – בית מאיר (סוף סי' ק"א ד"ה אגב, "אפשר שייך נמי דין חנ"נ וצ"ע"), הו"ד בדעת תורה (ד"ה בדין).

ב. איסורי הנאה.

1. לא אמרינן חנ"נ.

(א) או"ה (כלל כ"א דין ו' - דין ז').

(ב) רע"א (על חו"ד סי' פ"ז בי' ס"ק ב').

2. אמרינן חנ"נ.

(א) פּלתי (סי' פ"ז סוף ס"ק ט"ו) – "וכתב הש"ך (ס"ק כ') הא דשרי לחוף הראש בו, משום דאינו נהנה מגוף איסור. ולא הבנתי כיון דבכל איסורים חתיכה נעשית נבילה, וא"כ המים נעשה נבלה מחתיכה דאיסורא, ואיך יהנה מהם לרחוץ ראשו, דאיסורים בהנאה. ולא דמי לשימוש בכלי בלוע איסור בצונן, דגופו של כלי לא נעשה נבלה. וצ"ל דכולי האי לא אחמור, הואיל ורוב פוסקים ס"ל חתיכה נעשית נבילה בשאר איסורים דרבנן, וא"כ הוי ספיקא דרבנן אם היה תערובת בשר בחלב, ובפרט לפי מה שכתבתי שלא היה כדרך הנאתן, ובפגם, וכל חתיכה נעשית נבילה ילפינן מבשר בחלב, ובעינן דווקא בשבח כמ"ש הר"ן (מ"ג ע"א ד"ה תנן) דבעינן דומיא דבשר בחלב בכל אופניו".

(ב) פּמ"ג (סי' תס"ז מש"ז ס"ק י"ז ד"ה ובתרי) – "והמיקל בה"מ ומניעת שמחת י"ט בתרי משהו באוכל גוש אין לגעור בו וכ"ש להתירו **בהנאה** התבשיל השני דשרי בתרי משהו וצ"ע".

פּמ"ג (סי' תמ"ז א"א ס"ק א') – "ומ"מ בה"מ ומניעת שמחת יו"ט אפשר לצדד ולהקל ולמכור **בהנאה** יש לסמוך אהט"ז דשרי בתרי משהו".

(ג) הו"ד בשעה"צ (סי' תס"ז ס"ק ס"ז).

3. מראי מקומות – הג' יד שאול (סי' קל"ד סעי' ד'), יבין דעת (ס"ק ד' ד"ה ואי), שחיטת חולין (עמ' קכ"ד).

(א) חוו"ד (סי' פ"ז בי' ס"ק ב', סי' צ"א בי' ס"ק ז') – "עיינן ש"ך ס"ק כ' כיון שאינו דבר של אכילה לא חשיב הנאה. נראה כוונתו, דלא אמרינן באיסור הנאה חתיכה נעשה נבילה שיהיה הגוף החתיכה אסור בהנאה, כיון שהוא רק איסור דרבנן, דמיא לסתם יינם".

ג. פחות מכזית.

1. לא אמרינן חנ"נ – וויכוח מים חיים (אחי המהר"ל, כלל צ"א דין ב').

2. מראי מקומות – שואל ומשיב (תורת משה שם).

ד. אסור מצד חומרא.

1. מראי מקומות – עי' אוצר דברי הפוסקים (אות מ"ט).

ה. חצי חתיכה: כדי קליפה, כדי נטילה.

1. אין חנ"נ.

(א) יראים (תוס' חולין דף צו. ד"ה אפילו, דף ק. ד"ה בשקדם) – "והרב רבי אליעזר ממי"ץ היה מחלק משום דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשה נבלה במקצת חתיכה אלא בכל החתיכה".

(ב) פּר"ח (ס"ק י"ז) – "כתב הר"ן בסוף פרק כל הבשר (שם, ב) דכיון דלא החמירו בשאר האיסורין לומר חתיכה נעשית נבילה אלא משום לתא דבשר בחלב אין אומרים חתיכה נעשית נבילה אלא בדברים המתבשלים דומיא דבשר בחלב דרך בישול אסרה תורה, אי נמי צונן לתוך חם שאף הוא דרך בישול ומשום הכי מדומע ומחומץ שאינו דרך בישול לא אמרינן ביה חתיכה נעשית נבילה ע"כ, ולפי זה דבר שנאסר בו קליפה כגון מליחה וצלי וכיוצא בזה אין בו דין חתיכה נעשית נבילה, וכן כתב בש"ך [ס"ק טז] בשם התורת חטאת כלל ל"ח [דין ב] והסכים עמו ואפילו בדבר שמן שאוסר עד ששים".

(ג) זבחי צדק (ס"ק כ"א, ס"ק כ"ב).

(ד) כה"ח (ס"ק ל"ה).

2. יש חנ"נ.

(א) ט"ז (סי' צ"ו ס"ק ו' [ועי' בפמ"ג שם, ברע"א שם (על הש"ך ס"ק ט', ועוד רע"א על הט"ז שם ס"ק ו' בקצת דפוסים), באמרי בינה שם, ודעת תורה כאן ד"ה ובדין (ומה שכתב שם בשם הט"ז סי' צ"ו ס"ק ז', שאומרים חנ"נ בחצי חתיכה. לא נראה שזה הפשט בט"ז, אלא שאוסר כולו מצד שיטת הרשב"א שדבר חריף אוסר כולו. ואולי לשון הדעות "ט"ז סי' צ"ו סק"ז" הוי ט"ס וצ"ל סק"ו. וממילא דלא כמפרש הנכד של המהרש"ם פשט במהרש"ם]).

3. דעת הפמ"ג.

(א) מחמיר רק בבב"ח – פּמ"ג (סי' כ"ב שפ"ד ס"ק י'), הנהגות השואל עם השואל באו"ה ח"ב אות ל"ה [עי' מגיה בשו"ע של מכון ירושלים], "בשאר איסורין דבר הנאסר כדי קליפה או נטילה לא אמרינן חנ"נ ... משא"כ בב"ח כה"ג".

(ב) מחמיר בכל איסורים – פּמ"ג (סי' צ"ו מש"ז ס"ק ו', "דהלכה ודאי קי"ל חנ"נ אף כ"נ או כ"ק כמבואר בכמה דוכתי").

4. מראי מקומות – כנה"ג (הג' ב"י ס"ק מ"ו), גליון מהרש"א (סי' צ"ו על הש"ך ס"ק ט'), משמרת שלום (חי' דינים סוף סי' צ"ב אות י"ג), דרכ"ת (ס"ק מ"ד).

(א) ש"ך (ס"ק ט"ז, סי' כ"ב ס"ק י', סי' צ"ו ס"ק ט', סי' ק"א ס"ק ו') – "כתב הב"ח דלדידן דקי"ל לקמן סי' צ"ב חתיכה נעשה נבילה בכל האיסורין צריך ס' ג"כ כנגד הקליפה שנאסרה תחלה במליחה ... ואין נראה כן דעת הר"ב בת"ח שם וממה שסתם כאן כהט"ו וכן נראה דעת העט"ז ושאר אחרונים ונראה דס"ל דלא אמרינן חנ"נ אלא במקום שהחתיכה עצמה נאסרה בנ"ט אבל לא בקליפה שאסרו חכמים שהיא חומרא וכ"כ באו"ה כלל כ"ט דין ב' בשם ר"ת ומהר"מ ע"ש וכ"כ רבינו ירוחם נט"ו אות י"ג בשם י"מ ומביאו ב"י בס"ס ק"ה דלא אמרינן חתיכה נעשה נבילה אלא כשהיא עומדת בפני עצמה אבל לא בקליפה כו' וגם התוס' פ' ג"ה דף צ"ו בשם רא"מ והרא"ש שם הזכירו סברא זו עי"ל ...".

ו. בל יראה.

1. אין חנ"נ – רע"א (או"ח סי' תמ"ח), הו"ד בס' שחיטת חולין (עמ' קכ"ה, "בח"י רעק"א על שו"ע או"ח סי' תמ"ח (נדפס בשו"ע עם

רעק"א השלם) שכתב דאין עוברין על חנ"נ דחמץ משום 'בל יראה' יעוי"ש. ולכאורה הביאור הוא כמשנ"ת דכיון דחנ"נ הוא איסור

עצמי ואין עלי' שם איסור חמץ לפיכך אין עוברין עליו משום 'בל יראה' (גליון מהרש"א (חולין דף צח:)).

ז. **סיכום: מקומות שאין אומרים חנ"נ** - ייש"כ לר' יונה גרוסמן.

1. בהיתר – ש"ך (ס"ק כ"ב, ס"ק כ"ג, סי' צ"ח ס"ק ל"ד, "דלא שייך לומר חנ"נ כיון דעדיין כולו היתר וכדלעיל סי' צ"ד ס"ו וכמה דוכתי").
2. נטל"פ – ש"ך (ס"ק כ"ב, סי' צ"ח ס"ק י"ז).
3. יבש ביבש – רמ"א (סעי' ד', סי' צ"ט סעי' ה').
4. בשאר איסורים – מחבר (סעי' ד', סי' צ"ט סעי' ג').
- א) לח בלח במקום הפמ"ר – רמ"א (סעי' ד', סי' צ"ט סעי' ה').
5. כלים – עי' מחבר (סי' צ"ח סעי' ה').
- א) בכלי שיש לו הגעלה – מרדכי (לפי הש"ך סי' צ"ח ס"ק כ"א).
- ב) בגוף הכלי – ש"ך (סי' צ"ח ס"ק כ"א).
6. כשלא נודע האיסור – דר"מ (סי' צ"ט ס"ק ב').
- א) עי' פת"ת (שם ס"ק ו') בשם הפמ"ג ומנח"י אם יכול להקל במקום לח בלח בשאר איסורים.
7. קליפה - עי' לעיל.
8. מליחה במקום הפמ"ר - עי' לעיל.
9. כשאין ידוע להיכן נפל – ט"ו (ס"ק ו'), ש"ך (ס"ק ח', סי' קי"א ס"ק י"ז).
10. איסור דרבנן [בין בב"ח, בין שאר איסורים, בין לח בלח] - עי' לעיל.

ח) תרי משהו.

א. שיטות.

1. לא אמרינן חנ"נ.
  - א) ר"ת (תוס' חולין דף ק. ד"ה בשקדם) – "דנהי דהיא גופה מיתסרא בכל שהוא מ"מ לא אמרינן שתעשה נבלה לאסור כל האחרות כיון שהיא עצמה לא נאסרה אלא ע"י כל שהוא".
  - ב) טור (סעי' ד').
  - 1) פוסקים – לבוש (סעי' ד'), פוסקים.
  2. אמרינן חנ"נ.
    - א) רמב"ן (חולין דף ק. ד"ה הא, מלחמת דף לו.) - לשונו מובא לעיל.
    - ב) רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"א, ז.) - לשונו מובא לעיל.
    - ג) ר"ן (דף לב. ד"ה ואיכא) – לשונו מובא לעיל.

ב. הטעם דע"י איסור משהו אינו נעשה חנ"נ.

1. כיון דחנ"נ בשאר איסורין הוא גזירה אטו בב"ח, לא החמירו טפי מבב"ח עצמו דאינו אוסר אלא בנ"ט.
  - א) פלתי (ס"ק י' ד"ה ולכאורה היה, עי' סי' פ"ז סוף ס"ק ט"ו).
  - ב) כנפי יונה (ד"ה והדרן).
  - ג) פמ"ג (סי' ס"ט מש"ז סוף ס"ק י"ט, סי' ק' ס"ק א' ד"ה ודע, או"ח סי' תס"ז סוף ס"ק י"ז, ראש יוסף חולין דף ק. ד"ה אמנם, עי' סי' צ"ב ס"ק ט"ז בשיטת הרא"ש) – "ודע דמה שכתב הטור בסימן צ"ב בשם ר"ת דבר הנאסר במשהו לא נעשה נבילה ... וטעמא לא נעשה נבילה דמשום לתא דבשר בחלב גזרו וכל למעלה מששים ליכא לתא דבשר בחלב כן היה נראה לי".
  - ד) חת"ס (חולין דף ק. ד"ה בשקדם) – "הענין בנוי דכל ענין חנ"נ משום לתא דבב"ח וא"כ חתיכה הנאסר במשהו אינו דומה לבב"ח וא"א שיעשה החתיכה נבלה ממש לאסור בפליטת עצמו במשהו ורק מטעם משהו דמשהו המעורב בו מחתיכת נבלה קמייתא וזה אינו דומה לדם הפר ודם השעיר".
  - 1) קשה לשיטת תוס' (ועוד) שחנ"נ בשאר איסורים דאורייתא – רע"א (סי' ק"ו על רמ"א סעי' א' ד"ה אמנם, חולין עמ' קס"ח בד"ה אמנם, "ומה שתירץ כן דלא נ"נ אלא בדרך בישול ובכל החתיכה דלא אמרו חנ"נ אלא משום לתא דבב"ח ובעי' דומיא דבב"ח ע"ש זהו ל"ש הכא למה דס"ל הכא חנ"נ ד"ת כמו שהוכיחו מההיא דגעולי מדין, גם ממה דהקשו מההיא דיי"נ שנפל לבור א"כ ע"כ ס"ל דאף בצונן נ"נ ודלא כהר"ן").
  2. אינו יוצא מחתיכה שנבלע בה.
    - א) רשב"א (חולין דף ק. ד"ה והא) – "אם אין שם כדי נתינת טעם אין בו כח לצאת מן החתיכה ולהתפשט דמה שאינו אלא משהו לבד ואין בו שיעור כלל היאך יצא ויתפשט".
    - ב) א"ר (סי' תמ"ז ס"ק א') – "ואותו משהו אין בו כח להתפשט".
    - ג) פמ"ג (או"ח סי' תס"ז מש"ז ס"ק י"ז ד"ה ובתרי, סי' תמ"ז א"א פתיחה ד"ה עי', סי' צ"ב מש"ז ס"ק ט"ז בשיטת ר"ת, עי' ראש יוסף חולין דף ק: בתוד"ה בשקדם).
    - ד) רע"א (סי' ק"ו על רמ"א סעי' א' ד"ה אמנם, חולין עמ' קס"ח בד"ה אמנם) – "ובהכרח לומר כמ"ש הכו"פ דמה שאר"ת דמשהו לא נ"נ היינו מה"ט גופא דאין משהו יכול להתפשט לחוץ ואין הנאסר יכול לאסור".
    - ה) חו"ד (בי' ס"ק י"ב).
    - 1) קשה לשיטת תוס' שגם בלח בלח אמרינן חנ"נ אא"כ הוא איסור משהו – שחיתת חולין (דף ק. ד"ה אמנם מהא, עמ' ק"ג).
    3. חסרון בחשיבות.

- (א) ר"ן (חולין דף לו. ד"ה דרש) – "ול"נ דכל שלא נתן טעם בחתיכה אף על גב דמיתסר לא חשיב איסורה למימר בה חתיכה עצמה נעשית נבלה".
- (ב) א"ו"ז (סי' תנ"ח) – "רבינו תם צ"ל אומר דמה שהביא משמעתין דאע"פ שקיבלה טעם משהו מנבילה אינה נעשית נבילה לאסור שאר חתיכות **משום** דאין משהו חשוב כל כך להחשיב החתיכה לעשותה נבילה. עד שיהא שם נותן טעם".
- (ג) הו"ד ביד יהודה (הארוך ס"ק י"ז ד"ה עוד כתבו).
4. מראי מקומות – בית מאיר (סי' תס"ז על סעי' י"ד), גליון מהרש"א (סי' ס"ט על הט"ז ס"ק י"ט), מעדני אשר (סי' נ"ג), מגילת ספר (אות י"ט - אות כ"א), שחיטת חולין (דף ק. ד"ה והנה, עמ' ק"ב).
5. **הטעם דצריך להגיע לדין חנ"נ כדי לאסור החתיכות.**
- (א) ר"ן (חולין דף לו. ד"ה דרש), נקוה"כ (על ט"ז ס"ק ט"ז) – "וכל שאינה נעשית נבלה אינה אוסרת כל החתיכות כולן דאע"ג דא"ר יהודה מין במינו לא בטיל לא שמעין ליה הכי כל שטעם אחר של היתר מעורב בו".
- (ב) ריטב"א (חולין דף ק. ד"ה והקשו) – "דסבירא ליה לרב שאין שום דבר אוסר במשהו אלא כשהוא איסור בעין, אבל כשהוא מעורב בין איסור והיתר אינו אוסר, ולכך הוצרך לומר חתיכה עצמה נעשית נבלה".
- (ג) מראי מקומות – שחיטת חולין (דף ק. ד"ה הטעם, עמ' ק"ג).

ג. האם צריך ששים כנגד החתיכה, או רק כנגד הטעם.

1. כנגד החתיכה.
- (א) ט"ז (ס"ק ט"ז) – "דאע"פ שלר' יהודה הוי מין במינו במשהו מ"מ היינו דוקא שתחילה נאסר במשהו אבל אם נתבשל אחר כך במינו אין כח לאסור אם יש ס' נגד החתיכה שנאסרה ולא אסרינן מכה מין במינו במשהו כיון שאין גוף האיסור כאן אלא שבלעה מאיסור משהו ע"כ הוי שאר החתיכות הכשירות מותרות".
2. כנגד הטעם.
- (א) נקוה"כ (על ט"ז ס"ק ט"ז) – "שגגה היא".
- (ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק ט"ז) – "הדבר הקשה הוא מה שכתב דבר הנאסר במשהו שנפל לאחרות די בס' נגד חתיכה א' אמאי כיון דלא נעשית נבילה כמו שכתב בנקודות הכסף ... לט"ז קשה דאפילו ס' נגד המשהו אין צריך כיון דסובר שאין יוצא לחוץ".
- (ג) ערה"ש (סעי' ל"א) – "תמיהני על דעת המתיר למה הצריך ששים נגד החתיכה [עי' פמ"ג שם] והרי הרשב"א כתב מפורש דא"צ ומבואר מדבריו שם דאין כח במשהו להפליט והוה כאין כאן איסור כלל לענין לאסור חתיכה אחרת".

ד. האם צריך להסיר חתיכה שניה.

1. מחמיר – ט"ז (ס"ק ט"ז, "רק אם מכירו וסילקו").
- (א) וסלקוהו לאו דווקא אלא כלומר ניכר – א"ר (סי' תמ"ז ס"ק א'), "עוד תמה נקודת הכסף על הט"ז דמאי איריא דנפלה לאחרת וסלקוהו אפילו לא סלקוהו נמי אין אוסרת שאר החתיכות והאריך שם טעות סופר, עד כאן. לעניות דעתי דברי הט"ז כפשטן לאפוקי אם אין מכיר החתיכה דאז כיון דחתיכה עצמה אסורה כמו שכתבו התוס' שם ולח אינו אוסר אלא חתיכה ראשונה וכו' הכל אסור דאין לו ביטל בפסח אפילו יבש ביבש, וכן הוכחתי באליהו זוטא מתוס' והרא"ש שם באריכות", פמ"ג (מש"ז ס"ק ט"ז, "ומה שכתב הט"ז אם סלקוהו היינו דבלא סלקוהו ולא ניכר הוה יבש ביבש דאסור בפסח וסלקוהו לאו דווקא אלא כלומר ניכר וכן פי' באליהו רבה ואליהו זוטא באורח חיים תמ"ז אות א' דלא כנקודות הכסף שתמה על הט"ז").
2. מיקל – ש"ך (נקוה"כ על ט"ז ס"ק ט"ז).

ה. לח בלח: דבבר שאסור רק במינו, כמו דשיל"מ.

1. בזמן שתערובת השניה הוי מינו.
- (א) מחמיר.
- (1) ט"ז (סוף ס"ק ט"ז) – "אבל בלח בלח שנתערב בדרך זה אין להקל כיון שכבר נאסר הלח הראשון בתערובתו לא מהני ליה אחר כך תערובת השני דאותו איסור אינו מתבטל לעולם".
- (2) ש"ך (נקוה"כ על ט"ז סוף ס"ק ט"ז) – "אבל אם נאסר דבר לח מחמת משהו ונתבשל אח"כ אותו לח במינו, דהיינו שהאיסור הוא מין של תערובות השני, אסור אף התערובות השני כאלו נפל האיסור הראשון שם".
- (3) שאר פוסקים.
2. בזמן שתערובת השניה הוי אינו מינו.
- (א) מחמיר.
- (1) ט"ז (סוף ס"ק ט"ז).
- (2) ערה"ש (סעי' ל"א, או"ה סי' תמ"ז סעי' י"ח) – "אמנם באיסור לח שנאסר במשהו ונתערב עוד בהיתר לח ודאי דהמשהו אוסר גם ההיתר השני [ט"ז שם] והסברא כן הוא דבשלמא כשאיסור הלח נבלע בדבר גוש שפיר אמרינן דהמשהו אינו יוצא משם אבל בלח בלח בהכרח שמשהו זה יתערב גם בהשני".
- (ב) מיקל: מספיק בששים.
- (1) ש"ך (נקוה"כ על ט"ז סוף ס"ק ט"ז) – "אבל אם נתערב אח"כ אותו לח באינו מינו, אין צריך בתערובות השני רק ששים נגד האיסור הראשון, דלעולם לא אמרינן בחתיכה שנאסרה מחמת משהו חתיכה עצמה נעשית נבלה".

1. מחמיר – יבין דעת (ס"ק ה').

ז. מעמיד [צד להחמיר: מחמת שפעולתן ניכרת בתערובות].

1. לא אמרין חנ"נ.

א) ע"י פמ"ג (סי' ק' מש"ז ס"ק א' ד"ה ודע, או"ח סי' תס"ז מש"ז סוף ס"ק י"ז, ע"י סי' תמ"ב א"א ס"ק ט') – "ודע דמה שכתב הטור בסימן צ"ב בשם ר"ת דבר הנאסר במשהו לא נעשה נבילה הוא הדין כל למעלה מששים מחמץ ומתבל וחזותא וטעמא לא נעשה נבילה דמשום לתא דבשר בחלב גזרו וכל למעלה מששים ליכא לתא דבשר בחלב כן היה נראה לי. ומה אעשה שהמעין בר"ן פרק כל הבשר [חולין מ"ד א'] אהא דכתב וז"ל אלא דחבור חבורתא דקמאי ז"ל למרמי אשמעתין מאין המדומע והמחומץ אלא לפי חשבון ומיין נסך ותירצו מדומע יבש ויין נסך משהו לא נעשה נבילה והקשה מחומץ לח הוא ומאי קושיא משהו הוא אלמא דמחמץ ומתבל ומעמיד לא נדון לענין זה כמשהו. ויש ליישב ויש לצדד מאחר דנעשה נבילה בשאר איסורין דרבנן וכאמור".

ב) יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ה) – "וגבי מחמץ ומעמיד נמי לא אמרין חנ"נ".

ג) בדה"ש (בי' סוף עמ' קס"ה) – "שיש להקל בכך בשגם שיש סוברים דדבר המעמיד בטל בששים כשאר האיסורים ... ועוד שדעת הר"ן ... דרך ביטול דוקא ... וכ"כ ביד יהודה ... ומטעם אחר".

2. מראי מקומות.

א) רע"א (על הט"ז ס"ק ט"ז) – "והיכא דנאסר ביותר מס' כגון דנרגש טעמו יותר מס' או במתבל ומחמץ אי אמרין חתיכה נ"נ ע' בפמ"ג".

ב) מטה יהונתן (על רמ"א סעי' ד', מוהר"ש הכהן מו"ץ דק"ק ווילנא) – "הפמ"ג במש"ז סי' ק' ... אכן מד' הר"ן ... די"ל דהר"ן לשיטתו אזיל דס"ל דמחמץ ומתבל ודכוותיה אוסרין מה"ת ביותר מס', וכמו שכ' הפמ"ג בס"י צ"ח שפ"ד ס"ק כ"ט על שמו, ... ואם כן לא גרע משאר איסורים האוסרין עד ס' דגזרו בהם חנ"נ משום לתא דבב"ח וכמש"כ הר"ן, אבל לפי מש"כ הש"ך בס"י צ"ח ס"ק כ"ט בשם האו"ה בפשיטות דאינו אלא מדרבנן, בוודאי י"ל דלא אמרין בהם חנ"נ ...".

ח. מחמץ עיסה בשאור איסור [צד להחמיר: מחמת שפעולתן ניכרת בתערובות].

1. לא אמרין חנ"נ – ע"י פמ"ג (סי' ק' מש"ז ס"ק א' ד"ה ודע, לשונו מובא לעיל), יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ה, "וגבי מחמץ ומעמיד נמי

לא אמרין חנ"נ), בדה"ש (בי' עמ' קס"ו), "נראה ג"כ שלדינא יש להקל בו".

2. מראי מקומות – רע"א (על הט"ז ס"ק ט"ז, לשונו מובא לעיל).

ט. עבידי לטעמא [צד להחמיר: מחמת שפעולתן ניכרת בתערובות].

1. לא אמרין חנ"נ – ע"י פמ"ג (סי' ס"ט מש"ז ס"ק י"ט, סי' ק' מש"ז ס"ק א' ד"ה ודע, ע"י סי' צ"ח שפ"ד ס"ק ל"ב, סי' ק"ב שפ"ד ס"ק ג', סי' ק"ו שפ"ד ס"ק ב').

2. יד יהודה (הארוך סוף ס"ק י"ז ד"ה ויש לעיין) – "ויש לעיין בהא דלא נ"נ ממהו אם הוא דוקא דמהשוו אינו פועל בו דבר אך דאין ההיתר מבטלו, כגון מין במינו לר"י או חמץ ודשיל"מ וכדומה, אבל היכי דאוסר למעלה מס' מחמת פעולת האיסור בו, כגון עבידי לטעמו וכיוצא, כיון דמ"מ האיסור עושה בו פעולה וחכמים חשבו זה לנו"ט א"כ תו הוי ככל נו"ט והוי גם נבלה מחמתו, מכ"ש היכי דבאמת הטעם נרגש הרבה כגון מלח ותבלין, או דאין חילוק וכל למעלה מס' תו לא גזרו דנעשה נבלה ... הרשב"א בתוה"ב הקשה מהמחמץ ג"כ וכתב ובתוס' תירצו שאין אומרים נ"נ אלא לח בלח או לח ביבש אבל יבש ביבש כגון המדומע ומחומץ שזה בפ"ע עומד וזה בפנ"ע עומד לא. ולכאורה אינו מובן דהא מחמץ לח היא ... אבל ברור דכוונתו כמ"ש באו"ז (סי' תנ"ח) וז"ל והאי דאין המחמץ כו' י"ל כיון שהחומץ אינו נותן טעם מחמת בלוע של איסור ולא מחמת התערובות אלא מחמת כח השאור אין לו נתינת טעם שאין האיסור בלוע בהתר המתחמץ מתערובות בלוע של איסור מרוח חזק ולכך אין לו להחומץ אלא לפי חשבון עכ"ל, וכ"כ בספר יראים ססי' קמ"ו ... והנה כל הפוסקים אלו ס"ל דבמשהו לא אמרין חנ"נ, ואעפ"כ הוצרכו למחמץ לטעמים אחרים הגם שהוא נמי למעלה מס', וע"כ דשם דוקא כיון שאינו נותן טעם כלל, אבל זה כיון שעכ"פ מחמץ, לולא טעמים הנ"ל, היה נ"נ. מיהו הריטב"א (חולין דף ק. ד"ה והקשו) כתב נמי על מחמץ משום דהיא למעלה מס', אבל עדיין אינו ראייה לעבידי לטעמו, דשם נמי משום דהחומץ לא נחשב לטעם וכמ"ש דאינו אלא מריח חזק ... [משא"כ] היכי דבאמת הטעם עצמו נרגש הרבה כגון מלח וכיוצא בפרט שיש סברה דגם מדאורייתא אוסר הטעם ... ומצאתי להפמ"ג בס"י ק' ... ומסיק מ"מ להקל משום דומיא דבב"ח בעינין. ועתה תראה האיך חידשו סברת הבליים מלבם אשר כל הפוסקים לא כתבו כן, וגם הר"ן שס"ל דומיא דבב"ח בעינין, לא עלה על דעתו לומר דכל למעלה מס' אינו דומיא דבב"ח. וגם אין זה סברה כלל, דאם היה בנמצא גם בב"ח למעלה מס' והתורה התיר מפורש, בזה שפיר י"ל ... וזה טעם הר"ן כל שאינו דרך ביטול, אבל דבר זה לא נמצא כלל בב"ח דאינו מין במינו וכן אינו מחמץ ומתבל וכיוצא, לכך צריכין דוקא שיהא בו טעם, אבל בשאר איסורין דמצינו נמי זה וחכמים אמרו דזה נמי היא כטעם שפיר היא דומיא דבב"ח ... וכן הרש"ל ביש"ש פ' ג"ה סי' ס' ... אך באו"ה ...".

יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ה) – "וגבי מחמץ ומעמיד נמי לא אמרין חנ"נ, אבל דבר דנותן טעם למעלה מס' וכן בדבר דעבידי לטעמא מבואר בהפוסקים דאמרין בהו חנ"נ, אך דעת או"ה דבכל טעם שלמעלה מס' לא אמרין בהו חנ"נ, וצ"ע".

3. מראי מקומות – רע"א (על הט"ז ס"ק ט"ז, לשונו מובא לעיל), דברי יוסף (סי' תר"ט אות ב', "וצ"ע לדינא"), משמרת שלום (ח"י דינים סוף סי' צ"ב אות י"ד), זכרון אברהם (סי' ק"ב ד"ה ע"ש), בדה"ש (בי' עמ' קס"ו, "ולדינא צ"ע בזה"), מגילת ספר (אות כ"ב).

ט | תרי משהו: חמץ בפסח - במינו ושלא במינו.

א. פוסקים.

1. טור (או"ח סי' תס"ז) – "בספר הרוקח חטה שנמצאת בקדרה נאסרה הכף שהגיסו בה הקדרה שמוה בקדרות אחרות כולן אסורות".
2. ב"י (או"ח סי' תס"ז סוף סעי' י"ג) – "חיטה שנמצאת בקדרה וכו'. כלומר והיא בקועה נאסרה הכף וכו' פשוט הוא".
(א) ש"ך (נקוה"כ על ט"ז ס"ק ט"ז) – ראייה שמחמיר בפסח בב' משהו.
(ב) ט"ז (סי' תס"ז ס"ק י"ז) – "דלאורה הך פסקא לאו הלכתא היא דהא כת' הטי"ד סי' צ"ב בשם ר"ת דמידי דנאסר במשהו אינו נ"נ ואינו משהו ממנו אוסר במשהו אח"כ דהיינו מפליטתו ... לתרץ על הנכון דכאן בכף חיישינן שמה נגע הכף בהחיטה עצמה בקדירה ונאסרת ממנה ולא מן התבשיל שבקדירה".
(ג) א"ר (סי' תמ"ז ס"ק א') – "נראה לי ... דדוקא מחתיכה לא יכול משהו להתפשט אבל מכף שאין לו טעם מעצמו אפשר להתפשט וכהאי גוונא מחלק רמ"א ביו"ד סימן ק"ה סעיף ז' עיין שם ודו"ק".

ב. דבר גוש שנתבשל עם שאר חתיכות.

1. מחמיר.
(א) ש"ך (נקוה"כ על ט"ז ס"ק ט"ז).
(ב) מג"א (סי' תס"ז ס"ק י"ג) – "ובט"ז בי"ד בסי' צ"ב כתב דאם נאסרה חתיכה מחמץ משהו ונפלה לקדירה אחרת אינה אוסרת בפליטתה ע"ש והפריז על מדותיו שבכל מקום נוהגין לאסור וכן מ"כ בהגהת או"ה מרמ"א".
(ג) חנ"ך (חי' ס"ק י"ב, מקור חיים סי' תס"ז חי' ס"ק י"ז) – "אבל במקום שמהו אוסר אפילו באינו מינו, כגון חמץ בפסח, אוסר אפילו כמה משהו. וכן המנהג".
(ד) גר"ז (סי' תמ"ז סעי' ט"ז, עי' סי' תס"ז סעי' ט"ז).
(ה) זר השלחן (ס"ק ל"ח).
2. מחמיר, אבל יש לעשות סניף להתיר.
(א) חק יעקב (סי' תמ"ז ס"ק ה', סי' תס"ז ס"ק כ"ז, שבות יעקב ח"א סי' כ"א) – "נ"ל דאין להקל אא"כ שיש בלא"ה צד להתיר".
(ב) פלתי (ס"ק י').
(ג) ח"א (כלל קכ"א סעי' ח') – "ואם נתערב מתערובת זה שנתערב במשהו בתערובת שני ונמצא דאיכא תרי משהו, כבר נתפשטה ההוראה לאיסור (במ"א תס"ז ס"ק י"ג). ולכן תבשיל שנמצא בו חטה, נאסרו הכף והקדרה וכל הכלים. ואם הגיסו בכף קדרה שניה, הכל אסור. וכתב בא"ר, דדוקא בכף יש להחמיר לאסור מטעם דאין לו פליטה מגופו או לח בלח. אבל יבש שנתערב בו משהו ונתערב באחרות ויש רוב כנגדו ומכיר החתיכה, השאר מותר. אבל אם אינו מכיר, הכל אסור. ובמקום הפסד מרובה ושמחת יו"ט ויש עוד צד להקל, כתב הכו"פ בסי' צ"ב ס"ק י", דיש לעשות סניף להתיר התערובות השניות. ובמקום שיש הרבה צדדים להקל, יש לצרף עוד דעת השאלות דס"ל דחמץ שוה לשאר איסורים ובטל בששים כמש"כ המ"א".
(ד) מנחת יצחק (ח"ח סי' ל"ו).
3. מיקל.
(א) מהרש"ל (דרישה ס"ק ז').
(ב) לבוש (סעי' ד') – "אם לא נאסר החתיכה אלא מאיסור האוסר במשהו כגון חמץ בפסח ויין נסך, ונאסר מחמת משהו שבו לא נעשית כולה נבלה, ואם חזרה ונפלה לקדירה אחרת בטלה ברוב אם אינה מכירה ואפילו ראויה להתכבד, ואם מכירה משליכה והשאר מותר".
(ג) ט"ז (ס"ק ט"ז, סי' תס"ז ס"ק י"ז) – "וכ"ש חמץ בפסח לדידן בין במינו בין שלא במינו (בס') דבמשהו אסור דלא נעשה נבילה אם נאסר במשהו שיאסר אח"כ במשהו דתרי משהו לא אמרינן".
(ד) א"ר (סי' תמ"ז ס"ק א') – "העולה לדינא להקל בחתיכה שנאסר במשהו שנפלה לתבשיל אחר שיש רוב כנגדו".
(ה) ערה"ש (סעי' ל"א, עי' או"ח סי' תמ"ז סעי' י"ח) – "עכ"פ לדעת הטור שזה דעת רבותינו בעלי התוס' וודאי דגם בחמץ כן הוא דהרמב"ן והרא"ה החולקים בזה משום דלא ס"ל כלל כדיעה זו שהביא הטור אבל להתוס' ולהטור אין חילוק כמ"ש הרשב"א ז"ל".

4. במקום הפסד מרובה ומניעת שמחת יום טוב יש להתיר.

- (א) שעה"צ (סי' תס"ז ס"ק ט"ז) – "יבש שנתערב ... ובמקום הפסד מרובה ומניעת שמחת יום טוב יש להתיר אפילו באכילה".
(ב) הו"ד בבדה"ש (סעי' ד' ב' עמ' קס"ה).
5. בהפמ"ר אפשר לצדד להקל בהנאה, ואולי גם לאכילה.
(א) פמ"ג (סי' תס"ז מש"ז ס"ק י"ז ד"ה ובתרי) – "והמיקל בה"מ ומניעת שמחת יו"ט בתרי משהו באוכל גוש אין לגעור בו וכ"ש להתירו בהנאה התבשיל השני דשרי בתרי משהו וצ"ע".
(ב) פמ"ג (סי' תמ"ז א"א ס"ק א') – "ומ"מ בה"מ ומניעת שמחת יו"ט אפשר לצדד ולהקל ולמכור בהנאה יש לסמוך אה"ט"ז דשרי בתרי משהו".
6. מראי מקומות – דרישה (ס"ק ז'), ב"ח (ס"ק ט').

ג. בכלים.

1. מחמיר – א"ר (סי' תמ"ז ס"ק א'), "העולה לדינא ... וכף הבלוע משהו אוסר במשהו", חק יעקב (סי' תס"ז ס"ק כ"ז), פמ"ג (סי' תס"ז מש"ז ס"ק י"ז ד"ה ובתרי), גר"ז (סי' תמ"ז סעי' י"ז), מ"ב (סי' תס"ז ס"ק ל"ז, שעה"צ ס"ק ט"ז, בכף יש להחמיר לאסור, מטעם דאין לו פליטה מגופו), בדה"ש (ב' עמ' קס"ה).
2. מיקל, אא"כ חש שנגע האיסור עצמו – ט"ז (ס"ק ט"ז, סי' תס"ז ס"ק י"ז).

ד. לח בלח.

1. מחמיר – ט"ז (סוף ס"ק ט"ז), חק יעקב (סי' תמ"ז ס"ק ה'), פמ"ג (סי' תס"ז מש"ז ס"ק י"ז ד"ה ובתרי, "וכ"ז ביבש אבל משהו בלח אוסר לעולם"), גר"ז (סי' תמ"ז סעי' ט"ז), מ"ב (סי' תס"ז ס"ק ל"ז, שעה"צ ס"ק ס"ז, "יש להחמיר לאסור, מטעם דאין לו פליטה מגופו או לח בלח"), ערה"ש (סי' תמ"ז סעי' י"ח), אבני נזר (או"ח סי' שע"ד אות ז'), בדה"ש (סעי' ד' בי' עמ' קס"ה).

ה. יבש ביבש.

1. מיקל – ש"ך (בקה"כ על ט"ז ס"ק ט"ז).
2. הפמ"ר – גר"ז (סי' תמ"ז סוף סעי' ט"ז, "ואפילו נתערבה חתיכה זו באלף חתיכות יבש ביבש כולן אסורות באכילה אלא ימכרם לנכרי חוץ מדמי איסור שבהן כמו שנתבאר למעלה ויש מתירין אפילו באכילה אם נתערבה בב' חתיכות אחרות יבש ביבש כיון שאין בחתיכה זו אלא טעם משהו חמץ ויש לסמוך על דבריהם במקום הפסד מרובה או שעת הדחק ויסיר חתיכה אחת לפי המנהג שנתבאר ביו"ד סי' ק"ט").
3. מחמיר – בדה"ש (סעי' ד' בי' עמ' קס"ה, "בנקודת הכסף ... אמנם במ"ב בסימן תמ"ז ס"ק צ"ג פסק דגם יבש ביבש לא בטל במין בשאינו מינו דטעמא דמשהו ביבש ביבש ג"כ משום חומרא דחמץ כמו לח בלח").

ו. מראי מקומות – דע"ת (סי' תס"ז על סעי' ט' ד"ה אוסרים).

1. ב"ח (ס"ק ט') – "ומ"ש רבינו בדברי רבינו תם אבל נאסר במשהו אפילו נאסר מחמת מינו שאסור במשהו לר"י. הקשה בית יוסף ואמר ולא ידענא מאי אפילו דקאמר וכו' ונראה דהכי קאמר לא מיבעיא איסור משהו בשאינו מינו כגון שנאסר בתערובת חמץ בפסח ועבר עליו הפסח דאין איסורו אלא מדרבנן אלא אפילו במין במינו שאסור במשהו מדאורייתא לר' יהודה אפילו הכי לא נעשית כולה נבלה".

טיפת חלב שנפלה על הקדירה

סעיף ה' - סעיף ז'

א] מפעפע - סעיף ה'.	ה] כנגד האש.	ט] קילוח מן הקדירה.
ב] שיטות.	ו] שעת הדחק - סעיף ז'.	י] טיפה שנפלה ע"ג כיסוי קדרה.
ג] הלכה.	ז] כלי שדרכו להשתמש בו בשפע.	יא] נפל על יד הכלי.
ד] מנהג - סעיף ו'.	ח] נשפך חלב: והעמיד עליו קדירה.	יב] טיפה חם על גבי קדירה קר.

האם בלוע נעשה נבילה - עי' סי' צ"ח סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

א] מפעפע - סעיף ה'.

א. מקור הדין.

1. זבחים (דף צו:): – "אמר ליה: בעי מיני מילתא דאיפשיט לך כי מתניתא, בעא מיניה: בישל במקצת כלי, טעון מריקה ושטיפה או אין טעון. א"ל: אינו טעון, מידי דהוה אהזאה. והא לא תנא הכי. א"ל: מסתברא כבגד, מה בגד אינו טעון כיבוס אלא מקום הדם, אף כלי אינו טעון מריקה ושטיפה אלא במקום בישול. א"ל: מי דמי. דם לא מפעפע, בישול מפעפע. ועוד, תניא: חומר בהזאה ממריקה ושטיפה, וחומר במריקה ושטיפה מבהזאה; חומר בהזאה, שהזאה ישנה בחטאות החיצונות ובחטאות הפנימיות וישנה לפני זריקה, מה שאין כן במריקה ושטיפה; חומר במריקה ושטיפה, שהמריקה ושטיפה נוהגת בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים, בישל במקצת הכלי טעון מריקה ושטיפה כל הכלי, מה שאין כן בהזאה. א"ל. אי תניא תניא. וטעמא מאי. אמר קרא: ואם בכלי נחשת בושלה, ואפילו במקצת כלי".

ב. האם הוא ספק אם מפעפע בכלו, או ודאי.

1. ספק – סמ"ק (סי' רי"ג), "וטפת חלב שנפלה על דופן של כלי מספק' לן בפרק דם (דף צ"ו) החטאת אי מפעפע בכל הכלי אי לא".
- א] פלתי (ס"ק י"א) – "מקורו הוא סמ"ק (סי' רי"ג), וכתבו (הגה"מ ד"ק פ"ט ה"ח, והמרדכי סימן תרע"ט) ז"ל מספקא לן בפרק דם חטאת (זבחים צ"ו ע"ב) אי מפעפע בכל הכלי או לא וכו', והעתיקו הש"ך ס"ק ח"י ובט"ז ס"ק ח"י. ולכאורה משמע מלשונם דבגמרא מספקא, וזה אינו דבגמרא (שם) אסקינן בחטאת בישל מקצת כלי טעון מריקה ושטיפה בכל הכלי, ובתרומה מכל שכן חולין אינו צריך מריקה בכל הכלי. וכך כתב הרמב"ם (הל' מעשה הקרבנות פ"ח ה"ג, הל' תרומות פ"טו ה"ט) ואין כאן ספק בגמרא. רק צריך לומר פירוש מספקא לן דאנן מסופקים בפירוש הגמרא, דהא דאין צריך מריקה ושטיפה בתרומה, הוא משום דאינו מפעפע בכל הכלי, רק נגד מקום בישול, וחטאת גזרת הכתוב להחמיר. או דלכך בתרומה אין צריך מריקה בכל הכלי דכבלעו כך פלטו, עיין לקמן סימן קכ"א (רמ"א סעיף ו'), וזה ברור בכונת הסמ"ק".
- ב] ערה"ש (סעי' ל"ה) – "יש להקדים מה שנמצא בפוסקים בלשון זה טיפה שנפלה על דופן הכלי מספקא לן בפרק דם חטאת [זבחים צ"ו ב] אי מפעפע בכל הכלי אי לא עכ"ל ובאמת בגמ' שם אין כאן ספק ומפורש אמרו שם דבישול מפעפע ואם בישל קדשים במקצת כלי טעון מריקה ושטיפה בכל הכלי ע"ש אלא כוונתם הוא כן דאנן מספקא לן אם הטעם הוא משום דמפעפע בכל הכלי או שזהו רק גזירת התורה להצריך מריקה ושטיפה דוהו רק בקדשים שטיפת צונן כמבואר שם ובכל האיסורים די בהגעלה בלבד וגזרה התורה להצריך מריקה ושטיפה בכל הכלי אף שאינה מפעפעת בכל הכלי [כרו"פ סקי"א]".
2. ודאי – עי' תוס' (זבחים דף צו: ד"ה בישל), רש"י (זבחים דף צו: כדאי בערה"ש סעי' ל"ה, וסעי' מ"ג).

א) ערה"ש (סעי' ל"ה) – "אמנם התוס' כתבו שם [בד"ה בישל] דכשכל הכלי חם פשיטא דמפעפע בכוליה ע"ש וכן משמע מרש"י שם אך לשארי פוסקים מספקא להו [עי' ש"ך סקי"ח] וצ"ע שלא הזכירו הפוסקים ובעלי הש"ע והמפרשים דלרש"י ותוס' פסיקא להו דין זה [ובמרדכי הביא דר"י פשיטא ליה דאינו מפעפע מדאיצטריך קרא שם דצריך מריקה ושטיפה בכולה ע"ש וצ"ע]."

3. ערה"ש (סעי' מ"ג) – "מנהג פשוט בכל תפוצות ישראל להצריך ששים נגד הנופל ואין מחלקים בין נגד הרוטב ובין נגד התבשיל ובין צד שכנגד האש ובין צד שלא כנגד האש משום דקים לן כדעת רש"י ותוס' שהבאנו בסעיף ל"ה דודאי בכל מקום שנופל מפעפע בתבשיל והלכך אם יש ששים מותר בכל ענין ואם אין ששים אסור בכל ענין והקדרה אנו אוסרין בכל ענין אפילו יש ששים נגד הנופל משום דחיישינן שמא נשאר משהו בדופן הקדרה".

א) חולק על הערה"ש – בדה"ש (ציונים ס"ק ד"ש, "אמנם מדברי שאר הפוסקים לא משמע להקל כן שלא כנגד השו"ע"), כל הפוסקים.

ב] שיטות.

טור - ה' שיטות: סמ"ג, מהרמ"מ, סמ"ק, מנהג [הג' הסמ"ק], רבינו יחיאל.
שו"ע - ג' שיטות: סמ"ק, מנהג [הג' הסמ"ק], רבינו יחיאל.

א. סמ"ג (לאוין ק"מ) – "וגרסינן בזבחים פרק דם חטאת (צו, ב) דם לא מפעפע בשול מפעפע כלומר מתפשט בכל הכלי, כתב מורי מכאן נוהג רבי שאם נפלה טיפת חלב על גבה של קדירה רותחת באור שמפעפע בכל חרס של קדירה וחתיכה עצמה נעשית נבילה ובכולה קדירה משערינן שהחלב מתפשט בכל הקדירה ואין לו מקום להתבטל בששים".

1. שאלה: האם הסמ"ג דעה בפני עצמו, או שהוא סובר שהאיסור מפעפע בתוך הכלי ויכול לפרש בב' אופנים [מהרמ"מ והסמ"ק].
2. מהלך א', הסמ"ג דעה בפני עצמו [שאפילו לא נותן טעם, אוסר כל הקדרה].

א) ב"י (ס"ק ה') – "טיפת חלב שנפלה על הקדרה שאצל האש מבחוץ אפילו אם יש בתבשיל הקדרה ששים כנגדה אינו יכול לבטלה ואם כן הטיפה אוסרת הקדרה כל סביבותיה ונאסר התבשיל שבה. כלומר הטיפה אוסרת כל הקדרה והקדרה אוסרת כל התבשיל שבה שאי אפשר לתבשיל שבקדרה שיהא בו ששים כנגדה ובכולה קדרה משערינן הילכך הכל אסור ... ודבר ברור הוא שהרמ"מ חולק על מה שכתב רבינו בתחלה שנאסרה הקדרה והתבשיל".

ב) ב"ח (ס"ק י') [מהלך הראשון] – "נראה דלסברא קמייתא כל הקדרה נאסרה ולפיכך נאסר התבשיל שבה והטעם דדוקא בחתיכת בשר דיש לה טעם מעצמה אינו נאסר אלא כבדאית בה טעם של איסור אבל בקדרה דאין לה טעם מגופה אפילו לא נכנס בה אלא איסור משהו נעשית הקדרה כולה נבלה וצריך ששים מכל הקדרה ומן הטעם אשר בה כ"כ השערי דורא בסימן נ"ה אח"כ כתב רבינו דהר"מ חולק ומתיר ביש בתבשיל ששים פעמים ששים והסמ"ק חולק ומפליג בין נפל כנגד התבשיל לנפל כנגד מקום הריקן".

ג) ערה"ש (סעי' ל"ז) – "ביאור הדברים דמקודם כתב דטיפה אחת אוסרת הקדרה והתבשיל וטעמו של דבר דס"ל לבעל דיעה זו שהטיפה מתפשטת בכל הכלי ונעשית כל הקדרה נבילה וצריך ששים נגד כל הקדרה וע"פ רוב אין בהתבשיל ששים נגד הקדרה [ב"י] ושמא תשאל והלא אין בטיפה כדי ליתן טעם בקדרה התשובה היא דדוקא בדבר מאכל שיש להמאכל עצמו טעם צריך גם האיסור ליתן בו טעם אבל קדרה שאין לה טעם מגופה אפילו לא נכנס בה אלא איסור משהו נעשית הקדרה כולה נבילה וצריך ששים נגדה [ב"ח] ודין זה כתבו הסמ"ג וחומרא גדולה היא והטעם אינו מבורר כל כך ובש"ע לא נזכרה כלל דיעה זו".

3. מהלך ב', אומרים רק הכלל שהטיפה אוסרת סביבותיה, ואח"כ יש ב' דעות.

א) ב"ח (ס"ק י') [מהלך השני] – "ואפשר נמי דרבינו לא הזכיר כאן אלא שתי סברות דתחלה כתב דאין להתיר בדאיכא ששים כנגד הטיפה בלבד כיון שהטיפה אוסרת סביבותיה ונאסר התבשיל ואח"כ פירש דהר"מ כתב דביש ששים פעמים ששים מותר, אבל להסמ"ק בפעם אחת ששים סגי ומחלק בין נפל כנגד התבשיל לנפל כנגד הריקן".

ב) ט"ז (ס"ק י"ט) – "והמשך דברי הטור הם כך בתחלה כתב שיש איסור בטיפה בכל סביבותיה ואח"כ מפרש עד היכן יש כח לאיסור דהר"מ כתב ...".

ב. מהר"מ מרוטנבורק (טור סעי' ה') – "וכתב הר"מ מאיר מרוטנבורק שאם יש בתבשיל ס' פעמים ס' כנגד הטיפה מותר שהטיפה אינה אוסרת אלא עד ס' כנגדה ואם יש בתבשיל ס' כנגד אותם ס' מותר".

1. וכן פסק השו"ת הרא"ש (כלל כ' סי' כ"ו, כדאי' בפר"ח ס"ק ל"ה) – "שרבינו מאיר ז"ל היה אומר, אם יש בתבשיל שבקדרה ס' פעמים ס' של הטיפה, מותרת, שהטיפה אינה אוסרת אלא עד ס'; ואם יש בתבשיל ס' לבטל אותם ס', מותר".

א) תורת חטאת (כלל נ"ה דין ח', וכן עי' רמ"א סעי' ח') – "ואף דבתשובת הרא"ש כתב דבעינן ששים פעמים ששים לא קי"ל הכי".
2. ערה"ש (סעי' ל"ח) – "דעת הר"מ מרוטנבורג ... דיעה זו היא חומרא יתירה ואינה מובנת דממ"נ אם נאמר שמפעפע לפנים למה נאמר שלפנים מפעפע ולהתבשיל אינה נכנסת אם היא מפעפע לפנים נאמר שנכנסה להתבשיל ונתבטלה ובאמת הדבר תמוה שתהא נפילתה על הקדרה הרבה חמור מנפילתה לתבשיל וגם דיעה זו לא הובאה בש"ע ע"ש".

3. ששים פעמים ששים: דוקא או לאו דוקא.

א) לאו דוקא, באמת ס' פעמים ס"א פחות מעט – ש"ך (ס"ק כ'), "ומ"ש הפוסקים דסגי בס' של ס' טיפין כמוהו נראה דלאו דוקא הוא", פ"ח (ס"ק כ'), יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק ו' אות י"ד), חגורת שמואל (ס"ק כ"ה, ס"ק כ"ט), פמ"ג (סי' צ"ג שפ"ד ס"ק א' ד"ה הנה), חכ"א (כלל מ"ה סעי' ה', סעי' ו'), יד אברהם (על סעי' ה'), יד יהודה (הקצ"ר ס"ק מ"ט, הארוך ס"ק ל"ב), עצי העולה (כלל ז' סעי' ג', סעי' י"ד).

ב) דוקא – ישועות יעקב (הארוך ס"ק י'), תו"ד (בי' ס"ק ט"ו, חי' ס"ק ט"ו).

ג) מראי מקומות – ראש אפרים (בשו"ת סוף הספר בכללי חזקה אות כ"ה, י"ב-ג'), מהר"ם שיק (סי' ק"כ), משמרת שלום (על שפ"ד ס"ק כ').

ג. סמ"ק (סי' רי"ג) – "וטפת חלב שנפלה על דופן של כלי מספק' לך בפרק דם (דף צ"ו) החטאת אי מפעפע בכל הכלי אי לא הלכך כשנפלה כנגד הרוטב ויש ברובט ס' מן הטיפה מותר ממה נפשך אי מפעפע בכל הכלי הרי נתבטלה ואם אינו מפעפע אם כן לא יאסר אבל אם נפלה נגד הריקן שמא מפעפע בדופן הקדרה עד סמוך לרוטב, כל כך שאין ששים מן הטפה ונעשה אותו מקצת מן הכלי נבל' וכשיערה הרוטב מן הכלי ילך הרוטב על אותו מקצת כלי ויאסרנו לפיכך אם מיד הניחה להצטנן שלא הגביה הרוטב כלל מעת שנפלה עד שנצטנן לגמרי מותר או בעוד שהוא רותח ינקוב שולי הכלי מתחת כדי שיצא הרוטב דרך אותו נקב ולא ילך דרך אותו מקצת הכלי שהוא אסור".

1. 'מפעפע' קאי על גוף הכלי.

א) ב"י (ס"ק ה' ד"ה ובספר) – "ונראה שזהו פירוש מ"ש סמ"ק ואם אינה מפעפעת אז לא יאסר דהיינו לומר אם אינה מפעפעת בכל הכלי אז לא יאסר משום דמסתמא מפעפעת לפנים והוי כאילו נפלה בתבשיל".

ב) ש"ך (ס"ק י"ח) – "כלומר אם אינו מפעפע בכל הכלי אז לא יאסר משום דמסתמא מפעפע לפנים והוי כאילו נפלה בתבשיל".
ג) גר"א (ס"ק כ"ו) – "אם מפעפע בכל הכלי הרי נתבטל בכלי שבכל הכלי יש ס' ואם אינו מפעפע רק במקום הבישול הרי נתבטלה בתבשיל ועב"י וש"ך".

2. 'מפעפע' קאי על האוכל שבתוך הכלי.

א) ב"ח (ס"ק י') – "ודע דבסמ"ק כתב בזה הלשון דאם נפלה כנגד הרוטב ויש ברובט ששים מן הטיפה מותר ממה נפשך אי מפעפע בכל הכלי הרי נתבטלה וכו' והכי פירושו אי מפעפע בכל הכלי כלומר דמפעפע בכל התבשיל הרי נתבטלה ואם אינו מפעפע כלל הרי לא יאסר דלא מסתבר לומר דמפעפע בדופן הקדרה אלא מסתברא דמפעפע לפנים וכ"כ באיסור והיתר הארוך שער ל"א סימן א' להדיא דכך הוא פירוש דברי הסמ"ק והיינו דכתב רבינו בשמו שמפעפע לפנים אבל בבית יוסף לא פירש כך עיין שם".

ב) ט"ז (ס"ק י"ט) – "אם מפעפע בכלול פירוש שהטפה מפעפעת ממקומה למקום אחר ונקט לשון בכל הכלי דגריר בתר לשון הגמרא שזכרנו ובאמת לא נתכוין כאן אלא אם יש לו פעפוע כלל חוץ למקומו הרי נתבטל מחמת התבשיל דכיון שיש לו פעפוע ממילא נכנס לפנים לתוך התבשיל הרי בא התבשיל ומבטלה".

ג) כרתי (ס"ק י"ט) – "דאם מפעפע וזו ממקומו, היה מפעפע לתוך רוטב ותבשיל (סמ"ק סי' רי"ג כפי הבנת הט"ז ס"ק י"ט)".
ד) חכ"א (כלל מ"ה סעי' א') – "אם נפלה כנגד התבשיל אין צריך אלא ששים נגד הטיפה והתבשיל מותר ממה נפשך דאם מפעפע מסתמא פעפע לפנים ואז יש ששים בתבשיל לבטל ואם אינה מפעפע פשיטא דכשרה".

ה) ערה"ש (סעי' ל"ט) – "דממ"נ אם מפעפעת לפנים הרי נכנסה להתבשיל ונתבטלה בששים ואם אינה מפעפעת הרי עומדת במקומה ולא תכנס לתבשיל לעולם דזה אין לומר שעתה נכנסה רק לדופן הקדרה ואח"כ במשך העת תכנס לתבשיל עם הבלוע שבקדרה דזה אין סברא כלל או נכנסה לגמרי או שלא תכנס לגמרי (כתבתי ע"פ דברי הט"ז סקי"ט)".

3. נ"מ בין השני מהלכים:

א) האם הקדרה אסור מדינא, או רק מצד מראית עין, כדאי בט"ז (ס"ק י"ז).

ב) במקרה שלא היה ששים בעובי דופני הקדרה כנגד התבשיל. להש"ך וסייעתו התבשיל אסור, משא"כ לט"ז וסייעתו. כדאי בבדה"ש (ס"ק צ"ד, ס"ק ק"ו), ע"פ החזו"א (יו"ד סי' י"ז ס"ק ז').

4. מראי מקומות – זר זהב (כלל ל"א ס"ק א', "דג' ספיקות יש..."), הו"ד בפתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"א הע' קל"ד).

ד. מנהג לאסור – רבינו פרץ (הג' סמ"ק מצוה רי"ג אות י"א, "והעולם נהגו לאסור כשנפל בדופן שלא כנגד הרוטב ודוקא כשנפל שלא לצד האש אבל לצד האש נהגו להתיר לפי שהאור שורפו ומיבשו מיד ובלבד שיקנח מיד ודוקא בטיפה בעלמא כגון דבר מועט אבל אם נפל רוב חלב אין להתי' אפי' כנגד האור אלא אם כן נפל כנגד הרוטב וע"י ס").

1. ב' דינים: לאסור כשנפלה כנגד הריקן, אפילו אם ימתין עד שיצטן. ועוד, שאם נפל כנגד האש יש להקל.

2. עי' לקמן סעי' ו'.

ה. יש להקל בשעת הדחק [ערב שבת, עני, הפמ"ר, וכדו'] – רבינו פרץ (הג' סמ"ק מצוה רי"ג אות י"א, "ומורי הרב יחיאל היה אומר בשם ריב"א שהיה מתיר גם שלא כנגד הרוטב ושלא כנגד האש על ידי ס' בשעת הדחק כגון בערבי שבתות עכ"ל"), ר' יחיאל (מרדכי סי' תרע"ט, "ומורי רבינו יחיאל בר' יוסף היה אומר בשם ריב"ב שהיה מתיר גם שלא כנגד הרוטב ע"י ששים היכא דאיכא הפסד מרובה או בשבת ויו"ט לשון מורי הר"ף פרץ שיחיה"), עי' טור (סעי' ז'), און"ה (כלל ל"א דין ה', "והכי נהגינן").

1. עי' לקמן סעי' ז'.

ג] הלכה.

א. הלכה [חוץ מערה"ש].

1. נפל כנגד הרוטב: האוכל מותר, הקדרה מחלוקת [נ"מ, פעם שניה]. ויש להחמיר ולשפוך מיד שלא במקום הטיפה, בלי הפסק.

2. נפל כנגד הריקן: י"א שמנהג להחמיר על האוכל [עי' לקמן]. ועל הקדרה, יש להחמיר [כדלעיל].

ב. נפלה נגד הריקן, ויש כיסוי על הקדירה.

1. דינו כמו שנפלה נגד התבשיל.

(א) פר"ח (ס"ק כ"ג) – "ודע דכל זה מייירי בקדירה מגולה אבל אם בעת נפילת הטיפה היתה מכוסה לא שאני לן בין נפלה נגד התבשיל לנפלה במקום ריקן ובכל גוונא בששים נגד הטיפה סגי ממה נפשך שאם אין הטיפה מפעפעת בפנים אינו אוסר ואם מפעפעת ונכנסת לפנים כיון שהקדירה מכוסה ההבל עולה מהשולים לפיה ומערבת הטיפה בכל הקדירה ומתבטלת בששים וכמו שכתוב לעיל בסעיף ב' ע"ש".

(ב) פר"ת (ס"ק י"ד).

(ג) לחם הפנים (ס"ק ל"ו).

(ד) יעב"ץ (מגדל עוז, בכ"ח פרק ו' אות ט"ז).

(ה) כרתי (ס"ק כ"ג) – "ואם הקדירה מכוסה בשעת נפילה, סגי רק בס' נגד הטיפה (פרי חדש ס"ק כ"ג)".

(ו) סולת למנחה (כלל נ"ה סוף דין ב').

(ז) חגורת שמואל (ס"ק ל"ב).

(ח) גר"א (ס"ק כ"ט) – "ודוקא שהקדירה מגולה אבל מכוסה כל הקדירה כאלו נגד הרוטב כמש"ל ס"ב. פר"ח".

(ט) חוו"ד (חי' סוף ס"ק כ"ב) – "ואם כיסה הקדירה מיד כשנפל הטפה על קדירה עם בשר שלא כנגד הרוטב, דינו כנופל על כיסוי הקדירה".

(י) גליון מהרש"א (על המחבר סעי' ה').

(יא) חכ"א (כלל מ"ה סעי' ו') – "וכן אם הקדירה מכוסה והקדירה רותחת דאז כשנופל תיכף ההבל מבלבל הכל ואם כן אין חילוק דאפילו נפל במקום הריקן סגי בששים נגד הטיפה (פרי חדש ס"ק כ"ג)".

(יב) זבחי צדק (ס"ק ל"ד) – "אם כיסה תיכף ומיד ג"כ דינה כנפלה נגד הרוטב".

(יג) יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ט).

(יד) ערה"ש (סעי' מ"ו) – "ודע דאם כיסה הקדירה הוה תמיד כמו נגד הרוטב אפילו נפלה שלא כנגד הרוטב משום דע"י כיסוי עולים הרתיחות עד למעלה כמו שנתבאר בדין נייער וכיסה בסעיף ז' וכן אם נייער יפה יפה ג"כ נראה כן".

(טו) כה"ח (ס"ק נ"ב).

(טז) עצי העולה (כלל ז' סעי' ה', ס"ק ו') – "וכיסה תיכף את הקדירה או שהיתה מכוסה מכבר אם הקדירה מעלה רתיחה דינו כנפלה כנגד הרוטב".

(יז) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"א הע' קמ"ד).

1) אפילו אם כיסה הקדירה מיד – פר"ת (ס"ק י"ד), חוו"ד (חי' סוף ס"ק כ"ב, לשונו מובא לעיל), זבחי צדק (ס"ק ל"ד, לשונו מובא לעיל), עצי העולה (כלל ז' סעי' ה', ס"ק ו', לשונו מובא לעיל), כה"ח (ס"ק נ"ג).

2. ראוי להחמיר – בית לחם יהודה (סוף ס"ק ל"ט, "וראוי להחמיר").

3. מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק כ"ח).

ג. כשנופל נגד הרוטב, דין הקדירה.

1. מחמיר מעיקר הדין.

(א) רמ"א (סעי' ו') – "ואז הקדירה הוי אסורה אפילו יש ס' בתבשיל נגד הטיפה שנפלה".

(ב) ש"ך (ס"ק י"ט, ס"ק כ"ז).

(ג) פר"ח (ס"ק י"ט) – "אבל הקדירה מכל מקום אסורה".

(ד) כרתי (ס"ק י"ט) – "והקדירה מ"מ אסורה (רמ"א סעיף ו', תורת חטאת כלל נ"ו דין א', ש"ך ס"ק י"ט, פרי חדש ס"ק י"ט. דלא כרש"ל פג"ה סי' ל"ז וט"ז ס"ק י"ז י"ט)".

(ה) חגורת שמואל (ס"ק כ"ג, ס"ק ל"ח).

(ו) פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ז).

(ז) חוו"ד (חי' ס"ק י"ג).

(ח) חכ"א (כלל מ"ה סעי' א') – "הקדירה לעולם אסורה".

(ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רצ"ג).

2. מחמיר וחומרא בעלמא.

(א) יש"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ז).

(ב) הו"ד בט"ז (ס"ק י"ז, ס"ק י"ט) – "ורש"ל כ' פ' גיד הנשה סימן ל"ז בזה אף הקדירה מותר מן הדין לבשל בה בשר עוד אלא שלכתחלה אסורה להשתמש בה אפילו בשר שנראה כאילו נאסר בחלב כו' עכ"ל וכן נראה עיקר".

(ג) לחם הפנים (ס"ק ל').

(ד) מנחת יעקב (כלל נ"ו ס"ק ד').

(ה) ערה"ש (סעי' ל"ט) – "מן הדין גם הקדירה תשוב להכשירו דאם לא פעפעה עתה לתוך התבשיל גם בבישול שני לא תפעפע [שם] אלא שנוהגין לאסור הקדירה תמיד".

(ו) יד יהודה (הארוך ס"ק ל').

(ז) חזו"א (יו"ד סי' י"ז ס"ק ו').

(ח) עצי העולה (כלל ז' ס"ק כ"ד).

(ט) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רכ"ח) – "שההלכה כהט"ז, ואין לאסור התבשיל שניה בדיעבד".

3. מיקל.

א) יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק ו' אות י"ג) – "י"א הקדרה אסורה להשתמש בה לכתחלה אפילו בשר. ובעיני היא חומרא יתרה בלי טעם".

4. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק קכ"ח).

ד. הדין אם משתמש פעם שניה.

1. כמו פעם ראשונה – רמ"א (סעי' ו', "ואם בשלו בקדירה תבשיל אחר, דינו כמו בפעם הראשון"), ש"ך (ס"ק כ"ז), הגורת שמואל (ס"ק ל"ח), חכ"א (כלל מ"ה סעי' ב', "ואם עבר ובישול בקדירה זו שהיה בו ששים בתוך מעת לעת דינו כמו בתבשיל ראשון וצריך ששים נגד מה שנפל בבישול הראשון אבל אם לא היה בתבשיל ראשון ששים נגד הטיפה ואם כן נאסר התבשיל כולו ואוסר כל הקדירה ואם כן צריך בתבשיל השני ששים נגד כל הכלי ואין לך כלי שיהיה ששים בתוכו כנגד כל הכלי ואם כן כל התבשיל אסור").
א) רע"א (על ש"ך ס"ק כ"ז) – "אם נפלה כנגד הרוטב. היינו הרוטב הגיע עד נגד מקום נפילת הטיפה הראשונה משמע דאם כשבשיל אח"כ לא היה מגיע הרוטב למקום הטיפה ועירה אח"כ בעי' ס' פעמים ס' דהטיפה מתפשט במקום הריקן עד סמוך לרוטב ונ"נ ואין זה בכלל אין בלוע יוצא מכלי לכלי בלא רוטב דבכלי א' יוצא ממקום למקום בלא רוטב א"כ גם אם הרוטב מגיע עד מקום הטיפה הא בבישול הראשון עירה מיד והקדירה עדיין רותחת והיה אז ממקום הריקן ונתפשט הבלוע ואוסר עד ס' ונ"נ ואם א"י להתפשט הבלוע בלא רוטב דהוי כמו מכלי לכלי א"כ גם אם בבישול השנייה לא היה הרוטב נגד הטיפה ועירה אח"כ לא ליבעי ס' פעמים ס' דאם אין כח הרוטב למעלה לא הלך הבלועה ממקומה וצ"ע. ובאמת נ"ל דממקום למקום בכלי עצמו ה"נ אינו הולך בלא רוטב דאל"כ קשה בכלי ריקן שעל האש ונפל על הכלי דבר כחוש אמאי לא נאסר רק כדי קליפה ומהני לקלוף הכלי נימא דבשעת הצלי נבלע כדי קליפה ואח"כ חזר יוצא מהקליפה לקליפה האחרת אע"כ דאינו יוצא ממקום למקום בלא רוטב וע' א"ח (סי' תס"א ס"ה) אם אפו חמץ עם מצה לא נאסרה אא"כ נגעה בחמץ ואמאי לא נימא גם בלא נגעה הא התנור בלע במקום החמץ מהחמץ ומתפשט עד מקום המצה ויוצא הבלוע מאותו מקום להמצה דהא מכלי לאוכל אוסר בלא רוטב אע"כ דהבלוע א"י להתפשט ממקום למקום בלא רוטב ודוק היטב".

ב) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק קל"ה, בי' ד"ה דינו).

2. לפי השיטות דהוי חומרא בעלמא, יש להקל.

3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"א הע' קמ"ג).

ה. שאר איסורים, כשנפל כנגד מקום הריקן.

1. מיקל.

א) חמודי דניאל (סי' כ"ט) – "וחתיכה נעשה נבילב בשאר איסורים דרבנן וכאן שיש ספק אם נכנס לקדרה הוי ספק אם נפל אסור דרבנן לתוך תבשיל ע"ש בפר"ח סימן צ"ח ס"ק ט".

ב) יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ב, הארוך ס"ק ל"ד) – "אם נפל איסור על קדירה של היתר לדעת הט"ו דלא אמרינן בשאר איסורין חענ"נ לא שייך דין זה מיהו אנו קימ"ל בכל איסורין חענ"נ א"כ גם בשאר איסורו שייך דין זה מיהו י"ל כיון דגם בב"ח מתירין בע"ש רק בס' נגד הטיפה לבד לכך אין להחמיר בשאר איסורין כלל וכן נראה".

ג) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק פ"ז).

ד) עצי העולה (כלל ז' ס"ק כ"ג) – "בזה שיש ספק אם הבלוע נ"נ אין להחמיר".

2. מחמיר.

א) ש"ך (ס"ק כ"ב) – "לדעת הרב בהג"ה סי' צ"ח ס"ה דיש לחוש לחומרא לומר דאף כלי חרס חדש נ"נ א"כ הכא דוקא בטפת חלב אמרינן הכי דלא שייך לומר חנ"נ כיון דעדיין כולו היתר וכדלקמן סימן צ"ד ס"ו אבל לא בטיפת איסור אבל כבר נתבאר בסי' צ"ח ס"ק כ' דלא שייך כלל לומר שגוף החרס יעשה נבילה ואם כן הכא אפי' בטיפת איסור נמי דינא הכי".

ב) הגורת שמואל (ס"ק ל"א).

ג) חכ"א (כלל מ"ה סעי' א' - סעי' ה') – "וכן טיפת איסור על קדירה של היתר ...".

ד) ערה"ש (סעי' מ"ב) – "ודע דלפי מה שיתבאר בסי' צ"ח דלחומרא י"ל בכלי חרס דהכלי נעשית נבילה א"כ אין דין זה דכלי חדשה רק בחלב דבנפילת חלב שהוא היתר לא שייך לומר שתעשה נבילה אבל בנפילת איסור יש לאסור גם בחדשה אך בשם יתבאר דגוף החרס לא שייך לומר שתעשה נבילה אלא אם יש בה בלועת מאכל ומשקה אמרינן שהבלוע יעשה נבילה ולכן לפ"ז גם בנפילת איסור יש להורות כן בחדשה ממש".

ה) עי' בדה"ש (סעי' ה' בי' ד"ה ואם, עמ' קע"ח).

3. מראי מקומות.

א) פמ"ג (או"ח סי' תס"ז ס"ק ל"ו), לשונו מובא לקמן גבי עוף. צ"ב, שמיקל לעוף כיון שהוא רק איסור דרבנן. ומחמיר לענין פסח, הגם פסח הוי שאר איסורים).

ו. טיפת חלב שנפלה על קדירת בשר עוף.

1. מיקל.

א) עצי העולה (כלל ז' סעי' א', ס"ק ב') – "ובבשר עוף דהוי דרבנן ספיקו להקל".

2. מחמיר.

א) פמ"ג (שו"ת מגידות סי' פ"ז) – "דאפילו באיסור דרבנן מחמירין בטיפת חלב בשר עוף וכדומה איסור דרבנן דם שבשילוי". או"ח סי' תס"ז א"א ס"ק ל"ו, "ואף דאין ס' נגד התרנגולת, הא י"ל דאין להחמיר באחרות כל שלא היפך השפוד, הואיל והוא גופא ספק

אי מפעפע בכל הכלי או לאו. ומיהו דבעיא בדרבנן באיסור משהו לקולא, ביורה דעה [סימן] צ"ב משמע דבעיא זו אי מפעפע בכלי לא אמרינן אף בדרבנן ספיקו לקולא, אף דבכל מקום ספק בעיא בדרבנן לקולא".
 (ב) טוב טעם ודעת (קמא סי' קכ"ו) – "לדינא יש להחמיר בזה גם בבשר עוף בחלב".
 (ג) דרכ"ת (ס"ק צ"ה).
 3. מראי מקומות.
 (א) דעת תורה (ריש סעי' ה') – "ועי' טוב טו"ד ... אם יש להקל בב"ח דרבנן ... ועי' פמ"ג ... וצ"ע לדינא".

ז. נפלה במקום הריקן, והמקום הריקן הוא קר [שלא נתחמם להשיעור יס"ב].

1. עי' סי' תנ"א סעי' י"ב, לשיטות ומראי מקומות.

ח. דבר יבש בתוך הקדירה.

1. צריך ששים וגם נטילה – יד אלימלך (סי' ט"ו), דרכ"ת (ס"ק פ"ב), מעדני השלחן (ס"ק צ"ב).

[ד מנהג - סעיף ו']

א. האם המנהג להחמיר.

1. מחמיר, דחיישינן שמא עלה אח"כ פ"א רתיחת הקדירה לאותו מקצת הקדירה שנאסרה.

(א) ט"ז (ס"ק כ') – "פירוש ולא מהני אפ"י להניח עד שיצטנן".

(ב) פר"ת (ס"ק י"ד) – "מנהג זה של תורה הוא".

(ג) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ד) – "עיינן ש"ך משמע קצת דעתו להקל בצד הריקן ומכל מקום העולם נוהגין דווקא בהפסד מרובה וערב שבת לא בענין אחר".

(ד) הו"ד בגליון מהרש"א (על ש"ך ס"ק כ"ד).

(ה) כה"ח (ס"ק נ"ו, ס"ק נ"ז) – "שפ"ד".

2. מיקל, דנוהגים להתיר על ידי צינון.

(א) עי' ש"ך (ס"ק כ"ד) – "ומהרא"י דהיה אחרון וגדול בדורו ואיזון וחיקר כל המנהגים כתב דנוהגים להתיר על ידי צינון כמו שכתוב בס"ה ומביאו בהגהת ש"ד ס"ס נ"ה וכ"כ מהרש"ל באו"ש ובספרו שם".

(ב) פר"ת (ס"ק כ"ד) – "ומיהו בלאו הכי לא מורינן כהך נהגו העולם אלא כמו שכתב מהרא"י דנוהגים להתיר ע"י צינון כמו שכתוב בסעיף ה' ומביאו בהגהת שערי דורא סוף סימן נ"ה [אות ח], וכן כתב מהרש"ל [מכונות ועטרת שלמה שם ס"ק יב; ים של שלמה חולין פ"ז סימן לז] ומביאו בש"ך [ס"ק כד] וכן עיקר".

(ג) לחם הפנים (ס"ק ל"ז).

(ד) בית לחם יהודה (ס"ק כ"ד).

(ה) גר"א (ס"ק כ"ט) – "ועם כ"ז כ' ש"ך ופר"ח בשם האחרונים להתיר ע"י צינון כמ"ש בס' שקדם".

(ו) ערה"ש (סעי' מ"ג) – "וזה שכתבו הטור והש"ע דנהגו העולם לאסור כשנפלה שלא כנגד הרוטב כלומר לאסור גם התבשיל וגדולי אחרונים חלקו על זה ולא נתפשט המנהג הזה ולא שמענוהו".

(ז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רכ"ו) – "דנוהגים להתיר על ידי צינון".

3. מראי מקומות – פרישה (ס"ק כ"ב), בית לחם יהודה (ס"ק כ"ד), בדה"ש (סעי' ו' בי' ד"ה נהגו, עמ' קפ"ב, "וצ"ע").

ב. במקום דאיכא ששים פעמים ששים - למחמירים לעיל.

1. לא נהגו איסור – ש"ך (ס"ק כ"ה), "נראה דדוקא בקדירה ישנה הוא דנוהגין לאסור כשנפל שלא כנגד הרוטב ומטעם שכתוב באו"ה כלל ל"א ד"ג דחיישינן שמא עלה אח"כ פעם אחת רתיחת הקדירה ונגע לאותו מקצת דופן הקדירה שנאסרה עכ"ל אבל בקדירה חדשה ודאי דאם יש בתבשיל ששים נגד הטפה דלא נהגו איסור דהא אפילו נגע בו אין כאן איסור וכן אפילו בקדירה ישנה שאינה בת יומה וכן אפילו בקדירה ישנה בת יומה ויש בתבשיל ס' פעמים ס"א פחות מעט נגד הטפה בכל זה לא נהגו איסור והוא מותר לכולי עלמא ומכל מקום ימתין עד שיצטנן".
פר"ת (ס"ק כ"ד), לחם הפנים (ס"ק ל"ז), כרית (ס"ק כ"ד), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ה), חוו"ד (חי' ס"ק י"ז), זבחי צדק (ס"ק ל"ז), כה"ח (ס"ק נ"ז), בדה"ש (ס"ק קט"ז).

ג. בקדירה חדשה, או שכבר עבר יום מעת שנשתמש בה - למחמירים לעיל.

1. לא נהגו איסור – ש"ך (ס"ק כ"ה, לשונו מובא לעיל), פר"ח (ס"ק כ"ד), לחם הפנים (ס"ק ל"ז), כרית (ס"ק כ"ד), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ה), חוו"ד (חי' ס"ק י"ז, בי' ס"ק י"ז), זבחי צדק (ס"ק ל"ז), כה"ח (ס"ק נ"ז), בדה"ש (ס"ק קט"ז).

2. מראי מקומות – לבושי שרד (על הש"ך ס"ק כ"ה), רע"א (על החוו"ד בי' ס"ק י"ז).

[ה כנגד האש]

א. האם ראוי לקנח הטיפה שנפלה על הקדירה: בזמן שנפלה כנגד האש.

1. ראוי לקנח הטיפה שנפלה על הקדירה – יש"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ז, "ולכתחילה ראוי הוא לקנח הטיפה שנפלה על הקדירה, ואפילו כנגד האש, וכן מצאתי בהגמ"ר (סימן תשמ"ה), כה"ח (ס"ק ס"ג).

ב. קניח הטיפת חלב מיד כשנפלה על הקדירה.

1. מחמיר.
  - א) עצי העולה (כלל ז' סעי' י"ג, ס"ק י"ח) – "אם קינח הטיפת חלב מן הקדירה תיכף ומיד כשנפלה לא מהני כלל אך בספק אם היה ס' בקדירה נגדו יש להתיר התבשיל והקדירה אסורה".
  2. מראי מקומות.
    - א) רדב"ז (סי' רכ"ג) – "שאלת על טיפת חלב שנפלה על הקדירה מבחוץ בעודה על האש אם אוסרת את התבשיל או לא. תשובה ... אם נפלה במקום שהאש שולטת בו אם נפל דבר מועט כאשר בא בשאלה והאש חזקה הרי הוא שורף אותו קודם שתבלע בקדירה ואם האש אינה חזקה כ"כ וקנח מיד המקום שנפלה הטיפה אותו המעט הנשאר האש שורף אותו ומותר".
    - ב) יד יהודה (הארוך ס"ק ל"ז) – "והנה בהגהת סמ"ק שם וכן בהגמ"ר שם מסיים ובלבד שיקנח מיד ולא הבנתי הקנוח מאי היא ... מיהו בהמרדכי והגמ"י ושאר הפוסקים שהביאו זה לא הביאו הא דצריך לקנחו מיד וצ"ע".
    - ג) דעת תורה (על סעי' ה' ד"ה א"צ, סוף סעי' ו') – "עיי' רדב"ז ... ועיי' פת"ת סי' ק"ה ס"ק ה' בשם חמ"ד ... ועפמ"ג ... וצ"ע".
    3. עיי' סי' ק"ה סעי' ב', מחלוקת חמודי דניאל עם שאר פוסקים, אם יכול להקל ע"י סילק מיד.

ג. בזמן שנפלה הטיפה כנגד האש, דין הקדירה.

1. מיקל.
  - א) רמ"א (סעי' ו') – "ואז הקדירה נמי שרי".
  - ב) יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק ו' אות י"ח).
  - ג) חגורת שמואל (ס"ק ל"ט).
  - ד) חכ"א (כלל מ"ה סעי' ח') – "ואם נפל באותו צד שכנגד האש ונפל שם דבר מועט הכל מותר אפילו בלא ששים ואפילו הקדירה מותרת שהאש שורף ומייבשו תיכף בנפילתו".
2. מחמיר.
  - א) ש"ך (ס"ק כ"ו) – "ובתורת חטאת שם כתב בדין ג' דיש להחמיר לכתחלה כדברי או"ה לאסור הקדירה".
  - ב) לחם הפנים (ס"ק ל"ט).
  - ג) בית לחם יהודה (ס"ק כ"ו).
  - ד) חוו"ד (חי' ס"ק י"ח) – "הקדירה. ובתורת חטאת [כלל נה דין ג] כתב דיש להחמיר לאסור לכתחלה הקדירה".
  - ה) זבחי צדק (ס"ק מ"א).
  - ו) ערה"ש (סעי' מ"ג) – "מנהג פשוט בכל תפוצות ישראל ... והקדירה אנו אוסרין בכל ענין אפילו יש ששים נגד הנופל משום דחיישינן שמא נשאר משהו בדופן הקדירה".
  - ז) יד יהודה (הקצר ס"ק נ"ב) – "נכון להחמיר".
  - ח) יד יהודה (הארוך ס"ק ל"ז) – "יש מקום להחמיר שמא לא נשרף הכל ונשאר עדיין משהו".
  - ט) כה"ח (ס"ק ס"ב).
  - י) עצי העולה (כלל ז' סעי' ב').
  3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק קכ"ה).

ד. הגדר של כנגד האש.

1. בדה"ש (ס"ק קי"ט) – "ובכירות שלנו שהאש הוא תחת הקדירה נראה דחשיב שלא כנגד האש א"כ האש גדול כל כך שמתפשט קצת למעלה משולי הקדירה דאז חשיב כנגד האש כיון שהקדירה אינה מפסקת בין הטיפה להאש".
2. פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"א הע' קל"ה) –

Shulchan Aruch 92:6, discusses the case of when the spattering occurred on the side of the pot facing the fire. We omitted this case since in modern stoves and ovens the fire is under the pot; thus, this is a rare occurrence.

ה. טפה שנפלה על האוכל, וכנגד האש.

1. מקדש מעט (סי' ע"ו ס"ק ב') – "אם דם הבעין שנפל הוא רק טפה אחת ונפל על הצלי שכנגד האש. צ"ע אם י"ל שהאש שורפו ושרי כדלק" סי' צ"ב ס"ו בנפל טפת חלב על הקדירה שלצד האש. או דוקא בנפילת טפה על כלי מקדים האש לשרוף בטרם שנבלע בהכלי שאינו ממהר כ"כ ליבלע בכלי ושריפתו קודם לבליעתו. משא"כ בנופל טפה על מאכל רותח אולי מקדים ליבלע. וצ"ע".

ו] שעת הדחק - סעיף ז'.

א. הלכה.

1. מיקל – עיי' מחבר (סעי' ז'), "יש מי שמתיר בשעת הדחק, כגון בערב שבת, אפילו שלא כנגד הרוטב, אפילו שלא כנגד האש, על ידי ס"י, רמ"א (סעי' ז'), והכחי נהוג), יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק ו' אות י"ט), יד יהודה (הארוך סוף ס"ק כ"ט דין ה').

ב. האם הקולא קאי על הסמ"ק [סעי' ה'], או על המנהג [סעי' ו'].

1. רמ"א (סי' צ"ח סעי' ה') – "והסברא ראשונה עיקר, כמו שנתבאר לעיל גבי טיפת חלב שנפלה על הקדירה".
- א) ט"ז (סי' צ"ח ס"ק ח') – "דלא מיירי בהג"ה בבלוע נ"נ רק בגוף הכלי לא אמרינן כן כמו שכתבתי וע"כ סיים רמ"א שפיר דהסברא ראשונה עיקר דבלוע אמרינן נ"נ אם הוא איסור דהא גבי טפת חלב שנפלה על הקדירה נתבאר דכל שלא כנגד הרוטב אסור

התבשיל מחמת הקדרה אלמא דאמרינן בבלוע חתיכה עצמה נ"נ **ובאמת אין זה ראייה** דגם שם יש היתר כמ"ש סי' צ"ב סעיף (ד) [ז'] וכ"כ או"ה כלל כ"ד".

(ב) **ש"ך** (סי' צ"ח נקוה"כ על הט"ז ס"ק ח') – "ובאמת אין זה ראייה דגם שם יש היתר כמ"ש סימן צ"ב סעיף ד' וכן כתב איסור והיתר כלל כ"ד וכו'. **לא ידענא מאי קאמר**, ומאי היתר יש שם, הלא טפת חלב שנפלה על מקום הריקן שבקדרה טעמא דאסור משום דהבלוע בה נעשה נבלה, ואם כן שפיר מייתי רמ"א ראייה".

(ג) **פמ"ג** (סי' צ"ח מש"ז ס"ק ח') – "דע כי בסימן צ"ב סעיף ה' ו' ז' משמע לכאורה מהמחבר דודאי נגד הריקן אוסר ס' פעמים ס"א כרשב"א דכאן ומה שנהגו העולם לאסור היינו אפילו להניח להצטנן שמא עלה פעם אחת רתיחה למעלה כמ"ש הט"ז שם אות כ' ומה שמתירין בשעת הדחק דלא חיישינן לזה אבל וודאי אם מלאוהו אחר כך כל הקדירה או עירו דרך מקום נפילת הטפה ודאי אוסר עד ס' פעמים ס"א. ואם כן שפיר כתב רמ"א כאן דיש ראייה מטפת חלב. אמנם מזכרנו שם בערב שבת יערה דרך אחר שלא במקום נפילה כמ"ש הט"ז אות כ"ג והש"ך שם אות למ"ד בשם יש"ש והבאר הגולה [בסי' צ"ב אות טו] ציין כרבינו יחיאל סמכו להתיר ע"ש. ואמאי יערה ממקום אחר כיון דחיישינן לפעפוע מההוא דזבחים [צו ב] בישראל במקצת כלי כו', וודאי פעפוע בעוגל בכל הקדירה אלא דעיקר ההיתר דאין בלוע בכלי נ"נ ומש"ה מתירין בשעת הדחק. ולפי"ז אפילו עירו דרך מקום הנפילה שרי דיעבד ולכתחילה הוא דיערה ממקום אחר בערב שבת. אלא שהש"ך שם באות (י"ט) [כ"א] כתב דלערו ממקום אחר חיישינן ע"י נענוע כו' משמע אפילו לפי סברת הסמ"ק והטור והמחבר אפ"ה דרך מקום אחר שרי. ולא ידענא דאי מפעפע בכלי כולו ובלוע נ"נ מה מהני דרך אחר. הן אמת שממ"ש הטור והמחבר שאם יערה דרך מקום הקדירה שנאסר הרי יאסר התבשיל משמע דרך מקום אחר שרי. אמנם יש לפרש דהכי קאמר דכל שמערה דרך הריקן הוה מקום הנאסר אלא יש תקנה לנקוב שולי הקדרה יע"ש: שוב ראיתי במנחת יעקב כלל נ"ה אות ח' עמד קצת בזה ותמה מאי מהני שיערה ממקום אחר יע"ש. **באופן שלמידין מכאן דהש"ך לשיטתיה** סובר מה שנהגו להקל שם בעת הצורך הוא מטעם דלא חיישינן שמא עלה רתיחה פעם אחת כו', ואה"נ אם עירה דרך מקום ריקן ממקום נפילה אפשר דאסור ומש"ה משיג עליו בנה"ך, והט"ז סובר דמה שנהגו שם להקל הוא מהאי טעמא דאין בלוע נ"נ".

2. על המנהג.

(א) **ש"ך** (סי' צ"ח נקוה"כ על הט"ז ס"ק ח', לפי הפמ"ג) – ע"י לעיל.

(ב) **פמ"ג** (סי' צ"ג שפ"ד ס"ק א' ד"ה הנה, ע"י סי' צ"ב מש"ז ס"ק כ"ג, וסי' צ"ד מש"ז ס"ק ד', וסי' צ"ח מש"ז ס"ק ח') – "ודע דהא דמתירין בערב שבת או בהפסד מרובה היינו שישפך מצד אחר אבל מצד זה או שאחר כך מלאו הקדירה במים נגד הריקן אף בהפסד מרובה אסור דנעשה נבילה בתוך הריקן וכבר חקרנו מזה לעיל בסימן צ"ב באורך דהא דמתירין מטעם ממה נפשך אי מפעפע עד הרוטב נתבטל ואי לא לא והמנהג שמא אחר כך עלה רתיחה כו' ובערב שבת מתירין אבל במילא אחר כך אסור אף בהפסד מרובה".

3. על הסמ"ק [שסומך על שיטת שאין חנ"נ באיסור בלוע].

(א) **ט"ז** (סי' צ"ח ס"ק ח', לפי הפמ"ג) – ע"י לעיל.

(ב) **גר"א** (ס"ק ל"ד) – "וכמ"ש מרדכי בשם ראב"ן דלא אמרינן בבלוע חנ"נ כלל".

(ג) **חכ"א** (כלל מ"ה סעי' ז') – "ובשעת הדחק כגון בערב שבת או לצורך אורחים או הפסד מרובה או לעני יש להקל ולהתיר אפילו בנפל במקום הריקן כשיהיה בתבשיל ששים נגד מה שנפל דסמכין על הפוסקים דבלוע לא נעשה נבילה".

(ד) **יד יהודה** (הקצר ס"ק נ"ו, הארוך ס"ק מ"א, ס"ק ל', ס"ק כ"ט ד"ה אבל).

4. מראי מקומות – **בדה"ש** (ס"ק קל"ח).

ג. **האם יש היתר של 'כבוד שבת' שלא לצורך לאכול מאכל שנתחמם אחר שכבר נצטנן.**

1. **תורת האשם** (סי' נ"ה ס"ק ב') – "ועי"ל דאפילו אם יהיה שהות בערב שבת כדי לחממו אפילו הכי **אין זה כבוד שבת** לאכול מאכל שנתחמם אחר שכבר נצטנן".

(א) **סולת למנחה** (כלל נ"ה דין ב') – "בתורת אשם ... על כן התירו לערו' מצד אחר עכ"ל".

ד. **הכללים של הפסד מרובה, כבוד שבת, וכדו'.**

1. ע"י סוף סי' ק"י, לשיטות ומראי מקומות.

[ז] כלי שדרכו להשתמש בו בשפע.

א. **טיפה שנפלה על כלי שמשתמשים בו בשפע.**

1. **פר"ח** (ס"ק י"ט) – "ומיהו אם כלי זה שנפל בו הטיפה הוא כלי שאין דרכו להשתמש בו דבר מועט שרי לאשתמושי ביה דהא אי אפשר לבוא לידי נתינת טעם וכדלקמן בסימן (ק"ב ס"ג) [צט סעיף ז'] וקכ"ב סעיף ה' ועיין מה שכתבתי שם [ס"ק ג] בסיעתא דשמיא".

2. ע"י סי' צ"ט סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ב. **נפלה טיפה כנגד הרוטב, ויש ספק אם נשאר האיסור: למחמרים בשפע, ויש ספק אם מפעפע.**

1. מיקל.

(א) **מנחת יעקב** (כלל נ"ו ס"ק ה') – "ואף לפי מה שהשיגו שם על דין זה הש"כ והט"ז ודעתם להחמיר מ"מ כאן שנפל הטפה נגד הרוטב דהוי כנפלה לתוך התבשיל ואין כאן רק חשש בעלמא שמא נשא' איסור מועט בקדרה גם המה מודים דמותר".

(ב) הו"ד **בבית מאיר** (סי' צ"ב על סעי' ו').

ג) **חכ"א** (כלל מ"ה סעי' ג) – "ואם הוא קדירה שאין דרך להשתמש בו במועט אלא דוקא הרבה באופן שיהיה תמיד ששים נגד מה שנפל כיון דיש אומרים דכלי דדרכו להשתמש תמיד הרבה מותר להשתמש בו לכתחלה אף שנפל בו איסור (בסימן צ"ט סעיף ז' ובסימן קכ"ב סעיף ה' ובאורח חיים סימן תנ"א ובית אדם סימן מ"א) ואף על גב דלא קיימא לן הכי (כמו שכתבו הט"ז והש"ך שם) מכל מקום **בזה דנפל נגד הרוטב** ואינו אלא **ספק** שמא מפעפע ואי אפשר לבוא לידי איסור מן התורה סמכינן על המתירין ומותר לכתחלה לבשל באותה קדירה. וכן בקדירה קטנה ונפל מעט עד שלעולם על כל פנים יש בו ששים נגד מה שנפל (מנחת יעקב כלל נ"ו ס"ק ה' וכתתי ופלתי סימן צ' ל"מ)]."

1) **בדה"ש** (סי' צ"ב סעי' ו' ד"ה הוי, עמ' קפ"ז) – "ונראה דנפק"מ בין המנ"י והחכ"א היכא דנפלה כנגד הריקן אבל הקדירה היתה חדשה או שאינה בת יומא דלהחכ"א אף בזה מותר ...".

2) **דרכי חכמה** (ביאורים על חכמת אדם כלל מ"ה סעי' ג' אות א') – "מכל מקום בזה דנפל נגד הרוטב וכו' - משמע **דלא הקיל אלא בנפל נגד הרוטב**, דאפשר דנתפשט הכל בתחלה, וליכא כלל בליעות איסור בדפנות, אבל אם נפל במקום הריקן, אין להקל אפילו בקדירה שרגילים להשתמש הרבה שיש ס' פעמים ס"א נגד הטפה, **ודלא** כמש"כ בספר בדי השולחן (סי' צ"ב) עמ' קפ"ו ביאורים ד"ה הוי בדעת רבינו. ועפי"ז **אתי שפיר מאי דלכאורה קשיא ממש"כ בבית אדם סי' מ"א**, דשם משמע דלא התיר בכלי שמשמשין בו בשפע אלא בנ"ט, ולמש"כ י"ל דזהו בנפל במקום הריקן".

ד) **חמודי דניאל** (הל' תערובות הב' סוף אות י"ג).

ה) **זבחי צדק** (סי' צ"ב ס"ק כ"ו) – "מנ"י שם סק"ה וסיים דגם החולקים שם על מרן בכאן מודים וכ"כ החכ"א".

ו) **כה"ח** (סי' צ"ב ס"ק מ"ג).

2. מחמיר.

א) **עצי העולה** (כלל ז' ס"ק ג', ס"ק ט"ו) – "ובח"א כלל מ"ה ... אין להקל".

3. מראי מקומות – גליון מהרש"א (סי' צ"ב על ש"ך ס"ק י"ט), **יד אברהם** (סי' צ"ב על סעי' ה'), **משמרת שלום** (סי' צ"ב סוף הסימן, ח"י דינים אות ט"ז).

א) **ישועות יעקב** (סי' צ"ב הקצר ס"ק י"ב) – "ואז הקדירה אסורה. ואם דרך אותו כלי להשתמש בשפע דכל זמן שישתמש בה יהיה ששים יש להקל וכמדומ' שכ"כ הפוסקי' ואמנם מלשון הגה זו לא משמע כן".

ב) **בית ישראל** (שפירא, על רמ"א סעי' ה') – "ונ"ל דרמ"א בהג"ה אזיל לשיטתיה לקמן סי' צ"ט ס"ז בש"ע דפסק כב"י דס"ל כהרשב"א דבאיסור מועט מבטלין אפילו לכתחלה".

ג) **יד יהודה** (הארוך ס"ק ל"ז) – "כיון דיש חילוק בין מעט להרבה יש מקום לומר דאין אנו בקיאינ'".

ד) **דעת תורה** (על סעי' ה' ד"ה ועי' ש"ך) – "ונ"ל דעכ"פ בשיהוי מעל"ע יש להתיר".

ה) **בדה"ש** (סי' צ"ב ס"ק ק"ל, בי' ד"ה הוי עמ' קפ"ז) – "שלדינא יש לסמוך על זה בשעת הדחק והיכא דאפשר יש להמתין עד מעת לעת קודם השימוש".

ג. נ"ט בר נ"ט דהיתרא, ולאחר מעת לעת.

1. מיקל.

א) **עי' ריטב"א** (עבודה זרה דף לג. ד"ה גוי) – "וראיתי בשם הרב רבינו יונה ז"ל שהיה מתרץ דלהכי שרינן ליה לבטוליה לכתחילה משום שהוא **אסור בלוע** על ידי קליטה בלבד ואינו אלא **משהו**, וכיון דאיכא הני תרתי מבטלין אותו לכתחילה, **ודבריו צריכין** חזוק דההיא דקדרות בפסח אל ישברו אלא משהו להו **לאחר זמנן** ועביד בהו לכתחילה (פסחים ל' א'). לאו משום דחמץ דאית בהו משהו דהא אפילו בקדרות של דייסא וחביץ קדירה אמרינן לה, אלא טעמא דידהו משום **דהיתירא בלעו** כדפרישנא בדוכתה, ומה שכתבנו עיקר".

1) וכדמפרש היבין דעת, לשונו מובא לקמן.

ב) **בית אדם** (כלל מ"א אות נ"ח) – "טיפת מרק של בשר שנפל על כלי שמבשלים בו קאווע ואין מבשלין בו חלב לעולם ואין ששים נגד הטיפה מה דינו: נראה לי דאף דקיימא לן דהקדירה לעולם אסורה היינו דוקא לבשל בה בשר אבל אלו כלים שלעולם מבשלים בו רק קאווע נראה לי דמותר לבשל בו קאווע לשתות עם חלב דאף דקיימא לן דנותן טעם בר נותן טעם על ידי בישול אסור לכתחלה עם בשר מכל מקום זהו רק מחמת ספק שמא מפעפע ואם כן הוי ספק ספיקא שמא אינו מפעפע ואם תמצא לומר דמפעפע שמא העיקר כדעת הפוסקים וכהכרעת השלחן ערוך דאפילו לכתחלה מותר אך זה אינו שהרי לכולי עלמא אסור לבשל לכתחלה כדי לאכול עם בשר אך יש לצרף לפי מה שכתב הפרי חדש דבכלים דאי אפשר לבא לידי נתינת טעם שמשמשין בה בשפע מותר וכדפסק בשלחן ערוך סימן קכ"ב והיא דעת רשב"א ואף שהש"ך כתב דלא קיימא לן הכי מכל מקום יש לצרף להיתר עוד שימתין מעת לעת יש להקל (וכן כתב במנחת יעקב כלל נ"ו ס"ק ה' ובכתתי ופלתי) לענין טיפת חלב שנפל על קדירה של בשר דמותר מן התורה".

ג) **לחם שלמה** (הגהות והערות אות י"ד בטשו"ע מ"י) – "בקדירה שאינה לא של בשר ולא של חלב הנקרא פארווע שמיוחד למים, בזה שפיר יש להתיר בדרכו להשתמש בשפע, אחר מעל"ע עכ"פ".

ד) **יבין דעת** (סי' צ"ט הקצר ס"ק י"ב, הארוך ס"ק י"ב) – "וכ"ד הריטב"א בחי' לע"ז דלא שרינן לשמש לכתחילה אלא בדאיכא תלתא למעליותא שנשתמש בהיתר והיתירא בלע ושהוא אינו ב"י ושהוא משהו".

ה) **עצי העולה** (כלל ז' סעי' י"א, ס"ק ט"ו).

ו) **שבט הלוי** (מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ל"ז ע"א).

ז) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, עמ' רצ"ו ע"א הע' קנ"ט, פרק ו' הע' מ"ה).

ח) **Dira Days** (עמ' נ"ז, דפו"ח עמ' ס"ו הע' ק"ח).

This idea is called שפע רב. The argue as to whether one can rely only on שפע רב since there is a חשש that one may sometimes use the כלי with contents less than sixty times the איסור. Due to the above considerations, the ספר חכמ"א is מקיל on a kumkum that is splattered with fleishigs such that its water may be used with milchigs when: a) There is always sixty times the absorbed spot, שפע רב. b) The second usage will already be יומו בן יומו. c) The taste is only נ"ט בר נ"ט, (i.e. splatter to urn to water). Therefore, after twenty four hours the water would be מותר to be used with milk. (ט) לכאורה להפוסקים שמקילין בשפע ואינו בני יומו [האג"מ וסייעתו - ע"י סי' צ"ט סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות], יש להקל כאן [אפי' בלי הצירוף של נ"ט בר נ"ט דהיתרא וספק אם מפעפע - ודלא כהבינת אדם].

2. מחמיר.

(א) יד יוסף (דייטש, סי' ס"ו) – "וע"ד שאלתו השנית, אשר טפת מרק של בשר שנפל על קנקן שמבשלין בו קאווע ... צידד בס' בינת אדם שער או"ה סי' מ"א להתיר לבשל בו קאווע לשתות עם חלב, דאף דקיי"ל נ"ט בר נ"ט ע"י בישול לכתחלה עם בשר אסור, מ"מ זהו רק מחמת ספק שמא מפעפע, ואם כן הוי ס"ס, שמא אינו מפעפע, ואת"ל דמפעפע, הרי דעת הרשב"א דבכלים דא"א לבוא לידי נתינת טעם שמשמשין בה בשפע מותר. ולענ"ד אין להתיר מטעם זה, דהנה פשיטא לי' דסתם קדירה נקראת דרכו להשתמש בשפע, ובאמת ... שמבשלין בו קאווע אינו מקרי דרכו להשתמש בו בשפע, דכלי כזו אינה כלי גדולה. ובר מן דין, הרי צריך להבין דעת הרשב"א דס"ל דאם משתמשין בו בשפע מותר, הרי דעת הרבה פוסקים דגם בכלי אמרינן חענ"ל. וא"כ מה בכך שאותה כלי דרכו להשתמש בו בשפע, הרי כל הקדירה נעשה נבילה, ואין במה שבתוך הקדירה לבטל הקדירה. אך כבר כתב בישועות יעקב שם דהרשב"א מיירי בקדירה של מתכות דיכול להפריד האיסור, ובזה לא אמרינן דנעשה נבילה, אבל בשל חרס כיון דנעשה נבילה, צריך לבטל כל הקדירה, ובאמת אמור בזה, ע"כ אין להתיר הכלי לבשל בה קאווע לשתות עם חלב".

(ב) מאזני צדק (זילבער, ח"א יו"ד סי' ז' אות י').

(ג) ע"י מעדני מלכים (סי' קי"ז, סי' קי"ח, סי' קי"ט) – "הטעם שפסקתי שצריך להגעילה לפחות ע"י עירוי, ולא סמכתי על הבינת אדם (הנ"ל). דבעת ששמשתי בהוראה אצל גדולי ישראל, ראיתי אצלם דרך הפסק, דכשאפשר לצאת בכל הדעות, אין לדחוק ולהפש היתרים, ולכן בנידון דידן, כיון דע"י הגעילה מעירוי כלי ראשון, אפשר להסיר לגמרי טעם הבשר שנבלע, בלי שום חשש, ולכן למה לא יעשה כן ... דלכתחילה מצריכין לו הגעילה, ע"י עירוי על דופן הברז מבחוץ, דכיון דהבליעה של זיעת הבשר נכנס מצד החיצון, כבולעו כך פולטו (פתחי תשובה סימן צ"ב ס"ק ג'), מטעמי השלחן שם ס"ק ל"ט), ורק בדיעבד כשלא הגעיל, ובישל בה מים, מתירים לו לשתות המים עם חלב".

3. מראי מקומות.

(א) דרכ"ת (סוף ס"ק ק"ו) – "בבינת אדם ... בשו"ת יד יוסף סי' ס"ו שהביאו והשיג עליו ...".

ח] נשפך חלב: והעמיד עליו קדירה.

א. נשפך חלב רותח והעמיד עליו קדירה צונן.

1. מיקל, שדינו ככלי שני – רמ"א (סעי' ז', ע"י ש"ך ס"ק ל"א).

2. להמחמירים בכלי שני: מה דינו כאן.

(א) חור"ד (בי' ס"ק כ"ב) – "ולדעת הט"ז בסי' ק"ה ס"ק ד' דס"ל דאפילו בכ"ש כ"ז שהיס"ב אוסר ה"נ אסור כ"ז שהיס"ב רק שאינו אסור כ"א הקדירה אבל התבשיל שבתוכה שרי כיון דצריך עוד להפליט מהקדירה ולהבליע להמאכל כמפליט ומבליע כא' דמי דמודה הט"ז שם וזהו דוקא שהקדירה צוננת אבל כשהקדירה רותחת בולע מעצמו ואף התבשיל אסור".

(ב) יד יהודה (הקצר ס"ק נ"ט, הארוך ס"ק מ"ג) – "ואף הרש"ל דמחמיר בכ"ש ג"כ מ"מ בכה"ג דאינו אלא מעט עלי' ורוב רוטב נבלע בהקרקע מצוננת מיד וגם הרש"ל מודה וכן כה"ג בכלי ג"כ אם אינו אלא מעט לחלוחית אבל אם היא הרבה יש להחמיר בכ"ח שלא במקום הפסד אבל בכלי מתכות אין להחמיר כלל".

(ג) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק קמ"ב, בי' ד"ה ואם).

ב. נשפך חלב רותח והעמיד עליו קדירה חמה: נמצא בכלי שני ועדיין יד סולדת בו ונפל בתוכו דבר חם, האם דינו כצונן [למקילים בכלי שני].

1. מיקל, רק כדי קליפה.

(א) רמ"א (סי' צ"ב סעי' ז', כדאי' במש"ז שם) – "מה שכתב עוד המנחת יעקב שם דחם לתוך צונן דתתאה גבר היינו שהתחתון קר לא כשהוא כלי שני וכן כתב בכלל נ"א אות א' ורצה לפרש כן דברי רמ"א בסימן ק"ז בדגים ולתרץ קושיית הש"ך שם אות א' ולפי דבריו אם חום כלי ראשון נפל לחום כלי שני הכל אסור ובתנאי שהתחתון עכ"פ יד סולדת בו הא אין יס"ב אף המנחת יעקב יודה אמנם תמוה דרמ"א וודאי אין סובר כן דא"כ איך כתב כאן אם מה שנשפך אין אצל האש שרי משמע אף שיש"ב בתחתון וקדירה חמה מיד סולדת בה דאי קדירה אין יס"ב מה זה שכתב התבשיל מותר תתאה גבר תיפוק אפילו עלאה גבר הא אין יד סולדת בה באופן שמרמ"א מוכח דחם כלי ראשון לחם כלי שני ויס"ב בשניהם אפילו הכי תתאה גבר וכאמור".

(ב) ש"ך (סי' ק"ז ס"ק ב', כדאי' בפמ"ג שם) – "וקשה לי למה לי ששים הא קי"ל דעירוי אינו מבליע יותר מכדי קליפה".

(ג) דגול מרבבה (מהדו"ת סי' ק"ה על מחבר סעי' ג').

(ד) חור"ד (סי' צ"א ח"י ס"ק ח').

(ה) יד אברהם (על רמ"א סעי' ז', סי' צ"ד על רמ"א סעי' ז').

(ו) זבחי צדק (סי' צ"א ס"ק י"ח).

(ז) כה"ח (סי' צ"א ס"ק כ"ג).

- ח) בדה"ש (סי' צ"א ס"ק כ"ח, ע"י סי' צ"ב סעי' ז' בי ד"ה ואם).
 1) כמה אחרונים [זב"צ, כה"ח, בדה"ש] שמיקל, מקור שלהם הפמ"ג. וצ"ע, שע"י הפמ"ג בסי' ס"ח, לשונו מובא לקמן. ואפשר לומר, שהפמ"ג הולך להלכה, אחר שאנו מחמירים בכלי שני, רק בהפמ"ר יש להקל. וצ"ע.
 2. מחמיר.
 א) מנחת יעקב (כלל נ' ס"ק א', ס"ק ה', כלל נ"ה ס"ק כ"א) – "ועוד י"ל דאף דעירווי אינו מבליע רק כדי קליפה היינו דוקא בדבר צונן דאז תתאי גבר ואינו אוסר יותר מכדי קליפה כדן תתאי גבר כמ"ש הרב לקמן כלל פ"ה סוף דין א' אבל הכא שהדגים הם עדיין הם בכלי שני אז ע"י עירווי אוסר כולו".
 ב) צבי לצדיק (סי' ק"ז על הש"ך ס"ק א').
 ג) דברי יוסף (סי' ת"נ אות ד' ד"ה ונ"ל, סי' תרט"ז אות ה').
 3. "ויש להחמיר באיסור תורה ובאיסור דרבנן או בה"מ בשל תורה המיקל כט"ז וש"ך לא הפסיד".
 א) פמ"ג (סי' ס"ח מש"ז ס"ק ט' דין ד', ע"י סי' צ"א מש"ז סוף ס"ק ה', סי' צ"ב מש"ז ס"ק כ"ה, סי' צ"ד שפ"ד ס"ק כ"ב, סי' ק"ז שפ"ד ס"ק ב').
 ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ה' הע' ס"ח).
 4. מראי מקומות – חמודי דניאל (כלי ראשון אות ו'), דעת תורה (סי' צ"א ריש סעי' ד'), יד יהודה (הארוך ס"ק מ"ה), דרכ"ת (סי' צ"א ס"ק כ"ז, סי' ק"ה ס"ק ע"ו), זר השלחן (סי' צ"א ד"ה דתתאה אות י"ג), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"א הע' קס"ב).
 א) חכ"א (כלל מ"ה סעי' י"ט) – "ואם נשפך חלב או איסור רותח על קרקע וכיוצא בו במקום שאין מרותח מחמת אש והעמיד עליו קדירה צוננת הכל מותר דכיון דנשפך כבר ונפסק הקילוח הרי אנו דנין המקום שנשפך עליו ככלי שני והכל מותר רק שידח הקדירה ואם היה הקדירה רותחת הרי זה כחם לתוך צונן דבעי קליפה ואם כן הקדירה אסורה והתבשיל מותר והמנחת יעקב בכלל נ"ו ס"ק כ"א כתב כיון דעל כל פנים עדיין הנשפך רותח שהיד סולדת בו רק דהוי ככלי שני ולכן כיון שהעמידו עליו קדירה מרותחת בקל מתבשל אף על ידי כלי שני ולכן צריך ששים נגד הנשפך".

ג. תוצאה: ג' ציורים.

1. נשפך חלב חם על השיש, והעמיד עליו קדירה חמה (כלי ראשון).
 א) צריך להכשיר הקדירה.
 ב) יש מחלוקת בהאכל [שי"א להחמיר מצד כלי שני, (חוו"ד). וי"א שאין היתר בתתאה גבר בזמן שלמטה הוי חם (מנח"י)].
2. יש חלב צונן על השיש, והעמיד עליו קדירה חמה (כלי ראשון).
 א) צריך להכשיר הקדירה.
 ב) האוכל מותר [ש"לכו"ע תתאה גבר, והקדרה הוא הקליפה].
3. נשפך חלב חם על השיש, והעמיד עליו קדירה צונן.
 א) מחלוקת אם צריך להכשיר הקדירה [תלוי במחלוקת בכלי שני, ע"י חוו"ד].
 ב) האוכל מותר [י"א שיש להקל מצד שהוא רק כלי שני (רמ"א). וגם למחמירים י"ל שלא מפליט ומפליע כאחת (חוו"ד)].
4. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רצ"ח, מטבח הכשר עמ' קס"ה).

ט [קילוח מן הקדירה.

א. מקור הדין.

1. תרה"ד (סי' קפ"א) – "שאלה: קדירה מליאה חלב רותח שפוחה אצל האש על הכירה, ומחמת הרתיחה יצא החלב למעלה מאוגני הכלי והיה נזחל ונמשך בקילוח בלי הפסק דרך דופני הקדירה ע"ג הכירה עד שהגיע אצל בשר שהיה ג"כ על גבי הכירה, מי חשבינן האי קילוח עדיין כעירווי מכלי ראשון ונאסר הבשר, או נימא כיון דנזחל ע"ג הכירה נתקרה ולא היה רותח. תשובה: יראה דחשיב כה"ג כעירווי מכלי ראשון אם היתה היד סולדת בחלב במקום שנגע בבשר, ולא אמרינן שנתקרה ע"ג הכירה. וראייה מדאמרינן פ' כירה אר"י בר רב דימי פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ כו' עד טול בכלי שני ותן, פ"י רצה להפשיר פך שמן באמבטי שנאספו שם מים מחמי טבריא שהיתה בריכה עשויה בקרקע ואסר לו להניח הפך בתוך האמבטי בשבת, משום דהך אמבטי שהחמין נמשכין לה מן המעיין חשיב לה ככלי ראשון שנרתחו בו, אף על פי שהעבירו מעל האש מבשל כל זה מפרש רש"י התם. הא קמן דאע"ג דנמשכו הרותחים ע"ג קרקע כמו הני חמי טבריא שהיו נמשכין דרך קרקע חשיבי עדיין ככלי ראשון ... וע"כ המים חמין שהן באמבטי לא נרתחו בתוך האמבטי אלא נמשכו לתוכה מן היורה ע"ג קרקע, כי כן דרך האמבטי להיות כדמוכה מתוך פרש"י, דאל"כ מי הזקיקו לפרש שנמשכו מים מן המעיין לתוך האמבטי, נימא דאמבטי היתה ממש על ניקבי הנביעה של חמי טבריא מתוקנים כמו בריכה. אע"כ לא מיקרי אמבטי אלא הנמשך לה מים ממקום אחר שהוחמו שם. א"כ חזינן אף על גב דהוי בעי לאוקמי בחמי האור ונמשכין ע"ג קרקע חשיב כרותחים דכלי ראשון, מדקאמר טול בכלי שני כדפרישית. אף את"ל דהראייה קצת דחוקה, מ"מ הדעת נוטה בנ"ד אם נראה לנו שהיתה היד סולדת בחלב במקום שנגע בבשר, הואיל והיה הקילוח נוזל והולך מתוך הרתיחה העומדת אצל האש, כל טיפה וטיפה אחרונה אינה מנחת את הראשונה שלפניה להתקרה. שהרי פירשו התוספות פ' כירה דהא דיד סולדת בו בכלי שני אינו מבשל, היינו משום דאינו עומד אצל האש אינו מחזיק חומו והולך ומתקרה, משמע דאם עוד היה כח האש שולט שם אינו מתקרה, הלעד"כ".
2. ב"י (סי' צ"א ס"ק ד') – "כתוב בתרומת הדשן סימן קפ"א קדרה מלאה חלב רותח שפוחה אצל האש על הכירה ומחמת הרתיחה יצא החלב למעלה מאוגני הכלי והיה נזחל ונמשך בקילוח בלי הפסק דרך דופני הקדרה על גבי הכירה עד שהגיע אצל בשר שהיה ג"כ על גבי הכירה יראה דאם היד סולדת בחלב במקום שנגע בבשר חשיבי כהאי גוונא עירווי מכלי ראשון ונאסר הבשר עכ"ל ונראה דעל כרחק הבשר היה צונן דאל"כ למה הוצרך לומר שחלב חשיב עירווי מכלי ראשון הא אפילו היה צונן גמור הוה אסר לבשל משום

דהוה צונן לתוך חם וכיון שכן על כרחך צריכין לומר דנאסר הבשר לא ליאסר הכל קאמר אלא **דוקא כדי קליפה** דהא חם לתוך צונן אינו אוסר אלא כדי קליפה".

ב. הלכה.

1. **רמ"א** (סעי' ז') – וקלוח מן הקדירה רותחת שהלך אל קדירה צוננת, **אם נפסק הקלוח** מן הקדירה הרותחת קודם שהגיע אל הצונן, הוי נמי ככלי שני. ואם לא נפסק, הוי כעירווי והקדירה הצוננת נאסרה, אם היד סולדת בקלוח הנוגע בקדירה, והתבשיל שבתוכה שרי, דאין עירווי אוסר רק כדי קליפה".

(א) **פמ"ג** (מש"ז ס"ק כ"ו) – **"השמיענו כאן כמה דינים**. א) דאם נפסק הקלוח **אין אוסר כלל** אף דעירווי שנפסק הקלוח אוסר כ"ק כדבעינן למימר לקמן עיין סי' ק"ה בש"ך אות ה' שאני הכא דנפל על הכירה קרה מיד נתקרר והוה כלי שני קודם שהגיע לקדירה. (ב) השמיענו דאם לא נפסק הקלוח אף שעובר דרך כירה קרה אפילו הכי כיון שלא נפסק חשיב כאלו נפל מן קדירה לקדירה בלי אמצעי. (ג) השמיענו דקדירה צוננת הוה תתאה ועיין מה שאכתוב בש"ך אות ל"ה".

ג. חם אצל צונן - ט"ז (ס"ק כ"ז).

1. עי' סי' ק"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
2. **פמ"ג** (מש"ז ס"ק כ"ז) – וכוונתו דהב"י והר"ב סוברים דקדירה הוה תתאה וקלוח עלאה ויש קולא בקדירה צוננת דאין אוסר רק כדי קליפה וחומרא דאם קדירה רותחת כולו אוסר אף שהקלוח צונן והט"ז סובר דדין נוגעין זה בזה הוה וא"כ קדירה רותחת וקלוח צונן היה להקל כמבואר סי' ק"ה אפילו הכי החמיר כרמ"א דקדירה חשיב תתאה ומ"מ החמיר בדין השני בקדירה צונן דהוה נוגעים ובאין הפסד מרובה אוסר כמו במליחה".

ד. זב תחת הקדירה: האם נחשב עלאה או תתאה.

1. **ש"ך** (ס"ק ל"ו) – ו"ל"ד לדלקמן סימן ק"ה ס"ג בהג"ה דאם הניח היתר ואיסור זה אצל זה ואחד מהן צונן דסגי בקליפה (1) דהכא כיון **שבא הקלוח מלמעלה** הוי כמו עלאה (2) אי נמי כיון **שהקדירה עומד במקומו** חשוב תתאה כמ"ש בדריש' בר"ס צ"א ס"ב (3) א"נ הכא מקלח על הקדרה כמ"ש הב"ח סוף סימן צ"א".
2. עי' סי' צ"א סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ה. **כלי שעירו לתוכו מתוך כלי שעומד ע"ג האש** (water from an urn on the fire): **האם דינו ככלי ראשון, או דינו ככלי שני.**

1. **חזו"א** (טעמא דקרא עמ' רל"ה אות י"א, הנהגות חזו"א אות י"א, ארחות רבנו ח"א עמ' קמ"ט אות קפ"ח ד"ה שמעתי, אות ק"צ) – "סדר עשיית טה"א בשבת שפכו מים חמים לתוך כוס נגוב ומשם לכלי שני נגוב ומשם לכלי שלישי שבתוכו ה' הסענ"ס (עי' בחזו"א או"ח סוף סי' נ"ב ושמעתי שחשש ג"כ לכלי שנותנין לתוכו מכלי ראשון ע"י ברזא שהקלוח מחברן וגם הוא נחשב ככ"ר ועי' שבת מ' ב' רש"י ד"ה בכלי שני ומה שהקדימו הסענ"ס כמדומה לצאת ידי היערת דבש המובא בשה"צ סי' שי"ח אות ס"ה)".
2. **ששכ"ה** (פרק א' הע' קכ"ב [דפו"ח, הע' ק"מ]) – "אלא שיל"ע בדברי החזו"א, שהרי מצינו דקלוח מקדירה רותחת שהלך אל קדירה צוננת ולא נפסק הקלוח, דין עירווי עליו, כיו"ד סי' צב סעי' ז ברמ"א, ומיירי שהקדירה הרותחת היא אצל האש, וכמבואר שם, ואם כדברי החזו"א היינו צריכים לאסור כולה. אלא דע"ש ביו"ד סי' צא בפמ"ג מ"ז ס"ק ה'. סי' צה בפמ"ג ש"ד ס"ק י"ח וסי' קה בדרכי תשובה ס"ק ט, שיש סוברים, שעירווי מכ"ר שעומד ע"ג האש אוסר כולו. אמנם ע"ש, דאעפ"כ גם הם סוברים שהאיסור הוא משום שמבליע ולא משום מבשל. וכן י"ל דעת החזו"א ...".
3. עי' או"ח סי' שי"ח סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ו. צינורות (pipes) מחוברות למקום האש: האם דינו ככלי ראשון, או דינו ככלי שני.

1. עי' או"ח סי' שי"ח סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ז. איך להכשיר כלים שלא מבשלים עמהם, אבל מניחים שם אוכלים. [מה נכנס בהגדר של אבן מלובן].

1. עי' או"ח סי' תנ"א סעי' כ', לשיטות ומראי מקומות.

י [טיפה שנפלה ע"ג כיסוי קדרה.

א. כשהתחילה הקדירה להרתית.

1. דין האוכל.

(א) שהתחילה הקדירה להרתית, יש להקל כמו שנפל כנגד הרוטב.

(1) **רמ"א** (סוף סעי' ז') – "טפה הנופלת על גבי כיסוי קדירה, דינה כנפל על גבי קדירה נגד הרוטב, והוא שהתחילה הקדירה להרתית, דאז עולה הזיעה תמיד ומגיע אל הכיסוי ויורד משם אל הרוטב".

(2) **לבבוש** (סוף סעי' ח') – "והוא שהתחיל הקדרה להרתית, שכיון שהבל החום עולה מן התבשיל אל הכיסוי הוי כאילו נגע הכיסוי ברוטב עצמה".

(3) **בית יעקב** (סוף סי' נ"ז), הו"ד **בפת"ת** (ס"ק ה') – "וכתב בט"ז וז"ל לרש"ל ... ולא נראה לפע"ד".

(4) **פ"ר"ח** (ס"ק ל"ג) – "ודברי ההג"ה עיקר ממ"נ דאי ...".

(5) **כרתי** (ס"ק כ"ט, פלתי ס"ק י"ד, מטה יהונתן על ט"ז ס"ק כ"ח) – "ומהרש"ל (פרק כל הבשר סוף סי' מ"ו) חולק דאולי בשעת נפילה לא היה זיע, ואח"כ נעשה זיע. ומלבד דהוא ספק ספיקא שמא לא נתפעפע כלל, או שמא עלה הרתית תיכף וכו'. אף גם

לפירוש"י (ק"ח ע"ב ד"ה מפלט) דפירש בחתיכה חצי ברוטב וחצי חוץ לרוטב אינו אוסר רק החתיכה, וא"כ בכיסה מתחלה איך כל קדרה מצטרף, דלמא מתחלה לא העלה הרתיחה רק [עד] חצי חתיכה, וא"כ נעשה נבלה אותו חתיכה, וכשחזר (כשעלה) [ועלה] רתיחה בכל קדרה, אוסר אותו החתיכה כל קדרה, אלא ש"מ דאמרינן תיכף עלה רתיחה בכל, ודוק".

6) מנחת יעקב (כלל נ"ה ס"ק י"ב) – "נ"ל דאין להחמיר נגד פסק הרב כאן".

7) גליון מהרש"א (על ש"ך ס"ק כ"ח).

8) חכ"א (כלל מ"ה סעי' ט') – "טיפה הנופלת על גבי כיסוי קדירה אם הקדירה מרתוח דהזיעה עולה תמיד ומגיע אל הכיסוי דינו כאילו נפלה על הקדירה כנגד הרוטב שהרי מבלבל הטעם תיכף ולא חיישינן שמא באותו פעם לא עלתה הרתיחה ומותר ממה נפשך אם עלתה הרי מתפשט למטה ואם לא עלתה הרי גם כן לא יתפשט למטה (פרי חדש בשם איסור והיתר וכן כתב המנחת יעקב כלל נ"ה ס"ק י"ב דלא כט"ז)".

9) זבחי צדק (ס"ק ס"ו, "וכן עיקר").

10) דברי יוסף (סי' תרי"ט), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רצ"ה, עמ' רצ"ז), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רכ"ג).
 ב) מחמיר, שצריך ששים [פעמים ס"א] כנגד הכיסוי – יש"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ו, "כתב באותה הג"ה, אם נפל טיפה על הכיסוי, ושהה אח"כ על התבשיל, אז אפ"ה התבשיל מותר, אם הוא כנגד הרוטב, ולא אמרינן שצריך ששים כנגד כל הכיסוי, ואל תשגיח בה, בשלמא מה שמסייע הרוטב שבקדירה לבטל הטיפ' שבלוע בקדירה, ואינה אוסרת היתר בלוע, כמ"ש ראב"ן, אבל הכא, נהי דהרתיחה עולה עד הכיסוי, מ"מ הרוטב אינה מצטרפת עמה, וא"כ אם אין ס' בכיסוי נגד האיסור שנפל עליה, נעשית הכיסוי נבילה").

1) עי' חור"ד (חי' ס"ק כ"ט, לשונו מובא לקמן) שמפרש שהיש"ש מחמיר רק באיסור דאורייתא.

2) אבל הפמ"ג (מש"ז ס"ק כ"ח) מפרש שהוא מחמיר בכל ציורים.

3) וע"ע המנחת יעקב (כלל נ"ה ס"ק י"ב), "ומהרש"ל ... ובאמת כבר נשמר מזה החשש האו"ה בכלל ל"א דין י"א וכתב דמספיקא לא מחזקינן איסור אלא חושבין שעלה רתיחתו כל פעם בין לקול' ובין לחומרא או לא עלה ומותר במ"נ עכ"ל ואפשר דאלו ראה מהרש"ל דברי הש"ד ואו"ה שכתב בו כן להדיא בודאי לא היה חולק עליהם בלי ראיה מספקת ולכן באמת באו"ש סי' נ"ו לא כתב מידי על דברי הש"ד משמע דהסכים עמו".

ג) באיסור דאורייתא יש להחמיר, שצריך ששים [פעמים ס"א] כנגד הכיסוי.

1) ט"ז (ס"ק כ"ח) – "רש"ל פרק כל הבשר סימן מ"ו חולק על זה וכתב נהי דהרתיחה עולה עד הכיסוי מ"מ הרוטב אין מצטרף עמה וא"כ אם אין בכיסוי ס' נגד האיסור שנפל עליה נעשה הכיסוי נבילה עכ"ל וכן מסתבר לע"ד דשאני בקדירה נגד הרוטב שהרוטב עצמו הוא תמיד שם מה שאין כן בכיסוי שמא באותו פעם שנפלה הטיפה לא עלתה הרתיחה עד הכיסוי ממש וספיקא דאורייתא לחומרא רק באיסור דרבנן יש להקל בזה נלע"ד".

2) בית לחם יהודה (ס"ק ל"ט).

3) חור"ד (חי' ס"ק כ"ט, בי' ס"ק כ"ה) – "ומהרש"ל [ים של שלמה חולין פ"ח סימן מו] אוסר בנפל על הכיסוי, דחיישינן שמא באותו פעם שנפל הטפה לא עלתה הרוטב עד הכיסוי. ויש להחמיר באיסור דאורייתא, ובדרבנן יש להקל. ולפי זה אף למהרש"ל אין אסור רק כשהכיסוי בלוע מבשר ונפל עליה חלב, דאז חתיכה נעשה נבלה מדאורייתא, ועכשיו מבשלין בקדרה ירקות, הבליעה שנבלע בהקדרה הוא מין בשאינו מינו עם מה שבקדרה, דהוא גם כן מדאורייתא. אבל בשאר איסורים, דמה שהבליעה נעשה נבלה הוא רק מדרבנן, אי נמי אפילו בשר בחלב כשמבשלין בה עכשיו גם כן בשר דהבליעה עם הבשר שמבשלין בקדרה הוא מין במינו דאינו רק מדרבנן, יש להקל".

ד) מראי מקומות – בינת צבי (פרק ז' סעי' ג').

2. דין הכסוי.

א) מחמיר, צריך להכשיר – ט"ז (ס"ק כ"ח, "ונ"ל דלגבי הכיסוי עצמו חשיב כרותח והיא אסורה כיון שמונחת על הקדירה אצל האש וכן יש לפרש לשון הת"ח בזה"), הגורת שמואל (ס"ק מ"ח), פמ"ג (מש"ז ס"ק כ"ח, שפ"ד ס"ק ל"ז), חכ"א (כלל מ"ה סעי' ט'), "והכיסוי אם היד סולדת בו נאסר", זבחי צדק (ס"ק ס"ז), כה"ת (ס"ק צ'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' רצ"ו, עמ' רצ"ז, מטבח הכשר ריש עמ' קס"ו), בינת צבי (פרק ז' סעי' ג').

3. דין הקדירה.

א) מיקל.

1) בדה"ש (ס"ק קנ"ח) – "אבל הקדירה מותרת כשיש ששים בתבשיל כנגד הטיפה דממה נפשך אם נתפשטה הטיפה הרי נתבטלה ואם לא נתפשטה לא הגיע אל הקדירה".

4. האם צריך להסיר הכסוי.

א) כן – מעדני השולחן (ס"ק קמ"ח, "ואם אפשר יסיר תיכף הכיסוי"), פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' רצ"ה, מטבח הכשר ריש עמ' קס"ו).

5. מראי מקומות – באה"ט (ס"ק כ"ט), פת"ת (ס"ק ה'), ערה"ש (סעי' נ"ב).

א) כה"ת (ס"ק צ"א) – "נראה בהפסד מועט יש להחמיר אבל בהפ"מ או בשעת הדחק יש להכשיר כדברי מור"ם ז"ל ודעמיה. והיינו באיסור דאו' אבל באיסור דרבנן גם הט"ז שם כתב דיש להקל".

ב. אם לא התחיל להרתיח.

1. האוכל.

א) מיקל – ט"ז (ס"ק כ"ח), ש"ך (ס"ק ל"ז, "אבל לא התחיל להרתיח לא נאסר מה שבקדרה כלל אף אם אין בו ס' דעדיין הוי כצונן ואינו מפעפע למה שבקדרה עכ"ל ת"ח שם דין ד"), פר"ת (ס"ק ל"ד), בית לחם יהודה (ס"ק ל"ט), כרתי (ס"ק ל'), הגורת שמואל

(ס"ק מ"ח), חכ"א (כלל מ"ה סעי' ט', "ואם לא התחיל להרתיח עדיין לא נאסר כלל מה שבקדירה אפילו אין בו ששים שהרי אינו מפעפע כלל למה שבקדירה דעדיין הוא כצונן (שם סעיף ז'), זבחי צדק (ס"ק ס"ח), כה"ח (ס"ק צ"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רצ"ו, עמ' רצ"ז, מטבח הכשר עמ' קס"ו).

ב) **אם אח"כ התחיל להרתיח.**

1) צריך ששים [פעמים ס"א] כנגד הכיסוי – פמ"ג (מש"ז ס"ק כ"ח, "ואם לא התחיל להרתיח ואח"כ שהה הכיסוי על הקדירה והזיע או התחיל להרתיח פשיטא דכל התבשיל אסור אם אין עכ"פ ס' פעמים ס"א נגד הטפה"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"א הע' קנ"ו).

2. הכסוי.

א) אם היד סולדת בו נאסר, ואם לאו סגי בהדחה – ט"ו (ס"ק כ"ח, עי' פמ"ג שם), פר"ח (ס"ק ל"ד, "והכסוי אם היס"ב נאסר ואז לא סגי ליה בהדחה בעלמא"), חכ"א (כלל מ"ה סעי' ט', "והכיסוי אם היד סולדת בו נאסר ואם לאו סגי בהדחה (פרי חדש שם)"), זבחי צדק (ס"ק ס"ט), כה"ח (ס"ק צ"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רצ"ו, עמ' רצ"ז, מטבח הכשר עמ' קס"ו).

יא] נפל על יד הכלי.

א. הלכה.

1. מחמיר.

א) חו"ד (חי' ס"ק י"ז) – "ואם נפל על יד של כלי כשהיד נגד עובי הכלי והוא כנגד הרוטב, הוא כנגד הרוטב. ואם היד שלא כנגד הרוטב, אם היד סולדת בו במקום הנפילה הוא כנפל שלא כנגד הרוטב, ואם אין היד סולדת בו מותר".

ב) טוב טעם ודעת (תליתאי סי' רמ"ז שאלה א').

ג) עצי העולה (כלל ז' סעי' ו', ס"ק ז').

2. מיקל.

א) באר היטב (סוף ס"ק כ"ג) – "ומצאתי בס' תורת האשם אם נפל טפת חלב על אוזן הכלי אין לאסור התבשיל".

ב) גליון מהרש"א (על המחבר ריש סעי' ה') – "אבל נפלה על אוזן הכלי לא נאסר".

ג) ערה"ש (סעי' נ"ב) – "ואם נפלה טיפה על אוזן הכלי לאו כלום הוא ומדיחה וגם הקדירה מותרת".

3. צד אחד של האוזן דבוק למעלה כנגד הריקן וצד השני דבוק למטה כנגד הרוטב.

א) אזילנן בתר הקרוב – עצי העולה (כלל ז' סעי' ו', ס"ק ז', "אזילנן בתר הקרוב").

4. מראי מקומות – זר זהב (או"ה כלל ל"ט ס"ק ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רצ"ו, מטבח הכשר עמ' קס"ו).

ב. ידות שמחוברות ע"י מסמרים, או ע"י ברגים (screws).

1. עי' או"ה סי' תנ"א סעי' י"ב, לשיטות ומראי מקומות.

יב] טיפה חם על גבי קדירה קר.

א. עי' סי' צ"ג, לשיטות ומראי מקומות.

זיעה

סעיף ח'

[א] מקורות.	[ה] רמ"א, "לכתחלה יש ליהרר בכל זה".	[ט] מיקרו-גל.
[ב] גדרים.	[ו] זהירות שלא יגעו שתי קדירות זו בזו.	[י] גר של חלב - סעיף ט'.
[ג] זיעה לח, זיעה יבש.	[ז] תנור.	[יא] מצקת (ladle).
[ד] זיעה קר.	[ח] תנורים: הלכות.	

דור המלקטים - בינת צבי (שוב).

[א] מקורות.

א. זיעה כמו אותו דבר שיצאה ממנו.

1. רא"ש (כלל כ' סי' כ"ו) – בני שיחיה. ששאלת על אלפס חולבת, אם יכולין לתת למטה בכירה תחת קדרה של בשר; נראה לי שאסור, ואפילו בדיעבד אם נעשה, הייתי אוסר הקדרה, כי הזיעה העולה מן האלפס הוא כמו חלב. כדתנן בפ"ב דמכשירין: מרחץ טמאה (של מים שאובין), זיעתה טמאה וטהורה (כגון של מי מעין) בכי יותן; בריכה שבבית והבית מזיע מחמתה, אם טמאה, זיעת כל הבית שמחמתה טמאה. ועוד שנינו התם: זיעת האדם טהורה; שתי מים טמאים והזיעה, זיעתו טהורה; בא במים שאובין והזיעה, זיעתו טמאה. מכל הלין שמעינן, **זיעה היוצאת מן הדבר השובה כאותו דבר**. נמצאת זיעת האלפס חולבת, היא כחלב, והוא ליה כטיפת חלב שנפלה על קדרה מבחוץ, שאוסר הקדרה; ואפילו יש בקדרה ס' כנגד הטפה, כי הטפה אוסרת כל סביבותיה. אלא שרבינו מאיר ז"ל היה אומר, אם יש בתבשיל שבקדרה ס' פעמים ס' של הטיפה, מותרת, שהטיפה אינה אוסרת אלא עד ס'; ואם יש בתבשיל ס' לבטל אותם ס', מותר. אמנם צריך לידע אם קדרה רותחת מקבלת זיעה, דשם חום הרתיחה שבה מעכבתה מלקבל הזיעה; והכא יש לחוש שהאלפס שתחתיה מבטלת ומונעת רתיחת העליונה".

א. גר"א (ס"ק ל"ט) – "מחבת כו". כנ"ל ס"ב **דבכיסה הוי כניער** שהכל מתפשט בכולו וכאלו כולו בתוך הרוטב ובפ"ב דמכשירין מרחץ טמאה כו' הברכה שבבית כו' ב' בריכות כו' ושם ספ"ה האשה שהיו ידיה כו' היו ידיה כו'".

ב. בשר התלוי לייבש למעלה מן הכירה שמבשלין עליה חלב, וכדו': האם דברי הרא"ש רק בתנור מכוסה, או גם בתנור מגולה.

1. תרה"ד (ח"ב סי' ק"ג) – "הוא דכתב הרא"ש במחבת של חלב, נראה השיעור שאם אין היד סולדת בו בקדירה של בשר מחמת הזיעה, אפ"ל אם היה הזיעה עולה אפ"ל שעה אחת אפ"ל שתיים, אין איסור בדבר, אם לא שהקדירה רותחת בפני עצמה. ותדע שכן מנהג פשוט שתולים בשר לייבש למעלה מן הכירה שמבשלין עליה חלב תדיר, אע"פ שהזיעה עולה מן התבשיל של חלב, הואיל ואין היד סולדת בבשר מחמת חום אותה זיעה אינה אוסרת. כמו שראיתי בהגה"ה ביש איסור והיתר, שהזיעה אוסרת ומייתי ראייה ממחבת מכשירין, ותשובה זו איננה באשירי ולא ביורה דיעה".

2. שו"ת ה"ח (חדשות סי' כ"ד) – "בשר יבש שתלאוהו בבית גוי בחדר שאופין בו לחם תמיד ושם מבשלין הגויים והזיעה עולה ... מ"ש הרא"ש ... ונראה דמיירי בכירה שלהם שעשוין קדירה ושופתין על פי קדירה דהתם ודאי כיון דהמחבת היא למטה בחלל הכירה וקדירה של בשר על פי הכירה אין מקום לזיעה להתפשט לצדדים וא"כ בעלות הזיעה בא אל הקדירה ואוסרתה ולפיכך לא נתן הרא"ש ז"ל שום גבול אלא כתב בסתם ונבלע בקדירה ואוסרתה אבל בנ"ד שהחדר רחב ומבשלין ע"פ התנור בכירה שלנו דאין לה חלל דהמקום מגולה והזיעה מתפשטת גם לצדדין אעפ"י שעולה ג"כ למעלה אין לנו לומר שנבלע בודאי בבשר שתלה למעלה ואין לנו לאסור הבשר מפני אותה זיעה וגדולה מזו קיי"ל בדין בשר שחוטא שצלאו עם בשר נבילה דבתנורים מגולים שלנו שפיהם סתומים אין לחוש לריח כ"ש בכה"ג ואין השחוטא עם הנבילה בתנור אחד אלא בחדר אחד דפשיטא דאין הנבילה אוסרת השחוטא כן ג"ל להלכה אלא שמהרא"י בכתביו פסק ופירש אהיה דתשובת הרא"ש דאינו אוסר אא"כ היד סולדת בו בקדירה של בשר מחמת הזיעה וכתב שכן המנהג פשוט שתולין בשר לייבש למעלה מן הכירה שמבשלין עליה חלב תדיר אעפ"י שהזיעה עולה מן תבשיל של חלב הואיל ואין היד סולדת בבשר מחמת חום אותה זיעה עכ"ל נראה שמפרש תשובת הרא"ש דאיירי בכירה שלנו ואפ"ה אוסר הקדירה של בשר ולכן פירש דאיירי שהיד סולדת בו וצריך ליישב לפ"ז הא דק"ל בתנורים שלנו כשהן פתוחין אין הנבילה אוסרת השחוטא היינו דוקא כשנצלו בתנור זה אצל זה אבל היכי שהשחוטא תלוי למעלה והנבלה למטה וחום זיעה של נבילה עולה ונוגע בשחוטא שהיא תלוי עליה למעלה חמיר טפי ואוסר כשהיד סולדת בו ולדבריו אנו שומעין אע"פ שאין ראי' לו מן התלמוד, וכן פסק מהר"ם איסרל"ש סוף סימן צ"ב ב"ד ולפ"ז צריך לעיין בבשר שתלוי למעלה אם הוא בנמוך ותלוי ע"ג התבשילין ממש בענין שמחמת חום זיעה של התבשילין היד סולדת בבשר הבשר אסור ואם אין היד סולדת בו או אפילו ספק אם היד סולדת בו אין לאוסרו מספ' מאחר שאפילו ודאי יד סולדת בו שרי מדינא לדעתינו כדפר' הלכך מספק אין לאסרו אא"כ היד סולדת בו בודאי".

ג. מחבת מכוסה.

1. אור"ה (כלל ל"א דין י"ז) – "כ' הרא"ש פכ"ה (הגה"ה) מחבת ש"ח שנתנו בכירה תחת קדירה ש"ב הזיעה עולה ונבלע בקדירה ואוסרת עכ"ל והיינו אפילו בדיעבד ואף על פי שלא נגעו דופני המחבת בשולי הקדירה כדפי' טעמא כשנוגע בו חיישי' כל פעם שמא עלה עליה פ"א רתיחת התבשיל כדאי' לעיל ודוקא כשהקדירה התחתון מגולה מטעם זיעה כדפרישית. אבל אם היא מכוסה אפ"ל יושבות זו ע"ג זו ממש ושניהם רותחים הוי כזו אצל זו והכל מותר. ולא אמרינן שהעליון מכביד על התחתון ומפליטו. ואף על גב שהוכיח הראב"ד דדבר שאין של מאכל מאחר שאין לו טעם מגופו פולט שפיר מדבר שאצלו בלתי רוטב. מידי דהוה אקערה שמלחו בה בשר

שאסור לאכול בה אפי' רותח יבש וכן לקמן בתשו' עירוני בשם התו' שמוכיחין זו ג"כ מדגים שעלו בקערה כו' דכל זהו דווקא מכלי למאכל אבל בב' מיני כלים לא".

א) מרדכי (חולין סי' תרצ"א) – "[ופריך] אי בשלא ניער ולא כיסה כלל מיבלע בלע מיפלט לא פליט פירוש אותה חתיכה הבלועה מטיפה של חלב לא פלטה אותה ואמאי יאסרו שאר חתיכות שאצלה אלמא אין הבלועה הולכת מחתיכה לחתיכה שאצלה אפי' שתייהם חמות או רותחות והן ביובש אין זאת אוסרת חברתה אף על פי שאם היתה הראשונה נבלה גמורה היתה אוסרת אותה שאצלה כדאמרי' פרק כיצד צולין חם לתוך חם דברי הכל אסור השתא שלא נאסרה אלא מחמת בליעת איסור ואותה הבליעה אינה הולכת חוצה לה אלא ע"י רוטב שניער וכיסה [החתיכה] לא תאסור חתיכה אחרת שאצלה כיון שהאיסור עצמו אינו הולך שם כן פירש הר"י ברבי שמואל [אף על גב] דחתיכה עצמה נעשית נבלה עכ"ל ספר התרומה וכ"ש שתי קדירות שאצל האש אחת של חלב ואחת של בשר והן רותחות דאין נבלע מזו לזו אף על גב דנוגע כך פירש מוה' רבי מאיר ז"ל".

2. הג' שע"ד (סי' נ"א ס"ק ג') – "בהוא דשתי קדירות חמות נוגעין זו בזו דמתירו במרדכי ... מ"מ המחמיר בכל זה תע"ב כי הרבה יש לדקדק בסברות הללו מהרא"י ז"ל".

3. יש"ש (או"ה סי' נ"א ס"ק ג') – "ומ"ש אח"כ ומ"מ המחמיר מכל זה תע"ב ואני איני רואה מקום לתומרא זו כי רוב הגאונים ...".

ב] גדרים.

א. האם זיעה כמו אותו דבר, או כמאן דליתא דמי.

1. מחמיר – רא"ש (כלל כ' סי' כ"ו, לשונו מובא לעיל), טור (סעי' ח'), מחבר (סעי' ח'), פוסקים.
2. מראי מקומות.

א) משכנות יעקב (יו"ד סי' ל"ד) – "יש מקום גדול וידיים מוכיחות לדעת קצת מהאחרונים שהקילו בכמה דברים לענין זיעה היוצא ע"י האור ... לפמ"ש הדברים מוכרעים ויש מקום לסמוך על המקילין בפרט במקום הפסד מרובה כי תורה חסה על ממונם כו' ודוק".

ב. זיעת משקין דרבנן או דאורייתא.

1. דאורייתא.

א) גנזי יוסף (על הפמ"ג פתיחה כוללות ח"ג אות י"ח ס"ק פ"ב) – "מדרבנן הכל אסור אפילו זיעה של כל דבר וכ"ז לא שייך אלא ביוצא מאוכלין אבל ממשקין גם זיעה היוצא מהן הוי כמותן מדאורייתא".

ב) בינת צבי (סי' א', ע"ש הע' י"א) – "ודאי עיקר ההלכה נקטינן שזיעת משקין כמותו מה"ת, כרוב פוסקים [הארכתי בסימן זה לאפוקי ממש"כ בשו"ת יביע אומר ... לכאורה לא דק שהלא הפנ"י עצמו כתב שאינו חולק על הריב"ש ויש כאן שני עניינים חלוקים ...]".

2. דרבנן.

א) עי' יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ז' אות ו') – "והנה בעיקר הדין שהזיעה אוסרת, אם הוא מדאורייתא או מדרבנן ...".

3. מראי מקומות.

א) שו"ת פני יהושע (ח"ב סי' ט' הנדפס בסוף הספר, וכן נדפס בשו"ת בית אפרים או"ח סי' מ"ח) – "כללא דמלתא דלטעם זיעה פשיטא דאינו אלא מדרבנן ... ועוד נראה ברור דאפילו לטעם דזיעה שרי כאן מדאורייתא לפחות כיון דעיקר ראייתו הוא דזיעה ע"י אש חשיב משקה ונהי דהוי משקה הא משקה עצמה דה' מינין אינה אלא זיעה ול"ד לנדון דהריב"ש דהתם אי"נ קאי וא"כ אי חשיב משקה הוי כו"נ ויין הוי משקה גמור לא זיעה משא"כ משקין דשאר מינין אינו אלא זיעה בעלמא".

ב) עצי העולה (זיעה סעי' ד', ס"ק ה') – "זיעה אינו אוסר רק מדרבנן וספיקו להקל ובבב"ח אינו אוסר בהנאה, אך כשאין מקום להתפשט בצדי הקדירה אז אוסר מה"ת".

4. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ה' הע' קפ"ז), מנחת חן (יו"ד סי' ג' אות י"ב).

א) זיעת אוכלין - עי' לקמן.

ג. כמה שיעור הרחקה.

1. יד סולדת בו – תרה"ד (ח"ב סי' ק"ג, לשונו מובא לעיל), רמ"א (סעי' ח'), פוסקים.

א) פי', יס"ב בהבשר [או הקדרה].

1) תרה"ד (ח"ב סי' ק"ג) – "השיעור שאם אין היד סולדת בו בקדירה של בשר מחמת הזיעה ... אע"פ שהזיעה עולה מן התבשיל של חלב, הואיל ואין היד סולדת בבשר מחמת חום אותה זיעה אינה אוסרת".

2) לבוש (סעי' ה') – "מחבת של חלב ויש בה חלב שנותנו בכירה תחת קדרה של בשר ולא כיסוה, הזיעה עולה ונבלע בקדירה ואוסרתה אם אין ששים בקדירה כנגד כל החלב, במה דברים אמורים כשהקדירה קרובה כל כך למחבת עד שהיד סולדת בזיעה היוצא ממנו ומחממת את הקדירה".

3) ב"ח (שו"ת החדשות סי' כ"ד) – "בבשר שתלוי למעלה אם הוא בנמוך ותלוי ע"ג התבשילין ממש בענין שמחמת חום זיעה של התבשילין היד סולדת בבשר הבשר אסור".

ב) פי', יס"ב מן הזיעה.

1) רמ"א (סעי' ח') – "מיירי שהוא בקרוב כל כך שהיד סולדת בזיעה במקום שנוגע בקדירה. אבל אם אין היד סולדת בזיעה, הכל שרי".

2) משאת בנימין (סי' י"ט) – "נראה דאם הקדירה כל כך רותחת שהיד סולדת מן הזיעה שלה יש לאסור הכל אבל אם אין היד סולדת מן הזיעה שלה אע"פ שיעדיין היד סולדת בתבשיל שבה אין בכך כלום".

- (3) ש"ך (סי' צ"ג ס"ק ה') – "ונראה שצריך שתהא היד סולדת בזיע' וכדלעיל סי' צ"ב ס"ח בהג"ה".
- (4) יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק ו' אות כ"ז).
- (5) פמ"ג (מש"ז ס"ק כ"ט, סי' צ"ג שפ"ד ס"ק ה') – "ויד סולדת בה בזיעה ש"ך והיינו בכיסוי שהיא צוננת".
- (6) ערך השלחן (ס"ק י"ד).
- (7) גר"ז (סי' תנ"א סעי' מ"א) – "אם שהה הכיסוי מעט על הקדירה בענין שיש לחוש שמא כבר התחיל צד הפנימי של הכיסוי להזיע עד שהיד סולדת בו בזיעה זו ... התבשיל שבקדירה הרי התבשיל והקדירה אסורין".
- (8) חכ"א (כלל מ"ה סעי' י', כלל מ"ו סעי' ד') – "והוא הדין אפילו אם הכיסוי צונן ויבש רק שהוא בן יומו אם היתה מונחת על הקדירה החמה עד שהתחלה להזיע עד שהיד סולדת בו בזיעה הכל אסור דתתאה גבר".
- (9) זבחי צדק (ס"ק ע"ה).
- (10) מ"ב (סי' תנ"א ס"ק פ"ד) – "אם שהה הכיסוי מעט על הקדירה בענין שיש לחוש שמא כבר התחיל צד הפנימי של הכיסוי להזיע עד שהיה יד סולדת בזיעה זו הרי התבשיל והקדירה אסורין".
- (11) כף החיים (ס"ק צ"ח).
- ג) מראי מקומות – בית ישראל (שפירא, על סעי' ח'), דעת תורה (על סעי' ח' ד"ה בהג"ה).
- (1) יד יהודה (הארוך ס"ק נ"ה) – "ובת"ה ... לא כתב הי"ס בזיעה עצמו אלא בהקדירה מחמת הזיעה ...".
- (2) מעדני אשר (סי' ס') – "ונ"מ שכיחה בזה בתנור מיקרוגל שדפנותיו קרות ורק מן המאכל עולים אדים חמים, דיתכן שהזיעה הנוגעת בדפנות תהיה יס"ב והדפנות יהיו עדיין קרות, דלפי הכרעת האחרונים יש בזה בליעה".
- א. בדקתי במקרוגל שלי [בשנת תשע"ג, וגם בשנת תשס"ח], ויש מציות אחרת. שהדפנות היה מחממות.
- ד. האם הרא"ש מיירי רק בתנור מכוסה, או גם בתנור מגולה.
1. מחמיר [אפילו בתנור מגולה] – תרה"ד (ח"ב סי' ק"ג, לשונו מובא לעיל), רמ"א (סעי' ח').
2. חומרא בעלמא, ממילא מותר בספק – ב"ח (שו"ת החדשות סי' כ"ד, לשונו מובא לעיל), הו"ד ברע"א (על סעי' ח' ד"ה שהיד, לשונו מובא לקמן), ופת"ת (סוף ס"ק ו'), ובדה"ש (ס"ק קע"ז), מלאכת שבת (סוף עמ' צ"ח).
3. מיקל – ערה"ש (סעי' נ"ה), "דלא שייך זיעה אלא במקום המוקף ולא במקום גלוי כמו בכירה שהקדירה התחתונה נתונה בה ועליה עומד העליונה ועולה הזיעה סביב שאין לה מקום לצאת אבל במקום גלוי כבתנורים שלנו שיש אויר הזיעה עולה באויר ואינו אוסר הקדירה הסמוך לו ... ולפ"ז אצלנו שהבישול במקומות הגלויים אין הזיעה אוסרת כלל והוי כנפסק הקילוה כמובן", הגרשפ"ש זצ"ל (קונ' וישכם אברהם הל' שהייה חזרה והטמנה הע' רל"ג).
- ה. ספק יד סולדת בו.
1. מיקל: אא"כ דהמחבת היא למטה בחלל הכירה וקדירה של בשר על פי הכירה שאין מקום לזיעה להתפשט לצדדים.
- (א) ב"ח (שו"ת החדשות סי' כ"ד), הו"ד בפת"ת (סוף ס"ק ו') – "ספק אם היד סולדת בו אין לאוסרו מספ' מאחר שאפילו ודאי יד סולדת בו שרי מדינא לדעתינו כדפר' הלכך מספק אין לאסרו אא"כ היד סולדת בו בודאי".
- (ב) ערך השלחן (ס"ק י"ד).
- (ג) רע"א (על סעי' ח' ד"ה שהיד) – "ואם הוא ספק אם הי"ס בזיעה יש להקל ב"ח בתשו' ח"ב סי' כ"ד ואולם אם חלל כמו גומא בכירה והקדירה בתוכו ולמעלה עפ"י הכירה המחבת בענין דאין מקום לזיעה להתפשט בזה מדינא אסור וממילא בספק יס"ב ג"כ אסור ע"ש".
- (ד) זבחי צדק (ס"ק ע"ו).
- (ה) זרכ"ת (ס"ק קע"ד, ס"ק קע"ז).
- (ו) כה"ח (ס"ק צ"ט).
- (ז) עצי העולה (זיעה סעי' ד', ס"ק ה') – "זיעה אינו אוסר רק מדרבנן וספיקו להקל ובבב"ח אינו אוסר בהנאה, אך כשאין מקום להתפשט בצדי הקדירה אז אוסר מה"ת".
- (ח) בדה"ש (ס"ק קע"ז).
- (ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ה' הע' קצ"ג, עי' מטבח הכשר פרק ב' הע' ע"ו).
- (י) בינת צבי (פרק ב' סעי' ז').

ו. דין המחבת עם החלב.

1. מחמיר.
- (א) עי' פר"ת (ס"ק ט"ז).
- (ב) עי' דגול מרבבה (על המחבר סעי' ח') – "וגם המחבת נאסרה, שהזיעה נאסרה ואוסרתה".
- (ג) עי' הגר"ש זצ"ל (מטבח כהלכה עמ' צ"ח הע' י"ז) – "היתה נוטה להחמיר כשיטת הסוברים שעצם האדים נחשבים חיבור, ואוסרים זה את זה".
2. מיקל [אם מגולה].
- (א) פמ"ג (מש"ז ס"ק כ"ט, או"ח סי' תנ"א א"א ס"ק מ"ד) – "ואם הזיעה נופלת למחבת גם המחבת אסורה וכן הוא לקמן צ"ג כיסוי קדירה אם התחיל להזיע שניהן אסורות".
- (ב) יד יהודה (הקצר ס"ק ס"ט, הארוך ס"ק נ"ג) – "הזיעה עולה. דוקא עולה אבל אינו יורדת לכך המחבת מותר זולת אם חוזר ונוטף מהקדירה לתך המחבת".

- ג) אמרי ברוך (על דגול מרבבה) – "היכא שפתוח קצת מן הצד למעלה י"ל שאין הזיעה יורדת שוב למטה רק בעליותה מן המחבת אל הקדירה ולחוק".
- ד) בדה"ש (ס"ק קס"ו, בי' ד"ה ונבלע) – "שיש להקל בזה".
3. מראי מקומות – ערך השלחן (ס"ק י"ד), כף החיים (ס"ק צ"ג, "המקיל לא הפסיד"), דרכ"ת (ס"ק קס"ה), שבות יצחק (ח"ו עמ' מ"ו בהע'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ה' הע' קצ"ב, הע' קצ"ה), בינת צבי (פרק ב' סעי' ב').
- א) יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ז' אות ב') – "הגאון בעל נוב"י בדגול מרבבה ... וכ"כ הפרי תואר (ס"ק טז). ע"ש. וזה שלא כד' הבית יעקב ופרי הארץ דפשיטא להו שמחבת מותרת. ובאמת שכן מוכח מד' מרן הב"י (ס"ס צב) בשם הגהות שערי דורא, שאם כיסו תבשיל של בשר בכיסוי קדרה של חלב, או להיפך, צריך ששים נגד כל הכיסוי. וכן פסק הרמ"א והאחרונים (בסימן צג). הא קמן שהזיעה שנבלעת בכיסוי חוזרת ויורדת למטה ואוסרת התבשיל, ומינה לזיעה שעולה מן המחבת החולבת אל שולי הקדרה של בשר שחוזרת ונופלת למטה ואוסרת המחבת. וכן מצאתי להפמ"ג (במש"ז ס"ק כט) שכ"כ".
- ב) ילקוט יוסף (סי' פ"ט סעי' פ"ט, קיצור שו"ע סי' פ"ט סעי' פ"ט) – "תנור שצלו בתוכו בשר, ובשעת הצלייה היה מונח בתוך התנור תבנית חלבית ריקה מתחת לתבנית הבשר, יש אומרים שהתבנית נאסרה, אף שלא היה בתוכה חלב, שהזיעה אוסרתה. ויש מתירים את התבנית".
4. לכאורה תלוי אם זיעה הוי גשר או ממשות.
- א) הוי גשר.
- 1) טוב טעם ודעת (תליתאי, סי' קע"ו) – "כוונת הרא"ש כך דודאי גם במכשירין אין הזיעה מטמא דאין בו ממש רק דהזיעה פועל דמחבר הדברים והוי כאלו נגעו זה בזה ומטעם נגיעה בגוף הדבר הוא טמא. וא"כ ה"נ באיסור אף דאין נוגעים זה בזה הזיעה מחברין והוי כאילו נגעו זה בזה יחד, ולכך אם ה' הקדרה של בשר נוגע בחלב ה' אוסר כן נמי עתה אוסר וא"כ תינח באם הוי דבר בעין אבל בב' קדרות אם היו נוגעין זה בזה נמי ה' מותר א"כ מה בכך דהוי זיעה".
- ב) מראי מקומות.
- 1) לבוש (סעי' ח') – "שכיון שהבל החום עולה מן התבשיל אל הכיסוי הוי כאילו נגע הכיסוי ברוטב עצמה".
- לבוש (סי' צ"ג סעי' א') – "אפילו אם הכיסוי נוקב למעלה שיוציא ההבל דרך שם, מכל מקום טעם שבכיסוי נכנס לתבשיל".
- 2) גר"ז (סי' תנ"א סעי' מ"א) – "לפי שההבל העולה מהתבשיל להכיסוי הוא מחבר את זיעת הכיסוי עם התבשיל ונעשה כאלו נתערבה הזיעה בתבשיל וזיעה זו יש בה טעם חמץ שהוא נפלט מן הכיסוי כשהוא מזיע".
- ז. זיעה מהכלי [כמו מכוסה האוכל ועדיין יש זיעה].
1. לשון רמ"א (סעי' ח') – "וכל זה מיירי שהמחבת מגולה והזיעה עולה מן המאכל עצמו לקדירה שעליה".
2. מיקל [הוי ריח בעלמא].
- א) תורת חטאת (כלל נ"ה דין ח') – "ומיירי שיש חלב במחבת דבלאו הכי לא היה ריח הכלי של חלב אוסר".
- ב) הו"ד באמרי ברוך (על רמ"א סעי' ח').
- ג) ב"ח (ס"ק י"א) – "זיעת הכלי חולבת אינו אוסר כלל דאין כאן לא ממשו ולא טעמו אלא ריח בעלמא ... דכשהוא מכוסה אפילו היד סולדת בזיעה אין שם לא ממשו ולא טעמו אלא ריח בעלמא ואינו אוסר".
- ד) פמ"ג (מש"ז ס"ק כ"ט).
- ה) חכ"א (כלל מ"ה סעי' י') – "אם המחבת שעם החלב מכוסה ואם כן אין הזיעה מחלב עצמו ומותר דהוי כשני קדירות שנגעו זו בזו דמותר".
- ו) בדה"ש (ס"ק קע"ד, ס"ק קפ"א).
3. אם קדרה מכוסה, אף שהזיעה עולה דרך הצדדים הכל מותר – עצי העולה (זיעה סעי' א', ס"ק ב', "אף שהזיעה עולה דרך הצדדים הכל מותר"), הו"ד מעדני השלחן (מטעמי השלחן ס"ק נ"ה).
- ח. האם קדירה רותחת מקבלת זיעה מבחוץ.
1. מסופק.
- א) רא"ש (כלל כ' סי' כ"ו) – "אמנם צריך לידע אם קדרה רותחת מקבלת זיעה, דשמא חום הרתיחה שבה מעכבתה מלקבל הזיעה".
2. מחמיר.
- א) שו"ת בית שלמה (יו"ד סי' ק"ס, סי' קס"ב, סי' קס"ד) – "דהא ספיקא דהרא"ש ודאי ס' חסרון ידיעה".
- ב) בדה"ש (בי' ד"ה הכל, עמ' ר"ח) – "ודע שבשו"ת הרא"ש ... ומכ"מ לדינא יש להחמיר בזה מספיקא וכמ"ל בשו"ת בית שלמה".
- ג) ל"ט מלאכות (בישול הע' שכ"ג).
- ד) לכאורה כל הפוסקים שמחמירים ב"זיעה קר וקדירה חם", עי' לקמן.
3. מיקל, אא"כ אין זיעה מהקדירה הרותחת [כגון שאין משקה בקדירה או כשהיא מכוסה וכדו'].
א) ערה"ש (סעי' נ"ה) – "והנה בדין זיעה מתברר לנו ממשנה דמכשירין [פ"ה מ"י] ... מתברר משם דדווקא כשהעליון אין בו תבשיל חם דאם יש בו ג"כ תבשיל חם שזיעה עולה ממנו ג"כ אין הזיעה של התחתון פועל בו והכי תנן התם המערה מחם לחם ומצונן לצונן ומחם לצונן טהור מצונן לחם טמא ... מדקאמרה מחם לחם טהור ופירשו מטעם שכיון שהעליון חם אין פעולת התחתון ניכר בו ע"ש [וכ"כ הרע"ב ותו"ט ע"ש ומוכה להדיא כדברינו ולפ"ז אצלנו שהבישול במקומות הגלויים אין הזיעה אוסרת כלל והוי כנפסק הקילוה כמובן וגם אם העליון חם אין הזיעה פועלת ומ"ש הב"י בשם מהרא"י הכוונה קדירה בלא משקה או כשהיא מכוסה ובתשו' הרא"ש כלל כ' דין כ"ו מפורש כן ומה שהקשה בחידושי הגהות בטור שם ל"ק כלל לפמ"ש ע"ש ודו"ק"]".

4. מראי מקומות – יד יהודה (הקצר ס"ק ע"ב, הארוך ס"ק נ"ה), דרכ"ת (סוף ס"ק קס"ו), מנחת יצחק (ה"ד סי' קי"ב אות י', ה"ה סי' כ' אות י"א, סי' פ"א אות ח').
 (א) רע"א (ע"ז דף סו:) – "ומה דמסתפק הרא"ש שם אם קדירה רותחת מקבלת זיעה דשמה חום הרתיחה מעכב מלקבל הזיעה, אף דהרא"ש סתם הדברים כאלו דבר נביאות הוא, מ"מ נ"ל דלמד כן ממתני' בפ"ה דמכשירין הנ"ל דמיערה מצונן לחם טמא ומחם לחם טהור עיין שם".

ט. האם זיעה הולך רק למעלה, או גם לצדדים.

1. רק למעלה.
 (א) עצי העולה (זיעה סעי' א', ס"ק ב', אות ט') – "והטעם נ"ל דטבע הזיעה לעלות למעלה כנגדה בשהו לכן כל שהולכות למעלה כנגדה כטבעה אז ה"ה כמאכל עצמו אבל מה שנתפשט לצדדין שלא כטבעה הוא מעט ואין בה כח ליתן טעם וגם הוא מתערב באויר כיון שאינו רק מעט והולך שלא בכח משא"כ כשעולה כנגדו בטבעה הוא עולה בכח ואינו מתערב באויר ויש בו כדי ליתן טעם, וע"כ צ"ל כן דאל"כ אמאי כתב בש"ע סי' ק"ח ס"ב דבבישול אין אוסר אפילו בתנור קטן ופיו סתום הא הזיעה עולה מן הקדירה וממלא כל התנור ויאסור כל מה שבתוכה א"ו דכל שאינו כנגדה ממש אינו כממש רק כריח ואין ריח המתבשל אוסר".
2. גם לצדדים.
 (א) נראה משאר פוסקים.
 (ב) עי' שו"ת בית שלמה (ח"א יו"ד סי' קס"ב), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק קס"ג) – "הא ודאי דהזיעה הולכת ג"כ מן הצדדים וזיעה שבמרחץ יוכיח שבא מן המים ... אמנם זה ידוע גם לחוש שעיקר הזיעה הולכת למעלה ולצדדין הזיעה מתמעט. וכל שמתרחק יותר מחום המים ככה תמעט הזיעה ...".
3. מראי מקומות – דעת תורה (על סעי' ח' ד"ה מחבת), בדה"ש (ציונים ס"ק שס"ד).
 (א) הגרשז"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב מכתב כ"ה אות ד') – "בנוגע להמיחם צריכים ודאי להזהר שהזיעה מהקדירה ומגעת במיחם שהזיעה לא תהא בשיעור שהיד סולדת בו, אבל כשאין היד סולדת בו אף על גב שהמיחם עוד על האש אבל כיון שרק היתירא קבלע וגם אין הזיעה הולכת ישר למיחם, וגם מסתמא יש שישים כנגד אותה זיעה צוננת לכן נראה שמוותר".

י. נתינת מים ממיחם לתוך טשאלניט על האש בשבת.

1. עי' או"ח סי' רנ"ג סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ג. זיעה לח, זיעה יבש: האם יש זיעה רק במשקים, או גם באוכלים.

- א. רק במשקים.
 1. משאת משה (ח"א יו"ד סי' ד' ד"ה איברא דחזי) – "במשקין אתמר דמרבית עליית העשן מביא את הטומאה לטמא משקין שבעליון ברם באוכלים ליתא להא ... אי ניצוק חיבור באוכלין כגון המחזה שומן ועירה לאוכל ופשטוה דאין באוכלין ניצוק שאין בהם ריר וכמ"ש הר"מ שם".
2. בית מאיר (או"ח ריש סי' תס"א) – "מבואר שם בת"ח דזיעה אינה אלא בדבר לח כמו קדירה ולא בנאפה שהוא יבש. וכל זה יש להוכיח מזבחים צ"ה ע"ב שקורא לצלי בתנור בישול בלא בלוע. ואי משום מה שהקשה שם המ"י ממ"ש הטור בא"ח דכסוי של ברזל שמשמין אותו על החררה שנאפת על הכירה שצריך ליבון כי ברוב פעמים נוגעת בו ועוד שהוא מזיע מהבל החררה שתחתיו. והכריח מזה לחלק לענין חמץ ולענין הגעלה לכתחילה. כל זה לענ"ד אינו אלא בכסוי שהוא סמוך ודבוק ממש על החחרה עד שברוב פעמים נוגעת בו דבזה י"ל דאף באפיה יש זיעה קצת. אבל בתנור שרחוק צד המעלה מן הפת הרבה לא מסתביר לענ"ד שיהא שייך בדבר יבש כמו פת דצד העליון בולע מן הזיעה".
3. הו"ד הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ז ד"ה ברם, תנינא (ב - ג) סי' נ"א) – "וכמו"ש הבית מאיר בסי' תס"א ס"א דזיעה אינה אלא בדבר לח ולא בנאפה שהוא דבר יבש, ומ"ש הטור דכסוי של ברזל צריך ליבון אינו אלא בכסוי שהוא סמוך ודבוק ממש בחררה".
4. טוב טעם ודעת (תליתאי סוף סי' קע"ו) – "מה שהקשה מכיצד צולין, בלא"ה הוא טעות, דזיעה ליכא רק מרתיחת המים ע"י בישול אז מזיעה, אבל בצלי דליכא מים ליכא זיעה כלל, דאף אם יש מעט זיעה אין בו ממש להיות כמחובר. וראיות הרא"ש הוי רק מברכת מים ודוקא מדבר לח הוי הזיעה רב והחוש יעיד על זה, ואז יש יש בו ממש ונחשב כמחובר, ולא ע"י זיעת שני דברים יבשים זה אין לנו ראייה להיות כממש וא"ש. וזה פשוט".
5. עי' פת"ת (ס"ק ו') – "עיין בפמ"ג א"ח בהנהגת הוראות או"ה סדר שני אות ל"ז שכתב דברמב"ם פ"ז מטומאת אוכלין דין ד' מבואר דדוקא זיעת משקין כמוהו אבל אוכלין כמו חלב המהותך אין זיעתו כמוהו א"כ יש לדון טובא אם היה מחבת מחלב למטה חם ולמעלה סמוך דבר כשר והזיעה עולה אפי' יד סולדת בזיעה אפשר יש להתיר ע"ש".
6. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' קצ"ח) – "שה"ה חמאה. שהגדר ביבש הוא כל דבר בלי תוספת מים או שאר משקה. למשל, עוף בתנור אף שיש בתוכה הרבה שומן שנוסף מהעוף, מ"מ עדיין נחשב כיבש לענין זה. וכן כל דבר שאינו נוזלי. ועוד ... שאפילו קמח שנילשה עם מים כדי לעשות עוגה, שעכשיו הוא תערובות נוזלי, מ"מ עתיד להתייבש ואינו מוציא זיעה כלל. ולכן אם עשה עוגות בתנור בשרי מותר לאכלם עם חלב".

ב. ה"ה באוכלים.

1. פמ"ג (או"ח סי' תמ"ז מש"ז ס"ק ט' ד"ה שאלה, שו"ת הפמ"ג או"ח סי' ל"ז) – "ואם יש לחלק בין עשן והבל מלח או מצלול. תשובה ... ובשו"ת משאת משה ... חידוש, דוקא במשקה לא באוכלים, והביא דברי הר"מ ... חלב מהותך אי ניצוק חיבור ... והוא פלא חידוש בעיני, ובסדר איסור והיתר רשמתי, ועיין מג"א תנ"א אות ל', מבואר, אף זיעת הבל מאוכלי חמץ כחמץ הוה".
פמ"ג (או"ח סי' תנ"א א"א ס"ק ל') – "משמע מכאן זיעת אוכלין כאוכלין דמי. ועיין ר"מ פרק ז' מהלכות טומאת אוכלין הלכה ד'. ובמקום אחר כתבנו בשם משאת משה ...".

א) ע"פ פמ"ג (סדר והנהגות הנשאל עם השואל באו"ח סדר ב' אות ל"ז) – "ועיין ברמב"ם פרק שביעי מטומאת אוכלין הלכה ד' זיעת המשקין משקין אבל זיעת אוכלין כמו חלב המותך אין זיעתו כמוהו א"כ יש לדון טובא אם היה מחבת מחלב (בציר"י) למטה חם ולמעלה עליה סמיך כשר והזיעה עולה אפילו יד סולדת בו בזיעה או קדירה עליונה חמה יש להתיר באפשר זיעת אוכלין אפילו נתכוין אין כמוהו. ובשו"ת משאת משה חלק י"ד שאלה ד' דף למ"ד ע"א העיר בזה לענין לשתות טוטי"ן מנר חלב".

ב) פמ"ג (סדר והנהגות הנשאל עם השואל באו"ח סדר ב' אות ל"ח) – "והשתא יש לדון בשר יבש שהיה תולין למעלה על גבי מאל"ץ, ועשן עולה למעלה, ותבואה חמוצה, ולא הדיחו ובשלו בפסח כך דחמץ במשהו, י"ל זיעת אוכלין אין כמוהו. וראיתי בשו"ת חכם צבי ז"ל סימן ק"י ביי"ש ממאלץ הביא תשובת הריב"ש [סימן רנ"ה זיעת החמין כחמין, י"ל במשקין לא באוכלין. ומיהו התם עולה ממש, משא"כ כאן אפשר כולי עלמא מודים אוכלין אין זיעת העולה למעלה כמוהו. ועיין חק יעקב הלכות פסח סימן תמ"ב [ס"ק] ד'. ובשו"ת משאת בנימין סימן נו"ן ח"י"ת הביא תשובת הרא"ש כלל עשרים סימן כ"ו, מחבת, הובא ביו"ד [סימן] צ"ב סעיף ח', וצ"ע דהתם זיעת משקין, וכאמור. ולדינא יש לעיין בזה, ויי"ש חמור מזה".

2. שואל ומשיב (חמישיאה, סוף סי' ד') – "בפמ"ג או"ח בהקדמתו שם בסדר הנהגת ... במח"כ זה ליתא ... במג"א שם ס"ק למ"ד דמזיע מהבל החררה ומבואר בהדיא דאף זיעת אוכלין ג"כ חשוב זיעה ... שוב זכיתי לראות בפרמ"ג בסי' תנ"א".

3. בית שלמה (אה"ע סי' י', יו"ד סוף סי' קס"ב, סוף סי' קס"ד) – "ראיה לאיסור מד' הטא"ח סי' תנ"א לענין כיסוי של ברזל".

4. יד יהודה (הקצצר ס"ק ע', הארוך ס"ק נ"ג, סי' ק"ח הקצצר ס"ק כ"א, הארוך ס"ק ט"ז) – "לאו דוקא חלב דהיא דבר לח דה"ה זיעת דבר יבש אוסר".

5. תוספת ירושלים (על סעי' ח') – "וכתב בפ"ת בשם הפ"מ ... לא נראה כן דעת הטור הל' פסח (סי' תנ"א) שכתב דכיסוי שמשימין על החררה שנאפה צריך ליבון שהוא מזיע מהבל החררה. והתם הוא דוקא בלא מים אבל בתבשיל די בהגעלה כמש"ש. ועוד מבואר שם (ס"ק מ"ד) גבי תנור של חורף דאפעלו בכלי זיעתה אוסרת".

6. עצי העולה (זיעה סעי' ו', ס"ק ז') – "דאין להקל בזה".

7. בדה"ש (ס"ק קס"ב) – "שאף באוכל זיעתו כמוהו ואפילו אם לא ניתך כל שהזיע זיעתו כמוהו".

ג. האם זיעת אוכלין דרבנן או דאורייתא - למחמירין לעיל.

1. רק דרבנן – גנזי יוסף (על הפמ"ג פתיחה כוללות ח"ג אות י"ח ס"ק פ"ב, הנהגת או"ח שני אות ל"ז ס"ק כ"א, "הא זיעה ממש ודאי הוי דרבנן"), הו"ד בדרכ"ת (סוף ס"ק קס"ד), וּמנחת יצחק (ח"ד סי' קי"ב אות י"ב, ח"ה סי' כ' אות י', סי' פ"א אות ז', "בנוגע אם יש בזיעה איסור דאו", מסיק בגנזי יוסף שם להוכיח, דאין בזיעה רק איסור מדרבנן).
 2. מראי מקומות.

א) בדה"ש (ציונים ס"ק ש"ס) – "גנזי יוסף ... וצריך לעיין שם בטעמו".

ד. אין צריך לחוש שיש זיעה, אבל אם בודאי הזיעו יש להחמיר.

1. אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ') – "אם היה זיעה אין להתיר לבשל תבשיל בשר ותבשיל חלב מגולין אף בזה אחר זה לזמן מרובה. אבל מסופקני אם חוששין בסתמא לזיעה דלשון הרמ"א בסי' ק"ח סעי' א' שכתב בזה אחר זה אין לחוש אא"כ הזיעה המחבת משניהם דאז אסור אפילו בזה אחר זה אם היו שניהן מגולין, משמע דבסתמא אין לחוש לזיעה אא"כ ידוע דהזיעה משניהם. אבל אפשר דבתנורים אלו שסתומים בגג וכותלים ודאי מזיע או שיותר נוטה שיזיע. ולכן יש להחמיר למעשה שלא לבשל בהתנור קדירות מגולות. **ובדיעבד כיון שהוא ספק אין לאסור** אם היה אחר המעל"ע דהבליעה היא נו"ט לפגם ומצד חשש שמא נפל מהזיעה שבעין איזה טפות הוא יותר מששים לפי המסתבר יותר וכיון שהוא רק ספק איכא ס"ס שמא לא היה זיעה כלל ואף אם היה זיעה שמא נפלו רק טפות שאיכא ששים נגדם כהמסתבר. והנה אם לא נתבשל בתנור קדירות בדבר לח אלא שאפו או בשלו דברים יבשים שהם אוכלין בלא משקין איתא בפמ"ג בהקדמה לאו"ח בהנהגות השואל עם הנשאל בסדר שני סעי' ל"ז זיעת אוכלין אינו אוסר ובחלב מהותך נמי מצדד להיתר שאין זיעתו אוסר ע"פ הרמב"ם דבפ"ז מטומאת אוכלין ה"ד אבל כתב בלשון אפשר משמע שמסתפק לדינא והובא גם בפ"ת סי' צ"ב סק"ו בלשון אפשר אבל ביבש ממש משמע שלא מסתפק כלל ומתיר בברור וא"כ באפו ובשלו רק דברים יבשים יש להתיר לזידידה בזה אחר זה אף בהזיעה. ומ"מ למעשה בודאי הזיעו יש להחמיר אבל בסתמא אין לחוש לשמא הזיעו בדברים יבשים ומותר בסתמא בזה אחר זה".

2. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קמ"ז, עמ' רכ"ד, מטבח הכשר עמ' פ"ה, עמ' קע"ז).

3. בינת צבי (פרק ה' סעי' ב').

ה. חלב מהותך: האם זיעת אוכלים או זיעת משקין.

1. אפשר – פמ"ג (סדר והנהגות הנשאל עם השואל באו"ח סדר ב' אות ל"ז, לשונו מובא לעיל), פת"ת (ס"ק ו'), אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ', לשונו מובא לעיל), פתחי הלכה (ארטסקרול, "melted butter or chicken gravy").

2. מחמיר – להורות נתן (ח"א סי' ל"ד, "מדברי התורת חטאת (כלל ל"ו אות ו') יש להוכיח דלא כהפרמ"ג, שהרי ...").

ו. בשר עם מים: האם זיעת אוכלים או זיעת משקין.

אף כשאין שם טיח מלמעלה. ועתה נבאר **לענין תוך התנור אם לא הכשירו מקודם אם הניח מצה בתוכו דינו כעל התנור וכנ"ל**. ולענין אפית המצות שם דינו כמו שנתבאר בסימן תס"א ע"ש".

4. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Parve challah was warmed in an oven together with chicken. The chicken may have been fully covered. After Shabbos, the challah that was warmed together with the chicken and other challah that was parve were used to make French toast (milk was mixed in with the eggs). There were equal amounts of parve challah and questionable challah. Can the French toast be eaten and is there a problem with the milchig frying pans (Teflon) that were used? Yashar koach.

R' Y. Berkovits wrote: We'd be mekil b'dieved. There is a safek if any chicken got into the bread through זיעה. Even if there was liquid in the chicken, there was a possibility that it was covered.

ד] זיעה קר.

תקירה - אם זיעה קר כמאן דליתא, או כאוכל ממש רק שאינו בולע.

א. זיעה קר וקדירה חם [תלוי בחקירה].

1. מחמיר.

א) **תרה"ד** (ח"ב סי' ק"ג) - "שאם אין היד סולדת בו בקדירה של בשר מחמת הזיעה ... אין איסור בדבר, אם לא שהקדירה רותחת בפני עצמה".

1) אמנם עי' כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ע"ד), הו"ד **בחינושי הגהות** (על ה"ב"י ס"ק ה') - "אם לא שהקדירה רותחת בפני עצמה כו'. נ"ב: תמיה לי **דאדרבא** כלפי לאיא **דהרא"ש** בתשובה הנז'. אמנם צריך לידע אם קדירה רותחת מקבלת זיעה, דשמא חום הריתחה שבה מעכבתה מלקבל זיעה והכא יש לחוש שהאלפס שתחתיה מבטלת ומונעת רתיחה העליונה, ע"כ. דבריו ברור מללו דאין לחוש לזיעה אלא כשהקדירה אינה רותחת, אבל כשהיא רותחת אינה מקבלת זיעה ומותרת. וליכא למימר דמשום דהרא"ש לא פסיקא ליה מילתא כתב להחמיר, דלא הו"ל להחליט הדבר כאלו הוא, ואדרבא הרא"ש מצדד להתיר. ואפשר היה לומר דה"ק כשאין הקדירה רותחת ואין היד סולדת פשיטא לן דמותר ואין דברי הרא"ש אמורים בזה, אבל כשהקדירה רותחת דברי הרא"ש אמורים בזה ושם יש להסתפק אי מקבלת זיעה או לא".

ב) **משאת בנימין** (סי' י"ט) - "נראה מתוך דברי מהרא"י בסי' הנזכר שאם הכיסוי רותחת בפני עצמה שיש לאסור אפי' אין בזיעה כדי שהיד סולדת".

ג) **לבוש** (סעי' ח') - "וברחוק נמי לא אמרן דמותר, אלא כשאין הקדירה חם בפני עצמו, אבל כשהקדירה חם בפני עצמו אפילו אין היד סולדת בזיעה, הקדירה אסורה, שכיון שהוא חם בפני עצמו הזיעה נכנס לתוכו".

ד) **מנחת יעקב** (כלל נ"ה ס"ק כ"ז) - "עד שאין היד סולדת. עיין בפסקי מהרא"י סי' ק"ג שכתב אם לא שהקדירה רותחת בפני עצמו עכ"ל. וכ"פ בלבוש שם סי' צ"ב דאם הקדירה רותחת בפני עצמו נאסר".

ה) **פמ"ג** (מש"ז ס"ק כ"ט, סי' צ"ג שפ"ד ס"ק ה', עי' או"ח סי' תנ"א א"א ס"ק מ"ד) - "וברותה אם הזיעה ואין יד סולדת בה אסור".

ו) **רע"א** (על סעי' ח' ד"ה שהיד) - "ואם אין הי"ס בזיעה מותר אם לא שהקדירה רותחת בפ"ע עכ"ל מהרא"י".

ז) **זבחי צדק** (ס"ק ע"ה).

ח) **כף החיים** (ס"ק צ"ח) - "פסקים וכתבים סי' ק"ג. לבוש. מנ"י על תו"ח שם או' כ"ז. מש"ז שם. זב"צ או' ע"ה".

ט) **עצי העולה** (זיעה סעי' א', ס"ק א').

י) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, ריש עמ' קמ"ט, מטבח הכשר עמ' פ"ו).

2. מיקל, אא"כ אין זיעה עולה מהקדירה רותחת [כגון שאין משקה בקדירה או כשהיא מכוסה וכדו'].
א) **ערה"ש** (סעי' נ"ה) - לשונו מובא לעיל.

3. מראי מקומות - **באר משה** (יו"ד סי' כ"ו), **יד יהודה** (הקצר ס"ק ע"ב, הארוך ס"ק נ"ה), **זרכ"ת** (ס"ק קע"ג), **מטה ראובן** (סי' ר').

א) **הגרשז"א** זצ"ל (מאור השבת ח"ב מכתב כ"ה אות ד') - "בנוגע להמיחם צריכים ודאי להזהר שהזיעה מהקדירה ומגעת במיחם שהזיעה לא תהא בשיעור שהיד סולדת בו, אבל כשאין היד סולדת בו אף על גב שהמיחם עוד על האש אבל כיון שרק היתירא קבלע וגם אין הזיעה הולכת ישר למיחם, וגם מסתמא יש שישים כנגד אותה זיעה צוננת לכן נראה שמותר".

1) עי' סי' רנ"ג סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ב) **חיי הלוי** (ח"ב סי' ל"א אות ח' - אות ט') - "יש לכתחילה ליהזר לערות ממקום רחוק עד כדי שלא יעלה הבל שהיד סולדת בו".

ב. **האם זיעת קר צריך הדחה: נ"מ בדבר שאין דרכו להדיח** [תלוי בדין לעיל].

1. צריך הדחה לבשר שתולין לייבש על חלב, ממילא מותר **רק** אם דרך לעשות הדחה.

א) **פמ"ג** (סדר והנהגות הנשאל עם השואל באו"ה סדר ב' אות ל"ו) - "מה שנוהגין שתולין לייבש בשר למעלה ולמטה מבשלין תדיר חלב הואיל והזיעה אין יד סולדת למעלה כמבואר בפסקי מהרא"י סימן ק"ג הובא ב"ד סימן צ"ב ס"ח בהג"ה א"כ יש ליהזר עכ"פ שירחצו הבשר היטב יפה יפה כי עכ"פ יש זיעה מחלב אלא כל שאין יס"ב אין נבלע ודבר דלאו אורחיה למיכליה בלא הדחה שרי כבסי' צ"א ס"ב בהג"ה וכ"ש בשר יבש. ואם נתבשל כך בלא הדחה ותמיד היה עולה הזיעה מחלב אני חוכך לאסור כי א"א

לשער בסמ"ך".

(ב) הו"ד בפוסקים – זבחי צדק (ס"ק פ'), תוספת ירושלים (על סעי' ח' ד"ה הדחה), דרכ"ת (ס"ק קע"ו, ס"ק קע"ח), כף החיים (ס"ק ק), עצי העולה (זיעה סעי' ח'), בדה"ש (ס"ק ע"ח, ס"ק קע"ט), פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' קמ"ח, עמ' ק"ג, מטבח הכשר עמ' פ"ח, עמ' קפ"ט), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה סוף אות ל"ח).
2. מראי מקומות – יד יהודה (הקצר ס"ק ע"ב, הארוך ס"ק נ"ה), בינת צבי (פרק ד' סעי' ג').

ג. תבלין שנותנים לתוך הקדירה בשעת בישול, האם מותר להשתמש בין בשר ובין חלב.

1. מחמיר.

(א) בדה"ש (ס"ק קס"ה) – "תבלין שנותנים לתוך הקדירה בשעת בישול אין להשתמש באותם תבלין לבשר ולחלב שהרי הזיעה עולה לתוכם ואפילו אין הזיעה יד סולדת בו בכל זאת היא נכנסת דרך נקבי הכלי ומתערבת עם התבלין".

(ב) חיי הלוי (ח"ה סי' נ"ט אות ח') – "שצריך להזהר בזה באותן מאכלים שמערין ממנו לתוך הקדירה רותחות כגון צוקע"ר ומלח, ובדיעבד תלוי לפי הענין ויש לשאול שאלת חכם".

(ג) בינת צבי (פרק ו' סעי' י"ב) – "יש לייחד תבלינים במיוחד עבור השימוש לבשרי או להקפיד שלא ליתן ישירות רק ע"י כף".
2. מיקל [מעיקר הדין].

(א) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות י"ט, קלטת שיעור ב') – "יש מחמירים בכלי תבלין משום שמערין מהם תבלין לתוך קדירות רותחות, ועולה הזיעה לתוך התבלין. אבל באמת מן הדין אין צריך לחוש לכך, שהרי הנקבים קטנים, ובשעה שמערה מהם התבלין, התבלין ממלא כל מקום הנקב ואין הזיעה נכנסת, ואותם גרגרים של התבלין שהיו בפתח הנקבים יורדים לתוך הקדירה. ואף אם איזה קורטין של תבלין נבלעה בהם זיעה וחזרו לתוך הכלי, הם בטלים באלף".

(ב) הגר"ז שמיט שליט"א (קלטת מספר ט"ז).

(ג) אבני ישפה (אהל יעקב י"ג אלול תש"ע) – "בזמננו כל התבלינים באים בכלי סגור עם חורים קטנים ששופכים החוצה מהם, וממילא אין צורך לתבלינים מיוחדים לבשר וחלב כיון שאין מגע בין הבשר וחלב ובין התבלינים. וכן הדין במלח וקטשוט מאותו הטעם. ואף ששופכים לתוך הקדירה תבלינים ועולים האיידים, לעולם לא שופכים במקום שהיד סולדת שהרי הוא מקום שיכולים להכוות, וממילא אין שום בליעה בהם".

(ד) לבושי עז (סי' פ"ח סעי' ב' ס"ק ח') – "ובזמנינו שבזקים מלח מהמלחיה על המאכל, מצוי שעולים אדים וזיעה מהמאכל ... וכן בכלים של תבלינים ... ואף על פי שהכרעת ה"ב"ח להלכה (סי' צב אות ח) וכן הביא רעק"א (שם ד"ה שהיד סולדת) משמו, שאם יש מקום לזיעה להתפשט לצדדים שאינו ודאי שנבלע בכלי וגם ספק אם היד סולדת בזיעה אין הזיעה אוסרת, ואם כן גם במלחיה אין הזיעה אוסרת, מכל מקום אין לעשות ספק ספיקא לכתחילה".

(ה) הגרמ"ש קליין שליט"א (הל' בשר בחלב [הופשטטר] פרק י"ב הע' ל"ב) – "שאינן צריך לדקדק לכתחילה שיהיו כלים נפרדים לתבלינים וכדו' והיא חומרה יתרה".

3. מראי מקומות – פסקי הוראה (גם אני אודך יו"ד סי' ד').

(א) הגריש"א זצ"ל (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' כ"ו) – "הגרי"י לרנר שליט"א במח"ס שמירת הגוף והנפש אמר לי ששמע מהגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין להחמיר בזה בדיעבד".

(ב) עמק תשובה (ח"א סי' קי"ט) – "וראיתי דראוי לחוש משום הבל העולה גם כשהתחנות הוא קר. אכן זה רק במערה כ"כ בסמוך שההבל עולה ונוגע בקדירה העליונה, וכמו שכתבנו דברחוק הרבה לא שייך לחוש משום הבל, ומשום ניצוק חיבור משמע דאין לחוש כלל באופן שהתחנות הוא קר וכמו שכתבנו, וכדמשמע נמי מדברי הפמ"ג דרק משום טעם הש"ך שהוא משום הבל ראוי לחוש לכתחילה".

(ג) חוט שני (שיעורי שלמי תודה תפילה וענינים עמ' קל"ט אות קפ"ח) – "מעשה באשה שחתכה בצל בסכין חלבית ועשתה מהבצל סלט ונעשה חלבי, ושוב שפכה לסלט פילפל שחור שנמצא בקופסא שדרכה להשתמש בה לשפיקה לתוך סיר בשר כשהוא על האש ונכנסים בו אדים מהבשר והוא נהפך לבשרי, ונמצא שבסלט מעורב טעם בשר [שבפלפל עם האדים] וטעם חלב [הבלוע בבצל מהסכין] והורה הגר"ק דבדיעבד מותר לאכול הסלט, דהחשש שנכנסים האדים לפלפל ונעשה בשרי הוא חשש רחוק ולחומרא [אמנם הבנתי מדבריו דלכתחילה לא תשים הפלפל בסלט החלבי]".

(ד) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קצ"ב) – "שאלה: אחד שמחזיק תבלין של מלח או פלפל וכדומה ושופך ממנו על גבי סיר רותח של מרק עוף וכדומה, האם צריכים לחשוש לזיעה שעולה מהמרק שעושה את התבלין בשרי, ומדוע. תשובה: אולי רק אם רואים שנכנס זיעה".

(ה) הגר"צ ובר שליט"א (עומק הפשט גליון שפ"ג עמ' ג') – "אם הכניס את כלי התבלין לתוך חלל הכלי ועלו אדים רותחים, צריך שיהיה בתבלין שישים כנגד הבשר שבסיר, ואין להקל מטעם שהחור בקופסה קטן ולא נכנס הרבה אדים, כיון שלא יודעים את כמות התבלין בחור. אולם אם שפך את התבלינים מהגובה ולא הכניס את כלי התבלין לתוך חלל הכלי, יש להקל שספק אם היה יד סולדת בזיעה, ומה שנדבק זיעה צוננת אינה אוסרת כפשטות משמעות דברי הרמ"א לגבי תליית בשר לייבש מעל סירי חלב, שאין חוששים לאדים צוננים שעולים, ומשמע שגם לא נהגו להדיח. וזה הביאור במנהג העולם להקל שאין עושים כלי תבלינים נפרדים לבשרי וחלבי, ורק מיעוט מדקדקים לעשות תבלינים מיוחדים לבשרי וחלבי".

(ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רל"ה, מטבח הכשר עמ' פ"ח, עמ' קפ"ט) – "It is preferable ...".

(ז) הל' בשר בחלב (הופשטטר פרק י"ב סעי' ט', הע' ל' [עמ' תקל"ה]) – "ראוי להיזהר לכתחילה שלא להשתמש בכלי אחד של תבלינים לשופכם הימנו הן על מאכלי בשרי והן על מאכלי לחלבי, משום שהדרך להוסיף תבלינים ישירות מהכלי לתוך התבשיל באמצע הבישול בזמן שעולה ממנו זיעה, ואף אם לא תהא היד סולדת בזיעה ... [אמנם, מי שאינו נזהר ומערה את התבלינים ישירות מהכלי אל התבשיל בעת הבישול, אעפ"כ התבלינים מותרים, ואינם בחזקת בשרי או חלבי (שאינן כאן אלא ספק שמא תכנס מעט זיעה דרך נקב הכלי, והוא חשש רחוק, ובפרט שהתבלינים יוצאים דרך הנקבים, ואפילו אם נכנסה מעט זיעה היא בודאי

בטילה בששים ... וכן השיב הגר"ח ק שליט"א [זצ"ל] שלחוש שהזיעה נכנסה לתוך כלי התבלין הוא 'חשש רחוק', ומותר להשתמש בתבלינים הנשארים למין ההפכי. כמו"כ שמעתי מהגר"ע אויערבך שליט"א שאף אם נכנסה זיעה לתוכו מ"מ יש ספק ששים ובצירוף דעת הב"ח יש להקל (כנ"ל סעי' ג'), אמנם אם החזיק שם בקבוק לזמן ממושך והתבשיל רותח יפה ומעלה הרבה זיעה, לא רצה להקל) ... ורבים נוהגים שלא להקפיד בדבר".

ה) רמ"א (סעיף ח') - "מיהו לכתחלה יש לזוהר בכל זה". על איזה דין הולך הרמ"א.

א. על שתי קדירות הנוגעות זו בזו.

1. כן [מחמיר] – תרה"ד (הג' שע"ד סי' נ"א ס"ק ג', לשונו מובא לעיל), הו"ד בדר"מ (ס"ק ט', וז"ל המרדכי פרק כל הבשר (ע"א דף תשל"ז) (סי' תרצא) שתי קדירות שאצל האש אחת של חלב ואחת של בשר והן רותחות אין נבלע מזו לזו אף על פי שנוגעין כך פסק מהר"ם עכ"ל וכן כתב בהגהות מיימוניות פ"ט מהלכות מאכלות אסורות (אות ג) אמנם בהגהות שערי דורא בשם מהר"א יי (סי' נא ס"ק ג, וסי' נו ס"ק א) משמע דיש להחמיר בכהאי גוונא"), עי' ט"ו (סי' צ"ז ס"ק ג', ופמ"ג שם, לשונם מובא לקמן), עי' יד אברהם (סי' פ"ח על סעי' א' ד"ה אבל בשלחן), כת"ס (יו"ד סי' נ"ד ד"ה אלא דממ"ש), אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י'), מעדני השולחן (ס"ק קס"ב), בדה"ש (ס"ק קפ"ב), זר השלחן (ס"ק קי"ב), מעדני אשר (סי' ס"א אות א').

2. הטעם - עי' לקמן.

3. מראי מקומות.

א) הגר"ח קצ"ל (אסיפת יצחק י"ב אדר א' תשס"ח) – שאלה: ברמ"א ביו"ד ס' צ"ב סעיף ח' כתב שלכתחילה צריך להחמיר אשתי קדירות נוגעות זו בזו, האם זה דוקא בשני קדירות שיש בתוכם אוכל, או אפילו אם אחד מהם ריקן, צריך להחמיר. תשובה: צ"ע אם זה קאי גם אב' קדורות".

ב. על דין מחבת מכוסה.

1. כן [מחמיר] – כת"ס (יו"ד סי' נ"ד ד"ה אלא דממ"ש), אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י'), מעדני השולחן (ס"ק קס"ב), בדה"ש (ס"ק קפ"ב).
  2. מה הטעם, להחמיר לכתחילה גבי המחבת מכוסה.
- א) שמא לא יהיה מכוסה – כת"ס (יו"ד סי' נ"ד), אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י'), "דיש לזוהר לכתחלה דאולי ישכח לזוהר שתהיה מכוסה כל העת ויסלק לרגע", בדה"ש (ס"ק קפ"ב).
- ב) האם החומרא הולך רק שיש אוכל שם, או גם חשש לבליעות.
- 1) זיעה הולך מאוכל לסיר אחר [ואין חשש של זה אחר זה, שמיקל בבלוע] – עי' מ"ב (סי' תנ"א ס"ק קל"ו, "אם הניח קדירות עם תבשיל אפי' אם שניהם חמים ... וכשמשים כיסוי על הקדירות שמניח שם מותר לכתחלה אף כשאין שם טיה מלמעלה"), מגילת ספר (אות מ"ו, נספחים יו"ד סי' ד' ד"ה ובעוסקי).
- 2) מחמיר [א"א כ"ד שעות, או שרק חשש זיעה] – בדה"ש (ס"ק קפ"ג, בי' שם), מגד יהודה (יו"ד סי' כ' אות י"ב).
- 3) סברא לחלק, להזיעה בולע מהגג למעלה ונפל למטה, הוי יותר חשש.

ג. על דין תליית בשר במקום שאין הזיעה יס"ב.

1. לא [מיקל] – אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י', "ואם הוא למעלה באופן שאף אם היתה מגולה לא היתה עולה הזיעה להיות היד סולדת מותר לכתחלה דהא כתב דלכן תולין בשר לייבש על קדורות של חלב ולא חיישינן לזיעה שעולה, ולשון זה הוא אף לכתחלה ומפורש כן בפסקי מהרא"י בתה"ד שמצוין לשם, אף דשם איכא טעם גם לאסור מאחר שמגיע עכ"פ שם זיעה אך שאינה חמה כל כך לאסור מ"מ לא אסרו כיון דמקום רחוק הוא שלא יוכל להגיע שם זיעה שתהא יד סולדת וידוע לאינשי החלוק בין חום גדול לחום קטן דאין היד סולדת"), בדה"ש (ס"ק קפ"ב).
2. כן [מחמיר] – מעדני השולחן (ס"ק קס"ב).

ד. על דין קדרה על גבי מחבת שאין הזיעה יס"ב.

1. לא [מיקל] – אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י', "ומשמע עוד יותר שאף כשאין קדורות של החלב מכוסות נמי מתירין לכתחלה דהא כן כתב הרמ"א ול"ח לזיעה שעולה ומפורש יותר בתה"ד שם"), בדה"ש (ס"ק קפ"ב).

ו) זהירות שלא יגעו שתי קדירות זו בזו.

רמ"א (סעיף ח') – "אשתי קדירות נוגעות זו בזו דאין אוסרין זו את זו בנגיעה ... מיהו לכתחלה יש לזוהר בכל זה (הגהות ש"ד)".

א. שמא יזובו כשיעלו הרתיחות וישפך מן הקדירה לתחת קדרה האחרת.

1. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י') – "הנה קבלתי מכתבו מכ"א מרחשון שנה זו ואף שאין לי פנאי אף לרגע מצאתי לנחוץ להשיב תיכף אף שאינו נוגע למעשה כי הדברים שהשבתי (בספרי אגרות משה יו"ד ח"א סי' מ') ברורים אבל כיון שלכתר"ה הוקשה מרמ"א מפורש לדעתו וכתב שהראה זה לכמה רבנים ולא מצאו מענה נמצא שהיא קושית הרבים לכן אני מוכרח להשיב, במחילה מכתר"ה ומהרבנים שלא מצאו מענה לא ראו שפיר עובדא דרמ"א דבסימן צ"ב סעי' ח' ... וכן שייך להצריך לזוהר לכתחלה בשתי קדורות עומדות יחד בתנור ונוגעות זה בזה בהצדדין מטעם דשמא יזובו כשיעלו הרתיחות וישפך מן הקדירה לתחת קדרה האחרת, אם נפרש שהוא גם לשתי קדורות שנגעו בהצדדין כעין הא דמפורש טעם בפמ"ג במשב"ז סימן צ"ז סק"ג מתו"ח דחיישינן שמא יזובו מאוגני המחבת, שלא שייך זה כשאין שם אלא קדרה אחת של בשר שהעמידה על מקום שנבלע בו חלב ולהיפוך כעובדא דתנורי

הגעזו שלנו למעלה שבזה איירי בתשובה שלי באו"ח ח"א סוף סימן קכ"ד וכן בסוף תשובה מ' ביו"ד ח"א דבתוך התנור הא אני אוסר שם כשהיו מגולין אף בזה אחר זה, **שזה ברור ופשוט** שמוטר אף לכתחלה".
 (א) וכן נראה – **מור וקציעה** (סי' תנ"א ד"ה כתב במהרי"ל, שאילת יעב"ץ ח"א סי' צ"ג ד"ה וכבר), **שלחן גבוה** (סי' תנ"א ס"ק י"ט, לשונו מובא לקמן גבי חצובה בזמן חז"ל), **מאמר מרדכי** (סי' תנ"א ס"ק י"א), **מ"ב** (סי' תנ"א ס"ק ל"ד), **רב פעלים** (ח"ד או"ח סי' י"ז), **שערים מצויינים בהלכה** (סי' קט"ו ס"ק ה'), **קנה בשם** (אור ישראל חוברת נ"ו עמ' ל"ב אות כ"ז, "הדין דאין בלוע יוצא מכלי לכלי בלי רוטב הוא גם בהל' פסח, ולכן אם מנקה היטב הגז וכו', אפשר להשים עליו בלא"ד, ולבשל כך בפסח").
 (1) כל הלשונות באו"ח סי' תנ"א רמ"א סוף סעי' ד'.

(ב) אין ראייה – **מעדני אשר** (סי' ס"א, "והנה מש"כ המשנ"ב ... לכאורה אינו מובן שהרי בב' קדירות מחמירים לכתחילה ... ונ"ל לישב דבריו, דהיות ולעיקר הדין נקטינן דבליעות לא עוברות מדופן לדופן (ורק לכתחילה נזהרים) וכאן יש סברא אלימתא נוספת דיש לתלות דהנשפך כבר נשרף, ממילא יש מקום להקל בזה לכתחילה").
 (1) לא נראה.

(ג) יש ראייה – **מגילת ספר** (אות מ"ה, נספחים יו"ד סי' ג' ד"ה ולפ"ז).

(ד) מראי מקומות – **יבקש תורה** (סי' י"א סוף ענף ב').

2. מראי מקומות.

(א) נפקא מינה: א' בסיר שלא על האש וא"כ אינו מפעפע. ב' בקדירות שאין בהם אוכל, או שיש בהם אוכל יבש.

ב. **משום שאין ההלכה ברורה לומר שהבליעה אינה יוצאת מכלי לכלי בלא רוטב.**

1. **כת"ס** (יו"ד סי' נ"ד ד"ה ולפ"ז) – "כלי שנגע בכלי אינו ברור כ"כ לכן כ' סימן צ"ב שיש לזהר בכ"ז לכתחילה".
2. **פתחי עולם** (סי' קע"ג ס"ק א') – "כתב הב"ח כשמישים קערה של בשר על השולחן ואח"כ משים קדירה של חלב במקומה בולעת טעם הבשר הנבלע בשולחן כו' ואוסרת כ"ק. לא קי"ל הכי דאין הבליעה הולכת מכלי אל כלי. ומ"מ י"ל לכתחלה כתב דיש לזהר ואוסרת, פ"י מבליע כ"ק בשולחן".
3. **חלקת יעקב** (יו"ד סי' כ"ג אות א') – "כשמעמידים בשם באותו מקום קדרה הוי דין דשתי קדרות, דמותר בדיעבד ולא לכתחילה, כמבואר ברמ"א שם בס"י צ"ב".
4. **אבני ישפה** (ח"ה סי' קל"ט ענף ה' ד"ה אבל).
5. **בדה"ש** (ס"ק קפ"ב, סי' ק"ה ס"ק ס"ק ק"ק) – "משום שאין ההלכה ברורה לומר שהבליעה אינה יוצאת מכלי לכלי בלא רוטב".
בדה"ש (בי' עמ' רט"ו) – "אגרות משה ... אמנם לבעל החכ"א נראה שיטה אחרת בזה ... וכן נראה דעת הט"ז בסימן צ"ז ס"ק ג' וכדביאר שם הפרמ"ג ... **וכן נלע"ד מבואר במקור הדברים** ... הגהות שערי דורה ... וסיים עלה וז"ל מ"מ המחמיר בכל זה תע"ב כי הרבה יש לדקדק בסברות הללו עכ"ל והמבואר מזה שאין דין זה ברור ולכן יש להחמיר לכתחילה ולתפוס שהבליעה הולכת מכלי לכלי בלא רוטב וכן ביאר בדברי ההגש"ד בשו"ת כתב סופר ... ודלא כדעת האג"מ".
6. **מעדני אשר** (סי' ס"א) – "לפי מה שהבאנו ממקור הדברים בהגש"ד מוכח דחשש הרמ"א הוא משום דאינו ברור דאין פליטה מב' כלים בלא רוטב, וא"כ גם בקדירה אחת המונחת על כלי שיש בו בליעות יש חשש. וכן משמע בט"ז צ"ז ס"ק ג'...".
7. **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל בב"ח הע' רמ"ב) – "**לפיכך בתנור** שהשתמש בו בין לבשר בין לחלב בזה אחר זה (באופן שמוטר), צריך להחליף המדף (הברזל שמישים הקדירה עליו) ביניהם".
הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Can I use my fleishig hot plate that I use every Shabbos for my milk meal on Shavuos?

R' Y. Berkovits wrote: You can use it for Shavuos by covering it with two layers of heavy-duty aluminum foil. Lichatchila we don't rely on this, since we are choshesh that kelim absorb from each other. B'dieved we say אין כלים בולעים זה מזה without a medium of liquid. Since Shavuos is one time a year, you are not mechuyav to go out and buy another hot plate for it, and we will consider this a b'dieved situation and allow it. However, we are afraid of spills, so you have to make sure that milk doesn't come into direct contact with the hot plate. Two layers of thick aluminum foil should take care of that. We also rely on this for the Kollel's annual Chanukah smicha mesiba (when milichik). Also, gemachs rely on this.

8. **הגר"ש פעלדער שליט"א** (קלטת ד' שיעור א').

9. **הגר"צ גאלדהירש שליט"א** (אור ישראל גליון ל"ד עמ' מ"א) - לשונו מובא לקמן.

(א) **לכאורה יש להקל בכלי שאינו בן יומא.**

(1) **מיקל** – **הגר"ע אויערבאך שליט"א** (הל' בשר בחלב [הופשטטר] פרק ד' הע' רכ"ה).

(2) **מחמיר** [במקום שמשמש לבישול מאכלים] – **הגר"מ ש קליין שליט"א** (הל' בשר בחלב [הופשטטר] פרק ד' הע' רכ"ח).

ג. **דעת הפמ"ג.**

1. **פמ"ג** (סי' צ"ז מש"ז ס"ק ג') – **שהאג"מ** כתוב משם ראייה לשיטתו, **והבדה"ש** כתוב משם ראייה לשיטתו.

(א) **ט"ז** (סי' צ"ז ס"ק ג') – "נשאלתי באשה שאפתה פלאדיין של גבינה בתנור על קרקע שלו בלא כלי ואח"כ שמה שם קדרה של בשר רותחת על אותו המקום שהיה הפלאדיין. והשבתי שאין כאן איסור דחרסית של תנור שבלעו מן החלב לא גרע מקדירה שמבשלין בתוכה חלב ונגעה בקדירה של בשר דאין שם איסור כמ"ש הפוסקים בשתי קדרות שנוגעות זו בזו ורמ"א מביאו סי' צ"ב סעיף ח' וכאן שהחמיר במחבת היינו לכתחלה דוקא".

- (ב) פמ"ג (סי' צ"ז מש"ז ס"ק ג') – "ומה שכתב הט"ז דמחבת לכתחילה אסור משמע הטעם דב' קדירות לכתחילה אסור [צ"ב סעיף ח' בהג"ה] ועיין בתורת חטאת כלל ל"ה משמע דחיישינן שמא יזוב מאוגני המחבת בעין לחוץ".
- (ג) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י') – "וכן שייך להצריך לזוהר לכתחלה בשתי קדירות עומדות יחד בתנור ונוגעות זה בזה בהצדדין מטעם דשמא יזובו כשיעלו הרתיחות וישפך מן הקדירה לתחת קדירה האחרת, אם נפרש שהוא גם לשתי קדירות שנגעו בהצדדין כעין הא דמפורש טעם בפמ"ג במשב"ז סימן צ"ז סק"ג מת"ח דחיישינן שמא יזוב מאוגני המחבת, שלא שייך זה כשאין שם אלא קדירה אחת של בשר שהעמידה על מקום שנבלע בו חלב ולהיפוך כעובדא דתנורי הגעז שלנו למעלה שבזה איירי בתשובה שלי באו"ח ח"א סוף סימן קכ"ד וכן בסוף תשובה מ' ביו"ד ח"א דבתוך התנור הא אני אוסר שם כשהיו מגולין אף בזה אחר זה, שזה ברור ופשוט שמותר אף לכתחלה, ומש"כ הרמ"א בסיומן צ"ז סע"א ואפילו הוא במחבת נוהגין להחמיר לכתחלה הוא לאפות בבת אחד פלאדין ופשטידא אף שהם במחבת עם פת מהחשש שמא יזוב מן השומן אף שלא מצוי שיזוב השומן מן המחבת מ"מ זהירין לכתחלה מטעם דשייך עכ"פ קצת חשש כדאיתא בפמ"ג ובחכמת אדם לא הוזכר שצריך לזוהר לכתחלה לא בכלל מ"ה סעי' י' לענין זה למעלה מזה במכוסה התחתון, אלא בכלל נ' סעי' א' משום דבשתי קדירות שנגעו זב"ז לא שייך לחוש כלל ורק שמא יזוב השומן מהפלאדן והפשטידא יש לחוש כטעם התו"ח שהביא הפמ"ג, ואינו מפרש שהיש לזוהר קאי גם אשתי קדירות שנגעו זב"ז בצדדין אלא רק על זה למעלה מזה במחבת מכוסה והוא נכון לדינא, אך אף אם נפרש שקאי הרמ"א גם על שתי קדירות שנגעו זב"ז בצדדין לא שייך לעובדא דבתשובותי כדכתבתי".
- (ד) חלקת יעקב (יו"ד סי' כ"ג אות א'), בדה"ש (בי', עמ' רט"ז), אבני ישפה (ח"ה סי' קל"ט ענף ה' ד"ה אבל), מעדני אשר (סי' ס"א אות א') – "וכן נראה דעת הט"ז בסיומן צ"ז ס"ק ג' וכדביאר שם הפמ"ג דלכתחלה יש להחמיר שהבליעה הולכת מכלי לכלי בלא רוטב".
- (ה) נראה - שהפמ"ג ראייה כמו האג"מ. שיש לחקור פשוט בפמ"ג, אם כוונתו להביא ב' טעמים, חד של הט"ז וחד של התו"ח, או רק חד טעם, שהט"ז מחמיר לכתחילה משום ב' קדירות, והפשט בב' קדירות כמו התו"ח שמא יזוב מאוגני המחבת בעין לחוץ. שאפילו את"ל כמהלך הראשון [שיש ב' טעמים], שנראה מהבדה"ש, א"כ יש מחלוקת בין הט"ז לתו"ח מה הטעם להחמיר. וא"כ לפי התו"ח, הטעם רק משום שמא יזוב. וא"כ ה"ה כאן, שאומרים פשוט ברמ"א. ועוד נראה שהאמת כמהלך השניה, שאין מחלוקת - שלמה לעשות מחלוקת. ועוד, לכו"ע, התו"ח כמו האג"מ. ועיין. [וכן עי' זבחי צדק (סי' צ"ז ס"ק כ"ה), כה"ח (סי' צ"ז ס"ק ל"ב)].
2. ראייה לקולא.
- (א) פמ"ג (סי' ק"ח שפ"ד ס"ק ג') – "בסימן קי"ח מבואר לכתחלה אסור היינו משום ניצוצות או לחלופי והיכא דמרוחקים והם שני מינים שפיר דמי".
3. ראייה לחומרא.
- (א) פמ"ג (או"ח סי' תנ"א א"א ס"ק י"ב) – "והוי יודע אם העמידו קדירה בפסח על חצובה שבלע עיסה בת יומה יש להתיר דיעבד, דומיא דב' קדירות נוגעין ביו"ד צ"ב סעיף ח' ובט"ז שם אות כ"ט. ולומר משהו פליט, הא מנלן, וצ"ע".
- (ב) י"ל, עי' אבן ישראל (על המ"ב סי' תנ"א אות ג'), שיש לחלק באיסור חמץ. שמצד חמץ הוי איסור משהו.
4. ראייה לחומרא.
- (א) מג"א (ריש סי' קע"ג) – "ראיתי שכ' הב"ח כאן וז"ל ... כשמשים קערה של בשר על השלחן ואח"כ משים קדירה של חלב במקומה בולעת טעם הבשר הנבלע בשלחן וכו' ואוסרת כדי קליפה עכ"ל, לא קי"ל הכי כמ"ש בי"ד ס"ס צ"ב דאין הבליעה הולכת מכלי אל כלי".
- (ב) פמ"ג (או"ח א"א ריש סי' קע"ג) – "ומה שכתב עוד דלא קיימא לן הכי ביו"ד צ"ב סעיף ח', יע"ש. וא"כ לא בלע השולחן כלל לכתחילה מקערה. ומכל מקום י"ל לכתחילה כתב שם דיש לזוהר הוא הדין כאן".
5. ראייה לחומרא.
- (א) פמ"ג (סי' ק"ה שפ"ד ס"ק כ"ב) – "ומכל מקום לכתחילה אין לעשות כן ליגע ב' קדירות חמות אפילו אין בהם תבשיל עי' כה"ג ובל"י אות כ"ב".
6. מראי מקומות – פמ"ג השלם (סי' צ"ז מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ט"ז).

ד. למחמירים: מה הדין בג' כלים.

1. מיקל.
- (א) עי' פמ"ג (או"ח א"א ריש סי' קע"ג) – "ואוסרת", כלומר ומבליע כדי קליפה בשולחן, והעד מדלא אמר נאסרת ושולחן זכר".
- (1) פי', שהב"ח שם מחמיר מכלי כלי [עי' מג"א לעיל] ואוסר כדי קליפה. רק מחמיר לחד כלי, ולא לשני כלים.
- (ב) יד אברהם (סי' פ"ח) – "אפילו לכתחילה אין להחמיר דיש כאן כמה נותן טעם, מן התבשיל של בשר לשלחן ומן השלחן לקדירה הב' של חלב וכולי האי ודאי לא חיישינן שיהא הבליעה נפלטת ביבש".
- (ג) שו"ת ערוגת הבושם (או"ח סי' קי"ט ד"ה שם סכ"ב) – "אפי' אם יתן הקדירה על הקאכלן עצמן נמי איתא להאי טעמא דאינו יוצא מכלי לכלי, א"כ אם נותן מחיצה של ברזל מפסקת מותר אפי' לכתחילה, וכמדומה לי שכן מורין לכתחילה".
- (ד) מעדני אשר (סי' ס"א) – "ואין לחשוש שיעבור משם למפריד ומהמפריד לכלי חלבי, דכולי האי אין לחשוש בחומרא דב' קדירות, וכן מבואר ביד אברהם סי' פ"ח".
- (ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רכ"ח).
- (ו) יבקש תורה (סי' י"א סוף ענף ה').
- (ז) הגר"צ גאלדהירש שליט"א (אור ישראל גליון ל"ד עמ' מ"א ד"ה וכל).
- (ח) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות ל"א [ע"ש הע' י"ח], קלטת ה' שיעור ב').
2. מחמיר.

(א) עי' בדה"ש (בי' עמ' רט"ז).
 (ב) עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' רמ"ב, מכתב במייל [לשונו מובא לעיל]) – "אבל יש לשים ב' ניירות אלומיניום, שאפ"ל שגם הרמ"א לא החמיר אלא בב' כלים, ולא בג' כלים. אבל מ"מ ר' אלישיב (של') [זצ"ל] אינו מחלק בזה, לפיכך אין להקל עי"ז לכתחילה".

ה. הצובה [stove grates].

1. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י') – "כיון שלכתרה" הוקשה מרמ"א מפורש לדעתו וכותב שהראה זה לכמה רבנים ולא מצאו מענה נמצא שהיא קושית הרבנים לכן אני מוכרח להשיב, במחילה מכתרה"ה ומהרבנים שלא מצאו מענה לא ראו שפיר עובדא דרמ"א דבסימן צ"ב סעי' ח' איירי במחבת של חלב שהיא מתבשלת תחת קדרה של בשר שאם המחבת מגולה ועולה זיעה מן מאכל החלב אוסר כשליכא ששים נגד החלב אם היד סולדת במקום שנוגע בקדרה ובכה"ג שהמחבת מתבשלת בעת שקדרה של בשר נמצאת למעלה במקום שהזיעה היתה עולה במגולה באופן שהיה היד סולדת שם מסיק דיש לזוהר לכתחילה דאולי ישכח לזוהר שתהיה מכוסה כל העת ויסלק לרגע, ואם הוא למעלה באופן שאף אם היתה מגולה לא היתה עולה הזיעה להיות היד סולדת מותר לכתחילה דהא כתב דלכן תולין בשר לייבש על קדרות של חלב ולא חיישינן לזיעה שעולה, ולשון זה הוא אף לכתחילה ומפורש כן בפסקי מהרא"י בתה"ד שמצוין לשם, אף דשם איכא טעם גם לאסור מאחר שמגיע עכ"פ שם זיעה אך שאינה חמה כל כך לאסור מ"מ לא אסרו כיון דמקום רחוק הוא שלא יוכל להגיע שם זיעה שתהא יד סולדת וידוע לאינשי החלוק בין חום גדול לחום קטן דאין היד סולדת, ומשמע עוד יותר שאף כשאין קדרות של החלב מכוסות נמי מתיירין לכתחילה דהא כן כתב הרמ"א ול"ח לזיעה שעולה ומפורש יותר בתה"ד שם. וכ"ש שאין לאסור לתלות הבשר כשליכא הקדרות של חלב כלל אף במקום שאם היתה קדרה של חלב מתבשלת היתה עולה זיעה דחלוק זה כשליכא קדרה של חלב וליכא זיעה כלל עוד יותר ידוע דלא שייך איסור כלל, ומהאי טעמא לא היה שייך בעצם לאסור במחבת מכוסה אף לתלות בשר עליו וכ"ש שלא לאסור קדרה של בשר שעליו אף כשהיא ג"כ מתבשלת אפילו בנוגעות בשעת הבשול דהחמימות בעצמו שבתוך המחבת והקדרות אף שאחת הוא מחלב ואחת הוא מבשר אין מפליטות ומבליעות בלא רוטב, אבל הצריך הרמ"א לזוהר לכתחילה מטעם שכתבתי דאולי יגלו קצת ע"י שכחה והעלמה לרגע כיון דדבר האוסר איכא אך שהוא שמור בהכסוי שאפשר שיסולק הכסוי המשמר, וגם הוא נפתח קצת לפעמים ע"י העלאת הרתיחות שאף שאינה עלולה כל כך לשכוח עלולה להתעלם קצת בחשבה שעדיין לא הגיע הזמן להעלות רתיחות ולפתוח את הכסוי. וכן שייך להצריך לזוהר לכתחילה בשתי קדרות עומדות יחד בתנור ונוגעות זה בזה בהצדדין מטעם דשמא יזוכו כשיעלו הרתיחות וישפך מן הקדירה לתחת קדרה האחרת, אם נפרש שהוא גם לשתי קדרות שנגעו בהצדדין כעין הא דמפורש טעם בפמ"ג במשב"ז סימן צ"ז סק"ג מתו"ח דחיישינן שמא יזוב מאוגני המחבת, שלא שייך זה כשאין שם אלא קדרה אחת של בשר שהעמידה על מקום שנבלע בו חלב ולהיפוך כעובדא דתנורי הגעז שלנו למעלה שבזה איירי בתשובה שלי באו"ח ח"א סוף סימן קכ"ד וכן בסוף תשובה מ' ביו"ד ח"א דבתוך התנור הא אוסר שם כשהיו מגולין אף בזה אחר זה, **שזה ברור ופשוט שמותר אף לכתחילה**, ומש"כ הרמ"א בסימן צ"ז סע"א ואפילו הוא במחבת נוהגין להחמיר לכתחילה הוא לאפות בבת אחד פלאדין ופשטידא אף שהם במחבת עם פת מהחשש שמא יזוב מן השומן אף שלא מצוי שיזוב השומן מן המחבת מ"מ זהירין לכתחילה מטעם דשייך עכ"פ קצת חשש כדאיתא בפמ"ג ובחכמת אדם לא הזכיר שצריך לזוהר לכתחילה לא בכלל מ"ה סעי' י' לענין זה למעלה מזה במכוסה התחתון, אלא בכלל נ' סעי' א' משום דבשתי קדרות שנגעו זב"ז לא שייך לחוש כלל ורק שמא יזוב השומן מהפלאדן והפשטידא יש לחוש כטעם התו"ח שהביא הפמ"ג, ואינו מפרש שהיש לזוהר קאי גם אשתי קדרות שנגעו זב"ז בצדדין אלא רק על זה למעלה מזה במחבת מכוסה והוא נכון לדינא, אך אף אם נפרש שקאי הרמ"א גם על שתי קדרות שנגעו זב"ז בצדדין לא שייך לעובדא דבתשובותי כדכתבתי".

2. עי' או"ח סי' תנ"א רמ"א סוף סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ו. פלטה חשמלי, להשתמש לחלבי ולבשרי.

1. בדיעבד מיקל – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' רמ"ב, מכתב במייל [לשונו מובא לעיל]), "להתיר כלפי פלטע חשמלי שהשתמשו כל ימות השנה לבשר. שבחג השבועות מותר להשתמש בה לגבינה. שכבדיעבד הוא שאין לנו אלא פלטע א'. [עוד שמעתי שה"ה שיותר לשים חלבי יבש בתוך תנור בשרי בן יומו. שמעשה זה אסור רק לכתחילה בשאר ימים, מחמת זיעת יבש]. אבל יש לשים ב' ניירות אלומיניום, שאפ"ל שגם הרמ"א לא החמיר אלא בב' כלים, ולא בג' כלים. אבל מ"מ ר' אלישיב (של') [זצ"ל] אינו מחלק בזה, לפיכך אין להקל עי"ז לכתחילה".
 (א) לשיטתיה.

2. מיקל – לפי האג"מ.

3. מראי מקומות – מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' קצ"א).

ז. בזמן שיש קצת רטיבות בין הקדירות, האם עדיין נקרא יבישים.

1. עי' סי' ק"ה סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ה. מראי מקומות – מגילת ספר (אות מ"ה, נספחים יו"ד סי' ג'), זר השלחן (ס"ק קי"ב, פני השלחן ס"ק רמ"ז), ודברת בם (ח"א סי' ר"כ).

1. שבט הלוי (ח"א סי' ס"ז אות ה', מבית לוי ח"ז עמ' ק"ו אות ה', ח"ט עמ' ט"ז אות י', ארחות שבת פרק א' הע' ס"ח, עמ' תקט"ז אות ה') – "הרוצה לחמם בשבת חתיכות בשר המונחות בתוך קדרה ובה להניח את הקדרה על גבי מיחם המים שהוא פרווה, האם שרי לעשות כן לכתחילה, או דילמא הוי כב' קדרות הנוגעות זו בזו שאסרו הפוסקים לכתחילה כמבואר ביו"ד סי' צ"ב ס"ח, דשמא יש לחלק, דהתם יש בקדרה אחת בשר ובקדרה אחת חלב והכא מיחם המים הוא פרווה, ואת"ל דאין לעשות כן לכתחילה האם סגי להניח ניר אלומיניום. תשובה: מהיות טוב לכתחילה ניר אלומיניום".

2. עי' היטב או"ח סי' תנ"א סעי' כ"ב, ומ"ב ס"ק קל"ו (לשונו מובא לעיל), וצ"ע.
3. נ"מ מכבר [tray] בתוך תנורים.

ז] תנור.

א. האם מסתמא יש זיעה.

1. מסתמא אין זיעה – אחרונים בדברי רמ"א (סי' ק"ח סעי' א', "בזה אחר זה אין לחוש, אלא אם כן הזיע המחבת משניהם").
(א) אפילו בדבר לח – אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ' ד"ה ולכן, "ולכן אם היה זיעה אין להתיר לבשל תבשיל בשר ותבשיל חלב מגולין אף בזה אחר זה לזמן מרובה. אבל מסופקני אם חוששין בסתמא לזיעה דלשון הרמ"א בסי' ק"ח סעי' א' שכתב בזה אחר זה אין לחוש אא"כ הזיע המחבת משניהם דאז אסור אפילו בזה אחר זה אם היו שניהן מגולין, משמע דבסתמא אין לחוש לזיעה אא"כ ידוע דהזיע משניהם").
(ב) רק בדבר גוש – יד יהודה (סי' ק"ח הארוך ס"ק ט"ז, הקצר ס"ק כ"א, "כיון שהוא דבר יבש על כן לא חיישינן מסתמא לזיעה"), דרכ"ת (סי' ק"ח ס"ק מ"ט), מנחת יצחק (ח"ה סי' כ' אות ו', "ומה דאתאן לנד"ד, דאף דנאמר דצריך דוקא שנודע דהזיעו שניהם, אבל בסתם לא חיישי' לזיעה בדבר יבש כדמוכח מהתו"ח הנ"ל, וכמ"ש הפוסקים, מ"מ בנד"ד אופים ומבשלים דברים המזיעים הרבה, כנודע מהמציאות, וא"כ יש לחוש משום הנ"ל"), בדה"ש (ציונים ס"ק שס"א, "בסתמא לא חיישינן לזיעה בדבר גוש").
2. שאילת יעב"ץ (ח"א סי' צ"ג), יד אפרים (הג' שו"ע ריש סי' צ"ז) – "ידוע לכל בר בי רב דחד יומא שאין כלי אוסר את חברו בלי רוטב ... וכבר כתבתי זה ימים רבים על **אודות החצובה** שנו' שם שצריכה לבון ... איברא בתנורי ברזל דידכו חומרא יתירה היא. כיון שמיד התנור מתלבן ע"י היסק. והוא הכשרו אפי' נשפך עליו דבר לח. כ"ש שאינו אלא ספק. ואעפ"כ אם ירצה אדם להחמיר על עצמו אף בזה שיחוש שיושיבו שם מאכל בלא כלי. תיכף אחר שנשפך שם דבר האוסרו. וקודם שיתלבן ע"י חום גדול אין לתופסו על כך. אבל לא לאסור המאכל והכלי למי שעשה כן. שהוא חסיד שוטה ומאבד ממון של ישראל בחנם. והני מילי דיש מקום להרחקה כנו'. היכא דרגילין לתתם בתנור גם מאכלים שיש בהן שומן בלי הפסק כלי כנו'. **אבל אי לא רגילי בהכי לגמרי**. אין מקום כלל להרחקה. ותדע שהרי **מעשים בכל יום** שמבשלין בשר בתנור וכיריים שמבשלין שם חלב וכן להיפך באין מונע. אע"פ שאי אפשר שלא נשפך שם מהתבשיל מאומה. מעולם לא עלה על הדעת לאסור הבשר. **וכל אלה דברים פשוטים כמעט לא ניתנו להכתב**. ואף לשפות קדרה של היתר בצד קדרה של איסור שרי. אע"ג דאיכא למיחש נמי לניצוצות כדאי' בגמרא פ"ק דע"א בהדיא לא הלכת מימך לצור כו' ואינו אלא חומרא להזהר לכתחלה עיין סי' קי"ח. שוב ראיתי לבב"ח בא"ח סי' קע"ג שעשה בדין זה במ"כ והושג מבמג"א ז"ל כמ"ש לעיל".

ב. תנורים בזה"ז.

1. אין זיעה.

- (א) **אבן יקרה** (ח"ג סי' י"ח) – "**בהיסקו מבפנים** אין שום מקום לחוש לזיעה, שהזיעה שעולה הם מן המאכל נשרפת טרם נבלעה בעליונו של תנור ... במתכת פסקינין **דחם מקצתו חם כלו**, וא"כ הא אין חילוק בין הוסק מבפנים או מבחוץ דהא גם במקום שלא הוסק חומו כמו בצד שהוסק וממילא שאין לחוש בו לזיעה".
(ב) הו"ד **ביוזרע יצחק** (עמ' רס"ב).
(ג) הר"ש **גיברלטר** (מהדרין גליון י"ב עמ' י"ז) – "דתנור כיון שהסקו מבפנים וחומו רב הרי הזיעה מתיבש ומקליש מחמת האור ולכן לא זו בלבד שאינו יכול להיות חבור להעביר טעם אלא גם לא חשיב כממש לאסר הדבר שנבלע בו לכך לית לן למיסר בתנור משום זיעה אלא רק משום ריחא".
2. בדבר לח יש לחוש, משא"כ דבר יבש [אפילו מקצת].
(א) **בדה"ש** (בב"ח עמ' רי"א, סי' ק"ח סעי' א' בי' ד"ה אלא עמ' נ"ד) – "נראה שאין ללמוד היתר מדברי הרמ"א לכל עניני שימוש בתנור דרק באוכלים הנצלים או נאפים קאמר הרמ"א שמן הסתם אין חוששים לזיעה אבל המבשל במשקה חוששים אף מן הסתם לזיעה ...".
3. בדבר לח יש לחוש רק בזה"ז.
(א) **אג"מ** (יו"ד ח"א סי' מ') – "מסופקני אם חוששין בסתמא לזיעה דלשון הרמ"א בסי' ק"ח סעי' א' שכתב בזה אחר זה אין לחוש אא"כ הזיע המחבת משניהם דאז אסור אפילו בזה אחר זה אם היו שניהן מגולין, משמע דבסתמא אין לחוש לזיעה אא"כ ידוע דהזיע משניהם. אבל **אפשר דבתנורים אלו שסתומים בגג וכותלים ודאי מזיע** או שיותר נוטה שיזיע. ולכן יש להחמיר למעשה שלא לבשל בהתנור קדירות מגולות ... אבל בסתמא אין לחוש לשמא הזיעו בדברים יבשים ומותר בסתמא בזה אחר זה".
אג"מ (יו"ד ח"א סוף סי' נ"ט) – "ומסתבר שבאפיה אין לחוש לזיעה אלא לבשול קדרה מגולה".
4. מראי מקומות – **בינת צבי** (פרק ט' סעי' ב').
(א) **הגרפ"ש** זצ"ל (אורחות הרב וראש הישיבה עמ' קט"ז) – "אמר לי ראש הישיבה זצ"ל כי לדעתו תנור אפייה בזמננו גם הוא נחשב ריחא, ולעניין דיעבד אינו אוסר כי ההלכה בסי' ק"ח, ריחא לאו מילתא היא. ומשום כך גם מי שאפה בתנור בשרי לא נאסר האוכל דריחא לאו מילתא. ואף כי בסי' צ"ב סעי' ח' מבואר כי זיעה מילתא היא, שם מדובר ברתיות שעולות ויורדות, והיינו כמות אדים מוגברת, אבל אדים שבתנור נחשבים ריחא ולעניין דיעבד מותרים הם. כי מרן זצ"ל סבר שיש הבדל יסודי בין ריחא לזיעה, וסבר שזיעה היא האסורה משום שיש בה כמות גדולה, אבל ריחא שהוא אדים בכמות מועטה אין בו איסור לעניין דיעבד".
(ב) **מגילת ספר** (סי' ק"ח אות ד') – "ולא נזכר כלל שיאסר מדין זיעה, והדברים תמוהים ביותר ... ולומר שכל תנור חומו רב ביותר (כמה מאות מעלות) ומשום כך הזיעה נשרפת ואין לחוש לה ודווקא בבישול יש זיעה מרובה משום שאין האויר חם כ"כ ... המציאות בנראית לעינים היא שבתנור אין זיעה כלל וכמו שאנו רואים שבפתיחת תנור אין אנו רואים שום זיעה לא באויר התנור

ולא בדפנותיו, ולעומת זאת בבישול תמיד יש זיעה כשמרימים המכסה ... יוצא מזה חידוש גדול להלכה שמעיקר הדין א"צ לחוש לזיעה בתנורים דיין, אמנם לדינא החמירו הרבה מפוסקי זמנינו וצ"ע".

ג. אוכל שחיממו במטוס או בבית מלון של גויים, ויש עליו ב' כיסויים, ונפתח מעט אחד מהכיסויים.

1. הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: אוכל שחיממו במטוס או בבית מלון, ומבשלים בהתנור מאכלי טרפות ומאכלים כשרים בב"א, ויש על המאכלים כשרים ב' כיסויים, אבל אחד מהכיסויים נפתחו קצת, האם יש להחמיר בזה. תשובה: דכיון דיש כיסוי אחד, וכל החשש הוא רק משום זיעה, וזיעה בתנורים הוא רק חומרא, לכן בשעת הדחק שאין לו מה לאכול אפשר להקל בזה".
2. נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: אוכל שחיממו במטוס או בבית מלון, ומבשלים בהתנור מאכלי טרפות ומאכלים כשרים בב"א, ויש על המאכלים כשרים ב' כיסויים, אבל אחד מהכיסויים נפתחו קצת, האם יש להחמיר בזה. תשובה: שקשה להקל בזה, כי מצוי בזה הרבה חששות ומכשולות".
3. מראי מקומות – תשובות והנהגות (ח"ב סי' ש"פ).

ח תנורים: הלכות.

א. אש למעלה (grill).

1. מיקל – אג"מ (יו"ד ח"א סוף סי' נ"ט), "נראה דכשהאש למעלה אין לחוש לזיעה אף בקדרות מגולות שהוא נשרף עוד קודם שתגיע הזיעה להתנור".
  2. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רכ"ז).
- א) אור לציון (ח"ג פרק י' הע' ב') – "אבל בתנור עם אש מגולה (גריל), שהיסקו מבפנים, מעיקרא היה נראה שאין תנור זה צריך הכשר כלל, שכיון שיש כאן אש גלויה, הזיעה נשרפת ואינה נבלעת בדפנות. (ראה בשו"ע יו"ד סימן ק"ח. וראה בפרמ"ג סימן תנ"א א"א ס"ק מ"ד). אולם שוב נראה שמלבד מה שיש לבדוק אם גם באש של תנור חשמלי הכל נשרף, הרי מצוי הרבה פעמים שהבצק תופח ונשפך ונדבק בדפנות, והוא דבר המצוי, וא"כ אף אם לא נחוש לזיעה יש לנו לחוש לטעמו הראשון של הטור, שהבצק נוגע בדופן, ולא להשתמש בתנור זה אם אפו בו חמץ במשך השנה".

ב. להשתמש לכתחילה כשהם מגולה בזה אחר זה.

1. מיקל, אפילו שניהם דבר לח.
- א) טוב טעם ודעת (תליתאה סי' קע"ו) – "דהרא"ש והרמ"א בסי' צ"ב לא חששו רק אם הוי הזיעה מכלי הבלוע ממאכל עצמו אבל אם בתחלה נבלע רק מכה זיעה להיות זיעה מחמת זיעה זה ודאי אין בו ממש וראיות הרא"ש הוי נמי אם הזיעה ממאכל עצמו ולא מכלי".
- 1) מהרש"ם (ח"ג סי' ר"ח) – וע' שו"ת טטו"ד תליתאה סי' קע"ו שנשאל בזה ופסק להקל מטעם אחר דכיון דבתחלה נאסר רק ע"י זיעה אין חוזר ואוסר ע"י זיעה ודבריו תמוהים במחכת"ה".
- ב) הגר"ב צ ואזנר שליט"א (אור ישראל גליון ל"ב עמ' צ"ב) – "מענה פשוט דכל המחמיר בזה, אינו אלא מן המתמיהין, אה"נ דמה שנהגו הרבה שיש להם שני תנורים נפרדים, יש לזה מעלה, שאפשר לאפות ולבשל באותו זמן שני המינים, וכן שלא יצטרך לבדוק נקיון התנור, אבל כל מי שאין היכולת בידו, חלילה להחמיר לאחרים אף חומרא כ"ד בזה, ובפרט בשעת חפזון וצורך, כמו ערבי שבתות וימים טובים וכדו', כאשר הרחיק היעב"ץ את המחמירים בזה, דזהו בורות, והפסד ממון ישראל, וחסידות של שטות, עיי"ש. ובפרט אלו המצריכים להמתין מעל"ע, בין אפית ובישול בשר לחלב, ואח"כ עוד ללבן התנור ביניהם, כמה הוראות אלו מרפסן איגרא, וטעות בדבר משנה, וכמה גרוע להטיל חומרות, טירחא, והוצאות יתר, על השואלים, בדבר שהוראתו פשוטה להיתר, כי כל בר בי רב יודע, שהמתנת מעל"ע לא נאמר רק לענין בליעת איסור, ולא בין שני המינים שהיתרא בלעו, כ"ש דאין צריך מעל"ע בהכשר ליבון, כמבואר ... ולכן מותר לאפות, לצלות, או לבשל, בין מאכל יבש - ובין מאכל לח, בין של איסור והיתר, ובין בשר ודגים או מאכל של פסח בתנור חמץ, וכ"ש בשר וחלב, או פת, באותו תנור 'בזה אחר זה', ואפילו 'לכתחילה', ואפילו מיד כשהתנור עדיין חם וריחו נודף ממין הקודם".
- ג) הגר"ש פעלדר שליט"א (סוף קלטת ה') - מעיקר הדין אין זיעה בתנורים שלנו.
2. יבש [אפילו מקצת], יש להקל מיד.

א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ' ד"ה והנה) – "והנה אם לא נתבשל בתנור קדרות בדבר לח אלא שאפו או בשלו דברים יבשים שהם אוכלין בלא משקין איתא בפמ"ג בהקדמה לאו"ח בהנהגות השואל עם הנשאל בסדר שני סעי' ל"ז דזיעת אוכלין אינו אוסר ובחלב מהותך נמי מצדד להיתר שאין זיעתו אוסר ע"פ הרמב"ם דבפ"ז מטומאת אוכלין ה"ד אבל כתב בלשון אפשר משמע שמסתפק לדינא והובא גם בפ"ת סי' צ"ב סק"ו בלשון אפשר אבל ביבש ממש משמע שלא מסתפק כלל ומתיר בברור וא"כ באפו ובשלו רק דברים יבשים יש להתיר לדידיה בזה אחר זה אף בהזיעו. ומ"מ למעשה בודאי הזיעו יש להחמיר אבל בסתמא אין לחוש לשמא הזיעו בדברים יבשים ומותר בסתמא בזה אחר זה".

ב) הגר"חפ"ש זצ"ל (דברי חכמים יו"ד אות י"ג) – "שאלה: האם בתנורים שלנו יש איסור לבשל חלב לאחר בשר. תשובה: הגר"חפ"ש התיר זאת מב' טעמים: 1) עיין פתחי תשובה שכתב דאין זיעה באוכלין, ולכן אין זיעה בבשר ואפילו אם נותנים מעט משקה בהבשר ליכא זיעה מהבשר רק מהמשקה. (וגם המוהל (Juice) מהבשר ליכא זיעה כיון דבא מאוכל) ולכן האופן המיוחד דאיכא למיחש לזיעה הוי אם בישל בה חלב (כגון אם נתן חלב בתוך עוגת גבינה Cheese Cake) 2) ואפילו אם תמצוי לומר דאיכא קצת זיעה, מסתברא דאינו מספיק לפלוט מהתנור, ולכן מותר לבשל בתנורים שלנו בשר וחלב זה אחר זה".

ג) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: בתנור אחד האם מותר לבשל בשר ואח"כ חלב כשהם מגולות. תשובה: בזמנינו יש שכתבו דאין לחשוש משום זיעה בתנורים משום דהזיעה נשרף, אך נוהגים להחמיר בזה ולכן במקום שיש עוד צירוף

להקל, יש להקל. ובדבר יבש דהפמ"ג החמיר ע"ז, הרי ודאי אפשר להקל, כיון דיש לצרף הדיעות דאין כאן זיעה בתנורים וכן השי' דבדבר יבש אין כאן זיעה".

3. אחר כ"ד שעות.

(א) אמת ליעקב (הע' מ"א) – "נראה שמותר להשתמש בתנורים נקיים שלנו לבישול בשר וחלב [מגולים] או איפכא כל שמנקים את הבעין וממתינים כ"ד שעות ביניהם, כי גזירת חז"ל דאינו בן יומו אטו בן יומו לא נאמרה על תנורים".

(ב) וכן בשם אג"מ (RJJ חל"ב סוף עמ' ל"ג), וצ"ל רק בדבר מקצת יבש. דאי בדבר לח, האג"מ (יו"ד ח"א סי' מ') מיקל רק בדיעבד אחר מעל"ע.

(ג) הליכות אבן ישראל (מועדים ח"א עמ' כ"ג אות ט"ז) – "בשאר ימות השנה, תנור שאפו בו בשר, ורוצה לאפות בו עתה בתבנית אחרת חלבי, אם התנור בן יומו צריך מתחילה להכשירו. ודי להכשירו ע"י שמחממו באותו חום שנבלע בו הבשר. וכשהתנור אינו בן יומו, ואופה בתבנית אחרת, אין צריך להכשיר התנור, ודי בנקיון התנור".

4. יבש גמור אחר כ"ד שעות.

(א) יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ז') – "ומ"מ לכתחלה נראה ודאי שיש להחמיר שלא לבשל בקדירה מגולה תבשיל לח אפילו אחר מעת לעת, ורק באוכלין כגון אפיית עוגות".

5. מחמיר.

(א) מהרש"ם (ח"ג סי' ר"ח) - לשונו מובא לקמן.

(ב) מנחת יצחק (ח"ה סי' כ').

(ג) חלקת יעקב (יו"ד סי' כ"ג) - לשונו מובא לקמן.

(ד) להורות נתן (ח"א סי' ל"ג, סי' ל"ד) – "וזאת התורה העולה מדברנו בעזה"י - תנור שאפה בו מאכל של בשר, אף כשהמאכל הוא יבש שאין בו זיעה, אסור לאפות בו של חלב אלא אם כן ילבנו מקודם בלבון קל, ואף כשעבר מעת לעת משעה שאפה בו של בשר אסור. אבל בדיעבד אם אפה של חלב אחר בשר אפילו כשהוא בן יומו מותר ובתנאי שאין בהם זיעה. אבל היכא שיש זיעה בשניהם אסור אף בדיעבד כשהוא בן יומו [ואף דבשו"ע יו"ד (סימן צ"ג ס"א) כתב הרמ"א להחמיר בכיסוי אף באינו בן יומו עיין שם, י"ל דבנ"ד עדיף טפי, עיין בטו"ז וש"ך שם בשם מהרש"ל]".

(ה) בדה"ש (ס"ק קפ"ג, בי' שם).

(ו) שבט הלוי (קו' מבית לוי ח"ג עמ' כ"א אות א', בעניני יו"ד עמ' מ' סעי' א', פסקי חודש נסין עמ' מ"ד אות א') – "אין להשתמש בתא אחד שבתנור לבשר וחלב, גם בזה אחר זה, וגם לאחר כ"ד שעות מהשימוש האחרון".

(ז) קובץ הלכות (שבועות פרק י"א סעי' ט"ו, סוף הע' כ"ב) – "ובמאכלים מגולים נוהגים להחמיר שלא לאפות או לצלות או לבשל מאכלי חלב בתנור בשרי. [דבתנורים שלנו שיש חורים להוצאת העשן ("נענט")] יש לצרף מה שאפשר להחשיבו כתנור פתוח (וכ"ה דעת הגרי"א הענקין בשו"ת גבורות אליהו אור"ח סי' קמ) שלכן מן הסתם אין לחוש לזיעה, ואף שאינו ברור להחשיבו כתנור פתוח (ע' בשו"ת אג"מ שם), עכ"פ בנוגע אפייה או צלייה דמסתברא להקל גם בלי ליבון, ודאי אפשר לצרף מה שיש פתח להוצאת העשן, אלא שכבר נהוג עלמא להחמיר אף בנוגע אפיית דבר יבש מחששא שאיכא רוטב של המאכל שהזיעה, שלכן לכתחילה יש להכשיר התנור מצד המנהג]".

(ח) נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: בתנור אחד האם מותר לבשל בשר ואח"כ חלב כשהם מגולות. תשובה: שאסור, ובין השימושים יש לנקות התנור, ולהדליק את התנור בחום הכי גבוה לעשרים דקות, ואם אפו שם מאכל נוזל, לכתחילה יש לשים שם תבנית עם מים שיעלה זיעה וכמבואר בשו"ת מנחת יצחק. ואם אפשר להמתין כ"ד שעות ביניהם עדיף טפי".

(ט) הגרי"צ גאלדהירש שליט"א (קובץ אור ישראל חוברת ל"ד עמ' ל"ה) – "ודאי אסור לכתחלה בלא ליבון בתנורים שלנו בשר אחר חלב, או להיפך, ואפילו מאכל פארוו"ה שרוצה לאכול עם בשר או חלב".

6. פרווה.

(א) יבש גמור [כמו חלות], מיקל.

(1) פתחי הלכה (ארטסקרול עמ' רכ"ז, מטבח הכשר עמ' קע"ט, עמ' קפ"ב) -

One may, however, bake challoos immediately after roasting meat, providing that the oven surfaces are clean.

(2) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' ר') – "[מותר לאפות עוגות פרווה בתוך תנור בשרי בן יומו בכוונה לאכול עם חלב] והטעם הוא מפני שאפילו בזיעת דבר לח אינו אסור אלא לכתחילה מפני שגורם נ"ט בר נ"ט. [מהתנור בשרי, להזיעה, להעוגות, יש ג' נ"ט]. לפיכך בזיעת יבש, אין צריך להחמיר. ועוגה דינו כדבר יבש. וכל זה דווקא אם יש הפסק כלי בין העוגה להמדף בשרי. דאל"ה פשוט שאסור מפני שבולע ישר מהמדף בשרי. ואפילו אם המדף אינו בן יומו, מ"מ אסור לכתחילה. אבל ע"י הפסק כלי מותר, שאין כלים בולעים זה מזה. ואף שנכון ליזהר שכלים בולעים זה מזה, מ"מ הא אין כאן אלא גורם נ"ט בר נ"ט, ואין צריך להחמיר".

ע"י הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) - לכבוד הרב ברקוביץ שליט"א. ראיתי בקונטרס זרע שמואל (הל' או"ה הערה 200) שהביא בשם הרב שמותר לכתחילה לאפות עוגה בתנור בשרי בן יומו כשדעתו לאכול העוגה עם חלב. אבל מצד שני שמעתי שיעור מאת הרב שליט"א (בב"ח שיעור 9 דקה 44.36) שלכתחילה מחמירין שלא לאפות (חלה) פרווה בתנור בן יומו בשרי כדי לאכול החלה עם חלב ורק בדיעבד אם אפה החלה מקילין. כיון שדבר זה הוא מאד מצוי, אני רוצה לדעת דעת הרב למעשה בדבר זה.

R' Y. Berkovits wrote: Me'ikur hadin I hold it's muter. Although we are choshesh l'chatchila for zeyas yavesh, here it will only be gorem nat bar nat which is anyway only assur l'chatchila. I don't publicize it since I don't think that this is the minhag. The minhag is to either do libun kal or wait 24 hours.

(ב) הגר"ד היבר שליט"א (kashrus kurent חל"ח מספר ב' עמ' ג')

One may, l'chatchila, bake an open bread or cake (or any other dry pareve item) in an oven that was designated for meat and then eat it with dairy, as long as the oven is clean and there is no uncovered meat in the oven at the same time.

7. ימתין מעל"ע.

(א) שבת הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' מ' סעי' ג', הע' א') – "השתמש בתא אחד לבשר או לחלב, ורוצה להשתמש לפרווה (חלה, עוגה וכדו') לאכול אח"כ עם בשר או חלב ימתין [לכתחילה] מעל"ע, (אע"פ שאין בליעה ממש), ויאפה או יבשל את מאכל הפרווה רק לאחר מעל"ע. (כשבישל דבר שיש בו זיעה יש יותר חשש, אבל גם בחלה וכדו' שאין זיעה, מ"מ מהנהגה כדאי להחמיר. יש תנורים שלאחר השימוש התנור מתנקה מאיליו בחום גבוה של כ-500 מעלות ובהם מעיקר הדין מותר להשתמש לבשר וחלב בזה אחר זה)".

8. מראי מקומות.

(א) פסקי בושם (פרק כ"ד סעי' כ"ד, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' ת"ב) – "היה מורה שמותר לכתחילה לאפות בשרי [בלי רוטב] בתנור שאפה בו חלבי [בלי רוטב] ואינו בן יומו או איפכא, אלא שיש להיזהר שלא יהיה מודבק בדופן או גג התנור לחלוות גבינה או בשר בעין שיכול ליפול על המאכל ... ויותר טוב שיגעילנו תחילה על ידי שידליק את התנור בשיעור חום הכי גבוה וישאירונו דולק כחצי שעה, ואז ירויח גם שלחלוות הבשר או הגבינה תתייבש ותשרף ולא יצטרך לנגבו".

ג. להשתמש לכתחילה כשאחד מהם מכוסה בזה אחר זה [בבת אחת, אפשר לכ"ע אסור על פי הרמ"א, למחמירים לעיל].

1. מותר.

(א) עי' מ"ב (סי' תנ"א ס"ק קל"ו) – "אם הניח קדירות עם תבשיל אפי' אם שניהם חמים ... וכשמשים כיוסי על הקדירות שמניח שם מותר לכתחילה אף כשאין שם טיח מלמעלה".

(ב) עי' אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ' ד"ה ולכן) – "ולכן אם היה זיעה אין להתיר לבשל תבשיל בשר ותבשיל חלב מגולין אף בזה אחר זה לזמן מרובה".

(ג) הגר"א פאם זצ"ל (בקלטת של הגר"ז שמיט מספר ט"ז) - הבדה"ש הוי חומרה יתירה.

(ד) ששכ"ה (פרק מ"ב סעי' כ"א) – "והוא הדין באשר לבישול ... ואם יכסה אחד משני המינים כנ"ל, הרי זה מותר".

(ה) תשובות והנהגות (אורחות הבית פרק ז' אות ט', עי' תשובות והנהגות ח"ב סי' ש"פ) – "וראו לכסות המאכלים המוכנסים לתוך התאים בנייר כסף, דבכגון בתנור בשרי יכסה התבשיל החלבי שיהיו מכוסים מכל צד, כדי למנוע מעבר הזיעה מבשרי לחלבי, ובוה יצאנו מכל חששות".

(ו) קובץ הלכות (שבועות פרק י"א סעי' ט"ו, הע' כ"א) – "מותר לכתחילה לאפות או לצלות או לבשל מאכלי חלב בתנור בשרי כשהם מכוסים, באופן שמכסה את המדף (ראק) שעליו התבשיל מונח בנייר אלומינום. (שבאמת אין צריך לדקדק אלא שיהא המדף נקי מלכלוך [שאין בליעה יוצא מכלי לכלי בלי רוטב (רמ"א סי' צב סעי' ח)], אמנם כיון שקשה לצמצם בזה כי מצוי שיהא מעט לכלוך בעין ע"ג המדף, לכן יש לכסותו, ובכה"ג אין חשש, כי אפי' אם יבלע בתוך הנייר אלומיניום, אין הבליעה הולכת אל הכלי [שאין בליעה יוצא מכלי לכלי בלי רוטב])."

(ז) הגר"ש פעלדר שליט"א (סוף קלטת ה').

2. רק באקראי.

(א) הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] ריש עמ' רי"ב) – "האם יש דרך לאפות בשר בתנור חלבי מבלי להכשיר את התנור קודם לכן. תשובה: כן, אם יכסה היטב את המאכל הבשרי בעת אפייתו, או שיקפיד תמיד לכסות את המאכלים החלביים הנאפים בתנור. וכל זה שלא בדרך קבע".

(ב) מגילת ספר (אות מ"ו, נספחים יו"ד סוף סי' ד').

3. זה אחר זה, ושניהם מכוסים.

(א) אמת ליעקב (סי' ק"ח הע' מ"א) – "לכתחילה אין להשתמש בתנור א' לבשל תבשיל בשר וחלב ביחד [או אפילו בשר או חלב עם תבשיל פרווה] אף ששניהם מכוסים היטב, אבל בזה אחר זה כל שניהם מכוסים היטב מותר אפילו לכתחילה".

4. מכוסה מותר, רק עם טס מיוחד לבשר ולחלב.

(א) הגר"צ גאלדהירש שליט"א (קובץ אור ישראל חוברת ל"ד עמ' מ"א) – "מכוסה היטב אין חשש כלל, ויכולים לאפות זא"ז אפילו לכתחילה, אלא צריכין ליזהר שלא ישפך לחוץ, וכן צריכין ליזהר שיהיה טס מיוחד לבשר ולחלב כדכ' ברמ"א סי' צ"ב ס"ח, דאף דאין בלוע יוצא מכלי לכלי בלי רוטב, אין לעשות כן לכתחילה".

(1) עי' המחלוקת לעיל, מה הפשט בחומרות הרמ"א.

5. בדבר מגולה לח יש להחמיר, ואם הוא דבר יבש יש להקל.

(א) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רכ"ז, מטבח הכשר עמ' קע"ח).

6. לח, רק אחר כ"ד שעות. יבש, מותר מיד – בדה"ש (ס"ק קפ"ג, בי' שם).

(א) "ובמקרה שרוצה לבשל שם מאכל סתמי על מנת לאוכלו עם חלב יש להקל ע"י כיוסי אפילו כשיש שם משקה ואף בלא המתנת כ"ד שעות" – בדה"ש (סי' צ"ב ס"ק קפ"ג, עמ' רי"ג).

ד. האם מותר להשתמש לכתחילה, ע"י הכשר [רק אם נקי].

1. יש להקל אפילו בתוך כ"ד שעות, ולחמם את התנור לחום הגבוה ביותר.

(א) אמת ליעקב (הע' מ"א) – "ואם אין רוצים או לא יכולים להמתין כ"ד שעות, יכולים לחמם את התנור לחום הגבוה ביותר למשך המזמן שהשתמשו בו למין האחר, וסגי בזה".

(ב) אגורה באהלך (ח"א סי' צ"ד אות ב', סי' צ"ה, סי' צ"ח אות ו') – "צריך תחילה לנקותו מכל משהו בעין, ואח"כ לחמם את התנור בחומו היותר גבוה משך קרוב לשעה, ואז אין צריך להמתין כ"ד שעות".

(ג) הליכות אבן ישראל (מועדים ח"א עמ' כ"ג אות ט"ז) – "בשאר ימות השנה, תנור שאפו בו בשר, ורוצה לאפות בו עתה בתבנית אחרת חלבי, אם התנור בן יומו צריך מתחילה להכשירו. ודי להכשירו ע"י שמחממו באותו חום שנבלע בו הבשר".

(ד) אור לציון (ח"ג פרק י' הע' ב') – "ואף שבמשך השנה אין אנו מצריכים שני תנורים נפרדים, למאכלי בשר ולמאכלי חלב, ואנו מסתפקים בחימום התנור בחום גבוה כדי ליבון קל, היינו מטעם שהרי כשנבלע בשר או חלב, נבלעים הם כשהם היתר, והוי התירא בלע, ודינו כנותר שאף שבלע ע"י האור דיו בהגעלה, כמבואר בב"י בסימן תק"ט בשם המרדכי והסמ"ק והגהות מיימוניות לענין ליבון כלי מבשר לחלב, שכתבו שלכן סגי בליבון קצת כמו שרגילים העולם לתת עליה קש לנסות, דלא גרע מהגעלה. וכן פסק בשו"ע שם סעיף ה'. (וראה גם בנקודות הכסף יו"ד סימן צ"ג). ולכן די לנקות היטב את דפנות התנור ובעיקר את הגג במטלית עד שלא ישאר שומן ולכלוך בעין, ולאחר מכן להסיק את התנור בחום גבוה כדי ליבון קל. ואף לחמם את התנור עד שיהא חם בכדי שהיד סולדת בו, מבואר במרדכי שם בסוף ע"ז (סימן תת"ס) דמהני בהתירא בלע. והובא בב"י בסימן תנ"א. וכן כתבו בהגהות מיימוניות בפרק י"ז מהלכות מאכלות אסורות אות ה' ועוד ראשונים. וכן פסק מרן בשו"ע יו"ד סימן קל"ה סעיף י"ד לענין יין נסך, שאם הסיק מבפנים עד שעבר החום לצד חוץ כל כך שהיד סולדת בו חשיב כהגעלה, כמבואר בב"י שם. (ויש להסתפק מה עדיף, ליבון קל או הגעלה, וצ"ע. וראה בדברי הגר"א בסימן תנ"א סעיף ד' ובפרמ"ג בסימן תנ"ב בדיני וסדר הגעלה בקצרה שבמשב"ז שם). וראה גם בט"ז בסימן תנ"א ס"ק ח' ובמג"א שם ס"ק כ"ז ובגר"ז שם סעיף י' וסעיף ט"ז, ע"ש. (ואם מסיק את התנור על חום מאה וחמישים מעלות צלזיוס במשך מחצית השעה ודאי שדי בכך). ולכן אפשר להשתמש בתנור לאחר ניגוב והיסק מבשר לחלב, ובלבד שיחליף את המגשים, שיהא מגש מיוחד לבשר ומגש מיוחד לחלב".

(ה) קובץ הלכות (שבועות פרק י"א סעי' ט"ו, סוף הע' כ"ד) – "שיש עוד אופן להשתמש בתנור למאכלי חלב מגולים, והיינו שבעיו"ט יגביה אש התנור לחום הגבוה ביותר וכשיר את התנור, ושוב יקבע חום אחד לאפות בו במשך כל היו"ט ולא ישנה חום האש כלל, ואחר שיבשל או יאפה בו מאכלי בשר ישאיר את התנור שיבער למשך חצי שעה וכדומה, ובכה"ג יסמוך שמתלבן התנור בכדרך תשמישו ועי"ז נפלט הבליעה, דבליבון קל י"ל דשפיר מהני כדרך תשמישו ואמרי' בי' כבולעו כך פולטו, ובפרט בנידו"ד דהוי ליבון התנור חומרא בעלמא אפשר לסמוך ע"ז, אך עכ"פ בודאי עדיף להכשיר התנור ע"י זיעה בכה"ג".

(ו) הגר"ש פעלדר שליט"א (סוף קלטת ה') - מ"ה דקות.

(ז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

1. Since I have only one oven, can we consider it בדיעבד and allow cooking fleishig 24 hours after milchig (both uncovered)? 2. Is there any עצה to not have to wait 24 hours? 3. Can we assume there is no זיעה when baking, and allow baking milchig right after cooking fleishig? 4. Assuming there is no זיעה when baking, can one bake fleishig (e.g. kugel) and milchig (cheesecake) simultaneously in separate pans (as in קה סעיף ב)?

R' Y. Berkovits wrote: Just do libun kal between them. Clean the oven from real mamashos, then turn it on until it reaches the highest temperature (we can assume by then it has reached what is necessary for libun kal). This could take about 20 minutes. You don't have to wait 24 hours.

2. יש להקל אפילו בתוך כ"ד שעות, והמחמיר תע"ב שיעמיד שם קדירה עם מים עד שירתיח ויעלה זיעה הרבה.

(א) מנחת יצחק (ח"ה סי' כ' אות ט"ו) – "אם אין להם רק תנור שהיסקו מבחוץ, נראה דכדי לצאת גם ידי התע"ב, דבשעה שעושה הלבון הקל, יעמוד גם בפנים קדירה עם מים, עד שירתיח ויעלה זיעה הרבה, דאז יהי' גם הגעלה מבפנים ... דמקודם צריכים לנקות היטב כל הדפנות, שלא יהי' שום בעין דבוק שם ... ואם הוא תוך מעל"ע, יהי' הכלי הנ"ל, לא של בשר ולא של חלב, כיון שהכלי נקי מבעין, ואין חשש רק על הבליעה בדופניו, אחרי המעל"ע הוי נוטל"פ, ואין אוסר הכלי שתחתיו, ובכלי שאינו של בשר או חלב, אפילו תוך מעל"ע, דהוי נ"ט בנ"ט, וכמבואר לענין הגעלת כלים שם (או"ח סי' תנ"ב), ואף דלכתחילה אין מגעילין רק אב"י אפילו בהיתרא בלע, כדאיתא שם (סעי' ב'), וגם אין מגעילין מבשר לחלב ולהיפוך, מ"מ כיון דהוי רק משום חומרא, ובכה"ג דכל הגעלה הוי רק להעדפה בעלמא, אין להחמיר בכ"ז".

3. לכתחילה ימתין כ"ד שעות, ולחמם את התנור לחום הגבוה ביותר.

(א) באר משה (פתחי הלכה [עברית] שאלה ט', עי' ריח הבשם פרק ג' הע' ל"ז) – "שאם מבשל יניח נייר כסף על שולי התנור שאם יטפטף מהבשר לא יטפטף על גוף התנור אלא על נייר הכסף, באופן שיכול לזורקו לאשפה לאחר הבישול, והיותר נכון שיניח נייר כסף תחת הכלי שבו הבשר מתבשל באופן שהרוטב וכל מה שנופל מהכלי יפול על הנייר כסף. ואח"כ ימתינו כ"ד שעות [וזה לחומרא] ושוב ירתיחו התנור באש היותר גבוהה משך שעה ומחצה, ויכול אח"כ לאפות ולבשל מאכלי חלב. וכן להיפך מחלב לבשר".

(ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רל"ב, מטבח הכשר עמ' קפ"א, [שעה, ע"פ הבאר משה]).

4. לכתחילה ימתין כ"ד שעות, שיעמיד שם קדירה עם מים עד שירתיח ויעלה זיעה הרבה, אבל לא בקביעות.

(א) תשובות והנהגות (ח"א סי' ת"ל, אורחות הבית פרק ז' אות ט') – "ונהגו להקל באופן שלפני האפיה מחממים התנור בחום הכי גבוה לחצי שעה ויש ממתנים כשעה, והיינו לאתר שהיית כ"ד שעות מבישול הבשר ונקוי התנור, ונכון שבחימום התנור יניח בתוכו כלי מים רותחים שזיעת המים תפליט הזיעה הבשרית או החלבית, ומכל מקום כל זה באופן עראי שהתנור מיוחד לבשר או לחלב ולפעמים מהפך אבל בקביעות אין כדאי לסמוך על היתר זה לכתחילה".

5. רק בדבר שמקצת יבש, ולחמם את התנור לחום הגבוה ביותר, וגם להמתין כ"ד שעות.

א) יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ז') – גבינה לאחר צליית בשר, יש לצרף דעת הסוברים שאין דין זיעה באוכלין, ולכן יש להתיר: לאחר מעת לעת מצליית הבשר, ובמגש המיוחד למאכלי חלב, ובתנאי שיסקו את התנור לפני האפיה כשליש שעה, באופן שחום התנור יסלק כליל את הזיעה המועטת במדה שישנה בתנור. והנהוגים להקל בזה באוכלים גם בתוך מעת לעת אין למחות בידם, שיש להם על מה שיסמוכו".

6. מחמיר, והעולם נוהגים להקל.

א) מהרש"ם (ח"ג סי' ר"ח) – "ע"ד שאלתו בתנורי ברזל שיש בראטרעהרין/צינורות לצלייה/ של ברזל שיש תקרה למעלה של ברזל והעולם נוהגין לבשל ולאפות מאכלי חלב והזיעה עולה למעלה ואח"כ בתוך מעל"ע מבשלין תבשיל בשר בודאי אין להקל לכתחלה אבל בדיעבד יש לצדד עפ"מ ש"ש ב"ש"א שאלת יעב"ץ ח"א סי' צ"ג דהברזל הרוחה ע"י אש תיכף מתלבן כרגע ע"י ההיסק ואף שבנ"ד היסקו מבחוץ מ"מ נשאר רק מעט וכבר כ' באו"ה כלל ל"א דין ח' דמספיקא תולין שיש ס' נגד טיפות הזיעה הנופלת ודוקא בידעו דליכא ס' יש לאסור ע"ש א"כ מכ"ש בנ"ד שנגעל בשעת בליעת הזיעה ע"י החום ע"י היסק מבחוץ עכ"פ ... ובנ"ד יש לצרף עוד ספיקו של הרא"ש דבעודו רותח אינו בולע הזיעה כמ"ש בהגהת מהר"ח בשמו ובדאיכא ספיקות מבטלין לכתחלה כנודע. וע' שו"ת טט"ו דתליתאה סי' קע"ו שנשאל בזה ופסק להקל מטעם אחר דכיון דבתחלה נאסר רק ע"י זיעה אין חוזר ואוסר ע"י זיעה ודבריו תמוהים במחכת"ה אבל עכ"פ הסכים שם להקל וטעמא דידי נראה יותר נכון ואף דבשו"ת ב"ש סי' קס"ד מחמיר **נתאמצתי לחפש צד היתר כיון שהעולם נוהגין כן וע' שו"ת בית היוצר**".

7. מחמיר, [אפילו לחלות].

א) חלקת יעקב (יו"ד סי' כ"ג) – "אני רואה בביתי בתנור גאז שלי, שאופין רק חלות לשבת ועוגות עם שמן בתוך תבניות של ברזל או פח, וגם פשטידא (קיגעל) על ש"ק, גם כן כמובן רק עם שמן וגם כן רק בקדירה, וכל התנור מלא עם בעין של שמנונית, אי משום הנצוצות או הזיעה, עובדא דמילתא כן הוא, ולא נשרף הבעין מחמת ההיסקות התדירות בכל פעם, א"כ פשיטא שאם השמנונית הלזו תהי' מבשר פשיטא דאסור ... ודי בזה אם נדחוק להתיר פעם בשנה לאפות עוגות עם גבינה, כמו לשבועות וכדומה, ואחר כך ללבנו בכדי לאפות בשם חלות הנאכלין גם עם בשר, דבשם אין בעין, דהעוגות הם בתוך תבניות והגבינה בתוך העיסה, רק חשש זיעה, דיש לנו סמך דבאוכלין אפשר לא שייך זיעה, ונוסף לזה שהוא באקראי, ויכול לדקדק על הליבון שיהי' בהכשר - אבל לצלות בשם בכל עת, פעם בשר ופעם חלב או חלות הנאכלין בחלב, דבצלי קדר פשיטא דשייך זיעה כמו ברוטב, ע' מג"א סי' תמ"ז ס"ק ד' לענין ריחא - וגם הוא דבר תמידות ... אם כן פשיטא דאין להתיר".

ב) להורות נתן (ח"א סוף סי' ל"ד) – "היה מקום לומר לכאורה דבכל פעם שירצה לאפות של חלב אחר בשר או איפכא ילבנו מקודם בליבון קל, ברם לפע"ד אין זו עצה, דשייך בזה איסור ממנהגא שמביא המג"א (סימן תק"ט סקי"א) שאין להכשיר כלי חלב לבשר או להיפוך שמא ישכח ויבוא לידי תקלה. ואף שכתב שם המג"א דהיכי שאין משתמשין באותו כלי אלא ע"י ליבון ליכא האי מנהגא, הנה בנ"ד מאן יימר שאין משתמשין בתנור זה אלא ע"י ליבון מוקדם, דלפעמים משתמשין מתחלה רק באש קטנה לפי הצורך שאינו בגדר ליבון קל, וגם מאן יימר דהליבון מגיע בכל פעם עד לתקרת התנור דשם מקום הזיעה, ובפרט בתנורים כאלה המתחדשים תמיד חדשים לבקרים מינים ממינים שונים, אם נתיר אחרי ההיסק, בקל יבואו להקל בכל המינים אף אם לא יהא בו ליבון קל. ואף למאי שכתבנו לעיל דהיכי שבדיעבד מותר לא חיישינן לכתחילה לשמא ישכח וליכא מנהגא דמג"א, הנה זה שייך אם אין אופין בו אלא דבר שאין בו זיעה, אבל כשאופין וצולין כל מיני מאכלים שיש בהם זיעה, דבכה"ג אם לא ליבנו אסור אף בדיעבד, שוב חוששינן לכתחילה פן ישכח. ולקושטא דמילתא הלא עין רואה כי ברבות הימים מתמלא התנור שמנונית בכל צדדיו עד שנראה בחוש שאין ההיסק של התנור מעבירים מן העולם, ולכן לא נראה להתיר להשתמש לכתחילה בתנור כזה לבשר ולחלב אף אם יעשה היסק ביניהם. וכעת בעיוני בספרים ראיתי בשו"ת דעת סופר זצ"ל (חיו"ד סימן קט"ו) שהעלה ג"כ שאין להקל בזה לכתחילה ושכן נוהגין המדקדקין שיש תנור מיוחד לבשר ומיוחד לחלב עיין שם. וכן ראיתי בשו"ת חלקת יעקב (ח"ב סימן קל"ו) להחמיר בזה, והביא שם מכמה אחרונים בזה".

ג) דברי יציב (דרכי הלכה פרק ו' הע' ט"ו).

ד) הגרי"צ גאלדהירש שליט"א (קובץ אור ישראל חל"ד עמ' מ"ב) – "דתנורים שלנו הוי ספק חרס".

8. מראי מקומות – יען יוסף (ח"ב סי' רע"ו - סי' רע"ט), מגדולות מרקחים (יו"ד סי' ל"א).

א) שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' מ"א סעי' ה') – "טעה והשתמש לחלב בתא בשרי או להיפך צריך להכשיר את התנור, ויפעילונו על החום הגבוה ביותר במשך כחצי שעה".

ב) אבני ישפה (אהל יעקב כ"ג אלול תש"ע) – "לא בארת אם התנור הוא חלבי אבל כיון שחממו בה פיצה משמע שהוא לשמוש חלבי ורק פעם אחת העוזרת חממה בו מאכל בשרי. לא ברור אם היו אדים מן הצ'ולנט או שמא היה הכל גוש, אבל למעשה מחמירים להכשיר בכל אופן. לכן יש לחמם התנור על אש גבוה במשך חצי שעה ויחזור התנור להיות חלבי".

ג) ילקוט יוסף (סי' פ"ט סעי' פ"ח, קיצור שו"ע סי' פ"ט סעי' פ"ח) – "תנור אפיה חשמלי, יש להתיר לאפות באותו תנור עוגות הממולאים גבינה, בתוך מגש אחר המיוחד למאכלי חלב, ובלבד שיעבור זמן של מעת לעת, ובתנאי נוסף שיסיק את התנור לפני האפיה כחצי שעה, באופן שאם נשארה איזה זיעה בדפני התנור, תישרף כליל על ידי ההיסק. וכל זה באוכלים, [מפני שיש פוסקים רבים שסוברים שאין דין זיעה באוכלין], מה שאין כן במשקים כגון מרק וכיוצא, אין להתיר, אלא אם כן היתה הקדרה מכוסה היטב, שאז יש להתיר רק לאחר מעת לעת, ועל ירי היסק כאמור. ומכל מקום בדיעבד אפילו בתוך מעת לעת אפשר להתיר, אפילו בתבשיל לח".

ה. תנור עם ניקוי עצמי (ע"י חימום הרבה): סעף-קלינינג (self-cleaning) - לבשר וחלב.

1. מיקל.

א) באר משה (ח"ג סי' ק"ה אות ב' ד"ה ודע, פתחי הלכה [עברית] שאלה ט' ד"ה ואם) – "ואם התנור הוא 'סעלפקלינינג' (מתקנה מעצמו), אם רוצה לעשות 'סעלפקלינינג' בין בשר לחלב סגי בזה וא"צ להמתין כלל".

- (ב) אג"מ (אהלי ישרון ח"א פרק ד' הע' נ').
 (ג) שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' מ' הע' א') – "יש תנורים שלאחר השימוש התנור מתנקה מאיליו בחום גבוה של 500 מעלות ובהם מעיקר הדין מותר להשתמש לבשר וחלב בזה אחר זה".
 (ד) הכשרות (פרק א' סעי' מ"ד).
 2. מחמיר [בכלי-אמניאל].
 (א) בדה"ש (ס"ק קפ"ג, בי' שם עמ' רט"ו) – "אין נראה שיהיו ניצוצות ניתזים ממנו ובפחות מזה נראה דלא מהני בכלי חרס כנ"ל, ועוד דהיכא שהאש הוא בתא התחתון שמא נחשב כהאי גוונא כהיסקו מבחוק".
 3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רל"א, מטבח הכשר עמ' קפ"ג).
 (א) לענין פסח - עי' או"ח סי' תנ"א, לשיטות ומראי מקומות.

1. יש מנהג בני אשכנז, שלא לעשות הגעלה מחלבי לבשרי [או להיפך].
 (א) המנהג לליבון - עי' סי' תנ"א סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.
 (ב) המנהג לגבי תנורים - עי' סי' תנ"א סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

2. מראי מקומות – בית יעקב (סי' נ"ז), נפש חיה (סי' כ'), דברי מלכיאל (ח"ה סי' צ"א), מטה ראובן (סי' ר'), חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות פ"ב), מגד יהודה (יו"ד סי' כ'), שערים מצויינים בהלכה (סי' מ"ו ס"ק י"ד), הגר"י רובין שליט"א (שבת הגדול תשס"ז, מוריה נסין תשס"ז גליון שכ"ט), בדה"ש (סי' ק"ח בי' ד"ה אלא, עמ' נ"ד), הגר"א זימערמאן (ריח הבשם פרק ג' הע' ל"ו), מנחת חן (יו"ד סי' ג'), חוברת מסורה ח"ד עמ' כ"ג), חוברת הישר והטוב (גליון ד' עמ' רע"ג), דרכי חכמה (מגיה לחכ"א כלל ס"ב סעי' ו' אות ג'), ס' זכרון יד משה (עמ' ר"א), פאת שדך (ח"א סי' פ"ב - סי' פ"ג), בית אב"י (ח"ה סי' ק"א), קנין תורה בהלכה (ח"א סי' כ"ד), R.J.J. (חל"ב עמ' כ"ה), על פי התורה (כי תשא, פרק כ"ז סעי' ד' - סעי' י"א), אוצר דברי הפוסקים (סי' צ"ז אות ל"ג), בינת צבי (פרק ט').
 1. קנה בשם (אור ישראל חנ"ו עמ' ל"ג אות ס"ח) – "אין לבשל לכתחילה מאכל פארוו"ע בתנור חלבי או בשרי, בדיעבד נתבטלו ונשרפו הבליעות בדופן התנור (גם בכו יומו)".

ט [מיקרו-גל (microwave)]

א. כיסוי במיקרוגל [יש ב' חששות. ראשון, שאינו מכוסה יפה. שנית, לכתחילה יש להחמיר מכלי לכלי].
 1. מיקל.

- (א) אור לצינון (ודרשת וחקרת ח"א יו"ד סי' ד' אות ב') – "בענין המיקרוגל דברתי עם הגרב"ץ אבא שאול שליט"א [זצ"ל] והוא אמר לי בפשיטות שמותר להשתמש בו לחלבי ולבשרי וידקדק לעולם לכסות רק אחד מהם או הבשרי או החלבי".
 (ב) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ד') – "שאלת: האם מותר להשתמש במיקרוגל לבשר ואח"כ חלב. תשובה: מותר, ובכדי שלא יהיו כל מיני בעיות וספיקות, טוב לקבוע שתמיד אחד מין המינים יהיה מכוסה, ותול"מ".
 (ג) יבקש תורה (סוף סי' י"א אות ל"ט) – "שאם מקפיד לעולם לכסות או את החלבי או את הבשרי ויש צלחת מיוחדת לשים מתחת לכ"א מהכלים הללו הרי דשריא".
 (ד) מעשה חושב (ח"ה סי' י"ג אות ח').
 (ה) הגרב"צ ואזנר שליט"א (קובץ אור ישראל חל"ב סוף עמ' ק"ב) – "יזהר מאד לכסות לכה"פ מין אחד, ושהכיסוי יחזיק מעמד, כי מדרכו להתפרק מכה ריכוז החום, ויניח כלי אחר מתחתיהם לבשר ולחלב, מאחר שדרכם לזוב תחתיהם מרוב חמימות".
 2. יש לכסות שניהם.
 (א) שרגא המאיר (ח"ו סי' קס"ז אות ה') – "הנה אם שתי הקדרות הם מכוסים היטב עד שאי אפשר שישפוך מהם כלום לחוץ על הקרקע התנור או על קדירה השני אז מותר לבשל שניהם ביחד, ואם לאו צריך להיות לו רק או של בשר או של חלב. כנלפע"ד וכן הנני מורה למי ששואלני ממני, כיון שאי אפשר לי להתברר היטב אי בולע מהזיעה וכדומה".
 (ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רל"ג, מטבח הכשר עמ' קפ"ד).
 3. לח, רק אחר כ"ד שעות. יבש, מותר מיד.
 (א) בדה"ש (ס"ק קפ"ג, בי' שם).
 4. מחמיר.
 (א) הגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק ח"ו עמ' נ"א, עי' מוריה גליון רל"ח טבת תשנ"ו סוף עמ' ע"ט) – "שלא להשתמש בתנור מיקרוגל לבשר וחלב בזה אחר זה, גם אם יקפידו לכסות את הכלים".
 (ב) הליכות אבן ישראל (מועדים ח"א עמ' כ"ד אות י"ז) – "מיקרוגל שהשתמשו בו לבשרי, אי אפשר להכשירו להשתמש בו לחלבי. ואסור לחמם בו מאכל חלבי, גם כשסוגר המאכל בשקיות ניילון או קופסאות מפלסטיק".
 (ג) הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"ו עמ' נ"א) – "אין להשתמש במיקרוגל לבשר וגם לחלב בזה אחר זה אפ"א אם יקפיד לכסותם היטב".
 (ד) שבט הלוי (קו' מבית לוי ח"ג עמ' כ"ב אות ט', בענייני יו"ד עמ' מ"א סעי' ט', פסקי חודש נסין עמ' מ"ו אות ט') – "מיקרו גל ... ולא להשתמש בו לבשר וחלב גם כאשר מכסים את התבשילים בשעת החימום, כי מצוי מאוד מסיבות שונות שהתבשילים מתבשלים ומתחממים כשאינם מכוסים, ולעיתים גם גולש וניתז מהתבשילים".
 (ה) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: אם כיסה פעמיים במיקרוגל האם מותר להשתמש לחלבי ולבשרי. תשובה: דע"פ דין מותר, אבל ע"פ הנהגה אין לנהוג כן".

(ו) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות מ') – "**הניסיון מוכיח** שמי שמתמש במיקרוגל אחד לבשר וחלב [אפילו שלא בבת אחת] אפילו אם מכסה המאכלים, בודאי יבוא לידי איסור, משום שבמשך הזמן פעמים יפתח הכיסוי, ופעמים ישפך מהמאכלים, ועוד חששות רבים כנהנה וכהנה... "ומסתמא שבאקראי יש להקל, אבל בקביעות אסור וכן"ל".

(ז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' רמ"ב) – "שלכתחילה אין להשתמש בתנור של איסור, לחמם מאכל בתוכה ע"י עטיפה כפולה... אבל יש להקל בזה כאשר טס במטוס, שהוא כבדיעבד".

5. מראי מקומות – להורות נתן (ח"ז סי' ס"ב), **אבני ישפה** (ח"ו סי' קי"ג ענף ג'), **מעדני אשר** (סי' ק"ס אות ז' ד"ה ומעתה), **אוצר דברי הפוסקים** (סי' צ"ז אות ל"ד), **חקי חיים** (ח"ג סי' י', סי' י"ב), **ילקוט יוסף** (אוצר דינים לאשה ולבת, סי' ל' סעי' ט"ז), **אגורה באהלך** (ח"א סי' ק"א), **דברי שלום** (ח"ו קיצור פסקי הלכות יו"ד אות קפ"ה, עמ' רצ"ב).

א) **נתיבות אדם** (אהל יעקב) – "שאלה: אם כיסה פעמיים במיקרוגל האם מותר להשתמש לחלבי ולבשרי. תשובה: שמעתי מזקני הוראה שאין אנו יודעים מה דין המיקרוגל, ומאחר שלא מצאנו את זה בפוסקים. וגם ידוע שפכנים המיקרוגל נשאר קר והאוכל מתבשל ומתחמם, ולכן אין ראוי לעשות כן. ובדיעבד או בשעת הדחק שאין מקום אחר לחמם האוכל אפשר להקל, וכך שמעתי ממו"ח זצק"ל כמה פעמים".

ב. הכשרת מיקרו-גל.

1. ע"א או"ח סי' תנ"א סעי' י"ד, לשיטות ומראי מקומות.

ג. מראי מקומות.

1. **פסקי בושם** (פרק כ"ד סעי' כ"ה, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' ת"ג) – "מיקרוגל, אין להשתמש בו בין לבשרי ובין לחלבי, אך בדיעבד אם עבר והשתמש בו לשניהם יגב היטב את המיקרוגל ויוכל להשתמש בו מעתה רק לבשרי בלבד או לחלבי בלבד לאחר שעבר מעת לעת מההשתמשות האחרונה".

י] נר של חלב - סעיף ט'.

א. הלכה.

1. נר של חלב צריך קליפה, חלב מהותך צריך כולו – **ש"ך** (סי' צ"ג ס"ק ו'), **חכ"א** (כלל מ"ה סעי' כ').

2. נר של חלב צריך גרידה, וחלב מהותך צריך רק קליפה – **חזו"א** (סי' ט' ס"ק ו'), "סי' צ"ב ס"ט נר כו' א"צ כ"א גרידה אבל חלב כו', נראה דגרידה אינו קליפה אלא גורר את החלב, ובחלב מהותך צריך קליפה, ועיקרו דהיכי דהוא מתחמם כנגד אש בלא אמצעות הקדירה כי נפרד מן האש נמי חשיב ככ"ר וכדמוכה בגמ' בנטף מרוטבו, ואז צריך קליפה וכן מבואר מדברי הגר"א, ובנר שהחלב קרוש נראה דזההיתר משום שאין יד סולדת כשמגיע על הכלי, אבל בתה"ד משמע דאפי' י"ס מותר, כיון דחזינן דחומה פחותה מעירו שפסק הקילות, וטעם זה אינו מובן...".

3. מראי מקומות – **בדה"ש** (ס"ק קפ"ד).

ב. שיעור גרידה.

1. ע"א סי' צ"ו סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ג. להדליק סגריה מנר חלב - פת"ת (ס"ק ז').

1. ע"א סי' ק"ח סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ד. המחזיק איזה דבר להיתר, אי שרי להושיטו להאוסר - פת"ת (סוף ס"ק ז').

1. ע"א סי' קי"ט סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

יא] מצקת (ladle).

א. כלי שהכניסו לכלי ראשון בשעה שמרתיח ושואב ממנו חמין, האם דינו ככלי ראשון או כלי שני.

1. מחמיר [כלי ראשון לחומרא, כלי שני לחומרא].

א) **מהרי"ל** (מנהגים, ליקוטים מכת"י אות ק"ב) – "אמר מהר"י סג"ל אם שואבים מכלי אל כלי ראשון ששאבו עמו מים ככלי ראשון לכל דבר, מלבד דין הגעלה שאין חשוב כלי ראשון להגעיל איסור רק אותו שנתבשלו בו המים, וטעמא במס' ע"ז כבולעו כך פולטו".

ב) **או"ה** (כלל כ"ז דין ב') – "חיישי' לדבריהם לחומרא".

ג) הו"ד **בב"ח** (סי' צ"ד ס"ק ב') – "וכ"כ באיסור והיתר הארוך כלל כ"ז סימן א' וב".

ד) **ש"ך** (נקוה"כ על הט"ז ס"ק ל', סי' ק"ז ס"ק ז', ש"ך הארוך ריש סי' ק"ה) – "וחשיב כלי ראשון לחומרא".

ה) **פת"ת** (סי' ק"ז ס"ק ז', או"ח סי' תנ"א ס"ק ה') – "דהרי נעשה נבלה בכף דמאחר שהוציאה עתה מהקדרה רותחת חשיב כלי ראשון לחומרא".

ו) **א"ר** (סי' שיי"ח ס"ק ל"ב) – "ואם שואב בכלי ריקן מכלי ראשון פסק הט"ז ביו"ד סוף סימן צ"ב **להחמיר** הוי ככלי ראשון, ואם שהא בתוכו עד שמעלה רתיחה שם פשיטא שהוא ככלי ראשון".

ז) **תוס' שבת** (סי' שיי"ח ס"ק מ"ו) – "ואם שואב בכלי ריקן מתוך כלי ראשון מסיק הט"ז ביו"ד סוף סימן צ"ב **דלחומרא** מקרי כלי ראשון, ואם משהה הכלי ריקן בתוכה עד שמעלה רתיחה ודאי מקרי כלי ראשון".

(ח) גר"א (סי' ק"ז ס"ק ח') – "דכף הוא ככ"ר לחומרא הואיל והוציאו מקדירה".

(ט) באה"ט (מהרי"ט, סי' ק"ז ס"ק י"א).

(י) מקור חיים (סי' תנ"א חי' ס"ק י"ז).

(יא) חכ"א (כלל נ"ט סעי' ג', כלל מ"ו סעי' ח') – "כלי שהכניסו לכלי ראשון בשעה שמרתיח ושלב ממנו חמין אפילו אם השהה קצת הכלי בתוך הכלי ראשון עד שהרתיחה עולה תוך כלי הזה אף על פי כן הוא ספק אם יש לו דין כלי ראשון דיש לומר דלא נקרא כלי ראשון אלא כשעומד בלא הפסק אבל זה יש לומר תיכף כשהוציאו יש לו דין כלי שני ולחומרא קיימא לן בכל מקום דדינו ככלי ראשון אבל לקולא דהיינו להגעיל בזה הענין לא הוי ככלי ראשון (ט"ז סימן צ"ב בסופו וש"ך בסימן ק"ז ס"ק ז)".

(יב) ערה"ש (סי' ק"ז סעי' ט"ו, או"ח סי' תנ"א סעי' ט"ו) – "ואע"ג דהכף היא כלי שני מ"מ אנו מחזירין הכף ככלי ראשון מאחר שהוציאה עתה מהקדירה רותחת חשבינן לה ככלי ראשון לחומרא".

(יג) שביתת שבת (בישול סעי' כ"א) – "דינו ככ"ר לחומרא".

(יד) ארחות שבת (פרק א' סעי' ע"ג).

2. דעת הט"ז (ס"ק ל') – "ושוב ראיתי בתוס' פרק א"מ דף ל"ג ד"ה קינסא וז"ל ור"י היה אומר כי מצוה מן המובחר להגעיל כל נסר

לבד ולזרוק עליה מאותו כלי עצמו שהוא רותח על האור ודי בכך אף על פי שפסקה הרתיחה כשמעבירה מן האור ויש משימין קערה בתוך מחבת על האש עד שהרתיחה עולה תוך הקערה ומאותה קערה מגעילין ובזה מסופק ר"י אם זה מועיל ככלי ראשון אם לאו ותלה הדבר להחמיר ואסר להגעיל בהן דחשיב ככלי שני ולענין מליגת תרנגולת נמי אסור דחשיב ליה ככלי ראשון עכ"ל. הרי לפנינו דהתוס' נסתפקו בזה והעלו לחומרא אלא דהרא"ש שם כתב בשם ר"י דהוה ככלי ראשון כיון שהוציאו מן היורה מרותח וכ"כ הטור בי"ד סי' קל"ה בשם ר"י וא"כ צ"ל דגירסא אחרת היתה להם בתוס' ומדברי רמ"א על פי הגהת מיימוני בא"ח סי' תנ"א משמע שפסק לחומרא דלא הוי ככלי ראשון דהא כתב שם ויערה עליהן רותחין מכלי ראשון כו' ע"כ נראה להחמיר כדברי התוספות".

(א) כלי ראשון – פמ"ג (מש"ז ס"ק ל', "כתב עוד הט"ז והאריך והעלה דאם הוציא כף עם מאכל שם כלי ראשון עליו"), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק מ"ה), חו"ד (חי' ס"ק ל"ב), "וכתב עוד הט"ז דכלי ששאב מן הכלי ראשון והוציאו עם משקין מן הכלי ראשון, דין כלי ראשון יש לו, ויכול להגעיל מכלי זו".

(ב) מחמיר [כלי ראשון לחומרא, כלי שני לחומרא] – ט"ז (סי' שי"ח ס"ק י"ט, "בגמרא איתא פ' כירה דא"ל ר' לר"ש בר אבדימי טול בכ"ש ותן וכתבנו בי"ד ס"ס צ"ב ופ"י ושם נתבאר דאם שואב בכלי ריקן מן הכ"ר דאותו הכלי ששואב יש לו דין כ"ר לחומרא ולא לקולא"), א"ר (סי' שי"ח ס"ק ל"ב, לשונו מובא לעיל), תוס' שבת (סי' שי"ח ס"ק מ"ו, לשונו מובא לעיל), פמ"ג (סי' ק"ז שפ"ד ס"ק ז'), מחה"ש (סוף ס"ק ל"ח).

(ג) כלי שני – ע"י יביע אומר (ח"ז יו"ד סי' י' אות ה', "הט"ז יו"ד ... ובסוף דבריו נסתייע מדברי התוס' ... ונראה להחמיר כדברי התוס'. עכ"ל. ואחר התבוננות בדברי התוס' הנ"ל נראה שדוקא כשהקערה שבתוך המחבת עלו בה רתיחות אז יש להסתפק אם דינה ככלי ראשון, אבל אם לא שהתה בפנים עד שהרתיחות עלו בתוכה, בודאי דלא הויא ככלי ראשון, וכן מבואר להדיא בפרי חדש (סי' תנא ס"ה), שמדברי התוס' ע"ז (לג ב) הנ"ל, משמע שאם שואב בכלי מן היורה הרותחת פשיטא להו שדין הכלי ככלי שני. ע"ש. וכ"כ הגאון בעל משמרות כהונה בשלחנו של אברהם (סי' קז סק"ג), דמ"ש הט"ז להוכיח כדבריו מהתוס' ע"ז (לג ב), הנה הרואה יראה שמדבריהם מוכח להדיא שדוקא אם שהה הכלי בפנים עד שהרתיחות עולות בתוכו, יש להסתפק אם נחשב ככלי ראשון, אבל אם לא שהה כל כך פשיטא להו דהוי ככלי שני וכדעת מהרי"ל. וכ"כ הפרי חדש הנ"ל. ע"כ").

(ד) מראי מקומות – פמ"ג (סי' ק"ז שפ"ד ס"ק ז', "ועט"ז כסימן צ"ב אות ל' משמע דספקי מספקא ליה אי דין כ"ר יש לו או לאו וספיקא הוה"), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק קפ"ב, "וצ"ב").

3. מראי מקומות – חו"ד (סי' ק"ז חי' ס"ק ז').

(א) ברתני (סי' ק"ז ס"ק ו', פלתי ס"ק ב') – "דהרי נעשה נבילה בכף. ואף על גב דהכף כלי שני, הואיל והיה בתוך הקדירה שהוא כלי ראשון והוציאו משם, עדיין חום כלי ראשון עליו (איסור והיתר הארוך כלל כ"ז דין ב'. ש"ך פרי חדש ס"ק ז)".

ב. לגבי הגעלה.

1. מחמיר [כמו כלי שני].

(א) מהרי"ל (מנהגים הל' הגעלה אות ז') – "והגעיל ע"י עירוי ששופך הרתחים על הכלי להגעילו יזהר שישפוך מים הרתחין דוקא מן הכלי שבשלו בו והוא נקרא כלי ראשון. ואל ישאוב עם כלי אחר מכלי שבו הרתחין ולערות ממנו להגעיל משום דכלי ששואב עמו תוך הוא כל"ש ונתבטל בו בישול הרתחין טרם שמגעילין. אכן אם שוהה את הכלי ששואב עמו תוך הכלי שמבשלין בו הרתחין בעוד הוא שם מעלין המים רותחין שפיר מתקרי גם הוא כלי ראשון".

(ב) און"ה (כלל כ"ז דין ב').

(ג) שכנה"ג (סי' תנ"א הג' טור ס"ק ז') – "ועירוי שמערה מכלי ראשון כו'. נ"ב: יראה מדברים אלו, שדוקא שמערה מכלי הראשון שהמים רותחים בו על הכלי הנגעל, אבל לא שיקח בכלי אחר מהכלי שיש בו מים רותחין וישפוך על הנגעל, וכ"כ מהרי"ל ז"ל בדרשות הלכות הגעלה [ד' ע"ב]. וסיים, אכן אם שוהה את הכלי ששואב עמו תוך הכלי שמבשלין בו הכותח בעוד הוא שם מעלין מים רותחים שפיר מתקרי גם הוא כלי ראשון. ע"כ".

(ד) עטרת צבי (סי' תנ"א ס"ק י"ב).

(ה) מג"א (סי' תנ"ב ס"ק ט') – "ויזהר שישפוך מן הכלי שבישל בו המים ולא ישאב עם כלי אחר מהקדיר' ולערות עליהן להגעיל דזהו מקרי כ"ש (ועבט"ז בי"ד צ"ב שהאריך בזה) אכן אם שוה' את הכלי ששואב עמו תוך הקדיר' שמעלין המי' רתיחתן מקרי שפיר כ"ר (כל זה במהרי"ל)".

(ו) חק יעקב (סי' תנ"א ס"ק י"ד, סי' תנ"ב ס"ק י"ד).

(ז) מקור חיים (סי' תנ"ב ס"ק ה').

ח) גר"ז (סי' תנ"א סעי' כ"ח) – "אם לא שהה בתוך הכלי ראשון כשיעור הזה יש להסתפק בו אם דינו ככלי ראשון עצמו או לאו והולכין בו להחמיר כמו שנתבאר ביורה דעה סי' ק"ז לפיכך אם עירו מהרותחין שבתוכו על קערות שנשתמש בהן על ידי עירו מכלי ראשון עצמו לא עלתה להם הגעלה ואוסרין את החמין שנשתמשו בהן בפסח".

ט) חכ"א (כלל נ"ט סעי' ג', ח"א כלל קכ"ה סעי' ל"ו) – לשונו מובא לקמן.

י) מ"ב (סי' תנ"ב ס"ק כ') – "ויזהר שישפוך עליהם מן הכלי שבישל בו המים אבל לא ישאוב עם כלי אחר מהקדרה ולערוה עליהן להגעיל דזה מקרי כלי שני אם מגעיל בלא אבן מלובן אם לא ששוהה הכלי ששואב עמו תוך הקדירה עד שהמים מעלין רתיחה בקדרה קטנה אז מקרי שפיר כלי ראשון [מ"א בשם מהרי"ל]".

ג. עירו ממצקת – למחמירים לעיל.

1. מחמיר [נחשב כמו כלי ראשון] – ט"ז (ס"ק ל'), ששכ"ה (פרק א' סעי' מ"ח [דפו"ה, סעי' נ"ד]), ארחות שבת (פרק א' סעי' ע', "עי' ט"ז ... דלא כחור"ד").

2. מיקל [כמו כלי שני] – חור"ד (בי' ס"ק כ"ז, "כשאין לו שום קישור עם דופן שהוחם באור, ודאי אינו מבשל כלל ... א"כ ודאי דהך גוונא דט"ז ג"כ אינו מבשל על כל פנים, ואסור להגעיל ממנו"), שביתת שבת (בישול סעי' כ"א, "אם שאב מכ"ר ועירה לכלי אחר יש מקילין דעירו זה אינו כמעה מכ"ר רק כמו עירו שנפסק הקילוח ואינו מבשל").

3. מראי מקומות – מאור השבת (ח"א סי' ה' סעי' ל"ט), שבות יצחק (ח"ט פרק י"ג אות ג' ס"ק ב').

ד. שוהה הכלי בפנים.

1. דינו כמו כלי ראשון לגמרי [בין לחומרא, בין לקולא].

א) מהרי"ל (מנהגים הל' הגעלה אות ז') – לשונו מובא לעיל.

ב) שכנה"ג (סי' תנ"א הג' טור ס"ק ז') – לשונו מובא לעיל.

ג) עטרת צבי (סי' תנ"א ס"ק י"ב).

ד) מג"א (סי' תנ"ב ס"ק ט') – לשונו מובא לעיל.

ה) חק יעקב (סי' תנ"א ס"ק י"ד, סי' תנ"ב ס"ק י"ד).

ו) א"ר (סי' שי"ח ס"ק ל"ב) – לשונו מובא לעיל.

ז) תוס' שבת (סי' שי"ח ס"ק מ"ו) – לשונו מובא לעיל.

ח) גר"ז (סי' תנ"א סעי' כ"ח) – "והוא שהגעילין על ידי עירו מכלי ראשון עצמו או שהכניס כלי ריקן לתוך כלי ראשון רותח ואחר שנשאבו המים לתוך הכלי ריקן השהה מעט את הכלי ריקן בתוך הכלי ראשון עד שהמים שנשאבו לתוכו העלו רתיחה בתוכו ואחר כך הוציאו מתוך הכלי ראשון ועירה ממנו על הקערות שדין עירו זה כעירו כלי ראשון עצמו (דכיון שכלי זה שהה בתוך הכלי ראשון עד שהמים שנשאבו לתוכו העלו רתיחה בודאי נתחממו דופני כלי זה חום גדול ואף לאחר שהוציאו עם המים שבתוכו מתוך הכלי ראשון הרי דפנותיו מעמידין את חום המים שבתוכו ולפיכך דין כלי זה כדין כלי ראשון עצמו)".

ט) מ"ב (סי' שי"ח ס"ק פ"ז, סי' תנ"ב ס"ק כ') [לשונו מובא לעיל] – "ובפרט אם משהה הכלי ריקן בתוכו עד שמעלה רתיחה ודאי מקרי כ"ר".

י) ערה"ש (סי' תנ"ב סעי' י"ז) – "ואם נותן כלי לתוך הקדירה שבישל ושוהה אותה שם ואח"כ נוטלה משם עם מים נחשבת ככלי ראשון".

יא) פסקי תשובות (סי' שי"ח אות מ"ג, הע' שצ"ג) – "והוראה למעשה בזה: אם שואב בכף או מצקת וכדומה כשהכלי ראשון עדיין על האש, ושהה בתוכו עד שרותח התבשיל שבתוכו, לדברי הכל דינו ככלי ראשון לכל דבר וענין. [והיינו אפילו החולקים (הנ"ל בהערה הקודמת) מודים בזה שנעשה דינו ככ"ר, וכדסתם במשנ"ב הכא בסקפ"ז ובסי' תנ"ב סק"כ (ומיהו ע' חור"ד ביו"ד שם)].".

יב) הל' בשר בחלב (הופשטטר, פרק ה' סעי' פ"ג).

12. מחמיר [כלי ראשון לחומרא, כלי שני לחומרא].

א) תוס' (ע"ז דף לג: סוף ד"ה קינסא) – "ויש משימין קערה בתוך מחבת על האש עד שהרתיחות עולות תוך הקערה ומאותה קערה מגעילין ובזה מסופק ר"י אם זה מועיל ככלי ראשון אם לא ותלה הדבר להחמיר ואסר בהן להגעיל דחשיב ככלי שני ולענין מליגת תרנגולת נמי אסר דחשיב ליה ככלי ראשון".

ב) ט"ז (ס"ק ל') – לשונו מובא לעיל.

ג) חור"ד (חי' ס"ק ל"ב, בי' ס"ק כ"ז, מקור חיים סי' תנ"ב סוף ס"ק ה') – "ואפילו דינו של מהרי"ל תמוה לי, שכתב דאם משהה אותו בתוך כלי ראשון דמותר להגעיל ממנו, דנראה לי דגם זה אינו מבשל בנפל על תחתון צונן דהוי כנפסק הקילוח".

ד) חכ"א (כלל נ"ט סעי' ג', ח"א כלל קכ"ה סעי' ל"ו) – "כלי שהכניסו לכלי ראשון בשעה שמרתיח ושואב ממנו חמין אפילו אם השהה קצת הכלי בתוך הכלי ראשון עד שהרתיחה עולה תוך כלי זהה אף על פי כן הוא ספק אם יש לו דין כלי ראשון דיש לומר דלא נקרא כלי ראשון אלא כשעומד בלא הפסק אבל זה יש לומר תיכף כשהוציאו יש לו דין כלי שני ולחומרא קיימא לן בכל מקום דדינו ככלי ראשון אבל לקולא דהיינו להגעיל בזה הענין לא הוי ככלי ראשון (ט"ז סימן צ"ב בסופו וש"ך בסימן ק"ז ס"ק ז').".

ה) יביע אומר (ח"ז יו"ד סי' י' אות ה') – "התבוננות בדברי התוס' הנ"ל נראה שדוקא כשהקערה שבתוך המחבת עלו בה רתיחות אז יש להסתפק אם דינה ככלי ראשון, אבל אם לא שהתה בפנים עד שהרתיחות עלו בתוכה, בודאי דלא הויא ככלי ראשון".

3. מראי מקומות.

(א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל שבת הע' נ"ו) – "שבדיעבד אין לאסור עד ששהה הכלי שאיבה בתוך הכלי ראשון והוא ע"ג האש. שיש לסמוך בין על המהרי"ל שסבר שדינו ככלי שני עד ששהה הכלי שאיבה בתוך הקדירה לאיזה זמן, ובין על החזו"א שסבר שדינו ככלי שני עד ששאב מכלי ראשון שעל האש ממש".

4. שיעור זמן השהיה.

- (א) בעוד הוא שם מעלין המים רתיחות.
- (1) מהרי"ל (מנהגים הל' הגעלה אות ז') – "אם שוהה את הכלי ששואב עמו תוך הכלי שמבשלין בו הרוחצין בעוד הוא שם מעלין המים רותחין שפיר מתקרי גם הוא כלי ראשון".
  - (2) שכנה"ג (סי' תנ"א הג' טור ס"ק ז') - לשונו מובא לעיל.
  - (3) מג"א (סי' תנ"ב ס"ק ט') – "אכן אם שוה' את הכלי ששואב עמו תוך הקדיר' שמעלין המי' רתיחתן מקרי שפיר כ"ר (כל זה במהרי"ל)".
  - (4) חק יעקב (סי' תנ"א ס"ק י"ד).
  - (5) גר"ז (סי' תנ"א סעי' כ"ה) – "עד שהמים שנשאבו לתוכו העלו רתיחה בתוכו ואחר כך הוציאו מתוך הכלי ראשון ...".
  - (6) חכ"א (כלל נ"ט סעי' ג') – "אם השהה קצת הכלי בתוך הכלי ראשון עד שהרתיחה עולה תוך כלי הזה".
  - (7) מ"ב (סי' תנ"ב ס"ק כ') – "ששוהה הכלי ששואב עמו תוך הקדירה עד שהמים מעלין רתיחה בקדרה קטנה אז מקרי שפיר כלי ראשון [מ"א בשם מהרי"ל]".
- (ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ה' הע' כ"ה) -

Poskim offer no exact time ... Presumably, once the ladle is thoroughly heated in the pot, it should be considered a kli rishon.

(ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' קנ"ז) – "שזמן השהיה הוא בערך דקה אחת".

ה. כלי שהכניסו לכלי שני בשעה שמרתיחה ושואב ממנו חמין, אם דינו ככלי שני או כלי שלישי - למחמירים לעיל.
1. סתירת המ"ב לענין מצקת - עי' או"ח סי' ש"ח סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ו. אם אין המצקת מגיע ליד סולדת בו, שלא שהו כלל בקדירה.

1. מיקל: נחשב כלי שני.
- (א) עי' מהר"ם קזיס (שבת דף מב: ד"ה צ"ע המכניס, עמ' צ"ו) – "צ"ע ... אם הכלי ההוא חשוב ככלי ראשון ומבשל או ככלי שני ואינו מבשל ... מיהו אם הכניסו והוציאו לאלתר עד שלא היה שם שהות שיעבור חום המים כל עובי הדפנות נראה דהוי ככלי שני שהרי אין דפנותיו חמין ... ובטור י"ד סי' ק"ז כתב ... שזבוב שנפל בתמחו שהוא כלי שני ... מכאן בהדיא שמחשיב הכף שהוציא בו התבשיל מכלי ראשון ככלי ראשון עצמו".
- (ב) הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"ט עמ' קל"ה) – "דלפי המבואר בתוס' דכלי ראשון תלוי בדפות מחממות אם הכניס הכף רגע כמימריה ולא הספיקו דופני הכף להתחמם ליס"ב אינה נחשבת ככלי ראשון".
- (ג) שבת כהלכה (פרק א' סעי' נ"ב, ציונים ס"ק ק"א).
- (ד) פסקי תשובות (סי' שי"ח אות מ"ג, הע' שצ"ד), הו"ד באהל יעקב (בהערות סוף סי' צ"ב) – "ומאידך אם הוציאו את הכף והמְצָקָת תיכף ומיד באופן שאף לא הספיקו דפנותיו להתחמם לשיעור יד סולדת בו, לדברי הכל דינו ככלי שני. [שו"ת צמח צדק שם, וע"ע פמ"ג יו"ד סי' צ"ד ש"ד סק"ח, הו"ד בס' שבת כהלכה פ"א סעי' נ"ב, עיין שם]".
- (ה) הל' בשר בחלב (הופשטטר, פרק ה' סעי' פ"ג).
2. מחמיר.
- (א) יד יהודה (סי' צ"ד הארוך ס"ק י"ד) – "נראה מסתימת הפוסקים דאף אם הוציאו מיד דאו ודאי דלא נתחמם הכף עדיין בפרט כשהוא של עץ אין דרכו להתחמם הרבה מיד מ"מ כיון דהי' מתחילה עם כלי זה בתוך הכ"ר וא"א דלא יתחמם נמי קצת תו גם אחר שהוציאו אין דינו ככ"ש".
3. מראי מקומות – מעדני השלחן (סי' צ"ד פאר השלחן ס"ק קכ"ב).
- (1) פמ"ג (סי' צ"ד שפ"ד ס"ק ח') – "העולה מדברינו דכף שהוציא מכלי ראשון יש בו חילוק כמו שאומר דאם הוציא הכף ריקן ואין יד סולדת בו לא הוי דין כלי ראשון עליו ואף יד סולדת בו ספיקא הוי ואם הוציא עם מים נמי ספיקא הוי עיין סי' צ"ב בט"ז ובסי' ק"ז אות ז' בש"ך ובאו"ה דספיקא הוי מכל מקום נראה דוקא כשיד סולדת בו בכף הא לאו הכי לא הוי שם כלי ראשון עליו על התבשיל שבתוך הכף ומכל מקום צריך עיון בזה דבסי' ק"ז לא חילקו משמע אף שאין הכף יד סולדת בו וצריך עיון".
- (2) הו"ד ברע"א (סוף סי' ק"ז) – "ההיא שעתא כמו הקדירה. ואם אין יד סולדת בכף עי' בפמ"ג (סימן צ"ד בש"ד ס"ק ח')".
- (3) צמח צדק (יו"ד סי' ע"ד) – "הב' והוא העיקר שלא שהה כלל הכף בתוך הקדירה ובכה"ג נוטה הסברא יותר שלא נעשית הכף כ"ר ...".

ז. הוציא כלי ריקן.

1. מיקל: נחשב כלי שני – חו"ד (חי' ס"ק ל"ב), חכ"א (כלל נ"ט סעי' ג', לשונו מובא לקמן).
- (א) כ"ש הפוסקים שמקילין לקמן גבי מיקל קדירה רותחת שהוסר מן האש והורק ואחר כך נפל איסור שם.
2. מחמיר – עי' ב"ח (סי' צ"ד ס"ק ב').

3. דעת ט"ז (ס"ק ל') – "ראיתי בת"ה סי' קפ"ג ... דהתם מוציא כף ריקן מהקדירה ואין שם אלא מה שבלוע בו בזה אמרינן ודאי דאין בכלי ריקן חום כ"כ שיפליט ויבליע במה שבתוכו בלוע ואפילו בכלי ראשון ממש שהוסר מן האור והורק מה שבתוכו נראה לומר כן מה שאין כן באם יש עדיין בתוכו הרוטב או התבשיל הרוחה ודאי הוה על הכף שם כלי ראשון ממש כמו על הקדירה ... ושוב ראיתי בתוס' ... נראה להחמיר כדברי התוספות".

א) כלי שני – פמ"ג (מש"ז ס"ק ל', "הט"ז והאריך והעלה ... וריקן אין שם כלי ראשון עליו"), חו"ד (חי' ס"ק ל"ב, סי' ק"ה בי' ס"ק ט'), חכ"א (כלל נ"ט סעי' ג', "ודוקא שהוציא הכלי מכלי ראשון עם תבשיל אבל אם תחב לכלי ראשון והוציא ריקן יש לו דין כלי שני לגמרי (ט"ז שם)").

ב) מסופק – חזו"א (יו"ד סי' ל"ב ד"ה ובתה"ד, "ובתה"ד סי' קפ"ג נקט לי' לספק אי כף שנתחבה בכ"ר על האש והוציאה, אי הויא ככ"ר לאחר הוצאה, ונראה דכונתו ז"ל לספקו של ר"י בתו' ע"ז, ואין נפקותא בין הוציא כף ריקה להוציא כף מלאה, וכף לא חשיבא כהוציא דבר גוש, אלא הבשר המובלע בתוכה הוי כמונה בכלי, ואין חילוק בין כף מלאה לכף ריקה, ונראה דמה שכתב הט"ז שם לחלק ביניהם היינו קדם שנזכר בדברי ר"י וכמו שסיים לבסוף, וכ"כ הפמ"ג שם דגם בריקה חשיבא כ"ר").

ג) מראי מקומות – פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק קפ"ג).

4. מסופק – פמ"ג (מש"ז ס"ק ל', "ולדינא צריך עיון גדול").

ה. קדירה רותחת שהוסר מן האש והורק ואחר כך נפל איסור שם.

1. לענין שבת.

א) מיקל: נחשב כלי שני – מג"א (סי' רנ"ז ס"ק י"ד, "שלא אסרו להטמין אלא דבר חם שהי' בכ"ר שנתבשל בו אבל אם פינהו מותר (רמב"ם ור"ן) ומטע' זה נראה דאפי' החזירו לכלי ראשון נמי שרי דכבר אין לו דין כ"ר"), תוס' שבת (סי' רנ"ז ס"ק י"ט), מ"ב (סי' רנ"ז ס"ק כ"ח, "אם פינה וכו'. דלא אסרו אלא כשהוא בכלי ראשון שנתבשל בו אבל כשפינהו לכלי אחר אף שעדיין היד סולדת בו מותר ואפילו אם חזר ועירה אותו אח"כ לכלי ראשון שהיה בו נמי שרי דתו לא מקרי כ"ר והו"ל כצונן דמותר להטמינו"), מאור השבת (ח"א סי' ג' סעי' י"ד).

1) "דזה דוקא אם הוא הרבה מים אשר אין בכח הכלי ראשון לחממו עוד אבל אם הוא מעט אשר בכח הכ"ר לחממו יש לדונו ככלי ראשון" – יד יהודה (סי' ק"ה הקצר ס"ק י"ח), דרכ"ת (סי' ק"ה ס"ק נ"ד), מאור השבת (ח"א סי' ג' סעי' י"ד).

ב) מחמיר [כ"ש באו"ה] – חמודי דניאל (תערובות הא' אות כ"א, אות כ"ב). איסור והיתר.

א) מיקל – יד יהודה (סי' ס"ט הקצר סוף ס"ק ע"א, סי' ק"ה הקצר ס"ק י"ח, הארוך ס"ק י"ב ד"ה כתב), דרכ"ת (סי' ק"ה ס"ק נ"ד).
ב) מחמיר: נחשב כלי ראשון – שו"ת פנ"י (ח"ב סי' כ"ה ד"ה ונראה, "דגם אח"כ כלי ראשון הוא כ"ז שהוא חם"), חו"ד (סי' ק"ה חי' ס"ק י"ג, בי' ס"ק ט'), בדה"ש (סי' ק"ה סעי' ב' בי' ד"ה חום, עמ' רס"ד. סעי' ג' ד"ה איסור, עמ' רע"ה).

ג) מסופק – פמ"ג (מש"ז ס"ק ל', "צריך עיון").

ד) דעת הט"ז תלוי במחלוקת לעיל. אם כמו כלי שני, או הט"ז מסופק.

3. משנה (שבת דף מא.), "המיחם שפינהו, לא יתן לתוכו צונן בשביל שיחמו" – חמודי דניאל (תערובות הא' אות כ"א), אגלי טל (אופה ס"ק כ"ט), יד יהודה (הארוך סוף ס"ק נ"ז), בדה"ש (סי' ק"ה סעי' ב' בי' ד"ה חום, עמ' רס"ד), מגילת ספר (סי' ק"ה אות כ"ז*).

4. מראי מקומות – פמ"ג (סי' רנ"ז מש"ז ס"ק ה', עי' סי' רנ"ג א"א ס"ק כ'), שבות יצחק (ח"ט פרק י"ג אות ד').

ט. מצקת בתוך כלי ראשון שלא על האש.

1. מיקל.

א) חזו"א (או"ח סי' קכ"ב אות ג' ד"ה סדר) – "סדר כלי הסעודה, ששופכין מן הקדירה לתוך קערה גדולה, ושואבין מן הקערה בכף ונותנים לצלוחיות לכל אחד ואחד, ופעמים שואבין מן הקדירה ונותנין לתוך הצלוחיות, ואם שואבין מתוך הקדירה בשעה שהיא על האש, כף עצמה נעשית כלי ראשון, והצלוחית נאסרת כדי קליפה, [עי' ט"ז ס"ס צ"ב ובנה"כ שם] ואם שואבין מן הקדירה לאחר שהעבירה מעל האש, נראה מדברי הראשונים שהביא הט"ז שם שמה שבכף הוי דין כלי שני, ובדין כלי שני כבר הכריע מרן יו"ד סי' ק"ה ס"ב להתיר דייעבד".

ב) הו"ד בששכ"ה (פרק א' הע' ק"פ [דפו"ח, הע' ר"י]).

ג) אור לציון (ח"ב פרק ל' אות י"ז) – "ואם כבר הוציא את הסיר מן האש, יש למצקת דין כלי שני, ולקערה שיצק לתוכה דין כלי שלישי".

2. מחמיר – כך נראה משאר פוסקים.

3. מראי מקומות – מאור השבת (ח"א סי' ה' ס"ק ק"ב ד"ה והשתא).

א) חזו"א (יו"ד ריש סי' ל"ב) – "ע"ז ל"ג ב' תוד"ה קינסא, ויש משימין קערה בתוך מחבת על האש כו', נראה דספיקם בין כשנותן הקערה תוך הקדירה על האש כמבואר בדבריהם, ובין ששואב בכלי מן הקדירה שהוסרה כבר מן האש כמבואר בט"ז סי' צ"ב סק"ל דהוכיח מהוצאת זבוב בסי' ק"ז ומשמע דאירי אפי' כשכבר העביר הקדירה מעל האש, וטעם הספק די"ל ...".

ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' קנ"ה) – "שלתחילה יש לחוש להט"ז. [ובשם ר' אלישיב (של') [זצ"ל] - מח' החזו"א והט"ז הלכה כהט"ז.] אבל בדיעבד יש לסמוך בין על המהרי"ל (שאף אם עדיין על האש דינו ככלי שני עד ששהה שם לאיזה זמן) ובין על החזו"א (שאם לא על האש דינו ככלי שני אפילו אם שהה שם זמן הרבה). [וסומך ע"ז בדיעבד, אף שהחזו"א סותר עצמו ביו"ד ס' לב. שע"ש שכתב להחמיר בזה]."

ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

If one ladled chicken soup into a dairy Corelle bowl, can it and does it need to be kashered?

R' Y. Berkovits wrote: Assuming the pot was off the fire - I don't think you have to. Pashtus of the sugya seems like the Chazon Ish, that a ladle cannot turn into a kli rishon unless the pot is still on the fire. Therefore the soup was poured onto the bowl from a kli sheini. I don't know if you have to be machmir to do hagalah, especially regarding corelle which anyway is questionable if kasherable.

י. הלכות שבת: בישול אחר בישול בדבר לח שנצטנן לגמרי.

1. שיטות המ"ב - עי' או"ח סי' שי"ח סעי' י"ב, לשיטות ומראי מקומות.
2. מצקת (ladle) שיש בה טיפות מים קרים, ומחזירים לתוך סיר [כלי ראשון] - עי' או"ח סי' שי"ח סעי' י"ב, לשיטות ומראי מקומות.
3. קערה (bowl) שיש בה טיפות מים קרים, שופכים עם מצקת מכלי ראשון לקערה - עי' או"ח סי' שי"ח סעי' י"ב, לשיטות ומראי מקומות.

יא. מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל נ' ס"ק כ"א, חק יעקב סי' תנ"א ס"ק כ"ז), פמ"ג (או"ח סי' תנ"א מש"ז ס"ק ט' ד"ה עיין), שואל ומשיב (ח"ה יוסף דעת סי' י"א), יד יוסף (או"ח סי' שי"ח רביד הזהב ס"ק י"ג), דברי יוסף (סי' תרכ"ח א'), דרכ"ת (ס"ק ר"א), מטה ראובן (סי' ר"א), ברכת יעקב (סי' ו'), בדה"ש (בי' סוף סי' צ"ב, סי' ק"ו סוף ס"ק כ"א), מגילת ספר (אות מ"ז), סידור פסח כהלכתו (פרק א' הע' ט'), הלכה שלימה (בישול סי' ל').

1. חוות יאיר (סי' ק"ה) – "אפילו הסיר וזרק הפרעוש הרוטב שבכף אסור כי לכלי שני דיינינן ליה מאחר ששואבין בו מן הקערה כמ"ש הט"ז ס"ס צ"ב. ע"ש ודוק ואע"פ שיש לומר שאין דבריו מוכרחים רק אע"פ דבעוד הכלי ששואב בו תוך כלי ששואבין ממנה ודאי הוי כאותו כלי מ"מ בשנעקר דינו ככלי שני או שלישי ובכה"ג עירווי דחמיר מכ"ש ק"ל דווקא בדעדיין מחובר בכלי שמעריץ ממנו מש"כ כשנפסק למעלה כמ"ש הר"ן ובהג"ה רמ"א ס"ח ס"י ה"נ י"ל גבי שואב ומ"מ מי יחלוק מסברת הכרס על הט"ז להקל. לכן ודאי נאסרה הרוטב שבכף גם הכף לכן אם החזיר הכף לרוטב שבקערה צריך ס' נגד הכף דק"ל כלי שני מפליט".
2. חכמת שלמה (סי' צ"ד על סעי' ב') – "דנהי דיש לו דין כלי ראשון היינו רק לפלוט למה שבתוכו, אבל לא לחזור ולבלוע ממנו, ואין בו כח להפליט ולהבליע כאחד ... י"ל בזה, דרק באותו רגע דין כלי ראשון יש לו, דהיינו ברגע שהוציאו מן הקדרה יש לו דין כלי ראשון להפליט למה שבתוכו, אז הכף אסור ומה שבתוכו מותר, אבל תיכף באותו רגע על ידי האויר נצטנן כיון שלא היה עומד הוא עצמו אצל האש, ואין בו כח לחזור ולבלוע מה שבתוכו".
3. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' קנ"ה) – "שכל זה ששייך להקל הוא דווקא בכף, שהמאכל כולו בתוכו. אבל לא במזלג, אפילו רחב כמרית (spatula). שאין עליהם שם כלי בנוגע למנות עליהם. אלא המזלג רק מסייע לתהליך הערוי מהכלי ראשון. ודינו כערוי כלי ראשון".

קדירה שבשלו בה בשר לא יבשלו בה חלב, ולהיפך

סימן צ"ג

- א] קדירה שבשל בה בשר. ד] בעל העיטור.
 ב] האם משערין כנגד הכל, או לפי המדומע. ה] רשב"א.
 ג] רבינו פרץ: אינו בני יומו. ו] ר"י הלבן: כלי חרס בכבוש.

כלי נחושת שלא ע"י האש (בית יוסף סוף הסי') - ע"י ס"י ק"ה סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

א] קדירה שבשל בה בשר: לא יבשל בה חלב.

חולין (דף צז.) - "דתניא: קדירה שבשל בה בשר, לא יבשל בה חלב. ואם בשל, בנותן טעם".

א. אם בישול בה בתוך מעת לעת אסור.

1. הגדר של אינו בני יומו, הוה מעת לעת - ע"י ס"י ק"ג סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.
2. האם הוא איסור בישול בב"ח דאורייתא - ע"י ס"י פ"ז סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב. כנגד מה לשער.

1. אם יודע כמה הוא הבשר, אין צריך לבטל אלא שיעורו - ש"ך (ס"ק א').
  2. אם אינו יודע, צריך לשער נגד כל הכלי - רמ"א (סעי' א').
  3. אפילו בכלי שטף [דלא כראב"ד] - ש"ך (ס"ק ב'), ע"י נקה"כ סוף הסי'.
  4. רק אם הוא כלי ישן של בן יומו - ש"ך (ס"ק א').
- א) ע"י ס"י צ"ח סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ג. איך לשער: בנותן טעם וקפילא, או רק בששים.

1. נותן טעם - מחבר (סעי' א').
  2. איך שומכים על עכו"ם: הא אינו נאמן אלא לעדות אשה בלבד - ע"י ס"י צ"א סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
  3. איך מותר לתת ספק בב"ח לקפילא: הא אסור בהנאה - ע"י ס"י צ"א סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
  2. ששים - רמ"א (סעי' א'), ע"י ש"ך ס"ק א'.
- א) דעת הטור, ע"י ב"ח (ס"ק א') - "והקשה בית יוסף דכיון דתניא קדירה שבשל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בשל בנותן טעם ומפרש בפרק גיד הנשה (דף צ"ז א) דהיינו דליטעמיה קפילא ארמאה לא ה"ל לכתוב בסתם אסור דמשמע דלא משכחת לה צד היתר והא ליתא דהא אית ליה היתר אי טעמיה קפילא וליכא טעמא ואף על גב דליכא ששים כיון דלא נתערב גוף האיסור אלא טעמו כי הכא שרי לדברי הכל כדלקמן בסימן צ"ח (עמ' תלה) ונראה דכיון דלא נהגינן בטעימת קפילא ובששים ג"כ אין לשער דאין מה שבתוך הכלי ששים כנגד כל הכלי כדכתב רבינו בסימן צ"ד (עמ' תיח) על שם ספר התרומה וכ"כ בסימן קכ"א (שם) לפיכך כתב רבינו בסתם אסור".
3. מראי מקומות.
- א) ע"י ריש ס"י צ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ד. אם שהה מעת לעת קודם שבישל בה, הוה ליה נטל"פ ומותר.

1. ואסור לכתחילה אטו בת יומא - ע"י ס"י קכ"ב סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
2. עבר ובישל במזיד: האם נאסר התבשיל - ע"י ס"י קכ"ב סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ה. אם בשלו בשר בקדירה שאינה בת יומא, ובעוד התבשיל על האש נזכר שהקדירה חולבת.

1. צריך לסלק הקדירה מעל האש - קול אליהו (ח"א יו"ד סי' י'), "הזהרתי אותם שתיכף ומיד יסלקו הקדירה מן האש, דהשתא ודאי הוי לכתחילה ונטל"פ לכתחילה אסור, והוא פשוט, אך תקנתו של תבשיל זה לבוא לידי גמר בישולו, אמרתי ליתנו בקדירה של בשר", דרכ"ת (ס"ק ט"ו).
2. צריך לסלק הקדירה מעל האש, וגם לא יניחנה אפילו להצטנן בקדירה של חלב - ערך השלחן (ס"ק ז'), "אם בשל בשר בקדירה חולבת שאינה בת יומא ובעוד התבשיל על האש נזכר שהקדירה חולבת, צריך לסלק תכף הקדירה מעל האש, דהשתא ודאי הוי לכתחילה ונטל"פ אסור לכתחילה ... ועל יניחנה אפילו להצטנן בקדירה של חלב אע"פ שאינה ב", דהא נט"ל אסור לכתחילה", זבחי צדק (ס"ק י"ג), "אם בשלו בשר בקדירה שאינה בת יומא ובעוד התבשיל על האש נזכר שהקדירה חולבת, צריך לסלק תכף הקדירה מעל האש, ולא יניחנה אפילו להצטנן בקדירה של חלב, משום דהוי לכתחילה", כה"ח (ס"ק י"ח).
3. מראי מקומות - בדה"ש (בי' ד"ה א), עמ' רכ"ג, "קול אליהו ... צ"ע באמת בדין זה ... דשמא צריך באמת להמתין עד שיצטנן ואף לא לסלקו מעל האש כל זמן שהוא חם".

ב] בהיתר: האם משערין כנגד הכל, או לפי המדומע [וכן באיסור: במקום שאין חנ"נ. כגון לשיטת המחבר, או לשיטת הרמ"א לח בלח בהפמ"ר וכדו', או בנותן טעם לפגם עי' סי' ק"ג רמ"א סעי' ב'. וכדו'].

א. באוכל.

1. לפי המדומע.

(א) **חכ"א** (כלל מ"ד סעי' ט', עי' כלל מ"ו סעי' ז' בסגריים) – "ונראה לי לפי זה דהוא הדין אם נפל מעט חלב למים ונפל מן המים לבשר אין צריך לשער רק לפי ערך החלב שנפל למים כגון שנפל רביעית חלב לעשרים רביעיות מים ונפל מזה רביעית לבשר אין צריך ששים רק לחלק עשרים מרביעית שהרי אין ברביעית זה שנפל אלא לפי שיעור ועיין בפרי מגדים סימן צ"ב ס"ק כ"ד בט"ז (ועיין סימן צ"ט סוף סעיף ו' בהגהת רמ"א כזית חלב וכו' דמשמע דוקא כשהיה במים ששים נראה לי דאיסור והיתר אזיל לשיטתו דכתב להדיא בכלל כ"ד סימן ז' דלא אמרינן לשער לפי חשבון המדומע אלא דחשבינן הכל כרוטב של נבילה ולפי זה גם מה שכתב בשולחן ערוך בצלים הבלועים מבשר אינו רוצה לומר לפי חשבון אלא כנגד כל הבשר ואם היה רוטב נגד כל הרוטב אבל לפי דברי המרדכי בשם ראב"ן שכתבתי לעיל לעולם משערין לפי חשבון)".

(1) מה שמביא בשם האו"ה – **ערה"ש** (סי' צ"ב סעי' ל"ג, "עי' חכ"א כלל מ"ד סעיף ט' שנתקשה בזה מדברי הרמ"א סי' צ"ט סעיף ו' בכזית חלב שנפל למים ונתבטל בס' ואח"כ נפל לבשר מותר דמשמע דווקא כשהיה ס' במים וכתב דאו"ה הולך לשיטתו וכו' ע"ש לא ידענא מה ענין זל"ז ומה שייך בזה רבותא יותר אדרבא בשם קאמר דאין על זה שם חלב כלל ודו"ק"), **בדה"ש** (סעי' א' בי' ד"ה נגד, עמ' רכ"ב, "ועיין בחכ"א ... וקשה ...").

(ב) **ערה"ש** (סי' צ"ב סעי' ל"ג) – "ומזה למדנו לכל הדיעות דהיתר בהיתר כה"ג דא"צ לשער ששים רק נגד הדבר האוסר כגון שבשלו תבשיל של חלב בקדירה והחלב היה מחצה או רבע נגד המים והתבשיל ונשפך רוטב זה לקדירה של בשר או תחת הקדירה דא"צ לשער ששים מהקדירה של בשר נגד כל מה שנשפך אלא לפי ערך החלב שבו ואם יש בהקדירה של חלב מחצה חלב ומחצה מים ותבשיל ונשפך רביעית צריך ששים נגד חצי רביעית ואם היה בה רבע חלב צריך לשער נגד רבע ממה שנשפך וכן בקדירה של בשר שהבשר היה רבע מכל הקדירה ונשפך רביעית מהקדירה לתוך קדירה של חלב או תחת הקדירה דצריך לשער ששים נגד רבע הנשפך וכן לעולם וק"ו הדברים דאם בדבר איסור לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה כ"ש בהיתר לא אמרינן דהחתיכה נעשה חלב או בשר ואפילו להיתר מחמיר באיסור דס"ל דאמרינן חתיכה נעשית נבילה אף בלח בלח כמ"ש מ"מ בהיתר לא שייך זה".

ב. בכלים.

1. לפי המדומע.

(א) **או"ה** (כלל ל"ד דין ז') – "אבל מהיתר להיתר כגון מבשר לחלב אין לחוש מבליעת כל המים אלא רק מבליעת טעם הבשר המדומע במים שהוחמו בנתיים והוא דבר מועט".

(ב) **ט"ז** (סי' צ"ב ס"ק כ"ד) – "כתוב באו"ה כלל ל"א אם נפל טיפת חלב על הקדירה עם מים אצל האש ובתוך מעת לעת בשלו בה בשר אפילו לא היה ס' במים נגד הטיפה מותר הבשר דאם לא עברה תחלה לתוך קדירה גם כן בפעם השני לא תעבור ומותר הבשר בדיעבד ואפילו אם עוברת לפני תחלה מ"מ אין בקדירה מן החלב אלא **לפי שיעור המדומע** במים דהא בהיתר לא חשבינן כל החתיכה כבליעה עצמה ונגד הדבר המועט שהוא מסתמא יש ס' בבשר".

(ג) **כרתי** (סי' צ"ד ס"ק י"ט, פלתי ס"ק ט') – "דאין אוסרין רק לפי ערך הבליעה, ולא יותר".

(ד) **נוב"ל** (יו"ד סי' נ"ה, דגול מרבבה מהדו"ת סי' צ"ד על הש"ך ס"ק כ"ב).

(ה) **פמ"ג** (סי' צ"ב מש"ז ס"ק כ"ד) – "ודע דלפ"ז אם בשלו בקדירה חדשה מים ויש בה זית חלב או חמאה ואח"כ בישלו בשר אין צריך ס' נגד זית החלב כי אם לפי חשבון משא"כ בשל איסור נעשה נבילה".

פמ"ג (סי' צ"ד שפ"ד ס"ק כ"ב) – "ולענין המדומע עיין ט"ז צ"ב אות כ"ד ואו"ה כלל ל"א מבואר כמה פעמים אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון הלכך ב' זיתי חמאה או שומן במים ותחב כף משערין לפי אומד לא כפי ה' זיתים".

פמ"ג (סדר הנהגות הנשאל עם השואל סדר שני אות ב') – "יחקור עוד כמה היה חלב וחמאה בקדירה על דרך משל אם היה תבשיל בקדירה חולבת, ירקות וכדומה ומעט חמאה בתוכה, ותחבו כף לשם ומשם לבשר, אין צריך לשער כי אם לפי החשבון, כבסימן צ"ב בט"ז [ס"ק] כד ופריי שם, אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון בהיתר ולא חיישינן שמא הכף בלע רק מחמאה".

(ו) **ערוך השולחן** (סי' צ"ד ס"ק ב').

(ז) **חוו"ד** (חי' ס"ק א', סי' צ"ד חי' ס"ק כ"א, סי' ק"ג חי' ס"ק ט', בי' ס"ק ו' [לשונו מובא לקמן]) – "ואם נשתמש בו כזית בשר עם מים, אין צריך לשער נגד כל הכזית, רק לפי שיעור המדומע במים".

(ח) **חמודי דניאל** (הל' תערובות ח"ב אות כ') – "וצריך לשער נגד כל הקדירה. לאו דוקא דהא בשלו עם מים ואין צריך לשער אלא לפי ערך כמ"ש בט"ז סי' צ"ב".

(ט) **גליון מהרש"א** (סי' צ"ד על רמ"א סעי' א') – "ט"ז סימן צ"ב ס"ק כ"ד".

(י) **פת"ת** (סי' צ"ה ס"ק א', סי' ק"ג ס"ק ד') – "ועיין בס' לבושי שרד סימן מ"ז שכתב דנ"ל דא"צ ס' נגד כל האיסור אלא לפי חשבון דהרי גם במאכל הראשון נשאר מן האיסור כמ"ש הט"ז סימן צ"ב ס"ק כ"ד דהא גם כאן לא נעשה נבלה כיון דפוגם כו".

(יא) שו"ת **בית שלמה** (או"ח ח"ב סי' פ"ז).

(יב) **דרכ"ת** (ס"ק י"ב, סי' ק"ג ס"ק מ"ג).

(יג) **בדה"ש** (סי' צ"ד סעי' א' בי' ד"ה משערים, סעי' ו' ד"ה וכל).

2. הגדר.

(א) דזה דוקא אם יש בהיתר לחוד כמו שיעור מדת עובי הקדירה.

- (1) חוו"ד (סי' ק"ג בי' ס"ק ו') – "ס' נגד האיסור הראשון. היינו דווקא אם היה הקדרה כשיעור התבשיל שבתוכה כגון שהתבשיל היה נ' זיתים והקדרה ג"כ היה מחזיק נ' זיתים דאז הקדרה בולעת הטעם של כל הנ' זיתים ויש בה כל הטעם האיסור אבל אם לא היה הקדרה רק כחצי מהתבשיל א"צ ס' רק נגד חצי האיסור דהא כיון דלא נ"נ א"צ לשער רק לפי ערך שיעור המדומע והקדרה לא בלעה מכל מה שבקדרה רק החצי לא בלעה מהאיסור ג"כ רק החצי".
- (2) שו"ת בית שלמה (או"ח ח"ב סי' פ"ז הגה"ה מבן המחבר אות א') – "אבל היכא דהתבשיל היה פחות מהיורה ויש בו חלק איסור משערינן כפי כל האיסור ודלא כמ"ש הלב"ש בח"ד לה' תערובות סי' י"ז רק כמ"ש בספר חו"ד בס"ק ק"ג והוא מלתא דסברא דמי גרע אם היה האיסור לבד בהכלי דמשערינן בכל האיסור כיון דלא ידעינן כמה בלע וא"כ מאי מועיל בהם עוד היתר הלא נימא דבלע גם את האיסור גם את ההיתר רק דהיכא דלא הי' בכח הכלי לבלוע הכל אז אמרינן לשער בהכלי לפי ערך הבליעה משניהם וז"ב".
- (3) דעת תורה (סי' צ"ב על סעי' ז') – "ועי' חו"ד סי' ק"ג סק"ו, וצ"ל דגם המש"ז מיירי בכה"ג...".
- (4) משמרת שלום (חידושי דינים אות ב', סי' צ"ב מש"ז ס"ק כ"ד בא"ד ב') – "דע דזה דוקא אם יש בהיתר לחוד כמו שיעור מדת עובי הקדרה אבל היכא דתבשיל הוא פחות מערך הקדרה ויש בו חלק איסור לעולם משערינן נגד כל האיסור כ"ה בחו"ד סי' ק"ג ביאורים סק"ו ועיין בלבו"ש בח"ד להל' בב"ח ס"ק ק"מ וקמ"ד ועיין בשו"ת בי"ש חאו"ח ח"ב סי' פ"ז בהג"ה דהסכים לחו"ד דהוא מילתא דסברא דמי גרע אם היה האיסור לבד בהכלי דמשערינן בכל האיסור כיון דלא ידעינן כמה בלע ואם כן מאי מועיל שהם עוד היתר הלא נימא דבלע את ההיתר וגם את האיסור רק היכא דאין בכח הכלי לבלוע הכל אז אמרינן לשער בהכלי לפי ערך הבליעה משניהם ועיין בסימן צ"ד בשפ"ד ס"ק כ"ב ועיין בטו"ט מהדורא ג' סימן קכ"ז דמבואר שם ג"כ כחילוק החו"ד וזכור זה כי הוא נ"מ לדינא".
- (5) דרכ"ת (ס"ק י"ב, סי' ק"ג ס"ק מ"ג).
- (ב) פמ"ג השלם (סי' צ"ב ליקוטי מגדים מש"ז ס"ק קמ"ה) – "כ"א לפי חשבון. ע' משמ"ש, וכ"כ בדע"ת. ויש שפירש א"צ ס' נגד זית החלב כ"א לפי חשבון זיתים מים שיש שם נגד זית החלב ולפי חשבון הזיתים שהסירים עתה ממה שהיה בתחלת בישול המים [מג"ש]. ולפ"ז אפילו היכא דתבשיל הוא פחות מערך הקדרה א"צ כ"א לפי חשבון ודלא כמ"ש המשמ"ש. ונראה דדבר זה תלוי במח' הפוסקים אי בלח יוצא טעם בלא תערובות העצם, עמ"ש לקמן (על שפ"ד צג סק"א אות י וצה סקי"ח אות כח)".
3. מראי מקומות – רע"א (על פמ"ג סי' צ"ב מש"ז ס"ק כ"ד, סי' צ"ד שפ"ד ס"ק כ"ב).

ג. רוטב של בשר.

1. מיקל, לפי המדומע של הבשר.
- (א) עי' חו"ד (חי' ס"ק א') - לשונו מובא לעיל.
- (ב) חמודי דניאל (הל' תערובות ח"ב אות כ') - לשונו מובא לעיל.
- (ג) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק י"ב).
2. מחמיר, רוטב של בשר נחשב אף הוא כבשר עצמו.
- (א) או"ה (כלל כ"ד דין ח', עי' זר זהב שם) – "ומיהו ברוטב של בשר שנפלה לחלב ודאי צריך ס' נגד כולה דהוי שם בשר על כל המים ועוד...".
- (ב) שואל ומשיב (מהדו"ת ח"ד סי' י"ב) – "שבחוות דעת... ואני רציתי לחלק בין בשר לחלב מטעם דברוטב של בשר כל המים נקרא רוטב של בשר וכעת מצאתי באו"ה כלל כ"ד אות זי"ן ח"ת שכתב בהדיא דרוטב של בשר שנפלה לחלב ודאי יצטרך ששים נגד כולה דהוה שם בשר על כל המים יעו"ש".
- (ג) בית יצחק (יו"ד ח"א סי' קכ"א) – "וע"ד השאלה ברוטב של בשר שנפל תחת קדירה בחלב שמעתי מקצת מורים שרצו לומר דא"צ ס' רק לפי חשבון וכן בתחב כף לתוך קדירה של בשר ואח"כ תחבו לקדירה של חלב א"צ ס' רק לפי שיעור הבשר כמו שהדין בבצלי' הבלועי' מחלב סי' צ"ד ס"ו וכו' הפמ"ג שם ס"ק כ"ב בש"ד ובפמ"ג בפתיחה לא"ה בהנהגת הנשאל ס"ב ס"ק ב' דא"צ ס' רק לפ"ח ול"ח דהכף בלע רק מחמאה וכן נראה קצת כדברי המורים בחו"ד בחידושים סי' צ"ג ס"א וזה אינו דלהדי' מבואר באו"ה סי' ל"א אות ט"ו סעיף ט"ו וז"ל וכן בכל רוטב של בשר דינו כהבשר עצמו שאם תפול ע"ג קדירה וכו"ש לתוך התבשיל עצמו של חלב שצריך ס' לבטלו וכו"כ בס"ד כ"ד אות ח' אחרי שכ' דא"צ אלא לפ"ח כ' ומיהו ברוטב של בשר שנפלה לחלב ודאי צריך ס' נגד כולה דהוי שם בשר על כל המים. ועוד...".
3. מראי מקומות – יד יהודה (הקצר ס"ק ג', הארוך ס"ק ב'), דרכ"ת (סי' צ"ד ס"ק י"א ד"ה ועיי"ש).
- (א) בדה"ש (ס"ק ז', ס"ק ט') – "רוטב של בשר... וצ"ע לדינא".
- בדה"ש (בי' ד"ה נגד [עמ' רכ"ב], סי' צ"ד סעי' א' בי' ד"ה משערים) – "אמנם עיקר סברתו בזה לכאורה אינה מובנת כל כך דלמה נימא כן דחל שם בשר אף על המים מחמת שקבל טעם הבשר ומאי שנא משאר תערובות דעלמא, וצ"ע".
- ד. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' צ"ד ס"ק י"א), פמ"ג השלם (סי' צ"ב ליקוטי מגדים מש"ז ס"ק קמ"ד).

- ג. רבינו פרוץ (הג' סמ"ק מצוה רי"ג דיני ביטול אות א') – "דקדרה הבלועה מבשר בחלב אפילו בפגם אסור להשתמש בה לכתחלה לא בשר ולא חלב ומשכח' לה כגון קדרה של חלב שנשתמש בה חלב בעין ואחר מעת לעת נשתמשו בה בשר הבש' מותר מטעם שהחלב הוא פוגם לפי שאינו בן יומו אבל הקדרה אסורה להשתמש בה לכתחל' לא בשר ולא חלב לפי שהיא בלוע' מפגם בשר בחלב ואם היא של נחושת יגעילנ' לאחור מעת לעת של מעשה שני ואם היא של חרס אין לה תקנה להשתמש בה לא בשר ולא חלב".
- (1) למה יגעילנה מאחר לעל"ע של מעשה שני [פרישה, וחגורת שמואל כאן] - עי' או"ח סי' תנ"ב סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.
- א. הלכה: אסור לבשל בה לא בשר ולא חלב.

1. וכן פסק – טור (סי' צ"ג), מחבר (סעי' א'), פוסקים.

ב. לבשל פרווה: בכלי שטף.

1. לכו"ע אסור בדבר חריף – תמודי דניאל (הל' תערובות ח"ב אות כ'), דרכ"ת (ס"ק י"ח), בדה"ש (ס"ק י"ח).
2. מיקל.

(א) ריב"ש (סי' קכ"ו), הו"ד ברמ"א (סעי' א') – "שכיון שהקדרה שבשלו בה הבשר, היה החלב הבלוע בקדרה פגום, שלא היתה בת יומא, לא נעשת הקדרה בלוע מאסור בשר בחלב, אלא שהיא בלוע מחלב לבד, ולזה אסור לבשל בה בשר לכתחלה; וכן מבשר לבד, ולזה אסור לבשל בה חלב לכתחלה. אבל דברים שאינן לא בשר ולא חלב, מותר לבשל בה אפי' לכתחלה. וזה מבואר בספר עמודי גולה. ואם באנו לאסור את התבשיל אפילו בדיעבד, או הקדרה, מפני שאינן בני תורה, אף נאסור להם ביעתא בכותחא, ולא ישמעו לנו; והלואי ישמעו במה שהוא אסור מן הדין".

(ב) ב"י (ס"ק א' ד"ה וה"ר).

(ג) לבוש (סעי' א') – "שאר דברים מותר לבשל בתוכו".

(ד) פר"ח (ס"ק ד') – "וכן אני מורה ובא".

(ה) כרתי (ס"ק ה').

(ו) יעב"ץ (מגדל עוז פרק ז' אות ג') – "אבל שאר דברים מותר".

3. מנהג להחמיר [בני אשכנז].

(א) ש"ך (ס"ק ג', עי' סי' צ"ד ס"ק ל"א) – "ולקמן סי' צ"ד ס"ה כתב הרב דנוהגין לאסור הכלי שאינו בן יומו אפילו לשאר דברים אפי' בשנתחב בו רק כף בן יומו אם כן כ"ש כאן דנתבשל בו בשר ממש וצ"ל דכאן סתם הדברים לענין דינא".

(ב) בית לחם יהודה (ס"ק ד').

(ג) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ג', סי' צ"ה שפ"ד ס"ק י') – "מצד המנהג אוסרין אף שאר דברים אף בבישול בשר אחר מעת לעת של חלב כמו שיתבאר בסימן צ"ד סעיף ה' בהג"ה".

(ד) שלחן גבוה (ס"ק ד').

(ה) חוו"ד (חי' ס"ק ג') – "שאר דברים. זהו מדינא, אבל לפי המנהג שכתב רמ"א בסימן צ"ד [סעיף ה'] שנוהגין לאסור הכלי שאינו בן יומו, מכל שכן דאסור בכאן אפילו לבשל בו שאר דברים, ש"ך [ס"ק ג']".

(ו) ערה"ש (סעי' י"ג) – "בש"ע בסי' צ"ד מבואר דכלי שאינה בת יומא אסור בכל תשמיש וצ"ל דחומרא בעלמא היא וכאן דינא קמ"ל".

(ז) יד יהודה (הארוך ס"ק ד', הקצר ה', סי' צ"ד הקצר ס"ק כ"ב).

(ח) בדה"ש (ס"ק י"ז, סי' צ"ד ס"ק מ"ד, סי' צ"ה סוף ס"ק נ"א).

(ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י' הע' י"ב, עמ' רס"ו, פרק י"א הע' צ"ט, מטבח הכשר עמ' קנ"ז).

(י) שאר פוסקים.

4. בני ספרד, מיקל.

(א) כה"ח (ס"ק ט"ז) – "ולכן הספרדים שלא נהגו חומרא זו מותר לבשל בה שאר דברים".

(ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רס"ו, פרק י"א הע' צ"ט, מטבח הכשר עמ' קנ"ז).

ג. לבשל פרווה: בכלי חרס.

1. ראשונים.

(א) בעל העיטור (ח"ב שער הראשון, יד.) – "ואית מ"ד כיון דקי"ל כ"ח אין יוצא מידי דפיו לעולם. טעם הראשון אינו יוצא לעולם ואין יכול לבשל בו לכתחלה ממין שבישול בה עכשיו. וממין הראשון א"י לבשלו שהרי האחרון אינו בטל ואין לו תקנה אלא שבירה".

(ב) ר' פרץ (הג' סמ"ק מצוה רי"ג דיני ביטול אות א') – "ואם היא של חרס אין לה תקנה להשתמש בה לא בשר ולא חלב".

2. מחמיר.

(א) טור (סעי' א') – "כתב בעל העיטור ... ואין לה תקנה אלא שבירה ... וה"ר פרץ ... ואם היא של חרס אין לה תקנה אלא שבירה".
(ב) פר"ח (ס"ק ד', סי' צ"א ס"ק ג') – "קדרה של חרס אפי' להשתמש בה בצונן אסור מעיקר הדין".

(ג) ערה"ש (סעי' י"ג) – "אך בזה שהצריך לכלי חרס שבירה הדבר תמוה דלמה יהיה אסור להשתמש בה שארי דברים שאינן לא בשר ולא חלב ובאמת בש"ע פסקו כן דשארי דברים מותר ע"ש אך גם בש"ע בסי' צ"ד מבואר דכלי שאינה בת יומא אסור בכל תשמיש וצ"ל דחומרא בעלמא היא וכאן דינא קמ"ל [ש"ך סק"ג] וגם הטור החמיר חומרא בעלמא ולא מדינא ויש מי שסובר דכלי חרס מדינא אסור בכל תשמיש רותח אפילו שאינו של בשר או של חלב מפני שהיא לעולם פולטת ותפלוט בשר בחלב ואף בצונן פולטת כלי חרס ולכן מדינא אסורה בכל תשמיש צלול [פר"ח סי' צ"ג סק"ג] וכנראה שזהו דעת הטור וכן אנו מורין למעשה שאסור להשתמש בה שום תשמיש וטוב לשוברו וכן משמע בגמ' [קיא: בפינכא דר' אמי דתבריה]".

3. מראי מקומות.

(א) פרישה (ס"ק ה', המגיה) – "ולאו דוקא שבירה אלא דלא להשתמש בה בחמין כדלקמן סימן צ"ד".

(ב) בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה שאר) – "ובפר"ח ... אמנם בשאר פוסקים לא ראיתי שיזכירו חילוק זה, וצ"ע [וע"ע ערה"ש בענינו שהעתיק את דברי הפר"ח אמנם לא הבנתי מה שכתב שם בביאור טעמו]".

(ג) עי' סי' צ"א סעי' ב', לעוד שיטות ומראי מקומות.

ד] בעל העיטור (ח"ב שער הראשון, יד.) – "ותניא קדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב תרומה לא יבשל בה חולין ואם בישל בנ"ט ... ואם בשל בשר בקדירה של חלב ב"י ויש בו ס' מותר המאכל והקדירה עצמה. **אית מ"ד** מבשל בה ממין שבישל עכשיו. כיון שהבישול מותר טעם הראשון בטל והקדירה מותרת נמי. **ואית מ"ד** כיון דקי"ל כ"ח אין יוצא מידי דפיו לעולם. טעם הראשון אינו יוצא לעולם ואין יכול לבשל בו לכתחלה ממין שבישל בה עכשיו. וממין הראשון א"י לבשלו שהרי האחרון אינו בטל **ואין לו תקנה אלא שבירה**. ומסתברא מדגרסי' קדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב. ואם בישל בנ"ט. מדלא איירי בקדירה ש"מ בדליכא נ"ט החלב והקדירה מותרת ומבשל בה חלב דכיון שהוא בטל במה שבקדירה בטל הוא. ונשאר בדופני הקדירה משאר האיטור דרובא טעם חלב ומיעוטי טעם בשר. והרי הוא כמשהו ע"י תערובות דרבנן. ואזלינן בתר רובא דחלב ומה שבפנים אינו עושה בב"ח שתהא איטורא במשהו שהרי אין בו טעם. **והלכתא מבשל בה בשר ומבשל בה חלב לכתחלה**. ואם לא בשל מתחלה בשר אלא תבשיל אחר ובישל בה חלב עכשיו שניהם שוין ומבשל בה איזה שירצה וכפ חולבת שהגיס בה קדירה של בשר אם אינה ב"י התבשיל מותר והקדירה מותרת. ואם היא ב"י ליעבד בהו הגעלה. ובכ"ח לא מהני הגעלה דאינו יוצא מידי דפיו לעולם. ואי לא דמסתפינא מרבוותא אמינא **אפי' כ"ח בקדירה דלאו ב"י כיון דמדרבנן הוא דאסור. מגעילה ג"פ**. וכדגרסינן בירושלמי ...".

(1) לענין הגעלה ג' פעמים - עי' סי' קכ"א סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

א. פשט בבעל העיטור.

1. מהר"י בן חביב (בב"י ד"ה כתב בעל) – "חשיב בישול החלב בה כהגעלה אם נזהר לשפוך אותו חלב מהקדירה קודם שתנוח הרתיחה".
 א) קשה, רק מה שבוולע עכשיו אינו פולט – ב"ח (ס"ק ב'), "ומה שפירש מהר"י י' חביב שדעת בעל העיטור דכשנשפך חלב קודם שתנוח הרתיחה חשיב כהגעלה דכבר הלך לו כל טעם החלב דאידי דהקדירה טרודה לפלוט לא בלעה חלב ולכן לא קשיא ליה לרבינו היאך מותר לבשל בה בשר אלא היאך מותר לבשל בה חלב כיון דטעם בשר שקבלה תחלה לא יצא כולו עד כאן תורף דבריו ותימה דהלא בתחלת סימן צ"ב מבואר דאפילו קודם שתנוח הרתיחה מה שבוולע עכשיו אינו פולט אבל מה שבלע קודם לכן הוא פולט וא"כ החלב אפילו את"ל דמה שבלע טעם בשר אינו פולט קודם שתנוח הרתיחה אבל טעם חלב עצמו ודאי פולט ונבלע בקדירה בשעת רתיחתו ואנה מצא סברא זו דהקדירה טרודה לפלוט טעם בשר ברתיחת החלב לא תהא בולעת חלב דאפילו בחתיכה כתבו תוספות דלא אמרינן אידי דטריד לפלוט לא בלע אלא גבי דם ולא בשאר איטורין ועוד דהך סברא דקודם שתנוח הרתיחה מיבלע בלע מילט לא פלט לא שייך אלא בחתיכה אבל לא בדבר לה כגון חלב דליכא בליעה אלא תערובת כדפרישית בסוף סימן צ"ב".

2. ב"ח (ס"ק ב') – "ולפע"ד נראה דבעל העיטור לא קבל התשובה מדקיימא לן כלי חרס אינו יוצא מידי דפיו לעולם דאין זה אלא בקדירה שבלעה איטור דמכלי מדין ומותר הוא דגמרינן ליה דבלע איטור אבל בבשר בחלב כיון דבלע היתר השתא דבשלי בה חלב נחלש ונקלש טעם הבשר וכשיבשלו בה עוד חלב לא ישתנה טעם החלב מטעם הבשר **שנחלש כבר ונקלש** והוא הדין איפכא כשנחלש ונקלש טעם החלב לא ישתנה טעם הבשר מפניו דבדבר זה יש להקל יותר בבשר בחלב מבשאר איטורין שהרי בדין נ"ט בר נ"ט וכן בחממו בו מים תוך מעת לעת מקילינן בבשר בחלב מהך טעמא דנחלש ונקלש ובשאר איטורין לא מקילינן והילכך שרי לבשל בה חלב ומה שאמר שיכול לבשל בה בשר אם ירצה היינו דוקא לאחר מעת לעת שבשל בה עתה חלב דכיון דנותן טעם לפגם הוא ומדינא שרי לבשל בה בשר אלא דלכתחלה אסור מדרבנן גזירה שאינה בת יומא אטו בת יומא הכא דיעבד הוא דאי לא שריא ליה לבשל בה לא בשר ולא חלב אין לה תקנה אלא שבירה ולפיכך יכול לבשל בה בשר או חלב מה שירצה דאין כאן איטור מדינא אלא גזירה ובכהאי גוונא דאיכא הפסד ממון ישראל לא גזרו רבנן".

א) טעם שהטור חולק – ב"ח (ס"ק ב'), "ואעפ"כ תמה עליו רבינו דלא עדיף בישול חלב מהגעלה במים רותחין וכו' כלומר דאע"ג דהתשובה מכלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם איכא למידחי דהתם בלע איטור אבל כאן בלע היתר דנחלש ונקלש מכל מקום קשה מהגעלה במים רותחין דנחלש ונקלש טעם בשר ע"י ההגעלה וקיימא לן דאין שום הגעלה מועלת לשום כלי חרס אפילו אינו בת יומא לבשל בה חלב לכתחלה ולא חשש רבינו להך סברא דפרישית לדעת בעל העיטור דחשיב דיעבד מטעם הפסד ממון **דלהפסד מועט לא חששו** כדלקמן בסימן קמ"ב (עמ' לט) וכדאיתא בפרק הערל (יבמות דף פ"א ב עיין שם ברש"י ד"ה דברי הכל) וכן בסוף פ"ק דפסחים (כ ב) א"ל אביי להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו ואפילו לרבנן דרבי מאיר בפרק המפקיד (דף ל"ח ב) דלהפסד מועט נמי חששו **מכל מקום הכא כדי לקיים גזירת חכמים** דגזרו שלא לבשל חלב בקדירה שבשלו בה בשר או איפכא גזירה שאינה בת יומא אטו בת יומא כולי עלמא מודים דיש לחזק גזירת חכמים ולא לחוש להפסד מועט".

3. ט"ז (ס"ק א') – "ונראה דבה"ע היה ס"ל מכה קושיא זו דבחרס בחולין אה"נ דמן התורה מותר בהגעלה אלא דוקא בקדשים אמרה תורה אינו יוצא מידי דופיו ורבנן אמרו דגם בחולין אמרינן כן והשתא ניחא דס"ל לבה"ע כאן דכבר נפלט טעם הבשר מכה הגעלה שבא על ידי בישול חלב אלא שמדרבנן יש איטור מכה אינו יוצא מידי דופיו וכן אם בא לבשל בו בשר אחר שישהה מעת לעת וטעמו פגום ממילא אם תחוש כאן לאיטור דרבנן יבוא לידי פסידא דא"א להשתמש בו עוד ואנן חזינן בגזירה דטעם פגום דלא חשו בו חכמים אלא לכתחלה **אבל בדיעבד שרי וכאן הוה כדיעבד** כיון שא"א להשתמש בו על כן שבקוה כאן אדין תורה ואין כאן גזירה דרבנן כלל וא"ל בכלי חרס של איטור נמי נימא הכי ונשהה אותו מעת לעת לא קשיא מידי דלכתחלה פשיטא שאין להגעילו וזהו עיקר גזירה דרבנן ואפילו אם הגעילו בלא מתכוין מ"מ לא מועיל כיון דעכ"פ היה כבר שם איטור על כלי זה לא מועיל לו הגעלה משא"כ כאן דנאמר דעל ידי הגעלה זו דחלב יבוא האיטור **ומתיקון זה נעשה הקלקול זה לא גזרו רבנן** כנ"ל נכון דעת בה"ע וגם בסי' קכ"א מביא הטור דברי בעל העיטור דמקיל בכלי חרס שאין בן יומו כיון שאינו אלא מדרבנן".

4. חו"ד (בי' ס"ק א') – "נשאר רק טעם קלוש דבאיטורא אסור ובהיתרא כמו מבשר לחלב מותר".

5. חת"ס (יו"ד סי' פ"ד), הו"ד **בפת"ל** (ס"ק ב') – "מ"ש והלכתא מבשל בה בשר טעות סופר הוא **וצ"ל** והלכתא **אין** מבשל בה בשר ומבשל בה חלב לכתחלה שזה כל עיקר דבריו להוכיח כדעה הראשונה מבשל בה חלב כמין השני כיון שהיה בו ס' ... מה שלא הקשה הטור והוא קו' הב"י לפי הנוסחא שלפניהם שהתיר לבשל גם בשר אחר חלב קו' זו לא נתיישבה בדבריו ולפי ענ"ד לא עלה על דעת העיטור מעולם ואפשר גם בטור נפל טעות דאל"ה הוה מקשה קו' הנ"ל כמ"ש הב"י ודבריו האחרוני' של העיטור שלפנינו יש בהם

ט"ס לפע"ד וכך צ"ל אחר שכ' והלכת' אין מבשל בה בשר ומבשל בה חלב צ"ל אח"כ ואם לא בשל מתחלה חלב אלא תבשיל אחר יבשל בה עכשיו איזה מין שירצה ושניהם שוים כנלע"ד והוא שיטת הרשב"א בבשול ירקות דמייתי טור י"ד ס"ס צ"ג ועיין ב"י שם ד"ה ואיכא למידק וכו'".

6. מראי מקומות – רע"א (סי' פ"ג).

ב. הלכה.

1. מחמיר, שחולק על העיטור – טור (סעי' א'), מחבר (סעי' א', עי' ב"י ד"ה ורבינו), ש"ך (בקה"כ על ט"ז ס"ק א', "דלא קיי"ל הכי"), פמ"ג (מש"ז ס"ק א', "ולענין דינא אנן קיימא לן מן התורה אין יוצא מידי דופיו לא מדרבנן ואין להקל בספיקו"), ערה"ש (סעי' י"ב, סי' קכ"א סעי' כ"ו, "חלילה לעבור על דברי הטור והש"ע"), יד יהודה (הארוך ס"ק א' ד"ה עוד), בדה"ש (סעי' א' ב' סוף ד"ה לא, עמ' רכ"א).

ה [רשב"א] (תוה"ב הקצר ב"ד ש"ד, לז:): – "קדירה שבשל בה בשר ואחר כך בישל בה דגים או ירקות וכיוצא בזה הותר לבשל בהן לאחר מכאן גבינה לפי שכבר נתמעט בלע הבשר ונקלש עד שאינו ראוי לחול עליו שם איסור בשר וחלב. במה דברים אמורים בשבלע היתר כמו שאמרנו. אבל בלע איסור מן האיסורים הרי הוא באיסורו לעולם עד שיגעל הראוי להגעיל וילבן הראוי ללבן".

א. מה בין הרשב"א לבעל העיטור.

1. הרשב"א מחמיר בכלי חרס – עי' ב"י (ד"ה ואיכא, "איכא למימר דלא מהני טעמא דנחלש ונקלש טעם האיסור ע"י בישול זה השני אלא בכלי שטף שבליעתן מועטת אבל לא בכלי חרס שבליעתן מרובה עד שאמרו בו שאינו יוצא מידי דפיו לעולם וכיון שכן אפילו לאחר הגעלה גמורה הרי הוא ככלי שטף שלא הוגעל כלל ולא בישלו בו ירקות שאסור לבשל בו חלב"), ב"ח (ס"ק ג'), ט"ז (ס"ק ב'), ש"ך (בקה"כ הג"ה ראשון על ט"ז ס"ק ב'), פרת (ס"ק ב' ד"ה ובאמת), פלתי (סי' צ"ד סוף ס"ק ט', "ודע לדעת הטור (סי' צ"ג) שהסכים לרשב"א דהוי הגעלה, צ"ל דמיירי בכלי חרס"), חו"ד (בי' ס"ק ב').

א) מראי מקומות – ערה"ש (סעי' י"א, "ומפרשי הטור פירשו דהרשב"א מיירי בכלי שטף לא בכלי חרס ולכן לא השיג הטור עליו אבל מלשונו לא משמע כן").

2. מחמיר בחלב – עי' ב"י (ד"ה ורבינו, "לא שרי הרשב"א אלא בשבשל בה ירקות וכיוצא בהם אבל בבשל בה חלב לא דאף על גב דכל שאינה בת יומא או שיש בחלב ששים כיון דחלב שרי ה"ל כבשל בה ירקות מכל מקום כיון דחלב הוא אסור בבשר אינו בדין שיהא הוא הגורם היתר לקדרת בשר לבשל בה חלב אי נמי דדוקא במים הוא דקאמר הרשב"א שיש בהם כח להקליש ולהחליש בלע האיסור אבל חלב אין בו כח להקליש כ"כ בלע האיסור"), דר"מ (ס"ק ד', "וזה הישוב הוא העיקור").

א) חולק – חו"ד (חי' ס"ק ד', בי' ס"ק ב', לשונו מובא לקמן).

ב. הלכה.

1. מיקל, פסק כהרשב"א.

א) עי' טור (סעי' א', דר"מ ס"ק ה').

ב) ש"ך (בקה"כ הג"ה ראשון על ט"ז ס"ק ב') – "דינו של הרשב"א אמת וברור".

ג) חו"ד (חי' ס"ק ד') – "וכן עיקר. ועיין ביאורים ס"ק ב' דאפילו אם בישל בו חלב והיה בחלב ששים, דגם כן נקלש טעם הבשר".

2. מחמיר.

א) מחבר (סעי' א', עי' ב"י ד"ה ורבינו).

ב) יש"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ו בדין שני) – "ודין אם בשלו בקדרות של בשר ירקות, או כיוצא בו, לא אמרינן שבישול זה נעשה גיעול, ואסור לבשל בו חלב, וכן איפכא".

ג) הו"ד בט"ז (ס"ק ב').

ד) פרת (ס"ק ד') – "וכן עיקר".

ה) בית לחם יהודה (ס"ק ד').

ו) פמ"ג (מש"ז ס"ק ב', סי' צ"ד מש"ז סוף ס"ק ו', ס"ק י"א) – "כתב רש"ל דאין הלכה כרשב"א וכן קיימא לן דלא כרשב"א".

ז) יד יהודה (הארוך ס"ק א', הקצר ס"ק א') – "ואם היא קדירה של מתכות ובישול בה אח"כ ירקות אין להתיר לבשל חלב".

ח) שבט הלוי (ח"ב סי' ל"ג, סי' ל"ד) – "והנה רבינו הש"ך בנקה"כ כתב דדברי הרשב"א לדינא כאשר מוכח להדיא בש"ס ע"ז ע"ו ע"א והוא מוסכם מכל הפוסקים, ונדחו דברי הבי"ה והמהרש"ל שחלקו על הטור בזה, אבל מה נעשה לרבנו הש"ך שמצינו גדולי הראשונים שחולקים להדיא בזה והש"ך עדיין לא ראם ונבאר הדברים בעזה"י ... דעת הריטב"א והמאירי לחלוק על הרשב"א בחידושו הנ"ל, וזה דלא כש"ך בנקה"כ סי' צ"ג שכ' דלא נמצא מחלוקת על הרשב"א ... להלכה נראה להחמיר בנדון הרשב"א שביו"ד סי' צ"ג, ולא מהני בישול גרידא אפי' בהיתרא בלע, ומכ"ש בישול במקצת כיון דהב"י ומהרש"ל חולקים בפירוש, וביארנו שכן דעת הריטב"א ומאירי, ועיין בד"ת סי' הנ"ל מביא מקילים ומחמירים בזה ומכ"ש שיהני בישול מקצת שלא כדרך הגעלה, שגם הטור לא הביא דעת הרשב"א בקולא זאת נראה להחמיר בפשיטות".

ט) בדה"ש (ס"ק ג', סי' צ"ד סוף ס"ק ע"ה) – "דאנן לא קיימא לן הכי".

3. מיקל אחר מעת לעת.

א) פרת (ס"ק ב' ד"ה ולענין).

4. בצירוף, יש להקל – יד אלימלך (סי' כ"א), חסד לאברהם (תנינא סי' כ"ו), הו"ד בדרכ"ת (סי' צ"ה ס"ק ט"ו), הו"ד בבדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה לא, ד"ה דינו).

5. מראי מקומות – ב"ח (סי' צ"ד ס"ק ב'), חזו"א (יו"ד סי' כ"ב ס"ק ג'), מגילת ספר (סוף הסי').

ג. האם להרשב"א צריך הגעלה גמורה.

1. צריך.

(א) עי' ש"ך (נקוה"כ הג"ה ראשון על ט"ז ס"ק ב') – "מיירי בשל מתכת ... הוחמו מים בכל הקדרה ... צריך שיהיו רותחים כ"כ שיעלו רתיחה ... והרשב"א לא קאמר אלא דכלי הצריך ליבון סגי ליה בהגעלה כשבלע היתר אבל כלי הצריך הגעלה ודאי צריך הגעלה גמורה כדינו דאי לאו הכי אינו כלום ... דאל"כ תיקשי מנא ליה הא דהא לא מוכח מהש"ס אלא דכלי הצריכה ליבון סגי ליה בהגעלה ואף אם נפשך לומר דלשון הרשב"א משמע דלא צריך הגעלה גמורה ...".

1) פי' שהמים יעלו רתיחה [וגם שיגעיל את כל הכלי: בדה"ש, ומגילת ספר].

2. אין צריך.

(א) יד יהודה (הארוך ס"ק א') – "והש"ך בנה"כ כתב ... די"ל דגם הרשב"א מצריך שהבישול יהא ככל דיני הגעלה דאל"כ לא מוכח משם מידי אך גם אי נימא דהרשב"א אינו מצריך ככל דיני הגעלה זה ס"ל להפוסקים דצריכין כדיני הגעלה כ"ז הם כל דבריו. והנה מ"ש ... מיהו א"כ ע"כ מוכח דאין צריכין באמת ככל דיני הגעלה גבי הבישול אלא כל שמבשל בה סתם ממילא יחשב כמו הגעלה וע"כ ע"ז בא העיקר הרשב"א ...".

(ב) חזו"א (יו"ד סי' כ"א סוף אות א') – "אמנם מה שתמך הש"ך בנה"כ בזה דינו של הרשב"א בבישול ירקות בקדירה של בשר תמוה דהרי הרשב"א מיירי בליכא הגעלה שאין הגעלה בירקות [ואילו היתה הגעלה לית דינא ודיינא שהרי הרשב"א איירי בקדירה דמהני בה הגעלה אלא דבא להתיר בלא הגעלה ומשום דאיקליש ודוקא בבישול בעודו היתר] ודינו של הרשב"א נלמד מהא דר"ט דכל יום נעשה גיעול לחברו ואף בשפוד שצלאו בו בשר והדר צלאו בו דגים מותר לצלות עליו גבינה".

(ג) שבה"ל (ח"ב סי' ל"ג אות א') – "הנה רבינו הרשב"א חידש בזה תרתי, חדא דאעפ"י שלא הגעיל כדין הגעלה אלא בשול בעלמא שלא הגיע בכל הכלי מ"מ ע"י חם מקצתו לא נשאר בכל הכלי עד שיהא ראוי ליתן טעם אח"כ בבשר, ושנית דהה"ד בכלי הצריך לבון כשפוד וכיו"ב, ועכשיו בשול במקצתו ולא קעביד לבון מ"מ כיון שהתירא בלע אמרינן דנתמעט עכ"פ בלעו כ"כ עד שלא יהי ראוי לחול עליו אח"כ שם בב"ח".

(ד) בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה לא, עמ' רי"ט) – "בנקה"כ ... היו קיימים תנאי הגעלה בבישול הירקות דהיינו שהיו המים רותחים ממש ר"ל שהיו מעלים אבעבועות וגם שנתמלאה הקדירה ממי הבישול עכת"ד הנקה"כ אמנם הדברים צ"ע דבתורה הבית שם ... וכבר עמד ע"ז ביד יהודה".

(ה) מגילת ספר (אות ד' ס"ק ג' ד"ה והש"ך) – "כתב הש"ך שהרשב"א מדבר באופן שבשל הירקות בכל הקדרה וגם העלו רתיחה וסה"ת מדבר באופן שלא בשל בכל הקדרה או שלא העלה רתיחה, ומדברי הש"ך משמע שהבין שדינו של הרשב"א שמועיל בשול הירקות הוא מדין הגעלת כלים וצריך לזה תנאים של הגעלה שהמים יעלו רתיחה וגם שיגעיל את כל הכלי (כן הוא דעת הרשב"א דבשל מקצת הכלי צריך הגעלה לכל הכלי, והרא"ה חולק בכך) ... ודברי הש"ך בזה תמוהים וכבר נתקשה בזה החזו"א סי' כ"א, דברור שהרשב"א לאו מתורת הגעלה נגע בה אלא שהבשול מקליש את הבלע, דאין הגעלה בירקות, ועוד ... ועין גם ביד יהודה ובבדה"ש כאן שהאריכו להעיר על דברי הש"ך וכולם הסכימו שדינו של הרשב"א אינו מדין הגעלה אלא שהבשול מועיל להקליש את הבלוע ואין צריך לזה תנאי הגעלה".

ד. רק אם מבשלין בשוה – ט"ז (ס"ק ב', ונ"ל דכאן מיירי שבישול הירקות בקדירה ממש כשיעור שבישול בו בשר וראיה שלמדו מ"ש גבי חטאות דכל יום נעשה גיעול לחבירו ומסתמא בכל יום היו מבשלין חטאות בשוה ומ"ה הוה כהגעלה ממש מה שאין כן בשאר מקומות שאירע מעשה שבישול מים ולא נתכוין שיהיה ממש כשיעור שבישול בשר וזה לא עדיף כהגעלה כמ"ש ב"י בשם הגהת ש"ד דמקשה למה לא יהא הבישול במקום הגעלה").

1. פי', ששהה זמן בישול.

(א) פמ"ג (מש"ז ס"ק ב' ד"ה עוד) – "תירץ הט"ז דשם ספר התרומות מיירי דלא שהה כל כך כמו הבישול בשר לא הוה הגעלה".

2. פי', באותו גובה.

(א) יד יהודה (הארוך ס"ק א' סוף ד"ה לא) – "כונתו פשוט דצריך שיהא הבישול כאן הרבה ויגע בהכלי בכל מקום שהי' הבשר בו מתחילה אבל אם הי' פחות והי' למטה מהבשר לא מהני ... והפ"מ אחר המחילה הי' לו טעות גדול בזה".

3. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה לא, עמ' ר"כ).

(א) שבה"ל (ח"ב סי' ל"ג אות ב') – "הט"ז ... ודבריו הק' צ"ע דהא כבר כתבנו מהמאירי דעיקר הוכחת הרשב"א דאפילו בישול לצלי מהני הוא ממה דשמשו היום בבשול מה שצלו בו אתמול על האור, ובזה ודאי לא שייך סברת הט"ז שיהי' זה מכוון ממש".

ה. האם הרשב"א מצריך ששים.

1. צריך ששים.

(א) עי' ב"י (סי' צ"ד ס"ק ג') – "כדעת הרשב"א ... דלדידיה כיון שיש ששים אע"פ שהוא בן יומו הרי נחלש ונקלש טעם החלב ומותר להשתמש אח"כ בשר".

(ב) חזו"ד (בי' ס"ק ב', חי' ס"ק ד') – "ולפענ"ד נראה דדוקא כשבישול בששים נגדו אז אמרינן דנקלש הטעם, דאף דאינו יוצא מכל מקום נקלש בתוכו, אבל כשבישול בתוכו בפחות מששים בודאי דלא הוקלש ועדיין נשאר טעם גמור".

2. לא צריך.

(א) רע"א (הג' על חזו"ד שם) – "דאם כן איך אמרינן כל יום ויום נעשה גיעול לחבירו הא על פי הרוב בסתם כלי אין ששים נגד הבלוע".

(ב) יבין דעת (ס"ק א').
 ג) יד אלימלך (סי' כ"א) – "דהחיות דעת ... דבריו הקדושים הם תמוהים ... ודאי דהרשב"א מיירי בפחות משישים".
 ד) שבה"ל (ח"ב סי' ל"ג אות ב') – "מש"כ החו"ד דלא אמרינן איקלש להרשב"א רק היכא דאיכא ס' בבישול השני הוא תמוה מלשונות רבותינו הרשב"א והריטב"א ובפרט מדברי המאירי דאסברי' לשיטת הרשב"א אעפ"י שנחלק עליו לבסוף דמוכה להדיא דסברת איקלש להרשב"א הוא סברא בפ"ע ולא בעינן כלל ס', וכבר השיג הגרעק"א בהגהותיו לחו"ד בזה".
 ה) בדה"ש (בי' ד"ה לא, עמ' ר"כ).

1. מראי מקומות – מגילת ספר (אות ג').

1. שבט הלוי (ח"ב סי' ל"ד) – "דעת הרשב"א להקל אפילו תלתא קולי, דבשול דהיתירא בלע, ומבשל בעודו עדיין היתר, א', בשול במקום הגעלה, ב', בשול מקצת במקום בשול כולו, ג', בשול מקצת במקום בליעתו ע"י אש, [כ"ה דעת הראשונים דלא כט"ז סי' צ"ג בדעת הרשב"א]".
2. הגר"ע אויערבאך שליט"א (יתד נאמן פר' ואתחנן תשע"ו) –

Question: I cooked a vegetable dish for a sheva brachos and then cooked meat in the same pot, assuming that it was fleishig. After cooking a significant amount of meat, I realized that the pot was really milchigs and had been used earlier in the day to cook milchige oatmeal. Throwing away the meat would be a significant financial loss, and would put great pressure on me for tonight's sheva brachos. Can I use the meat? If I can use it, I have a second question. There will be many distinguished roshei yeshiva at the sheva brachos. Do I need to tell the roshei yeshiva that a shailah was asked regarding the meat? Thank you.

Rav Auerbach: In regards to your first shailah, the Rashba (Toras Habayis 4,4,37b) rules that if vegetables or any other pareve food was cooked before the meat, the taste of the milk in the pot is weakened, and the food is not considered bosor becholov. According to this understanding, the meat in question would be kosher. However, the Bais Yosef (93:1) explains that many Rishonim disagree with the Rashba and rule that since the meat was cooked in a milchige ben yomo pot, even if vegetables were cooked in between, the meat is bosor becholov. According to this understanding, the meat in question would be forbidden. Although the Shulchan Aruch (Yoreh Deah 93:1) and most poskim argue with the Rashba, the Shach (Nekudas Hakesef, Yoreh Deah 93:2) defends the Rashba's understanding and explains that this is the opinion of most Rishonim. In a case like yours, **where there is great need** (i.e., financial loss and preparation for the simcha), you may rely on the Shach's ruling and use the meat. As far as your second shailah about telling the roshei yeshiva, not only do you not have to tell them, but it is actually forbidden to reveal this information. Once it has been halachically decided that the meat may be used, it is 100% kosher. The knowledge of this shailah will spoil the simcha of the chosson and kallah, which is a significant transgression.

1. ר"י הלבן (הג' שע"ד סי' פ"ה ס"ק י"ג), הו"ד בב"י – "היתיר ר"י הלבן בשר שנתבשל בקדרה של חלב והיה בה חלב כל הלילה קודם ואמר דכיון דבלע פעם ראשונה ושנייה ושלישית מקודם לכן לא בלע הלילה כלל וחלב שבלע מקודם לא אסר דנותן טעם לפגם הוא מרדכי פ' אין מעמידין".

א. אחר כמה זמן בולע חרס חדש מצונן.

1. י"ב שעות.

א) יש"ש (או"ש סי' פ"ה ס"ק י"ב), הו"ד בש"ך (נקוה"כ הג"ה שניה על ט"ז ס"ק ב').

2. אפשר גם שעה.

א) פמ"ג (מש"ז ס"ק ב' ד"ה הט"ז) – "בחצי מעת לעת (או אפשר בערך שעה)".

3. מיד.

א) פ"ת (סי' ק"ה ס"ק א' ד"ה איברא), הו"ד במחצית השקל (סי' ק"ה ס"ק ה', לישונו מובא לקמן) – "דסבור ר"י הלבן דאיכא בליעה בקדרה חדשה אפילו בצונן, יראה שנמשך אחר פירוש רש"י בפרק אין מעמידין [עבודה זרה] דף ל"ג [ע"ב ד"ה כסי וד"ה אי שתי] גבי כסי של חרס דיין נסך בולע מיד".

ב) פמ"ג (סי' ק"ה מש"ז ס"ק א') – "הנה בט"ז צ"ג אות ב' דאם כלי חרס ישן מעת לעת בולע וחדש משמע שבולע מיד וכן כתב הפרי חדש כאן אות א' דלא כנקודות הכסף בסימן צ"ג יע"ש ובאמת בסימן קל"ה סעיף ד' מבואר דכלי חרס חדש בולע מיד וצ"ע על נקודות הכסף בסימן צ"ג".

ג) חו"ד (סי' ק"ה ח"א ס"ק ג') – "ובכלי חרס חדש בולע מיד אם לא שכבר שבע מבלוע, ט"ז סימן (צ"ב) [צג ס"ק ב]".

ד) גלין מהרש"א (סי' ק"ה על המחבר סעי' א') – "וחרס חדש בולע מיד, עיין מסכת מכשירין פרק ג' משנה ב".

4. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ל"ז), בדה"ש (ס"ק ט"ו), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ה' הע' קכ"ב).

ב. הלכה, כלי חרס חדש פחות מעת לעת.

1. מחמיר.

- (א) עי' ט"ז (ס"ק ב').
 (ב) פ"ה (סי' ק"ה סוף ס"ק א') – "וא"כ מה שכתב בספר נקודות הכסף, מרוב חפצו להשיג על הט"ז כתב כן, ואינו עיקר אלא כמו שכתבתי והכי נקטינו".
 (ג) הו"ד במחצית השקל (סי' ק"ה ס"ק ה') – "וכתב הפרי חדש ס"ק א' וז"ל, והנה ראיתי להש"ך בספר נקודות הכסף סימן צ"ג [ס"ק ג] [הובאו דבריו לעיל מחצית השקל שם ס"ק ו, עיין שם] שכתב דליכא בליעה בצונן אפילו בקדירה של כלי חרס חדשה, ושכן כתב בדרכי משה [שם אות א] דלא נהגו כר"י הלבן [הובא בהגהות שערי דורא סימן פה אות יג] בזה, וליתא וכו', דבכלי חרס חדש מיד בולע, והכי נקטינו, עיין שם שהאריך".
 (ד) חו"ד (חי' ס"ק ז', סי' ק"ה חי' ס"ק ג' [לשונו מובא לעיל]) – "וכתב עוד הט"ז [שם] דכלי חרס חדש בולע בצונן אפילו לא נשתהה בתוכו מעת לעת, אבל אם כבר עמד בתוכו משקה ג' [ימים] [פעמים], שהוא כבר שבע מבלוע, שוב אינו בולע בצונן בלא נשתהה בתוכו שיעור כבישה".
 (ה) עי' מעדני השולחן (ס"ק ב', מטעמי השלחן אות ב', סי' ק"ה ס"ק ו') – "ובשעת הדחק והפסד מרובה אולי יש להתיר בפחות ממעל"ע".
 (ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ה' הע' קכ"ב).

2. מיקל.

- (א) רמ"א (דר"מ ס"ק א', עי' נקה"כ) – "כתב בהגהות שערי דורא ... ועיין לקמן סימן קל"ה דאף ביין נסך לא נהיגין כן וע"ש".
 (ב) ש"ך (נקוה"כ הג"ה שניה על ט"ז ס"ק ב') – "וכן כתב בדרכי משה [אות א] דלא נהיגין כר"י הלבן בזה, עיין שם".
 (ג) חו"י (סי' ק"ד) – "ועי' דהוראתי להתיר הבשר לא ירא לכי מדבר ר"י הלבן כמה דמשמע דגם בצונן בלע כלי חרס שלא מצינו בכה"ג שום פוסק גבי אסור והיתר לולי מ"ש ביי"נ ואין ללמוד משם כמ"ש".
 (ד) גליון מהרש"א (על הט"ז ס"ק ב') – "עיין תשובות חוות יאיר סוף סימן ק"א [סימן קד] עלה צ"ט ע"ב תמה, א"כ גם אם שהה בו רגע אחד צונן יאסר, אלא על כרחך רק גבי יין נסך אמרו כן".
 (ה) יד יהודה (סי' ס"ט הקצר ס"ק י"ד, הארוך ס"ק ט').
 3. דעת הפמ"ג.

- (א) מחמיר אפילו בהפמ"ר – פמ"ג (סי' ק"ה מש"ז ס"ק א', "והחוש יעיד דחדש בולע ולכן אף בהפסד מרובה אין לי להורות היתר").
 (ב) הפמ"ר מיקל – פמ"ג (מש"ז ס"ק ב' ד"ה ולענין, עי' שפ"ד ס"ק ו' ד"ה הכנסת, "ולענין דינא באין הפסד מרובה יש להחמיר כט"ז דחדשים כל זמן שלא שבעו לבלוע ויראה דמפעם שנית ואילך היינו שלישיית יש להתיר אף באין הפסד מרובה").
 (ג) מראי מקומות – יד יהודה (סי' ס"ט הארוך ס"ק ט'), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק י"ח, סי' ק"ה מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק י"ט).
 4. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ה'), דרכ"ת (ס"ק ל"ז), חלקת בנימין (סי' קכ"א ציונים ס"ק י"א).
 (א) בדה"ש (ס"ק ט"ו, ב' ד"ה הקדרה) – "נראה שאם יש עוד צד להקל יש להורות היתר בזה לענין חלב מיהת ... ויש לראות אם יש להקל כן אף בכלי חרס דידן המצופים בזכוכית ועיין מזה בע"ז ל"ג ב' בסוגיא דמאני דקוניא, וצ"ע".

ג. כלי חרס ישן, שכבוש מעת לעת.

1. מיקל.
 (א) לבוש (סעי' א') – "קדירה של חלב שבישל בה פעם ושתיים ושליש, ואחר כך עמד בה חלב צונן אפילו יום שלם מעת לעת שהיא שיעור כבישה ויותר, ואח"כ בשלו בה בשר תוך מעת לעת הבשר מותר, וכיון שהבלע שנכנס בכלי ע"י הבישול אינו בן יומו ונותן טעם לפגם, ואין לומר שהבלוע של חלב הצונן שעמדה בה כשיעור כבישה הוי בן יומו ואוסר, שכיון שכבר בשלו בה פעמים ב' או שלשה קודם הכבישה כבר שבע הכלי ואינו בולע על ידי כבישה".
 (ב) ב"ח (סי' ק"ג ס"ק ג') – "מהרש"ל ... ולי נראה להקל מהך דפרק המפקיד".
 2. מחמיר.
 (א) יש"ש (או"ש סי' פ"ה ס"ק י"ב) – "פשיטא".
 (ב) ט"ז (ס"ק ב') – "אם היה החלב מעת לעת באותו כלי ודאי הוה אמרי' שבלע שפיר החלב ואסר אח"כ הבשר כיון שכבוש כמבושל ובישול פשיטא שמבליע אפילו בכלי ישן".
 (ג) ש"ך (נקוה"כ הג"ה שניה על ט"ז ס"ק ב', ארוך מש"ך ד"ה כתב) – "אבל אם היה בה חלב מעת לעת פשיטא דכבוש כמבושל וכן כתב מהרש"ל באו"ש וכן עיקר דלא כהעט"ז".
 (ד) חו"י (סי' ק"ד) – "ודאי בששהה אחר ששבע בליעה כדי כבישה ודאי מי יקל נגד רש"ל והסכמת הט"ז בצירוף סברתינו דלענין קליטת טעם אין חילוק".
 (ה) פלתי (סוף סי' צ"ג) – "יש לחלק גוף הדבר אינו בולע, כיון דכבר בלוע ועומד הוא, ולכך אינו יכול לנכות לו במדה, אבל טעם עכ"פ בולע, וזהו שדברו המחברים בכ"מ טעמו ולא ממשו, וכאן אין אנו דנין על הכמות רק על הטעם, וזהו בלע. וכן נכון וברור".
 (ו) באה"ט (ס"ק ו').
 (ז) חגורת שמואל (ס"ק ט') – "ודבריו נראין להלכה ולמעשה".
 (ח) פמ"ג (מש"ז ס"ק ב' ד"ה ולענין, שפ"ד ס"ק ו' ד"ה הכנסת) – "וכן הלכה דבמעט לעת וודאי בולע כלי מתכת ואף כלי חרס בולע במעט לעת".
 (ט) חו"ד (חי' ס"ק ז', ב' ס"ק ג') – "דדוקא ממש אינו בולע כשהוא שבע מבלוע, אבל טעם ודאי בולע".
 (י) גליון מהרש"א (על הט"ז ס"ק ב') – "עיין תשובות חוות יאיר ... דאין ראיה מהאי דפרק המפקיד, דרק בעין אינו בולע, אבל טעם מכל מקום בולע ונאסר הכלי".

- (יא) ערה"ש (סעי' י"ד) – "דאם עמד מעת לעת ודאי אסור דנהי דשבע מבלוע מ"מ בע"כ בולע ופולט מה שבפנים דאל"כ למה בבישול אסור איך יבלע והלא אין לו מקום אלא בולע ופולט מה שבפנים וא"כ גם בכבוש כן".
- (יב) בדה"ש (ס"ק ט"ו, בי' שם).
- (1) הנ"מ בין הט"ז לשו"ת חו"י, מליחה – פת"ת (ס"ק ה', ויש נ"מ בין אלו הב' טעמים לענין מליחה כמ"ש לעיל"), בדה"ש (סוף ס"ק ט"ו).
- א. לענין מליחה בכלי חרס ישן - עי' סי' ק"ה סעי' י"ג, לשיטות ומראי מקומות.
- (2) לשער דבר לח: בדידה משערינן או במאי דנפק מיניה משערינן [חו"י, פלתי, חו"ד] - עי' סי' צ"ח סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ד. כבוש מעת לעת, בשאר כלים.

1. עי' סי' ק"ה סעי' א', לשיטות ולמראי מקומות.

- ה. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק י"א ד"ה ולענין אם), הגעלת כלים (פרק ה' הע' מ"ג ס"ק א').
1. לענין היתרא בלע אצל כבוש - עי' סי' ק"ה סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ז] כיסוי קדירה: אינו בני יומו.

א. מנהג להחמיר כמו כיסוי בן יומו: הטעם.

1. זיעה יותר חמור.

- (א) רמ"א (תו"ח כלל פ"ה דין ד') – "טעם המחמירין משום דסבירא להו דחמיר איסור על ידי ריחא וזיעה מאיסור שהוא על ידי טעם בעצמו כמו שמצינו ...".
- (ב) לבוש (סעי' א') – "מפני שההבל עולה תמיד ועושהו בן יומו".
- (ג) משאת בנימין (סי' נ"ח) – "מאחר שהכיסוי הוא מקבל טעם המאכל על ידי זיעת העשן האיד והוא טעם העיקר והמובחר שבתוך המאכל. ולכן איננו נ"ט לפגם אפי' כשאינו בן יומא".
2. נדבק מאוד וא"א לקנחו היטב, הוי בעין.
- (א) ב"ח (ס"ק ג' ד"ה וז"ל) – "דלפי שהרתיחה עולה תדיר ומזיע נדבק הזיעה בחוזק וחשיב כאילו היה שמנונית בעין ונותן טעם לשבח אף על פי שאינו בן יומו".
- (1) ט"ז (ס"ק ב') – "ומור"ח ז"ל כתב טעם לחומרא דכסוי, כיון שהרתיחה עולה שם תמיד, נדבק מאד וא"א לקנחו היטב. והוא תמוה, דהא הקדירה נדבק שם ממשות המאכל, ולמה יגרע הכיסוי ממנה. אלא שאין מקום לחומרא זו יותר ממה שהחמיר רש"ל, וכל מי שאומר סברות להחמיר בזה מה שלא נמצא בתלמוד ובפוסקים, עליו הראיה".
- (2) בדה"ש (ס"ק כ') – "דרך בכלי חרס מחמירים מפני שהחרס קשה לקנחו יפה אבל בכלי מתכות לא החמירו כן".
3. כיסויים שהם קצרים מלמעלה ויש בהן כעין חלל ואז א"א לקנחם יפה.
- (א) יש"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ו דין השביעי, או"ש סי' ל"ה) – "הדין השביעי, דין אם שמו כסוי חולבת על קדירה של בשר, או איפכא, צריך ס' נגד כל הכיסוי, ובארנו, דאותן כיסויין שהם צרים וקצרים מלמעלה, אפי' אינן בני יומא, אפי"ה חשיבי כבן יומו, אבל אם הם רחבים מלמעלה דינן כשאר קדרות, שאם אינן בני יומן אינם אוסרים".
- (ב) ט"ז (ס"ק ב') – "רש"ל פרק כל הבשר סי' מ"ו כ' שעיקר החומרא דוקא באותן כיסויים שהן קצרים למעלה ויש בהם חלל וא"א לקנחם יפה מן הרתיחה שעולה לשם דכל שיש איסור בעין לא אמרינן ביה נותן טעם לפגם אבל בכסוי רחב שיכולה היד לשלוט שם לקנח יפה מותר כל שהוא אינו בן יומו ע"כ ... שאין מקום לחומרא זו יותר ממה שהחמיר רש"ל וכל מי שאומר סברות להחמיר בזה מה שלא נמצא בתלמוד ובפוסקים עליו הראיה".
- (ג) עי' ש"ך (ס"ק ד') – "ומהרש"ל באו"ש סי' ל"ה ... דדוקא באותן כיסויים שהם קצרים מלמעלה ויש בהן כעין חלל כמו שיש בהרבה כיסויים ואז א"א לקנחם יפה שיהא נקי מן הזיעה והרתיחה שעלה שם אבל באותן שהם רחבים למעלה ויכולה היד לשלוט בהן לקנחם יפה אין לומ' שהוא איסור בעין ומותר עכ"ל וצ"ל לדבריו דאף שאותו שהוא במקום הקצר הוא דבר מועט מ"מ הזיעה של בשר עולה למעלה עד ס' כנגדו עד שנעשה מה שבעין נבילה ואח"כ הכסוי נעשה נבילה כדלקמן סי' צ"ח ס"ה דשמא אין בה ס' פעמים ס"א פחות מעט כנגד מה שבעין ודמי לדלעיל סי' צ"ב ס"ה ע"ש".
- (ד) באר הגולה (ס"ק ד'), הו"ד בגר"א (ס"ק ז').
- (ה) חו"ד (חי' ס"ק ד', בי' ס"ק ב') – "הטעם, שהכסוי הוא קצר למעלה, ואי אפשר לקנח אותו מן הרתיחה שעלה לשם. ואם יש ששים נגד כל מקום הקצר מותר, ט"ז [ס"ק ב.]. והש"ך [ס"ק ד] החמיר. וכיון שהוא רק מנהג, יש להקל כהט"ז".
- (ו) חכ"א (כלל מ"ו סעי' ג') – "כיסוי הקדירה מדינא דינו כקדירה וכל הכלים דאם אינו בן יומו אינו אוסר אלא שהמנהג להחמיר בכיסויים שיש להם כעין חלל למעלה והוא קצר בענין שאין יכולים לנקות שם ואם כן יש שם בעין מחמת הזיעה והרתיחה שעלה שם ובבעין לא מהני מעת לעת ולכן אוסרין אפילו אם הכיסוי אינו בן יומו ואף על גב שמה שהוא בעין הוא דבר מועט מכל מקום חיישינן שהזיעה של בשר עולה למעלה עד שאין ששים נגד הבעין ואם כן אותו הבעין נעשה נבילה וצריך ששים פעמים ששים ואחת נגד אותו מקום של כיסוי כדלעיל בכלל הקודם סימן ו' ומכל מקום במקום שיש עוד צד להקל וכן לצורך שבת או הפסד יש להתיר בכל הכיסויים דאם אינו בן יומו מותר".
- (ז) ערה"ש (סעי' ט"ז) – "כתב רבינו ... עכ"ל ויש שנתנו טעם על הכיסויים מפני שהם קצרים הרבה מלמעלה ושם המקום צר וא"א לקנחם ולעולם נשאר שם הזיעה והתבשיל בעין ואינו לפגם אבל הכיסויים שלנו שהם רחבים אין שום מקום לחומרא זו וכן יש להורות [עי' ש"ך ס"ק ד' וט"ז ס"ק ב']".

(ח) יד יהודה (הקצר ס"ק ו').

(ט) בדה"ש (ס"ק כ', ס"ק כ"ב).

4. מראי מקומות – תורת יקותיאל (ס"ק ב').

א כרתי (ס"ק ו') – "והוא חומרא בלי טעם. נראה טעם כי לרוב שמכסין הקדירה, הוא בדבר שיש בו חומץ או דבר חריפות, ומכסין אותו לבל יפוג חורפו וחומצו, ושאר תבשיל אין מכסין, ובדבר חריף נותן טעם לפגם אסור, ומזה נתפשט המנהג לאסור כיסוי אינו בן יומו".

ב. הלכה.

1. לצורך וכדו', יש להקל.

(א) רמ"א (סעי' א') – "במקום שיש שום צד להתיר בלאו הכי, או שהוא לצורך שבת או הפסד, יש להתיר אם אין הכיסוי בן יומו, כמו בקדירה עצמה".

(ב) ש"ך (ס"ק ד'). כדאי בפמ"ג (שם) – "ומ"מ ודאי דאין להחמיר כ"כ בכיסוי וכמ"ש הרב ...".

(ג) מג"א (ס"ק כ"ט) – "עבי"ד ססי' צ"ג דבכיסוי מחמירים אפ"י אינו ב"י ולכן אין בו צד קולא בפסח".

(ד) מ"ב (סי' תנ"א ס"ק פ"ב, שעה"צ ס"ק צ"ז) – "היינו לדעת הרמ"א ביורה דעה סימן צ"ג דבלא שעת הדחק יש מחמירין בכסוי אפילו אינו בן יומו".

2. מיקל.

(א) לבוש (סעי' א') – "ויש אומרים שאפילו אין הכיסוי בן יומו אוסר, מפני שההבל עולה תמיד ועושהו בן יומו. אבל נראה לי דהבל יפצה פיהם שאין חילוק בין קדירה לכיסוי, וכמו שבקדירה שאינו בן יומו מכשירין הכי נמי בכיסוי דמאי שנא, נראה לי. ואין דברי האוסרים מטעם שההבל עושהו בן יומו, אלא דברי נביאות להשחית ממונן של ישראל בלא טעם מספיק, דלא עדיף ההבל משנתבשל בתוכו. לכן נראה לי לנהוג היתר הלכה למעשה".

(ב) פר"ח (ס"ק ה', או"ח סי' תנ"א על סעי' י"ד) – "והד"מ ושאר אחרונים כתבו כי מנהג טעות הוא וראוי לבטלו והוא אמת".

(ג) יעב"ץ (מגדול עוז פרק ז' אות ו').

3. מחמיר רק בכיסוי שקצר מלמעלה ויש בהן כעין חלל ואז א"א לקנחם יפה.

(א) יש"ש (או"ש סי' ל"ה).

(ב) ט"ז ס"ק ב') - לשונו מובא לעיל.

(ג) מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק כ"ב).

(ד) באר הגולה (ס"ק ד'), הו"ד בגר"א (ס"ק ז').

(ה) חוו"ד (חי' ס"ק ד', בי' ס"ק ב') - לשונו מובא לעיל.

(ו) חכ"א (כלל מ"ו סעי' ג') - לשונו מובא לעיל.

(ז) זבחי צדק (ס"ק י"ד).

(ח) בן איש חי (שנה ב' פר' קורח אות י') – "מיהו אם הכסוי קצר מלמעלה ויש בו חלל שאי אפשר להתקנה יפה, צריך ששים כנגד מקום הקצר אף על פי שהכסוי אינו בן יומו, וגם זה יש להתיר בהפסד מרובה או שעת הדחק".

(ט) ערה"ש (סעי' ט"ז) - לשונו מובא לעיל.

(י) כה"ח (ס"ק י"ט).

1) "ומכל מקום במקום שיש עוד צד להקל וכן לצורך שבת או הפסד יש להתיר בכל הכיסויים דאם אינו בן יומו מותר" – חכ"א (כלל מ"ו סעי' ג'), זבחי צדק (ס"ק י"ר), יד יהודה (הקצר ס"ק ו').

2) מחמיר – שלחן גבוה (ס"ק ה'), "אינה חומרא בלא טעם, אלא דינא בטעמא".

4. מראי מקומות – גרי"ו (סי' תנ"א סעי' מ"א), דרכ"ת (ס"ק כ"א).

(א) ערה"ש (סי' תנ"א סעי' כ"ז) – "בכיסוי מחמירין יותר ביו"ד סי' צ"ג דמשוינן אינו בן יומו כבן יומו ואף שרבים חולקים שם על זה וגם המחמירים לא החמירו רק בכיסוי עמוק וקצר כמבואר שם מ"מ לענין פסח דחמיר איסוריה במשהו וגם יש אוסרים בנותן טעם לפגם כמ"ש בס"י תמ"ז בוודאי יש להחמיר".

(ב) אורחות הבית (פרק ז' סעי' ט', הע' כ"ד) – "תנור גז או השמלי שמבשלים בתוכו מאכלי בשר, אין לאפות בו עוגות גבינה, אפילו בתבניות נפרדות, ואפילו לאחר ניקוי התנור משאריות הבשר אסור, שזיעת הבישול הבשרי מגיעה ונבלעת בדפנות התנור ונעשה בשרי. [ועיין רמ"א צ"ג סעיף א' שבכסוי קדירה מצד המנהג מחמירים ואפילו בדיעבד דאע"פ שאינו בן יומו דינו כאילו היה בן יומו. ויש מפרשים שחוששים שלא ינקה היטב וכן בעניננו. ואף למתירין היינו בדיעבד אבל לכתחילה ודאי אסור]".

ג. הפסד: רמ"א.

1. פ"י, הפסד קצת – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ד', "ומשמע לכאורה אף בהפסד קצת"), בדה"ש (ס"ק כ"ג).

2. פ"י, הפסד מרובה – רמ"א (תו"ח כלל פ"ה דין ד', "המנהג להקל בדבר זה במקום הפסד מרובה או לצורך שבת או לענין"), חגורת שמואל (ס"ק י"א), זבחי צדק (ס"ק י"ד), בן איש חי (שנה ב' פר' קורח אות י'), "יש להתיר בהפסד מרובה או שעת הדחק".

3. מראי מקומות – פמ"ג השלם (ליקוטי מגדים שפ"ד ס"ק ל"ה).

ד. האם די בששים.

1. סגי ששים כנגד אותו מקום – ט"ז ס"ק ב', "שיש לשער אם יש בתבשיל ס' נגד מקום הקצר שבכיסוי אז אין שם חשש איסור בכסוי טפי מקדירה"), שלחן גבוה (ס"ק ה'), באר הגולה (ס"ק ד'), הו"ד בגר"א (ס"ק ז', "עבה"ג"), חוו"ד (חי' ס"ק ד', בי' ס"ק ב',

"והש"ך החמיר וכיון שהוא רק מנהג יש להקל כהט"ז"), רע"א (על ש"ך ס"ק ד', "תמיהני הא משעה שמתחיל להרתיח והזיעה עולה למעלה הוי כמו נגד הרוטב דבעי' רק ס' נגד הטיפה ולא נעשה הבלוע בקדירה נבילה כמ"ש הרמ"א לעיל (סי' צ"ב ס"ז) וגם מ"ש הש"ך ואח"כ הכיסוי נ"נ תמוה ביותר דאין שייך שהבלוע פגום יהא נ"נ הא הוא נטל"פ והחרס בעצמו ג"כ לא נ"נ כפי הסכמת הש"ך לקמן (סי' צ"ח ס"ק כ"א) וצלע"ג"), זבחי צדק (ס"ק י"ד), יד יהודה (הקצר ס"ק ו'), ערה"ש (סעי' ט"ז), "ואפילו בכיסוי צר אם יש ס' נגד המקום הצר כשר [ט"ז]", בן איש חי (שנה ב' פר' קורח אות י'), "צריך ששים כנגד מקום הקצר אף על פי שהכסוי אינו בן יומו", כה"ח (ס"ק י"ט).

- א) ששים כנגד כל הקדרה – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ד', "ובאין הפסד צריך ס' נגד כל הכיסוי לא כט"ז אות ב' לשער נגד הקצור").
2. ששים פעמים ששים – ש"ך (ס"ק ד', "דשמא אין בה ס' פעמים ס"א פחות מעט כנגד מה שבעין"), חגורת שמואל (ס"ק י"א), חכ"א (כלל מ"ו סעי' ג').
3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק כ'), בי' ד"ה ויש), בינת צבי (פרק ז' סעי' ט', הע' כ"ג).

ה. לאחר שני חדשים.

1. מיקל.
- א) שבות יעקב (ח"א סי' כ"א), הו"ד בפת"ת (ס"ק ג') "לאותן הנוהגין להחמיר בשאר איסורים בכיסוי קדרה אף שאינו ב"י מ"מ אחר שני חדשים יש להתיר עיין בי"ד סי' צ"ג ובת"ח כלל פ"ה דין ד' ובמנחת יעקב שם ס"ק כ"ב".
- ב) שערי תשובה (סי' תמ"ז ס"ק א').
- ג) עי' שמן רוקח (ח"א סוף סי' ב'), הו"ד בפת"ת (סי' קכ"ב ס"ק ג') – "אך בכסוי קדירה דהוא בלא"ה חומרא בלא טעם לענ"ד יש להקל אחר י"ב חודש ואפשר אף אחר שני חדשים ולסמוך בדיעבד על הש"י כ"ז לענ"ד פשוט".
- ד) בדה"ש (ס"ק כ"ד).
2. לענין שאר איסורים - עי' סי' קכ"ב סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ו. קערה: כיסוי שאינו מיוחד לכך.

1. מיקל – פת"ת (ס"ק ד', "וכתב בספר בני חייא דאף לדברי המחמירים דוקא כיסוי מיוחד לכך אבל אם נתן קערה של חלב על קדרה של בשר מותר לדברי הכל כשאינו בן יומו ופשוט הוא").

ז. כיסוי קדירה: בן יומו.

א. שניהם צוננים.

1. הקדרה והכיסוי - מותר.
2. האוכל - אם הוא לח, יש להקל כיון שמסתמא יש ששים (עי' לקמן). ואם הוא יבש, תלוי בהדינים בסי' צ"א סעי' ז', ע"ש. [ואם האוכל מבושל או חי, אם יש בקעים או מתובל בתבלין].

ב. שניהם חמים.

1. שניהם אסורים (משום זיעה) [אם יש מאכל בפנים] – רמ"א (סעי' א', "אם שניהם חמים, שניהם אסורים אם יש מאכל בקדירה של בשר וחלב"), יעב"ץ (מגדל עז פרק ז' אות ו'), חכ"א (כלל מ"ו סעי' ד', "אם לקחו כיסוי רותח מקדירה שמבשלין בה בשר ונתנו אותו על קדירה שמבשלין בה חלב אם שניהם חמין שהיד סולדת בו שניהם אסורים דסתם כיסוי רותח יש בו לחלוחית ונבלע בקדירה וכן מן הקדירה עולה הבל לכיסוי ולא גרע מכף חולבת שתחב בקדירה של בשר דצריך ששים נגד הכף הכי נמי צריך שיהיה בתבשיל ששים נגד הכיסוי").

- א) פי', יס"ב – פר"ח (ס"ק ו'), בדה"ש (ס"ק כ"ח).
- ב) מסתמא יש לחלוחית – פר"ח (ס"ק ו'), "משום שסתם כסוי רותח יש בו לחלוחית ונבלע בקדרה ואוסרתה", בית לחם יהודה (ס"ק ו'), יד יהודה (הקצר ס"ק ז', הארוך ס"ק ו'), "דמסתמא כשהיא מכוסה עולה ההבל", דרכ"ת (ס"ק כ"ז), בדה"ש (ס"ק כ"ו).
2. כיסוי יבש [לסלק מיד], מיקל – בית לחם יהודה (ס"ק ו'), א"ר (סי' תנ"א ס"ק ל"ב, א"ז ס"ק ט"ז, לשונו מובא לקמן), עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק ה', "ובלא הזיע שרי"), גר"ז (סי' תנ"א סעי' מ"א, "ואם לא הגעילו ושכח ושמו בפסח על הקדירה שיש בה תבשיל רותח אם נזכר מיד והסירו מן הקדירה וראה שהוא יבש עדיין שלא התחיל להזיע מחום התבשיל שבקדירה הרי התבשיל מותר אפילו באכילה אם לא נגע בו הכיסוי וגם הקדירה מותרת אע"פ שנגע בה הכיסוי שאין איסור יוצא מכלי לכלי בלא רוטב כמו שנתבאר ביוורה דעה סי' ק"ה"), מ"ב (סי' תנ"א ס"ק פ"ד, "ואם נזכר מיד והסירו מן הקדרה וראה שהוא יבש עדיין שלא התחיל להזיע מחום התבשיל שבקדירה הרי התבשיל מותר באכילה וגם הקדרה מותרת אף ששניהם רותחים ונגע אחד בחבירו שאין איסור יוצא מכלי לכלי בלא רוטב כדאיתא ביו"ד סי' ק"ה"), דרכ"ת (ס"ק כ"ז).
- א) בפסח.

- 1) מסופק – עולת שבת (סי' תנ"א ס"ק י"ד, "למעשה צ"ע כיון שהחמץ בפסח במשהו"), הו"ד בא"ר (סי' תנ"א ס"ק ל"ב, א"ז ס"ק ט"ז, "משמע דאם לא התחיל להזיע מותר. ובעולת שבת [ס"ק יד] כתב דצ"ע למעשה כיון דחמץ במשהו").
- 2) עדיין מיקל – גר"ז (סי' תנ"א סעי' מ"א, לשונו מובא לעיל), מ"ב (סי' תנ"א ס"ק פ"ד, לשונו מובא לעיל).

ג. כיסוי צונן, וקדירה חמה.

1. אם התחיל להזיע תחת הכיסוי, שניהם אסורים.

א) או"ה (כלל ל"א דין י"ט) – "אבל אם נעשה בהיפך כגון שלקח כסוי מקדירה של בשר צונן היינו שלא התחיל עדיין להרתיח או שאר כיסוי צוננת ש"ב ומכסה בה קדירה חולבת רותחת שמרתיח ודאי אם זוכר ומסירה אותה מיד והיא יבשה עדיין מבפנים הכל מותר אפי' אם הכסוי ב"י ואפי' אם הסירה מקדירה רותחת רק שבדק בה שהיתה יבשה ונקייה דהא לא עלה רתיחת החלב אצלה אבל אם שהתה מעט על הקדירה חולבת עד שיש לחוש בה שמא עלה פ"א הרתיחה אצלה ונתייבש אח"כ מהחום ומכ"ש כשמסירה מיד ונמצא לחה אם הכיסוי היתה ב"י ודאי הכל אסור המאכל והקדירה והכיסוי ואפי' בדיעבד דמאחר שעלה הרתיחה נידונית כתחיבת כף של בשר בתבשיל של חלב והיה צריך מעתה ששים במאכל נגד כל הכסוי וליכא. ונ"נ ונאסר הקדירה והכיסוי מן המאכל דאע"פ שלא אמרינן אף בכלי חרס ח"ע נ"נ וכ"ש הכא דהתירא בלע מ"מ צריך הכא ס' נגד כולה לפי שלא ידעינן כמה איסור בלע. ולא שייך ביה כשהכיסוי יבשה שמספיקא לא מחזקינן איסורא דמאחר שלא ראינו להדיא שעלה פ"א הרתיחה אצלה. דדרכה בכך מ"ד אטיפת חלב שנפל עליה שאנו אוסרין התבשיל אם אין ס' נגדה מה"ט אף על פי שלא ראינו ג"כ לשם להדיא שעלה הרתיחה".

ב) רמ"א (סעי' א') – "ואם הכיסוי צונן והקדירה חמה, נמי שניהם אסורים אם התחיל להזיע תחת הכיסוי, דתתאה גבר".

ג) לבוש (סעי' א').

ד) יעב"ץ (מגדל עז פרק ז' אות ו').

ה) חכ"א (כלל מ"ו סעי' ד') – "והוא הדין אפילו אם הכיסוי צונן ויבש רק שהוא בן יומו אם היתה מונחת על הקדירה החמה עד שהתחלה להזיע עד שהיד סולדת בו בזיעה הכל אסור דתתאה גבר".

ו) בינת צבי (פרק ז' סעי' ו').

1) הזיעה יס"ב – ש"ך (ס"ק ה'), פ"ר"ח (ס"ק ח'), בית לחם יהודה (ס"ק ז'), תגורת שמואל (ס"ק י"ב), חוו"ד (חי' ס"ק ה'), חכ"א (כלל מ"ו סעי' ד'), יד יהודה (הקצר ס"ק ט'), חשב האפוד (ח"א סי' מ"ו ד"ה היסוד הא'), בדה"ש (ס"ק ל').

2) כיסוי יבש, מותר – או"ה (כלל ל"א דין י"ט), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רע"א).

א. וכמו הפוסקים מיקל בשניהם חמים, עי' לעיל. כ"ש כאן.

3) אם שהה מעט על הקדרה.

א. מחמיר, צריך לחשוש להזיעה – או"ה (כלל ל"א דין י"ט, לשונו מובא לעיל), הו"ד בדר"מ (ס"ק ב'), "אם שהה מעט על הקדרה שיש לחוש שמא התחיל הכיסוי להזיע וחזר ונתייבש מהחום", בית לחם יהודה (ס"ק ו'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"א הע' ל').

ב. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק כ"ו, בי' ד"ה לקחו).

ד. כיסוי חם, קדירה צוננת.

1. הקדירה.

א) הקדירה לא התחיל עדיין להרתיח, יש להקל.

1) או"ה (כלל ל"א דין י"ח) – "לקח כסוי מהקדירה של בשר רותחת ונתנו על הקדירה ש"ח שלא התחיל עדיין להרתיח ולא דקדק בכיסוי מתחילה אם היתה לחה מבפנים ואף על גב דסתם כיסוי יש עליה ליחלוחית מרתיחות התבשיל או אפילו שראה עליה ליחלוחית הרוטב להדיא מ"מ אם נזכר ומסירה קודם שהתחיל הקדירה חולב' להרתיח אפי' הקדירה עצמה מותרת לכתחילה כשמקנחה או מדיחה למעל' משפתה במקום שנגע בה ליחלוחית הרוטב של בשר אף על פי שהליחוחית היה חם וקיי"ל דמשערינן כאילו היו כל המים בשר ולא במאי דבלעי מים כדאיתא לקמן מ"מ שרי דהוי כלי שני ואין לחוש דדווקא בישול מפעפע בכלול כדאי' בפ' דם חטאת ועוד דטיפה אחת שכח חמימות פוסק ל"ד לקילוח עצמה כדאיתא לעיל בתשובת עירוי תבשיל. ואפי' אם התבשיל הוא דבר מועט לפי שלא בלע הקדירה כלל מהאיסור ול"ד לציר מבשר מלוח שנפל ע"ג כלי חרס צונן כמו שחילק ר"ת דציר נשאר בחמימות לעולם אבל חום שע"י האור הולכת ומתקררת כל שעה וכ"ש שהתבשיל לעצמה מותר דצונן היא ואין לחוש שעלה פעם אחת רתיחת התבשיל לכיסוי. מה יש לחוש שמא נטף מליחוחית הרוטב שבכיסוי לתוכה אם נפל בו איזה דבר כבר נתבטל בשישים של התבשיל דמספיקא לא אסרינן בדיעבד לחוש שמא נטף בה בנ"ט ומכ"ש שהכיסוי מותר דהא אין איסור מפעפע מכלי אל כלי אם היו אפי' שניהם חמין".

2) רמ"א (סעי' א'), דר"מ ס"ק ב') – "ואם הכיסוי חם, והקדירה צוננת, הכל שרי, רק המאכל צריך קליפה, אם אפשר לקלפו, ואם לאו, הכל שרי. ואם לא היה מאכל בקדירה, הכל שרי, דהוי כשתי קדרות שנגעו זו בזו".

ב) מחמיר [אם הכיסוי לח].

1) הג"ש ע"ד (סי' נ"ו ס"ק א') – "וגם הקדרה דכיון דרותח הואי אי אפשר שלא בלע הקדירה חולבת מן הבשר".

2) ב"י (סוף סי' צ"ב ד"ה כתוב בהגהת).

3) ש"ך (ס"ק ו') – "וצ"ע במה שמתיר גם הקדרה ומדברי מהר"מ שהביא בד"מ סי' ק"ה (ובת"ח כלל נ"ה ד"ו) שכ' דלא אמרינן עירוי ככלי ראשון אלא כשנפל בקלוח אבל בטיפה שנפלה על הקתא סגי בגרידה ועל הלהב בנעיצה עכ"ל אין ראי' כלל דגרידה ונעיצה הוי כקליפה וכ"כ באו"ה גופי' כלל נ"ח ד"ח אדברי מהר"מ אלו דהיכא שהסכין צריך נעיצה המאכל צריך קליפה עכ"ל ועוד דהכא עדיף מטיפה רותחת שנפלה על הכלי דהכיסוי גופה עם הלחלוחית חם נגע בקדרה ועוד דבסי' ק"ה ד' הבאתי הרבה פוסקים דס"ל דכלי חרס בולע אפי' בכלי שני וכ"ש עירוי שנפסק הקלוח שמבליע עיין שם".

4) פ"ר"ח (ס"ק ט') – "ומיהו לענין דינא כבר העלתי בסימן ס"ח ס"ק י"ח דבליעה ופליטה תליא בחום יד סולדת, ולפי זה הקדרה נאסרת דהא לא שייך בה קליפה והמאכל צריך קליפה משום דאדמיקר ליה בלע פורתא, ואם אי אפשר לקלפו הכל שרי, ובש"ך

הסכים בזה בכאן משום דהכא עדיף מטיפה רותחת שנפלה על (הכף) [הכלי] דהכסוי גופיה עם הלחלוחית חם נגע בקדרה".

5) פ"ר"ת (ס"ק ג').

6) תגורת שמואל (ס"ק י"ג).

- (7) עי' חוו"ד (חי' ס"ק ו') – "הכל שרי. אפילו הקדרה. ואף שהכסוי היה לחה, מכל מקום טפה אחת כח חמימותה פוסק. והש"ך [ס"ק ו'] אוסר כשהכסוי לח, אבל יבש מותר, ומן הסתם אמרינן שהיה בה לחלוחית".
- (8) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק י', הארוך ס"ק ט').
- ג) במקום הפסד, מיקל בקדירה.
- (1) חכ"א (כלל מ"ו סעי' ה') – "והקדירה אם אינו הפסד כל כך יש לאסור אותה ובמקום הפסד אף הקדירה מותרת דטיפה אחת כח חמימותו פוסק וגרע מעירו שנפסק הקילוח (שם בש"ך ס"ק ו') ואם אין מאכל בקדירה ושניהם יבשים הרי זה כשני קדירות שנגעו זה בזה דמותרים ואם אחד יש בו לחלוחית דינו שוה לדין הנזכר דיש להחמיר לאסור הקדירה וכן הסומך או מניח כף של חלב בקדירה של בשר דינו כנזכר".
- (2) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"ע).
- ד) במקום הפסד וגם אינו ב"י, יש להגעיל ג' פעמים.
- (1) בדה"ש (ס"ק ל"א).
- ה) מראי מקומות.
- (1) ערה"ש (סעי' י"ח) – "כשהכסוי חם והקדרה צוננת אם אין מאכל בהקדרה הכל שרי דהוי כשתי קדרות הנוגעות זו בזו ואם יש מאכל בקדירה צריך המאכל קליפה כדין חם לתוך צונן ואם א"א בקליפה מותר כמ"ש בס"י צ"א אבל הכיסוי והקדרה שרי ודע דבס"י צ"ב סעיף נ"ג כתבנו דבכה"ג הקדרה והכיסוי אסורים דא"א שלא בלע הקדרה מהכיסוי הרוחה כמו טיפה רותחת שנפלה על קדרה ע"ש ודיעה זו סוברת דלא דמי לעירו שאוסר כדי קליפה וגדולי אחרונים הכריעו לאיסור [ש"ך סק"ו ופר"ח סק"ט] וצ"ע".
2. האוכל.
- א) יבש.
- (1) המאכל צריך קליפה, אם אפשר – רמ"א (סעי' א', דר"מ ס"ק ב', "ואם הכיסוי חם, והקדירה צוננת, הכל שרי, רק המאכל צריך קליפה, אם אפשר לקלפו, ואם לאו, הכל שרי"), לבוש (סעי' א'), פר"ח (ס"ק ט', לשונו מובא לעיל), יעב"ץ (מגדל עז פרק ז' אות ו'), ערה"ש (סעי' י"ח), "ואם יש מאכל בקדירה צריך המאכל קליפה כדין חם לתוך צונן ואם א"א בקליפה מותר כמ"ש בס"י צ"א".
- א. מראי מקומות – פר"ח (ס"ק ט'), "דברי ההג"ה בכאן סותרין זה את זה שהרי מתחילה כתב דהקדרה שריא והיינו מטעמא שכתב בדרכי משה משום דטיפה הוי ככלי שני וא"כ למה כתב אחר כך רק המאכל צריך קליפה אמאי תיסגי ליה בהדחה בעלמא כדין צונן לתוך צונן", יד יהודה (הקצ"ר ס"ק י"א), בדה"ש (ס"ק ל"ב, "וצ"ע").
- (2) מחמיר, אפילו במקום שאי אפשר [אא"כ במקום הפמ"ר] – חכ"א (כלל מ"ו סעי' ה'), "המאכל צריך קליפה ואם אינו יכול לקלוף דינו מבואר כלל מ"ב סימן י"י", בדה"ש (ס"ק ל"ג).
- ב) לח [חלב].
- (1) מיקל, מסתמא יש ששים – או"ה (כלל ל"א דין י"ח, לשונו מובא לעיל), יד אברהם (על רמ"א סעי' א', "דמסתמא איכא ששים"), יד יהודה (הקצ"ר ס"ק י"א, "מסתמא מתבטל בס"), דרכ"ת (ס"ק ל"ד), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"ע).
3. הכיסוי.
- א) מיקל – או"ה (כלל ל"א דין י"ח, לשונו מובא לעיל), פר"ת (ס"ק ג').
- ב) מחמיר – הג"שע"ד (סי' נ"ו ס"ק א', "וכסהו על הקדרה חולבת צוננת אפ"ה הכל אסור וגם הקדרה"), הו"ד בש"ך (ס"ק ו', "דכת' עוד בד"מ דהגהת ש"ד (סי' נ"ו) פליג על או"ה וס"ל דבכסוי רותחת על קדרה צוננת הכסוי והקדרה אסורים כיון דרותח הוא אי אפשר שלא בלע הקדרה חולבת מן הבשר מידי דהוי אטיפה רותחת שנפלה על קדרה שבלעה אף על פי שהיא צוננת עכ"ל"), עי' חוו"ד (חי' ס"ק ו', לשונו מובא לעיל), ערה"ש (סעי' י"ח, לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק ל"א, בי' ד"ה ואם).
- ג) מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"ע).
4. כיסוי יבש, הכל שרי.
- א) ש"ך (ס"ק ו') – "מיהו כל זה כשיש לחלוחית בכסוי אבל יבש' פשיטא דלכ"ע הכל שרי וכן דעת מהרש"ל פכ"ה סי' מ"ו מיהו מן הסתם אמרינן שיש בה לחלוחית כן כתב בד"מ וכן משמע מדבריו בהג"ה כאן".
- ב) חוו"ד (חי' ס"ק ו') – "והש"ך [ס"ק ו'] אוסר כשהכסוי לח, אבל יבש מותר, ומן הסתם אמרינן שהיה בה לחלוחית".
- ג) חכ"א (כלל מ"ו סעי' ה') – "אם הכיסוי יבש שאין בו לחלוחית הכל מותר אבל מסתמא יש בו לחלוחית".
- ד) ערה"ש (סעי' י"ח) – "ואם הכיסוי היה יבש בכל אופן מותר".
- ה) בדה"ש (ס"ק ל"ד).
- ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"ע).
- ז) בינת צבי (פרק ז' סעי' ו').

ה. טיפת חם שנפל על קדירה צונן.

1. מיקל.

- א) או"ה (כלל ל"א דין י"ח) – "דטיפה אחת שכח חמימות פוסק ל"ד לקילוח עצמה".
- ב) דר"מ (ס"ק ב') – "כתב באיסור והיתר הארוך ... ולא דמי לעירו דהוי ככלי ראשון דטיפה אחת כח חמימותה פוסק ואינה ככלי ראשון ... ובזה נראים דברי הארוך דהרי כתב טעם הגון דלא דמי לשאר עירו טיפה רותחת שנפלה על הכלי ולקמן סימן ק"ה (ד"מ אות ג) מבואר בשם מהר"ם כדברי איסור והיתר הארוך".

ג) חכ"א (כלל נ"ט סעי' ב') – "המערה מכלי ראשון על מאכל או על כלי מבשל כדי קליפה ולא יותר ואפילו עירוני שנפסק הקילוח מבליע כדי קליפה אלא שאינו מפליט ומבליע בפעם אחד ומכל מקום טיפה אחת כיון שנפסק ממקומו אינו רותח כל כך ואינו אוסר כדלעיל כלל מ"ה סימן כ' (ועיין במנחת יעקב כלל נ"ה ונ"ו ס"ק ט"ו וס"ק י"ט ובכרתי ופילתי סימן צ"ב ובסימן ק"ה בדין נפסק הקילוח שהאריכו להקשות מדברי רמ"א בסימן צ"ב סעיף ז' שכתב בנפסק הקילוח דהוי ככלי שני והמעייין יראה דשם איירי שנזחל על גבי כירה ואם כן כבר נתקרה על גבי כירה דמאי שנא אם נתן אותו בכלי או על גבי כירה ושם סעיף ט' בטיפה הנופלת מן נר טעמא משום שאינו אלא טיפה אחת וכמו שכתב הש"ך בסימן צ"ג ס"ק ו' בשם הדרכי משה").

ד) יד אברהם (סי' צ"ב על רמ"א סעי' ז' סוף ד"ה וקלוח) – "ומה שהקשה עוד בספר מקום שמואל שם מהא דסעיף ט', ודאי לא קשיא מידי, דטיפה אחת כח חמימותה פוסק".

ה) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קמ"ד) – "שהלכה להתיר רק במים רותחים. אבל בשמן רותח שניתזה מהטיגון הוי דינו כמו שאר עירוני כלי ראשון, שהשמן חם מאוד ואינו נצטנן בזה".

ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"א הע' ק"ס) -

if the splatter is no more than a small drop, it cannot retain its heat and does not affect the pot.

2. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ל"א, סי' צ"ב ס"ק ק"א, בי' ד"ה בדופן).

א) ש"ך (ס"ק ו') – "ול"ד לעירוני דטיפה א' כח חמימותה פוסק ואינו ככלי ראשון עכ"ל ד"מ בשם או"ה".

כף חולבת בקדרה בשרי

סימן צ"ד

- א [תוחב כף חולבת בקדרה בשרי - סעיף א'. ח] כף וקדירה, ואחד מהם בן יומו: בת אחת. טו] סכין - סעיף ז'.
 ב [כף מתכת: חם מקצתו חם כולו. טז] שיש במאכל ששים, הכל שרי. טז] בשר עם דוחקא דסכינא.
 ג [תחב הכף בקדירה פעמיים - סעיף ב'. יז] חומרא א': לאכול במין הכלי שהוא ב"י. יז] דבר גוש.
 ד [איסורי הנאה: האוכל - סעיף ג'. יח] חומרא ב': לא לאכול עם בשר או חלב. יח] גבינה בפנאד"ש - סעיף ח'.
 ה [איסורי הנאה: הכלי. יט] חומרא ג': לאסור הכלי שאינו בן יומו. יט] בשלו דבש בקדירה בשרי - סעיף ט'.
 ו [הכף אינו ב"י - סעיף ד'. יג] ערב שבת.
 ז [שני כפיות בני יומן: זה אחר זה - סעיף ה'. יד] היתר: משערין רק נגד מה שבלע - סעיף ו'.

א [תוחב כף חולבת בקדרה של בשר: או איפכא - סעיף א'.

א. הכף החלבי.

1. לענין כלי ראשון על אש: ואין יד סולדת בו [הט"ז] - עי' סי' ק"ה סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.
2. לענין עירו מכלי ראשון, אם בולע כולו או קליפה [הט"ז] - עי' סי' ק"ה סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.
3. לענין כלי שני [הדר"מ] - עי' סי' ק"ה סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ב. איך משערין.

1. חלק הכף שבאוויר הקדירה.
 א) עי' טור (סעי' א') - "התוחב כף חולבת בקדרה של בשר או איפכא משערין בכל מה שתחב ממנה בקדרה".
 ב) עי' מחבר (סעי' א') - "התוחב כף חולבת בקדירה של בשר, או איפכא, משערין בכל מה שנתחב ממנו בקדירה".
 ג) עי' פ"ח (סי' קכ"א סוף ס"ק ט"ו).
 ד) כרתי (ס"ק א', פלתי ס"ק א') - "לא מה שנתחב באוכל, רק מה שנתחב בקדרה, אף שהוא חוץ לאוכל, מ"מ כיון שהוא בתוך הבל הקדירה מצטרף לאסור".
 ה) חוו"ד (חי' ס"ק ב', בי' ס"ק א') - "בקדירה. אפילו מה שלמעלה מהתבשיל רק שהוא בתוך הקדירה צריך לשער נגדו. והכף נאסר עד מקום שהיד סולדת בו בזיעה".
 ו) ערה"ש (סעי' א') - "וזה שכתבו לשער בכל מה שנתחב בקדירה ולא כתבו מה שנתחב בתבשיל להורות דצריך לשער בכל מה שהכף נתחבה בקדירה אף מה שחוץ לתבשיל כגון שהתבשיל לא היה עד פי הקדירה מ"מ ההבל העולה מהתבשיל הוה כאלו הקדירה מלא תבשיל עד פיה אבל מה שחוץ לקדירה אין ההבל מועיל מפני שמתפשט על פני הבית [פלתי] וראיה לזה שהרי בסי' צ"ב סעיף י"ד לדעה הסוברת דחתיכה שהיא מקצתה ברוטב הוה ככולה ברוטב דהרוטב מפליט אף מה שחוצה לה א"כ גם בקדירה כן ואפילו לדעה שאינה סוברת כן בחתיכה מ"מ בקדרה מודה דהפליטה מכלי נוח יותר מפליטה של חתיכה שהרי בחתיכה קיי"ל שא"א ליסחט כל האיסור משם כמבואר שם ולקדרה מועיל הגעלה".
2. חלק הכף בתוך המאכל.
 א) סמ"ק (מצוה רי"ג ד"ה דיני ביטול) - "כשתוחבין כף חולבת בקדרה של בשר או להפך משערין בכל מה שנתחב בקדרה של בשר דלא ידעי כמה דנפיק מיניה, אבל מה שלא נכנס ברוטב אין אוסר ואפי' בכלי מתכות".
 ב) חת"ס (סוף סי' פ"ב) - "מה שחידש שם הפלתי לומר דצריכים ס' נגד חלק הכף שבהבל הקדירה שחוץ לרוטב מסברא נ"ל דליתא דאע"ג דפליטת רוטב פועל בכלי בקל מבמאכל ... אבל ההבל פועל יותר במאכל מבכלי ... וכן מורה לשון מהרש"ל שהביא הש"ך סי' צ"ד סק"א שכ' דרך לתחוב עד ראש הכף והיינו אי משערין עד מקום שהגיע אל תוך המאכל אבל אס"ד דהבל הקדירה נמי אוסר א"כ הכל לפי גודל הקדירה אלא דלא כפלתי וכן נוהגים בעלי הוראות".
 ג) חכ"א (כלל מ"ו סעי' ו', בינת אדם סי' מ"ד) - "מה שלא תחב בתבשיל אפילו מה שהוא בתוך חלל הקדירה אין צריך לשער נגדו ... ואף על גב דקיימא לן בחתיכה שמקצתה ברוטב שמפעפע ומפליט מכולו כדלעיל כלל מ"ד זהו דוקא במאכל אבל בכלי אפילו כלי מתכות קיימא לן דאינו מפליט מכולו".
 ד) יד יהודה (הקצר ס"ק ה', הארוך ס"ק ב').
 ה) בן איש חי (שנה ב' פר' קורח אות ו') - "כף של חלב שתחבו אותו בקדירה של בשר, יש אומרים דאין צריך לשער אלא כנגד מה שנתחב ממנו בתוך התבשיל, אבל חלק שלא נכנס בתוך התבשיל אף על פי שהוא בתוך חלל הקדירה שיש שם הבל, אין צריך לשער כנגדו, ויש אומרים ... וסברה ראשונה עיקר, וכן המנהג פשוט פה עירנו בגדאד, דאין משערין אלא כנגד הנתחב בתוך התבשיל דוקא".
 ו) הליכות עולם (ח"ז פר' קורח אות ד').
 ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רפ"ג).
3. חלק הכף בתוך המאכל, אא"כ שיש זיעה שיש"ב.

א) פמ"ג (מש"ז ס"ק א' ד"ה ודע) - "ודע שמה שכתב המחבר שמשערין בכל מה שנתחב בקדירה ולא כתב מה שנתחב במאכל יורה כמו שאגיד והוא דהפרי חדש קכ"א אות ט"ו ובית לחם יהודה אות י"א דאם תחב כף לקדירה במקצת צריך להכשיר כולה מפני הזיעה ומודינא דאם היה ההכשר מעין הבליעה כבולעו כך פולטו עכ"ל ואם כן הוא הדין כאן כל מה שנתחב בקדירה אף שלא נתחב במאכל מכל מקום הזיעה מפליט מהכף וכי תימא דזיעה נבלע בכף ולא מפליט הא בורכא דהפרי חדש כתב דכבולעו כך פולטו אלמא זיעה מפליט גם כן ... והכא נמי כן הוא ומיהו למעלה מקדירה אין לאסור דהזיעה אין יד סולדת בה שם".

(ב) בדה"ש (ס"ק ד', ב' שם, ציונים ס"ק ט') – "אבל למעלה מן הקדירה אין יד סולדת בה בזיעה ולא בעינן לשער כנגד אותו חלק הכף [כן כתב הפרמ"ג שם ונראה דר"ל דברוב פעמים הוא כן אבל בודאי יצויר לפעמים שאף הזיעה שחוץ לקדירה תהא יד סולדת בו]".

- 1) ע'א או"ח סי' תנ"א סעי' י"ד, לעוד שיטות ומראי מקומות [ושם סעי' י"ב לגבי 'מפני זיעה צריך להחמיר בכל הכלי'].
4. מראי מקומות – פת"ת (סוף ס"ק א'), פמ"ג השלם (ליקוטי מגדים מש"ז ס"ק ט"ז).

ג. אם ברי לו שלא תחב כל כך.

1. סמכינן עליו.
(א) יש"ש (חולין פרק ז' סי' מ"ב) – "אבל מה שתחב הכף בקדירה במקרה, אם ברור לו עד כמה תחב לא משערינן יותר ממה שנכנס".
(ב) נוב"ת (יו"ד סי' ט"ז) – "אני אומר דבדבר שהאדם עצמו עושה לא שייך לומר מלתא דלא רמיא אלא אפ"ל לא רמיא עליה כעת כיון שעכ"פ יודע שבשום פעם יש חילוק בדבר יודע הוא איך עושה. וראיה מריש סימן צ"ד בש"ך ששואלין עד היכן תחב הכף והלא בשעה שתחב לא ידע שזה בשר וזה חלב".
(ג) יד אברהם (ריש סי' צ"ד) – ומוזה למד בנודע ביהודה...".
(ד) ערה"ש (סעי' ב') – "אבל כשאומר עד כמה תחב נאמן ולא אמרינן מילתא דלא רמיא עליה דאינשי לאו אדעתיה דבמעשה שהאדם עושה בידיים לתשמישו דעתו על זה [ע'א פ"ת ס"ק א' מ"ש בהם הנוב"י והשיג עליו ומהפרמ"ג ולפמ"ש א"ש דזה רמי עליה וגם אשה נאמנת ואין לפקפק בזה כלל ודו"ק]".
(ה) זבחי צדק (ס"ק ב') – "מעשים בכל יום שבדור זה ודורות שלפנינו".
(ו) בן איש חי (שנה ב' פר' קורח אות ז', רב פעלים ח"א יו"ד סי' ט') – "אם אומר השואל ברי לי עד כאן נתחב נאמין לדבריו, ולא אמרינן כל מלתא דלא רמיא עליה דאינשי לאו אדעתיה".
(ז) כה"ח (ס"ק ג').
(ח) הליכות עולם (ח"ז פר' קורח אות ו').
(ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' רפ"ג).
2. עדיין מחמיר.
(א) שואל ומשיב (תנינא ח"ג סי' קל"א) – "הנו"ב ... אינו נוה לי דהחילוק אינו ברור".
(ב) יד יהודה (הארוך ס"ק א', סי' צ"ה הקצר ס"ק כ"ד).
(ג) בדה"ש (ס"ק ו', סי' צ"ה ס"ק נ"ג) – "ונראה להחמיר בזה".
3. במקרה שניכר על הכף עד היכן תחבו.
(א) מיקל – פמ"ג (הנהגת הוראות או"ה סדר שני אות י"ג, לשונו מובא לקמן), יד יהודה (הקצר ס"ק ד'), בדה"ש (סוף ס"ק ו', "אמנם במקרה שניכר על הכף עד היכן תחבו וכגון שרואה מן התבשיל על הכף עד היכן מגיע אין צריך ס' ביותר מזה").
4. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק א'), דרכ"ת (ס"ק י"ב), אוצר דברי הפוסקים (אות ו').
(א) פמ"ג (הנהגת הוראות או"ה סדר שני אות י"ג) – "אם אומר ברי שלא נתחב כ"א מקצת מכף משערינן ס' כפי ראות עיני המורה ואף מלתא דלא רמיא אליה דאינשי יש לפקפק בו מ"מ ניכר הוא עפ"י הרוב ויש בו רושם עד היכן נתחב".

ד. האם אשה נאמנת.

1. נאמנת.
(א) זבחי צדק (ס"ק ה').
(ב) בן איש חי (שנה ב' פר' קורח אות ז') – "ואפילו אם אשה אומרת כן נאמין לה, וכן המנהג פשוט פה עירנו".
(ג) ערה"ש (סעי' ב') – "וגם אשה נאמנת ואין לפקפק בזה כלל ודו"ק".
(ד) כה"ח (ס"ק ה').
(ה) הליכות עולם (ח"ז פר' קורח אות ו').
2. מראי מקומות – ערך השלחן (ס"ק ג'), יד אפרים (על המחבר סעי' ב'), אוצר דברי הפוסקים (אות ח').
(א) בית יהודה (יו"ד סי' מ"א) – "נשאלתי על כף חולב' בת יומה שניערו בה קדירה של בשר יום א' ויום ב' ולא נודע להם מהכף שהיא חולבת עד אח"כ ונסתפקו אם היה ס' בקדירה או לא שכבר נאכל המבשיל והאשה בעלת הבית שיערה בדעתה והורתה לנו עד איזה מקום בקדירה היה התבשיל ושיערנו והיה יותר מס' מהו הדין. תשובה בספק א' דבר פשוט לאסור דהא ודאי מדאוריית' נמי בנ"ט וספיקא דאוריית' לחומרא ודומה ממש לדין דאיתיה ר"ס צ"א בשא"מ שנשפך יע"ש. ומיהו איכא למידק על האשה אם נסמוך על דבריה להקל ולכאורה נר' דנאמנת דהא קי"ל כל מקום שהאמינה תורה עד א' אפ"ל עבד אפ"ל אשה אפילו שפחה אבל ראיתי להרב בהג"ה סי' קכ"ז ס"ג שכתב וז"ל ואשה נאמנת בדבר איסור לומר תקנתיו ודוקא בדבר איסור ודאי אבל בספק שמא אין כאן איסור כגון שצריכה לברר דגים טמאים מטהורים או איסור שיש בו צדדין להקל אין אשה נאמנת דאשה דעתה קלה להקל עכ"ל ואף על גב דבמעשה זה הבא לידינו איכא אומדנא דמוכחא מילתא שיש ס' כיון שבני הבית מרובין מ"מ אין לסמוך ע"ז להקל באיסורי דאורייתא ועוד דבלא"ה איכא חומרא טפי בנ"ד שתחבה בכף ב' ימ' ולא נודע בנתיי' ופסק הש"ע סי' צ"ד ס"ב דצריך ב"פ ס' יע"ש".

ה. באין ידוע - במה משערינן.

1. דרך סתם, עד ראש הכף – יש"ש (או"ש סי' ס"א אות ד', חולין פרק ז' סי' מ"א, "ואם אינו יודע כמה נתחב, משערינן נגד כל הכף, חוץ מבית היד שלו"), ש"ך (ס"ק א', "דאם אינו ברור לו עד כמה תחב משערי' בסתם דרך לתחוב דהיינו עד ראש הכף"), פר"ח

(ס"ק א'), מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק א'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), חגורת שמואל (ס"ק ד'), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק א'), באה"ט (ס"ק א'), חכ"א (כלל מ"ו סעי' ו'), ערה"ש (סעי' ב'), דמסתמא תחב עד ראש הכף דכן דרכו), פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' רפ"ד).

א) מקום עגול שבכף – מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק א', "והוא העגול"), פמ"ג (שפ"ד ס"ק א', ס' הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ב' אות י"ג, "עד ראש העגול"), חוו"ד (חי' ס"ק א', "כל מקום העגול שבכף"), רע"א (על ש"ך ס"ק א', "דהיינו כמו שהוא עגול"), יד יהודה (הקצר ס"ק ד'), בדה"ש (ס"ק ו').

ב) "ונראה דהיינו בכף שנוטל בו מן התבשיל שיש לו בית קיבול וכשנוטל מן התבשיל הדרך שתוחב רק עד העיגול דאז מתמלא ונוטלו, אבל בכף שמנער בו התבשיל אז אורחא דמילתא לתחוב יותר מן העיגול לתוכו וצריך לשער יותר" – בדה"ש (ס"ק ו'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' רפ"ד).

2. כנגד כל הכף, חוץ ממה שתופס בידו – שלחן גבוה (ס"ק ד').

3. "והכל לפי ראות עיני המורה" – זבחי צדק (ס"ק ג'), כה"ח (ס"ק ד'), "הכל לפי הראות".

ו. ידיעה חשובה!

1. ה'ל' בב"ח (הופשטטר, פרק ז' סעי' ל"ג) – "פי ששים כנגד כף לפי מציאות זמננו: כפי הנמצא בבדיקות, בכמות שיש בה מעל 180 סמ"ק בערך, יש פי ששים כנגד כף סטנדרטית², וא"כ בכוס שתיה רגילה [אף שאיננה מלאה עד למעלה ממש, אלא כדרך ששותים הימנה] יש בוודאי יותר מששים נגד הכף, ובפרט כנגד כפית קטנה. ובקדירה, אפילו כשאינה מלאה יש בה הרבה יותר מששים כנגד הכף".

א) שם הע' ק"ב - "בדקנו ארבע כפות שונות מתוצרת מדינות וחברות שונות ונמצא שכולן מחזיקות אותו הנפח".

ב) כף מתכת: חם מקצתו חם כולו.

פסחים (דף עד.) - "וניתי של מתכת. איידי דחם מקצתו חם כולו, וקמטוי מחמת השפוד. ורחמנא אמר צלי אש ולא צלי מחמת דבר אחר".

א. לפלוט.

1. ראשונים.

א) כולו.

1) ר' פרץ (הג' סמ"ק מצוה ר"ג דיני ביטול אות ב', מצוה ר"ה אות י"ד) – "מיהו אומר מורי דצ"ע דבמתכת חם מקצתו חם כולו היה נראה דגם מה שלא נכנס ברוטב פולט".

ב) מקצתו.

1) סמ"ק (מצוה ר"ג ד"ה דיני ביטול) – "כשתוחבין כף חולבת בקדירה של בשר או להפך משערין בכל מה שנתחב בקדירה של בשר דלא ידעי כמה דנפיק מיניה, אבל מה שלא נכנס ברוטב אין אוסר ואפי' בכלי מתכות".

2) מרדכי (חולין סי' תרע"ח) – "אפילו היא של מתכת".

3) או"ה (כלל ל"ז דין ב') – "ואפי' בכף של מתכת".

4) שע"ך (ריש סי' פ"ה).

2. הלכה: רק מקצתו.

א) רמ"א (סעי' א') – "וכן נוהגין".

ב) יש"ש (חולין פרק ז' סי' מ"א, או"ש סי' פ"ה ס"ק ו') – "משערים בכל מה שיתחב ממנו בקדירה, ואפי' בכף של מתכת אין צריך לשער רק כנגד מה שתחב".

ג) לבוש (סעי' א') – "ונוהגין להקל כסברא ראשונה".

ד) פרישה (ס"ק ב') – "כתב מורי ורבי (מכונות סי' פה ס"ק ו) ואין נוהגין כן מהרא"י והטעם דאף שהוא חם כולו מכל מקום אינו מוליך הבליעה".

ה) ש"ך (ס"ק ג', ס"ק כ"ח) – "כן כתבו הפוסקים".

ו) פר"ח (ס"ק ג', ס"ק כ"ד) – "וסברא ראשונה עיקר. דאף על גב דחם מקצתו חם כולו מכל מקום אינו מתפשט הבליעה בכולו, וכן דעת המחבר כדלקמן בסעיף ז'".

ז) בית לחם יהודה (ס"ק ג').

ח) חכ"א (כלל מ"ו סעי' ו'), בינת אדם שער או"ה כלל מ"ה).

ט) פוסקים (בני אשכנז).

3. בני ספרד.

א) מחבר (סעי' א') – "התוחב כף חולבת בקדירה של בשר, או איפכא, משערים בכל מה שנתחב ממנו בקדירה. ויש מי שאומר שאם הכף של מתכת, משערים בכולו, משום דחם מקצתו חם כולו".

1) דעת המחבר, שסברא הראשונה עיקר – ש"ך (ס"ק ג', ס"ק כ"ח), ט"ז (ס"ק י"ב), פר"ח (ס"ק ג', ס"ק כ"ד, לשונו מובא לעיל), בית לחם יהודה (ס"ק ג').

ב) יש להקל רק בהפמ"ר.

1) זבחי צדק (ס"ק י"ג, סי' קכ"א ס"ק כ"ז) – "דמרן ז"ל חושש לסברא שניה דס"ל חם מקצתו חם כולו, ודוקא בשעת הדחק או הפסד מרובה פוסק כסברא ראשונה".

(2) **בן איש חי** (שנה ב' פר' קורח אות ו') – "אם הכף הוא של מתכת וליכא הפסד מרובה משערין בכולו, דבמתכת אמרינן חם מקצתו חם כולו, אבל אם איכא הפסד מרובה או שעת הדחק, לא אמרינן חם מקצתו חם כולו לשער כנגד כולו, אלא משערין כנגד מה שנתחב בתבשיל דוקא, יען כי מרן ז"ל סתם בסימן צ"ד סעיף א' כסברת המתירין, ולא הביא סברת האוסרין אלא בשם יש מי שאומר, וכן בסעיף ז' לא זכר סברת האוסרין כלל, ובסימן צ"ח סעיף ג' אחר שסתם כהמתירין כתב יש מי שמחמיר וכו', והיינו לחוש בהפסד מועט דוקא".

(3) **כה"ח** (ס"ק ט"ז) – "דכל היכא שסתם הש"ע לקולא ואח"כ כותב בשם י"א או בשם ויש מי שאומר לחומרא דדעתו לפסוק כסתם אלא דחוש לסברת הי"א לכתחלה ואין להתיר אלא בהפ"מ או ער"ש וא"א להכין אחר ... אם יש הפמ"ר יש לשער רק עד מקום שנתחב".

ג) מיקל אפילו בהפסד מועט.

(1) **הליכות עולם** (ח"ז פר' קורח אות ה') – "כל מקום שכותב מרן הלכה ב'סתם' להיתר, ואחר כך מביא יש אומרים לחלוק על הסתם, הלכה כסתם מרן, בין הפסד מועט בין בהפסד מרובה, ולא הביא סברת החולקים אלא לכבוד בעלמא".

ב. מוליך בליעתו.

1. עי' סי' תנ"א סעי' י"ב, לשיטות ומראי מקומות.

ג. נתחמם מן האש עצמו.

1. עי' סי' תנ"א סעי' י"ב, לשיטות ומראי מקומות.

ד. אם נתחמם חלק הכף שחוץ הקדירה.

1. עי' סי' תנ"א סעי' י"ב, לשיטות ומראי מקומות.

ה. כלי שנשתמש רק במקצתו, האם אפשר להכשיר רק מקצתו.

1. עי' סי' תנ"א סעי' י"ב, לשיטות ומראי מקומות.

ג) **תחב הכף בקדירה פעמיים** - סעיף ב'.

א. **תחב הכף בקדירה פעמיים: ולא נודע בינתים - ראשונים.**

1. ב' פעמים ששים.

א) **סמ"ק** (מצוה רי"ג ד"ה דיני ביטול) – "ואם תחב ב' פעמים ולא נודע בינתים יש להצריך ב' פעמים ס".

ב) **טור** (סעי' ב').

2. רק ששים.

א) **תרה"ד** (סי' קפ"ג, עי' הג' שע"ד סי' פ"ה ס"ק ט"ז) – "לא הזינא לרבנן קשישא דהוי דייקי לדרוש בשואלי הוראה אם נתחב הכף פעם אחת או שתיים, אלא היו משערין בסתם בששים".

ב) **או"ה** (כלל ל"ז דין ב').

ב. **תחב הכף בקדירה פעמיים: ולא נודע בינתים - פוסקים.**

1. ב' פעמים ששים.

א) **מחבר** (סעי' ב') – "אם תחב הכף בקדירה שני פעמים, ולא נודע בנתיים, צריך ב' פעמים ששים".

ב) **יש"ש** (חולין פרק ז' סי' מ') – "אם תחבו הכף ב' פעמים בקדירה, בין של בשר בחלב, או איפכא, או של שאר איסורין, ולא נודע בנתיים אז צריכין ב' פעמים ס', מ"מ אין המורה צריך לשאול אם נתחב הכף ב' פעמים אם לא ... דבודאי מן הסתם אין צריך לשאול על זה, מאחר דאיכא חששא יתירה היא, שמא פלט מתחילה הכף הכל, ונשאר בו חלק ס', מן הסתם לא אמרינן הכי, או פולט הכל, או אינו פולט כלל, אבל היכא שבא השואל לשאול שתחב ב' פעמים למה לא ניזל בתר אלו המחברים שהצריכו ב' פעמים ס', בפרט מאחר שאין לנו במי לתלות, שכתב להדיא דלא בעינן ב"פ ס', אלא מדקדוק שלו, ונוכל לומר דוקא בקדירה ...".

ג) **זבחי צדק** (ס"ק ט"ז).

ד) **בן איש חי** (שנה ב' פר' קורח אות ה') – "אנן בתר מרן ז"ל גרירן, דפסק שצריך שתי פעמים ששים".

ה) **כה"ח** (ס"ק כ"א) – "למנהג הספרדים".

ו) **הליכות עולם** (ח"ז פר' קורח אות ג').

(1) **בדה"ש** (ס"ק י"ז) – "**ונראה דב' פעמים ששים הוא לאו דוקא** אלא סגי בקי"ט פעמים כנגד הכף דהא לאסור הכף שנתמלא מבליעת בשר אי אפשר אא"כ נשאר בו חלק ששים מן החלב שלא נפלט לתוך הקדירה בתחיבה הראשונה וכו"ל".

2. רק ששים.

א) **תרה"ד** (סי' קפ"ג, עי' הג' שע"ד סי' פ"ה ס"ק ט"ז) – "לא הזינא לרבנן קשישא דהוי דייקי לדרוש בשואלי הוראה אם נתחב הכף פעם אחת או שתיים, אלא היו משערין בסתם בששים".

ב) **או"ה** (כלל ל"ז דין ב').

ג) **רמ"א** (סעי' ב') – "ויש אומרים דסגי בפעם א' ששים, וכן נוהגים".

ד) **לבוש** (סעי' ב') – "וכן נוהגין".

ה) **ט"ז** (ס"ק ב') – "ואין לנו אלא המנהג שכתב רמ"א להקל הן בבשר בחלב הן בשאר איסורים".

- (ו) ש"ך (ס"ק ו').
 (ז) בית לחם יהודה (ס"ק ד').
 (ח) יעב"ץ (מגדל עז פרק ז' אות ח').
 (ט) חכ"א (כלל מ"ו סעי' ז') – "מנהגנו על פי הכרעת רמ"א דסגי בפעם אחת ששים".
 (י) ערה"ש (סעי' י') – "וכן המנהג הפשוט ואין לשנות".
 (יא) יד יהודה (הארוך סוף ס"ק ז').
 (יב) בדה"ש (ס"ק כ').
 3. באיסורים צריך פעמים ששים, בב"ח די בפעם אחת ששים – ב"ח (ס"ק ב').

ג. **למחמירים: האם צריך ששים כנגד כל פעם שתחב הכף בקדירה, או לא** [ש"ך ס"ק ד'].
 1. ע"י סי' צ"ב סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ד. טעמים להקל.

1. אין חנ"נ בדבר הבלוע בכלי – תרה"ד (סי' קפ"ג), ט"ז (ס"ק ב'), ש"ך (ס"ק ו'), פ"ח (ס"ק ו'), ברתי (ס"ק ח'), ועוד.
 2. הכף הוי כלי שני – תרה"ד (סי' קפ"ג), ועוד.
 3. הכא דליכא ודאי איסור בלוע [שהוי רק חומרא דרבנן, דהוי מין במינו] – פ"ח (ס"ק ו'), "הכא דליכא ודאי איסור בלוע", ברתי (ס"ק ח'), "וגם נראה מה דיש כאן ב' זיתים חלב מהתורה ברובא בטל, רק מדרבנן ס', וזהו רק ספק אם נבלע וחזר ונפלט, וספיקא דרבנן לקולא".
 4. לא נראה כנתן בו עוד איסור – פמ"ג (מש"ז ס"ק ב'), "והטעם דלא מחמירין כולי האי לומר שפלט ובלע ב' פעמים כל שאין זית איסור מחדש".
 5. א"א לגזור אטו אינו מינו, כיון שתמיד מן מינו – גר"א (סי' צ"ח ס"ק כ'), לשונו מובא לקמן.
 6. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק כ"ג).

- ה. **רמ"א** (סי' צ"ח סעי' ד') – "אם נפל לקדירה הראשונה ב' פעמים, אין צריך רק ששים אחת כנגדו".
 1. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ו') – "אפילו חתיכת בשר ב' פעמים דליכא טעמא דבלוע דהוא בשר בחלב ממש גם כלי ראשון ממש אף לאחר שהוציאו מקדירה מכל מקום מקילין אף כהאי גוונא כיון דאין שם איסור חדש".
 2. גר"א (סי' צ"ח ס"ק כ') – "דמין במינו בס' גזירה אטו שא"מ משא"כ ככה"ג דליכא למיגזר דא"א באותו קדירה אלא במינו ועש"ך סי' צ"ד ס"ק ה".
 3. מראי מקומות – בדה"ש (סוף ס"ק כ"ג).

ו. ידוע כמה חלב בתוך הכף.

1. מחמיר – פמ"ג (שפ"ד ס"ק א'), "בידוע כמה בלע נימא ... אם חזר ותחב פעם שנית לקדירה יש לומר דכשהוציאו עדיין כלי ראשון עליו ונאסר אז הבלוע ונעשה נבילה וצריך תו' ס' נגד כל הכף".
 2. מראי מקומות – בדה"ש (בי' ד"ה ו"א, עמ' רמ"ד, "דהפרמ"ג אזיל לטעמיה ... ולדינא צ"ע בדין זה של הפרמ"ג").

ז. אם יש מאכל בתוך הכף.

1. מחמיר, צריך ס' נגד התבשיל ונגד הכף.
 (א) כנה"ג (הג' הטור ס"ק ב') – "שמעתי מחכמי דורנו ששמעו מפי רבינו יעקב דהיכא דהגביה עץ הפרור מלא מתבשיל הקדירה שיש לנו לומר שמה שיצא מפליטת הכף א"י להתבטל בתבשיל שהגביה באותו כף משום דלית ס' באותו התבשיל שהגביה ואחר ההגבה החזיר הכל לקדירה מה שהגביה עם העץ הפרור עצמו נעשה הכל נבילה ואוסרת כל הקדירה אם אין בה שיעור ס' כשיעור מה שהגביה עם העץ הפרור. תמים דעים סימן ק"מ בשם הרב אב ב"ד".
 (ב) בית לחם יהודה (ס"ק ח') – "כה"ג".
 (ג) חונ"ד (חי' ס"ק ו') – "ואם לקח תבשיל בכף והחזיר לקדירה, בעינן ששים נגד כל פעם שהחזיר התבשיל, דהתבשיל נעשה נבילה כל פעם".
 (ד) חכ"א (כלל מ"ו סעי' ח') – "והוא הדין אם לקח עתה עם הכף מאכל מקדירה זו והחזיר המאכל לקדירה צריך ששים נגד כל המאכל שהרי הכף יש לו דין כלי ראשון כדלקמן כלל נ"ט סימן ג' ואם כן המאכל נעשה נבילה בתוך הכף שהרי על ידי תחיבה זו נעשית נבילה (ש"ך ס"ק י' וכן כתבו כל האחרונים)".
 (ה) זבחי צדק (ס"ק י"ח) – "אם לקח עם הכף מן התבשיל לחוץ וחזר ונתנו לתבשיל צריך ס' נגד התבשיל ונגד הכף משום דהתבשיל נעשה נבילה תוך הכף. כנה"ג הגה"ט אות ב משם תמים דעים סי' קמ משם הראב"ד מנ"י שם קה"י בזה הסעי' בל"י סק"ח חכ"א שם אות ח".
 (ו) יד יהודה (הקצר ס"ק י"ד, הארוך ס"ק י').
 (ז) כה"ח (ס"ק כ"ה).
 (ח) בדה"ש (ס"ק כ"ה, בי' שם).
 2. "שעת הדחק וביטול שמחת יו"ט" – בינת אדם (סי' מ"ה ד"ה תשובה, ע"י חכ"א כלל מ"ו סעי' ח').

ה. תחבו אח"כ לקדרה אחרת.

1. מחמיר – חמודי דניאל (כת"י), הו"ד בפת"ת (ס"ק ד'), "וכתב בספר חמודי דניאל כ"י דאם תחבו לקדרה והיה ששים ואח"כ תחבו לקדרה אחרת ולא היה ששים ואח"כ חזר ותחב לראשונה צריך ב' פעמים ששים", כה"ח (ס"ק כ"ו).
2. מיקל – ערה"ש (סעי' י"א, "ומ"מ יש מי שכתב דאם תחבו הכף לקדירה והיה ששים ואח"כ תחבוה לקדירה אחרת שלא היה בה ששים ואח"כ חזר ותחב לראשונה דצריך שני פעמים ס' [פ"ת סק"ד בשם חמ"ד] וטעמו נראה מפני שנתחדש בהכף איסור חדש שאסרה הקדירה השניה וכל מה שבלעה מהשניה הוא ודאי איסור ומ"מ לא נ"ל לומר כן דכיון דצריך יסוד ההיתר בנוי על מה דהבלוע לא נעשה נבילה א"כ אין חילוק בזה שהרי הכף בעצמה גם מתחיבה ראשונה נאסרה ועכ"ז א"צ רק פעם אחד ששים וא"כ גם כשאסרה את הקדירה השניה לא נתוסף בה עצם איסור והבלוע לא נעשה נבילה").
3. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ב' ב' ד"ה וכן), מגילת ספר (אות י').

[ד] איסורי הנאה: האוכל - סעיף ג'.

א. להאכילו לכלבים של הפקר.

1. מחמיר.

- א) אונה (כלל כ"א דין י"ג) – "נוהגים לשפוך התבשיל בבית הכסא והיא קבורתו או ישליכנו לנהר דהוי כנשרף דאינו יכול לבוא לידי שיהנה ממנו שום בריה ואין די במה שיזרקנו לרחוב אפילו בשאין שם כלב".
- ב) תורת החטאת (כלל פ"ה דין ג') – "אבל המאכל אסור בהנאה אפילו לתנו לעכו"ם או לכלב דעלמא שאינו נהנה ממנו כלל אסור".
- ג) ט"ז (סוף ס"ק ד') – "כתוב באיסור והיתר הארוך ורש"ל ות"ח שצריך להשליכו דוקא לבית הכסא אבל לא לפני הכלב אפילו אין הכלב שלו".
- ד) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק כ"ג, סי' פ"ז הג' הטור ס"ק י') – "כתב ר"י מדורא סימן פ"ה ל"מ שאסור ליתן זה לשפחתו או לכלבו שהרי נהנה בו, אלא אפילו לכלב דעלמא שלא ראה אותו מעולם אסור ליתנו, עכ"ל. ולכן נוהגין לשפוך התבשיל בבית הכסא והיא קבורתו או ישליכנו לנהר דהוי כנשרף דאינו יכול לבא לידי שיהנה ממנו שום בריה ואין די במה שיזרקנו לרחוב אפילו כשאין שם כלב, ע"כ".
- ה) פר"ת (ס"ק י') – "ומיהו כתב האיסור והיתר הארוך לשם [דין יג] ושאר אחרונים ז"ל דתבשיל שנאסר מבשר בחלב דאורייתא דאסור בהנאה דאין להשליכו לשוק אולי יבוא שום כלב ויאכלנו ואיסורי הנאה אסור להאכילו לבהמת הפקר אלא ...".
- ו) יעב"ץ (מגדל עוז בב"ח פרק ז' אות ט') – "אבל אינו משליכו לכלב אפי' אינו שלו".
- ז) באר הגולה (ס"ק ה').
- ח) שלחן גבוה (סי' פ"ז ס"ק ג') – "כנה"ג".
- ט) חגורת שמואל (ס"ק י"ג) – "אבל המאכל שנאסר כתב באו"ה ורש"ל ות"ח שצריך להשליכו דוקא לבית הכסא אבל לא לפני הכלב אפילו אין הכלב שלו".
- י) פמ"ג (פתיחה ד"ה הנאה) – "ויראה דהוא הדין לשאר בהמה וחיה אסור".
- יא) שלחן גבוה (ס"ק י"ג) – "אפילו כלב בעלמא או אפילו לגוי דעלמא שלא ראה מימיו אסור ליתן".
- יב) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י').
- יג) חכ"א (כלל מ' סעי' ב') – "ולפיכך בשר וחלב שנאסר על ידי בישול צריך לזרוק לבית הכסא ואסור ליתנו לעכו"ם או אפילו לכלב שאינו שלו".
- יד) מחה"ש (ס"ק י"ב) – "אבל המאכל שנאסר כתבו האחרונים שצריך להשליכו דוקא לבית הכסא, אבל לא לפני הכלב, אפילו אין הכלב שלו".
- טו) זבחי צדק (ס"ק כ"ז, סי' פ"ז ס"ק ב').
- טז) בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות ג') – "אסור ליתנו לגוי אפילו שאינו מכירו, וכן אסור ליתנו לכלב, אפילו כלב דעלמא שאין לו הנאה ממנו, ולכן אסור לזרוק ברשות הרבים כי שם אוכלים אותו הכלבים, וכל שכן לכלבו דאסור שהרי נהנה ממנו".
- יז) יד יהודה (הקצר ס"ק י"ט).
- יח) כה"ח (ס"ק ל"ה, סי' פ"ז ס"ק ד', או"ח סי' תמ"ח ס"ק ק"ח).
- יט) עמק הלכה (ח"ב סי' ל"ה) – "ולהלכה נראה דהיות דלהאכיל איסורי הנאה לבהמת הפקר הוי ספק דאורייתא לכן אסור להאכילו בכל איסורים ולא דוקא בחמץ".
- כ) עי' יביע אומר (ח"י יו"ד סי' נ"ח הע' על ר'ב פעלים' ח"ג יו"ד אות א' ד"ה שם, הליכות עולם ח"ז עמ' י"א) – "שם שאלה ו, בדבר איסור הנאה של בשר בחלב, אם מותר ליתנו לפני בהמה או כלב של הפקר, הביא הרהמ"ח לשון מרן הש"ע א"ח (סי' תמח ס"ו) שאסור להאכיל חמצו בפסח אפילו לבהמה של הפקר. ומקורו בירושלמי (פסחים פ"ב ה"א), ולא יאכיל חמצו אפילו לכלבים, מה אנן קיימין, אם לכלבו, ההן איסור הנאה, אלא אפילו לכלב של אחרים, (ר"ל של גוי), זאת אומרת שאסור להאכילו לבהמת הפקר. וכתב המקור חיים (סי' תמח סק"י), דהיינו דוקא בחמץ בפסח, אבל בשאר איסורי הנאה מותר להשליכו לבהמת הפקר. והרהמ"ח השיג עליו, שהרי כתב הערך השלחן ביו"ד (סי' פז) שבכל איסור הנאה הדין כן, וכמ"ש הרשב"ץ והאיסור והיתר וכו'. ע"ש. והנה בשו"ת בנין ציון ח"א (סי' קא וקב) הוכיח מהירושלמי הנ"ל דדוקא בחמץ אסרינן לכלב של הפקר, משא"כ בשאר איסורי הנאה, דלא כתיב בהו לשון לא יאכל, וכתב, שאע"פ שהרשב"ץ ח"ג (סי' רצג) אוסר בכל איסורי הנאה לכלב של הפקר, לפע"ד בכל איסורי הנאה חוץ מחמץ מותר ליתן לכלב של הפקר. ע"ש. שהאריך בזה. ובשו"ת חקרי לב (ח"א מיו"ד סי' מו) בד"ה ואיך שיהיה, העיר שאף שבדין חמץ יליף הכי בירושלמי מריבוי הכתוב דכתיב ולא יאכל חמץ, אבל בשאר איסורי הנאה מנא לן. ובסוף הסימן צידד כן בדעת המכילתא להתיר ליתן לפני כלב של הפקר, ובכל זאת מסיק שהעיקר להחמיר כדברי הרשב"ץ שבכל איסורי הנאה אסור להאכיל גם לבהמת הפקר. ע"ש. גם בספר מגן האלף (סי' תמח סק"ט) כתב לדחות דברי המקור חיים שהתיר בשאר איסורי

הנאה ליתנם לכלב של הפקר, והעלה שהעיקר שבכל איסורי הנאה אסור ליתן לפני בהמת הפקר. ע"ש. והרב זבחי צדק (ר"ס פז, וסי' צד ס"ק כז) הביא ג"כ בשם הפוסקים שבכל איסורי הנאה אסור ליתנם אפילו לכלב של הפקר. ע"ש. וכן עיקר".

(כא) עי' ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סי' פ"ז סעי' ל"ג) – "ויש אומרים שאסור ליתן את התבשיל אף לכלב של הפקר, אף שאין לו הנאה ישירה מהבשר והחלב. וכן אסור להשליך תערובת זו לנהר או לים שיש בו דגים, דתערובת בשר וחלב צריך שלא יהנה ממנה שום בריה. ויש חולקים ואומרים שדוקא גבי חמץ החמירו שלא ליתנו אף לכלב של הפקר, מה שאין כן בשאר איסורים. והעיקר לדינא שגם בשאר איסורי הנאה אסור ליתן לכלב של הפקר. ומכל מקום אם הוא בגדר ספק אם הבשר והחלב נאסרו בהנאה, יש להתיר ליתנו לכלב של הפקר או להשליכו לים. וכן במקום שיש עוד צירופים יש להקל בכלב של הפקר. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד קצח. ילקו"י על הלכות ערלה פרק ב'. הליכות עולם חלק ז' עמוד יא. יביע אומר חלק י' דף שנה טור א']".

(כב) פתחי הלכה (ארטסקרול פרק ז' הע' ס"ה, הע' ע"א, עי' מטבח הכשר פרק ד' הע' כ"ו).

2. מיקל.

(א) שע"ת (אגרת אות ל"ז) – "גיד הנשה ושמונית שלו אסור בהנאה (מן התורה), לפיכך לא יתן אותו לשפחתו ולא לעבדו, **אלא לכלבים שאין מזונותן עליו**, שכל דבר האסור בהנאה אסור למכרו ואסור ליתנו במתנה מפני שמחזיקין לו טובה, ואסור ליתנו לחתול ולכלבו שמזונותן עליו".

(ב) גרא (או"ח סי' תמ"ח על סעי' ז') – "אסור ליתן כו'. **ודוקא בחמץ** וכמ"ש בירושלמי הנ"ל אם לכלבו ההן איסור הנייה וע' תוס' פ"ב דפסחים כ"ב ב' ד"ה ואבר כו".

3. דעת הנהיבות.

(א) חוו"ד (חי' ס"ק י') – "אבל המאכל שנאסר צריך להשליך לבית הכסא, ואסור ליתן לכלב, אפילו אין הכלב שלו".

(ב) מקור חיים (סי' תמ"ח ס"ק י') – "וזהו דוקא בחמץ בפסח משום דכתיב לא יאכל בציירי אבל בשאר איסורי הנאה דנפקא מלא יאכל מותר כמו שמשמע בשו"ת פני יהושע וכן מוכח מתוס' פסחים כ"ב ד"ה ואבר מן החי דמותר לנכרי שלא בפניו הואיל ואינו מחזיק לו טובה ואף דמצרכיני קבורה לכל איסורי הנאה היינו משום תקלה אבל כשמאכיל לכלבים לא שייך תקלה. ואף שמדברי הגמ"י משמע דאסור מ"מ מדברי רש"י ותוס' משמע דמותר. וכן מוכח מהא דלא כתב הש"ע דין זה בשאר איסורי הנאה".

4. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' מ"ח, סי' פ"ז ס"ק ט'), ערך השלחן (סי' פ"ז ס"ק ז'), בית הלוי (ח"א סי' כ'), שד"ת (ח"א עמ' ס"ה), בדה"ש (סי' פ"ז ס"ק י'), ילקוט יוסף (סי' פ"ז סעי' ל"ג).

(א) פת"ת (ס"ק ה') – "עבה"ט. ומ"ש אבל לא לפני הכלב אפילו אין הכלב שלו. הוא מדברי הט"ז שכתב כן בשם או"ה ומהרש"ל ות"ח אכן אין כן דעת הגאון בעל מקור חיים בסי' תמ"ח ס"ק י' דדוקא בחמץ בפסח כו' וכ"כ בביאור הגר"א ז"ל שם ע"ש וקצת ראייה מלקמן סימן קל"ד ס"ב ע"ש ועל ראיית המק"ח מתוספות פסחים דף כ"ב ד"ה ואבר מן החי יש לפקפק ע"ש ודו"ק ועיין בתשו' פני יהושע ח"א סימן י"ב ובספר באר יעקב סי' כ"ט מ"ש בענין זה".

(ב) שעה"צ (סי' תמ"ח ס"ק ע"ה) – "לבוש ומגן אברהם, ומשמע לכאורה דהוא דאורייתא ולא משום חומרא דחמץ, ולפי זה גם בשאר איסורי הנאה אסור, ובפרי מגדים מסתפק בזה, ובתשב"ץ חלק ג' סימן רצ"ג מבואר כדברינו, ועיין במטה יהודה ובמור וקציעה מה שכתבו בזה. אכן בביאור הגר"א בסעיף קטן ז, לפי פירוש דמשק אליעזר שם, מוכח דלדעתו דוקא גבי חמץ אסור".

(ג) ערה"ש (סעי' י"ד, סי' פ"ז סעי' ז') – "והמאכל יזרוק לבית הכסא או לשאר מקום מטונף ואסור ליתנו אף לכלב ואף אם אינו שלו [ט"ז סק"ד] ויש מתירין בכלב שאינו שלו ורק בחמץ בפסח אסור ולא בשארי איסורי הנאה".

(ד) רש"ש (פסחים דף ה: רש"י ד"ה ש"מ) – "רש"י ס"ד ש"מ יאכילנו לכלבים. צ"ע דהא לקמן (לב) מבואר דס"ל לר"ע דחמץ בפסח אסור בהנאה ועי' (כא ב) בתוד"ה בהדי דאף בשעת ביעורו אסור ליהנות ממנו ובשו"ע סימן תמ"ח ס"ו דאפי' לכלב הפקר אסור והוא מירושלמי".

(ה) הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ה' אות ב') – "ולמעשה, יש לצדד להקל עם עוד צירופים".

ב. לזרוק לרה"ר.

1. מחמיר, כי שם אוכלים אותו הכלבים.

(א) או"ה (כלל כ"א דין י"ג) - לשונו מובא לעיל.

(ב) כנה"ג (סי' פ"ז הג' הטור ס"ק י') - לשונו מובא לעיל.

(ג) פר"ת (ס"ק י') – "ואני אומר שצריך לקברו ואינו יכול לשרפו וכל שכן להשליכו לשוק".

(ד) שלחן גבוה (סי' פ"ז ס"ק ג') – "כנה"ג".

(ה) מחה"ש (ס"ק י"ב) – "ואפילו להשליכו לשוק אסור אולי יבוא שום כלב ויאכלנו".

(ו) זבחי צדק (ס"ק כ"ז, סי' פ"ז ס"ק ב').

(ז) בן איש חי (שנה ב' פ"ה בהעלותך אות ג') – "אסור לזרוק ברשות הרבים כי שם אוכלים אותו הכלבים, וכל שכן לכלבו דאסור שהרי נהנה ממנו".

(ח) דרכ"ת (סי' פ"ז ס"ק ט' ד"ה ועיין עוד).

(ט) כה"ח (ס"ק ל"ה).

(י) בדה"ש (סי' פ"ז ס"ק ז').

2. מיקל.

(א) עמק הלכה (ח"ב סי' ל"ה) – "אולם מה שכתבו הגדולים דאסור להשליך לשוק צע"ג, וצריכין לפסוק כהמגן אברהם דמותר, ורק להאכיל ממש או לזרוק לים בדעת להאכיל הדגים אסור".

3. יש להקל במקום מקום שכלבי הפקר מצויים ושלא לפניהם ממש.

א) חת"ס (או"ח סי' קי"ב ד"ה הנה) – "הנה הא דהשלכה במקום שכלבים מצוים פשוט דבמקום שבהמותיו מצויים אסור להשליך אפילו שלא לפנייהם שסופם ליטול ולאכלם משם וה"ל הנאה, אבל במקום שכלבי הפקר [מצויים] יש חלוק, לפנייהם ממש אסור מן התורה כדמוכה מדילפינן הנאה מלכלב תשליכון אותו ודלמא לכלבי הפקר אע"כ לפנייהם ממש אסור אפילו בכלבי הפקר וכבר נרמז מזה בתשו' באר יעקב [יו"ד סי' כ"ט], אבל שלא לפנייהם ממש ואח"כ יבואו ויאכלום זהו מותר כמ"ש מג"א סי' תמ"ה ססק"ב ע"ש".

4. לזרוק לפח אשפה: בזמן הזה.

א) הגר"ח פ"ש זצ"ל (A Gadol in our Midst עמ' קע"ה) -

If one accidentally cooked meat together with milk, is it permitted to throw it in the garbage, or should we be concerned that the cats might eat it? Answer: It's not a problem; it's all sefeikos [i.e., it's not certain that the cats will eat it]. Our minhag is to throw it in the garbage.

ג. לזרוק לים במקום שיש דגים.

1. מיקל.

א) הגר"י בעלסקי זצ"ל (הלכה ברורה, בב"ח).

ב) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ד' אדר ב' תשס"ח) – "שאלה: האם מותר להשליך דבר שאסור משום בשר בחלב לים במקום שיש דגים. תשובה: כן".

ג) וכן כמה פוסקים [בסי' תמ"ו] סבר שאם מצא חמץ בפסח, יכול לזרוק לים – ט"ו, מג"א, פמ"ג, מ"ב (סי' תמ"ו ס"ק ז', ס"ק ח', "ולטלטל בעצמו החמץ להשליכו לים או לבית הכסא"), ועוד.

2. מחמיר [אין לחלק].

א) הליכות עולם (ח"ז עמ' י"א) – "ואסור להשליכו לים, שהדגים יאכלוהו".

ב) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סי' פ"ז סעי' ל"ג) – "וכן אסור להשליך תערובת זו לנהר או לים שיש בו דגים, דתערובת בשר וחלב צריך שלא יהנה ממנה שום בריה".

ג) פתחי הלכה (ארטסקרול עמ' קפ"ג, מטבח הכשר עמ' קי"ב, עמ' קי"ג).

3. מראי מקומות – או"ה (כלל כ"א דין י"ג, לשונו מובא לעיל), כנה"ג (סי' פ"ז הג' הטור ס"ק י', לשונו מובא לעיל), שלחן גבוה (סי' פ"ז ס"ק ג', "כנה"ג"), זבחי צדק (סי' פ"ז ס"ק ב'), עמק הלכה (ח"ב סי' ל"ה, לשונו מובא לעיל).

ד. לשורפו.

1. מחמיר [שמא יבאו ליהנות מאפרו], וצריך לקבור.

א) פ"ת (ס"ק י') – "ורבים וגדולים הורו להשליך בכירה על גבי האור תבשיל שנאסר משום בשר בחלב וטעו בדבר משנה".

ב) כרתי (סי' פ"ז ס"ק ד') – "וכל שאסור בהנאה הוא מנקברין (תמורה ל"ג ע"ב, רמב"ם פ"ט ה"א), ואין רשאי לשורפו, דנקברין אפרן אסור ונשרפין אפרן מותר (שם ל"ד ע"א, רמב"ם הל' פסולי המוקדשין פ"ט הי"ד). ומותר להשליכו לבית מקום הרעי וכדומה. ועיין מ"ש פלתי (ס"ק ד')".

ג) עי' פמ"ג (פתיחה, ד"ה הנאה) – "הנכון לקבור דוקא".

ד) יד אפרים (קיצור הל' בב"ח אות ו').

ה) מחה"ש (ס"ק י"ב) – "ועיין פרי חדש ס"ק י', לשרפו אסור, וצריך דוקא לקבור, דהא בשר בחלב מן הנקברים, וכדתנן בפרק בתרא דתמורה [לג, ב], ותנן תו [שם לד, א] כל הנקברין לא ישרפו, משום דנקברין אפרן אסור ונשרפין אפרן מותר ואתי למשרי אפרן, ע"ש".

ו) זבחי צדק (סי' פ"ז ס"ק א').

ז) יד יהודה (הקצר ס"ק י"ט, הארוך ס"ק ט"ו ד"ה הנה).

ח) בדה"ש (סי' פ"ז ס"ק ז').

ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קפ"ג [עי' לקמן, שסותר עצמו]).

י) הגר"י בעלסקי זצ"ל (הלכה ברורה, בב"ח הע' ט').

2. יכול לשורפו [בזמן הזה].

א) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' קי"ב, עמ' קי"ג [עי' לעיל שסותר עצמו. ואולי י"ל שרק בזמן הזה, כיון שאין חשש להשתמש באפרן]).

3. מראי מקומות – מנחת יעקב (סולת למנחה כלל פ"ה דין ג'), דרכ"ת (סי' פ"ז ס"ק ט').

ה. לזרוק לבית הכסא.

1. מותר – או"ה (כלל כ"א דין י"ג, לשונו מובא לעיל), ט"ז (סוף ס"ק ד', לשונו מובא לעיל), כנה"ג (סי' פ"ז הג' הטור ס"ק י', לשונו מובא לעיל), כרתי (סי' פ"ז ס"ק ד', לשונו מובא לעיל), חגורת שמואל (ס"ק י"ג, לשונו מובא לעיל), שלחן גבוה (סי' פ"ז ס"ק ג', "כנה"ג"), מחה"ש (ס"ק י"ב, לשונו מובא לעיל), חו"ד (חי' ס"ק י', לשונו מובא לעיל), חכ"א (כלל מ' סעי' ב' [לשונו מובא לעיל]), כלל מ"ו סעי' א', "ובבשר וחלב אסור הכל בהנאה וישליך לבית הכסא"), זבחי צדק (סי' פ"ז ס"ק ב'), ערה"ש (סעי' י"ד, לשונו מובא לעיל), כה"ח (ס"ק ל"ה, סי' פ"ז ס"ק ד'), פוסקים.

2. בזמן הזה.

(א) יש מעוררים שהיום משתמשים בהפסולת בשביל זבל. ועוד, שהעכברים אוכלים משם. ואולי חלק הולך לים, ואוכלים הדגים. [ולפ"ז, בזמן הגמרא אינו שורף אלא זרוק לבית הכסא. ובזה"ז, להיפך. לא זרוק לבית הכסא, אלא שורף (לפי המטבח הכשר, לעיל)].

ה] איסורי הנאה: הכלי.

א. קדירה הבלועה מבב"ח: האם מותר למכור לנכרי.

1. מחמיר.

(א) מג"א (סי' ת"נ ס"ק י"ב) – "ועיי' בת"ח כלל פ"ה דפסק בקדירה הבלועה מבשר בחלב דמותר לעשות בו חמין לחוף הראש ואע"פ כן אסור למכרו לעכו"ם וצ"ל דדבר העומד לאכילה כשהעכו"ם אוכל ונהנה ממנו ה"ל כאלו ישראל נהנה ממנו דמהנ' הוא לעכו"ם כמ"ש ס"י תמ"ח אבל לחוף בו הראש שרי שאין נהנה מחמץ שבתוכו ועוד דה"ל שלא כדרך הנאתן".

2. מיקל.

(א) רדב"ז (אלף צ"ט) – "למוכרם מותר".

(ב) בית מאיר (על סעי' ג' ד"ה בש"ע) – "ואם אין ס' וכו' אפי' הקדירה. נ"ב משמע שאף הקדירה נאסר בהנאה וצ"ע לאיזה ענין אם למכרו לגוי וכן הבין המ"א סי' תנ"א ומדייק הכי מהת"ח ושם לא נאמר יותר ממה שנאמר בהש"ע. ובאמת יש לתמוה אם הישראל בעצמו מותר להשתמש בהקדירה מפני שאינו נהנה מהבלוע מה"ת היא אסור למכרו וכי מפני הבלע ישיג יותר בעדו. ודברי המ"א שם אין במ טעם מספיק לענ"ד. והיותר קרוב אלי דההוא אפילו אינו סובב על האיסור הנאה רק משמיענו דאפילו הקדירה נאסר והיינו לשמש בו שהוא הנאתו תשמיש אכילה. ועיין בשערי דורא הנוסח הכי ואם אין ס' הכל אסור אפילו בהנאה ומיהו הכלים מותר להשתמש בהן וכו' ושם לומד מקנקנים דיי"נ שמותר לתת לתוכן שכר. ובע"ז דף ל"ב מבואר בפשיטות דקנקנים מותרים למזבן לנכרים וה"ה נמי כלי הבלוע מבב"ח. ועיין פר"ח א"ח סי' ת"נ".

(ג) חת"ס (שו"ת יו"ד סי' צ"ח) – "אין בו בית מיחוש כלל למכרו לגוי אפי' ביומי".

(ד) פת"ת (ס"ק ו') – "חתם סופר ...".

(ה) זבחי צדק (ס"ק כ"ג) – "חוץ מדמי איסור שבו".

(ו) יד יהודה (הקצר ס"ק כ').

(ז) בן איש חי (שנה ב' פר' קורח אות ט') – "אלא ימכרם לגוי או יעשם עביט של מי רגלים".

(ח) כה"ח (ס"ק מ"א, סי' פ"ז ס"ק ה', ס"ק ו') – "חת"ס ... פ"ת".

(ט) עי' בדה"ש (ס"ק ל"ה) – "שהמיקל יש לו על מי לסמוך".

3. הפמ"ר.

(א) מהר"ם שיק (יו"ד סי' ק"ט) – "יש הפס"מ או שאר צדדים להתיר יש להקל".

4. מראי מקומות.

(א) מ"ב (סי' ת"נ ס"ק כ"ח, שעה"צ ס"ק נ') – "ולענין למכור לנכרי בפסח כלים חמוצים יש מתירים ... ויש אוסרים בזה".

ב. כשאינו נהנה מגוף האיסור.

1. מיקל.

(א) טור (סי' צ"ד סעי' ג').

(ב) מחבר (סי' צ"ד סעי' ג') – "מותר לתת לתוכה פירות או צונן, כיון שאינו נהנה מגוף האיסור".

(ג) ש"ך (סי' פ"ז ס"ק כ') – "והא דלא מיתסר מה"ט לחפיפת הראש שהרי נהנה משום דלרחוץ ראשו כיון שאינו דבר של אכילה לא חשיב הנאה כיון שאינו נהנה מגוף האיסור".

(ד) כנה"ג (סי' פ"ז הג' טור ס"ק ט').

(ה) עי' חו"ד (סי' פ"ז בי' ס"ק ב').

(ו) נדחי ישראל (פרק ל"ג אות ב') – "דבזה אינו נהנה מן האיסור".

מ"ב (סי' ת"נ ס"ק כ"ח) – "והא דלא מיתסר מה"ט לחפיפת הראש שהרי נהנה משום דלרחוץ ראשו כיון שאינו דבר של אכילה לא חשיב הנאה כיון שאינו נהנה מגוף האיסור".

(ז) בדה"ש (סי' צ"ד ס"ק ל"ו).

(ח) פוסקים.

2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ה') – "ולענין שמפו שלנו שיש סוגים שיש בתוכה בשר וחלב, ובזה שפיר רוצה להנות מגוף הבשר וחלב. שמעתי מרי"ב של' שהם אינם מעורבין ביחד עד לאחר שהבשר בדמות כימיקל, ואינו ראוי לאכילה. ואין איסור בשר בחלב אלא אם נתערבו כשהם עדיין ראויים לאכילה".

ג. האם אמרינן חנ"נ באיסורי הנאה.

1. עי' סי' צ"ב סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ד. הקדירה אינו בת יומא, מה דינו.

1. ישליך דמי קדירה לנהר.

(א) או"ז (ע"ז סי' רפ"ו).

(ב) הו"ד בהג"א אשרי (ע"ז פרק ה' סי' ל') – "ואם אין בת יומא ישליך דמי הקדירה לנהר והאוכל מותר".

ג) יש"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ו, או"ש סי' פ"ה ס"ק ח'), הו"ד בט"ז (ס"ק ד').
 ד) ערך לחם (על סעי' ג') – "ואם בישראל בה, אם אינה בת יומא יוליך דמי הקדירה לים המלח כיון שנתחבה הכף בעודה בת יומא, והאוכל מותר".

ה) עי' ש"ך (ס"ק י"א).

ו) מנח"י (כלל פ"ה ס"ק י"ז) – "אין לחוש גם לזה. מהרש"ל בפכ"ה סימן מ"ו ובאו"ש השיג על הרב בזה והצריך השלכת הנאה לים המלח ונ"ל דראוי להחמיר ואף דלטעם הפוסקים שמתירין לחום בו חמין לפי שאינו נהנה מגופו של איסור א"כ נראה דאין חילוק מ"מ אפשר לומר דזה ג"כ נהנה מהבלוע בתוכו דהוא גוף האיסור דכלי שבשלו בו תחלה נח יותר לבשל בו עוד שלא יבלע בו יותר משא"כ בכלי שלא בישלו בו".

ז) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י').

1) "דר"ל דמי הנאת בישול פעם אחת" – בדה"ש (ס"ק ל"ז, בי' שם).

2. אין צריך כלום.

א) או"ה (כלל כ"א דין ח').

ב) רמ"א (דר"מ ס"ק ג', תו"ח כלל פ"ה דין ג') – "כתב בשערים דמהרא"י [שם] בשם אור זרוע ... וכן הוא בהגהת אשיר"י פרק בתרא דעבודה זרה [סי' ל'] ולי נראה דלפי מה שנהגו לחום בו חמין אין לחוש גם לזה וכמו שכתב הרא"ש ... וכן פסק באיסור והיתר הארוך כלל כ"א [דין ח] בהדיא".

ג) פר"ח (ס"ק י') – "וכן עיקר".

ד) פתי (ס"ק ז', עי' כרתי ס"ק י"ג).

ה) חגורת שמואל (ס"ק י"ג).

ו) ערך השלחן (ס"ק ו') – "מנחת יעקב ... ולית' כדמוכח מדברי הפוסקי' שכתבתי".

ז) חו"ד (חי' ס"ק י') – "וכן אם בישלו בו אחר מעת לעת אין צריך להשליך דמי הקדירה לנהר".

ח) עי' צבי לצדיק (כל הש"ך ס"ק י"א) – "הכל כו' דמי הקדירה. תמוה הא הקדירה לא נאסרה בהנאה שהרי מותר לתת בה פירות רק הבליעה אסורה בהנאה וא"כ ישליך דמי הבליעה ואין בזה ממש רק משהו".

ט) ערה"ש (סעי' י"ד) – "ויש מי שמצריך להשליך דמי הקדירה לנהר כדי שלא יהנה מבישול הקדירה ואינו עיקר".

י) יד יהודה (הקצר ס"ק כ', הארוך ס"ק ט"ז).

יא) כה"ח (ס"ק ל"ו).

יב) בדה"ש (ס"ק ל"ז, בי' שם) – "ולדינא נראה שיש להקל".

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק מ"ח).

א) חכ"א (כלל מ"ו סעי' ח') – "ישליך דמי הקדירה לנהר ויש אומרים דאין צריך".

ה. השתמשות בכלי שבלע בשר בחלב [איסורי הנאה].

1. מחבר (סעי' ג') – "מותר לתת לתוכה פירות או צונן, כיון שאינו נהנה מגוף האיסור". לח או רק יבש.

א) אפילו לח.

1) ש"ך (ס"ק י"ב) – "פירות או צונן. כתב הב"י משמע אפי' דבר לח כל שהוא צונן מותר עכ"ל".

2) פר"ח (ס"ק י"א).

3) גר"א (ס"ק י"ג) – "דמותר לתת לתוכן מים ושאר משקים".

4) יד יהודה (הקצר ס"ק כ"א).

5) בדה"ש (ס"ק ל"ח).

6) זר השלחן (ס"ק ל"ג).

א. רק עראי – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ב), יד יהודה (הקצר ס"ק כ"א), בדה"ש (ס"ק ל"ט), זר השלחן (ס"ק ל"ג).

ב) רק יבש.

1) ר"ת (ע"ז דף לב. ד"ה והא) – "פסק ר"ת דקדירות הבלועות מבשר בחלב ע"י שנתבשל בהם שמותר להשים בתוכן דבר יבש כגון תבואה וכן קדירות האסורות משום חמץ בפסח מותר לתת לתוכן דבר יבש אבל דבר לח לא".

2) מרדכי (ע"ז סי' תת"כ) – "נראה להתיר קדירות הבלועות מבב"ח שנתבשלו בהן דמותר לתת בהן דבר יבש כגון אגוזים ותפוחים ודברים אחרים משום דליתיה לאיסוריה בעיניה אבל דבר לח לא".

3) רדב"ן (אלף צ"ט) – "כלים הבלועים משאר איסורי הנאה אעפ"י שמותר להשתמש בהם ביבש אין ראוי להשהותם שמא יבא בהם לידי תקלה".

4) יש"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ו, או"ש כלל פ"ה ס"ק ט') – "והכלים שנאסרו בבשר וחלב אסורין גם כן, ומיהו מותר ליתן בתוכן דבר צונן, ודווקא יבש, אבל דבר לח אסור".

5) ב"ח (ס"ק ד') – "נראה להחמיר בדבר מאכל לח".

6) באר הגולה (ס"ק ה') – "אבל לא דבר לח".

7) מהר"ם שיק (יו"ד ריש סי' ק"ט) – "כלים הבלועים מבב"ח ... דאסור צונן לח".

8) ערך השלחן (ס"ק ז') – "וכן עיקר".

9) חכ"א (כלל מ' סעי' ב') – "אבל הקדירה מותר להשתמש בו פירות ודברים יבשים".

10) ח"ח (נדחי ישראל פרק ל"ג אות ב') – "נתבשל כבר הבשר וחלב ... הקדירה אף שאסור שוב לבשל בה מכל מקום מותר להשתמש בה פירות ודברים יבשים".

- 11) ערה"ש (סעי' י"ד) – "ואף גם תבשיל צונן אין ליתן בו כמ"ש בסי' צ"א סעיף ד' ויש בזה פרטי דינים כמבואר שם ומותר לתת בתוכה פירות או שארי דברים יבשים צוננים כיון שאינו נהנה מגוף האיסור".
- 12) כה"ח (ס"ק ל"ט) – "יש ליוזר לכתחלה".
- 13) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רפ"ו).
- א. רק עראי – מהר"ם שיק (יו"ד סי' ק"ט ד"ה ונהי), כה"ח (ס"ק מ').
- ב. לח מחמיר, משום גזירה ישהא מעת לעת (כבוש) – יש"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ו, "אין מבטלין טעם בשר בחלב שבו, ויהא לפעמים בולע אפי' ע"י צונן, אם יעמוד המשקה או דבר לח יום שלם, דהוה כבוש, והוה כמבושל"), מהר"ם שיק (יו"ד ריש סי' ק"ט, "הוא רק משום גזירה שמא ישהא מעל"ע"), ערך השלחן (ס"ק ז'), כה"ח (ס"ק ל"ט), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"א הע' ק"י).
2. מראי מקומות – סמ"ג (לאוי ק"מ), "והכלים הללו שאסרנו מותר לתת לתוכן צונן ופירות אף על פי שבלועים מאיסור הנאה".
- א) המחמירים, רק באיסורי הנאה, כמו בב"ח או יין נסך [י"א גם חמץ בפסח]. אבל בשאר כלי איסור ע"י סי' צ"א סעי' ב' לשיטות ומראי מקומות.

ו) הכף אינו ב"י - סעיף ד'.

א. כף מותר עם מאכלי פרוה – ש"ך (ס"ק י"ג).

1. מצד המנהג [בני אשכנז] אסור, ע"י לקמן סעי' ה' – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ג), חו"ד (חי' ס"ק י"ב), ערה"ש (סעי' ט"ו), פוסקים.

ז) שני כפיות בני יומן: זה אחר זה - סעיף ה'.

א. מחבר (סעי' ה') – "אם בשלו מים בקדרה חדשה ותחבו בה כף חולבת, ואחר כך חזרו ובשלו בה מים פעם אחרת ותחבו בה כף של בשר, ושתי הכפות היו בני יומן ובשום אחד מהפעמים לא היה במים ששים, אסור להשתמש בקדירה לא בשר ולא חלב, אבל שאר דבר מותר לבשל, מאחר שהיתה חדשה שלא בשלו בה מעולם".

1. קשה, לדעת המחבר נ"ט בר נ"ט מותר לכתחילה.

א) י"ל, נתפשט המנהג לאסור אותו שאינו בן יומא.

1) ט"ז (ס"ק ו', ס"ק ט') – "כיון שנתפשט המנהג לאסור אותו שאינו בן יומא".

2) מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק כ"ה) – "ע"כ יש לאסור בתחבו בו שני כלים שהם ב"י כהנדון דהסמ"ק והיינו מצד המנהג אבל באמת הוא חומרא בעלמא וכמ"ש ג"כ הרב לעיל כלל נ"ז ונ"ח ובש"ע סי' צ"ד סעיף ה' בהג"ה".

3) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"א) – "מצד המנהג לדין ראוי לחוש להר"ב ולט"ז כאן ובדף האחרון וכמו שכתב המנחת יעקב בכלל פ"ה אות כ"ה דממנהגא אסור בב' כפות".

א. פמ"ג (מש"ז ס"ק ו') – "הכי נהגו בב' כפות דאין משתמשין בו לא בשר ולא חלב אף דכאן לא שייך זה הטעם דמהראוי יאכל המאכל עתה כמין הכף שתחב עתה אפילו הכי לא חילקו בין אינו בן יומא לכאן דאי לא הא לא קיימא הא".

ב. יד יהודה (הארוך ס"ק כ"ב) – "כתב הט"ז ... מיהו אי לא הא לא קיימו הא, כ"כ הפ"מ. והיא דבר שאין לו שחר דתלה תניא בלא תניא דהא דלעיל היא מהסמ"ק והא דאינו ב"י לא נמצא בשום פוסק זולת באו"ה בשם הר"ש ופליג עליו ... וכן באמת בת"ח שם לא כתב כלל כמו שהביא רק אדרבה הביא בכלל פ"ה דין ה' מתחילה דברי הסמ"ק וכתב ואפשר דמשום זה נתפשט המנהג לאסור אותו שאינו ב"י ... מבואר דאדרבא מהחומרא דשני כפות נפק החומרא לאסור אותו שאינו ב"י ...".

ג. מראי מקומות – אמרי בינה (על הט"ז ס"ק ו').

ב) י"ל, דנ"ט בר נ"ט גופיה היינו דוקא דיעבד אבל לכתחלה אסור לגרום.

1) ט"ז (קונ' אחרון) – "דנ"ט בר נ"ט גופיה היינו דוקא דיעבד אבל לכתחלה אסור לגרום ... דאף שנעשה המעשה כבר חשיב לכתחלה ... וזהו שסיים בש"ע ... [המשך לשונו מובא לקמן].

2) כרתי (ס"ק י"ד) – "ואף על גב דהוי נ"ט בר נ"ט, מ"מ כיון דהוא קדרה חדשה, ולא נודע באיזה מין ישמשו אם בשר או חלב, מחמירין לכתחילה מבלי לשמש לא בשר ולא חלב (ט"ז בדף האחרון)".

3) באר הגולה (אות ח') – "הועיל ויכול לאכלו בלי זה הוי כלכתחלה".

2. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק נ"ב).

ב. האם הוא חומרא בעלמא [ונכלל בסוף לשון של הרמ"א], או יותר חמור.

1. חומרא בעלמא, ושוה בדין של כלי אחד אינו ב"י.

א) ט"ז (ס"ק ט') – "ואינו אלא חומרא בעלמא. ממילא גם במ"ש הש"ע בתחבו ב' כפות בקדרה חדשה כו' דאסורה הקדרה גם זה אינו אלא חומרא בעלמא דחד טעמא הוא עם דין זה".

ב) מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק כ"ה) – "ובאמת לא קשה מידי דודאי מדינא שריא רק מצד המנהג יש לאסור וכמבואר מלשון הרב כאן וכ"כ הט"ז בסי' צ"ד ס"ק ו"ו וט".

2. יותר חמור מציור של הרמ"א.

א) ש"ך (ס"ק כ"א) – "ומ"מ צ"ע דמ"ש ממ"ש המחבר בסמוך גבי ב' כפות דאסור לבשל בה לא בשר ולא חלב א"כ בקדירה זו ודאי דאסור לבשל בה ממין אחר שהיא כגון אם היא של חלב ודאי דאסור לבשל בה בשר אף על גב דאינה בת יומא דלכתחלה מ"מ אסור וכן חלב יש לאסור לבשל בה לכתחלה כיון דתחבו בה כף של בשר דהא מהאי טעמא אסר המחבר לבשל בה חלב כיון שהכף היה של בשר וצ"ל דשאני הכא דכיון שהית' של חלב מתחלה אין מוציאין אותה מחזקתה במאי דנתחב בה כף בן יומא דנ"ט בר נ"ט משא"כ התם דלא נעשית מתחלה של חלב ממש אלא שנתחב בה כף של חלב הלכך גרע טפ"י".

3. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק כ"א).

ג. מחבר (סעי' ה') – "אסור להשתמש בקדירה לא בשר ולא חלב, אבל שאר דבר מותר לבשל, מאחר שהיתה חדשה שלא בשלו בה מעולם".

1. מפרש הרישא ["אסור להשתמש בקדירה לא בשר ולא חלב"].

(א) ט"ז (דף אחרון) – "וזהו שסיים בש"ע מאחר שהיתה חדשה ולא בשלו בה מעולם רצה בזה דאלו בשלו בה היה חילוק בדבר אם בשלו בה תחלה בשר ואח"כ נתחב כף חולף היה מותר אף בכישול בשר בקדירה כיון שהוא בכירור של בשר ואם היה שם שני בשולים הפניים היה אסור בשאר דברים אלא עכשיו יש בו נ"ט בר נ"ט מקרי זה לכתחלה דהא עכשיו אתה בא לעשותה כלי לקבוע בה איזה תשמיש וזה אסור מטעם שאמרנו ... מה שהקשו מלשון הדיוק שכתב הש"ע מאחר שהיתה חדשה דמשמע אלו היתה ישנה היה אוסר אף בשאר דברים זה דיוק שקר אלא הכוונה כמ"ש".

2. מפרש הסיפא ["שאר דבר מותר לבשל"].

(א) תורת חטאת (כלל פ"ה דין ה').

(ב) ש"ך (ס"ק ט"ו, ס"ק כ"א [לשונו מובא לעיל], סוף קונ' אחרון) – "ועוד תימא דהיאך כתב מאחר שהיתה חדשה כו' דמשמע הא אם בישל בה מתחלה חלב בעין אסור לבשל בה שאר דברים וזה אינו למ"ש לקמן סי' צ"ה ס"ג דקערות של בשר שהודחו ביורה חולבת במים רותחין אפי' שניהם בני יומן הכל מותר מטעם דהוי נ"ט בר נ"ט ואף על גב דהר"ף נמי מתיר גבי הדחה כשאחד מהם אינו בן יומו מ"מ נקט חדשה דקאי על המעשה שהיה שם וכ"כ באו"ה שם בהדיא אבל דברי המחבר א"א ליישב כן".

3. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק ט"ו), יד יהודה (הארוך ס"ק כ"א), בדה"ש (ס"ק נ"ה, ציונים ס"ק ק"י).

ד. פשט בסמ"ק.

1. שמות.

(א) ר"י - הוא הסמ"ק, ר"י מקורביל.

(ב) ר"פ - הוא הג' הסמ"ק, ר' פרץ.

2. גרסאות.

(א) גירסת הש"ך – "מעשה בא לפני מורי הר"י בקדרה חדשה שבישלו בה מים ותחבו לתוכה כף חולבת בת יומה ולא היה במים כדי לבטל ואחר הימים בישלו בה מים אחרים ותחבו לתוכה כף שנשתמש לבשר כמו כן בת יומה וג"כ לא היה במים ס' כדי לבטל והורה שנבלע מפגם בשר בחלב והקדרה אסור להשתמש בה בשר או חלב אבל לבשל בה דגים מותרת ומיהו נראה כיון שהקדרה חדשה ולא בישלו בה חלב מעולם אף על גב שתחבו לתוכה כף חולבת בת יומה וגם אין בקדרה ס' מ"מ אין הקדרה נעשית חולבת בהכי לאסור אם בישלו בה בשר אח"כ אפי' בו ביום משום דהוי נ"ט בר נ"ט הטעם היוצא אל הכף ומן הכף אל המים שבקדרה ומן המים אל הקדרה עצמה ועדיין הוא היתר ומה"ט נמי אם לאחר מע"ל מתחייבת כף חולבת הוחמו בה מים ותחבו בה כף של בשר בת יומא מותר להשתמש בקדרה לכתחלה בשר וטעם חלב שנבלע בקדרה לא חשיב טעם כדפי' ואמנם אמת הוא כאשר פסק הרב דקדרה הבלוע מבשר וחלב אפי' בפגם אסור להשתמש בה לכתחלה לא בשר ולא חלב ומשכחת לה כגון קדרה של חלב שנשתמש בה חלב בעין ואחר מע"ל נשתמש בה בשר הבשר מותר אבל הקדרה אסור להשתמש בה לכתחלה לא בשר ולא חלב לפי שהיא בלוע מפגם בשר בחלב".

1 (ביאור הדבר: שיש מלת "כיון" ואות "ו" במלת ולא. לפ"ז, ר"פ חולק על הר"י. ואמר ג' הלכות. א) בקדרה חדשה שתחבו לתוכה רק כף חולבת בת יומה, אם בישלו בה בשר אח"כ, יש להקל כיון שהוא נ"ט בר נ"ט. ב) ואם אח"כ תחבו בה כף של בשר בת יומא, מותר להשתמש בקדרה לכתחלה בבשר. ג) אבל אם בקדרה חדשה נשתמש בה בחלב בעין ואחר מע"ל נשתמש בה בשר, הגם שהבשר מותר, אסור להשתמש בה לכתחלה לא בשר ולא חלב.

(ב) גירסת המחבר – "מעשה בא לפני מורי הר"י בקדרה חדשה שבישלו בה מים ותחבו לתוכה כף חולבת בת יומה ולא היה במים כדי לבטל ואחר הימים בישלו בה מים אחרת ותחבו לתוכה כף שנשתמש לבשר כמו כן בת יומה וג"כ לא היה במים ס' כדי לבטל והורה שנבלע מפגם בשר בחלב והקדרה אסור להשתמש בה בשר או חלב אבל לבשל בה דגים מותרת ומיהו נראה *** שהקדרה חדשה לא בישלו בה חלב מעולם אף על גב שתחבו לתוכה כף חולבת בת יומה וגם אין בקדרה ס' מ"מ אין הקדרה נעשית חולבת בהכי לאסור אם בישלו בה בשר אח"כ אפי' בו ביום משום דהוי נ"ט בר נ"ט הטעם היוצא אל הכף ומן הכף אל המים שבקדרה ומן המים אל הקדרה עצמה ועדיין הוא היתר ומה"ט נמי אם לאחר מע"ל מתחייבת כף חולבת הוחמו בה מים ותחבו בה כף של בשר בת יומא מותר להשתמש בקדרה לכתחלה בשר וטעם חלב שנבלע בקדרה לא חשיב טעם כדפי' ואמנם אמת הוא כאשר פסק הרב דקדרה הבלוע מבשר וחלב אפי' בפגם אסור להשתמש בה לכתחלה לא בשר ולא חלב ומשכחת לה כגון קדרה של חלב שנשתמש בה חלב בעין ואחר מע"ל נשתמש בה בשר הבשר מותר אבל הקדרה אסור להשתמש בה לכתחלה לא בשר ולא חלב לפי שהיא בלוע מפגם בשר בחלב".

1 (ביאור הדבר: שחסר מלת "כיון" ואות "ו" חסר במלת ולא. לפ"ז, ר"פ אינו חולק על הר"י. ואמר ג' הלכות. א) בקדרה חדשה שתחבו לתוכה רק כף חולבת בת יומה, אם בישלו בה בשר אח"כ, יש להקל כיון שהוא נ"ט בר נ"ט. [כמו גירסת הש"ך]. ב) ואם אח"כ תחבו בה כף של בשר בת יומא, אחר מע"ל, מותר להשתמש בקדרה לכתחלה בבשר. כיון שיש תרתי לטיבותא, איכא נ"ט בר נ"ט וגם טעם לפגם. ויש לקבוע כמין האחרון. מדוייק, דאם היה תוך מע"ל, רק שרי לשאר דברים ולא לבשר ולא לחלב. ולפ"ז מעשה דהר"י היה מתוך מעת לעת. ג) אבל אם בקדרה חדשה נשתמש בה בחלב בעין ואחר מע"ל נשתמש בה בשר, הגם שהבשר מותר, אסור ג"כ להשתמש בה לכתחלה לא בשר ולא חלב [כמו גירסת הש"ך].

ה. פשט בש"ך.

1. גירסת הג' הסמ"ק, וביאור הדבר - ע"י לעיל.
2. ג' קושיות על המחבר:
  - (א) למה אסר לבשל בה בשר, בפרט שהוא מתיר לקמן ר"ס צ"ה נ"ט בר נ"ט בבישול.
  - (ב) ועוד תימא, דהיאך כתב מאחר שהיתה חדשה כו', דמשמע הא אם בישל בה מתחלה חלב בעין אסור לבשל בה שאר דברים, וזה אינו למ"ש לקמן סי' צ"ה ס"ג דקערות של בשר שהודחו ביורה חולבת במים רותחין אפ"י שניהם בני יומן הכל מותר מטעם דהוי נ"ט בר נ"ט. ואף על גב דהר"ף נמי מתיר גבי הדחה כשאחד מהם אינו בן יומן, מ"מ נקט חדשה, דקאי על המעשה שהיה שם, וכ"כ באו"ה שם בהדיא, אבל דברי המחבר א"א ליישב כן.
  - (ג) ועוד תימא, דהא כתב המחבר בא"ח ר"ס תנ"ב וז"ל, יש להגעיל קודם שעה חמישית כדי שלא יצטרך לדקדק אם הכלי בן יומו או לאו, או אם יש ס' במים נגד הכלי שמגעיל, עכ"ל, אלמא דמטעם נ"ט בר נ"ט מותר אפ"י לכתחלה, וכמ"ש הרא"ש בפ' כל שעה.
3. פשט בר"פ: מיהו הא לא קשיא דלמה לא יהא מותר לבשל בה אפ"י חלב, דכיון דעכ"פ צריך לקבוע תשמיש א' בקדרה זו א"כ יש לקבוע לה תשמיש בשר, דמ"מ יותר נשאר בה טעם האחרון [מן הראשון], וכ"כ באו"ה שם בהדיא. וע"כ צ"ל כן, דהא הר"ף מתיר נ"ט בר נ"ט בבישול, וכן גבי הדחה מתיר כשאחד מהם אינו בן יומן, א"כ ש"מ דהקערה במילתא קמייתא קיימא, אלא ודאי התם ה"ט דכיון דמתחלה היתה בלוע בעין נשאר בה אותו טעם עיקר, משא"כ הכא בקדרה דנשאר טעם האחרון עיקר, דהא קיבלה משניהם בשוה נ"ט בר נ"ט.
4. בשם או"ה: דה"ה אם נתחב בתוכו הכף הב' תוך מע"ל מתחייבת כף הא' דינא הכי. ג' ראיות.
  - (א) וע"כ צ"ל כן, דהא הר"ף מתיר דגים שנתבשלו בקערה של בשר לאוכלן לכתחלה בכותח, א"כ כ"ש הכא בקדירה דהוי ג' נ"ט.
  - (ב) ועוד, כיון דמתיר גבי הדחה כשאחד מהם אינו בן יומן, א"כ ש"מ דלא חשיב(ה) בליע[ה] (י) מה שבלע מהכלי שהוא בן יומן, ואה"נ דכאן גבי קדרה לא חשיב הבליעה הב' שום בליעה, אלא דא"כ הוי צריכין לאוקמא הקדרה במלתא קמייתא ובאמת נשאר בה הטעם האחרון יותר מהראשון, וכמ"ש, הלכך ניהא טפי לאוקמי אמילתא בתרייתא.
  - (ג) ועוד, דע"כ צ"ל דמ"ש הר"ף לאחר מע"ל לאו דוקא, דאי תימא תוך מע"ל מודה למהרר"י, מאי הוצרך לומר ואמנם אמת הוא כאשר פסק הרב כו' ומשכחת לה כו', לימא אמת הוא כאשר פסק הרב כו' ומשכחת לה תוך מע"ל.
- 1 (דלא כט"ז (דף אחרון) – בפרט בדוחק אשר האו"ה דחק עצמו לפרש מ"ש הר"ף להתיר אחר מעל"ע היינו אפילו תוך מעל"ע ולא אמר לאחר מעל"ע אלא משום מעשה שהיה הא ודאי לא מסתבר אלא הדברים כפשטן".
5. ודוחק גדול לומר דס"ל דתוך מע"ל נ"ט לכתחלה, ואסור לבשל בה אפ"י שאר דברים.
  - (א) דהא ליתא, דהא מתיר נ"ט בר נ"ט בבשול אפ"י לכתחלה לאכלן בכותח, וכדלעיל.
  - (ב) ועוד, דודאי לא שייך לומר נ"ט לכתחלה, דא"כ הקדרה שנבלע בה חלב בעין כו' אמאי מותר לבשל בה שאר דברים לכתחלה, נימא כיון דנטל"פ אסור לכתחלה א"כ נ"ט לכתחלה. אלא ודאי לא שייך כלל לומר נ"ט לכתחלה.
6. דינא הכי גם לשיטת הרמ"א: שמותר כמין כף האחרון. משום שיש כאן ב' כלים, ועוד דהכא איכא ג' נ"ט.
  - (א) פ"מ ג' (שפ"ד ס"ק ט"ו) – "ולדינא העלה הש"ך דאף לדידן דמחמירין לקמן בס"י צ"ה בבישול לכתחלה כאן שרי דהוי ג' נותני טעם ויש לראות הא דגים שבישלו עם מים נמי ג' נותני טעם הם וספר התרומה בסימן ע"ה שכתב למאן דאוסר נתבשלו הוא ריב"ן חתנו של רש"י עיין בספר התרומה סימן ס"א היינו ניצלו אבל ע"י מים הוה ג' נותני טעם. ויש לומר דסובר בישלו במים נוגעין הדגים במחבת גופא משא"כ כלי מכלי אי אפשר בלי אמצעות המים דאין כלי מקבל טעם מכלי בלא מים עיין סי' צ"ב סעיף ח' בהג"ה".
7. לאחר תחיבת הכף הראשון לא היינו מתירים הקדרה לבשל בה בשר לכתחלה.

ו. הלכה.

1. מיקל [כיון שיש ג' נ"ט, או ב' כלים].
  - (א) ש"ך (ס"ק ט"ו, סוף ס"ק כ"א, קונ' אחרון) – "מדברי כל הפוסקים משמע דשרי".
  - (ב) פ"ח (ס"ק י"ד) – "וגם בש"ך [ס"ק טו] השיג על המחבר וההג"ה בזה והאריך הרבה והעלה דאף לדידהו דמחמירי בנתבשלו מותר כאן הקדרה לבשל בה בשר כתחיבת כף האחרון ע"ש".
  - (ג) פ"ח (ס"ק ה').
  - (ד) לחם הפנים (ס"ק ט"ז) – "ש"ך".
  - (ה) ע"י כנפי יונה (ד"ה בדין קדירה) – "המיקל לא הפסיד".
  - (ו) גר"א (ס"ק ט"ז) – "בש"ך ופ"ח השיגו על הש"ע ומפ' דברי הסמ"ק בע"א וכמ"ש בפכ"ה (ק"א ב') דנ"ט בר נ"ט מותר. ואף למ"ש תוס' שם דוקא עלו אין נתבשלו לא בג' נ"ט מודה כמ"ש תוס' בסוף ע"ו א' סד"ה בת ובד"ה מכאן כו' ובחולין ק"ח ב' ד"ה שנפל כו' והרא"ש בפ"ב דפסחים וש"פ וכ"ש לפסק הש"ע בס"י צ"ה".
  - (ז) חו"ד (חי' ס"ק י"ד) – לשונו מובא לקמן.
  - (ח) חכ"א (כלל מ"ה סעי' ג' – סעי' ה') – "ומן הדין יכול לבשל בקדירה זו בשר או חלב".
  - (ט) זבחי צדק (ס"ק ל"ה) – "והמחמיר תע"ב".
  - (י) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שנ"ב) – "למעשה להקל כהש"ך".
2. מחמיר, רק פרווה.
  - (א) מחבר (סעי' ה') – לשונו מובא לעיל.
  - (ב) רמ"א (סעי' ה', תורת חטאת כלל פ"ה דין ה') – "אין לשנות".
  - (ג) לבוש (סעי' ה').
  - (ד) ט"ז (דף אחרון) – "והדין דין אמת".

ה) אורה מישור (על דר"מ הארוך ס"ק ב') – "והש"ך ... ואני אומר ישרים הם דרכי רבינו בלי שום פקפוק כאשר נברר ...".
ו) בית לחם יהודה (ס"ק י"ד) – "הש"ך ... ובאורה מישור חולק עליו בראיות גדולות ומסיק שדברי המחבר ומור"ם כנים וישרים וברוריים".

ז) כרתני (ס"ק י"ד) – "ואף על גב דהוי נ"ט בר נ"ט, מ"מ כיון דהוא קדרה חדשה, ולא נודע באיזה מין ישמשו אם בשר או חלב, מחמירין לכתחילה מבלי לשמש לא בשר ולא חלב (ט"ז בדף האחרון)".

ח) מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק כ"ד, ס"ק כ"ה) – "דלפי המנהג אין לזוז מהכרעת הרב".
ט) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"א) – "מצד המנהג לדין ראוי לחוש להר"ב ולט"ז כאן ובדף האחרון וכמו שכתב המנחת יעקב בכלל פ"ה אות כ"ה דממנהגא אסור בב' כפות".

י) עי' יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ה, הארוך ס"ק כ') – "לכתחילה נכון להחמיר מאחר שיצא מפי המחבר וגם הרמ"א לא הגיה ע"ז הגם שבד"מ בעצמו הקשה ע"ז והניחו בצ"ע. ולא יהא אלא דברים המותרין אשר נהגו בו איסור אך אם יש לו צורך גדול בזה הסומך על הש"ך לא הפסיד".

יא) עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' רפ"ט).

3. מראי מקומות.

א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב') – "ויש לעיין ג' נותני טעם אי שרי לכתחילה לדין דמחמירין אפשר חששו שנגעו הירקות והביצים בעצמן בקדירה מה שאין כן אי הוה ממש ג' נותני טעם".

ב) כה"ח (ס"ק מ"ז) – "לפום דינא מותר לבשל בקדרה זו בין בשר בין חלב אפי' לכתחלה אך לאשכנזים שנהגו להחמיר כדברי מור"ם ז"ל לכתחלה אין לבשל בה לא בשר ולא חלב קודם הגעלה ובדיעבד שרי".

ג) בדה"ש (ס"ק נ"ו) – "שלעת הצורך יש לסמוך על זה".

ז. למחמירים: מה הדין אם כף השניה היה לאחר מעת לעת.

1. מיקל, וצריך לקבוע כמין השני – יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ה, "ואם הקדירה אינו ב"י מתחבת כף החלב גם המחבר מודה"), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רפ"ט).

2. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק נ"ג, אמנם עי' מלואים, "ועדיין צ"ע").

ח. נקבע: [למקילין לעיל, או למחמירים וכף השניה היה לאחר מעת לעת].

1. קובע לטעם אחרון, או אם בולע ממשות תחילה קובע בממשות.

א) ש"ך (ס"ק ט"ו) – "מיהו הא לא קשיא דלמה לא יהא מותר לבשל בה אפי' חלב דכיון דעכ"פ צריך לקבוע תשמיש א' בקדרה זו א"כ יש לקבוע לה תשמיש בשר דמ"מ יותר נשאר בה טעם האחרון וכ"כ באו"ה שם בהדיא וע"כ צ"ל כן דהא הר"ף מתיר נ"ט בר נ"ט בבישול וכן גבי הדחה מתיר כשאחד מהם אינו בן יומו א"כ ש"מ דהקערה במילתא קמייתא קיימא אלא ודאי התם ה"ט דכיון דמתחלה היתה בלוע בעין נשאר בה אותו טעם עיקר".

ב) חו"ד (חי' ס"ק י"ד) – "והש"ך [ס"ק טו] הניח בתימה, דזה אפילו לדין מותר כיון דאיכא שלשה נותני טעם להיתר, ויקבע בו תשמיש של תחיבת כף אחרון. ודוקא בחדשה, אבל בקדרה שבלוע מבשר בעין ותחב בו כף ואחד אינו בן יומו, מבואר בהג"ה היאך המנהג לדין".

ג) חכ"א (כלל מ"ח סעי' ג', סעי' ד').

ד) בדה"ש (ס"ק נ"ו, ציונים ס"ק קי"ח) – "אף לפי דיעה זו מותר להשתמש בה רק באותו המין של התחיבה השניה ...".

ה) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ח' סעי' מ"ט).

2. האם מותר לשאר פרווה. [לכאורה בין אם הקדרה פרווה, ותחבו בה רק כף חולבת (או להיפך). בין אם הקדרה פרווה ותחבו בה כף חולבת ואח"כ תחבו בה כף של בשר].

א) מיקל.

1) עי' לבושי מרדכי (תנינא יו"ד ריש סי' מ"ו אות א') – "ולענ"ד יש לעיין בסי' צ"ד במחבר ורמ"א שם סעי' ה' יעיי"ש בש"ך במ"ש שצריך לקבוע הקדירה למין שנתבשל בה לבסוף ומשמע דאם רצה שלא לקבוע לשום א' מהם רשאי".

2) אג"מ (פתחי הלכה ארטסקרול, פרק י"א הע' קכ"ד)

It would seem that one who wishes to keep the pot *parve*, may do so.

3) פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' רפ"ח, סוף עמ' רפ"ח).

4) הגר"י רייזמן שליט"א (בב"ח קלטת מספר כ"ד, אחר כ"ד דקות).

5) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ח' הע' ק"ל) – "ויכול לקובעה ג"כ לפרווה".

ב) מראי מקומות.

1) ויזרע יצחק (עמ' רפ"ב) – "שאלה - לדעת הש"ך הנ"ל כף חולבת שתחבה לקדרת 'פרווה' האם מעתה חייב ליחד הקדרה לחלבי. תשובה - נראה דבכה"ג א"צ לשנותה מ'פרווה' לחלבי שהרי מעיקר הדין שרי דהוי נ"ט בר נ"ט ג"ט וב"כ, ומה שהצריך הש"ך ליחדה הוא מפני שבין כך עומדת לבשרי או חלבי, אבל קדרה שעיקרה לשמוש שאר דברים בדווקא אוקמוה אדינא, ומ"מ לדעת הרמ"א אפשר שאסור".

3. מי שקנה סיר גדול מאוד לצורך בשול בשרי, ובטעות תחב בו בתחילה כף חלבית.

א) יכול לקבוע לשמוש בשרי.

1) מגילת ספר (אות י"ד) – "ונראה שכל דברי הש"ך אמורים רק במי שאין לו נפק"מ איזה שמוש לקבוע לקדירה וכגון שיש לו

צורך גם בקדירה בשרית וגם בחלבית ולכן אמורים לו שיקבע את שמוש הקדירה על פי תחיבת הכף, אבל מי שקנה סיר גדול

מאוד לצורך בשול בשרי ובטעות תחב בו בתחילה כף חלבית אין להורות לו שיקבע הסיר לשמוש חלבי כיון שהוא צריך לו לשמוש בשרי".

2. עי' הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ח' הע' ק"ל) – ויש לעיין במקרה שתחב מצקת חדשה שנקנתה לצורך חלבי לקדירה בשרית, ואין לו צורך במצקת בשרית נוספת, והיא גם בצבע הכלים החלביים. ומסתבר דשעת הדחק כדיעבד ומותר להשתמש בה לחלבי".

ח) כף וקדירה, ואחד מהם בן יומו: בבת אחת.

רמ"א (סעי' ה') – "קדירה שבשלו בה ירקות או מים ותחבו בה כף בן יומו, והקדירה אינה בת יומא, או להפך, או שיש במאכל ששים, הכל שרי. ונוהגין להחמיר לאכול המאכל כמין הכלי שהוא בן יומו, ולאסור הכלי שאינו בן יומו, ואינו אלא חומרא בעלמא, כי מדינא הכל שרי".

א. יש לעי' בג' חומרות.

1. לאכול רק במין הכלי שהוא בן יומו - קשה: הרמ"א סי' צ"ה סעי' ב', היתר א'.
2. לאכול לא בבשר ולא בחלב - קשה: הרמ"א סי' צ"ה סעי' ב', היתר ג'.
3. שצריך להכשיר האינו ב"י - קשה: הרמ"א סי' צ"ה סעי' ג'.

ב. אם מבשל בקדרה רק מים.

1. דין המים - עי' סי' צ"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
2. דין האינו ב"י - עי' לקמן.

ג. כיסוי הקדירה: כיסוי של חלב שאינו ב"י ששמוהו על קדירה של בשר ב"י, או להיפך.

1. כמו כל הדינים של הרמ"א כאן.
- א) תמודי דניאל (הל' תערובות ח"א אות כ"ח) – "כתב בבית לחם יהודה ... עכ"ל מ"מ לדידן הכיסוי אסור דהא המנהג לאסור אותו שאינו ב"י כמ"ש רמ"א בסי' צ"ד סעי' ע"ש".
- ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רע"ג).
2. יש להקל.

א) משאת בנימין (סוף סי' י"ח) – "ולענין כיסוי של חלב שאינו בת יומו ששמוהו על קדירה של בשר בת יומא שבישלו בה מים או ירקות. נראה דהכל שרי דדוקא אם יהיה בקדירה בשר ממש או שומן וכיסה הקדירה בכיסוי של חלב שאינה בת יומו ק"ל דהכל אסור משום דעשו שאינו ב"י כבן יומו מאחר דאיכא טעם של בשר ממש. אבל בנדון דידן דליכא שום ממשות לא מבשר ולא מחלב יש להתייר מטעם נ"ט בר נ"ט דהא אפי' קערות של בשר ושל חלב שהדיחו יחד בכלי ראשון ושניהם בני יומין רבו המתירין וכן פסק הב"י בסי' ל"ה ואע"ג דאנן קי"ל כדעת האוסרין היינו דוקא לגבי בת יומו ממש אבל כיסוי שאינו בת יומו דנהגין לאסור כמו ב"י אינו אלא חומרא בעלמא. ומנהג אשכנז בלבד דכל המחברים לא פסקו כן ולא נהגו כן מעולם ומאחר שאינו אלא מנהג בעלמא דחומרא יתירא די לנו למנהגינו לאסור לגבי איסור ממש ולא לגבי נ"ט בר נ"ט ולא דמי לכף שאינו ב"י שתחבו בקדירה ב"י דנהגין להחמיר ולאסור הכף שאינו ב"י דהתם נמי לאו דינא הוא רק מנהג וחומרא בעלמא משום **שהכף נוגע בגוף המאכל** שבקדירה משא"כ בכיסוי".

ב) בית לחם יהודה (ס"ק כ', סי' צ"ג ס"ק ח') – "מ"ב".

ג) פמ"ג (סי' צ"ג שפ"ד ס"ק ד') – "המשאת בנימין".

ד) ערה"ש (סי' צ"ג סעי' י"ח) – "וכן כיסוי חלב שאינו בן יומו שכיסו על קדרה בשר בת יומא ובשלו בו ירקות הכל מותר".

ה) דעת תורה (סי' צ"ג ד"ה וע"ש).

ו) בדה"ש (סי' צ"ג ס"ק כ"ב, בי' שם ד"ה בכיסוי).

3. מראי מקומות – לחם הפנים (ס"ק כ"ג), דרכ"ת (סי' צ"ג ס"ק כ"ו).

ט) "שיש במאכל ששים, הכל שרי" - רמ"א (סעי' ה').

א. ט"ז (ס"ק ז'), חוו"ד (חי' ס"ק ט"ו) – "פי' אפילו אם שניהם בני יומן וקשה לפי טעם הא' בסי' צ"ה ס"ג על יש אוסרין דחיישינן שמא נגעו הקערות במחבת וה"נ ניהוש שמא נגע הכף בגוף הקדירה ומה מועיל ס' דמ"מ בולעת הכף והוה בו טעם שני וצ"ל דס"ל כטעם הב' דהתם יש לחוש שמא נאסרו המים כו' וכאן אין חשש זה כיון שיש ס".

1. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ח').

ב. מה הדין בכף, אפילו אינו ב"י.

1. מחמיר.

א) ש"ך (ס"ק ח') – "לדעת הרב בסי' צ"ה ס"ג אפילו לא היה בקדרה אלא מים או שאר דברים אם היה הקדרה בן יומו ונבלע מתחלה ע"י גוף הבשר הכף אסור והכי קי"ל".

1) אמנם עי' החמודי דניאל לקמן.

ב) הו"ד באמרי ברוך (על הט"ז ס"ק ז').

ג) חוו"ד (חי' ס"ק י"ז, בי' ס"ק ה', עי' ס"ק ט', ס"ק י') – "ה"ה ביש ס' בהקדרה נאסר הכף לפי המנהג".

ד) כה"ח (ס"ק נ"ה, ע"י ס"ק נ') – "ולפי המנהג".
ה) ע"י מעדני השולחן (מטעמי השולחן אות ז) – "לכן בהפסד מרובה או שיש עוד צד להקל יש מקום להתיר הכף".
2. מיקל.

א) ט"ז (ס"ק ז', כדאי' בשפ"ד ס"ק ח'. וכן ע"י הג' הט"ז ס"ק ח').
ב) הפלאה (על סעי' ג) – "עש"ך סק"ח לדעת הרב בסי' צ"ה וכו'. אינו מדוקדק דהכא כיון דאיכא ס' הכל שרי דלא שייך עירוב הפליטות כיון דאיכא ס' נגד הכף א"כ אפי' הכף שרי".

ג) אורח מישור (על דר"מ הארוך ס"ק א') – "תימה לי על הש"ך ...".
ד) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ח', מש"ז ס"ק ז' ד"ה תשובה) – "ואם יש בקדירה ס' נגד הכף ותחבו בו פעם אחת הכף הכל שרי לדעת הר"ב והט"ז כאן אם יש במאכל ס' הכל שרי דלא כש"ך אות ח".

ה) חמודי דניאל (תערובת ב' אות ה') – "אלא נראה דט"ס הוא בש"ך וצריך להיות הכל אסור וכן לקמן בש"ך שם צריך להיות הכל אסור ע"ש והיינו באין ס' רזה כתב בהדיא בסימן צ"ג ס"ק ג' פלוגתא בין רמ"א והש"ע ע"ש אלא משום דשם יש ציון בש"ך ב' פעמים על דבר א' והוקשה להם להמעתיקים לציין ב' פעמים על דבר א' לכך העתיקו ס"ק זה לעיל וגרסו הכף אסור אבל באמת איכא כה"ג טובא לציין ב' פעמים על דבר אחד ע"ש במ"א וכן משמע להדיא בש"ך שם ס"ק י"ח שכתב שם כמ"ש בס"ק ח' עיי"ש, ואי ההיא דס"ק ח' מיירי ביש ששים ומצד המנהג הכף אסור אם כן למה נגזור באינו בן יומו אטו בן יומו גופה אינו אלא מנהג בעלמא ואדרבה לישתדו שניהן ועוד ...".

ו) רע"א (על הש"ך ס"ק ח') – "לדעת הרב וכו'. זה תמוה דהא ביש במים ס' גם להרמ"א הכף מותר".
ז) יד יהודה (הארוך ס"ק י"ב, ס"ק כ"ד) – "בש"ך ... והדבר הוא תימה דהוא נגד המבואר כאן בס"ה ... והח"ד כתב דכוונתו מצד המנהג חוץ מה שאין זה במשמעות הש"ך גם מצד המנהג אין לו מקום כלל כמו שיתבאר אי"ה. והברור דט"ס יש כאן וצריך לציין זה על הכל אסור לקמן דאירי באין ס' וזה נראה מבואר מהש"ך עצמו לקמן ס"ק י"ח ע"ש דכתב דהוא מגזירה שמה יאמרו שכף ב"י אינו אוסר אף אם הקדירה ב"י וזה ודאי אסור לדעת הרב כמ"ש בס"ק ח' עכ"ל ושם קאי מבואר על אין ס' דאסור מדינא לדעת הרב ושייך לגזור אטו זה וברור".

ח) מים רבים (על השפ"ד ס"ק ח') – "אלא כמ"ש הבית יהודא דלעולם הש"ך מיירו באין סמ"ך והא דלא ציין עצמו אסיפא דמיירו באין ס' משום דבסיפא כתוב הכל אסור בהנאה כו' ובנתבשל בה שאר דברים לא נאסרו בהנאה כמ"ש בשפ"ד ס"ק ט' ובפתיחה ד"ה ודע ע"כ ציין עצמו ארישא שכתוב והכף אסור עכ"ה".

ט) דברי יוסף (סי' תרל"ב) – "ואם יש בקדירה ס' נגד הכף שרי הכף אפי' למנהגא ולא כה"ד".
י) עצי העולה (הל' בשר בחלב כלל ט' סעי' ט"ו).

יא) בדה"ש (ס"ק נ"ט).

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ע"ב), בדה"ש (ס"ק ס"ח, בי' ד"ה שאינו).

א) חכ"א (כלל מ"ו סעי' ט', ע"ש בבינת אדם) – "ויש ששים בירקות נגד הכף אז גם הכף מותר שהכף לא קבלה טעם בשר אלא מנותן טעם בר נותן טעם (ודברי הש"ך בסימן צ"ד ס"ק ח' שכתב אפילו הכף אסור צריך עיון שהרי להדיא כתב רמ"א שם סעיף ה' דאם יש במאכל ששים הכל שרי וכן כתב האיסור והיתר בהדיא בכלל ל"ז סימן ג' וסימן ט' וכן כתוב בדרכי משה ובאמת דברי איסור והיתר סותרין דבכלל ל"ז סימן ט"ו גבי הדחה כתב דהכף אסור וצריך עיון) ואפשר מצד המנהג יש לאסור הכף".

י) חומרא א': לאכול המאכל במין הכלי שהוא בן יומו.

א. רמ"א (סעי' ה') – "קדירה שבשלו בה ירקות או מים ותחבו בה כף בן יומו, והקדירה אינה בת יומא, או להפך ... הכל שרי. ונוהגין להחמיר לאכול המאכל כמין הכלי שהוא בן יומו ... ואינו אלא חומרא בעלמא, כי מדינא הכל שרי".

1. צ"ל במין הכלי בבי"ת – ש"ך (ס"ק י"ח, "דצ"ל במין הכלי בבי"ת"), ע"י פ"ח (ס"ק י"ח), ע"י לחם הפנים (ס"ק כ"א), בית לחם יהודה (ס"ק י"ט), חו"ד (חי' ס"ק ט"ז, לשונו מובא לקמן), גר"א (ס"ק י"ח, "במין הכלי. כצ"ל ש"ך ע"ש"), ערה"ש (סעי' כ"א), כה"ח (ס"ק נ"ב), בדה"ש (ס"ק ס').

א) וכן פסק – ט"ז (ס"ק ח'), חכ"א (כלל מ"ח סעי' י"א, "ומכל מקום יאכלנו במין הכלי שהוא בן יומו"). עצי העולה (הל' בשר בחלב כלל ט' סעי' ט"ו), מעדני מלכים (סי' קי"ג, "בחוסן ישועות ... לא הבאתי דבריו בספרי מעדני השולחן, כיון שלענ"ד נראה דיש לפסוק כהרמ"א, דהמסגרת השולחן יחיד הוא בזה, הגם שכתב שדיבר עם כמה רבנים, מ"מ כל האחרונים לפניו ולאחריו, כולם מביאים את דברי הרמ"א לפסק הלכה, ולא חזינא לרבני קשישאי שיחלוקו על הרמ"א בזה, וגם דיברתי עם כמה רבנים, וכולם נוהגים כפסק הרמ"א, וכדכתיב (שמות י"ד, ח') ובני ישראל יוצאים ביד רמה"), בדה"ש (ס"ק ס').

ב) בדיעבד, מיקל – בדה"ש (ס"ק ס'), "ולענין דיעבד שנתן המאכל בכלי חלב נראה שאין המאכל ולא הכלי נאסרים שאין בזה חומרא אלא לכתחלה".

ג) "נראה שמותר להניחו למאכל בכלי סתמי" – בדה"ש (ס"ק ס', בי' ד"ה ונוהגין).

2. מראי מקומות.

א) ערה"ש (סעי' כ"א) – "חומרא זו אינו אלא במקום שנוהגין כן".

ב. קשה: הרמ"א (סי' צ"ה סעי' ב') כתב שמותר לאכלן בכלי שלהן [היתר ראשון של הרמ"א שם].

1. רק קצת נוהגים.

א) ע"י ש"ך (ס"ק י"ח) – "ואולי כאן לא קאמר אלא דקצת נוהגין להחמיר והכי דייק לישניה בת"ח וראיתי מורים לאיסור כו' אבל רוב העולם אין נוהגין כן".

ב) פ"ח (ס"ק י"ח) – "ותירץ בש"ך דכאן לא קאמר אלא דקצת נוהגים להחמיר ועיין עוד שם".

2. "א"נ אפשר שאני הכא כיון שנתבשל בקדרה שאינה בת יומא אי שרי' לאכול באיזה כלי שירצה איכא למיחש **דלמא אתי למטעי** ולומר דלעולם כף של בן יומו אינו אוסר במים וכה"ג אפי' היה הקדרה בת יומא והא ודאי אסור לדעת הרב וכמ"ש בס"ק ח' אע"ג דחששא רחוקה היא מ"מ יש ליישב המנהג כן – ש"ך (ס"ק י"ח), תגורת שמואל (ס"ק ל"ד).

ג. אם הקדירה אינה ב"י.

1. אין לערות מהקדירה להכלי שהוא כמין כף בעוד שהקדירה רותח.
(א) תפארת למשה (ד"ה והטעם) – "יש לזהר לפמ"ש שם שאם הקדירה אינה בת יומו שצריך לערות המאכל לכלי חולבת כמין הכף שלא לערותן כשהמאכל חם שהי"ס דבשעת עירווי יבלע המאכל מהקדירה וקערה בפ"א ונותן טעם לפגם לכתחלה אסור כ"ש לטעם א' דהר"ן ודו"ק שם סימן צ"ה".
(ב) הו"ד ברע"א (על סעי' ה' בהג"ה) – "ואם הקדירה אינה ב"י והכף ב"י אין לערות מהקדירה להכלי שהוא כמין כף בעוד שהקדירה רותח תפל"מ".
(ג) דרכ"ת (ס"ק ס"ח).
(ד) בדה"ש (ס"ק ס"ה, בי ד"ה הכלי).

ד. מראי מקומות.

1. חוסן ישועות (סי' מ"ו ס"ק ט"ו - ס"ק י"ט) – "בענין מה שכתב רמ"א בסימן צ"ד סעיף ה' קדירה שבישלו בה ירקות או מים, ותחבו בה כף בן יומו, והקדירה אינה בת יומא, ואין ס' נגד הכף. כתבו רמ"א ואחרונים דנוהגין לערות המאכל למין הכלי של הכף. למשל כשהקדירה של חלב, מערים המאכל לכלי בשר. דיברתי עם כמה רבנים, דעכשיו אי אפשר להורות כן, כי הפשוטי עם שאינם יודעים חילוק בבן יומו או לא. אזי כשנתבשל המאכל בקדירה של חלב, נדמה להם שהמאכל נקרא על שם חלב (שקורין מילעכדי"ק). ואם נצוה להם לערות המאכל לכלי של בשר. מחזי כי חוכא ח"ו. וקצת חילול ה' ח"ו. ושלא יבואו להקל על ידי זה בענינים אחרים. גם לפעמים הקדירה לא היתה נקיה מחלב. ואי אפשר לידע זה בבירור: לכן הסכימו להורות בזה להניח המאכל בקדירה עד שיצטנן. ולאכלו כך בלי שום גישמילטי"ץ. בכף שהוא כמין הקדירה. ובמקום הצורך יש להתיר גם כן להניח המאכל אחר שנצטנן בטעלי"ר נקי שהוא כמין הקדירה. דכיון שהמאכל צונן אין להקפיד בכל זה. רק שהכלים יהיו נקיים. וירחצם אחר כך במים צוננים. ולא יתנו לתוך המאכל שום גישמילטי"ץ כנ"ל: ולפי זה נוכל להתיר גם הקדירה אחר מעת לעת עכ"פ. כמו שכתבו האחרונים בבישול מים בקדירה שאינה בת יומא ותחבו לתוכו כף בן יומו. דהטעם שמחמיר רמ"א לאסור הכלי שהוא בן יומו לפי שמערין המאכל כו'. כמו שכתבתי בספרי ישועות חיים שם: ונראה דיש לסמוך על כל זה. כי הרמ"א בעצמו סיים שם. ואינו אלא חומרא בעלמא כח מדינא הכל שרי עכ"ל".

יא] חומרא ב': לא לאכול לא עם בשר ולא עם חלב.

א. האם מותר לאכול במאכל כמו הכלי בנ"י.

1. אין לאכול לא עם בשר ולא עם חלב.
(א) עי' תורת חטאת (כלל נ"ז דין י"ד) – "טוב להחמיר".
(ב) הו"ד בט"ז (ס"ק ח').
(ג) כרתי (ס"ק ט"ו) - לשונו מובא לקמן.
(ד) מנחת יעקב (כלל נ"ז ס"ק כ"ז).
(ה) תגורת שמואל (ס"ק ל"ג) – "מי יוכל לבא אחר הכרעת רמ"א והמחבר ובודאי מי שיוכל לאוכלו בלא זה אין לאוכלו אלא בתבלין".
(ו) באה"ט (ס"ק י"ד).
(ז) חוו"ד (חי' ס"ק ט"ז) – "כמין. צריך לומר במין הכלי, דהיינו שאין לאוכלו לא עם בשר ולא עם חלב, רק לערות במין הכלי שהוא בן יומו".
(ח) חכ"א (כלל מ"ח סעי' י"א) - לשונו מובא לקמן.
(ט) ערה"ש (סעי' כ"א) - לשונו מובא לקמן.
(י) עצי העולה (הל' בשר בחלב כלל ט' סעי' ט"ו).
(יא) בדה"ש (ס"ק ס"א, ס"ק ס"ב).
(יב) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רפ"ו).
2. מיקל, נוהגים בו היתר לכתחלה לאכול עם המין של בנ"י.
(א) ש"ך (ס"ק י"ח) – "ולא ידעתי למה לא יאכל המאכל כמין של הכלי בן יומו דהא הכלי שאינו בן יומו הוא נותן טעם לפגם וא"כ אם הכף של חלב הוא אינו בן יומו והקדר' של בשר בן יומו מותר לאכלה לכתחלה עם בשר וכן להפך וכ"כ האו"ה כלל ל"ה ד"י ובכמה דוכתי וכ"כ הרב גופי' בס"י צ"ה וכן אם היה הכלי שנתבשלו בו או נצלו בו לפגם שלא היה בן יומו נוהגים בו היתר לכתחלה לאכול עם המין הב' עכ"ל ומהרש"ל החמיר קצת בדברים אלו ומחלק בין כף שתחב בו באקראי ובין קדירה ואחריו נמשך הב"ח בס"ס זה ולפעד"נ דאין לחלק בין כף לקדירה אלא לתפוס דנ"ט בר נ"ט אסור לכתחלה בבישול וכדלקמן סי' צ"ה והיכא דנתן טעם לפגם מותר לכתחלה ודו"ק".
(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שמ"ב) – "שהלכה כהש"ך להקל".

ב. למחמירים קשה: מהרמ"א (סי' צ"ה סעי' ב') שמוותר לאכלן במאכל כמו הכלי בנ"י [היתר ג' של הרמ"א שם] – עי' הש"ך (לעיל).

1. י"ל, "דשאני התם דאיכא תרי טעמא להתיר חדא שהכלי הוא נ"ט לפגם וגם הוא נ"ט בר נ"ט דהיתרא ... משא"כ כאן דעיקר ההיתר הוא משום דנ"ט לפגם ונ"ט לפגם אסרינן לכתחלה גבי מאכל" – מנחת יעקב (כלל נ"ז ס"ק כ"ז).
  2. י"ל, "דהתם הוי נ"ט בר נ"ט דהיתרא ואף אי הוה הכלי בן יומו ... אבל הכא אי הוי שניהם בני יומם הוי הכל אסור מדינא ... אלא דמטעם שאינו בן יומו אנו מתירין אותם" – תפארת למשה (על ש"ך ס"ק כ"ב).
  3. מפקפק על התירוצים.
- א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח) – "והמנחת יעקב ... ואני תמה על זה כיון דסוף סוף המאכל שרי לאכול כך ואם כן אמאי לא מותר כמין הכלי בן יומו אם בשר בשר ומה יוסיף תת כח לאסור לאכול עם בשר אחר כך או עם חלב והא וודאי טעם בן יומו אין מגרע בו שהוא גם כן מינו ומין אינו בן יומו הוה נותן טעם בר נותן טעם ונותן טעם לפגם וכאמור".
- ב) חגורת שמואל (ס"ק ל"ג) – "ודלא כהמנ"י שרוצה לתרץ דברי הש"ך ואין דבריו מחוורין כלל ולא ראיתי להעלות על הספר מחמת שדבריו דחוקים ולית בר דעת סובלתן".

ג. במקום שאי אפשר לאכול כ"כ: למחמירים לעיל.

1. הוי כדיעבד, ויש להקל לאכול כמין של הכלי ב"י.
- א) כרתי (ס"ק ט"ו) – "אם אפשר לאכול בלי שומן בשר או חלב, יאכל רק במין הכלי. אבל אי אפשר לאכול כ"כ הוי כדיעבד, ואוכלין בבשר או חלב, כי זה דיעבד דלא סגי בלאו הכי לאכול בלי שומן".
- ב) חגורת שמואל (ס"ק ל"ג) – "אבל מי שדעתו יפה ולא יוכל לאכול בלא זה מותר לאכול כמין של הכלי ב"י ויש לסמוך אבעל ש"ך ובפרט שדבריו נראין".
- ג) חכ"א (כלל מ"ה סעי' י"א) – "ואם הוא מאכל שאפשר לאכול בלא שומן או חלב וגם האדם אינו מקפיד בכך הוי כלתחלה ... ואם אי אפשר לו לאכול כך הוי כדיעבד ומותר לאכול בשומן או חלב כמין הכלי שהוא בן יומו".
- ד) ערה"ש (סעי' כ"א) – "ולא לאכול לא עם בשר ולא עם חלב ואין שום טעם לחומרות אלו אלא שיש נוהגין כן ולכן מי שאינו יכול לאכול בלא בשר או חלב יאכל בחלב שהוא הבן יומו [כרו"פ סקט"ו]".
- ה) עצי העולה (הל' בשר בחלב כלל ט' סעי' ט"ו).
- ו) בדה"ש (ס"ק ס"א, ס"ק ס"ב).
- ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"א הע' קי"ח).

ד. שניהם אינם בני"י.

1. אין לאכול לא עם בשר ולא עם חלב.
- א) חמודי דניאל (בב"ח אות כ"ה) – "דהוא הדין אם שניהם אינם בני יומן".
- ב) בדה"ש (ס"ק ס"ב, ציונים ס"ק קכ"ה) – "מנחת פתים ... נראה עיקר כדברי החמו"ד".
2. מיקל.
- א) עי' מנחת פתים (על סעי' ה') – "ע' בחמ"ד ... ודבריו צ"ע ועי' במ"ז ס"ק ז' משמע ג"כ דלא כחמ"ד".
3. מראי מקומות.
- א) דרכ"ת (ס"ק ע"א) – "בחמודי דניאל ... מנחת פתים".

יב חומרא ג': לאסור הכלי שאינו בן יומו.

- א. רמ"א (סעי' ה') – "קדירה שבשלו בה ירקות או מים ותחבו בה כף בן יומו, והקדירה אינה בת יומא, או להפך ... הכל שרי. ונוהגין להחמיר ... ולאסור הכלי שאינו בן יומו, ואינו אלא חומרא בעלמא, כי מדינא הכל שרי".
1. מחמיר אפילו בשביל פרווה – ש"ך (ס"ק כ'), "אפ"י לבשל בו שאר דברים", פר"ח (ס"ק י"ט), לחם הפנים (ס"ק כ"ב), בית לחם יהודה (ס"ק כ'), עי' כנפי יונה (ד"ה כתב הש"ך), חוו"ד (חי' ס"ק י"ז), ערה"ש (סעי' כ"א), כה"ח (ס"ק נ"ד, "למנהג האשכנזים"), עצי העולה (הל' בשר בחלב כלל ט' סעי' ט"ו), בדה"ש (ס"ק ס"ו), פוסקים [עי' סי' צ"ג].

ב. קשה: הרמ"א (סי' צ"ה סעי' ג') שאינו בני יומו עם בני"י מותר.

1. י"ל, משום מראית עין.
- א) ט"ז (ס"ק ו', סי' צ"ה ס"ק ט') – "דדוקא התם ס"ל שיש להחמיר משום מראית עין לפי שמעריין המאכל לתוך הכלי שהוא כמין שהוא בן יומו מ"ה יש לאסור הכלי שאינו בן יומו וזה אינו שייך כאן כן נ"ל כוונת רמ"א".
- ב) הו"ד בבאה"ט (סי' צ"ה ס"ק י"א).
- ג) חוו"ד (סי' צ"ה חי' ס"ק ט"ו) – "אי נמי, התם משום מראית עין, לפי שמעריין המאכל לתוך הכלי שהוא כמין שהוא בן יומו".
- ד) חכ"א (כלל מ"ה סעי' י"א) – "קדירה של בשר שבשלו בה ירקות או מים ותחבו בה כף חולבת ואחד מהם בן יומו ואחד אינו בן יומו הכל מותר מטעם הנזכר בסימן הקודם אלא שנוהגין להחמיר לאסור הכלי שאינו בן יומו משום מראית העין כיון שהמאכל אוכלין במין הכלי שהוא בן יומו (ט"ז סימן צ"ה) ואינו אלא חומרא בעלמא ולכן אם חזר ותחב כלי זה שאינו בן יומו שנאסר בקדירה אחרת אינו אוסר".
- ה) חוסן ישועות (סי' מ"ו ס"ק י"ח).
2. י"ל, הכא בנתבשלו והתם מיירי שהודחו.
- א) ש"ך (ס"ק י"ח) – "י"ל כיון דאירע ע"י בישול נוהגין להחמיר טפ"י".
- ב) חגורת שמואל (ס"ק ל"ד).

- ג) חור"ד (סי' צ"ה ח"א ס"ק ט"ו) – "התם בנתבשלו, והכא מיירי שהודחו".
- 1) בדה"ש (סעי' ה' ב' ד"ה ולאסור, עמ' רס"ג) – "דברי הש"ך שכתב לחלק בין בישול להדחה נראה כוונתו דבישול הוא על האש ממש ובזה נכנס יותר טעם הכלי הבן יומו לדופן הכלי שאינו בן יומו ובזה הוא שנהגו להחמיר אף בנ"ט בר נ"ט משא"כ הדחת כלים אף שהמים יד סולדת בהם מכ"מ אינו על האש ובזה קיל טפי".
- 2) צ"ב, ששניהם על האש. דעי' טור שם (סעי' ג'), "קערות של בשר שרצו אותם ביורה חולבת **והיא על האש** או אפ"ל אינה על האש והמים חמין שהיד נכזית בהן כתב בסה"ת אם הקערות והיורה שניהן בני יומן הכל אסור אפ"ל היו הקערות מקונחות יפות שאין שום שומן דבוק בהן".
3. י"ל, רק קצת נוהגים.
- א) עי' ש"ך (ס"ק י"ח) – "ואולי כאן לא קאמר אלא דקצת נוהגין להחמיר והכי דייק לישניה בת"ח וראיתי מורים לאיסור כו' אבל רוב העולם אין נוהגין כן".
- ב) פר"ח (ס"ק י"ח) – לשונו מובא לעיל.
4. מדינא, תוס' (חולין דף קיא: סוף ד"ה הלכתא, "ואם האחד אינו בן יומו אז אותו שהוא בן יומו מותר") – גר"א (ס"ק י"ט).
- א) פשט בתוס' – עי' סי' צ"ה סעי' ג', לשיטתו ומראי מקומות.
5. מראי מקומות – צבי לצדיק (סי' צ"ה על סעי' ג' ט"ז ס"ק ט'), חוסן ישועות (סי' מ"ו ס"ק י"ח, לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק ס"ו, ב' ד"ה ולאסור, סי' צ"ה ציונים ס"ק קי"ז).

ג. נ"מ בין הטעמים להחמיר, בזמן שבישלו בה רק מים: שבשלו מים בקדירה בשר אינה בת יומא ותחבו כף חולב בן יומו. 1. מיקל.

- א) עי' ט"ז (ס"ק ט'), סי' צ"ה ס"ק ט') – "ונראה דדוקא התם ס"ל שיש להחמיר משום מראית עין לפי שמערין המאכל לתוך הכלי שהוא כמין שהוא בן יומו מ"ה יש לאסור הכלי שאינו בן יומו וזה אינו שייך כאן".
- ב) עי' פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק ט'), ותלוי מה הפשט בסימיה של הפמ"ג, עי' לקמן) – "יראה לי אם בשלו מים בקדירה בשר אינה בת יומא ותחבו כף חולב בן יומו אף לפי המנהג הקדירה שריא דהטעם כתב הט"ז דאוסרין האינו בן יומו באות ו' משום דהמאכל מערין לבן יומו ולקמן בצ"ה אות ט' דאם א' אינו בן יומו אף הוא מותר וכתב הט"ז הטעם דלא שייך מראית העין והיינו טעמא דשם מים ואוסרין באמת ואם כן הוא הדין בשלו המים הדין כן ואף להש"ך באות ח"י דתירץ דאירע על ידי בישול יש להחמיר טפי אם כן יש לומר דאין חילוק בין מאכל או מים מכל מקום כיון דחומרא בעלמא היא יש לומר כט"ז וגם אפשר ליישב לישנא דהש"ך כט"ז".
- ג) חכ"א (כלל מ"ח סוף סעי' י"א) – "והפרי מגדים כתב אם בישלו מים בקערה שאינה בת יומא ותחבו כף חולבת בת יומא אפילו אין ששים נגד הכף מותר הקדירה כיון דהמים נשפכין ליכא משום מראית עין".
- ד) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ד, השמטות סוף הל' שחיטה על סי' צ"ד הקצר ס"ק ל"ד) – "ואם בישל בה מים דאוסרין המים מתיר הט"ז הקדירה אך היא כתב כן לשיטתו אבל לפי מה שבארתי הטעם אין חילוק כלל וכן מבואר בסימני הת"ח אך עכ"ז כיון דגוף האיסור היא חומרא בעלמא רק מצד המנהג וכיון שכבר נהגו בעלי הוראה להתיר בזה תו אין לסתור מנהגם אבל זה יש להתיר נמי כשנעשה דרך הדחה בעלמא כמ"ש הש"ך כי כן עיקר".
- ה) כה"ח (ס"ק מ"ח) – "מש"ז".
2. מחמיר.

- א) בדה"ש (ס"ק ס"ז, עי' ב' ד"ה ולאסור [וצ"ע]) – "יש שלא חילקו בכך ואסרו הכלי אף כשלא חימם שם רק מים אי משום דס"ל כטעם הראשון שהבאנו לעיל שם שאיסור הכלי אינו תלוי בדין המאכל אי משום דלא פלוג במנהגא ונהגו לאסור הכלי בכל גווי, ונראה להחמיר בזה".
3. הגר"א פאם זצ"ל (הגר"י רייזמן שליט"א בב"ח קלטת מספר כ"ד, אחר מ"ח דקות) – **אם אכל בכלי פעמי, ל"צ להכשיר האינו ב"י. וכן יכול לזרוק האוכל, ולא להכשיר האינו ב"י.**
- א) צע"ג: שלא נראה כן מהפוסקים, רק אם מבשל רק מים, שמדינא אי אפשר להשתמש בו, יש להקל.
4. מראי מקומות – דעת תורה (על סעי' ה' ד"ה ואינו).
- א) אם בישל בקדירה בשרי בן יומו ותחבו בה **כף פרווה** (או להיפך), מה דין הכף. לפי הט"ז, אין מראית עין שאפ"ל יכול לתת האוכל בכלי חלבי. לפי הש"ך 'שקצת נוהגים', אין ראייה שיש מנהג להחמיר אם הכף פרווה. אבל לפי צד השני של הש"ך, שבישול הוי יותר חמור, צ"ע. ולמעשה, עי' מש"כ לעיל על המחבר "האם מותר לשאר פרווה".

ד. שניהם אינם בת יומא.

1. ל"צ הגעלה – אור יצחק (ח"א יו"ד ריש סי' ד', "שאלת: אם עירב בכף חלבית שאינה בת יומא בקדירה בשרית שאינה בת יומא תבשיל ירקות, מה הדין. תשובה: הכל מותר וגם הכלים אין צריכים הגעלה").
2. עי' לעיל המחלוקת אם רק לאכול עם מאכל פרווה, או גם לאכול עם בשר או חלב.

יג] ערב שבת.

- א. **יש להקל ער"ש ובשעת הדחק** – פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק ט'), "ובערב שבת ובשעת הדחק נוכל לסמוך לבשל בקדירה כזו ואף בחול אחר כך תו שרי דלא מסתבר לאסור אחר כך וכן כל היכא דמתירין לצורך ערב שבת אי ניתותר לחול לא מסתבר לאסור אחר כך **הואיל ואשתרי אשתרי**", עצי העולה (הל' בשר בחלב כלל ט' סוף סעי' ט"ו).

1. יש מפרש שהפמ"ג הולך על כל ציורים של קדרה – עי' חכ"א (כלל מ"ח סוף סעי' י"א, לשונו מובא לעיל), דעת תורה (על סעי' ה' ד"ה וע"ע, "במש"ז ... ונ"ל דר"ל במאכל דנהגו לאסור אינו בן יומו אפ"ה בע"ש ובשעת הדחק יש להקל, אבל במים בכל גווני שרי, וע' חכ"א כלל מח דין יא שהעתיק בשם פמ"ג דבמים יש להקל, ולא הזכיר דדוקא בע"ש ואולי ס"ל כמ"ש ... וע' מש"ז סי' קי"א סק"ז דמוכח דגם במים אסור וצע"ק. ועי' ש"ך סי' ל"ה סקי"ד דמוכח דהיכי דאסור רק משום מנהג יש להקל בהפסד מרובה וא"כ הוא הדין בע"ש"), דרכ"ת (ס"ק ע"ו), עי' כה"ח (ס"ק מ"ח), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ח' סעי' נ"ז).
2. יש מפרש שהפמ"ג הולך על קדירה שמבשל בה מים – בדה"ש (סעי' ה' בי' סוף ד"ה ולאסור, עמ' רס"ד).
3. מראי מקומות.

א) יביע אומר (מעין אומר ח"ד פרק א' סי' ל"ג) – "שאלה: הרב ביביע אומר אוסר להכניס כפית חלבית בת יומה בקדרה בשרית שאינה בת יומה, ומתיר רק בערב שבת, לכאורה הוי נותן טעם בר נותן טעם. תשובה: אפשר להקל. והחשש שמא הכף תיגע ישירות בקדרה".

ב) פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ק"ט) – "ובע"ש ובשעה"ד נוכל לסמוך לבשל בקדירה כזו. ונ"ל דר"ל במאכל דנהגו לאסור אינו בן יומו אפ"ה בע"ש ובשעת הדחק יש להקל אבל במים בכל גווני שרי, וע' ש"ך (לה סקי"ד) דמוכח דהיכי דאסור רק משום מנהג יש להקל בהפסד מרובה וא"כ הוא הדין בע"ש, ובחכמ"א (מח יא) העתיק בשם פמ"ג דבמים יש להקל ולא הזכיר דדוקא בע"ש ואולי ס"ל כמ"ש, וע' מש"ז (קיא סק"ז) דמוכח דגם במים אסור וצע"ק [דע"ת]. גם בדרכ"ת (סקע"ו) העתיק דברי רבינו אלו אמש"כ הרמ"א דמדינא הכל שרי דעל כן בע"ש ובשעה"ד נוכל לסמוך לבשל בקדירה כזו, וכן נקט בשו"ת יד יוסף (יו"ד מה). אמנם הפה"ד כתב על הדרכ"ת שהעתיק מה שאינו, דהפמ"ג כתב על דבר חידושו דבמים דנשפכין יש להתיר בע"ש דוקא".

ב. היכא דמתירין לצורך שבת, אי ניתותר לחול.

1. עי' סוף סי' ק"י, לשיטות ומראי מקומות.

יד] היתר: משערין רק נגד מה שבלע - סעיף ו'.

א. בישל מים בקדרה אחר בישול איסור – סי' התרומה (הו"ד בטור), ש"ך (ס"ק כ"ב).

1. עי' סי' ק"ג סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ב. בב"ח בתוך מים, לענין חנ"נ - ש"ך (ס"ק כ"ב).

1. עי' סי' צ"ב סעי' ג', למראי מקומות ושיטות.

ג. דין הבצלים.

1. מיקל.

א) מהר"ם מלובלין (סי' כ"ח) – "בצל שנחתך בסכין של בשר ונתנו אותו לתבשיל של חלב ויש בתבשיל ס' נגד כל הבצל, אך שהבצל לא נמחה לגמרי כדרכו, נמצא שהבצל בלוע מבשר בחלב וחתיכה דאיסורא וקשה לפרוש עכ"ל. תשובה: דע אהובי שאנו קיימא לן שאין מצריכין ס' נגד כל הבצל כי אם נגד מקום הסכין שנגעה בבצל, שהרי הבצל לא נעשית נבלה וחתיכה דאיסורא, דהא קודם שנתנה אותה לתוך החלב היה כולה היתר, ולכך אין אנו צריכין לשער כי אם נגד טעם הבשר הבלוע בבצל, ואין אנו יודעים כמה הוא, ולכך אנו משערין נגד מקום הסכין, שהרי א"א שיהי' הטעם יותר מאותה חתיכה של סכין שנגע בבצל כשחתכה. אך כשהסכין גדול וחתך בכלו והבצל היא קטנה אז אנו משערין נגד הבצל, דהא עכ"פ הטעם שנכנס מהסכין תוך הבצל א"א להיות יותר מהבצל אף שהסכין גדול מאד. סוף דבר שכשחתך הבצל בסכין של בשר שהוא היתר, לא שייך לומר שהבצל נעשית נבלה וחתיכה דאיסורא. ולכך כשיש בקדירה של חלב ששים לבטל טעם הבשר הבלוע בבצל אז אף הבצל מותר, אף על פי שלא נמחה ונתמעך ואין צריך להפרישה. אבל אם חתכו הבצל בסכין של עכו"ם, אז כדי נטילה מהבצל דהיינו כעובי אצבע נעשית נבלה וחתיכה דאיסורא. ואם חתכה דק דק אז כל הבצל נעשית נבלה. ואם נתנה אחר כך לתוך קדרה של היתר אז צריך ששים נגד כל הבצל. ואם יש ששים התבשיל הוא מותר אבל הבצלים צריך להפרישן מהתבשיל על ידי סינון או ענין אחר במה שאפשר, משום דקיימא לן אפשר לסוחטו אסור. וזהו דבר פשוט מבואר בטור י"ד סימן צ"ז ובסמ"ג סימן ק"מ וקמ"א ובא"ו הארוך סימן ל"ח וביתר פוסקים".

ב) ט"ז (סי' צ"ו ס"ק ה') – "ונראה לי פשוט דאם יש ס' א"צ להסיר הבצלים כיון שלא היה שם איסור עליהם".

ג) ש"ך (ס"ק כ"ג, נקוה"כ סי' צ"ו על הט"ז ס"ק ה') – "וכתוב בתשובת מהר"ם מלובלין סי' כ"ח דאם יש ס' נגד הבשר הבלוע בבצל אז אף הבצל מותר אע"פ שלא נמחה ונתמעך וא"צ להפרישה".

ד) נחלת שבעה (סי' ס"ח) – "והוא הדין אם חתכן בסכין של בשר וחתכן דק דק, צריך ששים נגד כל הבצל אבל אין צריך להסירה".
ה) מג"א (סי' תמ"ז ס"ק ל"ח) – "כ' מוהר"ם לובלין בתשו' דוקא היכא דבלע איסורא אבל היכא דבלע התיר' אף החתיכה עצמה מותרת וכ"פ הט"ז".

ו) פר"ח (ס"ק כ"א).

ז) לחם הפנים (ס"ק כ"ה, סי' צ"ו ס"ק ז') – "ואז א"צ לברר הבצלים כיון שלא היה שם איסור עליהם".

ח) בית לחם יהודה (סי' צ"ו ס"ק ה') – "ואם יש ס' א"צ לברר הבצלי' כיון שלא היה שם איסור עליהם".

ט) שו"ת חוט השני (סי' נ"ה, הו"ד במנח"י).

י) מנחת יעקב (כלל ס"א ס"ק ו').

יא) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ט"ו).

(יב) חגורת שמואל (ס"ק י"ט).
 (יג) פמ"ג (או"ח סי' תמ"ז א"א ס"ק ל"ח ד"ה ואם).
 (יד) הג' מהרש"ק זצ"ל (על שפ"ד ס"ק כ"ג) – "והכי נוהגין כל מורי הוראות, כך מפורש בט"ז לקמן סימן צ"ו".
 (טו) חו"ד (חי' ס"ק כ', סי' צ"ב בי' ס"ק א', סי' צ"ו ס"ק ה', בי' ס"ק א').
 (טז) חכ"א (כלל מ"ד סעי' י"ב) – "ולכן בצלים שחתכן בסכין של בשר ונתנן לקדירה של חלב אין צריך ששים אלא נגד הבלוע שבו אם יודע כמה בשר בלוע בו או ששים נגד כדי נטילה מהבצלים שהרי הבצלים אינם בולעים יותר מכדי נטילה כדלקמן כלל מ"ט או אם יודע כמה נגע בסכין ישער ששים נגד מקום הסכין אפילו נחתכו דק דק. אך מן הסתם הדרך לחתוך בכל הסכין ואם יש ששים הכל מותר ואין צריך להסיר הבצל שכיון שהיה היתר לא שייך לומר אפשר לסוחטו (ט"ז סימן צ"ו ס"ק ה' וש"ך סימן צ"ד סוף סעיף קטן כ"ג)".

(יז) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ל"ז, הארוך ס"ק כ"ט, סי' צ"ו הקצ"ר ס"ק י"א, הארוך ס"ק י"א, ע"י סי' ע"ב הארוך ס"ק י"א ד"ה כתב).
 (יח) משמרת שלום (על שפ"ד ס"ק כ"ג) – "והכי נוהגין כל מורי הוראות דהבצלים מותרין וכך מפורש בט"ז סימן צ"ו סק"ה [הגהות מוהרש"ק ז"ל] ... וכן הוא כמעט בכל האחרונים דהבצלים מותרין".

(יט) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קע"ב).
 (כ) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ה הע' רפ"ד).

2. מחמיר.

(א) כרת' (ס"ק י"ז, פלתי ס"ק ח') – "וכתב מהר"ם לובלין (סי' כ"ח) דגם בצלים מותרים, ועיין פלתי (ס"ק ח') דהנחתו בצ"ע. ולדינא נראה דבצלים אסורים".

(ב) תורת יקותיאל (סי' צ"ו ס"ק א', סי' ק"ו ס"ק א').
 (ג) חדרי דעה (על סעי' ו') – "דהסכמת האחרונים לאסור הבצלים דלא כהש"ך".
 (ד) ע"י מגילת ספר (אות י"ז ד"ה ודע).

(1) לכאורה אם הבצלים הוי חתך בסכין בשרי אינו בני יומו, יש להקל.

3. יש להחמיר אם אפשר – בית מאיר (על ש"ך ס"ק כ"ג, "להלכה יש להחמיר ללקט הבצלים במה דאפשר ובמה דלא אפשר יש לסמוך על פסק מ"ל ז"ל").

4. דעת הערה"ש.

(א) ערה"ש (סעי' כ"ז) – "ויש חולקים וס"ל דגם בבלועים מבשר צריך לברר הבצלים ולהשליכם דנהי דאנו אומרים שהחלב הנכנס להבצלים לא נעשה נבלה מפני שכל הקדרה מצטרף מ"מ טעם הבשר שיש בהבצלים ודאי נעשה נבלה ע"י החלב דלהטעם המובלע לא שייך צירוף של הקדרה וכיון דהבלוע בהבצלים נעשה נבלה איך מותרים ואין לומר דהקדרה מפליט כל טעם הבשר שיש בהבצלים דא"א לומר כן שהרי קי"ל אפשר לסוחטו אסור כלומר שא"א לסוחטו כל האיסור וממילא דכל טעם א"א לסוחטו כולו [פלתי סק"ח] וכן נראה עיקר לדינא".

(ב) ערה"ש (סי' צ"ו סעי' ט') – "ואם יש ששים נגד מקום הנטילה או נגד כולו או נגד מקום הסכין כפי הדינים שנתבאר י"א דגם הצנן או הבצלים מותרים וא"צ לברור אותם מתוך התבשיל כשנחתכו בסכין של בשר ובשלם בחלב כיון שלא היה שם איסור עליהם אבל כשנחתכו בסכין של איסור צריך לבררם [ט"ז סק"ה] ויש מי ששאל דאף בשל בשר מי יימר שנסחט כל טעם הבשר שבצנן לתוך הקדרה ונתבטל שמא נשאר איזה טעם בשר בהצנן ונאסר ע"י החלב [פמ"ג בש"ד סק"ח] ויש להביא ראיה לזה מתוחב כפ חולבת לתוך קדרה של בשר דאף אם יש ששים אסורה הכפ משום דלא אמרינן שכל החלב שבכפ נסחט לתוך הקדרה וה"נ כן הוא אמנם אין זה שאלה דוודאי בתחיבה בעלמא יש לחוש שמא לא נסחט כולו אבל בבישול גמור ודאי נסחט כולו [וכ"כ הח"ד סק"א] ועוד דמכפ אין ראיה למאכל קטן שבתוך הקדרה כמו הצנן והבצלים שבתוך הקדרה שאף אם אינם מחותכין לחיכות דקות מ"מ מעטים המה בכמות נגד התבשיל ופשיטא שנסחט כל מה שבתוכם לתוך התבשיל ואין שום ספק בזה".

(ג) מראי מקומות – בדה"ש (ציונים ס"ק קנ"ט, "וצ"ע").

5. מראי מקומות – סדרי טהרה (סי' קפ"ח ס"ק ד' סוף ד"ה תו), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ג, סי' צ"ו שפ"ד ס"ק ח', "וצריך עיון"), פרי תבואה (סי' כ"ב בהג"ה), צבי לצדיק (על הש"ך ס"ק כ"ג), חמודי דניאל (בב"ח אות י"ז), גליון מהרש"א (ריש סי' ק"ו), צמח צדק (פסקי דינים), מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק פ"ט), חזו"א (יו"ד סי' י"ח ס"ק י"א), בדה"ש (ס"ק ע"ג).

(א) חזו"א (יו"ד סי' י"ח ס"ק י') – "הראב"ן ... דלא אמרינן האי סברא דחלב נבלה הוא אלא היכי שההיתר נבלע בהאיסור עצמו דאז נותן בו טעם יותר מבכל הקדירה ואינו עתיד לפלוט ולחלק את הטעם בכל הקדירה והלכך חלב הבלוע בבשר מקבל טעם בשר אבל היכי שההיתר והאיסור שניהם מובלעים בכלי אין מתגבר האיסור על ההיתר וכל מה שמקבל מהאיסור עתיד להתפשט כדין ב' חתיכות שבתוך הרוטב שאף שנפל איסור על אחת מהן מתפשט לשניהן בשוה וכן בשר המובלע בדופן הקדירה והחלב המונח בתוך הקדירה הוו כשניהן בתוך הרוטב והלכך אע"ג דאין הגעלה לכ"ח ועדיין ישאר בה טעם בשר מ"מ הטעם שהבשר פולט באותו הבישול יתפשט בכל הקדרה ולפ"ז אין חילוק בין קדירה לאוכל והלכך גם בבצלים המובלעים בטעם בשר ובשלן בחלב ויש ס' נגד הבשר אין החלב נאסר דהחלב שבתוך הקדירה מצטרף להחלב שבתוך הבצל ...".

(1) בדה"ש (סעי' ו' בי' ד"ה ובשלם, עמ' רס"ה) – "בחזו"א ... אולם לדינא ...".

ד. כשיש חלב ממש בקדירה: דין הבצל.

1. מחמיר.

(א) ע"י רע"א (על שו"ע סעי' ו', שו"ת סי' ס"ז, רע"א על חו"ד סי' צ"ב על בי' ס"ק א') – "לכאורה היה נראה דבדקדוק נקט כן ולא נקט ובשלם בחלב אלא דמירי בקדירה של חלב אבל אין חלב בקדירה אלא דבר אחר ובזה הוא דמהני ס' נגד הבשר וגם הבצלים עצמן מותר דליכא חשש דטעם חלב נכנס בבצלים ונאסרו הבצלים וגם יאסרו אח"כ התבשיל אם אין ס' נגד כל הבצלים דטעם

החלב בהתבשיל קודם שנכנס לבצלים הוא נ"ט בר נ"ט דהיתרא ואם ליכא ס' נגד הבשר הוא דאסור אף לשיטת המחבר (סי' צ"ה ס"ג) דהכא אסור דמבצלים למים לא מיקרי נ"ט בר נ"ט כיון דלא היה בלוע בכלי לא נקלש **אבל בבשלם בחלב** י"ל דבעי ס' נגד כל הבצלים דחלב נכנס בתוכו ונ"ג והדר יוצא ואוסר וכן הבצלים נשארו באיסורם ואך מדברי המהר"ם לובלין לא משמע כן וכן מוכח הגהת ש"ע (סי' צ"ה ס"ב) ודוק".

2. מיקל.

(א) **רמ"א** (סי' צ"ה סעי' ב', כדאי ברע"א [לשונו מובא לעיל]) – **"שבשלו** דברים חריפים בכלי של בשר, אפילו אינו בן יומו, או שדכו תבלין במדוך של בשר, אם **אכלו בחלב**, אוסר אפילו בדיעבד עד **דאיכא ס' נגד הבשר** הבלוע בהם".

(1) "אכלו" צ"ל "בשלו", כן הוגה בגליון דפוס וילנא. הו"ד בכל דפו"ח של השלחן הערוך. ועי' **דרכ"ת** (סי' צ"ה ס"ק ל"ז).
(ב) **מהר"ם** **לובלין** (סי' כ"ח) – לשונו מובא לעיל.

(ג) **ט"ז** (סי' צ"ו ס"ק ה', הציור במחבר שם ש'מ'בשלם בחלב') – לשונו מובא לעיל.

(ד) **ש"ך** (נקוה"כ סי' צ"ו על הט"ז ס"ק ה', הציור במחבר שם ש'מ'בשלם בחלב').

(ה) **לחם הפנים** (סי' צ"ו ס"ק ז', הציור במחבר שם ש'מ'בשלם בחלב') – לשונו מובא לעיל.

(ו) **בית לחם יהודה** (סי' צ"ו ס"ק ה', הציור במחבר שם ש'מ'בשלם בחלב') – לשונו מובא לעיל.

(ז) **באה"ט** (מהרי"ט, סי' צ"ו ס"ק ד', הציור במחבר שם ש'מ'בשלם בחלב').

(ח) **חור"ד** (סי' צ"ב בי' ס"ק א', סי' צ"ו ס"ק ה', בי' ס"ק א').

(ט) **חכ"א** (כלל מ"ד סעי' י"ב) – לשונו מובא לעיל.

(י) **הג' מהרש"ק** **צ"ל** (על שפ"ד ס"ק כ"ג) – לשונו מובא לעיל.

(יא) **יד יהודה** (הקצר ס"ק ל"ז, הארוך ס"ק כ"ט, סי' צ"ו הקצר ס"ק י"א, הארוך ס"ק י"א).

(יב) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, עמ' קע"א, עי פרק ב' הע' פ"ח).

(יג) **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל בב"ח הע' רפ"ג).

3. במקום הפסד יש להקל.

(א) **מעדני השלחן** (ס"ק ס"ה).

4. מראי מקומות – **ערה"ש** (עי' לעיל), **דרכ"ת** (ס"ק ע"ט).

(א) **גליון מהרש"א** (סי' ק"ו) – "אבל חתיכה שבלעה בשר ונפלה לחלב, גם אותו החתיכה עצמה מותרת, ש"ך בשם מהר"ם לובלין

[סימן כח] סימן צ"ד ס"ק (ג) [כג] וט"ז סימן צ"ו ס"ק ה'. והכרתי ופילתי סימן צ"ד ס"ק ח' כתב דאין להקל".

(ב) **בדה"ש** (ס"ק ע"ג, בי' ד"ה ובשלם, ד"ה אם) – "ולדינא צ"ע".

ה. נכבשו בחלב.

1. מחמיר – רע"א (על ש"ך ס"ק כ"ג, "ובנכבשו בחלב י"ל דגם הבצלים אסורים עי' מג"א (סי' תמ"ז סקל"ח)), **חכ"א** (כלל מ"ד סעי' י"ב, "ודוקא שנתבשלו אבל אם נכבשו הבצלים עם שאר דברים הבצלים נשארו באיסור **דעל ידי כבישה אינו פולט הטעם כולו**

(מגן אברהם סימן תמ"ז ס"ק ל"ח)), **יד יהודה** (סי' צ"ו הקצר ס"ק י"א, הארוך ס"ק י"א), **בדה"ש** (סעי' ו' בי' ד"ה אם).

2. מראי מקומות – **פמ"ג** (סי' צ"ו שפ"ד סוף ס"ק ח', או"ח סי' תמ"ז א"א ס"ק ל"ח), **משמרת שלום** (על שפ"ד סוף ס"ק כ"ג).

ו. **בהיתר: האם משערין כנגד הכל, או לפי המדומע** [וכן באיסור: במקום שאין חנ"ג. כגון לשיטת המחבר, או לשיטת הרמ"א לח בלח בהפמ"ר וכדו', או בנותן טעם לפגם עי' סי' ק"ג רמ"א סעי' ב'. וכדו'] – עי' סי' צ"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ז. **ירקות בלועים מאיסור: מה הדין אם בשלם בקדירה שיש בה ששים היתר רק כנגד האיסור, ולא הירקות** [למ"ד שאמרינן חנ"ג בשאר איסורים].

1. מחמיר [מצד איסור דבוק], שצריך ששים כנגד הירקות.

(א) **לבוש** (סי' צ"ו סעי' ב') – "אבל אם חתכן בסכין של גוי החתיכה נעשית נבילה וצריך ששים כנגד כל הצנזון אפילו לא חתכו דק דק".

(ב) **מהר"ם לובלין** (סי' צ"ב) – "שהצנזון עצמה צריך ס' נגד שיעור כדי נטילה שנעשה כבר נבלה כדין איסור דבוק".

(ג) **פילתי** (סי' צ"ו ס"ק ג') – "צריך לשער ס' נגד כל צנזון. העלה הש"ך (ס"ק ט') והט"ז (ס"ק ו') דהיינו בחתכו לחתיכות דקות, אבל

בחתך צנזון והניחו שלם, אין צריך ס' רק נגד הנטילה, והשיגו על לבוש ומהר"ם לובלין (סי' צ"ב) דס"ל דהוי איסור דבוק, והם

אומרים הואיל והוא בלוע לא שייך איסור דבוק, וגם בחצי חתיכה לא נעשה נבלה. ולא הבנתי מה ראו להקל נגדם, דמה שכתבו

דלא אמרינן חצי חתיכה נעשית נבילה. הלא הוא [כתב] בחתכו לחתיכות דקות דכל נטילה ונטילה נעשה נבלה, ש"מ דאמרינן

נעשה נבלה בחצי חתיכה, ומה שכתבו דלא שייך דבוק גבי איסור בלוע. גם זה לא הבנתי דהא עיקר טעמו של דבוק דלפעמים

יהיה אותו חתיכה לבד חוץ או תוך ויתן בו טעם, וא"כ מאי שנא בלוע או זולת, הלא בזה יש לדחות כמו בזה. ואולי כוונת תרתי

חומרות לא אמרינן, ודוחק לחלוק בזה אלבוש ומהר"ם לובלין. ויש להחמיר".

(ד) **רע"א** (סי' צ"ו על הש"ך ס"ק ט') – "מ"מ מודים דלא חשיב כה"ג איסור דבוק. וכ"ג כוונת הט"ז. ואולם לענ"ד קשה אף אם

נידון דחצי חתיכה לא נ"מ מ"מ הבלוע איסור שבתוך הנטילה היא דבוקה בחתיכה ומתפשט תחילה באותה חתיכה ונעשה נבילה

ומדברי האו"ה (כלל ל' דין ד') נלע"ד ראייה למהר"ם לובלין והעט"ז ודו"ק".

(ה) **בדה"ש** (סי' צ"ו ס"ק ל', בי' ד"ה ואם) – "שלדינא נראה להחמיר בזה".

2. מיקל.

(א) ט"ז (סי' צ"ו ס"ק ו') – "אבל בסכין של איסור וחתך דק דק צריך ס' נגד כל הצנן ובחתך במקום אחד צריך ס' נגד מקום הנטילה לפי שכל מה שנאסר חשיב כנבילה והשאר היתר גמור הוא ואין שייך לומר שאותו החלק הנאסר יאסר את החלק שלא נאסר דכבר קי"ל דאין אומרים בחצי חתיכה דנעשה נבילה כמ"ש התוס' פרק ג"ה דאל"כ כל מה שנאסר כדי קליפה יאסר הכל וזה פשוט נמי שאין האיסור מתפשט יותר בסכין של איסור ממה שמתפשט בסכין של בשר וכן כתוב בת"ח כלל ס"א וזהו שכתב הטור בסכין של איסור דצריך ס' נגד כולו היינו בחתכו דק דק וכן מבואר בהדיא בב"י שהביא דברי הסמ"ג שפירש כן דעת ספר התרומה שהם דברי הטור בזה כל זה הוא פשוט וברור".

(ב) ש"ך (סי' צ"ו ס"ק ט') – "ובעט"ז כתב דאם חתכו בסכין של עובד כוכבים נ"נ וצריך ס' נגד כל הצנן אפ"ל לא חתכו דק דק עכ"ל והוא תמוה דכיון דלא נ"נ רק הנטילה לסגי בס' נגד הנטילה ואולי כוון למ"ש מהר"מ מלובלין בתשובה סי' צ"ב דאע"ג דמתחלה לא נ"נ רק הנטילה מ"מ מיד כשנותנו בתבשיל נעשה כל הצנן נבילה דהוי אותה הנטילה איסור דבוק אם אינו בצנן עצמו ס' נגד הנטילה עכ"ל אבל גם זה אינו דכיון דאין הנטילה אסור מצד עצמה וגם אינה איסור ניכר ומובדל וגם אינו נאסר רק כדי נטילה לא שייך למימר ביה איסור דבוק ודו"ק ודאי דל"ד לכל איסור דבוק שבסימן ע"ב וצ"ב וכמה דוכתי וכן הבאתי בסי' כ"ב ס"ק י' בשם יש פוסקים דל"א חנ"נ רק כשהחתיכה עומדת בפני עצמה אבל לא בחצי חתיכה וכה"ג ואף להפוסקים דלא ס"ל הכי מ"מ מודים דלא חשיב ככה"ג איסור דבוק וכ"פ הב"ח בסי' כ"ב ס"ו דאם נמלח העוף עם הורדין צריך נטילה ואם נתבשל אח"כ צריך ס' בתבשיל נגד הנטילה ולא מצריך בעוף גופיה ס' נגד הנטילה א"ו כדפי' והוא דעת הרב והוא ברור".

(ג) חגורת שמואל (סי' צ"ו ס"ק י"ד) – "אבל הט"ז והש"ך השיגו עליו ... וכן הסכימו עמהם אחרונים שבאחרונים וכן הלכה".
(ד) חכ"א (כלל מ"ד סעי' י"ב, כלל מ"ט סעי' ג') – "אבל אם חתכו דק דק בסכין של איסור להנמשכין אחר רמ"א דאמרינן בכל איסורין חתיכה נעשית נבילה ואם כן כל חתיכה וחתיכה נעשית נבילה ואם כן לעולם צריך ששים נגד כל הצנן בחתכו דק דק (ש"ך ס"ק ט')".

(ה) ערה"ש (סי' צ"ו סעי' ח') – "וכמו שהדין בסכין שחתך בו בשר לענין לאכול בו חלב כמו כן הדין לענין סכין של איסור כשחתך בו צנן או שאר דבר חריף דנאסר ממנו כדי נטילה ואם חתכו דק דק צריך ששים נגד כולו אמנם לדידן דקיי"ל חתיכה נעשית נבילה בכל האיסורים כמ"ש בסי' צ"ב יש הפרש בין צנן שחתך בו בסכין של בשר לבין צנן שחתך בו בסכין של איסור דבשל בשר א"צ יותר מששים נגד הסכין בכל ענין כמ"ש ובשל איסור אם מקום הנטילה הוא יותר מכדי משך הסכין צריך דווקא ס' כנגד מקום הנטילה וכ"ש כשחתך דק דק דצריך ס' נגד כולו דכולו נעשה נבלה ויש מי שרוצה להחמיר דגם בחתך במקום אחד דצריך נטילת מקום דמ"מ נצריך ס' כנגד כולו משום דכולו נעשה נבלה ודברים תמוהים הם שהרי יותר מכדי נטילה לא נעשה נבלה ואף אם כוונתו כשבשלו ומטעם איסור דבוק כשאין בצנן עצמו ס' נגד מקום הנטילה ג"כ אינו דבזה לא שייך איסור דבוק שאין מקום הנטילה אסור מצד עצמו אלא מצד איסור בלוע אין זה איסור ניכר ומובדל דלהוי שייך ביה לומר איסור דבוק דאל"כ כל איסור קליפה כשנתבשל נצטרך ששים נגד כל החתיכה הדבוקה למקום הקליפה אלא כיון שאין האיסור מצד עצמו לית לן בה וכבר השיגו גדולי אחרונים על מי שרוצה לומר כן [עי' ש"ך ס"ק ט' וט"ז סק"ו]".

(ו) יד יהודה (סי' צ"ו הקצר ס"ק י"ד, הארוך ס"ק י"ג).
3. מראי מקומות – פמ"ג השלם (עיונים וביאורים סי' ח').

(א) שבת הקהתי (אהל יעקב) – "הכף החיים (סימן קט"ז ס"ק י"ח) הביא מאחרונים שאם חתיכת דג נפל לבשר ולא היו בו ששים, ואח"כ נפל לתבשיל שהיה בו ששים, התבשיל של בשר שהיו בה ששים מותר, והדג אסור באכילה, ויש לעיין אם זה תלוי במח' מהר"ם מלובלין כרתי בסימן צ"ד (סעיף ו') לגבי היתר, או שמא כאן שהוא סכנה פשוט שצריכים להחמיר כדעת הכרתי שם לגבי היתר, ויאסר החתיכת דג. תשובה: לכאורה יש לאסור בענין סכנה כהפלתי וצ"ע עדיין".

(ב) האם באיסור בלוע אמרינן החומרא של איסור דבוק - עי' סי' ע"ב סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

טו] סכין - סעיף ז'.

א. מקור הדין.

1. חולין (דף ח'): – "אתמר: השוחט בסכין של עובדי כוכבים. רב אמר: קולף, ורבה בר בר חנה אמר: מדיח. לימא בהא קמיפלגי, דמר סבר: בית השחיטה צונן, ומר סבר: בית השחיטה רותח. לא, דכ"ע בית השחיטה רותח הוא, מאן דאמר קולף שפיר, ומאן דאמר מדיח, אידי דטרידי סימנין לאפוקי דם לא בלעי. איכא דאמרי: דכ"ע בית השחיטה צונן, מאן דאמר מדיח שפיר, מאן דאמר קולף, **אגב דוחקא דסכינא בלע**".

2. חולין (דף קיא'): – "צנן שחתכו בסכין שחתך בה בשר אסור לאוכלו בכותח, וה"מ צנן דאגב חורפיה בלע".
(א) רש"י (חולין ריש דף קיב). – "לסכין פעמים **שהשמנונית קרוש עליו** ואינו ניכר וכשחותך בצנן הוי נותן טעם הבא מן הממש ועוד דמשום חורפיה בלע טפי מדגים הרותחים ואגב דוחקא דסכינא פליט סכינא ובלע צנן".

ב. חומרות בסכין.

1. דבר גוש – ט"ז (ס"ק י"ד), עי' סי' ק"ה סעיף ב'.
2. בצלי צריך ס' [ולא נטילה] – ש"ך (ס"ק כ"ז), עי' לקמן.
3. אי אמרינן הדין של תתאה גבר – ש"ך (ס"ק כ"ה), עי' לקמן.

ג. גדרים של דוחקא: הסכין.

1. אפילו מזלג (fork).
- (א) ריב"ם שניטור (יו"ד סי' ל"א) – "אמנם לומר שהמזלג אינו כסכין (ונאמר נגד שאר דברים ומקומות רבות) ז"א שודאי חיתוך המזלג של מתכת בתוחיבו והכאתו ונקיבו בדוחקא הוא כדוחקא דסכינא".

(ב) דרכות (ס"ק ק"א) – "ע"י בשו"ת ריב"ם שנייטוך חי"ד סי' ל"א שנשאל בא' שאכל עם מזלג של חלב ב"י בשר חם על כלי של בדיל ועיי"ש במ"ש בזה וסיים אמנם לומר שהמזלג אינו כסכין זה אינו שבדאי שימוש המזלג של מתכות בתיחובו והבאתו וניקובו בדוחקא הוא כמו דוחקא דסכינא על כן צריך המזלג נעיצה והמאכל קליפה עיין שם".

(ג) הגרחה ש"ש צ"ל (דברי חכמים יו"ד אות י') – "האם איכא דוחקא דסכינא לגבי מזלג. תשובה: הגרחה"ש פסק שכן".

(ד) הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רי"ז).

(ה) פתחי הלכה (ארטסקרול עמ' ש"ב, מטבח הכשר עמ' ר"ב) -

It should be noted that in this section the term 'knife' applies to any utensil that cuts or grinds food, i.e., a slicer, chopper, grater, pestle, shredder or even a fork.

(ו) הל' בב"ח (הופשטר, פרק ט' סעי' מ"א, הע' ק"ז) – "ואף תחיבת 'מזלג' ... ואפילו כף שנתחבה לתוך חתיכה חמה [שהיא קשה קצת], כגון שחתך חתיכה מ'שניצל' על ידי כף. [עמק הלכה (ח"ח סוס"י פ"ה)]."

2. צמר פלדה (steel wool).

(א) מחמיר.

1) אורחות הבית (פרק ז' הע' קמ"ו) – "וכן במשפסף כסקוטש וצמר פלדה וכדומה נראה דהרי הוא כדוחקא דסכינא ומבליע".

(ב) מיקל.

1) הגרשו"א צ"ל (הליכות שלמה פסח פרק ג' ס"ק י"ד) – "לענין הדין של דוחקא דסכינא, אין לנו אלא סכין וכדומה, אבל צמר

פלדה וכדו' ששפסף בו כלי שהיו בו חתיכות בשר אין לחוש בו לבליעה אגב דוחקא דהשפשוף".

3. שיניים (teeth).

(א) מחמיר.

1) הגרשו"א צ"ל (הליכות שלמה פסח פרק ג' ס"ק י', מנחת שלמה תניינא (ב - ג) סי' נ' ד"ה ולפ"ז) – "שיניים תותבות וסתימות

... מכל מקום נראה שיש להזהר מאד שלא לאכול בפסח שום דבר חריף הצריך לעיסה מפני שבשעת לעיסה איכא דוחקא ואתי

חורפא ומפליט את החמץ מן השן ומחליא ליה ומשוי ליה לשבח, ומסתבר דהאי דוחקא הו"ל כמו דוחקא דכתישה במכתשת

שמבואר דאסור".

4. מראי מקומות – דבר חריף (פרק א' הע' ע"א ד"ה ועיין, פרק ח' הע' ל"א ד"ה בשו"ת).

(א) אמת ליעקב (דברי חכמים יו"ד אות ד') – "וומה הפשט ב'דוחקא דסכינא'. תשובה: ... שהדוחקא דסכינא הוא רק מעשה של חותך

(cutting) ולא סתם כשמדחיק דבר אחד ע"ג דבר אחר".

(ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שכ"ח, פרק י"ב הע' קל"ט, מטבח הכשר עמ' ר"כ, עמ' תק"ח) -

any instrument that pierces food is the equivalent of a knife. Accordingly, one should be careful when **removing a pickle from a pickle jar** not to create a problem of base b'chalav. Often one inserts a meat fork or knife into the jar in an attempt to remove a pickle and is unable to extricate the pickle from the jar.

The pickle thus remains in the jar pierced in many spots by a meat fork. Subsequently, someone else may

remove the pickle and eat it during a dairy meal or someone may remove the pickle using a dairy knife.

The pickle has thus absorbed both meat and milk and perhaps may not be eaten. One should preferably

avoid this problem by removing from the jar any pickle that was pierced by a meat or dairy fork.

ד. גדרים של דוחקא: האוכל [לענין גבינה קשה: עי' לקמן].

1. כגון בשר, תפוחים, וכדו' [משא"כ חלב, תפוח צלוי, וכדו'].

(א) בדה"ש (סעי' ז' בי' ד"ה שחתכו עמ' ע"ר, ציונים ס"ק רי"ז) – "ועיין בשו"ת טוטו"ד חלק ג' סימן רט"ו דוחקא דסכינא שייך

דוקא בחותך דבר קשה כגון בשר אבל בחותך דבר רך כגון חלב כיון שאין צריך לעשות בכח לא חשיב דוחקא דסכינא עכ"ד וכעין

זה כתב גם באו"ה בכלל ל"ו דין י"ב דבתפוח צלוי אין שייך כל כך דוחקא דסכינא".

2. מראי מקומות – דבר חריף (פרק ב' הע' נ"ג), הל' בב"ח (הופשטר, פרק ט' סעי' מ').

ה. ספק היכן חתך: לא רמיא.

1. מחמיר – יש"ש (חולין פרק ז' סי' מ"ב, או"ש סי' ס"א ס"ק ד', "ואפ"י אמר ברי לי שלא חתכתי אלא במקום ידוע לא מהני"), ט"ז

(ס"ק י"ב, סי' צ"ו ס"ק ד'), פ"ר"ח (ס"ק כ"ד), ברתי (ס"ק כ"א), תגורת שמואל (ס"ק כ"ג), חוו"ד (סי' צ"ו ח"י ס"ק ד'), בדה"ש

(ס"ק פ"ד, סי' צ"ו ס"ק כ"ה).

2. מיקל – ש"ך (ס"ק כ"ח, סי' צ"ו ס"ק ח', "ודברי המחבר והרב עיקר"), ערה"ש (סעי' כ"ט, סי' צ"ו סעי' ז', "אך אין לנו להחמיר כל

כך").

3. כשניכר על הסכין עד היכן שחתך.

(א) מיקל – יד יהודה (הקצר ס"ק מ"א), בדה"ש (ס"ק פ"ד, ציונים ס"ק קע"ט, "דלכולי עלמא").

4. מראי מקומות – מנח"י (כלל ס"א ס"ק ז'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ח), יבקש תורה (סי' י"ט).

(א) רע"א (סי' צ"ו על ש"ך ס"ק ג') – "ובתשו" חוט השני מסתפק באומר שהסכין היה נקי אם אמרי' מלתא דלא רמי".

(ב) חכ"א (כלל מ"ז סעי' א') – "שאם יודע בבירור עד כמה חתך מן הסכין אין צריך לשער נגד כולו דאינו מפליט אלא במקום שחותך

אבל מן הסתם הדרך לחתוך בכל הסכין וצריך ששים נגד כל הסכין חוץ מן הקתא".

ג) פת"ת (ס"ק א') – "וראיה מר"ס צ"ד בש"ך ששואלין וכו' הנה בש"ך אין זכרון מזה כלל ואפשר שכוון לדברי הש"ך בס"ק כ"ח מה שחולק על מהרש"ל גבי סכין ע"ש ומ"ש מר"ס צ"ד ט"ס וצ"ל מס"ס צ"ד אבל גם משם אין ראיה לענין תחיבת כף **דשאני התם דהוי ספק דרבנן** כיון שהוא בלא רוטב כמ"ש הפ"ת שם והביאו הפמ"ג".

ו. תתאה צונן ועילאה חם, עם דוחקא דסכינא.

1. מחמיר [לא אמרינן תתאה גבר].
א) ש"ך (ס"ק כ"ה) – "אפילו היה הסכין למטה והבשר למעלה דתתאה הוא צונן דאגב דוחקא דסכינא בלע טובא כן מוכח באו"ה כלל כ"ז ד"י".
ב) פר"ח (ס"ק כ"ב) – "בשר רותח כו'. אפילו היה הסכין למטה והבשר למעלה דתתאה הוא צונן, דאגב דוחקא דסכינא בלע טובא, כן מוכח באיסור והיתר הארוך כלל (כ"ז) [לן] דין (י) [ז], ש"ך [ס"ק כה]".
ג) חגורת שמואל (ס"ק כ"א, ס"ק כ"ה).
ד) חור"ד (חי' ס"ק כ"ב) – "בסכין. אפילו היה הסכין למטה והבשר למעלה לא אמרינן תתאה גבר, דאגב דוחקא דסכינא מרותח בלע. ולא דמי לשחט בסכין גוי דאין צריך רק קליפה אף דבית השחיטה רותח, דהתם אין כל הבהמה רותחת רק בית השחיטה, אבל הכא כל החתיכה רותח".
ה) חכ"א (כלל מ"ז סעי' א').
ו) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ט, הארוך ס"ק ל"א) – "יש להחמיר".
ז) בדה"ש (ס"ק פ"א).
ח) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ב הע' ה').
2. מראי מקומות.
א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ה) – "עיינן ש"ך דבדוחקא אף תתאה לא שייך ביה. ולי העני דבריו הקדושים נעלמו ממני כוונתם..."

ז. צלי עם דוחקא דסכינא.

1. מתפשט בכולו [וגם צריך נטילה].
א) עי' ש"ך (ס"ק כ"ז) – "י"ל דשאני הכא דאגב דוחקא דסכינא מתפשט בכולו וכן משמע חילוק זה בב"י ובאו"ה".
ב) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ז, שפ"ד סי' י' ס"ק כ"ב ד"ה דין חדש).
ג) חור"ד (חי' ס"ק כ"ג) – "ששים. ומן הסתם צריך ששים נגד כל הלהב. ואף על גב דבנפל איסור על חתיכה שחוץ לרוטב אין צריך רק כדי נטילה, הכא דאיכא דוחקא דסכינא ורתיחות, מתפשט בכולו".
ד) חכ"א (כלל מ"ז סעי' א') – "וגרע טפי מחם בחם בלא רוטב דלדעת השולחן ערוך סגי בנטילה כדלקמן כלל ס' סימן ז' דאגב דוחקא מתפשט בכולו".
ה) יד יהודה (הקצר ס"ק מ', הארוך ס"ק ל"ג) – "דעת הראב"ד וכן משמעות שאר פוסקים דדינו כמו כל חם בחם על כן אם יש ס' נגד מקום הסכין מ"מ יש להחמיר ולאסור כדי נטילה מדינא".
ו) בדה"ש (ס"ק ע"ו, בי' ד"ה בשר).
ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שט"ז, עי' פרק י"ב הע' ו', מטבח הכשר עמ' רע"ד).
ח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ה הע' רמ"ו) – "שהלכתא כתירוץא קמא לאסור בכולו אף כששניהם כחושים (וכמשמעות הפמ"ג שם). אבל מסתברא שאין הלכה כן לקולא, ליחשב כשמן ממש. ואין להתיר בדיעבד לא להצריך נטילה במקום שיש ששים".
2. רק נטילה [קליפה].
א) פר"ח (ס"ק כ"ג) – "ומחזורתא דפיסקא דבין דאיכא ששים או דליכא ששים סגי בנטילת מקום, ולפי מה שאכתוב לקמן בסימן קכ"א ס"ק (י"ח) [יט] שאין הברזל בולע על ידי רותח יותר מכדי קליפה וכן משמע שכן דעת המחבר לשם [סעיף ז] דפסק דהשחזה מהני אפילו לחתוך בו רותח, א"כ גם לפי מה שפסק בכאן אין צריך ששים אלא כנגד קליפת מקום הסכין שחתך ודוק".
ב) ערה"ש (סעי' כ"ח) – "אך באמת דבר קשה הוא לומר שדוחקא דסכינא יגרום שתתפשט בכל החתיכה ולהדיא מוכח מדברי הרשב"א והראב"ד [בתה"ב] דבענין דוחקא דסכינא שוה דבר חריף לרותח גמור [פר"ח סקכ"ג]".
3. מראי מקומות.
א) רע"א (על המחבר סעי' ז') – "ברשב"א בתה"א (דף קכ"ה ע"א) כתב וז"ל ומ"מ סכין וכו' ואם חתך בו דבר חם או צונן חריף כאתרוג איכא מ"ד דקליפה מהני ואיכא מ"ד דנטילה בעי וזהו סברת הראב"ד עכ"ל מבואר דס"ל להרשב"א דדוחקא ורותח דין א' עם דוחקא וחריף וצ"ע".
ב) דעת תורה (על סעי' ז' ד"ה אם) – "וצע"ג לדינא".

ח. **רישא: הסכין בן יומו.** מחבר (סעי' ז') - "בשר רותח שחתכו בסכין חולבת, כל החתיכה אסורה אם אין בה ששים כנגד מקום הסכין שחתך הבשר".

1. רק ששים – ב"ח (ס"ק ה'), "כיון דהבשר רותח מכלי ראשון נתפשט הטעם של הסכין בכל הבשר ... ולא צריך כלל קליפה אלא בששים סגי".
2. ששים, וכדי קליפה.
א) ט"ז (ס"ק י"ג) – "ואפילו ברישא דיש ס' נגד כל הסכין אפ"ה צריך קליפה".
1) עי' לקמן, שיש מחלוקת אם קליפה לאו דוקא וצ"ל נטילה, או קליפה דוקא.

- (ב) חגורת שמואל (ס"ק כ"ד).
- (ג) חכ"א (כלל מ"ז סעי' א') – "ואף על פי שיש ששים צריך לקלוף גם המקום שחתך בו כדין כל איסור".
- (ד) ערה"ש (סעי' ל') – "ודבר פשוט הוא דגם בבן יומו ויש ששים מ"מ קליפה בעי כמו שיתבאר בס"ק ק"ה דדבר שהוא בלא רוטב אף שצריך ס' מ"מ במקום החתך צריך קליפה דבשם הבליעה יותר מבכל החתיכה כיון דליכא רוטב [ט"ז שם] ויש מי שרוצה לדחוק א"ע דא"צ בזה קליפה ואינו עיקר דפשיטא דצריך גם בזה קליפה [והטור והש"ע סוף סעיף ז' אתרווייהו קאי כמ"ש הט"ז ע"ש ודו"ק]".
3. ששים, וכדי נטילה.
- (א) כרתי (ס"ק כ"א) – "ומ"מ אף די ששים בו ס' מ"מ צריך נטילת מקום להחמיר".
- (ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ג) – "לאו דווקא קליפה אלא נטילת מקום על כל פנים והמחבר שגירת לישנא דהר"פ נקט".
- (ג) חו"ד (חי' ס"ק כ"ג, בי' ס"ק י"ד) – "ואף דאיכא ששים, מכל מקום בעינן כדי נטילה, דשם האיסור נסרך יותר, ט"ז [ס"ק יג]".
- (ד) צמח צדק (יו"ד סי' ס"ד) – "יש להחמיר בזה דבעי נט"מ וכ"כ הפמ"ג".
- (ה) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק מ', הארוך ס"ק ל"ה) – לשונו מובא לעיל.
- (ו) בדה"ש (ס"ק פ"ה, בי' ד"ה ששים) – "יש להחמיר כדיעה זו".
4. מראי מקומות – פ"ח (ס"ק כ"ג).
- ט. סיפא: הסכין אינו בני יומו. מחבר (סעי' ז') – "אבל אם אינו בני יומו, או אם אינו יודע שהוא בני יומו, אינו אוסר אלא כדי קליפה".
1. רק כדי קליפה.
- (א) ב"ח (ס"ק ח') – "פרק כיצד צולין ... ומתריך שאני סיכה דמשהו בעלמא הוא".
- (ב) פ"ח (ס"ק כ"ד).
- (ג) עי' גר"א (ס"ק כ"ד) – "דאפי' בכלול רותח אינו אוסר משום מעט שמנונית הנדבק בה אלא כ"ק וכמ"ש בפ"כ כ"צ (ע"ו א') שאני סיכה דמשהו כו' וז"ש כדי קליפה".
- (ד) חכ"א (כלל מ"ז סעי' ב') – "אין צריך ששים נגד הבלוע בסכין שהרי הוא לפגם ... לכן צריך קליפה דעל כל פנים אין בשמנונית הרבה רק דבר מועט ואינו מתפשט יותר מכדי קליפה".
- (ה) צמח צדק (יו"ד סי' ס"ד) – "ובאינו ב"י סגי בקליפה ודלא כמ"ש הפמ"ג דבעי נט"מ ולא דוקא קתני בש"ע קליפה לשטת הרשב"א ובאמת ז"א כמ"ש"ל שיש לחלק בענין הסכא של הטעם בין כשהאיסור משהו שעד כ"ק בלבד הוא נסרך ביותר. ומשם ואילך מתפשט בשוה כנ"ל".
- (ו) ערה"ש (סעי' ל') – "אינו אוסר אלא כדי קליפה מפני שהוא דבר מועט ובסי' צ"ו יתבאר דאוסר עד כדי נטילה וזהו בדבר חריף כמ"ש שם [ב"ח וש"ך סקכ"ט] ויש מי שאומר דכנגד השמנונית צריך ס' [ט"ז סקי"ג] והעיקר כדיעה ראשונה [פר"ח]".
- (ז) חזו"א (סי' כ"ב ס"ק ה') – "ולפ"ז אי אפשר לפרש הא דאמר בגמ' בסיכה משום דמשהו בעלמא היינו דבאמת נבלע בכלול אלא שיש ס' דא"כ א"צ קליפה, אלא איירי בליכא ס' [ואפשר דשמן הוי כחלב כחוש ואינו אוסר אלא כדי נטילה] ומ"מ חשיב משהו לענין שאין בכחו לפעפע בכלול ואפי' בכדי נטילה אינו מפעפע והטעם דצלי חם אינו אוסר כדי נטילה אלא ביש בו רטיבות אבל בנגוב אינו אוסר אלא כדי קליפה וכמ"ש"כ הרשב"א [חולין קי"א ב'] בשם הראב"ד, וה"נ איסור לה מועט נבלע בכדי קליפה ומתיבש ואין בו כח לפעפע טפי וכמבואר ברשב"א שם דמסוגין למד הראב"ד
- (ח) עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רמ"ח) – "שמעיקר הדין הלכה כהש"ך כפי הבנת הפר"ח. אבל אין לנו להתיר בלי הפס"מ אלא בציורים שמצינו בהפוסקים. שהא אין אנו בקיאים לשער מהו נחשב כדבר מועט. לפיכך אין להתיר אלא בציוור זה כלפי הסכין. או בסיכה, שהוא עיקר המקור. לפיכך במקרה שאפה עם רסס של חמאה (butter spray), מותר לקלוף ולאכול עם בשר".
1. פי', כדי נטילה – פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ג, "על כרחך בין בסיפא ובין ברישא קליפה לאו דווקא אלא נטילה וכאמור").
2. מראי מקומות – מהרש"ם (ח"ד סי' צ'), משמרת שלום (על מש"ז ס"ק י"ג בא"ד ג'), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק קט"ו).
2. ששים וכדי קליפה [מסתמא איכא ששים].
- (א) ט"ז (ס"ק י"ג, סי' צ"ו ס"ק א') – "בסיפא שאין בני יומו מותר מצד הסכין אלא מצד שמנונית שעליו והוא דבר מועט ויש ס' בשיעור קליפה נגדו על כן לא הוצרך להזכיר כאן ס' כיון דעל כל פנים בעי קליפ' בכל גוונא ... נלע"ד פשוט דאם אין ס' נגד השמנונית שעל הסכין דאוסר כולו והמיקל בזה אינו אלא מן המתמיהים".
- (ב) חגורת שמואל (ס"ק כ"ד).
3. ששים וכדי נטילה.
- (א) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק מ"ב, הארוך ס"ק ל"ה).
4. דעת הש"ך.
- (א) רק כדי קליפה – ש"ך (ס"ק כ"ט, "ונ"ל דס"ל דהשמנונית שעליו אינו אוסר יותר מכדי קליפה כיון שהוא דבר מועט כדאמרינן בר"פ כ"צ ... אבל לאוסר כולו ודאי דאם אינו בני יומו אין לאסרו משום השמנונית").
- (ב) ששים וכדי קליפה – נקודת הכסף (על הט"ז ס"ק י"ג, "וגם אני בש"ך ס"ק כ"ח) [כט] כשכתבתי דהשמנונית שעליו אינו אוסר יותר מכדי קליפה כיון שהוא דבר מועט כו', נשמרתי מזה, ולא כתבתי אפילו אין בו ששים, וכוננתי בזה כיון שהוא דבר מועט מסתמא איכא ששים נגדו. וגם לא הוצרכתי לפרש, דכיון דאפילו באינו בני יומו צריך קליפה, כמו שכתב ב"י [עמוד רכ"ט ד"ה ומ"ש], ודו"ק".

ג) מראי מקומות – פר"ח (ס"ק כ"ה), "שכיון שהגיד בש"ך שוב אינו חוזר ומגיד", הו"ד בפמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ט), יד יהודה (הארור ס"ק ל"ה).
 5. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק פ"ט, בי ד"ה אלא, "וצ"ע").

י. סתם סכין.

1. יש עליו שמנונית.
    - א) ש"ך (ס"ק כ"ט) – "דסתם סכין שמנוניתו קרוש על פניו".
    - ב) מנחת יעקב (כלל נ"ז ס"ק י"ז).
    - ג) פמ"ג (סי' צ"ו שפ"ד ס"ק ג').
    - ד) בדה"ש (ס"ק פ"ט).
  2. סכין נקי ואינו ב"י.
    - א) הבשר ל"צ קליפה – רע"א (על רמ"א סעי' ז', "צריך קליפה. משום הבעין שעל הסכין אבל בידוע שהסכין נקי אף בב"י א"צ קליפה ת"ח כלל ס"א").
  3. סתם סכין בזמן הזה.
    - א) רע"א (סי' צ"ו על הש"ך ס"ק ג') – "וכתב המנ"י ה"ה בקינוח בדבר קשה מהני ולכתחלה לא יחתוך בלא נעיצה י' פעמים ובתשו' חוט השני מסתפק באומר שהסכין היה נקי אם אמר' מלתא דלא רמ' ואולם בתב"ש (סי' י' סקי"ח) העלה דבלא מקונח דהדין בנעיצה אפילו דיעבד אסור בהדיח יפה ולא נעצה".
    - ב) פת"ת (סי' י' ס"ק ב') – "עבה"ט דבסכין לא מהני אינו בן יומו ועי' בתשובת פרח מטה אהרן ח"ב סוף סימן מ"ז שכתב דזה אינו אלא במקום שאין דרכם לנקות הסכינים היטב אבל אנו שזרכנו לנקות היטב ודאי דשרי ע"ש".
    - ג) דרכ"ת (ס"ק צ"ד, סי' צ"ו ס"ק ד') – "ועי' בשו"ת פרח מטה אהרן חלק ב' סי' מ"ז שהקיל לגמרי בענין זה וכתב דכל מה שאמרו להחמיר גם בסכין שאינו ב"י מפני השמנונית הדבוק עלי' היינו בסכיניהם שלא הי' מקונחים ונקיים כראוי אבל סכינים שלנו שזרכם לנקות היטב ואין שום שומן דבוק בהם הוי כשאר כלים עיי"ש. והבאתי דבריו לעיל סי' צ"ד (ס"ק צ"ג) ומעתה יבין המורה מעצמו לדון כזה הכל לפי מקומו ושעתו ופשוט הוא דגם במקום שזרכם תמיד לנקות היטב הסכין כנזכר מ"מ לא כל הזמנים שוין בזה כי גם במקומות שמקפידין בבית המבשלות לרחוץ הסכינים ולנקות הוא רק בשעה שרוחצין ומנקין שאר הכלים לאחר הבישול והאכילה אבל בשעה שעוסקין בבישול שדרך לחתוך בסכין אחת הנה ואחת הנה אין רוחצין אותו בין תשיש לתשיש ובזה יהי' המורה עיניו בראשו לדרוש על זה".
    - ד) הו"ד הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות ל"ד) – "בדרכי תשובה ... לפי זה יהיה תלוי מאיפה לקח הסכין, שאם לקחה מהמגירה, מסתמא היתה נקיה, שאין הדרך להניח שם סכין מלוכלכת, משא"כ אם לקחה מעל השולחן, יש לחוש שכבר השתמש בה והיתה מלוכלכת".
    - ה) הגר"חפ"ש זצ"ל (דברי חכמים יו"ד אות ח') – "האם איכא שמנונית בסכינים שלנו. תשובה: הגר"חפ"ש פסק, שדרך כלל היום משתמשים עם מים חמים וספוג וסבון (Sponges & Soap) ליכא שמנונית".
    - ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' רמ"ט) – "שבזמ"ז סתם סכין שאינו משונן נקי הוא. וסתם סכין משונן אינו נקי. ואף סכין משונן שייך לנקות אותה ע"י סבון ומים חמים (מאוד), ואין צריך נעיצה".
    - ז) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ט' סעי' כ"ז) – "בזמננו שמקפידים על הנקיון, ומדיחים ומשפשפים את הסיכינים לאחר כל שימוש, אם הוציא סכין ממקום שמונחים בו כלים נקיים, כגון המגירה או הארון, יש להחשיב את הסכין מן הסתם נקי".
    - ח) מראי מקומות – שד"ח (אסיפת דינים מערכת בב"ח אות ב'), בדה"ש (ציונים ס"ק קפ"ה, סי' צ"ו ס"ק י', בי' שם ד"ה או), פתחי הלכה (ארטסקרול פרק י"ב הע' ט"ו, הע' ט"ז, מטבח הכשר פרק ח' הע' י"א).
- (1) קשה: שכ' לקמן "שאם שהה עד שנתייבש הלחלוחית עליו צריכין נעיצה", ואיך אומרים שסכינים נקיים בזמן הזה. [ובפשטות, זהו בכל ציורים. בין שמשמש הסכין עם חמאה או גבינה, או לחתוך בשר או עוף].
- (2) ואפשר י"ל ששם הוי רק לכתחילה שצריך נעיצה, שאולי נתייבש הלחלוחית עליו. וכאן הוי בדיעבד, שאולי לא נתייבש הלחלוחית עליו, וגם יש ביטול ברוב [או ששים, עם הוא דבר חם]. וצ"ע.

יא. השחזת סכין: אם מותר להשתמש על סכין בשרי וגם סכין חלבי.

1. הגר"ש מילר שליט"א (2171 #) (Rabbi a. Bartfeld as revised by Horav Shlomo Miller Shlit'a) -

Q. Can you use a single sharpener to sharpen knives fleishig and milchig? How about giving them to sharpen to a non-Jewish company?

A. On question 655 in regards to the use a metal or stone knife sharpener for fleishig and milchig knives, and if they require tevilah, we wrote: 'Poskim permit using the same sharpening stone or steel for meat and milk knives and utensils even when used that day (Ben Yomo) and even if the sharpening creates enough heat that reaches the Yad Soledes temperature (about 45°C). However they should be clean, but could be slightly wet. (Shevet Hak'hosi Y.D. 192 - Moriah, year 16: Av: p. 88, quoting Horav Y. N. Karelitz Shlit"a - Ohel Yaakov 92: n. 72.) They (sharpeners) do not require immersion in a Mikva since they don't come in contact directly with food. Horav Shlomo Miller's Shlit"a opinion is similar.

In regard to giving them to sharpen to a non-Jewish company, Hagolas Keilim (13: 260) quotes an opinion that does not allow giving knives to a Gentile to sharpen out of concern that the sharpeners will have a

residue from non-kosher meat or fats. However, he points out that, in our times, people regularly give knives to be sharpened when they are clean. Furthermore, he mentions that even in the time of the Rishonim, some Poskim were not concerned about this issue. For example, the Mordechai (Avoda Zara 833), discussing the danger of giving a knife to a non-Jew for sharpening, raises only the concern that the craftsman will use it for his own personal use, not that the sharpening itself is problematic.

Horav Shlomo Miller's Shlit'a opinion is that when using a knife sharpening service, care must be taken to clean the knives properly before and after giving and receiving them. Also great precaution should be taken to mark properly the knives, so they will not be exchanged for others.

2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Can a knife sharpener be used for both milk and meat knives that are clean? Is there a difference if the knives are smooth and not serrated?

R' Y. Berkovits wrote: A smooth knife - no problem. A serrated knife - we are afraid that there is בעין in the grooves, so it should not be done.

יב. מראי מקומות.

1. ערה"ש (סעי' ל"ה), דרכ"ת (ס"ק פ"ט) - "ודע דסכין חולבת במדינתנו כשבא שאלה לפני החכם יחקור במה הסכין חולבת דע"פ רוב אין משמשין בסכין של חלב ברותח כלל ורק חותכין גבינה וחמאה ואין בו דין סכין חולבת כלל ולכן צריך החכם לחקור בזה כדי שלא להפסיד ממון ישראל חנם דהשוואלים אינם בקיאים בזה כידוע לנו".

2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Can a knife sharpener be used for both milk and meat knives that are clean? Is there a difference if the knives are smooth and not serrated?

R' Y. Berkovits wrote: A smooth knife - no problem. A serrated knife - we are afraid that there is בעין in the grooves, so it should not be done.

טז | בשר עם דוחקא דסכינא.

א. יד סולדת בו.

1. אם בני"י, ששים והגעלה - מחבר (סעי' ז').

א) ג' טעמים בש"ך (ס"ק כ"ז).

2. בכלי שני - עי' לקמן.

ב. הבשר אין יס"ב אבל עדיין חם, עם דוחקא דסכינא.

1. בשר קליפה, סכין נעיצה.

א) פמ"ג (סי' י' שפ"ד ס"ק כ"ב ד"ה דין חדש) - "דדוחקא וחם קצת לא גרע מחום בית השחיטה ודוחקא, ומכ"ש חום כלי שני שהיס"ב דיש להחמיר".

ב) יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ז, הארוך ס"ק ל"ט) - "ואף כשאין י"ס בהבשר יש לקלוף והסכין צריך נעיצה".

ג) עי' אורחות הבית (פרק ז' סעי' מ"א) - "ויש מחמירים שבדוחקא אוסר כדי קליפה אף בחום שאין היד סולדת בו".

ד) עי' בדה"ש (ס"ק ק').

ה) פתחי הלכה (ארטסקרול עמ' שי"ח, מטבח הכשר עמ' ר"ג, עמ' רט"ו).

1) א"כ הסכין ודאי נקי, החתיכה צריך רק הדחה היטב - פתחי הלכה (ארטסקרול עמ' שי"ח, מטבח הכשר עמ' רט"ו),

(knife was certainly clean and not ben-yomo, the entire meat may be eaten after it is rinsed

2. הבשר א"צ קליפה.

א) תוספת ירושלים (על סעי' ז' בהגה"ה).

ב) דרכ"ת (ס"ק ק') - "צריך קליפה. והיינו אם עכ"פ היס"ב. ס' תוספת ירושלים".

ג. בשר צונן, עם דוחקא דסכינא.

1. נכון לקלוף הבשר.

א) א"ה (כלל ל"ו דין ח') - "ונכון לקלוף הבשר כ"פ אפי' אם שניהם צוננים דלענין שמנונית בעין שעל הסכין אין ראוי לחלק גבי קליפה בין רותח לצונן משום דוחקא דסכינא".

ב) חכ"א (כלל מ"ז סעי' ג') - "אפילו היה הבשר צונן נכון לקלוף הבשר ... אבל מדינא בבשר צונן אין צריך אלא הדחה ושפשוף היטב".

ג) עי' יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ז) - "ואף בצונן גמור הבשר מבושל דרכיך הנכון לקלוף וצ"ע".

ד) בדה"ש (ס"ק ק') - "נכון לקלוף הבשר גם בזה [כן כתב החכ"א, ונראה בטעמו דשמא דוחקא דסכינא מבליע כדי קליפה אף בצונן]".

ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שי"ח, מטבח הכשר עמ' ר"ו).

2. סכין.

(א) נעיצה – עי' חכ"א (כלל מ"ז סעי' ג', "אפילו היה הבשר צונן ... והסכין צריך נעיצה").
 (ב) הדחה היטב – חכ"א (כלל מ"ז סעי' ד' אות ג', "ואם חתך בו צונן סגי בהדחה היטב"), זבחי צדק (ס"ק נ"ג), כה"ח (ס"ק ע"ו, "ומיהו אם חתך בו בשר צונן סגי בהדחה").

1) **אא"כ שהה עד שנתייבש הלחלוחית עליו, צריך נעיצה** [או שפשוף היטב].
 א. יד יהודה (הקצ"ר ס"ק מ"ו) – "אף בבשר צונן דרך דוקא מיד מהני קנוח אבל אם נתיבש הלחלוחית שעליו צריכין תמיד נעיצה".

ב. בדה"ש (ס"ק ק"ד) – "אבל אם שהה עד שנתייבש הלחלוחית עליו צריך גם בזה נעיצה דע"י שנתייבש נדבק עליו ביותר".
 ג. עי' דבר חריף (פרק ח' סעי' ו') – "יש אומרים ... לפיכך, חמאה שמרחה על לחם בסכין בשרי ... חוזר הסכין לשימוש לבשרי לאחר שדיחנו במים ויקנחנו היטב, וידיחנו מיד טרם תתייבש הלחלוחית שנדבקה על הסכין".
 ד. הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות ל"ה) – "וגם לא סגי לרחוץ הסכין [ואף אם ישראל מנקה אותן] משום שכל שלא הדיחו מיד, נדבק עליו השמנונית וצריך נעיצה בקרקע י' פעמים [והמקור לזה מהרמ"א (סי' ס"ט)]. לגבי דם שנתייבש על סכין, וביד יהודה (סי' צ"ד) כתב ה"ה בכל דבר".
 ה. פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' ד"ש, עמ' ש"ח, מטבח הכשר סוף עמ' ר"ה, סוף עמ' ר"ו).
 ו. הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ט' סעי' כ"א אות ב').

ד. **גבינה קשה צונן [או בשר קשה צונן], עם דוחקא.**

1. הסכין.

(א) נעיצה – או"ה (כלל נ"ח דין ד'), ש"ך (ס"ק ל"א, "ומ"ש והסכין צריך נעיצה אף שהבשר הוא רך אבל אם חתך בו דבר קשה כגון גבינה קשה וכה"ג אע"פ שהוא צונן צריך הסכין נעיצה כמ"ש האו"ה כלל נ"ח ד"ד"), כרתי (ס"ק כ"ג, "ואם חתך דבר קשה צריך נעיצה אפילו בלי כלי שני וצונן לגמרי. פרי חדש (ס"ק כ"ח והש"ך ס"ק ל"א בשם איסור והיתר הארוך כלל נ"ח דין ד'), הגורת שמואל (ס"ק כ"ט), חכ"א (כלל מ"ז סעי' ד' אות ד', "דבר קשה כגבינה קשה אף על פי שהגבינה צונן צריך נעיצה"), זבחי צדק (ס"ק נ"ג), יד יהודה (הקצ"ר ס"ק מ"ו), כה"ח (ס"ק ע"ו), בדה"ש (ס"ק ק"ד), שבט הקהתי (ח"א סי' רי"ט, לשונו מובא לעיל), שערי תורת הבית (שער א' סי' ג' פרק ב' שאלה ב'), דבר חריף (פרק ח' סעי' ו'), פתחי הלכה (ארטסקרול עמ' ש"ט, מטבח הכשר עמ' ר"ז), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ט' סעי' כ"א אות א').

(ב) הדחה היטב – פר"ח (ס"ק כ"ח, "ולי נראה דדוחקא דסכינא לחודיה בלא חום כל דהו אינו כלום").

(ג) מראי מקומות – ערה"ש (סעי' ל"א, "דאילו היה דבר קשה גם בצונן צריך נעיצה כגון סכין של בשר שחתכו בו גבינה קשה צריך נעיצה ויתבאר בסי' קכ"א [שם] ויש חולק בזה").

2. **מה הגדר של 'קשה'.**

(א) רק גבינה קשה ממש.

1) הגרחפ"ש זצ"ל (דברי חכמים יו"ד אות י"ב) – "באם חותכים בשר צונן קשה עם סכין חלבי האם בעיני נעיצה, (לשיטת הש"ך בסי' צ"ד ס"ק ל"א). תשובה: הגרחפ"ש פסק דלא בעיני נעיצה, דדוקא דבר קשה כגבינה בעיני נעיצה, אך בשר אינו קשה כל כך".

2) בדה"ש (ציונים ס"ק רי"ז) – "אין ר"ל שהוא רך טובא דבכה"ג ליכא דוחקא דסכינא כל עיקר וכמש"כ בביאורים בד"ה שחתכו וכו' ע"ש אלא ר"ל שאינו קשה הרבה אלא כסתם בשר".

3) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ב הע' כ"ט, עי' הע' ל"א) – "very hard Swiss cheese".

4) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ט' הע' מ"ח) – "וראיתי אצל התימנים שיש להם גבינת עיזים קשה מאד, שצריך לגרדה ב'פומפיה'. כמו כן, מצוי בהרבה בתים **שמקפואים** גוש גבינה צהובה, ויש לצדד שדינה כבשר קפוא שאם נחתך בסכין מהמין ההפכי צריך נעיצה".

(ב) אפילו חמאה קשה.

1) שבט הקהתי (ח"א סי' רי"ט) – "ולכאורה חמאה קשה הוי כגבינה קשה ... אם החמאה ה' קשה בעי נעיצה ואם היה רך סגי בהדחה".

2) דבר חריף (פרק ח' סעי' ו') [יש לדון מהמראי מקומות שלו, שאינו מוכרח] – "ובאם החמאה היתה קשה (וכגון שנתקשה מחמת הקור וכיו"ב) טעון הסכין נעיצה כדי שיחזור לשימוש לבשרי".

(ג) מראי מקומות.

1) מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק ח' הע' ט"ז) –

There seems to be a difference of opinion as to whether soft meat is considered a soft food regarding this halachah ...

3. הגבינה.

(א) נכון לקלוף – חכ"א (כלל מ"ז סעי' ד', "כיון שהסכין צריך נעיצה יש להחמיר ולהצריך קליפה ובמקום הפסד יש להקל"), מטבח הכשר (ארטסקרול עמ' ר"ז, עי' פתחי הלכה עמ' ש"ט).

(ב) מיקל [אם הסכין בודאי נקי] – עי' בדה"ש (בי' ד"ה נעיצה, עמ' רע"ט, "ועיין בחכ"א ... קשה לעמוד בכירור על כוונתו שם דנראה שאיזה טעות סופר נופל שם בדבריו עיין שם וגם לא ידעתי מקור לזה שיהא צריך קליפה על הגבינה וצ"ע"), שערי תורת הבית (שער א' סי' ג' פרק ב' סוף שאלה ב').

יז | דבר גוש: עם דוחקא דסכינא.

א. מיקל: החתיכה צריך רק כדי קליפה, והסכין צריך רק נעיצה.

1. רמ"א (סעי' ז') – "אם הוא כלי שני, הבשר צריך קליפה; והסכין, נעיצה בקרקע, וכן נוהגין".

ב. מחמיר: החתיכה אסור כולו, והסכין צריך הגעלה.

1. ט"ז (ס"ק י"ד) – "ולפי הנראה לע"ד יש להחמיר במקום שיש דוחקא דסכינא".

2. פר"ת (ס"ק ט') – "כיון דהוי חם ואיכא דוחקא דסכינא מבליע בכוליה".

3. באה"ט (מהרי"ט, ס"ק כ"א).

4. חגורת שמואל (ס"ק כ"ז, אמנם עי' סי' ק"ה ס"ק ו') – "והעלה הט"ז לדינא הכי דבמקום שיש דוחקא דסכינא כגון סכין שחתך בה בשר רותח או דגים יש להחמיר אף בכלי שני כיון שיש תרתי לריעותא שהוא דבר גוש ואיכא דוחקא דסכינא ... וכן ראוי לנהוג כותיה".

5. חכ"א (כלל ס' סעי' י"ב, עי' כלל מ"ז סעי' ד') – "ובהפסד מרובה יש לסמוך ... אלא אם כן יש גם כן דוחקא דסכינא ודבר גוש אז יש להחמיר".

6. יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ה, הארוך ס"ק ל"ז, סי' ק"ה הקצר ס"ק כ"ו, הארוך ס"ק י"ד) – "אבל אם חתך בסכין שיש נמי דוחקא אין להקל כלל".

7. אורחות הבית (פרק ז' סעי' מ"א) – "אם חתך הבשר שהיד סולדת בו בסכין חלבי בן יומו, שהסכין דוחק, (אף שהבשר בכלי שני) אין להקל".

ג. הפמ"ר, מיקל.

1. ערה"ש (סעי' ל"ב) – "ויש מי שמחלק בדוחקא דסכינא ודאי כן הוא והיינו כשחתך בסכין בשר חם אפילו בכלי שני ושלישי יש להבשר דין כלי ראשון אבל בלא דוחקא דסכינא כגון שלקח בכף את הבשר או הקאס"ע יש לזה דין כלי שני ... ובודאי נכון להחמיר כדיעה זו שיש בזה סברא נכונה אמנם בהפסד מרובה או בדיעבד כדאי הוא רבינו הרמ"א לסמוך עליו דעיקר חמימות הכלי ראשון הוא ע"י דפנות של הכלי ולכן גם בגוש כיון דליכא דפנות הכלי אין לזה דין כלי ראשון".

ד. לעת הצורך, מיקל.

1. חת"ס (יו"ד סי' צ"ה, אמנם שמחמיר מצד כלי שני אא"כ במקום הפמ"ר) – "ועוד עיין ר"ן פרק כ"ש קל"ח ע"ב בסופו דסכיני' בעי כלי ראשון משום דזמנין דמעיל להו בדודי דבשרא והוה ליה כעין כפא עד כאן לשונו ואי איתא תיפוק ליה שחותכין בו דבר גוש אלא על כרחך לית ליה כמהרש"ל הנ"ל ... ועוד אין שרש לדבר בש"ס ופוסקים וכן קבלתי ממורי הגאון זצ"ל להקל בדבר גוש בעת הצורך".

ה. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ק"א, "בהפסד מרובה, וצ"ע").

1. יש"ש (חולין פרק ז' סי' מ"ה), הו"ד בט"ז (ס"ק י"ד) – "אבל תבשיל, כגון אורז או דוחן, או דגים, שנבלע בהם בשר או חלב, אם תחב בהן כף של בשר או חלב בן יומו, שפיר אוסר בליעה את המאכל, וחשיב המאכל כולו בשר או חלב ונאסר עם הכף".

(א) עי' סי' ק"ה סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

2. ב"ח (סי' ק"ה ס"ק ה') – "ולפי זה סכין חולבת שחתכו בו בשר רותח לאחר שהונח בכלי שני אם היד סולדת בו נאסר הסכין דהבשר מפליט מעצמו ומבליעו בסכין אבל אין הבשר נאסר שאין כח בחום דכ"ש להפליט הבלוע בסכין ויבלענו בבשר דזה הוי כבישול אלא לפי שסתם סכין השמנונית דבוק עליו ונבלע בבשר רותח לכך נאסר בכדי קליפה והוראה זו דלא כהרב בהגהת שלחן ערוך שכתב לעיל בסימן צ"ד (ס"ז) דהסכין אינו נאסר דליתא אלא הסכין נאסר וצריך הגעלה וכמו שפסק מהרש"ל אבל דלא כמהרש"ל שכתב דהבשר כולו נאסר דליתא אלא אינו נאסר אלא כדי קליפה כמ"ש הרב בהגהת שלחן ערוך (ס"ג) ובתורת חטאת (כלל סא דין יג) והבאתי דבריהם לעיל סוף סימן צ"ד (ס"ח) גם דלא כמ"ש מהרש"ל ...".

3. לענין דבר גוש [בלי דוחקא דסכינא] – עי' סי' ק"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

4. לענין גוש המוקף רוטב בכלי שני, האם דינו כדבר לח. כגון מרק שיש בו גזר וכדו'. [פת"ת כאן] – עי' סי' ק"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

5. לענין כלי שלישי [פת"ת כאן] – עי' סי' ק"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ו. רמ"א (סעי' ז') – "וכל זה בבשר רותח בכלי ראשון, ואז אם הסכין בן יומו ואין ס' בבשר נגד הסכין הכל אסור, ואף הסכין צריך הגעלה".

1. קשה, שלכאורה הסכין צריך ליבון – יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' י' אות ב').

2. רב פעלים (ח"א יו"ד סי' י"ט ד"ה שוב) – "בדברי מור"ם ז"ל בהגהה, בסי' צ"ד סעיף ז' בדין בשר רותח שתחבו בסכין חולבת, שכתב אם אין הסכין בן יומו ואין ששים בבשר הכל אסור, ואף הסכין צריך הגעלה ע"כ, וקשא והלא אין כאן רוטב אלא חתיכת בשר, והול"ל הסכין צריכה ליבון, וכמ"ש בסי' קכ"א סעיף ז' בסכין של גוים, דאם רוצה להשתמש בה בחמין צריכה ליבון, מפני שפעמים מהפך בו הגוי בשר אצל האש, או מתקן בו נר חלב וכנז' בלבוש ע"ש, וא"כ כאן דלא עשה בה ברוטב אלא רק ביובש, צריכה ליבון. ואמרתי לתרץ בס"ד ... לפ"ז להכי כתב רמ"א דסגי בהגעלה, כיון דאיירי בחתיכה שנוטלה מתוך הרוטב, וקודם שנתייבשה חתך אותה, דעדיין הרוטב מובלע בתוכה ולא נתייבש, דחשיב זה דבר לח לענין הגעלה, וכמ"ש הרא"ש ז"ל בדין מחבת דאע"פ דנתייבש המשקה, עכ"ז עדיין לחלוחית שלו קיימת דבכהאי גוונא תסגי בהגעלה, ולא חשיב בולע ע"י האור לבדו ... נמצא שעושה סברה לומר אף על פי שהחתיכה שאין בה רוטב עודנה בכלי ראשון, שהיה על האש ועדיין היס"ב אלא שהסירו אותה מעל

האש ונפל או נתחב שם דבר איסור דסגי בהגעלה, כי אין זה החום עושה פעולת האש ממש לענין זה להצריכה ליבון, וא"כ י"ל דגם הכא מ"ש רמ"א ז"ל, וכל זה בבשר רותח בכלי ראשון, **היינו שהסירו אותו מעל האש** ורק שהוא עודנו רותח שהיס"ב, ולהכי לא מצריך לסכין ליבון אלא סגי לה בהגעלה".

3. **בשר חם שאינו על האש דינו ככלי ראשון, וסגי בהגעלה** – פמ"ג (או"ח סי' תנ"א מש"ז ס"ק ה', א"א ס"ק י', "ואמנם דבר שבלע ע"י אש דבעי ליבון, כל שהוסר מאש תו אין לו דין ליבון, ומשום הכי כתב המ"א באות ו' שתוחב לפאנקוק"ן בעודו [על האש] ... אותם סכינים שחוטכין בהם לחם חם בהוסר מאש די בהגעלה, הא בעודו בתנור אף שגרוף וקטום התנור מקרי ע"י אור"), **רב פעלים** (ח"א יו"ד סי' י"ט ד"ה שוב, לשונו מובא לעיל), **חלקת בנימין** (סי' קכ"א ס"ק ע"ב, "דאע"פ שנתחמם הבשר על האש הואיל ועתה אינו על האש חזר דינו ככלי ראשון"), **מטבח הכשר** (ארטסקרול, סוף עמ' שמ"ח, עמ' שנ"ד, פרק י"ד הע' צ"ב).
4. ע"י סי' קכ"א סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

יה [גבינה בפנאד"ש - סעיף ח']

א. מה הציר.

1. שנפל הגבינה על הקערה – ט"ז (ס"ק ט"ו, "פי' קערה של בשר דהיינו שעושין בה מאכל של בשר הנקרא פנאד"ש").
2. שנפל הגבינה על הפנאד"ש – ש"ך (ס"ק ל"ב, "פי' שנפל על פנאד"ש חמה גבינה אפילו לחה סגי לפנאד"ש בקליפה").
3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ק"ה, ציונים ס"ק רכ"ד).

ב. פוסקים כמו הט"ז [שנפל הגבינה על קערה] – זבחי צדק (ס"ק נ"ד, "וב' הפירושים אמת והדין כן"), יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ח, הארוך ס"ק מ'), חזו"א (סי' כ"ב ס"ק ו' ד"ה ומיהו, "דבאמת איירי בנפלה על התנור"), בדה"ש (ס"ק ק"ה, "ולדינא נראה לענ"ד עיקר לתפוס את פירוש הט"ז בהך מילתא").

1. הדין: הכלי אסור כדי קליפה.
2. האם דין זה מיוחד לגבינה או לא.
  - א) דין מיוחד לגבינה – יד יהודה (הארוך ס"ק מ').
  - ב) כל אוכלים לתוך כלים בולע רק כדי קליפה – חזו"א (סי' כ"ב ס"ק ו', "סי' צ"ד ש"ך ס"ק ל"ב דאין דרך גבינה ליכנס כל כך, הדבר תימא כיון דכל חם בלא רוטב אוסר כדי נטילה, מניין לנו שיצתה גבינה מכל אוכלין שבעולם שלא תבליע ואין דרך הראשונים ז"ל לקבוע הלכה בלא מקור בגמ' ואילו היה בגמ' מבואר חילוק בין אכל לאכל היה אפשר להכריע דגבינה בכלל האוכלין שאינן אוסרין כדי נטילה אבל אחרי שלא נזכר חילוק בדבר מנ"ל לומר כן וגם הסברא אינו מובן ולכאורה גבינה לא גריעא מבשר וככר ... ומיהו נראה דבאמת איירי בנפלה על התנור וס"ל לרי"ו דמאכל וכלי אין אוסרין זא"ז אלא כדי קליפה דדוקא במאכל שנוח לבלוע ונוח לפלוט אמרינן דשניהם חמים בלא רוטב אוסרין כדי נטילה אבל כלי ואוכל אינן אוסרין רק קליפה והיינו דאמר הרי"ו דאפי' גבינה רכה שהיה אפשר לומר דהוי כח ממש והיה ראוי לאסור כולה מ"מ אין דרך גבינה להבליע כמו לח ממש"), בדה"ש (ס"ק ק"ה, "שהכלי בולע מן האוכל רק בכדי קליפה [אבל לעולם הגבינה לא שונה משאר מאכלים בכח בליעתה שאין לנו מקור מהגמרא לחלק בכך]").
3. למנהגנו [שלא מחלקים אם כחוש], אוסר עד ששים – יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ח, הארוך ס"ק מ'), בדה"ש (ס"ק ק"ה, בי' ד"ה אם).
4. לשיטתם, גבינה על פנאד"ש צריך נטילה, ולמנהגנו [שלא מחלק אם כחוש] אוסר עד ששים – בדה"ש (ס"ק ק"ה).

ג. פוסקים כמו הש"ך [שנפל הגבינה על פנאד"ש] – פר"ח (ס"ק כ"ט), יעבץ (מגדל עוז פרק ז' סעי' י"ח, "נפלה גבינה קשה על מאכל בשר רותח או בקערה רותחת. אפי' היא בת יומא. אינה אוסרת אלא כדי קליפה בכשר ובגבינה. ואם היא לחה ורטובה: אוסרת כדי נטילת מקום. ואז הקערה אסורה"), גר"א (ס"ק כ"ט), רע"א (סי' ק"ה על מחבר סעי' ד', לשונו מובא לקמן), זבחי צדק (ס"ק נ"ד, "וב' הפירושים אמת והדין כן"), ערה"ש (סעי' ל"ג).

1. הדין: פנאד"ש כדי קליפה.
  - א) לפי הש"ך, הדין מיוחד לגבינה – ש"ך (ס"ק ל"ב, "ול"ד דדלקמן סימן ק"ה דאיסור שנפל על היתר חם צריך נטילה דאין דרך גבינה ליכנס כל כך"), ערה"ש (סעי' ל"ג, "כלומר שהיא בעצם נוטה ליבשות וקשיות אף כשהיא רכה ושמיינה ולכן אינה נכנסת הרבה ודי כדי קליפה").
  2. דין הגבינה.

א) כדי נטילה [אם הפנאד"ש כחוש] – ש"ך (ס"ק ל"ב, "וא"כ הגבינה עצמה צריך נטילה"), פר"ח (ס"ק כ"ט), לחם הפנים (ס"ק ל"ד), בית לחם יהודה (ס"ק כ"ט), זבחי צדק (ס"ק נ"ה), ערה"ש (סעי' ל"ג).

ב) למנהגנו [שלא מחלק אם כחוש], אוסר הגבינה עד ששים – דגול מרבבה (על ש"ך ס"ק ל"ב, "ואם הפנאד"ש שמן, נאסרה הגבינה כולה. ולדין בכל ענין נאסרה כולה"), חו"ד (חי' ס"ק כ"ח, בי' ס"ק י"ז, "והגבינה אסור כדי נטילה. ולדין, כדי שלא לחלק בין כחוש לשמן, אף גבינה אוסר עד ששים"), דרכ"ת (ס"ק ק"ח), בדה"ש (ס"ק ק"ו).

3. למנהגנו [שלא מחלקים אם כחוש], מה הדין בפנאד"ש.

א) מחמיר – חו"ד (חי' ס"ק כ"ח, בי' ס"ק י"ז, "גבינה. עיין ש"ך ס"ק ל"ב, עד שאין דרך גבינה ליכנס כל כך. זהו לדעת המחבר, אבל לדין שכתב הרב בהג"ה סימן ק"ה דכדי שלא נחלק בין כחוש לשמן משוינן הכל לשמן אף בדבר שאין בו סרך שמנונית, ע"ש, אף בגבינה אוסר הכל. וכן מוכח בסימן צ"א סעיף ה' דאפילו במליחה אוסר הגבינה עד ששים. והא דלא הגיה הרב כאן, דסמך עצמו אסימן ק"ה"), יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ח).

ב) מיקל – בדה"ש (בי' סוף ד"ה אמ, "החוו"ד ... וקשה דהא דלא מחלקינן בין כחוש לשמן ה"ט משום דאנן איננו בקיאים לדעת מהו כחוש ומהו שמן אבל לענין גבינה הואיל ואמרת שהיא שונה משאר מאכלים ואף מהכחושים שהגבינה אף נטילה אינה צריכה אלא די בקליפה תו מה בקיאות צריך בזה ...) (").
ג) מראי מקומות – כה"ת (ס"ק ע"ז).

ד. למעשה: גבינה חמה שנפלה על בשר חם.

1. לדעת המחבר, תלוי במחלוקת הט"ז והש"ך.
א) מיקל, רק כדי קליפה – רע"א (סי' ק"ה על מחבר סעי' ד' [אולי רק בדעת המחבר], "אינו אוסר אלא כדי נטילה. ואם הניח גבינה חמה על בשר חם אינו אוסר רק כדי קליפה (לעיל ס"ס צ"ד)").
ב) מחמיר, כדי נטילה [ולמנהגנו, אוסר עד ששים] – חזו"א (יו"ד סי' כ"ב ס"ק ו', לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק ק"ה).
2. לדעת הרמ"א, שאין אנו בקיאים.
א) לפי הבנת הש"ך, יש מחלוקת אם מקילים בזה"ז - עי' לעיל.
3. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' ק"ה ס"ק ק"ה), בדה"ש (סי' ק"ה סעי' ד' בי' ד"ה אינו, עמ' רע"ח).
א) ש"ך (סי' צ"א ס"ק י"ט), פ"ר"ח (שם ס"ק י"ז), כה"ת (שם ס"ק נ"ח) – "שאם היתה שמנה כו'. כלומר דאם היתה אחת מהן שמינה או הגבינה או הבשר הכל אסור דאזיל האי ומפטם להאי והוי כאילו הכל שמן".
1) מראי מקומות – אור העולם (סי' צ"ד הע' ל"ה).
ב) פ"מ"ג (סי' צ"ד מש"ז ס"ק ט"ו) – "דין א' שאין כח בגבינה אפילו לחה לכנוס במאכל כי אם כדי קליפה זה לא שמענו וגם לא ראיתי ממורי הוראות שחילקו בכך וכי תימא דאין הכי נמי המעיין בסי' צ"א [ס"ה] לא משמע כך וצריך עיון".

ה. מחבר (סעי' ח') – "וכן גבינה חמה בקערת בשר בת יומא, אינו אוסר אלא כדי קליפה".

1. אפילו הקערה חמה – ש"ך (ס"ק ל"ג), פ"ר"ח (ס"ק ל'), לחם הפנים (ס"ק ל"ה), בית לחם יהודה (ס"ק ל'), גר"א (ס"ק ל'), זבחי צדק (ס"ק נ"ו), ערה"ש (סעי' ל"ד), דרכ"ת (ס"ק ק"ז), כה"ת (ס"ק ע"ט), בדה"ש (ס"ק ק"ז).
א) לפי הט"ז, "היא היא" – פ"מ"ג (מש"ז ס"ק ט"ו).
ב) לפי הש"ך, שהגבינה כדי קליפה – ש"ך (ס"ק ל"ג), "דין זה למד בב"י מדין פנאד"ש וס"ל דדבר הבלוע אינו נכנס יותר מגבינה".

ו. "גבינה קרה שנפלה ע"ג בשר צלי חם הגבינה צריך קליפה מפני שבלע מהבשר אע"פ דגבינה לא פלט ואין לו מקום לבלוע מ"מ בולע טעם – חנות יאיר (סי' ק"ד), חיד"א (סי' ע"ו שירורי ברכה ס"ק ב'), זבחי צדק (סי' ע"ו ס"ק ג'), בן איש חי (שנה ב' פר' קדושים אות ג'), "אם גבינה קרה ולחה נפלה על הצלי בעודו חם, צריכה הגבינה קליפה, מפני שבלעה מן הבשר, דאף על גב דלא פלטה, בולעת טעם בשר, וכנזכר בשירורי ברכה ד", כה"ת (סי' ע"ו ס"ק ז').
1. צ"ע עליהם – מגיה על זבחי צדק (שם הע' קל"ג), הליכות עולם (ח"ו עמ' קצ"ז).

ז. בורקס: אם הניח בורקס עם גבינה ע"ג הסיר של תושלנט.

1. הל' בב"ת (הופשטטר, פרק ד' סעי' ל"ב) – "אם הניחו מאכל של בצק שיש בו מילוי גבינה [כגון 'בורקס', 'טוסט' עם גבינה וכדו'] על גבי מקום בשרי, כגון צלחת או שיש בשריים, כיון שהבצק המפסיק מהגבינה עביו יותר משיעור קליפה, לא נאסר המקום כלל. ואפילו אם הונח על כלי חם, כגון שנתחמם ה'בורקס' בתנור על גבי תבנית בשרית, מכל מקום לדעת הרבה פוסקים הכלי אינו נאסר מהגבינה הממולאת ב'בורקס'. אמנם ה'בורקס' עצמו צריך קליפה במקום הנגיעה בכלי [אם היה הכלי בן יומן], שישנה העברת טעם מהכלי למאכל בכדי קליפה. נגע ה'בורקס' בחתיכת בשר, ה'בורקס' נאסר כולו, שטעם הבשר מתפשט בכולו [כמבואר לעיל שאפילו אם הבשר כחוש, מכל מקום אין אנו בקיאים בין כחוש לשמן], אך הבשר אינו נאסר כלל, כיון הבצק שהוא יותר מכדי קליפה מפסיק בינו לבין הגבינה".

ח. בלוע בכלים: כלי איסור שנגע בהיתר [בלי רוטב].

1. עי' סי' ק"ה סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

יט] בשלו דבש בקדירה בשרי - סעיף ט'.

א. בשלו דבש עם בשר.

1. עי' סי' ק"ג סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ב. מה הדין.

1. הדבש והקערה מותר – ש"ך (ס"ק ל"ד), חזו"ד (חי' ס"ק כ"ט), חכ"א (כלל מ"ח סעי' י"ד), "מותר אף למנהגנו בין הדבש ובין הקערה".
א) אף לרמ"א [שמחמיר בעירורי, בסי' צ"ה סעי' ג'] – ש"ך (ס"ק ל"ד), "ואולי כיון דיש כאן תרתי למעליותא דאפילו בנתבשלו הרבה פוסקים והמחבר מכללם מתירין לאכלן בכותח וכן יש פוסקים דשמנונית בדבש הוי נטל"פ שרי לדעת הרב אפילו הקערה", חגורת שמואל (ס"ק ל'), חזו"ד (חי' ס"ק כ"ט), חכ"א (כלל מ"ח סעי' י"ד), ערה"ש (סעי' ל"ה), יד יהודה (הקצר ס"ק נ').
2. מותר לכתחילה – מנחת כהן (ח"א פרק י"ב), פ"ר"ח (ס"ק ל"א), כרתי (ס"ק כ"ה).
א) לפי הרמ"א, רק בדיעבד [אא"כ נפסק הקילוה] – בדה"ש (ס"ק ק"י), בי' ד"ה והריקוהו).

(ב) גם למחבר, רק בדיעבד – פר"ת (ס"ק י').
3. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק ל"ב, "ובדיעבד יש להתיר"), דעת תורה (על סעי' ט', "צ"ע בזה").

נ"ט בר נ"ט: נותן טעם בר נותן טעם

סימן צ"ה

א] נ"ט בר נ"ט דאיסורא.	י] שאר מקרים.	יט] עירוויים הרבה.
ב] נ"ט בר נ"ט דהיתרא.	יא] טעם שעבר ממאכל למאכל.	כ] כיוור (sink).
ג] הגדרים: בישול, צלי, או רק עלו בקערה. יב] בשעת בישול.	יג] דבר חריף.	כא] מדיח כלים (dishwasher).
ד] פוסקים.	יד] הדחת כלים - סעיף ג'.	כב] אפר - סעיף ד'.
ה] הגדר של "לכתחילה" בשיטת המחבר.	טו] מים.	כג] הנחת פרווה ליד חלב - סעיף ה'.
ו] הגדר של "לכתחילה" בכלי שלהם.	טז] עירווי מכלי חלבי על בשרי, שניהם בני".	כד] שמא יפול מן הכותח לתוכו: הגדרים.
ז] הגדר של "לכתחילה" בעלו.	יז] עירווי מכלי פרווה על כלי חלב ובשר.	כה] ששואב ממנו: הגדרים.
ח] נ"ט בר נ"ט ואינו בני".	יח] נמצא.	כו] בשר ליד חלב - סעיף ו'.
ט] הגדר של "לכתחילה" באינו בני".		כז] מליחה בכלים - סעיף ז'.

חולין (דף קיא:): - "איתמר, דגים שעלו בקערה, רב אמר: אסור לאכלן בכותח, ושמואל אמר: מותר לאכלן בכותח; רב אמר אסור נותן טעם הוא, ושמואל אמר מותר נותן טעם בר נ"ט הוא. והא דרב, לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר, דרב איקלע לבי רב שימי בר חייא בר בריה, חש בעיניו, עבדו ליה שייפא בצעא, בתר הכי רמו ליה בשולא בגווה, טעים ליה טעמא דשייפא, אמר: יהיב טעמא כולי האי. ולא היא, שאני התם דנפיש מררה טפי. **רבי אלעזר** הוה קאים קמיה דמר שמואל, אייתו לקמיה דגים שעלו בקערה וקא אכיל בכותח, יהיב ליה ולא אכל, א"ל: לרבך יהיבי ליה ואכל, ואת לא אכלת. אתא לקמיה דרב, א"ל: הדר ביה מר משמעתייה. א"ל: חס ליה לזרעיה דאבא בר אבא דליספי לי מידי ולא סבירא לי ... אמר **חזקיה משום אביי**, הלכתא: דגים שעלו בקערה מותר לאוכלן בכותח".

1. קשה: מדבר שקר תרחק - ע"י ערך מדבר שקר תרחק, לשיטות ומראי מקומות.
2. המחזיק איזה דבר להיתר, אי שרי להושיטו להאוסר - ע"י סי' קי"ט סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.
3. טעם דגים עם בשר: האם יש סכנה - ע"י סי' קט"ז סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

א] נ"ט בר נ"ט דאיסורא.

א. ראשונים.

1. מיקל.

א) ע"י **רש"י** (חולין דף קיא: ד"ה קערה) - "לפי שנבלע בה הדם ונותן טעם ראשון הוי כאיסור גמור".

1) **רש"ש** (חולין דף קיא: ד"ה רש"י) - "רש"י ד"ה קערה שמלח בה כו'. ונו"ט ראשון הוי כאיסור גמור. תימה דבאיסורא כל היכא דאיכא טעמא כלל אוסר עד העולם כמש"כ הר"ן ור"פ".

2) פשט ברש"י - **יד יהודה** (סי' צ"ד הארוך ס"ק י"ט ד"ה ומעתה).

2. מחמיר [אפילו מאה פעמים].

א) **רשב"א** (ח"א סי' תקט"ז) - "אבל מה שקבל טעם מן האיסור **אפי' אתה מרבה בו כמה טעמים** לעולם אסור. דאיסור שבו להיכן הלך. ועיקר טעמו של דבר זה שאמרו בנותן טעם בר נותן טעם בבשר בחלב היינו לפי שכל בלע היתר שנחלש ונקלש עד שאין בו אלא נותן טעם בר נותן טעם אינו ראוי לחול עליו שם איסור. ואין לך בזה אלא ב' בלבד והם בשר בחלב וקדשים. שהבשר שנתבשל בכלי ואחר כך נתבשלו דגים באותו כלי וקבלו הדגים טעם מן הקדרה. כבר נקלש טעם הבשר כל כך שאין ראוי לחול עליו שם בשר כשאוכלו בכותח. כיוצא בו בקדשים שאמרו בשילהי עבודה זרה (דף ע"ה ב') גבי השפוד והאסכלא מגעילין. דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה כל יום ויום נעשה גיעול לחברו. ועל כרחנו אין אומרים כן באיסורין דעלמא".

ב) **ריטב"א** (חולין דף קיב. ד"ה כתב) - "ודין נ"ט בר נ"ט לא שייך בדבר של איסור כלל, ולא הוזכר אלא בבשר וחלב, כי הנותנים טעמים הראשונים הם היתר גמור".

ג) **ר"ן** (חולין דף מא.) - "והוי יודע דלא שרינן נ"ט בר נ"ט אלא בשל היתר כבשר בחלב דכיון דטעם שני אכתי היתרא הוא כיון דאקליש כולי האי לא חשיב למיסר אבל במידי דאיסורא כל היכא דאיכא טעמא כלל אוסר עד סוף כל העולם".

ד) **שע"ד** (סי' נ"ט).

3. מראי מקומות - **בדה"ש** (סי' צ"ד סעי' ו' בי' ד"ה וכל, ריש עמ' רס"ח).

א) ע"י המחלוקת **ס' התרומה והסמ"ק** הו"ד בס"י ק"ג סעי' ז', ואיך מפרש הנו"כ שם.

ב. הלכה.

1. מחמיר [אפילו מאה פעמים] - **ב"י** (ס"ק א' ד"ה כתב הר"ן, "ונראה שדעת כל הפוסקים שוה לזה"), **ט"ז** (ס"ק א'), "ובאיסור אפילו כמה פעמים נ"ט בר נ"ט אסור הכל", **ש"ך** (סי' צ"ד ס"ק כ"ב, "וכ"כ ב"י בס"י צ"ה דדעת כל הפוסקים שוה בזה דבדבר איסור לא שייך נ"ט בר נ"ט וכתוב בת"ח כלל נ"ז דהוא פשוט. והיינו מטעמא שכתב הר"ן וסייעתו דכיון דכבר נאסר לעולם הוא באיסורו עומד"), **פרי"ח** (ס"ק ג'), **לחם הפנים** (ס"ק ב'), **פמ"ג** (גינת וורדים כלל ס"ה), **באה"ט** (ס"ק ב'), **גר"א** (ס"ק ב'), **ישועות יעקב** (ס"ק א'), **חכ"א** (כלל מ"ח סעי' ב', סעי' י"ז), **זבחי צדק** (ס"ק ט"ו), **ערה"ש** (סעי' ב'), **בן איש חי** (שנה ב' פ' קרח אות ט"ז), **יד יהודה** (הקצר ס"ק ו', הארוך ס"ק ה', לשונו מובא לקמן), **בדה"ש** (ס"ק א'), **פוסקים**.

2. אין נ"מ לפי השיטות שמחמירין בהנ"ל בכל איסורים.

ג. דרבנן או דאורייתא.

1. דאורייתא [אם נרגש הטעם].
 (א) ע"י פלתי (סי' צ"ד ס"ק ט') – "כי כך מבואר בתוספות (ק' ע"ב דיבור א') דכתבו לרבינו אפרים ניהא דהגעילו כלי מדין יורות הגדולים. והיינו אף דנ"ט בר נ"ט דאיסורא אסור, א"כ לכאורה לרבינו אפרים ג"כ קשה. אלא על כרחך צריך לומר בפעם ראשון פלט היורה, ואח"כ כשבלע לא בלע רק לפי ערך, ושפיר נתבטל בפעם שניה, מה שבלע שניה לפי ערך מהמים, משא"כ לר"ת דמתחלה המים נעשים נבלה".
 (ב) ע"י פמ"ג (מש"ז ס"ק א') – "ועיין תשובת הרשב"א תקי"ו משמע קצת דהוי דבר תורה".
 ע"י פמ"ג (סי' צ"ד שפ"ד ס"ק כ"ב) – "שאלה נותן טעם בר נותן טעם דאיסורא אי הוי דבר תורה או דרבנן ונפקא מינה לספק דרבנן ... תשובה דע מסמ"ק ואיסור והיתר הארוך כלל ל"ד דין ז' מבואר להדיא דנותן טעם בר נותן טעם הוי דרבנן מטעם דנעשה נבילה בשאר איסורים ולהר"ן פרק כל הבשר יש לספק אי מן התורה או דרבנן הואיל וחל עליו שם איסור לא ראו להתיר אחר כך בכמה טעמים ועיין בספר גינת וורדים כלל ס"ה בשאלה א' התם היה כמה צדדין להיתירא אבל מפני זה לחוד אין להורות בספיקן להקל".
 (ג) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ו', הארוך ס"ק ה') – "אבל באיסור אפילו כמה נ"ט אסור מדאורייתא כל זמן שהטעם נרגש, דדוקא בהיתר הגם שנרגש הטעם, מ"מ א"א שיהא זה כטעם בשר ממש ושוב לא נחשב כבשר, משא"כ באיסור".
 (ד) ס' יהושע (יו"ד סי' ד"ה ובאמת) – "ולטעמא דלא אמרינן נ"ט בר נ"ט בשאר איסורין הרי זה אסור מדאורייתא ובזה אין להסתפק כלל דבדאי אסור מדאורייתא נ"ט בר נ"ט בדבר איסור דאל"כ למה צייתה תורה להגעיל כלי מדין הלא הטעם שיצא מן הכלי לאוכל הוי נ"ט בר נ"ט אלא ע"כ דאסור מדאורייתא".
 2. מראי מקומות – פמ"ג (גינת וורדים כלל ס"ה ד"ה החקירה הב', ראש יוסף חולין דף קיא: ד"ה ואכתי), ישועות יעקב (ס"ק א'), שערי תורה (ח"ג כלל י"ט פרט ג', "וצ"ע"), פרדס יוסף (פר' צו אות מ"ו ד"ה ונראה, קע:), בדה"ש (ציונים ס"ק ה'), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ז').

ב] נ"ט בר נ"ט דהיתרא.

א. הלכה.

1. מיקל – גמרא (חולין סוף דף קיא:), "הלכתא: דגים שעלו בקערה מותר לאוכלן בכותח", ראשונים, פוסקים.

ב. האם מחלקים בין בשר בהמה (דאורייתא) לבשר עוף (דרבנן).

1. אין לחלק.

- (א) פלתי (ס"ק ב') – "ובשר עוף אני מסופק אם יש להחמיר בו, כיון שהוא כולו דרבנן או לא. והיה נראה דהואיל דתוספות (ק"ב ע"א דיבור א') נסתפקו בהא אי נתבשלו מותר, ורוצה להביא ראיה מהך תנור דטחו באליה וכו', ולא תירצו דשאני כותח דהוא רק דרבנן, דהתוספות (ק"ד ע"א ד"ה המבשל) הרי ס"ל כותח דרבנן כמו שכתבתי לעיל סימן פ"ז (פלתי ס"ק ט"ז). וצ"ל דס"ל לתוספות בהא אין לחלק בין דאורייתא לדרבנן".
 (ב) ערה"ש (סעי' ט') – "זה שכתב דביצה שנתבשלה בקדרה חולבת מותר לתת אותה בתוך התרנגולת לאו דווקא בתרנגולת דה"ה בבשר בהמה דאין חילוק בדינא דנותן טעם בר נותן טעם בין בשר בהמה שאסור בחלב מן התורה ובין בשר עוף דרבנן".
 (ג) מעדני השלחן (ס"ק ב').
 (ד) בדה"ש (ס"ק ט"ז, ס"ק כ"ג, בי' ד"ה לאסור).
 (ה) הל' בב"ח (הופשטר, פרק ח' סעי' י"א, הע' מ"ב).
 2. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק י"ז).

ג. מה הטעם של נ"ט בר נ"ט: טעם שני קלוש או שצריך לתת טעם בשניהם.

1. הטעם השני נפיק מתורת טעם גמור ונחשב טעם קלוש.

(א) תוס' (זבחים דף צו. ד"ה ואם) – "הטעם שני בהיתר וקודם שיבא לידי איסור נתבטל הטעם בדגים לפי שהוא שני".

2. טעם שני הוא טעם גמור רק הטעם היוצא ממנו לתוך מאכל החלב הוא טעם קלוש.

(א) רמב"ן (חולין דף קיב. ד"ה וכתב) – "והטעם שנותנת בבשול טעם גמור הוא שהרי בבשר בחלב אסור דתנן קדרה שבשל בה בשר וכו' ואם בשל בנותן טעם, אלמא הטעם השני טעם גמור הוא אלא שאינו ראוי ליתן טעם במקום אחר שהם שני טעמים חוץ מן הממש הראשון וזהו נותן טעם בר נותן טעם ... שאין בשר שבדגים או במים אוסרין עד שיתערבו עם החלב ויתנו טעם זה בזה שאין בשר בחלב אסור לעולם אלא בנותן טעם, הלכך הווי להו טעם שלישי והכל מותר".

(1) פמ"ג (גינת וורדים סוף כלל ס"ה) – "הרמב"ן ... ומ"מ לא הונח לי גם בזה דאכתי טעם הכותח שהוא חלב ממש הנבלע בדגים יתן טעם לבשר הנבלע בדגים. ונהי שאין כח להבשר ליתן טעם לכותח מ"מ הכותח יתן טעם להבשר דהווי ממש ויאסור וצ"ל דמ"מ לא אסרה תורה אלא כשכל א' יכול ליתן טעם לחבירו משא"כ הכי דבשר אין בו כח ליתן טעם בחלב לא אסרה תורה וכך אני אומר שהתורה אסרה בב"ח שיתנו טעם זה בזה משא"כ הכי דהחלב המעורב עם בשר אין חל עליו שום איסור דבשר אין בו כח ליתן טעם לחלב מש"ה לא אסור גם הבשר והבן זה. אבל אין לומר כלל דטעם השני נתבטל מיד זה אינו כמו שהוכחנו לעיל בכמה ראיות ברורות".

3. מראי מקומות – רע"א (ח"א סי' ר"ז), שו"ת ערוגת הבשם (יו"ד סי' צ"א אות א'), יד יהודה (סי' צ"ד הארוך ס"ק י"ט ד"ה דהנה), בדה"ש (ס"ק א', בי' ד"ה דגים).

1. מיקל.

- (א) פ"ר"ח (ס"ק ג') – "מותר לאכלם בכותח. פירוש אף על פי שנרגש טעם בשר בדגים דאי ליכא טעמא פשיטא, אלא אפילו דאיכא טעם בשר כיון דהוה שני טעמים של היתר הוקלש הטעם ואין בו כדאי לאסור".
- (ב) בית אפרים (יו"ד סי' ל"ז ד"ה ונחזור) – "וע"כ לומר דבנ"ט בר נ"ט נקלש הטעם ואעפ"י שמרגישין אותו קיוהא בעלמא הוא ולא חיישינן ליה".
- (ג) זבחי צדק (ס"ק ז') – "פ"ר"ח ... והמחמיר תע"ב".
- (ד) עי' בן איש חי (שנה ב' פר' קרח אות י"ד) – "ואם דברים אלו שבשלם בקדרה של בשר נרגש בהם טעם בשר, קיוהא בעלמא איהו ולא חיישינן ליה, וכנזכר בפרי חדש, ובית אפרים סימן ל"ז דף ל"ב. מיהו רש"ל ז"ל אוסר לאכלם בחלב אם נרגש בהם טעם בשר, ובעל נפש יחוש לדבריו, והמיקל יש לו על מי לסמוך".
- (ה) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ו') - לשונו מובא לעיל.
- (ו) כה"ח (ס"ק ט') – "רש"ל ... ער"ה ... אבל הפר"ח ... וכ"כ בית אפרים ... זב"צ".
- (ז) בדה"ש (ס"ק ב') – "נראה שיש להקל בזה".

2. מחמיר.

- (א) יש"ש (חולין פרק ח' סי' ס"א) – "ואין לומר דאירי בדטעים ליה, ויהיב טעמא, [דא"כ] אפי' דגים נמי ליתסר, והרא"ש כתב לקמן (סימן ל"א) אסור לאוכלו בכותח, עד דטעים ליה ... דמה בכך דהדגים אינם חריפין כמו צנון, מאחר דיהיה טעמא, ומורגש בתוכו, למה לא יאסר כמו צנון, אלא בודאי קודם טעימה קאמר".
- (ב) עי' ערך השלחן (ס"ק ג').
- (ג) כנפי יונה (ריש הסי') – "בדין נ"ט בר נ"ט משמעו דמותר אפילו אם מרגישין בו טעם בשר, שהרי כל הני דמתירין בקפילה ואפילו בפחות מ"ס, אפ"ה כתבו בזה להתיר, ומה נשתנה בדין נ"ט בר נ"ט, אלא ודאי אעפ"י שמרגישין בו טעם הבשר שרי, דאינו אלא טעם קלוש וחלוש. וכ"כ בספר הפרי חדש (ס"ק ג') בפשיטות. ולי נראה לאסור בכה"ג, ולא שרינן בנ"ט בר נ"ט אלא מסתמא שא"צ לבדוק על כך ע"י קפילה, ואפילו בעצמו א"צ להשגיח, דהדבר מוחזק דכל נ"ט בר נ"ט אינו מורגש. אבל אם מורגש ונטעם בו טעם בשר, פשיטא דאסור".
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ה'), מעדני השלחן (ס"ק ה'), פאר השלחן ס"ק כ'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ו' הע' א').
- (א) פמ"ג (גינת וורדים כלל ס"ה ד"ה החקירה הג'), ד"ה וראיתי להיש"ש, ד"ה ומעתה) – "ובפר"ח ... הרי כמ"ש ולא הזכיר כלל מדברי מהרש"ל ... וצ"ע".

ג] הגדרים: בישול, צלי, או רק עלו בקערה.

א. ראשונים.

1. רק עלו בקערה מותר, משא"כ צלי או בישול – ריב"ן בשם רש"י (תוס' חולין דף קיא:).
2. בצלי מחמיר, בבישול מיקל – התרומה (סי' ס', סי' ס"א, "ואפי' נאמר עלו דוקא מותר ולא נצלו. אבל נתבשלו מותר שהטעם הראשון מתפשט במים ואיכא ג' נותני טעם של ראשון במחבת ומשם במים ומשם בביצים ואכתי היתר הוא"), רא"ש (חולין פרק ח' סי' ל'), "וכן מסתבר דנתבשלו איכא טעם שלישי ושרי אבל נצלו אסור".
3. הכל מותר – ר"ן (חולין סוף דף מ:).

ב. האם מים של הבישול דינו כצלי.

1. מחמיר, דינו כנצלו.
- (א) הג' שע"ד (סוף סי' נ"ח).
- (ב) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ד') – "עיינן ש"ך דמהרש"ל אוסר נצלו דיעבד אפילו נתן בכותח אסור דווקא טעם שלישי בעינן ובישולו הוי טעם ג' ופשוט דמים גופא הוי כמו נצלו כמו שכתב הים של שלמה שם".
- (ג) חוו"ד (חי' ס"ק ה', בי' ס"ק ד') – "וכן אם בישל דגים בקדרה שצלו בו בשר, אף דהדגים מותרים בחלב, מכל מקום הרוטב של דגים אסור בחלב, דברוטב ליכא רק טעם שני, והוי כמו ניצלו".
- (ד) דבר משה (אמריליו, ח"א יו"ד סי' ט' ד"ה וא"כ).
- (ה) פת"ת (ס"ק ב') – "גם בנתבשלו אף דהדגים מותרים מ"מ הרוטב אסור דהוי כמו נצלו. פמ"ג וח"ד".
- (ו) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק י"ג) – "המים אסורין, אך א"צ להדיחם מן המים".
- (ז) דרכ"ת (ס"ק י"ח) – "עיי' ביד יהודה בפיה"ק ס"ק י"ג ש"כ דאף דנכונים דברי הפרמ"ג והחוו"ד דהרוטב אסור מ"מ א"צ להדיח הדגים מן הרוטב עיי"ש".
- (ח) חזו"א (או"ח סי' קי"ט ס"ק י"ג ד"ה ולענין).
- (ט) כה"ח (ס"ק כ"ג).
- (י) בדה"ש (ס"ק כ"ה).
2. מראי מקומות.
- (א) תהלה לדוד (יו"ד סי' י"ט) – "וכ' השפ"ד ... ולפ"ז לכאורה הא דהדגים מותרין לאכלן בכותח צריך שיסיר מהם כל לחלוהית הרוטב ... וצ"ע".

ג. בישל מאכל עד שכלו מי הבישול: האם חזר דינו להיות כצלי - כמו אורז [rice].

1. מחמיר, דינו כנצלו.

- (א) פרישה (ס"ק ה') – "אם לבסוף אין מים צלולים חוזר הקדרה שאינו יוצא מידי דפיו לעולם והוה כנצלו בתוכו ואסור לאכלן בחלב".
- (ב) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ד') – "ודע דמיני הריפות שקורין גרויפי"ן וטרקיי ואורז ודוחן שמבשלין עם מים ואח"כ מצטמק ועומד לערך רבע שעה בלי מים כלל הוי כנצלו דמה בכך שהיה תחילה מים ואסור דיעבד ליש"ש וכאמור ועיין פרישה אות ה' שכתב בירקות להדיא כן שאם בסוף אין מים דאסור לרא"ש כמו בנצלו".
- (ג) דרכ"ת (ס"ק י"ח) – "וכל בשפ"ד ס"ק ד' ...".
- (ד) בדה"ש (ס"ק כ"ה) – "במקרה שבישל איזה מאכל עד שכלו מי הבישול ... הרי זה חזר דינו להיות כצלי".
2. מראי מקומות.

(א) זית רענן (כרך א' הל' תערובות סי' ב' אות ז') – "בפמ"ג ... ומביא אח"כ בשם הרבה אחרונים שאוסרים בדיעבד בצלי. ולפענ"ד יש לצדד להקל בזה עפ"י דעת בעל העיטור בסימן צ"ג דסבירא ליה שגם בכלי חרס שבשל בהן בשר ואח"כ בישל בו מים, דשרי לבשל בו חלב אח"כ. ובדיעבד פשיטא דמותר. והטעם דניהי דאין כלי חרס יוצא מידי דפיו לעולם, מ"מ כבר נקלש טעם בשר שבתוכו, ותו לא חל עליו שמא דאיסורא. א"כ במיני ריפות נמי, כיון דמעיקרא היה בו מים ונתבשלו בתוך המים, ואז נידון כנ"ט בר נ"ט דהתיירא. וגם הוי כהגעלה להבלוע שבתוכו, שכבר נקלש מיהת הטעם שבתוכו ושוב לא חל עליו שמא דאיסורא כשנצטמקו אח"כ. ואף על גב דפסקינן דלא כבעל העיטור, מ"מ לענין נ"ט בר נ"ט דצלי יש לסמוך ולצרף את דעתו בזה במקום הפסד מרובה וכדומה".

ד. צלה דגים בקדרה שבישל בה בשר.

1. מיקל, דינו כבישול.
- (א) רבד"ז (סי' ב' אלפים קנ"ח) – "לא בשלו בה חלב בעינו אלא גבינה ע"י משקה נמצאו עתה ג' נותני טעם כיצד הגבינה במשקה והמשקה ביורה והיורה בשמן ועדיין הכל היתר".
- (ב) מהר"ם שיף (חולין דף קיא: ד"ה תוס' בד"ה הלכתא) – "דמ"מ הוי ג' נ"ט דשלמים דאתמול ברוטב ומרוטב לקדירה ומקדירה לרוטב".
- (ג) חונ"ד (חי' ס"ק ה', בי' ס"ק ד') – "ודוקא שצלו דגים בשפוד שצלו בו בשר או שחתך דגים רותחין בסכין שחתך בו בשר, אבל צלה דגים בקדרה שבשל בו בשר מותר".
- (ד) פת"ת (ס"ק ב') – "הח"ד דהא דנצלו אסור דוקא שצלה דגים בשפוד או בכלי שצלו בו בשר אבל אם צלה דגים בקדרה שבישל בו בשר מותר כיון שטעם בשר נבלע בכלי ע"י בישול חשיב מעיקרא כמו ג' נ"ט".
- (ה) חזו"א (או"ח סי' קי"ט ס"ק י"ג ד"ה ובמ"ב).
- (ו) כה"ח (ס"ק כ"ג).
- (ז) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' כ"ה ד"ה אבל) – "הא כתב החו"ד בסק"ד דנראה דהוא דוקא בצלו דגים בשפוד או בכלי שצלו בו בשר אבל אם צלו דגים בקדרה שבישל בו בשר אינו אסור וכן כתב גם בחדושים סק"ה והובא בפ"ת סק"ב, ומסתבר דגם העיסה שניתן בה חלב שנאפה הוא לענין זה כמים דג"כ הטעם דהחלב שבא להכלי הוא ע"י העיסה שהיתה בו רק טעם חלב מעורב ובעין הא ליכא בעיסה שנילושה במים מעורבין בחלב, (ואולי אף בעיסה שנילושה עם חלב לבד דתערובת הקמח נמי מקליש טעם החלב כמו תערובת מים וג"כ עושה שאינו בעין), שלכן גם למהרש"ל אין לאסור העוגות שנילושו רק במים שהם פארעווע מלאוכלן עם בשר ונשאר רק מדין האיסור לכתחלה שכתב הרמ"א מצד שיטת רש"י ולהש"ך בשם הסמ"ק אף להמחבר, שלזה מסתבר שליכא המנהג כדלעיל".

(ח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שי"ט) – "שהלכה להקל כהחו"ד".

2. מחמיר, דינו כצלי.

- (א) טוב טעם ודעת (מהדורא ג' סי' ק"ע ד"ה והנה).
- (ב) נפש חיה (סי' ל"א) – "וע"כ דהמים הראשונים שבישלו אינו מצטרף להיפך מדברי החוות הדעת דקודם שנכנס להכלי לא נקלש הטעם".
- (ג) שם אריה (הוספות סי' י' ד"ה וראיתי) – "חו"ד ... באמת אין דבריו נכונים ... וזה ברור".
- (ד) דברי יוסף (סי' תרל"ט) – "ולא כה"ד".
- (ה) יד יהודה (הקצר ס"ק י"ג) – "דלא כהחו"ד".
3. מראי מקומות – אמרי ברוך (הג' על החו"ד בי' ס"ק ד'), תהלה לדוד (יו"ד סי' י"ט ד"ה וכתב, "דברי הפרישה ס"ק ה' שכתב להדיא להיפך וצ"ע"), דרכ"ת (ס"ט"ו), משמרת שלום (על שפ"ד ס"ק ח'), בדה"ש (ס"ק כ"ה).

ה. חתך דגים רותחים בסכין שחתך בשר.

1. מחמיר, דינו כנ"ט ראשון [כמו דוחקא ודבר חריף].
- (א) כנה"ג (סי' צ"ו הג' ב"י אות ה') – "ה"ה לשחתך דגים רותחים בסכין של בשר אסור לאכלן בכוחה דכך לי רותחין כמו חריפותים דצנון ועוד דוחקא דסכינא ועוד דהשמנונית קרוש ע"ג סכין. דמשק אליעזר".
2. מחמיר, דינו כנצלו [כמו דוחקא ורותח מבשל].
- (א) חונ"ד (חי' ס"ק ה', בי' סוף ס"ק ד') – "ואם חתך דגים בסכין שחתך בשר הוי כנצלו דדוחקא ורותח מבשל כמבואר לעיל סי' צ"ד".
- (ב) כה"ח (ס"ק כ"ג).
3. מיקל, כמו עלו.

א) פרי תבואה (סי' כ"ב בהג"ה ד"ה ול"ק) – "דאין לחוש למ"ש הכה"ג בהגהות ב"י אות ה' לפסוק חתך דגים רותחין בסכין של בשר אסור לאוכלו בכותח דרותח עם דוחקא דסכינא פועל כמו חורפ' עם דוחקא דסכינא אף דלכאורה יש קצת ראי' לכה"ג מהא דבש"ע ס"ס צ"ד בחותך בשר רותח בסכין דאיכא דוחקא ורותח דחמיר טפי דאוסר שם עד ס' ובחורפא עם דוחקא אוסר רק כ"ג. דלפמ"ש ליתא דהתם כל הבשר הוא רותח ולכן מתפשט בכלו וכאן הצנן כולו הוא צונן ומבליע רק כ"ג במקום דוחקא דסכינא וכעין זה כ' ש"ך לסלק בסי' צ"ד באות כ"ה בין רותח דביה"ש דרותח היא רק במקום שחיטה לכן סגי בקליפה ואין מקום כלל למ"ש הכה"ג וסתירה לדבריו נראה מהא דמסמירין בהגהה בסעיף ב' בסי' צ"ה רק בביישל ד"ה תוך מע"ל לחשוב מע"ל מבשול הד"ס והרי דהבשול לא עדיף כמו חורפ' וחורפ' פועל יותר אף בבשול".

4. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ב'), בדה"ש (סי' צ"ו ס"ק ח').

א) פמ"ג (סי' צ"ו מש"ז ס"ק ג') – "שראיתי לכה"ג בהגהות ב"י אות ה' חתך דגים רותחין בסכין בשר אסור בכותח דכך לי רותחים כמו חריפות צנן ועוד דוחקא ועוד משום בעין הנה בבעין אין צריך לומר אבל בהדיח יפה יש לעיין דכפי הנראה מדבריו דחורפא ודוחקא פועלין וה"ה בישול ודוחקא פועלין ממש וז"א דחורפ' בביישול יוכיח אלמא עיקר משום חורפ' וכ"ת דמדין בשר רותח שחתך בסכין חולבת המבואר ס"ס צ"ד דעדיף מחורפ' דכאן נטילה והתם כולו עדיין אפשר חריפות עושה ממש ולא רותח ודוחקא ועיין ש"ך שם אות כ"ט משמע קצת כמו שכתבתי יע"ש ובדיעבד אם חתכו בסכין נקי בשר דגים רותחים ונותנים בחלב צ"ע".

1. טיגון עמוק (deep fry).

1. מיקל, דינו בישול – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ו' הע' ג').

2. שניהם חמים: האם דינו כביישול וצלי, או כמו עלו בקערה.

1. כצלי.

א) או"ה (שער לד דין א') – "וכ' שם במרדכי ודווקא כשא' מהן צונן הקער' או הדגים אבל אם שניהם חמין אז אסורין לכתחילה לאוכלן בכותח דהוי חם בתוך חם שבולע עיקר הטעם".

ב) מצאתי כתוב (הו"ד בב"י ס"ק א' ד"ה מצאתי).

ג) רמ"א (תורת חטאת כלל נ"ז דין א').

ד) פרישה (ס"ק א') – "דאי גם הקערה רותחת הוי דומה לנצלו בקערה של בשר".

ה) ט"ז (ס"ק ג') – "ולא התיירו נ"ט בר נ"ט אלא עלו לחוד דהיינו דגים רותחין מיד לאחר שסלקן מן האש ונתנן בקערה של בשר צוננת או איפכא שהדגים צוננים והקערה רותחת דמותר לאוכלן בחלב ובשניהם חמין הדגים והקערה אסור לפי זה דהוה כנתבשלו או נצלו".

ו) ש"ך (ס"ק ו') – "אבל אם שניהם חמים הביא הב"י בשם מ"כ דה"ל כנצלו".

ז) פ"ת (ס"ק ח') – "אבל אם שניהם חמין הוה ליה כנצלו כדאיתא בב"י [עמוד רלא ד"ה מצאתי]".

ח) לחם הפנים (ס"ק י') – "או"ה".

ט) בית לחם יהודה (ס"ק ז') – "או"ה".

י) כרתי (ס"ק ו', עי' פלתי ס"ק ג') – "שניהם חמין הוי ליה כנתבשלו (ב"י ק"נ ע"ב בשם מצאתי כתוב, איסור והיתר הארוך כלל ל"ד דין א', תורת חטאת כלל נ"ז דין א', ש"ך ס"ק ו', פרי חדש ס"ק ח')".

יא) חו"ד (חי' ס"ק ז') – "ודוקא כשאחד מהן צונן הוי עלו, אבל בשניהם חמין הוי כנצלו דאסור לדעת הש"ך [ס"ק ו']".

יב) חכ"א (כלל מ"ח סעי' א') – "דאם שניהם חמין הוי כנצלה ש"ך ס"ק ו"'.
יג) יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ו).

יד) כה"ח (ס"ק כ"ח).

טו) בדה"ש (ס"ק י"ט, בי' ד"ה ויש, ס"ק ל"א, עי' ציונים ס"ק מ"א).

טז) מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק ג' הע' י"ז).

יז) הל' בב"ח (הופשטר, פרק ח' סעי' ו').

2. כמו עלו בקערה.

א) ב"ח (ס"ק א', ס"ק ב') – "דאין חילוק בין שניהם חמין ובין אחד חם הכל שרי".

ב) ערה"ש (סעי' י"ב, סעי' י"ד) – "ודע שיש מי שרוצה לומר דלדיעה שניהם חמין דגים והקערה שניהם חמין דגים כנתבשלו ואסור ואינו מותר אלא כשאחד חם ואחד צונן [ט"ז ס"ק ג'] ולא משמע כן מכל דברי הראשונים ואמת שקצת משמע כן מלשון הטור שכתב דגים רותחים וכו' בקערה צוננת וכו' או שהדגים צוננים וכו' ע"ש אמנם גם הוא אין כוונתו בדווקא ולרבותא קאמר כמ"ש המפרשים [עי' ב"ח וכו' מב"י] וראייה לזה דאל"כ למה לו לסיים אבל אם נתבשלו וכו' לימא אבל אם שניהם חמין אלא ודאי דאין חילוק בזה [וגם הג"ר ברוך פרנקל השיג עליו בגליון והתוס' שכתבו כן לרבותא לרב דגם בכה"ג אוסר כדמוכח מדבריהם וגם הרא"ש כוונתו כן ונ"ל דהטור נגרר אחר לשונם וא"צ לדחוק של הב"ח ודו"ק וגם הש"ך ס"ק ו' סותר דבריו שבסי' צ"ד סק"ג כמ"ש הפלתי]".

ח. כבוש: האם הוא כביישול.

1. ספק.

א) רע"א (על ש"ך ס"ק ג') – "והמנהג לאסור לכתחלה לאכלו. וכבוש כה"ג צ"ע לדינא והיינו אם תיכף כשפינו ממנו הבשר נתנו המים לתוכו אבל אח"כ הוי בר נ"ט בר נ"ט ונטל"פ".

1) קשה, א"א לצמצם - עי' ס"ק סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

(ב) דרכ"ת (ס"ק י"ז) – "הגרעק"א ז"ל שנסתפק ...".

(ג) בדה"ש (ס"ק כ"ד) – "רעק"א".

2. מחמיר, דינו כבישול.

(א) ערך השלחן (סוף ס"ק ד') – "דלמ"ד נתבשלו אסור נר' דכבוש כמבושל דלא שרי נ"ט בר נ"ט".

(ב) מעדני מלכים (סי' קט"ו) – "ולהלכה נראה דהוי כבישול".

ט. באופנים שמהמירים **בנ"ט בר נ"ט**, האם **מדרבנן או דאורייתא**.

1. דרבנן – מגילת ספר (אות א' ד"ה ובבדה"ש).

2. דאורייתא – מהרש"ם (ח"ה סי' נ"ט, "ומוכח דס"ל דמדאורייתא אסור בנצלו היכי דהוי מבשא"מ דאל"כ בלא"ה הול"ל דתרי טעמי

שרי מה"ת ומדרבנן אסור א"ו כמ"ש"), בדה"ש (סוף ס"ק כ"ז, בי' ד"ה לאסור עמ' רצ"ב).

ד [פוסקים]

א. בני ספרד: **בכל אופן מותר לכתחילה**.

1. מחבר (סעי' א', סעי' ב') – "דגים שנתבשלו או שנצלו בקדירה של בשר רחוצה יפה, שאין שום שומן דבוק בה, מותר לאכלם בכותח,

משום דהוי נותן טעם בר נותן טעם דהיתרא".

2. מנחת כהן (ח"א פרק י"א).

3. זבחי צדק (ס"א א', ס"ק י"ז, ס"ק י"ח) – "והעיקר כס' מרן ז"ל דאפי' בנצלו מותר לאוכלם בכותח והגם דיש מחמירין אנו אין לנו

אלא דברי מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו".

ב. **לכתחילה מחמיר בצלי ובישול, בדיעבד מיקל**.

1. רמ"א (סעי' ב') – "והמנהג לאסור לכתחילה, ובדיעבד מותר בכל ענין".

2. ב"ח (ס"ק ד', סי' צ"ז ס"ק ב').

3. פר"ח (ס"ק ה', עי' סי' צ"ז ס"ק ד') – "ובדיעבד מותר. ומהרש"ל [מכונות ועטרת שלמה סימן נז אות ב; ים של שלמה חולין פ"ח

סימן כג] אוסר אפילו בדיעבד בנצלו מדינא, ואינו עיקר".

4. לחם הפנים (ס"ק ו') – "פר"ח".

5. פלתי (סי' צ"ז ס"ק ב') – "אמנם בלא"ה הפריז על המדה, דהא איכא נ"ט בר נ"ט דהיתרא, הרוטב בתנור והתנור בפת והוי היתרא.

והגהות (שערי דורא סי' נ"ז ס"ק ב') ס"ל נצלו בדיעבד אסור, אבל לפי מה דקיימ"ל (סי' צ"ה ס"ב ברמ"א) בדיעבד מותר, ליתא

לדינו".

6. מנחת יעקב (כלל נ"ז ס"ק ג') – "דאין להחמיר בדיעבד".

7. יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק ח' אות ה') – "והמנהג ליתור לכתחילה מנ"ט בר נ"ט בצליה ובשול. ובדיעבד אם נתנן בחלב. מותרין

באכילה".

8. תגורת שמואל (ס"ק ח') – "ומהרש"ל באו"ש ובספרו פכ"ה סי' ס"ג אוסר אפילו בדיעבד בנצלו מדינא אבל אנו אין לנו אלא פסק

רמ"א והמחבר".

9. פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח, סי' צ"ו מש"ז ס"ק ט' ריש ד"ה תשובה [ע"ש ליקוטי מגדים ס"ק כ"ט]) – "לדידן דנצלו שרי".

10. חכ"א (כלל מ"ח סעי' א') – "ומכל מקום בדיעבד שכבר נתן לתוך החלב מותר בדדיעבד סמכינן על פסק השולחן ערוך בין בנתבשלו

בין בנצלו (אחרונים דלא כש"ך ס"ק ד)".

11. יד אברהם (סי' צ"ז על רמ"א סעי' א').

12. דברי יוסף (סי' תרל"ט) – "דקיי"ל נצלו מותר".

13. עי' שעה"צ (סי' תמ"ז ס"ק פ"א) – "דמטעם נותן טעם בר נותן טעם בלבד אין להתיר, משום דחמץ שמו עליו והוי כנותן טעם בר

נותן טעם דאיסורא, ומדברי הגר"א בביאורו לכאורה משמע דאפילו בבן יומו מתיר השולחן ערוך ביום טוב אחרון, משום דמעיקר

הדין נקרא חמץ שנבלע קודם הפסח, היתרא בלע".

14. ערה"ש (סעי' י"ב) – "היש מחמירים זהו הדיעה השניה שבסעיף ה' ולדינא מסכים גם הוא לדעה ראשונה שזהו דעת רוב הפוסקים

אלא שנהגו להחמיר כדעה השניה לכתחילה ובדיעבד מותר כלומר לכתחילה אין לאוכלם בכותח ובדיעבד כשנתנו אותם בכותח מותר

לאכול וסומכין על דיעה ראשונה ואין זה כלתחילה ודיעבד שבסעיף י' ע"ש ויש מי שרוצה לומר דבנצלו גם בדיעבד אסור [ש"ך

סק"ד בשם רש"ל] וזהו לפי הדיעה השלישית שהבאנו בסעיף ה' אך מרבינו הרמ"א לא משמע כן ובפרט שרבינו הב"י הכריע להלכה

כדיעה ראשונה".

15. יד יהודה (הקצר ס"ק י"ג) – "אבל העיקר דאין לזוז מהסכמת הש"ד ואו"ה ומחבר רמ"א וכן נראה הסכמת הפ"מ".

יד יהודה (הארוך ס"ק י', ס"ק כ"ו) – "אנן קיי"ל להתיר גם בנצלו".

16. כה"ח (ס"ק כ"ב) – "ורש"ל ... ומ"מ לענין דינא ק"ל כדברי הש"ע ורמ"א שאין מחלקין בין בישול לצלוי רק המחמיר כרש"ל באין

הפ"מ תע"ב ודוקא להחמיר לעצמו אבל לא להורות לאחרים".

17. פתח הדעת (שפתי חכמה ס"ק ד').

18. עי' בדה"ש (ס"ק כ"ה) – "דעת הרבה האחרונים להורות בזה כדברי הרמ"א בדדיעבד מותר אף בצלי והסומך על דבריהם להקל

בכך לא הפסיד והמחמיר תע"ב".

19. תשובות והנהגות (ח"א סי' תל"ד ד"ה ומה).

20. הגר"י רייזמן שליט"א (קלטת על בב"ח מספר כ"ז).

21. הגר"ש רוזנברג (הל' בב"ח הופשטטר, פרק ח' הע' פ"ה).
 22. הגר"צ ובר שליט"א (עומק הפשט גליון שפ"ד עמ' ב').
 23. הגר"מ סירוטה שליט"א (עומק הפשט גליון שפ"ד עמ' ב').

ג. **בדיעבד צלי אסור ובישול מותר.**

1. יש"ש (חולין פרק ח' סי' ס"ג) – "דאם נצלו הדגים בקדרה של בשר, אסור מן הדין לאכלם בכותח".
2. ש"ך (ס"ק ד'), הו"ד בפת"ת (ס"ק ב') – "ומהרש"ל באו"ש ובספרו פכ"ה סימן ס"ג אוסר אפי' בדיעבד בנצלו מדינא ע"ש".
3. פת"ת (ס"ק א', סוף ס"ק ה').
4. בית לחם יהודה (ס"ק ד').
5. פרי תבואה (סי' כ"ב הגה"ה א') – "דהא בנצלו קיי"ל כש"ך דאפילו דיעבד אסור".
6. חו"ד (ח"י ס"ק ה', בי' ס"ק ד') – "ש"ך".
7. עי' דבר משה (אמריליו, ח"א יו"ד סי' ט' ד"ה ומעתה) – "מ"מ למיחש מיהת לדעת רש"ל חיישינן כיון דיש עוד כמה אחרונים ז"ל קיימי כוותיה".
8. מהרש"ם (ח"ד סי' פ"ט) – "דהמנהג להחמיר אבל עכ"פ הוי רק ספיקא דדינא".
9. מהרש"ם (ח"ב סי' ק"פ במפתחות, ח"ה סי' נ"ט) – "אנן קי"ל כהמהרש"ל דבנצלו דהוי רק ב' טעמים אסור".
10. עי' משמרת שלום (על שפ"ד ס"ק ח') – "דקשה להקל".
11. עי' אג"מ (יו"ד ח"ג סי' כ"ה ד"ה אבל) – "ואף למש"כ הש"ך בסק"ד דהמהרש"ל אוסר בנצלו אף בדיעבד ...".
11. עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שי"א, הע' שי"ג, דפו"ח הע' תק"נ) – "שיש לסמוך על הרמ"א כנגד המהרש"ל במקום הפסד".
12. עי' נועם הלכה (סי' י' סעי' ג').
13. הגר"ע אויערבך שליט"א (הל' בב"ח הופשטטר, פרק ח' הע' פ"ו) – "שמורים לחומרא".
14. הגר"מ'ש קליין (הל' בב"ח הופשטטר, פרק ח' הע' פ"ו) – "שמחמירים כהש"ך ורק כאשר ישנם צירופים נוספים יש להקל בזה".
15. הגר"י טשזנר (הל' בב"ח הופשטטר, פרק ח' הע' פ"ו) – "העיד ששמע מהגר"פ שרייבר זצ"ל שנוהגים כהש"ך שחשש לדעת המהרש"ל".

א) **בצירוף הרשב"א שאם בישלו ירקות בקדירה בינתיים יש להקל.**

- 1) חסד לאברהם (תנינא יו"ד סי' כ"ו), הו"ד בדרכ"ת (סוף ס"ק ט"ו) – "דהוי ס"ס שמא הלכה כהמתירין נ"ט בר נ"ט בנצלו וספק שמא הלכה כהרשב"א דכה"ג הוי כהגעלה ע"י מה שבישל ירקות בנתיים וכשר".

ד. **האם יש קנס למחמירים: עבר ובישולן בשל בשר על דעת לאוכלן בכותח וכדו', מה דינו.**

1. לא קנסינן ליה.
  - א) פת"ת (סוף ס"ק א') – "כתב בספר מנחת כהן חלק א' פרק י"ב שאם עבר ובישל או צלה על דעת לאכלן בכותח שאסור לאכלן בכותח, ולדידי מסתברא דכיון דלא הויא אלא הרחקה דרבנן בעלמא שלא לגרום לכתחילה נותן טעם בר נותן טעם אם כבר עבר ובישל לא חזינן דקנסוהו שלא לאכלן בכותח, ועוד דבגמרא [שם] אמרינן סתמא דגים שעלו משמע אפילו במזיד".
  - ב) כרת' (ס"ק א') – "ואפילו עבר ובישולן בשל בשר על דעת לאוכלן בכותח, [מותר לאוכלן בכותח], ולא קנסינן ליה. פרי חדש (ס"ק א', דלא כמנחת כהן ח"א פי"ב)".
  - ג) זבחי צדק (ס"ק ה') – "פר"ח ... והגם דהגאון מש"ז שם פקפק ע"ז לרבים שומעים ועוד דאין ספק מוציא מידי ודאי".
  - ד) בן איש חי (שנה ב' פר' קרח אות י"ד) – "אם עבר במזיד ובישל לכתחילה אורז או ביצים וכיוצא, בקדרה של בשר בת יומא, על דעת לאכלם בחלב, אף על גב דעבד איסורא, לא קנסינן ליה ומותר לאכלם בחלב, וכנזכר בפרי חדש ושאר אחרונים".
  - ה) יד יהודה (הקצ' ס"ק י"ב, הארוך סוף ס"ק ט') – "מיהו אם כבר עשה כן אפילו במזיד אין דינו כדן מבטל איסור ומותר גם לדידי".
  - ו) כה"ח (ס"ק ה') – "פר"ח ...".
2. יש קנס.
  - א) מנחת כהן (ח"א פרק י"ב).
  - ב) ערה"ש (סעי' י') – "ויש מי שאומר שאם עשה לכתחילה להכניס הדגים בקערה של בשר כדי לאכלם בכותח קנסינן ליה שלא יאכלם בכותח [פר"ח סק"א בשם מ"כ] ויש מי שחולק בזה כיון דהרחקה בעלמא הוא [פר"ח] ונראה כדעה ראשונה שלא להרגיל באיסור".
3. מראי מקומות – לחם הפנים (ס"ק ג'), דרכ"ת (ס"ק ט"ז), מעדני השלחן (ס"ק א', פאר השלחן ס"ק ב'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ו' הע' כ"ו), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ח' סעי' ח').
  - א) פמ"ג (מש"ז ס"ק ד') – "כתב המנחת כהן ח"א פי"ב דף ע"ז ע"ד אם בישולן תחלה בכלי חולב על דעת לאכול עם בשר אסור לאכול עם בשר ופר"ח אות א' כתב דלא הוי אלא הרחקה בעלמא ושרי יע"ש ומשמע ודאי אם נתנו בכותח או בבשר אף המנחת כהן יודה דשרי ולי צ"ע דנ"ט בר נ"ט אם נאמר משהו ודאי יש אלא טעם קלוש בטל הוא א"כ כיון דחזינן בגמרא דגים שעלו משמע דיעבד כפי הבנת המנחת כהן ושאר פוסקים (דלא כפר"ח) אם כן הוי כמבטל איסור לכתחילה ואפילו נתנו בכותח הוה לן למיסר בשלמא בישלו שלא ע"ד זה כבר הוקלש טעמו בדגים תו לא הוי אח"כ כמבטל איסור וכאמור".
  - 1) מראי מקומות – דברי יוסף (סי' תר"מ), פמ"ג השלם (ליקוטי מגדים מש"ז ס"ק כ').

ה. מראי מקומות – לחם הפנים (ס"ק ו'), כנפי יונה (ד"ה כתב), פת"ת (סי' צ"ו ס"ק ד'), טוב טעם ודעת (מהדורא תליתאי ח"א סי' ק"ע), חזו"א (או"ח סי' קי"ט ס"ק י"ג, ס"ק י"ד ד"ה ונראה), מטבת הכשר (ארטסקרול, פרק ג' הע' י"ג), הל' בב"ח (הופשטר, פרק ח' סעי' כ"ה).

1. רדב"ו (סי' תר"ו) – "וכתבו הפוסקים דהא דאמרינן דגים שעלו בקערה מותרים לאו דוקא עלו אלא אפי' נתבשלו בקדירה או בקערה מותרין דהוי נ"ט בר נ"ט".

רדב"ו (סי' ב' אלפים קנ"ח) – "מעשה היה והרתיחו שמן ביורה חולבת והשליכוהו לתוך תבשיל של בשר מה יהיה דין התבשיל והקדירה ... דע"כ לא החמיר רש"י ז"ל אלא לאכלן בכותח לכתחלה אבל בדיעבד מודה הוא ז"ל דלא עדיף מנותן טעם לפגם דמותר בדיעבד".

2. גר"ו (סי' תצ"ד סעי' ט"ז) – "יזהרו ליקח מרדה חדשה להוציא בה לחם זה מן התנור ולא יוציאוהו במרדה שמוציאין בה שאר כל הלחמים שאינן של חלב אפילו אם רוצים להפכה על צדה השני לפי שעכשיו יהא נבלע בה טעם החלב בכל עוביה כשיציאו בה לחם נילוש בחלב ואחר כך כשיאפו לחם אחר לאכלו עם בשר ויוציאוהו במרדה זו יהא נפלט ממנו טעם החלב ויבלע בלחם (כדי קליפה כמ"ש בסמ"ח תנ"א) ואף שאם עבר ועשה כן מותר לאכול לחם שהוא עם בשר לפי שהוא נותן טעם בר נותן טעם של היתר כמו שנתבאר ביורה דעה סימן צ"ד מכל מקום הרי לכתחלה אסור לעשות נותן טעם בר נותן טעם כמו שנתבאר ביורה דעה סי' צ"ה".

3. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' ר') – "[מותר לאפות עוגות פרווה בתוך תנור בשרי בן יומו בכוונה לאכול עם חלב] והטעם הוא מפני שאפילו בזיעת דבר לח אינו אסור אלא לכתחילה מפני שגורם נ"ט בר נ"ט. [מהתנור בשרי, להזיעה, להעוגות, יש ג' נ"ט]. לפיכך בזיעת יבש, אין צריך להחמיר. ועוגה דינו כדבר יבש. וכל זה דווקא אם יש הפסק כלי בין העוגה להמדף בשרי. דאל"ה פשוט שאסור מפני שכולע ישר מהמדף בשרי. ואפילו אם המדף אינו בן יומו, מ"מ אסור לכתחילה. אבל ע"י הפסק כלי מותר, שאין כלים בולעים זה מזה. ואף שנכון ליזהר שכלים בולעים זה מזה, מ"מ הא אין כאן אלא גורם נ"ט בר נ"ט, ואין צריך להחמיר".

ה] הגדר של "לכתחילה" בשיטת המחבר: האם מותר לכתחילה לבשל בכלי בשרי ע"מ לאוכלו בחלב, או רק אם כבר מבושל בכלי בשרי מותר לכתחילה בחלבי.

א. מחבר (סעי' א', סעי' ב') – "דגים שנתבשלו או שנצלו בקדירה של בשר רחוצה יפה, שאין שום שומן דבוק בה, מותר לאכלם בכותח, משום דהוי נותן טעם בר נותן טעם דהיתרא".

1. בדק הבית – "כתב רבינו ירוחם ... ירקות וקטניות שנתבשלו בקדירה חולבת אפילו היא בת יומא מותר לאכול בתבשיל של בשר ונראה דוקא בדיעבד אבל לכתחלה אין לו לבשל בכלי של חלב דבר שרוצה לאכול עם בשר עכ"ל ואין דבריו נראים אלא לכתחלה נמי מותר לבשל בכלי של חלב דבר שרוצה לאכול עם בשר כנ"ל".

ב. מיקל - שמותר אפילו לכתחילה לבשל בכלי בשרי ע"מ לאוכלו בחלב.

1. יביע אומר (ח"ט יו"ד סי' ד', הליכות עולם ח"ז פר' קורח אות י"א, הסכמה לשו"ת שמע שלמה ח"ב) – "והש"ך ... שלא ראה דברי הבדק הבית ... שבדק הבית חובר אחר הש"ע ... ועכ"פ בנ"ד שמרן תפס כלשון הש"ס אין הכרח שסובר שזהו דוקא בדיעבד". (א) אמנם עי' הארוך לש"ך (ד"ה כתב, וכן בש"ך סי' צ"ד בקונ' אחרון ד"ה ומה, וכן עי' הש"ך סי' פ"ד סוף ס"ק י"ב) - לשונו מובא לקמן.

2. עי' שמע שלמה (ח"א יו"ד סי' ב', ח"ב יו"ד סי' ה', סי' ו', ח"ו יו"ד סי' ט') – "נלע"ד ברור בדעת מרן ז"ל בב"י ובש"ע, שהכל מתאים עם מ"ש להדיא בבדק הבית, דמדבריו שבדק הבית ראיתי שגם מעכ"ת הר"ם נר"ו כבר מסכים שאין מקום עוד לשנות כוונתם, ועדיף לנו ליישב דבריו שלא יהיו סותרים זה את זה. ובפרט שכן פסקו למעשה גדולי האחרונים כמבואר שם באר היטב, ועיקר סמיכתם היא על דעת מרן ז"ל שמתיר בזה, דטוב להחמיר לכתחילה ולחוש לדעת המחמירים ותבא עליהם ברכת טוב".

3. ילקוט יוסף (יו"ד סי' פ"ט עמ' ל', עמ' תנ"ו, קיצור שו"ע עמ' תשצ"ח ס"ק י').

ג. מחמיר - שרק אם כבר מבושל בכלי בשרי מותר לכתחילה בחלבי.

1. ש"ך (ס"ק ג', עי' ס"ק ט') – "לבשלו לכתחלה בקדירה של בשר כדי לאכלן בכותח אסור אפי' להמחבר וסייעתו". (א) הארוך לש"ך (ד"ה כתב) – "כתב הרב ב"י בספר בדק הבית וז"ל כתב רבינו ירוחם ... ולא ידעתי למה כתב עליו ואין דבריו נכונים ... ואולי י"ל ... בתבשיל של בשר ... איך חלק על רבינו ירוחם בסברא בעלמא בלי ראיה להקל".

2. בית לחם יהודה (ס"ק ג').

3. כרתי (ס"ק א') – "שנתבשלו. לכתחלה אין לבשלם בקדירה של בשר אדעתא לאוכלם בכותח".

4. הפלאה (סי' פ"ט על סעי' ג') – "ואפי' לדעת המחבר שם עכ"פ אסור לבשל מתחלה כדי לאכול בחלב כמ"ש הש"ך".

5. יד אברהם (סי' צ"ז על רמ"א סעי' א') – "אפילו להב"י אסור".

6. דבר משה (אמריליו, ח"א יו"ד סי' ט' ד"ה אך) – "דחזר בו ממ"ש בס' בדק הבית".

7. ערה"ש (סעי' י') – "מלשון הגמ' נראה להדיא דבענינא דנותן טעם בר נותן טעם יש מה שאסור לכתחלה ורק בדיעבד מותר ויש מה שמותר לכתחלה והיינו להכניס הדגים בקערה של בשר כדי לאכלם בכותח אסור לכתחלה ולכן אומר הש"ס דגים שעלו בקערה כלומר בדיעבד כשעלו אבל אם עלו מותר לאוכלן בכותח לכתחלה ולכן אומר הש"ס מותר לאוכלן בכותח ומותר הוה לכתחלה וזהו ע"פ הסברא שכתבנו בסי' צ"ד סעיף י"ח דלענין אכילת מאכל לא שייך לכתחלה ע"ש ויש מי שאומר שאם עשה לכתחלה להכניס הדגים בקערה של בשר כדי לאכלם בכותח קנסינן ליה שלא יאכלם בכותח [פר"ח סק"א בשם מ"כ] ויש מי שחולק בזה כיון דהרחקה בעלמא הוא [פר"ח] ונראה כדעה ראשונה שלא להרגיל באיסור".

8. פתח הדעת (שפתי חכמה ס"ק כ"ה).

9. בדה"ש (ס"ק כ"ב).
 10. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קנ"ט, מטבח הכשר עמ' צ"ו).
 11. מעדני אשר (סי' ס"ו אות א').

ד. וכן פוסקי בני ספרד: **מחמיר - שרק אם כבר מבושל בכלי בשרי מותר לכתחילה בחלב.**

1. פרי"ח (ס"ק א', סי' צ"ז ס"ק ד') – "וישוב ראיתי להמחבר בספר בדק הבית ... וליטא שהעיקר כדברי רבינו ירוחם וכדכתיבנא".
 2. ערוך השלחן (ס"ק ה').
 3. זבחי צדק (ס"ק ב', ס"ק ג', ס"ק י"ז) – "ידוע דהש"ע חיברו מרן אחר בד"ה כמ"ש הרב יד מלאכי ז"ל ... צריך לומר דחזר בו בש"ע וס"ל להחמיר".
 4. בן איש חי (שנה ב' פר' קרח אות י"ג) – "וגם לדידן דאזלינן בתר מרן ז"ל, אינו מותר לבשל לכתחילה דברים בקדרה של בשר בת יומא אדעתא דהכי כדי לאכלם בחלב, אלא רק אם נתבשלו בדיעבד מותר לאכלם לכתחילה בחלב".
 5. כה"ח (ס"ק א', ס"ק ב', ס"ק כ"א) – "והגם דבב"י בבד"ה כתב ... נראה כשחבר הש"ע חזר בו וחשש לדברי האוסרים לבשל לכתחילה וע"כ כתב בש"ע לשון דייעבד **דהש"ע חיברו אחר בד"ה** כמ"ש הרב יד מלאכי בכללי הש"ע או' ט"ו ורב חיד"א בשם הגדולים מע' ספרים או' ע"ה שבאו' ש' יעו"ש".
 6. שמש ומגן (ח"א יו"ד סי' ח', ח"ב יו"ד סי' כ"ב, סי' מ"ב, סי' מ"ג, ח"ג יו"ד סי' א', סי' ל"ב, סי' ל"ג, שמע שלמה ח"ב סי' ד', סי' ו', ובהסכמתו) – "מכל זה מוכרח לו דמר"ן ז"ל בכונה מכוונת בחר בלשון הש"ס דגים שעלו. גם הוא כתב שנתבשלו, שסתמו כפירוש ומדוקדק מדבריו דדוקא בדיעבד וכמ"ש הפוס', ובפרט שכעת נגלה לנו שכן היא דעת כל הפוס' א' ואחרונים כולם בדיעה אחת לאסור לכתחילה וכמש"ל, והם ...".
 ה. מראי מקומות – דבר חריף (פתיחה סי' ב' הע' י"ט), מגן אבות (יו"ד סי' צ"ה).

ו. **הגדר של "לכתחילה" בכלי שלהם.**

רמ"א (סעי' ב') – "אבל ליתנן בכלי שלהם, מותר לכתחילה, וכן נהגו".

א. **מיקל - שמותר לכתחילה לבשל בכלי בשרי דבר שרוצה ליתנו בכלי חלב.**

1. דרישה (ס"ק א') – "ומכל אלה נראה דמ"ש ואפילו לכתחילה ואפילו הקדרה בת יומא כו' חוזר ארישא ובא לאשמעינן דלאו דוקא הוא מ"ש קטניות שבשלם כו' דמשמע דייעבד דז"א דאפילו לכתחילה מותר לבשל קטניות בקדרה חולבת כדי לערותן אח"כ בקדרה של בשר ואפילו אותה הקדרה החולבת היא בת יומא אפ"ה הכל מותר לעשות כן לכתחילה ודוק".
 2. ב"ח (ס"ק ב') – "ואף על גב דבפרק כל הבשר (חולין קז ב) תנן צורר אדם בשר וגבינה וכו' אלמא דאפילו צונן בצונן דלא בלעי מהדדי וסגי בהדחה בעלמא אפילו הכי אסור לכתחילה ליגע בו וכאן מתיר אפילו שניהם חמין לא דמי דהתם בגוף בשר וגבינה חיישינן שמא ישאר דבוק קצת גבינה בבשר בעין או בשר בגבינה וחיישינן דלמא משתלי ולא ידיח אבל הכא אינו אלא פליטת טעם דנחלש ונקלש היילך שרי אפילו לכתחילה".
 3. פרי"ח (ס"ק ז') – "מותר לכתחילה כו'. מסתברא שאף לכתחילה מותר לבשלם בקדרה של בשר על דעת ליתנן בכלי של חלב דלא דייק לישנא דש"ס [שם] דקתני עלו דייעבד אלא לאכלם עם כותח עצמו לא להעלותן על כלי כותח".
 4. לחם הפנים (ס"ק ט') – "פרי"ח".
 5. עי' אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י' אות ב') – "ומשמע מהט"ז וכן מהש"ך סק"ג דדוקא כדי לאוכלן בכותח אוסרין לכתחילה אבל כדי להעלות אח"כ על כלי חלב מותר לכתחילה ובב"ח מפורש כן, אבל הפמ"ג במשב"ז שם סובר דאסור גם לבשל בכלי חלב כדי להעלותו בכלי בשר ... וא"כ לדינא כיון שהב"ח מתיר בפירוש וכן הוא גם משמעות הט"ז והש"ך, וגם הפמ"ג עצמו הביא מבעה"ת במפתחות שמתיר לבשלו בכלי חלב כדי לערותן לכלי בשר והובא גם בדרישה ומשמע שגם הדרישה סובר כן, וגם מהפר"ח מביא שמתיר, והוא רק מלתא דרבנן ורק אלתחילה יש להקל ... [גמר לשונו עי' לקמן].
 6. אבן ישראל (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' כ"ח סוף ד"ה אמנם) – "להקל בזה".
 7. הגר"מ הלבשרטאם צ"ל (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' כ"ח סוף ד"ה אמנם) – "להקל בזה".
 8. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שמ"ה) – "להקל".

ב. **מחמיר - שרק אם בישלו בכלי בשרי מותר אז לכתחילה ליתנו בכלי חלב.**

1. בית לחם יהודה (ס"ק ו') – "כ"ה הפר"ח מסתברא ... אבל עיין בכה"ג שמאריך שם ... וכן הסכימו רוב הפוסקים".
 2. עי' פמ"ג (מש"ז ס"ק ד', ס"ק ה', שפ"ד ס"ק ט') – "ולענין אי מותר לבשל תחילה בכלי בשר על דעת ליתן בכלי חלב כתבנו באות הקדום דיראה לאסור ואמנם הפרי חדש אות ז' כתב מסברא דלהעלותו מותר לבשל כו' ועכשיו ראיתי בבדק הבית שהביא בשם רבינו ירוחם שאסור והבית יוסף השיג עליו ובספר הארוך להש"ך ראיתי שפירש כן דברי רבינו ירוחם וכתב דלא ידע למה חלק עליו הבית יוסף יע"ש. ואפשר לכבוד שבת וכדומה המיקל לבשל תחילה במחבת בשר בת יומא לערות בכלי חלב או להיפך אין גוערין בו".
 א) אפילו בדעת המחבר – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט'), "וכנראה מספרו הארוך בכאן שהתלונן על מרן הב"י ז"ל במה שדחה דברי רבינו ירוחם יע"ש ואם כן מש"ה כותב המחבר כאן דלכתחילה אסור דאין לגרום נ"ט בר נ"ט אף כה"ג").

3. עי' חכ"א (כלל מ"ח סעי' א') – "אפילו נתבשל בכלי של בשר מותר לכתחלה ליתנם בכלי של חלב כיון שאין אוכלן בחלב ממש ... **ובשעת הדחק** כגון על הדרך מותר לבשל לכתחלה בכלי של בשר וליתנו לכלי של חלב רק שלא יאכל בחלב (עיי' פרי חדש שם ס"ק ז)".
4. כה"ח (ס"ק כ"ד) – "בהגה. אבל ליתנם בכלי שלהם מותר לכתחלה ור"ל אם בישל דגים או ירקות בקדרה של בשר וליתנם אח"כ בכלי חלב או שבישל בכלי חלב וליתנם אח"כ בכלי בשר מותר לכתחלה גם לדעת המחמירים".
עי' כה"ח (ס"ק כ"ו) – "פר"ח ... לה"פ ... ומיהו המש"ז ... אין גורעין בו".
5. בדה"ש (ס"ק ל') – "ונראה להחמיר בזה".
6. חיי הלוי (ח"ה סי' ס"ב אות ו') – "כתב בפרמ"ג ...".
7. עי' אבני ישפה (ח"ה סי' ק"ד ענף ח') – "והפמ"ג ... ונמצא שיש להחמיר לא לבשל או לחמם בכלי בשרי בן יומו כדי לאכול אחר כך בכלי חלבי. אמנם בדיעבד או שעת הדחק מותר לו כי אפשר לסמוך על הפר"ח שמתיר. ואם כבר הוחם ורוצה לשים בצלחת חלבי, אם זה בלי ערוי של נוזלים וכמו שמצוי בספגטי".
8. פתחי הלכה (ארטסקרול עמ' קס"ב, מטבח הכשר עמ' צ"ז).
9. הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ח' סעי' י"ז) – "ולהלכה יש להחמיר בזה לכתחילה, מלבד בשעת הדחק".

ג. מחמיר.

1. עי' ט"ז (ס"ק ד') – "וכתב רש"ל ... שמשמע מלשונו דגם בקדירה של חלב אסור לתת הדגים לכתחילה כל שנתבשלו תחילה בכלי של בשר ולא כרמ"א שמקיל בסמוך אף לכתחילה בקדירה שלהם".
2. יד יהודה (הקצר ס"ק י"ד, הארוך ס"ק י"א, עי' ס"ק כ') – "העיקר נראה להחמיר לכתחילה שלא ליתן גם בכלי שלהם".
- ד. מראי מקומות – הפלאה (ד"ה והמנהג, "יש להסתפק"), ערך השלחן (ס"ק י').
1. ע"י עירווי - עי' לקמן.

ה. מה הטעם להקל.

1. סומכין על המתירין – ט"ז (ס"ק ה'), "דבזה אנו סומכים על המתירין גם בבישול וצלייה נ"ט בר נ"ט", לחם הפנים (ס"ק ח'), גר"א (ס"ק ח'), כה"ח (ס"ק כ"ה).
- א) בדה"ש (ס"ק כ"ז, בי' ד"ה לאסור, עי' סי' צ"ו ס"ק י"ב) – "ויש לפרש הטעם בזה לפי מה שכתב הפרמ"ג דכל דליכא לא ממשות של בשר ולא ממשות של חלב רק עירוב טעמים גרידא לא הוי בב"ח דאורייתא דלא הוי כה"ג דרך בישול וכיון שלכל היותר **אין בזה אלא חששא דרבנן** סמכין בזה על המקילים ורק כשמתערב טעם בשר עם ממשות של חלב דבזה שייך בב"ח דאורייתא חיישינן לסברת המחמירים בצלי ובישול".
2. אף לריב"ן יש להקל במקום שאין ממשות של חלב [או להיפך] – פמ"ג (מש"ז ס"ק ה'), "עט"ז הלשון דחוק דהא הרא"ש מהאוסרין בנצלו ואפ"ה מתיר קערות בס"ג וכתב בפכ"ה אף לריב"ן דאוסר נתבשלו (היינו נצלו עיין בס' התרומה ס"א וע"ה) דווקא עם הכותח הא בכלי שלהן שרי ומשמע מהרא"ש שם אף לכתחילה".
3. מראי מקומות – מגילת ספר (סי' צ"ו אות ט').

ו. לבשל בכלי של מין שני: כגון, בישל מרק פרווה בכלי חלבי בן יומא, האם מותר לבשלו לכתחילה בכלי בשרי בן יומא.

1. מותר [לאו דוקא עלו].
א) עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט', לשונו מובא לעיל [ועי' טור, שהוא אפילו על האש]).
ב) רע"א (על הצד של השו"ע צורת הדף) – "זה דוקא אם נכנס בתוכו חלב ממש אבל לא מבליעת הכלי כיון דהוא טעם ב' לא יוכל לכנוס בדגים ולאסור ושפיר יוכל ליתן בכלי שלהם [ואפילו ע"י בישול]".
ג) בדה"ש (ס"ק כ"ז).
ד) הגר"י רייזמן שליט"א (קלטת על בב"ח סי' צ"ה סעי' ד', מספר ל').
2. מראי מקומות – ט"ז (ס"ק ד', לשונו מובא לעיל).

ז. לענין "מים": מים שהוחמו בכלי בשרי ב"י, ליתנם בכלי חלבי.

1. מיקל - עי' לקמן סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ח. שאר מקרים.

1. לבשל בכלי אינו ב"י כדי שיתן בכלי שלהם: שיש ב' קולות (1) אינו ב"י (2) כלי שלהם - עי' לקמן.
2. להעלות בכלי חלב כדי להעלותו בכלי בשר: שיש ב' קולות (1) עלו (2) כלי שלהם - עי' לקמן.

ז' הגדר של "לכתחילה" בעלו.

רמ"א (סעי' ב') - "רק עלו בכלי של בשר, מותר לאכלן עם חלב עצמו. וכן להיפך".

א. מחמיר - שרק אם עלה בכלי בשרי מותר לכתחילה בחלבי.

1. ט"ז (ס"ק ד', או"ה סי' תנ"ב ס"ק י"א) – "אסור לכתחילה להעלותם בכלי בשר כדי לאכול אח"כ בכותח וכ"פ און"ה כלל ל"ד בשם סמ"ג דאסור לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה אפי' בהעלא' בלא בישול ובבישול אסור לכתחילה אפילו לערות אח"כ לחלב".
  2. חו"ד (חי' ס"ק ז') – "רק עלו. אבל אסור לכתחילה להעלותן בכלי של בשר כדי לאכול בחלב, ט"ז [ס"ק ד']".
  3. חכ"א (כלל מ"ח סעי' א') – "ואם לא נתבשל בתוכו אלא שבישל דגים בכלי שאינו לא בשר ולא חלב והניחם מרותחין לכלי בשר והכלי היה צונן ... מותר לאכול בחלב אפילו לכתחילה כיון שלא נתבשל בתוכו לא חשבינן להבלוע כאילו היה הבשר בעין".
  4. יד יהודה (הקצר ס"ק י"ב, הארוך ס"ק ט').
  5. בדה"ש (ס"ק כ"ב).
  6. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ק"ס, מטבח הכשר סוף עמ' צ"ז).
  7. נועם הלכה (סי' י' סעי' ד').
  8. הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ח' סעי' ז').
- ב. מראי מקומות – הפלאה (ד"ה והמנהג).

ג. שאר מקרים.

1. עלו בכלי שאינו ב"י: שיש ב' קולות (1) עלו (2) אינו ב"י - עי' לקמן.
2. להעלות בכלי חלב כדי להעלותו בכלי בשר: שיש ב' קולות (1) עלו (2) כלי שלהם - עי' לקמן.

ח [נ"ט בר נ"ט ואינו בני"י.

רמ"א (סעי' ב') - "וכן אם היה הכלי שנתבשלו או נצלו בו לפגם, **שלא היה בן יומו**, נוהגין היתר לכתחילה לאכול עם המין השני".

א. בני אשכנז.

1. מחמיר [חולק על רמ"א], שרק בדיעבד יש להקל.
  - א) יש"ש (חולין פרק ח' סי' ס"ג, או"ש סי' נ"ז ס"ק ב') – "שהאידינא נהגו לאסור לכתחילה לאכול בכותח כל מה שנתבשל בקדרה של בשר, וכן איפכא, ואין להקל, ואפילו אם נתבשל בקדרה שאינו בן יומו".
  - ב) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות כ"ח) – "והראיתי בשבת כשאכלתי אצל רבינו החלות הקטנות שאופים, וסיפרתי שאני אופה אותם בתנור בשרי **אחר מעת לעת** שהשתמשתי בו לבשר. ושאלתי אם אפשר אח"כ לאכול אותם החלות עם חלב. והשיב רבינו שהנה החלות הם בשר בענין נ"ט בר נ"ט. אבל יש שסוברים שע"י (בישול) [אפייה] נאסר גם נ"ט בר נ"ט ולכן אין לאכלם עם חלב. וא"כ צריך לשים איזה סימן עליהם שלא יחליף, ותעשה איזה צורה עליהם כסימן".
2. מיקל [כמו רמ"א].
  - א) און"ה (כלל ל"ד דין ו').
  - ב) רמ"א (סעי' ב') - לשונו מובא לעיל.
  - ג) ב"ח (ס"ק ה' ד"ה כתב מהרש"ל) – "והכי מסתברא".
  - ד) עי' ט"ז (ס"ק ד') – "והסומך על רמ"א להקל בזה לא הפסיד".
  - ה) ש"ך (סי' צ"ד ס"ק י"ח) – "ומהרש"ל החמיר קצת בדברים אלו ... ולפעד"נ ... והיכא דנתן טעם לפגם מותר לכתחילה ודו"ק".
  - ו) יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק ח' אות ח').
  - ז) חמודי דניאל (בב"ח אות י"ד) - לשונו מובא לקמן.
  - ח) יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ז) – "**והסכמת אחרונים**".
  - ט) תשובות והנהגות (ח"א סי' תל"ד ד"ה ומה) - לשונו מובא לקמן.
  - י) שאר פסקים.
3. מראי מקומות.
  - א) הפלאה (ד"ה והמנהג) – "צ"ע אם מותר לכתחילה לבשל בכלי שאב"י".
  - ב) מהרש"ם (ח"ד סוף סי' צ"ז, דעת ח"ג עמ' של"ט) – "משא"כ כאן גם טעם ג' הוא להיתר ובנ"ט בר נ"ט ואב"י מותר גם לכתחילה וכמ"ש רמ"א סי' צ"ה שם וי"ל דבכה"ג גם לבשל לכתחילה שרי ואולם בזל"א הספרדי ח"א חיו"ד אות ט' הביא בשם מהריק"ש ותשו' ד"מ דטוב ליזהר לכתחילה גם בנ"ט בר נ"ט ואב"י יחד יעו"ש".

ב. בני ספרד.

1. מחמיר, שרק בדיעבד יש להקל.
  - א) ערך לחם (עי' סעי' א') – "לכתחילה אין לו לבשל בכלי חלב דבר שרוצה לאכול עם בשר, רבינו ירוחם נתיב ט"ו [ח"ה] אות (כ"ט) [כח קלו, ד]. וצריך עיון בנצטרף עוד שאינה בת יומא, אבל אין לגלותו שמא יטעו".
  - ב) עי' דבר משה (ח"א יו"ד סי' ט' ד"ה אך, ל"ו-א) – "בית דוד ... ברם מה נעשה להרב מהריק"ש ז"ל שהצריכו עיון זה וכתב דאין לגלותו דאעפ"י דמדברי מור"ם ז"ל בס' המפה ל"נ כן כמ"ש האדון שיחיה מ"מ למיחש מיהא לדעת מהריק"ש חיישינן לכן נר' דלכתח' טוב ליזהר בזה שיהיה לכל אדם כלי מיוחד".
  - ג) מגן שאול (סי' ט', י"ז-ד').
  - ד) עי' זכור לאברהם (ח"א יו"ד אות ט' ד"ה טעם, קצ"ח-ב') – "טעם נ"ט בר נ"ט סימן צ"ה ועמש"ל בערך חריף ועיון כנה"ג הגב"י סימן צ"ה אות ל' דכתב דמותר ללוש במים שמחממין במחבת חולבת או איפכא אפי' ב"י ועי"ש מה שסיים משם רש"ל וכ"פ

הרב"ד סימן מ"ב דאפילו לכתחילה מותר וסיים דאף את"ל דראוי להחמיר לכתחילה מ"מ אם הכלי אינו ב"י דאז איכא תרתי נטל"פ ונ"ט בר נ"ט ודאי מותר ושכן מצא למהריק"ש אלא שכתב דאין לגלותו שמא יטעו וכתב עליו הוא ז"ל דאילו ראה דברי מור"ם ובדק הבית שמתיר אף בב"י לא היה חושש לזה יע"ש (ועיי"ש בכנה"ג בסוף אות מ"ו) והרדב"מ סימן ט' חולק עליו וכתב דאף בכלי שאינו ב"י טוב ליהדר לכתחי' שלא לחמם בו מים כדי לחוש לס' מהריק"ש יע"ש ועיין בשו"ג שם בס"י צ"ה מחודש א' ועיין בס' מגן שאול סי' ח' שפקפק על היתר הרב"ד יע"ש".

2. מיקל - שמותר לכתחילה לבשל בכלי בשרי אינו ב"י דבר שרוצה לאכול בחלבי.

(א) בית דוד (יו"ד סי' מ"ב ד"ה ואת"ל) – "ואת"ל שעל כל אלה דראוי להחמיר ולאסור ולחמם המים לכתחילה בקדרה של בשר ... מ"מ ... שלא תהא הקדרה ב"י ... בהצטרפות שניהם דהוי נותן טעם בר נותן טעם וגם נותן טעם לפגם, וכן נותן טעם ... ומ"מ ש"מ מור"ם ... ושוב ראיתי למהריק"א ש"ז לכתב בזה הלשון ... וצ"ע בנצטרף עוד שאינה ב"י אבל אין לגלותו שמא יטעו ע"כ ... ולמ"ש אין לגלותו שמא יטעו איכא למ' שלא ראה דברי מור"ם ז"ל שלא חשש לשמא יטעו וכ"ש אלו ראה דברי בדק הבית שמתיר אף בב"י שלא היה חושש לזה".

(ב) שלחן גבוה (מחודש ס"ק א*) – "וכן פסק מורי הרב ז"ל בבית דוד סימן מ"ב וכ"ש אם הכלי אינו בין יומו יעיין שם. ובדבר משה חלק יורה דעה סימן ט' חולק עליו יעיין שם. ויש מי שיש לו כלי מיוחד ליחם המים ללוחש ואין משתמשים בו לא בשר ולא חלב **ותע"ב**".

(ג) זבחי צדק (ס"ק ד') – "והעיקר כדברי הב"ד דמותר לכתחילה בכלי שאינו בן יומו, והמחמיר גם בזה קדוש יאמר לו".

(ד) בן איש חי (שנה ב' פר' קרח אות י"ג) – "מיהו אם אין הכלי בן יומו, דאיכא תרתי לטיבותא שהוא נותן טעם לפגם, וגם נותן טעם בר נותן טעם, מותר לחמם מים לאפות הפת ולבשל מרקחת לאכלה עם הגבינה לכתחילה, ועיין כנסת הגדולה, ובית דוד, ושאר אחרונים. והמחמיר שלא לבשל אפילו בכלי שאינו בן יומו **תבא עליו ברכה**, וכן נוהגים בביתנו שיש להם כלי מיוחד לחמם בו מים ללוחש בהם הפת וכן לבשל בו מרקחת, ועיין דבר משה יורה דעה סימן ע' [ט], וחכמת אדם כלל מ"ה ס"ב".

(ה) כה"ח (ס"ק ג') – "בית דוד ... זב"צ".

(ו) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ד') – "דרכי לפסוק בכלי של בשר שאינו בן יומו שאפשר לבשל בו ירקות על דעת לאוכלם עם חלב ... אם הכלי אינו בן יומו מותר לכתחילה לבשל על דעת זה".

(ז) שאלת שאול (יו"ד סי' י"ב).

(ח) מעדני אשר (סי' ס"ו אות ב') – "ולדינא לכאורה לספרדים אפשר להקל בזה, היות וכל איסור נ"ט בר נ"ט לכתחילה לא ברירא לדידה וכמ"ש ב' לעיל, ובהצטרף עוד סברא דנטל"פ יש להקל בזה וכמ"ש כ' הבית דוד (אף שעל ראייתו מהרמ"א יש לפקפק כמ"ש ב'). וכן הקילו לדינא זב"צ אות ד', בא"ח פ' קרח סי"ג (וכתבו דהמחמיר תע"ב), שולחן גבוה, כה"ח סק"ג ועוד".

(ט) מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק ג' הע' כ"ה).

3. מראי מקומות – ערך השלחן (ס"ק ה').

ט] הגדר של "לכתחילה" באינו ב"י.

א. דעת הגר"א (ס"ק י') – "וכן אם היה כו'. בכה"ג אף בשל איסור מותר כמ"ש בתוס' ע"ז ע"ו א' ד"ה מכאן וכמ"ש שם ל"ח ב' ואף בקדירה אין אסור לכתחילה שאינה ב"י אלא משום גזירה אטו ב"י משא"כ כאן דאף ב"י מותר מדינא כנ"ל".

1. יש ראייה מהגר"א [שמותר לכתחילה לבשל בכלי בשרי אינו ב"י דבר שרוצה לאכול בחלבי].

(א) בדה"ש (בי' ד"ה אם, עמ' רצ"ה).

(ב) עי' מעדני אשר (סי' ס"ו אות ב' ד"ה אמנם) – "וכדמשמע מדברי הגר"א סק"י דכל איסורא דנטל"פ הוא רק משום גזירה אטו ב"י, והכא דמדינא שרי (דבעיקר הדין קי"ל כמתירים בנתבשלו מדמקלינן בדיעבד) אין להחמיר כולי האי".

(ג) שאלת שאול (יו"ד סוף סי' י"ב).

(ד) שבות יצחק (ח"ב עמ' ר"ה ד"ה ולענין).

(ה) הגר"י רייזמן שליט"א (קלטת על בב"ח מספר כ"ז, מספר כ"ח).

2. אין ראייה מהגר"א.

(א) מגילת ספר (אות י"ג) – "וראיתי בבדה"ש ... ונמצא שלכו"ע אסור לכתחילה לבשל דגים בכלי שאינו בן יומו על מנת לאוכלן אח"כ בחלב".

(ב) שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ב אות ו') – "ויש שרצו לדייק להיתר בהג' הגר"א (יו"ד סי' צה ס"ק י'), אבל **שגו בהבנת דבריו**. דהתם איירי בנתבשל בדיעבד, ואז מותר לכתחילה לאכול עם המין השני, אבל אסור לבשל לכתחילה באופן זה".

3. מראי מקומות.

(א) הגר"א נבצל שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: האם אפשר ללמוד מדברי הגר"א (יורה דעה סימן צ"ה ס"ק י') שמותר לבשל לבני אשכנז לכתחילה בכלי בשרי אינו ב"י מאכל פרווה על מנת לאכול אותו עם חלבי, כיון ששם כותב שאין חשש גזירה אטו בן יומו כי השימוש שלו הוא היתר משא"כ אטו בן יומו של איסור וכו'. תשובה: איני יודע".

ב. מחמיר - שרק אם כבר מבושל בכלי בשרי אינו ב"י מותר לכתחילה בחלבי.

1. ט"ז (סי' תנ"ב ס"ק ז', וכדפ' הפמ"ג שם) – "דיעבד וודאי שרי באחד אינו בן יומו, דהוה נ"ט בר נ"ט דהיתרא, אף להר"ב ביורה דעה [סימן צ"ה מכל מקום לכתחילה (אריך) [צריך] היתר נ"ט בר נ"ט שלש טעמים על ידי נותן טעם לפגם דאסור לכתחילה".

(א) עי' הר"ב בערקאוויטש (גינת ורדים גליון כ' עמ' רס"ב) – "סימן תנ"ב משבצות זהב אוה ז': מכל מקום לכתחילה (אריך היתר) [איך היתר] נ"ט בר נ"ט שלש טעמים. כך הגהתי במהדורתי. ובמהדו' מכון ירושלים הגיהו: (אריך) [צריך] היתר נ"ט בר נ"ט שלש טעמים. ואינו נכון כלל ומשבש הכוונה".

2. דבר משה (אמריליו, יו"ד סוף סי' ט').
3. חמודי דניאל (בב"ח אות י"ד) – "ועוד דהא רש"ל מחמיר אפי' נתבשלו כבר בקדרה של בשר אינו ב"י כמ"ש בט"ז אלא שאנו סומכין על רמ"א די לנו שנסמוך על מה שמתיר רמ"א בפירוש דהיינו בנתבשלו כבר אבל לבשל לכתחילה אפשר דמודה רמ"א לרש"ל".
4. חכ"א (כלל מ"ח סעי' ב', בינ"א או"ה כלל מ"א) – "אם היה הכלי שנתבשל בו אינו בן יומו מותר לאכול בחלב אפילו לדין אבל אסור לכתחילה לבשל בכלי שאינו בן יומו כדי לאכול בחלב דנותן טעם לפגם אסור לכתחילה".
5. תהלה לדוד (יו"ד סי' כ') – "לבשל לכתחילה באב"י של בשר לאכול בחלב עצמו ולהיפך פשיטא דאסור. וכן מבואר מלשון הרמ"א ז"ל בסמוך. דדוקא כשכבר נתבשלו באב"י נוהגין היתר לכתחילה לאכלם עם מין השני. אבל לא לבשל לכתחילה".
6. מנחת יצחק (ח"י סי' ע"ז אות ג') – "שראה בספרי (ח"ט סי' ע"ז) ע"ד מה שנשאלתי בענין גלידה פארווא שנעשה בבית"ר שביום שלפניו נעשה באותו כלי גלידה חלבי וכו', ואוכלין אותו גלידה עם בשר, והעליתי שם לאסור לעשות כן לכתחילה, וכתבתי לדחות כל צדדי ההיתר, ובנדון דהוי נטבנ"ט כתבתי בזה"ל: אחר מעל"ע אף דהודחה יפה והוי נטבנ"ט מ"מ יש להחמיר לכתחילה כמ"ש הרמ"א (בסי' צ"ה סעי' ב') עכ"ל. וכתב מע"כ דלכאורה לא נמצא כן ברמ"א שם, דאדרבה איתא שם דבאינו בן יומו מותר אף לכתחילה, וז"ל הרמ"א שם: וכן אם היה הכלי שנתבשלו או נצלו בו לפגם שלא היה בן יומו נוהגין היתר לכתחילה לאכול עם המין השני עכ"ל. הנה כבר נתעוררתי בזה מפי הרה"ג מוה"ר מתת' דייטש שליט"א וכתבתי כבר על גליון ספרי הנ"ל בזה"ל: ואף דבאינו בן יומו מתיר הרמ"א, היינו אם כבר נתבשל ולא לבשל לכתחילה, וכמ"ש החכמת אדם (כלל מ"ח דין ב'), ובהפלאה (בחי' על בב"ח סי' צ"ה) נסתפק בזה עכ"ל".
7. הגריש"א זצ"ל (פתחי הלכה ארטסקרול פרק ו' הע' מ"ד, שבות יצחק ח"ב עמ' ר"ה) – "דלכתחילה יגעיל הכלי אם דעתו לשתות המים עם חלב וכמש"כ החכמת אדם".
8. קנה בשם (אור ישראל חנ"ו עמ' ל"ג אות ס"ז) – "אין להביא עצמו לכתחילה לידי נ"ט בר נ"ט ואינו בן יומו, אבל המאכל מותר לכתחילה".
9. שבט הלוי (מבית לוי בענייני יו"ד עמ' מ' סעי' ד', הע' א') – "אין לאפות מאכל פרווה [כגון חלה] בתבנית חלבית אפילו כשאינה בת יומה כשרגילים לאוכלה עם בשר וכן אין לאפות [עוגה] בתבנית בשרית אפילו אינה בת יומא ע"מ לאוכלה עם כוס קפה שיש בו חלב. [אמנם אם אפה או בישל 'באינו בן יומו' בלא כוונה לאכול עם המין השני, מותר אח"כ לאכול עם המין השני]".
10. עמק התשובה (ח"ו סי' שי"ט).
11. בדה"ש (ס"ק ל"ג, בי' ד"ה אם) – "אבל להלכה אין נראה להקל כנגד הרמ"א והחכ"א דסתם כוותיה".
12. שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ב אות ו') – "תשובה: כבר פסק החכמת אדם (כלל מח סי' ב), בשם האיסור והיתר (כלל לד), ש'אסור לכתחילה לבשל בכלי [בשרי] שאינו בן יומו כדי לאכול בחלב, דנותן טעם לפגם אסור לכתחילה".
13. חיי הלוי (ח"ה סי' ס"ב אות ו') – "כתב בחכמת אדם ועוד אחרונים ...".
14. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קס"ב, מטבח הכשר ענ' קל"ז, עמ' קל"ח).
15. תשובות והנהגות (ח"א סי' תל"ד ד"ה ומה) – "שבאחרונים נראה שאפילו כלי בשר שאינו בן יומו אסור לבשל בו ירקות בכדי לאוכלם עם חלב או חמאה, וכמפורש בחכמ"א כלל מ"ח סעיף ב', עיין היטב בפמ"ג במשב"ז (סק"ד), ודעת מהרש"ל אפילו כדיעבד אסור כשעירבו עם חלב באינו בן יומו, (ט"ז סק"ה) רק בזה לא קיימא לן כן, עיין ש"ך צ"ד ס"ק י"ח, ובפר"ח סימן צ"ד סק"ה וביד יהודה וערוה"ש, וראוי להזהיר ע"ז".
16. מעדני אשר (סי' ס"ו אות ב') – "אבל לאשכנזים דנוקטים בודאי דנ"ט בר נ"ט אסור לכתחילה וכמש"כ הדרכ"מ, אין להקל בהצטרף הא דנטל"פ בפרט שבאו"ה שהוא מקור פסק הרמ"א בזה מפורש להדיא לאיסור, וכמו שפסק החכמ"א [והוסיף החכמ"א דאם אין לו כלי אחר וא"א לשאול חשיב כדיעבד]".
17. נועם הלכה (סי' י' סעי' ה').
18. מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' צ"ח, עמ' ק').
19. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שכ"ז) – "שהמנהג להחמיר".
20. הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ח' סעי' כ"ב).

ג. בני אשכנז: מיקל - שמותר לכתחילה לבשל בכלי בשרי אינו ב"י דבר שרוצה לאכול בחלבי.

1. אמת ליעקב (דברי חכמים יו"ד אות ל"ו) – "שאין צריך לחוש לדעת החכמ"א בזה".

ד. לצורך יש להקל.

1. מיקל, שנכלל בגדר של כדיעבד.
- א) חכ"א (כלל מ"ח סעי' ב') – "ונראה לי דאם אין לו כלי אחר לחמם בו יש לסמוך ולהתיר ללוש בהם אפילו לכתחילה כיון דאיכא תרתי נותן טעם לפגם ונותן טעם בר נותן טעם ... נראה לי דאם אין לו כלי אחר ואי אפשר להשאיל הוי כדיעבד".
- ב) הו"ד בבדה"ש (ציונים ס"ק ע').
- ג) ופתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קס"ב, מטבח הכשר פרק ג' הע' כ"ה).
- ד) שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' מ"א הע' ב') – "ולעת הצורך כגון שצריך כלי גדול ואין לו רק גדול של בשר שאב"י וצריך עבור עשיית ריבה וכדו' [דברים שרגילים לאוכלם עם חלב] שעושים בכמויות גדולות דיש להקל לבשל בו לכתחילה".
- ה) תשובות והנהגות (ח"א סי' תל"ד ד"ה ולא) – "ולעת הצורך נראה דיש להקל בזה ... כשיש איזה דוחק יכול לסמוך להתיר לבשל לכתחילה ירקות בכלי בשר שאינו בן יומו כדי לאוכלם בחמאה. ובפרט אם הנ"ט בר נ"ט דבשר הוא מבשר עוף".
- ו) מעדני אשר (סוף סי' ס"ו) - לשונו מובא לעיל.

ז) נועם הלכה (סי' י' סעי' ה').
 ח) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ח' סעי' כ"ב).

ה. אם כלי פרווה נעשה בשרי [או חלבי] בשוגג.

1. יכול להמתין כ"ד שעות ולהשתמש ככלי פרווה לכתחילה – אג"מ (אהלי ישרון ח"א פרק ד' הע' מ"ו).
 א) אולי הפשט: שלאבד דרך ההשתמשות של הכלי הוא נכלל בגדר צורך ובדיעבד. וצ"ע.
 ב) יש לעי' אם מותר להשתמש בדבר חריף.

2. מחמיר – בינת אדם (או"ה כלל מ"א, "טיפת מרק של בשר שנפל על כלי שמבשלים בו קאווע ואין מבשלין בו חלב לעולם ואין ששים נגד הטיפה מה דינו: נראה לי דאף דקיימא לן דהקדירה לעולם אסורה היינו דוקא לבשל בה בשר אבל אלו כלים שלעולם מבשלים בו רק קאווע נראה לי דמותר לבשל בו קאווע לשתות עם חלב דאף דקיימא לן דנותן טעם בר נותן טעם על ידי בישול אסור לכתחילה עם בשר מכל מקום זהו רק מחמת ספק שמא מפעפע ואם כן הוא ספק ספיקא שמא אינו מפעפע ואם תמצא לומר דמפעפע שמא העיקר כדעת הפוסקים וכהכרעת השלחן ערוך דאפילו לכתחילה מותר אך זה אינו שהרי לכולי עלמא אסור לבשל לכתחילה כדי לאכול עם בשר אך יש לצרף לפי מה שכתב הפרי חדש דבכלים דאי אפשר לבא לידי נתינת טעם שמשמשין בה בשפע מותר וכדפסק בשלחן ערוך סימן קכ"ב והיא דעת רשב"א ואף שהש"ך כתב דלא קיימא לן הכי מכל מקום יש לצרף להיתר עוד שימתין מעת לעת יש להקל").

3. עי' או"ח סי' תנ"א סעי' ג', גבי להכשיר כלי פרווה שנעשה בשוגג בשרי.

ו. שאר מקרים.

1. לבשל בכלי אינו ב"י כדי שיתן בכלי שלהם: שיש ב' קולות 1) אינו ב"י 2) כלי שלהם - עי' לקמן.
 2. עלו בכלי שאינו ב"י: שיש ב' קולות 1) עלו 2) אינו ב"י - עי' לקמן.

י. שאר מקרים.

א. לבשל בכלי אינו ב"י כדי שיתן בכלי שלהם: שיש ב' קולות 1) אינו ב"י 2) כלי שלהם.

1. מיקל, שמותר לבשל בכלי אינו ב"י כדי שיתן בכלי שלהם.
 א) תהלה לדוד (יו"ד סי' כ') – "עי' מ"ז סק"ד וסק"ה לענין לבשלם לכתחילה כדי ליתנן בכלי שלהם. שהפר"ח דעתו להתיר והמ"ז כתב דיראה לאסור. ונראה דאם אינו ב"י מותר לבשל לכתחילה ליתנן בכלי שלהם".
 ב) אבני ישפה (ח"ה סי' ק"ד ענף ט') – "שיש מתירים לכתחילה לבשל בכלי בשרי שאינו בן יומו כדי לאכול עם חלב, נראה שעל כל פנים יש להקל לענין הכלים. וטעמי שיש כאן ב' חומרות, כיון שיש לצרף דעת המתירים לכתחילה לבשל בכלי בשרי כדי לשים המאכל בכלי חלבי. ולכן מותר לכתחילה לבשל או לחמם ספגטי או שאר מאכל פרווה בכלי בשרי אינו בן יומו כדי לשים אותו על כלי חלבי".

ג) חיי הלוי (ח"ה סי' ס"ב אות ו').

ד) מגילת ספר (סוף אות י"ג) – "ונמצא שלכו"ע אסור לכתחילה לבשל דגים בכלי שאינו בן יומו על מנת לאוכלן אח"כ בחלב, ומיהו נראה דלבשל בכלי שאינו בן יומו על מנת לאכול בכלים חלביים יש להתיר, דהרי דעת הפר"ח שאף בבן יומו מותר וכן מוכח דעת המחבר וכמו שהבאנו לעיל באות י"א ואף שהפמ"ג נוטה להחמיר בזה דינו אם נחמיר בבן יומו אבל באינו בן יומו נראה דיש להתיר".

ה) עי' מעדני אשר (סי' ס"ז אות ג') – "אפשר להתיר לכתחילה".

ו) הגר"ש רוזנבלט (הל' בב"ח הופשטטר, פרק ח' הע' ע"ג).

2. מחמיר, שרק אם כבר מבושל בכלי בשרי אינו ב"י אז מותר לכתחילה בחלבי.

א) הגרמ"ש קליין (הל' בב"ח הופשטטר, פרק ח' הע' ע"ג) – "שמי שמחמיר בשני הדינים צריך להחמיר גם בהצטרפותם יחד".
 ב) הגר"צ וובר (הל' בב"ח הופשטטר, פרק ח' הע' ע"ג) – "שהרי קי"ל להחמיר בכלי לכלי וכיון שלכתחילה דנים בזה אינו בן יומו אטו בן יומו יש להחמיר גם בזה".

3. מראי מקומות – אהל יעקב (מציון תצא תורה ח"א יו"ד סוף הע' כ"ה, לשונו מובא לקמן), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ח' סעי' כ"ה).

ב. לבשל בכלי ב"י כדי שיתן בכלי שלהם אינו ב"י: שיש ב' קולות 1) כלי שלהם 2) והכלי שלהם אינו ב"י.

1. הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ח' סעי' י"ט) – "מותר לטגן ביצה במחבת בשרית בת יומה, אף אם דעתו לאוכלה באמצעות סכו"ם חלבי שאינו בן יומו".

א) מקורו הוא ה"תהלה לדוד". לכאורה התהלה לדוד הולך על המקרה הקודם [לבשל בכלי אינו ב"י], ולא על מקרה זה [וכן ע"ש הע' ע"ג]. וצ"ב.

2. מראי מקומות – אהל יעקב (מציון תצא תורה ח"א יו"ד סוף הע' כ"ה, לשונו מובא לקמן).

ג. עלו בכלי שאינו ב"י: שיש ב' קולות 1) עלו 2) אינו ב"י.

1. מיקל.

א) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ח' סעי' ט') – "הנחת מאכל פרווה בכלי בשרי או חלבי שאינו בן יומו, מותרת היא מעיקר הדין, אף אם דעתו לאוכלו אחר כך עם המין ההפכי, והמחמיר בזה תבוא עליו ברכה. לדוגמא, המבשל כמות גדולה של אטריות בקדירה

פרוה, ודעתו לאכול מקצתם עם בשר ומקצתם עם חלב, מעיקר הדין מותר לערות הכל לתוך קערה בשרית או חלבית שאינה בני יומה, והמחמיר תבוא עליו ברכה".

2. מראי מקומות.

א) הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קצ"ד) – "שאלה: האם מחמירים כדעת הפמ"ג בענין המח' לגבי נ"ט בר נ"ט לכתחילה לערות בכלי של מין השני, וכגון לבשל אורז בכלי חלבי על מנת לעלות אותו בכלי בשרי. ואם אנו מחמירים כדעת הפרמ"ג ודלא כהפרי חדש, האם כשהכלים אינם בני יומם הוא פשוט שמותר. תשובה: כמדומני יש לאסור בבן יומו ואולי לכתחילה אף באינו בן יומו".

ב) אהל יעקב (מציון תצא תורה ח"א יו"ד סוף הע' כ"ח) – "ונלענ"ד דבכה"ג יש מקום להקל **אם הצלחת** או הקדירה אינו בן יומו מאחר שיש בזה ב' מח', וכן ראיתי בספר מגילת ספר בב"ח (סימן צ"ה) שפסק כן, וכן בשו"ת אבני ישפה שם ענף ט'. ורבינו (הגר"א בבבצל) שליט"א לא הכריע בזה, וצ"ע".

ד. להעלות בכלי חלב כדי להעלותו בכלי בשר.

1. לכתחילה יש להחמיר, אא"כ יש טירחה גדולה.

א) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י' אות ב') – "הפמ"ג במשב"ז שם סובר דאסור גם לבשל בכלי חלב כדי להעלותו בכלי בשר, ולהעלות בכלי חלב כדי להעלותו בכלי בשר לא מבואר בלשונו ויש להסתפק אם גם בזה אסור. וא"כ לדינא כיון שהב"ח מתיר בפירוש וכן הוא גם משמעות הט"ו והש"ך, וגם הפמ"ג עצמו הביא מבעה"ת במפתחות שמתיר לבשלן בכלי חלב כדי לערותן לכלי בשר והובא גם בדרישה ומשמע שגם הדרישה סובר כן, וגם מהפ"ח מביא שמתיר, והוא רק מלתא דרבנן ורק אלכתחלה יש להקל, וברק עלו בכלי חלב כדי להעלות בכלי בשר שאיכא ספק אף אם הפמ"ג אסור **ודאי אין להחמיר**, אך מ"מ כתבתי במדיח כלים שהוא רק בעלו שהמים באים לשם ממקום אחר שאף שמותר לדינא ליתן גם לאותן המים **לא התרתי למעשה** אלא להוציא המים שהודחו בהן כלי הבשר ולהביא מים אחרים והוא מצד חשש הקטן אליבא דהפמ"ג ואם היה במקום שלא מצוי מים חמין ובא בטירחה גדולה לא הייתי אומר להחמיר אבל במקומותינו שאיכא מים חמין **בלא טירחא גדולה החמירתי**, והוא נכון וברור".

ב) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ח' סעי' י') – "לכתחילה יש להחמיר גם בזה, אך באופן שיש בכך טירחה גדולה להשיג כלי אחר, יש להתיר".

ה. לגרום נ"ט בר נ"ט בתנור.

1. אורחות הית (פרק ז' אות ט') – "ולענין לאפות העוגות פרוה שדעתו לאכול עם חלב, יש להקל לחמם התנור בחום הכי גבוה לבד לפני אפיית הפרוה שבדעתו לאכלם עם חלב. [דבנ"ט בר נ"ט, וגם ע"י זיעה שאפשר דקיל טפי מנ"ט בר נ"ט שלא נבלע רק זיעה (שיש מצדדים זיעה כאוכל רק מדרבנן וי"ל שעכ"פ לכו"ע קיל מנ"ט בר נ"ט דטעמו קלוש טובא וכעין נ"ט בר נ"ט רביעי דלהש"ך סי' צ"ד ס"ק ט"ו מותר גם לכתחילה) יש להקל דמהני בהכשר דהיסק אף שאין קש נשרף מבחוץ, וכדעת המ"א וט"ז המובא ברע"א על השו"ע סי' תנ"א ס"ט דדי כשמבחוץ היד סולדת בו, וכ"פ הפר"ח. (וכ"ה בתוס' ור"ן ועוד בע"ז לג:)] (ונראה שמבפנים קש נשרף ואזי מתמוסס הבליעה ונשרף בצד פנים) ואף שיש להחמיר ולנקוט כדנקטינן כהרמ"א דליבון קל היינו בקש נשרף בחוץ וכדהעיר הרע"א על המג"א שם ס"ק כ"ז. ועכ"פ כ"ה ממנהגא וכמ"ש הגרש"ז בס"ק ט"ז. לענין נ"ט בר נ"ט שע"י זיעה נראה שיש להקל [ויש מקילין כן אף תוך מעל"ע וצ"ב], ואכמ"ל. ויש כו"כ סוגי תנורים שמהם נחשב קש נשרף מבחוץ בהיסק רגיל, וצ"ב]."

2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' ר') – "[מותר לאפות עוגות פרוה בתוך תנור בשרי בן יומו בכוונה לאכול עם חלב] והטעם הוא מפני שאפילו בזיעת דבר לח אינו אסור אלא לכתחילה מפני שגורם נ"ט בר נ"ט. [מהתנור בשרי, להזיעה, להעוגות, יש ג' נ"ט.] לפיכך בזיעת יבש, אין צריך להחמיר. ועוגה דינו כדבר יבש. וכל זה דווקא אם יש הפסק כלי בין העוגה להמדף בשרי. דאל"ה פשוט שאסור מפני שבולע ישר מהמדף בשרי. ואפילו אם המדף אינו בן יומו, מ"מ אסור לכתחילה. אבל ע"י הפסק כלי מותר, שאין כלים בולעים זה מזה. ואף שנכון ליהזר שכלים בולעים זה מזה, מ"מ הא אין כאן אלא גורם נ"ט בר נ"ט, ואין צריך להחמיר".

הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) - לכבוד הרב ברקוביץ שליט"א. ראיתי בקונטרס זרע שמואל (הל' או"ה הערה 200) שהביא בשם הרב שמותר לכתחילה לאפות עוגה בתנור בשרי בן יומו כשדעתו לאכול העוגה עם חלב. אבל מצד שני שמעתי שיעור מאת הרב שליט"א (בב"ח שיעור 9 דקה 44.36) שלכתחילה מחמירין שלא לאפות (חלה) פרוה בתנור בן יומו בשרי כדי לאכול החלה עם חלב ורק בדיעבד אם אפה החלה מקילין. כיון שדבר זה הוא מאד מצוי, אני רוצה לדעת דעת הרב למעשה בדבר זה. R' Y. Berkovits wrote: Me'ikur hadin I hold it's muter. Although we are choshesh l'chatchila for zeyas yavesh, here it will only be gorem nat bar nat which is anyway only assur l'chatchila. I don't publicize it since I don't think that this is the minhag. The minhag is to either do libun kal or wait 24 hours.

יא] טעם שעבר ממאכל למאכל.

א. אינו נחשב נ"ט כלל.

1. שערי דורא (סי' ס', [אולי סבר כחוו"ד לקמן]) – "צריך ליהזר שלא לאפות פת בצד פשטידא בין בתנור בין תחת הכלי חרס או כלי ברזל שמא יאכל הפת בחלב. כדאמרינן (פסחים ל' ע"ב) אין טשין התנור באליה ואם טש כל הפת כולו אסור. ואפילו לא נגעו זה בזה דאזיל האי ומפטם האי. ואין להתיר משום נותן טעם בר נ"ט, חד בעיסה של פשטידא ומשם בעוגה, היינו דוקא פליטת טעם בכלי, אבל מאוכל לאוכל הכל חשוב טעם אחד".

2. פמ"ג (מש"ז ס"ק א', ס"ק ד', סי' ק"ג ס"ק ו', הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ב' אות כ"ט) – "ברור דווקא טעם א' בכלי וב' באוכל **הוקלש** הא טעם א' באוכל ואחר כך בכלי ומשם לבשר או לחלב אסור דכל באוכל הוא הוי כממש וכאמור".

3. טוב טעם ודעת (מהדורא ג' סי' ק"ע ד"ה ומה) – "והאמת כדברי הפמ"ג, זה נראה לי".
4. זבחי צדק (ס"ק ח', ס"ק ט') – "ברור ... מש"ז שם".
5. בן איש חי (שנה ב' פר' קרח אות ט"ו) – "הא דאמרינן נותן טעם בר נותן טעם מותר, דוקא טעם הראשון בכלי וטעם שני באוכל, אבל טעם ראשון באוכל לא מהני, דבאוכלים אפילו אלף טעמים חשובים כממש. ולכן אם אפו עוגה אצל פשטיד"א של חלב, אסור לאכול העוגה ההיא עם הבשר, ולא אמרינן בזה דהוי נותן טעם בר נותן טעם, ודלא כהרב פני אריה שהביאו בפתחי תשובה, ועיין כנסת הגדולה סימן צ"ה הגהות בית יוסף אות כ"ו, ושאר אחרונים".
6. ערה"ש (סעי' ג') – "ודע דגם בנותן טעם בר נותן טעם דהתירא לא אמרינן רק כשטעם הראשון היה בכלי והשני בהמאכל כמו בדגים שעלו בקערה שכתבנו אבל כשגם טעם הראשון היה במאכל לא שרינן נותן טעם בר נותן טעם כגון אם איזה מאכל רותח היה מונח על בשר ורתח ואח"כ הניחו הדגים רותחים על זה המאכל הרתוח אסור לאכול הדגים בכותח דכן פסקו הראשונים בעל ספר התרומות ובעל השערים סי' ס' [הובא בפמ"ג במ"ז ס"ק א' ובח"ד] דדווקא כשהטעם הראשון בכלי והשני באוכל הוקלש הטעם אבל כשהראשון באוכל הוה כממש [שם] ויש מי שרוצה לחלוק על זה [עי' פ"ת] ואין טעם בדבריו דבודאי כן הוא ומטעם היסוד שכתבנו בסעיף הקודם דאין אנו אומרים שהטעם אינו מתפשט אלא מפני קלישותו וזה שייך כשהטעם הראשון הוא מכלי ולא מאוכל".
7. אור שמח (מאכ"א פרק ט' הל' ט' ד"ה וכיון) – "מה דלא נזכר נ"ט בר נ"ט באוכלין רק כשהטעם האחד בכלי, משום דבאוכלין אף נ"ט בר נ"ט אינן נפגמין ולא איכפת לן מה דיוצא מאוכל לאוכל רק כל ההיתר בני"ט בר נ"ט משום דנפגם בכלי כשיוצא לתוך התבשיל, וכמו שאמרו קדירה בת יומא א"א דלא פגמה פורתא, וכן כתבו הפוסקים בשם שערי דורא דאין נ"ט בר נ"ט באוכלין עיין שם ודוק".
8. כה"ת (ס"ק י', ס"ק י"א) – "ברור ... מש"ז שם. זב"צ".

ב. אם חד נ"ט בכלי, מיקל [דהיינו טעם ממאכל למאכל שאח"כ עבר לכלי; אוכל לאוכל לכלי].

1. חוו"ד (חי' ס"ק ב', בי' ס"ק א', ס"ק ד').
- א) מראי מקומות – פמ"ג השלם (עיונים וביאורים סי' ג' אות ב').
2. יד יהודה (הקצר ס"ק ב', הארוך ס"ק א', סי' צ"ד הארוך ס"ק י"ט ד"ה הפ"מ).

ג. מיקל [נכלל בני"ט בר נ"ט].

1. פני אריה (סי' מ"ח, סי' מ"ט, הו"ד בפת"ת ס"ק א').
2. עין יצחק (או"ח סי' כ"ח אות י"ג) – "בחולין (דף קט"ז ע"ב) ברש"י ד"ה ה"ז אסורה כו' שכתב בשם יש מתירין חלב שבעור הקיבה שמולחין אותה בעורה ליתן לגבינות משום דה"ל נ"ט בר נ"ט טעם א' מן העור לחלב הקיבה וטעם ב' לגבינות ודחי לי' רש"י מטעם דבעת דנבלע טעם העור להחלב ה"ל טעם א' לאיסור משום דנעשה נבילה יע"ש. ובאמת י"ל טעם המתירין דכיון דלא נאסר במליחה בב"ח רק מדרבנן לא נחשב כגופו של איסור כמש"כ הש"ך ביו"ד סי' פ"ז ס"ק ל' ע"ש ואכמ"ל. ועיין ביו"ד סי' צ"ד ש"ך ס"ק כ"ב. עכ"פ למדנו וכן המתירין הנ"ל דאף נ"ט בר נ"ט באוכלין ג"כ נחשב לנ"ט בר נ"ט ומותר. ורש"י השיג עליהם מטעם אחר משום דה"ל טעם א' לאיסור כיון דנאסר מדרבנן עכ"פ ע"י מליחה. אבל לולי זה גם רש"י הי' מודה להו דנחשב לנ"ט בר נ"ט ומותר אף דהכל הוא באוכלין. א"כ מוכח מזה דלא כהפרמ"ג והחוו"ד הנ"ל. וכדברי רש"י הנ"ל כתב כן הרא"ש בחולין שם ובטור יו"ד סי' פ"ז ובב"י שם וקצתו".
3. הליכות עולם (ח"ז פר' קורח אות י"ב).
4. עין שחיטת חולין (חולין דף קיא: עמ' קס"ב) – "אמנם באמת נראה להוכיח מדברי שאר הראשונים והפוסקים דס"ל דאף מאוכל לאוכל חשיב נ"ט בני"ט: (א) מהא דכתב רש"י בדף קט"ז ע"ב ...".

ד. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק א'), שו"ת ערוגת הבשם (יו"ד סי' צ"א אות ב', "וצע"ג), הרשב"ד (סי' ט"ז), דרכ"ת (ס"ק ט"ו, ס"ק י"ט), בדה"ש (ס"ק ה', ס"ק ט', בי' ד"ה משום, ס"ק נ"א), מגילת ספר (אות ה'), נועם הלכה (סי' י' סוף הע' ב', "נקטו האחרונים להחמיר בזה"), פמ"ג השלם (סי' ק"ג מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק כ"ז, ס"ק כ"ח, עיונים וביאורים סי' ג'), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ח' סעי' א', סעי' ב').

1. ס' התרומה (סי' ס"א) – "דשמא היינו דוקא פליטת טעם של כלי אבל מאוכל לאוכל הכל חשוב טעם אחד".
2. רע"א (סי' צ"ד על סעי' ו', שו"ת ח"א סי' ס"ז ד"ה ולכאורה, [אולי סבר כחוו"ד הנ"ל]) – "דמבצלים למים לא מקרי נ"ט בני"ט, כמ"ש השערי דורא דאם אינו בלוע בכלי לא מקרי נ"ט בני"ט דלא נקלש".

ה. כלי לכלי, נ"ט בר נ"ט.

1. מיקל – פמ"ג (מש"ז ס"ק ט', "לדידן אי לטעם א' הוי נותן טעם בר נותן טעם בכלי ויבשל בשר אחר כך מכל מקום ב' טעמים ב' כלים מקילין כשעדיין היתר כמבואר"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ו' סוף הע' ד').

יב [בשעת בישול.

א. אינו נחשב נ"ט בר נ"ט.

1. חוו"ד (חי' ס"ק ב', בי' ס"ק א', ס"ק ב', סי' צ"ו בי' ס"ק ד') – "דלא הוי נ"ט בר נ"ט בשעת בישול, כגון אם נפל חלב על הקדרה שמבשלין בה דגים כנגד הרוטב, ואח"כ בישלו הדגים עם בשר, אפילו בדיעבד אסור אם לא היה ששים בבשר נגד החלב שנפל בראשונה על הקדרה, ולא אמרינן כיון שנפל על הקדרה ודרך הקדרה נכנס להדגים הוי נ"ט בר נ"ט, דהיינו לקדרה ומהקדרה

- להדגים, דכיון דנפל בשעת הבישול, ובישול מפעפע בכל הכלי לחומרא, **והבלוע מקושר** הוא עם התבשיל, וחשבינן כאלו נפל לתבשיל והוי טעם ראשון ... וחשבינן להקדרה כחלק מהמאכל ... וטעם אחד הוא".
2. **רע"א** (חולין דף קיא: ד"ה עמדת) – "די"ל דנ"ט בנ"ט הוי רק היכא דתחילה נפסק הכח הא', כמו דגים שעלו בקערה של בשר, דבתחילה נפסק המבליע ונבלע בקדרה, אבל היכא דבשעה שבשלו דגים נטף שומן על דופן הקדרה מבחוץ, י"ל אף דהולך דרך קדרה לא מקרי בנ"ט, דכח הראשון דהיינו הבשר מתפשט בכח אחד להקדרה ולדגים שבתוכו, ויש לי ראיות לזה".
- (א) מראי מקומות – **הר צבי** (יו"ד סי' פ"ט, לשונו מובא לקמן).
3. **דברי הלל** (ח"ב סי' ל"ב) – "בשעת בישול לא שייך בנ"ט בר נ"ט ... דהבלוע מקושר עם המאכל וכנפל לתוך התבשיל".
4. **ערה"ש** (סעי' ד') – "אפילו כשהטעם הראשון היה בכלי לא אמרינן נותן טעם בר נותן טעם בשעת הבישול כגון אם נפל חלב על הקדרה שמבשלין בה דגים כנגד הרוטב ואח"כ בשלו הדגים עם בשר אסורים הדגים אם לא היה בהם ס' נגד החלב ולא אמרינן הרי החלב נתן טעם בקדרה והקדרה בדגים והוה ממש נותן טעם בר נותן טעם דכיון דנפל בשעת הבישול והבישול מפעפע בכל הקדרה הוה כאלו כולם קשורים זה בזה והוה כאלו החלב נפל על הדגים [ח"ד סק"א] ויש מי שאומר דאפילו בשעת הבישול אמרינן נותן טעם בר נותן טעם [פ"ת בשם ב"א] ונראה עיקר כדיעה ראשונה **ואין להקל בזה** [ואפשר דתלוי בהדיעות שיתבארו אם יש חילוק בין עלו לנתבשלו וצ"ע ודו"ק]".
5. **דרכי הלכה** (פרק י"ג סעי' י' ד"ה אמנם).
6. **ע"י הגר"י ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל הע' שי"ט) – "שאף שהרבה פוסקים מקילין אבל למעשה אין להקל כנגד החו"ד אלא במקום הפסד".

ב. נחשב בנ"ט בר נ"ט.

1. **ע"י פמ"ג** (מש"ז ס"ק ב', סי' צ"ז ס"ק ב') – "והנה הרשב"א הוכרח לומר דמנוקבת דאי לאו הכי אף עם בשר הוה נותן טעם בר נותן טעם טעם טעם א' בקליפה דהוי כמו כלי".
2. **שו"ת בית אפרים** (יו"ד סי' ל"ז ד"ה וראיתי) – "מבואר מכל הפוסקים בשם סה"ת והתוס' ושאר פוסקים לענין החמת חמין דהוי בנ"ט בר נ"ט דהיתרא מן הבשר לקדרה ומקדרה להמים וממים חוזר לקדרה ...".
3. **טוב טעם ודעת** (מהדורא ג' סי' קס"ט) – "חוות דעת ... ולדעתי אין נראה כן ... שהרי השו"ע [סעיף ג'] מתיר בקדרה של בשר ... ואף להאוסרים, היינו רק מכה דהטעמים פגעו זה בזה יחד ולא מטעם דהטעם שני באיסור ... ומכ"ש לדעת מהרש"ל [הובאה בש"ך סק"ד] דבנצלו אסורים אף בנ"ט בר נ"ט, רק בבישול מותרים מכה דהוי באמצעות המים, ואמאי לא נימא כיון דכעת הוי מחובר המים עם המאכל יחד א"כ הוי מקושר ונחשב כחד טעם ויהיה דינו כמו נצלו ממש ויהיה אסור ... לכך אין לדבר זה מקום כלל ואין שום סברא לחלק בזה ... וזה הוא הכלל, כשהכל נעשה בפעם אחת, אז למקום חדש הוי בנ"ט בר נ"ט, אבל בחזר למקומו הראשון אז לא הוי עליו שם בנ"ט בר נ"ט כיון שנעשה הכל יחד".
4. **זבחי צדק** (ס"ק י') – "העיקר הוא ...".
5. **דברי יוסף** (סי' תרל"ח) – "בשעת בישול נמי אמרינן בנ"ט בר נ"ט ולא כח"ד".
6. **מהרש"ם** (ח"א סי' נ' ד"ה ומ"ש ר"מ מדברי) – "ולכן אין להחמיר בזה, ושכ"נ מהמש"ז סימן צ"ה סק"ב במ"ש בדעת הרשב"א שם, וגם מהש"ך סי' קכ"ב סק"ב. ואם כי לא הספיק הזמן כעת לעיין בזה, מ"מ כדאי הם רוב האחרונים הנ"ל לסמוך עליהם".
7. **ע"י הר צבי** (יו"ד סי' פ"ט) – "החוו"ד ... אולם בספר דו"ח להגרעק"א בסופו, בתשובה לענין פירות יבשים שנתייבשו בתנור, מבואר שם דלא כהחוו"ד, דגם בשעת בישול שייך בנ"ט בר נ"ט, ויעוין במשבצות זהב (סימן צה ס"ק ב) על דברי הרשב"א בתשובה (סימן תקי) דביצה שנתבשלה בקדירה עם בשר ואפילו בקליפה אסור לאכלה בכוחה משום שקליפת הביצה היא מנוקבת, דאל"ה אף עם בשר הוי בנ"ט בר נ"ט טעם אחד בקליפה דהוי כמו כלי וכו', הרי מבואר בפמ"ג דלא כהחוו"ד, וגם בשעת בשול והבלוע הוא מקושר אמרינן ביה בנ"ט בר נ"ט להיתרא".
- (א) אמנם **ע"י רע"א** (חולין דף קיא: ד"ה עמדת), לשונו מובא לעיל.
8. **ע"י חזו"א** (או"ח סי' קי"ט ס"ק י"ג ד"ה ובמ"ב, ס"ק י"ד ד"ה ונראה).
9. **הליכות עולם** (ח"ז פר' קורח אות י"ב).

ג. מראי מקומות – **הפלאה** (ריש סי' צ"ה), **שו"ת ערוגת הבשם** (יו"ד סי' צ"א אות ג'), "דבר תמוה וצע"ג", **שם אריה** (הוספות סי' י' ד"ה וכן), **באר יצחק** (יו"ד סי' ט'), **דרכ"ת** (ס"ק ז'), **מגילת ספר** (אות ז'), **מעדני אשר** (סי' ס"ה), **פמ"ג השלם** (עיונים וביאורים סי' ג'), **הל' בב"ח** (הופשטטר, פרק ח' סעי' מ"ד).

1. **חכ"א** (כלל נ' סוף סעי' א') – "ואם התנור משופע מסתמא זב תחת הפת עצמו (ש"ך שם) ובהפסד מרובה נראה לי אם לא זב תחת הפת ממש יש לסמוך להתיר הפת דהוי נותן טעם בר נותן טעם השומן בתנור והתנור בפת ואם כן על כל פנים אין לדמותו לנילוש עם החלב ומותר לאכול הפת על כל פנים במלח (עייין כרתי ופלתי)".
2. **פת"ת** (ס"ק א', סי' צ"ז ס"ק ד', ס"ק ה') – "ועיין בס' ח"ד שכתב עוד דלא אמרינן בנ"ט בר נ"ט בשעת בישול כגון אם נפל חלב על הקדרה שמבשלין בה דגים כנגד הרוטב ואח"כ בישלו הדגים עם הבשר אפילו בדיעבד אסור אם לא היה ס' בבשר נגד החלב שנפל בראשונה על הקדרה ולא אמרינן דהוי בנ"ט בר נ"ט דכיון שנפל בשעת הבישול ובישול מפעפע בכל הכלי לחומרא והבלוע מקושר הוא עם התבשיל חשבינן כאילו נפל לתבשיל והוי טעם אחד ע"ש ועיין בתשובת בית אפרים חלק יו"ד סי' ל"ז באמצע התשובה שהשיג עליו והעלה דאפילו בשעת הבישול אמרינן בנ"ט בר נ"ט".
3. **יד יהודה** (הקצר ס"ק י', הארוך ס"ק ז') – "אם נפל על קדירה של מים מבחוץ יש להחמיר מספיקא דלא הוי בנ"ט בר נ"ט, מיהו דוקא בבישול אבל אם צלה שום דבר בכלי ונפל על הכלי מבחוץ בודאי הוי בנ"ט בר נ"ט".
4. **כה"ח** (ס"ק י"ב) – "לכתחלה אין לבשל עם בשר ובדיעבד אם כבר בישל ויש הפ"מ יש לסמוך אמיתרין".

5. חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות ס"ה) – "מורין להקל רק בשעת הדחק, אבל באין שעת הדחק למה לא נחמיר".
6. אבני ישפה (אהל יעקב י"ג אלול תש"ע) – "חממתי בקבוק מים בתוך סיר עם מים חמים בשרי האם פוסקים כהחיות דעת דאין נ"ט בר נ"ט בשעת בישול, או מקילים כהבית אפרים ואינו אלא נ"ט בר נ"ט ומותר, לכתחילה יש להחמיר ובמקום הפסד יש להקל".
7. בדה"ש (ס"ק ה', ס"ק ז', בי' ד"ה מותר, ד"ה אבל, ס"ק נ"א, סי' צ"ב סעי' ח' בי' ד"ה היה [עמ' ר"ד]) – "ולדינא צ"ע".

יג] דבר חריף.

א. עי' סי' צ"ו, לשיטות ומראי מקומות.

יד] הדחת כלים – סעיף ג'.

א. למה מזיח כלים נקיים.

1. הגם שנקי מבשר או חלב, אבל לא נקי ממאכל סתמי וכדו' – יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ד), בדה"ש (ס"ק נ"ג, ס"ק נ"ד).

ב. להזיח כלי חלבי בתוך כלי בשרי, ושניהם בני יום: שניהם נקיים.

1. מחמיר.

א) תוס' (חולין דף קיא: סוף ד"ה הלכתא) – "וקערות שמשמשין בהן בשר שהודחו במחבת של חלב בכלי ראשון ושניהם בני יומן יש לאסור אפילו אם נאמר לאו דוקא עלו אלא אפילו נתבשלו אם השמנונית בעין על הקערות דהוי כסכין שלא נתקנה דאסר בקונטרס ללשון אחר ואפילו אין שמנונית בעין אסור דהקערות נוגעות במחבת ונפלט טעם מזה לזה והוי טעם שני באיסור ועוד דלא דמי כלל לדגים שעלו בקערה דהא כשהטעם שני של בשר ושל חלב נכנס במים מיד נאסרו המים וחוזרין ואוסרין הקערות והמחבת ואם האחד אינו בן יומו אז אותו שהוא בן יומו מותר".

ב) ס' התרומה (סי' ס"א) – "קערות שאכלו בהן רוטב רותח של בשר היום והודחו במים רותחים במחבת חולבת שאינה בת יומא הקערה פשיטא שמותר' שלא קלטו רק טעם חלב מכלי שאינו בן יומו שהוא לפגם אבל המחב' נמי מותרת לבשל בה חלב עוד. משום ג' נ"ט בר נ"ט מן הבשר בקערה ומשם במים ומן המים במחבת ואכתי היתר הוא כיון שאינה בת יומא. ודוקא כשהקערות מקונחות שאין מלוכלכות מן המרק של בשר קודם שהודחו במחבת דאז ליכא רק פליטת טעם של היתר וכן הדין אם הוא אפכא קערות חולבות בנות יומן והן מקונחות מחלב והדיחן במחבת שאינה בת יומא מבשר ומכל מקום יש לחוש לפי שהביצים והקערות והירק והקטנית נוגעות למחבת ומן המחבת גופא נכנס הטעם בביצים ובקערות ולא מן המים א"כ אין כאן רק שני נותני טעם ואמר נצלו לא. מיהו כיון דאיכא מים בכלי רוב הטעם מתפשט במים ושרי. ואם כן גם המחבת חולבת היא בת יומא כמו הקערות של בשר הן בני יומן פשיטא דהכל אסור דטעם אותן קערות של בשר נפלט במים. וטעם המחבת של חלב נפלט במים אם כן מיד נאסרו המים משום בשר וחלב שבהן. וכי חזרו ונבלעו במחבת וקערות אסרו הכל".

2. מיקל.

א) רא"ש (חולין פרק ח' סוף סי' כ"ט) – "וקערות שנשתמשו בהן בשר שהודחו ביורה חולבת ושניהם בני יומן הוה ליה נ"ט בר נ"ט. הבשר בקערה והקער' במים ועודנו היתר עד שיתערב באותן המים טעם החלב הנפלט מן היורה. ולפירוש ריב"ן דאסר נתבשלו אסורות הקערות והיורה ולי נראה דאף לריב"ן הכל מותר דלא אסר נתבשלו אלא לאכלן בכותח שטעם שני של הבשר נ"ט לתוך ממשות של חלב. אבל הכא שטעם שני של הבשר שבתוך המים אין נ"ט לתוך ממשות החלב אלא מתערב עם טעם שני של החלב שבתוך המים נראה שהמים מותרים והכל מותר. אמנם יש לאסור מטעם אחר לפי שכשמדיחין קערות נדבק בהן שמנונית של המאכל ונוגע ביורה ונאסרה היורה מממשות הבשר שנכנס בה והכל אסור".

ג. טעם להחמיר, אף לשיטת המקילים אצל בישול וצלי.

1. טעם א': דהקערות נוגעות במחבת ונפלט טעם מזה לזה והוי טעם שני באיסור – תוס' (חולין דף קיא: סוף ד"ה הלכתא, לשונו מובא לעיל).

א) ואפילו ביש ששים במים לבטלן יש להחמיר.

2. טעם ב': כשהטעם שני של בשר ושל חלב נכנס במים, מיד נאסרו המים וחוזרין ואוסרין הקערות והמחבת – תוס' (חולין דף קיא: סוף ד"ה הלכתא, לשונו מובא לעיל).

א) ט"ז (ס"ק ח'), ש"ך (ס"ק ה') – "ובר"ן מבואר הטעם השני של התוס' ביותר ... אבל כאן טעם החלב הנפלט לתוך המים מקבל טעם מטעם הבשר ראשון שבקערות דמאן לימא לן שלא יתערבו פליטת הבשר ופליטת החלב בעצמן בלא אמצעית המים".

ב) בדה"ש (ס"ק נ"ו, בי' ד"ה ויש, ד"ה דינו) – "אינו נקלש תיכף אלא שוהה איזה זמן מועט עד שנקלש ע"י שמתמזג עם המים ובהייה שעה מועטת כבר פגעו הטעמים זה בזה ונעשו בב"ח".

3. העיקר כטעם השני.

א) ט"ז (סי' צ"ד ס"ק ז') – "שיש במאכל ס' הכל שרי. פי' אפילו אם שניהם בני יומן וקשה לפי טעם הא' בסי' צ"ה ג' על יש אוסרין דחיישינן שמא נגעו הקערות במחבת וה"נ ניהוש שמא נגע הכף בגוף הקדירה ומה מועיל ס' דמ"מ בולעת הכף והוה בו טעם שני וצ"ל דס"ל כטעם הב' דהתם יש לחוש שמא נאסרו המים כו' וכאן אין חשש זה כיון שיש ס"מ".

ב) ש"ך (ס"ק ה', ס"ק י"ב, אמנם עי' פמ"ג סי' צ"ד שפ"ד ס"ק ח').

ג) מ"ב (סי' תנ"ב ס"ק ט"ז, ס"ק י"ח, ס"ק י"ט) – "והטעם דפליטת הבשר וחלב מתערבים ביחד ונבלעין בתוך הכלים ונאסרין ... אלא שיש ס' נגד כלי אחד מהם דאז פליטתו נתבטל והוי כמאן דליתא".

ד. טעם להקל, אף לשיטת המחמירים אצל בישול וצלי.

1. שיש להקל במקום שאין ממשות – רא"ש (חולין פרק ח' סוף סי' כ"ט, לשונו מובא לעיל).
2. ולא חושש לטעם ראשון, שמא יגעו הכלים – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י', 'דלא חייש שמא יגעו הכלים להדדי מדהתיר בשניהן נקיים משום דאין פולט בלי מים לדידיה מה שאין כן בממש').
3. ולא חושש לטעם שני, א"א לצמצם – פרישה (ס"ק ז' במגיה, "דא"א שיבואו שניהם יחד ממש ובשעה שבא האחד הוא היתר").

ה. הלכה: מיקל [פסק כרא"ש].

1. מחבר (סעי' ג') – "קערות של בשר שהודחו ביורה חולבת בחמין שהיד סולדת בהן, אפילו שניהם בני יומן, מותר, משום דהוה ליה נותן טעם בר נותן טעם דהתירא".
  2. זבחי צדק (ס"ק ל') – "לדידן שקבלנו עלינו ס' מרן ז"ל כל זה מותר המים והכלים".
  3. כה"ח (ס"ק מ"ה) – "מנהג הספרדים כדברי הש"ע דהכל מותר המים והכלים וכ"כ זב"צ או"ל".
- (א) עי' כה"ח (ס"ק ל"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול פרק י' הע' ד', מטבח הכשר פרק ט' הע' י"ב) – "דגם לספרדים דק"ל כפסק הש"ע דאפי' שניהם ב"י הוי נ"ט בר נ"ט דהיתרא ומותר הכל מ"מ המחמיר תע"ב מפני שהאוסרים הם רבים".
- (ב) רק בדיעבד יש להקל, אא"כ הוא אינו ב"י – ט"ז (סי' צ"ד דף אחרון, סי' קכ"א ס"ק ב'), ש"ך (ס"ק ט'), היינו בדיעבד אבל לכתחלה אין להדיחן אפילו להמחבר וכמ"ש המחבר בא"ח סי' תנ"ב ס"ב דיש לזהר מלהגעיל כלי בשר וכלי חלב יחד אא"כ אחד מהם אינו בן יומו וכ"כ הטור לקמן סי' קכ"א אם מגעיל כלי של בשר לאכול בו חלב או איפכא צריך שלא יהא בן יומו עכ"ל והיינו לכתחלה כמ"ש הב"ח והדרישה שם ע"ש"), פ"ת (ס"ק י"א, לשונו מובא לקמן), לחם הפנים (ס"ק ט"ו), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט'), לשונו מובא לקמן), חו"ד (חי' ס"ק י"א), ערך השלחן (ס"ק י"א), באה"ט (ס"ק ט'), זבחי צדק (ס"ק כ"ג), יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ג, הארוך ס"ק כ'), כה"ח (ס"ק ל"ג).
- (1) משום שחושש לס' התרומה – פ"ת (ס"ק י"א, "שלכתחילה חושש לסברת החולקים בדין זה"), גר"א (סי' תנ"ב סעי' ב', "ועי"ד סימן צ"ה ס"ג בהג"ה אבל בש"ע שם ל"פ כן וכאן חשש להחמיר לכתחלה כדעת החולקים שם בהג"ה"), מחה"ש (סי' תנ"ב ס"ק ז', "והקשה הש"ך [ס"ק ט] מדברי הרב ב"י דהכא, ולכן נראה דהתם כתב לענין דיעבד וכאן כתב יש לזהר לכתחלה, והיינו דלכתחלה חושש לסברת רמ"א שם שכתב דכהאי גוונא לא מקרי נ"ט בר נ"ט דהתירא"), יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ג, הארוך ס"ק כ'), "גם הוא חושש לדעת סה"ת").
- (2) משום שאסור לגרום נ"ט בר נ"ט בכלי שלהם – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט'), "וכנראה מספרו הארוך בכאן שהתלונן על מרן הב"י ז"ל במה שדחה דברי רבינו ירוחם יע"ש ואם כן מש"ה כותב המחבר כאן דלכתחילה אסור דאין לגרום נ"ט בר נ"ט אף כה"ג").
- (3) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק מ"ט, "ויש מפרשים הטעם ... ויש שפירש הטעם ...").

ו. הלכה: מחמיר [פסק כתוס'].]

1. רמ"א (סעי' ג') – "אחד מן הכלים אינן בני יומן מבליעת כלי ראשון, ואז כל הכלים מותרים ... אבל אם שניהם בני יומן, והדיח אותן ביחד בכלי ראשון, הכל אסור. והכי נוהגין, ואין לשנות".
  2. יש"ש (חולין פרק ח' סי' ס"ד, או"ש סי' נ"ז אות ז') – "קערות שנשתמש בהן בשר, שהודחו במחבת חולבת בכלי ראשון, ושניהם בני יומן, אפי' נקיים הכל אסור, וכן איפכא, ואם האחת אינו בן יומו אז הכל מותר".
  3. ש"ך (ס"ק ט"ז, סי' צ"ד ס"ק ח').
  4. ט"ז (סי' קכ"א ס"ק ב') – "ולדידן יש איסור אפי' דיעבד אם שניהם ב"י כדעת ספר התרומות שמביא הטור שם סימן צ"ה".
  5. פ"ת (ס"ק ה').
  6. פמ"ג (סי' צ"ד מש"ז ס"ק ז' ד"ה תשובה) – "אם תחבו כף בשר בת יומא לקדירה חולבת בת יומא ולא היה בקדירה ס' נגד הכף הדין מבואר לקמן סימן צ"ה סעיף ג' להר"ב והכי קיימא לן דהקדירה והכף והתבשיל אסורים דהטעמים פוגעין זה בזה או טעם אחר".
- (א) "ומשום הכי אם נתבשל מים או ירקות בקדירה חולבת בת יומא ותחבו בו כף של בשר בן יומא ואין ס' נגד הכף בת יומא אוסרים זה את זה אפילו שניהם מקונחות יפה ואף שזה ממש דין קערות שהודחו ביורה שזכר השלחן ערוך מ"מ כתבתי זה שהוא מצוי ביותר" – יש"ש (חולין פרק ח' סי' ס"ד, "ירקות שבשלו בקדירה של בשר, ותחבו בו כף חולבת, ושניהם בני יומן אסור"), ט"ז (ס"ק ח'), באה"ט (ס"ק י"א), חו"ד (חי' ס"ק י"ג), בדה"ש (ס"ק נ"ח).

ז. אחד מהכלים אינו ב"י.

1. יש להקל על הבנ"י – תוס' (חולין דף קיא: סוף ד"ה הלכתא, "ואם האחד אינו בן יומו אז אותו שהוא בן יומו מותר").
- (א) לאו דוקא, דגם אותו שאינו בן יומו נמי מותר.
- (1) מהר"ם (חולין דף קיב.) – "בא"ד ואם הא' אינו בן יומו אז אותו שהוא בן יומו מותר. הלשון אינו מדוקדק דהא לפי הדין נראה דגם אותו שאינו בן יומו נמי מותר משום דכיון שהא' אינו בן יומו לא נקרא טעם שני באיסור ולא נאסרו המים דהא הטעם של הבשר או של החלב הוא פגום ודו"ק ועיין בפוסקים".
- (ב) דוקא.
- (1) מים עמוקים (ח"ב סי' ס"ח ד"ה ולפי) – "אם היורה או הקערות אינן בני יומן אותו שהוא בן יומו מותר כיון שהכלי שאינו בן יומו לא נתן טעם. אבל היורה שהיא אינה בת יומא. אם נחוש לטעמא דנוגע' זה בזה אסור לבשל בה בטעם שהיה בה מקודם. אלא בטעם שקבל מהכלי האחר שהיה בן יומו שאם היורה חולבת שהדיחו בה הקערות אינה בת יומא אסור לבשל בה חלב עוד. אלא בשר שהרי קבלה טעם בשר מהקערה ועדין לא בא טעם זה למדרגת טעם שבדגים כיון שקבלה מן האש. ואם יתנו בה חלב נפלט בו טעם בשר שבתוך היורה ואסור. אבל אם נפ"ר אפי' נצלו ואפילו נתבשלו מותר דהוי כדגים שעלו בקערה דיורה היינו

- קערה. קערות היינו דגים. ואולי שכן הוא פירוש מה שכתבו בסוף דבריה'. ואם הא' אינו בן יומו אז אותו שהוא בן יומו מותר. פ"י דוקא אותו שהוא בן יומו. אבל אותו שאינו בן יומו אי אפשר לו עוד לבשל בו אלא כטעם הנפלט מאותו של בן יומו. אבל אי לאו טעמא דנוגעין זה בזה אותו כלי שאינו בן יומו שרי ולא משוי ליה אותו שהוא ב"י כדדידה".
- 2) גר"א (ס"ק ט"ז, ס"י צ"ד ס"ק י"ט) – דגם שאינה ב"י מותר דנ"ט בר נ"ט אף לטעם ראשון של תוס' דאין שם איסור עליו כיון שאינו ב"י דלא כתו' שם".
2. כל הכלים מותרים – ס' התרומה (ס"י ס"א, לשונו מובא לעיל), רמ"א (סעי' ג'), "אחד מן הכלים אינן בני יומן מבליעת כלי ראשון, ואז כל הכלים מותרים", פוסקים.
- ה. הדיחו כלי בשר עם כלי חלב ביחד [והם נקיים מממשות בשר או חלב], ויש לינת לילה.
1. מיקל, שיש לצרף שיטת המחבר שהוא נ"ט בר נ"ט דהיתרא.
  - א) חכ"א (כלל מ"ח סעי' י"ד) – "יש לומר בקדירה שבישלו בה בשר היום ועבר עליו כל הלילה ולמחר בישלו בה ירקות ותחבו בה כף חולבת בת יומא אף על גב שלא עבר עדיין על הקדירה כ"ד שעות מבישול הבשר מותר אפילו אין בו ששים כיון דיש אומרים דלינת לילה פוגמת סמכינן על דברי בית יוסף דנותן טעם בר נותן טעם מותר כן נראה לעניות דעת".
  - ב) בדה"ש (ס"ק ס"א).
  - ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י' הע' ו', עי' מטבח הכשר פרק ט' הע' י"ד).
  2. מחמיר.
  - א) הגר"א ובנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קצ"ה) – "שאלה: לגבי נ"ט בר נ"ט האם סומכים על החכמת אדם כלל מ"ח דין י"ד שמתיר נ"ט בר נ"ט בכלים אם אחד מהם עבר לינת לילה אע"פ שלא עבר מעת לעת שדינו ככלי אינו בן יומו או לא. תשובה: כמדומני שלא".
  - ב) הגר"ע אויערבאך שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' כ"ט) – "שרק אם עבר מעת לעת מקילים".
  3. מראי מקומות.
  - א) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' כ"ט) – "דרק בשעת הדחק אפשר להקל בזה".
- ט. כלים שהם בני יומן מבליעת כלי שני: ט"ז (ס"ק י"ב), ש"ך (ס"ק י"ג).
1. עי' ס' ק"ה סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.
- י. הכלים.
1. נשתמשו בכלים בתוך מעל"ע, אבל אינו ידוע אם נשתמשו בכלי ראשון או בכלי שני.
  - א) מחמיר.
  - 1) רמ"א (תו"ח כלל נ"ז דין י"ג) – "דדוקא מן הסתם דחיישינן שמא השתמש בכף או בטעלי"ר בכלי ראשון וכמו שחיישינן בכהאי גוונא לענין הגעלת כלים וצריכים כולם הגעלה בכלי ראשון אמנם אם ברי לו שלא נשתמש בכף או בטעלי"ר רק בכלי שני תוך מעת לעת ודאי אינו אוסר בדיעבד והכי נהוג".
  - 2) עי' ט"ז (ס"ק י"ב).
  - 3) ש"ך (ס"ק י"ג) – "תו"ח".
  - 4) חו"ד (חי' ס"ק י"ד, ס"ק ט"ו) – "דחיישינן שמא נשתמש באותו מעת לעת בכלי ראשון".
  - ב) מיקל.
  - 1) מנחת יעקב (כלל נ"ז ס"ק כ"ה) – "והב"ח בסי' צ"ה השיג על דברי הרב כאן וכתב וז"ל ולפעד"נ דמן הגעלה אין ראייה כלל דודאי חיישינן לכתחלה שמא השתמש בו לפעמים בכלי ראשון ותו דאי אפשר שלא השתמש בו בכלי ראשון כל משך שנה תמימה ולכך צריך להגעילו לכתחילה בכלי ראשון אבל הכא דיעבד אין לאסרו מן הסתם ולומר שהשתמש בו תוך מע"ל דלא שכיחי כלל עכ"ל ודבריו נכונים וכן מבואר להדיא בדיני הגעלה בטור א"ח סימן תנ"א בשם אבי העזרי וע"ש בב"י ועוד כיון דאיכא ספק אי השתמש בו בכלי ראשון תוך מע"ל היה לנו להתיר כמו שמתירין בדיעבד בסתם כלים ואמרינן דסתם כלים אינו בני יומא מטעם דאיכא כמה ספיקות כמבואר לקמן כלל נ"ט א"כ הכא איכא למימר ג"כ ספיקות כה"ג וע"ש".
  - 2) רע"א (על הש"ך ס"ק י"ג) – "וכמו שחיישינן בכה"ג. אין זה ראייה דלענין הגעלה אמרינן אף דרוב תשמישו בכ"ש מ"מ שמא פ"א נשתמש בכ"ר ואפילו לכתחלה אסור אבל הכא דמה ששימש מזמן רב ליכא איסור דהוי אב"י והאיסור רק מ' ששימשו תוך מעל"ע י"ל דל"ח כיון דרוב תשמישו בכ"ש. גם מ"ש הש"ך אבל אם ברי לו שלא נשתמש כו' נראה לי אף אינו ברי לו רק מה שידוע לו תשמישי' תוך מעל"ע היה בכ"ש ויותר מזה א"י ממילא אמרינן דיותר מאלו תשמישי' בכ"ש שידוע הוי על השאר כמו סתם כלי אב"י דלא שימש בו תוך מעל"ע ודוק".
  - ג) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ס"ב).
  2. אם לא יודע שנשתמש בכלי זה כלל.
  - א) מיקל – חו"ד (חי' ס"ק י"ד, "אבל כשאנו יודע אם נשתמש בו כלל באותו מעת לעת, אמרינן דסתמן אינן בני יומן"), רע"א (על הש"ך ס"ק י"ג, לשונו מובא לעיל), בה"ח (ס"ק מ'), בדה"ש (ס"ק ס"ב).
  3. אם יודע שהשתמש באחת מן הכפות: אך אינו יודע איזו.
  - א) עי' ס' קכ"ב סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

1. מיקל – רמ"א (סעי' ג', "אם הודחו זה אחר זה, או בכלי שני אפילו ביחד, הכל שרי"), ש"ך (ס"ק ט"ז).
 א) אפילו לכתחילה – אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י' אות ב', "ומש"כ כתר"ה דהרמ"א ס' צ"ה סעי' ג' שכתב בהודחו זה אחר זה שרי הוא רק בדיעבד, פשוט שאינו כן דאף לכתחילה מותר להדיח אח"כ כשאין שם הכלי בשר דהדיחו תחלה דהא כתב הט"ז בס"ק י"א דזה הוי נ"ט בר נ"ט כיון שלא נתערבו הטעמים, וכן הוא בהגר"א ס"ק י"ה דכתב דלא שייך כאן טעמים של תוס' והוא ממש דין דגים שעלו בקערה של בשר שמותר לאוכלן בכוח שזה מותר לכתחילה לכו"ע, והוא גם לשון הש"ך בס"ק ט"ז שכתב אבל אם הודחו בזה אח"ז הוא ממש כדגים שנבטלו בקדרה של בשר דשרי, היינו דמתיר לכתחילה עוד יותר...").
 ב) לפי הט"ז (ס"ק ד') שמחמיר בליתנן בכלי שלהם, אולי חולק כאן. וצ"ע.

יב. הודחו הכלים בכלי שני, ואפילו מלוכלכות (ט"ז ס"ק י"ב).

1. מיקל [שאינו מפליט ומבליע כאחת] – רמ"א (סעי' ג', "בכלי שני, אפילו ביחד, הכל שרי"), ט"ז (ס"ק י"ב, "בכלי שני אין אוסר שיורי מאכל כיון דקיי"ל כלי שני אפי' היד סולדת בו לא מבליע ולא מפליט"), באה"ט (ס"ק י"ד), יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ב, הארוך ס"ק כ"ז), בדה"ש (ציונים ס"ק קמ"א).
 2. מחמיר [אבל אינו צריך לשאול] – יש"ש (חולין פרק ח' סי' ס"ד, "אי בודאי הוי בחד שיורי מאכל, אין לנו כח להתיר לכתחילה, משום שיש לחלק ולומר, דמשיורי מאכל יתמחה בתוך המים, ויהיו המים נחשבים כאילו הן גופה רוטב של בשר, שהוא כלי שני, ויבלע בכלי, מה שאינו דומה לדם הצוואר של תרנגולת, שהוא מעט, ואם יתמחה בתוך המים יהא בטל בס', והכל שרי, אלא שבאנו להחמיר שמא יהיה דם בעין, ויאסור אח"כ, כמ"ש הסמ"ג, א"כ כה"ג שפיר אמרינן דאין כח בכלי שני להרתיחו").
 3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' רמ"ט).

טו] מים.

א. מחמיר, הגם שאחד מהם אינו ב"י – רמ"א (סעי' ג', סי' קכ"ב סעי' ו', "והמים נוהגין בהן איסור לכתחילה"), חכ"א (כלל מ"ח סעי' י"א), פוסקים.

1. ה"ה אם תחבו כף של בשר בן יומו לקדרה של חלב שאינו בן יומו מלא מים, או איפכא: המים מיהו אסורין – תו"ח (כלל נ"ח דין י"ד, "ויש ללמוד מזה אם תחבו כף של בשר בן יומו לקדרה של חלב שאינו בן יומא מלא מים, או איפכא אע"ג דלא נאסרו הכלים המים מיהו אסורין"), ט"ז (סי' צ"ד ס"ק ט'), ש"ך (סי' צ"ד ס"ק י"ט), פ"ח (סי' צ"ד ס"ק י"ז), לחם הפנים (סי' צ"ד ס"ק כ'), בית לחם יהודה (סי' צ"ד ס"ק י"ח), חו"ד (סי' צ"ד ח"י ס"ק י"ח), חכ"א (כלל מ"ח סעי' י"א), פת"ת (ס"ק ה'), כה"ח (סי' צ"ד ס"ק נ"ג), עצי העולה (הלכות בשר בחלב כלל ט' סעי' ט"ו, ס"ק כ"ב), בדה"ש (סי' צ"ד ס"ק ס"ג).

ב. הטעם להחמיר.

1. כיון שנכלל באיסור לכתחילה – ט"ז (ס"ק י'), ואין שייך דיעבד במים גרידא כמו בתבשיל וקדירה שהוא דבר חשוב והתורה חסה על ממון של ישראל או"ה כלל ל"ד"), ש"ך (ס"ק י"ד, "דהואיל ואינו מאכל אלא מים גרידא הוי כלכתחילה ואסרינן הואיל ובלוע מאיסור פגום"), פ"ח (ס"ק ט"ז), כרתי (ס"ק ט'), באה"ט (ס"ק י"ב), גר"א (ס"ק י"ז, "דלא שייך במים דיעבד והוי כמבשל לכתחילה בקדירה של איסור שאינו ב"י כמ"ש בסוף ע"ז וכן כאן מבלוע בב"ח"), חו"ד (ח"י ס"ק ט"ז).
 2. בל תשחית – עץ השדה (סי' י"ט הע' י"ד, דפו"ח פרק כ"ח הע' ז' ד"ה ועד"ז).
 3. מראי מקומות – מעדני אשר (סי' קס"ו).

ג. שתיית מים.

1. מיקל בכלי עכו"ם [סי' קכ"ב סעי' ו'] – ש"ך (סי' קכ"ב ס"ק ה', "אם הוחמו לשתייה מותר לשתותן דלענין זה מקרי דיעבד ומותר"), פ"ח (סי' קכ"ב ס"ק ה'), לחם הפנים (סי' קכ"ב ס"ק ט'), בית לחם יהודה (סי' קכ"ב ס"ק ה'), חכ"א (כלל נ"ה סעי' ט', לשונו מובא לקמן), זבחי צדק (סי' קכ"ב ס"ק כ'), ערה"ש (סי' קכ"ב סעי' י"ד), חלקת בנימין (סי' קכ"ב ס"ק כ"ו).
 א) בזמנינו יש להחמיר – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' של"ו, "שזהו רק בזמניהם").
 2. בכלי ישראל.

א) מחמיר.

(1) פמ"ג (מש"ז ס"ק י', סי' צ"ד מש"ז ס"ק ט', שפ"ד ס"ק י"ט) – "וצריך לחלק בין כלי גוי דלא שכיח לא גזרו במים בהוחמו לשתייה אבל בשל ישראל כהאי גוונא גזרו במים וכמה דברים מקילין בשל גוי יותר משל ישראל".
 (2) רע"א (סי' קכ"ב על רמ"א סעי' ו') – "ע' בפמ"ג לעיל (סי' צ"ד בש"ד סקי"ט) העלה דבבישול מים בכלי ישראל שאב"י אף בהוחמו לשתייה אסור".
 (3) יד יהודה (סי' צ"ד הקצר ס"ק ל"ב).
 (4) בדה"ש (ציונים ס"ק קל"ג, סי' צ"ד ציונים ס"ק קכ"ז).
 (5) חלקת בנימין (סי' קכ"ב ס"ק כ"ו).
 (6) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י' הע' ח').

ב) מיקל.

(1) חכ"א (כלל נ"ה סעי' ט') – "ישראל שעבר ובישל מים בקדירה שאינה בת יומא להדיח בו כלים ... אבל אם חממו לשתותו מותר לשתותו והוי כדיעבד ועיין כלל מ"ח סימן ב' (סימן קכ"ב סעיף ו')".
 (2) מעדני השלחן (ס"ק ס"ב).

3. מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל נ"ט ס"ק ב', צ"ע למעשה דאולי יש לחלק), הו"ד בפת"ת (ס"ק ה', וכתב המנ"י ריש כלל נ"ט התוחב כף שאינו ב"י למים דאסורין היינו בלא הוחמו לשתיה משא"כ בהוחמו לשתיה וצ"ע למעשה ע"ש"), ערך השלחן (סי' קכ"ב ס"ק ט"ז), גליון מהרש"א (סי' צ"ד על הש"ך ס"ק י"ט).

ד. שניהם אינם בני"י.

1. מחמיר – חמודי דביאל (בב"ח אות כ"ה, "ה"ה בשניהם אינם בני יומן דאין טעם לחלק"), הו"ד בדעת תורה (סעי' ג' ד"ה עוד בהג"ה: אא"כ), ודרכ"ת (ס"ק נ"ד, סי' צ"ד ס"ק ט"ט), בדה"ש (סי' צ"ד ס"ק ט"ג, בי' עמ' ר"ס ד"ה המאכל).
2. מיקל – הג' מהרש"ק (על פמ"ג שפ"ד ס"ק י"ט, דוקא אם היה אחד מהם עכ"פ בן יומו).
3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י' הע' ח'), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ח' סעי' ס"ד).

ה. מים שהוחמו בכלי בשרי שאינו ב"י, האם מותר לכתחילה עם חלבי.

1. מיקל – חכ"א (כלל מ"ח סעי' ב', "ומים שנתבשל בכלי בשר שאינו בן יומו נראה לי דמותר לבשל בו קאפע ולשתותו עם חלב"). (א) צריך לחלק בין כאן, וציוורים הקודמים. שכאן שהוי זה אחר זה, ממילא אפילו אם היה בן יומו, הרמ"א היה מתיר בדיעבד [כמו כל דגים שעלו בקערה]. משא"כ בציוורים הקודמים, דאם הוי בני"י היה אסור אפילו בדיעבד.

ו. מים שהוחמו בכלי בשרי ב"י, ליתנם בכלי חלבי.

1. מיקל [נ"ט בר נ"ט, וגם לא נגע בחלב] – הגריש"א וצ"ל (פתחי הלכה ארטסקרול, פרק ו' הע' מ"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קס"ב).

טז] עירוני מכלי חלבי על כלי בשרי, ושניהם בני"י.

א. מחמיר.

1. רמ"א (סעי' ג') – "ואם עירה מכלי ראשון של בשר על כלי חלב, דינו ככלי ראשון ואוסר אם היה בן יומו".
2. ט"ז (ס"ק י"ג, משום ניצוק) – "דינו ככלי ראשון. יש להקשות הא הוה נ"ט בר נ"ט ונראה דכיון שאנו אוסרים לעיל כיש אוסרים שהביא רמ"א סעיף זה מטעם דהוה כטעם בשר וחלב מעורבים יחד והיינו כיון ששני הטעמים מתערבים בכלי א' (וחנ"נ) [והכי נמי] דומה לזה שאנו חושבים קילוח הערוי כאלו הוא בכלי שמערה ממנו וע"כ אוסר את הכלי שהוא מערה עליו כיון שגם הוא בן יומו אבל אם זה הכלי שמערה עליו אינו בן יומו לא נאסר דלא גרע מההיא שכ' בסמוך דהכלי' מותרים אם אחד אינו בן יומו כן נ"ל".
- (א) מנחת יעקב (כלל נ"ז ס"ק כ"ד) – "ובט"ז ס"ק י"ג רוצה ליישב כוונת הרב שסובר שהקלוח העירוני מחברם בנצוק והוי כאלו הדיחו יחד אבל באמת ג"ז אינו נכון דהא קי"ל דנצוק אינו חיבור לענין איסור בדיעבד כמבואר לעיל כלל כ"ג דין ו' וכ"פ מהרש"ל פג"ה סימן ל"ז".
- (1) יד אפרים (על סעי' ג') – "והמנחת יעקב [אות כד] הקשה על זה דהא באיסור לא אמרינן ניצוק חיבור לענין דיעבד, כמו שכתוב בכלל כ"ג [דין ו']. וכתבתי דבכלי מתכות דאפשר בהגעלה הוי כלכתחילה, כדמשמע בש"ך סימן ק"ג".
- (ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ג, שפ"ד ס"ק ה') – "עט"ז שכתב דניצוק חיבור וש"ך לעיל אות ה' תמה בזה ...".
- (ג) ערה"ש (סעי' כ"ב) – "ויש מי שרצה ליתן טעם לדבריו דחושבין קילוח העירוני כאלו הוא בכלי שמערין ממנו [ט"ז סקי"ג] והיינו מטעם ניצוק ודברים שאינם מובנים הם להחמיר כל כך בנותן טעם בר נותן טעם [גם הפמ"ג אין דעתו נוחה מזה ע"ש]".
- (ד) נפסק הקילוח, מותר – כרתי (ס"ק י'), פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ג), בדה"ש (סי' צ"ד ס"ק ק"ט, ציונים ס"ק רמ"ו).

ב. מיקל בדיעבד.

1. משאת בנימין (סי' כ') – "אם עירו רותחין מכלי בשר ב"י על כלי חלב מאיזה טעם נאסור הכלי טפי מהמאכל ואדרבה נראה דאי מתירין נ"ט בר נ"ט בחלב ממש ק"ו שנתיר בכלי חלב וכל המחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהין".
2. ש"ך (ס"ק ה', לפי הבנת המנח"י וערה"ש) – "נראה דאם עירה מכלי ראשון של בשר על כלי של חלב דשרי דהווי דיעבד". (א) אמנם ע"י מחצית השקל (ס"ק ה') – "ואינו מבואר בש"ך עם מי משניהם הוא מסכים, האם מסכים עם המשאת בנימין שמתיר אפילו שלא במקום הפסד מרובה, שהרי כתב שכל המחמיר בזה וכו', או מסכים עם התורת חטאת שאין להקל אלא בהפסד מרובה או לעת הצורך".
- (ב) ופת"ת (סי' צ"ב ס"ק ד') – "ועייין בספר לבושי שרד אות קל"ה שכתב ... וא"כ מאחר שדין אפר גופיה הוא מחלוקת לכן ח"ו לסמוך ע"ז אלא באיסור קל כגון אם נשפכו מים רותחין מקדרה של חלב ב"י מקונח תחת קדרה של בשר דבכה"ג דעת הש"ך בס"י צ"ה סק"ה וי"ז להתיר בהפ"מ וכן בכל כה"ג שיש עוד צד היתר טוב ולא בענין אחר עכ"ל".
- (ג) ע"י פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ז) – "ולענין דינא באות ה' התיר שם על כל פנים בהפסד מרובה".
3. פר"ח (ס"ק ו', ס"ק י"ז) – "אבל ליתנן כו'. היינו שלא על ידי עירוני אבל בדרך עירוני כתב לקמן בסעיף ג' שאוסר הכלי, אלא שאין טעם לדבריו כלל לאסור על ידי עירוני, וכן דעת האיסור והיתר הארוך [כלל לד דין ה] ושאר אחרונים. וגם בתשובות משאת בנימין בסימן כ' כתב שכל המחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהין ע"ש".
4. לחם הפנים (ס"ק ז').
5. בית לחם יהודה (ס"ק ה') – "וכ"כ מ"ב".
6. כרתי (ס"ק ה') – "ליתנם. אפילו ע"י עירוני, כן מסקנת אחרונים (ש"ך ס"ק ה', פרי חדש ס"ק ו', שו"ת משאת בנימין סי' כ')". ע"י כרתי (ס"ק י') – "והוא חומרא בעלמא".
7. ע"י מנחת יעקב (כלל נ"ז ס"ק כ"ד) – "דהמיקל לא הפסיד וצ"ע".

8. יד יהודה (הקצר ס"ק י"ד, ס"ק ל"ג).

9. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שמ"ו) – "שיש להקל בדיעבד אף שלא במקום הפסד".

ג. יש להקל במקום הפסד [מרוובה], לעת הצורך, לכבוד שבת, וכדו'.

1. תורת חטאת (כלל נ"ז דין י"ב), הו"ד בש"ב (ס"ק י"ז) – "באיסור והיתר הארוך ... וכתב עוד דאם עירה מכלי של בשר נקי ומקונח על של חלב מותר דהוי נותן טעם בר נותן טעם דמותר בדיעבד ואם מערה מכלי של איסור על כלים של היתר אין לאסור רק הכלי שבא קלוח העירוי עליו וכל דבריו נראין לי לענין הלכה כי הם דברי טעם אלא כמדומה לי שלא נהגו להקל בכהאי גוונא אמנם בהפסד מרוובה או לעת הצורך יש לסמוך עליו".

2. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ה') – "ולענין דינא בהפסד שרי ובמנחת יעקב כלל נ"ז אות כ"ד היקל גם כן ולכן לעת הצורך אין להחמיר כל כך".

3. חכ"א (כלל מ"ח סעי' א') – "לכבוד שבת וכיוצא בו אם אין לו כלי אחר יש לסמוך על המתירין דמותר לערות ומכל מקום ימתין עד שיצטנן קצת מרתיחתו דאז לכולי עלמא מותר לערות".

4. כה"ח (ס"ק כ"ז) – "משאת בנימין ... פר"ח ... מיהו בתו"ח ... וכן הסכים השפ"ד או' ה'".

5. אבני ישפה (ח"ה סי' ק"ד ענף ח') – "אבל דבר שצריך לערות כמו מרק פרוה, אסור לערות אם אינו הפסד מרוובה או שעת הדחק".

ד. בכלי חרס אחר מעל"ע יש להקל.

1. יד אפרים (על סעי' ג') – "ונראה לענ"ד שבכלי חרס חשוב כגון פירצלא"י יש להתיר אחר שהיית מעת לעת, כיון שיש הפסד קצת וכמאכל דמי, אבל בכלי דאפשר בהגעלה יגעיל ומה בכך".

2. הו"ד בערה"ש (סעי' כ"ב) – "שדבריו אלו תמוהים ... אך כיון שיצא מפי רבינו הרמ"א יש להגעיל הכלי אם היא של מתכת ואם היא של חרס לא ישתמש בה מעת לעת [הגר"ר זלמן מרגליות בבית אפרים]".

ה. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק כ"ח, ס"ק ע"א).

1. יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק ח' אות כ"ב) – "ובמקום צורך יש להתיר".

יז. עירווי מכלי פרווה על כלי חלב ובשר.

א. שניהם אינם נקיים.

1. מיקל.

א. רמ"א (סעי' ג') – "אם עירה מים רותחים שאינן של בשר ולא של חלב על כלים של בשר ושל חלב ביחד, ואפילו שומן דבוק בהם, הכל שרי, דאין עירווי ככלי ראשון ממש שיעשה שהכלים שמערה עליהם, יבלעו זה מזה".

1) משום שכלי קשה אינו בולע – ש"ך (ס"ק כ').

2) מיד שנח הוי כלי שני – גר"א (ס"ק כ"ב), "דמיד שנחו המים על כלי א' הוי כלי שני. שם".

3) אם היה כלי של בשר מלוכלך בחלב.

א. מחמיר – עי' פמ"ג (מש"ז ס"ק א'), "ואפשר הרב לקמן יודה בזה וכן נראה".

ב. מראי מקומות – פמ"ג השלם (סי' צ"ד ליקוטי מגדים ס"ק א').

4) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ע"ז).

2. יש להקל במקום הפסד [מרוובה], לעת הצורך, וכדו'.

א. עי' תורת חטאת (כלל נ"ז דין י"ב, הו"ד בש"ך ס"ק י"ז)

3. מחמיר.

א. יש"ש (חולין פרק ח' סי' ס"ד) – "אם היה ע"י עירווי מכלי ראשון אז צריך המורה לשאול אם היו מקונחות".

ב. ט"ז (ס"ק י"ב, סי' צ"ד ס"ק א') – "דבעירווי יש לאסור שניהם אם היה שם שיורי מאכל משניהם".

ג. ש"ך (ס"ק כ') – "לענין דינא נראה כמ"ש בהגהת ש"ד סי' נ"ז בשם מהר"ש ומביאו בת"ח שם דנאסרו דכיון דקי"ל דעירווי מבשל וכמו שיתבאר בסי' ק"ה ס"ק ד".

ד. פר"ח (ס"ק י"ז).

ה. כרת (ס"ק י"א) - לשונו מובא לקמן.

ו. באה"ט (ס"ק י"ד).

ז. חוו"ד (חי' ס"ק י"ט) – "והש"ך [ס"ק כ] אוסר במלוכלכות".

ח. ערה"ש (סעי' כ"ג) – "וליהיפך תמהו עליו במה שהקיל בעירה מים רותחים על כלים של בשר ושל חלב והא כיון שפסק בהדיח אותם בכלי ראשון אסור ועירווי הוא מבשל כדי קליפה א"כ ודאי דמבליע כדי קליפה אפילו בכלי [ש"ך ס"ק כ ופר"ח שם] אך בקליפה כשא"א לקלוף או שאין הקליפה ניכרת לא החמירו בזה כמ"ש בסי' צ"א [עח"ד סקי"א]".

ט. יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ה).

י. אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ב ענף ד' ד"ה ולמעשה) – "יש להחמיר במחלקותם להחשיב כל שטח הקלוח שגם מבשל וממילא מחמם דבר בעין ואוסר אם אינם נקיים כהש"ך אף שרמ"א מתיר".

יא. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שמ"ז) – "להחמיר".

1) בכלי שני, מיקל – ט"ז (ס"ק י"ב), "אבל בכלי שני אין אוסר שיורי מאכל כיון דקיי"ל כלי שני אפי' היד סולדת בו לא מבליע ולא מפליט", פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ב), "ובכ"ש התיר אף בליכלוך אף דבסימן ק"ה אות ד' החמיר באין הפסד מרובה מ"מ כאן להפליט מזה ולהבליע בזה שרי", יד יהודה (הארוך ס"ק כ"ו).

ב. אחד מהם נקי, מה דין האיננו נקי.

1. מיקל.

(א) כ"ש הרמ"א (סעי' ג').

(ב) ט"ז (ס"ק י"ב) – "ואם הא' מלוכלך והב' נקי אזי נאסר הנקי".

(ג) באה"ט (ס"ק י"ד).

(ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שמ"ז) – "שהלכה לסמוך על הט"ז".

2. הפמ"ר [אם מערה כמה פעמים].

(א) ש"ב (ס"ק כ') – "שאחד מהן נקי ואחד מהן אינו נקי שהנקי אסור ושאינו נקי צ"ע אי נימא כיון דהנקי נ"נ חוזר ואוסר השני כיון שמערה עליו כל פעם או נימא דעירו לא מבשל כולי האי ויש להחמיר בשניהם במקום שאין הפסד מרובה כי נראה כיון דמבשל חשיב ממש כבישול".

(ב) חו"ד (חי' ס"ק י"ט) – "אבל כשאחד מלוכלך, או בישראל אסור אפילו בשניהם נקיים, יש להתיר בהפסד מרובה, אבל שלא בהפסד מרובה אסור".

(ג) אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ב ענף ד' ד"ה ולמעשה) – "ובאחד אינו נקי נאסר הנקי והאינו נקי מותר כהש"ך, ואם עשה עוד עירו הוא ספק ואסור שלא במקום הפ"מ, ובהפ"מ יש להתיר כהש"ך דלא כקושית רעק"א כיון דלהרמ"א מותר לגמרי אף שלא במקום הפסד יש ודאי לסמוך על הש"ך במקום הפ"מ".

(ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"נ).

3. מחמיר.

(א) פ"ה (ס"ק י"ז) – "וכן עיקר. ודלא כהש"ך".

(ב) כרתי (ס"ק י"א) – "וש"ך (ס"ק כ') החמיר אם לא במקום הפסד מרובה, ופרי חדש (ס"ק י"ז) החמיר אף במקום הפסד מרובה, והנכון אתו".

(ג) רע"א (על הש"ך ס"ק כ') – "יש לע' אף אם עירו אינו מבשל להפליט ולהבליע מכלי לכלי מכל מקום נידון דבתחלה הלכלוך שבכלי חלב בלע מכלי נקי דבשר דעירו מפליט לאוכל ואח"כ כשמערה שנית מבליע הלכלוך נבילה לכלי ומה"ט יש לדון דבכלי איסור אף בנקייה אף אם נימא דאין עירו מפליט ומבליע [כאחד] הא מכל מקום בעירו הראשון נעשו המים נבילה דבלעי מכלי איסור ובעירו שנייה מבליע המים דנ"נ לכלי ההיתר ואף בהפ"מ דל"א בלח נ"נ מ"מ המים עם הבלוע שבתוכן נבלעים בכלי ההיתר ובזה י"ל דבמים דנאסרו ע"י עירו הם עצמם מותרים כיון דא"א לקלוף והא דכתב הש"ך דהנקי נ"נ וחוזר ואוסר היינו דכלי שפיר נאסר ואוסר כיון דהקליפה ניכר ע' ש"ך לעיל (סימן צ"א סק"ח) אבל מ"מ הראשונה בכלי בשר וכלי חלב וא' אינו נקי דלכלוך גוש נימא דהלכלוך היתר נאסר כדי קליפה ואוסר בעירו הב' להכלי היתר".

4. מראי מקומות – יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ה).

(א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ') – "ולענין דינא ראוי להחמיר וכל שכן אם מערה כמה פעמים יש לומר בפעם א' מפליט ופעם ב' מבליע במלוכלך".

ג. שניהם נקיים.

1. מיקל.

(א) כ"ש הרמ"א (סעי' ג').

(ב) כ"ש הט"ז (ס"ק י"ב).

(ג) ש"ב (ס"ק כ') – "מיהו היכא דהם נקיים ודאי יש להתיר מטעם נותן טעם בר נותן טעם וכדמשמע מדברי מהרש"ל".

(ד) חו"ד (חי' ס"ק י"ט) – "והש"ך [ס"ק כ] אוסר במלוכלכות, אבל בשניהם נקיים מותר, דהוי בר נ"ט".

(ה) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ה).

2. הפמ"ר.

(א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ') – "בשניהם נקיים יש להקל בהפסד מרובה ואם אפשר בהגעלה וודאי יגעלנה. ומכל מקום יש לראות כיון דעירו אין מבשל רק כדי קליפה לדין מסתמא יש במי הדחה ס' נגד קליפת האחד נהי שאין ס' נגד כולו ויש לומר אין הכי נמי אם יש ס' נגד קליפת האחד די".

(ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"נ).

3. מחמיר.

(א) פ"ה (ס"ק י"ז) – "ודין עירה מים רותחים על כלים של בשר ושל חלב דהכל שרי הוא יותר תמוה, שהרי הוכחנו לעיל בסימן ס"ה [ס"ק יח] דערוי לפחות מבשל כדי קליפה וכל שכן שמפליט ומבליע, וא"כ אפילו שהכלים יהיו מקונחים יפה אם בני יומן הרי המים מפליטים מהם הבלוע בהם ונאסרים המים לשיטתו שפוסק הפך דעת המחבר בדין קערות וחוזרים המים ואוסרים הכלים והוי דומיא דרישא, וכל שכן אם יש שומן דבוק בהם דאז פשיטא שנאסרים המים לכולי עלמא ונבלעים בכלים ואוסרין אותם, ואם הוא כלי איסור דלא שייך ביה נותן טעם בר נותן טעם דהיתרא אפילו נקי אסור מפני שמפליט ומבליע אף בכלים, וכן דעת מהרש"ל [ים של שלמה] בפרק כל הבשר [חולין פ"ח סימן סד] וכן עיקר".

4. מראי מקומות – יעב"ץ (מגדל עוז פרק ח' אות כ"ג), יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ג).

ד. הלכה בג' ציורים לעיל.

1. "ואם עירה מים שאינן לא של חלב ולא של בשר על כלים של בשר וחלב יחד בין ששניהם שומן דבוק בהם ובין שאחד נקי ואחד שומן דבוק בו ובין ששניהם נקיים במקום הפסד מרובה יש להתיר ולומר דאף על גב דעירוי מבשל כדי קליפה מכל מקום קודם שנמחה השומן ויבליע ויפליט כבר בטל העירווי ודינו ככלי שני אבל **בלא הפסד מרובה אין להתיר** אפילו בשניהם נקיים ולא הוי כנותן טעם בר נותן טעם כיון דפליטת שניהם מתערבים יחד וקיימא לן עירווי מבשל כדי קליפה. ונראה לי דלעולם יש להורות שימתין מלהשתמש בכלים אלו **עד לאחר מעת לעת** ככדי שלא יהיה בזה חשש איסור דאורייתא (עיין סימן צ"ה בש"ך ופרי חדש ס"ק י"ז דמחמיר אף בהפסד מרובה) – **חכ"א** (כלל מ"ח סעי' י"ב), **בדה"ש** (ס"ק ע"ז).

יה [עירוויים הרבה.

א. כמו כלי ראשון.

1. **או"ה** (כלל ל"ד דין ט"ו) – "שמא כל עירווי והעירווי מבליע כדי קליפה א"כ ע"י עירות הרבה בלע האיסור בכולו".
2. **ב"ח** (ס"ק ה' ד"ה וכתב) – "וזה טעם חשוב כעיקר".
3. **ט"ז** (ס"ק י"ב) – "כתוב באו"ה דאין חילוק אם הדיח בכלי ראשון קערות עם קערות או מה שקורין בל"א טעלי"ר לא אמרינן דמה שנשתמש בכלי שני אינו אוסר דכיון שנותנין עליו בשר רותח ע"י עירווי א"כ ע"י **עירוויים הרבה בלע האיסור בכולו** כ"ש הכפות שרגילין לתחבן בכלי ראשון [ובת"ח כלל נ"ז כתב] אבל אם בודאי לא השתמש בכלי ראשון תוך מעת לעת אינו אוסר בדיעבד ומו"ח ז"ל הסכים כאו"ה".
4. עי' **מנחת יעקב** (כלל נ"ז ס"ק כ"ה) – "אך באו"ה עצמו כתב טעם אחר בקערות וטעליר לפי שמערין עליו כמה פעמים וע"י שמערין עליו הרבה פעמים מבליע בכולו אף דשאר עירווי מבליע רק כדי קליפה כ"ש הכפות שרגילין לתחבן בכלי ראשון עכ"ל וכתב הב"ח וזה הטעם חשוב כעיקר".
5. טוב טעם ודעת (תליתאי סי' קע"ט, סי' רט"ו) – "בט"ז ...".
6. **ערה"ש** (סעי' כ') – "וטעמו הוא דנהי דעירווי אינו אלא כדי קליפה מ"מ ע"י ריבוי פעמים שמערין מהקדרה לתוכן ובכל פעם נשאר בה בליעה מועטת הולכת הבליעה בכל הכלי ...".
7. קנין תורה בהלכה (ח"ב סי' פ"ד).

א) רק בתוך מעת לעת – עי' **פמ"ג** (מש"ז ס"ק י"ב, הנהגת הנשאל באו"ה סדר ב' אות ו', "כל זה בעיראות הרבה ביום אחד דאי לאחר מעת לעת כבר נפגם וצריך עיון"), **חוו"ד** (בי' ס"ק ט'), "נראה דבעינן שיהא בתוך המעת לעת עיראות הרבה דלאחר מעת לעת נותן טעם לפגם הוא"), **חכ"א** (כלל נ"ט סעי' ד', "ומכל מקום אם יודע שעירה באותו מעת לעת כמה פעמים בקערה זו יש להחמיר כדעת איסור והיתר בכלל ל"ד סוף סימן ט"ו דשמא כל עירווי ועירווי מבליע כדי קליפה אם כן על ידי עירוויים הרבה בלע האיסור כולו והב"ח בסימן צ"ה כתב שזה הטעם עיקר אך מכל הפוסקים לא משמע הכי ומכל מקום לענין זה אין נפקא מינה אף לדעת איסור והיתר הנזכר לעיל דעל כל פנים במה שעירה עתה לתוך הכלי אין מפליט מן הכלי יותר מכדי קליפה אך נפקא מינה לדעת איסור והיתר הנזכר לעיל שאם הכניס קערה חולבת לבשר או צריך ששים נגד כל הקערה"), הו"ד **במנחת יצחק** (ח"ב סי' ק' אות א').

ב) מראי מקומות – טוב טעם ודעת (ח"ג סי' קמ"ו), הו"ד **במשמרת שלום** (מש"ז ס"ק י"ב), **בדה"ש** (סעי' ג' בי' ד"ה מבליעת, עמ' ד"ש).

ב. מיקל.

1. עי' **חוו"ד** (בי' ס"ק ט'), אמנם עי' חי' ס"ק ט"ו) – "ט"ז ס"ק י"ב ... דינו נראה לי תמוה דהא עירווי אינו יכול להרתיה יותר מכדי קליפה והאיך אפשר לבלוע בצונן כיון דלמטה מהכדי קליפה צונן הוא ומה לי שהיה עירווי אחד או הרבה עיראות".
2. **יד יהודה** (הקצר ס"ק כ"ח, הארוך ס"ק כ"ה) – "וברור בעיני דהרמ"א בכיון השמיטו ... ואין לחוש לזה כלל".
3. **מהרש"ם** (ח"ב סי' י"ג) – "והנה גם ע"י עירווי הרבה קיי"ל דלא נאסר רק כ"ק דלא כאו"ה שבט"ז סי' צ"ה כמ"ש הח"י בא"ח סי' תנ"א סקכ"ט ובפמ"ג בא"ח סי' תנ"ב סק"ב ואף שבשול"ת טטו"ד תליתאה סי' קמ"ו חושש לדעת או"ה היינו היכי דהעירווי שאחריו ה' בעודו רותח מעירווי הקודמת וע"ש סי' קפ"ז שמיקל בעצמו והניח דברי או"ה בצ"ע ועמ"ש בחכ"א כלל נ"ט דין ד' בהג"ה בזה וע"ע בשפ"ד סי' ס"ח סקכ"ז".
4. **אג"מ** (יו"ד ח"א סוף סי' מ"ב) – "וענין עירווי הרבה שהביא הט"ז סימן צ"ה ס"ק י"ב מאו"ה דע"י עירווי הרבה בלע האיסור בכולו, לא מובן כלל, ובפרט להאו"ה שסובר דנעשה בדין כלי שני תיכף כשנח שלא שייך שיתוסף מעירווי השני אף משהו יותר וכדקשה שם החו"ד סק"ט. **והרמ"א והש"ך לא הביאו הומרא זו, משמע שפליגי**. ויותר משמע זה מד"מ אות ה' שהביא הא דאו"ה דגם טעלער אסור כשהדיח של בשר ושל חלב ביחד והשמיט הא דמסיק הטעם דע"י העירווי הרבה בלע האיסור בכולו אלמא דאינו סובר טעם זה ... חזינן מפורש שהרמ"א פליג על טעם זה דאו"ה, וכן ודאי פליג בזה הש"ך ולכן **אין להחמיר למעשה**".
5. **בדה"ש** (סעי' ג' בי' ד"ה מבליעת, עמ' ד"ש).
6. **מעדני אשר** (סי' ס"ט) – "ולדינא נראה דרהיטת האחרונים דלא כאו"ה, דהן אמת דהחכמ"א בכלל נ"ט ס"ד חשש לדבריו, מ"מ הפמ"ג והח"י התיירו להגעיל ע"י עירווי פ"א, וכן רהיטת הגר"ז והמשנ"ב ושאר האחרונים באו"ח תנ"א דאפשר להגעיל בעירווי ולא חששו לד' או"ה. וכן פסקו היד יהודה הנ"ל והאג"מ יו"ד ס"ס מ"ב".

ג. מראי מקומות – טוב טעם ודעת (מהדורא ג' ח"א סי' קע"ט), **שאלו ציון** (ח"ב סי' כ"ג אות ב'), **אג"מ** (אהלי ישרון ח"א פרק ד' הע' קכ"ט), **מנחת יצחק** (ח"ב סי' ק' אות א'), **הגעלת כלים** (פרק ה' סעי' ל"ח), **אוצר דברי הפוסקים** (אות מ"ה).

1. פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ב, סי' ס"ח שפ"ד ס"ק כ"ז, או"ח סי' תנ"ב א"א ס"ק ב', הנהגת הנשאל באו"ח סדר ב' אות ו') – וצריך עיון לדינא.
2. שבה"ל (חו"ס סי' נ"ו סוף אות ו', אות ז) – ויעיין בפמ"ג בא"א סי' תנ"ב ס"ק ב' דחשש לכתחלה לחומרת הט"ז בשם האו"ח דבעירוים הרבה לא מועיל הגעלה ע"י עירווי רק דיעבד והוא חידוש לדינא – ומביאו ג"כ הגאון מהרש"ם בדע"ת כאן ס"ה – וע"ע בד"ת יו"ד סי' צ"ה ס"ק ס"ב.
3. פסקי תשובות (דפו"ח סי' שי"ח הע' תע"ג) – וזכ"מ בתה"ל סקי"ט עפ"י הט"ז יו"ד סי' צ"ה סקי"ב שע"י הרבה עירוויים בלע בכולו ...".

יט] נמצא.

- א. מיקל – רמ"א (סוף סעי' ג'), ואם נמצא קערה חולבת בין כלי בשר, לא חיישינן שמא הודחו ביחד בדרך שנאסרים"), יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק ח' אות כ"ד), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' של"ט, "מעשים בכל יום, שאם מצא סכו"ם חלבי בין הסכו"ם בשרי אין צריך לחוש כלום, ויכול להוציאה ולהחזירה לתוך שאר סכו"ם חלבי"), פוסקים.
  1. משום ס"ס.
  - א) ט"ז (ס"ק י"ד) – באו"ח כתוב אפילו אם רגילין באותו בית להדיח בכלי ראשון מותרין מכח ספק ספיקא שפק שמא לא הודחו עמהם את"ל הודחו שמא לא היתה בת יומא".
  - ב) פר"ח (ס"ק י"ח).
  - ג) חכ"א (כלל מ"ח סעי' ט"ז) – אם נמצא כלי חולבת בין כלי בשר לא אמרינן מסתמא הודחו יחד דהוי ספק ספיקא שמא לא הודחו יחד ואם תמצא לומר שהודחו יחד שמא לא היתה בת יומא ולכן אפילו רגילין באותו בית להדיח תמיד בכלי ראשון מותר".
  - ד) זבחי צדק (ס"ק ל"ו) – "פר"ח".
  2. משום דלא מחזקינן איסורא [אינו ביחד, אינו ב"י, אינו יס"ב, ואולי ילדים].
  - א) דר"מ (סוף ס"ק ה') – "כתב בהגהות שערי דורא (ד"ה שאלתי) אם נמצאת קערה של איסור או של בשר תוך קערות של חלב ולא ידעינן אי הודחה בהן או לא יש להתירן דלא מחזקינן איסורא דילמא הודח בהן בכלי ראשון עכ"ל".
  3. ב' טעמים: משום ס"ס ומשום דלא מחזקינן איסורא.
    - א) או"ח (כלל ל"ד דין כ"ה).
    - ב) כרת (ס"ק י"ב) – "ולא וכו'. דאמרינן השתא דבא הכלי לשם ולא הודח עמהן (איסור והיתר הארוך כלל ל"ד דין כ"ה). גם [איכא] ספק ספיקא הודח או לא, ואת"ל הודח שמא לא היה (בו) [בת יומא] (איסור והיתר הארוך שם, ט"ז ס"ק י"ד, פרי חדש ס"ק י"ח)".
    - ג) גר"א (ס"ק כ"ג, עי' ס"ק כ"ה, וס"ק כ"ז) – "דלא מחזקינן איסורא כמ"ש בפ"ק דנדה (ג' ב') דאמרינן השתא הוא דנפל. הגש"ד. ועוד דס"ס הוא כו'. או"ח ועט"ז".
    - ד) חו"ד (בי' ס"ק י"ב) – לישונו מובא לקמן.
    - ה) ערה"ש (סעי' כ"ג) – "שמא הודחו בכלי ראשון רותח ולא עוד אלא אפילו כשרגילין באותו בית להדיח בכלי ראשון ג"כ מותרין מטעם ספק ספיקא שמא לא הודחו ואת"ל הודחו שמא לא היתה בת יומא [ט"ז סקי"ד] ועוד דאחזוקי איסורא לא מחזקינן ועוד דסתם כלים אינם בני יומן אפילו כלי ישראל כמ"ש בסי' קכ"ב".
    4. מראי מקומות – כה"ח (ס"ק נ"ד).

ב. נ"מ בין הטעמים: במקום שאין ב' ספיקות [כגון אם ידוע שהיו בני יומן] – פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ד), חו"ד (בי' ס"ק י"ב), יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ו), בדה"ש (ס"ק פ"ב).

1. מחמיר – פר"ח (ס"ק י"ח, "אי הוי ב"י אין לסמוך להתיר ... וכן עיקר"), זבחי צדק (ס"ק ל"ו, "פר"ח").
2. מיקל – עי' יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ו, "והסומך ע"ז לא הפסיד").
3. מראי מקומות – תורת יקותיאל (סוף סי' ק"ד, "וצ"ע למעשה"), פת"ת (סי' פ"ז ס"ק ט"ו), בדה"ש (ס"ק פ"ב, "וצ"ע לדינא").
- א) בית לחם יהודה (ס"ק י"ז), כה"ח (ס"ק נ"ד) – "נראה דכל כלי דיכול להגעיל צריך להגעיל ובכ"ח דא"י להגעיל צריך להמתין להשתמש עד אחר מעל"ע והוי כדעבד ומותר להשתמש אח"כ אפי' לכתחילה".

ג. עירווי ויש ספק אחד.

1. לכו"ע יש להקל.
  - א) חו"ד (בי' ס"ק י"ב) – "וצריך לומר כיון דעירווי אינו אוסר רק כדי קליפה, וכשהקליפה אינה ניכרת מותר, כמבואר בסימן צ"א [סעיף ד], אם כן הכי נמי כשיש ספק הוי כאין הקליפה ניכרת דמותר. ואפילו להט"ז דסובר שם בסימן צ"א [ס"ק ז] דהקליפה מדינא ובעינינו לעולם ששים לבטל, מכל מקום אין להחמיר, כיון דהרבה פוסקים והרמ"א מכללן מתירין לגמרי בעירווי על שני כלים. ולפי זה יש להתיר בעירווי אפילו בספק אחד, רק בידוע שהודחו בכלי ראשון אז יש לאסור לפי דעת (הט"ז) [הש"ך] בס"ק א'. אמנם האיסור והיתר הארוך כתב שם [כלל לד' דין כה] עוד טעם, דלהחזיק איסור ולומר כמו שנמצאים עכשיו ביחד כן היה ביחד בשעת הדחה, הוי כמו ממקום למקום, דלא מחזקינן איסורא. וא"כ לפי זה אפילו הודחו בכלי ראשון וספק אחד, יש להתיר".
  - ב) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ו) – "ואם הודחו ע"י עירווי שמערה עליהם יש להתיר בכל ענין כיון דבלא"ה מתיר הרמ"א עכ"פ יש לסמוך ע"ז בספק".
  - ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י' הע' כ"ח) – "under a faucet (which is iruy) ...".
  - ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) –

A meat fork was washed up with milchig dishes by a maid. The maid was asked, and said that she put in dishwashing liquid, then water, but it is not clear how hot the water was, and how much actual food was on the dishes. Is it necessary to kasher the fork?

R' Y. Berkovits wrote: It's fine - אין מחזקינן איסור -

ד. נמצא כלי בתוך מדיח כלים (dishwasher).

1. צריך הגעלה.

(א) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קוני' יד דודי עמ' ק"מ אות ג', דפו"ח עמ' קצ"ד אות ג') -

What does one do if he finds a dairy כלי in a meat dishwasher together with meat כלים? Answer: Kasher it. Question: Would it make a difference when soap or some other הפוגם was used? Answer: Only to act as a סניף to be דחוק.

(ב) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) - "שאלה: מדיח כלים בשרי שבטעות הניחו שם כלי חלבי מה דינו. תשובה: אם יש ביטול בששים אין כאן חסרון, אבל אם אין שם ביטול בששים צריך הגעלה דסבון אינו פוגם".

2. נכון להגעיל [ודאי ביחד, ודאי יס"ב, ודאי חתיכת בשר].

(א) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רנ"ב, מטבח הכשר עמ' רל"ז).

3. מיקל, שהסבון פוגמו [אם יש pre-wash].

(א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' של"ד) - "שלמעשה בכל ענין אסור לעשותה בכוונה לכתחילה אבל בדיעבד מותר בלי הגעלה. ולפיכך אם מצא כלי חלבי בתוך מדיח כלים בשרי, אין צריך כלום, שהסבון פוגמו".

4. מיקל.

(א) נתיבות אדם (אהל יעקב) - "שאלה: מדיח כלים בשרי שבטעות הניחו שם כלי חלבי מה דינו. תשובה: יש להקל בזה, היות שכמעט ברוב המקרים הכלים שמדיחים בתוך המכונה הלא הם כלים שהשתמשו בהם רק בכלי שני כגון צלחות כוסות וסכ"מ וכדומה, בדיעבד אין לחוש כלל שיאסר המכונה או הכלים עצמם, ורק אם נשאר שם חתיכות של בעין אז יש לחוש לזה, מ"מ יש כאן כמה צירופים להקל מטעם הסבון ומפני שיש כאן ששים במים, ועוד שהמאכל יהא נפגם על ידי המים והסבון".

ה. מראי מקומות - פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רנ"א).

1. אבני ישפה (אהל יעקב י"ג אלול תש"ע) - "אם מוצא כלי חלבי בין הכלים הבשריים, כתבו הפוסקים להחמיר בזה משום ספק וגם קל להגעיל".

אבני ישפה (אהל יעקב ט"ז אלול תש"ע) - "בדבר השאלה שמצא כלי בשרי בין הכלים החלביים מה דינם וכתבתי לך שיש להחמיר לכתחילה. כבר ראית דברי הט"ז סי' צ"ה שמא לא הודח עמהם ושמה לא היו בני יומן. אבל משמע מדברי הט"ז שאם יש רק ספק אחד יש להחמיר. וכ"כ הכנפי יונה הו"ד בדרכי תשובה שם ס"ק פ"א אבל כתב טעם אחר שלא מחזיקים איסור ממקום למקום, ובכל אופן כתב שכלים שאפשר להגעיל צריך להגעיל ע"ש".

כ. כיוור (sink).

א. שיטה א'

1. מנחת יצחק (ח"ב סי' ק) - "[1] הנה בודאי ראוי לכל מדקדק במעשיו, שיהי' לו שני מזחילות לבשר ולחלב, לכל או"א בפ"ע, אולם למי שא"א לו, [2] צריך להזהר שלא להדיח הכלים במזחילה עצמה, רק בכלי גדול להדחה מיוחדת לבשר בפ"ע ולחלב בפ"ע, [3] ואותה הכלי הגדולה לא יניח על המזחילה רק ע"י הפסק דף או דבר אחר, [4] וינקה היטב המזחילה בין הדחת כלים של מין א' לחבירו, [5] ויהדר שהמים החמין היוצאי' מהברזא יזחלו ישר להכלי הגדולה, ואז אף אם אח"כ ימצא פעם שכשאר יתמלא הכלי יזחלו לחוץ, ויתאספו המים מתחתיה מחמת שתהי' נקב ההוצאה שבתחתית המזחילה סתום לית לך בה, [6] אבל לכתחילה ידקדק שהנקב שתחתיתו יהי' פתוח, שלא יתאספו המים מתחתית הכלי, [7] וגם מהנכון שיגעיל המזחילה ע"י עירוי מהמים החמין היוצאים מהברזא, בין הדחת מין לחבירו".

2. וכן הגר"א זימערמאן (ריח הבשם פרק ג' הע' ל"ט) - "שצריך לדקדק שיהי' קערות מיוחדות כלי בשר ולכלי חלב וגם שיהיו דפים מיוחדים מונחים על סינק כללי בשר ולכלי חלב שעליהם שמים הקערות".

3. ארחות הבית (פרק ז' סעי' י"א).

ב. שיטה ב'

1. אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ב, עי' מסורת משה ח"א יו"ד אות כ"ו) - "סובר כתר"ה שאסור להדיח בהסינק אלא כלים קטנים בתוך כלי גדול מיוחד לבשר ומיוחד לחלב. והאריך בדברי חריפות ובקיאיות גדולה בדברי רבותינו מפרשי הש"ע. אבל באשר שהוא טירחא גדולה והנשים העוסקות בזה יאמרו רבי כמה הארכת עלינו אבאר הענין של לא נפסק הקלוח לתרץ דברי רבותינו הרמ"א והש"ך ויתבאר שנשי שלנו שפיר עבדי ... אף אם יש מקום לבעלי נפש להחמיר אין להורות זה למי שרוצה לעשות כדינא. וא"כ רוב הסינק א"א להאסר כלל. דהקלוח עליו ממש לא יכול להגיע אלא על חלק קטן ממנו, וגם חלק ההוא הוא ספק רחוק דהוא רק אם היה שם שומן של בשר בעין תחת הקלוח ובתוך מעל"ע היה על אותו המקום חלב בעין, דאם היה על מקום אחר ונזדמן שהיה הקלוח פנוי עליו כיון שהוא רק כדי קליפה, נמצא שמקום אחד מהשטח שאפשר להיות שם קלוח הוא בלוע רק מבשר ומקום אחר רק מחלב שאינו אסור, ורוב הסינק אין בו שום בליעה. ואף לבע"נ אין מקום לחוש מצד הכלים עצמן בנקיים, ואף מצד הבעין דעל הכלים שלא היו על הסינק ממש הוא רק אם באותו מעל"ע היו תחת הקלוח גם של חלב בשומן דבוק עליהם, וכיון דמדינא מותר אף אם היו

ודאי אין לבע"נ לחוש מספק שמא היו. וגם כיון שהוא רק על הבעין הרי הרבה פעמים יש יותר משישים נגד הבעין ומספק הא לא עדיפא ממין במינו שספק ששים מותר משום שהוא מדרבנן והכא הא מדינא הוא מותר לגמרי. ומצד בטול איסור לכתחלה ודאי אינו שייך כיון שמדינא ליכא איסור. וכל זה הוא אף להדיח כלים בסינק גופיה שאם ידוע שהיה שומן בשר בעין עליו במקום שהקלוח הולך שם ובאותו מעל"ע היה על אותו המקום ממש שומן חלב, היה נאסר כדי קליפה שם שהיה צריך לזוהר מלהדיח שם הכלים לכתחלה באופן שישטוף המים מהכלים על הסינק, ובדיעבד לא היה שייך לאסור, דלבד שהיה אז ששים נגד קליפת המקום שנאסר, הרי בין לרמ"א בין לש"ך מותר, ולענין פליטה אין אף להחמיר לתפוס שתי החומרות, ובפרט שהוא רק נגד קליפה שא"צ להש"ך אף ששים כדאייתא בסימן ס"ט ס"ק ס"ד ובסימן צ"א ס"ק ח"ה. אבל מ"מ מן הראוי היה להחמיר לכתחלה וכ"ש לבעלי נפש. אבל כדמדומני שבשום מקום אין מדיחין בסינק גופיה, אלא על דפים מיוחדים לבשר לבד ולחלב לבד. ואף אם מדיחים על חוטי ברזל המגביהים הכלים שלא יגעו בהסינק אף שהמים נשטפים מהכלים גם אל הסינק אין שום חשש אף אם היה נאסר קליפת הסינק כיון שאין נוגעין. ומצד זיעה מהקליפה אין שייך שיאסור דהא תתאה גבר ולא יאסור אף מהקלוח דהוא עילאה יותר מקליפה ואם יש זיעה הוא מהקלוח שהוא היתר. ואף אם נודמן איזה פעם דהמים שירדו להסינק הגיעו עד הכלים אף שלכתחלה טוב לזוהר לבע"נ מ"מ אין שום חשש בדיעבד אף לבעלי נפש".

(א) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י' הע' ל"ח) -

When the previous stringent opinion was presented to R' Moshe, he responded' "This method is very tedious. The woman involved will complain 'Rebbi! You have made it so difficult for me'.

ג. מראי מקומות – באר משה (פתחי הלכה [עברית] עמ' קנ"ח), בדה"ש (ס"ק פ'), חיי הלוי (ח"ה סי' ס"ב אות ד'), דרכי הלכה (פרק י"ד אות ט'), פתחי הלכה (ארטסקרול עמ' רנ"ג, מטבח הכשר עמ' רל"ט), שו"ת ברכות שמים (סי' כ"ה), מאזני צדק (זילבער, ח"א יו"ד סי' ב', סי' ג'), ודברת בם (ח"א סי' ר"ט"ז), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות מ"א).

1. הגר"ע אויערבאך שליט"א (בנתיבות ההלכה חמ"ו ריש עמ' תקכ"א) – "ראוי להחמיר שלא להשתמש בכיור אחד להדחת כלים של בשר וכלים של חלב אפילו בזה אחר זה, שמא יערה רותחין מכלי ראשון או מהברז על החלב ויבלע החלב בכיור וכשיחזור ויערה על הבשר יבוא לידי בישול בשר וחלב בכדי קליפה, ובבית אמרר מרן הגר"ש זצוק"ל ומרן הגר"ש זצוק"ל שהיה כיור אחד והיו מדיחים הכלים על ידי עירוני רותחין מכלי ראשון שהוחם על הפתילה, וקודם ההדחה הניחו חתיכת עץ רחבה בתחתית הכיור ועליה היו מערים המים הרותחים, ושתי חתיכות עץ היו אחד לבשר ואחד לחלב".

2. ילקוט יוסף (סי' פ"ט סעי' פ', קיצור שו"ע סי' פ"ט סעי' פ') – "המנהג כיום בבתים רבים לעשות במטבח שני כיורים, אחד לבשר ואחד לחלב. ומכל מקום אם מתארח באיזה דירה שאין בה שני כיורים, או מי שאין בביתו שני קערות מטבח נפרדות, מותר להדיח כלי בשר בקערה אפילו ברותחין, בתערובת חומרי ניקוי, ואחר כך להדיח באותה קערה כלי חלב ולהדיחן ברותחין, ואף על פי שיש שומן בעין בסירים ובצלחות של הבשר, שהרי ברוב פעמים אין מדיחים כלים ברותחים שהיד סולדת בהם, וגם רוב השימוש בכיור הוא על ידי חומרי ניקוי פגומים כמו מי סבון (אמה), וכדומה. [איסור והיתר ג' עמוד תעד. ואם היה שומן בעין לדעת מרן בעי' ששים. ואף דהוי כלי שני הא בב"ח חיישינן לדעת הרשב"א דגם כלי שני מבליע ומפליט. ולכן נכון לשטוף הכלים עם חומרי ניקוי פגומים, או במים פושרים]."

3. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Is one mechuyav to use separate drain boards for milk and meat?

R' Y. Berkovits wrote: If you are referring to the grate that sits in the sink and you are using hot water to wash both milk and meat in that sink, then yes, you would need separate ones. If you mean the rack that the washed dishes are put on to dry, l'halacha there is no need for two.

ד. כלי שעירו לתוכו מתוך כלי שעומד ע"ג האש - אם יש לו דין כלי ראשון, או יש דין כלי שני.

1. עי' סי' ק"ה סעי' ב', לשיטות ולמראי מקומות.

כא מדיח כלים נפרד לכלי חלב ובשר (dishwasher).

א. מחמיר.

1. באר משה (ח"ו קו"ע סי' ס', ריח הבשם פרק ג' הע' ל"ד) – "אסור להשתמש במדיח כלים לכלים בשריים וגם לכלים חלביים אלא צריך ליחזר את המדיח הכלים רק לכלי בשר או לכלי חלבי".

2. הגר"ה הענקין זצ"ל (ריח הבשם פרק ג' הע' ל"ד) – "שאסור להקל בדבר".

3. הגר"ש זצ"ל (אבני ישפה ח"ג סוף סי' ע"א, אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות ל"ז) – "לא נראה להתיר להשתמש במדיח כלים אחד לבשרי וחלבי, כיון שאין מי שיוכל לעמוד על הדבר, שהכלים יהיו כמעט נקיים לגמרי לפני שמכניסים אותם למדיח".

4. שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"א עמ' ל' אות ז') – "ואין להשתמש במדיח כלים להדחת כלי בשר וחלב גם אם מחליף את המגשים".

5. עמק התשובה (ח"ו סי' ש"ח) – "אין להורות להתיר".

6. בדה"ש (ס"ק פ"א, בי' ד"ה שרי) – "נראה שאין להשתמש במכנינית אחת לבשר וגם לחלב".

7. אבני ישפה (ח"ג סי' ע"א) – "לא נראה להתיר להשתמש במדיח אחד לבשרי וחלבי, כיון שאין מי שיוכל לעמוד על הדבר שהכלים יהיו כמעט לגמרי נקיים לפני שמכניסים אותם למדיח, וכן המנהג פשוט בבתי היראים לדבר ה', ולא סומכים על החלפת הסלים, אלא משתמשים בשני מדיחים".

8. חיי הלוי (ח"ה סי' ס"ב אות ה') – "אין להשתמש בדישוואשער אחד לבשר וחלב, ובדיעבד תלוי לפי הענין דיש שהם רק בדרך עירוי, ויש שיש להם גם עלמנ"ט ואז יכול להיות כלי ראשון, וגם תלוי כמה זייף נתנו שם, ואפילו אם נתנו זייף הרבה יכול להיות שהזייף בא לתוך המים לאחר שכבר בא העירוי מהמים רותחין, ותלי לפי המציאות".
9. עי' פתחי הלכה (ארטסקרול עמ' רנ"ח, מטבח הכשר עמ' רמ"ג).
10. הו"ד בבית בכשרותו (סוף סי' ה').
11. הגר"א זימערמאן (ריח הבשם פרק ג' הע' ל"ד) – "שאסור להקל וצריך להשתמש עם מרחצת כלים רק לכלי בשר או לכלי חלב".
12. אגורה באהלך (ח"א סי' צ"ז אות ב' ד"ה גם) – "ישנם מקומות שנטמנים שם ממשות חמץ או מבשר לחלב וכדו', ואי אפשר לנקותו רק ע"י אומנים. ואין להביא ראיה מדברי הגאון באגרת משה שהתיר, כי ישנם מינים ממינים שונים ואולי באותו זמן לא הי' חשש בזה".

ב. מיקל, אבל צריך להחליף את הרשתות.

1. אג"מ (או"ח ח"א סוף סי' ק"ד, ח"ג סי' נ"ח ד"ה וכן, יו"ד ח"ב סי' כ"ח, סי' כ"ט, ח"ג סי' י' אות ב', סי' י"א) – "הנה צריך שמה שבתוכו שהוא על מה שמניחין הכלים, שיהיה לכלי בשר אחרים ולכלי חלב אחרים, ועצם הדיש וואשער שמשימין בתוכו הדבר שמניחין עליו הכלים שהוא רק הדפנות שסביבותם יכולין להשתמש בו לשניהם בזה אחר זה".
- א) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י' הע' נ"ב) -

Igros Moshe ... makes no mention of the filter problem. Perhaps, at the time, filters were not as common as they are today, or possibly he felt that the water certainly contained sixty parts the volume of the food residue in the filter.

ב) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קונ' יד דודי עמ' קל"א אות ג', דפו"ח עמ' קפ"ג אות ג') -

It has been said that changed his mind concerning koshering dishwashers. Is this true? (עיין מש"כ מרן זצוק"ל באג"מ או"ח ח"א סימן ק"ד וח"ג סי' נ"ח וביו"ד ח"ב סימן כ"ח וכ"ט ובח"ג סימן י' ומפי השמוע שמענו Answer: No. (שלהכשיר צריכין לשהות שנה שלימה ואח"כ להכשיר ע"י עירוי ג' פעמים כדין כלי חרס במקום הפסד מרובה

ג. מיקל בזה אחר זה, ואין צריך להחליף את הרשתות.

1. עי' מים ההלכה (ח"ד סי' א') – "יש המקילים להשתמש במדיח כלים בכלי בשר ובכלי חלב בזה אחר זה מבלי להחליף את הרשתות וראוי לנגב בין שמוש לשמוש את השמנונית הדבוקה בדפנות המדיח ולהוציא ממנו את כל שיירי המזון והגר"מ פיינשטיין פסק ליחד רשתות שונות לבשר לחוד ולחלב לחוד והמחמיר תבוא עליו ברכה".
2. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ד', ח"ב יו"ד סי' ח', ענינים שונים סי' ב') – "אפשר להשתמש במדיח כלים לכלי בשר ואח"כ לכלי חלב לכתחילה באופן שנותן אותם בנפרד, דההנו לא לשים כלים בשריים וחלביים ביחד. ואין צורך להחליף את הסלסלות. וכן מותר להשתמש בזה בפסח ללא שום הכשר מיוחד. ועיקר ההיתר משום נותן טעם לפגם".

ד. כלי פרווה.

1. הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רי"ג) – "באיזה מדיח כלים ניתן להדיח כלי 'פרווה'. תשובה: רק במדיח 'פרווה' ולא במדיח בשרי או חלבי".
2. פתחי הלכה (ארטסקרול עמ' רס"ב, מטבח הכשר עמ' רמ"ד) -

If no filter is present, one is permitted to wash parve dishes. Any meat taste absorbed in the walls or racks is nat-bar-nat d'heteira and poses no problem. If, however, the washer has a filter in the washing chamber, one must be concerned that meat remnants (or their taste), may be sprayed onto the parve dishes.

ה. להכשיר מדיח כלים.

1. עי' או"ח סי' תנ"א סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

ו. נמצא כלי בתוך מדיח כלים (dishwasher).

1. עי' לעיל.

ז. מראי מקומות – בית אב"י (ח"ב סי' צ"ג), הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קונ' יד דודי עמ' קל"ב אות י', עמ' קל"ז אות נ', אות נ"א), מעדני אשר (סי' ע'), הבית בכשרותו (עמ' מ"ז), תחומין (ח"א עמ' ק"כ, עמ' קל"ד), כשרות ושבת במטבח המודרני (עמ' קי"ג), הלכה ומעשה (ח"ד עמ' ל"ו), מטבח כהלכה (עמ' ק"ס), נחלת פינחס (ח"א סי' א' אות פ"ו), על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ז סעי' ל"ד - סעי' ל"ז), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות מ"ב), הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קצ"ז).

1. יביע אומר (ח"י יו"ד סי' ד') – "מסקנא דדינא שיש להורות היתר במדיח כלים, לכלי בשר וכלי חלב אפילו ביחד, ורק מהיות טוב היכא דאפשר יש להדיח כלי בשר לחוד וכלי חלב לחוד בזה אחר זה".
2. ילקוט יוסף (סי' פ"ט סעי' פ"ו, קיצור שו"ע סי' פ"ט סעי' פ"ו, אוצר דינים לאשה ולבת סי' ל' סעי' ט"ו) – "מדיח כלים חשמלי, שמכניסים את כל הכלים לתוך המכונה, ולאחר שהמכונה נסגרת זורם על הכלים שטף מים רבים רותחים המעורבים בחומרי ניקוי, ואחר כך נעשית שטיפה שניה במים נקיים רותחים, אם מקפידים על כך שלא יכניסו לשם שיירי מאכל [קצת גדולים] בעין לתוך

המכונה, ויש שם רק לכלוך ושומן שעל הצלחות והכפות, אפשר להשתמש במדיח כלים זה הן לכלי הלב והן לכלי בשר, בזה אחר זה. ואפילו בו ביום. אולם אם אין מקפידים בזה, ומכניסים לתוך מכונת המדיח כלים שיירי מאכל כמו חתיכות של בשר או פיצה, קשה להקל. [שיתכן וחתיכות אלה לא נפגמים בחומרי הניקוי המעורבים במים, וגם אין כאן נותן טעם בר נותן טעם דהיתרא]. ובבתי מלון ומסעדות ציבוריים שקשה להשמר בזה, יש להצריך שיהיה להם ב' מדיחי כלים, אחד לבשר ואחד לחלב".

כב [אפר] [ashes] - סעיף ד'.

א. אפר: נתנו אפר במים חמין שביורה קודם שהניחו בתוכה הקדירות, ששומן דבוק בהן.

1. מיקל.

(א) מחבר (סעי' ד') – "יראה לי שאם נתנו אפר במים חמין שביורה קודם שהניחו הקדירות בתוכה, אף על פי שהשומן דבוק בהן, מותר, דעל ידי האפר הוא נותן טעם לפגם".

(ב) רמ"א (שלא חולק).

(ג) לבוש (סעי' ד').

(ד) צמח צדק (סי' צ"א) – "לכך אין לזוז מדברי הרב ב"י כיון דבתראי הוא והוא האיר עינינו בפסקיו ונתפשטו בכל תפוצת ישראל בתר ידיה אנן אזלי ונקטינן כוותיה".

(ה) חכם צבי (סי' ק"א) – "והלכה למעשה יש לפסוק כדברי הש"ע דהכלים שהודחו באפר ומים מותרין מכח טעם לפגם וגם בורית הנקרא בלשון תלמוד צפון ובלשון ספרד שאבו"ן ובל"א זאי"ף אינו אוסר כלל וכדברי הצ"צ".

(ו) שאלת יעב"ץ (ח"א סי' קנ"ו, מגדל עוז בב"ח פרק ח' אות כ"ה) – "ושמא דעת המורה דאפר אינו נותן טעם לפגם שלא כדעת הרב"י, מחמת שהשיב עליו הש"ך בס' צ"ה, ואי משו"ה לא תברא דהא מחו לה אמוחא, עי' בתשו' אמה"ג ז"ל ובפר"ח ודבריהם נכונים".

(ז) פר"ת (ס"ק ו').

(ח) שלחן גבוה (ס"ק ז') – "ולענין מעשה המנהג פה שאלוניקי להתיר כהוראת רבינו ז"ל ואפילו ששני הכלים ב"י ואפילו שומן דבוק בהם אם נתנו אפר במים תחילה הכלים מתירים כל אחד במינו של בשר בבשר ושל חלב בחלב ואפילו נתנו הכלים תחילה ביורה והמים חמין אלא שאין היד סולדת וקודם שהוחמו המים נגד שהיד סולדת נתנו בהן אפר מותר דכל שאין היד סולדת לית להו כח להפליט ולהבליע וכמ"ש רבינו בב"י בדין שלפני זה דאם אין היד סולדת בהם אין שם רותח עליהם".

(ט) ערה"ש (סעי' כ"ד [עי' דרכ"ת ס"ק פ"ג, לשונו מובא לקמן]) – "כתב רבינו הב"י ... ומפרשי הש"ע חלקו עליו ... אמנם הרבה מהגדולים חלקו עליהם וקיימו פסקו של רבינו הב"י וכל אלו אינם דקדוקים כלל דאטו ליכא דברים המרים הפוגמים אמנם התורה והפוסקים לא דיברו רק בהגעלה שע"י מים בלבד ועוד דהגעלה לא מהני ע"י אפר כלל כמ"ש בא"ח סי' תנ"ב [ב"י שם] **והמנהג הפשוט אצל כל בעלי הוראה** בנשפך איסור או בשר תחת קדירה של חלב או להיפך בתנור והיה שם אפר דמכשירין התבשיל אף בלא ששים ואוסרין רק הקדרה ואף שיש מפקפקים דאולי ברגע אחת אינו פוגם אמנם כן נהגו **והחוש מעיד שאין לך פגום יותר מזה** אף אם יסננו התבשיל נשאר טעם האפר ופשיטא שבן אדם לא יאכלנו וכן יש להורות וגם בורית שקורין זיי"ף ונרות חלב שלנו פוגמים הרבה ואם נפלו לתוך התבשיל אינם אוסרים את התבשיל".

1) עי' דרכ"ת (ס"ק פ"ג), לשונו מובא לקמן.

י) עי' כה"ח (ס"ק נ"ו).

יא) ביע אומר (ח"ו יו"ד סי' י' אות א') – "לדינא אנו אין לנו אלא דברי מרן ורוב ככל האחרונים שהורו להיתר לגמרי, ושכן המנהג".

2. מחמיר.

א) עי' ט"ז (ס"ק ט"ו) – "וצ"ע למעשה".

ב) עי' ש"ך (ס"ק כ"א, נקודות הכסף על הט"ז ס"ק ט"ו) – "דין זה לא נמצא בשום פוסק ולא שום א' מהאחרונים הזכירוהו גם בב"י לא הזכירו ואדרבה משמע מדברי הפוסקים דאין שום תקנה להגעיל כלי בן יומו אם לא שיש במים ס' נגד הכלי והכי מוכח ... וצ"ע".

ג) גרא (ס"ק כ"ד) – "עט"ז וש"ך שחלקו על זה".

3. הפמ"ר.

א) עי' פר"ת (ס"ק י"ט, עי' סי' תנ"ב על סעי' ה') – "ואני באמת בדין זה אין בידי להכריע ויש להחמיר זולתי בהפסד מרובה כדאי המחבר לסמוך עליו. ואחר כך מצאתי לספר צמח צדק בסימן צ"א שהאריך בזה ונדחק ליישב הוראת מהרי"ל כי היכי דלא ליפלוג אדין המחבר ומתיר בפשיטות באפר דהוי פוגם כפסק המחבר ז"ל יעויין שם".

ב) חוו"ד (חי' ס"ק כ"א) – "אין להתיר דינים הנ"ל רק בהפסד מרובה".

ג) חכ"א (כלל מ"ח סעי' ט"ו, כלל מ"ה סעי' י"ז) – "וכל זה שהמקום שזב החלב או האיסור היה נקי בלא אפר אבל אם היה זב תחת האפר המונח שם ואם כן נעשה הדבר הזה לפגם ואינו אוסר (מנחת יעקב כלל י"ז ס"ק כ') ומכל מקום נראה לי שאם זב הרבה והיה שם מעט אפר אין להקל **והכל לפי הענין** בשגם דגוף הדין אם אפר פוגם אינו מוסכם אליבא דכולי עלמא לכן אין להקל כי אם לצורך גדול ועוד נראה לי דלא דמי למה שכתב הצמח צדק בענין הזייף ששם מבשלין האפר עם המים מה שאין כן בזה שרק שזב תחת האפר (ואפשר דבזה גם הבית יוסף אוסר ואינו דומה לסוף סימן צ"ה ששם בישלו האפר עם המים)".

4. מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל נ"ז ס"ק כ"ו, כלל נ"ה ס"ק כ'), כרתי (ס"ק י"ג, פלתי ס"ק ד'), מקום שמואל (סי' ע"ד), דבר שמואל (סי' פ"ח), כנסת יחזקאל (סי' כ"ח), נוב"ת (יו"ד סי' נ"ז), הו"ד בפת"ת (ס"ק ז'), הגורת שמואל (ס"ק ל"א), יד אפרים (על באה"ט ס"ק י"ח), ערוגות הבושם (ס"ק ו'), דברי מנחם (סי' י"א), פעולת צדיק (ח"ב סי' רמ"ה), גליון מהרש"א (על ש"ך ס"ק כ"א), יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ז, הארוך ס"ק ל"ג), בדה"ש (ס"ק פ"ד, "וצ"ע"), אוצר דברי הפוסקים (אות נ"ו), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י' הע' כ"ה).

א) א"ר (סי' תנ"ב ס"ק ח') – "שמקשין העולם [ע"י פר"ח ס"ק יט] על ש"ך ביו"ד סימן צ"ה [ס"ק כא] שהקשה על תוס' [חולין ק ע"ב סוף ד"ה בשקדם] דלא מצאו תקנה ליוורה גדולה בת יומא שצותה התורה להגעיל, הא אפשר ליתן בו אפר. מקשים הא אין הגעלה באפר, ולק"מ דכיון דבדיעבד מותר על כרחך מדרבנן הוא, והש"ך מקשה על מה שצותה התורה".

ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק ט"ו, שפ"ד ס"ק כ"א, סי' צ"ב מש"ז ס"ק כ"ה ד"ה כתב) – "לדינא יראה בורית נראה להתיר כפסק הצמח צדק ועדותו מהני דלא ראוי אפילו לאכילת כלב בוודאי נותן טעם לפגם גמור הוא על ידי אפר וסיד מה שאין כן איסור בעין על ידי אפר המתיר בהפסד מרובה ולצורך ערב שבת אין לגעור בו לא בענין אחר".

פמ"ג (הנהגות השואל סדר ב' אות ל') – "ולצורך ה"מ יע"ש אפשר להקל עמ"ש בפריי שם ופרט בב"ח דהוקלש קצת מקודם".
ג) פת"ת (ס"ק ו') – "... דנראה שאין כוונת המחבר דאפר יכול לפגום את האיסור אלא כוונתו דוקא הכא בבשר בחלב מהני אפר להקליש טעם שלא יחול עליו אח"כ שם בב"ח וכמו שמצינו בסי' פ"ז בחלב קיבה קרושה ע"ש בש"ך ס"ק ל"א ובזה מסולק קושיית הש"ך גם קושיית הט"ז ממהרי"ל ע"ש".

ד) דרכ"ת (ס"ק פ"ג, ס"ק פ"ד) – "בס' ערך השלחן (להרב מנאוואהרדק) ... והנה מ"ש והמנהג פשוט אצל כל בעלי הוראה וכו' תמהני איך יכול להעיד על כל העולם ודי לו אם הי' מעיד על איזה בעלי הוראה שהוא ראה אותם וספרו לו שכן מנהגם ואיך יכול להעיד על המורים שבכל העולם והלא הא לך גדולי בעלי הוראה היד אפרים והלב"ש והיד יהודה והפת"ש שאין דעתם כן. ומ"ש דפשוט היא שנעשה נטל"פ הנך רואה שהיד יהודה שהבאתי לעיל כתב שהוא בחן וראה שאינו כן וגם מ"ש לחלק בין הקדירה להתבשיל לא ידעתי דמנ"ל לחלק בכך דממ"נ אם אוסרין הקדירה יש לנו לאסור גם התבשיל באין ששים נגד החלב שנוחל. ולכן לפענ"ד דהעיקר לדינא כהכרעת המחברים שהבאתי לעיל שאין לסמוך ע"ז להקל רק בנזחל מים או תבשיל אחר אבל בנזחל חלב או רוטב של בשר אם אין ששים נגד הרוטב של בשר או החלב הנזחל אין להתיר התבשיל אך בזה נלענ"ד שיש להקל ...".

ה) אג"מ (יו"ד ח"ב סוף סי' ל"א) – "ובדבר להניח מתחלה אפר במים להפגים ואח"כ מים להגעיל, הנה לכלי גדול כזה יצטרכו אפר הרבה שודאי לא יניחו ואף שאר מינים שמפגמים לא יניחו".

ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' של"ד) – "שלמעשה בכל ענין אסור לעשותה בכוונה לכתחילה אבל בדיעבד מותר בלי הגעלה. ולפיכך אם מצא כלי חלבי בתוך מדיח כלים בשרי, אין צריך כלום, שהסבון פוגמו".

ב. הגדר לפי המקילים.

1. ממשות.

א) מחמיר.

1) ש"ך (נקוה"כ על הט"ז ס"ק ט"ו) – "דלא קאמר המחבר אלא דהמעט שומן הדבוק על פי הכלי נותן טעם לפגם ע"י האפר משא"כ התם דיש גוף החלב וכהאי גוונא איתא לקמן סימן ק"ג סעיף ה' דיש אומרים דהשומן הדבוק בכלי נפגם במעת לעת".

2) הו"ד בבאה"ט (ס"ק י"ח).

2. לכתחילה או בדיעבד.

א) רק בדיעבד.

1) צמח צדק (סי' צ"א ד"ה בכך) – "הא דכתב הרב בסימן פ"ז בהג"ה דאין לשמש בכלי שעושין בו מים לחפיפת הראש משום דעושין מאפר שעל גבי כירה ורגילות הוא להתערב שם בשר וחלב וכו' היינו לכתחלה משום דאף על פי דאפר פוגם מכל מקום אסור הוא לכתחלה דכל מילי שהוא פוגם אסור לכתחלה ובסימן צ"ה שכתב אם נתנו אפר לתוך היור' דשרי היינו בדיעבד אם הודחו שם כלים".

2) שאילת יעב"ץ (ח"א סי' קנ"ו ד"ה ותו, מגדל עוז בב"ח פרק ח' אות כ"ה) – "והרב"י נמי לא קאמר דאפר נטל"פ אלא להתיר המאכל בדיעבד".

3) קול אליהו (ח"א יו"ד סוף סי' י"א) – "דלא התיר מרן ז"ל אלא היכא דבדיעבד הודחו הכלים במי אפר וקיבלו בדיעבד טעם פגום, אבל להתיר לכתחילה שיקבלו הכלים טעם פגום לא אמרה".

4) ע"י באה"ט (סי' פ"ז ס"ק י"ח) – "הט"ז ... ויש לדחות דנטל"פ עכ"פ לכתחלה אסור וק"ל".

5) צבי לצדיק (על ט"ז ס"ק ט"ו).

6) בדה"ש (ס"ק פ"ו, בי' סוף ד"ה יראה).

ב) אפילו לכתחילה.

1) שלחן גבוה (סוף ס"ק ז') - לשונו מובא לעיל.

2) יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' י' אות ד') – "ומדברי הש"ך שהקשה למה לא תי' התוס' דמשכחת לה הגעלה לכלי ב"י ע"י נתינת אפר למים, מוכח שאף לכתחלה מותר להגעיל באופן כזה, לפ"ד מרן הש"ע, וכן לפ"מ שתירץ הפר"ח וכן הח"צ דאה"נ דבכה"ג משרא שרי לדעת מרן, מוכח דשרי בכה"ג אף לכתחלה ... שמד' שאר אחרונים מוכח דמרן ס"ל להתיר לכתחלה, וכמש"כ בשם הפר"ח והח"צ, וכן מוכח בשו"ת עדות ביהוסף בן סאמון (סי' מב), ובמטה יהודה (סי' תנב ס"ה), ועוד אחרונים, בפלוגתא בכה"ג משרא שרי אף לכתחלה".

ג) מראי מקומות – פמ"ג השלם (ליקוטי מגדים שפ"ד ס"ק מ"ג).

ג. האם מחמירים רק באפר או בכל דבר פוגם.

1. רק באפר – תזו"א (יו"ד סי' כ"ג אות א', או"ח סי' קכ"ב ס"ק ו'), לשונו מובא לקמן).

2. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול פרק י' סוף הע' כ"ה).

ד. להכשיר כלי איסור בן יומו ע"י נתינת דבר מר בתוך המים.

1. מיקל.

(א) **חזו"א** (יו"ד סי' כ"ג אות א', או"ח סי' קכ"ב ס"ק ו') – "נראה דאם נתנו דבר מר בקדירה הבלועה איסור וע"י זה נפסל הבלוע מאכילת אדם הותרה הקדירה מה"ת, **אלא שאי אפשר להכשיר הקדירה בכך שתחזור הקדירה ותפגום את התבשיל שיבשלו בה אח"כ**, ואם ראינו שלא פגמה את התבשיל, יש לחוש שגם הבלוע לא נפגם, שאין לנו הלכה שתקבע באיזה צורה לעשות הכשר זה, ולפיכך אם לא היתה הגעלה כדין כגון שבשלו בקדירה תבשיל ונתנו בתבשיל דבר מר כיון שהגעלה אין כאן גם הכשר של דבר מר אין כאן, וכן אם הגעילו כלי חרס במים ועירבו במים דבר מר כיון שאין הגעלה לכ"ח גם הכשר נפסל מאכילת אדם אין כאן, ואמנם **כלי שטף שמגעילו** בן יומו ואין במים ס' נגד הכלי דבעלמא לא הותר הכלי משום דהמים נאסרין וחוזרין ונבלעין בכלי, אם נתן במים דבר מר עד שנסרחו המים ונפסלו מאכילת אדם, שפיר עלתה הגעלה לכלי, ואע"ג דבשלו בו אחר הגעלה ואין התבשיל פגום, וחזינן דלא נבלע בקדירה כל כך מהמר עד שימרר את התבשיל, מ"מ כיון דהמים נסרחו אינם אוסרים את הקדירה שלא נאסרו מפליטת הקדירה כיון דהפליטה מסרחת מיד. והנה הש"ך הקשה לדברי הב"י דאפר פוגם א"כ אפשר להגעיל ב"י שיערב אפר במי הגעלה, ור"ל דזה לא קשיא שיערב דבר מר הפוסל את המים משתיית אדם, דזה יקלקל את הקדירה והתבשיל שיבשל אח"כ בקדירה יפסל לאדם, [וגם אין זה בכלל הגעלה שאמרה תורה דהיינו הסרת הבלוע מגשם הכלי והכא ההיתר משום שנסרחה האיסור ונפסל] אבל אפר אינו פוגם את הקדירה אדרבה מנקה אותה [זכר לדבר נגוב ע"ז ע"ד ב'] ואם איתא דהמים נפגמין והבלוע לא נפגם אלא לפלט לחוץ ונפגם בחוץ, שפיר מתקיימת הגעלה, ומזה הוכיח הש"ך שאין האפר פוגם את המים אלא המים נעכרין בעירוב האפר ואם יסנן המים אינם פגומין".

(ב) עי' או"ח סי' תנ"ב סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ה. מראי מקומות.

1. **הגר"ע אויערבאך שליט"א** (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רי"ד) – "האם הסבון המצוי בזמננו 'פוגם' את המאכלים, במקרה שנתערב בהם. תשובה: כן".

כג הנחת פרווה ליד חלב - סעיף ה'.

חולין (דף קיב.). – "בעא מיניה רב דימי **מרב נחמן**: מהו לאנוחי כדא דמלחא גבי כדא דכמכא. אמר ליה: אסור, דחלא מאי. אמר ליה: שרי, ומאי שנא. לכי תיכול עלה כורא דמלחא. מאי טעמא האי איתיה איסורא בעיניה, והאי ליתיה איסורא בעיניה".

א. למה מחמירים בכותח אצל מלח, משא"כ בחומץ [תלוי אם גורס 'האי איתיה איסורא בעיניה, והאי ליתיה איסורא בעיניה'].

1. שמא יפול מן הכותח לתוכו ויחזור ויתן לתוך התבשיל: הכותח אינו בטל במלח, משא"כ בחומץ – **רש"י** (חולין דף קיב. ד"ה האי, "כותח הנופל במלח נראה וניכר מפני שהוא עב ולא בטיל אבל כותח הנופל בחומץ ליתיה בעיניה וטעמא נמי לא יהיב כותח בחומץ"), **ר' גרשום** (חולין דף קיב.), **תוס'** (חולין דף קיב. ד"ה מהו, לשונו מובא לקמן), **רשב"א** (חולין ריש דף קיב.), **רא"ש** (חולין פרק ח' סי' ל"ב), **ר' ירוחם** (נתיב ט"ו ח"ה, קל"ח-א'), **או"ז** (ח"א סי' תס"ח), **ריטב"א** (חולין דף קיב. ד"ה מאי, "רבינו חננאל והרמב"ם ז"ל פירשו ... ולא נהירא"), **סמ"ג** (ל"ת קמ"א).

2. המלח שואב, משא"כ החומץ – **ר"ת** (ר"ן חולין דף מא. ד"ה גרסי'), **רמב"ם** (מאכ"א פרק ט' הל' כ"ה, "אין מניחין כד של מלח בצד כד של כמך מפני ששואב ממנו ונמצא מבשל הבשר במלח זה **שיש בו טעם** החלב, אבל מניח כד החומץ בצד כד הכמך שאין החומץ שואב ממנו").

ב. כלי מלח מיוחד לבשר וחלב.

1. מיקל.

(א) **בדה"ש** (ס"ק צ"ג [לשונו מובא לקמן], ב"י ד"ה כלי) – "אמנם במקרה **שיש לו כלי מלח או סוכר מיוחדים** אחד לחלב ואחד לבשר נראה שמותר להניח החלב אצלו כיון דבזה ליכא למיחש שישתמש במלח או בסוכר עם בשר ולא אמרינן בזה דלא פלוג רבנן ואסרו בכל גווני תדע דהא **דין זה נוהג גם בשאר מאכלים סתמיים** כמש"כ בפנים בס"ק צ"ד והשתא אם נימא בזה דלא פלוג רבנן ואסרו בכל גווני יאסר להניח חלב או בשר אצל כל מאכל סתמי כשבדעתו לאוכלם ביחד מקצתו עכשיו ומקצתו לאחר זמן ולא אשתמיט בפוסקים דלימרו דין זה אע"כ דלא אסרו אלא כשלא ייחד המאכל לחלב או לבשר".

כד טעם ראשון: שמא יפול מן הכותח לתוכו [רש"י]: הגדרים.

א. כשהכלים מכוסים.

1. מיקל, רק אם הכלים מגולים יש להחמיר – **או"ה** (כלל מ' דין ט"ז, "ומיירי ששניהם פתוחים"), **רמ"א** (סעי' ה', "ודוקא אם הכלים מגולים"), **לבוש** (סעי' ה', "אסור ... אם שני הכלים מגולים"), **פרישה** (ס"ק י', מגיה), **יעב"ץ** (מגדל עוז, בב"ח פרק ח' אות כ"ו), חגורת שמואל (ס"ק ל"ב), **חכ"א** (כלל מ"ב סעי' ד'), **ערה"ש** (סעי' כ"ה), **פוסקים**.

ב. האם הכלים צריך נגיעה.

1. מחמיר, אפילו רק סמוך לו – **ים של שלמה** (חולין פרק ח' סי' ס"ו, "שאין להניח כדא דכמכא גבי כדא דמילחא בתיבה אחת, אפילו אינם נוגעים ממש, מטעם גירסא שלנו"), **פרי"ת** (ס"ק ז'), **פמ"ג** (מש"ז ס"ק ט"ז, ראש יוסף חולין דף קיב. ד"ה גמרא, ד"ה והוי), **מעדני השלחן** (ס"ק פ"ב), **בדה"ש** (ס"ק צ"ב).

(א) **בדה"ש** (ס"ק צ"ב) – "ושיעור הסמיכות בזה לא נתבאר בפוסקים ונראה דהוא **לפי ראות העין** כל שיש לחוש שאם יתו ממנו יגיע לכלי השני".

ג. בדיעבד.

1. מיקל – רמ"א (סעי' ה', דר"מ ס"ק ז', "אם עבר ונתנו ביחד, מותר, ולא חיישינן שמא נפל אל המלח"), לבוש (סעי' ה'), יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק ח' אות כ"ו), חכ"א (כלל מ"ב סעי' ד'), ערה"ש (סעי' כ"ה).
- א) אפילו לכתחילה – אר"ה (כלל מ' דין ט"ז), פר"ת (ס"ק ח'), זבחי צדק (ס"ק מ"ד), יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ב, הארוך ס"ק ל"ו), ערה"ש (סעי' כ"ה), בדה"ש (ס"ק צ"ו).
- ב) דלא מחזקינן איסורא – גר"א (ס"ק כ"ה, ס"ק כ"ז, "ואפ"ה כו'. כנ"ל דלא מחזקינן איסורא. שם"), כה"ח (ס"ק ס"ג), מעדני השלחן (ס"ק פ"ה), בדה"ש (ס"ק צ"ו).

ד. לפי שעה.

1. מיקל.
  - א) עי' ר"ן (חולין דף מא. ד"ה גרסי') – "איכא למימר דלצינורא דחד יומא לא חיישינן".
  - ב) פר"ת (ס"ק ז') – "להניחו לפי שעה אדעתא ליטלו תכף מיד שרי ולא אסרו אלא שיהיה מקומותיהם קבועות סמוכות דבזה יש לחוש דלמא יפול".
2. מחמיר.
  - א) אר"ז (ח"א סי' תס"ח) - לשונו מובא לקמן.
  - ב) עי' פר"ח (ס"ק כ"א) – "פעם אחת באקראי בעלמא דומיא דהתם וכמו שכתב הר"ן [שם מא, א ד"ה גרסי'] דמשום דהכא כל יומא מסתפקי מינייהו חיישינן. ואפשר דהכא לא פלוג רבנן וראוי להחמיר בזה".
  - ג) יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ד, הארוך ס"ק ל"ו).
  - ד) בדה"ש (ס"ק צ"ג) – "ונראה להחמיר כדבריו, שכן נראה מסתימת שאר הפוסקים. ולפ"ז יש להזהר גם על שלחננו שלא להניח כלי מגולה שיש בו חלב סמוך לכלי המלח או כלי הסוכר וכדומה אם הם ג"כ מגולים ואף אם מניחו שם רק לשעה קלה. ומכל מקום היכא דישי לו כלי מלח או סוכר מיוחדים אחד לחלב ואחד לבשר נראה דמותר להניח החלב אצלו כיון דבזה ליכא למיחש שישתמש במלח או בסוכר עם בשר".
3. מראי מקומות – פמ"ג (ראש יוסף חולין דף קיב. ד"ה גמרא), זבחי צדק (ס"ק מ"ב, "פר"ח ... פר"ת"), בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות י"ח), דרכ"ת (ס"ק פ"ה), כה"ח (ס"ק ס"ב, "פר"ת ... הפר"ח").

ה. רק במלח או גם שאר מאכלים סתמיים שדרכם לאכול עם חלב או בשר.

1. מחמיר, ה"ה שאר מאכלים סתמיים.
  - א) יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ג) – "ליתן שאר דברים שהם יבישים ודרכו לאכול נמי עם חלב או בשר משמע דאסור לדעתם כמו מלח והא"ז אדרבה מתיר בזה ואוסר בתבשיל ועיין בארוך ונראה דיש להחמיר בזה כתוס' והרא"ש ודוק ובגמרא נקטו מלח וחלא משום דמסתמא הי' בימיהם הרגילות כך".
  - ב) בדה"ש (ס"ק צ"ג [לשונו מובא לעיל], בי' ד"ה כלי [לשונו מובא לעיל]).
  - ג) זבחי אהרן (פרק ב' הע' ו') – "ולכאורה מלח לאו דוקא דה"ה כל פרווה שהדרך להשתמש בהן לבשר ולחלב אין ליתן בשרי או חלבי סמוך להן באופן שלא יתבטל כשיפול".

ו. רק אצל כותח או גם אצל חלב.

1. מיקל, רק כותח.
  - א) אר"ה (כלל מ' דין י"ז) – "אבל בחלב אחרת שאינה עבה וכן אף כותח אצל חומץ מותר להניח לכתחיל' דהוי כמו ס"ס שמא לא יפול לתוכו ואת"ל יפול בו אז מתבטל ואין שייך בזה אין מבטלין איסור לכתחילה דאינו ודאי וגם אין מוסיף עליו".
  - ב) דר"מ (ס"ק ז', תו"ח כלל ס' דין ג') – "ושם דוקא כותח שהיא עבה וניכר אם ניתזו ניצוצות במלח אבל חלב צלול שרי לכתחילה ואפילו בכותח אינו אסור אא"כ הכלים מגולים עכ"ל".
  - 1) עי' בדה"ש (ציונים ס"ק קפ"ח) – "וקצת נראה שגם הרמ"א חזר בו ממש"כ בד"מ מדלא כתבו כאן בהגהותיו".
  - ג) דברי חמודות (חולין פרק ח' אות קע"ב).
  - ד) כנה"ג (הג' טור אות י').
  - ה) פר"ת (ס"ק כ"ג).
2. מחמיר, ה"ה אצל חלב.
  - א) סמ"ג (ל"ת קמ"א) – "אסור להניח כד של מלח אצל כד של חלב בתיבה אחת".
  - ב) עי' ר"ן (חולין דף מא. ד"ה גרסי') – "חלב שהוא עב ולח או כותח".
  - ג) ריטב"א (חולין דף קיב. ד"ה מאי) – "פי' שאסור להניח כד של מלח סמוך לכד של חלב".
  - ד) ר' ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה, קל"ח-א') – "אסור להניח כד חלב או תבשיל של חלב על כד של מלח".
  - ה) עי' מחבר (סעי' ו', כדאי' בבדה"ש ציונים ס"ק קפ"ו).
  - ו) לבוש (סעי' ה') – "אסור להניח כלי שיש בו חלב או כותח אצל כלי שיש בו מלח ... ויש לחוש שמא יפול חתיכת כותח או חלב בעין תוך המלח ולא אדעתיה ומתוך שהמלח עב לא יתערב ולא יתבטל יפה".
  - ז) ערך השלחן (ס"ק י"ח).
  - ח) חכ"א (כלל מ"ב סעי' ד') – "אין מניחין כלי שיש בו חלב אצל כלי שיש בו מלח".

- (ט) זבחי צדק (ס"ק מ') – "וה"ה אסור להניח כד שיש בו חלב אצל כד שיש בו מלח. לבוש ז"ל סמ"ג סוף לאווין קמ"ג רי"ו אות כח הריטב"א בח"י חולין על דף קיב ער"ה אוה יח דלא ככנה"ג הגה"ט אות י שהתיר בחלב".
- (י) בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות י"ח) – "ואין מניחין כלי שיש בו חלב אצל כלי שיש בו מלח".
- (יא) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ט, הארוך ס"ק ל"ד) – "ויש להחמיר".
- (יב) מעדני השלחן (סוף ס"ק פ"ב, פאר השלחן ס"ק של"א).
- (יג) בדה"ש (ס"ק צ') – "ונראה להחמיר בזה".
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק פ"ו).

ז. להניח חלב סמוך למשקה שמראהו כמראה החלב.

1. מחמיר – בדה"ש (ס"ק צ"ד, בי"ד ד"ה כלי, "נראה שאין להניחו לחלב או לכותח אצל איזה משקה שמראהו כמראה החלב או הכותח").

ח. במלח אצל דבר גוש: כגון גבינה.

1. מראי מקומות.
- (א) בדה"ש (ס"ק צ"א, בי"ד ד"ה שיש) – "ויש לחקור אם מותר להניח אצל המלח כלי שיש בו מאכל חלבי גוש כגבינה וכדומה דשמא רק במשקה חיישינן שע"י המשמוש בו יהו ניתזים ממנו ניצוצות אבל בדבר גוש לא שייך כל כך לחוש שיצא מכלי זה ויפול לכלי השני, רצ"ע".

כה] טעם שני: ששואב ממנו [רמב"ם]: הגדרים.

א. כשהכלים מכוסים: האם השאיבה דרך האויר או דרך דפנות.

1. מחמיר, שהשאיבה היא דרך הדפנות.
- (א) ע"י רדב"ז (מאכ"א פרק ט' הל' כ"ה, שו"ת סי' רל"ו).
- (ב) פר"ת (ס"ק ז') – "דלרמב"ם אפילו המכוסין אסור".
- (ג) פמ"ג (מש"ז ס"ק ט"ז, ע"י ראש יוסף חולין דף קיב. ד"ה והוי) – "המלח לשאוב הכותח מדופניו ולפ"ז אפילו מכוסים אסור".
- (ד) זבחי צדק (ס"ק מ"א).
- (ה) דרכ"ת (ס"ק פ"ח).
- (ו) כה"ח (ס"ק ס"א) – "פר"ת ... מש"ז ... זב"צ".
- (ז) מעדני השלחן (ס"ק פ"ב).
2. מיקל, שהשאיבה היא דרך האויר [כמו ריח. לשון האו"ה, לשונו מובא לקמן].
- (א) ע"י רדב"ז (ס"ק י"ט).
- (ב) יד יהודה (הקצר ס"ק מ"א, הארוך ס"ק ל"ה) – "עיינן פ"מ שכתב ... הנה ברמב"ם לא כתב מדופנו, אך זה לשונו אין מניחין כד של מלח בצד כד של כותח מפני ששואב ממנו ונמצא מבשל בשר במלח זה שיש בו מטעם החלב עכ"ל. וכן הוא הלשון בר"ח והביאו הר"ן, שאין להניחם סמוכין זה לזה מפני ששואב. א"כ י"ל דוקא אם שניהם מגולין אז שואב ממנו כיון שסמוכין זה לזה, וכה"ג מצינו גבי פת חמה וחבית פתוחה ... אבל דנימא ששואב דרך דופניו מי יאמר כן ... ומצאתי מבואר כמ"ש דהרמב"ם נמי דוקא במגולה אמר, באו"ה כלל מ דין ט"ז וז"ל, אמר ר"נ אסור להניח כד של כותח אצל כד של מלח אבל כד של חומץ מותר ומיירי ששניהם פתוחים ופירש הרמב"ם פ"ט הטעם דהמלח שואב טעם הכותח אבל בתוס' ... מבואר דגם להרמב"ם דוקא פתוחים".
3. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ה' בי"ד ד"ה אין, עמ' שי"ג).
- (א) נ"מ בין הטעמים: (1) האם הכלים צריך נגיעה. (2) האם רק כלי חרס - ע"י לקמן.

ב. האם הכלים צריך נגיעה.

1. מיקל, בלא נגיעה לא בלעי.
- (א) ים של שלמה (חולין פרק ח' סי' ס"ו) – "שמעינן מדברי הרמב"ם, דכדא דחלא אצל כדא דכמכא מותר, אפילו נוגעים הכלים ממש להדדי, דהא לא בלעי".
- (ב) ע"י רדב"ז (מאכ"א פרק ט' הל' כ"ה, שו"ת סי' רל"ו).
- (ג) פר"ת (ס"ק ז').
- (ד) פמ"ג (מש"ז ס"ק ט"ז, ראש יוסף חולין דף קיב. ד"ה גמרא).
- (ה) זבחי צדק (ס"ק מ"א).
- (ו) כה"ח (ס"ק ס"א) – "פר"ת ... מש"ז ... זב"צ".
- (ז) מעדני השלחן (ס"ק פ"ב).
2. להסבירים שהשאיבה היא דרך האויר [ע"י לעיל], יש להחמיר.
- (א) בדה"ש (סעי' ה' בי"ד ד"ה אין, עמ' שי"ג) – "אבל לשיטת האו"ה שהשאיבה היא דרך האויר יש לומר דאף בסמוכים להדדי בלא נגיעה ג"כ אסור".

ג. בדיעבד.

1. מסופק.

- א) פמ"ג (ראש יוסף חולין דף קיב. ד"ה והוי, עי' מש"ז ס"ק ט"ז) – "וצ"ע לדינא".
 2. מחמיר, אא"כ כבר מעורב המלח עם הבשר.
 א) אונ"ה (כלל מ' דין ט"ז) – "הרמב"ם ... והילכך אם עבר והניח אצלו ודאי אסור למלוח בו בשר לכתחיל, ומיהו אם שכח ומלח בו בשר מותר בדיעבד דלא גרע מפת וד"א דריח דתנור".
 ב) כנה"ג (הג' הטור ס"ק ט') – "או"ה ... והילכך אם עבר והניח אצלו ודאי אסור למלוח בו בשר לכתחילה. ומיהו אם שכח ומלח בו בשר מותר בדיעבד דלא גרע מפת וד"א דריח בתנור".
 ג) ערך השלחן (ס"ק י"ט).
 ד) זבחי צדק (ס"ק מ"ג, ס"ק מ"ד) – "לכהחי' אסור למלוח בו בשר לס' הרמב"ם".
 ה) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ח, הארוך ס"ק ל"ו).
 ו) כה"ח (ס"ק ס"ד) – "כנה"ג".
 ז) בדה"ש (סעי' ה' בי' ד"ה אין, עמ' שי"ג).
 3. מיקל.
 א) בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות י"ח) – "אם עבר והניח מותר בדיעבד לכולי עלמא".
 4. מראי מקומות – מעדני השלחן (ס"ק פ"ה, מטעמי השלחן אות י"ח).

ד. להניחו לפי שעה.

1. מחמיר.
 א) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ח, הארוך ס"ק ל"ו).
 ב) זבחי צדק (ס"ק מ"ב) – "אבל לס' הרמב"ם אף להניחו לפי שעה ג"כ אסור כדמשמע מהפר"ת שם וכ"כ בהדיא בס' יד יהודה הנ"מ בארוך אות לו".
 2. מראי מקומות – בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות י"ח).

ה. רק במלח או גם שאר תבלינים.

1. מיקל, רק מלח.
 א) בדה"ש (סעי' ז' בי' ד"ה והמחמיר, עמ' שט"ז) – "דנראה דרק במלח אמרו ששואב ולא בשאר תבלין".

ו. רק אצל כותח או גם אצל בחלב.

1. מיקל, רק כותח שריחו חזק [כמו בזמן חז"ל].
 א) הג' אונ"ה (כלל מ' דין ט"ז) – "אליבא דרמב"ם דוקא אצל כותח לפי שיש לה ריח חזק אבל אצל שאר חלב הרי הוא כמו חומץ שמותר להניח לכתחילה דלא חיישינן לעירובו".
 ב) כנה"ג (הג' הטור אות י"א) – "הג' אונ"ה".
 ג) יד יהודה (הארוך סוף ס"ק ל"ה, סוף ס"ק ל"ו) – "י"ל דדוקא כותח שהי' בימי חכמי הש"ס דיש בו ג"כ חריפות דמערבין בו הרבה מלח אבל בכותח דהשתא אין בו חשש".
 ד) דרכ"ת (ס"ק פ"ח).
 2. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ה' בי' סוף ד"ה אין, עמ' שי"ג, לשונו מובא לקמן).

ז. שאר כלים מלבד כלי חרס.

1. רק כלי חרס.
 א) רדב"ז (מאכ"א פרק ט' הל' כ"ה, שו"ת סי' רל"ו) – "מסתברא שאין הדברים אמורים אלא בכלים של חרס ששואבין זה מזה דרך דפנותיהן אבל כלי מתכות אין שואבין זה מזה".
 ב) ערך השלחן (ס"ק י"ט) – לשונו מובא לקמן.
 ג) זבחי צדק (ס"ק מ"ד) – "והיינו דוקא בכלי חרס אם עבר והניח אסור למלוח בו לכתחיל לס' הרמב"ם ז"ל".
 ד) דרכ"ת (ס"ק פ"ח).
 ה) כה"ח (ס"ק ס"ה) – "ער"ה ... זב"צ".
 2. הסוברים שהשאיבה היא דרך האויר [עי' לעיל], לכאורה יש להחמיר בכל הכלים.

ח. האם חושש לשיטת הרמב"ם.

1. מיקל.
 א) סתימות כמה פוסקים [מחבר, רמ"א, לבוש, ט"ז, ש"ך, חו"ד, חכ"א, ועוד].
 2. מחמיר כשני הפירושים.
 א) ים של שלמה (חולין פרק ח' סי' ס"ו) – "וכבר כתבתי, כל היכא שאין הכרע לגירסא, אזלינן לחומרא".
 ב) פר"ת (ס"ק ז') – "יש לחוש לב' הסברות".
 ג) הו"ד בפמ"ג (מש"ז ס"ק ט"ז) – "ופסק הפרי תואר שאין להתיר אלא מכוסה ורחוקים זה מזה יע"ש".
 ד) ערך השלחן (ס"ק י"ט) – "ונר' לחוש לשני הגיר' וא"כ בכלי חרס אפי' עבר ...".
 ה) זבחי צדק (ס"ק מ"א).

- (ו) ערה"ש (סעי' כ"ה) – "והרמב"ם בפ"ט [הל' כ"ה] מפרש הטעם משום דהמלח שואב הטעם מהכותח ע"ש ודינים אלו הם בגמ' [קי"ב א] ומזה יש ללמוד לכל כיוצא בזה".
- (ז) בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות י"ח) – "דיש לחוש לסברת רש"י ולסברת הרמב"ם ז"ל".
- (ח) דרכ"ת (ס"ק פ"ז).
- (ט) כה"ח (ס"ק ס"א) – "ויש לחוש לב' הסברות...".
- (י) מעדני השלחן (ס"ק פ"ב).
3. יש להקל, אף הבא להחמיר יכול להקל בשאר דברים **דלאו** כותח.
- (א) בדה"ש (סעי' ה' בי' סוף ד"ה אין, עמ' שי"ג) – "והנה לדינא אף שהפרי תואר כתב שיש להחמיר גם כדעת הרמב"ם וגם בפרמ"ג משמע כן אבל מדברי הט"ז והש"ך והחכ"א שלא העתיקו... ועיין עוד בהגהות שבסוף ספר או"ה שכתב דלהרמב"ם לא נאמר דין זה רק בכותח כיון שיש לו ריח חזק אבל שאר חלב מותר להניחו אפילו אצל מלח דאין המלח שואבו עכ"ל והובא ביד יהודה ולפ"ז בשאר דברים דלאו כותח מודו כו"ע דמותר אף לכתחלה במכוסים וכן במגולים מודו כו"ע דמותר לכתחילה לערבו בבשר היכא דהונח כבר אצלו ואע"ג דברדב"ז שם בסימן רל"ו לא משמע לחלק בכך בשיטת הרמב"ם מכ"מ אף הבא להחמיר ולחוש לדעת הרמב"ם מצי להקל בשאר דברים דלאו כותח שיש לצרף לזה גם דעת ההגהות הנ"ל".
- ט. מראי מקומות – על פי התורה (כי תשא, פרק כ"ה סעי' קי"ג - סעי' קי"ט).

כו] בשר ליד חלב - סעיף ו'.

א. להניח חלב אצל בשר: ראשונים.

1. מיקל, אדם זהיר טפי.
- (א) תוס' (חולין דף קיב. ד"ה מהו) – "אין לאסור מטעם זה להניח בתבה אחת כד של בשר אצל כד של חלב דהתם נזהר יפה שלא יפול מזה על זה אבל הכא לא מסקי אדעתייהו ליזהר שלא יפול מן הכותח במלח ולא ידע וימלח ממנו בשר וכן דחלא כי דרך לתת חומץ בתבשיל וחישינן שמא יפול מן הכותח לתוכו ויחזור ויתן לתוך התבשיל".
- (ב) סמ"ק (מצוה רי"ג ד"ה דיני ביטול).
- (ג) רא"ש (חולין פרק ח' סי' ל"ב).
- (ד) הג' מיימוניות (מאכ"א פרק ט' הל' כ"ה אות ש').
- (ה) ר' ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה, קל"ח-א').
- (ו) טור (סעי' ו').
2. לכתחילה יש להחמיר.
- (א) או"ז (ח"א סי' תס"ח).
- (ב) הג' אשרי (חולין פרק ח' סי' ל"ב).

ב. פוסקים.

1. מיקל, אדם זהיר טפי.
- (א) מחבר (סעי' ו') – "מותר ליתן בתוך תיבה כד של בשר אצל של חלב".
2. לכתחילה יש להחמיר.
- (א) ים של שלמה (חולין פרק ח' סי' ס"ו) – "דאסור ג"כ לכתחילה להניח כד של בשר אצל כד של חלב, בתיבה אחת".
3. טוב ליזהר לכתחלה במקום שאינו צריך.
- (א) רמ"א (סעי' ו', דר"מ ס"ק ט') – "ויש מחמירין לכתחלה. וטוב ליזהר לכתחלה במקום שאינו צריך".
- (ב) עי' לבוש (סעי' ה').
- (ג) חכ"א (כלל מ"ב סעי' ג') – "מותר ליתן בתוך תיבה אחת כד של בשר אצל כד של חלב דמזהר זהירי שלא יפול מזה לזה ומכל מקום אם הם מגולים טוב ליזהר לכתחלה במקום שאינו צורך כיון שאין דבר המפסיק ביניהם".
- (ד) עי' ערה"ש (סעי' כ"ה).
- (ה) בן איש חי (שנה ב' פר' בהעלותך אות י"ח) – "ראוי להזהר בכך".

ג. איסור אצל היתר.

1. דינו כבשר אצל חלב [מי שמיקל שם, ה"ה כאן. מי שמחמיר שם, ה"ה כאן].
- (א) פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ז, שפ"ד ס"ק כ"ג, ראש יוסף חולין דף קיב. ד"ה גמרא) – "לפי מה שכתב התו' כאן בד"ה מהו לאנוחי דבשר אצל חלב שרי דמיוזהר זהיר כ"ש איסור אצל היתר אבל דלמאן דאוסר יש להסתפק דשמא אף איסור אצל היתר או דלמא דמבדיל בדיל מיניה, וכה"ג מצינו שעשו הרחקה לעלות עוף וגבינה על השלחן אבל לא איסור והיתר וה"נ כן, וראיתי להר"ן ז"ל בשמעתין דכתב דאיכא למידק מהא דע"ז דאמר לא הלכת לצור מימך וראית ישראל ועכו"ם ששפתו קדירה אצל כירה כו' ותי' דהתם באקראי יע"ש, הרי בהדיא דשלא באקראי אף איסור והיתר אסור".
- (ב) מעדני השלחן (ס"ק פ"ז, ס"ק פ"ח).

ד. להמחמירים: הגדרים כמו בסעי' ה'.

1. כשהכלים מכוסים.

(א) מיקל, שרק אם הכלים מגולים יש להחמיר – א"ו"ז (ח"א סי' תס"ח), הג' אשרי (חולין פרק ח' סי' ל"ב), ש"ך (ס"ק כ"ד, "דוקא במגולים כמו בס"ה והכי איתא בהגה"א בהדיא"), פ"ר"ח (ס"ק כ"ג), כרתי (ס"ק ט"ו), יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק ח' אות כ"ז), חגורת שמואל (ס"ק ל"ב), פ"מ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ד), חו"ד (חי' ס"ק כ"ד), חכ"א (כלל מ"ב סעי' ג'), זבחי צדק (ס"ק מ"ה, "ואמרו חכמי הישיבה הי"ו דבא' מכוסה סגי או כלי בשר או כלי החלב"), עי' ערה"ש (סעי' כ"ה), יד יהודה (הקצ"ר ס"ק מ"ד), כה"ח (ס"ק ס"ז), מעדני השלחן (ס"ק פ"ח), בדה"ש (ס"ק צ"ח), שבט הקהתי (ח"ה סי' ק"ל, לשונו מובא לקמן).

2. בדיעבד.

(א) מיקל – א"ו"ז (ח"א סי' תס"ח), רמ"א (סעי' ו'), מעדני השלחן (ס"ק פ"ח), בדה"ש (ס"ק צ"ט).

(1) דלא מחזקינן איסורא – גר"א (ס"ק כ"ז, "ולא מחזקינן איסורא"), מעדני השלחן (ס"ק פ"ח), בדה"ש (ס"ק צ"ט).

3. לפי שעה [לשיטתיה].

(א) מחמיר – א"ו"ז (ח"א סי' תס"ח), "כתב מורי רבינו יהודה בשם רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל מיכן נראה להחמיר שלא להניח שני תבשילין של בשר וחלב זה סמוך לזה בתיבה אחת שמא יתערבו יחד ולא אדעת' כדאמ' הכא גבי כדא דמלחא וכדא דכמכא ואפי' תמצא לומר שאצל לחם או בשר מותר לפי שהי' ניכר בשני תבשילין מיהא סברא להחמיר. ואף על פי שיש לחלק דשאני הכא דכדא דמלחא וכדא דכמכא וחלא עושין לטעם ולמשמרת לימים רבים וזמנין דנפל מהא להא ולא יהי' אדעת' אבל בדבר שאינו עשוי להצניע אלא לפי שעה אין לחוש מ"מ נראה סברא להחמיר אם לא יכסנו היטב עכ"ל"), יד יהודה (הקצ"ר ס"ק מ"ד, הארוך ס"ק ל"ז), דרכ"ת (ס"ק צ"ב), מעדני השלחן (ס"ק פ"ח), בדה"ש (ס"ק ק').

(ב) מיקל – פ"ר"ת (ס"ק ז', "להניחו לפי שעה אדעתא ליטלו תכף מיד שרי ולא אסרו אלא שיהיה מקומותיהם קבועות סמוכות דבזה יש לחוש דלמא יפול"), חדרי דיעה (סי' צ"ה על סעי' ו'), דעה ברורה (מקור דעה ס"ק ו').

4. רק בחלב עב – פ"ר"ח (ס"ק כ"ג, "דהמחמירים מיירי בחלב עב דומיא דכותח עם מלח אבל בחלב צלול ורוטב בשר דכי נפל מהאי להאי ליתיה לאיסורי בעיניה שרי לכ"ע"), זבחי צדק (ס"ק מ"ז, "דוקא בחלב עב כמו יגור'ט וכיוצא"), כה"ח (ס"ק ס"ח), הו"ד בס' על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סי' ק"כ), עי' שבט הקהתי (ח"ה סי' ק"ל, לשונו מובא לקמן).

(א) לכאורה לשיטתיה, שמפרש סעי' ה' רק לגבי כותח, כדאי' בפר"ח. אמנם, א"כ יש סתירה בזבחי צדק, וצ"ע.

ה. להניח בשר וחלב סמוכין במקרר (refrigerators).

1. נכון ליזהר [לפי הרמ"א].

(א) דברי יציב (דרכי הלכה כשרות הבית פרק ג' הע' י"א) – "וכ"ק אדמו"ר בעל דברי יציב זי"ע היה מזהיר ע"ז שמקילים בזמנינו להניח במקרר אחד בשר וחלב והתבטא דמעולם לא שמענו שיכניסו בתיבה אחת בשר וחלב".

(ב) קנה בשם (ח"ד סי' מ"ח, פסקי בושם פרק כ"ד סעי' ד', עי' בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' שצ"ח) – "שראיתי שכתבת בספרך הרחקות והזהרות בדיני בשר בחלב (פרק ז' סעי' ט) דמותר להניח במקרר מוצרי חלב ומוצרי בשר, בין במדף אחד ובין בשני מדפים וכו', ובלבד שלא יגעו הבשר והגבינה ממש זה בזה, אלא שבמקום שיש חשש שייטוף מהחלב לבשר או להיפך, יש להזהר להניחם כשהם סגורים או קשורים כל אחד בנפרד עכ"ל והוא נכון".

(ג) אבני ישפה (אהל יעקב י"ג אלו תש"ע) – "להניח בשר וחלב על אותו הדף במקרר מותר בתנאי שהם מכוסים".

(ד) זר השלחן (ס"ק ע"ג) – "ועפ"ז יש ליזהר במקרר (פריז'דער) שיהיו מקומות מיוחדים לבשר ולחלב, וכן יש ליזהר שלא יתנו במקרר כלים של בשר מעל מוצרי חלב וכלים של חלב וכן איפכא, דעלול לזוב מבשר לחלב, ומן הנכון להפסיק ביניהם במדף אטום שלא יוכל לזוב מא' לשני, או עכ"פ יסדר שלא יהיה א' מעל השני, אלא כלי בשר בצד אחד במדף עליון, וכלי חלב בצד אחר במדף תחתון, או להיפך".

(ה) יבקש תורה (סי' י"ח) – "דוודאי וודאי דיש מקום ליזהר במקום הנחת סירים קדירות ומאכלים ושמא אף מעיקרא דדינא מחשש שמא יגעו ושמא ישפכו ולא אדעתיה. ועל כן יש לקבוע מקום מיוחד למאכלי חלב וכליהם וכן למאכלי בשר וכליהם. וכן שלא יהיו סמוכים זל"ו. ויתכן עדיפות להניח למוצרי חלב וכליהם מלמטה במקרר, ומוצרי הבשר וכליהם מלמעלה מכיון שמוצרי חלב נשפכים לעיתים יותר קרובות, ואולם אף ככה"ג צריך זהירות באם סירי הבשר והמרק מלאים שלא ישפכו על המוצרים שלמטה".

(ו) על פי התורה (פר' כי תשא פרק כ"ה סי' ק"כ).

(ז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (בזרע שמואל הע' צ"ט) – "שלמעשה אם יש קופסה חלב פתוח שהוא בתוך המקרר, לכתחילה טוב ליזהר לכסות כל הבשר שג"כ בתוך המקרר. שהחלב מצוי הוא להתיז".

(1) עי' לקמן הבדה"ש, וזבחי אהרן.

2. מיקל.

(א) הליכות עולם (ח"ז עמ' כ"ז) – "מותר לכתחלה לתת בתוך המקרר כלי שיש בו תבשיל בשר, אצל כלי שיש בו חלב, ואין לחוש לשמא יפול מתבשיל הבשר לתוך החלב, או להיפך, שכל איש נזהר בזה, שלא יפלו מזה על זה. וכן מותר להניח כלי שיש בו חלב אצל כלי שיש בו מלח".

(ב) שבט הקהתי (ח"ה סי' ק"ל) – "במקרר ... דהנח להם לישראל דאין חשש אפילו לפי הרמ"א דמחמיר לכתחילה, חדא דאם הקדירות מכוסים במכסה, ודאי מותר כמש"כ הרמ"א שם בסעיף ה' ועי' בס' זבחי צדק דה"ה אם רק קדירה א' מכוסה מותר. ואפילו כששניהם מגולים דוקא כשהם סמוכים הקדירות זה לזה אסור, וכשהן רחוקים זה מזה אין חשש ואם קדירה א' הוא על המדף למעלה ואחד על המדף למטה דיש לחוש טפי כששניהם מגולים, מ"מ עי' בפר"ח שם דס"ל דהרמ"א מחמיר רק בחלב עד דומיא דכותח עם מלח, אבל בחלב צלול ורוטב בשר דכי נפל מהאי לית' לאיסורי' בעיני' שרי לכו"ע. ועי' ג"כ בשו"ר כנה"ג מובא בדר"ת דרוצה לומר דהאיסור הוא רק אם הקדירות מרותחות ולא כשהן צוננים עיי"ש שנשאר בזה בצ"ע עכ"פ לצירוף לכל הנ"ל ודאי סברת הכה"ג אפשר לצרפו דבמקרר מניחין רק קדירות צוננים".

ג) עי' ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סי' פ"ח סעי' ג', סעי' ד') – "מצד הדין מותר לכתחלה להניח מצרכי מזון במקרה, כלי שיש בו תבשיל בשר, אצל כלי שיש בו חלב, ואין לחוש לשמא יפול מתבשיל הבשר לתוך החלב, או להיפך, שכל איש נזהר בזה, שלא יפלו מזה על זה. וכל שכן שבדיעבד אם הניח אחד אל השני אינו אוסר, שאין חוששין שמא נפל מאחד לשני. וכן מותר להניח כלי שיש בו חלב אצל כלי שיש בו מלח. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמ' שכט. הליכות עולם חלק ז' עמוד כז]. מה שהתרנו להניח במקרה מצרכי בשר ליד מצרכי חלב, אינו רק אם המצרכים מכוסים, אלא לדעת מרן יש להקל בזה גם אם המצרכים מוגלים. אולם נכון ועדיף יותר לכסות אחד מהם. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד של]."

1. להניח קדירה של בשר על מקום שהניחו קדירה של חלב זה אחר זה [שניהם צונן].

1. העולם נזהרים [two counter-tops].

א) ים של שלמה (חולין פרק ח' סי' ס"ו) – "והעולם נזהרים שלא להניח שום מאכל של שומן עם מאכל של חלב בתיבה אחת, אם לא שיש הפרש מחיצה ביניהם, ולא זו פעם אחת, אלא אפילו בזה אחר זה, שלא יפול מן המאכל לתוך התיבה, ויעמוד בו אח"כ המאכל של חלב, ואע"פ שצונן לא בלע אפ"ה החמירו בדבר, דלפעמים תהיה הקדירה חמה, ולא אדעתיה".

ב) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק צ"א) – "וכן נשפשט המנהג בכל מדינותינו שיש לכל אחד מקום מיוחד להעמיד שם כלים ומאכלים של בשר ומקום מיוחד להעמיד כלים ומאכלים של חלב והוא מנהג ותיקין".

ג) יד אברהם (סי' פ"ח על סעי' א' ד"ה אבל) – "ונראה דכאן אפי' לכתחילה אין להחמיר דיש כאן כמה נותן טעם מן התבשיל של בשר לשלחן ומן השולחן לקדירה הב' של חלב וכולי האי ודאי לא חיישינן שיהא הבליעה נפלטת ביבש. ומיהו ישראל קדושים הן נהגו ליחד ספסל לבשר לבד ולחלב לבד".

ד) ערה"ש (סי' פ"ח סעי' י') – "ויש מי שכתב דכשמימיין קערה של בשר על השלחן ואח"כ משים קדירה של חלב במקומה בולעת טעם הבשר ואוסרת כדי קליפה [ב"ה] ולא קי"ל כן דאין הבליעה הולכת מכלי אל כלי כמ"ש סוף סימן צ"ב [מג"א שם] מיהו ודאי דיש ליזהר בזה ולא ימלט שלא ישפך מעט מהקערה ומהקדירה ויש בזה חשש גמור וכבר המנהג פשוט שבכל בית המבשלות יש ספסל מיוחד להעמדת קדירה של בשר וספסל מיוחד להעמדת קדירה של חלב ולכל דבר של חלב ושל בשר יש כלים מיוחדים וישראל קדושים הם ומחמירים הרבה בזה".

ה) מעדני השלחן (ס"ק פ"ט) – "והוא מנהג ותיקין".

ו) בדה"ש (ס"ק ק"א) – "המהרש"ל ...".

ז) על פי התורה (פר' כי תשא, פרק כ"ה סעי' קפ"ז).

ח) זבחי אהרן (פרק ב' הע' ו').

2. נ"מ למקרה.

א) מעדני השלחן (ס"ק פ"ט) – "וכן יעשה במניח במקרה מאכלי בשר ומאכלי חלב, כי לפעמים נשפך חלב והוא לא ישים לב, ויתן על זה המקום קדירה עם בשר, וכן להיפך, ואח"כ יתנהו על האש להרתיחו".

ב) בדה"ש (ס"ק ק"א) – "המהרש"ל ... ויש להזהר בזה ובכיוצא בזה בנתינת מאכלים לתוך המקרה ליחד למאכלי חלב מקום לעצמם ולמאכלי בשר מקום לעצמם, ומה טוב לדקדק שיהיו המאכלים שבמקרה מכוסים תמיד שבזה ימנע עצמו מן המכשול".

ג) זבחי אהרן (פרק ב' הע' ו') – "וזה נפ"מ מאד במקרה".

1) כיון שהטעם להחמיר משום ש"לפעמים תהיה הקדירה חמה", ובדרך כלל לא נותנים במקרה קדירה חמה, אין סברא להחמיר. עי' מעדני השלחן שמחדש טעם אחרת להחמיר. וצ"ע].

2. מחבר (סי' פ"ח סעי' א') - "בשלחן שסודר עליו התבשיל, מותר ליתן זה בצד זה".

1. י"ל, רק מכוסים – יד אברהם (סי' פ"ח על סעי' א' ד"ה אבל, וצ"ל דמיירי מכוסים דאם הם מגולים אסור לכתחילה כמ"ש סי' צ"ה סעיף ה' ו' דאסור ...), הו"ד בדרכ"ת (סי' פ"ח ס"ק ט'), דלתי תשובה (ס"ק ד'), בדה"ש (סי' צ"ה סעי' ה' בי' ד"ה שיש, עמ' שי"ג), זבחי אהרן (פרק ב' הע' ו'), עריכת הדעת פרק ב' הע' ו').

א) חולק – חדרי דיעה (סי' צ"ה על סעי' ו', לשונו מובא לקמן).

2. י"ל, לפי שעה – פ"ת (ס"ק ז'), "להניחו לפי שעה אדעתא ליטלו תכף מיד שרי ולא אסרו אלא שיהיה מקומותיהם קבועות סמוכות דבזה יש לחוש דלמא יפול ... ראייה ... אבל בשולחן שסודר עליו נותן זה בצד זה ואינו חושש", חדרי דיעה (סי' צ"ה על סעי' ו', "ולכאורה מתני' מפורשת דשרי דהא תנן גבי להעלות על השולחן בד"א שולחן שאוכל עליו. אבל שולחן שסודר את התבשילין מותר. ובודאי לא איירי במכוסה דווקא דא"כ זה שינוי גדול ואפילו בשולחן שאוכל עליו שרי וע"כ במגולה איירי ואפ"ה באינו אוכל עליו שרי. אמנם לפמ"ש"כ הר"ן בהא דע"ז גבי לא הלכת לצור מימך כו'. דמסיק דל"ח לצנורא דלפי שעה ל"ח. א"כ מתני' דהכא נמי לפי שעה הוא. וא"כ בזה יש להקל לכו"ע", דעה ברורה (מקור דעה ס"ק ו').

א) חולק – עי' לעיל.

3. י"ל, שרחוקים זה מזה – דרכ"ת (סי' פ"ח ס"ק ט'), כה"ח (סי' פ"ח ס"ק ח'), ובלבד שיהו מרוחקין בענין שלא ישפך או יתזו ניצוצות מזה לזה".

4. י"ל, דבר גוש – עי' בדה"ש (סי' צ"ה סעי' ה' בי' ד"ה שיש, עמ' שי"ג, עי' סי' פ"ח בי' סוף סעי' א', "מיירי בגבינה שהוא דבר גוש ...").

5. מראי מקומות – יד יהודה (הארוך ס"ק ל"ז), קנה בשם (ח"ד סי' מ"ח), ילקוט יוסף (סי' פ"ח סעי' ג').

א) ראבי"ה (סי' אלף קט"ז) – "אסור לאנוחי כדא דמילחא גבי כדא דכמכא דאיסורא בעיניה. והני מילי בסמוכות זו אצל זו אבל מרוחקין קצת מותרין כדחזינן בפ"ק דע"ז (יא ב) דאמרינן לא הלכת לצור מימך וכו'. ובמנתינן (קד ב) דאמרינן אבל בשלחן שסודר עליו את התבשיל נותן זה בצד זה ואינו חושש, שאני התם דשמשי יש הנזהר בכך".

ח. **מחבר** (סי' צ"א סעי' א') - "ומותר לצור אותם במטפחת אחת, ולא חיישינן שמא יגעו זה בזה".

1. י"ל, שחלק מן המטפחת מפסיק ביניהם.

(א) **חכ"א** (כלל מ"ב סעי' ג') - "מותר לצור בשר וגבינה או איסור והיתר במטפחת אחת זה בצד זה וזה בצד זה ולא חיישינן שמא יגעו זה בזה (שם סעיף א') וכן מותר ליתן בתוך תיבה אחת כד של בשר אצל כד של חלב דמזהר זהירי שלא יפול מזה לזה ומכל מקום אם הם מגולים טוב ליזהר לכתחלה במקום שאינו צורך כיון שאין דבר המפסיק ביניהם (סימן צ"ה סעיף ו') מה שאין כן לצור במטפחת דאפילו לכתחלה מותר".

(ב) **בדה"ש** (סי' צ"א סעי' א' בי' ד"ה לצור, עמ' ק"ז) - "שחלק מן המטפחת מפסיק ביניהם".

2. מראי מקומות - **קנה בשם** (ח"ד סי' מ"ח), **זר השלחן** (סי' צ"א טבעות השלחן ד"ה ולא).

כז **מליחה בכלים: יבש** - סעיף ז', סי' ק"ה סעי' י"ג.

א. עי' סי' ק"ה סעי' י"ג, לשיטות ומראי מקומות.

דבר חריף

סימן צ"ו

[א] מקור הדין.	[ז] פירות חמוצים.	[יג] כח של דבר חריף בקדירה אחר מעל"ע.
[ב] כמה אסור - <u>סעיף א'</u> .	[ח] ציורים.	[יד] לימוני"ש - <u>סעיף ד'</u> .
[ג] נ"ט בר נ"ט.	[ט] תבלין במדוכה - <u>סעיף ג'</u> .	[טו] קישואים - <u>סעיף ה'</u> .
[ד] אינו בני יומו.	[י] חתך צנון בסכין "על גבי כלי" חלבי.	[טז] לפת.
[ה] בית מאיר.	[יא] בליעות באוכל לסכין.	[יז] חתך תולעת בסכין.
[ו] דברים חריפים - <u>סעיף ב'</u> .	[יב] הנחה בתוך כלי.	[יח] ציורים.

"כדי שלא יבואו לטעות ולהחליף נראה שראוי ונכון להשתמש לצנון ודברים חריפים בסכין פרווה דוקא. וכן מפורש במג"א סימן תנ"א ס"ק ל"ד, שיש ליזהר לדבר חריף שמשמש בו עם חלב לחתכו רק בסכין פרווה, ע"ש"

תשובות והנהגות (ח"א סי' תל"ג, אורחות הבית פרק ז' סעי' כ"ה)

דור המלקטים - אנציקלופדיה תלמודית (כרך ו' ערך דבר חריף, טור תקע"ח - טור תקפ"ט), דבר חריף (דינקל).

[א] מקור הדין.

א. חולין (סוף דף קיא:): - "אמר חזקיה משום אביי, הלכתא: דגים שעלו בקערה מותר לאוכלן בכותח, **צנון** שחתכו בסכין שחתך בה בשר אסור לאוכלו בכותח, וה"מ צנון דאגב חורפיה בלע, אבל קישות גריר לבי פסקיה ואכיל, קילחי דליפתא שרי, **דסילקא** אסירי, ואי פתך בהו דליפתא שפיר דמי".

1. רש"י (חולין ריש דף קיב.) - "אבל לסכין פעמים **שהשמנונית** קרוש עליו ואינו ניכר וכשחותך בצנון הוי נותן טעם הבא מן הממש ועוד **דמשום חורפיה בלע טפי** מדגים הרותחים ואגב דוחקא דסכינא פליט סכינא ובלע צנון".

ב. הטעם להחמיר בחריף.

1. דמי קצת לחמין.

- (א) רמב"ן (מלחמת פסחים דף ט.) - "דכל מילתא דאית ליה חורפא דמי קצת לחמין".
 (ב) רא"ש (פסחים פרק ב' סי' ט') - "וכן פירש בערוך [ערוך] בית שאור כיון דחריף הוא הוי כרותח ובלע".
 (ג) רוקח (פסחים סי' רנ"ז) - "פירש בערוך בית שאור כיון דחריף הוא הוי כרותח ובלע".
 (ד) עי' ר"ן (חולין דף מב. ד"ה אין) - "המלח מפליט בחומו".

ג. בתוך כלי שני.

1. מבשל.

(א) רמ"א (סי' ס"ט סעי' ט') - "ואי ליכא ס' בקדירה נגד המלח, אפילו לא הושם רק בכלי שני, הכל אסור, דמאחר שיש שם מלח וציר אפילו בכלי שני מבשל".

(ב) עי' מ"ב (סי' שכ"א ס"ק ס"ח) - "דיש להקל ליתנם לתוך בארש"ט בכלי שני לגוון ואם היה הבארש"ט מחומץ הרבה יש להחמיר גם בזה משום בשול".

2. עי' סי' ס"ט סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

[ב] כמה אסור - סעיף א'.

א. ראשונים.

1. כדי קליפה.

- (א) רא"ש (חולין פרק ח' סי' ל"א).
 (ב) טור (סעי' א') - "עד שיקלוף מקום החתך".
 (ג) מהרי"ל (מנהגים, הל' או"ה שע"ד סוף אות ג').

2. כדי נטילה.

- (א) ראב"ד (ע"ז דף עו. ד"ה וסכין) - "צריך להעמיק הרבה במקום החתך".
 (ב) רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"א, ג:).
 (ג) סמ"ג (לאוין סי' ק"מ) - "יחתוך מקומו בעומק ודיו".
 (ד) ארחות חיים (סי' ס') - "צריך שיטול מקום החתך ויעמיק".

3. כולו, עד ששים.

(א) רשב"א (תוה"ב הקצר ב"ד ש"א, ד.).

(ב) הו"ד בר"ן (חיון דף מא. ד"ה צנון).

(ג) או"ה (כלל ל"ח דין ב') - "ובולע טובא ולא סגי אפי' בקליפה או בנטילת מקום לכתחי' דאין אנו בקיאין עד כמה נ"ט".

ב. פוסקים.

1. כדי נטילה.
  - (א) מחבר (סעי' א', ב"י ס"ק א').
  - (ב) מהר"ם לובלין (סי' צ"ב).
  - (ג) זבחי צדק (ס"ק כ"א) – "לנו בני הספרדים ואפי' לכתחלה סגי בנטילת מקום".
  - (ד) כה"ח (ס"ק כ"ז) – "מנהג הספרדים".
2. כולו, עד ששים.
  - (א) פר"ת (ס"ק ד').
3. לכתחילה כולו [עד ששים], בדיעבד כדי נטילה.
  - (א) רמ"א (סעי' א') – "לכתחילה".
  - (ב) פמ"ג (סי' תמ"ז מש"ז ס"ק י"ג ד"ה נסתפקתי).
- (ג) חו"ד (חי' ס"ק ו') – "כולו אסור. דסבירא ליה דעל ידי דוחקא וחרף מתפשט האיסור בכולו. והיינו לכתחלה, כמו שמסיק, ודיעבד לא הוי רק כשנתבשל".
- (ד) חכ"א (כלל מ"ט סעי' ב') – "אבל אנו נוהגין כרמ"א לאסור לכתחילה כשחתך בסכין של בשר צנון וכיוצא בו אסור לאוכלו כולו בחלב דחיישינן לדעת הפוסקים דסבירא להו דהטעם מתפשט בכולו ומכל מקום בדיעבד אם כבר נתבשל סמכינן על השולחן ערוך ואין צריך ששים רק כנגד הנטילה".
- (ה) ערה"ש (סעי' י') – "וכתב רבינו הרמ"א בסעיף א' וי"א שאם חתך צנון בסכין של איסור כולו אסור וכן אם חתכו בסכין של בשר אסור כולו בחלב וכן נוהגין לכתחלה אבל בדיעבד אין לאסור רק כדי נטילה עכ"ל וכבר בארנו שזהו דעת הרשב"א דדבר חריף אסור כל החתיכה ורוב הפוסקים אין סוברים כן ולכן בדיעבד כגון ששמו לתוך התבשיל או כיוצא בזה א"צ לשער ס' רק נגד מקום הנטילה כפי הדינים שנתבארו אבל לכתחלה כגון לאוכלן בחלב יש לאסור כולו".
4. במקום הפמ"ר רק כדי קליפה.
  - (א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' ש"ס) – "שבהפס"מ יש להקל כהרא"ש, להצריך רק קליפה".
5. האם צריך לחוש לחומרא לדעת הרא"ש – מגילת ספר (אות י"ד).

ג. הגדר של לכתחילה אצל סכין של איסור.

1. מחמיר, רק שלא יאסור דבר אחר.
  - (א) ש"ך (ס"ק י') – "אבל בדיעבד שנתבשל בין בסכין של בשר בין בסכין של עובד כוכבים א"צ לשער רק כדי נטילה".
  - (ב) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י').
- (ג) ערה"ש (סעי' י') – "ואין לשאול דא"כ בחתכו בסכין של איסור ג"כ לא נאסרנו כולו דהא זהו כדיעבד דאין זה שאלה כלל דלא מתירינן בדיעבד אלא לענין שלא יאסור דבר אחר ע"י איסורו בכולו כגון שנתנוהו לתבשיל ואין בתבשיל ס' נגד כולו אבל לא לענין איסור עצמו [וכן משמע בש"ך סק"י ע"ש]".
2. מיקל, לזרוק כדי נטילה ולאכול השאר.
  - (א) לחם חמודות (חולין פרק ח' אות קס"ח).
  - (ב) מנחת יעקב (כלל ס"א ס"ק י"א).
- (ג) הו"ד ברע"א (על הש"ך ס"ק י') – "ובמנ"י השיג דלכתחלה דאסור היינו בסכין של בשר ואפשר לאכול הצנון בלא חלב ובסכין של איסור לענין לקנותו לכתחלה להתיר ע"י נטילה היכא דנמצא לקנות אחרים אבל באם קנה כבר וחתך להצנון או שאינו מצוי לקנות אחרים הוי דיעבד עיי"ש".
- (ד) עי' חכ"א (כלל מ"ט סעי' ב') – "בדיעבד אם כבר נתבשל סמכינן על השולחן ערוך ואין צריך ששים רק כנגד הנטילה וכן אם חתך הערינג וצנון בסכין של איסור ויש קצת הפסד הסומך לזרוק כדי נטילה ולאכול השאר לא הפסיד דזה נקרא דיעבד. דדוקא בחתך בסכין של בשר נוהגין לכתחלה לאסור כולו לאכלו בחלב כיון דאפשר לאכלו עם בשר אבל בסכין של איסור הוי כדיעבד (מנחת יעקב "...",
- (ה) יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ז, הארוך ס"ק ט"ו).
  - (ו) עי' בדה"ש (ס"ק ל"ב).
- (ז) עי' מעדני השלחן (סוף ס"ק כ"ה, מטעמי השלחן אות ט' ד"ה ואם חתך דג) – "ובמקום הפסד יש מקום להתיר בזה".
3. מראי מקומות – כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ל"ד), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רי"ט).

ד. לענין טעימה ע"י ישראל.

1. עי' סי' צ"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
- ה. אם יש ששים, מה דין הבצלים: בין בלוע בהיתר, בין בלוע באיסור [נ"מ, מה פשט ברמ"א "ואם חתכן דק דק צריך לשער ס' נגד כל הצנון"].
1. עי' סי' צ"ד סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.
- ו. האם באיסור בלוע אמרינן החומרא של איסור דבוק.

1. ע"י סי' ע"ב סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות

ג] נ"ט בר נ"ט.

א. חתך בסכין של בשר בן יומו, נקי, האם חשיב כמו נ"ט בר נ"ט או רק חד נ"ט.

1. כמו נ"ט בר נ"ט, ודינו כמו נתבשל.

(א) תוס' (חולין דף קיא: ד"ה הלכתא) – "בשם רש"י פי' ריב"ן חתנו דוקא עלו שרו אבל נתבשלו אסור דכחד טעמא חשיב ובא מעשה לפניו בביצים שנתבשלו בקזרה של חלב ואסר לעשות מהם מולייתא של בשר ויש להביא ראייה לדבריו מצנן שחתכו בסכין דאסור לאוכלו בכותח משום דאגב חורפיה בלע טפי וחשיב כחד טעמא ונתבשלו לא גרע מצנן ומיהו לפירוש לשון אחר שפי' בקונט' דטעמא דאסור משום שהשומן קרוש על הסכין ואינו ניכר והוי טעם ראשון בצנן אין ראייה משם".

(ב) רא"ש (חולין פרק ח' סי' כ"ט) – "ויש להביא ראייה מצנן שחתכו בסכין שאסור לאוכלו בכותח משום דחורפיה דצנן מבליע עיקר הטעם הבלוע בסכין בתוך הצנן וחשיב נ"ט ראשון והדבר ידוע שבשול מבליע יותר טעם הבשר בדגים מחורפיה דצנן. ומיהו לפי טעם אחר שפירש"י משום דסכין פעמים שהשומן קרוש עליו ואינו ניכר וכשחתך בו הצנן הוי טעם הבא מן הממש אין ראייה משם".

ג) פ"ת (ס"ק ב', ס"ק ה', ס"ק ט"ז, סי' תמ"ז סעי' ו') – "ופשוט הוא לחוש הראות ... וזה דעת רוב הפוסקים ועיקר".

2. רק כמו חד נ"ט.

(א) מחבר (סעי' א') – "צנן או סילקא שחתכם בסכין של בשר בן יומו, או שאינו מקונח, אסור לאכלם בחלב עד שיטול ממקום החתך כדי נטילת מקום".

(ב) רמ"א (סי' צ"ה סעי' ב') – "אם היה דבר חריף ... אפילו אינו בן יומו ... אוסר אפילו בדיעבד".

ג) ש"ך (ס"ק ב') – "אע"פ שהוא מקונח ונקי בודאי דאגב חורפיה דצנן וסילקא ודוחקא דסכינא פלט סכין גוף הטעם שבו והוי כמו איסור בעין הלכך ל"ד לשאר נ"ט בר נ"ט דלעיל סי' צ"ה דמותר".

ד) פ"ת (ס"ק א').

ה) פ"מ"ג (שפ"ד ס"ק ב') – "חלילה לזוז משלחן ערוך והר"ב והמעייין בפוסקים יראה כמה דעות סוברים כן אף מאן דאמר נצלו שרי מכל מקום צנן חורפא ודוחקא גרע טפי".

ו) גרא (ס"ק ב') – "בן יומו או כו'. והוא כשני הטעמים של רש"י שם ד"ה קישות. ואף על גב דנתבשלו מותר לדעת הש"ע ר"ס צ"ה וא"א לומר כטעם השני שברש"י כמ"ש תוס' ד"ה הלכתא ס"ל דחורפיה פלט גוף הטעם. עש"ך".

ז) חוו"ד (חי' ס"ק א', ס"ק ג') – "אף על פי שהסכין נקי לא הוי נ"ט בר נ"ט, דאגב דוחקא דסכינא וחורפיה דצנן פולט הסכין גוף הטעם, והוי כמו איסור בעין".

ח) חכ"א (כלל מ"ט סעי' א') – "ועדיף מאילו נתבשל בו דאפילו לדעת המתירין נותן טעם בר נותן טעם על ידי בישול כדלעיל בכלל הקודם מכל מקום בדברים חריפים מוציא עיקר הטעם ואפילו בדיעבד אוסר אם חתכו בסכין של בשר צנן וכיוצא בו ונתנו בחלב".

ט) זבחי צדק (ס"ק א') – "וכן הסכימו רוב האחרונים ז"ל ודלא כפר"ח".

י) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' כ"ו, ח"ג סי' כ"ז ד"ה הנה).

יא) יביע אומר (ח"ה או"ח סי' מ"ג אות ד').

יב) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"כ).

יג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' שנ"ה) – "שאף שצריך להחמיר כהמהרש"ל לגבי נ"ט בר נ"ט דרך צלי, מ"מ הכא הלכה שחורפיה עדיף מרותח".

1) דאורייתא – מגילת ספר (אות ח').

3. "ובמקום צידד עוד דבר אחד יש להקל".

(א) פ"ת (ס"ק א', ע"י כרתי ס"ק א') – "דעת המחבר הואיל והם חריף משויה ליה לנ"ט בר נ"ט כחד נ"ט, אף דנתבשל לא אמרינן כן, טעם חריף משויה ליה יותר (ש"ך פרי חדש ס"ק ב'). ופרי חדש (ס"ק ב') חולק, ועיקר כמחבר".

1) מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ג').

ב. ספק.

1. מיקל.

(א) מקום שמואל (סי' פ"ט), הו"ד בפת"ת (סי' צ"ה ס"ק ד').

(ב) ערה"ש (סי' צ"ה סעי' ט"ו) – "אין לנו אלא פסק של רבינו הרמ"א מיהו במקום שיש ספק אם זהו דבר חריף אם לאו יש להקל [ע"י פ"ת סק"ד]".

ג. נ"ט בר נ"ט בר נ"ט.

1. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ג' ד"ה ועיי"ש).

ד. אינו בני יומו.

1. ע"י לקמן.

ה. הוי כבר נ"ט בר נ"ט "דהיתרא": ואח"כ נעשה מאכל חריף כמו ע"י תבלין וכדו'.

1. מיקל.

- (א) פּלתי (ס"ק ד') – "נראה דאם דגים עלו בקערה של בשר, דהוי נותן טעם בר נותן טעם, מותר אח"כ לבלשן אפילו בדבר חריף, ולא אמרינן חורפא מחליא אלא בטעם שני, ולא בטעם שלישי".
- (ב) פּמ"ג (מש"ז ס"ק ט' ד"ה תשובה) – "אם בקדירה ב"י לכתחילה אסור עם בשר עסי' צ"ה ברמ"א ודיעבד שרי וכו"ל בדבר חריף לא שייך נ"ט בר נ"ט **הא בורכא** דבשעה שקיבלו המים טעם לא הוי חריפין ומה יוסיף תת כח אח"כ שנתחמץ כבר חלף והלך לו הטעם לית ביה אלא טעם קלישתא וזה פשוט ועיין כרתי ופלתי אות ד' ...".
- (ג) חונ"ד (בי' ס"ק ד', חי' ס"ק ט').
- (ד) אג"מ (י"ד ח"א סי' מ"ג ענף ו' ד"ה וא"כ הוא) – "ואף שבנ"ט בר נ"ט יש שאוסרים בנתבשלו וכן אסור בדבר חריף הוא כשהבשול והחריפות היה בטעם הראשון משום שהוציא עיקר הטעם והוי כחד טעמא אבל בטעם השני שהוא כבר קלוש לא יועיל חריפות ובשול לאוסרו דהחריפות לא יעשה יותר טעם חלב ממה שיש בו".

ו. הוי כבר נ"ט בר נ"ט "דאיסורא", ואינו ב"י [נטל"פ]: ואח"כ נעשה מאכל חריף כמו ע"י תבלין וכדו'.

- מחמיר, כפגום ולבסוף השביח דאסור.
- (א) פּמ"ג (מש"ז ס"ק ט' ד"ה תשובה) – "ואם בכלי איסור אב"י ולקחו משם קודם החימוץ אפ"ה כיון שנשתהה מעל"ע בלע וכשנתחמץ הוה כפגום ולבסוף השביח דאסור ועיין א"ה סי' תמ"ז וכדבעינן למימר לקמן וכו"ל דהוי נ"ט בר נ"ט דהיתרא טעם א' בכלי וטעם פגום שרי ומשם למי סובין קודם החימוץ ושרי אף אח"כ כדכתיבנא **הא בורכא** דטעם א' הבלוע בקדירה כולו איסור אטו נבילה הראויה קצת לגר שריא מה"ת [ומדרבנן אסור] ואף באין ראויה כלל מדרבנן אסור בפ"ע ול"ד לסי' צ"ה באינו בן יומו דשרי מדינא יע"ש גם לסי' ק"ג ס"ב בהג"ה ובט"ז אות ו' כף בלוע מבשר בחלב שפלט ליין ולקדירה דשרי הקדירה שפיר הוה נ"ט בר נ"ט דתבשיל יין מותר ע"י תערובות ואף דכתיבנא בצ"ה נ"ט בר נ"ט בעינן טעם א' בכלי מ"מ סוף סוף הוקלש טעמו ע"י ב' כלים וכמו שאבאר לקמן משא"כ כאן ודאי לא מיקרי נ"ט בר נ"ט וכדאמרן וצ"ע בזה ולקמן אבאר עוד: אלא שראיתי להחך יעקב ...".
- מיקל.
- (א) חק יעקב (סי' תמ"ז ס"ק מ"ג).
- (ב) פרי תבואה (סי' כ"ב, הו"ד בפת"ת ס"ק ד').
- (ג) חונ"ד (בי' ס"ק ד', חי' ס"ק ט') – "דעיקר הטעם בדבר חריף לא הוי נ"ט בר נ"ט משום דדבר חריף מוציא כל הטעם מהכלי, והוי כטעם ראשון, אבל הכא בשעה שהוציא הטעם לא היה חריף עדיין, ולא הוציא כל הטעם, והוי נ"ט בר נ"ט אפילו אחר שנעשה חריף".
- (ד) רע"א (על מש"ז ס"ק ט', בשו"ע מכון ירושלים. או"ה סי' תמ"ז על מג"א ס"ק ל"ה, בשו"ע מכון ירושלים) – "נ"ב לענ"ד אינו בורכא דהמי סובין הם טעם שני דהוא קלוש ועדיין היתר מכח נטל"פ, ומה בכך דבכלי היה איסור הא איסור ג"כ נקלש אלא דבאיסור טעם קלוש אסור, והכא דמי הסובין הוא טעם קלוש דהוא היתר לא יחול אח"כ שם איסור עליו בחמיצות הסובין, ואף באיסור חמץ יש להתיר דאף דבחמץ לא מהני נ"ט בר נ"ט דשמו עליו, מ"מ [כיון] דטעם חמץ שנבלע במי סובין והוא נטל"פ ובטל ברוב כדלקמן סימן ק"ג אזל שם חמץ מיניה דבביטל שם מים עליו ולא חמץ, והכי מוכח מההיא דק"ג ס"ב בהג"ה דהא חלב ג"כ שמו עליו, אע"כ דע"י דנטל"פ דבטל פקע מיניה שם חלב, וה"נ בחמץ ודו"ק".
- (ה) עי' פת"ת (ס"ק ד') – "עוד בדבר מי סובין ... גם בח"ד מסכים עם הח"י בזה".
- (ו) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק כ"ב, הארוך ס"ק כ"ב).
- (ז) מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק צ', שעה"צ ס"ק קל"ד) – "אם אינה בת יומא. דאז פליטת הקדירה שנבלע בהזיתים ע"י הכבישה הוא לפגם ואף על גב דדבר חריף אסור אף באין בן יומו הכא כיון שנותנין בהם מים לצורך כבישה בטל חורפיהו [ורק בעינן שלא ישהו שם בכלי חמץ זמן רב שיתחמצו בו דאז חוזר ונעשה חריף ומשוה טעם חמץ הבלוע בכלי לשבח אלא קל"י] יסלקם מקודם לכלי פסח".
- שעה"צ (שם ס"ק קל"ד) – "פרי מגדים ומקור חיים בביאור דברי החך יעקב, ואין להקשות אפילו אם יסלקם לכלי פסח מאי מהני, כיון שעל כל פנים יתחמצו לבסוף, הלא יחזור הטעם הבלוע בהם מתחלה שהיה לפגם ויהיה עתה על ידי החימוץ שנעשה חריף יהפך לשבח, תירץ החך יעקב, כיון שבשעת עיקר קבלת טעמו מתחלה היה זה הטעם לפגם שלא היה אז דבר חריף, לא אמרינן תו דחורפיה מחליא לה ואף דהפרי מגדים ביורה דעה מפפקק על דבריו החות דעת והפרי תבואה הסכימו עם החך יעקב כמו שכתב הפתחי תשובה בסימן צ"ו ביורה דעה, עיין שם".
- (ח) בדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה לחתכם, עמ' שכ"ז) – "שיש להקל בזה לדינא".
- (ט) דבר חריף (פרק ג' סעי' י"ג, עי' הע' נ"ח).

ד [אינו בני יומו.

ע"ז (משנה דף לה.; גמרא דף לט.) – "ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואין איסורן איסור הנאה ... וקורט של חלתית ... והקורט של חלתית. מ"ט. משום דמפסקי ליה בסכינא; אע"ג דאמר מר: נותן טעם לפגם מותר, **אגב חורפיה דחילתיתא מחליא ליה שמנוניתא, והוה ליה כנותן טעם לשבח ואסור**".

א. אם רק קורט של חלתית, או כל דברים חריפים: ראשונים.

- מסופק – תוס' (חולין דף קיב. ד"ה אגב, "וצריך עיון").
- מחמיר.

- (א) ס' התרומה (סי' ס') – "ויכול להיות שאין חלוק בסכין אלא אפי' אינו בן יומו חשוב כבן יומו דאגב חורפיה דצנון או הירק דחרף מחליק ליה והויא ליה לשבחה כדאמר גבי קורט של חלתית של עכו"ם דאסור אף על גב דכלי עכו"ם בחזקת שאינן בני יומן ואסור ליה".
- (ב) עי' מהר"מ מרוטנברג, הו"ד ברא"ש (ע"ז פרק ב' סי' ל"ח, חולין פרק ח' סי' ל"א) – "ואע"פ שאני מורה כספר התרומה לאסור אין לי למחות ביד הנהגין היתר".
- (ג) עי' טור (סעי' א', ב').
- (ד) הג' אשרי (חולין פרק א' סי' ט').
- (ה) תשב"ץ קטן (סי' שנ"ט).

ב. דעת המחבר.

- מקורות.
  - מחבר (סעי' א') – "צנון או סילקא שחתכם בסכין של בשר בן יומו ... ויש אומרים שהוא הדין לאינו בן יומו".
  - מחבר (סעי' ג') – "תבלין שנדוכו במדוכה של בשר בן יומו, אסור לאכלם בחלב".
  - מחבר (סי' ק"ג סעי' ו') – "יש מי שאומר שאם שמו פלפלין בקדרה של איסור שאינה בת יומא, הכל אסור, דחורפיה משויא ליה לשבחה".
- קשה, סתירת המחבר.
  - ט"ז (ס"ק י') – "תמוה הוא דבסי' ק"ג סעיף ו' פסק הש"ע גופיה אפי' אינו בן יומו".
  - ש"ך (ס"ק י"ט).
- י"ל, בצירוף נ"ט בר נ"ט ואינו בני יומו [א"נ, אין לו כח כ"כ לעשות תרי פעולות], יש להקל.
  - פליגי (ס"ק ה') – "ס"ל תרתי פעולות לא אמרינן בחורפא, לשויה שבח, וגם לנ"ט בר נ"ט [כולי האי] לא אמרינן, דכל כך אין לו כח. ואתי שפיר, ולק"מ מלקמן סימן ק"ג, דשם אין צריך [לשויה טעם גמור] לנותן טעם בר נותן טעם, דהוי איסורא".
  - א"ר (סי' תמ"ז ס"ק כ"ד) – "דבסימן ק"ג קאי על בלע איסור אבל בבשר וחלב דהוא נותן טעם בר נותן טעם דהיתר דסבירא ליה להרבה פוסקים דאפילו בדבר חריף מותר ודאי יש לסמוך עליהן בדין בן יומו".
  - פמ"ג (מש"ז ס"ק י') – "יש לומר בתרתי לטיבותא נותן טעם בר נותן טעם ואינו בן יומו היקל מה שאין כן בכלי איסור ומשום הכי בסעיף א' כאן סתם דיעה א' ושוב ראיתי באחרונים וכו' הרגישו בזה".
  - עי' רע"א (על הט"ז ס"ק י') – "כבר כתבו האחרונים דדעת המחבר להקל בצירוף דעת הפוסקים דנ"ט בר נ"ט מותר בחריף ודוחקא אבל לקמן (בסי' ק"ג) דמיירי באיסור מש"ה אסור דעל סברא זו לחוד דלא מחלי' לשבחה רק חלתית לא סמכינן".
  - חכ"א (בינת אדם סי' מ"ט [ס"ז-ס"ח]) – "דעת המחבר נראה לי דסבירא ליה דאף על גב דלענין איסור מחמירים בכל דבר חריף כמו גבי חלתית דאמרינן משוי ליה לשבחה כמו שכתב בהדיא בסימן ק"ג סעיף ו' ובסימן קי"ד סעיף א' מכל מקום לענין בשר בחלב דעתו להקל דשתי חומרות לא מחמירינן ולכן כתב בסימן צ"ו סעיף ג' דתבלין שנדוכו במדוך בן יומו דוקא ובזה מסולק תמיהת האחרונים מסימן ק"ג דבשלמא באיסור דלא שייך נותן טעם בר נותן טעם מחמירינן לומר דהכל הוי חריף אבל בבשר וחלב דהוי נותן טעם בר נותן טעם לא מחמירינן כולי האי לומר גם כן מחליא ליה לשבחה דאפילו אם היא לשבחה אינו אלא נותן טעם בר נותן טעם ונצטרך לומר גם כן דעדיף מנותן טעם בר נותן טעם כולי האי לא מחמירינן".
  - ערה"ש (סעי' ט"ו) – "ואף על גב דבסי' ק"ג סתם כ"א זהו בשל איסור דלא שייך נותן טעם בר נותן טעם אבל בשל היתר ס"ל דלא מחמירינן תרי חומרי נותן טעם בר נותן טעם ואינו בן יומו [כרו"פ סק"ה ומתורץ קושית הט"ז סק"י והש"ך סק"ט וכ"כ הפמ"ג]".
  - יד יהודה (הארוך ס"ק ח').
- יביע אומר (מעין אומר ח"ד פרק א' סי' ט') – "שאלה: ביו"ד סימן צ"ו ס"א פסק מרן שדבר חריף שחתכו בסכין בשרי בן יומו, שהוא נעשה בשרי. ואילו ביו"ד סימן ק"ג ס"ו פסק שאפילו אם חתך בסכין שאינו בן יומו דבר חריף הוא פולט טעמו ומחליא ליה לשבחה. איזה תירוץ תופסים להלכה. תשובה: תופסים את חתיריץ [שמחלק] בין דבר שעיקרו איסור, לדבר שעיקרו מותר".
- "י"ל דהכא סמכינן בצירוף הפוסקים דרק בצנון דוחקא וחרף מפליט אבל לא בשאר דברים חריפים מש"ה בסעיף א' לא הכריע דבצנון אסור והכא בתבלין הכריע להקל בצירוף דלא פלט ובלע כלל ולקמן (סי' ק"ג) דמיירי בבישול דודאי בלע אסור" – רע"א (על הט"ז ס"ק י').
- מראי מקומות – חנו"א (או"ח סי' קי"ט ס"ק ט"ו ד"ה יו"ד, "בגליון הגרע"א תירץ ...").
- מחבר (סעי' א'): כלל - בלשון סתם ואח"כ י"א.
  - מיקל, רק בהפמ"ר או בשעת הדחק – זבחי צדק (ס"ק ח'), בן איש חי (שנה ב' פר' קורח אות י"ב, לשונו מובא לקמן), כה"ח (ס"ק י', סי' קי"ד ס"ק מ').
  - דבר חריף, אחר מעל"ע, מיקל אפילו בהפסד מועט – הליכות עולם (ח"ז פר' קורח אות י', עי' יביע אומר ח"ה או"ח סי' מ"ג אות ה').
  - מראי מקומות – ילקוט יוסף (או"ח ח"ב עמ' י"ב אות ד').

ג. פוסקים.

- מחמיר.
  - רמ"א (סי' צ"ה סעי' ב', עי' סי' צ"ו סעי' ג').
  - יש"ש (חולין פרק ח' סי' ס"ב).

ג) ש"ד (ס"ק ו', ס"ק י"ט) – "וכן דעת כל האחרונים וכן נוהגין ומשמע דאין חילוק בין בן יומו לאינו בן יומו ונהגין להחמיר בכל מילי כמו בן יומו".

ד) פ"ח (ס"ק ה', ס"ק י"ז) – "אבל דבר שאינו בן יומו החורפא ממתקו ומשביחו וכאלו הוי בן יומו דמי וכן עיקר".
ה) פ"ח (ס"ק ב').

ו) מג"א (סי' תמ"ז ס"ק ל"ט) – "דבדבר חריף אוסר אפי' אינו ב"י".

ז) פמ"ג (מש"ז ס"ק י', שפ"ד ס"ק י"ט) – לשונו מובא לקמן.

ח) גר"א (ס"ק ה').

ט) חור"ד (חי' ס"ק ג', ס"ק י"ג) – "וכן עיקר".

י) ע"י ערה"ש (סעי' ד') – "ואין לצרף היתר דיעה ראשונה רק במקום הדחק והפסד גדול".

ערה"ש (סעי' ט"ו) – "לדינא כתב רבינו הרמ"א גם בכאן די"א אפילו אינו בן יומו וכן עיקר".

יא) בדה"ש (ס"ק כ', בי' ד"ה בן עמ' של"ח).

יב) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"כ).

2. הפמ"ר או בשעת הדחק.

א) זבחי צדק (ס"ק ח').

ב) בן איש חי (שנה ב' פר' קורח אות י"ב) – "אם יש בזה הפסד מרובה יש להתיר כסברת המתירים, דסתם מרן כותייהו, ואם הפסד מועט יש להחמיר כסברת החולקים דסבירא להו אין נותן טעם לפגם בדברים החריפים, דחורפייהו משוי ליה לשבח, יען כי מרן ז"ל זכר דבריהם בשם יש אומרים, לכך יש לחוש לדבריהם בהפסד מועט. מיהו האשכנזים גרירי בתר הכרעת מור"ם ז"ל, ואוסרין בדברים החריפים גם בהפסד מרובה".

ג) כה"ח (ס"ק י').

3. מיקל.

א) א"ר (סי' תמ"ז ס"ק כ"ד) – "העליתי שם להקל בזה".

ב) משכנות יעקב (סי' ל"ג) הו"ד בפת"ת (ס"ק א') – "ברור ונכון".

ג) הליכות עולם (ח"ז פר' קורח אות י', ע"י יביע אומר ח"ח או"ח סי' מ"ג אות ה').

4. מראי מקומות – מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק נ"ד, ס"ק פ"ט, שעה"צ סי' תנ"א ס"ק ק"ז, לשונו מובא לקמן).

ד. דרבנן או דאורייתא.

1. דאורייתא.

א) ע"י פנים מאירות (ח"א סוף סי' ס"ד) – "וחכם אחד השיב לי שדבר זה דחורפי' מחלי' לי' לשבחא לאו דאורייתא היא אלא חומרא דרבנן אבל צריך ראי' ברורה לדבריו ... יש להביא ראי' דחורפי' מחלי' לשבחא הוי דאורייתא דאמרינן בע"ז דף ס"ט נפל לגו חלא מאי ופי' התוספ' דמספקא לי' משום דחלא חזק מאוד ואגב חורפי' נ"ט ולא איפשטא אבעי' זו ופסקינן לחומרא' ואי ס"ד דרבנן הוי ספקא דרבנן ולקולא".

ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק א', שפ"ד ס"ק י"ב, סי' ק"ב סוף ס"ק ח', הנהגות הנשאל עם השואל או"ה סדר ב' אות נ"ג, שעה"ת ח"ג פרק ו' ד"ה עוד יש, או"ח סי' תמ"ז א"א ס"ק כ"ה) – "וחכם אחד אומר דבר חריף הוה דרבנן ... הנה אחר בקשת המחילה מהאדון ז"ל לא ראה מה שכתב הרשב"א בתשובה תצ"ז הוקשה לו זה מגיעולי מדין ושם משמע דהוי דבר תורה וגם משלחן ערוך כאן [בהג"ה] בצננות שקונין משמע דהוי דבר תורה דהוצרך לספק ספיקא".

ג) שיבת ציון (סי' ס"ד) – "ומה שכתב מעלתו דמה דאמרינן חורפי' משוי ליה לשבח הוא רק מדרבנן. ימחול לי כבוד מעלתו שאין בדברים כאלה ממש דאיך שייך לומר בזה דין דאורייתא או דרבנן וחיך אוכל יטעם וחז"ל עמדו בזה על הנסיון וידעו דבדבר חריף משוי ליה לשבח, וכן מוכח ממה שהקשה הרשב"א ז"ל ושאר ראשונים על מה דאמרינן גיעולי נכרים חידוש הוא דאסרה התורה נ"ט לפגם והוצרך הגעלה אף בכלים שאינן ב"י דלמא הוצרך הגעלה בשביל דבר חריף שיבשלו בו ואז הוא טעמא לשבח".

ד) רע"א (ח"א סי' מ"ט ד"ה אך נראה, כדאי' בפת"ת סי' ק"י כללי ס"ס ס"ק י"ט) – "לעולם לא יהי' כאן איסור דאורייתא מכל מקום יש לומר דחל על הבלוע בעצמותו שם ספק איסור דאורייתא או דצריכים לדון עלה באם יוצא הבליעה בתערובות תבשיל בדבר חריף".

ה) חת"ס (סי' קכ"ב ס"ק ב', ס"ק י"ב) – "י"א דבדברים חריפים וכו'. מקשים א"כ מנ"ל דלא אסר' תורה אלא קדירה ב"י דלמא אפילו אינה בת יומא נמי ומשום בשול דבר חריף וי"ל לפמ"ש לעיל סי' קכ"א סק"ג דבאינו ב"י מותר לטבול קודם הגעלה מן התורה מיהת דלא הוה כטובל ושרץ בידו ע"ש ...".

ו) בית שלמה (או"ח ח"א סי' נ"ה אות ח') – "אף באב"י הוי מה"ת כמ"ש האחרונים ואין הולכין בכה"ג אחר רוב תשמישו".

ז) ערה"ש (סעי' י"ב) – "ויש שרצו לומר דבאמת כל עיקר דין דבר חריף אינו מן התורה אלא מדרבנן אבל לא משמע כן מכל הראשונים וגם אין סברא כלל כיון דנותן טעם בודאי איסורו מן התורה למאן דס"ל דכל נתינת טעם הוה דאורייתא כמו שיתבאר בס"י צ"ח שזהו דעת רוב הפוסקים".

ח) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא ב - ג) סי' נ') – "ועיין בפתחי תשובה יו"ד סימן צ"ה סק"ד שהביא מבעל כנסת יחזקאל שכתב דהא דחורפא מחליא הוא מדאורייתא ואין להקל כלל בספיקא, וא"כ נראה שאין לנו להקל בזה ולסמוך על דעת הסוברים דרק קורט של חלתית הוא דהוה דבר חריף כיון דגם בנד"ד הלא ספיקא דאורייתא הוא".

1) מה שכתב בשם הכנסת יחזקאל, צ"ב, הפת"ת כתוב להיפך.

2. דרבנן.

- (א) עי' פלתי (סי' ק"ב סוף ס"ק ה', סי' ק"ג ס"ק ו' ד"ה והא, עי' סי' צ"ו פלתי ס"ק ב') – "ויותר נראה דס"ל דבר חריף חומרא בעלמא הוא ולא דבר תורה".
- (ב) כנסת יחזקאל (סוף סי' כ"ד, הו"ד בפת"ת ס"ק ד').
- (ג) שואל ומשיב (מהדורה ד' ח"ג סי' צ"א) – "דחורפיה מחלי ליה לשבח אינו רק דרבנן".
- (ד) אשל אברהם (בוטשאטש, סי' תק"ט) – "והרשב"א כתב שחומרא דדבר חריף הוא רק מדרבנן כדמוכח מכלי מדין דלא אסרה התורה רק בן יומו [פסחים מד, ב]".
- (ה) עי' דברי יציב (יו"ד סי' כ"ג אות ו').
- (ו) עי' מגילת ספר (אות ח').
3. מראי מקומות – ישועות יעקב (ס"ק א'), פת"ת (סי' צ"ה ס"ק ד', כללי ס"ס על הש"ך בקצרה ס"ק י"ט), מהרש"ם (ח"א סי' ע', ח"ב סי' קפ"ח), ערך שי (על סעי' א'), דרכ"ת (ס"ק י"א, סי' ק"ג ס"ק פ"א), בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה ויש, סי' צ"ה סעי' ב' ד"ה אפי').
- (א) הראיה מהכשר כלים, שהולך אחר רוב תשמישו – עי' או"ח סי' תנ"א סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

ה. דבר הפגום מעיקרו.

1. מיקל, שרק אם היה שבח מעיקרא יש להחמיר.
- (א) מנחת יעקב (כלל נ"א ס"ק כ"ז) – "ולא אמרינן בכה"ג דחורפיה משווי ליה לשבח אף דבר שהוא פגום דדוקא בכלי שאינו בן יומא שהיה מתחלה לשבח ואח"כ נפגם אמרינן דע"י דבר חריף משוי ליה לשבח וכמבואר לקמן משא"כ במאכל שהוא בעצמו פגום מתחלת ברייתו אין חילוק בין דבר חריף או לא דלעולם הוא בפגימתו וכן משמעות הפוסקים וכן מוכח קצת מסוגיא דש"ס דעכו"ם גבי עכברא דנפל לגו חלא".
- (ב) שב יעקב (יו"ד, הו"ד בשו"ת שואל ומשיב שתיאתה סוף סי' מ"א).
- (ג) חכ"א (כלל נ"ד סעי' י"ד) – "ועיין במנחת יעקב כלל נ"א ס"ק כ"ז כתב בפשיטות דמאכל שהוא בעצמו פגום מתחילת ברייתו אין חילוק בין דבר חריף או לא דלעולם היא בפגימתו ולא אמרינן חורפיה מחליא לשבח רק בכלי שאינו בן יומו שהיה מתחלה לשבח ואחר כך נפגם עיין שם ואם כן אין לאסור בזבוב שנפל לחומץ או ליין שרף אפילו באין בו ששים".
- (ד) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא ב - ג) סי' נ'.
- (ה) חלקת בנימין (סי' קכ"ב ס"ק ז').
2. מראי מקומות – בדה"ש (סי' ק"ג סעי' ו' ב' ד"ה דחורפיה, עמ' רכ"ד).
- (א) פמ"ג (סי' צ"ו מש"ז סוף ס"ק י"ג) – "ודע דמה שכתב התורת חטאת דטעם התולע פגום הוא אף דחורפא משוי ליה לשבח זה באינו בן יומו אבל דבר הפגום מעיקרו אפילו חורפא לא מחליא ליה וכן כתב המנחת יעקב שם אות כ"ז והביא ראיה מעבודה זרה לגו חלא מהו וירצה דמבעיא בעבודה זרה עכברא לחלא והא חורפא כו' ומיהו וודאי אין ללמוד מזה לכל הדברים וצריך עיון ובסימן ק"ד אבאר אי"ה".
- (ב) שואל ומשיב (שתיאתה סוף סי' מ"א) – "זה תלוי במחלוקת הרא"ה והרשב"א דאם נימא דקדירה שאב"י היא בעצם לשבח רק שבתבשיל אינו נו"ט לשבח אם כן צדקו דברי השב יעקב שיש לחלק בין אב"י ובין נ"ט לפגם בעצמו אבל אם נימא כהרא"ה דאב"י הוה לפגם ממש כנבלה דלא חזי לגר אם כן אין נ"מ בין אב"י לבין נטל"פ".

ו. לאחר י"ב חודש.

1. עי' סי' קכ"ב סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ז. לצורך פסה.

1. מראי מקומות – יביע אומר (ח"ג או"ח סי' כ"ד אות ט').

(א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא ב - ג סי' נ') – "ועיין בפתחי תשובה יו"ד סימן צ"ה סק"ד שהביא מבעל כנסת יחזקאל שכתב דהא דחורפא מחליא הוא מדאורייתא ואין להקל כלל בספיקא, וא"כ נראה שאין לנו להקל בזה ולסמוך על דעת הסוברים דרק קורט של חלתית הוא דהוה דבר חריף כיון דגם בנד"ד הלא ספיקא דאורייתא הוא, ולכן נראה שבעלי שיניים אלה יש להם להזהר שלא לאכול שום דבר חריף בפסה שצריך לעיסה ... אמנם נלענ"ד דבכהאי גוונא שבתוך המעת לעת של קודם הפסה היה נזהר ולא אכל שום חמץ חם או חריף, אפשר דכיון דאי אסרינן ליה שלא לאכול שום דבר חם או חריף בפסה הו"ל מניעה משמחת יום טוב דחשיב לענין דינא כהפסד מרובה וכידוע דתרוויהו שקולין הן, ולכן נראה דבמקום שיש עוד צד להקל אפשר שפיר לסמוך על דעת הפוסקים דנ"ט לפגם מותר גם בפסה כיון שדעה זו היא עיקר, וגם נסמוך על דעת הסוברים דלא אמרינן דאתי חורפא ומחליא ליה ומשוי ליה לשבח אלא בקורט של חלתית ולא בשאר דבר חריף, ואם כן כיון דאיכא לספוקי הכי דשמא נפסל כבר מאכילת אדם עוד קודם הפסה אפשר שיש להקל ולהתיר באכילת קריי"ן ושאר הדברים החריפים בפסה חוץ מקורט של חלתית וצנון".

ה. בית מאיר.

- א. אינו ב"י, ביחד עם חומרא שיש דין כמו חד נ"ט: זולת חלתית, צנון, או סילקא.
1. בדיעבד מיקל.

(א) בית מאיר (על רמ"א סעי' ג') – "יראה לי דלא כתב הרמ"א דעה זו דסבירא ליה שתי חומרות דדברים חריפים זולת צנון, חומרא דגרע מנתבשל ואסור אפילו בנ"ט בר נ"ט, וגם חומרא דחורפא משוי ליה לשבח, רק לחוש לתחלה, אבל בדיעבד כגון במידי דשכיח שחתכו בצלים בסכין חולבת ונתנום בקדירה של בשר, דמסתמא הסכין אינו בן יומו מבליעת כלי ראשון, כדקי"ל סתם

כלים אב"י. ופרט סכין חולבת שרוב תשמישו בצונן. ומצד מה דשמנונית סתמא על פניו, זה לענ"ד תמיד בטל בששים תוך הקדירה, אם כן ודאי בדיעבד שרי, דהא אנו מתירין דיעבד נ"ט בר נ"ט אפילו בבישול. ועיין פרי חדש ס"ק ב'. ומכל שכן סתם סכין אינו בן יומו דלא להחמיר בתרי חומרות הנ"ל, ולכן אפילו אין ששים נגד הסכין נמי בדיעבד שרי".

(ב) גליון מהרש"א (על הט"ז ס"ק א') – "שאר דברים חריפים אין דינם כן. וסומכין על דעה זו אם יש עוד סברא להקל ט"ז סק"ח".

(ג) שרגא בטהרה (סי' כ"ה).

(ד) ע"י דברי יציב (יו"ד סי' כ"ג) – "מי שסומך על הבית מאיר בודאי כדאי הוא הבית מאיר מראשי הפוסקים שאינו צריך להסכמתי ודו"ק".

(ה) משנה הלכות (ח"י סוף סי' צ"ט) – לשונו מובא לקמן.

(ו) הגר"א פאם זצ"ל (שמעתי הגר"י רייזמן שליט"א).

(ז) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קוני' יד דודי עמ' קמ"ג אות כ').

(ח) הגר"י רייזמן שליט"א (קלטת, תערובות סי' ק"ה מספר א', בב"ח סי' צ"ה סעי' ב' מספר כ"ח).

2. מחמיר.

(א) פמ"ג (מש"ז ס"ק י', שפ"ד ס"ק ב', ס"ק ו', ס"ק י"ט, סי' ס"ט מש"ז ס"ק כ"א ד"ה עובדא) – "ולענין דינא לדידן אף אינו בן יומו והיתרא אסור עד ס' אף בהפסד מרובה כמבואר סימן צ"ה סעיף ב' [בהג"ה] ושאר דוכתי".

(ב) חכ"א (כלל נ"ה סעי' ב') – "אם דכו תבלין או מלח במדוכה שאינה בת יומא במדוך של איסור או בשל בשר ונתנו לחלב כל זה אוסר אפילו בדיעבד".

(ג) לבושי עז (סוף סעי' א', סוף סעי' ג', תמצית אות ו') – "שמדברי הפוסקים נראה דלא כהבית מאיר".

ע"י הגר"ע אויערבך שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק י' הע' ט"ז) – "שאיין מורים כהבית מאיר, ורק במקום שיש עוד ספק בשאלה יש להתיר".

(ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' שנ"ז) – "להחמיר. שאף שהרבה פוסקים מקילין כהבית מאיר, אבל ר' אלישיב (של) [זצ"ל] החמיר".

3. יש להקל רק בצירוף דרוב תשמישו בצונן.

(א) מהרש"ם (ח"א סי' ע') – "בצירוף דרוב תשמישו בצונן, יש להקל. ובפרט בצירוף דברי הסוברים דל"ה ד"ח אלא קורט של חלית".

(ב) משמרת שלום (שפ"ד סוף ס"ק ב') – "דסכין חולבת רוב תשמישו בצונן ובפרט אצל עני אבל להיפך בסכין בשר אין להקל".

(1) יש אומרים שלא שייך הסברא של רוב תשמישו גבי דבר חריף – ע"י או"ח סי' תנ"א סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

4. מראי מקומות.

(א) הגר"צ וובר שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק י' הע' ט"ז) – "שאיין מורים כהבית מאיר, ורק במקום שיש עוד ספק בשאלה יש להתיר".

(ב) הגרמ"ש קליין שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק י' הע' ט"ז) – "שאיין מורים כהבית מאיר אלא כשיש צירוף נוסף".

(ג) הגרמ"ש קליין שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק י' הע' ט"ז) – "שכאשר ישנו עוד צירוף קל הוא נוהג להקל".

ב. קשה: איך למד הבית מאיר פשט ברמ"א, לקולא. הרי כתב הרמ"א (סי' צ"ה סעי' ב', "אבל אם היה דבר חריף, כגון שבשלו דברים חריפים בכלי של בשר, אפילו אינו בן יומו, או שדכו תבלין במדוך של בשר, אם אכלו בחלב, אוסר אפילו בדיעבד") מפורש להחמיר – מהרש"ם (ח"א סי' ע'), לבושי עז (סוף סעי' א').

1. הגר"י רייזמן שליט"א (קלטת בב"ח סי' צ"ה סעי' ב' מספר כ"ח) – הרמ"א מחמיר רק בודאי חריף, כגון צנן. והבית מאיר הולך רק על ספק חריף, כגון בצלים.

2. י"ל, יש לחלק בין בישול [שמחמיר] לדבר חריף [שמיקל].

(א) דברי יציב (יו"ד סי' כ"ג אות י') – "מהרמ"א בסי' צ"ה ס"ב אם היה דבר חריף וכו' או שדכו תבלין במדוך של בשר אם אכלו בחלב אוסר אפי' בדיעבד עיי"ש, אפשר דלהבית מאיר הך מיירי בבן יומו, ולא קאי על מה שהזכיר קודם אפי' אינו בן יומו, וז"ש אפי' אינו בן יומו היינו דוקא בבשלו דרישא אבל לא בתבלין. ואדרבה משם ראייה להבית מאיר, שהרי לא הזכיר הרמ"א שאינו בן יומו על תבלין, דלא כללם ביחד כשבישלו וכו' ודכו במדוכה שאינה ב"י, ורק קאי על מ"ש כגון שבשלו דברים חריפים בכלי בשר, דבזה כתב אפי' אינו בן יומו, דבשלו שאני כיון דיש מחמירין בצליה ובישול לאסור נ"ט בנ"ט כריב"ן הנ"ל, והרמ"א

כתב שם דהמנהג לאסור לכתחילה, ולזה כיון דהוי חריף ונתבשל, אפי' אינו בן יומו אסור בדיעבד ולא הוי תרי חומרי, כיון דעכ"פ בנתבשל הוי כמו ממש לריב"ן, ורק חומרא דגם שאר חריפים משויא לשבח, ולזה אסור בדיעבד, משא"כ במדוכה רק בבית יומא אסור בדיעבד, והי"א דברמ"א בסי' צ"ו ס"ג הוא רק לכתחלה ודו"ק".

(ב) בדה"ש (ס"ק נ"ח, ציונים ס"ק ק"ס) – "שיש בזה ג' סברות להתיר ... דעת הסוברים דרק צנן הנזכר בגמרא מועילה חריפותה להפליט ולהבליע ולא שאר אוכלים הנראים לנו כחריפים [כן נראה לפרש בכוננת הב"מ דדוקא בצירוף סברא שלישית זו מתיר בדיעבד דאל"כ תיקשי עליו מפיסקא דהרמ"א בסימן צ"ה סעיף ב' לאסור אף בדיעבד בנתבשל דבר חריף בכלי שאינו בן יומו

אע"ג דשייכי נמי התם ב' סברות הראשונות]".

(1) מראי מקומות – מגילת ספר (אות ו').

3. י"ל, הבית מאיר מפרש שיטת המחבר – ע"י שו"ע מהדורת צורת הדף וז"ל "יראה לי דלא כתב הרמ"א [המחבר] דעה זו דס"ל ב' חומרות דדברים חריפים זולת צנן ...".

(א) ל"מ שום דפוס של שו"ע, שגורס 'מחבר' במקום 'רמ"א'. ע"י מהדורת פרידמן, באר, מכון ירושלים, ועוד. ועוד, הלשון 'במידי דשכיח', נראה הלכה למעשה, ולא רק בדעת של המחבר.

ג. דבר חריף במקצת: כמו פירות המוצצים וכדו'.

1. עי' לקמן.

ד. חתך בצלים בסכין חלבי וטיגנו במחבת בשרי.

1. מיקל.

(א) חדרי דעה (ריש סי' צ"ו) – "סימן צו ס"א. צנון שתתכו בסכין של בשר אסור לאוכלו בחלב. נראה דאם בשלו בכלי חלב להמחבר לשי' בסי' צ"ה דפסק דקדירה של בשר ביורה של חלב שרי וא"כ ברור דהצנון אין עליו בשר יותר מהסכין עצמו. וה"נ הוה נ"ט בר נ"ט דהיתרא. ולפי"ז בבצלים לדידן דמקילין בהם בכל ספק לסמוך על שי' ר"י ור"מ דדווקא צנון ודווקא קורט. א"כ ה"נ בכה"ג דבשלן בכלי חלב יש לסמוך על שי' להקל בצירוף שי' המחבר דאינו אוסר בזה אפילו בצנון שבשלו בכלי של חלב כנ"ל. ויש להתיר בדיעבד. ואפילו אינו מקונח דודאי כנגד הטיחה שהוא דבר מועט יש ס"י."

(ב) מהרי"ל דיסקין (פסקים סי' י"ד, עי' מה טובו גליון ז' עמ' י"ב) – "הוריתי להתיר בבצלים שנחתכו בסכין חולב ונתנו בקדירה של בשר. חדא, דדילמא בצלים אינו חריף, ואף דנימא דחריף הוא, אכתי לא עדיף מכלים שהודחו ביחד דהוי פלוגתא דרבנותא [דהבצל לא הוציא יותר ממה שיש בסכין], ואף שלא הי' ס' נגד הבצלים או סכין, התרתי."

(ג) משנה הלכות (ח"י סי' צ"ט) – "ולפענ"ד היות כי מרן הגר"ל זצ"ל הי' גדול הדור מחייבין למשכונני נפשין לבאר דבריו ולא לשוי' טועה בדברים פשוטים ומה שנלפענ"ד ביאור הדברים דהגר"ל התיר כאן כעין ס"ס ספק אם בצלים הו"ל דבר חריף בכלל ואם לא הוי דבר חריף א"כ לא פלט הסכין ע"י חתיכת הבצלים טעם לשבח וסתם סכין אינו בן יומו הוא וליכא איסור כלל ואת"ל דהוי דבר חריף מ"מ לא עדיף מעלים שהודחו ביחד, כוונתו בזה לומר ... עכ"פ מפורש מדברי הב"מ כהגר"ל והוראתו בקדושה ויפה דן ויפה הורה."

(ד) עי' דבר חריף (פרק י' סעי' ג') – "והמיקל בזה יש לו על מי לסמוך".

2. מחמיר.

(א) יד יהודה (סי' צ"ה הארוך ס"ק ט"ז, הקצר ס"ק י"ט) – "ולאו דוקא בחלב, דה"ה אם בישל התבלין בכלי חלב ב"י, אז לדידן דנקטינן כסה"ת דבי קערות א"כ כיון שחשבינן דבהתבלין הוא טעם ראשון א"כ ממילא מתערב עם טעם ראשון שבחלב ואסור ..."

(ב) שרגא המאיר (ח"ג סי' קט"ז אות ב').

(ג) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קצ"ט, כ"ז אלול תש"ע) – "שאלה: חתך בצלים בסכין חלבי בת יומה וטיגנו אותם במחבת בשרי בן יומה, מה הדין הבצלים והמחבת. תשובה: הבצלים אסורים, והמחבת טעונה הכשר".

3. מראי מקומות.

(א) נתיבות אדם (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' ל"ד) – "ומור"ר הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א אמר לי שאחרי שראה את חידוש של המהרי"ל דיסקין הרי שהוא סומך עליו בשופי במקרה שהסכין הוא אינו בן יומו, כי כבר הורה זקן להקל אפילו באופן שהסכין בן יומו".

ה. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ס"ב), בדה"ש (ס"ק נ"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ב הע' קכ"ח), יבקש תורה (סי' כ'), פמ"ג השלם (עיונים וביאורים סי' ד' אות א').

1. שעה"צ (סי' תנ"א ס"ק ק"ז [יש לחלק מצד חומרא דפסח]) – "מכל מקום באינו בן יומו דבלאו הכי יש דעות ביורה דעה סימן צ"ו אפילו בדבר חריף אם הוא אינו בן יומו להקל בנותן טעם בר נותן טעם, ובענינו גם כן עוד ספק אם היה כלל משהו חמץ, אין להחמיר".

2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) –

An onion was cut with a milchig knife and then put in a fleishig frying pan. (The mistake was realized before anything else was added, but after the onion already got very hot.) Both were aino ben yomo. What is the din on the frying pan? Would it matter if no oil was used?

R' Y. Berkovits wrote: It needs to be kashered. **We can be mekil to just require hagalah** (as opposed to libun), betziruf the Beis Meir that would be mekil anyway. Agav - We would rely on the Beis Meir b'makom hefseid meruba. If no oil was used, even though you can tayna that בלי רוטב אין איסור בלועה יוצאת בלי רוטב, still you should do hagalah.

3. לפי שיטת המחבר (סעי' ג'). עי' התירושים לעיל), יש להקל אפילו לכתחילה.

ו] דברים חריפים - סעיף ב'.

א. איזה דבר חריף.

1. רק מה שאמרו חכמים, צנון וחלתית – רבינו יחיאל, הו"ד בר' פרץ (הג' סמ"ג מצוה רי"ג דיני ביטול אות ט'), "ומיהו הר' יחיאל אומר אין לך אלא מה שאמרו חכמים דוקא צנון וחלתית והביא ראיה מפרק גיד הנשה דאמרינן אין לך נותן טעם באיסור יותר מבצל וקפלוט אלמא מדמי בצל וקפלוט לשאר איסורין כן הרבה גדולים שוים בזה ומודים לו עכ"ל".

(א) פוסקים – גר"א (ס"ק י'), "אבל סמ"ק כתב בשם ר"י דאין לך אלא מ"ש חכמים וכ"כ כמה פוסקים".

2. ה"ה שאר דברים חריפים, כגון שומין בצלים וכרישים – רמב"ם (מאכ"א פרק ט' הל' כ"ד, "וכיוצא בו מדברים חריפין"), תוס' (חולין דף קיב. ד"ה אגב, "יש ליזהר שלא לחתוך שומין כרישין ובצלים בסכין חולבת משום דחריפי טובא"), ס' התרומה (סי' ס'),

רא"ש (חולין פרק ה' סי' ל"א), סמ"ג (לאוין סי' ק"מ), טור (סעי' ב'), תשב"ץ קטן (סי' שנ"ט), מהרי"ל (מנהגים, הל' או"ה שע"ד אות ח' ד"ה צנון), הג' מיימוניות (מאכ"א פרק ט' הל' כ"ד אות ש'), ארחות חיים (סי' ס').

א) פוסקים – מחבר (סעי' ב'), "אם חתך בו שומין ובצלים וכרישין וכיוצא בהם מדברים החריפים ופירות חמוצים ודגים מלוחים, דינם שוה לחתך בו צנון", יש"ש (חולין פרק ח' סי' ס"ב), פרי"ת (ס"ק ה', ס"ק י'), מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק נ"ד), ערה"ש (סעי' י"ג, "הסכמת רוב הפוסקים"), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' שנ"ד, "שלמעשה אין אנו סומכין על הסמ"ק אפילו בצירוף"), פוסקים.

ב) מראי מקומות – חנון איש (סי' כ"ג ס"ק ה', או"ח סי' קי"ט ס"ק ט"ז, "או"ח סי' תמ"ז ס"ז בוסר שדכין קדם הפסח כו', זה מדברי הסמ"ק והוא לשיטתו דסובר דדוקא צנון מפליט אגב חורפי' אבל לא שאר דברים [וכמו שסיים מידי דהוי אכרישין ובצלים שחתכן בסכין חולבת כו' הובא בט"ז], והביאו הגר"א יו"ד סי' צ"ו ס"ק י', וא"כ דברי המחבר כאן סותרים למש"כ יו"ד סי' צ"ו, דכרישין ובצלים ופירות חמוצים דינם כצנון, ומיהו אפשר שאין דברי הסמ"ק אלא להתיר אף במדוכה ב"י, אבל המחבר איירי בסתם כלי שאינו ב"י, ויש להקל משום צירוף דעת מהר"מ דדוקא חלתית מחליא לי' לשבח, וכמש"כ הגרע"א בדעת המחבר וכמש"כ לעיל סק"ד, ולא הקיל אלא קדם הפסח אבל בפסח אף נט"ל מחמרינן ואין היתר משום אינו ב"י, ועוד דהסמ"ק כתב דאפשר דפלט משהו אלא שבטל במיעוטו, [ור"ל דאע"ג דאינו מפליט מ"מ הדחה בעי, ובטל במיעוטו, כיון שאין הנגיעה אלא במקום אחד ומתערב עם הכל ובטל כדין יבש ביבש] ובפסח לא בטל, [ודברי הט"ז תמוהין דאי חריף מפליט בעינן ס' נגד המדוכה, והסמ"ק ס"ל בהדיא דבצלים וכרישין אין מפליטין כלל].

ב. דברים חריפים שנתבשלו.

1. מיקל.

א) עי' מנחת יעקב (כלל ל"ה ס"ק ח') – ועי"ל דכל שנתבשל תו לא מקרי דבר חריף דנתבשל החריפות במים".

ב) פנים מאירות (ח"א סוף סי' ס"ד) – "דבר זה ידוע דכל דבר חריף כשנתבשל פג' חורפי' מיניו".

2. מחמיר.

א) באר יעקב (יו"ד סי' ק"ג ד"ה זאת, מר' יוסף) – "פנים המאירות ... ותמהני הפלא ופלא דלדבריו אם נתבשל מאכל חריף בקדירה שאינו ב"י של איסור שרי דע"י בישול פקע חורפו מיני' וחלילה לומר כן דהרי הרמ"א כ' להדיא סי' צ"ה ס"ב ובסי' קכ"ב ס"ג וכל זה כשמאכל אינו דבר חריף כו' הרי להדיא דמאכל חריף שנתבשל בקדירה שאינו ב"י איסור וכן הוא בדוכתי טובא והיינו דאע"ג דבצלי' ודאי אחר שנתבשלו נראה בחוש דבטל חורפייהו מ"מ אסורי' אם נתבשלו בקדירה של איסור שאינו ב"י דמיד בתחילת הבישול קודם שבטל חורפייהו נאסרו מבליעות הכלי והוא פשוט מאוד וגם במה דפשיטא לי' לפני' מאירות דכל דבר חריף שנתבשל פקע חורפו לדידי מספקא לי' שהרי נראה בחוש שתבלין חריפי' אפי' אחר הבישול וכן תמכא שקורין קרי"ן ונ"ע לדינא אם הוחמו אחר שנתבשלו דברי' חריפי' בקדירה של איסור שאינו ב"י שאסורי' אם לא שידעי' בבירור שבטל חורפייהו ע"י בישול כגון בצלי' אז מותר אם הוחמו שנית אבל מסתמא אין להקל כדעת פנים המאירות הנ"ל. וכל זה ברור לדעת".

ב) חכ"א (כלל ס"ב סעי' ה') – "ובמנחת יעקב כלל ל"ה ס"ק ח' מסתפק בחריף על ידי בישול אם אוסר ובמגן אברהם סימן תמ"ז סוף ס"ק ד' משמע דאין חילוק שהרי כתב דבארשט מקרי חריף וזה על ידי בישול".

ג) זבחי צדק (ס"ק ט').

3. הכל לפי ראות עיני המורה.

א) כה"ת (ס"ק י"ב) – "דיש לילך בזה אחר הראות".

ב) בדה"ש (ס"ק מ"ו) – "נראה שהכל לפי ראות עיני המורה".

ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' שכ"ג).

ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' שס"ג) – "שהכל תלוי אם הוא עדיין חריף אחר בישולו. ויכול לטעמו לראות אם חריף הוא, ובזה אנו בקיאינ'".

ה) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י' סעי' כ') – "ולמעשה, קשה לתת בזה כלל, משום שאין כל הדברים החריפים שווים, ולא כל הבישולים שווים, אלא הכל לפי ראות עיני המורה לדון האם נתבטלה החריפות".

4. מחמיר בבארש"ט – ט"ז (ס"ק ט'), א"ר (סי' תמ"ז ס"ק ז', "בארש"ט מיקרי חריף"), מג"א (סי' תמ"ז סוף ס"ק ד', "מ"ש הע"ש דבחמץ לא מצינו איסור חריף לא דק דבארש"ט מיקרי חריף כמ"ש הט"ז ב"ד"), עי' שעה"צ (סי' תמ"ז סוף ס"ק ו', "בארש"ט מקרי דבר חריף (אחרונים)).

א) מכאן ראייה לחומרא – חכ"א (כלל ס"ב סעי' ה'), לשונו מובא לעיל).

5. לענין בצלים.

א) מראי מקומות – באר יעקב (סי' ק"ג ד"ה זאת, מר' יוסף, לשונו מובא לעיל), פת"ת (ס"ק ד', לשונו מובא לקמן), ערה"ש (סעי' כ', לשונו מובא לקמן).

1) נחלת שבעה (סוף סי' ס"ח), הו"ד בבאה"ט (ס"ק ד') – "והוא דבצל יהיב טעמא אפילו כשהוא שלם, היינו אם נתנוהו חי לתוך המאכל, אבל אם בשלוה תחלה לבדה ואחר כך נתנוהו לתוך המאכל לא יהיב טעמא ובטל חריפותה מינה".

2) פמ"ג (סי' ק"ח מש"ז ס"ק ה' ד"ה כתב, קיצור הדינים אות ג') – "ועיין בית לחם יהודה אות י"ז מעשה שהטמינו לצורך שבת בצלים עם חומץ ותנור גדול ואסרתי אף בהפסד מרובה וכבוד שבת דהוה חריף והוא פשוט עכ"ל ולדעתי אין זה פשוט כמו שאבאר. אם האיסור או היתר דבר חריף ויש שם מים רוב ודאי לא הוה חריף כמבואר סימן צ"ה [סעיף ב' בהג"ה] וקי"ד סעיף ח' ואף בתחלת הבישול מבטל מיד החריפות כמו שאבאר שם".

פמ"ג (סי' ק"ח שפ"ד ס"ק ט') – "אם נתבשל הבצל במים נתבטל חריפותו כ"כ נחלת שבעה סימן ס"ח וזה פשוט".

פמ"ג (סדר והנהגות השואל עם הנשאל באו"ה סדר ב' אות י') – "ובצלים ששלקן עם מים אזלי חריפותיה".

- 3) טוב טעם ודעת (תליתאי סי' קע"ט) – "הפמ"ג ... נהי דבצלים שנתבשלו פסקה חריפתן, מ"מ היינו בסוף הבישול אבל בתחלת הבישול תיכף כשנעשו רותחין נאסרו מן התורה ואז הם עדיין בחריפתן".
- 4) יד אלימלך (סי' כ"ד) – "שאלה: אם טיגנו בצלים במחבת בשר ותחב כף של חלב בתחלת בישול והכף הוה אינו בן יומו וממרס את הבצלים איך הדין. תשובה: הנה הפמ"ג בס"ק ח' ... וכן כתב בשם הנחלת שבעה סי' ס"ח ושם איתא סתם דנתבשלו בטל חריפותו. ומשמע אפילו בלא מים. אך זה לא מבואר שיעור שנקרא בישול לנגד זה דנימא שנתבטל חריפותו אם צריך להיות נתבשל לגמרי או לאו. נלפע"ד שיש להביא ראי' מתוספות בשבת דף מ"ח ד"ה דזיתים וכו' שאפי' נתבשל רק כמאכל בן דרוסאי נתבטל החריפות שכתב שם וז"ל ואע"ג דבפ"ק תנן אין צולין בשר בצל וכיצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום אע"פ שפעמים אוכלים בצל חי מ"מ אינו ראוי לאכול חי כמו תפוחים ורוצה להפיג חריפותן ולמתקן בבישולו עכ"ל יע"ש. ושם אצל שבת שיעור כדי שיצולו היינו כמאכל בן דרוסאי כמבואר בש"ע סי' רנ"ד סעיף ב' א"כ נראה מזה שע"י בישול כמאכל בן דרוסאי נתבטל חריפותו שכתבו התוספות שע"י חריפות אינו ראוי לאכול חי רק ע"י בישול שנתבטל החריפות וע"י בישול כמאכל בן דרוסאי די שם במה שנתבשל כן מבעוד יום ש"מ שע"י השיעור נתבטל החריפות אבל קודם זה השיעור אין נתבטל עוד החריפות וזה ג"כ ראי' מתוספות הנ"ל שצריך דוקא שיצולו כשיעור הנ"ל ודו"ק".
- 5) מהרש"ם (ח"ב סי' קפ"ח) – "שהרי בשפ"ד סי' ק"ח סק"ט הביא בשם נ"ש דבצל שנתבשל במים נתבטל חריפותו וע"ש במש"ז סק"ה ובחור"ד סי' ס"ט סק"י"ב והדבר מבואר בתוס' שבת (דף מ"ח ע"א) ד"ה דזיתים וכו'".
- 6) חוט שני (שיעורי שלמי תודה תפילה וענינים עמ' ק"מ אות ק"צ) – "מעשה שחתכו בצל בסכין בשרית שאינה בת יומא, ואח"כ טיגנוהו במחבת בשרית שאינה בת יומא, ובשעת הטיגון הכניסו כף חלבית שאינה בת יומא ועירבו עימה הבצל וקי"ל דדבר חריף משויא ליה לאינו בן יומא כטעם לשבח וא"כ יש כאן טעם חלבי עם טעם בשרי, אמנם בצל בשעת בישולו עובר חריפותו ויש לדון באיזה זמן בבישול כבר אינו חריף, ואמר הגרנ"ק דמסתבר דמיד בתחילת הבישול עובר חריפותו, וממילא טעם החלב לא נהפך לשבח, ומותר לאכול הבצל עם הכף החלבית".
6. מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק א'), דרכ"ת (ס"ק כ'), ס"ק מ"ה, סי' ק"ח ס"ק כ', ס"ק כ"ח), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות כ"ז), מטבת הכשר (ארטסקרול, עמ' רי"ח), פמ"ג השלם (ליקוטי מגדים מש"ז ס"ק ג'), הל' בב"ה (הופשטר, פרק י' סעי' כ').
- א) פת"ת (ס"ק ד') – "וכתב בתשובת מקום שמואל סימן צ' ע"ד הלפת שקורין בוריקי"ש ובל"א רויטי ריבי"ן אם בישלו אותם במים מקודם כדי לרכך כדרך בכל המדינות לכ"ע לא מקרי דבר חריף אף אם נאמר דהוי כצנן ושאר דברים חריפים דאגב המים בטל חורפייהו וכן הורו חכמי פראג בכיוצא בזה במאכל של בצלים עם בשר שטמנו על שבת בקדרה של חלב שאב"י והתירו המאכל של בצלים הנ"ל משום דדרך העולם לבשל אותם הבצלים מע"ש קודם הטמנה להמתקן וא"כ בטל חורפייהו ומכ"ש שיש להקל בלפת הנ"ל דאף אם נדמהו לפירות חמוצים הרי גם בזה מתיר הט"ז במקום הפסד ובלפת הנ"ל יש לצדד ולהקל גם שלא במקום הפסד ע"ש ועיין בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"א סוף סי' ס"ד נראה דפשיטא ליה דכל דבר חריף שנתבשל פקע חורפיה ע"ש ועיין בספר באר יעקב בסימן ק"ג סוף תשובת הרב מהר"ר יוסף חולק עליו שהרי נראה בחוש שתבלין חריפין אפילו אחר הבישול וכן תמכא ולכן אם הוחמו דברים חריפים אחר שנתבשלו בקדרה של איסור אינו ב"י אסורים אם לא שידענו בבירור שבטל חורפייהו כגון בצלים אבל מסתמא אין להקל והבאר יעקב שם כתב דאף מן הסתם היכא דאיכא קצת צדדים להיתרא יש להקל ולהתיר מכח ס"ס דילמא הלכה דדוקא קורט של חלתית ודלמא כבר בטל החריפות ע"ש".
- ב) שעה"צ (סי' תמ"ז ס"ק ע"ט) – "החיי אדם כתב לבסוף, דלפי מנהגנו שמבשלין תחלה הדברים החריפים עם מים ואחר כך שופכין המים ומבשלין אותן בדבש, אם כן יש לומר דבמים אינו ממתיק, עד כאן לשונו, וגם זה לא נהירא, דהא בעינן שיהיה כולו דבר חריף או רובו, כמבואר ביורה דעה סימן צ"ה ומבואר יותר בתורת חטאת כלל ס"א אות ל"ט במנחת יעקב שם, דהיכא דאיכא בקדרה רוב מים ושאר דברים שאינם חריפים, מבטלים כח החריפות, וכן מבואר ביו"ד סימן קי"ד בש"ך ס"ק י"ג".

ג. בצלים שנתן עליהם שמן או שומן.

1. מיקל, בטלה חריפותן.
- א) ערה"ש (סעי' כ') – "וכן צנן ובצלים כשמימיין בהם שמן או שומן בטלה חריפותן [וראיה לזה מש"ע א"ח סי' שכ"א ע"ש בט"ז ומג"א ודו"ק]".
2. מחמיר.
- א) דרכ"ת (סוף ס"ק כ') – "ראיתי בס' ערך השלחן ... אבל המעיין יראה שאין משם שום ראי' כי שם מיירי לענין עיבוד באוכלין אבל לא נזכר שם שע"י השמן בטלה חריפות מהן ולא דמי לבארש"ט שמלבנין בביצים דקיי"ל דבטל החריפות דדבר לח שאני שנבלל ונתערבו הביצים עם הברש"ט משא"כ בבצלים וצנן שהם דברים גושים ואין מערבים עם השומן רק השמן מונח עליהם ואיך נקלש פנימיות טעם הבצלים או הצנן ע"י השומן שעלי' לכן ברור לענ"ד שאין לסמוך ע"ד להקל בזה".
- ב) בדה"ש (ס"ק מ"ו) – "ונראים דברי המחמיר".
3. מראי מקומות – דבר חריף (פרק ב' סעי' ט"ז).

ד. דבר חריף ששהה במים.

1. מיקל.
- א) ערה"ש (סעי' כ') – "דבר חריף כשמימיין אותו במים נתבטלה חריפותו כמו בס"ס ס"ט לענין ציר שנתבטל במים ע"ש וכ"כ הטור בא"ח סי' תמ"ז לענין זיתים ע"ש וכן כשמתקין הדבר חריף בדבש או בצוקער נתבטלה חריפותו ומטעם זה הורו חכמי פראג במאכל של בצלים הרבה עם בשר שטמנו בשבת בקדרה של חלב שאינה בת יומא דמותר לפי שמבשלים הבצלים בע"ש מקודם במים ואח"כ משימיין אותן בסיר הבשר ובטל חורפייהו [הגר"ר זלמן מרגליות ביד אפרים] ומזה יש לדון לכל כיוצא בזה

וכן יראה לי דגים כשמבשלים בהרבה פלפלין והרבה בצלים מ"מ ריבוי המים והדגים בעצמם מחלישים כח החרירות וכן העריני"ג גם למי שסובר שהם כדבר חריף ומבשלים אותם בחומץ ודבש הדבש ממתיק חריפות החומץ וההעריני"ג ואין דינם כדבר חריף". (ב) הו"ד בבדה"ש (ציונים ס"ק קי"ז) – "וע"ע בערוה"ש דנראה דעתו שאפילו לא נתבשל רק ששה במים נתבטלה חריפותו בכך".

ה. תערובות דבר חריף ושאינו חריף.

1. רוב – רשב"א (ח"א סי' תמ"ט, סי' תש"י, "ומחמת התבלין שנכתשו עם הבצים מסתברא שאין בו חשש. אף על פי שאסרו חלית של גוים ואמר טעמא מאי משום דמחתי ליה בסכינא דארמאי. ואף על גב דנותן טעם לפגם מותר אגב חורפא דחליתא מחליא ליה. הכא דבר מועט הוא תבלין שנתערבו עם הבצים. ואין כל כך חריפות בהן למתק ולהחזיר לשבח פליטת המכתש"), הו"ד בב"י (ס"ק ג'), רמ"א (סי' צ"ה סעי' ב'), "ומכל מקום לא מקרי מאכל דבר חריף משום מעט תבלין שבו, רק אם כולו הוא דבר חריף. ורובו ככולו", ט"ז (סי' ק"ג ס"ק ט'), ש"ך (ס"ק ט"ז), חכ"א (כלל מ"ט סעי' ו'), שעה"צ (סי' תמ"ז ס"ק ע"ט, "בעינן שיהיה כולו דבר חריף או רובו, כמבואר ביורה דעה סימן צ"ה").

2. "דהכל לפי הענין לפי גודל חריפות התבלין ומתיקות הדבר שנתערב בו" – יד יהודה (סי' צ"ה הקצר ס"ק כ"ב, הארוך ס"ק י"ט), בדה"ש (סי' צ"ה ס"ק מ"ג, "ולדינא נראה דהכל לפי הענין ותלוי בראות עיני המורה").

3. מראי מקומות – אמרי ברוך (סי' צ"ה על רמ"א סעי' ב'), מטבת הכשר (ארטסקרול, פרק ח' הע' צ"ה), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י' סעי' כ"ב).

א) טוב טעם ודעת (ח"א סי' קל"ח ד"ה והנה זה"ל), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ל"ח, ולא הביא שום חולק) – "עי' בשו"ת טוטו"ד קמא סי' קל"ד בעובדא שחתכו בסכין בצלים ותבלין ובשר דגים למלאות דגים כנהוג ונתנו לתוך המולייתא חלבון ביצה ואח"כ נמצא בהחלמון קורט דם ורצה השואל לומר דהמולייתא לא נאסר בצונן אף שהי' בהם בצלים שהוא ד"ח ודוחקא כיון שבהבשר דגים ושאר דברים שנתנו לתוך המולייתא הי' רוב נגד הבצלים א"כ בטל חורפיה וכתב שהמורה טעה בזה דדוקא בלח בלח המתערב יפה או אף ביבש ברותחין דבטעם תליא מלתא והטעם מתערב ונבלל אז מהני אם הי' התפל רוב נגד החרף משא"כ ביבש ביבש בצונן דהחרפות של הבצלים עומד בעצמו ואין טעמו נבלל וע"י דוחקא שפיר בולע מהביצה שאצלו אף בצונן עיי"ש".

ב) בדה"ש (סי' צ"ה סעי' ג' בי' ד"ה ומכל, עמ' רצ"ט) – "ביד יהודה שכתב שיש לעיין לגבי ביצים שמערבים בהם מעט בצלים ודכים אותם ביחד ע"י סכין דיש לומר בזה ג"כ דעל ידי תערובת הביצים אין כח עוד בחריפות הבצלים לבלוע מהסכין אם דך אותם בסכין של חלב ורוצה לאוכלם בבשר וע"ש עוד מזה ולענ"ד קשה לשמוע שהחתיכות בצלים תפוג חריפותן מפני שהם מעורבים עם חתיכות של עוד מאכלים אף שהרוב הוא מהמאכל השני ולא סבר כן הרמ"א שבטלה החרפות אף מהדברים החרפים עצמם אלא בכגון תבלין שהם גרגרים קטנים ביותר של פלפלים וכדומה שבקליטת טעם מועט של המאכל שהם נתונים בו סגי להפיג חריפותם משא"כ בחתיכות בצלים כיון שאינם קטנים כל כך לא נראה שתפוג חריפותם".

1) מראי מקומות – פמ"ג (סי' ק"ח מש"ז ס"ק ה' ד"ה כתב, לשונו מובא לעיל).

ג) עי' סוף סי' ע', מים מעורב עם צלי. לשיטות ומראי מקומות.

ז] פירות חמוצים.

א. הלכה.

1. מחמיר – ארחות חיים (סי' ס', "ולפי דרכנו למדנו מזה שאם חתך בסכין של גוים שסתמו מלוכלך משמנונית של נבלות וטרפות שלהן דבר שיש לו חריפות כגון חציר ובצלים ושומים או פירות חמוצים כגון תפוחים וכיוצא בהן שאי אפשר לישראל לטועמו").

2. הו"ד בפוסקים – מחבר (סעי' ב'), "ופירות חמוצים ... דינם שוה לחתך בו צנון", לבוש (סעי' ד'), "פירות חמוצים כגון תפוחים וכיוצא בהן הוו דברים חריפים כמו שומים ובצלים", פוסקים.

ב. סכין בני יומו.

1. סכין של היתר.

א) מחמיר.

1) עי' חזו"א (יו"ד סי' כ"ג אות ה', או"ח סי' קי"ט ס"ק ט"ז ד"ה ובמ"ב) – לשונו מובא לקמן.

2) בדה"ש (ציונים ס"ק קכ"ו).

3) דבר חריף (פרק ב' סעי' ו', הע' ל"ג, פרק ו' סעי' ח', הע' ל"ד).

ב) במקום הפסד יש להקל.

1) חגורת שמואל (ס"ק כ"ג) – "בת"ח כלל ס"א כתב בשם או"ה דתפוחים חמוצים לא מיקרי דבר חריף וכתב הט"ז דבמקום הפסד יש לסמוך עליו".

2) פמ"ג (מש"ז ס"ק ט', סדר והנהגות השואל עם הנשאל באו"ה סדר ב' אות י') – "דבר ידוע בדבר חריף לא שייך ביה נטל"פ באינו בן יומו, גם לא אמרינן ביה נ"ט בר נ"ט דהתירא ... פירות חמוצים כמו פלוימ"ן וכדומה י"ל בהפסד ועמ"ש בפריי שם, וה"ה נטל"פ כה"ג".

3) פת"ת (ריש ס"ק ד').

ג) במקום הפסד קצת יש להקל.

1) יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ב, הארוך ס"ק כ"א) – "יש להקל במקום הפסד קצת".

ד) במקום הפסד מרובה יש להקל.

1) עי' חכ"א (כלל מ"ט סעי' ז') – "ובמקום הפסד מרובה אפשר דיש לסמוך אפילו בן יומו ולסמוך על הפוסקים דאפילו בדברים חריפים מותר נותן טעם בר נותן טעם".

בינת אדם (סי' מ"ט ד"ה ולפי) – "ואפשר דבמקום הפסד וסעודת מצוה גם כן יש להתיר אפילו בן יומו בסכין של בשר".
ה) "בדיעבד אין לחוש".

1) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח גבי הע' שס"ז).

2. סכין של איסור.

א) מחמיר – נראה מט"ז (ס"ק ט', לשונו מובא לקמן), פמ"ג (סדר והנהגות השואל עם הנשאל באו"ה סדר ב' אות י', לשונו מובא לעיל), חכ"א (כלל מ"ט סעי' ז', "אבל בסכין של איסור בו יומו אין להקל כלל").

ב) במקום הפסד יש להקל – נראה מהחגורת שמואל (ס"ק כ"ג), נראה מהפת"ת (ריש ס"ק ד').

ג) במקום הפסד קצת יש להקל – נראה מהיד יהודה (הקצר ס"ק כ"ב, הארוך ס"ק כ"א).

ד) במקום הפסד מרובה [בפסח] יש להקל – פמ"ג (או"ה סי' תמ"ז א"א סוף ס"ק ל"ג, "ובהפסד מרובה י"ל דפירות חמוצים לא מקרי חריף"), מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק פ"א, שעה"צ ס"ק קל"ג, "דבמקום ה"מ יש לסמוך על הפוסקים דס"ל דפירות חמוצים לא הוי בכלל דבר חריף").

1) שהם נראה אפילו בפסח, ואפילו בניי – כדאי בחזו"א (לשונו מובא לקמן), וכן העוז והדר (על המ"ב שם), ועי' דבר חריף (פרק ב' הע' ל"ג).

2) ממילא אין סתירה בין הפמ"ג כאן, ש"ל שמתיר בהפסד קצת. ופמ"ג באו"ה, שמצריך הפסד מרובה.

ג. סכין אינו בני יומו.

1. סכין של היתר.

א) במקום הפסד יש להקל.

1) ט"ז (ס"ק ט') – "ונראה דבמקום הפסד יש לסמוך על זה מטעם שכתבתי בסמוך בשם מהרא"י".

2) הו"ד במנחת יעקב (כלל ס"א ס"ק י"ז).

3) האלף לך שלמה (או"ה סי' רל"ב) – "פירות חמוצים דאין להם דין דבר חריף במקום הפסד".

4) חו"ד (חי' ס"ק ט') – "דשרי במקום הפסד".

5) בדה"ש (ס"ק מ"ז).

6) דבר חריף (פרק ב' סעי' ו', הע' ל"ג, פרק ו' סעי' ח', הע' ל"ד).

א. "אפשר אף קצת" – פמ"ג (מש"ז ריש ס"ק ט'), הו"ד בבדה"ש (ס"ק מ"ז).

ב) במקום הפסד מרובה יש להקל.

1) חזו"א (יו"ד סי' כ"ג אות ה', או"ה סי' קי"ט ס"ק ט"ז ד"ה ובמ"ב) – "ובמ"ב ... דבהפ"מ יש להקל וכדברי הט"ז יו"ד סי' צ"ו סק"ט, ואמנם הט"ז כתב מטעם שכתב מהרא"י, ואין דברי מהרא"י אלא בסתם כלים שאינם ב"י, ואין לאסור אלא אם נימא דכל

החריפים דינם כחלתית ובזה יש לנו צירוף דעת מהר"מ דצנון אינו כחלתית, ולפ"ז בידוע שהוא ב"י אסור אף קדם הפסח, ובפסח אף באינו ב"י אסור, ויש כאן ב' צדדים לאיסור דלמא צנון כחלתית ודלמא נט"ל בפסח אסור".

ג) מיקל.

1) חכ"א (כלל מ"ט סעי' ז', בינת אדם סי' מ"ט ד"ה ולפי) – "נראה לי דיש להקל בדברים שאינם חריפים וחמוצים הרבה אם חתכו בסכין שאינו בן יומו ולסמוך על הפוסקים דסבירא להו דאפילו בצנון אינו אסור רק דוקא בן יומו".

2) יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ב, הארוך ס"ק כ"א) – "ואם הכלי אינו ב"י אין להחמיר כלל".

ד) מראי מקומות – ערה"ש (סעי' י"ג, "עי' ט"ז סק"ט ומ"ש בסק"ח צ"ע דזהו לענין אינו בן יומו ודו"ק").

2. סכין של איסור.

א) במקום הפסד יש להקל.

1) נראה מט"ז (ס"ק ט', כדאי בבדה"ש ציונים ס"ק קכ"ז).

2) פמ"ג (סדר והנהגות השואל עם הנשאל באו"ה סדר ב' אות י') – "דבר ידוע בדבר חריף לא שייך ביה נט"ל פ' באינו בן יומו, גם לא אמרינן ביה נ"ט בר נ"ט דהתירא ... פירות חמוצים כמו פלוימ"ן וכדומה י"ל בהפסד ועמ"ש בפריי שם, וה"ה נט"ל פ' כה"ג".

ב) במקום הפסד וסעודת מצוה יש להקל.

1) חכ"א (בינת אדם סי' מ"ט ד"ה ולפי) – "ואפשר דבמקום הפסד וסעודת מצוה גם כן יש להתיר ... ובסכין של איסור שאינו בן יומו".

ג) מיקל.

1) נראה מהיד יהודה (הקצר ס"ק כ"ב, הארוך ס"ק כ"א).

ד) מראי מקומות – בדה"ש (ציונים ס"ק קכ"ז, "וצ"ע").

ד. ספק אינו ב"י.

1. כמו אינו בני יומו – בדה"ש (ס"ק מ"ז), דבר חריף (פרק ו' הע' ס"ח).

ה. להמתירין, האם צריך קליפה.

1. מחמיר – פמ"ג (מש"ז ס"ק ט', "לדידן אף במקונח בעי קליפה ועוד דקליפה אין הפסד והבן"), בדה"ש (ס"ק מ"ז, בי' ד"ה ופירות),

דבר חריף (פרק ו' סוף סעי' ח', סעי' ט', עי' פרק ב' הע' ל"ד ד"ה והנה).

ו. מראי מקומות.

1. ערה"ש (סעי' י"ג) – "ופירות חמוצים משמע מדברי רבינו הב"י בסעיף ב' דהוה דבר חריף וצ"ל שהם חמוצים ביותר דסתם פירות חמוצים כתפוחים ואגסים ושזיפין שקורין פלוימע"ן וקירסי"ן לא שייך לקרוthem דבר חריף אם לא כשהעמידם בחומץ".
(א) בדה"ש (ציונים ס"ק קכ"ג) – "ואולי הערוה"ש לא נודע לו מין תפוחים זה הנקרא תפוח חמוץ".
2. משיב דבר (ח"ב סי' כ"ה) – "דבר שהוא בטבעו חריף קצת עד שנאכל כמו שהוא, לכל הדיעות לא מיקרי חריף".

ח ציורים.

א. ג' דרגות.

1. ציורים בגמרא: כמו צנון, סילקא - אסור.
2. חריף גמור: כמו בצל, שום - מחמירים, ולפעמים בצירופים יש להקל.
3. מקצת חריף: כמו פירות חמוצים - מיקל במקום הפסד או ס"ס, ועדיין צריך קליפה.

ב. אננס (pineapple).

1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Is pineapple considered a חריף?

R' Y. Berkovits wrote: My feeling is that it is. However others disagree (including my household during a family discussion).

ג. אשכולית (grapefruit) - כמו פירות חמוצים.

1. מחמיר לכתחילה, בדיעבד אין לחוש – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' שס"ז).
2. מראי מקומות.

(א) רבבות אפרים (אסיפת יצחק כ"ו נסין תשס"ח) – "שאלה: האם אשכוליות נחשב דבר חריף, ומה הדין בתפוז. תשובה: יש מחמירים ואומרים שאשכוליות ותפוז זהב יש לזה דין כדבר חריף ויש מקילין".
(ב) הגר"א בנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ד נסין תשס"ח) – "שאלה: האם אשכולית או תפוז נחשב דבר חריף, לענין דיני איסור והיתר. תשובה: תפוז לא, ואשכולית היא מיין".

ד. אתרוג.

1. הוה דבר חריף – בית לחם יהודה (ס"ק כ"ד), פת"ת (סי' קכ"א ס"ק ט'), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רי"ז).
2. מראי מקומות – מג"א (סי' תמ"ז ס"ק ל"ג), בי"ד סי' קכ"ב שכ' בשם הרשב"א דאף אתרוג מקרי דבר חריף כ"ש בוסר שהוא חריף וצ"ע למעשה"), בית מאיר (על המחבר סעי' א'), חלקת יעקב (יו"ד סי' י"ט אות א').

ה. בארש"ט - כמו פירות חמוצים.

1. הוה דבר חריף – ט"ז (ס"ק ט'), בארש"ט נראה פשוט דמיקרי דבר חריף אפ"י אינו מחומץ הרבה"),
2. אם אינו יכול לשתותו חי, הוה חריף גמור – בית הלל (סי' צ"ה ס"ק א'), פמ"ג (מש"ז ס"ק ט'), חוו"ד (חי' ס"ק ט'), פת"ת (ריש ס"ק ד', "פמ"ג"), ערה"ש (סעי' י"ג), ובארש"ט שעושיין ברוסיה מסובין עם מים דהוה דבר חריף [ט"ז שם] וזהו כשהוא מחומץ הרבה שא"א לשתותו חי בלי עירוב מים אבל סתם בארש"ט המורגל אינו דבר חריף [בה"י ופמ"ג שם].
3. ושיכולין לשתותו חי.
(א) הוה כפירות חמוצים, הפסד [קצת] מיקל – פמ"ג (מש"ז ס"ק ט'), "כפירות חמוצים דמי ובמקום הפסד שרי", חוו"ד (חי' ס"ק ט'), "דשרי במקום הפסד", פת"ת (ריש ס"ק ד', "פמ"ג"), יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ב, הארוך ס"ק כ"א, ריש ס"ק כ"ב, "יש להקל במקום הפסד קצת").
(ב) אינו נחשב חריף – בית הלל (סי' צ"ה ס"ק א').
(ג) מיקל באינו ב"י – יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ב, "אין להחמיר כלל").
4. אם הוא מלובן בביצים שוב לא הוה ד"ח – פמ"ג (מש"ז ס"ק ט'), "ומה שטורפין הבארש"ט בביצים ללבנו וכדומה יראה כל שממתיק טעם החריפות לא חשיב חריף", חוו"ד (חי' ס"ק ט'), "שוב לא הוה דבר חריף", פת"ת (ריש ס"ק ד', "פמ"ג").
5. והכל לפי ראות עיני המורה – פמ"ג (מש"ז ס"ק ט'), "והכל לפי ראות עיני המורה", פת"ת (ריש ס"ק ד').

ו. בצלים (onions)

1. דבר חריף – מחבר (סעי' ב'), פוסקים.
2. אחר בישול - ע"י לעיל.

ז. בצלים קטנים.

1. מראי מקומות – מעדני השלחן (ס"ק ל"ה, לשונו מובא לקמן), דבר חריף (פרק ב' הע' ד', לשונו מובא לקמן).
- (א) פת"ת (ס"ק ג') – "בכתבי הרב הגדול מהר"ר דניאל זצ"ל כתב נראה דהני בצלים כשהם קטנים אינם חריפים כ"כ ואם חתכם בסכין שאינו בן יומו יש להקל במקום הפסד".
(ב) זבחי צדק (ס"ק כ"ו), כה"ח (ס"ק ל"ט) – "פת"ת ... והיינו בצלים שעדיין לא נגמר בשולם אבל יש מין בצלים שהם קטנים כברייתן אלו הם חריפים אחר גמר בשולם".

ה. בצל ירוק (scallions).

1. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ב הע' צ"ה, מטבח הכשר פרק ח' הע' ע"ו).
 (א) מעדני השלחן (ס"ק ל"ה) – "ובצלים. היינו בצלים גדולים שקורין בצל יבש, שהם חריפים הרבה, אבל בצלים קטנים, אינם חריפים כל כך, ואם חתכן בסכין שאינו בן יומו, יש להקל במקום הפסד. ונראה דכוונתו על הבצלים עם העלים הירוקים (גרינע ציבלאך) דידוע שהם לא חריפים הרבה".
 (ב) דבר חריף (פרק ב' ס"ק ד') – "עיינן פתחי תשובה ... ועיינן כף החיים ... ובספר מעדני השולחן שם ס"ק ל"ה מפרש כוונת הפת"ש לבצל ירוק שידוע שאינם חריפים הרבה, שבהם מקיל הפת"ש כשנחתכו בסכין שאינו ב"י, וזה דלא כהכה"ח הנ"ל [וצ"ע מש"כ שם דכ"נ מדברי ה"ח ודו"ק]. וכן ראיתי שפירש בספר מקראי קודש 'פסח' ח"א סי' פ' אות ג'. אך לדינא צ"ע אם להקל בבצל ירוק, ובפרט לפי מה דחזינן דהרבה דברים יש שאינם חריפים ביותר אלא חריפים קצת ולא הקילו בהם אלא בדיעבד במקום הפסד בסכין שאינו בן יומו וכדלהלן סעיף ו', ולפ"ז לכא' ה"ה בצל ירוק אין להקל בו בסכין בן יומו, וכן בסכין שאב"י לכאורה אין להקל בו אלא במקום הפסד בדיעבד כשנתערב במין שכנגדו. וה"ה יש לדון לפ"ז בבצלים קטנים שלא גמר בישולם דאם הם חריפים קצת אין להקל בהם כשנחתכו בסכין בן יומו, אלא כשנחתכו בסכין שאינו ב"י בדיעבד במקום הפסד. אמנם בספר מקראי קודש שם מצדד להקל בבצלים ירוקים בנידונו שם שטגנו בצלים בשמן במחבת של חמץ שלא נשתמשו בה כמה חדשים, ואח"כ נתנו חלק מהבצלים והשמן בקדירה אחרת, אך הבצלים היו חדשים והם הירוקים שאינם חריפים כל כך, וכתב דלכאורה יש לדון שאין זה דבר חריף וממילא יש כאן תרתי לטיבותא, נ"ט בר נ"ט וגם נוטל"פ ומותר גם בפסח, ועיינן לעיל בפתיחה ענף ו' שהבאנו דבכמה דברים הקילו הפוסקים בד"ח היכא דיש עוד צדדים להקל, וצירפו שיטות הפוסקים דגם בד"ח שרינן נ"ט בר נ"ט וכן השיטות דלא אמרינן חורפיה משוי לשבח בשאר דברים חריפים חוץ מחילתית".

ט. דגים מלוחים – רמ"א (סעי' ב').

1. כשהן מלוחים ביותר – ש"ך (ס"ק ט"ז, "וצ"ל דהמחבר מיירי כשהם מלוחים ביותר דאז אגב חורפיה דמלח ודוחקא דסכינא בלעי טפי אבל משום מעט מלח לא חשיבי חריף"), חו"ד (ח' ס"ק י'), בדה"ש (ס"ק מ"ח, "כגון הערינ"ג").
 2. חכ"א (כלל מ"ט סעי' ו') – "הא דדגים מלוחים נקרא חריף דוקא (הערינג) אבל שאר דגים שנמלחו לא מקרי חריף".
 3. ערה"ש (סעי' י"ד) – "וכתב רבינו הב"י דדגים מלוחים שוה לחתך בו צנון עכ"ל ולפ"ז בהערינ"ג שלנו אם חתכו בסכין של איסור כדי נטילה ודאי אסור ולדעת רבינו הרמ"א יש לאסרו כולו לכתחלה ... וצ"ל דכאן מיירי במלוחים ביותר דאז אגב חורפא דמלח ודוחקא דסכינא בלעי טפי [ש"ך סקט"ז] ואיך שהוא אין לאסור בהערינג ושאר דגים מלוחים יותר מכדי נטילה אף שלא במקום הפסד מרובה וכן מחלב לבשר או להיפך אבל שריית מי הערינג שקורין ליא"ק הם עזים ביותר ודינם כדבר חריף כשבשלוה וכ"ש דחומץ הוה דבר חריף ולימענעס הוה חריף וכן זיתים הכבושים הוה דבר חריף דהם חריפים כבצלים [או"ה סל"ח אות ט'] וכ"ש מי לימענעס ומי זיתים הכבושים הם חריפים הרבה".
 4. חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות ס"ג) – "ועיינן ש"ך ... דהיינו שמאל"ץ הערינ"ג, (ובזמנינו יש לברר אם הדרך למלוח העריג כ"כ חזק כמו מקדמת דנא)".
 5. הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רי"ז) – "האם דג מלוח (הערינג) נחשב לדבר חריף. תשובה: כן, אפילו אם יכול לאוכלו בפני עצמו".

י. זיתים (olives)

1. מראי מקומות – ש"ך (ס"ק כ'), מג"א (סי' תמ"ז ס"ק ל"ג, "וצ"ע למעשה דהא בס"ח ס"ל דזיתים הוי דבר חריף"), מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק פ"ט, ס"ק צ', סי' תמ"ג ס"ק י"א), מגילת ספר (אות ג' ס"ק ג'), דבר חריף (פרק ב' סעי' ח'), מעדני אשר (פר' נח תשע"א עמ' ג'), מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק ח' הע' ע"ט).

יא. חריי"ן (horseradish).

1. דבר חריף – רמ"א (סעי' ב', "ותמכא שקורין קריי"ן"), מ"ב (סי' תנ"א ס"ק ק"ב), ערה"ש (סעי' י"ג).
 2. מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק ג').
 (א) בדה"ש (ס"ק מ"ה) – "ותמכא שקורין קריי"ן. ואצלנו נקרא חריי"ן".
 (ב) להניח כף בשרי בתוך חריי"ן: מצד כבוש - עי' סי' ק"ה סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

יב. יבש: דבר חריף יבש.

1. מיקל, סגי בהדחה.
 (א) עי' ש"ך (ס"ק י"ז) – "וכל דבר חריף יבש מותר בהדחה".
 (ב) פר"ח (ס"ק י"ד) – "כתב האיסור והיתר הארוך [שם] דכל דבר חריף יבש מותר בהדחה".
 (ג) בית לחם יהודה (ס"ק ט"ז).
 (ד) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י"א).
 (ה) באה"ט (ס"ק י"א).
 2. מחמיר, כמו כל דבר חריף.
 (א) רמ"א (תורת חטאת כלל ס"א סוף דין ז', עי' סעי' ב').
 (ב) מנחת יעקב (כלל ס"א ס"ק כ"ה) – "אין לזוז מפסק הרב ולחוש להחמיר".

ג) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ז) – "וכן הלכה וכמו שכתב בתורת חטאת שם והמנחת יעקב אות כ"ה פסק כן להלכה".
 ד) חו"ד (חי' ס"ק י"א) – "וכן עיקר".
 ה) בדה"ש (ס"ק נ"ב, בי' ד"ה כלים) – "ונראה שיש להחמיר כדבריהם".
 ו) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י' סעי' י"ט).

3. מראי מקומות – חזו"א (או"ח סי' קי"ט ס"ק ט"ו ד"ה ותבלין).

א) דגול מרבבה (על ש"ך ס"ק י"ז) – "צ"ל הא דתבלין נאסרין במדוכה וסתם תבלין יבשין היינו משום דמדוכה יש תרי טעמי לאסור חריפות המדוכה שהיא כבית שאור שחמוצו קשה כמבואר שם באיסור והיתר הארוך וחריפות התבלין".

ב) בית מאיר (על ש"ך ס"ק י"ט) – "מסיק א"כ ה"ה הכא. נ"ב א"י למה שמסיק ס"ק י"ז להתיר זנגוויל יבש אפילו נחתך ודאי בסכינים אב"י א"כ מ"ש פלפלים יבשים ועכצ"ל דמירי כשנדוכו הפלפלים בתערובות דבר לח דומיא דנעשה המדוכה תחלה של בשר ע"י דיכה של בשר בתערובת פלפלין".

ג) מהרש"ם (ח"ב סי' ק"פ במפתחות) – "ולשי' הש"כ סי' צ"ו סקי"ז בדבר יבש ל"מ חריפות ודוחקא כלל וע' בדג"מ ופמ"ג שם".

ד) ערה"ש (סוף סעי' י"ד, סעי' ט"ו, סעי' ט"ז) – "כתב רבינו הב"י סעיף ג' תבלין שנדוכו במדוכה ... אמנם י"ל דמכאן אין ראייה חזקא דכתישה גריעא מדוחקא דסכינא דמתוך שכותשין הרבה פעמים מוציא הבלע וגם בהכרח להיות קצת לחלוחית כמו שהחוש יעיד על זה משא"כ בסכיך ועוד דבמדוכה יש תרי חורפי חורפת התבלין וחורפת המדוכה עצמה שמתוך שכותשין בה תדיר יש בה חריפות הרבה וזה לא שייך בסכיך".

יג. **כרוב חמוץ** (sauerkraut).

1. כמו מי לימוני"ש – רמ"א (סעי' ד'), ט"ז (ס"ק י"ב).
2. אינו דבר חריף – ערה"ש (סעי' י"ג, "וקרוי"ט ... נראה בחוש שאין בהם חריפות כלל").
3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שכ"ג).

יד. **כרישין** (leeks).

1. דבר חריף – מחבר (סעי' ב'), פוסקים.
2. בדה"ש (ס"ק מ"ד) – "וכרישין. ראיתי במילונים שהוא מה שקורין בלע"ז ליק"ן".

טו. **לימוני"ש** (lemons).

1. דבר חריף – מחבר (סעי' ד'), פוסקים.
2. מראי מקומות – ש"ך (ס"ק כ').

טז. **מלפפון חמוץ** (sour cucumbers).

1. אינו דבר חריף – ערה"ש (סעי' י"ג, "ירקות חמוצים כמו אוגערקע"ס ... נראה בחוש שאין בהם חריפות כלל").
  2. דבר חריף – הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רי"ז).
  3. מראי מקומות – דעת תורה (ד"ה וראיתי, עמ' רס"ד), דבר חריף (פרק ב' סעי' י"ג), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות כ"ה).
- א) פסקי בושם (פרק כ"ד סעי' ל"א) – "במלפפון חמוץ תלוי בכל פעם לפי המציאות, כי יש כאלו שקיים בהם חריפות ויש שאינם חריפים".
- ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ר"א) – "שאלה: האם מלפפון חמוץ נחשב כדבר חריף שאפילו בדיעבד יאסר. תשובה: אינו יודע".

4. צנצנת של חמוצים (pickle jar) – הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קונ' יד דודי עמ' קל"א אות ד', דפו"ח עמ' קפ"ג אות ד').

א) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שכ"ח, עמ' שנ"ח, מטבח הכשר עמ' ר"כ) –

When removing a pickle from a pickle jar, one should be careful not to create a problem of baser b'chalav. Often one inserts a meat fork or knife into the jar in an attempt to remove a pickle and is unable to extricate the pickle from the jar. The pickle thus remains in the jar pierced in many spots by a meat fork. Subsequently, someone else may remove the pickle and eat it during a dairy meal or someone may cut the pickle with a dairy knife.

יז. **סילקא בזמנינו**.

1. פמ"ג (שפ"ד ס"ק א') – "סילקא. הוא תרדין. ש"ך. והפ"ר"ה כתב באות א' שקורין אסילקא"ס ולא אסירי משום דחריפי אלא משום שיש בטבעם כח המושך. עיין ערוך ערך סילוק [בבא] מציעא קי"ד א' פסחים קי"ד עבודה זרה כ"ה פרש"י תרדין ועם כל זה לא ידענא מהו ולא ראיתו עד הנה".
2. ערה"ש (סעי' ו') – "ודע דסילקא הוא תרדין ואין ידוע מין זה במדינתנו".
3. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' כ"ה ד"ה מה) – "ומה שרוצה לידע מהו סילקא הנה ברש"י ברכות דף ל"ה פ"י שהוא תרדין וכן הוא בש"ך יו"ד סימן צ"ו סק"א אבל מה זה לא ידוע לנו ועיין בפמ"ג בשפ"ד שם שגם הוא לא ידע. וכן רוב המינים שנזכרים בש"ס לא ידוע פירוש הדברים וצריך על זה קבלה איש מפי איש שיראה על כל דבר שזה הוא מין זה וזה הוא מין זה. ולמעשה אינו נוגע כ"כ".

4. חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות ס"ב) – "ועיין פרי מגדים (משבצו"ז סק"א) שכתב שלא ידענא מהו סילקא ולא ראיתו, ואמר הרב שבירושלים נתקבל דזהו הנקרא שפינא"ט".
5. בדה"ש (ס"ק ג', ציונים ס"ק ה') – "ולא ידעתי מהו".

יח. פירות המוצים - נכתב לעיל.

יט. צנון לבן (white radish).

1. מיקל.

א) הגר"ח מוואלאזין זצ"ל (מקור ברוך ח"ג עמ' תקפ"ג) – "ופעם סיפר הגאון הנזכר (הגר' אליהו גולדברג) לאבא מרי (הערוך השולחן) מה שראה בענין כזה מדרכי ההוראה (לחפש ולתור ככל האפשר אחר מקור הדבר) לרבו הגאון רבי חיים מוואלאזין, והספור יקר ונרגש ומצוין מאוד, ואספר אותו במלואו: פעם אחת - החל הג"ר אליהו את ספורו - ישב רבו הגאון רבי חיים אל השלחן, וסביביו עוטרם אותו הרבה מתלמידיו הגדולים, אשר במשך הימים האירו את שמי עולם התורה ויהיו למאורות גדולים בישראל (וקרא בשם איזה מהם: רבי טעבלי ממינסק, רבי יוסף מסלוצק, רבי יעקב מקארלין, ועוד), ושוחחים ומתענינים בענין אשר לפניהם; והנה אשה אחת באה 'בשאלה', כי הכינו צנון בשומן, ואח"כ נודע, כי הסכין שחתכו בו הצנון הי' של חלב. ויחשב רבי חיים רגע קל וישאל להשואלת, מן איזה מראה מבחוץ הי' הצנון, ממראה שחור או ממראה לבן, ותען האשה - ממראה לבן; ויען רבי חיים, אם כן, כשר הצנון לאכילה. ותלך לה השואלת. והתלמידים משתאים ומשתוממים ... דעו לכם, בני, כי מקובל אנכי מרבינו הגדול הגר"א, והוא גם פקד עלי לנהוג כן, שלא אבטל דעתי בהוראה מה שנראה לי לודאי ולכרוך ... אך עם כל זאת - הוסיף רבינו הגדול להורות לי - עם כל זאת עלי להיות מתון וזהיר מלעבור על דעת השו"ע ועל פסקיו, וכאשר יבא לידי מקרה כזה בהוראה שדעתי נוטה מאחר פסק השו"ע - אשתדל ואתיגע לתור ולחפש אחר איזה פתח ואמתלא, אף כי קלים ורפויים, ולומר, שלאופן כזה, או למצב ולמקרה כזה כאשר בהוראה זו שאנו דנין עליה, לא כיון השו"ע. וכי בתנאים כאלה בענין הוראה זו שלפנינו לא הי' השו"ע פוסק כמו שהוא פוסק עתה; ובזה אקיים גם פסק השו"ע גם דעתי אני, ונצדק קודש ... כי השו"ע תופס בדעה זו, שהצנון מתייחס למינים חריפים, ובהיות כן, היתה דרושה לשאלה זו לצאת באיסור אך אני דעתי נוטה בהחלט לדעת אלה הפוסקים שהצנון איננו נחשב למינים חריפים ... ולכן צריכה שאלה זו לצאת בהיתר ... ראיתי בספרי חוקרי תכונת האדמה בארצות שונות, כי בארץ ישראל תוציא האדמה צנון רק ממראה שחור מבחוץ, והיודעים יודעים, כי הצנון ממראה שחור טעמו יותר חריף ממראה הצנון שממראה לבן ... ובעל השו"ע, כנודע חי בארץ ישראל, בעיר צפת, ושם כתב ספרו, וכמובן, כל מחבר כמשתענין בעניני טבעי ארצות, לוקח למשל טבע ארצו שלו ... כי בזה שתפס השו"ע את הצנון לדבר חריף כיון להצנון הגדל במקומו, בא"י, שהוא ממראה שחור והוא חריף ביותר, ולא כן הצנון ממראה לבן, שחריפותו קלה וקלושה בערך - בכזה מודה גם השו"ע שאיננו מתייחס למינים חריפים; ובמקומותינו, כנודע, גדלים אלו ואלו, לבנים ושחורים, ועל כן שאלתיה להשואלת למראה הצנון, וכשהשיבה שהוא ממראה לבן, הוצאתי להיתר ... ומאז הולכים בשיטתו ובדרכי הוראה זו כל תלמידיו, ואני בתוכם. ומכ"ש שאין אנו אחראין לבטל דעתנו ולקבל תולדות מחודשות מגבובי חומרות שאחר השו"ע, והנוהג כן אינו חס על ממונם של ישראל, ולא יהא חלקו עמו".

1) מש"כ "אך אני דעתי נוטה בהחלט לדעת אלה הפוסקים שהצנון איננו נחשב למינים חריפים". צ"ע, שהגמרא מפורש שצנון הוי דבר חריף. אולי י"ל, לענין מחליא ליה לשבח. וצ"ב.

2) חלקת יעקב (אה"ע סי' ל"ג אות ב') – "מעשה מספר מקור ברוך, אודות הגאון ר"ח מוואלאזין לענין צנון שחתכו בסכין של חלב לאכלו בשומן, והתיר, אף דבשו"ע פסקינן דצנון מקרי חריף ואף אינו בן יומו אסור, התיר מטעם שזה דווקא בצנון שחור, ובעל השו"ע הי' חי בצפת שבשם גדלים צנון ממראה השחור שהם חריפים מאד, ובמקומנו גדלים שחורים ולבנים, וממין לבנים לא מקרי חריף ומביא בזה מעשה ארוכה. ואני לא מאמין במעשיות כאלו - ולפע"ד אסור להאמין, כי בזה נותנים יד לעקור כמה פסקי שו"ע, אשר כל אחד באמתלא קצת ילך נגד השו"ע והפוסקים קדושים, אשר קבלנו על עצמנו לפסוק כמותם - ושרי לי מארי' להמקור ברוך שהעתיק מעשה כזו ולאמר בר בר רב אשי חתם עלי'. ושאלה הלזו נפסקה גם בספר בית מאיר להיתר, יען כי סכין חלב על הרוב לא נשתמש בכ"ר, וסמכינו על הפוסקים דלא הוי חריף אלא קורט של חליתית, אבל לא מטעמי' המובא בהמעשה - וכי אצלנו השו"ע רק הב"י שחי בצפת שבשם גדלים רק צנון שחור, הלא אצלנו גם הרמ"א הוא העיקר, אשר קבלנו על עצמנו לפסוק כמותו, והוא חי בפולני' וסה"ת חי באשכנז - יאמין לי ידידי יקירי אשר אני כותב זאת מאהבתו לכה"ת, ולו ישמע לעצתי, ישמיט עמוד זה ולא יפיץ מעשה הלזו חוצה. זה לא כבר הי' לי וכוח גדול, עם איש מכונה עוד בשם דתי, ולעג עלי על פסקי שפסקתי לו על כלי ברזל שנבלע בו איסור, לגעלו, ולעג עלי באמרו, לפי ידיעתו בחכמת המדע, אי"א בשום אופן שבעולם שכלי ברזל יקבל איזה בליעה לעצמותה - ומאד צריך להיות לעינינו מאמר חז"ל, חכמים הזהרו בדבריכם".

2. בהפסד מיקל.

א) ערה"ש (סעי' י"ג) – "ובילדותי שמעתי מאחד הגדולים שגאון אחד הקיל ברעטי"ך שקליפתו לבנה ואמר שאותו שקליפתו שחור הוא חריף ביותר והחוש מעיד כך ואמר שהרעטי"ך הגדילים בא"י ובבבל כולם קליפתן שחורה ומרים הרבה ואפשר לסמוך ע"ז במקום הפסד".

3. מחמיר.

א) עי' דרכ"ת (ס"ק א') – "ערוך השלחן ... ולמעשה צ"ע אם יש לסמוך ע"ז אפי' במקום הפ"מ כי מסתימת הפוסקים שדרו במדינותנו ששכיח טובא גם הרעטי"ך שקליפתו לבנה וכתבו כולם בסתמא דצנון הוי ד"ח ולא כתבו דוקא אותו שקליפתו שחורה משמע דס"ל דכל צנון יש לו דין ד"ח והדבר מוכרח לענ"ד דאם נימא דהדבר תלוי בחריפות החזק דוקא מדוע לא נקטי חזרת שהוא חריף יותר מצנון ובע"כ שצנון יש לו בטבעו זה הכח שמשכיח הטעם אע"פ שאינו חריף כ"כ ואולי הוא כיון דהטעם דצנון מפליט הטעם של הסכין הוא משום שיש לו כח המושך כמ"ש הרשב"א בתוה"ב גבי סילקא א"כ י"ל דגם אם אין מרגישין החריפות כ"כ מ"מ

מעט החריפות שבו יש לו כח המושך כמו הצנן שקליפתו שחורה יהי' איך שיהי' אין לנו לחדש קולא חדשה מה שלא נמצא זכר ממנה בשום פוסק ועי' בדברינו להלן (בס"ק שאח"ז ובס"ק ל"ט) וצ"ע".
 (ב) שיח יצחק (סי' ת' ד"ה והנה היום) – "יש לחזק דברי הדרכי תשובה, דעיינ ...".
 (ג) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קוני' יד דודי עמ' קל"ג אות י"ט, דפו"ח עמ' קפ"ה אות י"ז).

Are radishes (black, **red** and white) a דבר חריף? They all are.

(ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שכ"ב, עמ' של"ב).

4. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ב', וצ"ע"), דבר חריף (פרק ב' הע' ג'), ר"י פריינד (קובץ בית ועד לחכמים ח"ג סי' מ"ח, עמ' ר"צ).

כ. צנונות הקטנים שטעמם מתוק.

1. מראי מקומות – שיח יצחק (סי' ת').

כא. צנון עם מלח.

1. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק א').

כב. שום (garlic).

1. דבר חריף – מחבר (סעי' ב'), פוסקים.

כג. שזיפים חמוץ (sour plums) – כמו פירות חמוצים.

1. יש להקל במקום הפסד – פמ"ג (סדר והנהגות השואל עם הנשאל באו"ה סדר ב' אות י', "פירות חמוצים כמו פלוימ"ן וכדומה י"ל בהפסד ועמ"ש בפריי שמ").

2. מראי מקומות.

(א) או"ה (כלל ל"ח סעי' י"ד) – "ומיהו הני אגסים ותפוחים יבשים חתוכין אפי' הפלוימ"ן בל"א שמביאין הא"י חתוכין יבשים לשוק נוהגין לאוכלן ואפי' בלתי הדחה כלל ואף על פי שאף ברטיבתה הן חריפין קצת ושמא הטעם מאחר שאין חריף כ"כ להפליט טעם הסכין ואין אלא מטעם השמנונית בעין שעליו אותה השמנונית אינה אוסרת אלא קליפה האגסה ראשונה דמה שעתיד להתקנח ממנו מתקנח בפרי ראשון ומאחר שרובם כשרים והוא דבר יבש הן בטלין ברוב כדמסיק מהר"ם גבי חלב שכל דבר שהצריכו חכמים קליפה אם אין מכיר החתיכה חד בתרי בטיל".

כד. תפוזים (orange) – כמו פירות חמוצים.

1. מחמיר לכתחילה, בדיעבד אין לחוש – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' שס"ז).

2. מיקל – הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ד נסין תשס"ח, "שאלה: האם אשכולית או תפוז נחשב דבר חריף, לענין דיני איסור והיתר. תשובה: תפוז לא, ואשכולית היא מיץ").

3. מראי מקומות – רבבות אפרים (אסיפת יצחק כ"ו נסין תשס"ח, "שאלה: האם אשכוליות נחשב דבר חריף, ומה הדין בתפוז". תשובה: יש מחמירים ואומרים שאשכוליות ותפוז זהב יש לזה דין כדבר חריף ויש מקילין").

כה. תפוחים חמוצים (sour apples) – כמו פירות חמוצים.

1. יש להקל במקום הפסד – ט"ז (ס"ק ט').

2. מחמיר לכתחילה, בדיעבד אין לחוש – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' שס"ז).

3. מראי מקומות – או"ה (כלל ל"ח סעי' י"ד, לשונו מובא לעיל), ערה"ש (סעי' י"ג, לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ציונים ס"ק קכ"ג, לשונו מובא לעיל).
 (א) הכללים: עי' לעיל.

תבלינים.

כו. יבש.

1. עי' לקמן, סעי' ג'.

כז. זנגביל (ginger).

1. מיקל – עי' ש"ך (ס"ק י"ז, "דאין להחמיר כ"כ בזנגביל"), הו"ד במג"א (סי' תנ"א ס"ק ל"א, "ובש"ך בי"ד סי' צ"ו כתב די"א דזנגביל לא מקרי דבר חריף דלא כת"ח ע"ש").

2. מחמיר – תו"ח (כלל ס"א דין ז'), מנחת יעקב (כלל ס"א ס"ק כ"ה), א"ר (סי' תנ"א ס"ק ל"ג, "בדין דזנגביל העליתי בספרי שם זהו חריף כתורת חטאת, והש"ך ומהר"א שטיי"ן לא ראו במרדכי ובאגודה [ברכות סי' קכט] ור"ן פרק כיצד מברכין והוכחתי כן שם בראיות בבירור"), מ"ב (סי' תנ"א ס"ק צ', "זנגוויל [שהוא דבר חריף]").

3. בשעת הדחק – ערה"ש (סעי' ט"ז, "יש פוסקים דס"ל דזנגבילא לא הוה דבר חריף כלל [עי' ש"ך סקי"ח] ויש לסמוך עליהם בשעת הדחק").

4. דעת הח"א.

- (א) חכ"א (כלל מ"ט סעי' י') – "ועיין במנחת יעקב כלל ס"א ואלהיו רבא בסימן תנ"א דזנגביל מקרי חריף כדעת רמ"א בתורת חטאת ודלא כש"ך ס"ק י"ז".
- (ב) ח"א (כלל קכ"א סעי' ל') – "זנגביל שחתכו בסכין של חמץ אינו בן יומו או שדכו במדוכה של חמץ קודם פסח, אף על גב דהוי חריף, כיון דזנגביל יש אומרים דלא הוי דבר חריף כמש"כ המ"א ס"ק ל"א, אם כן יש להקל על כל פנים בתערובות".
5. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק נ"ב), מגילת ספר (אות ג' ס"ק ד').

כח. מלח.

1. דבר חריף – ש"ך (ס"ק י"ח, סי' צ"ה ס"ק כ"ה, "וה"ה מלח"), פר"ח (ס"ק ט"ו), חגורת שמואל (סי' צ"ה ס"ק ל"ה), פמ"ג (סי' ס"ט מש"ז ס"ק כ"א ד"ה עובדא), חכ"א (כלל מ"ט סעי' א', סעי' ו'), גליון מהרש"א (סי' צ"ה על רמ"א סעי' ב'), בדה"ש (ס"ק נ"ד).
2. מראי מקומות – דגול מרבבה (סי' צ"ה תנינא על הש"ך ס"ק כ"ה, סי' ס"ט תנינא על הש"ך ס"ק ס"ח), יד יהודה (הארוך ס"ק ב'), דרכ"ת (ס"ק נ"ד), חזו"א (או"ח סי' קי"ט אות ט' ד"ה יש), מגילת ספר (אות ג' ס"ק א').
- (א) מג"א (סי' תנ"א ס"ק כ'), ס"ק ל"א – "דמלח לא מיקרי דבר חריף אא"כ מלוח ביותר דלא כע"ש".

כט. פלפלין חריפים (pepper).

1. דבר חריף – מחבר (סי' ק"ג סעי' ו'), גליון מהרש"א (סי' צ"ה על רמ"א סעי' ב').
2. מראי מקומות – ש"ך (ס"ק י"ט).

משקה.

ל. ציר (brine).

לא. חומץ חזק (strong vinegar).

1. דבר חריף.
- (א) מג"א (סי' תמ"ז ס"ק כ"ח) – "אם עמד בכלי חמץ אפ"ל אינו ב"י ושהה בתוכו כדי שיתנו על האור וירתיה אסור מדינא כמ"ש בי"ד סי' ק"ה ואף שהש"כ כ' שם דגם בחומץ בעינן מע"ל, אין להקל נגד הש"ע דהא במשנה ספ"א דמעשר ופ"ג דשבת מדמה חומץ לציר דשניהם חריפים ואף על גב דבסי' ק"ד כתב דגם בחומץ בעי' מע"ל נ"ל דמירי בחומץ שאינו חזק כ"כ וכ"מ מפרש"י ותו' שם דמירי בחומץ שכר ע"ש ווה"ה בחומץ יין שאינו חזק כ"כ לא מקרי דבר חריף".
- (ב) מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק ע"א) – "דבחומץ בעינן ג"כ מעל"ע ואז אפילו אינו ב"י אסור דחורפיה משוי ליה לשבח".
- ג) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רי"ח).
2. מיקל, שאינו מחליא לשבח.
- (א) חזו"א (או"ח או"ח סי' קי"ט ריש אות י"ג) – "במ"ב ס"ק ע"א כתב דעת אחרונים דחומץ אינו כציר כדעת הש"ך דלא כמ"א, ואינו מפליט מן הכלי בפחות ממעל"ע, וסיים דאם שהה מעת לעת אסור אפ"ל אין הכלי בן יומו דחורפי' דחומץ מחליא ליה לשבח, ואין לזה מקור דהא המ"א דיהיב לחומץ דין ציר לאסור בכדי שיתן עה"א וירתיה, לא יהיב ליה דין חריף לאסור באינו ב"י, וכן הש"ך מתיר בציר באינו ב"י, ונהי דבציר יש מאחרונים שדעתם דהוי חריף לאסור אינו ב"י וכמש"כ לעיל סק"ט, מ"מ בחומץ אי נקטינן שאינו אוסר רק במעל"ע מנ"ל דאוסר אינו ב"י, והרי יש פוסקים דדוקא חלתית מחליא לשבח אבל לא צנון וזו דעה קמייתא ביו"ד סי' צ"ו ס"א דדוקא סכין ב"י, ואף לה"א דגם צנון הוי דבר חריף שהרי בולע מחמת חריפותו מהסכין, עדיין ליכא למיליף חומץ, וכיון דהמ"א נקט בפשיטות דאינו ב"י מותר מנ"ל להחמיר נגד המ"א. ולענין נ"ט בר נ"ט...".
3. מראי מקומות – מגילת ספר (אות ג' ס"ק ב').
- (א) עי' סי' ק"ה סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

לב. יין שרף (whiskey).

1. דבר חריף – ט"ז (סי' תמ"ב ס"ק ד', "במקומות שמבשלין המע"ד בכל השנה ביורות שעושין בו יין שרף דהוי דבר חריף וחזק ונ"ט לשבח במע"ד כידוע וא"כ לא מהני מה שאינו ב"י"), מ"ב (סי' תמ"ב ס"ק כ"ה).
2. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק מ'), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רי"ח).

לג. שמן זית.

1. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ס"ה), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רי"ח).
2. עי' סי' ק"ה סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

לד. יין.

1. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק מ"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ב הע' ק"י, מטבח הכשר עמ' רי"ח).

ט [תבלין במדוכה - סעיף ג']

א. דין אינו בני יומו.

1. עי' לעיל.

ב. דבר חריף יבש.

1. ע"י לעיל.

י. חתך צנון בסכין של בשר "על גבי כלי" חלבי.

א. דין הצנון.

1. מיקל [חוץ במדוכה, "דשאני דיכה דאית ביה דוחקא יתירא". ע"י בדה"ש (ציונים ס"ק י"ט)].
 (א) ס' יהושע (פסקים וכתבים סי' קכ"ב) – "על שאלה המצויה בכל יום, שחותכין על דולבקי בשר, בצלים בסכין של חלב. ויש להסתפק אם החתך שלמעלה מיקרי דוחקא בהבצל לדולבקי, ותהיה הסכין והקערה והבצל טריפה, דלא אמרינן נ"ט בר נ"ט בדבר חריף. או דאמרינן דזה לאו דוחקא מיקרי, כיון שאין כאן דחק למטה מהחידוד שלמעלה, רק בצדדים שייך דוחקא בכה"ג, או אם יכתוש במכתשת אז יש דחק גם למטה, ולא בכה"ג. ובאמת נראה מסברא דבבחיכות סכין לא שייך לומר שדוחק הבצל למטה להדולבקי או להקערה. אף לענ"ד ראייה..."

(ב) שבט הלוי (מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ל"ה אות ט') – "אם חתך בצל בסכין בשרית ע"ג צלחת חלבית הבצל (שדינו כבשרי) והצלחת מותרים".

2. מחמיר.

(א) חכ"א (כלל נ"ו סעי' ב') – "ונראה לי דאם חתך עליו הערינג ואוגרקעס חמוצים אפילו דיעבד אסור דדוחקא דסכינא וחורפא דמליח מפליט מן הכלי על כל פנים במקום החתך ואף ששמעתי שמקילין בזה שאומרים דזה לאו דוחקא לא נראה לי כלל".

(ב) טוב טעם ודעת (ח"ג סי' רט"ו) – "אני מורה תמיד שהוא טרפה, דודאי שייך בזה דוחקא אם דוחק הבצלים על הטעליר".

(ג) יד יוסף (יו"ד סי' מ"ג) – "כי ע"י דוחקא דסכין והדף ודאי בלעו הבצלים ונעשה נבילה".

(ד) דעת תורה (על סעי' א' ד"ה ובדין, ע"י מהרש"ם ח"ח סי' קנ"א ד"ה אך) – "יש להחמיר".

(ה) לקוטי צבי (בדרכ"ת סי' צ"א ס"ק ט' ד"ה ועיין).

(ו) בדה"ש (ס"ק ז') – "ויש להחמיר בזה".

(ז) ע"י מטעמי השלחן (אות ט') – "לכתחילה יש לחוש לדעת החכ"א".

(ח) לבושי עז (סעי' ג' תמצית אות ד', אות ה') – "ובשיעור הפליטה מהצלחת, כתב החכמת אדם שהוא מפליט לכל הפחות במקום החתך, ולכאורה הוא מעט מאוד. והגר"ש קלוגר כתב שמפליט מהצלחת כל כך עד שאוסר כל החריף והסכין".

(ט) דעה ברורה (סעי' ג' יוסף דעת סוף ד"ה במדוכה) – לשונו מובא לקמן.

3. לכתחילה מחמיר, בדיעבד מיקל.

(א) הגריש"א זצ"ל (דבר חריף פרק א' הע' נ"ב, הע' נ"ז, אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות ל"ט) – "לכתחילה יש לחוש להחכמת אדם, ולענין דיעבד אין צריך לחוש לאסור הכלים והמאכל".

(ב) דבר חריף (פרק א' סעי' י"ב, סעי' י"ג) – "לכתחילה ראוי להקפיד ... בדיעבד ... המאכל אינו נאסר".

4. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ל"ז, סי' צ"א ס"ק ט' ד"ה ועיין), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שכ"ז), מגילת ספר (סוף אות ט'), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות כ"ט).

(א) הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רט"ז) – "יש מחמירין בזה".

ב. דין הסכין.

1. מחמיר – טוב טעם ודעת (ח"ג סי' רט"ו, "ודאי הבצלים והסכין טרפה"), בדה"ש (ציונים ס"ק כ"א, בי' ד"ה בסכין, "שיש להחמיר ג"כ להגעיל הסכין ... אמנם במקרה שהכלי אינו בר הגעלה יש להסתפק בדינו").

2. מיקל – דעה ברורה (סעי' ג' יוסף דעת סוף ד"ה במדוכה, "ואם הסכין בשרי והכלי חלבי הבצל נאסר והכלים מותרים (דכן שאין הבצל חוזר ומפליט הבשר וחלב שבלע אינו אוסר הכלים משום חנ"נ)").

3. לכתחילה מחמיר, בדיעבד מיקל – הגריש"א זצ"ל (דבר חריף פרק א' הע' נ"ב, הע' נ"ז, אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות ל"ט, לשונו מובא לעיל), דבר חריף (פרק א' סעי' י"ב, סעי' י"ג).

(א) אם שניהם בניי, נכון להגעיל [או להמתין מעל"ע] – דבר חריף (פרק א' הע' נ"ח, "מ"מ כשאפשר בנקל להכשיר טוב ונכון הדבר שלא להשתמש בכלים אלו בלא הגעלה, ואפשר דעכ"פ ישהה הכלים מעל"ע ... ודוקא בכה"ג שהסכין בן יומו מבשר והצלחת בת יומה מחלב או להיפך, אבל כשא' מהכלים אינו בן יומו אין לחוש בדיעבד לאסור הכלים ... שמעתי מבעלי הוראה").

4. מראי מקומות – הגר"א שלזינגר שליט"א (אסיפת יצחק כ"ח אדר ב' תשס"ח, לשונו מובא לקמן).

(א) תלוי במחלוקת המג"א ומ"ב כנגד חו"ד, לקמן. [האבן העזר מסכים, שהוי נ"ט בר נ"ט דאיסורא].

ג. דין הכלי שחתכו עליו.

1. מחמיר.

(א) בדה"ש (ציונים ס"ק כ"א, בי' ד"ה בסכין) – "וכן יש להגעיל הכלי שחתכוהו עליו אמנם במקרה שהכלי אינו בר הגעלה יש להסתפק בדינו".

(ב) ע"י מטעמי השלחן (אות ט'), הו"ד במטבח הכשר (ארטסקרול, פרק ח' הע' ק"ו).

(ג) הגר"א שלזינגר שליט"א (אסיפת יצחק כ"ח אדר ב' תשס"ח) – "שאלה: אם חתך בצל עם סכין של בשר ע"ג דף שרגיל להשתמש לחלב, מה הדין של הבצל הסכין והדף. תשובה: הסכין נשאר בשרי, הבצל נהיה בשרי, והדף אין להשתמש בו יותר".

2. לכתחילה מחמיר, בדיעבד מיקל.

- (א) הגריש"א זצ"ל (דבר חריף פרק א' הע' נ"ב, הע' נ"ז, אשרי האישי יו"ד פרק ה' אות ל"ט) - לשונו מובא לעיל.
 (ב) דבר חריף (פרק א' סעי' י"ב, סעי' י"ג).
 (ג) אם שניהם בני יומו, נכון להגעיל [או להמתין מעל"ע] – דבר חריף (פרק א' הע' נ"ח, לשונו מובא לעיל).
 3. מיקל.

- (א) שבט הלוי (מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ל"ה אות ט') – "אם חתך בצל בסכין בשרית ע"ג צלחת חלבית הבצל (שדינו כבשרי) והצלחת מותרים".
 (ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ר') – "שאלה: חתך בצל עם סכין חלבי בת יומה על צלחת או מדף פרווה, האם יש כח על ידי דוחקא להבליע לתוך הצלחת ולעשות אותו חלבי. תשובה: כמדומני שלא".
 4. מראי מקומות – הגר"א שלזינגר שליט"א (אסיפת יצחק כ"ח אדר ב' תשס"ח, לשונו מובא לקמן).
 (א) תלוי במחלוקת המג"א ומ"ב כנגד חו"ד, לקמן. [האבן העוזר מסכים, שהוי נ"ט בר נ"ט דאיסורא].

ד. מה נחשב כלי שחתכו עליו.

1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' שע"ו) – "שראינו מהדין של מדוכה, שלא דווקא סכין שחד הוא, אמרינן שבולע. אלא גם ע"י הלחץ של המדוכה יכול לבלוע. בין המכתשת עצמה בין הכלי קיבול שמכתשת עליו. ולפיכך ה"ה כאשר חותך בצל על לוח, שגם הלוח יכול לבלוע (כמו הסכין). ששניהם מסייעים לחתוך הבצל. [ובלוח פלסטיק יקר, יש להקל לסמוך על הגעלת ג"פ באופן זה] וכל זה אם הלוח בעצם מסייע. אבל בסתם צלוחית שחתך עליהם רק כדי שיהיה דבר למטה, אינו מסייע כלל".
 2. דבר חריף (פרק א' הע' נ"ח ד"ה וכשהדבר) – "ושהדבר חריף נחתך על צלחת שבדרך כלל חותכים עליה במתינות ולא בחוזק כדי שלא תשבר או כדי שלא תקבל חריצים, אפשר שיש להקל בזה לכל הדיעות ... וכן במאכל חריף שהוא רך יותר, אף אם שייך דוחקא לגבי הסכין, מ"מ לגבי דוחקא של הקערה אין שייך בו דוחקא דבעי דחיקה טפי, שמעתי מבעלי הוראה".

ה. מראי מקומות.

1. ודרשת וחקרת (ח"ב יו"ד סי' ח') – "אמרתי שמכיון שאין כאן הפסד אפי' קטן (כמדומני אפשר לקנות בצל בינוני היום בפחות משקל) יש להחמיר לזרוק את הבצל, והמחבת אחר מעת לעת שנעשה כבר ספק דרבנן לקולא היה מקום להתירו בלא כלום, אבל לרווחא דמילתא היות שאין כאן טירחא יתירה אמרתי שתשים את המחבת ע"ג האש לכמה דקות ויהיה בזה ליבון קל לצאת ידי כל הדעות בריוח. ועל הסכין ראיתי בבדי השולחן שם דף שי"ט בציונים שרצה להחמיר גם להגעיל את הסכין (בנדונו שחתך בסכין חלבי בצל ע"ג לוח בשרי) ועל אף שכל זה הוא חומרא יתירה ובמקום הפסד או ערב שבת וכה"ג בודאי היה אפשר להקל מ"מ מהיות טוב אפשר גם להגעיל את הסכין בקלות ולצאת מכל ספק".

ו. חתכו על כלי פרווה והסכין בשרי [או חלבי]. או הסכין פרווה והצלחת בשרי [או חלבי].

1. הצנון.
 (א) לכתחילה לא יאכלנו במין שכנגדו – דבר חריף (פרק א' סעי' י"ד, הע' נ"ט, "שמעתי מבעלי הוראה"), דעה ברורה (סעי' ג' יוסף דעת סוף ד"ה במדוכה, לשונו מובא לקמן).
 (ב) דינו כהסכין – שבט הלוי (מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ל"ה אות ט', "חתך מאכל חריף כגון בצל בסכין פרווה ע"ג צלחת בשרית לא נעשה הבצל בשרי בדיעבד. וכן אם חתך בצל בסכין בשרית ע"ג צלחת חלבית הבצל (שדינו כבשרי) והצלחת מותרים").
 (ג) מראי מקומות – מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' ר"כ).
 2. הסכין [או הצלחת].
 (א) מיקל.

1. הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב כ"ז אלול תש"ע) – "שאלה: חתך בצל עם סכין חלבי בת יומה על צלחת או מדף פרווה, האם יש כח על ידי דוחקא להבליע לתוך הצלחת ולעשות אותו חלבי. תשובה: כמדומני לא".
 2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) –

I sometimes cut onions with my parve knife on a fleishig cutting board. Is there a problem with that?

R' Y. Berkovits wrote: Lichatchila you shouldn't. B'dieved it's not a problem - the knife is still parve. There is a chumra of the Chaya Adam that b'liyus from a cutting board do transfer through the onion into the knife. There is also a chumra of the MA and MB (against the Even Ha'ezer that is mekil) that ta'am going from kli to charif to kli, the second kli would have the same din as the first kli. Combining these two chumros b'dieved would be too much.

3. דעה ברורה (סעי' ג' יוסף דעת סוף ד"ה במדוכה) – "ונמצא דאם חתך דבר חריף בסכין בשרי על כלי פרווה הבצל נהיה בשרי והכלי נשאר פרווה וכן להיפך".

(ב) אפשר להקל.

1. דבר חריף (פרק א' סעי' י"ד).

(ג) נכון להחמיר.

1. אורחות הבית (פרק ז' סעי' כ"ד) – "ונכון להחמיר".

3. יש כמה צדדין שנשאר פרווה: ס' יהושע סבר שאין דוחקא מהלוח. לאבן העוזר, נ"ט בר נ"ט דהיתרא. לפי החו"ד, לא הולך הבליעות של הסכין בתוך הלוח. ואם אינו ב"י, יש בית מאיר. [אמנם החכ"א חולק על הכל].

יא] בליעות באוכל לסכין: חתך בסכין בשרי, ולאחריו בסכין פרווה.

א. מחמיר, הסכין השניה נעשית בשרי.

1. מג"א (סי' תנ"א ס"ק ל"א) – "ומה"ט עושים שלא כדין שלפעמים חותכין זנגביל בסכין של בשר ודכין אותו במדוכה ונמצא המדוכה בלוע מבשר ואחר כך דכין בתוכו בשמים ואוכלין בחלב לכן יש ליזהר שלא לחתוך הזנגביל רק בסכין חדש".
א) הפמ"ג (סי' תנ"א ס"ק ל"א, ס"ק ל"ה, לשונם מובא לקמן), מפרש המג"א שרק אם נעשה כקמח יש להחמיר.
(1) אמנם פשוט המג"א לא נראה כן, כדאי' באבן העזר וחוו"ד ועוד.
(2) ועוד, עי' המהרש"ם (ח"ה סי' קנ"א ד"ה ומה) "קמח או תבלין הדקין כקמח אף שדינו כלה, מ"מ לענין זה י"ל דשפיר נבלע בתוכו", ויד יהודה (הארז"ל ס"ק כ"ח) "ומ"ש הפ"מ בא"ח שם דכיון שנדכו דק לא שייך איסור בלוע אינו כלום", שהם חולקים בהכלל של הפמ"ג. שאפילו הקריין הוא כקמח, אין דין של לח נוגע לאיסור בלוע.
(3) ועוד, המ"ב (סי' תנ"א ס"ק ק"ב) שכתב "הבליעה שבלע מהחריין", חולק על הפמ"ג. שלא כתב, שבלע החמץ, רק מהחריין שבלוע מחמץ.
2. עי' מחה"ש (סי' תנ"א ס"ק ל"א ד"ה ומהאי) – "יש קצת סברא להטות לדעת מ"א ונקודות הכסף, דאם איתא דדבר חריף מוציא כל הטעם שבכלי, כל שכון שמבליע כל הטעם בכלי. ומליחה תוכיה, דקיימא לן אין מליחה לכלים להפליט, א"כ רותח דמליח אינו מוציא מן הכלי ומליח מבליע תוך הכלי, דהא קיימא לן ביו"ד סימן ס"ט דכלי שאינו מנוקב שמלח בו בשר הכלי אסור".
א) י"ל, עי' דבר חריף (סי' א' אות ג').
3. חכ"א (כלל מ"ט סעי' י', עי' בינת אדם סוף סי' מ"ט [ס"ז-ס"ח]) – "מדוכה שדכין בה זנגביל ושום וכיוצא בו מדברים החריפים שחתכו אותם בסכין של בשר הרי נעשה המדוכה של בשר דעל ידי דוחקא וחורפא בלוע ואסור לדוך בו דברים חריפים לאכלם בחלב כיון דלא שייך נותן טעם בר נותן טעם בחריף ובדיעבד צריך עיון".
ת"א (כלל קכ"א סעי' ל"ב) – "ריבאיזין [מגדרת] שלא פרוו עליו חמץ בעין, רק שפררו עליו חריין [חזרת] שנחתך בסכין של חמץ ואם כן נעשה הריבאיזין כולו חמץ ... אם פרוו עליו חריין בערב פסח, ואם כן צריך ס' נגד כל הריבאיזין או נגד כל הסכין. ואם לאו, כולו אסור".
א) אמנם צ"ב מהחכ"א (כלל מ"ח סעי' ט"ז, לשונו מובא לקמן), וכן הקשה ס' דבר חריף (פרק ט' הע' י"ז) והר"ב היימליך (קובץ באר יוסף עמ' מ"א).
4. ס' יהושע (פסקים וכתבים סי' קכ"ב, ע"ש במילואים) – "אם החתך שלמעלה מיקרי דוחקא בהבצל לדולבקי, ותהיה הסכין והקערה והבצל טריפה, דלא אמרינן נ"ט בר נ"ט בדבר חריף".
5. מ"ב (סי' תנ"א ס"ק צ') – "כתב המ"א יש ליזהר שלא לחתוך הזנגוויל" רק בסכין חדש ואותן שאינן זהירין בזה יוצא קלקול מזה שחותכין זנגוויל [שהוא דבר חריף] בסכין של בשר ודכין אותו במדוכה ונמצא המדוכה בלוע מבשר ואח"כ דכין בתוכו בשמים ואוכלים בחלב".
מ"ב (סי' תנ"א ס"ק ק"ב) – "ואם פירר עליו חריין בע"פ שהוא דבר חריף צריך ס' נגד כל הרי"ב אייזיון שנעשה כולו חמץ ע"י הבליעה שבלע מהחריין שפיררו עליו ונחתך בסכין חמץ כנ"ל ואם לאו כולו אסור".
6. שו"ת ערוגת הבושם (או"ח סי' קי"ט ד"ה שם במג"א ס"ק ל"א) – "נ"ל דהדין עם המג"א".
7. פסקי בושם (פרק כ"ד סעי' כ"ו, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' ת"ג) – "הודה בבצל שחתכו בסכין בשרי, ואחר כך חתכו בסכין פרווה, שהסכין נעשה בשרי כמו הבצל".
8. הגר"א ונבצל שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: מי שחתך בצל עם סכין בשרי וטחנו אותו בבלנדר פרווה האם הסכינים של הבלנדר נעשו בשרי וצריכים הגעלה כדי להחזיר אותו לפרווה. תשובה: כן".

ב. מיקל, הסכין נשאר פרווה.

1. ש"ך (סי' קכ"ב ס"ק ב') – "וכן אם בישל דבר חריף בקדרה של בשר ב"י אם בישלו בו אחר (כך) מע"ל שנתבשל בו הבשר אף על פי שאינו מעת לעת משנתבשל בו הדבר חריף והיה בן יומו כשנתבשל בו הדבר חריף מותר".
א) ראה כאבן העזר – אבן העזר (על סעי' ג', לשונו מובא לקמן), ישועות יעקב (ס"ק ב'), חוו"ד (סי' ק"ג בי' ס"ק ט'), חכ"א (כלל מ"ח סעי' ט"ז, "ואפילו בישל דבר חריף בקדירה בת יומא של בשר ואחר מעת לעת מבישול הבשר בישל בו חלב אף על פי שהוא עדיין בתוך מעת לעת מבישול החריף וקיימא לן דבדבר חריף עושה הבלוע לשבח אפילו הכי מותר החלב שהרי גבי מים שחיימו בתוך מעת לעת היה נמי לשבח ואפילו הכי מותר מטעם נותן טעם בר נותן טעם (סימן קכ"ב בש"ך ס"ק ב'). (ואף על גב דהחריף מוציא גוף הטעם כדלקמן [כלל מ"ט סימן א'] מכל מקום מה שנבלע עתה בקדירה מן החריף אינו רק טעם קלוש אף על גב דבדאי אין במה שבקדירה ששים נגד הכלי מכל מקום נחלש טעם הבשר הרבה. וכעין זה נזכר גם בט"ז).
ב) מראי מקומות – דגול מרבבה (תנינא, סי' קכ"ב על הש"ך ס"ק ב'), טוב טעם ודעת (תליתאי סי' קע"ט), בדה"ש (סי' צ"ד סעי' ו' בי' סוף ד"ה וכל, עמ' רס"ח), דבר חריף (סי' א' אות ד'), חלקת בנימין (סי' קכ"ב ציונים ס"ק י"א).
- 1) מחה"ש (סי' תנ"א ס"ק ל"א) – "אבן העזר ... הנה ראייתו מהש"ך נכונה, וכן הפרי חדש שם [ס"ק ב'] כתב כדברי הש"ך. אך בספר נקודות הכסף שם השיג על אביו באמת בדין שכתב אביו, וכתב דבעינן שיהיה בשעת בישול החלב אחר מעת לעת משעה שבשלו בו דבר חריף, ואייתי ראייה מדברי איסור והיתר דנקט שאינו בן יומו, ע"ש. ואם כן דברי מ"א במחלוקת שנויה".
2. פר"ח (סי' קכ"ב ס"ק ב') – "אף אם בשלו דבר חריף בקדרה של בשר בן יומו, ואחר כך בישלו בו חלב בתוך מעת לעת מדבר החריף שאף על פי כן מותר".
א) כדאי' במחה"ש (סי' תנ"א ס"ק ל"א), לשונו מובא לעיל.

3. פמ"ג (סי' תנ"א א"א ס"ק ל"א), אא"כ נעשה כקמח – "אף אם תמצא לומר דוחקא אין מפליט בלע מאוכל, כמו שנתבאר בסימן תמ"ז, וראיה ממה שכתבו הפוסקים בצנן שחתכו בסכין בשר כו'. מכל מקום דנידוך ונעשה כקמח לא שייך בלע. ואי נמי מבעין שעל הסכין".
- פמ"ג (סי' תנ"א א"א ס"ק ל"ה) – "ובקרי"ן שחותכין בסכין נקי חמץ אפ"ה ע"י דוחקא וחרף נבלע בקרי"ן וע"י הפירור ומלילת הקרי"ן בפסח ע"י דוחקא נבלע טעם החמץ ברי"ב אייזי"ן ואף אם נאמר בלע באוכל אין יוצא ע"י דוחקא וחרף כמ"ש באו"ת ל"א ובתמ"ז מ"מ כאן שנפרר הקרי"ן לא שייך בלע כה"ג ונעשה הרי"ב אייזי"ן חמץ ואף נקרו היטב אין לצדד בזה כלל ואסור תוך הפסח וצ"ע".
- א) מראי מקומות – משמרת שלום (שפ"ד ס"ק ב' בא"ד א'), חלקת בנימין (סי' קכ"ב ציונים ס"ק י"א), פמ"ג השלם (ליקוטי מגדים שפ"ד ס"ק ז').
4. אבן העזר (על סעי' ג') – "כתב המגן אברהם ... ואין דבריו נראים לי, דהא מקור דין זה ... מדברי רש"י בצנן שחתכו ... פירוש דבריו, הא דאמרו נ"ט בר נ"ט רוצה לומר דטעם הראשון נכנס קצת ממנו אל הכלי וחוזר ויוצא קצת מהטעם שבכלי אל המאכל, על כן נקלש הטעם ונתמעט, אבל דבר חריף בולע כל מה שבתוך הכלי, נמצא דעל כל פנים אף בדבר חריף ליכא נ"ט בר נ"ט, דטעם השני יצא כולו אל הדבר חריף, רק חד נותן טעם איכא, דהא מתחלה לא נכנס רק קצת טעם אל הכלי. ולפי זה בנידון דידן יש כאן נ"ט בר נ"ט, מן הבשר לסכין טעם אחד שנכנס קצת לסכין, ומן הסכין יצא כל מה שהיה בתוכו אל הזנגביל, וזה נותן טעם אחד, וחוזר ויצא מהזנגביל אל המדוכה טעם שני ודהתירא, דודאי לא יצא כל הטעם מהזנגביל אל המכתשת, דדוקא להיפך אמרינן דדבר חריף מוציא כל טעם מן הכלי, אבל מכל מקום אינו מבליע בכלי רק קצת טעם, דבזה שוה דבר חריף לשאר דברים ... והשתא אתי שפיר הא דכתב הש"ך ריש סימן קכ"ב [ס"ק ב] בדין דבר חריף שבשלו בקדירה של בשר בן יומא ואחר מעת לעת שבשלו בו בשר בשלו בו חלב, אף שהוא בן יומו משעה שבשלו בו דבר חריף מותר, ולכאורה קשה הרי דבר החריף שנתבשל בו עושהו כממש, ולפי מה שכתבתי ניהא, דהוי בר נ"ט, מן הבשר לקדירה ולדבר חריף טעם אחד, ומן הדבר חריף מה שחזר לקדירה הוי טעם שני, והוי נ"ט בר נ"ט דהתירא. והא דנקט איסור והיתר הארוך שם שאינו בן יומו, משום דנקט אליבא דכולי עלמא, לאפוקי בזה איכא פלוגתא, דלאור זרוע דנ"ט בר נ"ט אסור בבישול גם זה אסור, וזה דבר ברור".
5. ישועות יעקב (ס"ק ב') – "דלא מהני חריפתו רק לענין הפלטה מן הכלי ולא לענין בליעתו לתוך הכלי ... וכן שוב ראיתי להרב הגאון מוהר"ר עוזר השיג על המג"א ... מטעם שכתבתי והבן".
6. בית מאיר (ריש סי' צ"ו) – "דלגבי כלי מן הבלוע במאכל לא אמרינן אף בדבר חריף ודוחקא מפליט ומבליע. והטעם נלע"ד פשוט דכמו דיש הבדל לענין איסור בלוע שאין יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב בין מאכל לכלי מפני שאין לו פליטת עצמו כן יש חילוק לענין זה".
7. חוו"ד (חי' ס"ק י"א, בי' ס"ק ו', סי' ק"ג בי' ס"ק ט', חי' ס"ק ט"ז) – "באבן העזר ... יפה כתב אבל לא היה צריך לכל זה דבלאו הכי דברי המגן אברהם תמוהין דודאי אין המדוכה יכול לבלוע הטעם הבלוע בבשמים דאין טעם הבלוע יוצא בלא רוטב, ואפשר דמיירי בבלוע שמן דיוצא בלא רוטב".
8. רע"א (על שפ"ד ס"ק ב', בשו"ע של מכון ירושלים. או"ח סי' תמ"ז על מג"א ס"ק ל"ח, בשו"ע מכון ירושלים. בשם מהדורת גשטטנר סי' נ"ג).
9. שואל ומשיב (מהדורא שתייתי סי' נ"ז, ע"ד-ב') – "ואהני לי' חורפי' שיוכל להפליט ממקום אחר אבל לא להבליע ממקום אחר דלזה לא מהני חריפתו שיבליע מה שממנו לכלי או לד"א ... הגאון מהו' עוזר זללה"ה להשיג על המג"א סי' תנ"א".
10. ערוגות הבושם (סי' ק"ה ס"ק י"ב) – "בלוע י"ל דאינו מפליט ומבליע בסכין שהוא קשה".
11. יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ח, הארוך ס"ק כ"ח, הקצר ס"ק ט', הארוך ס"ק ט', סי' ס"ט הארוך ס"ק ע"ט, סי' צ"ד הארוך סוף ס"ק כ"ז, הארוך סוף ס"ק ל"ו, סי' צ"ה הארוך ס"ק י"ד).
12. ערה"ש (סי' ק"ג סעי' כ"ד, סי' קכ"ב סעי' ט') – כמו הש"ך הנ"ל.
13. מהרש"ג (ח"ג סי' ל"ט) – "מאחר שהבלוע של בשר שבתוך הצנן אינו דבר חריף אינה זהה כלל ממקומה".
14. חזו"א (או"ח סי' קי"ט ס"ק ט"ו ד"ה כתב) – "דאם דכו המלח במדוכה של חמץ אסור למלוח בו ואפי' מדוכה אינה ב"י ואפי' קדם הפסח, משום דמלח לא גרע מצונן וע"י דוחקא וחרפות מפליט מן הכלים, ואפי' יבש ... ואם עבר ומלח בו בשר לפסח יש לדון להתיר מדין אין בלוע יוצא בלא רוטב, וא"כ אף אם מלח בפסח מותר אבל י"ל דהכא שאני דהמלח נמס מעט ויש לו דין לח וא"כ בפסח אסור אבל קדם הפסח יש כאן היתר נ"ט בנ"ט, דאע"ג דטעם הבלוע במלח חשיב כטעם ראשון כדין צנן שחתכו בסכין ... מ"מ הטעם הנכנס בבשר הוי נ"ט בנ"ט".
15. חוט שני (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק י' הע' קנ"ז) – "שהעיקר כהאבהע"ו ושכן מורים למעשה ודלא כהמ"ב".
16. הגר"ע אויערבך שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק י' הע' קנ"ז, לבושי עז סעי' ג' תמצית אות א') – "שאע"פ שהמ"ב בסי' תנא סתם לחומרא מ"מ נוהגים להורות כהאבהע"ו".
17. הגר"צ וובר שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק י' הע' קנ"ז) – "שהעיקר להלכה כהאבהע"ו [ומורים כדבריו אף כשאין צירופים נוספים]".
18. הגר"י רייזמן שליט"א (קלטת, תערוכות סי' ק"ה מספר א').

ג. מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל ס"א ס"ק כ"ו, "דאין כח כל כך בצונן אפילו בדבר חריף ודוחקא דסכינא להפליט ולהבליע בכלי כאחד"), טוב טעם ודעת (תליתאי סי' קע"ט), דרכ"ת (ס"ק ג', ס"ק ה', ס"ק ס"א).

1. הגרמ"ש קליין (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק י' הע' קנ"ז) – "שרק כשיש צירופים נוספים יש להקל".

1. משום דין נ"ט בר נ"ט.
  - א) עי' ש"ך (סי' קכ"ב ס"ק ב') - לשונו מובא לעיל.
  - ב) עי' פר"ח (סי' קכ"ב ס"ק ב') - לשונו מובא לעיל.
  - ג) אבן העוֹזר (על סעי' ג') - לשונו מובא לעיל.
  - ד) ישועות יעקב (ס"ק ב') - לשונו מובא לעיל.
  - ה) שואל ומשיב (מהדורא שתיתאי סי' נ"ז, ע"ד-ב') - לשונו מובא לעיל.
  - ו) חו"ד (בי' ס"ק ו', סי' ק"ג בי' ס"ק ט', חי' ס"ק ט"ז) - לשונו מובא לעיל.
  - ז) רע"א (על שפ"ד ס"ק ב', בשו"ע של מכון ירושלים. או"ח סי' תמ"ז על מג"א ס"ק ל"ח, בשו"ע מכון ירושלים).
  - ח) יד יהודה (הארוך ס"ק כ"ה, הארוך סוף ס"ק ג', סי' ס"ט הארוך ס"ק ע"ט, סי' צ"ד הארוך סוף ס"ק כ"ז, סי' צ"ה הארוך ס"ק י"ד).
  - ט) עי' ערה"ש (סי' ק"ג סעי' כ"ד, סי' קכ"ב סעי' ט').
  - י) חזו"א (או"ח סי' קי"ט ס"ק ט"ו ד"ה כתב) - לשונו מובא לעיל.
  - יא) חוט שני (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק י' הע' קנ"ז) - לשונו מובא לעיל.
  - יב) הגר"ע אויערבך שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק י' הע' קנ"ז) - לשונו מובא לעיל.
  - יג) הגר"צ וובר שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק י' הע' קנ"ז) - לשונו מובא לעיל.
2. משום דאין בלוע יוצא מאוכל לכלי בלא רוטב.
  - א) פמ"ג (סי' תנ"א א"א ס"ק ל"א, ס"ק ל"ה, סי' תמ"ז מש"ז ס"ק י"ג ד"ה נסתפקתי, א"א סוף ס"ק ל"ב) - לשונו לעיל ולקמן.
  - ב) בית מאיר (ריש סי' צ"ו) - לשונו מובא לעיל.
  - ג) חו"ד (בי' ס"ק ו') - לשונו מובא לעיל.
  - ד) ערוגות הבושם (סי' ק"ה ס"ק י"ב) - לשונו מובא לעיל.
  - ה) יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ה, הארוך ס"ק כ"ה, הקצר ס"ק ט', הארוך ס"ק ט', סי' צ"ד הארוך סוף ס"ק ל"ו).
  - ו) מהרש"ג (ח"ג סי' ל"ט) - לשונו מובא לעיל.
  - ז) בדה"ש (בי' ד"ה לאכלם, עמ' שכ"ב) - "ונראה שיש לתפוס כן לדינא דאין הבלוע יוצא אף בדוחקא וחורפא".
  - ח) הגר"י רייזמן שליט"א (קלטת, תערובות סי' ק"ה מספר א').
  - 1) אם יש לחלק בין בלוע מאיסור כחוש או בלוע מאיסור שמן, עי' לקמן.
3. מראי מקומות - חכמת שלמה (על סעי' ב').
4. נ"מ בהטעמים להקל.
  - א) י"א אם הסכין בלוע מבשר שמן [שבלוע בשומן יוצא מאוכל לכלי, אבל עדיין יש דין נ"ט בר נ"ט] - עי' לקמן.
  - ב) חתך בסכין חלבי, ולאחריו בסכין בשרי [שאינן היתר של נ"ט בר נ"ט] - עי' לקמן.
  - ג) מראי מקומות - דבר חריף (פרק ד' הע' ג' ד"ה ונפק"מ).

ה. פוסקים בזמנינו.

1. מותר בדיעבד.
  - א) כה"ח (סי' תנ"א ס"ק קפ"ה) - "דיש ליזהר בזה רק לכתחלה אבל בדיעבד אין לאסור".
  - ב) אבני ישפיה (אהל יעקב ה' אלול תש"ע) - "שאלת איך לנהוג אם חתך בצל בסכין בשרי ושוב בסכין פרוה אם נעשה הסכין בשרי. ושאלה היא מאד מעשית לענין בלנדר שהכניסו בו בצל שחתכו בסכין בשרי. כמו שכתבת שאלה זו מחלוקת הפוסקים בין החוות דעת סימן צ"ו ס"ק ו' בשם האבן העוֹזר לבין המגן אברהם או"ח סימן תנ"א ס"ק ל"א. וראיתי שבפירושו הובאה השאלה של צנון שנחתך בסכין בשרי, ושוב נחתך בסכין חלבי, האם הטעם הבשרי יכול לצאת דרך החתוך לסכין החלבי, בספר יד יהודה בפירושו הארוך ס"ק ט' ובפירושו הקצר ס"ק ט' ומכריע שאין לאסור בדיעבד, וכן נראה שיש לנהוג".
  - ג) מעדני אשר (סי' ע"ב) - "ודאי אפשר לסמוך בדיעבד על כל הני אחרונים".
  - ד) יבקש תורה (סי' כ"א) - "לנהוג כהכרעת המחצית השקל דלכתחילה יש ליזהר בזה אבל בדיעבד ודאי דלא יאסר שום מאכל".
  - ה) עי' מגילת ספר (אות ט' ד"ה ותמהני, אות י"א) - "דהעיקר להקל".
  - ו) הגר"י רובין שליט"א (שמעתי ממנו).
  - ז) עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' שע"ט) - "שהמנהג הוא להקל כהאבה"ע והחוו"ד. אבל מ"מ ראוי לכתחילה לחוש לשיטת המג"א והמ"ב".
  - ח) הגר"י רייזמן שליט"א (קלטת בב"ח סי' צ"ה סעי' ב', מספר כ"ח).
  - ט) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י' סעי' נ"ז, סעי' נ"ח).
2. מותר בדיעבד, וראוי להגעיל.
  - א) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קונ' יד דודי עמ' ק"מ אות ז').
  - ב) דבר חריף (פרק ד' סעי' ב') - "ומאחר והדבר שנוי במחלוקת לפיכך ראוי להקפיד ... אולם בדיעבד ... אפשר להקל ... ובאם אפשר להגעיל ... כדאי הדבר".
  - דבר חריף (פרק ד' הע' ז', הע' ח') - "גדולי ההוראה".
  - ג) פסקי תשובות (סי' תנ"א אות מ"א, הע' רי"א) - "מ"ב ... רבים מגדולי האחרונים חלקו על עצם דין זה, ולדעתם, אין טעם הבשר הבלוע במאכל החריף נבלע בסכין או במדוכה ובמטחנה וכיו"ב, ונשאר דינו ככלי פרוה. ולדינא, אף כי לכתחילה ראוי להחמיר

- כהמג"א והמ"ב, מ"מ בדיעבד כשחתך דבר חריף בסכין בשרי ושוב חותכו בסכין פרווה או במטחנה וכיו"ב, אפשר להקל שהסכין הפרווה או המטחנה וכדו' אינם נעשים בשריים. [ועיי"ש שמ"מ באפשר להגעיל הסכין או סכיני המכונה כדאי הדבר].
3. רק לצורך.
- (א) בדה"ש (ס"ק נ"ו, ע"י ס"י צ"ד סעי' ו' ב"י ד"ה בצלים) – "שלעת הצורך יש להקל בזה כיון שבלאו הכי עיקר הדין שלא הותר נ"ט בר נ"ט בדבר חריף במחלוקת היא שנויה".
4. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ב הע' קל"א, עמ' ש"ל, מטבח הכשר סוף עמ' רכ"א).
- (א) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות כ"ו) – "המג"א ... האבן העוזר ... בחוות דעת ... למעשה כיון שתלוי במחל', יש להקל אם הסכין לא היתה בת יומה".

ו. איסור שמן שנבלע באוכל, והאוכל חם, שנתן עליו כלי.

1. בעיקר, הפוסקים מחמירים - ע"י ס"י ק"ה סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ז. איסור שמן שנבלע באוכל, ויש דוחקא וחריף.

1. מחמיר [אין לחלק בין חם לדוחקא וחריף].
- (א) שו"ת בית שלמה (יו"ד ס"י קס"ח) – "שלפי דעתי לא יפה הם עושים המורים שמתירים בפשיטות אם חתכו צנן בסכין בשר או איסור ואח"כ חתכו בסכין חלב ומתירין הסכין מטעם שכ' בס' פרמ"ג א"ח ס"י תמ"ז ... דהא עכ"פ בבלוע שמן יוצא בלא רוטב ועכ"פ נבלע מכבר שומן תוך הסכין דהא בחריף אף אב"י אוסר".
- (ב) דעת תורה (ריש סעי' א') – "אבל בבלוע שמן לא שייך היתר זה [של הפמ"ג וחוו"ד הנ"ל]".
- (ג) בדה"ש (סעי' א' ב"י ד"ה לאכלם, עמ' שכ"ב) – "ונראה שיש לתפוס כן לדינא דאין הבלוע יוצא אף בדוחקא וחורפא אמנם כל זה אמור באיסור שהוא כחוש אבל בדבר שמן בלוע יש לומר דיוצא מהאוכל אף בלא רוטב".
2. מיקל [גבי דוחקא. הגם שגבי צלי מחמיר].
- (א) יד יהודה (הקצר ס"ק ט', הארוך ס"ק ט', הארוך ס"ק כ"ח) – "אין איסור בלוע יוצא בלא רוטב בזה אף בבלוע שמן".
- (ב) מהרש"ג (ח"ג ס"י ל"ט) – "מאחר שהבלוע של בשר שבתוך הצנן אינו דבר חריף אינה זזה כלל ממקומה ואינו דומה כלל לבלוע שמן גבי רותח שגם הבלוע הוא רותחת ושמן מפעפע".
3. מראי מקומות – ערוגות הבושם (ס"י ק"ה ס"ק י"ב, "וצ"ע עדיין בכ"ז"), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י' סעי' נ"ה).
- (א) ע"י חוו"ד שפסק להיפך. שלגבי צלי, מיקל באיסור בלוע, אפילו שמן (ס"י ק"ה ח"י ס"ק כ"ד, ב"י ס"ק ט"ו, ס"י צ"ד ב"י סוף ס"ק ט"ו, ס"י צ"ז ב"י ס"ק ד'). משא"כ בדבר חריף, מחמיר אם הבלוע הוא שמן (ב"י סוף ס"ק ו', ח"י ס"ק י"א). צ"ע.

ח. חתך בסכין חלבי, ולאחריו בסכין בשרי.

1. הסכין השני.
- (א) מחמיר, צריך הגעלה.
- (1) חכ"א (כלל מ"ט סעי' י') – "ואם חתך דברים חריפים בסכין של חלב וחזר ודך אותם במדוכה זו הרי נבלע בו בשר וחלב וצריך להגעילו".
- (2) בית שלמה (יו"ד ס"י קס"ח) – "שלפי דעתי לא יפה הם עושים המורים שמתירים בפשיטות אם חתכו צנן בסכין בשר או איסור ואח"כ חתכו בסכין חלב ומתירין הסכין מטעם שכ' בס' פרמ"ג א"ח ס"י תמ"ז ... דהא עכ"פ בבלוע שמן יוצא בלא רוטב ועכ"פ נבלע מכבר שומן תוך הסכין דהא בחריף אף אב"י אוסר".
- (3) ס' יהושע (פסקים וכתבים ס"י קכ"ב, ע"ש במילואים).
- (4) בנין של שמחה (יו"ד ס"י ה') – "לא מצאתי היתר ברור להסכין של חלב דנ"ד וגם מי שדעתו וכחו יפה לסמוך על הכרעתו להתיר עכ"פ לא יתיר להשתמש בו עד אחר מעל"ע מחתיכת הצנן בו. וגם זה ע"י השחזה או נעיצה עכ"פ לצאת עכ"פ דעת הרא"ש דס"ל דלא בלע ופליט חורפ' דצנן אלא כדי קליפה. ולדידי' סגי בהשחזה או נעיצה ואם ה' בא מעשה לפני הייתי מחמיר להצריכו הגעלה לכתחילה".
- (5) בדה"ש (ס"ק י"ב) – "שיש להחמיר גם על הסכין להצריכו הגעלה מפני שבלע גם הוא מטעם הבשר שבצנן דכשם שדוחק הסכין וחריפות הצנן מהני להבליע מהסכין להצנן ה"נ מהני להבליע מהצנן להסכין".
- א. בדה"ש (סעי' א' ב"י שם ד"ה לאכלם, עמ' שכ"ב) – "ונראה שיש לתפוס כן לדינא דאין הבלוע יוצא אף בדוחקא וחורפא אמנם כל זה אמור באיסור שהוא כחוש אבל בדבר שמן בלוע יש לומר דיוצא מהאוכל אף בלא רוטב".
- (6) וכן לפי המג"א, מחה"ש, מ"ב, ודעת תורה, שו"ת ערוגת הבושם (או"ח ס"י ק"ט ד"ה שם במג"א ס"ק ל"א), [לשונם לעיל].
- (ב) מיקל.
- (1) פמ"ג (ס"י תמ"ז מש"ז ס"ק י"ג) – "שמע מינה אף דוחקא וחריף פועל מכלי לא מאוכל. ולפי זה צנן בסכין בשר ואח"כ בסכין חלב אין נאסר סכין חלב, ועיין יו"ד ק"ה בש"ך אות כ"ג מכלי אין מפליט יותר מכדי קליפה, ובסימן צ"ו צנן שחתך, משמע נגד כל הסכין משערין, משמע לכאורה דוחקא וחריף פועל יותר, ועדיין הדבר צ"ע".
- פמ"ג (ס"י תמ"ז א"א סוף ס"ק ל"ב) – "עיינ ט"ז אות י"ג כתבתי דאם חתך בסכין חמץ צנן וקרין בפסח דנאסר הצנן וקרין, ואח"כ הצנן וקרין בסכין פסח, לא אמרינן דמבליע בלוע מאוכל בלא רוטב לסכין פסח ע"י דוחקא וחריף".
- (2) יד יהודה (ס"י צ"ד הארוך סוף ס"ק ל"ו) – "בדוחקא עם חריף ... דאמרינן אין הבלוע יוצא בלא רוטב דלא כהפמ"ג דמסתפק בזה באו"ח ס"י תמ"ז בט"ז ס"ק י"ג".

- (3) מהרש"ג (ח"ג סי' ל"ט) – "להתיר הסכין של חלב בלי פקפוק, כי מאחר שהבלוע של בשר שבתוך הצנן אינו דבר חריף אינה זזה כלל ממקומה ואינו דומה כלל לבלוע שמן גבי רותח שגם הבלוע הוא רותחת ושמן מפעפע".
- (4) מגילת ספר (אות ט', אות י"ב) – "ותמהני על מה שבבדה"ש ס"ק י"ב ... תלוי במה שנחלקו המג"א ואבן העזר ... דהעיקר להקל וכדעת אבן העזר".
- (5) [גבי בצל ולא צנן] שאלת שאול (ח"א יו"ד סי' י"ג) – "דאע"פ שמחמיר הב"ש לענין צנן, מ"מ במה ששכיח אצלנו יותר שחתכו בצל, נראה להקל. דהנה הבית מאיר ...".
- (6) וכן נראה מהבית מאיר, ומסופק הערוגות הבושם, [לשונם לעיל].
א. מה שפריך המגילת ספר, י"ל הבדה"ש מחלק בין אם לאחריו חתך בסכין חלבי או סכין פרווה. כיון הבדה"ש מפרש הצד להקל, מצד נ"ט בר נ"ט, ולא מצד אין כאן רוטב.
- ג) במקום הפסד, מיקל.

- (1) דבר חריף (פרק ד' סעי' ג') – "ולכתחילה צריך להגעיל את הסכין החלבי, אך במקום הפסד וכגון שהסכין אינו בר הגעלה יש להקל בזה".
- (2) פסקי תשובות (סי' תנ"א הע' רי"א) – "ועיי"ש עוד שכ"ז בנחתך בפעם שני בסכין פרווה, אבל אם נחתך דבר חריף בסכין בשרי ושוב נחתך בסכין חלבי (ואפילו שניהם אב"י, דבד"ח אין בזה נפק"מ דהרי מחליא לשבח) יש שהחמירו יותר שנאסר הסכין השני מבליעת הבשר שבד"ח לכן צריך להגעיל הסכין, ובמקום הפסד שא"א להגעיל הסכין יש להקל לסמוך על המתירים".
- (3) הגר"י רייזמן שליט"א (קלטת, תערוכות סי' ק"ה מספר א').
- (4) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י' סעי' נ"ג).
- ד) מראי מקומות.
- (1) לבושי שרד (סוף ספרו ח' דינים ליו"ד סימן מ') – "צנן וכה"ג שחתכו בסכין של בשר ואח"כ חתכו בסכין חלב צריך להתישב אם נאסר הסכין או לא".

2. הבצל.

- א) מחמיר – בדה"ש (ס"ק י"ב, "נאסר הצנן"), דבר חריף (פרק ד' סעי' ג', "ונאסר. ואף במקום הפסד אין להקל").
- ב) מיקל – מגילת ספר (אות ט', אות י"ב), "ותמהני על מה שבבדה"ש ס"ק י"ב ... נראה לדינא שיש להתיר את הבצל".
- 1) מה שפריך המגילת ספר, ע"י הבדה"ש סי' צ"ה ס"ק כ"ז.
3. ולכאורה אם נחתך ראשונה בסכין בשרי, ולאחריו בסכין חלבי. בפשטות הסכין בשרי יש בליעות של בשר שומן, ויש להחמיר להשני טעמים. אמנם אם הסכין בשרי הוא אינו ב"י, יש לצרף הפר"ח זולת צנן [אבל אין היתר של הבי"מ, כיון שהוא נ"ט בר נ"ט דאיסורא].

ט. חתך בסכין חלבי, ולאחריו בסכין בשרי אינו ב"י.

1. מראי מקומות – דבר חריף (פרק ד' סעי' ד'), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י' סעי' נ"ט).
2. במקום הפסד, מיקל – פסקי תשובות (סי' תנ"א הע' רי"א).
3. אם חתך הבצל אח"כ בסכין חלבי רק חיתוך אחד, יש לחלק. כיון שהוי נ"ט בר נ"ט ביחד אם אינו ב"י. ע"י סי' צ"ה סעי' ב', שיש להקל. ורק בחיתוך שני, יש בעיה, שיש חנ"נ.

י. דבר חריף שקיבל טעם מסכין, ואח"כ נתנו למאכל אחר ושוב נתנו מאכל זה לתוך מאכל אחר.

1. מחמיר.
- א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב') – "דבחורפא אלף טעמים לא מהני רצוני לומר על דרך משל צנן בסכין בשר ונתנו במים ומשם לאוכל אחר ואחר כך לחלב אוסר ... וכבר כתבנו כל באוכלין אלף לא מהני וזה פשוט".
- ב) ע"י הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' שנ"ו) – "שהלכה כהאבה"ע והחור"ד. שמסתברא טפי לומר שאין החריף יותר גרוע מהסכין עצמה. אבל ראוי להחמיר לכתחילה במאכלים אפילו עד אלף כהפמ"ג".
2. מיקל.
- א) רע"א (על שפ"ד ס"ק ב', בשו"ע של מכון ירושלים) – "לא עדיף הצנן מהסכין".
- ב) יד יהודה (הארוך סוף ס"ק ג', סי' ס"ט הארוך ס"ק ע"ט, סי' צ"ד הארוך סוף ס"ק כ"ז, סי' צ"ה הארוך ס"ק י"ד) – "לא עדיף הצנן מטעם ראשון שבכלי ... דלא כהפמ"ג".
- ג) ע"י מגילת ספר (אות י') – "ובסברא נראה יותר כדעת המתירים".
3. לעת הצורך.
- א) בדה"ש (ס"ק ה') – "ולדינא נראה שיש להקל בזה לעת הצורך כיון שבלאו הכי עיקר הדין שלא הותר נ"ט בר נ"ט בדבר חריף במחלוקת היא שנויה".
4. מראי מקומות – פמ"ג השלם (ליקוטי מגדים שפ"ד ס"ק ח').

יב] הנחה בתוך כלי.

א. חריף יבש.

1. מותר לכתחילה, והמחמיר תע"ב - ע"י סי' ק"ה סעי' י"ג [נס"י צ"ה סעי' ז'] גבי מלח בתוך בקערה של בשר, לשיטות ולמראי מקומות.

ב. חריף לח.

1. מחמיר – עי' פמ"ג (מש"ז ס"ק ג', "יש בו לחות קצת ולכתחילה אפשר דאסור מדינא").
2. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ט"ו), כה"ח (ס"ק י"ג), מעדני השלחן (ס"ק י"ב), בדה"ש (סי' צ"ה ס"ק ק"ג), פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' שכ"ט).

ג. המאכל שבלוע בכלי חריף.

1. מיקל – יד יהודה (הארוך ס"ק א').
2. מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק א', או"ח סי' תנ"ב א"א ס"ק א', "ובאם היה המאכל שבלוע בכלי חריף אי מהני ביה נותן טעם בר נותן טעם בספר בית ישראל כאן הביא הא דחולין קי"א שאני התם דנפיש מרריה טובא משמע בדבר חריף הבלוע לא שייך נותן טעם בר נותן טעם וכן הוא בהגהות דרישה קכ"ב אות ג' בשם ר' אנשיל דלא כרמ"א ובאיסור והיתר הארוך לא מצאתי עכ"ל מה שכתב דלא כרמ"א הנה לא כתב כאן כלום מזה רק בקכ"ב לענין נותן טעם לפגם. ולדינא צריך עיון בזה").

יג] כח של דבר חריף בקדרה לאחר מעת לעת.

א. עי' סי' קכ"ב סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

יד] לימוני"ש – סעיף ד'.

א. דין של מי לימוני"ש וחתיכות דג מליח.

1. מיקל – מחבר (סעי' א'), בדה"ש (ס"ק ס"ד, ציונים ס"ק קס"ח).
2. מחמיר – ב"ח (ס"ק ד' ד"ה כתב), פ"ח (ס"ק י"ח), עי' גר"א (ס"ק י"ד), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' שס"ו, "שהלכה להחמיר בזה, כמקומות המחמירין").
3. מראי מקומות – פ"ח (ס"ק ז'), מגילת ספר (אות ט"ו), יבקש תורה (סי' כ"ב).

ב. בלי מנהג, מה דינו.

1. מחמיר – ש"ך (ס"ק כ'), א"נ דודאי לענין דינא אין לסמוך אזה דכבר נתבטל טעם הסכין ומה"ט כתב הרב דבמקום שנוהגים להחמיר אין לשנות והיינו דאסורים הזיתים אלא משום דבלימוני"ש ודכותיהיה נוהגין היתר כתב הרב דיש ליישב המנהג ויש לסמוך אהאי טעמא דכבר נתבטל כיון (").
2. מיקל – פשטות רמ"א (סעי' ד'), בדה"ש (ס"ק ס"ג, ס"ק ס"ד, ציונים ס"ק קס"ח).

ג. מצד חנ"ג.

1. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ד' בי' ד"ה מי, עמ' של"ט).
- א) מטה יהונתן (על המחבר סעי' ד') – "והק בס' של"ה אמאי לא יאמר בכ"א חנ"ג ואח"כ בלע הסכין מן הנחתכין ואוסר כל הנחתכין בסכין י"ל ...".
- ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ב) – "וי"ל מי לימוני"ש בכל החבית יש ס' נגד הסכין ואף חנ"ג מ"מ לח בלח בהפסד מרובה מותר עיין סי' צ"ב וכאן איכא עוד צדדין שמא כלים מיוחדים ושמא קורט הוה חריף מש"ה מקילין משא"כ כרוב דהוי יבש (ביבש) [בלח] מחמירין שמא אין ס' נגד הכרוב הנאסר".
- 1) מראי מקומות – פמ"ג השלם (ליקוטי מגדים מש"ז ס"ק מ"ה).
- ג) באה"ט (ס"ק י"ד) – "וכתב הש"ך דק"ל לדעת הר"ב שכתב לעיל אם חתכו דק דק צריך ס' נגד כל הצננון משום חנ"ג וא"כ מה שייך כאן לומר דאם נאסרו מקצתן מתבטלים באחרים הא כל א' נ"נ וכמ"ש הרב עצמו לקמן סי' קי"ד גבי זיתים וצ"ל ...".

ד. דבר חריף ממש: האם אפשר לסמוך על ביטול.

1. מחמיר – חכ"א (כלל מ"ט סעי' ח', "אבל צנון ובצללים שהם חריפים בודאי אפילו חתך הרבה הכל אסור").
2. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ד' בי' ד"ה ולכן, עמ' ש"מ, "צ"ע בזה לדינא").

ה. קנה שתיה שנותנים בתוכו פרוסת לימון.

1. מיקל [אא"כ חשש ערלה, שביעית, וכדו'].
א) הגר"א"ה גולדמן (ויהי בנסוע עמ' תפ"א).
- ב) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות כ"ב, קלטת ד' שיעור א') – "הקונה מי-סודה או טיי"א במסעדה שאינה כשרה, ונתנו לו המשקה עם חתיכת לימון, מעיקר הדין מותר לשתות המשקה, וכמו שיתבאר לקמן. מ"מ יש להסיר הלימון מיד כשמקבל המשקה. הנה הלימון ודאי יש לחוש שהוא אסור, כיון שהוא דבר חריף ונחתך בסכין של עכו"ם, ובודאי צריך לחוש שקיבלה הסכין טעם איסור באיזה זמן שהוא, והרי אף אינה בת יומה אסור בדבר חריף. מ"מ אין המשקה נאסר, משום שאין הבליעות יוצאות מהלימון, כיון שהמי-סודה הוא צונן, וגם הטיי"א אינו אלא כלי שני שבדיעבד נקטינו שאינו מפליט בליעות. [וגם אין חשש כבוש, כיון שאינו לכ"ד שעות. ואף שהלימון הוא דבר חריף, מ"מ כבוש בדבר חריף חמור יותר רק אם המשקה הוא דבר חריף]. ולכן אין צריך ששים כנגד כל חתיכת הלימון. והא שמרגישים טעם הלימון בהמשקה, הוא משום שבחתיכות הלימון נפתחות הרבה חדרים המיץ לימון שעל צידי הלימון, ומשם יוצא מיץ לימון ונותן טעם במשקה, אבל ודאי יש ששים כנגד מעט מיץ לימון זה שבקליפת הלימון. והא שנותן טעם ביותר מששים, הוא משום שהוא דבר חריף והוי כמו דבר דעבידא לטעמא, שנותן טעם אפילו באלף. אך מ"מ יש כאן עדיין ביטול, אע"פ שהוא עבידא לטעמא, משום שאין הלימון אסור

מחמת עצמו, רק מחמת טעם שקיבל מהסכין, ואותו טעם איסור בודאי אינו דבר חריף, שהרי אין לנו איסור חריף, ולכן כיון שאותו איסור בטל בששים, גם הלימון שנאסר ממנו בטל בששים, משום שאין הנאסר חמור מהאוסר".

ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' שס"ו) – "שלענין לימון שבתוך שתיה, כגון במלון של אינו יהודי, מסתמא בטל בששים ויש להתיר. ואף שעבידי לטעמא ויכול לטעום הלימון, אבל בטל בששים כיון שהלימון אינו איסור מחמת עצמה. אבל בודאי מתחילה צריך לבקש שתיה בלי לימון, כדי שלא לבטל איסור לכתחילה".

ד) בעל פמ"ג השלם (במכתב) – "נראה שאין איסור בשתית הכוס דמאחר ויש ששים במשקה שבכוס כנגד הבליעות של איסור [וכדלקמן] נתבטל טעם האיסור במשקה. ואף לדידן דאמרינן חנ"נ נאסר כל הלימון מפני בליעות האיסור של הסכין, והרי כנגד כל הלימון אין ששים במשקה [דרק כנגד בליעות מהסכין שנבלע מהסכין לתוך הלימון ונפלט למשקה יש ששים], מ"מ המציאות הוא שאין כל טעם הלימון יוצא מהלימון מאחר והמשקה צונן הוא [ובמשקה כעין תה שהוא חם מ"מ בדרך כלל הוא בכלי שני], ומה שיש טעם בכלל במשקה מהלימון הגם שצונן הוא, היינו מפני שמקום החתך בלימון זב מיץ ממנו [דבלימון יש הרבה כיסים קטנים שהמיץ כנוס בתוכם, וכשחותכים הכיסים זב המשקה מהם הגם שהוא במשקה צונן], נמצא שרק משם יוצא המיץ וכנגדו יש ששים. ואין להקשות דהגם שיש ששים במשקה כנגד טעם הלימון הזב לתוך המשקה, מ"מ הרי לימון הוא דבר דעביד לטעמא ואינו בטל בששים, ויותר מזה שהרי המציאות הוא שמרגישים טעם הלימון במשקה [שלכן מכניסים אותו לשתיה], שכבר כתבו התוס' בחולין ק"ח ב' דתבלין הבלועים מחלב או מדם ונפלו לקדרה מתבטלין בששים, ואע"ג דנותנין טעם אפילו באלף מותר דאינו חמור מן האיסור הנבלע בהן, עכ"ל, והכי קי"ל ביו"ד סי' צ"ח ס"ח ובסי' ק"ה סי"ד. וה"ה כאן, הגם שמרגישים טעם הלימון במשקה, מ"מ מאחר שאין מרגישים טעם איסור הבלוע בסכין דכנגדו יש ששים ואינו דבר דעביד לטעמא, אמרינן דאין הנאסר חמור מן האוסר. מיהו כל זה בדיעבד, אבל לכתחילה יש לבקש בשעת ההזמנה שלא יכניסו הלימון למשקה, שהרי קי"ל דאין מבטלין איסור לכתחילה, והרי כאן בעי לביטול כדי להתיר טעם איסור הבלוע בסכין וכנ"ל. וכן בדיעבד אם הגישו לו השתיה עם לימון, יש לו להוציא את הלימון מהמשקה, דיש לחוש שעדיין זב מיץ לימון מהלימון ואין מבטלין איסור לכתחילה. עוד יש לדון בזה מדין המבואר בסי' צ"ו ס"ד לענין מי לימוני"ש, ע"ש".

ה) דעה ברורה (במכתב) – "מש"כ דכיון שהוא בכל"ש נידון כקר ויש ששים נגד הנפלט, צ"ע, דמחמירים בכל"ש בחריף, עי' סי' ס"ט ס"ט. מש"כ דאי"צ ס' רק נגד טעם הנבלע, מדינא נבלע בלימון כנגד הלהב שנגע בלימון וכפי הנראה הוא כמעט אותו שיעור של הלימון, ואין ששים נגד הלהב. ואף שבקר אי"צ אלא נגד הנפלט וכמש"כ בעל התשובה, אינו מוכח שיש ששים בכוס נגד הממשות הנפלט. גם צ"ע למה יש לבקש שלא ישימו לימון, הלא כיון שלא ביקש ששימו אינו בכלל אין מבטלין איסור. ואף שבביטול איסור, אסור למי שביטל בשבילו, זהו רק בביטול איסור באיסור ולא בעכו"ם שביטול כמבואר להדיא בסי' ק"ה. אכן, לדינא צדק בעל התשובה שמתיר לשתיה השתיה דמסתבר שיש סכינים מיוחדים לחתיכת ירקות ולעולם לא נחתך אתם איסור (בפרט בכל"ר) וא"כ הוי כבסי' צ"ו ס"א ברמ"א דספק נחתך בסכין של איסור מותר דסתם סכין אינו בן יומו בצירוף שמא אינו מחליא לשבח, וכ"ש בלימון שפחות חריף מקורט של חילתית עיי"ש ובת"ח ומנ"י וש"ך שם".

1) Dira Days (שאלה ז) -

What's the story with the lemon in the Coke I ordered? Are the people behind the counter cutting the lemon with treif knives? ... What is dripping down in your Coke, is presumably טריף but is בטל בס"ד. These drops are (hopefully) much less than your cup of Coke, and although you should take off the lemon from your glass immediately, the drops are בטל בס"ד. It may be more problematic if the whole lemon slice was floating in your cup. There may not be a sixty to one ratio against the whole slice. Although (spices) are usually not בטל בס"ד because they are לטעמא (made for taste), and are not dulled in sixty times their size, our case is different. The actual lemon is not אסור, it's the absorbed taste which is אסור. What you're tasting in the Coke is the taste of the lemon (היתר) and not the food (איסור). Therefore, we would need a sixty to one ratio to only cancel out the taste of איסור and not the total lemon. Finally, due to the lemons questionable 'חריף' status, a sixty to one ratio may only be needed to nullify the knife's cut and not the whole lemon. Coke maybe it, but definitely not the lemon. (try 'Sprite').

ז) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י' הע' קפ"ב).

טו] קישואים - סעיף ה'.

א. חולין (ריש דף קיב.) - "אבל קישות גריר לבי פסקיה ואכיל, קילהי דליפתא שרי, דסילקא אסירי, ואי פתך בהו דליפתא שפיר דמי".
 1. רש"י (במדבר פרק י"א פסוק ה'), הו"ד בדה"ש (ס"ק ס"ח) – "הקשאים. הם קוקומברי"ש בלע"ז [מלפפונים]."
 (א) בדה"ש (ס"ק ס"ח) – "ובלשון הפוסקים נקראת לפעמים הגרידה גרירה והכל אחד".

ב. שיעור גרידה.

1. פחות מקליפה.

(א) ב"י (ס"ק ה') – "והגרירה פחותה מן הקליפה שהקליפה צריכה שתהא גסה קצת כדי שתוכל להנטל כולה כאחד מה שאין צריך כן בגרירה".

(ב) רדב"ז (סוף סי' רל"ד) – "ולענין דבקצת מקומות אמרו גרירה ובמקצת קליפה ובמקצת נטילת מקום הגרירה פחותה מן הקליפה לפי שאין האיסור בלוע כלל אלא דבוק ולפיכך סגי בגרירה".

ג) ט"ז (ס"ק י"ד) – "והגרירה פחותה מקליפה שהקליפה צריכה שתהא גסה קצת שתוכל להנטל כולה כאחת כ"כ ר"ן וב"י".

ד) ש"ב (ס"ק כ"א) – "והוא פחות מקליפה שהקליפה צריך שתהא גסה קצת כדי שתוכל להנטל כולו כאחד משא"כ בגרידה ר"ן".

- 1) צ"ב מש"ך (סי' צ"ב ס"ק ל"ח, סי' צ"ג ס"ק ו') – "דגרידה ונעיצה הוי כקליפה וכ"כ באו"ה גופי' כלל נ"ח ד"ח אדברי מהר"מ אלו דהיכא שהסכין צריך נעיצה המאכל צריך קליפה עכ"ל".
- ה) חו"ד (חי' ס"ק ט"ז).
- ו) ערה"ש (סעי' כ"א) – "והוא פחות מקליפה דקליפה צריך עכ"פ קרום דק שינטל בבת אחת אבל גרירה הוא פחות מזה".
- ז) כה"ח (ס"ק נ"ט).
- ח) בדה"ש (ס"ק מ"ח, ס"ק ס"ח).
- ט) מעדני השולחן (ס"ק ע"ב).
- י) מדות ושיעורי תורה (פרק י"ט סעי' י"ב).
- יא) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ב הע' מ"ב).
2. מראי מקומות – מנחת כהן (תערוכות פרק י"ג ד"ה ואם חתך דבר צונן), מנחת יעקב (כלל נ"ה ס"ק ט"ז), פמ"ג (סי' צ"ב שפ"ד ס"ק ל"ח), תמודי דניאל (הל' כ"ר סי' א' קרוב לסופו), גליון מהרש"א (סי' צ"ד על מחבר סעי' ז'), עצי לבונה (סי' צ"ג, סי' צ"ו ס"ק ה'), יד יהודה (סי' צ"ג הארוך ס"ק ט'), אמרי ברוך (על ש"ך ס"ק ל"ח), מלאכת שמים (הל' סוף כלל ו'), דרכ"ת (סי' צ"ו ס"ק ע"ז), אוצר דברי הפוסקים (סי' צ"ג אות כ"ה), גר"א (סי' צ"ו ס"ק ג'), "ובין גרירה לקליפה הפרש כ"ש".
- א) תפארת למשה (סי' צ"ב על הש"ך ס"ק ל"ה, סי' צ"ג על הש"ך ס"ק ו') – "בש"ך ס"ק ל"ה וז"ל אבל חלב מהותך רותח בקדרה שנרתח בקדרה אצל האש די בגרידה דלא חשיב עירווי כו' עכ"ל הש"ך. ונ"ל ר"ל שהגרידה היא במקום קליפה ... אלא דקשה דהש"ך עצמו כ' סימן צ"ג ס"ק ו' דגרידה כקליפה, מיהו הא כתב וז"ל ועוד דהכא אף כו' וא"כ אינו מוכח דגרידה כקליפה ע"ש ועיי' מ"ש שם בגליון ש"ך דכן נ"ל דגרידה אינה כקליפה ועיי' סימן צ"ו ס"ק כ"א כתב הש"ך גופיה בשם הר"ן דגרידה פחות מקליפה וכ"ה בבית יוסף שם ואין לחלק בין מאכל לכלי בזה ודו"ק".
- ב) פמ"ג (סי' צ"ב שפ"ד ס"ק ל"ח) – "דכאן כתב דעירווי שנפסק הקילווח אין מבליע כדי קליפה רק גרידה שהוא פחות (דאלו קליפה גסה שינטל בבת אחת עיין ס"י צ"ו אות כ"א בש"ך) ... עוד הקשה המנחת יעקב שם באות ט"ז דבריו אהדדי בכאן משמע דגרידה לא הוה כמו קליפה וכן כתב בס"י צ"ו אות כ"א ואלו בס"י צ"ג אות ו' כתב הש"ך דגרידה הוה כמו קליפה והם דברים סתורים מיניה וביה יע"ש ובאמת צ"ע".

ג. טעם הדין.

1. כיון שהוא דבר לח, לא סגי בהדחה.
- א) ט"ז (ס"ק י"ד) – "הדחה לא סגי כיון שהוא לח והגרידה פחותה מקליפה שהקליפה צריכה שתהא גסה קצת שתוכל להנטל כולה כאחת".
- ב) ש"ך (ס"ק כ"א) – "דמדינא הוי סגי בהדחה כמו בלפת כיון דצונן בצונן הוא אלא שמתוך לחותה א"א להדיח אותה דאדרבה ע"י ההדחה נסרך בהם יותר ולכך סגי בגרידה".
- ג) פר"ח (ס"ק י"ג) – "העיקר".
- ד) גר"א (ס"ק ט"ו) – "ופי' ראשון עיקר".
- ה) חו"ד (חי' ס"ק ט"ז) – "ובגרידה סגי, כיון דמדינא סגי בהדחה, אלא שמתוך לחותם אי אפשר להדיחם, שעל ידי ההדחה נסרך בהם ביותר".
- ו) ערה"ש (סעי' כ"א) – "דבאמת די בהדחה בלבד ורק שמפני לחותם אין ההדחה מועיל בהם וצריך גרירה".
- ז) כה"ח (ס"ק נ"ט).
2. יש חריפות קצת.
- א) מרדכי, הו"ד באו"ה (כלל ל"ח דין י"ב), הו"ד בש"ך (סוף ס"ק כ"א).
- ב) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"א) – לשונו מובא לקמן.
3. חושש להשני טעמים – בדה"ש (ס"ק ס"ט).

ד. מה נכלל בגדר קישואים שצריך גרידה.

1. אבטיח – רמב"ם (מאכ"א פרק ט' הל' כ"ד, "אבל אם חתך בה בשר וחזר וחתך בה קישות או אבטיח גורד מקום החתך ואוכל השאר בחלב"), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"א, "ועלה קאי קישות ואבטיח (עמ"י אות ל' וכ"ה ברי"ף ובמרדכי ולבוש ואבטיח)").
- א) תפארת ישראל (תרומות פרק ג' אות ב', עוקצין פרק ג' אות כ"ח) – "אבטיח. מעלאנע".
- ב) הגר"ח זצ"ל (תשובות הגר"ח יו"ד אות רס"ד [דפו"ח אות תתתקל"ג]) – "איתא שאבטיח מסוגל לשכחה, ויש לשאול, היאך אוכלים היום כולם אבטיח. תשובה: אבטיח שבחז"ל אין זה מה שקורין היום אבטיח".
- הגר"ח זצ"ל (תשובות הגר"ח יו"ד אות רס"ה [דפו"ח אות תתתקל"ד]) – "שאלה: בהנ"ל. מהו באמת אבטיח שבחז"ל. [כדי ליהזר שלא לאכלו]. תשובה: י"א מלון".
- הגר"ח זצ"ל (עלי שי"ח עמ' רכ"ה אות י"ד) – "שאלה: האם יש ענין למנוע אשה מלאכול אבטיח ושום וכו' כשהן מעוברות ומניקות. תשובה: אי"ז שקורין היום אבטיח".
- ג) בדה"ש (ס"ק ע"א) – "אמנם לא נתברר לי מהו אבטיח".
- ד) חשוקי חמד (ברכות סוף דף מב, עלינו לשבח שמות תשובה כ"ו [ריש עמ' תקצ"ז]) – "שמענו ש'אבטיח' הנאמר בכל מקום כוונתו למה שאנו קוראים 'מלון', ואפשר להוכיח זאת מהמשנה פ"ג עדיות מ"ג, שרבי דוסא מתיר את מעי אבטיח של תרומה לאכילה לזרים, וכתב הרמב"ם שפירוש מעי האבטיח, הוא הזרע והרוטב שבתוכו, ודבר זה נמצא ב'מלון', ולא בפרי זה שאנו קוראים לו אבטיח, שהזרע שלו לא נמצא בתוך רוטב".

ה) מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ב הע' ל"ט).

2. נכלל כל מיני ירקות ופירות.

א) חכ"א (כלל מ"ט סעי' ט'), הו"ד בפתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ב הע' ל"ח) – "וכן בכל דבר שיש בו לחות דמכה הלחות אדרבה נדבק בהם השמנונית".

ב) ערה"ש (סעי' כ"א) – "ובקישואין נכלל כל מיני ירקות שלנו כשאינם מחומצין כאוגערקעס ובוריקעס וקרויט וקירבעס וכיוצא בהם".

ג) בדה"ש (ס"ק ע"א).

3. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"י, מטבח הכשר עמ' ר"ח) -

A fruit or juicy vegetable (e.g., an orange, watermelon, cucumber, cabbage, tomato, pumpkin, beet, or lettuce) ...

ה. כשאי אפשר בגרירה.

1. סגי להדיחו ולשפשף היטב – חו"י (סי' קע"ט, "מאחר שא"א לגררו ללחותו ואם נאמר לקלף מקום החתך יפסד כלו שקליפה הוא גסה קצת כדי שתוכל להינטל כולה כאחת כמ"ש הר"ן ומאחר שא"א לתקנו ה"ל בדיעבד ושרי"), הו"ד בפת"ת (ס"ק ה'), ערה"ש (סעי' כ"א), מעדני השולחן (סוף ס"ק ע"ב).

2. מחמיר – יד יהודה (הארוך ס"ק ל"ד), בדה"ש (ס"ק ע"ב).

ו. סכין נקי.

1. בן יומו.

א) מחמיר, חושש להטעם דחריף קצת ופולט.

1) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"א) – "בגרידה לבד. עש"ך ולא הבינותי דודאי למ"ש המחבר ס"א סכין מקונח וב"י עכ"פ אסור כפי' ב' של רש"י ועלה קאי קישות ואבטיח (עמ"י אות' ל' וכ"ה ברי"ף ובמרדכי ולבוש ואבטיח) גריר לבי פסקי וקשיא קושית הרשב"א בארוך קישות למה גריר וע"כ כתי' הסה"ת סי' ס' ומרדכי והוא הטעם או"ה ומביאו הר"ב בת"ח שם ד"ט (ט"ס ד"י) דקישות חריף קצת ודי בגרידה ומש"ה מסתם בש"ע כאן ועל סעיף א' קאי אפי' מקונח והיינו דפולט דחריפי קצת וא"כ איך כתב הש"ך טעם הר"ן ואגב גררא דברי או"ה והוא טעם או"ה עיקר ואף מקונח אסור וכדאמרן".

2. אינו בני יומו.

א) יש להקל [בלי הדחה כלל].

1) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"א) – "ומיהו לענין אב"י יראה להקל בקישות ואבטיח וכדאמרן".

2) כה"ח (ס"ק נ"ט) – "השפ"ד ... ור"ל דבמקונח ואינו ב"י יש להקל ומשמע אפי' הדחה אין צריך".

3) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שי"א, מטבח הכשר עמ' ר"ח).

ב) לכתחילה בעי הדחה.

1) מעדני השולחן (ס"ק ע"ב) – "ונראה דלכתחילה בעי הדחה, אף בסכין מקונח ואינו בן יומו, דאולי לא היה מקונח לגמרי, ונשאר משהו, לכן ידיח, וזה יעבור ע"י הדחה".

3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ע'), "ולדינא צ"ע", מעדני השולחן (ס"ק ע"ב), מעדני אשר (סי' ע"ג, "וצע"ג"), פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' ש"י, מטבח הכשר עמ' ר"ח).

טז] לפת.

חולין (דף קיב.) – "ואי פתך בהו דליפתא, שפיר דמי".

א. האם צריך הדחה, או כלום.

1. צריך הדחה – רמ"א (סעי' ה'), חכ"א (כלל מ"ט סעי' ט'), ערה"ש (סעי' כ"א).

א) ולכתחילה להחמיר אפי' אם הסכין נקי, כיון שהם חריפים קצת – יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ה), דרכ"ת (ס"ק ע"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ב הע' ל"ו).

ב) לפ"ז, שאר פירות לחים יש להקל בלי הדחה כלל אם הסכין נקי – יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ה), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ב הע' ל"ו), מטבח הכשר פרק ח' הע' כ"ו).

ב. האם רק לפת או גם בשאר אוכלין.

1. רק לפת – רמ"א (סעי' ה'), חכ"א (כלל מ"ט סעי' ט'), ערה"ש (סעי' כ"א).

ג. האם רק פעם אחת או גם כמה פעמים.

1. רק פעם אחת – רמ"א (סעי' ה'), חכ"א (כלל מ"ט סעי' ט'), ערה"ש (סעי' כ"א).

ד. בסכין של איסור.

1. מחמיר – בית לחם יהודה (ס"ק כ"ז), עי' יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ז, "צ"ע גם בדיעבד". הארוך ס"ק ל"ז, "אין להקל כלל")

2. מחמיר לכתחילה, בדיעבד מיקל – פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ב, ס"ק כ"ג), חכ"א (כלל מ"ט סעי' ט', "ובסכין של איסור יש להחמיר דאפילו בחותך הלפת ואחר כך הצנון ואם נתערב הצנון אחר כך בתבשיל יש להתיר בדיעבד"), זבחי צדק (ס"ק מ"ה), כה"ח (ס"ק ס"ד), בדה"ש (ס"ק ע"ט, ציונים ס"ק ר"ד).
3. מיקל – ערה"ש (סעי' כ"א, "ודע שיש מי שאומר דבסכין של איסור לא מהני חתיכת לפת לחתוך בו צנון אח"כ [פמ"ג סקכ"ב] ולא ידעתי מנין לנו לחלק כיון שהטעם מפני שמבטל השמנונית א"כ מה לי שמנונית בשר או שמנונית איסור ובוודאי דהדין כן הוא דלכתחלה אסור לחתוך בסכין של איסור אבל לדין זה אינו נוגע כלל").

ה. האם מותר לכתחילה.

1. לחתוך בו לפת כדי לחתוך בו אח"כ צנון.
- א) מחמיר – ש"ך (ס"ק כ"ג), כנה"ג (הג' הטור סוף ס"ק ו'), פרי"ח (ס"ק כ'), לחם הפנים (ס"ק ל"ג), בית לחם יהודה (ס"ק כ"ז), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ג), חו"ד (ס"ק י"ז), זבחי צדק (ס"ק מ"ד), ערה"ש (סעי' כ"א), יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ז, הארוך ס"ק ל"ו), כה"ח (ס"ק ס"ג), בדה"ש (ס"ק ע"ז).
- ב) מיקל – מנחת יעקב (כלל ס"א ס"ק ל"ג).
2. כשכבר חתך בו לפת, לחתוך בו צנון.
- א) מיקל – ש"ך (ס"ק כ"ג), כנה"ג (הג' הטור סוף ס"ק ו'), פרי"ח (ס"ק כ'), מנחת יעקב (כלל ס"א ס"ק ל"ג), לחם הפנים (ס"ק ל"ג), בית לחם יהודה (ס"ק כ"ז), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ג), חו"ד (ס"ק י"ז), זבחי צדק (ס"ק מ"ד), כה"ח (ס"ק ס"ב).
- ב) מחמיר, א"כ הסכין מקונח היטב – יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ז, הארוך ס"ק ל"ו).
- ג) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ע"ז).

יז] חתך תולעת (worm) בסכין.

א. בתוך פרי: דין הפרי.

1. צריך קליפה [מעט], דילמא נשאר שם ממשות מן התולעת.
- א) תו"ח (כלל נ' דין ג') – "יקלוף הפרי מעט במקום שחתך דלמא נשאר שם ממשות מן התולעת עצמו והשאר הכל שרי".
- ב) ב"ח (סוף ס"ק ד') – "והצנון או הפרי צריך קליפה".
- ג) ט"ז (ס"ק י"ג) – "כתב בת"ח כלל נ"א כיון שמקילין בדבר שנפשו של אדם קצה עליו יש ג"כ להקל אם חתך התולעת עם הפרי שמותר ע"י קליפה מעט".
- ד) פרי"ח (סוף ס"ק כ') – "ומכל מקום הפרי נאסר כדי קליפה לדעת הרא"ש [שם פ"ח סימן לא] וכדי נטילת מקום לפסק המחבר סביבות המקום שישנו שם התולעת. ואפשר דאף לדעת המחבר סגי ליה בכדי קליפה משום דטעם הנפלט מהתולעת הוי מועט ודמי לסיכה דאמרינן בפרק כיצד [פסחים עו, א]".
- ה) לחם הפנים (ס"ק ל"ג).
- ו) בית לחם יהודה (ס"ק כ"ד).
- ז) פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ג) – "כתב דהדחה או קליפה קצת כעין גרידה די וא"צ קליפה ... ולדינא היקל שם בין בשאר פירות או צנון כ"ק מעט לא קליפה ממש".
- ח) חו"ד (חי' ס"ק ט"ו) – "ואם חתך התולעת עם הפרי מותר על ידי קליפה, כיון שמקילין בדבר שנפשו של אדם קצה".
- ט) חכ"א (כלל ל"ח סעי' כ"ז) – "חתך צנון או פירות בסכין וחתך גם התולעת אף על גב דהוי דבר חריף מכל מקום אינו אוסר אלא יקלוף מעט דהטעם של התולעת פגום (ט"ז סוף סימן צ"ו בשם התורת חטאת) וגם אין חריפות הצנון מועיל לתולעת לעשותו חריף (פרי חדש)".
- י) קיצור שו"ע (סי' מ"ו סעי' מ"ב) – "וגם מן הצנון או מן הפרי יקלוף קצת במקום החתך".
- יא) זבחי צדק (ס"ק מ"ו) – "קליפה מעט".
- יב) כה"ח (ס"ק ס"ה).
- יג) מעדני השלחן (ס"ק ס"ח, סי' פ"ד ס"ק צ"ט).
- יד) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ז' סעי' י', עמ' קמ"ד).
- טו) הכשרות (פרק י"ג סעי' כ"ה) – "ולחמיר כדי קליפה משני צידי החתך".
- טז) דרכי הלכה (פרק ב' סעי' כ"ט) – "יסיר בשיעור כקליפה דקה מהפרי בשני צדי החיתוך".
2. מיקל, רק הדחה.
- א) יש"ש (או"ש סי' מ"ח ד"ה שאלתי).
- ב) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ד, הארוך ס"ק ל"ג) – "ובשאר פירות חמוצים די בגרידה ובאינו חמוצים די בהדחה".
3. מראי מקומות.
- א) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שי"ד [גרירה], פרק י"ב הע' קנ"ה [הדחה], מטבח הכשר עמ' רי"א [גרירה], פרק ח' הע' ק"כ [הדחה]. צ"ע).

ב. בתוך פרי: דין הסכין.

1. מיקל, רק לשטוף הסכין היטב.
- א) תו"ח (כלל נ' סוף דין ג').
- ב) יש"ש (או"ש סי' מ"ח ד"ה שאלתי).

- ג) שלחן גבוה (סי' פ"ד מחודש ס"ק א').
 ד) קיצור שו"ע (סי' מ"ו סעי' מ"ב) - לשונו מובא לקמן.
 ה) זבחי צדק (ס"ק מ"ו, סי' פ"ד ס"ק כ"ג).
 ו) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ד, הארוך ס"ק ל"ג).
 ז) ערה"ש (סוף סעי' כ"א) - "כתב הב"ח תולעת שנחתך בסכין אין חשש בדבר".
 ח) דרכ"ת (סי' פ"ד ס"ק נ"ז).
 ט) מעדני השלחן (ס"ק ס"ח) - "והסכין יקנה או ידיח במים צוננים".
 י) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ז' סעי' י', עמ' קמ"ד) - "יש לשטוף היטב את הסכין".
 יא) הכשרות (פרק י"ג סעי' כ"ה) - "יש לנקות את הסכין במים פושרים".
 יב) דרכי הלכה (פרק ב' סעי' כ"ט) - "יקנה את הסכין וינקנו היטב".
 יג) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שי"ד, מטבח הכשר עמ' רי"א).

ג. בתוך בצל: דין הבצל.

1. רק קליפה [מעט].
 א) תו"ח (כלל נ' דין ג').
 ב) יש"ש (או"ש סי' מ"ח ד"ה שאלתי).
 ג) ב"ח (סוף ס"ק ד') - לשונו מובא לעיל.
 ד) ט"ז (ס"ק י"ג) - "כתב בת"ח ... ואף בצנן אין אוסר יותר מכדי קליפה".
 ה) לחם הפנים (ס"ק ל"ג).
 ו) בית לחם יהודה (ס"ק כ"ד).
 ז) חור"ד (חי' ס"ק ט"ו) - "ואף בצנן אינו אוסר יותר מכדי קליפה".
 ח) חכ"א (כלל ל"ח סעי' כ"ז) - לשונו מובא לעיל.
 ט) קיצור שו"ע (סי' מ"ו סעי' מ"ב) - לשונו מובא לעיל.
 י) זבחי צדק (ס"ק מ"ו) - "מכד"ק".
 יא) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ד, הארוך ס"ק ל"ג) - "אם חתך צנן עם תולע שבו יש לקלוף הצנן".
 יב) כה"ח (ס"ק ס"ה).
 יג) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' של"ב).
 יד) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ז' סעי' י', עמ' קמ"ד).
 טו) מעדני השלחן (ס"ק ס"ח, סי' פ"ד ס"ק צ"ט) - "יקלף מעט".
 טז) הל' בב"ח (הופשטר, פרק י' סעי' ע').
 2. **אם תלוי אם התולעת פגום.** [עי' סי' ק"ד סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות].
 א) עדיין רק קליפה.
 1) פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ג) - "ועיין סימן פ"ד בט"ז אות ט"ו בבישול היקל ג"כ ואף להש"ך שם שהחמיר י"ל דמיקל כאן דישי אומרים דדי בקליפה בצנן דחורפא לא בלע כולי האי".
 2) חור"ד (חי' ס"ק ט"ו, מוכח מסי' ק"ד ס"ק ט', סי' ק"ז ס"ק ד').
 3) יד יהודה (הארוך ס"ק ל"ג, עי' סי' ק"ד הקצר ס"ק י"ד, הארוך ס"ק י"א).
 4) מעדני השלחן (סי' פ"ד פאר השלחן ס"ק רנ"ג).
 ב) מחמיר.
 1) רע"א (על ט"ז ס"ק י"ג, בשו"ע מכון ירושלים) - "עיין ש"ך לעיל סימן פ"ד ס"ק ל' ולדבריו לא קיימא לן כהך דינא דהתורת חטאת סבירא ליה לדמות תולע לזבוב, אבל אנן קיימא לן דזבוב פוגם, אבל לא תולע".
 ג) מראי מקומות - חכ"א (כלל ל"ח סעי' כ"ז, לשונו מובא לעיל), מחה"ש (ס"ק כ').

ד. בתוך בצל: דין הסכין.

1. צריך נעיצה.
 א) מהרי"ל (מנהגים, הלכות איסור והיתר אות ח') - "סכין שחתך בו צנן וחילק בו התולע שהיה בתוך הצנן, היה מורה לנעוץ הסכין י' פעמים בקרקע. וכן אם נחתך בו אינו מינו צונן צריך נעיצה י"פ בקרקע".
 ב) ב"ח (סוף ס"ק ד') - "נ"ל להורות שהסכין צריך נעיצה כמהרי"ל".
 ג) עי' יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ד, הארוך ס"ק ל"ג) - "ונכון להחמיר בכה"ג לנעוץ עשרה פעמים בקרקע קשה".
 ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' של"ב, עמ' של"ז, מטבח הכשר עמ' רכ"ג).
 2. מיקל, רק לשטוף הסכין היטב.
 א) תו"ח (כלל נ' סוף דין ג') - "מקנחו היטב ודי".
 ב) יש"ש (או"ש סי' מ"ח ד"ה שאלתי).
 ג) כנה"ג (סי' פ"ד הג' ב"י ס"ק כ"ט).
 ד) פר"ח (סוף ס"ק כ').
 ה) עי' לחם הפנים (ס"ק ל"ג).

- (ו) בית לחם יהודה (ס"ק כ"ד).
 (ז) שלחן גבוה (סי' פ"ד מחודש ס"ק א') – "דמנהגן של ישראל תורה היא".
 (ח) קיצור שו"ע (סי' מ"ו סעי' מ"ב) – "חתך פרי או צנון בסכין וחתך גם התולעת שהיה בהם, יקנה את הסכין היטב".
 (ט) זבחי צדק (ס"ק מ"ו, סי' פ"ד ס"ק כ"ג).
 (י) דרכ"ת (סי' פ"ד ס"ק נ"ז).
 (יא) כה"ח (סי' פ"ד ס"ק ל').
 (יב) מעדני השלחן (ס"ק ס"ח) – "והסכין יקנה או ידיח במים צוננים".
 (יג) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ז' סעי' י', עמ' קמ"ד) – "יש לשטוף היטב את הסכין".
 3. מראי מקומות – הל' בב"ח (הופשטר, פרק י' סעי' ע').
 א) פמ"ג (סי' צ"ז מש"ז ס"ק א') – "ואף שהפר"ח בצ"ו אות כ' בתולע שחתך בפירי חריף אין הסכין צריך נעיצה דאין התולע חריף ל"ד לכאן גם הב"ח מחמיר שם ואף דהת"ח כלל נ"א כתב דאין צריך סכין נעיצה היינו דתולע פגום הוא".

יה [ציורים]

א. לקנות פירות חתוכים בחנות: כגון אבטיח (watermelon) וכדו'.

1. מיקל.

א) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות ל"ה) – "מותר לקנות פירות חתוכים בחנות גדולה של עכו"ם, אע"פ שיש להם שם מקום שמוכרים גם בשר חתוך, דודאי יש להם סכינים מיוחדים ואין צריך לחוש שחתכו הפירות בסכין שחתכו בה בשר [ויש עוד טעמים להקל]. בחנות קטנה פעמים יש לחוש לכך, והכל תלוי לפי המצב שם, אבל באמת אף אם הוא חתכו בשר ואח"כ חתכו פירות באות סכין, יש אחרונים שכתבו שכבר נתקנחה הסכין בפירות הראשונים, ולא יהיה איסור אלא אם כן קנה אותם פירות ראשונים, ולכאורה אין צריך לחוש שקנה אותם".
 ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שי"א, מטבח הכשר עמ' ר"ט) -

One may purchase cut watermelon in a non-Jewish fruit store or supermarket since presumably they keep separate knives to cut the melons. Many punctilious individuals avoid purchasing cut melons from a non-Jewish store.

2. מחמיר.

א) הגר"י עבאדי שליט"א (אסיפת יצחק ב' ניסן תשס"ח) – "שאלה: האם מותר לקנות מחנות אבטיח או דג (אם מכיר שהוי דג כשר) חתוכים מגוי, שחתך עם הסכין שלו. תשובה: אבטיח אסור ודג חי מותר".

3. מראי מקומות – רבבות אפרים (אסיפת יצחק ב' ניסן תשס"ח, לשובו מובא לקמן), חיי הלוי (אסיפת יצחק ג' ניסן תשס"ח, לשובו מובא לקמן).

א) מעדני השולחן (ס"ק ע"ב, ציונים ס"ק שכ"ד) – "מדינא אין צריך להדיח, כיון דסתם כלים של עכו"ם אינם בני יומן, וכיון שהוא מקנח ומוכר לאחרים מיוחד סכין מיוחד לזה, ומ"מ יש מקום להחמיר בזה [כיון שלא סמכינן על היתר זה לבד שמייחדים סכינים מיוחדים]".

ב) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) – "חנות פירות וירקות של גוים האם מותר לקנות פרי חתוך כגון אבטיח וכדומה ולתלות שיש להם סכינים מיוחדים לזה, ובפרט שמוכרים שם רק פירות וירקות. תשובה: צריך לברר המציאות".

ב. ירקות חתוכים במסעדה של איסור.

1. מחמיר.

א) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שי"א, מטבח הכשר עמ' ר"ט, פרק ח' הע' ל"ז) -

One may not eat cut vegetables ... from a nonkosher restaurant. A restaurant employee may use the same knife to cut nonkosher food (e.g., a meat sandwich) without thoughly washing the knife between uses (One cannot be certain that the vegetables) are not cut near where nonkosher foods are prepared and that the same knife had been used.

ג. בר סלטים: salad bar.

1. מחמיר.

א) עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שי"א, פרק י"ב הע' מ"ז, מטבח הכשר עמ' ר"ט, פרק ח' הע' ל"ז) -

One should not eat salads from a salad bar in a nonkosher restaurant (Besides the question of whether nonkosher knives are used, several other serious problems must be considered: salad bars use many types of salad dressings, many of which contain nonkosher ingredients. Even if one requests salad without dressing, the serving utensils may have been used for dressings and may contain nonkosher residue. Also, many vegetables must be checked for insects. It is difficult, if not impossible, to check cut-up vegetables ... One should be concerned with the problem of maris ayin, i.e., people who see one eating a salad in the restaurant may suspect that he is eating nonkosher salad (since most salads do have kashrus problems) **or, worse yet, they may erroneously conclude that it is permissible to eat salads at that salad bar.** If the vegetables are shredded with a shredder, one must determine whether the shredder is used for anything

nonkosher, e.g. cheese. It is extremely difficult to clean a shredder properly. If the salad contains radishes or onions, the problem becomes more difficult, since a radish or an onion is a *davar charif*.

2. מראי מקומות – הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ט' סעי' ל').

ד. לקנות מחנות דגים חתוכים (fish).

1. מחמיר.

א) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות ל"ה) – "אבל יש בזה חשש גדול בחנות של דגים, שחותכים שם תמיד דגים שאינם כשרים ומתקשה הלכלוך בעין על הסכין, ואחר כך חותכים באותה סכין דגים כשרים. ואף אם בעל החנות אומר שיש לו סכין מיוחדת שחותך בה דגים כשרים, אין עכ"ם נאמן. וגם לא סגי לרחוץ הסכין [ואף אם ישראל מנקה אותן] משום שכל שלא הדיחו מיד, נדבק עליו השמנונית וצריך נעיצה בקרקע י' פעמים [והמקור לזה מהרמ"א (סי' ס"ט)]. לגבי דם שנתייבש על סכין, וביד יהודה (סי' צ"ד) כתב ה"ה בכל דבר], ובודאי שלא יסכים בעל החנות לעשות כן. לכן הרוצה לקנות דגים חתוכים מעכ"ם, צריך לעשות גרירה [או קליפה] בכל מקום חתך, או להביא סכין של עצמו לחתוך בה. [ויתחוך על דבר נקי, כגון נייר עיתון]."

ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שי"ב, מטבח הכשר עמ' ר"י).

ג) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ט' סעי' ל"א).

2. מיקל.

א) הגר"י עבאדי שליט"א (אסיפת יצחק ב' ניסן תשס"ח) – "שאלה: האם מותר לקנות מחנות אבטיח או דג (אם מכיר שהוי דג כשר) חתוכים מגוי, שחתך עם הסכין שלו. תשובה: אבטיח אסור ודג חי מותר."

3. מראי מקומות.

א) רבבות אפרים (אסיפת יצחק ב' ניסן תשס"ח) – "שאלה: האם מותר לקנות מחנות אבטיח או דג (אם מכיר שהוי דג כשר) חתוכים מגוי, שחתך עם הסכין שלו. תשובה: טוב שיקלוף המקום שהסכין של הדג נגע."

ב) חיי הלוי (אסיפת יצחק ג' ניסן תשס"ח) – "שאלה: האם מותר לקנות אבטיח (בחוף לארץ), או דג (אם מכיר שהוא דג כשר) חתוכים מחנות של עכו"ם, שחתך בסכין שלו, אולי יש היתר כיון שמסתמא יש להם סכינים מיוחדים לזה. תשובה: הנה בשו"ע (יו"ד ס' צ"ו ס"ב) ברמ"א כתב היתר זה, אמנם ע"י בספר יד יודא (שם ס"ק כ"ו) כתב דבעל נפש יחוש לעצמו, ומובא במעדני השלחן על השו"ע (שם)."

ה. מראי מקומות.

1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' שע"א) – "שאלה: להשתמש עם תבלין שאין לו הכשר, ולומר שספק הוא אם חתכם עם כלים שיש בהם בליעות טריפות. שהא המציאות בזמניהם הוא, שבסכין של גוי יש בתוכה בליעות נבילה, ומרא וחצינא אין בתוכה בליעות נבילה. והספק הוא רק באיזה מהם חתך. וע"ז א"א לבדוק באיזה מהם חתך ירק פלוני, שהם אינם זוכרים. משא"כ בזמנינו ידוע הוא שהחברה שהוציא התבלין חתכם עם כלים מיוחדים. והספק הוא רק אם החברה ג"כ השתמש עם המכונה הזו לצרכי טריפות. וע"ז י"ל שצריך לברר מה העסק של החברה הזו. וכן לענין המרור בפסח, שאין לקנות מהירקן האיננו יהודי המרור שכבר חתך. (אלא ליקח המרור שעדיין יש עליהם הגוש האדמה.) שבזמנינו אין לסתפק שמא חתכם בשדה, אלא וודאי שחתכם באותו חנות עם סכין שלהם. ואם קנה מהם, צריך ליטול מקומו מכל מקום חתוך."

One can easily avoid most of these problems by keeping an assortment of clearly recognizable or labeled parve knives handy. All salads should be cut with a parve knife on a parve cutting board

פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רכ"ג)

פת שנילושה עם חלב או בשר

סימן צ"ז

א] הלכות - סעיף א'.	ז] כעין תורא.	יג] תערובות.
ב] גזירה או קנס.	ח] מועט.	יד] ציורים.
ג] בדבר שאין הדרך לאכלו עם המין השני.	ט] שינוי בצורה.	טו] להכשיר התנור - סעיף ב'.
ד] נ"ט בר נ"ט.	י] מכירה.	טז] ריחא - סעיף ג'.
ה] האם רק פת או גם שאר דברים.	יא] נותן טעם.	
ו] בשעת אפייה.	יב] ביטול.	

פסחים (דף ל., זבחים דף צה:) – "ההוא תנורא דטחו ביה טיחיא, אסרה רבא בר אהילאי למיכליה לריפתא אפילו במילחא לעולם, דילמא אתי למיכליה בכותחא".

פסחים (דף לו.) – "והתניא: אין לשין את העיסה בחלב, ואם לש כל הפת אסורה, מפני הרגל עבירה ... לעולם בחלבא, כדאמר רבינא: כעין תורא שרי, הכא נמי: כעין תורא".

ב"מ (דף צא.) – "הני מילי בעו מינאי דבי רב פפא בר אבא ופשטי להו לאיסורא, חדא כהלכתא וחדא דלאו כהלכתא. בעו מינאי: מהו ללוש את העיסה בחלב. ופשטי להו לאיסורא כהלכתא, דתניא: אין לשין את העיסה בחלב, ואם לש - כל הפת כולה אסורה, מפני הרגל עבירה. כיוצא בו אין טשין את התנור באליה, ואם טש - כל הפת כולה אסורה, עד שיסיק את התנור".

א] הלכות - סעיף א'.

א. לשיך את העיסה בחלב: האם העיסה נאסרת.

1. מיקל, כיון שיש לו תקנה.
א) **זר זהב** (על או"ה כלל מ' ס"ק ד') – "והנה לא אמרו חז"ל דאם לש כל העיסה יהי' אסורה שיהא משמע שאסור בעודה עיסה רק אמרו הפת אסורה ועכצ"ל כן לפי הרי"ף שאינו אסור בעודה עיסה דהא לדידי' יכול לשנות ולעשות כעין תורא וא"כ גם לפירש"י י"ל ג"כ דכ"ז שלא נגמר הפת לגמרי אינו אסור עדיין ויכול לעשות תקנה הנ"ל שיהא ניכר היטיב שהוא של חלב ועי' ביו"ד סי' קי"ב סעיף י"ב לענין פת א"י כה"ג דכ"ז שלא נגמר אינו אסור וע"ש בס"י קי"ג סעיף ט' לענין בישולי א"י ברמ"א".

ב) **יד יהודה** (הקצר ס"ק ד', הארוך ס"ק ג') – "הנה לא אמר דהעיסה אסורה זולת דהפת אסור, והיינו משום דבהעיסה עדיין יש לו תקנה לתקן לשנות צורות הפת".

ג) **דרכ"ת** (ס"ק י', סוף ס"ק כ"א) – "ועי' בס' זר זהב על האו"ה כלל מ' סק"ד שכתב דכל זה הוא לאחר שכבר נגמר הפת הוא דלא מהני לעשות סימן אח"כ אבל אם נזכר קודם גמר אפיית הפת פשוט הוא שיכול להוציאו מן התנור ולעשות בו סימן דכל זמן שלא נגמר הפת לגמרי אינו אסור עדיין ויכול לעשות תקנה שיהי' ניכר היטיב שהוא של חלב או להיפך עיין שם".

ד) **בדה"ש** (סעי' א' ד"ה כל, עמ' ש"נ) – "יד יהודה".

1) אמנם, נראה שאסור לכתחילה ללוש בחלב ע"מ למכור.

2. מותר לכתחילה ללוש בחלב ע"מ לשנות או לאפות חתיכות קטנות בעת האפייה.

א) **יד יהודה** (הארוך ס"ק ג') – "ומותר גם לכתחילה ללוש בחלב ע"מ לשנות בעת האפייה כמבואר בגמ'".

ב) **דרכ"ת** (ס"ק י') – "יד יהודה".

ג) **אבן ישראל** (ח"ט סי' ס"ז) – "ולמה לא הקשה על מה שהותר בחתיכה קטנה, הא האיסור הוא על הלישה, כמו שאמרו אין לשין, וא"כ מה מועיל חתיכות קטנות הא כבר נאסרו בשעת לישה, וע"כ דאם כונתו לכתחילה לאפות חתיכות קטנות שפיר דמי ומעיקרא לא נאסר".

ד) **מעדני השלחן** (ס"ק ח').

3. מראי מקומות.

א) **ראשית דרכו** (כת"י, עי' הע' י"ג) – "מבואר שדעת היד יהודה שאין איסור על העיסה כלל [וצ"ע שהרי לשון השו"ע אין לשין עיסה בחלב משמע שיש איסור על הלישה]. אבל ע' שו"ת אבן ישראל (ח"ט סי' סז) שהטעם שהעיסה לא נאסרה משום שכוונתו לעשות סימן או לחלקו לחתיכות קטנות. ונ"מ היכא שעשה עיסה ולא היה בדעתו לעשות סימן אם אסור, **דלדעת האבן ישראל אסור**, ולדעת היד יהודה מותר. וע' דרכ"ת (סס"ק כא) בשם זר זהב דאף שלא מהני לעשות סימן אחר אפיית הפת, מ"מ אם נזכר קודם עשיית הפת מותר להוציאו מהתנור ולעשות בו סימן דכל זמן שלא נגמר הפת לגמרי אינו אסור עדיין ויכול לעשות תקנה. ולכאורה מבואר דס"ל כיד יהודה דאף שלא היה דעתו בשעת עשיית העיסה מ"מ לא נאסר. ודו"ק".

ב. אסור באכילה.

1. אפילו בפני עצמו – **רש"י** (פסחים סוף דף ל.), **מחבר** (סעי' א'), **פוסקים**.

ג. איסור דרבנן.

1. מחמיר.

א) **ט"ז** (ס"ק א') – "ופעם אחת דכו שם שום עם מרק של **שומן אווז** ואחר כך מחזירין אותו הרוטב **על האווז** נ"ל שאותה מדוכה אסורה לדוך בה עוד בשמים אפילו לאכול בבשר שמא יבוא לאכול בחלב".

(ב) פמ"ג (שפ"ד ס"ק א') – "והוא הדין בשומן אווז וכיוצא אף דהוה רק דרבנן מכל מקום לא הוי גזירה לגזירה דקרוב לטעות שעל הלחם יחיה האדם ודרכו לאכול עם בשר וחלב".
 (ג) חכמת שלמה (על סעי' א').
 (ד) זבחי צדק (ס"ק א').
 (ה) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ט').
 (ו) ערה"ש (סעי' ג') – "ואין להתיר מטעם דבשר עוף הוא דרבנן ... לדינא אין חילוק".
 (ז) כה"ח (ס"ק א').

(ח) וכן שאר פוסקים – מעדני השלחן (ס"ק ד'), בדה"ש (ס"ק ג', ס"ק י"ט), הכשרות (פרק י' סעי' ט"ו), הל' בב"ח (הופשטר, פרק י"ד סעי' א'), אר"ש (סעי' ב').
 2. לכתחילה צריך להחמיר, בדיעבד צ"ע.

(א) דרכ"ת (ס"ק ד') – "וצ"ע. אמנם כל זה הוא לענין דיעבד או בגווי שכתב שם בלחם הפנים ובבל"י שכל פת פלטר נעשה באופן זה וא"א להשיג פת אחר אז מותר, אבל לכתחלה כשאפשר להשתמש מלעשות פת כזה בודאי פשוט הוא דאסור, ויותר מזה כתבו האחרונים והבאתי דבריהם להלן (ס"ק ל"ז) דאפי' ללוש פת במים שהוחמו בקדירה של חלב ב"י אסור לכתחלה דשמה ישכח ויאכל הפת עם בשר, דאע"ג דגם אם ישכח ויאכלנה עם בשר לא יאכל איסור בדיעבד, מ"מ לענין פת החמירו חז"ל לאסור ללוש לכתחלה אפי' בדבר שמותר בדיעבד עיי"ש באורך, א"כ פשיטא דבנד"ד אע"ג דביעבד לא עביד איסור דאורייתא גם אם יאכלנה עם בשר אסור לכתחילה".

(ב) הו"ד במנחת יצחק (ח"ז סי' נ"ט ד"ה והנה גם).

3. מראי מקומות – טוב טעם ודעת (מהדו"ג סי' קצ"ב), עצי העולה (הל' בב"ח כלל י"ב סוף סעי' א').

ד. ניכר הגבינה בפת: מיקל.

1. ראשונים.

(א) סידור רש"י (סי' ת' ד"ה מצאתי) – "אם טחו הפת עצמו, דבהא לא טעי אינשי למיכליה בכוחה, וכן נמי אם נתנו על גבי הפת חתיכות שמינות ומשוקעות קצת בתוכו בדרך שרגילין לעשות וודאי מותר, דכל מילתא דמיכבד כדאמר' לקמן כמלא עינא דתורא שרי ללוש בחלב, והא דתניא אין לשין אותה עיסה בחלב כו', משום דלא מינכרא מילתא".

(ב) ראבי"ה (סי' תס"ג) – "ודוקא מיירי שלש בחלב, שאינו ניכר בה בעיסה, ואתי לידי הרגל עבירה, אבל אם ניכרים בה הגבינה או הבשר, כגון פשטיד"א ופלאדונ"ש, לא חיישינן לה".

(ג) ר' ירוחם (איסור והיתר סי' ס') – "אבל הפשטיד"א או הפלאדי"ן מותרין דליכא למגזר בהו מידי דניכרים הם".

(ד) רוקח (סי' תס"ט) – "דדוקא חלב שנילושה בעיסה שאינו ניכר אבל ניכר לעין לא יבא לידי קילקול".

(ה) או"ה (כלל מ' דין י"ט) – "ומה"ט אנו אוכלין פשטיד"א ופלאד"ן שנאפו כל אחד לבדו או עם פת דליכא למיחש דילמא אתי למיכל עם חלב או עם בשר מאחר שניכר בהן הבשר או החלב וא"צ להשים עליהם עצמות או גבינה לסימן".

2. פוסקים.

(א) דר"מ (ס"ק א', רמ"א סעי' א') – "וכ"ה בארוך כלל מ' (דין יט) ... וכן פלאדי"ן או פשטיד"א מאחר שניכר בהן הבשר או החלב אין צריכין היכר יותר וא"צ להשים עליהם גבינה או עצמות לסימן עכ"ל".

(ב) כנה"ג (הג' הבי"י אות ח').

(ג) באר שבע (סוף סי' ל"ב).

(ד) פ"ח (ס"ק ג') – "כתב הרוקח בסימן תס"ט ... אבל ניכר לעין לא יבוא לידי קילקול עד כאן. וכן עיקר שאם השמנונית הוי דבר מועט שנבלע בפת ולא מינכר אסיר באכילה אבל אם השמנונית ניכר והרי הוא על פני הפת אין כאן בית מיחוש ושרי באכילה".

(ה) פ"ח (ס"ק ד').

(ו) לחם הפנים (ס"ק ד').

(ז) בית לחם יהודה (ס"ק ד').

(ח) כנפי יונה (סוף הסימן) – "כתב הפרי חדש (ס"ק ג' ד"ה כתב) בשם הרוקח (סימן תס"ט) שמנונית שהוא ניכר בעין על גבי הפת, מותר, ואין זה משום פת הנלוש בבשר, שהרי אינו טועה. וכן נראה".

(ט) פמ"ג (שפ"ד ס"ק א') – "אותן לחמין שמשמין הרבה שומן בהם עד שניכר השומן בהם שרי דאין ליטעות".

(י) מחצית השקל (ס"ק א') – "וכן אם השומן ניכר על פני הפת, דליכא נמי למגזר שיבוא לאכלן עם בשר דהא ניכר הטיחה שנידבק בפת, מהרי"ט [ח"ב יו"ד סימן יח]".

(יא) זר זהב (על או"ה כלל מ' ס"ק ד', ס"ק ה').

(יב) זבחי צדק (ס"ק י').

(יג) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ח').

(יד) ערה"ש (סעי' ג', סוף סעי' ה') – "דאם ימלאו העיסה בשר הלא ניכרת היא ולא יבואו לאכלה בחלב ומותר לעשות כן אמנם ללוש אותה בשומן אווז וודאי דאסור א"כ יש הרבה שומן שניכר לכל שהיא של שומן".

(טו) עצי העולה (הל' בב"ח כלל י"ב סעי' א').

(טז) כה"ח (ס"ק א').

(יז) מעדני השלחן (ס"ק ד').

(יח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' ק"ז) – "שה"ה אם יכול לראות בהדיא החלב בעין שזה וודאי אינו דבר שרגיל לאכול עם בשר, ולכאורה אין מקום לגזור".

- (ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רט"ו).
 (כ) הכשרות (פרק י' הע' ל"ז).
 (כא) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד סעי' י"ח).
 (כב) אר"ש (סעי' י"א).

ה. אופנים שאינו מצוי שיאכלנו עם מין ההפכי, כגון ט' ימים (nine days).

1. מחמיר, אין לחלק.
 (א) מהרש"ם (ח"ז סי' ע"ו ד"ה ומה, סוף סי' קפ"ג, דעת תורה עמ' שמ"ג) – "יש לחוש שמא יאכלנו בסעודת מצוה כסיום מסכת וכדומה, או בשבת, או בשבוע שאחר ט"ב אם יאפה כן קודם ט"ב על אחר ט"ב וכדומה".
 (ב) מעדני השלחן (סוף ס"ק ג').
 (ג) בדה"ש (בי' ד"ה שמא, עמ' שמ"ט).
 (ד) רבבות אפרים (ח"ב סי' קנ"ה אות י"ז).
 (ה) נטעי גבריא (בין המצרים פרק ל"ח סעי' י"ז) – "גם בימים אלו אין היתר לאפות לחם עם חלב אע"פ שאסור באכילת בשר".
 (ו) ודרשת וחקרת (ח"ה יו"ד סי' ה' אות ז') – "המהרש"ם".
 (ז) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "האם מותר לאפות פת חלבי שעושים לט' ימים כיון שאוכלים רק חלבי. תשובה: דודאי אסור דחולה מותר לאכול בשר, וכן תינוק אפשר לאכול בשר".
 (ח) נתיבות אדם (אהל יעקב) – "האם מותר לאפות פת חלבי שעושים לט' ימים כיון שאוכלים רק חלבי. תשובה: לא פלוג, ובפרט שמקילים באכילת בשר בחולים וכדומה".
 (ט) הבית בכשרותו (סוף סי' ז').
 (י) הכשרות (פרק י' הע' ל"ב).
 (יא) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד סעי' ו').
2. מראי מקומות.
 (א) דרכ"ת (סוף ס"ק ל"ד) – "ועיין בקונטרס אוהל מועד ש"ב סי' קנ"ז שכתב שם חכם א' דאם זב חלב תחת פת בימי המצרים שאין אוכלין בשר יש לצדד להקל לכ"ע ואף להחולקים בדין פת של שבת שאוכלין אז רק בשר מ"מ בזה יש לומר דגם הם מודים להקל דזה קיל טפי דא"א כלל לבא לידי אכילה עם בשר מצד איסור של הימים הללו ועכ"פ יועיל ההיתר לחלק לכמה בעלי בתים שהביא הכו"פ. ובחכמת אדם הוסיף עוד לעשות אח"כ סימן בפת וכאן בודאי מהני עיי"ש".

ו. מי שכל השנה אינו אוכל בשר (vegetarian).

1. מחמיר, אין לחלק – אבני ישפה (אהל יעקב הע' כ"א, י"ג אלול תש"ע, "שאלת אדם שאינו אוכל בשר לעולם, אם מותר לו לאפות פת עם חלב. התשובה שאינו תלוי בו אלא הוא גזירה של חז"ל ואסור").

ב] גזירה או קנס.

א. שווגג: כגון שלא ידע שאסור לעשות כן.

1. מחמיר [כמו גזירה, ולא כמו קנס].
 (א) על פמ"ג (שפ"ד ס"ק א' ד"ה ואם, עי' בדה"ש ציונים ס"ק מ') – "יש לעיין אם לש פת עם חלב בשוגג שלא ידע מאיסור זה או נפל בשוגג חלב מי אסור או לא קנסו כי אם היכא שעבר במזיד איסורא דרבנן לא בשוגג ועיין סי' צ"ט ומסתימת הפוסקים משמע אף בשוגג אסור כל שלא שינה צורת הפת וצריך עיון".
 (ב) הו"ד בפת"ת (ס"ק ב', עי' נחלת צבי על מחבר סעי' א').
 (ג) זבחי צדק (ס"ק ז').
 (ד) זר זהב (על או"ה כלל מ' ס"ק ו').
 (ה) ערה"ש (סעי' ח') – "ועי' פמ"ג שחקר בלש בשוגג אם מותר ואין כאן ספק דלא חילקו חז"ל בזה ובכל אופן אסור וכן מסיק הוא ד"ל".
 (ו) יד יהודה (הקצר ס"ק ד', הארוך ס"ק ג') – "הגם שהוא לא ידע שאסור לעשות כן ... שכבר נעשה הפת איסור".
 (ז) וכן שאר פוסקים – יביע אומר (ח"א יו"ד סי' ה' אות ד'), בדה"ש (ס"ק ז'), אנציקלופדיה תלמודית (כרך ד' ערך בשר בחלב, טור תשכ"ב), הבית בכשרותו (עמ' נ"ט), הכשרות (פרק י' הע' ל"ב), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד סעי' ד').
2. מוכרו לבעלי בתים הרבה ככר לכל א' כדי שיהא מועט לכל א' וגם שיניח בו סימן.
 (א) כה"ח (ס"ק י"א) – "שלא ידע מאיסור זה או נפל בשוגג ... נראה דבכה"ג מותר למוכרו לבעלי בתים הרבה ככר לכל א' כדי שיהא מועט לכל א' וגם שיניח בו סי' כנזכר באות הקודם".
3. לעשות סימן, וכדו'.
 (א) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קוני' יד דודי עמ' קל"ח אות ס', דפו"ח עמ' ק"צ אות נ"ח).
4. מראי מקומות – לבושי מרדכי (ח"א יו"ד סי' נ"א), משמרת שלום (שפ"ד ס"ק א' בא"ד ג'), עצי העולה (הל' בב"ח כלל י"ב סעי' ב', ס"ק ג').
 (א) מאירי (פסחים סוף דף ל.) – "אין לשיין את העיסה בחלב ואם לש קונסין אותו לאסור לו את כל הפת אף לאכלה בפני עצמה מפני הרגל עברה שמא יבא לאכלה בבשר".

ב. אונס: כגון אם נשפך חלב או רוטב בשרי על גבי הפת [בשעת אפיה].

1. מחמיר [כמו גזירה, ולא כמו קנס].
(א) פמ"ג (מש"ז ס"ק א' ד"ה ואם, שפ"ד ס"ק א' ד"ה ואם, ע"י בדה"ש ציונים ס"ק מ') - לשונו מובא לעיל.
(ב) הו"ד בפת"ת (ס"ק ב').
(ג) זר זהב (על או"ה כלל מ' ס"ק ו').
(ד) ערה"ש (סעי' ח') - לשונו מובא לעיל.
(ה) בדה"ש (ס"ק ז', בי' ד"ה כל).
2. מיקל, שלא אסרו רק שלא לעשות בידים.
(א) אמרי בינה (בב"ח סי' י"ג ד"ה ולכאורה) - "לא אסרו רק שלא לעשות בידים אבל אם על צד המקרה והזדמנות נפל חלב על הפת דאין לאסרו לאכול במלח ומ"ש הרמ"א דאם זב תחתיו דינו כאלו נילש עמו היינו בנתנו לתנור ביחד דעכ"פ בא ע"י פשיעתו אבל אם קרה מקרה בבלי דעת בשוגג שזב חלב על הפת י"ל דאין לאסור לכתחילה ... ובש"ס לא מצינו רק אין לשין בידים".
3. יש לעשות היכר, או לאכול מיד, או לחלק למשפחות לאכול מיד.
(א) שואל ומשיב (תנינא ח"ד סי' קפ"ט ד"ה והנה נשאלתי) - "שאירע שפת לחם נפל עליו חלב צונג ונשאל הוא אם יש לאסרו במקום שאינו פת מועט גזירה שמא יאכלנו עם בשר. והשבתי דלפענ"ד ליכא למיחש דהרי הכו"פ סי' צ"ז כתב בשם זקנו הגאון מוהר"ל צינץ דיש לחלקו להרבה ב"ב ע"ש ואף דהפרמ"ג חולק ואף בלש בשוגג נסתפק אם יש לאסור היינו דשייך לומר דקנסו שוגג אטו מזיד אבל כל זה הוא בעשה מעשה שאפאו וזב תחתיו וכדומה אבל באירע מקרה שנפל חלב ע"ג לחם בזה לא שייך קנס דלא עשה מעשה כלל והוא כשאר איסור שנפל על הלחם דאין לאסור ויש לחלקו לכמה ב"ב ולהזהירם שלא ישתמשו בו רק בחלב. עוד נראה לי דיש למרח עליו מבחוץ חלב או חמאה שיהיה ניכר שהוא חלב או להיפך ואין לחוש כלל ודו"ק היטב".
(ב) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ד', הארוך ס"ק ג') - "נראה שיכול לעשות בו היכר שלא יבא לאכלו עם מין השני או לחלקו להרבה ב"ב שהיא ביד כל אחד דבר מועט".
(ג) כה"ח (ס"ק י"א) - לשונו מובא לעיל.
(ד) הכשרות (פרק י' סעי' ט"ז, הע' ל"ה).
4. מראי מקומות - זבחי צדק (ס"ק ז', והג"ה שם), לבושי מרדכי (ח"א יו"ד סי' נ"א), הל' בב"ח (הופשטר, פרק י"ד סעי' ד', סעי' י"א, סעי' ט"ו), אר"ש (סעי' ד').

ג. אם רואה שחבירו אוכל פת וחבירו אינו יודע שנילוש בחלב.

1. א"צ להודיעו.
(א) דרכ"ת (ס"ק י"ב) - "ע"י בשו"ת מעין אריה חיו"ד סי' ט' שהעלה דאם רואין שאחד אוכל פת שנילוש בשומן מחמת שאינו יודע מזה שנילוש בשומן אם אכלו לבדו א"צ להפרישו וא"צ להודיעו רק שצריך לעמוד אצלו ויראה שלא יבא לאכול עם חלב עיי"ש".
2. מראי מקומות.
(א) אוצר דברי הפוסקים (אות כ"ה) - "מעין אריה ... לבושי שרד, יוסף דעת, יד יוסף דס"ל דהוי לחם איסור. לכאורה פשוט דצריך להודיעו דהא אוכל איסור".

ג] בדבר שאין הדרך לאכלו עם המין השני [למשל: עוגה, שאין הדרך לאכול בבשר].

א. מיקל.

1. מהרי"ט (ח"ב יו"ד סי' י"ח ד"ה ועל) - "ועל הגלוסקאות של אלחש"ו בכל ענין אינו רואה בהם בית מיחוש אפ"י היה בנ"ט לפי שאין דרך לאכלן עם גבינה מאחר שממולאי' במיני מתיקה".
2. פר"ח (ס"ק א').
3. לחם הפנים (ס"ק א') - "מהררי"ט".
4. בית לחם יהודה (ס"ק ב').
5. שלחן גבוה (ס"ק ב'*) .
6. מזמור לדוד (פר"ח אות א').
7. חכ"א (כלל נ' סעי' ג') - "ודוקא פת שעומד לאכול עם בשר ועם חלב אבל מה שאין דרך לאכלו רק לקינוח או עם משקה מותר ולא חיישינן שיאכלנו אחר שאכל בשר או גבינה דכולי האי לא חיישינן".
8. פת"ת (ס"ק ג') - "וכתב עוד בתשובת מהרי"ט שם דהא דאסור אם ליכא שינוי דוקא היכא דאיכא חשש שיאכלן עם גבינה ביחד אבל היכא דליכא למיחש להכי כמו אותם הממולאים במיני מתיקה שאין דרך לאכלן עם גבינה מותר ללוש אותם עם שומן ולא חיישינן שמא אחריהם יאכל גבינה דדיינו במה שאסרו ואין לנו לגזור גזירה אחרת עליה ע"ש עוד טעמים לזה".
9. זר זהב (על או"ה כלל מ' ס"ק ה').
10. זבחי צדק (ס"ק י"א) - "דכולי האי לא חיישינן".
11. ערה"ש (סעי' ז', ע"י סעי' ח') - "הגאון מהרי"ט ז"ל ...".
12. ע"י בן איש חי (שנה ב' פר' שלח אות י"ז).
13. שד"ח (אסיפת דינים מערכת בב"ח אות ח').
14. ישועות חיים (ס"ק ג').
15. עצי העולה (הל' בב"ח כלל י"ב סעי' ד', ס"ק ה').
16. כה"ח (ס"ק ט"ו).

17. אבן ישראל (ח"ט סי' ס"ז) – "מה ששאל מה מהני מה שכותבין או מדפיסין על העוגות שהן חלבות, הרי כבר נאסרו מעיקרא, ואיך יותרו אח"כ כמש"כ החו"ד הובא בפ"ת יו"ד סי' צ"ז סק"ג. הנה שאלתו תמוה קצת, ולמה לא הקשה על מה שהותר בחתיכה קטנה, הא האיסור הוא על הלישה, כמו שאמרו אין לשין, וא"כ מה מועיל חתיכות קטנות הא כבר נאסרו בשעת לישה, וע"כ דאם כונתו לכתחילה לאפות חתיכות קטנות שפיר דמי ומעיקרא לא נאסר, וכל כונת החו"ד אם עתה יתקן ויעשה חתיכות קטנות, משא"כ בכונתו בשעת לישה לעשות כן, וה"נ אם כונתו להדביק מדבקות על העוגות שהן חלביות מהני. ונראה דגם עוגה גדולה מהני, דכיון דכיום שהכל קונים עוגיות קטנות, ומי קונה עוגה גדולה מי שיש לו בני בית מרובין, ונעשה מתחילה לחלקה לחתיכות קטנות לכל בני בתו, ועיין באחרונים דכל דמתאכל ליומא מותר. ועוד נראה דכיון דזה לא שכיח שיאכלו עוגות ממותקות עם בשר, וכל האיסור שמא יאכל הפת ביחד עם בשר, אבל על מה שיאכלו אחר האכילה לא גזרו, כמו שכתבו גבי עוגות בשריות מנותקות שלא נאכל עם חלב וגבינה, מפני שהוא עם מלח, להכי מותר, כמש"כ האחרונים ז"ל, הה"ד עוגות חלביות כיון שהם ממותקות לא אוכלם עם בשר, ולא גזרו ע"ז רק על פת שאוכל עם גבינה או עם בשר, ולכן גם להדביק מדבקות לא צריך, וכש"כ עתה שמדבקין מדבקות בודאי מהני".
18. בדה"ש (ס"ק ב').
19. הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קוני' יד דודי עמ' קל"ג אות כ"ד).
20. פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' רי"ד, מטבח הכשר עמ' קמ"ז, פרק ה' הע' קכ"ו).
21. הבית בכשרותו (עמ' נ"ז).
22. הכשרות (פרק י' הע' ל"ז).
23. על נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: מאכל חלבי או בשרי שאינו רגיל לאכול ביחד [כגון מיני מתיקה] רק רגיל לאכול אחריו, האם אסור משום לש מאכל חלב. תשובה: המיקל יש לו על מי לסמוך".
24. הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד סעי' מ"א, סעי' נ"ב).
25. אר"ש (סעי' ו').

ב. מחמיר.

1. יד יהודה (הקצר ס"ק ג', הארוך ס"ק ו') – "לאו דוקא אם החשש שיאכלנו עם בשר עצמו דה"ה אם החשש שיאכל אותו מיד אחר אכילת בשר".
2. הגר"ש זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות י"ב, ע"י אות י"א [לשונו מובא לקמן]) – "נשאל רבינו, האם צריך סימן מיוחד על עוגיות חלביות, כדי שלא יבואו לחשוב שהם פרווה, דלכאורה הרי אין הדרך לאכלם עם בשר, וא"כ אין חשש. והשיב בתמיה, למה לא יהיה חשש שיאכלום בתוך שש שעות מאכילת בשר, ועל כן אסור לאפות עוגיות חלביות, אא"כ ישים עליהם פתק שזה חלבי, או שיעשה שינוי צורה בגוף העוגה, וכדומה".
3. על מעדני השלחן (ס"ק ב') – "נראה שלכתחילה יעשה שינוי הניכר".
4. על הגר"מ גרוס שליט"א (מנוחת אמת פרק כ"א הע' מ"ה) – "ואפשר דראוי שלא לאפות עם מוצרי חלב גם עוגות שאין עשויים להיאכל עם בשר, לחשוש לדעת היד יהודה".
5. הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: מאכל חלבי או בשרי שאינו רגיל לאכול ביחד [כגון מיני מתיקה] רק רגיל לאכול אחריו, האם אסור משום לש מאכל חלב. תשובה: דיש להחמיר בזה".
- ג. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק י"ד), מפני הרב (ריש עמ' קנ"ג), עמק התשובה (ח"ו סי' שכ"ב, "וצ"ע בזה עדיין לדינא").
1. אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות כ' [עמ' קצ"א], הע' כ"ה) – "ובאיזה מחנה עשה האופה עוגה חלבית לסעודה שלישית, וטענו הבחורים שם מכיון שבדרך כלל כל עוגותיו הם 'פרוה' א"כ הוא הכשיל את הציבור במה שעשה. ואמר רבינו שבאמת במקום שמקובל שבדרך כלל העוגות הם 'פרוה' אז יש בעשיית עוגות חלביות כאותו איסור שיש על עשיית לחם חלבי (עיין שו"ע סי' צז). ורק במקומות שידעו שיש גם עוגות חלבי כמו שהיה אצלם באירופה אין שאלות. ולמעשה אם עשה כן לסעודה אחת אין שאלה ומותר לאכול העוגות, ומה שישאר יצטרך לעשות על זה סימן שהוא חלבי. [ולא ברור לי האם סובר רבינו שיש ממש אותו איסור של לחם בעוגות או שזה איסור אחר מחמת חשש מכשול, ולכאורה נראה כן מאחר שהתיר רבינו ע"י עשיית סימן, אף דבכה"ג לגבי לחם לא התיר, אך אין זה ברור]."
2. שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ב אות ח' ס"ק ב') – "לענין מאפינס, ישנם ב' סוגים, האחד הוא מין עוגה קטנה מתוקה, ואין לה שייכות ללחם שמברכים עליו המוציא לחם מן הארץ, אלא לפת הבאה בכסנין, כלומר עוגה רגילה שמברכין עליה בורא מיני מזונות. על כגון זה לא גזרו דין עיסה שנילושה בחלב, כי לא גזרו רק על לחם ולא מצינו מי שהמשיך את האיסור למיני מתיקה (ע"י פת"ש יו"ד סי' צז ס"ק ג, מש"כ בשם מהרי"ט)".
3. מעדני אשר (סי' ע"ד סוף אות א') – "ולעצם דברי המהרי"ט, הגם שהעתיקוהו האחרונים, מ"מ לכאורה אין דבריו מוכרחים, דמנ"ל לחלק בין מה שדרך לאכול עם חלב ממש, לבין מה שדרך לאכול חלב אחריו, הרי תרווייהו דרבנן, ודוחק לומר שהגזירה היא שמא יעלה באילפס רותח. ועוד יש להעיר מדברי הצ"צ גבי יין שהעתיקוהו האחרונים, והרי גם יין אין דרך לאכול עם בשר ממש, ונצטרך לחלק בין יין ששותים תוך הסעודה אף שלא שותים אותו עם בשר ממש לבין מה שאוכלים בסוף הסעודה, וכל זה מנלן. וכבר העיר בזה היד יהודה סק"ו, ושם בפיה"ק סק"ג אסר בכ"ג. גם בערוה"ש סיים שם בס"ח "וצ"ע לדינא ויש להתיישב בזה".
4. הגר"ש פירסט שליט"א (מכתב) – "ע"י במעדני השולחן סי' צ"ז סק"ב שהביא מח' בזה והביא גם תמצא מקומות שהאבתי ואשרתי אז בגלידה חלבית ולא ניכר שהוא חלבי יכול לכו"ע לאוכלם בסוף הסעודה אף דאינו פת וב' דאין דרך לאכול עם פת".

ד. בזמן הזה.

1. אין ללוש עוגה בשומן בשרי כיון שהדרך היום לאכול עוגה עם חלב או עם קפה וחלב.

- (א) בדה"ש (סוף ס"ק ב') – "אמנם בהא דמבואר בסמוך שאין ללוש פת בשומן נראה דאף במיני מתיקה אסור **כיון שהדרך כהיום לאוכלם ביחד עם משקה חלבי**".
- (ב) ודרשת וחקרת (ח"ה יו"ד סי' ל"ג אות ד') – "מסתבר מאד מש"כ הבדי השולחן ביו"ד סי' צ"ז סוף סק"ב שאין ללוש עוגה בשומן כיון שהדרך היום לאכול עוגה עם חלב או עם קפה וחלב".
- (ג) על הכשרות (פרק י' הע' ל"ז).
- (ד) אר"ש (סעי' ו').

ד] נ"ט בר נ"ט.

א. ראשונים.

1. מי שמחמיר בבישול, ה"ה כאן – תוס' (פסחים דף ל. ד"ה דילמא, עי' חולין ריש דף קיב.).

ב. פוסקים.

1. אין לגזור – פ"ת (ס"ק א'), פמ"ג (מש"ז ס"ק ב'), עי' מש"ז ס"ק ב', "ומיהו עם חלב ממש אסור דהוי לכתחילה כמו בס"ב פת שאפאו עם בשר אבל עם מלח ודאי שרי וליכא נמי למיגזור". פני אריה (סוף סימן מ"ח), הו"ד בפת"ת (ס"ק ד'), חמודי דניאל (הל' בב"ח אות י"ב), כה"ח (ס"ק כ"ח), בדה"ש (ס"ק ד').
- (א) אפילו אם מחמירים כמו המהרש"ל גבי צלי של נ"ט בר הנ"ט, שאסור בדיעבד – פ"ת (ס"ק א'), עי' צ"ה ס"ק א', סוף ס"ק ה'), עי' חוו"ד (בי' ס"ק א', סי' צ"ה חי' ס"ק ה'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' ק"א, "ואם הלחם אפוי ע"ג כלי חלבי בן יומו, לכאורה לשיטת המהרש"ל שסבר שנ"ט בר נ"ט דרך צלי אסור אפילו בדיעבד, שיש להחמיר לאסור הלחם. שהלכה כהמהרש"ל. ושמעתי מרי"ב של' שאינו מסתברא להחמיר כ"כ לשיטת מהרש"ל בנוגע להגזירה דרבנן כזה לעשות העיסה 'טריף").
2. יש להחמיר – אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות כ"ח, "והראיתי בשבת כשאכלתי אצל רבינו החלות הקטנות שאופים, וסיפרתי שאני אופה אותם בתנור בשרי **אחר מעת לעת** שהשתמשתי בו לבשר. ושאלתי אם אפשר אח"כ לאכול אותם החלות עם חלב. והשיב רבינו שהנה החלות הם בשר בענין נ"ט בר נ"ט. אבל יש שסוברים שע"י (בישול) [אפיה] נאסר גם נ"ט בר נ"ט ולכן אין לאכלם עם חלב. וא"כ **צריך** לשים איזה סימן עליהם שלא יחליף, ותעשה איזה צורה עליהם כסימן").
- (א) לענין נ"ט בר נ"ט שהוא אינו ב"י - עי' סי' צ"ה סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.
3. מראי מקומות – הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד סעי' מ"ב).
- (א) מחצית השקל (סוף ס"ק ב') – "ודאי לפי מה שכתב הש"ך בסימן צ"ה ס"ק ד' כדעת מהרש"ל [מכונות ועטרת שלמה סימן נז אות ב; ים של שלמה חולין פ"ח סימן סג] דנצלו אסור, א"כ לדידן אסור אף על גב שאינו זב תחת הפת ממש, דהא הכא היינו נצלה. אבל (לפמ"ש) הרב בהג"ה לטעמיה אזיל, דסבירא ליה שם דגם בנצלו מותר נ"ט בר נ"ט דהתירא, ומשום הכי בעי הכא דוקא זב תחת הפת ממש, וק"ל".

ג. לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה: לחמם מים בכלי חלבי [או בשרי] כאשר כוונתו לערב את המים האלה בעיסה.

1. מחמיר.

- (א) דבר משה (אמריליו, ח"א יו"ד סי' ט') – "כלל העולה נר' דיש למחות ביד הנוהגים לחמם מים בכלי של בשר ללוש בהם את הפת או איפכא".
- (ב) חמודי דניאל (הל' בב"ח אות י"ד) – "ולכאורה היה נראה דמותר לכתחילה להחם מים בקדרה של בשר ב"י וללוש בו פת לאכול עם בשר ולא חיישינן שמא ישכח ויאכלנו עם חלב דהא אפילו יאכלנו עם חלב ליכא איסור בזה בדעבד וכמ"ש בט"ז סי' צ"א ס"ק א' וס"ק ז' ע"ש ואפשר דחשש' זו דפת שמא יאכלנו עם חלב הוא חמור דהא בסימן ב' סעי' ב' גבי מומר אוכל נבלות לתאבון דאסור ליתן לו לכתחילה לשחוט על סמך שיבדקנו בסוף כיון דאסור בדעבד כמ"ש בט"ז שם ס"ק ד' עיי"ש ואפ"ה אם נתן לו מותר לאכול משחיתו ולא אסרינן לגמרי משום שמא ישכח ובפת הנילוש עם בשר אסור לגמרי שמא ישכח ויאכלנו עם חלב אלא וודאי דחששא זו קרובה הוא וחמירה יותר לכך נוכל לומר ואפילו היכי דבדעבד מותר אסור לעשות לכתחילה דודאי יאכלהו עם חלב".
- (ג) דרכ"ת (ס"ק ד', עי' ס"ק ל"ז).
- (ד) הו"ד במנחת יצחק (ח"ז סי' נ"ט ד"ה והנה גם).
- (ה) בדה"ש (ס"ק ד', בי' ד"ה בחלב).
- (ו) רבבות אפרים (אהל יעקב הע' ו').
- (ז) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד סעי' מ"ה).

ד. אם זב תחתיו.

1. לאו דוקא תחתיו.
- (א) או"ה (כלל ל"ט סוף דין ח').
- (ב) ב"ח (ס"ק ג') – "דאין אנו מצריכים שיזוב תחת הלחם ... ודלא כמ"ש בהגהת שלחן ערוך דלא נאסר הפת אלא כשזב תחתיו ממש והבין כך מהגהת אשיר"י הביאו ב"י ולא דק".
- (ג) ט"ז (ס"ק ב') – "לא בעינן שיהא נראה השומן תחת הפת ממש אלא כל שמתפשט חוץ לפשטיד"א ונבלע בתנור חיישינן שמא הלכה הבליעה עד הפת".

- (ד) ש"ך (ס"ק ב') – "אי חזינן דזב מן הפשטי"ד לחוץ אפילו אינו זב תחת הפת עצמו אלא הפת רחוק מן הפשטי"ד הפת אסור אף דיעבד".
- (ה) פ"ח (ס"ק ג') – "אבל אי חזינן דזב מן הפשטי"ד לחוץ אפילו אינו זב תחת הפת עצמו אלא הפת רחוק מן (התנור) [הפשטי"ד] הפת אסור אף דיעבד וכדאיתא בהגהות אשר"י [עבודה זרה פ"ה סימן ח], ש"ך [ס"ק ב'] וע"ש".
- (ו) לחם הפנים (ס"ק ג').
- (ז) בית לחם יהודה (ס"ק ד').
- (ח) חגורת שמואל (ס"ק ה').
- (ט) ערה"ש (סעי' י"א) – "ש"ך סק"ב".
- (י) בדה"ש (ס"ק כ"ט).
2. דוקא.
- (א) כרתי (ס"ק ה'), פלתי ס"ק ב', מטה יהונתן) – "ואין לשנות".
- (ב) אבן העוזר (על רמ"א סעי' א').
- (ג) ישועות יעקב (ס"ק א').
- (ד) בית מאיר (על רמ"א סעי' א') – "שם הג"ה ואם זב תחתיו. נ"ב עיין בזה כרו"פ העלה לנכון שאין לזוז ממשמעות הפשוט דלא כש"ך".
- (ה) זבחי צדק (ס"ק כ"ג).
3. מראי מקומות – כנפי יונה (ד"ה בדין אפיית, "וצ"ע"), יד אברהם (על רמ"א סעי' א'), פת"ת (ס"ק ה'), מגדים חדשים (ס"ק ד'), משמרת שלום (מש"ו ס"ק א' בא"ד ב'), כה"ח (ס"ק כ"ז).
- (א) חכ"א (כלל נ' סעי' א') – "ובהפסד מרובה נראה לי אם לא זב תחת הפת ממש יש לסמוך להתיר הפת דהוי נותן טעם בר נותן טעם השומן בתנור והתנור בפת ואם כן על כל פנים אין לדמותו לנילוש עם החלב ומותר לאכול הפת על כל פנים במלח".
- (ב) לענין נ"ט בר נ"ט בשעת בישול – עי' סי' צ"ה סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.
4. טפילה.
- (א) פי', טפילה להפת – גור אריה הלוי (ס"ק א'), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק מ"ו), בדה"ש (ס"ק ל"ג), "הטפילה הוא הפלאד"ן או הפשטיד"א (וקרוי כן מפני שהיא טפילה להפת)".
- (ב) פי', עסה שמינה – הג' יעב"ץ (על הטור, ע"פ פסחים דף עד:), הו"ד בהגהות והערות (על הטור ס"ק ג').

ה) האם רק פת או גם בשאר אוכלין.

א. גם שאר אוכלין.

1. ט"ז (ס"ק א') – "נראה לי דמדוכה שדוכין בה בשמים ...".
2. כנה"ג (הג' הטור אות ב').
3. פ"ת (ס"ק א') – "הט"ז נכון ויציב".
4. בית לחם יהודה (ס"ק א') – "יש להחמיר".
5. מחצית השקל (על הט"ז ס"ק א') – "עיין ט"ז ס"ק א'. אבל הפרי חדש ... ונראה על פי מה שהוא במדינתנו, שאין אחד מי שמיחד מדוכה לבשר לבדו או לחלב לבדו, אלא לדוך בו בשמים להשתמש הן עם בשר והן עם חלב, והוה ליה ממש נידון דפת המוזכר בשו"ע, הדין כמו שכתב הט"ז שאם זכו בה שום עם מרק אסורה אותו מדוכה לדוך בה עוד בשמים אפילו לאכול עם בשר, שמא יבוא לאכלן עם חלב, וצריכה הכשר, וק"ל".
6. יד יהודה (הקצר ס"ק א', הארוך סוף ס"ק א', סוף ס"ק ו') – "לאו דוקא עיסה".
7. בשר בחלב (הרחקות והזהרות פרק ה' סעי' ל"ג) – "כשם שאסור לאפות פת חלבית או בשרית, אין לבשל או לאפות תבשילים שרגילים לאוכלם עם בשר ועם חלב".
8. עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רט"ו אות ד', עי' פרק י"ב הע' קכ"ח, מטבח הכשר עמ' קמ"ה).
9. מעדני אשר (סי' ע"ד אות א') – "קשה להקל בשאר דברים מטעם שרק על פת גזרו".
10. יבקש תורה (סי' כ"ד) – "יש מקום גדול לאסור".

ב. רק פת [דעל הלחם יחיה האדם, עי' ש"ך ס"ק ב'].

1. רמב"ן (ע"ז דף סו: ד"ה ולי) – "אין שטיין את התנור באליה ואם שט כל הפת כולה אסורה מפני הרגל עבירה. וא"ת והא אף בדגים שעלו בקערה אתמר בפ' כל הבשר (ק"א ב') אסור לאכלן בכותח ולא אסור עם הבשר, התם בדגים ליכא הרגל עבירה אבל בפת איכא הרגל עבירה שאדם אופה ממנו הרבה ואוכל פעמים עם הכותח פעמים עם הבשר ולפיכך אסורה לעולם".
2. יש"ש (חולין פרק ז' סי' ט"ו) – "ולייכא למיגזר שמא יאכלנו עם החלב, דלא מצינו חומרא זו אלא בפת, הראוי לאכול עם כל דבר, ומשום הכי היה צריך לעשות כענין דתורא, מה שאין בדג והדומה לו".
3. עי' מנחת יעקב (כלל ס' ס"ק ג') – "דדוקא פת ועיסה מצינו חומרא זו בש"ס דעבדינן הרחקה טפי משום דעל הלחם יחיה האדם ... וכיון דלכל דבר מאכל אוכלין פת גזרינן דלמא אתי למטעי לאוכלו שלא במינו משא"כ בשאר דברים כגון צנון ותבלין וכיוצא בו לא חיישינן כולי האי ... ועוד י"ל ...".
4. תורת יקותיאל (ס"ק א') – "שאיין מקום לחומרא זו".
5. עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק א') – "... שעל הלחם יחיה האדם ודרכו לאכול עם בשר וחלב ובשמים עיין בט"ז ופר"ח ובמ"י כלל (ל"ו) ס' אות ג'] מה שתמה על הט"ז".

6. עי' תגורת שמואל (ס"ק א') – "דיש לומר דדוקא בפת ועיסה מצינו חומרא זו בש"ס דעבדינן הרחקה טפי משום דעל הלחם יחיה האדם כמ"ש הרא"ש פרק אין מעמדין הובא בטור יורה דעה סי' קי"ד ובש"ך סי' פ"ח, וכיון דלכל דבר מאכל אוכלין פת גזרינן דילמא אתי למטעי לאוכלו שלא במינו משא"כ בשאר דברים כגון צנן ותבלין וכיוצא לא חיישינן כולי האי, ועי"ל ... מנ"י".
7. עי' תמודי דניאל (הל' בב"ח אות י"א) – "ואין ללמוד מפת לשאר דברים".
8. בית מאיר (על ט"ז ס"ק א') – "י"ל פת שאני".
9. חתם סופר (על ט"ז ס"ק א') – "נראה נמי היתר ביין ... דדוקא בפת גזרו כיון דדרכו לאכול עם בשר רותח דהוי איסור דאורייתא".
10. חוו"ד (חי' ס"ק א', בי' ס"ק א') – "והפרי חדש [ס"ק א'] והמנחת יעקב [כלל ס"ק ג'] מתירין, וכן עיקר".
11. חכ"א (כלל נ' סעי' ז') – "ודוקא בפת וכיוצא בו שעיקר חיות אדם תלוי בו גזרינן (עיין כלל נ"ב סימן ה') אבל מדוכה של בשר שדכו בה בשמים או שהמדוכה אינה לא של בשר וחלב ודכו בה עם בשר מותר לאכול עם אותו מין ולא גזרינן גזירות מה שלא נמצא בש"ס (פרי חדש ומנחת יעקב בתורת חטאת כלל ס' דלא כט"ז)".
12. נחלת צבי (על המחבר סעי' א') – "דדוקא בפת ... ולא בדברים אחרים כגון הכא ביין".
13. ערה"ש (סעי' ב', סעי' ח') – "דפת שאני דעל הלחם יחיה האדם ... וכן עיקר".
14. יבין דעת (ס"ק א') – "דרק פת ... וודאי אין להחמיר".
15. בדה"ש (ס"ק א', עי' בי' ד"ה אין שמסיים "וצ"ע").
16. הגרח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק י"ט אדר ב' תשס"ח) – "שאלה: ביו"ד ס' צ"ז יש איסור ללוש עיסה בחלב, האם איסור זה דוקא בפת או אפילו בשאר דברים. תשובה: לא מצינו אלא בפת".
17. הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד סעי' ל"ט, סעי' מ') – "וכן עיקר".
18. אר"ש (סעי' ה').

ג. מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק כ'), דרכ"ת (סי' צ"ז ס"ק ו'), משמרת שלום (מש"ז ס"ק א' בא"ד א'), בדה"ש (בי' ד"ה איסור, עמ' שכ"א).

1. פר"ח (ס"ק א') – "כתב הט"ז ... ולא נהירא דשאני הכא דסתם לחם עשוי לאכול עם בשר ועם חלב ואין דרך לייחד לחם לחלב לבדו ולחם לבשר לבדו ולפיכך יש לגזור שמא יבוא לאכלה עם בשר, אבל דברים אחרים כגון מדוכה וכיוצא שיש מהם מיוחדין לבשר ומהם מיוחדין לחלב וכן כשדכין התבלין דכין התבלין שרוצין לאכול עם בשר במדוכה של בשר והתבלין שרוצין לאכול עם חלב דכין במדוכה של חלב לבדו אע"פ שהוא מתחילה לא ייחדה לא לבשר ולא לחלב אלא היתה מיוחדת לבשמים לבד מכל מקום כשחזור ומיחדה לבשר לבד מיזהר זהיר בה".
- א) שלחן גבוה (ס"ק ג') – "נראין דברי הפר"ח".
- ב) ברכי יוסף (ס"ק ג') – "פר"ח".
- ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' ק"ט) – "שעיקר הדין כהפר"ח אבל טוב לא לעשות כן".

ד. פת הבאה בכיסנין [למקילים לעיל].

1. לכ"ע כמו פת.
- א) לחם הפנים (ס"ק ב', עי' ס"ק א') – "כי גם צורתן משונה (עי' בדברי מו"ח במגן אברהם סי' תנ"ד) מתיר ללוש בחלב פת הבאה בכסנין הנקרא ביסגוני"א דכיון שהוא משונה לא אתי למסריך והמחמיר לא הפסיד ותע"ב (הלכות קטנות סי' נ"ו)".
- ב) בדה"ש (בי' ד"ה אין, עמ' שמ"ו).
- ג) הגרח"ק זצ"ל (אהל יעקב תשובות ופסקים ח"א עמ' ח' אות כ"ט, מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' ל"ז) – "שאלה: האם הגזירה שלא לעשות פת חלבי או בשרי נאמר גם על מיני מזונות. תשובה: כן".
- ד) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ר"ב, אהל יעקב תשובות ופסקים ח"א עמ' ח' אות כ"ט) – "שאלה: האם הגזירה שלא לעשות פת חלבי או בשרי נאמר גם על מיני מזונות. תשובה: כן".
- ה) עי' חיי הלוי (ח"ה סי' ס"ב אות ט"ו) – "ובענין מיני מזונות יש מקילין, אבל למעשה יש להזהר גם בזה".
- ו) מעדני אשר (סי' ע"ד אות א') – "דבזה כו"ע מודו דשייכת הגזירה הגם שאין דרך לקבוע עליו סעודה ולא שייך בו כ"כ הטעם 'שעל הלחם יחיה האדם'. והראיה לכך, שכן החכמ"א בכלל נ' ס"ג וערוה"ש צ"ז ס"ז, הביאו את דברי המהרי"ט ח"ב סי' י"ח דכתב דגלוסקאות הנילושות בשומן וממולאות במיני מתיקה, אין בהם איסור כיון דאין דרך לאוכלם עם חלב ממש אלא רק לקינוח. משמע דאם היו הגלוסקאות הנ"ל נאכלות עם חלב ממש היו אסורות, והרי החכמ"א וערוה"ש ס"ל דרק בפת היתה הגזירה אלא ע"כ דגם פת כיסנין היא בכלל האיסור".
- ז) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד סעי' מ"א) – "מיני מזונות".
- ח) מדושני עונג (סי' כ"ד) – "איסור ללוש עיסה בחלב אפילו ללחמניות מזונות. ואם עשו זאת, אסור לאוכלם. אך אם עשו כמות מועטת, או ששינו מצורתן [שלפני שנאפה] בצורה שניכר שהוא חלבי, מותר".
2. מראי מקומות – שבט הקהתי (ח"ה סי' קכ"ח ד"ה ויש), הגר"מ גרוס שליט"א (מנוחת אמת פרק כ"א הע' מ"ה), מקדש ישראל (שבועות סי' ק"ב).

ה. י"ן.

1. מחמיר.

א) צמח צדק (סי' פ' ד"ה הנה) – "וטפי איכא למיחש ביין מבלחם דסתם לחם לא משהי ליה אלא לימים אבל יין משהי ליה לחדשים ושנים חיישינן טפי דילמא מנשי שיש בו חלב".

- (ב) מנחת יעקב (כלל ס' ס"ק ג') – "ואף דמדברי תשובת צמח צדק שהבאתי בס"ק ל"א משמע דאף בין גזרינן כה"ג צריך לומר ג"כ דשאני יין שרגילין דוקא לשתות עם סעודת בשר ודמי לפת. ועי"ל דדוקא הכא גבי פת דידיענין בודאי שיש בו שמנינות או חלב בעין בתוכו משא"כ גבי צנון ומדוכה שאין כאן ודאי שיש שומן בתוכו לא גזרינן כולי האי".
- (ג) חכ"א (נ"ב סעי' י"א) – "אם אין ביין ששים לבטל החלב אסור דגזרינן שמא ישתה אותו עם בשר".
- (ד) מנחת יצחק (ח"ז סי' נ"ט ד"ה ואחרי).
- (ה) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד סעי' ל"ט).
- (ו) אר"ש (סעי' ה').
- 1) כ"ש להפוסקים לעיל שמחמיר בשאר דברים.
- 2) ה"ה יי"ש – מנחת יצחק (ח"ז סי' נ"ט ד"ה ואחרי).
2. מיקל.
- (א) חתם סופר (על ט"ז ס"ק א') – "נראה נמי היתר ביין ... וזה ברור. ולא כצמח צדק".
- (ב) נחלת צבי (על שו"ע סעי' א').
- (ג) ערה"ש (סעי' ח') – "עי' פ"ת בשם צ"צ שחקר בנותן חלב לתוך יין ולפמ"ש דרק בפת גזרו אין זה שאלה כלל".

1. מים.

1. מחמיר.

- (א) בית מאיר (ד"ה בש"ע), הו"ד בהל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד סוף הע' צ"ח) – "והוא ודאי גבי מים שייך נמי הגזירה כמו בפת דהא דרך המים לבשלן בין עם בשר ובין עם חלב. ולדעתו אפילו בפני עצמן יהיו מים אלו אסורין. והכי מבואר ריש סי' זה דיש ללמוד שאר דברים מפת".
2. ל"מ בשאר ספרים.

ז. מראי מקומות – חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות ס"ו).

1] בשעת אפייה.

א. האיסור בזמן עשיית הפת, או אפילו אח"כ.

1. גם אם הפת קיבלה הטעם אחר האפייה.
- (א) חור"ד (בי' ס"ק ו'), הו"ד בזר זהב (על או"ה כלל מ' ס"ק ד', לשונו מובא לקמן) – "וכן הדין בנפל חלב על פת מרובה, אפילו חלב צונן, דבדבר האפוי ויש בו בקעים בפת אסור אפילו בצונן".
- (ב) עי' ערה"ש (סעי' ט') – "אם זב שומן של בשר או חלב תחת הפת בתנור פסקו הגדולים שיחלקו הפת לבע"ב באופן שיתאכל בו ביום [פלתי סק"ב] ויש שהתירו ע"י עשיית סימן בכל ככר כגון אם זב חלב לשום מעט גבינה על כל ככר בגומא ואם זב שומן בשר לשום בשר בכל ככר [חכ"א] ולענ"ד נראה דאין להחמיר כלל בזה דכיון דזהו גזירת חכמים לא גזרו רק על העושה פת באופן זה בין שעשה בשוגג ובין שעשה במזיד מ"מ הרי נאפה הפת שלא כתקון חכמים אבל במקרה שאירע והפת נאפה כדין גמור מנין לנו לאסור ומ"מ כיון שכך הורו בדורות שלפנינו קשה לעבור על דבריהם מיהו עכ"פ אין להחמיר בזה הרבה".
- (ג) בדה"ש (סי' צ"א ציונים ס"ק נ"א) – "ואין נראה לומר דשאני בההיא דסימן צ"ז שהפת נאפה מתחלה בחלב או בשומן אבל כשהפת נעשה בשרי או חלבי אחר אפייתו לא אסרוהו דמדברי החו"ד שם בסימן צ"ז ס"ק ו' מבואר דלא ס"ל חילוק זה ע"ש וכן נראה ללמוד גם מדברי הצמח צדק שהובא בהגהות נחלת צבי ובפ"ת ברייש הסימן שם ע"ש וגם הסברא אינו נראה כ"כ טעם נכון לחלק בזה".
- (ד) אבני ישפה (ח"ו סי' קי"ג ענף ב').
- (ה) נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: אפה חלות עם בשר [מגולה] לשבת, האם נעשה בשרי ואסור לאוכלם. תשובה: לענ"ד כן, וכדמוכה בשו"ע סימן צ"ז סעיף ב' לענין תנור שטחו באליה".
- (ו) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד סעי' ה').
- (ז) אר"ש (סעי' ט').
- (ח) ראשית דרכו (סעי' ג', הע' ד') – "איסור עשיית לחם בשרי או חלבי אינו דוקא כשעשה כן בשעת עשייתו, אלא גם אם נעשה פרווה ואח"כ הוסיפו בשר או חלב נאסר. [כן מבואר בפרמ"ג (מ"ז ס"ק א) משו"ת צ"צ שדן לגבי הוספת חלב ליין. וכ"כ החו"ד (ס"ק ו). וכן מבואר בפוסקים בסמוך שדגנו להתיר אם נשפך חלב אחר אפייה דבזה מהני לעשות תיקון אח"כ. ובזר זהב (על או"ה כלל מ, ס"ק ד) כתב שדבר זה לא נמצא כלל בגמ' ופוסקים ראשונים ורק שהחו"ד החמיר בזה, ומ"מ מסיק להחמיר. וכן פסק הבדה"ש (סי' צא ציונים ס"ק נא). והנה בשו"ע (סי' פט סעי' ד) [...]".
2. בזמן עשיית הפת.

(א) הגר"י בעלסקי זצ"ל (תשובות של הOU, K-338) – לשונו מובא לקמן.

(ב) עי' הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: פת שהיה בשלחן סעודת בשרי ונשפך עליו קצת בשר, האם דינו כעת כפת שנילוש עם בשר שאם אין סימן או שאינו דבר מועט אסור, או דוקא פת שנילוש בכוונה מתחילה על דעת כן נאסר. תשובה: לא נאסר".

(ג) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב, לכאורה סותר עצמו לקמן) – "שאלה: אפה חלות עם בשר [מגולה] לשבת, האם נעשה בשרי ואסור לאוכלם. תשובה: דבזה לא אסרו חז"ל, כיון דלא לש עיסה עם בשר, ובפרט שידוע שנעשה בשרי, אין צריך להחמיר בזה, ורק דצריך לזהר שלא יאכלו עם חלבי".

(ד) הגר"צ שכטר שליט"א (תשובות של OU, K-338) -

A non-Jewish owned company produces pareve bread exclusively for use by another company for French toast certified OU-D. The bread company wishes to produce non-certified dairy bread, with all kosher ingredients, on the same line used for the pareve bread. The pareve bread is baked in special baking pans with covers. The problematic *keilim* will be the common suction equipment used to suction the hot breads from the pans and the belt, upon which the bread is placed after being suctioned, which will not be cleaned ... Do dairy *b'lios* and/or crumbs from the suctioning equipment and the belt render the pareve bread *pas shenilusha b'chalav*? Does the fact that the bread is being baked exclusively for use in dairy French toast [as a matter of fact, the bread is placed directly in totes supplied by the French toast company and shrink wrapped to be sent to them] impact the question of *pas shenilusha b'chalav*? Both Rav Belsky and Rav Schachter said that the dairy *b'lios* and/or crumbs are introduced into the bread AFTER the baking is complete and at that stage of production there is no issur of *pas shenilusha b'chalav*. This is clearly true as evidenced by the fact that it is surely permitted for one to smear butter on their pareve bread. Although the OU would not certify bread smeared with butter, that is because WE are afraid it may cause a *michshol* to the kosher consumer as it may not be obvious that there is butter added to the bread. However such a product is technically not forbidden as *pas shenilusha b'chalav*. Therefore, in our case where there is no concern of a *michshol* - since we know it is baked exclusively for use in a dairy French toast (as per the system described above) - we may continue to certify the bread as kosher.

(ה) מטבח הכשר (ארטסקרול, סוף עמ' קמ"ו, ריש עמ' קמ"ז, פרק ה' הע' ק"מ).
(ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ק"א) - לשונו מובא לקמן.

3. יש תקנה.

(א) לעשות שינוי או לחלק להרבה בנ"א או ניכר - עי' שואל ומשיב (תנינא ח"ד סי' קפ"ט ד"ה והנה נשאלתי), זר זהב (על או"ה כלל מ' ס"ק ד', "שאם נשפך חלב על פת אפוי או רוטב של בשר שנשפך על פת דבזה לא נמצא כלל בגמ' ופוסקים ראשונים לאיסור רק שבס' חו"ד החמיר בזה לאסור ולפענ"ד אפשר למצוא תקנה הנ"ל למשוה אותם היטיב בחמאה או בשומן כנ"ל"), יד יהודה (הקצר ס"ק ד', הארוך ס"ק ג').

(ב) מראי מקומות - הגר"צ שכטר שליט"א (תשובות של OU X-13, לשונו מובא לקמן).

4. מראי מקומות - חמודי דניאל (הל' תערובות [ב'] אות י"ח, "וצ"ע"), דרכ"ת (ס"ק ז'), אבן ישראל (ח"ט סי' ס"ז, לשונו מובא לעיל).
(א) חכ"א (כלל נ' סעי' ה') - "במקום הפסד מרובה יש לסמוך להורות בפת שזב תחתיו חלב או שומן אז יחלק הפת לבתים הרבה לכל בעל הבית ככר אחד דמאי שנא מאפה תחלה דבר מועט דמותר והוא הדין עכשיו שמחלק לכל אחד דבר מועט ועוד אפשר להקל שיעשה גם כן סימן בכל ככר וככר דהיינו אם זב תחתיו שומן יתחוב בכל ככר עצם לסימן ואם זב חלב אזי ימשח מלמעלה בגבינה וכיון שעושה שני דברים יש להתיר וכן הורה מורנו הרב ר' שמעון הזקן מורה צדק דקהלה קדושה ווילנא ודוקא בזב תחתיו אבל לכתחלה לא יסמוך על זה כיון שהוא מפורש בגמרא".

(ב) הגריש"א זצ"ל (בית אהרן וישראל גליון צ"א עמ' קנ"ב ד"ה ובשו"ת, אשרי האישי יו"ד פרק ה' אות י') - "איסור זה לאפות בצק הנילוש בחלב, הוא דוקא בשעת אפיה, מה שאין כן אם נשפך חלב אחר אפיה מותר לאוכלו".

1) אמנם עי' הגריש"א זצ"ל (זרע שמואל הע' ק"א), לשונו מובא לקמן.

(ג) הגר"ח זצ"ל (דולה ומשקה סוף עמ' רנ"ט, דפו"ח עמ' רצ"ז) - "המחמם חלה של שבת על סיר בשרי (כגון טשולנט) ונהפך לפת בשרי, האם נאסר הפת או לא, האם דומה לאופה פת בשרי. (שנותן בתוכו בשר וכיו"ב), שאסור. תשובה: אינו נאסר".

הגר"ח זצ"ל (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' ר"י) - "האם מותר לצפות עוגה פרווה בקרם חלבי (לאחר האפיה). תשובה: לכאוי אין לעשות כן".

(ד) לכאורה יש ראייה מהאחרונים לקמן להחמיר, שהם שואלים מסי' צ"א. וצ"ע.

ב. למה לא אוסרין שיורי הפת משום שהפת בשרי [או חלבי], סי' פ"ט. ובמיוחד במקום שידוע שהפת נגע בשר [או גבינה], סי' צ"א.

1. י"א שחלות האיסור רק מזמן עשיית הפת - עי' לעיל.

(א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ק"א) - "שכל זה דווקא בעיסה. אבל לא מצינו גזירה לגבי לחם שכבר אפוי. ולפיכך מותר לחמם לחם בתנור בעוד שיש גם בשר שמה. אבל ה' אלישיב (של) [זצ"ל] החמיר שאסור לאכלה, אא"כ הוא דבר מועט. וע' בהפמ"ג ש"ד בס' צא ססק"ד שהמשמעות הוא שמותר באכילה, אבל אין לעשותה לכתחילה שמא ישכח. שכן כתב בש"ע ס' צא ס"ג שצריך ליזהר שלא יגע בשר בלחם. ושמעתי מרי"ב של שאה"נ אין להתיר אלא במקרה שידוע שעתיד לאכול אותה לחם עם בשר. כגון בשבת אם רגיל לאכול כולה במשך שבת, ואין אוכלין גבינה בשבת. אבל אם פעמים אוכלים שיירים במוצ"ש עם חלב, אין לעשותה לכתחילה מדין הש"ע ס' צא. אבל לא מדין הש"ע ס' צז".

1. מיקל בדבר מועט.

(א) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) - "שאלה: כתב בשו"ע (סי' פ"ט סעיף ד') דשיורי לחם בסעודת בשר אפשר לאוכלו רק עם מאכלי בשרי, האם יש איסור משום לחם בשרי כדאיתא בסי' צ"ז. תשובה: כיון דהוי שיורי לחם הרי זה דבר מועט, ואפי' אם אופה לסעודה אחת, או לכל השבת אין כאן איסור כלל".

(ב) נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: כתב בשו"ע (סי' פ"ט סעיף ד') דשירי לחם בסעודת בשר אפשר לאוכלו רק עם מאכלי בשרי, האם יש איסור משום לחם בשרי כדאיתא בסי' צ"ז. תשובה: אם הוא דבר מועט הרי זה נידון כדבר כמבואר ברמ"א סימן צ"ז, ומותר".

2. מיקל בדבר מועט, ומיוחד למין מיוחד.

(א) ערוגת הבושם (סי' צ"א אות ב') – "וקשיא לי מהא דאיתא בסימן צ"ז דאסור לאפות פת עם חלב דלמא יבא לאוכלו עם בשר. אבל דבר מועט כדי אכילת יום אחד שרי ואפילו לכתחלה כדמשמע התם. א"כ גם כאן למה ניהוש דלמא משתלי בלחם שנגע בבשר דמשמע אף דבר מועט. הא דבר מועט לא חיישינן כלל ... נראה לי דכוונת הטור והמחבר הוא שיש לזוהר שלא יגע היינו אם אינו נזהר לאוכלו דווקא עם גבינה. לכן חיישינן דלמא משתלי ולא ידיח ויבא לאוכלו עם בשר דדרך הפת לאכול עם כל דבר כמו"ש הפוסקים. אבל אם מיחד הלחם לאוכלו רק עם בשר או חלב בזה באמת לא חיישינן דלמא משתלי ויאכל עם בשר או חלב כיון דהוא רק דבר מועט כמו"ש בסימן צ"ז. והכי נהוג עלמא כשאוכלים לחם עם בשר או עם חמאה וחלב אז מיחדים הלחם לבשר או לחלב. וחותרים הלחם בסכין אשר שמנונית קרוש על פניו. ואין איש שם על לב להיות נזהר בזה כמו"ש הט"ו דצריך לזוהר שלא יגע בשר בלחם וכו'. והטעם משום דנזהרים על הלחם שלא יאכלוהו ממין אחר רק ממין זה שאכלו בשר או חלב. ובזה לא חיישינן דלמא משתלי ויאכלו עם מין אחר. דכיון דהוי דבר מועט לא חיישינן כלל בזה כמו בהא דסי' צ"ז. והט"ו לא אסרו שלא יהיה נוגע הבשר בלחם רק כשאינו מפריש ומיחד הלחם למין זה בשר או חלב כמו שנתבאר. אבל כשמייחדים הלחם למין זה שאוכלים ונוגע בו שוב אין לחוש כלל כיון דהוי דבר מועט. ואין לחוש כלל כן נ"ל ברור. ודלא כהרב פרמ"ג דכתב לחוש דלמא משתלי ואתי לאכול עם בשר. דבדבר מועט לא חיישינן דלמא משתלי כנ"ל".

3. מיקל בהניח בפתק או היכר.

(א) מעדני אשר (סי' מ"ג) – "ונלע"ד עוד דבנד"ד מהני לכתוב פתק 'בשרי' היות שכל החשש כאן הוא חידוש של אחרונים דגם כשאין את גזירת חז"ל חיישינן למכשול, וכל שמסתבר שלא יהיה בזה מכשול, אף שחז"ל לא חילקו בגזירתם ואסרו בכ"ג, מ"מ בהאי חששא דאחרונים נראה דאין לחוש".

(ב) יבקש תורה (סי' כ"ג) – "דיהני להניח בשקית מיוחדת לכל מין עם סימן או כתב בפתק שמיוחד לאותו שימוש בלבד א' לבשר וא' לחלב".

4. מראי מקומות – יד יהודה (סי' צ"א הארוך ס"ק ט'), דלתי תשובה (סי' צ"א ס"ק ה'), דרכ"ת (סי' צ"א ס"ק י"ב), מעדני השלחן (סי' צ"א מטעמי השלחן אות ז'), הגרח"ק זצ"ל (שאלת רב ח"א פרק כ"ב אות ג', דולה ומשקה סוף עמ' רנ"ט [דפו"ח עמ' רצ"ז]), חיי הלוי (ח"ה ס' נ"ט אות י'), זר השלחן (סי' צ"א ס"ק י"ט), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד הע' י"ג), עומק הפשט (גליון שפ"א), אר"ש (הע' י"ג, הע' י"ח).

(א) פמ"ג (סי' צ"א שפ"ד סוף ס"ק ד') – "ומסי' צ"ז דאסור ללוש פת עם חלב דחיישינן שמא יאכל עם בשר הוא הדין כאן דישכח וכאמור וצ"ע".

(ב) עצי העולה (הל' בב"ח כלל י"ב ס"ק ב') – "מה שראוי לאכול ביום אחד הוא וב"ב כפי ב"ב מותר אף אם לא אכלו אותו ביום הזה ונשאר ליום אחר כיון דלא גזרו על אכילת יום אחד וגם מה שנשאר בודאי הוא דבר מועט, מיהו אם מכויין מתחילה שיעמוד לימים רבים אף שאפשר לאוכלו ביום אחד אסור כן נ"ל".

(ג) בדה"ש (סי' צ"א ס"ק י"ז, ציונים ס"ק נ"א) – "והנה לקמן בריש סימן צ"ז יתבאר שהפת שנעשה בשרי או חלבי אסור לאוכלו אפילו בפני עצמו דחיישינן שמא יבא לאוכלו עם המין שכנגדו והשתא יש לראות במה שנוהגים איזה אנשים לאחר סעודת בשר אם נשתייר מן הלחם אף כשלא נזהרו שלא יגע בו מן הבשר או אפילו כשידוע שנגע בו מן הבשר בכל זאת משיירים אותו למחר וליומא אחרת לעוד סעודת בשר (וכן עושים בסעודת חלב שנגע הלחם בגבינה) ויש לשאול במנהגן זה דכיון שהפת נעשה בשרי (או חלבי) ואסור לאוכלו עם המין שכנגדו גם בפני עצמו או עם מינו יהא אסור לאוכלו ואף כשהוא דבר מועט וכגון שנגע בלחם רק במקום אחד ורק במקום הנגיעה הוא שנעשה בשרי ובדבר מועט הא איתא שם בסימן צ"ז דשרי ללוש עם חלב או שומן הא לא הותר בדבר מועט אלא כשדעתו לאוכלו באותו יום דבזמן מועט זה לא ישכח שאין לאוכלו עם המין שכנגדו אבל אסור לשייר אף דבר מועט למחר ולמחרתים וכמש"כ שם בס"ק ט' ע"ש ואף לעשות סימן בלחם לא מהני לפי מה שכתבנו שם בס"ק י"ח דלא מהני עשיית סימן לאחר שנאפה ונאסר כבר ועל פי זה היה צריך להדיח הלחם או לגוררו במקום שנגע בבשר לאחר שגמר סעודתו כשרוצה להניחו לסעודה אחרת כנ"ל ולענ"ד צ"ע בזה לדינא [ואין נראה לומר דשאני בההיא דסימן צ"ז שהפת נאפה מתחלה בחלב או בשומן אבל כשהפת נעשה בשרי או חלבי אחר אפיינו לא אסרוהו דמדברי החו"ד שם בסימן צ"ז ס"ק ו' מבואר דלא ס"ל חילוק זה ע"ש וכן נראה ללמוד גם מדברי הצמח צדק שהובא בהגהות נחלת צבי ובפ"ת בריש הסימן שם ע"ש וגם הסברא אינו נראה כ"כ טעם נכון לחלק בזה]."

(ד) ודרשת וחקרת (ח"ה יו"ד סי' ה' אות ז') – "הטעם שלא נאסר לחם שנשאר בסעודה בשרית שנעשה בשרי, כי לא גזרו רק על פת שלם, משא"כ חצי פת כל אחד ידרוש ויחקור מדוע חתוך הוא אולי נאכל בבשר או בחלב, ויזהר".

ודרשת וחקרת (ח"ה יו"ד סי' ל"ג אות ד') – "מסתבר מאד מש"כ הבדי השולחן ביו"ד סי' צ"ז סוף סק"ב שאין ללוש עוגה בשומן כיון שהדרך היום לאכול עוגה עם חלב או עם קפה וחלב, וה"ה שיש להזהר שלא יגע עוגה בבשר בסי' צ"א סעי' ג' מטעם זה, וכבר כתב ההגהות אשרי בחולין פרק כל הבשר סי' ז', דמצוה מן המובחר היכא דאכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך להעביר מעל השולחן הלחם וכל מאכל שעלו עם הגבינה על השולחן, ועיין שו"ת אג"מ ח"א יו"ד סי' ל"ח מש"כ בזה, ולא אאריך".

[ז] כעין תורא.

א. הלכה.

1. וכן פסק – רי"ף (פסחים דף ת., חולין דף לח.), רמב"ם (מאכ"א פרק ט' הל' כ"ב), רא"ש (פסחים פרק ב' סי' ז', חולין פרק ח' סי' כ"א), רשב"א (תוה"ק ב"ג ש"ד, פו:), ראבי"ה (סי' תס"ג), יראים (סי' ס"ג), סמ"ג (סוף לאוין ק"מ), סמ"ק (סוף מצוה רי"ג), ספר

העיטור (שער ראשון - הכשר הבשר דף יז:), ר' ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה, ריש קל"ז-א'), טור (סעי' א'), רוקח (סי' תס"ט), מאירי (פסחים סוף דף ל.), ארחות חיים (איסורי מאכלות סי' ע"ו), כל בו (סי' ק"ו), הג' מיימוניות (פרק ט' הל' כ"ב אות צ'), ס' האגור (סי' אלף ר"ס), תשב"ץ (ח"ג סוף סי' י"א), פוסקים.
 2. השמיט – שאלתות (סי' צ"ט, סי' קל"ז), רי"ץ גיאנות (הל' פסח עמ' רפ"ח, עי' הערות שם), בה"ג (הל' כלאים עמ' ק"ה, הל' דם עמ' תרמ"ו), ס' התרומה (סי' ס"א).

ב. מה הפשט.

1. פי', מעט.

א) רבינו חננאל (פסחים דף לו.) – "ויש לומר כי דבר מועט לש להם כגון בני ר' יהושע שלשו בחלב כעין תורא שהוא דבר מועט".
 ב) רש"י (פסחים דף לו. ד"ה כעין) – "מעט כעין של שור מותר ללוש בחלב, דאכיל ליה מיד בבת אחת, ולא משהי ליה דלינשי שנילוש בחלב".

ג) ראבי"ה (סי' תס"ג).

ד) סמ"ג (סוף לאוין ק"מ).

ה) סמ"ק (סוף מצוה רי"ג) – "ומסיק (שם דף ל"ו) רב ענן כעין תורא שרי (פירוש ללוש מעט כעין של שור)".

ו) יראים (סי' ס"ג).

ז) רוקח (סי' תס"ט).

2. פי', שינוי.

א) רי"ף (פסחים דף ח.) – "דכיון דשני בהו מידע ידיע דלהיכרא עבד להו הכי דלא ליתו בהו לידי תקלה ולפיכך מותרין".
 ב) רמב"ם (מאכ"א פרק ט' הל' כ"ב) – "ואם שינה בצורת הפת עד שתהיה ניכרת כדי שלא יאכל בה לא בשר ולא חלב הרי זה מותר".

ג) רא"ש (פסחים פרק ב' סי' ז', חולין פרק ח' סי' כ"א).

ד) רשב"א (תוה"ק ב"ג ש"ד, פו:) – "ואמרין עלה ואי שנינהו ועבדינהו כעין תורא שרי דכיון דשני בהו מידע ידעי דמשום היכרא הוא דעבד להו הכי דלא ליתי בהו לידי תקלה".

ה) מאירי (פסחים סוף דף ל.).

ו) ריבב"ל (חולין דף קח.) – "כעין תורא. מתוך שיש בו שינוי אפילו הרבה יזכור שלא לאוכלו באיסור".

ז) ארחות חיים (איסורי מאכלות סי' ע"ו) – "וללוש עיסה בחלב אסור אלא אם כן שינה צורת הפת שתהא ניכרת כדי שלא יבא לאכלה עם בשר".

ח) כל בו (סי' ק"ו).

ט) תשב"ץ (ח"ג סוף סי' י"א).

3. ב' פשטים.

א) ספר העיטור (שער ראשון - הכשר הבשר דף יז:): – "ואי עבדינהו כעין תורא שרי פירש"י דבר מיעוט חדא כעין תורא ורבינו אלפסי פי' אי שני בהו ועבדינהו כעין תורא שרי".

ב) טור (סעי' א').

ג) ר' ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה, ריש קל"ז-א').

ד) ס' האגור (סי' אלף ר"ס) – "ואי עבדינא כעין תורא מותר. פירש"י שלא לש אלא דבר מועט כמו עוגה קטנה. ורב אלפס פי' כעין השור. פירוש צורה כעין וכיוצא בו. שמתוך כך יזכור שיש בו חלב. טורים".

ה) הג' מיימוניות (פרק ט' הל' כ"ב אות צ').

ו) הג' שע"ד (סי' ס' ס"ק ב') – "ואם עשה כעין תורא שרי (פסחים לו ע"א). ופירש רב אלפס (חולין לב ע"א) ורמב"ם (פ"ט מהל' מא"א הכ"ב) שעשה שינוי בצורת הפת. ורש"י (פסחים שם) והתוס' פי' שהפת קטן".

4. שניהם אמת – תרה"ד (הג' שע"ד סי' ס' ס"ק ב'), ונראה דהני תרי פירושי אליבא דהלכתא סליקו דתרווייהו סברות יפות הן. והכי כתב אשר"י בכמה דוכתין בתלמוד אשני פירושים דנוכל לסבור כתרווייהו. מהרא"י ז"ל, ב"י (ס"ק א'), רמ"א (תורת חטאת כלל ס' דין ב'), יש"ש (חולין פרק ז' סי' י"ד, פרק ח' סי' מ"ד), קיצור שו"ע (סי' מ"ו סעי' כ"ה), פוסקים.

5. מראי מקומות – רשב"א (תוה"ק ב"ג ש"ד, פו:), "ואם שנה בצורת הפת ועשה כעין קטנים כעין השור מותרות שהרואה יודע שלא שנו בצורתו אלא להיכרא בעלמא וישאל ויאמר לו", דרישה (ס"ק ב'), באר שבע (סי' ל"ב).

ח [מועט.

א. גדר פת מועטת.

1. סעודה אחת [בני ספרד].

א) מחבר (סעי' א') – "ואם היה דבר מועט כדי אכילה בבת אחת ... מותר".

ב) בן איש חי (שנה ב' פר' שלח אות י"ז).

ג) כה"ח (ס"ק ז') – "לספרדים שקבלו חומרות הש"ע אין להתיר אלא דוקא כדי אכילת בבת אחת".

2. כדי אכילה ליום אחד [בני אשכנז].

א) רמ"א (תורת חטאת כלל ס' דין ב').

- (ב) פמ"ג (שפ"ד ס"ק א' ד"ה ואם) – "ואם פת מועט נמי שרי ומה הוא דבר מועט בש"ע משמע כדי אכילה בבת אחת אמנם בת"ח כלל ס' ד"ב כל ליומא הוה דבר מועט וכ"מ בלבוש דלא כב"ח שכתב בשבת אוכלין בשר ומשמעות הת"ח דהוי דבר מועט כל שאוכל בו ביום ולא ישאר למחרתו לא ישכח".
- (ג) מזמור לדוד (פר"ח אות ב').
- (ד) חו"ד (חי' ס"ק ד', בי' ס"ק ג') – "בבת אחת, היינו כדי אכילה ליום אחד".
- (ה) ערה"ש (סעי' ד') – "וכמה הוא דבר מועט כדי אכילת יום אחד ... שהוא מעת לעת".
- (ו) מסגרת השלחן (סי' מ"ו ס"ק י"ד).
- (ז) עצי העולה (הל' בב"ח כלל י"ב סעי' א').
- (ח) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רי"ד, מטבח הכשר עמ' קמ"ו).
- (ט) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד סעי' ז', עי' הע' י"ז).
3. מראי מקומות – מעדני אשר (סי' ע"ה).

ב. גדר יום אחד [לבני אשכנז].

1. אפילו ג' סעודות בשבת – מזמור לדוד (פר"ח אות ב'), בדה"ש (ס"ק כ"ג).
2. ב' ימים יו"ט, מחמיר – נפש חיה (יו"ד סי' ל"ו ד"ה וא"כ), דרכ"ת (ס"ק ל"ג), בצל החכמה (ח"ו סי' פ"ד אות ה'), בדה"ש (ס"ק כ"ג), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ח' הע' קכ"ח, פרק ה' הע' קל"ה), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד סעי' ז').
3. רמ"א (סי' תצ"ד סעי' ג') – "ונוהגין בכל מקום לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות; ונ"ל הטעם ...".

ג. הרבה בני אדם ביחד.

1. נכלל בדבר מועט – ערה"ש (סעי' ד', "ולפ"ז אם בני ביתו מרובים יכול ללוש בחלב מה שהוא ובני ביתו צריכים לאכילת יום אחד שהוא מעת לעת"), כה"ח (ס"ק ח'), בדה"ש (ס"ק י"א, ס"ק כ"ד), הבית בכשרותו (ריש עמ' נ"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רי"ד, מטבח הכשר עמ' קמ"ו), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד סעי' י').
2. רק בסעודה קרובה – חמודי דניאל (הל' בב"ח אות י"ב, "מדברי רש"י נראה שצריך לאכול מיד ... לכך נראה דצריך לאכול בו ביום"), עי' עצי העולה (הל' בב"ח כלל י"ב ס"ק ב', לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק ט', עי' בי' ד"ה ולכן [עמ' שנ"ג, "וצ"ע"], סי' צ"א ס"ק י"ז), אר"ש (סעי' י"ג).
1. הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: ההיתר של אפי' מועטת כשאופה עיסה בשרי, האם צריך לאפותם בסמוך לסעודה, או כ"ז שנעשה קטנים ויאכול כל אחד בסעודה אחת, אפשר גם לאפות הרבה ולשמרם במקפיא. תשובה: דדוקא אם עושה לשבת זו מותר, אבל אם עושה לכמה שבתות אסור, אפי' אם הם דבר מועט".
2. הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רי"ז) – "האם מותר להניח להם חלבי (אפילו דבר מועט) במקפיא כדי לאוכלו לאחר זמן. תשובה: אסור, יש לאוכלו בו ביום".
2. נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: ההיתר של אפי' מועטת כשאופה עיסה בשרי, האם צריך לאפותם בסמוך לסעודה, או כ"ז שנעשה קטנים ויאכול כל אחד בסעודה אחת, אפשר גם לאפות הרבה ולשמרם במקפיא. תשובה: נראה לדינא כפי סתימת הפוסקים דדוקא באותו סעודה או לאותו יום כמ"ש הרמ"א סימן צ"ז סעיף א'".

ה. לחלקו להרבה בני אדם.

1. מחמיר.
- (א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק א' ד"ה ואם) – "מ"ש הכר"ו בשם זקיניו הגאון אין לעשות מעשה כן לחלק להרבה ב"ב דאל"כ הא דאם טש כל הפת אסורה (פסחים ל, ב) יחלק כו".
- (ב) חמודי דניאל (הל' בב"ח אות י"ב) – "כרתי ... דאין לסמוך על זה".
- (ג) חו"ד (חי' ס"ק ה', בי' ס"ק ג') – "וכן אינו מועיל לחלקו להרבה בני אדם שיגיע לכל אחד דבר מועט, אסור, כיון שכבר נאסר".
- (ד) כת"ס (יו"ד סי' ס"א) – "ומדי דברי בענין זה, הנה הפלתי סי' צ"ו מביא הוראה בשם זקיניו וצ"ל שאם זב חלב תחת הפת מותר לחלק לבתי לכל א' מעט כמו שאם מתחלה יוכל ללוש ולאפות דבר מועט והפלתי כ' במקום שיש עוד צירופי' להתיר כדאי לסמוך עליו, ולפע"ד נראה מלשון הברייתא, ואם לש כל הפת כולו אסור, כל כולו אסור מיותר דהוי סגי בדאמר ואם לש הפת אסור, נראה דהשמיענו דכולו אסור ואפילו מעט ממנו אסור לאכול כיון שלש הרבה לעצמו נאסר הפת ואין מותר אפי' מעט ממנו, ולחלק לבתי אחרים כמו שאסור לאכול אפי' מעט עם בשר כן אסור לאכול מעט ממנו עם חלב או במלחא והיינו כל הפת כולו אסור, ואין היתר במעט ממנו, ואין לומר איפכא דקמ"ל דוקא כולו אסור ומעט מותר דהא עם בשר אפי' מעט אסור, וא"א לומר דבריית' לחצאין קאמר לאכול עם בשר מעט אסור, ולאכול עם חלב או מלחא מעט מותר, וע"כ דאיסורא קאמר כמ"ש ועיין".
- (ה) פת"ת (ס"ק ג') – "ועיין ח"ד שכתב ... וכן לחלקו להרבה ב"א שיגיע לכ"א דבר מועט אסור כיון שכבר נאסר ונעשה נבלה ע"ש וכן דעת הפמ"ג דלא ככו"פ בשם זקיניו".
- (ו) טוב טעם ודעת (מהדו"ג סי' קצ"ב) – "והיתר הכו"פ לחלק לכמה בעלי בתים לא שמיעא לי ולא סבירא לי".
- (ז) כתב סופר (יו"ד סוף סי' ס"א) – לשונו מובא לקמן.
- (ח) בן איש חי (שנה ב' פר' שלה אות י"ז, רב פעלים ח"ב יו"ד סי' י"א).
- (ט) דרכ"ת (ס"ק ט"ו).
- (י) שד"ח (אסיפת דינים מערכת בב"ח אות ח' ד"ה ועל).

יא) עצי העולה (הל' בב"ח כלל י"ב סעי' א', ס"ק ב').

יב) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' צ"ז אות א') – "אין היתר למאפיה לאפות לחמניות חלביות אע"פ שכל אחד קונה כמות לסעודה אחת בלבד".

יג) וכן שאר פוסקים – בצל החכמה (ח"ו סי' פ"ד), יביע אומר (ח"א יו"ד סי' ה' אות ג'), בדה"ש (ס"ק י"ח), מגדים חדשים (ס"ק ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רי"ד), הבית בכשרותו (ריש עמ' נ"ט), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד סעי' ג', סעי' י"א).

2. "אם יש מקום עוד לצדד להקל כדאי לסמוך עליו" – כרתני (ס"ק ג', פלתי ס"ק א'), הו"ד ברע"א (או"ח סי' קצ"ו על המחבר סעי' א'), מחצית השקל (סוף ס"ק א'), תשובה מאהבה (על סעי' א'), ערוגות הבושם (ס"ק ג').

3. מראי מקומות – כה"ח (ס"ק ט').

א) הכשרות (פרק י' סעי' ט"ז, הע' ל"ה) – "אין להתיר לחלק ... אא"כ במקרה שאפו כשלא ידעו את הדין".

ב) אם בטעות נשפך חלב או רוטב בשרי על גבי הפת – עי' לעיל.

ג) ללוש הרבה כדי למכור להרבה בתים לכ"א מעט – עי' לקמן.

ו. נעשה בשרי רק כדי נטילה.

1. מחמיר.

א) פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק א') – "ואם אפו פת בתנור שטחו בשומן ... אף שיש ס' בפת נגד השומן אפ"ה כדי נטילה מיהו אסור עש"ך בק"ה אות ט"ו ומ"י כלל ס' אות א' בשם מהר"י מטרנאני".

פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק ד') – "ואם לא הוסק ויש ס' בפת נגד הבעיין דיעבד שרי ובתנאי שיטול כדי נטילה וכאמור".

2. נחשב דבר מועט.

א) דעת תורה (על סעי' א' ד"ה והנה) – "יש לעיין בנאפה פת מרובה תוך תנור או מחבת שטחו בשומן ונגד הבעיין יש ס' דהוי רק מעט, ומ"מ צריך נטילה מכח הבליעה, [אם יש להתיר הנטילה באכילה] ... וא"כ הנטילה שוב הוי דבר מועט כדי אכילה בת יומא, אם יש להתיר הנטילה, או דילמא כיון דקודם שקלפוהו מהפת היו בצירוף הפת מרובה יש לגזור שמא ישכח ויאכל עם החלב, וכעין מ"ש החו"ד לענין לחלק להרבה בעה"ב ... אלא י"ל דלא דמי כמובן".

3. לפי המקילין – אם מותר לאכול החלות קודם שקלפוהו כדי נטילה מהפת.

א) מחמיר – כנפי יונה (ריש סי' צ"ז, לשונו מובא לקמן), יד יהודה (הקצר ס"ק י"ז).

ב) מראי מקומות – דעת תורה (על סעי' א' ד"ה והנה, לשונו מובא לעיל), נפש חיה (יו"ד סי' ל"ו ד"ה וא"כ, לשונו מובא לקמן), מגד חדש (על סעי' ב' ס"ק ו').

4. מראי מקומות – פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק י"ב, ס"ק י"ט).

ז. נעשה בשרי רק כדי קליפה.

1. נחשב דבר מועט.

א) מהרש"ם (ח"ד סי' ל"א) – "דכיון דנאסר רק כ"ק אם כן שוב הוי דבר מועט ומותר דדוקא בפת מרובה אסור משום גזירה משא"כ בזה דנאסר רק כ"ק הרי הקליפה בודאי הוי דבר מועט".

ב) נפש חיה (יו"ד סי' ל"ו ד"ה וא"כ) – "והקליפה בודאי הוי דבר מועט א"כ היכא דקולף החלות בודאי הוי דבר מועט אך יהיה הפסד לקלוף יש לספק אם מותר לאכול החלות אפי' בלא קליפה בחלב אם נימא דכל זמן שהקליפה דבוקה בהחלות שהמה מרובים לא יאכלו בב"א ואיכא גזירה או אפשר דבכה"ג לא גזרו לקלוף כיון דהקליפה גופה תהיה מותרת לאכלה בחלב וה"ה שכל החלות מותרים לאכלן בחלב שהאיסור שבהם הוא רק הקליפה והקליפה הוא דבר מועט ומותר לאכלה בחלב".

2. לפי המקילין – אם מותר לאכול החלות קודם שקלפוהו מהפת.

א) מחמיר.

1) כנפי יונה (ריש סי' צ"ז) – "ולפחות לא יאסור כל הפת אלא כדי קליפה ממנו, ולמה אמר (פסחים ל' ע"ב) כל הפת אסורה. אבל זה אינו, דלא אסרו בש"ס כל הפת, אלא משום גזירה שיאכלנו עם הבשר, וה"נ איתא להאי גזירה שיאכלנו בלי קליפה, [ואם כן] אפילו אם לא יאסר אלא כדי קליפה, שוה להאי דינא לאסור כל הפת".

2) יד יהודה (הקצר ס"ק י"ז, הארוך ס"ק ז').

ב) מראי מקומות – דעת תורה (על סעי' א' ד"ה והנה, לשונו מובא לעיל), נפש חיה (יו"ד סי' ל"ו ד"ה וא"כ, לשונו מובא לעיל), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק י"ט, עיונים וביאורים סי' כ' אות ג', הע' קי"ז), מגד חדש (על סעי' ב' ס"ק ו').

ט. שינוי בצורה.

א. האם צריך שינוי בכל הלחם, או די בסימן בחלק הפת.

1. דוקא כשכל צורתן משונה.

א) גליון מהרש"א (על המחבר סעי' א') – "או ששינה צורת הפת. משמע דוקא כשכל צורתן משונה, אבל אין תקנה לעשות בה אחר אפיה סימן, כגון לחתוך בו אותיות חלב, פן לא ישגיח בסימן".

ב) הגריש"א צ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ה' אות י') – "ודע, דכשעושה את השינוי האמור, צריך שינוי בכל הלחם, ולא רק סימן בקצהו".

2. מיקל, אמנם צריך להשאיר את החלק שבו הסימן לסוף האכילה.

א) בינת אדם (שער או"ה סי' נ"א, סעי' ע') – "מצאתי בהגהת שערי דורא סימן ל"ה וזה לשונו: אמר לנו הרא"ש כשאופין קושטיל או קולצא עם מולייתא דלכתחילה יש לעשות סימן כפי מה שהם המולייתא אם הם של בשר ישימו עליו קצת עצמות ואם הוא של

חלב ישימו עליו קצת גבינה והוי כעין תורא לפי פירוש אחד דפירש כעין תורא סימן עד כאן לשונו. ועיין בדרכי משה סימן צ"ז בשם איסור והיתר ולפי זה על כרחך הא דכתב הרמב"ם שישנה צורת הפת לאו דוקא אלא הוא הדין כל סימן".

(ב) חמודי דניאל (הל' תערובות [ב'] אות י"ח) – "אם עשה שינוי או חקק תיבת חלב סביב הלחם בענין שאע"פ שיאכלו ממנו ישאר השינוי לעולם מותר".

(ג) בדה"ש (ס"ק י"ז) – "נראה שאין לו לאכול תחלה אותו חלק הפת שנמצא עליו הסימן ולהניח השאר דאז יש לחוש שיאכל החלק הנשאר עם בשר זולת כשחלק הנשאר הוא דבר מועט דבדבר מועט לא חיישינן שישכח ויאכל עם המין שכנגדו".

(ד) הכשרות (פרק י' הע' ל"ד) – "אולם באופן כזה, יש להשאיר את החלק שבו הסימן לסוף האכילה".

(ה) אר"ש (סעי' י"ז).

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק י"ט), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ח' הע' קכ"ד, מטבח הכשר פרק ה' הע' קל"א).

(א) עצי העולה (הל' בב"ח כלל י"ב ס"ק א') – "ומשמע שצריך שישנה כל הפת אבל במה שנותנים מעט גבינה על הפת ל"מ דהא אפשר שיחתוך הסימן ויבא לאוכלו עם בשר. ואפשר דמהני כיון שעל כל פת עושין סימן וכשהוא שלם ניכר הסימן וכשיחתוך ממנו הוי פת מועט ולא ישכח, וצ"ע".

ב. שינוי בצורה כדי למוכרו.

1. עי' לקמן גבי מכירה.

ג. אם יש חשש שמא יבאו אורחים לביתו מעיר אחרת.

1. מחמיר – עי' חכ"א (כלל נ' סעי' ג', לשונו מובא לקמן).
2. מיקל – עי' חוו"ד (חי' ס"ק ה', בי' ס"ק ג', לשונו מובא לקמן), יבין דעת (ס"ק ב').
3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ט"ז, בי' ד"ה עיסה עמ' שמ"ז, וצ"ע לדניאל).

ד. האם צריך לעשותה שינוי בשעת אפייתה, או אפילו בסיום האפיה.

1. בשעת אפייתה.

(א) עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק א' ד"ה ואם).

(ב) חוו"ד (חי' ס"ק ה', בי' ס"ק ג') – "ודוקא ששינה בשעת אפיה, אבל אח"כ אינו מועיל שינוי לפת מרובה, כיון שכבר נאסר".

(ג) חת"ס (ב"מ דף צא. ד"ה מהו) – "שמעתי ממורי זצ"ל שהי' קורא תגר על הלשון עיסה בחלב ואופי' ואח"כ עושין בו סימן דכיון שנעשה באיסור שוב אין לו היתר אלא צריך לעשות בו סימן בתחלת עשייתו קודם אפיה".

(ד) עי' גליון מהרש"א (על המחבר סעי' א') – לשונו מובא לעיל.

(ה) פת"ת (ס"ק ג') – "ועיין ח"ד שכתב עוד דשינוי אין מועיל רק כששינה בשעת אפיה דלא היה עליו איסור כלל אבל לעשות שינוי אחר שכבר נאסר אינו מועיל".

(ו) זבחי צדק (ס"ק י"ג).

(ז) יד יהודה (הארוך סוף ס"ק א').

(ח) בן איש חי (שנה ב' פר' שלח אות י"ז, רב פעלים ח"ב יו"ד סי' י"א) – "מאחר שנאפה בלא שינוי נאסר ונעשה נבלה ע"פ גזרת חז"ל. ואין לו תקנה עוד בשום אופן, וכ"כ הרב חוות דעת דוקא אם שינה צורתו בשעת אפיה, אבל אח"כ אינו מועיל שינוי לפת מרובה, כיון שכבר נאסר, וכן אין מועיל לחלקו להרבה בני אדם שיגיע לכל אחד דבר מועט, כיון שכבר נאסר ע"ש, וכ"כ הרב שפתי דעת, וכ"כ הרב לבושי שרד בחי' ליו"ד סי' מ"א ס"ק קל"ט, וכ"כ בפתחי תשובה".

(ט) דרכ"ת (ס"ק י').

(י) כה"ח (ס"ק י"ד).

(יא) עצי העולה (הל' בב"ח כלל י"ב סעי' א').

(יב) וכן שאר פוסקים – מעדני השלחן (ס"ק ח'), בדה"ש (ס"ק י"ח, בי' ד"ה כל עמ' ש"ג, סי' צ"א ס"ק י"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רי"ד, מטבח הכשר עמ' קמ"ו), הגר"מ גרוס שליט"א (מנוחת אמת פרק כ"א הע' מ"ה), הבית בכשרותו (סוף עמ' נ"ז), הגרש"א שטרן שליט"א (קובץ בנתיבות ההוראה ח"ב עמ' י"א), הכשרות (פרק י' הע' ל"ב, הע' ל"ג), הל' בב"ח (הופשטר, פרק י"ד סעי' ג', סעי' ט"ו), אר"ש (סעי' ט"ז).

2. מראי מקומות.

(א) דבר משה (הכשרות פרק י' הע' ל"ג) – "שינוי אינו מועיל אלא דוקא לפני האפיה, פרט למקרים של הפסד מרובה, כגון שאפו הרבה לצורך שבת או אורחים, בדיעבד – אפשר להקל על ידי הדבקות מדבקות".

(ב) הגר"א ובנצל שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: בדין פת שנילוש עם חלב או בשר, האם מועיל לעשות היכר אחרי האפיה כגון להדביק מדבקה אחרי האפיה, ומה הטעם. תשובה: **אם זה היה בדעתו מתחילה**".

ה. אם מהני לעשות סימן על המכסה שעל הפת.

1. מיקל, אם כבר מוכן.

(א) מפני הרב (ריש עמ' קנ"ג) – "ורבנו אמר בשם אביו הגר"מ סולובייצ'יק להיפך, דיש להתיר בכתוב להדיא על המעטפה".

(ב) שבט הקהתי (ח"ה סי' קכ"ח) – "כיון דכבר מוכן בשעת האפיה העטיפה עם כתב שהוא חלבי כיון דעומד לעטפו בעטיפה הנכתב עליו שהוא חלבי לא הוי כאילו נאפה באיסור".

- ג) נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: אם מהני לעשות סימן על המכסה שעל הפת, או דצריך ההיכר בעצם הפת. תשובה: שאם מכינים את ההיכר לפני האפיה הגרי"י פישר זצ"ל באבן ישראל מיקל בזה, וסומכים עליו לדינא".
2. צריך שינוי בהפת עצמו.
- א) אג"מ (דברי חכמים או"ח אות קמ"ד) – "שאלה: מבואר בשו"ע דפת חלבי בעי היכר וסימן, האם צריך סימן על הפת עצמה, או ד' באם הכיסוי מסומן. תשובה: שמעתי בשם הגרמ"פ שצריך לסמן הפת עצמה ולא די בסימן על הכיסוי בלבד".
- אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות כ"ה, עמ' קצ"ג) – "וכן הורה רבינו שאין להקל לאכול פת חלבית אפילו אם הוא נכתב על השקית שהיא חלבית".
- ב) שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ב אות ח' ס"ק ב' הע' ב') – "לפני כשלישים שנה עלה על דעת רב מובהק אחד שאף מה שמעוטף באריזה שחתום עליה תיבת 'חלב' וגם יתקלקל אם יוציאוהו מן האריזה, דאפשר ג"כ לסמוך להתירו. אבל למעשה לא נתקבלה דעה זו אצל הציבור ונתבטלה מאליה, ושוב אין לנו רק ב' ההיתרים הנ"ל ולא יותר. ולכאורה הטעם שדחו את הדעה הנ"ל מפני שמסתבר שלא התירו חז"ל אלא במקום שינוי בגוף הפת ולא שינוי צדדי מבחוץ, כי בקל יוכל להתבטל".
- ג) הגר"מ גרוס שליט"א (מנוחת אמת פרק כ"א הע' מ"ה).
- ד) הגרש"א שטרן שליט"א (קובץ בנתיבות ההוראה ח"ב עמ' י"ב) – "בעיני דוקא היכר בגוף הפת ולא היכר חיצוני".
- ה) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: אם מהני לעשות סימן על המכסה שעל הפת, או דצריך ההיכר בעצם הפת. תשובה: דלא מהני היכר צדדי, ורק אם יש מילוי מבשר או מחלב הרי זה מותר, כיון דאם יפתחו יהא מכירו שהוא מלא חלב או בשר".
- ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רט"ז, מטבח הכשר עמ' קמ"ח).
3. מראי מקומות – דבר משה (הכשרות פרק י' הע' ל"ג, לשונו מובא לעיל).
- א) אם יש פת, ואח"כ נפל עליו חלב [או בשר], יש מקילים - עי' לעיל גבי שעת אפיה.

1. מדבקות על הלחם.

1. מחמיר.
- א) חזו"א (ארחות רבנו דפו"ח ח"ד עמ' כ"ו אות ו') – "הוי עובדא בישיבה גדולה אחת הביאו לחם שנילוש עם חלב והי' דבוק ע"ז פתקא 'נילוש עם חלב', הבחורים שפכו מים על הלחם (א"ה, משום שאסור לאכלו עי' בשו"ע יו"ד סי' צ"ג ס"א, ולא מועיל הדבקות פתקה כי אין זה שינוי בכל צורת הפת ע"ש בגליון מהרש"א, ועוד דשינוי לאחור האפי' לא מהני כש"כ בפ"ת ס"ק ג' ובגליון מהרש"א שם, וכן פתקה עלולה ליפול בכל שעה). ואמרו לי שמרן החזו"א זצוק"ל הוי ניחא דעת' מכך. ספר לי בחור שהי' מבאי ביתו של מרן החזו"א שלמד בישיבה זו ששאל את מרן זצוק"ל בשעת מעשה הלא יש פתקה על הלחם שנילוש עם חלב והשיב לו מרן האם גם הכשר כתוב ע"ז".
- ב) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תקכ"ג) – "לאפות לחם חלבי צריך שיהא צורתו משונה ואינו מספיק להדביק על זה מדבקה אפילו לפני האפיה שזה חלבי".
2. מיקל.
- א) אבן ישראל (ח"ט סי' ס"ז) – "וכל כונת החו"ד אם עתה יתקן ויעשה חתיכות קטנות, משא"כ בכונתו בשעת לישה לעשות כן, וה"נ אם כונתו להדביק מדבקות על העוגות שהן חלביות מהני".
3. מראי מקומות – דבר משה (הכשרות פרק י' הע' ל"ג, לשונו מובא לעיל).

י' מכירה.

א. פת איסור, למוכרה לעכו"ם.

1. מיקל [ספק ספיקא. אפשר לא ימכרו לישראל, אפשר לא יאכלו במין השני] – פר"ת (ס"ק ג'), זבחי צדק (ס"ק י"ט), רב פעלים (ח"ב יו"ד סוף סי' י"א, "ומה שהורה למכור לגוי שפיר הורה, וכמ"ש הרב פר"ת ז"ל סק"ג, אף על גב דחיישינן שמא ימכרו לישראל, מ"מ מותר משום דאיכא ס"ס ע"ש, ועוד דהיכא שאינו מוכר אותו לפלטר אלא לנכרי דעלמא, ליכא חששא כלל, דודאי אין ישראל קונין פת מנכרי דעלמא, שהוא פת בעה"ב ואסור, וכמ"ש מהר"ח ז"ל ברוח חיים סי' צ"ז), כה"ח (ס"ק כ"א), הבית בכשרותו (עמ' נ"ח).
- א) "אבל אסור לעשותו לכתחלה למכרו לעכו"ם" – פר"ת (ס"ק ג'), זבחי צדק (ס"ק י"ט), כה"ח (ס"ק כ"א), הבית בכשרותו (עמ' נ"ח).
2. צריך לחותכו – או"ה (כלל ל"ט סוף דין ח', "וצריך לחותכו ולמוכרו לא"י"), ביע אומר (ח"א יו"ד סי' ה'), "פשוט הדבר בנ"ד, שמותר למכור הפת שנילוש בחלב לעכו"ם, ע"י שיבצע כל ככר לשני חלקים", הכשרות (פרק י' הע' ל"ב).
- א) בדה"ש (ציונים ס"ק כ"ו) – "והיינו שצריך לחותכו כדי שלא יחזור וימכרו לישראל".
3. מראי מקומות – חמודי דניאל (הל' בב"ח אות י"ב), דרכ"ת (ס"ק ל"ב), בדה"ש (ס"ק ה'), בי' ד"ה ואם, "ולדינא צ"ע בזה אמנם אם פיתת הלחם לשנים [וכל שכן להרבה פרוסות] אז מותר לכולי עלמא למוכרו לנכרי כי הפתיחה היא סימן לישראל שלא לקנותו ממנו", אוצר דברי הפוסקים (אות כ"ג), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד סעי' א', הע' פ"ו), אר"ש (סעי' י').
4. בלי השגחה: נראה בזמן הזה יש להקל.
- א) "הפר"ת ... לא ידעתי שום חשש סרך איסור בזה למכרו לגוי כל שאינו פלטר שהרי ידוע דפת של ב"ה אסור והיכי שייך חשש שמא יחזור וימכרו לישראל" – מזמור לדוד (פר"ת אות ג').
- 1) מראי מקומות – ביע אומר (ח"א יו"ד סי' ה' אות י"ד).

ב. שינוי בצורה כדי למכרו לישראל.

1. מחמיר.

(א) מהרי"ט (ח"ב יו"ד סי' י"ח ד"ה ומ"מ) – "מאחר שאירע תקלה לאחרים ואכלום עם גבינה ולא ידעתי אם היו נמכרו בחנות דאז ודאי יש לחוש לאינשי דאתו מעלמא ... במידי דאתי לידי תקלה דאכילת איסור מנ"ל דסמכינן לכתחילה אקלא הילכך בנמכרות בחנות ודאי יש לחוש לבאים מחוץ".

(ב) כנה"ג (הג' הטור אות ד', הב"י אות ה').

(ג) מנחת יעקב (כלל ס' ס"ק ד').

(ד) פר"ת (ס"ק א') – "מהרי"ט ... ודאי שיש לחוש לארחי ופרחי דאתו מעלמא דאינהו לא ידעי שדרך בני העיר ללוש אותם באליה ויבואו לאכלם עם גבינה, וכמו שכתב הרב הנזכר שכבר אירע תקלה בזה שהרבה עניים שבאו מחוץ שלא היו יודעים במנהג המדינה אכלו אותם בגבינה".

(ה) בית לחם יהודה (ס"ק ד').

(ו) חגורת שמואל (ס"ק ב') – "וכתב בתשובת מהר"י מטראני שם וצריך לעשות בהן היכר בענין שיהא היכר אף לשאר בני אדם הבאים מחוץ לעיר ולא מהני היכר שעושה לבני ביתו או לבני עירו לבדו".

(ז) חור"ד (חי' ס"ק ה', בי' ס"ק ג') – "אינו מועיל שינוי רק בבית, אבל למכור בשוק אינו מועיל שינוי, דחיישינן שמא ישכח מלהודיע".

(ח) חכ"א (כלל נ' סעי' ג') – "ואפילו אם נתפרסם בעיר שכל הלחם נילוש בחלב מכל מקום אסור משום אורחים הבאים לשם (פרי חדש)".

(ט) פת"ת (ס"ק ג').

(י) זבחי צדק (ס"ק ט').

(יא) עצי העולה (הל' בב"ח כלל י"ב סעי' א', ס"ק ב').

(יב) כה"ח (ס"ק י"ב).

(יג) מעדני השלחן (ס"ק ח').

(יד) הבית בכשרותו (עמ' נ"ז).

1) מיקל, ע"י שידפוס אזהרה על העטיפה באותיות גדולות – הגריש"א זצ"ל (אהל יעקב הע' ט' ד"ה והנה, "דצריך שינוי בכל הפת

וגם פתק שכתוב עליו חלבי כדי שיהא מותר למכור במאפיה וכדומה"), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' ק"ו, "החור"ד ... וז"ל דאורחים לא יכירו בשינוי ואף על סמך ההודעה אסור דחיישינן שמא ישכח מלהודיע עכ"ל. ולפ"ז משמעות הוא שבמקרה שאין חשש שמא ישכח מלהודיע, שפיר יש לסמוך על ההודעה. וא"כ יכול לעשותה בצורה משונה (כדי שלא להיות נאסר מיד כדנ"ל בהערה שלפנ"ז), ואח"כ להדפיס אזהרה על העטיפה באותיות גדולות. ואפשר על זה סומכין למכור הבורקס חלבי בירושלים, שהם בצורה משולש שידוע בכל העיר שחלבי הוא. ואף להאורחים מחו"ל, מ"מ יש אזהרה עליהם").

2. מיקל, במקום שכולם יודעים.

(א) יד יהודה (הקצר ס"ק ז') – "מהרי"ט ... מיהו בכל תפוצות ישראל בעירות הגדולים נהגו לאפות פת משונה עם חלב הגם שנמכר גם לאורחים כיון שהוא מפורסם שמין פת זה נאפה עם חלב ואין חוששין לחששת מהרי"ט, ונראה דגם המהרי"ט לא החמיר שם אלא משום דהשנוי שם לא הי' שנוי גמור וכמה אנשים נכשלו בזה כמ"ש שם אבל בפת שהיא משונה באמת משאר פת והכל יודעין שמין פת זה נילש בחלב אין לחוש".

3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ח' הע' קכ"ד), הל' בב"ח (הופשטר, פרק י"ד סעי' כ"ג).

ג. ללוש הרבה כדי למכור להרבה בתים לכ"א מעט.

1. מיקל.

(א) כתב סופר (יו"ד סוף סי' ס"א) – "ואפשר דווקא כשלוש מתחלה הרבה לאכול בעצמו וב"ב אסור דיעבד אפי' מעט לביתו ולחלק או למכור לאחרים אבל בזב תחתיו במקרה אפשר כהוראה שכבר הורה הזקן וכן נ"ל שמותר לנחתום ללוש הרבה כדי למכור להרבה בתים לכ"א מעט כיון שדרכו בכך למכור לבתים הרבה".

(ב) עי' ערה"ש (סעי' ו') – "והנה בזמנינו זה עושים האופים פת צנומה שקורין סוחארקעס ויש מהם של חלב וקורין זה מילכיק"א סוחארקעס ואין הפרש בתמונתן בינם לבין שאינם לא של בשר ולא של חלב ולכאורה אסורים באכילה ושאלתי לאופים בני תורה ואמרו לי שאלו של חלב ניכרים הרבה במראיתם מפני שומנם שאינם דומין כלל לאחרים ועוד אפשר לומר משום דעל יותר מיום אחד אין לוקחין ובזמן מועט לא חיישינן כמ"ש בסעיף ד' [דקיי"ל להקל כפירש"י וכהרמב"ם כמ"ש בב"י ע"ש]".

2. מחמיר.

(א) מעדני אשר (סי' ע"ה אות ב') – "העולה מדברינו דלא מהני מה שקונה כמות מועטת אחר שהאופה אפה כמות מרובה, ודלא כערוה"ש בס"ו שהקל בזה, דדבריו נסתרים לכאורה מהגמ' וכמש"ב".

ד. אם נילושה העיסה בבעלות נכרי.

1. שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ב אות ח' ס"ק ב' הע' א') – "הנה יש דסבירא ליה (עי' פת"ש כאן ס"ק ג) דאם לש יהודי שיעור גדול מבצק זה החלבי נאסר מיד כל הבצק וא"א אח"כ לחלקו לעיסות קטנות פחותות מהשיעור, כי כבר נאסרו מעיקרא ונעשו כנבילה. ויש שאמרו דאם נילושה העיסה בבעלות נכרי אין לומר שחל עליה שם האיסור של עיסה הנילושה בחלב, כי מעולם לא גזרו על מה שביד העכו"ם, דהרי אז לא שייך למימר שמא יאכלנו עם בשר, דהגזירה חלה רק כשהגיעה הפת ליד ישראל, ואם נמכרים בכמות מיוחדת לאכילת סעודה אחת ולא יותר, לא יהיו אסורים ביד ישראל אם ניכר היטב על האריזה שהיא חלבית. וההיתר הנ"ל בנוי על

דין כעין תורא, ר"ל כמות מוגבלת, ואינו משום פירסום מילת חלב שעל האריזה (עי' להלן), אלא דבלא הפירסום לא ידע הקונה שהמאפינס האלו חלביים".

יא] נותן טעם.

א. אם הגדר נותן טעם או כמו איסור משהו.

1. מחמיר בטעימה, אבל יש ביטול בששים – כרתי (ס"ק ד', פלתי ס"ק א', "אם טעם הפת ואין בו טעם אליה עיין מה שכתבתי פלתי (ס"ק א') דיש להחמיר. ואם הפת ששים נגד האליה מותר, כן הורה הרב המוסמך מהרי"ט ז"ל (שם)".

2. נותן טעם – אונה (כלל ל"ט דין י"ח, "והא דאמר אם טש כל הפת אסור היינו כשאין שם ס' ... דלא גרע מאלו נתבשל"). מהרי"ט (ח"ב יו"ד סי' י"ח ד"ה אמנם, "ואם אין בו בנ"ט כמו שנראה מדכתב שיהא מותר לאוכלו בגבינה עצמה מה ספק יש בדבר לאוסרו בפני עצמו דודאי טעם האליה בא לה בתוך הקמח ושרי ... היכא שנתבטל בתוך הקמח שרי והא לא דמי לאין מבטלין איסור לכתחלה דכשנתערב היתר בהתר הוא"), צמח צדק (סי' פ' ד"ה אע"ג, "ובעיסה גופא אי הוה נותן מעט חלב לתוכו בכדי שאין בו נתינת טעם משרי שרי כיון דלא אתי לידי בשר בחלב דכמו ששרי ללוש עיסה בחלב אם העיסה היא קטנה שדרכה לאכול מיד לפירוש רש"י"), כנה"ג (הג' הטור אות א', אות ג'), פר"ח (ס"ק א'), לחם הפנים (ס"ק א'), בית לחם יהודה (ס"ק ב'), מנחת יעקב (כלל ס' ס"ק א'), פמ"ג (מש"ז ס"ק א' ד"ה ואם), שלחן גבוה (ס"ק ב'), בית מאיר (ד"ה בש"ע), חו"ד (חי' ס"ק ב', בי' ס"ק ב'), חכמת שלמה (על סעי' א'), ברכי יוסף (ס"ק ד'), חכ"א (כלל נ' סעי' ד', "ודוקא שהיה בו כל כך חלב שאין בעיסה ששים כנגדו אבל אם אין בו רק מעט חלב עד שיש בעיסה ששים כנגדו מותר לאכול לבדו או עם חלב ולא גזרינן שמא יבוא לאכלו עם בשר"), שו"ת בית אפרים (יו"ד סי' ל"ז), הו"ד בפת"ת (ס"ק ה'), אמרי בינה (בב"ח סי' י"ג), זר זהב (על או"ה כלל מ' ס"ק ה'), זבחי צדק (ס"ק ג'), שו"ת יד מאיר (סי' ב'), ערה"ש (סוף סעי' ג', סעי' ז', סוף סעי' י"ב, "ודע דכל איסור זה הוא דווקא כשאין ס' בהפת נגד השומן דכשיש ס' מותר"), עצי העולה (הל' בב"ח כלל י"ב סעי' ג'), כה"ח (ס"ק ד'), בדה"ש (ס"ק ו'), הבית בכשרותו (עמ' נ"ט), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד סעי' כ"ד).

ב. אם מסופק, האם שרי לטעום.

1. מיקל.

א) חכ"א (כלל נ' סעי' ד') – "ונראה לי דאם אינו יודע אם יש בו טעם חלב מותר לטעמו".
 ב) עי' פמ"ג (מש"ז ס"ק א' ד"ה ואם) – "אין להקשות ליטעמיה ...".
 ג) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד סעי' כ"ה).

2. מחמיר.

א) ערוגות הבושם (ס"ק א') – "דישראל ודאי דאסור לטעום דהרי הפת אסור אפי' במלחא ורבנן שיו כאיסורא".
 ב) מגדים חדשים (ס"ק ה') – "בכח"א ... צ"ע למה מותר טעימה לישראל דלמה גרע זה משאר איסורים".
 3. מראי מקומות – בדה"ש (בי' ד"ה לש, עמ' ש"נ, "וצ"ע"), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק י').

ג. אם מותר לאכול עם המין השני.

1. מיקל – כנה"ג (הג' הטור אות א'), לחם הפנים (ס"ק א'), בית לחם יהודה (ס"ק ב'), פמ"ג (מש"ז ס"ק א' ד"ה ואם, "ואפילו לאוכלו עם בשר או עם חלב שרי"), בית מאיר (ד"ה בש"ע), פת"ת (ס"ק ה'), "אף לאוכלם עם חלב שרי מאחר שכבר נתבטל", חכמת שלמה (על סעי' א'), עצי העולה (הל' בב"ח כלל י"ב סעי' ג'), בדה"ש (ס"ק ו'), הבית בכשרותו (עמ' נ"ט).
 א) "אבל לבשל עם בשר אסור" – חכמת שלמה (על סעי' א').
 2. מחמיר – חכ"א (כלל נ' סעי' ד'), "ואם אין בו טעם חלב מותר לאכול לבד". בינת אדם ס"ק נ', "יש לומר דמותר לאכול אפילו עם בשר דמאי שנא מחלב שנפל למים בסיון צ"ט סוף סעיף ו' אך הואיל ויצא מפה כרתי ופלתי נראה לי כעין פשר", יד יהודה (הקצר ס"ק ב', הארוך ס"ק ב'), זבחי צדק (ס"ק י"ז, עי' ס"ק ג'), כה"ח (ס"ק י"ט, עי' ס"ק ד').
 א) חידוש - דלכאורה דלא כמסקנת הפלתי, שיש להקל במקום שיש ששים.

ד. תנור של בשר, לאפות בו פת.

1. מחמיר – חו"ד (חי' ס"ק ח', בי' ס"ק ו', ס"ק ז'), כה"ח (ס"ק ל"ג).
 2. מיקל – אונה (כלל ל"ט דין י"ח, "והא דאמר אם טש כל הפת אסור היינו כשאין שם ס'"), פמ"ג (מש"ז ס"ק א' ד"ה ואם, ס"ק ד', סי' צ"ה ס"ק ז'), שו"ת בית אפרים (יו"ד סי' ל"ז, הו"ד בפת"ת), כה"ח (ס"ק כ'), בדה"ש (ס"ק כ"ב).
 3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ו'), משמרת שלום (מש"ז ס"ק א' בא"ד ד').
 ה. מראי מקומות – ערוגות הבושם (ס"ק א', ס"ק ב'), מגדים חדשים (ס"ק ה').

יב] ביטול.

א. ליתן חלב לתוך מיים, על דעת ליתנו לתוך בשר.

1. עי' סי' צ"ט סעי' ו' לשיטות ולמראי מקומות.

ב. ליתן לתוך יין חלב חטה או חלב בהמה לתקנו שיהיה צלול [כשיש ששים כנגדו].

1. עי' סי' צ"ט סעי' ו' לשיטות ולמראי מקומות.

ג. ליתן חלב בהמה לתוך הסוכר [כשיש ששים כנגדו].

1. עי' סי' צ"ט סעי' ו' לשיטות ולמראי מקומות.

ד. ליתן מעט חלב בתוך לחם, בלי כוונה לאכול עם בשר.

1. מחמיר [אין מבטלין איסור לכתחלה].

א) צמח צדק (סי' פ' ד"ה א"ג) – "דכיון דאסרו לערב חלב בפת אם יש בו בכדי נתינת טעם אסור לערב לכתחלה אפילו מעט חלב אף על פי שאין בו כדי נתינת טעם משום דהוה מבטל איסור לכתחלה וקיימא לן דאין מבטלין איסור לכתחלה אפילו דרבנן ואפילו איסור מועט. ולא דמי לפת מועט ... וזה נראה לי ברור".

ב) עי' מנחת יעקב (כלל ס' ס"ק א').

ג) פמ"ג (מש"ז ס"ק א' ד"ה והנה, שפ"ד סוף ס"ק ה') – "ואפילו לאכול כך יראה לאסור".

ד) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ב', הארוך ס"ק ב').

ה) בדה"ש (ס"ק ו').

2. מיקל.

א) מהרי"ט (ח"ב יו"ד סי' י"ח) – "על דבר הכעבין המשוחין באליה אם יש לאסרן מההיא דפ' כל שעה אין לשין את העיסה בחלב ואם לש כל הפת כולה אסורה ... שאין באותו שומן בנ"ט ... שאין משימים לתוכו אלא דבר מועט יהא מותר לאכול בגבינ' בשביל שנתבטל השומן בקמח ... ומההיא דאין טשין את התנור באליה אין ראייה דהתם האיסור עומד במקומו ולא מתבטל שהרי הוא במקום דביקת הפת לתנור לכך אמר כל הפת כולה אסורה אבל היכא שנתבטל בתוך הקמח שרי והא לא דמי לאין מבטלין איסור לכתחלה דכשנתערב היתר בהתר הוא".

ב) כנה"ג (הג' טור ס"ק ג').

ג) ברכי יוסף (ס"ק ד').

ד) חו"ד (בי' ס"ק ב') – "ועיין מהרי"ט [ח"ב] חלק יו"ד סימן (ח') [יה] דבעינן דוקא שיהיה בפחות מששים, דלא כהצמח צדק שכתב דהוי כמבטל איסור לכתחלה".

ה) נחלת צבי (על המחבר סעי' א').

ו) טוב טעם ודעת (מהדו"ג סי' קצ"ב).

ז) אמרי בינה (בב"ח סי' י"ג ד"ה וקצת) – "מ"ש הצ"צ ... יש להקל כדעת מהרי"ט".

3. מראי מקומות – זבחי צדק (ס"ק ה'), חוברת מסורה (ח"ו עמ' פ"ח).

א) כה"ת (ס"ק ו') – "כיון דאיכא פלוגתא בזה לכתחלה אין לעשות ואם כבר עשה אין לאסור".

יג] תערובות.

א. נתערב כבר זה בשאר ככרות.

1. מחמיר, הוי איסורו מחמת עצמו.

א) לבושי שרד (סעי' מ"א, ס"ק קל"ח) – "פת מרובה שנלוש בבשר ונתערבו בככרות אחרות נ"ל דהכל אסו' כדין ככרות של בעה"ב דחשיבי ולא בטלי אפילו באיסור דרבנן כמבואר בשפתי דעת סימן ק"י סק"ב וליכא למימר דככרות אלו אין איסורן מחמת עצמן רק מחמת בליעה וכה"ג אפ"י דברים חשובים בטלים דז"א דזה מיקרי איסורו מחמת עצמו ...".

ב) זבחי צדק (ס"ק ט"ו).

2. מיקל, הוי איסור בלוע.

א) מהרש"ק (כאן, טוב טעם ודעת מהדו"ג סי' קצ"ה) – "נראה דבכל ענין בטל בזה דלא כדעת הל"ש ואין לגבב חומרות בדרבנן זו"ז אין להאריך".

ב) ערה"ש (סעי' ח') – "ואם נתערב כבר זה בככרות נראה דיש להתיר כדין יבש ביבש ולא שייך כאן חתיכה הראויה להתכבד דאין איסורו מחמת עצמו".

ג) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ה', הארוך ס"ק ד', ס"ק ה') – "אם יש בכלם ס' נגד החלב הבלוע בו מותר".

3. לאכול בפני עצמו, מיקל.

א) ערוגות הבושם (ס"ק ד' ד"ה אך) – "דלא בטיל דהוי ראוי להתכבד ודבר חשוב ... ולאוכלם בפ"ע במלחא י"ל דשרי".

4. מראי מקומות – נאות דשא (סי' ל"ד, "דבר שבמנין ..."), פת"ת (ס"ק ב'), מגדים חדשים (ס"ק ב'), דרכ"ת (ס"ק ה'), לבושי מרדכי (ח"א יו"ד סי' נ"א ד"ה והנה), כה"ת (ס"ק י'), אוצר דברי הפוסקים (אות י"א), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד סעי' ל"ה).

א) לאכול עם בשר: תלוי בשיטת הרי"ף, היתר בהיתר - עי' סי' ק"ב סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ב. נתערב כבר זה בירקות.

1. מחמיר.

א) צמח צדק (סי' פ').

1) כדאי' בחו"ד (חי' ס"ק ב', בי' ס"ק ב', לשוננו מובא לקמן), אמנם עי' יד יהודה (הארוך ס"ק ה').

ב) ישועות חיים (ס"ק ב').

2. מיקל.

א) חו"ד (חי' ס"ק ב', בי' ס"ק ב') – "עיין צמח צדק סימן פ' דאם נפל אח"כ מפת זה לירקות, [אסורין], ע"ש. ואין דבריו מוכרחין".

- (ב) ערה"ש (סעי' ח') – "ואם נפל הפת האסור לירקות עמ"ש הח"ד סק"ב דלא כצ"צ ע"ש".
 (ג) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ה') – "דבטול ברוב".
 (ד) עצי העולה (הל' בב"ח כלל י"ב סעי' ו').
 3. מראי מקומות – דרכ"ת (סוף ס"ק י"א).

יד] ציורים.

א. טומסס אינגליש מאפינס (Thomas English Muffins).

1. מיקל, שיש ששים [אמנם, לא לקנות כדי לאכול עם בשר].

א) הגר"צ שכתר שליט"א (תשובות של OU Manual for the Baking Industry, X-118 OU עמ' מ"א) – "כמדומה לי שלפני עשרים שנה שרק ה' מאפענ"ז חלביים, ה' זה נחשב לשינוי צורה (כעין תורא) - מה שנאפו בצורת מאפענ"ז - אך כעת שכבר השתנה המצב, שיש הרבה קאמפענ"ז שעושים מאפענ"ז פארעווע, שוב 'נפל פיתא בבירא', ובטל היתר זה, ואין להתיר אלא מטעם הביטול בששים. ועל כן מן הנכון לדקדק תמיד - ולעורר לרבנים המשגיחים שיפקחו על זה - שיהי' תמיד ששים כנגד החלב שבו ... כמדומה לי שהדיעה המקובלת היא שאסור לאכול בבשר, והיא הדיעה הממוצעת. דיש דיעה המחמירה, שאסור לערב חלב (אפילו בפחות מסמ"ך) אפילו על דעת לאכול רק בחלב, ואפילו בדיעבד יהי' אם עשה כן אסור, כדין אין מבטלין איסור לכתחילה, ואם ביטלו אסור למי שנעשה בשבילו. ויש דיעה לאידך גיסא - שאין כאן משום ביטול איסור מאחר שהיתר הוא, ומותר לערב בו חלב (בפחות מששים) אפילו על דעת לאכול בבשר. והדיעה הממוצעת - והיא הדיעה המקובלת (ע"י דרכי תשובה ובדי השלחן) שלערב על מנת לאכול בבשר - אסור; אכן על מנת לאכול בחלב - מותר. ואף שאין הקאמפענ"ז מתכוון לבטלו להחלב בדוקא על מנת לאכול המאפינ"ז עם בשר, מכל מקום, לדעת כמה פוסקים (עיין דרכי תשובה סימן ק"ח ס"ק כ"ף ותשו' תורת חסד חלק או"ח) אף במקום שכבר התבטל איזה איסור, אם עדיין לא קנה אותו המאכל, ויש בידו האפשרות בקל שלא לקנותו אלא לקנות מאכל אחר מאותו המין שאין בו שום תערובת של איסור, אזי עצם הקניי' חשובה כבר כמעשה ביטול לכתחילה. או אפילו במקרה שכבר קנה המאפינ"ז אדעתא לאכול עם חלב, אשר תפסנו שזה מותר, אם כעת יחליט לאכול עם בשר במה שיסמוך על דין הביטול, עצם ההחלטה הזאת (במקרה שאפשר בקל לאכול לחם אחר עם הבשר) חשיבא כבר כביטול איסור לכתחילה, וכמו שהסביר הנצי"ב בדין דבר שיש לו מתירים דלא בטיל, אע"פ שכבר התערב וכבר התבטל, מכל מקום, עצם החלטתו לאכול מאכל זה היום - במקרה שאפשר בקל להמתין עד למחר - ולסמוך על הביטול, החלטה זו גופא מהווה ביטול איסור לכתחילה, וכדפרש"י, דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר. ויש לרבנים המכשירים להמשיך לפקח על כך - שתמיד יהי' שמה ששים, ואחרת - שלא להמשיך בהכשר".

1) הגר"ד לובאן (תשובות של OU, X-118) – "במה שכתב הר' שכתר שליט"א ... ובמה שכתב דבכתב English muffin שנתבטל החלב בס' אסור לאכול עם בשר משום דזה דמי למכניס עצמו לביטול איסור, שהרי חז"ל גזרו על פת חלבי, לא הבנתי שהרי יש כאן ב' דיונים, הא' הגזירה על פת חלבי (וזה איסור שלא לאכול כלל) וב' איסור לאכול החלב יחד עם בשר. ובנוגע לאכילת איסור פת חלבי כאן שבטל בס' לא שייך הגזירה (והרי גם ר' שכתר התיר לאכול muffin עם חלב), ואילו מטעם אכילת בשר וחלב, הרי החלב נתבטל בעיסה, ואין שום נפקא מינא בין נתבטל בעיסה לחלב שנתבטל במים שכתב הש"ך דשרי לאכול עם בשר".

2. מחמיר.

א) הגר"י בעלסקי זצ"ל (תשובות של OU Manual for the Baking Industry, X-118 OU עמ' מ"ב) – "אני מסכים לכל הנ"ל (להגר"צ שכתר), ובפרט לסברת הרב השואל שאמר שבמקום שציינו שזה חלבי לא יתכן להגיד עליו שיש בו ביטול לכתחילה, כי כל ענין בטול הוא לעשות שההכנסת הדבר המתבטל יהיה כאילו לא היה (בטל), אבל כשמציינים עליו אות "D" הרי מראים בזה שרוצים שיהיה הופעתו ניכר לכל וזה היפך הביטול, וע"כ שפיר יחשב ה'מאפינ' חלבי ולא יאכלוהו בבשר. מיהו אף שכל זה צודק, מכל מקום לא נהיה ניצולים מאלה שיקראו תגר על ה'OU שמכשירים עיסת פת שנילושה בחלב, ואי איישר חילי וכו' מובן".

ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' ק"ז) – "והוא מתמיה על ההיתר של ה'טומסס אנגליש מפינס' בארצה"ב שהוא חלבי שהוא תחת השגחת ה'Ⓢ".

3.

Sent at: 2012 05 29

What is the hechsher on philidelphia cream cheese? And what is the hechsher on Thomas English muffins?

I know that there ou-d if they have milk in them is that completly against the gemara that says that we cannot bake bread with milk (pesachim 30.)

On Wed, May 30, 2012 at 4:27 PM, Webbe Rebbe <kosherq@ou.org> wrote: Thank you for contacting the OU.

The Orthodox Union has not been asked to certify Philidelphia Cream Cheese, and as such has no knowledge of its kashrus status.

The Thomas English Muffins, are certified kosher by the OU, when bearing the OU / OU-D symbol.

Dairy bread was prohibited for consumption by a Rabbinic injunction enacted over 2000 years ago. The Rabbis feared that since most bread is Parve, a person might mistakenly eat dairy bread with meat products without realizing the dairy status of the bread. (Meat bread is also restricted because it may accidentally be consumed with dairy items.)

There are two exceptions to this rule:

• Dairy bread that has a unique shape is permissible because the shape will remind the consumer that the bread is not Parve.

• One may bake a small portion of bread which will be consumed in one meal, as it is assumed the consumer will remember the meat status without difficulty.

Thomas' English Muffins as well as other brands of English muffins are labeled OUD because they contain dairy ingredients. How does the OU justify the certification of a dairy bread item?

At one time it was argued that English Muffins have a unique shape and therefore the first leniency applies. While this explanation may have been true at one time, the OU no longer considers this valid. At the present, there are both dairy and Parve English Muffins commercially available. As such, the unique shape of an English Muffin does not currently alert one to the dairy status.

Others have suggested that a single muffin is generally eaten in one sitting, and the second leniency above applies. This reasoning has been rejected as well because muffins are typically sold in packages which must be viewed as one unit. A package of muffins is certainly more than one serving.

The primary justification to certify dairy English Muffins is that the dairy component is less than one part in 60 and therefore it is Halachically insignificant (bitul bishishim). Ordinarily, the OU would not certify a product that contains a non-kosher ingredient, even if used in small proportions, because we are not permitted by Halacha to intentionally nullify a non-kosher entity. (This is known as bitul issur lichatchila.) Dairy English Muffins are not comparable because the milk component in of itself is permissible, and when it is mixed into the batter at low levels, it never attains a prohibited status.

Please do not hesitate to contact us again should you have any further questions.

Sincerely,

The Web(be) Rebbe

Orthodox Union Kashruth Division

Visit us online at: www.oukosher.org

From: Tzvee Rots [mailto:rots32@gmail.com]

To: Webbe Rebbe

Then why is it OUD at all?! They should just be OU being that the milk is batul bishishim it would be ok to eat with meat as well then!

But now that the company does it....why can't I eat it with my hot dog?!

On Wed, May 30, 2012, Webbe Rebbe <kosherq@ou.org> wrote:

It is OU-D because you cannot be batul something l'chatchila.

Although it would seem that it is permissible to eat the muffin with meat, this is not considered appropriate.

ש"ך יורה דעה סימן צט ס"ק כב ואח"כ נפל מן המים כו' - ובת"ח כלל פ"ה די"א כ' דאפילו לכתחלה מותר ליתן המים לקדרה של בשר כיון דכבר נתבטל ואין להקשות אגוף הדין פשיטא דהא כל איסור בטל בששים י"ל משום דלקמן סי' רצ"ט ס"ק א' נתבאר דהיתר בהיתר לא שייך 'ביטול קמ"ל דהכא לא אמרינן הכי וע"ש וכן הוא באו"ה כלל כ"ד ד"ח שמעינן דהיתר בהיתר מיהא בטל ואם נפל חלב למים כו

This is not considered appropriate because in this case the milk did not fall unintentionally into the muffin, but was added intentionally for the consumer. Rabbi Akiva Eiger cites the opinion of the Rivash, that a consumer is considered as though it was done for him intentionally. Accordingly, one should not eat the muffin with meat since this would be a form of bitul issur.

רבי עקיבא איגר יורה דעה סימן צט (שם) וכן למי שנתבטל בשבילו. ואם ביטל על הסתם למי שירצה לקנות הרי הוא כמו שנעשה בשבילם ביהוד ואסור לכולם תשו' הריב"ש סי' תצ"ח ונשמע מזה דאף מי שנתבטל עבורו לא ידע מזה ודלא כט"ז (סק"י)

Please do not hesitate to contact us again should you have any further questions.

Sincerely,

The Web(be) Rebbe

ב. חימום חלה על סיר בשרי, לתמנם לחם במיקרוגל בשרי.

1. מראי מקומות – הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד סעי' י"ט, הע' מ"ז, הע' ק"ז), הר"ש קץ (דף הכשרות חכ"ה-י' עמ' מ"ח).
א) ראשית דרכו (סעי' ט"ז) – "הניח חלה על מכסה הטשולנט בשבת לחממו שנעשה בשרי כדי קליפה, אם אינו דבר מועט שאין דרכו לגמר עד סוף שבת יל"ע אם נאסר לאוכלו אף בפנ"ע. והעצה לזה הוא לא לשים החלה ישר על המכסה אלא ע"י הפסק נייר אלומינום".

ב) תלוי בהשאלה אם האיסור בזמן עשיית הפת, או אפילו אח"כ - ע"י לעיל.
ג) וגם תלוי בהשאלה הדין אם נעשה בשרי רק כדי קליפה - ע"י לעיל.

ג. אפיית עוגת גבינה בתנור בשעה שיש בה גם בשר.

1. מיקל.

א) אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות כ"א, עמ' קצ"ב) – "והשיב רבינו שמי שאפה בתנור אחד קטן עוגת גבינה שאינה מכוסה, יחד עם בשר שאינו מכוסה ששניהם כשרים, דאין הרבה זיעה לאף אחד מהם, והקצת זיעה שכן יש עולה מיד למעלה, ואינו מספיק להתפשט לצדדי התנור ולירד על האוכל השני".

ד. אפיית לחם בתנור בשעה שיש בה גם גבינה או בשר.

1. מראי מקומות – הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד סעי' נ"ג, סעי' נ"ד).

ה. עיסה שנילושה בחלב, אם צריך להכשיר הכלים שאפו בהם.

1. מיקל.

א) הגר"י בעלסקי זצ"ל (ספירים, וכשר הדבר שנת תשע"ב) –

Rav Belsky held, however, that such bread is not "treif", and equipment used to produce non-certified dairy bread which contains only kosher (albeit dairy) ingredients may still be used to produce kosher dairy cakes and other products that are allowed to be dairy.

ב) הגר"ח זצ"ל (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק י"ד הע' פ"ז) – "שאיין בכוחו לאסור".

ג) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ר"ג) – "שאלה: אחד שעבר ולש או אפה פת חלבי באופן שנאסר על פי חז"ל והפוסקים בדיעבד לאוכלו לבד, ושוב אפה או בישל אותו בסיר, האם הסיר הנ"ל צריך הכשר כמו שמצאנו בשאר קנסות של מעשה שבת או אין מבטלין איסור לכתחילה וכדומה שקנסו גם על הסיר, או שמא שאני הכא ולא צריך הכשר בכה"ג. תשובה: נראה דאין צריך".

ד) תשובות והנהגות (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק י"ד הע' פ"ז) – "שאינו אוסר מאכלים וכלים".

ה) עי' הגר"ע אויערבך שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק י"ד הע' פ"ז) – "וכן צידד ... שפת אינה יכולה לאסור כלים או מאכלים אחרים מפני שלא נעשית ממש כחתיכה דאיסורא, אמנם לא רצה להכריע בדבר בלא ראיה".

ו) הגר"צ שכטר שליט"א (תשובות של הOU Manual for the Baking Industry, K-329 OU עמ' ל"ט).

הגר"צ שכטר שליט"א (תשובות של הOU K-338, דף הכשרות חכ"ג מספר ט' עמ' מ"ד) – "וכעת הי' נ"ל, דאף דהפת איננה בבחינת מאכלות אסורות, וממילא לא נוהג בו הדין דאורייתא של טעם כעיקר, מכל מקום לפי המקובל אצלנו (להגעיל כלים שבלעו בשול עכו"ם וקטניות) להצריך הכשר לכתחילה עבור כל כלי שנבלע בו מאכל שאסור לנו לאכלו מאיזה טעם שיהי, ה"נ הכא, לכתחילה מן הנכון להצריך כאן הכשר קודם שיאפו על כלים את הפת שהישראלים יאכלוהו לאחר מכן. [ואף שהמפעל של נכרים הוא, כבר כתב הגאון באגרות משה, שדבר מכווער הוא ליתן הכשר בכה"ג - עמש"כ בנדון הכשר הכלים שעליהם צלו הקאפ"י בינ"ז הבלתי-כשרים לפסח (P-49)]. שוב עיינתי במש"כ שמה בK-329, שבאמת כל מה שאנו מחמירים להצריך הכשר לכלים שבלעו קטניות או בשול עכו"ם הוא באמת כנגד תשובות הר"ן, ובאמת יש מקום לחלק, דהכא (בפת חלבית) הוי רק ספק איסור, וכמו שהבאתי שמה מהש"ך, וממילא - הבו דלא לוסף עלה. ולמסקנא טפי נראה לומר דאם הכלים אינם בני יומן, לא יצטרכו להכשירם וכחשבון הנ"ל. אכן כל זמן שהם עדיין בני יומן, פשיטא דצריכים להכשירם דאם לא כן, הרי נגרום לכך שגם הפת (השני-אשר היא בעצמותה פארעווע) תיהפך להיות פת חלבית מכה בליעת החלב היוצאת מן הכלים, אלא אם כן יש סמ"ך בעיסה נגד החלב. אך אם כן הוא הענין, אז לדינא קיי"ל (יש בזה ג' שיטות, ולדינא קיי"ל כדיעה הממוצעת) דמותר לכתחילה לערב מקצת חלב לתוך העיסה (באופן שיש בה סמ"ך כנגדו) כל שבדעתם לאכלה לאותה הפת רק עם חלב. ולמעשה, בודאי תמיד יהי שמה ששים, כי בהיתרא בלע לא אמרינן חנ"נ, כמו שהביא הש"ך (סימן צ"ד ס"ק כ"ג) בשם תשובות מהר"מ לובלין (סימן כ"ח), וא"כ בשעת האפייה השני' כבר יהי ששים נגד החלב שהתערב בעיסה שנאפית באפייה הראשונה, דאין מכניסים אל תוך העיסה אלא אחוז קטן של חלב, וכבר מלכתחילה הי' קרוב לששים, ופשוט".

ז) הר"י ארנסטער והר"י ברעטטער (תפארת למשה גליון ב' עמ' קנ"ה) – "לענין הכלים אין בו חשש איסור ... היוצא לנו מכל הנ"ל שדברי העצי העולה שהתיר טעם פת שנילוש בחלב מבוארים וברורים, וא"כ אין שום חשש להשתמש בכלים שנאפה בו פת הנלוש בחלב".

ח) ראשית דרכו (סעי' ט"ז) – "פת חלבי שנאסר, יש להקל דאינו אוסר כלי או עוד מאכל שנגע בו".

2. מחמיר.

א) הגר"מ ש קליין שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק י"ד הע' פ"ה, עי' הע' צ') – "ויש בכחו לאסור".

ב) הר"א קרויס (תפארת למשה גליון ב' עמ' קמ"ח) – "דעת גדולי הוראה של זמנינו ששאלתי שאלה הנידון לפנינו וכולם פה אחד הורה לי דצריך להכשיר הכלים, והלא המה הרה"ג המפורסם ר' יעקב אפרים הכהן פארכהיימער שליט"א דומ"ץ בית מדרש גבוה, הרה"ג המפורסם ר' אשר עקשטיין שליט"א דומ"ץ בעלזא, הרה"ג המפורסם ר' שאול שמחה פריעדמאן שליט"א דומ"ץ וראש הכולל שמן למנחה, הרה"ג המפורסם ר' מרדכי בצלאל קליין שליט"א רב ודומ"ץ סאטמאר לעיקוואד ... עיקר הדין הוא נכון וקיים דצריך להכשיר הכלים".

3. מראי מקומות – הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד סעי' ל"ז, סעי' ל"ח).

ו. אפיית אזני המן חלביים בפורים.

1. מיקל.

א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קנ"ד) – "שאלה: האם מותר להכין אוזני המן 'המנטאשין' חלבי לפורים משום שהוא דבר מועט, או שמא יש חשש יותר שישכח כיון שאוכלים סעודת בשר בפורים. תשובה: מותר".

2. מחמיר.

(א) הגריש"א זצ"ל (וישמע משה ח"א עמ' רמ"ה, אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות י"א) – "נשאל רבינו, האם מותר לעשות אוזני המן חלביים, או שצריך לעשות איזה היכר כדין המבואר ביו"ד סי' צז, דהרי בדרך כלל האוזני המן אופים על אותו היום, ומבואר שם ברמ"א שאם עשוי על יום אחד הוא בכלל דבר מועט, ואין צריך היכר. והשיב, אף שהאוזני המן הם דברי מתיקה שאין הדרך לאכלם בבשר, ואף שעושין אותם על יום אחד, מכל מקום **בפורים יש חשש קרוב** שיאכלו אותם בסעודת פורים שבה אוכלים בשר, ואם כן **לא מהני**, ואין לעשות כן בלא היכר".

2. Buttered Bread and French Toast.

1. הגר"צ שכטר שליט"א (תשובות של OU, X-13) -

What is the halacha of (break) [bread] that is baked as pareve, and then a butter topping is added to it after it is baked? Similarly, what if French toast is made pareve and is then dipped into dairy butter? Assuming both are okay, how do you suggest the product be labeled so as not to allow the consumers to think that the OU allows dough to be baked with milk?

תשובה: בדרכי תשובה (סימן צ"ז ס"ק ז') הביא דעות הפוסקים בזה, ונראה דסגי בהיכר על המעטפה בכה"ג. ולענין איזה נוסח לכתוב - מן הנכון שמישהו יכתוב מאמר שיהיה נדפס בחוברת Jewish Action וכן בעתון Jewish Press להסביר את יסוד ההיתר, אבל יותר מזה - כמדומה לי - אין מחוייבים לחשוש".

ח. פת מרובה ואין היכר, גבי מחבת.

1. ע"י סימן ק"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ט. סופגניות חלביות.

1. מיקל.

(א) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד הע' ק"ב).
 (ב) הגר"פ סאמעט שליט"א (עומק הפשט גליון שע"ט עמ' ג') – "סופגניה חלבית אין חיוב מדינא לסמן כיון שאין דרכה לאוכלה עם בשר, ואין לחדש גזירה שמא יאכלה תוך 6 שעות לבשר, והוא רק בגדר עצה טובה למניעת מכשול, על כן אין שום חשש להדביק עליה לאחר האפייה פתק שהוא של חלב או בשר. אבל סופגניה בשרית בעצם היא צריך להיות חיוב מעיקר הדין, כיון שהדרך לאוכלה עם קפה וחלב, ומכל מקום כיון שניכר הבשר מבחוץ אין חיוב לסמן שלא נגמרה מלאכתה עד הסוף שניכר היטב שהוא בשרי".

(ג) שבת הקהתי, הגר"ע פריד שליט"א (עומק הפשט גליון שע"ט עמ' ג') – "אין חיוב לעשות היכר באפית סופגניות חלביות, מכיון שלא רגילים לאכול אותם בסעודה, וכן מותר לאפות סופגניות בשריות ולא צריך היכר, אך צריך ליזהר שלא יבוא לידי תקלה ח"ו".

(ד) השגחת בד"ץ (העדה החרדית ירושלים, עומק הפשט גליון שע"ט עמ' ג') – "בדבר חובת הבידול בסופגניות חלביות (ראה פרסום המצורף), להצמיד לכל סופגניה חלבית דגל עם כיתוב 'חלבי'. כיון שמעיקר הדין לא צריך היכר, והסימון הוא רק ענין פרקטי, מחשש שיתערב חלבי עם פרווה, ורצים שאנשים ישימו לב ולא יאכלו אחרי אכילת בשר. ועוד יתכן לומר לגבי אפית עיסה חלבית, שכל דבר שהוא בתהליך הייצור דינו כשעת האפיה ולכן לא נאסר בשעת האפיה שאין עדיין היכר. [ועדיין ניתן לומר שמצוי בעיקר סופגניות חלבי ופרוה, ומה שיש בשרי זה רק מיעוט שעושים כך, ולא נחשב בגללה שהדרך לאוכלם עם בשר, ולכן אין חובת סימון בחלבי בשעת האפיה עצמה, ומותר לאפות סופגניות שנילושו בחלב, ולפי סברא זו, אם יהיה נפוץ סופגניות בשריות, יאסר ללוש סופגניות בחלב]. בסופגניה קשה לעשות צורה שונה. בעבר ההנחיה הייתה לעשות זילופים של פסים לבנים, אך עם הזמן התחילו לעשות זילופים גם בפרוה, והפסיק להיות היכר, ולכן לפני שנתיים בוצע עדכון הנחיות כשרות, שצריך לעשות היכר על ידי דגלון עם המילה 'חלבי'".

2. מחמיר.

(א) ע"י הגר"י זילברשטיין שליט"א (עומק הפשט גליון שע"ט עמ' ב') – "אם עושים כמנהג החנויות שמניחים 'דגלון' במקום בולט, שעליו כתוב 'חלבי', זה מצוין, כי סופגניה אינו דבר שנהוג לאוכלו עם בשר (מחמת מתיקותה), אלא רק כקינוח, ולכן מספיק שיש דגלון עם הכיתוב 'חלבי'".

(ב) ע"י הגרש"י שטיצברג שליט"א (עומק הפשט גליון שע"ט עמ' ב') – "מנהג העולם להקל שמועיל היכר אחרי האפיה, בדברים שלא רגילים לאוכלם עם בשר או חלב, וזה בצירוף השיטות שמועיל היכר לאחר האפיה, אך בתנאי שיהיה היכר הידוע לכל, ויעשה את ההיכר תכף אחרי האפיה ולא ישתהה עוד. ולפי זה מסיק הג"ר שמואל יוסף שטיצברג, בסופגניות שאין דרך לאוכלם עם בשר ממש, מותר לעשותם חלבי, בתנאי שיעשה היכר אחר האפיה שניכר וידוע לכל, כמו 'פסים לבנים' שמקובל כסימן גם בשאר מאפים חלביים, או שנייה תכף ומיד אחרי האפיה פתק עם כיתוב 'חלבי'. אך לא מועיל לפזר אבקת סוכר, שהרי רגילים לעשות כך גם בסופגניות פרווה. בנוסף, חובת הסימון שייכת לא רק במאפיות ומפעלים, אלא גם כשאופים בבית סופגניות חלביות, חובה להניח היכר תכף ומיד אחר האפיה, אלא אם כן אפה כמות מועטת שנאכלת ביום אחד, שאין עליו חובת סימון. והעיד על מקרה שהיה בסעודה בשרית, שהשתתפו בה רבים המדקדקים קלה כבחמורה, והגישו לפנייהם לקינוח בסוף הסעודה עוגה חלבית שנראית כמו עוגת שיש, ואכלו ממנה בשגגה רח"ל".

(ג) ילקוט יוסף (גליון עין יצחק מספר קי"ד) – "סופגניות שלשין אותן בחלב, מעיקר הדין אין צריך לעשות בהן שינוי לצורה אחרת, להיכר בהם שהם חלבי, רק די לציין שזה חלבי".

3. מראי מקומות – אבני דרך (חט"ו סי' קמ"ו), עומק הפשט (גליון שע"ט עמ' ב').

(א) הגר"צ ובר שליט"א (עומק הפשט גליון שע"ט עמ' ב') – "למעשה יש להתיר את הסופגניות החלביות מחמת כמה טעמים. אין הכי נמי שמצד מה שהבצק הוא פרוה ורק אח"כ מוסיפים מילוי חלבי, אינו סברא לפטור מהיכר, כיון שדעת רוב הפוסקים להחמיר בזה. ואם באמת צריך היכר, א"כ מה שמקובל לתת פיתקית על הסופגניה 'חלבי' אחר האפיה אינו מועיל, שהרי זה לא ניתן בשעת האפיה. אלא ניתן להקל מצד שהסופגניה היא מתוקה ואין חשש שיבוא לאוכלה עם בשר, ולסברא זו מותר לאפות אף אם הבצק עצמו חלבי. סברא נוספת כיון שלדעת רוב הפוסקים אם אינו פת אינו בכלל הגזירה, ואמנם מבואר בבדי השלחן (ביאורים ד"ה אין לשון) שגם פת הבאה בכיסנין שברכתה 'מזונות' דינה כפת לגבי דין זה, מכל מקום מסתבר שסופגניה אין דינה כפת הבאה בכיסנין לגבי זה. והוסיף הגר"צ ובר, שגם כאשר אין את עיקר דינא דגמ' שהפת נאסרת, מכל מקום יש דין נוסף לעשות היכר כדי להציל ממכשול, ולכן יש לסמן את הסופגניות החלביות לאחר האפיה, כדי שלא יבואו לאוכלו אחרי בשר, וכמו שמוכח בדברי הבינת אדם (כלל נא), והיד יהודה (פירוש הקצר אות ג), שגם באופן שאינו נאסר בשעת האפיה, כי ממלא את החלב רק אחרי האפיה, מכל מקום צריך לעשות היכר לאחר האפיה שלא יבואו לאוכלו אחרי בשר או להיפך".

(ב) מעדני אשר (סוף סי' ע"ד) – "לכאורה יש לפקפק בהיתר מכירת סופגניות חלביות אם אינן שונות במראהן משאר סופגניות, שהרי 'סתם סופגניות' הן בחזקת פרוה ואין איש שם על לב לחקור אם הסופגניה חלבית או פרוה. אלא **שלדעת המהרי"ט מה שאין דרך לאכול עם בשר ממש אינו בכלל הגזירה**, והעתיקו הרבה אחרונים את דבריו, וא"כ אין חשש בסופגניות. אך לעיל סוף אות א' כתבנו קצת לפקפק בזה וצ"ע".

(ג) אהל יעקב (המאור גליון תפ"ו עמ' ע"ב, קובץ 'אור מרדכי' כסליו תשפ"א עמ' קנ"ד) – "ונראה שמותר לאפות 'סופגניות חלביות' בביתו, והעושה שינוי בסופגניה מה טוב. מיהו חנות העושה סופגניות כאלו על מנת למכרם צריך להודיע להקונים או לעשות היכר ולהניח שלט שידעו שהוא חלבי".

4. סופגניות בשרי.

(א) מיקל.

(1) שבת הקהתי, הגר"ע פריד שליט"א (עומק הפשט גליון שע"ט עמ' ג') - לשונו מובא לעיל.

(2) הגר"פ סאמעט שליט"א (עומק הפשט גליון שע"ט עמ' ג') - לשונו מובא לעיל.

י. בורקס חלבי.

1. מחמיר.

(א) הרי"ז ספריא (מה טובו גליון ח' עמ' שע"ד) – "בורקס שהדרך לאוכלם לפעמים בצלחת אחת עם בשר לכא' אסור לעשותם עם גבינה אם אין בהם שינוי ואין הגבינה ניכרת מבחון".

2. יש אזהרה על העטיפה.

(א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' ק"ו) – "החוו"ד ... וז"ל דאורחים לא יכירו בשינוי ואף על סמך ההודעה אסור דחיישינן שמא ישכח מלהודיע עכ"ל. ולפ"ז משמעות הוא שבמקרה שאין חשש שמא ישכח מלהודיע, שפיר יש לסמוך על ההודעה. וא"כ יכול לעשותה בצורה משונה (כדי שלא להיות נאסר מיד כדנ"ל בהערה שלפנ"ז), ואח"כ להדפיס אזהרה על העטיפה באותיות גדולות. ואפשר על זה סומכין למכור הבורקס חלבי בירושלים, שהם בצורה משולש שידוע בכל העיר שחלבי הוא. ואף להאורחים מחו"ל, מ"מ יש אזהרה עליהם".

(1) קשה: שלכאורה כמה מאפיות מוכרים בוקרס בלי עטיפה.

3. מפורסם לכל העולם.

(א) הבית בכשרות (עמ' נ"ז) – "ומה שמוכרים היום בחנויות בורקס חלבי ועוגיות בצורות שונות מיכון שזהו שינוי הידוע ומפורסם לכל לכן מותר".

(1) דומה לזה, הערה"ש (סעי' ח') – "דבר שנתפרסם שזהו של חלב או של בשר אין חשש ולפ"ז גם במאכלי חלב שלנו שעושים האופים כיון שנתפרסם לכל העולם שזהו מאכלי חלב מותר לקנותם ולאכלם אם נאפים אפילו בלא שינוי וא"כ גם בסוחרקעס שכתבנו בסעיף ו' אם נתפרסם לכולם שזהו מחלב אין איסור בדבר וגם בדבר שאין דרך לאוכלם בחלב מותר לעשות בשומן וכן להיפוך וצ"ע לדינא ויש להתיישב בזה".

(2) קשה: לא נראה שהמציאות נכון, שלא מפורסם לכל העולם [במיוחד לבני חו"ל] שהבורקס חלבי הם בצורה משונה.

4. סומך על יד יהודה [שינוי גמור, ומפורסם לכל, מיקל - עי' לעיל].

(א) בחי אהרן (פרק כ"ה הע' ט"ו, עריכת הדעת פרק י"ח הע' ח') – "ועי' בפ"ת צו, דמביא בשם תשו' מהרי"ט דאין מועיל שינוי רק בביתו, אבל לעשות הפת מרובה למכור בשוק אסור דאורחים לא יכירו בשינוי ואף על סמך ההודעה אסור דחיישינן שמא ישכח מלהודיע, וכ"פ החוו"ד צו, דביאורים, ובחידושים אות ה, אמנם עי' ביד יהודה צו, בפיה"ק שמביא את דברי המהרי"ט הנ"ל אמנם כ' דבכל תפוצות ישראל בעירות הגדולות נהגו לאפות פת משונה עם חלב הגם שנמכר גם לאורחים כיון שהוא מפורסם שמין פת זה נאפה עם חלב ואין חוששין לחששת המהרי"ט, וכ' דנראה דגם המהרי"ט לא החמיר אלא משום דהשוני שם לא הי' שינוי גמור וכמה אנשים נכשלו בזה כמש"כ שם, אבל בפת שהיא משונה באמת משאר פת והכל יודעין שמין פת זה נילש בחלב אין לחוש, ולמעשה המנהג בא"י למכור בורקס חלבי בצורה משולש וע"כ צ"ל דסומכין על מש"כ היד יהודה".

5. כיון שניכר הגבינה בפת.

(א) קנין דעה (ס"ק ב' ד"ה אמנם, עמ' קס"ה) – "בבורקס [מין מאפה הממולא בתפוח אדמה ולפעמים ממלאים אותו בגבינה] מצוי בזמנינו שאוכלים אותו בתוך הסעודה יחד עם בשר ועם רוטב בשר, מ"מ הגבינה שבתוכו ניכר לאחר שחותך הבורקס וע"ע בד"מ (ס"ק א') שכתב שא"צ להניח גבינה או עצם מלמעלה, וע"כ מיירי שהגבינה לא ניכר מבחון, דא"כ פשיטא שא"צ שתי חתיכות גבינה מבחון להיכר וסגי באחת, וע"כ מיירי שלא ניכר מבחון ואפ"ה כיון שניכר מבפנים ובזמן שאוכלו ירגיש משו"ה אין לגזור בו, משום שמיד שיתחיל לאכול יכיר שהוא גבינה ולא יבלענו. אבל מ"מ נוהגין בעיה"ק שלא מוכרים בורקס חלביים

אלא עם שינוי בצורה שנאפה בצורת משולש, ונ"ל שזהו בכדי שיהיה ניכר להקונים שלא יקלקלו כליהם ומאכלים שלהם, אבל מעיקר הדין מותר ולא שייך גזירת חז"ל וכשעושה בורקס בביתו אין חיוב להחמיר בזה".

6. מראי מקומות – בשר בחלב (הרחקות והזהרות פרק ה' סעי' ל"ד, הע' ל"ה), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י"ד הע' נ"ו), עומק הפשט (גליון ש"פ), אר"ש (הע' ח').

(א) הר"י קרנברג (בית אהרן וישראל גליון צ"א עמ' קנ"ב ד"ה ובהאי) – "צריך לי עיון במה שמוכרים 'בורקס' חלבי או עוגיות ורוגלך חלבי שאף שבאריזתם כתוב שהוא חלבי אבל לכא' צריך סימן בגוף הפת ולא מועיל סימן מבחוץ דאטו ליכא למיחש שיוציא הפת מהאריזה ויבא לאכלו בבשר. ואף שהבורקס הוא דבר מועט לכא' אין זה מועיל אלא בקונה לבו ביום אבל להקפיא לכמה ימים אסור".

(ב) דורשת וחקרת (ח"ד יו"ד סי' ג') – "בענין מכירת בורקס חלביים במגדניות. עיקר ההיתר הוא שכל המגדניות שיש להם הכשר מההכשרים הטובים חייבים לאפות את הבורקס החלביים בצורת 'משולש' דוקא, וכן נוהגים, ובנוסף לזה חייבים לשים שלט על מקום העוגות החלביים 'חלבי', וגם השקיות שונות (בצבע כחול) ורשום עליהם 'חלבי', כדי לצאת מכל חשש, (גם חשש המהרי"ט ח"ב סי' י"ח שמא ישכח המוכר להודיע שהזכיר מעכטר"ה). וכבר מפורסם בכל הארץ דבר זה, ולכן גם ההכשרים המהודרים ביותר נותנים הכשרם, ולא שמענו מי שיפקפק בזה, ויאכלו עונים וישבעו".

דורשת וחקרת (ח"ה יו"ד סי' ל"ג אות א') – "על מש"כ בשו"ת יו"ד ח"ד סי' ג' שצריכים לעשות בורקס חלביים בצורת משולש, והק' ידידי הרי הגבינה ניכרת ואין הדרך לאוכלה בבשר, לא זכיתי להבין תלונתו, הרי יש בורקס של תפו"א ששפיר אוכלים אותם עם בשר, ואם היו עושים בורקס גבינה באותו צורה (מרובע) וכל הגבינה מכוסה בבצק הרי אינה ניכרת, ובקל יכול לבוא לאוכלו עם בשר, ולכן הנהיגו לעשותם משולשים כמו שכתבתי שם וק"ל".

(ג) הכשרות (פרק י' הע' ל"ז) – "מיני מאפה שהדרך לאוכלם עם בשר או חלב כגון בורקס. יש מקפידים לאפות את הממולאים בגבינה, משולשים או חצאי עיגול ואת הממולאים בפרווה (תפו"א, פטריות או תרד) בצורת מלבן או מרובע. וכן דורשות מערכות הכשרות למהדרין, כיום".

יא. דבר חריף שנחתך בסכין של חלב ונתנוהו תוך עיסה ואפו בתנור.

1. טוב טעם ודעת (תליתאי סי' ק"פ) – "אם חתכו בסכין חלב של אב"י טאלפין מלח ולא היה ששים נגד הלהב של סכין ונתנו מלח זה לתוך העיסה ואפו בתנור אם מותר הפת או לא. דשמא יבוא לאכלו עם בשר עכ"ל. הנה לדידי אין זה שאלה כלל דהוא מותר אפילו עם בשר כיון דיש ס' נגד המלח, ואפי' אם לא היה ס' נגד המלח כיון דעכ"פ בצירוף המלח עם העיסה יש ס' נגד הלהב של הסכין נמי מותר".

2. דבר חריף (פרק י' סוף הע' י') – "דבר חריף שנחתך בסכין של חלב ונתנוהו תוך עיסה ואפו בתנור נשאל בזה הגר"ש קלוגער זצ"ל בשו"ת טוב טעם ודעת תליתאי סי' ק"פ ... ונפק"מ לפי דבריו, שבכה"ג שאין ששים או בכה"ג שחתיכות דקות מהמאכל החרף ניכרים, אולי יהא אסור הפת, ולדינא צל"ע".

יב. בסיסי לחם חלביים ופירורי לחם (Dairy bread bases and bread crumbs).

1. שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ב אות ז', תשובות של הOU Manual for the Baking Industry, X-83 עמ' מ"א) – "שאלה: חברה מייצרת מיני עיסות ובצקים, שהם חלביים. לעיסות אלו יש שימושים רבים (בצק פיצה, לחמניות וכדומה), אבל מטרתם העיקרית היא ללחם. על חלק ממיני עיסות אלו נרשם על אריזתם המילה 'לחם', ואילו לאחרים יש שמות כדוגמת 'בסיס לחמניה פריך' (crusty roll base) או שם אחר, מבלי הזכרת המילה 'לחם'. מהחברה נמסר כי נתנו לעיסות שמות שונים על מנת להודיע כי אפשר להשתמש בהם גם למטרות אחרות כמו לחמניות, אבל האמת היא כי כל העיסות הללו ראויות לשמש (ואכן כך עושים) לאפיית לחם. כמו כן, יש מוצר שנקרא 'פירורי לחם לעוף' (bread crumbs for chicken) ויש עליו וגם עליו מצויין שהוא חלבי, האם ניתן לכתוב עליו כך או שמא יש לקרוא למוצר 'פירורי לחם לדג'. תשובה: באמת יש כאן ב' חששות, האחד מטעם מכשול, כי לפי מה שנדפס על האריזה הרי אנו מייעצים בני אדם איך לעבור עבירה, וכאילו משהו מוכר סכין ומודיע בין תועלותיה שראויה גם לרצוח אנשים על ידה. ואיך יתכן להמכר בהכשר ורצוף לה כמודעה זו. מצד א' אנו גורמים שכמה בני אדם יאפו פת שנילושה בחלב, כי יאמרו התירו פרושים את הדבר. והב' מצד מראית עין, דיחשדו אותנו למתירים את האיסור. ולכן למעשה יש להשמיט כל עצת איסור על גבי האריזה, ולא להשאיר דברים אלה אף בהבלעה עם שאר דברים. ויתכן שיורשה לכתוב רשימה של מתכונים כשרים, ועל צידה להזהיר מפני מכשול ולציין את האסור לעשות, וצריך לדקדק בלשון".

טו | להכשיר התנור - סעיף ב'.

א. עי' או"ח סי' תנ"א, לשיטות ומראי מקומות.

טז | ריחא - סעיף ג'.

א. עי' לקמן סי' ק"ה, לשיטות ומראי מקומות.

תערובות

איסור שנתערב בהיתר ואופן ביטולו

סימן צ"ח

א [הנאמנות של "קפילא" - <u>סעיף א'</u> .	יח [<u>טעם כעיקר</u> : סוגיא (דף צח. - דף צט.).	לה [מכיר האיסור.
ב [גדר "מסיה לפי תומו".	יט [גדר ל"טעם".	לן [אפשר להסיר האיסור.
ג [הנאמנות של "מסיה לפי תומו".	כ [הלכה.	לז [חקירה: מה היסוד בטעם כעיקר.
ד [מתי סומכין על קפילא ועל ששים.	כא [טעם כעיקר, שאר ציורים.	לח [איך משערין דבר לח.
ה [פוסקים: בזמן הזה.	כב [האם חי פולט טעם.	לט [בלוע נעשה נבילה - <u>סעיף ה'</u> .
ו [נאמנות של ישראל.	כג [<u>ספק ששים</u> : נשפק.	מ [הלכה: בבושר וחלב.
ז [<u>טעימה</u> : באיסור דאורייתא.	כד [כשרוב הטעם הוא של איסור, הביטול.	מא [הלכה: בשאר איסורים.
ח [בספק איסור דאורייתא.	כה [בספק ס': האם צריך לברר ע"י קפילא.	מב [חצי שיעור - <u>סעיף ו'</u> .
ט [באיסור דרבנן.	כו [בתר שמא אזלינן או בתר טעמא אזלינן.	מג [ביצים - <u>סעיף ז'</u> .
י [משחת שיניים (toothpaste).	כז [ציורים.	מד [שיעורים - <u>סעיף ח'</u> .
יא [מי הדחת פה (mouthwash).	כח [סלק.	מה [טעם.
יב [משחת שיניים: בפסח.	כט [לא ידעינן כמה נפל לתוכו.	מז [לסמוך על קפילא.
יג [שאר ציורים.	ל [חסרון ידיעה - <u>סעיף ג'</u> .	מז [כללים: בדברים שיש בהם טעם.
יד [היאך משערין ששים.	לא [סיכום [סעיף ב' - סעיף ג']].	מח [איסורים מבטלים איסורים - <u>סעיף ט'</u> .
טו [מין במינו - <u>סעיף ב'</u> .	לב [חסרון ידיעה לכל העולם - <u>סעיף ד'</u> .	מט [ציורים: איסור מבטל איסור.
טז [יבש ביבש: למ"ד מין במינו אינו בטל.	לג [משערין בדידה.	
יז [שאר ציורים: למ"ד מין במינו אינו בטל.	לד [בליעת כלים: באופן שחוזר להכשרו.	

קפילא

סעיף א'

חולין (דף צז.) – "דאמר רבא: אמור רבנן: בטעמא, ואמור רבנן: בקפילא, ואמור רבנן: בששים; הלכך: מין בשאינו מינו דהיתרא, בטעמא. דאיסורא, בקפילא. ומין במינו דליכא למיקם אטעמא, אי נמי מין בשאינו מינו דאיסורא דליכא קפילא, בששים".

א הנאמנות של "קפילא" – האם כל נכרי נאמן או רק קפילא, והאם הוא רק במסל"ת. גר"א (ס"ק ה') – "שב"י הכריע מדעתו כי **ד' שיטות תוס'** כתבו דוקא קפילא ורא"ש כ' קפילא ומסל"ת ורשב"א פסק דבא' מהן ורמב"ם פסק דא"צ לא קפילא ולא מסל"ת".

א. שיטה א': קפילא ומסיה לפי תומו.

1. **רש"י** (דף צז.) – "ליטעמיה קפילא. נחתום עובד כוכבים ואשמועינן דמותר לסמוך עליו לפי תומו ולא יודיעוהו שצריכין לו לדבר איסור והיתר".
2. **רא"ש** (סי' כ"ה) – "פירוש נחתום עובד כוכבים שמעינן מינה דמותרים לסמוך עליו לפי תומו ולא יודיעוהו שצריך לו לדבר איסור והיתר".
- א) אין בדבריו הכרע אם צריך קפילא – **ב"י** (ס"ק א' ד"ה והרא"ש, ד"ה ומדברי, "אין בדבריו הכרע").
- ב) גם צריך קפילא – עי' קיצור פסקי הרא"ש (פרק ז' סי' כ"ה), "סמכין אקפילא ארמאה אם לא הודיעו שצריך לדבר איסור והיתר", תרה"ד (ח"א סי' ע"ט, "והכי איתא בהדיא בטור יו"ד, דמסקנת הרא"ש דבעינן תרתי, קפילא אומן ושהוא מסל"ת"), דרישה (ס"ק ב', פרישה ס"ק ו'), ט"ז (סוף ס"ק ב'), ש"ך (ס"ק ב'), מנחת כהן (ח"א פרק ז' ד"ה ואמנם לתרין), פרי"ת (סי' צ"ב ריש ס"ק ג'), ערך השולחן (ס"ק ג', "אין להקל"), גר"א (ס"ק ה'), יד יהודה (הארוך ס"ק ה').
3. **או"ז** (ח"א סי' תנ"ג) – "נחתום עכו"ם ואשמועינן דמותר לסמוך עליו לפי תומו ולא יודיעוהו שצריכין לדבר איסור והיתר".
4. **סמ"ג** (לאוין קל"ח, מ"ט-ג') – "מותר לסמוך על הקפילא הוא גוי בקי בטעימה שיטעום אותו לפי תומו ולא יודיעוהו שצריכין לו לדבר איסור והיתר".
5. **רבינו ירוחם** (נתיב ט"ו ח"ה, קל"ז-א') – "בושר בחלב שנתערב טועמו קפילא ארמאה כלומ' נחתום גוי אם נותן בו טעם איסור פלי בלא ידיעה כגון מסיה לפי תומו ואם אין נחתום גוי משערי' בס' כך פשוט".
6. עי' רשב"א (תוה"ב הארוך בית ד' שער א', טז): – "אי קפילא הוא אפילו שואלים אותו ויודע שלענין איסור והיתר שואלין אותו סומכין עליו ולא בעינן מסיה לפי תומו דהא לא מרע נפשיה ואם מסיה לפי תומו אפילו שאר בני אדם ויש מחמירין דלא סמכין אלא אקפילא ובמסיה לפי תומו. ויש לחוש לדבריהם".
- עי' רשב"א (משמרת הבית שם) – "הנה שדעת המחבר דבקפילא לא בעינן מסיה לפי תומו ואפילו שאר בני אדם דלאו קפילא סמכין דבמסיה לפי תומו והביא עליה ראיות מכריעות אלא שרצה לחוש לדברי האוסרין".

ע' רשב"א (שו"ת ה"א סי' תצ"ו, המיוחסות לרמב"ן סי' קנ"א) – "ומה שכתבת בקפילא שנראה לך יותר מיושב כדברי מי שאומר דדוקא קפילא ובמסיה לפי תומו. ומן הטעם שאמרת לפי שאותו חוש לפעמים משתנה וכוזב כמו שיקרה לחולים. תשובה: אני כבר אמרתי שיש לחוש לדבריהם. אבל ראיות מכריחות יש דקפילא לאו דוקא. מדאמרינן בשלמא תרומה טעם לה כהן ולא אמרינן טעם לה קפילא כהן. ועוד מדאמר רבא אמור רבנן בטעמא ואמור רבנן בקפילא. מין בשאינו מינו והתרא בטעמא מין בשאינו מינו ואסורא בקפילא. אלמא מדחלקן שמע מינה טעמא היינו טעם הנרגש לכלל בני אדם ולא אמרו קפילא אלא ארמאא וכדי שלא ישקר. וטעמא רבה איכא. דדבר זה מדרבנן הוא וספקו לקולא. וההוא טעמא דכתב מר ישגח ביה מר. דאם איתא אף הקפילא מקבל מקרה התמורה בתגבורת המרה ומכל מקום ראוי לחוש".

ע' רשב"א (חולין סוף דף צז.) – "אפי' בשואלין אותו ויודע שלאסור ולהתיר שואלין אותו סומכין עליו, ולא בעינן מסיח לפי תומו דהא משום דלא מרע נפשיה הוא".

7. פ"ר (סי' צ"ב ס"ק ג') – "ולענין הלכה הדברים נראים כרש"י והרא"ש דבעינן תרתי וגם הרשב"א בסוף דבריו כתב ויש לחוש לדבריהם דבעינן תרתי ועכ"פ בהיכא דהוי מסל"ת ולא הוי קפילא אין לסמוך עליו ...".

(א) הטעם שצריך קפילא.

(1) שהוא מכיר בטעמים.

א. עבודת הגרשוני (בתוך הש"ך ס"ק ב') – "לאו טעמא משום דלא מרע חזקה, דהרי הוא מסיח לפי תומו, אלא הטעם הוא משום דאם לא כן מנא לן שיוודע להבחין בטעם".

ב. רע"א (על רמ"א סעי' א') – "כמ"ש הש"ך בשם מהר"ג".

ג. חת"ס (סי' צ"ח ס"ק ב') – "מהו גרשוני".

(2) אפילו אם הקפילא מסיח לפי תומו, יש מירתת לשקר.

א. מדוייק מהר"ן (חולין דף לד. ד"ה גמרא) – "לאו דוקא במסיח לפי תומו ... דכל שכן דלא מרע נפשיה אם הוא יודע שיש קפידא בדבר".

ב. תרה"ד (ח"א סי' ע"ט) – "ופרש"י, דסמכין עליה קפילא דנכרי מסל"ת, דאין מודיעים לו שצריכים לטעום אותו בשביל איסור והיתר, ואי קאמר דאינו טועם בו האיסור שרינן התבשיל ... י"ל דקפילא שאני, דאומנתו בכך ולא מרע חזקתו, ולא חיישינן דלמא משקר או לא דייק".

ג. ע' ש"ך (סוף ס"ק ב', כדאי' בכנפי יונה ד"ה בדין נאמנות, ופמ"ג שפ"ד סוף ס"ק ב' [ע' ליקוטי מגדים שם]) – "זוה סותר למה שכתב בשם מחותנו מהר"ר גרשוני דבמסיח לפי תומו [לא] שייך מרתת".

ד. פ"ר (סי' צ"ב ס"ק ג') – "וא"ת ואחר האמת אמאי נצריך קפילא ולא נסמוך על היותו מסל"ת בשלמא אי אמרינן דהרגשת טעם האיסור בעי קפילא שפיר אלא אי אמרינן דכ"ע מרגישים שיעור האוסר כדברי הרשב"א וכמו שהוכיח מהש"ס א"כ אמאי הצריך קפילא וי"ל שאם לא יהיה קפילא לא ידקדק לדעת האמת ואי נמי ירגיש וידע לאו עליה רמיא לומר האמת ולשונו למוד דבר שקר לזה מצריכין שיהיה קפילא כדי שיתן דעתו לדעת האמת זו היא דעת רש"י והרא"ש ...".

ה. עין יצחק (אה"ע סי' כ"ט אות ג', אות ט') – "הכא בטעימתו יהי יכול לאשתמוטי ולומר דאנכי לא הרגשתי הטעם כ"כ. ע"כ ס"ל דבעי קפילא ומסל"ת".

(3) מראי מקומות – הפלאה (על סעי' א' ד"ה והנה, ד"ה ומ"ש, ילקוט מפרשים על הש"ך ס"ק ב').

(4) נ"מ: נאמנות של ישראל לענין היתרא.

ב. שיטה ב': רק קפילא [אפילו לא מסיח לפי תומו].

1. תוס' (חולין דף צז. ד"ה סמכין) – "סמכין אקפילא. אע"ג דעובד כוכבים הוא כיון דקפילא הוא לא משקר שלא יפסיד אומנתו".

2. ר"ת (ריטב"א חולין דף צז.) – "כיון דמילתא דעביד לגלויי לן הוא כי מטעמינן ליה דליסמכיה על פיו כל היכא דאמר' ליה דלהוראה מטעמינן ליה טפי זהיר ומירתת וכן דעת ר"ת ז"ל".

3. רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"א טז., חי' הרא"ה חולין דף צז:) – "דלא בעינן בקפילא מסיח לפי תומו".

4. ריטב"א (חולין דף צז.) – "דלא בעינן שיהא טועם לפי תומו ... ואדרבה כיון דמילתא דעביד לגלויי לן הוא כי מטעמינן ליה דליסמכין על פיו כל היכא דאמרינן ליה דלהוראה מטעמינן ליה טפי זהיר ומירתת".

5. ר"ן (חולין סוף דף לד.) – "וכיון דמשום דלא מרע נפשיה הוא לאו דוקא במסיח לפי תומו ... דכל שכן דלא מרע נפשיה אם הוא יודע שיש קפידא בדבר".

6. ס' העיטור (שער ראשון, ט"ב-) – "ואית למימר אעפ"י שמודיעין אותו נאמן דלא אתי לאורעי' נפשי' דהא איכא קפילא אחרינא דידעי אבל במידי אחריני לא מהימן לא לאיסור ולא להיתר כדגרסינן ביבמות ובמס' דמאי. ירושלמי תני א"י שהיה צווה ואמר בואו וטלו ממני פירות חזקתן נטע רבעי הן אינו נאמן. אבל אמר מא"י פלוני הבאתים נאמן להחמיר דר"מ וחכ"א דברי הא"י לא מעלין ולא מורדין ואי איתא דשלא לפ"ת לא מהימן מסל"ת היכא מהימן דהא קי"ל אין מסל"ת כשר אלא לעדות אשה בלבד אלא לאו ש"מ מהימן והיינו דקאמר השתא דאמר ר"י סמכין אקפילא חזקה לא מרע נפשיה ה"נ סמכין".

7. רע"ב (חולין פרק ז' משנה ה' ד"ה והרוטב) – "והימנוהו רבנן לנחתום נכרי, כיון דמלאכתו הוא לא משקר, שלא יפסיד אומנתו".

8. מה המעלה של קפילא.

(א) אינו משקר.

(1) ריב"ש (סי' רפ"ח) – "למה לי קפילא. כל אדם יכיר הטעם באכילה. אפשר, לפי שאין סומכין על אחר, דלא מהימן לן".

(2) ריטב"א (חולין דף צז.) – "כיון דמילתא דעביד לגלויי לן הוא כי מטעמינן ליה דליסמכין על פיו כל היכא דאמרינן ליה דלהוראה מטעמינן ליה טפי זהיר ומירתת".

(3) ועוד, ע' לקמן.

4) אינו משקר, כדי שלא יפסיד אומנתו.

א. תוס' (חולין דף צז. ד"ה סמכינן) – "כיון דקפילא הוא לא משקר שלא יפסיד אומנתו".
 ב. רע"ב (חולין פרק ז' משנה ה' ד"ה והרוטב) – "והימנהו רבנן לנחתום נכרי, כיון דמלאכתו הוא לא משקר, שלא יפסיד אומנתו".

5) אינו משקר, כדי שלא מרע נפשיה.

א. רשב"א (חולין סוף דף צז.) – "ולא אמרו קפילה אלא משום דחיישינן דילמא נכרי משקר אבל קפילה לא מרע אנפשי' ולא משקר ולא משום דבעינן קפילה כלל".

ב. רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"א ט"ז-א', ח' הרא"ה חולין דף צו:) – "דטעמא דקפילא משום דכיון דקפילא הוא ואיתחזק בקפילא לא מרע נפשיה במלתא דעבידא לגלויי ואיכא למיקם עלה דמלתא דהא סוף סוף הא טעמינן ליה וכל כהאי גוונא לא מחזקינן ליה בעדות כלל אלא בגלויי מילתא ולפיכך התירו עדות נכרי באשה אבל נכרי אחרין לא סמכינן עליה ומסל"ת דנכרי אינו מעלה ולא מוריד באיסורין אלא בעדות אשה בלבד והתם בלאו הכי נאמן מן הדין דלאו עדות הוא אלא גלויי מילתא בעלמא הוא אלא דלחומרה בעו רבנן מסל"ת ודוקא בההיא בלחוד ומיהו האי דאוקמיה רבנן אדינא להימוניה משום חומר שהחמרת בסופה אבל בתורת עדות לעולם אינו נאמן ומיהו להחמיר נאמן כל היכא דסמכא דעתה דקושטא קאמר כדמוכח בקדושין בההיא דאמרינן אשתו זינתה בעד אחד".

ג. ר"ן (חולין סוף דף לד.) – "דכל שכן דלא מרע נפשיה".

ד. ריב"ש (סי' רפ"ח) – "למה לי קפילא. כל אדם יכיר הטעם באכילה. אפשר, לפי שאין סומכין על אחר, דלא מהימן לך". סי' תל"ג, "שאינן הכותי מסיח לפי תומו, נאמן אלא בעדות אשה; אבל בשאר אסורין, לא. אלא כגון: אומן באומנתו, דלא מרע נפשיה; דומיא דקפילא ארמאה: וזה נאמן אפילו: בלא מסיח לפי תומו. אבל כותי אחר, אפי' מסיח לפי תומו, אינו נאמן".

ה. תרה"ד (ח"א סי' ע"ט) – "וא"ת הא דאמרינן פ' גיד הנשה, דמין בשאינו מינו אמרו רבנן לטעום קפילא. ופרש"י, דסמכינן עליה קפילא דנכרי מסל"ת, דאין מודיעים לו שצריכים לטעום אותו בשביל איסור והיתר, ואי קאמר דאינו טועם בו האיסור שרינן התבשיל. וכ"כ א"ז במס' ע"ז בהדיא. ואע"ג דלפר"ת טעם כעיקר דאורייתא במין שבאינו מינו י"ל דקפילא שאני, דאומנתו בכך ולא מרע חזקתו, ולא חיישינן דלמא משקר או לא דייק והכי איתא בהדיא בטור יו"ד, דמסקנת הרא"ש דבעינן תרתי, קפילא אומן ושהוא מסל"ת. ודלא כרשב"א דסבר דכל חד מהני, מסל"ת אפי' אינו קפילא, וקפילא אפי' מודיעין לו שצריכים לטעימתו בשביל איסור והיתר, משום דאומן לא מרע חזקתיה, סמכינן עליו".

ו. ס' העיטור (שער ראשון, ט' - ב') – "סמכינן אקפילא חזקה לא מרע נפשיה".

ז. לקט יושר (יו"ד עמ' ה' ענין ג') – "טועם קפילה ארמאי אפי' איסור דאורייתא וסמכינן עליו. וי"ל משום דכת' האשי' משום דאינו מרעא אומנתו".

1. אפשר דיש נ"מ בין הטעם שלא מרע נפשיה לבין שלא יפסיד אומנתו, בנכרי שלא עובד עכשיו כנחתום. שהוא מומחה בדבר, אבל אין פרנסתו מזה אמנם, לא נראה כן מכמה מקורות. וכמו מנחת כהן (ח"א פרק ז' ד"ה ואמנם לתרץ, "משום שהנחתים לא ישקר כדי שלא יפסיד אומנתו שיאמרו עליו שאינו בקיא בטעמים הילכך לא מרע נפשיה"). ועוד.
2. יש שנראה שקפילא נאמן שלא חוששין לשקר בדבר שהוא מלתא דעבידא לגלויי, לשון הרא"ה והריטב"א. ויש שנראה שסומך רק על מירתת של קפילא [בלי צירוף שרק במקום דעבידא לגלויי].

(ב) מצד היכר בטעמים.

1) ריב"ש (סי' רפ"ח) – "למה לי קפילא. כל אדם יכיר הטעם באכילה ... א"נ, שהוא בקי יותר בהכר הטעמים".

א. נ"מ: בזמן שסומך על טעימת ישראל, האם צריך קפילא. א"נ עכו"ם מסיח לפי תומו.

ב. ישראל (כגון תרומה) ל"צ קפילא – ר"ן (חולין סוף דף לד.), רשב"א (חולין סוף דף צז.), "דלא בעינן קפילה כלל אלא כל טעם שאינו נרגש לכלל הטועמים אינן טעם ואין חוששין לו", גר"א (סוף ס"ק ב').

ג. שיטה ג': קפילא, או נכרי מסיח לפי תומו.

1. עי' רשב"א (הובא לעיל) - ומסיק שיש לחוש לשיטת שצריך קפילא ומסיח לפי תומו.
2. עי' מחבר (סעי' א', ב"י ס"ק א' ד"ה ומדברי) – "יטעמנו עובד כוכבים אם אומר שאין בו טעם חלב או שאומר שיש בו טעם אלא שהוא פגום מותר והוא שלא יהא סופו להשביח וצריך שלא ידע שסומכין עליו ואם אין שם עובד כוכבים לטועמו משערין בס' וכן אם הוא מין במינו כיון דליכא למיקם אטעמא משערים בס'".

ד. שיטה ד': נכרי אפילו שלא מסיח לפי תומו.

1. רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' ל') – "ואם היה בשר בחלב או יין נסך ויין ערלה וכלאי הכרם שנפלו לדבש, או בשר שקצים ורמשים שנתבשל עם הירק וכיוצא בהן טועם אותן העכו"ם וסומכין על פיו, אם אמר אין בו טעם או שאמר יש בו טעם ומטעם רע הוא והרי פגמו הכל מותר, והוא שלא יהיה סופו להשביח כמו שביארנו, ואם אין שם עכו"ם לטעום משערין אותו בשיעורו בשישים או במאה או במאתים".

(א) קשה: הא איתא בגמרא קפילא.

1) י"ל: לאו דוקא קפילא – ב"י (ס"ק א' ד"ה ומדברי, "ונראה שהוא סובר דקפילא דקאמר תלמודא לאו דוקא אלא אורחא דמילתא נקט או שכל הבא לטעום קרוי קפילא על שם מה שהוא עושה באותה שעה שהטעימה מלאכת נחתום היא").

2) י"ל: בקי בהכרת הטעם – גר"א (ס"ק ה'), "הרמב"ם מפרש קפילא ל"ד אלא שהוא בקי בהכרת הטעם וכמ"ש הריב"ש בס"י רפ"ח דלא כב"י".

א. נ"מ: טעימת מי שאינו בקי בהכרת הטעם - כדאי בנר חיים (על הגר"א).

3) **אג"מ** (י"ד ח"א סי' נ"ה ד"ה ויותר) – "משמע שהרמב"ם לא סבר כלל שיש מעלה באומן לנאמנות בעכו"ם דאם היה סובר שאיכא מעלה דלא מרע אומנתו מנא ליה להכשיר בתערובות איסור בהיתר בטעימת סתם עכו"ם הא בגמ' דף צ"ז מפורש שיילוח לר' יוחנן ואמר להו ליטעמיה קפילא ארמאה ואח"כ אמר רבא אמור רבנן בטעמא ואמור רבנן בקפילא. ואף שלענין הבנת הטעימה ראייה שאין חלוק מהא דהיתרא בטעמא של כל כהן ולא בעינן שיהיה קפילא כדהוכיח הרשב"א שהביא הב"י י"ד ריש סי' צ"ח אבל א"כ מה שבאיסורא אמר רבא דאמור רבנן בקפילא היה לו לומר שהוא דוקא וכיון שאינו בשביל הבנת הטעם שלענין הבנת הטעם אין לחלק בין ישראל לעכו"ם, הוא בהכרח משום שסתם עכו"ם אינו נאמן אלא קפילא מטעם שלא מרע אומנתו. אלא ודאי צריך לומר שהרמב"ם סובר שליכא שום מעלה לנאמנות בהא דלא מרע אומנתו דלא מסתבר לו שיהיה זה חזקה ברורה לסמוך על זה משום דכמה אומנים חזינן שעושיין רמאות במלאכתן ולכן הוכרח אף לדחוק ולפרש שקפילא לאו דוקא או שכל הבא לטעום קרוי קפילא כדפ"י הב"י בס"י צ"ח, אף שודאי הוא דוחק גדול מצד שינוי הלשון שבהיתרא שכהן הוא הטועם לא אמר בקפילא ובאיסורא שעכו"ם הוא הטועם אמר בקפילא, אבל הוכרח לדחוק מצד סברתו שאם סתם עכו"ם לא היה נאמן לא היה לו להאמין אף לקפילא דאינה חזקה ברורה אלא צריך לומר שכל עכו"ם נאמן".

ב) **קשה: למה סתם נכרי נאמן אפילו שלא מסיח לפי תומו.**

1) י"ל: מירתת שלא להחשב שקרן.

א. **פמ"ג** (שפ"ד ס"ק ב') – "דהר"מ מתיר בסתם גוי אפילו אין מסל"ת דמרתת".

ב. **חת"ס** (סי' צ"ח סוף ס"ק ב').

ג. **אג"מ** (י"ד ח"א סי' נ"ה ד"ה וטעם, ע"י אה"ע ח"א ריש סי' כ') – "וטעם הנאמנות הוא משום דעבידא לאגלויי, ואולי רק משום דטעם כעיקר דרבנן להרמב"ם בטעמו ולא ממשו בפט"ו ממ"א ה"ב עיין שם בכ"מ שכתב ודעת רבינו כרש"י שלא מיתסר אלא מדרבנן. ולהרמב"ם נאמן אף בלא מסיח לפי תומו כמפורש בב"י שם, ובש"ך סק"ב שכתב שלהרמב"ם נאמן עכו"ם דמרתת וכוונתו לא דמרתת מעונשין אלא דמרתת מלהחשב שקרן בזה שעבידא לאגלויי כדלעיל".

2) לא חיישינן שמשקר במה שאין לו תועלת.

א. **ע"י צמח צדק** (י"ד ח"א סי' שנ"ה ד"ה דעת) – "ואילולי דברי הפמ"ג הי' אפשר לומר דבלא מירתת נמי סובר הרמב"ם דמהימן מאחר שאין לו תועלת מזה ל"ח שיכשיל את ישראל וכל היכא דלא חיישינן שמשקר הרי הוא כשר אלא במילי דאורייתא אחמיר רבנן דלא להמניא אפי' במסל"ת אבל בדרבנן מהימן אפי' בלא מסל"ת ובלא מירתת דמירתת דהכא ג"כ אינו ראי' גמורה דמאחר דלאו קפילא הוא הרי יכול להשמט ולומר לא הרגשתי בטעם (משא"כ בס"י פ"ו כשיבא לידי בירור קשה להשמיט) וא"כ עכ"פ לא עדיף מירתת דהכא ממירתת דפ"ו. וכפי הנראה כל היכא דמצי להשמט בשקרן לא מהימן כלל כדאמרי' בס"י פ"ו באומר מעוף פלוני וטהור הוא לא מהימן דמצי לאשתמוטי. וע"כ דשם יש לו תועלת וכאן אין לו תועלת משום הכי מהימן אפי' בלא מסל"ת. ודבריו רחוקים מדברי רש"י מן הקצה אל הקצה. וצ"ע לעמוד על סוף דבריהם כי באו סתומים ואין בידי לפרשם".

3) **מראי מקומות** – **פמ"ג השלם** (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק י').

א. **פרי"ת** (סי' צ"ב ס"ק ג') – "ונראה ליישב דסובר רמב"ם דכל כי האי דימצא שקרן תכף ומיד כשיטעמו את התבשיל לפניו מיכסיף ולא אמר אלא האמת ולא חיישינן לשמא יכווין להרע ליש' דיותר יש לו ביזוי מחששת שמא יאמרו שקרן איהו מעשות רצונו להאכיל ליש' איסור וסברא זו לע"ד נראית קצת דחוקה אם לא שנאמר דכאשר יתירו התבשיל על פי הגוי לא יאכלו בראשונה אלא ירגיש בעשות התבשיל בפיו קודם שיבלענו ויבא לידי איסור דאורייתא דכל עוד דלא בלע ליכא אי" דאורייתא ולזה מקיל להתיר על פי הגוי הגם שאינו קפילא ולא מל"ת ואולי דטעמו דרמב"ם דהקל בזה הוא לצד דסובר ספק דאורייתא מותר מדאו' לזה סמך על טעם זה לומר דלא מרע גוי חזקתיה ונראה כפ"ז דבהיכא דמקלי לשי' בב"ח ונעשה אפר ואמר הגוי דטעים ליה קודם שנשרף ולא היה בו טעם בב"ח לא סמכינן עלויה להתיר לו ליהנות מהאפר שאסור בהנאה כיון שיכול לשקר הגוי מצד דאין עליו הכחשה".

ה. מראי מקומות.

1. **ה"ר יהונתן** (כל בו סי' ק') – "וה"ר יונתן ז"ל כתב שאין סומכין אלא על גוי רגיל למכור בשר מבושל ובקי בטעמים ואם אמר שאין בו טעם או שיש בו טעם אבל טעם רע הוא שפגמו הכל מותר והוא שלא יהיה סופו להשביח".

ב] **גדר "מסיח לפי תומו"**

א. **אם טעמו גוי במקרה ולא היה כוונתו להבחין בטעם האיסור: האם יש לסמוך אטעימתו.**

1. סומכין [אא"כ קפילא].

א) **הפלאה** (סעי' א' ד"ה ומ"ש, ילקוט מפרשים על הש"ך ס"ק ב') – "כשאינו מכוון להבחין לידע אם יש בו טעם האיסור לא מהני בכל אדם, אלא בקפילא אומן בכך ... משום דלא היה כוונתו להבחין, ולכן לא הזכירוהו הפוסקים".

ב) **ספר יהושע** (ילקוט מפרשים, ש"ך ס"ק ה').

2. אין סומכין עליו.

א) **בית הלל** (ס"ק א') - בזמן הגמרא.

ב) **ע"י רע"א** (על הש"ך ס"ק ה') – "אם בדיעבד שלא ידע הישראל וטעם אם יש לסמוך אטעימתו קודם שנח מרתיחתו ...".

ג) **רב פעלים** (ח"א י"ד סוף סי' ט' ד"ה וראה) – "ראיתי בס"ד להרב בית הלל סי' צ"ח ס"ק א', שכתב אם היה דבר איסור דהיינו דם או שאר איסור באיזה מאכל, ואדם אחד אוכל אותו, ולא ידע שהיה בו איסור, ונשאר מן המאכל עדיין, ואח"כ אמר שלא הרגיש בו טעם הדם או שאר איסור, א"כ היה נראה דסמכינן אטעימה של ישראל זה, ואף שלא היה כונתו להרגיש רק אחר אכילה, אומר שלא הרגיש במאכל זה שום איסור, יש לסמוך עליו ולהתיר השאר, או שאכלו כולו ולהתיר הכלים עכ"ד. הנה הרב ז"ל

פשיטא ליה מסברא דנפשיה, דסמכינן על דבריו ולא חיישינן להאי כללא דמלתא דלא רמיא וכו', ונ"ל דהאמת כן דסמכינן, ויש להביא ראיה לזה ג"כ מהך דסי' צ"ב סעיף ב' הנז"ל, ועיין לרבינו הכנה"ג שם בסי' צ"ח הגהב"י אות ב' שכתב, אם עבר וטעים אותו ישראל סמכינן עליה, והביא זה ג"כ מן דמשק אליעזר ע"ש. והא דנקיט אם עבר וטעים ולא אמר אם לפי תומו טעים, משמע דס"ל אם טעם לפי תומו דלא נתכוון לטעום אלא כדי לאכול, ולא ידע באיסור לא סמכינן עליה, משום האי כללא דמלתא דלא רמיא וכו' ולשיטתיה אזיל, מ"ש בסי' ל"ה הגהב"י אות קט"ז, בריאה שנמצא בה מחט וכו' אשר הבאתי לעיל, דס"ל לא סמכינן, והיינו מטעם הכלל הנז"ל.

(ד) יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' י"א אות א') – "בית הלל ... רב פעלים".

3. תלוי אם טועם רק אדם אחד או הרבה אנשים.

(א) מהרש"ם (ח"ג סי' שע"ז, דעת תורה סי' י"ח ס"ק ט"ו) – "בתשו' ספר יהושע חיו"ד סי' ס"א ... והעלה דזה דוקא ביודע ומתכוין להרגיש אם יש בו טעם משא"כ היכי שבשוגג אכלו הו"ל מלתא דלא רמיא ולא אדעתיה ולכ"ע ל"מ הטעימא. והיינו משום דס"ל דגם בדרבנן אינו נאמן במלתא דלא רמיא ועמ"ש בדע"ת סי' י"ח סקי"ד. ולפי"מ שפר"ת סי' י"ח דבשנים נאמנים גם במלתא דלא רמיא יש לדון בנידון הספ"י שכל בה"ע אכלו הבשר וע"ש בדע"ת סקי"ו מ"ש מכמ"ק בזה, והבאתי מתשו' רמ"א סי' נ"ד דמוכח ג"כ להקל בטעימת רבים גם בלא מתכוין. ואח"ז מצאתי בב"י או"ח סי' תמ"ז בדין תותים שנתבשלו בכלי חמץ וז"ל ומ"כ השיב ר"ת על כלים המחומצים שמבשלים בהם עכו"ם מי תותים אין לחוש אפי' אין להם כלים מתוקנים לכך. חזא דאחזוקי איסורא לא מחזקינן ועוד דהא טעמו להו כולי שתא וליכא טעם חמץ עכ"ל. ומשמע דאף שכל השנה אין מדקדקין בכונה מהני אבל בנ"ד שטעם רק אדם אחד ודאי דל"מ כלל".

4. מראי מקומות – בית יצחק (יו"ד ח"א סי' קכ"ט), בדה"ש (סי' צ"ב סעי' א' בי' ד"ה וע"ל, עמ' קמ"ד), דברי בנייהו (חט"ו סי' ל"ז, חט"ז סי' כ"ו), הרי"א טעסלער (ויהי בנוסע עמ' תק"ז).

ב. אם העכו"ם יודע שסומך עליו, רק שלא לאיסור והיתר [אלא כמו לרפואה]: האם זה מסיח לפי תומו.

1. מיקל.

(א) ט"ז (ס"ק ב') – "ק"ל הא כתב הרא"ש פי' נחתום עובד כוכבים משמע דבעינן דוקא אומן דאל"כ למה ליה לכתוב דבר זה דאין דרכו של הרא"ש לכתוב אלא מה דנפקא מיניה לדין על כן נראה איפכא דודאי הרא"ש סבירא ליה כמו יש אומרים שמביא לפני זה דצריך אומן דוקא. אלא דיש חידוש (אחד) [אחר] בדברי הרא"ש דמשמע אם יודע העובד כוכבים שסומך עליו בדבר אחר לא לענין איסור והיתר מקרי לפי תומו מה שאין כן בשאר לפי תומו כגון בעדות אשה לא מהני זה על כן כתב בשם הרא"ש דגם זה מהני כאן".

(ב) כרת (ס"ק ב') – "וגם בקפילא שייך מסיח לפי תומו, כי אף דצריך להיות בלי יודע דתליא באמירתו איסור והיתר, דאי ידע לא הוי מסיח לפי תומו, מ"מ שייך לא מרע אמונתו דאמרו לו דהמרו זה עם זה בהך, מה אם יש בזה חתיכה טעם חלב או לא, הרי לא מרע אמונתו, ומ"מ לא ידע דנפקא מיניה לאיסור והיתר (ט"ו ס"ק ב' בתוספת ביאור. ומיושב בזה קושית הר"ר גרשון בש"ך ס"ק ב')".

(ג) כנפי יונה (ד"ה בדין נאמנות) – "דמ"ש רש"י (צ"ז ע"א ד"ה ליטעמיה) והרא"ש (פג"ה סימן כ"ה) להאמין את האומן במסיח לפי תומו, לא אמרו אלא שהוא מסיח לפי תומו בענין איסור והיתר, וכן דייק רש"י בלישניה. אבל לא שיהיה מסיח לפי תומו מכל וכל בגוף האמירה, אלא ביודע שרוצין לידע אם יש בו אותו הטעם".

(ד) הפלאה (על סעי' א' ד"ה והנה).

(ה) עי' חת"ס (סי' צ"ח סוף ס"ק ב' [לשונו מובא לקמן], חולין דף צז. ד"ה ליטעמי) – "ליטעמי קפילא ארמאה פירש"י לפי תומו ולא יודיעוהו שצריכין לו לדבר איסור והיתר. האריכות בזה נראה שפת יתר וסגי באומרו לפי תומו ותו לא אע"כ נ"ל דגם רש"י ס"ל ככל הפוסקים דאין גוי מסל"ת נאמן אלא בעדות אשה לבד. והכא אומן אינו משקר אומנתו והכא ע"כ אינו בלפי תומו ממש אדרבא צריכין להודיעו שצריך להבחין התבשיל מה הטעם יש בו אך לא יודיעוהו שצריך לאיסור הנוגע לדת ישראל דא"כ לא ירע אומנתו בזה שיאמר להכשיל ישראל אמר כן".

1) לגבי קפילא.

(ו) מעדני השלחן (ס"ק כ"ב, מעדני מלכים סי' קכ"ו אות א').

2. מחמיר.

(א) עי' מחבר (סעי' א', עי' ב"י [ועל זה בא הט"ז לחלוק עליו]) – "וצריך שלא ידע שסומך עליו".

(ב) עי' רע"א (על הרמ"א סעי' א').

(ג) בדה"ש (בי' ד"ה וצריך, עמ' י"א).

3. כ' הלשון "שלא לסמוך עליו בשביל איסור והיתר".

(א) רש"י (חולין דף צז. ד"ה ליטעמיה) – "ליטעמיה קפילא. נחתום עובד כוכבים ואשמועינן דמותר לסמוך עליו לפי תומו ולא יודיעוהו שצריכין לו לדבר איסור והיתר".

(ב) רא"ש (חולין פרק ז' סי' כ"ה) – "פירוש נחתום עובד כוכבים שמעינן מינה דמותרים לסמוך עליו לפי תומו ולא יודיעוהו שצריך לו לדבר איסור והיתר".

(ג) טור (סעי' א') – "וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל שצריך שלא ידע שסומך עליו בענין איסור והיתר".

(ד) חכ"א (כלל נ"א סעי' ה') – "ובלבד שלא יהיה ידוע לנכרי שרוצין לסמוך עליו באיסור והיתר אלא במסיח לפי תומו".

ג. איך מותר לתת ספק בב"ח לקפילא, הא אסור בהנאה.

1. עי' סי' צ"ב סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ג] הנאמנות של "מסיח לפי תומו" - קשה: הרי נכרי אינו נאמן מסל"ת באיסור תורה אלא בעדות אשה לבד. [להשיטות שמועיל כאן מסל"ת בלי קפילא, עי' תרה"ד הו"ד בש"ך (ס"ק ב').]

א. טעם כעיקר דרבנן.

1. תרה"ד (סי' ע"ט) – "וא"ת תקשה לדידי אמאי מהני מסל"ת אפי' אינו אומן. י"ל דסבר כרש"י דטעם כעיקר דרבנן, ולכך סמכינן עליו מסל"ת אפי' אינו אומן. אבל היכא דאיכא ספיקא דאורייתא לא".
2. ט"ז (ס"ק ב'). עי' ט"ז סי' שכ"ד ס"ק ט"ו, וצ"ע) – מסקנתו לפי שיטת הטור והמחבר.
(א) קשה, שיטת הרשב"א הוא שטעם כעיקר בשאר איסורים דאורייתא – ש"ך (ס"ק ב'), ט"ז (ס"ק ב').
(ב) קשה, בשר בחלב לכו"ע טעם כעיקר דאורייתא – עי' סי' צ"ב סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב. גילוי מילתא בלחוד.

1. ים של שלמה (פרק ז' סוף סי' ל"ג) – "גילוי מילתא בלחוד".
2. ט"ז (ס"ק ב'). רק לפי הרשב"א והרא"ש, ולא לפי הטור והמחבר) – "ונ"ל דהרשב"א והרא"ש ס"ל דהא דאמרינן בהגוזל דאין מסל"ת נאמן במילי דאורייתא היינו במידי דבעי עדות דוקא משא"כ באיסור והיתר שפיר מהני דבזה לא בעינן עדות גמורה אלא באם יש לנו הוכחה סגי".
3. ערה"ש (סעי' כ"ג) – "אין זה בגדר עדות כלל שהב"ד יקבלו עדות על זה ואין זה רק כגילוי מילתא בעלמא".
(א) קשה, בכור.
(ב) אג"מ (אה"ע ח"א סי' ח' ד"ה ומש"כ) – "הא לדינא מסיק הט"ז דאינו נאמן מסל"ת בשום דוכתא דאיכא איסורא דאורייתא".

ג. דהויא מילתא דעבידא לאיגלווי מיד.

1. ריב"ש (סי' תל"ג) – "ואף אם נאמר: דבהיא: דקפילא ארמאה; אפי' כותי אחר נאמן במל"ת, אלא שאמרו: קפילא; לפי שהקפילא נאמן, אפי' אינו מל"ת; אלא ששאלוהו, ומשיב. אעפ"כ בכאן, אין להאמינו משום, דשאני התם, שאפשר לעמוד על הדבר, ולא ישקר לפי תומו, בדבר שימצא שקרן. אבל בכאן, שאין לעמוד על מה שעשה הוא בביתו, אפשר שאפי' במל"ת, משקר. דכתיב: אשר פיהם דבר שוא".
  2. מנחת כהן (ח"א פרק ז') – "במילתא דעבידא לגלווי חזקה דלא משקרי בה אינשי".
  3. פר"ח (ס"ק ב') – "דשאני הכא דהויא מילתא דעבידא לאיגלווי מיד".
  4. תפארת למשה (בש"ך ס"ק ב') – "ולא ידעתי למה לי הטעם דאפשר להטעימו לקפילא, תיפוק ליה דהוא עצמו יטעמו ויראה אם יש בו טעם, וכן מבואר שם בריב"ש. ולדברי הש"ך היכא דליכא קפילא אמאי גוי מסיח לפי תומו נאמן, וק"ל".
  5. גר"א (ס"ק ב') – "כיון שהוא מילתא דעבידא לגלווי נאמן כמ"ש הריב"ש".
  6. חכ"א (כלל נ"א סעי' ה') – "כיון דעבידא לגלווי שהרי כשיאמר שאין בו טעם איסור יאכל הישראל ובמלתא דעבידא לגלווי סמכינן עליו".
  7. דברי חיים (אה"ע ח"א סי' כ"ד ד"ה ובאמת) – "גם לשיטת הרשב"א דלא בעי קפילא ומהניקנו מה שנותנין לו לטעום אך באמת שם מקרי רגלים לדבר דלא משקר דעבידי לגלווי תיכף וכמו שכתב הריב"ש ז"ל בתשו' [סי' קנ"ה] מביאו הפרי חדש סי' ס"ט".
  8. ערה"ש (סעי' כ"ג) – "מילתא דעבידא לגלווי מיד ... שהרי הישראל יאכלנו מיד ויתגלה שקרו אם יכזב ורחוק שישקר".
  9. יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ה') – "כיון דהיא דבר העומד להתברר מיד".
- (א) מיד"ק – פר"ח (ס"ק ב'), לשונו מובא לעיל), תפארת למשה (בש"ך ס"ק ב'), "כיון דבידינו למטעמיה תכף, מירתת לשקר", פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב'), "ולדינא תירץ דאיכא למיקם עליה דמלתא מיד סמכינן במסיח לפי תומו דמירתת", דברי חיים (אה"ע ח"א סי' כ"ד ד"ה ובאמת, לשונו מובא לעיל), ערה"ש (סעי' כ"ג, לשונו מובא לעיל), יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ה'), לשונו מובא לעיל), אג"מ (אה"ע ח"א סי' ח' ד"ה ומש"כ, "אבל מפורש בפמ"ג שם שהוא דוקא באיכא למיקם עלה דמלתא מיד, כהא דהתם שיטעמו תיכף עיי"ש וכן מסתבר"), מגילת ספר (אות ד' ד"ה ובאמת).
- 1) פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק כ"ג) – "ועי' שו"ת בנין צבי (ח"א סי' א' מט) שרבינו נתכוין במש"כ מיד לתרץ קושיית הפר"ח ומנחת כהן (ח"א פ"ז) הנ"ל מעדות אשה".
- (ב) "והאחרונים תירצו דהוי כמילתא דעבידי לגלווי, ודוחק" – ברתי (ס"ק ג').

ד. דאיכא למיקם עלה דמילתא להטעימו לקפילא.

1. בעל העיטור (שער ראשון, ט' ב') – "ואית למימר אעפ"י שמודיעין אותו נאמן דלא אתי לאורעי' נפשי' דהא איכא קפילא אחרינא דידעי".
  2. ש"ך (ס"ק ב') – "נ"ל לחלק דדוקא היכא דליכא למיקם עלה דמילתא הוא דאין עובד כוכבים מסל"ת נאמן באיסור תורה אבל במין בשאינו מינו כיון דאיכא למיקם עלה דמילתא להטעימו לקפילא סמכינן עליה וחלוק זה מוכח בריב"ש שם ע"ש".
  3. בדה"ש (ס"ק ט').
(א) לאו דוקא קפילא.
- 1) מנחת כהן (ח"א פרק ז') – "ומה שכתב דאיכא למיקם עלה דמילתא להטעימו לקפילא לאו דוקא אלא שהגוי ירא לשקר משום שאפשר לעמוד על הדבר בין להטעימו לגוי ובין שאנחנו נטעום התבשיל וימצא שקרן לאלתר שהרי הוא אינו יודע שסומכין עליו לענין איסור והיתר ולכן במילתא דעבידא לגלווי חזקה דלא משקרי בה אינשי".

(ב) דוקא.

- (1) הפלאה (על סעי' א' ד"ה והנה, ילקוט מפרשים על הש"ך ס"ק ב').
- (2) חת"ס (יו"ד סי' קע"ה ד"ה וראי) – "ובש"ך י"ד סי' צ"ח ססק"ב כתב עכו"ם מסל"ת מהימן משום דאפשר להטעימו קפילא ... הוא אומר האמת כי מירתת שנטעימו לקפילא אחר אפי' יהי נחתום גוי מ"מ הא קיי"ל גוי מירתת מחברו הוא ש"ס ערוך במס' ע"ז ס"פ ר"י גבי עובדא דפרזק רופילא ובש"ע סי' קל"א וה"נ מירתת גוי הטועם שמא נטעימנו לקפילא".
- (3) מהר"א בינג זצ"ל (קובץ מפרשים מכת"י) – "וע"י ישראל אח"כ, אף דמהני כלקמן ס"ק ה', מכל מקום מזה לא מרתת כל כך, דיכול לומר אינו מבין, אבל ע"י קפילא מרתת יותר שמבין בוודאי".
- (4) זכור אברהם (בש"ך ס"ק ב') – "וע"י ישראל ... לא מירתת כל כך דיכול לומר אינו מבין, אבל ע"י קפילא מירתת יותר שמבין בוודאי".

ג) מראי מקומות – תפארת למשה (בש"ך ס"ק ב', לשונו מובא לעיל).

- (1) מהר"ם שיק (אה"ע סי' מ"ב ד"ה ועוד), הו"ד באוצר מפרשי התלמוד (גיטין דף יט: ד"ה רב הע' ל"ד) – "ולכאורה קשה לי על זה מהא דאמרי' בגיטין דף י"ט דבשטרי פרסאה מקרי' לב' כותיים זה שלא בפני זה ואמאי צריך ב' הא אפשר להתגלות מיד ולש"ך בכה"ג גוי א' מהימן. ונראה לישב דלאפוקי ממונא לא סמכי' אחזקה ואומדנא וכדלעיל ולכך בעינן דוקא ב' כותיים שיקראו זה שלא בפני זה ואז יהי' ב' אומדנות והוכחות ומועיל להוציא אפילו ממונ".
- (2) שלמת חיים (סי' תי"ח) – "הסברא דאומן לא מרע חזקת' מהני גם לדאו' אבל כיון שצריך לשאלו באופן שלא ידע שאנחנו צריכ' לו שוב לא שייך החזקה הנ"ל דזה דוקא אם יודע שסומכ' עליו אינו מרע אומנת'. אבל בסוף מסיק הש"ך דאפי' במסל"ת אם הוא דבר שאנחנו יכולים בקל לעמוד עליו בכה"ג נאמן גם בדאו' ואין כאן סתירה".
4. מראי מקומות.

א) חת"ס (סי' צ"ח ס"ק ב') – "גם תי' הש"ך צ"ע דמסיק דכיון דאפשר למיקם אמילתא ע"י קפילא מהמינן לנכרי אפילו בדאורייתא מ"מ מאי מהני זה כיון שלא ידע הגוי שאנו סומכין עליו שהרי מסיח לפי תומו א"כ מה בכך דאפשר למיקם ע"י קפילא או לא".

ה. אחר דברי הנכרי, טועם ישראל החתיכה [בלי אכילה], שהוא רק איסור דרבנן.

1. פלתי (סוף ס"ק ב', עי' כרתי ס"ק ג') – "כל סמיכה שאנו סומכין על הגוי הוא הטעימה, וזהו דרבנן".
2. ערה"ש (סעי' כ"ג) – "דאפילו להסוברים טעם כעיקר דאורייתא אין כאן חשש איסור תורה שהרי הישראל כשיטעום אחריו יתודע האמת ולכן אף אם שיקר והישראל יטעום טעמא דאיסורא הרי לא יאכלנה עוד ולא נשאר החשש רק על קצת טעימה שיטעום הישראל אחריו וטעימה אינו איסור תורה [כרו"פ]".
- א) קשה: צריך לבלוע – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב'), גור אריה יהודא (יו"ד סי' נ"ו).
- (1) י"ל כמה אחרונים, דזה רק הה"א של הריב"ש. עי' בערך של "טעימה", לקמן.
- (ב) מראי מקומות – פר"ת (סי' צ"ב ס"ק ג', בשיטת הרמב"ם), הפלאה (ילקוט מפרשים על הש"ך ס"ק ב', "זה אינו ..."), בדה"ש (בי' ד"ה שלא, עמ' י"ב), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק י"ז, ס"ק י"ט).
- (1) חת"ס (סי' צ"ח ס"ק ב', אה"ע ח"א סי' צ"ד) – "ומה שהמציא פלתי המצאה דמגמע ופולט תמוה דעכ"פ הנאה איכא ואסור בבשר וחלב".

א. עי' סי' צ"ב סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

- (2) חת"ס (יו"ד סי' נ"ז ד"ה ומבואר) – "ומבואר בריב"ש שם דווקא באיסורי אכילה אבל באיסורי הנאה אסור מדאורייתא שהרי נהנה דכך כתב שם כד מייתי ראייה דטעימ' אסורה מהא דבת תיה' לפי ר"ח דשואף בפיו חזינ' דטעימ' אסור ודחה ראייה זו דשאני התם שאסור בהנאה ונהנה מגוף האיסור והיה זה בהעלם מן הפלתי סי' צ"ח ביישובו על הקושי' איך נסמוך בדאורייתא בנכרי מסל"ת וכו' דכשירגיש ישראל טעם בו יפלוט ומשום טעימ' ליכא רק איסור דרבנן סומכים על מסל"ת עיין בו וכבר תפסו עליו אבא מאוה"ג זצ"ל בח"ס בחלק א"ע ה"ר סי' צ"ד בבב"ח דאסור בהנאה טעימ' מדאורייתא אסור והוא מדנפשי' פשיטא לי' כן ואני מצאתי כן מפורש בריב"ש ויש לקיים דברי הפלתי עפמ"ש הר"ן חולין סוגי' דריח' מלתא דכיון שאין מכוין להנאתו רק לבדוק היין הוי דבר שא"מ ומשום פ"ר ליכא בהנאה ומותר ולזה י"ל בטועם כדי להבחין אם יש בו טעם אסור או לא אינו מכווין להנות ומותר ואינו אסור רק משום איסור אכילה דטעימ' אסורה מדרבנן ועפ"ז א"ש דברי הפלתי אלא דמ"ש הר"ן דמשום פ"ר ליכא בהנאה כבר תפס עליו בטורי אבן ר"ה כ"ח משם מוכח דלא כוותי".

ו. אין כאן חזקת איסור.

1. ריב"ש (סי' תל"ג) – "ואף אם נאמר: דבהיא: דקפילא ארמאה; אפי' כותי אחר נאמן במל"ת, אלא שאמרו: קפילא; לפי שהקפילא נאמן, אפי' אינו מל"ת; אלא ששאלוהו, ומשיב. אעפ"כ בכאן, אין להאינו משום, דשאני התם, שאפשר לעמוד על הדבר, ולא ישקר לפי תומו, בדבר שימצא שקרן. אבל בכאן, שאין לעמוד על מה שעשה הוא בביתו, אפשר שאפי' במל"ת, משקר. דכתיב: אשר פיהם דבר שוא. ועוד, שאני הכא דאתחזק אסורא".
2. ערה"ש (סעי' כ"ג) – "באמת ל"ק כלל דלבד דזה הוי כאיתחזק התירא שהרי המאכל יש לו חזקת כשרות אלא דאיתרע חזקתו במה שהאיסור נפל לתוכו וכל חזקה דאיתרע לא אבדה חזקתה עד שיתברר ההיפך".
- א) מראי מקומות – ישועות יעקב (ס"ק ב'), הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה חולין דף צז.), בדה"ש (בי' סעי' א' בתוך ד"ה וצריך ד"ה ובעיקר, עמ' י"ג).

(1) ש"ך (ס"ק ב') – "ויש שהיו רוצים לתרץ דהא דאמרינן בהגוזל דאין עובד כוכבים מסל"ת נאמן בשאר דברים היינו היכא דאתחזק איסורא משא"כ הכא דלא ידעינן אי אית ביה טעם כלל ודוחק ועוד דהתם פרכינן עלה מהא דהתירו שבויה על פי קטן מסל"ת ומשני בשבויה הקלו והשתא מאי פריך הא בשבויה לא אתחזק איסורא ואע"ג דבריב"ש סי' תל"ג כתב על דין דעובד

כוכבים מסל"ת על קנקנים של יין נסך שעברו עליהם י"ב חדשים דאינו נאמן דאף אם נאמר גבי מין בשאינו מינו דסמכינן אעובד כוכבים מסל"ת אפי' לאו קפילא מכל מקום שאני הכא דאתחזק איסורא דודאי נשתמשו בקנקן ביין של איסור ואתה בא להוציא מכח עדותו מידי ודאי איסורו עכ"ל ע"כ צ"ל דהריב"ש ס"ל כרש"י וסייעתו והלכך באיסור דרבנן (דקנקנים של עובדי כוכבים אינם אסורים אלא מדרבנן וכדלקמן בהל' כלי היין) הוא דיש לחלק בהכי וכמו שמוכרח לחלק בהכי לדעת הרב כמ"ש בסוף סימן קל"ז ע"ש אבל באיסור דאורייתא ודאי א"א לחלק בהכי וכמו שכתבתי".

ז. "ולא החמירו כי אם היכא דאיכא לא תעשה, אבל לא היכא דאינה אלא עשה ... דפסקינן טעם כעיקר דאורייתא היינו דעשה הוא – קובץ על היד (קובץ מפרשים מכת"י).

ח. העכו"ם יודע שסומך עליו, רק שלא יודע שסומך עליו בשביל איסור והיתר [אלא כמו לרפואה].

1. חת"ס (סי' צ"ח סוף ס"ק ב', חולין דף צז. ד"ה ליטעמי' [לשונו מובא לעיל]) – "אין לנו אלא תי' הט"ז ז"ל דלא הוה מסל"ת ממש אלא שלא יודיעוהו שנוגע הדבר לענין איסור והיתר דאז איכא למיחש שירע אומנתו כדי להכשיל ישראל אבל מ"מ יודיעוהו שסומכי' עליו בשום דבר ויפחיד לנפשו שיטעימנו לקפילא אחרינא עיין ודוק".

ט. מראי מקומות – בית אפרים (יו"ד סי' ל' ד"ה והנה), מגילת ספר (אות ד'), ויהי בנסוע (עמ' תל"ח).

1. תפארת למשה (בש"ך ס"ק ב') – "דאיסור עצמו אינו בתוכו רק טעמו ובדאורייתא אין צריך ששים נגד כולו רק נגד הציר שיצא ממנו ומסתמא איכא כנגדו ששי' דדבר מועט הוא וא"כ אינו אלא דרבנן".

2. הפלאה (ילקוט מפרשים על הש"ך ס"ק ב') – "דהא דמסיח לפי תומו אינו נאמן בדאורייתא היינו דלא הימנוהו כבמה שאסור מן התורה ... אבל בדבר שאין בו כרת ומלקות דספיקו אסור מדברי סופרים שפיר הימנוהו ... ועדיין צ"ע, דהמגן אברהם על כרחך לא סבירא ליה הכי".

3. קובץ על היד (קובץ מפרשים מכת"י) – "ולא חיישינן ... כיון שאינו מרויח בכך ... אמנם י"ל בזה דבעי עיון לא מהמנינן ליה".

4. שואל ומשיב (מהד"ק ח"ב סי' קמ"ג ד"ה והנה דרך) – "דהנה לשיטת רש"י דלא סמכינן על קפילא כל דליכא ששים ורק בדאיכא ששים צריך קפילא דשמא נו"ט יותר כמ"ש בדף צ"ח בחולין ובסי' צ"ח מבואר שיטתו והנה מה דפריך הש"ס מאן טעים לה קפילא אטו מריש לא הוה ידע דמשכחת לה קפילא וצ"ל דלא סמכי' אקפילא ארמאה דס"ל דבדאורייתא לא נאמן אף במסל"ת ועיין בסי' צ"ח בט"ז וש"ך מ"ש בזה ולפ"ז יש לומר דדוקא כל שאין ששים אבל כל שכבר יש בו ששים ועפ"י רוב נתבטל במציאות הטעם א"כ בכה"ג בודאי סמכינן על קפילא ארמאה כל שאומר שאין בו טעם דאינו רק מסייע להרויח והוה רק גילוי מלתא בעלמא וא"כ ל"ק מכל הני ...".

5. מנחת אשר (ח"ב סי' מ"ט, סי' קל"ה) – "אם אשה נאמנת להעיד במעבדת I.V.F. על זהות זרע וביצית".

ד] מתי סומכינן על קפילא ועל ששים.

פמ"ג (שפ"ד ס"ק ד', ראש יוסף דף צז. ד"ה גמרא אמר) – "ד' דעות יש. דעת רש"י תרתי בעינן ס' וקפילא ודעת הרמב"ן ס' סגי. וקפילא בא"י כמה היה האיסור סמכינן אקפילא. ור"י סובר ס' לחוד או קפילא בפחות מס' ואיסור בעין נמי סגי ודעת הר"מ ז"ל דעת ד' דבאיכא קפילא צריך קפילא ובין ס' ובין אין ס' משתרי אפומיה".

א. שיטה א': צריך גם ששים וגם קפילא.

1. רש"י (חולין דף צח. ד"ה בס') – "בס'. היכא דבדקניה ולא יהיב טעמא אי נמי ליכא למיקם אטעמא כגון מין ומינו אבל היכא דבדקניה ויהיב טעמא לעולם טעמא לא בטיל כדאמר בכמה דוכתין ולקמן (דף צט) נמי אמרינן יש בהן בנותן טעם בין שיש להעלות במאה ואחד ובין שאין כו' אסור וכי לא יהיב טעמא בעינן ששים לבטוליה כדלקמן דקתני אין בהן בנ"ט בין שיש להעלות כו' מותר דאמרינן אין בהן להעלות בק"א אלא במאי לאו בששים אלמא כי לא יהיב טעמא נמי בעינן ששים למר ומאה למר".

א) צריך קפילא: הטעם.

1) דכל דאיכא לברורי מבררינן.

א. ראש יוסף (חולין דף צז. ד"ה הן) – "דמצינו לומר דרש"י ז"ל סובר ... דטעימא בעינן דכל היכא דאיכא לברורי מבררינן, ומה"ט היכא דליכא קפילא שרי וסמכינן אשיעורא דששים".

ב. כנפי יונה (ריש סי' צ"ח) – "דכל דאפשר לברורי מבררינן".

ג. שואל ומשיב (דברי שאול ד"ה יטעמנו) – "לחומרא אמרו דאף שיש ששים יטעמנו קפילא אולי ירגיש בו טעם וכל דאיכא לברורי מבררינן".

ב) צריך ס': הטעם.

1) כיון שחוששים שיש טעם [הגוי משקר או שאינו בקיא בטעמים].

א. מנחת כהן (ח"א פרק ז') – "דכיון שמן הסתם האיסור נותן טעם בהיתר בפחות מס' חיישינן שמא הגוי משקר או שאינו בקיא בטעמים ולכן אינו נאמן".

ב. ראש יוסף (חולין דף צז. ד"ה הן) – "וס' מיהא בעינן אף בטעמים ולית ביה טעמא, הוא דסמכו חז"ל שיעורא דס' מקרא דזרוע בשילה, וכדי שלא יבוא כל אחד להקל ולומר דבטעמא סגי ודבר זה לכל מסור ויקילו בו, וה"ה בקפילא ארמאה דיש לחוש, לכך החמירו מדרבנן ואמרו דבעינן ס'. או דקים להו דבציר מס' וודאי יהיב טעמא, ולא משגיחין במה דאמר דלית ביה טעמא ושקורי משקר אף בהיתרא, ומש"ה בעינן ס'".

ג. שואל ומשיב (מהד"ק ח"ב סי' קמ"ג ד"ה והנה דרך) – "מה שהוא שיטת רש"י דבטעם קפילא וליכא טעמא אפ"ה צריך ששים וכל הפוסקים תמהו עליו דהא טעים קפילא וליכא בו טעם ולפע"ד נראה דהדבר נכון דהנה חז"ל שיערו בששים בטל הטעם במציאות א"כ א"א לומר דעד ששים מורגש לגמרי ובהגיע לששים נתבטל במציאות לגמרי זה א"א וא"כ צ"ל דעד ששים מורגש טעם אבל אינו כ"כ טעם מורגש ועד"מ בשלשים נרגש הרבה ובארבעים פחות ובחמשים פחות יותר ועד ששים יש טעם וא"כ לפ"ז נ"ל דלכך אין הקפילא נאמן דאפשר שאינו נרגש כ"כ טעם ומ"מ כל שכבר נאסר אסור עד שיתבטל ממציות לגמרי".

(2) שיעור ס' דאורייתא.

א. חת"ס (חולין דף צח. ד"ה כ"ל) – "כי איכא ס' אפי' כי איכא קפילא לא צריכין למטעמינהו כי סמכינן על קבלת חז"ל ואסמכוהו באסמכתא בעלמא אזרוע בשלה אמנם שיטת רש"י אינו כן אלא שיעור ס' דאורייתא או קרוב לדאורייתא מזרוע בשלה וילפותא גמורה הוא ואפי' ליכא טעמא או אפי' איכא טעמא הא טע"כ לאו דאורייתא לרש"י מ"מ ס' בעינן וילפותא גמורה הוא מזרוע בשלה".

(3) גזירת חז"ל.

א. יד יהודה (הארוך ס"ק ג', סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"א) – "המנחת כהן ... ותמה תמא אקרא ... דאף אם ברור דאין נ"ט בעינן ס' ולא דאמרינן דבאמת נ"ט רק דהגוי משקר הא כל הלימוד דרש"י הוא מהא דאמרינן לקמן בדף צ"ט גבי גריסין של תרומה שנתבטלו עם עדשים של חולין דכשאין בהם בנ"ט בעינן ס' וגבי תרומה לאו עכו"ם היא דטעם לה זולת ישראל כהן ואעפ"כ בעינן ס' ... מ"מ החכמים גזרו ששום איסור התלוי באכילה לא יתבטל בפחות מס' והוא כמו שאר גזירת חכמים בביטול האיסורין מהם במאה ומהם במאתים ומהם שלא יתבטל כלל ולכל א' יש טעם מבורר וסמך לזה כמו כן הוא הוא גזירת ס' וטעם לשיעור זה הוא מפני שנמצא אסורין נטעמים ונרגשין עד שיעור זה, והסמך היא מזרוע בשילה והשווהו חכמים לזה כל האיסורין".

ג) מראי מקומות – פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק כ"ה).

(1) הפלאה (סעי' א' ד"ה ובענין) – "משום דאיכא לברורי ע"י קפילא ...".

ב. שיטה ב': סומכין או על קפילא או על ששים.

1. תוס' (חולין דף צח. ד"ה כל, דף צט. ד"ה אלא).
  2. ר"י (טור סעי' א') – "ור"י פירש דבכל ענין סמכינן אקפילא אפי' בבציר מס' ובס' א"צ קפילא כלל אפי' אם הוא לפנינו".
  3. רא"ש (חולין פרק ז' סי' כ"ט) – "דסמכינן אטעימה ידידיה אפילו בפחות מששים ... היכא דאיכא למיקם אטעמא לא מצריכין ששים. ואי לא יהיב טעמא שרינן ליה אפי' בפחות מס'".
  4. מנחת כהן (ח"א פרק ז' ד"ה ואמנם לענין) – "עיקר לענין הלכה".
- א) ערה"ש (סעי' י"ט - סעי' כ"א) – "רבותינו בעלי התוס' וכל הראשונים ... דיותר מששים אינו בגדר טעם כלל ... הסכמת כל הפוסקים והטור והש"ע ... ודעת ר"י והרא"ש דיותר מס' אין כאן טעם כלל ואם אפילו נרגש איזה טעם הוא טעם קלוש ואינו אוסר ולכן א"א לומר חז"ל הצריכו קפילא כשיש ששים שהרי אפילו אם יאמר שיש טעם אינו אוסר ובע"כ שהצריכו קפילא הוא לקולא בדליכא ששים ... והרמב"ן ז"ל הוא כמכריע ... דאפילו ביותר מס' אי טעמיה קפילא ואמר שיש בו טעם אסור".
- (1) לא נראה משאר אחרונים. ועוד, תוס' (דף צח.) חולק רק ביסוד שני של רש"י. ועוד, מה מתרץ הראיה מהגמרא (דף צט.).

ג. שיטה ג': צריך ששים, ולענין כמה היה האיסור סומכים על קפילא.

1. רמב"ן (חולין דף צח. ד"ה כל) – "ונראה לי שאף הכלכית באלפס וכל האיסורין שמכירין אותן אין משערין אותן אלא צירן ורוטבן בנותן טעם בלבד הוא וסמכינן אקפילא, ולא החמירו בששים אלא כשהוא אוכל את האיסור עצמו כגון גריסין עם העדשים, אבל כלכית באלפס מי ידעין כמה הוי רוטב שלה, ולחומרא משערין בדידה כי לא משכחינן קפילא הא איכא קפילא וליכא טעמא שרינן ליה דומיא דקדרה, דאי לא תימא הכי כלכית באלפס בששים שערות ואם לא היה שם קפילא מותרת וקפילא להחמיר בה והיכי מוכח רבא מיניה דסמכינן עליה, דודאי כלכית באלפס נכרת היא דאי לבטולי כלכית גופה בריה היא ולא בטלה. וכן יראה לומר באיסורין עצמן דטעמא בעי ששים וששים לא בעי טעמא, כלומר דאפי' טעמיניה וליכא נותן טעם בעינן ששים ולא משתרי בפחות מיכן והיינו מתניתין אין בהן בנותן טעם וכו' ופרישנא בגמ' בששים, אבל היכא דשערין ליה בששים לא צריכין לאהדורי בתר קפילא ולמטעם ליה כלל והיינו דאמרינן הכא ובעבודה זרה דכל איסורים שבתורה בששים, ומיהו היכא דטעמיניה ואשכחן דיהיב טעמא הוא ודאי טעמא לא בטיל".

2. רשב"א (חולין דף צח. ד"ה כל) – "נראה שהענין כך הוא, כל אימורין שמכירין אותן ולא נתערב בהיתר אלא צירן ורוטבן והיה מן הדין שלא לשער אלא במאי דנפיק מנייהו אלא דלא ידעין כמה הוא בכי הא אזלינן בטעמא וטעים ליה קפילא, ואי לית ביה טעמא בידוע שנתבטל צירו ורוטבו במיעוט בתוך ההיתר וסמכינן בהא אקפילא, ואע"ג דליכא ששים כשיעור גופו וממשו של איסור שנפל שם, והיינו כלכית באלפס, אבל בשגוף האיסור נתערב ונמוח שם או שאינו ניכר וצריכין אנו לבטלו אז אין סומכין אטעימת קפילא לפחות מס', ולעולם בס' ואע"ג דליכא טעמא, וכן נמי אין אנו צריכין לחזור אחר קפילא כלל אלא מתירין אותו מיד".

רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א טז., א' ד') – "אלא ודאי כל היכא דאיכא ששים אע"ג דאיכא קפילא לא צריכין למיטעמיה דסמכינן אששים דכל היכא דאיכא ששים לא חיישינן דילמא איכא טעמא. אבל כשהאיסור ניכר ולא נתערב בהיתר אלא צירו ורוטבו והיה מן הדין שלא לשער אלא במאי דנפיק מיניה אלא דלא ידעין כמה הוא בכי הא אזלינן להקל אקפילא ואי טעים ליה וליכא טעמא בידוע שנתבטל צירו ורוטבו במיעוט בתוך ההיתר ואע"ג דליכא ששים כשיעור גופו וממשו של איסור והיינו כלכית באלפס אבל כשנימוח גופו של איסור בתוך ההיתר אין סומך אקפילא לפחות מששים ולעולם בששים ואע"ג דאיכא קפילא וטעמיה וליכא טעמא דאיסורא".

3. ח'י' הרא"ה (חולין דף צו: סוף ד"ה מתנית'י) – "היכא דליכא למיקם אשיעורא כגון חתיכה דלא ידעינן מאי דנפיק מיניה ולא ידעי' אי איכא ששים או לא בהי סגי לן בדידעינן דליכא טעמא".
4. ריטב"א (חולין דף צו.) – "דהא דאמרינן דסמכינן אקפילא היינו דלהיכא דלא ידעינן שיעורו של איסור לשערו בששים, כי הא דקדירה דלא ידעינן כמה פלטה, ולהכי צריכינן לקפילא וכי אמר דלא יהיב טעמיה סמכינן עליו ותלינן דיש בו ששים".
5. ר"ן (חולין דף לד. ד"ה גמ') – "חכמים השוו מדותיהן לשער כל איסורין שבתורה בששים ... הכא כגון שלא נתערב גוף האיסור אלא פליטתו בלבד עסקינן דומיא דקדרה שבישל בה בשר ואח"כ בישל בה חלב ... ואמר לן שאין בה טעם בשר סמכינן עליה דמאי דנפיק מינה בטל בששים אבל כל היכא שגוף האיסור נמחה לא צריכינן לקפילא ... א"נ בשאין אנו יודעין שיעור האיסור הנמחה".
- (א) **אמנם, במקום שיש טעם, אפילו בס' איסור** - עי' לקמן סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.
(1) האם הוא דאורייתא או דרבנן - עי' לקמן סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.
(ב) **מה הטעם שאין סומכינן אקפילא בזמן שנמחה האיסור, משא"כ בזמן שלא ידע מה הוי ששים.**
- (1) צריך ששים, ואם הקפילא לא מרגיש הטעם מסתמא יש ששים.
א. רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א א:, הו"ד בב"י סי' צ"ג ד"ה ומ"ש) – "דההיא הא אוקימנא בדאיכא קפילא למיטעמיה והדין כך הוא באמת דכל היכא דלא ידעי מאי דנפק מיניה אי איכא קפילא וטעמיה וליכא טעמא אע"ג דליכא ששים בדידיה מותר דכיון דליכא טעמא מידע ידעי **דלא נפק מיניה טפי מאחד בששים שבהיתר** והוא שלא נמחה שם גופו של איסור וכמו שאני עתיד לכתוב למטה באיסורין שבטל בששים".
- ב. עי' ח'י' הרא"ה (חולין דף צו: ד"ה מתנית'י) – "דאי אמר דליכא טעמא אמרי' מסתמא דאיכא ששים ממאי דנפיק מיניה".
ג. ריטב"א (חולין דף צו.) – "וכי אמר דלא יהיב טעמיה סמכינן עליו ותלינן דיש בו ששים".
ד. ר"ן (חולין דף לד. ד"ה גמ') – "חכמים השוו מדותיהן לשער כל איסורין שבתורה בששים ... ואמר לן שאין בה טעם בשר סמכינן עליה דמאי דנפיק מינה בטל בששים אבל כל היכא שגוף האיסור נמחה לא צריכינן לקפילא".
- (2) פירוש, שפחות מששים מסתמא יש טעם וחוששים לשקר.
א. ב"ת (ס"ק ג' ד"ה כתב) – "דלא אמר הרמב"ן אלא דאין לסמוך על הגוי בנתערב גוף האיסור כיון שעל הרוב האיסור נרגש בפחות מששים אבל בישראל סמכינן עליה דלא משקר".
ב. מנחת כהן (ח"א פרק ז' ד"ה הדעת הרביעית) – "שאם נמחה גופו של איסור בתערובת אם לא יש ששים בהיתר אין מועיל מאמר הגוי להתירה אפילו צווח ואומר שאינו מרגיש בה טעם האיסור דכיון שנמחה שם ממשו ומן הסתם האיסור נותן טעם בפחות מס' חיישינן שמא הגוי משקר או שאינו בקיא בהרגשה".
ג. פמ"ג (פתיחה ח"ג פרק ה' ד"ה ואחר) – "דאף דרשב"א בתורת הבית הארוך ק"ו ב' [שם ט"ז ב'] הכריע כרמב"ן דפחות מששים מהני קפילא היינו בקדירה או חתיכה נבילה וסלקוהו אבל נמחה גופו פחות מששים אין ניתר והיינו דסובר כל פחות מששים שקורי משקר דנותן טעם הוא".
פמ"ג (סי' ק' מש"ז ס"ק ה') – "ובאמת מה שכתב המנחת כהן חלק א' פרק י' ע"ה א' דרשב"א לשיטתיה דבעינן ששים וקפילא לא ידענא דהתם בפחות שקורי משקר".
- עי' ראש יוסף (חולין צו. ד"ה השיטה הב') – "הרמב"ן ז"ל ... סובר דס' בעינן מדרבנן ואסמכוה אקרא דזרוע בשילה, ולא מהני טעמא, או דלא יבואו להקל אף שיהיה בו טעם יאמרו דלית ביה טעמא, או דשקורי משקר, דכל זמן דליכא ס' וודאי יהיב טעמא. ומיהו בחתיכה שנפלה אי טעים ואמר דלית ביה טעמא, אמרינן דלא שקורי משקר אלא **מסתמא יש ששים** נגד הפליטה".
- (3) פירוש, דגזירת חכמים שצריך ששים.
א. יד יהודה (הארוך ס"ק ג' ד"ה אבל, ס"ק ה', סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"א) – "והנה הב"ח ... משום דאמרינן דמשקר ... דאחר המחילה היא טעות רק דגזירת חכמים כך היתה וא"כ גם על ישראל אין סומכינן".
ב. מגילת ספר (אות ה').
4 נ"מ: עי' לקמן המחלוקת גבי ישראל.
(5) מראי מקומות – שחישת חולין (חולין דף צו., עמ' י"ט), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק כ"ו, שער התערובות ח"ג ליקוטי מגדים ס"ק קל"ד).
- ג. **נמחה גופו של איסור בטעימת ישראל.**
- (1) מיקל.
א. ב"ת (ס"ק ג' ד"ה כתב) – "דלא אמר הרמב"ן אלא דאין לסמוך על הגוי בנתערב גוף האיסור כיון שעל הרוב האיסור נרגש בפחות מששים אבל בישראל סמכינן עליה דלא משקר".
ב. ש"ך (ס"ק ה') – "וכ"פ הב"ח דבשא"מ דהיתרא יש לסמוך אישראל אפי' אינו אומן אפי' האידנא אפי' בנתערב גוף הדבר דודאי ישראל לא משקר".
- (2) מחמיר.
א. חו"ד (בי' ס"ק ב', ח'י' ס"ק ד') – "ועיין ביאורים [ס"ק ב] דכשגוף האיסור מעורב לא סמכינן אפילו אטעימת ישראל".
ב. יד יהודה (ס"ק ה') – "והנה הב"ח ... משום דאמרינן דמשקר ... דאחר המחילה היא טעות רק דגזירת חכמים כך היתה וא"כ גם על ישראל אין סומכינן".
ג. מגילת ספר (אות ה').
- ד. יד יהודה (הארוך ס"ק ג' ד"ה עוד דקדקו) – "והרמב"ן ... כתב בחדושי דאם יש ס' א"צ לחזור אחר קפילא היינו הגם שאפשר למצוא בלא טורח אבל באם הוא לפנינו. גם הוא ס"ל דצריכינן לבדקו וז"ש הטור לדעתו דא"צ לחזור היינו רק לחזור א"צ אחריו

דאח"כ להר"י והרא"ש כתב דאם יש ס' א"צ קפילא כלל גם אם היא לפנינו **והרשב"א והר"ן** ... דאם יש ס' א"צ לבדקו אף אם הקפילא לפנינו".
(1) לא נראה משאר אחרונים.

ד. שיטה ד': צריך קפילא, ואם אין קפילא סומכים על ששים.

1. **רמב"ם** (פרק ט"ו הל' ל' [ע"י ב"י ד"ה ומדבריו], פ"י המשניות ע"ז פרק ה' משנה ח') – "ואם היה בשר בחלב או יין נסך ויין ערלה וכלאי הכרם שנפלו לדבש או בשר שקצים ורמשים שנתבשל עם הירק וכיוצא בהן טועם אותן העכו"ם וסומכין על פיו אם אמר אין בו טעם או שאמר יש בו טעם ומטעם רע הוא והרי פגמו הכל מותר והוא שלא יהיה סופו להשביח כמו שביארנו ואם אין שם עכו"ם לטעום משערין אותו בשיעורו בששים או במאה או במאתים".
(א) עוד פשט ברמב"ם – **או"ה** (כלל כ"ג דין א').
2. **סמ"ג** (לאוין קל"ח, מ"ט-ג') – "מותר לסמוך על הקפילא הוא גוי בקי בטעימה שיטעום אותו לפי תומו ולא יודיעוהו שצריכין לו לדבר איסור והיתר ובמקום שלא ימצא אותו גוי סתם נותן טעם שיערו חכמים בששים".
3. **ע"י רע"ב** (חולין פרק ה' משנה ח', ע"ז פרק ה' משנה ח') – "ואם איסור משאר איסורין נתערב בהיתר, אם נתערב מין בשאינו מינו דאיכא למיקם אטעמא, אם תרומה היא שנתערבה בחולין יטעמנה כהן, ואם דבר איסור יטעמנו נחתום גוי, אם אומר שאין בתערובת טעם התרומה או טעם האיסור, הכל מותר. ואם נתערב מין במינו דליכא למיקם אטעמא, או מין בשאינו מינו ואין כאן כהן או גוי שנוכל לסמוך עליו, אם האיסור הוא מחלב ודם נבילות וטרפות שקצים ורמשים וכיוצא בזה, משערין אותו בששים, אם יש ששים של היתר כנגד האיסור הכל מותר, ואם לאו, הכל אסור".

ה) פוסקים: בזמן הזה.

- א. **דעת המחבר** (סעי' א'), "יטעמנו עובד כוכבים אם אומר שאין בו טעם חלב או שאומר שיש בו טעם אלא שהוא פגום מותר והוא שלא יהא סופו להשביח וצריך שלא ידע שסומכין עליו **ואם אין שם עובד כוכבים לטועמו** משערין בס' וכן אם הוא מין במינו כיון דליכא למיקם אטעמא משערין בס'" – אם מקפיד על ששים או קפילא.
1. **פסק כהרמב"ם** [צריך קפילא, ואם אין קפילא סומך על ששים] – **ש"ך** (ס"ק ד', ע"י ס"ק כ"ח), **פר"ח** (ס"ק ד'), **ברתני** (ס"ק ד'), **פמ"ג** (סי' צ"ב שפ"ד ס"ק ב'), **באה"ט** (ס"ק ד'), **ערה"ש** (סעי' כ"ב), **יד יהודה** (הקצר ס"ק ד', ס"ק ו').
  2. **חושש להרמב"ן** [כשהגוף האיסור מעורב אין סומכין בקפילא] – **חו"ד** (חי' ס"ק ד', בי' ס"ק ב'), "כשהגוף האיסור מעורב אין נוהגין לסמוך אטעימה כלל כדמוכח בסי' ק' סעיף ב' גבי גיד דכשנימוח בעינין ששים אף שבודאי אין בגידין בנ"ט".
(א) מראי מקומות – **יד יהודה** (סי' ק' הארוך ס"ק ט').
  3. **לשון הגמרא** – **גר"א** (ס"ק ז', "ודברי ש"ע אין בהן הכרע שהוא כדברי הגמ' דלא כש"ך").
  4. מראי מקומות – **מגילת ספר** (אות ו'), **פמ"ג השלם** (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק כ"ז).
- (א) **בדה"ש** (ס"ק י"א, בי' בתוך ד"ה אין ד"ה עוד, סי' צ"ב ס"ק ה') – "במקרה שנתערב בשר (או חלב) במאכל סתמי ויש ס' דמי נימא שצריך לטועמו קודם שמערבו עם המין שכנגדו אשר לכאורה היא תלוי בפלוגתא דלעיל גבי טעימת גוי כשיש ס' ואע"ג דהאידידנא לא חשיב טעימת גוי כבירור כלל ולכו"ע א"צ לטועמו לפי מש"כ בסמוך בס"ק י"ד דבדיעבד מיהת סמכין אטעימת ישראל בדליכא ס' ע"ש אמנם לעיל בריש סימן צ"ה בדגים שנתבשלו בקדירת בשר שאינה רחוצה יפה נתבאר דמהני ס' כנגד אותו ממשות שעל פניה ולא הזכר שם בפוסקים שצריך לטועמו ונראה מזה דלהלכה נקטינן כדעת הרא"ש והר"ן דכל שיש ס' א"צ טעימה וכן משמע בעוד מקומות בהלכות בב"ח דסגי בס' כשנבלע בשר או חלב לתוך מאכל סתמי וא"צ להטעימו לישראל".
5. **האם מותר קפילא בלי מסיח לפי תומו** - דעת המחבר.
(א) א"צ מסל"ת – ע"י ב"י (סעי' א'), **ש"ך** (ס"ק ב'), **גר"א** (ס"ק ב', ס"ק ה').
(ב) מראי מקומות – **גר"א** (ס"ק ה', "וצ"ע למה השמיט קפילא דנאמן בכ"ע [בכל ענין]).

ב. בזמן הזה: בני אשכנז.

1. לא סמכין על עכו"ם.
(א) ע"י ס' **התרומה** (סי' מ"ח ד"ה הלכך) – "טוב לנו שלא לסמוך על קפילא עכו"ם שינסה אם יש טעם איסור בהיתר אלא לשער בששים כדאמר רבא היכא דליכא קפילא בששים שיותר אין הטעם הולך".
(ב) **האגור** (סי' אלף רס"ג) – "לא ראיתי ולא שמעתי נוהגים בשום מדינה שיהיו מטעימין האסור לקפילא ארמאה. ר"ל רוקח עובד כוכבים המתקן המאכל. כמו שאמר רבא בפרק גיד הנשה. אמור רבנן בטעמא. אמור רבנן בקפילא. אמור רבנן בששים. והכל נוהגים לשער בששים ולכן לא אכתוב המחלקות שיש בנאמנות של קפילא ארמאה ואתחיל בדיני שעורי ס".
  - ג) **מהר"ם מפדאווה** (סי' ע"ט) – "אין אנו נוהגין בטעמא קפילא ארמאי בזמן הזה".
  - ד) **רמ"א** (סעי' א') – "ואין נוהגים עכשיו לסמוך על עו"ג, ומשערין הכל בס".
- רמ"א** (תורת חטאת כלל פ"ה דין י"ט. דר"מ ס"ק א') – "כתב האגור לא ראיתי שום מדינה נוהגין לילך אחר טעימת קפילא ארמאי אלא משערין בששים עכ"ל. וכן ראיתי רבותי נוהגין".
- רמ"א** (סי' צ"ב סעי' א', סעי' ב') – "וע"ל סימן צ"ח דאין אנו נוהגין לסמוך אטעימת עובד כוכבים, ובעינין ס' בכל ענין".
- רמ"א** (תורת חטאת כלל ס"א דין א') – "צנון שחתכו בסכין של בשר ... ולא ראיתי שנוהגין להתיר ע"י טעימה בזמן הזה דאין אנו בקיאין".
- ה) **פרישה** (ס"ק ג').
- ו) **ב"ח** (ס"ק ג' ד"ה כתב, סי' צ"ג ס"ק א' [ע"י שם, שמפרש שזה דעת הטור]).

- (ז) ט"ז (סי' צ"ב ס"ק א') – "ואנו לא קי"ל כן אלא בכ"מ בעינן ס' נגד הבשר ואז שרי".
- (ח) ש"ך (סי' פ"ז ס"ק ל"ד) – "אנן קי"ל דלא סמכינן האידנא אטעימת עובד כוכבים וכמ"ש הרב בהג"ה שם".
- (ט) בית לחם יהודה (ס"ק ב').
- (י) מנחת כהן (ח"א סוף פרק ז') – "וכן ראוי להורות".
- (יא) פתי (ס"ק ד', סי' ס"ט ס"ק י', סי' פ"ז כרתי ס"ק כ"ג, סי' צ"ג ס"ק ב') – "לדידן דלא סמכינן אקפילא".
- (יב) פמ"ג (מש"ז סוף ג', שפ"ד ס"ק ד', הו"ד בפת"ת סוף ס"ק ז'. עי' ס"ק כ"ט. פתיחה לתערובות ח"ג פרק ג' ד"ה מדי דברי, סי' צ"ב שפ"ד ס"ק א', סי' ק"ט שפ"ד ט' ד"ה כתב) – "ומיהו א"א נוהגין לסמוך על עובד כוכבים להקל ואף להחמיר כשיש ס' א"א נוהגין להחמיר וה"ה ספק דרבנן לא חשיב לדידן אפשר לברורי".
- (יג) באה"ט (מהרי"ט, סי' פ"ז ס"ק כ"ד).
- (יד) גר"א (סי' צ"ג ס"ק ב', סי' צ"ד ס"ק י') – "דאין אנו סומכינן על טעימה ומשערין בס".
- (טו) תפארת ישראל (פרק ז' אות ל"א ס"ק ה').
- (טז) יד יהודה (הקצר ס"ק ג', סי' פ"ז הקצר ס"ק נ') – "אין נ"מ דבלא"ה אין סומכינן על טעימה כמ"ש הרמ"א. ומקור הדבר הוא מסה"ת סוף סי' מ"ח ... ויותר מזה כתב בהגהת מרדכי פ' כ"ה בשם תוס' שאנ"ץ ...".
- (יז) ערה"ש (סעי' כ"ה, סי' צ"ב סוף סעי' א').
- (יח) בדה"ש (ס"ק י"ד, סי' צ"ב ס"ק ה', ס"ק ו', סי' צ"ג ס"ק ה', סי' צ"ד סעי' א' בי' ד"ה התוחב, סי' צ"ו ס"ק ט"ו).
2. סומכינן על מסיח לפי תומו.
- (א) יש"ש (חולין פרק ז' סי' ל"א, סי' ל"ג), הו"ד בש"ך (ס"ק ב') – "נראה, אם הוא מסיח לפי תומו, אפי' הוא סתם גוי מהימן, בין להחמיר בין להקל, שהרי אינו אלא גילוי מילתא בלחוד, וכה"ג סמכינן אפי' האידנא עליו, אבל אם אינו מסיח לפי תומו אפי' אקפילא לא סמכינן האידנא".
- 1 (חולק – פמ"ג (סי' פ"ז ס"ק ל"ד), אמרי ברוך (ציונים לרמ"א אות א'), פוסקים).

ג. בני ספרד.

1. לא סמכינן.

- (א) פר"ח (סי' פ"ז ס"ק כ"ט*) – "לא נהגינן בהאי כדברי המחבר אלא כהג"ה לקמן דלעולם משערין בששים".
- (ב) שלחן גבוה (סי' פ"ז ס"ק ל"ה, סי' צ"ב ס"ק ג', סי' צ"ח ס"ק ד').
- (ג) זבחי צדק (ס"ק ב', סי' פ"ז ס"ק ס"ז, סי' צ"ב ס"ק ב', סי' ק"ד ס"ק א').
- (ד) בן איש חי (שנה ב' פר' קרח אות א') – "איסור שנתערב בהיתר, אף על גב דמרן ז"ל פסק בסימן צ"ח, במין באינו מינו סמכינן אטעימת גוי, בהיכא דאינו יודע שסומכינן עליו, המנהג פשוט דאין לסמוך על הגוי, וכמו שכתב מור"ם ז"ל".
- (ה) כה"ח (סי' פ"ז ס"ק ב', ס"ק י"א, ס"ק צ"ג, סי' צ"ב ס"ק ב', סי' ק"ד ס"ק א') – "וכ"ה מנהג הספרדים ג"כ כדברי מור"ם ז"ל שאין סומכינן אטעימת עכו"ם ומשערין בכל האיסורין בס וכו"כ השו"ג או' ג' זב"ח או' ב' בן א"ח פ' קרח אי' א' יע"כ לא הארכני בזה בענין קפילא".
- (ו) ר' יהודה צדקה זצ"ל (מעדני מלכים סי' קל"א) – "והתיעצתי בזה עם הרב הגאון רבי בן ציון אבא שאול שליט"א [זצ"ל]. בענין טעימת גוי, זה ברור שגם מנהג ספרד כמנהג רמ"א, וכן אני זוכר ששמעתי זה בפירוש ממורי ורבי הגאון הגדול רבינו עזרא עטייה זצ"ל".
- (ז) ר' מאיר מאזון שליט"א (מעדני מלכים סי' קל"ב אות א') – "הדבר פשוט אצל כל מורי הוראה בזמננו לשער בששים ולא סמכינן אקפילא כלל, וכן ראיתי בחו"ל".
2. קפילא, ומסיח לפי תומו – פר"ח (סי' צ"ב ס"ק ג').
3. מראי מקומות – מעדני מלכים (סי' קכ"ו אות ב', סי' ק"ל אות א'), דרכי איסור והיתר (סי' צ"ב ס"ק א'), דברי בניהו (חט"ו סי' ל"ז, חט"ז סי' כ"ו).
- (א) יביע אומר (ח"ח יו"ד סי' י', הליכות עולם ח"ז פר' קורח אות א', הו"ד בילקוט יוסף ח"י עמ' ש"ה) – "שאם נתערב איסור בהיתר, וכנגד האיסור יש למשל פי חמשים, והאיסור כחוש, וקרוב לודאי שאין בתבשיל טעם איסור כלל, ויש הפסד מרובה בדבר, יכולים לסמוך בכה"ג על טעימת גוי, באופן שאינו יודע שסומכים עליו, אע"פ שהוא יודע ממנהגי ישראל, ואם יאמר שאין שום טעם של האיסור, יכולים לסמוך על מרן שקבלנו הוראותיו ולהתיר התבשיל, ואפילו אם אין הפסד מרובה בדבר אם יש איזה צירוף להקל, יכולים לסמוך להקל על ידי טעימת גוי".
- (ב) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סי' פ"ז סעי' ע"ח) – "אם העמיד גבינה בעור קיבה של כשרה, אם יש בה טעם של בשר, אסורה, ואם לאו מותרת. ומשערין בששים כנגד עור הקיבה. [ובמקום הפסד אפשר להקל ליתן הגבינות לעכו"ם שיטעם, ואם יאמר שאין בה טעם בשר, הגבינות מותרות]".

ד. אשכנזי לספרדי.

1. מעשה שהיה.

- (א) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות ע"א) – "סיפר הרב ששמע מהרב מטעפליק ז"ל כי יש מציאות להתיר איסור גם בלא ששים, כגון אם יזמן שנפל חלב לבשר, דיוצאי ספרד פוסקים כהמחבר (סימן צ"ח סעיף א') דסמכינן על קפילא ארמאה, וא"כ יטעמנו נכרי, ואם אומר שאין בו טעם חלב שוב גם לאשכנזי מותר, כי קיימ"ל דסומכינן על קפילא ישראל (עיין ש"ך שם סק"ה), ואמר הרב מטעפליק שזהו סברא עפ"י לומדות אבל אין להורות כן הלכה למעשה אלא בשעת הדחק, ופע"א אכן התיר הרב מטעפליק על סמך זה כשהי' הפסד מרובה בסעודת חתונה בירושלים בימי העוני".

(ב) מאור השבת (ח"ב עמ' תקל"ה ס"ק מ"ט) – "מסופר בירושלים ת"ו על הגה"צ רבי שמשון פולנסקי מטעפליק זצ"ל רב שכונת בית ישראל בירושלים ת"ו בעובדא שנפל איסור לתבשיל היתר בפחות מששים, דמבואר ביו"ד סי' צ"ח ס"א ע"פ הגמ' (חולין צו) דטועמו גוי קפילא ... לראות אם יש בו טעם האיסור, אלא שהרמ"א שם כתב שאין נוהגים עכשיו לסמוך על גוי ומשערים הכל בששים, והמציא הגרש"א מטעפליק זצ"ל בחכמתו עצה, שיתנו לגוי לטעום ואם יאמר שאין בו טעם האיסור יתנוהו לספרדי לטעום (ויסמוך על דעת מרן המחבר שלא החמיר שלא לסמוך על גוי) וכשגם הוא יאמר שאין בו טעם האיסור יוכל גם האשכנזי לסמוך עליו (ע"פ מש"כ הש"ך שם בסק"ה דדוקא משום שהוא גוי החמיר הרמ"א). - והנה מלבד מה שיש לבדוק מקוריותו של הסיפור, אין משם ראיה ממה שלא חשש ללפני עור ... דשם גם הרמ"א לא כתב אלא בלשון 'ואין נוהגין וכו', כנ"ל ודו"ק. (גם) אולי היה זה בשעה"ד כגון סעודת נישואין או שאר הפסד מרובה".

(ג) וכן במעדני שלחן (מטעמי השלחן סי' צ"ב סוף ס"ק ב', מעדני מלכים סי' קכ"ו אות ב', סי' קכ"ח אות א' ד"ה וכדעת), וזר השלחן (טבעות השלחן ריש סי' צ"ב).

2. יש לפקפק מכמה טעמים.

(א) מצד לפנ"ע – פרי יצחק (סי' כ"ד ד"ה ובזה, "כיון דלרבי ממדת חסידות נחשב לו לאיסור להחזיק אותם בביתו א"כ כך א"א למכור אותם לאחר דהוי כמו לפני עור").

(1) י"ל, כמה פוסקים חולקים, וכ"ש במקום חומרא. ואכמ"ל - עי' ערך "לפנ"ע", לשיטות ומראי מקומות.

(ב) גם בני ספרד מחמירים כהרמ"א – עי' מעדני מלכים (סי' קכ"ו אות ב', "ששמע מהגאון המפורסם ועמוד ההוראה אב"ד מטפליק רבי שמשון אהרן פולנסקי זצ"ל, שאם קרה לאחר שנפל חלב לבשר ואי אפשר לברר אם יש ששים, יתן את זה לספרדי, כי הם סומכין על טעימת קפילא, או עכו"ם מסיח לפי תומו, וכשהעכו"ם יאמר לו שאין בו טעם חלב, אז מותר לספרדי לטעום, וכשהספרדי טועם ואין בו טעם חלב, מותר גם לאשכנזי לטעום, שעל טעימת ישראל אנו סומכין (ש"ך סימן צ"ו ס"ק ה'), רואים בזה שלא פסק כהכף החיים").

(1) י"ל, יש נוהגים כהביע אומר (ח"ח יו"ד סי' י') - לשונו מובא לעיל.

א. אמנם יש לעי' אם הפסד מרובה בשביל בני אשכנז, יכול לגרום היתר לבני ספרד לסמוך על קפילא.

(2) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' נ"ט) – "והמעשה בירושלים שאני שבזמניהם האוכל היה יקר מאוד".

(ג) שכמה פוסקים סוברים שאפילו ע"י ישראל לא לסמוך - עי' לקמן.

(1) י"ל, שפסקו כהש"ך - עי' לקמן.

3. מראי מקומות.

(א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה חולין דף צו. ד"ה גם, ריש סי' צ"ח) – "צ"ע אם הספרדים לא קיבלו עליהם חומרת הרמ"א שלא לסמוך על טעימת קפילא, ומסתבר דלא קיבלו דהלא בש"ך מוכח דהרמ"א חולק בזה על דברי המחבר עיי"ש. ומעתה א"כ יש תקנה גם לאשכנזים שהם יתנו לעכו"ם לטעום, ואם יאמר שאין שם טעם האיסור יתנו אח"כ לספרדי לטעום, ואנן על טעימת ישראל סמכין כמו שכתב הש"ך (סק"ה)".

ה. מה הטעם להחמיר בבדיקת קפילא.

1. חיישינן שישקר.

(א) ב"ח (ס"ק ג' ד"ה כתב) – "נראה דוקא ארמאי דיש סוברין דבעינן נמי מסיח לפי תומו ורובן יודעין מנהג היהודים ולא הוי מסיח לפי תומו וגם אינו מצוי בכל שעה שמצטרך אבל בשאינו מינו דהיתרא יש לסמוך אישראל ואפילו אינו אומן".

(ב) הו"ד בש"ך (ס"ק ה') – "וכ"פ הב"ח דבשא"מ דהיתרא יש לסמוך אישראל אפי' אינו אומן אפי' האידינא אפי' בנתערב גוף הדבר דודאי ישראל לא משקר".

(ג) מנחת כהן (ח"א סוף פרק ז') – "ואפשר הטעם הוא משום שעכשיו מצויים הגוים יותר להטעות את ישראל ואפילו קפילא חיישינן שישקר".

(ד) רע"א (על רמ"א) – "ואולי יש לומר דאנן חיישינן לחומרת כל השיטות, והיינו דחיישינן דלמא קפילא היינו במסיח לפי תומו וקפילא מצד בקיאות, ואם כן בלא מסיח לפי תומו ליכא היתרא. ובמסיח לפי תומו גם כן אין מתירין, דחיישינן דההיתר לאו משום מסיח לפי תומו, דאינו נאמן אלא בעדות אשה, וההיתר דקפילא מטעם לא מרע אומנתו, ובעינן דוקא שלא יהיה מסיח לפי תומו. ואולם לפי זה באיסור דרבנן דמהני בכל מקום לפי תומו, היה לנו להתיר בקפילא מסיח לפי תומו. ולומר דחיישינן לרש"י דבלא ששים לא מהני טעימה, דא"כ גם על טעימת ישראל לא מהני".

(1) חשק שלמה (בתוך מטה יהונתן בדפוס ישן) – "יש לתמוה עליו, דאם כן יש תקנה ליתן לשני עובד כוכבים, אחד ע"י מסיח לפי תומו ואחד בלא מסיח לפי תומו, ואם כן ממה נפשך מהני, או משום מסיח לפי תומו או משום דאומן לא מרע אומנתו, וצ"ע".

(2) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה חולין דף צו. ד"ה כתב) – "הגרע"א ... ולדבריו נמצא דהיכא ששאל לשני קפילות ... וכן כתב בהגהות חשק שלמה (שם), וצ"ע".

2. חוששים לשיטות שפחות מששים לא מהני.

(א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ט) – "יש לעיין א"כ כל איסורין דרבנן אמאי לא סמכין אעובד כוכבים בזמן הזה. ונראה דחוששין לסברת רש"י ג"כ ופחות מששים לא מתירין, ואף בקדירה באיסור דרבנן אין נוהגין בטעימת קפילא".

(ב) ערה"ש (סעי' כ"ה) – "וי"ל בזה כמה טעמים מעיקר הדין חדא דיש לחוש לשיטת רש"י דטעימה לא מהני רק ביותר מששים וכיון דקיי"ל כדעת רוב הפוסקים דבששים א"צ טעימה ובפחות מששים אנו חוששין לסברת רש"י והרמב"ן שכתבנו בסעיף ב' וגם הרשב"א והר"ן ז"ל סוברים כן [ב"י] ממילא דבטלוה לטעימותא ועוד שיש חששות בעיקר הסמיכה על מסיח לפי תומו כמ"ש וקפילא לא שכיח בכל מקום ועוד דלפי מה שפסק בעצמו לקמן דבמין במינו אזלינן בתר שמא ולא בתר טעמא כמו שיתבאר בס"ד

א"כ ממילא דלא שייך טעימה דטעימה אינה אלא על הטעם [ולפ"ז צ"ע בגמ' שסמכו על קפילא וצ"ל רק באותן שחלוקין גם בטעם ודו"ק].

3. השתא לא בקיאיין בזה.

(א) יד יהודה (הקצר ס"ק ז', הארוך ס"ק ה') – "דאין לסמוך כלל על טעימה עכשיו משום שהוא דבר התלוי בבקיאות ואנן השתא לא בקיאיין בזה".

(ב) אמת ליעקב (הע' ל"ט) – "אפשר הטעם משום שטעימת כפילא מהני רק כשמבשלים בשר **בלי שום תערובת** דבר אחר ואז אפשר להרגיש טעם חלב שבו, אבל מכיון שברוב פעמים נהגו לכשל בשר רק עם תערובת דברים אחרים כגון פירורי לחם וביצים וכדומה שוב קשה להרגיש שינוי בטעם אם נפל שם מעט חלב".

4. בזמה"ז אין לנו קפילא.

(א) דרכ"ת (ס"ק י"ד) – "עיי' בחידושי מרעק"א ז"ל שכתב וז"ל ולא ידעתי טעם נכון בזה ... איברא דעיקר הטעם הוא עפ"ד התוס' משאנ"ץ המובא בהגהות מרדכי בחולין פרק כל הבשר שכתב בזמה"ז אין לנו קפילא עיי"ש ולפ"ז ממילא פשוט הטעם שאין סומכין עכשיו אקפילא אפי' באיסור דרבנן ואפי' במקום דמהני בעלמא מסלפ"ת".

5. מראי מקומות – הגרשו"א (צ"ל (מנחת שלמה חולין דף צו.), מגילת ספר (אות ז'), בדה"ש (ס"ק י"ד), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק כ"ט).

(א) רע"א (סי' צ"ו על הש"ך ס"ק ה') – "דטעמא דהרמ"א דאנן לא בקיאים, ולא סמכין אף על טעימת ישראל רק בדיעבד".
(ב) נ"מ: טעימת ישראל - עיי' לקמן.

1. גדרי החומרא.

1. אפילו בדיעבד מחמיר – ש"ך (סי' צ"ו ס"ק ה'), "אטעימת עובד כוכבים לא נהגינן לסמוך אפי' דיעבד", מנחת כהן (ח"א סוף פרק ז', "רמ"א ... ומשמע שאפילו בשעת הדחק או בהפסד מרובה אין להטעים התערובות עכשיו לגוים ומנהגן ישראל תורה היא"), דרכ"ת (ס"ק ט"ז, "מנחת כהן"), מעדני השלחן (ס"ק י"ב), בדה"ש (ס"ק י"ד), פוסקים (עיי' לקמן גבי טעימה עיי' ישראל).

2. קשה: לשיטת הרמב"ם [שפסק המחבר], אם צריך להחמיר בקפילא – עיי' גר"א (ס"ק ז').

(א) י"ל: כיון אין סומכין עליו **הוא כמאן דליתיה קמן** – מנחת כהן (ח"א סוף פרק ז', "וגם לדעת הרמב"ם ומהרי"ק שמצריכים להטעים התערובות לגוי אפילו ביותר מס' עכשיו שאין סומכין עליו הוא כמאן דליתיה קמן וסמכין אס"י"), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ד', "לא חשיב לדידן אפשר לברורי"), עיי' יד יהודה (הקצר ס"ק ו', "רוב הפוסקים ס"ל דאם יש ס' א"צ טעימה כלל ... וכן המנהג").
(ב) מראי מקומות – חכ"א (כלל מ"ד סעי' ד', "דעת רמ"א דגם בזה אסור לנער דכיון דהיה אפשר לברר האיסור על ידי טעימת עכו"ם כל חתיכה וחתיכה בפני עצמה אף על גב דאין אנו סומכין להתיר על ידי טעימה היינו לחומרא אבל לא לקולא ולכן אם לא ניער בתחילה לא יועיל הניעור אחר כך שכבר נעשית נבילה (שם בש"ך ס"ק ח'"), הו"ד בבדה"ש (סי' צ"ב ציונים ס"ק ע').

3. שאר ציורים.

(א) הדין במקום ספק - לקמן סעי' ב'.

(ב) לסמוך על קפילא כשנתערב ביותר מס' - לקמן סעי' ח'.

(ג) באיסור דרבנן - לקמן סעי' ח'.

4. מראי מקומות – בית אפרים (יו"ד סי' ל'), הו"ד בפת"ת (ס"ק ד').

(א) שו"ת רמ"א (סי' נ"ד) – "ואע"ג דכתב האגור (סי' אלף רס"ג) דמימיו לא ראה ולא שמע שום מדינה שסמכתי אקפילא מ"מ נראה בנדון דידן שאנו בעצמנו טעמנו אותו כמה פעמים ולא טעמנו בו כלום דליכא למיחש כלל".

(ב) יד יהודה (הארוך סוף ס"ק ה') – "דאין לנו לסמוך כעת השתא כלל וכלל על הרגשת טעימה אף בדיעבד זולת בדבר שאין כל העולם מרגישין כעין השמן זית דכתב בשו"ת הרמ"א שם אולי יכולין לסמוך גם השתא".

ז. בדיקה ע"י כימאי שטוען שאין בו דבר האסור האם נאמן.

1. תשובות והנהגות (ח"א סי' תכ"ג) – "נראה שאומן שאומנותו ופרנסתו לבדוק עדיף מקפילא ארמאה דלדעת הרמ"א אין אנו מקילין לסמוך עליו, וגם למחבר שנאמן היינו דוקא במסל"ת ולא כשיודע שסומכין עליו (וכמבואר בשו"ע ר"ס צ"ח) מ"מ כאן נראה דלכו"ע מהני שהוא מילתא דעבידא לברורי ואין כאן רק טעימה אלא בירור המציאות והוא כמו ערכאות ולא מרע אומנתיה ואם יכשל יפסיד אומנותו, וגם ישלם קנס גבוה, אבל מצוי שאינו מפחד לא לדייק, שמדמה שאין אחר שמבין אלא הוא, ולכן אין לסמוך עליו, ורק אם מודיעים לו שאין סומכים עליו בלבד אלא שואלים עוד מומחה אחר שיודע, שאז עלולים לתופסו שלא בדק כראוי ולכן מפחד, אבל בלי זה בבדיקה כזאת קשה לקבוע כל החומרים, ועלול להחליט מהר בלי עיון כראוי (ואם יש יהודי ירא שמים בקי ומומחה פשיטא שראוי לתת לו לבדוק שנאמן). ונראה שצריכים להודיע לו שבדיוק מאותו חתיכה ממש אנו מוסרים לאחר גם כן לבדוק, שבלאו הכי יאמר שכאן הגיע מכשר וכאן לא הגיע ...".

10. נאמנות של ישראל.

א. **סומכים על טעימת ישראל** – ב"ח (ס"ק ג' ד"ה כתב, "בשאינו מינו דהיתרא יש לסמוך אישראל ואפילו אינו אומן"), ש"ך (ס"ק ה', סי' צ"ו ס"ק ה'), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ח'), פר"ח (ס"ק ה'), מנחת יעקב (כלל ס"א ס"ק ג', כלל פ"ה ס"ק נ"ט), לחם הפנים (ס"ק ב'), בית לחם יהודה (ס"ק ב'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ה'), סי' צ"ב שפ"ד ס"ק י"א, שושנת העמקים ריש כלל י"ד), כרתי (ס"ק ה'), באה"ט (ס"ק ה'), חגורת שמואל (ס"ק י"א), מגן האלף (סי' תמ"ז סוף ס"ק י"ב), רע"א (על רמ"א סעי' א' ד"ה והנה), תפארת ישראל (פרק ז' אות ל"א ס"ק ה'), כת"ס (יו"ד ריש סי' נ"ח), גליון מהרש"א (סי' צ"ב על סעי' ב', לשונו מובא לקמן), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ג'), חכ"א (כלל נ"א סעי' ו', "בדבר היתר מותר לסמוך גם עכשיו על טעימת ישראל"), ערוגות הבושם (סי' ...)

צ"ו ס"ק ד' סוף ד"ה אך), ערה"ש (סעי' כ"ה, סי' צ"ו סעי' ו'), הגרשו"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סוף סי' ס', תנינא (ב - ג) סוף סי' ס"ב), בדה"ש (סי' צ"ו ס"ק ט"ו, ציונים ס"ק מ"ח, סי' ק"ו ס"ק ה'), מעדני מלכים (סי' קכ"ח אות א', סי' קכ"ט אות ב').

1. קשה: תורת חטאת (כלל ס"א דין א'), ט"ז (סי' צ"ו ס"ק ב') – "צנון שחתכו בסכין של בשר ... ולא ראיתי שנוהגין להתיר ע"י טעימה בזמן הזה דאין אנו בקיאיין".

2. י"ל: רק בדיעבד.

א) עי' סימני תורת חטאת (סי' ס"א סעי' א') – "צנון שחתכו בסכין של בשר ... והמנהג להחמיר לכתחילה דאין בני אדם בזמן הזה בקיאיין בטעימה".

ב) ש"ך (סי' צ"ו ס"ק ה') – "דמ"מ לענין דיעבד מהני טעימה דדוקא אטעימת עובד כוכבים לא נהגינן לסמוך אפי' דיעבד משא"כ אטעימת ישראל וכמ"ש לקמן סימן צ"ח ס"ק ה'".

ג) לחם חמודות (פרק ח' אות קס"א) – "ומיהו לענין דיעבד אם בשלם אחר שטעמם ולא טעם בהם טעם בשר נראה שיש להתיר".

ד) מנחת יעקב (כלל ס"א ס"ק ג') – "ולא ראיתי שנוהגין להתיר ע"י טעימה. והיינו לכתחילה דוקא משא"כ בדיעבד אם בשלה בחלב יש להתיר ולסמוך אטעימה שטעמו כב' וכן משמע להדיא מלשון הרב בסימנים דלקמן וכ"פ הלחם חמודות".

ה) חו"ד (סי' צ"ו ח"י ס"ק ב') – "ואפילו לדין מועיל בדיעבד כשטעמו ישראל ואמר דלית ביה טעם ואחר כך בישלו בחלב, דרק על טעימת קפילא אין סומכין לדין. אבל לכתחילה אין סומכין אטעימה אפילו להמחבר, ש"ך [ס"ק ה]".

ו) גליון מהרש"א (סי' צ"ב על סעי' ב') – "אבל טעימת ישראל סומכין דיעבד".

ז) חכ"א (כלל מ"ט סעי' א') – "ומכל מקום אם טעמו ישראל ואמר שאין בו טעם בדיעבד מותר וסומכין על טעימתו".

ח) ערה"ש (סי' צ"ו סעי' ו', עי' סי' צ"ח סעי' כ"ה) – "גדולי אחרונים כתבו דגם בזה אין אנו סומכים על טעימה [ט"ז ס"ק ב' וש"ך ס"ק ה'] וזהו לכתחילה אבל בדיעבד כשטעמו ואין בו טעם בשר ובשלו בחלב מותר".

ט) כה"ח (ס"ק י"ג).

י) בדה"ש (סוף ס"ק י"ד, סי' ק"ו ס"ק ה') – "דהא קי"ל דביעבד מהני טעימת ישראל".

1) פמ"ג (ראש יוסף דף קיא: ד"ה ודע) – "ודע עוד דהא דאמר וצנון שחתכו בסכין של בשר מותר לאכול בכותח כי טעים ליה ישראל, היינו דווקא דיעבד שחתכו בסכין בשר אבל לכתחילה לחתוך בסכין בשר לאכול אח"כ בכותח, זה הוה כמבטל איסור לכתחילה. ומנא אמינא לה מהא ...".

2) מראי מקומות – אבני ישפה (ח"ד סי' פ"ו).

3. או הפסד מרובה.

א) כה"ח (ס"ק י"ב, מדוייק משא"כ עכו"ם, אפילו לבני ספרד) – "דבהפ"מ יש להקל".

4. אפילו לכתחילה [חולק על התורת חטאת].

א) פ"ח (סי' צ"ו ס"ק ד') – "או שיטעמנו. כתב הש"ך [ס"ק ה'] דלכתחילה אסור לאכול בכותח ע"י טעימה אלא דאם בישלו בדיעבד בחלב מותר, וכתב דהכי משמע דעת קצת מחברים שלא הזכירו היתרא דטעימה. ואין זה נכון דהא לישנא דגמרא [חולין קיא, ב] הוה הכי צנון שחתכו בסכין מותר לאכול בכותח ולישנא דמותר בכל מקום הוה אפילו לכתחילה".

ב) כרתי (סי' צ"ו ס"ק ג') – "ויטעמנו. ומותר לכתחילה על סמך טעימה זו. פרי חדש (ס"ק ד') ודלא כהש"ך (ס"ק ה')".

5. מראי מקומות – ש"ך (הארוך סי' צ"ה ד"ה ותו), גליון מהרש"א (סי' צ"ו ס"ק ו' על ש"ך ס"ק ה', סי' צ"ח בש"ך ס"ק ה'), יד יהודה (סי' צ"ו הארוך ס"ק ו').

א) רע"א (סי' צ"ו על הש"ך ס"ק ה') – "בבשלו ירק עם בשר מהני לכתחילה טעימה לבשל עם חלב, כך מבואר בש"ך הארוך ... וצריך לומר דטעמא דהרמ"א דאנן לא בקיאים, ולא סומכין אף על טעימת ישראל רק בדיעבד, ולישנא דהש"ך צ"ע".

ב. אין סומכין על ישראל כלל.

1. עי' שו"ת רמ"א (סי' נ"ד) - לשונו מובא לעיל.

2. לבוש (סעי' א') – "ועכשיו אין נוהגין לסמוך אטעימת כהן וגוי, רק משערין בכל איסורים בששים בין במינו בין במין בשאינו מינו".

3. בית הלל (סי' צ"ח ס"ק א', ע"פ התורת חטאת).

4. בכור שור (חולין דף צז, יו"ד סי' צ"ח) – "ממ"ש רמ"א זצ"ל סי' מ"ב סעיף ג' ... וביאר הטעם בדר"מ ... ולענ"ד אין להקל".

5. חו"ד (ח"י ס"ק ד', בי' ס"ק ב', ס"ק ג') – "ואפילו במקום דליכא רק טעם בלחוד נראה דלא מהני טעימת ישראל".

א) אמנם עי' סי' צ"ב (ח"י ס"ק ב'), סי' צ"ו (ח"י ס"ק ב').

6. יד יהודה (הקצר ס"ק ז') – "ואין נוהגין עכשיו לסמוך אעכו"ם משמע דוקא עכו"ם אבל על ישראל סומכין והעיקר דאין לסמוך כלל על טעימה עכשיו משום שהוא דבר התלוי בבקיאיות ואנן השתא לא בקיאיין בזה".

יד יהודה (הארוך ס"ק ה') – "גם בדיעבד צ"ע אם לסמך השתא על טעימה מטעם זה".

יד יהודה (השמטות שם) – "דאין לסמוך השתא כלל אף על טעימת ישראל גם בדיעבד ... ואין להעמיד יסוד על דברי שו"ת רמ"א אלו".

7. עי' מהרש"ם (ח"ג סי' שע"ז) – "בגוף טעימת ישראל הגם דהש"ך פסק כן והסכימו עמו הכר"ו ופמ"ג וחג"ש שעל הלב"ש אבל בבכ"ש לחולין צ"ז פסק דאין להקל כלל וכן פסק החו"ד סי' צ"ח שם. ועמ"ש בס' יד"י סי' צ"ו ס"ק ו' וסי' צ"ח ס"ק ה' שפסק ג"כ להחמיר ולכן אין להקל אא"כ בצירוף עוד איזה סניף".

עי' מהרש"ם (ח"א סי' קל"א, ח"ב סי' רמ"ו) – "והן אמת דלכתחילה אין לסמוך על טעימה בזה"ז כמ"ש בסימני הת"ח כלל ס"א אבל מכל מקום על טעימת ישראל אומן ובקי בטעמים של יינות כדרך הסוחרים יש להקל גם בזה"ו. והרי הפלתי וחג"ש שעל הלב"ש פסקו כדעת הש"ך. ואף שהחוו"ד סימן צ"ח מחמיר בזה הנה במקום הפסד ובדרבנן יש להקל".

8. יבקש תורה (יו"ד סי' ל"ח) – "שאין סומכים על טעימת ישראל כלל".

ג. להמתירין בישראל, האם צריך דוקא קפילא.

1. אין צריך אומן.
    - (א) ב"ח (ס"ק ג' ד"ה כתב) – "יש לסמוך אישראל ואפילו אינו אומן".
    - (ב) ש"ך (ס"ק ה') – "יש לסמוך אישראל אפילו אינו אומן".
    - (ג) כנפי יונה (ריש סי' צ"ח).
    - (ד) באה"ט (ס"ק ה').
  - (ה) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ה', סי' מ"ב מש"ז ס"ק ב', סי' צ"ב שפ"ד ס"ק א') – "אבל ישראל אף לאו קפילא ופחות משישים מהני דישראל לא משקר".
  - (ו) בדה"ש (סי' צ"ו ס"ק ט"ו).
- (1) ראה, מסוגיא מכהן דטעים תרומה. וריב"ש הוי חידוש, וכן יש לעיין במסקנתו.
2. חכ"א (כלל נ"א סעי' ו') – "מותר לסמוך גם עכשיו על טעימת ישראל ובלבד שיהיה אותו הישראל בקי להבחין בטעמים".
    - (א) מראי מקומות – בדה"ש (סי' צ"ו ציונים ס"ק נ'), מעדני מלכים (סי' קכ"ט אות א').
  3. שיכול לסמוך בישראל קפילא בט' ימים, לגלות אם האוכל בשרי – פמ"ג (או"ח סי' תקנ"א א"א ס"ק כ"ט, לשונו מובא לקמן), שעה"צ (סי' תקנ"א ס"ק ס"ח, לשונו מובא לקמן).

ד. למעשה.

1. סומכין על ישראל [בדיעבד].
  - (א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סוף סי' ס', תנינא ב - ג) סוף סי' ס"ב) – "שהקורט דם נמצא על החלבון דלא אסור אלא למנהג בני אשכנז שנוהגים כהרמ"א, משא"כ אחינו הספרדים שנוהגים בזה כהב"י וזורקים רק את הדם ואוכלים את השאר, א"כ אפשר דאע"ג דלדידן שפיר חיישין דשמא שדא תיכלא בכולא ביצה, מ"מ לגבי דין של טעם כעיקר מסופקני דאולי גם לדידן אפשר שאין הרוטב נאסר אא"כ מרגישים בו טעם דם, ולא מיתסר בהרגשת טעם ביצה לחוד, וא"כ יש תקנה לסמוך על טעימה של ספרדי, וכמו"ש הש"ך בסי' צ"ח סק"ה דרק אטעימה דעכו"ם הוא דאין נוהגין עכשו לסמוך, משא"כ אטעימה דישראל שפיר סומכין גם בזה"ז, ודו"ק".
  - (ב) בדה"ש (ס"ק י"ד) – "דביעבד שנתערב המאכל עם המין שכנגדו לאחר שטעמו מותר אבל לכתחילה אף על טעימת ישראל אין לסמוך ובעי ס"ם".
2. מחמיר.
  - (א) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות ע') – "אמר הרב כי הגם שלפי הלכה נקטינן (יו"ד סימן צ"ח סעיף א') דהאינדא סמכין אקפילא ישראל, מ"מ למעשה אין לסמוך ע"ז, ואף אם יטעום ישראל צנון שחתכו בסכין בשר ויאמר שאין לו טעם בשר לא נסמוך עליו להתירו לחלב".
  - (ב) חוט שני (הבית בכשרותו בב"ח סי' ה' הע' ע') – "כיון שטעימה בזה"ז תלויה במחלו' הפוסקים (הש"ך סי' צ"ח ס"ק ה' סבר שסומכים על טעימה וכ"כ הב"ח ועוד אחרונים אבל הפמ"ג רסי' צ"ב חולק וסבר שאין לסמוך על טעימה). אין להקל אלא בדוחק גדול או בצירוף כמה ספיקות, ואין להתיר אפי' בכלי נקי בן יומו אלא כשיש שישים כנגד".
  - (ג) הגר"ח זצ"ל (הבית בכשרותו בב"ח סי' ה' הע' ע') – "שמעולם לא שמענו שסומכים אטעימה".
  - (ד) שבט הקהתי (מה טובו גליון ב' עמ' ק"ע) – "שאלה: האם אנחנו סומכים למעשה על טעימת ישראל לענין היתר אפילו לכתחילה או דוקא בדיעבד או אפילו לא בדיעבד. תשובה: אפילו בדיעבד אין סומכין".
  - (ה) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ס"ג) – "למעשה בזמננו אין אנו סומכין כלל על שום טעימה, שאין אנו בקיאים בזה".
- ה. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ג'), שד"ח (מערכת ט' כלל ו' ד"ה ובעיקר), דרכ"ת (ס"ק י"ז), בדה"ש (סי' צ"ב ב' ד"ה וע"ל, עמ' קמ"ד), הרי"א טעסלער (ויהי בנסוע עמ' תק"ה), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ל').
  1. הגר"ח זצ"ל (אורחות הרב וראש הישיבה עמ' קט"ז) – "כמה פעמים שאלתי את מרן לעניין עוגה שנאפתה בתנור שאפו בו לפני כן בשר, האם מותר לאכלה בחלב או שהעוגה בשרית (למחמירים בנ"ט בנ"ט). אמר לי הרב כי לדעתו יש לסמוך על טעימה אף שהיא טעימת ישראל, וכדעת המתירים טעימת ישראל וכדברי הש"ך בסי' צ"ח ס"ק ה', וראה רעק"א בסי' צ"ו בדברי הגהתו שם. (כנראה סמך גם על זאת דריחא לאו מילתא)".

טעימה

ז. דרגה א': טעימה איסור דאורייתא גמור.

- א. ריב"ש (סי' רפ"ח) – "הוקשה לך, במאי דמסקינן (ברכות י"ד): דשרוי בתענית, אכילה קביל עליה, טעימה לא קביל עליה; אפי' גבי אסורי אכילה, נימא דשריא בהו טעימה. וכ"ת: אין ה"נ, א"א לומר כן; דהא מסקינן התם בחולין (צ"ז): מין בשאינו מינו, בקפילא. ותירצת: דאפשר לומר, דכיון דבאסורי אכילה מרבינן חצי שעור מכל חלב, אפשר דטעימה בכלל; ע"כ. ואני אומר: אף אם היה דבשאר אסורים שריא בהו טעימה, ההיא דחולין לא קשיא; דיכילנא לשנויי לך, שאפשר שאין סומכים על טעימת קפילא בלא אכילה, לאכול אכילה גמורה; שהרי אפשר שיש בו טעם באכילה גמורה, ולא יוכר בטעימה בלא אכילה. ומאי לטעימה: קפילא באכילה גמורה קאמר, אלא דקרי לה טעימה, כיון שבא להכיר הטעם. וגם, שאכילה מועטת קרויה טעימה; כדאמרינן (סוכה כ"ו): כדטעים בר בי רב ועייל לכלה; וכן בלשון הכתוב: כי טעמתי מעט הדבש הזה. וכ"ת: א"כ, למה לי קפילא. כל אדם יכיר הטעם באכילה. אפשר, לפי שאין

סומכין על אחר, דלא מהימן לן; א"ג, שהוא בקי יותר בהכר הטעמים. מיהו, **שנויי דחיקי לא משנינא לך**. אבל **האמת הוא, דבשאר איסורין, טעימה אסורה**; ולא התירו אותה אלא בתענית יחיד, משום דטעימה לא קביל עליה. וראיה לזה מבית תיהא (ע"ג ס"ו): דפליגי בה אביי ורבא, כפי מה שפירש בה ר"ח ז"ל או פירוש בעל הערוך ז"ל שטועמים הריח בפיהם, ועד כאן לא שרי רבא אלא משום דריחא לאו מילתא היא ואין כאן אלא טעימת הריח אבל טעימת גוף האיסור אפילו לרבא אסורה ...".

1. מסקנתו: קפילא טועם בפיו ואי"צ לבלוע.

א) **פמ"ג** (מש"ז ס"ק ב' ד"ה והנה, שפ"ד ס"ק ב' ד"ה כתב, סי' צ"ה מש"ז ס"ק ט"ו ד"ה ולענין) – "והנה ראוי להזכיר בכאן מ"ש הריב"ש בס"י רפ"ח וז"ל שאפשר שאין אנו סומכין על קפילא בלא אכילה גמורה יע"ש. נמצינו למידין מדבריו דיטעמנו גוי היינו לאכול ולבלוע ובענין אחר לפלוט לא מהני ונ"מ **לדידן טעימת ישראל** בעינן אכילה ממש עש"ך אות ה' כאן".

ב) **גור אריה יהודא** (יו"ד סי' נ"ו) – "וכן מבואר בריב"ש ... ואף דסיים מיהו שנויי דחוק' לא משנינן לך אבל דבאמת דבשאר איסורין טעימה אסור, מ"מ אין ראיה מזה דס"ל דבקפילא סומכין על טעימה בלא אכילה ממש, רק דהאמת כותב דהוא שנויא דחיקא, דהיינו שיהא טעימה מותרת באיסורין, אלא דהאמת דטעימה אסורה".

ג) **ערה"ש** (סעי' כ"ד) – "בכאן צריך קצת טעימה בבליעה להבין טעם האיסור".

2. מסקנתו: קפילא הוי טעימה אפילו בלי בליעה.

א) **פר"ח** (סי' מ"ב ס"ק ה') – "וטועמו בלשונו וא"ת והא בפ' גיד הנשה פרכינן בשר בחלב מאן טעים ליה ...".

ב) **גרא** (סי' ק"ח ס"ק ל"ב) – "דע"כ לא שרי רבא אלא משום דריחא לאו מילתא משא"כ בטעימה וכמ"ש בפ' ג"ה (צ"ז א') אלא משום דאכילה ושתיה קביל עליה דבקבלתו תליא ולכן כ' תוס' שם דדוקא בתענית יחיד".

ג) **שו"ת רמ"ז** (יו"ד סי' מ"ה אות א').

ד) **עי' כת"ס** (יו"ד סי' נ"ח) – "וזאת העולה מדברינו להלכה דקפילא בוודאי סומכין עליו אפילו בטעימה בעלמא ע"י מגמע ופולט כאשר הוכחנו, ודווקא מגמע ופולט, אבל ע"י טעימה ולחייכ' בלשונו לא, עיין ט"ז סימן צ"ב, ועיין פ"ח סי' מ"ב ובתב"ש שם, אבל מי שאינו קפילא אפשר דבעי דווקא שיאכל ויבלע, דבלא"ה אינו מרגיש".

ה) **מהר"ם שיק** (יו"ד סי' קמ"ד ד"ה והנה, ע"י ד"ה העולה) – "והפרמ"ג בס"י צ"ה בטו"ז ס"ק טו' כ' לדחות דלענין טעימת איסורין בעינן טעימה ובלוע עיין שם וכמ"ש הריב"ש שם בתחילה אמנם מלשון הריב"ש שם משמע דל"צ לתרץ כן דטעימת איסורין היא בבולע רק לס"ד אבל לפי מאי דמסיק דטעימה ופולט ל"צ לתרץ כן".

ו) **עי' שו"ת אבן הראשה** (סי' י"א).

ז) **יד יהודה** (הארוך ס"ק ב', סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"א ד"ה עוד ראיתי לבאר) – "ברור להפ"מ דטעימת איסורין היא ע"י אכילה ממש בבליעה, וכתב דכ"כ הריב"ש. והנה בהריב"ש בס"י רפ"ח **מבואר להיפך**, וע"ש דהשואל כתב דמכאן מוכח דאסור לישראל לטעום בפיו ובתענית מותר, ומחמת זה ר"ל דבאיסור אסור כמו חצי שיעור. וע"ז השיב לו הריב"ש אף אם היה דבשאר איסורין שרי טעימה, ההיא דחולין לא קשיא דיכילנא לשנויי לך דאין סומכין זולת באכילה גמורה אלא דקרי ליה טעימה כיון שבא להכיר הטעם גם אכילה מועטת קרי טעימה כו' מיהו שנויי דחיקי לא משנינא לך, אבל באמת בשאר איסורין טעימה אסורה כו' מיהו אינו מדאורייתא כיון דלא חזי לאצטרפי, ואפשר דטעמא שלא יבא לבלוע מעט ואתי לידי איסורא דאורייתא עכ"ל. הרי מבואר דכתב על הא דנימא דהיא ע"י אכילה ממש דהוא שנויי דחיקי אך האמת דהוא בפיו לבד וגם זה אסור באיסורין. ולפ"ז מוכח באמת דגם באיסור דרבנן אסור ליקח לתוך פיו".

ח) **בדה"ש** (ציונים ס"ק כ"ב, ע"י סי' צ"ו ציונים ס"ק נ"א) – "יד יהודה ס"ק ב' וכן נראה גם דעת הריב"ש בסימן רפ"ח במסקנתו ע"ש [ודלא כנקיט במ"ז שם בדעתו]".

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ה'), דעה ברורה (מקור הדעה ס"ק ג'), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ח', ס"ק י"א).

ב. **מחמיר** – ריב"ש (סי' רפ"ח, לשונו מובא לעיל), **רמ"א** (סי' ק"ח סעי' ה', תו"ח כלל ל"ה סעי' י"ג, "אסור לטועמו, אף על פי שאינו בולעו"), **לבוש** (סי' ק"ח סעי' ה'), **ב"ח** (סי' צ"ו ס"ק ד' ד"ה אסיקנא), **ש"ך** (סי' ק"ח ס"ק כ"ד, "אבל אסור לטועמו. אע"פ שאינו בולע ע"ש בריב"ש שכ' דבכל איסורי אכילה אפי' שאינם אסורים בהנאה נמי אסור לטועמן"), **כנה"ג** (הג' הטור ס"ק א'), **צמח צדק** (סי' מ"ז), **פלת** (סי' מ"ב ס"ק ב'), **גרא** (סי' ק"ח ס"ק ל"ב), **חכ"א** (כלל ס"ב סעי' י'), "אסור לטעמו בפיו אף על פי שאינו בולע והוא הדין בכל איסורי אכילה אף על פי שמותרין בהנאה אסור לטועמו", **ערה"ש** (סי' ק"ח סעי' כ"ד), **פוסקים**.

1. **אפילו רק באיסורי אכילה**, ולא דוקא איסור הנאה – **ריב"ש** (סי' רפ"ח, "אפילו באסורי אכילה, טעימה אסורה"), **ש"ך** (סי' ק"ח ס"ק כ"ד, לשונו מובא לעיל), **פר"ח** (סי' ק"ח ס"ק כ"ב), **פר"ת** (סי' ק"ח ס"ק ה'), **בית לחם יהודה** (סי' ק"ח ס"ק כ"ג), **ברתי** (סי' ק"ח ס"ק כ"א), **תגורת שמואל** (סי' ק"ח ס"ק כ"ד), **פמ"ג** (סי' ק"ח שפ"ד ס"ק כ"ד), **גרא** (סי' ק"ח ס"ק ל"ב), **תו"ד** (סי' ק"ח ח"י ס"ק י"ט), **חכ"א** (כלל ס"ב סעי' י'), לשונו מובא לעיל), **יד יהודה** (הקצר סי' ק"ח ס"ק מ'), **כה"ת** (סי' ק"ח ס"ק ס"ג), **הר צבי** (יו"ד סי' צ"ה, לשונו מובא לקמן), **בדה"ש** (סי' ק"ח ס"ק צ"ד), **מעדני השלחן** (סי' ק"ח ס"ק פ"ט).

ג. האם הוא איסור דרבנן או איסור דאורייתא.

1. רק איסור דרבנן – **ריב"ש** (סי' רפ"ז, סי' רפ"ח, "דבשאר איסורין, טעימה אסורה; ולא התירו אותה אלא בתענית יחיד, משום דטעימה לא קביל עליה ... ומיהו, משמע דלא אסיר מדאורייתא, כמו חצי שיעור; דהא טעמא דחצי שיעור, משום דחזי לאצטרופי, כמש"כ למעלה, ואין לומר כן בטעמו ולא בממשו. ועוד, דאי דאורייתא כמו חצי שיעור, ליבעי ברכה; אלמא תניא (ברכות י"ד): מטעמת, אינה צריכה ברכה. ואפילו לדעת ר"ת ז"ל, דטעם כעקר, דאורייתא, היינו באכילה גמורה; דכיון שאוכל דבר שיש לו טעם אסור; דמי לאוכל עקר האסור. אבל במי שאינו אוכל כלל, אין הטעימה אסורה, כיון שאינו אוכל גוף האסור, **דהא לא חזי לאצטרופי**"), **כנה"ג** (הג' הטור ס"ק א'), **צמח צדק** (סי' מ"ז), **ברתי** (ס"ק ג'), פלתי סוף ס"ק ב', סי' מ"ב ס"ק ב', "הטעימה, וזהו דרבנן"), **נוב"ת** (יו"ד סי' נ"ב), **פמ"ג** (סי' ק"ח שפ"ד ס"ק כ"ד), **ערה"ש** (סעי' כ"ג), **יד יהודה** (הקצר ס"ק ב'), **שד"ח** (מערכת ט')

כלל ו'), דרכ"ת (סי' ק"ח ס"ק צ"ה), כה"ח (סי' ק"ח ס"ק ס"ד), מנחת יצחק (ח"ה סי' ס"ח ד"ה והנה בתשו'), בדה"ש (סי' ק"ח ס"ק צ"ד).

א) **משום שמא יבא לאכלו** – ריב"ש (סי' רפ"ח, "ואפשר, דטעמא דטעימה אסורה אפילו באסורי אכילה, היינו, כדי שלא יבא לבלוע מעט, ואתי לידי אסורה דאורייתא; כדאמרינן לנזירא: סחור סחור לכרמא לא תקרב"), צמח צדק (סי' מ"ז), מטה יהונתן (סי' ק"ח סעי' ה'), דהא דאסרו חז"ל טעימה היינו משום שמא יבא לאכלו", באר יעקב (סי' מ"ב ד"ה וגם, "איכא למיגזר שמא יבוא לשתות ממנו"), פמ"ג (סי' ק"ח שפ"ד ס"ק כ"ד), כת"ס (יו"ד ח"א סי' נ"ז ד"ה נחזור), ערוגת הבושם (ס"ק ב', "דהטעם אטעימה אסור משום דילמא אתי למיכל מיניה"), הר צבי (יו"ד סי' צ"ה ד"ה אולם, "שמבואר בשו"ת הריב"ש (סימן רפח) דהא אסרו חז"ל טעימה, היינו משום שמא יבוא לאכלו"), בדה"ש (סי' ק"ח ס"ק צ"ד).

ב) **לא גרע מריחא** – רמ"א (סי' ק"ח דר"מ ס"ק ו', תו"ח כלל ל"ה סעי' י"ג, "כתב בתשובת בר ששת סימן רפ"ה דאסור לטעום דבר איסור אף אם אינו אוכל דלא גרע מריחא מלתא עכ"ל"), ב"ח (סי' ק"ח ס"ק ד'), ט"ו (סי' ק"ח ס"ק ט', "והטעם, דלא גרע מריחא").

1) קשה – מנחת יעקב (כלל ל"ה ס"ק מ', "דלא גרע מריחא. אף דקי"ל ריחא לאו מלתא היא מ"מ לכתחלה מיהו אסור כמבואר לעיל ריש כלל זה ובאמת המעיין בריב"ש סי' רפ"ח יראה להדיא דלא כתב כלל הלשון הזה ומסיק דעיקר הטעם דאסור לטועמו דגזרינן שמא יבא לאכלו").

א. פירוש - שנראה שהריב"ש רק מביא "ראיה" מריח, אבל "טעמא" משום שלא יבא לבלוע מעט.

2) י"ל, למ"ד ריחא מותר לכתחילה – פמ"ג (סי' ק"ח מש"ז ס"ק ט', "ובאמת אף מאן דמתיר בריחא לכתחילה, עיין ב"י, אפילו הכי אסור בטעימה, דגזרינן אטו אכילה").

3) מראי מקומות – יד אברהם (סי' ק"ח על סעי' ה', "ולפי מה שכתבתי אתי שפיר"), צבי לצדיק (סי' ק"ח על הט"ז ס"ק ט').

2. מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק ב', "ובעיקר הדין, טעימה במאכלות אסורות אי הוה דברי תורה ... וצ"ע").

ד. **טעימה רק בלשון** [ר"ל להושיט לשונו לחוץ וטועמו על ידה]: **באיסור דאורייתא.**

1. מחמיר – פמ"ג (מש"ז ס"ק ב', סי' צ"ה מש"ז ס"ק ט"ו ד"ה ולענין, סי' ק"ח שפ"ד ס"ק כ"ד, "אסור לטועמו הן בלשון או טועם ופולט"), דרכ"ת (סי' ק"ח ס"ק צ"ה), כה"ח (סי' ק"ח ס"ק ג), בדה"ש (סי' ק"ח ס"ק צ"ה), מעדני השלחן (סי' ק"ח ס"ק פ"ט).
2. מיקל – עי' פרי"ח (סי' מ"ב ס"ק ה', לשונו מובא לקמן).

א) אמנם הפרי"ח מדבר באופן שהוא ספק איסור. וכן עי' המהרש"ג (ח"א יו"ד סי' י"ב ד"ה ומה שהביא מעכ"ת). אמנם הפמ"ג (סי' צ"ה מש"ז ס"ק ט"ו) הו"ד הפרי"ח בודאי איסור. וכן הבדה"ש (סי' ק"ח ציונים ס"ק רכ"א).
3. מראי מקומות.

א) **ערה"ש** (סעי' כ"ד, סי' מ"ב סעי' ז') – "ואף על גב דאסור לטעום דבר מאכל לידע אם יש בה איסור אם מ"מ בזה סמכו הגאונים דמילתא דלא שכיחא היא שתהא נטולת המרה ויותר קרוב שנבלעת במקומה ולכן התירו לטעום [ש"ך סק"ד] ועוד דאין כאן טעימה אלא לחיכא בעלמא ואינו כלום [פרי"ח] דבלחיכא בעלמא יורגש אם יש כאן מרירות אם לאו".

ה. **תענית ציבור: ללחוך בלשון.**

1. מחבר (סי' תקס"ז סעי' א') – "השרוי בתענית יכול לטעום כדי רביעית, ובלבד שיפלוט; וביום הכפורים ובתשעה באב, אסור".
א) רמ"א (סי' תקס"ז סעי' א') – "ויש מחמירין בכל תענית צבור, והכי נוהגין (תוספות והגהות מיימוני פ"א ות"ה סימן קנ"ח)".
2. מיקל: רק לענין ליקח לתוך פיו יש להחמיר.

א) ט"ז (ס"ק ב') – "וגבי תענית בא"ח סי' תקס"ז מבואר פשוט בזה דאין איסור בטעימה בלשון לחוד דלא הוזכר שם אלא לענין טעימה ליקח לתוך פיו ובזה יש חילוק בין תענית לשאר איסורים".
ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק ב') – "בתענית מותר לחיכה בלשון אף בת"צ ובאיסורין אסור".

ג) רע"א (או"ח סי' תקס"ז על רמ"א סעי' א') – "ע' ט"ז יו"ד רס"י צ"ח דמשמע דללחוך בלשון מותר".
ד) יד יהודה (הארז"ל ס"ק ב') – "וכיון דמצד הטעימה בעצמו אין כאן איסור לכך שפיר כתב דכן מבואר בא"ח כו' דלא הוזכר שם אלא לענין ליקח לתוך פיו היינו לחלק בין תענית יחיד לת"צ ובזה היינו בטעימה ליקח לתוך פיו יש חילוק בין תענית דמותר טעימה ואף בת"צ יש מתירין שם וע"ש אבל באיסור אסור אבל בלשון אין שום איסור מצד הטעימה בעצמו וממילא בתענית גם בת"צ מותר".

ה) אמרי בינה (אות א').

ו) מגד שמים (גלת הזהב ס"ק ב').

3. מראי מקומות.

א) ס' חסידים (סי' רנ"ג), הו"ד בא"ר (סוף סי' תקס"ז) – "שורש שקורין לקרי"ץ ... ביום התענית לא ילעוס בהשכמה מפני שהמתיקות יהיה בפיו וכן בערב יוה"כ ובערב ט' באב לא יאכל שורש מתוק וכיוצא בו שישאר הטעם בפיו וכשבולע הרוק בולע המתקות".

1) מג"א (סי' צ' ס"ק כ"ז), מ"ב (סי' צ' ס"ק ה') – "והרוצה שלא ירוק תדיר בבהכ"נ ילעוס קודם כניסתו שורש מתוק שקורין לאקעריץ (ואף בבוקר שרי דלא שייך בזה גאוה וגם אין מכניס לגופו) אבל בעיה"כ ובעט"ב אסור שישאר המתקות בפיו וכשבולע הרוק בולע המתקות".

2) הס"ח מדבר בכל צום, והוא מוסיף ה"ה בערב יוה"כ וערב ט' באב. אמנם המג"א ומ"ב מדוייק, שרק בעיה"כ ובעט"ב יש להחמיר. שלכאורה כל צום לא גרע מללחוך בלשון. ורק ביוה"כ וט"ב יש דין של עינוי. ודו"ק.

- א. אמנם עי' קובץ הלכות (בין המצרים פרק ב' סעי' ט"ז, הע' כ"ה) – "מי שאוכל בהשכמה קודם התענית, לא יאכל מיני מתיקה, דהא נשאר המתיקות בפיו וכשבולע הרוק בולע המתיקות, וכן בערב יוה"כ וערב ט"ב לא יאכל מיני מתיקה סמוך לתענית. [ואמר מו"ר שליט"א דמסתמא הוי האיסור רק סמוך לתענית, אבל זמן מופלג קודם התענית ליכא חששא]".
- ב. ח"א (כלל קל"ב סעי' י"ט) – "ונ"ל כשמבשלין ביום לצורך סעודת מצוה אפי' בתעניתים הכתובים חוץ מט"ב, מותר לטעום אם צריך מלח ותבלין, ובלבד שיזהר לפלוט ולא יבלע כלום. ודוקא מעט מעט ועד רביעית (דהא הרבה פוסקים מתירין אפילו בלא סעודת מצוה)".
- ג. מ"ב (סי' תקס"ז ס"ק ו') – "ובמקום סעודת מצוה שמבשלין ביום לצורך הלילה יש לסמוך אדעה ראשונה להתיר בשארי תעניתים לטעום התבשיל מעט מעט אם יש בו מלח ותבלין ולפלוט [ח"א]".

ח] דרגה ב': טעימה בספק איסור דאורייתא.

- א. מחבר (יו"ד סי' מ"ב סעי' ג') – "אם חסרה המרה קורע הכבד שתי וערב וטועמו בלשונו, אם יטעום טעם מר, כשרה".
1. בספק מותר – ט"ז (ס"ק ב'), לשונו מובא לקמן, פלתי (סי' מ"ב ס"ק ב'), לשונו מובא לקמן, חגורת שמואל (ס"ק ד'), לשונו מובא לקמן.
  2. קרוב הדבר שיטעום דבר כשר – ש"ך (סי' מ"ב ס"ק ד'), "ואע"ג דקי"ל בכמה דוכתי דאסור לטעום דבר מאכל לידע אם יש בו דבר איסור ומה"ט כתב מהרש"ל דכשקונין בשר מן הטבחים ואינו ידוע אם מלוח הוא אם לאו אסור לטעום בו בלשונו ומביאו הב"ח סי' צ"ו סעיף ד' אפשר דהכא קים להו לגאונים דמלתא דלא שכיחא היא שתהא המרה נטולה לגמרי והרגילות הוא שנבלע במקומה וקרוב הדבר שיטעום טעם מרה וכן משמע מ' הפוסקים".
  - א) רק טעימה בלשון [ולא להכניס בפיו ולפלוט] – שערי דעה (ס"ק א').
  3. בלשון מותר – פר"ח (סי' מ"ב ס"ק ה'), "וטועמו בלשונו וא"ת והא בפ' גיד הנשה פרכינן בשר בחלב מאן טעים ליה ... וי"ל דשאני התם דצריך טעימ' ממש מש"כ הכא דסגי בלחיכה בעלמא ולפי זה בשר שאינו ידוע אם מלוח הוא או לאו מותר לטועמו בלשונו ודלא כמהרש"ל שאסר", מהרש"ג (ח"א יו"ד סי' י"ב ד"ה ומה שהביא מעכ"ת).
  4. ע"י קפילא ארמאי – עי' פלתי (סי' מ"ב ס"ק ב'), "אין ראי' להתיר מבה"ג כי שם לא נאמר רק לטעום אבל לא ע"י ישראל ואפשר ע"י קפילא דלא מרע אומנתו ונאמן לדינו אבל באמת ...".
  5. מראי מקומות – בית יצחק (שער הספיקות סי' ל"ד ד"ה ולכאורה).

ב. מיקל.

1. ט"ז (ס"ק ב') – "נראה דבטעימ' בלשון אין בו חשש איסור במקום ספק ומשום הכי הזכיר בפירוש גבי מרה שיטעום בלשון כמ"ש שם ב"י בשם מרדכי וה"נ מותר אם נקי שם מדם".
2. באה"ט (ס"ק ב') – "וכתב הט"ז ע"ז שהוא תמוה מאד דהא בסימן מ"ב גבי מרה כתב בהדיא דטועמו בלשונו וע"כ נראה דבטעימה בלשון אין בו חשש איסור במקום ספק".
3. חגורת שמואל (ס"ק ד') – "האמת עם הט"ז".
4. חו"ד (חי' ס"ק ב') - לשונו מובא לקמן.
5. באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ב').
6. עי' יד אברהם (סי' ק"ח סעי' ה').
7. עי' יד יהודה (הקצר ס"ק ב') – "והסומך על הט"ז לא הפסיד".
8. מהרש"ג (ח"א יו"ד סי' י"ב).

א) הטעם להקל.

(1) ספק דרבנן לקולא.

- א. פלתי (סי' מ"ב ס"ק ב') – "הוי ליה ספיקא דרבנן ולקולא ולא אתחזיק איסורא כלל. ולא דמיא לבשר בספק מלוח, דאתחזיק איסורא דלא נמלח, ולכך אסרו מהרש"ל, מה שאין כן כאן דלא אתחזיק איסורא ומילתא דרבנן".
- ב. פמ"ג (מש"ז ס"ק ב') – "והיה נראה הטעם דלחיכה בלשון הוה איסור דרבנן ובספק לקולא משא"כ טעימה אם יש טעם איסור צריך ליתן לתוך פיו והוה איסור תורה אסור אף בספק, אלא שברייב"ש סי' רפ"ח מבואר דאף בולע ופולט הוה דרבנן ולזה נאמר דכאן בעינן טעימה שיבלע מעט וז"ש הט"ז אכילה ממש וכו'".
1. אמנם, יש חילוק בין הט"ז והפלתי. שהפלתי מיקל רק במקום שלא אתחזק איסורא, משא"כ הט"ז. והנ"מ, ספק מלוח.
  - (2) מראי מקומות – מנחת יהודה (יו"ד סי' נ"ו אות א'), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ו').

ג. לפי המיקילים: האם רק טעימה בלשון מותר, או אפילו להכניס בפיו ולפלוט.

1. ט"ז (ס"ק ב') – "ושאני הכא דהיה צריך לטעום ע"י אכילה ממש כדי להרגיש אם יש שם טעם וע"כ צריך שיטעמנו עובד כוכבים".
2. מיקל: אפילו להכניס בפיו ולפלוט יש להקל.
- א) פמ"ג (מש"ז ס"ק ב') – "ולזה נאמר דכאן בעינן טעימה שיבלע מעט וז"ש הט"ז אכילה ממש וכו'".
- ב) בדה"ש (סי' ק"ח ס"ק צ"ז) – "ואף להכניסו לתוך פיו לטועמו ולפולטו אח"כ מותר לדיעה זו ...".
- (1) לפי צד השני, לכאורה צ"ל שהרייב"ש לא חוזר שצריך הקפילא לבלוע הספק איסור. וא"כ, הפמ"ג לשיטתו. אמנם, צ"ע בהבדלה"ש, שנראה שתפוס שני צדדי השאלה. עי' לעיל. צ"ע.
3. מחמיר: רק טעימה בלשון יש להקל [ולא להכניס בפיו ולפלוט].
- א) באר יעקב (סי' מ"ב ד"ה אמנם).

- (ב) חוו"ד (חי' ס"ק ב') – "עיי' ט"ז דלחודך בלשון מותר באיסור במקום ספק, כגון באינו יודע אם מלוח, או מרה לעיל. אבל הכא דבעינן טעימה ממש ליתן בתוך פיו, אסור, ובעינן קפילא".
- (ג) שערי דעה (ס"ק א').
- (ד) אמרי בינה (אות א').
- (ה) יד יהודה (הקצור ס"ק ב', הארוך ס"ק ב') – "מוכח באמת דגם באיסור דרבנן אסור ליקח לתוך פיו ... ומ"ש הריב"ש דלא ליתני לידי אסורא דאורייתא, אמת דעיקר הגזירה היתה מחמת זה אבל תו לא חילקו חכמים בין איסור דאורייתא לדרבנן, כמו חצי שיעור לר"ל דהוא נמי גם באיסור דרבנן. ומהריב"ש בעצמו מוכח כן מהא דרוצה שם להוכיח מיי"נ ומכמון של תרומה ע"ש ... וגם ברור דגם הט"ז מודה דטעימת איסורין אינו ע"י בליעה, ומה שקרא לו אכילה ממש הוא משום דדבר גוש צריכין ללועסו יפה כדי להרגיש הטעם".
- (ו) מהרש"ג (ח"א יו"ד סי' י"ב ד"ה גמ).
- (ז) רואה בשושנים (ס"ק ב').
4. מראי מקומות – יד אברהם (סי' ק"ח סעי' ה'), ערה"ש (סעי' כ"ד), עיי' לעיל פשט בריב"ש (אם הוא חוזר או לא).

ד. מחמיר.

1. מהרש"ל (ביאורו לטור סי' צ"ו, הו"ד בב"ח [לשונו מובא לקמן]).
2. ב"ח (סי' צ"ו ס"ק ד' ד"ה אסיקנא) – "וכתב מהרש"ל מכאן יש ללמוד פעמים שקונין בשר מן הטבחים ואין ידוע אם מלוח הוא אם לאו אסור לטעום בו בלשונו עכ"ל".
3. דרישה (ס"ק א') – "ומכאן יש ללמוד פעמים שקונין בשר מן הקצבים ואין ידוע אם מלוח הוא אם לאו אסור לטעום בלשונו".
4. עיי' ש"ך (סי' מ"ב ס"ק ד') - לשונו מובא לעיל.
5. פ"ת (ס"ק ב').
6. מנחת יעקב (כלל פ"ח ס"ק ג').
7. פמ"ג (סי' צ"ה מש"ז ס"ק ט"ו, סי' צ"ו שפ"ד ס"ק י', סי' ק"ח מש"ז ס"ק ט', או"ח סי' תרי"ב א"א ס"ג).
8. חכמת שלמה (על סעי' א') – "העיקר כהש"ך דאסור לטעמו חי".
9. יד אברהם (סי' ק"ח סעי' ה').
10. כת"ס (יו"ד ח"א סי' נ"ז ד"ה אלא) – "אסור לישראל למטעמי' בספק איסור אם יש בו טעם וצ"ל או דגזרו גם בכה"ג שמא ישכח ויבלע מעט או כיון שהטילו איסור על טעימת איסורים **שוב לא חלקו להתיר בכה"ג**".
11. פ"ת (ס"ק א') – "וע"ל סי' מ"ב בבה"ט ס"ק ג' שכתב בשם הש"ך דלהכי גבי מרה שרי לטעום דקרוב הדבר שיטעום טעם מר ע"ש משמע דאי לאו הכי אף טעימה בלשון אסור וכ"כ הפמ"ג בסי' צ"ה במשבצות ס"ק ט"ו **דהכי קי"ל** ואסור ללחודך בלשון אם מלוח ע"ש".
12. עיי' ערה"ש (סעי' כ"ד) – "די"א דאף לחיכה אין להתיר ע"ש ויש למנוע א"ע מזה אף בדבר פגום כבורית וכיוצא בזה [עיי' פ"ת סק"א]".
13. שערי דעה (ס"ק א').
14. מעדני השלחן (סי' ק"ח ס"ק פ"ט).
15. מגילת ספר (אות ב' ד"ה והש"ך).
16. בדה"ש (סי' ק"ח ס"ק צ"ז) – "שאף הטעימה בלשון לחוד אסור אף בספק איסור ... ונראה להחמיר בזה".

ה. לפי המחמירים: האם צריך "אכילה ממש" כדי לסמוך על קפילא.

1. שערי דעה (ס"ק א') – "אף שהעלינו דהעיקר כדעת האוסרים, מ"מ לענ"ד צריכין אנו לבוא לחילוקו של הט"ז ... דאל"כ אכתי קשה מהאי דטעימת המרה על דברי המחבר ... דפוסק דאף דאיכא ס' צריך טעימת קפילא בדאיכא קפילא (ועיין ש"כ ס"ק ד') והרי החוש מעיד דהיכא דאיכא ס' ודאי **דלא שכיח כלל** שישאר בו עוד שום טעם, וזה יותר לא שכיח ממה דלא שכיח שלא יהי' טעם מר במרה, ובזה שפיר קשה באיכא ס' למה לי טעימת קפילא לטעמנו ישראל וכמו במרה, **ובע"כ צריכין לחלק כחילוקו של הט"ז**".
- א) לפ"ז, אפילו לש"ך צריך "אכילה ממש" כדי לסמוך על קפילא. ונ"מ בט' ימים, שהמ"ב (עיי' לעיל) סבר שיכול לסמוך על טעימת ישראל.
2. ערוגות הבושם (ס"ק ב') – "באוסרים שפיר צריכים קפילא אע"ג דאיכא ס' ורוב אין בו טעם. משום דאיכא לברורי ע"י טעימת קפילא לכך אין סומכים על הרוב ובעינן דוקא קפילא נכרי".
3. מראי מקומות – פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ב').

ו. תלוי אם יש חזקת איסור.

1. פ"ת (סי' מ"ב ס"ק ב') - לשונו מובא לעיל.
- ז. מראי מקומות – פ"ת (סוף ס"ק ד'), תפארת ישראל (תרומות פרק ג' אות ג', לשונו מובא לקמן), יד יהודה (הארוך ס"ק ב'). עוד פשט בהט"ז, דלא כהפמ"ג, דרכ"ת (ס"ק ו').

ט] דרגה ג': טעימה באיסור דרבנן - ד' שיטות.

א. שיטה א': מיקל.

1. צמח צדק (הקדמון: סי' מ"ז, ע"י סי' צ"א ד"ה ועתה [שטועם החלב]) – "יראה דשרי ליה לטעום הבורית בבשולה אם אינו בולע אלא רוקק מיד אע"ג דכבר פסק הריב"ש ... ואע"ג דכל דבר שהוא פגום מדרבנן מיהא אסור לכתחלה היינו דוקא לאכילה הוא דאסור לכתחלה אבל טעימה נראה דשרי לכתחלה אפילו מדרבנן ... דסגי להו לרבנן לאסור אכילה בדבר הפגום שהוא שרי מדאורייתא אבל לא לאסור אפילו טעימה".
2. באר יעקב (סי' מ"ב ד"ה וזה) – "דהריב"ש לא מצא טעם לאסור הטעימה כי אם מטעמא דשמא יבוא לאוכלו וכעין איסור סחורה לקמן סי' קי"ז דשם ג"כ הטעם שמא יבוא לאכול ממנו ... ואפ"ה מבואר שם דבאיסור דרבנן מותר לעשות בו סחורה ולא גזרי' בי' שמא יבוא לאכול ממנו ... ולהכי מותר לטעום ... כיון דעיקר איסורו מדבריהם ... והוא דרך נכון ואמת בעיני".
3. ע"י מנחת יעקב (כלל פ"ח ס"ק ג') – צ"ב פשט. שם כתוב "דאם לוחך בכבד צריך שידיה תחלה מן הדם בעין שעליו וק"ל". יכול לפרש שמחמיר בטעימה גם בדרבנן, ומיקל בבורית משום שיש טעם בפגם. וכמו לשונו שם, "כיון דבורית פגומה לגמרי ... וכיון שפוגם מותר ע"י טעימה אפילו לכתחילה". א"נ יכול למפרש, שמחמיר בדם כבד בלשונו, כיון שיש ראשונים [רשב"א, ר"ן] שסבר שהוא איסור דאורייתא. אבל דבר שלכ"א דרבנן, כמו פגום, מותר. צ"ע.
4. לקט הקמח (אות ל"ו).
5. תפארת ישראל (תרומות פרק ג' אות ג') – "ואף דטבל אסור בטעימה אפילו לכהן וטועם ופולט לא הותר רק בתענית [כברכות די"ד א' וריב"ש רפ"ח] נ"ל כיון דתרומת ירק לכ"ע מדרבנן [כרמב"ם פ"ב דתרומות ה"ו] א"כ אוכל והולך ואח"כ מפריש כתרומת ח"ל [כבכורות דכ"ז א'] ואת"ל דזהו דוקא בתרומת ח"ל ולא בתרומת דרבנן בא"י [כחולין ד"ג א'] עכ"פ כל ספק איסור שרי למטעמי [כרט"ז י"ד צ"ח סק"ב] והרי הכא מדהו"ל ספק אם ראוי לאכילת אדם הו"ל ס' טבל, ואפילו לדעת האוסרים בכה"ג [כש"ך י"ד סמ"ב ושאר אחרונים] עכ"פ איסור דרבנן שרי למטעמיה [כתשו"י צ"צ סמ"ז] ובהא מתורץ קו' תו' יבמות דפ"ט א".
6. גליון מהרש"א (על ט"ז ס"ק ב', סי' ק"ח ש"ך ס"ק כ"ד).
7. שערי דעה (ס"ק א').

ב. קשה: שלכאורה הרמ"א (סי' ק"ח סעי' ה') מיירי גם על סתם יינם, שהוא רק איסור דרבנן.

1. נוב"ת (יו"ד סי' נ"ב) – "וגם מדברי רמ"א בסימן ק"ח ס"ה בהג"ה משמע שאסור אפילו בסתם יינם שהרי לענין זילוף הוא שמחלק שם בין יי"נ לסתם יינם משמע שהטעימה בכל ענין אסור".
2. מהר"ם שיק (יו"ד סי' קמ"ד ד"ה ובאמת) – "אמנם מלשון הרמ"א ביו"ד סי' ק"ח סעי' ה' נראה מסיודור לשונו דאפילו בסתם יינם המותר בהנאה אסור למטעמי' מדמפליג לענין זליפה ולא מפליג לענין טעימה עיי"ש א"כ אין לנו מי שמתיר בדרבנן לטעום ולפלוט והצ"צ יחיד בדבריו ...".
3. מנחת יצחק (ח"ח סי' ס"ח ד"ה אכן).
4. י"ל: מחמירים בסתם יין משא"כ בשאר איסורי דרבנן.
- א) באר יעקב (סי' מ"ב ד"ה וזה) – "אמנם מסתימות לשון הש"ע לקמן סימן ק"ח סעיף ה' בהג"ה דהביא הא דריב"ש דאסור לטועמו משמע אף סתם יינם שהוא מדבריהם אפ"ה אסור לטועמו ... י"ל לעולם כמש"ל דבאיסור דרבנן אינו אסור כלל לטעום ... ולא דמי ליי"נ נסך אף שהוא דרבנן החמירו בו יותר משאר איסור דרבנן ועשאוהו בהרבה דברי' כדאורייתא כמו דמצינו דאסור לכתחלה אף לשיטת הרמ"א לקנות יי"נ ולמוכרו כדאית' ריש סי' קכ"ג אף דקיימ"ל דמותר לעשות סחורה באיסור דרבנן".
- 1) ראיה: שאין מטמם לפי הנתיבות בשוגג דרבנן, חוץ לסתם יין – מנחת אלעזר (ח"ב סי' י"ח ד"ה והנה, ח"ג סי' כ"ג ד"ה אמנם, "משא"כ בסתם יינם דפוגם בנפש ר"ל והכי הוא מטמא את האדם והרי יש בו ארס איסור חפצא ביותר").
5. י"ל: שהצמח צדק הולך רק על איסור פגום – ע"י המחלוקת לקמן.
6. לענין טעימת סתם יין – ע"י סי' ק"ח סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ג. האם הצמח צדק התיר בכל איסורי דרבנן, או רק באיסור פגום.

1. בכל איסורי דרבנן – בנן של הצמח צדק (הקדמון, קונ' אחרון שם), פר"ח (יו"ד סי' ק"ח ס"ק כ"ב), פמ"ג (סי' צ"ה מש"ז ס"ק ט"ו ד"ה ולענין, סי' ק"ח מש"ז ס"ק ט'), ראש יוסף חולין דף קיא: ד"ה שוב), תפארת ישראל (תרומות פרק ג' אות ג', לשונו מובא לעיל), מהר"ם שיק (או"ח סי' י"ב ד"ה אמנם), ערוגות הבושם (ס"ק ב' ד"ה והנה), שערי דעה (ס"ק א'), מהרש"ג (ח"א יו"ד סי' י"ב), שד"ח (מערכת ט' כלל ו' ד"ה הן), מעדני אשר (סי' ע"ו אות א' ד"ה והנה), בדה"ש (סי' ק"ח ציונים ס"ק רכ"ב).
2. רק באיסור פגום – נוב"ת (יו"ד סי' נ"ב), "נלע"ד דלא כללא כייל דבכל איסור דרבנן יהיה מותר הטעימה אלא דוקא בדבר פגום וממילא איפשט ספיקו של מעלתו אם מותר לטעום סתם יינם כיון שאינו אלא מדרבנן יהיה הטעימה מותר לדעת הצ"צ ולפי מה שהוכחתי מודה הצ"צ באיסורי דרבנן לאסור הטעימה. אכן נלע"ד שאין מזה ראיה וכל דברי הפר"ח מתחלתן לית בהו מששא שהרי הטעימה שהתיר הצ"צ היינו שאינו בולע כלום כמבואר שם בצ"צ אבל אם בולע קצת כבר הוא אסור מן התורה דחצי שיעור אסור מן התורה ואיך נסמוך על טעימה זו לענין איסור הנבלע בהיתר דמה בכך שאינו טועם בלשונו אכתי כשיבלע ריגיש בו טעם איסור ולכן לא מהני טעימה לענין איסור המעורב בהיתר אלא טעימה ממש בגורו ולכך צריך גם באיסורי דרבנן דוקא ארמאי. ולפי זה טעימה בלשונו שטועם ופולט אפשר דמותר לדעת הצ"צ בכל איסורי דרבנן. אמנם בנו של הצ"צ בהג"ה בסוף הספר שהביא דברי מהרש"ל שכתב שמדברי רש"י שם בחולין ילפינן שאסור לטעום בשר בלשונו א"כ הרי אפילו טעימה בלשון אוסר רש"י שם אפילו באיסור דרבנן", יד אברהם (סי' ק"ח סעי' ה'), מהרא"ש רבינוביץ זצ"ל (קובץ מפרשים מכת"י).
- א) מעדני אשר (סי' ע"ו אות א') – "מש"כ [הפת"ת] דהנוב"י הסיק להקל רק באיסור פגום ולא בכל איסורי דרבנן אינו נכון, דאדרבא במסקנתו מצדד דהצ"צ מתיר בכל איסורי דרבנן [והנוב"י עצמו חולק ע"ז, ולא מצינו שמודה באיסור פגום]".
- ב) נראה, כמו הפת"ת, ודלא כמעדני אשר. ע"י היטב לשונו (לעיל) של הנוב"י. שמצד המהרש"ל ומרש"י, וגם מצד הרמ"א (סי' ק"ח), ממילא למד הנוב"י שצ"ל שהצ"צ מתיר רק באיסור פגום.

ד. האם הנו"ב מפרש הצ"צ להתיר גם טעימה בפיו, או רק טעימה בלשון.

1. רק בטעימה בלשון.
א) פת"ת (ס"ק א') – "ועיין בשו"ת צמח צדק סי' מ"ז שנשאל אם מותר לטעום הבורית אם יש בו מלה כל צרכו והשיב דאע"ג דדבר שהוא פגום. מדרבנן מיהא אסור לכתחלה וטעימה היינו דוקא לאכילה אבל לטעימה שרי לכתחלה וטעימה אינו אסור אלא מדרבנן ובדרבנן לא גזרו ע"ש. והמובן מדבריו דס"ל דה"ה בכל איסורי דרבנן שרי לטעום ואף לטעום בפיו ממש וכן הבין בנו של בעל צ"צ בסוף הספר והפר"ח בס"ק ק"ח ס"ק כ"ב ... אכן בתשובת נו"ב תניינא חיו"ד סי' נ"ב כתב דהצ"צ לא התיר אלא טעימה בלשון ומסיק דאף טעימה בלשון אינו מותר כי אם באיסור פגום ולא בכל איסורי דרבנן ע"ש".
ב) ברכת שמים (יו"ד סי' כ"ט) – "ובנוב"י (סי' נ"ב) כ' דאין להתיר אפי' בנפגם רק לחיכה בלשון".
ג) שבט הקהתי (חוברת הישר והטוב ח"ד עמ' רנ"ו) – "שהצ"צ ... כתב דהמקילין מקילין לטעום בלשונו לחוד ולא לטעום בפה אע"פ שפולט".
2. אין חילוק בין טעימה בפיו לבין טעימה בלשון.
א) מעדני אשר (סי' ע"ו אות א') – "ותמהני היכן ראה בנוב", דחילוק בין טעימה בפיו לבין טעימה בלשון לא נזכר כלל בדברי הנוב"י".
ב) מגילת ספר (אות ב' ד"ה ומה) – "ואינו מובן מדוע הפ"ת כאן סק"א הבין מדברי הנוב"י שרק טעימה בלשון מותרת".
ג) וכן נראה.

ה. שיטה ב': מיקל רק בטעם פגום – באר יעקב (סי' מ"ב ד"ה וגם), מטה יהונתן (סי' ק"ח סעי' ה'), נוב"ת (יו"ד סי' נ"ב, לפי הפת"ת ולא מעדני אשר), יד אברהם (סי' ק"ח סעי' ה'), הר צבי (יו"ד סי' צ"ה ד"ה אולם).

1. הטעם: שהחשש שמא יבוא לאכול לא שייך אלא לגבי איסור שראוי לאכילה – מטה יהונתן (סי' ק"ח סעי' ה'), כיון דהא דאסרו חז"ל טעימה היינו משום שמא יבא לאכול, כל זה הוא לגבי איסור שאינו פגום דאיכא למיגזר בכהאי גוונא שמא יבוא לאכול ממש, מה שאין כן באיסור פגום כמו בורית וכהאי גוונא ליכא למגזר טעימה אטו אכילה", עי' באר יעקב (סי' מ"ב ד"ה וגם), "יש לחלק בין האי דריב"ש לטעימת המרה דהתם אוסר הריב"ש כיון דרוצה לטועמו אם היין נסך טוב הוא איכא למיגזר שמא יבוא לשתות ממנו משא"כ במרה דהטעימה הוא אם אסור או לא אין סברא למיגזר שמא יבוא לאכול ממנו ... וסברא נכונה היא", ערוגות הבושם (ס"ק ב'), "דהטעם אטעימה אסור משום דילמא אתי למיכל מיניה ... וא"כ ליכא למגזר לדילמא אתי למיכל", הר צבי (יו"ד סי' צ"ה ד"ה אולם, "והטעם שבאיסור פגום עדיף טפי משאר איסורי דרבנן י"ל, עפ"י מה שמבואר בשו"ת הריב"ש (סימן רפח) דהא אסרו חז"ל טעימה, היינו משום שמא יבוא לאכול, וחשש זה לא שייך אלא לגבי איסור שראוי לאכילה, דאיכא למיגזר בכה"ג שמא יבוא לאכול, מה שא"כ בדבר שהוא פגום ואינו ראוי לאכילה, לא שייך למיגזר שמא יבא לאכול. וכעין זה מצינו לענין ביעור חמץ בשו"ע או"ח (סימן תמב סעיף א'), שתערובות חמץ שאינה ראויה לאכילה מותר לקיימם בפסח וכתב שם החק יעקב (ס"ק ה) דלא גזרינן דילמא אתי למיכל כיון שאינו ראוי לאכילה".
- א) מטה יהונתן (סי' ק"ח סעי' ה') – "דהא משום האי טעם פגום שיש בתוך הקערה לא ימנע מלאכול, ושפיר איכא למיגזר טעימה אטו אכילה".

ו. שיטה ג': מיקל רק באופן שהמאכל אינו ראוי כלל [אפילו לאכילת גר (י"א כלב)].

1. פרי תואר (סי' ק"ח ס"ק ה') – "שהאמת הוא כדברי צמח צדק ... פגם הבורית לא חזי לגר ופגום ביותר ונפסד לגמרי ואין כאן איסור כלל ושרי לטעום כיון שאינו טועם גם אינו מתכוין לטעום האיסור אלא לטעום מלה הצריך למלאכתו".
2. תבואת שור (סי' מ"ב ס"ק ד') – "דבלחיקה מרגישינן ולאכילה אינה ראוי כלל".
3. ערוגות הבושם (ס"ק ב' ד"ה והנה).
4. כת"ס (יו"ד סוף סי' נ"ז) – "דבר שאין ראוי לאכילת שום אדם והוא מידי דקץ בי' בכה"ג ובכיוצא בה בוודאי אין לחוש שישכח איסורו ויבלע דמזהר זהיר בי' טובא דמידי דקץ ומאיס עליו הוא לבלוע דברים כאלו וזה כעין מ"ש התב"ש ...".
5. יד יהודה (הקצר ס"ק ב', סי' ק"ח ס"ק מ') – "כיון דנפסל מאכילת כלב".

ז. שיטה ד': מהמיר, לא פלוג.

1. פר"ח (סי' ק"ח ס"ק כ"ב) – "צמח צדק ... ואין דבריו מוכרחים דאפשר דאסרו רבנן נמי טעימה אפילו בדבר פגום משום דלא שני להו לאינשי בין טעימה לאכילה. ותרווייהו כי הדדי נינהו וכולא חדא גזירה היא דאי לא הא. לא קיימא הא ... וכן נראה עיקר להחמיר".
  2. עי' חכ"א (כלל ס"ב סעי' י') – "ואפשר אפילו בדבר שהוא פגום אסור לטועמו (פרי חדש סימן ק"ח ס"ק י"ב ובסימן מ"ב ס"ק ה') ובתשובת צמח צדק סימן מ"ז מתיר לטעום בפגום".
א) מראי מקומות – מעדני השלחן (סי' ק"ח הע' רל"ה).
  3. עי' ערה"ש (סעי' כ"ד) – "ויש למנוע א"ע מזה אף בדבר פגום כבורית וכיוצא בזה".
  4. בדה"ש (סי' ק"ח ס"ק צ"ו).
- א) המחמיר תע"ב.

- 1) פמ"ג (סי' ק"ח מש"ז ס"ק ט', סי' צ"ה מש"ז ס"ק ט"ו, ע"י סי' צ"ו שפ"ד ס"ק י') – "ואי שרי לטעום איסור דרבנן ולפלוט עיין צ"צ סימן מ"ז משמע באיסור דרבנן שרי טעימה לפלוט אמנם בסימן צ"ה ביררנו דאסור ומ"מ טעימת בורית יש להתיר מטעם דאין ראוי כלל אפילו לאכילת כלב וכן הסכים הפ"ת כאן אות ה' דלא כפר"ח והמתמיר תע"ב".
- 2) מעדני השלחן (סי' ק"ח ס"ק פ"ט).

ה. טעימה בתשעת הימים: לגלות אם האוכל בשרי.

1. אפשר להקל – פמ"ג (או"ח סי' תקנ"א א"א ס"ק כ"ט, "ואף שאין ששים כל שקפילא ישראל טועם ואין טעם בשר שרי, וטעימה כה"ג י"ל דשרי, וצ"ע"), שעה"צ (סי' תקנ"א ס"ק ס"ח, "ואף כשאין שם ששים כל שקפילא ישראל טועם ואין בו טעם בשר שרי וטעימה כה"ג אפשר דשרי [פמ"ג]).
- א) לכאורה לא רק טעימה, אלא גם יש להקל לבלוע מעט. שדעת הפמ"ג, כדי לסמוך על קפילא צריך אכילה ממש, פירושו: ע"י בליעה. קצ"ע.

ט. טעימה רק בלשון [ר"ל להושיט לשונו לחוץ וטועמו על ידה]: באיסור דרבנן.

1. מיקל – פמ"ג (סי' צ"ה מש"ז ס"ק ט"ו ד"ה ולענין, כדאי' במהר"ם שיק יו"ד סוף סי' קמ"ד [לשונו מובא לקמן]).
2. יש חולקים – ע"י לעיל.

י. מראי מקומות – יד אפרים (על המחבר סעי' א'), ע"י שו"ת אלף המגן (סי' ל"ח), שד"ח (מערכת ט' כלל ו'), דרכ"ת (ס"ק ו'), סי' ק"ח ס"ק צ"ד, ס"ק צ"ו), מהרש"ג (ח"א יו"ד סי' י"ב), כה"ח (סי' ק"ח ס"ק ס"ו), מים רבים (ציץ זהב ס"ק ב'), מנחת יצחק (ח"ח סי' ס"ח ד"ה והנה הנוב"י), ויהי בנסוע (עמ' תע"ג).

1. חכם צבי (סי' ק"א) – "וגם בורית הנקרא בלשון תלמוד צפון ובלשון ספרד שאבו"ן ובל"א זאי"ף אינו אוסר כלל וכדברי הצ"צ ואף שנמצא במהרי"ל בחילוף אין שומעין לו כי האמת מכחישו".
2. מהר"ם שיק (יו"ד סוף סי' קמ"ד) – "העולה מהנ"ל דטעימה ופולט באיסור דרבנן אין ראי' להתיר מיהו גם אין ראי' ברורה לאסור ואפ"ה נראה דרמ"א ושאר האחרונים הסכימו לאסור אמנם טעימה בלשון באיסור דרבנן הסכי' הפמ"ג בטו"ז סי' צ"ה ס"קטו הנ"ל להתיר ועיין בתבואת שור סי' מ"ב סעי' ג' ס"קד דלפי הראיו' שהביא משמע דאפילו דרבנן אסור והפר"ח מתיר שם אפילו באיסור דאוריית' והטו"ז בסי' צ' ס"קב מתיר בספק איסור דאוריית' ללחוך בלשונו ולא בוודאי איסור דאוריית'".

י' משחת שיניים (toothpaste).

Halachically Speaking (שנה ה' מספר ד' עמ' ד') -

Glycerin is a smooth, **sweet tasting ingredient** which is used in many applications. Glycerin can be either natural or synthetic. Natural glycerin can be obtained from animal and vegetable fat or oils. It is very difficult to determine if a particular glycerin is from a kosher or non-kosher source, since manufacturers will use whatever is more readily available on the market or whatever is cheaper.

א. סברות.

1. לפי הט"ז: הוא ספק איסור, ויש להקל.
א) להלכה, יש לפקפק מכמה טעמים.
(1) שפסקינן כהש"ך וסייעתו [פת"ת], שספק איסור יש להחמיר.
(2) אפ"י להט"ז, אולי יש להקל רק בטעימה בלשון [חוו"ד, יד יהודה].
(3) לכאורה הוא אפשר לברורי, וחסרון ידיעה.
2. אמנם: יש להקל משום שאינו ראוי לאכילה.
א) לפי הצמח צדק וסייעתו: כיון שהוא איסור דרבנן, יש להקל.
ב) לפי הנו"ב וסייעתו: כיון שהוא נותן טעם לפגם, יש להקל.
ג) לפי הפמ"ג וסייעתו: אולי אינו ראוי לאכילה כלל.
- 1) "נראה דזה אינו שייך בזמנינו במדינתו דחזינן דכלבים שלנו אין אוכלים צואת אדם ובע"כ לומר **דנשתנה טבעם**, ועוד דלא שכיח בינונו כלבים אצל יהודים" – אמרי דוד (סי' ש"ח ס"ק י"ט, בילקוט מפרשים), תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ו' ערך טינוף).
- 2) הגר"א **בנצ"ל** שליט"א (ביצחק יקרא סי' שכ"ו על בה"ל סעי' י') – "לכאורה הסבון נפסל מאכילת כלב, ושאלתי את אדמו"ר [הגרשז"א זצ"ל] זללה"ה ואמר דהפוסקים כתבו דלא נפסל. שאלתי דניתי כלב ונחזי, וענה לי שיתכן **שכלבים שלנו מפונקים**. אך צ"ע לענ"ד אם אין עבוד הסבון אצלנו שונה מבימי הפוסקים, ובחמרים החריפים נראה ודאי דנפסלו מאכילת כלב".
3. אפילו להפר"ח וסייעתו: שמחמיר משום "לא פלוג". וכ' הפמ"ג עליו, שהחמיר תע"ב.
- א) י"ל שהם מדברים באופן של ודאי איסור, וכאן שהוא רק **חשש** איסור אפשר שאין צריך להחמיר. וכן ע"י מגילת ספר, לשונו מובא לקמן.
4. וגם יש לדון: אם אין דעתו לטעום [כמו במשחת שיניים], אפשר אין איסור טעימה כלל. משא"כ הציריפים כאן, יש דעת לטעום. כמו בורית, מרה, קפילא, סתם יין, אם הבשר מלוח, וכדו'. וכן שו"מ **המנחת אשר**, לשונו מובא לקמן.

(א) לכאורה זה רק על הצד שמא יבא ואכלו [כדעת רוב פוסקים, ע"י לעיל]. אבל לדעת הט"ז, שהטעם משום לא גרע מריחא, אפשר אין צד לקולא זו.
5. וכ"ת אפשר לברורי.
(א) י"ל: מי אמרינן שצריך לברר בדבר שהוא רק "המחמיר תע"ב", במקום שהוא רק חשש איסור דרבנן, באופן שאין דעתו לטעום.

ב. לא צריך "הכשר".

1. הר צבי (י"ד סי' צ"ה) – "משחת שנים שיש בה תערובת של איסור ... ואיסור פגום לגמרי עד שאינו ראוי לאכילת אדם ... אם לא נפגם לגמרי אלא שהוא פגום קצת, לא אמרינן שאינו אוסר תערובתו אלא כשנתערב איסור מועט עם היתר מרובה, אבל איסור מרובה לתוך היתר מועט ואפילו מחצה על מחצה אינו מותר עד שיפגום לגמרי ... יש להתיר משום שאין כאן אלא טעימה בלא בליעה, ואף שפסק הרמ"א (בסימן קח סעיף ה), שטעימה בלא בליעה אסורה, ומבואר שם בש"ך (ס"ק כד) דלאו דוקא באיסור הנאה, אלא גם באיסור אכילה אסור בטעימה בלא בליעה, מ"מ באיסור דרבנן יש הרבה מקילים בטעימה בלא בליעה, עיין פתחי תשובה (סימן צח ס"ק א) שהביא משו"ת צמח צדק ... ועיי"ש בפתחי תשובה שמדברי הצ"צ מובן דס"ל דה"ה בכל איסורי דרבנן שרי טעימה ואף לטעום בפיו ממש וכן הבין בנו של בעל צ"צ בסוף הספר והפר"ח (בסימן קח ס"ק כב). אמנם בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ת (י"ד סימן נב) כתב דהצ"צ לא התיר אלא טעימה בלשון שאינו בולע כלום אבל אם בולע קצת אסור, ומסיק דאף טעימה בלשון אינו מותר כי אם באיסור פגום ולא בכל איסורי דרבנן, עכ"פ בנדון דידן שהוא איסור פגום וגם אינו בולע כלום, גם להנב"י מותר".
- (א) ההר צבי איירי במקום שהאיסור פגום. אמנם אצילנו האיסור הוא לשבח, וההיתר הוא פגום. וצ"ע.
2. ע"י כתבי הגר"א הענקין זצ"ל (ח"ב סי' מ"א) – "בדבר טוטפייסט שאין בו תערובות גליצערין, איני יודע לע"ע, אם אדע לא אמנע מלהודיע ב"ה, ובמסיבה של רבניש שהיו פה, שבהם הגאון ר' משה ראזין והגאון ר' אשר ניסן לעויטן, ומנהיגי אגוה"ר, היה פשוט אצלם שאין לדקדק בזה, שהרי אין בולעים כלום מזה, ולהכניס איסור בפה בדרך ארעי כשהוא מעורב במיני חול וכדומה שמבטלין אותו מתורת אוכל, ואח"כ מדיח פיו היטב, כנראה אין חשש".
3. אג"מ (רבבות אפרים ח"ב סי' י') – "שמעתי שמו"ר הרה"ג ר"מ פיינשטיין שליט"א [זצ"ל] התיר".
4. כוכבי יצחק (ח"ב סוף סי' י"ז) – "ואם מותר לנקות השניים במין בורית שיש בה תערובות איסור, בתל תלפיות (משנת תרס"ח סי' פ"ט) כתב להתיר, מטעם דהוי כמו שטועם ופולט דמותר בתענית בשו"ע או"ח (סי' תקס"ז), וכ"ש בזה שאינו מאכל כלל ואין לו שום הנאה ממנו ואינו בולע ממנו כלל, ועוד שמדיח אח"כ את פיו כמה פעמים. וגם שהבורית הזה נשתנה האיסור על ידי מלאכת הכעמיה מברייתו לגמרי".
5. שערים מצויינים בהלכה (סי' מ"ו ס"ק ז') – "יש לדון בענין משחת שינים שיש חשש תערובות איסור אלא שנפגם בבית החרושת ... ובשו"ת הר צבי (סי' צה) כתב ... כתב בפתחי תשובה (סי' צח ס"ק א) דמותר טעימה בלא בליעה. ולכן יש להתיר להשתמש במשחת שינים".
6. אמת ליעקב (הע' מ') – "גליצערין (glycerine) הנמצא במשחת שינים אינו אוסר המשחה, ואפילו אם אינו בטל בששים, מכל מקום אינו מאכל לגמרי אלא אבן בעלמא, וכל שבטל ברוב כשר".

(א) הגר"י בעלסקי זצ"ל (Halachically Speaking שנה ה' מספר ד' הע' ע"ד) -

The basic formula for toothpaste is chalk (calcium carbonate) which is used as an abrasive to scrape the residue off the teeth and glycerin (food item). Since the glycerin is only thirty percent of the toothpaste, *Harav Yaakov Kamenetsky zt"l* said that since the other ingredients are not food ingredients the glycerin is *botel b'rov*, and it is not considered a food according to the *machmirim*. Some say since toothpaste is inedible one does not need *kosher* certification. Recently, (Aqua fresh® still uses the old formula of calcium carbonate, as well as the Arm and Hammer Company®) in many types of toothpastes, calcium carbonate has been replaced with hydrated silica (a sand product) which is listed as number two, three or four in the ingredient panel. (This is true for almost all of the Colgate® toothpastes, many Crest® toothpastes and Listerine® Essential Care Toothpaste). This means that the ingredients listed before are the main ingredients. Those ingredients are water, glycerin and sorbitol which are **regular food ingredients**. Therefore, most of the make up of the toothpaste is a food ingredient, and the inedible hydrated silica is about twenty percent of the toothpaste. Accordingly, *Harav Yaakov Kamenetsky zt"l's* reasoning mentioned above would not apply.

(ב) הגר"ד ביסטריסר שליט"א (דף הכשרות חט"ז מספר י' עמ' מ"ה) -

Toothpastes consist of several components, primarily abrasives, binders, humectants, fluorides, water, and flavors. Abrasives are ingredients present in toothpaste that rid teeth of plaque, binders thicken the paste, while humectants retain water and prevent the solid and liquid components of toothpaste from separating. Examples of commonly used abrasives include calcium carbonate (chalk), hydrated silica, and sodium bicarbonate (baking soda). A very common binder is carrageen, which is derived from moss. Examples of commonly used humectants include sorbitol and glycerin. The most kashrus sensitive ingredient often found in toothpaste is glycerin, which is often animal based, and usually makes up one third of the product. Unquestionably, glycerin without a hechsher should be assumed non-kosher. Nevertheless, Rav Yackov

Kaminetzky zt'l ruled that toothpastes containing glycerin were permissible since the primary ingredient in toothpaste was calcium carbonate, which is inedible. Rav Yackov reasoned that the requirement of requiring 60 times the amount of heter in proportion to issur (bitul bishishim) did not apply to a non-food item. Since calcium carbonate constituted a majority of the paste, the glycerin would be nullified based on the principle of bitul berov. Nonetheless, the manufacture of toothpaste has changed since Rav Yackov's psak. Calcium carbonate generally is no longer used, and the most common abrasive today is hydrated silica. Hydrated silica is also inedible, but usually only composes one fifth of toothpaste. Typically, the majority of raw materials in toothpaste are edible. Seemingly, Rav Yackov's heter would not apply in most instances.

7. רבבות אפרים (ח"א סי' י"ד, ח"ב סי' י', ח"ג סי' תצ"א אות ה') – "כי טועם ולא בולע".
8. אבני ישפה (אהל יעקב ו' אלו תש"ע) – "מעיקר הדין לא חייבים הכשר למשחת שיניים או מי פה כיון שהם פגומים כבר ואינם ראויים לאכילה, וגם אינו בולע אותם, אבל המחמיר תע"ב כמו השיטה שסיכה כשתייה ומשמע גם בדבר פגום כמו סבון והוא בבה"ל סי' שכ"ו סע' י' ד"ה בשאר חלב".
9. הגר"ע אויערבך שליט"א (קונ' הלכות המצויות אות כ"ז) – "משחת שיניים מרה אינה צריכה הכשר שאף אם יבלענה אינה ראויה לאכילה ולא חיישי".
10. מגילת ספר (אות ב') – "ואיסור הטעימה הוא מחשש שמא יבלענו ולכן באיסור פגום יש להתיר דאין לחוש לזה, ועפ"ז יש להתיר השימוש במשחת שיניים כיון שטעמה פגום וקשה לבלוע אותה, אלא שהפמ"ג בסי' ק"ח במשב"ז סק"ט כתב דמעיקר הדין יש להתיר כהצמח צדק והמחמיר תע"ב, ומיהו הפמ"ג מדבר מדבר באופן של ודאי איסור וכאן שהוא רק חשש איסור אפשר שאין צריך להחמיר".
11. מנחת חן (יו"ד סוף סי' ב') – "טו"ט פעיס"ט ... נראה דשפיר אפשר להתיר בכל אופן".
12. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ד) – "אין ספק שמשחת שיניים היא מהדברים שאינם ראויים לאכילה, וכיון שאינו מכויין לאכילה אף איסור דרבנן דאחשביה ליכא, והוא פשוט".
13. ע"י הגר"י רייזמן שליט"א (שיעור על תערובות כאן בקלטת, 25:45) – בשם הגר"א פאם זצ"ל ע"פ חשבון של ההר צבי, "טוב להחמיר".
14. מעדני אשר (סי' ע"ו אות ג') – "דמשחת שיניים נלע"ד דאף אם אינו פגום כ"כ כמו הבורית שהתירו האחרונים, מ"מ כיון שבנ"א מואסים באכילתה, ואפילו כשרעבים מאד לא יעלו על דעתם לאכול משחת שיניים, א"כ גם בזה אין לאסור טעימה משום חשש דשמא יבוא לאוכלו. ואין לאסור מחמת חשש שבטעות תבלע קצת מהמשחה בגרונו, שכן מה שאסור לאכול איסור פגום הוא מחמת דאחשביה באכילתו ומבואר בתה"ד קכ"ט דאם בולע איסור פגום בלא כוונה לא מקרי אחשביה ... ונמצא דלד' רוב האחרונים יש להתיר שימוש במשחת שיניים אסורה ... ומ"מ גם ע"ז שייכים דברי הפמ"ג הנ"ל דהמחמיר שלא לטעום איסור פגום תע"ב".
15. ע"י יבקש תורה (סי' כ"ז) – "בספק איסור דרבנן דטעימה, דהרי רק ספק אם יש איסור מעורב במשחה, ואנן איירינן בטעם הפגום, נר' לענ"ד פשיטא להקל ... דאף מאי דמוסיפים דבר אחר להטעימו אבל לא נועד לכו"ע בכלל לבלוע אם מחמת הממשיות שדומה לסיד ואם מחמת שארי הטעמים המעורבים הרי ודאי לא מצינן שום אדם נגש לאכול משחה מהשפופרת. ובזה יש להתיר אף להצ"צ דמאי דאסרינן טעם הינו דבר הנועד לאכילה אבל דבר שלא נעשה כלל לאכילה ולבליעה שמא יש מקום לומר דמעולם לא גזרו על טעם בכה"ג. ושוב חזיתי כעין סברא זו ... ויש ששאלו בענין ספינן בידים לקטן שכידוע פעמים שהמה בולעים למשחה ...".
16. ע"י הגר"צ שכטר שליט"א (תשובות של הOU, I-65) – "בדרך כלל תמיד יש גליצרין (glycerin) בלתי-כשר בין המכילים, אך מאחר שהtoothpaste איננו מאכל בכלל, לא שייך אצלו כל הדין של טעם כעיקר, והגליצרין הוא מתבטל ברוב. אך אם רוצים לעשות בהשגחה, בודאי אינו נכון להניח להם להכניס גליצרין האסור. אכן נראה שאין צריכים לדקדק להגעיל את הכלים בין עשיית הפיס"ט עם הגליצרין האסור לבין עשיית הפיס"ט בלי הגליצרין (או עם גליצרין כשר). ואפילו אם מכניסים פליוור"ר אל תוך הטוטפיס"ט גם כן נראה שעדיין אינו ראוי לאכילה, ואין מן הצורך להקפיד על הגעלת כלים - לא בפעקטער"י שמכניס בו את הפליוור"ר, ולא בפעקטער"י שמכניסים אותו הפליוור"ר אל תוך הטוטפיס"ט, וכן הוא הדין נמי במאטווא"ש (mouthwash). אכן אם יתברר שיש מיעוט המצוי של רבנים או של בעה"ב הנוקטים בשיטה ששני אלה (הטוטפיס"ט והמאטווא"ש) חשיבי כראויים לאכילה, אם כן אסור לנו ליתן הכשר על סמך הנ"ל, כי סמל הOU מורה שדבר זה מותר לכל. [כנהוג אצלנו בנוגע למאכל פארעווע, שאם מניחים שחלב הקאמפפעינ"ז מותר הוא, אפשר להגעיל אותו הכלי בעודו בן יומן, כידוע, דנ"ט בר נ"ט דהיתרא שרי. משא"כ לדעת המחמירים בחלב הקאמפפעינ"ז, דלדידהו הוו הכלים בבחינת איסורא בלע, ואי אפשר להגעילם בעודם בני יומן אלא אם כן יש שמה ששים, כידוע. ואצלנו, אף שתמיד נותנים הכשר על מאכלים שיש בהם חלב הקאמפפעינ"ז, שכל שאינו כתוב להדיא על המעטפה שנעשה בדוקא עם חלב ישראל, בידוע הוא שנעשה עם חלב סתם, מכל מקום לא ניתן הכשר על מאכל פארעווע"א על סמך הגעלה בכלי חלבי בן יומן, כנ"ל, מאחר שיש מיעוט המצוי של קונים המדקדקים בחלב ישראל]. והנ"ל אם יתברר שיש מיעוט המצוי התופסים לדינא כדעת הרבנים הסוברים שטוטפיס"ט ומאטווא"ש חשיבי ראויים לאכילה, אי אפשר ליתן הכשר על הנ"ל מבלי לדקדק על כל הסעיפים שבשו"ע יו"ד. אכן כמדומה לי שיש רק מיעוטא דמיעוטא הנוקטים כזה. ולענין מא"ט ספר"י (mouth spray) שאין רוקקים אותו לחוץ, אלא שמתערב ומתבטל ברוק שבפיו, כמדומה לי שמעיקר הדין שאפילו בליל יום כיפור מותר לאדם לבלוע את רוקו, אף על פי שיש בו טעם מהמאכל שאכל זה עכשיו - לפני כמה דקות - דרוק שבפה חשיב כאינו ראוי לאכילה, ונתינת הטעם מן המאכל אל תוכו מתבטלת ברוב ואין צריך כאן ששים, דומיא דטוטפיס"ט שיש בו גליצער"ן, וכנ"ל בתחילת דברינו. ממילא הוא הדין נמי במו"ט ספר"י, מעיקר הדין מותר אפילו אם יש בו מאכלות אסורות ממש, אלא שאין ליתן הכשר אלא אם כן בדקו בזה לברר שאין בו איסור ממש, אבל אין מן הצורך להקפיד על בליעת כלים. וכמדומה לי שעצם המו"ט ספר"י גדרו כמו"ט ווא"ש, והוא בעצמו אינו ראוי לאכילה, אפילו קודם שמתבטל ברוק שבפיו. עש"ק פ' בחוקותי, תשס"ה".

ע"ה הגר"צ שכטר שליט"א (תשובות של הOU, I-96) – "נראה לי שליסטריין (Listerine) ואפילו סקו"פ (Scope) אינם ראויים לאכילת אדם, וכן במשחת-שיניים, אלא דלדינא קיי"ל כדעת הרא"ש בפסחים (פרק ב' הלכה א ופרק ג' הלכה ד) שאסור מדרבנן לאכול דברים אלו מטעם אחשבי' (ודלא כדעת הרא"ה שהתיר לגמרי). אכן נראה דהיינו דוקא במתכוון לבלועו, שהרי גילה בדעתו דלדידי לא נפסל בכלל לאכילה. אך במשתמש בהם כדרך, אשר ברור שאין כונתו לבלוע, אלא דפסיק-רישי' הוא שמקצת מהם ייבלע, על פי פשוטו אינו נראה שהרא"ש יאסור בכה"ג, וכעין זה כתב הגרצ"פ בהר צבי (חלק יו"ד סימן צ"ה). וכמדומה לי ששמעתי בשם הר"ש שוואב ז"ל ובשם עוד רבנים מורי הוראה, שחולה שצריך ליקח גלולות ביום הכיפורים (באופן המותר מצד איסור רפואה בשבת ויום טוב) וצריך לבלוע עם קצת משקה שיקח מעט מי שטיפת הפה, דהנהו חשיבי כנפסלים מאכילת אדם ושריין מן התורה, אלא דרך אסורים מדרבנן מטעם אחשביה, ובכה"ג - שבוולע הליסטריין רק בכדי להעביר הגלולה דרך בית בליעתו, ורק צריכים ריבוי רטיבות ולא דוקא משקה הראוי לשתייה, אין להחמיר מטעם איסור יום הכיפורים. אכן פשיטא דאם אפשר להשיג משחת-שיניים ומי שטיפת הפה הכשרים, **פשיטא דטפי עדיף**, דלא גרע ממש"כ רש"י מהמדרש (והובא לדינא ברמ"א ליו"ד סימן פ"א סעיף ז') שפה שעתידי לדבר עם השכינה אינו נכון שיינק מהנכרית שחלבה נתהווה מאכילת מאכלות אסורות, דאף באופן של היתר יש לחוש לקצת טמטום הלב, ופשיטא דמהיות טוב וכו'. עש"ק פ' תבוא, תשס"ג".

Dear Rabbi Shachter, At the end of document I-96 you bring a proof from the gemoro in sotah. Could you please explain to me what the proof is, by the mouthwash you are not eating the mouthwash but by the gemoro in sotah the food was being eaten? Thank you very much for you time. Eliezer Freimark.

Rabbi Eli Gersten: I asked Rav Schachter. He explained that one will almost certainly swallow some amount of toothpaste or mouth wash and that is the concern of peh sh'asid...

17. מנחת אשר - Does toothpaste require kosher supervision?

Answer: Toothpaste is not consumed and in fact is not fit for consumption. As such there is no kashrus concern as to it's ingrediants. Even if there are non kosher ingredients, which is itself a safek, they are often batel. The fact that one tastes the flavor before spitting it out poses no concern in such a case. Nevertheless, if toothpaste with a hechsher is readily available, and not of inferior quality it would be commendable to purchase that one.

ע"ה מנחת אשר (ח"ג סי' ס"ט) – "... ונראה עוד בזה, דבאמת מפקפק אני אם יש בכלל גדר טעימה בכגון דא, דגדר טעימה בכל מקום הוא כאשר האדם מתכוון לטעום את המאכל, וגזרו בזה חז"ל או מחשש שמא יבא לאכול, כדברי המ"ט הנ"ל, או משום דמיא לאכילה. אבל כל זאת כשזו כוונתו ומגמתו לטעום את המאכל שבפיו, אבל במשחת שיניים שאין לו כוונה כלל לטעום ולא זו סיבת הכנסת המשחה לפיו אלא כדי לנקות את שיניו, אלא שכדי שלא ימנע מלהשתמש במשחה מחמת מרירות טעמה מכניסים בה חומרי טעם דבלא"ה לא היו בני אדם מצחצחים בה שיניהם, לא מקרי טעימה כלל, כיון שאין זו כוונת האדם וסיבת הכנסת המשחה לפיו ... ואף שסברא זו, דאין איסור טעימה אלא כשהוא מתכוון לטעום, גדולה בעיני, אין אני סומך עליה להתיר לכתחילה, אך בודאי חזי' לאיצטרופי לכל הנ"ל ... ואעפ"כ מחמירים ישראל הכשרים בני נביאים המדקדקים במצוות לקנות משחת שיניים עם הכשר, כך נאה וכך יאה להתרחק בתכלית מכל שמץ חשש מאכלות אסורות המטמטמים את לב ישראל, אבל בשעת הדחק כשאין זה אפשרי המיקל לא הפסיד, כמבואר".

ג. צריך הכשר.

1. פאת שדך (ח"א סי' פ"ד) – "שכל המדקדקים מקפידין עליו ... עיין בש"ך יו"ד סי' מ"ב ... וכו"פ שם ... ועיקר הדבר תלוי בפירושו לשון התלמוד בחולין דף צ"ז ע"א סמכינן אקפילא ארמאה ... ועל ט"ז יו"ד סי' צ"ח ס"ק ב".
2. הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ו אייר תשס"ו, מציון תצא תורה תשובה ר"ז) – "שאלה: האם משחת שיניים צריך השגחה. תשובה: כן".
3. ס' הכשרות (פרק כ"א סעי' מ"ט) – "משחות ותכשירים המשמשים לניקוי הפה עלולים להכיל חומרים שונים החשודים בכשרותם מסיבות שונות. ורובן מכילות גליצריין על כן יש לקנות בהכשר מהדרין".
4. ע"ה הגר"מ גרוס שליט"א (תורת הדרך פרק י"ג סעי' י"ז) – "ראוי שלא להשתמש בו מחשש דברים אסורים".

ד. משחת שיניים מתוקה (flavored toothpaste).

1. מחמיר.

א) קנה בשם (ח"ד סי' ט"ז, פסקי בושם פרק כ"ב סעי' כ"ז, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' שצ"ז) – "במשחת שיניים העשוי עם ריח טוב ונעים בתוך הפה שאין שום צד חיוב לברך על זה ... ומכל מקום בהיותי בזה הנני להעריך דמן הראוי לבדוק אם אין בזה חשש איסור דכיון דכל עיקר מטרתו בזה הוא כדי להעלות ריח וטעם טוב בפיו וגרונו, הרי בזה מפורש יוצא מדברי הפוסקים דגם טעימה בעלמא אסור אעפ"י שאינו בולעו כמש"כ הרמ"א ביו"ד (סי' ק"ח סעי' ה) והוא מדברי הריב"ש (סי' רפ"ח), ועיי"ש בש"ך (ס"ק כ"ד) דבכל איסורי אכילה אפילו שאינן אסורים בהנאה הדין כן שאסור לטועמן, והוא פשוט וברור".

ב) הגר"ע אויערבך שליט"א (קונ' הלכות המצוות אות כ"ז) – "משחת שיניים מתוקה צריכה הכשר כיון שחיישי' לבליעתה ויהנה ממנה".

ג) מגילת ספר (אות ב' סוף ד"ה ומה) – "ובאותם סוגים של משחות שיש להם טעם ערב ואדם לא נמנע מבלוע אותם בזה יש לאסור מעיקר הדין".

ד) השולחן כהלכתו (סי' ח' סעי' כ"ב) – "משחת שיניים שיש בה טעם טוב, דינה כתרופה שיש בה טעם טוב שיש לחוש שיש בה מרכיבי איסור שלא נפסלו מאכילת אדם ויש להקפיד בה על כשרות".

ה. מצד סיכה כשתיה.

1. מראי מקומות – הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל, לשונו מובא לקמן).
  - א) חזו"א (קונ' הזכרונות שנדפס בס' מלאכת שמואל [דרזי] עמ' ה' אות י"ח) – "הקיל לצחצח שינים במשחה שאין כשרה ואין מה משום סיכה כשת' (ר' שפירא נ"י)".
  - ב) מגילת ספר (סוף אות ב') – "נראה יותר שאינו נחשב לסיכה, ולא מבעי השינים עצמם דלא שייך בהם כלל סיכה, אלא גם כששוטף את הפה נראה יותר דנחשב לרחיצת הפה ולא לסיכה, אלא דיש לדון כשמצחצח את החניכים אם נחשב לסיכה, וצ"ע".
  - ג) אבני ישפה (אהל יעקב ו' אלול תש"ע) – "מעיקר הדין לא חייבים הכשר למשחת שיניים או מי פה כיון שהם פגומים כבר ואינם ראויים לאכילה, וגם אינו בולע אותם, אבל המחמיר תע"ב כמו השיטה שסיכה כשתייה ומשמע גם בדבר פגום כמו סבון והוא בבה"ל סי' שכ"ו סע' י' ד"ה בשאר חלב".
  - ד) מעדני אשר (סי' פ"ט אות ה' ד"ה וכל) – "וכל זה כסיכה של תענוג, אבל סיכה לרפואה לכו"ע לא חשיבה כשתיה, כדמוכח מהא דשרי לסוך ביו"כ כשיש לו חטטין בראשו, עיין ביאור הגר"א לאו"ח שכ"ו ס"י. ועל כן במשחה רפואית לכו"ע לית לן בה אם עשויה מאיסורי אכילה, ועיין אג"מ או"ח ח"ג ס"ב".
  - ה) הר"א פרץ (צהר חט"ו עמ' קע"ט) – "הנראה לומר דסיכה היא דבר הנבלע בגוף וסכו, ולא משחת שינים ותכשירי הפה, שיסוד ענינם הוא אמצעי לנקיון ולא 'עידון הפה'... נמצא, דיש ספק, אם שטיפת הפה נחשבת לסיכה..."
2. עי' או"ח סוף סי' שכ"ו, לשיטות ומראי מקומות.
  - א) מחזה אליהו (קול התורה חנ"ב עמ' ל"ח) – "ולדינא כבר העיד הש"ך והבה"ל והעה"ש שמנהג העולם הוא להקל ולהשתמש בזיי"ף גם כשעשוי ממאכלות אסורות. וכן הוא עיקר הדין דהרי קי"ל כר"ת דרק ביוהכ"פ ובתרומה ובאיסורי הנאה הוא דיש דינא דסיכה כשתיה ולא בשאר איסורים. ולכן, הגם שנכון לחשוש לשיטת האו"ה והגר"א דסיכה כשתיה בכל מידי, מ"מ בצירוף שיטת הפרי חדש והעה"ש דס"ל דגם אם ננקוט כהאו"ה מ"מ במאכל פגום אין דין סיכה כשתיה, ודאי שאין צורך לברר אם הסבון כשר או לא, כאשר אפילו אינו כשר מ"מ לידי איסור לא גיע. מ"מ כידוע לו דעשוי מנבילות בזה המחמיר תבוא עליו ברכה כאשר בין להש"ך ובין להמ"א כן הוא לדינא. וגם מהרמ"א בהגהותיו לאו"ה מבואר דאם ס"ל דסיכה כשתיה בשאר איסורים אז גם סבון בכלל האיסור הגם שנפסל מאכילת חלב, ע' בדברינו בחו' נ"א עמ' קמ"ב בס"ק י"ד. וכל זה דלא כשו"ת יחזה דעת ח"א סי' מ"ג שדוחה דעת המחמירים בשתי ידים ולענ"ד הוא שלא בצדק, הגם דודאי אין חיוב להחמיר בדינא דסיכה כשתיה בשאר איסורים, ובפרט כאשר האיסור כבר פגום".

1. מראי מקומות – משפטיך ליעקב (יו"ד סי' ל"א), תשובות והנהגות (ח"ה סי' קכ"ז אות י"א, לשונו מובא לקמן), נועם הלכה (סי' כ"ה סעי' ל"ג), מגיה על יד יהודה (מילואים על סי' צ"ח ס"ק ב').

1. הגר"י בעלסקן זצ"ל (Halachically Speaking שנה ה' מספר ד' הע' ע"ז) –

Based on the above, it is preferable to check the toothpaste to make sure there is no glycerin in it; choose the ones which have glycerin towards the end of the ingredient panel; or one can rely on the opinion that toothpaste does not need a hechsher. Nonetheless, it is preferable to buy toothpaste with a hechsher.

2. הר"א פרץ (צהר חט"ו עמ' קע"ז) – "ולענ"ד במקום צורך מיוחד המיקל יש לו על מה לסמוך".

3. אם אינו ראוי לאכילה - עי' סי' ק"ג, שמותר גם מדרבנן ע"י תערובות [עי' התחלת התשובה של ההר צבי]. לפ"ז צ"ל כל המראי מקומות לעיל, רק אם ראוי לאכילה. וצ"ב, שחסר מכמה תשובות, צ"ע.

א) וע"ע בס' ויהי בנסוע (רק בדפוס ישן, עמ' תע"ג). ושם בעמ' תפ"א (אות י"ח), בשם האאמו"ר שליט"א מו"ץ בקרית יואל, הוא מחלק בין אינו ראוי לאכילה, ואינו דרך אכילה. וממילא מחמיר, ע"ש.

יא [מי הדחת פה (mouthwash).

א. לא צריך השגחה.

1. הגרחה"ש זצ"ל (דברי חכמים יו"ד הע' כ"ד) – "שמים לשיטפת הפה mouthwash ולא צריך הכשר כלל".
2. אבני ישפה (אהל יעקב ו' אלול תש"ע, משא"כ Halachically Speaking שנה ה' מספר ד' הע' ס"ז [לשונו מובא לקמן]) – "מעיקר הדין לא חייבים הכשר למשחת שיניים או מי פה כיון שהם פגומים כבר ואינם ראויים לאכילה, וגם אינו בולע אותם, אבל המחמיר תע"ב כמו השיטה שסיכה כשתייה ומשמע גם בדבר פגום כמו סבון והוא בבה"ל סי' שכ"ו סע' י' ד"ה בשאר חלב".
3. עי' הגר"צ שכתר שליט"א (תשובות של ה-I-96, I-65 OU) - לשונו מובא לעיל.
4. מנחת אשר (באתר) – "... ובכל זה הוא הדין והוא הטעם בנוזל לרחיצת הפה שיש לו ריח טוב אבל נפסל לגמרי מלאכול ולבלוע אותו".
5. Halachically Speaking (שנה ה' מספר ד' הע' ס"ג) -

The opinion of the OK is to permit purchasing mouthwash without a hechsher (www.kosherspirit.com). The opinion of Harav Sheinberg Shlita is that mouthwash does not need a hechsher (Divrei Chachumim page 183:footnote 24). This is the opinion of Harav Dovid Cohn Shlita (personal telephone conversation). The opinion of Harav Yisroel Reisman Shlita is that one does not need a hechsher on mouthwash although it is a hiddur to get one with a hechsher (as related by Rabbi Shimon Newmark). The opinion of Harav Tuvia Goldstein zt"l was that if one spits out the mouthwash and makes sure not to swallow any of it then it is

permitted without a hechsher (as related by Harav Yisroel Dov Webster Shlita). This is the opinion of Harav Binyomin Forst Shlita as well (personal telephone conversation).

ב. צריך השגחה.

1. **משנה הלכות** (ח"ט סי' קנ"ד, אליבא דהלכתא גליון פ"ג עמ' ע"ד טור ג' [לשונו מובא לקמן]) – "אי מותר לשפשף הפה בדבר שיש בו תערובת איסור גליצערין (glycerine) בלע"ז ובש"ת הר צבי יו"ד סי' צ"ה פסק לגבי משחת שיניים (טוט-פייסט בלע"ז) שיש בה תערובת איסור שמותר להשתמש בה כיון שנפגמה אין בה איסור טעימה ורוצה לדעת אם כן גם במי הדחת פה mouth-wash כי רובם יש להם טעם טוב. הנה **אם יש לו טעם טוב** הגם שאין דרך לאכלם מ"מ כיון שבעת שטועם נהנה מן האיסור אסור ליהנות וראי' ברורה ממה שאסרו לטעום בשר שמסופק אי נמלה אי לא ... א"כ דהיכא דהוי ודאי איסור ודאי דאסור לטעום אפילו אינו אוכלו וז"פ שהרי נהנה מן האיסור. איברא דהט"ז סי' צ"ח ... וא"כ יהי' זה מחלוקת הש"ך והט"ז והפמ"ג סי' צ"ה במשבצות ס"ק ט"ו פסק דאסור ללחוך בלשון אם מלוח ע"ש א"כ פסק כדעת הש"ך והמהרש"ל והב"ח דאפילו ספק איסור אסור לטעום בלשון, ובפתי"ש הביא הצ"צ ... אמנם בשו"ת נוב"י ... ומעתה בדין כין דיש להסתפק באיסור דרבנן עכ"פ ואולי אפילו דאורייתא ויש בו טעם ודאי דאין לעשות לכתחילה הגם דיש לדחוק אולי גם הגליצערין אינו איסור גמור ונעשה באופן שהאיסור כבר נפסל מאכילת כלב קודם שנעשה גליצערין ואולי אינו גליצערין מעורב בו מ"מ כבר אמר החכם הרחק מדרכי היתר שלא תבא לידי איסור כ"ש הבא שהוא להשתמש בו בתדירות דאפשר דאסור אפילו מדינא ... לפענ"ד אין להקל בזה".
2. **שלחן הלוי** (ח"א פרק כ' אות ב') – "מי פה: קיימים סוגים רבים של מי פה נפוצים אשר מכילים גליצרין בכמויות אשר ודאי אינן בטלות במוצר. ואף שאין בולעים את המי פה, אלא מנענעים אותם בתוך חלל הפה כמה פעמים ואח"כ נפלטים החוצה. כבר אסרו הט"ז בתחי' הלכות תערובות (סי' צח ס"ק ב, עי"ש) ופוסקים רבים אחרים, טעימת איסור בחלל הפה אף שפולטו אח"כ. וע"כ אין להקל להשתמש במי פה ללא כשרות. ואין לומר שהם לא נחשבים כמאכל, ונפסלו מאכילה. כי הרי אם נשאל מדוע אין משתמשים במי פה ללא גליצרין או טעם או מי פה עם הכשר, יענו המשתמשים כי במוצרים הללו המכילים טעם וכו', הם מרגישים יותר רעננים. וזה לך האות שמי פה ללא כשרות נחשב באופן ודאי כמאכל טעים שלא נפסל מאכילה, ולכן אסור להשתמש במוצר שיש בו סבירות גבוהה לטריפות".

הגר"י בעלסקי זצ"ל (תשובות של הOU, I-98) -

"There are many popular mouthwashes which contain large amounts of glycerin which are certainly not *batul* in the product. These mouthwashes are swished around the mouth several times and then ejected. The company makes no pretense that the glycerin which is used is Kosher. The first *Taz in Hilchos Ta'aruvos* in *Siman* צ"ח, as well as all Poskim, prohibit איסור to be swished around in one's mouth. Nevertheless, people, who are usually very careful with matters of Kashruth, are lenient here without Halachic basis to use these uncertified mouthwashes. Some users of non-certified mouthwashes maintain that they are permitted because they are not considered a food. They are נפסל מאכילה. When asked why they do not use a mouthwash which contains no glycerin or flavors or one under a reliable Hechsher they respond because they have a need to "**feel more refreshed**". This response clearly indicates that the non-certified mouthwash is certainly considered a tasty food product which is definitely not מאכילה. **The fact that "everyone" uses non-certified mouthwashes is also not a reason to consume a product with a high Tarfus probability**".

הגר"י בעלסקי זצ"ל (Halachically Speaking שנה ה' מספר ד' עמ' ח', הע' ס"ה, הע' ס"ו) -

The only mouthwash which is **permitted to use without a hechsher is the brown (original flavor) Listerine®**. Although Listerine does not contain glycerin, (The same is true for Plax®, and Act® mouthwashes) it has flavors and there is no way to know if the flavors are kosher. Even though many use Scope® mouthwash, it is filled with glycerin and is not permitted. The argument made by some that since one does not swallow mouthwash, placing it in the mouth should be permitted is questionable.

3. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה תשובה ר"ח) – "שאלה: ומה הדין לגבי מי-פה להדחת הפה האם צריך דוקא עם הכשר והאם זה גרוע ממשחת שיניים. תשובה: צריך הכשר".

4. Halachically Speaking (שנה ה' מספר ד' הע' ס"ז) -

The opinion of Harav Ephraim Greenblatt Shlita is that one should only buy mouthwash with a hechsher. Rabbi Eisen Shlita maintain that if the mouthwash has glycerin it may not be used. Harav Feinhandler Shlita (Avnei Yushfei) holds that mouthwash needs a hechsher (personal e-mail). Harav Doniel Neustadt Shlita maintains that mouthwash requires a hechsher.

ג. מחמיר: אם יש ודאי איסור.

1. **ברכת שמים** (יו"ד סי' כ"ט) – "להדחה בודאי אסור וידוע שעושים עם שומן של דג טמא ... והנה ראיתי שיש מי שרוצה להתיר מכח פגם, אמנם אין לנו להקל נגד פר"ח ופמ"ג. וז"ב".

ד. מראי מקומות – מגילת ספר (אות ב').

1. שבת הלוי (ח"י סי' קט"ו) – "הנה בכל הדברים שהצעת לפני בענין הנוזלים לרחיצת הפה וכיו"ב, או לרפואת הפה שיש חשש בליעה, או לענין הכדורים שיש בהם טעם או שאין להם טעם, ויש בהם תערובת גליצערין או חשש טריפות כיו"ב. הנה לפי הנסיון יש לדון בכל אלה הדברים באופן כללי על ג' דברים, או משום שלא כדרך אכילה או משום בטול, או על שניהם יחד שלא כדרך וגם בטול, או הנ"ל עם ספק שנכנסים בכלל לקיבה, או שהמוצר שיש חשש טריפות עליו ע"י התעשייה של היום אולי נהפך כל כך מציאותו עד שנהפך לדבר אחר לגמרי, מכל מקום היות שכל אלו הדברים אינם ברורים באמת, וגם אם שיש בטול, או שנהפך וכיו"ב, מכ"מ אין בונים את כל החיים על היתרים של נהפך או בטול, דכבר כתבתי כ"פ דזה נדון של מקרה לפעמים לא לבנות הנהגת כל החיים על בטול וכיו"ב. ע"כ המובהר שבדרכים ליצר כל הדברים האלה כפי האפשר רק על טהרת ההלכה, ואם יש בחנות כזה וכזה על הקונה שחי ע"פ התורה לקנות רק הנקי מכל, כי בכל ההיתרים הנ"ל סרך פגם עכ"פ איכא. כמובן איני מדבר מכדורים ותרופות הנצרכים לחולה ממש ולפעמים מסוכן, וליכא אחר, דאין לנו להחמיר, אבל זה לא שייך במה שהציע כבודך".
2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Does one say a brocha on the breath strips that melt in your mouth?

R' Y. Berkovits wrote: No. Ikkur is made for te'ema. Although, the halacha is that if you taste food, you should not swallow it without a beracha. That's with food. Here, the the whole thing is just made for te'ema - it's not a food. The fact that you swallow it, is just a way to get rid of it without the tircha of spitting it out. Could be that it doesn't even need a hechsher.

יב] משחת שיניים: בפסח.

1. ע"י או"ח סי' תמ"ב, לשיטות ומראי מקומות.

יג] שאר ציורים.

א. השתתפות בקורס בישול (cooking classes).

1. שבת הקהתי (הישר והטוב ח"ד עמ' רנ"ו) – "אחד חפץ ללמוד קורס לטבחות (כיצד לבשל), ובשעה שלומדים הקורס צריכין לטעום מהתבשילין, והמאכלים הינם בהכשר שאינו מהמהדרים ומדקדקים, האם מותר לו לטעום ולפלוט ... ואפילו לאלו הפוסקים דס"ל דיש להקל לטעום איסור דרבנן ובפרט בספק איסור מ"מ בני"ד יש להחמיר שלא לטעום מכה כמה טעמים. א'. דשאני התם דטועם פיו כדי לידע אם יש בו איסור וכדומה, משא"כ כאן שטועם הרבה פעמים כל זמן שלומד הקורס וא"כ ודאי יתכן מאוד שישכח ויבלע. ב' ועוד דבמקום שרבים לומדים יתבייש לפלוט מה שבלע, ובפרט בפני רבו המלמדו הקורס, וקרוב לודאי שיבלע ולא יפלוט. ג'. דכאן גרע טפי דטועם כדי לידע אם התבשיל טעים ואינו זוכר בשעת טעימה אולי יש בו איסור, ושכח שיכח לפלוט ... מכל הני טעמי יש לאסור חוץ אם על ההכשר אין חשש שיש בו איסור דרבנן, אלא יש חשש של חומרא בעלמא שאינם מקפידין, בכה"ג אפשר להקל אם יסכימו עמי מגדולי הוראה שליט"א".
2. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א תשובה ר"ד) – "שאלה: בבית ספר ללימוד בישול בדרך כלל צריכים לעשות טעימה במאכלים שמבשלים, האם אפשר לסמוך על האחרונים שמקילים בטעימה בלשון לחוד. תשובה: איני יודע".
- הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א תשובה ר"ה) – "שאלה: והאם הדין ישתנה אם הבית ספר מקפידים על זה שלא יתקבל כל התעודות מחמת חסרון בהשתתפות. תשובה: לא".

ב. חוט דנטלי (dental floss).

1. לא צריך השגחה.
- א) הגר"ש"א זצ"ל (הכשרות פרק י"א הע' מ"ב, פרק כ"א הע' קט"ו, אשרי האיש יו"ד פרק ד' אות י"ב) – "שאף אם יש איזה מן המרכיבים שכשרותו מפוקפקת (ואף שטעימה כאכילה - שו"ע יו"ד קח, ד' ופמ"ג צה מש"ז, טו) אין זה דרך הנאה, ובדרך כלל נשאר בפה רק טעם קלוש בעלמא".
- ב) הכשרות (פרק י"א סעי' כ"א, פרק כ"א סעי' נ"א) – "חוט-דנטלי לניקוי השיניים, אין לחשוש שמא נימשח בחומרים שאינם כשרים, ובפרט כשמקפידים להדיח את הפה היטב אחר השימוש בו".
- ג) Halachically Speaking (שנה ה' מספר ד' עמ' י').

ג. דם שעל מברשת השיניים (blood on a toothbrush), האם מותר להחזיר את המברשת לפיו כשיש עליה דם.

1. חשב האפוד (קול התורה ח"נ עמ' י"ח) – "ובדבר שאלתך אם מי שהוא שם את מברשת השיניים לתוך פיו לנקות את שיניו, ויצאה המברשת מלכלכת בדם שיצא כנראה מן השיניים, אם מותר לו לחזור ולהשים המברשת לתוך פיו עוד פעם. הנה דבר זה מפורש בשו"ע יו"ד סי' ס"ו סעי' י' וז"ל דם אדם אם פירש ממנו אסור משום מראית עין לפיכך אם נשך הככר בשיניו ויצא דם משיניו ע"ג הככר צריך לגרדו אבל שבין השיניים מוצצו עכ"ל. והנה זה פשוט שדם שיצא על מברשת השיניים דינו כדם שיצא משיניו על גבי הככר שאסור משום מראית עין, אשר על כן צריך לנקות המברשת מן הדם ורק אחר הניקוי מותר לחזור ולהשתמש בה ... שוב התבוננתי דאפשר יש לחלק בין דם שעל הככר ובין שבמברשת השיניים כי בדם שעל הככר המראית עין היא שאוכל דם משא"כ דם שעל מברשת השיניים עומד לפלוט, אכן גם טעימה בלשון אסור, נא לעיין ביו"ד סי' צ"ח בט"ז אות ב' ובפמ"ג שם גם בפתחי תשובה שם אות א', ואם אמנם טעימה בלשון אינה אלא מדרבנן, ובמראית עין באיסור דרבנן כתבו התוס' בכתובות דף ס' ע"א להקל בצינעא, אכן כמובן אין זה אלא במקום צורך, ואין שום צורך להכניס המברשת עם הדם לתוך הפה".
2. הגר"ח"ק זצ"ל (דולה ומשקה סוף עמ' רנ"ג) – "המצחצח שיניים עם מברשת שיניים ויצא דם על המברשת, האם כשחוזר הדם לפיו אסור לבלעו, או לא ... תשובה: יתכן שמותר".

ד. טעימת סתם יין.

1. ע"י סי' ק"ח סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ה. מראי מקומות.

1. שלחן הלוי (ח"א פרק כ' אות ב') – "**רצועות לרענון דפה (Listerine Pocket Pack)**": לאחרונה הועלה חשש לגבי המוצר Listerine Pocket Pack, והם כמין רצועות דקות שמניחים אותם על הלשון, עד שנמסים ונבלעים בפה, ומשמים להעביר ריח רע מהפה ולרענן את הנשימה, אשר מופץ בהרחבה גם בחנויות הכשרות. ומוצר זה אין עליו הכשר, אף שמניחים אותו על הלשון ואח"כ בולעים אותו והוא מתעכל בקיבה. יש שלא החשיבו פעולה זאת כמעשה אכילה. וכן נמסר שבטלפון המיועד למענה לשאלת הלקוחות של החברה נמסר כי המוצר אינו מכיל מוצרים שמקורם בבעלי חיים. אמנם בעיות הכשרות החמורות העוללות להיות במוצר כזה העלול להכיל כמות רבה של טריפות, מחייבות השגחה באותה מידה של מוצרי מאכל רגילים, ואין לסמוך במוצר כזה על שמועות אלא אך ורק על תעודת כשרות של ארגון כשרות מוסמך. ויש להזהר מאוד מלפסוק הלכות בדיני איסור והיתר החמורים מאוד על פי סברות שטחיות, כי כל דבר הלכה צריך עיון גדול והוכחות בלתי מסופקות. ויותר מזה שצריך כל רב להביא את דבריו בכור הבחינה ולהתווכח עם חבריו ולשמוע מהם אם מסכימים לסברותיו ולראותיו, ואח"כ להחמיץ ולהשהות הדבר בלבו עד שיתיישב על לבו בבירור שההלכה הנראית כמבוררת אצלו היא באמת מבוררת, ורק אז יש לפרסמו ולהודיע לישראל את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו." הגר"י בעלסקי זצ"ל (תשובות של הOU, I-98) -

Recently, concern was raised about the product Listerine Pocket Pack which was widely distributed in the Kosher market. A reliable Kashruth organization plans to certify this product in the near future. However, it was being consumed without Kashruth certification although it is placed on the tongue, swallowed and digested in the stomach. There were those who erroneously did not consider this a מעשה אכילה. Others maintained that it must be Kosher since it is made by a company whose mouthwash is presumed to be Kosher. Still others called the "800" number on the back of the product and were told by the company's consumer information department that the product contained no animal derived ingredients. The serious Kashruth questions raised by such a product, which could be full of Tarfus, demands that the same standards be applied to it as we would to regular food items. Only a reliable Kashruth certification is acceptable.

2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Does flavored Lip Gloss or flavored lip vaseline need a hechsher?

R' Y. Berkovits wrote: I don't think so - it's not לאכילה. [You should know - there are machmirim because of כשתיה].

היאך משערין ששים

יד] הלכות.

א. במדה או במשקל.

1. במדה (volume) – פת"ת (ס"ק ב'), "עיין בתשובת שער אפרים סי' נ"א ובתשובת עבודת הגרשוני סי' למ"ד שמשערים במדה ולא במשקל ע"ש וכן כתב בתשובת הר"ש בן הרשב"ץ סי' רצ"ט", בדה"ש (ס"ק י"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ק"א).
 (א) ב"י (ס"ק ד') – "כתב המרדכי פג"ה (סי' תרפ"ה) בשם ראב"י"ה (חולין סי' אלף קא) היאך משערים ששים נגד כל הכלי האסור ממלאים כלי גדול מלא מים ויתן הקדרה האסורה תוך אותו כלי והמים היוצאים (הוא שיעלה) [הן הן שיעור] דופני הקדרה וישער בהיתר כנגד אותם המים".
 2. מראי מקומות – גליון מהרש"א (ריש הסי'), דרכ"ת (ס"ק י').

ב. אבקת חלב (powdered milk) וכדו': איך משערים ביטול בששים.

1. ששים כנגד האבקת חלב [חוץ מיין].
 (א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' צ"ח אות ג') – "אבקת חלב שעירבו בה מים ונפלה לתבשיל של בשר, צריכים לשער ס' רק כנגד שיעור האבקה ולא המים".
 (ב) ע"י הגריש"א זצ"ל (שבט הקהתי ח"ד סוף סי' קצ"ה, קובץ בנתיב החלב עמ' ס"ה) – "ושאלנו להגאון רי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] ודעתו ה' נוטה דסגי בס' נגד האבקת חלב מה שהוא עכשיו".
 (ג) הגר"י בעלסקי זצ"ל (דף הכשרות חט"ז מספר י' עמ' מ"ה, ח"כ מספר ט' עמ' נ') - לשונו מובא לקמן.
 2. לפי הכמות שממנו נעשה הרכו.
 (א) מנחת יצחק (ליקוטים סי' ס') – "צריך ששים נגד כמות החלב שממנו נעשה אותו כזית אבקת חלב".
 (ב) הגר"א ובנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רפ"ג, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ז אות ב') – "מאכל שוקולד עם אבקת חלב שנפל לתוך בשר האם משערים ששים כנגד האבקה, או כנגד החלב שממנו ייצרו את האבקה. תשובה: נגד החלב".
 3. מראי מקומות – שבט הקהתי (ח"ד סי' קצ"ה, קובץ בנתיב החלב עמ' ס"ד, "וצ"ע עדיין למעשה"), הגר"צ שכטר שליט"א (תשובות של הOU, K-52).

(א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ד' ד"ה ונמצא) – "גם נלענ"ד לענין אבקת חלב דהמים שמוסיפים אח"כ תוך האבקה דה"ז חשיב רק כמים שיש להם טעם חלב אבל אין זה ממש חלב, ואף שלגבי שיעור ששים של איסור בשר בחלב שפיר מסתבר דה"ז חשיב ממש כחלב, שאני התם דתלוי בטעם והרי הטעם הוא כמו חלב ממש, ולכן כמו שבחלב רגיל צריכים ששים גם כנגד המי חלב שבתוכו אף שהוא כמו מים כך גם בזה כיון שזה תלוי בנתינת טעם, משא"כ לענין מלקות יתכן שאם נתבשל יחד עם בשר ושתי כזית מהחלב דאינו לוקה כיון שרובו מים שרק יש לו טעם של בב"ח והרי נקטינן דאין לוקין על טעם כעיקר".

ג. הר"א גרסטן שליט"א (דף הכשרות חט"ז מספר י' עמ' מ"ה).

We are often confronted with situations in which we must determine if *issur* is *batel* in *heter*. Sometimes this is very easy to figure out. Under normal circumstances if 10 grams of *issur* is used with 5,000 lbs. of *heter* it will be *batel*. Other times it might be more complicated and we must take out our calculator to determine if in fact there was sixty times more *heter* than *issur*.

The *Pischei Teshuva* (*Yoreh Deah* 98:2) says that *bitul* must be calculated by evaluating the *issur* and the *heter* in terms of their volume (e.g. gallons, liters, etc.) and not in terms of their weight (e.g. pounds, kilograms, etc...). Two items can have identical weights but if one is denser than the other the volume that they take up will be very different. Companies will often give their proportions in weight. One must ask for them to convert this information into volume.

If this information is not readily available the attached document (see page 50) may be helpful to convert from weight to volume by using the specific gravity of the item. Items that have a specific gravity greater than 1 are denser than water and pound per pound they will take up less volume than water. For example, the specific gravity of corn syrup (75 brix) is 1.405. This indicates that it will take 42.7 pounds of water to be *mivatel* 1 pound of corn syrup. This is because 1 (pound of corn syrup) divided by 1.405 (specific density) = .711 (volume). We need 60 times that number to be *mivatel* it *b'shishim*. $60 * .711 = 42.7$.

Items that have a specific density less than one are lighter than water and pound per pound will take up more volume than water. For example, the specific gravity of olive oil is .703. This indicates that it will take 85.4 pounds of water to be *mivatel* 1 pound of olive oil. This is because 1 (pound of olive oil) divided by .703 (specific density) = 1.422 (volume). We need 60 times that number to be *mivatel* it *b'shishim*. $60 * 1.422 = 85.4$. (**Note that it takes twice as much water to be *mivatel* 1 pound of olive oil as it does to be *mivatel* 1 pound of corn syrup**)

If the specific gravity that you are looking for does not appear on this chart it may be available on the internet.

If one cannot figure out how to calculate if they have sufficient volume to be *mivatel* the *issur* then one must be *machmir* to consider the mixture as *issur*. Even if the *issur* is only an *issur dirabbanan*, one cannot be lenient by saying *safek dirabbanan likula*. This is considered a *safek chisaron yidiyah* which is not considered a *safek*.

Sometimes *issur* is present in a concentrated form. Do we need to first calculate its level of potency and then ensure that we have 60 times the *issur* in its reconstituted form? For example, if 3X condensed milk falls into a pot of soup, do we require 60 or 180 times the milk?

Rav Belsky reasoned that foods are *batel b'shishim* because Chazal calculated that no food gives flavor when it is so diluted. Thus, just like the *Gemara*, *Chullin* 97b says that even onions are *batel b'shishim*, so too all foods are *batel b'shishim* even if they are in a concentrated form (A similar argument is made by the *Beis Ephraim* Y.D. 36 (brought by the *Pischei Teshuva* 98:2). He explains that one can be *mivatel* a *kezayis* of **congealed fat** in 60 *kezaysim* of *heter*, even though this same amount of fat would take up 1 and $\frac{1}{2}$ *k'beytzim* if reconstituted into a liquid form). Only if a food becomes concentrated to the point that it is considered a *milsah d'avidah l'tamah* will it no longer be *batel b'shishim*. One notable exception to this rule is grape juice concentrate that became diluted into a liquid. In this situation we require that there be *sheish* (6) times the grape juice in its reconstituted form because we view the liquid that reconstitutes the grape juice as part of the wine.

P.S. Even if the *issur* is *batel* in the product one must make sure that the *issur* is not a *milsa d'avidah l'tamah* or a *davar ha'mamid* or by *issurim d'oraissah* that it does not give *chazusah*.

Summary:

One must always calculate *bitul* in terms of volume.

If one does not know how to calculate if there is 60 then the admixture is *assur*.

Concentrated *issur* may be calculated in its present form.

Before calculating *bitul*, one must check if the *issur* is a *milsa d'avidah l'tamah* a *davar ha'mamid* or gives *chazusah*.

Calculating *bitul* when weight of product (as opposed to volume) is known.

The following is a list (in progress) of specific gravities for a number of common food items.

Acetic acid 100%.....	1.050	Alcohol, ethyl 95%.....	0.810
Acetic acid 10%.....	1.010	Alcohol, methyl 90%.....	0.820
Acetone.....	0.787	Barley.....	0.610

Beans (navy)	0.800	Linseed oil	0.932
Beets	0.720	Malt	0.340
Brine, calcium chloride 25%	1.230	Methyl alcohol 90%	0.820
Brine, sodium chloride 25%	1.190	Milk - liquid	1.035
Buckwheat	0.660	Milk - powdered	0.450
Butter	0.870	Oats	0.430
Caproic acid	0.924	Oats - rolled	0.300
Carbolic acid	0.959	Oils - see specific oil	
Carbon disulfide	1.265	Olive oil	0.703
Carbon tetrachloride	0.860	Palmitic acid	0.853
Chocolate powder	0.640	Peanuts (shelled)	0.640
Citric acid	1.665	Potassium Sorbate	1.360
Coconut oil	0.927	Propylene glycol	0.968
Corn syrup (75 brix)	1.405	Rice (hulled)	0.750
Corn syrup (86.4 brix)	1.459	Stearic acid	0.841
Cottonseed oil	0.950	Salt (coarse)	0.77-0.8
Egg - Liquid		Salt (fine)	1.200
(whole, white or yolk)	1.035	Soybean oil	0.920
Egg - Liquid with 10% salt		Sucrose 60% sugar syrup	1.290
(whole, white or yolk)	1.100	Sucrose 40% sugar syrup	1.180
Egg - Liquid with 10% sugar		Sugar - brown	0.720
(whole, white or yolk)	1.070	Sugar, cane & beet	1.660?
Ethyl alcohol 95%	0.810	Sugar - powdered	0.800
Flour - loose	0.4-0.5	Sugar - granulated	0.850
Flour - pressed	0.7-0.8	Sugar - raw cane	0.960
Flour (other opinion)	0.590	Toluene	0.860
Glycerin (glycerol) 100%	1.260	Vegetable oil-see specific	0.91-94
Lard	0.920	Whey powder	0.78-82
Linolenic acid	0.902	Xanthan Gum	0.800

מין במינו
סעיף ב'

טו] סוגיה: הלכות.

מנחות (סוף דף כב.) – "א"ר יוחנן: **ושניהם מקרא אחד דרשו**, ולקח מדם הפר ומדם השעיר. הדבר ידוע שדמו של פר מרובה מדמו של שעיר, **רבנן** סברי: מכאן לעולין שאין מבטלין זה את זה, **ורבי יהודה** סבר: מכאן למין במינו שאינו בטל".

א. גמרא.

1. אפילו באלף לא בטל.

(א) **רבי יהודה** (מנחות דף כב.; חולין דף צח.; דף צט.; דף קט., ועוד) – "למין במינו שאינו בטל".
 (ב) **רב** (פסחים דף כט.; ע"ז דף עג:) – "דרב ושמואל דאמרי תרוייהו: כל איסורין שבתורה, במינו במשהו, שלא במינו בנותן טעם".
 (ג) **שמואל** (פסחים דף כט.; ע"ז דף עג:) – "דרב ושמואל דאמרי תרוייהו: כל איסורין שבתורה, במינו במשהו, שלא במינו בנותן טעם".

2. בטל.

(א) **חכמים** (מנחות דף כב.; ועוד).
 (ב) **ר' יוחנן** (ע"ז דף עג:) – "ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו: כל איסורין שבתורה, בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם, חוץ מטבל ויין נסך, במינן במשהו, ושלא במינן בנותן טעם".
 (ג) **ר"ל** (ע"ז דף עג:) – "ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו: כל איסורין שבתורה, בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם, חוץ מטבל ויין נסך, במינן במשהו, ושלא במינן בנותן טעם".
 (ד) **ריב"ל** (חולין דף צח. [לפי תוס']) – "אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל איסורין שבתורה, בס'; אמר לפניו ר' שמואל בר רב יצחק: רבי, אתה אומר כן, הכי אמר רב אסי אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל איסורין שבתורה, במאה".

1) **אמת ליעקב** (חולין דף צז. ד"ה שם) – "ברש"י (דף צח.): ד"ה אלא לר"י וכו' שכתב וז"ל להכי אמר זהו דלא ילפינן מיניה דליבטל מין במינו אבל מין בשאינו מינו ילפינן מיניה למאה וששים למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה עכ"ל. הרי דאין שום הוכחה מכאן שריב"ל ס"ל דלא כר"י, ואדרבה משמע קצת דכר"י ס"ל מדלא ילפינן לענין מין במינו ואמרינן דכאן גזיה"כ דבטלה זרוע באיל אבל בכל דוכתי אין אנו מתירין בכה"ג, ואפ"ה לענין באינו מינו שפיר ילפינן דבטיל, הרי דכר"י ס"ל בעצם הסברא

דמין במינו חמיר מבאינו מינו. ואולי דס"ל להתוס' דכיון דרבא לא ס"ל תירוצא דאביי מסתמא לא קיי"ל כר"י מדלא אוקים כוותיה דאביי, אבל מדקדוק קל כזה קשה להוכיח דלא כרש"י, ודו"ק".

ה) רבי אליעזר בן יעקב (זבחים דף עט:): – "תנו רבנן: חרסן של זב וזבה, פעם ראשון ושני טמא, שלישי טהור; במה דברים אמורים, שנתן לתוכו מים, אבל לא נתן לתוכו מים, אפילו עשירי טמא; רבי אליעזר בן יעקב אומר: שלישי אע"פ שלא נתן לתוכו מים, טהור. מאן שמעת ליה דאמר: מין במינו לא בטיל. רבי יהודה".

3. סתירה בשיטה של רבא.

- (א) י"ל תוס', "והיה דחמרא לגו חלא וחמרא חדתא בעינבי אומר ר"ת דאיכא לאוקומי בטבל ויין נסך דמודי בהו רבי יוחנן".
- (ב) י"ל רש"י, "דרבא קאמר אליבא דרבנן דאמרי מין במינו בס' אבל רבא גופיה ס"ל כר' יהודה דמין במינו לא בטל" – מרדכי (חולין סי' תר"ע).
- (ג) י"ל, כאן הוי איסור דרבנן – בנה"ג (הג' הטור ס"ק ה').

ב. ראשונים: האם קיי"ל כר"י שאפילו באלף לא בטל, או כרבנן שבטל ברוב או ששים.

1. מחמיר: אפילו באלף לא בטל, כר' יהודה.
- (א) רש"י (חולין דף קט. ד"ה ותו, דף קטז: ד"ה הרי, פסחים דף ל. ד"ה אמר, ע"ז דף סט. ד"ה ה"ג) – "קיימא לן כרבי יהודה דמין במינו לא בטיל דהא קם ליה רבי בשיטתיה ורב ושמואל נמי בשיטתיה קיימי דרב ושמואל דאמרי תרוייהו כל איסורין שבתורה במינו במשהו ותניא כותייהו במסכת עבודה זרה".
- רש"י (חולין דף קטז: ד"ה הרי) – "פסקנו בפסחים (דף כט:): הלכה דמין במינו בכל שהוא".
- (1) קשה: רש"י (ע"ז דף סו. ד"ה וכל) – "לקמן פסקינן דלאו הלכתא הכי אלא אפילו מין במינו בנותן טעם חוץ מטבל ויין נסך".
- (2) י"ל: ה"ב"ח (שם אות ג', וב"ח על שו"ע ס"ק ה'), עי' בנה"ג (הג' הטור ס"ק י"ח).
- (ב) ראב"ה (הו"ד במרדכי סי' תר"ע) – לישנו מובא לקמן.
- (ג) עי' מרדכי (חולין סי' תר"ע) – "וכתב בס' התרומה דהמנהג כר"ת וראב"ה כתב דהמנהג כרש"י וכן היה נוהג אביו [רבינו] יואל".
2. מיקל: בטל, כחכמים.
- (א) שאילתות (שאלתא פ') – "דתניא כל איסורין שבתורה בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם".
- (ב) ר"ת (תוס' חולין דף צז. ד"ה אמר, זבחים דף עט: ד"ה רבי) – "ור"ת אומר דכל זה אינו ראייה דאין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי ולא כרב ושמואל דהלכה כרבי יוחנן...".
- (ג) רי"ף (ע"ז דף לו; כתוב הרא"ש ע"ז פרק ה' סי' כ"ט והר"ן שם) – "ורב אלפס ז"ל פסק כרב ושמואל והעידו תלמידיו עליו שאחר כך מחק והגיה עליו הלכה כרבי יוחנן. וכן פסק במסכת חולין".
- (ד) שע"ד (סי' ל"ד).
- (ה) רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' א', הל' ו') – "ומין במינו שאי אפשר לעמוד על טעמו יבטל ברוב".
- (ו) ראב"ד (תשובות ופסקים סי' ר"ח, איסור משהו פרק ב' ד"ה ומין) – "כל איסורים שבתורה בטלים בששים לא שנא מין בשאינו מינו ולא שנא מין במינו".
- (ז) רמב"ן (ע"ז דף עג:): – "קמו להו ר' יוחנן ור"ל כרבנן והילכתא כוותייהו, אי משום דרב ושמואל ור' יוחנן הלכה כר"י, אי משום דרבנן רבים נינהו ור' יהודה ידידיה נמי כרבנן ס"ל".
- (ח) רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א טז, ת"ה הקצר ב"ד ש"א ז, חולין דף צז. ד"ה מין, שו"ת סי' תקסט) – "מכאן משמע דס"ל לרבא כרבנן דאמרי דמין במינו בטל בששים והכי קיי"ל וכן הסכימו כל הגאונים ז"ל ורוב הפוסקים כן כתבו ויש להם ראיות רבות על מי שייסמכו".
- (ט) רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ח, ע"ז פרק ה' סי' כ"ט) – "והכי הלכתא דכל איסורים שבתורה בס' חוץ מחמץ בפסח".
- (י) יראים (סי' תל"ח, דפוס ישן - סי' קל"ט) – "והלכה כחכמים דמין במינו בטל".
- (יא) ריב"ש (סי' שמ"ט) – "דאם היה מין במינו, היה אסור במשהו, ואין הלכה כן. כמו שהסכימו האחרונים, ז"ל דלא קיי"ל כרבי יהודה, דס"ל: מין במינו לא בטיל, ודחו פסקו של רש"י ז"ל, שפסק (חולין ק"ט) כרבי יהודה".
- (יב) ס' העיטור (שער ראשון הכשר הבשר י"ב) – "והכי נקט כל איסורין שבתורה בין במינו בין שלא במינו בס' כר"י ור"ל ור' אחאי ור' יהודאי הכי ס"ל".
- (יג) ריטב"א (חולין דף ק: ד"ה וכל, ע"ז דף עג: ד"ה רבי) – "דלית הלכתא כרב לענין מין במינו".
- (יד) ר"ן (חולין דף ריש דף לד; דף לה; דף לו. ד"ה דרש, דף מד.) – "ולענין הלכה במאי דס"ל לרב כרבי יהודה דאמר מין במינו לא בטיל ודאי לא קיי"ל כותיה דהא קיי"ל [דף צז ב] דמין במינו בששים".
- (טו) ר"י מלונגיל (חולין דף ק.) – "דר' יהודה ... ולית הלכתא כותיה".
- (טז) נימוקי יוסף (חולין דף צז: ד"ה בששים, סוף דף ק.) – "דלית הלכתא כרבי יהודה".
- (יז) שבולי הלקט (סי' רי"ז) – "לפסוק הלכה כרבי יוחנן וריש לקיש וכן דעתינו נוטה וכן דעת חכמי צרפת וחכמי נרבונא אלא שאין אנו מורין כן בחמץ בפסח משום דנהגו בו איסור".
- (יח) ס' התרומה (סי' מ"ח) – "נהגו העולם כדברי רבינו יעקב דבין במינו בין שלא במינו בנותן טעם".
- (יט) טור (סעי' ב') – "בין אם נתערב איסור בהיתר מין במינו כגון חלב לתוך שומן בין מין בשאינו מינו כגון חלב לתוך גריסין שיעורו בס"ל".
- (כ) רבינו ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה, קמ"א) – "המפרשים כתבו דקיימא לן כרבא דמין במינו בס' וכן מוכח ובעבודה זרה ובמסכת חולין וכן הסכימו והכריעו גדולי האחרונים זולתי ביין נסך וטבל".

(כא) הג' מימונית (דפוס קושטא פרק ט"ו הל' ו').
 (כב) סמ"ג (לאוין קל"ח) – "שכך הלכה שמין במינו בששים".
 (כג) ס' האשכול (ח"ג עמ' פ"ג, עמ' צ"ד) – "דרבא בתרא ס"ל מב"מ בטל ור"י ור"ל וראב"י דמשנתו ק"ו ס"ל דבטל".
 (כד) סמ"ק (מצוה ר"ד) – "ומין במינו נהגו העולם כדברי רבינו תם דהוי בששים".
 (כה) ראב"ן (ע"ז סי' שי"א) – "דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ועוד ...".
 (כו) אור זרוע (ח"א שאלות ותשובות סי' תשנ"ו) – "וקיי"ל כל היכא דפליגי רב ושמואל ור"י הלכה כר"י כ"ש הכא דקאי ר"ל כותיה ורבא דהוא בתרא ס"ל כר"י".
 (כז) פסקי רי"ד (ע"ז דף עג:): – "והילכת' כר' יוחנן וריש לקיש, חדא ...".
 (כח) מאירי (חולין סוף דף פז): – "והלך ר' יהודה בכאן על השטה הידועה לו בתלמוד מין במינו לא בטיל ואין הלכה כדבריו בזו".
 (כט) ס' האגור (אלף רס"ה, רס"ו) – "בסמ"ג פסק דמין במינו בטל בששים והביא ראיות הרבה. וכן מצא בהלכות גדולות של אספמיא. וכן נהגו העולם".
 (ל) או"ה (כלל כ"ג דין א').
 (לא) תרומת הדשן (ח"ב סי' ל"ה) – "במרדכי פ' אלו טריפות דנהגין מין במינו לא בטל כרש"י, ואנן לא נהגינן הכי אלא כדכתב בסמ"ג דנהגינן כר"ת".
 (לב) לקט יושר (ח"ב עמוד ל"ד ענין א') – "במרדכי פ' אלו טריפות כת' דנהגינן מין במינו לא בטיל כפרש"י ואנן לא נהגי' הכי אלא כדכת' בסמ"ג דנהגו כר"ת".
 (לג) רע"ב (חולין פרק ו' משנה ה', ע"ז פרק ה' משנה ח') – "דקסבר ר' יהודה מין במינו לא בטל. ואין הלכה כר' יהודה".

ג. פוסקים.

1. מב"מ בטל: קי"ל כחכמים – מחבר (סעי' ב', ב"י ס"ק ג' ד"ה ורש"י, "שרוב הפוסקים פסקו דלא כרש"י וכוותיהו נקטינן"), דר"מ (ס"ק ד', "וכן המנהג"), ט"ז (ס"ק ג', סי' צ"ב ס"ק א'), מנחת כהן (ח"א פרק א'), פמ"ג (גינת וורדים ריש כלל ס"ח), ערה"ש (סעי' כ"ז), בדה"ש (הקדמה להסי'), פוסקים.

ד. מה הסברא לר' יהודה.

1. גזירת הכתוב.
 א) ר"ת (ס' הישר סי' נ"ו סוף אות ב') – "וגזירת הכתוב הוא למאן דאית ליה מין במינו לא בטיל".
 ב) רשב"א (חולין דף צח: ד"ה אי) – "דהא דאר"י דמין במינו לא בטיל ע"כ לא תליא בטעמו ולא ממשו ולא שייכא ביה כלל דמין במינו גזירת הכתוב היא וכדגמרינן מדם הפר ומדם השעיר".
 ג) ים של שלמה (חולין פרק ח' סי' מ"ו דין ד') – "שגזרת הכתוב שאינו בטל לר' יהודה מין במינו".
 ד) הו"ד בט"ז (ס"ק ה') – "ורש"ל ...".
 2. שכל דבר שהוא דומה לחבירו מעמידו ומחזקו.
 א) ר"ן (נדרים דף נב.) – "נראה לי בטעמו של דבר דחזינא לרבנן ולר' יהודה דאיפלגו במין במינו אי בטיל או לא ואמרינן בפ' הקומץ רבה (מנחות כב) דשניהם מקרא א' דרשו דכתיב ולקח מדם הפר ומדם השעיר שאע"פ שדמו של פר מרובה קרי ליה דם השעיר אלמא לא בטיל וקסבר ר' יהודה דהיינו טעמא משום דמין במינו לא בטיל לפי שכל דבר שהוא דומה לחבירו אינו מחלישו ומבטלו אלא מעמידו ומחזקו ומשום הכי סבירא ליה לר' יהודה בכולהו איסורי דמין במינו לא בטיל ורבנן לא משמע להו הכי דמכל מקום מין במינו דאיסור והיתר אין דומין זה לזה כיון דחד אסור וחד שרי שאין ראוי לילך אחר דמיון בעצם אלא אחר חילוקן באיסור והיתר אלא היינו טעמא דדם הפר אינו מבטל דם השעיר משום דכיון דשניהן עולין כלומר שכשרים לזריקה אין מבטלין זה את זה דכי היכי דר' יהודה אזיל אחר דמיון העצם אזלו רבנן אחר דמיון ההיתר ולפיכך כל שחלוקין באיסור והיתר אפי' מין במינו בטיל דהוה ליה כמין בשאינו מינו ומשום הכי אמרינן דבדבר שיש לו מתירין נטו רבנן משום חומרא לדרבי יהודה דכיון שאין דבר זה חלוק מן ההיתר לגמרי באיסור והיתר שהרי אף הוא סופו להיות ניתר כמוהו אמרינן שאינו בטל במינו דאי הכי הוה דמו טובא חדא שהן שוין במין ועוד שאינן חלוקים לגמרי באיסור והיתר ומשום הכי לא בטיל אלא בשאינו מינו".
 ב) עי' קהלות יעקב (חולין סוף סי' ל"ב) – "דלכאורה פלוגתא דר"י ורבנן אי מב"מ בטיל מישך שייכא בהנ"ל דאי ענין הביטול הוא על מציאות החפצא שפיר ראוי לומר דמב"מ לא בטיל כיון שהחפצות שוין וביטול ל"ש אלא כשהרוב אינו כהמיעוט. ואי ענין הביטול הוא שהדינים מתבטלים בהרוב זה שייך גם במב"מ דהא עכ"פ אין דיניהם שוה".

טז] מה הדין יבש ביבש: לדעת ר' יהודה שמין במינו אינו בטל - כל דבר שלא בלול.

א. מיקל: יש ביטול.

1. תוס' (יבמות דף פב. ד"ה רבי, זבחים דף עז: סוף ד"ה הא) – "דוקא בדבר לח ומתערב אית ליה לר' יהודה דלא בטיל דומיא דדם הפר ודם השעיר דיליף מינה ר' יהודה בהקומץ רבה (מנחות דף כב. ושם) אבל בדבר יבש לא".
 2. פסקי תוס' (יבמות אות קנ"ו, מנחות אות כ"ג).
 3. ראב"ד (תשובות ופסקים סי' ר"ח, איסור משהו פרק ב' ד"ה והשתא) – "והשתא דאמרת דלר' יהודה מין במינו מדאורייתא לא בטיל אצטריכינן למימר דכי אמר ר' יהודה הכין דוקא בבלול קאמר, אבל בערוב שאינו בלול מודה דחד בתרי בטיל".
 4. רשב"א (שו"ת ח"א סי' תל"ח, סי' תרצ"ח) – "נראה דרבי יהודה לא פליג עליהו דרבנן אלא בכלול כגון יין ביין ואי נמי סלת בסלת וכיוצא בו. דרבנן בס' ולר' יהודה בכל שהוא. וממקום שבא דיליף ליה מדם הפר ומדם השעיר. אבל ביבש שזה עומד בפני עצמו וזה בפני עצמו אף לר' יהודה בטל ברוב חוץ מן התרומה והערלה וכיוצא בהן".

רשב"א (חולין דף צח: ד"ה אמר אביי) – "לא פליגי רבי יהודה עלייהו דרבנן אלא בבלול כגון יין ביין וא"נ סלת בסלת וכיו"ב, דלרבנן בששים ולרבי יהודה בכל שהוא, אבל ביבש שזה עומד בפ"ע וזה עומד בפ"ע אף לר"י בטל ברוב ... דרבי יהודה לא קאמר אלא בבלול אבל בשאין בלול לא קאמר, וכ"כ הראב"ד ז"ל, וא"כ זרוע בשלה נמי בהדי איל דיבש ביבש הוא חד בתרי בטיל אף לרבי יהודה דאע"פ שנתבשלו זה עם זה יבש ביבש קרינן ליה וברובא בטיל ... דלא מיקרי מין במינו לאסור במשהו לר"י אלא **בשממשו של איסור מעורב ונבלל בהיתר כעין דם הפר ודם השעיר** דמינה יליף לה ר' יהודה, אבל בפליטת אסור הנבלע בחתיכת היתר לא ... וצריכה לי עיונא".

5. **ריטב"א** (חולין דף צח: ד"ה אי, דף צט. ד"ה לאו, דף ק: ד"ה וכל, ע"ז דף עג: ד"ה רב) – "והא דאמרינן דלרבי יהודה מין במינו לא בטיל. כבר פרשנוה בכמה מקומות שאין זה אלא כשהוא לח בלח דומיא דדם או על ידי בישול דיהיב טעמא דומיא דדם הפר ודם השעיר, אבל כשהוא יבש ביבש מודה הוא דבטיל חד בתרי כדאיתא בפרק הניזקין (גיטין נ"ד ב') גבי אגוזי פרח ורימוני בדין שנפלו תוך היתר ונתפצעו".

6. **יראים** (סי' תל"ח, דפוס ישן סי' קל"ט) – "והא דאמרינן [חלה פ"א מ"ט] תרומה עולה באחד ומאה אפילו מין במינו כדאמרינן בספרי [פ' קרח פ' קכ"א] את מקדשו ממנו שנפל לתוכו מקדשו ההוא יבש ביבש קאמר ...".

7. **הו"ד בפוסקים** – **פלתני** (סי' ק"י סוף ס"ק ב'), "דיש טעם לחלק בין לח ויבש, דהתוספות כתבו כמה פעמים הא דאמרו דוקא מין במינו לא בטול ... דוקא בלח"), **פמ"ג** (סי' ק"י שפ"ד ס"ק ד'), "וחששו לדברי ר' יהודה דמינו לא בטיל משא"כ יבש (דלר"י ביבש בטיל דומיא דדם הפר בעינן)", **גר"א** (סי' ק"י ס"ק א'), "כבר תי' תוס' בזבחים ע"ג ד"ה ר' יהודה דר"י ל"ק דמין במינו לא בטיל אלא בלח בלח ובהא ניהא ג"כ דפ' נוטל (קמ"א ב') רי"א אף מעלין כו", **חוו"ד** (סי' ק"י ב' סוף ס"ק ב'), "והכרתי ... כמו שכתבו התוספות בכמה דוכתי. ויפה כתב, אך מלשון הרשב"א לא משמע כן (תוה"ב ב"ד ש"א י"ז-א)".

(1) **גרי"ז** (מנחות דף כב: בתוס' ד"ה ור"י, זבחים דף עג. בתוס' ד"ה רבי) – **ביאור דבריהם** דבלח המתערב אין כאן אלא דין **ביטול** לכך סובר ר"י דבמין במינו ליכא דין ביטול דיליף לה מדם הפר ומדם השעיר, ולכך דינה במשהו, אבל ביבש לאו מדין ביטול לחוד קאתינן עלה רק **מדין הלך אחר הרוב** וזה שייך גם במין במינו ולכך בטיל ברובא".

(2) **מראי מקומות** – **ש"מ** (מנחות דף כג. אות ט'), **מגיה** ברשב"א (חולין דף צח: הע' שצ"ד).

ב. מחמיר: לא בטול.

1. **ר"ת** (זבחים דף עג. ד"ה רבי, מנחות דף כב: ד"ה ורבי) – "ואומר ר"ת דלא א"ר יהודה מין במינו בכל שהוא אלא בדבר לח דומיא דדם הפר ודם השעיר דיליף מינה לקמן דדבר המתערב הוא ... **והזר בו ר"ת** דודאי אין חילוק בין לח ליבש".

2. **ראבי"ה** (ח"ד סי' תתק"ו) – "וג"ל דלמאן דאית ליה מין במינו, לא בטיל לא שנא בדבר לח ולא שנא בדבר יבש. דהא מצינו מולקח מדם הפר ומדם השעיר גמר והוא לח. ובדבר יבש נמי מצינו בחתיכה דאירי בה ר' חנינ' ור' חסדא, שלא הזכר בה נימוחה אך שתהא קטנה. ולרבנן ולר' יהודה דידיה בטל ברוב, לא שנא לח ולא שנא יבש, כדאמרי' ...".

3. **ע"י ראב"ן** (ע"ז סי' שי"א, גבי אות כ"ב).

ג. האם דעת הר"ן (בדין דשיל"מ) חולק על השיטות שיבש ביבש בטול.

1. **נוב"ת** (יו"ד סוף סי' נ"ג) – "ומה שהקשה עוד **דלפי טעם הר"ן** בנדריים נ"ב ע"א שהטעם שדשיל"מ לא בטיל הוא משום דרבנן לא פליגי על ר"י במין במינו אלא משום דמיחשב להו אינו מינו כיון שזה היתר וזה איסור אבל דשיל"מ שגם הוא עתיד להיות היתר מיחשב להו מין במינו ממש ולא בטל וע"ז הקשה **לפי מה שכתב התוס'** דר"י מודה ביבש דאפילו מין במינו בטיל א"כ לפי טעמו של הר"ן **לא שייך ביבש דשיל"מ** ואיך מוקי רב אשי בביצה שנתערבה דאפילו בנולדה ביו"ט שהוא מדרבנן לא בטיל. הנה דבר זה שטעמו של הר"ן עם דעת התוס' דיבש ביבש בטל הם סתרי אהדי ביארתי בספרי ציון לנפש חיה למס' ביצה ואמנם **אטו גברא אנברא קארמית** והתוס' באמת לא ס"ל טעמו של הר"ן והר"ן לא ס"ל מה שחידשו התוס' דביבש ביבש מודה ר"י".

2. **רע"א** (ח"א סי' ר"ח) – "מה שמקשים לטעמא דהר"ן בנדרי' בשיט' הרי"ף בהא דדבר שיל"מ לא בטל היינו דרבנן דר"י ס"ל בההיא דדם הפר דעולים אין מבטלין היינו כיון דתרווייהו התיירא מקרי מין במינו ובביצה שנולדה ביו"ט כיון דלא הוי היתר בהיתר ממש צריך שיהיה מין במינו גם בעצם. האיך אמרינן בריש ביצה דהא דנתערבה באלף אסורות דהוי דבר שיל"מ. הא יבש ביבש בטל לר"י במין במינו. דזהו דוקא לר"י דס"ל דבכ"מ מב"מ בעצם לא בטל. וא"כ קשה קושיית תוס' האיך תרומה בטל בא' ומאה, וע"כ אליביה צריכים לחלק בין לח ליבש ...".

3. **קרן אורה** (נדריים דף נב. ד"ה עוד) – "עוד יש לדקדק על הר"ן ז"ל לפמ"ש התוס' ז"ל בכמה דוכתי (יבמות פ"א ע"ב ד"ה רבי יהודה) דלר"י מין במינו לא בטיל דוקא בדבר לח, כמו דם הפר והשעיר, אבל בדבר יבש בטל. ואם כן הוא הדין לרבנן בעולין וכדומה בהשתוות ההיתר ואיסור, ואם כן ביבש לישתרי אפילו דבר שיש לו מתירין, וזה ודאי אינו".

4. **קובץ שיעורים** (קובץ שמועות חולין אות מ"ז) – "בתוס' יבמות פ"ב כתבו דוקא בלח ס"ל לר"י דלא בטל, דומיא דדם הפר ודם השעיר דיליף מינייהו. והקשה בתשו' הגרע"א סי' ר"ח לטעמא דהר"ן בנדריים נ"ב בהא דשיל"מ לא בטל דהוא משום דרבנן דר"י ילפי מהך דדם הפר דהיתר בהיתר לא בטל. א"כ כשם שלר"י דיליף מדם הפר מב"מ הוי דוקא בלח, ה"ה לרבנן דילפי מדם הפר היתר בהיתר צ"ל ג"כ רק בלח, ואילו ביצה שנולדה ביו"ט הא הוי יבש ביבש. והנה כבר כתבו התוס' בכתובות ע"ד דאע"ג דילפינן כל תנאי מתנאי בני גד ובני ראובן לא גמרינן אלא מה שהוא סברא. וה"נ בהא דמב"מ לא בטל לר"י יש סברא לומר דדוקא לח בלח וכמ"ש בקובץ הערות סי' ס' אות ה'. אבל לרבנן דס"ל היתר בהיתר לא בטל לא שייך הך סברא ולדידהו גזה"כ בעלמא הוא דהיכא שהם שווין בדין לא בטל, **וא"כ אדרבה** אם בלח לא בטל כ"ש ביבש, דהא בלח מהני ביטול יותר מביבש, כמ"ש שם".

5. **י"ל**: חד טעם בשביל לח בלח, ומסכים לטעם רש"י גבי דשיל"מ בשביל יבש ביבש.

(א) ע"י סי' ק"ב סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

6. מראי מקומות – חי' מהרא"ל צינץ (תערובות סי' ק"ב ד"ה אמנם), מהר"ם שיק (יו"ד ריש סי' ק"כ ד"ה אמנם), מקור מים חיים (סי' ק"ב ד"ה אמנם לענ"ד), מלא הרועים (ערך דבר שיש לו מתירין אות י"א, אות י"ב), שלמי נדרים (נדרים דף נב. ד"ה עוד).

ד. מראי מקומות – רמב"ן (ע"ז דף עד. ד"ה מתני', חולין דף קט. רק בדפוס ירוק), חי' הגר"ח (סי' שפ"ח), רש"ש (מעילה דף כא:), בית יצחק (או"ח סי' ב' אות ה', סי' צ"ד אות ח', יו"ד ח"א סי' קכ"ד אות ו', "דהדבר תלי' אי כל איסורין הוה איסור חפצא או איסור גברא"), שד"ח (מערכת מ' כלל קע"ה ד"ה וכתבו), קובץ הערות (סי' ס' אות ה', יבמות דף פב.).

1. שואל ומשיב (מהד"ק ח"א סי' רמ"ו ד"ה אמנם) – "ומצאתי בדברי הרשב"א בתחלת הסוגיא בד"ה אמר אביי לא צריכא לר"י דאמר מב"מ לא בטיל והכא בטיל כתב שם דאפשר לומר דמב"מ לא אסר לר"י אלא בממשו של איסור מעורב ונבלע בהיתר כעין דם הפר ודם השעיר דמיני' יליף ר"י אבל לא בפליטת איסור הנבלע בחתיכת היתר ע"ש שרצה להביא ראיה לזה וזחאה אבל משמע שמסכים כן לדינא ותדע שהרי הוצרך לאוקמא הסוגיא ברוטב עבה ומשמע דברוטב רכה ל"ש מב"מ ע"ש היטב בדבריו ותבין ואלו אח"כ גבי הא דאמר רבא לא נצרכא אלא לטעם כעיקר לאחר שהאריך בביאור שיטת רש"י בענין טעם כעיקר כתב הרשב"א ז"ל ואי קשיא לך לפי דברי רש"י ז"ל דהא משמע דלר"י דאית לי' מב"מ לא בטיל אית לי' טעם כעיקר דאורייתא דהא חתיכת נבלה שנפלה ע"ג חתיכה כיון שנתנה טעם בחתיכה חתיכה עצמה נעשה נבלה ד"ת ואעפ"י שאין מינו של איסור מעורב בו אלא טעמא לבד אלמא אית לי' טעם כעיקר דאורייתא וכבר פסיק רש"י ז"ל כר' יהודה וכתב דלר"י לא תליא כלל בטעמו ולא ממשו ולא שייכא בי' כלל דמב"מ גזה"כ הוא ע"ש הרי מבואר דלר"י ע"כ דטעם כעיקר דאורייתא הוה ניהא אף דכשנתן טעם בחתיכה אין בו רק טעמו ולא ממשו אפ"ה לר"י אסור והרי למעלה כתב דבטעמו ולא ממשו לא אמר ר"י כלל דמב"מ לא בטיל וצ"ע ג ... וע"כ דגם בטעם שייך מב"מ במשהו לר"י וכמ"ש הרשב"א בעצמו ובאמת אף שהרשב"א בתחלה רצה ג"כ לחדש דל"ש מב"מ רק בממשו ולא בטעמו הנה כ"כ שדבריו סותרים ובאמת לאחר העיון יראה דגם הרשב"א עצמו באותו דיבור שרצה לחדש דמב"מ ל"ש רק בממשו ולא בטעמו אח"כ נטה מזה ודחה ראייתו מהך דשאני גדי כחוש דאינו מפעפע או דקאי אליבא דר"ה דלא ס"ל מב"מ במשהו".

יז] שאר ציורים: לדעת ר' יהודה דמין במינו שאינו בטל.

א. איסורי דרבנן.

1. חולין (דף צט:) – דתנן, דג טמא צירו אסור, רבי יהודה אומר: רביעית בסאתים. והאמר רבי יהודה מין במינו לא בטיל. שאני ציר, דזיעה בעלמא הוא".

2. מיקל: ולכן יש ביטול בציר.

א) תוס' (חולין דף צט: ד"ה שאני, בכורות דף ו: ד"ה לאסור) – "שאני ציר דזיעה בעלמא הוא. פ"י לא אסור אלא מדרבנן".

ב) רמב"ן (חולין דף צט: ד"ה שאני) – "שאני ציר דזיעה בעלמא הוא. פ"י ומדרבנן הוא דאסור".

ג) ר"ש (תרומות פרק י' משנה ח' ד"ה רביעית) – "ומשני שאני ציר דזיעה בעלמא הוא כלומר ואינו אלא מדרבנן".

ד) רשב"א (חולין דף צט: ד"ה שאני) – "שאני ציר דזיעה בעלמא הוא, כלומר ומדרבנן הוא דאסור ובשל דבריהם לא אמר ר' יהודה במין במינו דלא בטיל".

ה) רא"ש (תרומות פרק י' משנה ח' ד"ה רביעית, ע"ז פרק ב' סי' מ"ב) – "ומשני שאני ציר דזיעה בעלמא הוא ואין איסורו אלא מדרבנן".

תוס' הרא"ש (חולין דף צט: ד"ה שאני, ע"ז דף מ. ד"ה מחלוקת) – "שאני ציר דזיעה בעלמא הוא. הכא משמע דציר לא אסיר אלא מדרבנן".

ו) ר"ן (ע"ז סוף דף טז.) – "דפליטת דגים אינה אלא מדרבנן כדאמרינן בפרק גיד הנשה (דף צט ב) שאני ציר דזיעה בעלמא הוא".

ז) מרדכי (חולין רמז תשי"ז, ע"ז רמז תתל"ב).

ח) שלטי הגבורים (ע"ז דף לה. אות ב') – "דאפי' לר' יהודה דאית ליה מין במינו לא בטיל גבי ציר דגים טמאים שאין איסורו אלא מדרבנן יש לו ביטול אפילו במינו".

ט) כנה"ג (הג' הטור ס"ק ח').

3. מחמיר: אין ביטול באיסור דרבנן, וציר שאני.

א) רש"י (חולין דף קטז: ד"ה הרי) – "וחלב הנמצא קרוש בעור הקבה שמולחין אותה בעורה בין שנותנין עמו חלב אחר ובין שמולחין אותה עמה נראה בעיני איסור גמור כבשר בחלב ממש לאסור הגבינה איסור גמור ואין בידי כח להתיר ... וגם פסקנו בפסחים (דף כט:) הלכה דמין במינו בכל שהוא".

ב) ריטב"א (חולין דף צט: ד"ה שאני) – "שאני ציר דזיעה בעלמא הוא ... ויש רוצים ללמוד מכאן שלא אמר רבי יהודה מין במינו במשהו אלא באיסורין של תורה, ונראה דשאני הכא שהאיסור בעצמו הוא גרוע שהוא זיעה בעלמא, וכשם שהתירו (לעיל צ"ח א') במיא דביעי לפי שהוא ולא כלום, והכי דייק לישנא בגמרא, וכשם שהקיל בו רבי יוסי לדונו בששה עשר ואע"פ שכל איסורין של דבריהם בששים, וכן עיקר".

ג) שער המלך (פרק ט"ו מאכ"א הל' ו') – "דההיא דאמרינן שאני ציר דזיעה בעלמא דוקא בציר הקילו כיון דהוי זיעה בעלמא ולא בשאר איסורין".

ד) פרדס יוסף (פר' שמיני אות ע"ב ד"ה ובאמת).

4. מראי מקומות – חת"ס (יו"ד סי' פ"ה ד"ה תו), מלא הרועים (חולין דף צז.), באר יצחק (יו"ד סי' י"ג ד"ה ולכאורה), שד"ח (מערכת מ' כלל קע"ה ד"ה ואם).

א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סוף סי' פ"ט) – "אף לר' יהודה דסובר מין במינו לא בטיל כיון דאינו אלא מדרבנן ובדרבנן שפיר סובר גם ר' יהודה לדעת כמה רבואתי דמין במינו בטיל, אך עדיין לא נתישב כלום לדעת רוב הראשונים".

ב. נותן טעם פגום.**1. מיקל.**

(א) תוס' (ע"ז דף סו. ד"ה מכלל) – "דמשהו מין במינו אין הטעם בטל כלל אפילו באלף כיון שהטעם שוה אבל לפגם הטעם בטל".
 (ב) רא"ש (ע"ז פרק ה' סי' ו') – "דנהי דהחמירה בהן תורה לאוסרם במשהו מ"מ יש שם איסור עליהן. אבל כשהוא פגום פקע איסורו כדילפינן מנבילה (לקמן דף סז ב). ועוד עיקר טעמא פריכא הוא דהיכך אסרה תורה במשהו במין במינו התם אפילו אחד באלף אין טעמו נפגם ולא נתבטל דמינו אינו פוגמו ואין מבטלו אבל נותן טעם לפגם מעיקרא שרי כי לא היה בו טעם".

2. מראי מקומות – רע"א (גליון לע"ז דף סו.).**ג. איסור עשה.****1. מיקל – בית יצחק (יו"ד ה"א סי' קכ"ד אות א').****ד. טעמו ולא ממשו.****1. מיקל.**

(א) תפארת למשה (על הב"י סי' צ"ח) – "נ"ל דס"ל לרש"י דהא דקי"ל מין במינו לא בטיל היינו אם נתערב גופו של איסור אבל אם נתערב רק טעמו כגון שמכירין האיסור וזורקו אינו אוסר אלא בנ"ט".

(ב) האלף לך שלמה (יו"ד סי' קע"ג) – "לטעם הר"ן א"ש כמ"ש התוס' דלר"י דס"ל מב"מ לא בטיל הטעם בטל".
2. מחמיר.

(א) פמ"ג (שער התערובות ח"ג פרק ב' ד"ה דבר) – "ולהר"ן בטיל דם הפר ושעיר ממשו הוא. שוב ראיתי שזה ליתא דלרבי יהודה אף טעמא לא בטיל במינו וראיה מדוכתיה טובא בחולין ק"ח ב' מפלט לא פלט ואף שרשב"א בחידושו בריש סוגיא דזרוע בשילה [חולין צ"ח ב'] צידד בזה אי לרבי יהודה טעמו לא בטיל מכל מקום הכין הוא וודאי ועיין בתורת חטאת כלל ע"ד [דין ו'] ובמנחת יעקב שם [אות ט"ו] ולקמן סימן ק"ב [מש"ז אות ה'] אבאר".

ה. כשהאיסור נולד בתערובת.

1. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' פ"ט ד"ה והי', עי' ח"ג סי' קנ"ח אות ג') – "נלענ"ד לומר כיון דהא דמין במינו לא בטיל יליף ר"י מדכתיב ולקח מדם הפר ומדם השעיר דאע"פ שדם הפר מרובה משל שעיר ואפי"ה קרי לי' נמי דם השעיר, לכן י"ל דבעינן דוקא דומיא דהתם שדם השעיר ה' ניכר קודם בפני עצמו ולכן במינו נשאר שפיר בשמו הקודם, משא"כ בכה"ג דנד"ד שנולד האיסור בתוך תערובת של היתר ולא הוכר מעולם האיסור בפני עצמו בכה"ג מודה ר' יהודה דאף מין במינו בטיל, וגם תתישב בכך מה שהק' הקרן אורה בנדריים נ"ז ע"ב דאיך בעי הגמ' בב"ק ס"ט ע"א לומר דר"י הוא דאמר כל המתלקט ותפ"ל לדידיה מין במינו לא בטיל ואוסר מה"ת במשהו וא"כ הרי נאסר הכל מחמת הגידולין שנתוספו אח"כ דלא מהני עלייהו חלול, אבל לדברינו ניחא כיון שגם שם לא הוכרו תחלה הגידולין בפני עצמן לכן סובר שפיר גם ר"י דבטיל, כע"ז מצינן בנוב"ת חיו"ד סי' ל"ה שמצדד לומר דלענין טעם שאינו בעין מודה ר"י דבטיל משום דבעינן דומיא דדם השעיר שהוא בעין, אולם לענ"ד קשה על דבריו מהגמ' בפסחים דף ל' ע"א דאמר רב קדירות בפסח ישברו ופירש רש"י דהוא משום דמין במינו לא בטיל הרי חזינן דגם חמץ שנבלע לפני פסח בהיתר בדופני קדירה לא בטיל במינו לאחר הפסח".

טעם כעיקר

[יח] טעם כעיקר: סוגיא (דף צח. - דף צט.).

דור המלקטים - אנציקלופדיה תלמודית (כרך כ' ערך טעם כעיקר, עמ' תקנ"א - עמ' תקס"ח), נחלת יהושע (אסטנבולי).

א. ששים: מצד ביטול, או שאין איסור.**1. אין איסור.**

(א) נוב"ת (יו"ד סי' נ"ד ד"ה ש"ך) – "הבטל בששים לאו מתורת רובא אתינן שהרי מין בשא"מ מדאורייתא לא מהני רובא משום טעם כעיקר דאורייתא ואפ"ה בששים בטל והיינו שהביטול אינו עוד בתורת רוב רק שאין עוד בו טעם איסור כלל וכלל".

(ב) ישועות יעקב (סי' צ"ט ריש ס"ק ג').

(ג) אמרי משה (סי' כ"ז ד"ה ומה) – "ומה דפשיטא לי' להגאון דענין שיעור ששים, גם כן ההיתר הוא משום ביטול ברוב, אלא צריך שלא יהי' כנגדו ראוי ליתן טעם שירגיש האיסור, ועל ידי ס' דאין ראוי ליתן טעם ההיתר משום ביטול. הנה בנוב"י תנינא (חיו"ד סימן נד) כתב וז"ל, אך לא כן דבר הבטל בששים לאו מתורת רובא אתינן עלה, שהרי מבשא"מ מדאורייתא לא מהני רובא משום טעם כעיקר דאורייתא, ואפ"ה בששים בטל, והיינו שהביטול אינו עוד בתורת רוב רק שאין עוד בו טעם איסור כלל וכלל עכ"ל".

(ד) בדה"ש (סי' צ"ט סעי' ה' ד"ה אין בד"ה והנה).

2. מצד ביטול.

(א) גר"ח (תרומות פרק י"ג הל' ט') – "דהפקעת טעם כעיקר היא מדין ביטול, וכל המצטרף להועיל שלא יורגש הטעם צריך שיחול ביה דין ביטול".

3. מראי מקומות – יד אפרים (סי' י"ד על סעי' ה', "וכתב בנו"ב ... יש לי תמוה ... וצ"ע"), זית רענן (כרך א' יו"ד הל' ו' סי' ד' אות א'), נפש חיה (יו"ד סי' י"ח ד"ה וראיתי), שחיטת חולין (חולין דף צח. ד"ה איברא, עמ' מ"ז).

(א) לכאורה נ"מ: נותן טעם ויש יותר מששים – עי' סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

ב. האם הפסוק של זרוע בשלה דרשא גמורה, או אסמכתא בעלמא.

1. אסמכתא.

(א) תוס' (חולין דף צח: ד"ה ומאן, ד"ה לחומרא) – "וא"ת הא תינח במינו אבל בשאינו מינו לא בטיל דטעם כעיקר דאורייתא וי"ל דלאו דרשא גמורה היא כדפרישית ולענין מין במינו גמרינן לחומרא ובשאינו מינו קים להו דביותר מששים למר ומאה למר פוסק הטעם ואסמכינהו נמי אהאי קרא ועוד דזימנין פוסק בפחות מששים או ממאה א"כ הא דילפינן לאסור עד ששים ומאה חומרא בעלמא הוא".

(ב) ר' שמשון (תרומות פרק ה' משנה ט') – "נראה דהא דיליף מזרוע בשלה ומשער בעצמות הזרוע סימנא בעלמא ואסמכתא הוא כדאיתא התם דמדאורייתא ברובה בטיל".

(ג) רמב"ן (חולין ריש דף צח:) – "ועיקרה נמי אסמכתא דרבנן היא".

(ד) רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל') – "נראה דהא דיליף מזרוע בשלה ומשער בעצמות סימנא בעלמא הוא ואסמכתא היא כדאמרינן בשמעתי דמין במינו מדאורייתא ברובה בטיל".

(ה) תוס' הרא"ש (חולין דף צח: ד"ה מ"ד, ד"ה לחומרא) – "לאו דרשה גמורה היא למילף מינה לענין מין בשאינו מינו דטעם כעיקר דאורייתא והכא במין במינו דמדאורייתא ברובה בטיל, אלא ס' ומאה היתה קבלה בידם ואסמכוה אהאי קרא".

(ו) רשב"א (תוה"ב ב"ד ו.) – "אסמכתא בעלמא הוא לשיעור ששים דעלמא".

(ז) ריטב"א (חולין סוף דף צח., דף צח: ד"ה אי) – "והנכון בזה מה שכתבו תוספות שלא למדוה מזרוע בשלה דרשה גמורה אלא דמאה או ששים קבלה היתה בידם דבטיל ביה טעמו, וכן היתה קבלה בידם דאהאי קרא אסמכוה רבנן, מר סבר דאסמכתא לששים הוא ומר סבר דאסמכתא למאה הוא, ודכולי עלמא דשיעור שיש בזה התירו רבנן בכל האיסורים, והיינו דפרכינן לקמן מדתניא זהו היתר מכלל איסור וכו', ר"ל שיעור כזה אסור הוא בעלמא מדרבנן מיהת שעדיין יש בו טעם".

(ח) ר"ן (חולין דף לה:) – "והוי יודע דהא מילתא כולה דגמרינן מזרוע בשלה אסמכתא בעלמא הוא דהא מין במינו מדאורייתא ברובה בטיל ... והיינו טעמא משום דמזרוע בשלה ליכא למיגמר ... דלא פלוג רבנן".

(ט) סמ"ג (לאוין קל"ח) – "וששים שמזכיר התלמוד (חולין צח, ב) על זרוע בשלה אין זה אלא רמז ואסמכתא בעלמא ועיקר הדבר מפי הקבלה".

(י) ס' האשכול (ח"ג סי' כ"ח עמ' 83) – "ומצאו ח' אסמכתא לשער בס' מב"מ בלח מזרוע ...".

2. דרשא גמורה.

(א) בעל המאור (פסחים דף יג:) – "דאמרינן בפרק גיד הנשה אנן לחומרא גמרינן דאי מדאורייתא חד בתרי בטיל לאו למימרא דבששים ובנותן טעם לאו דאורייתא הוא דהא אמרי' כל איסורי תורה גמרי' מגזיר אלא הכין פירושו אי לאו דגלי רחמנא באיל נזיר בששים ובנותן טעם הוה אמינא זיל בתר רובא כדאזלי' בכל התורה כולה בתר רובא זה הוא פי' דאי מדאורייתא חד בתרי בטיל ודין אחד הוא שיעור ששים במין במינו ונותן טעם במין בשאינו מינו כדגרסינן התם אמר רבא אמור רבנן בטעמא ואמור רבנן בקפילא ואמור רבנן בששים".

3. דעת רש"י – חולין (חולין דף צח. ד"ה שניהם, דף צח: ד"ה הא, ד"ה דמדאורייתא, דף קח. ד"ה אי, ד"ה א"ל).

א) אסמכתא.

(1) רמב"ן (חולין ריש דף צח:) – "ועיקרה נמי אסמכתא דרבנן היא ויתבאר לך כן מדברי רש"י ז"ל עצמו שאמר דטעם כעיקר לרבא בחולין דרבנן היא".

(ב) דרשא גמורה.

(1) פמ"ג (גינת וורדים כלל נ"ב ד"ה שוב, עי' ראש יוסף חולין דף צט. ד"ה והנה).

(2) חת"ס (חולין דף צח. ד"ה כ"ל) – "כי איכא ס' אפי' כי איכא קפילא לא צריכינן למטעמינהו כי סמכינן על קבלת חז"ל ואסמכוהו באסמכתא בעלמא אזרוע בשלה אמנם שיטת רש"י אינו כן אלא שיעור ס' דאורייתא או קרוב לדאורייתא מזרוע בשלה וילפותא גמורה הוא ואפי' ליכא טעמא או אפי' איכא טעמא הא טע"כ לאו דאורייתא לרש"י מ"מ ס' בעינן וילפותא גמורה הוא מזרוע בשלה".

(ג) מחלוקת אביי ורבא [תלוי אם טעם כעיקר דאורייתא או דרבנן].

(1) מהרי"ק (סי' קמ"ד) – "כי לאביי ולשאר אמוראים דאית להו טעם כעיקר דאורייתא דילפינן מבשר בחלב או ממשרת או מג"נ ודאי ההיא דרשה דזרוע בשלה הוה דרשה גמור' לדעת רבינו שלמה **ושלא כפירו' התו'** שפי' בפג"ה (דף צח) דאפי' לאביי לא הוי כ"א אסמכת' ... אבל לרב' דאית ליה דט"כ לאו דאורייתא כדמוכח בפ' כל הבשר (דף קח) לדעת רש"י ודאי מודה רש"י דאינו כ"א אסמכת' בעלמא ולא ילפינן מזרוע בשלה כלום מדאורייתא דאי בקדשים ס"ל לר"ש דאפי' בכל דהו אסור כמו שכתב שם בהדיא במלתיה דרבא. ואי בחולין הלא אפילו יהיב טעמא טובא ואפילו שרה ענבים במים ויש בהם טעם יין ממש ואפילו הכי שרי מדאורייתא. ומשום כך צריך לומר לדידיה דדרשה דזרוע בשלה אינה כ"א אסמכת' בעלמא לרבא. ותדע ...".

(ד) חזו"א (יו"ד סי' כ"ז ס"ק ב', ערלה סי' ח' ס"ק ב') – "וכל הני שיעורין דרבנן וכמש"כ תו' שם צ"ח ב' ד"ה לחומרא. [ודברי רש"י ז"ל צ"ו ב' דהוא הלל"מ צ"ע דהא אמר בגמ' לחומרא קאמרינן וכמש"כ תו' שם]".

ג. ציורים.

1. לכו"ע דאורייתא.

(א) בשר בחלב – חולין (דף קח.), פסחים (דף מד:).

(ב) קדשים – חולין (דף צח:).

(ג) גיעולי גוים – פסחים (דף מד:).

2. לכו"ע מותר.

(א) זרוע בשלה – חולין (דף צח:).

3. מחלוקת אם דאורייתא או דרבנן.

(א) שאר איסורים – עי' לקמן.

(ב) נזיר – תלוי במחלוקת רש"י ותוס'.

ד. **פשט ברבא**, "רבא אמר: לא נצרכא אלא לטעם כעיקר, **דבקדשים אסור**, קא משמע לן דהכא שרי".

1. מה הציור.

(א) אפילו בטעם משהו יותר מס' – רש"י (חולין דף צח: ד"ה לטעם, עי' תוס' ד"ה רבא).

(ב) טעם גמור: פחות מס' – תוס' (חולין דף צח: ד"ה רבא, "והכא שרי דפעמים שהזרוע ומקצת מן האיל היו חוץ לרוטב ונותן הזרוע טעם במה שחוץ, וזימנין נמי שיש משמנונית הזרוע הרבה על אותו מקצת עד שלא יהא רוב באותו מקצת לבטלו ובכל ענין שיבשל התיר הכתוב").

(ג) טעם משהו: אליבא דר' יהודה במין במינו – ר"ן (חולין דף לה:), "ודאמר רבא לא נצרכה אלא לטעם כעיקר דבקדשים אסור והכא שרי אף על גב דהכא ליכא טעמא כלל דהא איכא ס' או ק' הכי פירושא דרבא נמי לרבי יהודה קאמר ובמינו ומשום דאמר אביי דלר' יהודה אף על גב דבעלמא מין במינו לא בטיל בזרוע בשלה בטל קאמר רבא דלא שרינן בזרוע בשלה כולי האי אלא טעמיה הוא דשרינן דכיון דבקדשים טעם כעיקר אסור הוה לן למימר לרבי יהודה דלא ליבטיל טעמא ואפ"ה מבטלינן ליה **אבל היכא שנמחה הזרוע עצמו** לא למדנו שיבטל".

2. לענין טעם כעיקר.

(א) טעם כעיקר דרבנן – רש"י (דף צח: ד"ה לטעם).

(ב) לאו דוקא – תוס' (חולין דף צח: ד"ה רבא, "דבקדשים אסור מקרא דחטאת והוא הדין דבחולין אסור מקרא דמשרת אלא נקט קדשים משום דבזרוע בשלה דהוי קדשים קא"י).

ה. **עבודה זרה** (דף סז.) – "אמר ר' אבהו אמר רבי יוחנן: כל שטעמו וממשו, אסור ולוקין עליו, וזהו כזית בכדי אכילת פרס. **טעמו ולא ממשו, אסור ואין לוקין עליו**".

1. טעם כעיקר דרבנן.

(א) רש"י (חולין דף צח: ד"ה לטעם).

(ב) ר"ן (חולין דף לה:), לפי הב"ח ס"ק ו' ד"ה והר"ן).

2. מין במינו, דמדאורייתא בטל.

(א) תוס' (חולין סוף דף צח:) - תירץ ראשון.

(ב) רא"ש (פרק ז' ס' ל"א, חד י"ל) – "וההיא דרבי יוחנן כל שטעמו ולא ממשו אין לוקין עליו מיירי במין במינו וטעמו וממשו דקאמר דלוקין היינו כשהאיסור בעין ומכירו".

(ג) יראים (סי' ע"ט [דפוס ישן - סי' שי"ח]) – "אמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו, וזהו כזית בכדי אכילת פרס, טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו, פי' מין במינו קאמר, כדאמרין בזבחים פ' כל הזבחים שנתערבו [ע"ט א'] אמר רבא מין במינו ברובה פי' דבר תורה".

3. כשאין כזית בכדי אכילת פרס.

(א) תוס' (חולין ריש דף צט.) - תירץ שניה.

(ב) ר' חיים (רא"ש חולין פרק ז' ס' ל"א) – "ורבינו חיים ז"ל פירש דאיירי שפיר במין בשאינו מינו. וטעמו וממשו קרי כשיש כזית בכדי אכילת פרס דאז הוי כמו ממשו של איסור. כיון דיש כ"כ מן האיסור שבתוך אכילת פרס אוכל כזית נעשה כולו איסור. והאוכל ממנו כזית לוקה".

(ג) ר' אליהו (תוס' ע"ז דף סז:) – "א"ר אליהו דשפיר מיתוקמא הכא במין בשאינו מינו והכי פירושו טעמו ולא ממשו כגון שאין כזית איסור בתוך כדי אכילת פרס אין לוקין עליו וטעמו וממשו דלוקין עליו מיירי דאיכא כזית דאיסור בכדי אכילת פרס מן ההיתר ואז לוקין עליו".

(ד) רשב"א (ת"ה הקצר ב"ד ז.) – "מין בשאינו מינו אם יש כזית מן האיסור בכדי אכילת פרס אסור ולוקין עליו וזהו שקראוהו חכמים טעמו וממשו פחות מכאן אסור דבר תורה עד שיתבטל במיעוטו בששים אלא שאין לוקין עליו וזהו שקראוהו טעמו ולא ממשו".

4. איסור עשה – ר' יוסף מאורלייניש (תוס' ריש דף צט., עי' מגיה ברשב"א הע' תמ"ח*).

5. אין עונשין (מזהירין) מן הדין.

(א) רמב"ן (חולין דף צח:), חד מהלך) – "ויש אומרים אפי' למאן דגמר לה ממשרת מילקא לא לקי שאין עונשין ואין מזהירין מן הדין".

(ב) רשב"א (חולין דף צח:), חד מהלך) – "וכן לרבנן דגמרי מק"ו דנזיר משום דאין מזהירין מן הדין".

(ג) ר"ן (חולין דף לה:), – "והא דאמר רבי יוחנן בפ' בתרא דע"ז טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו לא קשיא דאע"ג דטעם כעיקר דאורייתא אין לוקין עליו דאי לרבנן דגמרי לה מק"ו דנזיר דאין איסורו אסור עולם וכדאיתא בפ' אלו עוברין (שם) אין לוקין עליו דאין עונשין מן הדין".

ו. **האם כשנתן האיסור טעם בהיתר נהפך כולו להיות איסור ולוקין עליו, או רק אם יש כזית כדי אכילת פרס** - למ"ד טעם כעיקר

דאורייתא (דלפי הרמב"ם, צריך לאכול כל ג' ביצים ונכלל בזה כזית איסור, כדי שיהיה דין ממשו ולוקין עליו).

1. כשנתן האיסור טעם בהיתר נהפך כולו להיות איסור.

- (א) ר"ת (רא"ש חולין פרק ז' ס' ל"א) – "ופירש ר"ת דטעם כעיקר במין בשאינו מינו דאורייתא. דכיון שנתן האיסור טעם בהיתר נהפך כולו להיות איסור ולוקין עליו בכזית כאילו הוה כולו איסור".
- (ב) ש"ך (ס"ק ו') – "כתב ר"ת וכל הפוסקים העומדים בשיטתו דק"ל טעם כעיקר אסור מדאורייתא במין בשאינו מינו דכיון שנתן האיסור טעם בהיתר נהפך ההיתר להיות כולו איסור ואלו כולו מדאורייתא".
2. רק בכזית בכדי אכילת פרס – ר' חיים (רא"ש חולין פרק ז' ס' ל"א, "ורבינו חיים ז"ל פירש דאירי שפיר במין בשאינו מינו. וטעמו וממשו קרי כשיש כזית בכדי אכילת פרס דאז הוי כמו ממשו של איסור. כיון דיש כ"כ מן האיסור שבתוך אכילת פרס אוכל כזית נעשה כולו איסור. והאוכל ממנו כזית לוקה. כדחזינן גבי עיסת אורז דכזית ממנו יוצא ידי חובתו אף להקל. וטעמו ולא ממשו היינו היכא דליכא כזית בכדי אכילת פרס ואף על פי שנתן האיסור טעם בהיתר אין לוקין עליו ואף על גב דטעם כעיקר ילפינן מקרא").
- (א) פירושו: ואז לוקין על כל כזית וכזית – מדוייק ברא"ש (רא"ש חולין פרק ז' ס' ל"א, לשונו מובא לעיל), פרישה (ס"ק י"ד).
- (ב) ופחות מזה, הוא חצי שיעור – רע"א (על הש"ך ס"ק ו'), "נהפך ההיתר. הוא שפת יתר ובאמת לדעת ר"ת ור"י דאם כזית מעורב ביותר מד' ביצים ל"א דההיתר נהפך לאיסור אלא דמ"מ כיון דמרגישים טעמו דהאיסור לא נתבטל האיסור ואסור לאכול מה"ת דהוי אוכל חצי שיעור איסור ובנשפך הוי ספק דאורייתא ולזה דינא דנהפך אין שייכות לכאן").
3. דעת ר' חיים, ר"ת.
- (א) ב"י (סעי' ב' סוף ד"ה וז"ל) – "ואף על פי שבשם רבינו חיים כתב הרא"ש הא דטעמו וממשו קרי ליש בו כזית בכדי אכילת פרס והאוכל ממנו כזית לוקה ולא נמנע רבינו מלכתבו בשם ר"ת משום דמשמע דלענין דינא לא פליגי ר"ת ורבינו חיים".
- (ב) ט"ס בטור, צ"ל ר"ח – פרי חדש (או"ח ס' תמ"ב ד"ה וא"ת, "לבי אומר לי שבטור היה כתוב ר"ח, ור"ל רבינו חיים, וטעו הספרים וכתבו ר"ת"), גרא"א (ס"ק ח'), "וט"ס בטור שכ' ר"ת וצ"ל ר"ח".
4. מראי מקומות – פרישה (ס"ק י"ב), ב"ח (ס"ק ו' סוף ד"ה ומ"ש ושלא), דרכ"ת (ס"ק א').

ז. ממשות בשר עם בליעות טעם של חלב [למ"ד טעם כעיקר דאורייתא רק בב"ח].

1. ע"י ס' פ"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ה. מראי מקומות – נחלת דוד (פסחים), משנת רב אהרן (חולין ס' ט').

ט] גדר ל"טעם".

א. ח' הר"ן (חולין דף צח:): – "והוי יודע דלרבנן אית להו תלתא קראי בטעם כעקר כנגד שלישה מינין שיש לנו בטעם כעקר, האחד שלא קלט ההתר מן האסור אלא טעמו בלבד לא גופו ולא פליטתו ומוכחי לה להאי ממשרת דכתיב גבי נזיר דדרשינן התם שאם שרה ענבים במים ויש בהם טעם יין חייב והא הכא שלא נתערב במים לא מעקרן של ענבים ולא מפליטתן אלא מכיון שקלטו טעמא כאלו נתערב באותן מים רביעית יין חייב, השני שקלטו ההיתר מן האסור פליטתו אבל לא גופו ילפינן ליה להאי מגיעולי כותים, השלישי שנתערב בהיתר מגופו של איסור וילפינן לה להאי מבשר וחלב כדאיתא התם, ואף ע"פ שגוף החלב נתערב בבשר טעם כעיקר מיקרי כיון שגוף החלב נבלע בבשר".

ב. שלא קלט ההתר מן האסור אלא טעמו בלבד לא גופו ולא פליטתו.

1. קרי טעמו ולא ממשו – ח' הר"ן (חולין דף צח:; לשונו מובא לעיל).

2. חקירה: מה היסוד בטעם כעיקר. האם טעם עצמו אסור או ע"י הרגשת הטעם נחשב העצם לניכר וע"כ עצם האיסור אינו בטל ואוסר. ונ"מ להיכא שלא נבלע רק טעם לבד ואין העצם הולך עמו - ע"י לקמן סעי' ד'.

ג. גוף החלב נבלע בבשר.

1. קרי טעמו ולא ממשו – רש"י (פסחים דף מד: ד"ה בשר, "בשר בחלב. בשר שנתבשל בחלב, והבשר בעיניה, אלא שטעם החלב נבלע בו"), רמב"ן (חולין דף צח: ד"ה אלא, "וכגון בשר בחלב שנתן הבשר טעם בחלב או החלב בבשר, וזהו טעמו ולא ממשו שהוזכר בתלמוד"), ח' הר"ן (חולין דף צח:; לשונו מובא לעיל).

2. קרי טעמו וממשו – תוס' (ע"ז דף סז. ד"ה א"ר, "ועוד דהאוכל בשר בחלב אוכל ממשו של איסור כשאוכל הבשר כדאמר פרק כל הבשר (שם) אלא צריך לומר כגון חלב נימוח שנפל ונבלע לתוך הבשר דליכא רק טעם בעלמא"), הו"ד ברשב"א (חולין דף צח: ד"ה ופי', תוה"ב בית ד' שער א' י-א, "ומצאתי לרבותינו בעלי התוספות ז"ל דמשום איסור חלב קרי ליה לבשר בחלב טעמו ולא ממשו דבחלב אין יכול להיות ממשו של בשר אלא טעמא ואעפ"כ אסור אבל בבשר איפשר להיות ממשו של חלב שגוף החלב נבלע הוא בתוך הבשר"), קריית ספר (מאכ"א פרק ט'), "בשר וחלב שנתבשלו ביחד ונתנו טעם זה לזה הבשר אסורה ולוקה עליה מן התורה דהא נתערב גוף החלב בבשר ויהב בה טעמא ולא בטיל אפילו באלף מדאורייתא ומצטרף מיעוט החלב להשלים שיעור כזית בשר דעירוב שניהם אסרה תורה ... והחלב אסורה מן התורה ואינו לוקה עליה דהא לית בה אלא טעם בשר ולא ממשות ואיסורא מדאורייתא מיהא נראה דאית בה").

(א) אבל לא בחלב נימוח שנפל ונבלע לתוך הבשר – תוס' (ע"ז דף סז. ד"ה א"ר, לשונו מובא לעיל).

(ב) קרבן אורה (נזיר דף לז. ד"ה תד"ה טכ"ע) – "והתוס' ז"ל כתבו שם דכשאוכל הבשר הרי הוא אוכל ממשו של איסור כדאיתא פרק כל הבשר דף ק"ח משמע מדבריהם לחלק בין חלב שנבלע בבשר דהוי כממש. והא דאמרינן הכא דבשר וחלב הוא טעמו ולא ממשו היינו החלב שאין בו אלא טעם בשר וכן כ' המפרשים בכוננת דבריהם אבל לשונם לא משמע הכי. מש"כ דכשאוכל הבשר הוא אוכל ממשו של איסור. ומאי אריא כשאוכל הבשר הא בכל איסורין כן כמו יין שנבלע בפת. גם מש"כ כדאיתא פרק כל הבשר דף ק"ח (ע"ב) לא מצאתי שם מבואר כן ואדרבה הש"ס קרי לה התם טעמו ולא ממשו".

- ג) מראי מקומות – תמדת שלמה (יו"ד סי' י"ג ס"ק ז').
 3. מראי מקומות – ברכי יוסף (או"ח סי' תמ"ב ס"ק א').

ד. פשט וגדר ב"טעמו ולא ממשו".

1. רש"י (ע"ז דף סז: ד"ה טעמו) – "טעמו ולא ממשו. כגון חלב שנפל לקדרה או חלב שנפל נימוח שאין ממשו בעין".
 א) שממשו אינו ניכר – מנחת כהן (ח"א פרק ב' ד"ה גם, פרק ד' ד"ה הסברא האחת).
 ב) שהדבר נימוח ונתערב [משא"כ אם הוא יבש ונתערבו פרורין בחבירו עד שאינו ניכר] – פ"ח (או"ח סי' תמ"ב ס"ק א'), פמ"ג (פתיחה כוללת הל' פסח ח"א פרק ד' השיטה א'), "והנה המ"כ ... ואין זה הכרח ... הכלל עולה לפי דעתי הקלושה לרש"י ז"ל אין חילוק כלל בין כזית כא"פ או פחות מכא"פ רק בין נמחה ללא נמחה. כל שנמחה כזית כא"פ דרבנן וכל שלא נמחה אעפ"י שאין כזית כא"פ מ"ה אסור. ואם יש כזית לוקה".
 ג) שנבלע בתוך הבשר – יד יהודה (הארוך ס"ק ו', "ומ"ש כגון חלב שנפל נמוח, כונתו שנבלע בתוך הבשר או בתוך תבשיל אחר עב וזה הוי לרש"י אין ממשו קיים, דדוקא שני לחין שנתערבו זה בזה אז אין עדיפת לממש זה מזה כלום, אבל אם אחד הוא יבש והלח נבלע בו א"כ היבש הוא מציאותו קיים אבל הלח אין עוד מציאותו קיים כלל כיון שהוא נבלע בתוך היבש, זה הוי רק טעמו ולא ממשו כמש"כ גם בפסחים שם בהבשר בעינו וטעם החלב נבלע בו, וזה כונתו גם כאן שכתב כאן חלב שנפל לקדירה או חלב שנפל נימוח שאין ממשו בעין, והיינו כיון שנבלע בהיבש. וכן מבואר בתוס' ...").
 ד) מראי מקומות – ב"ח (ס"ק ו' ד"ה אלא).
 ה) כזית בכדי אכילת פרס.

(1) לוקין.

- א. ב"י (ס"ק ב' ד"ה והרמב"ם) – "דאף על גבי דסבר רש"י דלית ליה לרבא טעם כעיקר בחולין הני מילי כשאין שם אלא טעמו של איסור בלבד ולא ממשו אבל כשיש שם טעמו וממשו דהיינו כי אית ביה כזית בכדי אכילת פרס פשיטא דמדאורייתא אסור ומילקי לקי עליה כדא"ר יוחנן (ע"ז סז.) כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזהו כזית בכדי אכילת פרס ומינה נשמע דטעמו ולא ממשו דאין לוקין עליו היינו אין בו כזית בכדי אכילת פרס ובההוא קאמר דלית ליה לרבא טעם כעיקר בחולין מדאורייתא ואפילו נתערב שם גופו של איסור".
 ב. קהלות יעקב (יאמר יעקב לישראל סי' ע"ב).
 (2) רק איסור דרבנן.
 א. ס' התרומה (סי' מ"ט) – "פירש רבינו שלמה מ"מ דטעם האיסור שישנו בהיתר אינו אוסר מן התורה אפילו אכל מן ההיתר כל כך שאכל מן האיסור הנבלע שם כזית בכדי אכילת פרס דמן התורה אין אסור אלא איסור שהוא בעין ולא טעם איסור נבלע במקום אחר".
 ב. רוקח (סי' תע"ה) – "פר"ש טעם שני איסור שישנו בהיתר אינו אוסר מן התורה אפילו מן ההיתר כל כך שאכל כזית מן האיסור שנבלע שם בתוך אכילת פרס ...".
 ג. הגמ"מ (פרק ט"ו אות ב') – "אבל רש"י פ"א וכן כתוב בה"ג דטעם כעיקר דרבנן כדמשמע לפום ריהטא מדר' יוחנן ואפילו כשיש מן האיסור כזית בכדי אכילת פרס דמן התורה אין איסור אלא כשהוא בעין".
 ד. מרדכי (ע"ז סי' תתנ"ד).
 ה. שלטי גבורים (רי"ף ע"ז דף לב:).
 ו. ב"ח (ס"ק ו' ד"ה עוד, הג' על הר"ן חולין דף לה: אות ג') – "כתב ב"י שדברי הרמב"ם אתי שפיר כסברת רש"י ... ולפעד"נ שזה אי אפשר דאם כן לא היה לו לרש"י שום ראיה מדאמר ר' יוחנן טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו דאסור מדרבנן קאמר דמבואר במרדכי פרק בתרא דע"ז (שם) דראיית רש"י היא מדלא קאמר ר' יוחנן טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו וזהו בשאין בו כזית בכדי אכילת פרס כדאמר ברישא אלמא דבסיפא אפילו יש בו כזית בכדי אכילת פרס נמי אין לוקין ואם כן בעל כרחך דאינו אסור מדאורייתא דאם לא כן למה אינו לוקה ולפי דברי ב"י ליכא ראיה דדילמא אסור מדאורייתא ואין לוקין לפי שאין בו כזית בכדי אכילת פרס".
 ז. פ"ח (סי' תמ"ב ס"ק א').
 ח. לחם משנה (פרק ט"ו הל' א').
 ט. מנחת כהן (ח"א פרק ב').
 י. פמ"ג (פתיחה כוללת הל' פסח ח"א פרק ד' השיטה א').

- יא. יד יהודה (הארוך ס"ק ו') – "ואמת הוא שממ"ש רש"י בחולין שם דמדאורייתא ברובא בטל, מוכח מרש"י דמה שהוא לדעתו טעמו ולא ממשו אז גם בכזית בכא"פ אין לוקין עליו, דלא כהב"י שמשוה לגמרי שיטת רש"י להרמב"ם דכל שנתערב כזית בכא"פ לוקין עליו וכל שהוא פחות מכזית בכא"פ אין לוקין עליו ואינו אלא מדרבנן".
 2. אם נימוח הוי ממשו, ואם אכל כזית בכדי אכילת פרס לוקה – ר"ן (חולין דף לה:).

- א) רמב"ן (חולין דף צח:): – "פי' טעם כעיקר כגון שלא נתערב שם גופו של איסור דומיא דענבים ששרה אותם במים ויש במים טעם יין שאין שם יין כלל, אי נמי יש בו יין אלא שאבד במיעוטו כגון טפת יין שנפל למים ואין בו מראה יין דממשו אבד, וכגון בשר בחלב שנתן הבשר טעם בחלב או החלב בבשר, וזהו טעמו ולא ממשו שהוזכר בתלמוד, ובקדשים אסור שרואין אם נתן אותו איסור טעם גדול בהיתר כאלו נמחה שם מממשו של איסור כזית אסור ולוקין עליו, וכן בנזיר רואין אם נתנו הענבים טעם גדול במים כרביעית יין ושתה בתוך השעור לוקה ואע"פ שאין טעם זה מגופן של ענבים שהרי הם לפניך כמו שהיו ... ואין זו קושיא דהתם טעמו וממשו הוא שעיקר החטים מעורבין שם ונותנים טעם ברוב והיינו כגון עדשים שנתבשלו עם הגריסין ורבה אחד מהן,

אבל טעמו ולא ממשו הוא שאין שם ממש לא בעין ולא מעורב אלא שנתבטל לגמרי כמו שפירשתי למעלה וכן רש"י ז"ל מפרש".

(ב) רשב"א (חולין דף צח:) – "ופי' טעם כעיקר כגון שלא נתערב שם גופו של איסור אלא טעמו בלבד, וכדנתיא משרת ליתן טעם כעיקר שאם שרה ענבים במים ויש בהן טעם יין חייב, וא"נ יש בו יין שאבד במיעוטו כגון שנפלה טיפת יין בתוך מים ואין בו מראה יין שאבד ממשו מחמת מיעוטו [וא"נ] כגון בשר שנתבשל בחלב ונתן טעם הבשר בחלב והחלב בבשר ... ובקדשים אסור שרואין את הטעם כאלו ממשו מעורב ונמחה בו, ואם יש בו טעם גדול [כאילו נמחה בו כזית ממשו של איסור ולוקין עליו] וכן בנזיר אם שרה ענבים במים ונתנו טעם גדול במים כאלו נתערב בו רביעית יין אסור ולוקה עליו ואע"פ שלא נמחה מגופן של ענבים במים כלל והרי הם לפניך כמות שהיו בשעת נפילה, וכן פירש"י ז"ל טעמו ולא ממשו שהוזכר בתלמוד".

3. על כזית מהאיסור של ממשות (אפילו נימוח) בכדי אכילת פרס יש מלקות, פחות מזה הוא דרבנן.

(א) רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' ב').

(ב) עי' מנחת כהן (ח"א פרק ד') – "והוא להרמב"ם ז"ל רוב הפוסקים והוא הפירוש הנכון על מימרא זו".

4. מראי מקומות – ב"ח (ס"ק ו' ד"ה אלא, דעת רש"י), קהלות יעקב (יאמר יעקב לישראל סי' ע"א).

כ הלכה

א. דעת הרמב"ם.

1. מקורות.

(א) רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' ב') – "נמצא בהן טעמו ולא היה בהן ממשו הרי אלו אסורין מדברי סופרים".

(ב) רמב"ם (שם הל' ג') – "כיצד הוא ממשו כגון שהיה מן החלב כזית בכל שלש ביצים מן התערובת, אם אכל מן הגריסין האלו כשלש ביצים הואיל ויש בהן כזית מן החלב לוקה שהרי טעם האיסור וממשו קיים, אבל פחות משלש ביצים מכין אותו מכת מרדות מדבריהם, וכן אם לא היה בתערובת כזית בכל שלש ביצים אע"פ שיש בהן טעם חלב ואכל כל הקדירה אינו לוקה אלא מכת מרדות".

(ג) רמב"ם (נזירות פרק ה' הל' ז') – "היה בו טעם יין ואין שם רביעית בכדי אכילת פרס הרי זה אסור מדברי סופרים כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות, ומכין אותו אם אכל מכת מרדות".

2. הרמב"ם פסק טעם כעיקר מדאורייתא.

(א) שאילת יעב"ץ (ח"א סי' קנ"ח) – "מ"ש בריש פט"ו שטעמו ולא ממשו אסור מדברי סופרים. וכתב עליו הכ"מ דקם ליה בשיטת רש"י, ולא היא, אלא בשטת ר"ת אמרה, דהכי שמעינן להר"מ בכל מאי דהוי הל"מ דברי סופרים קרי ליה כדחזינן בקידושי כסף ודכוותיה, וכבר ביאר הוא עצמו ז"ל בתשו' ובס' המצות ומפרשיו מבואר יפה, שעכ"ז לא נשתנה דינו משל תור' כי באמת שוין הן לדעתו ז"ל, א"כ ה"ה לשיעורין הללו".

(ב) צ"ח (חולין דף קכ. ד"ה עוד) – "וס"ל לרמב"ם כדברי הר"י מאורלייניש בתוס' (דף צ"ט ע"ב) בד"ה רבא אמר, דאף דטעם כעיקר דאורייתא מ"מ אין בו מלקות, שאינו רק עשה דילפינן מגיעולי גוים דכתיב תעבירו באש".

(ג) קרן אורה (נזיר דף לז: ד"ה והיה נראה) – "ומה שנראה מדבריו דטעם כעיקר לאו דאורייתא הוא ע"ד שיטתו בכמה דוכתי דדבר שאינו מפורש בתורה מיקרי דברי סופרים וליכא מלקות בזה דליכא מלקות אלא בממשו של איסור היינו כזית בכדי אכילת פרס. וכדילפינן ממשרת".

(ד) דברי דוד (פסחים דף מג:): – "לדעתי כוונת הרמב"ם (פט"ו ממאכלות אסורות ה"ב) דמפרש לטעם כעיקר כמו שכתבנו דהטעם לחודיה אסור, וכולהו ס"ל דטעם כעיקר דאורייתא ...".

(ה) דברי יוסף (סי' תרכ"ה) – "ט"כ מה"ת אסור".

(ו) מרומי שדה (סוכה סוף דף ט:): – "הרמב"ם ז"ל ס"ל טעם כעיקר מדאורייתא אסור".

(ז) אבן האזל (מאכ"א פרק ט"ו הל' ב') – "פשוט דשיטת הרמב"ם הוא דטעם כעיקר דאורייתא".

(ח) קהלות יעקב (פסחים סי' ל"ח) – "בפשיטות דבאמת פוסק הרמב"ם ז"ל דנותן טעם מדאורייתא לא בטל ...".

3. הרמב"ם פסק טעם כעיקר מדרבנן.

(א) רמב"ם (שו"ת פאר הדור סי' ס"ה), הו"ד בפת"ת (ס"ק ב') – "האיסורין דבטלי בששים אם מותר להורות כך לעם הארץ ודאי כי הדין שוה לכל אדם ולא גזרינן שמא יפרצו פרץ מפני כי דבר שנתערב היתר באיסור מדין תורה חד בתרי בטיל ... אמור מעתה מאחר כי אחד בששים גזרה הוא ניקום אנן ונגזור גזירה לגזירה".

(ב) רמב"ן (חולין דף צח:): – "... וזו הסברה כדרך פרש"י ז"ל והוא הנכון והוא סברת הרמב"ם ז"ל".

(ג) ב"י (ס"ק ב'), כסף משנה הל' מאכ"א פרק ט"ו הל' ב').

(ד) קרית ספר (מאכ"א פרק ט') – "ובשאר איסורין לא לקי בגופה וטעמא עד דאיכא כזית בכדי אכילת פרס אבל איסורא מדאורייתא מיהא איכא דכתיב ושקץ יהיו לכם לאסור את ערוביהם אם יש בנותן טעם והרב ז"ל נראה דסבירא ליה דהוי אסמכתא בעלמא".

(ה) ב"ח (סוף ס"ק ו').

(ו) ט"ז (ס"ק ב') – "סמך ארש"י ורמב"ם דס"ל דטעם כעיקר דרבנן".

(ז) עי' ש"ך (ס"ק ב') – "ואף על פי שמדברי הרמב"ם ושאר פוסקים משמע ג"כ דסמכינן אעובד כוכבים דלאו קפילא במסל"ת מ"מ אפשר דסברי כרש"י וסייעתו דמין בשאינו מינו מן התורה בטל ברוב".

(ח) פני יהושע (פסחים דף מה:): – "שיטת הרמב"ם ז"ל בעיקר מילתא דטעם כעיקר דרבנן".

(ט) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב'), סי' צ"ג שפ"ד ס"ק ג', שער התערובות ריש פרק ב', ד"ה ואני, עי' פתיחה להל' טריפות ד"ה ודע דהב"י).

(י) חת"ס (או"ח סי' ק"ט ד"ה אמנם אם).

(יא) תפארת ישראל (חולין פרק ז' אות ל"א ס"ק ד') – "ולרש"י ורמב"ם [פט"ו ממ"א] רק בבב"ח הוה טכ"ע דאורייתא אבל בשאר איסורין אסור רק מדרבנן".
 (יב) צבי לצדיק (על המחבר סעי' ב') – "נראה לי דגם לרש"י [חולין צח, ב ד"ה לטעם] ורמב"ם [מאכלות אסורות טו, ב-ג] דטעם כעיקר לאו דאורייתא".
 (יג) ערה"ש (סעי' ט', סי' פ"א סעי' ד', סי' צ"ט סעי' כ', או"ח סי' ר"ב סעי' ט"ז, סי' ער"ב סעי' ז', סי' תמ"ב סעי' ט').
 (יד) חזו"א (יו"ד סי' ט"ז ס"ק ה' ד"ה סי' צ"ח, או"ח השמטות סי' קנ"ו לסימן שכ"ח) – לשונו מובא לקמן.
 4. מראי מקומות – שד"ח (מערכת ט' כלל י"א ד"ה והנך), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק י"ב, סי' צ"ג שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק כ', שער התערובות ליקוטי מגדים ס"ק ל').

ב. דעת הרשב"א.

1. רשב"א (חולין דף צח:) – "והרמב"ן ז"ל כדברי רש"י ז"ל הכריע וכן נ"ל".
2. רשב"א (ח"א סי' תצ"ו) – "ראיות מכריחות יש דקפילא לאו דוקא. מדאמרינן בשלמא תרומה טעם לה כהן ולא אמרינן טעם לה קפילא כהן. ועוד מדאמר רבא אמור רבנן בטעמא ואמור רבנן בקפילא. מין בשאינו מינו והתרא בטעמא מין בשאינו מינו ואסורא בקפילא. אלמא מדחלקן שמע מינה טעמא היינו טעם הנרגש לכלל בני אדם ולא אמרו קפילא אלא ארמאה וכדי שלא ישקר. וטעמא רבה איכא. דדבר זה מדרבנן הוא וספקו לקולא. וההוא טעמא דכתב מר ישגח ביה מר. דאם איתא אף הקפילא מקבל מקרה התמורה בתגבורת המרה ומכל מקום ראוי לחוש".
3. רשב"א (ח"א סי' תרע"ח) – "מה שאמרת דמין בשאינו מינו כששים שעורו דבר תורה. שבפחות מששים מסתמא אית ביה טעמא וקיימא לן טעמו ולא ממשו אסור ואף על גב דלית ביה שיעור ... גם בזה אינו ברור ...".
4. רשב"א (תוה"ב ב"ד יא; ע"ו.) – "לענין פסק הלכה אנו על מי נסמוך בא ונסמוך על רבנן תם ורבנן יצחק ובעל ההלכות והראב"ד ז"ל שרבים הם ואמרו להחמיר בשל תורה".
5. בית יוסף (ס"ק ב' סוף ד"ה ומ"ש עוד) – "ומ"ש רבינו ירוחם (נט"ו אות כט דף קלח ע"ד) דהרשב"א כרש"י [ס"ל] לא דק דכר"ת סבירא ליה".
6. פמ"ג (פתיחה תערובות ח"ב פרק ב' ד"ה ואני) – "לחומרא נקטינן כרשב"א. הרי שהרשב"א גופא בארוך ק"ב מחמת ספיקא פסק כן להחמיר בשל תורה, וכמו שכתב הש"ך בסימן צ"ח אות ב'. וכן משמע בבית יוסף דרשב"א מספיקא פוסק כן. ורבינו ירוחם כתב דרשב"א כרש"י, והבית יוסף כתב דלא דק, והרי תרומת הדשן בסימן ע"ט אומר בפירוש דרשב"א כרש"י, וכמו שכתב המנחת כהן דף ס"ה ב' דבתשובה סימן תצ"ו כתב בפירוש דטעם כעיקר דרבנן, יע"ש, וחרז מספרו הארוך, עכ"ל המנחת כהן. הן אמת שבתשובה יראה בפירוש דטעם כעיקר דרבנן. והרואה בתשובה יראה דתשובה חיבר באחרונה, לאחר הארוך והקצר, ובסימן תקי"ח מבואר כן, יע"ש".
7. ערה"ש (סוף סעי' ל"ז) – "והרשב"א ז"ל אף שבתה"ב פסק טעם כעיקר דאורייתא זהו מפני החומרא אבל דעתו לא כן נוטה כמ"ש בתשו".
8. מראי מקומות – פמ"ג השלם (שער התערובות ליקוטי מגדים ס"ק נ"ז).

ג. טעם כעיקר מדרבנן - ראייה מג' סוגיות. (א) חולין (דף צח:), (ב) חולין (דף קח:), (ג) ע"ז (דף סז.).

1. שאלתות (שאלתא פ', ע"י העמק שאלה אות ב').
2. רש"י (חולין דף צח: ד"ה לטעם) – "ורבא לית ליה טעם כעיקר בחולין כדמפרש ואזיל מדאורייתא ברובא בטיל אלא מדרבנן והכי נמי שמעינן ליה לר' יוחנן במסכת ע"ז (דף סז) כל שטעמו ולא ממשו אין לוקין עליו".
3. רמב"ן (חולין דף צח:) – "דברי רש"י ז"ל בשמעתא דרבא ודר' יוחנן נכונים הם דטעם כעיקר דרבנן".
4. רא"ה (בדה"ב ש"א יא.) – "וטעמו ולא ממשו מותר בשאר איסורין לבד מחטאת ובשר בחלב וגיעולי נכרים והכי מוכח בפסחים לר' יוחנן ורבא ס"ל כוותיה מההיא דכל הבשר והלכתא כרבא ור"י ואליבא דר"ע דסבר לה כר"ש דנותן טעם לפגם מותר ואפילו בגיעולי נכרים וכו' חייא בר אבא דאמר לא אסרה תורה אלא קדרה בת יומא הילכך טעמו וממשו אסור ולוקין עליו במין בשאינו מינו בשאכל כזית בכדי אכילת פרס טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו ודינו בכל דבר כאיסורין דרבנן וכי אמרינן נמי דטעמו וממשו איכא בזה איסורא דאורייתא הנ"מ במין בשאינו מינו אבל מין במינו לעולם חד בתרי בטיל מדאורייתא".
- א) ע"י היטב הרא"ה (בדק הבית ב"ד ש"ב, כב.) – "ויש מי שאומר דלדברי האומר כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אף בפחות מיכן איסור תורה עד דאיכא ס' דבטיל טעמא ומכל מקום אין לוקין עליו בפחות מיכן דה"ל כחצי שיעור דאין לוקין ע"כ ולשון אחרון זה עיקר".
5. ר"ן (חולין דף לה:) – "נראין דברי רש"י ז"ל עיקר".
6. ריטב"א (חולין דף צח:) – "שיטת רש"י היא נכונה. וכן פוסק מורי בשם רבו רבינו הגדול ז"ל דטעם כעיקר בחולין לאו דאורייתא כרבא ור' יוחנן".
7. אורחות חיים (איסורי מאכלות סי' ע"ה) – "ואיסור טעמו ולא ממשו אינו אלא מדרבנן".
8. כל בו (סי' ק"ו) – "ואסור טעמו ולא ממשו אינו אלא מדרבנן".

ד. טעם כעיקר דאורייתא - ראייה מב' סוגיות. (א) משרת (פסחים דף מד.), (ב) זבחים (דף ע"ח, תוס' שם דף ע"ט).

1. בה"ג (קל"ב-ג) – "ולא מיבעיא היכא דשתייה בעיניה דמחייב אלא אפילו נפל כזית תרבא בבישולא דהיתירא ויהב בה טעמא אסור למיכליה להווא בישולא, דאשכחן דאסר רחמנא טעמא דאיסורא כודאי דאיסורא מדגלי רחמנא גבי נזיר דכתיב (במדבר ו, ג) מין

- ושכר יזיר, ותנו רבנן (נזיר לז א) משרת ליתן טעם כעיקר שאם שרה ענבים במים ויש בהם טעם יין אסור. ותנן (חולין קח א) טיפת חלב שנפלה על חתיכה אם יש בנותן טעם באותה חתיכה אסור, ואמר אביי ש"מ טעמו ולא ממשו בעלמא דאורייתא".
2. ר"ת (זבחים דף עט. ד"ה אמור, תוס' ע"ז דף סז. ד"ה א"ר, ס' הישר ח' החידושים ס' תרצ"ד) – "ומפרש ר"ת דמין בשאינו מינו מדאורייתא בטעמא דנפקא לן ממשרת".
3. ראב"ד (נזירות פרק ה' הל' ו') – "נתערב יין וכיוצא בו בדבש וכיוצא בו וכו' ואין שם רביעית בכדי אכילת פרס הרי זה אסור מדברי סופרים. א"א בעל ההלכות לא אמר כן אלא אסור מן התורה אבל אין לוקין עליו".
- ראב"ד (איסור משהו פרק ב' ד"ה והני) – "ושאינו מינו בטעמא מדאורייתא, דטעמו ולא ממשו דאורייתא".
4. ר' אליהו (תוס' ע"ז דף סז: ד"ה א"ר) – "א"ר אליהו דשפיר מיתוקמא הכא במין בשאינו מינו והכי פירושו טעמו ולא ממשו כגון שאין כזית איסור בתוך כזי אכילת פרס אין לוקין עליו וטעמו וממשו דלוקין עליו מיירי דאיכא כזית דאיסור בכדי אכילת פרס מן ההיתר ואז לוקין עליו".
5. ר' יוסף (תוס' חולין דף צט. ד"ה רבא, ע"ז דף סז: ד"ה א"ר) – "אמר הר"ר יוסף דמיירי שפיר בכדי אכילת פרס ומ"מ לא לקי בטעמו ולא ממשו אע"ג דטעם כעיקר דאורייתא ...".
6. ס' התרומה (סי' מ"ט) – "וקיימא לן דטעם כעיקר ... א"כ ספיקא דאורייתא לחומרא לאפוקי מפירוש רש"י ...".
7. ס' האשכול (ח"ג עמ' 82) – "דטעמו ולא ממשו מה"ת אסור ...".
8. רוקח (סי' תע"ה) – "וקיימא לן דטעם כעיקר ... אם כן הוי ספיקא דאורייתא ואסור. ולא כפר"ש ...".
9. בעל המאור (פסחים דף יג:) – "וזהו טעם כעיקר שאסור בכל התורה כולה ואין לוקין עליו".
10. בעל התרומות (בתוה"ב שם, סוף יא.) – "ולעולם טעם כעיקר דאורייתא".
11. ר"ש מן ההר (בתשובה שבסוף ס' המאורות לחולין) – "דטעם כעיקר מן התורה, דילפינן מגיעולי גוים".
12. מהר"ם חלאווה (פסחים דף מג:) – "דקיימ"ל טעם כעיקר דאורייתא במין שאינו מינו".
13. חינוך (מצוה שס"ח) – "מקרא דוכל משרת ... ללמוד ממנו שטעם האיסור אסור כמו עיקרו בין בנזיר בין בכל איסורים שבתורה".
14. ע"י רא"ש (סי' ל"א, דברי חמודות אות קל"א, הגהות והערות בטור ס"ק י', אמנם ע"י ב"י ס"ק ג' ד"ה ומ"ש וא"א).
15. יראים (סי' ע"ט [דפוס ישן - סי' שי"ח]) – "מין בשאינו מינו טעמו ולא ממשו אסור כדנתיא משרת ליתן טעם כעיקר, ומכאן אתה דן לכל איסורים שבתורה".
16. ריב"ש (סי' שמ"ט) – "אם עמד שם כל כך זמן, עד שנתן טעם בבשר, בזה הוא אסור מן התורה כשאר אסורין, כיון שנתן בו טעם; דילפינן מזרוע בשלה, דשלוך הרי הוא כמבושל".
17. סמ"ק (מצוה ר"ד, מצוה ר"ג ד"ה דיני ביטול) – "רבינו תם ... מדין טעם כעיקר דהוי דאוריית' נהגו כמותו ... ונפקא מינה דספיקא מדאוריית' לחומר".
18. ע"י טור (סעי' ב' - סעי' ג') – "וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לסברת ר"ת".
19. מאירי (פסחים דף מג:, נזיר דף לז:) – "טעמו ולא ממשו וטעם כעיקר אחד הוא ואיסורו מן התורה אלא שאין לוקין עליו שמאחר שאין שם אכילה גמורה עליו הואיל ואין ממנו אכילת כזית בכדי אכילת פרס אין אזהרת לאו הבא על אותו איסור עליו אלא שהוא בדין חצי שיעור ... ויש חולקין בזו לומר שעיקר איסורו אינו אלא מדברי סופרים כמו שנבאר ועיקר הדברים כדעת ראשון".
20. או"ח (כלל כ"ג דין א', כלל ל"ז דין ה' אות ט"ו) – "כתב בסמ"ק שנוהגין כר"ת שטעם כעיקר דאורייתא".
21. ס' האגור (סי' אלף רס"ד, סי' אלף רצ"ד) – "והעולם נוהג כר"ת דטעם כעיקר דאורייתא".

ה. פוסקים: האם טעם כעיקר מדרבנן או מדאורייתא.

1. מיקל: טעם כעיקר מדרבנן.
- א) רדב"ז (סי' אלף שס"ח) – "דטעמו ולא ממשו קי"ל שהוא מדרבנן".
- ב) שואל ומשיב (תנינא ח"ד סי' קפ"ט ד"ה והנה נשאלתי) – "וגם טעם כעיקר בשאר איסורים אינו רק דרבנן".
- ג) ע"י גרי"ז (עובדות והנהגות לבית בריסק ח"ב עמ' נ) – "חכ"א שאל את מרן הגרי"ז זצ"ל אודות בתו שהיתה בת ב' שנים, והיתה מאושפזת בבית חולים בחו"ל, האם מותר לה מטעמי בריאות לאכול את המאכלים הניתנים שם. וענה מרן הגרי"ז זצ"ל בשר אסור לאכול שם, אבל מרק בשר אפשר להקל, דנו"ט דרבנן".
2. מהמיר: טעם כעיקר דאורייתא.
- א) מחבר (סעי' ב', ב"י ס"ק ג' ד"ה ומ"ש ומין, סי' קי"א סעי' ד') – "ומכל מקום נראה דכר"ת נקטינן בהא לחומרא וכמ"ש הרשב"א".
- ב) דר"מ (ס"ק ד', סי' ק"ג ס"ק ג') – "דהרי טעם כעיקר הוא דאורייתא לפי דברי ר"ת וקי"ל כוותיה כמ"ש בסימן צ"ח (אות ד)".
- ג) בנימין זאב (סי' שי"ד) – "ונהגו העולם כר"ת".
- ד) ט"ז (ס"ק ג').
- ה) ש"ד (סי' קכ"א ס"ק כ') – "דקי"ל (לעיל סי' צ"ח) טעם כעיקר דאורייתא".
- ו) מנחת כהן (ח"א פרק ה') – "פסקו כל האחרונים".
- ז) פרי"ת (סי' ק"ד ס"ק ג').
- ח) יעב"ץ (מגדל עז, בב"ח פרק א' אות כ"ד, פרק ו' אות ט').
- ט) פמ"ג (פתיחה לבשר בחלב ד"ה טעם, גינת וורדים ריש כלל ס"ח).
- י) זרע אמת (ח"ב סי' מ"ז).
- יא) שאגת אריה (חדשות סי' י"ג).
- יב) גרי"א (ס"ק י') – "דקיי"ל טעם כעיקר דאורייתא כמ"ש בפ"ג דפסחים ...".

יג) תפארת ישראל (חולין פרק ז' אות ל"א ס"ק ד') – "מדאורייתא צריך ס' אפילו לא נתבשל יחד, דטעם כעיקר דאורייתא בכל איסורין, ולרש"י ורמב"ם [פט"ו ממ"א] רק בבב"ח הוה טכ"ע דאורייתא אבל בשאר איסורין אסור רק מדרבנן, ולא קיי"ל כן [י"ד צ"ח]".

יד) חכ"א (כלל מ"ו סעי' א', כלל נ"א סעי' ח') – "דקיימא לן טעם כעיקר אסור מן התורה רצה לומר איסור שנתן טעם בהיתר אף על פי שהסיר האיסור שלם ולא נשאר בו רק טעם אפילו הכי אסור מן התורה דילפינן מנזיר דכתיב ...".

טו) ת"ת (נדחי ישראל פרק כ"ז אות ד').

טז) כה"ח (סי' ק"ט ס"ק ל').

יז) בדה"ש (הקדמה להסי', סי' צ"ג סעי' א' בי' ד"ה אסור).

יח) פוסקים.

ו. מראי מקומות – תוס' (פסחים דף כד: סוף ד"ה אלא, זבחים דף עח. ד"ה מתיב, חולין דף צח: ד"ה לחומרא), סמ"ג (לאוין קל"ח).
 1. בית דוד (סי' קי"ז ס"ק כ"א), הו"ד בדרכ"ת (סי' קי"ז ס"ק ס"ג), ו**בין ישראל לנכרי** (י"ד סי' ט"ו סעי' כ"ג) – "ועתה גם דבר מאכל שנתערב בו איסור בנ"ט כיון דרוב שיטות ס"ל טע"כ לאו דאורייתא ובאיסור דרבנן מותר בסחורה ה"ה דמותר לסחור אפ"ל להחוששי' וס"ל טע"כ דאורייתא כנ"ל".

ז. להלכה טעם כעיקר הוי ודאי דאורייתא: יש לעי' מה הדין בזמן שהחומרא מביא לידי קולא.

1. פמ"ג (פתיחה תערובות ח"ב פרק ב' ד"ה ואני), הו"ד בגליון מהרש"א (על המחבר סעי' ב'), ועונג יו"ט (ריש סי' פ'), דרכ"ת (ס"ק ל"ב ד"ה ועיי"ש) – "ואני העני מסופק בדבר אחד כמו שאגיד. והוא, אם נאמר דודאי הוא טעם כעיקר דבר תורה, או דמספיקא מחמירין ולא וודאי. ומה שהביאני לזה הוא ממה שכתב הבית יוסף בספרו הארוך בסימן צ"ח במינו הלכה דלא כרש"י. ובאינו מינו כתב אף שהרמב"ם ורש"י ורמב"ן ור"ן סוברים דרבנן, מכל מקום לחומרא נקטינן כרשב"א. הרי שהרשב"א גופא בארוך ק"ב מחמת ספיקא פסק כן להחמיר בשל תורה, וכמו שכתב הש"ך בסימן צ"ח אות ב'. וכן משמע בבית יוסף דרשב"א מספיקא פוסק כן. ורבינו ירוחם כתב דרשב"א כרש"י, והבית יוסף כתב דלא דק, והרי תרומת הדשן בסימן ע"ט אומר בפירוש דרשב"א כרש"י, וכמו שכתב המנחת כהן דף ס"ה ב' דבתשובה סימן תצ"ו כתב בפירוש דטעם כעיקר דרבנן, יע"ש, וחזר מספרו הארוך, עכ"ל המנחת כהן. הן אמת שבתשובה יראה בפירוש דטעם כעיקר דרבנן. והרואה בתשובה יראה דתשובה חיבר באחרונה, לאחר הארוך והקצר, ובסימן תקי"ח מבואר כן, יע"ש, ואלא מפני המנהג אנו נוהגים כר"ת. וכן כתב הדרכי משה דהמנהג כר"ת. ונהי דאין נכנס בגדר הספק פלוגתא דרבנותא, דאם לא כן איך קיימא לן בסימן צ"ח נשפך באינו מינו ואינו יודע אם היה ששים אסור, והא ספק ספיקא, שמא הלכה כרש"י ושמא היה ששים, וכל שיש ספק ספיקא בדבר תורה וספק אחד בדרבנן מהני, כמבואר בקונטרס הספיקות. שמע מינה כיון דקיבלו עלייהו כן ליכא ספיקא. היינו לקולא, אבל לחומרא יש לומר דשמא טעם כעיקר דרבנן, וזיל הכא לחומרא. והנפקא מינה לשיטת הש"ך בסימן צ"ד אות ד' וסימן צ"ב אות י' דכל שנאסר בפני עצמו תו לא אמרינן חתיכה נעשה נבילה בבשר בחלב מן התורה, כיון דאין כל אחד היתר, וכמו שביארנו שם. ואם כן לדידה חתיכה בלועה משאר איסורים שבלועה אחר כך טיפת חלב, אם נאמר טעם כעיקר דרבנן, מן התורה נאסרה בבשר בחלב ונעשית נבילה מן התורה, וכשנפלה לתבשיל צריך ששים מן התורה, ובנשפך ואינו ידוע, לחומרא. ואם נאמר טעם כעיקר מן התורה תו לא נעשית נבילה מן התורה, ובנשפך וידוע דיש ששים נגד טיפת חלב תו הוה מדרבנן. ולקמן אדבר עוד בזה בעז"ה. וקיימא לן דצריך ששים אף באיסור דרבנן במינו וכל שכן באינו מינו בלח".

פמ"ג (פתיחה לבשר בחלב ד"ה טעם) – "ודע דטכ"ע בשאר איסורין וודאי הוה לא ספק ...".

פמ"ג (פתיחה לפסח ח"ב פרק א' אות י"ז) – "הנה המחבר בי"ד צ"ח ס"ב פסק טכ"ע מ"ה והולכין בספיקו לחומרא ומשמע דפוסק טכ"ע בודאי לא מחמת ספק דהא בא"י אי היה ששים אסור ולא הוה ס"ס".

פמ"ג (סדר והנהגת הנשאל עם השואל סדר ב' אות נ"א) – "טכ"ע ד"ת הוי ודאי ולא ספק כמ"ש בפריי שם בפתיחה שאין לעשות ממנו ס"ס כלל".

אמנם עי' פמ"ג (סי' צ"ב שפ"ד ס"ק י') – "דטעם כעיקר בשאר איסורין לאו דבר ברור הוא דלהוי מן התורה לדידן אלא מחמת ספיקא אסור כמו שיראה הרואה בסימן צ"ח בבית יוסף הביא דברי הרשב"א אן נסמוך על ר"ת להחמיר בשל תורה הרי דמספקא ליה".

2. רע"א (על הפמ"ג סי' צ"ב שפ"ד ס"ק י', הו"ד בשו"ע מהדורת פריעדמאן שם אוות י"ב) – "אח"כ ראיתי שהמחבר עצמו בפתיחה להלכות בשר בחלב כתב ספק ספיקא הנ"ל להוכיח מזה מההיא דנשפך ...".

3. מראי מקומות – פמ"ג השלם (שער התערובות ליקוטי מגדים ס"ק נ"ח, ס"ק ס').

ח. לכאורה נ"מ: חולה שיש בו סכנה, להאכילו טעם של איסור נבילה, או לשחוט בשבת.

1. גבעות עולם (סי' ג' ד"ה בשו"מ, ע"ש בהג"ה) – "ושמעתי בשם הגאון מוה"ר טעביל ז"ל דבזמנינו אסור לשחוט עוף בשבת אפ"ל לצורך חולה שיש בו סכנה משום ... וכתב הר"ן ק"ל אמאי שוחטין לצורך חולה שיש בו סכנה בשבת שהוא איסור סקילה, ולמה לא נאמר לנכרי לנוחרו ונאכילנו נבילה שהוא איסור לאו, ותירץ דבנבילה איכא חומרא אחרת שהאוכלה עובר על כל זית וזית שבה ... לא מיקרי איסור קל ... משמע דמאי דקיימ"ל כר"ת דטעם כעיקר אסור מה"ת הוא רק לחומרא ... קולא אית לן למימר דאדרבה דילמא הלכה כרש"י דמן התורה טעמו של דבר אינו חשוב כעיקרו. ולדידן רוב שחיטות עוף של צורך חולה שיש בו סכנה אינו רק להאכילו המרק לבד ולא הבשר עצמו דלדעת רש"י אין כאן רק איסור דרבנן א"כ טפי עדיף לציות לנכרי לנוחרו ולהאכיל לחולה המרק דהי' איסור דרבנן מלשיחטו בשבת ע"י ישראל ולעבור איסור סקילה ונכון".

2. אפיקי ים (ח"ב סי' ל"ב) – פניתי לשאול פי ידדי, הרב הגאון ר' שמחה זעליג ראב"ד דבריסק שליט"א [זצ"ל], וזהו שכתב לי בזה: בדבר ההוראה בספר שארי הגאון גבעות עולם, קרה פעם אחת לפני אדמו"ר (הגאון מהר"ח סאלאוויצקי זצ"ל) וצוה לשחוט בשבת, ואחר כן נזכרתי, מדברי הגבעות עולם והצעתי לפני ואמר לי כי אם הייתי מזכירו, לא הי' שוחט בשבת, והי' מצוה ליקח רוטב מרסטורן נכרי, ופסק השו"ע דטעם כעיקר דאורייתא, הוא רק לחומרא לענין נשפך, אבל לא לקולא, דהרי הרמב"ם ורש"י ס"ל, דטעם כעיקר דרבנן, ורק אם החולה קץ ברוטב נכרי, יש לשחוט בשבת כדברי הרא"ש עכ"ל ידדי הגאון מהרש"ז נ"י, חזינן דגם הגאון ר' חיים ז"ל, לבתר דשמעה קיבלה, לאסור בכה"ג לשחוט בשבת...".
3. גרי"ז (עובדות והנהגות לבית בריסק ח"ב עמ' נ') – "חכ"א שאל את מרן הגרי"ז זצ"ל אודות בתו שהיתה בת ב' שנים, והיתה מאושפזת בבית חולים בחו"ל, האם מותר לה מטעמי בריאות לאכול את המאכלים הניתנים שם. וענה מרן הגרי"ז זצ"ל בשר אסור לאכול שם, אבל מרק בשר אפשר להקל, דנו"ט דרבנן. ושאל אותו, דהרי כתוב בחת"ס אודות שוטה שאסור ליתן לו מאכלות האסורות דמטמטם, אע"פ שמדינא מותר. וענה הגרי"ז זצ"ל שלא כן הוא, אלא האיסור הוא המטמטם, וכל שמותר מדינא אינו מטמטם".
4. חזו"א (יור"ד סי' ט"ז ס"ק ה' ד"ה סי' צ"ח, או"ח השמטות סי' קנ"ו לסימן שכ"ח) – "ודעת הרמב"ם והרמב"ן והר"ן והריטב"א דטכ"ע דרבנן וכ"ד רש"י ומ"מ אם נתערב ממשו של איסור ויש כזית בכא"פ לכ"ע אסור מה"ל ונראה דמרק היוצא מן הבשר הוא כממשו של איסור כיון דציר הבשר אסור מה"ל כמש"כ הראשונים בסוגיא דחולין צ"ט, ולפיכך טריפה שבשלו במים ונתפטמו המים מציר ושומן של הטריפה אם יש כזית בכא"פ אסור מה"ל, ולפיכך מותר לשחוט בשבת לחולה ואין מאכילין אותו נבלה אף אם אינו אוכל רק המרק אם יש כזית בכא"פ מן הציר והשומן ולא שייך לסמוך ע"ד המקילין בטכ"ע ולהחמיר לענין שבת אלא בליכא כזית בכא"פ, וכ"ז באיכא נבלה מוכנה אבל אם צריך ליתן לנכרי לנחור אין לבקש נכרי אלא עושה ישראל בעצמו, ואף בליכא כזית בכא"פ ואיכא נבלה מוכנה אין הדין מוכרע ונראה דהשוחט לחולה לא הפסיד".
5. אבן ישראל (ח"ט סי' ס"ג [עמ' פ"ח], הג"ה על המ"ב סי' שכ"ח ס"ק ל"ט אות ג') – "ועיין בספר אפיקי ים יור"ד סי' ל"ו דיש אומרים דבזמננו שאין נותנין להחולה רק המרק, הוה רק איסור מדין טעם כעיקר, יותר טוב לתת לו נבלה, דאין כאן רק איסור טעם כעיקר ולהרבה פוסקים הוה רק איסור דרבנן, והוא חולק ע"ז, עיי"ש".
6. מראי מקומות – מגיה בריטב"א (חולין דף צח: הע' תרכ"ד), מעדני אשר (סי' ע"ז), פמ"ג השלם (שער התערובות ליקוטי מגדים ס"ק ס"ב).

כא | טעם כעיקר: שאר ציורים.

א. לענין הנאה.

1. מראי מקומות – ר"ן (ע"ז סוף דף ל"ז ברי"ף), רא"ש (ע"ז דף עד. סוף סי' ל'), פמ"ג (פתיחה לבב"ח ד"ה ודע, סי' פ"ז מש"ז ס"ק ב' ד"ה יראה, סי' ק"י שפ"ד ס"ק ב' ד"ה ודע), חלקת יואב (קמא או"ח מהד"ת סי' י'), מגיה ברשב"א (חולין דף צח: הע' תע"ט), פמ"ג השלם (פתיחה לבב"ח ליקוטי מגדים ס"ק ל"ו), סי' פ"ז מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק כ"ו, סי' צ"ד שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ל"ב, סי' ק"י שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק י"ג).
2. קובץ שיעורים (ח"א אות קע"ה) – "והרשב"א פרק גיד הנשה צ"ט העתיק לשון הראב"ד וכו', כל היתר שמקבל טעם מן האיסור, וטעם האיסור ניכר בו, טעימתו זו הכרתו, כדכתיב וחיך אוכל יטעם לו, אין חשיבות אוכל, אלא בטעמו עכ"ל. ולכאורה סברא זו אינה מספקת אלא לומר, שטעם האיסור לא יתבטל, דהוי ניכר, אבל עדיין למה ההיתר נעשה איסור לשיטת רש"י וכשיטה זו משמע שם בדברי הראב"ד, ואפשר דכיון דחזינן דלמ"ד אין בגידין בנותן טעם, אין בהן שום איסור אחר רק איסור גיד, דבהכי חייביה רחמנא, ונמצא דבכל דברים האסורים על הממש הוא רק ע"י הטעם, והממש גרידא לעולם אין בו איסור, וא"כ אין הבדל אם הממש של איסור או של היתר, דלעולם הטעם אוסר הממש, וזהו שכתב הראב"ד אין חשיבות אוכל אלא בטעמן, מיהו עיקר הסברא הזאת לא שייכא אלא לענין אכילה דע"י הטעם ניכר האיסור, אבל לא לענין הנאה, ובאמת כן היא שיטת הראב"ד, דלענין הנאה לא אמרינן טעם כעיקר, אבל הרא"ש והר"ן שלהי ע"ז כתבו, דטע"כ דאורייתא בין לאכילה בין להנאה, ולשיטה זו אינו מספיק טעמו של הראב"ד דניכר האיסור, דלענין הנאה אין היכר במין בשאינו מינו יותר ממין במינו, וכן לשיטת תוס' דכזית בא"פ דאורייתא, אפילו במקום דליכא נתינת טעם, הוא רק באינו מינו, ולא במינו, ובה לא שייך טעמו של הראב"ד, ושמא הראב"ד סובר כשיטת הר"ש טבול יום פ"ב דכזית בא"פ דאורייתא, אפי' במין במינו עיי"ש".

ב. לענין טומאה.

1. מיקל – תוס' (בכורות דף כב. ד"ה הנך), ר"ש (טבול יום פרק ב' משנה ג'), מאירי (פסחים דף מד., נזיר דף לו.).
 (א) הסבר – קהלות יעקב (פסחים סי' ל"ח אות ג'), "והסברא מובנת היטב דלענין איסורי אכילה גם טעם של האיסור אסור הוא ומשו"ה לא בטיל, אבל דיני טומאה נתפסת רק על ממשות הדבר וכיון שהעצם מתבטל ליכא טומאה".
2. מראי מקומות – אנציקלופדיה תלמודית (כרך כ' טור תקס"ו), "בטומאה שנתבטלה ברוב, כגון בשר נבלה שנתערב בבשר שחוטה, שהדין הוא שאין הכל מטמא במגע, כתבו ראשונים שהדברים אמורים אפילו חזר ונתבשל הכל ביחד, שלא נאמר טעם כעיקר אלא באיסורים אבל לא לענין טומאה, שתיחשב שחוטה כנבילה. וכן לענין קבלת טומאה...".

ג. באיסור עשה [או לאו שאין בו מלקות].

1. לא אמרינן טעם כעיקר.
 (א) גוב"ל (או"ח סי' ס"ו) – "דאף דאנן קי"ל כר"ת וסייעתי דטעם כעיקר דאורייתא מ"מ הרי ילפינן ממשרת או מגעולי נכרים לכל מר כדאית ל' בפסחים דף מ"ד ע"ב והיינו באיסורים דכוותיהו שהם לאוין שיש בהם מלקות אבל חלב טמא אף שהוא אסור מן התורה אין בו מלקות".

(ב) פת"ת (ס"ק ה', סי' קי"ח ס"ק א') – "נו"ב ...".

(ג) עמודי אור (סי' נ"א).

(ד) יהודה יעלה (יו"ד סי' ק"ל) – "והעלה הגאון בתשובת נודע ביהודא תנינא ... והרביתי ראיות לדבריו בסוגיא דטע"כ ...".

(ה) דרכי הוראה (עליאסבערג, ח"ב סוף פרק ע"א אות ג').

(ו) ערוגת הבושם (יו"ד סי' צ"ב ס"ק ה' ד"ה עוד).

(ז) באר דוד (סי' כ"א) – "ע"י בשו"ת נוב"י תנינא האו"ח סי' ס"ו שהעלה דלא אמרינן טעם כעיקר רק באיסור לאו כמו משרת אבל באיסור עשה לא אמרינן טעם כעיקר".

2. מחמיר.

(א) יבין דעת (הקצר ס"ק ו', סי' פ"א ס"ק א' ד"ה תו) – "ובתשו' נ"ב ... ואין לסמוך ע"ז כיון דל"נ כן מדברי גדולי הפוסקים".

3. יש לחלק בין איסור עשה לקיום עשה.

(א) לבושי מרדכי (ח"א יו"ד סוף סי' ס"ג).

4. מראי מקומות – בית יצחק (יו"ד ח"א סי' קכ"ד), מקדש מעט (סי' ע"ט ס"ק א', "וי"א"), קהלות יעקב (חולין סי' ה' ד"ה אכן), ילקוט יוסף (ח"ח עמ' ק"נ, ח"ט עמ' ס"ז).

(א) באר יצחק (יו"ד סי' י"ג ד"ה ובעיקר) – "ובעיקר מש"כ הנו"ב דבמה שאינו לוקה לא נאסר בטעם כעיקר. יש להעיר ממש"כ התוס' בזבחים ...".

(ב) מהרש"ם (ח"ב סי' מ"ב) – "בגוף ד' הנו"ב הקשיתי מש"ס דמנחות (דף ה' ע"ב) דפריך מה למנחת עומר שכן מתיר חדש ומשני בשביעית והא שביעית רק בעשה וטכ"ע דרבנן ואכתי מתיר חדש לענין טכ"ע וע"ש ...".

(ג) יד סופר (ח"א סי' ט"ז אות ב') – "יש לצרף דברי הנב"י לסניף".

ד. איסור בל יראה.

1. מראי מקומות – פמ"ג (שושנת העמקים כלל י"ד ד"ה ולפ"ז).

ה. לענין חדש.

1. מחמיר – שאגת אריה (חדש סי' י"ג).

ו. לענין חצי שיעור.

1. ע"י סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

ז. בן נח.

1. מחמיר.

(א) הפלאה (הו"ד בפת"ת סי' ק"ד ס"ק ג').

(ב) חתם סופר (יו"ד סי' י"ט) – "ואין לומר טעם כעיקר לא נאסר אלא לישראל ולא לב"נ ז"א אדרבא מבואר בלשון רש"י בחולין בסוגיא דזרוע בשלה דלכן איצטרך ילפותא לטע"כ משום דמסברא חד בתרי בטיל דכתיב אחרי רבים להטות וא"כ בב"נ דלא כתיב אחרי רבים להטות אפי' באלף לא בטיל".

(ג) ע"י מלא הרועים (אות ב' ערך בן נח ס"ק כ"א, תלוי במחלוקת אם יש שיעורים לבן נח).

(ד) יד אלעזר (סי' קכ"ה) – "הלכה מורוחת בישראל דלא נתנו שעורין לב"נ. ולכן אסור לדידי' משהו בשר גידין ועצמות ולישראל דוקא באיכא כזית בשר ... ופשוט דבליעת אסור לא גרע מכל שהוא. ולפ"ז בב"נ א"צ לשום למוד אטכ"ע".

(ה) רב פעלים (ח"ג יו"ד סי' ד') – "והנהגה בספר מלא הרועים דף ד' ע"א אות כ"א נסתפק אי בן נח מוזהר על טעם כעיקר באיסורין שלו, כגון שנפל כזית אמ"ה ... ולכן בנ"ד אסור למכור לגוי".

(ו) פרדס יוסף (פר' תולדות אות ל"ב ד"ה ובאמת, פר' כי תשא אות י"ז ד"ה ומצאתי).

2. מיקל.

(א) בית יצחק (או"ח סי' כ"ט אות ז') – "וגם טע"כ ל"מ גבי ב"נ דטע"כ ילפינן מג"נ או ממשרת וכל זה ל"ש גבי ב"נ והפלא על ח"ס יו"ד סי' צ"ד שהביא עובדא דהפלאה ... ואפי' נאמר דמ"ד ט"כ ל"ד מטעם ביטול ברוב כמ"ש ונאמר דבב"נ ל"מ ביטול ברוב מ"מ כיון דכל עיקר איסור דציר היא מילפותא דהטמאים לאסור צירן ורוטבן ... ובנכרי לא כתיב הטמאים ומ"ה טכ"ע מותר והפלאה לא אמר זאת רק לישיב הוראתו אבל ראה שגם במלא הרואים אות ב' צידד לומר דטכ"ע דאורייתא בנכרי ... דבריו תמוהים ...".

(ב) אבני צדק (יו"ד סי' מ"א) – "דברי החת"ס חיו"ד סי' צ"ד תמוהין ... לב"נ בודאי טעם לאו כעיקר ... הא דהטמאי' בישראל כתיב ולא בב"נ ... וז"ב".

(ג) יד יהודה (סי' צ"ח הארוך ס"ק א' ד"ה כתב) – "טעם כעיקר דיליף מבב"ח או מגעלי מדין או מנזיר מנ"ל בב"נ".

(ד) ויחי יעקב (יו"ד סי' ל"ז ד"ה אך) – "ס' בית יצחק ... ס' יד אלעזר ... לא תירץ כלום".

3. מראי מקומות – שד"ח (כללים פאת השדה מערכת הב' סי' ד' אות י"ט, מערכת ט' כלל י"א ד"ה ואם), קהלות יעקב (חולין סי' ל"ג), לקוטי הערות (יו"ד סי' צ"ד אות ה'), ילקוט יוסף (ח"י עמ' ר"ו), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ז').

(א) מהר"ם שיק (יו"ד סי' כ"ו) – "גבי ב"נ אמרינן טע"כ דאוריית' היינו בביטול אבל בציר או בחלב אצל ב"נ מותר דלית להו קרא ע"ז".

(ב) חמדת ישראל (קונ' נר מצוה עמ' צ"ה ע"א אות כ"ג ד"ה ואולי) – "דבב"נ אינו אסור היוצא מה"ח ומה"ט נפלאתי על הג' הפלאה ז"ל כפי המובא ממנו בת' חת"ס ...".

4. האם נאמר דינו ביטול לעכו"ם.

(א) אין ביטול.

(1) איי הים (יומא דף כח: ד"ה הרמב"ן).(2) ע"י מחנה חיים (יו"ד ח"ב סוף סי' ה').(3) מהר"ם שיק (יו"ד סי' כ"ו ד"ה אמנם, סי' ק"ד) – "דוודאי הא דנימא כל דפריש מרובא פרוש וכן דנימא דרוב מכוונין האמת יותר מן המיעוט זהו סברא וסברא הוא דאורייתא אבל דנימא דיתבטל ברוב זה אינו סברא ולזה צריך קרא וזאת בב"נ לא אמרינן".

(ב) יש ביטול.

(1) בית יצחק (או"ח סי' כ"ט אות ז') – "גם נכרי מהני ביטול".(2) יד יהודה (סי' צ"ח הארוך ס"ק א' ד"ה כתב) – "דביטול ברוב דהוא מאחרי רבים שייך בב"נ".

(ג) יש ביטול בששים.

(1) יד אליהו (סוף סי' מ"ה) – "ואם נפל אמ"ה או בשר מן החי ולא היה ס' אסור ליתנו לגוי דגוי חמיר עכ"פ ואל תקשה עלי ממה שכתב הרמב"ם בפ"ט מהל' מלכים דגבי נח לא שייך שיעור וחייב בכל שהו נלע"ד פשוט דר"ל דאיסור אמ"ה ובשר דאסור לו בכ"ש וא"צ שיעור כמו ישראל דכ"ש ה"ל בשיעור לגבי ב"נ כי לא ניתן להם שיעור אבל עכ"פ היכא דנתבטל טעמו לא חמיר ב"נ מישראל: רק כשהוא בעין אז חייב בכ"ש דכ"ש לב"נ כדין שיעור לישראל ול"ל מי איכא מידי דלישראל שרי דהא חצי שיעור ג"כ אסור לישראל כך נלע"ד".

(ד) דעת חת"ס.

(1) חתם סופר (יו"ד סי' י"ט) – "מבואר בלשון רש"י בחולין בסוגי' דזרוע בשלה דלכן איצטריך ילפותא לטע"כ משום דמסברא חד בתרי בטיל דכתיב אחרי רבים להטות וא"כ בב"נ דלא כתיב אחרי רבים להטות אפי' באלף לא בטיל ... פ"ב עש"ק בהעלותך קע"ט (1819) לפ"ק".(2) חתם סופר (יו"ד סי' ע') – "דהא דקי"ל ב"נ נהרג בדיין א' רוצה לומר אפילו אין כאן אלא דיין א' הורגו על פיו ולא בעי עדה ועדה אבל אי יש כאן ג' דיינים ושנים מזכים ואחד מחייב פשיטא דהמיעוט בטל ברוב ואינו נהרג אדרבא בענין זה שייך בב"נ אחרי רבים להטות יותר מבישראל דבישראל בד"נ להחמיר לא אזלינן בתר רובא עד דאיכא ב' מחייבים יתר מעל המזכים וא"כ אין זה נהרג מטעם רוב דא"כ בחד סגי אלא מגז"ה משא"כ ב"נ אם א' מזכה ושנים מחייבים נהרג עפ"י הכרעת אחד משום רוב ודברים פשוטים וברורים לפע"ד ... פ"ב י"ג מנחם תקצ"ו (1836)".(3) מראי מקומות – מהר"ם שיק (יו"ד סי' כ"ו ד"ה אמנם, סי' ק"ד, "סתירה בזה דבסי' י"ט ..."), יהודה יעלה (ח"א יו"ד סי' קל"ו, "וע"י תשובת ח"ס סוף סי' ע' אינו סותר דבריו הנ"ל ..."), מחנה חיים (יו"ד ח"ב סוף סי' ה'), לקוטי הערות (על חת"ס שם), פמ"ג השלם (שער התרובות ח"א פרק א' ס"ק כ"ז).(ה) מראי מקומות – פמ"ג (שער התערות ח"א פרק א' החקירה השלישית, הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ב' אות מ"ב, אות מ"ג, "החקירה השלישית אבר מן החי חד בתרי מן התורה בטיל אי שרי ליתן לבן נח לדידהו לית להו אחרי רבים או דילמא ליכא מידי כו' וכיון דמן התורה לדין שפיר דמי לדידהו אף מדרבנן שרי או משכחת בשר מהחיי"), נוב"ת (אה"ע סי' מ"ב), שואל ומשיב (מהד"ק ח"ג סי' ב' ד"ה ודרך), דרכ"ת (סי' ק' סוף ס"ק ט'), פרדס יוסף (פר' תולדות אות ל"ב ד"ה אך), קהלות יעקב (חולין סי' ל"ג ד"ה והנראה), פמ"ג השלם (עיונים וביאורים סי' כ"ז אות ג').**כב | האם חי פולט טעם - מעשה בהפלאה.**

א. ע"י סי' ק"ד סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ספק ששים

סעיף ב' - סעיף ג'

א. **ספק יש ששים כנגד האיסור:**

1. מין שנתערב במינו: ונשפך.
2. מין שנתערב באינו מינו: ונשפך.
3. איסור שנתערב במינו ואינו מינו: ונשפך.
4. בשר עוף בחלב: ונשפך.
5. איסור שנתערב בהיתר, והוא לפנינו, ואי אפשר לעמוד על שיעורו.
6. לא ידעינן במאי דנפק מיניה.
7. לא ידעינן כמה נפל בתוכו.

כג | נשפך.

א. כף חולבת בתוך קדרה של בשר ונשפך: האם הוא איסור דרבנן או איסור דאורייתא.

1. ע"י סי' פ"ז סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב. בשר עוף בחלב ונשפך: לשיטות שבשר עוף הוא רק איסור דרבנן.

1. ע"י סי' פ"ז סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ג. דין הקדירה.

1. מיקל: שאפילו שלא במינו אין צריך הגעלה, מטעם חזקת היתר – ע"י תורת יקותיאל (ס"ק א', סי' ק"ז ס"ק א', "ולפ"ז ה"ה נשפך הרוטב דינא הכי ... דגבי המאכל כיון שהאיסור ודאי והביטול ספק י"ל דלא מוקמינן אחזקת' כנ"ל אבל גבי כלי הוי האיסור ספק דלמא נתבטל ברוטב וא"כ לא קיבלה הכלי טעם איסור כלל ולכן מוקמינן אחזקת' ... וצ"ע").
א) אבל צריך מעת לעת – תהלה לדוד (יו"ד סי' כ"א, "ע"י בס' תורת יקותיאל דהקדירה מותרת כמו בסי' ק"ז ברמ"א סוף ס"א. ולפמ"ש הש"ך שם ס"ק ב' בשם מהרי"ל דאין להתיר הכלי אלא לאחר מעל"ע ה"נ הכא"), תזו"א (יו"ד סי' כ"ו ס"ק ב' ד"ה ונראה דכל, ערלה סי' ז' ס"ק י"ב דכל, ערלה סי' ז' ס"ק י"ב).
2. מחמיר: שאפילו במינו [או סילק] צריך הגעלה, מטעם דשיל"מ – תזו"א (יו"ד סי' כ"ו ס"ק ב' ד"ה ונראה דכל, ערלה סי' ז' ס"ק י"ב ד"ה ונראה דכל, "ונראה דכל דשרינן התערובות מחמת ספק הכלי צריך להגעיל כמש"כ הש"ך סי' ק"ב ס"ק ח, והרי מחמירין בספק דרבנן בדבר שיל"מ, ואף הרשב"א לא קאמר אלא בנתערב דצריך להגעיל כלים הרבה אבל כלי אחד שבלוע בו ספק איסור לא חשיבא הגעלה הפסד, ועוד דהתם כל כלי שנוטל אזלינן בתר רובא אבל הכא אם באמת הבלוע אסור גם מה שמבשל בו אח"כ הוי איסור ויהא צריך להתירו משום ספיקא דרבנן ואיך יתכן להכנס בספק חנם, ומיהו בכל אופן צריך להשהות מעל"ע וכמש"כ הש"ך שם ולאחר מעל"ע התבשיל השני ודאי מותר ואין כאן רק משום נו"ט לפגם לכתחלה, ומ"מ צריך הגעלה וכמש"כ הש"ך שם וכן במב"מ בנשפך דמתירין הכלי צריך הגעלה".
א) חולק – מגילת ספר (סעי' ב' אות כ"ב, ע"י סי' ק"ב אות י"ד ד"ה אכן, "החזו"א מאוד מחודשים ... ולולי דבריו היה נראה דהיות והתבשיל מותר גם הכלים מותרים דאי אפשר להפריד את דין הכלים מדין התבשיל, והיות ועל התבשיל פסקנו להיתר יש להתיר גם את הכלים שמשתמש בהם אף שבכלים נתגלגל להיות נידון של דשיל"מ").
3. מראי מקומות.
א) ע"י סי' ק"ז סעי' א', לעוד שיטות ומראי מקומות.

כד [כשרוב הטעם הוא של איסור, האם צריך ביטול מה"ת.

א. ביאור הדבר.

1. הגם שטעם כעיקר דרבנן, האם עדיין צריך ביטול ברוב מדאורייתא, או שמא טעם לאו מילתא היא – חמדת שלמה (יו"ד סי' י"ג), הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה חולין סי' י"ב).
2. א"נ, גם לשיטות דטעם כעיקר דאורייתא, אבל מין במינו דרבנן. אם עדיין צריך רוב מה"ת, כדי לבטל הטעם של מינו או לא – ע"י הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סוף סי' ס' בהע' שם, תנינא (ב - ג) סי' ס"ב ד"ה ומיהו בנוגע, "לפי מ"ש הט"ז בסי' ק"ב ס"ק יוד דכיון שסילק משם את גוף האיסור ולא נשאר רק הטעם והוא מין במינו, אין הטעם נרגש כלל מעיקרא ומן התורה אין צריך ביטול כלל, דלא אמרו טעם כעיקר דאורייתא אלא באינו מינו עכ"ל, הרי דבמינו לא אמרינן כלל טעם כעיקר דאורייתא ואין צריכים כלל לדין ביטול בכה"ג שהוציאו את גוף האיסור, וא"כ הרי מה"ת ודאי מותר זה שהוא מינו גם אם לא היה שם כלל האינו מינו, ואמאי צריכים דוקא שיהיה שם רוב היתר. שוב ראיתי שהפרמ"ג הרגיש בזה, והקשה שם על הט"ז מדין זה של השו"ע. אבל באמת לאו קושיא היא כלל, דהרי הט"ז עצמו מפרש האי דינא דהשו"ע להתיר גם את האינו מינו, ומשום דהרגשת טעם האיסור היינו טעם של רוב היתר, וכיון שכן שפיר צריכים דוקא לרוב היתר. אולם תמיהני טובא על הט"ז, ממ"ש הר"ן בחולין צ"ח ע"ב דלמ"ד טעם כעיקר דאורייתא שפיר סובר ר' יהודה דגם טעם מין במינו לא בטיל, והיינו הא דתניא גבי זרוע בשלה זהו היתר הבא מכלל איסור, הרי דאע"פ שהוציאו את ממשו של איסור, אפי"ה לר"י דמין במינו לא בטיל צריך להיות כל האיל אסור, משום טעמא דמין במינו לא בטיל, וא"כ מוכח ודאי מזה דלא כהט"ז, אלא דגם במין במינו צריכים דוקא להיתירא דביטול. ומשום כך נלענ"ד לדחוק ולומר "...").

ב. המקור לאיסור דטעמא.

1. ויקרא (פרק י"א פסוק ל"א) – "אֵלֶּה הַטְּמְאִים לְכֶם בְּכֹל הַשָּׂרִץ כֹּל הַנִּגְעָה בָהֶם בְּמַתָּם יִטְמָא עַד הָעֶרְבֹב".
2. חולין (דף קיב:) – "הטמאים: לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן".
3. ס' האשכול (ח"ג סי' כ"ח עמ' 83) – "טעם כעקר מדכ' תורה ... ויש מביא ראי' מהא דתני' הטמאים לאסור צירן ורוטבן וציר אינו אלא טעם, ואין זה ראי' דהיכא שהטעם עומד לעצמו ולא נבלע בהיתר פשיטא דאסור ולוקה אם אכל כשעור, ולא אמרינן טכ"ע לאסור אלא כשנלע הטעם בדבר אחר כההיא דמשרת וגעולי מדין".

ג. צריך ביטול ברוב.

1. ריטב"א (חולין סוף דף צח; וכדאי' במגיה הע' תקצ"ה) – "ומיהו כי שרינן טעם בלא עיקר, כשהוא על ידי תערובת, אבל כשהוא מופרש בעיניה הוא ודאי אסור, וכל היכא דהוי טעם איסור מרובה והיתר מועט כמאן דאיתיה בעיניה חשיב".
א) ע"י אנציקלופדיה תלמודית (כרך כ' טור תקנ"ט הע' קי"ב) – "ובריטב"א חולין שם שה"ה טעם של איסור שהוא מרובה וההיתר הוא מועט, וצ"ב כוונתו".
2. מהרי"ק (סי' קמ"ד) – "דמה שאסרה תורה טעם כעיקר דהיינו עד ס' או ק' דאי לאו ילפותא דזרוע בשלה הוה ילפינן מאחרי רבים להטות דלא איתמר מדאורייתא אלא היכא שהאיסור רבה על ההיתר או היכא דהוה פלגא ופלגא הוה אמרינן דאיצטרין קרא לחייב אכזית מן התערובת ואע"ג דלאו כוליה איסורא הוא וגם ליכא אלא טעם ולא ממש ... ואלו אמילתא דרבא דאמר לא נצרכא אלא לט"כ וכו' כתב וז"ל אבל חולין שפיר גמרינן וכו' דהא קים לן מאחרי רבים להטות דבטל וילפינן מהכא להחמיר וכו' מדקאמר דהא

קים לן מאחרי רבים להטות כו' משמע דלפי האמת הוא כן דהכי קים לן מדאורייתא אלא מדרבנן אחמור ואסמכוה אההיא דזרוע בשלה".

3. שלטי גבורים (ע"ז דף לב: אות א') – "ואיכא למידק לרש"י דסבירא ליה דמן התורה לעולם טעמא **ברובא** בטיל ...".
4. יד אפרים (סי' י"ד סעי' ה').
5. ח"י הגר"ח (סי' שפ"ט) – "ובפשיטות דכו"ע מודים ביסוד דינא דטעם כעיקר דהוא **מקרא דהטמאים** לרבות צירן דאסור ומחלוקתם רק בהדרשא דדרשי' או לא. הרי דבעצם הטעם אסור הוא ורק ההיתר בשארי איסורין היא משום בטול ברוב".
6. חוו"ד (סי' ק"ה ב' ס"ק ב') – "ודאי דטעם גופיה ודאי מדאורייתא מקרא דהטמאין".
7. בית יצחק (או"ח סי' כ"ט אות ז', יו"ד ח"א סי' קכ"ד אות א') – "ואפי' נאמר דמ"ד ט"כ ל"ד מטעם ביטול ברוב כמ"ש ונאמר דבב"נ ל"מ ביטול ברוב מ"מ כיון דכל עיקר איסור דציר היא **מילפותא דהטמאים** לאסור צירן ורוטבן".

ד. טעם לאו מילתא.

1. ר"ן (חולין דף לה:; כדאי' בשו"ת חמדת שלמה סי' י"ג אות ד', שו"ת רע"א סי' קס"ו ד"ה ויש, ודו"ח דרוש ח' אות י"א) – "על הר"ן חולין (דף רצ"ב) דכתב הא דאמר רבא ל"נ אלא לטכ"ע דבקדשים אסור אף דאיכא ס'. היינו דהברייתא אתי' כר"י דמב"מ לא בטל. וכיון דטכ"ע דאורייתא הי' מהראוי דלא לבטל. וחיודוש הקרא דמ"מ בזרוע בשילה הפליטה מתבטל במב"מ. (מזה משמע לי דס"ל להר"ן דאם טכ"ע לאו דאורייתא אפילו ברוב ל"צ. ומש"ה גם לר"י דמב"מ לא בטל הי' מותר כיון דל"צ כלל ביטול. דלא כדהוצאתי לעיל מהרשב"א דאף אם טכ"ע לאו דאורייתא בעי' ביטול ברוב ...".
2. ט"ז (סי' ק"ב ס"ק י') – "באם אין שם אלא טעמו של איסור ... דכיון שסילק משם את גוף האיסור ולא נשאר רק הטעם והוא מין במינו אין הטעם נרגש כלל מעיקרא, ומן התורה אין צריך ביטול כלל".
- א) פמ"ג (שם) – "יש ללמוד מדבריו דין חדש עד מאד, דהא דבמינו ברובא בטיל היינו כשיש שם ממשו הא פליטה אף רוב אין צריך ומש"ה בדשיל"מ טעמו שרי, דלאו מתורת ביטול קאתינן עליה. ולפ"ז נ"מ טובא באם חתיכה נבילה נפלה לבשר כשר עם מים וסלק שאינו מינו ומינו מבטלו היינו אף שאין רוב בהיתר נגד הפליטה, וזה אינו דבסימן צ"ח [ס"ב] מבואר דכה"ג צריך רוב עכ"פ, אלא בספק אם נפל למינו ואין שם אינו מינו ולא רוב כפי הנראה דהולכין לקולא דמן התורה אף רוב אין צריך דטעמו שאין נרגש אין אוסר כלל. וזה לא מתבאר בשום פוסק, וצ"ע רב".
- ב) אפשר רק מין במינו, הטעם כלום. אבל שלא במינו, צריך רוב מן התורה – הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סוף סי' ס' בהע' שם, לשונו מובא לעיל).
3. בית יעקב (סי' ס"א ד"ה וגם) – "ואין להקשות אי הרמב"ם איירי בשאינו מינו א"כ ע"כ ס"ל דנותן טעם **ברוב** דאורייתא ... קשה הרי הרמב"ם ס"ל דטעם כעיקר לאו דאורייתא ... צריך לחלק בין ביטול **ברוב** דפיגול ונותר לשאר טעם כעיקר ... בשאר איסורים ס"ל דביטול **ברוב** לאו דאורייתא".
4. חזו"א (יו"ד סי' כ"ו ס"ק ב' ד"ה ומ"מ, ערלה סי' ז' אות י"ב ד"ה ומ"מ, עי' סי' ל' ס"ק א') – "ומ"מ הביצים הכשרות מותרות משום ספק דרבנן כדן מב"מ, ונראה דאפי' ב' ביצים של דם ואחת כשרה הכשרה מותרת שאין חתיכה כשרה שנתבשלה עם חתיכות אסורות נאסרת מה"ת **אפי' כשהרוב אסור** דמ"מ החתיכה הכשרה שמכירה כולה היתר ואין בה רק טעם איסור [עי' ש"ך סי' ק"ג סק"ה] וכיון דמב"מ אין אוסר טעמו מה"ת אין כאן איסור והא דדן הש"ך בחד בחד היינו לענין להתיר את הא"מ לדעת המחבר סי' צ"ח ... או דאיירי בנטרפו בקדירה, אבל כל שמכיר את ההיתר ביצה המותרת מותרת מחמת ספק דרבנן".

ה. דעת רש"י.

1. דף צח: (ד"ה הא) – "הא חומרא היא. דלא תימא **ליבטול ברובא** וחומרא שפיר גמרינן מיניה דכ"ש הוא ומה איל נזיר דאקיל גביה לא אקיל אלא במאה או בששים כ"ש באיסורי אחרוני".
2. דף צח: (ד"ה דמדאורייתא) – "דמדאורייתא. כלומר אי לאו מהאי גמרינן ומשונין ביטול טעם כשאר בטולי דאורייתא **ברובא** הוה לן לבטולי כדכתיב (שמות כג) אחרי רבים להטות".
3. דף צח: (ד"ה לטעם) – "חולין שפיר גמרינן מיניה למאה וששים דהא קים לן מאחרי רבים להטות **דבטלי ברובא** וילפינן מהכא להחמיר דלא ליבטיל אלא במאה".
4. דף ח: (ד"ה דוחקא), וכדאי' ברע"א – "דוחקא דסכין. שמשפשו בבשר בדוחק בלעה וכיון דלא איפסיק הלכתא ואיסורא דאורייתא הוא עבדינן לחומרא דקי"ל **בשל תורה הלך אחר המחמיר** ומ"מ לכתחלה לא ישחוט דהא השוחט קאמר".
5. אמנם עי' חמדת שלמה (יו"ד סי' י"ד אות ט').

ו. דעת הרשב"א.

1. רשב"א (ח"א סי' תקט"ו) – "במאי דבלעה קדרה ... ושמא סמכו בזה משום דשיעורין אלו מדרבנן והולכין בו להקל. דכל שהוא **למעלה מחד בתרי דעת רש"י** ז"ל לאו דאורייתא דטעם כעיקר לדידיה לאו דאורייתא".
2. רשב"א (חולין דף צז: ד"ה ומיהו) – "קשיא לי כיון דעיקר איסורו של כחל אינו אלא מדבריהם ושיעורו ששים נמי מדבריהם, דאי מדאורייתא חד בתרי בטיל, כי לא ידעינן כמה נפיק מיניה מאי הוי ה"ל ספיקא דרבנן ולקולא, ואפילו בקדרה שנבלעה מאיסורי תורה נמי וליכא קפילא אמאי משערין אותה בדידה הא שיעורו ששים דרבנן נשער אותו באומד ולקולא, וכל היכא דאיכא טפי מחד בדידה לישתרי כיון דנפק ליה מספיקא דאורייתא, וי"ל דבקדרה שנבלעה מאיסורי תורה ודאי אית לן על כרחין למימר דבדידה משערין ולא במאי דנפיק מינ' היכא **דליכא יותר מאחד בדידה מיהא**, דאי במאי דנפיק מינ' מנא ידעינן ודילמא נפיק מיניה טפי ממאי דאמדינן ליה ואיכא איסורא דאורייתא וכמ"ד **טעם כעיקר דאורייתא**, וכיון שיש לך לומר כן עד דאיכא טפי מעל חד בדידי' לצאת ידי ספיקא דאורייתא אית לך למימר נמי הכי כי איכא טפי מעל חד בדידה כדי שלא תחלוק בו".

3. **רשב"א** (חולין דף צח: ד"ה ואי) – "ואי קשיא לך לפי דברי רש"י ז"ל דהא משמע דלר' יהודה דאית ליה מין במינו לא בטיל אית ליה טעם כעיקר דאורייתא, דהא חתיכת נבלה שנפלה ע"ג חתיכות כיון שנתנה טעם בחתיכה חתיכה עצמה נעשית נבלה דבר תורה, ואע"פ שאין ממשו של איסור מעורב בו אלא טעמו לבד, אלמא אית ליה טעם כעיקר דאורייתא, וכבר פסיק רש"י ז"ל בפ' כל הבשר כר' יהודה, י"ל דהא דאר"י דמין במינו לא בטיל ע"כ לא תליא בטעמו ולא ממשו ולא שייכא ביה כלל דמין במינו גזירת הכתוב היא וכדגמרינן מדם הפר ומדם השעיר".

4. **רשב"א** (חולין דף צז: ד"ה ובקדירה, כדאי בשו"ת רע"א ח"א סי' קס"ו ד"ה ויש, דו"ח דרוש ח' אות י"א, ח"א רע"א חולין דף ח: ד"ה ונ"ל) – "דבפשוטו נראה מדברי הרשב"א חולין (דף צ"ז ע"ב) ד"ה ובקדירה עצמה כמ"ש שם בסה"ד תמיה ליה. הא מדאורייתא חד בתרי בטל והא דבעי ס' מדרבנן כו'. מבואר דבפחות מרוב הוי דאורייתא, אף לרש"י דטעם כעיקר לאו דאורייתא, דבפחות מרוב לא מקרי תערובות כלל והוי כבעין דאסור מדרשא דהטמאים לאסור צירן".

ז. מראי מקומות – **רשב"א** (תוה"ב יט.), **רא"ה** (בדה"ב יא.), **פ"ה** (או"ח סי' תמ"ב), **פ"ג** (סי' ק"ג מש"ז ס"ק א'), **צ"ח** (על רע"א סי' קס"ו אות ב'), **ח"ס** (יו"ד סי' פ"ה), **עונג יו"ט** (סי' ס"ב, סי' פ'), **נפש חיה** (סי' י"ח), **אבני נזר** (יו"ד סי' פ"ד), **דברי חיים** (יו"ד סי' י"ב), **חמדת שלמה** (יו"ד סי' י"ג, סי' י"ד אות ט'), **ברוך טעם** (על פלתי ס"ק א'), **גרי"ז** (בכורות דף ו: בתוס' ד"ה רוטב), **הגרשו"א** זצ"ל (מנחת שלמה חולין דף צח:), **משנת רע"א** (האיר יוסף תערובות סי' י"ח), **מגיה ברשב"א** (חולין דף צז: הע' של"ג, דף צח: הע' תי"ט, הע' תמ"ו), **מגיה ריטב"א** (חולין דף צח: הע' תקצ"ה), **בדה"ש** (סי' צ"ט סעי' ה' ב' ד"ה אין, עמ' ע' ד"ה והנה), **דעה ברורה** (יוסף דעת ריש סי' צ"ח).

1. **תוס' ר"י מפאריש** (ע"ז דף סז: ד"ה פירש) – "ועוד גיעולי גויים דאסור רחמנא היכי משכחת לה, כיון דטעם כעיקר דרבנן. כי אין לומר דמיירי בשהרוב מאיסור הנפלט על ההיתר שמימין בכלי מיהו ...".

2. **נודע ביהודה** (מהד"ת יו"ד סי' ל"ה) – "ומה דמספקא ליה לדעת רש"י דטעם כעיקר אינו מן התורה ובמין במינו דעת רש"י דלא בטיל אם נתערב מין במינו בטעם לבד מה דינו. הנה דבר חכמה שאל. ונראה לענ"ד דהיא גופא חידוש הוא שמין במינו לא בטיל ומדם הפר ודם השעיר יליף לה ר"י כמבואר במנחות דף כ"ב ושם נתערב דם בעין ומנ"ל למימר שאפילו טעם לא בטיל. ונראה הוכחה לזה דאי ס"ד דמין במינו בודאי טעם כעיקר א"כ לרש"י דפסק כר"י אין לנו ראיה מגיעולי נכרים דטע"כ דהרי שפיר הוצרך הגעלה להשתמש בו במינו ולפ"ז למה נדחק רש"י במס' חולין צ"ח ע"ב בסוף העמוד דגיעולי נכרים חידוש הוא והרי רש"י פסק כר"י דמין במינו לא בטיל וא"כ בלא"ה ליכא ראיה מגיעולי נכרים א"ו שאם טע"כ לאו דאורייתא גם מין במינו אוסר במשהו. אמנם יש לדחות דרש"י מביא שם דגם ר' יוחנן סבר טע"כ לאו דאורייתא והרי ר' יוחנן בודאי אינו סובר כר"י כמפורש בפסחים ק"ט ע"ב ולר' יוחנן הוצרך רש"י לפרש דגיעולי נכרים חידוש הוא: ואמנם אע"פ שאין לנו ראיה מ"מ הדין פשוט דמנין לנו לחדש ולהוסיף שיהא במשהו אפילו אין בתערובת ממשו רק פליטתו ואדרכה אני מסתפק לאידך גיסא דאפילו אם נימא טע"כ מן התורה וילפינן לה ממשרת ונימא כר"י דמין במינו במשהו אפ"ה איכא למימר דדוקא בנתערב ממשו אבל בבלוע מודה ר"י דבטיל ברוב דלא מצינו למילף מדם הפר ודם השעיר ואף דטע"כ היינו בשאינו מינו דשייך בו טעם אבל במינו לא שייך בו טעם. ובתר דמבעיא לי הך מלתא שוב פשיטנא לה ממה שאמרו שם במנחות כ"ב ע"ב תנן ר"י אומר במנחת כהנים כו' פסולה שזו בלילתה עבה כו' והן בולעות זו מזו וכי בולעות זו מזו מאי הוי מין במינו הוא ע"ש. ואי ס"ד דבבלוע מודה ר"י דבטל ברוב נסתר קושית הגמרא א"ו דגם בבלוע סובר ר"י דלא בטיל. אלא דלכאורה יהיה מזה תיובתא למ"ש לעיל דאי טע"כ לאו דאורייתא אז גם במין במינו לא אמרינן בטעמו שלא בטיל והרי שם במנחות רבא משני על הך קושיא קסבר ר"י רואין מינו כאילו אינו והרי רבא סבר לדעת רש"י בחולין דף צ"ח ע"ב דטע"כ לאו דאורייתא וא"כ למה הוצרך רבא לשנויי כלל. ונראה דלא קשה מידי דבקדשים מודה רבא דטע"כ דאורייתא כמבואר ברש"י שם בחולין ולכן שפיר אמרינן אף בבלוע דמין במינו לא בטיל ועכ"פ יצא לנו דבמקום דאמרינן טעם כעיקר ואז לר"י אף במינו הוא כעיקר ואוסר במשהו".

א) **שואל ומשיב** (מהד"ק ח"א סי' רמ"ו) – "כתב הרשב"א ז"ל ואי קשיא לך לפי דברי רש"י ז"ל דהא משמע דלר"י דאית ליה מב"מ לא בטיל אית ליה טעם כעיקר דאורייתא דהא חתיכת נבלה שנפלה ע"ג חתיכה כיון שנתנה טעם בחתיכה חתיכה עצמה נעשה נבלה ד"ת ואע"פ שאין מינו של איסור מעורב בו אלא טעמו לבד אלמא אית ליה טעם כעיקר דאורייתא וכבר פסיק רש"י ז"ל כר' יהודה וכתב דלר"י לא תליא כלל בטעמו ולא ממשו ולא שייכא ביה כלל דמב"מ גזה"כ הוא ע"ש הרי מבואר דלר"י ע"כ דטעם כעיקר דאורייתא הוה ניחא אף דכשנתן טעם בחתיכה אין בו רק טעמו ולא ממשו ... זה ברור דר"י ס"ל מב"מ במשהו אף בטעמו ס"ל כן ואדרכא הרשב"א מסיק דלר"י דמב"מ במשהו אף אם טעם כעיקר לאו דאורייתא מ"מ אסור דהא לא אזלינן בתר טעמא כלל ואף במשהו אוסר ע"ש והיא מהיפך להיפך ממה דמסיק הנו"ב דאף אם טע"כ דאורייתא בטעמו לא הוה דאורייתא והוא מסיק להיפך".

3. **אג"מ** (יו"ד ח"א סי' מ"ג ענף ב' ד"ה ולכן) – "דהנה בטעם אם הוא כעיקר שאיכא מחלוקת בגמ' ובפסקי הראשונים מפורש ברשב"א ובריטב"א חולין דף צ"ח וע"ז דף ס"ז שהוא דוקא הטעם שבתערובות אבל הטעם שהוא בעין לכו"ע הוא דאורייתא דלא גרע מצירן ורוטבן שילפינן מקרא דהטמאים לאיסור ובתוס' חולין דף קי"ד עוד מפורש שטעם עדיף מצירן".

פה | בספק ששים: האם צריך לברר ע"י קפילא.

א. השאלה.

1. יש שני ציורים:

א) ספק ששים בדבר לח, והוא איסור דרבנן: האם אמרינן ספק דרבנן לקולא.

ב) ודאי איסור בדבר יבש, האם מבטלין או לא.

2. ביאור החילוק בס' בית יהודה (סי' ק"א על סעי' ז' ד"ה ולפע"ד) – "דהא דאנן לא סמכינן אקפילא אף לחומרא, היינו משום דכשיש ס' אמרינן דמסתמא אין בו טעם וא"צ להטעימו לקפילא אולי יש בו טעם, אבל הכא דוודאי א' מהם יש בו טעם איסור, איך שייך ביטול ברוב זהו כהוכר האיסור דאינו בטיל, ה"נ הא יכול להכיר האיסור ע"י טעימת קפילא".

3. וכן ע"י זר השלחן (סי' צ"ב סעי' ב' טבעת השולחן ד"ה ויש) – "דדוקא לענין ספיקא דרבנן לקולא שמצריכין לברורי, היכא דאיכא לברורי בקל, אמרינן דלא נחשב איכא לברורי ע"י קפילא כיון שאין אנו סומכין על הקפילא, אף לחומרא, משא"כ בדין שיהא נחשב שמעורב בכל הקדירה, בזה אמרינן כיון דמדינא איכא לברורי אף שהחמירו שאין סומכין על טעימת קפילא, מ"מ לא נוציא מזה קולא בדבר שמדינא לא נחשב כמעורב".

ב. ספק ששים בדבר לח, והוא איסור דרבנן: האם אמרינן ספק דרבנן לקולא.

1. מחמיר, לא אמרינן בזה ספיקא דרבנן לקולא.
- א) פּלתי (ס"ק ד', כרתי ס"ק ט' אפילו ספק איסור דרבנן) – "ובמקום דיש לברר הספק לא שייך ספיקא דרבנן כנודע, ואפילו לדידן דלא סמכינן אקפילא, היינו להחמיר, אבל ח"ו להקל".
- ב) חכ"א (כלל נ"א סעי' י"ד) – "וכן אפילו מין בשאינו מינו אם הוא איסור דרבנן כגון בשר עוף בחלב וכיוצא בו נמי **אם מסופק אם היה בו ששים מותר** (ש"ך ס"ק ז') ואפשר דאפילו אם מסופק גם כן אם היה בו רוב נגד האיסור כיון שעל כל פנים מסופק דאפשר שהיה בו ששים מותר (ועיין סימן קי"א ובתורת חטאת כלל פ"ה במנחת יעקב ס"ק מ"ז בסופו) וכתב הכרתי ופּלתי דמיירי בענין שאי אפשר לעמוד על טעמו דאם לא כן צריך ליתנו לנכרי לטעום דאף על גב דאין אנו סומכין על טעימת נכרי היינו לחומרא אבל לא להקל חס ושלום **ודבריו נראים נכונים**".
- ג) ע"י מעדני השלחן (ס"ק י"ב, ס"ק כ"ג).
2. מיקל.
- א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ד', ע"י מש"ז ס"ק ג') – "ומיהו אין אנו נוהגין לסמוך על עובד כוכבים להקל ואף להחמיר כשיש ששים אין אנו נוהגין להחמיר והוא הדין ספק דרבנן לא חשיב לדידן אפשר לברורי ועיין מה שכתבנו באות כ"ט".
- ב) פת"ת (סוף ס"ק ח') – "ועיין פמ"ג שכתב דאף שיש עובד כוכבי א"צ לברר להטעימו לקפילא כיון שאין אנו נוהגים לסמוך כלל על עובד כוכבי הוי כלא אפשר לברורי ע"ש".
- ג) דרכ"ת (ס"ק מ"ד) – "המנהג הוא כמ"ש הפרמ"ג **ומעולם לא שמענו משום בעל הוראה** שיורה ליתן לעכו"ם למטעמי יהיה באיזה אופן שיהיה, דגם לחומרא אין נותנים לעכו"ם לטעום".
- ד) בדה"ש (ס"ק כ"ג, ע"י בי' ד"ה וגשפך).
3. מראי מקומות – פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק כ"ח).

ג. מין באינו מינו בדבר יבש שהוא בטל בששים: במקום שאפשר להכיר האיסור [על ידי טעימת קפילא].

1. מחמיר, אינו בטל.
- א) פר"ח (סי' צ"ב ס"ק ט', סי' ק"ב ס"ק ח') [לשונו מובא לקמן], סי' ק"ה ס"ק מ"א, סי' ק"ט ס"ק ז', סי' קי"א ס"ק י"ט) – "ואיך יעלה על דעת שום מורה הורה להקל בזה".
- ב) פּלתי (סי' ס"ט ס"ק י"א, ס"ק י"ד).
- ג) יד יהודה (סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"א ד"ה עוד ראיתי לבאר) – "אבל אם יכול להכיר האיסור לבד ע"י טעימת עכו"ם בודאי הוי הכרה ואין לו ביטול ... ע"כ בודאי דברי הפ"ח ברורים אך נראה דהענין כך הוא באם אפשר להתברר האיסור מתוך ההיתר שיהיה האיסור בפנ"ע וההיתר בפנ"ע זה לאו תערובות היא, **אבל כשא"א להתברר עד שיפסד כל ההיתר א"כ תו הוי תערובות הוא ובטל** ... לכך ניחא דברי סה"ת והטור שכתבו דמין באינו מינו יבש הוא כשנפרר לחתיכות דקות דאז א"א כלל להטעימו לעכו"ם, דטעימת אסורין אינו בלשון בלבד אלא ע"י אכילה כמ"ש הט"ז ריש סי' צ"ח א"כ מה נדע איזה פרייר היא של איסור דלטעום העכו"ם והוא צריך לאכול כל התערובות עד שיבא האיסור לפיו".
2. מיקל, בטל בששים.
- א) פמ"ג (סי' ק"ב שפ"ד ס"ק ח' ד"ה והפר"ח, סי' ק"ה שפ"ד ס"ק ל' ד"ה ומה, סי' ק"ט שפ"ד ס"ק ט' ד"ה כתב) – "לדידן דלא סמכינן אקפילא בין לקולא או לחומרא".
- 1) **אמנם** ע"י פמ"ג (שער התערובות ח"ג פרק ג' ד"ה ומדי) – "ואמת שכן הוא. ואף לדידן דלא סמכינן אקפילא, היינו להקל כו".
- 2) מראי מקומות – מהרש"ם (ח"א סוף סי' נ', לשונו מובא לקמן), פמ"ג השלם (שער התערובות ח"ג פרק ג' ליקוטי מגדים ס"ק ע"ח).
- ב) בית מאיר (סי' ק"ב על סעי' ג', סוף סי' ק"ה) – "פר"ח ... א"ו דליתא והכא לא מבעי אי נימא לשיטת הש"ע דאיירי בדליכא קפילא דלק"מ. אלא דאי בעינא נימא דאין צורך אלא דע"י הביטול רשאי לאכול על סמך שהוא מן הרוב דכשר. ואם בפיו ירגיש האיסור ויכירנו יפליטנו והביטול פועל כדי שיוכל ישראל למטעמי".
- ג) חונ"ד (סי' ק"א בי' ס"ק ז', סי' ק"ב בי' ס"ק ג', סי' ק"ז בי' ס"ק א') – "בפשטיד"א הממולא בגבינה שבלע בשר שנאסרה ... קשה לי היאך שייך כאן ביטול ברוב כיון שעובד כוכבים קפילא יכול לטעום כל פשטיד"א בפני עצמו אם יש בו טעם כמ"ש הש"ך בס"י צ"ב סוף ס"ק ח' ע"ש וה"נ אפשר להודע הדבר לכל קפילא ונראה דטעמו כיון שכתב הרא"ש סוף עבודת כוכבים גבי סתם כלים אינן ב"י דכיון דאיכא ס"ס אין צריך לברר ע"י קפילא, מכ"ש במקום דאיכא ביטול ברוב גמור דמדאורייתא אמרינן בכל אחד שהוא מהרוב כמ"ש הש"ך בס"י ק"ט, ובמקום רובא ודאי דאפילו איכא לברורי א"צ לברר ... ובדבר שירגיש בו טעמא דאיסורא ישליך ואותו שלא ירגיש בו יאכל כמו בכלי הנ"ל".
- 1) בית יהודה (סי' ק"א על סעי' ז' ד"ה עוד) – כתב חוות דעת ... ולפענ"ד דז"א ... דהא שם מיירי שיש ס' בכל הקדירה ...".

(ד) חמודי דניאל (תערובות אות כ') – "כתב בפר"ח ...".

(ה) זבחי צדק (סי' ק"ט ס"ק ל"ח) – "והגם דהפר"ח ... אבל לדידן דקי"ל ...".

(ו) ערה"ש (סי' ק"ט סעי' י"ז) – "יש מי שאומר דכיון דביטול לא שייך אלא במקום שאין האיסור ניכר אבל כשניכר האיסור אין לו ביטול לפיכך יבש ביבש כאינו מינו דביטול בס' אינו אלא במקום דליכא למיקם אטעמא אבל בדאיכא למיקם אטעמא כגון חתיכה בלועה מחלב שנאסרה ונתערבה עם חתיכות אחרות או כלי חולבת שנתערבה עם כלים אחרים של בשר דבהני איכא למיקם אטעמא דאיסורא ע"י טעימת קפילא אין לזה ביטול [פר"ח סק"ז] ודברי תימא הם שהרי כבר נתבאר בס' ס"ט סעיף פ"ד דבשר שנתבשל בלא מליחה ונתערבה אותה חתיכה בחתיכות אחרות דביטול ברוב דהוה כמין במינו ע"ש דנהי דבזה לא דמי ובכאן צריך ששים דכיון דבלועה מחלב הוי כמין באינו מינו ובשם נמי הוה כאינו מינו והא דביטול ברוב משום דם שבשלו הוה דרבנן כמ"ש שם מיהו עכ"פ אי ס"ד דמפני שביכולת לטעום אין לה ביטול כלל והא גם שם יכולים לטעום אלא ודאי דזה לא מקרי איסור ניכר מה שביכולת לטעום ועוד דהא אנן לא סמכינן אטעימת קפילא ולפיכך ודאי דביטול בס' [וכ"כ הפמ"ג בש"ד סק"ט] וכן מ"ש לענין כלים כבר נתבאר בס' קכ"ב דכלים בכלים הוה כמין במינו ובטל ברוב".

(ז) ע"י מהרש"ם (ח"א סוף סי' נ') – "חזר השואל וכתב אלי דמ"ש לעיל בשם כסד"ה דאפשר לברר ע"י קפילא, דבפמ"ג במש"ז סימן צ"ח סוף סק"ג כ' להיפוך, והשבת לו דהנה הפמ"ג עצמו בשעה"ת ח"ג פ"ג החזיק בדברי פר"ח, דנהי דלהקל לא סמכינן אקפילא מ"מ להחמיר י"ל דסמכינן. ואף שתמה לבסוף מד' הש"ך סי' ק"ט סק"ח בשם מהרא"י, דשויים במראה וחלוקין בטעמן בטל מה"ת, הנה לפמ"ש הח"ד סי' ק"א סק"ז, וסי' ק"ב סק"ג, וסי' ק"ז סק"א, דגבי ביטול ברוב א"צ לברר, לק"מ. ואף דבשורת"ב ב"ש חיו"ד ח"ב סי' קנ"ז השיג על הח"ד, מ"מ י"ל דעכ"פ הוא רק חומרא מדרבנן. ועמ"ש בחיבורי גי"ד בפתיחה לסי' ל"ט אות א', ואינו בכלל ניכר האיסור שיאסר מדאורייתא. וע' פלתי סי' ס"ט סק"א וסק"ד שכ' בפשי' כהפר"ח. אבל יעוין בבית מאיר ליו"ד סי' ק"ב, וסוסי' ק"ה, שדחה דברי הפר"ח. וגם בחמ"ד הל' תערובות סי' כ' האריך להשיג ע"ד הפר"ח. וא"כ יש לצדד בזה להקל".

3. הטעמים.

(א) הטעם להחמיר: כיון אפשר לברורי לאו תערובות היא – יד יהודה (לשונו לעיל), בדה"ש (סי' ק"א סעי' ב' בי' ד"ה ובשר, סי' ק"ב ס"ק ל"ב, ע"י ציונים ס"ק ק').

(ב) הטעם להקל:

(1) אינו חייב לברר – חוו"ד (לשונו לעיל).

(2) במקום שא"א לזהות את האיסור אלא ע"י הפסד לא חשיב כאפשר לברר התערובת – בדה"ש (סי' ק"א סעי' ב' בי' ד"ה ובשר, עמ' קכ"ד, "יש להסביר שיטת החולקים על הפר"ח באופן אחר והוא דכל שאי אפשר לזהות את האיסור אלא על ידי הפסד איזה חלק מן התערובת לא חשיב כה"ג כאפשר לברר התערובת, דבעינן שאחר הברור יהא כל התערובת עדיין קיים ובכל אלו הרי על ידי הטעימה לקפילא נפסד קצת מן התערובת, ולא מיבעיא אם הנכרי צריך לכולעו אלא אפילו אם נימא דסגי בטעימה בפה (ועיין מזה בסימן צ"ח ס"ק ד') הרי גם בזה נמאס מאכילה").

4. צ"ב הרמ"א (סי' צ"ב סוף סעי' ב', לפי הבנת הש"ך שם) – "ויש חולקין וסבירא להו דאינו מועיל מה שנוער הקדירה, אם לא שניער מיד שנפל האיסור. והכי נהוג".

(א) ראייה מכאן לחומרא.

(1) פר"ח (סי' צ"ב ס"ק ט', סי' ק"ב ס"ק ח') – "ולא כיוונו יפה שדין זה הוא דין אמיתי והסברא שכתבתי היא סברא ישרה וברורה למי שיש לו לב להבין הדברים על בוריין וראיה לדבר ממ"ש לעיל בס' צ"ב ס"ב שאם נפל חלב לתוך החתיכות ולא נודע לאיזו חתיכה נפל שכתב המחבר שנוער הקדירה כולה עד שישבו ויתערב הכל וסיים בהגה שיש חולקים וס"ל דאינו מועיל מה שניער הקדירה אם לא שניער מיד שנפל האיסור והכי נהוג ולשם בס"ק ט' העליתי שכן עיקר משום דאף על גב שלא נודע איזו חתיכה היא אותה שנפל עליה הטפה מכל מקום איכא למיקם עלה דמילתא ע"י טעימ' עכו"ם כל חתיכה וחתיכה ע"כ ואם כן ה"נ דכותה".

(2) פמ"ג (סי' צ"ב שפ"ד ס"ק ח', סי' ק"ה שפ"ד ס"ק ל' סוף ד"ה ומה) – "ודברי הפר"ח בס' קי"א אות י"ט יש קצת גמגום ומ"מ המכוון מדבריו דאף איסורין דרבנן כל שאין מינו דאפשר לברורי לא נכנס בגדר הספק יע"ש. וכפי הנראה שכן דעת רמ"א כאן ומשום הכי חולק אהמחבר וכמו שכתב הש"ך כאן דרשב"א במינו דווקא הא בשאינו מינו אף באיסור דרבנן לא".

(ב) תירוצים.

(1) חוו"ד (סי' ק"א בי' ס"ק ז') – "בפשטיד"א הממולא בגבינה שבלע בשר שנאסרה ... קשה לי היאך שייך כאן ביטול ברוב כיון שעובד כוכבים קפילא יכול לטעום כל פשטיד"א בפני עצמו אם יש בו טעם כמ"ש הש"ך בס' צ"ב סוף ס"ק ח' ע"ש וה"נ אפשר להודע הדבר לכל קפילא ... ומ"ש הש"ך בס' צ"ב ס"ק ח' נראה דשאני התם דהא שם בלא"ה לא נתבטל דהא ליכא ס' ואסור מטעם דשאם יבשלם יתן טעם רק שכתב זה לענין שיועיל נייעור אח"כ כיון דהספק על כולם לא נעשה נבילה לזה אמר דלא הוי כספק על כולם כיון דאפשר להתוודע ע"י קפילא אבל במקום דשייך ביטול ברוב נראה דלא צריך טעימת קפילא ולפ"ז חתיכה הבלועה מאיסור שנתערבה באחרות בס' דלא שייך שוב סברא דאם יבשלם יתן טעם א"צ להטעים כ"א לקפילא ומותר לאכול כולם ואותה חתיכה שירגישי בו טעמא דאיסורא יזרקנו והשאר מותר דלא כפר"ח".

(2) פרי הדר (סי' צ"ב על שפ"ד אות רכ"ד) – "עיינן במ"ז (סוף ס"ק ו') שמפרש דהרמ"א כאן חולק על המחבר ... אמנם יש לתמוה ... דהא מבואר בפמ"ג בהרבה מקומות דבין לקולא ובין לחומרא לא סמכינן על עכו"ם ... אולם ברור הענין הוא כך, דהנה הא דאמרינן דכל מה שנכנס בספק מסייע לבטל הוא חידוש גדול, דהרי עדיין לא נתערבו ב' קדירות וא"כ איך אפשר שהכל יסייע לבטל בס', אלא דכיון דאינו אסור רק מדרבנן הקילו חכמים בזה כל שעתיד להתערב, ולכן אמרינן בזה דאין לך בו אלא חידושו דהקילו רק במינו וכדחזינן בתרומה שמשם נלמד דין זה דמיירי רק במינו, אבל באינו מינו לא רצו חכמים לתקן קולא זה שיצטרף כל מה שעתיד להתערב, כיון דיש אפשרות לברר ע"י טעימת קפילא, ולא חילקו חכמים כלל בין אם איתא קפילא לפנינו או ליתא לפנינו, אלא בכל אופן חמור אינו מינו ממנו לגבי דין זה כיון דלפעמים יש אפשרות לברר ע"י טעימת קפילא. ומטעם זה חולק ג"כ הטור על הרמב"ם ואינו מחלק אי איכא קפילא או לא ... ולפ"ז שפיר כתב הפמ"ג כפי משמעות דברי הש"ך, דהרמ"א

חולק על המחבר משום שפסק כהטור היינו משום דבאינו מינו לא אמרינן כל מה שנכנס בספק יסייע לבטל, ואע"ג דבזמן הזה לא סמכינן אטעימת קפילא, מ"מ לא עדיף מהיכא דליתא קפילא לפנינו דג"כ לא אמרינן באינו מינו דכל מה שנכנס בספק יסייע לבטל".

- ג) מראי מקומות – תמודי דניאל (תערובות אות כ'), בית יהודה (סי' ק"א על סעי' ז' ד"ה עוד).
 1) עי' חכ"א (כלל מ"ד סעי' ד'), הו"ד בבד"ש (סי' צ"ב ציונים ס"ק ע') – "דעת רמ"א דגם בזה אסור לנער דכיון דהיה אפשר לברר האיסור על ידי טעימת עכו"ם כל חתיכה וחתיכה בפני עצמה אף על גב דאין אנו סומכין להתיר על ידי טעימה היינו לחומרא אבל לא לקולא ולכן אם לא ניער בתחילה לא יועיל הניעור אחר כך שכבר נעשית נבילה (שם בש"ך ס"ק ח')".
 5) מראי מקומות – בדה"ש (סי' ק"ב ס"ק ל"ב, בי' ד"ה ואינו).
 א) רע"א (סי' ק"ה על סעי' ה') – "ונ"ל אף בכחוש אם ידוע שלא נגע אלא במקום א' ולא ידעי' מקומו הנטילה בטל ברוב נטילות האחרות דל"ש ביה שמא יבשלם דהא בבישול יהיה ס' בכל החתיכה נגד החלב [ועיין בכו"פ סי' ס"ט סק"ט]".

ד. הדין לקולא, במקום ספק: ספק ששים בדבר לח ומין בשאינו מינו.

1. מחמיר.
 א) עי' בית אפרים (יו"ד סי' ל') – "ובנידון שאלתינו נראה שיש כמה צדדים להיתר דלדעת הפר"ח אין כאן איסור תורה כיון שסילקו מיד שנפל וגם י"ל דכיון שקדירה זו של חלב בחזקת היתר עומדת ואף על גב דאתיליד ריעותא מחמת נפילת הברש מ"מ חזקת איסור ודאי אין כאן ומצורף לזה שאומר עפ"י אומד הדעת שהיה חתיכה קטנה וקרוב שיש ששים והוי כהיתרא שכיח טפי יש להתיר ע"י טעימת קפילא מסל"ת ואם שם קפילא נראה דשרי לישאל לטעום טעימא בעלמא ואם אין מרגיש טעם בשר מותר לאכול אח"כ".
 ב) הו"ד בפת"ת (ס"ק ד').
 2. מיקל.
 א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה חולין סי' צ"ח על סעי' א' ד"ה גם) – "נ"ל דהיכא שנשפך ויש ספק אם יש שם ששים או לא, דקיי"ל (סעי' ב') דאסור הואיל וספיקא דאורייתא הוא, א"כ בכה"ג שפיר נוכל לסמוך אטעימת עכו"ם ולהתיר משום ספיקא לקולא, כיון דמה דלא סמכינן הוא רק חומרא בעלמא ולא עדיפא מאיסורא דרבנן דבהא אמרינן ספיקא לקולא".
 ה. מראי מקומות – כה"ח (ס"ק ל"ח), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק כ"ח, ס"ק ל"ח).

כו] בתר שמא אזלינן או בתר טעמא אזלינן.

ע"ז (דף טו.) – "חמרא עתיקא בענבי, דברי הכל בנותן טעם; חמרא חדתא בענבי. אביי אמר: במשהו, ורבא אמר: בנותן טעם. אביי אמר במשהו, בתר טעמא אזלינן, אידי ואידי חד טעמא הוא, דהוה ליה מין במינו, ומין במינו במשהו; ורבא אמר בנותן טעם, בתר שמא אזלינן, והאי שמא לחוד והאי שמא לחוד, וה"ל מין בשאינו מינו, וה"ל מין בשאינו מינו, ומין בשאינו מינו בנ"ט ... חלא דחמרא וחלא דשיכרא, וחמירא דחיטי וחמירא דשערי. אביי אמר: בנותן טעם, בתר טעמא אזלינן, והאי טעמא לחוד והאי טעמא לחוד, והוה ליה מין בשאינו מינו, ומין בשאינו מינו בנותן טעם; ורבא אמר: במשהו, בתר שמא אזלינן, והאי חלא מיקרי והאי חלא מיקרי, והאי חמירא מיקרי והאי חמירא מיקרי, וה"ל מין במינו, וכל מין במינו במשהו".

א. אזלינן בתר שמא.

1. ב"י (ס"ק ג' ד"ה מצאתי) – "וכתב עוד שם קיימא לן כרבא (ע"ז טו.) דבתר שמא אזלינן".
 2. רמ"א (סעי' ב', דר"מ ס"ק ג', ס"ק ה', סי' ק"ה ס"ק כ"א) – "ולענין מין במינו אזלינן בתר שמא, אם הוא שוה הוי מין במינו. אבל לא אזלינן בתר טעמא אם הוא שוה או לא (ב"י בשם האגור וכן הוא בהגהות ש"ד סי' ל"ט)".
 א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ו', מש"ז ס"ק ד') – "ומיהו ברמ"א יש לומר דהכי קאמר דבעינן שוה בטעמא ובשמא הא שוה בטעמא ולא בשמא הוי אינו מינו וכל זה הרחיקו האחרונים דעיקר תלוי בטעמא ולא בשמא בין להקל ובין להחמיר".
 ב) פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ל"ג) – "בחת"ס (חי' ליו"ד) לאחר שמבאר שיטת האגור דהקפיד על טעמא ושמא, סיים, דאי הוה אפשר לפרש כן גם דברי הרמ"א ז"ל לא הוה קשיא מידי קושיית הש"ך, אבל לא כוון הרמ"א ז"ל לזה מדסיים אם הוא שוה או לא, ועי' פר"ח (סק"ז ד"ה איברא) וחי' חת"ס (ע"ז טו ב') בזה. בשו"ת חתן סופר (קה) ביאר דברי רבינו דכוונת הרמ"א דלאו בתר טעמא לחוד אזלינן, דצריך להיות שוה בשמא ואז ידעינן דשוה גם בטעמא, דאיירי בכה"ג שהטעם אינו נרגש לכל, וס"ל לרמ"א דגם זה מקרי טעם וצריך שוה בשמא, דאי לא היו שווין בטעם היה להם להיות שני שמות חלוקים ע"ש".
 3. יש"ש (פרק ז' סוף סי' ל"ב, או"ש סי' ל"ט).
 4. לבוש (סעי' ט') – "כללא נקוט בידך דלעולם בתר שמא אזלינן כל שכן אם חלוקין גם כן בטעמן. הלכך ...".
 5. עי' ט"ז (ס"ק א', ס"ק ד', דף האחרון לט"ז).
 6. עי' בית לחם יהודה (ס"ק ו') – "והש"ך ... וכ"כ פר"ח, אבל לבוש וב"ח ושאר אחרונים כ' כמור"ם ... לא פלוג רבנן ... ולהלכה נראה שיש להחמיר".
 7. עי' פר"ת (ס"ק ה').
 8. בית יעקב (סי' קע"ב).
 9. הו"ד בלקט הקמח (אות כ"ד).
 10. עי' הפלאה (סעי' ב').

11. תפארת למושה (על הש"ך ס"ק ו') – "בש"ך סימן צ"ח ס"ק ו' וז"ל ולענין נשפך בדאורייתא או דרבנן ודאי דהכל תלי בטעמא כו' עכ"ל. ולא נהירא לי ... אע"כ דרבא אפילו אי יש בו נתנית טעם ס"ל דאזלינן בתר שמא ודו"ק אלא דקשיא ליה דא"כ דס"ל לרבא דאף דאי מקילין יותר במין במינו מבמין באינו מינו אפ"ה אזל בתר שמא א"כ למה קאמר מין במינו דליכא למיקם עלי' בטעמא כו' הא איכא מין במינו דאיכא למיקם עלה בטעמא כגון ששמן שוה וטעמן אינו שוה וכן (לזה) [למה] קאמר או מין באינו מינו ולית כאן קפילא הא אפילו אית כאן קפילא משכחת דצריך ס' כגון ששמן אינו שוה וטעמן שוה דנקרא מין באינו מינו ואעפ"כ אי אפשר למיקם עלה בטעמא כיון דשוין בטעם וצ"ע. ונ"ל דלרש"י דפסק כר"י דמין במינו במשהו ס"ל באמת הא דקאמר רבא מין במינו בדליכא למיקם אטעמא ר"ל שבאמת הוא מין באינו מינו דאין שמם שווים אלא דלענין הטעם הוא מין במינו דליכא למיקם אטעמא שטעמם שווים אבל מין במינו ששמן שוה לא בטיל כלל כר' יודא ורב' לטעמיה דבתר שמא אזלינן ודו"ק".
- (א) יש קצת שינוי בטעם – ט"ז (דף האחרון, ע"י ס' ק"ב ס"ק ו').
- (1) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' י"ב) – "שיש לו קבלה שהלכה כהט"ז".
- (2) פשט ברמ"א – אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ג ענף ג').

ב. אזלינן בתר טעמא [חוץ מדברים האסורים שלא תלוי בטעמם - כגון יין נסך, טבל, תרומה, ערלה, מין במינו לפי ר' יהודה, תקרובות ע"ז ומשמשיהו, דשיל"מ, ועוד].

1. אשכול (ח"ג הל' י"ג סי' ס"א עמ' 155) – "והא דאמר רבא בתר שמא אזלינן במב"מ, היינו היכא דאחמרו רבנן במב"מ כטבל ויי"נ והיכא שנתנו שעור גדול למב"מ כגון ערלה ותרומה וכ"כ ודשיל"מ בכל אלה אזיל בתר שמא, אבל לא להקל, דכי אמרינן בשאר אסורין מב"מ ברובא בטיל, ודאי בתר טעמא אזלינן דרבא גופא קרי באסורין במ"ב בטעמא כד' ומב"מ דליכא למיקם אטעמא בס' וכן שאין הטעם שוה קרי מבשא"מ".
2. ע"י הב"ח (סוף אות ד', הפר"ח והבית לחם יהודה כתוב הב"ח כמו הט"ז משא"כ הש"ך).
3. ש"ך (ס"ק ו', קונ"א לש"ך, סי' ק"ז ס"ק א') – "והגיעו דברי אלה לפני כמה גדולי הדור והסכימו לדברי גם מ"ו הגאון מוהר"ר יושיע נר"ו אמר שדברים ברורים הם".
4. מנחת כהן (תערובות ח"ב סוף פרק ב').
5. מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק מ"ד).
6. פר"ח (ס"ק ז', על הדף, סי' ק"ז ס"ק א') – "הדבר פשוט כדברי הש"ך דתלוי בטעמא ולא בשמא".
7. לחם הפנים (ס"ק ו').
8. כרתי (ס"ק ז', פלתי ס"ק ד').
9. חגורת שמואל (ס"ק מ"ד) – "וכן ראוי להורות כפסק הש"ך ובפרט שהסכימו עמו כמה גדולי הדור אשר המה נקובים בשמותם בספרו שם".
10. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ו', שער התערובות ח"א פרק ב' ד"ה ודע מה, ח"ג פרק ד', סדר הנהגות הנשאל עם השואל באו"ה סדר ב' אות מ"ט) – "וכן הלכה".
11. גר"א (ס"ק ט', סי' ק"ז ס"ק ד') – "דבתר טעמא אזלינן כמ"ש שם".
12. באה"ט (ס"ק ז'), הו"ד בפת"ת (ס"ק ד').
13. תפארת ישראל (חולין פרק ז' ס"ק ל"א אות י"א) – "מיהו כל איסורין שאוסרים ע"י טעמן. ר"ל שממבטלין כס' ככל גוונא. כמו שבארנו בחלק ב'. באלו אזלינן במין במינו שלהן בתר טעמא. דכל השוה להאיסור בטעם נקרא מינו. אבל אותן האיסורין שצריך לבטולן מדרבנן יותר מס'. ככל האיסורין שזכרנו בזה החלק. כתרומה וכו' עד דשיל"מ. מ. בכולן אזלינן בתר שמא. דרק השרן בשמא נקרא מינו [ש"ך צ"ח ורפ"ח שם. וק"ג ש"ך סק"ג]."
14. חת"ס (יו"ד סי' פ"ז, חולין דף קיא: ד"ה והקשה) – "פשוט הוא כל שיש לו שום שינוי בעולם אפי' כ"ש נמצא שטעם נרגש וניכר האיסור ולא בטיל מן התורה מצד טע"כ דאורייתא".
15. חכ"א (כלל נ"א סעי' ח', סעי' כ"ה, ח"א כלל כ"א סעי' א') – "כל האיסורים שבטלים בששים אזלינן לענין מין בשאינו מינו ומין במינו בתר טעמא דאם הם חלוקים בטעמן אף על פי שיש להם שם אחד כגון חתיכת בשר שור עם חתיכת בשר כבש ותרנגולת וכיוצא בו אף על פי שיש להם שם אחד שהכל נקרא בשם מכל מקום כיון שחלוקין בטעמן הוי מין בשאינו מינו לכל הדינים שכתבנו".
16. ערוגות הבשם (ס"ק ה').
17. יד יהודה (הקצר ס"ק ט', הארוך ס"ק ז') – "ולענין מין במינו אזלינן בתר שמא. אחר המחילה מאדונינו הרמ"א ז"ל דבריו תמוהים בזה דבענין טעם כעיקר אין לנו שום נ"מ בשמא זולת בטעם. ולא אמרו דתלי בשמא זולת באיסורין שאמרו שאינן בטילין במינו כלל כגון יי"נ ודשיל"מ או שאמרו במינו הוא למעלה מס' כמו תרומה וערלה וכה"כ והרמב"ם ס"ל דגם תרומה וכו' תלוי בטעם אבל שאר הפוסקים לא ס"ל כן".
18. דרכ"ת (ס"ק ל') – "אין לסמוך להקל בזה כלל".
19. כה"ח (ס"ק ט"ז) – "והגם דאיכא דסברי כד' מור"ם ז"ל דבתר שמא אזלינן מ"מ בתר רובא אזלינן והסכמת האחרונים".
20. חזו"א (יו"ד סי' כ"ה ס"ק ד' ד"ה כ', ערלה סי' ה' ס"ק ד' ד"ה כ') – "כ' הש"ך יו"ד סי' צ"ח דלענין טכ"ע אזלינן בתר טעמא ולא בתר שמא, וכן הסכימו אחרונים ז"ל".
21. בדה"ש (ס"ק י"ט, ציונים ס"ק ט') – "קיי"ל כדעיה זו בין להחמיר ... ובין להקל".
22. מעדני השלחן (ס"ק כ').

ג. קשה מסוגיא דבע"ז (דף סו.) לגבי תבלין.

1. מראי מקומות – פלתי (ס"ק ד'), הפלאה (סעי' ב'), חו"ד (בי' ס"ק ג'), בית מאיר (ד"ה שם).

(א) תפארת למשה (על הש"ך ס"ק ו') – "בש"ך ... ולא נהירא לי דא"כ מאי פריך שם בגמרא [ע"ז סו א] לרבא מהא דתנן תבלין ב' וג' שמות מצטרפין מדאמר חזקי' הכא במיני מתיקה עסקי' דכולן ראויים למתק הקדירה אי אמרת בשלמא בתר טעמא אזלינן כולי חד טעמא אא"א בתר שמא אזלינן האי שמא לחוד והאי שמא לחוד ע"ש ומאי קושיא הא גם הכא ס"ל היכא דיש לחוש שיתן האיסור טעם בהיתר דאזלינן בתר טעמא כנ"ל אלא דבטבל ויין נסך וכדומה דעכ"פ אם יש בו בנ"ט אסור אלא דבמינו מחמרינן דאף דאין בו בנ"ט אם אין ק' של היתר נגד האיסור כמבואר שם ...".

(ב) קהלות יעקב (יאמר יעקב לישראל סי' ע"ג) – "דהיכא שהאיסור עצמו הוא שני מינין ... הדבר תלוי בשם ומין אחד".

ד. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' מ"ה), משנת רב אהרן (חולין סי' ט' אות י"ב), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ל"ב).
 1. חוו"ד (בי' סוף ס"ק ג', עי' ח' ס"ק ו') – "אבל במקום הפסד מרובה נראה לסמוך על הרמ"א כי ראוי לסמוך עליו, ובפרט שבלא"ה הרבה פוסקים ס"ל דטעם כעיקר לאו דאורייתא כלל".

כז | ציורים: בתר טעמא אזלינן.

א. דברים שחלוקים קצת בטעמם.

1. נקרא שוין בטעמן: הוי מין במינו.
 (א) פ"ח (סוף ס"ק ז' ד"ה וגם) – "ודאי מינים אלו אין חלוקין בטעמן שאף שיש בהם קצת שינוי טעם מן הבשר אינו כ"כ שינוי לערך חמרא חדתא בענבי דמקרו מין במינו לאביי דאזיל בתר טעמא וכיון שהם שוין בטעם וגם הם מין אחד דכולהו מן בשר הוו וכשיטת הרמב"ם שכתבתי למעלה מקרו מין במינו".
 (ב) פרי תואר (סק"ה ד"ה ולבא אל עומק) – "נמצינו אומרים דמין ומין דשנו קצת בטעמא דליכא איסורא דאורייתא דהא לא דמו למשרת אזלינן ביהו בתר שמא ...".
 (ג) אמרי יושר (ח"א סי' ק"מ אות ב').
 2. נקרא חלוקין בטעמן: הוי מין בשאינו מינו.
 (א) עי' נוב"ת (או"ח סי' ס"ו ד"ה היתר) – "וקשה הרי חלב טמא משונה בטעמו מחלב טהור ואם כן צריך ששים מן התורה. א"ו הא דמסיק בסימן צ"ח דאזלינן בתר טעמא היינו אם הוא משונה הרבה בטעמו אבל אם הטעם משונה רק קצת אכתי מיהשב מין במינו וחלב טמא משונה רק קצת מטעם חלב טהור ולכן בטל ברוב מן התורה כמו מין במינו ... ומה שרצה לתרץ שאינו משונה רק מעט בטעם לא ידעתי הפרש בין מעט לרב כיון דהייב טעמא אמרי' טעם כעיקר אם לא שיאמר שאין בו כח ליתן טעם מרוב מיעוטו אבל מי הגיד לו זה. ואם יאמר תדע מן הקושיא מדהתירוהו חכמי התלמוד בחותם אחד ודאי ידעו שאינו משונה רק מעט. אני משיב אולי ידעו שאינו משונה כלל בטעמו. אמנם כל אלו דברי נביאות. ואעפ"כ נתתי לב לדברי מעלתו שמחלק בין שינוי טעם הרבה לשינוי טעם מעט ומצאתי שכיון לדעת הרב פרי תואר שבסימן צ"ח ס"ק ד' מסיק כן דכל דשוה בשמא אלא שחלוקים בטעם אם אינו שינוי טעם גמור רק קצת שינוי מקרי מין במינו לענין ביטול ברוב ע"ש. ואעפ"כ אמינא מי העיד לנו שינוי טעם חלב טמא אם הוא שינוי רב או מעט".

(ב) חת"ס (יו"ד סי' פ"ז) – "הנה לכאורה נראה בפשיטות והחוש שטעם בשר עז אינו דומה לטעמא של בשר שור וחיך אוכל יטעם וכיון שכן כל שטעמא נרגש טעמא לא בטיל דטע"כ ומ"ש מעלתו להוציא מלשון הפוסקים דדוקא למ"ד בתר שמא אזלי' הוה בשר שור עם בשר עז ב' מינים ומשמע דלמ"ד בתר טעמא אזלי' ה"ל מב"מ ואמת נכון הדבר אבל הם לא אמרו אלא לענין מב"מ לא בטיל דבעי' שיהי' שום השוא' ביניהם ולרבא ההשואה בשמא עושה אותם מין א' ולאביי ההשואה בטעם גורם ובזה ס"ל להפוסקים אפי' אינם שוים ממש בטעמם רק בקירוב נמי הוי מב"מ ולא בטיל דטע"כ דהא ר' יהודה יליף לי' מדם הפר ומדם השעיר דלא בטיל ולאביי הגורם הוא השוואת הטעמים ומסתמא כי היכי דבשר שור ובשר פר אינו שוה ממש בטעמם גם הדם שלהם אינו שוה בטעם ואפי' אי ניזיל בתר חזותא בזריקה כדמשמע קצת בזבחי' פ' התערובו' מ"מ גם בחזותא אינם שווים ממש דידוע דדם פרים סמיק טפי כמבואר במס' יומא גבי זהב פרווים ומ"מ לענין השואה דמב"מ אין קפידיא כ"כ ומש"וה לא בטיל אפי' באלף לר' יהודה וה"ה לדידן בדבר שיש לו מתירי' וכה"ג וכן חמרא בעינבא אין טעמם שווים ממש וכן תבלין ב' וג' שמות וג' מינין פלפלין וכמון עיין תוס' ע"ז ס"ו ד"ה תבלין ומ"מ ה"ל מב"מ בטעמא לאביי. אבל לענין שיהי' צריך מן התורה פשוט הוא כל שיש לו שום שינוי בעולם אפי' כ"ש נמצא שטעם נרגש וניכר האיסור ולא בטיל מן התורה מצד טע"כ דאורי' וזה פשוט ומבואר לפע"ד".

1) אמנם עי' חת"ס (יו"ד סוף סי' צ"ג ד"ה מ"ש, חולין דף קיא: ד"ה והקשה) – "והקשה בטה"ק בזבחים למ"ש ב"י סי' צ"ח בשר עז ואיל ועגל ג' מינים הם הדרק"ל הא בשלו כמה מינים בקדירה ולק"מ דהרב"י התם מיירי אי מב"מ לא בטיל ואזלינן בתר שמא הוה ג' מינים בשמא. אבל למאי דקיי"ל ברובא בטיל כל שטעמו שוה אפי' אינו שוה בשמא בטיל ברובא והני תלת הנ"ל לא מצינו שיהיו נחלקים כל כך בטעמם שיהיו אינו מינו".

2) מראי מקומות – אמרי יושר (ח"א סי' ק"מ אות ב'), פמ"ג השלם (שער התערובות ח"א ליקוטי מגדים סוף אות ע"ד).
 (ג) כת"ס (יו"ד סי' נ"ט ד"ה המורם).

3. מראי מקומות – יד יהודה (הארוך סוף ס"ק ז'), משמרת שלום (שער התערובות ח"א פרק ב' בא"ד י"א).

(א) בית מאיר (סי' קי"ח על הש"ך ס"ק ח') – "ולפ"ר רצייתי לומר דהוי מבשא"מ בטעמא. אלא שכבר הוכחתי בס' ק"ז מרש"י דדג טמא וטהור הוי מב"מ בטעמא וע"ש. וה"ה די"ל דחלב טמא וטהור שוים בטעם".

(ב) מגילת ספר (אות א') – "נראה שיש בזה מחלוקת יסודית בין גדולי הפוסקים, דהפר"ח בסוף סק"ז כתב דבשר וכבד ולב אף שחלוקים בשמם מ"מ בטעם נחשבים כולם למין אחד אף שחלוקים קצת בטעמם, מ"מ אינו נחשב למין בשאינו מינו בטעם אלא כשיש שינוי הניכר בטעם ולא בשינוי מועט, מאידך מצינו בנוב"י מהדו"ת או"ח סי' ס"ו ... שאין חילוק בין רב למעט דכיון שנותן טעם אמרינן ביה טעם כעיקר, וכן הוא בשו"ת חת"ס יו"ד סי' פ"ז ... ועיין בקיצור שו"ע הלכות תערובות ע' ה' שנקט כן שיש בזה מחלוקת גדולה בין הפוסקים ... אבל באמת צריך הסבר מה לי רב ומה לי מעט כיון שהאיסור ניכר ונרגש בטעם, וכטענת הנוב"י

והחת"ס, והיה נראה לומר שבאמת אין כאן מחלוקת עקרונית בין האחרונים, וכוונת הפר"ח באופן ששני המינים חלוקים בטעמם קצת כשטועם כל אחד בפני עצמו, אבל כשיבשלם אותם יחד לא יורגש טעם המיעוט כלל במין השני שהוא הרוב דמאחר והשינוי ביניהם מועט לא ניכר טעמו כלל בתערובת של רוב מהמין השני, אבל באופן שניכר טעמו כשיבשלנו ברוב המין השני אין הבדל אם ניכר במעט או בהרבה וכטענת הנוב"י והחת"ס, וכן הוא ביד יהודה בפיה"א סוף סק"ז, ועיין גם בחו"ד סוף סק"ג דמשמע כן ... שבתי וראיתי דבאמת יש לומר דהפר"ח חולק על הנוב"י והחת"ס וסובר דצריך שהאיסור יורגש בטעם חזק ולא בטעם קלוש, וזה על פי מה שהארכנו לקמן אות י"ז דמה שע"י נתינת טעם אין האיסור בטל, אינו מחמת שע"י הטעם נחשב שהוכר האיסור, דא"כ גם בנתינת טעם פגום שלא יתבטל, אלא הביאור הוא שע"י שהאיסור נותן טעם בהיתר הוא חשוב ואינו נגרר אחר רוב ההיתר להיות כמוהו ... וא"כ יש לומר גם דרך ע"י טעם חזק יש לו חשיבות שלא להתבטל ולא ע"י טעם קלוש וכמו שלא מועיל טעם פגום כך לא מועיל טעם קלוש, ולדעת הנוב"י והחת"ס גם טעם קלוש מהני, ולפ"ז יש מחלוקת בשורש הדברים ולא רק במציאות".

ב. כבד ובשר.

1. שוין בטעמן: הוי מין במינו.
(א) פר"ח (סוף סק"ז ד"ה וגם) – "דבשר ולב וכבד וכחל ... ודאי מינים אלו אין חלוקין בטעמן שאף שיש בהם קצת שינוי טעם מן הבשר אינו כ"כ שינוי לערך חמרא חדתא בענבי דמקרו מין במינו לאביי דאזיל בתר טעמא וכיון שהם שוין בטעם וגם הם מין אחד דכולהו מן בשר הוו וכשיטת הרמב"ם שכתבתי למעלה מקרו מין במינו".
2. מראי מקומות – דרכ"ת (סק"ל"א ד"ה וכתב בב"י).
(א) פמ"ג (שער התערובות ח"א פרק ב' ד"ה ודע מה, ח"ג ריש פרק ד') – "אין אני אומר דבר ברור אי בשר בהמה ועוף או בשר וכבד חלוקין בטעמן ונפקא מינה בנשפך לדידן".
(ב) כת"ס (יו"ד סי' נ"ט) – "ולפ"ז י"ל גם חילוק טעם שבין כבד לבשר ג"כ אוסר ומן המרדכי ופר"ח אין ראייה דמרדכי הוצרך לומר משום דקיי"ל כרבא דלאביי לענין משהו הוי כטעמם שוה אבל ס"ל דאוסר בא"מ בנתינת טעם כזה וכן הפר"ח לא איירי שם רק לענין משהו דכ' דכבד ובשר בין למ"ד דאזלינן בתר טעמא בין למ"ד דאזלינן בתר שמא כבד ובשר מב"מ כמו חמרא חדתא אבל אוסר אפשר בנתינת טעם הגם דחילוק מעט ביניהם כמו חמרא חדתא הגם שהבאתי ראייה מסוג' דפסחים ע"פ שיטת ר"ת דאיל ושור א"מ גם לאביי מ"מ בשר וכבד י"ל דאין חלוקים כ"כ כמו שור ואיל דבשר וכבד ממין א' הוא משא"כ שור ואיל ב' מינים הם ורחוקים יותר ולכן בשר וכבד אם אוסר בנ"ט עדיין צע"ג לדינא".
- ג) חכ"א (כלל נ"א סעי' כ"ה) – "ובשר ולב וכבד וכחל, הפרי חדש כתב בפשיטות דהכל מין אחד הוא בטעמא דאף על גב דקצת יש שינוי טעם באחד מחבירו מכל מקום הוי מין במינו בין לענין טעמא ובין לענין שמא וצריך עיון".

ג. בשר שור, עז, ואיל.

1. שוין בטעמן: הוי מין במינו.
(א) עי' פמ"ג (שער התערובות ח"א פרק ב' ד"ה ודע מה, עי' ח"ג ריש פרק ד').
(ב) מהרש"ג (ח"א יו"ד סי' פ"ב) – "שהפרמ"ג בפתיחתו מסתפק בזה ושבח"ס תשו' פ"ז פשיטא ליה דהוי מבשא"מ, אבל לדידי הדבר פשיטא להפוך מכח סברא ומכח ראיות דכל בשר כולם הוי מין במינו ... דנהי דזה אמת דטעם בשר שור ובשר כבש אינו שוה מ"מ הנ"מ הוא רק כשאוכל זה בפנ"ע וזה בפנ"ע, אבל כשמבשלים אותם ביחד אין מרגישים טעם מזה בזה, דכיון דמ"מ זה בשר וזה בשר הטעמים קרובים זל"ז, לכן אין בכח אחד להיות נותן טעם בחבירו עד שיהיה נרגש ע"י טעימה".
2. חלוקין בטעמן: הוי מין בשאינו מינו.
(א) חת"ס (יו"ד סי' פ"ז, אמנם עי' סוף סי' צ"ג ד"ה מ"ש, חולין דף קיא: ד"ה והקשה) - לשונם לעיל.
(ב) חכ"א (כלל נ"א סעי' כ"ה) - לשונו מובא לקמן.
(ג) כת"ס (יו"ד סי' נ"ט) - לשונו מובא לקמן.
3. מראי מקומות – פת"ת (סק"ד ד'), ערה"ש (סעי' מ"ח), דרכ"ת (סק"ל"א ד"ה ועיין עוד).

ד. בשר בהמה, ובשר עוף.

1. שוין בטעמן: הוי מין במינו.
(א) השיב משה (יו"ד סי' ל"ב) – "הכרעתי דתרנגולת בבשר הוי מין במינו לענין הטעם, אף שחלוקין בטעמן, דהא העיקר תולה בהרגש הטעם, ומין בא"מ היינו שיוכל לעשות פעולה באינו מינו שירגש בו טעמו, וזה הוא החילוק בין מין במינו לא"מ. וא"כ הרי אנו רואין בחוש שאם נתבשל בשר עוף ובשר בהמה יחד ויש מן העוף כמו מן הבהמה אינו נרגש כלל בהבשר של בהמה הטעם של העוף רק בהמרק, וא"כ הוי מין במינו ומן התורה ברוב' בטל רק דמדברנן בעי ס".
- (ב) אמרי יושר (ח"א סי' ק"מ אות ב').
2. חלוקין בטעמן: הוי מין באינו מינו.
(א) חת"ס (יו"ד סוף סי' צ"ג ד"ה מ"ש) – "לפע"ד הא מיהא החוש מכחיש שיהי' עוף ובשר בהמה חד מינא בטעמא ומהנ"ל לק"מ".
(ב) חכ"א (כלל נ"א סעי' כ"ה) – "דאם הם חלוקים בטעמן אף על פי שיש להם שם אחד כגון חתיכת בשר שור עם חתיכת בשר כבש ותרנגולת וכיוצא בו אף על פי שיש להם שם אחד שהכל נקרא בשר מכל מקום כיון שחלוקין בטעמן הוי מין בשאינו מינו לכל הדינים שכתבנו".
- ג) כת"ס (יו"ד סי' נ"ט) – "ומ"ש הפמ"ג דמארוך וש"ך נראה דס"ל טעם שוה לא ידעתי שום משמעות מדבריו דמ"ש דלענין טעם נהפוך דאזלינן בתר טעמא כוונתו למ"ש בסי' צ"ח דתליא בטעמא ולא בשמא לאפוקי דעת הרמ"א ובפמ"ג שם ד"ה והנה כ' וי"ל

מכל אלה אינו אומר דבר ברור אי בשר בהמה ועוף או בשר וכבד חלוקים בטעמן ונ"מ לנשפך לדידן עכ"ל נכנס לבית הספק משום דמצא ממשמעות המרדכי דלא כש"ך וכך מדמצא סתירה בארוך וש"ך ודברי פר"ח סותרים זא"ז ומאח' שסלקנו כל הסתירות והתלונות לא נניח פשיטותו של הש"ך מפני ספיקתו של הפמ"ג וגם גדולי האחרוני החות דעת וח"ס כתבו מדנפשי בפשיטות דכל שנרגש הטעם הוא א"מ שאוסר בנ"ט הכי נקטינן וכ"ש בעוף ובשר בהמה דחלוקים בוודאי הרבה יותר מב' מיני בשר בהמה או מיני עוף ומיני דגים".

ד דעת תורה (סי' ל"א סוף ס"ק ח', קונ"א אות י"ג, סי' מ"ט ס"ק ט"ז ד"ה אבל) – "מצאתי בתנא דבי אלי' ח"א פ"ב ...".
ה ערה"ש (סעי' מ"ח) – "אך בשר עוף ובשר בהמה ודאי דשני מינין הם וכן במיני עופות חלוקין כמו תרנגולת ואווזא ותורים וכיוצא בהם כולם מינים נפרדים הם וכ"ש דדגים עם בשר בין של בהמה בין של עוף שני מינים הם אבל כל מיני דגים נראה דכולן מין אחד הם".

3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ד'), השיב משה (יו"ד סי' ל"ב, הג"ה מבן בנו של המחבר), מנחת פתים (על סעי' ב'), דרכ"ת (ס"ק ל"א ד"ה וכתב עוד).

א תנא דבי אליהו (רבה פרשה ב') – "דבר אחר מה גדלו מעשיך ה', בוא וראה כמה מיני בהמות יש בעולם, וכמה מיני חיות יש בעולם, וכמה מיני דגים יש בים, שמא קולו של זה דומה לזה, או שמא מראה של זה דומה לזה, או שמא דעתו של זה דומה לזה, או שמא טעמו של זה דומה לזה, הא לא קול ולא מראה ולא דיעה ולא טעמו של זה דומה לזה".

ב פמ"ג (שער התערובות ח"א פרק ב' ד"ה ודע מה, ח"ג פרק ד') – "אין אני אומר דבר ברור אי בשר בהמה ועוף או בשר וכבד חלוקין בטעמן ונפקא מינה בנשפך לדידן".

ה. דג טמא עם דג טהור: האם הוא מינו או שאינו מינו.

1. ע"י סי' ק"ז סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ו. ב' חתיכות בשר, ובאחד מהם יש בליעות איסור שאינו מינו - האם אזלינן בשר החתיכות או בשר טעם הנלע. [לפי הש"ך. דלפי הב"י ורמ"א, שהולך בשר שם, הם נקרא בשר וממילא הוי מין במינן].

1. דינו כמין באינו מינו – ע"י ש"ך (סי' ק"ב נקה"כ על הט"ז ס"ק י', "שהדבר הנבלע בכלי הוי מין בשאינו מינו לגבי הכלים האחרים והלכך אע"ג דהכלי גופו הוי מין במינו לגבי שאר הכלים מ"מ מאחר שאין איסורו מגופו לא חמור מגוף האיסור דהוי בטיל כיון דלא הוי מינו"), נוב"ק (יו"ד סי' ל'), הו"ד בפת"ת (סי' ק"א ס"ק ג'), "עיין בתשובת נו"ב הי"ד סימן למ"ד במעשה שאפו קרעפליך עם חמאה בתשעה אגני נחושת ובתוכם היו שנים שקודם לזה נאפה בהם עם שומן ... דמיחשב מין בשאינו מינו שהשומן אינו מינו עם החמאה וצריך ס' גם ביבש ואפילו באיסור בלוע לפי שכשיבשלם יתן טעם".

ז. מחבר סעי' א': "כגון חלב שנתערב בבשר".

1. פירוש, חלב בציר"ה [והוי מין בשאינו מינו] – ט"ז (ס"ק א'), ש"ך (ס"ק א'), פר"ח (ס"ק א'), לחם הפנים (ס"ק א'), כרתי (ס"ק א'), באה"ט (ס"ק א'), בדה"ש (ס"ק ב').

א רק בשר כחוש – ש"ך (ס"ק א'), פר"ח (סוף ס"ק ז' ד"ה גם מ"ש דחלב), פלתי (ס"ק א'), חכ"א (כלל נ"א סעי' כ"ה, "ובשר שמן וחקלב הוא מין במינו אבל בשר כחוש וחקלב הוי מין בשאינו מינו").

ב מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק א'), "ובשר שמן עם חלב צריך עיון לדינא אם לצדד ולומר דהוה מינו. ובשר כחוש עם בשר שמן יראה לומר בהפסד מרובה דהוה מינו", בדה"ש (ס"ק ב').

2. פירוש, חלב בקמץ – גר"א (ס"ק א'), סי' צ"ט ס"ק ה').

א משום שחלב עם בשר הוי מין במינו – גר"א (ס"ק א'), סי' צ"ט ס"ק ה', סי' ק"ט סוף ס"ק ח').

ב מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה חולין דף צח: הע' קל"ד).

3. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק א', ס"ק ד'), פר"ת (ס"ק א'), כת"ס (יו"ד סוף סי' נ"ט), דרכ"ת (ס"ק ד', ס"ק ל"א ד"ה ועיין), הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה חולין סי' י"א ענף א' אות ד' ד"ה ולפי"ז), מגילת ספר (אות א'), מגיה (על הרשב"א דף צח: ד"ה ת').

א ר"ן (חולין דף מג:): – "אבל בשר בחלב שלא במינו הוא".

בח [סלק]

א. מחמיר [רק להתיר מינו].

1. יש"ש (פרק ח' סי' מ"ו דין ד', או"ש סי' פ"ה ס"ק ט"ו) – "הרשב"א ... ואעיקר דבריו אני חולק, כי מה שמדמה דבריו לסלק את מינו כו', נ"ל שאין זה דמיון כלל, דבשלמא התם גבי מין במינו אין בו איסור משום צד נתינת הטעם, אלא שגזרת הכתוב שאינו בטל לר' יהודה מין במינו, ומשום הכי כי איכא נמי בהדיה מין בשאינו מינו, אמרינן סלק את מינו, כדי שיבטל הטעם בשאינו מינו, וממילא יותר הכל, אבל הכא, שאוסר את שאינו מינו בנותן טעם מדאורייתא, א"כ היכא שנשפך הרוטב, אפילו איכא נמי מינו בהדיה, סוף סוף עדיין בספק עומדת, וספיקא דאורייתא לחומרא".

2. ע"י פרישה (ס"ק ט"ז).

3. ש"ך (ס"ק ח', נקה"כ על הט"ז ס"ק ה', סי' ק"ט על הט"ז ס"ק ב') – "מנין להמציא היתר כיון דל"ד כלל ויש טעם נכון לחלק ביניהם ודו"ק".

4. פר"ח (ס"ק ח', על הדף).

5. לחם הפנים (ס"ק ט', סי' קי"א ס"ק י"א) – "ורש"ל וש"ך חולק עליו. וכתב עוד **הש"ך דגם רשב"א לא אמר אלא להתיר את מינו. ואין זה האמת** דפשיטא דהרשב"א להתיר כל התערובת קאמר. וגם הפר"ח חולק על הרשב"א הנ"ל".
6. עי' בית לחם יהודה (ס"ק ט').
7. חת"ס (י"ד סי' פ"ז) – "ואע"ג דהט"ז סי' ק"ט כ' ישוב הגון לדברי הש"ע ולהסיר מעליו תלונו הש"כ יע"ש מ"מ לא נראה להקל נגד דעת הש"כ דטעמא לא בטיל".
8. הו"ד בפת"ת (ס"ק ז') – "ועיין בתשובת ח"ס סימן פ"ז שכתב דאין נראה להקל נגד דעת הש"ך".
9. יד שאול (סעי' ב').
10. חכמת שלמה (סעי' ב').
11. עי' ערה"ש (סעי' ל"ז, עי' סי' ק"ט סעי' ט"ז) – "נלע"ד להלכה למאן דלא ס"ל דהאיסור נהפך להיות היתר וטעם כעיקר דאורייתא א"א להתיר בכה"ג".
12. עי' בדה"ש (ס"ק כ"ה, עי' בי' ד"ה ואם, סי' צ"ט ס"ק כ"ה) – "אף שנראית סברא זו סברא נכונה קשה להקל בספיקא דאורייתא".
א) גם הבשר כשר שהוא מינו צריך שיסיר ממנו כל לחלוחית הרוטב והמרק ויקלפנו – חת"ס (י"ד סי' פ"ז, "ואין כאן ספק אלא על בשר שור בעצמו אחר שיוסר ממנו כל לחלוחי הרוטב והמרק ויקלפנו משום דאית בי' פילי כדי להסיר ממנו המרק של איסור שהוא בעין עליו ואח"כ ליכא אלא משום תערובת טעם בשר עז הנבלע בו ובהא יש להסתפק אי הוה מב"מ אי לא"), הו"ד בפת"ת (ס"ק ז'), בדה"ש (ס"ק כ"ה).

ב. מיקל.

1. מחבר (סעי' ב') – "ואם נתערב במינו ובשאינו מינו ונשפך בענין שאין יכולין לעמוד עליו לשערו, ונודע שהיה רובו היתר ממינו, רואין את שאינו מינו כאלו אינו, והשאר, מינו רבה עליו ומבטלו".
2. רמ"א (תו"ח כלל פ"ה דין י"ג).
3. לבוש (סעי' ב') – "ואם נתערב במינו ובשאינו מינו ונשפך בענין שאין יכולין לעמוד עליו לשערו ונודע בבירור שהיה במינו של היתר רובו, רואין את שאינו מינו כאלו אינו והשאר מינו רבה עליו ומבטלו".
4. ב"ח (ס"ק ז').
5. ט"ז (ס"ק ה', סי' ק"ט ס"ק ב', סי' קי"א ס"ק ג').
6. מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק מ"ה) – "נ"ל דאין לזו מפקס הרב כדעת הרשב"א".
7. פר"ת (ס"ק ח').
8. כרתי (ס"ק י', פלתי ס"ק ה').
9. תגורת שמואל (ס"ק כ') – "אין להקשות איך נאמר רואין את שאינו מינו כאלו אינו, סוף סוף השתא נ"ט בשאינו מינו וא"כ הוי ספיקא דאורייתא דילמא לא יהיה ס' ונותן טעם, [די"ל] דגם הכא אין מרגישין הטעם, דמה שמרגישין הוא הטעם ממין ההיתר דהוא רוב, והטעם דאיסור נתבטל במינו דהיתר ברוב ואין כאן נותן טעם כלל, ט"ז ומנ"י (כלל פ"ה סקמ"ה). והש"ך נכנס בדחוקים גדולים מכח קושיא זו".
10. הפלאה (סעי' ב').
11. גר"א (ס"ק י"א).
12. בית מאיר (ד"ה שם בשו"ע).
13. חו"ד (חי' ס"ק ח', בי' ס"ק ד') – "עיין ט"ז ס"ק ה' במה שהשיג אמהרש"ל [ים של שלמה חולין פ"ח סימן מו בדין הרביעי]. וכוונתו, דכמו במינו ואינו מינו לרבי יהודה לא אמרינן שיאסר המינו, דהא המינו של היתר ג"כ קיבל פליטה מהאיסור, נהי דהפליטה שנפלט לרוטב נתבטל והותר מכל מקום הפליטה שקיבלה מינו אין לו במה להתבטל, ועל כרחך צריך לומר דהפליטה גופיה נתבטל באינו מינו ונחשב לפליטת היתר. א"כ הכא נמי כן הוא, הא טעם של האיסור נתבטל בטעם ההיתר, וא"כ מה בכך שהטעם נרגש, האי טעמא דהיתרא (הכא) [הוא] כיון שמעורב ג"כ בטעם היתר, וכיון דאיכא ששים בין הכל הותר הטעם של איסור".
14. רע"א (ח"א סי' ע"ז ד"ה ויש) – "כפי הנראה כמעט כל החטים מתולעים אלא דרובן אינם מנוקבים, א"כ י"ל כיון דהתולעים של אינם מנוקבים דהוי רוב נגד התולעים שפירשו, א"כ הוי נתערב במינו ושאינו מינו ויש במינו רוב, דמה"ת אמרינן סלק את מינו כאלו אינו, ומינו רבה ומבטלו, ומותר גם האינו מינו [כדמסיק הט"ז סי' צ"ח ס"ה והסכימו רוב האחרונים] ומש"ה בנשפך כה"ג מותר דשמא איכא ששים".
15. ערוגות הבשם (ס"ק ו').
16. יבין דעת (הקצר ס"ק ח') – "ובמ"ש המחבר באם הי' מינו וא"מ אמרינן רואין את שאינו מינו כאלו אינו וההיתר רבה רש"ל והש"ך גמגמו בזה והעיקר כפסק המחבר".
17. יד יהודה (הקצר ס"ק י"ג, הארוך ס"ק י') – "והעיקר כדעת הרשב"א והטו"מ ואין להחמיר בזה כלל".
18. מהרש"ג (ח"א ח"א סי' פ"ב).
19. עי' כה"ח (ס"ק מ"א) – "הכי נקטינן אך היכא דליכא הפסד יש להחמיר כדברי האוסרים".
20. חזו"א (י"ד סי' כ"ו ס"ק ב', ערלה סי' ז' ס"ק י"ב) – "עי' ש"ך ואין דבריו ז"ל מובנים דודאי אין כאן איסור מה"ת שהרי טעם האיסור המובלע מעורב בטעם היתר וההיתר מרובה ואם אנו באין לדון על הטעם עצמו יש לנו להתירו ... ובאמת לא היה צריך הרשב"א ללמדו מדין רואין את מינו כמו שאינו דאפי' אי לית לן התם רואין משום שמין מצא את מינו ונאסר ואין כח בא"מ לבטל את הרוב הכא שרי דסוף סוף האיסור מעורב במינו ברוב היתר ומ"ל כשהוא בעין ומ"ל שהוא בלוע באחרים ונרגש טעמם הלא כשהן בעין ודאי נרגש טעמם ומותר ... ונראה דאין לנו להלכה אלא דברי הרשב"א אחרי שאין כאן שום קושיא על דבריו ז"ל, וקושיא אחרונים ז"ל על דבריו תמוהה ואינה מובנה כלל".

ג. בהפסד מרובה וצורך מצוה יש להקל.

1. חכ"א (כלל נ"א סעי' ט"ו) – "ובהפסד מרובה וצורך מצוה יש להקל".
2. מעדני השלחן (ס"ק כ"ח).
3. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' י) – "ויש לסמוך ע"ז במקום הפסד מרובה".

ד. למה אין דין חנ"ג.

1. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ח'), שו"ת ברכת יוסף (יו"ד סי' כ"ח), יבין דעת (הקצר ס"ק ח', הארוך ס"ק ו').

ה. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק מ').

1. שואל ומשיב (מהדור"ק ח"א סי' רמ"ו) – "והנה בגוף קושית התוס' בחולין דהיכא יליף מזרוע בשלה לטעם כעיקר הא מב"מ מה"ת ברובא בטל לכאורה היה נרא' לפע"ד דמכאן ראייה ברורה להרש"ל והאחרונים בסימן צ"ח שס"ל דמב"מ וד"א לדידן דמב"מ ברובא בטל אם יש מב"מ וד"א ל"ש לומר סלק ולפ"ז כאן שיש עצמות ובשר דהו"ל מבשא"מ וכנ"ל ואם כן הבשר שבזרוע נותן טעם בעצמות של האיל והעצם שבזרוע נותן טעם בהבשר אם כן הו"ל מבשא"מ א"כ אף דהמינו מבטל מ"מ לא שייך סליק ואמרי' דנותן טעם ושפיר יליף מזרוע בשלה דבטל בשא"מ ודוק".
2. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ס' ד"ה ונלענ"ד, תנינא (ב - ג) סי' ס"ב ד"ה ונלענ"ד, עי' ח"א סי' ה' אות א' סוף ד"ה וכמו, חולין סי' י' ענף א' אות ב') – "ונלענ"ד ליישב את הדבר עפ"י סברת הרשב"א בחולין דף צ"ט שעיקר הדין דטעמא לא בטיל הוא משום דכיון שמרגיש ומכיר את טעם האיסור אמרינן דטעימתו זו היא הכרתו, וכמאן דהוכר האיסור דמי כדכתיב וחיך אוכל יטעם לו, דאין חשיבות האוכל אלא בטעמו, והואיל וכן י"ל דאימתי הוא דשייך לומר סברא זו דוקא בכה"ג שבשעת הרגשת הטעם הרי הוא מכיר ודאי שהטעם הוא של איסור, דאז הוא דחשבינן לה כאילו הוא בעינו, משא"כ אם גם בהרגשת הטעם מעורב בו רוב טעם של היתר אמרינן שפיר שגם פליטת טעם האיסור מתבטל בתוך הטעם של פליטת היתר, וכשמרגיש בהיתרא הוא דקא מרגיש כיון דמדאורייתא מין במינו ברובא בטיל, שהרי אי אפשר כלל להחמיר על הטעם הנרגש ונטעם יותר מאילו היה ממש בעינו, ונהניתי כשראיתי שגם הכרו"פ מיישב כע"ז את דברי הט"ז עיי"ש".

כט | לא ידעינן כמה נפל לתוכו.

א. כמו כל נשפך, ובאיסור דרבנן יש להקל.

1. אמונת שמואל (סי' כ"ח) – "ונראה ברור דכל היכא שהוא אסור' דרבנן ונפל לתוך היתר בבישול או במליחה ולא ידעינן כמה נפל לתוכו ועכ"פ ברור לן שיש בהיתר הרבה מהאיסור אלא דלא ידעינן אם יש בו ס' נגד האיסור שנפל לתוכו כיון שהוא אסורא דרבנן אזלינן בספיקו להקל אפי' במין בשאינו מינו ... וכמ"ש וכו"ז כיון דכבר נתבטל ברוב והוא אסור' דרבנן ואל תטעה בלשון הפוסקים שכתבו דין זה בנשפך להקל כשהוא בעין לפנינו וא"א לעמוד על שיעורו מחמירינן באסור' דרבנן משום דדעת שוטים אינו כלום או מטעם שכ' הר"ן שלא יבא כ"א לשער מדעת עצמו בכל האסורי' וכה"ג לא מקרי ספיק' דשכיח הוא אבל כשאין ידוע לכתחילה בבירור כמה יש מהאסור בתוס' ע"י התערבות שנפל ודאי מקרי ספק גמור וכי זו דעת שוטים מאחר שאינו נביא ויודע כמה נפל וכו"ש לטעם הר"ן הוא מלת' דלא שכיח ודאי הוה דינו כנשפך ואזלינן בספיק' דרבנן לקול".
2. פרי"ח (ס"ק ט') – "אמונת שמואל ... לא החליט הדבר אלא להלכה ולא למעשה מ"מ אפשר להקל בדבר וכן נראה מדברי הרשב"א במשמרת הבית (בית ד' שער א', ה'ב') דף צ"ה ע"ב שכתב וז"ל אם נפל איסור דרבנן בתוך היתר ולא עמדנו על שיעורו בשל תורה להחמיר ובשל דבריהם להקל ע"כ".
3. מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק מ"ז).
4. לחם הפנים (ס"ק ד', ס"ק י') – "אמונת שמואל".
5. בית לחם יהודה (ס"ק ג', ס"ק י') – "וכ"כ הפר"ח להתיר למעשה".
6. חגורת שמואל (ס"ק כ"ה) – "ונתבאר באחרונים אמונת שמואל ופר"ח ומנ"י דדוקא היכא שהאיסור ידוע לפנינו ואי אפשר לעמוד על שיעורו אבל כשאין ידוע לכתחילה כמה יש מהאיסור שנפל לתוך התערבות, כגון ששמו קטן או עכו"ם איסור בקדרה ואינו יודע כמה, ועכ"פ יודע שיש רוב בקדרה והוא מין במינו, כיון דמדאורייתא ברובא בטיל הוי ספיקא דרבנן ולקולא, וטעמם דאין זה דעת השוטים מאחר שאינו נביא ויודע כמה נפל ומכ"ש לדעת הר"ן דזה הוי ממש כנשפך דכל הספיקות הם בענין זה מחמת שאין אנו יודעין ודאי איך ומה הוא הדבר והוא הספק, עיין בדבריהם באריכות, וכן הלכה כהני רבוותא".
7. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ז') – "וכתב אמונת שמואל סימן כ"ח קטן או עובד כוכבים ששמו דם ואין ידוע אם יש ס' שרי דם שבשלו דרבנן עכ"ל".
8. חכ"א (כלל נ"א סעי' י"ג, סעי' ט"ו, סעי' ט"ז) – "או שהניח תינוק או עכו"ם וכיוצא בו חתיכת איסור בקדירה ואינו יודע גודל כמותו כמה היה לשער אם יש בו ששים מותר כיון שהוא מין במינו (סימן צ"ח סעיף ב')".
9. עי' גליון מהרש"א (סי' פ"א בש"ך ס"ק ח').
10. פת"ת (ס"ק ח') – "בתשובת אמונת שמואל ... ומ"מ לא החליט הדבר רק להלכה ולא למעשה ועפר"ח שהביאו והביא ראייה לדבריו ע"ש".
11. ערה"ש (סעי' ל"ט) – "וכן כל מילתא דלא שכיחא וע"י זה נפל ספק אף שהספק הוא מחמת חסרון ידיעה אפשר לצרפו לספק [עי' פ"ת סק"ז בשם א"ש]".
12. בדה"ש (ס"ק י"ז) – "וכן אם לא נשפך אולם נסתפקנו כמה איסור נפל מעיקרא".

13. מעדני השלחן (ס"ק י"ד).

ב. לענין דם: האם הוא איסור דרבנן.

1. מיקל.

א) אמונת שמואל (סי' כ"ח) – "ומתוך כך הי' נ"ל להלכה בחתיכה דם שנפלה לתבשיל בשר או שמלחו בקדירה אחד שומן שכבר נמלח והודח כראוי עם קצת שומן שלא הודח ונמלח ונודע בבירור שהיה בתבשיל או בשומן שכבר נמלח כראוי [רוב כנגד] הדם או השומן שלא נמלח כלל אכן שנסתפקו אם היה ס' בהיתר נגדו כגון ששמה גויה או קטן מהאיסור הידוע ולא ידעינן אם יש ס' בהיתר נגדו ועכ"פ ידוע שנתבטל ברוב כיון דדם שנתבשל או דם מליחה דרבנן כמבואר בגמרא דמנחות ובפוסקי' א"כ הוה ספי' דרבנן אף שהדם עם התבשיל או השומן הוה מין בשאינו מינו אזלינן ביה לקולא".

ב) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ז') - לשונו מובא לעיל.

ג) פת"ת (ס"ק ח').

2. פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ל"ט) – "בשו"ת בית יהודה (או"ח נ) כתב אודות דם שנמצא בקדירה דהקדירה אסורה, ואין להקל מטעם דקיי"ל דם שבישלו אינו אסור אלא מדרבנן, דהיינו דוקא אם לאחר שנתבשלה נפלה למקום אחר דבשעת נפילה כבר היה הדם מבושל ואינו אסור אלא מדרבנן, וכשדנין בתערובת השני אם נשפך ולא נודע שיעורו מותר, אבל בנדון דידן דבתחלת נפילתה עדיין לא נתבשל הדם ובשעה שהתחיל להתבשל הרי עדיין אסור מה"ת, כבר נאסרה הקדירה מספק. וכ"ה בבית הלל (סט טו), וטעמו מאחר שהוא מין בשא"מ וטכ"ע דאורייתא כמו דאיתא בתו"ח גבי בשר עוף בחלב. והסכים עמו הערך השלחן (סו סק"ז סט סק"ג וכאן סק"ט), והוסיף דאף לדעת הש"ך ושאר האחרונים דס"ל דלעולם אזלינן לקולא באיסור דרבנן בנשפך אפילו במין בשא"מ, מ"מ בדם יש לאסור ע"ש שהאריך בזה, והובא להל' בכף החיים (סקל"ט). אמנם בשו"ת תפארת אדם (יח) הביא הרבה ראיות לדינו של האמונת שמואל דאזלינן לקולא ולא בתר מעיקרא, וסיים שם דסברת הבית יהודה תלויה באותו כלל שכתב הש"ך בכללי ס"ס (סי"ט) דספק תורה שנתגלגל להיות דרבנן כדאורייתא דיינינן ליה, ע"ש".

3. לענין דם שבישלו - עי' ריש סי' ס"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ג. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק כ"ה, ס"ק כ"ט, ס"ק מ"ב, ס"ק מ"ג, ס"ק מ"ה).

ל | חסרון ידיעה - סעיף ג'.א. חסרון ידיעה לכל העולם.

1. עי' לקמן סעי' ד'.

ב. הסברא להחמיר.

1. חסרון ידיעה לא מקרי ספק, דדעת שוטים הוא.

א) ס' התרומה (סי' מ"ט) – "אבל אם המים והחתיכות של היתר בפנינו ואינו יודע לשער או למדוד אם יש ששים אין לו' כאן הוי ספיקא דרבנן שהרי אין קרוי ספק דבר שחכם יכול לברר ולשער דדעת הטפשים אינו כלום".

ב) רשב"א (חולין דף צח:) – "אם החתיכות לפנינו ואין אנו בקיין למוד אותן אין לומר בכי הא ספיקא דרבנן דמה שהוא ספק ממיעוט ידיעה וחכמה אצלנו אין ספק, ואין קרוי ספק מה שחכם יכול לעמוד על ברורו".

ג) ר' פרץ (הג"ה בסמ"ק מצוה ר"ד אות ג') – "דדעת השוטים אינו כלום".

ד) רוקח (סי' תע"ה) – "אבל אם החתיכות והמים בפנינו. ואין יודע לשער אי ספיקא דרבנן שהרי אין קרוי ספיקא דבר שהחכמים יכולים לברר ולשער".

ה) שע"ך (סי' פ"ה הדין הד') – "והיכא שספק לאדם שאינו יודע לשער לפי שאינו בקי, והמים והחתיכות לפנינו, אין זה קרוי ספיקא, ואין להתיר אפ"י לפירש"י דפי' טעם כעיקר דרבנן".

ו) מרדכי (ע"ז סי' תתנ"ד) – "אמנם היכא דלא שפכו אך אינו יודע לשער אין זה ספיקא דרבנן למיזל לקולא שהרי אין זה קרוי ספק דבר שחכמים יכולין לברר דדעת טפשינן אינו כלום".

ז) פוסקים – בנימין זאב (סי' שי"ד), יש"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ו ד"ה הרביעי), ב"ת (ס"ק ז' ד"ה ומ"ש), ט"ז (ס"ק ו'), ש"ך (ס"ק ט'), פ"ח (ס"ק ט'), בית לחם יהודה (ס"ק י'), כרתי (ס"ק י"א), באה"ט (ס"ק י'), חכ"א (כלל נ"א סעי' ט"ז), "אם הוא לפנינו אלא שאינו בקי לשער אם יש בו ששים זה לא נקרא ספק כלל דדעת שוטים הוא זה שמי שהוא בקי יכול לשער ואפילו באיסור דרבנן לא מהני ספק זה ואסור". יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ו), כה"ת (ס"ק מ"ג), בדה"ש (ס"ק כ"ט), מעדני השלחן (ס"ק ל"ג).

ח) מראי מקומות.

1) פ"ת (ס"ק ט' ד"ה או) – "שכתב הפר"ח ... משמע דב' הטעמים צודקים יחד לטעם איסור אחד וזה איננו נכון כי הר"ן נותן טעם לאסור ספק שאין לו ידיעה לכל העולם והמרדכי נותן טעם האיסור לצד דאיכא יודעים בעלמא אלא שזה הוא שאינו יודע אבל במציאות דליכא יודעים בעלמא כל עיקר שרי והר"ן קא מהדר לאסור מטעם דליכא יודעים בעלמא וכדכתבינא עיקר".

2) בית מאיר (סעי' ג') – "והטעם כתבו הפוסקים דספק תלויה בחסרון ידיעה. נ"ב טעם זה כתב נמי הרשב"א על דין הראשון היכא שהאיסור לפנינו והוא אינו בקי לשער אם יש ס' נגד כל האיסור, והטעם שהחכמים השוו מדותיהם, נתן על הצרכת השיעור נגד כולו ולא במאי דנפיק מיניה, שם גבי כחל. והיינו משום דזה לא מקרי חסרון חכמה, דלכ"ע הוא, ומוכרח לטעם שהשוו מדותיהם. ובדין הראשון לא שייך טעם זה, כיון שאין זה אלא מקרה לגבי זה שאינו בקי".

- 3) לכאורה כוונת הש"ך (ס"ק ט'. שהו"ד בכמה אחרונים, הפר"ח, הכה"ח, ועוד), שהביא דברי הר"ן (חולין דף לה:), לשונו מובא לקמן) כאן. שיש להקשות על הרישא, שיש להחמיר במקום נשפך, שהחכמים להשוות מדותיהן. ועל זה י"ל, שכיון שהוא באקראי בעלמא, אזלינן לקולא. ע"ע ב"ח (ס"ק ז'), ויד יהודה (הארוך ס"ק י"ב).
2. מראי מקומות – אבני ישפה (ח"ה סי' צ"ט ד"ה ונראה).
- א) עי' כללי ס"ס לש"ך (ס"ק ל"ד).

ג. באיסור דרבנן.

1. מחמיר – רשב"א (חולין דף צח:), תוה"ב הארוך בית ד' שער א' יא-ב', הקצר שם ז'-ב', "ומכל מקום כשההיתר והאיסור בפנינו ואי אפשר לעמוד על עיקר אף על פי שהוא מאיסורין של דבריהם אסור והולכין בו להחמיר שהרי כחל מדרבנן ואפילו הכי אמרו בדבדידה משערינן משום דמאי דנפק מיניה לא ידעינן", טור (סעי' ג'), מחבר (סעי' ג'), פוסקים.
- א) אפילו אם האיסור שנפל הוא רק דרבנן, וגם השיעור שנסתפקנו בו הוא ג"כ רק שיעורא דרבנן.
- 1) פר"ת (ס"ק ט' ד"ה ונראה שיש) – "נמצאת אומר לפי מה שכתבתי דמשכחת לה לאסור הגם דהו"ד קולי דהיינו כגון שומן הגיד שנפל לקדירה של בשר ואינו יודע לשער דאית ביה ד' קולי חדא דלא ידעינן כמה נפק מיניה ב' דאיסורו דרבנן ג' דהוי מין במינו ד' דאיכא ספקא במבטל דלמא איכא ס' אי הוי חכם דידיע לשער הבלוע בקדירה וכדומה ג' קולות הראשונים מחמירין ביהו מדין הכחל שכתב הר"ן הד' מחמירין מדין דעת שוטים לא שמיה דעת".
- 2) דרכ"ת (ס"ק מ"ו) – "בפרי תואר".
- 3) בדה"ש (ס"ק כ"ט) – "אע"פ שהאיסור עצמו שנפל שם הוא רק איסור דרבנן וגם השיעור שנסתפקנו בו הוא ג"כ רק שיעורא דרבנן וכגון במין במינו וידענו שיש לפחות רוב כנגדו".

לא] סיכום [סעיף ב' - סעיף ג'].

- א. מחבר - מה הדין אם יש ספק ששים כנגד האיסור.
1. מין שנתערב במינו - מיקל: ספק דרבנן לקולא.
  2. מין שנתערב באינו מינו - מחמיר: ספק דאורייתא לחומרא.
  3. מין איסור שנתערב במינו ואינו מינו - מיקל: אמרינן סלק וספק דרבנן לקולא (דלא כש"ך).
  4. איסור שנתערב בהיתר, והוא לפנינו, ואי אפשר לעמוד על שיעורו - מחמיר: כיון שהוא חסרון ידיעה.

ב. רמ"א.

1. אזלינן בתר שמא (דלא כש"ך).

ג. ט"ז.

1. ט"ז (ס"ק ד') - אזלינן בתר שמא, עי' דף האחרון (כרמ"א, דלא כש"ך).
2. ט"ז (ס"ק ה') - לגבי סלק, יש להקל באינו מינו (כמחבר, דלא כש"ך).
3. ט"ז (סוף ס"ק ה') - בשר עוף בחלב, יש להחמיר במקום ספק (דלא כש"ך).
4. ט"ז (ס"ק ו') - חסרון ידיעה מצד שהוא אינו בקי, יש להחמיר.

ד. ש"ך.

1. ש"ך (ס"ק ו') - אזלינן בתר טעם, אא"כ האיסור לא תלוי בטעמו (דלא כרמ"א וט"ז).
2. ש"ך (ס"ק ז') - בשר עוף בחלב, יש להקל במקום ספק (דלא כט"ז).
3. ש"ך (ס"ק ח') - לגבי סלק, יש להחמיר באינו מינו (דלא כמחבר וט"ז).
4. ש"ך (ס"ק ט') - בכחל מחמירים, או מצד שחסרון ידיעה לא מיקרי ספק דדעת שוטים הוא, א"נ שחכמים השוו מדותיהן.

ה. פת"ת.

1. פת"ת (ס"ק ה') - טכ"ע אמרינן רק באיסור לאו שיש בו מלקות.
2. פת"ת (סוף ס"ק ה') - בתוחב כף חולבת ליורה של בשר ונשפך, האם תלוי במחלוקת טעם כעיקר דאורייתא או דרבנן.
3. פת"ת (ס"ק ו') - בשר עוף בחלב, יש להקל במקום ספק (כש"ך, דלא כט"ז).
4. פת"ת (ס"ק ז') - לגבי סלק, יש להחמיר (כש"ך, דלא כמחבר וט"ז), ובמינו, צריך שיסיר ממנו כל לחלוחית הרוטב ויקלפנו.
5. פת"ת (ס"ק ח') - אפילו במקום לא ידעינן כמה נפל לתוכו, יש להקל באיסור דרבנן.
6. פת"ת (סוף ס"ק ח') - אפילו שיש נכרי לפנינו, א"צ לברר להטעימו לקפילא.

לשער ששים

סעיף ד' - סעיף ז'

חולין (דף צז:) – "אמר רב אשי, כי הוינן בי רב כהנא איבעיא לן: כי משערין בדידיה משערין, או במאי דנפק מיניה משערין. פשיטא בדדידיה משערין, דאי במה דנפק מיניה, מנא ידעינן".

א. חסרון לשער: מחמיר - הטעם.

1. שלא ליתן תורת כל אחד ואחד בידו, ראו חכמים להשוות מדותיהן [רק נשפך דהוי אקראי אזלינן לקולא].
- (א) רמב"ן (חולין דף צז: ד"ה בדידיה) – "ואע"פ שיש לומר ניזיל בתר אומדנא, מדות חכמים כך הם ביושר ובהשווייה שלא ליתן תורת כל אחד ואחד בידו".
- (ב) ר"ן (חולין דף לה:) – "ה"מ בדבר שאי אפשר לעמוד עליו דאי אזלינן לקולא יהו כל האיסורין בספק וכל אחד ואחד ישער במה שנראה בעיניו ולפיכך ראו חכמים להשוות מדותיהן אבל במה שאינו בא אלא באקראי בעלמא כגון אם נשפך הרוטב וכיוצא בדברים הללו אזלינן לקולא".
- (ג) ב"י (ס"ק ג').
- (ד) ש"ך (סוף ס"ק ט'. ע"י לעיל, מש"כ לברר דבריו) – "והר"ן כ' ...".
- (ה) יד אברהם (על סעי' ב').
- (ו) ערה"ש (סעי' ל"ט).
- (ז) יד יהודה (הארוך ס"ק י"ב).
2. "יש להחמיר במקום שאפשר לעשות תקנה לצאת מן הספק".
- (א) ט"ז (ס"ק ו') – "כיון שיש עכ"פ לפנינו שיעור אחר שיצא מספק ודאי חוששין לו ולא אמרינן דהוה ספק דרבנן להקל כיון דהספק הוא מחמת חסרון ידיעה".
3. רשב"א (חולין דף צח:) – "אבל בזמן שההתר והאיסור לפנינו וא"א לעמוד על עיקר שיעורו אע"פ שהוא מדרבנן אסור והולכין בו להחמיר, כגון כחל שאינו אלא מדרבנן כדאיתא בפרק כל הבשר דחלב שחוטא אינה אלא מדבריהם ואפ"ה מן הספק אין משערין אלא בו וכמו שאמרו דאי במאי דנפק מיניה מנא ידעינן".
- (א) פירושו: כמו ספק ליחיד לא מקרי ספק, ה"ה ספק לכל העולם – ט"ז (ס"ק ו'), בדה"ש (ס"ק ל', ב"י ד"ה איסור).
4. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ל').
- (א) פמ"ג (מש"ז ס"ק ו') – "אבל הטור דפוסק דספק לכל העולם הוה ספק וע"כ בכחל טעם הר"ן יש בו דכל אחד ישער לפי ראות עיניו א"כ וודאי דלאו מכחל יליף לה".

ב. מיקל [אא"כ חסרון לשער].

1. ט"ז (ס"ק ו', ס"י פ"א ס"ק ד', ס"י רס"ו ס"ק ז') – "אזלינן להחמיר אפי' אם החסרון לכל העולם כיון שיש עכ"פ לפנינו שיעור אחר שיצא מספק ודאי חוששין לו ולא אמרינן דהוה ספק דרבנן להקל כיון דהספק הוא מחמת חסרון ידיעה ... אבל כל היכא שהספק לכל העולם והוה הספק אם הוא אסור לגמרי או מותר אזלינן לקולא".
- (א) אבל דעת הרשב"א, יש להחמיר.
2. פרי תואר (ס"י ק"א ס"ק ד') – "דבר זה לא הוי ספק הבא מחמת חסרון ידיעה, דכל דלגבי אותם הדנים לא הוי בעיניהם הדבר ראוי להתכבד, לא גזרינן, הגם אפשר דלגבי אחרני במקום אחר הויה ראויה להתכבד ... הוה ליה כדבר שהוא בספק לכל".
3. שואל ומשיב (מהדו"ק ח"א ס"י כ"ט ד"ה והנה) – "ספק חסרון ידיעה לכל העולם ואזלינן לקולא".
- שואל ומשיב (מהדו"ק ח"א ס"י קל"א) – "ספק חסרון ידיעה ול"ש ספק ואף אם נימא דהוה ספק לכל העולם מ"מ הרי הט"ז ביו"ד סימן צ"ח ס"ק ו' דכל שיש לפנינו שיעור שנוכל לצאת מידי ספק אליבא דכ"ע לא סמכינן על ספק חסרון ידיעה שהוא לכל עולם".
- שואל ומשיב (מהדו"ק ח"ב ריש ס"י פ"ט) – "בספק חסרון ידיעה לכל העולם בודאי מקלינן".
- שואל ומשיב (מהדו"ק ח"ג סוף ס"י כ"ד) – "ועב"ש ס' קנ"ד ס"ק ל"ד ודבריו תמוהין כמ"ש בדגול מרבבה שם ובאמת זה הוי ספק חסרון ידיעה לכל העולם דודאי מועיל".
4. בנין עולם (יו"ד ס"י י"ח אות י') – "והרי קיי"ל ג"כ דכל ספק חסרון ידיעה לכל העולם הוי ספק גמור כמ"ש כל הפוסקים".
5. באר יצחק (אה"ע ס"י ו' ענף י"ב, ח"ב ס"י מ"ב אות ל', ע"י ח"א ס"י ס"ג ענף א' אות ד') – "ומבואר בט"ז (יו"ד ס"י צ"ח) דחסרון ידיעה לכל העולם הוי ספק מעליא".
- עין יצחק (ח"ב אה"ע ס"י מ"ב אות ל', ע"י ח"א אה"ע ס"י ס"ג אות ד') – "וזה הוי חסרון ידיעה לכל העולם דהוי ספק מעליא. כמש"כ הט"ז ליו"ד ס"י צ"ח".
6. בה"ל (ריש ס"י רס"א) – "ועיין מ"ב סק"א ולא הוי ס"ס דספק חסרון ידיעה אינו נכנס כלל בגדר ספק [ואפילו לענין מעשר דהוה דרבנן וכ"ש לענין הדלקה כ"כ הפמ"ג] משא"כ בין השמשות דהוה ספק לכל העולם [אחרונים]".
7. מהרש"ם (ח"א ס"י ס"ה) – "בב"ד דהוי חסיד"ד לכל העולם, דפשטה הלכה כדעת הט"ז ודלא כהב"ש".
- ע"י מהרש"ם (ח"ב סוף ס"י ל"ה, ח"ד ס"י פ"ט) – "ביאר המנ"י כלל א' סק"ו דהוי כספק חסרון ידיעה לכל העולם ושרי ובאמת שיש לעיין בדברי הב"ש הנ"ל מדבריו בסוסי קנ"ה סקל"ד שכ' דגם בחסיד"ד לכל העולם ל"ה סד"ר וע' בפ"י מכות ד' דס"ל ג"כ כהב"ש סימן ק"ה הנ"ל וע' באר"ד אות ס' סימן תמ"ח ובתוד"ח סימן רכ"ב שהוכיח מהש"ס דעירובין מ"ה בהא דפריך דלמא הני אזלי ואחריני אתי ומשני דהוי סד"ר ולהקל ומוכח דספיקא דחסיד"ד לכל העולם להקל בדרבנן. אבל י"ל ... וע' בתוס' חולין צ"ז ע"ב ד"ה אלא בהא דכתבו שם דאף דמספק"ל אי נפיק כולי' או לא מספק לא ה' אוסר קדרה אחרת כיון דחלב שחיטה מדרבנן ע"ש וק' הא הוי ספק חסיד"ד ובע"כ כיון דהש"ס מספק"ל הוי כחסיד"ד לכל העולם ושרי".
8. ערה"ש (סעי' ל"ט) – "והספק שהוא לרוב בני אדם שפיר הוה ספק [ט"ז סק"ו] וכן מוכח בכמה מקומות".

- ערה"ש** (סי' פ"א סעי' כ"ז) – "קיי"ל דספק שמחמת חסרון ידיעה לא נחשב לספק דבכאן שאני כיון שחכמים הסכימו שלא לבדוק ונעלם מכל העולם הוה שפיר ספק גמור".
- ערה"ש** (סי' ק"י סעי' כ"ז) – "ספק חסרון ידיעה לאו ספק הוא ... אבל אם נשפך הקדרה ודאי הוה ספק וכן בכל המקומות שהפוסקים סגרו עלינו הדרך לומר שאין אנו בקיאים בבדיקה ואפילו החכם המובהק אינו רשאי לעשות מעשה בזה א"כ ממילא מיחשב לספק וכן כל כיוצא בזה".
- ערה"ש** (או"ח סי' תרמ"ח סעי' י') – "נ"ל דאם יש ספק אם הוי כאיסור אם לאו דיש להקל כדין ספיקא דרבנן ואין זה ספק של חסרון ידיעה דלאו שמיה ספק כמ"ש ביו"ד סי' ק"י כיון דאין איסור מצוי בזמנינו הוי ספק הנעלם מכל האדם ושפיר הוי ספק כמ"ש שם".
- ערה"ש** (אה"ע סי' קנ"ה סעי' מ') – "דחסרון ידיעה שלכל העולם הוה ספק כמ"ש ביו"ד בכללי ספק ספיקא סי' ק"י".
9. **יד יהודה** (סי' ק"ג הארוך ס"ק כ"ז ד"ה אך, סי' ק"י הארוך ס"ק ס"ב אות מ"ו, דיני ס"ס בקצרה ס"ק ס"ה, ס"ק ס"ו, סי' כ"ג הארוך ט"ז סוף ד"ה והנה) – "היכי דהוה ספק חסרון ידיעה לכל העולם שפיר הוי ספק ... היכי דנתנו חז"ל שיעור מוגבל כגון באיסורין לשער תמיד בס' או לשער נגד כולו, שוב אינו נחשב לספק אם אין כאן כשיעור הזה ואינו מצטרף לס"ס".
10. **דברי מלכיאל** (ח"ב סי' כ' ד"ה ובאמת) – "חסרון ידיעה לכל העולם. וכבר כתבו הרבה פוסקים דבכה"ג שפיר מצטרפין לס"ס".
- דברי מלכיאל** (ח"ב סי' כ"ב אות ט') – "והוי ספק חסרון ידיעה לכל העולם שמצטרף לס"ס".
- דברי מלכיאל** (ח"ב סי' נ"ו אות ט"ז) – "כתבו הפוסקים ביו"ד סי' צ"ח דחסרון ידיעה לכל העולם שפיר מצרפין לס"ס".
- דברי מלכיאל** (ח"ה סי' ע"א) – "כתבו הפוסקים דחסרון ידיעה לכל העולם הוי ספק גמור".
11. **שד"ח** (מערכת הס' כלל נ"ב, דברי חכמים סי' ס"ח ד"ה ויש) – "ויש לתמוה על מה שכתב הרב בית שמואל ... וכן על מה שנראה בדעת הרב מוהרשד"ם ... הרי דבבין השמשות דהוה ספק חסרון ידיעה לכל העולם אמור רבנן ספקא דרבנן לקולא ...".
12. **שערים מצויינים בהלכה** (סי' קנ"ד סוף ס"ק א') – "ואין לומר דהוה ספק חסרון ידיעה דלא הוי ספק דהא היכי דהוי ספק לכל העולם שפיר הוי ספק כמ"ש הט"ז (יו"ד סי' צ"ח ס"ק ו)".
13. **ציץ אליעזר** (ח"א סי' נ' אות ג') – "י"ל דהוי ספק חסרון ידיעה לכל העולם דהוי שפיר ספק".
14. **ביע אומר** (ח"ז אה"ע סי' י"ב אות י"ב, ח"ה יו"ד סי' כ"ג אות ו') – "וקושטא קאי דסוגיין דעלמא כדברי הט"ז שכל שהספק הוא לכל העולם לא חשיב ספק חסרון ידיעה, ודלא כהרב בית שמואל, וכמ"ש הסדרי טהרה (ס"ס קצ) לדחות ראייתו ... וכן העלה השדי חמד בדברי חכמים (סי' סח), שספק חסרון ידיעה לכל העולם חשיב שפיר ספק, וכדין בין השמשות דקי"ל בשבת (לד א) דאזלינן ביה לקולא בספיקא דרבנן, משום דהוי ספק לכל העולם. ע"ש".

ג. מיקל, אם אינו רשאי לסמוך [א"כ חסרון לשער].

1. **משאת בנימין** (סי' נ') – "בכה"ג שאינו תלוי בחסרון החכמה שהרי אפי' אם חכם גדול הוא ובקי בבדיקה זו אינו רשאי לסמוך על בדיקתו מפני שכבר הסכימו כל גדולי החכמים וכתבו בחיבוריהם שאין לסמוך על בדיקה זו ונתפשט המנהג הזה בכל הארצות הללו מכמה דורות מעכשיו אין תלוי בחסרון החכמה והוי כאלו ניטלה הריאה קודם שבדקה ואינה לפנינו שאי אפשר לבדוקה דזה ודאי ספק גמור".
2. **פ"ח** (סי' ק"י כללי ס"ס אות י"ז, קצרה ס"ק מ"ד, ס"ק מ"ה) – "אינו רשאי לסמוך על בדיקתו והו"ל כאילו אינה הריאה לפנינו דהוי ספק גמור ... אבל בענין השערות האיסורין וכיוצא הדבר ברור דאף האידנא מקרי חסרון ידיעה".

ד. מחמיר.

1. **רשב"א** (חולין דף צח:) – כדאי בט"ז (ס"ק ו'), **ובדה"ש** (ס"ק ל', בי' ד"ה איסור).
2. **ע"י מהרשד"ם** (אב"ע סי' קס"ה) – "ואפי' באיסורא דרבנן יש לנו להחמיר בכי האי ספקא דכי אמרינן ספקא דרבנן לקולא ה"מ היכא דנולד הספק מעצמו כגון בא זאב ונטל בני מעים אבל היכא דנולד הספק מחסרון ידיעתנו כי הכא דאין אנו יודעים לברר אם נקרא זה מל"ת או לא ודאי דאין לנו להקל".
3. **פני יהושע** (מכות דף ד. ד"ה לא) – "ונראה דאפשר דשאני הכא כיון דידיענן בודאי שנפלו הרבה יותר מג' לוגין במקום הזה אלא שהספק אם נתערבו ונתבטלו או שעדיין עומדין במקום אחד מש"ה לא דמי לשאר ספיקות דהו"ל כספק מחמת חסרון ידיעה שהרי אי אפשר להתברר וקי"ל דכה"ג לא מיקרי ספק".
4. **בית שמואל** (אה"ע סי' קנ"ה ס"ק ל"ד) – "משום דקי"ל גומות אף על פי שאין שער' ואין אנו בקיאים בזה, גם ס"ל א' בגבה וא' בכריסה היינו גבה וכריסה ממש ואין אנו בקיאים לבדוק כל הגוף אף על גב אם לא בעיל אינו אלא מדרבנן מ"מ לא הוי כספק דרבנן כיון שהוא חסרון ידיעה דאין אנו בקיאים ועיין בג"ר סי' צ"ח ומכאן מבואר אפי' חסרון ידיעה לכל העולם לא הוי כספק דרבנן גם מוכח מכאן אפי' ספק שאין תקנה לדבר כי הכא אם היתה ממאנת היתה מותרת לקרוביו והשתא אין היתר לקרוביו מ"מ אין מקילין ועיין בט"ז שם מיהו יש לחלק".
5. **האלף לך שלמה** (יו"ד סי' קמ"ב) – "ספק בחסרון ידיעה אף בספק לכל העולם נחשב ספק בחסרון ידיעה כמ"ש הב"ש באה"ע"ז סי' קנ"ה עיי"ש".
- ע"י האלף לך שלמה** (יו"ד סי' צ"ו, או"ח סוף סי' ו') – "בספק חסרון ידיעה לכל העולם אם הט"ז מיקל מ"מ הב"ש באה"ע"ז סי' קנ"ה בסופו חולק על זה עיי"ש".
- אמנם ע"י **מי נדה** (שירי טהרה סי' קפ"ט תשובה ט' ד"ה הנה דבריו) – "דספק חסרון ידיעה לכל העולם הוי ספק ממש".
6. **ע"י כה"ח** (ס"ק מ"ג) – "ומ"ש הט"ז סק"ו דאם הספק הוא לכל העולם אזלינן לקולא מדברי הפו' הנו' משמע דאין חילוק".

ה. במקום הפסד מרובה יש להתיר [א"כ חסרון לשער].

1. פמ"ג (מש"ז ס"ק ו') – "ולענין דינא עיין סימן נ"ג בט"ז אות ח' ובס"ס ק"י [כללי ס"ס אות לד] דבהפסד מרובה יש להתיר בנשמת ולא בענין אחר אף דהוה ספק לכל באי העולם".
- פמ"ג (סי' ק"י דיני ס"ס ס"ק ל"ד) – "ספק כחל וקדירה דלא ידעינן כמה בלע או כמה נפיק לכ"ע לא הוה ס"ס או ספק דרבנן להקל דכל אחד יבוא לשער לפי אומד דעתו. ספק שחכם א' אינו יודע לשער או ספק הוראה זה לא מיקרי ספק להלכה. ספק שעכשו אין חכם שיוכל לברר כמו נשבר הגף בהפסד מרובה יש להתיר".
- פמ"ג (סי' נ"ה שפ"ד ס"ק ד') – "דכל חסרון חכמה לכל באי העולם מתירין בהפסד מרובה בספק ספיקא".
- ע' פמ"ג (שושנת העמקים כלל י"א ד"ה ספק הכמות) – "ואף דספק חסרון ידיעה לכל העולם הוה ספק".
2. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ס"ח) – "כיון שהוא ספק לכל העולם אין להחשיב זה כ"כ כספק חסרון חכמה, דהא בהפ"מ מצרפין ספק בקיאות לכל העולם לס"ס כדאיתא בש"ך סימן נ"ג ס"ק ט"ו ומפורש כן בפמ"ג בש"ד סימן נ"ה ס"ק ד' שכתב דכל חסרון חכמה לכל באי העולם מתירין בהפ"מ, ולכן אף שבלא הפ"מ אין מצרפין אותו לס"ס".
3. ע' דברי יציב (יו"ד סי' ט"ו אות א') – "ואף אם נאמר דהוה חסרון ידיעה לכל העולם, הרי כמה פוסקים חולקים בזה על הט"ז, עיין ב"ש אהע"ז סי' קנ"ה ס"ק ל"ד שהביא ראייה מבדיקת קטן דאף חסרון ידיעה לכל העולם לא הוה כספק דרבנן עיין שם, והביאו ג"כ בקהלת יעקב תוספת דרבנן אות רכ"ב עיין שם. ויעיין ש"ך יו"ד סי' ק"ד ס"ק ד', בספק אם משביח או פוגם דהוה ספק חסרון ידיעה עיין שם, ואף דהוה חסרון ידיעה לכל העולם ודו"ק. ובט"ז גופא מבואר שדעת הרשב"א דאף בחסרון ידיעה לכל העולם הוה כיחיד ודלא כהרא"ש, ובפרמ"ג שם לענין הלכה ציין מסי' נ"ג סעיף ד' ובסו"ס ק"י, דשרינן נשמת הגף רק בהפסד מרובה מחמת דהוה ספק חסרון ידיעה ואף דהוה חסרון ידיעה לכל העולם עיין שם. ולכן עוררתי שעכ"פ לכתחלה לא ישתמשו במלח כזה דספיקא הוי".
4. בדה"ש (סי' ק"י ס"ק רע"א, ע"י סי' ק"צ ס"ק תל"ב, ציונים ס"ק תל"ג) – "ובפמ"ג פסק להחמיר בזה כל שאינו הפסד מרובה".

1. ספק ידיעה לענין מלאכת קושר בשבת.

1. מחמיר.
  - א) פמ"ג (או"ח סי' שי"ז א"א ס"ק ד') – "וכ"ת להר"מ ספק דרבנן לקולא י"ל ספק ידיעה לא מיקרי ספק עי"ד מזה מזה סי' ק"י".
  - ב) רב פעלים (ח"ב או"ח סי' מ"ד) – "וספק זה דשני קשרים זע"ז אע"ג דהוה ספקא דרבנן, כי מן התורה אינו חייב אלא בקשר קיימא, והוא קשר אומן, מ"מ אזלי ביה לחומרא, מפני שהוא ספק חסרון ידיעה, דגרע ואזלינן ביה לחומרא, וכמ"ש באשל אברהם ס"ק ד' ע"ש".
  - ג) מהרש"ג (ח"א סי' ס') – "דמש"כ להתיר בעניבה ע"ג קשר משום דהמרדכי הוא רק מסופק בעניבה ע"ג קשר ואוסר רק מספק א"כ אם הקשר אינו של קיימא לעולם רק על זמן דבקשר גמור ג"כ אינו רק דרבנן הוה ספק דרבנן, ויש להשיב דאפילו אי נימא דהמרדכי אוסר רק מספק מ"מ הרי ספיקו הוא הפ"ל בפלוגתא דר"י ורבנן, אי פלוגתא שלהם הוא בעניבה לחוד או אפילו בעניבה ע"ג קשר א"כ שוב א"א להקל אפילו בדרבנן כיון דהוה ספק חסרון ידוע דמבואר בסי' ק"י בכללי ס"ס בש"ך דיש להחמיר בי אפילו בדרבנן, ודבר זה איך הוא הפ"ל בהגמרא ודאי הוה ספק חסרון ידוע".
  - ד) שבט הלוי (ח"ח סי' ס') – "דכבר כ' פמ"ג בא"א דהא האי ספק דדילמא קשר אומן הוא ספק דרבנן להקל אלא דהוה כעין חסרון ידיעה שאין מקילים בספיקו כמש"כ הפמ"ג".
2. מראי מקומות.
  - א) דברי יציב (או"ח סי' קנ"ב אות ה') – "למ"ש הפמ"ג בא"א שם ס"ק ד' הנ"ל דהוה ספק חסרון ידיעה, ובטו"ז יור"ד סי' צ"ח ס"ו דהיכא דהוה חסרון ידיעה לכל העולם י"ל דהוה ספק, וידוע האריכות בזה [עיין שד"ח אסיפ"ד מערכת חמץ ומצה סי' ג' אות י"ח], וא"כ כיון דלרש"י והרא"ש שרי לגמרי היכא דהוה ליומו, ולהרמב"ם והרי"ף הוה ספק דרבנן, ולזה הקיל בא"ר לאיזה צורך".
3. מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק מ"ח, כלל פ"ו ס"ק י"ג, קונ' הספיקות ס"ק מ"ג, תוה"ש ס"ק ל'), בינת אדם (שער רוב וחזקה סי' כ"א ד"ה ובוה, נשמת אדם כלל קי"ט ס"ק כ"ה), חקר הלכה (אות ס' ספיקות ס"ק ז'), טהרת הבית (ח"א עמ' תל"ד).
  1. ש"ך (סי' ק"ד ס"ק ד') – "צ"ע בדברי הרב אמאי לא שרי בספק א' בכבוש לחוד דהא איכא נמי ספיקא אי משביח אי לא וספק א' דכבוש וא"כ הוה ס"ס ונ"ל דהא ספק אי משביח או פוגם לא הוה ספק כיון דבש"ס גופיה מספקא להו או אפשר דמזי לספק בחסרון ידיעה דלעיל סי' צ"ח ס"ק ט' וצ"ע".
  2. סד"ט (סי' קפ"ח ס"ק ח' ד"ה בתשובת, סי' ק"צ ס"ק מ"ו, ס"ק נ"ב, ס"ק צ"ה ד"ה ואע"ג דהך, חדוד הלכות דף נב: ד"ה בבית) – "וכמ"ש הט"ז בסי' פ"א ס"ק ד' ובסי' צ"ח ובתשו' מ"ב סי' נ' ... וע' בס' בי"ש בסי' קנ"ה ...".
  3. מראה יחזקאל (סי' מ"ד) – "ועיין בט"ז בסי' [צ"ח ס"ו] דכשהספק הוא לכל העולם ואין אחד בקי לא מקרי חסרון ידיעה עיי"ש, ועיין בבית שמואל בא"ע סוף סי' קנ"ה חולק על סברת הט"ז הנ"ל וס"ל דאפילו החסרון ידיעה לכל העולם אינו נכנס בגדר הספק עיי"ש".
  4. אבני נזר (יו"ד סי' רכ"ב אות ג') – "דעת הט"ז (סי' צ"ח) דספק חסרון ידיעה לכל העולם לא חשיב ספק חסרון ידיעה".
  5. ע"י סי' ק"צ סעי' ל"א, לעוד שיטות ומראי מקומות.

לג | משערינן בדידיה.

א. איסור דרבנן.

1. מחמיר.
  - א) רשב"א (תוה"ב ב"ד, א'-ג') – "דגרסינן בפרק גיד הנשה כחל ... פשיטא דבדידיה משערינן דאי במאי דנפק מיניה מנא ידעי ... ומכאן אנו למדין לכל האיסורין שאין משערינן באומד כמה פליטתו אבל בכלולו אנו משערינן ואפילו באיסורין של דבריהן ככחל".

(ב) ב"י (בדה"ב ס"ק ד') – "לא באיסורי תורה אמרו אלא אפילו באיסורים של דבריהם".

(ג) לבוש (סעי' ד').

(ד) ש"ד (ס"ק י') – "אפי' איסור דרבנן".

(ה) מהריק"ש (הג' בשו"ע).

(ו) פר"ח (ס"ק י') – "וזה מוסכם".

(ז) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י', סי' צ"ד מש"ז ס"ק א') – "ואין לומר ספק דרבנן להקל ולשער באומד הדעת, כמו בכחל, דכל אחד יבוא לשער כפי דעתו".

(ח) חכ"א (כלל נ"א סעי' ז') – "איסור שנפל להיתר בין איסור תורה ובין איסור דרבנן (סימן צ"ח פרי חדש ס"ק י') ... צריך ששים נגד כולו שאין אנו יודעין כמה יצא ממנו".

(ט) ושאר פוסקים – יהודה יעלה (ח"ב סי' ער"ה), ערה"ש (סעי' ל"ט, סעי' נ"א), יד יהודה (בהשמטות על סעי' ד', לשונו מובא לקמן), דרכ"ת (ס"ק מ"ז), כה"ת (ס"ק מ"ד), בדה"ש (ס"ק ל', סי' צ"ד ס"ק ה'), פתחי הלכה (פרק ד' הע' כ"ח), פוסקים.

ב. ספק איסור.

1. במאי דנפק מיניה.

(א) רדב"ז (סי' אלף ש"ס"ח) – "דרוב הפעמים יש בתבשיל יותר מששים מכדי פליטה ואפילו לדעת המחמיר דבעינן כדי לבטל כל הכלי משום דלא ידעינן כמה פלט הכלי לדעתי לא החמירו כולי האי אלא באיסורי ודאי ולא בספק איסור".

(ב) כנסת הגדולה (סי' צ"ד הג' ב"י ס"ק ו', סי' צ"ח הג' טור ס"ק כ"ד).

(ג) באה"ט (מהרי"ט, סי' צ"ח ס"ק י', סי' צ"ד ס"ק א').

(ד) באה"ט (סי' צ"ד ס"ק א').

(ה) גליון מהרש"א (על הש"ך ס"ק י"א) – "ודוקא באיסור וודאי לא באיסור ספק באר היטב בשם רדב"ז".

2. בדידיה משערין.

(א) פמ"ג (סי' צ"ד מש"ז ס"ק א') – "ואין לעשות ממנו כלל ספק, אפילו אלף ספיקות כיוצא בו לא מהני. עיין כנסת הגדולה בהגהות בית יוסף אות ו' בשם הרדב"ז ... והוא חידוש גדול בעיני, ולא מצאתי שיאמר אחד מאחרונים זה".

(ב) ערוך השלחן (ס"ק י"א) – "אפי' בספק איסור".

(ג) זבחי צדק (ס"ק מ', סי' קכ"א ס"ק ט"ז).

(ד) מהרש"ם (ח"ג סי' ג') – "הנה במש"ז רס"י צ"ד כ' דספק זה כיון דלא ידעינן כמה נפיק ויש לשער בכולו אינו מצטרף אפי' לכמה ספיקות".

(ה) יד יהודה (סי' צ"ח בהשמטות על סעי' ד') – "והכה"ג סי' צ"ד הביא בשם הרדב"ז ... וברור משום דהוא סמך בספק איסור על דעת הראב"ד דהיכי דיש לו תקנה בהגעלה משערין נגד מה דנפק מיניה וברור דאין לסמוך ע"ז. דהסכמת הטו"מ ורמ"א וכל האחרונים דאין שום קולא בזה רק תמיד משערין נגד כולו גם באיסור דרבנן ואין מצרפין זה לשום ספק כלל אף אם יש עוד ספק".

(ו) דרכ"ת (ס"ק נ"ב).

(ז) כה"ת (סי' צ"ד ס"ק י"א).

(ח) בדה"ש (ס"ק ל"ה, ס"ק ל"ז, ציונים ס"ק ק"ד, סי' צ"ד ס"ק ה', בי' שם ד"ה בכל).

(ט) מעדני השלחן (ס"ק מ"א, עי' פאר השולחן ס"ק ק"ה).

3. מראי מקומות – יביע אומר (ח"ה אור"ח סי' מ"ג אות ח', יו"ד סי' ד' אות ב'), פמ"ג השלם (סי' צ"ד מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ט"ו, סי' צ"ט מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ג').

ג. איסור שהוא מחמת חומרא: בפליטת כלים.

1. מיקל.

(א) שו"ת רמ"א (סי' קל"ב אות ט"ו) – "אשר שאלתני בשם החסיד הנזהר מן החדש, איך יהיה נזהר בפליטת כלים שמשמש בהם שאינו נזהר דהא נאסר הכלי בבליעתו. נראה לי דאין לחוש כל כך דהרי כל חדש בזמן הזה אינו אלא ספיקא דרבנן, דהא אף אם ודאי אסור בטל ברוב בעלמא מדאורייתא כ"ש שכל חדש בזמן הזה אינו אלא חומרא בעלמא, ולהכי רוב העולם אינן נזהרים רק הפרושים. וכתב מהר"א דאין לדרוש ברבים לאסרו ואם היה דררא דאיסורא ודאי לא הוי דן למשתק, אלא אזלינן בתר רוב דגן שבא מן הישן, ולכן נ"ל דליכא למיחש כולי האי".

(ב) מג"א (סי' תפ"ט ס"ק י"ז) – "וכתוב בתשו' רמ"א דאף הנזהר מחדש א"צ לחוש לפליטת הכלים דהא כל חדש בזמן הזה אינו אלא ספיקא דרבנן דהא אפי' אם היה ודאי איסור היה בטל ברוב מדאורייתא כ"ש חדש שאינו אלא חומרא בעלמא ...".

(ג) הו"ד במ"ב (סי' תפ"ט ס"ק מ"ח) – "וכתבו האחרונים דאף הנזהרים מחדש אינם נזהרים בפליטת כלים ...".

(ד) עי' דרכ"ת (ס"ק נ"ג) – "עמ"א סוף סי' תפ"ט שכ' מתשו' הרמ"א ... עיי"ש ומבואר מדבריו דכל מ"ש כאן שצריך בתבשיל ס' נגד כל הקדרה מחמת פליטת הקדירה הוא רק באיסור שאסור מדינא אבל באיסור שאינו אסור רק מחמת חומרא בעלמא אין הפליטה של הקדירה אוסרת אח"כ כלל ואפי' לכתחילה מותר לבשל אכ"ח היתר בקדירה זו ועי' בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' ע"ג ... והביא דברי המ"א הנזכר וכתב דבפרט שכבר עבר מעל"ע על הכלים בודאי אין לאסור אותם דכיון דאין האיסור רק משום חומרא ומנהג אין לחוש לפליטת הכלים ...".

(ה) מעדני השלחן (סוף ס"ק מ"א).

2. מראי מקומות – אג"מ (יו"ד ח"ד סי' ו') [לשונו מובא לקמן על סי' קכ"ב סעי' ט']¹, שערים מצויינים בהלכה (סי' ל"ח ס"ק י"ב), ציץ אליעזר (חי"ב סי' נ"ג אות ד').

לד] בליעת כלים: באופן שחוזר להכשרו - כלי מתכת וכדו', לאפוקי כלי חרס.

א. מיקל – ראב"ד (תמים דעים סי' ז').

1. אג"מ (יו"ד ח"א סוף סי' מ"א) – "והנה לפ"מ שבארתי שבכל איסורין דיבש צריך נגד כולו מדינא מחמת שהטעם שבו נותן טעם בברור עד ששים נגד החתיכה כדילפינן מזרוע בשלה ורק בכחל וכלים שבעצמם הם היתר צריך מדינא ס' רק נגד היוצא אבל מאחר שלא ידוע כמה נפיק בעי' נגד כולו, יש לתרץ שיטת הראב"ד שהביא הש"ך בס' צ"ח ס"ק י"ב שבכלי עץ ומתכות שאפשר להפריד האיסור ע"י הגעלה אין משערין בכלו אלא אומדין אומד יפה שהוא תמוה מאד כדהקשה הרשב"א בדף צ"ז וכתב וזה מן התימה דכיון שפירשו טעם הענין דמאי דנפיק מיניה לא ידוע מה לנו חוזר להכשרו או שאינו חוזר להכשרו והכל אחד וכן כתב הר"ן עיין שם. דלמה שבארתי יש לתרץ דהראב"ד סובר דהוא טעם דחוק זה שלא ידוע כמה נפיק דודאי יכלו רבנן לשער כמה נפיק בזו שחלבה מרובה אם הוא מחצה או שליש מהכחל עצמו וכשעור הזה יצריכו ששים לכל כחל בין אם היה שם הרבה זמן או רק רגע אחד. וכ"ש מה שלמדים מזה לכלים הבלועים ודאי יכלו לשער דהא לדיני ממונות מצינו ששיערו רבנן כמה בלע בב"מ דף מ' וא"כ ודאי יכלו לשער גם לענין איסורים בכל עניני בליעה. ולכן סובר דזה שהחמירו בכחל להצריך ס' נגד כולו מצד שלא ידעינן, הוא מחמת שכיון שבאיסורין משערין בדידה מדינא החמירו גם בכחל לעשותו כאיסור מאחר שצריך לשער יותר ממה שנפק מטעם דלא ידעינן כמה נפיק והוצרכו לעשות שיעור אחר העמידו השיעור ככל איסורין שהוא ככולו מדינא דהא גם כחל נעשה עתה איסור. אך בלא טעם דלא ידעינן כמה נפיק לא היה מקום לגזור כדבארתי במק"א שאין גוזרין בלא טעם לדינא. ויש למילף מזה לכל דבר שנעשה עתה איסור כמו כלי חרס אבל כלי עץ ומתכות שיכולין להכשירו ע"י הגעלה אינו בדין לשער בכלו מאחר שאין כולו גוף איסור ול"ד לכל איסורין, ולכן צריך לשער באומד יפה כמה נפיק דאפשר לשער. זהו שיטת הראב"ד. וכן איתא בב"י סי' צ"ח בבדה"ב בשם ארחות חיים דדוקא בכחל שעשאוהו כחתיכת נבלה משערין בדידה אבל בלב וכבד משערין במאי דנפיק מיניה לפי אומד הדעת עיין שם דסובר דהלב והכבד מותר אף בבשול עם בשר כמאן דסובר כן בס' ע"ב ע"ג וא"כ אינם נעשים כחתיכת נבלה ולכן לא דמי לכל איסורין דמשערין בדידה ומשערין מאי דנפיק מיניה באומד יפה כשיטת הראב"ד ומפורש בו ביתר באור קצת שהוא כדבארתי. והחולקים עליו סברי דא"א לשער בזה ולכן הצריכו לשער בדידה וא"כ אין חלוק בין חוזר להכשרו או לא וכן איפסק בש"ע לדינא דרוב המפרשים חולקין עליהן והחמירו באיסור יותר מבממון. אבל עכ"פ ניתרצו דברי הראב"ד בטור ונסתלקה תמיהת הרשב"א והר"ן עליו".

2. מראי מקומות – יהודה יעלה (ח"ב סי' ער"ה).

ב. מחמיר.

1. תוס' (ר"ן דף לה. ד"ה וכחל).
2. רמב"ן (חולין דף צז: ד"ה בדידה) – "שהראב"ד ז"ל אמר ... וכן הורה למעשה ונעזר מפי השמועה מן הרב ר' יוסף בן פלאט ז"ל ... אבל מכיון שאמרו בגמ' דאי במאי דנפק מיניה מי ידעינן כמה הוא ולא עירב טעם אחר אין הפרש וחלוק בכל איסור שאין משערין אלא בו".
3. רשב"א (תוה"ב ב"ד א' ע"ג, קצר שם ע"א) – "הראב"ד ז"ל כתב ... וכתב וכבר נעזרתי בקבלה זו מפי הרב ר' יוסף ז"ל אבן פליט ז"ל ... אלא לעולם אין משערין אלא בכלו. וכן דעת רבותינו הצרפתים. וכן דעת הרמב"ן ז"ל".
4. טור (סעי' ד') – "לא שנא הן של חרס או עץ או מתכת".
5. מחבר (סעי' ד') בדק הבית סי' צ"ד ס"ק א') – "בין שהם של חרס או עץ או מתכת".
6. לבוש (סעי' ד') – "לא שנא של חרס או של עץ או של מתכת".
7. ש"ך (ס"ק י"ב, סי' צ"ג ס"ק ב') – "דאין חילוק בין קדרה של מתכת או של חרס לעולם צריך לשער נגד כל הקדרה".
8. כנה"ג (סי' צ"ג הג' הטור ס"ק א', עי' הג' ב"י ס"ק ט"ו).
9. פרח"ח (ס"ק י"ב, סי' צ"ג ס"ק ב') – "ואין חילוק בין קדירה של מתכת או של חרס וכדלקמן בסימן צ"ח [שם]".
10. לחם הפנים (סי' צ"ג ס"ק ג').
11. בית לחם יהודה (סי' צ"ג ס"ק א').
12. תגורת שמואל (ס"ק כ"ז) – "ולאפוקי מסברת הראב"ד דס"ל בעץ ומתכות כיון דאפשר להפריד האיסור ע"י הגעלה אין משערין בכולה אלא באומד יפה כמה יצא, דזה ליתא ואין חילוק".
13. פמ"ג (סי' צ"ג שפ"ד ס"ק ב', ס"ק סי' צ"ט מש"ז ס"ק א') – "ואף להראב"ד דחולק בעץ ומתכות גם שם לא קיימא לן כן".
14. גר"א (ס"ק ט"ו).
15. חו"ד (סי' צ"ג ח"י ס"ק א') – "ואין חילוק בין כלי מתכת או כלי חרס".
16. חכ"א (כלל מ"ו סעי' א') – "ואין חילוק בין שהיה הכלי של מתכות או עץ או חרס דלעולם משערין נגד כולו (סימן צ"ג לאפוקי מדעת ראב"ד דסבירא ליה דבמתכות ועץ אין צריך לשער נגד כולו כיון שאפשר להפריד האיסור אלא משער באומד יפה כמה יצא מן הכלי דלא קיימא לן הכי ש"ך סימן צ"ח ס"ק י"ב)".
17. מכה"ש (סי' צ"ג ס"ק ב').
18. זבחי צדק (סי' צ"ג ס"ק ו') – "ואין חילוק בין קדרה של מתכת ועץ לשל חרס ... דלא כהראב"ד".
19. זכור לאברהם (יו"ד אות מ"ט סי' ס"ט ס"ק ל"ו) – "כל הפוס' דלא כהראב"ד דמשערין במאי דנפיק מיניה ועיין בגו"ר כלל א' ... ועיין בתורת חסד סי' ח' דכתב דס' הראב"ד דחוויה היא מכל הפוסקים ואין לעשותה אפי' סניף לקרותה בדין יע"ש".
20. ערה"ש (סי' צ"ג סעי' א') – "ואין חילוק בין קדירה של מתכת או של חרס לעולם צריך לשער נגד כל הקדירה".

21. מהרש"ם (ח"ג סי' ג') – "ואף דבשו"ת גנת ורדים הספרדי חיו"ד כלל א' סי' כ"ט פסק דם היוצא מתרנגולת לכל היותר הוא רק כביצה וצירף ד' הראב"ד דיש לשער במה דנפיק כבר הביא בזכור לאברהם חיו"ד לסי' ס"ט בשם תשו' תו"ח למהרח"ש שדחה דבריו והעלה דאין לצרף ד' הראב"ד כלל לשום ספק כיון שכל הפוסקי' דחו דבריו ועי' בב"י וד"מ סי' ס"ט וסי' צ"ח בזה".
22. יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ז, השמטות על סעי' ד') – "דהסכמת הטו"מ ורמ"א וכל האחרונים דאין שום קולא בזה".
23. כה"ח (ס"ק מ"ט, סי' צ"ג ס"ק י') – "אין חילוק".
- אמנם עי' כה"ח (סי' צ"ד ס"ק י"א) – "באיסור דרבנן ... ואפשר דבהפ"מ יש להקל".
24. בדה"ש (סי' צ"ג ס"ק י').

ג. יש מקילין אפי' בכלי חרס.

1. בעל העיטור (שער א' הכשר הבשר י"א-א') – "והלכתא כף חולבת שהגיס בה אפילו הקדירה בת יומא נמי אין משערין בעץ ובחרס כלל אלא שיעורא דנפיק מיני' לרווחא דמילתא. והא דאמר אי בדנפיק מיניה מנא ידעינן בכחל הוא דאמר אבל בשאר איסורין לא".
- בעל העיטור (שער א' הכשר הבשר ב'-ג') – "והא דאמרינן לקמן פשיטא דבדידיה משערין דאי בדנפיק מיניה מנא ידעינן דווקא גבי כחל כמפורש התם".
- א) מראי מקומות בדעת הבעל העיטור – מגיה בטור (מכון ירושלים, סי' צ"ג ס"ק ו').
- ב) כל בן (סי' ק"ו) – "וכל מה שהוא היתר דומיא דכחל כגון לב וכבד משערין במאי דנפיק מיניה לפי אומדן הדעת ולא בעינן בדידיה דדוקא כחל משערין בדידיה משום דעשאוהו כחתיכת נבילה אבל בעלמא לא, וכן דעת הבעל העטור ז"ל דכתב דבכולן משערין בדידיה משום דמאי דנפיק מיניה לא ידעינן ... והעיד רבי יעקב בר יקר ז"ל על כף חולבת שהגיסו בה קדרה מלאה בשר ושיערו בששים במה שנכנס בקדרה ולא לפי כולה, ודעת הבעל העטור ז"ל דמשערין בכלהו במאי דנפיק לפי אומדן דעתא".
- ג) אורחות חיים (הל' איסורי מאכלות אות י"ג) – "ובכל מה שהוא היתר דומיא דכחל כגון לב וכבד משערין במאי דנפיק מיניה לפי אומדן הדעת ולא בעינן בדידיה דדוקא בכחל משערין בדידיה משום דעשאוהו כחתיכת נבלה אבל בעלמא לא וכן דעת הבעל העיטור ז"ל אבל הבעל התרומה ..."
- ד) ב"י (סי' צ"ג ס"ק א' ד"ה כתב) – "וא"ת דמשמע מדברי בעל העיטור דאפשר דבחלב שבקדרה יהא ששים כנגד כל הקדרה ומדברי רבינו באורח חיים סימן תנ"ב בשם הרא"ש וגם מדברי בעל התרומה שכתב רבינו בסימן שאחר זה (קמט:) משמע דאין במה שבתוך הכלי ששים כנגד כל הכלי י"ל דאפשר דבעל העיטור סבר כהראב"ד (תמים דעים סי' ז) דלא משערין בכליה כלי אלא במאי דנפיק מיניה הוא דמשערין כמו שאכתוב בסימן צ"ח".
- ה) ש"ך (נקה"כ סוף סי' צ"ג, בארוך לש"ך שם ד"ה בב"י) – "בב"י ... צ"ע ... בכלי חרס גם הראב"ד סובר דבכולו משערין ואולי ה"ק בעל העיטור סובר בכלי חרס כמו שסובר הראב"ד בשאר כלים ודוחק ע"ש ודוק וז"ל כלבו סימן ק"ו ..."
- ו) מהרש"ם (ח"ב מפתח לסי' קס"ה) – "ומצאתי בכלבו סי' ק"ו שכתב בשם תשו' לרב צרפתי על כיסוי קדרה חולבת ששמוה על קדרה של בשר רותחת דמשערין בששים כמה שנכנס בה והעיד הר"י ב"ר יקר על כף חולבת שהגיסו בה קדרת בשר ושיערו בששים במה שנכנס בקדרה ולא לפי כולה ודעת בעה"ע דמשערין בכלהו במאי דנפיק מיני' לפי אומדן דעתא ור"ש מחמיר וכו' ור' יצחק ז"ל כתב וכו' כשתוחבין כף חולבת בקדרה של בשר או להיפוך משערין בכל מה שבקדרה דלא ידעינן כמה נפיק מיני' אבל מה שלא נכנס לרוטב אינו אסור ואפי' בכלי מתכות והר"פ הגיה שצ"ע דבמתכות אמרי' חמח"כ וא"כ הו"ל לומר דגם מה שלא נכנס לרוטב פולט עכ"ל. ולעיל הביא בשם בעה"ע דבכולו משערין דלא ידעי' כמה נפיק מיני' ושכ"ה דעת ר"ד בר"ל והביא בשם הרי"ן פלט דבכלי שחוזר להכשרו בהגעלה משערין לפי אומדן דעת במאי דנפיק מיני' וצ"ל במ"ש אח"כ בשם בעה"ע דמשערין בכלהו במאי דנפיק מיני' היינו משום שהחמיר לשער גם נגד מה שלא נכנס ברוטב לכן מיקל לשער במאי דנפיק מיני' ועיינתי בעיטור ומצאתי שפסק דהלכתא דכף חולבת שהגיס בה קדרה אפי' הקדרה ב"י נמי אין משערין בעץ ובחרס כלל אלא שיעורא דנפיק מיני' לרווחא דמלתא והא דאמר אי בדנפיק מיני' מנא ידעינן בכחל הוא דאמר אבל בשאר איסורין לא אבל לרש"י הכל אסור דלא ידעי' מה נפיק מיני' ומסתברא דאיכא למימר דאפי' העץ מצטרף עם ההיתר וכו' עכ"ל הרי שפסק בכל גווני דמשערין בכלי במה דנפיק מיני' וצ"ל דמ"ש הכלבו לעיל בשם בעה"ע היינו בלב וכבד משא"כ בכלי".
- ז) יש נראה שלומדים שהבעל העיטור מיקל רק בהיתר (הארחות חיים), אבל לא נראה כן מלשון הבעל העיטור "אבל בשאר איסורין לא". ויש לומדים הבעל העיטור רק בכלים (המהרש"ם), אבל לא נראה כן מהבעל העיטור השני (שער א' הכשר הבשר ב'-ג'). ולכאורה הכל בו צריך תיקון, כדפריך המהרש"ם.

ד. מראי מקומות – רבינו ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה אות כ"ח, קל"ז-א), "וכתב הראב"ד דוקא בקדרה או בכף של חרס שאינו חוזר להתרו אבל קדרה של מתכת או כף וקערה של עץ אומדין כמה איסור יצא ממנו באומד יפה ולא משערין בכלהו וכתב שכך קבל מהר' יוסף בן פלט. והרמ"ב בן חולק עליו וכתב דאין נראה לו לחלק ובכלהו משערין ובדיני תערובת כתבתי מחלקתם"), יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ד'), פמ"ג השלם (סי' צ"ד מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק י"ד).

1. גינת ורדים (יו"ד כלל א' סי' כ"ט) – "ראוי לפסוק כהראב"ד וא"צ לשער רק כלפי מה שנפלט דם מן התרנגולת בלבד ומצינא למיקם עלה דמלתא כמ"ש ואע"פ שפסק זה הוא הפך פסק הראשונים שכתבו לשער בכל החתיכה הרי האמת יעיד לעצמו שבידינו לשער כמה פלטה דם התרנגולת וראוי לפסוק כהראב"ד שחכם גדול היה ומי כמוהו מורה ומצינו שדוגמא לזו התירו לשער בכף חדשה ותו אפי' שלא היינו מוצאים טעם לפסוק כהראב"ד הרי כיון שעיקרו של זה האיסור דרבנן דמין במינו בטל ברוב ונחלקו הפוסקים באופן ביטול וראב"ד מיקל באופן ביטולו הא קי"ל בשל סופרים הלך אחר המיקל כ"ש בנדון זה שהרבה סניפים וטעמים יש בו להיתר ומיקלש קליש איסוריה טובא".
2. ערך השלחן (ס"ק י"א) – "אבל באיסור דרבנן יש להקל בכלי שחוזר להכשרו דלא משערין אלא במאי דנפיק מיניה".

3. חשב האפוד (ח"א סי' מ"ו ד"ה היסוד הג') – "שיטת הראב"ד ... ואף דלא קי"ל הכי מ"מ סניף הוא במקום שיש עוד סניפים. וכשבאתי והרציתי הדברים לפני הגאון שר התורה מטעשבין שליט"א [זצ"ל] אמר לי שהטעם הג' הוא טוב מאד לסניף שכן המג"א סי' תנ"א סומך עליו במקום התירא בלע. והנה ז"ל המג"א ...".

לה] מכיר האיסור.

א. אם מכירו, צריך להסירו.

1. רמ"א (סעי' ד') – "וכל איסור שמבטלים בששים, אם מכירו צריך להסירו משם אף על גב דכבר נתבטל טעמו בששים".
2. לבוש (סעי' ט').
3. תכ"א (כלל נ"א סעי' א', סעי' ז') – "אם יכול להכיר האיסור אין לו ביטול עולמית בין בלח בין ביבש ... לא שייך ביטול (אורח חיים סימן תס"ז) אפילו באלף כיון שיכול להכיר האיסור ולהסיר ואפילו על ידי טורח גדול (עיין פרי חדש סימן ק"ד ס"ק ג') ובכל זה אין חילוק בין איסורי תורה לאיסורי דרבנן".
4. ערה"ש (סעי' נ"ד).
5. בדיקת המזון כהלכה (ח"א שער ב' פרק ז' הע' א', עמ' קל"ד).

ב. דאורייתא או דרבנן.

1. דרבנן.

א) לבוש (או"ח סי' תרל"ב סעי' א') – "אבל בסוכה קטנה שאין בה אלא ז' על ז' ובתוך אלו ז' טפחים יש בה סכך פסול, בין באמצע בין מן הצד בג' טפחים פסולה, פחות מג' כשרה, דעדיף הוא מאויר פחות מג' דמכשרינן ואמרינן ביה לבוד כל שכן הכא, ואוכלין וישנים תחתיו ומצרף להשלים הסוכה לכשיעור, דחשבינן ליה לסכך כשר ממש, שבטל הוא אצל הסכך הכשר ונעשה גם הוא סכך כשר, כדן כל דבר המתבטל שנעשה האיסור היתר. **אבל קשה לי** על טעם זה, דהא לא אמרינן הכי אלא כשאין מכירין האיסור שנתערב בהיתר, אבל כשמכירין אותו הא צריך להשליכו, וכאן הא רואין ומכירין אותו ואיך יעשה גם הוא היתר, וצ"ע. ואפשר שגם זה הלכה למשה מסיני הוא והכי אגמרינן, **אי נמי מן התורה אפילו במכיר האיסור בטל ברוב, דהא מסנהדרין ילפינן לה דבטל ברוב**, והתם ידעינן מי המזכה ומי המחייב ואפילו הכי אמרה תורה זיל בתר רובא, ובאיסורין שצריכין להשליך היינו מדרבנן, ובסוכה של מצוה לא גזרו דאוקמוה אדאורייתא, נ"ל".

1) פמ"ג (או"ח סי' תרל"ב מש"ז ס"ק ג') – "ודברי הלבוש מאורן של ישראל צ"ע טובא, דאם כן בטלת כל איסור אם אמרינן מבטלין, מן התורה יניח נבילה אצל ב' שחוטה וכדומה. וכל שניכר ודאי אין שייך ביטול".

2) בדה"ש (סעי' ד' בי' ד"ה וכל) – "מהלבוש ... וגם בעיני יפלא דמאי שנא ג' חתיכות ב' של היתר וא' של איסור שמונחות סמוכות זל"ז אבל ידעינן איזה מהן אסורה מג' חתיכות כאלו שמונחות בבתי חלוקים".

3) אפשר י"ל, הגדר של תערובות הוי כמו בורר בשבת.

2. דאורייתא.

א) תוס' (חולין דף צה. ד"ה ספקו) – "והא דקיי"ל **מדאורייתא חד בתרי בטיל** היינו היכא שמעורב ואינו ניכר האיסור אבל הכא ידוע האיסור בדוכתיה וחנות המוכרת בשר נבלה ובדבר חשוב אפי' מעורב לא בטיל".

ב) ט"ז (או"ח סי' תרל"ב ס"ק ג') – "וכתוב בלבוש ... עכ"ל דבר זה אינו ראוי להיכתב ולומר דמן התורה אפי' במכיר האיסור א"צ להשליך אותו **ח"ו לומר כן** דבהדיא כתבו התוספות בפרק גיד הנשה דף צ"ה ... ומה שהביא ראייה מסנהדרין זה לא פגע ולא נגע דהתם לאו מטעם תערובות אמרינן זיל בתר רוב, אלא דהתורה בטלה דעת המיעוט, ולא שייך שם שהמיעוט נהפך לרוב כמו שאתה אומר בתערובות שהאיסור נהפך להיתר. והכי נמי בסוכה שזה הפסול שהוא פחות משלשה טפחים בטל הוא מטעם שאין שם מקום פסול בזה, לא מטעם תערובות, אלא שאין בו כדי לאסור כיון שהוא מעט, **דחשיב כמאן דליתיה**".

ג) הו"ד במ"ב (סי' תרל"ב ס"ק ט') – "דכיון שהוא דבר מועט חשיב כמאן דליתא [ט"ז]".

ד) א"ר (סי' תרל"ב ס"ק ד') – "אי נמי מן התורה וכו'. ליתא **דודאי מן התורה** אסור וכמו שכתב בט"ז אלא הכא טעמא כיון שאין שם מקום פסול חשוב כמאן דליתיה דמי".

ה) פמ"ג (סי' פ"ד מש"ז ס"ק י"ב, או"ח סי' תרל"ב מש"ז ס"ק ג') – "ודברי הלבוש מאורן של ישראל **צ"ע טובא** ... וסנהדרין יש לומר דאין ידוע איזה דיעה נכונה הוה כאין מכירין, או כמו שכתב הט"ז דמיעוט כמאן דליתא".

ו) חת"ס (סוכה דף ט: ד"ה אמנם) – "דהדין עם הט"ז".

ז) גליון מהרש"א (ס"ק ל"ה, סעי' ד' בהג"ה שניה).

ח) יד יהודה (סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"א ד"ה עוד ראיתי לבאר) – "דמדאורייתא היא".

ט) שו"ת מלחמת ארי (סי' כ"א).

י) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ס"ה).

יא) בדה"ש (ס"ק נ"ג, סעי' ד' בי' ד"ה וכל).

יב) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ ח"א סי' ר"ז ד"ה ושמעתי).

יג) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ז' הע' א' ד"ה נידוננו, עמ' קל"ה).

3. מראי מקומות – ארבעה טורי אבן (לדף ב. ד"ה והנה).

א) חת"ס (או"ח סי' קע"ח ד"ה והנה הלבוש) – "והנה הלבוש בהלכות סוכה סי' תרל"ב, והובא בט"ז ס"ק ג', כתב, דסכך פסול מועט מתבטל ברוב כשר אפילו ניכר דילפינן מסנהדרין דאפילו ניכר נמי מתבטל מן התורה, והט"ז פליג, ודבריו צריכין ביאור. ונ"ל עפ"י דברי הר"ש מקינון שתירץ על קושיה המפורסמת הא סנהדרין הוה קבוע כמ"ש מרדכי פ"ק דחולין, ותירץ דהא אין נהנין מן המועט ושביקנן ליה לגמרי, ולא דמי לחניות שאנו רוצים ליהנות מהמיעוט ג"כ, שם אמרינן כל קבוע וכו', ע"ש בס' כריתות

(בחלק לשון למודים שער ג' אות קצ"ט - ר') וה"נ דכוותיה בסנהדרין אע"פ שהמיעוט ניכר מתבטל הואיל ואין אנו נהנים ממנו משא"כ בסכך פסול שצילו מתערב ומצטרף לצילתו מרובה מחמתו אינו בדין שיתבטל ברוב".

ב) יד יהודה (סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"א ד"ה עוד ראיתי לבאר) – "וישב לישב קצת גם דברי הלבוש ... ומ"ש הט"ז שם דאינו דומה לסנהדרין כו' דלא שייך דהאיסור נהפוך לרוב כמו שאתה אומר בתערובות שהאיסור נהפוך להיתר לא הבנתי דהא כל בטל ברוב דנהפך להיתר לא ילפינו אלא מסנהדרין כמו שפרש"י בכמה מקומות. ואני אומר דאדרבה כיון דמשם יליף א"כ דוקא דומיא דהתם דא"א לנו לברר דעת המיעוט מתוך המרובין באין אופן".

4. עי' לקמן גבי אפשר להסירו.

ג. איסור דרבנן.

1. מחמיר – ש"ך (ס"ק י'), פ"ר"ח (ס"ק י'), לחם הפנים (ס"ק י"א), בית לחם יהודה (ס"ק י"א), חכ"א (כלל נ"א סעי' א', סעי' ז'), "אין חילוק בין איסורי תורה לאיסורי דרבנן", דרכ"ת (ס"ק מ"ז), פוסקים.

ד. טירחה מרובה.

1. עי' לקמן סי' ק"ד, לשיטות ומראי מקומות.

ה. שבת.

1. צריך הכללים של בורר – לבושי מרדכי (ח"ב או"ח סי' ק"ה), "אם ישפוך עוד מעט תבשיל ההיתר לא חשוב בורר והיינו אם הציץ למעלה מעצמ".

א) תלוי במחלוקת הפוסקים, גבי הציור שיש איסורא דרביע עליה, אם יש איסור בורר - עי' או"ח סי' שי"ט, לשיטות ומראי מקומות.
2. לא הוי מתקן – מחנה חיים (ח"ב או"ח סי' כ"ז, "ולא הוי מתקן כלל"), אבני צדק (או"ח סי' ל"ו, "לא חשיב מתקן").

א) צ"ע. עי' פמ"ג (סי' צ"ט שפ"ד ס"ק י"א).

3. מראי מקומות – שערים מצויינים בהלכה (סי' פ' ס"ק כ"ב), מעדני השלחן (ס"ק נ"ב).

לו] אפשר להסיר האיסור.

א. הציור: אם רק במקום שיש ששים, או אפילו פחות מס' מהני.

1. רק במקום שיש ששים.

א) עי' או"ח (כלל כ"ג דין ט'), בשם ראב"ן - "חלב שנפל לקדירה ונמס אם יש ששים מצוה ליתן בו מים קרים לקרוש החלב ולהסירו".

ב) טור (סעי' ד') – "אפילו מכירו והוא שלם וזרקו צריך ס' כנגד כל איסור שאין אנו יודעין כמה יצא ממנו".

ג) רמ"א (סעי' ד', דר"מ ס"ק ו', תו"ח כלל פ"ה דין י"ז) – "ולכן אם נפל חלב לתוך התבשיל ונתבטל טעמו בששים, צריך ליתן שם מים צוננים וטבע החלב להקפיא ולצוף למעלה על המים, ויסירו משם".

ד) לבוש (סעי' ט').

ה) ט"ז (ס"ק ז') – "דלא להקל כלל בזה".

ו) ש"ך (ס"ק ט"ז) – "צריך ס' נגד כולו וכדכתבו הט"ו וכל הפוסקי' דלא כהב"ח".

ז) כנה"ג (הג' טור ס"ק י"ט).

ח) פ"ר"ח (ס"ק ט"ו) – "ב"ח ... וטעות הוא בידו וכן הסכימו האחרונים".

ט) פ"ר"ת (ס"ק י"א).

י) לחם הפנים (ס"ק ט"ו).

יא) בית לחם יהודה (ס"ק י"ד).

יב) חגורת שמואל (ס"ק מ"ג) – "וכדכתבו הטור וכל הפוסקים ודלא כהב"ח שסמך עצמו על הגהות או"ח ורוצה להתיר בדיעבד ע"י נתינת מים צוננים אפילו ליכא ס', ש"ך".

יג) פמ"ג (מש"ז ס"ק ז') – "ונכון הוא".

פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט"ז) – "ולענין הלכה ודאי צריך ס"ו".

פמ"ג (ס' הנהגות השואל עם הנשאל או"ח סדר ב' אות כ"ז) – "ויש סמ"ך נגדו צריך צינן".

יד) חו"ד (חי' ס"ק י"ב) – "ויסירונו. אבל בפחות מששים לא מהני תקנה זו, כמו בכל איסור כשהסירו שלם".

טו) באה"ט (ס"ק י"ב).

טז) ישועות יעקב (ס"ק ו').

יז) חכ"א (כלל נ"א סעי' ב') – "וכל זה כשיש במאכל ששים אבל אין בו ששים לא מהני".

יח) יבין דעת (הקצר ס"ק י').

יט) עי' יד יהודה (הקצר ס"ק י"ח, הארוך ס"ק י"ד) – "לענין דינא יש להחמיר מיהו ...".

כ) דרכ"ת (ס"ק ע"ו).

כא) כה"ח (ס"ק נ"ז).

כב) בדה"ש (ס"ק נ"ו).

כג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ס"ז).

כד) פוסקים.

1. גם לח בלה – אור גדול (חדשות סי' ט').
2. גם כשנפל האיסור לפחות מס', מועיל להסיר האיסור.
  - (א) הג' או"ה (שער כ"ד דין י').
  - (ב) עי' ב"ח (ס"ק ט') – "בדיעבד אין לחוש".
1. (בדה"ש (ציונים ס"ק קמ"ה) – "הב"ח ... אמנם לא ידעתי מהו לכתחלה ומהו בדיעבד בזה".
- (ג) אמת ליעקב (סעי' ד').
3. מראי מקומות – אמרי ברוך (הגהות).
  - (א) ערה"ש (סעי' נ"ו) – "דשניהם אמת להלכה ...".

ב. שמן של איסור בתוך יין.

1. מיקל – רמב"ם (תרומות פרק ט"ו הל' י"ח, "נפל השמן על גבי יין יקפה אותו והיין מותר לזרים"), פ"ח (ס"ק ט"ו), "לפי שכן דרך השמן לצוף על פני היין ואינו נבלל ומתערב עמו", לחם הפנים (ס"ק ט"ו), בית לחם יהודה (ס"ק י"ד), מחה"ש (ס"ק ט"ז), "לפי שכן דרך השמן לצוף על פני היין, ואינו נבלל ומתערב עמו", פמ"ג (מש"ז ס"ק ז'), יד יהודה (הקצר ס"ק י"ח), דרכ"ת (ס"ק ע"ו ד"ה ודע), כה"ח (ס"ק ס'), מעדני השלחן (ס"ק נ"ב).
  - (א) יש להחמיר ברותח וכבוש – פמ"ג (מש"ז ס"ק ז', "דהיינו צונן בצונן ולא שהה מעת לעת, הא ברותחין לא גרע מחלב, וטעמו אית ביין וצריך ששים על כל פנים").
  - (ב) יש להחמיר ברותח אבל לא בכבוש – יבין דעת (הקצר ס"ק י', עי' הארוך ס"ק ח', "דלא שייך כבישה אלא במקום שהלח סובב את הגוש המונח בתוכו ומרכך אותו ומפליט ומבליע אבל לא בשמן ויין דהשמן צף למעלה"), יד יהודה (הקצר ס"ק י"ח, הארוך ס"ק י"ד, "דבכביש לכ"ע אין לה בולע מלח").
  - (ג) מראי מקומות – דרכ"ת (סוף ס"ק ע"ו), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק נ"ח).

ג. איסור דרבנן.

1. מחמיר - פוסקים [עי' לעיל, לענין מכיר האיסור].

ד. הטעם שצריך להסיר האיסור.

1. חשיב כמו מכירו, ואינו תערובות.
  - (א) רמ"א (סעי' ד', דר"מ ס"ק ו') – "דמאחר דאפשר להסירו הוי כאילו מכירו וצריך להסירו משם".
  - (ב) לבוש (סעי' ט') – "כאילו מכירו".
  - (ג) פמ"ג (מש"ז ס"ק ז') – "דהוה כמכירו".
  - (ד) ישועות יעקב (ס"ק ז') – "דהיכי דאפשר להפריד האיסור לא מיקרי ביטול כלל והוי כניכר האיסור".
  - (ה) ערה"ש (סעי' נ"ז) – "כאן מדמינן לאיסור בעיין".
  - (ו) יד יהודה (הקצר ס"ק י"ט, סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"א ד"ה עוד ראיתי לבאר).
  - (ז) בדה"ש (סי' ק"ד בי' ד"ה בין, עמ' רל"ג).
2. הוי כמו דבר שיש לו מתירים.
  - (א) עי' פלתי (ס"ק ו') – "כאילו מכירו וכו'. אם המאכל מתקלקל בכך יש לצדד להקל, דהא פסקינן לקמן (סי' ק"ב ס"ג) בכלי בלוע איסור דבטל בתרי, אף דנוכל להסיר האיסור בהגעלה, מ"מ בטל חד בתרי, והטעם כמו שכתוב לקמן (ברמ"א שם) הואיל וצריך הוצאות, ומכל שכן במקום שמאכל מתקלקל, כמבואר לקמן בסימן ק"ב (סעיף ד') דדין אחד להם בכל אופן, ואדרבה יותר יש להקל במקום שמאכל מתקלקל, מן דבר שצריך הוצאות".
  - (ב) עי' חת"ס (סוכה דף ט: ד"ה אך) – "קשה, מי לא מחשב כהאי גוונא דבר שיש לו מתירין על ידי נענוע ...".
3. אין כח ביטול.
  - (א) מחנה חיים (ח"ב או"ח סי' כ"ז ד"ה נודע) – "דכל ביטול ילפינן מאחרי רבים להטות בסנהדרין כמאר ברש"י וא"כ לא חידשה התורה ביטול רק כגון אם יש לפנינו לדון אם המיעוט יגבר על הרוב או הרוב יגבר על המיעוט שאותן מיעוט סנהדרין אשר חשבו לאסור הדבר או לחייב האיש צריכין לעשות ולהורות כמו הרוב כנודע וכ"ה באיסור שנתבטל בהיתר הרוב גובר ומיעוט נגרר אחריו דאל"כ א"כ גבר המיעוט על הרוב אבל אם נתערב חלב ויש המצאה לפעול שיציף החלב למעלה והיה עומד בפני עצמו אז אין הרוב גובר על המיעוט דהא יש אופן דהמיעוט יעמוד לעצמו ולא יפעל על הרוב ... וא"כ אין כח ביטול מכה אחרי רבים להטות בעולם ודין המרדכי בשם הרוקח דברי קבלה דין דאורייתא כנלפע"ד".
  4. הוי כמו איסור דבוק [אינו תערובות].
    - (א) אבני צדק (או"ח סי' ל"ו) – "באפשר להסירו צריך שיסירו דהו"ל כאלו איסור דבוק בהיתר".
  5. נ"מ: האם הוא דאורייתא או דרבנן, וכן לכאורה אם רק ע"י טורח מרובה יכול להסירו, וכן אם מים מתקלקל המאכל ועדיין צריך להסירו - עי' לקמן.

ה. האם הוא דאורייתא או דרבנן.

1. דאורייתא.
  - (א) עי' משנה למלך (מעילה פרק ז' הל' ו' ד"ה וראיתי, עי' מפתח שם).

(ב) גליון מהרש"א (סעי' ד' בהג"ה שניה) – "נראה לי דמדאורייתא הוא, ממה שכתב הר"ן פרק קמא דסוכה על מתניתין העושה סוכתו, סוף ד"ה וגרסינן, דאין סכך מחובר שערבו עם תלוש הוי ביטול, כיון דיכול להתירו ולעמוד עליו, עיין ט"ז או"ח סימן תרל"ב ס"ק ג"י."

(ג) מחנה חיים (ח"ב סי' כ"ז ד"ה נודע) – "ודין המרדכי בשם הרוקח דברי קבלה דין דאורייתא".

(ד) יד יהודה (סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"א ד"ה עוד ראיתי לבאר).

(ה) דרכ"ת (ס"ק ע"ז) – "בגליון מהרש"א".

(ו) בדה"ש (סעי' ד' ד"ה אם) – "דלהכו"פ הוא רק מדרבנן דהא מדמה לה לדשיל"מ ... אמנם בדעת החולקים ... הוא מה"ת דכל שקים אפשרות להפריד האיסור מן ההיתר לית עלה שם תערובת כלל".

בדה"ש (סי' ק"ד סעי' א' ד"ה בין עמ' רל"ג) – "ולענ"ד העיקר בזה כהרא"ה דכל שיכול להפריד ההיתר מן האיסור לא בטיל מן התורה וצריך להפרידם אף כשהוא בטורח מרובה".

(ז) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ"א סי' ר"ז ד"ה ושמעתי).

2. חומרא [דרבנן].

(א) לשון ראב"ן הו"ד באו"ה (כלל כ"ג סוף דין ט') – "והשיב ראב"ן חלב שנפל לקדירה ונמס אם יש ששים מצוה ליתן בו מים קרים לקרוש החלב ולהסירו".

(ב) עי' כרתי (פלתי ס"ק ו') - לשונו מובא לעיל.

(ג) מזמור לדוד (דרכ"ת ס"ק ע') – "אין זה אלא חומרא בעלמא".

(ד) חת"ס (סוכה דף ט: ד"ה אמנם) – "עכ"פ היכי דבאמת אינו ניכר שחבטן עד שאינו ניכר, רק שאפשר להכירו על ידי תחבולה כגון לסתור הסוכה ולהסיר הכשר וממילא יחזור המחובר למקומו לשרשו, מכל מקום זה אינו מן התורה דלא לבטל, ובמצוה אוקמוה אדאורייתא ... פוסקים סבירא להו כהרא"ש שהאיסור במקומו נתהפך להיתר, ואפשר מן התורה אפילו אפשר להכירו כל שאינו מכירו עתה בטל הוא".

(ה) חכ"א (כלל נ"א סעי' ב') – "עיין כרתי ופלתי בסימן צ"ח ס"ק ו' ומדמה זה לדין כלי שנתערב בכלים בסימן ק"ב לדעת השולחן ערוך דאין צריך להגעילו עיין שם ובאיסור והיתר כלל כ"ג סוף סימן ט' כתב וזה לשונו: והשיב ראב"ן חלב שנפל לקדירה ונמס אם יש ששים מצוה ליתן בו מים קרים לקרוש החלב ולהסירו משמע כדברי הכרתי ופלתי דאינו אלא מצוה".

(ו) שבט הלוי (ח"ז סי' קע"ד) – "ובגליון מהרש"א ביו"ד סי' צ"ח שם כ' דהא דאינו בטל הוא מן התורה, והביא רא"י ממש"כ הר"ן פ"ק דסוכה על משנה העושה סוכה דאין סכך מחובר שערבו עם התלוש הוי ביטול ממש כיון דיכול להתירו ולעמוד עליו ע"כ. ובמחכ"ת של הגאון גליון מהרש"א אותר בזה הסכמת כל גדולי הפוסקים שם דחומרת רמ"א דהוי כניכר רק חומרא דרבנן בט"ז ובפמ"ג במ"ז, ועיין בד"ת שם ס"ק ע' מה שהעתיק בשם הגאון מהר"ד פ"ה שהוא חומרא בעלמא, וכן מבואר ממש"כ בזה זקני הגאון בפלתי דאם ע"י נתינת המים להציף בחלב יתקלקל המאכל א"צ לצננו ולהסירו, מבואר בזה דס"ל להפלתי דמעיקר הדין בטל דאל"כ מה יושענו זה דסו"ס ניכר האיסור ואינו בטל מה"ת, אלא דפשיטא לי' דמעיקר דין תורה בטל. ומש"כ הגאון גליון מהרש"א לדמות להאי דסוכה במח"כ אינו דומה דהתם לא חל מעיקרא דין ביטול כיון דבשעת תערובת מיד ה' מחובר ונפרד בפני עצמו לא נקרא מעורב עם התלוש משא"כ בהאי דחלב שבאמת אינו ניכר ומתערב, אלא דאפשר לעשות פעולה לעשותו ניכר אחרי שכבר בטל מה"ת, בזה מעיקרא בטל, אלא דחייב מדבריהם להוציאו מן התערובת אם אפשר ותמיה על בעל ד"ת שבס"ק ע' העתיק דעת הסוברים דהוא רק חומרא בעלמא, ובס"ק ע"ז העתיק דברי הגליון מהרש"א שהוא מה"ת".

(ז) יבקש תורה (סי' כ"ט ד"ה ולענ"ד).

(ח) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ז' הע' א' ד"ה היוצא, עמ' קל"ד).

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ע' בשם מזמור לדוד, שהוא רק חומרא. אמנם עי' ס"ק ע"ז בשם גליון מהרש"א, שהוא דאורייתא), שערי יושר (שער ג' פרק י"ט, מחלוקת ר"ן ורא"ה כנגד רשב"א וריטב"א), מועדים וזמנים (ח"ב סי' ק"ב), מגילת ספר (אות כ"ד, סי' ק"ד), הגרז"נ גולדברג זצ"ל (עטרת שלמה ח"ג עמ' ל"ו אות ט' ד"ה אכן).

1. סוכה (דף ט:): – "העושה סוכתו תחת האילן, כאילו עשאה בתוך הבית ... אמר רבא: לא שנו אלא באילן שצלתו מרובה מחמתו, אבל חמתו מרובה מצלתו כשרה ... וכי חמתו מרובה מצלתו מאי הוי. הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר. אמר רב פפא: בשחבטן".

1. מדין ביטול ברוב.

(א) רש"י (סוכה דף ט: ד"ה בשחבטן, דף יא. ד"ה הרבה) – "בשחבטן. השפיל ענפיו למטה, מעורבין עם סכך כשר, ואין נראין בעין, וסכך כשר רבה עליו ומבטלה, דמדאורייתא כל מילי בטל ברובא".

(ב) תוס' (סוכה דף טו: ד"ה והא).

2. קשה: אפשר להסירו.

(א) ריטב"א (סוכה דף ט:; גבי הע' תשנ"ו) – "ואע"ג דבאיסור שאפשר להתכבד [להתברר] אינו מתבטל, מכיון דמדינא כי מצמצמין ליה לא בעינן רובא אלא דחיישינן לסכך פסול שיהא עומד במקום אחד, מכיון דמעורב ברובא סמכינן שמתערב בכל כאיסור הנופל ברוב לח בלח ומתבטל כיון שאין בו כדי צלתו מרובה מחמתו דהא באילן שחמתו מרובה מצלתו איירינן".

(ב) ר"ן (סוכה דף ה. ד"ה וגרסי') – "ובודאי שאין בטול זה כבטול שאר איסורין שאין לך איסור שאדם יכול להתירו ולעמוד עליו שיהא בטל אלא כיון דאגמריה רחמנא למשה דבפלגא סגי והכא לא סגי ליה בפלגא לפי שנתמעט חשיבותו של מתיר מפני שנתערב אפילו הכי כל שיש רוב מן הכשר לא גרע מפלגא דכשר עומד בפני עצמו לפי שאין המיעוט מבטל חשיבות הרוב".

(1) בר"ן: יש גורסין במקום "להתירו", להסירו – חמד משה (סי' תרכ"ו ס"ק ד'), הו"ד במגיה לריטב"א (סוכה דף ט: הע' תשנ"ו), עי' מג"א (סי' תרכ"ו ס"ק ג').

(ג) הו"ד במג"א (סי' תרכ"ו ס"ק ג').

ד) חת"ס (סוכה דף ט: ד"ה אך) – "קשה, מי לא מחשב כהאי גוונא דבר שיש לו מתירין על ידי נענוע ...".
 3. מראי מקומות – מחה"ש (סי' תרכ"ו ס"ק ג'), חת"ס (הג' או"ח סי' תרל"ב ס"ק ג' בט"ז), ערל"ב (סוכה דף ט: ד"ה רש"י), רא"ג (בסוף משניות בסוכה פרק א' משנה ד'), שערי יוסף (שער ג' פרק י"ט), האיר יוסף (משנת רע"א סוכה סי' כ"ה).
 א) צמח צדק (יו"ד סי' ע' אות ה') – "והנה גם בפ"ק דסוכה (ד"ט ע"ב) גבי בשחבטן. ופירש"י וסכך כשר רבה עליו ומבטלו דמדאורייתא כל מילי ברובא בטיל כו' וכבר הקשו הר"ן והריטב"א שהרי אפשר להסיר האיסור ...".
 ב) הגר"ח זצ"ל (האיר יוסף משנת רע"א סוכה אות ט"ו) – "אין זה ביטול כמו במאכלות האסורות אלא מאבד שמו וזה שייך אפילו בניכר".

ז. אם רק ע"י טורח מרובה יכול להסירו.

1. מחמיר.
 א) יד יהודה (סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"א ד"ה עוד ראיתי לבאר).
 ב) דרכ"ת (ס"ק ס"ח) – "להסירו משם. אף במקום דאיכא טורח. תוספות ירושלים מהתוספתא פ"ו דתרומות".
 ג) בדה"ש (סי' ק"ד סעי' א' ד"ה בין עמ' רל"ג) – "ולענ"ד העיקר בזה כהרא"ה דכל שיכול להפריד ההיתר מן האיסור לא בטיל מן התורה וצריך להפרידם אף כשהוא בטורח מרובה".
 2. מראי מקומות – מגילת ספר (אות כ"ד, סי' ק"ד).
 א) לכאורה תלוי אם הוא דין דאורייתא (לשון הבדה"ש), או שהוא מצוה וחומרא (לשון ראב"ן), ע"י לעיל.

ח. אם מתקלקל המאכל.

1. מיקל: אין צריך להסירו.
 א) כרתי (ס"ק י"ג, פלתי ס"ק ו' [לשונו מובא לעיל]) – "דאם על ידי כן המאכל מתקלקל יש להתיר בלי מים".
 ב) מחה"ש (סעי' ד' בהגה) – "פלתי".
 ג) מזמור לדוד (דרכ"ת ס"ק ע').
 ד) יהודה יעלה (ח"א יו"ד סי' קי"ב) – "דכבר העלה הפלתי בסי' צ"ח אות ו' בהאי דינא דהרמ"א הנ"ל שצריך להסירו כאלו מכירו וכו' דאם המאכל מתקלקל בזה א"צ להסירו".
 2. מחמיר: עדיין צריך להסירו.
 א) ע"י פמ"ג (מש"ז ס"ק ז') – "ובכרתי ופלתי אות ו' היקל כשהמאכל מתקלקל על ידי צינון כמו לקמן סימן ק"ב [סעיף ג'] בכלי על ידי הגעלה יע"ש. ויש לחלק ביניהן כי כאן הוא כמכיר האיסור".
 ב) ישועות יעקב (ס"ק ז') – "האחרונים דימו דבר זה לדבר שיש לו מתירין ... ובאמת המה ענינים נפרדים דהיכי דאפשר להפריד האיסור לא מיקרי ביטול כלל והוי כניכר האיסור".
 ג) ע"י אבני נזר (יו"ד סי' רכ"ה אות כ"ז) – "והנה ביור"ד סי' צ"ח סעי' ד' ברמ"א בנפל חלב לתוך התבשיל ונתבטל טעמו בס' צריך ליתן שם מים צוננים וטבע החלב להקפיא דמאחר דאפשר להסירו חשיב כאילו מכירו. לכאורה גם בנ"ד כך. אך כרו"פ שם כתב במקום שהמאכל מתקלקל בכך יש לצדד להקל כמו בכלי דבטל חז בתרי אף שיש לו היתר בהגעלה הואיל וצריך הוצאות להגעילו. הנה דס"ל דמדינא בטיל רק כל היכא דאיכא לברורי האיסור מבררין כשאין לו הפסד בבירור. כה"ג חשיב דשיל"מ. כמו טבל דחשיב יל"מ בהפרשה כיון שלא יפסיד רק האיסור. אבל אם חשיב מכירו ממש אין שום דמיון להא דכלי: אך גם לדעת פרמ"ג שכתב דיש לחלק שהוא כמכיר האיסור ...".
 ד) ערה"ש (סעי' נ"ז) – "ראיה ממ"ש בסי' ק"ב ... ואיני יודע מה ענין זל"ז דהתם הוא באיסור בלוע שאין האיסור ניכר ורק מטעם דשיל"מ אסור ולזה קיי"ל דכיון שצריך להוציא הוצאות אין זה בכלל דשיל"מ אבל כאן מדמינן לאיסור בעין ומה לי אם מתקלקל המאכל דאטו מקלקול המאכל נתיר איסור בעין ולכן נ"ל דבכל ענין מחוייב להסיר".
 ה) יבין דעת (הקצ"ר ס"ק י') – "ובעל כו"פ ... והשיגו עליו".
 ו) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק י"ט, סי' ס"ט הארוך סוף ס"ק ס"א) – "אין משגיחין אם המאכל מתקלקל בזה דלא כהכו"פ".
 ז) בדה"ש (ס"ק נ"ה, ציונים ס"ק קמ"ב, בי' ד"ה אם) – "ונראה להחמיר כדבריהם [דהא מדמהו הרמ"א לניכר האיסור ממש שצריך להסירו ולזורקו]".
 3. חכ"א (כלל נ"א סעי' ב'), משמרת שלום (מש"ז ס"ק ז'), כה"ח (ס"ק נ"ט), מעדני השלחן (ס"ק נ"א) – "ואם המאכל מתקלקל על ידי המים במקום הפסד מרובה אפשר שיש להקל ולומר כיון שעכשיו מעורב וכבר נתבטל והוא לח אינו מחויב לעשותו ליבש ואינו דומה ליבש ביבש שגם עכשיו ניכר (עיי' כרתי ופלתי בסימן צ"ט ומדמה זה לדין כלי שנתערב בכלים בסימן ק"ב לדעת השולחן ערוך דאין צריך להגעילו עיין שם ובאיסור והיתר כלל כ"ג סוף סימן ט' כתב וזה לשונו והשיב ראב"ן חלב שנפל לקדירה ונמס אם יש ששים מצוה ליתן בו מים קרים לקרוש החלב ולהסירו משמע כדברי הכרתי ופלתי דאינו אלא מצוה) ומכל מקום נראה לי דיניח שיצטנן התבשיל דאין המאכל מתקלקל כל כך על ידי זה שיוכל לחזור ולחמם אחר כך".
 4. מראי מקומות – אבן ישראל (ח"ז סי' ל"א ד"ה אולם).
 א) בדה"ש (סעי' ד' בי' ד"ה אם) – "יש לחקור אף לפי זה במקרה שהמאכל יפסל מאכילה לגמרי אם אסור לו לאוכלו כך בלא צינון דבזה יש לומר דלא חשיב כיכול להפרידם כיון שע"י ההפרדה נעשה לאינו בר אכילה כלל דהו"ל המאכל מעכשיו כמאן דליתיה, וצ"ע".
 ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ס"ה, הע' ס"ו) – "שפשטות הלכה כהפמ"ג ... שהמאכל מתקלקל לגמרי ואינו ראוי לאכילה בוודאי אנו נוהגים להקל בזה. שזה אינו הפרדה אלא שריפה! ושפיר קרוי תערובות כיון שעכשיו אינו ניכר אלא ע"י מים צונן ... ואפשר שגם הפמ"ג הסכים לזה, ואין כאן מח' אלא בענין שמתקלקל קצת".

ט. שבת.

1. מצד בורר, מחמיר – אבני צדק (או"ח סי' ל"ו, "דאסור לעשות כך בשבת ואפ"ל ביו"ט נמי לא דהוי לי' בורר פסולת מתוך האוכל ... שאסור להציף מים בכלי להסיר הפסולת דהו"ל בורר"), לבושי מרדכי (ח"ב או"ח סי' ק"ה, "לעשות שום תקון ע"י מים צוננין דאז מעורבין זב"ז פשיטא דהוה בורר ממש ע"י פעולה זו כמ"ש בסוף סי' שי"ט דהמחבץ ...").
2. מצד מתקן, מיקל – מחנה חיים (ח"ב סי' כ"ז, "ולא הוי מתקן כלל"), אבני צדק (או"ח סי' ל"ו, "לא חשיב מתקן"). (א) צ"ע.
3. מראי מקומות – שערים מצויינים בהלכה (סי' פ' ס"ק כ"ב), מעדני השלחן (ס"ק נ"ב).

י. מראי מקומות – חלקת בנימין (סי' קכ"א ב"י ד"ה יש, עמ' קט"ו).

1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ס"ד) – "שבוודאי כל זה ששייך הפרדה הוא רק באינש רגיל בבית רגיל שיכול להפריד בקל. שאי לאו הכי הא כל דבר אפשר להפריד ע"י שיטה מדעית".

לז] חקירה: מה היסוד בטעם כעיקר - האם טעם עצמו אסור או ע"י הרגשת הטעם נחשב העצם לניכר וע"כ עצם האיסור אינו בטל ואוסר. ונ"מ להיכא שלא נבלע רק טעם לבד ואין העצם הולך עמו.

א. חקירה.

1. לקח טוב (כלל ג') – "הנה בהא דקיי"ל טעם כעיקר י"ל ב' ביאורים. (א) דע"י הרגשת הטעם נחשב **העצם** לניכר וע"כ עצם האיסור אינו בטל ואוסר. (ב) **דהטעם עצמו** הוי איסור וגז"ח הוא. ונ"מ להיכא שלא נבלע רק טעם לבד ואין העצם הולך עמו או אסור או מותר ... והנה ביו"ד סי' צ"ח בש"ך ס"ק ט"ז כ' דשנפל חלב (בצירי) לתוך התבשיל אין להתיר בנתינת מים צוננים שמקפיא החלב למעלה כיון דמתחלה **נפלט טעם החלב והרי הטעם נשאר** אף שמסיר גוף החלב אח"כ עש"ה. ונראה מזה דגם טעם לבדו אוסר אף בלי עצם עמו אולם הט"ז שם סק"ז כ' וז"ל ה"נ בחלב שנפל לתוך היתר אף שאח"כ צף למעלה אפ"ל אם אנו יודעים שיש בו שיעור כמו שהיה בתחלה מ"מ **הטעם שבו נפלט ונכנס מים במקומו** עכ"ל. ונראה מזה דס"ל דטעם לחודי' אינו אוסר רק שחיישינן שמא נשאר גם מעצם החלב ומה שיש בו השיעור כמו שהי' תחלה היינו מפני שנכנס מים במקומו".

ב. **הטעם אסור** [אפילו לא פולט שום שמנונית וציר ורוטב וכדו'].

1. ח"י הר"ן (חולין דף צח:): – "הווי יודע דלרבנן אית להו תלתא קראי בטעם כעקר כנגד שלשה מינין שיש לנו בטעם כעקר, האחד **שלא קלט ההתר מן האסור אלא טעמו בלבד לא גופו ולא פליטתו** ומוכחי לה להאי ממשרת דכתיב גבי נזיר דדרשינן התם שאם שרה ענבים במים ויש בהם טעם יין חייב והא הכא שלא נתערב במים לא מעקרן של ענבים ולא מפליטתן אלא מכיון שקלטו טעמא כאלו נתערב באותן מים רביעית יין חייב, השני שקלטו ההיתר מן האסור פליטתו אבל לא גופו ילפינן ליה להאי מגיעולי כותים, השלישי שנתערב בהיתר מגופו של איסור וילפינן לה להאי מבשר וחלב כדאיתא התם, ואף ע"פ שגוף החלב נתערב בבשר טעם כעיקר מיקרי כיון שגוף החלב נבלע בבשר".

2. הגר"ח (מעשה קרבנות פרק י' הל' י"ב ד"ה והנה, חמץ ומצה פרק ו' הל' ה' ד"ה והנה, מאכ"א פרק ט' הל' ט', פרק ט"ו) – "**והנה ביסוד** הך דינא דטעם כעיקר, צ"ע אם הוא זה דאמרינן דע"י הטעם חשוב ניכר האיסור ולית ביה דין ביטול כלל, או דבאמת חייל על האיסור דין ביטול, ורק דגם טעם האיסור יש בו דין איסור, וכדילפינן לה מקראי דוכל משרת וגיעולי נכרים, וכלשון הגמ' בכל דוכתי דטעם כעיקר. **ונראה** דזה מבואר מהא דתנן בחלה פ"ג [מ"ז] העושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה ויוצא בה אדם ידי חובתו בפסח, ומבואר בזבחים דף ע"ח [ע"ב] דהוא משום דמין בשאינו מינו בטעמא, ואם נימא דבאמת יש על הדבר דין ביטול וחשיב נתבטל, אלא דאסור משום דינא דטעם כעיקר, א"כ הרי לא שייך זאת אלא באיסורין, דילפינן לה מקרא דמשרת וגיעולי נכרים, דאע"ג דעצמו של דבר נתבטל מ"מ יש בו איסור טעמו, אבל לענין לצאת בו ידי חובת מצה הרי פשיטא דכל שיש בעיקרו דין ביטול שוב אינו יוצא בו ידי מצה, דלא מצינו דבדינא דטעם כעיקר לחוד יהא סגי לצאת בו מצותו, אלא ודאי דיסוד דינא דטעם כעיקר הוא דאמרינן דכיון דניכר הטעם פקע דין ביטול גם בעיקרו, ולהכי שפיר יוצא בו ידי חובת מצה, כיון דיש כאן גם עיקרו ממש לכל מילי. אלא דמהא דמבואר בסוגיא דפסחים דף מ"ד [ע"ב] דילפינן מנזיר לכל התורה בק"ו, וכן מהא דאיתא שם דחולין מקדשים לא ילפינן, וכן מהא דאיתא בנזיר דל"ז דגם מנזיר לא ילפינן משום דחמיר איסוריה דאפילו חרצן אסור ליה, ולא חשבינן ליה לגילוי מילתא בעלמא דחשוב ניכר האיסור, ובודאי ש"מ דינא דטעם כעיקר לא לענין ביטול נאמר, כי אם דהוי דין בפני עצמה וגזירת הכתוב וחלות דין דטעם כעיקר, וקשיין הנך סוגיין אהדדי. **אלא ודאי** דהך דינא דטעם כעיקר, בעיקרו הוא דין מסויים בפני עצמו וחלות איסור של טעם כעיקר, וכדילפינן לה מקרא דמשרת דהוי לאו ואיסורא, ואך דדין איסור זה הוא זהו גופא דלא בטיל, ושפיר ניהא הא דמועיל הך דינא דטעם כעיקר גם לענין מצות לצאת בו ידי חובת מצה, כיון דהוא כעיקרו ...".

ג. **ע"י הטעם ניכר העצם** [נפ"מ היכא שלא נבלע רק טעם לבד].

1. ע"י ראב"ד (ח"י הרשב"א חולין סוף דף צח:): – "וקשיא לן בכל דוכתא מדאורייתא חד בתרי בטיל וא"כ היכי משכחת ליה טעמו ולא ממשו דאורייתא ואפ"ל כזית בכדי א"פ היכי משכחת ליה, ומתריצין דאי אמרינן חד בתרי בטיל מדאורייתא דוקא דקיימא איסורא באפי נפשה והיתירא באפי נפשיה כגון גיד בין הגידים וביצה בין הבצים שההיתר לא קבל טעם מן האיסור וכיון דאסורא לא מנכרה בטל ברוב, אבל כשקבל ההיתר טעם האיסור נעשה הכל איסור **שהרי נכר הוא** וידוע בכל ההיתר, וא"ת הא שמעינן ליה לאביי טעמו ולא ממשו דאורייתא ושמעינן ליה נמי דאמר בזרוע בשלה בטיל והלא נ"ט בהתר הוא ואסורה לא קיימא באפי נפשיה, התם מין במינו הוא ואין טעם האיסור נכר בהיתר כלל והרי הוא כאלו הם עומדין בפני עצמן ומש"ה מדאורייתא בטיל ברובא אבל כל

היתר שמקבל טעם מן האיסור וטעם האיסור ניכר בו טעמיתו זו היא הכרתו כדכתיב וחיך אוכל יטעם לו אין חשיבות האוכל אלא בטעמו".

2. אור גדול (חדשות סוף סי' ט') – "לא הבנתי סברתם, דטעמו ולא ממשו כי האי גוונא **איני יודע מקור** לאסור בכה"ג, דבכ"מ בתלמוד שנזכר טעמו ולא ממשו פירשו כל הראשונים היכא שנימוח האיסור או דפולט שמנונית וציר ורוטב, אבל היכא דליכא שום דבר רק דנקלט טעמו צ"ע אם אוסר כלל, דדמיא לריחא דאמרינן דלאו מילתא היא אף דנרגש הטעם ... והא דפסקינן דל"מ צינן בחלב כ"א ביש ס' אבל לא בפחות מס', הטעם הוא כמו **"ש הט"ז** שם דה"נ פליט ציר ובלע מים".

3. שבילי דוד (ס"ק ו') – "ט"ז סק"ד ... נראה מדבריו בכיאר כי אין קליטת טעם שאין בו ממש אוסר רק ע"י מעט מעצם האיסור דאם נימא טעם קליטה אוסר למה צ"ל דנכנס מים במקומו וכ"מ בש"ך סקט"ז דמדמי לחתיכות איסור ובחתיכה כ' באמת המחבר הטעם דאין יודעין כמה נפיק ממנו אשר לא יסבול רק כמ"ש וכמו שבארתי ב"ה סק"ד".

ד. מראי מקומות – יד יהודה (הארוך ס"ק ט"ז, ע"ע ס"ק ו', ס"ק י"ד, סי' צ"ג ס"ק י'), אמרי ברוך (על הט"ז ס"ק ז'), ערה"ש (סעי' נ"ו).
1. לכאורה חקירה זו [לגבי לח], תלוי בהשאלה לקמן.

לח איך משערין דבר לח - בדידיה משערין, או במאי דנפק מיניה משערין [ע"י חקירה לעיל].

א. **במאי דנפק מיניה משערין**.

1. נצי"ב (משיב דבר ח"ב סי' כ"ג) – "ובזה משונה לח מיבש, ולא מטעם שכ' הגאון הנ"ל דדומה לדינו של מהרא"י, שהובא (בסי' ק"ה) אלא מצד הסברא יש מקום לחלק, דבאיסור יבש הפולט ציר שמטעין ששים נגדו ולא ידעין כמה ציר הוא פולט, בע"כ טעון ששים נגד כל החתיכה, **משא"כ דבר לח, לא שייך אצלו לומר דפולט ציר ונבלע במה שנוגע בו**, אלא אותו דבר לח נבלע במה שנוגע בו, מש"ה אינו טעון ששים אלא נגד מה שנוגע ולא נגד מה שרואים שנשאר ולא נבלע, ואם אינו נראה כמה נשאר כגון שנבלע בתנור תחת הקדירה בזה טעון ששים נגד כל הנבלע, שהרי לא ידעין כמה נבלע בקדירה, ונמצא לשון הת"ח שכתב נגד מה שהיה תחת הקדירה כו' מלמדנו יותר ממה שלמד חו"ד מלשון שכתב הט"ז שכתב באות כ"ה בשם הר"י מפאריש דצריך ס' נגד מה שיש בעין עתה ג"כ, וא"כ ה"ה מה שיש מן הצד, וכמש"כ מעכ"ת נ"י דאם נדקדק בלשון נוגע בקדירה, א"כ גם מה שתחת הקדירה אם הוא חלול תחת הקדירה באופן שמתכנס תחת הקדירה לפי דבריו נראה נמי דאין לשער רק הנוגע, והדברים מפליאים בעיני עכ"ל מע"כ נ"י, אבל מלשון הת"ח משמע באמת דאין טעון ששים רק מה שנגע בקדירה ממש בין אם יש מתחת הקדירה בין אם מתפשט מן הצד א"צ ס' אלא נגד מה שנגע ולא יותר ומטעם הנ"ל, קיצור הדבר טענת מעכ"ת נ"י נגד החו"ד צודקת, אבל בדין יש מקום להוראת החו"ד ולא מטעמיה".

2. אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"א) – "אך עדין צריך להבין **בדבר לח** כגון בחלב ושמן ויין שודאי אין שייך לומר דיוצא כל הטעם וישארו החלב והשמן והיין בלא טעם דרק **בדבר יבש שייך זה** וא"כ אולי בעי יותר מששים כגון מאה ומה שנבטל גם בנמוח משום דקים להו לרבנן דהחתיכה אחר שיצא הטעם הוא כעץ בעלמא שאין אוסר שוב אבל בלח שלא שייך זה שלעולם נשאר הטעם בהנשאר יצטרך יותר מס'. וצריך לומר דברור לגמ' **דבלח אינו יוצא כלל טעם בלא תערובות העצם** דלא נחלק כלל הטעם מהממש וא"א לבלוע טעם בלא ממש, אבל אין טעם בלח יותר מבדבר יבש אך ביבש נחלק הטעם מהממש ובלח אינו נחלק. וא"כ למדנו שפיר מזרוע בשלה דחזינן שכל הטעם שיש בהחתיכה אינו נו"ט יותר מס' דוגמתו א"כ גם לח אינו נו"ט יותר מס' דגם בלח ידוע שאין טעם יותר מביבש ודברים אלו ברורים ומוכרחים ... ומאחר שיצא לנו שבלח לא נחלק הטעם מהממש וא"א לבלוע טעם החלב בלא החלב ממש א"כ אין שייך לומר בלח לא ידעין כמה נפיק שהוא כמה נבלע בקדירה שנתבשל בה החלב **דהא יכולים למדוד** מה שנשאר דיותר מזה ודאי לא נבלע וכן בכף שנתחב בחלב דיותר ממה שחסר לא בלע. דבשלמא בכחל שאף אם יצא כל החלב שבו לא ניכר שהוקטן ויש אדרבה שעוד הוגדל ע"י הבשול לכן א"א לן לשער, וכן בכל איסור שהטעם יצא מהחתיכה ומ"מ נשארה החתיכה כמו שהיתה או עוד נגדלה, וכן בכלים שבלעו כמה פעמים אין יודעין כמה בלעו וגם אין ידוע כמה פלטו לכן בעינן ס' נגד כולו אבל בבלע איסור לח יש למדוד הנשאר ויודעין שיותר מזה לא בלע. ולכן **ברור לע"ד שבכף חדשה שניער חלב בקדירה או איסור לח אפילו הרבה פעמים באותה קדירה עצמה ומדדו אח"כ מה שבקדירה וחסר רק שעור חצי או רביע כף או פחות מזה הוא ידוע לנו כמה בלע**. וזהו לע"ד כוננת המחבר בס"י צ"ח סעי' ה' שהוסיף תיבה אחת על דברי הטור, דהטור כתב ואם ידוע כמה הוא האיסור כגון כף חדשה שניער בה כזית חלב ואח"כ ביומו ניער בה קדירה של בשר א"צ אלא ס' לבטל הכזית שבלע והמחבר הוסיף תיבת ובלעה שכתב שניער בה ובלעה כזית חלב ובודאי שלא בחנם הוסיף תיבה זו. ולדברי ניחא דבדקדוק הוסיף זה המחבר לפרש דברי הטור דלא נטעה לומר דבניער כזית חלב לבד נצריך ס' נגד כל הזית דזה אינו דהא יש למדוד הנשאר שודאי יחסר רק משהו ויצטרך ס' רק נגד המשהו ומ"ט אמר הטור דבעי ס' נגד הזית שבלע ונצטרך לפרש שאיירי בלא מדדו ולכן מצריך מספק שלא ידוע לנו כמה בלע נגד כל הזית שזה מסתבר להמחבר שהוא דוחק לכן הוסיף תיבת ובלעה שפירושו דניער בקדירה גדולה שיש בה הרבה חלב ובלעה רק כזית ממנו דאיירי דמדדו החלב שיש בקדירה אחר נעור הכף וחסר בה מקודם הניעור כזית וא"כ ידוע שיותר מהכזית חלב שחסר לא בלע הכף. וכן מפרש גם דברי הטור וזהו הוכחה גדולה לדברי ... וכיון שיצא לנו שבלח אפשר לידע כמה נפיק מאחר דרואין כמה נשאר מסתבר שאף אם א"א למדוד במדה ממש יש **למדוד גם בהשערה דהא לכל דיני התורה אף לדיני נפשות** סמכינן ואומדנא עיין בב"ק דף צ' ואיך לא נסמך בכאן. ורק בדבר יבש שטעם היוצא סמוי מן העין וקשה לשער ולאמוד אמרו רבנן שא"א לשער והצריכו ס' נגד כל החתיכה והכלים אבל בדבר לח שהוא דבר הגלוי מה נשאר בעין סמכינן גם אהשערה ואומדנא דבקיאים כמו בדיני כל התורה שיאמדו כמה נשאר. וכשיהיה ספק נחמיר עד השעור שיהי' אצלינו ודאי".

3. הגר"א פאם זצ"ל (הגר"י רייזמן קלטת ריש סי' צ"ב סעי' ח').
א) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות ע"ג) – "במחבר (סימן צ"ח סעיף ה') כתב כף חדשה או שאינה בת יומא שניער בה ובלעה כזית חלב, ואחר כך ניער בה קדירה של בשר, אין צריך אלא ששים לבטל הכזית שבלעה. והעיר הרב בשם רבותיו דבש"ך (סקי"ז)

השמיט תיבת ובלעה, ומשמע מזה דאף שניער כזית ורואה להדיא שעדיין נשאר מהזית שלא נבלע בכף מ"מ בענין ששים נגד כל הזית".

(ב) **ודברת במ** (ח"א סי' רכ"א אות ב' ד"ה ואע"ג) – "האג"מ (יו"ד ח"א סימן מא) וכן עיין בשו"ת משיב דבר (ח"ב סימן כג). מבואר מתוך דבריהם דאירי בענין שנשפך קלוח אצל קדרה דלא מצרפין כל הטעם לגבי הקדירה ולא בלע אלא מקום שנגע בקדירה ועיין בט"ז (סימן צב ס"ק טו) ופמ"ג שם. **אבל היכא דיש דבר לח המתבשל בתוך קדירה פשוט לכו"ע דבלע אחר זמן מועט כולו בתוך הקדירה** ולא דומה לדין שנשפך חלב אצל קדירה לזמן מועט. וכן מבואר באגר"מ שם (ד"ה וכיון שיצא), וז"ל שם 'ואף קדרה ממה שנתבשל בתוכה דבר לח בולעת רק מה שמחסרת ממנו שהוא מה שנוגע בדפנות ולא הרחוק ממנו אך תיכף כשבלעה הסמוך נעשה הרחוק סמוך ונוגע לדפנות ובלעתו ואח"כ נעשה עוד הרחוק סמוך וכן כל העת. והכא כשנשפך שהוא רק משהו בגובה ובכל השטח שנשפך הוא מקום חם ובלוע תיכף ואין מספיק לזחול עוד עד שיגיע לו גם הרחוק אחר שבלע הקרוב' עכ"ל האגר"מ. ומפני זה מובן דהאגר"מ בהרבה תשובות לא הקיל כלל בזה במה דאירי בדבר לח וכמו שהוכחתי **דליכא נ"מ כלל בזה לענין בישול בקדירה** וכל כה"ג. ועיין בזה באגר"מ ביו"ד ח"ב סימן לא ובסימן לד וכן בח"ג סימן כג ומבואר דאפילו בדבר לח ליכא נ"מ מה שכל הלח נשאר שם ומוכח נמי מכל זה דרק לענין נשפך אמר האגר"מ סברא לחלק בין לח ויבש עיין שם היטב".

(1) לא הבנתי הסברא לחלק בין נשפך או אם מבשל לתוך הקדירה. סוף סוף, א"א להולך הטעם הלח בלי הדבר לח. ועוד, הראוי של האג"מ מסי' צ"ח סעי' ה' מדבר בצירור של בישול.

ב. בדידה משערינן.

1. **מהרש"ם** (ח"ג סי' קס"ג) – "ע"ד שאלתו חלה א' נפלה לקדרת חלב מן ב' רבע והוציאו החלה משם וראו שלא נחסר מהחלב רק כף א' שנבלע בהחלה ואח"כ נפלה החלה לתוך קדרת רוטב בשר אי סגי שיהי' ס' ברוטב נגד כף של חלב או דבעינן נגד כל החלה דאף שלא נחסר מגוף החלב רק כף א' מ"מ אולי נפלט טעם משאר החלב לתוך החלה ונתווכח בזה עם רב א'. והנר' לענ"ד אם הי' החלב רותח הדבר פשוט דצריך ס' נגד כל החלה דלא ידעינן כמה בלע ותדע שהרי מבואר ברשב"א וב"י סי' צ"ח דטע"כ דבב"ח היינו בבשר שפולט לחלב אבל בחלב לבשר משכחת לה שיהי' בעין כשנבלע החלב בעין לתוך הבשר **ומבואר דמשכח"ל גם מחלב לבשר שיהי' רק פליטת טעם ולא בעין** ותדע דאל"כ אם נפל כזית בשר לתוך חלב רותח אם לא יחסר מהחלב כלום אטו לא יאסר ובע"כ דגם מדבר לח יוכל להיות שנפלט רק טעם ולא בעין וע' במש"ז סי' צ"ב ס"ק ט"ז בד"ה ויש לחקור וכו' דמבואר להדיא כן ואף דבגוף ספיקו פסק בעצמו במש"ז סי' צ"ט סק"ג להקל היינו משום דנבלע בכל התערובות בשוה אבל עכ"פ פשיטא לי' דאפשר שתפלוט החלב טעם ולא יתבלע החלב בעין **ויש לדון בזה מפלוגתת הב"ח וט"ז וש"ך סי' צ"ח ס"ד** בהגה גבי חלב שנפל לתבשיל ולשי' הב"ח דא"צ ס' נגד החלב מוכח דאין חשש שיצא הטעם בלא בעין מדבר לח אבל הרי הט"ז וש"ך וכל האחרונים חולקים עליו ובמק"א הבאתי מדברי הרשב"א חולין קי"ב בד"ה אר"נ וכו' דלח מלח אינו בולע רק בבלולי מיבלבל וע"ע בר"ן וב"י סי' ע"ו בזה אבל גם שם נראה מדברי שאר הראשונים שלא תירצו כהרשב"א דחולקים על סברא זו **גם י"ל דהב"ח לא קאמר רק בחלב רובא שדרכו להתקרב כולו משא"כ בשאר דבר לח גם הוא מודה ובפרט בלח לתוך יבש גם הרשב"א מודה דיוכל לפלוט טעמו ולא ממשו ... אחר איזה שנים נשאלתי כעין שאלה א' הנ"ל מהרב מהר"ם מו"צ דק' ראדוויל בקדרה חדשה שבשלו בה חצי לוג חלב ועירו החלב ונחסר רק חצי כף מהחלב ובשלו בה בשר אם סגי בששים נגד חצי כף חלב והשבתי ג"כ לאסור וברשב"א וב"י סי' צ"ח שם מבואר דבכלי נבלע רק טעם ולא ממש וע' חו"ד סוסי' צ"ג בדין כלי ישן השבע מבלוע".**
- א) **אמרי ברוך** (על הט"ז ס"ק ז') – "הב"ח ... ובכוונת הגהות או"ה י"ל עוד שסובר דמה שצף למעלה הוא מפני שטבע החלב כך הוא שמפריד את עצמו מן הרוטב ועולה למעלה ואף שבהיותה בתוך הרוטב נכנס לתוך החלב טעם הרוטב **מ"מ בעת הפירור לצוף למעלה נתפרד הוא וטעמו מהרוטב** ומהטעם שהיה בו מהרוטב ואינו יוצא למעלה רק חלב ומה שצף למעלה הוא כ"כ כמו שנפל לא פחות ולא יותר שגם הטעם שנתפשט מן החלב לתוך הרוטב מתקבץ יחד ועולה עם החלב ואין שיוור טעם החלב בתוך הרוטב ולא שיוור טעם רוטב בתוך החלב שהטבע מפרידם זה מזה מכל וכל".
2. **חשב האפוד** (הליכות חנוך פרק ב' אות ע"ג) – לשונו מובא לעיל.
3. **מגילת ספר** (סי' ק"ה אות ג') – "מצינו בשו"ת משיב דבר ח"ב סי' כ"ג ובשו"ת אגרות משה יו"ד סימן מ"א, והובאו דבריהם בבדה"ש בשר בחלב ע' קצ"ו, שאם הניח קדירה של בשר בתוך חלב רותח או כשמבשל חלב בתוך קדירה בשרית וכיו"ב אין צריך לשער כנגד כל החלב אלא רק כנגד מה שנחסר מהחלב, דבדבר יבש שלא יודעים כמה ציר הוא פולט צריך לשער כנגד כולו, משא"כ בדבר לח לא שייך לומר דפולט ציר ורק מה שנחסר מהלח הוא מה שנבלע בקדירה ומה שנשאר אינו נותן טעם ואין צריך לשער כנגדו, דבדבר לח לא נחלק הטעם מהממשות ואי אפשר שיבלע טעם בלא שיבלע ממשות עכ"ל, ויש להעיר על דבריהם דכל זה נכון בכלי חדש אבל בכלי ישן שיש בו בליעות קודמות אולי באמת נחסר מהחלב יותר אלא שנתחלף עם הבליעות שבכלי שיצאו לחוץ, וכבר העיר בזה בבדה"ש שם ... ויש להוסיף שדברי האחרונים הללו **יש להם יסוד בדברי הר"ן בחידושי** לחולין צ"ח ע"ב שכתב דמים שנשרו בהם ענבים אסורים לנזיר אף שלא נתערב במים לא מעיקרן של ענבים ולא מפליטתן ובכל זאת המים קולטים מטעם ענבים עכ"ל. **ומוכח בדבריו דשייך נתינת טעם בלא שיהיה ממשות של פליטה וציר, ואף אם לא נחסר מהענבים כלל שייך שיתנו טעם במים**, וזה מתאים עם דברי החות יאיר ושאר האחרונים ודלא כמשיב דבר והאג"מ".
4. **דעה ברורה** (סעי' ד' יוסף דעת ד"ה בששים) – "מדברי הראשונים שהבאנו לעיל נראה דלא כדברי האג"מ ...".

ג. מראי מקומות.

1. **בדה"ש** (סי' צ"ב ס"ק קמ"ו, בי' שם ד"ה מה, סי' צ"ג ציונים ס"ק ל"ז, עי' סי' ק"ה בי' ד"ה כבוש עמ' רנ"ה) – "נראה שהחות יאיר בסימן ק"ד והכו"פ בסיון צ"ג והחוו"ד שם לא סבירא להו כהאי חילוקא ... צ"ע בזה לדינא".
2. **פמ"ג השלם** (סי' צ"ב מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק קי"ג, ס"ק קמ"ה, סי' צ"ג שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק י', סי' צ"ה ליקוטי מגדים שפ"ד ס"ק כ"ח) – "אג"מ ... משיב דבר (ח"ב כג), מ"מ מצינו סיעת אחרונים שנקטו דאין חילוק בין פליטת טעם לח לפליטת טעם יבש,

הלא המה שו"ת חו"י (קד) פלתי (ס"ס צ"ג), חו"ד (צג בי' סק"ג) ושו"ת טוטו"ד (תליתאי ח"א קכז), וגם בשו"ת מהרש"ם (ח"ג קסג) הוכיח כן מהרשב"א והט"ז והפמ"ג בעצמו (מש"ז צב סקט"ז) ע"ש".

ד. רמ"א (סוף סעי' ד') – "אם נפל לקדירה הראשונה ב' פעמים, אין צריך רק ששים אחת כנגדו".
1. עי' סי' צ"ד סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

לט] בלוע נעשה נבילה - סעיף ה'.

א. האם בלוע נעשה נבילה: ראשונים.

1. מיקל.

(א) תוס' (חולין דף צז: ד"ה איכא) – "איכא דאמרי בקדירה עצמה ... דהכא מיירי כגון דליתיה לאיסורא בעיניה דנבלע בה בקדירה כזית חלב והיא היתה כבר בלועה מהיתר ואח"כ חזר ובשל היתר דמשערין בקדירה עצמה לבטל האיסור שנבלע בה".

(ב) רמב"ן (חולין דף צז: ד"ה בדידיה) – "ומסתברא בין בחדשה בין בישנה לא אמרינן במאי דבלעה בשאר בישולין נעשה נבלה דכי האי גונא בבלוע לא אשכחן".

(ג) ראב"ן (מרדכי חולין סי' תרע"ט, עי' שו"ע מהדורת פרידמן סי' צ"ב הג' אות נ"ו) – עי' לקמן.

(ד) עי' ר"ן (חולין דף לה. ד"ה וכחל, לפי ב"י סוף ס"ק ה').

2. מחמיר.

(א) סמ"ג (לאוין ק"מ).

(ב) סמ"ק (סי' רי"ג).

(ג) מהר"מ מרוטנברג (טור סי' צ"ב סעי' ה').

3. מראי מקומות – דעת הטור (סעי' ה', מחלוקת ב"י ס"ק ה' ודר"מ ס"ק ח').

(א) רשב"א (חולין דף צח: ד"ה והא, תוה"ב ב"ד א'-ג') – "אבל הרמב"ן ז"ל כתב דמסתברא דלא אמרינן בבלועה חתיכה עצמה נעשית נבלה ואין משערין בין בישנה בין בחדשה אלא במאי דבלעה לבד".

ב. האם בלוע נעשה נבילה: פוסקים.

1. מחמיר.

(א) מחבר (סעי' ה', סתם וי"א הל' כסתם כדאי' בפמ"ג מש"ז ס"ק ח').

(ב) רמ"א (סעי' ה', דר"מ סי' צ"ב ס"ק ד') – "והסברא ראשונה עיקר, כמו שנתבאר לעיל גבי טיפת חלב שנפלה על הקדירה".

(ג) ש"ך (סי' צ"ד ס"ק י').

(ד) כה"ח (ס"ק ס"ה) – "יש לאסור גם בהפ"מ".

(ה) חזו"א (יו"ד סי' ט"ז סוף ס"ק ג') – "שאינן אנו מקילין כדעת הרמב"ן".

(ו) מעדני השלחן (ס"ק ע').

ג. למחמירים גבי בב"ח: האם הוא דרבנן או דאורייתא.

1. דרבנן.

(א) פמ"ג (סי' צ"ב שפ"ד ס"ק כ') – "יש לומר הבלוע בקדירה דנ"נ אפשר דהוה רק מדרבנן בשר בחלב דלא הוה דרך בישול".

(ב) ישועות יעקב (הארוך ס"ק י') – "פשיטא דאינו רק מדרבנן".

(ג) ערך ש"י (סי' צ"ב על סעי' ה') – "אינו רק דרבנן אפילו בב"ח ... דבלוע ליכא איסור בישול דאינו ראוי לאכילה באותו בישול עד שיבשל בו עוד ויפלטנו".

2. דאורייתא.

(א) חו"ד (סי' צ"ב בי' ס"ק כ"ה) – "בכסוי הבלוע מבשר ונפל טיפת חלב דנעשה נבילה מדאורייתא מה שאין כן בשאר איסורים".

(ב) חזו"א (יו"ד סי' ט"ז ס"ק ג' ד"ה סי') – "ומה שהביא הש"ך ראי' דבאיסור עצמו שנפל לקדירה כמה פעמים קי"ל א"צ אלא פעם א' ס', שאר איסורין שאני דדין נע"נ בשאר איסורין אינו אלא דרבנן והרבה פוסקים ס"ל דל"א חנ"נ בשאר איסורין כלל ... אך כ"ז לא שייך בבב"ח דא"א [דאנו אומרים] בלוע נעשה בו"ח נאסר כל הבלוע בכף מה"ת כדין בו"ח גמור, וצריך ב"פ ס".

3. מראי מקומות – ט"ז (סי' צ"ב ס"ק כ"ח), וספיקא דאורייתא לחומרא ("מטה יהונתן (ריש סי' צ"ט, נוגע להערך ש"י), מגילת ספר (סי' צ"ב סוף אות ל').

ד. טעם להקל.

1. כמו דאין טומאה בלועה מטמא טהרה בלועה, ה"ה אין איסור בלוע אוסר היתר בלוע.

(א) ראב"ן (סי' ש"ג) – "ובין קדירה בת יומא ובין דלאו בת יומא האיסור שבלוע בה כמי שאינו דמי כל זמן שבלוע עד שיצא ולכשיצא אוסר, דכשם שטומאה בלועה כמאן דליתה דמיא ואינה מטמאה עד דנפקא כך איסור הבלוע לא אסר עד דנפיק, דהא חמץ בפסח אי מטמין ליה עבר בבל יראה ובל ימצא ואם הוא בלוע בקדירה לא עבר ומותר להשהותו עד לאחר הפסח וכי נפיק לאחר הפסח היתר הוא ואי הוה נפיק בפסח הוה אסר, ה"נ ל"ש".

(ב) תרה"ד (סי' קפ"ג) – "ובשערי דורא כתב נמי הנהו דברי ראב"ן אההוא עובדא דאירע במגנצ"א, ומסיק שם בוודאי בראיות וטעם אחר דאיסור הבלוע אינו אוסר היתר הבלוע, כמו טומאה בלועה, שאינה מטמאה טהורה בלועה".

ג) פמ"ג (מש"ז ס"ק ח') – "כי הרמב"ן סובר בשר בחלב גופא בכלי אין נעשה נבילה המשל בזה כף בלוע מבשר הרבה ובלע זית חלב ותחב אחר כך לבשר אין צריך ששים כי אם נגד זית חלב דבלוע בכלי לא נעשה נבילה כמו דאמרינן אין טומאה בלועה מטמא טהרה בלועה הוא הדין אין איסור בלוע 'בכלי' (ולא באוכל) אוסר היתר בלוע".

ד) גר"א (סי' צ"ב ס"ק ל"ה) – "וכמ"ש בטומאה ע"א ב' דטומאה בלועה לא מטמאה לטהרה בלועה".

ה) ערה"ש (סעי' ס"א) – "דכמו דקיי"ל דאין טומאה בלועה מטמא טהרה בלועה כמו כן אין איסור בלוע אוסר היתר בלוע".

1) חזו"א (סי' ל"ב ד"ה בתה"ד) – "בתה"ד ... וסברתם דהבלוע בכלי מתהדק במקומו ואין מטעים אחד לחבירו, אבל אין ראוי להזכיר כאן טומאה בלועה דהתם בטלה מציאותה, אבל הכא אם היה אחד מטעים לחברו ודאי היה אוסר את כל הקדירה, אלא אנו אומרים שאין כאן פעולת הטעמה, ואולי נפל כאן הלשון שלא מן החכמים וצ"ע".

2. דלא הוי דרך בישול.

א) פמ"ג (מש"ז ס"ק ח') – "י"ל דלא הוה דרך בישול בכך ... דעת הרמב"ן דבלוע בכלי לא נעשה נבילה אף בשר בחלב, וכל שכן שאר איסורין (דמשום לתא דבשר בחלב גזרו)".

ב) ערה"ש (סעי' ס"א) – "וגם אין דרך בישול בכך".

1) בדה"ש (ס"ק ס"ט, ציונים ס"ק קס"ג) – "ותערובת שבדופן כלי לא הוי כדרך בישול, ולא מיתסר אלא מדרבנן ולא אחמירו

ביה למימר חנ"נ, [כן נראה בכוונת המ"ז וכשיטתו בשאר דוכתי דחנ"נ דשאר איסורים הוא משום גזירה אטו בב"ח]. וגם

בשאר איסורים דקיי"ל בהו כדעת הרמ"א דאמרינן בהו חנ"נ היינו מדרבנן ומשום גזירה אטו בב"ח, שלא יבא לטעות ולומר

דגם בבב"ח אין חנ"נ, ולכן גם בדידהו לא אמרינן חנ"נ בבלוע שאין להחמיר בהם יותר מבבב"ח".

3. לא חשיב שם אוכל.

א) חזו"א (סי' ט"ז ס"ק ג' ד"ה ועיקר) – "ועיקר טעם הרמב"ן דבלוע לא נע"נ נראה דדוקא בבלוע בכלי קאמר, ומשום דכל זמן שלא יצא בטל אגב החרס ולא חשיב שם אוכל ומשקה עלי' ליאסר מחמת בו"ח".

ב) הו"ד בבדה"ש (סי' צ"ב ס"ק קל"ח, סי' צ"ד ס"ק כ"ג).

4. שאין הבלוע מקבל טעם זה מזה.

א) רא"ה (חולין דף צז: ד"ה אמר רב אשי) – "ולא נהיר דנימא דהתירא בלע כבר בתוכה שיעשה באיסור זה חתכה עצמה נעשה נבלה, שאין הבלוע מקבל טעם זה מזה".

5. א"נ כיון הכלי חוזר להיתרן.

א) רא"ה (חולין דף צז: ד"ה אמר רב אשי) – "ועוד שאין ראוי לומר חתכה עצמה נעשה נבלה אלא בבשר או ברוטב שקבל טעם מן האיסור לפי שאי אפשר לו לחזור להתירו וגופו נאסר ולהכין שייך בהו למימר חתכה עצמה נעשה נבלה, אבל בכלים שאיפשר

להם בהכשר וחוזרין להיתרין ואין גופן נעשה איסור עולם לא".

6. כת"ס (חולין דף קח. ד"ה ושיטת, דף צז: ד"ה דאי במה) – "ושיטת רמב"ן ... ע"פ שכבר חקרו האחרונים, הפלתי והפמ"ג, הגם דבב"ח לכ"ע טעם כעיקר דאורייתא, אבל בבלוע בקדירה י"ל גם בבב"ח לאו דאורייתא דלא מצינו איסור רק כשמבשל גדי, וגם אם

נרמזו דשאר איסורים ילפינן מגעולי נכרים דטכ"ע דאורייתא, אבל בב"ח י"ל דחידוש הוא ואין לך בו אלא חידוש, במבשל גדי ולא

בבלוע בקדירה עיין בהם ונכון הוא, וכי כן י"ל בטח כיון דכל נעשה נבילה באיסורין משום לתא דבב"ח, כמ"ש הר"ן, א"כ בבלוע

בקדירה דליכא בב"ח דאורייתא לא גזרו בבלוע בכלי כלל ואפי' אם באיסורי דרבנן נ"נ, מ"מ בבלוע בקדירה, לפי שבאופן זה ליכא

אופן בעולם שיהיה איסור דאורייתא, ואין מקום למיגזר".

א) תוס' (חולין דף צז: – כדמפרש הפלתי (סי' צ"ט ס"ק ג'), והגר"א (ס"ק כ"ה)).

ה. פשט במרדכי (חולין ריש סי' תרע"ט), בשם יראים (סי' מ"ח) – "דבר איסור שנתערב בהיתר ואפשר להפריד זה מזה לא אמרינן ביה

חתיכה [נעשית] נבילה והדם אפשר להפרידו ע"י מלח וצלי ... ומהאי טעמא נמי בכלי עץ ומתכות שאפשר להפריד האסור בהן ע"י

גיעול או ליבון כל הבשר אם כל האיסור במקום אחד על הכלי לא אמרינן כל הכלי נעשה נבילה להרבות כו' בכל הכלי אם נתבשל

באותו כלי היתר ומשערינן לפי שיעור איסור שנפל במקום שברור לנו כמה נפל מן האיסור, אבל אי לא שיער איסור שנפל משערינן

בכל הכלי ולא במאי דנפיק מיניה דלא ידעינן כמה נפיק מיניה, כדאמרינן בגיד הנשה [צ"ז ב'] גבי כחל. וראיה עוד לדבר ...".

1. פי': שלגבי כלי חרס, גוף הכלי הוא נבילה.

א) רמ"א (סעי' ה'), [וכן מסכים הב"ח, ש"ך ס"ק כ"א, וסי' צ"ב ס"ק כ"ב, שפ"ד ס"ק כ"ב], סי' צ"ב סוף סעי' ד' [עי' הגר"א שם ס"ק כ"ה], תו"ח כלל פ"ה דין א').

דר"מ (סי' צ"ב ס"ק ד') – "כתב המרדכי פרק ג"ה בסופו (סי' תרע"ט) דאין אומרים חנ"נ אלא כשאין יכול להפריד האיסור משם

ומהאי טעמא בכלי עץ או מתכות שאפשר להפריד האיסור משם ע"י הגעלה או ליבון אין אומרים בו חנ"נ עכ"ל וכן הוא לקמן

סימן צ"ח בטור דלא אמרינן בכלי חתיכה נעשה נבילה ונ"ל לומר דוקא כלי עץ או כלי מתכת דאפשר להן הגעלה או ליבון אבל

כלי חרס דאין לו תקנה אלא בשבירה אמרינן ביה חנ"נ ומוכרחת סברא זו דהא לקמן בסימן זה גבי טיפת חלב שנפלה ע"ג דופן

הקדרה אמרינן ביה חנ"נ אמנם באיסור והיתר הארוך כלל כ"ד (דין ט) ול"א (דין א וח) פסק סתם כדברי המרדכי דאין אומרים

בכלי חנ"נ ואפילו בכלי חרס עכ"ל וההיא דטיפת חלב שנפלה על הקדרה קשיא לפי דבריו וצ"ע ונראה לי לומר דס"ל דגם לקמן

גבי קדרה אין הקדרה נעשית נבלה והא דצריכים ששים פעמים ששים נגד הטיפה משום מה שבלוע בתוך הקדרה דזהו נעשית

נבלה והואיל ולא ידעינן כמה בלע צריכים ששים פעמים ששים אבל כלי שאינו בלוע אינו נעשה נבלה".

ב) ט"ז (ס"ק ח') – "והמרדכי לטעמיה דס"ל בכל האיסורים אמרי' חתיכה עצמה נ"נ דמה לי גוף החתיכה שנעשה איסור מחמת האיסור הבלוע ומה לי גוף החרס כיון שנעשה איסור הוה נבילה".

ג) מחה"ש (סעי' ה' בהג"ה).

ד) בדה"ש (ס"ק ע"ב).

2. פ"י: שלגבי כלי מתכת אין חנ"נ על הבליעות [משא"כ כלי חרס].

(א) יש"ש (פרק ז' ס"ל ל"ו, או"ש ס"א נ"א ס"ק ה').
 (ב) ש"ד (ס"ק כ"א, ס"ק כ"ב, נקוה"כ על הט"ז ס"ק ח', ס"א צ"ב ס"ק כ"ב) – "אבל בכלי חדש אפ"ל של חרס ודאי אינו עולה על הדעת שגוף החרס יעשה נבילה".

(ג) פ"ח (ס"ק י"ט) – "רק בין כלי חרס כו'. דוקא בכלי ישן קאמרי הכי אבל בכלי חדש אפילו של חרס ודאי אינו עולה על הדעת שגוף החרס נעשה נבילה, וכן כתבו מהרש"ל [ים של שלמה חולין פ"ז סימן לו] והש"ך [ס"ק כא]".

(ד) בית לחם יהודה (ס"ק י"ז).
 (ה) כרתי (ס"ק י"ט, פלתי ס"ק ח') – "דעת הט"ז (ס"ק ח') דגוף חרס נעשית נבילה, ואין כן דעת שאר אחרונים (רש"ל באיסור והיתר ובספרו פג"ה ס"ל ל"ו, ב"ח ס"י ד"ה ומ"ש אבל, ש"ך ס"ק כ"א, פרי חדש ס"ק י"ט) דתליא אי אמרינן חתיכה נעשית נבילה בחצי חתיכה או לא כמ"ש המרדכי (פג"ה ס"א תרע"ט), ש"מ הכל בבלוע איירי כאחרונים".

(ו) חגורת שמואל (ס"ק ל"ב).

(ז) גרא (ס"ק כ"ו) – "ויש שאינן כו'. כ"כ המרדכי בפ' ג"ה בשם רא"מ דומיא דכחל שא"א להפרידו וראיה ממ"ש בפסחים ע"ד א' ב' כבולעו כך פולטו ואם איתא מיד שבלעו הבשר נ"נ ומה מהני הפליטה ובפ' כ"ה ק"ח א' אי קסבר אפשר לסוחטו מותר חתיכה כו' וכן כאן כיון דאפשר לסוחטו שיכול להכשירו אינו נ"נ. וסובר הרב דאפילו בחדש אסור בכ"ח. ואינו כן ועש"ך".

(ח) ערה"ש (סעי' ס"ו).

(ט) כה"ח (ס"ק ס"ז).

3. עוד פשטים – חוו"ד (בי' ס"ק ו').

(א) ערה"ש (סעי' ס"ו) – "דלענין בלוע תמיד אמרינן חנ"נ אפילו באינה בת יומא ... אלא דס"ל לחלק בין כ"ח לשארי כלים כלומר דאפילו בכ"ח אמרינן חנ"נ וכ"ש בבלוע באינה בת יומא ורק בשארי כלים לא אמרינן חנ"נ".

4. מראי מקומות – יד יהודה (הארוך ס"ק כ'), מגילת ספר (אות כ"ז).

מז | הלכה: בבשר וחלב.

א. חתיכות.

1. יש חנ"נ לכ"ע: דאורייתא.

ב. בלוע בשאר כלים [חוץ מכ"ח].

1. מיקל בהפסד מרובה.

(א) ש"ב (ס"ק כ"א, ס"א צ"ב ס"ק כ"ט) – "נראה דבישנה יש להחמיר כמותן הפוסקים והמחבר מכללם דנ"נ אפ"ל בדבר שיש לו היתר בהגעלה ולומר דס"ס השתא הבלוע בה נ"נ אבל בהפסד מרובה וכה"ג יש להקל כהפוסקים דבשל עץ ומתכת לא אמרי' נ"נ וכדברי מהרש"ל (ואו"ה) וכ"פ הב"ח וע"ל ס"א צ"ד ס"ב".

(ב) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח, ס"ק כ"א).

(ג) גליון מהרש"א (על הש"ך ס"ק י"ח).

(ד) חכ"א (כלל מ"ד סעי' י"ח) – "אם בישל בקדירה היתר או בשר ובתוך מעת לעת בישל בה כזית איסור או חלב ואם כן נאסר הבלוע ונעשה נבילה ולכן כשחזר ובישל אחר כך בתוך מעת לעת היתר או בשר יש אומרים דהבלוע נעשה נבילה וצריך ששים נגד כל הקדירה או נגד כל מה שבישל בקדירה בפעם ראשון קודם שנאסר ויש אומרים דבבלוע לעולם לא אמרינן נעשה נבילה ובמקום הפסד מרובה בכלי מתכות או של עץ כיון שיכול להפריד האיסור ולהוציאו על ידי הגעלה יש להקל ולומר דבבלוע לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה".

(ה) יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ז).

(ו) בדה"ש (ס"ק ע"ג).

(1) הש"ך הולך רק על בב"ח.

א. בית מאיר (על ש"ך ס"ק כ"א) – "בש"ך ס"ק כ"א ... בה"מ וכה"ג יש להקל. נ"ב אפילו בבב"ח".

ב. בית מאיר (על הש"ך ס"ק י"ח) – "אפילו הפסד מועט דאילו הפסד מרובה ת"ל דאין להחמיר משום דהוי לח בלח כדאיתא ס"א צ"ב".

ג. גליון מהרש"א (על ש"ך ס"ק כ"א, ס"א צ"ב על ש"ך ס"ק כ"ח).

(2) הש"ך הולך גם על איסור והיתר.

א. חכ"א (כלל מ"ד סעי' י"ח) – "אם בישל בקדירה היתר או בשר ובתוך מעת לעת בישל בה כזית איסור או חלב ואם כן נאסר הבלוע ונעשה נבילה ולכן כשחזר ובישל אחר כך בתוך מעת לעת היתר או בשר יש אומרים דהבלוע נעשה נבילה וצריך ששים נגד כל הקדירה או נגד כל מה שבישל בקדירה בפעם ראשון קודם שנאסר ויש אומרים דבבלוע לעולם לא אמרינן נעשה נבילה ובמקום הפסד מרובה בכלי מתכות או של עץ כיון שיכול להפריד האיסור ולהוציאו על ידי הגעלה יש להקל ולומר דבבלוע לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה (סימן צ"ח ש"ך ס"ק כ"א)".

ב. עי' המחה"ש (סוף ס"ק י"ח).

ג. בלוע בכלי חרס.

1. מחמיר אפילו בהפסד מרובה.

(א) ב"ח (ס"ק י') – "אלא דבהפסד מרובה או לכבוד שבת או לענין יש להקל בכלי עץ ומתכת וכדכתב המרדכי ע"ש".

- (ב) ש"ך (ס"ק כ"א) - לשונו מובא לעיל.
 (ג) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"א) - "ובכ"ח ישן אף בהפסד מרובה נ"נ בב"ח".
 (ד) חכ"א (כלל מ"ד סעי' י"ח) - "ובכ"ח חרס נראה לי דבשאר איסורין במקום הפסד מרובה לא אמרינן גם כן נעשית נבילה כיון דהרבה פוסקים סבירא להו דלא אמרינן בשאר איסורין חתיכה נעשית נבילה ובבשר וחלב יש להחמיר". צ"ע כלל מ"ה סעי' ז', "ובשעת הדחק כגון בערב שבת או לצורך אורחים או הפסד מרובה או לעני יש להקל ולהתיר אפילו בנפל במקום הריקן כשיהיה בתבשיל ששים נגד מה שנפל דסמכינן על הפוסקים דבלוע לא נעשה נבילה אפילו בכלי חרס".
 (ה) בדה"ש (ס"ק ע"ג).

ד. גוף כלי חרס.

1. מיקל - חי' הרא"ה (חולין סוף דף צז:), ב"ח (ס"ק י'), ש"ך (ס"ק י"ז), ערה"ש (סי' צ"ב סעי' מ"ב), בדה"ש (ס"ק ע"ג).
  2. "טוב לחוש לחומרא" - רמ"א (סעי' ה'), ט"ז (ס"ק ח').
- (א) ולכאורה יש להקל בהפסד מרובה, כיון שהלשון של הרמ"א הוא רק "וטוב לחוש לחומרא".

מא | הלכה: בשאר איסורים.

א. חתיכות.

1. למחבר אין חנ"נ, ברמ"א יש חנ"נ אא"כ במקום הפסד מרובה ולח בלח - סי' צ"ב סעי' ד', סי' צ"ט סעי' ה'.

ב. בלוע בשאר כלים.

1. בהפסד יש להקל - ש"ך (ס"ק י"ח), "בהפסד שרי בשאר איסורים בכלי ישן", פר"ח (ס"ק י"ז), חגורת שמואל (ס"ק ל"א), באה"ט (ס"ק י"ג), בדה"ש (ס"ק ע"ג).
 (א) פי', מעט - פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"א), בית מאיר (על הש"ך ס"ק י"ח), "אפילו הפסד מועט דאילו הפסד מרובה ת"ל דאין להחמיר משום דהוי לח בלח כדאיתא סי' צ"ב", גליון מהרש"א (על ש"ך ס"ק י"ח, ס"ק כ"א, סי' צ"ב על ש"ך ס"ק כ"ט).
 (ב) פי' הרבה - מחה"ש (ס"ק י"ח, "הפ"מ"), חכ"א (כלל מ"ד סעי' י"ח).
 (ג) פי', לא מעט ולא הרבה - עי' בדה"ש (ס"ק ע"ג).
2. בהפסד מועט יש להקל - פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח, ס"ק כ"א), בית מאיר (על סעי' ה' הגה), גליון מהרש"א (על ש"ך ס"ק כ"א, סי' צ"ב על ש"ך ס"ק כ"ט, "ובשאר איסורים לא בב"ח דגם בהפס' מועט ל"א בבלוע חענ"נ").
3. הפמ"ר יש להקל - ב"ח (ס"ק י'), חכ"א (כלל מ"ד סעי' י"ח, "אם בישל בקדירה היתר או בשר ובתוך מעת לעת בישל בה כזית איסור או חלב ואם כן נאסר הבלוע ונעשה נבילה ולכן כשחזר ובישל אחר כך בתוך מעת לעת היתר או בשר יש אומרים דהבלוע נעשה נבילה וצריך ששים נגד כל הקדירה או נגד כל מה שבישל בקדירה בפעם ראשון קודם שנאסר ויש אומרים דבלוע לעולם לא אמרינן נעשה נבילה ובמקום הפסד מרובה בכלי מתכות או של עץ כיון שיכול להפריד האיסור ולהוציאו על ידי הגעלה יש להקל ולומר דבלוע לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה").
 (א) עי' לעיל, פשט בהש"ך (ס"ק כ"א).

ג. בלוע בכלי חרס.

1. מיקל בהפמ"ר.
 (א) חכ"א (כלל מ"ד סעי' י"ח) - "ובכ"ח חרס נראה לי דבשאר איסורין במקום הפסד מרובה לא אמרינן גם כן נעשית נבילה כיון דהרבה פוסקים סבירא להו דלא אמרינן בשאר איסורין חתיכה נעשית נבילה".
2. מיקל בהפסד.
 (א) יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ד) - "אפילו אם נייערו בו איסור. משמע דאבל הבלוע גם באיסור ס"ל דנ"נ מיהו במקום הפסד פסק בת"ח דלא אמרינן נ"נ ש"ך והיינו אף בכ"ח וכ"כ הפ"מ ובאמת בסמני ת"ח כלל נ"א דין ב' משמע דדוקא בעץ ומתכות מיקל במקום הפסד וכ"כ המ"י שם מיהו העיקר להקל בשאר איסורין גם בכלי חרס כיון דכן דעת הראב"ן והרמב"ן והר"ן וכן הסכמת המרא"י ואו"ה בודאי יש להקל בשאר איסורין".
 3. מחמיר.
- (א) ב"ח (ס"ק י') - "היכא דלא ידעינן כמה בלוע כגון בכף ישנה של בשר שנייער ביומו כזית חלב וביומו חזר ותחבו בשל בשר והוא הדין בקדירה בכי האי גוונא אי נמי בכף ישנה של בשר שהוציא זבוב וחזר ותחבו בקדירה צריך ששים כנגד כל הכף וכנגד כל הקדירה דאין לחלק בין בשר בחלב לשאר איסורין למאי דקיימא לן כר"ת ור"י (חולין ק א תוד"ה בשקדם) אלא דבהפסד מרובה או לכבוד שבת או לעני יש להקל בכלי עץ ומתכת וכדכתב המרדכי ע"ש הר"אליעזר ממיץ (יראים ח"א סימן מח).".
4. מראי מקומות - בדה"ש (ס"ק ע"ג).

ד. גוף כלי חרס.

1. מיקל - חי' הרא"ה (חולין סוף דף צז:), ב"ח (ס"ק י'), ט"ז (סוף ס"ק ח'), ש"ך (ס"ק י"ז, ס"ק כ"ב), גר"א (ס"ק כ"ו, "וסובר הרב דאפילו בחדש אסור בכ"ח. ואינו כן ועש"ך"), ערה"ש (סי' צ"ב סעי' מ"ב), בדה"ש (ס"ק ע"ג).

ה. מראי מקומות - תו"ח (כלל נ"א דין ב'), מעדני השלחן (ס"ק ע').

1. חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות ע"ד) – "ואמר הרב דיש לזקק בלשון הרמ"א דרך טוב לחוש להחמיר אבל אין בזה חיוב, ואפשר לסמוך על דיעה השני' להקל".

ו. סיכום: שיטת הש"ך.

1. ממשות.
- (א) בב"ח: יש חנ"נ.
- (ב) שאר איסורים [שיטת הרמ"א]: יש חנ"נ אא"כ במקום הפמ"ר ולח בלח.
2. בליעות בכלי.
- (א) בב"ח: בשאר כלים יש להקל בהפמ"ר, משא"כ כלי חרס.
- (ב) שאר איסורים: יש להקל במקום הפסד.
3. גוף הכלי.
- (א) אין חנ"נ.

מב | חצי שיעור - סעיף ו'.

א. חולין (דף צח.) – "ההוא פלגא דזיתא דתרבא דנפל בדיקולא דבשרא, סבר מר בר רב אשי לשעוריה בתלתין פלגי דזיתא, אמר ליה אבוה: לאו אמינא לך לא תזלזל בשיעורין דרבנן. ועוד, האמר ר' יוחנן: חצי שיעור אסור מן התורה".

1. פירוש: אפילו איסור דרבנן.
- (א) רש"י (חולין דף צח. ד"ה לא) – "לא תזלזל בשיעורי דרבנן. כלומר אפילו במידי דלא מיתסר מדאורייתא לא תזלזל בשיעוריה".
- (ב) ר"ן (חולין דף לה. ד"ה לא) – "לא תזלזל בשיעורא דרבנן. כלומר אפילו במידי דלא מיתסר מדאורייתא לא תזלזל בשיעוריה".
- (ג) נימוקי יוסף (חולין סוף דף צח.) – "לא תזלזל. אפילו במידי דלא מתסר מדאורייתא לא תזלזל בשיעוריה".
2. פירוש: רק באיסור דאורייתא.
- (א) הג' אשרי (חולין פרק ז' סי' כ"ח) – "הילכך אפילו חצי זית חלב או נבילה או פחות בעינן ששים ולא מזלזלינן בשיעורי דרבנן ודוקא דומיא דחלב ונבילה אבל כל דבר שעיקר איסורו דרבנן ולית ביה איסור דאורייתא אפילו כזית וטפי מכזית בטל ברוב בעלמא ולכתחלה נמי מבטלינן ליה כדפרישית בפרק בתרא דמס' ע"ז. מא"ז".
- (ב) הג' שע"ד (שער פ"ה סעי' ו') – "ההוא פלגא דזיתא חלב דנפל לדיקולא דבישרא סבר מר בר רב אשי לשיעורי' בתלתין פלגא דזיתא א"ל אבוה לא אמינא לך לא תזלזל בשיעורא דרבנן וכו' (חולין צח ע"א). הלכך אפילו חצי זית חלב או נבילה או פחות בעי ס' ולא מזלזלינן בשיעור דרבנן. ודוקא דומיא דחלב ונבילה, אבל כל דבר שעיקר איסור דידיה דרבנן ולית ביה איסור דאורייתא, אפילו כזית ויותר מכזית בטל ברובא בעלמא ולכתחלה נמי מבטלינן ליה כדפי' (התוספות) בפ"ב דע"ז. א"ז (סי' תנה). הג"ה באשר"י פרק גיד הנשה (סי' כח)".
3. מראי מקומות – כנה"ג (הג' הטור ס"ק ל"א), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ס"ג, לשונו מובא לקמן).
- (א) גר"א (ס"ק א', סי' ק"ט סוף ס"ק ח') – "ואין חילוק כו'. ר"ל דבעינן ס' כמ"ש בפג"ה (צ"ח א') לא תזלזל בשיעורא דרבנן ושם מין במינו הוא חלב ובשר (וע"ל ר"ס צ"ח) וה"ה כאן מין בשא"מ דשוה לשם מין במינו דכולהו חד טעמא גזירה מין בשא"מ בבישול דנ"ט (ע"כ)".
- (ב) אולי אין מחלוקת בין רש"י והג' אשרי. שהג' אשרי למד שהציור הוא דבר שעיקרו דאורייתא, הגם השיעור דרבנן, כיון שהוא מין במינו (כמו הגר"א לעיל). ורש"י מדבר רק מצד השיעור. וצ"ע.

ב. איסור דרבנן.

1. מיקל – הג' אשרי (חולין פרק ז' סי' כ"ח, לשונו מובא לעיל), הג' שע"ד (שער פ"ה סעי' ו', לשונו מובא לעיל).
2. מחמיר – פרישה (ס"ק כ"ה, הג' הסמ"ע על סעי' ו'), ט"ז (ס"ק ט'), אפילו באיסור דרבנן ("פּר"ח (ס"ק כ'), "דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון"), לחם הפנים (ס"ק כ"א), בית לחם יהודה (ס"ק י"ח), תגורת שמואל (ס"ק ל"ג), מחה"ש (ס"ק כ"ג, דבאמת אף אם אינו נאסר אלא מדרבנן), פמ"ג (מש"ז ס"ק ט'), והדין אמת. שפ"ד ס"ק כ"ג, ס"ק כ"ו, "וכן הלכה", חוו"ד (ס"ק ט"ז), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק כ'), גליון מהרש"א (על הט"ז ס"ק ט'), על הש"ך (ס"ק כ"ג), ערה"ש (סעי' ס"ז), יד יהודה (הקצר (ס"ק כ"ט), כה"ח (ס"ק ע'), פוסקים.
- (א) מקור, מחולין דף צח. – פרישה (ס"ק כ"ה), ט"ז (ס"ק ט'), "דהכי אמרינן פרק גיד הנשה ...", פּר"ח (סי' ס"ח ס"ק ז'), תגורת שמואל (ס"ק ל"ג), באה"ט (ס"ק ט"ז).
- (1) קשה – פמ"ג (מש"ז ס"ק ט'), "ומ"מ הראייה מפרק ג"ה דף צ"ח לא מוכח מיניה אלא איסור תורה", גליון מהרש"א (על הט"ז ס"ק ט', חולין דף צח).
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק כ"ב).
- (א) כנה"ג (הג' הטור ס"ק ל"א) – "אפילו באיסור דרבנן. פרישה וכו"כ ט"ז. אבל הש"ך כתב דקי"ל חצי שיעור נמי אסור מן התורה אלא שאין לוקים עליו, ע"כ. יראה מדבריו דדוקא באיסור אורייתא אף על פי שהוא חצי שיעור לא מזלזלינן אבל באיסור דרבנן לא אמרו, ומחלוקותם תלוי בהבדל הפירושים בהך עובדא דאיתא פרק ג"ה ההוא פלגא דזיתא דתרבא דנפל בדיקולא דבשרא סבר מר בר רב אשי לשעוריה בל' פלגי דזיתא, א"ל אבוה לא אמינא לך לא תזלזל בשיעורין דרבנן. ועוד הא אמר ר' יוחנן חצי שיעור אסור מן התורה. דהפרישה וט"ז מפרשים הך עובדא כפרש"י שכתב לא תזלזל בשיעורי דרבנן כלומר אפילו במידי דלא מיתסר מדאורייתא לא תזלזל בשיעוריה, ע"כ. בא למעט שלא נפרש לא תזלזל בשיעורים דרבנן שאסרו פחות מכזית במידי דאסור דאורייתא אלא אף באיסור דרבנן לא תזלזל בשיעוריה. ואף על גב דקאמר ועוד האמר ר' יוחנן חצי שיעור אסור מן התורה, נקטו

כחומרא שני הלשונות, וכ"כ דמ"א בדף רפ"ו ע"ב, וכתב שכן פירשו התוס' וכן מבואר מדברי הרשב"א בת"ה בית ד' שער א' עיין שם בבד"ה ובספר מש"ה. אבל ש"ך ס"ל כהגהות אשירי שכתבו הילכך אפילו זית חלב או נבילה או פחות בעינין ס' ולא מזלזלין בשיעורי דרבנן ודוקא דומיא דחלב ונבילה אבל כל דבר שעיקר איסורם דרבנן ולית בה איסור דאורייתא אפילו כזית וטפי מכזית בטל מרוב, ע"כ. והביאה הגהת ש"ד בשער פ"ה דמפרשי הכי לא אמינא לך לא תזלזל בשיעורי דרבנן אף על פי שאין כאן כזית בפחות מכזית אסור מדרבנן. ועוד הא אמר ר"י חצי שיעור אסור מדאורייתא דאפילו לפי הטעם הא לא אמר אלא שלא לזלזל בשיעורי דרבנן במידי דאיסור מדאורייתא אבל באיסור דרבנן בטיל ברוב.

(ב) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות ע"ה) – "ובש"ך (ס"ק כ"ג) כתב דקיימ"ל חצי שיעור נמי אסור מה"ת, ומבואר מהש"ך דדוקא בחצי שיעור באיסור דאורייתא החמירו, משא"כ באיסור דרבנן לא בעי ששים, (ועיין פמ"ג שפ"ד שם שהביא מכנה"ג שעשה מזה פלוגתא בין טו"ז סק"ט וש"ך, ופמ"ג חולק").

(ג) פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ס"ג) – "ובכנסת הגדולה כו' ... אמנם בשערי דעה (סק"ד) כ' דלפמ"ש הר"ן בפ' ג"ה דחלב ובשר הוי מין במינו ומבואר שם דסובר כן גם בדעת רב אשי, א"כ מדברי ר"א גופא מוכח דסובר דאף אי ח"ש אינו אלא מדרבנן וגם האיסור אינו אלא מדרבנן דמין במינו מה"ת ברובה בטיל, אפ"ה אמר לא תזלזל בשיעורין דרבנן, ולא היה צריך הש"ך להא דקיי"ל כריו"ח דח"ש אסור מה"ת. וראה ביהגר"א (קט סק"ח) שכתב ע"ד הרמ"א שאין חילוק בכ"ז בין אם האיסור דרבנן או מדאורייתא, ר"ל, דבעינין ס' כמ"ש בפג"ה (צח א') לא תזלזל בשיעורא דרבנן ושם מין במינו הוא חלב ובשר. ועי' ש"ך (סק"א) וביהגר"א (סק"א) שנחלקו אי חלב ובשר מין במינו הוא.

ג. מין במינו.

1. מחמיר – פר"ת (ס"ק י"א), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ג, ס"ק כ"ו), ואפילו איסור דרבנן וחצי שיעור בעינין ששים ואף במינו בלח"), בדה"ש (ס"ק ע"ה).
2. מראי מקומות – פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ס"ג, לשונו מובא לעיל).

ד. ספק איסור.

1. מחמיר – גליון מהרש"א (על סעי' ו').

ה. חצי שיעור הנמצא בתערובת.

1. מחמיר, אסור מן התורה כמו כל חצי שיעור.
  - (א) עי' ר"ש (טבול יום פרק ב' משנה ג') – "ואף על גב דחצי שיעור אסור מה"ת שמא ה"מ בעיניה אבל ע"י תערובת לא ומיהו בפ' גיד הנשה (דף צח א) גבי ההוא פלגא דזיתא דתרבא דנפל לדיקולא דבישראל משמע דאפילו ע"י תערובת נמי אסור".
  - (ב) פמ"ג (פתיחה ח"ב פרק ב' ד"ה אמנם) – "וראיתי להמ"כ ח"א פ"ד ס"ב ד' כ' דלהר"מ אם אכל פחות מכזית בכדי אכילת פרס הוה דרבנן ואף דחצי שיעור מן התורה היינו בעינין לא ע"י תערובות יע"ש והנה לכאורה אין ראייה ... שוב ראיתי שזה אינו דממ"נ אם רוב איסור הוה כמו בעינין דאחרי רבים כתיב ואי רוב היתר אפילו זית שלם מן התורה ברובא בטל אף בלח ואי חד בחד מצומצם כפי הנראה דא"א לצמצם אף בידי אדם ... ולהלכה יראה דח"ש אסור מ"ה ע"י תערובת לא מבעיא באינו מינו דאיכא דעה דהיתר מצטרף ונעשה איסור ואפילו אי נאמר דאין לוקה על כל זית מ"מ הוה כמו בעיניה דחיך אוכל יטעם אלא אפילו במינו ושוה בשוה אפ"ה הוה מן התורה והולכין בספיקו להחמיר".
  - (ג) חת"ס (יו"ד סי' פ"ה ד"ה תו הקשה הרב הנ"ל אמ"ש) – "הקשה הרב הנ"ל אמ"ש המרדכי להוכיח דח"ש אסור מה"ת אפ"י ע"י תערובות מדקאמר ר"א לא תזלזל בשיעורא דרבנן ועוד הא ח"ש אסור מה"ת ואף ע"ג דהוי ע"י תערובות וצע"ג הא ... ואני אומר דלק"מ ...".
  - (ד) בדה"ש (ס"ק כ"א, בי' ד"ה אם) – "שאפילו נתערב שם רק חצי שיעור של איסור הוי ג"כ ספיקא דאורייתא דקיי"ל חצי שיעור אסור מן התורה ונראה להורות כן אע"פ שיש מי שמצדד לומר דח"ש הנמצא בתערובת אינו מה"ת".
2. מיקל, אינו מן התורה.
  - (א) חוו"ד (סי' ק"ד בי' ס"ק א', סי' ק"ט בי' ס"ק ה') – "דחצי שיעור ע"י תערובת מותר כמ"ש המהרש"א שם בד"ה לענין חמץ וגם מסברא כך הוא דהטעם דחצי שיעור אסור כתב בשו"ת חכם צבי סי' פו משום דאחשביה לאכילה כשאכל חצי שיעור וכיון דאכל שיעור שלם האיסור עם תערובת ההיתר הרי לא אחשבי' להאיסור לאכילה".
  3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ל"ב), שד"ת (אות ח' כלל ט"ו).
  - (א) מהרש"א (פסחים דף מד. תד"ה לענין, עי' חולין דף לה. ד"ה בפרש"י) – "בד"ה לענין חמץ כו' מכל חלב דחצי שיעור אסור מן התורה כו' עכ"ל ק"ק מאי קושיא דאימא דחצי שיעור שהוא בעינין דוקא אוסר ר"י התם משא"כ הכא חצי שיעור איסור חמץ ע"י תערובת לא דריש ר"י מכל וכה"ג חילקו התוס' לעיל וליכא למימר דמ"מ כל דחמץ ל"ל דנילף לענין זה חמץ מחלב דא"כ לתירוצא דלא דריש אלא לאיסורא כו' מ"מ כל דחמץ ל"ל דנילף ליה מחלב ויש ליישב ודו"ק".
  - (ב) בית הלוי (ח"א סי' ל"ז אות ב') – "הא יש לדחות ונאמר דהר"י דאורליינשו והראב"ד יסברו דחצי שיעור לא אסור מה"ת רק כשהוא בעינין אבל ע"י תערובת מותר מה"ת וכמו שכתב הפמ"ג בשער התערובות בשם המ"כ דדעת הרמב"ם הוי כן ... וס"ל להר"י דגם ע"י תערובת ח"ש אסור מדאורייתא".
  - (ג) רע"א (חולין דף צח.) – "ובסוגיא זו יש עוד תמיה על הר"ש בטבול יום דכ' להוכיח מסוגיא זו מדאמרינן ועוד האמר"י חצי שיעור אסור מה"ת דאף בתערובת חצי שיעור אסור מן התורה. וזה תמוה למה דאמר תחילה לא תזלזל בשיעור דרבנן והיינו דמר בר רב אשי רצה להקל כיון דחצי שיעור מותר מן התורה והוי בדרבנן וא"כ אמאי נקט דוקא בפלגא דזיתא הא גם בזיתא כיון דמעורב בתלתי' זתים ממילא כשיאכל כזית לא יאכל כזית איסור ותמיד יאכל רק חצי שיעור דהיינו פחות מכזית תוך שיעור אכילת פרס

דכל שאינו אוכל כזית בכדי אכילת פרס הוי רק כאוכל חצי שיעור, וא"כ לעולם לא יצטרך ששים דבתלתי' סגי דיהא שיעור דרבנן דבלאו הביטול הוי ג"כ רק חצי שיעור, בשלמא בפשטא דסוגיא בלא דברי הר"ש י"ל דאנו דנין על תחלת הנפילה דאם בתחילתו הוי חצי שיעור דלא היה כאן מעולם שיעור דאורייתא זהו הוי כמו שח"ש דרבנן, אבל במה שנעשה ח"ש על ידי התערובת חמור יותר, אבל לפי זה אזדא ראיית הר"ש דשפיר י"ל דחצי שיעור על ידי תערובת ליכא איסור דאורייתא והא דאמרינן והאר"י חצי שיעור אסור מן התורה היינו כיון דבעידן דנפל היה איסור דאורייתא חמיר יותר כמו בנפל זית דמחמרת מה"ט וכן"ל וצע"ג".

(ד) גר"ח (הל' מאכ"א פרק ט"ו הל' א') – "נראה, דהיינו טעמא דהרמב"ם שפסק דהיכא דאין בתערובת כזית בכדי אכילת פרס איסורו אינו אלא מדברי סופרים, ואף על גב דהוא זה מדין שיעורין, מ"מ אין זה שייך לדין חצי שיעור, **דטעם כעיקר שאני** דבעינן ביה דין אכילה לעצם חלות השם של טעם כעיקר, א"כ גם אם חסר ביה שיעורא דאכילה ג"כ לא חלה ביה עצם השם של טעם כעיקר, ולא דמי לחצי שיעור דכל התורה כולה, דשם איסור שעל החפץ ממילא הוא, והדין שיעורין הוא לענין אזהרת אכילתו, משא"כ הכא דכלא דין אכילה אין זה טעם כעיקר כלל, א"כ ממילא דגם בחסרון שיעוריה ג"כ לא חלה ביה שמא דטעם כעיקר, וכל חלות שם טעם כעיקר שלו הוא רק מדברי סופרים".

(ה) פמ"ג השלם (שער התערובות ח"ב פרק ב' ליקוטי מגדים אות ל"ה) – "אלא שלא מצאתי לאחד מראשונים שדיברו בזה. וצ"ע שלא הביא דברי הר"ש בפ"ב מטבול יום ... ורשב"א חולין בסוגיא דזרוע בשלה ומהרש"א פסחים דמ"ד. ועי' חכמ צבי סי' פ"ו והובא בחו"ד סי' ק"ד שכ' דח"ש על ידי תערובת מותר מה"ת, ע"ש [בית לוי ושו"ת שואל ומשיב (מהדו"ג ח"ב רג)]. וז"ל הר"ש שם ... ועי' שו"ת אבני נזר (או"ח שנו) שדחה הוכחת הר"ש באו"א ... גם בשו"ת הרדב"ן (ח"ה קמג) כתב בדעת הרמב"ם דח"ש מעורב לא אשכחנא לה מפורש דאסור. והקשה עליו מהרי"ט אלגאזי (קהלת יעקב בתוספת דרבנן קלז) מההיא דפרק גיד הנשה. ועי' בשד"ח (מע' ח כלל טו) מש"כ ביישוב דברי הרדב"ן. וע"ש שמביא מספר כסף נבחר (כלל סה אות ג') שהקשה מגמ' הנ"ל על המהרש"א, וע"ע שם מה שהאריך בזה טובא. יש שתמה על דברי רבנו שלא הביא את דברי הרשב"א שכתב בשם הר"י שפירש טעמו ולא ממשו היינו פחות מכזית בכדא"פ הלכך אין לוקין עליו, אבל איכא איסורא דח"ש דאורייתא, וכ"כ הר"ן להדיא בסוגיא דזרוע בשלה [שו"ת חמדת שלמה (יו"ד יד)]."

מג | ביצים - סעיף ז'.

א. ששים ואחת: הטעם.

1. עי' סי' פ"ו סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

נותן טעם

סעיף ח'

מד | שיעורים - סעיף ח'.

א. איסור דרבנן [חוץ מכחל].

1. צריך ששים [לאפוקי שיטת הרמב"ם] – ב"י (סוף הסי' ד"ה כתב הרמב"ם), ש"ך (ס"ק כ"ו), לחם הפנים (ס"ק כ"ב), בית לחם יהודה (ס"ק י"ט), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ו, "וכן הלכה"), דרכ"ת (ס"ק צ"ד), פוסקים.
א) אפילו במינו – פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ו), אג"מ (יו"ד ח"א סוף סי' מ"ט), ואף שגם באיסורים דרבנן צריך ששים אף במינו כדאיתא בפמ"ג בש"ד סי' צ"ח ס"ק כ"ו).

מה | נותן טעם.

א. יותר מששים.

1. מחמיר.

א) רש"י (חולין דף צה. ד"ה בס') – "היכא דבדקניה ויהיב טעמא לעולם טעמא לא בטיל כדאמר בכמה דוכתין ולקמן (דף צט) נמי אמרינן יש בהן בנותן טעם בין שיש להעלות במאה ואחד ובין שאין כו' אסור".

ב) רמב"ן (חולין סוף דף צה.) – "ומיהו היכא דטעמיניה ואשכחן דיהיב טעמא הוא ודאי טעמא לא בטיל".

ג) ח"י הרא"ה (חולין דף צו:) – "אם נתברר לנו דאיכא טעמא דהתם ודאי אע"ג דאיכא ששים אסור כדפרש"י ז"ל וכדמוכח בהדיא בגמ' בההיא ...".

ד) רשב"א (תוה"ב ב"ד שער א', טז.) – "אבל בודאי אפילו איכא ששים וטעמיה קפילא ואית ביה טעמא אסור דטעמא ודאי לא בטיל".

ה) רא"ש (חולין פרק ז' סי' כ"ט).

ו) ר"ן (חולין דף לד. ד"ה גמרא) – "מיהו אע"ג דאמרינן דאי איכא ס' בלא קפילא שרי אי טעמיה קפילא ואמר דאית ביה טעמא אסור דטעמא לא בטיל".

ז) פוסקים – ב"י (ס"ק א' סוף ד"ה ופרש"י), ש"ך (ס"ק כ"ח, ס"ק ד'), ושאר פוסקים.

ב. איסור דאורייתא.

1. ר"ן (חולין דף לה:) – "ולענין מין בשאינו מינו כל היכא שנתערב גופו ויהיב טעמא אפילו באלף אסור מדאורייתא כדאמר רבא בפ' התערובת (דף עח:) מין בשאינו מינו בטעמא ובודאי מדאורייתא קאמר דומיא דמאי דקאמר מין ומינו ברובא ש"מ דמין שנתערב בשאינו מינו בגופא ובטעמא אפילו באלף אסור מדאורייתא ואי איכא כזית בכדי אכילת פרס לוקה ... ואי ליכא כזית בכדי אכילת

- פרס אסור מדאורייתא מיהו אין לוקין עליו ואי לא יהיב טעמא שיעורא בששים והיכא שנתערב בדבר טעמו ולא ממשו היינו טעם כעיקר שלפי שיטת ר"ת ז"ל הוא מדאורייתא ולפי שיטת רש"י ז"ל מדרבנן.
- א) הו"ד בפמ"ג, רע"א, יד יהודה, בדה"ש, ועוד. הגם הר"ן כתב כן על טעמו וממשו, משום שסובר דטעמו ולא ממשו אסור רק מדרבנן. ולדידן דטכ"ע דאורייתא, גם טעמו ולא ממשו הדין כן.
2. לחם הפנים (ס"ק כ"ו) – "ופר"ח הוכיח ...".
3. חגורת שמואל (ס"ק י"ב).
4. מחה"ש (ס"ק כ"ט) – "אבל כל האחרונים חולקים עליו, וסבירא להו דהוא מדאורייתא דלא בטיל בדברים אם עבדו לטעמא, אפילו באלף".
5. עי' רע"א (על הש"ך ס"ק כ"ט) – "דהיינו מדרבנן. והר"ן כתב שהוא דאורייתא וע' באבן העוזר א"ח (ס' תמ"ז)".
6. עי' ערה"ש (סעי' ע"ה) – "דודאי כשהטעם מורגש בטוב הוי דאורייתא וכוונת דיעה ראשונה (או"ה, שכתב דמדרבנן הוא) הוא על מה דקיי"ל דאפילו באלף לא בטיל ובזה אנן סהדי שודאי רק טעם קלוש הוא ובזה ודאי הוה מדרבנן".

ג. איסור דרבנן: הוי טעם משהו, טעם קלוש, טעם גרוע.

1. רש"י (חולין דף צח. ד"ה ושניהם) – "ושניהם לא למדוהו כו'. ואף על גב דאי אתי למילף מיניה מצית למילף אפילו היכא דיהיב טעמא דהא הכא איכא למימר דאי שלא במינו הוה יהיב טעמא אפילו הכי רבנן אחמור ואמור טעמא לא בטיל".
- א) מלמד להועיל (ח"ג סי' צ"א) – "בד"ה ושניהם לא למדוהו רצה רש"י להוכיח וכתב לס"ד דטעמא לא בטיל מדאורייתא, והקשה לפ"ז כיון דילפינן מזרוע בשלה איכא למילף נמי היכא דיהיב טעמא דמדאורייתא בטל דאי לאו הכי היכי בטיל בזרוע בשלה במין במינו הא הוה ספק וספיקא דאורייתא לחומרא, ועל זה כתב דבאמת מדאורייתא בטל אפילו היכא דיהיב טעמא אלא דרבנן אחמור".
2. או"ה (כלל כ"ה דין ז') – "ספק חשיבות בטל אפילו בדבר חריף ונעשה לטעם דאע"פ דקיי"ל טעם כעיקר בשאין מינו דאורי', לטעם ס' מגופה דאיסור, אבל להצריך ס' נגד כל טעם ס' שלו לא כמו שכתב ר"ת גופיה דאין העמדת גבינה אוסר מדאורייתא אלא בס', מכל שכן ביצה שמתפשט טעמו ליותר מס', דהוה טעם משהו לא חשיב טעם דאורייתא כלל".
3. ש"ך (ס"ק כ"ט) – "וכתב באו"ה כלל כ"ה דהיינו מדרבנן".
4. מנחת כהן (ח"א סוף פרק ה', ח"ג ריש פרק א') – "שכיון שיש ס' בהיתר נגד גוף האיסור אע"פ שנותן בו טעם הנה הטעם ההוא גרוע וקלוש ולא אסרתו תורה".
5. אבן העוזר (או"ה סי' תמ"ז ד"ה אבל).
6. פר"ח (סי' ק' ס"ק ג') – "הא דקיי"ל מחבץ ומתבל שאוסרין בכל שהן אינן אלא מדרבנן ואף למאי דק"ל דטעם כעיקר דאורייתא משמע דבמתבל אף שנרגש טעם התבלין אינו אלא מחמת חורפת התבלין ומ"מ טעמא קלישתא הויא ואין כזה כדאי לאסור מן התורה".
- א) עי' פר"ח (ס"ק כ"ה) – "אפילו באלף לא בטיל. כתב באיסור והיתר הארוך כלל כ"ה [דין ז'] דהיינו מדרבנן כמו שכתב ר"ת [ספר הישר חלק החידושים סימן תעד] דאין העמדת גבינה אוסר מדאורייתא אלא בששים במכל שכן דבר שמתפשט טעמו ביותר מששים דהוה טעם משהו לא חשיב טעם דאורייתא כלל ע"כ. ואי מהא לא איריא דדילמא טעם כעיקר דאורייתא ולא דמי להעמדה שאין שם טעם כלל, ואף על גב דאמרינן בפרק אין מעמידין [עבודה זרה לה, א] דכיון דאוקומי קמוקים חשוב כמאן דאיתיה לאיסוריה בעיניה, היינו מדרבנן, אבל כל היכא דאיכא טעמא אפילו באלף מדאורייתא לא בטיל, וכבר כתבתי בארוכה בפרט זה בפריי פרי חדש או"ה בריש סימן תמ"ב [ס"ק א'] ע"ש".
- ב) יש סוברים שהפר"ח (כאן) פסק שהוא איסור דאורייתא, עי' לחם הפנים (ס"ק כ"ו, לשונו מובא לעיל) ובית לחם יהודה (ס"ק כ"א). אמנם בסי' ק' החליט הפר"ח דהוא מדרבנן. וכן פריך הבדה"ש (ציונים ס"ק ר"ט, "וצע"ק"), וכן עי' ראש יוסף (חולין דף צט. סוף ד"ה והדברים). ואולי י"ל, שכאן כ' רק "שאין ראייה" שלא דמי להעמדה, אבל אה"נ הוא רק איסור דרבנן, כמו שפסק בסי' ק'. שו"מ כן ביבקש תורה (בב"ח סי' י"ג סוף ענף א'), ומנחת אלימלך (תערובות סי' צ"ח סעי' ח' ענף ד' אות ד', ע"ש עוד מהלך).
7. פמ"ג (סי' ק' מש"ז ס"ק א') – "להלכה קיימא לן דרבנן".
- פמ"ג (פתיחה לפסח ח"ב פרק א' אות י"ד) – "אנן קיימא לן כללא, כל למעלה מששים אף שנרגש הטעם דרבנן".
- פמ"ג (סי' קי"א פמ"ג מש"ז ס"ק ה', עי' פמ"ג סי' צ"ח ס"ק כ"ט, עי' פתיחה לתרובות ח"ג פרק א' ד"ה ודע, עי' סדר הנהגות השואל עם נשאל סדר ג' אות ל"ט, עי' או"ה סי' רט"ז מש"ז ס"ק ב', עי' ראש יוסף חולין דף צט. ד"ה והדברים) – "וצריך לומר דטעם קלוש לא אסרה תורה".
8. באה"ט (ס"ק י"ט).
9. באה"ט (מהרי"ט, ס"ק כ"ה).
10. עי' הפלאה (סעי' ח').
11. חו"ד (חי' ס"ק י"ט, בי' ס"ק ז').
12. חכ"א (כלל נ"ג סעי' כ"ט) – "והא דעבידא לטעמא לא בטל אינו אלא מדרבנן דמסתמא ביותר מששים אין לו טעם כעיקר אף על פי שמרגישין קצת הטעם מכל מקום אינו אלא טעם קלוש (כן כתב האיסור והיתר כלל נ"ה בהדיא)".

ד. כשטעם האיסור עצמו נרגש בפה, אסור מה"ת. אבל אם רק משביח את התבשיל, אינו אלא מדרבנן.

1. יד יהודה (הארוך ס"ק כ"ג, הקצר ס"ק ל"ז) – "ודעת הר"ן שהוא מדאורייתא וכן משמעות הפסוקים זולת אם אין גוף טעם הדבר נרגש זולת שמתקן המאכל זה אינו אלא מדרבנן וזה הוא סתם מתבל ומחמץ".

2. עי' יבין דעת (הארוך ס"ק י', הקצר ס"ק י"ג) – "למעלה מס' אינו אלא מדרבנן. והיינו באינו מרגיש רק החריפות או המליח. אבל אם מרגיש גוף הטעם הוא מדאורייתא כל שנותן טעם ואפ"ל למעלה מס' למאן דאית ליה טכ"ע דאורייתא".

3. בדה"ש (ס"ק פ"ד, עי' סי' קי"א ס"ק כ"ח) – "דכל שטעם האיסור עצמו נרגש בפיו של האוכל אסור מה"ת, אבל במקרה שטעם האיסור עצמו אין נרגש לאוכל רק הטעם של המאכל שנתערב בו משתבח על ידו וכגון בתבלין שאין האוכל את התערובת טועם טעם התבלין עצמו רק שהם משביחים את התבשיל בזה אינו אלא מדרבנן ולענ"ד כן ראוי להורות".

בדה"ש (סעי' ח' בי' ד"ה ובלבד, עמ' מ"ג) – "וכתב הש"ך דבאו"ה ... וכתב עליו בחידושי רע"א דהר"ן ... והנה הר"ן שם לא מיירי מענין תבלין אלא במאכל שנותן טעם ביותר מס' ואילו דברי האו"ה שם אפשר לפרשם רק על תבלין ודומיהם שאין נרגש טעם התבלין עצמו רק שמשביחים הם את טעם התבשיל ע"ש באו"ה ולפי"ז היה מקום לומר דלא פליגי הר"ן והאו"ה וכמו שחילקנו בזה בפנים בשם היד יהודה אמנם מדהעמיד הש"ך את דברי האו"ה ארישא דדברי הרמ"א דאירי במאכלים של איסור נראה דלא ס"ל להש"ך לחלק בכך וכן וע"ע בפמ"ג בפתיחה בח"ג פ"א ד"ה ודע וכו' ... שלא לחלק חילוק הנ"ל ... וכמו שחילק היד יהודה בזה, ולכן נלע"ד שדבריו נכונים לדינא".

ה. יש לחלק בין דבר שבצממותו אינו תבלין לבין תבלין גמור.

1. כרתי (ס"ק כ"ב, פלתי ס"ק ט') – "יש לומר תבלין כמו בצלים ושומים שהוא לתבל הקדרה, אבל בעצמותו אינו תבלין, והן דבר תורה בס' ... אבל תבלין גמור כגון פלפלין וכדומה, ודאי דבר תורה באלף, דיהיב טעמא גמור, ומודה איסור והיתר הארוך בהך דהוי דבר תורה".

2. עי' כנפי יונה (ד"ה כתב הש"ך) – "אבל בשאור ותבלין ומלח נ"ל דאסירי מדאורייתא ...".

א) כה"ח (ס"ק ע"ז) – "והכריתי ... ובכה"ג דאיכא פלוגתא אם יש עוד איזה צד להקל או הפסד מרובה יש לסמוך על מ"ד שהוא דרבנן".

ו. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק כ"א), גליון מהרש"א (על הש"ך ס"ק ד'), דברי יוסף (סי' תרפ"ב), מהרא"ש רבינוביץ זצ"ל (קובץ מפרשים מכת"י סעי' א' ש"ך ס"ק ד'), הגר"ד שפרבר זצ"ל (קובץ מפרשים מכת"י סעי' ח'), דרכ"ת (ס"ק ק"ד, ס"ק ק"ט, ס"ק ק"י), מגילת ספר (אות כ"ח).

1. תפארת ישראל (פרק ז' אות ל"א ס"ק י"ב אות ו') – "כל דעביד לטעמא לא בטיל, אם הוא אסור מעצמו וחרף, [צ"ח הט"ז סקי"א], אמנם לפר"ח ולכרו"פ [שם סקכ"ז], כל דלטעמא עביד מדאורייתא לא בטיל, אבל לש"ך [צ"ח סקכ"ט], גם הוא רק מדרבנן".

2. כה"ח (ס"ק ע"ז), מעדני השלחן (ס"ק צ"ב, מטעמי השלחן אות י"ט) – "ונ"מ דאם הוא דרבנן הולכין בספיא להקל ובדאו' להחמיר ובכה"ג דאיכא פלוגתא אם יש עוד איזה צד להקל או הפ"מ יש לסמוך על מ"ד שהוא דרבנן".

ז. אמאי הוי רק איסור דרבנן: הא טעם כעיקר דאורייתא.

1. אינו טעם גמור רק משום פרסום הפעולה.

א) חוו"ד (בי' ס"ק ז') – "דתבלין אינו טעם גמור, רק משום פירסום הפעולה אסור במתבל, כמבואר בפרק ב' דמסכת ערלה בר"מ ...".

2. דילפינן מגעולי נכרים.

א) אבן העזר (או"ח סי' תמ"ז ד"ה אבל) – "ונראה לי הטעם, דהא טעם כעיקר לא ידעינן, רק דילפינן מגעולי נכרים, והתם על כרחך אין בו ששים, דאין לך כלי שיהיה ששים תוך הכלי נגד הכלי, וא"כ בגעולי נכרים לא היה ששים, בזה דוקא אסור טעם כעיקר, אבל כל שיש בו ששים שכבר נקלש טעם האיסור שרי מדאורייתא".

3. בעינן טעם הנרגש לסתם בני אדם.

א) עי' הפלאה (סעי' א', סעי' ח') – "דבדבר שלא עביד לטעמא שיערו חכמים בסתם טעם הנרגש לסתם בני אדם בששים כמו שכתבתי לעיל, ואי טעים אחד יותר הא לא אסרה התורה, אבל בדבר דעביד לטעמא ולסתם בני אדם נרגש ביותר, מהיכי תיתי לא יהיה טעם כעיקר, וצ"ע וקו"ק".

4. הלכה למשה מסיני.

א) שבילי דוד (ריש סי' צ"ט) – "כך הי' הלכה למשה מסיני ... למעלה מס' הטעם רק מדרבנן".

5. ששים יש דין ביטול. [ולא מדין אין איסור. עי' המחלוקת לעיל].

א) לפי הגר"ח (תרומות פרק י"ג הל' ט') - לשונו מובא לקמן.

ח. נפקא מינה. י"ל:

1. אם לסמוך על קפילא - עי' לקמן.

2. אם נפל לדבר ששוה בטעמו, האם בטל בששים - עי' לקמן [ופמ"ג שם].

מו' לסמוך על קפילא.

א. הלכה: כשנתערב ביותר מס'.

1. מיקל [לשיטתו, דרבנן].

א) או"ה (כלל כ"ה דין כ"ד) – "ובתבלין של איסור וכה"ג מתי' בא"ז גם עתה להאכילו ע"פ כנעני מסיח לפי תומו".

ב) בשם או"ז (עי' פסקי ע"ז סי' רע"א, סי' רע"ה).

ג) ש"ך (ס"ק כ"ט) – "דאם אינו ידוע אם מרגישים טעמו או לא מתיר בכה"ג בא"ז גם עתה להאכילו לעובד כוכבים מסל"ת ע"כ".

(ד) פר"ח (ס"ק כ"ה) – "באיסור והיתר הארוך..."

(ה) לחם הפנים (ס"ק כ"ו).

(ו) פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק י"א) – "ומיהו בעובד כוכבים קפילא או מסיח לפי תומו ביותר משישים יש להקל האידנא וכמו שכתב הש"ך אות כ"ט ושם אבאר".

(ז) באה"ט (ס"ק י"ט).

(ח) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק כ"ה).

(ט) חור"ד (חי" ס"ק י"ט).

(י) חכ"א (כלל נ"ג סעי' כ"ט) – "ואם אינו ידוע אם מרגישים טעם או לא מותר לסמוך אפילו בזמן הזה על טעימת נכרי במסיח לפי תומו (סימן צ"ח סעיף ח' ובש"ך שם)".

(יא) מעדני השלחן (ס"ק צ"ב).

2. מחמיר.

(א) מחה"ש (ס"ק כ"ט).

(ב) עי' יד יהודה (הקצ"ר ס"ק מ"ב) – "ואם אינו ידועה אם הטעם נרגש בכזה כתב הש"ך בשם או"ה דמותר גם כעת להטעימו לעכו"ם ונראה דס"ל דדוקא בשיעור ס' כיון דחמז"ל נתנו שיעור מוגבל זה על ביטל אין להטעים לעכו"ם רק נשאר בס' כמ"ש בסה"ת אבל בזה כאן שאין לנו שיעור מוגבל כלל אקמינן אדינא. מיהו זה צ"ע דהא הרבה פוסקים ס"ל דצריכין דוקא אומן לזה וכמעט רוב הפוסקים ס"ל כן וכן הרשב"א עצמו בת"ה ובשו"ת סי' תצ"ו חשש לדיעה זו והרמ"א לא הגיה לעיל משום דכתב דאין לסמוך כעת אעכו"ם אבל אם באנו לסמוך בזה תו צריכין אומן וא"כ לדידן בדבר שצריך בקיאות לא סמכינן כעת מכ"ש על עכו"ם ועיין מש"ל וצ"ע".

1. לשיטתו, שהוא איסור דאורייתא – מחה"ש (ס"ק כ"ט, "לא מהני בגוי מסיח לפי תומו, כיון דהוא מדאורייתא").

2. שצריך בקיאות, לא סמכינן על עכו"ם – יד יהודה (הקצ"ר ס"ק מ"ב, לשונו מובא לעיל).

3. בדה"ש (ס"ק צ'), לשיטתו) – "במקרה שיש לחוש שטעם האיסור עצמו נרגש בפי האוכל אין לסמוך על נכרי בזמן הזה דבכהאי גוונא הו"ל חשש דאורייתא".

4. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק כ"א), דרכ"ת (ס"ק י"ד, ס"ק קי"א, לשונו מובא לעיל).

ב. מה הטעם להקל.

1. אין כאן חשש לשיטת רש"י.

(א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ט) – "ומה שכתב להתיר עובד כוכבים מסיח לפי תומו יש לעיין אם כן כל איסורין דרבנן אמאי לא סמכינן אעובד כוכבים בזמן הזה ונראה דחוששין לסברת רש"י [חולין צ"ח א' ד"ה בס'] גם כן ופחות משישים לא מתירין ואף בקדירה באיסור דרבנן אין נוהגין בטעימת קפילא".

1. מגילת ספר (אות כ"ט) – "יש להקשות דהרי דעת הש"ך עצמו לעיל דטעימת ישראל מהני בזמן הזה אף שהוא פחות משישים, ומוכח דלא חיישינן לשיטת רש"י וכמו שכתב בחי' רע"א בסעיף א'".

2. אור גדול (סי' נ"ט ד"ה ויש) – "מה שהקשה רע"א (שם סעי' א' בהג"ה) דא"כ גם על ישראל לא נסמוך לק"מ, כיון דאיכא כמה דעות דמסיח לפי תומו לא מהני בדרבנן ג"כ כמ"ש הפר"ח (סי' ס"ט ס"ק מ'), וגם דעת רש"י דבפחות מס' לא מהני טעימה, בצירוף תרוייהו חיישינן אבל לכל חד לחודיה לא. לכך טעימת ישראל מהני אף בפחות מס' דליכא רק דעת רש"י, ולהא לחוד לא חיישינן, וכן בתבלין ביותר מס' דליכא רק דעת רש"י, ולהא לחוד לא חיישינן וכן בתבלין יותר מס' דליכא רק דעת המחמירין במסיח לפי תומו בדרבנן להא לחוד לא חיישינן ומהני אף טעימת עכו"ם, ורק בפחות מס' אעכו"ם לא סמכינן משום דאיכא תרוייהו דעת רש"י ודעת המחמירין במסלפת בדרבנן".

3. לכאורה תלוי מה הטעם שצריך ששים לשיטת רש"י. שאם מטעם שחיישינן לשקר, ממילא בישראל א"צ ששים. וכן מפרש הראש יוסף (עי' לעיל סעי' א'), ולשיטתו. אבל אם הטעם משום לא פלוג חכמים, או המקור מזורע בשלה, אין לחלק בין ישראל וגוי. וכן למד היד יהודה (עי' לעיל סעי' א'), ולשיטתו.

2. ספק דרבנן לקולא.

(א) רע"א (על רמ"א סעי' א') – "ואין נוהגים עכשיו. לא ידעתי טעם נכון בזה ואולי י"ל דאנן חיישי' לחומרת כל השיטות והיינו דחיישי' דלמא קפילא היינו דמסל"ת וקפילא מצד בקיאות וא"כ בלא מסל"ת ליכא היתר' ובמסל"ת ג"כ אין מתירי' דחיישינן דההיתר לאו משום מסל"ת דא"נ אלא בעדות אשה וההיתר דקפילא מטעם לא מרע' אומנתו ובעי' דוקא שלא יהיה מסל"ת כמ"ש הש"ך בשם מהר"ג ואולם לפ"ז באיסור דרבנן דמהני בכל מקום לפ"ת הי' לנו להתיר בקפילא מסל"ת ולומר דחיישינן לשיטת רש"י דבלא ס' לא מהני טעימה דא"כ גם על טעימת ישראל לא מהני וע' ש"ך כאן סק"ט ודוק".

ג. בכל איסור דרבנן סומכין על קפילא, או רק ביותר מס' - למקילים לעיל.

1. רק למעלה מס' סומכין על קפילא.

(א) עי' ש"ך (סי' פ"ז ס"ק ל"ד).

(ב) עי' פר"ח (סי' פ"ז ס"ק כ"ט*).

(ג) עי' כרתי (ס"ק ט"ו, פלתי ס"ק י"ד, סי' פ"ז ס"ק כ"ג).

(ד) עי' שלחן גבוה (סי' פ"ז ס"ק ל"ה).

(ה) פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק ד', ס"ק כ"ט, סי' פ"ז שפ"ד ס"ק ל"ד, שער התערובות ח"ג פרק א' ד"ה ודע, עי' ראש יוסף דף צט. ד"ה והנה, לשונו מובא לעיל).

- (ו) הו"ד בפת"ת (סוף ס"ק ח').
 (ז) באה"ט (מהרי"ט, סי' פ"ז ס"ק כ"ד).
 (ח) גליון מהרש"א (על הש"ך ס"ק כ"ט) – "פמ"ג".
 (ט) עי' זבחי צדק (סי' פ"ז ס"ק ס"ז).
 (י) דברי יוסף (סי' תרע"ו ד"ה והא, ריש סי' תרפ"ג) – "בשאר איסור דרבנן דבטל בס' א"כ יש לו תקנה וא"צ לסמוך על הגוי אבל לטעמי עבידי דאפי' באלף ל"ב סמכינן אגוי מסלפ"ת".
 (יא) יד יהודה (סי' פ"ז הקצר ס"ק נ').
 (יב) כה"ח (סי' פ"ז ס"ק צ"ג).
 (יג) מטעמי השלחן (אות י"ט).
 2. בכל איסור דרבנן.
 (א) רע"א (על רמ"א סעי' א') – לשונו מובא לעיל.
 (ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ס"א) – "שמסתברא שלהש"ך שה"ה בכל איסור דרבנן שיש לסמוך על טעימת גוי אף בלא ששים (ודלא כהפמ"ג בהערה שלפנ"ז)".

מז [כללים: בדברים שיש בהם טעם.

א. שוה בטעמו: מין במינו - כגון בצל של ערלה, עם בצל של היתר.

1. מיקל: בטל בששים, כדין כל שאר איסורים.
 (א) תורת חטאת (כלל פ"ה דין כ', דר"מ סי' ק"ה ס"ק כ"א).
 (ב) ש"ך (ס"ק ל') – "אם נפל לדבר ששוה בטעמו בטל בששים ע"ש".
 (ג) כנה"ג (טור ס"ק ל"ח).
 (ד) לחם הפנים (ס"ק כ"ז).
 (ה) בית לחם יהודה (ס"ק כ"ג).
 (ו) באה"ט (ס"ק י"ט).
 (ז) חוו"ד (חי' ס"ק י"ט, בי' ס"ק ז') [לשונו מובא לקמן] – "ואם נפל לדבר ששוה בטעמא, מותר".
 (ח) חכ"א (כלל נ"ג סעי' ל"א) – "דבר שנעשה לטעם אם נפל לשאינו מינו דהיינו שחלוק בטעמא אף על פי ששוין בשמן שיש להם שם אחד אפילו הכי לא בטיל אבל אם נפל לדבר ששוה בטעמו בטל בששים (ש"ך שם ועיין כרתי ופלתי שם)".
 (ט) עי' יבין דעת (הקצר ס"ק י"ג) – "שהסומך ע"ד הרמ"א לא הפסיד".
 (י) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ח, הארוך ס"ק כ"ה).
 (יא) כה"ח (ס"ק ע"ט).
 (יב) חזו"א (סי' כ"ז סוף ס"ק ו').
 (יג) הטעם.

1) ליכא פירסום פעולה כלל.

- א. חוו"ד (בי' ס"ק ז') – "דתבלין אינו טעם גמור, רק משום פירסום הפעולה אסור במתבל, ... תדע, דאינו אלא מדרבנן ... ובדבר ששוה בטעמו ליכא פירסום פעולה כלל".
 ב. ומפרש הבדה"ש (סעי' ח' בי' ד"ה אינם) – "ובח"ד ... ואף דבכל מב"מ אף בפחות מס' אין טעמו ניכר הא מ"מ טועם גם את טעם האיסור אלא שמפני שדומה לטעם ההיתר אינו בדין טעמ"ע כנ"ל משא"כ הכא ליכא כלל פרסום פעולה ומש"ה ליכא למגזר ביה אטו מבשא"מ, כן נראה בכוונתו".
 2) צריך לסמוך על קרא.

- א. יד יהודה (הארוך סוף ס"ק כ"ה) – "ולענין מה שטענו האחרונים אמאי לא גזרינן בזה ג"כ מינו אטו שא"מ כמו בטעם הברור בזה דהגם דעיקר האיסור במינו הוא אטו שא"מ מ"מ סמכו זה נמי לזרוע בשילה ולא על חנם סמכו זה לשם אלא אעפ"כ לא רצו חכמים לגזור בלתי מצאו סמך לזה על כן לא גזרו אלא בשיעור ס' ואף בשא"מ וליכא כפילא הגם דברור דאינו נ"ט סמכו נמי לזה להצריך ס' כמש"ל בשם התוס' אבל לא בהשיעורים שהם למעלה מס' וברור".
 3) חזו"א (י"ד סי' כ"ז ס"ק ו') – "כ' הש"ך ... והדבר מוכרח דכל מטעים תלוי בנותן ובמקבל ... ואין כח תבלין להטעים אלא דבר חסר תבלין אבל אין בכחו של תבלין להטעים תבלין וכל עירוב טבעו להתמזג ולעמוד על מזג שוה, אבל השוין נהי דע"י בישול מתמזגין אבל אין כאן כח יפה זה על זה".
 א. בדה"ש (סעי' ח' בי' ד"ה אינם) – "ובחזו"א ... ולכאורה דבריו צריכים ביאור דהא ...".
 2. מחמיר: גם בתבלין בתבלין משערין השיעור שהיינו צריכים אילו נפל לאינו מינו.
 (א) פ"ת (ס"ק כ"ו) – "ודלא כהרמ"א והש"ך".
 (ב) רע"א (על הש"ך ס"ק ל') – "בטל בס' ע"ש. ובפ"ח ובמנ"י חלקו בזה דבמינו משערין כל שראוי ליתן טעם כנגדו באינו מינו".
 3. מראי מקומות – מחה"ש (ס"ק ל'), ערה"ש (סעי' ע"ד, "וצ"ע"), דרכ"ת (ס"ק ק"א), מגילת ספר (אות ל'), בדה"ש (ס"ק צ"ג, בי' ד"ה אינם).

א) מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק ס"ב. דלא כרע"א) – "וצ"ע לדינא".

- (ב) פמ"ג (או"ח סי' תנ"א מש"ז ס"ק כ"ז ד"ה ויש), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ק"ט) – "ויש לעיין דבר לטעמיה עביד דלא בטיל, אם נתערב במינו אם יש לגזור אטו אינו מינו, ולמאן דאמר לטעמיה מן התורה לא בטיל י"ל כן. ולמאן דאמר דרבנן, כולי האי אפשר לא גזרו,

אף איסור דרבנן גזרינן אטו אינו מינו בלח מכל מקום כהאי גוונא אפשר ביותר מששים לא גזרו, ועיין יורה דעה [סימן] ק"ט והדברים ארוכים".

ב. אפילו איסור דרבנן – דר"מ (סי' ק"ה סוף ס"ק כ"א), ט"ז (ס"ק י"ב), ש"ך (ס"ק ל"א), לחם הפנים (ס"ק כ"ח), בית לחם יהודה (ס"ק כ"ד), באה"ט (ס"ק י"ט), חו"ד (חי' ס"ק י"ט), חכ"א (כלל נ"ג ס"ק כ"ט), ערה"ש (סעי' ס"ח), יד יהודה (הקצר ס"ק מ"א), בדה"ש (ס"ק פ"ו, ס"ק פ"ט), פוסקים.

ג. רק איסור מצד עצמו – רמ"א (סעי' ח', סי' ק"ה סעי' י"ד), ש"ך (סי' צ"ה ס"ק ח'), לחם הפנים (ס"ק כ"ט), בית לחם יהודה (ס"ק כ"ה), ערה"ש (סעי' ס"ח), יד יהודה (סי' צ"ה הקצר ס"ק כ', הארוך ריש ס"ק י"ז), זרכ"ת (ס"ק ק"ג), בדה"ש (סי' צ"ה ס"ק מ"ב), פוסקים.

1. קנה שתיה שנותנים בתוכו פרוסת לימון.

(א) מיקל [אא"כ חשש ערלה, שביעית, וכדו'] - עי' סי' צ"ו סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ד. עבידי לטעמא, ויודע שאינו נותן טעם.

1. מיקל – תוס' (ע"ז דף סו. סוף ד"ה תבלין [הראשון]), הג' אשרי (ע"ז פרק ה' סי' כ"ט ד"ה מיהו), רמ"א (סעי' ח', תו"ח כלל פ"ה דין כ'), דרישה (סי' ק"ה ס"ק י"א), תורת חיים (ע"ז דף סט.), ט"ז (סי' ק"ה ס"ק ל'), ש"ך (ס"ק כ"ח), מנחת כהן (ח"ג ריש פרק א'), כנה"ג (הג' הטור ס"ק ל"ז), מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק ס'), פ"ר"ח (ס"ק כ"ד), לחם הפנים (ס"ק כ"ד), בית לחם יהודה (ס"ק כ"א), פלתי (ס"ק כ"א), נוב"ת (י"ד סי' נ"ו), חגורת שמואל (ס"ק י"ג), פמ"ג (מש"ז ס"ק י"א, סי' ק"ה מש"ז ס"ק ל', סי' פ"ז מש"ז ס"ק י"ג), באה"ט (ס"ק י"ט), גר"א (סי' ק"ה ס"ק פ"ז), חו"ד (חי' ס"ק י"ט), חכ"א (כלל נ"ג ס"ק כ"ט), יד המלך (הל' מאכ"א פרק ט"ז הל' א'), ערה"ש (סעי' ס"ח), יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ב), פוסקים.

ה. בשר שומן.

1. ששים – ט"ז (ס"ק י"א), מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק ס"א, "וכן עיקר"), לחם הפנים (ס"ק כ"ה), בית לחם יהודה (ס"ק כ"ב), פמ"ג (מש"ז ס"ק י"א, "וכן הלכתא"), ערה"ש (סעי' ע"ג).

2. האם יש לחלק אם נתנו כדי לבשם התבשיל או לא.

(א) מחמיר – גר"ו (סי' תקי"ג קונ"א אות ד', "ואף הט"ז שם דמיקל אם נפל שומן לתוך התבשיל לבטלו בס', והסכים עמו המנחת יעקב כלל פ"ה ס"ק ס"א, היינו אם נפל מאליו אבל אם נתנו כדי לבשם התבשיל פשיטא דאינו בטל כמ"ש הרמב"ם ופר"ח דאל"כ היאך מתורצת קושית הט"ז מביצה ע"ש. אלא ודאי דאם נתן הביצה בתבשיל לתקנו ויש בה כדי לתקן אינה בטילה").

(ב) מיקל – חכ"א (כלל נ"ג סעי' ל', "ודוקא דבר חריף מקרי מילתא דעבידא לטעמא אבל שומן וחמאה וכיוצא בהם אף על גב שנתנו אותו לקדירה להטעים את התבשיל אפילו הכי לא מקרי מילתא דעבידא לטעמא (שם בט"ז)").

(ג) מראי מקומות – זרכ"ת (ס"ק צ"ח).

3. מחמיר – חי' הגרשוני (על הט"ז ס"ק י"א).

4. מראי מקומות – זרכ"ת (ס"ק צ"ח), בדה"ש (ס"ק פ"ז, בי' ד"ה ולכן).

(א) אג"מ (י"ד ח"א סי' ס"ג ד"ה ולשיטת) – "ולשיטת האו"ה שהביא הט"ז סי' צ"ח ס"ק י"א דשומן לא נחשב כתבלין אלא דבר חריף נמצא דאף אם יין נחשב כתבלין הוא רק מצד חריפותו ששייך זה רק בלא חריף כמותו כמו תבשיל וכדומה ולא בנתערב בדבר היתר חריף ממנו כיי"ש ומשמע שהט"ז הסכים להאו"ה עיין בבאה"ט שם ס"ק י"ט".

ו. בצל (onion).

1. גמרא (חולין דף צז:): – "אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: כל איסורין שבתורה משערינן כאילו הן בצל וקפלוט. אמר ליה רבי אבא לאביי: ולשערינהו בפלפלין ותבלין, דאפילו באלף לא בטלין. א"ל: שיערו חכמים דאין נותן טעם באיסורין יותר מבצל וקפלוט".

(א) מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק ס"א) – "והרמב"ם בפי' משניות בפ"ב דערלה ... כל דבר שמתבלין בו התבשיל כגון השומן והבצלים והשום וחומץ והיין נקראים תבלין כשאדם מתכווין לתבל בהם קדרתו עכ"ל הרמב"ם ובאמת בש"ס חולין פג"ה דף צ"ז ע"ב לא משמע הכי בהא דאמר ר' יוחנן ...".

2. מחמיר.

(א) פלתי (ס"ק ט') – "הרמב"ם בפירוש המשנה ... ובהכי ניהא שהקשו איך בצל בכלל תבלין, הא אמרינן בצל וקפלוט רק בס'. דזהו דבר תורה וזהו דרבנן".

(ב) עי' פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק י"א) – "ודע דיש לעיין בשומין ובצלים עיין חולין צ"ז ב' תוס' ד"ה כל, דמשמע פלפלים באלף לא בטל ובצל עכ"פ ביותר מששים בטל ואם כן אנחנו לא נדע מה לעשות בבצלים ושומין של עובד כוכבים וכיוצא מגוף האיסור דששים עכ"פ לא מהני. וראיתי במ"י כלל פ"ה אות ס"א העיר בזה קצת ופר"ח אות כ"ד כתב דלא נ"מ יע"ש, וא"י דודאי אסור לישראל למיטעם".

(ג) מעדני השלחן (ס"ק צ').

(ד) הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק ז' סיון תשס"ז) – "שאלה: הט"ז (י"ד ס' צ"ה ס"ק י"א) מסביר הרמ"א שכל דבר חריף דעבידי לטעמא אינו בטל בששים, האם שומים ובצלים נכלל בזה או דוקא תבלין ומלח. תשובה: כן".

3. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק כ"ב), יד יהודה (הארוך ס"ק כ"ב ד"ה וכן).

איסורין מבטלין זה את זה

סעיף ט'

[מה] איסורים מבטלים איסורים - סעיף ט'.

א. **זבחים** (דף עת. - דף עט.) – "אמר ר"ל: הפיגול והנותר והטמא שבללן זה בזה ואכלן פטור, א"א שלא ירבה מין על חבירו ויבטלנו. שמע מינה תלת: ש"מ איסורין מבטלין זה את זה, וש"מ נותן טעם ברוב לאו דאורייתא, וש"מ התראת ספק לא שמה התראה ... ופליגא דרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר: כשם שאין מצות מבטלות זו את זו, כך אין איסורין מבטלין זו את זו".

1. **רש"י** (שם ד"ה שבללן) – "שבללן זה בזה. כזית מזה וכזית מזה ונתן לתוך פיו פטור ממלקות ואפילו התרו בו".

ב. אין איסורין מבטלין זה את זה.

1. **רמב"ם** (פסולי המוקדשין פרק י"ח הל' כ') – "הפיגול והנותר והטמא שבללן זה בזה ואכלן חייב, אע"פ שריבה מין על חבירו אינו מבטלו שאין האיסורין מבטלין זה את זה".

2. **ראב"ן** (ע"ז סי' שי"א, גבי אות ל').

ג. איסורין מבטלין זה את זה.

1. **ע"י רא"ש** (כלל כ' סעי' ב').

א) **י"א הרא"ש פסק כר"א** – **חת"ס** (י"ד סי' צ"ו ד"ה וזה, והמעיי' בפני' בתשו' הרא"ש יראה דלק"מ דכ' דמבטלי' זא"ז אב"א סברא דהרי הטעם מתחלק לס' ומה לי תוך היתר או תוך איסור דעכ"פ אין כאן טעם אי' ואר"ל הפיגול והנותר כו' ואב"א גמרא דתנן הערלה מעלה את הכלאים כו' ולכאורה קשה מ"ט מייתי הא דר"ל באב"א סברא ולא בגמרא אע"כ אין מר"ל רא"י דלא קיי"ל **כוותי'** אלא ה"ק עכ"פ מבואר מר"ל שגם אי' מבטלי' זא"ז והא דלא קיי"ל היינו ...").

2. **טור** (סוף סי' צ"ח).

ד. על הצד שאיסורין מבטלין זה את זה: האם יש עדיין איסור דאורייתא, או איסור דרבנן, או כלום.

1. יש איסור דרבנן.

א) **ב"ח** (סי' כ"ז קונ' אחרון) – "אסור באכילה דרבנן".

ב) **חוו"ד** (בי' ס"ק ג', ס"ק ח') – "וכיון דאיסור מלקות נתבטל, הכי נמי כל האיסור נתבטל, דמלקות ואיסור מחד קרא נפקא ... אמנם מדרבנן ודאי דאסור".

2. אין מלקות, אבל יש איסור דאורייתא.

א) **ב"י** (ס"ק ט', כדאי' בפמ"ג [לשונו מובא לקמן]) – "ההוא דהפיגול והנותר והטמא שבללן זה בזה ואכלן פטור והא ודאי פשיטא **דאסורים באכילה הם ולא בא ר' שמעון בן לקיש אלא לפטור ממלקות** ואם כן לא היה צריך רבינו לכתוב דין זה דהא לא נפקא לן מינייה מידי ולא כתבו אלא משום דמיניה ילפינן שני דינים הראשונים".

ב) **פמ"ג** (פתיחה לתערובת ח"ג פרק ה' ד"ה אמנם, סי' כ"ז שפ"ד ס"ק ב', פתיחה להל' שחיטה שורש ג' ד"ה אמנם) – "אמנם מ"ש הב"ח בקונטרס אחרון דיבש ביבש איסור דרבנן איכא, צ"ע דוודאי משמע איסור תורה איכא. ועוד שהוא ז"ל עצמו כתב בחיבור דברי הב"י בס"י צ"ח שרבינו הביא דין איסורין מבטלין אף שאין נפקא מינה כו' ואלו למ"ש בקונטרס אחרון נ"מ טובא דהוה ספיקא דרבנן והולכין לקולא וצריך עיון".

ג) **הג' אמרי ברוך** (על חו"ד).

ד) **אחיעזר** (ח"ב סי' י' אות ז', ע"י סי' ט"ו) – "בחוות דעת סי' צ"ח ... גוף היסוד שכתב דאיסורין מבטלין זא"ז גם לענין איסור והוכיח כן מדהתוס' בזבחים שם דאין חילוק בין מלקות ואיסור תמוה דאיך יהי' היתר לג' איסורים מעורבים דכל מה שאוכל איסורא הוא והתוס' לא כתבו כן רק לענין מלקות דלהכי כשעירב שלשה בטל כל אחד ברוב ואי אפשר להתרותו משום שום איסור ולא נדע גם עכשיו מאיזה איסור אכל כזית כמו שהסביר התוס' שם אבל איך יתהפך איסור מעורב באיסור להיות היתר ובב"י סי' צ"ח מפורש דאיסורים מבטלים זא"ז הוא רק לענין מלקות אבל אסור באכילה ... ודבריו סותרים זא"ז ... תמוה מאד ...".

ה) **חזו"א** (י"ד סי' כ"ה ס"ק ה' ד"ה והא) – "ודעה דאמר ר"ל איסורין מבטלין זא"ז, נראה דהיינו לענין מלקות, כיון דכל קורט הוא ספק וכשמעורב ברוב אחר דיינינן לי' בתר רוב ואי אפשר להעניש עליו פקע העונש מדין ביטול, אבל לענין איסור דכל קורט אסור ממ"נ, אף אי דיינינן לי' בתר רוב לא נתבטל לענין איסור".

ו) **חלקת יואב** (ח"א תנינא סוף סי' ט"ז) – "והנה ראיתי דבר פלא בחו"ד ... לפענ"ד ח"ו לומר כן, דהרי כיון דהא דנהפך האיסור להיתר נלמד מסנהדרין כנ"ל ובסנהדרין קיי"ל דאף אם רובם אוסרים או מחייבים וכל אחד מטעם אחר מצטרפין לרוב ... ה"נ אי אפשר שיתפכו להיות היתר כיון דהרוב מגיד לנו שיש איסור תורה באכילתן יהי' מכח ערלה או כלאי הכרם ... וז"ב".

3. מראי מקומות – **חקרי לב** (י"ד סי' צ'), **בית יהודה** (סוף סי' צ"ח), **זרכ"ת** (ס"ק קי"ב), **מגילת ספר** (אות לג' ד"ה ונראה).

ה. האם דין "נותן טעם" תלוי במחלוקת אם איסורין מבטלין זה את זה.

1. תלוי במחלוקת.

א) **בית הלל** (ס"ק ד').

ב) **ע"י שער אפרים** (סי' נ"א ד"ה וראיה, סי' נ"ד ד"ה ואשר) – "צ"ע לענ"ד דהאיך פסק הטור בפשיטות דלא כהלכתא וזהו דוחק לומר שהרא"ש והטור חולקים על הרמב"ם ופוסקים כרב פפא ולא כר"א חדא ... ועוד דהו"ל להטור להביא דברי הרמב"ם שחולק

בדין ...".

ג) עפרא דארעא (ארעא דרבנן אות המ' ס"ק קל"ה) – "ומעתה יש לתמוה איך פסק הטור שם כר"ל שכתב וז"ל וכן ג' מיני איסורין של יבש שנתערבו זה בזה כזית מכל א' כל ב' מינין רבים על השלישי ומבטלין אותו ופטורין על שלשתן ע"כ. וכתב שם מרן דאע"ג דעכ"פ אסורין באכילה ביבש, דלא בא אלא לפוטורן ממלקות, לא כתבו רבינו אלא למילף מיניה שני דינים הראשונים וכו' יע"ש, ולפי דעת הרמב"ם ז"ל דפסק דאין איסורין מבטלין זא"ז יוצא לנו הדין בקדירה שיש בה נ"ט זתים היתר ונפלו בה שני זתים א' של דם וא' של חלב דאין א' מצטרף עם ההיתר לבטל חבירו, ואיך פסק הש"ע בסתם כדע' הטור, והי"ל להזכיר דעת הרמב"ם בשם י"א מיהת כמנהגו בכל מקום וצ"ע".

ד) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק א' אות ע"ז) – "במחבר ... והקשה בדגול מרבבה מדוע השמיט המחבר דעת הרמב"ם דס"ל בזה דאין איסורין מבטלין זא"ז, ולפי"ז אין איסור אחר מצטרף לנ"ט זיתי היתר, ומסיק כן להלכה, ואמר הרב **דלמעשה אין להקל** נגד הדגול מרבבה, מ"מ אין דין זה שכיח".

2. לכו"ע יש להקל.

א) עי' שו"ת הרא"ש (כלל כ' סעי' ב') – "שאני מתיר כ"ט זיתים של היתר שנפל בו זית של חלב, ובקדירה אחרת היו בו ל' של היתר ונפל לתוכה זית של דם, ונתערבו יחד אלו שני תערובות. ודאי אני מתירן ... אי בעית אימא סברא, אי בעית אימא מתניתין. אי בעית אימא סברא: **דכל אסור בטל כשאינו יכול לתת טעם בהיתר**, וטעם דם וחלב אינו שוה, הרי שנתבטל טעם החלב בששים וטעם הדם בס'. דמה לי איסור המבטל איסור ומה לי היתר המבטל איסור, רק שיתבטל טעם האיסור ולא יהא עוד לו ליתן טעם בהיתר. ודכוותיה אמרינן בזבחים, פרק התערובות (עז): אמר ר"ל: הפגול והטמא והנותר שבללן זה בזה ואכלו, פטור; אי אפשר שלא ירבה מין על חבירו ויבטלנו. ש"מ תלת: ש"מ: איסורין מבטלין זה את זה. והשתא, אפילו דבר שבטל ברוב, איסור מבטל איסור, כל שכן דבר שאוסר בנתינת טעם, שהאיסור מבטלו כמו ההיתר. ואי בעית אימא מתניתין: דתנן בפ' שני דערלה: הערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה והערלה את הערלה. כיצד: סאה של ערלה שנפלה למאתים, ואחר כך נפלה סאה ועוד של ערלה, או של כלאי הכרם, זו היא שהערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה והערלה את הערלה. וקאמר עלה בירושלמי: לאו דוקא מאתים, אלא מאה ותשעים ותשע; דאילו מאתים ממש, כבר נתבטלה הסאה שנפלה למאתים ולא בעי תו צירוף. אבל כשנפלה לקצ"ט, נאסר הכל, וכשנפלה עוד סאה ועוד של איסור, מצטרף איסור האחרון עם היתר הראשון והותר הכל; **וכל שכן דבר שמתבטל בנתינת טעם**, כדפרשינן לעיל".

ב) בית יעקב (סי' ס"א ד"ה אכן) – "היכא דלא יהיב טעמא דשיעור שלם לכ"ע איסורין מבטלין זא"ז ...".

ג) עבודת הגרשוני (סי' ל' ד"ה אבל, ר' גרשון אשכנזי סי' תנ"ט) – "ואין להקשות למה לא הביא הטור דעת הרמב"ם שפוסק כר"א ... אין זה קושי' כי באמת לא ה"ל להטור להביא דין זה כלל כי לא נ"מ מזה אלא לענין מלקות אם אכלן אין לוקין עליו אבל לענין אכילה ליכא מאן דפליג שהוא אסור באכילה ואין דרכו של הטור להביא דיני מלקות ועונשין ולא כתבו אלא משום דמיני' גמרינן שני דיני' הראשוני' דנפקא לן מיניהו טובא מכ"ש בתשו' הרא"ש כלל כ' ס' ב' לכן לא הביא דעת הרמב"ם שס"ל שלוקין עליו ... לענ"ד פשוט שאף ר"א דפליג אדין זה דהפגול והנותר וכו' מודה בשני' דיני' ראשוני' ולא פליג ואמר אין איסורין מבטלין זא"ז אלא כגון שיש עדיין בנותן טעם בשאינו מינו או בכדי נתינת טעם במין במינו אבל כשנתערב ... שאין בא' מהן טעם של חבירו כלל. ודאי הוא ביטול ואין לוקין. ממילא זכינו לדין. שגם הרמב"ם אע"פ שהוא פוסק כר"א דאין איסורין מבטלין זה את זה מ"מ מודה בשני דיני' הראשונים על כן לא הביא דעת הרמב"ם כלל. כי אין בין הרמב"ם והטור אלא לענין מלקות ואין כוונת הטור להביא דיני מלקות".

ד) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ס"ח(ב)).

ה) כרתי (ס"ק כ"ד, פלתי ס"ק י"א) – "לכ"ע אפילו למאן דאמר איסורים אין מבטלין, מ"מ מותר, דהא אם יטעום קפילא לא ירגיש טעם חלב".

ו) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ג) – "וזה אפילו למאן דאמר איסורים אין מבטלין זה את זה מכל מקום ליכא טעמא".

פמ"ג (פתיחה לתערובת ח"ג פרק ה' ד"ה באופן) – "וכבר תמהו כולם אמאי השמיט המחבר סברת הר"מ ז"ל בסימן צ"ח ... ואני לא ידענא למה חרדו כל החרדה הזאת שהמעין ברא"ש כלל כ' סימן ב' כתב דמסברא אית לומר כן דכל דליכא טעמא בטיל הוא ונהי דאסמיך נמי אמירא דריש לקיש מכל מקום אף להר"מ דחולק יודה על כל פנים בלח דכל דליכא טעמא בטיל הוא".

ז) חוו"ד (סי' צ"ב ב' ס"ק ט"ו).

ח) שו"ת אבני מילואים (סי' ד') – "הנה בזה הסכימו כל הפוסקים בחלב ודם מבטלין זא"ז ע"י בישול ובה"ג ביו"ד סי' צ"ח כתב בשם בני שמואל ליישב מה שהקשו על הטור דפסק בחלב ודם שמבטלין זא"ז וסגי בנ"ט היתר והרי הרמב"ם פסק דאיסורין אין מבטלין זא"ז, וכתב דהרמב"ם מודה לדינא דהרא"ש והטור כיון דליכא טעמא וע"ש, וא"כ מה לי ב' איסורין מ"ל איסור אחד כיון דשני איסורין נמי אין מבטלין זא"ז ואין ההיתר אלא בשביל שלא נרגש טעם האיסור והטעם בטל א"כ באיסורא נמי כל שטעמן חלוקין מבטלין זא"ז".

ט) חת"ס (יו"ד סי' צ"ו ד"ה וזה) – "ורבים מקשים הא לא קיי"ל כר"ל דאי' מבטלים זא"ז עיין בס' דגול מרבבה והמעיי' בפני' בתשו' הרא"ש יראה דלק"מ דכ' דמבטלי' זא"ז אב"א סברא דהרי הטעם מתחלק ל' ומה לי תוך היתר או תוך איסור דעכ"פ אין כאן טעם אי' ואר"ל הפיגול והנותר כו' ואב"א גמרא דתנן הערלה מעלה את הכלאים כו' ולכאורה קשה מ"ט מייתי הא דר"ל באב"א סברא ולא בגמרא אע"כ אין מר"ל ראי' דלא קיי"ל כוותי' אלא ה"ק עכ"פ מבואר מר"ל שגם אי' מבטלי' זא"ז והא דלא קיי"ל היינו שהוא מב"מ אבל בא"מ שהטעם מתבטל בס' חלקים וזיל הכא ליכא טעם חלב וזיל הכא ליכא טעם דם ואין כאן טע"כ ובטול ...".

י) אמרי ברוך (על דגול מרבבה סעי' ט').

יא) יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ג, הארוך ס"ק כ"ו).

יב) עי' מנחת יצחק (ח"ז סי' ל"ב) – "נכון לומר דהאי דינא דאין איסורין מבטלין זא"ז, היינו דוקא לענין רובא, ולא היכא דאיכא רובא אלא שעדיין צריך שלא ירגש טעמו, ולכן שפיר היכא דליכא רובא אף דאינן נותנין טעמא, מ"מ כיון דליכא רובא רק בצירוף האיסור אין מבטלין זא"ז ואסור, אבל היכא דאיכא רובא אף בלא צירוף האיסור, שפיר מצטרף האיסור לבטל האיסור האחר

בטעמא, דזה ל"ה משום ביטול, וממילא א"ש דין הרא"ש והטו"ש"ע בנתערבו כזית דם וכזית חלב בנ"ט של היתר, דכיון דיש רוב בלתי האיסור מצטרף לבטל האיסור האחר בטעמא. וכן לק"מ מהא דערלה וכה"כ הנ"ל, דשם מיירי בתערובת של מב"מ דהדין בערלה וכה"כ דאינו מתבטל ברובא אלא במאתים, וא"כ לא נאמר בזה הדין דאחרי רבים להטות וכמו להמרדכי בדבר המעורב מתחילת ברייתו (או במב"מ למ"ד דלא בטל) דלא אמרינן בהו אחרי רבים להטות, והמאתים בערלה וכה"כ כמו רוב בשאר איסורים בזה שפיר אמרינן דלא מהני האיסור לצרף לבטל האיסור האחר, ולק"מ על הפסק הנ"ל אף לדברי הרמב"ם כנ"ל...".

(ג) בדה"ש (סעי' ט' בי' ד"ה קדירה).

(יד) מגילת ספר (אות ל"א).

3. גר"ח (תרומות פרק י"ג הל' ט') – "והנה בשו"ע יו"ד סי' צ"ח סעיף ט' קדירה שיש בה נ"ט זיתים היתר ונפלו בה שני זיתים אחד של דם ואחד של חלב כל אחד מצטרף עם הנ"ט של היתר לבטל חבירו, וצ"ע דהרי אף אם איסורין מבטלין זה את זה הרי זהו רק לענין לפטור על אכילתו ממלקות, אבל לענין להעשות היתר הלא מפורש להדיא בטור ובב"י סוף סי' צ"ח שם דאין איסורין מבטלין זה את זה, ואיך מצטרפי הכא החלב והדם עם ההיתר לבטל כל אחד את חברו לעשותו היתר. אכן הלא מקור הך דינא הוא בתשובות הרא"ש כלל כ', ושם מבואר להדיא דטעמא דהך דינא דכיון דחלב ודם אין טעמיהן שוין א"כ ממילא אין טעם כל אחד נרגש בתוך התערובת, וממילא שפיר מהני הרוב היתר לבטל, עיי"ש בדברי הרא"ש, ולפי דברינו דהפקעת טעם כעיקר היא מדין ביטול, וכל המצטרף להועיל שלא יורגש הטעם צריך שיחול ביה דין ביטול, א"כ הא קשה איך מצטרפין הכא החלב והדם להפקעת טעם כעיקר, כיון דלענין לאשוויי היתרא הא חסר בהו דין ביטול מזה על זה, וצ"ע. ונראה לומר, דהכא שאני, כיון דבאמת הרי איסורין מבטלין זה את זה, וכדחזינן דמבטלין זה את זה לענין מלקות, והא דלא משוי ליה היתר, היינו משום דלא מצינו בהו גוונא דביטול, אבל לא דפקע מיניה שם ביטול, והרי זהו יסוד החילוק שבין מלקות להיתר, דלמלקות בעינן שם הלאו במסויים, וע"כ כל איסור מבטל שם חברו, משא"כ לענין היתרא כיון דעכ"פ כולהו איסורא נינהו, א"כ הרי ליכא שום צד ביטול לעשותו היתר. ולפי זה שפיר ניחא דברי הרא"ש שכתב דהואיל וחלב ודם שני טעמים נפרדים נינהו ע"כ ליכא בהו דין טעם כעיקר, גם אם נימא דהוא זה מדין ביטול, ומשום דנהי דדין ביטול איסור ליכא כאן, אבל מ"מ הא איכא דין ביטול על חלות שם טעם כעיקר של דם ושל חלב, דכיון דאין טעם הדם והחלב מצטרפין יחד, א"כ כל טעם בפני עצמו יש עליו דין ביטול המועיל לעשות שאין כאן טעם כעיקר לא של חלב ולא של דם, וכיון דפקע מיניה דין טעם כעיקר ממילא גוף האיסור מתבטל ברוב היתר, ואדרבה מדברי הרא"ש שהביא שם בתוך דבריו מהא דקי"ל איסורין מבטלין זה את זה הרי מוכרח כמו שכתבנו, דלכאורה צ"ע למה הביא כלל הך דאיסורין מבטלין זה את זה, ותיפוק ליה דבלאו הכי אין כאן טעם כעיקר, כיון דלא ניכר הטעם ואין הטעם נרגש בו, אלא ודאי כמו שכתבנו, דגם הפקעת טעם כעיקר עי"ז שאינו נרגש ג"כ מדין ביטול הוא דקאיתנן עלה, וע"כ למ"ד אין איסורין מבטלין זה את זה דפקע מיניהו עיקר דין ביטול, א"כ ממילא דלית בהו גם הדין ביטול של טעם כעיקר, וע"כ לא פקע מיניהו גם דין טעם כעיקר, וכמו שכתבנו דגם הפקעת טעם כעיקר בזה שאינו נרגש היא ג"כ מדין ביטול, וממילא דאין איסורין מבטלין זה את זה בשום דבר, ואך דכיון דאיסורין מבטלין זה את זה וחלה בהו תורת ביטול, אלא דלא שייך בהו הביטול לאשוויי היתרא כיון דהן עצמן איסור, בזה שפיר אמרינן דמ"מ הביטול של טעם כעיקר מאחד לחברו איתיה גם באיסורין להפקיע מיניה דין טעם כעיקר, וממילא דעצם האיסור בטל ברוב".

4. מראי מקומות – חק יעקב (סי' תע"ה ס"ק י'), דרכ"ת (ס"ק ק"כ).

(א) דגול מרבבה (בשו"ע סעי' ט') – "ועדיין הדבר צריך תלמוד".

מט | ציורים: איסור מבטל איסור.

א. ב' טעמים וב' איסורים: כזית דם, עם כזית חלב.

1. מיקל – פוסקים.

2. י"א שזהרמב"ם חולק, עי' לעיל.

ב. ב' טעמים וב' איסורים: מין אחד (בשר), שבלע ב' איסורים (כזית דם, כזית חלב) שיש בהם ב' טעמים.

1. מיקל – חו"ד (חי' ס"ק כ'), בי' ריש ס"ק ה'), הו"ד בפת"ת (ס"ק י'), עיינן בחו"ד שכתב וה"ה אם כזית בשר נ"נ מחמת חלב וכזית בשר נעשה נבלה מכח דם ג"כ כל אחד מצטרף לבטל טעם חבירו"), יד יהודה (הקצר סוף ס"ק מ"ג), בדה"ש (ס"ק צ"ו).

2. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק קט"ז).

ג. ב' איסורים וטעם אחד: כגון כזית חלב של בהמה שחוטה עם כזית שומן של נבלה, או כגון כזית בשר טריפה עם כזית בשר נבילה.

1. מחמיר – דרישה (סי' כ"ז ס"ק ב'), פר"ת (סי' כ"ז ס"ק ה'), תבואות שור (סי' ל"ג סוף ס"ק ה'), פמ"ג (פתיחה לתערובת ח"ג ריש פרק ה', "הא שוין בטעמן וודאי טעמא לא בטיל מן התורה"), רע"א (על הש"ך ס"ק ל"ג, "אם טעמן שוים אף בב' איסורים מצטרפים לאיסור"), חכ"א (כלל נ"א סעי' ל"א, "במה דברים אמורים שאיסורים מבטלים זה את זה דוקא כשהם ב' מיני איסורים וחלוקין בטעמן אבל אם הם שוין בטעמן אף על פי שחלוקין האיסורים כגון כזית בשר טריפה וכזית בשר נבילה אינן מבטלין זה את זה אלא אדרבה מצטרפין זה עם זה וצריך שיהיה בקדירה ששים לבטל שניהם כיון שטעמן שוה וגם אמרינן חוזר וניעור (שם בש"ך בסופו)), יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ג, הארוך ס"ק כ"ו), יבין דעת (הקצר ס"ק י"ד), בדה"ש (ס"ק צ"ו), מגילת ספר (אות ל"ג), פוסקים.

(א) ש"ך (סוף ס"ק ל"ד) – "מיהו כל זה דוקא בשני מיני איסורין שאין טעמם שוה אבל במין אחד לעולם חוזר וניעור וכדלקמן סימן צ"ט ס"ו".

(1) יש מעוררים ש'מין אחד' פי' טעם אחד, וכמו שמבואר בחכ"א כלל נ"א סוף סעי' ל"א. וכן הפשטות, שהוא הסוגיא של חוזר וניעור.

ב) דאורייתא – פמ"ג (פתיחה לתערובת ח"ג ריש פרק ה', "הא שוין בטעמן וודאי טעמא לא בטיל מן התורה"), יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ג).

1) מראי מקומות – מגילת ספר (אות ל"ג, "והדבר צריך הסביר, שהרי ...").
 2) בדה"ש (סעי' ט' בי' ד"ה ונפלו) – "ובפמ"ג כתב דהוא מה"ת ולכאורה קשה מה טעם יצטרפו מה"ת, והרי ב' איסורים אינם מצטרפים למלקות כמו שפסק הרמב"ם בפ"ד הט"ז, [ודלא כר' מאיר בע"ז ס"ו א' דס"ל דכל איסורים שבתורה מצטרפים זע"ז], ולמה יצטרפו כאן. אמנם לקמן בס"ק ק' הבאנו דעת החזו"א בסימן כ"ה ס"ק ה' דגם ביבש ביבש אסור מה"ת אף למ"ד דאיסורים מבטלים זא"ז, וביאר שם הטעם בזה וז"ל והא דאמר ר"ל איסורין מבטלין זא"ז נראה דהיינו לענין מלקות כיון דכל קורט הוא ספק וכשמעורב ברוב אחר דיינין ליה בתר רוב ואי אפשר להעניש עליו פקע העונש מדין ביטול, אבל לענין איסור דכל קורט אסור ממה נפשך, אף אי דיינין ליה בתר רוב לא נתבטל לענין איסור, ואילו היה אפשר לענוש בלא התראה ובלא ידיעה איזה עבירה עשה לא היה דין ביטול גם לענין עונש עכ"ל. ונראה שלפ"ז יובן גם הא דמצטרפים מה"ת טעם של ב' איסורים חלוקים כל ששויים בטעמם כיון שלענין איסור אין הבדל בשמותיהם הפרטיים של האיסורים".

2. האם דוקא מינו או אפילו שלא במינו.

א) רק באינו מינו – תבואות שור (סי' ל"ג סוף ס"ק ה'), רע"א (על הש"ך ס"ק ל"ג, "ובתב"ש (סי' ל"ג) כתב דדוקא בנפלו לאינו מינם אבל אם נפלו למינם דלא בעי ס' אלא מדרבנן ומשום דנ"ט כנגדו בא"מ בזה לגבי כל איסור דנין דהשאר דהיינו ההיתר והאיסור אחר הוי כא"מ").

ב) אפילו שאינו מינו – פמ"ג (פתיחה ח"ג סוף פרק ה', "דכתב התבואת שור ... אמנם וודאי יראה דהכי דינא כיון דמינו גזרו אטו אינו מינו ויתן טעם אם כן כיון דטעמן שווין ובאינו מינו איכא איסור תורה ודאי גזרינן ולא מהני שהן חלוקין באיסורן וזה הטעם עיקר לחומרא כמבואר בספר התרומה ורא"ש סוף פרק גיד הנשה ובמנחת כהן חלק שני").

ג) מסופק – בדה"ש (בי' ד"ה ונפלו, "ולא הבנתי הסברא בזה דלמה לא ניהוש שיסבור שאין נתינת טעם גורם כלום כדחיישת בכל מב"מ ויבא להתיר אף כשרק ההיתר אינו שוה בטעמו של ב' האיסורים, וצ"ע").

ד. ב' טעמים וחד איסור: כזית תפוז, עם כזית תפוח. ושניהם מאותו שם איסור (כמו ערלה, או חמץ בפסח).

1. מחמיר.

א) עי' ש"ך (סי' צ"ד ס"ק ו').

ב) תבואות שור (סי' ל"ג סוף ס"ק ה').

ג) חמד משה (סי' תנ"ב סוף ס"ק ב') – "וכתב מ"א ... ולפענ"ד לא דמי להתם כלל דהתם קאמר דשני מיני אסורים מבטלין זא"ז משום דכ"א הוא איסור בפ"ע. משא"כ כאן תרווייהו לאו איסורא נינהו רק משום טעם חמץ הנבלע בהם וא"כ שם איסור חמץ על תרווייהו ומהיכי תיתי יבטלו זא"ז ומהנראה שאין להקל בזה".

ד) פמ"ג (פתיחה לתערובת ח"ג פרק ה', סדר והנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר א' אות י"ז).

ה) עי' גר"א (ס"ק כ').

ו) חו"ד (חי' ס"ק כ', בי' ס"ק ח'). אמנם עי' סי' צ"ב בי' ס"ק ט"ו, וצ"ב).

ז) רע"א (על הש"ך ס"ק ל"ג) – "ובתב"ש (סי' ל"ג) כתב ... דאף באין טעמן שויים מ"מ בעי' דוקא ב' איסורים אבל איסור א' חלוקים בטעם אין מבטלין זא"ז".

ח) מהר"י בינג (קובץ מפרשים מכת"י, על ש"ך ס"ק ל"ג) – "מוכח באיסור אחד לא מבטלין".

ט) פת"ת (ס"ק י') – "ועיין בחו"ד שכתב ... וכן שני איסורים שאסורים משם אחד אף שאין טעמם שוה אין מבטלין זא"ז".

י) יבין דעת (הקצר ס"ק י"ד).

יא) זכור אברהם (על הש"ך ס"ק ל"ג) – "ומדנקט שו"ע ב' איסורים מוכח באיסור אחד לא מבטלין".

1) רק איסור דרבנן – פמ"ג (סי' צ"ב מש"ז סוף ס"ק א', סי' צ"ד שפ"ד ס"ק ה', פתיחה לתערובת ח"ג פרק ה' סוף ד"ה וראיתי, סדר והנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר א' אות י"ז, "מדרבנן על כל פנים איסורא איכא כמו בשר בחלב שנאסר מקודם ומודינא דמן התורה מותר דליכא טעמא וכאמור"). יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ג, "כיון דיש רוב נגד האיסור וגם טעמו אינו נרגש אינו אסור אלא מדרבנן"), בדה"ש (בי' ד"ה שני, סי' צ"ד ס"ק י"ח, ס"ק י"ט, עי' ציונים שם ס"ק ל"ח, "חומרא הוא שהחמירו חכמים"), מגילת ספר (אות ל"ב ד"ה ויותר).

2) הטעם – בדה"ש (סעי' ט' בי' ד"ה שני, "שהחמירו חכמים לראותם כאלו טעמם שויים כל שהם שם אחד של איסור"), מגילת ספר (אות ל"ב).

2. מיקל.

א) מג"א (סי' תנ"ב ס"ק ו', כדפירש המחזה"ש שם) – "דעת מ"א דאין תלויה במה שהן שני מינין אסורים, אלא במה שחלוקים בטעמן".

ב) הו"ד בשעה"צ (סי' תנ"ב ס"ק י"ד) – "ועיין במגן אברהם שכתב, דאם בכלי אחד של חמץ נתבשל בשר ובאחד דגים אין מצטרפין יחד, וכמה אחרונים השיגו על זה ועיין מחצית השקל שמיישבו".

ג) עי' הפלאה (על סעי' ט').

ד) שו"ת אבני מילואים (סי' ד') – "אלא דבאיסור אחד כגון בשר וכבד של טריפה שחלוקין בטעמן אף על פי שנתבשלו תחלה ב' זיתים הבשר והכבד יחד מ"מ כשנפלו אח"כ תוך נ"ט זיתי היתר נתבטלו דהא אין הבשר נאסר מחמת הכבד ולא הכבד מחמת הבשר אלא הבשר נאסר מצד עצמו שהוא טריפה וכן הכבד טריפה מצד עצמו ומש"ה כל טעם וטעם בפ"ע בטל ולא בעי ששים רק נגד כל אחד ואחד דלא שייך צירוף בטעם".

ה) יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ג, הארוך ס"ק כ"ו) – "אבל אם אין טעמם שוה אז כל שהם איסורין חלוקים הגם שמצטרפין למלקות אז אין שניהם מצטרפין לאסור בנ"ט שהוא שיעור ס' וכן אפילו אם הוא איסור אחד ממש אם אינם שוין בהמין שהם שני מינים כל שאין טעמם נמי שוה אין מצטרפין".

ו) חזו"א (יו"ד סי' כ"ה ס"ק ז' ד"ה והגרע"א, ערלה סי' ה' ס"ק ז' ד"ה והגרע"א) – "והגרע"א בגליון יו"ד ס"ס צ"ח הביא דעת התבושש והפמ"ג בשם הב"ח דב' מינים מאיסור אחד אפ"י חלוקין בטעמן מצטרפין לאסור [ואולי אין כונתם שמצטרפין לאסור אלא שאין מצטרפין עם ההיתר לבטל זא"ז] וטעמם נעלם. ובפמ"ג בפתיחה לה' תערובות הביא דברי האו"ה שכתב שב' מינים מלאו אחד אין מצטרפים לאסור, והפמ"ג שם דחק לפרשו בפגיגול ונותר, ואמנם הדברים כפשטן, ומה שהק' מבשר וחלב דמצטרפין לאסור התם חד טעמא דהרי הבשר יש בו טעם חלב וכל בלוע משערין בכולו וכן החלב יש בו טעם בשר, ועוד כיון דשניהם נתחדשו בטעם בב"ח הו"ל איסור שוה בטעמו, ובגליון יד אברהם כ"כ בשם עבוה"ג. אבל עיקר דברי הי"א שם תמוהים, וכן דברי הדמ"ר דהא ודאי ערלה וכלאים מצטרפים לאסור במאתים בין כשנפלו בב"א ובין כשנפלה סאה ערלה לקצ"ט חולין ואח"כ נפלה סאה כלאים, וכן תרומה וערלה לדעת הפוסקים זולת הרמב"ן, ולדעת הרא"ש יש חילוק בין נפלו בב"א לנפלו בזא"ז ובזא"ז כל שנתבטלו ברוב אין האיסור הבא אח"כ מצטרף לאסור ומצטרף להתיר ודוקא בב' איסורין אבל לא בערלה וערלה והן הגה דברי הרע"ב וכמש"כ לעיל, אבל אין כ"ז ענין לנידון דידן שנפלו מין בשא"מ חלב ודם בהיתר בין שנפלו בב"א בנ"ט ובין שנפל זית אחד ואח"כ נפל השני אין כאן ביטול קדום לשום זית ורק אנו דנין משום שאין כאן טעם איסור ואין נפקותא בין איסור אחד לב' איסורין, אלא בין טעם אחד לטעמים שניים".

3. למחמירים לעיל: האם כונתם שמצטרפין לאסור [וממילא צריך ק"כ לבטל האיסורים], או רק שאין מצטרפין עם ההיתר לבטל זא"ז [אבל אם יש ס' של היתר יש להקל].

א) שמצטרפין לאסור, וממילא צריך ק"כ לבטל האיסורים – חזו"ד (חי' ס"ק כ', "אף שני איסורין משם אחד מצטרפין"), בדה"ש (ס"ק צ"ז, בי' ד"ה שני, "ונראה שלפי דעה זו גם מצטרפים הם זע"ז ובעינן ק"כ לבטלם").

ב) מראי מקומות – חזו"א (יו"ד סי' כ"ה ס"ק ז' ד"ה והגרע"א, ערלה סי' ה' ס"ק ז' ד"ה והגרע"א, "ואולי אין כונתם שמצטרפין לאסור אלא שאין מצטרפין עם ההיתר לבטל זא"ז"), מגילת ספר (ריש אות ל"ב).

4. מראי מקומות – מקור חיים (סי' תנ"ב בי' סוף ס"ק ב'), דרכ"ת (סוף ס"ק קט"ז).

א) גרח (מאכ"א פרק י"ד הל' ו'), מחלוקת רמב"ם וראב"ד – "בשאר איסורין היכא דהוי חד איסורא וטעמים נפרדים ונפלו לתוך הקדרה דיש ג"כ טעם המעורב משניהם ביחד, צ"ע אם הטעם המעורב משניהם ביחד אוסר אם לא ... ונראה דזה תלוי באם מצטרפין למלקות אם לא, דאם נימא דהיכא דהוי חד איסורא וטעמים חלוקים מצטרף למלקות, ושני הטעמים מצטרפין יחד למלקות, ממילא גם הטעם המעורב משניהם אוסר ... אכן אם נימא דטעמים חלוקים אין מצטרפין למלקות, הרי דהטעמים מחלקים שלא יצטרפו, א"כ הוא הדין לענין לאסור את הקדרה ג"כ לא מצטרפי, ולא משגחינן כלל בהך טעם המעורב כיון דשניהם יחד אין להם דין צירוף בהדדי, ואינן אוסרין את התערובת אלא א"כ יהא נרגש טעם של כל אחד בפני עצמו".

ב) בדה"ש (ס"ק צ"ז, בי' ד"ה שני, סי' צ"ד ס"ק י"ח) – "ולדינא צ"ע".

ה. **ב' טעמים אבל הם מין אחד באיסור אחד** - למקילים לעיל.

1. מחמיר.

א) יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ג, הארוך ס"ק כ"ו ד"ה ומיהו) – "אבל אם הוא איסור אחד ומין אחד אז הגם שאין טעמם שוה מצטרפין שניהם לאסור הגם אם אינם שוין בהנ"ט וא"א להרגיש הטעם בשיעור ס'".

ו. **יבש ביבש**.

1. מחמיר.

א) חזו"ד (בי' ס"ק ח', חי' ס"ק כ') – "והנה, לענין יבש ביבש להיות איסורין מבטלין זה את זה, עיין כרתי ופלתי ... וכיון דאיסור מלקות נתבטל, הכי נמי כל האיסור נתבטל, דמלקות ואיסור מחד קרא נפק[א] ... אמנם מדרבנן ודאי דאסור, דהא אפילו בנתערב ברוב היתר קיימא לן בסימן ק"ט [סעיף א] דאסור לאכול שלשתן יחד, רק בזה אחר זה, ומטעם שכתב הש"ך שם ס"ק ז' דכל אחד שאוכל אני אומר זהו של היתר וכו'. וא"כ באיסורים שנתערבו, דלא שייך זה, אסור".

ב) פת"ת (ס"ק י') – "וביבש ביבש אין איסורים מבטלין זה את זה".

ג) דרכ"ת (ס"ק קי"ב).

ד) וכן עי' "על הצד איסורין מבטלין זה את זה: האם עדיין יש איסור דאורייתא או איסור דרבנן או כלום" - לעיל.

ז. **ב' כפות**.

1. מחמיר.

א) דר"מ (ס"ק י') – "ובארוך ... ודבריו אלו אינם מובנים לי חדא דמ"ש דהקדירה בולעת מאיסור מה בכך דאדרבה משום זה היה לו להועיל לבטל דאין לומר דהואיל ובולעת מן האיסור חיישינן שמא נתמעט האיסור דהרי משערים נגד כל הכפף גם מה שכתב וחילק בין אם הכפות הם מין אחד או אם הם משני מינין כגון קדרה עם כפף הוא טעם חלוש מאוד ולכך אין לסמוך עליו בזה כן נ"ל".

ב) לחם חמודות (חולין פרק ז' אות קפ"ב) – "וכתב הארוך ... וכתב עליו בד"מ".

ג) פר"ח (ס"ק ל"ב).

ד) פמ"ג (או"ח סי' תנ"ב א"א ס"ק ו' ד"ה ומה) – "אלא בכלי אין שייך ביטול דשמא אין שם בלע כלל, עיין מ"א [סימן] תנ"א אות כ' וביורה דעה [סימן] צ"ח ובפרי חדש [שם] אות ל"ב, יע"ש, דלא כאיסור והיתר [סוף שער כד] בב' כפות".

(ה) רע"א (על המחבר סעי' ט') – "ואם תחב בקדירה של נ"ט זיתים ב' כפות א' בלוע בו כזית דם וא' בלוע בו כזית חלב אין מבטלין זה את זה דשמא א' פלט וא' לא פלט ד"מ".
 (ו) דרכ"ת (ס"ק קי"ג, סי' צ"ד ס"ק ל"ט).
 2. מיקל.

(א) און"ה (סוף כלל כ"ד) – "לא מבעיא בענייני מאכל שיש בכל אחת לבטל טעם חבירו אלא ה"ה בטעמי כלים כגון מים וירקות שנתבשלו בקדירה חדשה או שאין ב"י ונתחבו בהם בב"א ב' כפות של ב' איסורים בין דאיתא בתבשיל לבטל שום א' מהם בלתי צירוף חבירו המאכל מותר אף על גב דקיי"ל דהית' בהית' בעי ס' וצריך לבטל טעם כלי והוא אינו מסייע לבטל הכא מאחר שאין שום איסור בעינא אלא שניהם מצד פליטת הכפות הוי ממ"נ. שאין לחלק ולו' שאחזד יפליט ולא חבירו. ול"ד לטעם קדירה שאין מבטל טעם כף של איסור דהתם הוי ב' מינים כלי חרס ועץ וגם מטעם דלעיל דמה שבלוע בקדירה יש בו ג"כ קצת מטעם איסור של הכף".

(ב) עי' פלתי (סי' צ"ט ס"ק ג') – "והנה התוספות (צ"ז ע"ב ד"ה איכא) פירש ... ומזה יליף האיסור והיתר הארוך סוף כלל כ"ד דאם תחב שני כפים בלועים, דבלוע השני מצטרף לבטל הבלוע ראשון, והיינו כנ"ל דממה נפשך אם פולט גם זה יפלוט, ואם לאו גם זה לא יפלוט, והיא היא דברי התוספות כהווייתן וכצורתן, דמאי שנא בממה נפשך בקדירה, או בשני כפות כשהם ממין אחד, ולכן כתב (באיסור והיתר הארוך שם) אם הקדירה מחרס והכף ממתכות, לא שייך הך ממה נפשך, דאחזד נוח לפלוט יותר מחבירו, הא אלו הקדרה והכף מתכות, ג"כ שייך הך ממה נפשך, רק אח"כ חוכך להחמיר בקדירה, אולי הכף נוגע תיכף בקדירה, והקדרה בולע הימנו ונעשה נבלה הבלוע, ואח"כ פולט, וא"כ איך יצטרף בלוע בקדרה שכבר נעשה נבלה. והוא חומרא בעלמא. ועכ"פ דינו מיוסד על דברי תוספות כראוי מוצק, ומכל שכן במין במינו, דאף דנימא דלישנא בתרא חולק, במילתא דרבנן עבדינן לקולא, כמ"ש הרא"ש (פג"ה סי' כ"ו) וכ"כ הב"י (קנ"ח ע"א ד"ה ומ"ש רבינו וא"א ז"ל) להדיא, ואם כן דין ברור [הוא] לדעת התוספות. פלתי סימן צט. ולא ידעתי מה היה להרב בעל לחם חמודות (פג"ה אות קפ"ב) והרב פרי חדש סוף סימן (ס"ח) [צ"ח] שתמהו ביותר על איסור והיתר הארוך כאלו בדה דין מלבו, והלא הן דברי תוספות, וגברא רבא אמר מילתא אין מדיחין אותו. ואמת כי שאר מחברים לא פירשו כפירוש התוספות, אבל בשביל הא לא אירא לדחות דבריהן כמה שיש בו מהסברא, ובפרט כי יותר מסתבר לומר [כדברי התוספות, מלומר] דסלקא דעתך לשער בחרסי קדרה, ופשוט".
 3. מראי מקומות – משנת רע"א (האיר יוסף, תערובות סי' י"ב).

ח. ב' כזיתים של בב"ח שנפלו לנ"ט היתר - לפי המקילים לעיל [החזו"א].

1. מחמיר.

(א) ש"ך (סוף ס"ק י"ז) – "אי ידעינן כמה בלע לא הוה צריך לשער אלא נגד הבשר והחלב כגון אם נייער בה כזית של בשר ואח"כ ביומו כזית חלב א"צ אלא ס' נגד הב' זיתים".

(ב) בית אפרים (יו"ד סי' ל"א) – "ומעתה הדבר מבואר שכל זה הוא שאר איסורים שאין מקום לצרף שני הטעמים יחד כל שהם מתנגדים זה לזה משא"כ בב"ח שאין התנגדות הוה מעכב מלצרף אותם יחד שכל עיקר בב"ח הוא מחמת תערובות טעמי' שלפי שנתערב טעם בשר וטעם חלב יחד הם נעשים איסור ומצטרפין אפילו למלקות דבהכי חייבי' רחמנא כשאוכל כזית מתערובות טעם בשר וחלב יחד והלכך הדבר פשוט דבב"ח שנאסר מכבר שנפל כזית מהם לתוך נ"ט זיתי ירקות שאסורין דאע"ג שאין נרגש טעם בשר או טעם חלב בפ"ע מ"מ הרי נרגש במאכל זה טעם בשר בחלב יחד שחייב ע"ז והוא ד"ת משא"כ אם לא נאסרו יחד קודם נפילה מעיקרא לא נאסרו כלל שהרי מעולם לא הי' כדי נ"ט מן הבשר אל החלב או איפכא לפי שתיכף נתבטל טעם של כ"א בס' וזה מבואר בלשון או"ה שכ' וה"ה אפי' בבב"ח כו' אעפ"י שבב"ח מצטרפין וחשובים כמין א' ור"ל אפילו למלקות מ"מ מאחר שלא נאסרו יחד קודם נפילתן המאכל מותר דדוקא דרך בישול אסרה תורה דהיינו שנותן טעם זה בזה והכא יש ששים נגד כ"א ולא גרעי הירקות נגד כ"א מאילו הי' הבשר וחלב עצמו שבטל בו כו' ע"ש דמבואר כדכתיבנא".

(ג) שו"ת אבני מילואים (סי' ד') – "ומה שהקשה כ"ת עוד, וז"ל ביו"ד סי' צ"ח בש"כ ס"ק י"ז או שאינו ב"י כו' כגון אם נייער כזית בשר ואח"כ ביומו כזית חלב א"צ ששים אלא כנגד השני זיתים עכ"ל, אבל צלע"ג למה יהיה צריך ששים נגד הב' זיתים ליסגי בס' נגד זית א' דטעם בשר אינו דומה לטעם חלב וא"כ הגם אם נאמר נעשה נבילה והיתר נהפך לאיסור לא יהיה יותר גרוע מחלב ודם שהם איסורי דאורייתא וחייבי כריתות ואפ"ה האחד מבטל טעם האיסור של חבירו, ושאלתי קושי' זו לכמה גדולי ישראל ולא מצאתי טעם נכון לחלק ביניהם אלא בדוחק גדול ואינו מתקבל לשומעיו עכ"ל ... בבשר בחלב כל שמתחלה נאסר כיון דאיכא צירוף בטעם דהוא איסור בב"ח וכיון שהאיסור ע"י צירוף טעמן מש"ה צריך ששים נגד אלו השני טעמי' דה"ל כחדא איסורא ואף על פי שאינו נרגש תוך הקדירה לא טעם בשר ולא טעם גבינה אין הדבר תלוי אלא בשיעור הרגש וכל פחות מששים שיעור הרגשה הוא ... בב"ח שהתורה אסרה צירוף טעמן וע"י צירוף זה נעשה איסור א' ומש"ה צריך ששים נגד שניהם שהוא איסור אחד ואף על גב דאינו נרגש כיון שיש בו שיעור הרגשה כל שהוא בפחות מששים אסור".

(ד) הגר"ח (מאכ"א פרק י"ד הל' ו') – "ונראה לומר, דהנה האיסור והיתר כתב [הובא בפמ"ג בפתיחתו להלכות תערובות] ז"ל זית בשר וזית חלב לחמשים ותשע של היתר אף דמצטרפין למלקות וחשובין כמין אחד מ"מ הואיל ולא נאסרו מקודם לא נאסרו עכ"ל, ומבואר בתוך דבריו דדוקא בלא נאסרו מקודם הוא דאין נאסרין עתה, אבל אם היו אסורין מקודם כגון שבשלן יחד מקודם אז אסורין את הקדרה ובעינן ששים כנגד שני הזיתים ביחד, וקשה דנהי דנתבשלו יחד ונעשו חד איסורא, אבל מ"מ הרי פשיטא דטעם החלב והבשר אינו שוה, וא"כ כשנפלו לקדרה שיש בה כדי לבטל את הבשר לבד והחלב לבד, הרי אין בהקדרה לא טעם בשר ולא טעם חלב, וא"כ מהיכי תיתי נצטרך ששים נגד שניהם ביחד, והרי אנן קי"ל דבמין בשאינו מינו לא צריכינן כלל לששים, רק שלא יהא נרגש הטעם, וכמבואר בחולין דף צ"ז אמור רבנן בטעמא מין בשאינו מינו אמור רבנן בששים מין במינו, וא"כ מאחר דטעמא ליכא למה יאסרו הקדרה, ואפילו אם נחשוב הבשר והחלב יחד כחד טעמא וחד איסורא וליכא ששים נגד האיסור, מ"מ מאחר דליכא טעמא הרי קי"ל במין בשאינו מינו דשרי. אכן נראה פשוט, דהרי זה פשיטא אם נתערבו ששים ואחד מינים מכל מין בשוה

יהא בהתערובות טעם מעורב מכולן, ולפ"ז בשני מינים חלוקין בטעמן שנפלו לתוך הקדרה ויש בה כדי לבטל כל אחד בפני עצמו, נהי דטעם של כל אחד בפני עצמו ליכא בקדרה, אבל טעם מעורב משניהם יחד פשיטא דאיכא בהקדרה, אלא דבעלמא לא ידעינן אם טעם מעורב משניהם יכול לאסור, דדילמא בעינן שיהא טעם של כל אחד בפני עצמו ניכר, אבל כל זה הוא בשאר איסורין, משא"כ בבשר בחלב דעיקר איסורן הוא מה שנתערבו ונתנו טעם זה בזה, א"כ הרי פשיטא דהטעם המעורב מבשר בחלב יחד זהו גופו של איסור, וע"כ שפיר ס"ל להאיסור והיתר דצריך ששים נגד שניהם ביחד, משום דבלאו הכי הרי ניכר טעם המעורב של שניהם ביחד, שזהו עיקרו של איסורא דבשר בחלב".

(ה) יד יהודה (הארוך ס"ק כ"ו ד"ה מיהו) – "וזה מבואר דעת הסמ"ק והטו"מ לעיל סי' צ"ד דמצריכין שני פעמים ס' אחד נגד הבשר הבליעה ואחד נגד החלב שנכנס להכף ונאסר מחמת בב"ח הגם דא"א שיהא טעם שניהם נרגש כל שיש ס' נגד זית אחד אף בירקות מ"מ כיון דגם החלב נאסר מחמת הבשר והוי בב"ח וכן איסורו של הבשר בהחלב נמי מחמת בב"ח תו הוי איסור אחד ומין אחד ממש שא"צ הצטרפות כלל צריכין תמיד ס' נגד שניהם ...".

(ו) תו"א (יו"ד סי' כ"ה ס"ק ז' ד"ה ובפמ"ג, ערלה סי' ה' ס"ק ז' ד"ה ובפמ"ג) – "והפמ"ג ... ומה שהק' מבשר וחלב דמצטרפין לאסור התם חד טעמא דהרי הבשר יש בו טעם חלב וכל בלוע משערין בכולו וכן החלב יש בו טעם בשר, ועוד כיון דשניהם נתחדשו בטעם בב"ח הו"ל איסור שוה בטעמו, ובגליון יד אברהם כ"כ בשם עבוה"ג".

ט. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' צ"ט ס"ק צ"ד), יד יהודה (סי' קי"א הארוך סוף ס"ק י"ח, הקצר ס"ק כ"ג).

1. ים של שלמה (חולין פרק ז' סי' נ"ז), הו"ד באמרי ברוך (על הש"ך ס"ק ל"ד) – "אף האיסור מסייע לבטל את ההיתר, כמ"ש הטור (סימן צ"ח) ... והם מדברי הרא"ש, שכתב כך בתשובה (כלל כ' סימן ב') ואזיל לשיטתו, דס"ל כר"א, דלא אמרינן חתיכה נעשה נבלה אלא בבשר וחלב, ולא בחלב ודם, ולא קיימא לן הכי, אלא בכל דוכתא אמרינן חתיכה נעשה נבלה, כמ"ש לקמן, ועוד שאף לפי דבריו נראה, דהוה ליה לחלק, ולומר, נהי דס"ל כר"א, דלא אמרינן חתיכה נעשה נבלה בשאר איסורים, להצריך ס' נגד כל החתיכה שנאסרה, אלא כנגד האיסור, מ"מ חתיכה שנאסרה שוב אין לה היתר, דאפשר לסוחטו אמרינן בכל האסורין, וא"כ כל החתיכות שנאסרו כבר בקדירה והן ידועות וניכרות, שוב א"א להתירן, שהרי כבר נאסרו, ואפשר לסוחטו אסור, אם לא שנתערבו לגמרי ...".

אם עצמות מצטרפין לבטל איסור, שלא לבטל איסור לכתחלה

סימן צ"ט

א] האם עצמות מצטרפין - <u>סעיף א'</u> .	כד] נ"מ אם הוא איסור דאורייתא או דרבנן.	מז] ביטול ע"י עכו"ם.
ב] פוסקים.	כה] יבש ביבש: דאורייתא או דרבנן.	מח] דבר שנתבטל באיסור אסורים למכרו.
ג] סברות.	כו] שאר ציורים: דאורייתא או דרבנן.	מט] בליעות בהקדרה שביטלו בה איסור.
ד] עצמות של איסור: אכילתן.	כז] לבטל סכנה לכתחילה.	נ] חנ"ג, נודע התערובת.
ה] גלטי'ן (gelatin).	כח] מה אסור לבטל.	נא] נודע התערובת: במקום שלא נ"נ.
ו] נתבשלה ואח"כ נפלה בקדרה - <u>סעיף ב'</u> .	כט] הגעלת כלים.	נב] אם צריך החכם לחקור.
ז] חתיכה הבלועה מאיסור - <u>סעיף ג'</u> .	ל] סכך פסול.	נג] מבטלין איסור דרבנן: ראשונים - <u>סעיף ו'</u> .
ח] האם הקדרה מצטרף להיתר - <u>סעיף ד'</u> .	לא] בל תשקצו: ביטול לכתחילה.	נד] מערבין בידיים, או מוסיף: ראשונים.
ט] שיטת רש"י.	לב] ביטול לכתחילה במקום מצוה.	נה] פוסקים.
י] שיטת התוספות.	לג] לבטל בשביל גוי.	נו] מערבין בידיים, או מוסיף: פוסקים.
יא] שיטת הרמב"ן.	לד] ביטול לכתחילה בדבר שיש לו מתירין.	נז] יש לו עיקר מן התורה: ציורים.
יב] שיטת הרמב"ם.	לה] נותן טעם לפגם.	נח] להוסיף.
יג] שיטת הריטב"א.	לו] לשרוף איסור, כדי לאוכלו.	נט] נרות חנוכה.
יד] שיטת הרשב"א, והר"ן.	לז] אין כוונתו לבטל.	ס] חוזר וניעור.
טו] סיכום: ראשונים.	לח] ספק איסור.	סא] נודע בנתיים: חוזר וניעור.
טז] פוסקים.	לט] ספק ביטול.	סב] היתר בתוך היתר: חלב שנפל למים.
יז] ספק אם היה שם ששים בעת שנפל.	מ] שאר ענינים.	סג] קודם זמנו: חמץ קודם פסח.
יח] הלכה.	מא] אין מבטלין איסור לכתחלה: קנס.	סד] סוגיא: כלי שדרכו בשפע - <u>סעיף ז'</u> .
יט] אין מבטלין איסור לכתחילה - <u>סעיף ה'</u> .	מב] גדר של שוגג.	סה] ראשונים.
כ] דאורייתא או דרבנן: ראשונים.	מג] בשוגג מותר.	סו] כללים.
כא] דאורייתא או דרבנן: פוסקים.	מד] במזיד אסור - למי.	סז] הלכה.
כב] מקור: להסוברים שאסור מדאורייתא.	מה] מי שנתבטל בשבילו.	סח] כלי שדרכו להשתמש לעתים בדבר מועט.
כג] טעם: להסוברים שאסור מדרבנן.	מו] בני ביתו.	

האם עצמות מצטרפין

סעיף א'

א] האם עצמות של איסור מצטרפין להיתר או לאיסור - סעיף א'.

א. חולין (דף צח:): – "כל איסורין שבתורה בס' ... כל איסורין שבתורה במאה. ושניהם לא למדוה אלא מזרוע בשלה ... מאן דאמר בששים, סבר: בשר ועצמות בהדי בשר ועצמות משערינן, והוה ליה בששים, מאן דאמר במאה, סבר: בשר בהדי בשר משערינן, והוה ליה במאה".

1. רשב"א (שם) – "הא דגמרי' מזרוע בשלה למר ששים ועצם ובשר בהדי בשר ועצם משערינן, ולמר במאה דבשר בהדי בשר משערינן, תמיה לי כיון דמיניה גמרינן אמאי לא בעינן טפי דהא איכא מיא דבקדרה מבשל ליה, ושמא י"ל דכיון דהא ליתא אלא אסמכתא דרבנן דיין אם שיערו כל האיסורים כשיעור זרוע עם האיל גופו, אבל מים דלא פסיקא להו דפעמים נותנין עמו הרבה ופעמים מעט לא שיערו בו כלל, ומיהו להאי פירושא הא דאקשינן לרבי יהודה וליגמר מינה לא לבטל מין במינו בס' או במאה בלחוד קאמר, דכיון דמדאורייתא לא בטיל ברובא ולא ידעינן עד היכא ונצטרך למגמר מזרוע בשלה דבטיל, על כרחין לא ילפינן מזרוע בהדי איל גופיה אלא בזרוע בהדי איל ומים, ובשיעור בינוני שדרכן להתבשל בכיוצא בהן ושמא יהיה במאה וחמשים או במאתים, דלא אתינן עליה השתא אלא (דיליף) [דניליף] מהא דמין במינו בטל כשאר האיסורין, ושמא י"ל דהא דאמרינן וה"ל בק' וה"ל בס' עם שיעור המים קאמר, כנ"ל, וא"נ איכא למימר דבכל ענין התירתו תורה ואפילו בבשלו בלא מים כלל וכגון שעשאו צלי קדר דליכא מיא".

2. ריטב"א (שם) – "ומאן דאמר במאה סבר בשר בהדי בשר משערינן. פירש רש"י ז"ל עצם לא בעי לישעוריה דהא לא פליט טעמא מיניה וכי משערינן בשר דזרוע בהדי בשר האיל איכא מאה כי בזרוע יש עצם הרבה ובשר מועט שהכתף אינו בכלל זרוע, ע"כ, ונראה מלשונו שאין הרוטב מן המנין, וטעמא דמילתא משום דסתמא אמר קרא ואפילו בצלי קדר דאיכא בישול כדאיתא בפרק כל שעה (פסחים מ"א א') גבי בשל מבושל במים".

3. צל"ח (שם) – "ובזה ניחא לי מה שהקשה הרשב"א איך שיערו הנך אמוראי מר בששים ומר במאה, והלא איכא גם מים בקדרה ויהיה הרבה יותר מהשיעור, ואם נימא ששיערו עם המים א"כ נתת דבריך לשיעורים דלפעמים יהיה הרבה מים ולפעמים מעט. ולפי מה שכתבתי ניחא, דהמים אין לצרף כיון דלפעמים הזרוע חוץ לרוטב, אבל האיל בכלל גווי משערינן בכליה שהרי עכ"פ קצתו תוך הרוטב, והאיל כולו מתבשל כאחד והוא גוש אחד ומצטרף כולו".

ב. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב') – "הנה יש ד' דעות, י"א בטור דאיסור לאיסור והיתר להיתר כמשמעות גמרא חולין צ"ח ע"ב מר סבר בשר ועצם בהדי בשר ועצם וקיי"ל בששים כו'. והרא"ש [פג"ה ס"ל] ור"ש [תרומות פ"ה מ"ט] דאיסור מצטרפין להיתר. ודעת ר' ירוחם

[נט"ו אות כט] בשם הר' אברהם בן אסמעאל דהיתר אין מצטרפין באינו מינו, ודעת האור זרוע [פסקי ע"ז פ"ה סי' רעז] הובא בהגהות ש"ד [סי' נה סק"ב] דאיסור לא לאיסור ולא להיתר".

1. ויש עוד שיטה: שמחלקים באיזה עצמות [קשות או גם רכות] - עי' לקמן.

ג. שיטה א': מצטרף עצמות האיסור והיתר להיתר.

1. רמב"ן (חולין דף צט: ד"ה ומדקיימא) - "ומדקיימא לן בששים שמעינן מינה דבשר ועצמות בהדי בשר ועצמות משערינן שכך שיערה תורה זרוע בשלה ויש בדבר להקל ולהחמיר, ושמעינן מינה דליתא להא דאמרינן בירושלמי (תרומות פ"ה) קליפי איסור מעלין את ההיתר, שאם כן עצמות זרוע יצטרפו להיתר ויותר ממאה הן, וכך מפורש בפ"ק דערלה ירושלמי דמאן דאמר בששים אין מוציא עצמות מן הזרוע ולית ליה קליפי איסור מעלין עיין שם, ומקצת מחברים הקלו בזה וטעו".

2. עי' מאירי (חולין דף צז: ד"ה העצמות) - "ודעתי נוטה להחמיר כדעת ראשון הואיל ובתלמוד שלנו נזכרה כן וכן שאין העצמות דומין לקליפין שהעצמות יש בהן קצת טעם מה שאין כן בקליפין ומ"מ גדולי הדור נוטים לדעת זה האחרון ומפרשים שלא נאמר בשר ועצם בהדי בשר ועצם אלא דרך אסמכתא לשיעור ששים".

3. או"ה (כלל כ"ח דין ה') - "וכתב בא"ז (הג"ה) כשמבטל חתיכת האיסור אז צריך ג"כ לבטל העצמות שתוך הבשר כמו הבשר עצמו דהעצמות כבשר בין לקולא בין לחומרא שצריך לבטלן כשאר הבשר עצמה".

4. עי' הרשב"א (חולין דף צט., אמנם עי' תוה"ב) - לשונם לקמן.

ד. שיטה ב': עצמות האיסור מצטרפים עם ההיתר לבטל האיסור.

1. ר' שמשון (תרומות פרק ה' משנה ט') - "לא מסתבר דהא גיד הנשה למ"ד אין בגידים בנותן טעם אם נתבשל עם הירך מותר כדאי' בפ' גיד הנשה ומי עדיפי עצמות לאיסור יותר מגיד דאע"ג דתנן לקמן בפ' בתרא (מ"ה) עצמות קדשים בזמן שהוא מכנסן אסורים הא אמרינן בירושלמי (הל' ד) עלה ר' אבהו בשם ר' יוחנן בראשי כנפים והסחוסין היא מתני' ועצמות נמי דטעונים שריפה בפרק כיצד צולין (דף פג א) כשיש בהן מוח כדאיתא התם לכך נראה דהא דיליף מזרוע בשלה ומשער בעצמות הזרוע סימנא בעלמא ואסמכתא הוא כדאיתא התם דמדאורייתא ברובה בטיל".

2. רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל') - "וכתב רבינו שמשון ז"ל ... לכך נראה דהא דיליף מזרוע בשלה ומשער בעצמות סימנא בעלמא הוא ואסמכתא היא כדאמרינן בשמעתין דמין במינו מדאורייתא ברובה בטיל".

3. רשב"א (תוה"ב ב"ד ו, משמרת הבית שם, הקצר ה.) - "ונראה לי שלא אמרו כאן בשר ועצם בהדי בשר ועצם משערינן לומר שצריך בעלמא לשער ההיתר כנגד עצמות של איסור אלא אסמכתא בעלמא הוא לשיעור ששים דעלמא. והילכך עצמות וקליפין של איסור מצטרפין עם ההיתר כרב הונא ואין צריך לומר קליפין ועצמות של היתר שמצטרפין עם ההיתר".

א (אמנם עי' הרשב"א (חולין דף צט.) - "ק"ל כמ"ד בס' ... וכיון דק"ל הכי שמעינן דעצמות ובשר בהדי בשר ועצמות משערינן בזרוע בשלה ופעמים להקל כעין זרוע בשלה ופעמים להחמיר כגון שיש באיסור רוב עצמות ובשר מועט דבעינן ס' כנגד בשר ועצמות דאיסורא, ושמעינן מינה דהא דגרסינן בירוש' קליפי איסור מעלין את ההיתר ליתא שאם כן עצמות זרוע יצטרפו להיתר ויותר ממאה הן, ומצאתי בפירושי הרמב"ן ז"ל שכך הוא מפורש בפ"ק דערלה ירושלמי דמ"ד בס' אין מוצא עצמות מן הזרוע ולית לי' קליפי איסור מעלין את ההיתר".

4. טור (סעי' א') - "וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל לפיכך הבא לבטל איסור שנפל לקדירה יצטרף כל מה שבקדירה בין רוטב ובשר וקריפה ועצמות ואפילו העצמות של האיסור ואם יש בין הכל ס' מותר".

א (אבל המוח שבעצמות איסור מצטרף עם האיסור - רשב"א (תוה"ב ב"ד ו, "ומכל מקום עצמות שיש בהן מוח המוח שבעצמות של איסור אוסר הוא ומצטרף עם האיסור"), רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל', "היינו אותן שיש בהן מוח לכך") טור (סעי' א', "אבל המוח שבעצמות האיסור מצטרף עם האיסור לאסור").

ב) חתיכת נבילה שנתבשלה ואחר כך נפלה בקדרה, עצמות שבה מצטרפין לאסור - עי' לקמן, סעי' ב'.

ה. שיטה ג': עצמות של איסור אין מצטרפים לא לאיסור ולא להיתר, ועצמות של היתר מצטרפים להיתר.

1. או"ז (פסקי ע"ז סי' רע"ז, גי' לפנינו) - "לכך נראה דהא דיליף מזרוע בשלה ומשער בעצמות הזרוע סימנא בעלמא ואסמכתא בעלמא היא. דמדאורייתא בטל ברובא זרוע בשילה מין במינו הוא ובטל ברובא מן התורה הילכך עצמות של איסור אינן מצטרפות לאסור אבל עצמות של היתר מצטרפין להיתר. אבל אין לצרף עצמות של איסור עם ההיתר לבטל את האיסור כרב ביבי וכרב הונא דטורח להיתר כולי האי. אף על גב דמשמע להתירא ואם שום אדם יתיר לא עבר על דברי חכמים אבל אין נכון להקל כולי האי".

2. הג' שע"ד (כלל נ"ה אות ב' ד"ה עצמות) - "בס' א"ז ... עצמות של איסור אינן מצטרפות לשל איסור אבל עצמות של היתר מצטרפות להיתר אבל לא לצרף עצמות של איסור עם ההיתר לבטל את האיסור ואם שום אדם יתיר את זה לא עבר על דברי חכמים אבל מ"מ אין נכון להיתר כולי האי עכ"ל".

3. מהרי"ל (מנהגים הלכות איסור והיתר משערי דורא אות י"ד) - "עצמות של איסור אין מצטרפין אל האיסור, אבל עצמות של היתר מצטרפין להיתר, אבל לא יצטרף עצמות של איסור עם עצמות של היתר לבטל האיסור. מ"מ תלמיד חכם שהורה לצרף לא עבר על דברי חכמים".

ו. שיטה ד': אפילו בעצמות היתר יש להחמיר מין בשאינו מינו שלא לצרף להיתר, ובמין במינו מיקלין לצרף להיתר.

1. ר' אברהם בן אסמעאל (רבינו ירוחם נתיב ט"ו אות כ"ט, קה-ד') - "וכתב מורי הרב רבי אברהם בן אסמעאל נ"ע מסתברא דכי אמרינן שעצמות ההתר מצטרפין דוקא מין במינו דמן התורה בטל ברוב או מין בשאינו מינו ובדקנוהו ואינו נותן טעם בו אבל מין בשאינו מינו דאיסורא וליכא קפילא ארמאה דליטעמיה אפילו עצמות ההתר אין מעלין דהא קא יהיב טעמא ע"כ".

ז. רק עצמות קשות מצטרפים, אבל לא עצמות רכות [שיש לחות, מוח].

1. רא"ה (בדה"ב ב"ד, ו.) – "ודבר זה מרבה תמה ואין האוזן יכולה לשמעו, בפירוש אמרו בגמרא דבשר ועצם דאיסורא משערינן להחמיר בשיעורו ואת אמרת לאו דוקא ונאמר זה במחלוקת דאיך סבר בשר בהדי בשר משערינן ולדברי כלן קליפין אסורין אין מצטרפין להיתר ואת אמרת לאו דוקא חס ושלום לא תהא כזאת אלא ודאי בפלוגתא היא ואיכא אחרניתא טובא דפליגי בירושלמי בהדן ואני נקטינן כגמרינן ומיהו אפשר דכי אמרינן בשר ועצם בהדי בשר ועצם משערינן ויש בדבר להקל ולהחמיר דוקא בעצם שיש בה מוח או שיש בו לחות הא לאו הכי לא דהו"ל כגיד דאמרינן עלה דחשוב כעץ בעלמא".

ח' רא"ה (חולין דף ק. ד"ה ולענין) – ומסתברא דוקא עצם שיש בו מוח ... משערינן בכל העצם".

2. ר"ן (חולין דף לה. ד"ה גרסי) – "ומ"ד בששים ומ"ד במאה בתרתי פליגי דמ"ד בס' סבר שעצמות הזרוע כיון שהם רכים אוסרים כבשר וס"ל תו דעצמות האיל אף על פי שיש בהם שהן קשין מצטרפין להיתר ... לדידן דקי"ל כמ"ד בששים נקטינן דקליפי היתר מעלין את האיסור. ובירושלמי בפירקא קמא דערלה משמע תו דאף קליפי איסור מעלין את האיסור ואף לפי גמ' דילן אפשר לומר כן דלמ"ד בששים היינו טעמא דלא מצטרפי עצמות שבזרוע להיתר לפי שהן עצמן אוסרין מפני מוח שבהם ומחמת רכותן שיצא מהן לחות אבל עצמות יבשין וקליפין שאינן אוסרין אפשר שאף אותן של איסור מעלין את ההיתר אבל אין דעת הרמב"ן ז"ל".

(א) כדמפרש הש"ך (ס"ק א').

3. ע' ריטב"א (חולין דף צח: ד"ה מאן) – "מאן דאמר בששים סבר בשר ועצמות [בהדי בשר ועצמות] משערינן והוה ליה בששים ... ומיהו אומר מורי הרב ז"ל בשם רבותיו ז"ל שלא אמרו לשער בעצמות אלא ביש בהן מוח ובאותן עצמות שיערו רבנן שיש בכאן בהם ששים מלבד שאר עצמות שיש באיל שאין להם מוח שאינם מן המנין, ואיך הוי סבר שאפילו לעצמות שיש בהן מוח אין לצרפן למנין איסור והיתר כלל, וכיון דקיימא לן כמאן דאמר בששים קיימא לן נמי דעצמות מצטרפין להיתר ואיסור כשיש בהן מוח, וק"ל שהרי בירושלמי דערלה (פ"א ה"ג) אמרו דלמאן דאמר עצם ובשר משערינן סבירא ליה שאין קליפי איסור מעלין את ההיתר מדלא קאמר דליצרף עצם של זרוע בהדי איל לבטל טעם הזרוע, ומה ראייה הביאו מהא דדילמא שאני עצמות שיש בהם מוח דעדיף מקליפין, וצ"ע".

(א) חולק – ר' שמשון (תרומות פרק ה' משנה ט'), רא"ש (פרק ז' סי' ל'), רשב"א (תוה"ב ב"ד ו.), משמרת הבית שם).

ח. מראי מקומות.

1. רמב"ם (תרומות פרק י"ג הל' ז') – "אין פסולת של תרומה מצטרפת עמה לאסור החולין, אבל פסולת החולין מצטרפת עם החולין להעלות התרומה, כיצד ...".

2. ראב"ד (תרומות פרק י"ג הל' ז') – "אמרו בירושלמי שהפסולת של תרומה מצטרפות עם החולין לבטל התרומה".

ב] פוסקים.

א. מצטרף עצמות האיסור והיתר להיתר: שיטה א'.

1. מהרלב"ח (סי' פ"ח) – "יהיה הדין לדעת הרב דעצמות ההתר מצטרפים עם ההתר ועצמות האיסור עם האיסור וכן נראה בבירור שהיא דעת הרב במ"ש ובכל מה שיש בקדרה גם ממ"ש למעלה דשיעור ס' למדו אותו מזרוע בשלה וכו' ובגמ' אמר דמאן דקאמר בס' סבירא ליה בשר ועצמות בהדי בשר ועצמות וכו' עיין. וכן ראוי להורות לענין מעשה לכתחלה כי הוא דעת הרבה מהפוסקים".

ב. עצמות האיסור מצטרפים עם ההיתר לבטל האיסור: שיטה ב'.

1. מחבר (סעי' א') – "עצמות האיסור מצטרפים עם ההיתר לבטל האיסור".

2. מהר"י הלוי (סי' כ"ח), הו"ד בפת"ת (ס"ק א') – "דע לך שהר"ש ... כתב להדיא דלא ס"ל חילק זה לחלק בין עצמות שיש בהן לחלוחית לקליפות ועצמות הקשין ויבשין. וכן מוכח מדברי הא"ז ... לא פליג הירושלמי כלל בזה אגמ' דילן ... וכן דעת הטור ... וכן בש"ע ובהג"ה שראו כל דברי הפוסקים ולא חילקו לומר בעצמות רכות אינם מצטרפין. ונ"ל ראייה ברורה לזה ...".

3. אבקת רוכל (סי' רט"ו) – "שהדבר ידוע דעצמות וקליפת איסור מצטרפין הן להיתר זולת מוח שבתוך העצם וכן העלה רבינו שמשון בתרומות פ' סאה תרומה וכ"כ הרא"ש בפרק גיד הנשה וכן הסכים הרשב"א".

(א) אבל המוח שבעצמות, איסור מצטרף עם האיסור – מחבר (סעי' א'), "אבל המוח שבעצמות איסור מצטרף עם האיסור", פוסקים.
(ב) חתיכת נבילה שנתבשלה ואחר כך נפלה בקדרה, עצמות שבה מצטרפין לאסור – ע' לקמן, סעי' ב'.

4. במקום הפסד יש להקל [וכ"ש מין במינו].

(א) רמ"א (סעי' א') – "ויש מחמירים שלא לצרף עצמות האיסור עם ההיתר לבטל ובמקום הפסד יש לסמוך אמקילין ומתירין, כי כן עיקר".

(1) פ', הפסד מרובה – מנחת יעקב (כלל ס"ג ס"ק ט'), פמ"ג (סי' פ"ו שפ"ד ס"ק י"ח), ואף בקשים החמיר באין ה"מ), שו"ת משנת ר' אהרן (ח"א סי' ט"ז אות ה' ס"ק ב').

(2) פ', רק הפסד – נראה.

(ב) רמ"א (תורת חטאת כלל פ"ה דין ט"ז) – "דנקטינן כדברי הרא"ש ורבוותא דס"ל כוותיה וכ"ש אם הוא מין במינו דאינו אלא דרבנן דמדאורייתא ברובא בעלמא בטל ואין להחמיר באיסור דרבנן נגד כל הני רבוותא".

(1) רק מין בשאינו מינו יש מקום להחמיר – פמ"ג (סי' פ"ו שפ"ד ס"ק י"ח), "ועת"ח כלל פ"ה ד"ו שם יראה דיש לחלק בין מין במינו מצטרפין אף באין ה"מ ובש"ע לקמן בהג"ה מיירי באינו מינו".

(ג) הרמ"א הולך גם על עצמות קשות – פמ"ג (סי' פ"ו שפ"ד ס"ק י"ח), "אלא דהר"ב לא חילק שם ואף בקשים החמיר באין ה"מ", חכ"א (כלל נ"ב סעי' א').

1) מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל ס"ג ס"ק ט', וכדמפרש הפמ"ג סי' פ"ו שפ"ד ס"ק י"ח), שלמי שמחה (ח"ד סי' פ"ב אות ג').

ג. **עצמות של איסור אין מצטרפים לא לאיסור ולא להיתר, ועצמות של היתר מצטרפים להיתר:** שיטה ג'.

1. עי' רמ"א (סעי' א') – "ויש מחמירים שלא לצרף עצמות האיסור עם ההיתר לבטל ובמקום הפסד יש לסמוך אמקילין".
א) רק באינו מינו יש להחמיר - עי' לעיל.

ד. **אפילו בעצמות היתר יש להחמיר מין בשאינו מינו שלא לצרף להיתר, ובמין במינו מקילין לצרף להיתר:** שיטה ד'.

1. פר"ח (ס"ק א') – "מכל מקום הלכה למעשה נקטינן להחמיר כסברת ה"ר אברהם וכן עיקר".
2. פר"ת (ס"ק א') – "למעשה יש להחמיר במין וש"מ והטעם שלא מצאתי ראייה בהדיא מהש"ס דקאמר במין וש"מ לצרף העצמות".
3. עי' חת"ס (הגהות במחבר סעי' א') – "ופרי חדש מוכיח בראייה ברורה כהר"א בן אסמעל ... וכן ראוי להורות ולהחמיר בבשר בחלב מיהא".

א) לכאורה הפשט, שטעם כעיקר לכו"ע דאורייתא בבב"ח, אבל שאר איסורים י"א שהוא רק איסור דרבנן.

4. יבין דעת (ס"ק ב') – "ויש להחמיר במין וש"מ באיסור דאורייתא שלא לצרפן".

5. דרכ"ת (ס"ק ז').

א) חולק: אין לחלק בין מין במינו למין בשאינו מינו – ב"י (בדה"ב סעי' א', "כתב רבינו ירוחם ... ואין נראה כן מדברי רבינו שמשון והרא"ש"), פלתי (ס"ק א'), בדה"ש (ס"ק ד', בי' ד"ה בשר, "וכן נראה להורות").

ב) מראי מקומות – מטעמי השלחן (אות ג').

ה. רק עצמות קשות מצטרפים, אבל לא עצמות רכות [שיש לחות, מוח].

1. לבוש (סעי' א', כדאי' בהגורת שמואל ס"ק א').

2. ב"ח (סוף אות א') – "ולפענ"ד דיש להחמיר בעצמות הרכין של איסור לצרפן עם האיסור ...".

3. ש"ך (ס"ק א') – "ולפענ"ד נ"בש"ס וירושלמי כדעת הרא"ה בס' ב"ה (דף צ"ו ע"ב) והר"ן פג"ה דהעצמות הרכות מצטרפים לאיסור מפני מוח שבהן ומחמת רכותן שיצא לחות אבל עצמות יבשים או קליפות של ביצים וכה"ג אף אותן של איסור מצטרפין לבטל האיסור וכן דעת האו"ה כלל כ"ח ד"ה בשם הא"ז וכן דעת הב"ח".

4. מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק נ', בשו"ת סי' ט"ז ד"ה זה) – "וכן עיקר".

5. פר"ח (ס"ק א') – "ודע דעצמות הרכות דעת הרא"ה והר"ן דמצטרפין לאיסור מפני מוח שבהן ומחמת רכותן שיוצא לחות מהן, וכן דעת האחרונים ועיקר".

6. לחם הפנים (ס"ק א').

7. בית לחם יהודה (ס"ק א').

8. כרתי (ס"ק ה') – "ועצמות הרכות נדונים כבשר, ש"ך".

9. תגורת שמואל (ס"ק א') – "וכן עיקר להלכה ולמעשה".

10. באה"ט (מהרי"ט, ס"ק א') – "ועצמות הרכים של איסור מצטרפים לאיסור מפני המוח שבהם ומחמת רכותן שיצא הלחות".

11. באה"ט (ס"ק א') – "והר"ן פרק גיד הנשה כתב דהעצמות הרכות מצטרפים לאיסור מפני מוח שבהן ומחמת רכותן שיצא לחות, אבל עצמות יבשים או קליפות של ביצים וכהאי גוונא אף אותן של איסור מצטרפין לבטל האיסור, וכן דעת האו"ה וב"ח".

12. גר"א (סוף ס"ק א') – "ועש"ך דה"ה עצמות רכין וכו"ל מירושלמי הנ"ל בראשי הכנפים כו".

13. חו"ד (ח"י ס"ק ב') – "ועצמות הרכות מצטרפות לאיסור, ש"ך בשם הר"ן".

14. יד יהודה (הקצר ס"ק א', הארוך ס"ק ב') – "ועצמות הרכים דעת הש"ך דמצטרפין לאיסור וכן הסכמת שאר אחרונים והפ"מ דעתו להיתר אך כיון דבלא"ה יש מחמירין תמיד ע"כ לדעתי אין להקל".

אמנם עי' יד יהודה (סי' פ"ז הארוך ס"ק י"ז) – "אבל אנן קימ"ל בסי' צ"ט דגם הלחין אין בהם טעם לאיסור".

15. דרכי תשובה (ס"ק ג').

א) חולק – מהר"י הלוי (סי' כ"ח, לשונו מובא לעיל).

ב) **בעצמות קשות: במקום הפסד יש להקל ומצטרפין עצמות איסור להיתר** – חכ"א (כלל נ"ב סעי' א', "ולכן חתיכת איסור שיש

בו בשר ועצמות שנפלה לקדירה של היתר אם הם עצמות רכות וכן המוח שבעצמות אפילו יבשות נחשבין כדין בשר וצריך ששים אף כנגדן אבל העצם הקשה של איסור כיון שאין בו לחלוחית לא מבעיא שאינו מצטרף לאיסור כיון שאין בו לחלוחית במה לאיסור אלא אדרבה מצטרף להיתר לבטל בשר האיסור שעל כל פנים על ידי הבישול בולע מבשר האיסור ומכל שכן שעצמות היתר מצטרפין להיתר לבטל האיסור כן סתם הבית יוסף בשולחן ערוך אבל אנו נוהגין על פי הכרעת רמ"א דאין מצטרפין עצמות איסור לבטל האיסור ומכל מקום אין צריך לבטל האיסור ומכל מקום הפסד יש להקל כי העיקר כדעת השולחן ערוך").

ג) **בעצמות רכות: במקום הפסד מרובה יש להקל כהמחבר** – פמ"ג (שפ"ד ס"ק א', "ולענין הלכה אם נפל עצם רך מנבילה להיתר

באינו מינו יראה לאיסור באין הפסד מרובה אבל בהפסד מרובה המיקל לא הפסיד עיין מנחת יעקב שאלה ט"ז ובמינו המיקל אף בהפסד קצת אין גוערין בו ואפילו לצרף איפשר לצדד"), גליון מהרש"א (ס"ק ד', על ש"ך ס"ק א'), כה"ח (ס"ק ב'), בדה"ש (ציונים ס"ק כ').

1) במקום הפסד יש להקל – יבין דעת (הארוך ס"ק ג', הקצר ס"ק ג', "בש"ך ... ומיהו במקום הפסד יש להקל קצת דדוקא המוח

שבעצמות נחשב כבשר לכל דבר אבל גוף העצמות אפילו של עגל הרך שסופן להקשות וכן גידין שסופן להקשות אינן נחשבין

כבשר לאיסור פליטתן אעפ"י שבפני עצמם אסורין לאכול").

ד) מנחת אלעזר (ח"א סי' נ"ו), הו"ד בפמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק א') – "גם מ"ש לצרף עצמות האיסור מרגלי העופות לבטל, עפ"ד תשו' מהר"י הלוי הובא בפת"ש סי' צ"ט דגם עצמות הרכים מצטרפים לבטל. הנה גם בזה יש ג"כ דעת האחרונים המחמירים כהש"ך בזה אמנם יש למע"ל אילן גדול לסמוך עליו היא ניהו הפמ"ג בשפ"ד ס"ק א' דבנפל עצם רך מנבילה למינו המיקל גם בהפסד קצת אין גוערין בו וגם אם נאמר שהי' בנידון דידן שאינו מינו ... כ' שם בשפ"ד דבהפסד מרובה המיקל לא הפסיד. הגם שלמעשה הייתי מתיישב עוד לכתחלה אם להתיר כי החו"ד והחכמ"א ושאר אחרונים פסקו כהש"ך לאיסור ושאר מצטרפים להיתר, מ"מ בנידון דידן ...".

ו. **סיכום:** בני אשכנז.

1. עצמות רכות של איסור:

א) יש להחמיר ולהצטרף לאיסור - ש"ך.

ב) במקום הפסד מרובה, יש להקל ולצרף להיתר. וכן מין במינו יש לצדד להקל - פמ"ג.

2. עצמות קשות של איסור:

א) יש להחמיר ושלא להצטרף להיתר [או לאיסור] - רמ"א.

ב) במקום הפסד [או מין במינו], יש להקל ולהצטרף אפילו להיתר - מחבר.

ז. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ג', ס"ק ז'), מנחת יצחק (ח"ז סי' צ"ח), שבט הקהתי (ח"ו סי' ע"ר), יבקש תורה (סי' ל"א).

1. כס"מ (תרומות פרק י"ג הל' ז') – "אין פסולת של תרומה מצטרפת עמה לאיסור החולין וכו'. ירושלמי בס"פ הנזכר: כתב הראב"ד יותר מכן אמרו בירושלמי וכו' ואין מזה השגה על רבינו שלא כ"כ משום דגמרא דידן משמע דפליג אירושלמי בהא דפרק גיד הנשה (דף צ"ח): גבי הא דמיייתי לשיעורי האיסורים מזרוע בשלה מן האיל קאמר דלמ"ד דשיעורי האיסורים בששים עצמות האיסור מצטרפין לאיסור ועצמות ההיתר מצטרפין להיתר ועוד דבירושלמי גופיה במחלוקת שנויה".

א) הגר"ח זצ"ל (דרך אמונה שם סוף ד"ה אין) – "ומש"כ הכ"מ מחולין מבואר דלמ"י בס' פסולת האיסור מצטרף לאיסור לא הבנתי דהא רבנו פסק דפסולת התרומה אין מצטרף עם התרומה".

ב) י"ל, הערה ש' (זרעים סי' פ"ז סעי' י"ב) – "שיש חילוק בין עצמות לעצמות דעצמות רבות שראויין ללועסן ויש בהן טעם מצטרפין לאיסור ועצמות קשים מצטרפין להיתר וראיה מזרוע בשלה דנזיר בחולין (צ"ח): דמצטרפין העצמות להאיסור [עכ"מ ולדברינו א"ש]".

ג] סברות.

א. **הטעם שעצמות של איסור אינו מצטרף לאיסור.**

1. אין פליטה מעצמות – מגיה בפרישה (ס"ק א', "אבל אין בהן לחלוחית שיאסרו ג"כ").

2. יש לחלוחית: והטעם להתיר משום ...

א) שאינם בר אכילה, אינם בכלל האיסור – ט"ז (ס"ק א', "לפי שאינם בר אכילה אינם בכלל האיסור").

ב) כטעם קלוש – פלתי (ס"ק א'), הו"ד בחו"ד (בי' ס"ק ב', לשונו מובא לקמן).

3. מראי מקומות – פ"ח (ס"ק א'), פמ"ג (מש"ז ס"ק א'), בדה"ש (ס"ק א').

ב. **הטעם שעצמות של איסור מצטרף להיתר.**

1. מתחלק בשוה – מגיה בפרישה (ס"ק א', "לפי שגם הן בולעים מן האיסור ומתפשט בהן האיסור אבל אין בהן לחלוחית שיאסרו ג"כ"), חכ"א (כלל נ"ב סעי' א'), מצטרף להיתר לבטל בשר האיסור שעל כל פנים על ידי הבישול בולע מבשר האיסור), בדה"ש (ס"ק א').

א) אין בו כח לצאת – עי' פ"ח (ס"ק א' ד"ה ונראה, "כי כל טעם המתחלק לס' חלקים הבולעי' אותו לא נשאר בו כוח לחזור ולפלוט ושם ישאר לעולם").

ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק א') – "ואי קשיא אמאי אין גוף הקדירה מצטרפת להיתר ר"ל בקדירת היתר תירץ הפרישה אות ב' דשבע מלבולע (ואפשר לומר כלי חרס כן ועצמות לא דמי לכלי חרס) וחדשה משום לא פלוג והפרי תואר תירץ דקדירה שבפנים יש רוטב ובחוף מגולה אין מחלק בשוה ואין הכי נמי שאם יש בקדירה בתוך הרוטב חרסי אדמה הכל מצטרף להיתר".

2. יש מיחל בעצמות – ט"ז (ס"ק א'), פ"ח (ס"ק א' ד"ה ונשאר, "דגם בהם יש פליטה אבל אין בהם טעם כהא דמיא דביעי מוהל בעלמא באופ' הגם שאין בעצמות ובגידים בנ"ט עכ"ז אית ביהו זיעה דמתבטלת טעם האיסור"), פלתי (ס"ק א'), חו"ד (בי' ס"ק ב'), יד יהודה (הקצר ס"ק א').

א) לפי זה, אתי שפיר למה לא מצטרף הקדירה – פמ"ג (מש"ז ס"ק א', "לפי זה בחרסי קדירה בין חדשים או ישנים המונחים תוך הקדירה אין מצטרפין לבחינה שניה וכן קליפי ביצים אין מצטרפין").

ג. **מה הסברא לשיטות שעצמות של איסור אין מצטרפים לא לאיסור ולא להיתר, ועצמות של היתר מצטרפים להיתר.**

1. אולי שלא יבוא לטעות אם בישל הנבילה תחילה [גזרה אטו סעי' ב'].

א) פמ"ג (מש"ז ס"ק א', שפ"ד ס"ק ב') – "טעמא דאור זרוע לא ידענא כיון דהיתר מצטרפין להיתר, דאיסור אמאי אין מצטרפין להיתר כיון דאין מצטרפין לאיסור, ואולי משום שלא יבוא לטעות באם בישל הנבילה תחילה".

- 1) בדה"ש (סעי' א' בי' סוף ד"ה ויש) – "בש"ד ... ויש להעיר בזה דא"כ נחמיר ג"כ שיצטרפו לאיסור מה"ט דהא כשנתבשלה הנבלה תחלה אף מצטרף העצם לאיסור כדאמר שם".
2. יש בהלחלוחית טעם קלוש.
- א) חור"ד (בי' ס"ק ב') – "דסברי דהלחלוחית שבעצמות ודאי דאסירי, דהא כל היוצא מן הטמא טמא, ואפילו מי רגלים אסור ... רק דאינן יכולין לאסור אחרים דאין בהן בנותן טעם, כמו בגיד טעם קלוש אית בהו ... וטעם קלוש כי האי אפילו באיסור אין יכול לאסור, ואם כן אין הטעם שנכנס לעצמות נתבטל בלחלוחית, כיון דהלחלוחית ג"כ אסור, וכי הדר קפליט איסורא קפליט. ולא דמי לאיסורים מבטלים זה את זה ... הלחלוחית שבעצמות, שבהן גם כן טעם בשר רק שטעמו קלוש ... אבל עצמות היתר, דלחלוחית גם כן היתר הוא, מצטרף לבטל, דאף דהיה בהן טעם גמור של בשר היה מצטרף לבטל, דהא אפילו מינו ממש של היתר מצטרף לבטל".
- ב) ערה"ש (סעי' י"א).
3. יש לאוכל חזקת היתר.
- א) מהר"ם שיק (יו"ד סי' ק"ח) – "י"ל דהא"ז חייש דנהי דמן הסתם אין בעצמות איסור ליחות אבל זהו רק עפ"י הרוב ... דאזלינן בתר רוב וכל זה אם הנידון הוא דהעצמות יאסרו המאכל דיש לו חזקת היתר ואיכא רוב וחזקה להיתר ובכה"ג לכ"ע אין חששין למיעוט אבל אם אנו דנין אם העצמות האיסור יצטרפו להיתר לבטל האיסור שעומד בחזקת איסור בכה"ג אין סומכין על הרוב מדרבנן ולכך אין מצטרפין לא לאיסור ולא לאיסור".
4. לפעמים יש בו קצת מוח.
- א) צבי לצדיק (סי' פ"ו בש"ך ס"ק י"ח) – "דשם מחמיר דבעצם לפעמים יש בו קצת מוח משא"כ בקליפי ביצים".
5. וחששו קצת לאיסור דבוק.
- א) ערה"ש (סעי' ח') – "מלשון רבינו הרמ"א שכתב ויש מחמירין וכו' משמע להדיא דאינו מעיקר הדין אלא חומרא בעלמא וכן משמע במקור הדין בשערים ... וטעם החומרא י"ל משום דע"פ רוב דבוקים העצמות להבשר וחששו קצת לאיסור דבוק כמו שיתבאר".
6. הוא קולא גדולה.
- א) יד יהודה (הארוך ס"ק ו') – "והטעם ברור בזה נראה כיון דכל הא דמצרפין העצמות הוא קולא גדולה כמש"ל לא הקילו בזה אלא בהעצמות דהיתר לצרף כל מה שבקדרה אבל להקל כ"כ לצרף גם העצמות דאיסור דאסורין הם לא אמרו".
7. יבא מזה קלות אצל ההמון בביטול האיסורים.
- א) עי' הגר"ח ק"צ (דרך אמונה תרומות פרק י"ג ס"ק נ"ב, ציון ההלכה ס"ק ק"י) – "שלא יאמרו שביטל את האיסור בפחות מכשיעור [עי' בפמ"ג וחור"ד יו"ד ר"ס צ"ט שנתנו טעמים למה אין מצטרף לבטל אבל טעמים שייך רק בביטול ולא כאן ביבש שנתערב וכאן צ"ל הטעם שכתבנו]".
- ב) בדה"ש (ס"ק י', בי' ד"ה ויש) – "אמנם המעיין במקור הדברים ... יראה שאין שיטה זו מעיקר הדין אלא חומרא שהחמירו בכך יתר על הדין ... וטעם החומרא נראה שחששו שאם יצרפו מן האיסור לחשבון ההיתר ולו רק מן העצמות יבא מזה הקלה אצל ההמון בביטול האיסורים".
- 1) צריך לחלק בין כאן להדין של "איסור מבטל איסור" [סי' צ"ח סעי' ט'].
 8. מראי מקומות – מנחת פתים (סעי' א' ד"ה והנה), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק י"ד, שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ט').

ד] עצמות של איסור: אכילתן.

א. מחמיר.

1. רמב"ם (מאכ"א פרק ד' הל' י"ח) – "האוכל מנבלה וטרפיה, או מבהמה וחייה הטמאים מן העור ומן העצמות ומן הגידים ומן הקרנים ומן הטלפים ומן הצפרנים של עוף ממקומות שמבצבץ משם הדם כשיחתכו ומן השליא שלהן אע"פ שהוא אסור ה"ז פטור מפני שאלו אינן ראויין לאכילה ואין מצטרפין עם הבשר לכזית".
2. או"ח (כלל כ"ח דין ה') - לשונו מובא לעיל.
3. יד יהודה (הקצר ס"ק ב') – "דהם אסורין מדרבנן".
4. מנחת יצחק (ח"ג סי' קמ"ז אות ה') - לשונו מובא לקמן.
5. בדה"ש (ס"ק א') – "עצם של נבלה אסור באכילה".
- א) איסור דרבנן.
- 1) צל"ח (חולין דף פט: ד"ה שם ונוהג) – "הרמב"ם ... לדעתי כוונתו שאסור מדברי סופרים, אבל מן התורה לא שייך בו איסור שאין בעצמות וגידין בנותן טעם".
- 2) יד יהודה (הקצר ס"ק ב') – "דהם אסורין מדרבנן".
- 3) עי' יבין דעת (סי' פ"א הקצר ס"ק ו').
- 4) שו"ת משנת ר' אהרן (ח"א סי' ט"ז אות ב').
- 5) עי' בדה"ש (ס"ק א', ציונים ס"ק ב') – "פי' מדרבנן, אבל מן התורה מותר באכילה כיון שאינו ראוי לאכילה [צל"ח ... היד יהודה]".
- ב) איסור דאורייתא.
- 1) הגר" אליעזר זילבר (ישורון חי"ב עמ' רמ"ב) – "חס מלהתיר עצמות הנבלה והטמאה אשר יעשה אוכל, ואדברה אסור מן התורה, ואין ממש בדברי המתירים וטעמי ונמוקי: שאף שבספרא שמיני פ"ד מפורש שממעט מברשרם העצמות והגידין ולגי' כמה גם העור וכו', כבר פסק הר"מ פ"ד הלי"א ממאכא"ס שרק ממלקות ממעט ומעונש, אבל אסור, ומשמע שיש בעצמות איסור מן התורה ... א"כ להה"מ יש איסור דאורייתא".

(2) שלמי שמחה (ח"ד סי' פ"ב אות ז' - אות ח').

(3) באר אברהם (רפפורט סי' נ"ט, ס' זכרון הגר"י אברמסקי עמ' תקכ"ב אות ב' ד"ה ואף).

(4) אבן ישראל (ח"ח סי' נ"ו).

ג) מסופק.

(1) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ל"ב, ע"י או"ח ח"ד סי' ע"ז ד"ה ומה) – "ואיסור דזעלאטין הוא רק ספק איסור או הוא רק איסור מדרבנן שהלאו דנבלה ליכא על עור ועצמות, ורק שהרמב"ם כתב בפ"ד ממ"א הי"ח אע"פ שהוא אסור ה"ז פטור ולא ידוע לנו האיסור אם הוא מדאורייתא מאיזה למוד אך לא לאיסור לאו, או שהוא איסור מדרבנן ואין כאן המקום להאריך בזה".

ב. מיקל.

1. תוס' (ע"ז דף סט. ד"ה ההוא, כדאי' באחיעזר ויביע אומר [סוף תשובתו]) – "יש לתמוה עכשיו היאך אנו אוכלים דבש דבורים והלא רגלי הדבורים מעורבים בדבש ואף על גב דהוי פגם מ"מ השרץ עצמו דאיפגם מיתסר לכ"ע לכ"נ לר"ת דודאי רגלי הדבורים כיון דעצמות בעלמא נינהו מותרים דהא העצמות טהורים דתנן במס' (ידים פ"ד מ"ו) עצמות החמור טהורות ורגלי הדבורים כעצמות החמור והא דאמרי' אברים אין להם שיעור אפילו פחות מכזית מן המת ופחות מכעדשה מן השרץ היינו לענין טומאה וכגון דאיכא בשר עלויה הא לאו הכי טהורין ולענין אכילה שפיר דמי".

2. חכ"א (כלל נ"ב סעי' א') – "ולכן העצמות בין עצמות נבילה או טריפה או שאר איסורים הקשים שאין בהם שום לחלוחית מותרין דכעצם בעלמא הם".

3. אחיעזר (ח"ג סי' ל"ג אות ה') - לשונו מובא לקמן.

4. יביע אומר (ח"ח יו"ד סי' י"א אות ו').

א) וכן נראה מט"ז (ס"ק א'), "לפי שאינם בר אכילה אינם בכלל האיסור", חו"ד (ח"י ס"ק א'), "לפי שאינן בני אכילה אינן בכלל האיסור", כה"ח (ס"ק א') – מגילת ספר (אות א' ד"ה אבל).

ג. דעת ר' שמשון (תרומות פרק ה' משנה ט'), רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל').

1. מראי מקומות.

א) יביע אומר (ח"ח יו"ד סי' י"א אות ו') – "ומיהו אין להביא ראיה להיתר העצמות, מדברי הר"ש (ספ"ה דתרומות) והרא"ש (חולין פ"ז סי' ל'), שגם הם כתבו שעצמות האיסור מצטרפים להיתר לבטל האיסור, שי"ל שכיון שנתנו טעם לדבריהם, מדאשכחן לגבי גיד הנשה דלמ"ד אין בגידין בנ"ט אם נתבשל עם הירך מותר, ומי עדיפי עצמות לאיסור יותר מגיד הנשה וכו'. ע"ש. וא"כ י"ל שגם העצמות של האיסור אסורים, אלא שפליטתם אינה אוסרת, שאינו אלא טעם קלוש בלבד, כגיד הנשה שטעמו קלוש, ואינו אוסר. וכן מצאתי להגאון חוות דעת (סי' צט בביאורים סק"ב) שכ' שלדעת המחמירים שלא לצרף עצמות האיסור לבטל האיסור, והובאו בד' הרמ"א בהגה, ס"ל שהלחלוחית שבעצמות האיסור אסורה בודאי מדין כל היוצא מן הטמא טמא וכו', אבל מרן המחבר ס"ל שאפ"ל הלחלוחית שבעצמות האיסור היתר גמור היא, ולא דמי להיוצא מן הטמא, דהתם לחלוחית של בשר הראוי לאכילה מתמצה בו, כמ"ש התוס' בכורות (ז ב) ד"ה רוב. ע"ש".

ד. מראי מקומות – לבושי עז (סי' פ"ז סעי' ז' תמצית אות ח').

1. לקט יושר (יו"ד עמוד ז' ענין ד') – "בההיא דעצמות של איסור אין מעלין את ההיתר משמע טובא דעצם בולע ופולט, מ"מ נר' דבהא ליכא מאן דפליג דעצם הבא מדבר טמא אין בו שום איסור להשתמש בו דאפ"ל בגידין אין בהן נ"ט כ"ש בעצם, והיתר פשוט להשתמש בסכין דקתייהו מעצמות של חיות טמאות. אין צורך להאריך בזה דלא דמי כלל לההיא דא"ז דכלי אבנים וכלי חרס אע"ג דאין בעצמם שום טעם מ"מ בלעי ופלטין".

ה. רמב"ם (מאכ"א פרק ד' הל' י"ח) – "האוכל מנבלה וטריפה, או מבהמה וחיה הטמאים מן העור ומן העצמות ומן הגידים ומן הקרנים ומן הטלפים ומן הצפרנים של עוף ממקומות שמבצבץ משם הדם כשיחתכו ומן השליא שלהן אע"פ שהוא אסור ה"ז פטור מפני שאלו אינן ראויין לאכילה ואין מצטרפין עם הבשר לכזית".

1. לפ"ז ג'לטין הוי אסור.

א) משנת ר' אהרן (שו"ת ח"א סי' י"ז).

ב) אג"מ (יו"ד ח"ב סוף סי' כ"ז, סי' ל"ב) - לשונו מובא לקמן.

ג) הגר' אליעזר זילבר זצ"ל (ישורון חי"ב עמ' רמ"ב).

2. היינו בעצמות הרכין או שיש בהם מוח.

א) אחיעזר (ח"ג סי' ל"ג אות ה' ד"ה ולכאורה, הו"ד בשו"ת דברי יוסף סי' ו' ד"ה ולכאורה) – "ומש"כ הרמב"ם בפ"ד מהל' מאכ"א הי"ח מן העור והעצמות והגידין כו' אע"פ שהוא אסור ה"ז פטור היינו בעצמות הרכין או שיש בהם מוח, אבל בעצמות הקשים והיבשים בודאי גם איסורא ליכא, וכ"ה במשנה בפ' העור והרוטב, ופירש"י שיש בהם מוח ואינם מצטרפים לכזית להשלים שיעור נבילה לטמא, דזה ילפינן מדרשא דנבלתה".

ב) הגר"י אברמסקי זצ"ל (הו"ד בציץ אליעזר בפתחה לח"ד, חזון יחזקאל זכחים בשו"ת סי' ה') – "ולפי האמור הא שכתב הרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות (פ"ד ה"ח) האוכל מנבלה וטריפה או מבהמה וחיה הטמאות מן העור ומן העצמות,,, ומן השליא שלהן אע"פ שהוא אסור הרי זה פטור היינו בעצמות הרכות דומיא דשליא ודומיא דצפרנים של עוף ממקומות שמבצבץ שם דם כשחתכים אותו, ואז הן אסורות מפני שיש בהן טעם, אבל העצמות עצמן לא נכללו בנבלה ובטמאה ואינן מצטרפות לכזית (וכן יש לאוקמא בעצמות הרכות דברי הרמב"ם שם בה' מאכלות אסורות פ"ט ה"ז עיי"ש)".

ג) שלמי שמחה (ח"ד סי' פ"ב אות י', אות י"ד, סי' פ"ג אות א' ד"ה אולם, אות ח').

1) מראי מקומות.

- א. אג"מ (או"ח ח"ד סי' ע"ז ד"ה ומה) – "דהא מפורש כן ברמב"ם פ"ד ממאכ"א הי"ח דהוא מפני שאלו אינן ראויין לאכילה, וכדבארתי שמזה שאיכא חלקים מעור שהן כבשר מסתבר להרמב"ם דאין זה גזוה"כ בעלמא אלא שנתמעטו משום דאין ראויין כל כך דרוב בנ"א אין אוכלין עור אף שבשליקה הרבה הוא ראוי לאכילה לכו"ע אבל אין הדרך לשולקן לאכילה, ומה שהרמב"ם פוסק דגם עור בית הפרסות הוא כעור הוא מטעם דאית בה גישתא כעור ממש, וכמו כן סובר בעצמות דהא גם עצמות הרכים אינם באיסור וטומאת נבלה והוא ממיעוטא דקרא שג"כ הוא מטעמא שאין ראויין לאכילה אף דאיכא דאכלי אותם דהא מטמאין טומאת אוכלין במחשבה, ובכשרות שחוטות אפשר שגם בלא מחשבה, מ"מ מטומאת נבלות שנתמעטו הוא מטעם שאין ראויין לאכילה דהוא משום דרובא דאינשי אין אוכלין אותם ... עכ"פ ברמב"ם מפורש בין בעור בין בעצמות והוא אף הרכין מדמה שאינם לא בטומאת נבלות ולא באיסור נבלה וטרפה ובהמה משום דלאו בני אכילה נינהו כדכתבתי בתשובתי".
- 2) מעדני אשר (סי' ע"ח) – "ולא הבנתי דבריו, דהא הרמב"ם סיים 'ואין מצטרפין עם הבשר לכזית' ואי מיירי בעצמות רכין הרי הן חשיבי כבשר עצמו כמ"ש הש"ך צ"ט סק"א שמצטרפין לכזית, וכן מוח שבעצמות נחשב כבשר גמור ומצטרף לכזית".
- 3) י"ל, שלמי שמחה (ח"ד סי' פ"ב אות י"א ד"ה ונראה, סי' פ"ג אות ו').
3. מחלוקת, וקיי"ל להקל כהמחבר.
- א) יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' י"א אות ו') – "ונמצא שיש מחלוקת בעצם הדין אם יש איסור בעצמות האיסור, ודעת הרשב"א והר"ן שאין איסור כלל בעצמות ואפ"י מדרבנן. ולפי דעת מרן הש"ע שקבלנו הוראותיו אפ"י עצמות רכים אין בהם שום איסור אפ"י מדרבנן, וכמבואר בהרשב"א והר"ן. וא"כ הג'לאטין שנעשו מעצמות של נבלות וטרפות וטמאות אין בהם חשש כלל".

ה) גלטיין (gelatin).

א. מחמיר.

1. חזו"א (גנזי שערי ציון עמ' מ"א אות ג') – "בעניו חומר ג'לטין, לאכילה. תשובת החזו"א: ההוראה לאיסור, אך לענין רפואה אין צורך להחמיר".
- חזו"א (קונ' הזכרונות שנדפס בס' מלאכת שמואל [דרזין] עמ' ט') – "ז'לטין לא רצה להתיר ומה שאמרו בשמו שזה היתר אמר שזה שקר (הנ"ל) ורב"צ במבוגר העיד בשמו לאיסור, אך לענין רפואה יש להקל (ועי' בחזו"א יו"ד סי' י"ב סק"ז)".
2. משנת ר' אהרן (שו"ת ח"א סי' ט"ז - סי' י"ז) – "והעלתי לאיסור לרוב השיטות, ולמקצת פוסקים ג"כ אין היתר ברור".
3. הגר' אליעזר זילבר זצ"ל (ישורון ח"ב עמ' רמ"א) – "חס מלהתיר עצמות הנבלה והטמאה אשר יעשה אוכל, ואדרבה אסור מן התורה, ואין ממש בדברי המתירים וטעמי ונמוקי ...".
4. אג"מ (יו"ד ח"ב סוף סי' כ"ז, עי' סי' כ"ג) – "ודזעלאטין הנעשה מעורות בהמות טמאות ונבלות וטרפות יש לאסור דאיסורא איכא בעורות ועצמות וכדומה אף שפטור כדאיתא ברמב"ם פ"ד ממ"א הי"ח שכתב אע"פ שהוא אסור ה"ז פטור וממילא אסור גם הדזעלאטין מהם".
- אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ל"ב) – "ואיסור דזעלאטין הוא רק ספק איסור או הוא רק איסור מדרבנן שהלאו דנבלה ליכא על עור ועצמות, ורק שהרמב"ם כתב ... אסור ה"ז פטור".
- עי' אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קי"ז אות א') – "אסור לסחור עם קרניים (horns) וטלפיים (paws) של בהמה כי יש להם דין עצמות".
5. מנחת יצחק (ח"ג סי' קמ"ז אות ה') – "ואגב לא אמנע מלהעיר, ממש"כ הפמ"ג שם להקשות על המנחת יעקב (בת' סי' ס"ט), שכתב רק בעצמות הרכין דאסורין לענין בב"ח, דהרי מדברי הש"ס והרמב"ם והש"ע שם מוכח, דאף עצמות הקשין אסורין בב"ח מדרבנן עיין שם, דש"מ מזה דלא כמו שכתבו בתשו' אחיעזר (ח"ג סי' ל"ג אות ה') ולהבחל"ח הגאון מהר"י אברמסקי נ"י (הנדפס בהקדמת תשו' ציץ אליעזר ח"ד), לברר דאין בעצמות איסור שאינם רכות איסורא בעלמא עיין שם, דהרי אם אף בב"ח יש איסורא, מכ"ש דאמרינן כן בשאר איסורים כנ"ל".
- מנחת יצחק (ח"ה סי' ה') – "כבר הוכרעו לאיסור עפ"י דעת רוב מנין ובנין של גדולי התורה".
6. משפטי עוזיאל (ח"ט יו"ד סי' י"ד אות ג') – "וכל זילאטינא היא בחזקת איסור אם לא שנעשתה בפקוח הרבנות ותעודתה".
7. משנה הלכות (ח"ג סי' קי"א) – "חלילה להתירו".
8. תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפ"א, עי' אורחות הבית הדרכה והערות פרק ד' אות ד' [עמ' קל"ח]) – "אין בידינו להתירו, ואין לנו להכשיל ח"ו ולהעניק הכשר למוצרים עם ג'לטין".
9. עמק התשובה (ח"ג סי' ס"ז) – "ובוודאי אין ח"ו להורות בזה להקל".
10. שבט הלוי (ח"ז סי' קל"ה) – "על גלטיין בעין שנתוכחו בו אחרונים אם נהפך לגמרי ונפסל מאוכל אדם, כי דרכינו להחמיר ואסור וכן סוגיא דעלמא ...".
11. דף הכשרות (ח"כ מספר ח' עמ' מ"ג) -

Gelatin is one of the most versatile non-kosher ingredients and as such it is commonly present in many otherwise all kosher facilities. The OU considers gelatin as vadai issur and requires kashering keilim that came in contact with gelatin. However, we are also aware that there were great poskim who were lenient and wrote teshuvos explaining why gelatin is permitted. At the very least shouldn't their position be considered to give gelatin the status of safek issur? I would like to briefly outline some of the issues and explain why our position is to take a strict approach to gelatin ...

12. עי' מלמד להועיל (ח"ב סי' כ"ד) – "אחד בישל בשר עם געלאטינע, והוא נעשה כאשר שמעתי מרגלי עגל נבלה וניתן לבשר לתת לצלי מראה יפה ולהעבות הרוטב אשר עליו..."
13. עי' הר צבי (יו"ד סי' פ"ג) – "גלידה שמעריבים בה דזעלאטין בדבר הגלידה הנמכרת במקומות שמעריבים בה אבק דזעלאטין וחומר זה נעשה מרגלי חזירים ועורותיהם ועורות עגלים באופן זה: מבשלים את הנ"ל זמן רב, מסננים את התבשיל ומעמידים את המרק הזך עד שנקרש, מיבשים אותו וטוחנים אותו לאבק דק, ואבק זה יש לו הכח להקריש כל מאכל או משקה אשר יתערב בתוכו ... המורם מכל הנ"ל, שאם האבק שנתייבש הוא נפסל מאכילת אדם בלבד, זה תלוי במחלוקת הפוסקים, להש"ך מותר, ולדעת הנודע ביהודה אסור, אולם אם הוא נפסל גם מאכילת כלב, לדברי הכל פקע ממנו שם האיסור אעפ"י שנפסל אחר שכבר חל עליו האיסור, כמבואר שם בנוב"י, עיי"ש. ואבק זה אפשר דנפסל גם מאכילת כלב ושום בעל חי לא יאכלנו ופקע ממנו שם האיסור וא"כ אין לאסור התערבות ואת זה צריך כת"ר לברר".

ב. מיקל.

1. אחיעזר (ח"ג סי' ל"ג אות ה' ד"ה ולכאורה, מכתב בס' אבני שמואל עמ' י') – "ולכאורה בעצמות יבשות אין שום חשש, דהא עצמות האיסור מצטרפים עם ההיתר לבטל האיסור כמבואר ביו"ד סי' צ"ט, ואפ"ל בעצמות הרכין שהחמיר הש"ך כ' הפוסקים דאם הסירו הבשר ונתיבשו דינם כשאר כלי עצם וכלי מתכות ועץ ... וא"כ פשוט דעצמות שנתיבשו אין בהם חשש איסור כלל".
2. דברי יוסף (סי' ו') – "ובעיקר ההוראה הנני מסכים עם רומעכ"ת להקל בזה, כמו שנתבאר באחיעזר שם".
3. עי' אבני שמואל (ברורי הלכה סי' י"ט).
4. עי' שלמי שמחה (ח"ד סי' פ"ב - סי' פ"ג, קונ' בקובץ הפרדס שנה כ"ו חוברת י' סי' ע"ו עמ' י"א - עמ' מ', אבני שמואל עמ' רכ"ג - עמ' רנ"ו) – "שאינן שום יסוד מוצק לאסור דבר שכבר נתפשט היתר והותר ע"י גדולי וגאוני ארץ ... אולם כיון שיסודות, שעליהם נבנה ההיתר, עלולים להביא מכשולים ופרצות, כאשר כבר ראינו שאחדיים יצאו, מאותם נמוקים, להתיר בשר חזיר, ע"כ הצעתי שאולי מהראוי לעשות תקנה האוסרת את התוצרת של דזעלאטין".
5. עי' הגר"י אברמסקי זצ"ל (חזון יחזקאל, זבחים בשו"ת סי' ה', הו"ד בצ"ץ אליעזר חלק ד', בפתיחה) – "אמנם להלכה דעתי נוטה כדעת המתירים מטעם שהעצמות אינן בכלל נבלה טרפה וטמאה לענין איסור כשם שאינן בכלל נבלה לענין טמאה ... לאמיתו של דבר רובן ככולן של העצמות (אם לא הסחוסים) אפילו בעודן לחות לא יהיב טעמא. ושלש ראיות מוכיחות כן. א' איתא בחולין (דף צ"ח ע"ב) מאן דאמר בששים סבר בשר ועצמות בהדי בשר ועצמות משערינן והוה ליה בששים. מאן דאמר במאה סבר בשר בהדי בשר משערינן והוה ליה במאה. וכתוב שם ברש"י בד"ה ומ"ד מאה סבר עצם לא בעי לשיעוריה דהא לא פליט טעמא מינה. ובר"ן שם בפרק גיד הנשה מבואר גם טעמו דמאן דאמר בששים וסובר בשר ועצמות בהדי בשר ועצמות משערינן. וזה לשונו שם ומאן דאמר במאה קסבר דעצם לא בעינן לשיעוריה דהא לא פליט טעמא מינה,,, ומאן דאמר בששים ומאן דאמר במאה בתרתי פליגי. דמאן דאמר בששים סבר שעצמות הזרוע כיון שהן רכות אסורות כבשר, וסבירא ליה שעצמות האיל אע"פ שהן קשות מצטרפות. ומאן דאמר במאה קסבר שאין עצמות שבזרוע אסורות שאין בליחות שבהן בנותן טעם, הרי אפילו למאן דאמר בששים אין בעצמות כדי פליט טעם אלא בעצמות הזרוע שהן רכות אבל לא בעצמות הקשות ... אמנם כן להלכה לא נראה בזה איסור, אבל למעשה יש להתישב אם לא יכשלו על ידי הוראת היתר בדבר זה, אלא התועים והמתעים את אחרים באמרם שדיני התורה מקבלים שינוי כפי חפץ הרבנים ומורי הוראה בישראל ... וזה לשון רבינו חננאל במסכת שבת (דף קל"ט ע"א) ומהא שמעינן שאפילו דברים המותרים כגון אלו וכדומה להן המסורין לעם הארץ אין אדם רשאי להורות להן להיתר אלא יחמיר עליהן לאיסור".
6. עי' הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' ע"ג אות ג') – "ג'לטין שנעשה מעצמות שנתיבשו כעץ התיר הגאון ר' חיים עוזר גרודזינקי זצ"ל ... ויעוין תשובתו של הגאון ר' יחזקאל אברמסקי שליט"א [זצ"ל] להתיר אם ודאי נתייבש כעץ, ואין בהם שום טעם. אולם צ"ע לדינא כיום בזמננו שמיצרים ג'לטין גם מפסולת בשר טרי, ויתכן שנשאר בו טעם ולא נתייבש כעץ".
7. יביע אומר (ח"ח יו"ד סי' י"א) – "והנה אמת נכון הדבר שאין בעצמות איסור כלל אפ"ל מדרבנן, וכמ"ש הטור ומרן הש"ע ביו"ד (סי' צט סעיף א) התיכות נבלה שיש בהן בשר ועצמות שנפלו לקדירת היתר עצמות האיסור מצטרפים עם ההיתר לבטל האיסור ... ולפי דעת מרן הש"ע שקבלנו הוראותיו אפ"ל עצמות רכים אין בהם שום איסור אפ"ל מדרבנן, וכמבואר בהרשב"א והר"ן. וא"כ הג'לאטין שנעשו מעצמות של נבלות וטרפות וטמאות אין בהם חשש כלל ... פסק להתיר הג'לאטין, כיון שאין בו טעם כלל ... וכן נראה דעת ידידי הגר"י ולדינברג שליט"א [זצ"ל] בראש ספר ציץ אליעזר ח"ד, בהערה לתשובת הגר"י אברמסקי ז"ל, ומסתמך ואזיל על תשובת האחיעזר ח"ג (סי' לג) הנ"ל. וכן עיקר להלכה ולמעשה".
8. עי' ילקוט יוסף (דפו"ח או"ח סי' תצ"ד עמ' תשנ"ב, קיצור שו"ע יו"ד סי' צ"ח סעי' כ"א) – "מעיקר הדין יש להקל לאכול מוצרי מזון שמעורב בהם חומר ג'אלטין הנזכר, אחר שהדבר פגום מאכילת כלב, ונתייבש והוי כעץ בעלמא שאין בו טעם כלל. ולא שייך בזה אחשביה, אחר שהוא בתערובת ולא בפני עצמו ... ומכל מקום לכתחלה כל מפעל המבקש הכשר מהרבנות, ראוי שהמשגיח יבקש שיתנו בתרכובת חומר שאינו עשוי מג'אלטין איסור".

ג. טעמים להקל.

1. משום עצמות של איסור אינו אסור.
  2. משום דעצמות שנתיבשו [או פגום מאכילת כלב] אינו אסור.
  3. משום פנים חדשות [כמו מוסק, עי' או"ח סי' רט"ז סעי' ב'].
- (א) נ"מ בין הטעמים: במקום שנעשה מבשר [ואולי גם אם נעשה מרגלי חזירים, עי' מלמד להועיל והר צבי לעיל].

ד. גלטי'ן מבהמה כשרה.

1. לאכלו בחלב.

א) משנת ר' אהרן (ח"א סי' ט"ז) – "סיום הדברים, דתעשית הז'עלאטין כפי שביאר מעור ראשי עגלים שחוטים כדין וגם נמלחו כדין וכל התעשי' בכלים חדשים מיוחדים רק לעורות כשרים, כשרים בפשיטות בלי פקפוק, וגם להשתמש בתעשי' שמעורב בהם הז'עלאטין גם בחלב נ"ל להיתר".
 ב) אג"מ (יו"ד ח"א סי' ל"ז, ח"ב סי' כ"ז) – "שודאי יש לסמוך ע"ז שכתבתי ולהתיר את הדזעלאטין לבשלו ולאכלו בחלב אף אם נותן טעם".

ה. **בשר עם ג'לטין (gelatin) דגים: מצד סכנה.**
 1. ע"י סי' קט"ז סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ו. **חלב עם ג'לטין (gelatin) דגים: מצד סכנה - לפי המחמירים שלא לאכול גבינה ודגים ביחד.**
 1. ע"י סי' קט"ז סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ז. **דגים שלא נבדקו כל חד לגופיה, אם אפשר להשתמש בהם לג'לטין.**
 1. ע"י סי' פ"ה, לשיטות ומראי מקומות.

ח. **לענין רפואה: קפסולות העשויות מג'לטין (gel caps).**
 1. ע"י סי' ק"ג סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ט. מראי מקומות – חזון נחום (סי' ס"א), עצי הלבנון (או"ח סי' י"ט ד"ה העצה), עדות ישראל (סי' ע"ד אות ב', עמ' קע"ז), באר אברהם (רפפורט סי' נ"ט, ס' זכרון הגר"י אברמסקי עמ' תקכ"ב - עמ' תקל"ב), ציץ אליעזר (ח"י סי' כ"ה פרק כ' ס"ק ד'), אבן ישראל (ח"ח סי' נ"ו), מגילת ספר (סי' פ"ז אות י"ג), נשמת אברהם (יו"ד סי' פ"ד ס"ק ב' אות א', עמ' ל"ט), יבקש תורה (בב"ה סי' ב'), הכשרות (פרק כ"א סעי' ל"ז - סעי' ל"ט), דרכי הלכה (סי' פ"ז, עמ' י"ב), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק י"ג, סי' פ"ז שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק נ"ד), הגר"ש טוויל (אליבא דהלכתא חפ"ז עמ' ל"א), לבושי עז (סי' פ"ז סעי' י' תמצית אות י"ז).

1. חזו"א (ארחות רבנו ח"ה עמ' ק"ל אות ט') – "ספר לי הגר"ח שליט"א [זצ"ל] פעם באה משלחת רבנים מארה"ב למרן החזו"א זצוק"ל לשמוע דעתו בענין ז'לטין, והורה שלא להרשות להם להכנס אליו בנמוק כשיהיו אצלו, אה"כ יאמרו בשמו מה שירצו הם, ולא נכנסו וכעסו מאד".

2. הגר"ח פ"ש זצ"ל (אורחות הרב וראש הישיבה סוף עמ' קי"ב) – "מפורסמת המחלוקת לענין ג'לטין העשוי מעצמות טמאות, וראה בזה באחיעזר חלק ג' סי' ל"ג, ובשו"ת ציץ אליעזר חלק ד'. והנה דן בפנינו מרן לענין ג'לטין בתערובת, האם חל ביטול עליו או שמא נקרא דבר המעמיד. ואמר כי מסתבר לו שאין הוא דבר המעמיד כי דבר המעמיד הוא דווקא בגבינה שעל ידי שמכניסים בו עור הקיבה נהפך החלב למוצר אחר לגמרי, כי גבינה אינה רק חלב מוצק אלא מוצר חדש, מה שאין כן ג'לטין שאינו משנה את מהות החומר אלא רק נותן לו קושי, שייך בו ביטול. ואף שאין דין ביטול כשאדם מכניס דבר בכוונה זה דווקא אם הכניס דבר כדי שיתן טעם, אבל ג'לטין שאין לו טעם וכל מהותו שהוא מקשה את הנוזל שמא חל בו דין ביטול. והביא מרן לזה ראייה מדברי הנודע ביהודה תניינא נ"ו, לגבי יין ששמים בו בשמים אסורים דאין זה דבר המעמיד, וצריך עיון בזה".

הגר"ח פ"ש זצ"ל (צהר חט"ו סוף עמ' קע"ח, אורחות הרב וראש הישיבה עמ' קי"ג) – "שגם להחמירים בג'לטין, מ"מ מסטיק (gum) שטועם רק את חמרי הטעם שבו, ולא את הג'לטין אין בזה איסור, כי הכנסת איסור לפיו אסורה מדרבנן, ואפשר לסמוך על הט"ז בזה, ובעיקר בגלל שאין טעם".

3. R.J.J. (ח"ל עמ' ס"ו) -

We have seen that there are four opinions regarding gelatin: 1) It is always permitted. 2) It is permitted when manufactured from hard bones. 3) It is forbidden because of doubt, and 4) it is forbidden because of certainty. The accepted practice among Orthodox Jews in North America is to consider gelatin derived from non-kosher source as not kosher.

4. **Halachically Speaking** (שנה ה' גליון ג' עמ' י') -

The opinion of the **Israeli Rabbinate is to permit** the consumption of gelatin, while the Mehadrin kosher certification in Eretz Yisroel do not allow gelatin. The major kashrus organizations in the United States do not allow non-certified gelatin.

5. לענין נבילה שאינה ראויה לגר, שתיקנה, אי חוזרת לאיסורה.
 א) ע"י סי' ק"ג סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ו) **חתיכת נבילה שנתבשלה ואחר כך נפלה בקדרה** - סעיף ב'.
 א. הלכה.

1. מחמיר: עצמות שבה מצטרפים על האיסור – ר' שמשון (תרומות פרק ה' משנה ט'), רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל'), טור (סעי' ב'), מחבר (סעי' ב'), ערה"ש (סעי' י"ד), פוסקים.

ב. האם גוף העצמות הבלועה מאיסור מצטרף להיתר - לפי המחבר (סעי' ג').
 1. מצטרף: כמו סעי' ג'.

א) פר"ח (ס"ק ד') – "ומיהו מסתברא לן דגוף העצמות מצטרפין נמי לבטל האיסור דומיא דכחל דכחל עצמו מן המנין וכדלקמן בסעיף ג' דחתיכה הבלועה מאיסור מצטרפת לבטל האיסור, וכן אי ידעינן כמה הוא שיעור המוהל ופליטת הבשר הבלוע בעצמות אין צריך לשער אלא נגד אותו שיעור הידוע והעצמות מצטרפין לבטל האיסור, ולא מסתבר לחלק בזה בין עצמות לחתיכת בשר וכחל, משום דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. נראה לי".

ב) לחם הפנים (ס"ק ד') – "וגוף העצמות מצטרפין נמי לבטל האיסור דומיא דכחל. דכחל עצמו מן המנין וכדלקמן ס"ג".

ג) יד אברהם (על סעי' ב') – "נראה דגם להיתר מצטרפת לבטל האיסור ... אחר כתבי מצאתי כן בס' לה"פ בשם פר"ח ות"ל".

ד) יד יהודה (הקצר ס"ק י"א) – "הפר"ח".

ה) בדה"ש (סעי' ב' בי"ד"ה עצמות) – "הפר"ח ... ביד יהודה".

ו) קנות דעה (ס"ק ו') – "הפר"ח".

2. מחמיר.

א) כנפי יונה (ד"ה והנה) – "והנה הפ"ח כתב בס"ק ד' דעצמות עצמן מן המנין כמו בכחל שאמרו וכחל מן המנין והדבר תמוה שהרי נאסר כל מאי דאית בהו מלחוחי' והעצם איך יבטל האיסור כמ"ש הוא בעצמו בס"ק א'".

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק י"ד).

ז) חתיכה הבלועה מאיסור, מצטרפת לבטל האיסור - סעיף ג'.

א. **הטעם:** שמצטרף גוף היתר [הבלועה מאיסור] לבטל האיסור - להשיטות שאין אומרים חנ"נ בשאר איסורים.

1. הטעם – בדה"ש (ס"ק י"ד).

ב. **לענין עצמות.**

1. עי' לעיל, סעי' ב'.

משערין במה שבלעה הקדרה

סעיף ד'

ח) האם הקדרה מצטרף להיתר - סעיף ד'.

א. מקור הדין.

1. חולין (דף צז:): – "אמר רבי חנינא: כשהן משערין, משערין ברוטב, ובקיפה, ובחתיכות, ובקדרה; איכא דאמרי: בקדרה עצמה, ואיכא דאמרי: במאי דבלעה קדרה".

2. חולין (דף צח:). – "ההוא כזיתא תרבא דנפל בדיקולא דבשרא, סבר רב אסי [אשי] לשעוריה במאי דבלע דיקולא, אמרי ליה רבנן לרב אשי: אטו דהיתרא בלע, דאיסורא לא בלע".

ט) שיטת רש"י.

א. רש"י (חולין דף צז: ד"ה במאי) – "במאי דבלעה קדרה. אם ראינוהו כשנפל שם קודם שנתמעט ואנן משערין אותו לאחר שנתבשל לכמות שנפל שם ואין בהיתר ששים בו אומדים כמה בלעה קדרה מן ההיתר לפי שכשנפל שם היה היתר הרבה ונתמעט בבליעת הקדרה אבל בקדרה עצמה לא משערין. וכיון דאיפליגו לישני ואיסורא דאורייתא היא אזלינן לחומרא ולא משערין בקדרה. ועיקר הדבר כמות שהוא בא לפנינו משערין ליה ולא משערין במאי דבלעה קדרה מן ההיתר לפי שאף מן האיסור נבלע ונתמעט מכמות שהיה וכדאמרי' לקמן (דף צח) אטו דהיתרא בלע דאיסורא לא בלע".

1. ט"ז (ס"ק ב') – "דבגמ' איכא תרי לישני במאי שמצטרף לבטל חד אמר בקדירה עצמה **בחרסית הקדירה** וחד אמר במאי דבלעה הקדרה ולא בחרסית ממילא לישנא בתרא מחמיר כן משמע מפרש"י".

2. האם דעת רש"י בלישנא בתרא, שמצטרף גם מה שכלה ואבד מחמת האור (כרמב"ן), או רק מה שבלע בקדירה ממש - עי' לקמן בשיטת הרשב"א.

ב. **פשט א' ברש"י:** מיירי בשלא ראינו האיסור בשעת נפילתו.

1. רשב"א (חולין דף צז: ד"ה ובקדרה) – "נראה שרש"י ז"ל מפרש בקדרה עצמה בחרסי הקדרה ובמאי דבלעה קדרה כגון שנפל שם איסור ולא נודע שיעורו בשעת נפילתו וראינו מה שבקדרה בשעת נפילה והיה שם רוטב הרבה ועכשיו כשבא לפנינו לא נמצא בהתר ששים כנגד האיסור שבא לפנינו, כגון זה מצטרפין מה שבלעה הקדרה מן ההיתר משעת נפילה עד עכשיו שבאותה שעה היתר הרבה היה שם ונשאר האיסור מצומק כמותו כמו שבא לפנינו אבל בקדרה עצמה לא משערין ... נראה שאף הוא ז"ל מודה ובא שאם ראינו האיסור בשעת נפילתו ולא נתמעט בשיעור אחד עם ההיתר כגון זה מצטרפין ומשערין היתר שנבלע בקדרה וגם האיסור שנבלע והולכין אחר שעת נפילת האיסור לתוך ההיתר".

א) היינו ראינו ההיתר בעת שנפל שם האיסור, אבל לא ראינו האיסור בעת נפילה.

2. ר"ן (חולין דף לד: ד"ה א"ר) – "ולפי זה נראה שיש טעות סופר בפירש"י ומיירי בשלא ראינו האיסור בשעת נפילתו דבכה"ג הוא דאיכא למימר דכי היכי דאימעוט היתרא אימעוט נמי איסורא הא אם ראינו האיסור בשעת נפילתו ולא נתמעט בשיעור אחד עם ההיתר כגון זה משערין היתר שנבלע בקדרה ומצטרפין אותו למה שבתוכה ומשערין האיסור כשעת נפילתו לתוך ההיתר".

3. **חכמת שלמה** (חולין דף צז:) – "רש"י בד"ה במאי דבלעה כו' וכיון דאפליגו לישני כו' נ"ב נראה שהוא ז"ל דחה תחילה לישנא קמא מפני הלשון השני דאזלינן בהו לחומרא ואח"כ דחה אף השני מדאמר' לקמן אטו דהיתירא בלע דאיסורא לא בלע והלכך לא קי"ל כחד מהני לישני כלל אלא כדרך שבא לפנינו משערין ההיתר והאיסור ומיהו נראה שאף הוא ז"ל מודה ובא שאם ראינו האיסור בשעת נפילתו ולא נתמעט בשיעור אחד עם ההיתר כגון זה מצטרפין ומשערין ההיתר שנבלע בקדירה וגם האיסור שנבלע והולכין אחר שעת נפילת האיסור לתוך ההיתר ע"כ מחידושי רשב"א וכן פ' הר"ן וכתב שיש טעות סופר בפ' של רש"י מה שכתב וראינו האיסור כשנפל שם אלא איירי בלא ראו גם הרשב"א הביא לשון רש"י בלא ראינו שנפל עיין שם".

ג. פשט ב' ברש"י: מיירי שראינו האיסור קודם שנפל, רק שניחא טפי [צריך] לשעורי במאי דקמן.

1. **ח' ר' משה קזיס** (חולין דף צז:; עמ' ר"ט) – "ול' נר' שגרס' הספרים דגרסי שאם ראינו האיסור עיקר, וס"ל לרש"י דמאן דאמ' במאי דבלעה קדירה ידע שפיר דכי היכי דקדירה בלעה היתרא בלעה נמי איסורא ... וכתב אח"כ 'ועיקר הדבר וכו' שחומרא יתירא היא זו ... ומה שכתב רש"י 'ולא משער'י וכו' לפי שאף האיסור נתמעט', אינו טעם לדחות דברי האומר'י שמשער'י במאי דבלעה קדירה ... אלא בא לומר שכיון שקי"ל שמשער'י האיסור וההיתר כמו שהם עכשיו א"א לחשב בליעת הקדירה עם ההיתר".
2. **פ"ת (סי' צ' ס"ק ו')** – "ומ"ש הרשב"א והר"ן בשם רש"י ... ליתא ובגירס' כל פירושי רש"י שבידינו כתוב שראינו האיסור קודם שנפל ומה שסיים ועיקר הדבר כמות שהוא בא לפנינו משערין ליה היינו לומר דנהי דאי ידעינן דבשעת נפילת האיסור הו"ס בהיתר לבטלו דסגי בהכי ולא מצרכינן ליה לשעורי עכשיו אי איכא ס' או לא מיהו עיקר הדבר **וניחא טפי** לשעורי במאי דקמן כיון דמצינן למיקם עלה דמילתא אבל כי ידעינן דליכא ס' השת' בהיתר לבטלו אף לדעת רש"י אסור".
3. **יד יהודה** (הארוך סוף ס"ק י') – "נראה דכוונת רש"י ז"ל דלעיקר הלכה כלישנא בתרא מ"מ עיקר הדבר שלא לשער כלל אלא כמו שהוא לפנינו גם ראינו האיסור מתחלה כמ"ש לעיל לפי שגם מן האיסור הדרך להתמעט ולהיות נבלע כמו דאמרין לקמן על כן **אינו נכון** תמיד לשער אלא כמו שבא לפנינו".

ד. פשט ג' ברש"י: מיירי דוקא שראינו האיסור קודם שנפל, וגם אחר שנפל.

1. **ב"ח (ס"ק ג')**, **הג' הב"ח על הרי"ף חולין דף לד:** אות ד' למסקנא) – "דאפי' אם ראינו האיסור כשנפל כן הדין והטעם דדילמא עיקר הבליעה היא מן האיסור וההיתר שנתמעט כלה ואבד מחמת האור הלכך אם אין ס' בהיתר נגד האיסור שבתוכו חוזר האיסור לאסור את ההיתר אפי' היה בו ס' קודם שנתמעט ועוד נ"ל לפרש **דדוקא** בשראינוהו כשנפל כן הדין אבל כשלא ראינוהו כשנפל אזלינן לחומרא דדילמא האיסור היה הרבה ודו"ק וכך יראה לענין הלכה למעשה להחמיר".

ה. פשט ד' ברש"י: יש ב' ציורים. רישא מיירי בראינו, וסיפא מיירי בשלא ראינו.

1. **גב"א (ס"ק ה')** – "ערש"י שם ד"ה במאי כו' ועיקר הדבר כו' ור"ל אם לא ראינו האיסור בשעת נפילתו ור' חנינא מיירי שראינו האיסור בשעת נפילתו והוא עכשיו כמו שהיה ולא נצמק וההיתר נצטמק".
2. **ע"י הב"ח (ס"ק ג')**, **הג' הב"ח על הרי"ף חולין דף לד:** אות ד' לה"א) – "יש לפרש דמ"ש רש"י בתחלה אם ראינוהו כשנפל שם כו' היינו כדי לפרש מאן דאמר במאי דבלע' הקדירה דאיירי בשראינוהו. אבל מ"ש רש"י בסוף דבריו ועיקר הדבר כו' הוא פסק דין להיכא שלא ראינו כשנפל ...".

ו. קשה: "וכיון דאפליגו לישני ואיסורא דאורייתא היא אזלינן לחומרא", הא שיטת רש"י טעם כעיקר דרבנן.

1. כיון דעיקרו מדאורייתא, גם בספק שיעורו הולכים בו להחמיר.
- א) **רשב"א** (חולין דף צז: ד"ה ובקדירה) – "ומ"ש רש"י ז"ל דהו להו תרי לשני ובדאורייתא הלך אחר המחמיר, תמיהא לי דהא מדאורייתא חד בתרי בטל והא דבעינן ששים דרבנן היא ובדרבנן לקולא, וי"ל דכיון דעיקרו מדאורייתא גם בספק שיעורו הולכים בו להחמיר".

(1) פי', הספק משום חוסר בקיאות.

- א. **שלטי הגבורים** (ע"ז דף לב: אות א') – "וכתב רש"י ... ותירץ הרשב"א ... ואכתי קשה דא"כ לדידיה אם נשפך הרוטב דלא מצינן לשיעורי יש לנו להחמיר אע"פ שהוא ספק מדרבנן כיון דעיקרו דאורייתא ... ונראה דהכא היינו טעמא דאזלינן לחומרא **משום דמחוסר בקיאותינו** אין אנו יכולין לשער דלא ידעינן כמה בלעה קדירה דומיא דכחל ... והשתא אתי שפיר מה שכתב הרשב"א דהאי דקרי ליה רש"י איסורא דאורייתא משום שעיקרו הוא דאורייתא ...".

1. **חסרון לשער** - ע"י סי' צ"ח סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

(2) מבואר דבפחות מרוב הוי דאורייתא, גם למ"ד טכ"ע דרבנן.

- א. **רע"א (ח"א סי' קס"ו ד"ה ויש, דו"ח דרוש ח' אות י"א, ח' רע"א חולין דף ח: ד"ה ונ"ל)** – "דבפשוטו נראה מדברי הרשב"א חולין (דף צ"ז ע"ב) ד"ה ובקדירה עצמה במ"ש שם בסה"ד תמיהא לי. הא מדאורייתא חד בתרי בטל והא דבעי ס' מדרבנן כו'. מבואר דבפחות מרוב הוי דאורייתא, אף לרש"י דטעם כעיקר לאו דאורייתא, דבפחות מרוב לא מקרי תערובות כלל והוי כבעי דאסור **מדרשא דהטמאים** לאסור צירן".

1. ע"י סי' צ"ח סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

2. האיסור הוא דאורייתא [כמו הרשב"א לעיל].

- א) **דרישה (ס"ק ד')** – "צ"ל דמ"ש רש"י ואיסורא דאורייתא היא לא קאי אשיעור דאורייתא אלא קאי על איסור דאורייתא ר"ל הואיל והאיסור שנתערב דאורייתא אף ע"פ שהשיעור דרבנן דמין בשאינו מינו בס' דרבנן אפ"ה אזלינן לחומרא".
3. לא פלוג חכמים בין בב"ח לשאר איסורים.

א) יד יהודה (הארוך סוף ס"ק י') – "בהרשב"א בחי' דהקשה כן ומתריך ... **א"כ ה"ה מין במינו** ג"כ. ואולי סובר הב"י דרש"י כתב 'כיון כו' דאיסורא דאורייתא' משום דסתמא אמרינן כיצד משערין והוא גם בבב"ה ... מיהו בודאי רש"י לאו דוקא באיסורא דאורייתא לבד מחמיר רק קאמר כיון דעיקר הפלוגתא הוא בדאורייתא ע"כ ממילא אזלינן לחומרא אבל תו לא חלקו חכמים בין דאורייתא לדרבנן".

ז. מראי מקומות.

1. ס' התרומה (סי' מ"ח) – "אבל במאי דבלע קדירה מהרוטב של היתר דהא לא ידעינן מה בלעה ... אם לא ראינוהו תחלה קודם שנפל".
2. ר' ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה, קל"ח-ג) – "**ופרש"י ידוקא כשידוע** כמה היה האיסור ומחשבין אותו כמו שהיה מתחלה אז משערין מה שבלעה הקדירה אבל לא נודע אלא כמו שאנו מוצאי' בחתיכות האיסור עתה שנתבשלה ונפחתה לא משערין כלל מה שבלעה הקדירה כי כמו שבלעה מהתר בלעה מאיסו".

י] שיטת התוספות.

א. תוס' (חולין דף צז: ד"ה איכא) – "איכא דאמרי בקדירה עצמה. תימה אם שיעור עובי הקדירה כחמשים זיתים ונתן בה מים כשיעור עשרה זיתים ובשל באותן המים כזית חלב היאך יתבטל אותו כזית חלב במים הא פשיטא שיש במים טעם חלב ונראה לפרש **דהכא מיירי כגון דליתיה לאיסורא בעיניה דנבלע בה בקדירה כזית חלב והיא היתה כבר בלועה מהיתר** ואח"כ חזר ובשל היתר דמשערין בקדירה עצמה לבטל האיסור שנבלע בה".

1. לתריך שיטת רש"י.

א) חת"ס (חולין דף צז: ד"ה איכא) – "איכא דאמרי בקדירה עצמה. כ' תוס' שהוא תימא לשער חרסי הקדירה שהם חמשים זיתים ועשרה זיתים מים ונ"ל לשיטת רש"י לק"מ דס"ל לקמן דאי טעמינהו וליכא טעמא מ"מ בעינן ס' וא"כ שפיר מיירי שכבר טעמי' קפילא וליכא טעמא ורק משום גזירת הכתוב בעינן ס' ולזה מועיל חרסי הקדירה להאי לישנא".

ב. פשט: "היתה כבר בלועה מהיתר" – לשון תוס'.

1. אליבא דמ"ד במאי דבלעה קדירה משערין.
א) פ"ת (ס"ק א' ד"ה וההיא) – "דע כי מה שכתבו התוס' והיא היתה בלועה לאו למימרא דבזה הוא דקאמר דמשערין בקדירה זה הבל חדא ...".

ב) מהר"ם (חולין דף צז: ד"ה בתוס') – "נראה דלמ"ד בקדירה עצמה משערין לא היה צ"ל והיא היתה כבר בלועה מהיתר ולא נקטי' אלא בשביל מ"ד במאי דבלעה קדירה משערין".

ג) חי' הרי"מ (חולין דף צז: ד"ה איכא) – "נראה דתוס' כולל ב' הלשונות בדבריהם, דמחלקותם אינו בנפל איסור דבזה ודאי אין הקדירה מצטרף, רק בנבלע בה כזית איסור דבזה **ללישנא קמא מצרפין חרסי הקדירה** אף שלא היה בלוע בה היתר דנשאר לפי ערך חלק בקדירה מהבלוע בו כיון דאינו יוצא מידי דפיו. או דאף בכלי דמהני הגעלה י"ל להך לישנא דאינו מפליט כולו רק מה שסופו לצאת מוציא בהגעלה והנשאר לא יצא, אבל מ"מ נשאר בלוע לפי ערך ומצטרף לס'. וללישנא בתרא דמאי דבלעה קדירה אין מצטרף חרסי הקדירה רק מה דבלעה היינו כשהוא בלוע מהיתר מכבר מצרפין לבטל הזית איסור בלוע דממה נפשך כנ"ל. ומה דנקטו תוס' שהיא בלוע היתר משום לישנא בתרא דממה דבלעה הפירוש כנ"ל משום ממה נפשך. דכשאינה בלוע מכבר רק עכשיו אמרינן אטו היתירא בלע כו' כמ"ש רש"י. ואף דלא נפל בעין רק הבלוע זית איסור מ"מ ללישנא ב' אמרינן דהגעלה מפליט כולו איך יצטרף הבלוע, וע"כ שבלוע קודם נפילת איסור דמצטרף ממ"נ. וא"כ נראה שסוברים דאם נפל איסור בעין י"ל אף ללישנא ב' לא מצרפין מה שבלוע היתר דשמא אינו כהגעלה ואינו מפליט. ושיהיה נבלע חלק בקדירה כמו הבלוע אין לזה טעם דמה ענין שמתפשט בחרסי הקדירה דוקא בכמות הבלוע בה".

2. אליבא דמ"ד בקדירה עצמה, דהוא סבר דמשערין במה שנבלע מן ההיתר קודם.

א) עי' תוס' הרא"ש (חולין דף צז: ד"ה איכא) – "איכא דאמרי בקדירה עצמה. תימה וכי אם בעובי הקדירה חמשים זיתים ונתן בה מים שיעור י' זיתים ובשל בה כזית חלב וכי לא יתן בו טעם, וי"ל דהכא מיירי דליתיה לאיסורא בעיניה שהיתה הקדירה בלועה היתר ונפל בה כזית חלב ונבלע בקדירה ואחר כך בישל בה היתר דמשערין בכל הקדירה שהרי ההיתר והאיסור בלועים בקדירה".

ב) פ"ת (ס"ק ג').

ג) פ"ג (ראש יוסף דף צז: ד"ה ובתוס') – "עיין במהר"ם מלובלין ... והנה היה נראה לומר ללישנא קמא אמרינן הכי דמשערין היתר הבלוע בדופני הקדירה שהיה מזמן רב נגד חלב הבלוע בה וא"כ אח"כ כשנתבשלו אח"כ היתר שרי".

1) למ"ד במאי דבלעה בקדירה, לא פליג אהך דינא רק סבירא ליה דפירש של קדירה הוא בענין אחר – פ"ת (ס"ק ג', י"ל דלישנא בתרא דאמר במה דבלועה קדירה, לא פליג אהך דינא, רק סבירא ליה דפירש של קדירה הוא בענין אחר, אבל לדינא מודה להך דין").

2) למ"ד במאי דבלעה בקדירה, כפירש"י ז"ל – פ"ג (ראש יוסף דף צז: ד"ה ובתוס', ו"ל"ב אמר דבמאי דבלעה קדירה כפירש"י ז"ל").

ג. מראי מקומות – פ"ת (ס"ק א'), משנת רע"א (חולין האיר יוסף סי' י"ב אות ו').

יא] שיטת הרמב"ן.

א. רמב"ן (חולין דף צז: ד"ה ובקדרה) – "ובקדרה אמרי לה בקדרה עצמה. כלומר מה שיש בה עכשו מן הרוטב ומן החתיכות. ואמרי לה במאי דבלעה קדרה. משעת נפילה ועד עכשו שאם נתמעט הרוטב על ידי האור יותר מן האיסור משערין לשעת נפילה לקולא, ומשמע ההלכתא כי האי לישנא לקולא, וקשה לי אלא מעתה נפל איסור בקדרה ויש בו ששים ונטל מן ההיתר ולא נשתייר בו ששים באיסור הכי נמי דמכיון שבטל תחלה אינו חוזר וניעור, אם כן מצינו איסור בטל בפחות משישים, ובמשנת מסכת תרומות (פ"ה מ"ט) נמי משמע דבתר בסוף נמי אזלינן דתנן סאה תרומה שנפלה למאה טחנן ופחתו כשם שפחתו חולין כך פחתה תרומה ומותר, טעמא דאיכא למימר הכי הא בשלא פחתה התרומה ודאי אסור וכל שכן בשאר איסורין שהן בנותן טעם דכיון דבסוף ליכא שיעורא דאסור, ואיכא למימר קולא היא במאי דבלעה קדרה ונתמעטה דרך בשול משנפל שם איסור, הא אלו נטל מן הרוטב ומיעטו בידים אסור, ומדברי הרב ר' משה הספרדי ז"ל משמע דמאי דבליע בדופני הקדרה משנפל שם האיסור הוא שמשערין בו לפי אומדן הדעת דרואין אותו כמי שהוא עומד וכנוס לתוכה הא מה שפחת האור לא".

1. עי' ט"ז (ס"ק ב') – "אבל הרשב"א מביא מקצת מפרשים דס"ל דמ"ש בקדירה היינו חומרא כלומר דלא משערין רק במה שבתוך הקדירה דהיינו קיפה ורוטב אבל לא בבלוע בקדירה ולישנא בתרא מיקל דאפילו בבלוע משערין וקי"ל כלישנא בתרא".

ב. אמאי הקילו לשער מה שפחת מחמת האור שכלה ואבד.

1. משום טעם כעיקר דרבנן.

א) רשב"א (ח"א סי' תקט"ו) – "ושמא סמכו בזה משום דשיעורין אלו מדרבנן והולכין בו להקל. דכל שהוא למעלה מחד בתרי לדעת רש"י ז"ל לאו דאורייתא דטעם כעיקר לדידיה לאו דאורייתא. והילכך נאמר רואין אנו האיסור הנצטמק ונפחת שיעורו. ומה שראינוהו עכשו בשעור זה בלע הוא שבלע ופלט משלו ובלע מן ההיתר שבקדרה. ואע"פ שאילו נפלה חתיכה זו לקדרה אחרת אין אנו מקילין בה כך אלא נשער בכל מה שהוא עכשו אפילו הכי בקדרה זו שנתבשלה בה מקילין בה. וכן פי' גם מורנו הרמב"ן ז"ל לדעת רש"י ז"ל".

1) הגם הרשב"א מפרש שיטת רש"י, גם הרמב"ן סבר טעם כעיקר דרבנן.

2. דגם האיסור נתמעט אלא שבלע מן ההיתר.

א) רשב"א (משמרת הבית ב"ד, טז.) – "שעדיין תירוצו של הרמב"ן ז"ל אינו מספיק דכיון שהאיסור בפנינו ולא נתמעט שעורו לפי מיעוטו של היתר למה אינו חוזר ואוסר ומה בין שניטל על ידי האור לניטל בידי אדם או שנשפך לארץ מכל מקום האיסור נשאר בתוך היתר מועט. ואדרבה אני אומר שהיה בדין שאפילו ניטל הימנו בידים לא יחזור האיסור ויאסור בכמותו לפי שאנו רואים את האיסור שפולט ציר רוטבו בתוך הקדרה ומערבן עם כל מה שיש בקדרה ולפי חשבון ולפיכך אוסר תערובתו עד שיהא בו ששים כנגדו ובכולו משערין וכיון שכן אנו רואין כאלו פלט מעט מעט בתוך הקדרה את שלו וחוזר ובולע מעט מעט מן ההיתר שחוצה לו ולפיכך כשהוא נטל מן הרוטב שבקדרה יש לומר שאנו רואין כאלו נטל מן האיסור כנגדו לפי חשבון ואין רואין מה שנטל כאילו נטל מן ההיתר לבדו ואע"פ ששיעור האיסור שבא לפנינו עכשו כמו שהיה אין אומרים שלא פלט כלל...".

1) אמנם הרמב"ן מחמיר אם נטל מן ההיתר, משא"כ הרשב"א.

3. משום דעיקר הפליטה היא בשעת הנפילה.

א) מאירי (חולין דף צז: ד"ה ומ"מ) – "אבל איסור זה שאין בו אלא איסור פליטה כבר פלט הרבה מן האיסור בשעה שהיה שם ששים וכשנתמעט הרוטב כבר נחלש כח הפליטה ויש לשערו במה שהיה שם בשעה שנפל".

4. מראי מקומות – שחיתת חולין (עמ' כ"ה - עמ' כ"ו).

יב] שיטת הרמב"ם.

א. רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' כ"ד) – "כשמשערין בכל האיסורין בין בששים בין במאה בין במאתים, משערין במרק ובתבלין ובכל שיש בקדרה ובמה שבלעה קדרה מאחר שנפל האיסור לפי אומדן הדעת, שהרי אי אפשר לעמוד על מה שבלעה בצמצום".

1. פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק ה') – "והנה המחבר פסק כהר"מ ז"ל ממש אלא שהר"ם [מאכ"א פט"ו ה"ב] לשיטתיה טעם כעיקר דרבנן משום הכי היקל באינו מינו והמחבר פסק בסימן צ"ח [ס"ב] דבר תורה מש"ה חילק. ובזה נתישב מ"ש המ"י כלל פ"ה אות נ"ו יע"ש".

א) משמרת שלום (שם) – "והנה המחבר פסק כהר"מ ז"ל ממש כו'. ר"ל דז"ל התו"ח כלל פ"ה דין ט"ז והרשב"א כתב דמב"מ שהוא דרבנן משערין מה שבלע קדירה ובשא"מ שטכ"ע דאורייתא אינו מצטרף וכתב הב"י דנקטינן כרשב"א וכן נראין ד' הע"מ עכ"ל ותמה במנ"י שם סקנ"ו דלשון הרב אינו מדוקדק דהרי הר"מ בפט"ו פסק בסתם דמשערין בכ"ע במה דבלעה קדירה [ומשמע אף בשא"מ] ולזה קאמר הפרי מגדים דהמחבר באמת פסק כהר"מ ממש שפסק כל"ב שבגמרא דמצרפין במה שבלעה קדירה אלא דהר"מ שלא חילק ומשמע דאף בא"מ היקל הוא משום דאזיל לשיטתיה שפסק דטכ"ע דרבנן משא"כ המחבר פסק בצ"ח דטכ"ע דאורייתא לכך חילק בין מינו לשא"מ ובזה מסולק קושיית המנ"י הנ"ל די"ל מ"ש התו"ח וכן נראין ד' הר"מ ר"ל דמטעם שהוא דרבנן לכך היקל וה"ה לדידן במב"מ דיש להקל".

ב. פי', מה שפחת מחמת האור שכלה ואבד לא ממעטינן.

1. רשב"א (חולין דף צז: ד"ה ובקדרה, תוה"ב הארוך בית ד' שער א' [ה:]), הו"ד בב"י (ס"ק ד') – "והרמב"ם ז"ל כ' שמשערים באומדן יפה כמה נבלע ועומד בדפני הקדרה ואותו הוא שמצטרפין להיתר, מפני שאנו רואין אותו כאלו עומד בעין בחוץ ומצטרף למה שבתוך הקדרה אבל מה שפחת מחמת האור שכלה ואבד לא".

2. ר"ן (חולין דף לד: ד"ה א"ר) – "ויותר נראין דברי הר"ם ... שמשערים באומדן יפה כמה נבלע ועומד בדפני הקדרה שרואין אותו כאילו הוא בתוך הקדרה אבל מה שפחת מחמת האור שכלה ואבד לא".

ג. ראינו כשנפל האיסור או לא.

1. ראינו.

(א) פ"ח (סי' צ' ס"ק ו') – "דמיירי כשיעור האיסור נודע כשנפל שם ומשערו כשעת נפילתו ... ולפיכך כתב הרב שמשערין ההיתר אף מה שבלוע בקדרה".

2. מראי מקומות.

(א) פ"ת (ס"ק א' ד"ה עוד) – "הנה דברי רמב"ם אפשר לומר דמיירי בידיע האיסור ומשערי' כשיעור שנפל ... עוד יש לפרש דברי רמב"ם דמיירי אפי' אין ידוע האיסור' ...".

ד. מראי מקומות – יד אברהם (סי' צ' על סעי' א').

1. האם נכלל הבליעות של קודם - עי' לקמן.

יג [שיטת הריטב"א.

א. ריטב"א (חולין דף צז: ד"ה ובקדרה) – "ובקדרה אמרי לה בקדרה עצמה ואמרי לה מאי דבלע קדרה. ליכא לפרושי דבקדרה עצמה בעי לומר בחרסיה ממש, דהא מהיכי תיתי, ולא עוד אלא שאם אתה אומר כן לפעמים שאין בהיתר אלא שנים או שלשה חלקים והקדרה משלמת לששים, אלא הכי פירושא כי זה שאמרנו שמשערין ברוטב ובקופה וחתוכה אינו אלא במה שבא בקדרה לפנינו ולא במה שבלוע בקדרה, ולאפוקי מאידך דאמרי במאי דבלעה קדרה, ומיהו דעת רבינו הגדול ז"ל ומורי הרא"ה ז"ל תלמידו שלא אמרו אלא במה דבלעו שלא נתיבש אלא שעומד לפלוט שדנין אותו כאילו נפלט, וקרוב אני לומר דהני תרי לישנא לא פליגי בעיקר דינא ומאן דאמר בקדרה לא אתי אלא לאפוקי אותו שנבלעו ונתיבשו, ואפשר דלתבשיל דהיינו ירק קרי קדרה, ואפילו לפירושא קמא נראה דהלכתא גמרינן לקולא דששים איסורא דרבנן הוא ולקולא, וכן פסקו גדולי הפוסקים ז"ל".

יד [שיטת הרשב"א והר"ן.

א. רשב"א (חולין דף צז: ד"ה ובקדרה, תוה"ב הארוך בית ד' שער א' [ה:]), ר"ן (חולין דף לד: ד"ה א"ר) – "נראה שאף הוא (רש"י) ז"ל מודה ובא שאם ראינו האיסור בשעת נפילתו ולא נתמעט בשיעור אחד עם ההיתר כגון זה מצטרפין ומשערין ההיתר שנבלע בקדרה וגם האיסור שנבלע והולכין אחר שעת נפילת האיסור לתוך ההיתר ... וזה מן התימה דכיון שעכשיו אין בהיתר ששים לבטלו למה אינו חוזר האיסור ואוסר את ההיתר שאין בו עכשיו כדי להעלותו שהרי אלו נפל איסור זה בקדרה אחרת היה אוסר בשיעורו ומאי שנא קדרה זו מקדרה דעלמא, ובמשנת מסכת תרומות (פ"ה מ"ט) נמי משמע דביתר בסוף אזלינן דתנן סאה תרומה שנפלה למאה טחנן ופחתו כשם שפחתו חולין כך פחתה תרומה ומותר, טעמא דאיכא למימר דפחתה תרומה מותר הא לא פחתה תרומה ודאי אסור ...".

ב. פי' רש"י, שמצטרף מה שכלה ואבד מחמת האור [ופריך הרשב"א: דאיך נצרף מה שכלה, אבל הבלוע מצטרף].

1. פמ"ג (מש"ס ס"ק ד') – "והרשב"א בחידושי ... המעיין שם יראה דממה שכתב הרמב"ם פרק ט"ו הלכה כ"ד משערין באומד יפה הונח לו, והיינו כדכתיבנא, דתמיהתו היתה דאיך נצרף מה שכלה, אבל הבלוע מצטרף אם נודע כמות היתר ואיסור בעת שנפל".

2. גר"א (ס"ק ה') – "ערש"י שם ... וכתב הרשב"א ומשמע מדבריו דבכה"ג אף מה שכלה ואבד מחמת האור ג"כ מצטרף ול"נ דמה לנו מה שהיה בתחילה עכשיו נתמעט וחוזר האיסור ואוסר וכמ"ש ... וראה ממ"ש בספ"ה דתרומות כשם שפחתו החולין כך כו' משמע הא לא פיתחה התרומה אסור".

ג. י"ל, שרש"י סבר ג"כ רק מה שבלע בקדירה ממש.

1. עי' ש"ך (הארוך ריש סי' צ"ט) – "והרשב"א כתב ... ודבריו תמוהים דמה הוא רוצה מרש"י ליקשי על הגמרא דקאמר הכי בהדיא אטו היתרא בלע דאיסורא לא בלע (משמע דאם שידעינן בוודאי דלא בלע דאיסורא הוה אמרינן דמועיל בליעת הקדירה לאצטרופי להיתרא קשה נמי הא עכשיו ליכא ששים נגד האיסור) אלא וודאי דלא קשיא לא על רש"י ולא על הגמרא דאתא לאשמועינן דלא מצרפינן ממאי דבלע קדירה היתרא אפילו אחר שסילק האיסור (וכשסילק ממנו היה ששים נגד ההיתר רק לאחר סילוק האיסור נתמעט ההיתר לא מצרפינן הבלוע שבקדירה להתיר) לפי שאף מן האיסור בלעה (קודם הסילוק וא"כ אי תצרף האי בלוע דהיתר בקדירה להתיר תחשוב נמי האי בליעת איסור שבקדירה מקודם הסילוק ולא הוה ששים בשעת סילוקו) הא כל שידעינן שלא בלע מן האיסור וסילק האיסור מצרפינן ממאי דבלע קדירה דהיתרא אח"כ (לאחר שסילק האיסור ובשעת הסילוק היה ששים נגד האיסור ומיושב קושית הרשב"א)".

2. פ"ת (ס"ק ד' ד"ה ואבואה) – "והרשב"א הביא דברי רש"י ... וכתב שאינו מחוור ... לא ראיתי לו שום גמגום, כי מה שכתב מאי שנא אם נפל לקדרה, ואין הכי נמי אם ידענו בבירור שיש בלוע בקדרה אחרת בוודאי שנשער בו לדעת רש"י: ומה שהקשה מההיא דסאה תרומה לא דמי, דההיא ... מציאות שלפנינו דמה שנתמעט מההיתר לא נאבד והוא בעין בלוע ודרך מקום שנכנס דרך שם יצרף, וכן השיב רמב"ן".

3. תפארת למה (בב"י סי' צ"ט) – "בבית יוסף סימן צ"ט סעיף ד' [עמוד רנ"ז] וז"ל ואין זה מחוור דמה לנו במה שהיה ההיתר רבה מתחלתו על האיסור השתא מיהו נתמעט ההיתר כו' עכ"ל הבית יוסף. ונ"ל דצ"ל דמפרש לרש"י אם נצטמק האיסור וכלה מחמת האור מצטרף ועל זה פריך שפיר ממסכתא תרומה אבל אין זה משמע בדברי רש"י אלא ר"ל דמאי דבלעה קדרה ועומד בדפנות מצטרפים וכהרמב"ם ולק"מ ודו"ק".

4. תפארת יעקב (חולין דף צז: ד"ה שם א"ד) – "קמש"ל דחשיבנן מה שהוא בקדירה לפנינו עם מה שנבלע כאחד ובטל בס' ... יש לפרש דברי רש"י ז"ל הר"ן נראה שהבין דברי רש"י דמה דבלעה קדירה הכוונה מה שנחסר ונצטמק ע"י בישול ולזה הקשה עליו

מה דתרומות ולא ידעתי מאיזה צד נפרש כך דברי רש"י ונראה פשוט דכוונתו במה דבלעה קדירה היינו מה שנבלע בדופני הקדירה כדברי הרמב"ם ז"ל".

ד. מראי מקומות – פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק כ"ה).

טו] סיכום: ראשונים.

א. **לישנא קמא: "בקדרה עצמה".**

1. חרסי הקדרה – רש"י, תוס' (לפי מהר"ם, פר"ת).
2. היתר הבלוע בקדרה מקודם – תוס' (לפי הפלתי, פמ"ג).
3. רק מה שבלוע בקדרה, חוץ ממה שפיחת מחמת האור – ריטב"א.
4. מה שבתוך הקדרה – רמב"ן, רשב"א (בחידושו).

ב. **לישנא בתרא: "דבלעה קדרה".**

1. היתר הבלוע בקדרה מקודם – תוס' (לפי מהר"ם, פר"ת).
2. מה שבלוע בקדרה, וגם מה שפיחת מחמת האור – רמב"ן, רש"י (לפי הרשב"א, ר"ן).
3. רק מה שבלוע בקדרה, חוץ ממה שפיחת מחמת האור – רמב"ם, רשב"א, ריטב"א, ר"ן, רש"י (עי' לעיל), תוס' (לפי הפמ"ג).

טז] פוסקים.

א. הלכה.

1. אין חילוק בין מין במינו למין בשאינו מינו.
    - א. עי' טור (סעי' ד').
    - ב. לבוש (סעי' ד').
  2. יש חילוק בין מין במינו למין בשאינו מינו.
    - א. רשב"א (תוה"ב ב"ד ו.) – "ומסתברא דדוקא מין במינו דמדאורייתא חד בתרי בטיל אבל מין בשאינו מינו דקיי"ל דכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא ואיפשר אפילו עד ששים למ"ד טעם כעיקר דאורייתא ... אין הולכים בו להקל. **והילכך** מסתברא דהלכה למעשה שאין משערין במין ושאינו מינו אלא כמו שבא לפנינו האיסור וההיתר שהוא עכשיו בעין בתוך הקדרה".
    - ב. מחבר (סעי' ד') – "ומשערין ההיתר והאיסור כמו שבא לפנינו, אע"ג שהיה בהיתר יותר מתחלה ונתמעט בבישולו ונבלע בקדרה. **והני מילי** במין בשאינו מינו, אבל אם הוא מין במינו משערין גם במה שבלעה הקדרה ועומד בדופני הקדרה. ומשערים זה באומד יפה, ורואין אותו כאילו הוא בעין".
    - ג. רמ"א (תו"ח כלל פ"ה סעי' ט"ז).
- 1) **כשיש תערובת של מין במינו ואינו מינו: מה הדין באינו מינו.**
- א. אמרי ברוך (על סעי' ד') – "צ"ע בכה"ג לענין הרוטב שהוא אינו מינו ודעת הש"ך לעיל בסי' צ"ח ס"ק ח' דלא אמרינן סלק את אינו מינו להתיר גם את אינו מינו".
  - ב. בדה"ש (ס"ק כ"ה) – "ולדעת המחבר בסימן צ"ח סעיף ב' ... אבל לדעת הש"ך שם ... אין להתיר האינו מינו ע"י צירוף בליעת הקדרה. ולדינא אף ששם כתבנו שיש להחמיר בספק דאורייתא שמא יש להקל כאן דהוה כספק ספיקא ספק שמא יש באמת ס' ואת"ל דאין ס' ספק שמא הלכה כהמחבר דמן התורה בטל ברוב, וצ"ע".
1. צ"ע: א"כ כל מין איסור שנתערב במינו ואינו מינו ונשפך יש להקל, דהוא ג"כ כספק ספיקא.

ב. **למ"ד שיש חילוק: האם יודע מה שנפל.**

1. אינו יודע.

א. ב"י (ס"ק ד') – "ומ"ש רבינו ואדוני אבי ז"ל לא חילק. דעתו לומר שמאחר שפסק (פ"ז סי' כו) סתם דלא משערין במאי דבלעה קדרה ולא חילק בין מין במינו למין בשאינו מינו משמע דסבירא ליה שאין לחלק ביניהם ולי נראה דרש"י והרא"ש יודו בחילוק שחילק הרשב"א שהרי בהדיא כתבו כיון דאיפליגו לישני ואיסורא דאורייתא היא אזלינן לחומרא משמע דהיכא דהוי איסורא דרבנן אזלינן לקולא למינקט מיהא כלישנא בתרא ואפילו אם תמצוי לומר דאף באיסורי דרבנן אמרו כן דסבירא להו דלא קי"ל כרבי חנינא מדאמרינן לקמן **אטו דהיתרא בלע דאיסורא** לא בלע מכל מקום לענין הלכה נראין דברי הרשב"א וכל שכן שהרמב"ם מיקל בדבר".

1) **מגד שמים** (גלת הזהב ס"ק ד'), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק כ"ז) – "דהב"י כתב על מה שהביא הטור בשם הרא"ש דלא חילק בין מינו לא"מ, ולי נראה דרש"י והרא"ש יודו בחילוק שחילק הרשב"א שהרי בהדיא כתבו כיון דאיפליגו לישנא ואיסורא דאורייתא הוא אזלינן לחומרא משמע הא איסורא דרבנן אזלינן לקולא ואי נימא דהב"י מפרש דמאי שהיקל הרשב"א במינו היינו בשראינו דווקא כנ"ל תיפוק לי', דעיקר טעם רש"י והרא"ש משום דהיתרא בלע דאיסורא לא בלע כנ"ל וזה לא שייך בשראינו כמות האיסור וההיתר".

ב. פרישה (ס"ק כ"ב).

ג. ט"ז (ס"ק ד', ס"ק ה').

ד. ש"ך (ס"ק ו') – "אף על פי שהיה בהיתר יותר מתחלה ונתמעט בבשולו ונבלע בקדרה. אפילו הכי אין משערים אלא כמו שבא לפנינו שגם באיסור היה יותר ונתמעט ונבלע בקדרה עכ"ל הטור והוא מדברי רש"י והרא"ש".

2. הרשב"א מתיר במינו כשידוע.

(א) פלתי (ס"ק ג') – "דעת רשב"א ... דעל כרחק מיירי דידיעין כמה היה האיסור בשעת שנפל ...".

(ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק ד') – "ובארוך (רשב"א) צ"ה ב' וצ"ר א' משמע דהא דמתיר הרשב"א במינו כשידוע והיה תחילה ס' בהיתר ובתנאי באומד יפה לא מה שכלה האש, היקל במינו ומיניה באינו מינו אף כהאי גוונא אין להקל בו. אמנם המעיין בב"י יראה דרשב"א מיקל במינו אף שלא ידוע האיסור תולין יע"ש. ובספרי ראש יוסף הארכנו בזה דיש לומר מה שכתב הטור וא"א לא חילק היינו בידוע באינו מינו נמי שרי ובאין ידוע אף במינו אסור, ועתה ראיתי בפרי תואר אות ד' העיר קצת בזה יע"ש. ומ"מ המעיין בארוך שם ובקצר ב"ד ש"א דפוס קרימוני יראה כמו שכתבתי מתחילה".

(ג) גר"א (סוף ס"ק ה') – "והנה דעת הרמב"ם ורש"י כלישנא בתרא דבלע קדירה אלא דלרש"י אם לא ראינוהו בנפילה משערין כמות שהוא בלא קדירה וכן ס"ל לרשב"א במין במינו וכמ"ש אטו דאיסורא כו' וכמ"ש דהלכה כלישנא בתרא דמר בר רב אשי כו' ולא הקשו כו' אלא דבמין בשא"מ פ' כלישנא קמא וכי"מ ור"ל אפילו ראינוהו בעת נפילה ולא נצטמק וזהו החילוק בין לישנא קמא ללישנא בתרא וכ"ה בטור ומשערין ההיתר כו' שגם באיסור כו' והרשב"א כו'. ודברי ש"ע אינן מדוקדקין שהתחיל בלשון הטור וסיים וה"מ מין בשא"מ כו'".

(ד) רע"א (על המחבר סעי' ד') – "מדברי הב"י נראה דהרשב"א מיירי בלא ראינו איכות האיסור בתחלה ומש"ה במבשא"מ אסור דאמרינן דגם האיסור היה גדול ונתמעט ואעפ"כ מב"מ מקילין כ"נ בדעת הט"ז והש"ך ואולם נ"ל לדעתי הקלושה ללמוד מדברי הרשב"א בתהב"א דבלא ראינו האיסור בתחלה גם מב"מ אסור אלא דאם ראינו האיסור בתחלה והיה ס' וההיתר נתמעט הרבה והאיסור לא נתמעט כ"כ דמב"מ משערין הבלע באומד יפה ומסייע לבטל ובמבשא"מ אסור כיון דעתה אין בו ס' ולפ"ז יפה כ' הטור וא"א הרא"ש ז"ל לא חילק דלהרא"ש גם מבשא"מ מותר היכא דראינו האיסור בתחלה והיה ס' ומסולק קושית הב"י כנלע"ד".

(ה) עי' יד אברהם (סי' צ' על סעי' א').

(ו) יד יהודה (הארוך ס"ק י') – "עייין בהרשב"א ז"ל בארוך ובהקצר כתב בשם מבואר דאיירי דהיה ידוע האיסור מתחלה וידענו דהי' בההיתר ס' נגדו אך עכשיו אין מוצאין בו ס"ו".

(ז) מגילת ספר (אות ד').

1) מין בשאינו מינו, הגם שראינו קודם שנפל, מחמיר, **הטעם** – פלתי (ס"ק ג', "וצריך לומר כמו אם היה הקדירה בלוע מקודם במים, למה לא יכנסו הבליעה ההיא לתוך החשבון, דהא בולע ופולט ג"כ, וצ"ל דלא ברירא לן דמה שבלוע בקדירה אם נפלט, או שמקבל חלק מן האיסור. וא"כ אף בזה, דלמא תיכף קודם שנתן איסור טעם להיתר כבר בלע הקדירה מהיתר, וזהו אינו נכנס לחשבון"), פמ"ג (מש"ז ס"ק ד', "דשמא אין הבלוע בקדירה מסייע שאין מכוסה תוך הרוטב גם אי אפשר לשער באומד יפה").

3. **שיטה א'**: הרשב"א מיירי בשלא ראינו - ב"י, ט"ז, ש"ך. **שיטה ב'**: הרשב"א מיירי בשראינו - פמ"ג, רע"א.

1. ראינו, מין במינו - מיקל.

2. ראינו, מין בשאינו מינו - מחמיר [והרא"ש, מיקל].

3. לא ראינו, מין במינו - מחמיר.

4. לא ראינו, מין בשאינו מינו - מחמיר.

4. מראי מקומות – פר"ת (ס"ק ד'), בדה"ש (ס"ק י"ט), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק כ"ח).

ג. **האם מתחשבים בבליעות שהיו מקודם.**

1. רק מה שבלע עכשיו.

(א) רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' כ"ד) – "ובמה שבלעה קדירה מאחר שנפל האיסור".

(ב) רדב"ז (מאכ"א פרק ט"ו הל' כ"ד) – "אבל מה שבלעה הקדירה קודם שנפל בההאיסור אין משערין בו וזה פשוט".

(ג) ח"י ר' משה קזיס (דף צז, עמ' ר"ט ד"ה כתב) – "כתב הרמב"ם ... משמע מדבריו דבעי' שיהיה במה שהוא בעין בשעת נפילה ששים כנגד האיסור, ואע"פ שנבלע ממנו אח"כ מצטרף לבטלו, וכן נראה קצת מדאמ' במאי דבלעה קדירה ולא קאמר דבליע בקדירה דהוה משמע מה שבלוע בה קודם לכן".

2. **הטעם.**

(א) פמ"ג (מש"ז ס"ק ד') – "ולא דמי לקדירה ישנה של היתר שאין משערין דמאן נימא לן דיש בלוע מה שאין כן אם ראינו שנתמעט היתר ונבלע בקדירה באומד יפה לבד מה שכלה באש".

(ב) יד יהודה (הארוך ס"ק י') – "מה שאנו רואין דהתפשט ההיתר לשם מסתמא גם האיסור התפשט לשם כ"כ - והא דגדול כמו מקודם הוא מה דחזר ובלע מן ההיתר - ומטעם זה באמת לא מצרפין הבליעה זולת מאחר שנפל לשם האיסור כמ"ש הרמב"ם [שם] ומוכח כן מהא דאמרי לרב אשי אטו דהיטרא בלע דאיסורא לא בלע".

3. מראי מקומות – כנה"ג (הג' ב"י אות י"ב), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק כ"ו).

(א) בדה"ש (סעי' ד' ב' ד"ה ומשערים) – "ויעיין ברמב"ם ומשמע דמה שבלעה הקדירה מהתבשיל קודם נפילת האיסור אין לצרפו לחשבון הששים וביאר ביד יהודה בס"ק י' הטעם בזה דמה שמשערים בבלוע ה"ט משום דתפסינן שהאיסור נבלע ג"כ לתוך הדופן באותו שיעור (יחסי) שההיתר נבלע ואכתי יש ס' במאכל שבקדירה כנגד האיסור אבל במה שנבלע מהתבשיל קודם נפילת האיסור הא לא שייך לומר כן ולפיכך אין מצרפים אותו בלע לחשבון הששים, עכ"ת ד, אמנם במ"ז ... וגם לא ראיתי כעת בפוסקים האחרים שיעתיקו את לשון הרמב"ם בזה, וצ"ע לדינא".

ד. **למעשה יש להחמיר: אפילו היכא שראינו שנפל האיסור.**

1. יש"ש (חולין פרק ז' ס' ל"ד) – "ונראה בעיני אפילו היכא שראינו שנפל האיסור אין לשער במאי דבלעה הקדירה כי אין לעמוד

על שורש הדבר ולא ידע כמה בלעה הקדירה וכמה פעמים יבא לידי קלקול מזה אלא לעולם משערין כמה שבא לפנינו ואף

- שרש"י לא בא למעט אלא הכא שלא ראינו האיסור שנפל כמ"ש אטו דהיטרא בלע דאיסורא לא בלע היינו מכח דינא קא פסיק הכי אבל מ"מ עיקר הדבר שלא לשער אלא כמו שבא לפנינו **כך הוא דרך הנכון לכתחילה**".
2. **ט"ז** (ס"ק ד', ס"ק ו') – "וכ' רש"ל פג"ה סי' ל"ד להחמיר אפי' בראינו כי אין לעמוד על שורש הדבר ולא ידוע כמה בלעה הקדירה אלא לעולם משערין כמו שבא לפנינו עכ"ל ולפ"ז אין להורות היתר במ"ש הש"ע בסעי' זה ומשערין באומד יפה כו".
3. **ש"ך** (ס"ק ו') – "וכתב מהרש"ל פג"ה סי' ל"ד וז"ל ונראה בעיני אפילו היכא שראינו שנפל האיסור אין לשער במאי דבלעה קדירה כי אין לעמוד על שורש הדבר ולא ידוע כמה בלעה הקדירה וכמה פעמים יבא קלקול מזה אלא לעולם משערין כמו שבא לפנינו ורש"י לא פסק הכי אלא מדינא אבל מ"מ עיקר הדבר שלא לשער אלא כמו שבא לפנינו כן הוא הדרך נכון לכתחילה ע"כ".
4. **פ"ח** (ס"ק ז') – "כתב מהרש"ל [ים של שלמה חולין פ"ז סימן לד'] כי אין לעמוד על שורש הדבר וכמה פעמים יבוא קלקול מזה, אלא לעולם משערין כמו שבא לפנינו, ואף על פי שאין זה מעיקר דינא דגמרא ראוי להורות כך, אם לא בשעת הדחק".
5. **מנחת יעקב** (כלל פ"ה ס"ק נ"ה).
6. **לחם הפנים** (ס"ק ח') – "וכרש"ל".
7. **בית לחם יהודה** (ס"ק ז').
8. **כרתי** (ס"ק ט').
9. **תגורת שמואל** (ס"ק ז') – "וכתב מהרש"ל פג"ה סי' ל"ד דאפילו היכא שראינו שנפל האיסור כו' אין לשער במאי דבלעה הקדירה כי אין לעמוד על שורש הדבר ולא ידוע כמה בלעה קדירה וכמה פעמים יבא קלקול מזה אלא לעולם משערין כמו שבא לפנינו ע"כ ע"ש".
10. **פמ"ג** (שפ"ד ס"ק ו', מש"ז ס"ק ד').
11. **חוו"ד** (חי' ס"ק ו') – "ואפילו ראינו בשעה שנפל האיסור ולא נתמעט בשיעור אחד עם ההיתר, אפילו הכי אין לשער במה שבלעה הקדירה, כי אי אפשר לעמוד על שורש הדבר. ולפי זה אין להורות ההיתר במה שכתב השו"ע ומשערין באומד יפה, ט"ז [ס"ק ד] וש"ך [ס"ק ו]".
12. **חכ"א** (כלל נ"ב סעי' ג') – "לעולם משערין ששים נגד האיסור כמו שהוא בא לפנינו אף על פי שהיה בהיתר יותר מתחלה ונתמעט בבישולו ונבלע בקדירה אפילו במין במינו דבטל ברוב מן התורה דאם נשער במה שבלעה הקדירה יבוא מזה כמה מכשולים".
13. **וכן שאר פוסקים** – **באה"ט** (ס"ק ו', ס"ק ז'), **באה"ט** (מהרי"ט, ס"ק ד'), **תפארת ישראל** (חולין פרק ז' אות ל"א ס"ק ז'), **יד אברהם** (סי' צ' על סעי' א'), **יבין דעת** (הקצר ס"ק ד', "וכן נהגו"), **יד יהודה** (הקצר ס"ק י"ג, הארוך ס"ק י'), **כה"ח** (ס"ק כ"ב), **בדה"ש** (סוף ס"ק י"ט, ס"ק כ"ו), **מעדני השלחן** (ס"ק כ"ח), **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל הע' ע"א).
14. מראי מקומות.
- א) **ערה"ש** (סעי' ט"ז) – "ויש מי שחוכך גם בזה להחמיר כי קשה לעמוד על שורש הדבר ולכן בכל אופן משערין כמו שהוא בא עתה לפנינו [שם בשם רש"ל וכ"כ הש"ך סק"ו]".

ה. במקום הפסד, וכדו'.

1. נקטו רק לשון לכתחילה – **יש"ש** (חולין פרק ז' סי' ל"ד, לשונו מובא לעיל), **ש"ך** (ס"ק ו', לשונו מובא לעיל).
2. מחמיר אפילו במקום הפסד מרובה או בשעת הדחק.
- א) **יד יהודה** (הקצר ס"ק י"ג, הארוך ס"ק י') – "דאין להקל כלל דלא כאחרונים שסמכו להקל בזה בה"מ".
- ב) **כה"ח** (ס"ק כ"ב) – "והגם דהפ"ח שם כתב דבשעת הדחק יש להורות כדברי הש"ע מ"מ אין אנו בקיאין בזה לדעת כמה בלעה הקדירה וגם לא שמענו ולא ראינו מי שהורה כך **וע"כ אין לחלק** בין בשעת הדחק ובין הפ"מ בין במינו ובין בשאינו מינו אלא לעולם משערין כמו שבא לפנינו".
- ג) **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל הע' ע"ב) – "אין להקל, אפילו בשעת הדחק".
3. מיקל בהפסד מרובה וצורך גדול.
- א) **עי' פמ"ג** (מש"ז ס"ק ד') – "**בהפסד מרובה וצורך גדול** יראה להתיר במינו באומד יפה מה שנבלע בקדירה לא מה שכלה מאש ובתנאי שידוע בעת נפילת האיסור שהיתר היה ששים וכמשמעות הרשב"א בארוך ובקצר ומכל מקום לדינא צ"ע".
- ב) **מעדני השלחן** (ס"ק כ"ח, מטעמי השלחן אות ז') – "ובהפסד מרובה וצורך גדול יש לצדד ולהתיר במין במינו".
- 1) **בדה"ש** (ס"ק כ"ו) – "ונראה דר"ל או הפסד מרובה או צורך גדול".
4. מיקל במקום הפסד.
- א) **פמ"ג** (שפ"ד ס"ק ו') – "ומיהו בראינו האיסור והיתר **ובמקום הפסד** יראה לצדד וכמו שכתבנו בט"ז אות ד".
5. מיקל בשעת הדחק.
- א) **פ"ח** (ס"ק ז') – "ראוי להורות כך אם לא בשעת הדחק".
- ב) **דרכ"ל** (ס"ק כ"ז, ס"ק ל"ב).
6. מראי מקומות – **ערה"ש** (סעי' ט"ז, לשונו מובא לעיל), **פמ"ג השלם** (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ל"ג).
- א) **בדה"ש** (ס"ק כ"ו) – "אמנם בהפסד מרובה וצורך גדול יש להתיר בזה [כך לשון המ"ז ונראה דר"ל או הפסד מרובה או צורך גדול] ובש"ד כתב שבכל מקום הפסד יש לצדד להקל בזה ובפ"ח כתב שבשעת הדחק יש להקל בזה".

יז] **ספק אם היה שם ששים בעת שנפל.**

א. **מחמיר** [גבי איסור דאורייתא].

1. ב"ח (ס"ק ג') – "ואפשר דכיון דלא אתחזק איסורא ... ותו דהבישול גורם הרבה להצטמקות ולהבלעת רוטב של היתר בקדרה ממה שגורם להצטמקות ולהמחות גוף האיסור שהוא יבש ... ולפי הנראה דמפרשים דברי רש"י כפשטן דדוקא בראינו כשנפל שם ... דדילמא מתחלה היה פחות אלא שנצטמק ובספק דאורייתא אזלינן לחומרא".
- הג' הב"ח (על הרי"ף חולין דף לז: אות ד') – "והך יראה לענין הלכה למעשה להחמיר".
2. פר"ח (סי' צ' ס"ק ו') – "ולענין דינא איסור שנפל לתוך היתר אלא שלא נודע שיעורו בשעת הנפילה, או שנודע שיעורו אלא שלא נודע אם היה בהיתר ס' כדי לבטלו, אסור הכל אף שיש לפנינו ס' בהיתר נגד האיסור המצומק, משום דלא ידעינן כמה היה האיסור וכמה נמחה מגופו אם מעט ואם הרבה ...".
3. חכ"א (כלל נ"ב סעי' ג') – "וזה לשון הפרי חדש בסימן צ' ס"ק ו' ולענין דינא איסור שנפל לתוך היתר אלא שלא נודע שיעורו בשעת הנפילה או שנודע שיעורו אלא שלא נודע אם היה בהיתר ששים כדי לבטלו אסור הכל אף שיש לפנינו ששים בהיתר נגד האיסור המצומק משום דלא ידעינן כמה היה האיסור וכמה נמחה מגופו אם מעט ואם הרבה ולא מיבעיא בחלב שדרכו להיות נימוח אלא אף בשאר איסורין כגון בשר נבילה ודג טמא וכיוצא אמרינן שהיה גדול ונצטמק הרבה מכמו שהיה ולפיכך אסור הכל אם לא שבאומדנא יש ששים לפי מה שהיה יכול להיות גדול וכן כל כיוצא בזה".

ב. מיקל.

1. ט"ז (ס"ק ה') – "וא"ל אמאי אנו מתירין ביש עכשיו ששים לפנינו שמא בעת נפילת האיסור היה האיסור גדול מאוד ונצטמק ממנו הרבה ממה שנצטמק ההיתר דאחזוקי איסורא לא מחזקינן כיון שעכשיו אין ריעותא ויש ס"י".
2. פר"ח (ס"ק ד' ד"ה ובהיכא, סי' צ' ס"ק ח' ד"ה ולענין, סי' צ"ח ס"ק ט' ד"ה ובהיכא).
3. פמ"ג (מש"ז ס"ק ד', ס"ק ה') – "לדינא יראה דאם לא ראינו ועתה היתר יותר אף באינו מינו לא מחזקינן אסורא ואמרינן [דמעיקרא] נמי [היה] היתר יותר".
4. חו"ד (חי' ס"ק ז') – "שבלעה. ואין לומר שמא נצטמק האיסור בבישול, דאחזוקי איסורא לא מחזקינן".
5. ע"י מכתם לדוד (י"ד סי' י"ב).
6. באה"ט (ס"ק ז') – "אחזוקי איסורא לא מחזקינן".
7. ערה"ש (סעי' י"ח) – "ואין לשאול לדעת הטור והש"ע דטעם כעיקר דאורייתא איך משערים כמו שהוא לפנינו גיחוש שמא נתמעט האיסור די"ל דאחזוקי איסורא לא מחזקינן כל שאין אנו רואים ההיפך ומטעם זה אפילו עצמות שמצטרפין לבטל את האיסור כמו שנתבאר אף על גב דמסתמא העצמות לא נתמעטו והאיסור נתמעט מ"מ כיון שלא ראינו שהאיסור היה מקודם יותר מכפי שהוא עתה אין לנו להחזיק איסור [ט"ז ס"ק ה']".
8. יד יהודה (הארוך ס"ק י"א).
9. דרכ"ת (ס"ק כ"ט).
10. כה"ח (ס"ק כ"ג).
11. בדה"ש (ס"ק כ', ע"י סעי' ד' בי' ד"ה ההיתר) – "לדינא נראה להקל".

ג. למקילים, פעמים שיש להחמיר.

1. שני מינים שונים שאין דרכו של אחד להצטמק או להתפיח יותר מחבירו, דאל"כ מחמירים.
  - א. יד אברהם (על סעי' ד').
  - ב. דרכ"ת (ס"ק ל"א).
  - ג. מעדני השלחן (ס"ק כ"ד).
2. לא הוי האיסור רך או דבר שהוא ניתך בנקל.
  - א. פר"ח (ס"ק ד' ד"ה ובהיכא) – "אלא דבהיכא האיסור רך או דבר שהוא ניתך בנקל כגון שומן נבילה ונתערב בקדרה ... בזה כל שלא ידענו שיעור האיסור בשעת נפילה אסור הגם שיש במה שלפנינו ס' בהתר המצוי ... שהיה חלב כחוש או שתכף ומיד לנפילתו נטלוהו דבזה יש להקל ולומר דזה הוא אשר נפל ואע"פ כן בעינן כנגד כולו אבל בהיכא דשהה החלב בקדרה נראה דאסור בכל גוונא".
  - ב. כה"ח (ס"ק כ"ג) – "מיהו היכא דהוי האיסור רך או דבר שהוא ניתך בנקל כגון שומן נבלה ונתערב בקדרה בזה כל שלא ידענו שיעור האיסור בשעת נפילה אסור. הגם שיש לפנינו ס' בהיתר המצוי, אבל אם היה חלב כחוש או שתכף ומיד לנטילתו נטלוהו בזה יש להקל ולומר דזה אשר נפל ואע"פ כן בעינן ס' כנגד כולו אבל בהיכא דשהה בקדרה נראה דאסור בכל גוונא".

ד. עצמות שבקדרה.

1. אין תולין שנתצטמקו.
  - א. ט"ז (ס"ק ה') – "ובזה מיושב מה שהאריך בדרישה להקשות במה שאנו מצרפין העצמות אל ההיתר והם אינם מתמעטים בבישול והאיסור אפשר שהיה יותר ונתמעט דמסתמא אמרינן כאשר נמצא כן היה כדי שלא לאחזוקי ריעותא לומר שהיה שינוי בזה הקדירה תחלה ממה שיש עכשיו".
  - ב. פמ"ג (מש"ז ס"ק ה') – "עט"ז. והם דברים פשוטים שאפילו באינו מינו ולא ראינו בעת שנפל האיסור והיתר ועכשיו יש ששים לא מיבעיא בשניהם אוכלין למה נחזיק ריעותא ואמרינן שמתחלה ג"כ היה כך [אלא] אפילו עצמות דאין מצטמקין ובשר דרכו להצטמק א"כ בלא ראינו האיסור בשעה שנפל ועכשיו יש ס' נימא דמסתמא נצטמק האיסור ובתחלה לא היה ס' אפ"ה לא מחזקינן איסורא אפילו באינו מינו".
  - ג. ערה"ש (סעי' י"ח) - לשונו מובא לעיל.

2. מחמיר.

(א) דרישה (ס"ק א') – "ויש לומר ...".

(ב) חגורת שמואל (ס"ק ב') – "וקשה האיך מצטרפין עצמות עם בשר ושאר דברים שבקדרה לבטל איסור נימא שהאיסור היה גדול בשעת נפילתו לקדרה ולא היה ס' נגדו לבטלה ונאסרה הקדרה, ומה שיש עתה ששים היינו משום שנתמעט ונקטן האיסור על ידי בישול, דכי מבטלין האיסור בבשר ושאר דברים שבקדרה בלא עצמות ניחא דכשם שאמרינן האיסור נתמעט הה"נ ההיתר נתמעט כפי ערך זה ונמצא ההיתר שהוא עתה ששים נגד האיסור גם בשעת נפילה היה ששים נגדו ונתבטל, אבל עצמות אין מתמעטין ע"י בישול קשה, תירץ הדרישה דאף כי משערינן שצריך ס' נגד כל החתיכה של איסור לבטל טעם האיסור היינו משום דלא ידעינן כמה טעם איסור נפיק מיניה אבל על כל פנים טעם האיסור שיצא הוא פחות משיעור החתיכה עצמה של איסור, לכן ביש שם בהיתר בשעה שבא לפנינו ס' נגד כל חתיכות האיסור אף כי לא היה ששים בשעת נפילת האיסור להיתר נגד כל החתיכה, מכל מקום משערינן לפי אומדן זה שודאי היה ששים נגד טעם של חתיכות האיסור שהוא על כל פנים פחות יותר מחתיכות האיסור עצמו ע"כ ע"ש, וכעין זה תירץ נמי לעיל בס"י צ' גבי כחל ע"ש, אבל הט"ז תירץ בענין אחר ותלי תניא בדלא תניא ודבריו תמוהין מאוד שהן נגד ש"ס דחולין דף נ"ח ע"ב ע"ש".

(ג) יד יהודה (הארון ס"ק י"א) – "ע"י בט"ז ... דבר תימה מאוד וכי דבר זה דנימא דאין להחזיק ריעותא הוא כללי לומר כן תמיד הגם **שהוא נגד החוש** ... אנו יודעין דהרגילות הוא להיפך ... איך יעלה על הדעת לומר דקדרה זו הוא משונה מכל קדירות דעלמא כדי להקל א"כ קושיית הדרישה היא חזקה מאוד ... וכי אפשר לומר דמסתמא כן היה מתחילה דודאי אי אפשר".

3. מראי מקומות – פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ל"ד).

ה. מראי מקומות – מחה"ש (ס"ק ו').

[יח] הלכה.

א. התחיל הבישול כשהיה יותר מששים כנגד האיסור.

1. ומסיים בס'.

(א) מיקל – פר"ח (ס"י צ' ס"ק ו'), דפשיטא (דהכל מותר"), חכ"א (כלל נ"ב סעי' ג'), דפשיטא (דהכל מותר").

2. ומסיים בפחות מס'.

(א) מחמיר – פר"ח (ס"י צ' ס"ק ו'), פמ"ג (מש"ז ס"ק ד'), כה"ח (ס"ק כ"ז).

(ב) ע"י לעיל המחלוקת (בין הפמ"ג והיד יהודה) אם יכול להקל בהפ"מ גבי מין במינו.

3. ולא יודע מה שסיים (נשפך).

(א) מיקל – פר"ח (ס"י צ' ס"ק ו'), חכ"א (כלל נ"ב סעי' ג'), כה"ח (ס"ק כ"ה), בדה"ש (ס"ק כ"א).

ב. התחיל הבישול כשהיה פחות מששים כנגד האיסור.

1. ומסיים בס'.

(א) מחמיר – פר"ח (ס"י צ' ס"ק ו'), פשוט (שאסור הכל"), פמ"ג (מש"ז ס"ק ד'), "אם ידוע האיסור והיתר בעת נפילה והאיסור מרובה לית דין צריך עיונא דאף עתה האיסור נצטמק מחמת האור מכל מקום תחלה נתן טעם ואף למאן דאמר אפשר לסוחטו בשאר איסורים שרי וכן לדין הוה דאורייתא לא דרבנן כן נראה ליי", חכ"א (כלל נ"ב סעי' ג'), פשוט (שאסור הכל"), ערה"ש (סעי' ט"ז), כה"ח (ס"ק כ"ו).

2. ומסיים בפחות מס' [או שלא יודע בכמה סיים].

(א) מחמיר - פשוט.

ג. מסופק: שאינו יודע אם יש ששים של היתר כנגד האיסור.

1. מסיים בס'.

(א) מחלוקת - ע"י לעיל, אם אמרינן אחזוקי איסורא לא מחזיקינן.

2. ומסיים בפחות מס'.

(א) בזמנינו מחמיר - ע"י לעיל.

(ב) גם לפי הפמ"ג [שלמד הרשב"א בדראינו] יש להחמיר אפילו בהפ"מ ואפילו במינו.

אין מבטלין איסור לכתחלה

סעיף ה'

דור המלקטים - בינת צב"י (עמ' רס"ט - עמ' ש"א, שוב).

[יט] מקור הדין.

א. משנה (תרומות פרק ה' משנה ט') – "סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה ואחר כן נפלו שם חולין אם שוגג מותר ואם מזיד אסור".

1. אפילו אסור להוסיף בהיתר.

ב. **גמרא** (ביצה דף ד:): – "אמר רב מתנה: עצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביום טוב מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן ... והא קא מבטל איסורא לכתחלה, **ותנן**: אין מבטלין איסור לכתחלה. הני מילי בדאורייתא, אבל בדרבנן מבטלין".

1. המקור, משנה במסכת תרומות.
 (א) **רש"י** (ביצה דף ד: ד"ה ותנן) – "ותנן: אין מבטלין איסור לכתחלה ... **דהכי** תנן במסכת תרומות (פרק ה', משנה ט'): סאה תרומה שנפלה לתוך תשעים ותשעה, וחזרה ונפלה סאה של חולין, אם שוגג – מותר, ואם מזיד הפילה לאותה סאה אחרונה, כדי להשלים מאה חולין להעלות את התרומה – אסור".
 (ב) **תוס'** (ביצה דף ד:): – "ואע"ג דמדאורייתא חד בתרי בטיל היינו היכא דמיערב ממילא אבל למערכינהו בידים לבטולי אסור **דהכי** תנן במס' תרומות (פ"ה מ"ט) סאה של תרומה שנפלה לתוך תשעים ותשעה של חולין וחזרה ונפלה לתוכן סאה של חולין ורבה עליהן בשוגג מותר במזיד אסור דאין מבטלין איסור לכתחילה ומשני ...".
 (ג) **ר"ש** (סוף פרק ה' תרומות) – "הא דאמרינן בריש ביצה ותנן אין מבטלין איסור לכתחלה, **אין לשון זה שנוי בשום מקום אלא ממתניתין דהכא דייק לה**: ירושלמי בשם ר' יוחנן כל איסורים שריבה עליהם בשוגג מותר במזיד אסור ...".
 (ד) **בנימין זאב** (סי' שכ"ב) – "יש להקשות הכא בפ"ק דביצה דנקט ותנן כו' דמשמע דמשנה היא ואין לשון זה שנוי בשום מקום במשנה ... נראה לע"ד למימר דמה דנקט תנן דייק לה ממשנה דמסכת תרומות ...".

2. מראי מקומות.
 (א) **מגילת ספר** (אות ה') – "כתב הרמב"ם בפט"ו הלכה כ"ה אסור לבטל איסורין ... אבל הטור השמיט לגמרי דין זה דאסור לבטל איסורים לכתחילה וכתב רק הדין בדיעבד שבשוגג מותר ובמזיד אסור, והב"י העיר עליו בזה דהיה לו לכתוב תחילה האיסור לכתחילה ורק אח"כ לכתוב את הדין בדיעבד, וכמו שכתב הרמב"ם. ובאמת לא נתפרש להדיא במשנה ובברייתא שיש איסור לבטל איסורים ומצינו רק שאם בטל במזיד אסור, וכדתנן ספ"ה דתרומות ... רק מצינו בגמ' ביצה ... ותנן אין מבטלין איסור לכתחילה, ומשמע שיש איסור בדבר וכמו שכתב הב"י לדייק מגמ' זו, וכבר כתב הר"ש ... ובאמת היה מקום לומר שאין כוונת הגמ' דיש איסור בדבר אלא רק שאם בטל במזיד **לא אהנו מעשיו** לבטל את העצים שנשרו לתוך התנור, וקושיית הגמ' איך יועיל להרבות עצים והרי אם הרבה במזיד לא אהנו מעשיו. ובוזה יש לכאור דברי הטור ... אכן מצינו בראשונים חולין צ"ה ע"ב בסוגיא דזרוע בשלה שנקטו שיש איסור לבטל איסור לכתחילה ...".

כ] אין מבטלין איסור: דאורייתא או דרבנן – ראשונים.

גמרא (חולין דף צח:): – "אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל איסורין שבתורה בס'; אמר לפניו ר' שמואל בר רב יצחק: רבי, אתה אומר כן, הכי אמר רב אסי אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל איסורין שבתורה במאה. ושניהם לא למדוה אלא מזרוע בשלה ... ומי ילפינן מינה. והתניא: זהו היתר הבא מכלל איסור, זהו למעוטי מאי. לאו למעוטי כל איסורין שבתורה. אמר אביי: לא נצרכא אלא לרבי יהודה, דאמר: מין במינו לא בטיל, קמ"ל: דהכא בטיל, וליגמר מיניה. גלי רחמנא ולקח מדם הפר ומדם השעיר תרוייהו בהדי הדדי נינהו ולא בטיל; ומאי חזית דגמרי' מהאיך, ליגמר מהאי. **חדוש הוא, ומחדוש לא גמרינן**; אי הכי, למאה וס' נמי לא ליגמר. אטו אנן לקולא גמרינן, לחומרא גמרינן; דמדאורייתא ברובא בטיל".

א. דאורייתא.

1. **רש"י** (חולין דף צח: ד"ה חדוש) – "חדוש הוא. דלכתחלה היתר לבטל האיסור".
רש"י (חולין דף צט. ד"ה חידוש) – "חדוש הוא. כדפרישית דלכתחלה מבטלינן ליה ומייתנין ליה לידי כך בידים".
 (א) כדמפרש **המקנה** (קידושין דף לט. ד"ה אריוך), **יד יהודה** (הארוך ס"ק י"ב), ועוד.
 (ב) עי' **פמ"ג** (או"ח סי' תנ"א א"א ס"ק א') – "וסובר רש"י דאין מבטלין 'איסור' דרבנן".
2. **ראב"ד** (איסור והיתר פרק ב', תמים ודעים סי' רל"ט) – "מאן דמערב בתחלה איסור לתוך היתר אפילו משהו כדי להתירו עובר על דברי תורה. ממאי, מדאמרי' במס' חולין גבי זרוע בשלה כר' יהודה, ומאי חזית דגמרת מדם הפר ומדם השעיר דמין במינו לא בטיל, לגמריה מהא דבטיל, ושני ליה חדוש הוא ומחדוש לא גמרינן. כלומר, חדוש הוא שלא מצינו בכל התורה שמבטלין אסור לכתחלה והכא מבטלין, אלמא איסור תורה הוא לבטל איסור לכתחילה. מיהו היכא דעבר ובטיל מדאורייתא בטיל ואפילו במזיד, מדרבנן במזיד לא בטיל, בשוגג פליגי ר' יהודה ור' יוסי, וקיי"ל כר' יוסי דאמר בשוגג בטיל".
3. **תוס'** (חולין דף צח: ד"ה לאו) – "וא"ת ומאי קושיא דילמא היינו דוקא לענין שאין מבטלין איסור לכתחילה והכא שרי וי"ל דלשון זהו היתר הבא מכלל איסור משמע מכלל דבר האסור לאכילה".
 (א) כדמפרש **היד יהודה** (הארוך ס"ק י"ב), ועוד.
 (ב) מראי מקומות – **שד"ח** (מערכת הא' אות ו' ד"ה אין [השניה] ס"ק ג').
4. עי' **ראב"ן** (סי' ש"ג) – "אמרה תורה וכלי חרס אשר תבשל בו ישבר ... ושמעין מהכא דהא דאמרינן אין מבטלין איסור לכתחילה דאורייתא הוא, ועוד דאין כאן ביטול כלל דהא אין בולעו יוצא מדפנו ומשום דנותר יש בו כרת אמרה תורה ישבר".
5. עי' **רא"ה** (בדה"ב ב"ד, יט). – "ראוי היה שיהא אסור לבשל בה לבטלו עכשיו מחמת תערובתו דבר תורה את"ל דאסור לבטל איסורין לכתחילה דאורייתא וכן בדין שלא יהא מותר דבר תורה לבטל לכתחילה חתיכת נבלה בשתי חתכות היתר מין במינו ואנן בכל דוכתא קיימא לן דקדרה שאינה בת יומא מותרת דבר תורה".
 (א) מראי מקומות – **שד"ח** (מערכת הא' אות ו' ד"ה אין [השניה] ס"ק ד').

ב. דרבנן.

1. **תוס'** (ר"ן חולין דף לה:), רשב"א תוה"ב ב"ד שער ג') – "תירצו בתוספות דמדאורייתא מבטלין ודאמרינן אין מבטלין מדרבנן והא דאמרינן הכא חידוש הוא הכי קאמר חידוש הוא שחדשה תורה לבטלו משא"כ בעלמא שאעפ"י שמותר לבטלה גנאי הוא לבטלה

וכ"ש שאין מצוה לבטלה וכאן אפילו מצוה יש בו וקשיא לי אכתי לימא זהו שמצוה לבטלה למעוטי שאר איסורין שאין מצוה לבטלה וליתא דאם איתא פשיטא דמנא תיתי שיהא מצוה לבטלה שאר איסורין שהוצרך תנא לאשמועינן דאין מצוה".

2. ראבי"ה (סי' תרי"ג) – "אין מבטלין איסור לכתחלה **מדרבנן הוא** והני מילי במקום שנהנה, כגון לאכול או להחם, אבל מצות לאו להנות נתנו".

ע' ראבי"ה (סי' תס"ד) – "ושמא מדאורייתא הוא הא דאמרינן אין מבטלין איסור לכתחלה. ואף אם מדרבנן הא דאמרינן אין מבטלין איסור...".

3. מרדכי השלם (סוכה סי' תשל"ח) – "אין מבטלין איסור לכתחילה **מדרבנן הוא** ... אבי"ה".

4. פ' הרא"ש (ערלה פרק א' משנה ו' אות ח') – "אין מבטלים איסור לכתחלה הכא מילתא דלא שכיחא היא ולא **גזור**".

5. רע"ב (ערלה פרק א' משנה ו' ד"ה אף) – "אין מבטלין איסור לכתחלה הכא מלתא דלא שכיחא היא ולא **גזור**".

6. ע' רבינו גרשום (חולין דף צט.) – "חדוש הוא כו'. כלומר חדוש הוא שאיסור נתבשל עם היתר מוקדשין שאסור לישראל [נתבשל] עם החולין ואינו אוסרו".

א) דעת רוב ראשונים.

1) יד המלך (מאכ"א פרק ט"ו הל' כ"ה) – "ורוב מרבתינו הראשונים דרובם ככולם החליטו דהא דאין מבטלין איסור לכתחילה אינו אלא מדרבנן".

2) משמרת חיים (ח"ג ענינים שונים ביו"ד אות ו') – "אכן רוב הראשונים ס"ל דאינו אסור אלא מדרבנן".

3) שבט הלוי (ח"ח סי' קל"ז אות ז') – "ואין מבטלין איסור לכתחילה הוא רק דרבנן לרוב שיטות הראשונים".

ג. דעת הרמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' כ"ה).

1. דאורייתא – מהרלב"ח (סי' פ"ח סוף ד"ה שאין), בנה"ג (הג' ב"י אות כ"א), פר"ח (סי' ח'), פר"ת (סי' ק' ה'), ס"ק ח' ד"ה אסיקנא, סי' קכ"ב סוף ס"ק ה'), מעשה רוקח (מאכ"א פרק ט"ו הל' כ"ה), הרלב"ח ("ה' יהודה יעלה (ח"א יו"ד סוף סי' קכ"ו), "ומ"ש פרו"מ נ"י דהרמב"ם וראב"ד פליגי בהא אי אין מבטלין וכו' דאו' הוא וכו' אינו מדוקדק דהפ"ח בסימן צ"ט הוכיח במישור דגם הרמב"ם ס"ל כהראב"ד בהא יעו"ש"), מלא הרועים (ערך ביטול איסור לכתחלה אות א'), דלתי תשובה (סי' ק' י"ד ד"ה ודע), יד יהודה (הארוך ס"ק י"ב).

2. דרבנן – שמן רוקח (ח"ב סי' י"ד אות ג'), נחלת צבי (על סעי' ה'), יד המלך (מאכ"א פרק ט"ו הל' כ"ה), ע' דברי יוסף (סי' תרפ"ט אות ז', ע' אות י"א), משנה הלכות (ח"ז סי' קי"ג ד"ה וגדולה).

3. מראי מקומות – שד"ח (מערכת הא' אות ו' ד"ה אין [השניה] ס"ק ג'), ס' המפתח (פרנקל רמב"ם פרק ט"ו ריש הל' כ"ה).
א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ז') – "ומה שלא הזכיר מהר"מ ז"ל פרק ט"ו ממאכלות אסורות הלכה כ"ה יראה דאין הכרע דהכי קאמר אסור לבטל איסור תורה ואם ביטל מותר ואף על פי כן קנסו היינו לאחרים מותר ולדידיה אסור".

ד. מראי מקומות.

1. "אף למ"ד דהא דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא מדאורייתא ויליף לה מזרוע בשלה, מ"מ פשיטא דאינו אלא איסורא בעלמא ואפילו לאו ליכא וכמבואר" – פרשת דרכים (דרוש י"ט ד"ה וכי), דרכ"ת (סי' ל"ה ד"ה ועיין בס' יד), בדה"ש (סי' כ"ז).

כא) אין מבטלין איסור: דאורייתא או דרבנן - פוסקים.

א. דאורייתא.

1. פר"ח (סי' ח'), ליקוטי יו"ד, רק בפרי חדש של השו"ע בדפוס מכון ירושלים).
א) ודלא פר"ת (סי' ח' ד"ה אסיקנא), נפמ"ג (שפ"ד ס"ק ז' סוף ד"ה עיין), "מיהו הש"ך ופרי חדש נראה הסכמתם מדרבנן אין מבטלין".

ב) וע' יד יהודה (הארוך ס"ק י"ב), "ובספרו מים חיים חזר והכריע דהוא מדאורייתא".

ג) ע' פר"ח (על הדף סי' קכ"ב), שהווי דרבנן. וכן הפר"ח (סי' קכ"ב ס"ק ג' ד"ה גם).

2. פר"ת (סי' ה'), ס"ק ח' ד"ה ונלע"ד, סי' קכ"ב ס"ק ה' ד"ה וכל, ד"ה ואחר) – "למאי דאסיקנא דהא דאין מבטלין איסור הוי דאורייתא".

3. בית לחם יהודה (סי' ח', ס"ק י').

4. יד יהודה (הקצר ס"ק ט'), אמנם ע' סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"א ד"ה עוד ראיתי לבאר) – "והעיקר נראה דלבטל בכוונה להנות מן האיסור אף אם כבר נתערב ואין בו שיעור ביטל מדאורייתא להוסיף עליו כדי להתיר האיסור יש לחוש לאיסור דאורייתא".

ב. דרבנן.

1. הרמ"ע מפאנו (סי' כ"ז ד"ה וניחא) – "אמור רבנן אין מבטלין אסור לכתחלה".

2. לבוש (סי' תרכ"ו סעי' ב') – "דהא דק"ל אין מבטלין איסור לכתחלה היינו משום גזירה שמא יבא להתיר כל האיסור".

3. ט"ז (סי' תרכ"ו ס"ק ב') – "ובלבוש תי' ... שוב ראיתי למו"ח ז"ל שכת' בשם מרדכי הארוך...".

4. ש"ך (סי' ז') – "כתב הרשב"א בתה"א בית ד' ריש שער ג' והר"ן פג"ה דהיינו מדרבנן לדעת התוס' אבל לדעת הראב"ד אסור מדאורייתא מיהו בדיעבד גם דעת הראב"ד כמ"ש המחבר וכמ"ש הרשב"א והר"ן על שמו ע"ש ומדברי הרב ר' מנחם עזריה בתשובה סי' כ"ז מבואר שסובר כמ"ד דהיינו מדרבנן".

5. לחם הפנים (סי' ט').

6. שאלת יעבץ (ח"ב סי' י"ט ד"ה ותו, ע' ח"א סי' קל"ה) – "ואיסורא דאין מבטלין איסור לכתחלה נמי אינו רק מדרבנן".

שאלת יעבץ (ח"ב סי' כ' ד"ה ומ"ש רוממותו) – "וכן בדין אין מבטלין איסור לכתחלה דכתבתי שהוא מדרבנן וכתב רוממותו ז"ל דליתא כנודע. אני בעניי לא ידעתי זה למוחלט שהרי אעפ"י שרש"י והראב"ד סוברים כן הלא התו' והרשב"א והר"ן חולקים עליהם וסוברים שהוא דרבנן וכ"נ שהוא דעת הש"ך וכ"ד הרב מנחם עזריה וכ"ד הפר"ח".

7. נדוע ביהודה (קמא יו"ד סי' כ"ו ד"ה ואמנם) – "ולרוב הפוסקים הא דאסור לבטל לכתחלה הוא מדרבנן ...".

נדוע ביהודה (שם ד"ה ומעתה נגבב) – "חדא שאין מבטלין איסור הוא רק מדרבנן".

8. יד אפרים (על סעי' ה') – "דקי"ל דאין מבטלין הוא דרבנן".

9. הגורת שמואל (ס"ק י"ג) – "ומדברי ר' מנחם עזריה בתשובה סי' נ"ז מבואר שסבור כמ"ש דהיינו מדרבנן".

10. פמ"ג (או"ח סי' רט"ז מש"ז ס"ק ב') – "ואין מבטלין איסור לכתחלה דרבנן הוה עיין ש"ך יו"ד [סימן] צ"ט אות זי"ן ופריי שם".

11. רע"א (ח"א סי' כ"ג ד"ה מה שהביא) – "דקי"ל דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא רק דרבנן".

12. יהודה יעלה (ח"א או"ח סי' קנ"ט ד"ה הנה) – "לרוב הפוסקים דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא אבל מדאורייתא מבטלים".

יהודה יעלה (יו"ד סי' קמ"ה) – "דקי"ל אין מבטלין איסור לכתחלה רק מדרבנן הוא".

13. האלף לך שלמה (או"ח סי' רפ"ה) – "ואין מבטלין איסור לכתחלה הוי רק דרבנן".

האלף לך שלמה (או"ח סי' שכ"ה) – "רוב הפוסקים דכל עיקר איסור דאין מבטלין הוי רק דרבנן".

האלף לך שלמה (יו"ד סי' קמ"ו) – "דאין מבטלין איסור לכתחלה הוי רק דרבנן והכי דעת רוב הפוסקים".

14. כת"ס (יו"ד סי' ס"ב ד"ה תבנא) – "והפר"ח סי' צ"ט ס"ל במבטל איסור דאורייתא קנסי' בשוגג ודחהו כבר הפר"ת ופלתי ופמ"ג ניהי דעיקר איסור דאורייתא, מ"מ הא דאין מבטלין לכתחילה דרבנן הוא".

15. באר יצחק (או"ח סי' י"ח ד"ה אכן) – "ואף דאין מבטלין איסור לכתחלה עכ"ז הא מה"ת מותר לבטל".

16. מהר"ץ חיות (יומא דף סז:) – "דאין מבטלין איסור לכתחלה אינו רק מדרבנן ... והראב"ד יחיד בדבר דס"ל דאסור מה"ת".

17. שעה"צ (סי' תרכ"ו ס"ק ה') – "דמילתא דרבנן הוא".

18. דעת רוב פוסקים.

א) ישועות יעקב (או"ח סי' תרע"ז) – "ודעת רוב הפוסקים דאינו רק מדרבנן".

ב) טהרת המים (מערכת ב' אות ס"ו) – "לרוב הפו' רוב מגין ורוב בנין".

ג) חכ"א (כלל נ"ב דין ו') – "לראב"ד אסור מן התורה ולרוב פוסקים אינו אלא מדרבנן".

ד) שעה"צ (סי' תנ"ג ס"ק ל"א) – "עיין בה"א והטעם דלהרבה פוסקים ביטול איסור לכתחילה אינו אלא איסור דרבנן ובדרבנן יש לסמוך במקום הדחק ע"ד המקילים".

ה) ערה"ש (סעי' כ"ז) – "דעת רוב הפוסקים ... הוא רק מדרבנן".

ו) שו"ת בית שלמה (יו"ד סי' קי"ז) – "שרה"פ הסכימו דהא דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא רק מדרבנן".

ז) הגרשז"א צ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ס' אות ה' ד"ה והנה) – "מהרמ"ץ בחאו"ח סימן ל"ו או"ד שכתב דלדינא החליטו רוב הפוסקים דאיסורו רק מדרבנן וכ"כ הכת"ס או"ח סימן פ"ו".

ח) עי' בדה"ש (ס"ק כ"ז, ציונים ס"ק צ"ז, ס"ק ל"ו) – "רוב הפוסקים סוברים דביטול איסור אסור רק מדרבנן".

ג. שיטת הב"ח.

1. ב"ח (סי' תרכ"ו סוף ס"ק ז') – "דהא דאין מבטלין איסור לכתחלה מדרבנן הוא".

2. ב"ח (סי' קכ"ב ס"ק א') – "אף על גב דנותן טעם לפגם מותר אין לערבו לכתחלה דאין מבטלין איסור לכתחלה מדאורייתא בין נותן טעם לשבח בין נותן טעם לפגם".

ד. מראי מקומות – רשב"א (תוה"ב ב"ד ריש שער ג', שו"ת ח"א סי' תק"ד), משנה למלך (מעילה פרק ז' הל' ו' ד"ה וראיתי, עי' מפתח שם), דרכ"ת (ס"ק ל"ה), שד"ח (מערכת הא' אות ו' ד"ה אין [השניה]), לקט מראי מקומות (ערך אין מבטלים איסור לכתחילה).

1. הגרשז"א צ"ל (הערות במסכת קידושין דף נז: ד"ה לא) – "ובפשטות מבואר באחרונים שלא חילקו בזה וגם ביבש ויבש איכא מאן דס"ל דהוה דרבנן ... אבל בדין של הלך אחר הרוב ... ואפשר דהכא לכו"ע אין מבטלין איסור לכתחילה דבר תורה והיינו אין גורמין דין הלך אחר הרוב לכתחילה דבר תורה".

כב [מקור: להסוברים שאסור מדאורייתא לבטל איסור לכתחילה.

א. הלכה למשה מסיני.

1. פרי"ת (סוף ס"ק ח' ד"ה ונלע"ד), הו"ד בבדה"ש (ס"ק כ"ז) – "למאי דאסיקנא דהא דאין מבטלין איסור הוי דאורייתא בהכרח דהוי הלכה למשה מסיני דדינה כדאורייתא ובאה ההלכה על זה האי' דדוקא לכתחילה אבל דיעבד שרי דאל"כ מי איכ' מידי דאסור מורה לכתחילה והתירה דיעבד".

א) מהר"ם חלאווה (סי' קנ"ג ד"ה מעת'), "דאין מבטלין איסור בתחלה בשל תורה, או בשיש לו עקר מן התורה. ודבר זה שהיא הלכה למשה מסיני תורה הוא". מפרש הרא"י שרייבער, שהלכה למשה מסיני, הולך על ערלה, שהוא מן התורה. ע"ש בתשובה.

ב. סברא.

1. פני אריה (ח"א סי' ב' ד"ה על) – "הראב"ד ... כיון שהוא גנאי גדול לתת לתוך מאכלו דבר איסור שמאסה בו תורה, פשיטא ליה מלתא דאיסורא דאורייתא הוא, דלא מסתבר ליה כלל שיהא מותר מן התורה לעשות מעשה מגונה כזה, אם לא היכא שאינו מתכוון למעשה הביטול כלל".

- ג. "לא תאכלו כלי־נבלה לגר אֲשֶׁר־בְּשַׁעְרֵיךָ תִּתְּנֶנָּה וְאָכְלָהּ אוֹ מְכַלְלֵי כִּי עִם קְדוֹשׁ אֲתָהּ לֵה' אֱלֹהֶיךָ" (ויקרא פרק י"ד פסוק כ"א).
 1. כנפי יונה (ד"ה ומה שנתקשה) – "דאין מבטלין איסור אף לדברי הראב"ד א"א להמצא רמז איסור מן התורה והנ"ל דס"ל משום שנא' בנבילה לגר וגו' משמע שאין תיקון אחר בהיתר האיסורים לכתחילה".
 2. עי' נב"ת (יו"ד סי' מ"ה) - לשונו מובא לקמן.

ד. נכלל באיסור אכילה.

1. בית מאיר (סעי' ה' ד"ה אין, עי' סעי' ז' בט"ז) – "אם האיסור דאין מבטלין הוא ד"ת והיינו ע"כ משום דאמרה תורה לא תאכל נבילה דרך משל ממילא ה"ה לא תעשה דבר המביאו לידי אכילה דהיינו ע"י ביטול".
 2. פני אריה (ח"א סי' ב' ד"ה אבל לענ"ד [על הדין שיבש ביבש לכו"ע אסור מה"ת]) – "ומן האזהרות שבאו בתורה על האיסורין, ידענו שכמו כן אסור לנו לעשות תחבולה כדי לאכלן באיסורן בשנערבם ונבטלם".
 3. בדה"ש (ס"ק כ"ז) – "נראה מדברי הרא"ה שהוא מן הסברא דכשהזירה התורה לא תאכל נבלה (לדוגמא) מסתבר לומר שהקפידה התורה שגם לא תבקש טעמך להיתר אכילתו כגון ע"י ביטול".

ה. ושקץ יהיו לכם (ויקרא פרק י"א פסוק י"א).

1. יבין דעת (הקצ"ר ס"ק ה', הארוך ס"ק ד') – "וילפינן מקרא דכתיב בשקצים יהיו לכם ודרשינן בפכ"ש [פסחים דף כג.] יהיו בהווייתן יהי' כלומר שלא נשתדל להביאן להיתר".

ו. מראי מקומות.

1. רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל (מחשבות חרוץ עמ' 182 בסוגריים) – "אפשר לפעמים שיתוקן על ידי תערובות שמתבטל ושב להיתר ודבר זה צריך שיהיה שלא מדעת וכוונת אדם לבטל דאין מבטלין איסור לכתחילה רק שיתערב ממילא. כי בכוונת אדם אי אפשר להעלותן ולהוציאן מבית האסורים מקום אשר אסורי המלך אסורים שהוא במעמקי שלושה קליפות הטמאות. רק אפשר שיזדמן זה ממילא על ידי בעל הסיבות יתברך שמו הרוצה בתקנת אותו ניצוץ כדי להתגלות על ידי זה אורות יקרות דדברי תורה בעולם על ידי נפשות יקרות שיוכלו לצאת ממאסר הקליפה על ידי זה".

כג [טעם: להסוברים שאסור מדרבנן לבטל איסור לכתחילה.

א. גנאי.

1. עי' רשב"א (חולין ריש דף צח:) – "והא דאמרינן חדוש הוא הכי קאמר חדוש הוא שחדשה בו תורה שזה מצוה לבטלו משא"כ בשאר איסורין דמ"מ גנאי הוא לבטל איסור לכתחילה וכאן מצוה לבטלו".
 עי' רשב"א (תוה"ב בית ד' שער ג') – "תירצו בתוספות דמדאורייתא מבטלין דאמרינן אין מבטלין מדרבנן והא דאמרינן הכא חידוש הוא הכי קאמר חידוש הוא שחדשה תורה לבטלו משא"כ בעלמא שאעפ"י שמוטר לבטלה גנאי הוא לבטלה וכ"ש שאין מצוה לבטלה וכאן אפילו מצוה יש בו".
 א) פירוש, הגם מדאורייתא מותר לבטלו עדיין הוא גנאי לבטל האיסור. וממילא, י"ל שזה הטעם למה אסרו חכמים [אמנם, אינו מוכח]. עי' מחזה אליהו, לשונו מובא לקמן.
 ב) מהרש"ם (ח"ו סי' נ"ו) – "לפמ"ש הרשב"א לחולין צ"ח ב' בהא דזרוע בשלה חידוש הוא, דאף דהא דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא רק מדרבנן מ"מ חידוש הוא בזרוע בשלה שצותה התורה לעשות כן וגנאי הוא שיהי' מצוה לבטל לכתחילה אף שהוא רק איסור דרבנן ע"ש, וכה"ג מבואר ברש"י פסחים פ"ה ע"א ד"ה ומה אני מקיים וכו' דלא מצריך קרא מילתא דאתי' בה לידי תקלה וכו', והרי חשש פקע הוא רק מדרבנן, אבל כונת רש"י הוא כסברת הרשב"א הנ"ל וא"כ לק"מ".
 2. מגילת ספר (אות י"ז ד"ה ולפי, עי' אות י"ד ד"ה ויש) – "משום שמכוער הדבר שישתמש לכתחילה בדין בטול ברוב כדי להיתר מה שהתורה אסרה שדין זה של בטול ברוב ניתן רק לענין דיעבד כדי שלא תאסר כל התערובות אבל לא להשתמש בו לכתחילה".
 3. משמרת חיים (ח"ג ענינים שונים ביו"ד אות ו') – "דהגדר של האיסור לבטל איסור לכתחילה הוא מצד זלזול באיסורים בזה שמבטל איסור לכתחילה".

ב. שלא יהא כל אחד הולך ומבטל האיסורים, והרי זה נגד הכונה שדברים אלו יהיו אסורים.

1. חת"ס (או"ח סי' קכ"ט ד"ה ומ"ש) – "וטעמא שלא לבטל איסור, דא"כ לא שבקת איסור בעולם, וכעין שכתבו תוס' פסחים למ"ד ע"א ד"ה לשהינהו עד אחר הפסח".
חת"ס (חו"מ סי' כ"ב ד"ה בהא) – "עיקור הטעם הוא משום דא"כ כל א' יעשה כן ומה הועילה תורה או חכמים בתקנתן".
 2. שואל ומשיב (מהדורה א' ח"א סי' פ"ד ד"ה מכתבו) – "כל הטעם דאין מבטלין כתבו תוס' בפסחים דף למ"ד דהוא מטעם דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתן הא יוכל להוסיף ולבטל".
 3. עי' תוס' (פסחים דף ל. ד"ה לשהינהו) – "הא תנן אין מבטלין איסור לכתחילה ואפי' איסורא דרבנן אין מבטלין דאם לא כן מה הועילו חכמים בתקנתם שאסרו עד ששים הואיל שיכול להוסיף ולבטל האיסור".
 4. עי' הג' מרדכי (חולין פרק ז' סי' תשנ"ג) – "והקשה ר"י והא אין מבטלין איסור לכתחילה דאל"כ מה הועילי חכמים בשיעור ס' כל אדם יוסף...".
 5. עי' זכרון לאברהם (סי' ק"ג ד"ה בש"ד ס"ק ו') – "דאין מבטלין היינו משום דלא רצו חכמים לעשות הצטדקות לאכול דבר איסור גם ע"י ביטול ס".

ג. שמא לא ידקדק כל כך בשיעור ביטולו ויבא לבטלו בפחות מכדי שיעור הביטול.

1. עי' רשב"א (ביצה דף ד: ד"ה אבל) – "ודוקא באסורי דרבנן דאין להם עיקר בדאורייתא כגון שאובה דכולה שאובה דרבנן וכגון תרומות חוצה לארץ וחלת חוצה לארץ שאין בחוצה לארץ תרומה וחלה דאורייתא כלל והוא הדין לכלאי הכרם בחוצה לארץ כיון דליכא למיחש לתערובת איסור דאורייתא".
2. עי' מחבר (סוף סי' צ"ט) – "אם נבלע בכלי שדרכו להשתמש לעתים בדבר מועט בקערה וכיוצא בה, אסור להשתמש אפילו בשפע, גזירה שמא ישתמש בה בדבר מועט ויבא לידי נתינת טעם".
3. פרישה (סי' קכ"ב ס"ק ה', הג"ה) – "או י"ל דהטעם דאין מבטלין איסור לכתחילה היינו משום גזירה שמא יתן בה דבר מועט ויבא לידי נ"ט".
4. פמ"ג (מש"ו ס"ק ט"ו ד"ה הנה) – "שמא פעם אחר יתן טעם".
5. נחלת צבי (סוף סי' פ"ד) – "עפמ"ש הפמ"ג בסי' צ"ט שם דהא דאין מבטלין איסור הבלוע בכלי הוא מטעם שמא פעם אחר יתן טעם".
6. יד יהודה (הארוך ס"ק י"ד).
7. ערוגות הבושם (אות ג' ד"ה והנה) – "דחששו דשמא לפעמים יהיה טעם ואם נתיר לבטל יכול להיות דלפעמים יהיה מעט יותר ויהיה בכדי נתינת טעם ויבא לידי איסור תורה".
8. השיב משה (יו"ד סי' ל"ח ד"ה והשתא) – "דאלו למ"ד אין מבטלין מדרבנן אסיק אדעתא די"ל כס' הרשב"א דהוא מטעם גזירה שמא יבא לידי נ"ט".
9. בדה"ש (ציונים ס"ק צ"ה, עי' ריש עמ' ע"ב) – "ולפי עניות דעתי מסתבר יותר כטעם זה".

ד. שלא יבוא לאכלו בלי ביטול.

1. לבוש (או"ח סי' תרכ"ו סעי' ב') – "דהא דק"ל אין מבטלין איסור לכתחילה היינו משום גזירה שמא יבא להתיר כל האיסור".
2. הו"ד בט"ן (או"ח סי' תרכ"ו ס"ק ב').
3. שו"ת פני יהושע (ח"ב סי' כ"א ד"ה ע"כ, הו"ד בדעת תורה סי' תרכ"ו סעי' א') – "שמא יאכל בלא תיקון".
4. בית מאיר (סעי' ה' ד"ה אין) – "משום גזירה דילמא יאכל האיסור בעיני".
5. האלף לך שלמה (יו"ד סי' קמ"ו) – "ועיקר הגזירה הוי בזה שלא לבוא לאכלו בלי ביטול".
6. רמ"ץ (ח"א יו"ד סי' מ"ב אות ד') – "דגזרו דילמא יאכל גוף האיסור בלי תערובת".
7. דברי מלכיאל (ח"ב סי' מ"א) – "והטעם נראה דלהכי אסרו לבטל דא"כ ישהה כל האיסורים עד שיזדמן לו לבטלם ולא יפרוש משום איסור שבתורה. וגם יש לחוש לתקלה. וכעין שאסרו גידולי תרומה ...".
8. חתן סופר (סי' ו') – "שע"י שיהי' מותר לבטל יהי' לו בביתו ואז יבוא לפעמים למכשול ע"י שכחה".
9. דגל אפרים (סי' כ"ח אות א') – "הטעם דאסור לבטל איסור ... דהחשש הוא שמא יבא לאכלו".

ה. שמא ישתכח כל האיסור.

1. מהרש"ם (ח"ב סי' רכ"ו אות ו') – "עיקר טעמא דאין מבטלין משום דאל"כ כל א' יבטל האיסור וישתכח כל האיסור כמ"ש כה"ג ברש"י זבחים (ע"ד ע"ב) ד"ה גמע ושתי וכו'".

ו. מראי מקומות – רש"י (זבחים דף עד: ד"ה גמע, לפי דעת תורה סי' תרכ"ו סעי' א'), דעת תורה (סי' תרכ"ו סעי' א'), בדה"ש (ס"ק כ"ז), פמ"ג השלם (מש"ו ליקוטי מגדים ס"ק ע"ב).

1. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ס' אות ה') – "שיש לחקור בהך דאין מבטלין איסור לכתחילה אם הטעם הוא מפני שרצו חכמים שימנע כל אדם לכתחילה גם מאכילת איסור שנתבטל בהיתר דלפי זה מסתבר דאף בכה"ג דנד"ד נמי אסור, או אפשר שהגזירה היא רק שכל דבר האסור צריך להשאיר באיסורו כדי שלא יבוא אח"כ לאכלו גם בלא בטול, דלפי"ז שפיר י"ל דבכה"ג שאיסורו וביטולו באין כאחד אינו חשוב כלל כמבטל איסור לכתחילה ...".
2. מחזה אליהו (סוף ס' בישול ישראל תשובה י' אות י"ז, אות כ"ג) – "דחז"ל גזרו שלא לבטל בידים 'בשר איסור' בכדי שלא יכשל לעתיד לאכול בלי ביטול, או בלי ביטול הראוי. וא"כ סיבת האיסור הוא איסור הבשר שאסור מן התורה ... ובעצם ראיתי שני טעמים ... הלבוש ... והרשב"א בתורת הבית (בית רביעי שער שלישי) כתב בתוך דבריו 'שאף על פי שמותר (מן התורה) לבטלה, גנאי הוא לבטלה' עכ"ל. ומשמע דסיבת האיסור הוא שנראה בזה שהאדם בועט במצות ה' ומשתדל למצוא דרך איך להפטר מהם".

כד נ"מ אם הוא איסור דאורייתא או דרבנן.

א. אם גזרינן שוגג אטו מזיד.

1. חו"ד (בי' ס"ק ד') – "עיינן ש"ך ס"ק י') [ז] שכתב דאף הראב"ד [איסור משהו פ"ב עמוד קכ ד"ה והא] שסובר דאסור מדאורייתא, מכל מקום בדיעבד מודה להמחבר וכו'. משמע דבשוגג מותר אף להראב"ד. וקשה לי דהא אנן קיימא לן כרבי יהודה בגיטין דף נ"ג [ע"ב] דבדאורייתא קנסו שוגג אטו מזיד, וכיון דלהראב"ד אסור מדאורייתא יש לקנוס שוגג אטו מזיד, וכן משמע שם בדף נ"ד [ע"ב] דמקשה בהא דנפלו ונתפצעו והא מדאורייתא חד בתרי בטיל וכו', משמע דאם ביטל איסור בעין דיש לקנוס שוגג אטו מזיד. ומה שכתב דכן כתבו הרשב"א והר"ן, לא מצאתי בדבריהם כן, דהם לא כתבו [רשב"א תורת הבית הארוך בית ד שער ג לא, ב; ר"ן חולין לה, ב] רק דבדיעבד אם ביטל האיסור הוא בטל מדאורייתא, וזה ודאי אמת, אבל מדרבנן נראה דיש לאסור בשוגג להראב"ד בביטל איסור בעין אפילו בשוגג, כיון דעבר איסור דאורייתא. ודוקא באיסורין שריבה עליהן שוגג מותר, דהיינו במקום שכבר

נתבטל מדאורייתא, כגון ביבש ביבש שלא במינו, או אפילו בלח בלח לרבי יוחנן, דמרא דהאי שמעתא דאיסורין שריבה עליהן הוא רבי יוחנן בירושלמי [תרומות פ"ה הלכה ג] הובא בט"ז ס"ק ח', והוא סבירא ליה טעמו ולא ממשו דרבנן בעבודה זרה דף ס"ז [ע"ב], אבל במקום דעביד איסורא דאורייתא אפילו בשוגג אסור, דקנסינן שוגג אטו מזיד".

2. רע"א (על הש"ך ס"ק ז') – "אסור מדאורייתא. ונ"מ אם ביטל בשוגג דלהראב"ד בדאורייתא קנסי' שוגג אטו מזיד ואינו מותר אלא אם כבר נתבטל ברוב עי' פר"ח ופליתי".

(א) חולקים - עי' לקמן.

ב. תליה: בספק ביטול.

1. קול אליהו (ח"א יו"ד סי' ט"ז ד"ה והנראה) – "והנראה לעניות דעתי הוא דנפק"מ היכא דשתי קדרות לפניו, אחד של היתר ואחד של איסור, ונפלה חתיכת איסור תורה לתוך אחת מהן ואינו יודע לאיזו נפל, ואין בקדרה של היתר ס' כנגד האיסור, אי אמרינן דאיסור ביטול האיסורין הוי מן התורה, כיון דהוי ספק במידי דאורייתא שהרי אנו מסופקין אם נפל האיסור לתוך הקדרה של היתר ומן התורה אסור באכילה, גם אסור להוסיף לבטלו דהא קיי"ל ספיקא דאורייתא לחומרא, ואי אמרינן דאיסור ביטול האיסורים הוי מדרבנן, דמן התורה מותר לבטל את האיסור, הו"ל ספיקא במידי דרבנן, שמא נפל האיסור כאן ורבנן הוא דאמרו אין מבטלין איסור, היינו ודאי איסור, אבל ספק איסור ספיקא דרבנן לקולא ומותר להוסיף לבטל".

(א) חולק – זבחי צדק (ס"ק כ'), "ודלא כהרב קול אליהו".

(ב) עי' ספק ביטול.

ג. ספק איסור.

1. קול אליהו (ח"א יו"ד סי' ט"ז ד"ה עוד) – "עוד כתב הרב ז"ל, ועוד דלא שייך כאן מבטל איסור, כיון דספק הוא אם יש כאן איסור כלל, וכדלעיל סימן פ"ד וסימן קט"ו ע"כ. וגם בזה לא ירדתי לעמקו, דמלבד מה שכתבנו דספק איסור לא הותר לבטלו אלא למאן דאמר דאיסור ביטול האיסורין הוי מדרבנן, דאילו לדעת רבים ונכבדים הסוברים דאיסור ביטול האיסורין הוי מדאורייתא אסור לבטל ספק איסור משום ספיקא דאורייתא לחומרא, וכדכתיבית לעיל".

2. עי' ערה"ש (סעי' כ"ח) – "וראה לי דיש נ"מ לדינא דאם איסור זה דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא דאורייתא א"כ גם בספק איסור אסור לבטל או להרבות דספיקא דאורייתא לחומרא אבל אם הוא דרבנן ספיקא דרבנן לקולא ומ"מ ראיתי מי שמחמיר בזה בכל גווני דזה לא מקרי ספק דרבנן דכי אמרינן ספיקא דרבנן לקולא בלא עשיית מעשה אבל לעשות מעשה ושעל ידי זה יהיה ספיקא דרבנן לא אמרינן ספיקא לקולא [פמ"ג סק"ז] וכן מי שסובר דהוי איסור תורה מ"מ מן התורה אם עבר ובטלו מבוטל אף במזיד ורק מדרבנן אסור אבל מן התורה מותר ובזה לא שייך לומר כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני דכיון דנתבטל מאליו מותר ממילא דמותר ג"כ ע"י עשייתו שהרי גם בלא עשייתו יכול להיות כן ולכן רק מדרבנן אסור [שם]".

(א) חולקים - עי' ספק איסור, לקמן.

ד. האם יש לחלק בין נתכוין לבטל או לא.

1. ישועות יעקב (סי' קכ"ב ס"ק א' ד"ה והנה זה) – "דהדבר תלוי בזה אי הך דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא דבר תורה דאז לא מהני מה שאין כוונתו לבטל וכמ"ש באריכות דאף דדשא"מ מותר מ"מ כאן הוי פ"ר דאסור אבל אם הך מילתא דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא מדרבנן ופ"ר בדרבנן מותר כמבואר בא"ח סימן רנ"ג בסוף הסימן".

2. האלף לך שלמה (יו"ד סי' קפ"א) – "ודאי להסוברים דאין מבטלין איסור הוי מה"ת להך שיטה ודאי אין חילוק בין נתכוין לבטל או לא".

3. רמ"ץ (או"ח סי' ל"ה אות א', סי' ל"ו אות ג') – "להפוסקים דהך דאין מבטלין הוא מדאורייתא יש לאסור בפסיק רישא אף באינו מכוין".

4. עי' דרכ"ת (ס"ק ל"ו ד"ה ועיין).

(א) חולקים - עי' סי' פ"ד סעי' י"ד, לשיטות ומראי מקומות.

ה. לבטל בשביל אדם שאין לו איסור [כמו גוי].

1. עי' בצל החכמה (ח"ה סי' ל"ט אות ח').

2. עי' בדה"ש (בי' עמ' ע"א).

(א) חולקים - עי' לקמן.

ו. אם יש לחלק בין ביטול בשביל אכילה והנאה ובין ביטול.

1. עי' דברי מלכיאל (ח"ב סי' מ"א) – "דהא אף המרדכי ואגודה שהביא הב"ח ס"ס תרכ"ו דלא שייך אין מבטלין איסור רק באכילה והנאה. כתבו להדיא שם דזה רק משום דאין מבטלין איסור הוא רק דרבנן יעו"ש בלשונם בב"ח שם. וזוהי ג"כ דעת הרשב"ם שבמרדכי ריש ביצה ועב"ח סי' תק"ז בזה. והטעם נראה דלהכי אסרו לבטל דא"כ ישהה כל האיסורים עד שיזדמן לו לבטלם ולא יפרוש משום איסור שבתורה. וגם יש לחוש לתקלה. וכעין שאסרו גידולי תרומה משום שמא ישהה כדאיתא בשבת י"ז ע"ב. אבל בדבר שאינו לאכילה והנאה. לא שייך גזירה זו. ואם כן מבואר דלהפוסקים דסבירא להו שאסור לבטל מדאורייתא. לא שייך חילוק זה. ואף דיסוד הדין הוא מזרוע בשילה. מכל מקום מנ"ל לחלק בזה וכדמוכח מלשון המרדכי הנ"ל דרק אי נימא דהוי מדרבנן כתב חילוק זה ע"ש. וא"כ מבואר שהסוברים דהוי דאורייתא לא ס"ל סברא זו. ואף הסוברים דהוי דרבנן רובם לא ס"ל סברא זו".

(א) עי' לקמן.

ז. חשד.

1. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ז') – "ואולי נפקא מינה לחשוד לאיסור דרבנן אין חשוד לאיסור תורה".
2. הו"ד ברכ"ת (ס"ק ל"ה ד"ה וכתב) – "ואולי נ"מ לחשוד לאיסור דרבנן אינו חשוד לאיסור תורה".
3. זבחי צדק (ס"ק כ').

ח. במקום מצוה.

1. יהודה יעלה (ח"א יו"ד סי' קמ"ה).
  2. דרכ"ת (ס"ק נ"ב).
- (א) ע"י לקמן.

ט. במקום שדרך להשתמש בכלי בשפע [סעי' ז'].

1. פר"ת (סי' קכ"ב ס"ק ה').

י. ביטול ע"י עכו"ם.

1. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ל"א אות ו' בהע'), תנינא (ב - ג) סי' י"ז ד"ה והנה השעה"מ) – "ואולי י"ל דאי אין מבטלין דאורייתא הוא אסור מה"ת גם ע"י עכו"ם משום דלאו המעשה עצמו הוא האיסור אלא תולדת המעשה, ובכה"ג אסור גם ע"י אחר ולא משום שליחות הוא אלא דאמירה הגורמת ביטול הוי איסור".
- (א) ע"י לקמן, גבי קנס.

יא. אי שרי לבטל איסור לצורך חולה שאין בו סכנה.

1. ע"י יבין דעת (הקצר ס"ק ה', הארוך ס"ק ד') – "ולענין אי שרי לבטל איסור לצורך חולי שאין בו סכנה שנפל למשכב ע"ד שנתבאר בא"ח סי' שכ"ח דשרינן איסור דרבנן בשביל חולי שאב"ס לבד מאיסורי אכילה לרבנן כמש"כ הר"ן בפ' כ"ש לדעת הראב"ד נראה שאסור ולדעת התוס' יש לצדד דשרי ויש להחמיר מיהו בפירות המתולעים כל שאינו ניכר לרסק אותן לד"ה שרי לצורך חולי שאב"ס".
- (א) מחמיר – גליון מהרש"א (על המחבר סעי' ה', "ואם במזיד אסור. אף אם בטלו בשביל חולה משמעות הט"ז ס"י פ"ד").
- (ב) מקצת חולי ע"י עכו"ם.
- 1 (מחמיר – בדה"ש (סעי' ה' בי' ד"ה לכתחלה, עמ' ע"ו), מגילת ספר (סוף אות ח').
  - ג) מראי מקומות – פמ"ג (סי' פ"ד מש"ז ס"ק כ"ד), אמרי בינה (תערובות סי' י"ד ד"ה ועיין).

יב. איסור דאורייתא באופן שגם אחרי הביטול יהי' אסור מדרבנן.

1. ע"י אחיעזר (ח"ב יו"ד סי' ט' אות ג') – "ושמעתי מאאמו"ר הרב ז"ל שנסתפק בזה אי אין מבטלין איסור לכתחילה איסור דאורייתא באופן שגם אחרי הביטול יהי' אסור מדרבנן כיון דהא דאין מבטלים איסור לכתחילה אינו אלא מדרבנן ובדרבנן הא לא יתבטל והביא רא"י לזה..."

יג. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק מ"א, ס"ק ס'), מגילת ספר (אות ו').

כה] יבש ביבש: האם האיסור לבטל הוי מן התורה או מדרבנן.

א. לכו"ע אסור מה"ת.

1. נוב"ת (יו"ד סי' מ"ה) – "אשר שאל על דברי התוספות במס' ע"ז דף כ' ע"א בד"ה ור"מ ... על מה שאמרו שם להקדים נתינה דגר למכירה דנכרי כתבו התוספות שזה דוקא בארץ ישראל באותן הימים שאין נכרים מצויים שם וצריך למכרה בדבר מועט. ועל זה השיב מעלתו לדעת הרשב"א בתה"א בית ד' ריש שער ג' והר"ן פרק ג"ה שכתבו בשם התוספות דהא דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא רק מדרבנן אבל מן התורה מותר לבטלו לכתחלה א"כ גם בימיהם היתה הנבילה שוה הרבה לישראל שהרי יכול לבטלה ברוב היתר ואעפ"כ אמרה התורה הקדים נתינה דגר: ואני אומר שלש תשובות בדבר ... שלישית אני אומר דבר חדש בדין לבטל איסור לכתחלה הרי הרשב"א והר"ן שכתבו בשם התוספות שמן התורה מותר לבטל איסור לכתחלה ליישב סוגיא דזרוע בשילה כתבו כן ועיין בדבריהם. וא"כ דוקא דומיא דזרוע בשילה שהזרוע עצמה לא נתבטלה כלל ונשארה באסורה לזר והיה ונתנה לכהן אחר בישולה רק הטעם דמפיק מהזרוע ונבלע בשאר האיל הוא שנתבטל וטעם שנתבטל לא נשאר בו איסור כלל אבל יבש ביבש לבטל האיסור והוא נשאר בעין והוא בעולם ובאיסורו עומד שאם יבוא אליהו ויאמר שזו והיא החתיכה האסורה הרי הוא עומד באיסורו הקדום אלא כל זמן שאין מכירין אותו גזירת הכתוב אחרי רבים להטות ועכ"פ האיסור הוא בעין ויכול לחזור לאיסורו בזה לכ"ע לדעתי לא התיירה התורה לבטלו לכתחלה ואיך אפשר שדבר שאפילו אחר ביטול אם יוכר יהיה אסור לבטלו עתה והרי עתה הוא מכירו. אבל טעם הנבלע בזה כשנתבטל אין כאן טעם איסור כלל וכיון שנתבטל אין כאן טעם כלל ובפרט בזרוע בשילה שהיה בו ששים או מאה לכל מר כדאית ליה דבזה אין אנו צריכין להתירו מטעם אחר רבים להטות רק כיון שיש כאן ששים אין כאן טעם כלל ולא נשאר שום איסור בזה ס"ל להתוס' שמותר לבטלו לכתחלה מן התורה. זה הנלע"ד. ובזה ניחא מה דאמרו שלהי חולין בצפורי עיר הנדחת לא אמרה תורה שלח לתקלה. ועיין בשער המלך פרק ט"ו מהלכות מ"א הלכה כ"ה".

2. ישועות יעקב (ס"ק ג') – "ואמנם ביבש ביבש אם יכול לבטל חד בתרי לכאור' נרא' שהוא מה"ת כיון דמטעם ביטול קאתינן עלה והוא אוכל איסור בודאי. וכן נראה מש"ס דגיטין דף נ"ד בהא דדייק הש"ס דבדרבנן קנסו שוגג אטו מזיד דתנן נפלו ונתפצעו דגזרינן שמא יפצעם בידים והוי מבטל איסור לכתחילה והא הכא דמה"ת חד בתרי בטל וקנסו וקשה הא אף אי נימא דד"ח אינו בטל מה"ת מ"מ הך דיפצע אותן בידים אינו רק מדרבנן דהוי מבטל איסור והוא ראייה גדולה שוב ראיתי בס' פר"ח בקונטרס מים חיים שהרגיש בזה ולמ"ש א"ש".
3. פני אריה (ח"א סי' ב' ד"ה אבל לענ"ד) – "לא נחלקו בעלי התוס' מעולם. דודאי אסור לבטלו לכתחילה מן התורה בין במינו בין שלא במינו. בין בלח ובין ביבש. שא"א לגוף של איסור שיתהפך להיות בעצמותו היתר בשום פנים. אלא כדיעבד אם נתבטל כבר. נאכל הוא באיסור' ע"י ביטול. מגזירת הכתוב דאחרי רבים להטות ... על מה נחלקו בעלי התוס' והראב"ד ז"ל. בפליטת האיסור וטעמו. שאין כאן שום גוף או ממש מן האיסור. אלא טעם בלבד שנבלע בהיתר. אלא שכל שהטעם נרגש אסר הכתוב טעמו של איסור כעיקר. ובהא פליגי".
4. חת"ס (או"ח סי' קכ"ט ד"ה ומ"ש) – "וביבש ביבש שהאיסור בעין ונרגש ונאכל, לכ"ע אסור מן התורה לבטלו ולעשות טצדקי לאכול איסור כדמוכה מההיא דאמרינן לא אמרה תורה שלח לתקלה, אע"ג דבטל ברוב מ"מ ביבש ביבש אסור מן התורה לבטלו".
- חת"ס (יו"ד סי' שי"ט ד"ה ועתה) – "מ"ש דמבטלים איסור לכתחילה הוא רק דרבנן אין כאן מקומו כלל דודאי דאוריית' הוא ביבש ביבש כמו שאבאר ... מה"ת אסור למיעבד טצדקי למאכל נבלות וטרפות שיהיה אפשר בשום אופן שיפגע ישראל בגוף האיסור ואולי מזה אסרו למכור טרפות במקום שאין מכריז' אף על גב דישאל שחוזר וקונה מהנכרי קונה בהיתרא מרובא כשרים מ"מ אנן אסור לן למיעבד לכתחילה ענין שיפגע ישראל בגוף איסור והיינו שלח לתקלה לקמן ק"מ אך בשמעתין בבטול דאינו מינו בנ"ט דהוה כשורפו ומאבדו בהא פליגי תוס' וראב"ד ולק"מ קו' שער המלך עכ"ל".
- חת"ס (חו"מ סי' כ"ב ד"ה בהא) – "אבל לבטל ברוב ביבש שהאיסור נשאר בעין בעולם ואפשר לפגוע בגוף האיסור זה בודאי אסור מן התורה".
- חת"ס (חולין דף צח: ד"ה לאו) – נראה היינו בלח בלח ובביטול ס' אפשר מן התורה מותר אבל ביבש שהאיסור נשאר בפ"ע והפוגע בו אוכל איסור להדיא אלא שמותר ע"י שנתבטל ברוב זהו אסור מן התורה ...".
5. כת"ס (יו"ד סי' ס"ב ד"ה תבנא) – "ויצא לו לפר"ח זה מדמקשה ש"ס לר"י והא מדאוריית' מבטל בטל משמע אי מדאוריית' לא בטל הוי א"ש, והפלתי דחה ראייה זו בדוחק ודיחוי בעלמא, והפר"ח הביא ראייה מזה לשיטת הראב"ד דאין מבטלין דאוריית' והקושיא על החולקים, ולפע"ד יש מזה ראייה למה שהעלה הנב"י תנינא ס"י י"ד בחלק יו"ד דביבש לכ"ע אין מבטלין דאורייתא וא"ש".
6. יד אפרים (על סעי' ה').
7. מלא הרועים (ערך ביטול איסור לכתחילה אות ב') – "נ"ב ... ודברי טעם הן".
8. באר יצחק (או"ח סי' י"ח) – "ואף דאין מבטלין איסור לכתחילה עכ"ז הא מה"ת מותר לבטל, ואף דהנו"ב במה"ת (חלק יו"ד סי' מ"ה) הגיד לנו חדשות דיבש ביבש כ"ע מודי דאין לבטל מה"ת לכתחילה משום דהא אחרי שיוכר האיסור אף לאחר שנתערב יהיה אסור א"כ איך יכול לבטלו לכתחילה".
- באר יצחק (יו"ד סוף סי' י') – "ועיין בנו"ב (במה"ת ביו"ד סי' מ"ה) בענין אין מבטלין איסור לכתחילה שכתב בסברא דביבש אסור לבטל מה"ת משום דהאיסור נשאר בעין, ולא הביא ראי' לזה, ולפמש"כ לפי חילוק הרי"ק הנ"ל מוכח כחילוקו".
- עין יצחק (ח"א או"ח סי' כ"ד אות א') – "ובאיסור יבש העלה הנו"ב במה"ת ח' יו"ד סי' מ"ה דאסור מן התורה לבטלו".
9. מהר"ץ חיות (יומא דף סז:) – "מותר לבטל איסור לכתחילה מה"ת. רק בלח בלח שנאבד טעם האיסור, אבל ביבש ביבש שאיסור עומד בעינו הראשון אינו מותר רק מטעם כל דפריש והאיסור עצמו עומד באיסורו".
10. ערה"ש (סעי' כ"ז) – "ויש מי שאומר דאפילו לכל הפוסקים אינו מותר מן התורה רק לבטל טעמו של איסור ולא גוף האיסור כמו יבש ביבש דבטל ברוב מטעמא דאחרי רבים להטות ואם יכירו האיסור הרי אסור מן התורה ואם יבא אליהו ויאמר שחתיכה זו היא חתיכת האיסור אסורה מן התורה [יבמות ל"ה ב ד"ה תגלי] וכל ההיתר אינו אלא מפני שאין מכירין האיסור וא"כ איך אפשר לומר דבעת שמכירין האיסור לערבו לכתחילה כדי שלא יכירונו [נודע ביהודה תנינא יו"ד סי' מ"ה] **ודברי טעם הן**".
11. נהור שרגא (יבמות דף צג: ד"ה אלא) – "דאי הוה מעשר מינייהו הוי בצר לי' ושרי משום עונג שבת לעשר מאותן של עיר אחרת שלא מן המוקף. וק"ל הא שיטת התוס' דרק מדרבנן אין מבטלין איסור לכתחילה ... ואיכא תקנה מה"ת שיעשר מן המוקף ויערב ויבטל ברובא ויהא לו כל צרכו בלא שום איסור תורה והכא לענין דאורייתא איירי'. ומזה ראי'. ... דבנשאר האיסור בעין לכ"ע אין מבטלין מן התורה".

ב. כמו טעם.

1. ע"י ראבי"ה (ח"ב סוכה סי' תרי"ג) – "ועוד אין מבטלין איסור לכתחילה **מדרבנן** הוא והני מילי במקום שנהנה, כגון לאכול או להחם, אבל מצות לאו להנות נתנו".
2. ע"י מרדכי השלם (ביצה סי' תשל"ח) – "ועוד, אין מבטלין איסור לכתחילה **מדרבנן** הוא וה"מ במקום שנהנה כגון לאכול או להחם, אבל מצוות לא ליהנות ניתנו. אביה".
- א) פרדס יוסף (פר' בראשית אות ע"ח ס"ק ב', פר' צו פרק ו' פסוק כ"א עמ' ק"ע, פר' מצורע פרק י"ד אות י"ב, פר' וישב אות ד' ד"ה ואתי) – "**וכן מפורש** בטורי זהב בסכך פסול דמערב עם סכך כשר דרק מדרבנן ... הרי מפורש דגם יבש ביבש אין מבטלין רק מדרבנן".
3. ע"י פי' הרא"ש (ערלה פרק א' משנה ו' אות ח'). **משנה**: נטיעה של ערלה ושל כלאי הכרם שנתערבו בנטיעות הרי זה לא ילקוט ואם לקט יעלה באחד ומאתים ובלבד שלא יתכוין ללקוט. רבי יוסי אומר אף יתכוין ללקוט ויעלו באחד ומאתים) – "אין מבטלים איסור לכתחילה הכא מילתא דלא שכיחא היא ולא **גזור**".

- (א) יד אברהם (על סעי' ה') – "כתב הנודע ביהודה ... ועי' בפ'י הרע"ב ורא"ש פ"א דערלה מ"ו משמע דאף תערובות יבש ביבש בעין אין אסור רק משום גזירה דרבנן".
4. עי' רע"ב (מעילה פרק א' משנה ו' ד"ה אף) – "אף יתכוין וילקוט – דחזקה אין אדם אוסר כרמו בנטיעה אחת ולא חיישינן דלמא אתי לערב הנטיעה לכתחילה. ואף על גב דבעלמא אין מבטלין איסור לכתחילה הכא מלתא דלא שכיחא היא ולא גזור".
5. עי' לבוש (סי' תרכ"ו סעי' ב') – "דהא דק"ל אין מבטלין איסור לכתחילה היינו משום גזירה שמא יבא להתיר כל האיסור אבל הכא במצוה ליכא למיחש להכי דכיון דלמצוה קמכוין לא יעשה המצוה בעבירה נ"ל".
6. עי' ב"ח (סי' תרכ"ו סוף סעי' ז') – "ועוד דהא דאין מבטלין איסור לכתחילה מדרבנן הוא והני מילי במקום שנהנה כגון לאכול או להחם אבל מצות לאו ליהנות ניתנו אבי"ה".
7. עי' ט"ז (סי' תרכ"ו ס"ק ב') – "ובלבד תירץ ... שוב ראיתי למו"ח ז"ל שכת' בשם מרדכי הארוך ...".
8. עי' פ"ח (ליקוטים לס"ק ח') – "ולעת מצאתי ראיה נכונה לדעת הראב"ד מה דאמרינן בפרך הניזיקין דרבי יהודה בדרבנן לא קניס [ורמי על זה מהא] דקתני נפלו ונתפצעו אחד שוגג ואחד מזיד לא בטלו ...".
- (א) עי' ישועות יעקב (לשונו מובא לעיל), כת"ס (לשונו מובא לעיל).
9. עי' כלילת שאול (דף כ"ח, במקור חיים ד"ה שוב).
10. עי' פמ"ג (מש"ז ס"ק ז' ד"ה ודע) – "דאין מבטלין איסור הוא רק מדרבנן כמו שכתב הש"ך אות ז' אם כן לא דמי למבשל דקנסו שלא יעשה איסור וכבר עמד הפרי תואר אות ה' והכרתי ופלתי אות ה' בזה. אלא דהכרתי ופלתי כתב דלישנא דגמרא גיטין נ"ד ב' והא הכא דמן התורה חד בתרי בטיל וקניס אלמא אי מן התורה דבר חשוב אין בטל אף דאין מבטלין איסור דרבנן קניס רבי יהודה כיון דגוף האיסור הוה דבר תורה יע"ש ואי משום הא יש לומר דעדיפא פריך דאין בו כלל איסור תורה".
11. שואל ומשיב (מהדור"ת ח"ב סי' ס"ד ד"ה והנה בחי') – "והנה דברי הנוב"י הנ"ל הם תמוהים לפע"ד דלפ"ז באיסור דרבנן ביבש ביבש יהיה אסור מן התורה לבטל דהא כעת ניכר איסורו והרי מבטל איסור דניהו דרבנן אסור אבל עכ"פ כן שנצטוינו מן התורה לשמור דברי סופרים שוב אסור מן התורה לבטל דהרי כעת ניכר האיסור והרי איסור דרבנן מבטלין כדאמרו ...".
12. רמ"ץ (יו"ד סי' פ"ד אות ג') – "והתם מיירי ביבש ביבש במב"מ ולדעת החת"ס דביבש ביבש איכא איסור מה"ת לכ"ע האיך נילף מזה כסמימת דבריהם אפילו בלח בלח בס' וכל מעיין ישפוט בצדק דלא עלה סברא זו על דעת כל הקדמונים".
13. עי' שעה"צ (סי' תרכ"ו ס"ק ה') – "דמילתא דרבנן הוא".
14. יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ו, הארוך ס"ק י"ב ד"ה מיהו) – "ומשמע בהקדמונים ז"ל דאין שום חילוק בין ביטול יבש ביבש או לח בלח או אפילו רק ביטול טעם בעלמא".
15. בדה"ש (בי' ד"ה אין, עמ' צ"ט) – "והנה במ"ז ס"ק ז' ד"ה ודע וכו' וביד יהודה בקצר ס"ק ט"ו כתבו דלא כהנוב"י אלא דלמ"ד דהוא מדרבנן כל עניני ביטול ואף יבש ביבש לא מיתסר מה"ת וכנלע"ד עיקר".

ג. מראי מקומות – שמן רוקח (ח"ב סי' י"ד אות ב'), משנה למלך (מעילה פרק ז' הל' ו' ד"ה וראיתי), שער המלך (מאכ"א פרק ט"ו הל' כ"ה), פת"ת (ס"ק ג', נחלת צבי על סעי' ה'), שד"ח (מע' הא' אות ח', פאת השדה אות ט'), דלתי תשובה (ס"ק י"ד), דרכי תשובה (ס"ק ל"ה ד"ה ומ"ש), שערי יושר (שער ג' פרק ו'), בית האוצר (ח"א כלל צ"א), הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת קידושין דף נו: ד"ה לא).

1. מ"ב (סי' תנ"ג ס"ק כ') – "ואם לא היה ס' נגד המצומחים י"א שמותר להוסיף עליהם עוד חטים כשרים כדי לבטלן בששים ולטחנן קודם פסח ולא מקרי זה מבטל איסור לכתחילה שאסור כיון דהוא קודם פסח ועדיין לא הגיע זמן איסורו ורוב הפוסקים אוסרין דכיון דמערב אדעתא דלאכול אותם בפסח הו"ל כמבטל בזמן איסורו. ומ"מ בשעת הדחק אפשר דיש לסמוך על המקילין".
- שעה"צ (סי' תנ"ג ס"ק ל"א) – "עיינן בה"א והטעם דלהרבה פוסקים ביטול איסור לכתחילה אינו אלא איסור דרבנן ובדרבנן יש לסמוך במקום הדחק ע"ד המקילים".
- מ"ב (סי' תנ"ג ס"ק י"ז) – "וקמח בקמח מקרי לח בלח ואינו חוזר וניעור".
2. הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ס' אות ה' ד"ה והנה) – "ואף שהנוב"ב והחת"ס כתבו שבתערובת יבש ביבש שהאיסור נשאר בפני עצמו והפוגע בו אוכל האיסור להדיא לכו"ע אסור לבטל מה"ת, מ"מ ראיתי בשד"ח חלק הכללים מערכת א' סימן ח' ובדרכי תשובה סימן צ"ט אות ל"ה שרבים מגדולי המחברים תמהו על זה והוכיחו שאין לחלק כלל בין לח ליבש, וא"כ בתרומה בזה"ז שהוא רק מדרבנן מסתבר שיש לסמוך עליהם בשעת הדחק".

כו] שאר ציורים: האם האיסור לבטל הוי מן התורה או מדרבנן.

א. לח בלח: אם האיסור לבטל הוא מן התורה או מדרבנן.

1. כמו טעם [לכל הפחות. עי' אמרי ברוך, לשונו מובא לקמן].

(א) חת"ס (או"ח סי' קכ"ט ד"ה ומ"ש) – "ובלח בלח בביטול ס' ס"ל להתוס' מן התורה מותר לבטלו לכתחילה דאינו עושה טצדקי לאכול נבלה שהרי העבירו מן העולם ובטל טעמו בס' ורק מדרבנן אסור".

חת"ס (חו"מ סי' כ"ב ד"ה בהא) – "ולא פליגי תוס' והראב"ד אי איסור ביטול אי' דאורייתא הוא או מדרבנן אסור רק במבטלו לח בלח בס' שבטל האיסור וכלה ועבר מן העולם בזה איכא למ"ד דמן התורה מותר לעשות כן".

(ב) פני אריה (סי' ב' ד"ה אבל לענ"ד) – "נחלקו בעלי התוס' והראב"ד ז"ל. בפליטת האיסור וטעמו. שאין כאן שום גוף או ממש מן האיסור. אלא טעם בלבד שנבלע בהיתר. אלא שכל שהטעם נרגש אסר הכתוב טעמו של איסור כעיקר. ובהא פליגי ... ולדבריהם (תוס') ז"ל מותר מה"ת לבטל לכתחילה חתיכת נבילה או בשר בחלב שאסור בהנאה. בששים כנגדו של היתר. דאז פליטת וטעם האיסור נתבטל ונאבד. ויסיר אח"כ גוף האיסור. וההיתר יאכל: ונראה דלדבריהם מותר ג"כ מה"ת לבטל לכתחילה. כל איסור

שנמחה ונבלע. כמו חלב ושומן נבילה. בחתיכה של היתר שיש בה ס' כנגדו ... כיון שאין כאן אלא טעמא. והרי הוא מבטל הטעם ומאבדו".

ג) אמרי ברוך (הג' על נוב"ת יו"ד סי' מ"ה) – "לדבריו קשה מנ"ל דבלח בלח אסור לבטל מדרבנן דהא לא מצינו מפורש בשום מקום דין זה דאין מבטלין רק בביצה ד' ע"ב גבי ביטול עצים ... משא"כ לח בלח אף שאסרו חכמים גם בלח בלח שלא לבטלו ושלא להרבות מ"מ כיון דלא משכחת בביטולו שום איסור דאורייתא י"ל דלא קנסו אף בעבר וביטל במזיד".

ד) פת"ת (ס"ק ג') – "אבל בלח בלח לבטל בס' משמע שם דמותר מדאורייתא ועיין בזה בתשובת פני אריה ס"ב באורך".
ה) באר יצחק (או"ח סי' י"ח) – "דיבש ביבש כ"ע מודי דאין לבטל מה"ל לכתחלה משום דהא אחרי שיוכר האיסור אף לאחר שנתערב יהיה אסור א"כ איך יכול לבטלו לכתחלה, ודוקא לח בלח דלא יהי' ניכר האיסור אחר התערבות ס"ל לכמה פוסקים דמותר לבטלו מה"ל ע"ש בנו"ב".

ו) שבט הלוי (ח"ט סי' קנ"ד ד"ה וכב') – "ובפרט בבטול לח בלח דלכו"ע דין אין מבטלין רק מדרבנן".

ב. איסור בלוע שבקדירה: אם האיסור לבטל הוא מן התורה או מדרבנן.

1. לכו"ע מדרבנן.

א) כנה"ג (על הטור ס"ק כ"ב) – "כתב הרשב"א בס' משמרת הבית דף קט ע"ב דאפילו להראב"ד היינו איסור בעין אבל בלוע שבקדירה אי אפשר ומבטלים מדאורייתא ומדרבנן אסור".

2. מראי מקומות.

א) בדק הבית (בית ד' שער א', י"ט-א) – "ואינו נכון כלל, דאם כן לפי דבריו פליטת קדרה זו שאינה בת יומה הוא שאינה אוסרת משום דנתינת טעם שלה אינו לשבח אבל מכל מקום הבלוע עצמו כמות שהוא עד שלא נפלט איסור תורה הוא שהרי הבלוע עצמו לא נפגם מכדי אכילת גר וכיון שכן ראוי היה שיהא אסור לבשל בה לבטלו עכשיו מחמת תערובתו דבר תורה אם תמצא לומר דאסור לבטל איסורין לכתחילה דאורייתא".

ב) ב"ח (סי' קכ"ב ס"ק א') – "אף על גב דנותן טעם לפגם מותר אין לערבו לכתחלה דאין מבטלין איסור לכתחלה מדאורייתא בין נותן טעם לשבח בין נותן טעם לפגם אבל בקדרה הבלוע מאיסור דמן התורה מותר לבשל בו כשנותן טעם לפגם דאין כוונתו לבטל כלל האיסור הבלוע אפילו הכי חכמים אסרו לבשל בה".

ג) פמ"ג (מש"ז ריש ס"ק ט"ו) – "הנה הרשב"א בארוך קכ"ו ב' [ב"ד ש"ד לו א] חידש דין, אפילו נבלע איסור תורה בכלי והוא מועט שאי אפשר לבוא לידי נתינת טעם שרי. והמכוון בזה דודאי איסור בעין אסור לבטל ולהוסיף אבל בלוע בכלי שאיין כוונתו לבטל אלא לבשל בתוכו לא מקרי מבטל".

ד) ערך השלחן (סי' קכ"ב ס"ק ג') – "כ' הב"ח ... ולא ראה מ"ש הרא"ה ...".

ה) השיב משה (יו"ד סי' ל"ח) – "וראיתי להכנה"ג בטויו"ד בב"י סי' צ"ט אות כ"ב שכ' וז"ל כתב הרשב"א אפי' להראב"ד [דאין מבטלין מדאורייתא] היינו איסור בעין אבל בלוע בקדירה אי אפשר ומבטלין מדאורייתא ומדרבנן אסור ע"כ והוא משולל הבכה דהא הראב"ד איהו סובר טע"כ דאורייתא ויליף מגיעו"כ דאינו אלא בלוע בקדירה והרי הוא כמשמו וצ"ל בכונתו דטע"כ שאני דטעמו ניכר ולא בטל אבל במקום דבטל כגון בפגום דהו"ל כאינו ניכר אז לענין לבטל לכתח"י קיל לי' בלוע בקדירה דאין בליעתו נראה לעין וגוף החרסים לא נעשה נבילה משו"ה שרי מדאורייתא דלא הו"ל כמבטל איסור וכעין זה מצאתי בפלתי סי' צ"ט ואכתי קשה דהי' סגי להרשב"א לומר אבל בלוע בקדירה א"א כיון שהוא פגום ולענין מה הוסיף הרשב"א לומר ואי אתה אוכלו לעולם אלא בפגמו ובתערובת וזה שפת יתר לפי הבנתו גם הפר"מ נראה דלא ניחא לי' בהך סברא שהוא הביא דברי הכנה"ג וכו' עליו בזה"ל אמת שבב"ה עמד איך מותר אינו ב"י מהתורה הא אין מבטלין כו' ותי' המשמ"ה דבלוע כיון שאינו מכוין לבטל אלא לבשל מן התורה מותר ורבנן גזרו עכ"ל הנה הוסיף לומר דמטעם אינו מתכוין הוא דשרי מדאורייתא אבל אין זה במשמעות לשון הרשב"א כלל וגם הך סברא דאינו מתכוין לא נזכר בתו"ה להרשב"א כלל לענין ביטול ואדרבא לכאו' ממה שהקשו תוס' והובא ברשב"א במשמ"ה אהא דפריך ונעבד שלא במינן הא אין מבטלין משמע אע"ג דאינו מתכוין לבטל רק לבשל אפי"ה אסיר לבטל מיהו לזה הי' אפשר לומר דהכא שאני כיון שהוא פגום י"ל אע"ג דנימא באינו מתכוין אסור לבטל הכא כיון שהוא לפגם וכ"ע ידעו שאין כוונתו לבטל משו"ה שרי וסברא זו כתב בספר ישועות יעקב או"ח סי' תמ"ז לתרץ דעת רבינו יוסף בתוס' עיי"ש. ואני מוסיף תבלין ואמלא את דבריו דאינו מתכוין לבד לא מהני דהא הו"ל פסיק רישא אך זהו היכ' דהוא טעם לשבח דהו"ל פ"ר דניחא לי' אבל היכ' דהוא לפגם דהו"ל פסיק רישא דלא ניחא לי' משו"ה שרי וכדע' הערוך וזה דעת רבינו יוסף בתוס' פסחים דמשהו לפגם שרי לבטל וכמ"ש בזה"ל והר"י חולק עליו דאזיל לטעמ' דפליג על הערוך וסובר דאפי' פסיק רישא דלא ניחא לי' אסור כמבואר בתוס' פ"ק דכתובות דף וא"ו משו"ה הוצרך לומר דרב סובר נו"ט לפגם שרי והבן. אבל כ"ז רחוק ממרכז האמת הן בכונת הרשב"א והן בהפר"מ שהרי הפר"מ כ' סברא זו בשאר דוכתא אפי' אינו לפגם ... ועכצ"ל דהראב"ד סובר דמה דהתורה גופי' אסרה לבטל אינו מכח עצמותו אלא משום חשש וגדר שלא יבא לידי נו"ט ...".

ג. איסור הנאה: אם האיסור לבטל הוא מן התורה או מדרבנן.

1. לכו"ע אסור מה"ל.

א) ישועות יעקב (סי' קכ"ב ס"ק א' סוף ד"ה והנה זה, או"ח סי' תרע"ז) – "נראה לי לחלק בין איסור שאינו אסור רק לאכילה ובין דבר שאסור בהנאה דדבר שאסור בהנאה מן התורה אין מבטלין שע"י שמבטל האיסור הרי נהנה מכמות המאכל שניתוסף והיינו בעת שעירבו הוא מוסיף על המאכל שניתוסף כמותו משא"כ בדבר שאינו רק איסור אכילה א"כ הביטול בעצמי אין בו איסור ואחר שנתבטל רשאי לאכול דחז בתרי בטל וזה ברור ונכון ולכך בהך דנפלו ונתפצעו דאיירי באיסור הנאה בזה הך דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא מן התורה".

(ב) יהודה יעלה (ח"א או"ח סי' קל"א) – "ומ"ש פרו"מ סברא דבאיסור הנאה לכ"ע אין מבטלין איסור לכתחלה מדאורייתא עפ"י סברת רש"י בפסחים דף כ"ג ע"ב לחזקי' כל הנאה אתי לידי אכילה ע"י הדמים. יפה כתב. וזה יותר משלושים שנה העליתי כן בתשוב' אחת עפ"י ראיות וכעין זה ממש כתב החות דעת בסי' צ"ט. וגם בלא דברי רש"י הנ"ל אלא בפשוט טפי כיון דאי מבטל ליה הרי נהנה מהאיסור והתורה אמרה שאסבה"נ ממילא אסור מדאורייתא לבטלו וכנ"ל".

יהודה יעלה (ח"א או"ח סי' קס"ח אות ב' ד"ה דע) – "דגם אסה"נ כ"ע מודו אין מבטלין איסור לכתחלה מדאו' שהרי נהנה הוא בכך ע"י ביטולו והתורה אמרה שאסור בהנאה ה"נ אסור לבטלו".

יהודה יעלה (ח"א או"ח סי' קצ"ג ד"ה עוד) – "דלכ"ע אסור לבטל איסורי הנאה לכתחלה מדאורייתא".

יהודה יעלה (ח"א יו"ד סי' קכ"ד).

(ג) מקור מים חיים (סעי' ה' ד"ה אמנם).

(ד) ערוגות הבושם (אות ב').

(ה) באר יצחק (או"ח סי' י"ח) – "דאיסור הנאה לכ"ע אסור לבטלו מה"ת".

(ו) מהרש"ם (ח"ב סי' ר"ה ד"ה ונראה) – "וכבר העלה בתשו' מהרי"א ח"א סי' קצ"ג דגם להסוברי' דהא דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא רק מדרבנן מ"מ באיה"נ לכ"ע אין מבטלין לכתחלה מדאורייתא ע"ש".

(ז) ספר יהושע (פסקים וכתבים סי' פ"ה) – "דכיון דבב"ח איסור הנאה הוא א"כ במה שמבטל יש לו הנאה".

(ח) יבין דעת (הקצ"ר ס"ק ה', הארוך ס"ק ד' ד"ה והנה) – "ובס' חוות דעת כתב דבאיסור הנאה לד"ה אין מבטלין מד"ת ויפה כיון".

(ט) על יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ט"ו, הארוך ס"ק י"ב) – "ובאיסור הנאה כל שעושה לאיזה צורך הנאה בודאי אסור דאורייתא".

(י) בית הלוי (סוף קונ' חנוכה ד"ה בשו"ע) – "דהא דמבואר ביורה דעה סי' צ"ט דהא דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא רק דרבנן זהו רק באיסור אכילה אבל באיסור הנאה הוא דאורייתא דבעת הביטול נהנה ממנו וכמו דאסור למכור כל איסורי הנאה מדאורייתא אף על גב דאינו תופס את דמיו".

(יא) מהרש"ג (ח"ג סי' קט"ז ד"ה וליישב) – "דבאיסור הנאה לכ"ע הוא מה"ת דמ"מ הוא נהנה בשעה שמבטלו והגדתי זאת בימי ילדותי לפני מורי הגאון מהר"ם שיק זצ"ל וקלסיה".

(יב) רמ"ץ (ח"א יו"ד סי' מ"ב) – "דאף דע"י ביטולו הוי שלא כדרך הנאתו מ"מ אסור מה"ת רק דאין לוקין שלא כד"ה".

(יג) אחיעזר (ח"ב סי' ט"ו אות ד') – "ואף דאין מבטלין איסור לכתחלה אאמ"ר מ"מ י"ל דבקדשים הוי מה"ת משום דהא קדשים אסור בהנאה ובזה נהנה מהבליעה והוספת הביטול וכ"כ החוות דעת בסי' צ"ט ועיין בחולין צ"ח זה היתר הבא מכלל איסור".

2. כמו טעם.

(א) שאלת שלום (מהד"ת סי' קמ"ט) – "דגוף החילוק שכ' לענין אין מבטלין איסור לכתחלה בין איסור אכילה לאה"נ. אין בו טעם כלל ... באה"נ, אף שנתרבה הכמות בשעת התערובות הרי אז לא נהנה ממנו. ואין כאן איסור כלל, ואח"כ כשנתבטל רשאי להנות ממנו משום דחד בתרי בטיל".

(ב) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' נ"ה אות א', סי' פ"ד ד"ה אך, תנינא ב - ג) סי' נ"ח אות ו', סי' צ"ז ד"ה אך) – "יש להעיר ממה שהסכימו גדולי האחרונים (אין אני פורטם כי רבים הם) דבדבר האסור בהנאה מודו כו"ע דאסור לבטל מה"ת מפני שעצם פעולת הביטול הוי הנאה בזה שמהפך את האיסור להיתר כדי לאכלו וליהנות ממנו אח"כ ... צ"ע מהמבואר בתוס' בפסחים ה' ע"א ד"ה ואומר, ובשבת כ"ה ע"א סוף ד"ה הא, דמותר מה"ת לשרוף איסוה"נ כדי ליהנות אח"כ מגחלתו, ואילו כדי ליהנות מאפרן מותר לכתחילה גם מדרבנן, ולא אמרינן דהא גופא שמתעסק בדבר האסור בהנאה לשרופו כדי ליהנות ממנו אח"כ הוי הנאה מעכשיו ... גם מבואר בר"ן למס' ע"ז דף מ"י ע"ב דטעמא דאין נוטעין אגוז של ערלה לכתחילה הוא משום דהיתרא דזה וזה גורם הוי מטעם ביטול, ולפיכך חשבינן ליה כמבטל איסור לכתחילה, אבל לא משום דהא גופא שמתמש בו לזריעה מקרי הנאה מעכשיו, וכן מבואר בר"ש דזריעת טבל לא מיקרי הנאה של כילוי".

3. דעת החו"ד (בי' ס"ק ח').

(א) לכו"ע מן התורה – יד יהודה (הארוך ס"ק י"ב), יבין דעת (הקצ"ר ס"ק ה', הארוך ס"ק ד' ד"ה והנה, לישונו מובא לעיל), אחיעזר (ח"ב סי' ט"ו אות ד', לישונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק כ"ח, בי' עמ' ע"ב ד"ה עוד).

(ב) אין ראיה מפורש מהחו"ד – ערוגות הבושם (אות ב'), באר יצחק (או"ח סי' י"ח, ע"פ מה שחלק החו"ד (בסי' צ"ט ס"ק ח') דאיסור הנאה אסור לבטל אף דליכא אלא איסור דרבנן משום דהא נהנה ממה שנתרבה היתר ע"ש, א"כ כש"כ באיסור הנאה מה"ת דודאי יש לדון דאסור מה"ת לבטל מהאי טעמא"), חבלים בנעימים (ח"א כללים, סוגיא ט"ו אות א').

4. מראי מקומות – ראשי בשמים (ח"א סי' מ"ד), פני אריה (ח"א סי' ב' ד"ה ועוד), דברי יוסף (סי' תרצ"ב), שד"ח (מערכת א' כללים פאת השדה אות קל"ה ס"ק ד'), דרכ"ת (ס"ק ל"ה ד"ה ועיין שפ"ד), פרדס יוסף (פר' מצורע אות י"ב), בדה"ש (בי' עמ' ע"ב ד"ה ובעיקר), דרכי הלכה (סי' צ"ט, סוף עמ' קנ"ז).

ד. תרומה, קדשים: אם האיסור לבטל הוא מן התורה או מדרבנן.

1. לכו"ע אסור מה"ת, דעובר על איסור תורה של משמרת תרומות.

(א) שו"ת אבני מילואים (סי' י"ח) – "למ"ד דאין מבטלין איסור אינו אלא דרבנן יראה לענ"ד דהכא מן התורה אסור משום דאנו מזהרין על התרומה שלא נפסידנה כדכתיב ושמרתם את משמרת תרומותי ... וניחא בזה ליישב הא דאמרו בחולין (דף צ"ח) בסוגיא דזרוע בשלה דזרוע בשלה חידוש הוא דבכל התורה אין מבטלין איסור לכתחלה והכא מותר, וקשה מזה לפוסקים דס"ל דאין מבטלין איסור אינו אלא מדרבנן, ולפמ"ש אפשר ליישב דשאני זרוע בשלה שהרי היא ממתנות כהונה ואקרי תרומה לאסור לאבדה כדכתיב משמרת תרומתי שלא יפסידנה".

2. כמו טעם.

(א) פרשת דרכים (דרוש י"ט ד"ה וכי).

(ב) חתן של האבני מלואים (הג"ה שם) – "דאכתי צ"ע דמאן דס"ל דאין מבטלין איסור הוא מדרבנן עיקר ראייתו מהא דאמרי' גבי זרוע בשלה והתניא זהו איסור הבא מכלל היתר זהו למעוטי מאי לאו למעוטי כל איסורין שבתורה כלומר שלא יהיו בטלין בס' או בק' והקשו בתוס' דלמא למעוטי כל איסורין שאין מבטלין לכתחלה. והוכיחו מזה דהא דאין מבטלין לכתחלה אינו אלא מדרבנן. והא דאמר לקמן זרוע בשלה חידוש הוא אין הכונה במה שמותר לבטל. אלא במה שמצוה לבטל ע"ש בר"ן שהביא כן בשם תוס' ולפ"ד מרן ז"ל לא הועילו כלום בתירוצן דאכתי הכא מדאורייתא הוא דה"ל מפסיד תרומה. ועוד דהא דאין מבטלין איסור אינו משנה בשום מקום והא דפריך ליה בריש ביצה והתנן אין מבטלין כו' כוונת הש"ס על הא דתנן פ"ה דתרומות סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה חולין ואח"כ נפלו שם חולין בשוגג מותר במזיד אסור ע"ש. וכ"כ רש"י והר"ש ואי כדברי מרן ז"ל ליכא למילף מתרומה לשאר איסורין. ובירושלמי הביאו הר"ש דייק בשם ר' יוחנן כל איסורין שרבה עליהן היתר בשוגג מותר במזיד אסור. ופריך ולא מתניתין היא, ומשני מתני' בתרומה אתא מימר לן אפילו בשאר דברים ולפ"ד מרן ז"ל ניחא דר"י אשמעינן בשאר איסורין, אך לפי שיטת הש"ס דילן צ"ע, וגם הסוגי' דזרוע בשלה צריך ישוב".

(ג) קהלות יעקב (ביצה סוף סי' ג', ע"י ברכת פרי' קרח ד"ה בפסוק).

(ד) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ס' אות ו') – "האב"מ בשו"ת סימן י"ח העלה דאף להסוברים שאיסור אין מבטלין הוא רק מדרבנן מ"מ בתרומה כשמערה ברוב חולין הרי זה חשיב כמפסידה בידים דעובר על איסור תורה של משמרת תרומות, אכן המגיה שם תמה ע"ז. וגם לענ"ד קשה טובא מקדושין מ"ו ע"ב דמבואר שהכהן בתוך שלו רגיל הוא לערב את התרומה בחולין, ואם כהאב"מ הרי אסור ודאי גם לכהן אחרי שמוציאה בכך לחולין. וכן קשה לי ממ"ש הר"ן פ' ערבי פסחים (דף כ"ב ע"ב בדפוס וילנא) בהך דהבודק את החבית להיות מפריש עליה תרומה דצריך שיציין מקום בפיה או בשוליה עיין שם, והיינו משום דאע"ג שחזור תיכף ומתערב אפי"ה כיון שאין כוונתו לבטל שרי, ואי הוה אמרינן דאסור משום משמרת מסתבר דצריך להיות אסור, גם ראיתי בדרי"ת שם מביא מהשו"מ תנינא ח"ב סי' קע"ד שכתב איפכא דאפילו להסוברים דבשאר איסורין אין מבטלין מה"ת אפי"ה תרומה דאפשר בשאלה קיל טפי, עכ"פ מבואר שם שגדולי האחרונים לא סברי כלל חומרא זו של האב"מ. וגם בעיקר דין הפסד תרומה עיין בתוס' פסחים י"ג ע"א שנסתפקו דאולי דוקא לטמא הוא דאסור מדאורייתא אבל לא לאבד, ועכ"פ בתרומה טמאה דמבואר בתוס' שבת כ"ד ע"ב סוד"ה לפי שאין איסור להפסידה וכן נוהגין למעשה שמפסידין תרומה טמאה אפילו שלא ע"י שריפה, א"כ מסתבר שעכ"פ בתרומה טמאה אין לחוש כלל לחומרת האב"מ שהרי סברא הוא דהבטול לא חשיב כטומאה אלא כהפסד".

(ה) ע"י בדה"ש (בי' ד"ה אין, עמ' ע').

3. מראי מקומות – רמ"ן (ח"א יו"ד סי' מ"ב אות ג'), שד"ח (כללים מערכת א' סי' ז', פאת השדה כללים מערכת א' סי' ו'), דרכ"ת (ס"ק ל"ה ד"ה ועיין עוד), פניני רבנו קהלות יעקב (ח"א סי' ח'), ע"י מלואי חותם (מגיה באבני מלואים הע' צ', יש אריכות גדול), מגיה ברשב"א (חולין דף צח: הע' של"ז), מגיה בריטב"א (שם).

(א) אתון דאורייתא (כלל ט"ו, סוף כלל כ"ה) – "האבני מלואים הנ"ל שכ' דאסור לבטל תרומה בחולין מה"ת משום הפקעת קדושת תרומה דמבטל בזה עשה דשימור עש"ה הנה מצד הסברא ה' מקום להסתפק בזה אם עובר ככה"ג אעשה דשימור די"ל דרק כשמטמא תרומה שתהי' טומאתה עלי' בעוד בה קדושת התרומה זהו בזיון לקדושת התרומה וע"כ אסור לטמאה וכן לאבדה ולהפסידה ג"כ בזיון היא לה ושפיר אסור אבל מה שעושה ממנה חולין ומתירה הרי אין זה בזיון כלל ואם שבהיותה חולין לא ינהגו בה בקדושת תרומה כ"א מנהג חולין עכ"ז הרי אז יהי' המנהג חולין היתר ולא יהי' בו בזיון לקדושת תרומה כיון שלא תהי' תרומה אז כלל ומה שמתירה ועושה ממנה חולין ג"כ איננו איסור כיון שאינו מאבדה בזה דרק באיבוד שלא כדרכה כגון שריפתה והאכלתה לבהמה וכה"ג הוי בזיון ושפיר אסור משא"כ מה שמתירה ועושה ממנה חולין דאיננו איבוד כלל מניין לנו לאסרו וכבר העיר קצת מזה בהגהות האבני מלואים שם ע"ש".

(ב) פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים סוף ס"ק מ"א) – "וכתב בדברי יחזקאל (טו ענף ד') שכדברי האבני מלואים מבואר בתוס' רי"ד בע"ז לג ב' ע"ש. אמנם כתבו בספר דלתי תשובה (סקי"ג) ודרכי תשובה (סקל"ה ד"ה וע"ע) שזהו היפך מש"כ בשו"ת שואל ומשיב (תנינא ח"ב קעד) דתרומה הואיל ויכול לישאל עליו אין האיסור בעצם, ולכו"ע אין איסור לבטלו מה"ת, ע"ש. וע"ע שו"ת אחייעזר (ח"ב ט')."

ה. לבטל בקביעות (ולא באקראי): אם האיסור לבטל הוא מן התורה או מדרבנן.

1. לכו"ע אסור מה"ת – בית שערים (או"ח סי' פ"ט ד"ה וכיוצא, "חידושי לענין אין מבטלין איסור לכתחילה דאפי' להסוברי' דאין מבטלין איסור הוא רק מדרבנן היינו דוקא לבטל באקראי בעלמא אבל לבטל בקביעות כל איסורי' ודאי אסור מה"ת, ובזה מיושב מה שהק' עליהם הראשוני' מהא דחולין צ"ח דקאמר זרוע בשילה חידוש הוא דבכה"ת כולה אין מבטלי' איסור לכתחילה והכא מבטלין ולשיטתם אין חידוש דהא מה"ת בכ"מ מבטלין וכן מהא דקידושין נ"ז ע"ב דאמר רבא לא אמרה תורה שלח לתקלה והא בטל הוא ומה"ת מבטלין לכתחילה, ולפמ"ש א"ש דהתם לבטל לכתחילה בקביעות כל זרוע בשילה וכן כל משולחת בצפורי מצורע זה ודאי איסור מה"ת גם לדידהו רק באקראי הוא מדרבנן"), הו"ד במשנה הלכות (ח"ז סי' קי"ג ד"ה וגדולה).
2. מיקל - סתימת הפוסקים.

ו. בשר בחלב, היתר בהיתר: אם האיסור לבטל הוא מן התורה או מדרבנן.

1. לכו"ע מותר מה"ת.

(א) רע"א (ח"א סי' ר"ז) – "י"ל דבב"ח ביש ס' לאו מדין ביטול הוא, כיון דכל אחד בפני עצמו מותר, והאיסור הוא ע"י חבורן יחד לא שייך ענין ביטול ... ויהי' הדין לכאורה דשרי לערב בשר בחלב בס', ואם כי באמת מסתימת כל הפוסקים לא משמע כן. ועיין בהגהת ש"ע (סי' צ"ט) כזית חלב שנפל למים ונתבטל בס'. ואח"כ נפל לקדירה של בשר דמותר, ובש"ך שם (ס"ק כ"ב) דבת"ח כתב דאפילו לכתחילה מותר ליתן המים לבשר, כיון דכבר נתבטל החלב. משמע דלכתחילה אסור לערב החלב במים לבטל ליתן

לתוך בשר. וא"כ מכ"ש דאסור לערב בב"ח ביש ס', וע"כ כיון דבשאר איסורים אסור לערב אסרו גם בב"ח דמחזי כמבטל איסור, ובדרך לא פלוג".

(ב) יד יהודה (הארוך ס"ק י"ד, הקצר ס"ק ט"ז) – "דבזה לכ"ע מדרבנן כיון דלא אסרה התורה מתחלה אלא אם נותן כדי נ"ט".
(ג) שערי שמחה (שער ב' סי' ט') – "אף דמבואר דגם בב"ח אסור לבטל ולערב חלב בבשר בס', מ"מ נראה ואפי' לשיטת הראב"ד דס"ל דאיסור אין מבטלין איסור לכתחלה הוא איסור תורה כמבואר בסוגי' דזרוע בשלה, מ"מ שיהי' אסור מה"ת לבטל בב"ח ליכא ראי', דבשלמא לבטל איסור לכתחלה, י"ל דאסור כיון דהוא איסור, וגם אח"כ לא יהי' מותר רק מטעם ביטול ברוב אמרי' דאסור לבטלו, משא"כ בב"ח דכל א' בפ"ע מותר, והתורה לא אסרה אלא דרך ביטול, וכיון דליכא טעם האיסור הוא כמאן דליתא, גם..."

(ד) דרכ"ת (ס"ק ל"ה ד"ה ועיי' בס' שערי).

2. מראי מקומות.

(א) כרתי (סי' צ"ג ס"ק א') – "לא יבשל בו חלב. ואפילו דחלב ס', לחלוחית הבשר שבקדירה נתבשל עם החלב, והוי ליה ביטול בשר בחלב, ולכתחלה ודאי יש לאסור".

ז. צמר ופשתן, במין אחר: אם האיסור לבטל הוא מן התורה או מדרבנן.

1. מותר, גם מדרבנן.

(א) שו"ת הר"ן (סי' נ"ז, סי' נ"ט) – "ומותר לערב עמהן צמר ופשתים ומהא שמעינן שהיתר בהיתר מתבטל ושמיכון שנתבטל שוב אינו חוזר ונעור".

(ב) מחבר (יו"ד סי' רצ"ט סעי' א') – "מי שנתערב לו צמר עם פשתן, מביא מין אחר ומערבו עמהם, ומבטל אחד מהם. ולא שייך בהו בטול אלא קודם שיעשו חוטים".

(ג) ט"ז (שם ס"ק א').

[כז] לבטל סכנה לכתחילה: [ע"י סי' קט"ז סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות].

א. מחמיר.

1. מקור מים חיים (סי' קט"ז על סעי' ב') – "ולענ"ד מסתימות הפוסקים משמע דאינו רשאי להוסיף לכתחילה דכל כי האי ה"ל להפוסקים להשיענו בזה חידוש אלא סברתם דמ"מ כיון דאין בו ס' יש בו סכנה ודינא כאיסורא דאסור לבטל לכתחלה ולהוסיף ונ"ל ראי' ברורה לזה מסוגיא דחולין פג"ה דף צ"ז..."

2. אבני צדק (יו"ד סי' מ"ט) – "דברת הפ"ת ... דבריו תמוהים ופותר אין להם שהרי משנה מפורשת בחולין דף נ"ח אכלה סם המות או שהכישא נחש אסור"ה משום סכנת נפשות וכ"ה בהרמב"ם פ' י"ב מה' רוצח, הרי דאיסור קרי ליה ומה"ט דג ובשר אסור משום סכנה דצרעת **ולדעתי היא איסור דאורייתא** בל"ת ועשה מדכתיב ונשמרתם לנפשותיכם וכתוב ועשית מעקה לגיך ולא תשום דמים בביתך כי יפול וגו', הרי שצותה התורה לשמור מכל דבר שיכול לבא לידי נזק. ומה שהוצרכו חכמים לאסור מים שנתגלו ה"ט דשם לא ראינו ששתה ממנו נחש ואחזוקי איסורא לא מחזקינן אלא שחכמים חששו לכך דסכנתא חמירא במקום ספק ... ומה שאסרו מגזירת חכמים הרי הוא ככל איסור מדרבנן, ומה לי שאסרה תורה או חכמים משום איסור או סכנה ... א"כ גם במידי דסכנה ודג ובשר אף דאחר ס' ליכא טעם דג בבשר וליכא סכנה אסור לבטלו או להוסיף כדין המבואר בס"י צ"ט וכל זה ברור".

3. מהרש"ם (ח"ג סי' רפ"ח, מכתב בס' משמרת שלום בחי' דינים שבסוף סי' ק"ח אות ב' ד"ה הנה, אות ד') – "הבו דלא לוסף להקל גם לבטל לכתחלה נגד דעת כמה אחרונים המחמירים בזה גם בדעיבד וכמ"ש הט"ז והסכים עמו הבל"י".

4. יד יהודה (סי' צ"ט הארוך ס"ק י"ד, הקצר ס"ק ט"ז) – "היכי דאסור משום סכנה כל שאין ס' אסור ג"כ ליתן לכתחלה פחות מס' שמא יבא ליתן יותר".

5. שלחן חי (סי' א' אות ג') – "אסור לבטל לכתחילה דגים בבשר או בשר בדגים כמו שאר איסורין וגם להוסיף אסור".

6. עצי העולה (סכנה ס"ק ב') – "ואסור להוסיף עד ס' כמו איסור דאין מבטלין איסור ומה שאסור משום סכנה נמי אסור מה"ת ואם נתוסף בעצמו בשוגג אז בלח כרוטב מהני דל"א חנ"נ בזה ועכשיו נתבטל טעם הדג בס' וליכא סכנה".

7. דברי יציב (יו"ד סי' ל"א סוף אות י') – "גם להשתמש בזה לכתחלה ולאפות בהם דהוי מבטל לכתחלה שדנו בזה לאיסור".

8. הגרח"ק זצ"ל (דעת נוטה ח"א, ריש הספר תשובה שע"ב) – "שאלה: מי נט"י שחרית שנשפכו [לאחר הנטילה] לתוך מים נקיים האם מהני בזה דין ביטול בששים שלא יהא עליהם רו"ר ויהא מותר לשתותם. תשובה: סכנה לא בטלה".

ב. מבטלין.

1. חמודי דניאל (תערובות הא' סי' ט"ז) – פעם אחת נפל רוטב של בשר מעט לתוך קדרה של דגים ורוטב וציויתי לערבו יפה עד שיתבטל הטעם בס' דהא לאו איסור הוא דנימא אין מבטלים אסור לכתחילה ועוד..."

2. חמודי דניאל (תערובות הב' סי' ט') – "ובודאי דאם אין ס' מותר להוסיף עד ס' ולאכול דאין כאן **אלא מכשיר דבר המר למתוק**".
3. פת"ת (סי' קט"ז ס"ק ג') – "דאף דבאיסורים אסור להוסיף משום מבטל איסור לכתחלה כדאיתא בס"י צ"ט סעיף ו' מ"מ הכא בודאי לא שייך מבטל איסור שהרי אין זה איסור רק כ"ז שמרגישי' הטעם של דג בקדרת בשר יש בו סכנה וכשיסיפו ולא יהא עוד טעם דג מורגש בקדרת בשר לא יהיה עוד סכנה".

3. ארץ צבי (תאומים, ח"ב סי' ל"ג) – "דהא דאין מבטלין איסור לכתחלה היינו דוקא באיסורין משא"כ בסכנה שאין שם איסור עליו אלא שכ"ז שהוא נותן טעם יש בו סכנה לאוכלו וכשאין בו טעם אין בו סכנה ול"ש בזה לומר חמירא סכנתא מאיסורא".

4. רמ"ץ (יו"ד סי' כ"ב ד"ה עוד) – "מותר להוסיף עד ס' לבטל הטעם ולאבדו דאין זה משום מבטל איסור".

5. עין יצחק (ח"א או"ח סי' כ"ד אות ב') – "וזה ברור דבסכנתא היכא דבטל דמותר לערבו לכתחילה דרק באיסור אמרו דאין מבטלין איסור לכתחילה. וע"כ בדבר לח בחשש סכנה היכא דמיבטל ודאי דמותר לבטלו לכתחילה. וכיון דמים ויין מגולים מותר לערבו לכתחילה ולבטלו ואם יהי' שיעור ביטול יהי' מותר באכילה ע"כ מקרי זה אף מקודם דנתערב דהוי עליו שם היתר אכילה כיון דבידו לעשות כן וע"כ לא מיפסל זה משום משקה לישראל ומן המותר לישראל משום דעדיין אף קודם שנתבטל הוי שם היתר עליו".
6. אבני נזר (יו"ד סי' פ"ה אות א') – "לא שייך אין מבטלין איסור לכתחילה דאינו אלא משום סכנה".
7. מהר"ש ענגיל (ח"א סי' פ"ג) – "פשיטא דמותר להוסיף ולבטל דל"ש לומר בזה אין מבטלין איסור לכתחילה".
8. יד מאיר (סי' י"ט ד"ה ומי) – "ואין בזה משום אין מבטלין איסור לכתחילה. דאיסור הוא רק הסכנה וכמו שאמרו בחרוסת משום קפא שבמרור".
9. דברי מלכיאל (ח"ב סוף סי' נ"ג) – "כתבו האחרונים להקל כשנפל בשר לתוך דגים המתבשלים להוסיף עד ששים".
10. דגל אפרים (סי' כ"ה, ע"ש בעללות משה ס"ק ב') – "דמותר להוסיף לבטל דבר שיב"ס וגם הטעם דאסור לבטל איסור ל"ש בסכנה דהחשש הוא שמא יבא לאכלו ובסכנה ל"ש גזירה זאת דמעצמו יפרוש ע"כ נראה דמותר להוסיף ולבטל באיסור סכנה".
11. יד אליעזר (סי' קט"ז ס"ק א' ד"ה וכעת) – "וכן עיקר לדינא, דבסכנה מותר לבטל לכתחילה".
12. יביע אומר (ח"א יו"ד סי' ח' אות ז') – "שיש סברא לומר, דאף להרמ"א (בסי' צט) דס"ל שאין לבטל איסור דרבנן, כאיסורא דאורייתא, יודה בזה שהחשש משום סכנה דוקא, ואינו איסור בעצמו, כל שנסתלק החשש של הסכנה שפיר דמי. והא דאסר לבטל באיסור דרבנן, אע"ג דלד' כמה אחרונים הוי איסור גברא ולא איסור חפצא, מ"מ הרי יש חולקים בזה, וס"ל שאף האיסורים דרבנן חשיבי איסור חפצא. ומש"ה אסור לבטלם. אבל הכא דפשיטא שכל האיסור הוא רק מצד חשש סכנה, והוי איסור גברא לאוכלו, כל שנסתלק החשש ע"י הביטול ש"ד. ולא מבעיא לדברי הפוסקים דס"ל שאין מבטלין איסור לכתחילה הוא איסור מדרבנן, דבהא איכא למימר דלא גזרו רבנן, אלא אף למ"ד דהוי מה"ת, יש להתיר בחשש סכנה, כיון שאין כאן איסור בעצמו. והשתא דאתינן להכי, אף אי נימא כדברי הרב בית יהודה דהך חששא דסכנה היא מה"ת, י"ל דש"ד לבטולי בס".
13. הלכה ברורה (או"ח סי' קע"ג סעי' ט').

- ג. מראי מקומות – פמ"ג (סי' ק"ב מש"ז ס"ק י"ב, סי' ק"ט שפ"ד ס"ק י"ג, או"ח סי' תקי"ג מש"ז ס"ק ב'), שואל ומשיב (רביעאה ח"א סי' כ"ח סוף ד"ה ששאלתי), ס' יהושע (פסקים וכתבים סי' קס"ז), משמרת שלום (סי' קט"ז אות ז', סי' ק"ח ח' דינים אות ב' ד"ה הנה, אות ד'), מטה ראובן (סוף סי' רכ"ג), דרכ"ת (סי' קט"ז ס"ק כ'), סי' צ"ט ס"ק ל"ח, סי' מ"ב, מעדני השלחן (סי' צ"ה ס"ק י"א), שמירת הגוף והנפש (סי' א' סעי' ה'), מגילת ספר (סי' צ"ט אות י"ז ד"ה גם), חלקת בנימין (סעי' ב' ב' ד"ה בדיעבד [עמ' קע"ח]), ו"צ"ע למעשה ("פמ"ג השלם (סי' ק"ב מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק נ"ה), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תי"ג), הל' שונות הנוגעות לשבת (ארטסקרול, עמ' קכ"ט).
1. משמרת שלום (בח' דינים שבסוף סי' ק"ח אות ב', אות ד') – "לצדד להקל בזה לכ"ש וה"מ, כשיש עוד ספק. דהוי כעין ס"ס".
2. הגריש"א זצ"ל (ישיב משה הו"ד בס' הכשרות פרק י"א הע' ע', אשרי האיש יו"ד פרק ז' אות ט"ו) – "ספק נפל משהו שיש בו סכנה, כדג בבשר, מותר להוסיף כדי לבטלו בשישים".
3. בדה"ש (ב' ע"ב, ד"ה ועיין) – "בפ"ת סימן קט"ז ... וכ"כ בתשו' עין יצחק ... אמנם במקור מים חיים ... וגם ביד יהודה ... ויש להעיר בהאי פלוגתא מהא דכתב הש"ך בסימן ס"ו ס"ק י"א ...".
4. הכשרות (פרק י"ח סעי' ה') – "נחלקו הדעות, האם מותר לבטל לכתחילה בשר ודגים זה בזה, ולכבוד שבת או בהפסד מרובה - יש להקל".
5. האם סכנה בטל בשישים - עי' סי' קט"ז, לשיטות ומראי מקומות.

כח] מה אסור לבטל.

א. אוכלין – משנה (תרומות פרק ה' משנה ט'), ראשונים, פוסקים.

ב. איסורי הנאה.

1. מחמיר – מאירי (סוכה דף ט:), "עוד האיך התירוה לכתחילה והא אין מבטלין איסור לכתחילה וא"ת דוקא באיסור אכילה הרי אף באיסור הנאה אמרוה בעצים שנשרו מן הדקל שאלמלא טעם מיקלא קלי איסורא לא היינו מתירים להרבות עליהם עצים מוכנים כמו שביארנו בראשון של ביצה", פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק י"א, או"ח סי' של"ה א"א ס"ק ד'), "ולאו דווקא איסורי אכילה הוא הדין איסורי הנאה אין מבטלין כמו חלב בחלב דאסור בהנאה אסור להוסיף חלב ולהתיר בהנאה וכל הפוסקים לא חילקו", רע"א (סי' פ"ז על הש"ך ס"ק י"ט, "דאין מבטלין רק לענין אכילה והנאה"), דרכ"ת (ס"ק ל"ה ד"ה ועיין שפ"ד, ס"ק מ"ט).
2. אם לכו"ע דאורייתא או כמו טעם, עי' לעיל.
3. למצוה [שלא להנות ניתנו], עי' לקמן.

ג. "בישול" בשר בחלב.

1. מחמיר. א (פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"א ד"ה שאלה) – "שאלה שומן או חלב שנאסר מבשר בחלב האסור בהנאה אי שרי להדליק נר חנוכה ממנו, ואם תמצא לומר אסור, אכתי אי שרי לבטולי לכתחילה בשישים ולהדליק ממנו ... ויראה דאסור כיון דאי מבטל ליה שרי באכילה, תו אתי למימר דשרי לבטל לאכילה".
- ב) דברי מלכיאל (ח"ב סי' מ"א אות ח') – "מ"ש כבודו לסמוך על מ"ש המרדכי דהא דאין מבטלין איסור הוא רק במידי דאכילה בהנאה והכא הוי רק איסור בישול. לדעתי אין לסמוך על זה דפשוטות כל הפוסקים בי"ד סי' צ"ט מבואר דל"ס לחלק בזה ולא

הביאו כלל בש"ע ומפרשים דיעה זו. וכ"כ הפמ"ג בס"י צ"ט בש"ד סקי"א בפשיטות שאסור לבטל לכתחילה אף לענין בישול בב"ח. וכבר הביא כת"ר בעצמו הירושלמי רפ"ב דכלאים דמייתי לה לענין איסור כלאי זרעים והובא ירושלמי זה בהגר"א סי' צ"ט סקי"ג. וכבודו דחה ראייה זו. ולהלן יבואר שהיא ראייה ברורה ונוכחה עוד זה להלן אי"ה. ועוד דהא אף המרדכי ואגודה שהביא הב"ח ס"ס תרכ"ו דלא שייך אין מבטלין איסור רק באכילה והנאה. כתבו להדיא שם דזה רק משום דאין מבטלין איסור הוא רק דרבנן יעו"ש בלשונם בב"ח שם. וזוהי ג"כ דעת הרשב"ם שבמרדכי ריש ביצה ועב"ח סי' תק"ז בזה. והטעם נראה דלהכי אסרו לבטל דא"כ ישהה כל האיסורים עד שיזדמן לו לבטלם ולא יפרוש משום איסור שבתורה. וגם יש לחוש לתקלה. וכעין שאסרו גידולי תרומה משום שמא ישהה כדאיתא בשבת י"ז ע"ב. אבל בדבר שאינו לאכילה והנאה. לא שייך גזירה זו. ואם כן מבואר דלהפוסקים דסבירא להו שאסור לבטל מדאורייתא. לא שייך חילוק זה. ואף דיסוד הדין הוא מזרוע בשילה. מכל מקום מנ"ל לחלק בזה וכדמוכח מלשון המרדכי הנ"ל דרק אי נימא דהוי מדרבנן כתב חילוק זה ע"ש. וא"כ מבואר שהסוברים דהוי דאורייתא לא ס"ל סברא זו. ואף הסוברים דהוי דרבנן רובם לא ס"ל סברא זו".

ג) דרכ"ת (ס"ק מ"ג).

ד) בדה"ש (ס"ק כ"ח, ע"י ב"י סי' ק"ה סעי' א' בתוך ד"ה בבשר ד"ה ועיין עמ' רנ"ח) – "שיש להחמיר כן".
2. מיקל.

א) ע"י רע"א (סי' פ"ז אות י"ט ברמ"א סעי' ו' ד"ה כשהדיחם, סי' ק"ה אות ז' ברמ"א סעי' א') – "דאין מבטלין רק לענין אכילה והנאה אבל לענין בישול לא מציינו כן ועדיין צ"ע".

3. מראי מקומות – שד"ח (מערכת א' כללים פאת השדה אות קל"ה ס"ק ד' ד"ה ואם), האיר יוסף (חולין סי' נ"ד), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ס"ח).

א) משיב דבר (ח"ב סי' ל') – "... וזהו שהעלה הגאון רע"א זצ"ל דאחר שיש בו ששים א"כ איסור בישול אינו אלא דרבנן, שהרי דוקא דרך בישול א"ת, ולא דמי לכל האיסורין אפילו יש ששים אסור לעשות כן שיהא האיסור בטל בששים, דהתם האיסור בפ"ע אסור, מש"ה אסור לבטלו אפילו אם לא היה איסור אכילה, משא"כ בב"ח כל אחד הוא היתר, ואין האיסור אלא בתערובות, מש"ה באכילה אסור בכה"ג אבל בבישול מותר דהוי ביטול איסור דרבנן ושרי באיסור בישול, ואע"ג שעדיין אינו דומה להא דירושלמי דמיירי שאפילו באופן שאסור ג"כ אינו אלא איסור דרבנן משא"כ כאן אלו לא היו ס' נגד הבשר והחלב היה אסור מה"ת, מכ"מ הרי יש מקום לחלק בין איסור אכילה לאיסור בישול, כמו שיש חילוק באיסור דרבנן, ונשאר הגרע"א בצ"ע שבאמת אין הדבר ברור כ"כ, ובאמת החמירו חז"ל באיסור אכילה יותר מבשאר איסורין...".

ד. דבר שאינו בכלל אכילה והנאת הגוף.

1. מיקל – ראב"ה (סי' תשט"ז, "ורבינו שמואל פסק במידי דאכילה אין מבטלין דבר האסור כגון תרומה שנפלה לפחות ממאה, שעל זה נישנה במסכת תרומות וכן איסור שנפל לקדירה לפחות מששים, אבל גבי עצים בתנור מותר, וכן סכך פסול דסוכה [תנן] בהדיא שמבטלין לכתחלה בסכך כשר, דתנן המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה אם היו נתונים שתי נותנו ערב ומעדיף"), רשב"ם (מרדכי ביצה סי' תרמ"ח, "ורשב"ם פי' דמידי דאכילה אין מבטלין האיסור כגון תרומה שנפלה לפחות ממאה שעל דבר זה נשנה במסכת תרומות וכן איסור שנפל לקדירה פחות מס"י"), כנה"ג (הג' טור אות י"ג, ע"ש), הו"ד בבית לחם יהודה (ס"ק ח'), דרכ"ת (ס"ק ל"ט, ס"ק מ"ב).

2. מחמיר – דברי מלכיאל (ח"ב סי' מ"א), וכן נ"ל דעת הראשונים ושאר פוסקים, [ראיה מנר חנוכה].

3. מראי מקומות – פמ"ג (סדר והנהגות השואל עם הנשאל סדר ג' אות מ').

כט [הגעלת כלים] - מותר להגעיל כלים, והרי מבטל איסור לכתחילה [לשיטות שאסור לבטל מן התורה].

א. י"ל: שהוא רק מפריד האיסור.

1. רשב"א (ח"א סי' תצ"ה) – "שאין אומרינן אין מבטלין איסור לכתחלה אלא כשמבטל האיסור ואכלו. אבל לסחוט את האסור ולהוציאו מתוך ההיתר אין זה מבטל איסור. אלא מכשיר את ההיתר ומפריד ממנו האסור שאם כן בטלת כל הגעלה וליבון וטיחת הכחל".
2. שלטי גבורים (ע"ז דף לה. אות ב') – "דכשהוא מגעיל אינו מבטל האיסור רק הוא מפרידו מן הכלי וחשיב כמו ניקור הבשר מן הדם והחלב דכי היכי דהתם בשביל שמפריד האיסור מן ההיתר אינו נקרא מבטל איסור לכתחלה הכי נמי חשיבא ההגעלה מפריד האיסור מן הכלי שהיה נבלע בו שמפליטו ממנו ע"י ההגעלה".
3. כנה"ג (הג' טור אות י"א) – "הרשב"א בתשובה ... וכ"כ הר"ן ... וכ"כ בשה"ג".
א) עדיין קשה: איך מבטלין האיסור בתוך המים שיש ששים [להשיטות טעם כעיקר דאורייתא].

ב. י"ל: שמבטל רק הבליעות.

1. שו"ת רש"י (סי' של"ג) – "להגעיל סכין של גוי בתוך קדירה ולתת בתוך הקדירה מים כדי שיעור איסור היוצא מן הסכין כדי לבטלו בס' ולא יצטרך להגעיל הקדירה. והא דאמרינן אין מבטלין איסור לכתחלה, ה"מ איסור בעינן, אבל בכי האי גוונא לא שייך ביה מבטלין איסור".
2. ר"ת (ס' הישר סי' נ"ו אות ה') – "דאין מבטלין איסור לכתחילה לא שייך אלא בדבר שהאיסור בעיניה כגון סאה תרומה במאה אבל בבליעת קדירה דלא יהיב טעמא לא אמרינן דמה לי להתיר אוכלין כשנתערב בדיעבד ומה לי להתיר קדירה שאין לה טהרה אלא שבירה בנתערב בה בדיעבד כיון שלא יצא איסורה אלא בהיתר".
3. ס' העיטור (עשרת הדיברות הל' ביעור חמץ, קכ"ב-ב') – "ופי' רבי' יעקב אפי' למ"ד נטל"פ אסור קפריך דאי ס"ל מותר הוה מקשה לשהינהו לחז' יומא וקא פריך אחר הפסח דבליעת קדירה משהו חשיב ואע"ג דאין מבטלין איסור לכתחלה ה"מ בדבר שהוא בעין אבל בליעת קדירה מבטלין".

4. כפתור ופרח (פרק כ"א) – "כתב הרב בעל העיטור ... ואע"ג דאין מבטלין איסור לכתחלה ה"מ בדבר שהוא בעין כגון סאה תרומה אבל בליעת קדרה לא אמרינן, והא דאמרינן (חולין צז, א) קדרה שבשל בה תרומה לא יבשל בה חולין, ההוא משום דילמא יהיב טעמו ולא אדעתיה". פרק כ"ב, "דע שכשאנו אומרים אין מבטלין איסור לכתחילה ... ה"מ באיסור שהוא בעין, אבל איסור משהו בלוע אפילו לכתחילה מבטלין אותו וכדקיימא לן בפסחים ...".
5. פלותי (ס"ק ד') – "וצריך לומר דבלוע בכלי לא חשוב ביטול איסור".
- (א) מחמיר [אפשר יש לחלק בין איסור דרבנן לאיסור דאורייתא].
- 1) רשב"א (ח"א סי' רכ"ב) – "לא בכל מקום אמרו לבטל איסור לכתחלה ואפילו באיסור בלוע אלא במקום שאי אפשר לבא בו לידי נתינת טעם. כגון בלוע שבקנקנים של יין נסך שדרכן להשתמש בהן בשפע וכן בקדרה וכן במגורה. וטעמא דמילתא משום דאי אפשר לבא לידי נתינת טעם. אבל בלוע משהו שבקערה וכיוצא בזה לא. לפי שאפשר לבא בו לידי נתינת טעם שפעמים נותנין בה היתר מועט".
- 2) הו"ד בטור (יו"ד סי' קכ"ב) – "וכתב הרשב"א איסור מועט שנבלע בכלי אם דרכו של אותו כלי שלא להשתמש בו בהיתר מועט בכדי שיתן זה טעם בהיתר שישתמשו בו כמו קדרה גדולה וחבית גדולה וכיוצא בהן הרי זה מותר להשתמש בו לכתחילה אע"פ שהוא ב"י לפי שא"א לבא לידי נתינת טעם אבל אם הוא כלי שמשתמשים בו בדבר מועט כמו קערה וכיוצא בו אסור להשתמש בו שאין מבטלין איסור לכתחילה אפילו איסור מועט ואפילו איסור הבלוע ע"כ".
- 3) מחבר (סי' קכ"ב סעי' ה') – "שאין מבטלין איסור לכתחלה, אפילו איסור מועט ואפילו איסור הבלוע".
- 4) נודע ביהודה (קמא יו"ד סי' כ"ו בהג"ה) – "שאין מבטלין איסור לכתחלה אפילו אסור מועט אפילו איסור הבלוע כמבואר שם בש"ע בס"י קכ"ב".
- 5) פוסקים.

ג. י"ל: שאין כונתו לבטל האיסור.

1. ר"ן (ע"ז דף יב: ד"ה איבעיא) – "היאך הכשירה תורה כלי מדין בהגעלה דודאי בבני יומן אמרינן כן דאילו כלים שאין בני יומן אינן צריכין הכשר מן התורה לדין דק"ל (דף סח ב) דנותן טעם לפגם מותר ומעתה היאך צותה תורה להגעילן והרי הוא מבטל איסור הבלוע בהם לכתחלה במים שהוא מגעיל אותן אלא ודאי לא אמרו אין מבטלים איסור אלא במתכוין לערב איסור בהיתר כדי ליהנות ממנו אבל במתכוין להכשיר הכלי ואינו נהנה מן האיסור".
2. ריב"ש (סי' שמ"ט) – "מכלי מדין, שאמרה תורה להגעילן, ובודאי בבני יומן דבר הכתוב; דאי לאו בבני יומן, לא הווי צריכים הגעלה מן התורה, למאן דסבר נותן טעם לפגם מותר, וק"ל הכי; ואם כן, למאן דאית דאין מבטלין איסור לכתחלה, הוא אסורא דאורייתא, וזהו חדוש של זרוע בשלה; מה הועילה ההגעלה. והלא אפילו היו במים שעור לבטל פליטת הכלי, או כל הכלי הנגעל, עדיין המים אסורין, משום דאין מבטלין איסור לכתחלה, וחוזרין ואוסרין הכלי הנגעל, ואין כאן הכשר. אלא שאפילו נאמר שאין מבטלין איסור לכתחלה, המים מותרין; לפי שאין זה נקרא לכתחלה, כיון שאין כונתו אלא להכשיר הכלי, ולא לבטל האסור כדי שיהנה ממנו; ומזה הטעם כתב הר"ן ז"ל, שהמים שנעשה בהן מלוי וערוי, מותרין".
3. ט"ז (או"ח סי' תנ"ב ס"ק ה') – "וא"ל דהוי כמבטל איסור לכתחלה דלא נתכוין על ביטול האיסור מה שיבלע אלא על הפליט' במה שיש בו ומטעם זה נ"ל ג"כ שהבא להגעיל סכין אסור בקדירה שע"ג האש והיא גדולה ויש בה ס' נגד הסכין יכול ליקח קדירה כשירה לזה ולא הוי מבטל איסור לכתחלה".
4. פ"ח (או"ח סי' תנ"ב ס"ק א' ד"ה ואכתי) – "ומצאתי להר"ן ... אבל במתכוין להכשיר כלי דאינו נהנה מן האיסור שרי".
5. א"ר (סי' תנ"ב ס"ק ד') – "כתב [הט"ז סק"ה] דמותר להגעיל סכין אסור בקדרה כשרה אם יש ס' במים נגד הסכין, ולא הוי מבטל איסור לכתחילה, דאין כוונתו אלא להפליט הסכין ע"כ".
6. פ"ג (או"ח סי' תנ"ב מש"ז ס"ק ב' ד"ה הב', ס"ק ה', עי' סי' תנ"א מש"ז ס"ק י"א) – "וכיון שכוונתו להוציא האיסור לא שייך אין מבטלין".
7. גרי"א (יו"ד סי' קכ"א ס"ק ז') – "ואין בזה משום מבטל איסור לכתחלה שאין מתכוין לבטל".
8. גרי"ז (סי' תנ"ב סעי' ו') – "אינו כמבטל איסור בידים כיון שאין כוונתו רק להפליט האיסור מן הכלי ולא להנות מהמים שהאיסור נפלט לתוכם".
9. מ"ב (סי' תנ"ב סוף ס"ק י"ג) – "מותר להגעיל סכין אסור בקדרה כשרה אם יש ששים במים נגדו ולא הוי כמבטל איסור כיון שאין כונתו אלא להוציא הבליעה".
10. ערה"ש (או"ח סי' תנ"ב סעי' י"ג, סעי' ט"ו) – "ואם הם בני יומן צריך שיהא במים ס' נגדם דאז מתבטל הפליטה במים ואע"ג דאין מבטלין איסור לכתחלה אך הא אין כוונתו לבטל האיסור אלא להגעילה".
11. כה"ח (או"ח סי' תנ"ב ס"ק ג') – "לא אמרו אין מבטלין איסור אלא במתכוין לערב איסור בהיתר כדי ליהנות ממנו".
- (א) פ"ג (מש"ז ס"ק ז') – "ועיין א"ח סימן תנ"ב בט"ז אות ה' במ"ש דמותר להגעיל כלי איסור בכלי היתר אם יש ס' ולא הוה מבטל כיון דאין כוונה לכך. וכבר הקשה לי חכם אחד שזה סותר למ"ש כאן אם אפשר בענין אחר אסור. ולי נראה דוודאי בכלי איסור אי אפשר להגעיל וטוב להגעיל בהיתר והא דלא מכשיר היורה אחר כן כיון דבעינן גדנפא הוי טרחא וכל כהאי גוונא תו שרינן".
- 1) בית יהודה (ד"ה והנה ראיתי) – "פ"מ ... אבל לפעד"נ דל"מ על דברי הט"ז בכאן מסי' תנ"ב ואין מהצורך לומר כדברי הפ"מ דכיון שיש טרחא לעשות גדנפא לכך א"צ להכשיר היורה אח"כ ד"ל אף שיש טירחא אין מבטלין איסור לכתחילה אף אם אין כוונתו לבטל האיסור רק לתקן הכלי אם אפשר בע"א אף ע"י טירחא. ושאיני הכא גבי הגעלה דמה יועיל אם יעשה גדנפא ויכשיר דמאי אולמא דהגעלה זו מהגעלה ראשונה שהגעילו בו הכלי של איסור דכמו שהי' אז הפליטה בטיל בס' וחוזר ונבלע בהיורה כמו כן בהגעלה שני' והוי אי אפשר אבל היכא דאפשר אף ע"י טירחא י"ל דאסור".

ד. י"ל: דוקא כשרוצה לאכול האיסור.

1. ס' העיטור (שער ראשון הכשר הבשר דף יד עמוד ב) – "ואע"ג דאין מבטלין איסור לכתחלה דווקא לאכילה הא לא"ה מותר הלכך מגעילה בחמין כדי שלא יהא בה טעם".
  2. ספר האורה (ח"א אות פ"ג דין הגעלת כלי של מתכות ד"ה יורה קטנה) – "וסכין של גוי מותר להגעילו בקדירה של גוי אבל צריך שיתן בה מים ששים מכדי האיסור היוצא מן הסכין כדי לבטלו בששים, שלא יצטרך עוד להגעיל הקדירה, והא דאמרינן אין מבטלין איסור לכתחילה, הני מילי לאכילה, אבל כי האי גוונא מבטלין".
  3. בנימין זאב (סי' ש"ט, סי' שכ"ב) – "יש להקשות היאך מגעילין הכלים ע"י הגעלה ושרינן להו הא אמרת אין מבטלין איסור לכתחילה י"ל היינו דוקא לאכול האיסור ע"י הביטול הוא דאין לבטל האיסור לכתחילה אבל גבי כלים דאין עושין שום דבר מן המים שנפלט בהן האיסור מבטלין לכתחילה".
- (א) צ"ב, ביצה דף ד:.
(1) י"ל, הנאת הגוף.

ה. י"ל: אין צריך האיסור [אין הנאה].

1. אור זרוע (ח"ב פסחים סי' רנ"ו ד"ה מקרא כתיב) – "ומצאתי במכתב רבי ברוך שפי' ונגעיל אותם כמה פעמים עד שלא ישאר מן הטעם כי אם מעט וכן נ"ל דבלא"ה קשה והא בכלה קדירה משערינן ואין מבטלין איסור לא שייך כאן מאחרי שאינו צריך לאיסור המתבטל לאוכלו וליהנות ממנו כמו עצים שנשרו מן הדקל שמרבה עליהם עצים מוכנים שמים מגוף האיסור אבל ודאי אם היה נותן עם חלב מעט הרבה שומן כדי לאכול הכל זה היה אסור".

1. מראי מקומות – שו"ת פני יהושע (ח"ב סי' כ"א ד"ה ע"כ), פ"ה (סי' ס"ד ס"ק כ"ו), אדמת קדש (ח"א יו"ד סי' ד'), פרי הארץ (ח"ב סי' י"ג דף ל"ג ע"ד), שואל ומשיב (מהד"ת ח"ב סי' ס"ד), יד יהודה (סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"ג אות ו'), דרכי תשובה (ס"ק ל"ה ד"ה וכתב, ס"ק מ"ה), יבקש תורה (סי' ל"ב ענף ח').

1. ריטב"א (עבודה זרה דף לג. ד"ה גוי) – "גוי נותן לתוכן יין ישראל נותן לתוכן מים. פירוש אפילו להשתמש בהם לכתחילה והם מותרין בשתיה, ואי עביד הכי שלשה ימים כדי למלוי וערוי הרי הכלים מוכשרין מאיליהן וכן אמרינן לקמן בציר ומוריס, וכן פירש הראב"ד ז"ל, וכי תימא והיכי שרינן למעבד הכי דהא אין מבטלין איסור לכתחילה, מסתבר לי דהכא לא שייך למימר האי טעמא, שאם נותן בו מים למלוי וערוי להכשירו והוא מוכשר בכך ליכא בהא משום בטול איסורין, שהרי כך הוא דרך הכשרו שנתנו חכמים בכלי יין נסך, ואם הוא נותן בו מים לשתייה ואינו ממלא ומערה כראוי להכשיר, הרי לא בטל שום איסור שהרי הכלי עדין הוא באיסורו כמתחילה, ולא עוד אלא שכך היה דינו מתחילה שלא אסרו חכמים כלי יין נסך אלא להשתמש בהן ביין בלבד אבל לא בשאר משקין, והיינו מטעמא דאמרן, כך דנתי לפני רבינו נר"ו. וראיתי בשם הרב רבינו יונה ז"ל שהיה מתרץ דלהכי שרינן ליה לבטוליה לכתחילה משום שהוא אסור בלוע על ידי קליטה בלבד ואינו אלא משהו, וכיון דאיכא הני תרתי מבטלין אותו לכתחילה, ודבריו צריכין חזוק דההיא דקדרות בפסח אל ישברו אלא משהי להו לאתר זמנן ועביד בהו לכתחילה (פסחים ל' א'), לאו משום דחמץ דאית בהו משהו דהא אפילו בקדרות של דייסא וחביץ קדירה אמרינן לה, אלא טעמא דידהו משום דהיתירא בלעו כדפרישנא בדוכתה, ומה שכתבנו עיקר".
2. ברכי יוסף (או"ח סי' תנ"ב ס"ק א') – "יש להזהר להגעיל וכו'. הרב פ"ה העיר היכי שרינן להגעיל והא אין מבטלין איסור לכתחילה. והביא דברי הר"ן פרק אין מעמידין (יב ב ד"ה איבעיא), ע"ש. ויש מקשים ממ"ש הרב פ"ה גופיה בי"ד סי' קכ"ב (ס"ק ג) דשם דחה דברי הר"ן. ולק"מ דכונת הפ"ה פשוטה, וכבר ראיתי למורי הרב זלה"ה בספרו הבהיר נחפה בכסף בביאורו להרא"ם (מדף קסה ע"ד והנמשך) שהאריך בזה, ע"ש".

ל] סכך פסול.

א. מקור הדין.

1. סוכה (דף ט:): – "העושה סוכתו תחת האילן, כאילו עשאה בתוך הבית ... אמר רבא: לא שנו אלא באילן שצלתו מרובה מחמתו, אבל חמתו מרובה מצלתו כשרה ... וכי חמתו מרובה מצלתו מאי הוי. הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר. אמר רב פפא: בשחבטן".
- (א) קשה: הא אפשר להסירו - עי' לעיל סי' צ"ח סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.
2. סוכה (דף יא.) – "הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס, וסיכך על גבה פסולה. ואם היה סיכוך הרבה מהן, או שקצצן כשרה".
- (א) מדין ביטול ברוב – רש"י (סוכה דף ט: ד"ה בשחבטן, דף יא. ד"ה הרבה, "בשחבטן. השפיל ענפיו למטה, מעורבין עם סכך כשר, ואין נראין בעין, וסכך כשר רבה עליו ומבטלה, דמדאורייתא כל מילי בטל ברובא"), תוס' (סוכה דף טו: ד"ה והא), ראבי"ה (ח"ב סוכה סי' תרי"ג).
- (ב) קשה: דאין מבטלין איסור לכתחילה.

ב. י"ל: מצוות לאו ליהנות ניתנו.

1. ראבי"ה (סי' תרי"ג) – "ועוד אין מבטלין איסור לכתחלה מדרבנן הוא והני מילי במקום שנהנה, כגון לאכול או להחם, אבל מצוות לאו ליהנות נתנו".
2. מרדכי השלם (ביצה סי' תשל"ח) – "ועוד, אין מבטלין איסור לכתחילה מדרבנן הוא וה"מ במקום שנהנה כגון לאכול או להחם, אבל מצוות לא ליהנות ניתנו. אביה".

3. אגודה (ביצה סי' י') – "אי נמי הני מילי כגון לאכול או לחמם שהגוף נהנה מהן אבל מצות לאו להנות ניתנו".
4. מאירי (סוכה דף ט:) – "לדעתי אין בכל אלו קושיא שאין מדמין מבטול שאר איסורין שאדם נהנה מהם הנאת הגוף לדבר שאין נהנין בו אלא לקיום מצוה ומצות לאו ליהנות נרתנו וראוי להחזירם לדין תורה ליבטל כל מיעוט ברוב ..."
5. ב"ח (או"ח סי' תרכ"ו סוף סעי' ז') – "ועוד דהא דאין מבטלין איסור לכתחלה מדרבנן הוא והני מילי במקום שנהנה כגון לאכול או להחם אבל מצות לאו ליהנות ניתנו אבי"ה".
6. מג"א (סי' תרכ"ו ס"ק ג') – "ועי"ל דה"מ במקום שנהנה אבל מצו' לאו ליהנות ניתנו (ב"ח מרדכי)".
7. א"ר (סי' תרכ"ו ס"ק ב') – "אגודה ... יש לומר הני מילי כגון לאכול או לחמם שהגוף נהנה אבל מצוות לאו ליהנות ניתנו".
8. ערה"ש (או"ח סי' תרכ"ו סעי' ג') – "אין זה דמיון לאיסורים דאין זה דבר מאכל אלא מצוה בעלמא ומצות לאו ליהנות ניתנו ...". (א) על לקמן גבי "במקום מצוה".

ג. י"ל: קודם זמן האיסור.

1. ראבי"ה (סי' תרי"ג) – "ופרכינן וכי חמתו מרובה מצלתו מאי הוי הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר, ומשני כשחבטן, דבטל ברוב כיון שמעורב ... ואין מבטלין איסור לכתחלה ליכא למיתמיה, דהא קודם יום טוב שאין איסור עדיין ניתקן".
2. מרדכי השלם (ביצה סי' תשל"ח) – "וא"ת והלא אין מבטלין איסור לכתחילה, י"ל דקודם יו"ט - שאינו איסור עדיין - ניתקן".
3. אגודה (ביצה סי' י') – "ואם תאמר והא אין מבטלין איסור לכתחילה. י"ל קודם יו"ט נתבטל".
4. ב"ח (או"ח סי' תרכ"ו סוף סעי' ז') – "מרדכי הארוך ובאגודה פ"ק ... וי"ל דקודם יום טוב שאינו איסור עדיין נתקן".
5. ט"ז (או"ח סי' תרכ"ו ס"ק ב').
6. מג"א (סי' תרכ"ו ס"ק ג') – "י"ל דקודם יו"ט שאינו איסור עדיין נתבטלו (ולפ"ז אסור בח"ה)".
7. א"ר (סי' תרכ"ו ס"ק ב') – "אגודה פרק קמא דסוכה זה לשונו ואם תאמר הא אין מבטלין איסור לכתחילה יש לומר דקודם יום טוב ניתקן".
8. ערה"ש (או"ח סי' תרכ"ו סעי' ג').

ד. י"ל: הוה סגי בפלגא כשר.

1. מג"א (סי' תרכ"ו ס"ק ג') – "והר"ן כ' אע"ג דאיסור שיכול להסירו אינו בטל מ"מ הכי אגמרי' רחמנא למשה בפלג' סגי דפרוץ כעומד מותר אלא דהכא כיון שהן מעורבין בעי רובא עכ"ל, וא"כ אין כאן מבטל איסור".
2. עי' ערה"ש (או"ח סי' תרכ"ו סעי' ג').

ה. י"ל: אין שם איסור על הפסול.

1. ט"ז (או"ח סי' תרכ"ו ס"ק ב') – "דכאן אין שם איסור ... דהא אין איסור מצד עצמו של הסוכה לישב בה אלא שהיושב בה אינו יוצא י"ח המצוה".
2. שעה"צ (סי' תרכ"ו ס"ק ו') – "דאין כאן שם איסור דהא אין איסור מצד עצמו של הסוכה לישב בה אלא שהיושב בה אינו יוצא י"ח המצוה [ט"ז ע"ש ועוד שני טעמים שהוא במ"א עי"ש]".

ו. י"ל: ליכא למיחש להכי, דכיון דלמצוה קמכוין לא יעשה המצוה בעבירה.

1. לבוש (או"ח סי' תרכ"ו סעי' ב') – "דהא דק"ל אין מבטלין איסור לכתחלה היינו משום גזירה שמא יבא להתיר כל האיסור אבל הכא במצוה ליכא למיחש להכי דכיון דלמצוה קמכוין לא יעשה המצוה בעבירה נ"ל".
2. על לקמן גבי "במקום מצוה".

ז. י"ל: אינו מאכל.

1. ראבי"ה (סי' תשט"ז) – "ורבינו שמואל פסק במידי דאכילה אין מבטלין דבר האסור כגון תרומה שנפלה לפחות ממאה, שעל זה נישנה במסכת תרומות וכן איסור שנפל לקדירה לפחות מששים, אבל גבי עצים בתנור מותר, וכן סכך פסול דסוכה [תנן] בהדיא שמבטלין לכתחלה בסכך כשר, דתנן המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה אם היו נתונים שתי נותנו ערב ומעדיף".

ח. מראי מקומות – פמ"ג (סדר והנהגות השואל עם הנשאל סדר ג' אות מ'), דברי מלכיאל (ח"ב סי' מ"א), אוצר מפרשי התלמיד (סוכה דף יא, עמ' של"ב, להרבה מראי מקומות).

1. מאירי (סוכה דף ט:) – "וכשהקשו יעצמם ממה שאין מבטלין איסור לכתחילה הם מפרשים לכתחילה להכשיר לו את הסוכה לאכול בה לכתחילה ודיעבד שאם אכל בה יוצא בה ידי חובתו אבל לעשות לכתחילה לא".
2. בית שערים (או"ח סוף סי' פ"ט) – "יש ליישב קושי' ראשוני' בסוכה ט' דמשני בשחבטן ועי' רש"י והק' ראשוני' הא אין מבטלין איסור לכתחילה, ולפי האמור י"ל דהא דאסרו רבנן לבטל איסור לכתחילה אפי' באקראי היינו משום גזירה שמא יבא לבטל גם בקביעות כדי להתיר האיסור אבל בסכך פסול אין חשש שיבטל תמיד סכך פסול בכשר כדי לעשות סוכה דלאיזה תכלית יעשה כן בקביעות להכי לא גזרו חכמי' באקראי ומותר לבטל לכתחילה: ואולי זה כונת הלבוש שהביא הטו"ז או"ח סי' תרכ"ו שכתב דטעם בעלמא בזה דגזרינן שמא יבא להתיר כל האיסור היינו שיבטל כל האיסורי' וזה אסור מה"ת כנ"ל אבל הכא במצוה ל"ש זה כיון דלמצוה קמכוין לא יעשה המצוה בעבירה וא"כ בודאי לא יבטל בקביעות סכך פסול בכשר דהא מה"ת אסור לבטל: ומה שהק' עליו טו"ז שם מהא דסי' תרכ"ט סעי' ח"י דאין מסככין בנסרי' משום גזירות תקרה לק"מ לפענ"ד דשם החשש שיטעה בדין ויסבור שכשר ומותר לישב תחת תקרת ביתו וא"כ אין לומר שלא יעשה המצוה בעבירה דהא יטעה שאין כאן עבירה אבל כאן אין החשש שיטעה

בדין יען שמותר באקראי מותר גם בקביעות אלא החשש שיבטל במזיד כדי להתיר האיסור ובוזה שפיר אמרינן דבמצוה לא יעשה המצוה בעבירה כיון דודאי שהוא עבירה ועי' טו"ז יו"ד סי' צ"ט סק"ט: ואפשר לומר דזה ג"כ כונת הב"ח שתי' דהא דאין מבטלי' איסור לכתחילה הוא בדרבנן וה"מ במקום שנהנה אבל מצות ללה"נ דהיינו במקום שנהנה מן הביטול גזרי' שמא יבטל כל האיסור כדי להתירו וליהנות אבל כאן ל"ש זה כנ"ל, והא דהוצרך לומר דמללה"נ הא בלא"ה ל"ש כאן גזירה זו כמ"ש היינו כי היכי דלא נימא כיון דגזרו חכמי' שלא לבטל אפי' באקראי הכל הי' בכלל הגזירה ואפי' במקום דל"ש שיבטל כל האיסור לזה תי' דלא הי' בכלל הגזירה אלא היכי שהוא נהנה אבל מללה"נ ואינו בכלל גזירה זו".

לא] בל תשקצו: ביטול לכתחילה.

א. מיקל.

1. עי' פמ"ג (סי' ק"ג מש"ז ס"ק א'), הו"ד בדרכ"ת (סי' ק"ג ס"ק ה' ד"ה אמנם), ובדה"ש (סי' ק"ג ס"ק ה') – ויש לומר דנפקא מינה אי שרי לערובי בידים למנחת כהן אסור עיין סימן צ"ט ולהפרי חדש משום מאוס אפשר דשרי לערב בידים ואין זה מוכרח".
2. עי' עצי העולה (תערובות כלל ב' סעי' י"א, ס"ק ט', ס"ק י') – ואף דדבר מאוס ג"כ אסור מה"ת משום בל תשקצו מ"מ אין האיסור על המאכל רק על האדם שמואס בו, וכל שמבטלו באופן שאינו מאוס בו מותר דהא אינו מבטל איסור רק גורם שלא יבא לידי איסור ... ואפשר דבדבר מאוס אם הוא מאוס לכל ג"כ אסור לבטלו".

ב. מחמיר.

1. שד"ח (מערכת הב' כלל כ"ה, מערכת הנ' כלל כ"ד) – פרי מגדים ... כתב דיש לומר דנפקא מינה אי שרי לערובי בידים ... ולהפרי חדש דאינו אלא משום מאוס אפשר דשרי לערב לכתחילה ואין זה מוכרח עכ"ל. ולא הונח לי, משום דלא מסתבר כלל לומר שמותר לבטל איסור בל תשקצו, לא מבעיא לדעת קצת סוברים דבדבר מאוס עובר בכל תשקצו מדאורייתא, אלא אף לדעת רובא דרובא דסברי דאינו אלא מדרבנן, מ"מ לא גרע משאר איסורין דרבנן, ומה גם דאית ליה אסמכתא בקרא פשיטא דאסור לבטל לכתחילה".

ג. מראי מקומות – פמ"ג השלם (סי' ק"ג מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ג').

לב] ביטול לכתחילה במקום מצוה.

א. שלא לצורך אכילה.

1. עי' לעיל סוכה, לסברא של 'מצוה לאו להנות ניתנו'.
2. מחמיר.

א) פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק י"א) – ויראה דאסור כיון דאי מבטל ליה שרי באכילה, תו אתי למימר דשרי לבטל לאכילה, ולא מבעיא באתרוג דאסור, אפילו נר חנוכה שמקצה למצותו דאסור. וכ"ש לפי הטעם דמבטלין קודם יום טוב אין ראייה כלל, וא"כ אף במצות אין מבטלין איסור וכדאמרן".

3. למ"ד דאורייתא, מחמיר.

א) יהודה יעלה (ח"א יו"ד סי' קמ"ה) – "ממ"ש הטו"ז בא"ח סי' תרכ"ו סק"ב דמצוה מבטלין לכתחילה והא במצות שלוח הקן קאי עכ"ד. נ"ל לענ"ד דברי הטו"ז ומג"א שם בחד תי' הוא רק לדין דקי"ל אין מבטלין איסור לכתחילה רק מדרבנן הוא י"ל במקום מצוה לא אמרו אבל לשטת הראב"ד ורש"י בחולין צ"ט דאין מבטלין איסור לכתחילה מדאו' מהי תיתי לן לחלק. שוב מצאתי בפמ"ג שם שכ"כ ותירוץ המ"ל הנ"ל היינו רק לשיטת הראב"ד דאי דרבנן הוא ל"ל בי' לא אמרה תורה שלח לתקלה וכמו שדחה השעה"מ בפ' ט"ו ממאס"ו בעצמו ולק"מ".

ב. נרות חנוכה.

1. מחמיר.

א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"א ד"ה תשובה) – "ולענין להדליק בחנוכה עיין שו"ת שער אפרים סימן ל"ח ותליא אי מצות דרבנן ליהנות נתנו או לאו ... והשתא אי שרי לבטל לנר חנוכה לכאורה למ"ש הב"ח בסימן תרכ"ו [בסוף הסימן] באו"ח בשם אגודה דמבטלין סכך פסול (אפילו בחול המועד) דמצות לאו ליהנות נתנו, עיין בט"ז [סק"ב] ומ"א [סק"ג] שם, א"כ שרי לבטולי אפילו בעין, ואפילו למ"ד מצות דרבנן ליהנות נתנו דכאן ה"ק דכל שאין מבטל להנאת הגוף שרינן ליה, וה"ה אתרוג כה"ג שיש ב' כשירים [ואחד] של עובדי כוכבים וכדומה יכול לבטל כה"ג. ויראה דאסור כיון דאי מבטל ליה שרי באכילה, תו אתי למימר דשרי לבטל לאכילה, ולא מבעיא באתרוג דאסור, אפילו נר חנוכה שמקצה למצותו דאסור. וכ"ש לפי הטעם דמבטלין קודם יו"ט אין ראייה כלל, וא"כ אף במצות אין מבטלין איסור וכדאמרן".

ב) תורה לשמה (סי' קפ"ה) – "שאלה חמאה שנתבשלה בקדרה של בשר בת יומא ולא היה בה ששים ונאסרה אם מותר לבטלה לכתחילה בששים ולהדליק בה נר חנוכה שהוא של מצוה או להדליק בה נר של בית הכנסת דהוא רק למצוה ואין נהנים בו או"ד גם בכהאי גוונא אסור דאין מבטלים איסור לכתחילה ... תשובה כתב הרב בית חדש בא"ח סוף סי' תרכ"ו וז"ל כתב במרדכי הארוך ובאגודה פ"ק על ההיא דחבטן ועירבן ומבטלן ברוב וא"ת הלא אין מבטלין איסור לכתחילה וי"ל דקודם י"ט שאינו אסור עדיין נתקן ועוד דהא דאין מבטלין איסור לכתחילה מדרבנן הוא וה"מ במקום שנהנה כגון לאכול או להחם אבל מצות לאו ליהנות נתנו אבי"ה עכ"ל נמצא לפ"ז דבכר מצוה לית להאי כללא דאין מבטלין מיהו בנידון השאלה שלכם ששאלתם להתיר לבטל החמאה כדי להדליק בה נר מצוה עדיין יש לפקפק דנהי דהמבטל כוונתו להדליק בהנר מצוה ולא ליהנות ממנה ולאכלה עכ"ז אין המצוה נעשית ונכרת בעת הביטול ודלמא אחר שמבטל אתי ליהנות ממנה ולא ידליק למצוה שהרי מצינו בדין הפת שנלושה בחלב דכל הפת אסור אפילו לאכלה לבדה ואין לה תקנה שיביא בני אדם ויאכלו הכל בפעם אחת עתה לפנינו ורק אם לש דבר מועט כדי

אכילה בבת אחת או אם שינה צורת הפת מותר וכנז' ביו"ד סי' צ"ז הרי דאע"ג דכונתו לאכלה לבדה גזרינן שמא יבא לאכלה עם בשר ואע"ג שיביא בני אדם ויאכלו הכל עתה לא מהני ועוד הא בנר חנוכה מתירין להשתמש בו אחר זמנה וכן בנר בית הכנסת קורין הצבור לאורו ונהנין בו על כן נראה דאין להתיר בזה".

ג. דרך הנאה.

1. מחמיר – יד אברהם (על סעי' ה' בסוף, "ועוד יש לומר דהתם באו"ח היינו טעמא משום דמצות לאו ליהנות ניתנו, כמו שכתב האגודה, וזה לא שייך היכא דאיכא הנאה לגוף").
2. עי' לבוש לעיל גבי סוכה.
3. דעת כהן (יו"ד סי' קס"ט ד"ה ויש) – "גם צ"ע אם אמרינן במצוות אין מבטלין איסור לכתחילה".

ד. מראי מקומות – פמ"ג (תיבת גמא בראשית פרק יא אות ג'), דרכ"ת (ס"ק נ"ב), פרדס יוסף (פר' אמור פרק מ"ג פסוק מ', עמ' תקע"ט ד"ה אתרוג).

לג] לבטל בשביל אדם שאין לו איסור [כמו גוי].

א. מחמיר [כיון שאיסור ביטול מה"ת].

1. פר"ת (סוף ס"ק ח') – "למאי דאסיקנא דהא דאין מבטלין איסור הוי דאורייתא ... אי אסיר לבטל איסור להאכילה לגוי כגון שהיו לו ב' חתיכות של הטר ורצה להניח לפני הגוי לאכול או לשלוח לו ג' אם מותר לערב החתיכה של איסור עמהם כיון דגוי אכיל נבילה ואין בו משום לפני עור ... ומסתברא לי דגם לשזורי לגוי אסור דהא סוף סוף קא שרי או שרי איסור והא מלתא עצמה אסור לה רחמנא".

א) נראה, שגם לבטל בלי שום תועלת [כמו על דעת לזרוק כל התערובות] הוי אסור, וכן מפרש הבדה"ש (לקמן), ומביא ראיה מהגליון מהרש"א (לקמן) כנגדו.

ב. מיקל [אפשר גם למ"ד ביטול דאורייתא].

1. חמודי דניאל (הל' תערובת ב' ס"ק ג') – "אם בטל בעצמו במזיד בקדרת אסור שאינו בת יומא שאסור אפ"ל בדעבד ... נראה דאם בשל לצורך נכרי בקדרה שאינו בת יומא ולא היתה כוונתו כלל לצורך עצמו והותר מותרת לישראל דלא שייך בזה קנס כיון שלא רצה לעשות אסור כלל. וכן המבשל לחולה שיש בו סכנה".

2. ערוגות הבושם (סוף סי' צ"ט).

3. נפש חיה (יו"ד סי' נ"ה ד"ה אך) – "וכדאיתא בבית מאיר בסי' צ"ט בסק"ה דהיכא דלאחד מותר ולהשני אסור יוכל לערב הדבר בשביל זה שהוא מותר דלדידה לא הוי מבטל איסור".

4. בין דעת (הארוך ס"ק ו') – "ראיתי להרב בעל פ"ת ... ולפענ"ד נראה דוודאי שרי דהא דאסור לבטל היינו כשמבטל כדי לאכול מן האיסור כדדרשינן יהיו בהוייתן יהיו אבל שלא לאוכלן שרי וראי' ...".

5. בדה"ש (בי' עמ' ע"א) – "המעייין בפ"ת שם יראה דפשיטתו לאיסורא הוא לטעמיה שם שהכריע דביטול איסור לכתחלה הוא איסור דאורייתא ... שיש להקל בזה".

א) אפילו ימלך אח"כ בשביל ישראל – חמודי דניאל (הל' תערובת ב' ס"ק ג', לשונו מובא לעיל), אמרי טעם (סי' קי"ח), בדה"ש (בי' עמ' ע"א), "ונראה שאפילו ימלך אח"כ שלא לשולחו להנכרי מותר לו לאוכלו כיון שהביטול היה בהיתר".

ג. מראי מקומות – אמרי בינה (תערובות סי' י"ד ד"ה וראיתי), דרכ"ת (ס"ק נ"ה).

1. גליון מהרש"א (על הט"ז ס"ק ט"ו) – "ומי איכא למאן דאמר להשליך איסור להיתר על דעת להשליך כל התערובות".
2. בצל החכמה (ח"ה סי' ל"ט אות ח') – "ממש"כ הפרי תואר (סי' צ"ט סוסק"ח) דאפ"ל לבטל איסור כדי להאכילו לגוי ג"כ אסור. וכגון שהיו לו ב' חתיכות של היתר אסור לו לערב עמהם חתיכת איסור כגון חתיכת נבילה כדי לתת לפני הגוי לאכול ג' חתיכות, דסוף סוף קא שרי איסור והא מילתא עצמה אסור לה רחמנא כיון דכל מילתא דשריא קיימא לאכילה משעתא דקא מבטל לה ע"כ ע"ש ... אבל מסתבר דע"כ לא כ' הפר"ת כן רק לפי"מ דס"ל דאין מבטלין איסור לכתחילה הוי דאורייתא, אבל לפי"מ דס"ל לרובם המכריע של הפוסקים דאינה רק מדרבנן י"ל דמותר לבטל איסור בשביל נכרי. ברם מדברי הפוסקים שהעתיק בדרכ"ת (שם סקנ"ה) נראה כי דברי הפר"ת הנ"ל שייכים גם לדידן ואמנם יש מפקפקים בעיקר דינו עש"ה".

לד] ביטול לכתחילה בדבר שיש לו מתירין.

א. מיקל.

1. האלף לך שלמה (או"ח סי' שכ"ה) – "דמה דאמרינן אין מבטלין איסור לכתחלה היינו רק איסור שאין לו היתר אח"כ אבל במה שיש לו היתר אח"כ מותר לבטלו לכתחלה ...".

ב. מחמיר.

1. פמ"ג (מש"ז ס"ק ז') – "ולפי זה וודאי בדבר שיש לו מתירין דבטל באינו מינו כמו ביצה שנולדה ביום טוב או בשבת שאחר יום טוב וביטלו באינו מינו בשוגג לא קנסו ומותר ביום טוב וכדאמרן".

ג. מראי מקומות.

1. **אחיזה** (ח"ג סי' מ"ט) – "באחיזה חיו"ד סי' ט' אות ג' בשם אאמו"ר הרב ז"ל להסתפק בהא דאין מבטלין איסור לכתחילה אם גם באופן שאחרי הביטול ישאר איסור מדרבנן אמרינן דאין מבטלין, והוכיח מב"מ נ"ג דמשני הגמ' פרוטה תפסה פרוטה וחצי פרוטה לא תפסה הדר הו"ל דאורייתא ודרבנן ולא מצטרפי, וקשה הא חצי פרוטה דלא תפסה הוי רק דרבנן דמן התורה מתבטלת בפרוטה השלימה שנתחלה ושוב הו"ל דרבנן ודרבנן יצטרפו, וע"כ משום דגם בכה"ג אין מבטלין איסור לכתחילה דמתחילה הי' לו קדושת מעשר מן התורה. וע"ז כתבת להעיר דאף אם נימא דאין מבטלין איסור לכתחילה גם בכה"ג, אבל בדבר הלא ההיתר יהי' ע"י המתיר ולא ע"י הביטול. שוב מצאתי בפרמ"ג סי' צ"ט סק"ז במ"ז דגם בדשיל"מ אין מבטלין איסור לכתחילה, אלא שאין ראוי מד' הפמ"ג דמיירי בשאינו מינו וההיתר יהי' לא מצד המתיר אלא מצד הביטול ובכה"ג אין מבטלין איסור לכתחילה, משא"כ כשיהי' היתר מצד המתיר ל"ש בזה אין מבטלין איסור לכתחילה. וראיתי בעונג יו"ט האו"ה סי' ל"ד שתמה ג"כ בהא דב"מ נ"ג וביאר קשייתו באופן זה דלהנך רבנותא דס"ל דהא דאין מבטלין איסור לכתחילה אינו אלא מדרבנן והכא משום איסור דרבנן לא איכפת לן דהא יתפס בהו פדיון ויאכלם בלא ביטול ול"ש כאן אין מבטלין איסור לכתחילה, דאי אזלת בתר דאורייתא הא מותר לבטל איסור לכתחילה, מאי אמרת דמדרבנן אסור לבטל הא מדרבנן ניתרת ע"י חילול, והוכיח מזה דלא בטל משום דהוי כאיסור הנולד בתערובות ולדעתי אין הדברים מוכרחים כלל כיון דהחילול אינו נתפס רק מדרבנן וכמו שהארכתי בזה באחיזה סי' י"ד בענין דשיל"מ גבי טבל והקדש ומע"ש, א"כ לגבי איסור תורה המעורב לא מהני ההפרשה והחילול ורק שניתר מצד ביטול וע"כ גם בכה"ג אין מבטלין איסור לכתחילה דהא איסור תורה המעורב שבו אין נותר מצד חילול כיון שאין נתפס עליו קדושת מעשר מן התורה ורק שניתר משום ביטול, וע"ז אמרו דאין מבטלין איסור לכתחילה היינו לבטל האיסור מן התורה המעורב בו, ומה בכך דהא דאין מבטלין איסור אאמ"ר דזהו האיסור מדרבנן שלא יותר ע"י ביטול האיסור תורה דהא ע"י חילול לא יתוקן האיסור תורה. וכן נראה דאסור לבטל טבל ברוב חולין מדין דאין מבטלין איסור לכתחילה, דמה שיהי' נותר אח"כ ע"י הפרשה יהא מופרש רק מדרבנן כמבואר במנחות ל"א ולאיסור דאורייתא המעורב אין לו היתר ויצטרך להשתמש בביטול וע"ז אמרו חכמים דאין מבטלין איסור לכתחילה, ולהכי אע"פ דאחרי ביטול יהי' אסור מדרבנן משום דשיל"מ מ"מ א"מ א"מ ע"י המתיר לא יהי' נותר איסור תורה שבו המעורב אין לבטל איסור תורה מדרבנן (וכן אם יבטל לצרכי חולה שאין בו סכנה דמותר לגבי איסור דרבנן אפשר דאסור לבטל לאחר שלא נותר לגבי האיסור דרבנן רק להחולה כמו שצידד באבני מלואים בתשו' י"ח).

לה | **נותן טעם לפגם** - אי שרי לכתחילה לעשות נותן טעם לפגם, או יש איסור מצד ביטול איסור לכתחילה. א. מיקל.

1. **רא"ה** (בדה"ב בית ד' שער ד') – "שאינ דין איסור בטולין לכתחילה אלא במה שמתקיים האיסור בתוכו כגון נבילה וחזיר לתוך אוכל של היתר שאעפ"י שיש בו ששים של היתר מכל מקום האיסור קיים ושמו עליו דמעיקרא אוכל והשתא אוכל אבל יין במים שהוא נפסל לגמרי **וכן רוטב חזיר מועט לתוך ששים של מים מותר לבטל אפילו לכתחילה** הא למה זה דומה למי **שבא להפסיד גופה של נבילה עד שתהא פגומה** שהיא בעין שבודאי מותר לו לעשות כן ואחר כך מותרת לו ואלו דברים ברורים מאירים עינים".
2. **כנה"ג** (הג' הטור אות י"ז).
3. **ע"י חכם צבי** (סי' ק"א) – "הגעלה למה לי כלל יבשלו בהם דבר הפוגם **דזה לא מקרי מבטל איסור לכתחילה** כיון שכל עיקרו פוגם ואין כאן לא טעם ולא ממשו **אין ספק דמדאו' שרי לפוגמו** שהרי אינו נהנה לא מטעמו ולא מכמותו שהרי אין הטעם הנפלט מדופני הכלים ניכר בתבשיל כלל".
4. **א** **חלקת יעקב** (יו"ד סי' ס"ב אות ט') – "אכן מדברי החכ"צ לכאורה נראה דמיירי רק לענין דאורייתא, שכתב שם וז"ל ואין ספק דמדאורייתא מותר לפוגמו, ותחילת דבריו משמע אף לענין דרבנן עי"ש וצ"ע".
4. **יד אפרים** (על סעי' ה') – "בשאלת יעב"ץ ... צריך עיון לענ"ד ... כשעושהו פגום בעצמותו, וכשבא אל תוך התערובות כבר טעמו פגום הוא, מותר, ולא שייך בזה אין מבטלין איסור מה שגורם להאיסור עצמו להיות נהפך להיתר, וכן נראה מהפוסקים. שוב ראיתי בשו"ת חכם צבי ... ונפלאתי על בנו הגאון יעב"ץ איך כתב כן מאחר שכבר הורה זקן אביו הגאון ז"ל להיפוך".
5. **מהרש"ם** (ח"א סי' ק"א) – "ומ"ש בדין דבר הפוגם מעיקרא, אם מותר לכתחילה לפגום בו איסור המושבח, הנה בתשובות ח"צ סימן ק"א באמצע התשובה בדין האפר כתב וז"ל: דא"כ הגעלה למ"ל, יבשלו בהם דברים הפוגמים דזה לא מקרי מבטל איסור לכתחילה, כיון שכל עיקרו פוגם, ואין כאן לא טעם ולא ממשו, אין ספק דמדאורייתא שרי לפגמו, שהרי אינו נהנה לא מטעמו ולא מכמותו, שהרי אין הטעם הנפלט מדופני הכלים ניכר בתבשיל כלל וכו', עכ"ל. אבל הנה בב"י סוף סימן קל"ד בשם הרשב"א, בדין עכו"ם שמשמין שק פלפלין וזנגבל בקנקני היין, והשיב, וז"ל: בודאי אם היין נ"ט לפגם בתבלין התבלין מותרים, אבל אם היין פוגם את התבלין הרי התבלין אסורין באכילה, וכו'. וכיון שאסורין באכילה אסור ליתן מהן בתבשיל. דאף על פי שהיין שבהם נט"ל בתבשיל, אפ"ה לכתחילה אסור, דודאי אין נותנין לכתחילה חומץ לתוך גריסין וכיוצא בהן, וכו', עכ"ל. הרי מבואר דאסור ליתן חומץ לגריסין אף שפוגם בהן. וצ"ל דכיון דהחומץ בעצמו מושבח בטעמו אלא שפוגם בגריסין, לכן אסור לכתחילה. אבל לפגום טעם המושבח שיהא פגום לכל דבר לגמרי, מותר גם לכתחילה. (שו"ר ביא"פ סי' צ"ט שהביא ג"כ מדברי הח"צ ולא העיר מדברי הרשב"א כלל). וע"ב בט"ז סי' קל"ז סק"ז, בהא דמותר ליתן מים בכלים של י"נ, דגם בשהיה מעל"ע מותר, כיון דהיין פוגם במים. ואף דנט"ל לכתחילה אסור מ"מ כיון דנבלע רק בצונן, שרי בסתם יינם דרבנן. אבל ביי"נ ממש אסור, ע"ש ומבואר גם כן כמ"ש".
6. **אור יצחק** (ח"ב יו"ד סוף סי' ב').
7. **אנציקלופדיה תלמודית** (כרך א', עמ' תרל"ט) – "וכן מותר להפסיד ולפגום דבר איסור, עד שיהא פגום בעצמותו, אין בזה משום מבטל איסור לכתחילה".

ב. **מחמיר**.

1. **שאלת יעב"ץ** (ח"ב סי' קל"א) – "דלא מהני לעשות האיסור פגום. דהוי ליה מבטל איסור לכתחילה מה שבלע בשעת שבחו, ורואין אותו כאילו הוא עדיין בשבחו, וכדברי רשב"א (וזה הדבר הובא בשמו גם בב"י בסצ"ד, באופן שלא הי' מהצורך להטריח בהעתק

כל כך מסת"ה) ולא דמי להגעלה, דפולט האיסור לגמרי ובטל מכל וכל. משא"כ בעושה ממשובה פגום, ואף על פי שאין בו כדי לבטלו, כמו שבארתי היטב בלשוני, דוק בו ותמצא, דעת שפתי ברור מללו. אדרבה רשב"א תנא דמסייע לי, שאינו מתיר אלא אינו בן יומו. עם אינו בן יומו ששניהם פגומים מעצמם, לא התיר לפגום את המשובח בעת שבחו ע"י דבר אחר הפוגמו, ואינו מבטלו לגמרי".

2. בנין שלמה (ע"ז דף סח: ד"ה בא"ד לכן).

3. מלמד להועיל (ח"ג סי' ק"ג) – "ראיתי ביד אפרים לסי' צ"ט שהביא בשם שאילת יעב"ץ ... והיד אפרים חולק ע"ז והביא שגם בשו"ת חכם צבי סי' ק"א כתב להדיא דלבשל דבר הפוגם לא מיקרי מבטל איסור עיי"ש. ותמיהני על הני גאונים שלא הביאו דברי הט"ז בסי' צ"ט ס"ק ט"ו שפ"י דברי הרשב"א וז"ל: ע"כ נראה לי דשיטת הרשב"א שיש לפנינו שתי קושיות האחת למה התירו לתת שאר משקים בקנקנים של עכו"ם בזה יש לתרץ מפני שהם נטל"פ אלא דקשה קושיא אחרת הא על כל פנים אין מבטלין איסור לכתחילה ובהך שאתה מערב האיסור בהיתר ופוגמו אתה מבטלו לאיסור ודבר זה אסור הוא. עכ"ל הצריך לענינו. הנך רואה דגם אם פוגם אסור מיקרי מבטל לכתחילה. ודוחק לחלק בין פוגמו ואח"כ מערבו בהיתר ובין פוגמו ע"י שמערבו בהיתר. ואולי שאני התם שאין המים פוגמין היין ממש עד שאינו ראוי לגר אלא מפיגין ומבטלין טעמא וזה הוי כמבטל לכתחילה. אך מדברי הט"ז שם לא משמע הכי דאדרבה הביא לעיל בשם הר"ן דזה עדיף דהוי כשורף. וע"כ נלענ"ד דאין להתיר לכתחילה לפגום נגד דעת הט"ז".

א) ע"י הפמ"ג שמפרש הט"ז, שאין השאלה איך מבטל איסור גבי פגם, אלא דמיון בעלמא. כמו אין מבטל, מצד שמא לא יהיה ביטול. ה"ה נותן טעם לפגם, שמא יהיה לשבח. אמנם, עדיין יש קושית, לא מצד אין מבטל, אלא מצד שמא יהיה נותן טעם לשבח.

ג. מראי מקומות – גליון מהרש"א (ס"ק י"ג), שד"ח (פאת השדה מערכת א' כללים אות י"א), דרכ"ת (ס"ק מ"ו), פרדס יוסף (פרק י"א פסוק ל"ג אות צ"ט ד"ה ובאמת), בדה"ש (בי' בתוך ד"ה איסור ד"ה ועיין, עמ' ע"ד).

1. ערה"ש (סעי' כ"ט) – "וצ"ע לדינא ולענ"ד דאם פוגמו עד שאינו ראוי לאכילת אדם כלל מותר אבל בפגימה בעלמא אסור".

2. דברי יציב (או"ח סי' ר"ס אות ח') – "וראיתי בשו"ת זרע אמת ח"ב סי' מ"ז, שהאריך בענין לערב דבר מר במאכלים ביוה"כ, דשייך בזה משום אין מבטלין איסור לכתחילה עיין שם. ודבר זה במחלוקת היא שנויה אי שייך בכה"ג אין מבטלין, דבשו"ת חכם צבי סי' ק"א פשיטא ליה בנטל"פ כיון שכל עיקרו פוגם מבטלין לכתחילה, ובשאלת יעב"ץ ח"א סי' קכ"ו ובח"ב סי' קל"א נקט דשייך בזה אין מבטלין איסור לכתחילה עיין שם, ועיין דרכ"ת סי' צ"ט ס"ק מ"ז. ומלשון הרמב"ם שכתב שמשקין אותו דברים שיש בהן מר וכו', משמע שמערבין לצורך החולה ומבטלין טעמו לכתחילה ודו"ק. ואולי היינו טעמא שלא התיר אלא לחולה דבבריא צריך לחוש משום ביטול איסור לכתחילה, משא"כ לחולה כיון שאינו אלא לצורך רפואה ל"ש אין מבטלין איסור לכתחילה, וכמ"ש סברא זו בספר בן אברהם הובא בדרכ"ת סי' פ"ד ס"ק קצ"ב וקצ"ה עיין שם ודו"ק".

לו] לשרוף איסור, כדי לאוכלו.

א. מחמיר.

1. מנחת יעקב (כלל מ"ו ס"ק ט') – "דלשרוף לכתחילה כדי לאוכלו אסור ... ואפשר דהטעם דהוי כמבטל איסור בידים לכתחילה".

2. ע"י פמ"ג (מש"ז סוף סי' פ"ד) – "וז"ל הכה"ג בהגהות ב"י אות קי"א כתב המרדכי שרץ שרוף מותר דכל הנשרפין עפרן מותר ומיהו אדם בריא יזהר או"ה כלל ל"ב יש"ש קכ"ו עכ"ל. א"כ הא דכתב המחבר משום רפואה וודאי הכין הוא דבריא אסור אלא שראיתי להמנחת יעקב כלל מ"ו אות ט' תמה על ה"ב דהמרדכי ויש"ש ואו"ה מיירי לשרוף לכתחילה וליתן לאכול אסור לבריא דהוה כמבטל איסור לכתחילה הא שרץ שרוף אף לבריא שרי עכ"ל ובאמת לשון או"ה ויש"ש מורין כן אמנם מ"ש המ"י עוד ראה מסוף תמורה כל הנשרפין עפרן מותר אין ראה דהתם באיסורי הנאה דעפרן מותר בהנאה לא לענין אכילה ועמ"ש בק"ג ואפשר דכ"ש אכילה".

3. מחזיק ברכה (ס"ק מ"ב) – "מנחת יעקב".

ב. מיקל.

1. בינת אדם (כלל ל"ו) – "ואף דבסימן קנ"ה כתב הרמ"א דשרץ שרוף מותר לרפואה דעפרא בעלמא הוא משמע אבל לבריא אסור וגם באיסור והיתר כלל ל"ב סימן י"ט כתב ומיהו הבריא יזהר וכן בחמץ ששרפו קודם פסח יש אוסרים באורח חיים סימן תמ"ב. שאני בכל אלו שמתכוין לאכול האיסור וכעין זה כתב החכם צבי בתשובה סימן ע"ה אבל בנידון דידן שאינו מכוין כלל לאכילת האיסור מותר אף לכתחילה ומשום מבטל איסור אין כאן שהרי אינו מבטלו אלא שורפו".

2. אבן ישראל (ח"ז סי' ל"א ד"ה ואלו) – "כל התולעים נשרפים, ואין כאן משום מבטל איסור לכתחילה, כיון שאין כונתו כאן לבטל את האיסור לעשותו היתר אלא לאבד האיסור מן העולם".

ג. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ל', "ויש... ויש...").

1. מנחת יצחק (ח"א סי' י"א אות ח', ח"ז בי' נ"ז אות א', "ובס' מנחת יעקב (סי' מ"ו אות ס') אחרי שהוכיח דאחרי שנשרף מותר לגמרי כתב דצ"ע קצת ד' הש"ע (סי' פ"ד) הנ"ל, דכתב שרץ שרוף מותר לאוכלו משום רפואה, משמע דבלאו רפואה אסור, ולא ידעתי מנ"ל זה, ובב"י הביא דין זה מאורחת חיים, אבל שם כתב בזה"ל מותר לשרוף שרץ ולאוכלו משום רפואה, אם כן לק"מ דלשרוף לכתחילה כדי לאכול אסור אי לאו משום רפואה, ואפשר דהטעם דהוי כמבטל איסור בידים עכת"ד ... וראיתי בס' דברי יוסף לסי' הנ"ל דכתב להעיר על מה שכתב המנח"י דהוי כמבטל איסור לכתחילה, דצ"ע דאין כאן מבטל דה"ז דומה למלבן כלי שאין כאן מבטל אלא מכלה אף על גב דאין ליבון באוכלין להכשיר האוכל הבלועה מאיסור, אבל בנשרף לעפר מהני...".

2. מי שמיקל לעיל, גבי לפגום האוכל, כ"ש כאן.

3. ע"י סי' פ"ד סעי' י"ז, לשיטות ומראי מקומות.

לז אין כוונתו לבטל - ט"ז (ס"ק ז'), פת"ת (ס"ק ד').
א. עי' סי' פ"ד סעי' י"ג, לשיטות ומראי מקומות.

לח ספק איסור (כגון שנסתפק לנו על חתיכת בשר אם היא שחוטה או נבלה).

א. באיסור דאורייתא מחמיר, באיסור דרבנן מיקל.

1. עי' פנה"ג (הג' טור אות ט"ז), כה"ח (ס"ק ל"ג) – "הא דאין מבטלים איסור לכתחילה כו' היינו בודאי איסור אבל בספק איסור מבטלים ת"ה סי' קע"א רבינו המחבר בסי' קט"ו גבי חמאה שבשלה ת"ח כלל ע"ה דין א' פרישה סי' קט"ו אות ט' ש"ך בכל מקום הללו ובסי' קי"ד אות כ"א או"ה כלל מ"ז אות ג"י."

(א) רק איסור דרבנן – פמ"ג (לשונו מובא לקמן), כה"ח (ס"ק ל"ג).

(ב) אפילו איסור דאורייתא – אמר שמואל (יו"ד סי' א' ד"ה והנה, "דהא אפילו איסור דאורייתא בדאיכא ספקא קמן מותר לבטלו לכתחילה וכמ"ש הרב תה"ד ז"ל בסי' קע"א הובא בכנה"ג יו"ד סי' צ"ט הגה"ט סקי"ו יע"ש"), הר צבי (יו"ד סי' ל"ו, "עיין כנה"ג (בהגהות הטור, סימן צט אות טז) שספק איסור מותר לבטלו לכתחילה, ובשו"ת אמר שמואל חיו"ד (סימן א) הביא דבריו וכתב בפשיטות שגם ספק איסור של תורה מותר לבטל").

(ג) מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ל"ז).

(ד) אמנם המקורות של הכנה"ג הולכים על ספק ביטול, ולא על ספק איסור. עי' בדה"ש (לקמן), וסי' פ"ד סעי' י"ד, לשיטות ומראי מקומות. וצ"ע.

2. פלתי (ס"ק י') – "דאף דנאמר דאיסור של דבריהם אין לבטלו, הני מילי ודאי איסור, אבל ספק איסור ודאי יש להקל לבטל, ולכן עצים שנשרו מן הדקל מרבה עליהן ומבטלן, דהוא רק ספיקא".

3. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ז' ד"ה עיין, או"ח מש"ז סי' תמ"ה ס"ק ד', אשל אברהם סי' תס"ז ס"ק ד') – "עיין בכנסת הגדולה בהגהות הטור אות י"ו הא דאין מבטלים בודאי איסור לא בספק איסור והראה מקום לסימן קט"ו בש"ך אות כ"ח ולסימן קי"ד אות כ"א ולהפרישה קט"ו אות ט' ותרומת הדשן קע"א. אל תטעה לומר בספק איסור תורה שמבטלין דודאי ליתא ובמקומות האלו בחטים מתולעים בתרומת הדשן המבואר בסימן פ"ד [סעיף י"ד] שמא יברחו ר"ל כי כן הדרך ואם תמצא לומר ישארו נתבטל ועוד שאין כוונתינו אלא לטחנן ובחמאה של גוי מותר לבטל שאני אומר שילכו הצחצוחין על ידי אש ואם תמצא לומר ישאר כיון שאין כוונתינו לכך לא הוי מבטל מה שאין כן בספק איסור תורה וכדאמרן".

(א) עי' מה שהערתי על הכנה"ג לעיל.

4. חו"ד (סי' צ"ב ב' ס"ק ו') – "ומה שכתב דהכא איכא ספק אם יתערב שום איסור כו', ולא דמי לספק איסור דאסור לבטלו, דשם כבר נקרא שם איסור על הספק".

5. האלף לך שלמה (או"ח סי' שכ"ה) – "ואין בזה חשש אין מבטלין איסור לכתחלה דבזה יש לסמוך ע"ד רוב הפוסקים דכל עיקר איסור דאין מבטלין הוי רק דרבנן ובדרבנן שוב נסמך ע"ד המקילין דאין חדש בשל עכו"ם או כדעת דס"ל דחדש בזה"ז דרבנן ודעת הרמב"ם דאיסור דרבנן מותר לבטל לכתחלה וגם י"ל דדוקא ודאי איסור אין מבטלין לכתחלה אבל ספק איסור מבטלין דהרי קי"ל דאם כבר נתערב מותר להוסיף ולבטל ובנתערב הוי נמי כל חד ספק איסור וכך לי ספק איסור בלי תערובות כמו ודאי איסור וכבר נתערב".

6. מהרש"ם (ח"ד סי' ע"ו סוף ד"ה והנה) – "מ"ש ר"מ דהוי רק ספק איסור דמבטלין ע' שפ"ד סימן צ"ט סק"ז ובא"א או"ח סי' תס"ז סק"ד אבל התם באיסור תורה".

עי' מהרש"ם (ח"א סי' קי"ב ד"ה הנה) – "ס' במה שבהחבית, וליכא רק חשש איסור דאין מבטלין לכתחלה ... ואף שיש לפקפק בזה, לפמ"ש בשפ"ד סי' צ"ט סק"ז, ובא"ח במשב"ז סי' תמ"ה סק"ד, ובא"א סי' תס"ז סק"ד ... וע' בפר"ת סי' צ"ט סוסק"ה מ"ש בזה, דלכ"ע ליכא איסור תורה בספק איסור, ובדיעבד גם מדרבנן מותר ...".

מהרש"ם (ח"ב סי' כ"ח בהשמטות) – "ומ"ש בפנים דבספק איסור מבטלין לכתחלה אף דלא בכל ספק מבטלין כמ"ש בשפ"ד סי' צ"ט סק"ז ובא"ח סי' תמ"ה במש"ז סק"ד ובא"א סי' תס"ז סק"ד מ"מ ה"נ יש עוד צדדים להקל גם בלא ביטול לכן עכ"פ יש להתיר לבטל ברוב וע' בפר"ת סי' צ"ט סוס"ק ה' במ"ש דבספק איסור מותר לבטל מה"ת ועכ"פ בדיעבד מותר ע"ש בזה".

7. בית שלמה (שו"ת יו"ד סי' קי"ז) – "אף שהח"ס ס"י ס"ב הסכים להשוואל דכיון שהיא רק ספק איסור מותר לבטל לכתחלה והביא סמוכים מהש"ך ס"י קי"ד לענין הכרכום דבריו תמוהין דשם הטעם ... משום שאינו רק חששא בעלמא ... אבל ספק איסור ודאי דאסור לבטלו לכתחלה אף שרה"פ הסכימו דהא דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא רק מדרבנן אסור ל"א בהא ספק דרבנן לקולא. כיון שהספק הוא בשל תורה".

8. דעת כהן (עניני יו"ד סי' קס"ט ד"ה ויש) – "שאם יהיו רוב התפירות של אנשים י"ל שהתפירות של נשים בטילות ברוב ... אע"ג דאין מבטלין איסור לכתחילה, י"ל דכאן א"ז ודאי איסור כ"א ספק איסור, דשמה כשרות אפילו לכתובה מכש"כ לתיקון".

9. אחיעזר (ח"ב סי' ט' אות ב') – "אף לשי' הרמ"א דאין מבטלין איסור לכתחילה אף איסור של דבריהם י"ל דדוקא באיסור וודאי החמירו אבל לא באיסור ספק וגדולה מזו שי' הב"י ביו"ד סי' קט"ו דבספק איסור דאורייתא מותר לבטל והפרמ"ג תמה ע"ז משום דהספק נולד בדאורייתא, אבל באיסור דרבנן י"ל דבספקו דאתחזק לא החמירו".

10. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ל"ב ד"ה אבל כל) – "אבל כל זה הוא לענין דיעבד שטעו ועשו ההעמדה מאיסור דרבנן או מספק איסור, דלכתחלה הוא אסור לבטל איסור לכתחלה אף באיסור דרבנן כדאיתא בסימן צ"ט סעיף ו' ואף בספק איסור אסור לבטל לכתחלה מכ"ש. וא"כ אסור ליתן הכשר ליהודי שיעשה ההעמדה בדבר איסור אף רק מדרבנן וספק איסור משום שאסור לבטל לכתחלה".

11. מנחת יצחק (ח"ו סי' ע"ד אות ד') – "מבואר בפמ"ג (שפ"ד סצ"ט סק"ז), לברר, דאף בס' איסור דאו', אין מבטלין לכתחילה".

12. בדה"ש (ס"ק כ"ט, ב' ד"ה איסור) – "והנה מה שהביא הכנה"ג מהש"ך בסימן קט"ו והפרישה שם וגם מהתה"ד לכאורה יש לחלק בינייהו לנידון הפמ"ג, דבציורים ההם הספק הוא אם יארע בפעולתו שום מעשה של ביטול, דבהיא דצחצוחי חלב שבחמאה שמא

יכלו באש כמו שכתבו הפרישה והש"ך שם, וכן בההיא דחיטים המתולעים דאיירי ביה התה"ד שמא יברחו התולעים מקול הטחינה, ובזה שפיר אמרינן דכיון דאיסור הביטול הוא מדרבנן והביטול הוא רק ספק, הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא, משא"כ כשהספק הוא על החתיכה עצמה או על התערובת עצמה אם יש איסור תורה באכילתה, יש לומר דאזלינן לחומרא אף לענין ביטולו [ועיין במה שכתב הפמ"ג לחלק בינייהו, וצע"ק למה לא נחית לחילוק זה שכתבנו, ושמא דעדיף מיניה נקט, ע"ש ותבין]. **אולם מש"כ הש"ך בס"י קי"ד** לענין כרכום שיש להסתפק שמא נמצא בו חוטי בשר, הא זהו ממש כנידון דהפמ"ג שיש לפנינו ספק איסור תורה ובכל זאת התיר הש"ך לבטלו, ומוכח לכאורה משם בדעת הש"ך דלא כהפמ"ג, [וצ"ע על הפמ"ג שלא כתב כלום לתרין בזה], ומ"מ **לדינא נראה להחמיר בה כדעת הפמ"ג**.

ב. גם באיסור דאורייתא מיקל.

1. ח"ת"ס (יו"ד סי' ס"ב) – "נשער ה' דרוסות בשלש מאות וחמשים בריאות הנותרות שיהיה חלבם ס' נגד חלב הדרוסות אם נניח שהיו דרוסות בשגם שהוא ספק ויפה כ' מעלתו שכ' ש"כ ס"י קי"ד לענין כרכום כיון דאיכא ספיקא אם יש כאן אי' כלל מותר לבטל לכתחלה בס"י".
2. עי' ספר יהושע (פסקים וכתבים סי' פ"ה).

ג. האם תלוי בשאלה אם ביטול מה"ת או דרבנן.

1. מראי מקומות – שד"ח (כללים מערכת א' אות ה').
2. פמ"ג (מגידות סי' ל"ג) – "כיון דספק הוא ... ומיהו אין מבטלין דרבנן הוא לרוב הפוסקים וספק דרבנן כי הא לקולא".
3. ערה"ש (סעי' כ"ח) – "ויראה לי דיש נ"מ לדינא דאם איסור זה דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא דאורייתא א"כ גם בספק איסור אסור לבטל או להרבות דספיקא דאורייתא לחומרא אבל אם הוא דרבנן ספיקא דרבנן לקולא ומ"מ ראיתי מי שמחמיר בזה בכל גווני דזה לא מקרי ספק דרבנן דכי אמרינן ספיקא דרבנן לקולא בלא עשיית מעשה אבל לעשות מעשה ושעל ידי זה יהיה ספיקא דרבנן לא אמרינן ספיקא לקולא [פמ"ג סק"ז] וכן מי שסובר דהוי איסור תורה מ"מ מן התורה אם עבר ובטלו מבוטל אף במזיד ורק מדרבנן אסור אבל מן התורה מותר ובזה לא שייך לומר כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני דכיון דבנתבטל מאליו מותר ממילא דמותר ג"כ ע"י עשייתו שהרי גם בלא עשייתו יכול להיות כן ולכן רק מדרבנן אסור [שם]".
4. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ס' אות ה' ד"ה ועיין) – "גם יש מגדולי האחרונים שכתבו שאפילו להסוברים דמה"ת אסור לבטל איסור לכתחלה אפי"ה רק איסור ודאי הוא דאסור משא"כ ספק איסור שרי לבטל לכתחלה אף מדרבנן וגם החת"ס בחיו"ד סימן ס"ב הסכים לזה, ונראה דהוא כע"ז שאמרנו דלא אסור לבטל כי אם כשכבר נקרא עליו שם איסור".

ד. מראי מקומות – שד"ח (כללים מערכת הא' אות ה'), אמרי ברוך (על סעי' ה'), רע"א (סי' פ"ד על הש"ך ס"ק מ'), "כיון דספק הוא אם יתערב. ע' בפמ"ג בש"ך (סי' צ"ט סק"ז) ובספרו אשל אברהם (סימן תס"ז סק"ד"), דרכ"ת (ס"ק ל"ז).

1. הר צבי (יו"ד סי' ל"ו) – "ואשר להחלב מפני שזה הפסד מרובה אמרתי שחלב שלה יבטלו של היתר ע"פ דברי התה"ד (סימן קעא) והש"ך (סי' צב ס"ק ח, סי' קיד ס"ק כא, וסי' קטו ס"ק כח) שבספק איסור לא שייך מבטל איסור לכתחלה ויעויין בערך השלחן יור"ד (סימן קיד דף קא דין יב), שמביא כן בשם הש"ך, דלא שייך מבטל איסור לכתחילה, כיון דספק הוא, ומגיה בש"ך וצ"ל כדלעיל סימן פד ס"ק מ שמביא תה"ד דלא הוי מבטל איסור כיון דספק הוא יעו"ש. ואעפ"י שהפמ"ג באו"ח (סימן תמה מ"ז ס"ק ד, וסימן תסז א"א ס"ק ד) מחלק בענין זה בין ספק איסור דאורייתא לספק איסור דרבנן, מ"מ כיון שהרבה אחרונים מתירים בזה אפילו בספק איסור תורה, עיין כנה"ג (בהגהות הטור, סימן צט אות טז) שספק איסור מותר לבטלו לכתחילה, ובשו"ת אמר שמואל חיר"ד (סימן א) הביא דבריו וכתב בפשיטות שגם ספק איסור של תורה מותר לבטל, ועיין שו"ת חתם סופר חיר"ד (סוף סימן סב) שהסכים שמותר לבטל לכתחילה דבר שהוא רק ספק איסור, ובספר חוות דעת (סימן צב בי' ס"ק ו) כתב לחלק בענין זה בין אם נקרא על הדבר שם איסור או לא, דבלא נקרא עדיין על הדבר שם איסור שרי לבטל לכתחילה אבל אם כבר נקרא על הדבר שם איסור אסור, ומשמע מדבריו שבלא נקרא על הדבר שם איסור עדיין, אע"פ שהוא ספק איסור דאורייתא מותר לבטל לכתחילה, לכן סמכתי ע"ז להתיר בהפסד מרובה".
2. קיצור שו"ע (פופיפר, סי' ח' פרק א' אות ג' עמ' פ"ז) – "ספק איסור תורה ... ונראה לי דבמקום הפסד מרובה יש להקל בספק איסור לח, לערבו אפילו לכתחילה בשישים היתר לח. אבל בספק איסור יבש, אין להקל בזה אפילו במקום הפסד מרובה, לערבו בהיתר יבש".

לט | ספק ביטול (ספק אם נפל איסור תורה לתוך היתר שאין בו שיעור לבטלו).
א. עי' סי' פ"ד סעי' י"ד, לשיטות ומראי מקומות.

מ | שאר ענינים.

א. לגורם ביטול.

1. מחמיר.

- א) עי' נתיבות (ח"מ סי' רל"ד בי' ס"ק ב') – "יש לספק אם התערבות אסור להמוכר כיון שע"י גרמתו שגרם במזיד נתבטל האיסור ומבטל איסור במזיד אסור להתבטל, או דגורם לא חשיב כמבטל איסור במזיד, ומסתבר לאיסור".
- 1) מחזה אליהו (סוף ס' בישול ישראל תשובה י' אות כ"ז) – "הנתיבות ... ולענ"ד אין מזה ראייה ...".

(ב) יבין דעת (הקצ"ר ס"ק ו') – "ואפ"י ע"י הגרמה אסור ולדעת הראב"ד אסור מה"ת כמו בבכור שאסור להטיל מום ע"י הגרמה וכן אסור לומר לא"י שיבטל".

2. מיקל.

(א) בינת אדם (שער הקבוע סוף אות כ"ג) – "ואין להקשות דמאי פריך הש"ס הא אין מבטלין איסור יש לומר דזה דוקא אם עשה מעשה שעל ידי זה ניתר תיכף מה שאין כן כאן שמכניסם למקום צר דעדיין אינם ניתרים ואף אם ינודו אחר כך זה בא ממילא אין כאן משום מבטל איסור".

3. מראי מקומות – הגר"ד שפרב (קובץ מפרשים מכת"י בשו"ע מכון ירושלים סעי' ה'), מחזה אליהו (סוף ס' בישול ישראל תשובה י' אות כ"ה).

(א) דרכ"ת (ס"ק נ"ז ד"ה ועיין) – "ועיין בנתיבות המשפט סי' רל"ד בבי' סק"ב שעמד על המחקר בגורם לבטל אי הוי כמבטל איסור במזיד וכתב דמסתבר לאסיר עיי"ש ... וע' בס' ערך שי שהביא דברי הרדב"ן (סי' תתקע"ח) והעיר מכמה מקומות והביא מדברי הב"ח להלן סי' ק"י סעי' י' דגם בכה"ג הוי בכלל מזיד ולא שוגג עיי"ש, ועיין בינת אדם שער הקבוע סוף סי' כ"ג שכתב דלא הוי מבטל איסור לכתחלה אלא אם עושה מעשה שע"ז ניתר תיכף משא"כ אם נעשה ממילא אח"כ לא הוי בכלל מבטל איסור לכתחלה עיי"ש. ודברים אלו יתייחדו עם דברי הפוסקים הנ"ל דגם אם הניח במזיד תחלה החתיכה של איסור אצל החתיכות של היתר מ"מ כיון שהנפילה היה ממילא אח"כ לא הוי בכלל מבטל איסור לכתחלה".

(ב) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ל"א אות ו' בהע', תנינא (ב - ג) סי' י"ז ד"ה והנה השעה"מ) – "ואולי י"ל דאי אין מבטלין דאורייתא הוא אסור מה"ת גם ע"י עכו"ם משום דלאו המעשה עצמו הוא האיסור אלא תולדת המעשה, ובכה"ג אסור גם ע"י אחר ולא משום שליחות הוא אלא דאמירה הגורמת ביטול הוי איסור".

(ג) דברי שלום (יו"ד סי' ל"ג) – "אסור להניח קדירה שנפל בה איסור אצל קדירה שיש בה היתר ולגרום שיפול מקדירת האיסור לתוך ההיתר ויתבטל, דאין לבטל איסור לכתחלה אפילו בדרך הערמה".

דברי שלום (יו"ד סי' מ"ג אות ה') – "ועיין לנתה"מ ... ולכאורה מד' הזב"צ שכ' (באות ל"ה סי' צ"ט) שאם אמר לגוי לבטלו קנסינן ואסור, נראה דוקא כשא"ל לגוי לבטל, אבל אם לא א"ל בפירוש אלא שגרם במזיד שיתבטל האיסור לא חשיב כמבטל איסור וע' ער"ה (אות ז'), ומיהו לדעת הרדב"ן דס"ל דאסור לקנות מן הגוי דבר שנתערב בו איסור דהוי כמבטלו לכתחלה, ה"נ י"ל אם לוקח, המוכר חשוב כמבטל איסור לכתחלה וכ"ד הב"ח בתשובה כרדב"ן כמ"ש ער"ה (שם). אלא דלא קי"ל כרדב"ן והב"ח כמ"ש ער"ה דכל שלא נעשה בשבילו הקניה חשיב דיעבד אפילו ביטלו ישראל".

ב. נדר.

1. מחמיר – פמ"ג (סי' ק"ב מש"ז ס"ק י"ב), "ואם זימן א' לאכול אצלו ונתערב דבר שנדר עליו חבירו באינו מינו דבטל בששים בפחות מששים יש לעיין אי שרי להוסיף בידים דלדידה שריא ויראה דמכל מקום אין מבטלין איסור ולחבירו על כל פנים אסור הוא", בדה"ש (סוף ס"ק כ"ח).

ג. עדיין נשאר באיסור.

1. מראי מקומות – מנחת יצחק (ח"ו סי' ס"ט אות ט').

(א) אתיעזר (ח"ב יו"ד סי' ט' אות ג') – "ושמעתי מאמרו" הרב ז"ל שנסתפק בזה אי אין מבטלין איסור לכתחילה איסור דאורייתא באופן שגם אחרי הביטול יהי אסור מדרבנן כיון דהא דאין מבטלים איסור לכתחילה אינו אלא מדרבנן ובדרבנן הא לא יתבטל והביא רא' לזה ...".

ד. הולך אחר הרוב – "אלא ניכבשינהו דניידי ונימא: כל דפריש מרובא פריש", (זבחים דף עג:).

1. וא"ת: אין מבטלין איסור לכתחילה – עי' סי' ק"י סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

ה. פירות שביעית: האם מותר לערבם בפירות אחרים כאשר דעתו לאכול את כולם.

1. מיקל.

(א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' מ"ו, שביעית פרק ח' משנה ב') – "כתב בס' אבני מלואים בתשובותיו סי' י"ח דכשמבטל תרומה ברוב חולין הו"ל כאילו הוא מאבדה בידים, ולכן כתב שם דלבד מזה שהוא עובר אהא דאין מבטלין איסור לכתחלה עובר נמי אעשה דושמרתם את משמרת תרומתי והיה נראה לפי"ז דה"ה נמי פירות שביעית כיון שקראן הכתוב קודש ומוזהרין על הפסידן, אסור ג"כ לערבן בפירות של שאר שנים אף אם דעתו לאכול את כל התערובת בקדושת שביעית כיון דסו"ס פקע מדאורייתא קדושת שביעית ונהפך הכל להיות חולין. אמנם נראה דלא דמי לתרומה דאע"ג שגם שביעית קרייה רחמנה קודש, מ"מ כיון שמותר מה"ת לטמא פירות שביעית, דהא מה שאין סכין שמן של שביעית בידים טמאות הוא רק מדרבנן, וכן מותר נמי להאכיל דבר תורה פירות שביעית לעכו"ם מדחזינן שמותר להאכילם אף מדרבנן כשהם אורחיו משום איבה, נשמע מכל זה דשביעית לא קפדינן אלא על הפסד ממש ולא על הפקעת קדושה. וטעמו של דבר נראה כמו שביארתי במק"א דעיקר איסור הפסד לא מחמת קדושה הוא, אלא מסתעף רק מן ההפקר דכיון דמהפקירא הוא דקא זכי לכן לא זכתה לו בהן התורה אלא לאכילה ולא להפסד, אבל לא מצינן בשום מקום שחייבתו תורה לאכלן דוקא בקדושה, משא"כ אכילת תרומה דכעבודת ביהמ"ק דמי מוזהרין שפיר לשמור גם על קדושתן, ואדרבה מצאנו דבכה"ג שהוא מאבדן מן העולם, ולא קא מגרע כלל מקדושתן ספוקי מספקי להו בתוס' פסחים י"ג ע"א ד"ה ושורפן אי שרי מדאורייתא או לא עיין שם. וכן נראה להוכיח ..".

אין מבטלין איסור לכתחלה – קנס

מא] מקור הדין.

- א. **משנה** (תרומות פרק ה' משנה ט') – "סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה ואחר כן נפלו שם חולין אם שוגג מותר ואם מזיד אסור".
 ב. **ברייתא** (גיטין דף נד:), הו"ד בב"ב (ס"ק ה') – "דתניא: נפלו ונתפצעו, אחד שוגג ואחד מזיד לא יעלו, דברי ר' יהודה; רבי יוסי ור' שמעון אומרים: בשוגג יעלו, במזיד לא יעלו".
 1. אם איסור דאורייתא, הגם השיעור הוא רק דרבנן, עדיין יש קנס לכו"ע.

ג. **ירושלמי** (תרומות פרק ה', דף ל:), הו"ד בט"ז (ס"ק ח') – "רבי אבהו בשם רבי יוחנן כל האיסורין שריבה עליהן בשוגג מותר ובמזיד אסור ולא מתנית' היא בשוגג מותר ובמזיד אסור מתניתא בתרומה אתא מימור לך אפילו שאר כל הדברים".

1. **פמ"ג** (מש"ז ס"ק ח') – "קשיא לי על מה שכתב הבית יוסף והט"ז דמקור הדין מהא דערלה רבי יוסי ורבי שמעון (והוא ברייתא) או מירושלמי **והא משנה מפורשת** בתרומות פרק ה' משנה ט' סאה תרומה שנפל לפחות ממאה ואחר כך נפלו עוד אם שוגג מותר ומזיד אסור כמ"ש הר"מ והרע"ב דאין מבטלין איסור ופסקה הר"מ ז"ל בפרק י"ג דתרומות הלכה י' ולמה תפס הט"ז ממימרא בפרק סאה תרומה ולא המשנה עצמה ועל הבית יוסף גם כן קשה".

א) **גליין הש"ס** (ירושלמי תרומות סוף פרק ה', סוף דף ל:): – "מתניתא בתרומה אתא מימר לך אפי' בשאר דברים. עיי' פמ"ג במשבצות סי' צ"ט שלא נזכר מדברי הירושלמי הלז יעו"ש ודוק".

ב) **אולי י"ל** הבבלי חולק, עיי' היטב ביצה (דף ד:).

2. **פמ"ג** (שפ"ד ס"ק ט') – "עמ"ש בט"ז אות ה' והקשינו דמשנה הוא, **ועכשיו ראינו** שהרשב"א בארוך קכ"ב א' [ב"ד ש"ג לא ב, לב א] והרא"ש בפרק גיד הנשה [סל"ז] הביאו הירושלמי ומקשה והלא מתניתין היא ומשני הוי אמינא תרומה ור"י אשמעינן שאר איסורין א"ש יע"ש, ופירושו יראה דהוי אמינא תרומה שאין בנותן טעם קמ"ל אינו מינו אפילו הכי דיעבד מותר".

3. **פמ"ג השלם** (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק מ"א) – "ופירושו יראה כו'. לפי"ז קשה דלא הו"ל לחלק בין תרומה לשאר איסורין רק בין מינו לאינו מינו, אלא די"ל דדוקא בתרומה כשהפיל מזיד לחולין אסור למי שנתבטל בשבילו כיון דגם עתה חזי על כל פנים למסרו לכהן והו"ל גם עתה ביטול לכתחלה, משא"כ שאר איסורין ובכללם איסורי הנאה, אי נימא דאסור הוי דיעבד דלא חזי ליה מידי וכה"ג לא קנסו, אבל מהא דר"י ור"ש בערלה מוכח שפיר דהוי איסורי הנאה [מגד שמים]. **בפני משה** ביאר תירוץ הירושלמי, דמהו דתימא תרומה דחמירא דאית בה עון מיתה לזרים אין מבטלין איסורה לכתחילה, אבל שאר איסורין מבטלין, קמ"ל. ולי נראה דהו"א דוקא תרומה הקילו במקום זה כיון שהחמירו בו במק"א דהיינו בביטולו, וכיוצא ב' כ' הרשב"א בתשו' סי' תס"ג [דברי יוסף (תרצא ג)]".

מב] גדר של שוגג.**א. שכח.**

1. שוגג – **פר"ח** (ס"ק י"א), "דאף בשוגג קרוב למזיד וכגון שידע תחלה בתערובת ושכח אח"כ באופן שבשעה שעירב היה שוגג, דלא קנסינן ליה", **בית לחם יהודה** (ס"ק י'), **פמ"ג** (מש"ז ס"ק ז'), **זבחי צדק** (ס"ק כ"ד), **ערה"ש** (סעי' כ"ג, "שוכח מקרי שוגג"), **בדה"ש** (ס"ק ל"ז).
 2. מראי מקומות – **בנימן זאב** (סי' ק"ל), **כת"ס** (יו"ד סוף סי' ס"ב).
 א) לענין שבת - עיי' או"ח סי' שי"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב. אומר מותר [טועה עצמו בדין].

1. שוגג.
 א) **ט"ז** (ס"ק ז', ס"ק ט', סוף ס"ק י"ב) – "דטועה בדין מקרי שוגג".
 ב) **כנה"ג** (הג' טור אות כ"ו) – "טועה כדין שוגג מיקרי".
 ג) **מג"א** (סי' ק"ד ס"ק ו') – "והאידינא שרוב העולם אין נזהרין להשיח בברכות של ק"ש אפשר דדייני' להו כשוגג **כמ"ש הט"ז** ב"ד סי' צ"ט דאומ' מותר שוגג הוא ועיין במכות פ"ב".
 1) מראי מקומות – **אג"מ** (או"ח ח"ג סי' ח').

ד) **פנים מאירות** (ח"ב סוף סי' קס"ג) – "ואזכיר מה דתמיה לי על הט"ז ב"ד סי' צ"ט סק"ט דכתב אם טעה בדין הוי שוגג וכתב שוב מצאתי בדברי תוספת בבכורות דף כ"ג ר"ה סבר דאפי' למ"ד קניס שוגג אטו מזיד במבטל איסור מ"מ בשוגג שקסבר שמותר לבטל מותר עכ"ל וטעות נזדקרה לפניו דהתוספת לא כתבו אלא למ"ד בשוגג יעלו כתבו ושמא הא חשיב שוגג כשסבר שמותר לבטל אבל למ"ד דקניס שוגג אטו מזיד בשוגג שקסבר שמותר לבטל נמי קניס ונפלאתי על הט"ז וגם על התוספות שכתבו בדרך שמא והוא ש"ס ערוך בפ' הגוזל קמא דף ק"ה ע"ב דמבעיא לן אי קניס ר"מ שוגג אטו מזיד בגזלן ובעי למפשט מלוקח וקאמר הש"ס מאי לאו בעם הארץ דלא ידע דקרקע אינו נגזלת וש"מ בשוגג נמי קניס הרי להדיא דאם אינו יודע הדין הוי שוגג והתם מסיק דבמזיד קניס בשוגג לא קניס ובמילי דרבנן יש לסמוך על מסקנא זו דכל היכי דקניס במזיד לא קניס בשוגג ועיין במכות דף ט' באומר מותר אי הוי שוגג או אונס ובשבת ריש כלל גדול ובמנחות דף מ"ט ע"א גבי הכהנים שפיגלו בשוגג ומוקי דאומר מותר וחשיב שוגג וכן בתרומה דף י"ז קאמר הש"ס היכי דמי שוגג אמר חזקיה כסבר שהוא מותר להמיר כו' הרי להדיא היכי דטועה בדין חשיב שוגג".

ה) **מחה"ש** (ס"ק י"ב).

ו) **באה"ט** (מהרי"ט, ס"ק ז').

ז) **רע"א** (סי' ר"ו ד"ה אמנם) – "וההיא דסי' צ"ט ביו"ד באומר מותר דלא קנסוה, היינו דהוי כשוגג".

ח) חת"ס (יו"ד סי' פ"ח, הו"מ סי' כ"ב ד"ה בהא) – "עיקור הטעם הוא משום דא"כ כל א' יעשה כן ומה הועילה תורה או חכמים בתקנתן. וזה לא שייך באומר מותר אפי' אם הוא קרוב למזיד שהי' לו ללמוד. וא"כ לדינא צדקו דברי ט"ז י"ד סי' צ"ט סק"ט הנ"ל".

ט) באה"ט (ס"ק י', ס"ק ט"ו).

י) יד אברהם (על הט"ז ס"ק ט') – "ונראה דלאו דוקא בעם הארץ שלא ידע שיש איסור בזה, דאף ת"ח שטעה בדבר שראוי להסתפק בו מיקרי שוגג".

יא) חו"ד (חי' ס"ק י', בי' ס"ק ו') – "וכתב הט"ז [ס"ק ט] דאם טעה בדין מקרי שוגג".

יב) זבחי צדק (ס"ק כ"ג) – "כמה פוסקים דהכי ס"ל".

יג) כה"ח (ס"ק ל"ח).

יד) בדה"ש (ס"ק ל"ז).

טו) הליכות עולם (ח"ז פר' קרח סוף אות ח').

2. מחמיר.

א) ים של שלמה (ביצה פרק א' סי' ז', חולין פרק ז' סי' נ"ט, הו"ד בט"ז ס"ק ט', סוף ס"ק י"ב).

ב) חלקת מחוקק (סי' י"ג ס"ק ח') – "המעייין בת"ה ירא' דלא פליג להדיא אדעה הראשונה רק שתחלה כ' דת"ח הטועה בדין לא מקרי שוגג כי שוגג הוא כמו שכתב בא"ז שהיה סבור שאינה מינקת או ע"ה שאינו יודע שמינקת חבירו אסורה אבל ת"ח הטועה בדין בדבר שראוי להסתפק בו לאו שוגג הוא".

ג) עי' בית יעקב (סי' פ"ה).

ד) עי' פר"ח (סוף ס"ק י"ב).

ה) בית לחם יהודה (ס"ק י').

ו) עי' עני שמואל (מכות דף ט).

ז) ערה"ש (סעי' כ"ג [משא"כ בהל' שבת, צ"ע]) – "י"א דשוגג מקרי אפילו נתכוין לבטל אלא שלא ידע הדין והיה סבור שמותר לבטל או להוסיף [ט"ז סק"ח והסכים עמו הפמ"ג ע"ש] ולא משמע כן מרמב"ם פ"ה [הל' ח'] מתרומות בדין אין תורמין מן הטמא על הטהור דבשוגג תרומתו תרומה וכתב דאם ידע ושגג שמותר לתרום מן הטמא על הטהור הרי הוא כמזיד ע"ש וכ"כ בתרומת הדשן [סי' רט"ז] במינקת חבירו שנשאה תוך כ"ד חדש ששגג בדין מקרי מזיד ע"ש וגם קיי"ל דאומר מותר הוא קרוב למזיד ואינו בכלל שוגג [מכות ז' ב] והרי יותר מזה מבואר בגמ' דאף מי שעבר עבירה בדמיונו שעושה בזה מצוה יש סברא לפוסלו לעדות ואף למי שמכשירו לעדות זהו מפני שלא היה כוונתו לעשות עבירה [סנהדרין כו ב] ואדרבא כוונתו היתה למצוה ע"ש וכ"ש במקום שאין מצוה כלל לדעתו דא"א לדונו כשוגג".

3. מסופק.

א) חגורת שמואל (ס"ק י"א) – "וצ"ע לדינא".

ב) יד יהודה (הקצר ס"ק כ') – "לדעתי דין זה צ"ע".

4. במקום הפסד מרובה יש לסמוך ולהתיר – חכ"א (כלל מ"ד סעי' י"א, עי' כלל נ"ב סוף סעי' ז', "ואם טעה בדין זה שסבור שמותר להרבות במקום הפסד מרובה יש לסמוך ולהתיר ודיינינו ליה כשוגג (עיין סימן צ"ט בט"ז שם והפרי חדש והמנחת יעקב מפקפקים בזה)").

5. דעת הפמ"ג.

א) שוגג – פמ"ג (מש"ז ס"ק ט', "לדינא הכל מודים דשוגג הוה").

ב) מסופק – פמ"ג (או"ח סי' ק"ד א"א ס"ק ו', "ומה שכתב [המ"א] אומר מותר שוגג, עיין ט"ז יו"ד [סימן] צ"ט אות ט' (טעות סופר צ"ב). והנה המעייין בפרק ה' מרוצח הלכה ד' ופרק י' מהלכות מלכים הלכה א' בכסף משנה פסק הר"מ ז"ל כר"ב במכות ט' א' אומר מותר קרוב למזיד הוה, יע"ש. ומה שכתב הט"ז ביו"ד שם ממהרי"ק [שורש קסז], י"ל נשי לאו דינא גמירי, אבל זכרים מחוייבין ללמוד, ולדינא צ"ע. ועיין ריש כלל גדול [שבת] ס"ח ב' בתוספות ד"ה אבל תינוק, והנה אומר מותר לרבא קרוב למזיד, לא מזיד גמור, וצ"ע").

6. מראי מקומות – משנה למלך (מאכ"א פרק ט"ו הל' כ"ה), חת"ס (או"ח סי' קי"ט ד"ה אך), בית מאיר (אה"ע סי' י"ג סעי' י' בהגה ד"ה אחר), כת"ס (יו"ד סי' ס"ב), זרכ"ת (ס"ק ס"ב), מגילת ספר (אות ז'), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק נ"ג).

א) מכות (דף ט). – "רבא אומר: חייב, אומר מותר קרוב למזיד הוא; רב חסדא אומר: פטור, אומר מותר אנוס הוא".

ב) קצות החושן (סי' ע"ב ס"ק ל"ה) – "ואולי מיירי דאמר לוי ליודא באיזה אופן בא לידו אלא שטעה יודא בדין אסמכתא וקסבר דמתנה גמורה היא, ובזה לאו אנוס חשבינן ואינו אלא כמו טועה בדין והיה לו לשאול, ועיין בט"ז ביו"ד סימן צ"ט (סק"ט) גבי מבטל איסור באומר מותר".

ג) פת"ת (ס"ק ה') – "ועיין עוד בב"ע שם שחולק על הט"ז בזה.

ד) לענין שבת – עי' או"ח סי' שי"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ג. עשה ע"פ הוראת חכם.

1. שוגג – צמח צדק (הקדמון סי' מ'), "מיקרי שוגגת אי עשתה כן ע"פ הוראת חכם", פמ"ג (מש"ז ס"ק ט'), זבחי צדק (ס"ק כ"ה), ערה"ש (סעי' כ"ג, "שהחכם טעה בדין מקרי שוגג"), יד יהודה (הקצר סוף ס"ק כ'), "אם עשה ע"פ הוראת חכם בודאי מיקרי שוגג", ילקוט יוסף (שבת ח"ג עמ' י"ז).

2. מסופק בהוראה, שאל ללומדים ולא שאל לבעלי הוראה המפורסמים לא מיקרי שוגג – עי' צמח צדק (הקדמון סי' מ'), "דכיון שהיה מסופק בהוראה זו ושאל ללומדים ולא שאל לבעלי הוראה המפורסמים לא מיקרי שוגג ודאי אלו לא היה יודע כלל שיש איסור בדבר

היה מיקרי שוגג מצד שאינו יודע ... אבל האי כיון שידע שיש ספק בהוראה זו תו לא מיקרי שוגג מצד שאינו יודע שהרי מכל מקום יודע קצת כמו שכתב בתרומת הדשן סימן ר"ו גבי נשא מינקת חבירו"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ב' הע' ק"ח).
 (א) מראי מקומות – דעת תורה (סעיף א' ד"ה ועתוס'), דרכות (ס"ק ס"ב), בדה"ש (סעי' ה' ב' ד"ה בשוגג, עמ' ע"ח. מפקק על הפת"ת).

3. מראי מקומות – כת"ס (יו"ד סוף סי' ס"ב).

(א) פת"ת (ס"ק ה', ע"י אה"ע סי' י"ג ס"ק י"א) – "ועיין בתשובת צמח צדק סי' מ"ם שכתב דאם הוא מסופק בהוראה ושאל ללומדים ולא שאל לבעלי הוראה המפורסמים לא מקרי שוגג ע"ש ובזה נדחה דברי תשובת בית יעקב סי' פ"ה שרצה לדמות אם עשתה ע"פ דבורה של אשה אחרת לעשתה עפ"י חכם דמאי שנא ע"ש".
 (ב) לענין שבת - ע"י או"ח סי' ש"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ד. אונס.

1. שוגג – פ"ח (ס"ק י"א, "אם אנסוהו לערב לא שייך למקנסי' ושוגג מקרי"), פמ"ג (מש"ז ס"ק ט', "כולי עלמא מודים דלא שייך למיקנסייה"), זבחי צדק (ס"ק כ"ו), ערה"ש (סעי' כ"ג, "אם אנסוהו לערב דינו כשוגג").

(א) אפי' למ"ד קנסינן שוגג אטו מזיד, במבטל ע"י אונס יש להקל – פ"ח (ס"ק י"ב, "ומיהו במבטל ע"י אונס אפשר שמותר כל התערובת, ולא קנסינן ליה אטו מזיד דבהא לא שייך למקנסייה כיון דאנוס הוא").

ה. בתוך בהלה.

1. ע"י או"ח סי' ש"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

מג | בשוגג מותר.

א. הלכה.

1. לא גזרינן שוגג אטו מזיד – מחבר (סעי' ה'), פוסקים.

(א) חוץ.

- 1) לפי הראב"ד שחולק - רע"א (משא"כ הש"ך).
- 2) דבר חשוב וכדו', שנאבד אחד מהם - סי' ק"י סעי' ז'.
- 3) אחר שנודע התערובות - לפי או"ח, רמ"א (סעי' ה').
- 4) שגזרינן, לפי סמ"ג/סמ"ק - לפי הנקה"כ.

ב. האם גזרינן שוגג אטו מזיד: לשיטות שביטול איסור מה"ת.

1. גזרינן.

(א) חור"ד (בי' ס"ק ד').

(ב) רע"א (על הש"ך ס"ק ז') – "אסור מדאורייתא. ונ"מ אם ביטל בשוגג דלהראב"ד בדאורייתא קנסי' שוגג אטו מזיד ואינו מותר אלא אם כבר נתבטל ברוב ע"י פ"ח ופליתי".

2. לא גזרינן.

(א) ש"ך (ס"ק ז') – "מיהו בדיעבד גם דעת הראב"ד כמ"ש המחבר".

(ב) פ"ת (ס"ק ח' ד"ה ונראה).

(ג) מקור מים חיים (סעי' ה' ד"ה ולענ"ד).

(ד) קול אליהו (ח"א יו"ד סי' ט"ז ד"ה ומעתה) – "ומעתה חל עלינו חובת ביאור מאי נפק"מ בהך פלוגתא אי איסור ביטול האיסורא הוי מדאורייתא או מדרבנן, דהא אפי' למאן דאמר דהוי מן התורה מודה הוא מיהא דאם בטלו מבוטל ומותר באכילה. וליכא למימר דנפק"מ למאי דאסיק הרב פרי חדש ז"ל שם בס"ק י"ב דבדאורייתא קנסינן שוגג אטו מזיד ובדרבנן לא קנסינן, לימא נמי דאי איסור ביטול האיסורין הוי מדאורייתא קנסינן שוגג אטו מזיד, ואי הוי דרבנן לא קנסינן. דזה אינו, דמלבד דאין זו סברא, ואדרבא אית לך למימר דכל דהוי מין בשאינו מינו דאיכא טעמו וממשו או כזית בכדי אכילת פרס לעניות דעתי, אף אם איסור ביטול האיסורים הוי מדרבנן קנסינן שוגג אטו מזיד, כיון דסוף סוף אם לא היה זה מרבה עליו לבטלו היה אסור מן התורה. ותו, דהרי הרב פרי חדש ז"ל סתמא קא פסיק ותני דקנסינן שוגג אטו מזיד, והול"ל דהיינו דוקא למאן דאמר דאיסור הביטול הוא מן התורה, דאילו למאן דאמר דהוי מדרבנן לא קנסינן, ואדרבא הוא עצמו לעיל מזה הביא סיעתא לדעת התוס' דהוי מדרבנן, ואפי"ה הסכים דקנסינן שוגג אטו מזיד, באופן דלאו הא בהא תליא, וכמובן".

(ה) יבין דעת (הקצר ס"ק ה').

(ו) ע"י בדה"ש (ס"ק ל"ו, בי' ד"ה עבר, ציונים ס"ק קכ"ה) – "דרוב הפוסקים סוברים דביטול איסור אסור רק מדרבנן, ועוד דיש פוסקים דגם בדאורייתא לא קנסינן שוגג אטו מזיד [הוא שיטת התוס' וסייעתם שהביא הגר"א שם בריש סימן שי"ח והסכים הגר"א שם עמהם, וע"ש עוד במ"ב ס"ק ז']".

3. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק ח', ס"ק י').

4. החילוק בין מבטלין לתולין - ע"י סי' ק"י סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ג. ביטול איסור מה"ת, בשוגג. [מחלוקת פשט במחבר, "עבר וביטלו"].

1. מחמיר [עבר וביטלו, פ"א כמו דבר חשוב] – פ"ה (ס"ק י"ב, "ומה שכתב המחבר עבר וביטלו, רצונו לומר דבר חשוב שריסקו וביטלו מתורת חשיבותו דלא אסיר אלא מדרבנן, דמדאורייתא לא שאני לן בין דבר חשוב לשאינו חשוב בכל גוונא בטיל ברובא מדכתיב [שמות כג, ב] אחרי רבים להטות וכדאיתא בסוגיא דהניזקין [נד, ב] וכדלקמן בסימן ק' ס"ק ג' ע"ש. וכן מה שכתב עוד או שריבה עליו מיירי במין במינו שמן התורה בטיל ברובא, אבל במין בשאינו מינו דשיעור ששים הוי מן התורה לפי מאי דקיימא לן טעם כעיקר דאורייתא אף אם ריבה בשוגג אסור הכל משום דקנסין שוגג אטו מזיד וכדכתיבנא").
2. מיקל [עבר וביטלו, פ"א בתוך ס'] – ע"י רשב"א (בית ד' סוף שער ג'), ט"ז (ס"ק ז'), ש"ך (ס"ק ח'), ס"ק י"ד, "ואפילו נפל כו'. כלומר לא מיבעיא לערב איסור בעין לתוך היתר לבטלו דאסור אלא אפילו נפל לתוך היתר כו'"), פ"ת (ס"ק ו'), כנפי יונה (ד"ה כ' הפ"ח בס"ק י"ב), פלתי (ס"ק ה'), מזמור לדוד (ע"א-ד"ה כל), תגורת שמואל (ס"ק י"ב, ס"ק י"ג), פמ"ג (מש"ז ס"ק ז'), לענין הלכה קיימא לן כט"ז וש"ך דאיסור תורה בעין שביטל לא קנסו"), בית מאיר (סעי' ה' ד"ה תו), מחזה"ש (ס"ק י"ב), באה"ט (ס"ק ט'), חו"ד (ח"א ס"ק ט'), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ז'), ע"י כת"ס (יו"ד סי' ס"ב ד"ה תבנא), בדה"ש (ס"ק ל"ג, ס"ק ל"ה, ס"ק ל"ו).
(א) משום דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא רק מדרבנן.
(1) פלתי (ס"ק ה').
(2) פמ"ג (מש"ז ס"ק ז') – "והטעם דאין מבטלין איסור הוא רק מדרבנן כמו שכתב הש"ך אות ז' אם כן לא דמי למבשל דקנסו שלא יעשה איסור".

- (ב) בדין ביטול לכתחילה ליכא איסור כלל אלא במכוין לבטל.
(1) כנפי יונה (ד"ה כ' הפ"ח בס"ק י"ב) – "שאני הכי דמדאורייתא אף בביטול במזיד בטיל, לכן לא שייך כלל למקנסו, אלא דרבנן קנסו במזיד ולא בשוגג כלל, ונמצא דאינו דומה כלל להמבשל בשבת שהוא אסור מן התורה בו ביום במזיד, ואפילו למאן דשרי מעשה שבת מ"מ איסורא דאורייתא הוי, לאפוקי מבטל איסור דגם איסורו אינו מדאורייתא, אפילו להראב"ד שס"ל דאסור מה"ת מ"מ אינו כי אם גנאי או דלא ליעבד לכתחילה, אבל בדיעבד שרי, נמצא שאין כאן דבר לומר דנקנסיה שוגג אטו מזיד, ואינו בדומה לכל הני ... איסורא דאורייתא בעשיי' או לאו או עון מיתה".
(2) מטה יהונתן (על סעי' ה') – "דשאני התם במבשל בשבת דאפילו במבשל בשוגג מכל מקום חילל שבת, דעיקר האיסור הוא הביטול שעשה מלאכה בשבת ... מה שאין כן גבי לבטל איסור ליכא איסור כלל אלא במכוין לבטל, אבל אם מבטל בשוגג ולא כוון לבטל כלל רק דנפל בעצמו אין כאן שום איסור כלל, ולא שייך לקנסו שוגג אטו מזיד".
3. מראי מקומות – בית לחם יהודה (סוף ס"ק ח', ס"ק ט', ס"ק י'), קול אליהו (ח"א יו"ד סי' ט"ז ד"ה ומעתה, לשונו מובא לעיל).
(א) כת"ס (יו"ד סי' ס"ב ד"ה תבנא) – "בהא דקנסו שוגג אטו מזיד קיי"ל כר"י דבדאורייתא קנסין ובדרבנן לא קנסין והפר"ח סי' צ"ט ס"ל במבטל איסור דאורייתא קנסו בשוגג ודחהו כבר הפר"ת ופ"ת ופמ"ג ניהי דעיקר איסור דאורייתא, מ"מ הא דאין מבטלין לכתחילה דרבנן הוא ויצא לו לפר"ח זה מדמקשה ש"ס לר"י והא מדאורייתא מבטל בטל משמע אי מדאורייתא לא בטל הוי א"ש, והפ"ת דחה ראייה זו בדוחק ודיחוי בעלמא, והפר"ת הביא ראייה מזה לשיטת הראב"ד דאין מבטלין דאורייתא והקושיא על החולקים, ולפע"ד יש מזה ראייה למה שהעלה הנב"י תנינא ס"י י"ד בחלק יו"ד דביבש לכ"ע אין מבטלין דאורייתא וא"ש, ולפ"ז במבטל יבש ביבש חד בתרי קנסין שוגג אטו מזיד, אפי' בלח אפי' איסור דאורייתא ל"ק שוגג ובדרבנן אפי' ביבש לא".

ד. איסור שנתערב לאחר שנתבטל במזיד.

1. בטל ברוב – יד יהודה (הקצר ס"ק כ', הארוך ס"ק י"ח).
2. צריך ששים – פוסקים.
3. לענין שבת – ע"י או"ח סי' ש"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

- ה. החילוק בין איסור מעורב בהיתר ונתוסף לס', שבשוגג מותר. ובין דבר שאינו בטל באלף והפילו בשוגג, שמחמירים.
1. ע"י סי' ק"י סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

מד] במזיד אסור – למי.

- א. כשהוי שלו, אבל נתכוון בביטולו לצורך חבירו.
1. אסור גם להמבטל עצמו – בדה"ש (ס"ק ל"ט, "דמ"מ סתמיה הוא אדעתא שאם לא יזו סיבה לא ינהה ממנו חבירו ינהה הוא ממנה").
ב. אינו שלו, ורק נתכוון לבטל לצורך חבירו.
1. מותר למבטל עצמו – ב"ב (ס"ק ה' סוף ד"ה ומ"ש), ש"ך (ס"ק י'), "וכב"י ומשמע דאם לא היה שלו וגם לא נתכוין לבטל בשביל עצמו שרי לדידיה דכיון דלא שרית למי שנתכוין לבטלו בשבילו וגם לא היה שלו לא אהני מעשיו הרעים ע"כ"), באה"ט (ס"ק י'), חו"ד (ח"א ס"ק י').
2. מראי מקומות – יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ב, "הש"ך, ולדעתי דין זה צ"ע וכן הרמב"ם ושאר פוסקים לא הזכירו זה ומשמע דסוף סוף על אותו שעשה זאת ראוי לקנסו").

ג. ביטל איסור של מראית עין" במזיד.

1. ע"י סי' פ"ז סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

מה] מי שנתבטל בשבילו.

- א. מה הדין.

1. מחמיר – רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"ג, לב.), ריב"ש (סי' תצ"ח, "למי שנתבטל בשבילו, אסור לו, כמו למי שבטלו"), טור (סעי' ה'), מחבר (סעי' ה'), וואם במזיד, אסור למבטל עצמו, אם הוא שלו, וכן למי שנתבטל בשבילו"), כנה"ג (סי' ק"א הג' טור ס"ק כ"א, "וכ"ש"), פוסקים.
2. ל"מ – רמב"ם, רא"ש.
3. לענין שבת – עי' או"ח סי' שי"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב. הטעם לה נאסר "למי שנתבטל בשבילו".

1. דילמא אתי למימר לגוי.
א) ב"י (ס"ק ה' ד"ה ומ"ש) – "אי נמי דאי שרית למי שנתבטל בשבילו חיישינן דילמא אתי למימר לגוי או לעבד שיבטלנו הילכך קנסינן ליה".
- ב) ש"ך (ס"ק י"א) – "דאי שרית למי שנתבטל בשבילו חיישינן דילמא אתי למימר לעובד כוכבים או לעבד שיבטלנו הילכך קנסינן ליה ב"י".
2. דלא משמע להו לאינשי דאיכא איסורא במילתא.
א) ב"י (סעי' ה' ד"ה ומ"ש) – "איכא למיחש שמא יעשה כן פעם אחרת ואע"ג דקיימא לן (ב"מ ה:): אין אדם חוטא ולא לו וא"כ לא הוה ליה למיחש להכי איכא למימר דשאני הכא דלא משמע להו לאינשי דאיכא איסורא במילתא הילכך חיישינן".
3. מראי מקומות – קהלות יעקב (ליקוטים ח"ב סי' ז' ד"ה והנה באמת).

ג. ביטלו בלי דעתו והסכמתו.

1. מחמיר – פ"ח (ס"ק י"ג, "כתב מהרש"ל ... אינו מחוור דכיון דאהנו מעשיו הרעים שאוכל התערובת זה שנתבטל בשבילו מה בכך אי ניהא ליה או לא ניהא ליה סוף סוף איכא למיחש שיבטלנו פעם אחרת להאכילו לאחד מאוהביו"), מזמור לדוד (ע"ז-א' ד"ה אות ט'), הגורת שמואל (ס"ק ט"ז), עי' מכה"ש (ס"ק י"א), רע"א (על המחבר סעי' ה', לשונו מובא לקמן), עי' נהר שלום (סי' שי"ח ס"ק ב'), יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ג), מהרש"ג (ח"ב סי' ק"ל), שרידי אש (ח"ב סי' כ"א), "שהגאון רע"א בהגהותיו ליו"ד סי' צ"ט כתב בשם הריב"ש, שאם ביטל סתם בשביל מי שיקנה אסור עיי"ש, ואף שהמהרש"ל והט"ז חולקים ע"ז - מ"מ מי יקל ראשו נגד הריב"ש והגרע"א ז"ל להקל במקום שהחמירו הם"), ששכ"ה (פרק ל' הע' ר"א).
- א) לכאורה, ה"ה אם ראובן מבטל בשביל שמעון באוכל של שמעון (פירוש: באיסור של שמעון בתוך היתר של שמעון). [הגם שהציוור של רע"א והריב"ש הוא באוכל של ראובן]. אמנם, אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. עי' יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ג), שנראה להחמיר. וצ"ע.
2. מיקל – יש"ש (חולין פרק ז' סי' נ"ט), כנה"ג (הג' הטור אות כ"א), ט"ז (ס"ק י', לשונו מובא לקמן), פ"ח (ס"ק ט'), בית לחם יהודה (ס"ק י"ב), עי' פמ"ג (מש"ז ס"ק י'), באה"ט (ס"ק י'), חו"ד (חי' ס"ק י'), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ט'), חכ"א (כלל נ"ב סעי' ז'), כת"ס (או"ח סי' נ' ד"ה ע"ד), ערה"ש (סעי' כ"ו), כה"ח (ס"ק מ"ד), עי' אג"מ (יו"ד ח"א סי' ס"ג ד"ה שנית, "עכ"פ הוא רק ספק במלתא דרבנן").
- א) קשה: דעדיין אהנו מעשיו, כקושיית הפ"ח.
- 1) י"ל, שעיקר הטעם שלא יצוה לגוי – נהר שלום (סי' שי"ח ס"ק ב' ד"ה כתב, "והיש"ש תופס כתירוץ האחר דלעולם גם הכא לא חיישינן שיעשה הוא האיסור בשביל אחר אלא דהחשש הוא דילמא אתי למימר לכותי ולפי תירוץ זה יפה כתב מהרש"ל דוקא שידעו וניהא ליה"), אג"מ (יו"ד ח"א סי' ס"ג ד"ה שנית, "והטעם נראה דכיון דהוא כדי שלא יאמר לעכו"ם ועבד שיבטלו עבורו כדאיתא בש"ך ס"ק י"א בשם הב"י ולא שייך זה בלא ידע ... אך להריב"ש שהביא רעק"א שצריך לומר שלא פלוג כיון שעכ"פ נעשה עבורו").
- 2) י"ל, הגזירה רק אי עביד הוא בעצמו – פ"ח (ס"ק ט'), "דלא גזור אלא אי עביד הוא והגם דאהנו מעשיו של המתבטל למתבטל בשבילו לא גזור ומה גם בהיכא דידע ולא ניהא ליה אין אדם בעולם שיאסור עליו").
3. מה הציוור: שלא הוה שלו, או הוה שלו.
א) אפילו הוא שלו יש להקל [בזמן שמתבטל בשביל אחר].
1) עי' ט"ז (ס"ק י') – "פירש רש"ל שם בפרק ג"ה דהיינו דוקא שידע זה שנתבטל עבורו וניהא ליה, אפילו לא צוה אותו לבטלו, אבל אם לא ידע ממנו, שרי ליה דהרי הוא כשווגג".
2) עי' חו"ד (חי' ס"ק י') – "וכתב רש"ל דדוקא שידע זה שנתבטל בשבילו וניהא ליה, אפילו לא צוה אותו לבטלו, אבל אם לא ידע ממנו, שרי ליה דהרי הוא כשווגג".
3) רע"א (על המחבר סעי' ה') – "וכן למי שנתבטל בשבילו. ואם ביטל על הסתם למי שירצה לקנות הרי הוא כמו שנעשה בשבילם ביחוד ואסור לכולם תשו' הריב"ש סי' תצ"ח ונשמע מזה דאף מי שנתבטל עבורו לא ידע מזה ודלא כט"ז (ס"ק י')."
4) חכ"א (כלל נ"ב סעי' ז') – "וכן אם הוא שלו וביטל בשביל אחר והאחר לא ידע מזה כלל מותר להמתבטל".
5) נהר שלום (סי' שי"ח ס"ק ב' ד"ה כתב).
6) מהרש"ג (ח"ב סי' ק"ל) – "דוקא באם נעשה האיסור בדבר של האוסר דאז יכול האוסר לאסור הדבר בין על עצמו בין על אחרים כיון שהדבר שלו. ובכה"ג פליגי המהרש"ל והפ"ח ... אבל בדבר שאינו של העושה האיסור אלא של חברו בוודאי כו"ע מודו ... דמותר לחברו ... דא"א אוסר דבר שאינו שלו".
7) קהלות יעקב (ליקוטים ח"ב סי' ז' ד"ה וגם).
8) אג"מ (יו"ד ח"א סי' ס"ג ד"ה שנית) - לשונו מובא לקמן.
9) עי' בדה"ש (ס"ק מ"ב).

- (ב) שאינו שלו [וממילא אפשר לומר שאין מחלוקת המהרש"ל וריב"ש, עי' לקמן].
- (1) יש"ש (חולין פרק ז' סי' נ"ט) – "נר' דוקא שידע זה שנתבטל בעבורו וניח' ליה אפיל' לא צוה אותו לבטלו אבל היכ' שביטלו דבר **שאינו שלו** וזה לא ידע ממנו בודאי שרי ליה שהרי הוא לא נתכוון לכך והווי כשוגג".
- (2) **כנה"ג** (הג' הטור אות כ"א) – "כתב רש"ל ... דוקא שידע זה שנתבטל בעבורו וניח' ליה אפילו לא צוה אותו לבטלו אבל היכא דביטל דבר **שאינו שלו** וזה לא ידע ממנו בודאי שרי ליה לבטל שהרי הוא לא נתכוון לזה והווי כשוגג ע"כ ו**כ"כ הט"ז**".
- (3) עי' **לבושי מרדכי** (ח"א יו"ד סי' נ"ב ד"ה ועתה נבא) – "לא זכיתי להבין במ"ש בהג' רעק"א דהט"ז ומהרש"ל הם נגד דעת הריב"ש. ולענ"ד הענינים חלוקים. ולהלכה י"ל דבזה כל אנפין שוין דודאי אם הועמד ...".
- (4) **שד"ח** (מערכת א' כללים פאת השדה אות קל"ה ס"ק ד' ד"ה ובמאי) – "שאיין שום סתירה מדברי הריב"ש ופליאה מאי שייכי דברי הט"ז לזה הא הט"ז מיירי ...".
- (5) **דלתי תשובה** (ס"ק ל"ו) – "דאין מזה שום דחי' לדין הט"ז דהריב"ש מיירי ...".
- (6) **יד יהודה** (הקצר ס"ק כ"ג) – "ואם הוא אינו שלו והאחרים לא ידעו מזה כתב הרש"ל ... והפ"ח חולק ע"ז".
- (7) **מגילת ספר** (אות י' ד"ה וראיתי) – אין מחלוקת.
- (8) **מעדני אשר** (או"ה סי' פ' אות ב') – "הריב"ש ... וכתב רעק"א דזה דלא כט"ז (בשם היש"ש) ... ולענ"ד צע"ג לומר כן, שהרי היש"ש אסר למכור אפילו היכא דלא ביטל לשם מכירה, וא"כ כ"ש כשביטל לשם מכירה, ובפרט למה שביארנו לעיל דקנסין ליה אפילו כשמבטל על דעת ליתן בחינם. ולדברינו היש"ש לא יחלוק על הריב"ש, דהיש"ש מיירי רק במבטל דבר שאינו שלו, דבכה"ג אין מה לקנוס את המבטל. שו"ר שהעירו כן על רעק"א בשד"ח כללים פאה"ש מערכת האל"ף אות ד' (ח"א עמ' 319), ובדלתי תשובה צ"ט סקל"ו (הוזכר בדרכ"ת צ"ט סקס"ז), ורעק"א ככל הנראה לא ראה את דברי היש"ש הללו בפנים, אלא רק את מה שהובא בשמו בקצרה בט"ז. ונמצא לדברינו דיהודי המבטל איסור במזיד ע"מ למכרו, התוצרת אסורה על הקונים, דאף אם נגדיר את הקונים כשוגגים, מ"מ התוצרת אסורה מדין קנס על המוכר".
- (ג) מראי מקומות – **בדיקת המזון כהלכה** (שער ב' פרק ז' הע' י' ד"ה ובענין).
4. מראי מקומות – **פמ"ג** (סי' ק"ב מש"ז ס"ק י"ב), **זבחי צדק** (ס"ק כ"ט, ס"ק ל"ד), **דרכ"ת** (ס"ק ס"ז), **חלקת בנימין** (סי' קי"ט ציונים ס"ק קע"ב).

ד. ביטל עבור למי שירצה לקנות: אם המוכר ישראל.

1. מחמיר.
- (א) **ריב"ש** (סי' תצ"ח) – "דאין מבטלין איסור ... דכי אמרינן: במזיד: לא יעלו; היינו לאסורן, למי שבטלן. אבל לאחרים, מותר. היינו לאחרים, שלא נתבטל בשבילם. אבל למי שנתבטל בשבילו, אסור לו, כמו למי שבטלו. וכן כתב הרשב"א ז"ל וכאן, הרי הוא כנתבטל, בשביל כל הקהל, **למי שירצה לקנות**. ואע"פ שלא נעשה בשביל אדם מיוחד, אלא על הסתם: בשביל מי שירצה לקנות; הרי הוא כמי שנעשה בשבילם, ביחוד. כדאמרינן גבי: הבא בשביל ישראל זה, מותר לישראל אחר. דאם באה בשביל למכור גם לישראלים, שירצו לקנות מהם, הרי הוא כבא להם ביחוד. כדאמרינן במסכת ערובין ...".
- (ב) הו"ד **ברע"א** (על המחבר סעי' ה').
- (ג) **פר"ח** (ס"ק י"ג).
- (ד) עי' **נהר שלום** (סי' שי"ח ס"ק ב').
- (ה) **לבושי מרדכי** (ח"א יו"ד סי' נ"ב ד"ה ועתה נבא).
- (ו) **יד יהודה** (הקצר ס"ק כ"ג).
- (ז) **בדה"ש** (ס"ק מ"ג).
- (ח) **הגריש"א** זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ז' הע' י' ד"ה והט"ז, אשרי האישי יו"ד פרק ב' אות מ"ח, אות ס"ד) – "שחוששים לדעת הריב"ש".
- (ט) **שבט הלוי** (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ז' הע' י' ד"ה והט"ז) – "שחוששים לדעת הריב"ש".
2. דעת המהרש"ל.
- (א) תלוי במחלוקת לעיל, אם הוא מדבר בדבר שאינו שלו.
3. האם תלוי ברוב - ב' תשובות מהאג"מ.
- (א) **אג"מ** (יו"ד ח"א סי' ס"ב ד"ה ומדין) – "ומדין אין מבטלין איסור לכתחלה שאסור במזיד אם הפעקטערי של הי"ש הוא של ישראל ואסור אף למי שנתבטל בשבילו כדאיתא בסי' צ"ט סעי' ה' וכיון שעשה למכור הוא כמו שנעשה בשבילם כדכתב בחדושי רעק"א בשם הריב"ש, הא פשוט שכיון שרוב הי"ש נמכר לעכו"ם נחשב במה שנעשה למכור **כנעשה בשביל הרוב כמו בהובא מחוץ לתחום** שנחשב שהובאו להעכו"ם כשהרוב הוא עכו"ם כדאיתא בסי' תקט"ו סעי' ו' ועיין בעירובין דף מ' ופ"ב דמכשירין מ"ו וכ"כ לענין זה. ועיין בריב"ש שכל ראייתו שנחשב בעושה למכור כנעשה בשבילם הוא מדין הובא מחוץ לתחום וא"כ ברוב עכו"ם הוא כמו התם שאין להחשיב שנעשה בשביל ישראל המעוט ואין לאסור מצד זה".
- (ב) **אג"מ** (יו"ד ח"א סי' ס"ג ד"ה שנית) – "לא שייך שיאמר למוכר לעשות הבטול בסתם לקנות מי שירצה ואף לא שייך לחוש שיאמר לבעל הפעקטערי שיעשה י"ש כזה. ורק **אולי להרוב יש מקום לתוש קצת** משום שודאי אופן העשיה רוצים לעשות כרצון הרוב ולא ישנו עשייתם בשביל המעוט אבל הא הרוב הם עכו"ם שרק אותם יש אולי להחשיב כצו לעשות י"ש כזה. אך **להריב"ש ששהביא רעק"א שצריך לומר שלא פלוג** כיון שעכ"פ נעשה עבורו יש אולי לאסור גם בפעקטערי אבל עכ"פ הוא רק ספק במלתא דרבנן".
- (ג) **הגרמ"פ טייץ** זצ"ל (הפרדס שנה כ"ג חוברת ב' סי' י', עמ' י"ג בהע') – "ובחליפות מכתבים שהי' לי בענין זה עם גדול אחד, רצה להתיר מטעם דרוב הי"ש נמכר לעכו"ם, ונחשב כאלו נעשה בשביל עכו"ם, כמו בעירובין דף מ' בהוציא מחוץ לתחום אשר משם

שאב הריב"ש את דינו. אבל המעיין שם בעירובין יראה דאם יש לחוש שהעכו"ם מרבים להביא בשביל ישראל, אז אסור אפילו ברוב עכו"ם..."

4. מראי מקומות – מנחת יצחק (ח"ב סי' כ"ח אות כ'), ח"ג סי' ע"ט אות י"ד).

א) לבושי מרדכי (ח"א יו"ד סי' נ"ב ד"ה ומה) – "לענין מבטל בשביל ישראל ונכרי או לענין האיך דרובא עכו"ם ומוכח דבשיל ישראל ג"כ..."

מו' בני ביתו.

א. אסור לבני ביתו – רדב"ז (סי' ב' אלפים קכ"ג), יש"ש (פרק ז' סי' נ"ט), ט"ז (סי' י'), כנה"ג (הג' טור אות כ"ב), פר"ח (סי' י"ג), בית לחם יהודה (סי' י"ב), תגורת שמואל (סי' ט"ז), מחה"ש (סי' י"א), באה"ט (סי' י'), חוו"ד (חי' סי' י'), באה"ט (מהרי"ט, סי' ט'), תכ"א (כלל נ"ב סעי' ז'), "ואם במזיד אסור למבטל ולבני ביתו אם הוא שלוי", זבחי צדק (סי' ל'), ערה"ש (סעי' כ"ו), בדה"ש (סי' מ"א, ע"ב ד"ה ואם בד"ה ועיין, עמ' ע"ט), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ב' הע' ק"ד).

1. מהרש"ם (ח"ג סי' קמ"ז) – "ומה ששאל אם מה שמכרה האשה אפי' במזיד אם המעות אסור לבעלה הנה בתשו' רדב"ז חלק ששי ס"ו שני אלפים קכ"ג נשאל בהא דאין מבטלין איסור לכתחלה דבעבר וביטל אסור למבטל אם יש אחרים סמוכים על שלחנו אם אסור גם להם והשיב וז"ל כיון דטעמא הוא משום דקנסין ל' משום דעבד איסורא כל היכי דמטו ל' הנאה מיניה איכא למיקנסיה דאלת"ה מה הועילו חז"ל בתקנתם לעולם יבטל האיסור כדי שיאכלנו אותם שמזונותם עליו דהא קא משתרשא ל' וכו' עכ"ל ומכ"ש באשתו שהיא כגופו כדאי' בבכורות ל"ה ע"ב דאע"ג דבנו ובתו נאמנים דא"א חוטא ולא לו אבל אשתו כגופו ועוד דכיון דהמעות של בעלה הרי לא גרע מנתבטל בשבילו דאסור משום קנס וה"נ בזה וע' בב"מ צ' ע"ב וברא"ש פא"נ סי' מ"ז ותפ"ש שם ומל"מ פ"ה ממלוה הי"ד עמג"א סי' ש"ח סוסק"ב אבל בתשו"כ כ"ס הנ"ל מתיר בזה בבנו אבל באשתו י"ל דמודה".

2. לענין שבת - ע"א או"ח סי' ש"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב. הטעם שאסור לבני ביתו: משום שנכללים עמו, או שמסתמא נתכוין לבטל בשבילם.

1. נכלל בדידה.

א) רדב"ז (סי' ב' אלפים קכ"ג) – "דסתמא היה ראוי לאסור אותו על כל העולם אלא כיון דטעמא הוי משום קנס אין אוסרין אותו על אחרים ותפסת מעוט תפסת דוקא לאחרים שאין מזונותם עליו אבל הנך דמזונותם עליו לאו אחרים נינהו וזה נ"ל פשוט".

ב) פר"ח (סי' י"ג) – "דבני ביתו כעצמי חשיבי".

ג) תגורת שמואל (סי' ט"ז) – "דבני ביתו כעצמו חשיבי".

2. נתכוין לבטל בשבילם.

א) יש"ש (חולין פרק ז' סי' נ"ט) – "דקנסין נמי לאסור לכל בני ביתו דאל"כ יהנו מעשיו שכיוון לבטלם כדי להאכיל לבני ביתו".

ב) כנה"ג (הג' טור אות כ"ב) – "דקנסין נמי לאסור לכל בני ביתו דאל"כ יהנו מעשיו שכיוון לבטלם כדי להאכיל לבני ביתו".

ג) מג"א (סי' רנ"ג סי' י"א) – "ולב"ב פשיטא דאסור דה"ל כמי שנתבשל בשבילו ועבי"ד סי' צ"ט ס"ה".

ד) מ"ב (סי' רנ"ג סי' ל"א) – "וכ"ש לבני ביתו דאסור כיון דנתבשל בשבילם".

ה) יד יהודה (הקצר סוף סי' כ"ג) – "ולב"ב אסור הרש"ל כיון דנתכוין לבטל בשבילם ג"כ ואם לא נתכוון לבטל בשבילם מתיר באשכול בהל' תערובות לב"ב".

ו) דברי יוסף (סי' תרצ"ג אות ד').

3. מראי מקומות – דרכ"ת (סוף סי' ס"ז).

4. הנ"מ בין הטעמים: הל' שבת - ע"א או"ח סי' ש"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ג. אם מותר להאכילו לבנו שאינו סמוך על שלחנו

1. מחמיר.

א) מעדני מלכים (סי' קמ"ד) – "... ולכן מוכרחים לומר דהטעם שאסרין בני ביתו, אפילו באופן שלא נתכוין במיוחד להם, כגון גדול שאינו סמוך על שלחנו, או קטן שאוכל בת"ת, דהגם שלא כוון לבטל האיסור עבורו במיוחד, עכ"ז אסור, כיון דיש כאן סברא לומד דיהנו מעשיו הרעים שכוון לבטלם כדי להאכילם לבני ביתו (רש"ל הנ"ל). ותמכתי יסודתי מלשון הרש"ל שכתב דקנסין נמי לאסור לכל בני ביתו, דאל"כ יהנו מעשיו שכיוון לבטלם כדי להאכילם לבני ביתו, למה פתח הרש"ל 'בכל בני ביתו' וסיים 'לבני ביתו'. דנתכוון לומר, למה אסרין לכל בני ביתו היינו אפילו גדול שאינו סמוך על שלחנו, וע"ז מסביר הרש"ל 'דאל"כ יהנו מעשיו שכיוון לבטלם כדי להאכילם לבני ביתו' דהגם שנתכוון לבטלו לבני ביתו, ולא לכל בני ביתו, מ"מ אם יתירו לו להאכילו לגדול שאינו סמוך על שלחנו, יהנו מעשיו, דסוף סוף גם גדול שאינו סמוך על שלחנו הוא מביתו".

2. יש לדון.

מז' ביטול ע"י עכו"ם.

א. עכו"ם שמבטל לעצמו [לשיטות שיש להם ביטול ברוב].

1. מיקל – ערוגות הבושם (סוף סי' צ"ט, "אף לשיטת הראב"ד דהוי ד"ת").

ב. ביטול ע"י נכרי בחפץ של ישראל, לצורך ישראל [בלי שציווהו].

1. מיקל.

(א) רדב"ז (סי' תתקע"ח) – "שאלת ממני אודיעך דעתי במי שנפל לו חתיכה בשר בתוך קדרה של חלב ובא העכו"ם והוסיף בו חלב וביטל אותו אם נקרא כדיעבד כיון שהעכו"ם עשה מעצמו או דילמא כיון שהעכו"ם מכיר את ישראל ודאי עשה בשביל שיאכל אותה ישראל ע"י כך כההיא דאמרינן לגבי שבת דאמרינן אם היה מכירו אסור ... וכיון דטעמא הוי משום קנסא ואיהו לא עביד מידי לא קנסינן ליה דהא נתבטל. וא"ת כיון שהוא מכירו נגזור שמא יאמר לעכו"ם לבטלו כדאמרינן לגבי שבת. לא קשיא חדא דהתם איסורו מן התורה דהיינו למלאות מים מרשות היחיד לר"ה או לעשות כבש או ללקוט עשבים אבל בנ"ד לא הוי אלא מדרבנן דהא מהתורה כבר נתבטל. ותו דהתם גזרינן בעכו"ם המכירו שמא יאמר לעכו"ם לעשות ואמירה לעכו"ם יש בו שבות אבל בנ"ד אפי' שיאמר לו לבטל אין באמירה זו איסור ואין האיסור אלא באכילה ודוק".

(ב) בדה"ש (ס"ק מ"ד, בי' ד"ה שנתבטל).

2. מחמיר.

(א) אמרי בינה (תערובות סי' י"ד ד"ה וראיתי).

ג. אמירה לנכרי, בחפץ של ישראל (למקילים לעיל).

1. מחמיר.

(א) רדב"ז (סי' תתקע"ח) – "מודה אני שאם אמר לעכו"ם לבטל דקנסינן ליה ואסור לאותו שאמר לעכו"ם לבטל ולאחרים שרי וכדכתבנא".

(ב) יבין דעת (הקצ"ר ס"ק ו') – "אסור לומר לא"י שיבטל".

(ג) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק א' אות ע"ו) – "ובש"ך (סקי"א) כתב הטעם ... בדברי הש"ך יש לנו הוראה דמדין אין מבטלין איסור לכתחלה אסור ג"כ לצוות לגוי לבטל איסור".

(ד) בדה"ש (ס"ק מ"ד).

(1) נ"ל, פשוט להחמיר. כדאי בב"י, "דאי שרית למי שנתבטל בשבילו חיישינן דילמא אתי למימר לגוי או לעבד שיבטלנו הילכך קנסינן ליה". והו"ד בפוסקים. מוכח, אמירה הוי אסור.

א. מחזה אליהו (סוף ס' בישול ישראל תשובה י' אות י"ד) – "מותר לצוות לנכרי לעשות איסור דרבנן שאין לו עיקר מן התורה ... ולכאורה תמוה דהא לדעת הש"ך איסורא דאין מבטלין איסור דרבנן היא ולמה אסר לצוות לנכרי לבטל, והא הוי איסור

דרבנן שאין עיקרו דאורייתא ... ונראה דהתירוץ הנכון ... הוא דאיסור זה נחשב באמת עיקרו דאורייתא. דחז"ל גזרו שלא

לבטל בידיים 'בשר איסור' בכדי שלא יכשל לעתיד לאכול בלי ביטול, או בלי ביטול הראוי. וא"כ סיבת האיסור הוא איסור

הבשר שאסור מן התורה ... איברא עדיין לא נח דעתי לגמרי בהיתר זה דאולי איסור דאין מבטלין איסור לכתחילה כולל כל

מיני השתדלויות שיעשה האדם לבטל האיסור. ולפ"ז גם לצוות לנכרי לבטל איסור אסור משום שבוה משתדל הישראל לבטל

האיסור, ובזה גופא עובר על איסורא דאין מבטלין איסור לכתחילה. וי"ל דזהו סיבת האיסור לצוות לנכרי לבטל איסור

וכמבואר בב"י ובש"ך, ולא משום הלכתא דאמירה לעכו"ם ומחמת שליחות וכדומה ... לדינא נראה שהאמת הוא עם מה

שכתבנו מקודם, והוא דתמיד אסור לצוות לנכרי לבטל איסור, הוא מכח האיסור הכללי של אמירה לעכו"ם".

(2) כ"ש לפוסקים לקמן, שאוסרים אמירה לעכו"ם בחפץ של עכו"ם.

2. מראי מקומות.

(א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ל"א אות ו' בהע', תנינא (ב - ג) סי' י"ז ד"ה והנה השעה"מ) – "ואולי י"ל דאי אין מבטלין

דאורייתא הוא אסור מה"ת גם ע"י עכו"ם משום דלאו המעשה עצמו הוא האיסור אלא תולדת המעשה, ובכה"ג אסור גם ע"י אחר

ולאו משום שליחות הוא אלא דאמירה הגורמת ביטול הוי איסור".

ד. לקנות מנכרי שביטל איסור [מדעת עצמו], בחפץ של עכו"ם.

1. מחמיר, אפילו אם ביטל בשביל עצמו.

(א) רדב"ז (סי' תתקע"ח) – "ולענין אם מותר לקחת מן העכו"ם דבר שנתבטל בס' הדבר ידוע הוא שאסור דהוה בשעה שלוקחו מן

העכו"ם כאלו מבטלו לכתחלה והא כתיבנא בדבר שיש לו עיקר מן התורה אע"ג דהשתא הוי מדרבנן לא מבטלינן לכתחלה דלא

התירו לו כדיעבד אלא מפני הפסד ממונו אבל לקחתו מן העכו"ם לכתחלה הוא ואסור ודבר ברור הוא אין ראוי להאריך בו".

2. מחמיר, רק אם ביטל בשביל ישראל.

(א) קיצור שו"ע (פפויפר, תערובות סי' ח' פרק ה' סעי' א'-ה') – "וגם מרבה את כמות הייצר בגללם, הרי זה נחשב כעושה בשליחותם

ואסור".

(ב) מגילת ספר (אות י"א).

3. מיקל [אפילו אם ביטל בשביל ישראל].

(א) מהר"ם לובלין (סי' ק"ד ד"ה ואם) – "ואין כאן משום מבטל איסור לכתחלה או האיך קונין אותן לכתחלה דיש לומר כיון שהעכו"ם

מערבין כל החלב ביחד בלתי ציווי הישראל כי כן מנהגן תמיד הלכך אין לאסור ... אין לחלק בין היכי שכבר עשו העכו"ם

הדובשנים לעצמן למכור ובין היכי שהישראל הוא אצל העכו"ם בשעת עשייתן דבכל אופן מותר לקנות מהן".

(ב) פמ"ג (שפ"ד סי' ק"ג סוף ס"ק י"ד) – "מור"ם מלובלין ...".

(ג) באר היטב (יו"ד סי' ק"ח ס"ק ז').

(ד) חת"ס (יו"ד סי' ס"ב).

(ה) מהר"י קרט (קובץ מפרשים סעי' ה', שו"ע מכון ירושלים).

(ו) אמרי בינה (תערובות סי' י"ד) – "ומ"ש רדב"ז ... תמהני הא הדברים מבוארים להדיא ברמב"ם ובכל הראשונים דכבר נתבטל

ביד גוי ... ובש"ע הוכרע להתיר".

ז) תהלה לדוד (י"ד סי' כ"ג) – "רדב"ז ... והדבר צע"ג דהיפך מבואר ברמ"א ז"ל סי' קי"ד ס"ד וס"ו. ובב"י סי' קל"ד בשם שו"ת הרשב"א ז"ל".

ח) אג"מ (י"ד ח"ב סי' מ"א ד"ה ועוד) – "והטעם דכיון דהוא רק קנס משום שעבר על האיסור לבטל לכתחלה שלעכו"ם לא שייך איסורים לקונסם עבור זה אף שעשה העכו"ם זה עבור הישראל".

ט) בצל החכמה (ח"ד סי' פ"ט אות י"ג, סי' קע"ד אות א') – "רובם המכריע של האחרונים חולקים על הרדב"ז בזה".

י) באר משה (ח"ג סי' ק"ט אות כ"א).

יא) תשובות והנהגות (ח"א סי' ת"מ).

יב) בדה"ש (ס"ק ל"ח, בי' ד"ה שנתבטל סוף עמ' פ"א).

יג) יביע אומר (ח"ז י"ד סי' ז', ע"ש באריכות).

יד) חלקת בנימין (סי' קכ"ב ס"ק ל"א, ציונים ס"ק מ"ה) – "אבל הרבה פוסקים התירו ...".

טו) מעדני אשר (סי' פ' אות ג').

4. מראי מקומות – שד"ח (מערכת א' סי' ש"ס בד"ה אחר), דרכ"ת (סי' ק"ח ס"ק כ'), מנחת יצחק (ח"ב סי' כ"ח אות כ'), דברי שלום (י"ד סי' מ"ג אות ה'), דלא קי"ל כרדב"ז והב"ח כמ"ש ער"ה דכל שלא נעשה בשבילו הקניה חשיב דיעבד אפילו ביטלו ישראל"), הגר"ש פנחס שליט"א (צהר חט"ו עמ' רע"ח).

א) פת"ת (סי' קכ"ב ס"ק ה') – "לומר לעובד כוכבים בשל לי. ע' בספר ל"ש שנסתפק אם העובד כוכבים עושה מעצמו כך בשביל הישראל לבדו או בשביל אנשי העיר למכור להם ורוב העיר ישראל ומכ"ש אם הישראל יודע שעשה בשבילו דאפשר בכה"ג אסור ג"כ ע"ש".

1) אג"מ (י"ד ח"ב סי' מ"א ד"ה אך) – "אך ראיתי בפ"ת סימן קכ"ב סק"ה הביא מלב"ש שנסתפק באם העכו"ם עושה בעצמו בשביל ישראל דאפשר בכה"ג אסור עיין שם, ועיינתי בלב"ש והוא בחדושי דינים בס"ק קנ"ג שציין להש"ך סימן קי"ט סק"כ ולהפמ"ג בש"ד סימן ק"ג ס"ק י"ד מש"כ בשם מהר"ם מלובלין שמתרוייהו משמע להיתר לע"ד, ובהא דמהר"ם מלובלין איירי אף בהיה שם איסור פחות מס' שאסור לבטל לכתחלה ואם בטל במזיד אסור למבטל ולמי שנתבטל בשבילו כדאיתא בסימן צ"ט סעיף ה' ומ"מ מתיר, מטעם שכתב ...".

ב) משנה הלכות (ח"ז סי' קי"ג) – "נראה דמותר לישראל לקנות מעכו"ם מאכל היתר אף שנתערב ונתבטל אצלו איסור ואין בו משום מבטל איסור לכתחלה כל שאינו עושה לקביעות ונשאר עליו דין של אקראי בעלמא וזה לכ"ע".

ג) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סי' פ"ז סעי' פ"ב) – "קפה שמייצרים בחוץ לארץ ומערבים בה חומר אסור שנעשה מאבקת נבלה וטרפה, אך יש יותר מששים בקפה נגד החומר האסור, ונתברר גם כן שאין שום טעם איסור בקפה, יש אומרים שהקניה מן הגוי נחשבת לכתחלה, והלכה רווחת שאין מבטלין איסור לכתחלה. ויש חולקים ואומרים שהקניה מן הגוי נחשבת כדיעבד, ומותר לכתחלה לקנות הקפה מן הגוי. ובדין הקפה יש עוד טעם להקל, לפי שאבקת האיסור נעשית כעפרא בעלמא ואינה ראויה לאכילה כלל, ובטלה מתורת איסור. [וכמ"ש הרמ"א (בסימן פז סעיף י')] בדין עור קיבה שנתייבש. וראה בשו"ת יביע אומר חלק ז' חלק יורה דעה סימן ז'. ושם כתב שאין לחלק בין נבלה וטריפה שכבר חל עליה שם איסור וכו'. שכל האחרונים הסכימו להקל גם בכה"ג. ע"ש"]".

ה. אמירה לנכרי, בחפץ של עכו"ם (למקילים לעיל).

1. מחמיר.

א) רשב"ש (סי' תק"ס ד"ה ולפי) – "שהולך הישראל אצל החנוני ואין מוצא לפניו סופגנים וממתין לו עד שיקלה דהוה ליה כאומר לו עשה לי ואסור ... ואף במקום שידוע שאין קולין שם בשר באותו יום, דהוה ליה סתם כלים ואסור לכתחלה".

ב) פמ"ג (סי' ק"ג שפ"ד סוף ס"ק י"ד) – "דאם ישראל אומר לגוי לעשות לו לעקו"ן אסור, דכיון דאמר עשי לי משליכי כמאן דעריב בידים ... דהגוי שלווח".

ג) אמרי בינה (תערובות סי' י"ד).

ד) אג"מ (י"ד ח"ב סי' מ"א) – "דאסור לומר לעכו"ם בשל לי בקדרתך דהוי כבישל הישראל בידיו".

ה) משנה הלכות (ח"ז סי' קי"ג אות ב').

ו. בלי אמירה מפורשת, אבל מוכרח הישראל לקנות מעכו"ם, האם נחשב כאמירה לעכו"ם, או דנכלל בדעת עצמו.

1. נכלל בדעת עצמו – מהר"ם לובלין (סי' ק"ד).

2. נכלל באמירה לעכו"ם – רשב"ש (סי' תק"ס ד"ה ולפי, לשונו מובא לעיל), אמרי בינה (תערובות סי' י"ד).

ז. נתינת הכשר לתוצרת נכרים, שמבטלים איסור בששים וכדו'.

1. מחמיר.

א) משנה הלכות (ח"ז סי' קי"ג אות ב') – "להיות ישראל ממונה מהאקאמפאני שם ולראות שהכל נעשה בהכשר אע"ג דרוב מאכל זה נעשה לשם עכו"ם מ"מ משום הנראה כנעשה לישראל כה"ג נראה דאסור ... ולפי"ז נראה דהיכי דמערבים ודאי בידים נפלה במחלוקת הנ"ל וכנראה דגם דעת ה"ה להחמיר כדעת הראב"ד וגם דעת הפוסקים הנ"ל לפסוק כהראב"ד ודעימיה וא"כ איצטמיד סברתן דאין להעמיד לכתחילה עכ"פ משגיח בקאמפאני של עכו"ם שמערבין איסורין במאכלות אף שמתבטלין בששים ובפרט לפמ"ש בשם הרשב"א בתשובה הנ"ל לחלק בין אקראי בעלמא לבין שהוא דרכך בכך".

(ב) תשובות והנהגות (ח"א סוף סי' תכ"ג, סי' תמ"מ) – "נראה שאין להסכים שרבנים יעניקו הכשר על סמך ביטול, דכשהגוי מיצר יום אחד במיוחד עם הכשר, אז הלוא מבטל בשביל יהודים דוקא וזה אסור, והרמ"א מיירי בישראל שקונה מן הגוים שעשאוהו רק עבור הגוים".

(ג) בדה"ש (בי' ד"ה שנתבטל בד"ה והנה, עמ' פ"ב) – "אבל המפקח הנותן הכשר הרי מצווהו על ככה לעשות באופן שהאיסור יתבטל וכל שציווהו הישראל הו"ל כאילו עשהו הישראל בעצמו וכה"ג אסור כנ"ל דהו"ל כישראל המבטל איסור לכתחילה".

(ד) אבני ישפה (אסיפת יצחק י"ז תמוז תשס"ז ענף ג') – "מה הדין אם הגוי עושה זאת על דעת עצמו כי רוצה לעשות במאכל סחורה, אבל הרב המכשיר צריך להודיע שהמאכל כשר, ואיך יודיע שהוא כשר כאשר הגוי מבטל בזה איסור בפחות משישים. שאלה זו נראית לי לכאורה שאלה של גניבת דעת, והיינו אם נחשב גניבת דעת כאשר הוא מודיע שהמאכל כשר למהדרין ויש בפנים חלק שאינו כשר אלא שהוא בטל בשישים. ואם כן זה גניבת דעת שהרי הקונה חושב שהוא לגמרי כשר, אבל האמת שאינו כן. אבל מאידך יש לומר שהקונה רוצה לדעת אם מותר לאכול את המאכל, והתשובה שהיא מותרת לאכילה כיון שאין לגוי איסור של מבטל איסור לכתחילה. אלא שמלבד השאלה של גניבת דעת יש כאן גם איסור אכילה של האוכל, כיון שכל מטרת התערובת של הגוי במאכל הוא עבור למכור ואם כן הרי זה כמו שהוא מערב לאחרים לאכול, וממילא אסור לאחרים לאכול שהרי זה כאילו שהם בעצמם מערבים. ולפי זה לא משנה לנו שהגוי מערב את האיסור, שהרי כיון שהיתה לו כוונה עבור היהודי, הרי זה כאילו שהיהודי ערבב את האיסור בתוכו ואנחנו קונסים את היהודי. וכן יש ללמוד מדברי השו"ע יו"ד סי' צ"ט סע' ה' שכתב וז"ל: אין מבטלין איסור לכתחילה וכו' ואם במזיד אסור למבטל עצמו אם הוא שלו וכן למי שנתבטל בשבילו עכ"ל. וכתב הש"ך שם ס"ק י"א וז"ל: דאי שרית למי שנתבטל בשבילו חיישינן דילמא אתי למימר לעובד כוכבים או לעבד שיבטלנו הלכך קנסינן ליה ב"י עכ"ל. הרי מבואר שקנסו לא רק המבטל, אלא גם קנסו את האדם שבשבילו הוא ביטל את האיסור. ואם תאמר שמא כל זה רק ביהודי שמבטל איסור, אבל כאן הרי מדובר בגוי שמבטל איסור ומנין שעשו קנס אם המבטל הוא הגוי. ויש לומר שהטעם שקנסו מי שנתבטל בשבילו הוא שמא יאמר לגוי לבטל וכדברי הש"ך הנ"ל, ואם כן כל שכן שקונסים כאשר הגוי הוא זה שמבטל, שהרי כל הגזירה היתה עבור שמא יאמר לגוי לבטל וכאן באמת הגוי מבטל. היוצא מדברינו שכיון שהבית הרושת של הגוים מבטל איסור בשישים עבור למכור לאנשים, הרי זה כאילו שהאנשים בעצמם מבטלים איסור בשישים, ולכן אסור לאכול את האוכל הזה, ופשוט שאסור למשגיח לומר שאוכל זה הוא כשר".

2. תלוי בכוונה, וגם אם מוסיף לצורך ישראל.

(א) קיצור שו"ע (פפויאר, סי' ח') – "וגם מרבה את כמות הייצר בגלם, הרי זה נחשב כעושה בשליחותם ואסור ... אם הוא במקום ששומרי המצוות מועטים, כך שאפילו אם יקנו השומרי מצוות את מוצריו, לא יוסיף על כמות הייצר בגלם, באופן זה אף שידוע לבית החרושת שהכשירו את מוצריו, והוא מדביק חותמת ההכשר על כל מוצר, מותר לקנות את מוצריו ... אם בעל בית החרושת אינו יודע שתוספת הייצר באה בגלל השומר מצוות שקונים ממנו, מותר לקנות ממוצריו".

3. מיקל.

(א) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י' תמוז תשס"ז) – "שאלה: האם מותר ליתן הכשר לתוצרות של נכרים, אם הם מבטלין איסור בשישים, או אינו יכול בגלל שזה נכלל במבטל איסור לכתחילה. תשובה: אפשר, אם הם מבטלים בלאו הכי".

4. תלוי ברוב.

(א) עי' אג"מ (יו"ד ח"א סי' ס"ב ד"ה ומדין, יו"ד ח"א סי' ס"ג ד"ה שנית, לשונו מובא לעיל, ע"ש).

5. "שאפשר להקל, אבל המאכל לא יחשב כשר למהדרין" – הגריש"א צ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ז' סוף הע' י', עי' אשרי האיש יו"ד פרק ב' סוף אות מ"ח), שבט הלוי (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ז' סוף הע' י').

(א) שבה"ל (קובץ מבית לוי ח"ז עמ' צ"ה הע' כ"ה) – "ובביטול למכירה, דעת הט"ז (סק"י) שאם לא ידע מי שנתבטל עבורו מותר. וכ"ד הפמ"ג במ"ז שם בשם הפר"ת, וחכמ"א (כלל כ"ב ס"ז). אמנם רעק"א הביא משו"ת הריב"ש (סי' תצ"ח) שמי שביטל למכירה הר"ז כמו שנעשה בשבילו ואסור לקונה ומשמע דלא כהט"ז שאף אם לא ידע הקונה אסור. וייצרו שאינו יודע מהאיסור, וקיבל הוראות מועד הכשרות שלא לעשות כן, ואירע שביטל, מצד הדין יש להכשיר, ומ"מ אינו כשר למהדרין".

6. מיקל – עי' בצל החכמה (ח"ד סי' פ"ט אות י"א – אות ט"ו).

7. מראי מקומות – חשב האפוד (ח"ב סי' פ"ט אות ג'), קובץ טיפת חלב (עמ' נ"ז).

(א) עי' הגרש"א שטרן שליט"א (אסיפת יצחק כ"ה תמוז תשס"ז) – "שאלה: האם מותר ליתן הכשר לתוצרות של נכרים, שהם מבטלים איסור בשישים. תשובה: אין ראוי ליתן הכשר על זה".

(ב) לקנות מעכו"ם לכתחילה בזמן שאינו ב"י – עי' סי' קכ"ב סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

ח. מה שדרך לערב בו איסור, הגם שיש ביטול.

1. מחמיר.

(א) רשב"א (ח"ג סי' רי"ד) – "כל הדברים הנעשין על ידיהם שרגילין לתת לתוכן שום דבר איסור אין אותו דבר האסור מתבטל במיעוטו להתירו ... כגבינה של עכו"ם למ"ד: שאסרוה מפני שמעמידין אותו בעור קיבה, ואע"פ שאין בה טעם בשר, ואלו מן הדין, בטל, כיון שאין בה טעם בשר, דבשר בחלב בנותן טעם; אלא כל שאסרו להתרחק מהן, בכל ענין אסרו. וכן דעת הראב"ד ז"ל, והוא הישר שבטעמים שאמרו בדברים אלו".

(ב) מחבר (יו"ד סי' קל"ד סעי' י"ג) – "כל המשקים של עובדי כוכבים שדרכם לערב בהם יין או חומץ, אסורים".

(ג) משנה הלכות (ח"ז סי' קי"ג סוף אות א').

2. מיקל.

(א) רמב"ם (מאכ"א פרק ג').

(ב) ר"י מיגש (כדאי' בנו"ב).

- ג) עי' ר"ן (ע"ז דף כט:).
- ד) גוב"ת (י"ד סי' נ"ו) – "וכיון שהוא מדרבנן כדאי הם הרי"ן מיגאש והרמב"ם לסמוך עליהם להקל".
- ה) פת"ת (סי' קל"ד ס"ק ח') – "ועיין בתשובת נו"ב סימן הנ"ל שהביא דעת גדולי הראשונים דלית להו הך סברא וכתב דיש לסמוך להקל מאחר דאפילו להרשב"א אין זה רק מדרבנן".
- ו) גליון מהרש"א (על סי' קל"ד סעי' י"ג, עי' ריש סי' צ"ח) – "כל המשקים של גוים שזרכם לערב בהם. דאף דסתם יינם בטל, היינו בנפל במקרה, אבל כבשים כיון שזרכן לתת בהם יין אינו בטל. זו סברת הראב"ד ברשב"א [תורת הבית בית ג שער ו צ, ב], ובהר"ן פרק ב' דעבודה זרה [יג, ב דבור ראשון] במתניתין מפני מה אסרו גבינות עובדי כוכבים מבואר דאין זה מוסכם, ויש לסמוך עליהן להקל, ועיין תשובת נודע ביהודה מהדורא תנינא חלק י"ד סוף סימן נו".
- ז) שרידי אש (ח"ב סי' כ"א ד"ה אולם).
- ח) קיצור שו"ע (פפויפר, תערובות סי' ח' פרק ה' הע' א').
9. מראי מקומות – מהרש"ם (ח"ג סוף סי' רל"ד), דרכ"ת (סי' צ"ח ס"ק ב', סי' קל"ד ס"ק מ"ז), מנחת יצחק (ח"ב סי' כ"ח אות ח' - אות י"ג), חשב האפוד (ח"ב סוף סי' פ"ט).
- א) חלקת בנימין (סי' קי"ד סעי' ד' בי' ד"ה עד, עמ' קי"ח) – "והנה עיקר הדין הרמ"א כאן דמהני ביטול היין במשקים אלו לכאורה הוא כנגד דעת הראב"ד ורשב"א בתוה"ב בית ג' שער ו' שכתבו דמאכלים שנאסרו מחמת שזרכם לערב בו איסור, ועיקר המאכל הוא כך שמערבין בו איסור, לא הלכו חכמים אחר נו"ט כיון דשכיח בהו טעמא ואסורים לעולם כדי שלא יפרצו ומשו"ה גבינת עכו"ם אסורה ... ולכאורה מוכח מזה דדעת הרמ"א לפסוק דלא כשיטת הרשב"א אלא בכל ענין יש ביטול ...".
- ט. מראי מקומות – בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ז' הע' י"א ד"ה ואם).

מח' דבר שנתבטל באיסור אסורים למכרו.

- א. רמ"א (סעי' ה') – "ואסורים למכרו גם כן לישראל אחר, שלא יהנו ממה שבטלו".
1. דוקא כשישראל לוקח ביוקר מגוי.
- א) ש"ך (ס"ק י"ב) – "דאע"ג דהאיסור עצמו היה מותר בהנאה מ"מ היה אסור באכילה ועתה היה נהנה בתוספת זה להתיר אף באכילה הלכך צריך ליתנו לאחר בחנם עכ"ל או"ה שם ולי נראה דדוקא כשהישראל לוקח ביוקר מהעובדי כוכבים אסור דאי לאו הכי אין טעם לאסרו למכור לישראל דהא לא אהני מעשיו הרעים כנ"ל ואולי מ"ש צריך ליתנו לאחר בחנם הוא לאו דוקא".
- ב) ברתי (ס"ק י"א, פלתי ס"ק ז') – "דעת הש"ך ... והפרי חדש ... ולכן הנכון כדברי הש"ך".
- ג) באה"ט (ס"ק י"א).
- ד) חוו"ד (חי' ס"ק י"א).
- ה) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י').
- ו) חכ"א (כלל נ"ב סעי' ז') – "ובמקום שאסור לו אסור למוכרו לישראל אחר אם הישראל נותן ביוקר מן הנכרי אלא יתנו בחנם או באותן הדמים שנותן הנכרי".
- ז) זבחי צדק (ס"ק ל"ב) – "ש"ך ... ודלא כהפ"ח".
- ח) ערה"ש (סעי' כ"ו) – "לא יהנה כגון שימכור ויקח מעות בשביל האיסור וצריך ליתנו לאחר בחנם או למכור לעכו"ם אם אין זה מאיסורי הנאה או למכור לישראל במקח שהעכו"ם נותן ולא יותר כדי שלא ישתכר מזה שביטל האיסור או ריבה עליו וממילא דאם איסור זה היה מאיסורי הנאה אסור למכור כלל [כן משמע מש"ך סקי"ב]".
- ט) יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ד).
- י) בדה"ש (ס"ק מ"ה).
- יא) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ב' הע' ק"ד).
2. מותר למכור אף לישראל ביוקר [ובלבד שלא הי' כוונתו לזה מקודם].
- א) פ"ח (ס"ק י"ד, ועל הדף) – "וגדולה מזו אני אומר שמותר למוכרו לישראל אחר אף ביוקר יותר מהעכו"ם ודלא כהש"ך שמחמיר בזה דלא נהירא, דכיון שאין כוונתו בביטול האיסור למוכרו דלהאי ודאי לא טרח, אלא כוונתו לבטלו לאוכלו כיון דלא נתקיימה מחשבתו דהא לא שרינן ליה לאכלו, שרי למכרו אף ביוקר לישראל, וראיה לדבר מהא דאמרינן בפ' הפועלים (דף צ:): גבי מי שהערים ואמר לגוי לסרס בהמתו שיהא יפה לחרישה סבר רבא למימר ימכרו לשחיטה, כלומר שלא להעלות דמיהן בשביל הסירוס דאי לחרישה דמיהן יקרים, וא"ל אביי דיין שקנסת עליהם מכירה ופי' רש"י (ד"ה דיין) דלא טרח כולי האי אלא שיחרוש בו והא לא מתקיים מחשבתו ע"כ אלמא דכל היכא דלא מקיים מחשבתו שרי אף על פי שמרויח בדבר וכן עיקר".
- 1) הראיה מרש"י – פלתי (ס"ק ז'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ב).
- ב) חגורת שמואל (ס"ק י"ו) – "וכתב הש"ך ... והפ"ח הפריז עוד יותר על מדותיו וכתב ... עכ"ל, ודבריו נכונים הם לדינא".
- ג) עי' מחה"ש (ס"ק י"ב).
- ד) ערוגות הבושם (אות ו').
3. מראי מקומות – כנה"ג (הג' טור אות כ'), בית לחם יהודה (ס"ק י"ג), הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ה' אות ג' סוף ד"ה והנה).
- א) לענין שבת - עי' או"ח סי' שי"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב. דעת המ"ב (סי' שי"ח ס"ק ד') – "לעולם. ליהנות מאותה מלאכה דקנסוהו רבנן ומ"מ מותר לו ליהנות מדמיה של המלאכה".

1. מיקל, כמו הפ"ח (י"ד סי' צ"ט ס"ק י"ד, ועל הדף שם), אפילו למכרו ביוקר [א"כ כוונה למכור].

- (א) קהלות יעקב (ליקוטים ח"ב סי' ז' ד"ה ודע) – "ואולי דברי המ"ב הוא לשיטת הפר"ח שם".
- (ב) עי' ציץ אליעזר (חי"ג סי' מ"ח אות ו') – "מסתמיות פסקו של המשנה ברורה משמע שסובר להתיר הנאת דמיה של המלאכה גם מהוספת השבחה שנשבחה בשבת ... אלא שיש לדחות ולומר שכונת המשנ"ב הוא דוקא בגוונא שהעברין רצה בהנאה מגוף המלאכה, ובוזה חל הקנס רק על הנאה מגוף המלאכה ולא מדמיה, אבל משא"כ כשכונת העברין מתחילה היתה על הנאת הדמים, בכל כגון זה י"ל שסובר נמי שחל קנס איסור ההנאה גם על הדמים".
2. מותר רק בשבת. כיון שהקנס הוא על מעשה עבירה. אבל בביטול, הקנס הוא שלא יבא שום ריוח מהעבירה.
- (א) מגילת ספר (יו"ד סי' צ"ט אות ט') – "במ"ב סי' שי"ח סק"ד שמותר להנות מדמיה ... נראה לחלק דבמעשה שבת הקנס הוא על מעשה עבירה ... גם לא קנסו אלא על האכילה ולא על שאר הנאות דהכי סגי לקונסו, אבל המבטל איסור הקנס הוא ... שלא יועילו מעשיו הרעים ושלא יהנה מהם".
- (ב) עי' בדה"ש (סי' צ"ט ב' ד"ה ואם עמ' ע"ט) – "בשבת פסק במ"ב שם ס"ק ד' דמותר לו ליהנות מדמי מלאכה ... דשאני קנסא דשבת מקנסא דהכא דכאן גדר הקנס הוא שלא יבא שום ריוח מהעבירה ... משא"כ בשבת גדר הקנס הוא להעניש אם עובר העבירה ... ומנא להו להפוסקים לחלק בין קנסא דהכא לקנסא דשבת ... וצ"ע".
- 1 (מראי מקומות – יד יהודה (הארוך ס"ק י"ט)).
3. מראי מקומות.
- (א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ד' ב', סי' רע"ו הע' על ס"ק י"ב.ג), מנחת שלמה ח"א סי' ה' סוף אות ג' ד"ה והנה) – "דכונת המשנ"ב לומר דכיון שמעיקר הדין מותר בהנאה לכן אין להתמיר ולאסור עליו ליהנות מהדמים, אבל מ"מ אסור לו ליהנות מזה שמחמת המלאכה שעשה בשבת הוא נמכר ביוקר, וכן כתב שם בס' כף החיים אות ח' שיכול למוכרה רק כפי מה שהיה שוה אותו דבר קודם שנעשה בו מלאכה, ומצינן נמי הכי בעכו"ם שהביא מחוץ לתחום עבור ישראל דאסור בו ביום למי שהובא בשבילו שכתב המשנ"ב בשם הכנה"ג בסי' שכ"ה ס"ק ל"ז דבאופן המותר למכור בשבת יכול המקבל למכור לאחר שלא הובא בשבילו ובלבד שלא ירויח למכור ביוקר ממה שלקח ... וגם נלענ"ד דאע"ג שלענין אין מבטלין איסור לכתחילה חולק הפר"ח על פסק השו"ע והש"ך בסי' צ"ט ס"ק י"ב וסובר שאם עבר וביטל מותר אח"כ למכור לאחרים ביוקר משום דדי לנו בקנס שצריך דוקא למכור לאחרים ואינו יכול לאכול בעצמו, ולכאורה נראה דהכא קיל טפי מהתם כיון דלאחר השיעור של בכדי שיעשה אינו נהנה כלל מהעבירה הואיל וכבר סיפק בידו לעשות אותו כלי בהיתר לאחר השבת, אפי"ה נראה דחשיב טפי כנהנה מעבירה כיון שלאחר השבת הרי יכול לעשות עוד כלי ונמצא שאם יוכל להרויח ממה שנמכר ביוקר יבוא לעבוד בשבת ולהרויח מזה שהוא עושה מלאכה גם בשבת וחמיר טפי מביטול איסור שמפסיד גם את ההיתר בזה שצריך דוקא למכור לאחרים, וגם אין הפר"ח מתיר אלא בכה"ג שהביטול היה כדי שיאכל בעצמו ולא למכור לאחרים ולכן כיון דלא מתקיים מחשבתו סגי בהך קנסא משא"כ במעשה שבת, ומ"מ נראה שאפי"ה אם יודעים ברור שעשה את התבשיל לעצמו ולא למכור לאחרים אפי"ה משום טעמא דלא פלוג נראה דלא סגי בהך קנסא שצריך למכור אלא אסור בכל ענין ליהנות ממה שנמכר ביוקר".
- (ב) ציץ אליעזר (ח"כ סי' כ' אות ג' ס"ק ב') – "ואעפ"י שראיתי בספר כף החיים אות ח' שהגם שכותב ג"כ דמותר לו ליהנות מדמיה של אותה מלאכה, מ"מ מוסיף וכותב דמיהו מה שמותר ליהנות מדמי אותה מלאכה נראה דהיינו שיוכל למוכרה רק בכדי מה שהיה שוה אותו דבר קודם שיעשה בו מלאכה כדי שלא יהנה ממלאכת שבת דאל"כ מאי אהני קנסא דרבנן ע"ש. מכל מקום סתמיות פסקו של המשנה ברורה משמע שסובר להתיר הנאת דמיה של המלאכה אף מהוספת השבחה שנשבחה בשבת, וכנראה שסובר שקנס חכמים היה רק על הנאה מעצם גוף המלאכה".
- (ג) ארחות שבת (פרק כ"ה הע' ל"ג) – "עוד יש להקשות על המשנ"ב הנ"ל בסי' שי"ח סק"ד [אם נקוט כסתימת לשונו דמותר למכורו בדמי בשר מבושל] מהרמ"א ביו"ד סי' צ"ט סעיף ה' שכתב דמי שעבר וביטל איסור לכתחילה אסור למכור את התערובת לישראל, וכתב הש"ך שם ס"ק י"ב דהכוונה שאסור למוכרה במחיר של בשר כשר ולהרויח ממעשיו הרעים שביטל את האיסור בהיתר, וכך נקטו לדינא הכרתי ופלתי והגר"א שם, ומבואר דאסרו גם ליהנות מהעבירה, ולא אסרו רק באכילה, והרי בסוגיא גיטין דף נ"ג-נ"ד הביאו דיני קנסות דמבשל בשבת דמבטל איסור לכתחילה בהדא סוגיא ודימו אותם אהדדי וא"כ ה"נ במבשל בשבת יאסר למוכרו בריוח. ואולי י"ל דגבי ביטול איסור לכתחילה מסתבר לאסור טפי משום שלולי מעשיו הרעים היה דבר האיסור אסור לעולם ונמצא שאם יהיה מותר למוכרו כבשר כשר אהנו מעשיו הרעים, משא"כ לענין מעשה שבת, דאחרי השבת אינו נהנה כל כך מהעבירה שהרי היה יכול לבשל גם בימי החול, ולכן י"ל דלא אסרוהו אלא באכילה ולא בהנאה, וכתירוץ ב' דלעיל. העולה מכל הנ"ל דאכתי לא נתברר היטב מש"כ המשנ"ב בסי' שי"ח ס"ק ד' דמותר למכור את התבשיל שנתבשל בשבת, אם הכוונה כסתימת הדברים שמותר למוכרו בדמי בשר מבושל או דאין למוכרו אלא במחיר של בשר חי".

ג. מראי מקומות.

1. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ה' אות ג' סוף ד"ה וכמו) – "גם מסופקני אם נתן את הכסא שעשאו בשבת לאחרים אם הוא עצמו רשאי אח"כ לישב עליו כיון שאין זה שלו, וכן אם המקבל חזר ונתן לו את הכסא אם מותר לו לישב עליו, וספק זה שייך גם בדין של אין מבטלין איסור לכתחילה שאם עבר וביטל מבואר בגמ' וביו"ד סי' צ"ט דאסור למבטל עצמו, איך הדין לאחר שכבר נתן את התערובת לאחרים והמקבל הזמין אותו על שלחנו או שחזר וקנה מהם אי שרי או לא וצ"ע".

מט | בליעות בהקדחה שביטולו בה איסור.

א. מהו הקנס: על גוף הדבר, או על הגברא - גברא או חפצא.

1. חפצא.

(א) תבואות שור (סי' ל"ט ס"ק ב') – "שהבשר יש לו דין איסור דבריהם שנתבטל במזיד".

2. גברא.

- א) יד יהודה (הקצר ס"ק כ', הארוך ס"ק י"ח) – "אין כאן איסור כלל על גוף הדבר רק לדידיה קנסו שלא יהנה ממנו א"כ אין מה לאסור מחמת טעם כעיקר".
3. גינת ורדים (יו"ד כלל א' סי' ל' ד"ה ג' לר"ע) – "אע"ג דעבד איסורא דאין מבטלין איסור לכתחלה ואע"ג דהמבטל איסור במזיד קנסינן ליה שלא יהנה הוא עצמו ממנו מ"מ אין האיסור הזה מצד התערובת הא' אלא מצד שעבר על דברי חז"ל לערב איסור לכתחלה".
4. שד"ח (מערכת א' כללים פאת השדה אות קל"ה ס"ק ד' ד"ה ובעיקר) – "חקר ... אי חשיב איסור מחמת עצמו ונפקא מינה דאם הוא חתיכה הראויה להתכבד אינו בטל ... פשוט דמתבטל ואינו אוסר התערובת".

ב. אם ביטלו במזיד.

- מחמיר.
  - תבואות שור (סי' ל"ט ס"ק ב').
  - רע"א (על המחבר סעי' ה') – "ואם בישל אח"כ המאכל גם הקדירה אסורה תב"ש".
  - זבחי צדק (ס"ק ל"א).
  - כה"ח (ס"ק מ"ו, ס"ק מ"ז).
  - בדה"ש (ס"ק מ').
- מיקל.
  - ערך השלחן (ס"ק י"א) – "אבל הכלי מותר".
  - יד יהודה (הקצר ס"ק כ', הארוך ס"ק י"ח) – "משות' הרשב"א שם אין הכרע כלל ע"ש ותראה דכל עיקר דבריו לא נאמרו אלא לר' יוחנן הסנדלר ולדידיה י"ל דהוי גוף איסור דאוסר מעשה שבת גם בשוגג וכתב כל זה לרווחא דמלתא אבל לר"י ור"מ י"ל דתמיד מותר הקדירה וכן נראה עיקר".
  - ע"י פרי השדה (ח"ג סי' קצ"ה).
  - אהל משה צוויג (ח"ג סי' ד').
- מראי מקומות – מהר"ם בריסק (ח"ג סי' ה'), זכר שמחה (סי' ל"ח), כה"ח (ס"ק מ"ו), שבט הקהתי (ח"ו סי' רס"ט), מעדני השלחן (ס"ק ל"ח), הגר"מ הלוי סאלאווייצ'יק (קובץ תפארת צבי, בב"ח עמ' י'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ב' הע' ק"ג).
  - לענין שבת - ע"י אור"ח סי' שי"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ג. כשאין הקדירה בן יומו - למחמירים לעיל.

- מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד סוף סי' ק"ב).
  - הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ה' אות ג' ד"ה וכיון) – "הצריכו גם להגעיל את הכלי שבישלו בו בשבת גם כשהוא אינו בן יומו כמו"ש במשנ"ב סק"ב מהמג"א אף על גב שמצד הסברא היה יותר נראה לומר דכמו שלאחר השבת מותר לאחרים כך מותר גם למבשל עצמו לאחר שעבר מעל"ע כיון שהוא נותן טעם לפגם ואינו נהנה, אך כיון שעשאוהו חכמים כמאכלות אסורות לכן לא רצו לחלק בין מעשה שבת לשאר איסורין ואף גם במעשה שבת גזרו על אינו בן יומו אטו בן יומו".
  - לענין שבת - ע"י אור"ח סי' שי"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ד. עבר ובישל במזיד בקדירה של איסור שאינה בת יומא.

- ע"י סי' קכ"ב סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ה. מבשל במזיד דבר פרווה בכלי בשרי על מנת לאכול בחלב, אם יש קנס.

- לא קנסינן ליה – פ"ח (סי' צ"ה סוף ס"ק א'), פ"ת (סי' צ"ה ס"ק א'), זבחי צדק (סי' צ"ה ס"ק ה'), בן איש חי (שנה ב' פר' קרח אות י"ד), "אם עבר במזיד ובישל לכתחילה אורז או ביצים וכיוצא, בקדירה של בשר בת יומא, על דעת לאכלם בחלב, אף על גב דעבד איסורא, לא קנסינן ליה ומותר לאכלם בחלב, וכנזכר בפרי חדש ושאר אחרונים".
- יש קנס – מנחת כהן (ח"א פרק י"ב).
- מראי מקומות – פמ"ג (סי' צ"ה מש"ז ס"ק ד'), דרכ"ח (סי' צ"ה ס"ק ט"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ו' הע' כ"ו).

ו. חנ"נ במקום שלא נודע התערובות.

- לא נעשה נבילה – או"ה (כלל כ"ד דין י'), דר"מ (ס"ק ב', בארוך ס"ק ה', תורת חטאת כלל פ"ה דין ח', כלל נ' סוף דין א').
- אפשר הרמ"א חוזר – ש"ך (ס"ק ט"ו, "ואולי גם הרב חזר בו ולכך לא כ' דין זה בהגהותיו וצ"ע"), רע"א (על ש"ך ס"ק ט"ו, שו"ת ח"א סי' ס"ז ד"ה וגם), הו"ד בפת"ח (ס"ק ו').

ב. נעשה נבילה.

- ש"ך (ס"ק ט"ו, סי' צ"ח ס"ק ל"ד, סי' ק"ז סוף ס"ק א') – "א"ו דאין לחלק בזה כלל בין נודע או לא אלא בין שוגג ומזיד וכדמשמע מדברי הט"ו וכל הפוסקים".
- פ"ח (ס"ק ט"ז, סי' ק"ז ס"ק א') – "ואין ספק שסברא זו אינה מחוורת כלל שאין החילוק בין נודע ללא נודע אלא בין שוגג למזיד, וכבר האריך הש"ך [ס"ק טו] להוכיח מכל הפוסקים הפך סברא זו, ע"ש וזה פשוט".
- באה"ט (ס"ק י"ג).

4. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט"ו) – "ולהלכה ... בלא נודע לענין חתיכה נעשה נבילה בשר בחלב ודאי אסור מן התורה ובשאר איסורין בהפסד מרובה אין בידי להקל ואף בנקודות הכסף בנו בהג"ה פקפק עליו ... מכל מקום לענ"ד כן".
5. זבחי צדק (ס"ק מ"א).
6. יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ו, הארוך ס"ק כ"א) – "כל הפוסקים".
7. כה"ח (ס"ק נ"ט, ס"ק ס').

ג. בשאר איסורים, יש להקל.

1. כרתי (ס"ק י"ג, פלתי ס"ק ט') – "בשאר איסורין ולא בבשר בחלב".

ד. בשאר איסורים ובלח בלח, יש להקל.

1. מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק ל"ח) – "ונלע"ד דמ"מ לח בלח ולא נודע יש לסמוך על האו"ה והרב כיון דבלאו הכי דעת כמה פוסקים דלא אמרינן חנ"נ לח בלח".
2. ע"י צבי לצדיק (סי' ק"ז על רמ"א סעי' א').
3. יבין דעת (הקצר ס"ק י', הארוך ס"ק י') – "לדינא העיקר כמש"כ המ"י להקל בלח בלא נודע וגם בלח בלח ביבש כל שלא הי' דרך בישול יש להקל ... מיהו דוקא בשאר איסורין לא בב"ח".

ה. בשאר איסורים ובמקום הפסד מרובה וסעודת מצוה, יש להקל.

1. חכ"א (כלל מ"ד סעי' י') – "אפילו במקום דאמרינן חתיכה נעשית נבילה אם קודם שנודע לו התערובת הוסיף עליו היתר עד ששים נגד האיסור במקום הפסד מרובה וסעודת מצוה יש לסמוך על המתירין (דהיינו איסור והיתר ורמ"א סימן צ"ט וכרתי ופלתי שכן דעת תוספות בבכורות כ"ב ומתריך קושית הש"ך ס"ק מ"ו) דכיון דלא נודע וכבר נתבטל ולא יטעום טעם איסורא ובלאו הכי הרבה פוסקים סבירא להו דלא אמרינן חתיכה נעשית נבילה בשאר איסורין ומכל מקום אותה חתיכה אסורה (שכן מוכח שם בתוספות) וכל שכן באיסור דרבנן דיש להקל אבל בבשר וחלב דלכולי עלמא מן התורה חתיכה נעשית נבילה אין להקל".
2. ע"י רע"א (ח"א סי' ס"ז ד"ה ובעיקר, ובגליון שם) – "מאן דמיקל בהפ"מ או לצורך שבת אין מזחיחים אותו".
3. ע"י בדה"ש (ס"ק נ"ב) – "בהפסד מרובה או לצורך שבת אין מזחיחין אותו".
4. מעדני השלחן (ס"ק נ"ה, מעדני מלכים סי' קמ"ו).

- ו. מראי מקומות – נקוה"כ (בנו של הש"ך), פת"ת (ס"ק ו'), בדה"ש (סי' צ"ב בי' ד"ה וע"ל, עמ' קע"ה).

נא] נודע התערובת: במקום שלא נעשה נבילה - האם קנסינן שוגג אטו מזיד.

- א. פשט ברמ"א (סוף סעי' ה') – "ולפי זה היה צריך החכם המורה לבטל איסור לחקור אם נתוסף ההיתר לאחר שנודע. ולא נהגו כן".
1. מש"כ "שלא נהגו כן", כי חולק על הדין, ולא גזרינן שוגג אטו מזיד. או שבאמת גזרינן, אבל לא חושש שנתוסף לאחר שנודע.
2. שעדיין גזרינן שוגג אטו מזיד, אבל לא חושש שנתוסף אחר שנודע – דר"מ (ס"ק ב'), ש"ך (ס"ק ט"ו), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט"ז), "ולא נהגו כמו שכתוב בדרכי משה [אות ב] דאם היה נודע מיד היה בא לשאול, לפי שלא נודע לא איכפת לן במה שנתוסף אח"כ אף בב"ח", ערה"ש (סעי' ל"א).
3. הרמ"א (סי' ק"א סעי' ו') – "[ואפילו אם נתרסקו לאחר שנתערבו עם ההיתר]. ואפילו לאחר שנודע התערובת. [והוא שנתרסקו שלא במתכוין לבטל האיסור]".
- א) ראיה מכאן דלא כהאו"ה – חגורת שמואל (ס"ק כ', לשונו מובא לעיל).
- ב) אין ראיה, שיש לחלק – מנחת יעקב (כלל מ' ס"ק י"ב, "ואפ"ה מהני. משמע מדברי הרב דסובר כן דאף בנודע מתירין בשוגג ולא קנסינן שוגג אטו מזיד ועיין באו"ה כלל כ"ד דין י' וכלל כ"ה דין י"ד מבואר שמדמה דין זה לדין מרבה על האיסור בשוגג לבטלו (ומיישב בזה דברי הטור בסימן צ"ט ובסי' ק"י ועיין בס"ק י"ג) ולקמן כלל פ"ה דין ז' חושש הרב לדבריו להחמיר וצ"ע דלמה פסק בכאן להקל ואפשר לומר דשאני הכא בנתפצעו דיש להקל יותר כיון שכבר קנסו בידו שנתקלקל מאכלו בשעת פציעה וכדאיתא בירושלמי פ' בתרא דערלה והובא בתוספת דגיתין פ' הניזקין דף נ"ד ע"א ד"ה נפלו ודו"ק"), הו"ד בפמ"ג (סי' ק"א שפ"ד ס"ק ט"ז), ערה"ש (סי' ק"א סעי' כ"ב), "ודע דבנתרסקה או נחתכה אין חילוק בין נתרסקה קודם התערובות או לאחר שנתערבה עם ההיתר ואפילו נתרסקה לאחר שנודע התערובות לית לן בה דאע"ג דבסי' צ"ט כתבנו דהידיעה גורמת האיסור ודאי דכן הוא אבל כיון דכל האיסור הוא מפני החשיבות והרי בטלה החשיבות".
- 1) מגד שמ"מ (סי' ק"א יחזוה דעת ס"ק ט"ז) – "[בין ההיא דצ"ט דקנסו שוגג אטו מזיד]. כוונתו להא דהביא בהגה בס"ה שם דאפילו במקום דלא אמרינן חנ"נ לא מהני מה שנתוסף אח"כ אם נודע התערובות קודם, והיינו מטעם דקנסו שוגג אטו מזיד, כדאיתא בשפ"ד שם סקט"ו בשם או"ה [לכאן]. דשם מייירי באיסור דאורייתא שפיר קנסו שוגג אטו מזיד, כמו שהביא במש"ז סק"ז בשם הפר"ח, משא"כ כאן בחהר"ל שנתרסק דביטול דברים חשובים אינו אלא דרבנן לא קנסו".
- 2) מראי מקומות – פמ"ג השלם (סי' ק"א שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק מ"א).
- ג) מראי מקומות – יד יהודה (סי' ק"א הקצר ס"ק ל"ב, "ואפילו לאחר שנודע התערובות הוא לאפוקי מאו"ה דמחלק גם בזה בין נודע התערובות או לא וע"ש באו"ה כלל כ"ה דין י"ב משמע דגם אם נתרסקה מעצמה כיון שנודע ונאסר פ"א לא הותר עוד והוא נגד גמרא מפורשת בכמה מקומות, ולעיל בסי' צ"ט מביא הרמ"א דבריו וכאן לא הביאו כלל ואו"ה מדמי לי' להדדי וכן בד"מ כאן צוה לעיין בסי' צ"ט ועיין במ"י כלל מ' ואולי שם דוקא בלח בלח כיון דהרבה ס"ל דאמרינן נמי חנ"נ לכך חשש נמי לדעתו".
4. מראי מקומות.

(א) בדה"ש (ס"ק נ"ג) - שמביא ב' פשטים. ראשון, השפ"ד בשם הפמ"ג. שניה, בשם עצמו.
 (ב) יש לדון מצד הט"ז. שהוא כתב שאומר מותר הוא כשוגג. כל אומר מותר לכאורה הוא נודע התערבות. וקצת משמע שהוא למד פשט בהרמ"א, שהוא חוזר ומיקל. צ"ע.

ב. קנסינן שוגג אטו מזיד.

1. או"ה (כלל כ"ד דין י') - "אבל כשנודע לו בנתיים לא מצינו היתר בתוס' היתר בין בלח בין ביבש אלא כשנתוסף עליו אח"כ מעצמו בשוגג בכ"א ס' נגד כל ההיתר ואיסור הראשון אבל ביד לא מאחר שנודע לו בנתיים דקנסינן שוגג אטו מזיד".
  2. עי' רמ"א (סעי' ה', דר"מ ס"ק ב') - "ויש אומרים דאפילו במקום דלא אמרינן חתיכה נעשית נבלה לא מהני ההיתר לבטל, אלא אם נתוסף קודם שנודע התערבות, אבל אם נודע התערבות קודם, לא מהני מה שנתוסף אחר כך".
  3. עי' לבוש (סעי' ו') - "ויש אומרים".
- (א) במקום שנפל מעצמו יש להקל - או"ה (כלל כ"ד דין י', לשונו מובא לעיל), חוו"ד (בי' ס"ק ז'), אמרי ברוך (על סעי' ה'), ערה"ש (סעי' ל"ד), בדה"ש (ס"ק נ').

ג. לא קנסינן.

1. ש"ך (ס"ק ט"ו) - "תימא דאפ"י נודע שרי כל שריבה בשוגג ...".
2. פר"ח (ס"ק ט"ז).
3. בית לחם יהודה (ס"ק ט"ו) - "וכל הפוסקים".
4. תגורת שמואל (ס"ק כ') - "אבל הש"ך ... ודבריו נראין להלכה ולמעשה וראיה מהא דפסקינן בסי' ק"א דבריה וחה"ל לא בטלים, ואם נחתכו או נתרסקו או שנאבדה צורתן בטילים דתו לא חשיבי, ואפילו אם נתרסק לאחר שנתערבו עם ההיתר ואפילו לאחר שנודע התערבות ע"ש וק"ל".
5. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט"ו, ס"ק ט"ז, סי' ק"א שפ"ד ס"ק ט"ז) - "ולהלכה בשוגג אף שנודע לא קנסינן".
6. באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י"א).
7. גר"א (ס"ק י"ב).
8. חכ"א (כלל מ"ד סעי' י"א) - "במקום דלא אמרינן חתיכה נעשית נבילה אם ריבה עליו בשוגג או באונס ואפילו לאחר שנודע לו התערבות מותר".
9. זבחי צדק (ס"ק מ"א).
10. יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ו, סי' ק"א הקצר ס"ק ל"ב).
11. כה"ח (ס"ק נ"ט, ס"ק ס').
12. בדה"ש (ס"ק נ"א).

ד. מראי מקומות.

1. כרתי (ס"ק י"ד, פלתי סוף ס"ק ט) - "איסור והיתר הארוך פוסק להלכה כר' יהודה".

נב] אם צריך החכם לחקור מתי ניתן בו ההיתר.

פשט בטור (סעי' ה'), וסמ"ג - "כתב בספר המצות שצריך החכם לחקור אם נתנו מים בקדירה אחר שנתנו בה האיסור שאותן המים שנתנו אח"כ אין מצטרפין לבטל האיסור ונ"ל שאפילו אם הוסיף מים אח"כ אם לא כיון כדי לבטל האיסור מצטרפין דקי"ל כל האיסורין שריבה עליהן שוגג מותרים במזיד אסורין ואין לחוש שמא יבאו לרבות במזיד שאם באנו לחוש לזה גם לא נאמין לו מה שאומר שלא ריבה".

א. דרך א': הסמ"ג סובר שאמרינן חנ"ג, משא"כ הטור סבר שאין חנ"ג בשאר איסורים.

1. בני (ריש ס"ק ה') - "ומ"ש רבינו שנ"ל שאין צריך שאפילו אם הוסיף מים אחר כך אם לא כיון כדי לבטל האיסור מצטרפין. נראה דטענה גדולה היא וצריך לומר דהיינו טעמא דספר המצות דחיישינן שמא במה שהיה בקדירה תחלה לא היה ששים כנגד האיסור ונעשה הכל חתיכת נבלה וכשירבה עליו היתר צריך ששים כנגד כל מה שבקדירה והשתא נפקא לן טובא בחקירה זו שאם לא יחקור ודאי יתיר אותה כיון שימצא שיש במה שבקדירה ששים כנגד חתיכת האיסור וכשנודע לו שנתנו מים בקדירה אחר שנפל בה האיסור אפשר שכשיסיר שיעור אותם המים ממה שבקדירה לא היה במה שבקדירה ששים כנגד חתיכת האיסור ונעשה כל מה שבקדירה חתיכת נבלה וצריך ששים כנגד הכל ואם אין במים שנתנו אחר כך ששים כנגד כל מה שבקדירה נמצא שהכל אסור אבל אם יהיה באותם מים ששים כנגד כל מה שבקדירה מודו דמישראל שרי אם נתנם בשוגג כדקיימא לן דכל האיסורין שריבה עליהם שוגג מותרים וסמ"ג וסמ"ק לטעמייהו אזלי דבכל האיסורים אמרינן חתיכה נעשית נבלה אבל הרבה מן הפוסקים סוברים שלא אמרו חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא בבשר בחלב דוקא כמו שנתבאר בסימן צ"ב (קמו.) ושם כתבתי דהכי נקטינן הלכך דברי רבינו עיקר שאין צריך לחקור חקירה זו".

(א) קשה: דלכו"ע יש חנ"ג אצל בב"ח - דר"מ (ס"ק ב'), וצ"ע למה כתב סתם דא"צ לחקור אחר זה דהרי לפי דבריו במקום שחנ"ג כגון בבשר בחלב צריכין לחקירה זו והיה לו לפרש".

(ב) קשה: אנו סוברים שיש חנ"ג גם בשאר איסורים - דר"מ (ס"ק ב'), ויעוד דלפי מה שכתבתי לעיל סימן צ"ב (אות ד) אנו נוהגין בכל איסורים חנ"ג וא"כ אנו צריכין לחקור אחר חקירה זו בכל איסורין לפי דבריו".

ב. דרך ב': בשוגג אין חנ"נ (ולסמ"ג: גם בשוגג אמרינן חנ"נ).

1. דר"מ (ס"ק ב', מהלך ראשון) – "אף על גב דלכ"ע חנ"נ ס"ל דאפ"ה אם ריבה שוגג אף על גב דאין ס' לבטל כל הקדירה אפ"ה שרי דמצטרף כל ההיתר יחד לבטל האיסור הראשון שנפל הואיל ונתרבה בשוגג והא דאמרינן חנ"נ היינו אם ערכו במזיד דאז אמרינן חנ"נ ובעינן ס' נגד כל האיסור".
(א) חולק – ש"ך (הארוך על סעי' ה' ד"ה ועוד).

ג. דרך ג': כשלא נודע התערובת אין חנ"נ (ולסמ"ג: צריך לברר אם נודע [א"נ, גם בשלא נודע אמרינן חנ"נ]).

1. דר"מ (ס"ק ב', מהלך שני) – "דאף אם נתערב בשוגג איכא למימר חנ"נ ואף על גב דקי"ל כל איסורים שריבה עליהם שוגג מותרין היינו דוקא היכא דלא נודע התערובות קודם שריבה אבל לאחר שנודע התערובות לא מהני מה שריבה אח"כ ולכן אמרינן חנ"נ וזה התירוץ נכון וכ"כ באיסור והיתר הארוך ... ואין להקשות לפי דברי דא"כ למה כתב רבינו דא"צ לשאול הלא צריך לשאול שמא נודע בנתיים דאז לא מהני מה שנתרבה י"ל דס"ל דלהא לא חיישינן דמסתמא אילו היה נודע בנתיים מיד היה בא לחכם לשאול מה דינו והארוך שכתב דמטעם זה צריכין לשאול פסק כסמ"ג שצריך לשאול וכדי לתרץ דברי הסמ"ג שלא יקשה עליו הא דקי"ל כל האיסורין שנתרבו שוגג מותרין לכן חילק בין נודע בנתיים ולא נודע ובוזה מתורצים דברי ספר המצות בלא תירוצו של בית יוסף".
(א) ביאור הדבר: כמו שאחר שנודע התערובות קנסינן שוגג אטו מזיד. לכן אמרינן חנ"נ ג"כ אחר שנודע התערובות.
(ב) חולק – ש"ך (ס"ק ט"ו), וכתב ג"כ שאולי חוזר הרמ"א עצמו.

ד. דרך ד': לח בלח או יבש ביבש אין חנ"נ, אפילו בב"ח (משא"כ לסמ"ג).

1. דר"מ (ס"ק ב', מהלך שלישי) – "דאפשר דהטור מחלק בין הא דאמרינן חתיכה נעשית נבילה להא דאמרינן כל איסורין שריבה עליהם כו' כמו שמחלק בתשובת הרשב"א סימן תצ"ה שכתב דוקא אם נתערב לח בלח או יבש ביבש אמרינן דאם ריבה עליהם שוגג כו' אבל כל שאסור משום בלוע כגון איסור שנפל על החתיכה ויש בה בנ"ט ואח"כ נתרבה ההיתר לבטל אינו מועיל דאמרינן חנ"נ ואפשר לסוחרו אסור עכ"ל וכן היה נ"ל ליישב דברי הטור דכתב סתם דקי"ל כל איסורין שריבה עליהן שוגג מותרין משמע אף בבשר בחלב דלכ"ע חנ"נ גם כי לא ראיתי מרבתי מימי ששאלו אחר חקירה זו אף על גב דאנו נוהגין בכל איסורין חנ"נ".
(א) חולק – ש"ך (ס"ק י"ד), שלכו"ע יש חנ"נ לגבי לח בלח של בשר בחלב.

ה. דרך ה': אחזוקי איסור לא מחזיקנן, וממילא אמרינן שניעור מיד, ולפ"ז אין כאן חנ"נ [ומחלוקת אם גוזרים שוגג אטו מזיד בזמן שנוסיף אחר שיש התערובות, שחושש שמתקן במזיד התערובות מיד].

1. ט"ז (ס"ק ח', ס"ק י"א) – "וני"ל דהטור למד בדברי הסמ"ג דודאי לא חייש שמא נתרבה אחר שנפל איסור שם ונשתהה קצת דא"כ היה חתיכה עצמה נעשית נבילה בבשר בחלב ולא מהני אח"כ תוספת מים אלא א"כ יש שם ס' נגד התבשיל כולו וגם נגד הקדירה וזה א"א ... אלא ע"כ דכאן יש חשש בענין שיש תקנה לבטל האיסור ע"י הרבוי בזה חשדינן ליה שבמזיד עשה התיקון נמצא שכאן הוה החשש שמא תקף שנפל האיסור ריבה שם מים קודם שנתפשט האיסור וכענין שאמרינן בס"י צ"ב בדין טפת חלב לענין נוער הקדירה וע"כ אמר הסמ"ג שצריך לחקור אחר זה אם נעשה שם ריבוי ועל זה מקשה הטור דלאיזה צורך יחקור דבשלמא אם היו קונסים בזה שוגג אטו מזיד היה סברא לחקור אם יאמר שריבה בשוגג נאמר לו שאפ"ה אסור דקנסינן אטו מזיד אבל באמת אינו כן אלא בשוגג מותר בזה מטעם שזכרנו לעיל ועל זה אמר דקי"ל כל האיסורין כו' ואמר אח"כ שמא כיוון לרבות במזיד פי' דהא דאמרינן כל האיסורין שריבה שוגג מותר היינו באם ידוע לנו שנעשה בשוגג כגון שנעשה ע"י אחר או שברור לנו שהוא לא ידע מנפילת האיסור וריבה ואז מותר ולא קנסינן שוגג אטו מזיד אבל כאן שלא נודע לנו ע"כ אפ"ה אם יאמר שנעשה בשוגג נאסר מטעם שמא כיוון במזיד ומשקר ואומר שהוא שוגג ומ"ה אנו צריכים לחקור אם נעשה שום ריבוי כדי לאסור אפ"ה אם יאמר שוגג הייתי זה אינו דאם כן שאתה מחזיקו לשקרן בשעת החקירה מה תועיל החקירה אף אם יאמר לא נתרבה לא יהא נאמן אם אנו ניהוש שיאמר שקר ע"כ אין צורך להחקירה כלל אפילו בבשר בחלב וכל שכן בשאר איסורים אלא דבשאר איסורים אין אנו צריכים לומר דמיירי ברבוי תיכף אחר הנפילה דהא לדעת הטור אין אומרים חתיכה עצמה נעשית נבילה ואם כן מהני רבוי בשוגג גם אחר כך לתקן האיסור ובוזה צריך חקירת חכם להסמ"ג שמא עשה התיקון של ריבוי אחר כך וע"ז חולק הטור דהא שוגג מותר וכדרך שזכרתי לענין בשר בחלב אם ריבה תיכף".
(א) חולק – נקודת הכסף (על הט"ז ס"ק ח').

ו. דרך ו': מחלוקת אם גוזרים שוגג אטו מזיד [כגון יבש ביבש, וכדו']. וצריך חנ"נ בנפל לעצמו.

1. נקודת הכסף (על הט"ז ס"ק ח', ש"ך הארוך).

ז. הלכה: האם צריך החכם לחקור.

1. כן – סמ"ג (לאוין ק"מ), סמ"ק (מצוה רי"ג), אור"ה (כלל ל"ז דין ה' אות י"ד), עי' הג' שע"ד בשם מהרי"א (סי' ל"ט אות ג' ד"ה הרא"ש), יש"ש (פרק ז' סי' נ"ט, פרק ח' סי' מ"ו אות ג').
2. לא – טור (ס"ק ה'), ב"י (ס"ק ה', מצד חנ"נ), רמ"א (סוף סעי' ה'), דר"מ (ס"ק ב'), "ולפי זה היה צריך החכם המורה לבטל איסור לחקור אם נתוסף ההיתר לאחר שנודע. ולא נהגו כן", ט"ז (ס"ק י"א), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט"ז), "להלכה ודאי לא קיימא לן אלא כמו שכתב הט"ז והש"ך דאחזוקי איסורא לא מחזיקין והפרי חזק אות ט"ו כתב וראוי לשאול אחר זה יע"ש", זבחי צדק (ס"ק מ"א), כה"ח (ס"ק ס', ס"ק ס"א).
(א) משום אחזוקי איסור לא מחזיקין – ט"ז (ס"ק ח', ס"ק י"א), ש"ך (ס"ק ט"ז), "והטעם דלא נהגו לחקור נראה לי דאחזוקי איסורא לא מחזיקין דמהיכי תיתי נימא שהוסיפו עליו אח"כ", פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט"ז), "דאחזוקי איסורא לא מחזיקין", באה"ט (ס"ק

י"ג), חו"ד (חי" ס"ק י"ג), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י"ב), ערה"ש (סעי' ל"א, עי' סעי' ל"ה), כה"ח (ס"ק ס', ס"ק ס"א), בדה"ש (ס"ק נ"ג).

3. ראוי לשאול – פר"ח (ס"ק ט"ו), "דהוה מידי דשכיח להוסיף מים בתבשיל. לכן נכון וראוי לכל מורה להזהר בזה", עי' תורת יקותיאל (ס"ק ה'), "אכתי י"ל דצריך לשאול היכי דאפשר דכיון דאפילו היכי דאיכא חזקה גמורה דמדאורייתא מוקמינן אחזקת' אפ"ה אם אפשר לברר הדבר לא מוקמינן אחזקת' א"כ פשיטא דלא אזלינן בתר דהשתא ... צ"ע גדול למעשה".

4. אם נודע שנתרבה צריך לחקור אימתי: מצד חנ"נ – ט"ז (ס"ק י"א), באה"ט (ס"ק י"ג), חו"ד (חי" ס"ק י"ג), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י"ב), כה"ח (ס"ק ס', ס"ק ס"א), בדה"ש (ס"ק נ"ג).

ביטול איסור דרבנן, חוזר וניעור, ביטול היתר בהיתר

סעיף ו'

נג] מבטלין איסור דרבנן - ראשונים.

ביצה (דף ד:): – "אמר רב מתנה: עצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביום טוב, מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן ... והא קא מבטל איסורא לכתחלה, ותנן: אין מבטלין איסור לכתחלה. הני מילי בדאורייתא, אבל בדרבנן מבטלין. ולרב אשי, דאמר: כל דבר שיש לו מתירין, אפילו בדרבנן לא בטיל, מאי איכא למימר. הני מילי היכא דאיתיה לאיסורא בעיניה, הכא מקלא קלי איסורא".

א. נקט לשון הגמרא - ולפי פשטות הסוגיא, יש להקל בכל איסורי דרבנן.

1. רי"ף (ביצה דף ב:): – "ואע"ג דקי"ל אין מבטלין איסור לכתחלה ה"מ איסורא דאורייתא אכל איסורא דרבנן מבטלינן ליה לכתחלה ואע"ג דקיימא לן כרב אשי דאמר כל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטל ואפילו בדרבנן והני עצים שנשרו מן הדקל ביום טוב דבר שיש לו מתירין הן דהיום אסורין ולמחר מותרין ה"מ היכא דאיתיה לאיסורא בעיניה אבל הכא מיקלא קלי איסורייהו".

2. עיטור (עשרת הדיברות הל' יו"ט דף קנ"א עמוד א', מח' כ"ב) – "ואמר רב מתנא עצים שנשרו לתוך התנור ביו"ט מרבה עליהן עצים מוכנים ומסיקן כיון דרובא היתרא בהיתרא קא מהפך. ואע"ג דאין מבטלין איסור לכתחלה. הנ"מ בדאורייתא אבל בדרבנן כגון טלטול מוקצה מבטלין ואפילו לרב אשי דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל הנ"מ היכא דאיתא לאיסורא בעיניה אבל הכא מקלו קלו איסורא".

3. סמ"ג (לאוין הל' יו"ט) – "אמר רבא עצים שנשרו מן הדקל ביום טוב לתוך התנור מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן שבטלים ברוב דאיסור נולד דרבנן וברבנן מבטלין איסור לכתחילה כדמסקינן במסכת ביצה פ"ק ואף על גב דק"ל כרב אשי דאמר התם דבר שיש לו מתירין אף בדרבנן לא בטיל הני מילי היכא דאיכא לאיסור בעיניה אבל הכא מיקלא קלי לאיסורא".

4. אור זרוע (ח"ב הל' יו"ט סי' ש"ל אות ג') – "א"ר מתנה עצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביו"ט מרבה עליהן עצים מוכנים ומסיקן והא קא מהפך באיסורא כשמוליכין בתנור מזוית לזוית כיון דרובה התירא הוא בהתיר' קא מהפך שהאיסור בטל ברוב והא קא מבטל איסורא בידים ותנן אין מבטלין איסור לכתחילה ה"מ בדאורייתא אבל בדרבנן מבטלינן ולרב אשי דאמר כל דבר שיש לו מתירין אפי' בדרבנן לא מבטלין מאי איכא למימר ה"מ היכא דאיסורא בעיניה אבל הכא מיקלא קלי איסורא".

(א) אמנם, עי' או"ז לקמן.

5. שבלי הלקט (הל' יו"ט סוף סי' רמ"ט) – "אמר רב מתנה עצים שנשרו מן הדקל לתנור ביום טוב מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן ואע"ג דכי קא מהפך באיסורא קא מהפך כיון דרובא דהתירא נינהו בטלו ברובא ובהתירא קא מהפך ואע"ג דקיימא לן דאין מבטלין איסור לכתחילה הני מילי איסורא דאורייתא אבל איסורא דרבנן מבטלין ואע"ג דקי"ל כרב אשי דכל דבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל ואפי' בדרבנן והני עצים הן מותרין למחר שהוא חול הני מילי דלא בטיל היכא דאית ביה לאיסוריה בעיניה אבל הכא לגבי עצים מיקלא קלי לאיסוריהו".

ב. שיטה א': בכל איסורי דרבנן מבטלין איסור לכתחלה [אא"כ הוא איסור דאורייתא ושיעור דרבנן].

1. ראב"ן (סי' תמ"ב) – "והא דאמר רב מתנא עצים שנשרו מן הדקל לתנור ביום טוב מרבה עליהן עצים מוכנים ומסיקן והכי הילכתא וש"מ דאיסור דרבנן מבטלין לכתחילה וה"נ אמרינן [בכורות כ"ז א] תרומה בחוצה לארץ דאינה אלא מדרבנן מבטלה ברוב וכי אמרינן אין מבטלין איסור לכתחילה ה"מ איסורא דאורייתא".

2. ר' שמחה (לפי הג' מיימוניות מאכ"א פרק ט"ו אות כ') – "וכן הורה רבינו שמחה על מי חלב שנפלו לתוך תבשיל של בשר וצוה להוסיף מים עד כדי שיתבטל המי חלב בס' דמי חלב דרבנן".

3. הג' אשרי (ע"ז פרק ה' סי' כ"ט ד"ה מיהו) – "אין מבטלין איסור לכתחילה ואם ריבה עליו בדיעבד בשוגג מותר במזיד אסור ודבר שהוא מדרבנן ל"ש יבש ול"ש לח מבטלו לכתחילה ברוב בעלמא דליכא למיגזר בהאי דבר אטו דאורייתא וכן הורה רבינו שמחה הלכה למעשה כמו במי חלב לבטלה לכתחילה. מא"ז. והמעתיק יעתיק מא"ז עד כל איסורין שבתורה".

4. הג' מיימוניות (מאכ"א פרק ט"ו אות כ') – "וכן הורה רבינו שמחה על מי חלב שנפלו לתוך תבשיל של בשר וצוה להוסיף מים עד כדי שיתבטל המי חלב בס' דמי חלב דרבנן וצ"ע בתוס' דפר"י התם גבי קדרות בפסח ישברו דהא דמבטלינן איסורא דרבנן לכתחלה בדבר שאין לו שורש מן התורה כגון מוקצה וכן כתב רבי"ה ובירושלמי דערלה פ"ב גבי גריסין של תרומה שנתבשלו עם עדשים של חולין גר' עד כמה ירבה ופולוגתא דרבי ור' ישמעאל בר' יוסי על דעתיה דרבי עד שירבה על כולם על דעתיה דר' ישמעאל עד שירבה על הנופלים ע"כ".

ג. שיטה ב': בדבר שעיקרו מדרבנן מותר לבטל איסור דרבנן לכתחלה.

1. **תוס'** (ביצה דף ד:): – "דהא דאמר בדרבנן מבטלין היינו בדבר שעיקרו מדרבנן כגון מוקצה ... אבל בדבר שעיקרו מדאורייתא כגון תרומה ... וכן משמע פ' גיד הנשה (חולין צח). גבי ההיא פלגא דזיתא דתרבא ...".
- א) **צ"ל"ח** (ביצה סוף דף ד:): – "תוס' ד"ה ותנן וכו' ואמאי לא הוסיף עליהם עד ששים וכו'. דבריהם תמוהים דהרי שם מר בר רב אשי טעה בתרתי חזא שהיה סבור שחצי שיעור אינו אסור רק מדרבנן, ועוד טעה שהיה סבור שאיסור דרבנן אין צריך ששים לבטלו וסגי בשלשים, וא"כ איהו לפי דעתו למה היה צריך להוסיף עליהם הרי היה סבור שכבר נתבטל בשלשים ואביו השיבו אפילו לפי דעתך שהוא מדרבנן אעפ"כ לא תזלזל דרבנן וגם בדרבנן צריך ששים. ועוד שהרי אמר ר' יוחנן חצי שיעור אסור מן התורה וא"כ על מי כווננו התוס' במה שאמרו ואמאי לא הוסיף עליהם, אם על מר בר רב אשי למה היה לו להוסיף הרי לפי דעתו סגי בשלשים, ואם על רב אשי הרי ר"א מסיק כר"י שאסור מן התורה ובאיסור תורה ודאי אין מבטלין, ולכן דבריהם אצלי צריכין עיון".
- ב) **מראי מקומות – ש"ך** (הארוך על סעי' ו' ד"ה ומה).
2. **ר"י** (תוס' פסחים דף ל. ד"ה לישניהו) – "איסור מוקצה אין לו שורש מן התורה אבל מידי דאית לי' שורש מן התורה לא".
3. **רמב"ן** (יבמות דף פב:): – "הדין נראה בכל איסור של דבריהם שאין לו עיקר בשל תורה כגון כלאי הכרם בחוצה לארץ וכגון גבינה של עכו"ם אף על פי שחששו לה לתערובות איסור של תורה, אינה אלא גזירה, וכן כל בישולי עכו"ם כולם בטילין ברוב דומיא דתרומה וחלה של חוצה לארץ, ודומיא דשאובה, דהא מדמו להו בגמ', אלא דמ"מ אין מערבין ומבטלין אותה לכתחלה, וזו שאמרו בתרומת חוצה לארץ מבטלה ברוב נ"ל דה"ק אם נתערבה בכמותה או בפחותה ממנה, מרבה עליה ומבטלה, וכן הדין בכל איסורין של דבריהם כדאיתא בפ"ק דביצה (ד' ב) אבל לערב איסורים לכתחילה אין לנו אפי' בתרומה".
4. **ראב"ה** (סי' תשט"ז): – "ונראה לי בדרבנן היכי דלא הוי דבר שיש לו מתירין לכתחלה מבטלין אפילו איתא לאיסורא בעיניה, שלא הוצרך התלמוד לחלק ביניהם אלא לרב אשי ומשום דיש לו מתירין. והני מילי בדבר שהוא מדרבנן ואין לו שורש מן התורה דוגמא מפורש וליכא למיגזר, אבל סתם יינן שהוא מדרבנן כיון דכתיב ישתו יין נסיכם שנתנסך יין לעבודה זרה בפירוש אין מבטלין לכתחלה, ולא דמי למוקצה שגזרו משום הוצאה, שאין דומה לו. והוצרכתי לפסוק מפני שרבינו שבט פסק וזה לשונו הכא מיקלי קלי לאיסורא מהכא שמעינן בדרבנן היכא דליתא לאיסורא בעיניה שמבטלין אותה לכתחלה. ואיסורא דאורייתא אין מבטלין אפילו ליתא לאיסורא בעיניה. ואין נראה לי, דפירוקא דא היינו משום שיש לו מתירין. ובהילכות ביטול ביבמות פירשתי דברים הללו".
5. **אור זרוע** (ח"ב פסחים סי' רנ"ו ד"ה מקרא כתיב) – "וכן פי' רשב"ם גבי אין מבטלין איסור לכתחילה בדרבנן מבטלינן היינו בדבר שאין לו שורש מן התורה וראיה לדבריו מפ' הערל גבי עיגול בעגולין דעולה אי אמרת בתרומה בזה"ז דרבנן אבל אי אמרת דאורייתא אפי' תרומת תאנים דרבנן אינה עולה".
6. **מהר"ם חלאווה** (סי' קנ"ג ד"ה מעת) – "דאין מבטלין איסור בתחלה בשל תורה, או בשיש לו עקר מן התורה".
7. **רבינו ירוחם** (נתיב ט"ו ח"ה ק"מ-ג', עי' נתיב ד' ח"ד ל"ד-א) – "אין מבטלין איסור לכתחלה ודוקא איסור תורה אבל איסור דרבנן מבטלין בידיים ... וכתב הרא"ש דאין מבטלין איסור אפילו מדרבנן ואפילו דבר שאין לו מתירין זולתי אם עומד לשרפה כמו שכתבתי אבל לא בעיניה וכן דעת התוס'. ויש מהמפרשי' שכתבו שכל זמן שעקר איסורו מן התורה כגון כזית חלב וכיוצא בו אין מבטלין אפילו שאותו האיסור אינו אסור עתה אלא מדרבנן כגון חצי זית. והא דאמר' דמבטלין אסור דרבנן כמו שכתבתי מיירי בדבר שעקר איסורו מדרבנן כגון מוקצה מטלטל וכיוצא בו וכן נראה עקר".
- ד. **שיטה ג': מחמיר, אא"כ מקלי קלי איסורא** [ותרומת חו"ל].
1. **רא"ה** (בדה"ב בית ד' שער ג') – "כתב המחבר ... בדרבנן מבטלינן ואינו נכון דשאני התם דמיקלא קלי איסורא וכדאמר נמי התם ולא אשכחן בשום דוכתא לבטל שום איסור לא איסור תורה ולא דרבנן ואפילו אין להם עיקר בשל תורה **וכיון דלא אשכחן לה הדרנינן לכללא דקיימא לן אין מבטלין איסור לכתחילה לא מציינו יוצא מן הכלל הזה אלא תרומת חו"ל דקיימא לן בבכורות דמבטל ברוב וטעמא דמלתא לפי שאין אסורה שוה שיש מקום שנוהגת ויש מקום שאינה נוהגת לפיכך התירו בה בלבד לבטלה לכתחילה ואפילו לזרים ולא בשאר איסורין כלל".**
2. **מהר"ם מרוטנבורק** (טור או"ח סי' תרע"ז) – "כתב ה"ר מאיר מרוטנבורק שאין להוסיף עליו כדי לבטלו ולא דמי לעצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור בי"ט שמרבה עליהם עצים מוכנין ומבטלין דשאני התם שאין נהנה מהן עד אחר ביעורן אבל הכא נהנה ממנו בשעה שהנר דולק".
3. **רא"ש** (ביצה פרק א' סי' ב') – "והא דקאמרינן נמי דמבטלין איסורא דרבנן לכתחלה היינו דוקא היכא דמיקלי קלי איסורא. אבל בעלמא אין מבטלין לכתחילה אפילו באיסורא דרבנן ואפילו אין לו מתירין".
4. **חינוך** (מצוה שפ"ה) – "ואין בכל האיסורין שבתורה כן לפי ידיעתי זולתי בעצים שנשרו מן הדקל ביום טוב לתוך התנור שמבטלין אותו גם כן לכתחילה, וכדאמרינן ביום טוב [ד' ע"ב] אדם מרבה עליהם עצים ומתירן, ואמרו בטעם הדבר משום דמיקלא קלי איסורייהו, כלומר שהוא דבר שכלה באש ולכן הקילו בדבר".
5. **אשכול** (ח"ג סי' כ"ט, לגבי הנחל אשכול אות י"ד) – "ה"מ מדאורייתא אבל בדרבנן מבטלין. ולענ"ד לא קאי האי **תרוץ במסקנא**, דפריך לר"א דאמר דשיל"מ ... הכא מקלי קלי, ולהאי תרוצא אפי' אסור דעקרו דרבנן אין מבטלין".
6. **הג' שע"ד** (סי' ל"ט ס"ק ג' ד"ה הרא"ש) – "הרא"ש ... הכי נהגינן".
7. **מרדכי** (ביצה סי' תרמ"ח) – "הכא מיקלא קלי איסורא מהכא שמעי' דרבנן היכא דליתיה איסורא בעיניה שמבטלין אותו לכתחילה".
8. **תרומת הדשן** (ח"א סי' נ"ד) – "דאנן לא נהגינן לבטל שום איסור, אפי' דרבנן לכתחילה, והכי כתב אשירי פ"ק דביצה, דאין מרבין על האיסור לכתחילה, אלא דוקא גבי עצים שנשרו מן הדקל ביו"ט, משום דמיקלי קלי איסורא, ואע"ג דמבטלינן בידיים ביו"ט, ולעיל הוכחנו דביטול אסור בידיים בשבת או ביו"ט, והרי הוא כמתקן. היכא דמקלי קלי, לא חשיב תיקון כלל".
9. **הג' מרדכי** (חולין פרק ח' סי' תשנ"ג) – "ועיין פ"ק דביצה ושם פירשתי דאפילו בדבר דרבנן דוקא היכא דליתיה לאיסוריה בעיניה וע"ש".

10. צידה לדרך (מאמר ב' כלל ב' פרק י"ב).
11. טור (או"ח סי' תרע"ז סעי' ד', ע"י יו"ד סי' צ"ט סעי' ו').
12. ר"ן (ביצה דף ב: ד"ה אבל) – "אבל איסורא דרבנן מבטלי ליה. פי' לאו בכל איסורי דרבנן אלא בדרבנן כי האי קאמר שאינו אלא טלטול בעלמא [לשון תוס' שאין לו עיקר דאורייתא] ומיקלא קלי איסורא **ואמסקנא סמיך** ומיהו בבכורות [דף כז א] אמרינן דתרומת חוצה לארץ מבטלה ברוב והיינו לומר שמותר לערב ולבטל אותה לכתחלה אפי' חד בתרי דהא בהדיא אמרי' התם דרמו חזא דתרומה בתרתי דחולין ומיהו דוקא בכי הא שאין לה עיקר בדאורייתא כלל דבחוצה לארץ ליכא מידי שיהא חייב בתרומה דבר תורה וקילא טפי שאינה נוהגת בכל בחוצה לארץ וכדמוכח בהאי פירקא בגמ' אבל בשאר איסורין דרבנן אין לנו".
- (א) פיק הר"ן, מצד מיקלי קלי - הש"ך הארוך, באר שבע (סי' י"ט), יד יהודה (הקצר ס"ק ל', הארוך ס"ק כ"ג).
- (ב) שבט סופר (או"ח סי' מ"ט ד"ה והנה) – "והנה בפרמ"ג ביו"ד סי' צ"ט הרבה להקשות להרא"ש דאין מבטלין בדרבנן רק במקלי קלי איסורא א"כ קשה מטלטול דהא מקשה והא קמהפך באיסורא ואי אמרינן כיש"ש דתולין מה שמהפך הוא דהיתריה ולא צריכין לביטול א"ש אבל הרא"ש כתב מצד ביטול וכן הר"ן כתב דוקא באינו ניכר א"כ מצד ביטול הוא והא בטלטול עדיין לא מקלי קלי ומסיים שעונותי גרמא שלא זכיתי להבין יע"ש ותמוה לי דהא הדבר מבואר בדברי הר"ן ודוק בדבריו שם שכתב דלאו בכל איסור דרבנן מותר לבטל אלא בדרבנן כי הא קאמר **שאינו אלא טלטול בעלמא** ומקלי קלי איסורא ואמסקנא סמוך יע"ש מוכח דגם הר"ן סבר כהרא"ש דלענין אין מבטלין אמסקנא סמוך משום דמקלי קלי וא"כ מאי זה שכתב ג"כ הר"ן דאינו אלא טלטול בעלמא משמע משום דאינו רק טלטול משו"ה מבטלין אלא משום דבאמת צריכין לבטל משום טלטול מוקצה ומשום איסור הנאה דמוקצה ובטלטול מוקצה לא שייך מקלי קלי משו"ה מתרץ הר"ן בקיצור לשונו דאף בכל שאר איסור דרבנן אסור לבטל אבל הכא אינו אלא טלטול בעלמא וקיל משאר איסור דרבנן ובשביל הנאת מוקצה קיל משום דמקלי קלי וא"ש הכל".
13. או"ה (כלל כ"ד דין י') – "מלבד בעצים שנשרו מן הדקל ביום טוב לתוך התנור דמותר לכתחילה להרבות עליהן עצים מוכנים ומבטלין והטעם מפ' במרדכי בעבודה זרה פ' השוכר ובפרק קמא דפסחים משום דהתם אינו נהנה מגופא דאיסורא דכבר מיקלא קלי לאיסורא".
14. ע"י צרור חיים (דרך עשירי סי' ו') – "ואע"ג דאין מבטלין איסור לכתחילה, שאני הכא דקא קליא איסורא".
15. ע"י ריטב"א (פסחים דף ל. ד"ה ולישהינהו) – "יש שפירשו דאע"ג דאין מבטלין איסור לכתחילה אפילו באיסורין של דבריהם אלא בעצים שנשרו מן הדקל כדאיתא בפ"ק דביצה וחלת חוץ לארץ שאיסורה קל ...".
16. מאירי (בביצה, יד יהודה הקצר ס"ק ל', הארוך ס"ק כ"ג. אמנם, ל"מ).
- ה. דעת הרמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' כ"ו, הל' כ"ז), כל בן (סי' ק' ד"ה מין) – "כיצד הרי שנפלה סאה של ערלה לתוך מאה סאה שהרי נאסר הכל, לא יביא מאה סאה אחרות ויצרף כדי שתעלה באחד ומאתים, ואם עבר ועשה כן הכל מותר, אבל באיסור של דבריהם מבטלין האיסור לכתחלה. כיצד חלב שנפל לקדרה שיש בה בשר עוף ונתן טעם בקדרה מרבה עליו בשר עוף אחר עד שיבטל הטעם וכן כל כיוצא בזה".
1. רק אם אין עיקרו מן התורה.
- (א) הג' מרדכי (חולין פרק ח' סי' תשנ"ג) – "ונ"ל דמל" המיימוני יש לדקדק דס"ל כן כדפי' מדנקט בשר עוף בחלב ולא נקט חצי שיעור דבשניהם איכא פלוגתא ואין דומה לחלב בין פלוגתא דאמוראי לפלוגתא דתנאי ואי משום הלכתא נקט הכי מכל מקום ה"ל הא רבותא טפי דנישמענייה מיניה דאפילו באיסור דרבנן שיש לו שורש דאורייתא מבטלין לכתחלה".
- (ב) רדב"ז (סי' תשכ"ה) – "דין שלישי איסורין מדרבנן אבל יש לו עיקר מן התורה אין מערבין אותו לכתחלה בידיים כדי לבטלו ואם עשה כן בשוגג מותר ובמזיד אסור. ואם נפל מעצמו ואין בהיתר כדי לבטלו פלוגתא דרבנותא ודעתיה להחמיר בחלוקה זו כיון שיש לו עיקר מן התורה אין מבטלין אותו לכתחלה וכן נראה דעת הרב ז"ל מדנקט בשר עוף בחלב ולא נקט חצי שיעור ושוב ראיתי בהגהה במרדכי פרק כל הבשר שדקדקו כן מלשון הרב ז"ל".
- (ג) יד אברהם (על המחבר סעי' ו').
- (1) קשה: הרמב"ם פסק חצי שיעור מה"ת – ש"ך (הארוך על סעי' ו' ד"ה ולי), רע"א (בפרקל רמב"ם שם, "לא זכיתי להבין דהא אנו קי"ל דחצי שיעור אסור מן התורה"), כתר המלך (מאכ"א פרק ט"ו הל' י"ט ד"ה והנה), שואל ומשיב (מהד' ג' ח"א סי' שצ"ו סוף ד"ה במסכת).
2. כל דרבנן מבטלין.
- (א) הג' מיימוניות (מאכ"א פרק ט"ו אות כ') - לשונו מובא לעיל.
- (ב) שלטי גבורים (ע"ז דף לה. אות ב') – "ונראה מדבריו דאפילו באיסור שיש לו עיקר מן התורה מותר לבטלו לכתחלה באיסור דרבנן".
- (ג) כס"מ (מאכ"א פרק ט"ו אות כ'), [וכן נראה מהמחבר, דאל"כ מי שיטת המחבר] – "ומיהו לפי האמת מפשט דברי רבינו נראה שכל שאינם איסורי תורה ממש מותר לבטל איסור לכתחלה".
- (ד) פר"ת (ס"ק י"א).
- (ה) יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ח, הארוך ס"ק כ"ב ד"ה והנה).
3. רק מוסיף.
- (א) שלטי גבורים (ע"ז דף לה. אות ב') – "יש לדקדק מדבריו כאן".
- (ב) יד יהודה (הארוך ס"ק כ"ב ד"ה והנה).
4. מראי מקומות – מפתח (פרנקל רמב"ם פרק ט"ו ריש הל' כ"ו).

1. מה נקרא עיקרו מדרבנן.

- (א) **רשב"א** (תוה"ב הארוך בית ד' שער ג', לב.) – "ומיהו באיסורין שעיקרן מדרבנן **כגבינה של עו"ג** וכיוצא בה ... ויש מי שאומרים דאיסורין דרבנן שאין להן עיקר בדאורייתא כבישולי נכרים וגבינה של נכרים שאין להן עיקר אלא משום גזירה בלבד".
- (ב) **רשב"א** (תוה"ב הקצר בית ד' שער ג', לב.) – "איסור של דבריהם שיש לו עיקר בתורה **כגבינות של עכו"ם** שאסרו משום תערובות חלב טמא וכשומנו של גיד שאסרו משום גיד, אין מערבין בתוך היתר בידים כדי לבטל".
- (ג) מראי מקומות – **יד יהודה** (הארוך ס"ק כ"ב ד"ה מעתה).

2. כאיזה שיטה פסק.

(א) **רשב"א** (תוה"ב הארוך בית ד' שער ג' לב.) – "נמצאו שלשה מינין בביטול איסורין האחד איסור של תורה בין שיהא שיעורו של תורה בין שיהא שיעורו של דבריהם. והשני איסור של דבריהם שיש לו עיקר בדאורייתא. והשלישי איסור של דבריהם שאין לו עיקר בדאורייתא. איסור של תורה ושיעור דרבנן ואין צריך לומר אם נפל בשיעור שאין בו כדי לבטלו מפילו מדאורייתא אין מרבין עליו היתר כדי לבטלו שאין מבטלין איסורא לכתחילה ואצ"ל שאין מערבין אותו בידים כדי לבטלו. עבר וביטל או שריבה עליו היתר אם בשוגג מותר ואם במזיד אסור למי שבטלו בעבורו. איסור של דבריהם שיש לו עיקר בדאורייתא אין מערבין אותו לכתחילה בידים (דף קכג) כדי לבטלו ואם עשה כן במזיד אסור אבל אם נפל שם מעצמו אעפ"י שאין בהיתר כדי לבטלו מרבה עליו היתר ומבטלו. איסור של דבריהם שאין לו עיקר בדאורייתא כתרומה וחלה של חו"ל מערבין ומבטלין אותה ברוב לכתחילה ואפילו להאכילה לזרים. ולדעת רבנו שמשון ז"ל לא אמר אלא לכהן טמא אבל לא לזרים ויש אומרים שלא אמר כן אלא בתרומה וחלה של חו"ל אבל לא בשאר האיסורין. ויש לחוש לדבריהם".

(ב) **רשב"א** (משמרת הבית בית ד' שער ג') – "אמר הכותב **לא טוב עשה שהתיר בשם המחבר את אשר לא התיר כי המחבר כתב אחר כל דבריו שראוי לחוש לדברי האוסרין זאת** ועוד אחרת שהמחבר כתב דעות כל המחברים וכל ראיותיהם וכולן הסכימו שלא כדעתו או באיסור שאסר ובהיתר שהתיר כי יש מן הגדולים שהיתירו לבטל איסור דרבנן לאחר שנתערב בשיעור שאין בו לבטל והם הביאו מההיא דעצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ומה שדחה ואמר דהתם אסיקנא משום דמיקלא קלי איסורא טעה טעות גמורה ... והוצרכתי לכתוב כאן להוציא מלבו ומלב כל העומדים על דבריו ומכל מקום המחבר כתב בסוף דבריו שצריך לחוש לדברי האוסרים".

(ג) **מחמיר: אא"כ מקלי קלי איסורא.**

- (1) **ב"י** (ס"ק ו') – "ויש לתמוה על רבינו שכתב בשם הרשב"א דדבר שעיקרו מדרבנן שנתערב בהיתר מוסיף עליו ומבטלו ומאחר שאע"פ שהוא סבור כן כתב שיש לחוש לדברי האוסרים לא ה"ל לרבינו לכתוב בשמו סתם להיתר".
- (2) **א"ר** (סי' תרע"ז ס"ק ז') – "גם הבית יוסף כתב בשם הרשב"א דיש לחוש לאיסור, והנה בדרישה שם האריך מאוד מאד שהבית יוסף לא הבין דברי הרשב"א דמה שכתב הרשב"א דיש לחוש לאיסור קאי על לערב איסור בעין אבל אם כבר נתערב בפחות משישים מותר, עד כאן, וכן כתב הב"ח **ודבריהם תמוהים שהרי כתב הרשב"א במשמרת הבית דף קכ"ב ע"ב** על מה שכתב הרא"ה בשמו דאם נפל לפחות משישים מותר לבטל זה לשונו, לא טוב עשה שהתיר בשמו הא כתב כל דבריו שראוי לחוש לדברי האוסרים עד כאן לשונו, **הרי להדיא** דאף שכבר נפל לפחות משישים כתב שיש לחוש לאוסרן כהבנות בית יוסף".
- (ד) כל דרבנן מבטלין [רק י"א בדבר שאין עיקר מן התורה, כגון גבינה של עכו"ם יש מבטלין בידים, משא"כ שומנו של גיד].

(1) **דרישה** (ס"ק ז', מסקנתו).

(2) **ב"ח** (ס"ק ח') – "כתב בית יוסף ויש לתמוה על רבינו שכתב בשם הרשב"א דדבר שעיקרו מדרבנן שנתערב בהיתר מוסיף עליו ומבטלו ומאחר שאף על פי שהוא סבור כן כתב שיש לחוש לדברי האוסרים לא ה"ל לרבינו לכתוב בשמו סתם להיתר עד כאן לשונו ולא דק דהרי הרשב"א אינו מחלק בין איסור שעיקרו מן התורה לעיקרו מדבריהם אלא לענין בטול ברוב לכתחילה ועל זה כתב דיש לחוש לדברי האוסרים אבל בנפל להיתר מעצמו מותר להוסיף באיסורים של דבריהם אפילו יש להם עיקר מן התורה ומכ"ש בשאין להם עיקר מן התורה".

(3) **ט"ז** (ס"ק י"ב).

(4) **ש"ך** (הארוך על סעי' ו').

(5) **פר"ח** (ס"ק י"ז) – "והב"י השיג על הטור בכדי ולא דק".

(6) **פר"ת** (ס"ק י"א).

(7) **באר הגולה** (ס"ק י"ג).

(8) **יד אברהם** (על המחבר סעי' ו').

(ה) כמו תוס' – **שלטי גבורים** (ע"ז דף לה. אות ב').

3. מראי מקומות – **רשב"א** (ח"א סי' של"ו), **יד יהודה** (הארוך ס"ק כ"ב ד"ה מיהו, הקצר ס"ק ל').

ז. מראי מקומות – **האגודה** (ביצה פרק א' סי' ז'), **ההשלמה** (ביצה דף ד:), **המאורות** (ביצה דף ד:), **כל בו** (סי' נ"ח).

1. **הרוקח** (סי' תפ"ו) – "אבל לשמואל שרי בין במינן בין שלא במינן לאחר הפסח מאחר שאין האיסור בעין והוי בלוע על כן יכול לאחר הפסח לבשל בהן ואין שייך לומר וכי מבטלין איסור לכתחילה מאחר דאין איסורו בעין כההיא דאמרי' בפרק א' דביצה [דף ד] מרבה עליהן עצים מוכנים".

2. **כפתור ופרח** (פרק כ"ב ד"ה השני) – "איסור דדבריהם הר"ם ז"ל (הל' מאכלות אסורות פט"ו הכ"ו) לא חלקו אלא שאמר אבל באיסורין של דבריהם מבטלין האיסור לכתחילה, ומיהו הרב בעל תורת הבית חלקו לשנים והלך בזה בשיטת ה"ב התוספות פרק ביצה (ביצה ד, ב ד"ה ותנן). שכתב ז"ל בספר תורת הבית, איסור של דבריהם שיש לו עיקר מן התורה כגבינת הגוים שאיסורו משום תערובת חלב טמא וכשומנו של גיד שאסרו משום גיד אין מערבין אותו בתוך היתר בידים כדי לבטלו, עבר וערכו בהיתר כדי לבטלו במזיד אסור בשוגג מותר, נפל מעצמו בהיתר אף על פי שאין בהיתר כדי לבטלו מותר להוסיף בהיתר להכשירו כענין מרבה

עליהם עצים מוכנים ומסיקן. וגבי איסור תורה כנבלה וכיוצא בה כתב ז"ל, אין צריך לומר שאין מערבין ומבטלין אותו לכתחלה בידיים, אלא אפילו נתערב בהיתר מעצמו ואפילו מין במינו וההיתר רבה עליהם שבטל דבר תורה אלא שהחמירו שלא להתבטל עד ששים אסור להוסיף במזיד בהיתר כדי לבטלו בשישים".

נד] מערבין אותן לכתחילה בידיים, או רק מוסיף עליו ומבטלו - ראשונים.

א. לפי שיטה א': שכל איסורי דרבנן מבטלין לכתחלה.

1. מערבין אותן לכתחילה בידיים – ראב"ן (סי' תמ"ב, לשונו מובא לעיל).
2. רק מוסיף ומבטלו – לכאורה הרמב"ם (לפי הכס"מ, עי' לעיל).

ב. לפי שיטה ב': שדבר שעיקרו מדרבנן יש לבטל איסור דרבנן לכתחלה.

1. מערבין אותן לכתחילה בידיים – כפתור ופרח (פרק כ"ב ד"ה השלישי, "איסור של דבריהם שאין לו עיקר בתורה כתרומת חוצה לארץ וכחלת חוצה לארץ שאיסורם כדי שלא יגעו בשל תורה ושלא תשתכח תורתן, והקלו בהם לבטלם לכתחלה בידיים ולבטלם ברוב וכיוצא באלו האיסורים").
2. רק מוסיף ומבטלו – רמב"ן (פסחים מלחמת סוף דף טו., יבמות דף פב.), "דכי אמרי' מבטלה ברוב לומר שאם נתערבה בכמותה ממנה מרבה עליה חולין ומבטלה כמו שאמרנו בפ"ק דביצה דרבנן מבטלין איסורין אבל לבטלה בעירוב לכתחלה לא דלערב בשאר איסורין של דבריהם אין לנו", רשב"א (תוה"ב בית ד' שער ג', שו"ת ח"א סי' של"ו).

ג. לפי שיטה ג': שמחמירים אא"כ מקלי קלי איסורא.

1. מערבין אותן לכתחילה בידיים – י"א ברשב"א (תוה"ב בית ד' שער ג').
2. רק מוסיף ומבטלו – עי' ר"ן (ביצה סוף דף ב.), "ועצים שנשרו מן הדקל וכו' מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן. איכא מ"ד דדוקא בשיש בתנור עצים של היתר הא לאו הכי לא והכי מוכחי מקצת נוסחי דגרסי מוסיף ומרבה עליהם עצים מוכנים", מאירי (סוף דף ה.), "ויש שואלין בה בהנהו אטמאתא חולין צ"ז ב' דאימלחן בשמניהו ואסרינהו משום דלא הוו בהו ששים ואמאי ליבטלינהו בתוספת היתר ואין זה כלום שהרי לא היה בקדרה ולא היה שם תוספת אלא עירוב לכתחלה ויש מתרצין דהוא איסור עצמו היה שם שהוא איסור תורה ומ"מ נראה כתירוצנו שאם לא כן אף בעצים אלו אפילו לא נפלו לתוך התנור יהא מותר להרבות בהם עצי היתר ויתנם לתוך התנור אלא שזה אינו תוספת היתר אלא עירוב איסור לכתחלה וזה לא הותר בשום מקום שאם כן אף אנו נבשל בקדרה שאינה בת יומא לכתחלה".

ד. דעת הרשב"א.

1. רשב"א (ח"א סי' של"ו) – "שאתה סובר בעצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ואף על פי שאין עצים דהיתרא בתוך התנור. אבל כשתמצא לומר דדוקא בשנתערב כבר בפחות משעור בטולו ניחא לן כלהו. דבכל איסורין דרבנן נמי שאין להן עיקר בדאורייתא עושין כן. ועצים שנשרו מן הדקל נמי היינו דוקא בשנפלו בתוך עצים דהיתרא ולפיכך מרבה עליהן".
2. רשב"א (ח"א סי' תפ"ה) – "וכן במוקצה דרך שריפתו בעצים שנשרו בתוך התנור ביום טוב. דמרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן".
3. רשב"א (דף ד: ד"ה אבל) – "וכי מבטלין דרבנן איכא מאן דאמר דדוקא כשנתערב בפחות מכדי שיעלה בהיתר דמשום שלא יאסר תערובתו מוסיפים עליו היתר ומבטלין אותו אבל לערב בידיים ולבטלו לא, והכא כשנפלו לתוך עצי התנור שאין ניכרין בין שאר העצים ואי נמי טעמא הכא משום דמקלא קלי אסורא ואמסקנא דמילתא סמיך".
4. שעה"צ (סי' תק"ז ס"ק י"ז) – "מגן אברהם בשם הר"ן, וכן כתב בחידושי הרשב"א בתחלת דבריו, אלא שאחר כך מסכים דאפשר הכא משום מיקלי קלי, עיין שם, ורוצה לומר, ולזה אפשר דאפילו ליכא עצים אחרים נמי שרי לערב, וכן בתשובותיו כפי הנראה רפיא הדבר בידו, שבסימן של"ו כתב להחמיר, ובסימן תפ"ה כתב להקל בזה".

נה] פוסקים.

א. איסור דאורייתא ושיעור דרבנן.

1. מחמיר – רשב"א (תוה"ב הארוך בית ד' שער ג' לב.), הקצר לא.; "נמצאו שלשה מינין בביטול איסורין האחד איסור של תורה בין שיהא שיעורו של תורה בין שיהא שיעורו של דבריהם", הו"ד בב"י (ס"ק ו'), פר"ת (ס"ק י"א, "ופשוט"), בדה"ש (ס"ק נ"ח, שעה"צ ס"ק קע"ח).

ב. שיטה א': בכל איסורי דרבנן מבטלין איסור לכתחלה [אא"כ הוא איסור דאורייתא ושיעור דרבנן].

1. מחבר (סעי' ו') – "איסור של דבריהם, אין מערבין אותו בידיים כדי לבטלו. ואם עשה כן, במזיד, אסור. אבל אם נפל מעצמו, ואין בהיתר כדי לבטלו, מרבה עליו ומבטלו".
2. ט"ז (ס"ק י"ב כדאי' בפמ"ג שפ"ד ס"ק י"ז, סי' תרע"ז ס"ק ד') – "ושקי"ל להתיר כמ"ש הש"ע שם".
3. פר"ח (ס"ק י"ז, סי' תרע"ז על סעי' ד') – "ולענין דינא אין לנו אלא פסק המחבר ...".
4. פר"ת (ס"ק י"א) – "וזה טעם נכון".
5. יעב"ץ (מגדל עז, בב"ח פרק ו' אות י') – "חלב שנפל לקדרה שיש בה בשר עוף והיה בו כדי ליתן טעם בקדרה מרבה עליו בשר עוף אחר ומבטלו".
6. כה"ח (ס"ק ס"ח) – "הספרדים".
7. יביע אומר (ח"א יו"ד סי' ח' אות א', חזון עובדיה חנוכה עמ' ק"ס) – "אנן קי"ל כהוראות מרן".

8. בהפסד מרובה, מיקל.

א) רע"א (ח"א סי' ל"ח ד"ה אולם) – "דבהפסד מרובה יש לסמוך על דעת הרשב"א, ופסקו כן בהמחבר (סי' צ"ט) דאיסור דרבנן מותר להוסיף ולבטל ואף היכי דיש לו עיקר בדאורייתא, וכן פסק היש"ש והט"ז..."

ב) עי' מנחת יצחק (ח"ה סי' ס') – "וא"כ לפי מה שפסק הרעק"א בתשו' (סי' ל"ח), דבהפסד מרובה יש לסמוך על דעת המחבר הנ"ל, וכן פסקו היש"ש והט"ז, דבאיסור דרבנן מותר להוסיף ולבטל עי"ש, א"כ בבעיני נד"ד, דהוי **שעת הדחק גדול**, בודאי יש לסמוך עי"ז".

9. דעת הפמ"ג.

א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ז) – "מעשה אירע בקהלה אחת שאחד לקח ממומר אחר הפסח כמה חביות יי"ש סך גדול ובודאי נעשה תוך הפסח, והורה מורה אחד כיון ש"ל דחבית אחד נעשה לאחר הפסח, אותו חבית מותר דספק חביות שעבר הפסח שרי כמבואר, ותו יש לסמוך אהמחבר וט"ז ויש"ש דמותר להוסיף עליו ולבטלו. ונראה דיפה הורה בהפסד מרובה ושעת הדחק".

ב) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ט) – "ולפי זה מימי חלב בסימן פ"ז [סעיף ח'] ובסימן פ"א [סעיף ח'] לאחר הנסיוני דהוה דרבנן אם נפל לשומן דהוה לח בלח ואין ששים יש לצדד בהפסד מרובה וכדאמרן".

ג) פמ"ג (סי' ק' מש"ז ס"ק א') – "ועכ"פ ס"ס הוה שמא חזותא דרבנן לאו מלתא ושמא הלכה כהמחבר דמוסיף".

1) פמ"ג השלם (סי' ק' מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק כ') – "ושמא הלכה כהמחבר. עי' משמרת שלום. וז"ל שו"ת מהרש"ם (ח"א מפתחות יו"ד יד), ע"ע במש"ז סי' ק' סק"א שכתב לצרף דעת המחבר דסי' צ"ט לס"ס, אף דהרמ"א כתב דהכי נוהגים ואין לשנות, וכ"ה בשו"ת רע"א ססי' ל"ח להקל בהפסד מרובה, ואולי בצירוף דעת רש"ל וט"ז דוקא. וע"ע בש"ך סי' ס"ט סקע"ה שפסק לצרף דעת המחבר שם לס"ס, אף שהרמ"א כתב דהכי נוהגים ואין לשנות, אלא דהתם בדם שמלחו מדרבנן, עכ"ל. וע"ע שם (ח"ב צד ובמפתחות שם), ובשפ"ד (ססק"ח)".

ד) פמ"ג (או"ח סי' תמ"ח ס"ק ד' ד"ה עיין) – "בלא הפסד מרובה אין להתיר דיש ספק ספיקא לאיסורא, שמא הלכה כהר"ב דאין מוסיפין דרבנן, ושמא הכל נעשה בתוך הפסח, וכ"ש אם עירב הכל ביחד נ"נ לח בלא בישול עי"ז צ"ב אבל בהפסד מרובה י"ל אף רובא דאיסורא ומיעוט היתר כהאי דעצים שנשרו לתוך התנור יבש ביבש, ש"מ רובא דאיסורא מוסיף ומבטל דרבנן".

ה) דרכ"ת (ס"ק פ"ג) – "וממה שכתב רק בלשונו יש לצדד בהפסד מרובה, נראה דוקא בצירוף סניף הוא שיש לסמוך על הט"ז בהפסד מרובה, וכן מבואר בדבריו בסעיף קטן שלפני זה, שכתב ... דיפה הורה בהפסד מרובה ושעת הדחק עכ"ל, הרי שגם שם לא סמך עי"ז להקל אפילו בהפסד מרובה ושעת הדחק, רק משום שהיה גם ספק חמץ".

10. מיקל בדיעבד, אם לא ידע שאסור להוסיף.

א) יש"ש (ביצה פרק א' סי' ז', חולין פרק ז' סי' נ"ט) – "בדיעבד נראה אפילו כיון לבטלם ולא ידע שאסור לעשות כן שרי".

ב) חכ"א (כלל נ"ב סעי' ז') – "ורש"ל והט"ז בסימן צ"ט ס"ק י"ב פסקו כדעת הבית יוסף בשולחן ערוך רק כיון שנהגו כדעת רמ"א חלילה להקל אבל אם הוסיף בדיעבד מחמת שסבר שמותר לעשות כן יש להקל".

1) **וכן נראה דעת הפוסקים שמקילים באומר מותר** – כדאי' בט"ז (סוף ס"ק י"ב, "וכתב רש"ל ... פסק דבדיעבד אפי' כוון לבטלם ולא ידע שאסור לעשות כן שרי ע"כ ואני הוכחתי לעיל דאם לא ידע שיש איסור בדבר שרי בכל הביטולים"), כנה"ג (הג' ב"י סוף אות ל"ט).

2) וכן לפי הכלל במ"ב (סי' ש"ה ס"ק ב'), שהו"ד בפוסקים: "וכל שיש ספק פלוגתא בזה אי הוי בכלל בישול או לאו או בשאר מלאכות כה"ג אין לאסור בדיעבד דכל האיסור הזה הוא רק מדרבנן שקנסוהו וספיקא דרבנן לקולא".

11. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ס"ג, ציונים ס"ק קפ"ג, "ובש"ד ס"ק י"ז וי"ט כתב שיש לצדד בזה להיתירא בהפ"מ, וצ"ע").

ג. שיטה ב': בדבר שעיקרו מדרבנן יש לבטל איסור דרבנן לכתחלה.

1. רדב"י (סי' תקמ"ז, סי' תרי"ז, סי' תשכ"ה) – "דהנ"מ באיסורין דלית להו עיקר מן התורה כגון מוקצה אבל באיסורין שיש להם עיקר מן התורה לא מבטלינן לכתחלה".

2. כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ל"ט).

3. שלחן גבוה (ס"ק י"ט).

4. שארית יוסף (ח"ב יו"ד סי' א' ד"ה ועוד, ריש סי' ב') – "וקיימא לן דאסור לבטל איסור לכתחילה אפילו איסור דרבנן שיש לו עיקר בדאורייתא, וכמו שפסק מרן בשו"ע יו"ד סי' צ"ט סעיף ה' וסעיף ו' יעו"ש, אבל באיסור דרבנן שאין להם עיקר בדאורייתא מותר לבטלו אפילו לכתחילה".

ד. שיטה ג': מחמיר, אא"כ מקלי קלי איסורא [ותרומת חו"ל].

1. רמ"א (סעי' ו', דר"מ ס"ק ד') – "וי"א דאין לבטל איסור דרבנן או להוסיף עליו, כמו באיסור דאורייתא. וכן נוהגין, ואין לשנות".

2. יש"ש (ביצה פרק א' סי' ז', חולין פרק ז' סי' נ"ט) – "ובארנו דמן הדין מותר לבטל איסור דרבנן אפי' לכתחילה, ומכל מקום מנהג הוא להחמיר שלא לבטל לכתחילה, אלא היכא דמיקלי קלי איסורא ... והרא"ש כתב בפ"ק דביצה (סימן ב') דאפי' איסור דרבנן לא התיירו אלא בעצים שנשרו לתוך התנור, משום דמקלי לאיסורא, ואין דעת התו' (שם, ד"ה ותנן) כן, ולא שום מחבר, וגם סוגיא דפ"ק דביצה לא משמע הכי, אלא מדרבנן מבטלינן איסור לכתחילה לכ"ע, היכא שאין לו שורש מן התורה, ומה אעשה שמהרא"י כת' לעיל שאין מבטלינן איסור לכתחילה בשום מקום וכ"כ בתשובותיו דלא נהגו לבטל שום איסור אם כך נהגו להחמיר חלילה לי לשנות המנהג".

א) ש"ב (הארוך על סעי' ו' ד"ה ומהרש"ל) – "ומהרש"ל ... ונראה דאשתמיטיה דברי הרא"ה ומהר"ם ומרדכי והר"ן דלעיל שאילו ראה אותם לא היה כותב ולא שום מחבר כו".

ב) בדיעבד - עי' לעיל.

3. לבוש (סעי' ו') – "ואפילו באיסור דרבנן קי"ל שאסור לבטלו לכתחלה, אע"ג דגבי עצים שנשרו מן הדקל בתוך התנור ביו"ט מותר להרבות עליהם עצים מוכנים להתירו, שאני התם דמקלי קלי איסורא".
4. פרישה (ס"ק י"ג).
5. ש"ך (ס"ק י"ז, ש"ך הארוך על סעי' ו' ד"ה כן) – "עיקר לדינא דאפי' איסורים של דבריהם שאין להם עיקר כלל בתורה אין לבטלו או להוסיף עליו וכדעת הרב".
6. א"ר (סי' תרע"ז ס"ק ז') – "גדולי מחברים דסבירא להו כהרא"ש והם ...".
7. תגורת שמואל (ס"ק י"ח) – "ודלא כהב"י שפסק בש"ע דבאיסור דרבנן היכא שנפל איסור בהיתר ולא הי' בהתיר כדי לבטלו מותר להוסיף עליו".
8. גר"ו (סי' תק"ז קונ"א ס"ק ג') – "דקיי"ל ביו"ד סי' צ"ט עיין שם ברמ"א וש"ך דאסור לבטל איסור דברי סופרים אלא א"כ מקלי קלי".
9. חכ"א (כלל נ"ב סעי' ז') – "אבל אנו נמשכין אחר רמ"א ואפילו אם כבר נפל אסור להוסיף ולבטלו אפילו בדבר שעיקרו מדרבנן".
10. מ"ב (סי' שכ"ג ס"ק ל"ז) – "דביו"ד סימן צ"ט ס"ו בהג"ה ס"ל דאף בחול אין לבטל שום איסור להוסיף עליו עד ששים אפילו אם הוא איסור דרבנן ... והיכא דמקלי קלי איסורא שרי כמ"ש בסימן תק"ז ס"ב".
11. יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ה, ס"ק כ"ט, ס"ק ל', הארוך ס"ק כ"ג) – "ולדידן אין נ"מ בכ"ז דממילא קימ"ל כהרמ"א א"כ תמיד אין להוסיף עליו".
12. (א) יד יהודה (הקצר ס"ק ל', הארוך ס"ק כ"ג ד"ה מיהו) – "ויש להקל בזה אף באיסורין שיש להם עיקר בדאורייתא".
13. חלקת בנימין (סי' קי"ב ס"ק קל"ט).

ה. תרי דרבנן.

1. פמ"ג (סדר והנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר א' אות י"ד) – "ואפשר בתרי דרבנן שדומין במינו פחות מס' אפשר דמודה הר"ב (רמ"א) דרשאי להוסיף".
- ו. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ע"ו).

נו | מערבין אותן לכתחילה בידים, או רק מוסיף ומבטלו - פוסקים.

א. לפי שיטה א', שכל איסורי דרבנן מבטלין איסור לכתחלה.

1. מחמיר, רק להוסיף יש להקל – מחבר (סעי' ו'), פר"ת (ס"ק י"ז), פוסקים.

ב. לפי שיטה ג', שכל איסורי דרבנן מבטלין איסור לכתחלה.

1. מחבר (או"ה סי' תק"ז סעי' ב') – "אף על פי שעצם שנשרו מן הדקל בי"ט או בשבת שלפניו אסור להסיקן, אם נשרו בי"ט בתוך התנור, מרבה עליהם עצים מוכנים, [שלא יהיו עצי איסור ניכרים ומבטלין] ובלבד שלא יגע בהם עד שיתבטלו ברוב".
2. מירי שהיו עוד עצים בתנור, אלא שלא היה שם רוב כנגד העצים שנשרו.
- א) מג"א (סי' תק"ז ס"ק א') – "בתוך התנור. לכאורה משמע דנקט תוך התנור משום דרגילין להיות שם עצים אחרים ולכן אע"פ שהם אינן רבים על אלו מותר להוסיף עליהן אבל נפל למקום שאין שם עצים אסור להרבות עליהן וכ"פ בי"ד סי' צ"ט ס"ו וכ"פ הר"ן".
- ב) עי' גר"א (ריש ס"ק י"ג) – "איסור של דבריהם כו'. דלא אמרו בפ"ק די"ט (ד' ב') עצים שנשרו כו' אלא שנשרו לתוך עצים וכג"י ספרים מוסיף ומרבה כו'".
- ג) גר"ז (סי' תק"ז סעי' ג') – "אם נפלו לתוך התנור או שהניחם שם נכרי שלא מדעת הישראל אם יש בתנור עצים אחרים של היתר אף על פי שעצי האיסור הם הרבה מהם מותר להוסיף ולהניח עוד עצים של היתר בתוך התנור כדי לבטל עצי האיסור ברוב עצי היתר ואח"כ מסיקן".
- ד) מ"ב (סי' תק"ז ס"ק ז') – "אם נשרו ביו"ט. וה"ה בהניחם עכו"ם בתנור שלא לדעת ישראל. ומירי שהיו עוד עצים בתנור אלא שלא היה שם רוב כנגד העצים שנשרו דבכה"ג מוסיפין ומבטלים איסור דרבנן וכדמבואר ביו"ד סימן צ"ט ס"ה עיי"ש".
3. אפילו בלי עצים של היתר.

א) יש"ש (ביצה פרק א' סי' ז') – "כתב הר"ן, איכא מ"ד, דוקא בשיש בתנור עצים של היתר הא לאו הכי לא. והכי מוכחי מקצת נוסחאי, דגרסי, מוסיף עליהם עצים מוכנים כו' ע"כ. וגירסא זו לא מצינו, והמחברים לא הזכירוה, ולמה לנו להחמיר במילי דרבנן, ובאיסורא דקלישא, שהרי התירו בו לבטל אפילו לכתחילה".

ב) ערה"ש (סי' תק"ז סעי' ו') – "יש מי שאומר דדוקא כשנפלו העצים לתוך התנור דמסתמא יש שם ג"כ עצי היתר ואז מותר להרבות עליהן שיתבטלו ברוב אבל נפלו שלא בתנור בלא תערובות עצים אחרים אסור להרבות [מג"א סק"א] ותמיהני דאפילו אם נפלו לתוך התנור כיון דליכא רוב היתר עדיין הוה ככולו איסור ועכ"ז מותר להרבות וא"כ גם שלא בתנור נמי ועוד אטו בתנור יש תמיד עצים והש"ס דנקט לתוך התנור מטעמא אחרינא הוא דאי שלא לתוך התנור מי יכריחו ליטול עצי מוקצה ולבטלם ברוב יקח עצים שאינם מוקצים אבל בתנור בהכרח לעשות כן שהרי צריך לאפות שם ולהוציאם מן התנור אסור מפני שאסורים בטלטול ועוד דאי שלא בתנור איך יכניסם לתנור אבל לחלק בין היו עצי היתר קצת ללא היו זהו וודאי תמוה [והראיה שהביא מיו"ד סי' צ"ט אינה ראייה כלל למעיין שם והמחה"ש האריך ונדחק ואין שום ראייה ע"ש ודו"ק] [וביש"ש פ"א סי' ו' מבואר כדברינו אבל בתשו' הרשב"א חלק א' סי' של"ו מבואר כהמג"א והר"ן ריש ביצה כמסתפק בזה ע"ש וצ"ע]."

ג) יד יהודה (הארוך ס"ק כ"ב) – "ולדעתי הקלושה משמע ודאי דמה דנקט רב מתנה לתוך התנור הוא בדוקא מיהו לומר דאיירי דיש שם עצים אחרים אינו מרומז אך י"ל דדוקא לתוך התנור דאז אין לו תקנה אחרת דלהוציאם הא אסורים בטלטול".

נז] יש לו עיקר מן התורה: ציורים.

א. בשר עוף בחלב.

- יש לו עיקר מן התורה.
- א) תוס' (ש"מ ביצה דף ד:) – "והרמב"ם ז"ל שכתב דמבטלין בשר עוף בחלב אמרו בתוספות דלא נהיר דהא מכל מקום אית ליה עיקר מן התורה שהרי איסור בשר בחלב דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון".
- ב) שלטי גבורים (ע"ז דף לה. אות ב') – לשונו מובא לעיל.
- ג) ש"ך (הארוך על סעי' ו' ד"ה ולי) – "וודאי בשר עוף חשיב יש לו עיקר מדאורייתא".
- ד) פר"ת (ס"ק י"א).
- ה) פמ"ג (מש"ז ריש ס"ק י"ב, אמנם עי' ליקוטי מגדים שם ס"ק נ"ו).
- ו) יד יהודה (הארוך ס"ק כ"ב ד"ה והנה).
- ז) בדה"ש (ס"ק נ"ה).
- אין לו עיקר.
- א) הג' מרדכי (חולין פרק ח' סי' תשנ"ג) – לשונו מובא לעיל.
- ב) רדב"ז (סי' תשכ"ה) – לשונו מובא לעיל.
- יכול לבטל – רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' כ"ז, "כיצד חלב שנפל לקזרה שיש בה בשר עוף ונתן טעם בקזרה מרבה עליו כ בשר עוף אחר עד שיבטל הטעם וכן כל כיוצא בזה") מאירי (ריש דף ה:), "אבל איסור חכמים כגון זו וכגון בשר עוף בחלב מותר לבטל איסור לכתחלה", יעב"ץ (מגדל עז, בב"ח פרק ו' אות י', לשונו מובא לעיל).
- מראי מקומות.
- א) ב"י (ס"ק ו') – "ול"נ דאפילו אם נפרש כן בדברי הרמב"ם מ"מ אינו כדעת התוספות ממש דהא בשר עוף בחלב לדברי התוספות חשיב יש לו שורש מן התורה כיון דאיכא בשר דאסור בחלב מדאורייתא ולא דמי למוקצה שאין לו עיקר בדאורייתא כלל וכ"כ בהדיא בפ"ק דביצה (שם תוד"ה ותנן) דתרומה כיון דאיכא שום דבר דאורייתא כגון דגן תירוש ויצהר אפילו במקום שאינו אלא דרבנן כגון בשאר פירות אין מבטלין".

ב. מי חלב.

- יש לו שורש מן התורה.
- א) הג' מיימונית (מאכ"א פרק ט"ו אות כ') – "וכן הורה רבינו שמחה על מי חלב שנפלו לתוך תבשיל של בשר וצוה להוסיף מים עד כדי שיתבטל המי חלב בס' דמי חלב דרבנן וצ"ע בתוס' דפר"י התם גבי קדרות בפסח ישברו דהא דמבטלין איסורא דרבנן לכתחלה בדבר שאין לו שורש מן התורה כגון מוקצה וכן כתב ראב"ה ובירושמי דערלה פ"ב גבי גריסין של תרומה שנתבשלו עם עדשים של חולין גר' עד כמה ירבה ופולוגתא דרבי ור' ישמעאל בר' יוסי על דעתיה דרבי עד שירבה על כולם על דעתיה דר' ישמעאל עד שירבה על הנופלים ע"כ".
- אין לו שורש מן התורה.
- א) הג' שע"ד (סי' ל"ט ס"ק ג' ד"ה ואין) – "וכגון דליכא למיגזר בהאי דבר אטו אסורה מדאורייתא וכן הורה רבינו שמחה ...".

ג. סתם יין.

- יש לו שורש מן התורה – ראב"ה (סי' תשט"ז, לשונו מובא לעיל).
- אין לו שורש מן התורה – יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ח).

ד. גבינת עכו"ם.

- אין לו שורש מן התורה – רמב"ן (יבמות דף פב:, לשונו מובא לעיל).
- יש לו שורש מן התורה – כפתור ופרח (פרק כ"ב ד"ה השני, לשונו מובא לעיל), ב"ח (ס"ק ח').
- מראי מקומות – רשב"א (תוה"ב הערוך וְהַקְצֵר בֵּית ד' שֶׁעַר ג', לב., לשונם לעיל).

נח] להוסיף.

א. גדר ההיתר.

- בדה"ש (בי' עמ' פ"ו) – "וייש ליתן שני טעמים לדין זה האחד דכל שהתחיל הביטול דהיינו שנתערב כבר בקצת היתר התירו חכמים לגומרו והשני דהוא מפני שחששו חכמים להפסד ההיתר הראשון ... דמהו לענין מי חלב [שאינו אלא מדרבנן כדאיתא בסימן פ"ז סעיף ו'] שנפל לתוך מים שאין בהם ס' דמי שרי להוסיף עליו ולבטלו כיון שאינו אלא מדרבנן או דלמא שאני הכא שאין לו הפסד אם לא יבטלנו דהא יכול לשתותו שלא עם בשר ... אמנם דכל זה רק להמחבר אבל למה שכתב הרמ"א בסמוך דאף באיסורים דרבנן אין להוסיף כדי לבטלו פשיטא דגם זה אסור".
- א) לכאורה יש כמה נ"מ:
  - מי חלב - בדה"ש (לעיל).
  - חתיכה הראויה להתכבד, באיסור דרבנן - רע"א (לקמן).

- (3) כמה היתר צריך להיות קודם - ע"י לקמן.
 (4) בציוור שיש חנ"נ - ע"י לקמן.
 (5) רק אם נפל מעצמו, מרבה עליו ומבטלו - לפי הבדה"ש (לקמן).
 (6) עצים שנשארו מן הדקל, האם צריך שהיו עוד עצים בתנור - ע"י לעיל.
2. אולי י"ל עוד צד: שחששו חכמים להפסד, וגם שצריך התחלת הביטול (או שההיתר אח"כ נשאר היתר), הגם שהכל אסור עכשיו. א"כ בחנ"ג, עכשיו הכל אסור. משא"כ רוב איסור, אסור מצד ספק. עצים, צריך עצים של היתר. ראוי להתכבד, עכשיו האיסור רק איסור דרבנן.

ב. חששו חכמים להפסד ההיתר הראשון.

1. רשב"א (ביצה דף ד: ד"ה אבל) – "כשנתערב בפחות מכדי שיעלה בהיתר **דמשום שלא יאסר תערובתו** מוסיפים עליו היתר ומבטלין אותו".
 2. חמד משה (סי' תק"ז ס"ק א') – "נתערב כבר בהיתר ואין בו כדי לבטלו **משום הפסד** ההיתר מותר להרבות עליו כדי לבטלו".
 3. ערוך השלחן (סעי' י"ד) – "להוסיף על תערובתו מותר **משום הפסד** דבר המתערב עמו".
 4. מטה ראובן (סי' רכ"ה) – "בדרבנן אם כבר נתערב מותר להוסיף זה דוקא היכא דליכא תקנה לזה התערובות להיות בו היתר אכילה לא החמירו רבנן והתירו להוסיף על התערובות".
 5. ערה"ש (סעי' ל"ח) – "להרבות עליו כדי להציל ההיתר הקודם שנפל האיסור לתוכן מותר **מפני הפסד**".
 6. בדה"ש (ס"ק נ"ז, בי' ד"ה אבל עמ' פ"ו) – "והטעם לזה מפני **שחששו להפסד** ההיתר הראשון".

ג. משום באקראי בעלמא לא גזרו.

1. חתן סופר (סי' ו') – "שע"י שיהי' מותר לבטל יהי' לו בביתו ואז יבוא לפעמים למכשול ע"י שכחה ... אבל אי באמת אסור לבטל לכתחלה אלא להוסיף הוא דמותר, וזה רק באקראי אחר שכבר נתערב ממילא וזה אין בידו, דבר רחוק לומר דישהה בביתו דברים אסורים לכשיזדמם לו תערובות שיוכל להוסיף ומה"ט באמת מותר להוסיף".

ד. מראי מקומות.

1. חמדת שאול (סי' ט"ז ד"ה וראיתי) – "וראיתי בדבריו ליתן טעם למה בדרבנן שרי להוסיף לבטל, מפני שאין כוונתו לבטל האיסור רק להציל ההיתר, וע"כ הטעם משום גזירה שמא יבטל לכתחלה משום דבהול על ממונו ... ובזה נדחה גם יסוד בנינו של כבודו".

ה. חתיכה הראויה להתכבד, באיסור דרבנן.

1. רע"א (סי' ק"א על מחבר סעי' ז') – "אם נחתכה חתיכה אחת. אם איסור דרבנן נתערב חתיכה בחתיכות י"ל לדעת המחבר לעיל (סי' צ"ט ס"ו) דמותר לחתכם לכתחילה כדי שתבטל כיון דכבר מעורב אלא דלא בטל מחמת שראוי להתכבד לא חמיר מתערובות חד בחד ומה שמחתכם לבטל הוי כמוסיף ומבטל ועי"ל".
 2. מראי מקומות – בדה"ש (סי' ק"א סעי' א' ד"ה שיש, עמ' ק"ה).
 (א) ע"י סי' ק"א סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ו. כמה היתר צריך להיות קודם.

1. אפילו רוב איסור, מרבה עליו ומבטלו – פמ"ג (שפ"ד ריש ס"ק י"ז, "ולדידן יצויר זה לח בלח או יבש ביבש ואין רוב אלא נתערב שוה בשוה או אפילו בפחות ואיכא רובא דאיסורא אפילו [כהאי גוונא] מרבה עליו כההיא דעצים שנשרו להמחבר"), בדה"ש (ס"ק ס'), "ואפילו אם האיסור רבה על ההיתר הראשון".
 (א) צ"ע, מה הדין אם יש רק משהו של היתר.
 2. "ומה שכתב (הפמ"ג) דגם ברוב איסור ביבש מותר להוסיף **תמוה לי** דהא נעשה כולו איסור וההיתר נהפך לאיסור ג"כ כיון דרוב איסור ואחרי רבים להטות. ובודאי בעינן לבטל הכל וגרע מהיכי דאמרינן חנ"נ שכתב (הפמ"ג) בעצמו דלא מהני להוסיף כיון דנעשה נבילה. וכבר הארכתי בזה לעיל בסי' צ"ב דבזה לכ"ע נעשה הכל איסור אף למאן דלא סבר בעלמא דחתיכה נ"נ לכך ביבש ברוב איסור בעינן לבטל הכל. ולא מהני להוסיף ולבטל. כן נ"ל ברור" – ערוגות הבושם (אות ח'), דרכ"ת (ס"ק פ').
 (א) י"ל: בדה"ש (בי' ד"ה ואין, עמ' פ"ז) – "יש מקום לומר דהא מילתא תליא במה שיש לחקור אם שייך ביטול בהיתר שנתערב ברוב איסור, דאיכא למימר דלא שייך ביטול בזה דדין ביטול לא נאמר אלא להפקיע דין המתבטל וכגון שיש עליו דין של איסור, אבל למיחל על המתבטל דין חדש וכגון שיהא חל עליו דין איסור, ע"ז לא נאמר דין ביטול. וכסברא זו כתבו בשו"ת עונג יו"ט חלק או"ח סי' ד' ובתשובה של רע"א ... לשיטת רש"י שההיתר בטל לגבי האיסור הו"ל ככולו איסור והדין נותן שאסור להוסיף על התערובת ולבטלו דהו"ל כמבטל איסור שהוא בעין ... י"ל דשרי אפילו נימא כשיטת רש"י דהיתר מתבטל לאיסור והוא לפי מה שהבאנו בד"ה אבל וכו' דהיתירא דהכא הוא מפני הפסד ההיתר וא"כ לא משנה מה שההיתר הראשון נאסר, דסוף סוף איסורו הוא מפני האיסור שנתערב בו, ובכל כי האי חששו רבנן להפסד ההיתר והתירו לבטל את האיסור כדי להנצל מההפסד".

ז. מה הדין בציוור שיש חנ"נ.

1. מחמיר.

(א) פּלתי (ס"ק י"א) – "מדברי המהר"מ מרוטנבורג שהביא הטור דכתב דשמן חנוכה דנתערב דאין להוסיף, ולא דמי לעצים דמקלי קלי. קשה הא מהר"מ ס"ל חנ"נ בכלל איסורים, א"כ השמן שנתערב נעשה כולו איסור, ואם בא להוסיף צריך להוסיף ס' כנגד כולה, וא"כ הוי כמבטל איסור לכתחילה ... וצ"ל דס"ל ג"כ בלח בלח לא נעשה נבלה".

(ב) פּמ"ג (מש"ז ס"ק י"ב, שפ"ד ס"ק י"ט) – "ולדין בשאר איסורים לא משכחת שמותר להוסיף בידיים איסור דרבנן להט"ז אלא לח בלח בהפסד מרובה דמבואר בסימן צ"ב דמותר אבל בענין אחר הוה כולה איסור ואין לבטל איסור דרבנן אף להמחבר וזה ברור ולפי זה בנר חנוכה דהתיר הט"ז שם היינו בהפסד מרובה דווקא דאם לא כן אפשר דנעשה נבילה כהאי גוונא ועיין במנחת יעקב".

(ג) דרכ"ת (ס"ק פ').

2. מיקל.

(א) בדה"ש (בי ד"ה והנה, עמ' פ"ח) – "לפי מה שהבאנו בד"ה אבל וכו' דהיתירא דהכא הוא מפני הפסד ההיתר וא"כ לא משנה מה שההיתר הראשון נאסר, דסוף סוף איסורו הוא מפני האיסור שנתערב בו, ובכלל כי האי חששו רבנן להפסד ההיתר והתירו לבטל את האיסור כדי להנצל מההפסד. והנה ע"פ סברא זו יש להעיר במה דנקט הפמ"ג ... למילתא דפשיטא דלדין דאמרינן חנ"נ בשאר איסורים ליתא להיתירא דמרבח עליו ומבטלו היכא דאיתיה לדין חנ"נ ... דכל שנעשה ההיתר נבילה הו"ל ככולו איסור והו"ל כמבטל איסור שהוא בעין עכ"ת"ד ולפי מה שכתבנו לעיל י"ל דגם בזה כל שנגרם הפסד להיתר מחמת האיסור שרי להרבות עליו ולבטלו [אמנם כמובן ששיעור הביטול בזה הוא ס' פעמים י"א כיון דחנ"נ] וכן משמע בט"ז באו"ח סי' תרע"ז ...".

(1) אולי יש לחלק בין חנ"נ בשאר איסורים ובין חנ"נ של בשר וחלב. [ועי' ערוגות הבושם (סי' צ"ב ס"ק ד', ריש עמ' קכט), "וגבי כב"ח אסור להוסיף ולבטל דכיון שכבר נאסר שוב הוי מבטל איסור לכתחילה. דבבשר בחלב נעשה נבלה ונעשה גוף האיסור ומה שמוסיף אה"כ הוי מבטל איסור לכתחילה"].

ה. רק אם נפל מעצמו, או אפילו אם הפילו מותר להוסיף עליו ולבטלו.

1. רק אם נפל מעצמו.

(א) שלטי גבורים (ע"ז דף לה. אות ב') – "ונראה דלברי הרשב"א במה שכתב גבי גבינות של עובדי כוכבים שאם ערבו בשוגג מותר ר"ל שעירבו בשוגג בהיתר שיש בו כדי לבטלו מתחלה שאילו לא ערבו מתחלה בכדי ביטול אינו נראה שיוכל אחר כך להרבות גם עליו היתר כדי לבטלו".

(ב) כנה"ג (הג' הטור אות כ"ה).

(ג) א"ר (סי' תרע"ז סעי' ז') – "דקדקתי מדכתב השולחן ערוך נפל מעצמו משמע דאם אפילו בידיים אף בשוגג אסור לבטל, וכן מצאתי בשלטי גבורים לסדר נזיקין דף שפ"ה שפירש כן דברי הטור שהוא כלשון שולחן ערוך".

(ד) רע"א (על שו"ע סעי' ו') – "אבל אם נפל מעצמו. הא"ר כתב דוקא נפל מעצמו אבל הפיל בשוגג אסור להוסיף ולבטלו ע"ש בסי' תרע"ז".

(ה) כה"ח (ס"ק ס"ח).

(ו) בדה"ש (ס"ק נ"ט).

(1) הטעם: "דכיון שכל ההיתר הוא מפני הפסד ממונו כל שגרם כן במעשיו ידיהו איהו דאפסיד אנפשיה" – בדה"ש (בי ד"ה אבל עמ' פ"ו).

(2) הטעם: "דתרי קולי לא אמר דבשלמא גבי נפל איסור בהיתר דליכא אלא חד קולא שנתיר לו להרבות עליו היתר כדי לבטלו אחר אבל היכא שעירבו בידיים די שנתיר לו אם עשאו בשוגג וגם שנתיר לו להוסיף עליו היתר אם לא היה שם כדי ביטול היכא שעירבו בידיים בשוגג לא אמרינן" – שלטי גבורים (ע"ז דף לה. אות ב'), כנה"ג (הג' הטור ס"ק כ"ה, "דתרי קולי לא עבידנא").

2. אפילו אם הפילו.

(א) אור ההלכה (סעי' ו' הלכה בהירה ד"ה אם) – "רעק"א ... ואין סברא בזה כלל, אלא נקט השו"ע 'נפל מעצמו' אגב לשון הגמרא (ביצה ד: ע"ז) שנתיר מן הדקל וכו'. אבל אה"נ שגם אם הפיל בשוגג מותר. וכן מורה לשון הרמב"ם שהבאתי בפנים (ס"ק כד) שכתב: חלב ש'נפל' לקדרה וכו' ולא כתב 'נפל מעצמו'".

נט | נרות חנוכה.

א. מקור הדין.

1. טור (או"ח סי' תרע"ז סעי' ד') – "ואם נתערב ממנו בשמן אחר ואין ששים לבטלו כתב ה"ר מאיר מרוטנבורק שאין להוסיף עליו כדי לבטלו ולא דמי לעצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ב"ט שמרבה עליהם עצים מוכנין ומבטלן דשאני התם שאין נהנה מהן עד אחר ביעורן אבל הכא נהנה ממנו בשעה שהנר דולק".

2. מחבר (או"ח סי' תרע"ז סעי' ד') – "הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה, עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו שהרי הוקצה למצותו; ואם נתערב בשמן אחר ואין ששים לבטלו, יש מי שאומר שאין להוסיף עליו כדי לבטלו".

3. מיקל – פ"ח (ס"ק י"ט), חזון עובדיה (חנוכה עמ' ק"ס).

ב. קשה: המחבר סותר דבריו שפסק שמותר להוסיף.

1. ט"ז (ס"ק י"ב) – "ותימה על בעל הש"ע שכאן פוסק כרשב"א ובא"ח סימן תרע"ז גבי נר חנוכה פוסק כמהר"ם דס"ל כהרא"ש דאסור להוסיף כו'".

2. ש"ך (ס"ק י"ט) – "קשה דבא"ח סי' תרע"ז סתם המחבר וכתב דמותר השמן שבנר חנוכה שנתערב בשמן אחר ואין בו ס' לבטלו יש מי שאומר שאין להוסיף עליו לבטלו עכ"ל והרי חנוכה אינו אלא מדרבנן גם בב"י שם לא הביא שום פוסק שחולק על זה ושמא יש

לחלק דהתם כיון דהוקצה למצותו חמיר טפי ודוחק ועוד דהאי ויש מי שאומר הוא מהר"ם מרוטנבורג שהביא הטור שם ומוכרח דלא ס"ל לחלק בהכי דכתב שם ולא דמי לעצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ב"ט שמרבה עליהן עצים מוכנים ומבטלן (וכמו שנתבאר בא"ח סי' תק"ו ס"ב) דשאני התם שאין נהנה מהן עד אחר ביעורן אבל הכא נהנה ממנו בשעה שהנר דולק עכ"ל ואם איתא הוי ליה למימר דשאני הכא דהוקצה למצותו וצ"ע."

3. **עולת שבת** (סי' תרע"ז ס"ק ב') – "שאיין להוסיף עליו וכו'. ועיין לעיל סימן תק"ז סעיף ב', וביו"ד פסק המחבר בסימן צ"ט סעיף ו' דמותר להרבות על איסורי דרבנן כדי לבטלם ומכל שכן הכא דמקליה קליה לאיסורא וצריך עיון, ועיין בט"ז [ס"ק יב]. ובספר טירת כסף פ"ב דביצה".

4. **גר"א** (או"ח סוף סי' תרע"ז) – "וצ"ע".

ג. **י"ל: דיש מתירין - ולכן כתב שם רק "יש מי שאומר"**.

1. **מג"א** (סי' תרע"ז ס"ק י"ב) – "ועבי"ד סי' צ"ט ס"ו דיש מתירין ולכן כ' כאן יש מי שאומר וכו' ועיין בש"ך שם".
2. **מ"ב** (סי' תרע"ז ס"ק כ') – "שאיין להוסיף עליו וכו'. ועיין ביו"ד סימן צ"ט ס"ו דיש מתירין בכל איסור דרבנן להוסיף עליו אם נתערב ולכן כתב כאן יש מי שאומר".

ד. **י"ל: הוי דבר שיש לו מתירין**.

1. **ע"א מג"א** (סי' תרע"ז ס"ק י"ב) – "ואפשר דהכא חמיר טפי כיון דהוי דשיל"מ דמדינא מותר לשהותו לשנה הבאה והוי דומיא דחמין עבי"ד סי' ק"ב".
2. **ערה"ש** (סעי' ל"ח, סי' תרע"ז סעי' ח') – "שמן שהוקצה לנר חנוכה שנתערב בשאר שמן ואין בהשאר ששים לבטלו כתבו הטור והש"ע שאין להוסיף שמן עד ששים כדי לבטלו דאין מבטלין איסור לכתחלה אפילו באיסור דרבנן ואף על גב דביו"ד סי' צ"ט נתבאר די"א דבאיסור דרבנן כשנתערב ואין ששים דיכול להוסיף עד ששים מ"מ הכא הוה כדבר שיש לו מתירין שהרי ראוי לשהותו לשנה הבאה לנר חנוכה ואף על גב דהטור כתב שלא ישהנו כדי שלא לבא לידי תקלה ואפילו ליתנו בכלי מאוס לא מהני דלהדלקה לא נמאס מ"מ כיון דמעיקר דינא מותר להשהותו הוה כדבר שיש לו מתירין [וזהו כוונת המג"א סקי"ב]."
3. **מראי מקומות**.

(א) **באה"ט** (ס"ק י"ד) – "והמ"א ... ולא אוכל להבין דבריו דא"כ אפילו באלף לא בטיל ולמה כ' המחבר שם ואין בו ס' לבטלו".
(ב) **רע"א** (ח"א סי' ל"ח השמטות), הו"ד **בפת"ת** (ס"ק ז') – "אמרתי דבאמת דברי המג"א דחוקים דממנ"פ אם מקרי יש לו מתירין לא לבטל כלל ואמרתי דבמה דהקשו הסתירה בפסקי המחבר דביו"ד (סי' צ"ט) פסק כהרשב"א דבאיסורי דרבנן מותר להוסיף ולבטל ובש"ע א"ח גבי מותר שמן דנר חנוכה פסק דאסור להוסיף ולבטל אפשר ליישב, דמה דפסק ביו"ד דמותר להוסיף ולבטל, לא דפסק בהחלט בהכרעה כהרשב"א אלא כיון דפליגי רבוואתא בזה אם מותר להוסיף ולבטל הוי זהו עצמו לדידן ספיקא דדינא וכיון דכל עיקרו דאין מבטלין הוי דרבנן הוי ספיקא דרבנן אם מותר להוסיף ולבטל ולקולא ... אבל לענין ספק דרבנן דהטעם דדשיל"מ לחומרא, דמה"ל לנו להכניס עצמינו בספק היכי דיכול לאכול בהיתר ודאי זהו שייך גם בחזור ונאסר דמ"מ יאכל דרך היתר ודאי בזמן ההיתר ולפ"ז י"ל דבאמת מותר שמן לא מקרי ישל"מ, דהוי חוזר ונאסר לחנוכה אחר, ומש"ה הדין דבטל אבל לענין להוסיף לבטל דמקילין רק מספיקא דדינא וספק דרבנן לקולא לענין זה הוי ישל"מ להחמיר בספיקו, ואולם אינו מספיק לפי מה שכתב הפר"ח, דבספיקא דדינא ליתא לכללא דדשיל"מ ספיקו לחומרא, וכתבתי בזה במק"א ראיות לזה בעזה"י".
(ג) **חת"ס** (על הש"ך ס"ק כ"ט) – "ויש ליישב, דשם אינו מפסיד אם ישהנו לשנה הבאה וידלקנו בחנוכה, ולזה נתכוון המגן אברהם שם, אבל לא הוה דבר שיש לו מתירין ממש, דלדבר זה לא נאסר מעולם. ובאר יעקב לא נחית לכך, דוק".

ה. **י"ל: הביטול עצמו הוא הנאה הנאסרת**.

1. **ישועות יעקב** (או"ח סי' תרע"ז) – "נראה לי לחלק בין איסור שאינו אסור רק לאכילה ובין דבר שאסור בהנאה דדבר שאסור בהנאה מן התורה אין מבטלין שע"י שמבטל האיסור הרי נהנה מכמות המאכל שניתוסף והיינו בעת שעירבו הוא מוסיף על המאכל שניתוסף כמותו משא"כ בדבר שאינו רק איסור אכילה א"כ הביטול בעצמי אין בו איסור ואחר שנתבטל רשאי לאכלו דחד בתרי בטל וזה ברור ונכון".

2. **הגרש"ק** זצ"ל (ס' החיים או"ח סי' תרע"ז).

3. **בית הלוי** (סוף קונ' חנוכה ד"ה בשו"ע) – "ולכאורה היה נראה דשאני שם דהם איסור אכילה וא"כ בשעת הביטול ליכא איסורא ושרי בדרבנן כשנתערב כבר ובשעת האכילה הא כבר נתבטל מקודם אבל נ"ח דאסור בהנאה א"כ כשמערבו לבטלו הרי אז איכא הנאה ממה שנתוסף לו שמן היתר וה"ה כמוכר איסורי הנאה דאסור ונמצא נהנה ממנו ולא נתבטל מקודם ומש"ה כל זמן דלא נתבטל בס' ואסור באכילה הרי ג"כ יש בו איסור הנאה ג"כ ואסור להוסיף עליו, דאע"ג דחנוכה לא דמי לשארי איסורי הנאה דהרי שארי הנאות שאינו מבטל להמוקצה משום מצוה דידיה מותר דהרי רשאי למוכרו מ"מ זהו כשאינו מבערו אבל כשמתירו ע"י ביטולו הרי ביטולו הוא ביעורו וכמו דאסור להדליקו להנאתו כן אסור לבטלו להנאתו. ויצא לנו מזה דהא דמבואר בורה דעה סי' צ"ט דהא דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא רק דרבנן זהו רק באיסור אכילה אבל באיסור הנאה הוא דאורייתא דבעת הביטול נהנה ממנו וכמו דאסור למכור כל איסורי הנאה מדאורייתא אף על גב דאינו תופס את דמיו. אמנם דברי המג"א אינם מיושבים בזה שכתב דאסור להוסיף עליו שמן ולא דמו לעצים שנשרו מן הדקל שרשאי להוסיף עליהן דשם ההנאה אחר ביעורה אבל הכא נהנה ממנו בשעה שהנר דולק. הרי דלא כתב טעם הנ"ל משום דבשעת הביטול הוא ההנאה הרי דלא ס"ל סברא הנ"ל וס"ל דכל איסור דרבנן אסור להוסיף היכא דלא מקלא קלי איסורא. אבל דברי השו"ע שלא יהיו סותרים אפשר לישב טעמו כמש"כ דבחנוכה אסור גם להמתירין באיסורי אכילה".

4. **קהלות יעקב** (ביצה סי' ג').

5. מראי מקומות.

(א) ס' יהושע (ילקוט מפרשים בשו"ע מ"י, על הש"ך ס"ק י"ט) – "הש"ך הקשה מנר חנוכה דאין להוסיף עליו ולבטלו. ובהשקפה ראשונה רציתי לחלק, דשאני התם דבנר חנוכה אסור בהנאה וא"כ הביטול בתחלה הוי הנאה, מה שאין כן באיסורי אכילה דרבנן. ושוב ראיתי שהגאון בעל חות דעת נ"י [ביאורים ס"ק ח] כתב ג"כ כזה, יעו"ש. ואחר זה ישבתי בדעתי דזה אינו, דהאי דאסור להשתמש לאורה הוא מטעם דהוקצה למצותה, וא"כ דמי ממש לסוכה ולולב דרשאי למוכרם וליתנם ביום טוב, כמו מעשה דרבן גמליאל דקנה אתרוג באלף זוז ונתנו לרבי יהושע וכו' [סוכה מא, ב], ואטו אסור ליתן נר חנוכה לחבירו לברך עליו ולקבל תשלומין מחבירו, וא"כ הנאה דביטול נמי דומה לזה. ומאן דמדמי לשאר איסורי הנאה **אינו אלא טועה**, דהתם אף מכירה ונתינה אסורה".

(ב) יד אברהם (על רמ"א סעי' ו') – "ומש"כ בספר חוות דעת דנר חנוכה דאסור הנאתן לכולי עלמא אסור להוסיף, דנהנה בזה שמבטלו ונתוסף, קשה מסוגיא דגיטין (דף נ"ד ע"ב) דאם כן אמאי מתיר רבי יוסי לבטל לכתחילה גבי נטיעות של ערלה, וכן פסק הרמב"ם [מאכ"א טז, כה], נהי דסבירא ליה דמילתא דלא שכיחא היא מכל מקום הא נהנה במה שתולש ומבטלו".

(ג) שו"ת רמ"ז (ח"א יו"ד סי' מ"ב אות ד') – "והקשו הט"ז והש"ך דהמחבר סותר את דבריו ... חוות דעת מישב ... ולפענ"ד נראה דשפיר קשי' להו להפוסקים ...".

(ד) שאלת שלום (מהד"ת סי' קמ"ט) – "בישוע"ק ... אין תירוצו נח לי, דמלבד דא"כ למה כ' שם המחבר זה בשם יש מי שאומר והוא דעת הרמב"ם מרט"ב והרא"ש ז"ל דמחלקין דבהא דעצים שנשרו דמותר להוסיף עליהם משום דמקלי קלי איסורי' דהא בכה"ג גם הרשב"א מודה באה"נ דכיון דאין מבטלין לכתחילה אסור להוסיף גם מדרבנן אלא דגוף החילוק שכ' לענין אין מבטלין איסור לכתחילה בין איסור אכילה לאה"נ. אין בו טעם כלל ...".

(ה) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' נ"ה אות א', סי' פ"ד ד"ה אך, תנינא (ב - ג) סי' נ"ח אות ו', סי' צ"ז ד"ה אך) – "הנה החוות דעת ביו"ד שם סק"ח, ובישועות יעקב או"ח שם, תירצו ... גם בבית הלוי ... וכ"כ הגר"ש קלוגר ... **יש לתמוה** על עיקר דבריהם שהרי אפילו באיסורי הנאה ממש **מוכח מכמה דוכתי** דאינו נחשב כנהנה מאיסורי הנאה ומותר לכתחילה בהנאה כזו כשכוונתו ליהנות באופן המותר ... וכיון שכן גם בנד"ד הרי כשמבטל, כוונתו ליהנות **לאחר שכבר יתבטל** ויהא מותר ולא נחשב נהנה מאיסורי הנאה ... **והראיה דהביא החוות דעת** שם מהא דאסור לפטם בהמה באיסורי הנאה, והרי הבהמה עצמה תהיה מותרת באכילה אח"כ ואין לך ביטול גדול מזה, ואפ"ה אסור משום שנהנה בזה שהבהמה נעשית שמינה, ומוכח דאסור דיש לו הנאה אף על פי שאח"כ יהיה הדבר מותר. נראה דאפשר לדחותה דהתם אין האיסור במה שמרויח האוכל ליתן לבהמתו אלא משום שבאכילה זאת נעשית יצירה של איסורי הנאה, ועי' יו"ד סי' ס' סעיף א' דבהמה שנתפטמה רק מאיסורי הנאה אסורה בהנאה. ועי' באו"ח סי' תמ"ז ס"ז בבהמה שאכלה בפסח רק חמץ דהחלב שלה אסור בהנאה עיין שם, ויש לדון שאף לאחר הפסח יאסר כיון שיצירת החלב נעשית באיסורי הנאה, והשושט בהמה מסוכנת בסכין של ע"ז הבהמה אסורה בהנאה עיין יו"ד סי' קמ"ב ס"ד, ושם בס"ג בארג בגד במחט של ע"ז הבגד אסור בהנאה, ואפ"ה בסכין או מחט של גוי ובטלו אותם שאח"כ יהיו מותרים, מ"מ הבהמה והבגד נשארים באיסורן כיון שנוצרו מאיסורי הנאה, וכמו"כ המבשל בפסח תבשיל חמץ למ"ד יש שבח עצים בפת התבשיל אסור בהנאה משום שנוצר ע"י איסורי הנאה, ויש לדון בזה לאסור גם לאחר הפסח. ולפ"ז אין ראייה מהא דאסור לפטם באיסורי הנאה דאינו משום שנהנה מהאיסור, אלא משום שנהנה מיצירה חדשה הבאה מאיסורי הנאה, משא"כ בשמן של חנוכה שאין כאן יצירה אלא שנהנה מהשמן עצמו ע"י שבטלו והותר מהיכ"ת שיהא אסור, ולכאורה היה ראוי להיות מותר לכתחילה לבטלו ככל איסור דרבנן. ומאחר שגדולי האחרונים (מפרשי השו"ע) לא סוברים כן וגם הראשונים לא מצינו שנחתו לחלק בין איסורי אכילה לאיסורי הנאה, ואף הראב"ד שעל הרי"ף בגיטין נ"ד ע"ב גבי אגוזי פרך הסובר שאסור מה"ת לבטל איסור לכתחילה, מוכח שם דלא סובר שביטולו הוא משום איסור הנאה, לכן נראה כמו שכתבנו **ודלא** כדברי החו"ד והישועות יעקב".

(ו) מראי מקומות – יד יהודה (הארוך ס"ק י"ב), מגילת ספר (אות ט"ו).

ו. י"ל: הביטול הוא בזיון לקדושה.

1. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' נ"ה אות א', תנינא (ב - ג) סי' נ"ח אות ו') – "וליישב קושית האחרונים בסתירת דברי השו"ע נראה לומר דנרות חנוכה עשאוה חכמים כהקדש, וכמו"ש הרז"ה והר"ן בפ"ב דשבת דדמי למנורה שבמקדש שאין משתמשין בה כלל אפ"ה תשמיש של מצוה, ואע"פ שבאמת אינה איסורי הנאה, ובגמרא שפיר פריך דאין לאסור, מפני שזה לא קדוש, ולכן תירצו שעיקר האיסור הוא משום בזיון, אבל למה שאסרו נתנו ע"ז שם קודש ועשאוהו כהקדש, ולכן אסור להוסיף ולבטל את מותר השמן משום דהוי בזיון לבטל קודש, וכמו"ש האבני מלואים בשו"ת סי' י"ח לענין ביטול תרומה דיש איסור מה"ת לבטל תרומה ברוב משום משמרת תרומתי שצריך לשמרו ובזה שמבטלו הוי זלוזל בתרומה, ה"ה הכא הביטול הוא בזיון לקדושה, ולכן אע"פ שאינו איסורי הנאה, מ"מ גם לאחר החנוכה אסור לנהוג בו מנהג בזיון דהוי כהקדש. ואין להקשות דלפ"ז מה הראיה מזרוע בשילה שהוא חידוש שבכל מקום אסור לבטל (עי' חולין צ"ט ע"א) אולי החידוש הוא רק מפני שהוא קודש ובקודש יש איסור, אבל לא באיסורים אחרים שאינם קודש, דשאני התם שהכל קודש וכל הטעם שאסור לבטל קודש הוא משום ביזוי הקודש, אבל כיון שבזרוע בשילה הכל קודש אין כאן בזיון, וא"כ א"א לומר שהאיסור משום ביטול קודש, ולכן נוכל ללמוד מכאן שבכל שאר איסורים אף שאינם קודש יש איסור לבטלם".

ז. י"ל: מדובר שהפיל בידים בשוגג.

1. א"ר (סי' תרע"ז ס"ק ז', א"ז ס"ק ו', עי' סי' תק"ז ס"ק א') – "ואפשר דהשולחן ערוך שכתב הכי אם נתערב מיירי במפילו בידים בשוגג אף דהטור מיירי הכא אף בנופל מעצמו, דאם לא כן מאי פריך מעצים שנשרו, מכל מקום השולחן ערוך אפשר דמיירי בהכי".

ח. י"ל: נר חנוכה הוי איסור מן התורה.

1. חמדת שאול (סי' ט"ז) – "כיון שבפיו מלא שאמר הנרות הללו קודש הם, הרי קרא עליהם קודש ואסורין בהנאה מן התורה ע"י קדושת פיו ... שבימי מהר"ם ז"ל עדיין לא הי' פשוט בכל ישראל לומר הנוסח הזה, כמו שמביא הטור ...".

ט. י"ל: כיון שיש לו היתר בלא"ה הוי כמו לכתחלה.

1. מטה ראובן (סי' רכ"ה) – "בדרבנן אם כבר נתערב מותר להוסיף זה דוקא היכא דליכא תקנה לזה התערובות להיות בו היתר אכילה לא החמירו רבנן והתירו להוסיף על התערובות, משא"כ בשמן שנתערב בפחות מס' אף דליכא בה היתר אכילה או הדלקה של חול עכ"ז יש לו היתר לנר של מצוה ואין להוסיף עליו כדי לבטלו כיון שיש לו היתר בלא"ה הוי כמו לכתחלה".

י. מראי מקומות – בנה"ג (הג' ב"י אות ל"ט), כרתי (ס"ק ט"ז, פלתי ס"ק י', ס"ק י"א, בינה לעתים פרק ב' הל' י"א), מטה יהונתן (סעי' ו'), חנתן סופר (סי' ו', ב' תירוצים), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י"ד), מהרא"ש רבינוביץ (קובץ מפרשים סעי' ו', שו"ע מ"י), הגר"ש ברנשטיין (קובץ מפרשים סעי' ו', שו"ע מ"י), בדה"ש (בי' בתוך ד"ה אין ד"ה עוד, עמ' ע"ב), דרכי הלכה (סי' צ"ט, עמ' קמ"ח).

1. פרי"ת (סוף ס"ק י"א) – "ומה שכתב בא"ח סי' תרע"ז במותר שמן חנוכה. הכא עמד הרב על עקרון של דברים וסלקא הלכתא למשרי התם לבטל השמן ודברים פשוטים".

2. מטה יהונתן (על הש"ך ס"ק י"ט) – "ועי' ש"ך מה שמקשה ממותר שבנר חנוכה ונראה לאמ"ו לתרץ, דהנה התוס' בביצה שם מקשים מעיגולים דלמה לא יוסיף עליו ויבטל, ותירצו דשאני התם דעיקרו דבר תורה. והנה הש"ע לא מחלק כן, וקשה עליו קושית התוס' מהא דתרומה, וי"ל דהנה הת"ח כלל ל"ט כתב בשם הגהת אשר"י אם נתערב איסור דרבנן חד בחד מותר לשני בני אדם, אמנם הרא"ש בפ"ק דביצה חולק על זה. וא"כ י"ל דהנה לפום ריהטא י"ל קושית תוס' באופן אחר, דאף דבחד בחד אסור גם באיסור דרבנן ולא אמרינן ספיקא לקולא כיון דאתחזק איסור, מ"מ ספק עכ"פ מקרי. ולפי זה לא קשה מידי, בשלמא גבי עצים, כיון דכבר נתערב חד בחד דאיכא שו' ספק עליה, ובספק דרבנן הוא דאמרינן מרבה עליו ומבטלו, אבל בודאי דרבנן אינו יכול להתרבות ולבטל, לפי זה שם בתרומה דחז"ל הצריכו בתרומה ק"א לבטלו, א"כ בפחות הוי ודאי איסור דרבנן, דלא מהני לבטל ברוב עד דאיכא ק"א, וא"כ פחות משיעור זה לא הוי ספק דרבנן אלא ודאי, ובודאי לא מהני. [אמנם מהא דמוכרח הרא"ש לפסוק כמהר"ם מרוטנבורג ע"כ היינו משום דאינו רוצה לחלק בין עיקרו דבר תורה לאין עיקרו דבר תורה, לכך קשה ליה קושית תוס' מהא דתרומה, אלא ודאי דאין רשאי להתרבות היכא דאית לאיסורא ולא מקלי קלי, א"כ ע"כ צ"ל חד בחד לא מקרי ספק דרבנן, דאל"כ אין מוכרח לפסוק כמהר"ם, דקושית תוס' בלא"ה לא קשה מידי. אלא ודאי דלא ס"ל כאור זרוע אלא דלא הוי ספק דרבנן]. והנה כל זה ביבש ביבש דליכא כאן תקנת חכמים בביטולו, אבל לח בלח דצריך ס' אפי' מדרבנן במין במינו, א"כ ודאי כל היכא דליכא כאן ס' לא הוי כאן ספק כלל, כמו בתרומה שזכרתי, ואסור להתרבות עליו. לפ"ז לא קשה מידי קושית הש"ך מנר חנוכה, דהתם הוי לח בלח דהוי כמו ודאי איסור דרבנן, ואסור להתרבות עליו. ועי"ל דאיתא בפ"ק דביצה דף ג' ע"ב מיתבי אחד ביצה שנולדה בשבת ואחד ביצה שנולדה ביו"ט אין מטלטלין כו' וספיקא אסורה, בשלמא לרבה דאמר משום הכנה הוי ספיקא דאורייתא ולחומרא, אלא לרב יוסף ולר' יצחק הוי ספיק דרבנן ולקולא כו', וכתבו התוס' אבל לרב נחמן דאמר משום מוקצה לא פריך, דמוקצה חמור והוי כעין דאורייתא. ויש להקשות הא כתבו התוס' גבי עצים שנשרו מן הדקל דמוקצה דלית ליה עיקר מדאורייתא קיל טפי משאר אסורי דרבנן שיש להם עיקר מן התורה, הוא סותר למ"ש הכא דמוקצה חמור משאר איסורים. וי"ל דהא דכתבו תוס' דחמיר היינו לרבי יהודה דאית ליה מוקצה, ודאי חמור משאר אסורים, אבל לדידן דקי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה רק ביו"ט מחמירין כרבי יהודה, ודאי מוקצה אינו חמור כ"כ וקיל משאר איסורים דרבנן שיש להם עיקר מד"ת, וכ"ז במוקצה מחמת איסור או מוקצה מדעת, אבל מוקצה מחמת מצוה דגם לרבי שמעון אית ליה האי מוקצה דחמיר והוי כעין דאורייתא, לפ"ז פסק השו"ע שפיר דגבי מותר שמן שבנר חנוכה דהוי מוקצה מחמת מצוה דהוי כעין דאורייתא אסור להוסיף עליו ולא קשה מידי".

ס | חוזר וניעור.

גמרא (ע"ז דף עג.) – "אתא רב דימי א"ר יוחנן: המערה יין נסך מחבית לבור, אפילו כל היום כולו. ראשון ראשון בטל".

א. ראשונים.

1. מיקל: הלכה כרב דימי בכל איסורין, אבל לא ביין נסך משום דלדידן יי"נ אסור אף משהו.

(א) ראב"ד (בר"ן ע"ז דף לו.).

2. מחמיר: חוזר וניעור בכל איסורין.

(א) רמב"ן (ע"ז דף עג.) – "וראיתי לראב"ד ... ודבריו תימה הם לי ... אלא ודאי הכי משמע דכיון דלא קיימא לן כרב דימי אף בשאר איסורי נותן טעם לא אמרינן ראשון ראשון בטל ... דמכיון שיש בו בסוף נותן טעם חזר איסור וניעור דטעמא לא בטיל, ואפילו במין במינו דליכא למיקם אטעמא חשיב ולא בטיל ואצ"ל באיסורי משהו".

(ב) רשב"א (תוה"ב ב"ד כ"ז-ג').

(ג) תוס' (ע"ז דף עג. ד"ה כי) – "וי"ל דבשמעתין נמי דקאמר ראשון ראשון בטיל היינו עד (שיפול) שם כל כך מן היין נסך בין הכל שלא יהא בהיתר ס' אבל אם נפל כל כך מן הנסך לסירוגין בין הכל שאין בהיתר ס' כדי לבטלו אסור משום דמצא מין את מינו וניעור ותדע שכן הוא דאי לא תימא הכי וכי אם היה אדם מערה חלב בקדירה של היתר מעט מעט בסירוגין עד שנתרבה החלב לבסוף כל כך שהיה בו בנותן טעם לקדירה וכי תעלה על דעתך שהוא מותר משום קמא קמא בטיל אלא ודאי לא אמרינן קמא קמא בטיל כיון שיש כל כך מן האיסור לבסוף שהוא נותן טעם".

(ד) ר"ן (ע"ז דף לו.).

(ה) הג' שע"ד (סי' ל"ט אות א') - בשם מהרא"י.

(ו) ראב"ה (פסחים סי' תי"ט).

ז) רא"ש (פרק ז' ס"א ל"ז) – "הדין בכל איסורין שנתבטלו לא מיבעיא מין בשאינו מינו ביתר משישים ואחר כך נתוסף איסור שמצטרף עם הראשון לאסור שהרי נצטרף יחד טעם האיסורין ונותן טעם בהיתר. וגם מין במינו בדבר לח ביתר משישים מצטרף האחרון עם הראשון אע"ג דלא יחייב טעמא. כי חכמים גזרו מין במינו אטו מין בשאינו מינו. אלא אפילו מין במינו בדבר יבש שנתבטל ברוב היתר אפילו מדרבנן ואחר כך נתוסף איסור מצא מין את מינו וניעור ... והטעם הנכון שבו משום דאף כי נתבטל האיסור ברוב היתר והותר לאכילה אם אחר כך הוכר האיסור מתוך ההיתר פשיטא שאסור לאוכלו. וכאשר נתערב בו שוב איסור הכיר מין את מינו וניעור מבטולו וניתוסף עליו. והוי כאילו הוכר האיסור ... אלא אחר שריבה עליו מינו ניעור והוה ליה כאלו הוכר ואין כאן עוד ביטול וחזר להיות אסור מכאן ולהבא".

ח) טור (סעי' ו') – "איסור שנתבטל כגון שהיה ס' כנגדו ונתוסף בו אחר כך מן האיסור חוזר ונאסר לא שנא מין במינו או מין בשאינו מינו בין בלח בין ביבש".
 (1) פוסקים – רמ"א (סעי' ו'), ושאר פוסקים.

ב. האם הוא דאורייתא או דרבנן.

1. מה"ת – פר"ח (סוף ס"ק כ"א ד"ה הנה, "ואף מן התורה אסור"), יבין דעת (הקצר ס"ק י"א), חזו"א (ס"א כ"ח ס"ק י"ח ד"ה והא דהוסיף), בדה"ש (ס"ק ס"ה, בי ד"ה חוזר, עמ' פ"ט) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' מ').
2. דרבנן – פלתי (ס"ק י"ב ד"ה איברא, "דהוא מדרבנן").
3. מראי מקומות – יד יהודה (הארוך ס"ק כ"ה ד"ה מעתה, ובהשמטות שם, "הא דחוזר וניעור אי מדאורייתא כן הוא או אינו אלא מדרבנן ..."), פמ"ג השלם (ס"א צ"ב מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק כ').

ג. ערלה, כלאי הכרם, תרומה.

1. מראי מקומות – פר"ח (ס"ק כ"א), פר"ת (ס"ק י"ב), יד יהודה (הארוך ס"ק כ"ה, הקצר ס"ק ל"ב), דרכ"ת (ס"ק פ"ח), בדה"ש (בי ד"ה איסור, עמ' פ"ט).

ד. דשיל"מ: האם חוזר וניעור או לא.

1. מיקל.
2. פמ"ג (ס"א ק"ב שפ"ד ס"ק י"א) – "דהתם כבר מבוטל היתר בהיתר קודם שבא לידי דבר שיש לו מתירין ושוב אין חוזר וניעור".
פמ"ג (ס"א של"ה א"א ס"ק ד'), הו"ד במשמרת שלום (על פמ"ג שפ"ד ס"ק כ"א) – "ומה שכתב לסמוך על המקילין ביו"ד [סימן] קל"ד, איני יודע, דוודאי הלכה לאסור דחוזר וניעור, כמו שכתב הש"ך ביו"ד [שם] אות ח"י אפילו במינו, כל שכן אין מינו כהאי גוונא. ואפשר הואיל ואין אסור אלא ביומו, ולמחר מותר, כהאי גוונא לא אמרינן חוזר וניעור. ולפי זה יצא לן דין חדש, כל דבר שיש לו מתירין באינו מינו שנתרבה לא אמרינן חוזר וניעור, ובשאר איסורין אף בדרבנן ומינו אמרינן חוזר וניעור".
3. מחמיר.
- א) בדה"ש (סעי' ו' בי ד"ה איסור, עמ' פ"ט) – "בפמ"ג באו"ח סימן של"ה ... אמנם במג"א שם נראה שאינו סובר חילוק זה ... וגם סברתו בזה יש לעיין בה ... ונראה קשה לחדש כזאת וע"ע בשואל ומשיב ... והנה גם בפמ"ג לא החליט כן לדינא וגם לדעת החזו"א שהבאנו בד"ה חוזר וניעור וכו' דדין חו"נ הוא מה"ת אין נראה לחלק בהכי וכמש"כ לעיל ולדינא נלע"ד שיש להחמיר בזה".
3. מראי מקומות – מקור חיים (ס"א תמ"ז בי ס"ק ח'), שואל ומשיב (תליתאי ח"א ס"א שפ"ד), מנחת פתים (ס"א צ"ט), דרכ"ת (ס"ק צ"ג, ס"א ק"ב ס"ק כ"ה), פמ"ג השלם (ס"א ק"ב שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק נ"ה).
 א) מג"א (ס"א של"ה ס"ק ד') – "ונ"ל שאפי' נתרבה האיסור ל"ל בה דיש לסמוך על המקילין בי"ד ס"א קל"ד".
 ב) מ"ב (ס"א של"ה ס"ק ט"ו) – "וכתב המ"א שאפי' נתרבה האיסור לבסוף שהן יותר מהמים לית לן בה דיש לסמוך על המקילין ביו"ד סימן קל"ד".

ה. חתיכה הראויה להתכבד: האם חוזר וניעור או לא.

1. ע"א ס"א ק"א סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
1. דבר חשוב, דבר שבמננן.
1. מיקל – בדה"ש (ס"א ק"י ס"ק י"ב, ס"ק י"ט).
2. מראי מקומות – כנה"ג (הג' טור ס"ק ג').
1. קובץ שיעורים (קובץ שמועות חולין אות ל"ו ד"ה וטעם) – "וטעם דין חוזר וניעור כתב הרא"ש פ' גה"נ ס"א ל"ז דהוי כהוכר האיסור. ועדיין צ"ב דהא כבר נהפך האיסור להיות היתר כמ"ש הרא"ש שם, וא"כ מה לי אם הוכר. וביותר קשה גבי טומאה שהרי עכשיו אין שם סיבת הטומאה אלא שהטומאה נמשכת מזמן העבר, וכיון שפקעה בזמן הביטול היאך חוזרת וניעורה. וצ"ל כמ"ש בקובץ שעורים ביצה אות ס"ו ובקובץ הערות ס"א ל"ג אות ח' וס"א נ"ח אות ב' וס"א ע"א אות ז', דהיתר ביטול בתערובת אינו ככל דברים המתירים לחלוטין ומפקיעין סיבת האיסור לגמרי, אלא הוא מתיר רק לשעתו, היינו דהספק הוא סיבת ההיתר, וצריך שיהא המתיר הזה תמיד, היינו דהספק הגורם ההיתר, וכשהוכר האיסור חוזר וניעור מכאן ולהבא. [ויובן בזה הא דאין מבטלין איסור לכתחילה, והוא מה"ת לדעת הרבה ראשונים. וכן מה דדשיל"מ לא בטל ופירש"י דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, דאף על פי שהאיסור נהפך להיות היינו שהאיסור בפועל בטל, אבל סיבת האיסור קיימת"].

סא] נודע בנתיים: דין חוזר וניעור.

א. **האם תלוי אם נודע הביטול הראשון קודם נפילה שניה.**

1. אם נודע בנתיים, יש להקל – רשב"ם (ש"ך ס"ק כ"א), ראב"ן (סי' ש"א, קלב. בסופו), ריב"א (בראבי"ה ח"ב סי' ת"ט), או"ז (פסקי ע"ז סי' רע"ה, סי' ר"פ), רבינו יואל (ראבי"ה ח"ב סי' ת"ט), מרדכי (ב"ק סוף סי' קי"ט, ע"ז סי' תתנ"ח בהג"ה, ע"י חולין סי' תרצ"ד), הג' מרדכי (חולין סי' תש"ג, סי' תשנ"ב), הג' שע"ד (סי' ל"ט ד"ה חתיכה), איסור והיתר (כלל כ"ד דין י', מ"א-ג'). (א פוסקים – פ"ה (ס"ק כ"א ד"ה איברא).
2. אפילו אם נודע בנתיים, עדיין מחמיר – ראבי"ה (ח"ב סי' ת"ט, "אפילו בידע, דמצא מין את מינו וניעור"). (א פוסקים – רמ"א (סעי' ו'), "לא שנא נודע בינתיים או לא נודע בינתיים", ב"ח (ס"ק י'), ש"ך (ס"ק כ"א, "ועוד דהא כ' המרדכי פרק הגזול עצים בשם רשב"ם וראב"ן וריב"א והכי איתא בהגהת ש"ד סי' ל"ט בשם רבי יואל וא"ז וכ"כ הגהמ"ר דחולין וכן הוא בשאר פוסקים דחתיכה של איסור שנפלה בששים חתיכות דהיתר ונודע ואח"כ נפלה אחרת ראשון ראשון בטל וא"כ אף דלא קי"ל הכי אלא כסברת ראבי"ה היינו מטעם שכל מהרא"י דסברא גדולה היא כיון שנרגש הטעם כו' אבל בדבר יבש ..."), כה"ח (ס"ק ע').

ב. מין במינו יבש ביבש ונודע.

1. מחמיר [ברוב איסור].
  - א) רמ"א (סעי' ו', תו"ח כלל פ"ה דין י') – "איסור שנתבטל, כגון שהיה ס' כנגדו, ונתוסף בו אח"כ מן האיסור הראשון, חוזר וניעור ונאסר, ל"ש מין במינו ל"ש מין בשאינו מינו, לא שנא יבש ל"ש לח, לא שנא נודע בינתיים או לא נודע בינתיים".
  - ב) ע"י מהרש"ל (פרק ז' סי' נ"ז).
  - ג) פ"ה (סוף ס"ק כ"א).
  - ד) פ"ה (סוף ס"ק י"ב ד"ה ומה שפסק).
  - ה) כרתי (ס"ק י"ז, פלתי ס"ק י"ב) – "ולדינא אין להקל נגד דברי רמ"א".
  - ו) גר"א (ס"ק ט"ו).
  - ז) חו"ד (חי' ס"ק ט"ז, בי' ס"ק ט') – "יבש. והש"ך [ס"ק כא] מתיר ביבש במינו, דלא אמרינן חוזר וניעור, ולית הלכתא כוותיה".
  - ח) יבין דעת (הקציר ס"ק י"א, הארוך ס"ק י"א).
  - ט) חזו"א (סי' כ"ח ס"ק י"ח).
  - י) כה"ח (ס"ק ע') – "וגם דלא כהש"ך ס"ק כ"א שעשה חילוק בדין יבש ביבש והתיר בהפ"מ דכבר דחה דבריו החו"ד בביאו' או' ט' ובחי' או' ט' וכתב דלית הלכתא כוותיה".
  - יא) בדה"ש (ס"ק ע').
  - יב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' מ', הע' מ"ב).
2. הפסד מרובה, מיקל.
  - א) ש"ך (ס"ק כ"א) – "נראה דגם האיסור מצטרף להעלות ההיתר וכדנתן ... ומה אעשה בטלה דעתי נגד דעתם ובפרט שאני מקיל והם מחמירים אכן בהפסד מרובה וכה"ג אפשר להקל מהנהג טעמים".
  - ב) ע"י מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק מ').
  - ג) חגורת שמואל (ס"ק כ"א).
  - ד) באה"ט (ס"ק ט"ז).

ג. שיעור דרבנן [מין במינו לח בלח, ונודע].

1. מיקל, עד רוב.
  - א) פ"ה (ס"ק כ"א) – "הנה לענין דין חוזר וניעור מתוך מה שכתבתי יתבאר לך דבכל מידי דלא מיתסר אלא מדרבנן ולא אתי למיגע באיסור דאורייתא לעולם לא אמרינן חוזר וניעור, ואדרבה איסור הראשון מבטל האיסור השני שנפל אחר כך ...".
  - ב) הו"ד בפמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"א) – "והפרי חדש אות כ"א התיר אפילו בלח במינו כל שנודע אין חוזר וניעור ומיהו אם נתרבה ורוב באיסור אסור אף במינו יע"ש".
  - ג) גר"א (ס"ק ט"ו) – "אבל בששים שהוא דרבנן אינו חוזר וניעור אם ידע. וכן כל העולין במאה או מאתים או במשהו, כולן אין חוזרין וניעור כיון שהוא מדרבנן, וכמו שאמרו בגטין נ"ד ב' (ועיין לקמן סימן ק"א ס"ק ו'). וכן בתרומה וערלה, אע"ג דילפינן מקראי, אסמכתא בעלמא הוא, כמו שכתבו תוספות בבא מציעא נ"ג א' ד"ה ועולה כו".
  - גר"א (סי' ק"א ס"ק י"א) – "ואף על פי כו'. כמש"ל סי' צ"ט ס"ו דבכה"ג אין חוזר וניעור ע"ש".
  - ד) אחיעזר (ח"ב סי' ט"ו אות ו') – "דבאמת גם הרשב"א מודה באיסור דרבנן דאינו חוזר וניעור וע"י בבאורי הגר"א סי' צ"ט ס"ק ט"ו שהאריך בזה (ובפרט באיסור האוסר יותר מכדי נותן טעם כמו איסור דאפילו באלף לא בטיל) וכיון דמה"ת חהר"ל בטיל ברובו אינו חו"נ ושאינו בסוס"י ק"ט ביבש שנתבטל חד בתרי דאם בישלן כולן כאחד אסור משום דהבישול מוליך הטעם בכולו אף במין במינו ולשי' הרשב"א דמי כאוכלן ביחד ויעוי' בבאור הגר"א שם ס"ק ט' שנו"ט בכולן ובפרמ"ג בפתיחה לה' תערובות אבל בניד"ד אם בישלן ביחד אי ליכא ששים אסור כשי' הרשב"א וביותר מס' ניהו דחה"ל לא בטיל אבל בזה שנתבטל ואינו חו"נ ורק מה שהטעם מתפשט בכולו ל"ש ביותר מס' דגם באינו מינו שרי וז"פ".
  2. מחמיר.
    - א) רמ"א (סעי' ו') – "ל"ש מין במינו ל"ש מין בשאינו מינו, לא שנא יבש ל"ש לח, לא שנא נודע בינתיים או לא נודע בינתיים".

- (ב) ש"ך (ס"ק כ"א).
 (ג) פ"ר"ת (סוף ס"ק י"ב ד"ה ומה שעלה).
 (ד) כרתי (ס"ק י"ז, פלתי ס"ק י"ב) – "ח"ו להקל לחלוק אדבריהם בשום אופן, והפרי חדש בדה מלבו להקל בלח".
 (ה) כה"ח (ס"ק ע') – "בהגהה. ל"ש מין במינו ל"ש מין בשאינו מינו ל"ש נודע בינתים או לא וכו' וכ"פ ב"י ב"ח. פרישה או' ט"ו. מהריק"ש בהגהו' על הש"ע. וכן הסכים הפ"ר"ת או' י"ב ודחה כל דברי הפ"ר"ח שעשה חילוקים בזה. וכ"כ הפלתי או' י"ב לדחות דברי הפ"ר"ח והסכים לדברי מור"ם ז"ל וגם הקה"י על סעי' זה דחה דברי הפ"ר"ח".
 3. שעת הדחק יש להקל.
 (א) בדה"ש (ס"ק ע"א) – "יש להקל בשעת הדחק".
 4. במקום הפס"מ מאוד יש להקל.
 (א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' מ', הע' מ"א) – "שהלכתה כהרמ"א. ובמקום הפס"מ מאוד יש להקל כהגר"א".
 5. מראי מקומות – בדה"ש (סי' ק"א סעי' ג' בי' ד"ה ואף, עמ' קכ"ט).

ד. איסור דרבנן.

1. מחמיר: לענין ס' במין בשא"מ בלח בלח [אבל לענין יבש ביבש, שאין טעמו נרגש, יש להקל].
 (א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"א) – "ויראה לי מין באינו מינו אף באיסור דרבנן כל שטעמו נרגש לא מהני ידיעה".
 (ב) דרכ"ת (ס"ק צ"ב) – "אבפר"ח ס"ק כ"א שהעלה דכל מידי דלא מיתסר אלא מדרבנן ... לא אמרינן חוזר וניעור ... אכן יעוין בפר"ת בסוף הסי' שהרבה להשיב על דבריו והביא ראיות דגם בדרבנן אמרינן חוזר וניעור עיי"ש, וכ"כ בשפ"ד ס"ק כ"א דבמין בשאינו מינו אף באיסור דרבנן כל שטעמו נרגש לא מהני ידיעה אלא אמרינן חוזר וניעור".
 2. מיקל אא"כ לח בשאינו מינו.
 (א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' מ"ג).
 3. מראי מקומות – פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק קי"ג).
 (א) בדה"ש (סעי' ו' בי' ד"ה נודע, עמ' צ"ג) – "שדעת הפ"ר"ח והגר"א להקל בשיעור דרבנן ... בדבר שעיקר איסורו רק מדרבנן לענין ס' במין בשא"מ בלח בלח, אי נמי לענין רוב ביבש ביבש, דמי נימא דגם בזה אינו חוזר וניעור, או דלמא השוה חכמים איסוריהם לשל תורה להך מילתא וראיתי בשפ"ד ... ומשמע שם דקאמר הכי אף לשיטת הפ"ר"ח דמייתי לעיל מיניה בסמוך, דמכיון שטעמו נרגש הו"ל כהוכר האיסור, וכל שהוכר האיסור ודאי דנאסר גם באיסור דרבנן ... ולפי"ז משמע דעת הפמ"ג דביבש ביבש באיסור דרבנן מותר אף בדליכא רובא לבסוף, דהתם לא שייך סברתו דנרגש הטעם ... אמנם ממה שדקדקו הפ"ר"ח והגר"א לומר דמחמירין בלח בלח במין בשא"מ משום דטעם כעיקר דאורייתא, לא משמע דנחית להסברא הנ"ל שהוא כהוכר האיסור, אלא דכל שהוא נוגע לדאורייתא חוזר וניעור, וא"כ באיסור דרבנן שפיר יש מקום לומר דשרי אף בלח בלח במין בשא"מ ... וצ"ע".

ה. הגדר של "נודע".

1. ידע שנפל האיסור ולא ידע שיש בתבשיל כדי לבטלו.
 (א) מראי מקומות – בדה"ש (סי' צ"ד ס"ק כ"ב).
 2. ידיעת חבירו.
 (א) מראי מקומות – ש"ך (הארוך, סי' צ"ד סוף סעי' ב'), רע"א (על הש"ך ס"ק כ"א, "וכה"ג אפשר להקל. ובירושלמי (פ"ב דערלה) מבעי אי ידיעת חבירו חשיב ידיעה בנתים או דוקא ידיעת בעלים ולא אפשר וע' בספר הארוך מש"ך (סי' צ"ד), חזו"א (סי' כ"ז ס"ק ו'), בדה"ש (בי' ד"ה לא עמ' צ"ב, סי' צ"ד סעי' ב' ד"ה נודע עמ' רמ"ד), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' י"ח, "שנוטע להקל").

סב] היתר בתוך היתר: חלב שנפל למים.

רמ"א (סוף סעי' ו') – "כזית חלב שנפל למים ונתבטל בס', ואח"כ נפל מן המים לקדירה של בשר, מותר אע"פ שאין בבשר ס' נגד החלב, שהרי נתבטל במים (בארוך), וכל כיוצא בזה".

א. האם צריך דוקא במים ששים, או לא.

1. לאו דוקא, רק לפי החשבון – נוב"ת (יו"ד סי' קפ"ו ד"ה ואולם, "דין זה דחלב בטל בששים במים לא ידעתי למה אנו צריכין לומר שבטל במים ומה נ"מ יש בביטולו והרי הוא דבר המתערב וכשאחר כך נופל ממים הללו לבשר הלא אינו נופל כי אם חלק ששים חלב וששים חלקים מים לפי ערך ואיך יהיה בנמצא שלא יהיה אח"כ ששים לבטלו לבשר הלא עתה המים שנופלים עמו מצטרפים בהדי הבשר לבטלו וכבר הרגיש בזה הפ"ר"ח בס"ק כ"ב"), חכ"א (כלל מד סעי' ט', "ועיין סימן צ"ט סוף סעיף ו' בהגהת רמ"א כזית חלב כו' דמשמע דוקא כשהיה במים ששים נראה לי דאיסור והיתר אזיל לשיטתו דכתב להדיא בכלל כ"ד סימן ז' דלא אמרינן לשער לפי חשבון המדומע אלא דחשבינן הכל כרוטב של נבילה ... אבל לפי דברי המרדכי בשם ראב"ן שכתבתי לעיל לעולם משערינן לפי חשבון"), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ק"א), פוסקים.
 2. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ע"ד, ציונים ס"ק רי"ב, "וצריך עיון").

ב. ליתן המים בקדירה של בשר.

1. מיקל: אפילו לכתחילה.

(א) תו"ח (כלל פ"ה דין י"א).

- (ב) ש"ך (ס"ק כ"ב) – "ובת"ה כלל פ"ה די"א כ' דאפילו לכתחלה מותר ליתן המים לקדרה של בשר כיון דכבר נתבטל".
 (ג) פ"ה (ס"ק כ"ב) – "ואף לכתחילה שפיר דמי ליתן ממים אלו לקדרה של בשר שהרי היתר הוא לגמרי מטעמא דכתיבנא שאף היתר בהיתר שייך ביה ביטול, ואין זה מבטל איסור לכתחילה אלא מבטל היתר שהרי מבטל ועומד הוא וגם זה ברור".
 (ד) צמח צדק (הקדמון, סי' פ' ד"ה ואע"ג דמסיים).
 (ה) בית לחם יהודה (ס"ק כ"א).
 (ו) גרא (ס"ק ט"ז) – "ואף לכתחלה מותר כמ"ש בפ"ט דכלאים צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן כו".
 (ז) חוו"ד (חי' ס"ק י"ז) – "בבשר. ואפילו לכתחלה [מותר] ליתן המים בבשר, כיון שכבר נתבטל".
 (ח) רה"ש (סעי' מ"ו) – "ואפילו לכתחלה מותר ליתן המים לקדרה של בשר כיון שכבר נתבטל [ש"ך סקכ"ב]".
 (ט) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ד, ס"ק ל"ה).
 (י) כה"ח (ס"ק ע"א).
 (יא) בדה"ש (ס"ק ע"ה, ע"י ב"י ד"ה ונתבטל עמ' צ"ד).

2. מחמיר, אא"כ בשעת הדחק.

- (א) בית מאיר (סעי' ו') – "כזית חלב כו' ואחר כך נפל כו' מותר. כתב הש"ך [ס"ק כב] ובתורת חטאת כתב דאפילו לכתחילה. אף דהאמת שבתורת חטאת כתב הכי, נראה לענ"ד שבכוון חזר בו, ומשום דלא עדיף מפת שאפאו עם הצלי דאסור לכתחלה למיכלא בכוחא. ולא מיבעיא לשיטת הרי"ף [חולין לב, ב] דחשיב ליה דבר שיש לו מתירין דהכי נמי דכוותיה, אלא אפילו לשיטת הר"ן דלשם [סוף דבור ראשון] להטעם השני שכתב דמשום חומר דבבשר בחלב החמירו, הוא הדין הכא דלכתחלה אסור. אך להטעם הראשון דבריה כיון שנרגש נראה כאיסור, אין ראייה, אבל מכל מקום אטעמא ניקום ונסמוך. לכן לענ"ד לכתחלה אין להקל במים שמצוי מאד, אם לא בשעת הדחק דחשוב כדיעבד. ועיין נמי סימן צ"ה סעיף ג' בהג"ה. ומכל שכן משהו דחמור לכמה פוסקים [כגון] לענין חמץ בפסח, וק"ל".
 3. מראי מקומות – פמ"ג (גינת וורדים כלל ס"ה ד"ה עוד ראיתי מ"ש), ערוגות הבושם (סוף ס"ק ט', ס"ק י'), ס' יהושע (ילקוט מפרשים בשו"ע מ"י).

ג. ליתן חלב לתוך מים, על דעת ליתנו לתוך בשר.

1. מחמיר.

- (א) צמח צדק (הקדמון, סי' פ' ד"ה וכן) – "ליתן לכתחלה חלב לתוך מים אפילו מועט שיתבטל וליתן אחר כך מן המים אל הבשר ודאי דאסור אע"ג דמעט חלב מתבטל במים וליכא השתא איסורא כלל אפ"ה אסור לכתחלה".
 (ב) מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק מ"ב) – "וכתב בתשו' צ"צ...".
 (ג) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ב, סי' צ"ז שפ"ד ס"ק א') – "ומה שכתב הש"ך לכתחלה היינו ליתן לקדירה אבל לערב החלב עם המים ליתן בבשר אסור כמו שכתב הצמח צדק סימן פ".
פמ"ג (ראש יוסף דף קיא: ד"ה ודע) – "ודע עוד דהא דאמר וצנון שחתכו בסכין של בשר מותר לאכול בכוח כי טעים ליה ישראל, היינו דווקא דיעבד שחתכו בסכין בשר אבל לכתחלה לחתוך בסכין בשר לאכול אח"כ בכוח, זה הוה כמבטל איסור לכתחלה. ומנא אמינא לה מהא דכתב הצמח צדק בסימן פ' מהא דכתב ביו"ד סי' צ"ט בסופו דחלב שנפל למים...".
 (ד) רע"א (ח"א סי' ל"ח ד"ה ויש, סי' ר"ז ד"ה כיון) – "ויהי' הדין לכאורה דשרי לערב בשר בחלב בס', ואם כי באמת מסתימת כל הפוסקים לא משמע כן. ועיין בהגהת ש"ע (סי' צ"ט) כזית חלב שנפל למים ונתבטל בס'. ואח"כ נפל לקדירה של בשר דמותר, ובש"ך שם (ס"ק כ"ב) דבת"ה כתב דאפילו לכתחילה מותר ליתן המים לבשר, כיון דכבר נתבטל החלב. משמע דלכתחילה אסור לערב החלב במים לבטל ליתן לתוך בשר. וא"כ מכ"ש דאסור לערב בב"ה ביש ס', וע"כ כיון דבשאר איסורים אסור לערב אסרו גם בב"ה דמחזי כמבטל איסור, ובדרך לא פלוג".
 (ה) גליון מהרש"א (על הרמ"א סעי' ו', סי' צ"ז סעי' א') – "אבל לבטלו לכתחילה במים אסור, דדוקא ליתן המים לכתחלה כתב הש"ך דשרי, וראייה מחולין קי"ב א' דכמכא בחלא החשש רק שיפול דבר מועט, כמו שכתב רש"י שם [ד"ה דחלא מאי], ואם איתא דגם לכתחלה שרי מאי סלקא דעתא לאסור משום שמא יפול לתוכו, תשובת צמח צדק סימן פ".
 (ו) גרי"ז (סי' תמ"ב קונ"א ס"ק ג') – "לערב חלב בתוך קדירה שמרתיחין בה מים לבשל שם בשר במים אלו עם מעט החלב שנתבטל בס' במים קודם שנתן שם הבשר כיון שאין כאן איסור עדיין וח"ו ישתקע הדבר ולא יאמר".
 (ז) חכ"א (בינת אדם ס"ק נ') – "דבדואי אם טש התנור או לש העיסה לכתחלה אפילו בדבר מועט וכוונתו לבטל החלב כדי לאכול עם בשר ודאי אסור לעולם כדן מבטל איסור לכתחלה".
 (ח) ערה"ש (סעי' מ"ו) – "ומ"מ לכתחלה לערב המים עם החלב כדי ליתן לקדרה של בשר אסור דזהו כמבטל איסור [פמ"ג שם]".
 (ט) ערוגות הבשם (סי' פ"ד ס"ק ז' ד"ה ובזה) – "דהא לבטל חלב בס' לאכול אח"כ עם בשר הוי ג"כ מבטל איסור לכתחלה".
 (י) אמרי בינה (בב"ה סי' י"ג ד"ה אך) – "יש ראוי מהירושלמי".
 (יא) יד יהודה (הארון ס"ק י"ד, הקצר ס"ק י"ח).
 (יב) זבחי צדק (סי' צ"ז ס"ק ד').
 (יג) ישועות חיים (סי' צ"ז ס"ק ב').
 (יד) כה"ח (ס"ק ע"א, סי' צ"ז ס"ק ה') – "ודלא ככנה"ג".
 (טו) בדה"ש (ס"ק ע"ה, ב"י ריש עמ' ע"ב, ע"י ב"י בתוך ד"ה ונתבטל ד"ה עוד עמ' צ"ה).
 (טז) הבית בכשרותו (עמ' נ"ט) – "דהוי מבטל איסור לכתחילה".

2. מיקל.

(א) כנה"ג (הג' טור ס"ק י"ד, שו"ת סי' קל"ו) – "הא דאין מבטלים איסור לכתחלה היינו איסור אבל התר בהתר כגון חלב ביין מותר לערבו ולאכלו עם בשר ולא הוי מבטל איסור לכתחלה מורי הרב חלק י"ד סי' י"ח וזה נלמד ממ"ש הרא"ה גבי יבש ביבש דמותר לבטלו לכתחילה כיון דכל א' וא' בפני עצמו מותר וכדכתב הר"ן".

(ב) בית לחם יהודה (סי' צ"ז ס"ק ב').

(ג) ברכי יוסף (סי' צ"ז ס"ק ד').

(ד) יד אברהם (ריש סעי' ו' ד"ה אבל) – "ועדיין היתר הוא אין כאן איסור ולא ה"ל מבטל איסור לכתחילה. וכה"ג איתא לקמן סי' ק"ט גבי תערובת יבש ביבש דמותר להוסיף עליו כדי לבשל משום דעדיין היתר הוא ... דלא כספר צ"צ סי' פ"ו".

(ה) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ה').

3. דעת הנו"ב.

(א) נוב"ת (יו"ד סי' נ"ו) – "אם היה בתחלה כוונתו לשתות עם חלב או בפסח היה אסור".

(ב) צל"ח (ביצה דף ד: ד"ה ובמס') – "וכיון שבשעה שמבטלו עדיין היתר הוא אין זה מבטל איסור רק מבטל היתר בהיתר, ועיין בצמח צדק סי' פ' מ"ש. ואני הנלע"ד כתבתי שמכאן מוכרח שמותר".

4. מראי מקומות – ערוגות הבושם (ס"ק ג', סי' צ"ב ס"ק ד'), דרכ"ת (ס"ק מ"ו), כה"ח (סי' צ"ז ס"ק ו'), נחלת צבי (סי' צ"ז), ילקוט יוסף (סי' פ"ז, עמ' ס"ט), מגילת ספר (אות ט"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ז' הע' י', פרק ח' הע' קי"ז).

ד. לערב מעט חלב לתוך קדירת בשר.

1. מחמיר.

(א) שערי יושר (שער ג' פרק כ"ב ד"ה ודינו) – "ודינו של הרמ"א בחלב שנתערב במים דמותר לבשל עם בשר הוא שלא כשיטת הרי"ף, דהרי גם שם יש לו מתירים לבשל המים עם חלב, ומהאי טעמא נראה לי דאסור לכתחילה לערב מעט חלב לתוך קדירת בשר, אף שלא יהיה בנותן טעם ולא יהיה חל ע"ז דין בשר בחלב, אבל כיון דצריך גם ביטול מחמת גררת דין איסור דרבנן שגזרו לאכול בסעודה אחת אף שלא יהיה תערובת טעמים, ומשו"ה אסור לערב לכתחילה משום דאין מבטלים איסור לכתחילה".

(ב) כ"ש מהחמירים הנ"ל.

ה. ליתן לתוך יין חלב חטה או חלב בהמה לתקנו שיהיה צלול [כשיש ששים כנגדו].

1. מחמיר.

(א) צמח צדק (סי' פ') – "נשאלתי על יין לבן שרובו אין מראיתו לבן ממש וצלול בשנה הזאת מחמת רקבון שהיה בענבים ונראה להם דבר זה להפסד מרוב' דלא ימצאו קונים על היין כיון שאינו נחמד למראה והם יודעים לעשות סגולה שמערבין מעט חלב בהמה ומעט חלב חטה ומשימין לתוך היין ועל ידי כן נראה היין לבן וצלול אי שרי למיעבד כך או לא דכיון ששותין מן היין כשאוכלין בשר לאו שפיר דמי למיעבד כך או דילמא כיון דאין נותנין בו אלא מעט ויש בו יותר מששים אמרינן הואיל ונתבטל נתבטל ושרי לשתותו אחר כך כשאוכלין בשר וכן יש להסתפק מחמת חלב חטה משום דהוה חמץ בפסח או אמרינן כיון דנתבטל נתבטל או לא: הנה לפי שנחשב להם זה להפסד מרובה הייתי מצדד על כל הצדדים למצוא היתר לזה ולא עלתה בידי מהא דאית' פרק כל שעה דף ל' ודף ל"ו אין לשין את העיסה בחלב ואם לש כל הפת אסורה מפני הרגל עבירה וכו' הרי אסרו לאכול הפת אפילו לבדו גזירה שמא יאכלו עם הבשר ... אסור לערב לכתחלה אפילו מעט חלב אף על פי שאין בו כדי נתינת טעם משום דהוה מבטל איסור לכתחלה וקיימא לן דאין מבטלין איסור לכתחלה אפילו דרבנן ואפילו איסור מועט ... וכן משמע נמי מהא דכתב האיסור והיתר הארוך הביאו בש"ע הרב בהג"ה סימן צ"ט ובת"ח כלל פ"ה דין י"א וז"ל כתב א"ו הארוך כלל כ"ד אם נפל חלב כזית לתוך מים ונתבטל ואחר כך נפלו לתוך בשר אף על פי שאין בבשר לבטל החלב לא אמרינן דהחלב חוזר וניעור ואוסר הבשר עכ"ל הרי לא התיר אלא בדיעבד אם נפל חלב לתוך מים ונתבטל אבל ליתן לכתחלה חלב לתוך מים אפילו מועט שיתבטל וליתן אחר כך מן המים אל הבשר ודאי דאסור אף על גב דמעט חלב מתבטל במים וליכא השתא איסורא כלל אפ"ה אסור לכתחלה".

(ב) א"ז (סי' תמ"ז ס"ק י') – "כתב בתשובת צמח צדק סימן פ' דאסור ליתן ביין לבן מעט חלב בהמה או חלב חטה כדי שיהא לבן וצלול, דשמא ישתה עם בשר או ישתה בפסח, ואפילו בדיעבד יש לאסרו בפסח דיש לחוש לחמץ מעט בעין וחוזר וניעור עכ"ל".

(ג) חק יעקב (סי' תמ"ז ס"ק ל"ד, מנחת יעקב כלל ס' ס"ק א', ס"ק ג').

(ד) פמ"ג (סי' צ"ז שפ"ד סוף ס"ק ה') – "כמו ביין שאסור ליתן מעט חלב בתוכן".

(ה) גלין מהרש"א (סי' צ"ז סעי' א').

2. מיקל.

(א) מהרי"ט (ח"ב יו"ד סי' י"ח ד"ה אמנם) – "לא דמי לאין מבטלין איסור לכתחלה דכשנתערב היתר בהתר הוא".

(ב) מג"א (סי' תמ"ז ס"ק ה') – "כתוב בס' צ"צ ... אסור דגזרי' שמא יבא לשתות ממנו עם בשר או שמא ישתה ממנו בפסח ואף על פי שנתבטל בס' מ"מ ה"ל מבטל איסור לכתחלה ועוד דיש לחוש שמא ישאר קצת מהחלב חטה בעין עכ"ל ולפי מש"ל אין איסור בדבר כיון שאין כונתו לערבו כדי לשתותו בפסח או לשתותו עם בשר א"כ לא ה"ל מבטל איסור דאין כוונתו אלא לתקן היין וכ"כ בי"ד סי' פ"ד גבי דבש שנפלו לתוכו נמלים".

(ג) פר"ח (סי' תס"ז ס"ק ח').

(ד) מקור חיים (סי' תמ"ז ח"א ס"ק כ"ו).

(ה) חכ"א (כלל נ"ב סעי' י"א) – "אם אין כונתו לבטל אלא לתקן איזה דבר כגון יין לבן שהוכה מראיתו שמשימין לתוכו חלב בהמה לתקנו אם נתנו בו כל כך עד שיש ביין ששים לבטלו מותר כיון דאין כונתו לבטל וגם לא שייך לגזור שמא ישתה עם בשר דאפילו לכתחלה מותר כיון שכבר נתבטל".

(ו) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ה') – "אבל היתר בהיתר כגון חלב ביין מותר לערבו ולאכלו עם בשר".

ז) חור"ד (סי' צ"ז בי" ס"ק ב') – ועיין מהרי"ט ... דלא כהצמח צדק שכתב דהוי כמבטל איסור לכתחלה".
 ח) גר"ז (סי' תמ"ז סעי' נ"ב) – "יין לבן שהוכהה מראיתו ורוצים לתקנו ע"י שמשימין לתוכו מעט חלב בהמה ומעט חלב חטה צריכין להזהר שיהיה בהיין ששים כנגדן גזירה שמא ישתה ממנו בפסח או שמא ישתה אותו עם בשר כיון שאין החלב ניכר בו אבל כשיש בו ס' אין כאן חשש איסור ואע"פ שאסור לבטל איסור בידים בס' מ"מ כיון שאין כוונתו לתקנו כדי לשתותו עם בשר או כדי לשתותו בפסח אלא כוונתו לתקנו כדי לשתותו לבדו קודם הפסח או לאחריו א"כ אינו מבטל שום איסור כלל ואחר שנתבטל החלב בס' בתוך היין מותר לשתותו עם בשר אבל אסור לשתותו בפסח (אא"כ סינונו קודם הפסח) לפי שיש לחוש שמא אין כל חלב חטה בלול יפה יפה בתוך היין אלא נצלל ממנו מעט וירד למטה והוא עומד בעינו בתוך היין בפסח ונפלט ממנו טעם משהו לתוך היין".
 ט) פת"ת (סי' צ"ז נחלת צבי שם).

י) מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק ק"ו) – "מותר ליתן לתוך היין חלב חטה או חלב בהמה כשיש ששים כנגדו לתקנו שיהיה צלול ולא חיישינן שמא יאכל עם בשר או בפסח דאף אם ישכח ויאכל ליכא איסורא כיון שכבר נתבטל ואין כאן משום מבטל איסור לכתחלה כיון שאין כוונתו לבטל רק לתקן היין".

יא) ערה"ש (סעי' כ"ט, סי' פ"ד סעי' פ"ד) – "כשנותן דבר שאין בה איסור כעת כגון שנותן חלב לתוך היין" דהיתר גמור הוא אלא שאם ישתה עם בשר יהיה מבטל איסור לכתחלה זהו בודאי מותר".

יב) יד יהודה (סי' צ"ז הקצ"ר ס"ק ב', הארוך ס"ק ב', ע"י סי' צ"ה הקצ"ר ס"ק מ').

3. למקילים, אם מותר לשתות עם בשר או בפסח.

א) בפסח.

1) מחמיר – צמח צדק (סוף סי' פ'), מג"א (סי' תמ"ז ס"ק ה'), ומ"מ אם ידוע אותו יין לא ישתה ממנו בפסח דשמא נשאר קצת חלב חטה בעין אבל משום חששא שמא ישתה ממנו אין לאסור לעשות כן", גר"ז (סי' תמ"ז סעי' נ"ב, לשונו מובא לעיל), ע"י מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק ק"ו), "ולא חיישינן שמא יאכל עם בשר או בפסח דאף אם ישכח ויאכל ליכא איסורא".

א. ע"י סינון מותר – א"ר (סי' תמ"ז ס"ק ל'), גר"ז (סי' תמ"ז סעי' נ"ב).

2) מיקל – פ"ח (סי' תס"ז ס"ק ה'), אחזוקי איסור לא מחזיקין).

ב) עם בשר.

1) מחמיר – ע"י מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק ק"ו), "ולא חיישינן שמא יאכל עם בשר או בפסח דאף אם ישכח ויאכל ליכא איסורא".

2) מיקל – פ"ח (סי' תס"ז ס"ק ח'), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ה'), לשונו מובא לעיל), גר"ז (סי' תמ"ז סעי' נ"ב, "מותר לשתותו עם בשר").

4. למקילים, רק כיון שעכשיו הוי דבר היתר, או גם בכל דבר אסור.

א) שעכשיו הוי דבר היתר – נב"ת (יו"ד סי' נ"ו), "ואפילו המג"א שהתיר שם היינו משום דבשעה שמערב עדיין אין כאן איסור כלל אלא אח"כ כשיגיע הפסח או כשישתה עם בשר אז יהיה אסור ואז כבר נתבטל וגם בזה אם היה בתחלה כוונתו לשתותו עם חלב או בפסח היה אסור", באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ה'), לשונו מובא לעיל), ערה"ש (סי' פ"ד סעי' פ"ד, ע"י סי' צ"ט סעי' כ"ט, "דאין אסור אלא כשנותן איסור להדיא כמ"ש אבל כשנותן דבר שאין בה איסור כעת ...").

ב) יש לעיין המג"א דמיון לדבורים, והפ"ח דמיון לתולעים.

5. מראי מקומות – משמרת שלום (סי' צ"ז מש"ז ס"ק א' בא"ד ב'), מגילת ספר (אות י"ג ד"ה עוד), מעדני השלחן (סי' צ"ז ס"ק ה'), מטעמי השלחן אות ג').

1. מכשיר לממכר משקאות חלביים ופרווה.

1. הגר' יצחק לוי הלפרין (מעשה חושב ח"ה סי' ט"ז, צהר חי"ד עמ' קנ"ג) – "האם מותר לשתות, בתוך שש שעות מאכילת בשר, כוס משקה פרוה קר או חם, אשר נמזג דרך פיית המכשיר, ויתכן כי נותרו בה עדיין טיפות של שיירי משקאות חלביים (קפה, קפוז' צינו וכדו') שנמזגו דרכה קודם לכן ... א"צ להחמיר בזה, משום שיש לנו גם ספק ספיקא בכל עיקר הדבר, אם אכן השתמשו במכשיר זה קודם לכן למשקאות חלביים, ואת"ל שהשתמשו בו, שמא יש עתה במשקה ששים כנגד טיפות החלב שנותרו בפיית המכשיר".

2. מנוחת אמת (פרק י"ט הע' ז') – "גם אם יש צינור שעובר בו משקאות חלב מכל מקום כשמוציא משקה פרווה, אין לחוש משום טיפות חלב שיכולים להיות שם, כיון שבדרך כלל יש ששים כנגדו, וגם אם אין ששים כנגדו לדעת הרבה פוסקים יש להקל, אבל לא ישתה משקאות אלו יחד עם בשר, ע"י סי' פט ברמ"א ס"ג ש"ך ופת"ש שם, ומש"כ בקובץ תורני 'צהר' חי"ד עמ' קנ"ג וכו'. יש מיתקנים אשר אין כלל חיבור בין צינור שממנו יוצא החלב לשאר הצינורות, מ"מ יש להשגיח בזמן שמכניסים את האבקת חלב שלא יכנס אבק מהאבקה למקומות הפרווה, אך בדרך כלל יש ששים כנגדו ובטל. ובעיקר הדבר אם בטל, לא ברירא משום דהוי היתר בהיתר, ע"י יור"ד סי' צט ס"ו, ולעיקר נראה דבטל, ואכמ"ל. ויש לשאול על כל מיתקן בפנ"ע כי רבים הסוגים שבו".

3. הטעמים להקל.

א) אינו מתכוין לבטל (לפי הט"ז, תלוי אם זה נכלל בא"א בענין אחר. לפי רע"א, אולי צריך דעת הפוך. לפי הנו"ב, צריך להחמיר כיון עדיין אינו מעורב).

ב) ספק ביטול (גם רע"א מיקל, בצירוף. גם הט"ז מיקל, ול"צ הכלל אפשר בענין אחר).

ג) דרך להשתמש בשפע, (תלוי אם מתירין באיסור בעין).

ד) תוך ו' שעות (לכני אשכנז, הוא רק חומרא).

ה) אין איסור לבטל היתר.

4. מכונת "אספרסו" להכנת משקאות חלביים ופרווה ... יש מקום להקל לשתות קפה ללא חלב - שהוכן במכונה זו - בתוך שש שעות לאכילת בשר" – הגר' יצחק לוי הלפרין (מעשה חושב ח"ה סי' ט"ז, צהר חי"ד עמ' קנ"ו), מנוחת אמת (פרק י"ט סעי' ה' הע' ח').

א) הטעם להקל - נ"ט בר נ"ט, מותר.

ז. בתוך שש שעות מבשר: האם מותר להכניס בכוסתה סוכר שמעורב בו חלב.

1. מותר.

(א) עמק התשובה (ח"ד סי' נ"ט, קול התורה ח"נ עמ' רכ"ג) – "הדבר ברור דמצד הלכה אין כאן בית מיוחד. ומ"מ מהיות טוב כדאי שיכינו על זה כלים מיוחדים לתוספת זהירות כדי ללמד עדרי צאן להיות זהירין אפי' בנידונד כל דהו של איסור".

(ב) הגר"ח זצ"ל (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' ר"ח) – "מי שנמצא בתוך ו' שעות מאכילת בשר, האם מותר לו להכין תה ולערב בתוכו סוכר שיש בתוכו גבישי קפה עם חלב. תשובה: אם יש בזה נו"ט יזהר".

(ג) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קע"ט) – "שאלה: אחד שאכל בשר וכעת רוצה לשתות קפה והסוכר היה מלוכלך עם כמה טיפות של חלב שבדאי התבטלו בששים, האם זה מותר. תשובה: כן".

(ד) שבט הקהתי (ח"א סי' ר"כ) – "כאן המעט חלב שיש בהסוכר אינו ניכר ואפילו אם אסור לאכול הסוכר בפנ"ע אבל לבטל בתוך כוס תה ודאי אין חשש דהוי רק חומרא בעלמא ...".

(ה) דרכי הלכה (פרק ד' סעי' י"ד, הע' ל"ו) – "מי שנמצא בתוך ו' שעות מאכילת בשר מותר לו לעשות משקה תה ולערב בתוכו סוכר שיש בתוכו גבישי קפה עם חלב [אין כוונתו לבטל החלב בסוכר ...]".

(ו) הגר"ע אויערבך שליט"א (קונ' הלכות המצויות, בב"ח פרק י' הע' מ"ז).

(ז) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סי' פ"ט סעי' מ"ב) – "מי שהוא בתוך שש שעות לאכילת בשר, מותר לו לעשות תה או קפה ולקחת סוכר או קפה שנתערב בהם איזה טיפות של חלב, או שתחבו לתוכן כפית שהיה בה לחות של חלב. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד תכח]".

(ח) הדר השלחן (פרק ט' סעי' ב').

(ט) נועם הלכה (סי' ג' סעי' ט').

(י) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ב' סעי' נ').

2. מראי מקומות – ויען דוד (ח"ג סי' מ"ו).

ה. האם מותר ליתן חלב בתוך המים ויתבטל שם בששים, כדי לשתותו אחר בשר.

1. מיקל.

(א) הגר"י בעלסקי זצ"ל (ספירים, וכשר הדבר שנת תשע"ב) –

I once asked Rav Belsky if someone can be mevatal milk bshishim in ones coffee during the six hour waiting period after eating meat. [My application of this is to some non-dairy creamers that have a little bit of milk in them and since we do not say chanan on heter, shishim is only needed against the little milk in the non-dairy creamer.] He said yes, as the minhag is on the gavra to wait six hours, and thus would not violate ein mivatlin issur lechatchila.

(ב) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ה') – "אולי הצ"צ אסר רק אם רוצה לערבו ממש עם הבשר אבל לשתותו אחר הבשר בודאי דקיל טפי ... ומהראשונים מוכח יותר, שאפי' מותר לתת החלב לתוך חמים הללו כדי לתת לתוך קדירת בשר".

2. מחמיר.

(א) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י' תמוז תשס"ז) – "שאלה: מי שהוא בתוך שש שעות מאכילת בשר, האם מותר ליתן מעט חלב (פחות מששים) בתוך קפה ולשתותו, או זה מבטל איסור לכתחילה. תשובה: **אסור**. (ולכאורה אם הוא שם את החלב זה נותן טעם, אבל עכ"פ אסור)".

(ב) מלמדך להועיל (פרק כ"ד סעי' י"ד, הע' י"ד) – "שאלה: האם מותר לשתות קפה עם 3 טיפות חלב, לאחר אכילת בשר, או שצריך לחכות 6 שעות. תשובה. בדיעבד מותר, ואין לערב כך לכתחילה. [בדיעבד מתבטל בששים כמבואר בכה"ח (יו"ד סי' צ"ז ס"ק ד)]. אך אין לתת לכתחילה חלב מועט מאוד בקפה ולהסתמך על ביטול דהוי פריצת פתח בחומת הדת".

ט. ליתן חלב בהמה לתוך הסוכר [כשיש ששים כנגדו].

1. מיקל.

(א) רדב"ז (סי' אלף ל"ב), הו"ד בבאה"ט (סי' פ"ז ס"ק ב') – "שאלת ממני אודיעך דעתי על מה שנהגו לתת בתוך הסוכר בזמן שמבשלין אותו חלב של בהמה טהורה ... תשובה אין כאן בית מיוחד כלל שהרי נותנים עם הסוכר כפלים מים שאי אפשר לבשלו אם לא יתנו בו מים והרי נתבטל במים ובסוכר וא"ת וכי מבטלין איסור לכתחילה הא ל"ק כלל דאפילו למ"ד אין מבטלין אפילו איסורין דרבנן לכתחילה הכא בשעה שמבטלו אינו אסור אלא האיסור הוא בשעה שאוכלו עם הבשר ואז כבר הוא מבטול. ועוד ...".

(ב) ערה"ש (סי' פ"ז סעי' י"ח) – "להרדב"ז ז"ל ... ועי' י"א להג"ר זלמן מרגליות שהקדוש האריז"ל היה אוכל זה הצוקער עם בשר".

2. מראי מקומות – פר"ח (סי' פ"ז סוף ס"ק ז'), שלחן גבוה (ס"ק ב'), פמ"ג (סי' צ"ז שפ"ד סוף ס"ק א'), אוצר דברי הפוסקים (סי' צ"ז אות י"ז).

סג קודם זמנו, חמץ קודם פסח: לבטל חמץ בהיתר.

א. מחמיר.

1. רשב"א (ח"א סי' תפ"ה) – "אסור להוסיף עליהם כדי לאכלן בפסח מכמה טעמים. חדא דכיון שהוא מערבן לבטלן כדי לאכלן בפסח הרי הוא כמבטל איסור בתוך הפסח".

2. מג"א (סי' תמ"ז ס"ק מ"ב, ס"ק מ"ה) – "ולפי מש"ל בשם הב"ה מותר להוסיף עליהם עד ששים ולטחנן ולהשהותן וכ"נ עיקר דהא עדיין היתר הוא ולא מקרי מבטל איסור ולכן כ' הרשב"א דהוי כמבטל איסור מיהו אין להקל נגד הרשב"א".
(א) אמנם עי' המג"א (סי' תרכ"ו ס"ק ג'), וצ"ב.
3. פר"ח (או"ח סי' תנ"ג).
4. פמ"ג (סוף פתיחה למליחה) – "ואף בחמץ קודם הפסח, לערב לכתחלה אסור".
5. גר"ז (סי' תמ"ב סעי' ה', קו"א אות ג') – "לכתחלה אסור לבטל חמץ בששים קודם הפסח במתכוין כדי לאכלו בתוך הפסח מפני שהוא כמבטל איסור בידים ואע"פ שקודם הפסח עדיין שעת היתר מכל מקום כיון שהוא עושה כן כדי לאכלו בשעת איסורו דהיינו בתוך הפסח הרי זה כמבטל איסור".
6. יד יהודה (הקצצר ס"ק ט"ז).
7. מ"ב (סי' תמ"ז סוף ס"ק ק"ב) – "כתבו האחרונים דאסור לערב חמץ לכתחלה קודם הפסח בששים כדי לאכלו בפסח".

ב. מיקל.

1. ראבי"ה (סי' תי"ב ד"ה נשאלתי על) – "ואין כאן משום אין מבטלין איסור לכתחילה, דאכתי לאו איסור נינהו עד שיגיע הפסח".
2. שו"ת הר"ן (סי' נ"ז) – "במבטלו בעודו היתר לא שמענו שיהא אסור כל שנתבטל בזמן התירו".
3. ט"ז (או"ח סי' תמ"ז ס"ק ה', סי' תרכ"ו סוף ס"ק ב').
4. פני יהושע (פסחים ל. בתוס' ד"ה לשהינו) – "ולא דמי לשאר איסורין דאין מבטלין איסור לכתחילה אפילו בנטל"פ היינו משום דאיסורא בלע וכיון דנקרא עליו שם איסור נעשה כאיסור גמור משו"ה אין מבטלין לכתחילה, משא"כ הכא דהיתירא בלע ולא נקרא עליו שם איסור כלל קודם זמן איסורו שפיר יוכל להצניע קודם איסורו ולהשהותו עד לאחר הפסח".
5. כנה"ג (הג' ב"י אות כ"ו) – "ואפילו התר בהתר כגון חמץ קודם הפסח מתבטל".
6. האלף לך שלמה (או"ח סי' רפ"ה) – "לפסח ... עיקר כדעת האומר דאין שייך בזה אין מבטלין איסור לכתחלה כיון דהוי בזמן היתר".

ג. להוסיף בזמן היתר - חמץ קודם זמנו שנתערב בפחות מס', להוסיף עליו עד ס'.

1. מיקל.
(א) ט"ז (סי' תמ"ז ס"ק ה') – "נ"ל דאם נתערב לח בלח בפחות מס' קודם הפסח דיכול להרבות עליו קודם הפסח עד שיהא ס' כדי שיה' מותר בפסח ואין בזה משו' אין מבטלין איסור לכתחילה".
(ב) באה"ט (סי' תמ"ז ס"ק י"ג).
2. גר"ז (סי' תמ"ב סעי' ט"ז, קו"א אות י') – "ואם אין בחטים הכשרים ששים כנגד החמוצים יכול להוסיף עליהם עוד חטים כשרים עד שיהיה ס' כנגד החמוצים ויטחון הכל ביחד כדי שיתבטל קמח החמץ בס' ויהיו מותרין באכילה בפסח".
3. בשעת הדחק.
(א) חכ"א (כלל קכ"ו סעי' ה') – "ובשעת הדחק, מותר לכתחלה להוסיף חטים או שעורים לבטל המצומחות בס', כיון דלפני פסח עדיין היתר, אך צריך לטחנן קודם פסח וגם לאפות, די"א דקמח בקמח דינו כיבש ביבש וחוזר וניעור ... ועיין במ"א ס"י תמ"ז שכתב בשם הרשב"א דאסור להוסיף עליהם עד ששים כדי לאכלן בפסח דהוי כמבטל איסור. ונ"ל דהרשב"א אזיל לשיטתו דס"ל דחמץ קודם פסח נקרא איסור כמש"כ המ"א שם ס"ק כ"ד ולכן דברי המ"א צ"ע".
(ב) חכ"א (כלל קכ"א סעי' כ"ג) – "מותר להוסיף עליהן עד ששים ולטחנן ולאפות קודם פסח, דקמח בקמח הוי לח בלח ואינו חוזר וניעור. ולא הוי מבטל איסור לכתחילה, כיון שעדיין שעת היתר".
(ג) מ"ב (סי' תנ"ג ס"ק כ', בה"ל סי' תמ"ז סעי' ד' ד"ה שהוא) – "ואם לא היה ס' נגד המצומחים י"א שמותר להוסיף עליהם עוד חטים כשרים כדי לבטלן בששים ולטחנן קודם פסח ולא מקרי זה מבטל איסור לכתחלה שאסור כיון דהוא קודם פסח ועדיין לא הגיע זמן איסורו ורוב הפוסקים אוסרין דכיון דמערב אדעתא דלאכול אותם בפסח הו"ל כמבטל בזמן איסורו. ומ"מ בשעת הדחק אפשר דיש לסמוך על המקילין".
3. מראי מקומות.
(א) פמ"ג (או"ח סי' תמ"ז מש"ז ס"ק ה') – "ומשמע להוסיף שרי בזמן היתר, הא לערב בעין בששים אסור בזמן היתר".
(ב) פמ"ג (סי' ס"ד מש"ז סוף ס"ק א') – "יש לחקור חתיכה חיה ספק חלב או שומן דאין להתיר מחמת ספק דרבנן לקולא כיון דאחר כך יבשל ויעשה שומן יהיה ספק תורה וכ"ת כיון דאישתרי אישתרי זה שבוש דודאי אסור הוא מיבעיא לי אי שרי לרבות עד ס' ולא הוה מבטל איסור כיון דעכשיו היתר הוא דומה לחמץ קודם פסח".

ד. יש לחלק בין פסח לשאר איסורים.

1. צ"ח (ביצה דף ד: ד"ה ובמס', דגול מררבה סי' תמ"ז) – "וכיון שבשעה שמבטלו עדיין היתר הוא אין זה מבטל איסור רק מבטל היתר בהיתר ... ואמנם בחמץ קודם הפסח אף שעדיין היתר מ"מ כיון ששמו עליו אסור לבטלו לכתחלה".
- ה. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק מ"ו), בדה"ש (בי' עמ' ע"ב, ד"ה ולענין), מגילת ספר (אות י"ז).
1. שואל ומשיב (הג"ה לשו"ת נוב"ת יו"ד סי' מ"ו) – "כיון שלא עשה רק כדי להתיר על פסח שייך אין מבטלין מ"מ כל שעשה קודם פסח מותר".
2. רע"א (ח"א סוף סי' ע"ז) – "ובהכרח צ"ל דמקילין בסניף דקודם פסח דעדיין היתר אינו בכלל אין מבטלין ועדיין צ"ע".

3. **משיב דבר** (ח"א סי' כ"ח) – "וראיתי הוראה להיתר בחיי אדם (כלל כ"ה) להוסיף חטים או שעורים ואין בזה משום בטול איסור וכ' דאף על גב דהרשב"א כתב דאסור להוסיף והביאו המג"א (סוף סימן תמ"ז) אולם הרשב"א לטעמיה אזיל דס"ל דחמץ לפני זמנו מקרי ג"כ איסורא לענין הגעלה וליבון, וכבר יש מחלוקת הראשונים ז"ל בזה ושאר פוסקים דס"ל דגם חמץ לפני זמנו מקרי ג"כ התירה כמו שארי התירים ... אך בעניי לא נראה לי כלל המצאה זו לעקור דעת כל הראשונים שפשוט בעיניהם דאסור לבטל ...".
4. **הגרשז"א זצ"ל** (מנחת שלמה ח"א סי' ס' אות ה' ד"ה ועיין) – "וגם נלענ"ד דמה שכתב הט"ז באו"ח ריש סימן תרכ"ו לענין בטול סכך פסול בכשר שמותר גם לכתחלה כיון שמבטלו בשעה שכולו היתר וכמו שכתב השו"ע ביו"ד סוף סימן ק"ט, ועיין גם בשו"ת רמ"ץ האו"ח סימן ל"ו שכתב לענין בטול חמץ לפני הפסח דלדידן דקיי"ל שכל איסורא דאין מבטלין הוא רק מדרבנן מסתבר דבזמן היתר אין שום איסור לבטל, חושבני דהיינו נמי מטעם זה שאיסורן וביטולן באין כאחד, ואף להחולקים שם היינו דוקא התם גם לפני זמן איסורו עכ"פ שם חמץ עליו משא"כ הכא שגם בתחילתה רק תרומה בטילה הוא דהוה. ועיין בשו"ת רע"א סימן ל"ח שחולק על דודו ואוסר לבשל בשר שלא נמלח בקדירה שיש בה ששים, היינו משום דאע"ג שבשעת הבישול הו"ל דם איברים שלא פירש מ"מ כבר חל על הדם שם איסור לאכלו אחר פרישה, ועיין גם בכתבים סימן ר"ז בענין תערובת חלב במים כדי לאכלו אח"כ עם בשר עייש"ה ובאחרונים שהאריכו בזה".

כלי שזרכו להשתמש בו בשפע

סימן צ"ט סעיף ז'

סד | סוגיא

א. **חזרת הט"ז** (ס"ק ט"ו).

1. **ע"ז** (דף ל"ג) – "קנקנים שעובד כוכבים נותן לתוכן יין, ישראל נותן לתוכם מים, כלומר ושותה אותם. ואיבעיא להו התם, מהו לתת לתוכה שכר ואסיקנא דשריי".
2. **רשב"א** – "וטעמא דהא מילתא דיין הבלוע בכלי דבר מועט הוא דכל שמשמשין בו בצונן אין בלעו אלא מועט וכיון שכן וכלי זה משמשין בו היתר בשפע **א"א לבוא לידי נותן טעם** לפיכך אפילו לכתחלה מותר לפיכך איסור משהו שנבלע בתוך הקדירה או בתוך הקנקנים וכיוצא בזה מותר להשתמש בהם לכתחלה ואפי' בבן יומא לפי שאי אפשר לעולם לבא לידי נותן טעם אבל אם נבלע בכלי שזרכו להשתמש בו לעתים בדבר מועט כמו קערה וכיוצא בו אסור להשתמש בו אפי' בשפע **גזירה** שמא ישתמש בו בדבר מועט ויבוא לידי נותן טעם".
- א) **פמ"ג** (מש"ז ס"ק ט"ו) – "ולמד זה מע"ז ל"ג ע"א [קנקנים] כו' נותן לתוכן מים כלומר ושותה. עשה **כלומר** דרש"י פירש שם מים מלוי ועירווי. ודומיא דסיפא ציר ומורייס הוה הכשר דציר שורף היין במקומו, א"כ אין ראייה מאן. ועיין בתה"א דף קנ"ג א' [ב"ה ש"ו סד ע"ג] הביא פרש"י ונתן תבלין לדבריו דכיל להו עם ציר דבהכשירן קעסק, ולבסוף כתב הרשב"א דנראה לו דברייתא תרתי קתני נותן מים ושותה כו', הרי שהרשב"א עצמו כתב כל זה. והפר"ח בסימן קכ"ב באות ג' הקשה מרישא לסיפא והרי הרשב"א כתב כל זה בדף קנ"ג וכדכתיבנא. והתוס' בעבודה זרה ל"ג עמוד ב' ד"ה שרא ה"ה מים, וזה כפירש"י דאל"כ מים הוזכר בפירוש להתיר".
3. **ט"ז** – "ויש להקשות בזה מנא ליה ללמוד מזה כן דילמא שאני הכא דמותר לתת שם שאר משקין משום דהם פוגמין ביין ... וכאן אין ההיתר משום דהיין הוא דבר מועט ותשמיש הכלי הוא בשפע דוקא דהא כל הכלים השוה להיתר משמע אפי' קטנים אלא ודאי משום דהם פוגמין היין הוה ההיתר א"כ הדרא (א) **קושיא** לדוכתא מנא ליה לומר דהטעם משום דהבלוע הוא מעט".
4. **רא"ה** – "הקשה על הרשב"א בזה דאם כן יין נמי לישתמש בו הישראל וא"ל דיין ביין אוסר בכל שהוא דהא אמרינן שם בגמרא דהקנקנים אינם אסורים בהנאה וכל שאינו אסור בהנאה אינו אוסר במשהו. ואין זה קושיא על הרשב"א דכבר מוכח מדבריו בתה"א דף קמ"ט דאפי' במקום שאין אסור בהנאה אוסר במשהו".
5. **ר"ן** – "ומיהו שמעינן שהמים של מילוי ועירווי מותרים בשתייה והקשה הרשב"א אם כן מצינו שמבטלין איסור לכתחלה שהרי נותנין מים או שכר בכלי זה כדי לבטל טעם היין והמים והכלים מותרים. ותירץ לו ה'ר' יונה שבליעת היין אינו אלא משהו וכיון שאי אפשר לבוא לידי נותן טעם מבטלין אותו לכתחלה ומכאן ראייה למה שהתירו קצת רבני צרפת **כלי עץ שנשתמש בו יין נסך שצריך עירווי**, בקליפה בעלמא כדין כל איסור משהו דסגי ליה בקליפה וכן כתב הראב"ד דמהא שמעינן דמבטלין איסור משהו לכתחלה ואפי' בשאר איסורין כגון חלב ודם שנפל לקדירה ודוקא כשאיסור שנפל שם הוא משהו שאי אפשר לבא לידי נותן טעם או שנפל בכלי שאין מבטלין בו אלא בישול מרובה כו' **ואיני רואה לדינם ראייה מכאן** לפי שהכשר של מילוי ועירווי אינו מטעם שיפליטו את הכלי מהיין שהרי לא מצינו בשום מקום שהצונן פולט אלא ודאי שאין המים מכשירין אלא מפני שהמים מפגיגים היין הנבלע בתוך הכלי ומבטלין טעמא ולא שמערבין אותו עם ההיתר אלא הרי הוא כאלו שורפין אותו במקומו ועוד שאפי' תאמר שהן מוציאין אותו ומערבין אותו עם היתר לא נאסר לבטל איסור לכתחלה אלא למי שנתכוין לבטלו כדי להנות ממנו כו' אבל במתכוין להכשיר הכלי ואינו נהנה מהאיסור שרי ולפיכך **אין ראייה מכאן שבליעת היין לא תהא אלא משהו שיספיק בה קליפה עכ"ל**".
6. **טור** – "ואינו נראה להתיר מקל וחומר דאפי' קדירה שאינה בת יומא שהיא מותרת אסורה משום גזירה אטו בת יומא כל שכן באותו כלי עצמו אף על פי שאין דרך להשתמש בו בדבר מועט יש לנו לגזור אטו שמא ישתמש בו בדבר מועט עכ"ל כיון שהוא חולק על הרשב"א ממילא סבירא ליה כהר"ן דאין כאן איסור משהו לחוד ממילא לא סגי לכלי של עובד כוכבים קליפה ואמאי הביא בסי' קל"ה דברי הרשב"א **דסגי בקליפה** הא הני מילי (ב) **סתרי אהדדי** דאי קיימא הא דסגי בקליפה ממילא לא הוי רק איסור משהו לא קיימא הא דחולק עליו במה שהתיר איסור מועט בכלי שמשמשין בו בשפע".
7. **ב"י** – "שהקשה ב"י על הטור בסי' קכ"ב דאין קושייתו קושיא כלל על הרשב"א דעל כרחך לא שרי אלא לפי שאינו מצוי בדבר מועט ומה ענין זה לקדירה בן יומו כו' שמצוי לבשל בזו ובזו עכ"ל ובדאי ראוי לתרץ דברי הטור (ג) **מקושיא** של ב"י בזה דהיאך דימה אותם רבינו הטור להדדי והפרש הוא לפנינו בתחילת העיון".

8. י"ל [לתרץ שאלה (א)] - "דשיטת הרשב"א שיש לפנינו **שני קושיות**. האחד למה התיירו לתת שאר משקים בקנקנים של עובד כוכבים בזה יש לתרץ מפני שהם נותן טעם לפגם אלא דקשה קושיא אחרת הא על כל פנים אין מבטלין איסור לכתחלה ובהך שאתה מערב האיסור בהיתר ופוגמו אתה מבטלו לאיסור ודבר זה אסור הוא ועל זה תירץ דכאן לא הוה אלא איסור משהו ואי אפשר לבוא לידי נותן טעם ע"כ מבטלין אותו וכיון שבאנו לתירוץ זה סבירא ליה לרשב"א ורבותיו **דאין צריך לתירוץ שזכרנו במה שהוא פוגם** אלא אפילו אינו פוגם כגון חלב ודם מותר בזה כיון שאי אפשר לבוא לידי נותן טעם כיון שהוא כלי גדול ואין אנו צריכים לתירוץ דפוגם אלא אם הוא בכלי קטן דיש לגזור בו שמא ישתמש בהיתר מועט בזה מהני תירוץ דפוגם וע"כ כתב הרשב"א **כל הכלים** שנתן עובד כוכבים לתוכן יין מותרים בשאר משקים דהיינו אפילו קטנים מטעם שהם פוגמים ושם אין שייך לגזור משום שמא ישתמש במועט ויבטל איסור לכתחלה דאין שום גזירה מצד איסור זה דאין מבטלין אלא הגזירה היא משום שמא יבוא לידי איסור של נותן טעם ובזה מהני תירוץ דפוגם וע"כ כתב הרשב"א בזה וטעמא דהא מילתא דיין הבלוע בכלי הוא דבר מועט וסיים בזה ולפיכך מותר אפילו לכתחלה כוונתו בזה דלענין טעם ההיתר היה לנו אפשר לומר מטעם שהם פוגמים אלא דאם כן היה על כל פנים אסור לכתחלה כיון דאין מבטלין איסור לכתחלה על כן אני מפרש הטעם דאינו אלא איסור מועט משום הכי מהני אפי' לכתחלה בזה שהוא כלי גדול".
9. לתרץ שאר השאלות - "ועל זה הקשה הטור בדרך זה דודאי קושיא דאין מבטלין יפה אמרת כיון שהכלי גדול דבזה אין שייך שום גזירה דהא על כל פנים פוגם הוא אלא דאתה בא לתרץ גם קושיא הראשונה בזה לענין היתר ונ"מ לשאר איסורין כגון חלב ודם מהני סברא זאת וזה אינו דכיון דאין לך ראייה מן הגמרא על זה דהגמרא איירי מדבר שפוגם מנא לך לומר באינו פוגם דמהני כלי גדול דילמא התם גזרינן גם כן משום היתר מועט [לתרץ שאלה (ג)] כדגזרינן בקדירה שאינה בת יומא ואף על גב שיש לחלק בין גזרות אלו מצד מצוי כמ"ש ב"י מכל מקום קשה **מנא לן לחלק** בשלמא אם היה מוכח מן הגמרא הייתי מוכרח מה שאין כן עכשיו דודאי נימא כי היכי דגזרינן באינה בן יומו גזירה רחוקה קל וחומר לגזירה רחוקה כזאת ומנא לן לחלק ביניהם נמצא [לתרץ שאלה (ב)] לפי זה גם הטור סבירא ליה התי' של רשב"א **דמהני כלי גדול** לענין שאין מבטלין איסור לכתחלה כיון דאינו אלא משהו והיינו במידי דפוגם אבל במידי דאינו פוגם לא מהני כיון דאיכא על כל פנים למיגור משום הכי שפיר כתב בס"ה קל"ה דמהני קליפה כיון שאינו אלא משהו וקליפה עכ"פ בעינן דשמא ישתמש במועט דהא שם קאי איין ביין דאינו פוגם".
10. הלכה - "וכיון שהטור והר"ן חולקים על הרשב"א והם בתראי ראוי להחמיר **כמותם** דלא מהני כלי גדול **אלא במקום שהוא פוגם** דבזה שוים הטור והר"ן גם הרמב"ן ס"ל כהר"ן כדמייתי בתה"ה דף קנ"ה דאין קליפה מתרת אלא שתה"ה כתב עליו ובשל דבריהם שומעין להקל וזה אין שייך כאן לענין איסור תורה כגון חלב ודם שאין שם פגם דגם בזה התייר רשב"א ורבותיו ולהרמב"ן והר"ן והטור אסור בזה ושומעין להם כיון שהוא של תורה ובאמת סברת הטור שזכרנו היא נכונה מאד דאין מן הגמרא שום ראייה להתייר אפי' בכלי גדול באיסור שאינו פוגם דבגמרא לא מהני כלי גדול אלא לענין פוגם ושלא תקשה הא אין מבטלין לכתחלה. **והכי קי"ל לחומרא דלא מהני כלי גדול במקום שאין פוגם** כרמב"ן ור"ן והטור והרא"ה בב"ה וכ"פ מו"ח ז"ל ובעל הלבוש".
- (א) מש"כ בשם הרמב"ן והר"ן, עי' החת"ס (לשונו מובא לקמן).

סה ראשונים: כלי שהדרך להשתמש בו בשפע, האם מותר להשתמש בו לכתחלה.

א. מיקל.

1. ראב"ד (איסור משהו, כדאי' בר"ן ע"ז דף יב: ד"ה איבעיא) - "וכן כתב הראב"ד ז"ל באיסור משהו שלו דמהא שמעינן דמבטלין איסור משהו הבלוע לכתחלה ואפילו בשאר האיסורין כגון טיפת חלב או דם שנפלה לתוך הקדרה ודוקא כשהאיסור שנפל שם הוי משהו שאי אפשר לבא לידי נותן טעם או שנפל בכלי שאין מבטלין בו אלא בשול מרובה שאי אפשר לאותו איסור לתת טעם לתבשיל שרגילין לבשל בו אבל אם נפל בכלי שאפשר ליתן לתוכו תבשיל מועט כדי שיתן טעם האיסור לתוך התבשיל אסור לבטלו לכתחלה גזירה אטו תבשיל מועט שיהא בו נתינת טעם אלו דבריו זכרוננו לברכה".
  2. רבינו יונה (ר"ן ע"ז דף יב: ד"ה איבעיא) - "ותירץ לו הר"י ז"ל שבליעת היין אינה אלא משהו וכיון שאי אפשר לבוא לידי נתינת טעם מבטלין אותו לכתחלה".
  3. רשב"א (ח"א סי' רכ"ב, תוה"ב ב"ד ש"ד ל"ו-א') - "לא בכל מקום אמרו לבטל איסור לכתחלה ואפילו באיסור בלוע אלא במקום שאי אפשר לבא בו לידי נתינת טעם. כגון בלוע שבקנקנים של יין נסך שדרכן להשתמש בהן בשפע וכן בקדרה וכן במגורה. וטעמא דמילתא משום דאי אפשר לבא לידי נתינת טעם. אבל בלוע משהו שבקערה וכיוצא בזה לא. לפי שאפשר לבא בו לידי נתינת טעם שפעמים נותנין בה היתר מועט".
  4. ריב"ש (סי' שמ"ט), ה"ה בב"י (ס"ק ז') - "כן כתב הראב"ד ז"ל, דקדרה שבלעה טיפת דם, או חלב, מבטלין אותו לכתחלה, כיון שא"א לבא לידי נתינת טעם לעולם, למיעוטו. וכן נמי אם בלעה יותר, כל שנפל בכלי שאין רגילין להשתמש בו אלא בתבשיל מרובה, שלא יבא לידי נתינת טעם. אבל אם נפל בכלי שאפשר להשתמש בו תבשיל מועט, ויתן טעם האסור לתוך התבשיל, אסור לבטלו לכתחילה, גזרה אטו תבשיל מועט שיהא בו נתינת טעם ... דמטעם זה ג"כ התייר הרשב"א ז"ל, בשם רבו ה"ר יונה ז"ל, מים של מלוי ועירוי, ואין כאן משום מבטלין אסור לכתחלה, כיון שהיין מועט שלא יתן לעולם טעם במים".
  5. מאירי (ע"ז דף לג: ד"ה כל) - "שלא הוכשרו משתמשין בהם במים ובשכר אף לכתחלה ולשתותם ואע"פ שאין מבטלין איסור לכתחלה הואיל והיין הנבלע מועט והקנקן הוא כלי שאין דרכו להשתמש בו בדבר מועט אלא במרובה הואיל ואי אפשר לבא לידי נתינת טעם מותר לבטלו לכתחלה".
- מאירי (ע"ז דף עו: ד"ה כלי שנבלע) - "כלי שנבלע בו מעט איסור ר"ל פחות מכזית מאיסורין שבנותני טעמים והוא בן יומו מותר להשתמש בו לכתחלה ומ"מ דוקא בשכלי זה אינו עשוי להשתמש אלא בדבר מרבה שאין חשש משהו זה בנותן טעם כלל על דרך שאמרו בקנקנים גוי נותן לתוכן יין וישראל נותן לתוכן מים כלומר ורשאי לשתותן שבליעת יין האסור קלה ומעוטה מחמת שהוא צונן והואיל ונודות וקנקנים דרכן להשתמש בהם ברוב היתר אין בזה חשש לבא בו לידי נתינת טעם אבל בקערה וכיוצא בה שיש חשש ליתן טעם במה שבו אסור".

6. כמה ראשונים מקילים, שאין דין ביטול על בליעות איסור, רק ממשות. ע"י לגבי הגעלת כלים.

ב. מחמיר.

1. רא"ה (בדק הבית ב"ד ש"ד, ל"ו-ב') – "ואין דברים נכונים כלל, אלא כאן וכאן אסור לבטל איסורין לכתחילה. ולדבריו משהו נבלה או חזיר שנבלע בקדירה מותר לבשל באותה קדירה, חס ושלום נשתקע הדבר ולא נאמר".
2. טור (סי' קכ"ב סעי' ה') – "וכתב הרשב"א ... ואינו נראה להתיר מק"ו דאפי' קדרה שאינה בת יומא שהיא מותרת אסורה משום גזירה אטו בת יומא כ"ש באותו כלי עצמו אף על פי שאין דרך להשתמש בו בהיתר מועט יש לנו לגזור אטו שמא ישתמש בהיתר מועט".

ג. מראי מקומות – רמב"ן (ב"ב דף פז:), ח"י הר"ן (ב"ב דף פז:).

סו] כללים.

א. רק איסור בלוע, או גם בעין: לפי המקילים לעיל.

1. רק איסור בלוע.

א) ריב"ש (סי' שמ"ט) – "כתב הראב"ד ז"ל, דקדרה שבלעה טיפת דם, או חלב, מבטלין אותו לכתחלה, כיון שא"א לבא לידי נתינת טעם לעולם, למיעוטו. וכן נמי אם בלעה יותר, כל שנפל בכלי שאין רגילין להשתמש בו אלא בתבשיל מרובה, שלא יבא לידי נתינת טעם. אבל אם נפל בכלי שאפשר להשתמש בו תבשיל מועט, ויתן טעם האסור לתוך התבשיל, אסור לבטלו לכתחילה, גזרה אטו תבשיל מועט שיהא בו נתינת טעם וכאן נמי, כיון שהוא קנמן גדול, שאין דרך להשתמש בו ביין מועט שיתן החלב טעם ביין, מבטלין אותו לכתחלה. דמטעם זה ג"כ התיר הרשב"א ז"ל, בשם רבו ה"ר יונה ז"ל, מים של מלוי ועירוני, ואין כאן משום מבטלין אסור לכתחלה, כיון שהיין מועט שלא יתן לעולם טעם במים; הכא נמי דכותה. הא ליתא; שגם הרב ז"ל לא אמרה, אלא באסור הבלוע כבר, אבל לערב איסור לכתחלה כדי לבטלו, לא".

ב) ריטב"א (עבודה זרה דף לג. ד"ה גוי) – "וראיתי בשם הרב רבינו יונה ז"ל שהיה מתרץ דלהכי שרינן ליה לבטוליה לכתחילה משום שהוא אסור בלוע על ידי קליטה בלבד ואינו אלא משהו, וכיון דאיכא הני תרתי מבטלין אותו לכתחילה, ודבריו צריכין חזוק ...".

ג) פ"ת (סי' קכ"ב ס"ק ה' ד"ה וכל) – "וכל זה לבליעת איסור אבל איסור בעיניה אפילו איסור משהו מופגם אין מבטלין אותו לכתחילה כיון דבעיניה והיה לשבח מתחילה אין מבטלין דהא קימ"ל אין מבטלין איסור ד"ת".

ד) דרכ"ת (ס"ק ק"ה).

ה) הגעלת כלים (מבוא אות א', עמ' ז' ד"ה ודע).

ו) מעדני השלחן (ס"ק ע"ד).

2. ה"ה בעין.

א) ע"י רשב"א (ח"א סי' רכ"ב, ע"י ב"ב ריש דף פז:): – "שאלת במה שאמרתי לך פה לפה משמו של הראב"ד ז"ל נשהינהו לאחר זמן דאיסור משהו בלוע מבטלין אותו לכתחלה. ושהביא הוא גם ראייה מקנמנים של גוים שאמרו גוי נותן לתוכו יין וישאל נותן לתוכו מים ואינו חושש. ושאלת דאפילו בשאינו בלוע נמי יש לומר כן. מדתנן בתרומות (פי"א מ"ו) מגורה שפינה ממנה תרומה אין מחייבין אותו להיות יושב ומלקט אחת אחת אלא מכבד כדרכו ונותן לתוכה חולין. וכן חבית של שמן של תרומה שנשפכה אין מחייבין להיות יושב ומטפח אלא נוהג בה כדרך שהוא נוהג בחולין. והא התם בעין היא ... תשובה יפה דקדקת מההיא דמגורה שפינה ממנה תרומה ... ואפשר הוא להעמידה בתרומה בזמן הזה דרבנן ולא חשו חכמים למיעוט כזה. ומכל מקום לא בכל מקום אמרו לבטל איסור לכתחלה ואפילו באיסור בלוע אלא במקום שאי אפשר לבא בו לידי נתינת טעם. כגון בלוע שבקנמנים של יין נסך שדרכן להשתמש בהן בשפע וכן בקדרה וכן במגורה. וטעמא דמילתא משום דאי אפשר לבא לידי נתינת טעם. אבל בלוע משהו שבקערה וכיוצא בזה לא. לפי שאפשר לבא בו לידי נתינת טעם שפעמים נותנין בה היתר מועט. והרמב"ם ז"ל נראה שפירשה בתרומה דאורייתא. וכן נראה דעת מקצת מרבתי ז"ל. ולדעתם אפילו משהו בעין כיוצא בכענין גרגירי תרומה שבמגורה וטיחת שמן שבכד שאין דרכן של בני אדם ללקט ולטפח מבטלין לכתחלה. וכן כתבתיה אני בפרק המוכר את הספינה (דף פ"ח) גבי הרכינה ומיצת דאיית' התם".

ב) פ"ת (סי' קכ"ב ס"ק ג').

ג) ג"א (ס"ק י"ז) – "וראייה מפ"א דתרומות דאף איסור בעין במועט מותר המערה מכד לכד כו' חבית שנשפכה אין מחייבין להיות יושב ומטפח כו' וכן מגורה כו' ודלא כהרמב"ם שסובר דמקולי תרומה היא ועסי' קכ"ב (בס"ק ט"ו)".

ג"א (סי' קכ"ב ס"ק ט"ו) – "וגדולה מזו אפי' איסור בעין משהו לא חששו בכה"ג כמ"ש בפ' בתרא דתרומות מגורה שפנה ממנה חטי תרומה כו' וכן חבית של שמן כו' וערשב"א סי' רכ"ב".

ד) כנפי יונה (סוף סי' צ"ט).

ה) ע"י צמח צדק (ח"א סי' פ' ד"ה וליכא).

ו) ערה"ש (סי' קכ"ב סעי' י"ב) – "נראה דה"ק דדבר שאין בו חשיבות כמו איסור הנבלע בכלי שאין ביכולת לבא לפחות מששים אין בזה שם איסור כלל ולא שייך לומר בזה אין מבטלין איסור לכתחלה דבכה"ג מצינו אפילו באיסור בעין בשלהי תרומות דתנן מגורה שפינה ממנה תרומה אין מחייבין אותו להיות יושב ומלקט אחת אחת אלא מכבד כדרכו ונותן לתוכה חולין וכן חבית של שמן תרומה שנשפכה אין מחייבין להיות יושב ומטפח אלא וכו' ע"ש והטעם משום דאין בזה חשיבות כלל וכ"ש באיסור בלוע בכה"ג והן אמת שהרמב"ם ז"ל יש לו שיטה אחרת בתרומה וס"ל דגם בבישול א"צ הגעלה וזהו מהקולות שהקילו בתרומה ואין

למידן מזה לשארי איסורים וכך השיב לחכמי לונל וכמ"ש רבינו הב"י בספרו כסף משנה בסוף הל' תרומות ע"ש אבל כל הראשונים לא הודו לו בזה אלא הטעם מפני שאין בזה שום חשיבות וכמ"ש וכו"כ הרשב"א בתשו' [חלק א'] סי' רכ"ב ע"ש".

1) לפ"ז אין ראייה מהרמב"ן [ודלא כט"ז], מהדין של קליפה. שיש מקור ממשנה מפורשת, שמבטל איסור במקום שדרכו להשתמש בשפע (אמנם הר"ן יכול ללמוד המשנה בתרומות, מצד שאינו מתכוין).

ב. לשיטות הסוברים שאסור לבטל מדאורייתא (ראב"ד, ה"ד ברשב"א ור"ן): מה הטעם להתיר כלי שדרכו להשתמש בשפע.

1. אה"נ, צריך להחמיר.

א) עי' בית מאיר (סעי' ז' על הט"ז) – נראה לפי מה שכתבתי לעיל למאן דאמר אין מבטלין דאורייתא יש לומר דלא שייך לחלק בין כוונתו ליהנות מן האסור ללא, הוא הדין נמי דין הרשב"א מסתבר דלא שייך אלא אם אין מבטלין דרבנן.

2. לכו"ע הוי דרבנן.

א) כיון שאין כוונתו לבטל.

1) פמ"ג (מש"ז ס"ק ט"ו) – "לא מיבעיא למ"ד דאין מבטלין הוה דרבנן אלא אפילו למ"ד אין מבטלין מן התורה אפשר בכלי דאין מכיון הוה דרבנן שמא פעם אחר יתן טעם".

2) בית שלמה (או"ח סי' פ"ט ד"ה אלא) – "וקשה אכתי הא אין מבטלין איסור לכתחלה, ולדברי הראב"ד מן התורה הוא, ואף לדברי התוס' שהוא רק דרבנן, מכל מקום למה לי טעמא משום גזרה, או בן יומו כמבואר בש"ס (שילהי ע"ז), בלאו הכי אסור לכתחלה לבטל. ולפי הנ"ל אתי שפיר דלענין בלוע בכלי לא שייך אין מבטלין איסור לכתחלה, כיון שאין כוונתו לבטל רק לבשל".

ב) סיבת האיסור דאורייתא הוא כדי שלא יבא לידי נתינת טעם.

1) השיב משה (יו"ד סי' ל"ח) – "וראיתי להכנה ג בטויו"ד בב"י סי' צ"ט אות כ"ב שכ' וז"ל כתב הרשב"א אפי' להראב"ד [דאין מבטלין מדאורייתא] היינו איסור בעין אבל בלוע בקדירה אי אפשר ומבטלין מדאורייתא ומדרבנן אסור ע"כ והוא משולל הבכה דהא הראב"ד איהו סובר טע"כ דאורייתא ויליף מגיעו"כ דאינו אלא בלוע בקדירה והרי הוא כממשו וצ"ל בכוונתו דטע"כ שאני דטעמו ניכר ולא בטל אבל במקום דבטל כגון בפגום דהו"ל כאינו ניכר אז לענין לבטל לכתחיל קיל לי' בלוע בקדירה דאין בליעתו נראה לעין וגוף החרס לא נעשה נבילה משו"ה שרי מדאורייתא דלא הו"ל כמבטל איסור ... אבל כ"ז רחוק ממרכז האמת ... ועכצ"ל דהראב"ד סובר דמה דהתורה גופי' אסרה לבטל אינו מכח עצמותו אלא משום חשש וגדר שלא יבא לידי נו"ט ...".

ג) א"נ: איסור בלוע בקדירה, מותר לבטל מן התורה.

1) כנה"ג - עי' סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

3. מראי מקומות – מעדני אשר (סי' פ"א אות ב' ד"ה ובשו"ת).

ג. בדה"ש (בי' ד"ה אם עמ' צ"ז, סי' צ"ב סעי' ו' בי' ד"ה הוי סוף עמ' קפ"ז) – "קשה דאף שדרכו להשתמש בו בשפע אכתי איכא למיחש כשיערה התבשיל ממנו שמא יפסיק בין העירוויים ולא יהא אז ס' כנגד האיסור ויאסור מה שנשאר עדיין בקדירה ועוד קשה דלפעמים משיריים בקדירה מקצת מהתבשיל לאוכלו לאח"ז ובאותו מקצת לא יהא ס' ... בדרישה ...".

1. מראי מקומות – דרישה (סי' קכ"ב ס"ק ב'), דרכי חכמה (ביאורים על חכמת אדם כלל נ"ב סעי' י' אות א', וצ"ע. ועיין בדי השולחן).

ד. לדידן דקימ"ל חנ"ג.

1. מראי מקומות – ישועות יעקב (ס"ק ח'), יד יוסף (דייטש, סי' ס"ו ד"ה ובר).

א) פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק ט"ו) – "מ"ש הרשב"א אין מבטלין איסור, אף סתם יינם דרבנן מוסיף אבל לא מבטלין. ומה שראוי להזכיר בכאן הוא, דעם כל הטורח הזה יש לחקור, בשלמא הרשב"א סובר אין חנ"ג בשאר איסורים א"ש, משא"כ לדידן א"כ איסור מועט בכלי גדול ובישלו הרבה היתר ועירו משם התבשיל והקדירה חמה מחום אש וודאי מפליט ומבליע בדופני הקדירה, ולגבי הבלוע אין ס' נגד המועט א"כ איך יצויר דין זה לדידן כלל, עס"י צ"ב (וצ"ג) [וצ"ד]. ואולי בצונן בכבוש שייך זה. ובסימן צ"ב בטיפת חלב על הקדירה חקרנו שם וצ"ע".

ב) מהרש"ם (ח"ד סי' פ"ט) – "ועי' מש"ז סימן צ"ט סוסקט"ו שהעיר דלדידן דקיי"ל חנ"ג אין נ"מ בדינו של הרשב"א דאף שדרכו להשתמש בשפע אם עירו התבשיל והכלי חם והבלוע מפעפע ונ"ג כל הבלוע שבכלי ע"ש ובאמת י"ל דנ"מ בלח בלח דקיי"ל דל"א חנ"ג בה"מ אך לפ"ז בב"ח דלכ"ע חנ"ג גם בלח ולא נמצא רק ד' הראב"ד בת"ד שהביא המנ"י כלל פ"ה אות ל"ב בשמו דס"ל דלדידן דמב"מ בטל ברוב ל"א חנ"ג גם בב"ח ואף שהפמ"ג בשפ"ד סימן צ"ט סק"ד דחה ראייתו מהראב"ד וביאר דברי הת"ד בענין אחר אבל יעוין בריטב"א ע"ז ע"ג ע"א שהאר"ך בזה והביא ד"ז בשם הראב"ד והרמב"ן וגם הוא פסק כן וצ"ע במ"ש כן גם בשם הרמב"ן ובר"ן סופ"כ הביא בשם רמב"ן להיפוך וכו"ה במ"מ פ"ט ממ"א וע' כר"ו סימן צ"ב שהביא רק ד' ראב"ד בהשגות והאר"ך לבאר דבריו וכבר קדמו הריטב"א שם בשם הראשונים ועכ"פ אנו קיי"ל בפשיטות דבלח בלח בב"ח בודאי חנ"ג וא"כ נפל הך התירא דכלי שדרכו להשתמש בשפע בבירא בדין טפת חלב שנפלה על הקדירה ויש להפליא על כל האחרונים הנ"ל שלא העירו בזה. אבל נראה כיון דלשיטת כמ"פ בבלוע לא נ"ג והתה"ד צירף טעם זה להקל בתחב הכפ ב"פ כמבואר בסי' צ"ד ס"ב בהג"ה ועיין בש"ך שם ועסי' צ"ח ס"ה ושפ"ד שם וע"ע בשפ"ד סי' צ"ג סק"א א"כ בזה שיש ספק אי מפעפע שוב יש להקל מס"ס ובפרט בצירוף דעת ראב"ד וריטב"א הנ"ל אך לפ"ז צ"ע אמאי נבטל שלא כנגד הרוטב אסור אך בכלי מתכות יש להקל בפשיטות דבזה ל"א בבלוע נ"ג כמ"ש בשפ"ד סי' צ"ח סק"א להקל גם בב"ח כיון ד"ל תקנה בהגעה ע"ש".

ג) בדה"ש (סעי' ז' בי' ד"ה איסור [עמ' צ"ז], עי' סי' צ"ב סעי' ו' בי' ד"ה הוי [סוף עמ' קפ"ז]) – "יש לחקור בשלמא כו'. נראה דר"ל ששוב בפעם שניה כשיבשל בה לא יהיה עוד ס' כנגד האיסור, שהרי מה שנ"ג בבישול הראשון ניתוסף על חשבון האיסור. והנה

בשפ"ד סי' צ"ח סקי"ד נסתפק הפמ"ג אם בליעה מתפשטת בתוך דופן כלי בדליכא רוטב, וכנראה דהכא אזיל לאותו צד שמתפשט. וכע"ז יש להקשות מאחר דאנן קיי"ל דאמרינן חנ"נ בכל האיסורים, א"כ הרי האיסור המועט שנבלע בקדרה עושה ההיתר הבלוע שם מכבר נבילה, דבפשוטו משמע כאן דאיירי נמי שנתבשל היתר בקדרה זו מקודם שנבלע בה מן האיסור, ובעינן ס' במה שמתבשל בתוכו עכשיו כנגד כל הבלוע ולא סגי בס' כנגד האיסור המועט שנבלע בו".

ה. מראי מקומות.

1. דרכי חכמה (ביאורים על חכמת אדם כלל נ"ב סעי' י' סוף אות א') – "ויל"ע **אם מהני דיקבע דהשימוש** בו מכאן ולהבא יהיה רק בתבשיל מרובה או דכיון שרגילים בקדרות כאלו להשתמש גם לתבשיל מעט, יבואו לשימוש כזה, ואין להתיר".

סז] הלכה.

א. מיקל.

1. מחבר (סעי' ז', סי' קכ"ב סעי' ה') – "אם נבלע איסור מועט לתוך כלי כשר, אם דרכו של אותו כלי להשתמש בו בשפע היתר, מותר להשתמש בו לכתחלה, כיון שהאיסור מועט וא"א לבוא לידי נתינת טעם, ולפיכך איסור משהו שנבלע בקדרה או בתוך קנקנים וכיוצא בהם, מותר להשתמש בו לכתחלה, ואפילו בבן יומו, לפי שא"א לבא לידי נתינת טעם".
2. תורת חטאת (כלל פ"ה דין י"ב, ורמ"א לא חולק כדאי בפמ"ג מש"ז ס"ק ט"ו ד"ה ויש) – "כתב הרשב"א ... וב"י כתב שהריב"ש כ"כ בתשובה בשם הראב"ד כדברי הרשב"א נראה משם דכן מסקנת הב"י וכ"פ בש"ע".
3. לבוש (סעי' ז', סי' קכ"ב סעי' ה').
4. פ"ח (סי' צ"ב ס"ק י"ט, סי' קכ"ב ס"ק ג', ועל הדף שם).
5. כנפי יונה (סוף סי' צ"ט).
6. לחם הפנים (סי' צ"ב ס"ק ל"א) – "פר"ח".
7. מטה יהונתן (על סעי' ז', כרתי סי' צ"ב ס"ק י"ט) – "ודאי דהיכא דדרכו להשתמש בו בשפע לא חיישינן שמא ישתמש בו מיעוט, וק"ל".
8. יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק ו' אות י"ג, אות י"ז).
9. תגורת שמואל (ס"ק כ"ג) – "זה תדע שכל דברי הט"ז בזה כאן אין להם שחר כלל".
10. גרי"א (ס"ק י"ז, סי' קכ"ב ס"ק ט"ו) – "וכ' הרשב"א משום דהכלי תשמישו בצונן ואין בליעתו אלא דבר מועט ומשתמשין בו בשפע וא"א לבא כו' אבל יין אסור דאיסורו במשהו וע"ש ע"ג א' במתני' דלא כמ"ש הרא"ש והר"ן ... וגדולה מזו אפי' איסור בעין משהו לא חששו בכה"ג כמ"ש בפ' בתרא דתרומות מגורה שפנה ממנה חטי תרומה כו' וכן חבית של שמן כו' וערשב"א סי' רכ"ב ... דאף באיסורין של תורה הדין כן משום דאיסור מועט מותר במשתמשין בשפע".
11. חת"ס (חי' ליו"ד סי' קכ"ב ס"ק ד') – "ולענין דינא נ"ל כהרשב"א וכסתמא דמחבר ז"ל דאע"ג דהר"ן והרא"ה דחו ראי' רשב"א היינו מה שרוצה להביא ראי' דמבטלי' איסור לכתחלה בכה"ג, אבל מ"מ הדין דין כמ"ש הר"ן גופי' כמה פעמים כיון שאינו עושה כדי לבטלה וכ"כ ב"ח סי' זה, ואי משום גזירה שמא ישתמש בדבר מועט הלא לזה ראי' של רשב"א ברורה מהא דנותן לתוכן שכר והוא נתן לתוכו יין ואפ"ה לא חש לי' אמר אקראי בעלמא הוא ש"מ דלא גזרי' כנגד דבר הרגיל מכ"ש הכא שאין דרך להשתמש באותו כלי בדבר מועט, משא"כ כלי שאינו ב"י אטו ב"י לאו דוקא אטו קדירה אחרת ב"י אלא אטו אותו קדירה עצמו שיבשל בו דברים חריפים דשו' לשבח וכאלו הוא ב"י ולק"מ קושית הטור דוק היטב כי הקצרת".
12. עי' מהרא"ש רבינוביץ (קובץ מפרשים סעי' ז', שו"ע מ"י).
13. תשובה מאהבה (על סעי' ז', ילקוט מפרשים שו"ע מ"י).
14. כסא אליהו (סי' ס"ח אות ב').
15. הו"ד בחיד"א (שיורי ברכה סי' ס"ח ס"ק ג') – "אם עירה התבשיל של איסור מכלי ראשון לכלי כשר, אם דרכו של אותו כלי התחתון להשתמש בו בשופע מותר לבשל בו, דמסתמא איכא ששים נגד הקליפה. אבל אי לפעמים משתמשין בדבר מועט, אסור, משום גזרה, כדלקמן סוף סי' צ"ט".
16. חקת הפסח (טייב, או"ח סי' תנ"ג ס"ק ג') – "הקטניות ... לבשל בכליהם לכתחל' מיהו נר' דאפי' שהוא בן יומו מותר להשתמש בו כיון דבטל ברוב דודאי יש רוב בתבשיל נגד הבלוע בכלי כדקי"ל בי"ד סימן קכ"ב ס"ה איסור מועט שנבלע בכלי שדרכו שלא להשתמש בו היתר מועט וכו' הרי זה מותר להשתמש בו לכתחלה אע"פ שהוא בן יומו לפי שא"א לבא לידי נתינת טעם וכו' וה"נ כיון דסגי ברוב ודודאי יש רוב בתבשיל נגד הבלוע לכתחלה אע"פ שהוא בן יומו לפי שא"א לבא לידי איסור ועיין מ"ש מהר"י הלוי סי' ל"ח ...".
17. זבחי צדק (ס"ק נ', סי' קכ"ב ס"ק י"א) – "והכי נקטינן".
18. דברי מלכיאל (ח"ה סי' צ"א) – "ולא גרע מדבר שמשמשים בו בשפע דקיי"ל שמותר".
19. עי' כה"ח (ס"ק ע"ג) – "ולענין דינא כיון דדעת מרן ומור"ם ז"ל אשר כל בית ישראל נשען עליהם להתיר, הכי נקטינן, אכן לכתחלה יש ...".
- א. ערה"ש (סעי' מ"ט, לשונו מובא לקמן) – "**דלרוב הפוסקים** מותר גם בכה"ג".

ב. מחמיר [לענין נטל"פ, עי' לקמן].

1. **ב"ח** (סי' קכ"ב ס"ק ד') – "יש לומר דבכלל גזירת חכמים שגזרו שאינה בת יומא אטו בת יומא היא נמי גזירה זו דגזרינן היכא דנבלע בו איסור מועט אטו היכא דנבלע בו איסור מרובה דאי לא הא לא קיימא הא ותו כיון דאפילו בשאינה בת יומא דליכא איסור כלל גזרו כל שכן היכא דנותן טעם לשבח אלא שהוא איסור משהו יש לגזור מועט אטו מרובה אבל משום דאין מבטלין איסור לכתחלה ליכא הכא כיון דאין כוונתו לבשל בו כדי לבטל האיסור כדפרישית בתחלת סימן זה אבל מטעמים דאמרן פשיטא דיש לאסור והכי נקטינן. הארכתי בזה מפני שהרב בית יוסף פסק בשלחן ערוך (ס"ה) בסתם כדעת הרשב"א להיתר ולפע"ד נראה דיש להורות לאיסור".
2. **ט"ז** (ס"ק ט"ו, סי' קכ"ב ס"ק ג') – "דלענין הלכה לא קי"ל כן".
3. **ש"ך** (סי' קכ"ב ס"ק ג', נקודות הכסף סי' צ"ט בט"ז ס"ק ט"ו) – "הרי זה מותר כו'. והרא"ה והטור השיגו ע"ז וכ"פ הב"ח ע"ש".
4. **פרי"ת** (סי' קכ"ב ס"ק ה') – "כן נראה לי ברור הלכה ולמעשה".
5. **לחם הפנים** (ס"ק ל"ב, סי' קכ"ב ס"ק ד').
6. **בית לחם יהודה** (ס"ק כ"ב, סי' קכ"ב ס"ק ג').
7. **מנחת יעקב** (כלל נ"ו ס"ק ה', כלל פ"ה ס"ק מ"ג) – "עיין בסי' צ"ט בט"ז ס"ק ט"ו שהאריך לחלוק על הרשב"א בדין זה והעלה לדינא להחמיר כדעת הר"ן והטור והרא"ה וכ"פ הב"ח והלבוש להחמיר וכן מבואר מדעת הש"ך בסי' קכ"ב ס"ק ב' ובנה"כ סי' צ"ט ע"ש".
8. **כנה"ג** (הג' ב"י אות נ"ב).
9. **באה"ט** (סי' קכ"ב ס"ק ג').
10. **פמ"ג** (מש"ז ס"ק ט"ו, סי' צ"ג שפ"ד ס"ק ג' ד"ה והנה אנן).
11. **באה"ט** (מהרי"ט, ס"ק ט"ז) – "כתב הט"ז ...".
12. **חוו"ד** (ח"י ס"ק י"ח) – "והט"ז חולק על דין זה, דלא אמרינן כן רק במקום שהוא פוגם גם כן, עיין שם שמביא ראייה לזה".
13. **חכ"א** (כלל נ"ב סעי' י') – "**וכל האחרונים** חלקו על זה".
14. **ערה"ש** (סעי' מ"ט) – "ויש מגדולי אחרונים שהולקין על דין זה וס"ל דלא אמרו כן רק באיסור פגום [ט"ז סקט"ו וש"ך בסי' קכ"ב] ויש שקיימו דין זה [פרי"ח שם סק"ג ופרי"ת] ואמנם באיסור פגום כ"ע מודה דמותר ולכן יש להורות בכה"ג להשהות מעת לעת כיון דלרוב הפוסקים מותר גם בכה"ג ומבטל איסור אין כאן שהרי אין כוונתו לבטל אלא לבשל בו".
15. **עצי העולה** (כלל ז' ס"ק ג', ע"י ס"ק ט"ו) – "אין להקל".
16. **אג"מ** (י"ד ח"א סי' ס' ד"ה ומה, י"ד ח"ג סי' כ"ח) – מובא לשונם לקמן.
17. **בדה"ש** (ס"ק פ') – "רוב הפוסקים נראה שמסכימים להחמיר בזה".
18. **מעדני השולחן** (ס"ק ע"ה).

ג. מראי מקומות – **צמח צדק** (ח"א סי' פ' ד"ה ואע"ג דהטור), **שואל ומשיב** (תליתאה ח"א סי' קנ"ה), **גליון מהרש"א** (סי' צ"ב על ש"ך ס"ק י"ט).

ד. בדיעבד: כגון כלי חרס וכדו'.

1. **מיקל**.
 (א) **בית מאיר** (על הט"ז ס"ק ט"ו) – "וכנלענ"ד להורות בשל חרס עכ"פ כהרשב"א ודוק".
 (ב) **כה"ח** (ס"ק ע"ג) – לשונו מובא לקמן.
 (ג) **אג"מ** (י"ד ח"א סי' ס' ד"ה ומה) – "בדבר מה שרוצה כתר"ה לידע דעתי העניה בפעקטארי שעושינן גליצירין מחלב אסור ורוצים להכשיר את המכונות ואת הצינורות כדי לעשות אח"כ גליצירין משומן כשר ודרכם תמיד לנקות ... ומה שראה כתר"ה שבחוזן ניכר שומן החלב סביבם, הנה ההגעלה להפליט הבלוע שבפנים לא נגרע מזה ונשאר רק שיבליע אח"כ מהשומן שבחוזן וזה יש לשער שאם הוא פחות משישים נגד שומן הכשר שיתבשל שם אחר ההכשר יהיה מותר. אבל הוא רק באם אי אפשר לנקות מה שבחוזן אבל לכתחלה צריך לנקות כל האפשרי שלא יהיה כלום מבחוזן משום שיש חולקין על הרשב"א שפסק המחבר בסוף סימן צ"ט שמתיר בנבלע איסור מועט בכלי שדרכו להשתמש בו בשפע היתר עיין בט"ז שם ובטור סימן קכ"ב. אבל באי אפשר יש להתיר דמסתבר שגם הטור יודה דבמכונות אין שייך למיגזר כלל שמא ישתמשו בו במעט דבשביל מועט לא יעסקו כלל כידוע. וגם **בדיעבד** הא יש להורות כהמחבר שגם הרמ"א לא השיג עליו".
- ד) **מעדני השולחן** (ס"ק ע"ה).
2. במקום הפסד, **מיקל**.
 (א) **יבין דעת** (הקצר ס"ק י"ב) – "במקום הפסד יש לסמוך על המחבר גם הרמ"א ל"ח עליו לכן בכלי חרס במקום הפסד יש להתיר אחר מעל"ע".
3. מראי מקומות – **דרכ"ת** (סוף ס"ק ק"ו), **בדה"ש** (סי' ק"ג סוף ס"ק ס"ב, בי' סוף ד"ה ואם עמ' רכ"ב).

ה. כשהאיסור פוגם המאכל.

1. **מיקל**.
 (א) **ב"ח** (סי' קכ"ב ס"ק ד') – "מכל מקום אין ספק שאין לדין זה ראייה כלל מהך דקנקנים של גוים דאפשר לדחות ולומר דלא אמרו חכמים כך אלא גבי איסור יין דהמים מפיגין טעם יין וכאילו שורפין אותו במקומו וכדכתב הר"ן".
 (ב) **ט"ז** (ס"ק ט"ו).

ג) גור אריה יהודא (י"ד סי' ק"ט) – "אף שבש"ך סי' קכ"ב ס"ק ד' מסיק בסתם לאסור מ"מ ראיתי בנה"כ סי' צ"ט שכתב על הט"ז וז"ל האריך מאוד וכבר כתבתי כן בקצרה לקמן סי' קכ"ב עכ"ל ולא משיג כלל על מה שסיים הט"ז להקל בנטל"פ ומשהו משמע דבזה מודו לי".

- ד) הו"ד ביד יוסף (דייטש, סי' ס"ו ד"ה והשאלה).
 ה) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ט"ז).
 ו) חונ"ד (חי' ס"ק י"ח) – לשונו מובא לעיל.
 ז) חכ"א (כלל נ"ב סעי' י') – "בדבר שהוא פוגם לכולי עלמא מותר".
 ח) יד אברהם (על סעי' ז').
 ט) באה"ט (סי' קכ"ב ס"ק ג').
 י) ערה"ש (סעי' מ"ט) – "באיסור פגום כ"ע מודה דמותר".
 יא) בדה"ש (בי' סוף הסי', סי' ק"ג ס"ק ל"ב).
 1) אפי' בכלי שדרכו להשתמש לעתים בדבר מועט [שעכשיו יש ס'].
 א. ט"ז (ס"ק ט"ו) – "אם הוא בכלי קטן דיש לגזור בו שמא ישתמש בהיתר מועט בזה מהני תירוץ דפוגם".
 ב. פמ"ג (מש"ז ס"ק ט"ו) – "ומה שכתב הט"ז דפוגם שרי משמע באיסור הפוגם מבטלין בששים הבלוע בכלי אף בקטן ולא דוקא גדול דאי נמי ישתמש במועט הוה נותן טעם לפגם ולא יבוא לידי טעם".
 ג. בדה"ש (בי' סוף סי' צ"ט, סי' ק"ג ס"ק ל"ב) – "דלא חישינן לב' חששות".
 2) נ"מ: אם אינו בן יומו נכלל בהיתר של פגם - עי' לקמן.

1. הכלי אינו בן יומו.

1. מחמיר.

- א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ג) – "ובקדירה שאינה בת יומא ואיסור מועט אפילו הכי אסור".
 ב) עי' בינת אדם (כלל מ"א אות נ"ח, וכדאי' בדרכי חכמה ביאורים על חכמת אדם כלל נ"ב סעי' י' אות ג') – לשונו מובא לקמן.
 ג) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ו, הארוך ס"ק כ"ח) – "דגם כשאינו ב"י נמי אין להתיר להשתמש בו לכתחילה".
 ד) לחם שלמה (הגהות והערות אות י"ד בטשו"ע מ"י [אדום]).
 ה) מעדני השולחן (ס"ק ע"ה).
 2) מיקל.
 א) עי' פרי"ת (סי' קכ"ב ס"ק ה') – "ואי שהי ליה מע' לעת שרי אי מבשל ביה היתר מרובה בפעם א' כדעת הרא"ה ז"ל כיון דהוי ספק דרבנן דנטל"פ שרי מד"ת".
 ב) גור אריה יהודא (י"ד סי' ק"ט) – "להשהות הקערה מעת לעת שיהי' אינו ב"י ואח"כ יהי' מותר להשתמש בה הואיל ואיכא תרתי שדרכה להשתמש בשפי והוא נטל"פ כסברת הט"ז בי"ד סי' צ"ט סעיף ז' דבתרתי לטיבותא משהו ונטל"פ כ"ע ס"ל כהרשב"א".
 ג) הו"ד ביד יוסף (דייטש, סי' ס"ו ד"ה והשאלה).
 ד) יד אברהם (על סעי' ז') – "דאם האיסור רק משהו והכלי אינו בן יומו, דאיכא תרתי, משהו ונותן טעם לפגם, ואז שרי לבטל לכתחילה. והיינו כמסקנת הט"ז דאינו שרי אלא באיסור פגום".
 ה) עי' גליון מהרש"א (סוף סי' צ"ט) – "דאולי כיון דגם אם משמש בו בעודו בן יומו אינו אלא משום גזירה דלמא ישמש בהיתר מועט והוי גזירה לגזירה".
 ו) שו"ת פרי תבואה (סי' כ"ג).
 ז) הו"ד בפת"ת (סי' ס"ט ס"ק ל"ח, עי' סי' קי"ד ס"ק ו') – "ועיין בתשובת פרי תבואה סימן כ"ג ... מעשה שנסף ציר מליחה על קנקן של פורצ'לין אצל אוזן הכלי דא"צ אפילו קליפה כיון שנפל במקום גבוה דבכל זמן שיגיעו החמין נגד מקום הטיפה יהיה ס' נגד הטפה וכדלקמן סוף סימן צ"ט ואף הט"ז שם מודה אם הוא אחר מעל"ע".
 ח) ערה"ש (סעי' מ"ט) – "באיסור פגום כ"ע מודה דמותר ולכן יש להורות בכה"ג להשהות מעל"ע וכולי האי אין לגזור שמא ישתמש באותו מעל"ע כיון דלרוב הפוסקים מותר גם בכה"ג ומבטל איסור אין כאן שהרי אין כוונתו לבטל אלא לבשל בו".
 ט) עי' כה"ת (ס"ק ע"ג) – "ולענין דינא כיון דדעת מרן ומור"ם ז"ל אשר כל בית ישראל נשען עליהם להתיר, הכי נקטינן, אכן לכתחלה יש לזהר שלא להשתמש בו בעודו בן יומו לחוש לדברי האוסרים ובדעבד שרי, והמחמיר שלא להשתמש בו כלל בלא הכשר תע"ב".
 י) אג"מ (י"ד ח"ג סי' כ"ח) – "דכמו שהתירו בשפע היתר בסימן צ"ט סעי' ז' ... לדינא הא הט"ז ס"ק ט"ו והרבה עמו חולקין ומנהג מורי הוראה להתיר בשפע היתר דוקא לאחר מעל"ע".
 1) הטעמים להקל.
 א. נכלל בהיתר של הט"ז – גור אריה יהודא (י"ד סי' ק"ט, לשונו מובא לעיל), הו"ד ביד יוסף (דייטש, סי' ס"ו ד"ה והשאלה), יד אברהם (על סעי' ז', לשונו מובא לעיל), שו"ת פרי תבואה (סי' כ"ג), הו"ד בפת"ת (סי' ס"ט ס"ק ל"ח, לשונו מובא לעיל), ערה"ש (סעי' מ"ט, לשונו מובא לעיל).
 ב. הוי גזירה לגזירה – גליון מהרש"א (סוף סי' צ"ט, לשונו מובא לעיל).
 ג. הוי איסור דרבנן – פרי"ת (סי' קכ"ב ס"ק ה').
 ד. סומכים על המחבר, גבי איסור אינו ב"י.
 3. מראי מקומות – נוב"ק (י"ד סי' ל"ד ד"ה והנהגה), הו"ד בפת"ת (סי' קי"ד ס"ק ו'), דרכ"ת (ס"ק ק"ו), בדה"ש (סי' ק"ג ס"ק ס"ב, בי' ד"ה ואם עמ' רכ"א, וצ"ע בזה לדינא"), הגעלת כלים (מבוא אות א', עמ' ד'), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק קכ"א).

א) שעה"צ (סי' תנ"א הג' על סעי' כ"ג) – וקדרות ברזל המצופים בהיתוך (גישמעלצט) לבן ושוע העלה בח"ס יו"ד קי"ג דל"מ הגעלה ע"ש אכן שמעתי שכמה גדולים נהגו להחמיר רק לענין איסור חמץ אבל בכל השנה הקילו להגעילה אחר מעל"ע דהוא נט"ל ומשהו מהטיח".

1) עי' פ"י עוז והדר על מ"ב שם. שמפרש המ"ב, שמצטרף ג' צדדים. שהוי משהו, וגם נטל"פ, וגם ספק.

ז. איסור דרבנן.

1. מסופק – פמ"ג (מש"ז ס"ק ט"ו, "והרשב"א סיים שם דבשל דכריהם שומעין להקל היינו סתם יינם. מה שאין כן באיסור תורה כתב הט"ז דלא שייך שומעין להקל להרשב"א ואף כלי גדול אסור ומשמע באיסור מועט דרבנן שומעין להרשב"א להקל ... ולדינא צ"ע באיסור דרבנן בכלי גדול על כל פנים שדרכו להשתמש בשפע אולי יש לצדד. והש"ך בסימן קכ"ב אות ג' החמיר גם כן ובנקודות הכסף כאן יע"ש").

ח. אם אי אפשר כלל להשתמש בו בלי שפע.

1. מיקל [אפילו לדעת הטור].
א) ערה"ש (סעי' מ"ח) – "מיהו מדברי הטור נראה להדיא דאם א"א כלל להשתמש שלא בשפע כגון שהטיפה נפלה באמצע גובה הקדרה באופן שגם אם רק לא ימלאוה מלא רק עד הטיפה ג"כ יהיה ששים גם הטור מודה להיתר שהרי א"א לבא לידי איסור כלל".

ב) עי' אג"מ (יו"ד ח"א סי' ס' ד"ה ומה) – "שיש חולקין על הרשב"א שפסק המחבר בסוף סימן צ"ט שמתיר בנבלע איסור מועט בכלי שדרכו להשתמש בו בשפע היתר עיין בט"ז שם ובטור סימן קכ"ב. אבל באי אפשר יש להיתר דמסתבר שגם הטור יודה דבמכונות אין שייך למיגזר כלל שמא ישתמשו בו במעט דבשביל מועט לא יעסקו כלל כידוע".

2. מחמיר.

א) שו"ת פרי תבואה (סי' כ"ג).

ב) הו"ד בפת"ת (סי' ס"ט ס"ק ל"ח) – לישנו מובא לעיל.

3. ביחד אם סיכה שהוא איסור משהו, יש להקל.

א) טוב טעם ודעת (קמא סי' קפ"ב) – "בנכרים המוכרים כפות של עץ ומקצתן אומרים עליהם שהם משוחין בחמאה ... וכוונתי הוא כך דאינו דומה לכלי גדול שדרכו להשתמש בשפע דמ"מ אסור להשתמש בו ... בזה שאני ולכ"ע הוי כן, דהתם שאני, דהאיסור מפאת עצמו אינו משהו רק נחשב ממש אם ה' בכלי קטן רק לפי ערך גדלו של הכלי נחשב משהו בזה ס"ל דגזרינן כלי גדול אטו קטן או שמא ישתמש בו רק מעט אבל בסיכה הוי האיסור מפאת עצמו משהו דכל סיכה משהו הוא נחשב וא"כ דומה למה דקיי"ל ריחא לאו מלתא ודעת הרי"ף דמ"מ נחשב משהו ודבר האיסור במשהו אוסר ריחא ומ"מ בשאר אסורין מותר מכח דכולהו הוי רק משהו וה"ה בזה סיכה ואף דגבי פסח בעי קליפה היינו אם אינו לפגם אבל כאן דהוי תרתי למעליותא דהוי רק משהו והעץ פוגם בו ג"כ לכך אינו אוסר כלל".

ב) הו"ד בדרכ"ת (סי' קכ"א ס"ק ג').

ג) משנה הלכות (ח"ז סוף סי' קי"ב).

ט. ספק - כגון נפלה טיפה כנגד הרוטב, ויש ספק אם נשאר האיסור.

1. עי' סי' צ"ב סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

י. נ"ט בר נ"ט דהיתרא, ולאחר מעת לעת.

1. עי' סי' צ"ב סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

יא. בישול עכו"ם.

1. מחזה אליהו (סוף ס' בישול ישראל תשובה ח' אות י"ח) – "דבישול עכו"ם בטל חד בתרי. וא"כ הוי תמיד משתמש בשפע ולדעתו אין איסור להשתמש בו. וא"כ למה שתק הרמ"א לחובת הגעלה. וצע"ג".

2. עי' סי' קי"ג סעי' ט"ז, לשיטות ומראי מקומות.

יב. מראי מקומות – דף הכשרות (חכ"ו מספר ג' עמ' י"ג).

סח] כלי שדרכו להשתמש לעתים בדבר מועט.

קשה: מפני מה אסרו כלי שדרכו להשתמש לעתים בדבר מועט, בזמן שמשתמשים בשפע. ולמה אין בו היתר מצד אינו מתכוין.

א. לשון המחבר.

1. מחבר (סעי' ז') – "אבל אם נבלע בכלי שדרכו להשתמש לעתים בדבר מועט בקערה וכיוצא בה, אסור להשתמש אפילו בשפע, גזירה שמא ישתמש בה בדבר מועט ויבא לידי נתינת טעם".

2. מחבר (סי' קכ"ב סעי' ה') – אבל אם הוא כלי שמשמשין בו בדבר מועט, כמו קערה וכיוצא בה, אסור להשתמש בו, שאין מבטלין איסור לכתחלה, אפילו איסור מועט ואפילו איסור הבלוע".

ב. י"ל: שהתירו דוקא בדבר שכבר נתערב אם אין כוונתו לבטל.

1. נוב"ק (יו"ד סי' כ"ו בהג"ה) – "בכלי שדרכו לפעמים להשתמש דבר מועט כמו קערה וכיוצא אסור להשתמש בה שאין מבטלין איסור לכתחלה אפילו אסור מועט אפילו איסור הבלוע כמבואר שם בש"ע ככ"ב. זהו הטעם מפורש שאין מבטלין איסור לכתחלה ולכאורה יפלא הלא אין כוונתו לבטל רק לבשל בהקדירה או לאכול בהקערה וכיון שאין בו כוונה לבטל מותר. א"ו שדוקא בדבר שכבר נתערב התירו אם אין כוונתו לבטל אבל לערב מתחלה אף שאין כוונתו לערב רק להשתמש בכלי אסור".

ג. י"ל: בשפע מותר מצד אינו מתכוין, ובכלי קטן מהמיריים שמא ישתמש בדבר מועט [כהטעם "שאינן מבטלין איסור לכתחילה"].

1. פרישה (סי' קכ"ב ס"ק ה', הג"ה) – "כתב הרשב"א כו' עד שאין מבטלין איסור לכתחילה (דלא אמרינן ישתמש בו בתחילה במרובה ואחר כך במועט ע"ז אמר שאין מבטלין כו' עכ"ה) אפ"ל איסור מועט ואפ"ל איסור הבלוע ז"ל הרשב"א בת"ה הארוך ואפ"ל בשפע אסור להשתמש בו גזירה שמא ישתמש בה בדבר מועט ויבא לידי נ"ט עכ"ל. ואע"ג דכאן כתב (וכן ת"ה הקצור עכ"ה) הטעם דאין מבטלין איסור לכתחילה נראה דשם נותן טעם בזה למה אין מבטלין איסור לכתחילה הא קיל"ן דכשאין מתכוין לבטל האיסור שרי כדאמרינן לעיל גבי חמאה של נכרי שבשלה דמבטל ע"י בישול חלב טמאה שבה הואיל ואין מתכוין לבטלה וע"ז כתב שם הטעם דאסור משום דגזרינן שמא ישתמש בה דבר מועט (או י"ל דהטעם דאין מבטלין איסור לכתחילה היינו משום גזירה שמא יתן בה דבר מועט ויבא לידי נ"ט וא"כ הוי כמו דברי רשב"א שבת"ה הארוך עכ"ה)".

2. פת"ת (נחלת צבי סוף סי' פ"ד) – "ועיקר ראיית הנודע ביהודה אינו מבין דאדרבה משם מוכח איפכא דלפי דעתו יקשה אמאי מותר להשתמש בכלי שדרכו להשתמש בשפע הרי עכ"פ הוא מבטל איסור לכתחלה וע"כ הטעם מאחר שאין כוונתו לבטל וכן ביאר הפמ"ג במשבצות סוס"י צ"ט וא"כ מוכח דאף לערב לכתחילה שרי בכה"ג. והא דאסור בכלי שדרכו להשתמש בדבר מועט מפורש הטעם בס"ס צ"ט מאחר שדרכו בדבר מועט גזרינן שמא ישתמש בדבר מועט וכן הוא בת"ה הארוך. ואף דבסימן קכ"ב ס"ה איתא הטעם שאין מבטלין אפ"ל איסור הבלוע כו' הכוונה ג"כ מטעם גזירה הנ"ל והא דנקט שאין מבטלין הוא עפ"מ ש הפמ"ג סי' צ"ט שם דאין מבטלין איסור הבלוע בכלי הוא מטעם שמא פעם אחר יתן טעם".

3. בית שלמה (או"ח סי' פ"ט) – "ודאי מוכח להיפך, דמצד איסורא דאין מבטלין כו', אין איסור לבשל בהקדירה שנבלע בה איסור מיעוט, כיון שאין כוונתו לבטל רק לבשל בתוכה, רק בכלי שדרכו להשתמש לפעמים בדבר מיעוט, אסור להשתמש בה אף בשפע, משום גזרה שמא ישתמש בה בדבר מיעוט, כמו שאסרו חז"ל כלי שאינו בן יומו אטו שמא ישתמש כשהוא בן יומו. משא"כ בכלי שדרכו להשתמש תמיד בשפע, לא גזרינן. ומטעם שאין מבטלין איסור לכתחלה, גם כן אין איסור, משום שאין כוונתו לבטל, רק לבשל כנ"ל. וזה נ"ל ברור בדברי הראב"ד והרשב"א, ודלא כהנודע ביהודה".

4. עי' ערה"ש (סי' קכ"ב סעי' י"א, סעי' י"ב) – "אלא שיש לדקדק בדברי הרשב"א שהרי אומר בעצמו שאין מבטלין איסור לכתחלה וא"כ גם בדרכו להשתמש בשפע הוה ג"כ ביטול איסור לכתחלה ואיך התיר בזה וצ"ל דכשאין כאן ששים לא מקרי ביטול איסור אבל בכלי שמשמשין בה בדבר מועט לא יהיה ששים וא"כ איסור גמור הוא ומאי קאמר שאין מבטלין איסור לכתחלה אלא צ"ל דהכוונה גם כשישתמשו בה בשפע ויהיה ששים הוה ג"כ מבטל איסור לכתחלה וא"כ גם בדרכו להשתמש בשפע יש ג"כ איסור ובאמת לעיל סוף סי' צ"ט כשהביא דין זה לא כתב בלשון זה ע"ש וצ"ל דדינא דאין מבטלין איסור לכתחלה אינו באמת אלא באיסור בעין אבל באיסור בלוע הא אין כוונתו לבטל האיסור אלא לבשל בהקדירה והאיסור הבלוע נתבטל ממילא אלא דה"ק דכשלאפעמים הוי איסור גמור כיון שמשמש בו גם בשלא בשפע ולא יהיה ששים ונמצא יש עליו שם איסור ממילא דגם בשפע אין לשמש בו דזהו כמבטל איסור כלומר דלכן משמש בו עתה מפני שעתה נתבטל האיסור ביותר מששים משא"כ אם תמיד דרכו להשתמש בשפע ולא יוכל לעולם לבא לידי איסור א"כ אין שם איסור עליו ואין כאן שם מבטל איסור כיון שאין כוונתו לבטלו אלא לבשל בו. עוד נראה דה"ק דדבר שאין בו חשיבות כמו איסור הנבלע בכלי שאין ביכולת לבא לפחות מששים אין בזה שם איסור כלל ולא שייך לומר בזה אין מבטלין איסור לכתחלה דבכה"ג מצינו אפילו באיסור בעין בשלהי תרומות דתנן מגורה שפינה ממנה תרומה אין מחייבין אותו להיות יושב ומלקט אחת אחת אלא מכבד כדרכו ונותן לתוכה חולין וכן חבית של שמן תרומה שנשפכה אין מחייבין להיות יושב ומטפח אלא וכו' ע"ש והטעם משום דאין בזה חשיבות כלל וכ"ש באיסור בלוע בכה"ג והן אמת שהרמב"ם ז"ל יש לו שיטה אחרת בתרומה וס"ל דגם בבישול א"צ הגעלה וזהו מהקולות שהקילו בתרומה ואין למידין מזה לשארי איסורים וכך השיב לחכמי לונלי וכמ"ש רבינו הב"י בספרו כסף משנה בסוף הל' תרומות ע"ש אבל כל הראשונים לא הודו לו בזה אלא הטעם מפני שאין בזה שום חשיבות וכמ"ש וכ"כ הרשב"א בתשו' [חלק א'] סי' רכ"ב ע"ש".

5. מעדני אשר (סי' פ"א) – "ומוכח דעצם זה שמערב את האיסור בהיתר, אף ללא כוונת ביטול יש לזה גדרים של ביטול איסור לכתחילה ונאסר במזיד. והא דהתיר הרשב"א שימוש בכלי שדרכו רק בשימוש בשפע ולא חשש לביטול איסור לכתחילה [ובאמת הרא"ה בבד"ה דף ל"ו ע"ב חלק על הרשב"א מטעם זה], ע"כ צ"ל דס"ל דטעמא דדין ביטול איסורים לכתחילה הוא מגזירה שמא יבוא לידי נ"ט, וא"כ כשדרכו להשתמש בשפע אין חשש כזה ושרי לבטל".

6. דרכי חכמה (ביאורים על חכמת אדם כלל נ"ב סעי' י' אות ב').

ד. י"ל: כיון שאפשר להשתמש בכלי אחר, אינו נכלל בהיתר של אינו מתכוון [אא"כ בשפע].

1. פמ"ג (מש"ו ס"ק ט"ו) – "בלוע בכלי שאין כוונתו לבטל אלא לבשל בתוכו לא מקרי מבטל ומיהו כיון דאפשר שלא להשתמש בכלי זה ואין הפסד אוכלין אסרינן לכתחלה כמו שכתב הט"ז בסימן קל"ז אות ד' ולעיל אות ז'. ודבר זה לא מיבעיא למ"ד דאין מבטלין הוה דרבנן אלא אפילו למ"ד אין מבטלין מן התורה אפשר בכלי דאין מכיון הוה דרבנן שמא פעם אחר יתן טעם, ומש"ה באם דרכו בשפע שאי אפשר [לבוא] לידי טעם לא שייך למיגזר".

ה. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ע"ז, ציונים ס"ק רי"ח).

1. ב"ח (סי' קכ"ב ס"ק ד') – "אבל משום דאין מבטלין איסור לכתחלה ליכא הכא כיון דאין כוונתו לבשל בו כדי לבטל האיסור כדפרישית בתחלת סימן זה".

בריה

סימן ק'

[א] מקור - סעיף א'.	[ז] אין דבר אחר גורם לה.	[ג] מילבין: תולעים.
[ב] דרבנן או דאורייתא.	[ח] כלל ד': שאם יחלק אין שמו עליו.	[ד] תנאי א': שיהא שלם.
[ג] שיעור הביטול דבריה.	[ט] כלל ה': דבר חלוק לעצמו.	[טו] תנאי ב': שלא נתרסקו.
[ד] כללים.	[י] כלל ו': דבר אחד.	[טז] גיד הנשה - סעיף ב'.
[ה] כלל א': בריית נשמה.	[יא] כלל ז': פוגם בעצמו.	[יז] מרק שנפל שם בריה - סעיף ג'.
[ו] כלל ב': אסור מתחילת ברייתו.	[יב] ציורים.	[יח] ג' תולעים - סעיף ד'.

דור המלקטים - אנציקלופדיה תלמודית (בריה, כרך ד' עמ' ר"ח - עמ' רט"ז), בדיקת המזון (ח"א פרק ז').

[א] מקור - סעיף א'.

חולין (סוף דף צט:) – "גיד הנשה שנתבשל. וליבטול ברובא. בריה שאני".

א. אינו מינו.

1. מחמיר [משא"כ דשיל"מ] – רמ"א (סי' ק"א סעי' ו', "ואין חילוק בין נתערבו במינם או שלא במינם"), ט"ז (סי' ק"א ס"ק י"ב), פמ"ג (שושנת העמקים כלל י"ד), בדה"ש (ס"ק א', ס"ק י"ב, סי' ק"א ס"ק ב'), פוסקים.
2. מראי מקומות – משכנות יעקב (יו"ד סי' ל"ו, לשונו מובא לקמן).

ב. איסור דרבנן.

1. מחמיר: אפילו באלף לא בטל – או"ה (כלל כ"ה דין א'), מנחת יעקב (תורת השלמים לקונ' הספקות ס"ק ל"ה), פּלתי (ס"ק א'), יד אברהם (על סעי' א'), גליון מהרש"א (על הש"ך ס"ק ב'), יבין דעת (הקצר ס"ק ג'), עצי העולה (תערובות כלל ד' סעי' א'), עי' בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה בריה עמ' צ"ט, "ויש לפרש בזה בתרי אנפין האחד ... יש לומר דנפ"מ לדינא בין שני ההסברים לענין מה שדן במ"ז בסוף ס"ק א' אם איסור דרבנן בטל כשהוא בריה ... לענ"ד קשה להקל במה שנראה שדעת המחבר להחמיר בזה, וצ"ע"), אור ההלכה (סעי' א' הלכה בהירה ד"ה בריה).
2. מיקל – יד יהודה (הקצר ס"ק א', הארוך ס"ק א' ד"ה אך גם, ע"ש).
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק א'), מגילת ספר (אות ה').

(א) פמ"ג (ראש יוסף חולין צו. ד"ה נסתפקתי) – "נסתפקתי בדבר שהוא בריה ונוצר באיסורו ואינו אלא מדרבנן אי הוה בריה לענין ביטול או לאו אי אמרינן כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקון אלא אין ביטול או לאו ומה דמספקא לן הוא דכאן בהג"ה לא הגיה כלום ולעיל סימן ק"א הגיה דחה"ל אף דלא הוה אלא מדרבנן אין בטילה ולגבי בריה לא כתב כלום אי אסור מדרבנן או בטל או לאו ונ"מ טובא בגיד החיצון דאינו אסור אלא מדרבנן אם נתערב בגידין אחרים דאינו בטל דהוה בריה ומיהו בגיד הפנימי אין נ"מ דאי נתערב כל הגיד הוה בריה משום אותן הד' אצבעות שעל הכף ואי נחתך מקצתו מה שחוץ לכף ונתערב אף אי הוה בריה בדרבנן כיון שנחתך תו לא הוה בריה ועיין מה שאכתוב לקמן והנה אם נאמר דטעם דבריה לא בטיל דאחשביה רחמנא דלקי עליה בכ"ש באיסור דרבנן לא שייך זה משא"כ לטעם השני לעיל דבריה יש לה חשיבות בפני עצמו ומש"ה אינה בטילה א"כ ה"ה באיסור דרבנן או דל"מ דוקא באיסור תורה ... ואף אי נאמר דטעם חשיבות בריה דלוקין עליו בכ"ש, אפ"ה איכא לספוקי דכל דתיקון רבנן, ומכ"ש לטעם השני יש לספק. והנה מדברי או"ה כלל כ"ה דין ב' וי"ג יש ללמוד ממנו דאיסור דרבנן לא הוה בריה ... ומיהו אין ראיה דאיהו לשיטתיה שסובר טעם בריה שלוקה בכ"ש ... משא"כ אי נאמר טעמא דבריה דחשיב הוא ובלאו טעמא דלוקה בכ"ש אינה בטלה אכתי איכא לספוקי ... הנה מתורתו של כהן הגדול [הש"ך] יש ללמוד דחשיב בריה שהרי הרב אומר כן בס"פ פ"ו ... סוף דבר שדברי הש"ך ז"ל צ"ע, ובדבר דרבנן נראה להקל באמ"ה דרבנן ... וזה שהרב לא הגיה כלום ...".

פמ"ג (שער התערובות ח"ג פרק ב' ד"ה הנה) – "טעם הדבר דבריה אין בטילה מדאחשביה רחמנא וחייבים מלקות בכל שהוא אחשבוה רבנן דלא ליבטיל ... ולפי זה כל שאין בו מלקות וכל שכן שאין בו כי אם איסור דרבנן לא מיקרי בריה כמו גיד החיצון דהוה דרבנן".

פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק א') – "ועיין סימן פ"ו בש"ך אות י' ביצת נבילה הוה בריה אלמא דרבנן בריה הוא ואמנם באיסור והיתר הארוך כלל כ"ה דין י"ג מבואר לכאורה דגיד החיצון כולו ושאר הפנימי לא הוה בריה אלא פנימי שעל הכף לבד אם נחתך אותו המקצת הוא הנקרא בריה".

פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"א) – "ודאי להלכה אף איסור דרבנן בכל אלו הדברים אין בטלים".

[ב] דרבנן או דאורייתא.

א. ראשונים.

1. דרבנן.

- (א) רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ז הל' ו' - הל' ט') – "בריה בפני עצמו הרי הוא חשוב ואוסר בכל שהוא. וכן כל בעלי חיים חשובין הן ואינם בטלין ... ודבר ברור הוא שכל איסורין האלו מדבריהם".
- (ב) רמב"ן (חולין דף צט:).
- (ג) רא"ה (חולין דף ק. ד"ה גיד).
- (ד) ס' האשכול (תערוכת ס' כ"ט).
- (ה) רשב"א (תוה"ב ב"ד י"ד ע"ב, חולין דף צט: ד"ה וליבטיל, ח"א ס' רע"א, ס' רפ"ה, ס' תר"ס).
- (ו) ריטב"א (חולין דף ק.).
- (ז) ר"ן (חולין סוף דף לו.) – "דבריה לא בטלה דרבנן הוא ובספקא דרבנן נקיטינן לקולא".
- (ח) או"ה (כלל כ"ה דין א', דין ז') – לשונו מובא לקמן.
- (ט) כל בו (סי' ק"ו).
2. דאורייתא.
- (א) על תוס' (ב"מ דף ו: ד"ה קפץ, ע"ז דף מ. ד"ה מחלוקת).
- (ב) מהרי"ל (סי' ע"ב אות ג' ד"ה ומה שכתבת אמאי) – "אי נימא דבריה הוי ולא בטלה מדאורייתא כדמוכח ריש ב"מ בתו' (תוס' ב"מ דף ו: ד"ה קפץ)".

ב. פוסקים.

1. דרבנן – רמ"א (תו"ח כלל מ' דין ז'), לבוש (סעי' א'), ט"ז (ס"ק א'), מעדני יו"ט (חולין פרק ז' סי' ל"ג אות ו'), מנחת כהן (ח"ג פרק א'), פ"ח (ס"ק ג'), פ"ח (ס"ק א', ס"ק ב'), כרתי (ס"ק א', פלתי ס"ק א'), לחם הפנים (ס"ק א', ס"ק ג' השני), בית לחם יהודה (ס"ק א'), תגורת שמואל (ס"ק א', ס"ק ד'), פמ"ג (מש"ז ס"ק א', סי' ס"ט מש"ז ס"ק מ"ד ד"ה כתב, סי' ק"י שפ"ד ס"ק ו', ראש יוסף חולין דף צו. ד"ה ולענין, שער התערוכות ח"ג ריש פרק ב'), גר"א (ס"ק י"א), באה"ט (ס"ק א'), שער המלך (מקואות פרק י' הל' ו' כלל ז' ד"ה ועל), ערוך השולחן (סי' פ"ד אות ד'), חוו"ד (חי' ס"ק ג'), רע"א (הג' לחו"ד אות א'), טהרת המים (מערכת ב' אות נ"ב, אות ס"ו), פרי האדמה (ח"א מאכ"א פרק ב' סי' י"ט), חכ"א (כלל ל"ח סעי' ה', כלל נ"ג סעי' ב', בינת אדם כלל נ"ג), שלחן גבוה (ס"ק ד'), שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ב סי' מ"ד), מקור מים חיים (סעי' א'), כת"ס (יו"ד סי' ס"ג), מהר"י הלוי (ח"א סי' ק"ז ד"ה ואם), זבחי צדק (ס"ק א'), ערה"ש (סעי' א', סעי' ב', סעי' ט"ו, סי' ק"י סעי' ח'), יד יהודה (הקצר ס"ק א'), יבין דעת (הקצר ס"ק א', ס"ק ו'), שד"ח (מערכת הכו"ם סי' כ'), דרכ"ת (ס"ק ט"ו), כה"ח (ס"ק א'), עצי העולה (תערוכות כלל ד' ס"ק א'), בדה"ש (ס"ק א', ס"ק י"א), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ז' הע' ב' ד"ה נחלקו, עמ' קל"ו).
2. דאורייתא – עוגת אליהו (ישראל, סי' כ"ח).
3. מראי מקומות – שאלת יעב"ץ (ח"א סוף סי' קנ"ח), עצי לבונה (ריש סעי' א', "וצ'ע"), מהרצ"ח (ב"מ דף ו:), שירי ברכה (ס"ק ו').

ג. ספק ברייה: באיסור דאורייתא.

1. מיקל: בטיל בששים.
- (א) או"ה (כלל כ"ה דין א', דין ז') – "ולכן ספיקות כל הבריות לקולא. פירש אי הוי ספיקא לנו אי הוי ברייה או לאו הוי ספיקא דרבנן ומתבטל שפיר בלח וביבש ובשיעור כשאר איסורים. פ"ל שהאיסור ודאי והחשיבות ספק. כגון שספק לנו בבריה. ודרכו לימנות. אי הוי שלם ואי הוי ראוי להתכבד וחרף. ואם היא זאת הביצה שנולדה בי"ט. אבל אם הוא חשוב בודאי וספק לנו באיסורא אם הוא אסורא אם לאו כגון ביצי ספק טריפה וכה"ג שנתערב זה לא נקרא ספק ברייה ואם הוא דאורייתא ואפ"ל באלף לא בטיל".
- (ב) הו"ד בפוסקים – ט"ז (ס"ק א'), לחם הפנים (ס"ק א'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), חוו"ד (חי' ס"ק ג'), חכ"א (כלל נ"ג סעי' ב'), זבחי צדק (ס"ק א'), ערה"ש (סעי' ב', סעי' ד'), יד יהודה (הקצר ס"ק א'), עצי העולה (תערוכות כלל ד' סעי' ב'), חזו"א (יו"ד סי' י"ד סוף ס"ק ו'), בדה"ש (ס"ק י"א), פוסקים.
2. מחמיר – ישועות יעקב (ס"ק ט').
- ד. ספק איסור דאורייתא: ודאי ברייה – כגון ביצי ספק טריפה וכה"ג שנתערב.
1. מחמיר, אפילו באלף לא בטיל – או"ה (כלל כ"ה דין א', דין ז', לשונו מובא לעיל), ט"ז (ס"ק א'), לחם הפנים (ס"ק א'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), חוו"ד (חי' ס"ק ג'), חכ"א (כלל נ"ג סעי' ב'), זבחי צדק (ס"ק א'), יד יהודה (הקצר ס"ק א'), עצי העולה (תערוכות כלל ד' סעי' ב'), פוסקים.

ג. שיעור הביטל דבריה.

א. ראשונים.

1. בטל בתק"ס (960).

- (א) ר' נסים גאון (ריטב"א חולין דף ק.) – "כתב רבינו נסים ז"ל אע"ג דבריה לא בטלה הני מילי בפחות מאלף אבל באלף בטלה".
- (ב) הו"ד באו"ן (ע"ז סי' רס"ד) – "ובמגילת סתרים בשער ק"א ... הבריה בטילה בתשע מאות וששים ... עכ"ל".
- (ג) בה"ג (פלתי ס"ק ב'), על מגיה ס"ק כ' שם.
- (ד) ר"ש (תרומות פרק י' משנה ח') – "והאי דבעי שיעור' רבה כ"כ משום דהוי ברייה ולא בטלה ובאלף בטלה".
- (ה) רשב"א (תוה"ב ב"ד י"ד ע"ג, שו"ת ח"א סי' ע"ר, סי' רע"א, סי' תכ"ו, סי' תמ"ג, סוף סי' תרע"ה, סי' תתכ"א).
- (ו) מאירי (חולין דף צט:): – "והשלישי שבטל בתשע מאות וששים ועוד לדעתנו והוא האמור בבריה".

- ז) כפתור ופרח (פרק כ"ב) – "בריה שלימה בעלת רוח כנמלה לאפוקי גרעין פרי ואינו מכירה אוסר תערובתו עד שירבה ההתר תשע מאות וששים".
- ח) אורחות חיים (הלכות איסורי מאכלות אות ו', אות כ"ב) – "ויש בתתק"ס חלקים כנגד האיסור כגון ברייה".
2. מהמיר: אפילו ביותר מאלף לא בטל.
- א) רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ז הל' ו') – "מפני שהוא בריה בפני עצמו הרי הוא חשוב ואוסר בכל שהוא".
- ב) תוס' (חולין דף ק. ד"ה ברייה) – "ואפילו באלף לא בטיל".
- ג) סמ"ג (לאוין קל"ח) – "פסק בהלכות גדולות (דף קכב, ג) דשרץ אין טעמו בטל אלא באלף. ואין זה אמת שהרי פוסק התלמוד בפרק אחרון דעבודה זרה (סח, ב) גבי עכברא בשיכרא שהוא בששים, ומה שיש בירושלמי דתרומות (פ"י הל' ה) הורה רבי יוסי בר רבי בון בעכברא אחד באלף, עכברא שם מקום הוא, ועומד שם על דג טמא שכבשו עם דג טהור".
- ד) רמב"ן (חולין סוף דף צט:) – "הילכך בריה שלימה לא בטלה לא באלף ולא ברבוא".
- ה) רוקח (ס"א תע"ט) – "ואם אין מכירן אפי' באלף לא בטיל".
- ו) רא"ה (חולין דף ק. ד"ה גיד, בדה"ב ב"ד יד.) – "ואלו דברים ברורים שאין לבריה בטול בעולם".
- ז) ס' התרומה (ס"א נ') – "ואם אינו מכירן אפי' באלף לא בטיל דבריה לא בטלה".
- ח) חינוך (מצוה קס"ג) – "שאנינה בטלה לעולם, כלומר אפילו נפלה באלף חלקים כמוה של היתר אינה בטלה בהם והכל אסור".
- ט) רא"ש (חולין פרק ז' ס"א ל"ג. כדאי בקיצור פסקי הרא"ש שם, ובטור סוף ס"א ק').
- י) טור (סעי' ב') – "וי"א דבריה בטלה בתתק"ס ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל".
- יא) ריטב"א (חולין דף ק. ד"ה כתב) – "אבל באלף בטלה ... ואינו נכון דבכל התלמוד אמרינן סתמא בריה לא בטלה ומשמע לא בטלה כלל".
- יב) ר"ן (חולין ריש דף לו.).
- יג) שע"ד (ס"א מ"ב) – "אבל דבר שקרוי בריא או ראוי להתכבד או דבר שבמניין, אם נתערבה בהיתר לא בטיל ואפילו באלף".
- יד) הג' שע"ד (ס"א נ' ס"ק ב') – "אבל אם לא נמצא האיסור הכל אסור דהואיל ובריא הוא אין לו ביטול עולמית ואפילו באלף לא בטיל. ושיבוש הוא ביד האומר דאם יש שם אלף דאז בטיל הבריא כדפי' לעיל".
- טו) או"ה (כלל כ"ה דין א') – "פרק גיד הנשה פריך וליבטל ברובא ומשני בריה שאני ומייתי עלה המרדכי דההוא פירקא אלו דברים שממשם אין מתבטלים במינו בין בלח בין ביבש אפי' באלף וה"ה ביותר אלא אוסרים תערובתן במשהו הן בודאי הן בספק איסור דאורייתא או בודאי איסור דרבנן דבר שהוא ברי' (וכ"כ בשערי' ס"א ל"ט)".
- טז) הגהות אשרי (ע"ז פרק ה' ס"א י"א).
- יז) האשכול (תערובת ס"א כ"ט).
- יח) האגור (ס"א אלף רע"ד) – "וי"א דבריה בטלה בתתק"ס ולא נהירא להרא"ש. טורים".
- יט) ס' הבתים (פרק ט"ו).
- כ) רשב"ש (ס"א תרי"ג).
3. דעת הרי"ף.
- א) שו"ת הרי"ף (ס"א ש"ה) – "היאך הדין באלו השרצים כגון תולעת וזבוב ונמלה שנפלו בקדרה היאך הדין בהן כמו שאמרנו כל איסורין שבתורה בס' או אין אומרים כן אלא כשנפלו בצונן אבל נפלו בחמין בכלי שני וכל שכן בכלי ראשון אפשר שיפסוק אותו זבוב ויבצע בתוך התבשיל או יאכל נמלה וכבר אמרו לוקה חמשה. תשובה מי שימצא אחד מן השרצים בקדירה משליך אותו ולא נאסר אותו תבשיל בין שהיה חם בין שהיה צונן אבל אם נפסק אותו שרץ בתבשיל שיעורו כשאר איסורין שבתורה".
- ב) ע"י ערה"ש (סעי' ט"ו) – "וגם הרי"ף סובר כן שהרי השמיט כל משנה זו דגיד הנשה שנתבשל עם הגידין וכל סוגיית הש"ס וטעמו דס"ל כפירש"י פ' השוכר דף ע"ד א דמשנה דשם דתנן אלו אסורין ואוסרין בכל שהוא וכו' ופירשו בגמ' דהאי תנא ס"ל דדוקא דבר שבמנין ואיסורי הנאה לא בטיל הא חד מינייהו בטל והולקת אמשנה דחולין ופסק הרי"ף כמשנה דשם כמ"ש שם".
4. מראי מקומות – תוס' הרא"ש (חולין ריש דף ק.).

ב. פוסקים.

1. בטל בתתק"ס (960).
- א) ע"י כרתי (ס"ק א', פלתי ס"ק ב') – "לחזק דעת האומרים בריה בטל באלף".
- ב) ישועות יעקב (ס"ק ט').
- ג) ע"י משכנות יעקב (יו"ד ס"א ל"ו, באינו מינם) – "וא"כ כיון דלהרי"ף ורמב"ם ואו"ה והר"ש וא"ז ועוד גדולי פוסקים דבריה בטילה בשא"מ באלף עכ"פ יש מקום לסמוך על זה בענין במילכין המתהוים בקיץ בקמח ושאר אוכלים ... ולולא דמיסתפינא הייתי אומר סברא נכונה בזה להקל באופן אחר ... היוצא מדברינו שהמנהג שנהגו לאכול רמח בימות החמה אין בו איסור מדינא וכבר אמרנו הראיות הנראות ברורות ומוכחות".
2. מהמיר: אפילו ביותר מאלף לא בטל.
- א) מחבר (סעי' א', ב"י ס"ק ב' ד"ה ולענין) – "הכי נקטינן".
- ב) דר"מ (ס"ק ד', תו"ח כלל מ"א דין א') – "דהכי נוהגין".
- ג) לבוש (סעי' א', סעי' ב').
- ד) יש"ש (חולין פרק ז' ס"א מ"ח, אמנם ע"י ישועות יעקב ס"ק ט').
- ה) פמ"ג (שושנת העמקים ריש כלל י"ד) – "בריה יש אומרים באלף או תתקצ"ט ואנן לא קיימא לן כן עיין ביו"ד".
- ו) גרא"א (ס"ק ה') – "ודלא כהר"ש בפ"י דתרומות והרשב"א בת"ה ק"ד ב' שכ' דבטילה בתתק"ס".

ז) חכ"א (כלל נ"ג סעי' א') – "אלו דברים שאינם מתבטלים אפילו באלף: בריה..."

ח) טוב טעם ודעת (קמא ריש סי' קכ"ג).

ט) ערה"ש (סעי' ג', עי' סעי' י"ד - ט"ו).

י) יבין דעת (הארוך ס"ק ב') – "אין להקל מפסק הש"ע".

יא) יד יהודה (הקצר ס"ק ה').

יב) עצי העולה (תערובות כלל ד' סעי' א').

יג) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות ע"ח) – "ואין מצרפין אפילו לסניף דעת הר"ש".

יד) בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ז' סעי' א', עמ' קל"ה).

טו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל תערובות הע' קמ"א) – "שלמעשה אין אנו נוהגין להקל אף כאחד מהם אפי' בהפסד מרובה. שכולם כוונתם בזה היו רק ללמד זכות על אחרים".

3. מראי מקומות.

א) כתב סופר (יו"ד סוף סי' ס"ג) – "ואחר דברים הדברים האלו מיושב הסתירה שהרגיש בה תשוב' פ"מ הנ"ל דמ"ש המחבר סי' ק"ז מרשב"א נרא' דפגומה אינה בטילה, ומרמ"א סי' ק"ג נראה דבטילה, ולמ"ש א"ש הכל דבסי' ק"ג כ' דחשוב כבריה ואינה פגומה אפי' באלף ל"ב כיון שכתב אפי' באלף ל"ב התנה שאינה פגומה דבפגומה אין להחמיר יותר מתק"ס כמ"ש, אבל רשב"א בתשובה ע"כ אזיל דכל שנתערבה הזכוכ ל"ב היינו בפחות מתק"ס דהא ס"ל כל בריה בטילה בתק"ס והעתיק המחבר שפיר דאוקי בגוונא דאיירי רשב"א דליכא תק"ס ומיושב הכל ע"נ, ועלה בידנו כי לכל הדיעות אין לחוש לרחשים אשר שיער הפלתי כי יש תק"ס ויותר, ורחשים אלו פגומים הם ולרוב השיטות לדברינו א"צ ביטול כלל, ולכל היותר בטלים בתק"ס ואנחנו נמלטנו".

ב) מנחת אשר (ח"ג סי' מ"ט אות א') – "סוף דבר אף שיש מן הראשונים שכך פסקו להלכה, רוב הראשונים דחו שיטה זו ובשו"ע נפסק דבריה אף באלף לא בטלה. מן האחרונים יש שהקלו בשעה"ד, ויש שהקילו רק בצירוף ספיקות נוספים. למעשה אין לסמוך על שיטה זו אלא א"כ יש צדדים נוספים שיש בהם כדי להקל".

ג. מקור לשיעור תק"ס - רשב"א (ח"א סוף סי' רע"א), "ומה שאתה שואלני טעם הירושלמי בשיעור זה גם אנכי לא ידעתי ולא נתפרש לנו".

1. יש"ש (חולין פרק ז' סי' מ"ח, סי' ע"ט), הו"ד בב"ח (ס"ק ג'), דרישה (ס"ק ב', לישונו מובא לקמן) – "והרבה שאלו מה הטעם בדבר ועל מה הגיעו לאות' שיעור מצומצם ולא אסרו עד אלף מסויים, ובענייני מצאתי טעם, לפי שמצאו דפליגי ר"י ור' יוסי בפ"י דתרומה (מ"ח) בציר דג טמא, ר"י אוסר עד שיהא רביעית מסאתים, דהיינו אחד מסאתים פחות דבר מועט, ר' יוסי אומר אחד משה עשר כו', נמצא ששיעור ששה עשר היה מקובל מקודם לחכמים לשער בו להקל, והכא שבא להחמיר ולאסור יותר מס', אפי' בטעם כל שהוא, רק שלא רצו לאסור במשהו, והחמירו לאסור עד ששה עשר [פעם] ששים, דהיינו תק"ס, וכה"ג כתב (המ"מ) [המגדל עוז] (תמ"א פט"ז) שתק"ס הוא י"ו [פעמים] ס"ו".

2. דרישה (ס"ק ב') – "עייין באיסור והיתר של מורי ורבי שער י' (סי' כ אות ג) שנתן טעם לזה מפני ... ואף על פי שאם נפל בריה לתוך ס' היו צריכין נגדה ס"א חתיכות כל אחת י"ו דהיינו תתר"ך שאני הכא כיון דנפל בפעם הראשונה לתוך תק"ס או נכבש עמו נמצא שהס' לא באו לכלל איסור שקודם שנאסרו נצטרף כל אחד לט"ו שעמו ומשום הכי הכל מותר. עוד מצאתי כתוב (מבוא שערים על הגהות שערי דורא סימן מא אות מ) טעם לתק"ס משום דאותיות ברי"א בא"ת ב"ש תשמ"ג וסכום אותיות ברי"ה ותשמ"ג עולה תק"ס וגמטריא כזו הבל היא בעיני גם אינו מכוון דהא אינו עולה בריה לתשמ"ג אלא אם כן תכתוב בריא באלף ואחר כך בחשבון האותיות אינו מכוון אלא אם כן תכתבו בה"א. גם האומרה ודאי לא אמרה אלא לרמז ולזכר בעלמא. ולזכר בעלמא נוכל לומר גימטריא יותר טוב והיינו ע"ד שדרשו (עייין מזרחי פרשת כי תבוא) מה שכתב באר היטב בע' לשון כידוע ע"ד זה נאמר גם כן כשתכתוב אותיות בריה במילואן דהיינו ב"ת רי"ש יו"ד ה"י עולה לך מנינה תקנ"ז ועם האותיות תקס"א והיינו שהשרץ עולה בתק"ס ועם השרץ צריך להיות תקס"א. וטעם מורי ורבי עיקר".

3. חת"ס (חולין דף צט: ד"ה ליבטל) – "ועייין תי"ט פ"י דתרומות בשם מהרש"ל ביש"ש דהיינו י"ו פעמים ס' ופי' כיון דלת"ק התם משערין ציר בא' מ"ו ע"ש ונ"ל פירושו וכוונתו כיון דשיעור הקטן שבכל נותני טעם הוא י"ו והשיעור היותר גדול שבנ"ט הוא שישים החמירו בברי' שיהי' שישים פעמים ששה עשר שהוא תק"ס. ומצינו בתורה שטומאת שרץ וכל הטומאות מתבטלים ומתטהרים בתק"ס לוגים מים דהיינו מ' סאה דוק ותשכח".

4. מגלה עמוקות (ואתחנן אופן קמ"ב) – "יר"ח, בגימטריא ברי"א ה. - שמ"ש חמ"ה חר"ס, עולה תק"ס שעות שהיה משה בהר. - וסוד בריה בטלה בתק"ס, מלוי בריה הכי הוי".

5. חיד"א (פני דוד פר' שלח אות ד') – "ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד. תיבות אלו בגימטריא אשכול זה היה משאוי תק"ס סאין עם הכולל בדקדוק כמש"ל בסוטה דף ל"ד ששמנה נטלו אשכול וכל אחד היה נושא משאוי ק"ך סאין ע"ש ופירש"י וחי' פעמים ק"ך הם תק"ס: ואפשר לתת טעם שנזדמן להם משאוי תק"ס סאין כי לילית במחלת גי' תק"ס שם רמז דשטן רקד ביניהם ונתלבשו בטומאה. ובזה אפשר לתת טעם למ"ש הקדוש בעל ראשית חכמה כי שונה משניות מבטל היצר הרע דסגולת משניות להרוג יצה"ר ע"ש כי מתניתין גימטריא תק"ס ועל ידי קריאת מתניתין יבוטלו. ואפשר שזה טעם שיש במקוה תק"ס לוגין לעזר ולהועיל ליטתה מהנז' ולכך אפשר דישב משה רבינו ע"ה מ' יום ללמוד תורה דיש במ' יום תק"ס שעות לבטל הנז' ועייין בילקוט ראובני סוף משפטים ובס' נחלת יעקב אבני שהם פ' בראשית בנחלת יעקב אות י"ו ועייין תשובת הרשב"א בח"א סי' רע"א דאמר בירוש' דבריה בטלה בתק"ס ולא נתפרש הטעם לשעור זה ע"ש ועייין באחורי תרעא ובפתח עינים ודוק".

6. תולדות יעקב יוסף (פרשת משפטים אות ט') – "הסכים הרשב"א ושאר פוסקים, דבריה בטילה בתק"ס, ועם הבריה עצמה הוא תקס"א. טעם מספר תק"ס נראה לי כי בריה במילוי כזה ב"ת רי"ש יו"ד ה"י עולה תק"ס פחות ג', ועם ד' אותיות בריה

הרי תתק"ס"א. או לפי שיש ה' בג' ציורין כנודע, וק"ל וא"ש. ולפי שרש"ל ותי"ט בקשו טעם למשנה זו דתרומה פרק י' יעו"ש, לא מנעתי לכתוב גם אני טעם..."

7. בני יששכר (חודש אלול מאמר א' אות ט"ו, חודש תשרי מאמר ג' דרוש א' אות ב', חודש אדר מאמר ג' דרוש ו' ד"ה והנה) – "והנה יש במקוה טהרה תתק"ס לוגין, ויש אצלנו כונה פשוטה בטבילה במקוה לבעל תשובה להתהוות בריה חדשה והימים הראשונים יפלו, כי לדעת תלמוד ירושלמי בריה בטילה בתתק"ס, והוא י"ו פעמים ששים, ונראה לי הטעם, דהנה כל בריה יש בה ד' יסודות, וכל יסוד כלול מכולם [זוה"ק ח"ב כ"ד ע"א], אם כן יש בה י"ו יסודות ומספר ששים מבטל הטעם, על כן אפילו בריה האסורה מבוטל טעמה ואיסורה ב"י פעמים ס' היינו תתק"ס ושבה להיתר לדעת הירושלמי, והנה הבעל תשובה הנכנס למקוה טהרה דומה למ"ם מרובעת [תיקו"ז ל"ט ע"א] ומקפל את עצמו תלת גו תלת כעובר הנתון בבטן אמו (שהוא דומה למ"ם כידוע), ומתבטל יסודותיו הקודמין במספר תתק"ס וסר מעליו עונו, **ואחר טבילתו הנה נעשה כברייה חדשה ופקטן שנוולד על ידי התשובה** ובכונת ביטול יסודותיו כנ"ל. עיין מה שכתבתי בדרושי ימי התשובה בענין פירוש המשנה [יומא פה ב] אמר ר' עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים וכו' מה מקוה מטהר את הטמאין אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל, וכתבנו שם הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל בהזמן הנרצה, היינו ימי רצון לתשובה, **היינו ארבעים יום מראש חדש אלול עד יום הכפורים, ובהן תתק"ס שעות** [שיעור] מקוה, ונעשים בהם ישראל כברייה חדשה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו [ויקרא טז ל"]

ד. מראי מקומות – ראב"ד (רשב"א חולין דף צז: ד"ה א"ל, מגיה שם הע' של"ד*) מגיה (על ריטב"א חולין דף ק. הע' תש"מ).

ה. **דברים שאפילו באלף לא בטל.**

1. חמץ בפסח: אפילו שלא במינו.
2. יין נסך.
- א) רק מין במינו [חוץ לר' יהודה].
- ב) רק נוסך לפני עכו"ם [ולא סתם יין].
3. בריה – שו"ע (סי' ק"ב).
4. חתיכה הראויה להתכבד – שו"ע (סי' ק"א).
5. דבר שיש לו מתירים – שו"ע (סי' ק"ב).
6. דבר שבמנין – רמ"א (סי' ק"י סעי' א').
7. מעמיד – שו"ע (סימ' פ"ז סעי' י"א).
8. עבידי לטעמא – רמ"א (סי' צ"ח סעי' ח').
9. ביטול היתר בהיתר [חוץ מבב"ח].
10. מין במינו, לפי ר' יהודה.
11. קבוע – שו"ע (סי' ק"י סעי' ג').
12. שביעית [במינו] – רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' ח').
13. בעלי חיים – שו"ע (סי' ק"י סעי' א').
14. ז' דברים חשובים [י"א ו' דברים] – מחבר (סי' ק"י סעי' א').
15. מראה.
- א) יש חולקים - עי' סי' ק"ב סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
16. מחמץ.
17. איסור הנאה.
- א) תקרובת ע"ז.
18. שרצים - עי' סי' ק"ד סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

מי הוא זה מְלָךְ הַכְּבוֹד יְקַנֵּן צְבָקוֹת הוּא מְלָךְ הַכְּבוֹד סְלָה
תהלים (פרק כד פסוק י') - גימטרייה תתק"ס

[ד] כללים.

- א. תקירה: אם בריה אסור משום חשיבותו, או בגלל שהתורה דברה על החפץ.
1. חשיבות – רש"י (שבועות דף כא: ד"ה מפרש, "מפרש נמי כברייה דמי. מפרש דשבועה כברייה בשאר איסורין דמי, בריה טעמא מאי משום דחשיבא, מפרש נמי איהו אחשבה דאסריה עליה").
  2. מה שאסרה התורה שם הדבר, [שהתורה דברה במפורש על החפץ האסור ואסרה אותו בין גדול בין קטן] – רא"ש, תוס'.
  3. מראי מקומות – יד יהודה (הארוך ס"ק א'), מגילת ספר (אות ג').

ב. שיטת ראשונים.

דבר אחד	מקום אחד	חותך אין שמו עליו	תחילת ברייתו (איסור מגופו)	נשמה
		* (איסור)		1. תוס'
		* (איסור)		2. טור
		* (איסור)		3. התרומה
		* (איסור)		4. רא"ש י"מ
		* (איסור)		5. סמ"ג
*	*		*	6. רמב"ן
*	*		*	7. רשב"ש
	*		*	8. ריטב"א
	*		*	9. ר"ן
	*		*	10. רא"ה
		* (נוצר)	*	11. מאירי
		* (נוצר)	*	12. רשב"א
			*	13. חינוך

14. מחבר * * *

ה] כלל א': בריית נשמה.

א. מקור הדין.

1. **מכות** (דף יז.) – "כמה יאכל מן הטבל וכו'. אמר רב ביבי אמר רבי שמעון בן לקיש: מחלוקת בחטה, אבל בקמח דברי הכל כזית; ורבי ירמיה אמר רבי שמעון בן לקיש: כמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו. תנו, אמר להם ר' שמעון: אי אתם מודים לי באוכל נמלה כל שהוא שהוא חיב. אמרו לו: מפני שהיא כברייתה, אמר להן: אף חטה אחת כברייתה; חטה אין, קמח לא. לדבריהם קאמר להו, לדידי אפילו קמח נמי, אלא לדידכו אודו לי מיהת דחטה אחת כברייתה. ורבנן. **בריית נשמה חשובה**, חטה לא חשובה. תניא כותיה דרבי ירמיה, רבי שמעון אומר: כל שהוא למכות, לא אמרו כזית אלא לענין קרבן".

ב. פשט בדברי דרבנן "בריית נשמה חשובה".

1. רק לפי דברי ר"ש – **תוס'** (חולין דף צו. ד"ה מאי, מכות דף יז.), ס' **התרומה** (סי' נ'), סמ"ג (סוף לאוין קל"ט), **טור** (סעי' א'), **תיו"ט** (מכות פרק ג' סוף משנה ב').
(א) לשיטתיה: בגלל שהתורה דברה על החפץ האיסור נקרא בריה.
2. צריך להיות "בריית נשמה" – **רמב"ן** (חולין דף צט:), **רשב"א** (חולין דף צט:; תוה"ב ב"ד), **רישב"א** (חולין דף ק.), **ר"ן** (חולין דף לו.), **מאירי** (חולין דף צו.), **רשב"ש** (סי' תרי"ג).
(א) **פוסקים** – **מחבר** (סעי' א'), ארוך **מש"ך** (ד"ה ומה, "הרא"ש ... אין זה נכון דכיון דלא אידכר במשנה או כברייתא דרבנן קאמרי לר"ש ..."), **חכ"א** (כלל נ"ג סעי' ג'), **פוסקים**.
(ב) לשיטתיה: מצד חשיבות.
3. מראי מקומות – **רא"ש** (חולין פרק ז' סי' ל"ג, י"מ), **יש"ש** (חולין פרק ז' סי' מ"ח).

ו] כלל ב': אסור מתחילת ברייתו [איסורא מגופא].

א. מקור הדין.

1. **חולין** (דף קב:) – "אכל צפור טהורה: בחייה, בכל שהוא. במיתתה, בכזית. וטמאה, בין בחייה בין במיתתה, בכל שהוא".

ב. למה נבילה אינו נחשב ככריה.

1. שאינו מתחילת ברייתו.

(א) **רש"י** (חולין דף קב: ד"ה טמאה) – "טמאה בין בחייה בין במיתתה בכל שהוא. חייב דכריה היא ולא צריכה שיעור כדתנן באלו הן הלוקין (מכות דף יג) באוכל נמלה כל שהוא שהוא חייב משום שהיא כברייתה אלמא בריה אסורה בכל שהוא אבל לאו דנבלה ליכא לחיובי משום בריה **דכשנבראת לא היה עליה שם נבלה** הלכך אלאו דנבלה לא מיחייב עד כזית קתני מיהא בטהורה בחייה בכל שהוא".

(ב) **רא"ה** (חולין דף ק. ד"ה גיד).(ג) **רשב"א** (תוה"ב ב"ד, יד.).(ד) **רישב"א** (חולין דף ק.).

(ה) **ר"ן** (חולין דף לו.) – "איסורא מגופא ... שהוא אסור **מתחילת ברייתו** אבל צפור טהורה וכיוצא בה שהיא מותרת אע"פ שנתנבלה **כיון שדבר אחר גרם לה** ליאסר לאו בריה הוא".

(ו) **מאירי** (דף צו.) – "וכגון שהיא אסורה מצד עצמה הא בריה המותרת שקבלה איסור מחמת סבה כגון שור הנסקל ותרנגולת שנטרפה או שנתבשלה עם הנבילה אין זו בריה כמו שיתבאר בסוף פרק זה ק"ב ב' בענין צפור טהורה וטמאה".

(ז) **האשכול** (תערובת סי' כ"ט) – "ולא מקרי ברי' אלא דבר שנאסר מתחילת ברייתו כגיד ואבר מ"ה ואין אסורו בא במקרה אלא בסדר הבריאה".

(ח) **רשב"ש** (סי' תרי"ג).(1) **פוסקים** – **מחבר** (סעי' א'), **חכ"א** (כלל נ"ג סעי' ג'), **פוסקים**.

(2) לשיטתיה: מצד חשיבות.

2. חולק על כלל זה [שאינן להם מקור לכלל זה].

(א) **תוס'** (חולין דף צו. ד"ה מאי, מכות דף יז.).(ב) **רא"ש** (חולין פרק ז' סי' ל"ג).(ג) **ועוד**.

(1) לשיטתיה: בגלל שהתורה דברה על החפץ האיסור נקרא בריה.

ג. יסוד: תחילת ברייתו ממש, או שאין דבר אחר גורם לו איסורו.

1. תחילת ברייתו ממש.

(א) עי' **ש"ך** (ס"ק ב') – "וגם בביצת אפרוח לא אשכחן דהוי בריה ומן הסברא נראה דלא הוי בריה דהא האי ביצה מתחילת ברייתה היתה מותרת".

(ב) **פלת' (ס"ק ד')** – "שהתולעים הקטנים המתהוים בעפושי פירות שקורין מילבין, דהא כל זמן שלא פירשו מותרים, ואינם קרוים שרץ על הארץ אפילו יעמדו ימים רבים, א"כ אין כאן איסור לתחילת ברייתו, דכי ברייתו של המילבין כשירחש, הלו זהו רק מקרה

הבאה לאחר יצירה, וא"כ כשנוצרת מותרת, דלא אסרה תורה רק כשירחש אסרה תורה, ואפילו בביצת אפרוח דעת הש"ך ... ולא מצינו בקדמון שחושב לתולעים כאלה בריה, זולת הרא"ש בתשובה, והוא אזיל לשיטתו דס"ל דלא בעינן איסור מתחילת ברייתו, ויפה עושה שאוסרן כבריה, אבל לדידן דקיי"ל כרשב"א אין כאן מקום איסור, **והס' ושלום** להקל עם כל זה בשום צד, ואל תטוש תורת אמך ... וכתבתי זאת כתריס לפני הפורענות, אבל ח"ו לסמוך על זה להקל כל דהו מכפי האמור ופוסקים".

ג) **פמ"ג** (שפ"ד ס"ק ג', פתיחה ח"ג פרק ב' ד"ה דין) – "הנה המחבר התנה ארבעה תנאים שיהא חיות ושאר מתחלת ברייתה ושיחלק אין שמו עליו ושיהא שלם ובתנאי שיחלק אין שמו עליו די לאפוקי חלב ועוף טהור שנתבל להמעיין ברא"ש דחשיבת בריה שלוקין על כל שהוא דבריה הן קטן או גדול כו' ובנבילה כזית בעינן דשמו עליו **ואולי נפקא מינה** לתולעים הגדילים בכלים במים לאחר שפירשו".

ד) **הגרש"ק** זצ"ל (טוב טעם ודעת תליתאה ח"א סי' ק"ס) – "בבריה קיימא לן דבעינן אסורים מתחלת ברייתו, ואם אינן מתחלת ברייתו אין להם דין בריה. א"כ ה"נ אלו התולעים הנבראים תחלה במים אין להם דין בריה, ואף דאח"כ פורשין עכ"פ מתחלת ברייתו אין להם דין בריה לכך בטלין".

ה) **יד שאול** (סעי' א' ד"ה ועיקר).

1) פירוש: תחילת ברייתו ממש, **וגם** אין דבר אחר גורם לו – **פמ"ג** (ראש יוסף חולין דף צו. ד"ה התנאי הא', ודע עוד דיש דברים שנוצר באיסורו ואפ"ה לא הוה בריה להתחייב בכל שהו, כגון וולדות קדשים במעי אמן הן קדושים וכדומה, משום דלא הוה בריה אלא כשאיסורו מגופו לא שבא לו מצד אחר"), **אמרי ברוך** (על חו"ד בי' ס"ק ה'), **מנחת פתים** (יו"ד סי' ק', "יש לומר דתרתו בעינן איסורו מגופו ושיהיה תחילת ברייתו מאיסור וכ"נ להדיא מדברי האשכול ה' תערובת איסור סי' כ"ט"), **זרכ"ת** (ס"ק כ"א, "עש"ך סק"ד שמבואר מדבריו עוד תנאי דבעינן שיהי' אסור מחמת עצמו"), **מגילת ספר** (אות ד' ד"ה והנה).

א. וכן עי' לשון הראשונים, כמו הר"ן ומאירי, שכתב שאין דבר אחר גרם.

2) עי' לקמן "אין דבר אחר גורם לה", אם זהו כלל אחר.

2. איסור מגופו.

א) **טור האבן** (סי' כ"ו) – "המעייין ברשב"א ז"ל בתוה"ב ... דמתחיל בהדא שיהיה איסורו מחמת עצמו, וסיים בתרתי כגון נמלה וגיד הנשה שאיסורן מחמת עצמן מתחלת ברייתו ... גם מן הראיה שהביא מאכל ציפור בחיה בכ"ש במיתתה בכזית ... אינו מוכח רק כל שאין איסור מחמת עצמה אינה חשובה בריה ... גם בשו"ע נקיט רק מתחלת ברייתה, ולא נקיט כלל דבעינן איסור מחמת עצמה. **א"ו איסור מחמת עצמה ומתחילת ברייתה חדא מלתא הוא**, כמבואר בלישנא דהרשב"א ז"ל וכנ"ל והיינו שבעינן שיהיה מחמת עצמה מתחלת ברייתה, כלומר ... שברייתה וצורתה גרמה האיסור, והיינו שאסרה התורה אותה הבריה, אבל כשאין אסורה מחמת ברייתה, והיינו שאותה הבריה מותרת רק שמחמת דבר אחר אסורה, כגון שנתבלה ... או שור הנסקל ... אין האיסור מחמת עצמה מתחלת ברייתה ... אבל נמלה שברייתה גרמה מחמת שהיא בצורת נמלה, וא"כ חשובה בריה ואינה בטילה, ל"ש אם נאסרה בתחלת יצירתה או באמצע ימיה אם ברייתה גרמה האיסור הוה מחמת עצמה".

ב) **חו"ד** (בי' ס"ק ה') – "הכר"ו ... א"א לומר כך כדמוכח בהא דאכל פוטיא לוקה ד' נמלה לוקה ה', ומיירי בהנך תולעים שאינן נאסרין רק אחר שפירשו כמ"ש הר"מ בספר המצוות מצוה קע"ט ... דגם זה מיקרי מתחלת ברייתו, כמ"ש הרשב"א בחי' לחולין דף ק"כ דחלב וגיד מקרי אסורין מתחילת ברייתו דאף שאין נוהגין בשליל, משום דאחר ששמן חלב וגיד לא היה להן היתר וקודם לכן לאו שמן חלב וגיד ע"ש, וה"נ קודם שפירשו לא מקרי שרץ הארץ כלל, וכיון דאחר ששמן שרץ הארץ לא היה להן היתר, מקרי אסורין מתחילת ברייתו, כנ"ל פשוט".

ג) **שירי ברכה** (ס"ק ד') – "שאסור מתחילת ברייתו וכו'. יש מקשים דלפ"ז התולעים דפרשו מהבור לא יהיה להם דין בריה, כיון דבעודם במים מותרים, א"כ אף אי פרשו ואסירי מטעם שרץ הארץ, לא יהיה להם דין בריה, כיון שאינם אסורים מתחילת ברייתם. ולק"מ, דאף אלו אסורים מתחילת ברייתו הן, שהן אסורין מחמת עצמן. והא דפירשו לא חשיב דבר אחר שגרם לאוסרן. חדא, דהיינו רביתיהו דפרשו. ותו שאינו מעשה בגופם אלא בשינוי מקומן, ולא מיקרי שדבר אחר גרם להם ליאסר. ודוק".

ד) **יד יהודה** (הקצר ס"ק ז', הארוך ס"ק א' ד"ה והנה, ס"ק ד') - לשונו מובא לקמן, גבי מילבין.

ה) **יחזה דעת** (ח"ו סי' מ"ז במילואים) - לשונו מובא לקמן, גבי מילבין.

ו) **דברי יוסף** (סי' תקמו אות א', סי' תקנ"ט אות ד').

ז) **חלקת יואב** (יו"ד סי' י"ט).

ח) **בדה"ש** (ס"ק ט', ציונים ס"ק מ"ה).

3. מראי מקומות – **הגר"ש הכהן** מוילנא (הג"ה למטה יהונתן סעי' א'), **פת"ת** (ס"ק א'), **רש"ש** (חולין סוף דף צו.), **זרכ"ת** (ס"ק ד', ס"ק כ"ב), **דעת** (סעי' א' ד"ה ועי' פ"ת), **מגיה** (על ריטב"א חולין דף ק. הע' תשי"ח), **יבקש תורה** (סי' ל"ג), **פמ"ג השלם** (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק י'), **מנחת אשר** (ח"ג סי' מ"ט אות ב').

ז' אין דבר אחר גורם לה - אולי זהו עוד כלל.

א. מקור הדין.

1. **פמ"ג** (שער התערובת ח"ג פרק ב' ד"ה דין) – "דין הבריה צריך שיתחס אליו חמשה תנאים. ארבעה חשבם המחבר בסימן ק' ... שיהא שלם ... ושיהא נוצר באיסורו מתחלת ברייתו. ושאם נחלק אין שמו עליו. ושיהא בו פעם אחת בריית נשמה. והנה יש **עוד תנאי שאיסורו מגופו בעצמותו הא דבר אחר גורם לו לא הוה בריה וזה תנאי החמישי** שלא חשבו ז"ל והפרי חדש אות ה' בסימן ק' כתב טריפה מבטן אפילו הכי אין איסורו מחמת עצמו יעויין שם".

2. עי' לעיל - אם זה התנאי של תחילת ברייתו, או הוספה על התנאי של תחילת ברייתו.

ח' כלל ד': שאם יחלק אין שמו עליו.

א. מקור הדין.

1. חולין (דף קב:) – "אכל צפור טהורה, בחייה בכל שהוא, במיתתה בכזית, וטמאה, בין בחייה בין במיתתה בכל שהוא".

ב. פשט.

1. אחד מכללי בריה.

(א) תוס' (חולין דף צו. ד"ה מאי, מכות דף יז.).

(ב) רשב"א (תוה"ב ב"ד שער א' יד.) – "כבר כתב רבנו יצחק ז"ל דכל שיחלק ושמנו עליו כגון חלב דכל דהוא שלם נקרא חלב וחתוכה קטנה ממנו נקרא חלב אין זה קרוי בריה אבל כל שיחלק ואין שמו עליו זהו בריה כגון צפור טמאה דבעודנו שלם נקרא צפור ואם נחתך אינו קרוי אלא חתיכה של עוף טמא. וכן גיד כשנחלק נקרא חתיכת גיד ... ואי לאו דחטה לאו בריית נשמה היא הויא מקריא בריה דאף היא כשנחלקה אין שמה עליה מתחלה מיקריא חטה ועכשיו קמת. נמצא שאין קרוי בריה אלא ברית נשמה ושאיסורה מתחלת ברייתה ושיחלק ואין שמו עליו".

(ג) רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ג).

(ד) טור (סעי' א').

1) פוסקים – מחבר (סעי' א'), יש"ש (סי' מ"ח), ארוך מש"ך, חכ"א (כלל נ"ג סעי' ג'), פוסקים.

2. חולק.

(א) רמב"ן (חולין דף צט:) – "ועדיין לא נתברר לי טעמים שידוע בדקדוק הלשונות כי כל האברים דומי החלקים החלק והכל שוים בשמותיהם, כל בשר הבהמה והאדם נקרא בשר וחתוכה ממנה נקרא בשר וכן הגיד, אבל באברים הכלליים מקצתן אין שמן עליהן, היד בשלמותה תקרא יד וחלק ממנה איננו יד".

(ב) ר"ן (חולין דף לו., כדאי' באחרונים).

(ג) רשב"ש (סי' תרי"ג).

ג. האם הגדר של "אם יחלק אין שמו עליו" לפי הרשב"א כמו שאר ראשונים.

1. יש ב' שיטות: (1) שלא ישאר שם הנוצר: הרשב"א. (2) שלא ישאר שם האיסור: תוס', והרא"ש.

(א) חוו"ד (בי' ס"ק ד') – "לדעת תוס' ... והרא"ש ... אין שמו עליו דהיינו שלא ישאר שם האיסור האמור בתורה א"כ נתמעט ג"כ חטה דהא לעולם שם טבל ונבלה עליו אבל הרשב"א ... פירש דאם יחלק אין שמו עליו דהיינו שלא ישאר שם הנוצר עמו ובחטה ג"כ לא ישאר שם הנוצר עמו לכשיחלק מש"ה הוצרך למעט חטה מכח שאין בו חיות".

(ב) רע"א (על פמ"ג שפ"ד ס"ק ג', חולין דף קב: ד"ה והנה), הו"ד בבדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה לאפוקי, עמ' ק"ח) – "והמחבר כתב לאפוקי חטה. שגג בזה, דתוספות והרא"ש סבירא להו דבעינן שמו הכתוב בתורה, כמו גיד הנשה ועוף טמא וכדומה, משום הכי די בזה למעט נבילה, וכן טבל דלא נכתב שם העצם אלא שם האיסור, דגם כשנחלק שם איסור עליו. אבל הרשב"א סבירא להו דבכל מקום דבטל שם עצם כשנחלק מקרי בריה, אף שאין כתוב בתורה, ומהני זה למעט חלב, משא"כ נבילה וחטה דמכל מקום כשנחלק בטל שם עצם, דהיינו שם הבהמה ושם החטה ממנו, משום הכי צריך טעמא אחרינא, דבעי ברייתו נשמה ותחלת ברייתו. והוא ברור למעיין, וא"כ דברי המחבר כפשטן".

(ג) זכרון אברהם (ד"ה והנה) – "וזה ברור דעת המחבר כמבואר להדיא ברשב"א והפ"מ שגג בזה שערבב דעת הרא"ש עם דעת הרשב"א וכ' דלא הי' צריך לתנאי דחיות' לאפוקי חטה דבלא"ה בתנאי דאם יחלק אין שמו עליו די לאפוקי חטה וברשב"א היפוך זה דגם בחט' אין שמו עליו".

(ד) פני אריה (סי' צ"ב), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק כ"ז) – "לענ"ד ברור שהרשב"א והריטב"א ז"ל נחלקו עם התוס' בפירושו של דברי ר"י ובכונתו: שמפי הר"י ז"ל לא יצא אלא זה הכלל שכל ששמו עליו בעודו שלם וכשאינו שלם אבד שמו ר"ל שכשנחלק אין שמו עליו זהו קרוי ברי'. אבל כל שכשנחלק עדיין שמו עליו אינו קרוי ברי': והנה תלמידיו בעלי התוספות ז"ל. למאי דסבירא להו ... האי אין שמו עליו דקאמר ר"י ז"ל שהכונה היא על אותו שם שהזכירה תורה בלאו של אותו האיסור. כלומר שכל שכשנחלק אבד זה השם שקראו הכתוב בלאו שלו זהו קרוי ברי' ליחייב עליו אפ"ל בכ"ש. מפני שגופו של לאו שלו כך ענינו שכל זמן שיש עליו זה השם לא תאכל בין גדול ובין קטן ... אבל הרשב"א והריטב"א רוח אחרת אתם בדעת הר"י ... ואין הכונה על השם שהזכיר אותו בו הכתוב בלאו שלו. אלא על שם העצם. שצריך שכשיתחלק יאבד שם העצם שלו. דמה שהנמלה חשובה יותר כשהיא שלמה ממה שהיא כשנחלקה. אינו אלא בשביל שם העצם שלה. שאינה נקראת נמלה שהוא שם העצם שלה אלא כשהיא שלמה אבל כשתתחלק אינה נקראת נמלה אלא חתיכת נמלה".

(ה) יד יהודה (הארוך ס"ק א' ד"ה והנה).

2. מראי מקומות – מגילת ספר (אות ג' ד"ה והרשב"א).

ד. פשט במחבר.

1. פסק כרשב"א – חוו"ד (בי' ס"ק ד', לשונו מובא לעיל), רע"א (על פמ"ג שפ"ד ס"ק ג', לשונו מובא לעיל), זכרון אברהם (ד"ה והנה, לשונו מובא לעיל), פני אריה (סי' צ"ב, לשונו מובא לעיל), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק כ"ז), יד יהודה (הארוך סוף ס"ק א', "לדברי המחבר בכאן לא הלך בדרך הטור אך תפס ככל דברי הרשב"א ומ"ש אם יחלק אין שמו עליו דאין הכוונה למ"ש התוס' והרא"ש ...").

(א) פני אריה (סי' צ"ב ד"ה אבל) – "מוצא אני שהמחבר ז"ל אע"פ שלא הביא בספרו בית יוסף אלא שיטת הרא"ש והר"ן לא באלה בחר אלא בשיטה שלישית שיש בזה שהיא ממש כדבריו שבש"ע".

2. כמו הרא"ש – ש"ך (הארוך ד"ה ולענין), באר הגולה (ס"ק ד', "הרא"ש והר"ן שם"), גר"א (ס"ק ו', "ואין לו דין כו'. כמ"ש הר"ן ג' תנאים צריך חיות ומתחלת ברייתו ושיהא שלם אבל תוס' ורא"ש לא הצריכו חיות והצריכו שיהא אם יחלק כו' אלא בשם י"מ כ' כמ"ש הר"ן ופ' בש"ע לקולא כל התנאים"), שלחן גבוה (ס"ק ג', "מ"ש הרא"ש").

א) מגילת ספר (אות ג' ד"ה אבל בבהגר"א) – "והנה גם הגר"א וגם הפמ"ג לא התייחסו לאפשרות הפשוטה יותר דהשו"ע פסק כשיטת הרשב"א דצריך ד' תנאים, ואולי בגלל שהב"י לא הביא שיטה זו כלל, ולכן נדחקו לומר דהשו"ע פסק את ב' השיטות לקולא".

ב) אפשר לפרש דברי המחבר, כיון דבריה דרבנן, ספק דרבנן לקולא ומקילין בכל הכללים. אבל מהגר"א משמע שכיון שהרא"ש מביא הי"מ, אולי כל הכללים הם אמת, אלא המחלוקת רק פשט בהסוגיות. ממילא, הולך לקולא בכל הכללים. וכן מפרש הנר חיים על הגר"א שם. ז"ל "אלא בשם יש מפרשים כתב הרא"ש כמו שפירש הר"ן במס' חולין בסוף סימן ל"ג אחר שנדחק ליישב דרבנן דר"ש שהם השיבו לו סברא שבאמת לא ס"ל ומשמע שמסכים הרא"ש נמי לפירש הר"ן. ופסק בש"ע לקולא כל התנאים דמה דבריה לא בטל איסורא דרבנן הוא וכיון דהתנאים אין סותרים זה לזה אלא דכל אחד פירש הסוגיות בדרך אחרת וכמו שהביא הרא"ש בסוף דבריו י"מ כמסקנא על כן פסק ככולן מדין ודאי ולא משום ספק דרבנן לקולא".

3. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ג') – "ותנאי דחיותא אין צריך לחטה, דאילו יחלק כו', דמכל מקום מי כתיב לא תאכל חטה, עיין ברא"ש ונפקא מינה לביצה טמאה, אי נאמר דלוקין מקרא דבת היענה, דלא כר"מ פרק ג' ממאכלות אסורות. והמחבר כתב לאפוקי חטה. ויש לומר דהמחבר סובר דלא תליא במלקות כלל, והרי אבר מן החי בפחות מכזית והוא שלם הוה בריה, ואם כן הוא הדין עוף טהור וחטה, ולזה התנה אותן תנאים לשלול כל אלו".

א) כמו הרא"ש – רע"א (על פמ"ג שפ"ד ס"ק ג'), יד יהודה (הארוך סוף ס"ק א'), מגילת ספר (אות ג' ד"ה אבל).
 ב) פסק כרשב"א – מגד שמים (על הפמ"ג שם, "וי"ל דהמחבר ס"ל דלא תליא במלקות כלל. מדחזינן באמ"ה דגם פחות מכזית הוה בריה, אע"ג דלא לקי אחצי שיעור, וא"כ ליכא למימר דס"ל טעם הרא"ש הנ"ל, דחשיבות הבריה הוא משום דהוה כאלו פירש הכתוב לא תאכלנו בכל שהוא, כיון דחזינן באמ"ה פחות מכזית דהוה בריה אע"ג דלא שייך ביה טעם הנ"ל. ממילא י"ל דלא ס"ל ג"כ פירוש הרא"ש בהא דאם יחלק אין שמו עליו, דדווקא גיד ועוף טמא דמפורש שם העצם בקרא ובין גדול ובין קטן משמע, משא"כ נבילת עוף דלא נזכר רק שם האיסור לא שם העצם, כיון דלא תליא במלקות כלל, רק ס"ל פירוש הרשב"א בתה"א ובחידושו, שאם יוחלק אין שמו עליו שלא ישאר שם העצם הנוצר עמו, ממילא גם בחטה ועוף אם יוחלק לא ישאר עוד שם עוף או שם חטה, משא"כ בחלב כמובן, ושפיר התנה אותן תנאים לשלול כ"ז").

1) נראה שא"א לומר כן, עי' ראש יוסף (חולין דף צו. ד"ה וצריך).

4. מראי מקומות – פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק י"א, ס"ק י"ב).

א) בנין ציון (החדשות סי' ס"ח) – "הנה בתנאי הבריה נחלקו התוס' והרא"ש פג"ה (דף ק') והר"ן שם דהתוס' והרא"ש סוברים דנבילה שור הנסקל וחלב לא נקראו בריה משום דכל שיחלק ונשאר שמו עליו לא מיקרי בריה והר"ן דלית ליה הך סברא אזיל בשיטת רש"י וכ' דבריה לא הוי אלא מה שנאסר מתחלת ברייתה וע"כ לא מיקרי נבילה ושור הנסקל בריה דלא נאסרו מתחלת ברייתן וחלב אף שנאסר מתחלת ברייתו לא מיקרי בריה משום שאינו מקובץ במקום אחד יע"ש. וא"כ ק' לי מאוד דהמחבר ז"ל זיכה שטרא לבי תרי דמאחר שכ' התנאי דצריך שיהיה דבר שלם שאם יחלק אין שמו עליו (דבזה מתורץ מדוע לא מיקרי נבילה ושור הנסקל וחלב בריה) לאיזה צורך הזכיר עוד תנאי רש"י והר"ן שצריך שיהיה דבר שאסור מתחלת ברייתו דהא מעתה לא צריכנא עוד להך טעמא כמו דלא מצרכינן לטעמא דר"ן דחלב לא מיקרי בריה משום שאינו מקובץ במקום אחד ... ועוד מצינו כן לפי מה שכתב הכרו"פ (סי' ק') לענין שרץ הארץ שלא נאסר עד שפירש דאי משום אין שמו עליו כשיחלק מקרי בריה אבל משום נאסר מתחלת ברייתו לא מקרי בריה כיון שלא נאסר עד שפירש ולכן המחבר תפס עיקר כשיטת רש"י והרשב"א (ובפרט שלפי דברי הש"ך הנ"ל גם דעת הרמב"ם כן) ועל כן נקט התנאי דנאסר מתחלת ברייתו אך מפני שהתנאי הזה לבד לא מספיק משום חלב כתב ג"כ התנאי דכל שיחלק אין שמו עליו".

ט | כלל ה': דבר חלוק לעצמו.

א. מקור הדין.

1. אחד מכללי בריה.

א) רמב"ן (חולין דף צט:) – "וא"ת והלא חלב המכסה את הקרב וחלב הכליות בטלין ואינן קרוין בריה לחייב עליהן במשהו, יש לומר לפי שאינן אבר בפני עצמן אבל גידין הללו כמו אבר בפני עצמן הן והואיל ומשעת ברייתן נאסרו הוה להו כצפור טמאה".

ב) חי' הרא"ה (חולין דף ק. ד"ה גיד) – "ולאפוקי חלב שאינו דבר חלוק לעצמו כגיד הנשה שהיא בהרבה מקומות".

ג) ריטב"א (חולין דף ק.) – "ורבינו הגדול ז"ל תירץ דלא חשיב בריה אלא דבר החולק ועומד בעצמו כציפור טמא וגיד הנשה שהוא אבר בפני עצמו, אבל חלב שאינו אבר חלוק לעצמו אלא שהוא בהרבה מקומות לא חשיב בריה. נמצאת אתה אומר שאינו קרוי בריה עד שיהיו בו שלשה דברים, שיהא אסור מתחלת ברייתו, ושיהא דבר חלוק לעצמו, ושיהיה מברית נשמה, וכולם בגיד הנשה".

ד) ר"ן (חולין דף לו.) – "תנאי שני דהיינו ברית נשמה ... חלב לא מיקרי בריה שהוא ברית נשמה לפי שאין כולו במקום אחד ואינו כעין בריה שהיא מקובצת כאחד וזהו תנאי שני".

ה) רשב"ש (סי' תרי"ג ד"ה על) – "הרמב"ן ... שני טעמים להבדיל בין גיד וחלב. האחד שהחלבים אינו אבר בפני עצמו, כלומר שהרי יש חלב המכסה הכליות ותרבא די על כסתא וחורא דתותי מותני וכך במקומות מפוזרין, אבל גיד הנשה הוא כמו אבר בפני עצמו, כלומר שאין הגיד אחר כמוהו אסור ומטעמו. והשני ...".

1) חסרון במהות של בריה – ר"ן (חולין דף לו., לשונו מובא לעיל), רשב"ש (סי' תרי"ג ד"ה על, לשונו מובא לעיל).

2) הוי תנאי של בריה – ריטב"א (חולין דף ק., לשונו מובא לעיל).

1. פוסקים – לבוש (סעי' א'), פ"ח (ס"ק ו'), לחם הפנים (ס"ק ו'), ערה"ש (סעי' ה'), כה"ח (ס"ק ט"ז).
2. חולק, שאין להם מקור לכלל זה – תוס' (חולין דף צו. ד"ה מאי, מכות דף יז.), רא"ש (חולין פרק ז' ס' ל"ג), רשב"א (תוה"ב ב"ד י"ד, חולין דף צט:), מאירי (דף צו. ד"ה היה).
3. מראי מקומות – מגילת ספר (אות ג' ד"ה ומה).

י' כלל ו': דבר אחד.

א. מקור הדין.

1. אחד מכללי בריה.

א) רמב"ן (חולין דף צט:): – "וא"ת והלא חלב המכסה את הקרב וחלב הכליות בטליו ואינן קרוין בריה לחייב עליהן במשהו ... שאפי' בגיד בעינן שלם ובמקצתו אינו חייב, וחלבים הללו אסור מפוזרין ומפורדין ואין מראה וענינו של זה כזה ואם אכל אחד מהן לא אכל כל הבריה של החלב וכולן אינן בריה אחת ויש חלב מותר".

ב) רשב"ש (ס' תרי"ג ד"ה על) – "והשני הוא שהגיד אם אינו שלום אין בו דין בריה, וחלבים אלו מפוזרים ומפורדים ואינן שוים במראה וענינו של זה אינו כענינו של זה ואם אכל אחד מהם לא אכל כל הבריה של החלב, ואין כל החלבים בריה אחת דיש חלב מותר וחלב אסור כלומר היא טרפש דלבא וחטי דכרכשא".

1. יש ב' גירסות ברמב"ן, ע' רייכמאן, ע' הירוק, צ"ב.

2. חולק, שאין להם מקור לכלל זה – שאר ראשונים.

יא' כלל ז': פוגם בעצמו.

א. מקור הדין.

1. רמ"א (ס' ק"ג סעי' א') – "מיהו דברים החשובים כברייה או כיוצא בה, אם אינן פגומים בעצמן אע"פ שפוגמין התבשיל, אינן בטלים אפילו באלף".
2. ע' ס' ק"ג סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

יב' ציורים.

א. אבר מן החי.

1. הוי בריה – חולין (דף קב:), מחבר (סעי' א'), פוסקים.

א) קשה, דלית ביה נשמה.

ב) י"ל: לדברי ר"ש – תוס' (חולין דף צו. ד"ה מאי, מכות דף יז.).

ג) י"ל: יש חיות – רמב"ן, רשב"א, רא"ה, רישב"א, ר"ן, מאירי, ש"ך (ס"ק א'), פ"ח (ס"ק א').

2. מראי מקומות – יד אברהם (על סעי' א').

ב. ביצה שיש בה אפרוח.

1. הוי בריה – מחבר (סעי' א'), מהרלב"ח (ס' פ"ח), לבוש (סעי' א'), ש"ך (ס"ק ב'), "וגם בביצת אפרוח לא אשכחן דהוי בריה ומן הסברא נראה דלא הוי בריה דהא האי ביצה מתחלת ברייתה היתה מותרת ... אין להקל", מנחת יעקב (כלל מ"א ס"ק ב'), תגורת שמואל (ס"ק ג'), באה"ט (ס"ק א'), חכ"א (כלל נ"ג סעי' ג'), שלחן גבוה (ס"ק ג'), כה"ח (ס"ק ז').

א) י"ל הש"ך: איסור מחמת עצמה ומתחילת ברייתה חזא מלתא הוא - ע' לעיל כלל ב'.

ב) י"ל הש"ך: "דבשעה שהוא מתרקם חשוב אז תחילת ברייתו ומעיקרא מילתא אחריתי הוא" – חדרי דעה (ד"ה וביצת).

2. אינו בריה – רדב"ן (ס' תרצ"ט), פ"ח (ס"ק ב'), פ"ח (ס"ק ב'), לחם הפנים (ס"ק ג'), יד יהודה (הקצר ס"ק ד').

3. מראי מקומות – כתתי (ס"ק ב'), פ"ח (ס"ק ד'), "ובמקום דיש עוד צד להקל יש לצרפו ולומר דלא קרוי בריה", בית לחם יהודה (ס"ק ג'), ערה"ש (סעי' ד', סעי' ו'), בדה"ש (ס"ק ז').

א) רשב"א (ח"א סוף ס' מ"ו) – "והילכך אפילו בקליפתה אוסרת את השאר וצריך ששים ואחת והיא כדאיתא התם בפרק גיד הנשה. ומיהו בששים ואחת של היתר די ולמה תאסר בכל שהוא. שאם תאמר משום בריה ליתא מכמה טעמים. חדא שהרי אתה מכירה ואין אתה מבטל גופה אלא פליטתה והפליטה אינה בריה. ועוד דביצה עצמה אינה בריה כדאיתא במסכת מכות פרק אלו הן הלוקין (דף י"ז). ואמרי התם בריה נשמה חשיבה ולא בטלה אבל ביצה כחטה אחת כברייתא דמיא ובטלה היא".

1. כנפי יונה (ד"ה כתב) – "כתב הפ"ח ... הרשב"א שם בס' מ"ו והמעין שם יראה שלא כתב כן אלא לתשובת השואל על ביצה שיש בו דם אבל על ביצה אפרוח דקדים שם לא קאי במ"ש שאינו בריה".

4. הציור קשה במציאות – באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ג'), חוו"ד (בי' ס"ק ג'), ע' אמרי ברוך (שם), יד אברהם (ריש ס' ק"ד), עצי לבונה (על סעי' א'), ערה"ש (סעי' ז'), בית יהודה (ריש סעי' א'), דרכ"ת (ס"ק י"א), מגילת ספר (אות א' ד"ה והנה), בדה"ש (ס"ק ז', בי' ד"ה וביצה עמ' ק"ד).

א) כתתי (פ"ח ס"ק ד', מטה יהנותן), הו"ד במה"ש (ס"ק ב') – "והא דאמרינן ביצת אפרוח הוי בריה ולא בטיל, קשה במציאות דאם יש באחד אפרוח ובאינך לא, הך אסור ואינך שרי. ואם כולם כך, בלאו הכי כולם אסורים. ולא יצוייר בתערובות שלא יהיה ניכר האיסור בשום אופן, אם לא בהיפוך, וכאלו אומר אפרוח בביצה, שנטל אפרוח מביצה ונתערב באפרוחים שחוטים ואינו ניכר, וקמ"ל דהוי בריה, דאסורה מתחילת ברייתה. והלשון קצת מגומגם".

ב) רב פעלים (ח"ב יו"ד ס' ט') – "איירי ששובר ביצים הרבה בקערה זו אצל זו, ומצא אפרוח על אחת מהם, ונטלו וזרקו ולא נודע מאיזה ביצה נטל האפרוח, כגון זה שנטל אינו לפנינו לשאלו, או הוא לפנינו ושכח, וכל החלמונים עוד שלמים, ולא נטרפו ולא

נתערבו זב"ז, אלא כל חדא לחודה קאי, או מעיקרא לא שברו הביצים לגמרי, אלא כל ביצה שברו ראש קליפתה, ובאחת מהם מצאו אפרוח וזרקו אותו, ולא נודע מאיזה ביצה נטל האפרוח, וכולם מונחים ביחד, ולא נודע באיזה מהם היה האפרוח בה, ועל זה קאמר ביצה שיש בה אפרוח לא בטלה, כלומר אע"פ שהושלך האפרוח ממנה, יש לגוף הביצה ההיא דין בריה, ולא בטלה, ואוסרת כל הביצים, כן נ"ל בס"ד".

ג. מטה ראובן (סי' רכ"ו) – "י"ל מציאות לזה הדין דיש נ"מ דלא בטל מטעם ברי' כגון שהי' ראה לעין השמש ביצה שהי' בו אפרוח וזה הביצה נתערבה בשאר ביצים ואח"כ לקח איש אחר שלא ידע מהתערובות ביצה א' מזה התערובות ונתנם לתוך תבשיל להתבשל וגם שאר הביצים נתבשלו כפ"ע ואח"כ נתנו זה הביצה שנתבשלה עם התבשיל לחזרה לתוך שאר הביצים ובהתבשיל לא הי' ס' נגד הביצה שנתבשלה עמה ואיכא ספק דאפשר הי' בהתבשיל זה הביצה שיש בו אפרוח ...".

ג. ביצה שיש בה דם.

1. אינו בריה – רשב"א (ח"א סוף סי' מ"ו), ב"י (בדק הבית ריש סי' ק"י), ש"ך (ס"ק ב'), פ"ח (ס"ק ב'), פ"ת (ס"ק ב'), כרתי (ס"ק ג'), פלתי ס"ק ד', "לכ"ע לא הוי בריה", כנפי יונה (ד"ה כתב), לחם הפנים (ס"ק ג'), בית לחם יהודה (ס"ק ג'), באה"ט (ס"ק א'), חגורת שמואל (ס"ק ג'), חוו"ד (חי' ס"ק ג'), חכ"א (כלל נ"ג סעי' ג'), שלחן גבוה (ס"ק ג'), ערה"ש (סעי' ד', סעי' ו'), יבין דעת (הקצר ס"ק ג'), יד יהודה (הקצר ס"ק ד'), כה"ח (ס"ק ז'), עצי העולה (תערובות כלל ד' סעי' א'), בדה"ש (ס"ק ח').
2. הוי בריה – מהרלב"ח (סי' פ"ח).
3. מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל מ"א ס"ק ב'), זרכ"ת (ס"ק י"ב), חזרי דעה (ד"ה וביצת, "וצ"ע לדינא").

ד. גיד הנשה.

1. הוי בריה – חולין (דף קב.), מחבר (סעי' א'), פוסקים.
(א) קשה, דלית ביה נשמה.
(1) י"ל: לדברי ר"ש – תוס' (חולין דף צו. ד"ה מאי, מכות דף יז.).
(2) י"ל: יש חיות – רמב"ן, רשב"א, רא"ה, ריטב"א, ר"ן, מאירי, ש"ך (ס"ק א'), פ"ח (ס"ק א').

ה. דג או עוף טמא.

1. הוי בריה – חולין (דף קב.), מחבר (סעי' א'), שעה"צ (סי' ר"י ס"ק כ'), "וה"ה דג קטן הוי בריה", פוסקים.

ו. דג שניטל סנפיריו.

1. הוי בריה.
(א) פ"מ"ג (שפ"ד סוף ס"ק ו') – "יראה לי דג טמא שניטלו סנפיריו אפילו הכי מיקרי בריה".
(ב) יד יהודה (הקצר ס"ק ט').
(ג) זרכ"ת (ס"ק כ"ח).
(ד) עצי העולה (תערובות כלל ד' סעי' א').
2. אינו בריה.
(א) עי' יבבש תורה (סי' ל"ה) – "ולענ"ד ה"ז לפחות כרגלי הנמלה. וצ"ע".

ז. דג שניטל קשקשיו.

1. הוי בריה.
(א) רשב"א (ח"א סי' תמ"ג) – "ומה שהוקשה לך בבטול גופו היכי דמי. איברא בגופו שלם דאי בשנפצע אינו נידון משום בריה מההיא דריסק תשעה נמלים ואחד חי. וכן אי אפשר לומר משום פליטת בריה מההיא דגיד הנשה (דף צ"ו ב') והרוטב בנותן טעם. אלא שיש דגים דומין לטמאים בראשן. וכדאמר בשילהי פ' אין מעמידין (דף מ') בארא ופלמורא דדמו רישיהו לטמאין. אבל טמאין לא דמו לטהורין. וכיון שכן איכא למימר דאיכא אחרוני דדמו לטמאין. ואפשר נמי דאיכא דלא קיימינן אשדרייהו כדגים הקטנים. ואי משום קשקשת ובחיותן מכירין בין טמאין לטהורין כיון שנכבשין תחלתן העבירו מהן קשקשת שכן דרך הנכבשין והנשלקין. ולפיכך אינו ניכר הטמא בין הטהורין".
(ב) כסא אליהו (אות א') – "הרשב"א ז"ל בתשו' בסי' תמ"ג יע"ש. וכן מוכח בס' תמים דעים בסי' קמ"ג".
(ג) זרכ"ת (ס"ק כ"ח).
2. דברי שלום (יו"ד סי' ל"ה) – "עיינן להרב כסא אליהו ... וז"ל רשב"א ... ואין מכאן ראייה ... וכן אין ראייה מתמים דעים ... נקטינן לדינא: דג טמא שהסירו ממנו את הקשקשין חשוב בריה, ואפילו באלף אינו בטל".
2. אינו בריה.
(א) עי' יבבש תורה (סי' ל"ה).

ח. חטה של טבל.

1. אינו בריה – מכות (דף יג., דף יז., ע"ש אם חטה או קמח).
(א) אין לו נשמה – רשב"א (תוה"ב הארוך בית ד' שער א' דף יד., "ורבנן סברי ברית נשמה חשיבה. וקיימא לן כרבנן. ואי לאו דחטה לאו בריית נשמה היא הויא מקריא בריה דאף היא כשנחלקה אין שמה עליה מתחלה מיקריא חטה ועכשיו קמח. נמצא שאין קרוי בריה אלא ברית נשמה ושאיסורה מתחלת ברייתה ושיחלק ואין שמו עליו").

(ב) אם חותך עדיין יש שמו עליו – רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ג), תוס' (חולין דף צו. ד"ה מאי, מכות דף יז.), ס' התרומה (סי' נ'), וי"ל לדבריו קא אמרי לדידי אין קרוי בריה אלא דבר ששמו עליו כשהוא שלם דווקא אבל חטה אפילו כתושות מקרי טבל אבל לדידך דקא אמרת כל שהוא למכות בכל דבר אודי לי מיהא דווקא במידי דאיכא נשמה").

ט. חלב.

1. אינו בריה – ראשונים.
(א) אם חותך עדיין יש שמו עליו – תוס' (חולין דף צו. ד"ה מאי, מכות דף יז.), רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ג), רשב"א (תוה"ב ב"ד י"ד, חולין דף צט:), מאירי (חולין דף צו. ד"ה היה), ס' התרומה (סי' נ').
(ב) במקום מיוחד – רמב"ן (חולין דף צט:), לשוננו מובא לעיל), רא"ה (חולין דף ק. ד"ה גיד, לשוננו מובא לעיל), ריטב"א (חולין דף ק., לשוננו מובא לעיל), ר"ן (חולין דף לו., לשוננו מובא לעיל), רשב"ש (סי' תרי"ג, לשוננו מובא לעיל).
(ג) דבר אחד – רמב"ן (חולין דף צט:), לשוננו מובא לעיל), רשב"ש (סי' תרי"ג, לשוננו מובא לעיל).

י. טרפה מתחילת יצירתה.

1. אינו בריה.
(א) פ"ה (ס"ק ה') – "וכן טרפה שנולדה מן הבטן והיא טרפה שלא היתה לה שעת הכושר, כל הני לא מקרו בריה משום דבעינן שיהא אסורה מחמת עצמה מתחלת ברייתה לא שד"א גרם לה לאוסרה".
(ב) לחם הפנים (ס"ק ד').
(ג) בית לחם יהודה (ס"ק ד').
(ד) טור האבן (סי' כ"ו).
(ה) פמ"ג (שער התערובת ח"ג פרק ב') – "יש עוד תנאי שאיסורו מגופו בעצמותו הא דבר אחר גורם לו לא הוה בריה וזה תנאי החמישי שלא חשבו ז"ל והפרי חדש אות ה' בסימן ק' כתב טריפה מבטן אפילו הכי אין איסורו מחמת עצמו יעויין שם. הן אמת שבתנאי דאילו יחלק שמו עליו סגי דטריפה מבטן ונבילת עוף טהור אלו יחלק נבילה מיקרי".
(ו) חונ"ד (בי' ס"ק ה') – "אבל העיקר תלוי באם אסור מחמת עצמה או מחמת דבר אחר, ונבלה וטרפה מבטן מקרי דבר אחר גרם לה ליאסר".
(ז) שלחן גבוה (ס"ק ה').
(ח) ערה"ש (סעי' ה') – "ואפילו טרפה מבטן לא מקרי איסור מתחלת ברייתו דבעינן ממין שאסור מתחלת ברייתו".
(ט) דרכ"ת (ס"ק כ"ג, ס"ק כ"ה).
(י) כה"ח (ס"ק י"ג).
(יא) עצי העולה (תערובות כלל ד' סעי' א').
(יב) בדה"ש (ס"ק ט', ס"ק י"ז).
2. בריה.

(א) רמב"ם (מאכ"א פרק ד' הל' ג', לפי הגר"ח שם) – "האוכל עוף טהור חי כל שהוא לוקה משום אוכל נבלה ואע"פ שאין בו כזית הואיל ואכלו כולו ... והנה דברי הרמב"ם תמוהין דמאי שיאטיה דעוף חי להתחייב עליו משום נבלה, וכבר עמד על זה הלחם משנה שם. והנראה לומר, דבאמת הרמב"ם מיירי הכא בגוונא דהוי נבלה מחיים, וכגון בנקובת הוושט ופסוקת הגרגרת דפסק הרמב"ם בפ"ג מהל' שחיטה הי"ט דהיא נבלה מחיים עיי"ש, ולהכי הוא שפסק דלוקה משום נבלה, וכל עיקר מה דבא הכא להשמיענו הוא רק דין שיעורא, דהיכא דהוא חי עדיין דיש בו דין בריה, וכדקי"ל דשחט בה שנים או רוב שנים הרי היא כחיה לכל דבריה, וא"כ הרי הוא חשוב עוד בריה ...".

יא. כחל.

1. הוי בריה.
(א) ב"ח (סי' צ' ס"ק ח') – "מכל מקום הוה ליה בריה כמו גיד הנשה ועוף טמא (בסי' ק) שאם יחלק אין שמו עליו כחל אלא חתיכת כחל".
(ב) דמשק אליעזר (חולין דף צז: סי' י"ח אות י"ז).
2. אינו בריה.
(א) ש"ך (סי' צ' סוף ס"ק ה') – "ועמ"ש הב"ח דכחל הוי בריה כמו גיד הנשה והוא תמוה כדאיתא בש"ס ופוסקים לקמן סימן ק' דלא הוי בריה אלא מה שנאסר מתחלת ברייתו וכן מבואר ברמב"ם פט"ו מהמ"א דין י"ז דגיד הנשה הוי בריה וכחל לא הוי בריה ע"ש".
(ב) פ"ח (ס"ק ז').
(ג) לחם הפנים (ס"ק ה').
(ד) בית לחם יהודה (ס"ק ו').
(ה) פמ"ג (סי' צ' שפ"ד ס"ק ה', עי' מש"ז ס"ק ד') – "ומה שכתב הש"ך על מה שכתב הב"ח דכחל הוה בריה תמה דאין איסור מתחלת ברייתו והביא ראיה מראי מקומות כתב הפ"ח דמהר"מ אין ראיה דמיירי בכחל של היתר יע"ש והמ"י אות י"ט כתב דהב"ח כתב כן לרא"ש וטור עיין סי' ק' דכל שאלו יחלוק אין שמו עליו הוה בריה שפיר קאמר דכחל הוה בריה יע"ש ולא הבינותי דהמעין ברא"ש פרק גיד הנשה קאמר כל שפרטה התורה האיסור כמו לא יאכל שרץ בין קטן וגדול הוה בריה והרי חטה של טבל כתב הרא"ש דלא הוה בריה משום דלא אמרה תורה אל תאכל חטה של טבל הרי שאין תלוי במה שאלו יחלוק אין שמו עליו יע"ש".

ו) בנין ציון (החדשות סי' ס"ח) – "על מה שהקשה מעכ"ל נ"י למאי נ"מ כתב המחבר (בסי' ק') לענין ברי' טעם דבעינן שיאסר מתחלת ברייתה כי איזה איסור נמצא שאם יחלק אין שמו עליו ובכל זאת לא נאסר מתחלת ברייתו. אשיב דודאי מצינו כן לפי מה דכתב הש"ך (סי' צ' ס"ק ה') ועמש"כ הב"ח דכחל הוי בריה כמו גיד הנשה. והוא תמוה כדאיתא בש"ס ופוסקים לקמן (סי' ק') דלא הוי בריה אלא מה שנאסר מתחלת ברייתו. וכן מבואר ברמב"ם דגיה"נ הוי בריה וכחל לא הוי בריה עכ"ל ולכן שפיר הוצרך הש"ע הטעם דנאסר מתחלת ברייתו דאי משום אין שמו עליו יקרא כחל בריה שאם יחלק נקרא חתיכת כחל כמש"כ הב"ח".

ז) ערה"ש (סי' צ' סוף סעי' י"ט) – "ודע שיש מי שרוצה לומר דכחל הוי בריה ואינו כן דבריה לא מקרי אלא מה שנאסר מתחלת ברייתו כמו גיד הנשה כמ"ש בסי' ק' וכמ"ש הש"ך סוף סק"ה והפר"ח רצה לתרץ דברי הב"ח ע"ש וצ"ע ועי' פמ"ג".

3. מראי מקומות – אנציקלופדיה תלמודית (חכ"ח ערך כחל סוף טור קצ"ז).

יב. כינה ותולעים שאינם פרים ורבים [שמותר להרגם בשבת].

1. הוי בריה, ואסור לאכלו.
 א) פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק א') – "ואף כינה מזיעת אדם הוי בריה דמאשפתות ועיפוישי הארץ נמי לוקה ופשוט".
 ב) דברי יוסף (סי' תש"ב אות ה').
 ג) מנחת פתים (סעי' א') – "ומה שחידש עוד הפליתי שם לענין כינה ... הוא תמוה דמוכח להדיא בשבת ק"ז דקאמר מה אלים שיש בו נטילת נשמה אף כל שיש בו נ"נ כו' יעו"ש דגם כינה ופרעוש הוי בריית נשמה והא דפטור משום דאינן פרים ורבים ובעינין דומי דאלים".
 ד) ערה"ש (סעי' ד') – "בריה מקרי כגון נמלה או תולעת אפילו פרעוש או כינה".
 ה) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ב') – "והכו"פ כתב דתלוי אי מותר להורגו בשבת א"כ לאו בכלל בריית נשמה הוא. וזה אינו דהא בריית נשמה נאמר בגמרא לענין מלקות, והנה כל התולעים המתהוין בפירות לאחר שנתלש מן הארץ דאינו פרים ורבים מותר להורגם בשבת, כמ"ש הרמב"ם בפ' י"א מהל' שבת, ואעפ"כ לוקין עליהם אם פירשו, וע"כ דבכלל בריית נשמה הוא גם להרשב"א".
 ו) כה"ח (ס"ק ט').
 ז) עצי העולה (תערובות כלל ד' סעי' א').
 ח) בדה"ש (ס"ק ט').
 2. אינו בריה, ומותר לאכלו.
 א) זכרון אברהם (כהן [על הפמ"ג], ד"ה ומ"ש גבי, סוף ד"ה והנה) – "ומ"ש גבי כנה דהוי ברי' לא ידענא מה פשיטא ליה כולא האי. כיון דלענין שבת קיימ"ל דמותר להורגה דלא חשיב נטילת נשמה, אם כן לא חשיב מידי דאית ב' חיותא".
 3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ה' ד"ה וכתב), מגילת ספר (אות ו'), חדרי דעה (ריש סי' ק'), ס' הכשרות (פרק י"ג הע' י"א), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ה').
 א) כרתי (ס"ק ה', פלתי ס"ק ד', תלוי באפרוח. מטה יהונתן על סעי' א') – "ועיין מה שכתבתי פלתי (ס"ק ד') בכנה דמותר להורגו בשבת אי בטלה בתבשיל, כאשר קרה בזמן חות יאיר (עי' שו"ת חות יאיר סי' ק"ה) שנפל לתוך מרק של אורז דאי אפשר לבדוקו, ע"ש".

יג. מילבין [תולעים], אם הוא מתחלת ברייתו.

1. עי' לקמן.

יד. נבילה.

1. אינו בריה – חולין (דף קב:).
 א) אפילו חתיכה ממנה נקראת נבלה, שנבלה אינה שם העצם, אלא שם התואר, וכך יש לקרוא חתיכה ממנה בשם זה כמו הגוף עצמו – תוס' (מכות יז., חולין דף צו. ד"ה מאי), רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ג), ס' התרומה (סי' נ'), סמ"ג (סוף לאוין קל"ט).
 ב) אינו מתחילת ברייתו – רש"י (חולין דף קב: ד"ה טמאה, "לאו דנבלה ליכא לחיובי משום בריה דכשנבראת לא היה עליה שם נבלה"), רשב"א (תוה"ב ב"ד, יד.), רשב"ש (סי' תרי"ג).
 2. רמב"ם (מאכלות אסורות פרק ד' הל' ג') – "האוכל עוף טהור חי כל שהוא לוקה משום אוכל נבלה ואע"פ שאין בו כזית הואיל ואכלו כולו".
 א) פשט ברמב"ם – פלתי (ס"ק ד' בדעתו), חי' הגר"ח הלוי (מאכלות אסורות פרק ד' הל' ג', בארוכה).
 3. איסור אינו זבוח.
 א) מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ד'), ישועות יעקב (ס"ק ב'), חוו"ד (בי' ס"ק ה'), חדרי דעה (ד"ה וכן), מגילת ספר (אות ד' ד"ה והתורע"א), בדה"ש (ציונים ס"ק נ"ה).
 1) תוס' רע"א (מכות פרק ג' משנה ב', שם דף יז., חולין דף צו., על חוו"ד ס"ק ב') – "וקשה לי הא דנבילה לא מקרי בריה נפקא מברייתא דחולין אכל צפור טהורה בחייה בכ"ש במיתתה בכזית ולמידין מזה דלא מיקרי בריה לחיוב בכ"ש ה"נ לענין ביטול, והא י"ל דלענין ביטול מיקרי בריה דנבילה יש בו ג"כ איסור דאינו זבוח להרבה פוסקים, ולגבי איסור זה הוא מתחלת ברייתו דמיד יש בו איסור דא"ז, והברייתא דמיירי לענין ללקות בזה הוא דאמרי' דלענין הלאו לא הוי מתחלת ברייתו, ולומר דלענין איסור עשה ליכא כלל דין בריה דסברת רז"ל דבריה לא בטל כיון דתורה אחשביה לענין ללקות עליו בכ"ש, אבל לענין איסור עשה לא אחשביה קרא, א"כ מה הקשו תוס' לר"ש ערלה וכ"כ לא לבטל, הא לר"ש מעיקרא ליתא כלל לדין בריה לא בטל דהא לא חיזינן דאחשביה דהא לר"ש ממילא כ"ש למלקות".

טו. נתנבלה בשחיטה.

1. הוי ברייה – הג' שע"ד (סי' מ"א ס"ק ד', "ואם נתנבלה מכח שחוטה אינה בטילה דהא לא באתה לכלל היתר מעולם דהא קודם שחיטה בחזקת אבר מן החי עד שנשחטה").
2. לא הוי ברייה – עי' יש"ש (או"ש סוף סי' מ"א, "וצ"ע כי בפנים משמע להיפך"), ב"ח (ס"ק א'), ש"ך (ס"ק ד'), פרי"ח (ס"ק ה'), "ואף אם נתנבלה מכח שחיטה שלא באת לכלל היתר מעולם", לחם הפנים (ס"ק ד'), בית לחם יהודה (ס"ק ד'), חגורת שמואל (ס"ק י"א), חכ"א (כלל נ"ג סעי' ג'), שלחן גבוה (ס"ק ח'), ערה"ש (סעי' ד'), כה"ח (ס"ק י"א), בדה"ש (ס"ק ט"ז).
3. מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל מ"א ס"ק ג'), פלתי (סוף ס"ק ד'), דרכ"ת (ס"ק כ"ה).

טז. נמלה.

1. הוי ברייה – מכות (דף יג.), מחבר (סעי' א'), פוסקים.

יז. צפורי מצורע.

1. הוי ברייה – רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ז הל' ז', "וכן כל בעלי חיים חשובין הן ואינם בטליון, לפיכך שור הנסקל שנתערב באלף שוורים ועגלה ערופה באלף עגלות, או צפור מצורע השחוטה באלף צפרים או פטר חמור באלף חמורים כולן אסורין בהנייה").
2. כדאי' ביבין דעת (הארוך ס"ק ה'), אג"מ (או"ח ח"א קדשים סי' כ"ז ענף ו'), "הרמב"ם פרק ט"ז ממ"א הלכה ז' שכתב ... ואולי יש לומר דהוא מטעם ברייה שלא בטל אפילו לאחר מיתה כמו בעוף טמא ונמלה במכות דף ט"ז, ואף שבסי' ק' מצריך שיהא דבר שאסור מתחלת ברייתו הוא רק בנבלה ושור הנסקל וכדומה אבל לא בצפורי מצורע ...".
2. לא הוי ברייה – טור האבן (סי' כ"ו), הגר"ש הכהן מוילנא (הג"ה למטה יהונתן ריש סעי' א').

יח. שור הנסקל.

1. אינו ברייה.

א) משנוצרה – רשב"א (חולין דף צט:), ריטב"א (חולין דף ק.), ר"ן (חולין דף לו.), רשב"ש (סי' תרי"ג).
 ב) אם חותך עדיין יש שמו עליו – רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ג), ס' התרומה (סי' נ').

יג. מילבין: תולעים - אם הוא מתחלת ברייתו.

א. מיקל.

1. הגרש"ק זצ"ל (טוב טעם ודעת קמא סי' קכ"ב ד"ה הנה) – "בבריה קיימא לן דבעינן אסורים מתחלת ברייתו, ואם אינן מתחלת ברייתו אין להם דין ברייה. א"כ ה"נ אלו התולעים הנבראים תחלה במים אין להם דין ברייה, ואף דאח"כ פורשין עכ"פ מתחלת ברייתו אין להם דין ברייה לכך בטליון".

ב. מחמיר.

1. פלתי (סי' ק' ס"ק ד'), הו"ד במחה"ש (סוף ס"ק ל"ז) – "שהתולעים הקטנים המתהוים בעפוש פירות שקורין מילבין, דהא כל זמן שלא פירשו מותרים, ואינם קרוים שרץ על הארץ אפילו יעמדו ימים רבים, א"כ אין כאן איסור לתחלת ברייתו, דכי ברייתו של המילבין כשירחש, הלו זהו רק מקרה הבאה לאחר יצירה, וא"כ כשנוצרת מותרת, דלא אסרה תורה רק כשירחש אסרה תורה, ואפילו בביצת אפרוח דעת הש"ך ... ולא מצינו בקדמון שחושב לתולעים כאלה ברייה, זולת הרא"ש בתשובה, והוא אזיל לשיטתו דס"ל דלא בעינן איסור מתחילת ברייתו, ויפה עושה שאוסרן כבריה, אבל לדידן דקיי"ל כרשב"א אין כאן מקום איסור, **וחס ושלום** להקל עם כל זה בשום צד, ואל תטוש תורת אמת, רק עכ"פ יש התנצלות, כי בעו"ה אי אפשר למיקם ביה, ומי האיש אשר יאמר חף אני מפשע הזה בארצות האלה, וכתבתי זאת כתריס לפני הפורענות, **אבל ח"ו לסמוך על זה להקל כל דהו מכפי האמור בש"ע** ופוסקים".
2. פמ"ג (סי' פ"ד שפ"ד ס"ק ל"א) – "כתב בכר"ו ... ובאמת כל הפוסקים כתבו דמילבין הוה ברייה ובאותן תולעים הנמצאים בפולין ועדשים שהמקום צר להם וכ"ז שלא ריחשו מותרים כמ"ש המחבר ס"ו אלא דאני אומר כ"ז שלא רחשו ולא פירשו בתלוש לאו ברייה הוא **אלא אוכלה דאפרת**, ואח"כ כשפירש הוה ברייה ומיקרי נוצר באיסורו ואף שיש לומר כדבריו מ"מ הא כל הפוסקים לא כ"כ ועוד שמא המילבין באין ממקום אחר (ובזה יש לעיין במעשה דחג השבועות) ע"כ אין להקל כלל וכדאמרן".
- פמ"ג (סי' ק"ד מש"ז ס"ק א') – "או תולעים שפירשו ומילבין. ונאמר שזה מיקרי נוצר באיסורו דקודם פרישותן אוכלא הוא".
- עי' פמ"ג (סי' ק' שפ"ד ס"ק ג') – "הנה המחבר התנה ארבעה תנאים שיהא חיות ושאסור מתחלת ברייתה ושיחלק אין שמו עליו ושיהא שלם ובתנאי שיחלק אין שמו עליו די לאפוקי חלב ועוף טהור שנתנבל להמעין ברא"ש דחשיבת ברייה שלוקין על כל שהוא דבריה הן קטן או גדול כו' ובנבילה כזית בעיני דשמו עליו **ואולי נפקא מינה** לתולעים הגדילים בכלים במים לאחר שפירשו".
3. מחזיק ברכה (סי' פ"ד ס"ק י') – "נראה לכאורה דיש לחלק ולומר דחשיב ברייה ואין זה ענין לעוף שנתנבל ושור הנסקל דהנהו נתחדש בגופם דבר אבל הני שינוי מקומם גרם להם ואין זה נקרא שדבר אחר גרם להם ליאסר".
4. דגול מרבבה (תנינא, על סעי' ד') – "ששמע בשם הגאון מוהר"ר יהונתן מפראג ... וסברא נכונה היא. אלא שצ"ע אם לסמוך במעשה על זה וצריך שקידה רבה בפוסקים ראשונים אם לא ימצא סתירה לזה נכון לסמוך אף למעשה שוב מצאתי בהר"ן ... ואחר העיון אין להקל כלל דתולעים ראויים לפרוש מיד מתחלת ברייתו משא"כ גבי נבלה שפיר כתב הר"ן".
5. תשובה מאהבה (ח"ג סי' שכ"ט על הט"ז ס"ק ל') – "שאין לסמוך על זה ח"ו נגד כל הפוסקים דמכנים המילבין בשם ברייה ובלא"ה דבריו לא נהירים דלמא מעלמא אתו מ"מ יש לעשות גם בזה קצת סניף".
6. הגר"י מהמבורג (בגליונות על הפלתי, סי' ק' אות ל"ה) – "דכל זמן שלא פירש לא חשיב ליה ברי' דעיקר ברייתו משעה שפירש".

7. זבחי צדק (סי' פ"ד ס"ק כ"ב).
8. יד יהודה (הקצר ס"ק ז', הארוך ס"ק ד') – "במילכים ... נחשב כתחלת ברייתו כמו תרומה וטבל ... הגם שאינו מתחיל האיסור אלא אחר שנתמרח שהוא גמר תיקונו, מכ"ש זה שזה הוא תולדתו שהתחיל לפרוש לאויר העולם".
9. בן איש חי (שנה ב' פר' נשא סעי' ט') – "בכל הני גווני דין פירש יש לו ואסור משום שרץ הארץ, ויש לתולע זה דין בריה דאפילו באלף לא בטיל".
10. עצי העולה (תערובות כלל ד' סעי' א').
11. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) ריש סי' ס"ג, בדיקת המזון כהלכה ח"א עמ' ק"פ) – "ומ"ש הכרו"פ בסימן ק' סק"ד דלא חשיב כבריה ומהני ליה ביטול מפני שאינו אסור מתחילת ברייתו לפני ששורץ, מבואר בפתחי תשובה סק"א ובדרכי תשובה אות ד' שרבים השיגו עליו".
12. יחזה דעת (ח"ו סי' מ"ז ממילואים) – "אתה הראת לדעת שרוב האחרונים דחו בשתי ידיים סברת הכרתי ופלתי, ומצאו סתירה לזה מדברי הר"ן עצמו. וממילא נדחו דברי הגאון רבי שלמה קלוגר בשו"ת טוב טעם ודעת תליתאה הנ"ל".
13. שבט הלוי (ח"ו סי' קכ"ג אות ז' ד"ה איב רא) – "יש עוד בניף של הפלתי סי' ק' שאין עליהם תורת בריה כלל כיון דלא נאסרו רק משפירשו א"כ לא נאסרו מתחילת ברייתם אבל ידוע שכולם חלקו ע"ז".
14. מחזה אליהו (ח"א סי' צ"ה אות ו') – "ופשוט דקי"ל ככל הני רבוותא דס"ל דהוי בריה".
15. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל תערובות הע' קמ"א) – "שלמעשה אין אנו נוהגין להקל אף כאחד מהם אפי' בהפסד מרובה. שכולם כוונתם בזה היו רק ללמד זכות על אחרים".

ג. מראי מקומות – דע"ת (סי' פ"ד סוף סעי' ח'), משמרת שלום (סי' פ"ד שפ"ד ס"ק ח' בא"ד ב'), דרכ"ת (ס"ק כ"ב, סי' פ"ד ס"ק א' ד"ה ועיין במהר"ם), חיי הלוי (ח"ג סי' נ"ז אות ה'), בדה"ש (סעי' א' ד"ה אפילו, עמ' ק"ז), "סברא נכונה בזה להקל באופן אחר דהנה ...", מעדני השלחן (סי' פ"ד ס"ק נ"ו).

ד. צדדים להתייר.

1. י"א [שיטת הפר"ח] שתולעים אסורים רק אם פירשו על הארץ, ולא בתוך כלי - עי' סי' פ"ד סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.
2. י"א שבריה בטל בשיעור תתק"ס - עי' לעיל.
3. (א) מראי מקומות – בדה"ש (סעי' א' ד"ה אפילו, עמ' ק"ז), "ה"נ הרי ניכר הרחש לראיית העין (בסתכלות היטב מיהת)".
3. אולי נכלל במתעסק - עי' סי' פ"ד סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.
4. י"א שאינו נכלל בחומרא של בריה, כיון שאינו אסור מתחילת ברייתו - עי' לעיל.
5. י"א [שיטת הרא"ה] דברים הפגומין והמאוסין הרי הן מותרין - עי' סי' ק"ד סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
6. י"א [אולי שיטת הרמ"א] דברים הפגומים בעצמן אין חומרא של בריה, ובטל בתערובות - עי' סי' ק"ד סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
7. י"א [שיטת הט"ז]: אם הוא רק מיעוט המצוי בזמן שהוא תלוש, הוי ס"ס שמא פירשו ומותר - עי' סי' פ"ד סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

יד] תנאי א': שיהא שלם.

א. מקור הדין.

1. מכות (דף טז:): – "אמר רבא בר רב הונא: ריסק תשעה נמלים והביא אחד חי והשלימן לכזית לוקה ו', ה' משום בריה, ואחד משום כזית נבילה. רבא א"ר יוחנן: אפילו שנים והוא. רב יוסף אמר: אפילו אחד והוא. ולא פליגי: הא ברברבי, והא בזוטרי".
2. פוסקים – רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ה), ר"ן (חולין דף לו.), שע"ת (סי' מ"א), מאירי (חולין דף צז. ד"ה היה), או"ה (כלל כ"ה דין ב'), מחבר (סעי' א'), דר"מ (ס"ק ד'), ועוד.

ב. הטעם.

1. מצד חשיבות - רש"י וסייעתו.
2. שהתורה דברה על החפץ שהוא שלם, ולכן אי אפשר לחייב בכלשהו - תוס' וסייעתו.

ג. חסר כל שהוא: אבר שאין הנשמה תלויה בו.

1. ניזר (דף נא:): – "בעי רבא: נמלה שחסרה, מהו. שיעורא גמירין לה והא חסר, או בריה גמירי לה והאיכא ...".
2. ראשונים.
3. (א) מיקל – רמב"ן (חולין דף צט:), רשב"א (תוה"ב ב"ד יד:), רישב"א (חולין דף ק.), ר"ן (חולין דף לו.), ס' האשכול (תערובות פרק כ"ט).
- (ב) מראי מקומות – חי' הרא"ה (חולין דף ק. ד"ה גיד).

3. פוסקים.

(א) מיקל – ב"י (סי' ק"א ס"ק ו'), ש"ך (ס"ק ו'), פר"ח (ס"ק ז'), תגורת שמואל (ס"ק ט"ו), גר"א (ס"ק י"א), עי' חוו"ד (בי' ס"ק א'), רע"א (הג' לחוו"ד אות א'), חכ"א (כלל נ"ג סעי' ג'), מקור מים חיים (סעי' א'), ערה"ש (סעי' ד'), יבין דעת (הקצר ס"ק ד'), יד יהודה (הקצר ס"ק ט'), דרכ"ת (ס"ק ל'), כה"ח (ס"ק י"ז), אבן ישראל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ז' סוף הע' ו'), עמ' קל"ז), הגר"ש זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ז' סוף הע' ו'), עמ' קל"ז, אשרי האיש יו"ד פרק ב' אות ל"ו, אות ל"ז,

"שבחסרה משהו (כל שהוא שיש בו ממשות) לא הוי בריה", בדה"ש (ס"ק כ"א), הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ ח"א סי' ר"ג ד"ה ושמעתי).

(ב) מראי מקומות – ערה"ש (סי' פ"ד סעי' י"ב, "ודע דבגמ' [נזיר נ"א ב] יש ספק דאם הבריה כולה בשלימותה בדבר הנוגע לחיותה וחסר ממנה דבר שאינו נוגע לחיותה שיכולה לחיות בלעדה כגון נמלה וזבוב וצרעה וכיוצא בהן שחסר אחת מרגליה אי הוה בכלל בריה אם לאו וממילא כיון שיש ספק אינו לוקה וזהו שכתב שם הרמב"ם ז"ל נמלה שחסרה אפילו אחת מרגליה אינו לוקה עליה אלא בכזית עכ"ל משום דהוי ספיקא דדינא וממילא דלענין ספק איסור הוה ספיקא דאורייתא ולא ספק דרבנן ונ"מ לכמה דברים לענין ביטול איסורין ולכמה ענינים אחרים דדינינן לה כספק דאורייתא והולכין לחומרא כדין ספק תורה").

ד. נפרך קצת ע"י בישול.

1. נחשב בריה.

(א) ב"י (סי' ק"א סעי' ו') – "שנפל ממנו קצת ע"י בישול כמו שרגילות הוא להתפרפר, ודאי חשיב בריה כדמשמע קצת בפ' כיצד מברכין ... אבל אם נפרד ממנו קצת מגופו ושדרתו וכל שכן ראשו אפילו רובו שלם יש לסמוך שאר דעות דכתבו להתיר".

(ב) יש"ש (חולין פרק ז' סי' מ"ח).

(ג) רמ"א (תו"ח כלל מ' דין ה') – "וכתב (שם) בהג"ה [סי' נ אות ב] בשם מהרא"י ז"ל אם הוא שלם לגמרי רק שנפל ממנו קצת על ידי בישול כמה שרגילים לפעמים להתפרד ודאי חשוב עדיין בריה ואינו בטל וראיה מפרק כיצד מברכין כו' עד אבל אם נפרד קצת מגופו ושדרתו כל שכן ראשו אפילו רובו שלם יש לסמוך ולהתיר כמאן דאמר אפילו לא נתרסק רק דבר מועט".

(ד) פר"ח (ס"ק ז') – "כתב הב"י ...".

(ה) לחם הפנים (ס"ק ה').

(ו) חגורת שמואל (ס"ק ט"ו).

(ז) פמ"ג (שער התערובות ח"ג פרק ב' ד"ה דין, סי' פ"ד שפ"ד ס"ק ל"ז, עי' סי' ק"א מש"ז ס"ק י"א) – "נפרך ממנו קצת דרך בישול הוה בריה".

(ח) מחה"ש (סי' ק"א ס"ק ט"ו).

(ט) באה"ט (סי' ק"א ס"ק י"ד).

(י) גליון מהרש"א (סי' ק"א על מחבר סעי' ו').

(יא) יד יהודה (הקצר ס"ק ט').

(יב) ערה"ש (סי' פ"ד סעי' פ"ג) – "שנתפררה קצת דרך בישול ומ"מ איסור בריה עליה כמ"ש בס"י ק"א".

(יג) דרכ"ת (סי' פ"ד ס"ק קנ"ט).

(יד) כה"ח (ס"ק י"ט, סי' פ"ד ס"ק קכ"ה).

(טו) מעדני השלחן (סי' פ"ד ס"ק קע"ד).

2. לא נחשב בריה.

(א) חכ"א (בינת אדם כלל נ"ג) – "ואף על גב דבבית יוסף סימן ק"א שהביא הגהת מהרא"י דאפילו בבריה אם נפל ממנו מה שדרך ליפול בבישול אפילו הכי מיקרי בריה לא שבקינן דברי כל הני פוסקים שהבאתי מפני דברי הג"ה זאת ובפרט במילתא דרבנן וגם מהר"א גופא לא החליט זאת אלא שכתב בשם יש מפרשים".

3. מראי מקומות – מהרא"י (הג' שע"ד סי' נ' ס"ק ב'), מנחת יעקב (כלל מ' ס"ק י', 'וצ"ע"), בדה"ש (ס"ק כ"א, סי' ק"א ס"ק נ"ב, "וצ"ע"), יבקש תורה (סי' ל"ד).

4. לענין הל' ברכות.

(א) מג"א (סי' ר"י ס"ק ד') – "ועבי"ד סי' ק"א בב"י בשם מהר"ר דאם נפל ממנו קצת ע"י בישול כמו שרגילות הוא להתפרפר מקרי בריה ע"ש וס"ל כהרא"ש".

(ב) נחשב בריה – א"ר (סי' ר"י ס"ק ו', "כתב מג"א [סק"ד] אם נפל קצת ע"י בישול מקרי בריה"), ערה"ש (סי' ר"י סעי' ד', "אך אם נפל ממנו מעט ע"י בישול מה שדרכו ליפול הוי בריה").

(ג) אינו בריה – מ"ב (סי' ר"י ס"ק ח', שעה"צ ס"ק כ"ג, "ואם נפל ממנו קצת ע"י בישול כמו שרגילות הוא להתפרפר ג"כ נראה שע"ז נתבטל ממנו שם בריה. [דהרי כתב המגן אברהם דזה הוא רק להרא"ש דסבירא לה דעל ידי דבר שאין דרך לאכול לא נתבטל שם בריה, ואם כן להרמ"א שפסק דלא כהרא"ש, וכמו שכתב הגר"א, יש להקל, בפרט שידוע שדעת הרי"ף והרמב"ם שלא לחלק בין בריה לשאינו בריה, והוא מילתא דדברי סופרים אין להחמיר, ועיין באליה רבה, והנראה לעניות דעתי כתבתי"], שערי הברכה (פרק י"ד סעי' י"ח).

(ד) עי' או"ח סי' ר"י סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ה. אכל פרי שיש בו תולעת ולעסה יפה יפה עד שנתרסק התולע בפיו ואח"כ בלעו.

1. עי' סי' פ"ד סעי' י"ד, לשיטות ומראי מקומות.

ו. אבר א' מדולדל.

1. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ל"א).

ז. נולד חסר אבר.

1. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ל"א).

טו] תנאי ב': שלא נתרסקו.**א. מקור הדין.**

1. מחבר (סי' ק"א סעי' ו') – "הא דבריה וחתיכה הראויה להתכבד לא בטלי, דוקא בעודם שלמים, אבל אם נחתכו או נתרסקו עד שנאבדה צורתן, בטלי, דתו לא חשיבי".

ב. פי', שנאבדה צורתו [אע"ג שהוא שלם].

1. רשב"א (תוה"ב בית ד' שער א' יד.) – "וכשהוא מרוסק עד שנפסדה צורתו נמי אמרינן במס' מכות ריסק תשעה נמלים ואחד חי והשלים לכזית לוקה שש וחי דקתני התם היינו שלם ואפילו מת".

2. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ו') – "ודע דהמחבר התנה כאן ארבעה תנאים ובסימן ק"א סעיף ו' כתב נחתך או נתרסקו עד שנאבדה צורתן ולכאורה תנאי חמישי הוא אף שהוא שלם כל שעל ידי בישול וכדומה נאבד צורה ותואר שלו לא מיקרי ברייה ובתורת הבית הארוך ק"ד ב' יש לומר כך ובקצור כתב מ"א נחתכו שנתרסקו צורתן משמע חזא הוא ועיין להם חמודות בפרק גיד הנשה אות קמ"ח ועיין ב"י ק"א צ"ל בקצור 'או' שנתרסקו. ומיהו מדלא חשיב כאן שמע מינה נחתך על ידי סכין ונתרסק בבישול ועיין בר"מ פרק ב' ממאכלות אסורות הלכה כ"א סרחה הבריה ונשתנה צורתו לוקה אין ראייה דהתם פי' דנשתנה טעמו קורא דנשתנה צורתו. עיין סימן נ"ח נתרסק צורת האבר ועיין רש"י מכות ט"ז ב' ד"ה ריסק מיעך וכיתת והכין מסתבר".

3. בינת אדם (שער איסור והיתר אות ע"ב) – "בריה כגון נמלה שנחסר אחד מרגליה בטלה מתורת ברייה כן כתב בהדיא באיסור והיתר כלל כ"ה דין ב' ומדמה דין ביטול ברייה למלקות וכיון שכתב הרמב"ם בפרק ב' מהלכות מאכלות אסורות דאם חסר הרגל מהנמלה אין לוקין עליו הוא הדין לענין ביטול וכן כתב הר"ן בסוף פרק גיד הנשה והביא ראייה מדבעיא בנזיר דף נ"א לענין מלקות ולא איפשוט וכיון דדין ברייה לא בטיל אינו אלא מדרבנן נקטינן הא איבעיא לקולא וכן כתב הרשב"א בתורת הבית הארוך דף ק"ד ע"ב כדברי הר"ן בשם רמב"ן ומדלא כתב אבל הרמב"ן כתב מוכח שאינו חולק עמו ואם כן על כרחך מה שכתב הרשב"א מתחילה וזה לשונו: וכשהיא מרוסקת עד שנפסד צורתה עד כאן צריך לומר דרצה לומר שהיא מרוסקת בענין שאינו נחסר ממנה כלום אלא שהיא בשלימות אלא שנתמעכה ולכן כתב עד שנפסד צורתה אבל בחסר ממנה אפילו רגל אחד אף על פי שלא נאבדה צורתה בטלה וכדעת כל הפוסקים הנזכרים לעיל וכן מוכח מלשון הרא"ש והטור כמו שכתב האיסור והיתר בשמם וכן מוכח מדברי הש"ך בסימן ק' שכתב וכן צריך שיהיה שלם וכוונתו שלא יחסר ממנו שום אבר. ולפי זה מה שכתב בשולחן ערוך סימן ק"א סעיף ו' אבל אם נחתכו או נתרסקו עד שנאבדה צורתה בטל כוונתו גם כן שלא נחסר ממנו כלום אלא שנתמעכו לפיכך בעינן עד שתאבד צורתו ובה שוה ברייה וחתיכה הראויה להתכבד דכיון שנאבדה צורתה אינה ראויה להתכבד אבל נחתכו אין שוין דבריה אפילו נחתך ממנו כל שהוא תו לא מיקרי ברייה אבל בחתיכה הראויה להתכבד אף על גב דנחתך ממנו חתיכה גדולה כל זמן שנשארה חתיכה שהיא ראויה להתכבד אינה בטילה ואף על גב דבבית יוסף סימן ק"א שהביא הגהת מהרא"י דאפילו בבריה אם נפל ממנו מה שדרך ליפול בבישול אפילו הכי מיקרי ברייה לא שבקינן דברי כל הני פוסקים שהבאתי מפני דברי הג"ה זאת ובפרט במילתא דרבנן וגם מהר"א גופא לא החליט זאת אלא שכתב בשם יש מפרשים. ומה שכתב שיש קצת ראייה לזה מרא"ש פרק כיצד מברכים לא הבנתי דלכאורה אדרבה ראייה להיפך שהרי כתב שם הרא"ש שכיון שאוכל מה שראוי לאכול ואם כן דומה לזה שאם נחסר כנף מן הזבוב שאינו ראוי לאכול שפיר מיקרי ברייה וגם בזה צריך שיבא לפניו שלימה כמו שכתב הרא"ש דבעינן שיביאו לפניו שלם וכן הקשה במנחת יעקב אבל רגל הנמלה זה ראוי לאכילה וכיון שנחסר בטל שם ברייה ועיין באורח חיים סימן ר"י במגן אברהם שם".

4. יד יהודה (הקצור ס"ק ט').

ג. נראה שחולק.

1. גר"א (סי' ק"א ס"ק י"ז) – "עד שנאבדה כו'. לא קאי אלא אחה"ל כמ"ש בס"י שקדם".

ד. לעת הצורך, יש להקל.

1. בדה"ש (סי' ק"א ס"ק נ"ה, בי' ד"ה אבל, עמ' ק"מ).

ה. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק כ"ט).

1. נראה שנכלל בתנאי שלם – לשון רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ה), הו"ד בב"י (סי' ק"א ס"ק ו'), ר"ן (חולין דף לו.), רשב"ש (סי' תרי"ג ד"ה והשלישי), ש"ך (ס"ק ו'), פ"ח (ס"ק ז').

2. רמב"ם (פרק ב' מאכ"א הל' כ"א) – "דבריה בין שאכלה מתה בין שאכלה חיה ואפילו סרחה הבריה ונשתנית צורתה הואיל ואכלה כולה לוקה".

3. פ"ח (סי' ק"א ס"ק י"ט) – "הרמב"ם בפ"ב מה' מ"א ... וה"ה לענין ביטול דבדאי דלא בטיל כיון דשם ברייה עליה, וזה פשוט, אבל בנתרסקה שוב אין עליה תורת ברייה כדאיתא בפ' בתרא דמכות".

4. פמ"ג (פתיחה ח"ג פרק ב' ד"ה חתיכה) – "ואמנם במנחת כהן חלק שלישי פרק א' ... ומה שכתב שאם נתרסקה כו' אמת שבסימן ק"א סעיף ו' כתב המחבר אבריה וראויה להתכבד שאם נתרסקו כו' ועיין ש"ך אות ט"ו ומכל מקום בחתיכה הראויה להתכבד ריסקו היינו שנמחה קצת מחמת רוב בישול אף שגדולה היא מכל מקום אין ראויה להתכבד מיקרי ובריה כל שנפסדה צורתו אף ששלם הוא וכמבואר והכין מסתבר ולקמן אבאר".

5. בדה"ש (סי' ק"א סעי' בי' ד"ה אבל, עמ' ק"מ) – "דנתרסקה עד שנאבדה צורתה ... הגר"א ... הו"ל בדין ברייה. ומה שאמרו במכות ... דריסקו דהתם פירושו שנתמסמס עד שאינו עוד גוף אחד שלם ... שו"ר בפר"ח ... נראה קשה לחלק כן, דלכאורה נשתנית

ונאבדה היא היא, וגם דלפי דברי הגר"א הנ"ל בע"כ דסוגיא דמכות יתפרש כמו שכתבנו שאבדה הבריה שלימותה, וא"כ גם בשיטת הרמב"ם יש לפרש כן".

טז | גיד הנשה - סעיף ב'.

חולין (דף צט:) – "והלכתא: אין בגידין בנותן טעם".

א. נימוח הגיד.

1. צריך ס' – טור (סעי' ב'), מחבר (סעי' ב'), תו"ח (כלל מ"א דין ג'), לבוש (סעי' ב'), ב"ח (שו"ת ישנות ס' קל"ז), "אעפ"י דעץ ועצם הוא ואינו נ"ט מ"מ התורה אסרתו וצריך ס' אף כנגד הגידין והעצמות כשנימוחו", ע"י ט"ז (ס"ק ה'), פ"ת (ס"ק ד'), "כולם העלו להחמיר זולת הפר"ח ואין להורות כמותו כי לא ידעתי במה התגבר כארי להקל אחרי ראותו כי הטעם שנראה לו העלוהו על ספר הרשב"א והמ"ך ואמרו לאסור", מנחת כהן (ח"א פרק י'), "נראה שכפי עיקר הדין גיד שנימוח אין צריך ששים ובטל ברוב היתר אפילו מד"ס. אמנם זה אני אומר לענין הלכה בלבד אבל לא למעשה, מאחר שהטור ומהרי"ק ז"ל כתבו שצריך ששים, וכן ראוי להורות", חו"ד (בי' ס"ק ז'), "ודאי דיש לו טעם", חכ"א (כלל נ"ג סעי' ד'), באה"ט (ס"ק ד'), חדרי דעה (סעי' ב'), יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ט"ו, הארוך ס"ק ט'), דרכ"ת (ס"ק מ"ג, ס"ק מ"ה), כה"ח (ס"ק כ"ו), בדה"ש (ס"ק מ"א).

2. רובו – כרתי (ס"ק י"א, פלתי ס"ק ו'), "דיש להקל".

א) בשעת הדחק – פ"ח (ס"ק י"ב, "בשעת הדחק"), לחם הפנים (ס"ק י"א), בית לחם יהודה (ס"ק י'), שלחן גבוה (ס"ק י"ז), יבין דעת (הקצ"ר ס"ק ה', הארוך ס"ק ו').

3. ספק ששים, נשפך.

א) יש להקל – ט"ז (ס"ק ה'), כרתי (ס"ק י"א, פלתי ס"ק ו'), "ומכ"ש בנשפך", מנחת יעקב (כלל מ"א ס"ק ח'), פ"ח (ס"ק י"ב), בית לחם יהודה (ס"ק י'), חגורת שמואל (ס"ק ט"ז), פמ"ג (מש"ז ס"ק ה'), "ומכל מקום בנשפך יש להקל ולא באין ששים", ישועות יעקב (ס"ק ו'), חו"ד (חי' ס"ק ז'), באה"ט (ס"ק ד'), ערה"ש (סעי' ט'), יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ט"ז, הארוך ס"ק ט'), כה"ח (ס"ק כ"ו), בדה"ש (ס"ק מ"ב).

1) קשה: בלאו הכי יש להקל כמו כל ספק דרבנן – פ"ת (סוף ס"ק ו'), "ומה שכתב הט"ז (ס"ק ה') דיש להקל בנשפך, זו אין צריך לפנים, דהא הוא רק איסורא דרבנן".

2) מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ב' בי' ד"ה ואם, סוף עמ' קט"ו).

4. מראי מקומות – מגילת ספר (אות ח').

ב. למה צריך ששים.

1. יש טעם קלוש, טעם משהו.

א) ע"י רשב"א (חולין דף צב: ד"ה הא, ע"י תוה"ב ב"ג פ"א ע"ג) – "זה מן התימה וכי נחלקו במה שיעיד עליו החיך ליטעמיה קפילא ולימא אם יש בו נתנית טעם אם לא ואין זו דרך למחלוקתן של חכמים ... ושמא סבירא להו דבטעם משהו לא סמכינן אקפילא".

ב) ע"י פ"ת (סי' ס"ה ס"ק ב'), מטה יהונתן סעי' ב') – "דהוי ליה טעם קלוש ונחלקו אי קרוי טעם".

ג) ח"ת"ס (ע"ז דף סח. ד"ה ו"ל) – "והסכימו כל המפרשים דלא במציאות פליגו אלא לכ"ע אית בי' טעם כל דהו ומר מחשיב לי' עץ ומר מחשיב לי' טעם".

ד) ע"י פמ"ג (מש"ז ס"ק ה') – "ויש לומר דמן התורה לא בטיל דוודאי גיד הנשה יש בו טעם קליש כמו בעצמות והתורה אסרתה גופא של גיד וצ"ע".

ה) ח"ת"ס (יו"ד סי' ס"ג ד"ה ויש).

ו) חדרי דעה (סעי' ב') – "דלאו דוקא כעץ בעלמא דאין בו טעם כלל אלא דאינו טעם גמור. אבל מ"מ יש בו בעצמו טעם שיאסר ...".

1) מראי מקומות – זכור אברהם (סי' ק'), "עיין חוות דעת דכתב דיש בו קצת טעם בעצמותו ולכן בנימוח אוכל הגיד בטעמו, אבל לזה קשה א"כ היכי קאמרינן עץ הוא הלא בעצמותו אינו עץ ולמה פוטר רבי שמעון באכל גיד בהמה טמאה".

2. צריך מיעוט.

א) יד יהודה (הארוך ס"ק ט') – "האחרונים נתחבטו בכאן אמאי צריך ס', לא יהא אלא דטעם קפילא ואמר דאין בו טעם, בפרט הטור שס"ל כדעת הרא"ש דגם אם גוף האיסור נתערב מהני קפילא. והנה כבר בארתי דאחר המחילה שגו בזה, דדוקא טעימת קפילא מועיל משום דאנו רואין דהאיסור הוא מועט כ"כ נגד ההיתר אשר נתבטל טעמו, וכל שהוא מועט כ"כ מותר וא"צ ס', ושיעור ס' לא נאמר אלא משום דמועט כזו אנן ידעינן דודאי נתבטל טעמו, אבל כל שאין טעמו נרגש מחמת דבר אחר ולא מחמת מעיטו, זה לא מהני כמו במין במינו, ופשוט. אך הרשב"א בארוך ר"ל כיון דזה תמיד אינו נ"ט גם באינו מינו אולי לא גזרו בזה כלל, אבל בהקצ"ר לא סמך ע"ז ומצריך ס'. אך פשוט דכ"ז הוא מדרבנן ומותר בנשפך, ובחנם מצריך הט"ז לצרף דברי הרשב"א בזה".

3. לא פלוג רבנן.

א) חגורת שמואל (ס"ק ט"ז בדעת לבוש סעי' ב') – "לא פלוג בו רבנן בין זה לשאר איסורין וצריך ס' נגדו".

4. תלוי בקנוקנות.

א) מהר"ם חלווה (פסחים דף כב. ד"ה הניחה) – "אין לפרש דתנאי פליגי בגידין אלו חד אמר יש בהן בנותן טעם וחד אמר אין בהן. דהא אפשר למיקם עלה דמלתא דלטעמיה קפילא ארמאה. אלא דפלוגתייהו תלוי בקנוקנות אי אסורין דאורייתא או לא ...".

5. אפילו טעם הגוי התערובת ואמר שאינו מרגיש טעם האיסור עם כל זה אסורה התערובת.

- א) מנחת כהן (ח"א פרק י') – "הנה מה שכתב הבעל שפתי כהן דק"ל דגיד שנימוח צריך ששים כנגדו ... הם דברי הרשב"א ... נראה לי ברור שהרשב"א כתב כן מפני שדעתו הוא שבכל איסורין שבתורה אם נמחה גופם בתוך ההיתר ואין ס' נגדו, אפילו טעם הגוי התערובת ואמר שאינו מרגיש טעם האיסור עם כל זה אסורה התערובת, וכמו שכתב בבירור בת"ה".
6. דאחר שנימוח אינו ניכר שהוא גיד, וגזרו.
- א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' כ"ד ד"ה וצריך) – "בטעם נימוח הגיד שצריך ששים, הוא משום דאחר שנימוח אינו ניכר שהוא גיד דאפשר לומר שהוא בשר אסור שנימוח, שלכן אסרו מהגזירה שגזרו כה"ג במינו אטו אינו מינו אף שליכא טעם במינו, דכמו כן אסרו גיד שנימוח שלא ניכר אטו בשר במינו. ואף דבאינו מינו לא שייך לגזור דבאינו מינו הא מותר בקפילא, ובגיד שנימוח באינו מינו הרי כל אדם כקפילא אף שלא טעמו כיון דידוע שלא נתן טעם, והרי היודע שהיה מה שנפל להקדרה גיד מעיד שליכא טעם האיסור דכאן, אבל במינו שלא שייך קפילא ולעולם הוא בששים שייך גם בגיד שנימוח לאסור עד ששים דאף שלא גרע מקפילא הא קפילא לא שייך במינו, ונמצא שהעדתו להכשיר לא יועיל על הטעם אלא לומר שהאיסור שנפל ונימוח היה גיד שע"ז שייך לגזור שיחשבו שהיה בשר שנימוח, או שאף שידעו לא יחלקו בין גיד לבשר כמו שגזרו שלא יחלקו בין מינו לאינו מינו, דבאינו מינו הרי יראו במה שלא נתן טעם ובמינו הרי לא יראו כלום".
7. מראי מקומות – זכרון אברהם (סי' ק"ב סוף ד"ה ומ"ש), חזו"א (יו"ד סי' ל' ס"ק א'), בדה"ש (סעי' ב' בי' ד"ה ואם, עמ' קי"ד).
 א) או"ז (שבת סי' ס') – "דאשכחן דפליגי אם יש בגידין בנ"ט אם לאו ולא אמרי' ונחזי אנן".
 ב) חוו"ד (בי' ס"ק ז', עי' סי' צ"ח בי' ס"ק ב', בספרו שו"ת רבינו יעקב מליסא סי' י"ז ד"ה עוד, סי' י"ח) – "כוונתי שאין מרגישין בהיתר הטעם קלוש כלל, אבל כשנתערב ממשו ואין ס' כנגדו, כשבא גוף האיסור לפיו מרגיש טעם האיסור הנשרש בו, משא"כ כשיש ס', מהפך טעם האיסור המושרש בתוכו לטעם היתר".
 ג) בית יהודה (סעי' ב') – "חוות דעת ... ודבריו תמוהים ... אלא העיקר שהוא מדרבנן כיון שהוא טעמו וממשו אסרו חכמים אף שאינו נתן טעם לשבח".
 ד) דת אש (סי' י"ג) – "כיון דמסתמא גיד שיבש כעץ אף אם נימוח תוך תבשיל אחר ניכר ונראה חתיכות קטנות ודקות של הגיד שאי אפשר להיות נימוח עד שאינו ניכר מחמת קושי של הגיד שאינו נימוח כך".

יז] קדירה של מרק שנפל שם בריה - סעיף ג'.

א. החידוש של סעי' ג'.

1. בדה"ש (ס"ק מ"ג) – "ולכאורה קשה דנראה סעיף זה כמשנה יתירה שכבר שנינו לעיל בסימן זה שהבריה אינה בטילה ויש לומר דסד"א דהכא מותר מפני שיש להסתפק שמא נימוחה הבריה מחמת הבישול ותו לא הוי בריה ויש להקל בספק זה דהו"ל ספיקא דרבנן דכל דין בריה דלא בטלה הוא מדרבנן ולזה קמ"ל דספק זה דשמא נימוח לא הוי ספק השקול כל כך ואין מתירים מחמתו אף בדרבנן".
2. אולי י"ל, שה"ה בריה שנתערבו באינו מינם יש להחמיר. כדאי' בט"ז (סי' ק"א ס"ק י"ב, "וחולק עליו רמ"א מדכתב רשב"א והש"ע בס"י ק' בקדירה של ירקות שנאבד בה בריה דהכל אסור ש"מ אפילו שלא במינו לא בטילה הבריה").

יח] ג' תולעים - סעיף ד'.

א. עי' סי' פ"ד סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

חתיכה הראויה להתכבד

סימן ק"א

טו] כללים נוספים.	ח] גבינה.	א] מקור - <u>סעיף א'</u> .
טז] ציורים - <u>סעיף ה'</u> .	ט] חתיכה שמחוסרת תיקון - <u>סעיף ג'</u> .	ב] נכלל בדבר שבמנין, או בדבר חשוב.
יז] דבר חשובה מאד שנחתך ממנו קצת.	י] גדר של מחוסר תיקון.	ג] דרבנן או דאורייתא.
יח] נחתכו, נתרסקו - <u>סעיף ו'</u> .	יא] חוזר וניעור.	ד] איסורי הנאה, איסורי אכילה.
יט] נחתכה חתיכה אחת - <u>סעיף ז'</u> .	יב] גדר: ראוי להתכבד - <u>סעיף ד'</u> .	ה] אינו ראוי לכל העולם.
כ] חתיכות דומות ומכוונות יפה - <u>סעיף ט'</u> .	יג] במקום שמכבדים רק בכמה חתיכות.	ו] ראוי להתכבד רק לנכרי.
	יד] תוספות.	ז] איסורה מחמת עצמה - <u>סעיף ב'</u> .

דור המלקטים - אנציקלופדיה תלמודית (כרך י"ח ערך חתיכה הראויה להתכבד, עמ' ק"צ - עמ' ר"ח).

א] מקור - סעיף א'

חולין (דף ק.) - "וכן חתיכה של נבלה [וכו'] ותבטיל ברובא. הניחא למאן דאמר: כל שדרכו לימנות שנינו, אלא למ"ד: את שדרכו לימנות שנינו, מאי איכא למימר. שאני חתיכה, הואיל וראויה להתכבד בה לפני האורחים".

א. אם בטל או לא.

1. אפילו באלף לא בטל - בה"ג (סי' ס"ז), רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ז הל' ה'), האשכול (ח"ג סי' כ"ט, "רובא דרבותא"), סמ"ג (לאוין ק"מ), רמב"ן (ע"ז דף עד. ד"ה ואקשינן), רשב"א (תוה"א ב"ד, יבמות דף פא: ד"ה ואי, "ופרקנן שאני חתיכה הואיל וראויה להתכבד בפני האורחין. וכן הלכתא"), רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ד, "וליתא דבכל דוכתא משמע דחתיכה הראויה להתכבד לא בטלה"), ר"ן (חולין דף לו:), טור (סעי' א'), פסקי רי"ד (חולין מהד"ב דף ק.), האגודה (חולין דף ק.).
א) פוסקים - מחבר (סעי' א'), ושאר פוסקים.

2. דעת הרי"ף (דף לה:).

א) בטל [אם הוא רק איסורי אכילה] - אשכול (ח"ג סי' כ"ט), רמב"ן (ע"ז דף עד. ד"ה ואקשינן, "ונראה שרבינו הגדול ז"ל סובר כן, שלא כתב אותה משנה שבפ' גיד הנשה"), רשב"א (חולין דף ק. ד"ה ומ"מ, תוה"ב ב"ד, "ופסק הרב זצ"ל כההיא מתניתין דהתם"), רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ד, "ורב אלפס שלא הביא זו המשנה גדיג ודחתיכות נראה דסובר דחתיכת נבילה בטלה וסובר כמתניתין דמס' ע"ז דתרתני בעינן דבר שבמנין ואיסורי הנאה וכן מוכח מתוך דבריו בפ' בתרא דמסכת ע"ז"), ר' ירוחם (נתיב ט"ו אות כ"ט, קל"ט-ב), ר"ן (ע"ז דף ל"ז. ד"ה וגרסין), ב"ח (ס"ק א', לשונו מובא לקמן), נב"ק (יו"ד סי' ט"ו, "והרי"ף השמיט לגמרי מימרא דחולין לפי שסובר מה שאינו איסור הנאה בטל").
ב) אמנם עי' גירסא שלפנינו.

ב. טעם החתיכה.

1. יש ביטול - משנה (חולין דף צו:), "והרוטב בנותן טעם", ראשונים, פוסקים.

ג. "דינה כבריה" - או"ה (כלל כ"ה אות ה'), טור (סעי' א'), מחבר (סעי' א').

1. מראי מקומות - יד יהודה (הקצר ס"ק ב'), בדה"ש (ס"ק ב').

א) ר' ירוחם (נתיב ט"ו אות כ"ט, קל"ט-ב) - "חתיכה הראויה להתכבד שכתבתי דינה כבריה אשר כתבתי למעלה שאפי' יבש ביבש אינו בטלה כך פשוט".

ב) ב"ח (ס"ק א') - "ורבינו תלה חתיכה כבריה וכתב חתיכה הראויה להתכבד דינה כבריה משום דתני וכן חתיכה דמשמע אפילו חתיכה וכדפריך תלמודא בפרק חזקת (ב"ב נב ב) מאי וכן ופרשב"ם מדקתני וכן משמע דבלא זו אף זו קתני ע"ש בדף נב ע"ב (בד"ה מאי וכן) ונראה דלפי דבחתכה איכא תנא בפרק בתרא דע"ז (עד א) דתרתני בעינן שתהא חתיכה הראויה להתכבד ואיסור הנאה וכתב האשיר"י בפג"ה (סוף דף קס"ט) (סי' לד) שכך סובר רב אלפס אבל כבריה ליכא מאן דפליג לפיכך תנא הכא וכן לומר דאפילו חתיכה שמותרת בהנאה דינה כבריה ולכן כתב גם רבינו חתיכה הראויה להתכבד דינה כבריה אלא דלפי דקשה על הלשון דקרי לה ראויה להתכבד הלא באיסור הנאה אינה ראויה לו לשום דבר ואין ראויה להתכבד לכך כתב רבינו ליישב זה ואמר ואפילו היא אסורה בהנאה קרויה ראויה להתכבד וכו'".

ג) גר"א (ס"ק א') - "דינה כבריה. כמ"ש וכן כו' וצריכא כו' כנ"ל (בסי' ק' ס"ק ה)".

ד. הראויה להתכבד לפני מי.

1. לפני אורחים - גמרא (דף ק.), טור, לבוש, פוסקים.

2. נכבדים - רשב"א (תוה"א ב"ד שער א' יג:), "בפני אורח נכבד", מאירי (חולין דף צז. ד"ה היה, "ואיזו חתיכה הראויה להתכבד לפני האורחים דוקא חתיכה מבושלת שהיא ראויה לאדם אחד נכבד"), רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ו, "שול"ת כלל כ' סי' י"ז, "בפני האורחין; דגדולה כי האי שיעורא, שראוי ליתן בפני האורח נכבד לאחר שנתבשלה"), ערה"ש (סעי' א'), סעי' י"א, סעי' כ"א, "לפני אורח חשוב", בדה"ש (ס"ק א'), "נכבדים".

3. **יקרים וחשובים** – יש"ש (פרק ז' סי' נ"ג, "רגילי אינשי יקירי למכלינהו"), **כנה"ג** (הג' טור ס"ק א'), "האורחי' שרגילין אינשי יקירי למכלינא", בית לחם יהודה (ס"ק א'), **פמ"ג** (מש"ז ס"ק א'), "כתב רש"ל חתיכה הראויה להתכבד היינו אורחים יקרים וחשובים הביאו הכנסת הגדולה בהגהות הטור אות א'", **זבחי צדק** (ס"ק א'), **יד יהודה** (הקצר ס"ק א'), **כה"ת** (ס"ק א'), **דעה ברורה** (ס"ק א').
- א) לכאורה אין מחלוקת בין 'נכבדים' ובין 'יקרים וחשובים'. וכן מוכח **מכה"ת** (ס"ק א'), עי' **בדה"ש** (ציונים ס"ק א').
4. מראי מקומות – **זרכ"ת** (ס"ק א').

ב] יסוד: האם חהר"ל נכלל בדבר שבמנין, או בדבר חשוב.

- א. מראי מקומות – ר"ש מן ההר (בתשובה שבסוף ס' המאורות לחולין), **פמ"ג** (שפ"ד ס"ק א').
1. **ר"ן** (חולין דף לו: ד"ה וגרסי', עי' ע"ז דף ל"ז: ד"ה וגרסינו) – "ומפרקינן שאני חתיכה הואיל וראויה להתכבד בה בפני האורחים כלומר ור' מאיר מודה בהא דאע"ג דלא היא מאת שדרכו לימנות כיון שהיא חשובה להתכבד בה בפני האורחים אינה בטלה מיהו כרבנן לא מתוקמא דרבנן אינו מקדש אלא ששה דברים בלבד ולא עדיפא חתיכה זו אף על פי שראויה להתכבד מחבילי תלתן דבטלים אליבא דרבנן וכיון דסתם מתניתין רבי מאיר ורבי יוחנן וריש לקיש נמי פליגי אליביה בכל שדרכו ואת שדרכו קי"ל כותיה ואליבא דר' יוחנן דאת שדרכו לימנות מקדש אבל הר"ם במז"ל פסק בפרק ט"ו מהלכות מאכלות אסורות כרבנן משמע דס"ל דחתיכה הראויה להתכבד בה הרי היא כששה דברים לרבנן".
2. **נכלל בדבר שבמנין, שיטת ר"מ**.
- א) **תוס'** (חולין דף ק. ד"ה שאני, ע"ז דף עד. ד"ה למעוטי, זבחים דף עב. ד"ה אלא) – "דכבר אשמועינן הכא דחתיכת איסור לא בטלה משום דהוי דבר שבמנין".
- ב) **רמב"ן** (חולין דף ק. ד"ה הניחא, מלחמות יבמות דף כו.).
- ג) **חי' הרא"ה** (חולין דף ק.).
- ד) **ריטב"א** (חולין דף ק. ד"ה ועוד, יבמות דף פא.; ע"ז דף עד.).
- ה) **רא"ש** (חולין פרק ז' סי' ל"ו, שו"ת כלל כ' סי' י"ז) – "דגדולה כי האי שיעורא, שראוי ליתן בפני האורח נכבד לאחר שנתבשלה, חשיבא באת שדרכו לימנות, ולא בטלה".
- ו) **הו"ד בטור** (סעי' ג').
- ז) **גר"א** (ס"ק ב', סי' ק' ס"ק ה').
3. **חשוב מצד עצמו, אפילו לשיטת חכמים**.
- א) **רמב"ם** (מאכ"א פרק ט"ו הל' ג', הל' ה'. כדאי' בר"ן חולין דף לו: ד"ה וגרסי', לשונו מובא לעיל).
- ב) **רשב"א** (יבמות דף פב. ד"ה וגרסא) – "רישא בטלה משום דאת שדרכו לימנות שנינו וחתיכה אינה אלא מכל שדרכו וסיפא דאינה בטלה לאו משום חשיבות מנין אלא משום חשיבות אחר שיש בה דהיינו שראויה להתכבד בה בפני האורחין כלומר בפני כל אורח לכשתמצא לומר שתתבטל ולפיכך אינה בטלה משא"כ ברישא דאם תבטלנה אינה ראויה להתכבד בה בפני כל אורח אלא בפני זכרי כהונה וכמו שכתבתי למעלה, וזה יותר נכון בעיני".
- ג) **מאירי** (יבמות דף פא: ד"ה ונשוב) – "והשלשי הוא שהחשיבות מצד עצמן כגון חתיכה הראויה להתכבד".
- ד) **מחבר** (סי' ק"א, סי' ק"י סעי' א'. לפי החשובו של הר"ן חולין דף לו: ד"ה וגרסי', לשונו מובא לעיל).

ב. נפקא מינה.

1. אם פסק חהר"ל אינו בטל [פשט בשיטת הרי"ף] – עי' **ר"ן** (חולין דף לו: ד"ה וגרסי', לשונו מובא לעיל).
2. כשהחשיבות מחוסר מעשה [אם נכלל בדבר שבמנין, יש להחמיר].
- א) **בית הלוי** (ח"ב סי' ל"ד אות י"א) – "ודברי הרא"ש יש לפרש לכוונה אחרת דהנה בטעמו של חהר"ל דלא בטל **יש לומר דהוא מצד עצמו דכל דבר שראוי ליתנו לפני אורח הגון** חשוב ותיקנו רבנן בו דלא בטל וכמו דתיקנו רבנן דבריה לא בטיל וזהו כל פלפולו של הרא"ש כאן דס"ל דזהו הטעם של הני גדולים דמצרכי שלא יהיה מחוסר בישול דכיון דזהו הטעם שאינו נתבטל משום דראוי לפני אורח מש"ה מצריכין שיהיה עתה ראוי דאל"כ הא אין בו מעלה זו, והרא"ש חלק עליהם וכו' דהא דאמר בגמ' ראוי להתכבד לפני אורח לא דזהו הטעם דלא בטל רק לשיעורו נאמר דכל שגדולה עד שראוי ליתן לפי אורח ה"ה **בכלל את שדרכו לימנות והא דלא בטיל אינו מצד עצמו רק משום דהוי דבר שבמנין** ובדבר שבמנין לא איכפת לן מה שהוא מחוסר בישול דחסרון בישול אינו מגרע חשיבותו וכמו שהוכיח מקודם מחלפי תרדין ... וי"ל דהם ס"ל דטעם של חתיכה הראויה להתכבד לא בטל אינו משום דהוי דבר שבמנין על ידי חשיבות זה רק ס"ל דזהו גופיה עיקר טעמו דלא בטל משום דדבר שמכבדין בו לא בטל וס"ל דמחוסר תיקון בטל דכיון דזהו עיקר הטעם דלא בטל מש"ה בעינן שיהיה בו עתה זה המעלה וכמש"כ בסמוך וא"כ הרי אין להקשות כלל מחתיכה הראויה להתכבד לשור הגדול היכא דאינו ראוי לכבד".
3. כדי קליפה שנאסרה ועדיין מחובר אל היתר [אם נכלל בדבר שבמנין, יש להקל].
- א) עי' **בית הלוי** (ח"ב סי' ל"ד אות י"ב) – "והנה חתיכה שנאסרה כדי קליפה כתב הש"ך (ס"ק ו') דאם הוא חתיכה הראויה להתכבד לא בטלה. והנה היכא שנאסר רק מצד א' אלא שלא ידענו איזה צד ממנה הנאסר וא"כ יש רובא באותה חתיכה עצמה יש לעיין בזה דאם נאמר דטעם דחתיכה הראויה להתכבד לא בטלה משום דעי"ז הוא דבר שבמנין לכאורה נראה דזה לא שייך רק בחתיכות מפורדים אבל בחתיכה שמקצתו אסורה והשאר מותר **הא לא שייך דבר שבמנין כיון דהוא חתיכה אחת עם המבטל**. ועיין ברש"י בביצה (ד'. ד"ה הכי קאמר) שכתב דמש"ה דרסה בעגול ואינו יודע אם בצפונה לא מקרי דבר שבמנין משום שנדרס ונדבק מכל צד עם היתר לא מקרי דבר שבמנין יעויין בזבחים (דף ע' ע"ב) ורק להפוסקים דחתיכה הראויה להתכבד לא בטל מצד כיבוד ולא מצד מנין צ"ע".

4. ראוי להתכבד רק לנכרי [אם נכלל בדבר שבמנין, יש להחמיר].

(א) חו"ד (בי' ס"ק א') - לשונו מובא לקמן.
 (ב) ציץ אליעזר (ח"ט סי' ל"ט אות ה') – "ונראה לי להוסיף לומר דהתוס' והרשב"א אזלו בזה לשיטתייהו במה שמצינו שמבארים ענין חתיכה הראוי להתכבד דלא בטלה. דהנה התוס' בזבחים שם בתחילת דבריהם מבארים דטעם החשיבות של חתיכה הראוי להתכבד משום דאז חשיבא את שדרכו למנות. אבל הרשב"א ביבמות שם בד' פ"ב ע"א מבאר בהדיא דלא כן, וכותב דחה"ל לא משום חשיבות מנין אינה בטלה אלא משום חשיבות אחר שיש בה דהיינו שראויה להתכבד בה בפני האורחין ע"ש, ולכן התוס' לשיטתייהו שסוברים דטעמא דחה"ל הוא משום דחשיבא עי"ז את שדרכו למנות, על כן ס"ל נמי דלא בעינן בזה שתהא ראוי ומותרת לכל העולם, וכשם שפסקינן כן גם בשאת שדרכו למנות דאזלינן בזה לפי חשיבותו באותו מקום ובאותו זמן ולא בעינן שיהא כן בכל המקומות, כנפסק ברמב"ם בפט"ז מהל' מאכלות אסורות ה"ט וביו"ד סי' ק"י סעי' א', אבל הרשב"א אזיל נמי לשיטתי' שמבאר שענין דחה"ל הוא כלל לא משום גדר של את שדרכו לימנות אלא הוא מתורת חשיבות מיוחדת בשמו כשלעצמו ולכן הוא מצריך שלצורך חשיבות זאת צריך שיהא ראוי לכזאת לכולי עלמא. **ולכשתידוק תראה שהאמור מתבאר כמעט בהדיא בגוף דברי הרשב"א שם בד' פ"ב, דכזהו הוא שלימות לשונו שם: וסיפא דאינה בטלה לא משום חשיבות מנין אלא משום חשיבות אחר שיש בה דהיינו שראויה להתכבד בה בפני האורחין כלומר בפני כל אורח לכשתמצא לומר שתבטל ולפיכך אינה בטלה משא"כ ברישא דאם תבטלנה אינה ראויה להתכבד בה בפני כל אורח אלא בפני זכרי כהונה וכמו שכתבתי למעלה עכ"ל, הרי בהדיא בדברי הרשב"א שמלבד שחזר והדגיש כוונתו דלעיל מזה בד' פ"א הנ"ל דבעינן בדויקא שיהא ראוי להתכבד בפני כל אורח שהוא, הוסיף וביאר בזה גם מילתא בטעמא דהוא זה מפני שזה לא משום חשיבות מנין אלא משום חשיבותה העצמאית בזה שראויה להתכבד בפני כל אורח, וכל שחסר מזה חסר מחשיבותה, ועל כן לא מועיל כשהיא ראויה להתכבד רק בפני זכרי כהונה. וא"כ מינה דיש שפיר לומר כנ"ל גם בדעת התוס' דאזלי נמי לשיטתייהו דמכיון דביארו טעמא דחה"ל דהוא מגדר את שדרכו למנות על כן לא מצרכי נמי שתהא מותרת לכל העולם אלא מספיק שתהיה מותרת למאי דחזי ליה, ודוק".**

5. היכא שנתערבה באינו במינו.

(א) ציץ אליעזר (ח"כ סי' ג' סוף אות כ"ח) – "והנה התוס' בד"ה אלא למאן דאמר את שדרכו לימנות שנינו מאי איכא למימר, סוברים דחשיבות חתיכה הראויה להתכבד הוא מפני דחשיבי עי"ז את שדרכו לימנות, לכן מקשים דמי גרע שור גדול מאת שדרכו לימנות הא אפילו חתיכה בעלמא חשיבא את שדרכו לימנות משום דחשובה להתכבד בפני האורחים ע"ש. אולם מצינו להרשב"א ביבמות ד' פ"ב דמסיק דחתיכה הראויה להתכבד לאו משום חשיבות מנין לא בטלה אלא משום חשיבות כיבוד שלה לא בטלה ע"ש, וליכא לפי"ז לקושית התוס'. ויעוין בספר עט סופר כלל ע"ט פרט ד' שמביא בשם ספר בית הלוי שכתב שהנפ"מ בין הטעמים הוא לענין היכא שנתערבה שלא במינה, דלטעם הרשב"א אין חילוק בין מינה ובין שלא במינה, אבל לפי טעם התוס' כן יש חילוק ושדוקא במינה לא בטלה אבל שלא במינה כן בטילה עיין שם".

ג] חזר"ל דרבנן או דאורייתא.

א. **הוא איסור דרבנן** – רמב"ם (פרק ט"ז הל' ה' - הל' ט'), "חתיכה של נבלה ... שנתערבה בכמה אלפים חתיכות הכל אסור עד שיגביה אותה חתיכה, ואחר כך ישער השאר בששים, שאם לא הגביהה הרי הדבר האסור עומד ולא נשתנה והחתיכה חשובה אצלו שהרי מתכבד בה לפני האורחין ... ודבר ברור הוא שכל איסורין האלו מדבריהם", **רשב"א** (חולין דף ק. ד"ה ומ"מ, שו"ת ח"א סי' רע"א, "דהאי איסורא דרבנן הוא דהא מדאורייתא ל"ש חשוב ול"ש שאינו חשוב חד בתרי בטיל ביבשי"), **ראשונים**.

1. פוסקים – **ב"י** (סוף סעי' ג'), **רמ"א** (תו"ח כלל מ' דין ז', עי' סי' ק"י סעי' א'), **ב"ח** (ס"ק ג' ד"ה כתב, סי' ע"ה קונ"א), **ט"ז** (ס"ק ב'), **ש"ך** (ס"ק ב'), **ערך לחם** (למהריק"ש, סעי' א'), **פרי"ח** (ס"ק ב', סי' ק' ס"ק ג'), **פמ"ג** (סי' ק' מש"ז ס"ק א', סי' ס"ט מש"ז ס"ק מ"ד ד"ה כתב), **שלחן גבוה** (ס"ק ג'), **חו"ד** (ח"י ס"ק ב'), **ערוך לנר** (סוכה דף ט: ד"ה ברש"י), **באה"ט** (ס"ק ב'), **חכ"א** (כלל נ"ג סעי' ב'), **ערה"ש** (סעי' ו', סי' ק"י סעי' ח'), **זבחי צדק** (ס"ק ו'), **כה"ח** (ס"ק ז'), **עצי העולה** (תערוכות כלל ה' סעי' א'), **בדה"ש** (ס"ק א', ס"ק י'), פוסקים.

2. מראי מקומות – **פת"ת** (ס"ק א'), בשם **היעב"ץ**. ושם מדברים לענין דבר שבמנין ודבר חשוב, ולא בהסוגיא של חזר"ל. וצ"ב למה פת"ת מביא היעב"ץ כאן).

ב. **ספק חזר"ל ודאי איסור.**

1. **מיקל** – **או"ה** (כלל כ"ה דין ז', "ולכן ספיקות כל הבריות לקולא. פירש אי הוי ספיקא לנו אי הוי בריה או לאו הוי ספיקא דרבנן ומתבטל שפיר בלח וביבש ובשיעור כשאר איסורים. פי' שהאיסור ודאי והחשיבות ספק. כגון שספק לנו בבריה. ודרכו לימנות. אי הוי שלם ואי הוי ראוי להתכבד וחרף. ואם היא זאת הביצה שנולדה בי"ט. אבל אם הוא חשוב בודאי וספק לנו באיסורא אם הוא אסורא אם לאו כגון ביצי ספק טריפה וכה"ג שנתערב זה לא נקרא ספק בריה ואם הוא דאורייתא ואפי' באלף לא בטיל"),

(א) **הו"ד בפוסקים** – **רמ"א** (סעי' א', תו"ח כלל מ' דין ז', "ופשוט הוא"), **לבוש** (סעי' א'), **ב"ח** (ס"ק ג' ד"ה כתב), **ט"ז** (ס"ק א'), **ש"ך** (ס"ק ב', ס"ק י"ג), **ערך לחם** (למהריק"ש, סעי' ב'), **כנה"ג** (הג' טור ס"ק ג'), **פרי"ח** (ס"ק ב'), **לחם הפנים** (ס"ק ג', ס"ק ד'), **בית לחם יהודה** (ס"ק ג'), **שלחן גבוה** (ס"ק ג'), **חכ"א** (כלל נ"ג סעי' ב', סעי' ו', סעי' י"ג), **ערה"ש** (סעי' ו'), **יד יהודה** (הקצר ס"ק ז'), **כה"ח** (ס"ק ז'), **עצי העולה** (תערוכות כלל ה' סעי' ח'), **בדה"ש** (סי' ק"י ס"ק רכ"ז), פוסקים.

2. **קשה: דזהו חסרון ידיעה.**

(א) **מיקל**, כיון שמ"מ הוי ספק גמור.

1) **פרי תואר** (ס"ק ד') – "דבר זה לא הוי ספק הבא מחמת חסרון ידיעה, דכל דלגבי אותם הדנים לא הוי בעיניהם הדבר ראוי להתכבד, לא גזרינן, הגם אפשר דלגבי אחרני במקום אחר הויא ראויה להתכבד ... הוה ליה כדבר שהוא בספק לכל".

2) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ג, מש"ז ס"ק ב') – "ודע דמשמע דספק אי החתיכה ראויה להתכבד או לאו לא מיקרי חסרון חכמה דלא אמרינן ספיקו להחמיר כתב הפרי תואר אות ד' דלא דמי לשאר חסרון ידיעה. והמנחת יעקב כלל מ' אות י"ט מציייר שנפל חתיכת איסור ואינו יודע אם גדולה ראויה להתכבד ובאמת לשון הר"ב לא משמע כן וכן כתב הפרי תואר".

3) זבחי צדק (ס"ק ז').

4) ערה"ש (סי' ק"י סעי' ח') – "ואין זה ספק דחסרון ידיעה כיון שהחשיבות אינו שוה לכל בני אדם יש שדבר קטן חשוב אצלו ויש שגם דבר גדול אין לו חשיבות ומי יכול להכריע רצון רוב בני אדם ולכן הוה ספק גמור".

5) יד יהודה (הקצר ס"ק ז').

6) כה"ח (ס"ק ט').

7) אחיעזר (ח"ב סי' ט"ו אות ו') – "מה שכתב הרמ"א דספק חהר"ל אזלינן לקולא שהביא מה שתמה המנחת יעקב דהא הוי ס' חסרון ידיעה ה' נ"ל דבחתיכה הר"ל בעינן שיהי' ראוי באמת בתורת ודאי אבל מה שהוא ספק אצל בני אדם אם ראוי להתכבד שרוב אינם מכבדים בו ולא מחתי נפשיהו לספיקא ולפי"ז ממילא הוי אי"ר להתכבד".

א. שואל הבני חבורה על האחיעזר, א"כ אפילו ספק איסור דאורייתא.

ב) מחמיר.

1) מנחת יעקב (כלל מ' ס"ק י"ט) – "לא מיירי שנסתפק להמורה אם היא חתיכה הראויה להתכבד או לא, דא"כ הוי ספק חסרון ידיעה ולא מקרי ספק כלל כמבואר לקמן בקונטרס הספיקות, אלא דנסתפק לנו מה שהיה בשעת התערובת כגון שיש כאן הרבה חתיכות וביניהם חתיכות קטנות וחתיכה הראויה להתכבד ולא ידענא אי האיסור היה חתיכה הראויה להתכבד וכה"ג וכן משמע באו"ה".

2) חגורת שמואל (ס"ק ב') – "לא מיירי שנסתפק להמורה אם היא חתיכה הראויה להתכבד או לא, דאם כן הוי ספק חסרון ידיעה ולא מיקרי ספק כלל כמו שנתבאר בס"ח, אלא דנסתפק לנו מה שהיה בשעת התערובת כגון שיש כאן הרבה חתיכות וביניהם חתיכות קטנות וחתיכה הראויה להתכבד ולא ידענא אי האיסור היה חתיכה הראויה להתכבד וכי האי גונוני, מנ"י".

3) אמרי ברוך (על הש"ך ס"ק י"ג).

ג) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק י').

ג. ודאי חהר"ל וספק איסור: באיסור דאורייתא. [לענין ספק דרבנן, עי' לקמן].

1. מחמיר – או"ה (כלל כ"ה דין ז', לשונו מובא לעיל), ש"ך (ס"ק ב'), מנחת יעקב (כלל מ' ס"ק כ'), לחם הפנים (ס"ק ד'), בית לחם יהודה (ס"ק ג'), חגורת שמואל (ס"ק ג'), חכ"א (כלל נ"ג סעי' ב'), אבל אם הוא ודאי בריה או חתיכה הראויה להתכבד או כיוצא בו אלא שהוא ספק איסור לא בטיל (ט"ז סימן ק' ס"ק א' וש"ך סימן ק"א ס"ק ב'), זבחי צדק (ס"ק ו'), ערה"ש (סעי' ו'), יד יהודה (הקצר ס"ק ח'), כה"ח (ס"ק ח').
2. מראי מקומות – עצי העולה (תערובות כלל ה' סעי' ט').
3. קודם שנודע התערובות - עי' סי' ק"י כללי ס"ס אות א', לשיטות ומראי מקומות.

ד. חהר"ל והוא איסור דרבנן.

1. הוי חהר"ל – ב"י (סעי' ז'), רמ"א (סעי' א'), לבוש (סעי' א'), פר"ח (ס"ק ד'), פר"ת (ס"ק ג'), לחם הפנים (ס"ק ד'), פמ"ג (כללי ס"ס ס"ק י"ז), חו"ד (בי' ס"ק ב'), חכ"א (כלל נ"ג סעי' ו'), ערה"ש (סעי' ג'), יבין דעת (הקצר ס"ק ג'), פוסקים.
2. מראי מקומות – פרי תואר (סי' ק"י ס"ק ג'), מנחת יעקב (כלל מ' ס"ק ד'), כרתי (ס"ק ב'), פלתי ס"ק ב', רק איסור אכילה, יש לצדד ביש עוד סניף להקל"), מגילת ספר (אות ו').
3. מקור לזה – מטה יהונתן (על רמ"א סעי' א', כרו"פ ס"ק ב'), גר"א (ס"ק ה'), בית מאיר (על סעי' א'), מגיה לפלתי (הע' י"ב).
4. בשר בחלב דרבנן - עי' לקמן, סעי' ב'.

ה. ודאי חהר"ל וספק איסור: באיסור דרבנן. [לענין ספק דאורייתא, עי' לעיל].

1. אפילו בלי תערובת, יש להקל – ט"ז (ס"ק א', סי' ק"ב ס"ק ג'), מנחת יעקב (כלל מ' ס"ק כ'), תפארת ישראל (על הש"ך ס"ק ב', קובץ מפרשים מכת"י, בשו"ע מהדו' פריעדמאן), פוסקים.
2. באיסורי דרבנן שאין אומרים ספק דרבנן לקולא (כגון גבינת עכו"ם שהוא חשש דאורייתא, עי' כללי ס"ס אות י"ח), שנתערב: תלוי במחלוקת בין המחבר והרמ"א [בסימן ק"י סעי' ט' (לפי פשט א' של הש"ך שם ס"ק ב'), בס"ס ספק אחד בגוף וספק אחד בתערובות באיסור דרבנן] – דגול מרבבה (תנינא ריש סי' ק"א, "ואם הוא ספק איסור דרבנן ע"ש בש"ך ס"ק ב' ובסימן ק"י סעי' ט' ונפקא מינה דאלו לטעם המחבר אפילו היה הספק אחד מדרבנן כיון שהוא בגופו אינו בטל בתערובתו ולטעם הרב בטל בתערובת וק"ל").
- א) עי' סי' ק"י סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

ו. תרי דרבנן.

1. מיקל – חו"ד (בי' ס"ק ב'), חת"ס (על הש"ך ס"ק ב'), זבחי צדק (ס"ק י"א), כה"ח (ס"ק ט"ו), הר"ש קאהן (מבית לוי חי"ט עמ' קע"ו אות ד').
2. מחמיר – יד יהודה (הקצר ס"ק ו', הארוך ס"ק ג'), בדה"ש (ס"ק ט', בי' ד"ה אינה [עמ' ק"כ]).
3. מראי מקומות – צבי לצדיק (ריש סי' ק"א).

ע"ז (דף עד.) – "תרתית אית ליה, דבר שבמנין ואיסורי הנאה ... הרי אלו. למעוטי מאי. למעוטי דבר שבמנין ולאויסורי הנאה; א"ג, למעוטי איסור הנאה ולא דבר שבמנין".

א. רק איסורי הנאה, או גם באיסורי אכילה.

1. רק איסורי הנאה – ע"ז תוס' (חולין דף ק. ד"ה שאני בת"י ב', ו"לפירוש זה צריך לפרש דדבר שבמנין ולא איסור הנאה בטל להווא תנא ולכך לא נקט אלא חתיכת בשר בחלב ופליג אתנא דהכא").
(א) וכ"כ הראשונים בד' רש"י (ע"ז דף עד. ד"ה תרתית).
(ב) וי"א שזה דעת הרי"ף – ר"א"ש (חולין פרק ז' ס"י ל"ד, לשונו מובא לעיל), ר' ירוחם (נתיב ט"ו אות כ"ט, קל"ט-ב'), ועוד.
2. גם איסורי אכילה – ר"אב"ד (ברשב"א תוה"ב ב"ד), ח"י הרא"ה (חולין דף ק. ד"ה ואיכא), מחבר (סעי' א'), פוסקים.

ב. באיסורי הנאה.

1. הוי חהר"ל – משנה (ע"ז דף עד.), תוס' (חולין דף ק. ד"ה שאני), ר"א"ש (חולין פרק ז' ס"י ל"ד), ר"ן (חולין דף לו:), ראשונים.
(א) פוסקים – מחבר (סעי' א'), פ"ח (ס"ק א'), פ"ר"ת (ס"ק א'), בית לחם יהודה (ס"ק ב'), חכ"א (כלל נ"ג סעי' ו'), זבחי צדק (ס"ק ב'), עצי העולה (תערובות כלל ה' סעי' א'), פוסקים.
2. מותר למוכר לעכ"ם חוץ מדמי איסור שבה – ש"ך (ס"ק א'), פ"ח (ס"ק א'), מנחת יעקב (כלל מ' ס"ק א'), כנה"ג (הג' טור ס"ק ו'), בית לחם יהודה (ס"ק ב'), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק א'), תגורת שמואל (ס"ק א'), חו"ד (ח"י ס"ק א'), באה"ט (ס"ק א'), חכ"א (כלל נ"ג סעי' ו'), ערה"ש (סעי' א'), זבחי צדק (ס"ק ג'), יד יהודה (הקצר ס"ק ד'), כה"ח (ס"ק ד'), עצי העולה (תערובות כלל ה' סעי' א'), בדה"ש (ס"ק ז').
(א) חולק – בית הלל (ס"ק א').
(ב) מראי מקומות – לחם הפנים (ס"ק א', ס"ק ב').
(ג) קשה: הנאה – מחה"ש (ס"ק א'), בדה"ש (בי' סעי' א' ד"ה אסורה, עמ' קי"ט).

ג. קשה: דעכשיו אינו חהר"ל, שהרי הוא איסורי הנאה.

1. כיון שלאחר שנתבטל ותהא מותרת תהא ראויה להתכבד בה, אינה בטלה – ר"א"ש (חולין פרק ז' ס"י ל"ד), ר"ן (חולין דף לו:), ס' התרומה (ס"י ג'), רוקח (ס"י תע"ז), תוס' (יבמות דף פא: ד"ה דברי, זבחים דף עב. ד"ה אלא, חולין דף ק. ד"ה שאני, "דכל דבר הראוי להתכבד אם היה מתבטל חשיב ולא בטיל"), רשב"א (תוה"ב ב"ד יג:), נמוק"י (יבמות דף פא:), סמ"ג (לאוין קמ"א), און"ה (כלל כ"ה אות ה'), מחבר (סעי' א'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק א'), חכ"א (כלל נ"ג סעי' ו').
2. כיון שחתיכה של היתר כמותה ראויה להתכבד, אינה בטלה – ר"א"ה (בדה"ב ב"ד יג:), כה. ד"ה עוד במה), ריטב"א (חולין דף ק. ד"ה ורבינו).
(א) קשה: חטאת טמאה שנתערבה במאה חטאות טהורות - ע"י לקמן.
3. מראי מקומות – מגילת ספר (אות א').

ד. האם בתר השתא אזלינן, או רק אחר הביטול.

1. מחמיר: הולך גם בתר השתא.
(א) תרה"ד (ח"א ס"י ק"ג) – "שאלה: בני אדם הדליקו בבית אחד, ונתערבה נר חנוכה אחת בין שתי נרות שהן שמשין, וכולן מונחים ודולקין ולא ידעינן איזה מן הנרות נר חנוכה. שרי ע"י ביטול ברוב ומותר ליהנות משלשתן או לאו. תשובה: יראה דלא בטיל. אף על גב דקו"ל דכל איסורין מן התורה בדברי יבש חד בתרי בטל, ומותר בכל התערובות כולן. הכא הווי דבר שבמנין, שהרי מדליקין אותו במנין כל לילה. ודבר שבמנין אפילו שהוא איסור מדרבנן לא בטיל, כדפסק בספר התרומה אהיהא דליטרא קציעות. וכ"ת לא מיקרי דבר שבמנין אלא דבר שמודיין אותו בשוק במנין ולא במשקל ובאומד, ובהכי ניכר שהוא דבר חשיב, ולכך לא בטל. אבל הני נרות נהי נמי דמדליקין אותן במנין, מ"מ אם היו נמכרים מן החנות ממקום שמוכרין רוב דברים במשקל, כמו בארץ לועז, היו נמכרין במשקל לצורך תשמיש, ולהכי לא הווי מדברים החשובים ובטל ברוב. והדלקה במנין זהו מטעם חובת המצות שכך מצותו. נראה לומר אעפ"כ הואיל ונתערבו לאחר שהודלקו למצות, והשתא הן דברים שבמנין במלתייהו, אף על גב דלענין חול וכה"ג לא הוי דבר שבמנין, מיקרי שפיר דבר שבמנין. וכסברא זו אשכחן אפילו לקולא בתוספות ובאשירי פ' גיד הנשה. וכן בתוספות פ' הערל, דמקשה אהא דאמרינן חתיכה הראויה להתכבד לא בטלה, וא"ת אמאי חתיכת חטאת טמאה שנתערבה בחתיכות חטאת טהורות בטילה. ומתצינן דשאני חתיכת קדשים דלא מיקרי ראוייה להתכבד, הואיל ואינה ראויה אלא לכהנים והם אינם מחזיקין טובה זה לזה, דכתיב ולכל בני אהרן תהיה. ורגילין הוי לאכול זה עם זה, אף על פי שהיו חולקים במשמרות כדי שלא יבאו הקדשים לידי נותר. הא חזינן הכא דאע"ג דחתיכת חול וכה"ג הוי ראוייה להתכבד, האי דחטאת הואיל ובמילתייהו כמו שהן עתה לא חשיבי ראויין להתכבד, אזלינן בתר קולא. ולכ"ש איפכא לחומרא וק"ל".
- (ב) פנים מאירות (ח"א ס"י צ"ח) – "ונראה דברי ת"ה ברירין בטעמן דהא דכתבו התוספות בחולין דאזלינן לחומרא גבי חתיכה נבילה אף דנבילה לא חשיבא לישראל מ"מ כיון דאם ה' מתבטל ה' ראוי להתכבד משא"כ גבי חתיכת חטאת טמאה דקודם הביטול אינו ראוי להתכבד וגם לאחר הביטול אינו ראוי מטעם דכהנים אינם מחזיקין טובה זה לזה ולכך אזלינן לקולא אבל דבר שהוא חשוב קודם ביטול ואף לאחר שיתבטל יבטל חשיבתו מ"מ לא בטיל והביא ראי' לזה שפיר הת"ה מחתיכת חטאת טמאה דאלמא אף על גב דבעלמא הוי ראוי להתכבד מ"מ בתר השתא אזלינן ר"ל קודם הביטול אינו ראוי להתכבד וגם לאחר הביטול אינו ראוי אזלינן לקולא ק"ו כאן לחומרא ר"ל בנר חנוכה דלענין מצו' הוי דבר שבמנין אף דלגבי חול לא הוי דבר שבמנין אזלינן בתר השתא שהי' חשוב בשעת שנתערב באיסור קאי וראי' מפורשת מפרוסה של לחם הפנים שנתערבה במאה פרוסות של חולין דלא בטיל וכתבו

התוסף אף על גב דבעלמא אמרינן דווקא ככרות של ב"ה חשיבי אבל לא פרוסות מ"מ לחם הפני' חמיר טפי וראוי להתכבד כמו ככרות של ב"ה וע"כ צריכינן אנו לומר דאין חשיבתן מחמת סולת נקי' דא"כ ליתני תנא דלפעמ' פרוסות נמי דבר חשיב היכא שהן מסולת נקי' אלא ע"כ בחולין לא הוי חשיבי אלא ככרות שלימות אלא בלחם הפנים מחמת חומרא דקדשי' הוי חשיבי ולא בטלי ואף כשיבטלו לא יהיו ראוי' להתכבד אפ"ה אזלינן בתר מעיקרא ודבר חשיב מיקרי ולא בטיל ה"ה בנר חנוכה כיון דקודם ביטול הי' דבר שבמנין".

(ג) מטה יהונתן (ריש סי' ק"א, פלתי ס"ק א', כרתי ס"ק ב').

(ד) מור וקציעה (הו"ד בשעה"צ סי' תרע"ג ס"ק כ"ד).

(ה) פמ"ג (שפ"ד ס"ק א') – "מיהו יראה דאזלינן נמי בתר השתא על דרך משל חתיכת חולין נבילה שנתערב עם חטאת טהורה דאם תבטל לא ראויה להתכבד לכהנים שאין מחזיקין טובה, אפ"ה עכשיו ראוי להתכבד מקרי אם נאמר דפני אורח גוי ר"ל מיקרי, אלא שכבר כתבנו דלאורח גוי לא ר"ל מיקרי ... שוב ראיתי שדבר זה מפורש באו"ח תרע"ג ובט"ז אות ו' ובתרומת הדשן ק"ג דנר חנוכה שנתערב בנרות חולין דבתר השתא אזלינן ובשו"ת פנים מאירות חלק א' צ"ח הביא ראיה מלחם הפנים בחולין לא בטל".

(ו) חמד משה (סי' תרע"ג ס"ק ו') – "ולפ"ז ודאי יש יסוד מוסד ומקור לדברי ת"ה ולכן זה פשיטא לי תוך ימי חנוכה אם נתערבה בעוד חשיבתה עליה אינה בטלה".

(ז) בית מאיר (או"ח ריש סי' תרע"ג) – "עיינ ט"ז וכבר השיגו תשובת פ"מ סי' צ"ח כהוגן דודאי סברא נכונה היא דאם אזלינן ברישא בחטאת טהור בחולין אף דבשעת ביטול אינו חשוב מדלא חזי אלא לכהנים מ"מ מפני שאחר ביטול יהיה חשוב לא בטל מכ"ש **מה דבשעת ביטול יהיה חשוב לא בטל** מכ"ש מה דבשעת ביטול הוא חשוב דלא ליבטל אף דאחר הביטול לא יהיה חשוב. ומן הסיפא אין שום ראיה כמבואר שם וכבר הודה לו נמי בעיקר הסברא בשבות יעקב חלק ב' סי' ל"ב".

(ח) רע"א (סי' תרע"ג על ט"ז ס"ק ו') – "לענ"ד דברי תרה"ד נכונים וברורים. **דודאי ס"ל מסברא פשוטה** דאם בב"ה מקרי ראוי להתכבד ע"י שיתבטל דלא בטל דמאי בכך שאחר הביטול לא יהיה רל"ה מ"מ עתה דראוי להתכבד א"א שיתבטל אלא דהוצרך לראי' מדברי התוס' דלא נימא דעיקר רל"ה דבר שבמנין מ"מ כיון דנרות אחרות ...".

(ט) חת"ס (יו"ד סי' צ"ו ד"ה הנה) – "יש לי מקום תימה על הט"ז א"ח סי' תרע"ג סק"ו כי דבריו נ"ל תמוהים כי דברי תה"ד נכונים מאוד ואין ספק דכל שהוא דבר חשוב בין מעיקרא ובין אחר הביטול לעולם לא בטיל דהשתא טהור' בחולין דלא הוי דבר חשוב עד אחר הביטול דחזיא לישראל אפ"ה לא בטיל **מכ"ש אי היה חשוב קודם הביטול** דלא יתבטל ולא משכחת ביטול אלא טמאות בטהרות דאינו חשוב כלל לא בתחלה ולא השתא ומזה לא מיירי תה"ד כלל".

(י) ע"מ (סי' תרע"ג ס"ק כ"א, שעה"צ ס"ק כ"ד) – "ועיינ בט"ז מה שמתמיה על התרומת הדשן. ובאמת כמה אחרונים הסכימו דהדין עם התרומת הדשן. עיין בהגהות הגאון ר' עקיבא איגר ובחמד משה ובמור וקציעה ובפנים מאירות [הובא בשערי תשובה] ובית מאיר, כולם הסכימו על ראית התרומת הדשן שהיא נכונה. ובביאור הגר"א משמע שמסכים עם הט"ז, וצריך עיון".

יא יד יהודה (הקצר ס"ק ה') – "ויש להחמיר".

2. רק אחר הביטול.

(א) ט"ז (סי' תרע"ג ס"ק ו') – "כתוב שם בת"ה ... ומאוד תמהני על גברא רבה זה דכ' שלא בדקדוק אדרבה משם ראיה להיפך דכתבו שם התו' ובפ' הערל דאזלי' בתר מה שיהיה אחר הביטול מ"ה שם בפ' הערל דף פ"א בסיפא בחטאת שנתערבה בחולין לא תעלה משום דלאח' שנתבטלה ראויה להתכבד בה אבל ברישא שנתערבה בחתיכות טהורות של חטאת דכי נמי תעלה אין ראוי' לכבד דלא שייך כבוד כהנים במקדש הלכך תעלה דה"ל כל שדרכו למנו' כו' עכ"ל פי' ואנן קי"ל דוקא את שדרכו למנות בכ"מ וכאן בחנוכה אם נא' שיבטל הנ"ח ברוב של חול לא יהיה דבר שבמנין דהא בחול אין משתמשין בו במנין ודמי לרישא דאם נתערבה חתיכה טמאה בין הטהור' דשפיר בטילה כמ"ש".

(ב) ע"י גר"א (סי' תרע"ג סוף סעי' א') – "ועט"ז שחולק ע"ז וכמ"ש בתוס' שם דאזלינן אחר מה שיהי' אחר הביטול וכ"כ בש"ע י"ד סי' ק"א ס"א ואפי' אם כו'".

(ג) ערה"ש (או"ח סי' תרע"ג סעי' ט"ו) – "ויש חולקים בעיקר דין זה דאינו מדבר שבמנין דלאחר התערבות בטלה חשיבותו ושוב לא הוה דבר שבמנין ובטיל חד בתרי וכ"ש כיון שכבתה בטלה חשיבותה אף כשהיא לבדה [ט"ז סק"ו וסק"ז] ובטיל חד בתרי כדין יבש ביבש [וכ"כ המג"א סק"ט בשם רש"ל] וכיון שעיקר איסור דבר שבמנין הוא רק מדרבנן כמ"ש ביו"ד שם יש לסמוך על המקילים ויש שרוצים לאסור כאן מטעם קבוע ואינו כן דקבוע דאורייתא אין כאן כיון שאין האיסור ניכר בפ"ע וקבוע דרבנן אינו אלא מפני דבר שבמנין וכיון שבררנו שאין זה דבר שבמנין ממילא נסתלק הקבוע ודברים אלו מתבארים ביו"ד שם [עש"ת סק"ט שכתב בזה והעיקר כמ"ש ודו"ק]".

3. מראי מקומות – מחה"ש (ריש סי' ק"א), שבילי דוד (אות א'), בדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה כיון, עמ' ק"כ).

ה. איסורי הנאה שנתערב עם איסורי אכילה – כגון בב"ח נתערב עם נבילה, וכדו'.

1. ע"י לקמן, בחתיכה שראוי רק לעכו"ם.

ה [אינו ראוי לכל העולם].

א. חטאת טמאה שנתערבה במאה חטאות טהורות: בטל - אינו נחשב כחתיכה הראויה להתכבד.

יבמות (דף פא:): – "דתניא: חתיכה של חטאת טמאה שנתערבה במאה חתיכות של חטאות טהורות, וכן פרוסה של לחם הפנים טמאה שנתערבה במאה פרוסות של לחם הפנים טהורות, תעלה".

הטעם:

1. אין הכהנים מחזיקין טובה.

- א) תוס' (חולין דף ק. ד"ה שאני) – "אינה ראויה אלא לכהנים ולא חשיבא דכהנים אין מחזיקין טובה זה לזה שכולן שוין דלכל בני אהרן תהיה איש כאחיו כתיב".
- ב) רא"ש (חולין פרק ז' ס' ל"ד) – "וחטאת טמאה שנתערבה בחטאת טהורה אפילו נתבטל מה שראויה להתכבד בפני אורחים כהנים לא חשיב ליה שאינם מחזיקין טובה זה לזה שכולן שוין דכתיב לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו ואף על פי שנחלקו למשמרות וחולקים בגורל היינו משום דלא ליתו לאינצויי. אבל רגילין היו לאכול כל אחד עם חבריו שלא יבואו הקדשים לידי נותר".
- ג) תוס' הרא"ש (חולין דף ק. ד"ה שאני, יבמות דף פא: ד"ה דברי).
- ד) תרה"ד (ח"א סי' ק"ג).
- 1) דאל"כ, הוי ראוי להתכבד – פמ"ג (שפ"ד ס"ק א', "משמע הא לאו הכי אף שאין ראויה לכל העולם ראויה להתכבד מיקרי").

2. אינו ראוי להתכבד לכל אורחים.

- א) ס' התרומה (סי' נ') – "אבל חתיכת חטאת טמאה שנתערבה בחתיכות חטאות טהורות כי נמי תתבטל ותהא כולן טהורות בשביל כך אין אחת מהן ראויה להתכבד לפני אחרים דכל הכהנים יש לזה חלק כמו לזה ואפילו לכהן שאינו ממשמר שלו אינו קרוי בכך ראוי להתכבד כיון שאף אם נאמר שבטלה מכל מקום אסור' לעכום ולישראלים ולנשים כי אם לזכרי כהונה".
- ב) האשכול (ח"ג סי' כ"ט).
- ג) רמב"ן (חולין דף ק. ד"ה שאני) – "דאע"ג שראויה לתת אותה לזכרי כהונה מ"מ אסורה היא לנכרים ולנשים ולישראלים אלא לזכרי כהונה בלבד ומשום זכרי כהונה לבד לא חשבינן לה ראויה".
- ד) רשב"א (תוה"ב ב"ד יג., משמרת הבית שם, יבמות דף פא: ד"ה ואי, דף פב. ד"ה גירסא) – "אבל חתיכת חטאת טמאה שנתערבה בחתיכות של חטאת טהורה אפי' לאחר בטולה אינה ראוי' להתכבד בה בפני האורחין שאע"פ שהן ראויות לכהנים והרי היא ראויה לאחר בטולה להתכבד בפני כהן אורח שאינו מאותו משמר מ"מ אסורה לגוים ולישראלים ולנשי כהנים והלכך לא חשיבא וכן פירשו בספר התרומות".
- ה) ר"ן (חולין דף לו:) – "אבל חתיכת חטאת טמאה שנתערבה בחתיכות טהורות שאם תתבטל בתוך הטהורות לא תהא ראויה להתכבד בה בפני האורחים שהרי אינה ראויה אלא לזכרי כהונה [בלבד משום זכרי כהונה] לא חשבי לה ראויה".
- ו) נימוקי יוסף (יבמות דף כה: ד"ה תעלה) – "וי"ל דהתם הוא משום דאילו בטיילי היתה ראויה להתכבד בפני עובדי כוכבים וישראלים דומיא דסיפא דהכא דחטאת טהורה שנתערבה בחולין טהורים דאמרינן לא תעלה אבל חטאת טמאה שנתערבה בחתיכות חטאת אף לאחר בטולן אסורות לישראל ולעובדי כוכבים ולנשי כהנים דלא הותרו אלא לזכרי כהונה בלבד ולפיכך לא מקריא חתיכה הראויה להתכבד בפני האורחין ומיהו אי מוקמינן לה בחתיכה שאינה מבושלת לא הוה קשיא מידי דהא לאו ראויה להתכבד בפני האורחין אלא שהוא דוחק לאוקומי בהכי".

3. כיון שאינו ראוי להתכבד: שאינו מבושל, א"נ טומאה אינו איסור מחמת עצמה.

- א) רא"ה (בית ד' שער א', יג:) – "ואיני מבין דבריו דהיה דיבמות שפיר אתיא בין בחתיכה הראויה להתכבד בה בפני האורחים בין שאינה ראויה ורישא דתני חתיכת חטאת טהורה שנתערבה במאה חתיכות חולין כולן אסורות משום חומרא דקדשים הואיל וראויות כולן לכהנים וסופא דתני חתיכת חטאת טמאה שנתערבה במאה חתיכות טהורות כולן מותרות אפילו בחתיכה הראויה להתכבד בה בפני האורחין כיון שאין אסורה מחמת עצמה".
- ב) ריטב"א (חולין דף ק. ד"ה ורבינו, יבמות דף פא: ד"ה מאי) – "פ"י דחתיכה הראויה להתכבד בה בפני האורחים אם תתבטל קאמר, ורישא שנתערבה בחתיכות טהורות אפי' תתבטל [אינה ראויה אלא לכהנים] אבל סיפא לא תעלה, שאם תעלה תתבטל הרי היא חולין וראויה להתכבד בפני האורחים גוים וישראלים, וכ"פ הרב בעל התרומות ז"ל, וזו שיטה מהרשב"א ז"ל, ואינו מחזור להר"א ז"ל, אלא פ"י שזו החתיכה היא עצמה ראויה להתכבד בה בפני כל האורחים ישראלים אילו היתה מותרת, וברייתא דהכא י"ל דמירי בשאינה מבושלת, א"נ דאפילו מבושלת כיון דרישא אינה אסורה מחמת עצמה אלא מחמת טומאה אינה נעשית חתיכה ראויה".
4. מראי מקומות – מאירי (יבמות דף פא:), פמ"ג (שפ"ד ס"ק א', "יש קצת חילוק בין הלשונות..."), הגר"א יפה"ן זצ"ל (מגיה על הריטב"א יבמות דף פא: הע' י"ב).
- א) מגילת ספר (אות ב') – "ויש לעיין לפי זה במה שכתבו תוס' ביבמות פ"א ע"ב דלחם הפנים חמור וחשוב ראוי להתכבד, דהניחא לשיטתם דאין צריך שיהיה ראוי להתכבד לכל אדם ... לחם הפנים שהיה חביב וחשוב אצלם והיה כל אחד משתדל לאוכלו לבד ואם היה מכבד לחברו היה מחזיק לו טובה, אבל לפי הרשב"א והר"ן דצריך שיהיה ראוי להתכבד לכל אדם ולא רק לכהנים, א"כ גם לחם הפנים אף שחשוב וחביב הרי אינו ראוי להתכבד אלא לכהנים. ונראה שלדעתם לחם הפנים לרוב חשיבותו וחביבותו אינו בטל משום דהוי כששה דברים ושאר דברים החשובים שאינם בטלים מחמת חשיבותם ולא מחמת שראוי להתכבד בהם לאורחים, והוא הדין בלחם הפנים שאינו בטל מחמת חשיבותו ולא מחמת שראוי להתכבד".

ב. לכאורה נ"מ בין הטעמים.

1. חתיכת פגול ונותר שנתערבה בחתי' של זרוע בשלה - ע"י לקמן.
2. אורח עכום – פמ"ג (שפ"ד ס"ק א'), נוב"ק (יו"ד סי' ט"ז), הגר"ש הכהן זצ"ל (מטה יהונתן על רמ"א סעי' ב'), ערה"ש (סעי' ה').
- א) אינו מוכרח – מגילת ספר (אות ב' ד"ה האחרונים).
3. לב [וכבד] - ע"י לקמן.

ג. חתיכת פגול ונותר שנתערבה בחתי' זרוע בשלה.

1. מחמיר.

א) פר"ת (ס"ק ב' ד"ה ולענין) – "ולענין מותרת דכתב הר"ן לא בעינן שתהיה מותרת לכל העולם אלא כיון שתהיה מותרת למאי דחזי ליה כמו שתאמר חת"י פגול ונותר שנתערבה בחת"י של זרוע בשלה הגם דלא שרו אלא לכהנים אע"פ כן דיינינן ביהו חומרת חה"ל ויש לו להוכיח כן ממה שכתבו התוס' חולין דף ק' ד"ה שאני וכו' וז"ל אמאי אמרינן בפרק הערל דחתיכה של חטאת טמאה שנתערבה במאה חתיכות טהורות תעלה וכו' וי"ל דהתם אינה ראויה אלא לכהנים ולא חשיבא דכהנים אין מחזיקים טובה זה על זה דלכל בני אהרן איש כאחיו כתיב ע"כ, הרי דנגעו בה דוקא מחמת דלא חשיבא ואי תימא דסובר דלא אמרינן חומרת חה"ל אלא בניירת לכל תיפוק ליה דחטאת לא שריא אלא לכהנים אלא ודאי דאיכא חומר' החתיכה ה"ל אפי' בדבר הניתר לכהנים לבד וה"ה בדבר הניתר לזכרי כהונה לבד. ומסתברא לי דלא אמרו התוס' דלא חשיב אלא בחטאת דכתיב ביה לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו כמו שדייקו התוס' דבריהם אבל שאר קדשים בתר דזכו כל כהן וכהן בחלקו קפדי וקפדי וחשיב הראויה להתכבד כגון חתיכת בכור וזרוע בשלה או בשר קדשים קלים דאינו מותר לכל ישראל אלא לטהורים שבהם הגם שאינו מותר לכל אם נתערב בהם חתיכת טמאה דיינינן בה חה"ל".

2. תלוי במחלוקת הראשונים, לעיל – ציץ אליעזר (ח"ט סי' ל"ט).

ו) ראוי להתכבד רק לנכרי (אחר הביטול) - כגון איסור הנאה שנתערב עם איסור אכילה.

א. מחמיר: אינו בטל.

1. ישועות יעקב (ס"ק א') – "וע"כ צריך לומר דבאיסור אכילה פשיטא דחשיבה חה"ל לפני אורח נכרי אף לפי מסקנת התוס' ונפשט הספק שנסתפקנו בה והדברים ברורים למבין ודוק היטב".
2. עי' חדרי דעה (על דרכי משה ס"ק א') – "וכן במסקנא שם כ' לגבי חטאת דכהנים אין מחזיקין טובה זה לזה. משמע דגבי עו"ג שפיר מיקרין ר"ל וכן נלאה לדינא וצ"ע. שוב ראיתי שכבר דברו בזה בחב"מ ובנוב"י".
3. עי' נמוקי רי"ב (על המחבר סעי' א') – "אם אינה אסורה אלא באכילה בודאי ראוי להתכבד לאורחים נכרים, וכמו שכתבו התוספות בחולין דף ק'".

ב. מיקל: בטל.

1. פר"ת (ס"ק ב') – "ועוד כיון דאין אנו באים להתיר אלא ההנאה אין בדמים חה"ל ותהוי החתיכה קימא באיסורא כיון דלאו באכילה אנו מתירין".
2. פמ"ג (שפ"ד ס"ק א') – "ובוודאי אורח עובד כוכבים לחוד לא מיקרי ראוי להתכבד. ואפשר כולי עלמא מודים בזה אף התוס' והרא"ש ... כן כתבתי בפתיחה דלאורח גוי לאו ראוי להתכבד מיקרי".
עי' פמ"ג (פתיחה ח"ג פרק ב' ד"ה ומה שיש) – "צ"ע".
3. עי' נוב"ק (יו"ד סי' ט"ז) – "י"ל דבעינן דוקא שתהיה ראויה להתכבד לישראל ... ומצאתי בפרי תואר ס"ק ב' שכתב ג"כ דבעינן שאחר שתבטל תהיה מותרת באכילה ... טעמא שהרי הלכה שאסור ליתן מתנת חנם וא"כ שוב לא מקרי ראוי להתכבד ומה שיכולין למכור לא מקרי ר"ל וכל דבר ראוי למכור".
4. רע"א (הג' לשפ"ד ס"ק א'. עי' הג' רע"א על כו"פ ס"ק א') – "נ"ב כ"כ בתשו' נ"ב ס' ט"ז".
5. חונ"ד (חי' ס"ק א', בי' ס"ק א') – "הכר"ו הביא בשם הפר"ח ... וכ"כ הרשב"א בתה"א (דף ק"ד) והנה זהו לדעת הרשב"א שסובר דחשיבות דראוי להתכבד הוא מטעם חשיבות הכיבוד אבל לדעת התוס' זבחים ע"ב ד"ה אלא דראוי להתכבד חשיב את שזרכו לימנות דאין מוכרין אותו אלא במנין יש לומר דגם חתיכת נבילה הראויה להתכבד חשיב דבר שבמנין שאין מוכרין אותו לגוי ג"כ רק במנין וכיון דחהר"ל הוא מדרבנן יש להקל".
6. עי' חכ"א (כלל נ"ג סעי' ח') – "ואדוני מורי ורבי בנודע ביהודה סימן ט"ז כתב דאחוריים שלא ניקר לא הוי חתיכה הראויה להתכבד דזה נחשב מחוסר מעשה גדול אף על גב דראוי להתכבד לנכרי זה לא מיקרי חתיכה הראויה להתכבד אלא אם כן ראוי להתכבד לכל אדם ומכל מקום לא החליט זה להיתר גמור רק שצירף סברא זו לסניף לשאר סברות עיין שם".
7. בית יהודה (סעי' א').
8. עי' פת"ת (ס"ק ד') – "עיין בתשובת נו"ב הי"ד סי' ט"ז שכתב דחתיכה שאינה מנוקרת לא הר"ל כיון דאיכא טירחא. ומה שראויה לעו"ג לא מיקרי חהר"ל ומ"מ לא החליט זה להיתר גמור רק צירף סברא זו לסניף לשאר סברות ע"ש".
9. רבינו יוסף מסלוצק (סי' ל"ה).
10. ערה"ש (סעי' ה') – "כתבו גדולי האחרונים שאם נתערב דבר שאסור בהנאה בדברים שאסורים באכילה בטל אפילו הם ראויים להתכבד [כרו"פ ופ"ח] וטעמו של דבר דכיון דאפילו אם תבטל יהיו אסורים באכילה א"כ אינו ראוי להתכבד רק לפני אינו ישראל וכל שאינו ראוי לכבד לכל אדם לא מקרי ראוי להתכבד וסברא גדולה היא וראיה ממה שאמרו שם חז"ל דחתיכה של חטאת טמאה שנתערבה במאה חתיכות של חטאות טהורות בטל וכתב הרשב"א ז"ל שם דלכן אין דנין בה דין חתיכה הראויה להתכבד משום דאף אם תבטל אינם ראויים רק לכהנים ולא מקרי חתיכה הראויה להתכבד רק בראויים לכל אדם ע"ש [ובזה מתורץ קושית תוס' בזבחים עב ב ד"ה אלא על רש"י ע"ש אבל לטעם התוס' משום דכהנים אינם מכבדים זא"ז דכולם שוים ע"ש אין ראיה וגם להפוסקים כל שזרכו למנות ג"כ אינו בטל ודו"ק]".
11. אבני נזר (יו"ד סי' פ"א אות ה') – "ומה שיכול הגוי לאכול לא חשוב מש"ה ראוי להתכבד כמ"ש הפר"ת והנוב"י".
12. זבחי צדק (ס"ק ד', ס"ק ה').
13. יד יהודה (הארוך ס"ק ב', הקצר ס"ק ה').
14. יבין דעת (הקצר ס"ק א') – "ומ"מ יש להקל".
15. מנחת אלעזר (ח"א סי' ס').
16. כה"ח (ס"ק ו').

17. עי' עצי העולה (תערובות כלל ה' סעי' א') – "יש לצדד ולהתיר כל התערובות בהנאה".
 18. בדה"ש (ס"ק ה', בי' ד"ה אם עמ' קי"ט).

ג. היה אמינא, אינו בטל – האשכול (ח"ג סי' כ"ט), התרומה (סי' נ'), רשב"א (ריש דף ק.), "שאני חתיכה הואיל וראויה להתכבד בה בפני האורחים, כלומר אורחים גוים דאי לישראל לא חזי, וא"ת ...", תוס' (דף ק. ד"ה שאני), ערה"ש (סעי' א', סעי' ה'), כה"ח (ס"ק ב', ס"ק ו'), בדה"ש (ס"ק ד', ס"ק ה').

ד. מראי מקומות – פלתו (ס"ק א', כרתי ס"ק א'), בית מאיר (סעי' ג'), משנת רע"א (חולין דף ק., אות פ"ב), ערוגות הבושם (ס"ק א'), דרכ"ת (ס"ק ה'), מגילת ספר (אות ב' ד"ה האחרונים), מנחת חיים (יו"ד סי' י"ב אות ט"ז, עמ' רכ"ח), קנות דעה (תערובות ס' אבא במ סי' ה' אות ג', עמ' שי"א).

1. דרכי משה (סוף ס"ק א') – "מצאתי כתוב חתיכה שלא ניקרה מגידים וחלבה מקרי ראויה להתכבד דהא ראוי לגוי עכ"ל ואין אנו צריכים לטעם זה דהא אפילו באיסור הנאה אמרינן דין חתיכה הראויה להתכבד".
2. יד יהודה (הארוך ס"ק ב') – "מבואר בד"מ ... וח"ו שהד"מ לא טעה בפשט דברי המ"כ אלו וסבר דכוונתו דחתיכה שלא ניקרה נתערבה עם שתי חתיכות מנוקרות אם מותרים וע"ז אמר דאינה בטילה הגם דהשתא אינו ראוי לישראל, כיון דראוי לנכרי הוי ר"ל כמ"ש התוס' בחולין דף ק. [ד"ה שאני] בהתחלה ... דזה אינה, דא"כ ... וברור דגם הד"מ הבין האמת דכוונתו ...".
3. כת"ס (יו"ד סי' ס"ד ד"ה ועיין) – "ועיין פ"ת שכ' דבר שאסור בהנאה ונתערב בדברים שאסורין באכילה בטל ... וצ"ל דס"ל דזה כ' תוס' רק בה"א ... צ"ע מנ"ל דתוס' חזר בו. ואפשר דס"ל דוקא כשראויה לנכרי מיד מקרי חה"ל, אבל אם עכשיו אינו ראוי אפילו לנכרי ולאחר הביטול לא יהיה ראוי רק לנכרי, כל כי האי לא מקרי חה"ל, ולפמ"ש להלכתא דאסור לתת מתנת חנם לנכרי לא מיקרי ראויה להתכבד מה שראוי לנכרי, ותוס' כ' דס"ל כן כמ"ד מותר לתת מתנת חנם לנכרי, ולאמת לדינא ליתא כנ"ל".
3. אור שמח (מאכ"א פרק ט"ו הל' ה') – "הנוב"י ... ולדעתי הדין ברור דלשיטת רמ"א לא מייחשב חתיכה הראויה להתכבד, ולא דמיא לנבילה דעומדת לעובד גילולים לכן מקריא ראויה להתכבד לפני אורחים עובד גילולים אבל בשר אחרים במקומות שיש מנקה דעומד לנקר ולמוכרו לישראל לא מייחשב ראויה להתכבד משום דחזיא לעובד גילולים כיון דאינו עומד לזה".

ה. מצד לא תחנם.

1. נוב"ק (יו"ד סי' ט"ז) – "טעמא שהרי הלכה שאסור ליתן מתנת חנם וא"כ שוב לא מקרי ראויה להתכבד ומה שיכולין למכור לא מקרי ר"ל וכל דבר ראוי למכור".
2. הגר"ש הכהן זצ"ל (מטה יהונתן על רמ"א סעי' ב') – "ומש"כ שם עוד הנו"ב דבגוי נמי הא אסור ליתן וכו' צ"ע דהא בגוי המכירו מותר וצ"ע. ואף ... מותר מפני שהוא כמוכרו לו וחתיכה הראויה להתכבד לא מקרי רק אם ראויה להתכבד וליתן אותה במתנה וכמו שהכריח בנו"ב מ"מ י"ל דלענין זה הוי כמתנה דהא מ"מ עכשיו הוא נותן לו במתנה גמורה ושפיר מקרי חה"ל ודו"ק".
3. ערוגות הבושם (ס"ק א') – "מ"ש שם בנו"ב ... יש להשיב דהרי לנכרי המכירו רשאי ליתן מתנת חנם ... ועוד כתבתי במקום אחר באם הנכרי אדם גדול וחשוב הוי נתינה שנהנה בזה שמקבל ממנו מתנה א"כ לא מיקרי מתנת חנם דהרי הוא נהנה בזה. וא"כ שפיר מיקרי ר"ל לנכרי חשוב".
4. רבינו יוסף מסלוצק (סי' ל"ה) – "וצ"ל לדעתו (הנוב"י) דאע"ג דלמכירו מותר ליתן מתנת חנם, היינו טעמא מפני שהוא כמוכרו לו כדאיתא בתוספתא דע"ז ... ומכירה לא מקרי ראויה להתכבד".

ז. איסורה מחמת עצמה - סעיף ב'.

א. כהאיסור מחמת טעם.

1. מיקל, בטל בששים – שע"ד (סי' מ'), תוס' (חולין דף ק.), מהר"ם הו"ד במרדכי (חולין סי' תרפ"ג), רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ו), מחבר (סעי' ב', סי' ק"ה סוף סעי' ט'), פוסקים.
- א) וכן מוכח מהמשנה (חולין דף צו:): לפי הגמרא (חולין דף ק.). והא דמחמיר הראב"ה (סי' תתקמ"א), "ואם חתיכות טובא נינהו ונגע האיסור באחת מהן ואינו יודע באיזה נגע, אם חתיכה זו ראויה להתכבד בה בפני אורחים לא בטלה אע"פ שאין כולה איסור", הו"ד במרדכי (חולין סי' תרע"ד). י"ל הש"ך (ס"ק ו'), שהוא בציור של בשר בחלב.
 ב) הטעם - דטעם אינו ראוי להתכבד.

ב. אפילו למ"ד חנ"ג, יש ביטול – רמב"ן (חולין דף ק. ד"ה וכתבו), ח"י הרא"ה (חולין דף ק. ד"ה וכתבו), רשב"א (חולין דף ק. ד"ה ומ"מ, תוה"ב ב"ד), רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ו), ר"ן (חולין דף לו:), שע"ד (סי' מ"א), טור (סעי' ב'), מחבר (סעי' ב'), פמ"ג (סי' ק"ה מש"ז ס"ק כ"ג), חכ"א (כלל נ"ג סעי' ז'), ערה"ש (סעי' ז'), פוסקים.

1. סוף סוף גרמת האיסור – כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ה'), "נראה ברור דהחילוק בין בשר וחלב לשאר איסורים אינו מפני הביטול ... אלא החילוק ... כל שאינה אסורה מחמת עצמה אלא מחמת בליעה לא מיקרי חתיכה הראויה להתכבד ומתבטל" אבל בבשר בחלב ... דכיון דכל חד וחד באפי נפשיה שרי ועל ידי חיבורן יחד נאסרו חזר הכל להיות כגוף אחד"), ערה"ש (סעי' ז'), "ואפילו למאן דס"ל חנ"ג והיא כעצם איסור, מ"מ סוף סוף גרמת האיסור הוא הטעם של איסור הבלוע בה, ואין זה ראוי להתכבד", מגילת ספר (אות ג' - אות ו'), "איסורה מחמת דבר אחר ואין לזה חשיבות שלא להתבטל", לשון הפוסקים.
2. י"א שאין הנאסר אוסר יותר מן האוסרו – עי' מגילת ספר (אות ג'. בשם הב"ח, והגר"א).
- א) מראי מקומות – יד יהודה (הארוך ס"ק ה').
3. לא החמירו ב' חומרות.

א) חכמת שלמה (על סעי' ב') – "בשאר איסורין דלא שייך חתיכה נעשה נבילה מן התורה ... דין חתיכה הראויה להתכבד דהוי נמי דרבנן לא החמירו בו ב' חומרות".

4. האם תלוי בהשיטות שמתהפך ההיתר להיות איסור [שיטת ר"ת (או רבינו חיים כהן) דלוקין על כל כזית מהיתר אף בלוע, אם יש זהר"ל בשאר איסורים].

א) הוה ראוי להתכבד – פמ"ג (מש"ז ס"ק ג', "הוה ראוי להתכבד ... ומכל מקום ראוי להתכבד דרבנן וספיקו לקולא". עי' פתיחה לבכ"ח ד"ה חתיכה, "בשאר איסורין, דנעשית נבילה מדרבנן, ולא הוה ראויה להתכבד, ואין לוקה על כל כזית, זולת לרבינו תם שסובר היתר נהפך לאיסור").

ב) אינו ר"ל – פמ"ג (פתיחה ח"ג פרק ב' ד"ה חתיכה, "ואף למאן דסובר טעם כעיקר לוקה על כל כזית מהיתר אפילו הכי יראה לי דאינה ראויה להתכבד ולא דמי לבשר בחלב והחילוק קל להבין").

ג) פמ"ג (גינת וורדים כלל ס"ח) – "ומיהא בחתיכה שנאסרה מחמת טעם כעיקר ונתערבה יבש ביבש חד בתרי, יש לצדד ולעיין לרבינו חיים אפשר דהוה חתיכה הראויה להתכבד. דמאי טעמא לא אמרינן כן זולת בב"ח, דאסור הבלוע אין ראוי להתכבד, משא"כ לר"ח ההיתר נהפך לאיסור ואוכל כזית מן ההיתר בעוד טעמו בו לוקה, א"כ הוה חז"ל ולא מיבטל בטל. או דלמא שאני בב"ח דאיסורו מחמת עצמו, משא"כ כאן דאיסורו מחמת בלוע ואם יפלטו ואין בו טעם תחזור להיתר הראשון מן התורה ... והדבר צריך תלמוד".

5. מראי מקומות – בדה"ש (בי' סוף עמ' קכ"ב).

א) ראש יוסף (חולין דף ק. ד"ה ודע דבבר) – "הן אמת דלא ידענא מנלן זאת בשלמא לרבינו אפרים וודאי דכן הוא דכיון דלא נעשית נבילה בשאר איסורין, והבלוע וודאי דאין ראוי להתכבד. אלא לשיטת הסוברים דחתיכה נעשית נבילה אמאי בטילה, הא קיימא לן ביורה דיעה סימן [ק סעיף א] דאף באיסור דרבנן אמרינן חתיכה הראויה להתכבד דאינה בטילה, ואי בלע מבשר טריפה ונבילה האיסור גופא ראויה להתכבד, רצוני חתיכת נבילה, וא"כ נימא חתיכה נעשית נבילה ונידון כאילו היא כולה נבילה וטריפה ...".

ג. כדי קליפה.

1. מיקל – רמ"א (סעי' ב'), ש"ך (ס"ק ו'), פלתי (ס"ק ד'), כנה"ג (הג' טור ס"ק י"א), פר"ח (ס"ק ז'), מטה יהונתן (ברמ"א סעי' ב'), נו"ב (קמא יו"ד סי' ל' ד"ה הא), חו"ד (חי' ס"ק ח'), חכ"א (כלל נ"ג סעי' ז'), ערה"ש (סעי' ט'), פוסקים.

א) אא"כ הקליפה ראוי להתכבד – ש"ך (ס"ק ו'), פר"ח (ס"ק ז'), בית לחם יהודה (ס"ק ה'), חו"ד (חי' ס"ק ח'), חכ"א (כלל נ"ג סעי' ז'), יד יהודה (הקצ' ס"ק י"ג), בדה"ש (ס"ק כ"א).

ב) חולק – ברתי (ס"ק ז'), פלתי (ס"ק ד'), "דיש להקל".

ג) מראי מקומות – ערה"ש (סעי' ט'), "ויש מי שאומר דאם הקליפה גדולה כל כך עד שבה עצמה יהיה ראוי להתכבד דנין בה דין חתיכה הראויה להתכבד [שם] וצ"ע דאפילו תהיה גדולה הרבה אין דרך לתת כן קליפה גדולה לפני אורח חשוב ומ"מ גדולי אחרונים הסכימו לאיסור [ש"ך ופר"ח וח"ד] ויש מי שהקיל בזה [פלתי ס"ד]".

2. עי' בית הלוי (ח"ב סי' ל"ד אות י"ב, לשונו מובא לעיל), קליפה שנאסרה ועדיין מחובר עם ההיתר: לכאורה תלוי אם נכלל בדבר שבמנין או נכלל בדבר חשוב.

ד. כדי נטילה.

1. מיקל – פמ"ג (הנהגת שואל ונשאל סדר ב' סוף אות ל"ד, "והנטילה לא תהיה ראויה להתכבד, עיין ש"ך [סימן] ק"א [ס"ק] וי"ו"), נו"ב (קמא יו"ד סי' ל' ד"ה הא, "דידוע אם נאסר רק כדי קליפה או כדי נטילה לא אמרינן ראוי להתכבד"), חכ"א (כלל נ"ג סעי' ז', "ונראה לי דהוא הדין כדי נטילה בטילה שהרי הקליפה והנטילה אינה ראויה להתכבד"), בדה"ש (ס"ק כ"ב).

2. מחמיר – בית ישראל, הו"ד בבית לחם יהודה (ס"ק ה').

3. מראי מקומות – כה"ח (ס"ק כ"ב).

ה. בשר בחלב דרבנן.

1. מיקל [אולי יש לחלק בין בשר עוף בחלב, ובין בב"ח ע"י מליחה וכבישה].

א) פר"ת (ס"ק ג') – "ובשר עוף בחלב הגם דאסרום חכמים, לא עשו אותם אסורין מחמת עצמן, וכמו שכתב הרמב"ם בפ' ט"ו מהמ"א דין כ"ז דבשר עוף עם חלב הגם שנאסר חזור להיות מותר באופן דלא הוי חנ"נ ומתבטל ברוב".

ב) מנחת יעקב (כלל מ' ס"ק י').

ג) חכ"א (כלל נ"ג סעי' ל"ג) – "כיון דלא נאסר אלא על ידי מליחה או כבוש דאינו אלא מדרבנן לא חשוב כגופו של איסור לענין שאסור במשהו (ש"ך ס"ק ו') (ונראה לי דגם לענין חתיכה הראויה להתכבד דבעינן דוקא איסור מחמת עצמו ובשר וחלב חשבינן כאיסור מחמת עצמו כמו שכתוב בשולחן ערוך סימן ק"א סעיף ב' היינו דוקא בשר וחלב שנאסר על ידי בישול אבל אם נאסר על ידי כבוש ומליחה לא חשבינן כאיסור מחמת עצמו ואין בו דין חתיכה הראויה להתכבד)".

ד) מהרש"ם (ח"ג סוף סי' ק"ו, עי' סי' רל"ז סוף ד"ה ומ"ש ר"מ לצדד) – "משום איסור בב"ח בכבוש לא הוי איסור מחמת עצמו כמ"ש הש"ך סי' פ"ז סק"ל".

2. מחמיר.

א) ב"ח (סי' פ"ז ס"ק א').

ב) ט"ז (ס"ק ד').

ג) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ה').

- (ד) פּלתי (ס"ק א').
- (ה) פּמ"ג (מש"ז ס"ק ג', שפ"ד ס"ק ג', ס"ק ו', סי' ק"ה שפ"ד ס"ק ל"ב, מש"ז ס"ק כ"ג, עי' ס' הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ג' אות כ"ג, אות ל"ד) – "והוא הדין על ידי מליחה וכבישה או בשר עוף".
- (ו) חוו"ד (בי' ס"ק ג', סי' צ"א בי' ס"ק ז').
- (1) אמנם עי' חוו"ד (סי' פ"ז בי' ס"ק ג') – "והש"ך ... דכיון שאינו אלא מדרבנן לא חשיב איסור מגופיה, א"כ לכאורה הדין כן גם לענין חתיכה הראויה להתכבד, דבעינן ג"כ איסור מגופו".
- (2) י"ל: הג' רע"א (על חוו"ד סי' פ"ז בי' ס"ק ג') – "דאף דהוי רק בשר בחלב דרבנן מכל מקום הוי חתיכה הראויה להתכבד, כן נראה לענ"ד לדינא. וכן נראה דעת המחבר הזה לדינא, מדבריו בסימן ק"א בביאורים ס"ק ד'. ומה שכתב כאן, היינו בכוונת הש"ך. אבל לפענ"ד גם הש"ך סובר כן, וכן נראה לי".
- (ז) רע"א (על רמ"א סעי' א', על מחבר סעי' ב', עי' על שפ"ד ס"ק ו', הג' רע"א על חוו"ד סי' פ"ז בי' ס"ק ג') – "ואם נאסר ע"י כבישה מדברי המנ"י (כלל מ' סק"י) נראה דאין בו דין חהר"ל ולענ"ד יש לדחות ראיתו גם מדברי הט"ז סק"ד מבואר דבב"ח דרבנן יש בו ג"כ דין חהר"ל".
- (ח) גליון מהרש"א (על שו"ע סעי' ב').
- (ט) זבחי צדק (ס"ק י').
- (י) ערה"ש (סעי' ז') – "ואפילו נעשה בשר בחלב ע"י מליחה וכבישה וכן בשר עוף בחלב דנין בה דין חתיכה הראויה להתכבד דכבר בארנו דאפילו באיסור דרבנן דנין דין חתיכה הראויה להתכבד [פמ"ג בש"ד סק"ג]".
- (יא) יד יהודה (הקצר ס"ק ט', הארוך ס"ק ד') – "דאנן קימ"ל גם בו אפשר לסוחטו אסור. ובאמת דא"צ לכל זה, דהא דחהר"ל לא בטל גבי בב"ח לא תלוי כלל בהא דאפשר לסוחטו אסור ... דדוקא אם נסחט תלוי בהא דאפשר לסוחטו, והם ביחד אם הם ביחד א"א שלא יהא חתיכה אחד של איסור כיון דשניהם אוסרין זא"ז וכיון דכשהם ביחד היא ר"ל לא בטל".
- (יב) יבין דעת (הקצר ס"ק ד').
- (יג) אמרי יושר (ח"ב סי' מ"ו אות ב') – "כמבואר בפמ"ג יו"ד סי' ק"ב דגם בב"ח דרבנן הוי איסור מחמת עצמו לענין חהר"ל ... אין להקל כלל".
- (יד) כה"ח (ס"ק י"ד).
- (טו) עצי העולה (תערובות כלל ה' סעי' ב').
- (טז) בדה"ש (ס"ק ט"ו) – "וכן נראה להורות".
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק כ"א).
- (א) מקור מים חיים (סעי' ב' ד"ה אמנם) – "צ"ע לפענ"ד בדין זה לפי מה שהעלה הש"ך סי' פז ס"ק ל' שבדעת הרמ"א ז"ל דכל שנאסר בב"ח ע"י מליחה וכבישה לא מחשב כגופו של איסור לענין דבר המעמיד דיהיה בכל שהוא, א"כ נראה ה"ה לענין חתיכה הראויה להתכבד אינו ראוי להיות מחשב כגופו של איסור דיהיה אוסרת בכח שהוא ועיין היטיב בזה וכעת צ"ע".

ח] גבינה.

א. גבינה הנעשה מחלב טריפה.

1. מחמיר: נחשב חהר"ל.
- (א) רמ"א (סי' פ"א סעי' ב').
- (ב) ט"ז (ס"ק ד').
- (ג) ש"ך (בקה"כ על הט"ז ס"ק ד').
- (ד) פמ"ג (מש"ז ס"ק ד') – "דגבינה ראויה להתכבד אם נעשה מחלב טריפה כמו שכתב רמ"א בסימן פ"א. והוא הדין עירוב טריפה וכשירה אף שיש רוב ובטל מן התורה מדרבנן ששים וכל שיש בחלק הטריפה ראוי להתכבד אף בדרבנן לא בטיל".
- (ה) חוו"ד (חי' ס"ק ד') – "אבל נתערבה בחלב טרפה, שהוא גוף האיסור, הוי ראויה להתכבד".
- (ו) גליון מהרש"א (ס"ק א').
- (ז) ערה"ש (סעי' ח') – "גבינות שנעשו מחלב טרפה ודאי יש בזה דין חתיכה הראויה להתכבד ואפילו עירב חלב טרפה בחלב כשרה ויש רוב בכשרה ומותר מן התורה מ"מ אם אין ששים אסור מדרבנן ואם יש בחלק הטרפה כדי שתהא ראויה להתכבד מקרי חתיכה הראויה להתכבד [פמ"ג במ"ז ססק"ד]".
- (ח) זבחי צדק (ס"ק י"ב).
- (ט) יד יהודה (הארוך ס"ק ה').
- (י) כה"ח (ס"ק ט"ז).
- (יא) בדה"ש (ס"ק י"ח).

(1) וכל שיש בחלק הטריפה ראוי להתכבד – פמ"ג (מש"ז ס"ק ד', "וכל שיש בחלק הטריפה ראוי להתכבד אף בדרבנן לא בטיל"), ערה"ש (סעי' ח'), כה"ח (ס"ק ט"ז).

(2) חולק – יד יהודה (הארוך ס"ק ה'), "וכתב הפ"מ דהיינו ... ולדעתי לא נראה כן, דכבר בארתי בסי' צ"ב גבי דין חענ"נ דלא אמרינן אין הנאסר אלא באיכות הדבר, היינו אם אין מין זה שנבלע בו יכול כלל לאסור בכה"ג כאן כגון מינו ואינו מינו או מלח הבלוע מדם דאין המין דם יכול לאסור בכה"ג, אבל אם המין שוה אך שאין בו כמות כ"כ כדי לאסור, אז כיון דאמרינן חענ"נ הוי כמו שנתרבה כמות האיסור. וגבי חהר"ל הגם דלכאורה תלוי ג"כ בכמות הדבר אם הוא גדול כ"כ שיהא ראוי לכבד בו, מ"מ תלוי ג"כ באיכות דהא צריכין שיהא בו חשיבות חתיכה ג"כ, אבל רוטב אפילו כמה נתבטל ... א"כ כאן שנתערב בו חלב וממנו

- עצמו נעשה נמי גבינה אך שהיא מעט ומחמת קטנותו אינו ראוי לכבד בו, א"כ כיון דאמרינן חנ"נ והוי כנתרבה האיסור, ואם האיסור גדול כ"כ שפיר ראוי היא לכבד בו, השתא נמי יש לו דין חהר"ל, ודוק היטב".
2. מיקל: אינו נחשב חהר"ל.
 (א) מרדכי (חולין סי' תשל"ג, בשם ר' שמשון ברבי אברהם).
 (ב) מהרש"ל (חולין פרק ח' סי' ק"ח) – "עוד כתב המרדכי (שם) בשם רשב"א, מי יודע אם גבינות חשובות כחתיכה הראויה להתכבד, ואם ידוע שיש אחד שנעשה מקבה האסורה אוסרת כל האחרים ע"כ, ולא נהירא, דבודאי אין שם חתיכה הראויה להתכבד נופל על הגבינות, דאם היא לחה אינה חשובה, ואף יבשה שחשובה בזמנינו, מ"מ אינה חשובה כ"כ לאכול בה כדי שביעה, שהיא קשה לגוף, ובפרט מאחר שכמה וכמה בני אדם שאין אוכלין אותה אפי' ע"י הדחק".
3. מראי מקומות – דברי יוסף (סי' תש"ה), מגילת ספר (אות ה').

ב. גבינה הנעשה מחלב טמא.

1. מיקל: אינו נחשב חהר"ל.
 (א) ט"ז (ס"ק ד') – "וכן באיסור תערובת חלב טמא ג"כ הוה אינה ראויה להתכבד דהא כ' הטור סי' קט"ו בטעם איסור גבינות של עובד כוכבים שמא עירבו בה חלב טמא אף על פי שאין חלב טמא נקפה חיישינן שמא ישאר ממנו מעט בין נקביה עכ"ל וזה פשוט שאין שייך באותה חלב שבין הנקבים ראויה להתכבד כיון שאין גוף הגבינה נעשית ממנה".
 (ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק ד') – "ובטמא לא נקפה ודאי אין ראוי להתכבד".
 (ג) חור"ד (חי' ס"ק ד').

ג. הועמד בחלב טריפה.

1. מיקל: אינו נחשב חהר"ל – רמ"א (תו"ח כלל מ' דין ב'), ט"ז (ס"ק ד'), ש"ך (נקה"כ על הט"ז ס"ק ד'), פתי (ס"ק ג'), מחה"ש (ס"ק ה'), חור"ד (חי' ס"ק ד', בי' ס"ק ג'), באה"ט (ס"ק ד'), בדה"ש (ס"ק י"ח).

ד. גבינת עכו"ם.

1. מיקל: אינו נחשב חהר"ל [אם ידוע שאין מעמידין בעור קיבת בהמה].
 (א) ט"ז (סוף ס"ק ד') – "נראה לי דסתם גבינה של עובד כוכבים שנתערבה בין הכשירות חשבינן לה לאיסור בלוע ובטילה ולא אמרינן...".
 (ב) חגורת שמואל (ס"ק ד').
 (ג) חור"ד (חי' ס"ק ד') – "אבל גבינת גוי, דאין בו חשש רק תערובת חלב טמא, שאינו עומד, רק משום חשש שיש מעט חלב טמא בין הנקבים, לא מקרי ראויה להתכבד".
 2. מחמיר: נחשב חהר"ל.
 (א) ב"ח (ס"ק ב').
 (ב) ש"ך (נקה"כ ס"ק א', כללי ס"ס ס"ק י"ח).
 (ג) כנה"ג (הג' טור ס"ק י"ד).
 (ד) פר"ח (ס"ק ד') – "וכן גבינה של עכו"ם חה"ל שנתערבה עם אחרות אעפ"י שטעם האיסור מפני תערובת חלב טמא וכיוצא בזה מ"מ מקרי איסורו מחמת עצמו דהא שוויה רבנן כחתיכת נבלה ותדע דהא לקמן בס"ל קט"ו נתבאר **שאם העמידוה בעשבים אסורה משום דלא פלוג רבנן** אלמא כל גבינה של גוים אסורה מחמת עצמה לא מחמת התערובת שבה דהא בזו אין בה שום חשש של איסור ואעפ"י כן אסרוה ולאפוקי מהט"ז".
 (ה) פר"ת (ס"ק ג').
 (ו) בית לחם יהודה (ס"ק ד').
 (ז) עי' פמ"ג (מש"ז ס"ק ד') – "ואם כן גבינות עובדי כוכבים שלימה יש להחמיר טפי דמאן יש אומרים ים של שלמה והוא פסק כריש לקיש כל שדרכו עיין סימן ק"י בט"ז אות א' ומיהו גבינת האלענד"ש יש אומרים דוודאי ראויה להתכבד והכל לפי הזמן והמקום".
 (ח) מחה"ש (ס"ק ה') – "כתב הט"ז ... אכן האחרונים, הנקודות הכסף [ס"ק א] והמנחת יעקב [כלל מ ס"ק ב] חלקו עליו, וכתבו כיון דגזרו על גבינה של נכרים שיהיו אסורים, א"כ יהיה האיסור מה שיהיה, הוי כמו איסור מחמת עצמו, דאפילו אם הגוי מעמיד אותו בעשבים ופרחים דליכא חשש איסור כלל אפילו הכי גזרו חכמים על גבינות הנכרים, והוי איסור מחמת עצמו, ויש לו דין חתיכה הראויה להתכבד, עיין שם".
 (ט) בית מאיר (על הט"ז ס"ק ד') – "ואולם בעיקר הדין עיין נקה"כ ופר"ח שהעלו דכל גבינות גוי חה"ל מקרי".
 (י) יד יהודה (הקצר ס"ק י"א, הארוך ס"ק ה' ד"ה ולענין).
 (יא) כה"ח (ס"ק ט"ז).
 (יב) בדה"ש (סי' ק"י ס"ק רט"ו, בי' ד"ה וכן [עמ' רל"ד]).
 3. במקום הפסד מרובה יש להקל.
 (א) מנחת יעקב (כלל מ' ס"ק ב', עי' תוה"ש כללי ס"ס ס"ק ל') – "לכן נראה להקל בהפסד מרובה".
 4. מקום הפסד, מיקל.
 (א) פתי (סוף ס"ק ב', ס"ק ג', כרתי ס"ק ה') – "נראה בגבינה של נכרים דבלאו הכי פקפקו על האיסור, לצורך הפסד יש להקל במילתא דרבנן".
 (ב) ערה"ש (סעי' ח') – "ובודאי יש לסמוך על זה במקום הפסד".

5. מראי מקומות – או"ה (דין ה'), יד אברהם (ריש סי' ק"א), דרכ"ת (ס"ק כ"ב), בדה"ש (ס"ק י"ח).

ה. הועמד בעור קיבת בהמה.

1. מחמיר: נחשב כהר"ל.

א) ט"ז (סוף ס"ק ד') – "אכן טעם אחד חשב שם שמעמידין אותו בעור קיבת נבילה ומכח זה יש לה דין הראויה להתכבד כי איסור בשר וחלב יש כאן ע"כ במקום שידוע שאין מעמידין בעור קיבת בהמה של עובד כוכבים לא הוה חתיכה הראויה להתכבד כן נראה לע"ד".

1) מיירי שיש פחות מששים, וממילא הוא בב"ח.

א. עי' פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק ד') – "ומיהו לחשב בשר בחלב, היינו שאין ששים בגבינה נגד עור הקיבה, בזה אף בדרבנן ראוי להתכבד מיקרי וכאמור. ומסולק כל קושיות שיש בכאן".

ב. חו"ד (בי' ס"ק ג') – "ומה שכתב [ס"ק ד'] דמעמיד בעור קיבת נבילה הוי ראוי להתכבד משום איסור בשר בחלב, מיירי על כרחק שיש טעם בשר בחלב, דמטעם מעמיד לבד אין בו איסור בשר בחלב, כמבואר לעיל סימן פ"ז סעיף י"א בש"ך שם".

ג. עי' רע"א (על הט"ז ס"ק ד') – "כי איסור בב"ח יש כאן. קשה לי הא לעיל (ס"ס פ"ז) מבואר דמעמיד בעור קיבת כשרה אם יש ס' בחלב מותר הרי שע"י מעמיד לא נעשה בב"ח וא"כ במעמיד בעור נבילה אסורה רק משום נבילה ושוב לא הוי איסור מחמת עצמו גם לפמ"ש הט"ז (רס"י פ"ז) דבבשר טמא בחלב לא שייך לומר חנ"נ כיון דל"ש לומר דכל א' היתר בפ"ע לא הוי איסור מחמת עצמו ומה"ט לא הוי ג"כ חתיכה הראויה להתכבד עיין שם אם כן במעמיד בעור נבילה קיל יותר דלית ביה דינא דבב"ח לדנוני לאיסור מחמת עצמו דהא יש בא' מהם איסור דאורייתא בלא התערובות וצ"ע ועל קושיא א' י"ל דחיישינן דלמא [לא] היה ס' בחלב אבל קושיא הב' צ"ע".

ד. בדה"ש (ס"ק י"ח, סוף עמ' קכ"ה).

1. במקום ספק חיישינן, הא ספק כהר"ל לקולא – יד אברהם (על רמ"א סעי' א'), בדה"ש (ציונים ס"ק מ"ח).

2) מראי מקומות – פלתי (ס"ק ג'), בית מאיר (על הט"ז ס"ק ד'), זכרון אברהם (ד"ה עוד), יד יהודה (הארוך סוף ס"ק ה').

א. יד אברהם (על רמ"א סעי' א') – "וראיתי בפרי מגדים ... וכן כתב החוות דעת. ומכל מקום קשה, דמי יאמר שהעמידוהו בעור ועד שאין ששים נגדו. וכן המנחת יעקב מיקל בסתם גבינות גוים ...".

ט. חתיכה מחוסרת תיקון - סעיף ג'.

א. ראשונים.

1. מחמיר.

א) תוס' (זבחים דף עב. ד"ה אלא) – "תימה מי גרע שור גדול מאת שדרכו למנות הא אפילו חתיכה בעלמא חשיבא את שדרכו למנות משום דחשובה להתכבד בפני האורחים [כדאמרין] בפ' גיד הנשה (חולין ק.). ...".

ב) האשכול (ח"ג סי' כ"ט).

ג) ר"ש מן ההר (בתשובה שבסוף ס' המאורות לחולין) - לשונו מובא לקמן.

ד) רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ו, שו"ת כלל כ' סי' י"ז) – "אלמא חתיכה הראויה להתכבד אפי' כשהיא חיה לא בטלה וכן בהמה שלמה חיה לא בטלה וגם שמעתי דיש אומרים דכבש שלם או אווז שלם לא מיקרי ראויה להתכבד לפני האורחים לפי שאין דרך לתת לפני אורח כבש שלם או אווז שלם. גם אלה דברי הבאי הם וכי בשביל שראוי לחלק לכמה חתיכות חשובות גרע טפי. כל שכן דחשיב טפי את שדרכו למנות וכן דעת ר"י כמו שכתוב לעיל. וגם יש אומרים שתרגולת בעודה בנוצתה לא חשיבא ובטלה. גם זה אינו כיון שאחר תיקונה ובשולה ראויה להתכבד בה אורח גם עתה חשיבא את שדרכו לימנות כאשר הוכחתי ממשנה דערלה ומפרק בתרא דמסכת ע"ז".

ה) טור (סעי' ג') – "ובענין חתיכה הראויה להתכבד כתב א"א הרא"ש ז"ל רבו הדעות יש אומרים שתרגולת בנוצתה וכן חתיכה חיה כיון שאינן ראויין עתה לא חשיבי ראויה להתכבד ואפילו בהמה שלימה בטילה עד לאחר שנתבשלה וראויה ליתן לפני אורח לכבדו ולא נהירא דלא קאמר ראויה להתכבד אלא לשיעורא שתהא גדולה וראויה לכבד בה אורח לכשתבשל אבל בשביל שהיא חיה או בנוצתה לא בטלה חשיבותא וגם י"א דכבש שלם או אווז שלם אינו נקרא ראויה להתכבד שאין דרך ליתן לפני אורח כבש או אווז שלם וגם אלו דברי הבאי הם וכי בשביל שראויה לחלק לכמה חתיכות חשובות גרע טפי כ"ש דחשיב טפי את שדרכו למנות".

2. מיקל.

א) ר"ת (שע"ד סי' מ') – "ומעשה בא לפני ר' יעקב בתרגולת נבילה שנתערבה בשתי שחוטות כשירות והאסורה לא ניטלה נוצתה, והתיר רבינו תם דהואיל ולא ניטלה נוצתה אינה ראויה להתכבד לפני האורחים כמה שהיא, דמחוסרא תיקון היא. אבל חתיכת נבילה שלא נמלחה שנתערבה בכשירות, אף על פי שאינה ראויה להתכבד לפני האורחים כמה שהיא, לא בטילה, דמליחה לא הוי מחוסר מעשה ולא בטילה, אבל נטילת נוצה הוי מחוסר מעשה ובטילה".

ב) רשב"א (תוה"ב ב"ד שער א', יג:) – "ואי זו חתיכה תקרא ראויה להתכבד בפני האורחין. כל שדרכן של בני אדם להניח בפני אורח אחד שהיא חתיכה בינונית שאינה קטנה ולא גדולה יותר מדאי שאלו קטנה אינה חשובה ואין אדם מתכבד בה בפני אורח נכבד. וכן הגדולה עומדת היא לחתוך שאין דרכן להניחה כולה בפני אורח אחד אלא ראוי ובינונית".

ג) ר"ן (חולין דף לו:) – "וחתיכה זו דוקא שאינה קטנה ולא גדולה יותר מדאי שאם היתה קטנה יותר מדאי אינה ראויה להתכבד בה ובגדולה יותר מדאי נמי לחתכה קיימא וכמות שהיא אינה ראויה להתכבד בה וראיה לדבר דמדפרכינן בפרק התערובות (דף עב

א) גבי שור הנסקל וליכטיל ברובא ומתריצינן בעלי חיים חשיבי ולא בטלי טעמא משום בעלי חיים אבל מת בטל ואף על פי שאפשר לחתוך ממנו הרבה חתיכות שהן ראויות להתכבד אפ"ה כיון דכמות שהוא אינה ראוי להתכבד אילו היה מת בטיל אלמא חתיכה בינונית בעינן".

ד) סמ"ק (מצוה רי"ד).

ב. פוסקים: בני ספרד.

1. מיקל.

א) עי' ב"י (סוף ס"ק ג', מחבר סעי' ג') [סתם וי"א הלכה כסתם. כדאי' בשפ"ד ס"ק ז', לישנו מובא לקמן].
 1) קשה, המחבר (סי' ק"י סעי' ה') - "מי שלקח בשר ממקולין (פ"י בית המטבחים) ואפילו חתיכה הראויה להתכבד, ונמצאת טרפה במקולין ולא נודעו חתיכות הטריפה, ואינו יודע מאיזו לקח, כל מה שלקחו מהמקולין קודם שנמצאת הטריפה, מותר, שלא נפל הספק בקבוע אלא לאחר שפירש, וכיון שהרוב כשר, מותר. אבל ליקח מכאן ואילך, אסור, ואפילו חתיכה שאינה ראויה להתכבד, שאין הכל בקיאיין בזה, ויטעו בין ראויה להתכבד ל שאינה ראויה".

א. פ"ח (ס"ק ט"ו) - "מוכח בהדיא מדברי הרשב"א בתורת הבית [שם שער ב ל, א] בדין נמצא טרפה במקולין ופסקו המחבר לקמן בסימן ק"י סעיף ה', ומההיא שמעינן שגם דעת המחבר כן דחתיכה חיה מקריא חתיכה הראויה להתכבד".

1. ולכן כ' הפ"ח (עי' לקמן) להחמיר בחתיכה חיה.

ב. פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק ז', סי' ק"ב שפ"ד סוף ס"ק י"א) - "עוד קשיא דכאן פסק כדעה א' בסתם וכן פסק בספר בדק הבית דהלכה כרשב"א, ובסימן ק"י [ס"ה] פסק במקולין לאחר מיכן אסור ליקח, והא חיה לאו ר"ל וכולהו ליבטל וליכא גזירה אטו ר"ל ושם יבואר בעזה"י".

ג. רע"א (סי' ק"י על סעי' ה') - "שאיין הכל בקיאיין בזה. יש לעיין הא דעת המחבר לעיל (סי' ק"א) דחתיכה חיה לא הוי ראויה להתכבד וכן הקשה בפ"מ (שם סק"ז)".

1. יש להקשות: למה רע"א הולך על הסיפא והדבר צדדי "שאיין הכל בקיאיין בזה" ויאסר אפי' חתיכות שאינה ראויה להתכבד, ולא הולך על הרישא ועיקר הדין שבשר במקולין הם חתיכה ראויה להתכבד, אע"פ שהם חיה.

2. י"ל, הגם שהמחבר סותם להתיר, אבל אח"כ כותב יש חולקים, ולכן יש לפרש שלחוש להם לכתחילה. עי' כה"ח, לישנו מובא לקמן. ושפיר כ' המחבר, לאסור החתיכות, הגם שהם חיה, שלחוש לשיטתם. אבל לחוש לחומרות הרשב"א "שאיין הכל בקיאיין בזה", על מה שמותר מעיקר הדין. זה לא מסתברא, ולכן פריך רע"א על שיטת המחבר.

3. וכן נראה שמדוייק מהפמ"ג, שמוסיף "ולכא גזירה אטו ר"ל".

ד. יד יהודה (הארוך ס"ק ט', הקצר ס"ק ט"ז) - "אא"כ היא מבושלת. הרא"ש [פ"ז סי' לון] הביא כן בשם גדולים ודחי זה, וכן הרא"ה בבה"ב [ב"ד ש"ב כט: כתב כן בשם רבותיו, והרשב"א במשה"ב [שם] צווה ע"ז, וגם המחבר בעצמו לא פסק כן בסי' ק"י [סעי' ה], ע"כ אין לעשות שום סניף מזה".

ה. מראי מקום - מעדני השלחן (מטעמי השלחן אות ג'), יבקש תורה (תערובות סי' ל"ו ד"ה ולענ"ד), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ל"ה).

ב) הגר"מ מזוז (מעדני מלכים סי' קל"ב אות ב') - "בדין חתיכה הראויה להתכבד, פשוט שהלכה כדעת הסתם, נגד יש אומרים, וכן בכל מקום, או יש חולקים. ולדעת הגאון ר' משה שתרנג זצ"ל בשו"ת ישיב משה (ח"א סימן ש"ה) גם בהפסד מועט נקטינן להתיר כסברת הסתם, ולא הביא מרן דעת היש אומרים רק לחלוק כבוד לאותה דיעה, או לומר דהרוצה להחמיר יחמיר (ע"ש), ואכמ"ל".

ג) יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ח', ח"ט או"ה סי' פ' סוף אות ו', סי' ק' אות כ"ח).
 2. יש לחוש בהפסד מועט.

א) כה"ח (ס"ק ל"ב) - "דכל מקום שסותם הש"ע להתיר, ואח"כ כותב ויש חולקים, או י"א לחומרא, דדעתו לפסוק כסתם, ואינו מביא הי"א רק לחוש להם לכתחילה, כגון בהפסד מועט וכדומה".

ב) הגר"י צדקה זצ"ל (מעדני מלכים סי' קל"א אות ב') - "בענין דבר הראוי להתכבד, דעת מרן דוקא שהיא מבושלת, ומה שהביא יש אומרים זהו רק לחומרא בהפסד מועט, כמ"ש כף החיים".

3. אם חסר רק בישול, יש להחמיר.

א) פ"ת (ס"ק ו') - "לא נמצא מי שאמר סבר' זו ע"כ נלע"ד דכל שאינה חסירה רק בישול דיינין בה חה"ל כדעת כל הפוסקים ופשוט ואפי' מחוסרת מליחה חשיבא ר"ל כיון דחזיא הכי לצלי נמצא אינה מחוסרת אלא בישול וחשיבה חה"ל".

ב) פ"ח (ס"ק ט"ו) - "מכל מקום למעשה אין לנו אלא דעת שאר המפרשים, וכל שכן במידי דאיסוריה מדרבנן, וכמו שפסק המחבר וכן עיקר, זולת במה שהזכיר המחבר דחתיכה חיה לא חשיבא ראוייה להתכבד, שזו סברא דחוויה ואין לה טעם וראיה, וסברא זו לא נמצאת אלא...".

ג. פוסקים: בני אשכנז.

1. מחמיר: אא"כ מחוסר תיקון גדול.

א) רמ"א (סעי' ג') - "וכן נוהגין, מלבד תרנגולת בנוצתה דמחוסרת מעשה גדול, דנוהגים בה שהיא בטילה (טור בשם י"א ובמרדכי ובש"ד)".

ב) משאת בנימין (סי' ל"ז ד"ה ולכאורה) - "אין להתיר מטעם שהחתיכה האסורה חיה וגדולה יותר מדאי ואין ראוי להתכבד וליתן לפני האורחים ובטל חשיבותא לדע' הרשב"א וקצת מהחכמי' שהרי הרא"ש ז"ל וכל הנמשכיל' אחריו דחו דברי הרשב"א ודברי המתירין וסבירא להו דבשביל זה שהחתיכות חיות או גדולות יותר מדאי לא בטל חשיבותיהו מאחר שבידו לבשל הבשר ולחתוך חתיכות קטנים וכל רבותינו האחרונים כדעת הרא"ש סבירא להו".

ג) חכ"א (כלל נ"ג סעי' ט') - "ואנו הנמשכין אחר רמ"א קיימא לן דאפילו כבש שלם אם הופשט עורו הוי חתיכה הראויה להתכבד שהרי ראוי לחתוך אותו לחתיכות הראויות להתכבד ולבשלו".

2. האם אפשר לצרף שיטת המחבר: בני אשכנז.

- (א) מיקל: יכול לצרף בציורים מסוימים.
- (1) משאת בנימין (סי' ל"ז).
- (2) שבות יעקב (ח"ג סי' ס"ח) – "וכ"ש למ"ש השואל שיש הפסד גדול ודאי דאין להחמיר יותר דהא בלא"ה דעת פוסקים ראשוני דכבש שלם לא מיקרי ראוי להתכבד כלל וכן עגל שלם אף שבש"ע סי' ק"א כתב ויש חולקין וכתב רמ"א וכן נוהגין היינו דוקא בלא הפסד מרובה אבל בהפסד מרובה ודאי דראוי לסמוך על דעת הרשב"א וסייעתו דלא הוי כה"ג ראויה להתכבד וכן הכריע בספר מנחת כהן דף צ"ו וכן הסכים בפר"ח סי' ק"א י"א דהכי נקטינן ע"ש וראוי לסמוך עליהם בהפסד מרובה וכל זה בעגל וכבש וכיוצא בו וכמ"ש הרב בת"ח כלל מ' דין ג'".
- (3) נוב"ת (סי' כ').
- (4) שאלת יעב"ץ (ח"א סוף סי' נ"ח) – "עוד יש כאן לצרף ולהקל. שכל הבהמות שבבית המטבחים וגם החתיכות שבמקולין לא חשיבי ראויין להתכבד לפי דעת רבים וגדולים, אף על גב דלא קיי"ל כוותיהו, מ"מ עושיין אותו סעד ודי בזה".
- (5) עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק ח') – "ומיהו בנודע קודם הבישול בהפסד מרובה ושעת הדחק יש לצדד ולצרף לסניף דעת הרשב"א ומכל מקום צ"ע".
- א. אמנם עי' פמ"ג (כללים בהוראת איסור והיתר אות ו') – "ודע שהרב בהג"ה הוא רבן של כל בני הגולה וכבר קבלנו עלינו לפסוק כוותיה היכא שהכריע נגד דעת המחבר אין לעשות ס"ס שמא הלכה כהמחבר ועמ"ש בק"ה דכ"מ שיש הכרע לא מחשב לספק כלל".
- ב. מראי מקומות – בית שלמה (יו"ד סי' קכ"ו, לשונו מובא לקמן), אבני צדק (יו"ד סי' ל"ו ד"ה נ"ל), משמרת שלום (על הפמ"ג ס"ק ח', חידושי דינים אות ה').
- (6) הו"ד בגליון מהרש"א (על המחבר סעי' ג').
- (7) ח"ס (יו"ד סי' צ"א) – "בטש"ע י"ד סי' ק"ב בדין חתיכה הר"ל דעת הרשב"א והר"ן בחתיכה גדולה שאין דרך להתכבד לא מקרי חהר"ל וראייתם מכח קו' תוס' ר"פ התערבות וכי בהמה שלימה לא תהיה חהר"ל ות' תוס' דמתני' מיירי בעוף כמתני' דמסכת קינין אף על גב דתנן זבחים הוא דוחק גדול וגם רמב"ם סתם וכו' דין זבחים שנתערבו אע"כ כנ"ל בחתיכה גדולה לא שייך רלה"ת והרמב"ם פרק ט"ז ממ"א לא חילק בין חתיכה גדולה לקטנה נ"ל דעדיפא מיניה ס"ל כהרא"ה דלא שייך חהר"ל אלא במבושל ולא בחי שהרי סתם וכתב חתיכה שנתערבה ומכירה מסירה ומגביל והשאר בס' וק' הא ביבש עסקי' ומאי ס' שייך ביה כיון שמכירה מסירה אע"כ כיון דעסיק בראוי להתכבד ממילא מיירי במבושל דאל"ה אינו רלה"ת כ... עכ"פ חתיכה גדולה וגם חיה אית לן רשב"א ור"ן ורא"ה ולע"ד גם רמב"ם וכן פסק מחבר אלא מייתי יש חולקים וכו' רמ"א שכן נוהגים ופר"ח מסכים לגמרי כדעת המחבר ע"כ בהפ"מ צרפתי עוד קולא אחרת שהיא קצת ספק אם יצאה המחט מחיים בשני עברים כי נמצא אחר שהודח בחמין ונרגש כמעט בעבר השני צרפתי להנ"ל והתרת' בהפסד מרובה מאוד שעלה להפסד כמה מאות כנלע"ד".
- (8) הו"ד בפת"ת (ס"ק ד').
- (9) חכמת שלמה (על המחבר סעי' ד') – "ומצורף לזה דעת המחבר [סעיף ג] דבחי לא הוי חתיכה הראויה להתכבד, לכך בצירוף כל הנ"ל וגם הוי ספק טרפה, הורתי דבטל ברוב, וימלח ...".
- (10) ערה"ש (סעי' ט"ו) – "דבהפס"מ ושעת הדחק נוכל לצרף דעת המחבר ... אבל מפני הטעם שאינה מבושלת אין להתיר כלל כמ"ש ורק טעם בחתיכה גדולה יותר מדאי".
- (11) אבני צדק (יו"ד סי' ל"ו ד"ה נ"ל).
- (12) דברי מלכיאל (ח"ב סי' מ"ח).
- א. ביאור הדבר: החת"ס מצרף הטעם של חתיכה גדולה [רשב"א, ור"ן] עם הטעם של שאינה מבושלת [רמב"ם, ורא"ה] להקל בקולא אחרת של קצת ספק בהפמ"ר מאוד. ועי' לשון הפמ"ג (לעיל) שמצרפין ס' הרשב"א קודם בישול. אבל לשון הערה"ש (לעיל), שצריך הטעם של חתיכה גדולה.
- (ב) מחמיר.
- (1) בית שלמה (יו"ד ריש סי' קכ"ו) – "והנה מה שרוצה לסמוך על הפרי מגדים (סי' ק"א בשפ"ד ס"ק ח) בהפסד מרובה על דעת הרשב"א דחתיכה חיה לא מקרי ראויה להתכבד. ח"ו לומר כן, דהא הפרי מגדים בעצמו כתב שיש לצדד לצרף לסניף, ובסוף הניח בצ"ע אף בזה. ובכללים (בהקדמתו לא"ח) כתב דבמקום שכתב הרב וכן נוהגים, יש לצרף דעת המחבר לספק ספיקא, אבל במקום דאין ספק עוד להקל, ח"ו להקל במקום שסיים הרב וכן נוהגים, וכל האחרונים החזיקו אחריו".
- (2) מהרש"ם (ח"ד סי' ל"ט, עי' דעת תורה על סעי' ג' ד"ה ועי' טוב) – "ומ"ש דנתבטלו קודם שמרט הנוצות עי' שפ"ד סימן ק"א סק"ח וסוסי' ק"ט ס"ק י"ג וסי' ק"י ס"ק י"ג דכיון דלא נודע מקודם ל"מ ביטול כלל וגם לשיטת הב"ח עכ"פ מדרבנן ל"מ ביטול בלא נודע ובפרט לפמ"ש בשפ"ד סי' ק"י הנ"ל לענין איברים הפנימים יש לחוש גם בעודה בנוצתה ע"ש ותבין ועי' בשו"ת ב"ש להג' מסקאלא חיו"ד סי' קכ"ו דגם בהפ"מ אין להקל בזה ודחה ד' מש"ז סי' ק"א סקי"א ע"ש".
- א. אמנם עי' דעת תורה (סי' ל"א ס"ק י', סי' מ"ט ס"ק י"ט).
- (3) עי' יבקש תורה (תערובות סי' ל"ו ד"ה ולענ"ד).
3. מראי מקומות – רב פעלים (יו"ד סי' כ"ג ד"ה שוב ראיתי), בית הלוי (ח"ב סי' ל"ד), מהרש"ג (ח"ב סי' קפ"ב), משמרת שלום (על הפמ"ג ס"ק ח', חידושי דינים אות ג', אות ה'), בדה"ש (ס"ק ל', בי' ד"ה וכן [עמ' ק"ל]), מגילת ספר (סוף סי' ק"א), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ל"ט).

ד. דבר שבמנין – ש"ך (ס"ק ז').

1. עי' סי' ק"י סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

י] גדר של מחוסר תיקון - למחמירים לעיל.

א. אם יהיה ראוי רק אחר בישול.

1. צריך בישול – חי' הרא"ה (חולין דף ק. ד"ה דהוי, בדה"ב ב"ד כה.), נמוק"י (יבמות דף כה:).
2. לא צריך – עי' ריטב"א (חולין דף ק. ד"ה ועוד, "ויש מרוב רבותינו אומרים שאין דין זה נכון"), סמ"ק (סי' רי"ד, "אם אין מחוסר רק בישול שפיר מתקרי מתכבד"), פ"ח (ס"ק ט"ו, סי' ס"ט ס"ק מ"ח).
3. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק ז', סי' ק"ב בש"ד ס"ק י"א), רע"א (סי' ס"ט על סעי' י"ד, "יש לע' הא המחבר פסק בלא"ה (בסימן ק"א) דחתיכה חי' לא מקרי ראוי להתכבד ע' פמ"ג"), חתם סופר (יו"ד סי' צ"א, לשונו מובא לעיל).

ב. חתיכות גדולות.

1. מיקל, יש ביטול – רשב"א (תוה"ב ב"ד שער א' יג., לשונו מובא לעיל), ר"ן (חולין דף לו., לשונו מובא לעיל).

ג. שהוא חי.

1. מיקל – תוס' (יבמות דף פא: ד"ה רבי יוחנן, "ואפילו יחשב כשהוא שחוט כחתיכה הראויה להתכבד בה כשהוא חי גריע טפ"י").
2. מראי מקומות – טוב טעם ודעת (תליתאי סי' ר"ד).

ד. מחוסר מעשה גדול.

1. עם נוצתה.
2. מיקל: בטל – ר"ת (מרדכי ביצה סי' תרמ"ו), סמ"ק (סי' רי"ד, "אך אם בהמה עם הצמר או עוף עם הנוצה אין זה ראוי להתכבד ובטלים"), רמ"א (סעי' ג'), נוב"ק (יו"ד סי' ט"ז), חכ"א (כלל נ"ג סעי' ח', סעי' ט').
3. נחרכו משערן.
4. מחמיר – רמ"א (סעי' ג').
3. כבש בעורו.
4. מיקל: כמו עוף בנוצתה, שבטל – ים של שלמה (פרק ז' סי' נ"א), ט"ן (ס"ק ו'), ש"ך (ס"ק י', עי' ס"ק י"א), כנה"ג (הג' ב"י אות י"ז), פ"ח (ס"ק י"ב), כרתי (סי' ק"י ס"ק י'), חגורת שמואל (ס"ק ח'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י'), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ה'), חו"ד (חי' ס"ק ט'), באה"ט (ס"ק ט'), חכ"א (כלל נ"ג סעי' ח'), ערה"ש (סי' ק"י סעי' ט'), כה"ח (ס"ק כ"ט, ס"ק ל"ב, ס"ק ל"ז), בדה"ש (ס"ק כ"ה).

4. בשר שאינו מנוקד.

4. מיקל: כמו עוף בנוצתה, שבטל – נוב"ק (יו"ד סי' ט"ז), פת"ת (ס"ק ד').
1. חכ"א (כלל נ"ג סעי' ח') – "ואדוני מורי ורבי בנודע ביהודה סימן ט"ז כתב דאחוריים שלא ניקר לא הוי חתיכה הראויה להתכבד דזה נחשב מחוסר מעשה גדול אף על גב דראוי להתכבד לנכרי זה לא מיקרי חתיכה הראויה להתכבד אלא אם כן ראוי להתכבד לכל אדם ומכל מקום לא החליט זה להיתר גמור רק שצירף סברא זו לסניף לשאר סברות עיין שם".
5. דגים עם קשקשים.
4. אינו מעשה גדול, וממילא הוי חהר"ל – פמ"ג (סי' ק"ב מש"ז סוף ס"ק ב', "בדגים ... אי הוה חתיכה הראויה להתכבד כל זמן שלא נטלו קשקשיהן ויראה דלא דמי לכבש בעורו ודמי לפתיחת הבני מעיים").

6. הטעם להקל.

4. הוי טירחה גדולה – נוב"ק (יו"ד סי' ט"ז, "כיון שהכריע רמ"א שתרגולת בנוצתה או כבש בעורו לא מיחשב חה"ל מטעם טרחה גדולה א"כ חלקי האחורים אין לך טרחה גדולה מן הניקור ובלי ניקור אינה ראויה להתכבד"), פת"ת (ס"ק ד', "עיין בתשובת נו"ב חי"ד סי' ט"ז שכתב דחתיכה שאינה מנוקרת לא הר"ל כיון דאיכא טירחא").
4. חשיבות התיקון – עי' מגילת ספר (אות י', "אין לזה שם אוכל" ע"ש).

ה. מראי מקומות.

1. בית הלוי (ח"ב סי' ל"ד אות א') – "ועכ"פ כל הני ראשונים ס"ל עיקר הסברא של ר"ת דמחוסר תיקון לא מקרי חהר"ל רק המה מחולקים בפרטי הסברא דהתוס' ביבמות כת' דכל שהוא שחוט מקרי חהר"ל ורק כשהוא חי דמחוסר גם שחיטה לא מקרי חהר"ל, והמרדכי בשם ר"ת כתב דתרגולת בנוצתה בטלה, והר"ן מוסיף דגם חתיכה גדולה יותר מדי דאינו מחוסר רק חיתוך גרידא ג"כ בטלה, אבל בעיקר הכלל דמחוסר תיקון מגרע סברתו של חהר"ל כולם מודים בו".
2. יבקש תורה (תערוכות סוף סי' ל"ו) – "סברא כללית בכל גדרי חהר"ל שנידון על פי המקום והזמן. דבשני דברים שהם אחד מחולקים בית המטבחיים מבית הפרטי והוא ראשית דהרי הבית מטבחיים מוכרים את העופות לאיטליזים ורק המה מוכרים אותן לבעה"ב, ואשר בעיני הבעה"ב המה נחשבים לחתיכות הראויות להתכבד וא"כ כשם שהרמ"א מודה דמריטת הנוצות מיחשב למעשה גדול וזה מפקיעו להיחשב לחהר"ל, כן נלענ"ד שהכנת העופות לאריזה בבית מטבחיים ומשם הובלתם לאיטליזים ורק שמה מכינים אותם למכירה לבעה"ב שהמה יכיניה ויחתכוה לחלקים הראוים להתכבד נלענ"ד ליחשב כמעשה גדול ביותר. ועוד נר' דמחמת התהליך הנ"ל הרי שבבית מטבחיים עצמם שאינם מוכרים כמעט בכלל לאדם הפרטי הרי שאין הם מחשיבים את העופות כלל לחתיכות הראויות להתכבד ורק כדבר מסחרי דהרי אין הם לעולם מכבדים במקומם את העופות לשום אדם ונמצא שבמקומם ובזמנם אין הם ראויות להתכבד. ונלפענ"ד דהמעמיק בסברא זו יוכח דאף לרא"ש אין זה כלל מוחלט לחהר"ל ונמצא דבהכי הרבה ה"ז ספק הראויה להתכבד דשריא לכו"ע".

1. בזמנינו: שמסירים הנוצות בקל באמצעות מכונה - וכדו'.

1. מחמיר.
  - א) בדה"ש (ס"ק ל"ב) – "ונראה בזמננו שמסירים הנוצות בקל באמצעות מכונה לא חשיב תו מעשה גדול ואינה בטילה".
  2. מיקל, עדיין לא נחשב זהה"ל.
- א) הגר"ח ק"צ"ל (אסיפת יצחק י"ז תמוז תשס"ז, אהל יעקב הע' כ"ז) – "שאלה: ברמ"א ביו"ד ס' ק"א סעיף ג' כתב 'תרנגולת בנוצתא דמחוסרת מעשה גדול' אינו נחשב חתיכה הראויה להתכבד, האם ה"ה בזמננו שמסירים הנוצות במכונה בקל. תשובה: גם בזמנינו".
- ב) עי' הגר"א בבבצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ד תמוז תשס"ז) – "שאלה: ברמ"א ביו"ד ס' ק"א סעיף ג' כתב 'תרנגולת בנוצתא דמחוסרות מעשה גדול', אינו חתיכה הראויה להתכבד, האם ה"ה בזמננו שמסירים הנוצות במכונה בקל. תשובה: אין מכבדים בתרנגולת בנוצתה".
- ג) יבקש תורה (יו"ד סי' מ"ד) – "הבדי השולחן ... וממילא גם שהסרת הנוצות הוא ע"י מכונה ואינו טירחה מרובה בכ"ז לא נחשב עדיין זהה"ל מכיון דה"ז בכלל מעשה גדול".
- ד) עי' קנין דעה (הע' ב') – "וראיתי בבדי השולחן ... אמנם לענ"ד נראה ברור דאע"פ שיש מכונות משוכללות אפ"ה נחשב מחוסר תיקון גדול, ואע"פ שהמכונה עושה בקלות, זהו כח ומעליותא מיוחדת במכונה שעושה דברים נפלאים בקלות, והגע עצמך אם יש לאדם סמוך לו מכונה אוטומאטית שמכניסים לתוכה קמח ומים ויוצא ממנה מצות אפירות, הכי אפש"ל דכשיש לו קמח ומים הוי כאילו יש לו מצה אפויה פשיטא שלא א"כ ה"נ כשיש לו לפניו מכונה למריטת נוצות, ונלענ"ד שא"צ לחוש לזה [וק"ו בנד"ד בשאלה דרבנן וגם מעיקר הדין היה ראוי לפסוק כהמחבר וכמש"כ הפ"ת סק"ד בשם החת"ס] **אבל מ"מ נ"ל שאם העופות כבר מונחים ע"ג הסרט נע ואינו מחוסר שום מעשה רק מעצמן יוסרו הנוצות** י"ל דעכשיו כבר הוי כאילו הוסרו הנוצות כיון שלא מחוסר מעשה כלל [ואע"פ שתרגולת בנוצתה מאוס ומשו"ה לא הוי דבר שבמנין, מ"מ כשלא מחוסר תיקון גדול אין לו החסרון של מאוס וכמש"כ הרש"ל (או"ש סי' מ' ס"ק ד') וביש"ש סי' נ"א ומובא בקיצור בש"ך ופמ"ג].
- ה) קנות דעה (ס"ק כ') – "לבדה"ש ... מיהו באמת ...".
- ו) אור ההלכה (שעה"צ ס"ק י"ט) – "וראיתי לבדי השולחן (ס"ק לב) שכתב דנראה שבזמנינו שמסירים הנוצות בקל באמצעות מכונה, תו לא חשיב מעשה גדול, ואינה בטלה. ונסתייע מלשון היש"ש (פג"ה סי' מג) דהסרת הנוצות טורח הוא. וחדש שכהיום שטירחתו מועטת אינו בטל. והנה מלבד שהיד יהודה (הקצר ס"ק יט) כתב בטעם הדבר שחסרון בסרת הנוצה נחשב למחוסר מעשה גדול משום דבהסרת הנוצה והעור נשתנה הגוף, ולפי דבריו אינו ענין לטורח [וכן מוכח בשערי דודא שהוא מקור הדין שכתב דהואיל ולא ניטלה נוצתה אינה ראויה להתכבד בפני אורחים כמו שהיא עכ"ל]. יראה דאף הרש"ל שכתב כן רצונו לומר דאפילו דבר שאינו מחוסר מעשה גדול, מ"מ אם טרחתו מרובה הרי זה בטל, ואין הכי נמי דבמחוסר מעשה גדול אפילו בלא טורח בטל. וכעין שכתב הנודע ביהודה (יו"ד סי' טז, הובא בפ"ת סק"ד) דחתיכת האחוריים שאינה מנוקרת לא ראויה להתכבד כיון דאיכא טירחה לנקרה [ואינו סותר לרמ"א דכבש שלם לא בטל יעו"ש]. ועל כן בזמנינו תרגולת בנוצתה בטלה, דמחוסרת מעשה גדול. ועוד מאן לימא לן דהסרת הנוצות במכונה לא נחשב לטירחה. ועל כן אין להחמיר בזה כלל להפסיד ממונם של ישראל".
3. צד להקל – מגילת ספר (אות ט' - עד הסוף, ענינים ביו"ד סי' א').
  - א) קשה: למכור לספרדי.

2. מעשה שהיה.

1. יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ח') – "ב"ה. יב ניסן תשכ"ב. ירושלים ת"ו. נשאלתי באחד ששחט לביתו חמשה עופות (תרנגולים), שנים גדולים קצת ושלושה קטנים, ולאחר שמרטו נוצותיהם ופתחום והוציאו את המעיים מתוכם, נתנום במים בכלי גדול לשרותם קודם המליחה כנהגו, **ובינתים נמצא מסמר תחוב בקורקבן אחד**, וניקב מעבר לעבר ...".
2. מגילת ספר (אות י"א, ענינים ביו"ד סי' א') – "במשחטת עופות הפועלת על עקרון של סרט נע שוחטים חמישה שוחטים בכל משמרת וכל אחד שוחט כמאה וחמישים עופות ואין בודקים הסכין בין עוף לעוף, ואחר המשמרת נבדק סכינו של אחד מהם ונמצא פגום, וכל העופות ששחט אותו שוחט הם בספק איסור וכמבואר בשו"ע סי' י"ח סעיף א', אלא שהם מעורבים ברוב העופות הכשרים ששחטו שאר השוחטים, ויש כאן תערובת של מין במינו יבש ביבש ... ומה שיש מקום עיון בזה הוא אם יש על אותם עופות דין חתיכה הראויה להתכבד שאפילו באלף לא בטיל ...".
- א) יבקש תורה (תערובות סי' ל"ו, חלק מלשונו מובא לעיל) – "השגה לתשובה ... תשובה מהרב א. אייזנטל שליט"א רומז'צ ברמות ג' ירושלים ...".
3. מראי מקומות – קנין דעה (ס"ק ג').

יא] חוזר וניעור.

א. נודע התערבות.

1. מיקל – רבינו פרץ (הג' סמ"ק סי' רי"ד אות א', מרדכי ביצה סי' תרמ"ו, "אין חוזרין וניעורין"), ב"ת (סי' ק"י ס"ק ד'), ש"ך (ס"ק ח', "ואע"פ שלאחר שנתערבה הסירו הנוצה. מ"מ כיון דבתחלת התערובו' נכתבטל אין חוזר וניעור, סמ"ק"), פ"ת (ס"ק ט'), פ"ת (ס"ק ה'), כרתי (ס"ק ח'), "כיון דברגע דנתערבה לא היתה חתיכה הראויה להתכבד, כבר נתבטלה, ותו לא חשוב לאסור", בית לחם יהודה (ס"ק ז'), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ג'), חגורת שמואל (ס"ק י'), פמ"ג (סי' ק"י שפ"ד ס"ק י"ג), תו"ד (ח"י ס"ק ז'), באה"ט (ס"ק ז'), חכ"א (כלל נ"ג סעי' ח', לשונו מובא לקמן), כה"ת (ס"ק כ"ה), בדה"ש (ס"ק כ"ו).
- א) כיון שאין טעם – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ח', "כיון דאין טעם עיין צ"ח").
- 1) מגד שמים (אות מ"ח) – "עיין סי' צ"ט. כצ"ל לפ"ה. בש"ך שם (סקכ"א) דבדבר יבש מין במינו, דאין הטעם נרגש, כל שנפל לרוב היתר ונתבטל, אין חוזר וניעור".

(ב) אין חוזר ונייעור באיסור דרבנן.

- (1) גר"א (ס"ק י"א, לשיטתיה לסי' צ"ט ס"ק ט"ו) – "ואף על פי כו'. כמש"ל סי' צ"ט ס"ו דבכה"ג אין חוזר ונייעור ע"ש".
- (2) עי' אהיעזר (ח"ב סי' ט"ו אות ו') – "דבאמת גם הרשב"א מודה באיסור דרבנן דאינו חוזר ונייעור ועי' בבאורי הגר"א סי' צ"ט ס"ק ט"ו שהאריך בזה (ובפרט באיסור האוסר יותר מכדי נותן טעם כמו איסור דאפילו באלף לא בטיל) וכיון דמה"ת חהר"ל בטיל ברובו אינו חו"נ ושאינו בסוס"י ק"ט ביבש שנתבטל חד בתרי דאם בישלן כולן כאחד אסור משום דהבישול מוליך הטעם בכולו אף במין במינו ולשי' הרשב"א דמי כאוכלן ביחד ויעו' בבאור הגר"א שם ס"ק ט' שנו"ט בכולן ובפרמ"ג בפתיחה לה' תערובות אבל בניד"ד אם בישלן ביחד אי ליכא ששים אסור כשי' הרשב"א וביותר מס' ניהו דחהר"ל לא בטיל אבל בזה שנתבטל ואינו חו"נ ורק מה שהטעם מתפשט בכולו ל"ש ביותר מס' דגם באינו מינו שרי וז"פ".
- א. להחולקים – עי' סי' צ"ט סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

(ג) משום שלא ניתוסף עוד איסור.

- (1) בדה"ש (סעי' ג' ב' ד"ה ואף, עמ' קכ"ט) – "דהתינה לשיטת הגר"א ... דכל בדרבנן לא אמרינן חוזר ונייעור, דהכא נמי הוי רק מדרבנן, וכ"כ הגר"א גופיה הכא ללמוד הא דידן מההיא דסימן צ"ט סעיף ו', אבל לשיטת הרמ"א שם דאף בדרבנן האיסור חו"נ, א"כ מאי שנא הכא [ומדשתיק ליה הרמ"א כאן להמחבר משמע דמודה לו בדין זה]. והנה כעין קושיא זו יקשה לכאורה גם על הרא"ש בפ"ז סעיף ל"ז ... לחלק בזה דהיכא דניתוסף עוד איסור חמיר טפי דהו"ל השתא כתערובות אחרת דלית בה כדי ביטול על האיסור, אבל כל שלא ניתוסף עוד איסור ... כיון דעיקר התערובת היא כמקודם".
- (ד) מראי מקומות – פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ל"ו).
- (1) שחיטת חולין (דף ק., עמ' ק"א) – "הרי מבואר בלשון הרמב"ם דהגדר בהא דדברים חשובים לא בטלי, הוא, משום דחשיבי כאילו לא נתערבו כלל ... דדיינינן להו כאילו כל חתיכה עומדת לעצמה ולא נתערבה כלל ... א"כ פשוט דבזה שנעשה אח"כ חה"ל ובטיל מיניה שם תערובת אינו חוזר ונייעור, דדמי לג' חתיכות שנתערבו בבית אחד ובטלי ברוב, ואח"כ כשמוציא חתיכה אחת לעליה לא אמרינן (לשיטת החכמ"א דאין מצטרפין מב' מקומות לבטל ברוב) דכיון דבטל התערובת חוזר האיסור ונייעור, ודו"ק".

ב. אם לא נודע.

1. מחמיר.

- (א) רדב"ז (סי' רס"ז) – "הדבר ברור דלא אזלינן אלא בתר השתא שהרי עתה שנמצאת הטריפה אתה בא לבטלה ובאותה שעה כבר נעשו כלם חתיכות הראויות להתכבד לפני האורחים ולא בטילו".
- (ב) פרי תואר (ס"ק ה').
- (ג) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ח', סי' ק"ט שפ"ד ס"ק י"ג, סי' ק"י שפ"ד ס"ק י"ג) – "ודע דאם כבש בעורו או עוף בנוצה לא מיקרי ראוי להתכבד ובטיל ואף שהופשט אח"כ מותר כמבואר סימן ק"א ומיהו היינו שנודעה התערובת בעודו בנוצה אבל נודע לאחר שהסירו הנוצה מכי מתחיל הביטול הוה חהר"ל וכמ"ש בק"א בש"ך אות ח' בשם הפ"ת והכין הוא ודאי כמ"ש בק"ט בש"ך אות י"ב י"ג. ועיין כר"ו אות ו' משמע קצת בע"א ולהלכה נראה ודאי כמ"ש".
- (ד) חו"ד (חי' ס"ק ז', בי' ס"ק ד').
- (ה) חכ"א (כלל נ"ג סעי' ח') – "תרנגולת בנוצתה וכבש שלא הפשיטה מעורה כיון שמחוסרין מעשה גדול בטילה שהרי עכשיו אינם ראויים להתכבד ואף על פי שאחר שנתערבה הסיר הנוצות והפשיט העור כיון שבתחילת התערובת נתבטל אינו חוזר ונייעור ונראה לי דדוקא אם כבר נודע לו התערובת קודם ההפשט אבל אם לא נודע לו התערובות עד לאחר ההפשט אינה בטילה דקודם ידיעה לא שייך ביטול כדלעיל כלל נ"א סימן י"ח (וכן כתב בתשובת רדב"ז חלק א' סימן רס"ז)".
- (ו) פת"ת (ס"ק ה') – "עיין בתשובת רדב"ז החדשות סימן רס"ז שכתב דאם לא נמצאת הטריפה עד אחר שנעשה ראוייה להתכבד לא בטיל".
- (ז) גליון מהרש"א (על רמ"א סעי' ג') – "מיהו אם לא נודע התערובות עד אחר הסרת הנוצות כ' בפ"מ דצ"ע להתיר גם בהפ"מ".
- (ח) מהרש"ם (ח"א סי' קל"ד, עי' ח"ג ריש סי' קפ"ט, ח"ד סי' ל"ט [לשונו מובא לעיל]) – "וע"ד השאלה בדין נמצא טרפות ודאי בעוף ונתערב בעופות אחרים ולא נודע עד אחר שהסירו הנוצות מעליהן. הנה גוף הדין מבואר בשפ"ד סי' ק"א סק"ח בשם הפר"ת דהוי כדין חהר"ל כיון שלא נודע מקודם ע"ש. ואני מצאתי בתשובת פ"י ח"ב ח"א סוף סימן י"ב בדין חטה שנמצא במצה שנאפית קו"פ שחידש השואל שלא נתבטל קו"פ כיון שלא נודע והוא דחה דבריו דהשתא כשנודע חל הביטול למפרע. ואח"ז הוסיף טעם ב' משום דהשתא אינו נו"ט בצונן ע"ש. ומוכח דגם בנו"ט מהני הביטול למפרע. אבל לדינא צדקו דברי הפר"ת ושפ"ד וכ"ה להדיא בתשובת רדב"ז ח"א סימן רס"ז".
- (ט) כה"ח (ס"ק כ"ד, ס"ק ל"א).
- (י) בדה"ש (ס"ק כ"ו).

2. מיקל.

- (א) עי' פני יהושע (שו"ת ח"ב או"ח סוף סי' י"ב, הו"ד במהרש"ם [לשונו מובא לעיל]) – "בענין חטה שנמצאת במצה שנאפה קודם פסח דנהגינן להתיר בתוך הפסח הואיל ולא נתנה טעם בפסח והקשה מכ"ת דהא ק"ל דאינו בטל עד שיודע לו והבאת ראי' ממס' תרומות שכ' הרא"ש ראי' זו וכן הטור דבעינן דוקא ידיע' כו'. הנה במחיל' שגית דהתם קאי אתרי אסירו שנפלו זה אחר זה כגון שנפל כזית אסור בתחלה וטרם שנודע נפל אסור אחר דבעינן תרי ס' גם נגד כזית הראשון ולא אמרינן דנהפך הראשון להיתר שנתבטל כבר ויבטל אח"כ את השני כיון שלא נודע לו עד לבסוף הוי כאלו נפלו שניהם השתא ובעינן תרי ששים כיון שהאסור השני השתא בפנינו אבל הכא שאין כאן אסור אחר הנה אחר שנודע לנו מבטלין אפי' למפרע דלמה לא נבטל למפרע כיון שהוא בטל עכ"פ ואין כאן אסור אחר השתא בפנינו דלא אמרינן דתלינן בידיע' אלא לענין שלא נבטל גם האיסור השני כיון שנפל קודם

הידיע' אבל לענין אסור הראשון מה לנו לבטל אחר הידיע' דוקא ולא נזכר זה בשום מקום. וכיוצא בזה כתוב בת"ה סוף ס' קפ"ג ועוד בנ"ד שרי ממ"נ אי אזלינן בתר השתא פשיטא דשרי שהרי אין נותן טעם ואי בתר מעיקרא הרי נתבטל דהתם הוי הטעם דחזינן כאלו נפלו שניהם השתא והכא אי נפל השתא אין כאן אסור ופשוט הוא".

3. מראי מקומות – כרתי (סי' ק"י ס"ק י', פלתי ס"ק ו', מגיה הע' כ'), נוב"ת (סוף סי' כ'), טוב טעם ודעת (קמא סי' קס"א, תלתאי סי' ר"ד), דרכ"ת (ס"ק ל"ז), משמרת שלום (על שפ"ד ס"ק ח', חידושי דינים אות ז'), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ל"ח). (א) יד יהודה (הארוך ס"ק ח', הקצר ס"ק ט"ו) – "דאולי לא אסרו חכמים ז"ל דכל דחשוב מצד החשיבות לא נתבטל אינו אלא בהיה חשב מקודם בפ"ע ואח"כ נתערב, אז החשיבות נותן שלא יתבטל, משא"כ אם בעת שנתערב לא היה חשוב, הגם שלא נתבטל אז מחמת שלא נודע על מה שיתבטל, מ"מ הא בעת שבא לחול עליו החשיבות שוב אינו ניכר כלל מי הוא, תו ראוי שיתבטל בין הרוב ... בודאי יש להתיר היכי דבלא"ה יש צד להתיר כגון כבש שלם וכדומה".

(ב) ע"ע יד יהודה (סי' ק"י הקצר ס"ק י"א, הארוך ס"ק א', הארוך ס"ק י').

4. לענין ספק טריפה שנתערב.

(א) עי' סי' ק"י כללי ס"ס ס"ק א', לשיטות ומראי מקומות [חכ"א] (כלל ס"ג סעי' ט"ז, בינת אדם שער הקבוע סי' מ"ז, לשונו שם), מהרש"ם (ח"ד סוף סי' ל"ט, לשונו שם), חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות פ"ה, לשונו שם).

ג. נודע קודם בישול.

1. עי' לעיל, אם יכול לצרף שיטת הרשב"א [המחבר].

ד. נולד האיסור לאחר שנתערב.

1. מראי מקומות – בדה"ש (בי' ריש סי' ק"א).

ה. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' צ"ט ס"ק פ"ו).

יב הגדר של ראוי להתכבד - סעיף ד'.

א. הכל לפי המקום והזמן – רשב"ש (סי' תרי"ג ד"ה גמ), רמ"א (תורת חטאת כלל מ' אות ד'), יש"ש (פרק ז' סי' נ"ג), ט"ז (ס"ק ט'), ש"ך (ס"ק י"ב, ס"ק י"ג, ס"ק י"ד), פרי"ח (ס"ק ט"ו, ס"ק ט"ז), כנה"ג (הג' ב"י אות כ"א), פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק ד', ס"ק ח', פתיחה ח"ג פרק ב' ד"ה חתיכה), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י'), חוו"ד (חי' ס"ק י"ג), באה"ט (ס"ק י"ב), חכ"א (כלל נ"ג סעי' י"ג), זבחי צדק (ס"ק ז'), ערה"ש (סעי' ט"ז, סוף סעי' כ"א), כה"ח (ס"ק י"א, ס"ק ל"ט, ס"ק מ', ס"ק מ"א, ס"ק מ"ב), בדה"ש (ס"ק נ'), דעה ברורה (ס"ק י"ג).

1. תשובות והנהגות (ח"ג סוף סי' ר"נ) – "... בדין חתיכה הראויה להתכבד שהביא הבאה"ט, ביו"ד סי' ק"א 'שזה תלוי לפי המקום והזמן', והנה אם יעבירו התערובת למקום שאינו חשוב י"ל דלכו"ע חוזר ובטל. וכמו דבר חשוב שלם דלא בטל ובנחתך שלא בכוונה [שלא נתכוין לבטל] מותר".

ב. תלוי בראות עיני המורה – ש"ך (ס"ק י"ג), פרי"ח (ס"ק ט"ו), חוו"ד (חי' ס"ק י"ג), חכ"א (כלל נ"ג סעי' י"ג), ערוה"ש (סעי' ט"ז), כה"ח (ס"ק מ"ב), בדה"ש (ס"ק נ').

ג. קשה: למה כתבו הפוסקים ציורים.

1. פמ"ג (מש"ז ס"ק ט') – "במנחת יעקב כלל מ' אות ח' כתב אם כן למה נתלבטו הפוסקים לכתוב איזה מיקרי ראויה להתכבד והעלה בב' פנים או דכל מה שהוזכר ראויה להתכבד אף באיזה מקום אין ראויה להתכבד בטלה דעתם והכל לפי המקום לחומרא אם ראויה להתכבד שם אף שלא מוזכר בפוסקים אין בטילה. הפן הב' דכל מה שזכרו ראויה להתכבד מן הסתם ראויה להתכבד עד שיבורר באותו הזמן אין ראויה להתכבד ושאר דברים מן הסתם אין ראויה להתכבד עד שיבורר שראויה להתכבד יע"ש ובמילי דרבנן על כל פנים כאופן הב' ראוי לפסוק".

(א) פירוש: מיקל כיון שכל הדין של חה"ל אינו אלא מדרבנן – דרכ"ת (ס"ק ס"ד), דברי מגדים (ס"ק נ"ג), בדה"ש (סעי' ג' ד"ה מיהו, עמ' קל"ד).

(ב) פירוש: מיקל רק אם חה"ל הוי איסור דרבנן – מאור יהושע (נאסאד, סי' כ"ג), "הגם דמה שכתוב בפ"י בפוסקים דהוי ר"ל אין להקל אע"ג דבמקום זה אינו ר"ל, דאל"כ בחנם נחלו לנו אבותינו איזו מיקרי ר"ל וכמש"כ המ"י הביאו הפ"מ במש"ז אות ט', ורק במילי דרבנן כתב הפ"מ ז"ל שם דיש לפסוק להקל אפי' במה שמבואר בפוסקים דר"ל אם באותו מקום אינו ר"ל בבירור, די"ל שהפוסקים כתבו דמן הסתם בא"י המנהג הוי ר"ל, אבל אם מבורר באותו זמן שאר"ל מקילין יע"ש").

ג) מראי מקומות – מעדני השלחן (מטעמי השלחן אות ה').

2. הלכה.

(א) כמהלך א' של הפמ"ג: דכל מה שהוזכר בחז"ל שראויה להתכבד, אף במקום שאין ראויה להתכבד בטלה דעתם.

(1) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ב' אות ס"ה) – "חתיכה הראויה להתכבד שהחשיבה כך חז"ל, הרי היא נשארת בחשיבותה אף היום, גם כשבפועל אינה מכובדת (וכגון שאין מגישים לאורח נכבד, כראש ישיבה, צלחת עם 'פולקע')".

(ב) כמהלך ב' של הפמ"ג: שכל מה שזכרו ראויה להתכבד מן הסתם ראויה להתכבד, עד שיבורר באותו הזמן שאין ראויה להתכבד.

(1) מחה"ש (סוף ס"ק י"ג) – "ואם יש ספק אזלינן לקולא. אך הקשה המנחת יעקב כלל מ' ס"ק ח' וז"ל, וקשה לפי זה דא"כ לאיזה

צורך הטריחו ראשונים ואחרונים לכתוב איזה דברים הם חתיכה הראויה להתכבד או לא, אי תלוי הכל בזמן ובמקום. וכן מצינו

ו' דברים שאין בטילים מצד חשיבותן, ופולגתן שם בביצה דף ג' ע"ב. ואפשר לומר דלכך נקטו הפוסקים מה שהוא ראויה להתכבד, לומר דדברים אלו מן הסתם הן ראויים להתכבד, עד שיברר לו שאינם ראויים להתכבד באותו זמן ומקום, מה שאין כן שאר הדברים שבסתם בטילים, עכ"ל המנחת יעקב, עיין שם".

2) עצי העולה (תערובות כלל ה' סעי' ח').

ג) מהלך שלישי: תלוי רק באותו מקום.

1) עי' בדה"ש (סעי' ג' ד"ה מיהו, עמ' קל"ד), הו"ד בפמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק כ"ג) – "לענ"ד נראה קשה לשמוע מה שכתב בתירוץ הראשון דיש בזה משום ביטול דעתם ... שהרי אנו רואים שמנהגי בני אדם בדברים אלו משתנים הם לפי המקומות והזמנים, והאיך נימא שיכתבו הפוסקים שלכל הדורות והמקומות לא נתחשב עם דעת בני אדם ... וגם תירוץ השני נראה קשה, דאם אין מבורר במקום מן המקומות למה נימא דסתמיה בכל המקומות במאכל זה או זה שהוא ראוי להתכבד, דהא קושטא הוא שמנהגי בני אדם משתנים הם בזה כנ"ל, ואם בספק דינו למיזל לקולא גם בזה ניזל לקולא ... ובעיקר קושיית המנה"י שמא י"ל דהא"נ דמה שכתבו הפוסקים בזה הוא למקום וזמן שלהם, דהא ודאי שלקבוע באיזה מאכל אם הוא ראוי להתכבד אם לאו תלוי הרבה פעמים בשיקול הדעת ... וגילו הפוסקים דעתם לענין זמנם ומקומם איזה מאכלים ראויים להתכבד ... ולענ"ד הדין היוצא מתירוץ השני של המנ"י ופסקו הפמ"ג צ"ע אם בעינן להחמיר כן, וע"ע בחכ"א (כלל נג דין יג) דמשמע ג"כ דלא כהמנ"י, אלא הכל תלוי באותו מקום וכל שיש ספק במקום ההוא אזלינן לקולא, וביש עוד צד קולא נראה שיש להקל בזה".

2) דעה ברורה (מקור הדעה ס"ק כ"ד) – "ולענ"ד צ"ע דברי המנ"י ... י"ל שכתבו לבני דורם, ועוד הרבה דברים נלמדים מדבריהם בגדרי מהו ר"ל".

3. מראי מקומות – מעדני מלכים (סי' קמ"ח אות א').

ד. האם רק מנה יפה ושמנה ומופלגת במינה הוא חהר"ל, או אפילו אם אינם מופלגת במינה אדם מתכבד בה.

1. רק מנה יפה ושמנה ומופלגת במינה הוא חהר"ל.

א) ר' שלמה ב"ר אברהם מן ההר (בתשובה שבסוף ס' המאורות לחולין ד"ה ואם) – "ואיך אפשר דבר זה שחתיכה אחת דרכה לימנות וכל השור (השאר) אין דרכו לימנות. הילכך על כרחנו יש לומר דכי אמרינן בחתיכה הואיל וראויה להתכבד [בה לפני האורחים] דרכו לימנות לעשירים הני מילי כשהיא מכבש שמן מופלג במינו כעין אגוזי פרך, אבל האי מעשה שאין הכבש מופלג במינו אפילו כולו לא הוי דרכו לימנות לעשירים כדאיתא בגמרא דכל התערובות".

2. חולק: אדם מתכבד בה אפילו אינה מופלגת במינה.

א) ר' אברהם מן ההר (יבמות דף פב.) – "ואיכא מאן דאמר דהואיל ור' יוחנן סבירא ליה הכא דחתיכה אינה דבר חשוב הא דאמרינן בגיד הנשה דחתיכה היא דבר חשוב איירי דוקא בחתיכה מופלגת במינה. והא דהכא איירי בשאר חתיכות. וזה אינו, דאפילו אינה מופלגת במינה אדם מתכבד בה. ובשתי הפסקות תמצא חתיכה. ולא פליג התם בין מופלגת לאינה מופלגת. והוה ליה למימר התם בגיד הנשה הכא בחתיכה מופלגת עסקינן שראויה להתכבד בה לפני האורחין".

ב) רשב"א (ח"א סי' תק"ו, המיוחסות להרמב"ן סי' קנ"א ד"ה ועוד) – "ומה שאמרת בשם בעלי התוספות שלא אמרו חתיכה הראויה להתכבד אלא בדברים המופלגים במינן ככבשים ממדינת הים דהוו כרמוני באדן. זה לא שמענו ואין הסברא מקבלו ופשט הגמרא אינה כן".

3. חזי לאצטרופי לסניף בעלמא כשיש עוד טעם להקל.

א) יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ח' סוף אות א') – "והנה בתשו' הרשב"א (סי' תקו) כ' וז"ל: ומה שאמרת בשם בעלי התוס' שלא אמרו דין חתיכה הראויה להתכבד אלא בדברים המופלגים במינן, כגון כבשים ממדינת הים דהוו כרמוני בדן, זה לא שמענו, ואין הסברא מקבלו, ופשט הגמ' אינו כן. ע"כ. אמנם סברא זו נמצאת בתשובת רבינו שלמה בן אברהם מן ההר והיא לו נדפסה בס' המאורות סוף חולין (עמוד רלח) במעשה שבא לפניו בתערובת כבש טריפה בשני כבשים כשרים, ופסק להתיר, וכ' דה"ט דכי אמרינן חתיכה הראויה להתכבד אינה בטלה, ה"מ כשהיא מכבש שמן מופלג במינו כאגוזי פרך ורמוני בדן, הלא"ה שרי. וכדמוכח בזבחים (עב) שור הנסקל שנתערב אפילו ברבוא ימותו כולן. ופריך וליבטיל ברובא וכו', אלמא דשור לא חשיב חהר"ל. ע"ש. וכ"כ המאירי חולין (דף קפט ע"א מהספר) בשם גדולי הדור. ע"ש. ור' אברהם מן ההר (בפ"י ליבמות פב עמוד קצב) הביא סברא זו ודחאה מהלכה. ע"ש. וכן דעת כל שאר פוסקים להחמיר בזה. ומיהו סברת הרי"ף ומהר"ר שמואל הנ"ל עם סברת רבינו שלמה מן ההר והמאירי חזו לאצטרופי לסניף בעלמא כשיש עוד טעם להקל".

4. מראי מקומות – אור ההלכה (סעי' ב' הלכה בהירה ד"ה כגון, לשונו מובא לקמן).

א) אנציקלופדיה תלמודית (כרך י"ח ערך חתיכה הראויה להתכבד, טור קצ"ג הע' מ"ה) – "ר"ש מן ההר בתשו' שבסוף ס' המאורות לחולין, שכן מוכח מסוגית זבחים עב א; מאירי חולין צז א בשם גדולי ההר, ושם ק א בשם י"א; ר"א מן ההר יבמות פב א בשם איכא מ"ד; השואל בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תקו ושו"ת המיוחסות להרמב"ן סי' קנא בשם בעלי התוס', שלא אמרו חהר"ל אלא בדברים המופלגים במינם ככבשים ממדינת הים דהוו כרמוני באדן".

ה. תלוי ברוב בני אדם.

1. ערה"ש (סי' ק"י סעי' ח') – "ואין זה ספק דחסרון ידיעה כיון שהחשיבות אינו שוה לכל בני אדם יש שדבר קטן חשוב אצלו ויש שגם דבר גדול אין לו חשיבות ומי יכול להכריע רצון רוב בני אדם ולכן הוה ספק גמור".

ו. חתיכה שנפלה על הריצפה.

1. עדיין נחשב חתיכה הראויה להתכבד.

(א) הגר"ע אויערבאך שליט"א (יתד נאמן פר' שמות תשע"ז) -

If a piece of chicken that would normally be considered a *chatichah hare'uya lehischaveid* fell on the floor, do we say that since most people would not serve such a piece of food to a guest that it now is not considered a *chaticha hare'uya lehischaveid*?

Answer by Rav Auerbach: If people do not know that the food fell on the floor, then it is definitely considered a *chaticha hare'uya lehischaveid*. Even if people know that this piece fell on the floor, I believe that this does not stop it from being a *chaticha hare'uya lehischaveid*. If it is cleaned off and there is no trace of the fall, then there is only an emotional barrier stopping you from serving it. Intrinsically, it does not lose its importance, and it still has the status of *chaticha hare'uya lehischaveid*.

ז. מראי מקומות.

1. הגר"ע אויערבאך שליט"א (יתד נאמן פר' שמות תשע"ז) -

The *Rashba* in *Toras Habayis* (4:1) implies two different and seemingly contradictory definitions of the importance of a *chaticha hare'uya lehischaveid*. One implies that the recipient has to feel especially honored by what he is receiving, i.e., he is getting a high quality food, like a steak. The other understanding seems to be that it is enough that he is being served an average food, but since he is being served food as a guest, as long as the piece is not too big or too small, the portion is called a *chaticha hare'uya lehischaveid*. On that note, we understood that pizza and falafel might be considered a *chatichahare'uya lehischaveid*. Is that so?

Answer by Rav Auerbach: The correct understanding of the *Rashba* and other *Rishonim* who write that the food has to be fitting to be served to an important guest is closer to what you said first, that the food needs to have special importance. I think that a clear guideline is that any food that could be eaten in the marketplace or the streets is not considered a *chaticha hare'uya lehischaveid*. It is common to see people walking in the market eating a falafel or pizza, and it is therefore not considered a *chaticha hare'uya lehischaveid*. In order to be in this category, it has to be a food that is always eaten at a table with a knife and a fork, for this is the way that one shows honor to guests.

יג] במקום שמכבדים רק בכמה חתיכות - כגון גריבי"ן, עור שומן אווז.

א. מחמיר: אע"פ שכל חתיכה וחתיכה אינו ר"ל, ע"י צירוף הוא ר"ל.

1. ט"ז (ס"ק י') - "באו"ה שם בגליון מביא דאם נחתך העור של אווז לרצועות בטל חשיבותו ותמה רש"ל שם כיון שאם נחתכה אינה חשובה מאיזה צד תהא חשובה בשלימותה כו' וגם לע"ד יפלא איפכא דעיקר כיבוד בעור האווז אחר שחותכין אותו לחתיכות לטגנם עינינו רואות שמכבדין בכל מקום באותן החתיכות המטוגנות בפני אנשים חשובים ע"כ ודאי הוה חתיכה הראויה להתכבד אפ"ל בנחתכה ונראה מש"ה לא הביא רמ"א בש"ע ובד"מ חילוק זה אף על פי שבת"ח הביאו לאו עיקר הוא ואין להקל בזה כן נלע"ד".

2. באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ט').

(א) יש לדון: האם הט"ז איירי דוקא כשכל החתיכות ביחד נפלו בהתערבות, או אם אפילו נפלה חתיכה אחת [שהוא בעצמו אינו ר"ל] בתוך התערבות. ע"י ס' יהושע (על הט"ז ס"ק י'), ילקוט מפרשים בשו"ע מהדו' פריעדמאן), לשונו מובא לקמן.

(ב) הרא"י שרייבער (כת"י) - "וכתב הט"ז דעיקר כיבוד בנחתך לטגנם, ע"כ ודאי הוה חתיכה הראויה להתכבד אפ"ל בנחתכה. ונראה לי דכוונתו רק בשחתך חתיכה שלימה, שחתיכה זו בין חתוכה בין שלימה חשוב לו כחתיכה של מנה אחת שראויה להתכבד בו, ולא נאבדה לה חשיבותה במה שנחתכה, שהרי אדרבה זה אופן חשיבותה ואופן תיקונה, וכמו שכל חתיכה הראויה להתכבד אין מכבדים בו כי אם ע"י התיקון הראוי לו, ולא חשוב מה שאין ראויה להתכבד אלא ע"י תיקון מה באופן הגשתה לחסרון בחשיבותה ומלהיות נקרא ראויה להתכבד, ה"נ אופן הגשתה הוא ע"י חיתוך וטיגון וזהו עיקר הכיבוד של חתיכה זו, אבל ליקט כמה חתיכות קטנות מכמה מקומות שביחד ראויה להתכבד מ"מ אינם חשובים כחתיכה אחת מכח שהם בקערה אחת, ורואין כל חתיכה בפנ"ע ואינו ר"ל, וכ"ש חתיכה יחידה שיכול לצרף אם אחרות לכבד אורח אינו חשוב מחמת זה ראויה להתכבד, וכמו ששמעתי שיש רוצים לומד כן בט"ז, וחידוש גדול כזו שאינו מסתבר כלל לפי כל הסוגיא, וגם אינו במשמע מלשון הט"ז ולא עלתה על לבו של הט"ז שיאמרו דברים כאלו בשמו".

ב. מיקל, אם כל חתיכה בעצמו אינו ר"ל - ומחמיר קודם חיתוכו.

1. ש"ך (נקה"כ על הט"ז ס"ק י') - "ואין להקל בזה. ואפשר להקל דהא אין מכבדין בחתיכה אחת מטוגנת אלא בחתיכות הרבה א"כ כל חתיכה וחתיכה עצמה אינה ראויה להתכבד".

2. כרתי (ס"ק י"א) - "עור שומן וכו'. ודעת לחם חמודות (פג"ה אות קס"ד ופרי חדש ס"ק י"ז) דבטלה. ונראה אף דעושים ממנו חתיכות ומכבדין אורחים, מ"מ אין [לו דין] חתיכה הראויה להתכבד, דאין אחת ראוי להתכבד, רק הרבה ביחד, א"כ כל אחת מיקרי אינו ראוי להתכבד (נקודות הכסף לט"ז ס"ק י')."

3. פמ"ג (מש"ז ס"ק י') - "עט"ז דעתו בין שלימה או חתוכה ראויה להתכבד. ופר"ח אות י"ז והלחם חמודות פרק ג"ה אות קס"ד בשם יש"ש דבין שלימה וחתוכה אינה ראויה להתכבד. והנה"כ פוסק כת"ח דשלימה ראויה להתכבד וחתוכה כיון דאין מכבדין בחתיכה אחת אלא ב' וג' לאו ראויה להתכבד, וזה אמת ויציב. ומעתה י"ל שמ"ש בת"ח "...".

4. מחה"ש (ס"ק י"ג).
5. חוו"ד (בי' ס"ק ו') – "ומה שכתב הט"ז דחתוכה אינה בטילה לא מסתברא, דכיון דחתיכה קטנה אינה ראויה להתכבד מה בכך שבהרבה ביחד ראויה להתכבד, הא כמו כן ראוי להתכבד בהרבה חתיכות בשר קטנים ואפילו הכי בטלין, וכן כתב הנקודות הכסף [ס"ק ב], ע"ש, ולכן אין להחמיר. אבל כשהיא שלימה יש לאסור, דקושיא זו של רש"ל הקשה ג"כ בהגהת רמ"א כתב יד על איסור והיתר הארוך כלל כ"ה ס"ק (כ"ד) [כג], וכתב וז"ל, ואפשר דמאחר שמכבדין בהשומן ובמה שנשאר מהחתיכה מקרי ראוי להתכבד, ע"ש".
- א (שבילי דוד (אות ד') – "עחו"ד הקשה ... ולק"מ דאין דרך להתכבד כלל לפני אורחים הרבה חתיכות קטנות רק חתיכה גדולה ואורח חותך חתיכה קטנות משא"כ עור שומן בדרך זה הם מתכבדים בהרבה חתיכות קטנות כי זהו למעלותן שכל חתיכה קטנה בעצמה מתעגנה".
6. ערה"ש (סעי' י"ט) – "אך זה שכתבו דעור שומן אוזו מקרי ראוי להתכבד ואינו בטל צ"ע שהרי מעור השומן מטגנין חתיכות קטנות שקורין גריבי"ן וכל חתיכה קטנה אינה ראויה להתכבד אם לא בצירוף הרבה ביחד וכבר הסכימו כל הגדולים שאין זה מקרי ראוי להתכבד [נקה"כ ופר"ח וכרו"פ ומעיו"ט] דלא כמי שאומר שגם זה מקרי ראוי להתכבד [עט"ז סק"י וגם הפמ"ג תמה בזה ע"ש] ועוד דאין דרך להפשיט העור בלבד שמטגנין השומן וקודם הטיגון חותכים השומן לחתיכות קטנות ואחר הטיגון שופכין השומן לכלי ואלו הגריבי"ן נשארים כידוע ונ"ל מלשון הלבוש שכתב וז"ל אבל העור של אוזא מקרי ראוי להתכבד שדרך לאוכלה בבישול ובצלי ואינה בטילה עכ"ל שבימיהם היו מפשיטים כל העור ומבשלים אותה או צולין אותה ובכה"ג ודאי דהוה ראוי להתכבד כשהיא חתיכה גדולה אבל בזמנינו לא שייך דין זה".
7. מהרש"ם (ח"א סי' קל"ד) – "ולא יתכן להחשיבו להעור לחהר"ל מפני מיעוטו הנעשה גריווען. וגם הם אין דינם כחהר"ל מפני שאין דרך לכבד באחד אלא בהרבה מהם".
8. ס' יהושע (על הט"ז ס"ק י'), ילקוט מפרשים בשו"ע מהדו' פריעדמאן) – "ומה שכתב הט"ז וגם בעיני יפלא דאיפכא דאדרבה עיקר הכיבוד אחר שנחתך וכו' על כן ודאי הוי חתיכה הראויה להתכבד אפילו בנחתך, עכ"ל. ולענ"ד דבריו תמוהים במאוד, ניהו דאחר שנחתך מכבדין בהם בודאי, היינו דוקא בכמה חתיכות ביחד, אבל לא בחדא חתיכה, וא"כ כל חתיכה בפני עצמה אינה ראויה להתכבד, ואנן בעינן שכל חתיכה יהיה ראויה בעצמה להתכבד אז אינה בטילה, **הגע עצמך האם נימא דאורז אחת או חתיכה כבד קטנה מאוד** כדרך שמחתכין לטיגון, ושאר דברים כוותייהו, שיאמר בהם דאינם בטילים מחמת דאם ישנו מהם קערה מלאה ראויה להתכבד, זה אינו עולה על הדעת, ותמוהים דבריו במאוד, דחז"ל אמרו חתיכה ראויה להתכבד, ולא חתיכות".
9. תשובות והנהגות (ח"א סי' תכ"ז) – "ואם בכמה חתיכות מכבדים מבואר בנקודות הכסף כאן (ע"ד הט"ז סק"י) דאם אין מכבדין בחתיכה אחת אלא בחתיכות הרבה כל חתיכה וחתיכה בפ"ע לא חשיבא ראויה להתכבד והכי נקטינן".
10. בדה"ש (ס"ק מ"ט, ס"ק נ"ד).

ג. מיקל לגמרי.

1. יש"ש (חולין פרק ז' סי' נ"ג).
2. לחם חמודות (חולין פרק ז' ס"ק קס"ד), הו"ד בכרתי (ס"ק י"א, לשונו מובא לעיל).
3. פר"ח (ס"ק י"ז).
4. עי' חכ"א (כלל נ"ג סעי' י"א) – "בעור האווזא כשהיא שלימה ודאי אינה ראויה להתכבד ולאחר שיחתוך אותה לחתיכות קטנות דאז יהיה ראויה להתכבד ידוע שאין מכבדין בחתיכה אחת ואם כן כל חתיכה אינה נקראת ראויה להתכבד ובפרט במילתא דרבנן".
5. יד יהודה (הקצר ס"ק כ', ס"ק כ"ז, הארוך ס"ק י"ב).

ד. נפקא מינה.

1. רוסטביף (roast beef) - שמעתי מהגר"י רייזמן שליט"א.
  2. כבד (liver).
- א) אינו ראוי להתכבד.
- 1) ס' יהושע (על הט"ז ס"ק י'), ילקוט מפרשים בשו"ע מהדו' פריעדמאן) - לשונו מובא לעיל.
  - 2) תשובות והנהגות (ח"א סי' תכ"ז) – "שורש השאלה היא כיון דחתיכה הראויה להתכבד לא בטילה ויש להסתפק אם כבד דעוף הוא ראוי להתכבד או לא, ובקורקבן ובני מעיים, מבואר במחבר ביו"ד ק"א (ס"ק ה'), שאינם ראויים להתכבד, והט"ז שם (ס"ק י"א) מביא בשם הלבוש בכבדים של אווזים שהפכו ללובן מכה השומן חשיבי ולא בטל ומשמע דרק כבד של אווזים מפוטמים חשיבי אבל סתם כבד וכ"ש של עוף לא חשיבי ובטלי, וכן מבואר בפמ"ג שם ע"ש. אמנם אף שכתב ב'באר היטב' כאן (ס"ק י"ב) 'והכל תלוי לפי המקום והזמן' במדינתנו כאן אין מכבדים בכבד של עוף שלם לבד, **ואם בכמה חתיכות מכבדים** מבואר בנקודות הכסף כאן (ע"ד הט"ז סק"י) דאם אין מכבדין בחתיכה אחת אלא בחתיכות הרבה כל חתיכה וחתיכה בפ"ע לא חשיבא ראויה להתכבד והכי נקטינן. וכן נראה דכיון דכאן חותכים הכבד ומערבים בעוד מאכלים ולא חשוב לעצמו אף כמה כבדים ולכן בטל. וכמבואר בט"ז סימן ק"י סוס"ק א'. ומיהו כיון שהמדקדקין לא ירצו לסמוך על ביטול באסור הנמצא לפנינו, ואם ידעו עלולים לטעון שזהו מקח טעות, אמרתי למוכרם במקומות שסומכים על עיקר הדין, שמקילין גם בקילוף סירכא שנחלקו גדולי הפוסקים וכדומה, וכ"ש כאן שמדינא מותר וכמ"ש".
- ב) ראוי להתכבד.
- 1) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: כבד טריפה שהתערב בכבדים כשרים האם מותר על ידי ביטול ברוב, כי לא חוששים שכבד הוא ראוי להתכבד. תשובה: סבורני שהוי ראוי להתכבד".
  - 2) מראי מקומות – פלתי (סי' ק"י ס"ק ו' ד"ה ג), לשונו מובא לקמן).

1) מצד קשה לשכחה - עי' לקמן לגבי לב. [ואם כבד קשה לשכחה - עי' סי' קט"ז לשיטות ומראי מקומות].

ה. מראי מקומות – באה"ט (ס"ק י"ב), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק כ"ד).

יד] תוספות (side dishes).

א. חמאה (butter).

1. הוי חהר"ל.

א) או"ה (כלל מ"ט דין א') – "וה"ה אם נעשה מכל בהמה כלי מלא חמאה או חתיכה גדולה שראויה כ"א להתכבד לפני אורחים ונתערבו כולן אסורות".

ב) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב') – "כ"כ או"ה בכלל מ"ט דין ב' ועמ"ש באות ה', ושם כתב אם עשו כמה כלים גדולים חמאה ואחד טריפה או חתיכות חמאה גדולות ונתערבו כולן אסורות, ויראה בכלי גדול וודאי הוה דבר חשוב דומיא דחביות לקמן ביין נסך, אבל חתיכה חמאה הכל לפי הזמן והמקום, ועיין סימן קי"ב בש"ך אות כ"ג ובסימן קט"ו אות י"ז דבחמאה של גוי אפילו במקום האסור בטל ברוב כדין פת, ובפת מבואר אפילו דבר חשוב וכ"ה בתורת חטאת ע"ה דין ח', אם כן הוא הדין חמאה או כלי גדול של גוי בטל ברוב בין במינו או אינו מינו".

פמ"ג (סי' פ"א מש"ז ס"ק ד') – "וכתב או"ה כלל מ"ט ד"א הוא הדין חתיכת חמאה גדולה שראויה להתכבד או כלי גדול מלא חמאה דלא בטילה ופשוט הוא".

2. [בזמן הזה] אינו חהר"ל.

א) יד יהודה (הארוך סוף ס"ק י"ב, הקצצר ס"ק כ"ז) – "גם עיין בפ"מ בהש"ך ס"ק ב' הביא בשם או"ה דכלי גדול של חמאה או חתיכה גדולה של חמאה הוי ר"ל והפ"מ מסכים לו בכלי גדול של חמאה ובחתיכה כתב דהכל לפי הזמן והמקום. והנה בודאי ברור ופשוט דאין מקום לתת על חמאה כעת דין חהר"ל דאינו דבר הנאכל בפ"ע כלל. ומעתה ברור דגם כלי גדול של חמאה לאו חהר"ל היא, ואין לו שום דמיון והתחלה לחביות סתימה של יין, ויתבאר עוד אי"ה בריש סי' ק"י".

יד יהודה (סי' ק"י הארוך סוף ס"ק ד') – "באו"ה ... והפ"מ בסי' ק"א הביא דבריו ומסכים עמו ... אבל כעת דודאי לא שייך בחמאה חהר"ל דאינו דבר הנאכל בפ"ע כלל פשוט דגם עם הכלי לא הוי כלל ר"ל גם אין הדרך למכור אותו כך עם הכלי רק החמאה לבד לפי המשקל ופשוט ועיין בפ"מ בסי' פ"א שם הביא בסתם דברי או"ה גם על חתיכת חמאה וכתב עליו דהוא פשוט והנה הפשוט הוא להיפק, דאין לחשוב כעת כלל חתיכות חמאה לחתיכה הר"ל דאין הדרך כלל לכבד בחתיכת חמאה לבד, ואם מכבדין בפת עם חמאה העיקר הוא הפת, ומכבדין בו גם אם הוא טוח במעט חמאה עליו, אבל אין שום חשיבות להחמאה עצמו יותר בגדולה מקטנה".

ב) בדה"ש (סעי' ד' ב' ד"ה שומן, עמ' קל"ה) – "כתב האו"ה ... והובא גם בשפ"ד ס"ק ב' ... ובספר יד יהודה בסוף ס"ק י"ב חלק ע"ז וכתב ... ונראה טעמו כי המאכל שבאה החמאה להשביחו הוא העיקר והחמאה טפלה אליו והכיבוד מתייחס אל העיקר ולא אל הטפל. [ונראה עוד שנתכוון לומר שבזמן האו"ה היתה החמאה נאכלת לפעמים בפני עצמו, ולכן לא כתב לחלוק אלא על השפ"ד]. ולכאורה יש להוכיח כדבריו מהא דשומן הכנתא, דלא חשיב חהר"ל כיון שאינו נאכל בעיניה אלא בא להטעים מאכלים אחרים, וכדהבאנו בפנים הטעם בזה בשם הב"י אמנם יש לחלק ביניהו דהא דשומן לא חשיב ראוי להתכבד בו, הוא מפני שמערבים אותו לתוך מאכל אחר ואינו מוגש לפני האורחים כשהיא בעין, ובזה אזלינן בתר עיקר המאכל ולא בתר השומן המעורב בו הבא להשביחו, משא"כ החמאה שמגישים אותה לפני האורחים כשהוא בעין חשיבא שפיר ראויה להתכבד בה, אע"פ שהצורך בה הוא להשביח מאכלים אחרים".

ב. אינו חהר"ל.

1. שלחן גבוה (ס"ק א') – "וכתב כנה"ג ... אין זה מילתא פסיקתא, דא"כ נתת תורה ביד כל אדם לומר חתיכה זו אינם רגילין אינשי יקירי למכלינא ... ונ"ל דכל חתיכה דלא מתבייש אינשי להוציאה בפני האורח בפני עצמי, יהיה האורח מי שיהיה, קרינן ביה שפיר חהר"ל".

2. אבני נזר (יו"ד סי' צ"ו אות ב') – "ש"ך סק"ב מבואר הטעם באו"ה דאף שאין דרך ליתנו לפני אורחים נכבדים מ"מ עולה משום פרפרת. ודרך להזמין חבירו עליו. ולכאורה אם דרך להזמין עליו למה לא יחשב ראוי להתכבד לפני אורחים. ונראה דטעם דברים חשובים שאין בטלים משום שמחמת חשיבותם עומדים בפ"ע ואינם מתבטלים לאחרים. אבל אלו שחשיבותם רק לפרפרת הפת לא לעצמם שפיר בטלים".

ג. מראי מקומות – חלב ישראל כהלכתו (פרק י' סוף סי' ה').

טו] כללים נוספים.

א. דבר לה: כמו יין, וכדו'.

1. מיקל.

א) יד יהודה (הארוך ס"ק ה' ד"ה אבל), הו"ד בפמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ט"ו) – "דהא צריכין שיהא בו חשיבות חתיכה ג"כ אבל רוטב אפילו כמה נתבטל ואף בחביות יין צריכין דוקא שיהא סתימות ואז החשיבו על החביות ובאם לאו הגם דמכבדין הרבה עם כוס יין לא נחשב בכלל חהר"ל".

ב) הו"ד בבדה"ש (סעי' ב' ד"ה נאסרה עמ' קכ"ה).

בדה"ש (סי' ק"י ב' ד"ה ובעיקר עמ' רל"ו) – "הנה חהר"ל לא שייך במשקה".

2. גבינה לחה אינו חהר"ל.

- (א) יש"ש (חולין פרק ח' סי' ק"ח) – "דבודאי אין שם חתיכה הראויה להתכבד נופל על הגבינות, דאם היא לחה אינה חשובה".
 (ב) הו"ד בט"ז (ס"ק ד').
 (ג) פמ"ג (סי' פ"א מש"ז ס"ק ד') – "ודע דגבינה שלימה הוא דבר שבמנין אף שאינה ראויה להתכבד כמו גבינה לחה".
 3. מראי מקומות.
 (א) שערי דורא (סי' מ"א) – "אבל טיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר, אם יש שם ששים לבטל הטיפה, בטילה, דטיפה אינה ראוי להתכבד".

ב. דברים שאינם אוכלים: כמו פאה נכרי, וכדו'.

1. מחמיר.
 (א) עי' ריטב"א (סוכה דף ט: גבי הע' תשנ"ו, תלוי בהגירסא) – "ואע"ג דבאיסור שאפשר להתכבד [להתברר] אינו מתבטל, מכיון דמדינא כי מצמצמינן ליה לא בעינן רובא אלא דחיישינן לסכך פסול שיהא עומד במקום אחד, מכיון דמעורב ברובא סמכינן שמתערב בכל כאיסור הנופל ברוב לח בלח ומתבטל כיון שאין בו כדי צלתו מרובה מחמתו דהא באילן שחמתו מרובה מצלתו איירינן",
 (ב) ערוך לנר (סוכה דף ט: ד"ה ברש"י) – "ברש"י ד"ה שחבטן. מדאורייתא כל מילי בטל ברובא. הא דהוצרך רש"י לזה משום דלכאורה לא שייך הכא בטול משום דראוי להתכבד הוא, רק דהכא בטל משום דבלא"ה ל"צ בטול כלל דבמחצה על מחצה ג"כ סגי דבטול זה אינו רק משום דמעורבין יחד וחיישינן שמא יהא סכך פסול הרבה במקום א' ולכן בעינן רובא כמש"כ הריטב"א והר"ן ולכן אי ראוי להתכבד מדאורייתא לא בטל אכתי לא הוי הסוכה כשרה דהוי ספק דאורייתא שמא יהי' סכך פסול הרבה במקום אחד, אבל השתא דמדאורייתא כל מילי בטל ברוב לכן אף דראוי להתכבד מדרבנן לא בטיל מ"מ כשרה כיון דע"פ הדין גם במחצה על מחצה כשר והחשש שמא יהי' פסול הרבה במקום אחד גופא אינו רק מדרבנן".
 2. מיקל.
 (א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי) – לא מצאתי.

ג. האם צריך להיות שבע מחתיכה זו.

1. כן – יש"ש (חולין פרק ח' סי' ק"ח, הו"ד בט"ז ס"ק ד'. לשונו מובא לעיל).
 2. לא – בדה"ש (ס"ק י"ח), פוסקים.
 3. מראי מקומות.
 (א) ערה"ש (סעי' ח') – "וסתם גבינות הכותים ... ובודאי יש לסמוך על זה במקום הפסד משום דיש לצרף עוד דעות הקדמונים שאמרו שבגבינות לא שייך כלל חתיכה הראויה להתכבד דכשהיא לחה אינה חשובה ואף כשנתיבשה אינה חשובה כל כך לאכול בה כדי שביעה מפני שהיא קשה לגוף [ט"ז שם בשם מרדכי] וגם משום דבר שבמנין אין לאוסרה דלפעמים מוכרין אותה שלא במנין ועוד דגם בדבר שבמנין בעינן איסורו מחמת עצמו ולא מאיסור בלוע [עי' פמ"ג]".

ד. דברים שקשה לשכחה: כמו לב, וכדו'.

1. מחמיר: נחשב חתיכה הראויה להתכבד.
 (א) פלת'י (סי' ק"י ס"ק ו' ד"ה גם) – "גם י"ל דאם הם גדולים א"כ הלב והכבד אינם בטילים, דהא הם חתיכה הראויה להתכבד".
 2. מיקל.
 (א) פמ"ג (סי' ק"י שפ"ד ס"ק י"ג) – "הכרתי ופלתי ... והנה מ"ש לב וכבד וכל הבני מעים אין ראוי להתכבד ומיהו הכל לפי הזמן עמ"ש בק"א ומ"מ לב קשה לשכחה עיין סי' י"א וודאי אין ראוי להתכבד".
 (ב) אור ההלכה (ס"ק כ"ו) – "וכן לב שקשה לשכחה ודאי אינו ראוי להתכבד".
 3. מראי מקומות.
 (א) בדה"ש (סעי' ג' סי' סוף ד"ה דנוהגין סוף עמ' קל"ג, עי' סי' ק"י ציונים ס"ק ק"א), הו"ד בפמ"ג השלם (סי' ק"י שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ל"ד) – "בש"ד שם בסימן ק"י כתב דלב לא הוי ראוי להתכבד בו משום דקשה לשכחה כדאמר בהוריות י"ג ב' עכ"ד ומשמע לכאורה דעתו דגם נשים לא תאכלנה דברים הקשים לשכחה אף שאינן מצוות על תלמוד תורה כי גם הן צריכות לידע ולזכור הדינים השייכים למצוות שהן מחוייבות בהן דאל"כ הוא הו"ל ראוי להתכבד לנשים, וזה דלא כמש"כ הח"ד בסימן ע"ב בחידושים ס"ק ב' שרק הזכרים לא יאכלו מה שקשה לשכחה. ויש לדחות לפי מש"כ הר"ן בסוף פ"ז דבעינן שיהא ראוי להתכבד בו בפני כל אדם (והובאו דבריו גם בנוב"י סימן ט"ז ע"ש), וה"נ הראוי רק לנשים לא חשיב חהר"ל".
 (ב) מגילת ספר (סוף אות ב') – "בשפ"ד סי' ק"י ... ובבדה"ש ע' קל"ד הקשה ... ותירץ ... ויש לעיין בזה ... וצ"ע בזה".
 4. מראי מקומות.
 (א) עי' מחלוקת ראשונים, לגבי חטאת טמאה שנתערבה במאה חטאות טהורות – לעיל.
 (ב) לענין כבד – עי' לעיל.
 (ג) לענין קשה לשכחה: אצל נשים – עי' סי' קט"ז [ערך סכנה], לשיטות ומראי מקומות.

ה. בע"ח כחוש מאד.

1. מחמיר, עדיין ראוי להתכבד.

א) מהר"י הלוי (סי' כ"ה), הו"ד בפת"ת (ס"ק ב') – "ומה שכתבת דתרגול כחוש וניכר שהיה חולי כבר לא מיקרי דראויה להתכבד לפני אורחים, ונפקא מיניה מזה לענין דין אם אין האיסור ניכר כגון שהיו הרבה כחושים כיוצא בו, וא"כ עכ"פ הטריפה היא כחושה ובטילה בששים. לבי לא כן ידמה, כי ברור ופשוט הוא שאף ר"ת [הובאה תשובתו במרדכי ביצה סי' תרמז] וסמ"ק [הרא"ש פ"ז דחולין סימן לו הביאם] שכתבו דתרגולת בנוצתה אינו קרויה ראויה להתכבד, היינו משום שהוא חסר מעשה גדול וכמ"ש המפרשים טעמא דר"ת וסיעתו. וכן אותם שכתבו דחתיכה חיה אינו ראוי להתכבד, היינו משום דחסר תיקון הבישול, אבל מחמת כחישות לא שמענו ולא ראינו לומר שיהיה אינה ראויה להתכבד, והלא ישנו אורחים הרבה שאינם מדקדקים בתרגולת השמנה היא אם רזה, ולדברייך הדבר ניתן לשעורים עד כמה יהיה כחוש, והרי אין אנו בקיאים בין כחוש לשמן גם לענין מליחה וכל שכן לבטל איסור ע"י תערובות ולאכול גוף האיסור מחמת כחישות. גם מתני' דפ' גיד הנשה [חולין צו ע"ב] סתמא קתני חתיכת נבלה דאינו בטלה כו' וכוללת אף שלא נתנבלה בשחיטה רק נתנבלה מאיליה אם נתערבה בין כשרות הו"ל חתיכה הראויה להתכבד, וסתם נבלה בכל מקום כן פירושה, ולא אישתמיט שום פוסק לומר דדוקא חתיכות נבלה שנתנבלה בשחיטה אינו בטלה אלא נקטו סתמא נבלה".

2. מיקל.

א) אור ההלכה (סעי' ב' הלכה בהירה ד"ה כגון) – "כתב הפתחי תשובה (סק"ב) בשם מהר"י הלוי ... אמנם הרשב"א בתשובה (סי' תקן) כתב וז"ל ומה שאמרת בשם בעלי התוס' שלא אמרו דין חתיכה הראויה להתכבד אלא בדברים המופלגים במינם כגון כבשים ממדינת הים דהו כרימוני בדין, זה לא שמענו ואין הסברא מקבלו ופשוט הגמ' אינו כן ע"כ. ואם שבודאי יש להחמיר בזה כהרשב"א, עכ"פ בחתיכה כחושה לא נאמר כן וכמ"ש המהרש"ל (פג"ה סי' כג והביאוהו כמה אחרונים) דחתיכה הראויה להתכבד היינו לפני אורחים יקרים וחשובים. ובודאי שאין דרך לכבדם בחתיכה כחושה. ומה שטען מהר"י הלוי דנתת דבריך לשיעורין, לענ"ד אינה טענה כלל דהא הכל לפי ראות עיני המורה באומד הדעת כדמוכה בספרי הפוסקים בדוכתי טובא. ולא לישתמיט חד מן הפוסקים שיכתוב כדבריו דנתת דבריך לשיעורין. ועל כן אין להחמיר בחתיכה כחושה".

3. מראי מקומות.

א) ט"ז (סי' ק"י ס"ק ב') – "ולי נראה דחשיבות של בעל חי הוא חשיבות בפני עצמו דהיינו אם הוא דבר כחוש ואינו ראוי לאכילה ממילא אין לו חשיבות מצד חתיכה ראויה להתכבד כשנשחט רק כ"ז שהוא חי יש לו חשיבות מצד שהוא בעל חי".

טז] ציורים - סעיף ה'.

א. כחל.

1. מראי מקומות – כנה"ג (הג' טור ס"ק ט').

ב. לחם הפנים.

1. מראי מקומות – פנים מאירות (ח"א סי' צ"ח), פמ"ג (שפ"ד ס"ק א'), מלאכת שלמה (ערלה פרק ג' משנה ז' ד"ה וחכמים), יד יהודה (סי' ק"י הארוך ס"ק ה'), מגילת ספר (אות ב').

ג. לשון.

1. הוי חהר"ל – ים של שלמה (פרק ז' סי' נ"ג), ט"ז (ס"ק ח'), כנה"ג (הג' ב"י אות כ"א), כרתי (ס"ק י'), מחה"ש (ברמ"א סעי' ג'), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ח'), חגורת שמואל (ס"ק י"ד), חכ"א (כלל נ"ג סעי' ח'), באה"ט (ס"ק י"ג), כה"ח (ס"ק ל"ט).
א) אפילו בתוך הראש – כרתי (ס"ק י'), יד יהודה (הקצר ס"ק כ"א), "וכתב הכרתי ... דגם אם לא הוסר העור מ"מ מה זה ענין להלשון דיכול לחתכו כך, וחתיכה לא מחוסר מעשה הוא, ואם נתערבו כך, הראשים מותרין והלשונות אסורין, וכן כה"ג תרגולת עם הבני מעיים שגוף העוף והבני מעיים שהם ר"ל אסורין והבני מעיים שאינו ר"ל מותרין, דלא כהפמ"ג").

ד. שניצל.

1. חשוקי חמד (ב"מ דף פז, עמ' שע"ג) – "מעשה שהיה שמשפחה התארגנה לעשות שבע ברכות, עבור אחיהם, וחילקו ביניהם שכל משפחה תכין חלק מהדברים, והחליטו שאת המנה העיקרית שהיא השניצלים, יחלקו לשלושה, וכל אחד יעשה שלישי. ואכן כל אחד מהמשפחה עשה שלושים שניצלים, ובלילה הביאו אותם למקום השבע ברכות, ועירבבו ביחד, וביחד היה להם תשעים שניצלים. אחת הנשים שהכינה את השניצלים, סיפרה לפי תומה לחברותיה, שאתמול הלכה מיוחד לקנות מחבת חדש, כדי שיהיה לה להכין את השניצלים, בתה שעמדה לידה, החוירה כולה וסיפרה לאמה, שהיתה בטוחה שהמחבת שאמה קנתה היא עבור דברים חלביים, ולכן הכינה לעצמה היום חביתה עם חמאה, במחבת החדשה. נתברר שבתוך תשעים השניצלים יש שלושים שניצלים שהם אסורים מטעם בשר בחלב ... אולם, בחתיכה הראויה להתכבד, מבואר בשו"ע (שם סימן קא ס"א) שדינא ככריה ואפילו באלף אינה בטילה. ולכאורה בענינו אף שהוא יבש ביבש, ואפשר לבטלו בחד בתרי, מ"מ הלא שניצל הוא דבר הראוי להתכבד בו, ואינו בטל ... וגם יתכן שהשניצל אינו בטל, כמו שכתב הרמ"א (שם סימן קי ס"א) דדבר שדרכו למנות תמיד אינו בטל. ולכאורה כהיום שניצל מוכן אינו נמכר באומד, אלא לפי מנין ואינו בטל, ואף אם לפעמים נמכר באומד, הא כתב הש"ך (סק"ט) שנוהגים בזה להחמיר. ויש לדון שאולי מותר לחתוך את השניצל ...".

2. דרכי הלכה (פרק כ"ו הע' כ"ח) – "ובפשטות ה"ה בזמנינו שניצל שהמציאות הוא מכבדין בהם אורחים".

3. הר"ש קאהן (מבית לוי ח"ט עמ' קע"א).

4. קנין יורה דעה (אות י') – "טיגן שניצלים גדולים וקטנים בכמה מחבתות, ונודע לו שאחת מהמחבתות היתה חלבית בת יומה, ואינו יודע איזה מהשניצלים טיגן בה ...".

ה. מעשה בפשטיד"א, קרעפליך.

1. הציור עם ממולא גבינה – חו"ד (בי' ס"ק ז'), חכ"א (כלל נ"ג סעי' ז', "בנודע ביהודה כתב במעשה שאפו בכלי קרעפליך ממולאים בשר ובאותו יום אפו אחר כך קרעפליך ממולאים בגבינה ונתערבו מהם בשאר קרעפליך ..."), יד יהודה (הארוך ס"ק י"א).
(א) חולק – אמרי ברוך (הג"ה על החו"ד).
(ב) מראי מקומות – בית יהודה (ד"ה והנה אא"ז), דרכ"ת (ס"ק י"ט).
2. מראי מקומות – נוב"ק (יו"ד סי' ל'), פת"ת (ס"ק ג'), יד אפרים (סעי' ב', ע"ש), בדה"ש (סעי' ב' ד"ה נאסרה, בי' עמ' קכ"ו).

יז] דבר חשוב מאד שנחתך ממנו קצת ועדיין חשוב [אבל לא מאד].

- א. יש"ש (חולין פרק ז' סוף סי' נ"ג) – "חכמי קראקא הורו על בשר אווזא שעל החזה, שקורין בילי"ק, שאעפ"י שהופשטה אווזא אעפ"כ נקרא הבילי"ק חתיכה הראויה להתכבד, כי ראוי הוא ליתן לפני האורח, ונ"ל דשלא כדין הורו, אע"פי שהאמת הוא במקומות הללו שראויה לכבד לפני האורחים בצלייה, מ"מ מאחר שהופשט האווזא, וניטל תפארתה ועיקר היופי, בטל ממנה חשיבות, וקצת דמיא לבריה (לשיטול) [שניטל] ממנה מעט בטל חשיבות, וכן כאן בטל חשיבותא, מאחר דכשלא היתה מופשטת היתה חשובה יותר".
1. ביאור: כיון שחשוב יותר כשעורו עמו אינו נחשב חתיכה הראויה להתכבד, ולכן בטל – ט"ז (ס"ק י"א, לשונו מובא לקמן), תורת האשם (כלל מ', לשונו מובא לקמן), בדה"ש (בי' סעי' ה' ד"ה וכן, לשונו מובא לקמן).
2. ביאור: כיון שאינו ניתן לפני האורחים מופשט – פר"ח (ס"ק י"ה, לשונו מובא לקמן), ערה"ש (סעי' כ"א, לשונו מובא לקמן).

ב. מחמיר: עדיין נחשב כחתיכה הראויה להתכבד.

1. ט"ז (ס"ק י"א) – "כתב רש"ל ... ותמה אני אם יצאו דברים אלו מפי רש"ל שמאד תמוהים הם וכי בחתיכה גדולה וחשובה מאד ונחתך ממנה קצת נאמר שבטלה חשיבותה והאמרין בסעיף שאחר זה דלא בטל חשיבותה מכח נתרסק או נחתך עד שתאבד צורתה כו' ואין דומה זה לבריה דכל שניטל קצת ממנה אין שם בריה עליה וע"כ אין לסמוך ע"ז למעשה רק כמו שהורו חכמי קראקא הנ"ל דכל חתיכה הראויה לכבד עכשיו חשיבא היא אף על פי שהיתה חשובה יותר".
2. תורת האשם (כלל מ') – "כתב רש"ל ... ולי נראה שחכמי ק"ק קראקא יש להם על מה שיסמכו, והוא מה שכתב המחבר בסוף דין דלקמן בשם איסור והיתר הארוך [כלל כה סוף דין טו עיין שם בהגהות הרמ"א, ודין כג] דבריה שנתרסק דבטל, לא נתבטל אלא מדין בריה, ואם עדיין חשוב אותו דבר להתכבד, אינו בטל. וכל שכן הכא שאף על פי שניטל העור, לא נתבטלה החזה משום דבר חשיבות שהיה לה כבר, כמו שבריה בטלה בריסוק מאותו חשיבות של בריה. ועוד נראה לי שזה היופי והתפארת שאמר רש"ל ז"ל, הוא באווזא השלימה או במחציתה או ברביעית ממנה. אבל לא באבר אחד. ולכן צריך להתיישב בדבר".
3. פר"ח (ס"ק י"ח) – "ולי נראה דגם מהרש"ל מודה בחתיכה גדולה שנחתך ממנה קצת שכיון שנשאר בה עדיין חשיבות להתכבד לפני האורחים דמקריא חתיכה הראויה להתכבד ופשוט הוא, ומכל מקום לא דמי לההיא דמהרש"ל דכיון שהופשט העור מעל הבילי"ק אין דרך להתכבד בו כך מופשט, דאע"פ שהבילי"ק הוא מאכל חשוב מצד עצמו מכל מקום אינו ניתן לפני האורחים מופשט, ויראה שזהו כונת מהרש"ל וכן עיקר".
4. חגורת שמואל (ס"ק י"ז) – "הט"ז ... ודבריו נכונים הם להלכה ולמעשה".
5. מחצית השקל (ס"ק י"א) – "ועוד הביא הט"ז בס"ק י"א בשם רש"ל וז"ל, חכמי קראקא הורו על בשר אווזא שעל החזה שקורין בעלי"ק וכו' דהוי ראויה להתכבד, ולא בטיל".
6. חו"ד (חי' ס"ק י"ג) – "וקורקבן של אווזא, וכן הבייל"ק של אווזא, אף על פי שהופשט העור אפילו הכי ראוי להתכבד".
7. ערה"ש (סעי' כ"א, לשונו מובא לקמן) – "ויש מהגדולים שפסק כחכמי קראקא [ט"ז סקי"א] ויש מי שפסק כמהרש"ל [פר"ח סקי"ח] וכן נראה עיקר דהנה זהו ודאי בתרנגולת או אפילו באינדי"ק כשיכבדו אורח נכבד לא יפשיטו העור מעליהם ונהי דבאווזים דרך להפשיט העור מפני ריבוי השומן מ"מ לאורח נכבד לא יעשו כן והרי אנו רואים בבתי המרוזח שקורין שיינקע"ן צולין אווזות שלימות שלא הופשטו באגנות והשומן זב באגן וכל גוף האווזא נשאר בשלימות בלי הפשט וכן עושים לאורח נכבד".
8. בדה"ש (בי' סעי' ה' ד"ה וכן) – "עיין בט"ז ... ועיין בפר"ח ... ולענ"ד קשה להעמיס כוונה זו בלשון המהרש"ל ע"ש בהעתקת הט"ז את לשונו בזה ומ"מ לדינא נראה דקיי"ל הכי דכל שראוי עכשיו להתכבד בו לפני אורחים לא משנה מה שמקודם היה חשוב עוד יותר, וכ"כ המ"ז בס"ק י"א".

ג. מראי מקומות.

1. פמ"ג (מש"ז ס"ק י"א) – "עט"ז. והפר"ח [סקי"ח] היקל דאין דרך ליתן בילי"ג מופשט לאורחים, אבל מהר"ל שנחתך קצת ועדיין ראויה להתכבד ודאי לא בטל. וזה ודאי כן הוא בחרה"ל שניטל קצת וראוי להתכבד עדיין. וחלוק הוא בזה מבריה דהתם כל שניטל קצת שלא כדרך בישול לאו בריה. ויש לצדד בהפסד מרובה בילי"ג שהופשט דלא ראוי להתכבד".
2. חכ"א (כלל נ"ג סוף סעי' ח') – "ואווזא שהופשט עורו ונתערב ממנו הבטן שקורין בילק בקהילה קדושה קראקא וגלילותיה ששם הבילק חתיכה הראויה להתכבד וכן בקהילה קדושה וילנא וגלילותיה שהירך שקורין פאלקע ראויה להתכבד כיון שניטל תפארתן שהוא העור לא חשיבא עוד חתיכה ראויה להתכבד [עיין בט"ז סימן ק"א] ובדרבנן אזלינן לקולא".
3. פת"ת (ס"ק ו') – "שאר ב"מ. עבה"ט בשם ט"ז בענין בשר אווזא שעל החזה כו' ועיין פר"ח שחולק עליו והעלה להקל כדעת רש"ל אכן בספר בכור שור בחידושו לחולין דף ק' העלה דיש להחמיר כהט"ז ע"ש".
4. משמרת שלום (על המש"ז ס"ק י"א) – "ויש לצדד בה"מ בייליג שהופשט דלא ראוי להתכבד. נ"ב עיין בחכ"א כלל נ"ג סוסי' ח' שכתב ג"כ להקל בדברבנן אזלינן לקולא ע"ש אך עיין בפ"ת סקי"ו שהביא בשם הבכור שור לחולין דף ק' העלה דיש להחמיר כט"ז ע"ש וכן פסק בחו"ד חי' סקי"ג גם בטו"ט מהדו"ת סימן ר"י כתב דבייליק של אווזא הוי חרה"ל וה"ה שוק שלם של אווזא ע"ש וכ"ה בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סימן קכ"ה ועיין בעקרי הד"ט חיו"ד סימן י"א סוף אות ו' עיין שם".

יח] נחתכו, נתרסקו - סעיף ו'.**א. שלם.**

1. תנאי – רשב"א (דף ק. ד"ה ומ"מ, תוה"ב ב"ד יג:), ר"ן (דף לו:), מחבר (סעי' ו'), פוסקים.
(א) בדה"ש (ס"ק נ"א) – "יש לומר דסלקא דעתך אמינא דמכיון שהיה מתחלה חהר"ל נשאר דינו דלא ליבטיל שיש לחוש לזה למכשול שיתירו בזה אף מתחלתו קמ"ל דלא חיישינן להכי וכל שעכשו אינו ראוי להתכבד בו בטל. [כנלע"ד לפרש בזה (וכע"ז) מצינו בשו"ע או"ח סי' תרכ"ט סעיף ב' לענין פסול סכך ע"ש]."
2. ואפילו יהיה שלם אח"כ (כגון קציצת בשר, beefburgers).
(א) יד יהודה (הארוך ס"ק י"א) – "דחותכין בשר דק דק ומתדבק ביחד ... וכה"ג פת הוי ר"ל".
(ב) דרכ"ת (ס"ק ע"ד).
(ג) בדה"ש (ס"ק נ"ד) – "במקרה שחותכים הבשר דק דק ושוב מדבקים אותו יחד ע"י מעט ביצים וכדומה שנותנים בתוכו חשיב נמי שלם וכחתיכה הראויה להתכבד אף שנתקבץ מתחלה מחתיכות קטנות של בשר".
(ד) דרכי הלכה (פרק כ"ו סעי' ט') – "קציצות של בשר".
(1) כמו גבינה, שבהתחלה הוא היה רק חלב.
3. הכללים [כגון חסר כל שהוא, או נפרך קצת ע"י בישול] - עי' סי' ק' סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב. נתרסקו, אינו חהר"ל – מחבר (סעי' ו').

1. הגדר [וכן לענין בריה] - עי' סי' ק' סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ג. רק במינו או גם בשלא במינו.

1. רק במינו – או"ה (כלל כ"ה דין י"ז).
2. ה"ה שלא במינו – רמ"א (סעי' ו', דר"מ שם, תו"ח כלל מ' דין ו'), ט"ז (ס"ק י"ב), ש"ד (ס"ק י"ח, סי' ק"ב ס"ק ד', סי' ק"י ס"ק א'), ערך לחם (למהריק"ש, סעי' ו'), כנה"ג (הג' טור ס"ק ב'), פרי"ח (ס"ק כ"א), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח, "ודע דחתיכה הראויה להתכבד ובריה ומנין וכיוצא חוץ דבר שיש לו מתירין כולם אוסרים אף שלא במינם וכדאמרן"), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י"ב), גר"א (ס"ק כ"ב), חכ"א (כלל נ"ג סעי' י"ד, סעי' כ'), ערה"ש (סי' ק"ב סעי' ז'), כה"ח (ס"ק נ"ב, ס"ק נ"ג), פוסקים.
3. מראי מקומות – כרתי (ס"ק י"ג, פלתי ס"ק ו'), בית הלוי (ח"ב סי' ל"ה).
(א) היכי משכחת לה דחה"ל ונתערבה שלא במינה - עי' סי' ק"ט סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

- ד. מחבר (סעי' ו') – "הא דבריה וחתיכה הראויה להתכבד לא בטלי, דוקא בעודם שלמים, אבל אם נחתכו או נתרסקו עד שנאבדה צורתן, בטלי, דתו לא חשיבי".

1. ביאור הדברים - עי' סי' ק' סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

יט] נחתכה חתיכה אחת - סעיף ז'.**א. הלכה.**

1. מחמיר [חוץ מזה חתיכה, ממ"נ], שאין תולין – עי' רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ה), ר"ן (חולין דף לו:), טור (סעי' ז'), מחבר (סעי' ז'), פוסקים.
2. כולם מותרות – ח' הרא"ה (חולין דף ק. ד"ה והוי).

ב. החתיכה שנחתך.

1. צריך ששים כנגדה – ט"ז (ס"ק י"ג, "וכתב באו"ה כלל כ"ה דדין זה היינו ביש ששים בהיתר נגד האיסור").
(א) פירוש: אם הוא לח, א"נ יבש ביבש שלא במינו [אבל במינו ויבש, בטל רוב] – פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ג, "עט"ז. ובאו"ה כלל כ"ה דין י"ד אקדירה קאי דהוה לח, ומש"ה כי ליכא ששים אסורות כולן דליכא ממ"נ, אבל ביבש אפילו ליכא ס' במינו"), בית מאיר (על המחבר סעי' ז', "בט"ז ס"ק י"ג מסיים היינו ביש ס'. נ"ב או דאיירי בא"מ או בנתבשל עם החתיכות אבל ביבש מינו ס' למה ליי"), חו"ד (חי' ס"ק ט"ז, בי' ס"ק ז'), בדה"ש (ס"ק ס"ז).

ג. נפל לים.

1. תולין להקל – ח' הרא"ה (חולין דף ק. ד"ה והוי), ר"ן (חולין דף לו:), גליון מהרש"א (על המחבר סעי' ז').
(א) שנים שנים – ר"ן (חולין דף לו:).
2. מראי מקומות.
(א) בדה"ש (סעי' ז' בי' ד"ה אלא, עמ' קמ"ה) – "ויש לראות אם יש להתיר החתיכות האחרות לאחר שנאכלה חתיכה זו כדין נאכל א' מן התערובת דשרי לאכול הנשארים שנים שנים ...".
(ב) עי' סי' ק"י סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ד. תקירה בדין "דבר חשוב": טעם האיסור משום שהאיסור עומד לעצמו ולא מעורב, או דדיינינן ליה כמחצה על מחצה.

1. דיינינן ליה כשאינו מעורב.

- (א) רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ז הל' א') – "כל השיעורים האלו שנתנו חכמים לדבר האסור שנתערב במינו המותר בשלא היה הדבר האסור מחמץ או מתבל, או דבר חשוב שהוא עומד כמות שהוא ולא נתערב ונדמע בדבר המותר".
- (ב) עי' בית מאיר (י"ד סי' ק"י קונ' בדיני קבוע כו.).
- (ג) חלקת יואב (תנינא סי' ה') – "דבר חדש דהרמב"ם כתב ...".
2. דיינינן ליה כמחצה על מחצה.
- (א) רשב"א (ב"ד דף כט:) – "כאיסור קבוע".
- (ב) ט"ז (סי' ק"י ס"ק ג') – "ונתנו על מקולין זה דין קבוע דכן קרו להו בגמרא בזבחים".
- (ג) פמ"ג (סי' ק"י שפ"ד ס"ק י"ד ד"ה החלק הג') – "נתנו חז"ל עליה דין קבוע".
- פמ"ג (כללי ס"ס ס"ק י"ז ד"ה ביצת) – "דין קבוע עליו, והוה כחזד בחד".
- (ד) ערה"ש (סי' ק"י סעי' כ"ג) – "נתנו לזה שם קבוע".
- (ה) בדה"ש (סי' ק"י ס"ק ר"ב) – "הוה ליה כתערובת דחד בחד".
3. מראי מקומות – חי' הר"ן (פסחים סוף דף ט:), "ומדרבנן הוא דמשום חשיבותא דבעלי חיים מדמינן ליה לקבוע", שחיטת חולין (דף ק., עמ' צ"ט), "הרי מבואר בלשון הרמב"ם דהגדר בהא דדברים חשובים לא בטלי, הוא, משום דחשיבי כאילו לא נתערבו כלל ... דדיינינן להו כאילו כל חתיכה עומדת לעצמה ולא נתערבה כלל".
- (א) אגמ"מ (י"ד ח"א סי' ר"ג ד"ה ונראה) – "שלא בטל מטעם בריה וחתיכה הראויה להתכבד שהוא מחמת חשיבות הדבר שהוא משום דלא נבטל כלל והווי כמו ניכר האיסור שלא בטל ומטעם זה יש לו גם דין קבוע".
- (ב) נ"מ: אם מותר לגרום ביטול - עי' לקמן.

ה. אם מותר להוסיף ולבטל איסור דרבנן: לפי המחבר [ולבני אשכנז, אולי בהפסד מרובה].

1. מיקל.
- (א) רע"א (על סעי' ז') – "אם איסור דרבנן נתערב בחתיכה בחתיכות י"ל לדעת המחבר לעיל (סי' צ"ט ס"ו) דמותר לחתכם לכתחילה כדי שיתבטל כיון דכבר מעורב אלא דלא בטל מחמת שראוי להתכבד לא חמיר מתערובות חד בחד ומה שמחתכם לבטל הוי כמוסף ומבטל וע"י".
- (ב) עי' בדה"ש (סי' ק' סעי' א' ד"ה שיש עמ' ק"ה) – "שיש בה אפרוח ... דהא כשאוכלו סתמא דמילתא שחותכו או טורפו ונפק ליה א"כ מתורת בריה דתו לאו שלם הוא ומותר הוא לחותכו ולטורפו, וצ"ע".
2. מחמיר.
- (א) חלקת יואב (תנינא סי' ה').
3. מראי מקומות – חשוקי חמד (ב"מ דף פז., עמ' שע"ד ד"ה ויש), שחיטת חולין (דף ק., ריש עמ' ק').
- (א) אבני ישפה (אהל יעקב ט' אלול תש"ע) – "במעשה שהיה בחתונה עוף שנעשה במחבת חלבי בן יומו ומעורב בעופות אחרים אם יכול לחתוך אותם שלא יהיו חתיכות הראויות להתכבד וכך יהיו בטלים ברוב. ורציית להתיר על פי דברי רעק"א על הגליון סימן ק"א סעיף ז' וז"ל: איסור דרבנן נתערב בחתיכות בחתיכות י"ל לדעת המחבר לעיל סימן צ"ט סעיף ו' דמותר לחתכם לכתחילה כדי שתבטל כיון דכבר מעורב אלא דלא בטל מחמת שראוי להתכבד לא חמיר מתערובות חד בחד והווי כמוסף ומבטל, עכ"ל. אמנם גם הגרע"א כתב בפירושו שמה שהוא מתיר הוא לדעת המחבר אבל הרי הרמ"א חולק שם שכתב סי' צ"ט סעי' ו' וז"ל: הגה: וי"א דאין לבטל איסור דרבנן או להוסיף עליו, כמו באיסור דאורייתא. וכן נוהגין, ואין לשנות עכ"ל אבל הט"ז סי' תרע"ז ס"ק ד' כתב שהעיקר כדעת המחבר שמותר להוסיף באיסור דרבנן, והיינו כדעת השו"ע י"ד סי' צ"ט סעי' ו'. ומשמע שמותר אף שיודע שהולך לבטל וכפשוטו לשון השו"ע, וזה לא כמו שכתב בט"ז י"ד סי' צ"ט ס"ק י"ב שהתיר רק אם לא ידע שיש איסור בדבר, וכיון שמה שכתב באורח חיים הוא אחר מה שכתב ביורה דעה, משמע שמתיר בכל גווני. אלא שמצאתי בדרכי תשובה י"ד סי' צ"ט סוף ס"ק פ"ג שכתב וז"ל: ועיי"ש בדבריו במ"ז שכתב דלכאורה נראה מהט"ז שפסק לגמרי כהמחבר דאפילו יש לו שורש מן התורה מותר להוסיף במזיד אמנם מדברי הי"ש"ש משמע דדוקא אין לו שורש מן התורה פסק להתיר כגון מוקצה אבל בשר עוף בחלב וכדומה שיש לו שורש מן התורה גם הוא מודה להחמיר כדעת הרמ"א עיי"ש עכ"ל. לכן לדינא כיון שגם הגרע"א כתב שחידושו הוא רק לדעת המחבר, והיינו שלפי הרמ"א אסור להוסיף היתר לבטל, וגם הט"ז שסובר כדעת המחבר הרי כתב הי"ש"ש שאין להתיר רק בדבר שאין לו שורש מן התורה אבל אין להתיר בשר עוף בחלב, ואין לנו הוכחה שהתיר הט"ז בדבר שיש לו שורש מן התורה, וכן מפורש בש"ך סי' צ"ט ס"ק י"ז להחמיר בדבר שיש לו שורש מן התורה. לכן אסור לחתוך הבשר עוף שנעשה במחבת חלבי בן יומו כדי שלא יהיה חתיכות הראויות להתכבד אף בהפסד מרובה".

כ. חתיכות דומות ומכוונות יפה - סעיף ט'.

- א. מראי מקומות – גינת ורדים (י"ד כלל א' סי' כ"ז).
1. הגרנפ"ש זצ"ל (אורחות הרב וראש הישיבה סוף עמ' קט"ז) – "ואין אותו בצורתו וכמותו, לישראלים רגילים, הראיתי למרן זצ"ל, את הפרסום הזה, ושאלתי לדעתו. כשראה את הפרסום, אמר, יש בזה קידוש ה', והוסיף, כי באופן כללי בוודאי אפשר לסמוך על בדיקות מעבדה, אם ידוע שהם מדויקות לחלוטין, ולפי זה, אם הפרסום נכון והבדיקות מדויקות, אפשר היה לדעת על ידי בדיקת (DNA) מי בוודאי לא כהן, אך להוכיח כהונה בוודאי לא שייך על ידי זה, כי אולי הוא בן גרושה. וראיה לזה מההלכה בשולחן ערוך יור"ד סימן ק"א סעי' ט', שאפשר, להשוות ראשי הכבשים, כדי להוכיח איזה מהם טרף, הרי שאפשר לסמוך על בדיקה, וזה לשון שולחן ערוך שם: 'ראש כבש שנמצא טרפה ולא נודע מאיזה כבש הוא הקיפו הראש לצווארו של אחד מהכבשים ונמצאו החתיכות דומות ומכוונות יפה יש לסמוך על זה להתיר האחרות'. הרי מבואר כי בדיקת המציאות מועילה להתיר איסור טריפה של

תורה. כמו כן שמעתי ממנו שאפשר להסתמך על בדיקה בחלב לעניין חלב עכו"ם, ואמר לי כי המקילים בזה בארצות הברית סומכים על הבדיקות של משרד הבריאות שם, לדעת על ידי בדיקות אלו שאין תערובת של חלב טמא".

דבר שיש לו מתירין

סימן ק"ב

א] שיטת רש"י	יא] ספק טריפה.	כא] שיטת הרי"ף: היתר בהיתר.
ב] שיטת הר"ן.	יב] ב' איסורים: א' שיל"מ, וא' אין ל"מ.	כב] כשלא ניכר האיסור קודם שנתערב.
ג] ר"ן: מה שייך ספק דרבנן לחומרא.	יג] כלים: הגעלת כלים - <u>סעיף ג'</u> .	כג] מים המטפטף מהמזגן בשבת.
ד] ספק דרבנן - <u>סעיף א'</u> .	יד] הלכה: הגעלת כלים.	כד] נדרים.
ה] ספיקא דדינא.	טו] הפסד: גדרו.	כה] איסור שבועה.
ו] רוב, חזקה.	טז] טבילת כלים.	כו] חזור ונאסר.
ז] במינו ושלא במינו.	יז] צל"ח: פסידא דלא הדר.	כז] המבשל בשבת ונתערב.
ח] לתקן הקדרה.	יח] המאכל שמתקלקל - <u>סעיף ד'</u> .	כח] איסור גברא.
ט] חזותא.	יט] טעם.	כט] כללים נוספים.
י] כשהמתיר עתיד לבא - <u>סעיף ב'</u> .	כ] איסור מחמת עצמו.	

דור המלקטים - אנציקלופדיה תלמודית (כרך ז' ערך דבר שיש לו מתירין, עמ' ה' - עמ' כ"ט), לקט מראי מקומות (ערך דבר שיש לו מתירין).

ביצה (דף ג: - דף ד:). – "מיתבי: אחד ביצה שנולדה בשבת ואחד ביצה שנולדה ביום טוב אין מטלטלין אותה לא לכסות בה את הכלי, ולא לסמוך בה כרעי המטה. אבל כופה עליה את הכלי בשביל שלא תשבר. וספיקא אסורה. ואם נתערבה באלף, כולך אסורות. בשלמא לרבה דאמר משום הכנה, הוי ספיקא דאורייתא, וכל ספיקא דאורייתא לחומרא. אלא לרב יוסף ולרבי יצחק, דאמרי משום גזרה, ספיקא דרבנן היא, וכל ספיקא דרבנן לקולא. (אמרי לך): סיפא אתאן לספק טרפה. אי הכי, אימא סיפא: נתערבה באלף, כולך אסורות. אי אמרת בשלמא ספק יום טוב ספק חול, הוי דבר שיש לו מתירין. וכל דבר שיש לו מתירין, אפילו באלף לא בטיל. אלא אי אמרת ספק טרפה, דבר שאין לו מתירין היא, ותבטל ברובא. וכי תימא: ביצה חשובה ולא בטלה, הניחא למאן דאמר כל שדרכו לימנות שנינו, אלא למאן דאמר את שדרכו לימנות שנינו, מאי איכא למימר ... רב אשי אמר: לעולם **ספק יום טוב ספק חול הוי דבר שיש לו מתירין**, וכל דבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן לא בטיל".

א] שיטת רש"י.

א. מקור: הטעם - עד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר.

1. לענין תערובות: שלא בטל אפילו באלף.

א] רש"י (ביצה דף ג:). – "שיש לו מתירין. שיכול לאכול אחר יום טוב בהיתר גמור: אפילו באלף לא בטיל. ואף על גב דמדאורייתא חד בתרי בטיל, דכתיב (שמות כג) אחרי רבים להטות. אחמור רבנן, הואיל ויש לו מתירין לאחר זמן, לא יאכלנו באיסור על ידי ביטול".

2. לענין ספק דרבנן: שמחמירים.

א] רש"י (ביצה דף ד:). – "רב אשי אמר לעולם. הא דקתני וספקה אסור, ספק יום טוב ספק חול קאמר, ודקשיא לך לרב יוסף ולרבי יצחק ספק דרבנן הוא, ולקולא הכא אזלינן לחומרא, הואיל ויש לו מתירין למחר. אפילו בדרבנן, כגון ביצה, דגזרת פירות הנושרין היא, לא בטלה בתערובתה, וכי היכי דבבטולה מחמירין מהאי טעמא, בספקה נמי מחמירין מהאי טעמא".

3. העיקר כרש"י – פר"ח (ס"ק ד', ו'מעטתה כל בניינו נופל ארצה"), חכ"א (כלל נ"ג סעי' י"ט), מ"ב (סי' שכ"ב ס"ק ב'), מעדני אשר (סי' פ"ג, "לדינא לא קי"ל כר"ן כמש"כ בשו"ת רעק"א סי' ר"ז"), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קפ"ג, הע' ק"צ, "שאין הלכה כהר"ן").

ב. ראשי פרקים: איך לפרש דברי רש"י - המקורות, לקמן.

1. פשט א': ספק דרבנן לקולא רק מצד ספק. כדאי בקונטרסי שעורים (מובא להלן), ולכן אם כלפי שמיא גליא יש איסור, הרי עבר עבירה וצריך כפרה. ולכן נקרא שפיר "שתאכלנה באיסור".

א] משא"כ שיטת הר"ן, שהוא מדין ודאי. ולכן חולק על רש"י, וצריך טעם אחר של דבר שיל"מ.

ב] וכן מפרש הר"ן (דרוש החמישי) ורשב"ץ בהקדמה לס' זוהר הרקיע שיטת הרמב"ם (ס' המצות שורש ראשון), שספק דרבנן לקולא הקלו דרבנן, ואין איסור כלל.

ג] וכן לענין תערובות: שיטת הרא"ש, שהוא מתהפך. [וכמה אחרונים לומדים, שכן דעת שאר ראשונים. והמהלוקת בס' ק"ט, הוא רק מדרבנן. ע"ש]. "ואיך יצדק לקרוא שם אכילה באיסור על אכלו תערובת זה שנתבטל בו האיסור ביטול גמור". לשון הפני אריה (ח"א סי' ב'), הו"ד בפת"ת (ס"ק ז', לענין דבר אחר).

2. יש ג' שאלות על מש"כ, שמחלוקת ראשונים הוא אם יש "איסור" אם לאו.

א] י"א שגם רש"י מסכים שספק דרבנן לקולא מדין ודאי, עי' ברש"י (ברכות דף י"ט). מרגינתא טבא, וקובץ שיעורים.

ב] גם הרא"ש (נדרים דף נח., תוס' הרא"ש ב"מ דף נג.) מפרש דשיל"מ כמו רש"י.

ג] כמה אחרונים מפרשים הר"ן, שהוא מסכים לרש"י לענין ספק דרבנן. עי' לקמן.

3. פשט ב': עדיין סיבת האיסור קיימת (כמו חזור וניעור). ולמה תאכלנה כשסיבת האיסור קיימת, תאכלנה בהיתר.

4. מראי מקומות – פמ"ג השלם (סוף ח"ג עיונים וביאורים סי' כ"ד).

ג. **האם ספק דרבנן לקולא מדין ודאי או מדין ספק:** לדעת רש"י.

1. מדין ספק.

(א) **קונטרסי שעורים** (קידושין שיעור כ"ד אות ג') – "מוכרה דרש"י פליג על שיטת הרמב"ם הנ"ל וסובר רש"י דהיתרא דספיקא דרבנן לקולא אינו אלא בגדר ספק ... ואם כלפי שמיא גליא שעבר אין הכי נמי דעבר עבירה וצריך כפרה".

2. מדין ודאי [כמו הרמב"ם].

(א) **מרגניתא טבא** (בספהמ"צ שורש ראשון אות ה').

(ב) **קובץ ביאורים** (שב שמעתתא אות ט') – "מבואר זה בפ' מי שמתו ע"ש די"ט גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה, ואמאי לימא אין חכמה ואין עצה לנגד ה', תרגמא רב בר שבא בלאו דלא תסור. אחיכו עליה, לאו דלא תסור דאורייתא. אמר רב כהנא גברא רבה אמר מילתא לא תחיכו עליה. כל מילי דרבנן אסמכינהו אלאו דלא תסור ומשום כבודו שרו רבנן. ופירש"י ז"ל הכי קאמר להו דבר שהוא מדברי סופרים נדחה מפני כבוד הבריות וקרי ליה לא תעשה משום דכתיב לא תסור, ודקא קשיא לכו דאורייתא הוא אחלוהו ליקרייהו לעבור על דבריהם היכא דאיכא כבוד הבריות וכו' עכ"ל. הרי סוגיות ערוכות כדברי הרמב"ם, ודברי הרמב"ן ז"ל צ"ע".

(ג) עי' פמ"ג (שושנת העמקים כלל ז' ד"ה ודע דיש).

3. מראי מקומות – פמ"ג השלם (עיונים וביאורים סי' כ"ד).

(א) **מהר"י אבוהב** (ביצה דף ד. בשיטת הקדמונים) – "ויש לך לדעת כי אומרנו ספק דרבנן לקולא איפשר על אחד מב' פנים, או שנאמר שלא חל איסור או שחל האיסור ועכ"ז נלך לקולא, והמקשה שהקשה למעלה ספק דרבנן היא ולקולא חשב בלבו שהוא בשביל שלא חל האיסור, ולזה בא רב אסי להכיש שכבר יש לו מתירין הוא כלומר שחל איסור, בדומה לזה תדע כשהיתרו רבנן לחולה לשחוט בעדו תרגול א' או שנאמר שלא חל עליו איסור השחיטה או נאמר שאף על פי שחל עכ"ז היתרו רבנן בערך לחולה ...".

(ב) **רע"א** (שבת דף קנו: ד"ה אמנם אי, חולין דף טו., בדעת רב פפא) – "דאף דר"פ לא ס"ל דספיקו אסור משום ישל"מ היינו באיסור דרבנן דלא חיישינן כלל לספיקו, אבל באיסור דאורייתא אף דהוי רוב מ"מ מידי ספיקא לא נפקא".

(ג) **קובץ שיעורים** (קונ' דברי סופרים סי' א' אות ג-מ"ה) – "מג) ולישב דעת הרמב"ם כתבו האחרונים דס"ל כסברא הנ"ל אשר

לא ישרה בעיני הרמב"ן היינו שכך התנו חכמים שלעולם לא אסרו אלא ודאי דדבריהן ולא את ספיקותיהן. ולפי"ז נראה דספיקא דרבנן מותר בתורת ודאי. וכעין שכתב הר"ן ספ"ק דקידושין לענין ספק ערלה עיין שם ולא בתורת ספק גרידא. ואפשר שזוהו טעמו של הרמב"ם שכתב בתשובה לענין תחומין בנהרות דאם הוא ספק אם הוא למעלה מעשרה מותר דהוי ספיקא דרבנן אף דהוי ס"ס לחומרא שמא הוא למטה מעשרה ושמא יש תחומין גם למעלה מעשרה ולכאורה מנ"ל דכה"ג מותר בספיקא דרבנן ואדרבא ראוי לומר דכמו שמצינו בדאורייתא דאף דספק אחד אסור מ"מ בס"ס מותר ה"נ י"ל בדרבנן איפכא ולפי הנ"ל י"ל דכיון דספק דרבנן מותר בתורת ודאי לא מהני ס"ס להחמיר כמו שמצינו לענין ספק טומאה ברה"י דלא מהני ס"ס משום דכל ספק וספק בפני עצמו הוא ודאי וה"נ בספיקא דרבנן כיון שכל ספק בפני עצמו הוא מותר בתורת ודאי לא מהני בכה"ג ס"ס להחמיר. מד) ואיכא נ"מ טובא אי נימא דספיקא דרבנן לקולא בתורת ודאי או בתורת ספק כגון בספק אם הוא חייב במצוה דרבנן דמספיקא הוא פטור ואם נאמר דהוא פטור רק בתורת ספק אם כן יוכל להוציא את מי שהוא חייב בודאי דזיל הכא לקולא וזיל הכא לקולא דהוא עצמו אינו צריך לקיים המצוה שמא אינו חייב ומ"מ יוכל להוציא אחרים שמא הוא חייב בדבר אבל אי נימא דהספק הוא לקולא בתורת ודאי וא"כ הוא ודאי פטור ואינו יכול להוציא אחרים החייביין דכל שאינו חייב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתן וכן אם יש לו לנטילת ידיים מים ספק כשרין ספק פסולין דיכול ליטול ידיו בהן דהוי ספיקא דרבנן אי נימא דהכשרן אינו אלא בתורת ספק לא יוכל לברך עליהן על נטילת ידיים שמא הן פסולין דספק ברכות להקל אבל אי נימא שהן כשרין בתורת ודאי צריך לברך עליהן וכן אם ספר בין השמשות למאן דס"ל ספירת העומר בזמה"ז לאו דאורייתא אי נימא דפטורא דספיקא דרבנן הוא רק בתורת ספק יצא בספירת בין השמשות דשמא היה חייב אז אבל אם ספק פטור בתורת ודאי א"כ בה"ש היה פטור ודאי ולא יצא כלל בספירת בין השמשות וצריך לספור בלילה בברכה. מה) אמנם כ"ז הוא אם נאמר כסברא הנ"ל שכך התנו חכמים ודאן אסור ספיקן מותר אבל המבי"ט בקרית ספר [הובא בלח"מ הל' ממרים] כתב ליישב דעת הרמב"ם דלאו דלא תסור ליכא אלא בהמראה ולא בעובר על דבריהן לדעת שהוא עושה איסור דאז גם הרמב"ם מודה שאין בדבריהן איסור דאורייתא כשיטת הרמב"ן ולפי"ז אין הכרח לחדש לדעת הרמב"ם דספק דרבנן מותר בתורת ודאי כמו שאין הכרח לומר כן לשיטת הרמב"ן דהרמב"ם והרמב"ן לא פליגי אלא בעובר על דברי חכמים בדרך המראה אבל שלא בדרך המראה שניהן שוין דאין בזה איסור דאורייתא".

ד. **הרא"ש סובר שע"י הביטול נתהפך האיסור להיות היתר:** עי' סי' ק"ט.

1. הרא"ש עדיין סבירא ליה כביאור של רש"י: שלמה תאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר.

(א) פ' **הרא"ש** (נדרים דף נח.) – "כל דבר שיש לו מתירין. דכיון שיכול להתיר את האיסור שבו אמרו חכמי' דלא בטיל".

(ב) **תוס' הרא"ש** (ב"מ דף נג.) – "וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל. וא"ת הרי טבל דיש לו מתירין ואמרין בשלהי ע"ז טבל ויין נסך במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם, וי"ל כיון שנתערב שלא במינו וליכא נותן טעם **אין שמו עליו** ובטל אע"פ שיש לו מתירין".

2. מראי מקומות – טוב טעם ודעת (תליתאי סי' רכ"ד).

ה. **סיבת האיסור קיימת** [dormant].

1. פּלְתֵי (סי' ק' ס"ק א') – "ויותר נראה דאף דאיסור נתבטל בהיתר, מ"מ שם איסור לא זז, ועדיין טמון, והראייה דבר שיש לו מתירין דאמרינן (רש"י ביצה ג' ע"ב ד"ה אפילו) עד שתאכלנה באיסור וכו', ש"מ דעוד **איסור טמון**, דאם לא כן מה שייך תאכלנה באיסור, וא"כ הוי לתקלה דעכ"פ יאכל איסור".
2. קובץ שיעורים (קובץ שמועות חולין אות ל"ו ד"ה וטעם) – "**וטעם דין חוזר וניעור** כתב הרא"ש פ' גה"נ סי' ל"ז דהוי כהוכר האיסור. ועדיין צ"ב דהא כבר נהפך האיסור להיות היתר כמ"ש הרא"ש שם, וא"כ מה לי אם הוכר. וביותר קשה גבי טומאה שהרי עכשיו אין שם סיבת הטומאה אלא שהטומאה נמשכת מזמן העבר, וכיון שפקעה בזמן הביטול היאך חוזרת וניעורה. וצ"ל כמ"ש בקובץ שיעורים ביצה אות ס"ו ובקובץ הערות סי' ל"ג אות ח' וסי' נ"ח אות ב' וסי' ע"א אות ז', דהיתר ביטול בתערובת אינו ככל דברים המתירים לחלוטין ומפקיעין סיבת האיסור לגמרי, אלא הוא מתיר רק לשעתו, היינו דהספק הוא סיבת ההיתר, וצריך שיהא המתיר הזה תמיד, היינו הספק הגורם ההיתר, וכשהוכר האיסור חוזר וניעור מכאן ולהבא. [ויובן בזה הא דאין מבטלין איסור לכתחילה, והוא מה"ת לדעת הרבה ראשונים. **וכן מה דדשיל"מ** לא בטל ופירש"י דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, דאף על פי שהאיסור נהפך להיתר היינו שהאיסור בפועל בטל, **אבל סיבת האיסור קיימת**"]".
3. אג"מ (יו"ד ח"ד סי' מ"ו אות א' ד"ה ולכאורה) – "בהיתר דביטול ברוב, **דהמקצת איסור ודאי איכא כאן, אך שהותר**, שייך לומר סברא זו דתיקנו לאכול ביותר היתר שאפשר, דהוא לחכות עד שגם המיעוט האיסור שאיכא יעשה היתר גמור אף אם היה בעין".

ו. **האם דשיל"מ הוא איסור דרבנן או דאורייתא**: שיטת רש"י.

1. דרבנן – רש"י (ביצה דף ג': ד"ה שיש, ב"מ דף נג. ד"ה דאורייתא), ס' אשכול (ח"ג סי' ל'), לבוש (סעי' א'), ט"ז (ס"ק א'), פר"ח (ס"ק א'), סי' ק' ס"ק ג' ד"ה אמנם), כנה"ג (הג' טור אות א'), פמ"ג (מש"ז סי' ק' ס"ק א'), חכ"א (כלל נ"ג סעי' י"ט), ערה"ש (סעי' א'), יד יהודה (הקצר ס"ק א').
2. לפי שיטת הר"ן - עי' לקמן.

ב] שיטת הר"ן.

א. מקור הדין.

1. ר"ן (נדריים דף נב.), נמוקי יוסף (נדריים דף יז.) – "נראה לי בטעמו של דבר דחזינא לרבנן ולר' יהודה דאיפלגו במין במינו אי בטיל או לא ואמרינן בפ' הקומץ רבה (מנחות כב) דשניהם מקרא א' דרשו דכתיב ולקח מדם הפר ומדם השעיר שאע"פ שדמו של פר מרובה קרי ליה דם השעיר אלמא לא בטיל וקסבר ר' יהודה דהיינו טעמא משום דמין במינו לא בטיל לפי שכל דבר שהוא דומה לחבירו אינו מחלישו ומבטלו אלא מעמידו ומחזקו ומשום הכי סבירא ליה לר' יהודה בכולהו איסורי דמין במינו לא בטיל ורבנן לא משמע להו הכי דמכל מקום מין במינו דאיסור והיתר אין דומין זה לזה כיון דחד אסור וחד שרי שאין ראוי לילך אחר דמיון בעצם אלא אחר חילוקן באיסור והיתר אלא היינו טעמא דדם הפר אינו מבטל דם השעיר משום **דכיון דשניהן עולין** כלומר שכשרים לזריקה אין מבטלין זה את זה דכי **היכי דר' יהודה אזיל אחר דמיון העצם אזלו רבנן אחר דמיון ההיתר** ולפיכך כל שהלוקין באיסור והיתר אפ' מין במינו בטיל **דהוה ליה כמין בשאינו מינו** ומשום הכי אמרינן דבדבר שיש לו מתירין **נטו רבנן משום חומרא לדרכי יהודה** דכיון שאין דבר זה חלוק מן ההיתר לגמרי באיסור והיתר שהרי **אף הוא סופו להיות ניתר** כמוהו אמרינן שאינו בטל במינו דאי הכי הוה דמו טובא חדא שהן שוין במין ועוד שאינן חלוקים לגמרי באיסור והיתר ומשום הכי לא בטיל אלא בשאינו מינו כדי שאותו חילוק שיש בין מינו לשאינו מינו ישרים אותו שווי שניתוסף כאן משום דבר שיש לו מתירין לפי שהחילוק שבין המינין סיבת הביטול והשווי נותן שלא יהו בטלין הלכך כל שהוא אסור עכשיו ואינו חסר מן איסורו אלא שעתיד להיות ניתר לאחר זמן אותו חסרון של איסור כיון שהוא מועט ראוי הוא שישלימנו אותו חילוק שיש בין מינו לשאינו מינו ...".
2. העיקר כהר"ן – ט"ז (ס"ק ה'), חת"ס (יו"ד סי' צ"ו ד"ה אמנם, מצויין בפת"ת (ס"ק ו'), "לענין דשיל"מ נלע"ד לפי הטעם עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר זה שייך עיקרו אחר שכבר נתבטל אמנם אין זה עיקור הטעם דשיל"מ אלא הוא כמ"ש הר"ן בנדריים כ"ב ע"א משום דהוה מב"מ").

ב. **האם דשיל"מ הוא איסור דרבנן או דאורייתא**: שיטת הר"ן.

1. דאורייתא.

- (א) עבודת עבודה (הגר"ש קלוגר ז"ל, סוף דף עג:) – "דלהר"ן דהוי כמין במינו י"ל דהוי מן התורה".
- (ב) בנין שלמה (סי' כ"ד ד"ה אמנם).
2. דרבנן [עדיין אסור עתה].
- (א) פמ"ג (מש"ז ס"ק א'), פתיחה להל' פסח ח"ג פרק ד' אות ט') – "הכין הוא ודאי ואף לטעם הר"ן שהביא הט"ז באות ה' מן התורה מותר **דהא עכשיו איסור הוא** (ביום טוב אחר שבת ושאר דברים) אלא מדרבנן דלמחר היתר והיתר הוא".

פמ"ג (שושנת העמקים כלל י"ד ד"ה והנה) – "דשיל"מ דלא בטל במינו יש ב' טעמים, א' עד שאוכלו באיסור ע"י ביטול תמתין עד למחר כמ"ש רש"י ביצה, ויש טעם הר"ן דפלוגתא דר"י ורבנן בדם הפר ושעיר ורבנן מצות אין מבטלין פירוש ששניהן היתר משא"כ איסור והיתר, ומשא"כ דשיל"מ, ולפ"ז יש קצת מקום לומר דשיל"מ מה"ת לא בטל עמ"ש בפריי ל"ד ק"א מזה. או יאמר דיבש ביבש דבטל ברוב מסנהדרין יליף כמ"ש רש"י ז"ל בביצה ג' מספיקא, וחולין צ"ז יע"ש, ובחולין י"ב א' ח"י טריפות, הלמ"מ דמאחרי רבים, התם א"א לידע מי האומר אמת וערש"י שם קצת קשה. והתם לא איתחזק איסורא, ויבש דאיתחזק איסורא מסנהדרין, והיינו בלא אפשר, משא"כ דשיל"מ להמתין למחר, באופן שיש לצדד ולומר דשיל"מ באלף לא בטל מה"ת הוא, אלא דא"כ אף באינו מינו להוי כן, ואנן קיי"ל מדרבנן".

1) אמנם עי' פמ"ג (סי' ס"ט מש"ז ס"ק ל"ה ד"ה והנה) – "מין במינו היתר בהיתר, מן התורה לא בטל לרבנן, כמו שכתב הר"ן".
 ב) מקור מים חיים (סעי' א' ד"ה והנה) – "מ"מ הוא רק מדרבנן כיון דלע"ע אסור ולא דמי לגמרי לעולין דסברי רבנן דאין מבטלין זא"ז דהוא מדאורייתא".

ג) תורת חסד (ח"א סי' י"ט אות ה') – "דהא הר"ן גופיה מודה דהא דשיל"מ לא בטיל רק מדרבנן. (וכמפורש בגמרא דב"מ דף נ"ג ע"א). וכ"כ הר"ן בנדרים שם בתוך דבריו (בדף נ"ב ע"א) וז"ל ומש"ה אמרינן בדשיל"מ נטו רבנן משום חומרא לדר"י כו' עכ"ל. וכן כתב הר"ן שם (דף נ"ח ע"א סד"ה אבל לאכילה)".

ד) פני אריה (סי' א' ד"ה הנה).

ה) מהר"ן חיות (ב"מ דף נג.) – "מטעם דלא הוי היתר בהיתר ממש דהרי עכ"פ עדיין אסור עתה".

ו) מלא הרועים (ערך דבר שיש לו מתירין אות א').

ז) יבין דעת (הקצר ס"ק ב').

ח) קובץ שיעורים (ביצה אות ד') - לשונו מובא לקמן.

3. לשון הר"ן "דבדבר שיש לו מתירין נטו רבנן משום חומרא לדרבי יהודה", מוכח דרבנן – פני אריה (סי' א' ד"ה הנה), מהר"ם שיק (יו"ד ריש סי' ק"כ), מקור מים חיים (סעי' א' ד"ה והנה), תורת חסד (ח"א סי' י"ט אות ה', לשונו מובא לעיל), מלא הרועים (ערך דבר שיש לו מתירין אות א').

4. דעת החת"ס.

א) חת"ס (יו"ד סי' צ"ו ד"ה נחזור), מציינ בפת"ת (ס"ק ו') – "דהמציא ר"ן מזה בנדרים דאי' שסופו להיות היתר ה"ל עם היתר כמו מב"מ אלא שלפי שעדיין אינו היתר צריך שיהיה העצם מב"מ ואני נבוכך אם ס' זו דאורייתא או דרבנן ... לא ידעתי אם זה הוא דאורייתא או רק מדרבנן".

ב) חת"ס (יו"ד סי' י"ז ד"ה הארכתי) – "ומה שכ' דהר"ן ס"ל ביטול דבר שיש לו מתירין הוא מדאורייתא תמהתי בזה ועיי' מ"ש ר"ן בפ"ב דפסחים בסוגיא דחמץ במינו במשהו מ"ש שם בד"ה ואני חוכך וכו' ועיי' דעת הר"ן שהוא מדרבנן ולעיל מזה מייתי בעצמו דבריו בנדרים ש"מ דמ"ש בנדרים לאו מדאורייתא אלא טעמא דאסמכוהו רבנן כעין דאורייתא".

ג) חת"ס (יו"ד סי' ר"ג) – "ודשיל"מ שאינו חוזר לאיסורו ה"ל כהיתר בהיתר מדרבנן עכ"פ ולא בטיל מדרבנן כאלו הוא כבר עתה היתר".

ד) חת"ס (או"ח סי' קל"ח ד"ה ויען) – "היינו במין במינו שנתבטל מן התורה ומדרבנן החמירו שלא יתבטל כלל משום חומרא דדבר שיש לו מתירין".

5. מראי מקומות – כת"ס (סוגיא דשיל"מ אות ו'), שד"ח (מע' הד' כלל ט' פאה"ש א').
 א) לפי שיטת רש"י - עי' לעיל.

ג. לכאורה נ"מ בין רש"י להר"ן.

1. אם הוא איסור דרבנן או דאורייתא - עי' לעיל.

2. ספק טריפה נקרא דבר שיש לו מתירים: הטעם - עי' לקמן סעי' ב'.

3. ב' איסורים: אחד יש לו מתירין ואחד אין לו מתירין, כגון ביצת טריפה [או ספק טריפה] שנולדה ביו"ט - עי' לקמן סעי' ב'.

4. צל"ח: פסידא דלא הדר - עי' לקמן סעי' ג'.

5. פליטת טעם - עי' לקמן סעי' ד'.

6. חוזר ונאסר, חמץ בפסח - עי' לקמן סעי' ד'.

7. סכנה - עי' לקמן.

ג) קשה לשיטת הר"ן: מה שייך ספק דרבנן לחומרא בדשיל"מ, הרי אין זה שייך לדין תערובת.

פנ"י (ביצה דף ד.) – "בגמרא רב אשי אמר לעולם ספק יו"ט ספק חול הוי דבר שיש לו מתירין כו'. ולכאורה יש להקשות מכאן על שיטת הר"ן ז"ל בנדרים [נ"ב ע"א] והובא בפוסקים דטעמא דדבר שיש לו מתירין לא בטיל משום דהו"ל מין במינו כיון שכולן סופן להיות מותר ובכה"ג אפילו רבנן דר"י מודו דלא בטיל דמי לגמרי לדם הפר ודם השעיר ע"ש באריכות, א"כ לא שייך האי טעמא אלא לענין תערובות במשהו משא"כ לענין ספיקא דלא שייך ה"ט אם כן למה נחמיר בדבר שיש לו מתירין בדרבנן, וצ"ע ליישב".

א. י"ל: איכא מחלוקת אמוראים.

1. נוב"ת (יו"ד סוף סי' נ"ג, הג"ה מבן המחבר) – "ע"ש בצל"ח מה שנדפס שם משמי בסוגיא שם דף ד' ע"א ושם ביארתי את כל זה והעליתי דהנך שני טעמים שכתב הר"ן בדבר שיל"מ דלא בטיל תלי' בפלוגתא דאמוראי והוכחתי דרב אשי ע"כ סובר דדבר שיל"מ לא בטיל משום דעד שתאכלנו באיסור ע"י ביטול תאכלנו בהיתר כמ"ש רש"י שם בד"ה באלף לא בטיל וכו' דאי ס"ל דדבר שיל"מ הוי כמין במינו מאי מתרץ שם ר"א לעולם ספק יו"ט ספק חול הוי דבר שיל"מ ואפילו בדרבנן לא בטיל ולכאורה מה ענין ביטול

לענין ספק איסור אלא ודאי דחד טעמא אית להו שיכול לאכול בהיתר לא סמכינן לא על ביטול ולא על ספק ע"ש כי הארכתני בענין זה".

2. עי' רע"א (ח"א סי' קפ"ט ד"ה וצריך) – "וצריך לדחוק דבאמת שינויא דר"א רק לת"ק ולדינא אבל אליבא דר"י מודה דצריך לשנויא קמא משום גזירה שמא תעשה עיסה בשותפות..."

ב. י"ל: לענין ספק איסור דרבנן להחמיר מסכים לטעם דרש"י.

1. הגורר שמואל (ס"ק ו') – "וי"ל הא כדאיתא והא כדאיתא..."
2. רע"א (ח"א סי' ל"ח בהשמטות) – "שיטת הר"ן דהטעם דדבר שיל"מ לא בטל דהוי כמו היתר בהיתר ובזה כיון דחוזר ונאסר לא מקרי כ"כ היתר בהיתר, אבל לענין ספק דרבנן דהטעם דדשיל"מ לחומרא, דמה"ת לנו להכניס עצמינו בספק היכי דיכול לאכול בהיתר ודאי זהו שייך גם בחוזר ונאסר דמ"מ יאכל דרך היתר ודאי בזמן ההיתר ולפ"ז י"ל..."
3. שו"ת רע"א (חדשות סי' ה' ד"ה אך) – "באמת הר"ן נדרים למצוא טעם להא דדבר שיש לו מתירין לא בטל, אף דע"כ מודה הר"ן לסברא דעד שתאכלנו באיסור מהא דספיקו אסור, ע"כ היינו דס"ל דביטול הוי היתר גמור".
3. אחיעזר (ח"ב סי' י"ד אות ה') – "והיותר מחזור בזה לשי' הר"ן דס"ל דדשיל"מ לא בטיל משום מין במינו אין כונתו משום מב"מ גרידא דא"כ ענין דבר שיי"ל מתירים ל"ש רק בתערובות והא בריש ביצה מבואר דדשיל"מ אפילו ספיקו אסור ובתשו' ר' עקיבא איגר הרגיש בזה וגם החילוקים בדשיל"מ דכל שיש לו טורח והוצאה וכיו"ב דלא חשיב דשיל"מ דאם הי' מין במינו ממש לא היו מחלקים בדבר אלא דגם הר"ן מודה לסברא דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר רק דסמכו על דין זה והחמירו משום מין במינו דמב"מ כזה כו"ע מודים דלא בטיל ואמרינן עד שתאכלנו באיסור כזה שיש בו משום מב"מ תאכלנו בהיתר וכל היכא שיש צד איסור החמירו בדשיל"מ לפיכך בספיקא דרבנן שיש בו צד איסור החמירו בדשיל"מ ובתערובות שיש בו צד מין במינו החמירו היכא שבקל יכול לתקן..."

ג. י"ל: אגב טעמו [של הר"ן] אסרו נמי משום טעמו של רש"י [עד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר].

1. חת"ס (יו"ד סי' צ"ו ד"ה נחזור), מציין בפת"ת (ס"ק ו') – "דהמציא ר"ן מזה בנדרים דאי' שסופו להיות היתר ה"ל עם היתר כמו מב"מ אלא שלפי שעדיין אינו היתר צריך שיהיה העצם מב"מ ... ואגב אסרו נמי אפי' היכ' דלא שייך מב"מ כגון חמץ במצה שכתבתי לעיל מ"מ אסרו משום עד שתאכלנו כו' ואגב אסרו נמי מה"ט נמי אפי' ספק וכיוצא בו".
- חת"ס (יו"ד סי' ר"ב ד"ה אך) – "דאפי' ס"ס אסור ע"כ אין הטעם כמ"ש הר"ן הנ"ל דע"כ גם הר"ן מודה דהא דמחמרי' בס"ס הוא משום עד שתאכלנהו בספק המתן ואכלהו בודאי היתר אלא בתערוב' לא ניחא ליה להר"ן בהאי טעמא עד שתאכלנהו בתערוב' איסור אכלהו כשכלו היתר דא"כ במין בשאינו מינו נמי וע"כ כשנתערב הוה היתר א"כ מין במינו נמי אע"כ חומרא דתערוב' אינו משום עד שתאכלנהו כו' אלא משום דמב"מ לא בטיל היינו עולין בעולין ומצוה במצוה ואיסורי' באיסורי' והיתר בהיתר כל אלו אינם בטילי זה בזה ודשיל"מ שאינו חוזר לאיסורו ה"ל כהיתר בהיתר מדרבנן עכ"פ ולא בטיל מדרבנן כאלו הוא כבר עתה היתר אבל בשחזור לאיסורו לא תיקנו רבנן וכל זה בתערובת אבל לענין ספיקא מודה הר"ן בטעם עד שתאכלנו כו".

ד. י"ל: ס' הר"ן נאמר בשביל לה בלח, והסכים לטעם רש"י ביבש ביבש.

1. מרחשת (ח"א סי' נ"ב ענף א' אות ג') – "שהקשה הנוב"י מהד"ת חיו"ד סי' נ"ג לפמש"כ הר"ן ... לפמש"כ התוס' בכ"ד דלר' יהודה ביבש ביבש גם מין במינו בטלו לפ"ז הי' ראוי גם לרבנן יבש ביבש דיתבטל אף דהוי דשיל"מ משום דמין במינו ביבש בטל ... וגם הר"ן ז"ל מודה בסברת רש"י ז"ל, ומה שהוצרך הר"ן ז"ל לסברתו הוא דוקא בלח בלח ... לא היה שייך סברת רש"י ז"ל עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, משום דבלח בלח האיסור נתהפך להיתר לכ"ע ... וביבש ביבש דהאיסור קאי בעין לא נתהפך להיתר וכשיטת הרבה פוסקים, וע"כ שפיר אמרינן עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר..."
2. באר יצחק (יו"ד ריש סי' י') – "הנוב"י (מה"ת סי' נ"ג) הקשה על הר"ן ... ע"ש, ונראה לי לתרץ שבאמת גם הר"ן ס"ל כסברת רש"י, דהא דדבר שיש ל"מ לא בטל הטעם משום עד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר, כדמוכח מביצה (דף ד') דרב אשי ס"ל דספק יש לו מתירין אסור, משום דכיון דדשיל"מ לא בטל לכן אסור גם ספיקא, דמזה מוכח כסברת רש"י הנ"ל, דאילו הטעם דהיתר בהיתר לא בטל זה לא שייך אלא על ביטול ברוב ולא בספק דרבנן, והר"ן שחידש לסברא דלכן לא בטל דהוי היתר בהיתר יש לומר בכונתו ע"פ הא ... גבי יבש ביבש דבטל ברוב, דחדא שיטה ס"ל דההיתר הוא מצד רוב המברר על כל חתיכה שאכל, ושאר שיטות ס"ל דהאיסור נהפך להיתר ע"י ביטול ברוב, כמש"כ הרא"ש בארוכה (בפ' ג"ה) וכן כתבו התוס' במנחות (דף כ"ב) בד"ה והן בולעות כו' שכתבו דמה שנתבטל הוה כמאן דליתא כו' ע"ש, וע' בתוס' חולין (דף ק') ד"ה ברי' שאני כו'. ולפ"ז יש לדון דהתוס' לשיטתם דס"ל דאיסור נהפך להיתר והוי כמאן דליתא ... י"ל דאף הסוברים דבביטול ברוב אינו נהפך איסור להיתר אינו אלא בתערובת יבש אבל בתערובת לח מודי דהוי כמאן דליתא, ונהפך האיסור להיתר ... ולפ"ז יש לדון דבאמת גם הר"ן ס"ל כסברת רש"י דהא דדשיל"מ אינו בטל טעמו משום עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, אלא שזה אינו שייך רק ביבש שנתערב דכיון דהאיסור כמאן דאיתא דמי דלא נהפך איסור להיתר, והא דמותרין באכילה הוי משום רוב המברר, וכיון דקיי"ל דהיכא שיכול לברר לא סמכינן על הרוב, א"כ ה"ה ביש לו מתירין כיון דיכול להמתין ולתקן לצאת מחשש ספק לא סמכינן על הרוב, דהא הזמן יברר לנו ומקרי דבר שאפשר לברר, אבל בלח דהאיסור כמאן דליתא דמי ונהפך האיסור להיתר, א"כ לא שייך בזה כלל לומר עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר דהא אינו אוכל האיסור כלל, דכמאן דליתא דמי, לכן הוכרח הר"ן לחדש טעם אחר בלח שנתערב בדשיל"מ, משום דהיתר לא בטל, אבל ביבש מודה הר"ן לסברת רש"י הנ"ל, מ"מ אינו בטל משום דהיתר בהיתר לא בטל".
3. זכר יצחק (ח"ב סי' מ"ו אות ג') – "דבלח בלח דהאיסור נהפך להיתר לא שייך טעמא דעד שתאכלנו באיסור אכול בהיתר כיוון דגם עכשיו הוא היתר, דהאיסור נהפך להיתר ושוב לא שייך טעמא דרש"י, אבל שייך טעמא דהר"ן משום מין במינו. אבל ביבש ביבש

- לא שייך טעמא דהר"ן דגם ר"י מודה ביבש, דמין במינו בטל, וכמוש"ב לעיל. אבל טעמא דרש"י דעד שתאכלנו באיסור אכול בהיתר שייך כאן, דביבש ביבש אין האיסור נהפך להיתר".
4. בנין שלמה (או"ח סי' י"ג ד"ה ונראה).
5. דברי יוסף (סי' תש"י אות ב') – "דהנה בפלתי סי' ק כתב בדשיל"מ דלא בטל משום שעדיין בביטולו האסור טמון בתוכו, וי"ל דסברא זו שייך בנתערב יבש ביבש ... משא"כ בלח בלח דנתבטל בעוצם מיעוטו והוה כנאבד מן העולם כמ"ש פנ"י ביצה דף ל"ח ... לא שייך לומר ביה עד שתאכלנו באיסור ...".
6. שמחת יו"ט (ביצה ריש דף ד.).
7. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ביצה דף ד. ד"ה ובפנ"י) – "ובפנ"י תמה ... יפה כתב בזה בשמחת יו"ט ... ודבריו אמתיים".
8. מגילת ספר (אות ב').
9. עי' מקור מים חיים (סעי' א' ד"ה ושוב).
10. מראי מקומות – חת"ס (ביצה דף ג: ד"ה ספיקא), מלא הרועים (ערך דבר שיש לו מתירין אות י"א, אות י"ב), שלמי נדרים (נדרים דף נב. ד"ה עוד).
- א) קרן אורה (נדרים דף נב. ד"ה עוד) – "עוד יש לדקדק על הר"ן ז"ל לפמ"ש התוס' ז"ל בכמה דוכתי (יבמות פ"א ע"ב ד"ה רבי יהודה) דלר"י מין במינו לא בטיל דוקא בדבר לח, כמו דם הפר והשעיר, אבל בדבר יבש בטל. ואם כן הוא הדין לרבנן בעולין וכדומה בהשתוות ההיתר ואיסור, ואם כן ביבש לישתרי אפילו דבר שיש לו מתירין, וזה ודאי אינו".
- ב) עי' סי' צ"ח סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ה. י"ל: כל תקנות וגזירות חכמים צריכים ב' דברים. א) טעם לתקן ולגזור, ב) וסמיכת גזרותיהן לדין דאורייתא.

1. יד יהודה (הארוך ס"ק ו', הקצר ס"ק א') – "הנה זה ברור דגם הר"ן לא פליג על עיקר הטעם דהא דהחמירו חמז"ל בדשיל"מ הוא משום כיון דיכול לאכול בהיתר גמור לא נסמוך על הביטול כמו שפרש"י בביצה שם ודבר זה מוכרח לומר על ספיקא דרבנן ... מ"מ ראינו שבכל גזירת חמז"ל בקשו להם סמך לזה כמו בשיעור ס' ...".
2. קובץ שעורים (ביצה אות ד') – "רב אשי אמר משום דבר שיש לו מתירין, והיינו דכמו דדשיל"מ לא בטל, ה"נ ספק אסור בדרבנן. ומקשין מזה, לפירוש הר"ן נדרים נ"ב דטעמא דדשיל"מ משום מין במינו, וא"כ זה לא שייך כלל לספיקא דרבנן, וי"ל דהא ע"כ גם לפירוש הר"ן דשיל"מ מדאורייתא לא הוי מין במינו, דהא מדאורייתא גם דשיל"מ בטל ברוב, ב"מ נ"ג, וא"כ אכתי תיקשי, איזה טעם היה לחכמים להחמיר ולומר, דלא בטל מדרבנן, ע"כ צ"ל, משום דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, והא דצריך הר"ן לטעמא דמין במינו, היינו משום דבכל תקנות וגזירות חכמים צריך שני דברים, א) איזה טעם היה להם לתקן ולגזור ב) אפילו אם יש טעם שצריך לגזור, אבל כלל גדול, מילתא דליכא דכותא בדאורייתא לא מתקני רבנן, ולעולם הן מסמיכין גזרותיהן לאיזה דין דאורייתא, וה"נ בדשיל"מ סמכו גזירתן להא דמין במינו לא בטל, ומה"ט מפלגינן בדשיל"מ בין מינו לשאינו מינו, ועיין בתוס' יבמות ק"ח ד"ה דילמא אזיל ומשבש, שדבריהם מתפרשין לפי הכלל הזה".

- ו. מראי מקומות – רע"א (ח"א סי' ר"ח), טוב טעם ודעת (תליתאי סי' רכ"ד), פני אריה (סי' א' ד"ה מהח'כ"ת, ריש סי' ב'), מראה יחזקאל (סי' י"ד ד"ה ועיין בשו"ת), העמק שאלה (שאלתא מ"ז אות א'), ברוך טעם (שער התרובות בדין ביטול טעם בדבר שיש לו מתירין פרק ב'), חי' כת"ס (ביצה סוגיא דדשיל"מ א' אות ד'), פמ"ג השלם (שער התערובות ח"ג פרק ב' ליקוטי מגדים ס"ק מ"ה).
1. תורת חסד (ח"א סי' י"ט אות ה') – "הנה הדבר מבוואר דהר"ן גופיה ע"כ ס"ל טעמא של רש"י ג"כ דעד שתאכלנו באיסור תאכלו בהיתר. דאי נימא רק טעמו של הר"ן דהא דדשיל"מ לא בטיל הוא מדין מין במינו כנ"ל. יש הרבה תשובות בדבר וסתירות רבות עד שא"א ליישב שיטה זו על מכוונה ... והנה מלבד דקשה ע"ד הר"ן אם כן מה משני רב אשי בביצה שם כנ"ל. וע"ק לדברי הר"ן כמו שהקשה בתשובת נו"ב ... וכל אלה הם תמיהות עצומות ע"ד הר"ן בנדרים הנ"ל. ומכל זה ההכרח לומר דהר"ן ס"ל גם כן טעמא דרש"י דדשיל"מ לא בטיל הוא משום דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר. אלא דמהא דדשיל"מ במשהו הוי רק במינו ולא בשאינו מינו. מפאת זה הכריח הר"ן דלא החמירו חכמים בדשיל"מ שיהא במשהו רק משום דבזה מצאו טעם וסברא שלא יתבטל בדשיל"מ. וכמו שנבאר לפנינו. ולעולם עיקר החומרא דדשיל"מ מחמת הסברא דעד שתאכלנו באיסור כו'. ואם נימא כן בדברי הר"ן יהיו דבריו נכונים וקיימים. ויתיישבו כל הקושיות והתמיהות הנ"ל. ושיטתו מחוות באין גמגום. ועיקר הסברא בזה דבתערובת לח בלח שנהפך האיסור להיות היתר לא היה שייך כלל לומר בזה עד שתאכלנו באיסור כו'. דבכה"ג שכבר נאבד שמו של האיסור ונהפך להיות היתר לא היו מחמירים כלל בזה בדשיל"מ של יתבטל. אלא שסמכו רבנן חומרא זו אהך דמין במינו לא בטיל דגלי קרא דדם הפר ודם השעיר ...".

2. קרן אורה (נדרים דף נב. ד"ה ע"ל) – "על כל פנים זה נראה ברור דסברת הר"ן ז"ל לא שייכא אלא למאן דסבירא ליה במצות ואיסורין דאין מבטלין זא"ז. אבל למ"ד דאיסורין ומצות מבטלין זא"ז על כרחך צריך לומר טעמיה דדבר שיש לו מתירין עד שאתה אוכלו באיסור תאכלנו בהיתר. ועפ"ז יש ליישב קצת בדרך פלפול קושית הפני יהושע בביצה על הר"ן ז"ל מהא דאמר רב אשי התם בריש ביצה (ד' ע"א) דכל שיש לו מתירין ספיקו אסור. ובספק לא שייך סברת הר"ן ז"ל, ועל כרחך צריך לומר דמשום עד שאתה אוכלו כו' הוא דמחמירינן. ולפי הנ"ל יש לומר דרב אשי התם אליבא דר' יוחנן הוא דמשני התם הכי, דסבירא ליה את שדרכו למנות שנינו, ור' יוחנן משמע בפסחים דסבירא ליה דמצות מבטלות זא"ז, דקאמר התם (פסחים קט"ו ע"א) חלוקין חבריו על הלל, וכיון דמצות מבטלות זא"ז הוא הדין דאיסורין מבטלין זא"ז. ואליביה ליכא למימר כסברת הר"ן ז"ל. אלא משום דעד שאתה אוכלו כו', ואם כן הוא הדין בספיקא דיש להחמיר. ואפשר עוד לומר בזה דרב אשי ביבמות (פ"ב ע"א) דאמר דחטאת הוי דבר שיש לו מתירין, משום דלכהן שרי, הוא משום דסבירא ליה בדבר שיש לו מתירין כטעמיה דהר"ן ז"ל. ולפי זה כיון דאיכא עליה שם היתר לכהן לא בטיל. והש"ס דקאמר בדותא היא הוא משום דקיי"ל כטעמא דעד שאתה אוכלו כו', וכיון דלישראל אסור מאי אהני לן דלכהן שרי. והרבה יש לפלפל בזה, אך אין רצוני לצאת הרבה חוץ לדרך הפשט".

3. זית רענן (ח"א הל' ה' סי' א' אות ה') – "צריכין להבין במאי קא מפלגי רב פפא ורב אשי, שהרי גם ר' פפא מודה דלא בטיל אפילו בדרבנן, ואפילו הכי סבירא ליה שלא החמירו בספיקן יותר מכל ספיקא דרבנן. ונראה דמבואר הדבר דהאי דלא בטיל ביש לו מתירין הוא משום שני טעמים, או משום מין במינו כמו שכתב ר"ן [בגדרים [גב, א] משום דרבנן אזלינן רק בתר שם איסור והיתר, או כמו שכתבו שאר פוסקים [ע"י רש"י ביצה ג, ב ד"ה אפילו] משום דעד שיאכלנו באיסור וכו', ועיין חולין צ"ט [ע"ב] שאני ציר דזיעה בעלמא הוא, בפירושו התוספות [ד"ה שאני] ורשב"א שם דרבנן מודה ר"י דמ"ב בטיל, וגם מבואר בתוספות בכמה מקומות דביבש ביבש מודה ר"י, וראיה מתרומה דבטיל בק"א, וערלה וכלאי כרם במאתיים, ונמצא דלסלקא דעתך מעיקרא, וכן לרב פפא צריך לומר ולדחוקי אנפשין דהיכא דיכול להשוות שם האיסור וההיתר, כגון בדבר שיש לו מתירין החמירו יותר לרבנן מן כל היכא ששוין בעצם לר"י, דאילו התם בטיל גם לר"י בדרבנן ורק באיסורא דאורייתא הוא דאית ליה לר"י דלא בטיל, ובדבר שיש לו מתירין לרבנן לא בטיל אפילו באיסורין דרבנן, וכן ביבש ביבש החמירו יותר לרבנן מדר"י. ועל זה תירץ רב אשי דמנא להו להפריז על המידה לרבנן יותר מדר"י, רק דמשום הכי לא בטיל אפילו בדרבנן משום דעד שתאכלנו באיסור על ידי ביטול וכו', ומשום האי טעמא גופיה אזלינן גם בספיקא לחומרא, וגם הר"ן לא פליג על סברא זו גם כן אלא שמחדש לן עוד סברא אחרת משום מין במינו, כי היכא שמתיישב האי דמים ומלח ופת שאפאו עם הצלי דלא בטיל אפילו בשאינו מינו משום יסוד זה, כמו שכתב שם בגדרים דף נ"ב ע"א".
4. אג"מ (יו"ד ח"ד סי' מ"ו סוף אות א') – "משום דהר"ן סובר גם כטעם רש"י".

ד [ספק דרבנן - סעיף א']

א. האם הלכתי כרב אשי, שמחמירים בספק דרבנן בדשיל"מ - ראשונים.

1. מחמיר – רי"ף (ביצה דף ב:), ס' אשכול (ח"ג סי' ל'), רשב"א (תוה"ב בית ד' שער א', י"ב-ב'), רא"ש (ביצה פרק א' סי' ב'), ראבי"ה (ח"א סי' ש"פ), מרדכי (ריש ביצה רמז תרמ"א), טור (סעי' א'), שבולי הלקט (סי' רפ"ז).
  2. מיקל – מהר"ש מבונבר"ק (מרדכי הארוך ביצה סי' י', הו"ד בב"ח ס"ק א').
  3. דעת הרמב"ם (יו"ט פרק א' הל' כ') – "וכשם שאסור לאכלה כך אסור לטלטלה ואפילו נתערבה באלף כולן אסורות שהרי למחר יותרו הכל וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף אלפים אינו בטל".
- (א) מחמיר – מגיד משנה (יו"ט פרק א' הל' כ'), ב"ח (ס"ק א').
- (ב) מיקל – לחם משנה (יו"ט פרק א' הל' כ'), מרכבת המשנה (יו"ט פרק א' הל' כ').

ב. אם פוסקים כרב אשי, להחמיר בספק דרבנן בדשיל"מ - פוסקים.

1. מחמיר – מחבר (סעי' א', אור"ח סי' תקי"ג סעי' ב'), רמ"א (תו"ה כלל ע"ד דין א'), ב"ח (ס"ק א'), "ולא נמצא לו למהרש"ב חבר בפוסקים כי כולם פסקו כרב אשי", ש"ך (סי' ק"י ס"ק נ"ט, כללי ס"ס סוף ס"ק י"ט), פרי"ח (ס"ק ב', סי' ק"י ס"ק מ"ד), ע"י פרי"ח (ס"ק א'), לחם הפנים (סי' ק"י ס"ק ס"א), בית לחם יהודה (סי' ק"י ס"ק מ"ה), באה"ט (מהרי"ט, סי' ק"י ס"ק ל"א), חכ"א (כלל נ"ג סעי' י"ט), זבחי צדק (סי' ק"י ס"ק ק'), ערה"ש (סעי' ד', סי' תקי"ג סעי' ה'), יד יהודה (דיני ס"ס בקצרה ס"ק ל"ג), מ"ב (סי' שכ"ב ס"ק ב', סי' שכ"ה ס"ק ל"ב, סי' תצ"ז ס"ק ז', סי' תקי"ג ס"ק ד'), כה"ח (סי' ק"י ס"ק קל"ה, כללי ס"ס ס"ק ל'), פוסקים.
- (א) פרי"ח (ס"ק א') – רק "דאיכא צד החליטי לאסור".
2. מראי מקומות.

(א) רע"א (ביצה דף כד, ע"י דף ד:): – "ספק מוכן אסור. בפשטן משמע דס' מוכן בעצמותו חמור וכמ"ש התוס' ישנים במסכתן דף ג' ע"ב ד"ה אלא לר"י דלר"ג דאמר משום מוקצה לא פריך דמוקצה חמירא והוי כעין דאורייתא כספק מוכן דאסור לקמן עכ"ל, נראה כוונתם דמדלא פריך ממתני' דהכא דס' ניצוד אסור הא הוי ספק דרבנן וביותר קשה למה דמשני שם דספיקו אתאן לספק טריפה מ"מ יקשה ממתני' דהכא, אע"כ דספק מוכן חמור. ומ"מ לכאורה למסקנא דמסקינן לעיל דס' דרבנן בדשיל"מ אסור ה"נ הטעם רק משום זה, דאל"כ יקשה הא ר"ג דמתיר ס' מוכן ע"כ לא ס"ל להק כללא דס' דרבנן בישל"מ אסור, והיכן מצינו תנא דפליג, הא טעמא דת"ק מטעם ס' מוכן, ומהכ"ת לן לומר שני טעמים דס' מוכן אסור וגם בעלמא בדשיל"מ אסור, הא ר"ג תרווייהו לית ליה ומנ"ל לומר דת"ק פליג בתרתי. אלא ע"כ מוכח דליתא שום חומרא במוכן יותר מבעלמא, ופליגי רק בדין דשיל"מ, אלא דלשינויא קמא דאתאן לס' טריפה מוכח לומר בטעמא דמתני' דהכא דס' מוכן חמור אבל למסקנא מוכח בהיפוך. ונ"מ לדינא בס' מוכן והמאכל מתקלקל עד למחר דאין בזה מדין ישל"מ. זולת דנאמר דגם ר"ג ס"ל דס' דרבנן אסור בישל"מ אלא דבטלטול לא הוי ישל"מ כיון דיכול היום ומחר לטלטל ועיין. ובזה מיושב קושית הלח"מ פ"ב מהלכות י"ט".

(1) מראי מקומות – האיר יוסף (מוקצה, השמטה לסי' ס"ה).

(ב) חזקת היתר באיסור דרבנן - ע"י לקמן.

ג. ספק דרבנן עם תערובת.

1. ע"י סי' ק"י סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

ד. ב' תערובות.

1. ע"י סי' ק"י סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

ה [ספיקא דדינא] [לאפוקי ספיקא במעשה].

א. מיקל.

1. פ"ח (סי' תצ"ז על סעי' ג') – "ומ"ש הרא"ש והר"ן בבעיא דיש מוקצה לחצי שבת או לא דכיון דהויה פלוגתא נקטינן להקל במוקצה דרבנן וכ"כ הרז"ה והר"ן נמי באפרוח שנולד ביום טוב דכיון דתניא כותיה דמר ות"כ דמר הו"ל ספיקא דרבנן ונקיטי' לקולא אינו סותר למ"ש דהתם ודאי כיון דהויה פלוגתא נקיטי' ככלל דאית לן בכל התלמוד בשל סופרים הלך אחר המיקל ואין לנו להחמיר אלא בספק דמציאות דבהא חזית רב אשי דנחמיר משום דשל"מ אבל לא בספק דפלוגתא".
2. שאגת אריה (סי' צ') – "וי"ל דלא דמי ספיקא דדינא לשאר ספיקי, דאע"ג דדבר שיש לו מתירין ספיקו אסור, ספיקא דדינא כי האי דמספקא לן אי יש ברירה או לא ספיקא לקולא".
3. עי' פמ"ג (פתיחה להל' יו"ט ח"ב פרק א' אות ה', אות כ"ז) – "אלמא אפילו בדשיל"מ בעיא דלא איפשטא ופלוגתא דרבנותא קיל מספק גוף המעשה ויש לעיין בזה דבכ"מ משמע בעיא ופלוגתא חמור מגוף המעשה".
4. מגן אבות (שבת דף לד. ד"ה ואמר רבה) – "אבל כאן ה"ל ספק דדינא דלא שייך יל"מ".
5. עי' אבני מילואים (שו"ת סי' י"א) – "ואפשר דלא אמרינן דשיל"מ ספיקו להחמיר אפילו דרבנן אלא בדבר התלוי בגוף המעשה אבל ספיקא דדינא משום פלוגתא דרבנותא אפילו בדשיל"מ הלך אחר המיקל דרבנן".
6. רע"א (ח"א סי' ל"ח בהשמטות, סי' ס"ה ד"ה ואף, חדשות סי' ה' ד"ה ונלע"ד, ח"ב סי' קמ"ו ד"ה ומה, דף פא: ד"ה ומה, ח"א בביצה דף כד. ד"ה לא, דרוש וחידוש ברכות דף ב., עי' תוס' רע"א שבת פרק כ' אות קס"ב) – "ספק מוכן אסור אלא בספיקא במעשה אבל בספיקא דדינא לא".
- רע"א (שבת ריש דף לח:) – "לא שנו אלא שעודן בידו, ע' בהר"ן אף על גב דכל הני מילי דרבנן נינהו כו'. מוכח מדברי הר"ן אף דהוי דשיל"מ לאכול אחר השבת או בשבת מבלי שיחזיר על הכירה מ"מ ראוי להקל בספיקא דדינא".
- רע"א (סי' ק"ו על רמ"א סעי' א' ד"ה והנה לשיטת) – "מ"מ הוי ספיקא וספיקא דרבנן לקולא ואף דבמוקצה הוי דשיל"מ מ"מ בספיקא דדינא לקולא".
7. יד אברהם (סי' ק"י על הש"ך ס"ק נ"ט) – "ויש להוכיח כן מסוגיא דמנחות (דף ס"ה ע"ב) ... וכן מוכח דעת הרשב"א והר"ן".
8. לחם שלמה (סי' ק"י, הו"ד בהגהות והערות בשו"ע מכון ירושלים, אות כ"ט).
9. באר יצחק (או"ח סי' י"ח ענף ב' ד"ה היוצא) – "ואף דהוי דשיל"מ מ"מ הא כבר כתבו האחרונים [הש"א (בסי' צ') והפר"ח באו"ח (סי' תצ"ז)] דבספיקא דדינא אזלינן להקל אף בדבר שיש לו מתירין, וכ"כ הגאון רע"א זצ"ל בתשובה (סי' ס"ה)".
10. אמרי בינה (בשר וחלב סי' ז') – "והפר"ח ... מדבר רש"י עירובין ... ואכ"מ בזה דעכ"פ יש כמה ראיות לדעתו של הפר"ח".
11. מהרש"ם (ח"ב סוף סי' קנ"ו) – "ומ"ש רונ"מ בדין סד"ר בדשיל"מ שכתבו הפר"ח ושאג"א דבסד"ד גם בדשיל"מ להקל וע"ז הקשה מרש"י עירובין (דף ל"ט ע"ב) ד"ה פסק וכו' לענין ספק אם קדושה א' הן מהא דסד"ר בדשיל"מ אסור הנה אמת שנראה כן מדברי רש"י אבל הפר"ח הביא שם ראיות ברורות מהרשב"א ורז"ה והר"ן להיפוך וגם בתשו' רע"א סי' ס"ה הביא ראיות לזה וגם אני הבאתי ראיה מהתוס' יומא (דף מ"ז ע"ב) ד"ה הדר פשטה וכו' דטבל במשהו ואי ספיקא הוי בטל ע"ש וקשה הא טבל הוי דשיל"מ וגם סד"ר להחמיר ובע"כ כמ"ש".
12. שערי ציון (ח"ג סי' א' אות ב').
13. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו אות ט"ו, תנינא (ב - ג) סי' ס"ח אות ב' ד"ה ולענין, הליכות שלמה פסח פרק ז' הע' פ', נדפס סוף ס' טבילת כלים) – "ולענין ספק חיוב טבילה בכלי שכל חיובו רק מדרבנן, נלענ"ד דמלבד שבספיקא דדינא לא מחמירין גם ביש לו מתירין ...".
- הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ג סי' קל"ג אות ב' ד"ה ועוד, תנינא (ב - ג) סי' ק"ז אות ב' ד"ה ועוד, עי' סי' ס"ח סוף אות ב', עי' מאורי אש השלם עמ' נ"ט ס"ק כ"ד) – "ועיין בבא"י חיו"ד סי' י"ב ובבית הלוי ח"ג סי' ל' או"ד שהוכיחו מרש"י עירובין ל"ט ע"ב דאף בספיקא דדינא אסור בדשיל"מ. גם נראה שאף אם ננקוט כהכרעת האחרונים דבספיקא דדינא לא מחמירין דרבנן אף בדשיל"מ ...".
14. ציץ אליעזר (ח"ז סי' כ"א אות ד') – "נכונים דברי כת"ר בזה במ"ש דהואיל ולדעת רוב הראשונים אין על המים שם מוקצה כלל נמצא דהוי ספק פלוגתא בדבר שישל"מ ובספק פלוגתא קי"ל דבטל ברוב".
15. יביע אומר (ח"ב יו"ד סי' ט' אות ג', אות ו', לית חן אות מ"ג) – "ואע"פ שבשו"ת רעק"א (סי' סה) ד"ה ואף, כתב, דבספקא דדינא באיסור דרבנן אזלינן לקולא אף בדשיל"מ. ושכ"מ בהר"ן נדרים (מז:). ע"כ. וכ"כ עוד בחי' רעק"א (ברכות ב). ע"ש. וכ"כ בשו"ת אבני מילואים (סי' יא) ד"ה אמנם יש. ע"ש. אולם בשו"ת תורת חסד מלובלין (חאו"ח סי' לח אות ג) דחה ד' הגרע"א, והביא ראיה מפרש"י (עירובין לט:). דאף בספקא דדינא דרבנן בדשיל"מ אזלינן לחומרא. ושכ"מ עוד בפרש"י (סוכה כו סע"א). ע"ש. וע"ע בשו"ת אהל אברהם הכהן (ר"ס כב) שכן פשוט לו. וכ"כ בשו"ת הרב"ז (ס"ס קד). ול"ז מהנ"ל ... מבואר בפר"ח (סי' תצז ס"ג) ד"ה והשתא, עמ"ש הרא"ש והר"ן בבעיא דיש מוקצה לחצי שבת, דכיון דהויה פלוגתא נקטינן להקל במוקצה דרבנן. וכ"כ הרז"ה והר"ן גבי אפרוח שנולד ביו"ט. דהתם ודאי כיון דהוי פלוגתא אמרינן בשל סופרים הלך אחר המיקל, ודוקא בספקא דמציאות חידש לנו רב אשי להחמיר משום דהוי דשיל"מ, משא"כ בספקא דפלוגתא אזלינן לקולא. ע"ש. וכבר הבאנו לעיל דברי הגרע"א, שכן הוכיח ג"כ מהר"ן נדרים (מז:). ע"ש. וכ"כ הפמ"ג בפתיחה לה' יו"ט. וכן הסכימו רוב האחרו'. וכמ"ש בשד"ח (מע' ד כלל לט) ד"ה ובספק פלוגתא. ע"ש. (וע"ע בשד"ח מע' ד כלל לו). וע' בשו"ת מנחת יחיאל (סי' לח). ומ"ש עוד ה' ישועות יעקב מהיהא דע"ז (לו:). ...".
16. בדה"ש (סי' ק"י ב' ד"ה אין עמ' קפ"ו, עי' סי' ק"ב ב' עמ' קס"ה).
17. עין יצחק (ח"ב כללי ספק דרבנן אות י"ט).

ב. מחמיר.

1. רש"י (עירובין דף לט: ד"ה פסק) – "דאי מספקא לן בקדושה אחת, אמאי מישתרי בהו ביצה, ואי משום דביצה איסורא דרבנן היא ... ועוד: קיימא לן במסכת ביצה דספיקא דרבנן בדבר שיש לו מתירין אסור".

א) כדאי באמרי בינה (בשר וחלב סי' ז', עי' מגיה לפלתי הע' י'), בית הלוי (ח"ג סי' ל' אות ד', לשונו מובא לקמן), תורת חסד (ח"א סי' ל"ח אות ג', לשונו מובא לקמן), באר יצחק (יו"ד סי' י"ב ד"ה וכבר, לשונו מובא לקמן), מהרש"ם (ח"ב סוף סי' קנ"ו), הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ג סי' קל"ג אות ב' ד"ה ועוד, תנינא (ב - ג) סי' ק"ז אות ב' ד"ה ועוד), הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ב סוף סי' כ"ד אות ב'), שבט הלוי (ח"ט סוף סי' קכ"ה).

2. פלתי (ס"ק ג') – "הפרי חדש ... איבעיא דלא אפשריה ... להקל ... ולא הבנתי קושיא שלו הלא בדבר שיש לו מתירין אסרו כל מלתא דרבנן כעין תורה, וספיקו להחמיר".

3. בית הלוי (ח"ג סי' ל' אות ד') – "בשאגת ארי' סימן צ' כתב דהא דקיי"ל בדבר שיש לו מתירין גם ספק בדרבנן הוא לחומרא כדאיאתא בביצה דף ד'. זהו רק בספק מעשה אבל ספק דדינא דקיי"ל בדרבנן להקל הוא גם בדבר שיש לו מתירין יעו"ש. ועיי' בעירובין דף ל"ט ע"ב דהוכיח רש"י (ד"ה פסק) דלהלכה קיי"ל דשני יו"ט של גליות הם בודאי שני קדושות מהא דביצה שנולדה בזה מותרת בזה דאין לומר דהוא ספק אם שתי קדושות או קדושה אחת ובדרבנן ספק להקל דהרי הוא דבר שיש לו מתירין דגם בדרבנן ספק להחמיר. הרי מפורש להדי' דלא כהשאגת אריה".

4. תורת חסד (ח"א סי' ל"ח אות ג') – "ר"ע איגר ... שהעלה לדינא שם דבסיפקא דדינא באיסור דרבנן לקולא אף בדשיל"מ כמ"ש הפר"ח ... ויש לתמוה עליו ... ממ"ש רש"י בעירובין ... וכ"מ ג"כ מפירש"י בביצה ...".

5. עי' אג"מ (או"ח ח"ד סי' ק"ז ד"ה והנה) – "מסופקני אם הא דר' אשי דבי"ל מתירין הוי גם ספקא דרבנן לחומרא הוא גם בפלוגתא דרבוותא ... ג"כ שהוא במחלוקת שהוי ספקא דדינא דנוטה לאסור מטעם דבר שיש לו מתירין שלר"א הוא לחומרא אף בספק דרבנן, אף שיש גם מקום להקל מאחר שאולי ליכא זה בפלוגתא דרבוותא".

6. הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ב סוף סי' כ"ד אות ב').

ג. מראי מקומות – מאור השבת (ח"א סי' י"ח ס"ק ל"ב ד"ה ולענין), פמ"ג השלם (עיונים וביאורים סי' כ"ה), מלאכת שמואל (סי' י"ח אות ב').

1. בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' י"ב) – "שהפר"ח בא"ח סי' תצ"ז הכריח דל"א דשיל"מ ספיקו להחמיר אף בדרבנן רק בס' במציאות אבל לא בספק פלוגת' אלא שאפשר לומר ולחלק בזה כחילוק המל"מ הנ"ל דלענין דשיל"מ אף שהוא פלוגתא דרבוותא כיון שהספק תלוי במציאות אזלינן לחומרא".

2. באר יצחק (יו"ד סי' י"ב ד"ה וכבר) – "כתב הש"א (בסי' צ') ובתשובת הגאון רע"א זצ"ל (סי' ס"ה) דספיקא דדינא מותר אף בדשיל"מ והוכיח זה ממה שכתב הר"ן בנדריים (דף מ"ז) להקל בחליפין דקונם משום דספק דרבנן לקולא וע"כ מוכח דספק דדינא מותר עכ"ל. וכבר הוכחתי מרש"י בעירובין (ל"ט ע"ב) בפסק שם שכתב דאי מספקא לן בב' יו"ט דגליות אי קדושה אחת או לא א"כ אמאי משתרי ביצה ואי משום דביצה אסור מדרבנן הא קיי"ל דספיקא דרבנן אסור בדשיל"מ עכ"ל, אלמא דמוכח מרש"י דס"ל דאף ספק דדינא ג"כ אסור בדשיל"מ וכמו כל ספיקות, וע' בביצה (דף ה') דרב אסי מספקא לי' ועבד לחומרא. ולפ"ז בנ"ד מותר לכל השיטות, לשיטת הר"ן דס"ל להחמיר אף ביש ס' משום דהיתר בהיתר לא בטיל, עכ"ז מודה בנ"ד להקל משום דהא הוי ספק איסור דרבנן דשמוא אין בישול מפעפע, ואף דספק בדשיל"מ אסור עכ"ז הא שיטת הר"ן גופא דספיקא דדינא מותר בדשיל"מ, ולשיטת רש"י שהוכחנו דס"ל להחמיר בדשיל"מ גם בספק דדינא, עכ"ז יש להקל דהא ס"ל לרש"י דלכן דשיל"מ גם בספק בטיל משום עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר ובאינו מינו לא שייך זה כמבואר (ביו"ד סי' ק"ב בט"ז שם), וגם הא לא שייך בזה לומר דמצי לאכלו בהיתר דהא עם בשר לא מצי בשום אופן לאכלו, וכמו בבשר שלא נמלח דכתבו דבטל משום דלצלי לא נאסר מעולם ולבישול אין לו היתר כלל, ולכן כיון שיש להתיר לכל השיטות לכ"א מטעם אחר, א"כ הא בדרבנן סמכינן להקל אף שאינן מסכימים מטעם אחד (ע"ל חלק או"ח סי' ז' ענף ט'), לכן אף בנילוש חלב בפת ויש ס' נגדו דאסור כפי שיטת הר"ן דהיתר בהיתר לא בטיל, עכ"ז יש להקל בנ"ד כמו שנתבאר גם לשיטתו".

3. שבט הלוי (ח"א סוף סי' קל"ג, ח"ט סוף סי' קכ"ה) – "י"ל דפליגי אם ספק דפלוגתא בכלל מה שהשרישו חז"ל דספק דבר שיש לו מתירין להחמיר דדעת הפר"ח סי' תצ"ז והשאג"א סי' צ' להקל והגרע"ק א"ח סי' ס"ה הקיל ג"כ ואסמך לה אדברי הר"ן נדריים מ"ז, איברא בתשובת תורת חסד או"ח סי' ל"ח - ג' העיר מדברי רש"י עירובין ל"ט ע"ב ד"ה פסק, ועוד דגם בספיקא דדינא להחמיר וע"ע בשד"ח בדניי ישל"מ בזה".

ד. ספיקא דאיבעיא.

1. מיקל, כמו ספיקא דדינא.

א) עי' פמ"ג (פתיחה להל' יו"ט ח"ב פרק א' אות כ"ז) – "אלמא אפילו בדשיל"מ בעיא דלא איפשטא ופלוגתא דרבוותא קיל מספק גוף המעשה ויש לעיין בזה דבכ"מ משמע בעיא ופלוגתא חמור מגוף המעשה".

ב) רע"א (עירובין דף לח. ד"ה והנה, ויכוח עם הבית מאיר שם) – "אמנם אני כתבתי להוכיח שלא כדברי הרב הנ"ל, מדברי הר"ן ז"ל בנדריים (דף מז ע"ב) דכ' באיבעיא דרמי בר חמא, דאמר פירות אלו על פלוני מהו בחילופיהן דכיון דלא איפשיטא האיבעיא נקטינן לקולא, בין בפירות אלו על פלוני בין בנודר עצמו ולא אמר אלו, כיון דהוא ספק דרבנן, וקשה הא בנודר עצמו, בדידיה קאי לאיתשולי על נדרו, והוי דשיל"מ, אלא ע"כ מוכח דגם בספיקא דאי בעי בדרבנן בדשיל"מ אזלינן לקולא".

ג) יד אברהם (סי' ק"י על הש"ך סוף ס"ק נ"ט).

ד) באר יצחק (או"ח סי' י"ח ענף ב' ד"ה היוצא) – "וכ"כ הגאון רע"א זצ"ל בתשובה (סי' ס"ה) דגם באיבעיא דלא איפשטא אזלינן להקל בדרבנן אף בדשיל"מ ע"ש".

ה) בדי השולחן (בי' עמ' קס"ה) – "דמדברי רע"א שם מוכח דאף בבעיא דלא איפשטא אזלינן לקולא".

2. מחמיר.

- (א) פּלתי (ס"ק ג') – "הפרי חדש ... איבעיא דלא אפשטיה ... להקל ... ולא הבנתי קושיא שלו הלא בדבר שיש לו מתירין אסרו כל מלתא דרבנן כעין תורה, וספיקו להחמיר".
- 1) י"ל: הפר"ח לשיטתיה – אמרי בינה (בשר וחלב סי' ז'), בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה והנה, ריש עמ' קס"ו).
- (ב) בית מאיר (רע"א עירובין דף לה. ד"ה והנה) – "והג' נ"י רצה לחלק די"ל דוקא בספיקא דפלוגתא, או בב' לישני בש"ס כיון דיסודו לנו הז"ל הכלל בשל סופרים הלך אחר המיקל, הוי הכרעה שהלכה כפלוני, וכאלו פסקו כן בהזדיא במקומו, דהלכה כפלוני, ותו לא מקרי ספיקא, אבל בספיקא דאיבעיא י"ל דהוי כמו כל ס' דרבנן, דבדשיל"מ ספיקו לחומרא".
- (ג) שערי ציון (ח"ג סי' א' אות ב').
3. מראי מקומות – פמ"ג השלם (עיונים וביאורים סי' כ"ה אות ב').

ה. מעשה שבת: דבר שיש בו מחלוקת - בדבר שיש לו מתירים.

1. מיקל – זית רענן (כרך ב' סי' ה'), דעת תורה (סי' שי"ח על סעי' א' ד"ה ועשו"ת), בה"ל (סי' שי"ח סעי' ד' ד"ה אפילו, "ומ"מ נראה דבדיעבד אם החזיר הישראל הקדירה במקום חם דהיינו לתנור גרוף [דאל"ה אסור משום חזרה לכו"ע וכו"ל בסיומן רנ"ג] אין לאסור התבשיל בדיעבד וכמו שכתב הפמ"ג בס"ק יו"ד דכל שיש ספק פלוגתא אי הוי בישול אין לאסור בזה בדיעבד"), הגר"ש זצ"ל (קובץ תשובות ח"ב סי' כ"ד אות ג'), הגר"ש איידר זצ"ל (עמ' שצ"ט).
- (א) משום דבספיקא דדינא לא מחמירין בדשיל"מ - עי' לעיל.
- (ב) כיון דאיסור מעשה שבת הוא מטעם קנס הקילו בזה אף בדשיל"מ – זית רענן (כרך ב' סי' ה'), "וכיון דבמזיד עצמו לא מיקרי יש לו מתירין כמבואר ביו"ד [בסוף סי' ק"ב], כיון דלבעלים אסור לעולם, והשתא נהי דבשוגג לא שייך טעם זה כיון דכל עיקר איסורו הוא דקנסין שוגג אטו מזיד, והיאך אפשר דבמזיד לא יאסר התבשיל של בין השמשות ובשוגג יאסר, ואיך יהיה הטפל חמור מן העיקר ... וכיון שכן מסתבר לומר דלא החמירו בספיקא אלא במילתא דרבנן שגזרו או שאסרו דחמירא כל דבר כעין דאורייתא, אבל לא בדבר שקנסו. שהרי נראה בכמה דברים דבדבר שקנסו קילא להו מדבר שאסרו משום תקנה או משום גזירה ... ונפקא מינה בין שני הטעמים הנ"ל, דלטעם ראשון אזי לדעת מג"א [סי' שי"ח ס"ק ב'], שכתב שם דאיפשר דמ"א [בסי' ק"ב] הנ"ל קאי כשנתערב לאחר שבת, אבל בשבת אפשר דדינו כדבר שיש לו מתירין. א"כ בנידון דידן נמי, במזיד דינו כדבר שיש לו מתירין ואסור אפילו בשוגג, אבל לטעם השני גם לדעת המ"א אין לפקפק דמותר בשוגג, ואינו נידון כדבר שיש לו מתירין. מיהו מכל האחרונים משמע דדברי רמ"א קאי כשנתערב בשבת, ובעיקר קושית מ"א שם מבכורים, כבר תירץ בחו"ד הדבר בפשטא על נכון"), דעת תורה (סי' שי"ח על סעי' א' ד"ה ועשו"ת), הגר"ש זצ"ל (קובץ תשובות ח"ב סי' כ"ד אות ג'), סוף התשובה אות א', לשונו מובא לקמן).
- (ג) מראי מקומות – ארחות שבת (פרק כ"ה הע' ס"ט), "ובטעם הא דלא החמיר בזה המשנ"ב מדין דבר שיש לו מתירין יתכן לומר ב' אופנים: [א] אפשר דס"ל דבספיקא דדינא לא מחמירין בדשיל"מ וכדעת כמה פוסקים [עיי' לעיל פרק י"ט סעיף שצ"ה], ולפי טעם זה אם יהיה ספק במציאות אין להקל. [ב]. ובאופן אחר י"ל דכיון דאיסור מעשה שבת הוא מטעם קנס הקילו בזה אף בדשיל"מ, וכסברא זו כתב בשו"ת זית רענן ח"ב סי' ה' לענין ספק מעשה שבת [עיי"ש שכתב דאף שלענין תערובת מעשה שבת נקטו הפוסקים דהוי דשיל"מ ולא הקלו אף דהוי קנס, מ"מ לענין ספק במעשה שבת אפשר שלא החמירו בו כדשיל"מ"].
2. מחמיר – פמ"ג (מש"ז ס"ק ט"ז, ראש יוסף דף לט. ד"ה והוי), הו"ד בשעה"צ (ס"ק ק"א).
3. גבי אמירה לעכו"ם, יש להחמיר – מ"ב (סי' שכ"ה ס"ק ל"ב, עי' ס"ק ל"ג, "והטעם דאסרו מספק אף שהוא מלתא דרבנן דספיקא לקולא משום דהוא דבר שיש לו מתירין שאפשר להמתין עד מו"ש").
- (א) הטעם – הגר"ש זצ"ל (קובץ תשובות ח"ב סי' כ"ד, "דיש חילוק בין איסור לקנס שבעכו"ם הוא איסור להנות ממעשיו אבל בישראל הוא קנס ובקנס אין חומרא של דבר שיש לו מתירים ... עי' שו"ת 'זית רענן' ח"ב סי' ה' וז"ל ...").
4. מראי מקומות – ארחות שבת (פרק כ"ה סוף הע' ס"ט).

ו. רוב, חזקה.

- א. פורש מרוב [מצד דבר שיש לו מתירין. אמנם מפני שגזרינן פרוש אטו קבוע, עי' סי' ק"י סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות].
1. מחמיר.

- (א) ים של שלמה (ביצה פרק א' סי' ו', סוף סי' כ') – "דרוב ביצים הן שנולדו כבר מכמה ימים, וכן [הוא] הדרך למכור אותן שנולדה כבר, והן רובא דעלמא. ונהי דלא שרינן משום רובא כה"ג, מאחר דמחמירין בספיקא, שהרי אפ"ל נתערב באלף כולן אסורות, וכ"ש היכא דאיכא ספיקא במילי דאורייתא, והטעם, דלא אזלינן בתר רובא בדבר שיש לו מתירין".
- (ב) מג"א (סי' תקי"ג ס"ק י"ג) – "ויש"ש כ' וז"ל כ' מהרי"ו סי' ו' אפ"ל בי"ט אחר השבת נאמן כיון שאין משביח מקחו אדרבה מגרע אותו דבצים ישנים גרועים הם ולא חיישי' שעשה להכשיל ישראל (כמ"ש בי"ד סוף סי' קי"ח) ואף שיש לפקפק בדבריו דהתם אמרי' שאינו עושה מעשה להכשילו מאחר שאינו מרויח כלום אבל לעולם לא מאמינים ליה במה שהוא ספק דאורי' מ"מ נ"ל להתיר דרוב המוכרים בצים הם מאותן שנולדו כבר ונהי דלא שרי משום רובא משום דהוי דשיל"מ מ"מ מדאורי' יש לן לסמוך ארובא אלא שאסור מדרבנן ולכן עכו"ם מסל"ת נאמן עכ"ל היש"ש".
- (ג) נוב"ת (יו"ד סי' ח' בסופו, בהג"ה מבן המחבר).

2. מיקל.

- (א) ר"ן (ביצה דף ג:).
- (ב) חוו"י (סי' קל"ג) – "אב"א מצד חשיבות ב"ה ואב"א מצד שהוא דשיל"מ לכך צריך דנכבשינהו דניידי וכו' ואמרינן כל דפריש מרובא פריש ואפ"ל נתערבה רק בתרי ותלת. ובזה הותרו כל הדברים שאינם בטלים כמבואר סי' ק"י דאף דנקיט שם ב"ה ושאר דברים החשובים שם ה"ה הנ"ל דשיל"מ ...".

- ג) צל"ח (ביצה דף י: ד"ה והואיל, פסחים דף ז. ד"ה אלא) - שאפילו בעל נפש אין לו להחמיר בזה כדאי' באג"מ לקמן.
- ד) פמ"ג (סי' תל"ט א"א ס"ק ג', סי' ק"י שפ"ד סוף ס"ק ל"ב) - "ומכל מקום לדינא יראה דדבר שיש לו מתירין שוה לשאר איסורין, ופירשו כולם שרי אפילו בפנינו, ועדיין צ"ע".
- 1) כה"ח (סי' ק"י ס"ק ס"ט) - "סיים השפ"ד ... ועדיין צ"ע' כן דרשו לפעמים דאעפ"י שמסכים כן לענין דינא כותב ועדיין צ"ע".
- 2) הכה"ח לומד הפמ"ג הולך על פרוש אטו קבוע, וכ"כ בזבחי צדק ס"ק מ"ה. ונ"ל שהולך על דשיל"מ. וראיה, דאל"כ סותר עצמו בס"ק ק"י שפ"ד ס"ק י"ד ד"ה החלק הג'. עיין.
- ה) גר"ז (סי' תקי"ג קונ"א ס"ק ה').
3. דעת רע"א.
- א) רע"א (או"ח סי' ש"ח במג"א ס"ק י"ז), הו"ד בבה"ל (סי' ש"ח סעי' ז' ד"ה מבע"י) - "ואם זה המוצא באשפה א"י אם נזרקה מע"ש או בשבת, י"ל אוקי כלי אחזקת דגוף והיום נשבר. ומ"מ צ"ע אם מהני חזקה בדשיל"מ להסוברים דהרוב לא מהני".
- ב) רע"א (או"ח סי' תקי"ג במג"א ס"ק י"ג) - "משום דהוי דשיל"מ ע' בהר"ן פ' אין צדין דמסתפק ביסוד זה אם אמרי' גבי דשיל"מ מרובא פריש ועיין ביו"ד ססי' ט"ז דבאמ"ב אמרי' מרובה פריש אף דהוי דשיל"מ".
4. מראי מקומות - סידורו של שבת (סי' ג'), מחז"ש (סי' תקי"ג ס"ק י"ג), על יד יהודה (הארון סי' ס"ט ס"ק ס"ג אות ד' - איסור גברא), קהלות יעקב (פסחים סי' ט'), בדה"ש (ס"ק י'), על ציונים שם, סי' ק"י ס"ק ע"ו "ולדינא צריך עיון", חשוקי חמד (ביצה דף י:), מגילת ספר (אות ה' ס"ק ג'), מעדני אשר (סי' פ"ג).
- א) פת"ת (ס"ק א') - "עיינ בשו"ת שבסוף ס' סידורו של שבת תשובה ג' שנסתפק בדבר שיש לו מתירין שנתערב ואח"כ פירש אחד מהם אי אמרינן כל דפריש כו' דלא שייך לומר עד שתאכל באיסור תאכל לאחר יו"ט בהיתר דהא אנן מחזקינן דאין כאן איסור כלל או לא אמרינן כלל בדבר שיש לו מתירין אזלינן בתר רובא אף בכה"ג והאריך בזה ולבסוף העלה דאף בכה"ג לא אמרינן כל דפריש כו' וזה הוא ג"כ בכלל דבר שיש לו מתירין וכן משמע בתשובת צדק סימן ס"ט באמצע התשובה ע"ש וכן כתב המג"א בסימן תקי"ג ס"ק י"ג ועיין בספר צל"ח על ביצה ד' יו"ד ע"ב בד"ה והואיל שהאריך להביא ראיה דאמרינן בדבר שיל"מ כל דפריש מר"פ ע"ש וכן נראה דעת החוות יאיר בסימן קל"ג ע"ש".
- פת"ת (סי' ט"ו ס"ק ו') - "נכבשינהו דנידי. קשה לי דהא או"ב הוא דשיל"מ ולא אמרינן ביה כל דפריש מר"פ כמ"ש המג"א בס' תקי"ג ס"ק י"ג. ומצאתי בתשובת נו"ב תניינא חלק יו"ד סי' ח' בהגה מב"ה שהביא קושיא זו בשם אביו ז"ל בספרו צל"ח ביצה ד' י' והוא נר"ו כתב ליישב עפ"מ"ש בא"ח סימן ש"כ (וכן הוא לקמן סימן ק"ב ס"ד בהגה) דכל איסור שלא היה ניכר קודם שנתערב בטיל אף ע"פ שהוא דשיל"מ א"כ י"ל דמיירי שנתערב האם קודם שחיתת הבת דלא ניכר האיסור קודם התערובת ומ"ש בש"ע בהמה שנשחטה כו' ונתערב. הכוונה שנתערב כבר קודם השחיטה עכ"ל. אכן ראיתי בתשובת חות יאיר סי' קל"ג שכתב דבכה"ג דנתערבה האם באחרת תחלה ואח"כ שחט בתה מותר אח"כ לשחוט מן התערובות בלא נכבשינהו כי דבר שיש לו מתירין פשיטא לא הוי ... ועיין עוד בנו"ב שם מ"ש ליישב דלא תיקשי אמאי הכא באו"ב פסקינן נכבשינהו ובא"ח סי' תצ"ו ס"ב פסק בזימן שנים ומצא שלשה שאסורין ולא כתב נכבשינהו וכ' כמה ישובים ע"ז".
- ב) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' מ"ו אות א') - "בפתחי תשובה יו"ד סימן ק"ב ס"ק א' הביא מחלוקת האחרונים אם בדבר שיש לו מתירין שלא אזלינן בתר רובא ... ולכאורה ליכא שום טעם לומר שלא יהיה דין למזיל בתר רובא ביש לו מתירין. דהא טעם הר"ן נדרים ... ודאי לא שייך לענין כל דפריש. שגם במין במינו לכו"ע אמרינן כל דפריש מרובא פריש, דעיקר הדין הא נאמר (פסחים ט' ע"ב, יבמות ק"ט ע"ב, כתובות ט"ו ע"א, חולין י"א ע"א ועוד) במין אחד - בט' חנויות מוכרות בשר שחוטת ואחת בשר נבלה דבנמצא הלך אחר הרוב ומותר, וליכא מאן דפליג ע"ז. **וגם טעם רש"י** (ביצה ג' ע"ב ד"ה אפילו באלף) דעד שתאכל באיסור תאכל בהיתר, נמי לא שייך כאן. כיון דההיתר הוא מחמת דאמרה תורה דעלינו להחזיק בדין ודאי ברור שהנפרש הוא מהרוב חנויות המוכרות בשר שחוטת - דהא להיפוך בתשע מוכרות בשר נבלה הוי בשר הנמצא בדין נבלה ודאי - הרי אין לנו בזה שום אכילת איסור. דרק בהיתר דביטול ברוב, דהמקצת איסור ודאי איכא כאן, אך שהותר, שייך לומר סברא זו דתיקנו לאכול ביותר היתר שאפשר, דהוא לחכות עד שגם המיעוט האיסור שאיכא יעשה היתר גמור אף אם היה בעין. אבל בפריש שהדין הוא שנימא מרובא פריש ואין כאן מהאיסור כלום, לא שייך שוב להחמיר שלא לאכול. דהרי לא הותר בחידוש דין זה שום היתר, אלא הוא חידוש על הבריור, שהתורה חידשה להחשיב שנתברר בזה שהנפרש הוא מהרוב ההיתר. וניחא לפי זה שלא משמע שאיכא חילוק לדינא בין רש"י והר"ן. ועיין בר"ן ביצה סוף פרק אין צדין ... סובר הר"ן דכיוון שיש לו מתירין שקיי"ל דלא אזלינן בתר רובא, לא מתירין גם בשביל כל דפריש מרובא פריש ... וצריך לומר **דיש חילוק בין נתערבו ללא נתערבו**. דכשלא נתערבו כהא דט' חנויות מוכרות בשר שחוטת ואחת נבלה, איכא חילוק בין קבוע לנמצא דפריש. אבל באם כבר נתערבו ונאסרו, לא יותר ביש לו מתירין - אף בנמצא דפריש. אף דבאין לו מתירין אף בפריש אחר שנתערב הותר כמפורש בזבחים דף ע"ג ע"ב, דזבחים שנתערב בהן מיעוט פסולין ונפרשו מעצמן מקצתן אמרינן מרובא פריש, ורק לגרום שיתפרשו אסרו רבנן בקדשים, גזירה משום קבוע כדאמר רבא. ולענין חולין פליגי בתוס' שם דף ע' ע"ב בד"ה אפילו, דלר"ת לא גזרו לגרום, עיי"ש. אבל בנפרשו מקצתן מאליהן - מותרין הנפרשין לכו"ע. דמ"מ ביש לו מתירין שנתערב וממילא נאסר הכל מדין תערובת דבר שיש לו מתירין לא הותרו מאיסורין ע"י מה שנפרשו, דמאחר שאיכא מציאות לאוכלן בהיתר גמור תיקנו בעודן בתערובתן שלא יותרו מאיסורין, באופן שאיכא האיסור עדיין בעצם כמתחילה, אף שמדינא כשפרש מותר מצד הליכה בתר רובא. כמו שתיקנו לאסור ביש לו מתירין מה שהותר האיסור ע"י ביטול ברוב מטעם זה. אבל במציאות כהא דט' חנויות שליכא תערובת, והכשר כשר בכל מקום שהוא מונח ועומד, ונמצא שמה שאזלינן בתר רובא אינו מעשה היתר הנעשה בהאיסור - אלא שע"ז אזלינן בתר רובא עושה שלא נאסרהו, משום דנחליט בדין ודאי שהוא מהרוב חנויות המוכרות כשרות, לא שייך להחמיר בזה אף ביש לו מתירין. מאחר שדין הרובא עשה שלא נסתפק כלל, ובלכא ספק לא שייך להחמיר מצד יש לו מתירין, דהרי גם היתר זה דפריש מרובא הוא היתר שלא מתיר דבר אסור, אלא שאמרינן שמעולם לא היה איסור כלל על חתיכה שנמצאת ... ואף שלטעם הר"ן בנדרים דהוא מטעם מין במינו עדיין לא שייך לדמות ביטול איסור דיש לו מתירין למה שחוששין ביש לו מתירין גם לחשש רחוק, מ"מ הוא משום דהר"ן סובר גם כטעם רש"י, דשייך טעמו גם לענין פריש ... ולמה שמסיק איכא חילוק

בין הולך לבית הנכרי ליקח ממנו שהוא מקום קביעות שאסור, ובין כשהנכרי בא להישראל למכור דאז הוא פריש ... **והנה מהרש"ל** ... **דלא כהר"ן**, כמפורש בדבריו (יש"ש סי' כ', וע"כ נראה שלא להתיר מ"ש הר"ן וכו') וגם ברור לו זה כ"כ שלא הוצרך לדון בזה, אף שהוא דבר תמוה מאד לכאורה ... אך אף שנתבאר שנוטה הדעת לומר דכל דפריש מרובא פריש אף בדבר שיש לו מתירין כהצל"ח והחוות יאיר, והצל"ח כתב שאף אין לבעל נפש להחמיר כלל, אבל כיוון שאף בנו הגר"ש הא לא סבר כוותיה בזה, וגם איכא עוד אחרונים דמחמרי, קשה לפנינו לבטל את שיטת מהרש"ל והמג"א לגמרי. אף שכל החומרא הוא רק מדרבנן, שלכן היה שייך למיסמך ע"ז כיוון שגם מסתבר כן, מ"מ **ראוי יותר להחמיר**".

ב. **מ"ב** (סי' שכ"ב ס"ק ב') – "כולן אסורות. דהוי דבר שיש לו מתירין וקי"ל דדשיל"מ אפילו באלף לא בטיל והטעם דעד שעתה יאכלנה ויטלטלנה בחשש איסור יותר טוב שימתין עד שתחשך ויהיה כולם בהיתר וכן אם הוא ספק אם נולדה בשבת או מקודם ג"כ אסור מטעם זה אף דבכל דוכתא קי"ל דספיקא דרבנן להקל [לקמן בסימן תקי"ג וע"ש עוד במ"א ובמ"ב לענין אם נתערב הספק באחרות] אך אם השכים קודם עמוד השחר ומצא הביצה מונחת בהקינה של תרנגולת מותרת לטלטלה ולאכלה **דרובן אינן יולדות** בלילה ותלינן דמאתמול שהיה יום חול נולדה".

1. זה לכונ"ע – **מחה"ש** (סי' תקי"ג ס"ק י"ג), **מגילת ספר** (אות ה' ס"ק ג' ד"ה אכן, "המהרש"ל והמג"א ... אינם חולקים על מה שנפסק בשו"ע שם בשם הר"ן להקל בנכרי המביא ביצים בליל יו"ט דתולים שנולדו מעיו"ט, ורק בנכרי המביא ביום בזה הם מחמירים שלא לסמוך על רוב של כל דפריש דהכא נחשב יותר לאיתחזק איסורא הואיל ויש מיעוט של נכרים המביאים למכור ביצים בני יומן").

ג. חזקת היתר באיסור דרבנן.

1. מיקל.

א) **צל"ח** (פסחים דף נג., נו"ב תנינא אה"ע סי' ל"ח ד"ה ואחר) – "שביארנו שם בצל"ח בחידושינו לשיטת רבי חנינא סגן הכהנים בסימן ק"ח דלא אמרינן דשיל"מ אפילו דרבנן ספיקו אסור אלא בדבר שלא היה לו חזקת היתר אבל בדבר שהיה לו חזקת היתר ונולד בו ספק איסור דרבנן אפילו הוא דבר שיל"מ ספיקו מותר".

ב) הו"ד **בפת"ת** (סי' ק"י ס"ק י"א) – "ועיין בצל"ח פסחים בשיטת רבי חנניא ס"ה סי' ק"ח שכתב דלא אמרינן דשיל"מ אפילו דרבנן ספיקו אסור אלא בדבר שלא היה לו חזקת היתר אבל בדבר שהיה לו חזקת היתר ונולד בו ספק איסור דרבנן אפילו הוא דשיל"מ ספיקו מותר ע"ש והדברים האלה הובאו גם בספרו נו"ב תנינא חלק אה"ע סי' ל"ח".

2. מראי מקומות – **פמ"ג** (או"ח סי' תל"ט א"א סוף ס"ק ה'), **עיני צחק** (או"ח סי' י"ז), **בדה"ש** (בי' ד"ה אם, עמ' קנ"ח).

א) **רע"א** (או"ח סי' ש"ח במג"א ס"ק י"ז) – "ואם זה המוצא באשפה א"י אם נזרקה מע"ש או בשבת, י"ל אוקי כלי אחזקתו דגוף והיום נשבר. **ומ"מ צ"ע** אם מהני חזקה בדשיל"מ להסוברים דהרוב לא מהני".

ב) **בה"ל** (סי' ש"ח סעי' ז' ד"ה מבע"י) – "ואם המוצא אינו יודע אם נזרקה בע"ש או בשבת אפשר דיש להקל עיין בחי' רע"א דלא ברירא ליה מילתא בזה".

3. מה עדיף, חזקה או רוב.

א) רובא וחזקה רובא עדיף, ולכן מדין "רוב" יש יותר צד להקל מדין "חזקה" – **בדה"ש** (בי' ד"ה אם, עמ' קנ"ח), **מגילת ספר** (אות ה' ס"ק ד').

ב) דין "רוב" יש יותר צד להחמיר מדין "חזקה" – **רע"א** (או"ח סי' ש"ח במג"א ס"ק י"ז), **צ"ע** אם מהני חזקה בדשיל"מ להסוברים (דהרוב לא מהני").

ז] במינו ושלא במינו.

א. ראשונים.

1. רק מין במינו.

א) **תוס'** (ביצה דף לח. ד"ה ולבטיל, דף לט. ד"ה משום, נדרים דף נט. ד"ה א"ר).

ב) **ר"ת** (בטור סעי' א').

ג) **רמב"ם** (הל' מאכ"א פרק ט"ו הל' י"ב) – "יראה לי שאפילו דבר שיש לו מתירין אם נתערב בשאינו מינו ולא נתן טעם מותר, לא יהיה זה שיש לו מתירין חמור מטבל שהרי אפשר לתקנו ואף על פי כן שלא במינו בנותן טעם כמו שביארנו".

ד) **ראב"ד** (הל' מאכ"א פרק ט"ו הל' י"ב).

ה) **רמב"ן** (מלחמת, פסחים דף יט.).

ו) **רשב"א** (נדרים דף נב., ביצה דף ד. ד"ה הא) – "הא דאמר' הוי דבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל הני מילי במינו אבל בשאינו מינו בטל כדיניה והכין איתא בירושלמי בהדיא והכין משמע בהדיא בנדרים בפרק הנודר מן המבושל".

ז) **ריטב"א** (ע"ז דף סז. ד"ה ואי).

ח) **ר"ן** (נדרים דף נב.).

ט) **או"ז** (סי' תשנ"ה אות ב').

י) **הג"א** (ע"ז פרק ה' סי' כ"ט, פרק ז' סי' כ"ט).

יא) **ר' ירוחם** (נתיב ט"ו ח"ה, ק"מ-ג').

יב) **או"ה** (כלל כ"ה דין י"ז).

2. ה"ה מין שלא במינו.

א) י"א **אבי עזרי** (לפי דעת הטור סעי' א', משא"כ שאר אחרונים).

ב. פוסקים.

1. רק מין במינו – מחבר (סעי' א'), רמ"א (דר"מ ס"ק א*), תו"ח כלל ע"ד דין ב', דר"מ או"ח סי' של"ה ס"ק א'), ב"ח (ס"ק ג'), מג"א (סי' תקי"ג ס"ק ה'), פ"ח (ס"ק ג'), פני אריה (סי' א' ד"ה אמנם), חכ"א (כלל נ"ג סעי' כ'), גר"ז (סי' תקי"ג סעי' ו'), מ"ב (סי' של"ה ס"ק ט"ו, סי' תקי"ג ס"ק ז'), פוסקים.
2. ה"ה מין שלא במינו – רדב"ז (ח"ב סי' תרי"ז), דעת הפשוטה כיון דלמחר יהא מותר למה יתירו לו אפילו היכא דאיכא אלף ספיקות ואפילו מין בשאינו מינו כיון שיש לו תקנה אין ראוי להתיר לו שום דבר".

ג. הטעם: רק מין במינו.

1. לפי הר"ן: משום מקורו מר' יהודה, שמין במינו אינו בטל.
  2. לפי רש"י: לכאורה משום שאין שם היתר על האיסור – תוס' הרא"ש (ב"מ דף נג., לשונו מובא לעיל), תו"ח (כלל מ' דין ו'), ש"ך (ס"ק ד'), פ"ח (ס"ק ד'), בית לחם יהודה (ס"ק ג').
- (א) מראי מקומות – קהלות יעקב (נדריים סי' ל"ד).

ד. האם בטר שמא אזלינן או בטר טעמא אזלינן.

1. לכו"ע בטר שמא אזלינן – ש"ך (ס"ק ג'), סי' צ"ח ס"ק ו'), פ"ח (סוף ס"ק ג'), כרתי (ס"ק ד'), בית לחם יהודה (ס"ק ג'), חגורת שמואל (ס"ק ה'), פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק ב'), שפ"ד ס"ק ג', הדין אמת, וכן הסכימו כולם), תו"ך (חי' ס"ק ב'), חכ"א (כלל נ"ג סעי' כ'), סעי' כ"ח), יד יהודה (הקצר ס"ק ט').
2. מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל ע"ד ס"ק ג', וצ"ע").

ה. יבש ביבש שלא במינו.

1. מיקל – ש"ך (ס"ק י"ד), פמ"ג (מש"ז ס"ק ב'), באינו מינו דשיל"מ בטל הוא אף ביבש וכמ"ש המנחת כהן בח"ג פ"ב צ"ח ד' וזה מוסכם), בדה"ש (ס"ק כ"ח).
  2. ס' אשכול (ח"ג סי' ל') – "טעמי דמלתא דדשיל"מ לא בטיל, כיון דאפשר למיכל בהיתר, ואי נתערב שלא במינו ואינו בנו"ט ליתא לאסורא כלל, דאי אית' הוי ארגשה".
  3. ערך שי (סעי' א') – "לפי"ז דוקא בלח בלח דנתבטל טעמו ליתא לאיסורא כלל אבל יבש ביבש באינו מינו ... אסור ... ובמש"ז סק"ב כתב דזה מוסכם דיבש ביבש בא"מ גם דשיל"מ בטל, והרי האשכול אינו סובר כן. וגם מה דבשא"מ בטל דשיל"מ יצא מהמשנה דנדריים דף נ"ב ... והרי שם מיירי בלח בלח שנותן טעם בתערובות".
  4. בדה"ש (בי' ד"ה נתערבה, עמ' קס"א) – "ובפרישה ס"ק ג' ביאר ... בדין הוא שבתערובות דיבש ביבש גם מין בשא"מ לא ליבטיל דשיל"מ ... ולא משמע כן מסתימת הפוסקים (ובש"ך ס"ק י"ד מפורש להיפך)".
  5. לאחרונים, שהר"ן דיבר רק בלח, א"כ ביבש ביבש י"ל לא בטיל באינו מינו.
- (א) י"ל: "ונראה דחכמים השוו מדותיהם וכיון דבלח בלח יש הפרש בין מינו לאינו מינו הוא הדין ביבש" – מגילת ספר (אות ג').

ו. מראי מקומות.

1. ששכ"ה (פרק ה' דפו"ח הע' מ"ו) – "ואם עושה סלט פירות ע"י שחותך כל סוגי פירות, המיץ הנפרש מהם ג"כ מותר בשתיה. ואולם אם בין הפירות גם ענבים, י"ל דאז כל המיץ אסור בשתיה עד מוצש"ק, דאין המיץ היוצא מן הענבים בטל, כל שהיה בעין וניכר לפני שהתערב בשאר המיץ, דהוה דשיל"מ, עיין סי' שכ במ"ב ס"ק יד. ואם חתך פירות ונמצא שיש כבר מיץ ואח"כ בא לחתוך עליהם ענבים, הרי מיץ הענבים שיוצא מהן בתוך הסלט יתבטל במיץ האחר והכל שרי".
- (א) מש"כ "דהוה דשיל"מ צ"ע, כיון מין שנתערב בשאינו מינו אינו נחשב דשיל"מ.

ח [לתקן הקדרה.

- א. משנה (ביצה דף לז.) – "וכן האשה ששאלה מחברתה תבלין ומים ומלח לעיסתה, הרי אלו כרגלי שתיהן".
1. גמרא (ביצה סוף דף לח. - ריש דף לט.) – "אמאי. ולבטיל מים ומלח לגבי עיסה ... רבא אמר: תבלין לטעמא עבידי, וטעמא לא בטיל. ורב אשי אמר: משום דהוי ליה דבר שיש לו מתירין, וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל".

ב. קשה: דלא אמרינן דבר שיש לו מתירין אלא במין במינו.

1. י"ל: היתר בהיתר אינו צריך מין במינו.
- (א) ר"ן (נדריים דף נב., ביצה סוף דף כא.).
2. י"ל: רק בממונא נחשב כמין במינו.
- (א) תוס' (ביצה דף לט. ד"ה משום) – "דלא אמרינן ליה אלא במין במינו והכא גבי תחומין שאני דחמירי כאילו הוי מין במינו בעלמא כיון דממונא הוא".
- 1 (מחצית השקל (או"ח סי' שצ"ז ס"ק ט')) – "דברי התוס' ביצה דף ל"ט ע"א ד"ה משום כו' וכ' תחלה לתרין וז"ל גבי תחומין שאני דחמירי כאילו הוי מין במינו בעלמא כיון דממונא הוא ר"ל כיון דהמים ומלח יש להם בעלים אחרים ככל ממון וצריך לבטל שם הבעלים זה דבר קשה ולכך החמירו דשיל"מ כה"ג אפ"ל מין בשאינו מינו לא בטל אח"ז כתבו".
3. י"ל: נחשב כמין במינו, כיון שבא לתקן [לשון אחר: כיון שצריך זה לזה].

- (א) תוס' (ביצה דף לט. ד"ה משום) – "ועי"ל דכיון דהעיסה אינה נלווה אלא ע"י המים והקדרה נתקנה בשביל התבלין אם כן כשערב זה בזה הוי כאילו מין אחד".
- (ב) רשב"א (נדרים דף נב.) – "דשאני מים ומלח דכיון דאי אפשר לעיסה בלא מים ומלח כמינה חשבינן".
- (ג) ר' ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה, ק"מ-ג') – "וכתבו המפרשים כי כל דבר שצריך עכ"פ זה לזה כגון מים בעיסה ומלח שהעיסה אינה בלי מים ומלח וכל כיוצא בו חשוב כמין במינו ולא בטיל אם יש לו מתירין וכן מוכח בביצה בההיא דאשה ששאלה תבלין ומלח ומים לעיסתה הרי אלו כרגלי שתיהן".
- (1) הו"ד בפוסקים – ב"י (סעי' א'), "כי כל דבר שצריך זה לזה כגון מים ומלח בעיסה חשוב מין במינו ואם אחד אסור ויש לו מתירין ונתערב בחבירו היתר אפילו נתערבו אחר כך באלף לא בטלי וכן כתב רבינו ירוחם בשם המפרשים", רמ"א (דר"מ ס"ק א'), ט"ז (ס"ק ו'), ש"ך (ס"ק ו'), מג"א (סי' שצ"ז ס"ק ט'), "ולא אמרינן דליבטל מים ומלח בעיסה דכיון שבאו לתקן העיס' ה"ל כמין במינו ולא בטל בדשיל"מ עסי' תקי"ג עסי' שי"ח סס"ח".
4. י"ל: נחשב כמין במינו, משום טעם.
- (א) תוס' (נדרים דף נט. ד"ה א"ר) – "דהתם משום דאיכא נתינת טעם ולא בטלי".

ג. טעם הדבר: שחשוב כמין במינו, כיון שבא לתקן.

1. בדה"ש (ס"ק ט"ז) – "מהת"ח דהא דמקילין בדשיל"מ במבשא"מ הוא מפני שאז לא נקרא ההיתר על הדבר האסור ע"ש ולכן כל שהאיסור מתקן את ההיתר הו"ל כחזקא מילתא וחשיב שפיר שההיתר נקרא גם על הדבר האסור והדר הו"ל כדבר שיש לו מתירין, כן נראה בהסבר הדבר ולכן שייך זה רק בדשיל"מ ולא בשאר מילי".

ד. רק בכוונה.

1. גר"ז (סי' תקי"ג סעי' ז') – "במה דברים אמורים כשלא נתנה בקדרה כדי לתקן את התבשיל אלא כדי שתתבשל בקדרה זו עם התבשיל ויאכלנה בפני עצמה אבל אם נתנה בקדרה לתקן התבשיל כגון ללבונו או שמילאה בתרנגולת עם תערובת שאר מינים אף על פי שיש בתערובת ששים כנגדה אינה בטלה אף על פי שבביצה זו בלבד אין בה כדי לתקן התבשיל ולא ללבונו אלא ע"י שמערב עמה דברים אחרים מכל מקום כיון שהיא באה בתבשיל לתקנו הרי היא נחשבת מין אחד עם התבשיל וכבר נתבאר שכל דבר שיש לו מתירין שנתערב מין במינו אינו בטל אפילו באלף אף על פי שאין טעמו נרגש כלל".

ט. חזו"ת.

א. הלכה: כללי, שנתערב בהיתר (לאפוקי דשיל"מ).

1. אינו בטל.
- (א) עי' ש"ך (ס"ק ה') – "מיהו אם לבנו כו'. כיון דלחזו"ת עביד לא בטיל כדאיתא בא"ח סי' תקי"ג ס"ג וע"ש".
- (1) כדאי' בפמ"ג (שם), ובדה"ש (ציונים סוף ס"ק מ"ד).
- (ב) מנחת כהן (התערובות ח"ג ריש פרק ג') – "דבר העשוי לתת מראה בהיתר לא בטיל אפילו באלף ... ומן הטעם הזה אם לבנו תבשיל בביצה שנולדה ביום טוב או אפילו בספק נולד כל התבשיל אסור אם נראה בו לובן הביצה דכל מידי דלחזו"ת עבידא לא בטול וכמו שאמרו בגמרא, ואי לאו האי טעמא היה בטל בס' ואף שהוא דבר שיש לו מתירין כיון שהביצה עם התבשיל הוי מין בשאינו מינו, ואין דבר שיש לו מתירין אסור בשאינו מינו".
2. מדרבנן יש להקל, מדאורייתא יש להחמיר.
- (א) פ"ח (ס"ק ה') – "ולענין דינא אין לסמוך על הרב ז"ל כלל בזה, אלא שיש להתיר המנעלים משום דסתם יינן דרבנן והוה ליה ספיקא דרבנן ולקולא, והוא הדין לכל שאר איסורי הנאה של דבריהם דלא מיתסר בהו חזו"ת, אבל באיסורי הנאה דאורייתא אף שיש דבר היתר המסייע עם האיסור לעשות חזו"ת, מכל מקום דילמא חזו"ת מילתא היא, והוה ליה כגופו של איסור ואין להתיר מטעם זה וזה גורם וכדכתיבנא, ולפיכך אם לבנו מאכל בביצת נבלה (וטרפה), אם יש ששים נגד הביצה שנתבטל טעמו כבר אף דלחזו"ת עבידא בטלה שהרי לא אסירא אלא מדרבנן, אבל בביצת טרפה שכשנטרפה לא היתה גמורה דאסירא מן התורה משום דכירך האם חשיבא, לא בטלה, משום דהוה ליה כגוף האיסור בעין ואין לו ביטול".
3. בטל [באוכלים].
- (א) עי' פ"ח (ס"ק ג').
- (ב) מנחת יעקב (סי' ע"ד ס"ק ה').
- (ג) יד יהודה (הקצר ס"ק י', ס"ק י"א, הארוך ס"ק ח').
- (ד) ערה"ש (סעי' ח') - לשונו מובא לקמן.
- (ה) יבין דעת (הקצר ס"ק ג') - לשונו מובא לקמן.
4. איסורי הנאה יש להחמיר.
- (א) פ"ת (ס"ק ג').
- (ב) הו"ד בחזו"ד (בי' ס"ק א') – "ויפה כתב".
- (ג) גר"א (ס"ק ו') - לשונו מובא לקמן.
- (ד) עי' חכ"א (כלל נ"ג סעי' מ"א) – "דבר הנעשה לחזו"ת וצבע אם הוא איסור דרבנן מותר ובטיל ובאיסור דאורייתא מאיסורי הנאה לא בטיל דהוי כממשו של איסור (עיי' בפרי חדש סימן ק"ב ס"ק ה')."
5. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ל'), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק י"ד, סי' ק' מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ו', ס"ק י"ט).

א) פמ"ג (סי' ק' מש"ז ס"ק א') – "אמנם חזותא יש בו מחלוקת גדולה כמו שאבאר ... ויצא לנו הדין אם לבנו מאכל בביצת נבילה במשקה שקורין ברש"ט כמו שעושין ברוסיא שמלבנין בביצים יראה לי דירבה עוד עד שיהא החזותא בטילה, דלהמחבר בסימן צ"ט [ס"ו] איסור דרבנן מוסיף ומבטלו וכ"ג הסכמות הט"ז שם. ועכ"פ ס"ס הוה שמא חזותא בדרבנן לאו מלתא ושמא הלכה כהמחבר דמוסיף. ובאיסור תורה ביצת טריפה ואף טריפה שנגמרה מיד עשאוהו כשל תורה אסור ואין להוסיף כמבואר בסימן צ"ט [ס"ה]. ומיהו אם יש ביצים כשרים ובלא הכשרים לא היה חזותא יראה להתיר אף בשל תורה דלא עדיף מטעמא דאין היתר מצטרף לאיסור ואמרינן אילו לא היה ההיתר [המועט] היה בטל טעם האיסור כ"ש בחזותא ועמ"ש בפתיחה [ח"ג פ"א ופ"ה]."

ב. חזותא בדבר שיש לו מתירין.

1. מיקל, כמו שאר איסורים.
  - א) פ"ח (ס"ק ה') – "ואי משום חזותא, כיון דביצה שנולדה ביום טוב דעלמא לא אסירא אלא מדרבנן חזותא לאו מילתא היא".
  - ב) ע"י פ"ח (ס"ק ג') – "להא מלת' שכתב הרב אם לבנו וכו' דאינו נלע"ד ... אלא דכבר הורה זקן".
  - ג) מנחת יעקב (סי' ע"ד ס"ק ה').
  - ד) יד יהודה (הקצר ס"ק י', ס"ק י"א, הארוך ס"ק ח') – "מנחת יעקב ... שכל דבריו נכונים".
2. מחמיר, נחשב כמין בשאינו מינו.
  - א) פ"ח (ס"ק ה', פלתי ס"ק ג') – "כיון דאתא לחזותא הוי כמינו".
  - ב) גר"א (ס"ק ו') – "ועבא"ח כו'. שם ס"ג מידי דלחזותא כו' ר"ל כל שבא לתקן בין לחזותא או לטעמא הוי כמין במינו אבל משום חזותא בלא דשיל"מ אין אוסר וערש"י בזבחים ע"ט א' ד"ה והיכא כו' ואף על גב דאיבעיא להו בכ"ק ק"א א' אי חזותא מילתא היא ולא איפשיטא ופסקו הפוסקים דספיקא הוא כמ"ש בש"ע ח"מ ס"ס ש"ג ושם ב' מחלק רבא בין דאורייתא לדרבנן משמע דבדאורייתא חזותא מילתא וכ"ש לר' יוחנן בנדה ס"ב ב' ד"ל דאף בדרבנן ועתוס' שם ד"ה מקולי כו' מ"מ כ"ז באיסור הנאה וכמ"ש שם הנאה הנראה כו' דמתהני מחזותא דלא כפר"ח ששגג כאן בכל זה".
  - ג) חו"ד (חי' ס"ק ג', בי' ס"ק א') – "ובשאר איסורים לא חיישינן לחזותא".
  - ד) מ"ב (סי' תקי"ג ס"ק י') – "לא בטיל. דנחשב עי"ז כמין במינו לא בטיל בדבר שיש לו מתירין".
  - ה) ערה"ש (סעי' ח') – "ודע דחזותא אינו אלא כמשהו ולכן רק באיסור דבר שיש לו מתירין אינו בטל אבל בשאר איסורים שבטילים בס' חזותא לאו מילתא היא ולכן אם ליבנו מאכל בביצת טרפה המאכל מותר דודאי יש בזה ששים וחזותא לאו מילתא היא [כרו"פ וח"ד]".
  - ו) יבין דעת (הקצר ס"ק ג') – "דע דבאיסור אכילה וודאי חזותא לאו מילתא כדאמרינן בזבחים דף ע"ט ודווקא לענין דשיל"מ החמירו לפי שעדיין לא אבד שמו".
3. מראי מקומות.
  - א) בדה"ש (ס"ק ט"ז) – "דיש שפירשו בזה דכל היכא שהאיסור מתקן את ההיתר חשיב כמין במינו ... ויש שפירשו בזה בענין אחר והוא דמידי דעביד לחזותא לא בטיל אפילו הוא דבר שאין לו מתירין ...".

ג. פשט.

1. מקור הדין.
  - א) מחבר (או"ח סי' תקי"ג סעי' ג') – "אבל אם לבנו בו התבשיל וכיוצא בזה, מידי דלחזותא וטעמא עביד, לא בטיל".
  - ב) רמ"א (סעי' א') – "מיהו אם לבנו בה מאכל, או נתנו בקדירה לתקן הקדירה, כגון שמלאוה בתרנגולת, אינה בטלה".
2. ביאור הדבר: דוקא בדאיכא תרוייהו, חזותא וטעמא.
  - א) ע"י ט"ז (ס"ק ו', סי' צ"ח ס"ק י"א).
  - ב) מג"א (סי' תקי"ג ס"ק ז') – "דלחזותא וטעמא עביד. משמע דאם אינו ניכר במראה אלא בטעם בטל אע"פ שבא לתקן הקדירה כגון מים ומלח בעיסה בטל כמ"ש הרב"י בשם ת"ה שדייק כן מראבי"ה ע"ש וכ"מ בי"ד סי' ק"ב בש"ע דדוקא כשמלאו בתרנגולת דניכר במרא' אז אינו בטל וכ"מ בת"ח ובסימנים ואף שהביא בת"ח דברי מהרא"י לא להלכה הביאם וע"ש בש"כ ובת"ח: אם אינה קלופה ונתבשלה עם אחרות אפילו סי' א"צ דמיא דביעי בעלמא הוא (כל בו) וכ"פ הת"ח ועבכ"י כאן".
  - ג) ע"י פ"ח (ס"ק ג').
3. ביאור הדבר: לחזותא או לטעמא.
  - א) גר"א (ס"ק ו') – "לחזותא או לטעמא".
  - ב) מ"ב (סי' תקי"ג ס"ק ח') – "המ"א מפרש דבעינן דוקא תרוייהו חזותא וטעמא אבל בש"ך ביו"ד סי' ק"ב סקה"ו וכן בביאור הגר"א שם מפרשים דהכונה לחזותא או לטעמא".
  - ג) ערה"ש (סעי' ח').
4. מראי מקומות.
  - א) פ"ח (ס"ק ה') – "אי ליכא טעמא ואיכא חזותא מי אמרינן ...".

ד. רק אם ניתן כוונה.

1. פמ"ג (סי' ק' מש"ז ס"ק א') – "המנחת כהן [ח"ג פ"א] כתב דהוי דרבנן ע"ש. ובפ"ג (צ"ט ע"ד) ביאר דווקא דעשוי ליתן מראה אבל אינו עשוי לכך לא יע"ש. והפ"ח בסימן ק"ב אות ה' הסכים בזה דכל דלא עביד לחזותא לאו כלום. ומשמע דבעינן עביד לכך ונתנו אדעתא דכך".
2. גר"ן (סי' תקי"ג סעי' ז') - לשונו מובא לעיל.

ה. מראי מקומות.

1. חכ"א (כלל נ" סעי' כ"א) – "אבל אם נעשה לחזותא וטעמא כגון שלבנו בו מאכל או שמילאוהו בתרנגולת וניכר במראה וטעם דאז הוי כאילו הוא בעין ולא בטיל (ועיין באורח חיים סימן תקי"ג במגן אברהם שם)".
2. שבט הלוי (ח"ח סי' קפ"ד) – "וצד גדול בזה מש"כ כב' דה"ל רק לצביעה, וחזותא לאו מילתא עיין ב"ק ק"א, ובפוסקים יו"ד סי' ק"ב, דיש מחלקים בין איסור הנאה דאמרינן מילתא, לאיסור אכילה והוא דעת המנחת יעקב ודעמ'י, אמנם מרן הח"ס נוטה להחמיר באיסור אכילה דאורייתא דאמרינן חזותא מילתא, והוא ספיקא דדינא, איברא כ"ז באיסור ברור לא כנ"ל, כמש"כ גם כ"ת, וגם הוסיף כ"ת די"ל דאיכא גם בטול בס' וא"כ איכא הרבה ספיקות להקל, ולזה נוטים הפוסקים הנ"ל כשדנו בזה, ע"כ מסקנת כ"ת לענין דינא ברור להלכה".

י] כשהמתיר עתיד לבא על כל פנים - סעיף ב'.

- א. מחבר (סעי' ב') – "יש מי שאומר שלא אמרו דבר שיש לו מתירין אלא כשהמתיר עתיד לבא על כל פנים, או אם המתיר בידו לעשותו בלא הפסד, אבל דבר שאינו בידו, ואינו ודאי שיבא המתיר, אינו בדין דבר שיש לו מתירין. לפיכך, ביצה של ספק טריפה שנתערבה באחרות, אינו בדין דבר שיש לו מתירין, לפי שאין המתיר בודאי ואינו בידו".
1. כו"ע מודה [הגם שכתב בלשון 'יש מי שאומר'] – ש"ך (ס"ק ז'), פ"ח (ס"ק ו').
  2. מראי מקומות – מנחת אהרן (על הארוך מש"ך, ס"ק א'), יד יהודה (הארוך סוף ס"ק י"ב).
- א) שוריי ברכה (ס"ק ב') – "הרב ש"ך ... ולכאורה נראה דנעלם מהרב ש"ך והרב פר"ח מ"ש מרן הכ"מ פ"ז דע"ז דין יו"ד, בתוך דבריו, דהרמב"ם חולק בדין זה, דלדעתו הוי דבר שיש לו מתירין אף שאין המתיר עתיד לבא על כל פנים. ע"ש. וא"כ משו"ה קאמר מרן בש"ע יש מי שאומר, דלצד שכתב הוא ז"ל בכסף משנה, הרמב"ם פליג עליה. והן לו יהי כדברי הש"ך, הרי כתב סמ"ע (חו"מ סי' טז ס"ק ח) דדין מחודש דרכו של מרן לכתבו בשם יש מי שאומר. ומאי קשיא ליה הכא. ואחר זמן רב מידי עוברי בספר ...".
- ב) חכ"א (כלל נ"ג סעי' כ"ב) – "עיין בש"ך ס"ק ז' שהניח בצריך עיון דלמה כתב יש אומרים שהרי כן מוכח מסוגיא דביצה ונראה לי על פי מה שכתבו תוספות עיין שם בביצה דף ג' דיבור המתחיל אחרות באחרות דפירש ר"ת נתערבה באלף איסור עצמו קאי ועיין שם במהר"ם לובלין דלפי זה הכי פריך אלא אי אמרת ספק טריפה ואם כן ונתערבה רצה לומר הודאי טריפה הוי ליה דבר שיש לו מתירין ואם כן לא קשה מידי קושית הש"ך".

ב. הכלל של "בידו".

1. מיקל, רק כשנעשה מעצמו דינו כדבר שיל"מ [חוץ מנדר, שמצוה לאיתשולי].
א) יש"ש (חולין פרק ח' סי' פ"ו).
- ב) ערה"ש (סעי' ט"ו) – "ודבר שיש לו מתירין לא מקרי רק כשהמתיר בא ממילא בלא הוצאות וגם כיון דההיתר לא בא ממילא ע"י זמן אלא ע"י טורח וצריך לעשות מעשה ג"כ אין זה בכלל דבר שיש לו מתירין [יש"ש ספ"ו] ולא דמי לנדריים דחשבינן בכלל דבר שיש לו מתירין שצריך ג"כ לעשות מעשה לישאל לחכם דהתם מצוה לאיתשולי אבל הגעלה אינה מצוה אלא הצלת הפסד [ומתורן קושית הש"ך סק"ח]".
2. מחמיר, אפילו בידו נחשב דשיל"מ.
א) רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א) – "ומסתברא שלא אמרו דבר שיש לו מתירין אלא בדבר שהמתיר עתיד לבא בודאי או שהוא בידו להתירו על כל פנים כיצד ביצה שנולדה ביום טוב וכיוצא בהן המתיר ודאי שהרי למוצאי יו"ט מותר על כל פנים ולפיכך דין הוא שלא יבטל את האיסור הואיל ולערב יהא הכל מותר וכן הדין לחדש דעיצומו של יום מתיר ויום ששה עשר ממילא בא. וכן כשהמתיר תלוי במעשה והמעשה תלוי בידו וכגון טבל ומעשר שני והקדש שכל אלו קרויין דבר שיש לו מתירין".
ב) טור (סעי' ב').
ג) מחבר (סעי' ב') - לשונו מובא לעיל.
ד) תו"ח (כלל ע"ד דין ה').
ה) ש"ך (ס"ק ח').
ו) פ"ת (ס"ק ה').
ז) פ"מ ג' (פתיחה ח"ג פרק ב' ד"ה דבר).
3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ו').

יא] ספק טריפה.

א. מקור הדין.

1. רשב"א (תוה"ב ב"ד) – "כל דבר שאין המתיר בא בודאי וגם אינו בידו כגון ביצה וגבינה של ספק טריפה שאינו ודאי שתלד התרנגולת והבהמה ולא שתשהינה שנים עשר חדש וכן אין בידו להתירן אין זה קרוי בשום מקום דבר שיש לו מתירין ולפיכך נראה לי שהן כשאר האיסורים שאין להן מתירין ובטלין כדרך שבטלה ביצה של ודאי טריפה וגבינה של ודאי טריפה".
2. מחבר (סעי' ב') – "לפיכך, ביצה של ספק טריפה שנתערבה באחרות, אינו בדין דבר שיש לו מתירין, לפי שאין המתיר בודאי ואינו בידו".

ב. קשה: תיפוק ליה שאין לו מתירין כיון שאין אפשרות להתירו לולי ביטול, מחמת האיסור טריפה.

ג. י"ל: **הכלל של "ספק דאורייתא לחומרא" יש לו מתירין אחר שנתברר הספק.**

1. ע"רמ"א (ה"ו"ד בנקה"כ סוף הסי') – "גבי ביצה ספק טרפ' דשאני התם דהוי האיסור ברור כל ימי הספק לכן צריך שגם ההיתר יהיה אחריו ודאי ...".
2. **צמח צדק** (סי' ס"ט) – "ביצת ספק טריפה לא הוי דבר שיש לו מתירין ... אלא האמת הוא אפי' אם תמצא התרנגולת אחרי כן שלא היתה טריפה כגון שתשהה י"ב חדש מכל מקום האי דאכיל ביצתה בעוד שהיתה בספק איסור קודם שנודע היתרא עביד איסורא ולא פקע האי איסור מיניה אפילו כשתמצא אחרי כן שלא היתה טריפה מעיקרא דאיהו מיהו איסורא עביד ואלו עביד בכי האי גונא היכא דקבע איסורא כגון שהיו שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן ואכל אחת ואינו יודע איזה אכל חייב באשם תלוי ולא אמרינן דילמא של שומן אכל ומייתי חולין לעזרה דזה עצמו הוא האיסור שאכל ספק איסור ועל זה חייבו התורה בקרבן ואפילו אם יודע לו אחר כך שאכל השומן לא אמרינן למפרע שהביא חולין לעזרה דכיון שהוא עבוד איסורא ואכל ספק איסור ולא ידע חייב להביא קרבן ובכי האי גונא באכל ביצה שהיא ספק כשירה וספק טריפה אף על גב דלא מחייב אשם תלוי כיון דלא קבע איסורא מכל מקום איסור הוי לגביה שהרי אנן אסרינן ליה לאכול מספק כיון דהוא ספיקא דאורייתא הרי עביד איסורא ... וכיון דהכי הוא דאף על גב כשתמצא התרנגולת אחר כך כשירה מעיקרא לא פקע האי איסור מיניה שאכל ספק איסור תו לא קשיא מידי על הרשב"א דשפיר כתב סלקא דעתך אמינא דמיקרי דבר שיש לו מתירין ולא תתבטל בתערובת כיון שאפשר שתטעון בצים או תשהה י"ב חדש ותהיה מותרת לגמרי אם כן למה יאכלנה היום שהיא בספק איסור והאי איסור דקא עביד השתא לא יהא נפקע ממנו אפילו כשתמצא התרנגולת אחר כך כשירה מעיקרא ימתין עד אח"כ שתהיה מותרת לגמרי והרי דומה זה ממש לדין ביצה שנולדה בי"ט קמל"ן דלא הוי דבר שי"ל משום דלא הוי אלא ספק היתר".
3. פ"ח (ס"ק ז') – "צמח צדק".
4. **מנחת יעקב** (כלל ע"ד ס"ק י"א).
5. פמ"ג (מש"ז ס"ק ז', ע"ר ס"ק ב') פתיחה ח"ג פרק ב' – "ועיין בצמח צדק ... ויפה כתב".
6. **מחה"ש** (ס"ק ז').

א) **שערי יושר** (שער א' פרק ח' ד"ה ובזה) – **דבכל ספק איסור איכא איסור נוסף מלבד עצם האיסור** שהוא בספק איכא איסור ודאי שלא לאכול בשעה שהדבר בספק אף אם קמי שמיא גליא דדבר המותר הוא וכשאנו רוצים לאכול ביצת ספק טריפה ע"י ביטול ברוב אנו מתירין איסור ודאי ע"י ביטול דעל הביצה איכא עכשי' איסור ודאי מלבד איסור טריפה שהוא ספק ואיסור ודאי זה יותר כשיתברר הדבר דמותרת היא והי' ראוי לומר דחשיב כדבר שיש לו מתירין ומשו"ה צריך הרשב"א לחדש טעמו מפני שאין המתיר עתיד לבוא בודאי. וכן נראה מדברי הצ"צ שהובא בפרי מגדים ...".

ב) חולק על תירוץ זה – **או"ז** (סי' תשנ"ו, "דאפי' את"ל שיקרא בעבור זה שיל"מ כ"ש שיהא בטל שאם יתירוהו אליהו נמצא שלא היה אסור ולמה נחמיר ע"ז שלא יהא בטל אפי' באלף יותר מאותו שהוא אסור בבירור. לא החמירו חכמים בדשיל"מ אלא בדבר שהיום אסור בבירור ולמחר יהא מותר ..."), **פ"ת** (ס"ק ד'), **ערה"ש** (סעי' י"ג), **יד יהודה** (ס"ק י"ב), **בדה"ש** (ציונים ס"ק ע').

1) אמנם ע"רמ"א (ה"ו"ד בנקה"כ סוף הסי') היטב.

ד. י"ל: **אם יש עליו עוד איסור דישראל"מ** [כגון שהביצה ג"כ נולד ביו"ט].

1. **תפארת למשה** (ד"ה בטור) – "ונ"ל דצ"ל דאיירי בביצת ספק טריפה שנולדה בי"ט ואדלעיל קאי ואף דעכשיו אסורי ולמחר חד ספיקי אי' מ"מ כיון שאין המתיר ודאי וע"כ גם למחר לא יהא לו היתר כ"א ביטול גם היום בטל ולפ"ז כ"ש טרפה ודאי שנולד בי"ט שמותר בי"ט וצ"ע לדינא ובזה מיושב קו' הש"ך סק"ז למה כת' המחבר האי דינא בשם ימ"ש ע"ש ודו"ק".
  2. **כנפי יונה** (בדה"ש ציונים ס"ק ע"א).
  3. **באר היטב** (ס"ק ה').
  4. **יד יהודה** (הארוך ס"ק י"ב) – "אם יש עליו עוד איסור דישראל"מ".
- א) חולק בזה תרץ – **צמח צדק** (ריש סי' ס"ט), **מחה"ש** (ס"ק ז').

ה. י"ל: **לפי שיטת הר"ן אתי שפיר.**

1. **פ"ת** (ס"ק ד') – "אמנם באמת בתר ישוב נראה דלא קשה מידי, דהא כתב הר"ן (נדרים נ"ב ע"א ד"ה ונתערב) דלכך דבר שיש לו מתירין במינו לא בטל, דהיתר בהיתר במינו לא שייך ביטול, דבמה יחול הביטול כיון דהוא מינו, רק איסור בהיתר שם איסור גורם דהוי כאילו אינו מינו, דזהו נקרא בשם היתר, ולכך דבר שיש לו מתירין [ד] הוי כהיתר, וא"כ חזר הדבר מין במינו לא בטל. ולפ"ז דתליא בשם, א"כ צריך לומר לס"ד דאם יתברר אפשר [ל] היתר, קרוי ג"כ דבר שיש לו מתירין, דגם דבר שיש לו מתירין בספק ג"כ שם היתר עליו, דהא לא הוחלט איסור, ויש תקוה להיתר, וגם סניף דספק תורה מותר, וא"כ שם היתר עליו. וא"כ דנקרא בשם היתר, חזר הדבר למין במינו דלא בטיל, ואי דלוה שם איסור ולזה שם היתר, הא אף לזה יקרא שם היתר, ומה בכך דקמיה שמיא גליא דהוא איסור ברור, מכל מקום שם אשר יקראו לו הבריות, יקראו לו שם היתר, דעדיין מחכים שיהיה מותר, ולא בטל לפי סברא זו. וא"כ לא קשיא בממה נפשך, דאם יתברר שהוא אסור נתבטל למפרע. דזה אינו, דאנן אמרינן אף שיתברר אח"כ שהוא אסור בוודאי, מכל מקום לא נתבטל למפרע, דאז היה לו שם היתר, ובמינו לא בטיל, מה שאין כן אח"כ שעליו שם איסור, ואתי שפיר. ולכך קמ"ל רשב"א דזה אינו, כיון דאין היתר ברור לו, הוי נקראת בשם איסור, ובטל. ואתי שפיר וברור. ובחנם נתחבטו כל חכמי לב בזה [ד] הדברים כפשוטן".
2. **צל"ח** (ביצה דף ד. ד"ה ומעתה, מכן הצל"ח) - לשונו מובא לקמן.
3. **חוו"ד** (בי' ס"ק ב') – "לפי טעם הר"ן ... כיון דאפשר שיהיה מותר שם היתר עליו עכשיו ואין לו ביטול מש"ה הוצרך הרשב"א ...".

4. ערה"ש (סעי' י"ד).

א) מראי מקומות – חת"ס (ביצה סוף דף ג', "וע"ש באותה תשובה שקיל וטרי בביצה טריפה שנולדה ב"ט ונתערבה ע"ש ונ"ל להכריע בודאי תרנגולת טריפה לא שייך יש לו מתירין דאע"ג דאיסור מוקצה ונולד ב"ט יש לו מתירין. מ"מ כיון דבודאי איסור יש כאן לא שייך מין במינו היתר בהיתר. דעכ"פ אסורה משום טריפה וה"ל אינו מינו ובטל. אך בספק טריפה יש מקום לדין זה. דאיכא לספוקי דלמא כשרה הוא. ומדנולדה ב"ט ה"ל יש לו מתירין למחר ואי משום דהוה איסור טריפה י"ל דלמא כשרה הוא וה"ל היתר בהיתר...").

ו. מראי מקומות – פתחא זוטא (פתיחה לסי' קצ"ח אות ל"ו).

יב] ב' איסורים: אחד יש לו מתירין, ואחד אין לו מתירין - כגון ביצת טריפה [או ספק טריפה] שנולדה ביו"ט.

א. מחמיר: נחשב דבר שיש לו מתירין.

1. צמח צדק (סי' ס"ט) – "ובעיקר הדין ביצת טריפה או ספק טריפה שנולדה ב"ט ונתערבה אי בטלה או לא אי מיקרי דבר שיל"מ כיון דלאחר י"ט תהיה מותרת מאיסור נולד או לא אי מיקרי דשיל"מ כיון דאפילו לאחר י"ט תהיה אסור' מחמת שהיא טריפה ולא תהיה מותרת לגמרי נראה דמיקרי דבר שיל"מ ואינה בטילה והיינו משום דהשתא ביום טוב חייל עלה תרי איסורא איסור טריפה ואיסור נולד אף על גב דאין איסור חל על איסור מכל מקום באיסור כולל קיימא לן דחל איסור על איסור וכאן חל איסור נולד על איסור טריפה בכולל דמתחלה כשביצה היא במעי תרנגולת היא אסורה מחמת טריפה וכשנולדה ביום טוב מגו דחל איסור נולד על ביצים שנולדו ב"ט מן הכשרות חל נמי על ביצה שנולדה מן הטריפה. ולכך מסתברא למימר דלענין נולד מיקרי דבר שיש לו מתירין שהרי לאחר י"ט תהיה מותרת מאיסור נולד ולא תהיה אסורה רק משום טריפה אם כן למה יאכלנה ב"ט על ידי תערובת שעדיין חל עלה גם איסור נולד דכל מה דאפשר למיעבד בהיתר עבדינן דטעם של דבר שיש לו מתירין שאינה בטל הוא מטעם זה כדפירש רש"י ריש ביצה דף ג' ע"ב והאי טעמא איכא נמי הכא".

2. פר"ח (ס"ק ז') – "... צמח צדק בסימן ס"ט וע"ש. עוד כתב הרב הנזכר דביצה דספק טריפה שנולדה ביום טוב דמקרי דבר שיש לו מתירין, וימתין עד למחר שהרי מרויח בזה איסור נולד שלא לאכלו ע"י תערובת, ע"כ. ויפה כתב".

3. מנחת יעקב (כלל ע"ד ס"ק י"ב).

4. פמ"ג (מש"ז ס"ק ג', ע"י סדר והנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר א' אות כ"ה, סדר ג' אות ל"ג) – "ודע דאם עכשיו ודאי ולאחר זמן תהיה ספק או פלוגתא דרבוותא דעת המנחת יעקב כלל ע"ד אות י"ב דמכל מקום מיקרי דבר שיש לו מתירין וכל מה דיכולין לעשות בהיתר עדיף ועיין מה שכתבנו באות ז'".

5. נחלת אבות (בתוך ס' שער משפט, סי' ז' ד"ה ומעתה).

6. חת"ס (יו"ד סי' רכ"ג אות ג') – "ועיין תוס' יומא מ"ז ע"ב סד"ה הדר וכו' דמנחה קודם קמיצה לא בטיל בחולין משום לתא דטבל דיל"מ בקמיצה וצריך לפרש התם עד שתאכלנו בשני אסורים לזר ובלא קמיצה יאכלנו אחר קמיצה באיסור אחד וכמ"ש בתשו' צמח צדק ססי' ס"ט בביצת טריפה שנולדה ב"ט ע"ש ואע"ג דקודם קמיצה ליכא לאו בזרות מ"מ איסורא איכא עיין רמב"ם פי"א ממעשה הקרבנות הלכה ח'".

7. פת"ת (ס"ק ה').

8. יבין דעת (הארוך ס"ק ג', הקצר ס"ק ה') – "כ"כ בתשו' צ"צ ואע"ג דיש לגמגם ע"ז לפ"ד הר"ן ... וזה כדברי הצ"צ".

ב. מיקל.

1. כנפי יונה (ד"ה בדיון) – "צמח צדק ... אינו נח ליי".

2. ע"י רע"א (על המג"א סי' שי"ח ס"ק ב').

3. באר היטב (ס"ק ה').

4. יד יהודה (הארוך ס"ק י"ב).

ג. תלוי במחלוקת בין טעמו של רש"י וטעמו של הר"ן.

1. צל"ח (ביצה דף ז. ד"ה ומעתה, מכן הצל"ח) – "ומעתה פקח עיניך וראה דין זה של הרשב"א ושון"ע [ס"ב] דכל שאין המתיר עתיד לבוא בודאי לא הוי דבשיל"מ אם הוא מוסכם אליבא דכ"ע, דהא הבאתי לעיל תירוץ על קושית הצמח צדק דנפקא מינה בדיון של הרשב"א הוא רק לספק טריפה שנולד ביום טוב שנתערב דאי אמרינן דינו של הרשב"א בטל אף שלענין יום טוב הוי יש לו מתירין מ"מ אין המתיר עתיד לבוא בודאי אחר יום טוב משום חשש טריפה אשר רבה עליו. אך דבר זה שייך רק לטעמא של הר"ן דדשיל"מ אינו בטל משום דהוי מין במינו דבשניהם שם היתר נקרא עליהם, וא"כ בספק טריפה שנולד ביום טוב שנתערב לא שייך לומר דשם היתר נקרא עליו שיהי' מותר לאחר יום טוב מ"מ שם איסור נקרא עליו מצד ספק טריפה שיש בו ואין היתר עתיד לבוא בודאי ושפיר שייך דינו של הרשב"א. אבל לטעמא דרש"י דדשיל"מ לא בטל מטעם שעד שתאכלנו ע"י ביטול ימתין עד למחר ויאכלנו בלי ביטול, וכן בספק איסור שייך עד שתאכלנו בספק איסורא ימתין עד למחר ויאכל בלי ספק בהיתר גמור, א"כ לא שייך כלל דינו של הרשב"א בספק טריפה שנולד ביום טוב שנתערב דגם כן הוי דבשיל"מ ואינו בטל, ואף שאין המתיר עתיד לבוא בודאי דגם אחר יום טוב יהיה בו ספק איסור טריפה, מ"מ הא עכשיו יש בו שני איסורים אחד משום נולד ביום טוב ואחד משום ספק טריפה, וא"כ לכך לא בטל דעד שתאכל היום ע"י ביטול בשני איסורים באיסור נולד ביום טוב ובאיסור ספק טריפה, ימתין עד למחר ולא יהי' בו אלא אחד ספק טריפה אבל איסור נולד אזיל ליה. היוצא מדברים האלה דגם דינו של הרשב"א תליא בהנך טעמים של רש"י והר"ן ז"ל, דלטעם הר"ן שייך דינו של הרשב"א ולטעם רש"י אין מקום לדינו של הרשב"א דאף בספק טריפה שנולד ביום טוב שייך דבשיל"מ. ולפ"ז מתורץ קושית הש"ך [סק"ז] דשפיר מביא הש"ע דין זה בשם יש מי שאומר הואיל והך דינא שייך רק לפי טעמא של הר"ן

אבל לפי טעמא של רש"י אין מקום לדין זה, והרי כתבתי דהרמב"ם וסיעתו דפסק דחמץ בפסח הוי דשיל"מ וגם הרי"ף דלא מחלק בין מין במינו למין בשאינו מינו סוברים כטעם רש"י ז"ל, ושפיר כתב הש"ע הך דינא של הרשב"א בשם יש מי שאומר הואיל וכל הנך פוסקים גדולים חולקים על דין זה של הרשב"א כנ"ל".

2. פמ"ג (פתיחה ח"ג פרק ב' ד"ה דבר) – "והנה הנפקא מינה בין שני טעמים אלו הוא בשני פנים הפן הא' הוא ביצה טריפה שנולדה ביום טוב ונתערב (טרופה) לרש"י לא בטיל דנהי למחר צריך ביטול מטעם טריפה מכל מקום כל מה דמצי למיעבד בלי ביטול לענין איסור יום טוב עבדינן וכן כתב הצמח צדק שאלה ס"ט והפרי חדש בסימן ק"ב אות ז' קלסיה (ואף שהביא ספק טריפה המעיין בתשובה מבואר אף וודאי טריפה) ואלו לטעם הר"ן כיון דלענין איסור והיתר הוה אינם מינם שזו אסור לעולם וזה היתר הוא אם כן ביצת טריפה שנולדה ביום טוב מיבטיל בטיל וכאמור".

א) יש מקום לומר איפכא – בדה"ש (סעי' ב' ב' בתוך ד"ה לפיכך ד"ה ועיין, עמ' קס"ט, "ולענ"ד יש מקום לומר איפכא, והוא לפי מה שכתבנו שם בס"ק א' בביאור טעמו של רש"י שהוא מפני שחששו חכמים שע"י הביטול יבא לזלזול באיסורים, ולכן כל היכא דליכא פסידא הפקיעו דין ביטול ע"ש, ולפ"ז הכא דסוף סוף נתיר אותו מדין ביטול לא הרווחנו כלום במה שלא נסמוך עליו למחצה, ולאידך גיסא לשיטת הר"ן יש לומר דמשפסקת עליו דין ביטול לגבי האיסור שאין לו מתירין והותר אותו איסור, הא שוב נעשה כדומה במקצת להיתר כיון שהאיסור שנשאר עליו יש לו היתר ולכן לא בטיל איסור זה"), מגילת ספר (אות ד' ד"ה עיין).
ב) מראי מקומות – תורת משה (פ' וישב), חי' כת"ס (סוגיא דשיל"מ א' אות א'), יבין דעת (הארוך ס"ק ג', לשונו מובא לעיל).

ד. מראי מקומות – תפארת למשה (ד"ה טור, "וצ"ע לדינא"), בדה"ש (ס"ק כ"ד, "צ"ע"), מגילת ספר (אות ט"ו ד"ה והנה), מעדני אשר (סוף סי' פ"ג).

1. רע"א (ח"א סי' ס"ה) – "והשיב הצמח צדק לאסור כיון דעכ"פ אחר יו"ט יופקע איסור מוקצה ממנו, א"כ למה יאכלנה ביו"ט, דכל מה דאפשר למעבד בהיתר עבדינן עיין שם, ולזה הסכימו הפר"ח והמ"י. ונראה ראייה לזה ממה דס"ל להרמב"ם דטעמא דחמץ בפסח לא בטל משום דהוי דבר שיל"מ...".

ה. נשתנה מאיסור תורה לאיסור דרבנן.

1. מחמיר.

א) פלתי (ס"ק ה', כרתי ס"ק י"א) – "ומה שכתב הש"ך (ס"ק ח') כיון דלמחר מותר דבר תורה (ו)הוי דבר שיש לו מתירין דבר תורה, אף דאסור מדרבנן. כמו זה כתבו (הרמב"ם פט"ו ה"ט, רמ"א ס"ד בשם י"מ) על חמץ בפסח [ד]הוי דבר שיש לו מתירין, אף על גב דלאחר פסח מדרבנן אסור".

ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק ז', או"ח סוף סי' תמ"ז במש"ז בקיצור דינים אות ה') – "וכל שכן כשמרויח מאיסור תורה לדרבנן עיין ש"ך אות ה'".

ג) פת"ת (ס"ק ו') – "ועי' בכו"פ שכתב אף דמ"מ מדרבנן אסור כמו כן כתבו חמץ בפסח הוי דשיל"מ אף על גב דלאחר פסח מדרבנן אסור [ועיין (בתשובת ח"ס סי' צ"ו) מ"ש בזה]".

ד) מחה"ש (סי' תמ"ז ס"ק מ').

ה) הו"ד באפרקסתא דעניא (ח"ב יו"ד סי' קמ"ה ד"ה ומ"ש).

2. מראי מקומות – ש"ך (ס"ק ח'), בדה"ש (ס"ק כ"ט).

א) מגילת ספר (אות ט') – "דעת הש"ך ... והפמ"ג ... ויש מקום לומר דגם הש"ך מודה לדברי הר"ן דמדאורייתא לדרבנן לא נחשב שיש לו מתירין ושאינו הכא שאחר מעל"ע האיסור מותר לגמרי גם מדרבנן והראיה שבעבר ובשל התבשילים מותרים ... ומה שחז"ל גזרו אינו בן יומו הוא איסור חדש של השתמשות בכלי אבל האיסור עצמו הבלוע בכלי יש לו היתר גמור ולכן כאן כו"ע מודים דנחשב שישל"מ וצריך להשהות הכלי, ובגוונא שהאיסור עצמו ישאר אסור מדרבנן יש לומר דגם הש"ך יודה לדברי הר"ן דלא נחשב שיש לו מתירין".

ו. אסור בודאי כעת, ולאחר זמן אסור רק מספק.

1. מיקל.

א) ר"י הלוי (במנחת יעקב כלל ע"ד ס"ק י"ב).

2. מחמיר.

א) מנחת יעקב (כלל ע"ד ס"ק י"ב).

ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק ג') – "ודע דאם עכשיו ודאי ולאחר זמן תהיה ספק או פלוגתא דרבוותא דעת המנחת יעקב כלל ע"ד אות י"ב דמכל מקום מיקרי דבר שיש לו מתירין וכל מה דיכולין לעשות בהיתר עדיף".

3. מחמיר באיסור דאורייתא, מיקל באיסור דרבנן.

א) יד יהודה (הארוך ס"ק י"א) – "ועיין במנ"י שם ס"ק י"ב הביא בשם הר"י הלוי ... לאו בכלל דבר שיל"מ הוא ... והמנ"י דחה דבריו ... הנה הולך לשיטתו בזה דסבירא לי' דאף היכא דאח"כ לא יהא ניתר לגמרי רק יהא מותר מקצת איסור נמי בכלל דבר שיל"מ הוא. אבל לפמ"ש אי"ה לקמן דדוקא אם יהא מותר לגמרי, ברור בזה נמי בכלל ספק אם ישל"מ כלל ומותר. אך זה נראה אם אח"כ יהא ספיקא דרבנן, בזה י"ל אף לדעת הר"ן דהיכא דאח"כ יהא אסור מדרבנן לולא התערבות לאו בכלל דשיל"מ הוא, מכ"מ בזה כיון שאח"כ מותר בלא תערבות כלל, שפיר היא בכלל עד שתאכלנו באיסור ע"י בטול ימתין עד שלא יהא צריך לבוא להביטול. ולא עוד אלא גם אם כעת הוא ודאי דרבנן ואח"כ יהא ספיקא דרבנן, נמי י"ל כן, והגם דחכמים חששו כאן גם בספיקא דרבנן ורצו שיהא בהיתר גמור, מכ"מ נגד הביטול כיון שאח"כ לא יצטרך לזה שפיר י"ל דהוי בכלל דבר שיל"מ, אבל אם אח"כ

יהא אסור מספיקא דאורייתא, וע"כ נמי יהא צריכין לבוא להביטול, בודאי לאו בכלל דשיל"מ הוא. והפמ"ג בט"ז ס"ק ג' מביא בפשיטות דברי המנ"י, והנראה ברור כמ"ש".

יג] כלים: הגעלת כלים - סעיף ג'.

א. טעמים להקל.

1. הוצאה: לפי שצריך להוציא עליו הוצאות להגעילו, אינו נחשב דבר שיש לו מתירין – רשב"א (תוה"ב הקצר ב"ד סוף ש"ד, ב"מ דף נג. ד"ה ושנכנס, "ואם נתערב באחרים ואינו ניכר איזהו אעפ"י שאפשר להגעילו ולהחזירו להכשרו. יראה לי שאין דנין אותו כדבר שיש לו מתירין לאסור את כולם עד שיגעילם או ילבנם. אלא הוא כאיסור יבש שנתערב ביבש ובטל ברוב כשאר איסורין שאין לו מתירין שלו באין מאיליהן ואינו צריך לפזר מעותיו ולהוציא הוצאות במחיריו אינו בכלל דבר שיש לו מתירין"), טור (סי' קכ"ב סעי' ח'), ב"י (ס"ק ג'), רמ"א (סעי' ג'), ב"ח (סוף ס"ק ד'), א"ר (סי' תמ"ז ס"ק ג'), גר"א (ס"ק י').

(א) לחולקים, עי' לקמן.

(ב) חזו"א (יו"ד סי' כ"ו ס"ק ב' ד"ה ונראה דכל, ערלה סי' ז' ס"ק י"ב ד"ה ונראה דכל) – "ונראה דכל דשרינן התערובות מחמת ספק הכלי צריך להגעיל כמש"כ הש"ך סי' ק"ב סק"ח, והרי מחמירין בספק דרבנן בדבר שיל"מ, ואף הרשב"א לא קאמר אלא בנתערב דצריך להגעיל כלים הרבה **אבל כלי אחד שבלוע בו ספק איסור לא השיבא הגעלה הפסד**, ועוד דהתם כל כלי שנוטל אזלינן בתר רובא אבל הכא אם באמת הבלוע אסור גם מה שמבשל בו אח"כ הוי איסור ויהא צריך להתירו משום ספיקא דרבנן ואיך יתכן להכנס בספק חנם ...".

(1) מגילת ספר (סעי' ב' אות כ"ב, עי' סי' ק"ב אות י"ד ד"ה אכן) – "החזו"א מאוד מחודשים ... ולולי דבריו היה נראה דהיות והתבשיל מותר גם הכלים מותרים דאי אפשר להפריד את דין הכלים מדין התבשיל, והיות ועל התבשיל פסקנו להיתר יש להתיר גם את הכלים שמשמש בהם אף שבכלים נתגלגל להיות נידון של דשיל"מ".

2. אין הנאסר יכול לאסור טפי מן האוסר – עי' ערה"ש (סעי' כ"ג).

(א) חולק – ט"ז (ס"ק ח'), ק"ל למה צריך הרשב"א לטעם זה דצריך הוצאות שזכר רמ"א אח"כ הא אין הנאסר שהוא הכלי יכול לאסור טפי מן האוסר ואילו האוסר שהוא הבלוע בו לא יהיה עליו דין דבר שיש לו מתירין דהא האיסור הוא אין לו מתירין וא"כ לא יהא הנאסר חמיר מן האוסר וסברא זו מצינו הרבה פעמים בתוס' לענין מלח הבלוע מדם מביאו הטור סוף סי' ק"ה וי"ל דכיון שיש לו מתירין **אין לנו להשגיח בשום סברא לקולא** דאין לנו לסמוך על שום קולא כיון שבלאו הכי יש לו מתירין".

3. טעם אינו נחשב דבר שיש לו מתירין – לפי הרמ"א (סעי' ד', כדאי' בש"ך ס"ק ח' בשם משאת בנימין).

(א) להפוסקים שמקילין בטעם רק שבזמן שאין ממש נימוח בפנים [עי' לקמן], מצד "אין לו לאיסור כח לאסור דהא לא נרגש הטעם במינו והוה כלא נפל האיסור לשם כלל" [לשון הט"ז ס"ק י'], ממילא בכלים שיוכל להכיר האיסור ע"י נתינת אינו מינו בהכלי, אין סברא להקל ונכלל בהכלל של דבר שיש לו מתירין.

(ב) חולק, הכלי יש דין בעין – פר"ת (ס"ק ו'), ערה"ש (סעי' כ'), "כתב רבינו הרמ"א הא דדבר שיש לו מתירין אינו בטל היינו דוקא אם האיסור בעין או שיש עדיין ממשות האיסור בתערובות אבל טעמו בטל עכ"ל וזה שנתבאר דליבנו בה מאכל אינו בטל מקרי ממשו של איסור האמנם לפי דבריו זה שנתבאר דכלי איסור שנתערב בכלים אין דנין דין דבר שיש לו מתירין לפי שצריך להוציא עליו הוצאות למה לנו טעם זה הא בזה הוה ודאי רק טעמו ולא ממשו אלא מדכתבו הראשונים טעם ההוצאות ש"מ דלא ס"ל הך דינא מיהו מזה אין ראייה כל כך שהרי הבלוע אוסר הקדרה לבשל בו והקדרה הוא בעין".

(1) מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י').

(ג) לחולקים, עי' לקמן.

4. איסור בלוע אינו נחשב דבר שיש לו מתירין – ט"ז (ס"ק י'), "ותו קשה על רמ"א כאן דאמאי הוצרך לתת טעם גבי כלי משום שצריך הוצאות ולא אמר הטעם דלא הוה אלא איסור בלוע ונראה דרמ"א כתב דברים אלו על פי או"ה כלל כ"ה דין י"ט וז"ל וכלי שנאסר מבליעת איסור ונתערב באחרות בטל ברוב ואף על פי שאפשר להגעילן לא מיקרי דבר שיש לו מתירין לאסור כולם עד שיגעילם מאחר שאין איסורן מגופן [דלא] גרע מבריה שלימה שנאסרה ע"י בליעה ובי"ד מפרש בסי' קכ"ב בשם הרשב"א משום שצריך הוצאות כו' עכ"ל. הרי לפניך על דין הכלי ב' טעמים ועל כן כתב רמ"א תחלה גבי כלי טעמו של הרשב"א ללמוד ממנו כלל דלא נקרא דבר שיש לו מתירין במידי דצריך הוצאות בכל מקום ואח"כ כתב גבי חתיכה שלא נמלחה דלא שייך האי טעמא כתב בו טעם אחר של או"ה שהוא מפני בלוע".

(א) לחולקים, עי' לקמן.

(ב) ש"ך (נקוה"כ על הט"ז ס"ק י') – "ומה שכתב לא מיקרי דבר שיש לו מתירין לאסור כולם עד שיגעילם מאחר שאין איסורם מגופן כו', כבר כתבתי בספרי דשאני התם שהדבר הנבלע בכלי הוי מין **בשאינו מינו** לגבי הכלים האחרים, והלכך אע"ג דהכלי גופו הוי מין במינו לגבי שאר הכלים, מכל מקום מאחר שאין איסורו מגופו, לא חמור מגוף האיסור דהוי בטל כיון דלא הוי מינו כמו בריה וחתיכה הראויה להתכבד בטלים אע"ג שבלועים מאיסור כיון שאין הבלוע בהם בריה או חתיכה הראויה להתכבד. דלא כהב"ח ...".

5. כיון שלא בא ההיתר ממילא, אינו נחשב דבר שיש לו מתירין – ים של שלמה (חולין פרק ח' סי' ה').

(א) עי' החולקים לעיל.

6. צל"ח: פסידא דלא הדר אינו נחשב דבר שיש לו מתירין - יש חולקים, עי' המראי מקומות לקמן.

(א) וכן מראה יחזקאל (סי' י"ד ד"ה ועיין בשו"ת).

7. רע"א (ח"א סי' כ"ז), הו"ד בפת"ת (ס"ק ו') – "אב"ה בש"ך הנ"ל (סימן ק"ב) כתב אאמ"ו נ"י בגליון במ"ש דבכלי שנתערב דיש להשהות הכלים עד אחר מעל"ע דאז שרי מה"ת, וזה לשונו, הא קיי"ל (בס"ק ג') דבנטל"פ בעי' ג"כ רוב אלא דמבשל בכלי שאינו ב"י סמינן דאיכא רוב נגד פליטה ולא אמרינן בזה לא ידעינן כמה נפק מיניה (עיי' ש"ך סי' ק"ג ס"ק ה') וא"כ ההיתר דאינו ב"י

יהיה גם כן משום ביטול, וממילא מותר מיד מטעם ביטול, גם בדברי הרשב"א עצמו דנקט הטעם כיון דצריך הוצאות להגעיל לא הוי ישל"מ, הא גם בלא"ה גם אם יגעיל הא יחזור ויבלע מהמים עם הבליעה בכולו, ומה"ט צריך באמת שיהיה במים ס' נגד הכלי וא"כ אף בהגעלה צריכים לדון ביטול הבליעה במים ולא מקרי ישל"מ, כיון דסוף סוף ההיתר רק מכח ביטול, ולומר דימתין עד אחר מעל"ע ויגעיל, הא לרשב"א לשיטתיה גם בפגם ההיתר רק מכח ביטול, וצ"ע".

8. מראי מקומות – ב"ח (ס"ק ד' ד"ה כתב).

ב. טעמים להחמיר.

1. האיסור ניכר.
2. בהוצאה מועטת, הוי דשיל"מ.
3. (א) רא"ה (הו"ד בש"ך ס"ק ח').
4. (א) מהרי"ל (סי' קס"ד, חדשות סי' פ"ז [לשונו מובא לקמן]) – "וכלים הנאסרים בבליעת איסור, אף כי התיר בטור לבי נוקפי [וחוכך] להחמיר דאפשר להגעילו בלא יציאה ביורה של בלן ואופה, ואפילו איכא הפסד עצים, הפסד מועט הוא. ובפרק הזהב חשיב מעשר שני יש לו מתירין ע"י העלאתו לירושלים עם תערובתו, דאיכא נמי טירחא. וכן מוכח בתו' דהזהב דלטירחא והפסד מועט לא חשיב, דפ' לעיל לא פריך ולעיליה דאיכא לפרושי ולא למרחקים כו', והא דמסיימ' אפילו פסיעה אחת, משום דפחות משהו פרוטה בקל יוציא עליו טפי משווי. ועוד דשלא במינו יבש ביבש צריך ס' משום גזירה דבישול כדפ' ר"ב והך חומרא שייך נמי בכלי".
5. (ב) ש"ך (ס"ק ח') – "ומהרי"ל בתשובה סימן קצ"ד חולק גם כן אהרשב"א דההוצאה להגעילו הפסד מועט הוא וכדחשבינן בפרק הזהב (דף נ"ג) ובפ"ז דנדרים מעשר שני יש לו מתירין ע"י העלאתו לירושלים כו' ע"ש ויש לחוש לדבריו במקום שאין הפסד מרובה".
6. (ג) פ"ת (סוף ס"ק ד') – "גם במינו ומינו ובאי' דרבנן אי מצי להגעיל בלא הפסד כי אם בדבר מועט מהמועט יש להחמיר כדעת מהרי"ל".
7. (ד) כרתי (ס"ק ט').

יד] הלכה: הגעלת כלים.

א. מיקל [בטל ברוב].

1. רשב"א (תוה"ב הקצר ב"ד סוף ש"ד, ב"מ דף נג. ד"ה ושנכנס) - לשונו מובא לעיל.
2. טור (סי' קכ"ב סעי' ח') – "כתב הרשב"א כלי שנאסר בבליעת איסור ונתערב באחרים ואינו ניכר בטל ברוב ואף על פי שאיפשר להגעילו ולהחזירו להכשירו על ידי כך אין דנין אותו כדבר שיש לו מתירין לאסור כולם עד שיגעילם אלא הרי הוא כאיסור יבש שנתערב ביבש ובטל ברוב שכל שאין מתירין שלו באין מאליהן וצריך לפזר מעותיו ולהוציא הוצאות במתירין אינו בכלל שיש לו מתירין".
3. מחבר (סעי' ג', סי' קכ"ב סעי' ח') – "כלי שנאסר בבליעת איסור, שנתערב באחרים ואינו ניכר, בטל ברוב ואין דנין אותו כדבר שיש לו מתירין".
4. רמ"א (סעי' ג').
5. לבוש (סעי' ב', סי' קכ"ב סעי' ח').
6. יש"ש (חולין פרק ח' סי' פ"ו) – "כלי שנאסר בבליעת איסור, ונתערב בין כלים אחרים, בטל ברוב, ולא מקרי דבר שיש לו מתירין, ואין צריך להגעיל כולם".
7. ט"ז (ס"ק ח') – "ומ"מ נראה דאע"פ שמותר להשתמש בכל הכלים האלו שנתערבו כמ"ש הרשב"א הביאו ב"י סוף סי' קכ"ב מ"מ אין להשהותם זמן מרובה ...".
8. חוט השני (סי' ס"ג) – "דק"ל כלי שנאסר בבליעת איסור ונתערב באחרים ואינו ניכר בטל ברוב בש"ע סי' ק"ב וסי' קכ"ב".
9. בן איש חי (שנה ב' פר' קרח אות י"ט) – "כלי שנאסר בבליעת איסור ונתערב באחרים בטל ברוב, בין כלי מתכת בין כלי חרס".
10. יביע אומר (ח"ג או"ח סי' כ"ד אות א').

ב. מיקל אחר מעת לעת.

1. עי' פ"ח (ס"ק ח') – "וראווי להשהות הכלים עד שלא יהא בני יומן דאז ליכא אלא גזרה בעלמא מדרבנן לאשתמושי בהו ואף לכתחילה סמכינן שפיר אסברת הרשב"א להתיר להשתמש בהם כיון שאינן בני יומן".
  2. כרתי (ס"ק י"א, עי' ס"ק ט', פלתי סוף ס"ק ה') – "לדינא הנכון עם הש"ך דמהיכי תיתי להקל תוך מעת לעת, אבל אחר כך דהוי נותן טעם לפגם, בזה ודאי יש לסמוך ארשב"א".
  3. עי' חכ"א (כלל נ"ג סעי' כ"ג) – "נכון להורות לשהות עד שלא יהיו הכלים בני יומן (ש"ך ס"ק ח' ועיין שם בפרי חדש)".
  4. זבחי צדק (ס"ק ח', סי' קכ"ב ס"ק כ"ח).
  5. בדה"ש (ס"ק כ"ט) – "ונראה להקל בזה ... ומ"מ בעניננו יש להורות להמתין עד למחר כיון שעיקר דינו של הרמ"א כאן לאו דכו"ע הוא כנ"ל ולא נסמוך עליו רק לאחר שכבר פקע האיסור דאורייתא מן הכלי אמנם במקרה של הוצאה מרובה צ"ע אם חייב להמתין עד למחר כיון ...".
  6. הגר"י רייזמן שליט"א (שיעור על סי' קכ"ב סעי' ח').
- (א) מהרי"ל (חדשות סי' פ"ז) – "ואם נתערבו כלים בכלי יש מרבתינו חשיבי להו יבש ביבש ובטילים ברוב וכמדומה שכן נמצא ביש תשובות, אבל לבי נוקפי, דשמא חשיב יש לו מתירין, אע"ג דאיכא הוצאות והפסד דה"נ חשיב מעשיר שני ע"י העלתו עם תערובתו

לירושלם ועוד שלא במינן אפ"י יבש ביבש צריך ס' כדפי' רבינו ברוך בספר התרומה משום גזירה, דבישול והא נמי שייך בכלים וא"כ לפ"ז אפ"י בכלי חרס יש להחמיר, ואע"ג דיש לחלק מ"מ לבי מגמגם והמקל לא הפסד הואיל ואינו בן יומן דרבנן".
(ב) טוב – הליכות עולם (ח"ז פ' קורח אות י"ד, "בטל ברוב ... ומכל מקום טוב שיניחם ... מעת לעת").

ג. מיקל אחר מעת לעת, וגם נוהגין להגעיל כלי אחד [אם אפשר].

1. ערה"ש (סעי' י"ח) – "העיקר כהכרעת גדולי האחרונים שימתין מעת לעת וישתמש בהם [ש"ך סק"ח] ויש מי שמצריך להשליך כלי אחת כדין יבש ביבש ואינו עיקר [שם] ומ"מ נוהגים כן ליטול כלי אחד ולהגעילה ולכן בכלי חרס אין להחמיר כלל אם הוא חס על הקדרה".

ד. מחמיר, אא"כ במקום הפסד.

1. פ'ר"ת (ס"ק ד', ע"י סי' קכ"ב ס"ק ט') – "גם במין ומינו ובאי' דרבנן אי מצי להגעיל בלא הפסד כי אם בדבר מועט מהמועט יש להחמיר כדעת מהרי"ל".

ה. מחמיר, אא"כ במקום הפמ"ר או שא"א להגעיל, עדיין אין להשתמש מעת לעת, וטוב להגעיל כלי אחד.

1. ש"ך (ס"ק ח', וכדאי' בבדה"ש ס"ק כ"ט) – "ויש לחוש או"ח וגם נ"ל שיש לשהות הכלים עד שלא יהיו בני יומן דאז שרי מן התורה ... מה שהחמיר הב"ח להסיר כלי אחד לחומרא בעלמא ... כיון דליכא פסידא יש להחמיר כדברי הב"ח".

(א) בדה"ש (סעי' ג' ד"ה שנאסר) – "ובפנים הבאנו מהש"ך שהמהרי"ל חולק ע"ז וסובר שההוצאה המועטת של ההגעלה אינה מוציאתו מידי דשיל"מ וכתב עלה הש"ך שיש לחוש לדבריו במקום שאין הפסד מרובה עכ"ל הא במקום הפ"מ יש להקל בזה ובפשוטו משמע דר"ל דבמקרה של הפ"מ יש להכריע להקל כהרמ"א ודלא כהמהרי"ל ויש לעיין בזה דהיכי דמי דאי ר"ל שההגעלה עצמה תעלה בהוצאה מרובה הא לכאורה אף המהרי"ל מודה דכה"ג לא הוי דשיל"מ וכמבואר בלשונו הנ"ל ...".

2. הגורת שמואל (ס"ק י"א).

3. ע"י יבין דעת (הקצר ס"ק ו') – "עיין ש"ך שיש להשהותו מעל"ע והיינו בכלי חרס שאין בהגעלה אבל אם הוא כ"מ נכון לכתחילה להגעיל בהגעלה דבר מועטת כ"כ מוהרי"ל".

4. מעדני אשר (סי' פ"ד) – "העולה מכל הנ"ל דכלי שמהני ליה הגעלה לא בטל ובעי הגעלה, אבל אם ההגעלה היא הפ"מ וכן כלי שא"א להגעילו הרי הוא בטל ברוב אחר שימתין מעל"ע. ולגבי הסרת אחד, ביאר הפמ"ג בד' הש"ך דבכלי שנטרף יש להסיר אחד דלא חשיב הפסד, דגם ללא התערובת היה צריך לזרוק כלי אחד (משא"כ בכלי חלב שנתערב בין כלי בשר), וכן העתיק היד יהודה. אבל החכמ"א השמיט הא דהסרת כלי אחד, והחוו"ד סק"ז כתב להדיא דא"צ להסיר אחד, וכנראה הכריעו להקל בזה כפי שסובר הש"ך מעיקר הדין, וכן ראיתי בהגהות הגרש"ק על הפמ"ג".

5. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קפ"ז, הע' קצ"א) – "שהלכה כהמהרי"ל. אבל לאו דווקא הוצאות מרובה. אלא כל שהוא טירחא גדול נחשב כהוצאה מרובה ואין צריך לעשות. [כגון להגעיל כל כליו. או בכלי גדול שא"א להגעיל בביתו שהוצריך לטרוח לילך להגעיל במקום אחר. והבן.] ... ע"ש בהש"ך בשם הב"ח להחמיר להגעיל אחד מהם כחומרת רש"י. והש"ך מסיים שכיון שאין פסידה (שהא אינו צריך לזרוקו רק להגעילו) יש לנהוג כזה".

ו. מחמיר: אם א"א להגעיל, עדיין אין להשתמש בו מעת לעת.

1. חוו"ד (ח"י ס"ק ז', בי' ס"ק ג') – "ויש להחמיר להגעיל הכלים דאפשר בהגעלה ... צריך להמתין עד אחר מעת לעת".

ז. מחמיר.

1. ע"י מג"א (סי' תמ"ז ס"ק מ') – "בכלי יש להחמיר דהא י"א דאף בשאר אסורי' לא בטיל כמ"ש הש"כ בי"ד סי' ק"ב ובפסח עצמו פשיט' דאסור' דלא עדיף משאר יבש ביבש".

2. ע"י שעה"צ (סי' תמ"ז ס"ק קנ"א) – "היינו אף דבע"פ קי"ל דיבש ביבש מותר מ"מ בכלים יש להחמיר דהוי דבר שיש לו מתירין ועיין במ"א ובמחזה"ש שהאריכו בפרט זה".

3. הגר"ח"ק זצ"ל (כשרות במטבח [אנגלית] ריש עמ' ר"י) – "כלי שנאסר וטעון הגעלה (כגון שתחב כף חלבית בתוך בשר) ונתערב עם כלים כשרים, האם יש להגעיל את כל הכלים, או רק אחד מהם, או שהכלי בטל ברוב (כמש"כ בשו"ע סי' קב) וכל הכלים מותרים. תשובה: אין להקל".

ח. כללים נוספים.

1. יש להסיר כלי אחד לחומרא בעלמא – ב"ח (סוף אות ד', "שיש להסיר כלי אחד לחומרא בעלמא"), הו"ד בש"ך (ס"ק ט', "וגם מה שהחמיר הב"ח להסיר כלי אחד לחומרא בעלמא כמו שנהג מהר"ם גבי חתיכות עכ"ל ל"ד דהא כל הפוסקים הסכימו לקמן סימן ק"ט דא"צ להסיר אפילו בחתיכה ומהר"מ דעבד הכי הא כתב מהר"א טעמא דצדיק ות"ח היה והחמיר שהיה נראה דרך גנאי שיזדמן אכילת איסור לפיו כו' ומביאו ב"י בס"י ק"ט וזה לא שייך בכלים ומ"מ כיון דליכא פסידא יש להחמיר כדברי הב"ח ודוק").

(א) פירוש, שהרי אילו לא נתערבו היה ג"כ זורק אותו כלי – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ח' ד"ה סוף, "ווי"ש הש"ך דאין הפסד, ר"ל דבלא"ה היה א' טריפה משא"כ לדידיה מבשר לחלב"), בדה"ש (ס"ק ל"ב, "שהרי אילו לא נתערבו היה ג"כ זורק אותו כלי או מגעילו").

2. אפילו אין לו מתירין, צריך הכללים דסי' ק"ט – ט"ו (ס"ק ח', "להכשיר כולם מספק"), ש"ך (ס"ק ט'), בדה"ש (ס"ק ל'), פוסקים.

(א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ח' ד"ה אבל ודאי), בדה"ש (ס"ק ל') – "אמנם מ"ש הט"ז להגעיל כולם כתב המנחת יעקב בכלל ל"ט אות ז' דמגעיל כלי אחד די".
 (ב) מראי מקומות – מנחת כהן (ח"ב פרק א' ד"ה ונראה).

ט. מראי מקומות – מגילת ספר (אות ו'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ס"ה, עי' הע' מ"ה), מעדני השלחן (ס"ק ל"ד).
 1. חיל' חת"ס (סי' קכ"ב ס"ק ט') – "ולדינא העיקור כהרא"ה, ע"כ נ"ל לרשום בכאן דינים העולים להלכה לפע"ד בהוראה זו ...".
 2. יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ז, בארוך ס"ק י"ד) – "אין להשתמש בהם אלא לאחר מע"ל וגם אזי ישיר כלי אחד ... וכ"ז אם נתערבו תוך מע"ל אבל אם נתערבו אחר מע"ל מותרין לגמרי".
 3. אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות כ"ט) – "קשה להכריע למעשה".
 4. הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] ריש עמ' רי"ג) – "יש להכשיר את כולם, (אולם במקרה שלא ניתן להכשירם או טירחא, כגון כלים העשויים להתקלקל במים חמים וכיו"ב, ניתן לסמוך על ביטול ברוב)".

טו] הפסד: גדרו.

א. הוצאות.

1. מיקל.

(א) רשב"א (תוה"ב הקצר ב"ד סוף ש"ד, ב"מ דף נג. ד"ה ושנכנס, שו"ת ח"ג סי' שס"ד) – "ואם נתערב באחרים ואינו ניכר איזהו אעפ"י שאפשר להגעילו ולהחזירו להכשרו. יראה לי שאין דנין אותו כדבר שיש לו מתירין לאסור את כולם עד שיגעילם או ילבנם. אלא הוא כאיסור יבש שנתערב ביבש ובטל ברוב כשאר איסורין שאין לו מתירין שלו באין מאיליהן ואינו צריך לפזר מעותיו ולהוציא הוצאות במחיריו אינו בכלל דבר שיש לו מתירין".

(ב) טור (סי' קכ"ב סעי' ח').

(ג) ב"י (ס"ק ג').

(ד) רמ"א (סעי' ג') – "לפי שצריך להוציא עליו הוצאות להגעילו, וכל כיוצא בזה".

(ה) ב"ח (סוף ס"ק ד').

(ו) ט"ז (סי' ס"ט ס"ק ל"ה) – "וגדולה מזו הי' להש"ע לכתוב דאפי' תוך ג' ימים בחתיכה שלא נמלחה שנתערבה עם שתי חתיכות שנמלחו מותרים וא"צ למלוח את כולם מספק וכ"כ רש"ל בפירושו בפ' כ"ה סי' פ"ו ולא הוי דבר שיש לו מתירין כיון שצריך הוצאה למולחו כמו בכלי בסי' ק"ב והוה על בשר דין יבש ביבש שמבואר בסי' ק"ט מה דינו".

2. הפסד מועט: מחמיר.

(א) מהרי"ל (סי' קס"ד, חדשות סי' פ"ז) – לשונם לעיל.

(ב) ש"ך (ס"ק ח', נקה"כ סי' ס"ט על הט"ז ס"ק ל"ה) – "ומהרי"ל בתשובה סימן קצ"ד חולק גם כן אהרשב"א דההוצאה להגעילו הפסד מועט הוא וכדחשבינן בפרק הזהב (דף נ"ג) ובפ"ו דנדרים מעשר שני יש לו מתירין ע"י העלאה לירושלים כו' ע"ש ויש לחוש לדבריו במקום שאין הפסד מרובה".

(ג) פ"ת (סוף ס"ק ד', ס"ק ה') – "גם במינו ומינו ובאי' דרבנן אי מצי להגעיל בלא הפסד כי אם בדבר מועט מהמועט יש להחמיר כדעת מהרי"ל".

(ד) כרתי (ס"ק ט') – "ויש לחוש למהרי"ל (ש"ך ס"ק ח' במקום שאין הפסד מרובה)".

(ה) זבחי צדק (ס"ק י', ס"ק י"ב).

(ו) עי' יבין דעת (הקצר ס"ק ו') – לשונו מובא לעיל.

(ז) כה"ח (ס"ק י"ז, ס"ק כ"א).

1) ולכן אם האיסור מתקרה, יש להחמיר – פ"ת (ס"ק ה'), "ויש להסתפק אם האיסור מתקרה וצריך להוציא הוצאות לחוממו אי הוי שאין לו מתירין לדעת הרשב"א ולפי מה שכתב דבהפסד מועט כ"כ לא מקרי הפסד יש להחמיר", זבחי צדק (ס"ק י"ב), "ואם האיסור מתקרה וצריך להוציא הוצאות לחממו אפ"ה יש להחמיר ואינו בטל דבהפסד מועט כזה לא מקרי הפסד כמש"ל אות י'. פ"ת סק"ה", כה"ח (ס"ק כ"א), בדה"ש (ס"ק ל"ו).

ב. טורח גדול.

1. נכלל בהפסד [מיקל] – אשכול (ח"ג סי' ל'), פ"ת (ס"ק ח'), פ"ת (ס"ק א' ד"ה וצריך), רע"א (ח"א סי' ע"ז ד"ה ואף, "ואף דבמקום טרחא מרובה לא מקרי ישל"ם כמו בהגעלה דצריך הוצאות"), חכ"א (כלל נ"ג סעי' כ"ג), באר משה (ח"א סי' מ"ה, "אם לטבול כולם הוא טירחא יתירא אין צריך לטבול כלל"), חמד שלמה (ח"ב סי' א'), ציץ אליעזר (ח"א סי' נ"ח, לשונו מובא לקמן), בדה"ש (ס"ק ל"ג), טבילת כלים (עמ' קי"ח), מגילת ספר (אות ו' ד"ה ואם), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קפ"ז, "כל שהוא טירחא גדול נחשב כהוצאה מרובה ואין צריך לעשות").

(א) הגר"מ הלבשרטאם זצ"ל (ויהי בנסוע עמ' שכ"א) – "דצריך לחזור ולטבול כולם ולא אמרינן דנתבטל הכלי ההוא בשאר הכלים, והטעם משום דהוה דבר שיש לו מתירין ... ואין לומר דלא יחשב לדבר שיש לו מתירין מאחר דיש טורח לחזור ולהטבילן ... להביא ראייה מדברי הנוב"י מביאו בפ"ת יו"ד הלכות נדה סי' קצ"ט ס"ק ב' באשה שמסופקת אם סרקה שערה שפסק הנוב"י שצריכה לחזור ולטבול אף דהוה ספיקא דרבנן משום דהוה דשיל"מ עכתו"ד ואף שהוא טירחא לחזור ולסרוק השערות ולחזור ולטבול אעפ"כ נחשב לדבר שיל"מ. אמנם אם הי' טירחא גדול, כתוב החכמת אדם כלל נ"ג סכ"ג ומובא בד"ת סי' ק"ב ס"ק מ"ו דלא הוי דבשיל"מ ... אמנם צריכין לידע מה נחשב לטורח גדול ... לסרוק השערות ולפשוט הבגדים ולירד לטבול ולחזור ללבשם בודאי שהוא טורח יותר מלטבול עשרים כפות ואפילו מלטבול עשרים קערות ויותר, ואעפ"כ כתב הנוב"י הנ"ל דנחשב

לדבר שיש לו מתירין, וא"כ נראה שצריך עכ"פ יותר טירחה מזה שיהא נחשב טורח גדול ... בעיקר דברי החכ"א ... החו"י המובא בפתחי תשובה סי' ק"ב ס"ק י' משמע דלית ליה לסברת החכמת אדם ... ואפשר לומר לפי"ז שגם הנוב"י הנ"ל שפסק להאשה שמשופקת אם סרקה שערה, שתחזור ותסרוק שערה ותטבול שנית, אפשר שבאמת הוא טירחא גדולה אלא דסבירה ליה להנוב"י כהח"י שאף הוא טירחא גדולה עדיין הוי דבר שיש לו מתירין, ולדברי החכמת אדם אפשר שלא היתה צריכה לחזור ולטבול".

2. מראי מקומות.

א) **מהרי"ל** (סי' קס"ד) – "וכלים הנאסרים בבליעת איסור, אף כי התיר בטור לבי נוקפי [וחוכך] להחמיר דאפשר להגעילו בלא יציאה ביורה של בלן ואופה, ואפילו איכא הפסד עצים, הפסד מועט הוא. ובפרק הזהב חשיב מעשר שני יש לו מתירין ע"י העלאתו לירושלים עם תערובתו, דאיכא נמי טירחא. וכן מוכח בתו' דהזהב דלטירחא והפסד מועט לא חשיב, דפי' לעיל לא פריך ולעייליה דאיכא לפרושי ולא למרחקים כו"ל".

ב) **חוות יאיר** (סי' קל"א), הו"ד בפת"ת (ס"ק י') – "כ"ש שאין טורח מעט של התרת נדר מוציאו מדשיל"מ".

1) **הגר"מ הברשטאם** זצ"ל (ויהי בנסוע עמ' שכ"ב ד"ה ואמנם) – "בעיקר דברי החכ"א ... החו"י המובא בפתחי תשובה סי' ק"ב ס"ק י' משמע דלית ליה לסברת החכמת אדם".

ג. מראי מקומות – **מאירי** (ב"מ דף נג: ד"ה מקצת, ע"ז דף עו: ד"ה כלי, חולין דף צו. ד"ה אף).

1. **הגרשז"א** זצ"ל (מנחת שלמה ח"ג סי' קל"ג אות ב' ד"ה ועוד, תנינא (ב - ג) סי' ק"ז אות ב' ד"ה ועוד) – "דנראה דמה שיצטרך להפסיד כשיעור תרומת מעשר (היינו אם נאמר שאין לסמוך שיש אחד ממאה שהולך לאיבוד אלא באופן כללי אבל לא שכל אחד בשלו יוכל לסמוך ולהפריש באופן זה), אין זה חשיב כלל הפסד אלא הוי רק כמניעת הריווח לחשוב את האבוד לתרומה, דדוקא בכה"ג שהוא מפסיד לחנם יותר ממה שחייבתו תורה אז הוא דחשיב הפסד וכהיה דנתערבה חתיכת בשר שלא נמלחה בחתיכות אחרות שכבר נמלחו אז אמרינן שפיר דאע"ג שיכולין להתירין ודאי ע"י מליחה מ"מ כיון דמן הדין כבר נתבטלה ברוב לכן לא מחייבין ליה להוציא הוצאות על חנם ולמלוח גם את החתיכות שכבר נמלחו, משא"כ הכא אי מחייבין ליה בתרו"מ הרי נעשה טבל גמור ונמצא שמתקן את פירותיו כדין וכדת ואינו מפסיד כלל יותר ממה שחייבתו תורה ולכן אפשר דחשיב בכה"ג כדשיל"מ".

טז] טבילת כלים.

א. **כלי שאינו טבול שנתערב בכלים טבולים, דינו לענין טבילה וברכה.**

1. עי' סי' ק"כ סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ב. **ספק חיוב טבילה בכלי שכל חיובו רק מדרבנן, כגון כלי זכוכית.**

1. עי' ריש סי' ק"כ, לשיטות ומראי מקומות.

ג. **כלי שצריך ליבון גמור שנתערב בשאר כלי היתר.**

1. מיקל.

א) **פמ"ג** (או"ח מש"ז סוף סי' תנ"ב תחילת קיצור דיני הגעלה, סי' תנ"א ס"ק י"א) – "ליבון הוא המעולה מכל, ויש בו שלשה מינין. המין הא', מלבנו עד שישיר קליפתו או ניצוצות נתזין הימנו, ודא ודא אחד הוא, כבסימן תנ"א סעיף ד', עיין ב"י שם [קצד, א ד"ה והליבון]. וי"ל אם נתערב כלי הצריך ליבון בב' היתר, די"ל דבטל הוא. ולא דמי להגעלה, דבר שיש לו מתירין, מה שאין כן ליבון נפסד קצת בזה. ולשמא חייס לא חיישינן בהפסד מועט, מכל מקום לא דבר שיש לו מתירין. או דמי להפסד עצים, עיין מ"א [סימן] תמ"ז [ס"ק] מ"ם ובש"ך יורה דעה [סימן] ק"ב אות ח', ואם כן אף הגעלה אין צריך דאין פועלת".

יז] פסידא דלא הדר.

א. **רק פסידא דהדר הוי דשיל"מ [כמו אכילה].**

1. **צל"ח** (ביצה דף ג: דף כד: ד"ה והרי"ף, פסחים דף ט: שם דף נג: נו"ב תנינא אה"ע סי' ל"ח ד"ה ואחר) – "שבארנו בחידושינו בפסחים דף נ"ג ע"ב והוא בחיבורנו צל"ח (דף י"א ע"ג) בד"ה וע"פ וכו' דהא דדשיל"מ לא בטיל היינו לענין אכילה דהטעם הוא עד שיאכלנו באיסור ע"י ביטול ימתין עד מחר ויאכלנו בהיתר והיינו לענין אכילה שממ"נ מה שיאכל היום לא יאכל למחר א"כ אכילה זו שרוצה לאכול היום באיסור יוכל לאכול למחר בהיתר ולכן אינו בטל אבל לענין טלטול לאיזה צורך לא שייך דשיל"מ שהרי יוכל לטלטלו היום וגם למחר ע"ש בחידושינו. וא"כ לענין בעילת אשה לא שייך יש לו מתירין שהרי כשישאנה יוכל לבעול תיכף וגם לאחר זמן וא"כ בעילה זו אין לה מתירין וכי היכי דאמרינן לענין ביטול ה"נ אמרינן לענין ספק שג"כ הטעם שספיקו אסור שעד שיאכלנו היום בספק ימתין עד למחר ויאכלנו בהיתר ודאי וזה ג"כ לא שייך לענין בעילת אשה".

2. עי' **פמ"ג** (פתיחה להל' יו"ט ח"ב פרק א' אות י"א) – "דכי אמרינן דשיל"מ אפי' באלף לא בטיל דוקא באכילה לא בהנאה וטלטול". עי' **פמ"ג** (יו"ד סי' צ"ט מש"ז ס"ק י"ב ד"ה ומדי) – "ואם היינו אומרים דבר שיש לו מתירין לא בטיל היינו אכילה אבל טלטול בעלמא לא אמרו כנראה ממרוצת דברי הר"ן בפרק קמא דיום טוב [ב ב'] הוה אתי שפיר".

3. **יד אברהם** (על רמ"א סעי' ד') – "עיין בפרי מגדים בפתיחה להלכות יום טוב ... וכן כתוב הצל"ח ...".

4. **פת"ת** (ס"ק ו', נחלת צבי להפתחי תשובה לסי' קפ"ז) – "ובאמת לענ"ד בלא"ה לא הוי כאן דשיל"מ לפמ"ש לקמן סימן קפ"ז ס"ה בנחלת צבי שם בשם הגאון בעל צל"ח ונו"ב דהא דדבר שיש לו מתירין לא בטיל היינו לענין אכילה דממ"נ מה שיאכל היום לא יאכל למחר א"כ אכילה זו שרוצה לאכול היום באיסור יאכל למחר בהיתר אבל לענין טלטול לאיזה צורך לא שייך דשיל"מ שהרי יוכל לטלטלו היום וגם למחר ע"ש א"כ ה"ה גם בזה לא הוי דשיל"מ דהא יוכל להשתמש בכלי זה היום וגם למחר וא"כ השימוש שרוצה להשתמש היום בכלי זה אין לה מתירין".

5. הגר' צדוק הכהן מלובלין (תפארת צבי יו"ד סי' ק"ב, דפו"י סוף סי' צ"א ד"ה בש"ך ל"ד-ב') - בש"ך ... וצ"ע דהא כלי להשתמש עבידא. ויכול להשתמש תוך מעל"ע ואחר מעל"ע ג"כ. וא"כ תשמיש דתוך מעל"ע אין לו מתירין. ותינה באוכל שפיר אם יאכלנו תוך מעל"ע לא יאכלנו אחר מעל"ע ומיקרי יל"מ שיעשנו אח"כ ולא יעשנו עכשיו. אבל דבר שיוכל לעשות עכשיו וגם אח"כ. מה דשיל"מ שייך אמעשה דעכשיו. הא מה שיעשה אח"כ גם אם יעשה זה עכשיו ג"כ יוכל לעשות גם אח"כ. וזה פשוט. והא למה ד'. לס' כתמים בנדה להקל. אעפ"י שיכולה למנות ז"נ ולטבול. א"ו משום דתשמיש דמקמי טבילה אין לו מתירין וכן ראי' ... וזה ברור".
6. הגרש"ק זצ"ל (מי נדה שירי טהרה סי' קפ"ח תשובה ו' ד"ה והנה כדמות) - "דיל"ל דכמ"ש הצל"ח ...".
7. תהלה לדוד (או"ח סי' של"א ס"ק ג') - "ולפמ"ש הצל"ח ...".
8. שו"ת ערוגת הבושם (ח"ב סוף סי' קס"ו) - "סברת הצל"ח ... לעניו אכילה דשייך לומר עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר דמנפ"ש מש שיאכל היום לא יאכל למחר, אבל לענין טלטול לאיזה צורך ל"ש זה שהרי יכול לטלטלו היום וגם למחר והה"נ לענין בעילה, וא"כ עכ"פ בעילה שאנו דנין עלה היום אין לה היתר עיי"ש וכבר השתמש בסברא זו גם בס' נ"צ לבעת פתחי תשובה סי' קפ"ז ס"ה".
9. בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' י"ב) - "כמ"ש בתשו' נו"ב ... משא"כ לענין אכילה ע"ש ובתשו' במק"א הבאתי ראיות לדבריו".
10. דברי יעקב (שור, ח"א סי' פ"ג ד"ה ומעתה) - "צל"ח".
11. קהלות יעקב (ביצה סי' ט' ד"ה מיהו) - "וקבע בה מסמרות בעל הפ"ת ז"ל בנ"ץ יו"ד סימן קפ"ז".
12. אג"מ (או"ח ח"ג סי' ע"א) - "ומצד דיש לו מתירין אין שייך להחמיר בספק זה שלמה שיעשו ביום זה לא יוכלו לעשות למחר דרק בביצה שנולדה וכדומה שרק אכילה אחת ותשמיש אחד יש שייך להחמיר שיניחנו לאוכלו למחר אבל מלאכה ומסחר הרי כל יום יש לו מלאכתו בפני עצמו וכשנאסור מלעבוד היום יחסר זה לעולם נמצא שאין לו מתירין".
- ע"א אג"מ (אה"ע ח"א סי' ל"א ד"ה ומסתבר) - "ואין לומר דיאסור בספק מטעם שהוא איסור שיש לו מתירין לר' אשי בביצה דף ד' שביש לו מתירין אסור אף בספק דרבנן, דכבר כתב הצל"ח דרק באכילה שאם יאכל היום לא יאכל למחר הוא בחומרת יש לו מתירין משום דאותה האכילה יאכל למחר בהיתר גמור בלא ספק אבל בטלטול שיכול לטלטלו היום ומחר לא נחשב יש לו מתירין וכן כתב בנו"ב תניא אה"ע סי' ל"ח בספק באיסור מינקת שלא נחשב דבר שיש לו מתירין שהרי כשישאנה יוכל לבעול תיכף וגם לאחר זמן וא"כ בעילה זו אין לה מתירין עיי"ש וממש כן הוא באיסור דג"ח דלא נחשב דבר שיש לו מתירין ויש להתיר בספק ול"ד לקול כדלעיל. ואף שלא נחתו רבותינו האחרונים לחלוק זה מסתבר לע"ד שהוא אמת וראוי לסמוך ע"ז לדינא בשעת הדחק".
13. מעדני השלחן (ס"ק מ"ח).
14. הגר"ש זצ"ל (אהל יעקב מכתב א' חנוכה תשפ"ב [לשונו מובא לקמן]), אמנם ע"א מלאכת שמואל סי' ג' הערה על אות ו' [לשונו מובא לקמן].
15. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קצ"ד) - "שההלכה הוא שהפוסקים סומכין על הצל"ח בכל ענין, כגון בטלטול מוקצה".
16. אנציקלופדיה תלמודית (כרך ז' ערך דבר שיש לו מתירין טור י"ח) - "אף בספק איסור כתבו אחרונים שדוקא באיסור אכילה אמרו שדשיל"מ אסור, אבל באיסור שימוש וטלטול לא שייך דשיל"מ, שהרי יכול להשתמש בו גם היום וגם למחר, ונמצא שאיסורו של היום הוא איסור מוחלט ואין לו היתר לעולם".
17. ע"א מלאכת שמואל (סי' ג') - "דיש מקום להקל".
- ב. ה"ה טלטול מוקצה הוי דשיל"מ [פסידא דלא הדר].
1. מג"א (סי' ש"י ס"ק ח') - "אפר שהוסק בשבת אסור לכ"ע דהוי דבר חדש שלא היה בעולם עסי' תצ"ח סט"ו ונ"ל דאם נתערב אפר שהוסק בשבת באפר של אתמול בטל ברוב אע"ג דקמה בקמה מקרי לח בלח ובעינן ס' כמ"ש סימן תנ"ג ס"ג מ"מ הכא כיון דעיקר איסורו מדבריהם סגי ברובא ודוקא שלא היה ניכר קודם שנתערב כמ"ש סימן ש"ך ס"ב".
2. פני יהושע (ביצה דף כד: ד"ה בגמרא) - "ראוי לבאר בעיקר טעמא דרב אליבא דר"ג דאמר מותרים לטלטול ואסורין באכילה מאי קסבר ... לוכבר עלה בלבי לומר דלענין טלטול לא שייך הך מילתא דדבר שיש לו מתירין שיש קצת סברא לומר כן אלא דאי איפשר דהא רב אשי גופא דאירי בספק ביצה שנולדה משמע דלענין טלטול איירי דבהך ברייתא גופא דעלה קאי קתני אין מטלטלין אותה וכו' ע"ש".
- א) רע"א (עירובין דף לח. ד"ה והנה היה) - "אאב"ה הראיה לדחות שכתב הפ"י, הוא מברייתא ריש ביצה, וספיקו אסור, דקאי גם ע"מ דקתני תחלה ואין מטלטלין, וזכורני שאמר אבא מארי צוק"ל לדחות ראיתו, והיינו דכיון דאסור באכילה מטעם דשיל"מ ממילא הוי מוקצה, דכל מאכל שאסור באכילה, ממילא הוי מוקצה".
3. רע"א (ביצה דף כד:, עירובין דף לח. ד"ה והנה היה, או"ח סי' ש"ח על מג"א ס"ק י"ז [כדאי בשבה"ל ח"ג סי' ל' אות ב', לשונו מובא לקמן]).
- א) אמנם ע"א תוס' רע"א (ביצה פרק ג' אות י"ט, ביצה ריש דף כד.) - "זולת דנאמר דגם ר"ג דס' דרבנן אסור בישל"מ אלא דבטלטול לא הוי ישל"מ כיון דיכול היום ומחר לטלטל ועיין".
- ב) מראי מקומות - הל' שבת בשבת (פרק כ' הע' ע"ב, "ובאמת דמש"כ הגרע"א דהוי דשיל"מ לכאו' סותר רבינו משנתו למש"כ בדו"ח חולין ונד' בחי' הגרע"א לביצה כד. דספק בטלטול לא חשיב דשיל"מ שהרי יכול לטלטלו היום ולטלטלו למחר, ורק ספק באכילה חשיב דשיל"מ, [והיא דעת הנוב"י ועוד ראה לעיל פרק י"ט כללי מוקצה הע' כ"א] ואפשר דזהו הטעם שכ' הבה"ל שיש להקל בזה").
4. מהרש"ם (ח"ד סי' מ"ח) - "והנה גוף ד' הצל"ח אם כי גם הפ"י ביצה כ"ד כתב כן אולם מתוס' עירובין מ"ה ע"ב בד"ה אבא וכו' מוכח להיפך וכבר הודה הנוב"י בעצמו בחא"ח סי' ע"ד שדברי תוס' הם לנגדו והנה גם מדברי הפוסקים ביו"ד סי' ק"ב בדין כלי שנתערב ברוב מוכח גם כן להיפך וכמ"ש בשו"ת ספר יושיע בפו"כ סי' ת"ט וע"י פ"ת יו"ד שם ולא עוד אלא שהנוב"י בעצמו במהד"ק חיר"ד סימן נ"ג כ' להיפך ע"ש לענין ספק חפפה וכו' דהוי דשיל"מ דתוכל לטבול שנית ע"ש".

5. עי' הגר"מ הלבפשטאם זצ"ל (ויהי בנסוע עמ' שכ"ב ד"ה אך) – "שקשה לסמוך להלכה על דברי הצ"ח אלו שנראה מדברי רוב הפוסקים דלא קי"ל בזה כהצ"ח ... שעת הדחק ובכה"ג יש לסמוך על דברי הצ"ח".

ג. דעת המ"ב.

1. מ"ב (סי' ש"ל ס"ק ל"א) – "או ספק וכו'. והאחרונים הסכימו דדוקא כשידוע שהוא בן חי"ת כגון שבעל ופירש אבל מספק מטלטלין כל תינוק".
(א) ראייה שסובר כמו הנוב"י, כדאי בתהלה לדוד (או"ח סי' של"א ס"ק ג'), ששכ"ה (פרק כ' הע' ז' [דפו"ח, הע' ז']). ויש לחלק.
2. מ"ב (סי' ש"י ס"ק ל"ב) – "ואם נתערב אפר המותר באפר האסור והאיסור לא היה ניכר קודם שנתערב בטל ברוב דאי היה ניכר קי"ל דדשיל"מ אפילו באלף לא בטל ומוקצה יש לה מתירין בערב".
(א) דלא כנוב"י.
3. בה"ל (סי' ש"ח סעי' ז' ד"ה מבע"י) – "ואם המוצא אינו יודע אם נזרקה בע"ש או בשבת אפשר דיש להקל עיין בחי' רע"א דלא ברירא ליה מילתא בזה".
(א) דלא כנוב"י, כדאי בשבט הלוי (ח"ג סי' ל' אות ב') – "במש"כ הגרעק"א בסי' ש"ח להסתפק, לענין כלי שנשבר ספק מע"ש ספק בשבת, אי אזלינן בתר חזקה בדבר שיל"מ או לא כמו דלא אזלינן בתר רובא, יע"ש, לכאורה לפמש"כ הצ"ח פ"ק דביצה ובתשובת נו"ב דלענין השתמשות וטלטול מוקצה לא שייך כלל דשיל"מ, דטלטול של מחר אינו טלטול של היום א"כ בודאי אין מקום להחמיר בזה, איברא רבינו הגרע"א לא נחית לזה עין פ"ת יו"ד סי' ק"ב סוס"ק ו' ותראה".
(ב) עי' או"ח סי' ש"ח סעי' ז', לעוד מראי מקומות.
4. מ"ב (סי' שכ"ב ס"ק ב', סי' תקי"ג ס"ק ד').
(א) ששכ"ה (פרק כ' סוף הע' ז' [דפו"ח, הע' ז']) – "אי מוקצה בטיל ברוב, או אינו בטל משום דהוה דשיל"מ, עיין סי' שכ"ב סעי' א' ובמ"ב ס"ק ב', דאפ"ל באלף אינו בטל, ועיין שו"ת נו"ב מה"ת אה"ע סי' לה ד"ה ואחר ויו"ד סי' צט בפמ"ג מ"ז ס"ק יב ד"ה ומדי, דהנ"מ לגבי אכילה, דאדאכיל באיסור, יאכל בערב בהיתר, אבל לגבי טלטול שרינן ברוב, שהרי יוכל לטלטלו היום וגם למחר, ועיין גם תה"ל סי' רסה ס"ק ה, סי' תקז במ"ב ס"ק ח, וע"ע סי' תקיג במ"ב ס"ק ד. ושמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, דשאני התם דכיון שכל התערובת נאסרה באכילה, ממילא אסור גם בטלטול".
5. שעה"צ (סי' תמ"ז ס"ק קנ"א) – "היינו אף דבע"פ קי"ל דיבש ביבש מותר מ"מ בכלים יש להחמיר דהוי דבר שיש לו מתירין ועיין במ"א ובמחה"ש שהאריכו בפרט זה".
(א) עי' לקמן, אם הש"ך חולק על הנו"ב.

ד. קשה: כלים.

1. קשה מהש"ך (ס"ק ח'), וש"פ – "שיש לשהות הכלים עד שלא יהיו בני יומן דאז שרי מן התורה".
(א) רע"א (עירובין דף לת. ד"ה והנה היה) – "ואף דטעם דדשיל"מ הוא משום עד שתאכלנו כו' וזה שייך באכילה דיכול לאוכלו רק פעם א', אבל מלאכה ל"ש זה, דהא יעשה מלאכה גם היום גם למחר, מ"מ הא מדברי הש"ך (סימן ק"ב) מבואר דלא נחית לחילוק זה, דכתב בכלי איסור שנתערבו, דצריך להשהותם עד למחר, שיהיה נוטל"פ, דהוי דשיל"מ, והרי בכלי נמי יכול לבשל גם היום גם מחר".
(ב) הגר" צדוק הכהן מלובלין (תפארת צב"י יו"ד סי' ק"ב, דפו"י סוף סי' צ"א ד"ה בש"ך ל"ד-ב') – לשונו מובא לעיל.
(ג) תורת חסד (או"ח סי' ל"ח אות ג') – "ולדברי הנו"ב ... מיהו בש"ך ביו"ד סי' ק"ב סק"ח לא משמע כן".
(ד) יד אברהם (על רמ"א סעי' ד') – "וחכם אחד הקשה לפי זה על דעת הש"ך שכתב לענין שמוש כלי לאחר מעת לעת דהוה ליה דבר שיש לו מתירין, והרי התם ג"כ יש הפסד שימוש היום".
(ה) פת"ת (ס"ק ו') – "עש"ך ... ובאמת לענ"ד בלא"ה לא הוי כאן דשיל"מ ...".
(ו) חמד שלמה (ח"ב סי' א' אות ג').
(ז) אורח ישראל (סי' כ"ה אות ז').
(ח) בדה"ש (בי' בתוך ד"ה בבליעת ד"ה עוד, עמ' קע"ג) – עי' לקמן.
(ט) מגילת ספר (אות י') – עי' לקמן.
2. קשה מהרשב"א והשו"ע.
(א) ס' יהושע (פסקים וכתבים סי' ת"ט) – "הצ"ח ... יש לפקפק עלי' מהאי דקו"ל ביו"ד סי' ק"ב דדשיל"מ לא שייך בכלים מטעם הגעלה מטעם שצריך הוצאות להגעילו ואל"ה הוי דשיל"מ. והתם ע"כ מהבלוע לא מיירי דא"כ לא הוי דשיל"מ דהא הגעלה פולט הטעם וא"כ אין לטעם הכלי מתירין כלל. וע"כ מיירי מהכלי גופא. ולפי דבריו קשה דהא בגוף הכלי אף אי לא הוי הוצאות להגעילו אין עליהם טעם דדשיל"מ דהא חזי לתשמיש".
(ב) מהרש"ם (ח"ד סי' מ"ח) – "ד' הצ"ח ... מדברי הפוסקים ביו"ד סי' ק"ב בדין כלי שנתערב ברוב מוכח גם כן להיפך וכמ"ש בשו"ת ספר יושיע בפו"כ סי' ת"ט ועי' פ"ת יו"ד שם".
(ג) יביע אומר (ח"ב יו"ד סי' ט' אות ג' – אות ד', ח"ט אה"ע סי' י"ז אות א') – "ידוע מ"ש הצ"ח ... וא"כ אף לענין להשתמש בכלים שיש בהם תערובת של כלי הטעון טבילה, אפשר להתיר מטעם האמור ... אלא דלפע"ד יל"ד ע"ד הצ"ח, ממ"ש הרשב"א בדין כלי שנאסר בבליעת איסור שנתערב באחרים הנ"ל, דה"ט דלא חשיב דשיל"מ, להצריכם הגעלה. משום שצריך להוציא עליהם הוצאות להגעילם. וכ"כ הרמ"א בהגה שם. ואם איתא לד' הצ"ח, תיפוק ליה דלענין תשמיש והנאה לא שייך ה"ט דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר. ומה גם שהרבה אחרונים פסקו כהש"ך שיש להשהות הכלים מעל"ע. והובאו להלכה בזבחי צדק (בסי' קב סק"ו, ובסי' קכב ס"ק כח). ע"ש. אלמא דלא שמיעא להו האי סברא ... דחזי הוית בשו"ת עמודי אש (סי' ז אות ה) שכ', דמודה

הצל"ח לענין ביטול דלא בטיל, משום דשייך טעמא דהר"ן נדרים (נב), דלא שייך ביטול גבי היתר בהיתר. ע"ש. משא"כ לענין ספק דלא שייך טעמא דהר"ן, ורק הוא משום דאמרינן עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, וזה לא שייך אלא במידי דבר אכילה ... ול"ד לשאר ספיקי דרבנן, דהאי הוי ענין תערובת. וכדמו' ג"כ ממ"ש הרשב"א בדין כלי הטעון הגעלה. ומ"מ לנ"ד שפיר י"ל כן. וע"ע בשו"ת מהרש"ם ...".

ד) ציץ אליעזר (חי"א סי' נ"ח אות ט') – "דמדברי השו"ע ונו"כ יש לכאורה סתירה לדברי הנו"ב דא"כ מהו בכלל הדיון על כלי שנאסר בבליעת איסור שנתערב באחרים, ולמה צריך השו"ע לבוא עלה מכח טעמא שצריך להוציא עליו הוצאות, הא לדעת הצל"ח בלא"ה לא אמרינן בכלים דשיל"מ מכיון שמשמש בהם היום ומשמש בהם למחר".

3. תירוצים: על המחבר.

א) שהייה מועטת, אפילו להצל"ח הוי דבר שיש לו מתירין [זה מתרין הרשב"א והשו"ע, ולא הש"ך] - עי' לקמן.

1) הגר"מ הלבשרטאם זצ"ל (ויהי בנסוע סוף עמ' שכ"ב) – "נראה שבכאן אפילו לדברי הצל"ח אין להתיר, דרק אם הי' צריך להמתין עוד יום או עכ"פ כמה שעות הי' שייך לומר לדברי הצל"ח שאינו דשיל"מ דהא יכול להשתמש בהם עכשיו, ולאחר כמה שעות עוד הפעם, ונמצא שאם ימתין עד למחר או אפילו לכמה שעות יחסר לו השתמשות שרצה להשתמש עכשיו והשתמשות שיעשה בהם אחר כמה שעות הוא השתמשות אחרת שהי' משתמש בהם, אבל אם יכול לילך להטבילם תיכף א"כ לא חסר לו שום השתמשות דמה שרוצה להשתמש בו עכשיו ימתין קצת ויעשה אותו ההשתמשות, ובוזה מודה הצל"ח דהוה דבר שיש לו מתירין. וראי' לזה ממה שכתב המחבר בסימן ק"ב ס"ג שהבאתי לעיל שאם נתערב כלי שצריך להגעילו עם שאר כלים נתבטל ברוב מפני שצריך הוצאות להגעילם, אבל אם לא הי' צריך הוצאות להגעילם הי' נחשב לדשיל"מ אע"פ שהי' צריך קצת זמן להרתיה המים שיוכל להגעילם, והטעם שאינו מאבד שום השתמשות במה שימתין קצת".

ב) אורח ישראל (סי' כ"ה אות ח') – "והנה ממה שכ' בשו"ע הטעם, שבכלי אי"ז דשיל"מ, הוא מטעם דצריך להוציא על הגעלה הוצאות, אבל בלי הטעם הזה, הי' ע"ז דין דבר שיש לו מתירין. וקשה מכאן על שי' הצל"ח, דהלא כל הדיון הוא על השתמשות בכל הכלים שנתערב בהם כלי של אסור ולהצל"ח בהשתמשות ל"ש דשיל"מ, ולמה צריכים הטעם דהוצאות תפ"ל הטעם דהצל"ח, אבל זה לא קשה, כי גם להצל"ח, אם אפשר כבר עכשיו להגעיל, בודאי שגם בהשתמשות שייך סברת רש"י עד שתשתמש באסור, תגעיל כל הכלים שבהם נתערב הכלי שיש בו בליעת אסור, ותשתמש בהם בהיתר גמור בלי להזדקק לדין ביטול. אבל מה שפ' הש"ך שצריך להמתין מעל"ע, ולא להשתמש בתוך המעל"ע, לפי שיש לו מתירין באסור דאורייתא, זה דלא כהצל"ח".

4. תירוצים: על הש"ך.

א) דכל תשמיש ותשמיש מחסר ממנו מעט.

1) יד אברהם (על רמ"א סעי' ד') – "ונראה שי"ל דמכל מקום מה שישתמש היום באור יפסיד, וכשלא ישתמש בו היום יכול להשתמש בו אח"כ נגד זה יותר".

2) ס' יהושע (פסקים וכתבים סי' ת"ט) – "אלא ע"כ בכלי נמי שייך דשיל"מ משום דכל תשמיש ותשמיש מחסר ממנו מעט וכשלא ישתמש ביו"ט מרויח שימוש א' לבסוף נגד השימוש ששימש היום דרך משל ...".

ב) אין הכלי עצם האיסור אלא הבלוע: ואנו אומרים עד שתאכל את הבלוע עתה באיסור ע"י ביטול תאכלנו בהיתר אחר מעל"ע.

1) שמן רקת (מהדורא תליתאי סי' ל"ד אות ב') – "אין הכלי עצם האיסור אלא הבלוע הוא עצם האיסור ואנו אומרי' עד שתאכל את הבלוע עתה באיסור ע"י ביטול נאכלנו בהיתר אחר מעל"ע וא"כ לענין הבלוע לא שייך סברת הצל"ח".

2) הו"ד בציץ אליעזר (חי"א סי' נ"ח אות ט') – "מצאתי בספר שו"ת שמן רוקח ... שהגאון הנודע ר' דוד דייטש ז"ל הקשה בכזאת על הנו"ב ז"ל, והגהמ"ח ז"ל השיב לו דאין סתירה כי י"ל דשם אין הכלי עצם האיסור אלא הבלוע הוא עצם האיסור ואנו אומרים עד שתאכל את הבלוע עתה באיסור ע"י ביטול נאכלנו בהיתר אחר מעל"ע וא"כ לענין הבלוע לא שייך סברת הצל"ח".

3) בדה"ש (בי' בתוך ד"ה בבליעת ד"ה עוד, עמ' קע"ג) – "ונראה לומר בזה דהאיסור כאן אינו על הכלי אלא על בליעת האיסור שבתוכו שכשמשמש בכלי אוכל מפליטת אותו איסור והביטול מועיל לאכול אותה פליטה והרי מה שאוכל היום אינו אוכל למחר ושפיר הו"ל יל"מ גם לדעת הצל"ח".

4) מגילת ספר (אות י') – "ונראה לומר שאין מדברי הש"ך סתירה לדעת הצל"ח, דאף שלכלי אין מתירין להשהותו כיון שיכול להשתמש בו גם עכשיו וגם למחרת אבל לאיסור הבלוע בכלי יש לו מתירין דהרי איסור זה דינו כשאר דבר מאכל שאינו יכול להנות ממנו אלא פעם אחת ואמרינן שישנהו עד למחר ויאכלנו בהיתר, ואף שעל ידי זה הוא מפסיד שמושים בכלי לית לן בה כיון שלאיסור עצמו יש מתירין, ואף שהרשב"א כשדן דיש לו מתירין בהגעלה דן על הכלי דיש לו מתירין לסלק את האיסור ממנו וכמו שבארנו לעיל באות ז' בשם החו"ד, מכל מקום הש"ך כשדן שישל"מ להשהותו כוונתו לאיסור הבלוע בכלי ולא לכלי עצמו, ושם באות ז' כתבנו לבאר שגם הרשב"א מתכוין שלבלוע יש היתר דעל ידי הגעלה נחשב שיש לאיסור היתר, אבל הש"ך ודאי שמדבר על הבלוע בכלי שישל"מ להשהותו ואין זה שייך לדברי הצל"ח".

א. חולק – ס' יהושע (פסקים וכתבים סי' ת"ט, לשונו מובא לעיל).

ג) מראי מקומות – מלאכת שמואל (סי' א' אות ג', סי' ג' אות ג').

5. מראי מקומות – שד"ח (מערכת ד' כללים אות פ"ו), דרכ"ת (ס"ק ל"ז), משנת יוסף (ח"ה סי' ע"ו אות ג').

א) פת"ת (סי' צ"א ס"ק ט') – "קולף מקומו. כתוב בכתבי הרב הג' מהר"ר דניאל זצ"ל אם נפל ציר או חלב מהותך חם בכלי ואין יודע באיזה מקום והוא מיעוט הכלי בטל ברוב. ונראה דאם הוא כלי שאפשר בהגעלה צריך הגעלה עיין לקמן סימן ק"ב ס"ג".

ה. האם תלוי במחלוקת בין טעמו של רש"י וטעמו של הר"ן.

1. כן.

א) צל"ח (ביצה דף ד. ד"ה אך, מבן הצל"ח) – "אך ראית קדוש אחד מדבר אאמו"ר הגאון ז"ל בספרו צל"ח במס' פסחים דף ט' ע"ב [וכן לעיל ג: ד"ה ואם נתערבה באלף ועיין שם] ברש"י ד"ה תשע ציבורין דגבי איסור הנאה כשרוצה להנות ממנו הנאה שאינו

מחסרו ומאבדו כגון ריה וטלטול לא שייך ביה לומר דין דשיל"מ, ואינו דומה לאכילה דגבי אכילה כיון שאכלו היום לא יאכלו למחר ושייך ביה לומר יש לו מתירין למחר דלא יוכל לאוכלו כי אם פעם אחת, אבל הנאת טלטול וריח דכל יומא ויומא חזי ליה לא שייך לומר דבר שיש לו מתירין הואיל והוא מפסיד טלטול של היום. והרי דבר זה דומה למה דפסקינן בש"ע בדבר שמתקלקל ונפסד לא אמרינן ביה דשיל"מ. ולפ"ז שפיר פריך הגמ' דליכא לאוקמא הך ברייתא דאם נתערבה באלף ביום טוב ומשום איסור טלטול דגבי איסור טלטול לא שייך בי' דין דבר שיל"מ כסברת אאמו"ר הגאון ז"ל. אך י"ל דסברת אאמו"ר הגאון ז"ל שייך רק לטעמא שכתב רש"י דדבר שיש לו מתירין לא בטל הוא מטעם דעד שתאכלנו היום ע"י ביטול ימתין עד למחר, אבל אי אמרינן טעמא של הר"ן דדבר שיל"מ מטעם דמין במינו דשניהם שם היתר נקרא עליהם אין מקום לסברת אאמו"ר הגאון ז"ל, וא"כ לטעמא של הר"ן אין אנו צריכין לתרוצו של רב אשי לאוקמי הברייתא וספיקא אסורה בספק טריפה וסיפא שנתערבה באלף מיירי בספק טריפה שנוולד ביום טוב, ואף שלענין אכילה לא הוי דבר שיש לו מתירין מ"מ לענין טילטול הוי דשיל"מ ואסור לסמוך כרעי המטה בכל התערובת. ואף שהתוס' במס' שבת דף מ"ה ע"ב כתבו דלר"י דסובר משום משקין שזבו מותר בטלטול, היינו דוקא לר"ש דל"ל מוקצה אבל הברייתא אתיא כר"י ואסור בטלטול".

- (ב) מלא הרועים (ערך דבר שיש לו מתירין אות ו').
 (ג) ברוך טעם (שער התרובות בדין ביטול טעם בדבר שיל"מ פרק ה').
 (ד) שו"ת שמן רקח (מהדורא תליתאי סי' ל"ד אות א').
 (ה) אורח ישראל (סי' כ"ה אות ד').
 (ו) יביע אומר (ח"ב יו"ד סי' ט' אות ד') – "בשו"ת עמודי אש (סי' ז אות ה) שכל, דמודה הצל"ח לענין ביטול דלא בטיל, משום דשייך טעמא דהר"ן נדרים (נב), דלא שייך ביטול גבי היתר בהיתר. ע"ש. משא"כ לענין ספק דלא שייך טעמא דהר"ן, ורק הוא משום דאמרינן עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, וזה לא שייך אלא במידי דבר אכילה".

2. לא.

- (א) פמ"ג (יו"ד סי' צ"ט מש"ז ס"ק י"ב ד"ה ומדי) – "ואם היינו אומרים דבר שיש לו מתירין לא בטיל היינו אכילה אבל טלטול בעלמא לא אמרו כנראה ממרוצת דברי הר"ן בפרק קמא דיום טוב [ב ב'] הוה אתי שפיר".
 (ב) ציץ אליעזר (ח"ז סי' כ"א אות ג') – "שדברי הצל"ח אמורים רק אליבא דרש"י ז"ל בטעמא דדשיל"מ ולא אליבא דהר"ן. (כהערת כת"ר, וכדמעיר ע"ז גם המלוא הרועים מערכת דשיל"מ אות ו') הרי כפי שכותבים ד' רוב הפוסקים היא כרש"י. ויעוין גם בפ"ת יו"ד סי' ק"ב סק"ו וכן בסי' קפ"ז בנחלת צבי סעי' ה' מה שקורא קילוס לדברי הצל"ח הג"ז ובונה בניני - הלכה על יסודי דבריו הנחמדים בזה. ועוד זאת הרי כפי שמציין כת"ר בדבריו גם הפרי מגדים ביו"ט סי' צ"ט במשבצות סקי"ב רוצה ג"כ לומר כסברת צל"ח זאת והרי הפרמ"ג שם כותב זאת לומר דוקא אליבא דהר"ן וכדכותב בלשון ואם היינו אומרים דבר שיש לו מתירין לא בטיל היינו אכילה אבל טלטול בעלמא לא אמרו כנראה ממרוצת דברי הר"ן בפ"ק די"ט הוה א"ש ע"ש, הרי שכל יסוד סברא זאת לומדה הפרמ"ג מדברי הר"ן גופא ממ"ש בזה במקו"א, ולפלא על כת"ר שלא שת לבו לזה. וכפי הנראה סבר הפרמ"ג שאין לזה סתירה מהסברא של הר"ן גופא בטעמא דדשיל"מ, משום דפירש דטעמא דבטלטול י"ל דלא שייך דינא דדשיל"מ לא בטיל הוא לא מפני שבזה ליכא הסברא של עד שתאכלנו וכו', אלא מפני שבכה"ג בטלטול דקל מאכילה לא אמרו בכלל דינא דדשיל"מ לא בטיל ומלכתחילה כשתיקנו על כך תיקנו רק בנוגע לאכילה ולא בנוגע לטלטול, ומוכח כן מלשוננו של הפרמ"ג במ"ש אבל טלטול בעלמא לא אמרו והיינו דר"ל דבהיות דזה טלטול בעלמא לכן קיל הדבר ולא אמרו מלכתחילה על כגון דא דלא בטיל. ולפי סברא זאת יוצא דבכל טלטול שהוא ליכא דינא דדשיל"מ באין חילוק בין אם מפסיד הנאת טילטול בשבת לבין אם לא מפסיד".
 (ג) מגילת ספר (סוף אות ד') – "ולכאורה יסוד זה של הצל"ח נכון רק לפרש"י מה שאין כן לפי הר"ן יש להחמיר גם בכי האי גוונא כיון שיש לכלי היתר הוי כמין במינו, ומצאתי גם בדרכ"ת ס"ק ל"ז שכתב כן, ושוב התבוננתי דלפי מה שכתבנו לעיל בשם ערוה"ש דגם הר"ן מודה באופן שמתקלקל דלא גזרו, הוא הדין בזה אף שהחפץ אינו מתקלקל בהמתנה אבל מאחר והוא מפסיד את השימושים של עכשיו יש לומר דגם לפי הר"ן בכי האי גוונא לא גזרו".

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ל"ז), דלתי תשובה (ס"ק ז').

1. ספק בחפיפה: מצד דבר שיש לו מתירין.

1. מחמיר.

- (א) נוב"ק (יו"ד סי' נ"ג) – "לדעת החולקים על הרשב"א דגם אם ההיתר לא אתי ממילא ע"י זמן אלא שצריך לעשות מעשה להיתר מקרי ג"כ דבר שיש לו מתירין וכמבואר בי"ד סי' ק"ב סעיף ג' ועיין בש"ך ס"ק ח'. פשיטא דכאן מקרי דשיל"מ שהרי יש לה היתר ע"י חפיפה וטבילה מחדש ובדבר שיל"מ אפילו בדבר לא אמרינן ספק דרבנן לקולא וכמ"ש רב אשי בריש ביצה דף ד' ע"א. ולהפסד מועט של הפסד עצים להחם חמין לא חיישינן דהרי גם להגעיל כלי צריך הפסד עצים להחם ורתחין ואף ע"פ כן מקרי דבר שיל"מ. וכמ"ש ביורה דעה סימן ק"ב שם בש"ך ס"ק הנ"ל".
 2. קשה: סתירת בנו"ב.

(א) יהודה יעלה (ח"ב חו"מ סי' רנ"ד אות א' סוף ד"ה איברא) – "ומה שכתבת דמ' דשיל"מ אין להחמיר בזה עפ"י סברת הצל"ח בכ"מ גבי הנאה או טלטול ל"ש לומר עד שתאכלנו באיסור כו', בזה יפה כוונת לסברת הנוב"י עצמו במהד"ת חא"ע סי' ל"ה עש"ה ותמצא נחת".

(ב) בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' י"ב) – "ואף אם תדחה טבילתה לזמן אחר לא הוי דשיל"מ כמ"ש בתשו' נו"ב מה"ת חאה"ע סי' ל"ח דלענין בעילה ל"ש לומר שיל"מ דיוכל לבעול למחר כיון שאפשר לבעול היום וגם אח"כ משא"כ לענין אכילה ע"ש ובתשו' במק"א הבאתי ראיות לדבריו וכן מוכרח מכל הדינים דתלינן בכתמים משום דהוי סדר"ר ול"א דהוי דשיל"מ".

(ג) מהרש"ם (ח"ד סי' מ"ח) – "ד' הצל"ח ... ולא עוד אלא שהנוב"י בעצמו במהד"ק חו"ד סימן נ"ג כ' להיפך ע"ש לענין ספק חפפה וכ' דהוי דשיל"מ דתוכל לטבול שנית ע"ש".

3. י"ל: שהנו"ב סבר ששהיה מועטת [ע"י לקמן] הו"ד שיל"מ. א"נ י"ל, שבידו עכשיו. א"נ, שלא אבד הביאה - ע"י לקמן.

ז. שהיה מועטת: לדעת הנו"ב.

1. הו"ד שיל"מ.

(א) מגדים חדשים (אות ד'), הו"ד בדרכת (ס"ק ל"ז), הגר"ד העבער שליט"א (קונ' מסורה, ח"ו עמ' צ"ב).

(ב) שבת הקהתי (ח"א סי' רי"ח) – "דאף להצל"ח אם צריך לשהות רק שהיה מועטת ודאי הו"ד שיל"מ".

2. י"ל שהנו"ב סבר שהו"ד שיל"מ. וכן נראה מהפ"ת (יו"ד סי' קצ"ט ס"ק ב'), ונחלת צבי על רמ"א סי' קפ"ז סעי' ה'), ומהנו"ב (יו"ד סי' נ"ג, לשונו מובא לעיל).

(א) מהרש"ם (הוספה לח"ב סי' ע"ר) – "וע' נו"ב מה"ק חיו"ד סי' נ"ג ורמז אליו בפת"ש סי' קצ"ט ס"ק ב' שהחמיר בספק אם סרקה השערות אף דהו"ד סד"ר משום דאיתחזיק איסורא ועוד דהו"ד שיל"מ ונ"ל דמ"ש משום דשיל"מ היינו אם יכולה לחזור ולטבול באותה לילה דאל"כ דמי לטלטול דל"ש דין דשיל"מ כמ"ש הפ"י וצל"ח בביצה (דף כ"ד ע"ב) וע' תשו' נו"ב מ"ת הא"ח סי' ע"ד באמצע התשו' ובשו"ת אמרי אש ח"א סי' ל"ז ובטעה"מ פ"א מיו"ט ושו"ת ספר יהושע בפו"כ סי' ת"ט וע' תשו' נו"ב מ"ת א"ע סי' ל"ח שכתב להדיא דלענין מינקה שיהי' לה היתר אחר זמן לא הו"ד שיל"מ כמו בטלטול דהא יכול לבעול היום ומחר ע"ש וה"נ בזה".

דעת תורה (יו"ד סי' קצ"ט על סעי' א') – "ע"י פ"ת ס"ק ב' ... והיינו אם יכולה לטבול בלילה זו, דאל"כ דמי לטלטול מוקצה שאין אומרים בזה דשיל"מ וכו', שהרי כל הטעם דשיל"מ אינו בטל הוא רק באכילה שיאכל פ"א לכן אמרינן עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, משא"כ בטלטול, דיכול לטלטל גם היום ולמחר, לא שייך בזה דשיל"מ וכו', כ"כ הצ"ח בפסחים נ"ג ב' ע"ש]. וכה"ג כתב הנו"ב מהד"ת אה"ע"ז סי' ל"ח דלענין בעילה לא שייך דשיל"מ".

(ב) הגר"מ הלברשטאם זצ"ל (ויהי בנסוע עמ' שכ"א) – "שבכאן אפילו לדברי הצ"ח אין להתיר, דרק אם הו"ד צריך להמתין עוד יום או עכ"פ כמה שעות הו"ד שייך לומר לדברי הצ"ח שאינו שיל"מ דהא יכול להשתמש בהם עכשיו, ולאחר כמה שעות עוד הפעם, ונמצא שאם ימתין עד למחר או אפילו לכמה שעות יחסר לו השתמשות שרצה להשתמש עכשיו והשתמשות שיעשה בהם אחר כמה שעות הוא השתמשות אחרת שהי' משתמש בהם, אבל אם יכול לילך להטבילם תיכף א"כ לא חסר לו שום השתמשות דמה שרצה להשתמש בו עכשיו ימתין קצת ויעשה אותו ההשתמשות, ובזה מודה הצ"ח דהו"ד דבר שיש לו מתירין. וראי' לזה ממה שכתב המחבר בסימן ק"ב ס"ג שהבאתי לעיל שאם נתערב כלי שצריך להגעילו ... ובזה מובן מה שפסק הנו"ב הנ"ל באשה שאינה זוכרת אם סרקה שערות קודם טבילתה או לא, דצריכה לסרוק ולטבול עוד הפעם דא"פ דהו"ד ספיקא דרבנן וספיקא דרבנן לקולא, משום דהו"ד שיל"מ, וספיקא דרבנן שיל"מ אסור, ולכאורה דברי הנו"ב הם סותרים למה שכתב בצ"ח הנ"ל שלשיטתו שם לא הו"ד שיל"מ דהא נחסר לו מה שיכול לבוא עלי' עכשיו אבל לפי מה שכתבתי לק"מ משום דמה שרוצה לבוא עלי' עכשיו אינו מפסיד בזה דיעשה זאת לאחר שתטבול ואם בדעתו לבעול ולשנות יכול לעשות זאת לאחר טבילתה ואינו מפסיד כלום בהמתנתו. ושוב ראיתי במהרש"ם ... ושוב ראינו שכבר כתב כן מהרש"ם בעצמו לתרץ בדעת תורה יו"ד סי' קצ"ט".

ג) ע"י סימן קצ"ט סעיף א' גבי ספק דרבנן, לשיטות ומראי מקומות.

3. מראי מקומות – שמן רקת (מהדורא תליתאי סי' ל"ד אות ב'), מלבושי טהרה (סי' קצ"ד ס"ק ב').

ח. לפעמים אפילו אכילה הו"ד פסידא דלא הדר, וממילא אינו שיל"מ לפי הנו"ב.

1. דרכת (סי' פ"ט ס"ק ה') – "ספק אם יש שש שעות ... לפמ"ש הפת"ש להלן סי' ק"ב ס"ק ו' בשם הצ"ח והצל"ח דדוקא בדבר שאם יעשנה היום לא יעשנה למחר שייך דשיל"מ ע"כ ... ממילא הכא לא שייך ענין דשיל"מ דהא יכול לאכול גבינה עתה וגם לאחר שש שעות".

(א) לענין ספק שש שעות - ע"י סי' פ"ט סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

2. קהלות יעקב (ביצה סי' ט') – "באם נאסר לו לשחוט בהמה ביו"ט מטעם שנתוסף גידולי מוקצה הרי יאסרו עליו מה"ט כל הבהמות שבעולם וא"כ אין זה דשיל"מ במה שיהא יכול לאוכלו למחר דהא כל הבהמות שבעולם מספיק לו גם על היום גם על המחר ומה שאתה אוסרו היום הו"ל פסידא דלא הדר כנ"ל ... דבר פרטי של חדש בשל היתר ...".

ט. אם אין מה לאכול עכשיו.

1. פמ"ג (סי' תקכ"ז מש"ז ס"ק י"ב) – "ואם אין ליי"ט כ"א דבר שנתערב כה"ג צ"ע אם הו"ד שיל"מ".

י. בסיס שהסירו ממנו המוקצה, ונתערב באחרים: כגון הניח נרות שבת על כסא, ולאחר הסעודה בא נכרי לסדר את המקום, והסיר את הפמוטות מהכסא ונתערבו הכסאות.

1. אורח ישראל (סי' כ"ה) – "בע"ש לפני כניסת השבת, שמו קופה של צדקה מליאה מעות, על צלחת, והניחו אותם על המזנון, ובליל ש"ק סדרה ילדה קטנה את השולחן, ונדמה לה שיחסר צלחות, ולקחה הצלחת שהקופה היתה מונחת עלי' והורידה הקופה, וערבבה צלחת זו עם שאר הצלחות, והשאלה אם צלחת זו אוסרת כל הצלחות להשתמש בהם בש"ק מטעם דשיל"מ, או שהיא בטילה ברוב, וכן מותר להשתמש בצלחות. תשובה: יש מקום להתיר להשתמש בצלחות. דהצלחת שהוא בסיס לדבר האסור, כיון שאינו ניכר בטל באחרים, זהו לשי' הצ"ח, אבל מהש"ך אפשר להוכיח שזה לא בטיל דהו"ד שיל"מ וגם דבר שבמנין אפשר שחל על הצלחת, והמחמיר יחמיר גם בזה ...".

2. הגר"ש זצ"ל (זרע שמואל תערובות הע' קנ"ט) – "ושמעתי מרי"ב של' שהיה מעשה שהנשים הדליקו נרות על כסאות ונמצא שהכסאות הם בסיס לדבר אסור. וביום השבת נמצא שהפועלים הסירו הנרות וערבב הכסאות עם אחרים. שלמעשה ר' אלישיב

(של) [זצ"ל] מסופק בדין זה אם בסיס לדבר אסור נחשב כאיסור מחמת עצמה, וא"כ אסור להשתמש בכל הכסאות שדבר שבמנין הוא".

הגריש"א זצ"ל (מלאכת שמואל סי' ג' אות ו', ובהערה שם) – "דבשעת הדחק יש להקל כדברי הצ"ח דזה לא מקדי יל"מ, כיון דאין מתידין להשתמשות של יום השבת. [מעשה שהיה שהדליקו נרות שבת ע"ג כסא פלסטיק ע"ד שיעמדו שם כל השבת ובאופן דנאסר הכסא משום בסיס ולאחר הסעודה הסירה המשרתת את הנרות מע"ג הכסא והניחה את הכסא בין כל הכיסאות באופן שאין ניכר הכסא הנאסר משום בסיס, ושאלו למרן הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] האם יש לאסור כל הכיסאות כדין דשיל"מ והשיב דבשעת הדחק יש להקל כדברי הצ"ח דלא מהרי יל"מ כיון דלתשמישין של יום זה אין מתירין]".

הגריש"א זצ"ל (אהל יעקב, מכתב, א' חנוכה תשפ"ב) – "רציתי להוסיף לכם לגבי הנידון של דבר שבמנין במעשה עם הכסאות שהתערבו אחרי שאשה הדליקה נרות שבת על גביהם, רב בן ציון קוק שליט"א בדק במחשב שלו וראה שלמעשה לפני כעשרים שנה הוא שאל את הגרי"ש והוא השיב לו שבאמת סומכים על הצ"ח כידוע, ולגבי דבר שבמנין הוא באמת אחז שהוא דבר שאינו אסור מחמת עצמו, ממילא אין דין דבר שבמנין. וכמ"ש בספר היקר דור המלקטים בשם משנת יוסף ואורח ישראל, ודלא כמ"ש בספר מלאכת שמואל".

3. חוט שני (ח"ג עמ' קנ"ו ד"ה מעשה) – "מעשה בבחור שהניח נרות שבת על כסא בחדר אוכל של הישיבה [וה"ה מצוי בבתי מלון וכיוצא"ב] והרי הכסא בסיס לדבר האסור, ואסור לטלטלו ממקום למקום, ואח"כ נתערבו הכסאות זה בזה, יש לעיין אם מותר להשתמש בכסאות דהא אחד מהם אסור בטלטול משום בסיס ... ונראה שאם הנהלת הישיבה לא נתנה לו רשות לעשות את הכסא בסיס לאיסור לכל השבת שהרי הכסא עומד לשימוש גם בשבת, ומסתמא כך הוא דאין לו רשות לאסור את הכסא בטלטול כל השבת, מ"מ יש להתיר לטלטלו כיון דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ואיסור טלטול בסיס תלוי בדעתו שדוקא אם הניח מדעת נעדה בסיס אבל בשכח אינו בסיס. ואם הניח נרות על כסא שבביתו ואח"כ נתערבו והכסאות, נראה דלא אמרינן שהכסא בטל ברוב הכסאות של היתר, כיון שהכסא הוא דבר חשוב ואינו בטל".

4. משנת יוסף (ח"ה סי' ע"ו) – "השאלה באולם ... וא"כ בנדו"ד הרי כרוך בהוצאות גדולות לחפת אולם אחר, ויתכן דהוי בלתי אתשרי, ובכה"ג גם להשיך אין דנין אותו כדשיל"מ ... יפה כתבת להתיר עפ"ד הצ"ח ...".

5. מגילת ספר (ענינים באו"ח, סי' י"ב ד"ה ועדיין) – "מעשה באחד שערך שמחה משפחתית ושכר אולם לשבת, ובע"ש הדליקו האורחים את הפמוטות על אחד הכסאות, ובליל שבת לאחר הסעודה בא הנכרי העובד שם לסדר את המקום והסיר את הפמוטות מהכסא ונתערב הכסא בין יתר הכסאות, ונתעוררה שאלה האם מותר לטלטל את הכסאות היות ומעורב בהם כסא אחד שנעשה בסיס לדבר האסור, ואין לומר דאותו כסא בטל ברוב, שהרי ביצה שנולדה ביו"ט ונתערבה באלף כולן אסורות דהוי דבר שיש לו מתירין, והוא הדין הכא ... יש לדון דאינו בטל מטעם אחר, דהרי כסא הוא דבר שבמנין, ותמיד נמכר הוא רק במנין, והוי 'את שדרכו להמנות' ולדעת הרמ"א בסי' ק"י סעיף א' אינו בטל, וא"כ כל הכסאות אסורים בשימוש ... ואשר יראה לצדד להיתר בשאלה זו, דמאחר והרגילות שהנכרי בא ומסדר את המקום הוי כדעתו ליטלו באמצע השבת, ולדעת ר"ת אינו נעשה בסיס אלא"כ דעתו שיהיה מונח שם כל השבת ולא כשדעתו ליטלו באמצע השבת, ובאמת רש"י חולק על כך ולדעתו סגי במה שהיה מונח שם בכניסת השבת, אבל במקום הפסד וצורך יש להקל לסמוך על שיטת ר"ת, וכמבואר כל זה בשו"ע סי' ש"ט סעיף ד' ובמ"ב שם ס"ק כ"א בשם האחרונים, ואף שלא היתה מחשבה מפורשת לכך בשעה שהניחו, מ"מ אם דרכו בכך זה נחשב כאילו דעתו ליטלו, וכמבואר במ"ב שם ובשעה"צ ס"ק כ"ח שלכן הקדירה לא נעשית בסיס לגיזי הצמר הואיל והרגילות לנערם, ועיין כעין זה גם בסי' רע"ט סעיף ד' ברמ"א שם דהואיל והנכרי רגיל לטלטל את הנר הוי כאילו התנה מתחילה לטלטלו. עוד יש לצדד בזה, הואיל והכסאות אינם של בעלי השמחה אלא של בעל האולם, שהרי אינו ממש שכור להם אלא בעל האולם ופועליו עומדים ומשמישים אותם, ומבואר ברמ"א סי' ש"ט סעיף ד' שאם הניח דבר מוקצה על של תבירו לא אמרינן דנעשה בסיס דאין אדם אוסר דבר של חבירו שלא מדעתו, ואף שכאן מן הסתם נוח לו לבעל האולם שיעשו כן, ובפרט אם היה נוכח שם ושתק, מ"מ עיין במ"ב שם ס"ק כ"ז שבאופן כזה ודאי שיש להקל ולסמוך על שיטת ר"ת שאם דעתו לסלקו באמצע השבת אינו נעשה בסיס, ובפרט שנראה שודאי לא נוח לו שיניחו באופן כזה שיוכל להתערב עם שאר הכסאות ויצטרך לטרוח ולהביא אחרים, זה מה שיש לצדד להתיר בנידון זה. וחכם אחד העיר דיש להסתפק אם שכרו האולם רק לליל שבת, ואז זה ממש שכור להם לכל דבר, האם יש בכוחם לעשות בסיס, והאם שייך לומר בזה דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ולא מבעי לדעת ר"ת שצריך שיהיה בסיס לכל השבת א"כ פשוט שמאחר ולמחרת לא יהיה שלו ואין בכוחו לאסור לכל השבת גם בתחילת השבת לא נעשה בסיס, אלא גם להחולקים וסוברים שאם מונח בכניסת השבת נאסר לכל השבת, מ"מ יש לומר דאם במשך השבת לא יהיה הבסיס שלו שייך בזה הכלל דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ואינו יכול לעשות בסיס ולאסור לכל השבת, כיון שבהמשך השבת לא יהיה הבסיס שלו, וצע"ב".

6. אמרות משה (ח"ג סי' ח', בתוך ס' אגרות ורשימות קה"י ח"ב) – "במי שהניח נ"ח על כסא בע"ש, ובא נכרי וסילקו ועירבו עם שאר הכסאות, אם נאסרו מדין דשיל"מ ... ואפי' להנוב"ל דל"ש בכה"ג דשיל"מ. מ"מ ייאסר מדין דבר שבמנין, דכסאות נמכרים במנין. די"ל דכסאות משומשים נמכרים לפעמים באומד. וצ"ב היטב המציאות כמובן, אך לפי הנשמע מזולזל מאד מחיר חפצים משומשים, ולפעמים זורקים רהיטים משומשים לרחוב ואף שהם במצב טוב כידוע. [וכ"ש בגדים וכדומה שאין להם בזמנינו שויות כלל למכירה כמדו', ויתכן דגם כלי בישול משומשים כן, ונפ"מ שאם יהיו בסיס למוקצה ויתערבו באחרים לא יהי' חשש מדין דבר שבמנין, כלל. וכ"ז צ"ב]. והנה יסוד חומרת דבר שבמנין הוא משום דהוי דבר חשוב (וכמו חתיכה הראויה להתכבד וכו') והנה ראיתי בערוה"ש (בשם הפמ"ג) סי' ק"י דין ח' שכתב בזה דאם יש ספק אם הוא דבר חשוב או לא, הולכין בספיקו להקל, ואין זה ספק דחסרון ידיעה כיון שהחשיבות אינו שוה בכל בני אדם, יש שדבר קטן חשוב אצלו, ויש שגם דבר גדול אין לו חשיבות, ומי יוכל להכריע רצון רוב בני אדם. ולכן הוי ספק גמור וע"ש. ונפ"מ בזה שאם יש ממש בדברינו (לצדד להקל בדברים משומשים), א"כ ה"נ במקום ספק המציאות יתכן להקל בזה, וכדברי הפמ"ג הנ"ל".

7. ארחות שבת (פרק י"ט הע' ת"ד) – "ומעשה בבית מלון שאחד האורחים הניח מנורת חנוכה על גבי כסא ברשות הנהלת המלון ולאחר שכבו הנרות הסירו המלצרים הנכרים את המנורה מעל גבי הכסא [והיה ידוע מתחילה שהם עתידים לעשות זאת] והשיבו

את הכסא למקומו ונתערב בין שאר הכסאות. ולכאן הכסא הנ"ל אסור בטלטול לכל השבת מטעם בסיס לדבר האסור, וא"כ יש לדון ולאסור את כל הכסאות בטלטול משום שמעורב בהם כסא האסור בטלטול, והרי זה בכלל דבר שבמניין שאינו בטל ברוב. וכן הוי דבר שיש לו מתירין [פרט לשיטת הצ"ח דל"א דשיל"מ בענין טלטול כלי, שאדם יכול לטלטלו כמה פעמים בין בשבת ובין בחול]. אמנם למעשה נראה להתיר זאת, דכיון שאין אפשרות להושיב את אורחי המלון במקום אחר הרי זה כמקום פסידא ואפשר לסמוך בזה על שיטת ר"ת הסובר שאין בכה"ג דין בסיס הואיל ודבר המוקצה היה עומד להנטל באמצע השבת".

8. קונ' משנת אהרן (מוקצה, פרק ז' סעי' כ"ה) – "אמנם כשהניחו מנורה על גבי כסא באולם, ונפל ונתערב בשאר הכסאות, אין לאסור את הכסאות בטלטול".

9. מלאכת שמואל (סי' א').

10. הסוגיות.

א) מצד דבר שבמנין - עי' יו"ד סי' ק"י סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב) מצד הסוגיא של מוקצה, בסיס - עי' או"ח סי' ש"ט [וסי' רע"ט סעי' ב'], לשיטות ומראי מקומות.

יא. ספק שש שעות: מי שמסופק אם עבר ו' שעות אחר אכילת בשר, האם מותר לאכול חלב או צריך להמתין עד שבודאי יעברו ו' שעות.

1. דרכ"ת (סי' פ"ט ס"ק ה') – "ספק אם יש שש שעות ... לפמ"ש הפת"ש להלן סי' ק"ב סק"ו בשם הצ"צ והצ"ח דדוקא בדבר שאם יעשנה היום לא יעשנה למחר שייך דשיל"מ ע"כ ... ממילא הכא לא שייך ענין דשיל"מ דהא יכול לאכול גבינה עתה וגם לאחר שש שעות".

2. אבני ישפה (ח"ה סי' ק"א ענף ה'), אסיפת יצחק ט"ו שבט תשס"ח ענף ג') – תשובה: "לענין השאלה שהוא מסופק אם עבר שש שעות מאכילת בשר, אם מותר לאכול חלב, שאלה זו מפורשת בספר דרכי תשובה סי' פ"ט ס"ק ד' וכתב שם בשם דלתי תשובה בשם תשובה אחת להקל בספק אם עבר שש שעות, וטעמו משום שהוא ס"ס שמא העיקר כהפוסקים שאין צריך להמתין שש שעות ואת"ל דצריך להמתין שמא כבר עברו שש שעות, ואין לומר דהוי דבר שיש לו מתירין ולכמה פוסקים לא מהני ס"ס בדבר יש לו מתירין הא ודאי ליתא דהא הכא עיקר הספק היא הזמן והזמן הזה לא יבא לידי היתר לעולם ולא דמי לספק ביצה שנולדה ביו"ט דהתם הוי עיקר הספק על הביצה ע"ש. לכן כל שיש ספק אם עברו שש שעות מאכילת הבשר מותר לאכול גבינה. ונ"ל שגם אם יש לו ספק אם עברו שש שעות מאכילת גבינה קשה, שמותר לאכול בשר".

אבני ישפה (אהל יעקב ח' אלול תש"ע) – "כמו שכתבת שהדרכי תשובה בריש סי' פ"ט מסיק בשם הצ"ח שאם יש ספק אם עברו שש שעות אחר אכילת בשר יכול לאכול חלב. ומה שמצאת בדרכי תשובה סי' ק"ב ס"ק א' שסובר הצ"ח שמה שצריך שהיה מועטת הוי דבר שיש לו מתירין, אין זה מדברי הצ"ח עצמו אלא מה שכתב בספר מגדים חדשים בדעת הצ"ח, ולכן אין לזוז מדברי הצ"ח עצמו שהתיר בספק אם עברו שש שעות אחר אכילת בשר".

3. הגר"א ונבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קע"ג) – "שאלה: מי שיש לו ספק אם עבר ו' שעות והוא נמצא כעת בודאי אחרי ג' שעות האם הוא יכול לאכול חלבי או זה נחשב כדבר שיש לו מתירין וצריך להחמיר. תשובה: יכול להקל".

4. שבט הקהתי (ח"א סי' רי"ח) – "דאף להצ"ח אם צריך לשהות רק שהיה מועטת ודאי הוי דשיל"מ ... א"כ הכא נמי אם הספק הוא על זמן מיעוט יש להמתין".

5. הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: ספק אם עברו שש שעות, האם אפשר להקל. תשובה: דאפשר להקל, ולא אמרינן דהוי כיש לו מתירין, כיון דרוצה עכשיו לאכול, והוי ספק דרבנן".

6. חיי הלוי (ח"ו סי' ק"ח אות ח'), אסיפת יצחק י"ג שבט תשס"ח) – "שאלה: מי שמסופק אם עבר ו' שעות אחר אכילת בשר האם מותר לאכול חלב או צריך להמתין עד שבוראי עבר שש שעות. תשובה: הנה בדרכי תשובה ח"ד (ס' פ"ט ס"ק צ') הביא שני שיטות בזה עיי"ש וע"כ במקום דוחק יש להקל בצירוף שיטת המקילין לאחר שעה אחת, ויש מקילין בתוך שעה השישית אבל באופן שאין דוחק יש לחוש לשיטת היד יודא (המובא שם) שסובר דהוי כמו דבר שיש לו מתירין וע"כ יש להמתין עד שיהא בוודאי שש שעות".

7. זר השולחן (סי' פ"ט פני השולחן ס"ק כ"ט) – "ומה שהעיר בדרכ"ת (ס"ק ה') ע"פ הצ"ח ... לא דמי כלל, דהכא אינו יכול לאכול גבינה אלא פ"א, ופשוט".

8. להלכה - עי' פ"ט סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

יב. מראי מקומות – שער המלך (הל' עירובין פרק ה' הל' ז' ד"ה האמנם, הל' חמץ ומצה פרק א' הל' ה'), שד"ח (מערכת הד' כלל פ"ו), חמד שלמה (ח"ב סי' ה'), משנה הלכות (ח"ה סי' צ"ט), שבט הקהתי (ח"ב סי' קל"ז אות א', סי' קל"ח), פמ"ג השלם (שער התערובות ח"ג ס"ק ס', סי' צ"ט מש"ז ס"ק ס"ב), קובץ בית הלל (חכ"ז עמ' קכ"ב).

1. חת"ס (יו"ד סוף סי' קנ"ו) – "מטעם ספיקא א"כ הו"ל יש לו מתירין אלא שיש לספק ולומר הכא ע"כ תמתין עד אחר זמן פליטה שכבת זרע ותפסיד תשמיש אותן העונות אולי לא שייך דשיל"מ מ"מ הכא נ"ל שאין להקל".

2. מהרש"ם (ח"ג סי' צ"ד) – "דנדודע ד' הפ"י ביצה כ"ד וצ"ל דגבי כלי ליכא דין דשיל"מ שהרי ראוי שישתמש בו ביו"ט וגם אחר יו"ט".

יח. המאכל שמתקלקל - סעיף ד'.

א. ראשונים.

1. מיקל: אינו נחשב דבר שיש לו מתירין.

א) רשב"א (ביצה דף ד. ד"ה הא) – "ודוקא נמי ביצה שאם ימתין לה לערב לא תפסל אבל חמץ בפסח בתבשיל כגון קדרה שאם ימתין לה לאחר הפסח תעובר צורתו לית ביה משום דבר שיש לו מתירין אבל בפת שאינו מתפסד בהמתנתו אוסר בכל שהוא".

ב) ר"ן (ביצה דף ב: ד"ה כל).

ג) מרדכי (פסחים רמז תקמ"ד) – "וכתב ה"ר שמואל מפליזא משם רבינו תם דלא שייך דבר שיש לו מתירין היכא שהמאכל מתקלקל".
 2. דעת הרמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' ט') – "חמץ בפסח אף על פי שהוא מאיסורי תורה אינו בכללותו אלו, לפי שאין התערובת אסורה לעולם שהרי לאחר הפסח תהיה כל התערובת מותרת כמו שביארנו, לפיכך אוסר בכל שהוא בין במינו בין שלא במינו".
 א) מחמיר – יש"ש (חולין פרק ח' סי' פ"ז, לשונו מובא לקמן), ב"ח (ס"ק ד'), כה"ח (ס"ק י"ח), מעדני השלחן (ס"ק ל"ו).
 ב) אינו מוכרח – מנחת יעקב (כלל ע"ד ס"ק י"ח, "ואין דבריו מוכרחי כלל"), ערה"ש (סעי' כ"ו, "ופשוט הוא דמיירי באופן שלא יתקלקל המאכל אבל כשיתקלקל הכל מודים דאין זה בכלל דבר שיש לו מתירין כמ"ש ויש שרוצים לומר דהרמב"ם לית ליה כלל הך היתר מקלקול המאכל ואינו מוכרח").

ב. פוסקים.

1. מיקל: אינו נחשב דבר שיש לו מתירין.
  - א) ע"י מחבר (סעי' ד') – "יש מי שאומר דלא שייך דבר שיש לו מתירין היכא שהמאכל מתקלקל".
  - ב) רמ"א (תו"ח כלל ע"ד דין ח', דר"מ ס"ק ב').
  - ג) לבוש (סעי' א') – "ואם המאכל יתקלקל אם ישנה לא חשיב דבר שיש לו מתירין ואפילו במינו בטל בששים".
  - ד) ב"ח (ס"ק ד') – "מיהו אם המאכל מתקלקל אין להחמיר כלל".
- 1) ע"י בדה"ש (בי' ד"ה יש, עמ' קע"ט), שכתוב יש"ט ס"ב"ח. אמנם במנחת יעקב (כלל ע"ד ס"ק י"ח) נראה שאין ט"ס.
  - ה) מנחת יעקב (כלל ע"ד ס"ק י"ח).
  - ו) חכ"א (כלל נ"ג סעי' כ"ד) – "במקום שאם ימתין עד למחר יתקלקל המאכל אין לו דין דבר שיש לו מתירין ובטל".
  - ז) שע"ה"צ (סי' תצ"ז ס"ק י') – "אם יתקלקלו הדגים כשימתין עד אחר יו"ט שרי דלא שייך לומר המתן עד למחר וכמבואר ביו"ד סימן ק"ב ס"ד גבי כללי דשיל"מ".
  - ח) ערה"ש (סעי' י"ז, סעי' י"ט, סעי' כ"ו, ע"י סי' צ"ה סעי' נ"ז, או"ה סי' תס"ז סעי' כ"ב).
  - ט) כה"ח (ס"ק י"ח) – "מיהו לענין דינא גם הב"ח הסכים דבטל אם המאכל מתקלקל יעו"ש וכ"ה דעת האחרונים מדלא חלקו על דברי השו"ע".
  - י) מעדני השלחן (ס"ק ל"ו) – "ולהכלה פוסקים כהמחבר".
2. מחמיר: נחשב דבר שיש לו מתירין.
  - א) יש"ש (או"ש סי' ע"ד ס"ק ד', חולין פרק ח' סי' פ"ז) – "ובמרדכי ... אבל הרמב"ם (המ"א פט"ו ה"ט) פסק להדיא, דחמץ בפסח נקרא דבר שיש לו מתירין, ולא ס"ל הך סברא דר"ח כ"ץ, במה שחוזר לאיסור כו', ומסתמא הרמב"ם לא חילק בין ביום א' של פסח, בין ביום האחרון, ולא חיישינן במה שיתקלקל המאכל, דסוף סוף אם יהא ראוי לו לאכול יהיה לו מתירין כו', ובדברי הא"ז בתשובה דלעיל, שכתב חתיכה שנאסרת בתיק"ו כו', נמי משמע דס"ל דאפי' לאחר זמן קרוי דבר שיש לו מתירין, אף שיש קצת לדחות, ולומר דאירי בענין שאינו מתקלקל אפי' לזמן רב, א"נ הכי קאמר היום או מחר יבוא אליהו ויתיר, מ"מ לפי פשוטו משמע שאין לחלק, כדברי הרמב"ם, וכן עיקר, דמנין לנו להקל מסברת עצמינו, בלי ראייה, ומהר"ם בתורת חטאת (כלל ע"ד דין ט') כתב להקל, כדברי המרדכי, בלי טעם וראיה, ואם היה אומר קבלה הוא בידו החרשתי, אלא סמך ארב גוברייה".
  - ב) הו"ד ברע"א (על המחבר סעי' ד') – "היכא שהמאכל מתקלקל. הרש"ל ביש"ש (חולין פ"ח סימן פ"ז) חולק דגם זה מקרי ישל"מ".
3. רק לעת הצורך.
- א) בדה"ש (ס"ק ל"ה, בי' סוף ד"ה יש עמ' קע"ט) – "לעת הצורך נראה להקל כדעת השו"ע".
4. מראי מקומות – האלף לך שלמה (יו"ד סי' קע"ג, לשונו מובא לקמן), דרכ"ת (ס"ק מ"ט).

ג. הטעם.

1. מצד הפסד – גר"א (ס"ק י', "יש מי כו'. כנ"ל ס"ב או כו' בלא הפסד").
2. החילוק בין סעי' ב' וסעי' ג' [שאם צריך להוציא הוצאות, אין זה דשיל"מ], ששם הוא דבר חיצוני. משא"כ כאן הוא הפסד בגוף הדבר, שגוף הדבר יל"מ. וסד"א דנכלל בדשיל"מ, קמ"ל דאין לחלק.

ד. האם תלוי במחלוקת בין טעמו של רש"י וטעמו של הר"ן.

1. אינו תלוי [והראיה, שהר"ן הוא המקור לקולא זו] – ערה"ש (סעי' י"ט, "ויראה לי דאפילו לטעם שכתבנו בסעיף א' בטעם דבר שיש לו מתירין שהוא מפני הדימוי ולפ"ז מה לנו אם המאכל מתקלקל אם לאו מ"מ לא גזרו במקום שמתקלקל המאכל [וראיה לזה שהרי הר"ן הוא בעל סברא זו והוא כתב דין זה בריש ביצה ועי' כרו"פ שכתב דוקא שמתקלקל הרבה וצ"ע]), בדה"ש (בי' ד"ה מי, עמ' קע"ט).
2. מראי מקומות.
  - א) האלף לך שלמה (יו"ד סי' קע"ג) – "מ"ש בסי' ק"ב י"א דלא אמרי' דשיל"מ היכא שהמאכל מתקלקל. דין זה צ"ע דהנה דין זה אינו שייך רק לפירוש הסוברים דשיל"מ לא בטיל הוי מכה דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר בזה שפיר יש סברא כיון דא"א להשהותו עד למחר א"כ לא שייך לומר תאכלנו בהיתר שהרי בנתיים יופסד לכך מותר ובטל אבל לטעם הר"ן דהוי כמב"מ ולא בטל א"כ מה בכך שהמאכל מתקלקל סוף סוף כיון דהאיסור הזה יש לו היתר למחר דומה למב"מ (אך קשה הרי דין זה הוא מהר"ן וא"כ יסתרו דבריו זא"ז עיין בחבורי להל' יום טוב בהשמטו' סי' תק"ז מ"ש בזה) ובפרט דהאיסור אם לא הי' נפל הי' יכול להיות קיים עד למחר דכן משמע מלשון הש"ע שהמאכל מתקלקל משמע דוקא עכשיו לאחר שנתערב הוא מתקלקל אבל האיסור בעצמו לא הי' מתקלקל ואעפ"כ בטיל ולטעם הר"ן ודאי הוי כמב"מ כיון דהאיסור הי' נותר למחר א"כ לדעת הר"ן ליתא להך דינא והדר

הו"ל פלוגתא וספקא אם הוי דשיל"מ או לא ובדשיל"מ הולכין בספקו לחומרא ולא בטל וצ"ע וכן להיפוך בדין אם הטעם בטל לטעם הר"ן א"ש כמ"ש התוס' דלר"י דס"ל מב"מ לא בטיל הטעם בטל אבל לטעם עד שתאכלנו באיסור וכו' אין חילוק בין טעם לגוף ולעולם לא בטל רק מיהו בטעם לבד ויתקלקל ג"כ זה בטל ממ"נ ודו"ק היטב".

ה. הגדר של קלקול.

1. שנפסל המאכל מאכילת אדם.
  - (א) חגורת שמואל (ס"ק י"א) – "דהמאכל מתקלקל פירושו הוא שנפסל המאכל מאכילת אדם וק"ל".
  2. אפילו עדיין חזי לגר.
    - (א) פ"ר"ת (ס"ק ה') – "נראה דאפ"י הקלקול הוא דבר דעדיין חזי לגר מותר".
    - (ב) בדה"ש (ס"ק ל"ה, ב' ד"ה יש עמ' קע"ט) – "פי' אפילו אם אינו מתקלקל כל כל עד שאינו ראוי לאכילה אלא מתקלקל ונפגם קצת ג"כ חשיב כדבר שאין לו מתירין".
  3. אם אינו משובח כמו עכשיו, יש להחמיר.
    - (א) כרתי (ס"ק י"ב) – "ואם אינו משובח כמו עכשיו לית לן בה, כיון שאינו מקולקל, דהא ביצה שנולדה ביי"ט הוה דבר שיש לו מתירין [משום] שיכול להמתין עד למחר, והדבר ידוע כי יותר משובח ביצת בת יומא".
    - (ב) בדה"ש (ס"ק ל"ה, ב' ד"ה יש עמ' קע"ט) – "אולם במקרה שאינו מתקלקל רק שאינו משובח כל כך ע"י שהייתו חשיב ממ"מ כדבר שיש לו מתירין [כגון ביצה שנולדה ביו"ט דחשיב דשיל"מ אע"פ שהדבר ידוע כי ביצה בת יומא יותר משובח]".
  4. מתקלקל קצת, יש להחמיר.
    - (א) זבחי צדק (ס"ק י"א) – "יש מי שאומר דלא שייך דשיל"מ היכא שהמאכל מתקלקל. ואף אם אינו משובח כמו עכשיו אפ"ה אינו בטל כיון שאינו מקולקל. כרתי סקי"ב. ועוד יש להחמיר יותר דגם במתקלקל קצת ג"כ הוי דשיל"מ ואינו בטל. קה"י סעי' ד".
    - (ב) כה"ח (ס"ק י"ט) – "ואם אינו משובח כמו עכשיו לית לן בה ואינו בטל. כריתי אות י"ב. ועוד יש להחמיר יותר דגם במתקלקל קצת ג"כ הוי דבר שיש לו מתירין ואינו בטל. קה"י סעי' ד' זב"צ אות י"א".
  5. מראי מקומות – שדי חמד (כללים מערכת ד' אות ל"ז ד"ה ודבר), דרכ"ת (ס"ק מ"ט), מעדני השלחן (ס"ק ל"ז).
    - (א) ערה"ש (סעי' י"ט) – "וממילא דפשטיד"א וכיוצא בזה ג"כ לא שייך דבר שיש לו מתירין דודאי יאבד טעמו דאינו טוב אלא כשהוא חם כידוע ולחם כתבו הראשונים דאינו מתקלקל בהמתנה ויראה לי דזהו רק בלחם מצה וגלוסקאות וכיוצא בהם אינם מתקלקלים אבל לחם חטה חמץ ידוע שביום השני אינו בטעמו כביום שנאפה בו ולענ"ד שאין דנין בו ג"כ דין דבר שיש לו מתירין ולפ"ז אם עירבו ביצה שנולדה ביום טוב עם שני ביצים אחרים ועשו בזה פשטידא או נתנום בעיסה נתבטלה ברוב אבל אם רק בביצה זו לבדה עשו מאכל צריך ששים דבשאינו מינו נהי דאין דנין בו דין דבר שיש לו מתירין אבל ששים מיהא צריך ... ועי' כרו"פ שכתב דוקא שמתקלקל הרבה וצ"ע".
    - (1) דרכ"ת (ס"ק מ"ט) – "ערוך השלחן ... המעיין בכו"פ ... ע"כ נראה דגם להכו"פ יש להקל דלא הוי דשיל"מ וצ"ע".
    - (2) בדה"ש (ציונים ס"ק קט"ז) – "ודברי הערוה"ש בזה בס"ק י"ט אינם מבוררים לענ"ד ע"ש".

(ב) לפי הגר"א, שהמקור לדין זה הוא מסעי' ב'. ושם בסעי' ג' הובא הש"ך שיטת המהרי"ל שהפסד מועט יש להחמיר. ממילא קלקול מועט יש להחמיר. ואולי תלוי הגדר במחלוקת רש"י והר"ן. וצ"ע.

ו. מראי מקומות – מנחת אלעזר (ח"א סי' א').

יט [טעם.

א. פליטת טעם.

1. מיקל.
  - (א) רמ"א (סעי' ד', תו"ח כלל ע"ד דין ב', דין ו') – "הא דדבר שיש לו מתירין אינו בטל, היינו דוקא אם האיסור בעין או שיש עדיין ממשות האיסור בתערובת, אבל טעמו, בטל".
  - (ב) לבוש (סעי' ג').
  - (ג) ט"ז (ס"ק י') – "ואין להקשות דא"כ קשה גם על מ"ש דאם אין שם ממש אלא הטעם דלא הוה דשיל"מ דהתם מיירי שלקח גוף האיסור שלא נתערב בה ממש אלא טעם אין לו לאיסור כח לאיסור דהא לא נרגש הטעם במינו והוה כלא נפל האיסור לשם כלל".
  - (1) כדאי' בשעה"צ (סי' תקי"ג ס"ק י"ד, לשונו מובא לקמן). משא"כ לפי הבאה"ט (ס"ק ט', לשונו מובא לקמן).
  - (2) לענין רוב טעם של איסור, האם צריך ביטול מה"ת - עי' סי' צ"ח סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.
  - (ד) מנחת יעקב (כלל ע"ד ס"ק ח').
  - (ה) כרתי (ס"ק י"ג, פלתי ס"ק ו').
  - (ו) יד מלאכי (כללי הדינים כלל קנ"ח) – "דבר שיש לו מתירין, לא מקרי כשארין ממשות האיסור בתערובת אלא טעמו, שם".
  - (ז) חו"ד (חי' ס"ק ח', ב' ס"ק ד') – "טעמו. פירוש, שאם האיסור ניטל משם רק שפלט שם טעם, אותו הטעם אינו חמור לאיסור בשביל דבר שיש לו מתירין. והש"ך [ס"ק ט] חולק. ועיין ביאורים ס"ק ד' שהעיקר כהרב, ובפרט שהוא במלתא דרבנן".
  - (ח) גר"ז (סי' תקי"ג קונ"א ס"ק ג') - לשונו מובא לקמן.
  - (ט) פני אריה (ח"א סי' ב' ד"ה מתוך) – "הש"ך ... אינה טענה כלום".
  - (1) י"א רק במקום יש טעם ולא בנימוח ממשות בפנים, עי' לקמן.
  2. מחמיר: נחשב דבר שיש לו מתירין.
    - (א) ב"ח (ס"ק ג', עי' ס"ק ד').

- (ב) ש"ך (ס"ק ח', ס"ק ט') – "ובאמת לענין דינא נראה דאפילו הוציאו שלם טעמו לא בטיל".
- (ג) פ"ה (ס"ק ט') – "ולפיכך עיקר הדין בזה דאף בטעמא דאיסורא דליכא ממשא איתיה לדין דבר שיש לו מתירין, והכי נקיטינן".
- (ד) פ"ת (ס"ק ו').
- (ה) מנחת כהן (ח"ג סוף פרק ב').
- (ו) חמד משה (סי' תקי"ג).
- (ז) ג"א (ס"ק י"ג) – "אבל כו'. כמ"ש בריש י"ט ד' ב' ה"מ היכא דאיתיה לאיסורא בעינא כו'. ולפ"ז היה ניחא מה שהוצרכו בע"ז ע"ג ב' לומר על טבל (דבמשהו) משום כהיתרו כו' דהיינו שאור שנפל וסילקו אבל מדהוצרכו תוס' שם ד"ה טבל לתרץ בענין אחר לא משמע כן וכן בס"ג כלי שנאסר כו' ועש"ך וכ"כ פ"ה".
- (ח) פ"ג (שער התערובת ח"ג סוף פרק ב', ע"י סי' צ"ב שפ"ד סוף ס"ק י', ע"י סי' ק"ב שפ"ד ס"ק ט' [ופמ"ג השלם שם ס"ק מ"ה]) – "הנה דבר שיש לו מתירין יש בו חומרות שלשה שאף שאין שלם ואף בטעמו ואף ספיקו אסור".
- (ט) באר היטב (ס"ק ט') – "מיהו בעיקר הדין מסכים עם הש"ך דאין חילוק גבי דשיל"מ בין איסור הבלוע או הטעם בכולם אינם בטלים".
- (י) ישועות יעקב (ס"ק ב') - לשונו מובא לקמן.
- (יא) בדה"ש (ס"ק ל"ח, ע"י ציונים ס"ק קכ"ו) – "ונראה להחמיר".
3. מניעת שמחת יו"ט יש להקל [בפליטה ולא בנימוח].
- (א) מ"ב (סי' תקי"ג ס"ק ח', שעה"צ ס"ק י"ד) – "דעת רמ"א ביו"ד סימן ק"ב ס"ד בהג"ה דכיון שהוא רק טעמו בלבד ולא ממשו של איסור בטיל אפילו בדבר שיש לו מתירין ובמקום מניעת שמחת יו"ט יש לסמוך ע"ז [אף דהב"ח והש"ך שם חולקין על הרמ"א ומחמירין (אף בפליטה) וכן הפר"ח מסכים ג"כ להחמיר וכנראה מציון הגר"א שם שגם הוא מסכים להש"ך וכן הח"מ בסימן זה מסכים להש"ך מ"מ במקום מניעת שמחת יו"ט יש לסמוך על הכרעת המנחת יעקב להקל בפליטה (ולא בנימוח) וגם מהט"ז שם משמע שסובר כהרמ"א שוב מצאתי בחכמת אדם כלל נ"ג שדעתו ג"כ להקל במקום צורך גדול וכן הגר"ז מצדד ג"כ להלכה כמנחת יעקב הנ"ל וכן בפתחי תשובה שם ביו"ד כתב בשם תשובת פני אריה להקל ע"ש ובפרט במקום מניעת שמחת יו"ט בודאי אין להחמיר"]".
4. במקום צורך גדול יש להקל.
- (א) חכ"א (כלל נ"ג סעי' כ"א) – "דהא דדבר שיש לו מתירין לא בטיל היינו דוקא כשהאיסור בעין שיש עדיין ממשות האיסור בתערובת אבל טעמו בטיל ... והארכת בחבורי נשמת אדם דרוב פוסקים לא סבירא להו הכי) ובמקום שאין צורך גדול יש להחמיר כדעת האחרונים דאפילו טעמו לבד לא בטיל".
5. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק ז'), פ"ת (ס"ק ז'), יד יהודה (הארוך ס"ק ו', הקצר ס"ק י"ח), יבין דעת (הארוך ס"ק ז'), דרכ"ת (ס"ק נ"ג), שד"ח (כללים מערכת ד' אות ל"ז), מעדני השלחן (ס"ק מ', מטעמי השלחן אות י').
- (א) פ"ג (או"ח סי' תנ"א א"א ס"ק ג') – "ודבר שיש לו מתירין במינו בכלי שני בכל שהו י"ל דיש אומרים טעם אין אוסר, יש להקל, עיין יורה דעה [סימן] ק"ב".
- ב. בגדר "טעם", בזמן שממשו נימוח בפנים: אם חשיב טעמו, או ממשו.
1. חשיב ממשו, ומחמיר [שהוא דבר שיל"מ].
- (א) ט"ז (ס"ק י').
- (1) פ"ג (מש"ז ס"ק י') – "ויש בכאן מקום עיון. א' דמשמע מדבריו דהא דטעמו אינו אוסר בדשיל"מ הוא בפליטה לחוד, הא כל שיש ממשו שם אף שמתחילה היה אוכל ואח"כ נימוח מיקרי ממשו ובעינן ביטול ברוב מן התורה ובדשיל"מ לא בטיל, וזה סותר מ"ש באות ט' דקשיא ליה מס"א וכמ"ש שם".
- (ב) כרתי (ס"ק י"ג, פלתי ס"ק ו') – "אבל טעמו בטל. והיינו שאין בו ממשות כלל, כגון נתן ביצה לתוך התבשיל וחזר והוציאו שלם, ואין בקדירה רק טעמו בעלמא, וזהו מותר. אבל אם נמוח ביצה אסור (ש"ך ס"ק ט' בדעת רמ"א)".
- (ג) ג"ז (סי' תקי"ג קונ"א ס"ק ג') – "אבל מין במינו אם יש שם ממשות האיסור אינו בטל, כמ"ש הש"ך סי' ק"ב סק"ט ופרי חדש שם ומנחת יעקב (כלל ע"ד ס"ק ח'). ומכל מקום מה שכתב המ"א כאן בשם רמ"א ביו"ד הוא ג"כ נכון לפסק הלכה, כמו שהכריע שם המנחת יעקב, עיין שם שהליץ בעד רמ"א וחילק בין טעמו לממשו, וחילוק זה מוזכר ג"כ בש"ך שם".
2. חשיב טעמו, ומיקל [שאינו דבר שיל"מ].
- (א) חו"ד (בי' ס"ק ד') – "ונידון קושיית הש"ך על איסור שנימוח מין בין ומשכר חדש, ע"ש, נראה דלא מקרי טעמו ולא ממשו רק באיסור נימוח שנבלע לדבר גוש, שזה ניכר וזה אינו ניכר, אבל בלח בלח ששניהן שוה טעמו וממשו מקרי. וראיה ברורה לזה בעבודה זרה דף ס"ז [ע"א] אמר רבי יוחנן כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו, וזהו כזית בכדי אכילת פרס, טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו, ופירש רש"י [שם ע"ב, ד"ה טעמו] כגון חלב נימוח וכו', ע"ש ברש"י ותוספות [שם ע"א ד"ה א"ר], אלמא דבחלב נימוח אפילו בכדי אכילת פרס אין לוקין משום דהוי טעמו ולא ממשו, ובהדיא מבואר בפסחים דף מ"ד [ע"א] דכותה ושכר אלו היה בו כזית בכדי אכילת פרס דחייב כרת, אלמא דכל שנתערב בלח הוי ממשו, דזה לא הוי בלוע רק תערובת. ועוד, דאטו אם יתערב חלב נימוח עם שומן נימוח יהיה נידון כטעמו ולא ממשו, ודאי דלא. מה שאין כן בדבר נימוח הנבלע בדבר גוש שפיר מקרי טעמו ולא ממשו, וכמו שכתב רש"י [שם]. ובזה נתיישבו כל קושיות הש"ך. ולפי זה בלח בלח ודאי דאסור לכולי עלמא".
- (ב) פני אריה (ח"א סי' ד'), הו"ד בפ"ת (ס"ק ח') – "אולם אם האוסר והנאסר שניהם יבשים בין שהיתר הנאסר אינו מינו של האיסור ובין שהוא מינו ונתערב בחתיכות אחרות אם מכירה זורקה והטעם שנפלט ממנה נתבטל וכן אפילו אם אינה מכירה שנמוחה היטב ונבלל הכל כמו תערובת לח בלח נמי בטל אבל אם אינה מכירה והיא עומדת בעין שצריכה להתבטל כדין יבש ביבש אפילו היא חתיכה קטנה שאינה ראויה להתכבד אינה בטילה והכל אסור משום דשיל"מ וכן אפילו אם מכירה זורקה באופן שאין

כאן אלא פליטתה אלא שבלעה מהאיסור שיל"מ יותר מכזית בכא"פ הוי כאילו נפל כאן ממשו של איסור וכיון שהוא דשיל"מ לא בטיל".

3. מראי מקומות – שעה"צ (סי' תקי"ג ס"ק י"ד, לישונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק ל"ח).

(א) ערה"ש (סעי' כ') – "ויש מי שכתב דזה שכתב דטעמו אינו אוסר כוונתו כשנלקח כל האיסור בשלימות ורק טעמו נשאר שם דבכה"ג בטל אבל בנימוח האיסור אף שאינו ניכר אינו בטל [כרו"פ סקי"ג וכ"מ בט"ז סק"ט] אבל מלשון רבינו הרמ"א לא משמע כן וכן ביאר להדיא בספרו תורת חטאת דכל שנימוח ואינו בעין בטל [הביאו הש"ך שם] ויש שהכריעו כן לדינא דכשנלקח האיסור בטל [כרו"פ וה"ד סק"ד]".

ג. האם תלוי במחלוקת בין טעמו של רש"י וטעמו של הר"ן.

1. כן.

א. לפי רש"י יש להחמיר, משא"כ לפי הר"ן.

(1) האלף לך שלמה (יו"ד סי' קע"ג) – "וכן להיפוך בדין אם הטעם בטל לטעם הר"ן א"ש כמ"ש התוס' דלר"י דס"ל מב"מ לא בטיל הטעם בטל אבל לטעם עד שתאכלנו באיסור וכו' אין חילוק בין טעם לגוף ולעולם לא בטל".

(ב) לפי רש"י יש להקל, משא"כ לפי הר"ן.

(1) ישועות יעקב (ס"ק ב') – "רמ"א ז"ל דטעם אינו אוסר בדשיל"מ אף במינו, והיינו כשאין איסור בעין בתוך התערובות, והאחרונים חלקו על זה. וכבר כתבתי בזה דלפי הטעם דעד שתאכלנו באיסור אכול בהיתר, היינו דוקא כשאנו באין לדון עלה מטעם התערובות וביטול אמרינן כיון דמ"מ עתה איסור הוא ולאחר זמן יהיה מותר המתן עד עבור הזמן, אבל בפליטת הטעם דהיינו אחר שנסתלק האיסור, אי לאו דגלי קרא משרת לטעם כעיקר היה מותר אף היכי שנתן טעם בתערובות ... ומעתה היכי דאין הטעם נרגש וגוף האיסור נסתלק, אין כאן איסור כלל ואין אנו צריכין להתירו משום ביטול, לכך אין הטעם אוסר אף בדבר שיל"מ. אמנם אנו דקי"ל דאף בטעם לבד נאסר בדבר שיל"מ, ע"כ כמ"ש הר"ן בטעם דשיל"מ".

2. לא.

(א) פמ"ג (מש"ז ס"ק ב', שער התערובות ח"ג פרק ב' ד"ה דבר) – "הפן הב' דבר שיש לו מתירין אי סלקוהו ולית ביה ממשא כלל אלא טעם פליטה לרש"י לא בטיל ולהר"ן בטיל דדם הפר ושעיר ממשו הוא. שוב ראיתי שזה ליתא דלרבי יהודה אף טעמא לא בטיל במינו וראיה מדוכתיה טובא בחולין ק"ח ב' מפלט לא פלט ואף שרשב"א בחידושו בריש סוגיא דזרוע בשילה [חולין צ"ח ב'] צידד בזה אי לרבי יהודה טעמו לא בטיל מכל מקום הכין הוא וודאי ועיין בתורת חטאת כלל ע"ד [דין ו'] ובמנחת יעקב שם [אות ט"ו] ולקמן סימן ק"ב [מש"ז אות ה'] אבאר".

3. מראי מקומות – פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק כ'), שער התערובות ח"ג פרק ב' ליקוטי מגדים ס"ק נ').

כ | איסור מחמת עצמו.

א. הלכה.

1. מיקל – רמ"א (סעי' ד', תו"ח כלל ע"ד דין ו'), לבוש (סעי' ג'), ע"א פני אריה (ח"א סי' ג'), ערה"ש (סעי' כ"ג).

2. מחמיר – ע"א ב"ח (ס"ק ד', ולפעד"ג דהיכא שיש בו צד קולא כגון דאין בו ממשו כי אם טעמו אפילו הוא חוזר לאיסורו לשנה הבאה כגון חמץ בפסח ואיסור חדש אין להחמיר אבל בלאו הכי אין להקל"), ט"ו (ס"ק י'), ש"ך (ס"ק י'), מנחת יעקב (כלל ע"ד ס"ק ט"ז), פר"ח (ס"ק ט'), פר"ת (ס"ק ו'), בית לחם יהודה (ס"ק ז'), תגורת שמואל (ס"ק י"ד), גר"א (ס"ק י"ד), חכ"א (כלל נ"ג סעי' כ"ה), יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ו), מעדני השלתן (ס"ק מ"א).

3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ח'), צבי לצדיק (על רמ"א).

ב. קשה: אם טעם אינו בדין דשיל"מ, למה הוצרך לסברא דאין איסור מחמת עצמו בדין דשיל"מ.

1. פמ"ג (שפ"ד ס"ק י') – "עיינן ש"ך דבלוע נמי הוה דבר שיש לו מתירין ואף דכבר כתב הר"ב טעמו בטל י"ל דאזלינן כאן בתר החתיכה ובעיני הוא ותדע דאינו מינו בטיל בדבר שיש לו מתירין ודם בבשר אינו מינו עיין סימן ס"ט בש"ך אות נ"ז".

2. בדה"ש (סעי' ד' ב' ד"ה אפילו, עמ' קפ"ג) – "בש"ד ס"ק י' ותירץ ... לא הבנתי הטעם לזה דניזיל בתר החתיכה ולא בתר האיסור שבה שהוא דם הבלוע בה, ואין לומר משום דחתיכה עצמה נעשית נבלה, דנראה דליכא הכא משום חנ"נ כיון דדם שלא פירש מותר ונמצא דהדם עצמו אכתי דהיתירא הוא, והו"ל כמים שנתערב בו חלב דלא אמרינן ביה חנ"נ כיון דעדיין היתר הוא ... ולענ"ד יש לומר בזה דכל שהאיסור בלוע כן מתחלתו ולא נשתנה צורתו כלל אלא כך היא צורת האיסור מתחלה חשיב כממשו לכו"ע דהיינו רביתיה דאיסור זה להיות בלוע בבשר".

כא | שיטת הרי"ף: היתר בהיתר.

א. שיטת הרי"ף (חולין דף לב:): – "והא דתני רב כהנא פת שאפאה עם הצלי אסורה לאכלה בכותח וההיא ביניתא דאיטוויא בהדי בישרא ואסרה רבא מפרזיקיא למיכלה בכותחא לאו כרב אסרי בלחוד אלא אפי' כלוי אסירי למיכלינהו בכותחא מאי טעמא דכיון ... ועוד דהאי פת שאפאה עם הצלי כיון דשריא בלחוד בלא כותחא הוא לה כדבר שיש לו מתירין [ביצה ג' ע"ב] וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל וכל דבר שהוא אחד באלף כריחא בעלמא הוא ואפ"ה באלף לא בטיל והאיל ויש לו מתירין והאי פת נמי הכין הוא ולא משום דסבירא לן כרב".

1. ר"ן (נדרים דף נב.) – "אבל כשיש לו עכשיו היתר כי ההיא דפ' משילין שאף מים ומלח מותרין עכשיו במקום שרגלי שתיהן שוין בה הרי נתקרב הרבה היתר של עיסה למים ומלח שאף עכשיו שניהן מותרין וכיון שהיתרן קרוב אי אפשר לחילוק שיש בין מינו לשאינו מינו שישלימנו דהא הש"ס לרבנן חילוק דהיתר ואיסור עדיף להו מחילוק דמינו ושאינו מינו דבה הוא דפליגי עליה דר'

יהודה הלכך דבר שהוא נותר עכשיו כמים ומלח ראוי יותר שלא יתבטל לגבי עיסה אע"ג דהוי מין בשאינו מינו ממה שראוי שלא יתבטל דבר שהוא אסור עכשיו ועתיד להיות נותר אחר זמן לגבי מין במינו ומש"ה נהי דמסקינן דדבר שיש לו מתירין בשאינו מינו בטל מפני שהוא אסור עכשיו אסיק רב אשי התם דמים ומלח שהן נותרין עכשיו אינן בטלין לגבי עיסה אע"פ שהוא מין בשאינו מינו [והא] דאמרינן התם בריש שמעתא (לח:): [מ"ש] מחטים בחטים וחסים בשעורים הוייה בעלמא ניהו דלא סלקן דהא אחיכו עליה כדאימת התם ולמסקנא לא סמיך עלייהו רב אשי כלל אלא אסקה דכיון דהוי דבר שיש לו מתירין שאף עכשיו יש לו שעת היתר אפי' בשאינו מינו לא בטיל ופת שאפאה עם הצלי בתנור להא דמיא שאף עכשיו יש לה היתר לאכלה שלא בכוח הלכך בדין הוא דאפי' בשאינו מינו לא בטיל **ועוד דאפי'** לא בעית למידק כולי האי זיל בתר טעמא הרי אתה רואה שכל שהוא מוסיף היתר החמירו בבטולו שמפני שעתיד להיות נותר אמרו שלא יתבטל במינו וכיון שכן כל שהוא מוסיף עוד היתר שאף עכשיו יש לו שעת הכושר ראוי להחמיר בבטולו שלא יתבטל אפי' בשאינו מינו ומש"ה לא קשיא מסקנא דהכא דמסקינן דבר [שיש] לו מתירין בטל בשאינו מינו אמסקנא דפרק משילין דאסיק רב אשי דאפי' בשאינו מינו לא בטיל ולא צריכינן לתרוצי לדחוקי כלל וההיא **דפת שאפאה עם הצלי** בתנור לההיא דפרק משילין דמיא **ולא עוד** אלא דעדיפא מינה משום דאיכא למימר דכי מצינן לאחמורי אדבר שיש לו מתירין במינו לא מחמירין עליה בשאינו מינו אבל בההיא דפת שאפאה עם הצלי בתנור דליכא לאחמורי עליה במינו דלא שייך כלל אי לא מחמירין עליה בשאינו מינו נמצא שלא החמיר בו כלל ועלו דברי הרב אלפסי ז"ל נכונים בטעמם כן נראה לי".

2. **ר"ן** (חולין דף לב:): – "שיש לי תירוץ בקושיא זו וכתבתיו במסכת נדרים בפרק הנודר מן המבושל [דף גב א] בס"ד **ומיהו אכתי לא נהירא** דהא אשכחן בבשר בחלב דמותר כל היכא דליכא נותן טעם דהא אמרינן [חולין דף קיא ב] דדגים שעלו בקערה שנתבשל בה בשר שמותר לאכול בכוח משום דהוה ליה נ"ט בר נ"ט ולא אסרינן ליה משום דבר שיש לו מתירין מפני שאפשר לאכול הדגים בלא כוח אלמא לא חשיב דבר שיש לו מתירין כיון שנאסר עם כוח לעולם דלא מיקרי דבר שיש לו מתירין אלא כשיש היתר אחר איסורו לגמרי כביצה שנולדה ביום טוב".

ב. **הרמ"א** (סי' צ"ט סוף סעי' ו') – "כזית חלב שנפל למים ונתבטל בס', ואח"כ נפל מן המים לקדירה של בשר, מותר, אע"פ שאין בבשר ס' נגד החלב, שהרי נתבטל במים (בארוך). וכל כיוצא בזה".
1. חולק על הרי"ף.

א) **רע"א** (ח"א סי' ר"ז ד"ה ולשיטת) – "ולשיטת הרי"ף בההיא דאמרינן דפת שאפאה עם הצלי דאסור לאכלה בכוח. דאף דקיי"ל דריחא לאו מלתא מ"מ משהו הוי, וכיון דהוי דבר שיל"מ דאפשר לאכלו בלא כוח אסור, וביאר הר"ן בארוכה דאף דדבר שיל"מ בטל באינו מינו, מ"מ היכא דהוי היתר בהיתר ממש, זהו מקרי מין במינו אף דהעצם אינו שוה לרבנן דר"י עיין שם בארוכה, [ובמק"א כתבתי לתמוה ממתני' דכלאים, צמר רחלים שטרפן בצמר גמלים מותר לערב בו פשתן, דצמר רחלים בטל בצמר גמלים, והא הוי דבר שיל"מ דאפשר בלי עירוב פשתן, והארכתי בזה בעזה"י], מצינו יסוד לדין זה כיון דאפילו בנתערב משהו בשר בפת אסור לערבו בכוח, מכ"ש בב"ח ממש דאסור לכתחילה ע"י ס', אבל **לאינך שיטות וכדנראה דהלכתא כוותיהו מדברי הת"ח הנ"ל**, דהחלב שנתערב ובטל במים דמותר ליתן לבשר, ואף דקיי"ל (בסי' ק"ח) דפת שאפאה עם הצלי אסור לאכלו בכוח, צ"ל דלאו מטעמא הנ"ל, אלא מאידך טעמא דכתב הרי"ף דלכתחילה אמרינן דריחא מלתא היא".

רע"א (סי' צ"ט על הש"ך ס"ק כ"ב) – "באמת בפשוטו לק"מ דודאי הוי חדוש דין דהא למ"ש הר"ן (נדרים דף נ"ב) דדשיל"מ מיד אפילו מבשא"מ לא בטל וא"כ אם נתערב חלב במים אסור לערבו עם בשר לזה הוצרך האו"ה להשמיענו דבטל וכן נראה לדינא דעת המחבר (רס"י צ"ה) אבל עכ"פ להרי"ף קם הדין דאסור לערבו עם בשר".

ב) **באר יצחק** (יו"ד סי' י"ב ד"ה ד"ה וזולת) – "הא הקשה הר"ן בפ' גיד הנשה [על מה שכתב הרי"ף כנ"ל], הא באינו מינו בטיל, ואף שיש להרי"ף תירוץ בקושיא זו וכתבתי במס' נדרים פרק הנודר מן המבושל, מיהו אכתי לא נהירא לי כו' דלא מקרי דשיל"מ אלא כשיש היתר אחר איסור לגמרי כביצה שנולדה ביו"ט, והא דפת שאפאה עם הצלי דאסור לאכלו עם הכוח לא הוי משום דשיל"מ, אלא משום כיון דריח הבשר מרגיש בהם הטועם אותן מתחזי כבשר בחלב עכ"ל, אלמא דהר"ן גופא ס"ל לדינא דלא כמש"כ הוא בעצמו בנדרים ע"ש, ולכן שפיר פסק הרמ"א (בסי' צ"ט סעי' ו') דכזית חלב שנפל למים ונתבטל בס' דמותר עם בשר, אלמא דהיתר בהיתר באינו מינו בטיל, וביותר מבואר בשו"ת הר"ן (סי' ס"ד) דחמץ קודם זמנו אף דהוי היתר בהיתר מ"מ בטיל אלמא דהר"ן תבר לגזיזי".

ג) **יד יהודה** (הארוך ס"ק ו', סי' צ"ט הקצר ס"ק ל"ה).

ד) **שערי יושר** (שער ג' פרק כ"ב ד"ה ודינו) – "ודינו של הרמ"א בחלב שנתערב במים דמותר לבשל עם בשר הוא שלא כשיטת הרי"ף, דהרי גם שם יש לו מתירין לבשל המים עם חלב".

ה) **מגילת ספר** (אות א' ד"ה עוד קשה טובא).

2. מראי מקומות – **מנחת יעקב** (כלל ע"ד ס"ק י"ז, וצ"ע), **בית מאיר** (סי' צ"ט על סעי' ו'), **יבין דעת** (הקצר ס"ק ב').

א) **פמ"ג** (שפ"ד ס"ק י"א) – "דקשיא דהר"ב בסימן צ"ט [סעיף ו'] דחלב במים מיבטל בטיל ומותר ליתן לבשר והא דבר שיש לו מתירין ונהי דמנ"ט בר נ"ט לא קשיא עיין בר"ן בפרק גיד הנשה [ל"ב ב' ד"ה והא] דאפשר דלא אסרה תורה טעם שני כלל ואף בלא ביטול. ויש לומר דהתם כבר מבוטל היתר היתר קודם שבא לידי דבר שיש לו מתירין ושוב אין חוזר וניעור ובהא מודה הפרי חדש דלא קיימא לן כרי"ף בזה".

פמ"ג (סי' ס"ט מש"ז ס"ק ל"ה ד"ה והנה) – "והנה חמץ בפסח יבש ביבש תוך הפסח אין בטל ומשש עד הלילה בטל ואם הוא דהר"ל אין בטל עיין א"ח תמ"ז. ואם נתערב חז בתרי בד' שעדיין היתר הוא אז שרי אח"כ משש עד הלילה כטעם או"ה דלכי מטי זמן האיסור לא היה ניכר ולא חשוב וכאמור. וכ"ת בלא"ה אית להיתר בהיתר בטל הוא כמו מים בחלב דמותר לתת לתבשיל בשר (עי' סי' צ"ח וצ"ט) וא"כ בשעה ד' בטל הוא ושוב אין חוזר וניעור ודומה למ"ש בסי' ק"א אסרה תורה בטל ואף שהסירו הנוצות אין חוזר וניעור מ"מ עדיין איכא לעיונא לפי מ"ש הר"ן בנדרים פ' אין בין המודר דשיל"מ לא בטל הטעם דרבנן דפליגי על ר"י ולא ילפי מדם פר ושעיר דמצות אין מבטלין זה את זה ר"ל ששניהן היתר משא"כ באיסור והיתר המתנגדים הוה כאינו

מינו ומש"ה דשיל"מ דלאחר זמן מותר דומה להיתר והיתר ועל"י סי' ק"ב שהט"ז הביא זה הטעם לעיקר ולפ"ז מין במינו היתר בהיתר מ"ה לא בטל לרבנן כמ"ש הר"ן ומש"ה אין להתיר בחמץ בחהר"ל שנתערב בד' אלא מטעם ב' של או"ה וכדאמרן".
 (ב) שו"ת בית שלמה (יו"ד סי' קע"ה) – "לדינא ודאי דקי"ל להיתר בהיתר בטל כדאי' בש"ך סי' צ"ט סקכ"ב אלא נראה דבהא דסי' צ"ט כ"ע מודי".

ג. הלכה: לענין צלי.

1. ראוי להחמיר: נחשב דבר שיש לו מתירין.
  - (א) פ"ה (סי' ק"א, ע"י סי' ס"ט ס"ק מ"ח, וצ"ב) – "וראוי להחמיר בזה ודלא כהמחבר לעיל בסימן ס"ט סעיף י"ד".
  - (ב) שער המלך (מאכ"א פרק ט"ו הל' י) – "דיש לחוש לדעת הר"ן והרי"ף שכתבו דאף בכה"ג הוי דבר שיל"מ ומה גם זכך נראה מדעת הר"ש ורבינו וכל המפרשים ז"ל דאף שיש לדחות כדכתיבנא לא מפני שאנו מדמים נעשה מעשה וכן הסכים הרב פר"ח זכרונו לברכה כן נראה לי נכון ודוק".
  - (ג) בית מאיר (סי' ס"ט על הט"ז ס"ק ל"ה). – "ומה שלא הוי דשיל"מ וכו'. נ"ב עיין סי' ק"ב בט"ז סק"י מה שמביא ראי' מבכורים. שם יש סתירה לדברים אלו ועכ"פ אין לסמוך ע"ז אלא בשהה ג' ימים שהוא אך חומרת הגאונים משא"כ בשר שלא נמלח כיון שיש היתר בצלי מקרי דשיל"מ לענ"ד. ועיין בתה"ד עצמו שמפקפק ג"כ על תי' זה ועל הראי' שמביא לו".
2. מיקל: כיון שאין היתר להאיסור.
  - (א) ת"ת (ח"א סי' ק"ע) – "דלא מיקרי דשיל"מ בצלייה משום דבצלייה לא נאסרו מעולם, ולבשל עדיין הוא אסור, ולא שייך לומר דשיל"מ אלא היכא שיש היתר לאותו צד הנאסר כבר. ואע"ג דרב אלפס וראבי"ה פליגי בהך סברא, כדאייתא במרדכי פ' גיד הנשה אהיה פת דנאפה עם הצלי, דרב אלפס חשיב ליה דשיל"מ הואיל ויכול לאוכלו עם בשר, ולראבי"ה לא חשיב דשיל"מ משום דלבשר לא נאסר מעולם ולכותח עדיין הוא אסור, וכתב מהר"ם דנהגו לפסוק כרב אלפס בדבר שלא נחלקו עליו התוס'. מ"מ נראה דדברי ראבי"ה כאן עיקר הוא, מהא דפ' הערל (יבמות דף פח.) דקאמר רב אשי סיפא היינו טעמא משום דהוי ליה דשיל"מ, ולכך אין התרומה בטילה ויכול הכהן לאוכלה, וקאמר תלמודא הא דרב אשי בדותא היא, דממ"נ אי לכהן מישרא שרי אי לישראל מיסר קאסיר, פ' לכהן הוא שרי אפי' בלא ביטול, ולישראל עדיין הוא אסור היינו ממש כסברת ראבי"ה. ואע"ג דאפשר הוא דיש לחלק, מ"מ נראה דכיון דטעמא משום דשיל"מ והיה אינו אלא מדרבנן לא דייקנן כולי האי להחמיר".
  - (ב) מחבר (סי' ס"ט סעי' י"ד) – "בשר ששהה שלשה ימים בלא מליחה ונתערבה אותה חתיכה בחתיכות אחרות, בטלה ברוב ומותר לבשל כולן".
  - (ג) ט"ז (סי' ס"ט ס"ק ל"ה) – "ומה שלא הוה דבר שיש לו מתירין דלא בטל תירץ מהרא"י דאע"פ דיש לו היתר לצלי מ"מ אין היתר למה שהוא אסור עכשיו דהיינו לקדירה".
  - (ד) ש"ך (סי' ק"א, סי' ס"ט ס"ק נ"ו).
  - (ה) כרתי (סי' ס"ט ס"ק ל"ט).
  - (ו) חגורת שמואל (סי' ט"ו).
  - (ז) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"א, סי' ס"ט מש"ז ס"ק ל"ה) – "לדינא יראה כהמחבר והר"ב והש"ך ושאר פוסקים".
  - (ח) עי' נו"ב (תשובה מאהבה ח"א סי' ו').
  - (ט) גר"א (סי' ט"ו, סי' ס"ט ס"ק נ"ד).
  - (י) חו"ד (חי' ס"ק י') – "שיש אומרים. כלומר, והעיקר אינו כן, דלא מקרי דבר שיש לו מתירין כיון דלצלי לא נאסר מעולם".
  - (יא) חכ"א (כלל ל"ב סעי' י', כלל נ"ג סעי' כ"ה) – "אף על גב דיש לה היתר דמותרת לצלי מכל מקום בטל דלא מקרי דבר שיש לו מתירין אלא אם יש לה היתר לאותה דבר שהיתה אסורה תחלה וזו לצלי לא נאסרה ולבישול אין לה היתר".
  - (יב) באר הטיב (סי' ט', סוף ס"ק י').
  - (יג) פת"ת (סי' ח').
  - (יד) יד יהודה (הקצר ס"ק כ', סי' ס"ט הקצר ס"ק צ"ב, הארוך ס"ק ס').
  - (טו) בדה"ש (סעי' ד' ב' ד"ה אף, עמ' קפ"ג).
  - (טז) מעדני השלחן (סי' מ"ה).
3. מראי מקומות – פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק נ"ו).
  - (א) תשובה מאהבה (ח"א סי' ג') – "ולוי הדבר צל"ע להקל אחרי שרב אלפס בפרק ג"ה פסק פת שאפאה עם הצלי כיון דשרי' בלא כותחי הוי לי' כדשיל"מ הגם ... יש להקל עכ"פ בחתיכה ששהתה ג"י בלא מליחה שנתערב' באחרות להתיר התערובות בעבור שאין זה אלא חומרת הגאונים".
  - (ב) רע"א (סי' ס"ט על ט"ו ס"ק ל"ה) – "ואי דיכול בבישול אחר הצלייה דמותר מדינא מ"מ צריך הוצאת עצים להסקה ולבשול ולענ"ד קשה הא בצלי יפסיד השמנונית הנוטף לתוך האש דאם יעמיד כלי תחתיו לקבל השומן הנוטף שוב הוי בישול וא"כ בלא"ה לא הוי ישל"מ דיש לו הפסד שומן בנוטף".

ד. מראי מקומות – רש"ש (חולין דף צח:).

1. גר"א (סי' ק"ח ס"ק ט') – "מותר בשניהם. ר"ל אפילו בבכ"ח שלא כדעת הרי"ף שכתב עוד טעם אחר על הא דרב כהנא משום דכיון דאפשר לאכלו בלא כותח הוי דשיל"מ ואפילו באלף לא בטיל ...".
2. בדה"ש (סי' צ"ה ס"ק כ', סעי' ב' ב' ד"ה מחמירים) – "דלא קייל"ן כטעמו של הרי"ף ... וכן נראה להלכה דמותר בששים".

כב כשלא ניכר האיסור קודם שנתערב.

א. ראשונים.

1. מיקל – ס' התרומה (סי' רכ"ג, "ואפילו יוצא בשבת משקה מתוך הענבים מתבטל הוא במשקה של היתר שכבר יצאו ולא דמי לדבר שיש לו מתירין שיכול להמתי' עד לאחר השבת ואפי' באלף לא בטיל דהני מילי כשאיסור בעין מתחלה ואח"כ נתערב במינו בהיתר אבל הני לא נותרו מעולם אלא מעט מעט שיוצאין ומתערבין עם המשקין של היתר שיצאו מאתמול"), סמ"ג (לאוין ס"ה), סמ"ק (סי' רפ"ב), מרדכי (שבת סי' רנ"ט), או"ה (כלל כ"ה דין כ').
2. רע"א (על רמ"א סעי' ד') – "כל איסור. לכאורה דעת התוספות בב"ק (דף ס"ט) ד"ה כל הנלקט אינו כן וכבר רמז לזה המג"א (סי' ש"ח סק"ח) גם נראה כן מדעת הר"ן ממ"ש בנדרים (דף נ"ח ע"א) עלה ההיא דאר"ש אף אני לא אמרתי אלא לביעור ע"ש דמדין דשיל"מ אף הגידולים ולא היו ניכרים בפ"ע לא בטילי בעיקר ע"ש".

ב. פוסקים.

1. מיקל – רמ"א (סעי' ד', סי' ש"כ סעי' ב', דר"מ סוף ס"ק ב', "כל איסור שלא היה ניכר קודם שנתערב, הוא בטל אע"פ שהוא דבר שיש לו מתירין"), לבוש (סעי' ג'), פמ"ג (הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ב' אות ל"ד), גר"ן (סי' ש"כ סעי' ד'), חכ"א (כלל נ"ג סעי' כ"ז), מ"ב (סי' ש"כ סעי' י"ד), ערה"ש (סעי' כ"ד), פוסקים.

ג. מה הטעם לפי רש"י והר"ן.

1. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק מ"ב, ציונים ס"ק קל"ו).

ד. באיסור דאורייתא.

1. מחמיר.
  - א) שער המלך (הל' יו"ט פרק ה' הל' כ') – "דע"כ לא כתב הר"ב התרומות אלא דוקא באיסורא דרבנן אבל באיסורא דאורייתא מודה שהרי המרדכי ז"ל בפ"ק דשבת כתב על זה וז"ל ואפי' עצים שנשרו מהדקל מותרין להסיקן ב"ט על ידי שמרבה עליהן עצים כיון דליתיה לאיסורא בעיניה אף ע"ג שהעצים הן בעין כ"ש הכא כו' ע"ש וא"כ איכא למימר דהבו דלא להוסיף עלה דע"כ לא שרינן התם בפ"ק דמכלתין מטעמא דמיקלא קלי איסורא אלא באיסור מוקצה דרבנן אבל לא באיסור דאורייתא".
    - ב) יד יהודה (הקצר ס"ק כ"א, הארוך ס"ק י"ח, סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"ג אות א').
    - ג) חלקת יואב (יו"ד סי' י"ט).
2. מיקל.
  - א) חו"י (סי' קל"ג) – "דבש"ע בי"ד ס"ס ט"ז בהמה שנשחטה אמה וכו' כיצד תקנתה נכבשינהו דניידי וכו' והא ק"ל דדבר שיש לו מתירין לא בטל אפילו באלף ... ומ"מ מהני דבטל בס' אף שהוא דשיל"מ והכי ק"ל גבי יין הזב בשבת מענבים מהגת לתוך הבור כ"ש אם שחט תחילה א' מן התערובות שיותר אח"כ לשחוט הבת".
    - ב) נוב"ת (יו"ד סי' ה', הג"ה מכן המחבר) – "הנה גם אותו ואת בנו הוא דבר שיל"מ. וכבר הקשה זה אאמ"ו הגאון ז"ל בספרו צל"ח למס' ביצה דף י' ע"ב איך פסקינן באותו ואת בנו דנכבשינהו דניידי הא בדבר שיל"מ לא אמרינן כל דפריש מר"פ כמו שכתב המג"א בס' תקי"ג ס"ק י"ג גבי ביצים שמביא הנכרי ב"ט ע"ש. ולי נראה ליישב ע"פ מה דפסקינן בא"ח סי' ש"כ ס"ב בין שבגיגית שענבים בתוכו דבטיל ולא אמרינן דהוי דשיל"מ הואיל ולא היה האיסור ניכר קודם שנתערב ע"ש במג"א ובט"ז".
      - ג) רע"א (על רמ"א סעי' ד', סי' ט"ז על המחבר סעי' י"ב [לשונו מובא לקמן]) – "מזה נלפ"ד דה"ה בנתערב קמח חטים בקמח שעורים ואח"כ נדר מקמח חטים דבטל אף דנדרים הוי דשיל"מ מ"מ בתחילת חלות האיסור הוא מעורב ולא נקרא עליו שם איסור מעולם כנלע"ד פשוט דלא כמ"ש בספר מקור חיים הל' פסח (סי' תמ"ז סק"ח)".
        - ד) פת"ת (סי' ט"ז ס"ק ו') – "נו"ב ... חות יאיר".
        - ה) בדה"ש (ס"ק מ"ד, בי' ד"ה שלא [עמ' קפ"ד]) – "מוכח בדברי רע"א ... החות יאיר ... והנה בשער המלך ... ביד יהודה ...".
    3. בעל נפש יחמיר – דרכ"ת (ס"ק נ"ט), מעדני השלחן (ס"ק מ"ז).
    4. מראי מקומות – גליון מהרש"א (על ש"ך ס"ק י"ב), שד"ח (כללים מערכת ד' אות ל"ז ד"ה ואיסור).

א) ויען יוסף (יו"ד סי' מ"ח אות ב') – "ולולי דברי החוות דעת והנודע ביהודה הנ"ל נלענ"ד לתרץ, דלענין איסור מוקצה או גזירת משקין שזבו דהוא רק איסור דרבנן לא נאמרה סברת המרדכי. והסבר הדברים ...".

ה. רק בלח או גם ביבש.

1. אפילו יבש ביבש.
  - א) חו"י (סי' קל"ג) - לשונו מובא לעיל.
  - ב) שוירי ברכה (ס"ק ד') – "ומצאתי הגהה כ"י לרבני המערב שכתב וז"ל, י"א כגון שהיו הרבה ביצים במקום א', ובאתה תרנגולת וילדה עליהם ואין אנו מכירים אותה ביצה, לא מיקרי דבר שיש לו מתירין. מהרב כמהר"ר יעקב אלבאז. עכ"ל".
    - ג) נוב"ת (יו"ד סי' ה', הג"ה מכן המחבר) - לשונו מובא לעיל.
    - ד) רע"א (סי' ט"ז על מחבר סעי' י"ב) – "כיצד תקנתו ואם תחלה נתערבה ואח"כ שחט האם של א' מהתערובות. יש לומר דבטל ברוב כיון דאיסור נולד בתערובות אף דבר חשוב ובע"ה בטילי כמו בדבר שיל"מ לקמן (סי' ק"ב) כ"כ בתשו' חו"י (סי' קל"ג)".
      - ה) פת"ת (סי' ט"ז ס"ק ו') – "נו"ב ... חות יאיר".
      - ו) בדה"ש (ס"ק מ"ה, ציונים ס"ק קמ"א, בי' ד"ה הוי עמ' קפ"ה).
      - ז) מעדני השלחן (סוף ס"ק מ"ו).
2. רק לח בלח.

(א) יבין דעת (הארוך ס"ק ח', סי' ק' הקצר ס"ק א', הארוך ס"ק א') - לשונו מובא לקמן.
 (ב) שערי יושר (שער ג' פרק כ"ב ד"ה עפ"י) - "כתב הרמ"א ביו"ד סימן ק"ב ובשו"ע או"ח סימן ש"כ סעיף ב' לענין סחיטת ענבים בתוך היין בשבת כיון דלא נאסר בפני עצמו בטל במיעוטו אף דהוי דבר שיש לו מתירין. ולענ"ד נראה דגם שם הוא רק בלח בלח שאינו עומד בפני עצמו, אבל ביבש ביבש גם שם אסור, ואח"ז מצאתי בעזה"י בספר דרכי תשובה יו"ד סימן ק"ב סקנ"ז שהביא כן להלכה דעת איזה אחרונים שכתבו כן, בשם ספר ערך שי, וש"ת בכורי שלמה, והגאון מקוטנא, דנקטו דרך בלח בלח כגיגית אמורים דברי המרדכי שהוא מקור הדין להשו"ע או"ח והרמ"א יו"ד הנ"ל יעו"ש".
 3. מראי מקומות - שד"ח (כללים מערכת ד' אות ל"ז ד"ה ואיסור), דרכ"ת (סוף ס"ק נ"ז).

1. קשה: מרדכי (חולין סי' תשל"ו) - "וכה"ג אמרינן פרק מצות חליצה יבמה שרקקה דם חליצתה כשרה לפי שא"א בלא צחצוחי רוק ותימה הא דתניא בזבחים פרק תערובות רבי יהודה אומר בשם ר"ג אין דם מבטל דם ואין רוק מבטל רוק אבל משמע לכ"ע דם מבטל רוק א"כ הכא נמי נימא הכי וי"ל בב"ק וביבמות איירי כגון שהוא בעין וניכר המתבטל וכל דבר שהוא בעין וניכר לא בטיל אי נמי ליכא למימר ביטול ברוב אלא בדבר שהיה ניכר בפני עצמו תחלה ואחר כך נתערב אבל בדבר שתחלת ביאתו לעולם מעורב כגון בב"ק וביבמות ליכא למימר דבטיל והא דתנן פרק המפלת שליא בבית טמא ור"ש מטהר ומסיק טעמא דר"ש משום ביטול ברוב שנימוק ונימוח הוולד ונתבטל ברוב וי"ל דהתם נמי הולד היה ניכר [מתחלה ואח"כ נימוח ועל כן מתבטל. מ"י]."

2. י"ל: יש הבדל בין ביטול ברוב לביטול בששים.
 (א) נב"ת (יו"ד סי' נ"ד) - "שיש חילוק אם המבטל לא הוכר מעולם בפ"ע הורע כחו לבטל דבר המעורב מתחלת הווייתו לא כן אם המבטל כבר קנה לו הויה לעצמו והמתבטל הוא הבא אחריו ונתערב תיכף יציאתו לגדר ההויה אז דין הוא שיתבטל ביותר אפילו אם הוא דשיל"מ ... דדבר המעורב מתחלת ברייתו לא שייך בו ביטול ברוב אמנם היינו רק בביטול אשר מתורת רוב אתינן עליה וילפינן ליה מקרא דאחרי רבים להטות דכתיב גבי סנהדרין ובעינן שיהיה דומיא דסנהדרין שהם ודאי אינם מעורבים מתחלתם וכדאיתא בחולין דף י"א שם רצו לומר דבעינן נמי דוקא רובא דאיתא קמן והיינו משום דבעינן שיהיה דומיא דסנהדרין ואף דלמסקנא גם רובא דליתא לקמן מהני היינו שלא נראה להו לרבותינו ז"ל לחלק בכך".

(ב) ברוך טעם (הג' על פלתי ס"ק ח' [הע' מ"ו], הג' על חו"ד סי' ק"ו ב' ס"ק א') - "לא קשה מידי דדברי המרדכי (סוף חולין) לא שייכים רק לענין ביטול ברוב, אבל לענין ביטול בס' דהוי איסור כמאן דליתא לא שייך סברת המרדכי".

1) פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק נ') - "אמנם רבינו בגינת וורדים (מז) הוכיח מהכ"פ (יד סק"ה) דאין לחלק לענין זה בין ביטול ברוב לביטול בששים, והטעם דשיעור ס' גופא הוא מטעם חד בתרי בטל, דכיון שהטעם חלף והלך לו בס' תו בטל האיסור ברובא, ע"ש, וכ"כ רע"א בשו"ת (קמא לח). ומהאי טעמא דחו את דברי הגוב"י גם ביד אפרים (יד ס"ה) קרן אורה (נדריים נט א' ד"ה ויש) שו"ת נפש חיה (יח) שו"ת עונג יו"ט (סב) יד יהודה (סט פיה"א סקס"ג אות ט') וחי' רבי שלמה (הוספות ד). ועי' שו"ת ברית עולם (לג ד') ואבני יהושע (דיני ביטול בס') בזה, וע"ע דעת תורה (יד ס"ה) ושד"ח (ח"א כללים מע' א סי' לט) שהאריכו בדברי המרדכי ובנ"ל".

2. י"ל: לחלק בין מין במינו למין בשאינו מינו.

(א) חת"ס (או"ח סי' קל"ח ד"ה ויען, נדה דף כב. ד"ה לפי) - "הא דמרדכי ספ"ק דשבת המובא בש"ע או"ח סי' ש"כ [סעיף ב'] ובי"ד סי' ק"ב [סעיף ד'] בהג"ה, היינו במין במינו שנתבטל מן התורה ומדרכנו החמירו שלא יתבטל כלל משום חומרא (דבר) [דדבר] שיש לו מתירין או דבר חשוב וכדומה, לא החמירו חז"ל היכא שמעולם לא ניכר האיסור ונולד בהיתר דאורייתא מיד בתערובות, אבל במין בשאינו מינו דליתא בטעמא או בחזותא דבעי' שאיסור יתבטל ויהיה כמי שאינו ולא יהיה כמו שהיה בתחלה שנתפשט בכמה חלקים ואינו ניכר לא בטעמא ולא בחזותא, זה לא אמרינן אלא באיסור שהיה ניכר ושוב נתערב ונשתנה ממה שהיה ונתערב ונתפשט לתוך כמה חלקים אחרים, אבל אם היה תחלת ביאתו לעולם בתערובות נמצא לא נשתנה מעולם ממה שהיה בתחלת ביאתו לעולם לא מהני לי' ביטול, והן הנה דברי המרדכי בחולין ס"פ הזרוע יע"ש, ומשנה למלך הנ"ל עמד עליו. והאמת כמו שכתבתי דראי' מיבמה שרקקה דם ומצחצוחי זיבה ראייה גדולה היא".

1) תהלה לדוד (יו"ד סי' כ"ו) - "והחת"ס ... ולא ידעתי מה יעשה במ"ש הש"ך בסי' ק"ט סק"ח. דהא דמבש"א מ' ביבש ביבש משכחת לה כגון ששחט כמה מינים ונמצא ריאה של א' מהם טריפה. דבטל מה"ת ברוב. והא התם לא נשתנה האיסור לא בחזותא ולא בטעמא. גם מה יעשה בהא דכתב האו"ה הביאו הפרמ"ג סי' ס"ט במ"ז סק"ה. דחתיכה שנתבשלה בדמה עם חתיכות אחרות ויש ס'. דחתיכה בטלה ברוב אף בהה"ל דהוי בא לעולם ע"י תערובות ע"ש. ולדעת החת"ס הא הרוטב אסירה דהוי אינו מינו. ולומר סלק בכה"ג אינו נראה ולענ"ד דבר זה ליתא".

3. י"ל: שניהם באו ביחד לעולם.

(א) או"ז (הל' חליצה סי' תרע"א אות ג') - "וקשיא לי אני המחבר ויבטל רוק בדם ונ"ל הואיל ורבייתיה דהאי רוק הכי שבאו שניהם מפיו ביחד אין שייך בו ביטול שאין שייך ביטול אלא בדבר שהיה זה לבד וזה לבד ונתערבו".

(ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק י"א, סי' ס"ט מש"ז ס"ק ל"ה ד"ה כתב) - "ועיין מרדכי סוף חולין דבר שבא לעולם על ידי תערובת לא בטיל, וראייה מיבמה שרקקה דם. התם נולד בתולדה כך וכל אחד מהם לא היה בפני עצמו, מה שאין כן כאן ההיתר היה בעולם. ועוד יש לחלק".

ג) חונ"ד (ב' ס"ק ז', סי' ק"ו ב' ס"ק א').

ד) מנ"ח (מצוה ג' אות ה' ד"ה אך) - "וכתבו האחרונים דביין ההיתר עמד בפני עצמו והאיסור בא בתערובת, אם כן אדרכה חשוב ההיתר מאוד, ואפילו דבר שיש לו מתירין בטל, אבל אם ההיתר לא עמד שום פעם בפני עצמו, ובא על ידי תערובת כהאי דהמרדכי, אין ההיתר חשוב ואינו מבטל אף איסור שאין לו מתירין. א"כ כאן דהתוספת של גיד הוי היתר הבא בתערובת, והאיסור עמד בפני עצמו, ודאי אין ההיתר מבטל את האיסור, דמה אם בבאו שניהם כאחד על ידי תערובת אינו מבטל, מכל שכן היכי דהאיסור עמד בפני עצמו, דיפה כוחו, וההיתר בא על ידי תערובת, ודאי אינו מבטל האיסור, ודוק. אך כל זה כתבתי לשיטת האחרונים הנ"ל,

עיין בנודע ביהודה תנינא חיו"ד סי' נ"ד נ"ה ... **ובאמת תמוהין** הדברים מאוד מסוגיא דנדרים נ"ח ונ"ט, יעוין שם דגידולי היתר מבטלים האיסור ... **דסברת המרדכי** דוקא שבאו שניהם על ידי תערובת, אבל אם בא אחד קודם חבירו, אפילו אם הנתבטל בא קודם, כיון דלא באו על ידי תערובת בטל, דכן הוא גזירת הכתוב גבי רוב. ולהסביר קצת הטעם נראה, על פי דברי הנודע ביהודה בתשובה נ"ד שם, דלכאורה דברי המרדכי חוק בלי טעם, והסביר הנוב"י דעיקר הילפותא דאזלינן בתר רובא הוא מאחרי רבים להטות, א"כ בעינן דומיא דסנהדרין שלא יהיה מעורב בתחילה עי"ש. א"כ בסנהדרין דהמיעוט בטל ברוב, וכי יש חילוק בון אם הרוב אמרו דעתם בתחילה דהיינו המבטל, או שהמיעוט אמרו דעתם והרוב המבטלים אח"כ, ודאי אין חילוק, ובכל ענין אזלינן בתר רוב, אך שיאמרו כולם בבת אחת לא משכחת לה. והכי נמי באיסור והיתר אין חילוק רק בבאו לעולם על ידי תערובת, ואין סתירה לרבינו משולם מש"ס דנדרים שם, כן נראה ברור. ובוזה תראה דהרב הגאון בעל חות דעת סי' ק"ו הנ"ל, הביא קושית המרדכי והעתיק תירוצו, כיון שאינו ניכר ההיתר קודם לא בטל, ומפלפל בוזה. ובאמת במרדכי שם מבואר לשונו כמו שהעתיקתי, א"כ אף אם ההיתר אינו ניכר רק האיסור ניכר בטל."

4. מראי מקומות – **פּלתי** (ס"ק ח'), **שער המלך** (יו"ט סוף פרק ה'), **מהרי"ט אלגזי** (פרק ג' דבכורות סי' ל'), **משנה למלך** (פרק א' משכב ומושב הל' י"ד), **זית רענן** (ח"א יו"ד ו' סי' ד'), **תפארת ישראל** (חגיגה פרק ג' בואז אות א'), נדרים פרק ה' בואז אות א'), **דעת תורה** (יו"ד סי' ס"ה) **ערה"ש** (סעי' כ"ד), **יד יהודה** (הקצצר ס"ק כ"א, סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"ג אות ט'), **חיים וברכה** (אות שכ"ב), **עין יצחק** (או"ח סי' כ"ו), **שד"ח** (כללים מערכת ד' אות ל"ז ד"ה ואיסור), **ויען יוסף** (יו"ד סי' מ"ח).

ז. שאר דברים חשובים שבאו לעולם ע"י תערובת.

1. כללי.

(א) מיקל.

- (1) **פמ"ג** (מש"ז ס"ק א', שפ"ד ס"ק י"ב, סי' ס"ט שפ"ד ס"ק ל"ה ד"ה כתב) – "ועיין מה שכתבנו בסימן ס"ט (מש"ז אות ל"ה) בשם איסור והיתר הארוך שהוא הדין לכל דברים חשובים אם לא היו נכרים מעולם בטילין שפיר אף במינם".
  - (2) **חת"ס** (או"ח סי' קל"ח ד"ה ויען) – "במין במינו שנתבטל מן התורה ומדרכנן החמירו שלא יתבטל כלל משום חומרא דדבר שיש לו מתירין או דבר חשוב וכדומה, לא החמירו חז"ל היכא שמעולם לא ניכר האיסור ונולד בהיתר דאורייתא מיד בתערובת".
  - (3) **טוב טעם ודעת** (תלתאי סי' רמ"ה).
- (ב) בדבר שיש לו מתירין יש להקל.

- (1) **אבני נזר** (יו"ד סי' פ"א) – "אין לאסור רק משום בריה. וידוע שיטת האו"ח המובא בפרמ"ג (סי' ס"ט ס"ק ל"ה במשבצות) שאם האיסור בא בתערובת בטל בכל מקום כדשיל"מ ... באמת אינו מובן כלל הדמיון דברים חשובים לדשיל"מ. דבשלמא דשיל"מ שהביטול טוב רק שטוב יותר שנאכל בהיתר גמור ולא מחמת ביטול. בוזה אמרינן כיון שתחילתו בביטול לא חל האיסור והוי היתר גמור. אבל דברים חשובים דמשום חשיבתם לא בטלי. מה נ"מ אם בתחילה אם בסוף. אשר ע"כ נ"ל דאו"ח לא אמר רק בחתיכה הראוי להתכבד שהקשו תוס' הלא משום איסורו אינו ראוי להתכבד כמו בחטאת ותירצו שאם יתבטל יהי' ראוי להתכבד ע"כ אינו בטל. והתינח כשתחילה הי' אסור. בוזה אמרי' שלא חל ההיתר. אבל זו שתחילת איסורו בביטול. אמרי' להיפך שלא חל האיסור שאם יחול לא יהי' ראוי להתכבד ... ולא יחול האיסור כלל כיון שתחילת איסורו בביטול. [וזה למד האו"ח ממה שמותר בדשיל"מ בשתחילת ביאתו בתערובת. ע"כ משום דכשתחילת איסורו בביטול לא חשיב איסור כלל כנ"ל]. וא"א לאיסור לחול. אבל בשאר דברים חשובים אין טעם לדבר כלל".
- (2) **יד יהודה** (סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"ג אות ד') – "דשאני דשיל"מ שהוא משום עד שתאכלנו באיסור, ע"כ אם נולד האיסור בתערובת לא חל עליו שם איסור כלל ולא הוי עד שתאכלנו באיסור, משא"כ בדבר חשוב".

2. בריה.

(א) מיקל.

- (1) **משיב דבר** (ח"ב סי' כ"ז, סי' כ"ח ד"ה מ"ש) – "והאיסור משום בריה דלא בטיל אפילו באלף יש להתיר עפ"י דברי הרמ"א (בסי' ק"ב) משום שבא לעולם ע"י תערובת".
  - (2) **יד יהודה** (סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"ג אות ו') – "דהוא ג"כ מחמת חשיבות האיסור לכל הטעמים ולא שייך בהיתר כלל, א"כ אם נולד האיסור בתערובת א"כ מעולם לא בא לידי חשיבות האיסור ובטל".
- (ב) מחמיר.

- (1) **אבני נזר** (יו"ד סי' פ"א) – "אין לאסור רק משום בריה. וידוע שיטת האו"ח המובא בפרמ"ג (סי' ס"ט ס"ק ל"ה במשבצות) שאם האיסור בא בתערובת בטל בכל מקום כדשיל"מ ... באמת אינו מובן כלל ... בשאר דברים חשובים אין טעם לדבר כלל".
- (ג) **יבין דעת** (סי' ק' הקצצר ס"ק א', הארוך ס"ק א') – "והאחרונים הביאו בשם האו"ח דאם אחר שנתערב נולד האיסור בטלה כמו בדבר שיש לו מתירין לקמן סימן ק"ב. אמנם הוכחתי בפירוש הארוך שאין דין זה אלא בלח בלח לא יבש ביבש וכדקיי"ל בא"ח סימן תמ"ז".

(1) לענין יבש ביבש - עי' לעיל.

3. חתיכה הראוי להתכבד.

(א) מיקל.

- (1) **פמ"ג** (סי' ס"ט מש"ז ס"ק ל"ה ד"ה והנה).
- (2) **אבני נזר** (יו"ד סי' פ"א אות ד') – "נ"ל דאו"ח לא אמר רק בחתיכה הראוי להתכבד שהקשו תוס' הלא משום איסורו אינו ראוי להתכבד כמו בחטאת ותירצו שאם יתבטל יהי' ראוי להתכבד ע"כ אינו בטל. והתינח כשתחילה הי' אסור. בוזה אמרי' שלא חל ההיתר. אבל זו שתחילת איסורו בביטול. אמרי' להיפך שלא חל האיסור שאם יחול לא יהי' ראוי להתכבד. [ומה שיכול הגוי לאכול לא חשוב מש"ה ראוי להתכבד כמ"ש הפר"ת והנוב"י] ולא יחול האיסור כלל כיון שתחילת איסורו בביטול".

(ב) מחמיר.

1 ח' רע"א (תמורה דף ל.) – "ואף דלענין יש לו מתירין כתבו כן בשם סמ"ג בש"ע יו"ד (סי' ק"ב) בענבים שנתבקעו ע"ש. י"ל דדוקא יל"מ כמו דמקילין דבטל באינו מינו והטעם דל"ש עד שתאכלנו באיסור דאינו נקרא כלל על שם האיסור דהתערוכות נקרא על שם ההיתר כיון דאינו מינו. א"כ י"ל ה"ה באינו ניכר ולא ה' עליו שם איסור לא הוי כאוכל האיסור דמעולם לא חל שם האיסור. משא"כ לענין חתיכה הראוי להתכבד דמ"מ חשיב ולא בטיל".

2 יד יהודה (סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"ג אות ד', סי' ק"א הקצר ס"ק ג', הארוך ס"ק א', סי' ק"י הארוך ס"ק א').

(ג) מסופק.

1 בדה"ש (סי' ק"א סעי' א' ד"ה חתיכה עמ' קי"ח, סי' ק"י סעי' א' בי' ד"ה דבר עמ' ק"ה).

4. דברים חשובים [או דברים שבמנין].

(א) מחמיר.

1 יד יהודה (סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"ג אות ד', סי' ק"י הקצר ס"ק א', הארוך ס"ק א').

(ב) מסופק.

1 בדה"ש (סי' ק"א סעי' א' ד"ה חתיכה עמ' קי"ח, סי' ק"י סעי' א' בי' ד"ה דבר עמ' ק"ה) – "ולדינא צ"ע לענ"ד בזה".

(ג) מיקל.

1 רמ"א (הג' או"ה כלל כ"ו על דין ד') – "ע"ל כלל כ"ה סי' כ' לענין דשיל"מ וה"ה לענין דבר שבמנין שבכאן".

2 חיים וברכה (אות שכ"ב) – "וביו"ט לכו מתחיל האיסור אז הוא כבר מעורב, בכהאי גוונא לא אמרינן כלל חומרא דדבר חשוב ומנין, ושפיר נתבטל בתערובת ... כבר העלה הפמ"ג ... ובחוות דעת ...".

5. מראי מקומות – חו"ד (ח' ס"ק י"ב), גנזי יוסף (תאומים, הנהגות או"ה ח"ב אות י"ז).

ה. ניכר קודם שנתערב, ונתערב בעצמו.

1. מחמיר – ס' התרומה (סי' רכ"ג), הו"ד במ"ב (סי' ש"כ ס"ק י"ד, "ולפ"ז אם הענבים מונחין בפני עצמן והיין זב מהם במדרון ויורד לתוך יין שהיה שם כבר מע"ש אסור כל היין להסתפק ממנו משום דבר שיש לו מתירין שהרי מקודם שנתערב היה בעין וניכר [ספר התרומה בסימן רכ"ג]), בדה"ש (ס"ק מ"ג), מעדני השלחן (ס"ק מ"ו).

ט. נתן מלח בתבשיל שעל האש בשבת, אם מותר באכילה בשבת.

1. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א ריש סי' ה', שולחן שלמה סי' שי"ח ס"ק ד') – "בשו"ע או"ח ריש סי' שי"ח המבשל בשבת במזיד אסור לו לעולם ולאחרים מותר למוצאי שבת, ואפי"ה פסק שם הרמ"א בסעיף ט' 'ואם עבר ונתן מלח אפ' בכלי ראשון אפילו הוא על האש שעבר איסורא מותר המאכל דהמלח בטל לגבי המאכל', ועיי"ש במג"א דאע"ג דמידי דעביד לטעמא לא בטיל שאני הכא דהוי זה וזה גורם דמסתמא נמלח מעט מערב שבת וכיון שגם המלח האחרון לבד אין בו כדי ליתן טעם הוי זוז"ג, ואף על גב דדבר שיש לו מתירין לא בטיל (ונד"ד חשיב נמי כמין במינו) שאני הכא דנתבטל מקודם שנאסר מיד כשהמלח נימוח והבישול הוא רק אח"כ דהא קי"ל דמלח בעי בישולא כבשרא דתורא, וכיון שהאיסור נולד בתוך תערובת של היתר ולא היה ניכר קודם שנתערב נקטינן דבכה"ג גם דשיל"מ בטיל, ואע"ג שהממס דונג או חלב הואיל ומרפה גוף קשה חייב משום מבשל, מ"מ במלח הרי מבואר שהמסה גרידא לא מקרי בישול עד שיתבשל הרבה כבשרא דתורא, ועיי"ש במשנ"ב בבאה"ל שכתב דאפשר שהוא הדין גם בתבלין דמתבטל קודם שמתבשל, ונלענ"ד דה"ה נמי אם הוסיף מים בשבת לתוך דוד של מים או בתבשיל שעומד ע"ג האש שהמים הנוספים מתערבים בתוך המים שהיו קודם עוד טרם שהם מתחממים מגיעים לשיעור שהיד סולדת בהם, וכיון דנקטינן שאפילו אם עצם הדבר היה ניכר בפני עצמו מ"מ אם חלות האיסור נעשה רק לאחר שכבר נתערב ג"כ מהני ביטול בדשיל"מ (במלח כיון שצריך תחלה להתמסס אפשר דחשיב טפי כלא היה ניכר כלל מקודם משא"כ במים) מסתבר דמותר לפי"ז לשתות אח"כ את כל המים או המרק אפילו אם יש רוב מים של היתר לדעת הכת"ס בחאו"ח סי' נ' (הובא באר"ח החדש סי' שי"ח) שתמה על הפמ"ג בריש סי' שי"ח וסובר דמעשה שבת כיון שעיקרו מדרבנן מתבטל שפיר גם לח מין במינו ברוב ואין צריכים שיעור של ששים, ואף על גב שלמעשה חושש קצת גם הכת"ס לדעת הפמ"ג שמצריך ששים, מ"מ בכה"ג שהאיסור נולד בתוך תערובת של היתר דקיל טפי יתכן שסובר להקל, ואף להט"ז שחולק על הרמ"א גבי מלח וסובר דלא חשיב בכה"ג זוז"ג והמלח לא בטיל, מ"מ גבי מים שהוא ממש מין במינו וליכא כלל טעמא דאיסורא מהני שפיר ביטול גם להט"ז ומותר גם למבשל עצמו לשתות בשבת כל המים אף על גב דעבר על בישול דאורייתא ...".

י. מראי מקומות – קהלות יעקב (ביצה סי' ט', סי' כ"ד), הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"כ ס"ק ז' ב').

כג מים המטפטף מהמזגן בשבת.

א. מצד מוקצה, נולד.

1. מחמיר - ע"י מבטל כלי מהיכנו, לשיטות ומראי מקומות.

ב. הנחת כלי תחת המזגן לקבלת המים.

1. מחמיר - ע"י מבטל כלי מהיכנו, לשיטות ומראי מקומות.

ג. עצה: יניח בכלי חפצי היתר [וממילא בסיס לאיסור והיתר, וההיתר יותר חשיב, ומותר לטלטל].

1. ע"י מבטל כלי מהיכנו, לשיטות ומראי מקומות.

ד. עצה: ליתן מים בכלי קודם.

1. מחמיר.

(א) נשמת שבת (סי' של"ה אות קמ"ב) – "לא מהני, ואף ע"י צינור לא מהני, והטעם דדבר שיש לו מתירין מין במינו אפילו באלף לא בטל, שאמרינן עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, והכי נמי עד שתלטלנו באיסור תלטלנו בהיתר, פ"י שתמתין מלטלטלו עד מוצ"ש. ונראה דבזה אף להנוב"י בס' הצ"ח שחידוש שלגבי טלטול מוקצה לא נאמר הכלל דדבר שיש לו מתירין לא בטל מאחר שיכולין ללטלטלו בין בשבת ובין לאחר השבת (משא"כ במידי דאכילה שאין יכולין לאוכלו כי אם בפעם אחת גביה אמרינן תאכלנו בהיתר לא בביטול איסור), דדברי הנוב"י לא נאמר אלא בדבר שעומד לשימוש חוזר, משא"כ מים הללו שאין עומדים לשימוש כלל רק לשופכו לאיבוד אף הנוב"י מודה דבטלטול כזה הדרינן לכללא דדשיל"מ דלא בטל אפילו באלף. ובנוגע הדיון אי מהני שיקבע להערכת אנדישע"ן צינור שהמים יזלו דרך הצינור ישר לתוך הכלי, נראה דג"כ לא מהני דנהי דקיי"ל דאיסור שנולד בתערובות שפיר בטל אף כשהוא דשיל"מ, זה נאמר דוקא כשנולד בתוכה ממש (כגון הנותן ענבים לתוך יין והיין נזחל בשבת מתוך הענבים לתוך היין שהיו שם מקודם) לא בכה"ג שמתחלת יציאתו לאויר העולם היה דבר נפרד לעצמו אלא שלא היה ניכר ונראה מאחר שנכנסה מיד לתוך צינור. ואחד מגדולי הדור (בעמח"ס שו"ח שבט הלוי שליט"א) רצה להורות היתר בכה"ג, אבל רבו עליו חבריו וחלקו עליו, וע' בקובצי מבית הלוי שפילפלו הרבה בזה, שו"ר בשו"ת שבט הקהתי (ח"א סי' קט"ז) שג"כ מביא משם מורה מפורסם א' (ריש"א) להתיר ככה"ג, וליתא כנ"ל".

(ב) הגרד"ש זולדן (קובץ מבית לוי ח"ח סוף עמ' ק"ו).

(ג) ארחות שבת (פרק י"ט הע' תק"כ) – "ולכאורה נראה שאין להתיר נתינת כלי לקבל את המים הנוטפים מהמזגן אף באופן שיתן בכלי מים שאינם מוקצים, ולסמוך על דין ביטול ברוב, שהרי הטיפות המנטפות אוסרות את המים של ההיתר, ואינן בטלות ברוב שהרי זה דבר שיש לו מתירין. ואין זה דומה לנידון של ענבים הנתונים בגיגית של מים המובא בס' ש"כ ס"ב שהתיר ספר התרומה את היין הזב מהענבים משום שלא היה ניכר בעין, דהכא היו הטיפות ניכרות כאשר זבו בתוך המזגן ובצינור, והרי זה דומה למה שהביא המשנ"ב שם ס"ק י"ד בשם ספר התרומה דאם הענבים אינם בתוך הגיגית אלא מחוצה לה והיין זב במדרון ונכנס אל הגיגית, דבכה"ג ניכר היין בפני עצמו ואינו בטל. ועוד דמצוי הוא שהמים שנטפו מן המזגן מתרבים על המים שהיו מתחילה ובכה"ג לכאורה לא אמרינן קמא קמא בטיל אף לפי הפר"ח והגר"א בס' צ"ט שהקלו בשיעורין דרבנן, דהכא הוי שיעורין דאורייתא שהרי האיסור הוא רוב. ועוד יש לדון דכיון שמי המזגן זבים בלא הפסק לא אמרינן בזה קמא קמא בטיל וכמו שהביא הגר"א בשו"ע יור"ד סי' צ"ט סוס"ק ט"ו בשם התוס' דדבר הזב בלי הפסק הוי כנפל הכל בבת אחת ולא אמרינן בזה קמא קמא בטיל".

(ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שמ"א).(ה) הל' שבת בשבת (פרק כ"א הע' מ"ד).

2. מיקל.

(א) אבן ישראל (קונ' מצות השבת סוף פרק ב').

(ב) הגר"ש"א זצ"ל (שבט הקהתי ח"א סי' קט"ז, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז סעי' רכ"א) – "ליתן מים בכלי מקודם ועל כן טיפה שנוטף מהמזגן בשבת קמא קמא בטיל כמש"כ המחבר [בסי' ש"כ ס"ב]".

(ג) הגר"ח ק"צ"ל (ששכ"ה פרק י"ג דפו"ח הע' קל"א) – "דאם נתן בכלי שמתחת למוצא המזגן, קצת מים רגילים, לא יהא בהנחת הכלי משום מבטל כלי מהיכנו דמי המזגן הם מים שונים מן המים שבכלי, ועיין יור"ד סי' קב ובש"ך שם ס"ק ג, דלגבי דשיל"מ אזלינן בתר שמא, וכרבא לגבי אביי, והרי מי המזגן שמים מים מזוקקים והם כאינם מינם לגבי המים הרגילים שבכלי, וקמא קמא בטיל".

(ד) עי' שבט הקהתי (ח"א סי' קט"ז) – "אם נותן שם כלי עם מים מער"ש מותר לטלטלם אח"כ".

עי' שבט הקהתי (ח"ב סי' קל"ח) – "המים הי' ניכרים דשיל"מ ואין בטיל ... לגבי לטלטל מוקצה דכ' הצ"ח ... וצ"ע עדיין עי' היטב".

3. יש עצה: לשום משקה שאינו מינו [כגון מיץ וכדו'], שמין שמערב עם אינו מינו אין דין של דשיל"מ [סי' ק"ב סעי' א'], ובטל.

(א) שבט הלוי (מבית לוי ח"ט עמ' נ"ג אות ט"ז) – "העצה לזה שיתן כלי עם משקה שאינו מינו תחת הצינור והמים מהמזגן ישפכו לתוך הכלי וקמא קמא בטיל, ובאופן זה יוכל לטלטל אח"כ את הכלי לשפוך את המים".

(1) וחוזר ממש"כ בשבט הלוי (מבית לוי ח"ו עמ' מ"ח אות ט"ז, הע' ט"ו) [הגם ע"ש ח"ט עמ' נ"ג הע' ט"ו, שלא מתקן לשונו. וצ"ב] – "העצה לזה ליתן מים קודם שאז קמא קמא בטיל במים ע"ש".

(ב) נשמת שבת (סי' של"ה אות קמ"ג).(ג) קשה: הא אין מבטל איסור לכתחילה.4. ציץ אליעזר (ח"ז סי' כ"א אות א', אות ו') – "כת"ר עומד על דברי (ח"ו) בס' ל"ד אות כ"ו בנוגע לשפיכת מי - הארגז שבמקרר בשבת, דנוסף על צדדי ההיתר המרווחים שכתבתי בזה, הוספתי לכתוב דאפילו למי שירצה לדקדק על עצמו ביותר יש לו עצה שיראה להשגיח שתמיד עם כניסת השבת ישארו מעט מים בארגז המים שבמקרר ואזי כל מה שיזוב מהקרח בשבת יתבטל קמא קמא בתוך המים של ההיתר וכו', וביססתי הדבר על יסוד דברי הב"י שבסוס"י ש"ח מ"ש גם בדעת בעה"ת, ועל עוד פוסקים. וע"ז בא כת"ר במכתבו ומעורר דאך קמא קמא בטיל הא קיי"ל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל ומוקצה הא הוי דבר שיש לו מתירין וכו' וכיון דמי הקרח מוקצים הם משום נולד לדעת בעה"ת ואסורים בטלטול אמאי לא נימא בזה דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל וכו' ע"כ. ואשיבנו כי דבריו לא מובנים לי כלל, הרי אני בעצמי הרגשתי בספרי שם מזה דאם המים נאסרו מקודם שוב לא יכולים להתבטל, וכדכתבתי בלשון ואין לומר שלא יועיל הביטול מכיון שעם פרישתם למעלה מן הקרח ובזיבתם בצדדים ובצינורות עד שמגיעים לארגז הם בעין וכבר נאסרו, אלא מה שחידשתי בזה הוא דבהיות שאינם זבים מהקרח בשפע אלא באטיות ובמיעוט זעיר שם זעיר שם וגם אין להם מקום מנוחה אלא מתפשטים מיד לזוב בכדי להגיע למטרותם בארגז המים למטה

א"כ אינם ניכרים עדנה כ"כ ולכן לא נאסרים עוד משום נולד ויוצא דאימתי יכולים להאסר משום נולד עם התקבצותם בארגז המים ושם מתערבים כבר עם כניסתם שם במי ההיתר כיעו"ש. הרי בהדיא דטעמי ונימוקי בזה הוא מפני די"ל דמקודם שנכנסים ומתערבים במי הארגז שלמטה לא נאסרו בכלל עדנה משום נולד, וא"כ מה מקום יש לבוא ולטעון עלה דלא יועיל הביטול הואיל וכבר נאסרו משום נולד, הרי המדובר הוא שנאמר שעדיין לא נאסרו מקודם לזה משום כך. בהיות דמועט הוא ולא חשיב וגם אינם ניכרים עדנה כ"כ [וביססתי שם ג"ז על דברי פוסקים שהבאתי בזה]. ואשר על כן י"ל תו דמתבטל קמא קמא בתוך המים של ההיתר כדקיי"ל דכל שלא היה ניכר האיסור קודם שנתערב אין בו דין דשיל"מ כנפסק באו"ח סי' ש"כ סעי' ב' וכן ברמ"א ביו"ד סי' ק"ב סעי' ד'. (ועמ"ש בזה גם בשדי חמד כללים מערכת ד' אות ל"ז עיי"ש) ... ומה מאד נהנתי שמדי עייני כעת בההלכה ההיא שבמג"א בסי' של"ה הנובעת מהד"מ בטור שם, מצאתי בספר יד יוסף על ה' שבת בריב"ד הזהב סק"ו שגם בשם כותב לומר דיועיל באמת ביטול אפי' מים במים, ובדומה לסברתנו, דכותב שם, דבלאו הני הוראות (שבד"מ ומג"א) יש מי שהורה נכונה דכיון מיד בשעה שיוצא הדלף מן הענבים אינו עומד אפילו רגע בפני עצמו אלא מיד עומד להתבטל חשיב לא ניכר האיסור דהא המרדכי הביא ראייה לדין זה (דכשלא הוכר האיסור לא אסור משום יש לו מתירין) מביצה ד' ד' דאייתא התם דעצים שנשרו מהדקל מרבה עליהם עצים מוכנים ומבטלה כיון דליתא לאסורי' בעיני' דמקלי קלי אסורי' אע"ג שעצים המוקצים בעין וצ"ל כיון דמ"מ עומד להתבטל, וא"כ ה"נ כן עיי"ש, הרי דאפי' בשם בנידון דהמג"א סובר ג"כ היד יוסף דמועיל ביטול אפילו מים במים ומטעמא דידן בהיות ומיד בשעה שיוצא הדלף מן הענבים אינו עומד אפילו רגע בפני עצמו אלא מיד עומד להתבטל ולכן חשיב לא ניכר האיסור. ומינה במכש"כ בכעין נידוננו שהרבה יותר אינו ניכר ואינו חשוב מההיא דבשם, ואשר לדעתנו י"ל דכו"ע יודו בכעין זה דהו"ל אינו ניכר וגם בהיות ומקודם לזה לא חשיב כלל ולכן לא חל ע"ז עדנה שם איסור ועל כן בשופי קמא קמא בטיל וכשנוצר האיסור הו"ל כבר אינו ניכר ממש שלכו"ע לא אמרינן בזה דינא דשיל"מ לא בטיל. ואכמ"ל במה שכותב בריב"ד הזהב שם להעיר בעצם דינא דד"מ ומג"א שם, וכן בספר תורת שבת וספר ערך שי, בהיות וכל הפוסקים הסכימו לזה, עיין בא"ר ובתוספת שבת, ובפרמ"ג ובשו"ע הגרש"ז ומ"ב ועוד. וכת"ר גם ציין שפיר שבכזאת מבו' גם במאירי ביצה ד' ל"ו. ועל זה שהד"מ לא הזכיר דינא ברמ"א יפה מבאר בספר מאמר מרדכי על או"ח, דמה שלא כתב במור"ם הכי בש"ע י"ל דמאחר שמרן ז"ל לא הזכיר דברי הכלבו לא הוצרך הרב ז"ל לכותבו. ואדרבא כותב שם שלכן השמיטו מרן ז"ל בשו"ע מפני שגם הוא סובר להלכה דלדין אפשר שפיר לבטל בשאינו מינו עיי"ש.

ה. האם מותר להשתמש בניאגרה [toilet tank] שמחובר אליה צינור המזגן.

1. מחמיר.

(א) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ט טור ג') – "דאין להכניס את הצינור של המזגן למיכל בית הכסא, דיהא אסור אח"כ להשתמש בזה".

(ב) רבבות אפרים (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ט טור ג') – "דאין להכניס את הצינור של המזגן למיכל בית הכסא, דיהא אסור להשתמש בזה בשבת, דהוי דבר שיש לו מתירין ואינו מתבטל ברוב".

(ג) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ט טור ג') – "דאין להכניס את הצינור של המזגן למיכל בית הכסא, דיהא אסור להשתמש בזה בשבת, דהוי דבר שיש לו מתירין ואינו מתבטל ברוב".

(ד) עי' חוט שני (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ט טור ג') – "דאין להכניס את הצינור של המזגן לתוך הניאגרה, אולם בדיעבד הנכנס לבית הכסא בשבת שהכניסו בו את הצינור של המזגן לתוך הניאגרה, מותר להשתמש שם ולהוריד שם את המים אח"כ משום כבוד הבריות".

(ה) הגר"י וינר שליט"א (צהר חי"א עמ' קמ"ה).

2. מיקל.

(א) הגר"ח ק"ק זצ"ל (שלמי יהונתן ח"ג עמ' רפ"ז) – "אמר לי שהגר"ח קנייבסקי שליט"א [זצ"ל] ג"כ התיר להשתמש במי הניאגרה שבאים לתוכן מי המזגן ולא נודע טעמו".

(1) לכאורה הוא לשיטתיה, עי' לעיל.

(ב) הגר"א קופשיץ שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ט טור ג') – "להתיר להשתמש בניאגרה שמי המזגן נכנסים לשם, דזה לא חשיב השתמשות".

(ג) הגר"צ ובר שליט"א (שלמי יהונתן ח"ג עמ' רפ"ו).

(ד) שלמי מנחם (עמ' ס"ב) – "ולמעשה כשמי הגשמים בניאגרה מרובים יש להקל להוריד את המים קודם השימוש בבית הכסא דהוי טלטול בכוחו לצורך דבר המותר, ושוב יהיו מי המזגן מועטין ויהיה מותר להשתמש במי הניאגרה".

3. דעת הגריש"א זצ"ל.

(א) הגריש"א זצ"ל (צהר חי"א עמ' קנ"ב) – "אינו רואה היתר ורק אם מי המזגן ביציאתם יהיו מעורבים עם המים בזה דומה לענבים הנסחטים בתוך הגיגית בס' ש"כ".

(ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי או"ח ח"ב פרק י"ז סעי' רכ"א, הע' של"ט, הל' שבת בשבת פרק כ"א סוף הע' מ"ד*) – "דאף שאוסר התערובות הכל מדין דבר שיש לו מתירין, מ"מ מעט מים אין אוסרים הכל, דאינו ראוי לאסור ואין מתייחס אליהם כלל, וסיים דהמחמיר להוריד המים ע"י שינוי כלאחר יד תע"ב".

4. מראי מקומות – הל' שבת בשבת (פרק כ"א סוף הע' מ"ד*).

(א) שבת הלוי (נחלת ישראל פרק י"א הע' ס"ו) – "שלכתחילה ישתדל להתקין הצינור של המזגן במקום אחר, וכגון שיטפטפו המים לכיור או שירכיבו לצנור הרחב שמאחורי הבית הכסא שמוציא המים למערכת הביוב".

(ב) נחלת ישראל (עמ' שצ"ט), הו"ד בששכ"ה (פרק י"ג דפו"ח סוף הע' קל"א) – "מיהו באופן שיש רק קצת מים מהמזגן בניאגרה אין דבר זה כ"כ ברור לאיסורא, דהרי הקצת מים של מוקצה אינם מועילים לנקות הבהכ"ס, (דגם בלי זה יש לו מספיק מים של היתר), וי"ל דזה לא נחשב לשימוש, וא"כ אין כאן חשש של שימוש במוקצה, וכן שמעתי מהגר"ש ואזנר שליט"א [זצ"ל] שמצדד

כן, וכן אמרו לי בשם הגר"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל]. ואע"ג דלכאור' עדיין קא מטלטל המים של מוקצה וכו"ל, מ"מ אולי יש להשוותו למש"כ החזו"א [סי' מ"ז אות ט"ו] הו"ד לקמן פרק ב"ב ריש אות ב', דמכיון שעיקר התעסקותו הוא במים המרובים של היתר, בכה"ג לא גזרו על טלטול המיעוט של מוקצה...".

ו. מראי מקומות – שלמי יהונתן (ח"ג סי' ע').

1. ויהי בנוסע (פרק י"ד סעי' ד') – "מים הנוטפים ממוגן, ובמקום שמטפטף נתן כלי לקבל המים, והתמלא הכלי על גדותיו, מותר לטלטל הכלי ולשפוך המים, ואין בו משום מוקצה".

כד [נדרים]

א. הלכה.

1. הוי דשיל"מ – נדרים (דף נט.), ר"ן (דף נב.), רמ"א (סעי' ד'), ש"ך (ס"ק ח'), פמ"ג (הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ג' אות ל"ג), חכ"א (כלל נ"ג סעי' י"ט), פוסקים.

ב. הטעם.

1. דמצוה לשאול – נדרים (דף נט.), ט"ז (ס"ק י"ב, לפי מכון ירושלים, עי' הג"ה שם), בית יעקב (סי' ק"י ד"ה ולפ"ז), מנחת יעקב (כלל ל"ט ס"ק ח'), פת"ת (ס"ק ו'), עיין בתשובת בית יעקב סימן ק"י שהצדיק דברי רש"ל דשאני נדרים דיש מצוה בהתרתן ע"ש שהאריך בזה וכן תירץ במנ"י כלל ל"ט אות ח' ע"ש"), קרן אורה (נדרים דף נב. ד"ה אבל), שו"ת בית שלמה (או"ח סי' קי"ג אות ט'), בית לוי (ביננשטק, הג' על פמ"ג ריש סי' ק"ב).
(א) לשון רמ"א (סעי' ד') – "שנדר מדבר אחד ונתערב אחר, כ, לדידיה מקרי דבר שיש לו מתירין, דהא אפשר לשאול על נדרו".

ג. נפקא מינה.

1. נדרי מצוה.

(א) אין לו מתירין – רע"א (ח"א סי' ס"ה ד"ה אכן), פת"ת (ס"ק ד'), ערה"ש (סעי' כ"ה), "ולכן נ"ל שנדר שלדבר מצוה לא מקרי דבר שיש לו מתירין שהרי אין מצוה בהשאלת נדרו וגם אינו בהתרה כמו שיתבאר בסי' רכ"ח ע"ש").
2. במקום שאין מצוה.

(א) בית יעקב (סי' ק"י ד"ה ולפ"ז) – "דבנדרים לא חשיב דשיל"מ אלא היכא דאיכא מצוה בהתרתן אבל היכא דליכא מצוה לא חשיב דשיל"מ".

(ב) קרן אורה (נדרים דף נב. ד"ה אבל) - לשונו מובא לקמן.

(ג) שו"ת בית שלמה (או"ח סי' קי"ג אות ט') - לשונו מובא לקמן.

(ד) בית לוי (ביננשטק, הג' על פמ"ג ריש סי' ק"ב).

1) עי' לקמן לענין שבועה.

2) מראי מקומות – פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ל"ג).

3. נדר בעת צרה.

(א) אין לו מתירין [אא"כ רוצה לשאול עליו] – תורת יקותיאל (ס"ק ג'), הו"ד בפת"ת (סוף ס"ק י'), "אמרין הטעם משום דמצוה לשאול על נדרו ... ולהכי הוי דבר שיש לו מתירין, א"כ היוצא מזה היכי שאינו צריך לשאול על נדרו כגון שנדר בעת צרה וכיוצא בזה כמבואר בהלכות נדרים לא הוי דבר שיש לו מתירין ... אבל אם בלא"ה רוצה לשאול על נדרו (שנדר בעת צרה) צ"ע כי י"ל דהוי דבר שיש לו מתירין, דהא דאמרין בש"ס ... משום דמצוה כו', היינו משום דבש"ס קתני סתם ... אבל היכא שרוצה לשאול על נדרו י"ל דבכל ענין הוי דבר שיש לו מתירין", בדה"ש (ס"ק מ"ז), מעדני השלחן (ס"ק נ').

4. ה"ה עומד לכך, אפילו אינו מצוה – פלתי (ס"ק ה'), תורת יקותיאל (ס"ק ב').

ד. במקום שאין לו פתח ואינו מתחרט על נדרו.

1. מראי מקומות – העמק שאלה (שאילתא קל"ב ס"ק י"ח, ק"ט-א'), בדה"ש (ס"ק מ"ו, "וצ"ע").

(א) חוות יאיר (סי' ק"ל) – "ובכה"ג גבי נדר מש"כ לדעת הרב בט"ז איך יהיה כל נדר דשיל"מ הואיל שבאם ימצא פתח אפשר לו להתיר נדרו אחר שאין זה ודאי כ"ש אם באמת אין לו פתח דנימא הואיל שיש אפשרות באם היה לו פתח להתירו שיקרא בשביל כך נדר זה שאין לו פתח דשיל"מ והלא ביצת ספק טריפה [עמ"ש בשו"ת צ"צ סי' ס"ט על זה דבמ"נ לישתרי ומ"ש בהשמטו' תשו' קצ"ב אות ס"א] כתב הרשב"א דלא מיקרי דשיל"מ מפני דאין ברור שיבוא לו היתר כ"ש בכה"ג וע' בב"י סי' ק"ב שכתב דדווקא אם המתיר בידו לעשותו בלי ספק כלשון הרשב"א. ועוד דלדעתו סתימת ש"ס אי בעי מיתשיל עלי' ר"ל ע"י פתח כאלו הוא דבר שכיח ופשוט".

ה. נדר על איסור [כמו נבילה או טריפה] ונתערב.

1. מיקל.

(א) קרן אורה (נדרים דף נב. ד"ה אבל) – "ועפ"ז לא הבנתי ספיקו של הפרמ"ג ביו"ד (סימן ק"ב משבצות סק"ז) שנשבע שלא לאכול נבילה דחל לענין איסור לקוברו בין רשעים גמורים אי חשיב דבר שיש לו מתירין לאיסור אחד. ולפי הנ"ל ודאי לא הוי דבר שיש לו מתירין כיון דליכא מצוה לאיתשולי עליה".

(ב) בית לוי (ביננשטק, הג' על פמ"ג ריש סי' ק"ב).

- ג) יבין דעת (הארוך ס"ק ג' ד"ה ונדריים, הקצר ס"ק ה') – "והיכא דנדר מאיסור שלא לאכול ונתערב פשיטא דלא מקרי דשיל"מ שהרי אין מצוה לאתשולי על דבר איסור ולא מקרי דשיל"מ שלא כדעת הפמ"ג דנקרא דשיל"מ. ומצאתי בתשו' רע"א ז"ל שגם הוא כתב כן אלא שנסתפק ... מ"מ אחר שנתערב ובטיל מיני' איסור נבילה י"ל דמקרי דשיל"מ ע"י שאלה דעתה שאין איסור נבילה יש מצוה מצד נדר. ול"נ דכל כי האי לא אזלינן בתר השתא אלא דוודאי בתר מעיקרא אזלינן ...".
2. מסופק.
- א) פמ"ג (מש"ז ס"ק ז' ד"ה נסתפקתי, פתיחה להל' פסח ח"ב פרק א' אות ט"ז) – "נסתפקתי מי שנדר שלא לאכול בשר זה והוא מנבילה וטריפה וכדומה ...".
- ב) רע"א (ח"א סי' ס"ה ד"ה אכן) – "אני דן לספק אם נימא דמ"מ כיון דהשתא דפקע איסור נבילה על ידי ביטול יש מצוה לאתשולי והוי דבר שיש לו מתירין, או כיון דלא מקרי דבר שיש לו מתירין רק מכח הביטול ממילא נתבטל בכלו ומותר ... צ"ע".
3. מראי מקומות – נחלת אבות (בתוך ס' שער משפט, סי' ז' ד"ה ומעתה), פת"ת (ס"ק ד'), בגדי שש (שמאמא, ס"ק י"ב ד"ה וראיתי), נפש חיה (יו"ד סי' נ"ה ד"ה והנה), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ל"ב).

ו. האוסר איזה דבר על חבירו.

1. אינו נקרא יש לו מתירין.
- א) רע"א (על רמ"א סעי' ד') – "ונתערב אח"כ לדידיה כו'. בפשוטו נראה דבא לומר דדוקא לגבי הנודר לא בטל דבידו למשאל עלה והוי דשיל"מ אבל להאחרים שרי דלדידהו לא הוי דשיל"מ דאין בידם דהנודר ישאל על נדרו ואולם למ"ש המג"א (רס"י שי"ח) אם לאחד הוי דשיל"מ ולא בטל גם לאחרים לא בטל צ"ל דמה דנקט הכא לדידיה לאפוקי דאם הנודר לא יאסור הדבר על עצמו רק לאחר זה לא הוי דשיל"מ דהא להנודר לא נאסר מעולם ולאחרים הא אין בידם וכמ"ש מהרי"ט בתשו' (ח"א סי' מ"ה)".
- ב) ערה"ש (סעי' כ"ה) – "וכן כשאסר על חבירו לא הוה לחבירו דבר שיש לו מתירין שהרי אין בידו לשאול".
- ג) בדה"ש (ס"ק מ"ט).
- ד) מעדני השלחן (ס"ק מ"ח).
2. מראי מקומות – גליון מהרש"א (על רמ"א סעי' ד').

ז. מוסיף ומבטלו, מין באינו מינו.

1. מחמיר, אסור לבעל הבית להוסיף עד ס' בשביל חבירו.
- א) פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ב) – "ואם זימן אחד לאכול אצלו ונתערב דבר שנדר עליו חבירו באינו מינו [דבטל בששים] בפחות מששים, יש לעיין אי שרי להוסיף בידים דלדידיה שריא. ויראה דמ"מ אין מבטלין איסור, ולחבירו עכ"פ אסור הוא".
- ב) בדה"ש (ס"ק נ') – "אסור לבעל הבית להוסיף עד ס' כדי לבטלו".
- ה. מראי מקומות – נוב"ת (יו"ד סי' נ"ג ד"ה מה).

ט. טבל.

1. הוי דשיל"מ – רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' י"ב), רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א), תוס' הרא"ש (ב"מ דף נג.), אונ"ן (סי' תשנ"ו), ש"ך (ס"ק ג'), וטבל דלא בטיל היינו משום דהוי דשיל"מ וכדאיאתא פ"ז דנדרים (ריש דף נ"ח) ובהרמב"ם פט"ו מהמ"א והרשב"א בת"ה ובשאר כל הפוסקים), מזמור לדוד (ד"ה סמוך), גר"א (ס"ק ד'), מהרש"ם (ח"ב סוף סי' קנ"ו), פוסקים.
2. מראי מקומות.
- א) פמ"ג (שער התערובות ח"ג פרק ב' ד"ה דבר) – "דע דבר שיש לו מתירין צריך להתחס אליו שלשה תנאים. הראשון שיהיה המתיר בלי הפסד והוצאות בין שיבא המתיר בזמן או שבידו לתקנה כמו נדרים שאפשר בשאלה עיין סימן ק"ב [סעיף ג' דל] וטבל צריך לומר דכהיתרו כך איסורו דחטה אחת פוטרת הכרי עיין עבודה זרה [ע"ג ב']".
- ב) פמ"ג השלם (שער התערובות ח"ג פרק ב' ליקוטי מגדים ס"ק מ"ד) – "וטבל צ"ל דכהיתרו כך איסורו. עי' משמרת שלום דביאר דאה"נ דטבל לא החמירו ביה משום דשיל"מ, אלא משום דכהיתרו כך איסורו. אמנם לא הבינותי איך העלים עיניו מדברי הרשב"א בתוה"ב שהעתיק הבי"ב בס"י ק"ב שכ' בתו"ד בזה"ל, וכן אם המתיר בידו לעשותו בלא הפסד, כטבל שנתערב בפירות מעושרים ויש בידו עוד טבלים אחרים, שהרי יכול הוא להפריש על הטבל שנתערב מן הטבל שלפניו שעדיין עתיד לתקנו, ע"כ. הרי מפורש בדבריו דטבל לא הוי כדבר שבאין מתיריו ע"י הפסד. ולא דמי להא דסי' ק"ב ס"ג, דהתם בעי להגעיל כל הכלים ואף הכלים שאין בהם בליעת איסור וזה מקרי הפסד, משא"כ בטבל דא"צ לעשר רק הטבל שנתערב דבלא"ה היה לו לעשרו, לא מקרי הפסד כמ"ש רבינו לקמן (קב שפ"ד רסק"ח). עוד יש להקשות לפירוש זה דמבואר בנדריים נח א', דטבל הוי דשיל"מ, ובאמת כבר הקשו שם בתוס' אמאי בעינן תרי טעמי ועשו צריכותא, אבל עכ"פ קשה איך יפרנס הגמ' שם דמפורש דטבל מקרי דשיל"מ. והנה בזיו השמש ביאר תירוץ רבינו דכהיתרו כך איסורו, כלומר דיכולין להתירו ע"י חטה א', וזה אינו נחשב הפסד. ולא הבינותי דהא לא קאמר שם שמואל רק דמה"ת חטה אחת פוטרת את הכרי, אבל מדרבנן בעינן להפריש יותר וא"כ תו הוי הפסד. ובמגד שמים ביאר קושיית רבינו, דטבל אין בידו לתקנו אם הוא אינו הבעלים של הטבל, ותי' דכה"ג היכא דאין בידו לתקנו אין הטעם משום דשיל"מ רק משום דכהיתרו כך איסורו. ובאמת דכן כתבו שם התוס' דלהכי בעינן טעמא דכהיתרו כך איסורו להיכא דאין הבעלים בעיר. אבל גם פירוש זה דחוק הוא דמה הוי קשיא ליה, דהא דאמר' דטבל הוי דשיל"מ לא מיירי בכה"ג, וכן למה לא הביא דברי תוס' שם. שו"מ בשו"ת צור יעקב (הגה דעות על יו"ד) שכתב על דברי רבינו דמשמע דס"ל דטבל לא הוי דשיל"מ לפי שצריך הוצאה להפריש, וצ"ע הא מפורש בש"ס נדרים דטבל הוי דשיל"מ, ובאמת אינו נחשב הוצאה כיון דבלא נתערב היה ג"כ מחוייב להפריש.

אולם כונת הפמ"ג בטבל שאין לו תבואה אחרת להפריש או באין הבעלים בעיר, והריטב"א כ' שם, דבכה"ג לא הוי דשיל"מ רק משום דכהיתרו כך איסורו, וצ"ע כנ"ל [מגדים חדשים, ועי' דברי יוסף (תשיב ה)].

י. שבת.

1. הגר"ח זצ"ל (אליבא דהלכתא חע"א עמ' קי"ח טור א') – "שאלה: חלה (טבל) שנפלה לתוך התבשיל, ונמצא בשבת ויש ששים כנגדו, האם נחשב ליש לו מתירין כיון דמתירין נדרים לצורך שבת, או"ד אין היתר להתירו בשבת כיון שנתבטל בששים קודם השבת. תשובה: מסתבר שיש לו מתירין".

כה [איסור שבועה.

א. מחמיר: נחשב דשיל"מ.

1. רמב"ם (נדרים פרק ה' הל' י"ד - ט"ו) – "נדר או נשבע שאיני אוכל אותם או שאיני טועם אותם ... ואם היה דבר שאין זרעו כלה אפילו גדולי גדולין אסורין, ולמה לא יבטל העיקר האסור בגדולין שרבו עליו, שהרי הן דבר שיש לו מתירין שאינו בטל ברוב כמו שבארנו".
2. ערך השלחן (ס"ק ט"ו).
3. פמ"ג (פתיחה להל' פסח ח"ב פרק א' אות ט"ז) – "שאלה חתיכה הבלוע מכל שהוא מדם או חלב (בצירי) ואין בה ששים דנאסר' ונשבע עליה שלא יאכלנה ונפלה החתיכה ליותר מששים (ואין מכירה וחה"ל לא הוה בשאר איסורין לבד בב"ח) מהו אי צריך להתיר השבועה או א"צ ושרי ליה כך: תשובה לפי מה דקי"ל בי"ד ה' נדרים דשבועה חלה על ח"ש (עתו' שבועות כ"ג ב' ד"ה דמוקי) ושבועה הוה דשיל"מ שיכול לשאול על שבועתו א"כ תליא בפלוגתא לר"ת טכ"ע לקי מ"ה אין שבועה חלה עליה ובביטול יותר מששים שרי ליה כך וה"ה להרב יוסף עשה יש אין שבועה חלה משא"כ למ"ד טכ"ע כח"ש וחלה שבועה עליה ואף שנתבטלה ביותר מששים אסור משום השבועה וצריך להתירה דהוה דשיל"מ וכ"ת כיון דעכשיו נתבטל' חיילא השבועה ומתלא תלי וקאי הא בורכא כיון שבשעה שנשבע לא חיילא תו לית כאן שבועה עש"ך י"ד רל"ח אות ה'".
4. תורת יקותיאל (ס"ק ב').
5. שד"ח (כללים מע' הד' פד, בפאה"ש כלל ט' ה').
6. דלתי תשובה (ס"ק י"ג) – "פ"ת ... בית יעקב ... ונעלם ממנו במחכ"ת דברי הרמב"ם פ"ה מה' נדרים הל' י"ד וט"ו ... ולפענ"ד נראה דהרמב"ם סובר בזה כהירושלמי דמוכח מיני' דאף אי לא הוי מצוה לאתשולי ג"כ מיקרי דשיל"מ ... ובהקדש לאו מצוה לאתשולי ... ובזה מסולק תמיהת הקרן אורה ... דדעת הפמ"ג כהרמב"ם שמקורו טהור מירושלמי הנ"ל".

ב. מיקל.

1. בית יעקב (סי' ק"י ד"ה ונחזור) – "היינו דוקא בנדר משום דאיכא מצוה לאיתשולי עליה הוי, אבל בשבועה דליכא מצוה ... וכמ"ש רמ"א ... לא מיקרי דשיל"מ וכמ"ש בשם התוס' דתרומה ליכא מצוה".
2. כנפי יונה (ד"ה כתב בס' מ"י).
3. תשובה מאהבה (ח"א סי' ק"ב, סי' ק"ד) – "כללו של דבר כ"ז שלא יראני אדם באחד מן הראשונים ששבועה מצוה בשאלה כמו נדר אני על מקומי ששבועה איננה דשיל"מ די לן בנדרים דהויין דשיל"מ משום דמצוה לאיתשולי וכאיתשול דמי ולא לוסף עלי חומרות וזה נלענ"ד ברור".
4. עי' בית לוי (בינשטק, הג' על פמ"ג ריש סי' ק"ב).
5. שו"ת בית שלמה (או"ח סי' קי"ג אות ט') – "והכי קיי"ל דאין נשאלין על השבועה אלא מדוחק גמ"ש רמ"א סי' ר"ג וסי' ר"ל ודאי דשבועות לא הוי דשיל"מ כמו תרומה וכ"כ בתשו' בית יעקב ... דברי הפמ"ג תמוהים".
6. יד יהודה (הארוך סוף ס"ק כ"א) – "איסור גברא ... ועוד דאין מצוה לשאול עליו".

ג. טעמים להקל.

1. דליכא מצוה לאיתשולי – אחרונים לעיל.
2. איסור גברא – יד יהודה (הארוך סוף ס"ק כ"א), "חדא דשבועה אין כאן איסור חפצא כלל זולת איסור גברא, ובזה כתבתי לעיל דלא שייך דשיל"מ".

ד. נשבע על נדרו, יש להחמיר.

1. עי' חו"י (סי' קל"א) – "שאלה מאחד מן גדולי דייני ק"ק פראג הנודר מחביות יין ונשבע שלא יתיר נדרו ונתערב שיורי קנקן בחביות אחר אם מקרי דשיל"מ. תשובתי בקיצור נמרץ דודאי הוי דשיל"מ שהרי יכול להתיר תחילה השבועה ואח"כ הנדר כמ"ש בטור י"ד סי' רכ"ח ובש"ע שם ס"ד והוא פשוט לע"ד ולא ידעתי מקום הספק".
2. פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק א', ס"ק ז' ד"ה נסתפקתי) – "כתב חות יאיר בסימן קל"א מי שנדר שלא לשנות יין ונשבע שלא יתיר לו נדרו הוה דבר שיש לו מתירין דמתחלה יתיר שבועה ופשוט הוא".

ה. מראי מקומות – העמק שאלה (שאלתא קל"ב ס"ק י"ח, ק"ט-ב'), בדה"ש (ס"ק מ"ח, "וצ"ע לדינא"), מעדני השלחן (ס"ק מ"ח), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ל"ב).

1. מחנה אפרים (רמב"ם נדרים פרק ה') – "כתב הרמז"ל ולמה לא יבטל העיקר האסור בגדולין שרבו עליו שהרי הן דבר שיש לו מתירין וכו'. נ"ב עיין בדין י"ו וקשה בשבועה מאי מצוה לאיתשולי עליה איכא".

- מחנה אפרים (סוף הל' רמב"ם נדרים סוף פרק ה') – "ספ"ה כתב מרן כ"מ ובתרומה אפשר דהוי משום דהוי דבר שיש לו מתירין. נ"ב תרומה הוי מגזירת ח"י דבר, ובפ"א אמרו בגמרא דלא הוי דבר שיש לו מתירין, דבשלמא נדרים מצוה לאיתשולי עליה משום דכל הנודר כאלו בנה במה' ובשבועה לא שייך ה"ט אלא כיון דיכול לאיתשולי עלה השיב דבר שיש לו מתירין, אבל תרומה לא מצי לאיתשולי עלה אלא בדוחק ע"י פתח אבל לא ע"י חרטה, והא דנקט מרא משום דכל הנודר כאלו בנה במה לרווחא דמלתא נקטיה, וכ"נ מדברי התוס' בפרק מרובה דף ס"ה ד"ה מעיקרא טיבלא והשתא תרומה יע"ש".
2. פת"ת (ס"ק י') – "ועיין בתשובת בית יעקב סימן ק"י ... וכן העלה בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' ק"ב וק"ד ... ודלא כהגאון בעל פמ"ג בפתיחתו להלכות פסח ... ועיין בתשובת חות יאיר ...".
3. בדה"ש (ס"ק מ"ח) – "אולם במקרה שרוצה לשאול עליו מפני הדוחק יש לומר דהו"ל שפיר דשיל"מ לכו"ע כיון שבעתו להתירו".

כו | חוזר ונאסר.

א. גוף הדבר יהיה אסור: כמו חמץ בפסח - ראשונים.

1. מחמיר.
- א) רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' ט') – "חמץ בפסח אף על פי שהוא מאיסורי תורה אינו בכללות אלו, לפי שאין התערובת אסורה לעולם שהרי לאחר הפסח תהיה כל התערובת מותרת כמו שביארנו, לפיכך אסור בכל שהוא בין במינו בין שלא במינו".
2. מיקל.
- א) מרדכי (פסחים סי' תקע"ג, ע"י ריש מסכת ביצה ובחי' אנשי שם שם) – "וכן שמע משם רבינו חיים כ"צ דדבר החוזר לאיסורו מאליו כגון חמץ שחוזר לשנה הבאה לאיסורו לא שייך לומר דבר שיש לו מתירין כל שכן דבר שאין בעין כי אם טעמא בעלמא".
- ב. דעת המחבר (סי' תמ"ז סעי' ב'), ולבוש (שם) – "חמץ שנתערב משש שעות עד הלילה, אינו אסור במשהו אלא דינו כשאר איסורין".
1. מיקל.
- א) מג"א (סי' תמ"ז ס"ק מ').
- ב) א"ר (סי' תמ"ז ס"ק ח', א"ז ס"ק ה') – "משמע דסבירא ליה דחמץ לא הוי דבר שיש לו מתירין ולכך בטל בששים אף במינו וכן פסק בתורת חטאת כלל ל"ו וספר אפי רברבי ודלא כט"ז וש"ך ביו"ד סוף סימן ק"ב ושם בררתי דברי, וכן משמע בשלטי גיבורים פרק השוכר".
- ג) גר"א (ס"ק כ').
- ד) בה"ל (סי' תמ"ז סעי' ב' ד"ה חמץ) – "מדסתם המחבר משמע דאפילו במינו נמי דינו הכי דסגי בששים ולא מקרי חמץ דבר שיש לו מתירין מטעם דלשנה הבאה חוזר ונאסר וכדעה הראשונה שהובא ביו"ד ס"ס ק"ב בהג"ה עיי"ש ... ודלא כמ"ש הש"ך שם סקי"ג דהמחבר יהיה קאי רק אשאינו מינו [א"ר] וכן סתם הלבוש כאן ומ"א בסק"מ וכ"כ הגר"א ביו"ד שם דהמחבר סתם כאן כדעה ראשונה שם דחמץ לא מקרי דבר שיש לו מתירין".
- ה) ע"י ערה"ש (סעי' כ"ו) – "אבל רוב הפוסקים הכריעו כהמרדכי [מג"א סי' תמ"ז סק"מ] וכן משמע מדברי רבותינו בעלי הש"ע בא"ח שם ושם יתבאר בס"ד [ע"י ש"ך סקי"ג וסקי"ד ואכ"מ]".
2. מחמיר.
- א) ע"י ב"ח (ס"ק ד') – "ולפעד"נ דהיכא שיש בו צד קולא כגון דאין בו ממשו כי אם טעמו אפילו הוא חוזר לאיסורו לשנה הבאה כגון חמץ בפסח ואיסור חדש אין להחמיר אבל בלאו הכי אין להקל".
- ב) ש"ך (ס"ק י"ג) – "והיינו דכתב שם ס"ב חמץ שנתערב מו' שעות ולמעלה אינו אסור במשהו אלא דינו כשאר איסורים ואי הוי דשיל"מ אפי' בע"פ נמי וכמ"ש הרב המגיד רפ"א מהלכות חמץ בשם י"מ מיהו י"ל בזה דמ"מ בטל שלא במינו כשאר איסורים שיל"מ ומה שאינו בטל בפסח אפי' שלא במינו היינו משום חומר איסורו וכמ"ש הרמב"ם פט"ו מהמ"א דין י"ב".
3. מראי מקומות.
- א) שער הצינון (סי' תס"ז ס"ק י"ט) – "הט"ז וח"י והגר"ז וח"א וכן הסכים הפ"ח דמדינא מותר אף באכילה מטעם ס"ס. והנה סברת הרמ"א שהחמיר לענין אכילה חתרו האחרונים למצוא טעם לדבריו ולכן הסכימו להתיר במקום הדחק. ובביאור הגר"א כתב טעם פשוט לדבריו שהוא משום שהוא דבר שיש לו מתירין ולא מהני בזה ספק ספיקא כדאיתא ביו"ד סי' ק"י אכן לפי מה שסתם המחבר בסימן תמ"ז ס"ב וס"ג מוכח דס"ל דחמץ לא מקרי דבר שיש לו מתירין וכ"כ הגר"א בעצמו שם וביו"ד סוף סימן ק"ב שכן הוא דעת המחבר וע"כ בודאי יש להקל במקום הדחק".

ג. גוף הדבר יהיה אסור: כמו חמץ בפסח - פוסקים.

1. מחמיר.
- א) יש"ש (חולין פרק ח' סי' פ"ז).
- ב) ט"ז (ס"ק י"ג) – "ויש חולקין. הוא הרמב"ם דס"ל דחמץ בפסח הוה דבר שיש לו מתירין וכתב רש"ל פרק כ"ה סימן פ"ז דכן נראה עיקר ולא כת"ח שפסק כהמרדכי שהוא דעה קמייתא".
- ג) יד יהודה (הארוך ס"ק כ', הקצר ס"ק כ"ה) – "הרש"ל והט"ז והש"ך פסקו כיש חולקין וכן עיקר כי שאר הפוסקים לא ס"ל כן, מיהו ... וכן אף אם נתערב במינו בערב פסח י"ל מטעם הר"ן ...".
2. מיקל.
- א) רמ"א (סעי' ד', סתם וי"א. תו"ח כלל ע"ד דין ט').
- ב) אפי רברבי (בה"ל סי' תמ"ז סעי' ב' ד"ה חמץ).

(ג) מג"א (סי' תמ"ז ס"ק מ') – "ובת"ח פסק דחמץ לא מקרי דשיל"מ כ"כ הטור וב"י בשם הפוסקי, וכן נוהגין דאל"כ אף בע"פ לא יתבטל עס"ב".

(ד) א"ר (סי' תמ"ז ס"ק ג', א"ז סי' תמ"ז ס"ק ה') – "דקיימא לן דחמץ לא הוי דבר שיש לו מתירין בטל".
 (ה) פמ"ג (פתיחה ח"ג פרק ב' ד"ה דבר, פתיחה להל' יו"ט ח"ב פרק א' אות י"א) – "השני שישאר לעולם בהיתר הא חמץ בפסח לשנה יחזור לאיסורו לא הוה דבר שיש לו מתירין".

(ו) פני אריה (סוף סי' א').

(ז) עי' ערה"ש (סעי' כ"ו) – "רוב הפוסקים הכריעו כהמרדכי ... וצ"ע".

(ח) עי' שעה"צ (סי' תמ"ז ס"ק קנ"א) – "היינו, אף דבערב פסח קיימא לן דיבש ביבש מותר, מכל מקום **בכלים** יש להחמיר, דהוי דבר שיש לו מתירין".

(ט) בדה"ש (ס"ק נ"א).

3. ב' דעות.

(א) ש"ך (ס"ק י"ד) – "ובת"ח שם ד"ט פסק כסברא הראשונה ומהרש"ל חולק עליו".

1) הא"ז (סי' תמ"ז ס"ק ה') וכן היד יהודה (הקצר ס"ק כ"ה), כתוב שהש"ך מחמיר, וצ"ע.

(ב) חור"ד (חי' ס"ק י"ג) – "הת"ח פוסק כסברא הראשונה ומהרש"ל חולק".

4. מראי מקומות – עבודת הגרשוני (סי' צ"ט), חכ"א (כלל נ"ג סעי' כ"ח), מעדני אשר (סי' פ"ה), הרמ"ב קרויס (קול התורה חס"ג עמ' ל"ה).

(א) הבדה"ש (ציונים ס"ק קס"ו) כתוב שהבה"ל מיקל. וצ"ע.

ד. **האם תלוי במחלוקת בין טעמו של רש"י וטעמו של הר"ן.**

1. כן.

(א) נוב"ת (הגר' שמואל סג"ל לנדא דברי בן הגאון המחבר ז"ל, או"ח סוף סי' צ"א) – "אי חמץ בפסח הוי דבר שיל"מ וגם אי דשיל"מ שייך גם במין בשאינו מינו תלי' בשני טעמים למה דשיל"מ לא בטיל. דאי אמרינן הטעם עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר גם חמץ בפסח הוי דשיל"מ כדעת הרמב"ם וגם בתערובת מין בשאינו מינו לא בטיל. ואי אמרי' טעם דשיל"מ לא בטיל הוא מטעם דחשוב מין במינו כמו שכתב הר"ן במס' נדרים ע"כ חמץ בפסח לא הוי דשיל"מ וגם באינו מינו בטל וכבר ביארתי שם דבהנך תרי טעמי פליגי ר"א ור"פ ור"ה בר"י ור"י ...".

(ב) אבן ישראל (הל' מאכלות אסורות פרק ט"ו הל' י"ב) – "דכל מה דאסרינן חמץ בפסח מדין דשיל"מ הוא רק מצד סברת רש"י דעד שתאכלנו וכו', והוא משום דמצד סברת הר"ן אי אפשר לאסור דלא שייך לומר דהוה מין במינו משום דסופו להיות נותר, כיון דצריך לבערו בתוך הפסח".

(ג) עי' בדה"ש (ס"ק נ"ב).

2. אינו מוכרח.

(א) ערה"ש (סעי' כ"ו) – "ונ"ל שתלוי בשני הטעמים שכתבנו בטעם דבר שיש לו מתירין דלטעם שכתבנו דלמה לו לאכול באיסור כיון שאם ימתין יאכלנו בהיתר בודאי הוה חמץ דבר שיש לו מתירין שהרי יכול לאכול אחר הפסח בהיתר ומה לנו שבפסח הבא יחזור לאיסור אבל לטעם שווי הדברים לא מקרי דבר שיש לו מתירין דאין בהם שווי כיון שלעולם הוא עומד שיחזור לאיסור הוה כאיסור והיתר ובטל ואפשר דגם לטעם ראשון י"ל דלא הוה דבר שיש לו מתירין משום דרבנן לא החמירו שלא ליבטל רק כשהיתר נשאר לעולם ולא מה שיחזור לאיסורו".

(ב) מגילת ספר (אות ד' ד"ה הרמ"א) – "דגם רש"י ... דחז"ל לא החמירו אלא באופן שאח"כ יהיה לו היתר גמור ... גם לפי הר"ן יש לדון אם נחשב כבטול היתר בהיתר ...".

ה. **דבר החוזר לאיסורו.**

1. תלוי במחלוקת דלעיל.

(א) רבינו יו"ט (ב"ח ס"ק א') – "וה"ר י"ט תירץ דלא מקרי בשום דוכתא דשיל"מ דבר החוזר לאיסורו לשנה הבאה כגון חדש וכ"כ בפרק כל שעה (מרדכי פסחים סי' תקעג) משם ה"ר חיים הכהן".

1) פשט – פלתי (ס"ק א'), דברי יוסף (סי' תש"י), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק נ"ז).

2) שו"ת אבני מילואים (סי' ה') – "אמנם לענ"ד נראה דדברי המרדכי כנים ולק"מ, והוא דודאי ספק ביצה היינו ספק אם נולד קודם י"ט או ביו"ט וכן ספק תערובת שפיר אמרינן, עד שתאכלנה באיסור ע"י ביטול תאכלנה למחר בהיתר גמור דלמחר תשתרי ביצה זו עד עולם, אבל בחדש באורתא דשיתסר נגהי שיבסר אין הספק על התבואה אם היא חדש או לא אלא הספק הוא ביומא, אם הוא שיתסר או שיבסר וזה הספק דשיתסר או שיבסר חוזר לשנה הבא ר"ל אותו ספיק' דיומא חוזר לספיקו לשנה הבאה וה"ל דומיא דחמץ שחוזר לאיסורו לשנה הבאה וכן ספיקא דיומא נמי חוזר, אבל גבי ביצה זה הספק שנסתפקנו עתה עלי' למחר תצא מספיקא ושוב לא יהי' זה הספק חוזר וזה ברור".

2. לכ"ע הוי דשיל"מ.

(א) פר"ח (ס"ק א' ד"ה כתב, ס"ק י"ג) – "ודברי הר"ר י"ט תמוהים הם".

(ב) פר"ח (ס"ק א' ד"ה ואנן).

(ג) צל"ח (ביצה ריש דף ד.) - לשונו מובא לקמן.

ד) פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ג) – "ודע דכל זה הוא אם אותו דבר גופא חוזר לאיסורו לשנה הבאה כמו חמץ בפסח איכא פלוגתא אבל דבר שיהא נשאר לעולם בהיתירו כמו חדש אף דלשנה נאסר התבואה חדשה מכל מקום תבואה דהשתא מותרת היא וכן כתבו אחרונים. ועיין פרי חדש אות א' מה שתמה על הר"ר יו"ט מה שהביא הב"ח".

ה) פוסקים.

3. מראי מקומות – נחלת צבי (סי' קפ"ז על רמ"א סעי' ה').

א) חדש עצמו - עי' לקמן.

1. חדש.

1. מחמיר – רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' י', "והוא הדין לתבואה חדשה שנתערבה בישנה מלפני העומר אוסרת בכל שהוא, שהרי יש לה מתירין שלאחר העומר יותר הכל"), פ"ח (ס"ק א' ד"ה כתב, ס"ק י"ג), כרתי (ס"ק י"ח), חכ"א (כלל נ"ג סעי' י"ט, סעי' כ"ח, לשונו מובא לקמן), ערה"ש (סעי' ב', סעי' ג', סעי' ה', סעי' כ"א, סעי' כ"ז, "וחדש הוא דבר שיש לו מתירין דלאחר ט"ז בניסן הוא מותר"), אג"מ (יו"ד ח"ד סי' מ"ו).

א) דוקא היכי שאפשר להשהותו – מנחת יעקב (כלל ע"ד ס"ק י"ט), תורת יקותיאל (ס"ק ד', "בחדש הוא דבר שיש לו מתירין דוקא היכי שאפשר להשהותו עד אחר העומר, כגון שהוא דבר שאינו של חמץ ... אבל אם הוא דבר של חמץ שא"א להשהותו עד אחר העומר משום איסור בל יראה, לא הוי דבר שיש לו מתירין"), חכ"א (כלל נ"ג סעי' כ"ח, "ונראה לי דלכולי עלמא אין שרף או שכר מחדש שנתערב ביין שרף ושכר ישן לא הוי דבר שיש לו מתירין כיון דחייב לבער בפסח ... מכל מקום נראה לי כיון דעל כל פנים מחמת ספק אסור לשהותה ואם כן הוי דבר שאין לו מתירין"), גר"ז (שו"ת סי' כ'), "נשאל הרב שי' אם יש לנהוג איסור חדש ביי"ש, והשיב ... יש להתירו מטעם תערובות, ואף דהוה דבר שיש לו מתירין להשהותו עד אחר העומר, זה אינו, דהא מטעם חמץ אי אפשר להשהותו כי אם עד הפסח"), ערה"ש (סעי' כ"ז, "ויראה לי דלענין איסור חדש כשנתערב קודם הפסח חטים שנזרעו בקיץ שהעומר העבר לא התירם בחטים הרבה שנזרעו בחורף הקודם שהעומר העבר התירם ועשו מהם קמח סולת ולתתו החטים שאפילו אותם הנזהרים באיסור חדש יכולים לאכול התערובות קודם הפסח אפילו לדעת הרמב"ם שהרי כשהיו חטים נתבטל החדש ברוב הישן כדין יבש ביבש שבטל ברוב ואין כאן דבר שיש לו מתירין שהרי כיון דהחטים נתלתו הרי הם כחמץ וכשיגיע הפסח יאסרו וגם לאחר הפסח לא יהיה להם היתר דרק תערובת חמץ מותר לאחר הפסח אבל לא חמץ בעין").

ב) צד להקל מצד כל דפרוש [עי' לעיל] – אג"מ (יו"ד ח"ד סי' מ"ו).

2. מראי מקומות – ש"ך (סי' ק"י ס"ק נ"ו), מצות ראייה (השמטות סי' ק"ב).

א) צ"ח (ביצה ריש דף ד.) – "רב אשי אמר וכו' הוה דשיל"מ וכו'. במנחות דף ס"ח ע"ב רב פפא ורב הונא בריה דר' יהושע אכלו חדש באורתא דשיתסר נגהי שבסר קסברי חדש בח"ל דרבנן ולספיקא לא חיישינן, ולכאורה קשה דהרי חדש דבר שיש לו מתירין הוא ואפילו ספיקו אסור. ואמנם אין זה קושיא דגברא אגברא קרמית והרי גם בשמעתין לא ס"ל לר"פ דדבר שיש לו מתירין אפילו ספיקו אסור, דהרי איהו מוקי הך דספיקא אסורה בספק טריפה ומוקי לה כתנא דליטרא קציעות דלכך אפילו באלף לא בטיל משום דבר שבמנין. שוב פקחתי עיני וראיתי שבגליון המרדכי בחידושי אנשי השם [סי' תרמ"א אות ב] דשם הקשה קושיא זו ותירץ דחדש לא מיקרי דשיל"מ לפי שחוזר לאיסורו לשנה הבאה. ואני תמה על הקושיא ועל התירוץ, על הקושיא אני תמה דאטו גברא אגברא קרמית וכו"ל, ועל התירוץ אני תמה ביותר שהוא מדמה חדש לחמץ בפסח שיש פוסקים דלא מיקרי דשיל"מ לפי שחוזר לאיסורו ואין הדמיון עולה יפה, דבשלמא חמץ שפיר חוזר לאיסורו דהרי חמץ זה עצמו אם ישגנו עד הפסח הבא חוזר הוא לאיסורו, אבל חדש הרי תבואה זו יש לה מתירין ולעולם לא תחזור לאיסור, שאותה תבואה שהתיר עצם היום בזמן הזה או הבאת העומר בזמן הבית נשאר לעולם מותרת רק תבואה שתזרע ותשריש אחר ששה עשר בניסן תהא אסורה משום חדש. [ו]אם כוונתו שעכ"פ שם חדש חוזר לאיסור, א"כ גם ביצה לא נחשבת דשיל"מ הלא גם ל"ט הבא אם תטיל תרנגולת ביצה תהיה אסורה. שוב ראיתי שגם הפרי חדש ביו"ד סי' ק"ב סק"א הרגיש בזה. ודוחק לומר שכוונתו שתבואה זו עצמה אם יזרענה ותהיה נשרשת אחר העומר תהיה אסורה, שהרי אם יזרענה ותצמח פנים חדשות באו. דרך כלל הקושיא והתירוץ אצלי נפלאו".

2. מוקצה.

1. מוקצה הוי כמו חמץ – פלתי (ס"ק ד'), גליון מהרש"א (על הרמ"א סעי' ד').

2. רק לפסח משא"כ למוקצה – עי' קהלות יעקב (ביצה סי' ט').

3. מראי מקומות – יד יהודה (הארוך ס"ק כ').

4. חמץ במשהו: איך שותים מים בפסח.

1. מראי מקומות – אבני נזר (או"ח סי' שע"ד), ס' יהושע (בפסקים וכתבים סי' תקנ"ו), שד"ח (מערכת חמץ ומצה סי' ד' ס"ק ט"ו), דרכ"ת (ס"ק ט"ז), שערים מצויינים בהלכה (סי' קי"ז קונ"א ס"ק ד'), מנחת יצחק (ח"ח סי' ל"ו), ציץ אליעזר (חי"א סי' נ"ח אות ו', חי"ז סי' כ"ג), יבבש תורה (פסח סי' י"ב).

א) טוב טעם ודעת (תליתאי ח"א סי' רי"ד ד"ה אך, השמטה סי' כ"ט) – "לענין חמץ בבאר, די"ל כיון דבא מן המעיין א"כ כל פעם מושך מן המעיין מים בצונן, א"כ מקררין המים החדשים את שהיו מכבר. והרי אפילו בכבוש בכלי אם הוסיפו בתוך מעת לעת מים צוננים לא הוי כבוש, ובפרט דע"י השאיבה נתווסף כל פעם מים חדשים אין לו דין כבוש כלל".

ב) אור לציון (ח"ג פרק ח' אות ט') – "שאלה. האם מותר לשתות בפסח מים המגיעים מהכנרת, או שיש לחוש מחמת שזורקים בימי הפסח חמץ ביים. תשובה. הגר במקום שמגיעים אליו בפסח מים מימי הכנרת, מן הראוי לכתחילה שיכין מים לשתיה ובישול קודם הפסח לצורך ימי הפסח. וטוב שיסנן מים אלו קודם הפסח. ולרחיצה ושטיפת כלים וכדומה אין צריך להכין מים. וכן אם גר במקום

שאינן המים שם מגיעים מהכנרת, ונוסע בימי הפסח למקום שבו המים מהכנרת מן הראוי שיקח עמו מים. ומי שלא הכין מים, יש להקל לו לשתות מים אלו בפסח".

ג) שבת הלוי (ח"ז סי' נ"ד) – "... ומלבד כל הנ"ל הנה ראיתי בשו"ת ספר יהושע בפ"כ סי' תקנ"ו כאשר עמד על החקירה דאין שותים מנהרות ואגמים שבמשך הזמן בודאי נכנס חמץ ודאי למים כדשכיה גם היום מהיושבים ע"י המים ומבתי חרושת וכו"ג, וכ' בסוף דבריו, וז"ל: ואשר לבי אומר לולא דמסתפינא מחבריא שבמקום שאי אפשר לבא בשום אופן לידי נתינת טעם לא גזרו חז"ל (איסור משהו) וכמש"כ הרשב"א ביו"ד בטור ופוסקים סוס"י צ"ט, יעש"ה. וחפשתי בשדי חמד מער' חו"מ סי' ד' ס"ק ט"ו, הביא ג"כ כזה מהגאון יד יהודה בהשמטות, ואף שהגאון ס' יהושע כ"כ דרך לולא דמסתפינא היד יהודה נקט כן דרך ודאי, ולפ"ז לא דוקא נהרות אלא כל שהוא במקום שיש לתלות שכל פעם איכא ריבוי מים באופן תמידי לא גזרו כלל. וגם להוסיף...".

ד) יביע אומר (ח"ז או"ח סי' מ"ד) – "מסקנא דדינא שיש להתיר אפילו לכתחלה לשתות בפסח מן המים של הכנרת ולבשל ולאפות בהם, בלי שום פקפוק, ובלבד שיסננו את המים במסנת יפה קודם שישתמשו בהם בפסח לשתיה ולבישול ולאפיה. והרוצים להתחסד עם קונם, ולהחמיר על עצמם, לשאוב את המים קודם פסח, ולפני זמן איסורו של החמץ, ולסננם יפה, כדי להשתמש בהם בכל ימי הפסח, תבא עליהם ברכה".

1) הלכה ברורה (הל' המועדים [נחשון] עמ' תל"ב) – "ראיתי בחזו"ע (פסח, עמ' ק"ד אות ט') דיש להתיר לשתות המים מהכנרת ובלבד שיסננו את המים במסנת יפה קודם שישתמשו במים. ורציתי לדעת האם מרן זצ"ל מיירי דוקא במים מהכנרת ממש,

או גם במים המגיעים להבתים דרך צינורות שלכאורה הם כבר מסוננים. תשובה: מיירי במים שבכנרת, ועי' יבי"א".

ה) בדה"ש (ס"ק נ"ג) – "ויש לומר שמה שגזרו החכמים שלא יתבטל אף משהו חמץ [דבין אם הוא מטעם דשיל"מ בין אם הוא מטעם חומרת איסור חמץ אינו אלא מדרבנן] הני מילי במים תלושים אבל במים מחוברים לא גזרו שכן כתב הריטב"א לענין מים שנאסרו באיסור עבודה זרה ויש לומר דהוא הדין הכא, והטעם בזה נראה דהו"ל כגזירה שאין רוב הצבור יכולים לעמוד בה דלא גזרינן".

ו) פסקי תשובות (סי' תס"ז אות י"ד) – "מ"ב סקס"ז: אם נמצא גרעיני תבואה בבאר מים בפסח וכו' ראוי ליהדר בכל מה דאפשר שלא להשתמש באותן מים בפסח וכו' שמא נכבש בתוכו מעל"ע וכו' ומ"מ אם חיינו תלויים בו יש להתיר מטעם ס"ס שמא עכשיו נפלה וכו' ושמא לא נתבקעה ונתרככה וכו'. והנה, לפי"ז, במקום שאין לנו ספיקות אלו להתיר, כגון בנהרות ובאגמים (כמו מי הכנרת באר"י) שמספקים מי שתיה לאוכלוסיה, והאנשים הגרים סביבם זורקים לתוכם (וגם בימות הפסח) חמץ משירי מאכלם ושירי משקה של בירה וי"ש וכו' של חמץ, ומתערבים ונכבשים בתוך המים יותר מכ"ד שעות, וכבוש כמבושל, וחמץ אוסר במשהו, א"כ לכאור' כל המים צריכים להיות אסורים לשימוש בפסח. וכבר ישבו גאוני הדורות על מדוכה זו, והעלו להתיר השתייה והשימוש במים אלו מכמה טעמים: א. זה שאסרו חמץ בפסח במשהו, היינו בחמץ של יהודי ושאינו הפקר, אבל חמץ של נכרי או של הפקר שאין עוברים עליו בכל יראה ובל ימצא בטל בשישים. ב. לא גזרו חז"ל איסור משהו שלא יוכל לבוא בשום אופן לידי נתינת טעם, והיינו במקום שלעולם יהיה שישים נגד האיסור. ג. לא גזרו חז"ל איסור משהו אלא בנתערב חמץ במים תלושים, אבל במים מחוברים לקרקע אין אוסר אם יש שישים נגד החמץ ואין נתינת טעם. ד. חז"ל גזרו איסור משהו בחמץ משום שהוא דבר שיש לו מתירים, ודבר זה לא שייך במים שבנהרות שהרי יכול ליהנות מהם היום ומחר. ה. בנהרות ואגמים מושכים לתוכן ממעינות שסביבותיהן מים חדשים ומתחלפים המים שבהם, אין איסור כבוש, וכן אם המים שבתוך האגמים מתנועענים אנה ואנה ואינם נחים אין איסור כבוש אף אם שווה האיסור בתוכו יותר מכ"ד שעות. וכל ההתירים הנ"ל הוא לענין שלא יאסרו המים, אבל עדיין יש לחשוש שיתפורר החמץ בתוך המים ויגיע משהו מן החמץ לאדם המשתמש עם המים, ולכן אין להתיר להשתמש עם המים אא"כ מניחים בפי הברז מסנת מבד שנקביה דקין מן הדקין שיסנן את המים. ויש חסידים ואנשי מעשה הנוהגים להכין בביתם מים מסוננים היטב מלפני פסח לצורך כל ימי הפסח, משום שחמץ שנתבטל לפני פסח בשישים שוב אינו חוזר וניעור בפסח לאסור במשהו, ומיהו אף לדידם אין צריכים להכין אלא לצורך שתייתם ותבשילם, אבל לצורך שטיפת כלים ורחיצה וכדו' יכולים להשתמש במים מהברז בפסח".

כז] המבשל בשבת, ונתערב - עיין או"ח סי' ש"ח סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

א. נתבשל בשוגג ונתערב בשבת.

1. דשיל"מ – שעה"צ (סי' ש"ח ס"ק י"ב), "אבל בשוגג לכו"ע הוי דבר שיש לו מתירין כמו"ש ואינו בטל".

ב. נתבשל במזיד ונתערב בשבת: לעצמו.

1. מחמיר.

א) מג"א (סי' ש"ח ס"ק ב') – "ועבי"ד ססי' ק"ב דאם נתערב אותו דבר באחרים בטיל ולא הוי דשיל"מ דומיא דתרומה ע"ש וצ"ע אין הנידון דומה לראי' דתרומה לא הוי אצל שום אדם דשיל"מ דאי לכהן גם היום מותר ואי לישראל לעולם אסור אבל הכא כיון שחל עליו דבר שם שיל"מ לאחריים אף לדידיה לא בטיל כדאיתא פ"ג דבכורים דאם נתערבו בכורים אסורים אף לזרים אע"ג דלדידהו הוי דשאל"מ כיון דלכהנים הוי דשיל"מ דיכולין לאכלו בירושלים אף לזרי' אסור וכ"כ הרע"ב והרמב"ם בפ' המשנוי' ובחבורו פ"ד מבכורים ומיהו הר"ש כתב דלא הוי דשיל"מ כיון דאסורים לזרים ומ"מ יש להחמיר ומ"ש ב"ד ססי' ק"ב אפשר דאיירי כשנתערב אחר השבת דאז הוי ממש דומיא דתרומה וכנ"ל עיקר ואף שבפי' הרמב"ם משמע דדוקא כשנתערב לכהן אז אסור אף לישראל מ"מ בחבורו לא משמע כן וגם דבריו שבפי' י"ל כן".

ב) הו"ד בדגול מרבבה (על רמ"א סעי' ד').

ג) הו"ד ביד אברהם (על רמ"א סוף סעי' ד').

ד) הו"ד בגליון מהרש"א (על רמ"א סעי' ד').

ה) גר"ז (סי' ש"ח סעי' ד').

1) עי' תולדות שמואל (מצוה ל"ב סי' ל"ה אות ג').

1) **במוצ"ש: מיקל – א"ר** (סי' שי"ח ס"ק ג', "אם נתערב אותו דבר בהיתר בשבת הוי דבר שיש לו מתירין לאחרים ולא בטילי ולמוצאי שבת בטל"), **רע"א** (סי' שי"ח על המג"א ס"ק ב', "וה"ה כשנתערב בשבת, לאחר שבת מותר, דנהי דביום שבת לא נתבטל מכה יש לו מתירין, מכל מקום מתחיל הבטול לאחר שבת"), **שעה"צ** (סי' שי"ח ס"ק י"ג, "אבל במו"ש מותר ליהנות לכו"ע דמתבטל אז [אחרונים ביו"ד ק"ב]), **יד יהודה** (הארוך ס"ק כ"א סוף ד"ה אבל, "הפמ"ג ... הולך לשיטתו דסובר דלכך אוסר המג"א לו ג"כ כיון דחל שם דשיל"מ לאחרים, אבל לפי מה שביארתי אינו כלל מחמת חלות שם דשיל"מ, אך מדינא כן הוא, וא"כ ממילא במוצאי שבת מותר דתו אינו דשיל"מ עוד, וברור"), **כה"ח** (סי' שי"ח ס"ק ט"ו), **בדה"ש** (ס"ק נ"ד, ציונים ס"ק קע"ז).

2) מחמיר – עי' **פמ"ג** (שפ"ד ס"ק ט"ו, "ומשמע מדבריו שם דאם נתערב בו ביום אסור לו לעולם אף למוצאי שבת ודוקא נתערב במוצאי שבת דלאחרים לא נאסר עכשיו מה שאין כן בו ביום הואיל וחל פעם אחת דבר שיש לו מתירין ויש לעיין"), **גר"ז** (סי' שי"ח סעי' ד', "דבר שיש לו מתירין גם לגבי המבשל ונאסר לו התערבות הזה לעולם").

3) מסופק – **פת"ת** (ס"ק י"ב, "צ"ע אי לעולם קאמר עיין פמ"ג").

4) סברא להחמיר – **אמרי יושר** (ח"ב סי' פ"ד, "ואולי דעת הרש"ז זצ"ל כיון דבשעה שנפל בשבת קודש לא בטיל ... שוב ממילא גם אחר שבת לא יתכן לומר שבטל עתה **כיון שלא נתחדש שום דבר עתה** רק שהותר לאחרים ובגוף התערבות לא נשתנה דבר לא יתכן עתה ענין ביטול, דביטול הוא בעת התערבות או אח"כ כגון בדבר חשוב שנתרסק דנתחדש בגוף התערבות ...").

5) מראי מקומות – **מאמר מרדכי** (סי' שי"ח ס"ק א', "מג"א ... ומוכרח בהדיא מתוך דבריו שאם נתערב בשבת אסור לזה שבשלו עולמית דלא פקע מיניה שם דבר שיש לו מתירין ... לא משמע לי הכי").

2. מיקל.

א) **תוס' שבת** (סי' שי"ח ס"ק ב') – "המג"א ... תיקשי האיך קאמר אי לכהנים משרי שרי ואי לישראל כו', קשה דמאי פסיקא ליה הכי דלכהנים משרי שרי, דאטו מי לא איכא כמה כהנים טמאים שיכולים לטבול והם ראויים לאכול לערב, כגון בעלי קריים וטמאי שרץ וכה"ג או טבול יום, וא"כ הא חל עליהו שם דבר שיל"מ וממילא מקרי דבר שיל"מ לכל העולם לפי דברי המג"א".

ב) **חונ"ד** (בי' ס"ק ח') – "ומביא ראייה מביכורים ... דלא דמי כלל, דבשלמא ביכורים יש לזר שני איסורים כשאוכל חוץ לירושלים, איסור זרות ואיסור דחוץ לירושלים, דמצות עשה דזהבאתם שמה לא לכהנים בלבד נאמרה, ואיסור כולל הוא שכולל אף לכהנים ... ומשו"ה לא נתבטל ביכורים אף לזרים לענין אכילת חוץ לירושלים, דנהי דאיסור זרות נתבטל מחמת שאין לו מתירין, איסור דחוץ לירושלים שהאיסור הוא גם לזרים לא נתבטל כיון שאיסור זה יש לו מתירין".

ג) **מאמר מרדכי** (סי' שי"ח ס"ק א').

ד) **ערה"ש** (סעי' כ"ה, סי' שי"ח סעי' ט').

ה) **רב פעלים** (ח"א יו"ד סי' כ"ו) – "דאיתא בסוף סי' ק"ב בהגה"ה בדין דבר שיש לו מתירין, דהמבשל בשבת ונתערב בשבת מותר לדידיה, משום דלדידיה הוא דבר שאין לו מתירים, אבל לאחרים אסור בשבת, דלדידהו דבר שיש לו מתירים, ועיין בפלתי שם ס"ק י' דלא כהרב מג"א, וכ"כ השפ"ד דלדידיה קיל מאחריני".

ו) **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל הע' קצ"ג).

3. מראי מקומות – **נו"ב** (תשובה מאהבה ח"א סי' ו'), **רע"א** (על רמ"א סעי' ד'), **אמרי בינה** (שבת סי' ט"ז), **שו"ת אמרי נועם** (ח"ב סי' י"ב), **תורת שבת** (סי' שי"ח ס"ק ב').

א) **פת"ת** (ס"ק י"ב) – "עיין במג"א סימן ש"מ ס"ק ב' שכתב דמיירי שנתערב אחר השבת אבל אם נתערב בו ביום אסור לו ... הואיל וחל דשיל"מ לאחרים ועיין בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סימן ו' בתשובת הגאון בעל נו"ב ז"ל מה שכתב בזה [ועיין בתשובת ח"ס ס"ס רכ"ג]."

4. מחלק בין של שבת לשאר איסורים.

א) **חת"ס** (סי' שי"ח על המג"א ס"ק ב', יו"ד סי' רכ"ג אות ג') – "עיין ספר תוס' שבת דמיישב היטב רמ"ה ורי"ו ע"ש ולפ"ז אינהו ס"ל כשיטת הר"ש פ"ב דבכוריי ולשיטה זו מיושב קו' תוס' ביבמות פ"ב ע"א ד"ה משום וכו' ומיהו ק' וכו' ע"ש ורמב"ם דלית לי' כפי' הר"ש דבכורים מפרש דברי רבה דיבמו' כפירש"ש שם ולא מיירי מטומאות הגוף וא"כ לא שייך לומר דרב אשי קאי אטומאות הגוף כיון דלא הוזכר מזה שם ע"כ שפיר אמרי' דרב אשי בדותא היא ומיושבים דברי הפוסקים ע"פי דברי תוס' שבת הנ"ל בהוספת נופך משלי אך דברי רמ"א אינם מיושבים שהחליט להקל נגד רמב"ם ורש"י ותוס' ע"כ נ"ל להוסיף עוד דהכא כ"ע מודים דנהי ודאי בשארי איסורים איכא למימר נהי דאמת הוא דלמי שאין לו היתר הי' ראוי' שיתבטל מ"מ כיון דלמי שיש לו מתירים לא בטיל לא פלוג רבנן ואין לו היתר בבטול כלל וכדתנן בבכוריי אסורי' אף לזרים וכפי' הרע"ב שם אך במבשל בשבת דכל עצמו לא נאסר לשארי אינשי **אלא משום קנסא** דהמבשל עצמו וכיון דלמבשל עצמו אין לו מתירים והיא ראוי' שיהי' לו ביטול איך יוצדק שלכל העולם כלו שלא נאסרו אלא משום לתא דידי' לא יהי' לו ביטול אלא כיון דלמבשל עצמו אין לו מתירי' יש לו ביטול לכל העולם באותו שבת **שלא יהי' הטפלי' חמורים מהעיקר** והדין דין אמת לפע"ד".

5. מראי מקומות – **נו"ב** (תשובה מאהבה ח"א סי' ו'), **רע"א** (ס"ק ח', על הרמ"א סעי' ד'), **אמרי בינה** (שבת סי' ט"ז), **אמרי נועם** (ח"ב סי' י"ב), **תורת שבת** (סי' שי"ח ס"ק ב').

א) **פת"ת** (ס"ק י"ב) – "עיין במג"א סימן ש"מ ס"ק ב' שכתב דמיירי שנתערב אחר השבת אבל אם נתערב בו ביום אסור לו ... הואיל וחל דשיל"מ לאחרים ועיין בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סימן ו' בתשובת הגאון בעל נו"ב ז"ל מה שכתב בזה [ועיין בתשובת ח"ס ס"ס רכ"ג]."

ב) **מ"ב** (סי' שי"ח ס"ק ה') – "אם נתערב בשבת אותו דבר שנבשל במזיד באחרים דעת המ"א דאינו מתבטל ואסור לו בשבת ליהנות מזה דכיון דלמו"ש יהיה מותר לאחרים מקרי דבר שיש לו מתירין דאינו בטל אפילו באלף ומה שכתב ביו"ד סוף סימן ק"ב היפוך זה נדחק המ"א לישבו ועיין בחוות דעת שם שחולק עליו וכ"ז להמבשל בעצמו".

ג. נתבשל במזיד ונתערב בשבת, לאחרים - שלא לפי המג"א.

1. דשיל"מ – חו"ד (בי"ס"ק ה'), מ"ב (סי' שי"ח ס"ק ה'), "אבל לענין אחרים לכו"ע מקרי דבר שיש לו מתירין", ערה"ש (סעי' כ"ח), הגר"ש איידר זצ"ל (עמ' שצ"ח), בדה"ש (ס"ק נ"ד, ציונים ס"ק קע"ד).
2. מיקל – תוס' שבת (סי' שי"ח ס"ק ב', הו"ד בדה"ש ציונים ס"ק קע"ד), חת"ס (סי' שי"ח על המג"א ס"ק ב', יו"ד סי' רכ"ג אות ג', "דבר האסור לכל וסופו להיות מותר לאחד ולא לחברו בזה איכא פלוגתא אי מקרי דשיל"מ אפילו למי שאין לו היתר או נימא בהיפך אפי' למי שיש לו היתר אינו נכנס בגדר דשיל"מ והאריך קצת בזה במג"א סימן שי"ח ס"ק ב'...").
3. מראי מקומות – מגילת ספר (אות ט"ו).

ד. נתערב במוצ"ש.

1. לכו"ע אינו דשיל"מ – גר"ז (סי' שי"ח סעי' ד'), שעה"צ (סי' שי"ח ס"ק י"א), "אבל אם נתערב במו"ש מתבטל לכו"ע מטעם הכתוב ביו"ד שם", ערה"ש (סי' שי"ח סעי' ט'), הגר"ש איידר זצ"ל (עמ' שצ"ח).

ה. סיכום: דעת המ"ב.

1. נתבשל בשוגג ונתערב בשבת - מחמיר, הוי דשיל"מ. [ואסור עד מוצ"ש].
  2. נתבשל במזיד ונתערב בשבת, לעצמו - מחלוקת, ולמוצ"ש לכו"ע מותר.
  3. נתבשל במזיד ונתערב בשבת, לאחרים - מחמיר, הוי דשיל"מ. [ואסור עד מוצ"ש].
  4. נתערב במוצ"ש - מיקל, אינו דשיל"מ.
- ו. מראי מקומות – מעדני אשר (סי' פ"ו), תורת המלאכות (האופה ס"ק רנ"ד, ס"ק רנ"ה).

כח איסור גברא.

א. מיקל.

1. עי' חו"י (סי' קל"ג) – "דבש"ע בי"ד ס"ס ט"ז בהמה שנשחטה אמה וכו' כיצד תקנתה נכבשינהו דניידי וכו' והא ק"ל דדבר שיש לו מתירין לא בטל אפילו באלף ... פשוט לענ"ד שאין מקום לומר בזה חשיבות ב"ח ודשיל"מ אחר דאין כאן דבר האסור כלל לא באכילה ולא בהנאה רק דרחמנא אזהרה שלא לשוחטה ובשנתערבה בטילה ברוב ולא נקרא שם איסור על דבר שנתערב כלל".
2. פמ"ג (סי' ק"י ס"ק ל"ב) – "באותו ואת בנו אין איסור מגופו, רק שאיסור שחיטה רביע עליה, וכמו שכתבו החוות יאיר בסימן קל"ג ושאר פוסקים".
3. יד יהודה (הקצר ס"ק ה', ס"ק כ"ד, הארוך ס"ק ה', סי' ס"ט ס"ק ס"ג אות ד').

ב. מחמיר (מוכח מד' הפוסקים שיובאו להלן).

1. הפוסקים גבי אותו ואת בנו שדנו שצריך טעמים למה אינו דשיל"מ.
2. יש מחמירים גבי שבועה - עי' לעיל.
3. יש מחמירים באיסור מלאכה לגבי פורים.
4. עי' מש"כ לעיל לענין ספק המתנת שש שעות.

ג. מראי מקומות – מגילת ספר (ברכות, נספחים סי' א' אות ד' ד"ה וליישב).

1. צל"ח (ביצה דף ד. ד"ה ואמנם) – "ואמנם אני אומר סברא חדשה בדין דבר שיש לו מתירין לענין איסור חדש, דתבואה שיש לנו ספק אם היא מאשתקד או משל עתה וכמו כן אם הספק אם נשרשה קודם לעומר או אחר העומר, הספק הזה הוא על התבואה והרי התבואה יש לה מתירין, ולכן אף אם היה איסור חדש רק איסור דרבנן היה ספיקו להחמיר כדברי רב אשי דשיל"מ אפי' בדרבנן ספיקו לחומרא, אבל אם אין לנו ספק על התבואה רק הספק על היום כגון אור דשתסר נגהי שבסר, שהספק שלנו אם יום הנפ כבר היה היום או אם היום היה חמיסר ויום הנפ הוא למחר, נמצא שאין לנו שום ספק בהתבואה רק הספק הוא על הלילה ההיא אם היא נגהי דשבסר או נגהי דשתסר, ועל ספיקו של הזמן לא שייך לומר יש לו מתירין שהזמן כיון שעבר יומו חלף ועבר ואין לו היתר, ולכן אם היה איסור חדש רק מדרבנן היה ספק של הזמן מותר והוצרכו שם לומר שסברי חדש הוא אסור מדאורייתא. ואלא שלפי זה היה לנו להתיר ביצה שנולדה בי"ט שני שהספק הוא על הזמן אם היום י"ט או חול, אבל כיון שדבר הנוגע לי"ט מוכרחים להחמיר דלא לזלזלו בי"ט שני, ועיין מג"א סי' תצ"ז ס"ק ד".

ד. אותו ואת בנו.

1. מיקל, משום איסור גברא – עי' חו"י (סי' קל"ג, לישונו מובא לעיל), פמ"ג (סי' ק"י ס"ק ל"ב, לישונו מובא לעיל).
2. רע"א (או"ח סי' תקי"ג במג"א ס"ק י"ג) – "משום דהוי דבשיל"מ ע' בהר"ן פ' אין צדין דמסתפק ביסוד זה אם אמרי' גבי דשיל"מ מרובא פריש ועיין ביו"ד ס"י ט"ז דבאמ"ב אמרי' מרובה פריש אף דהוי דבשיל"מ".
3. פת"ת (סי' ט"ז ס"ק ו') – "נכבשינהו דניידי. קשה לי דהא או"ב הוא דשיל"מ ... ומצאתי בתשובת נו"ב תניינא חלק יו"ד סי' ח' בהגה מב"ה שהביא קושיא זו בשם אביו ז"ל בספרו צל"ח ביצה ד' י' והוא נר"ו כתב ליישב עפמ"ש בא"ח סימן ש"כ (וכן הוא לקמן סימן ק"ב ס"ד בהגה) דכל איסור שלא היה ניכר קודם שנתערב בטיל אף ע"פ שהוא דשיל"מ א"כ י"ל דמיירי שנתערב האם קודם שחיטת הבת דלא ניכר האיסור קודם התערובת ומ"ש בש"ע בהמה שנשחטה כו' ונתערב. הכוונה שנתערב כבר קודם השחיטה ...".

ה. **ספק שש שעות:** מי שמסופק אם עבר ו' שעות אחר אכילת בשר, האם מותר לאכול חלב או צריך להמתין עד שבודאי יעברו ו' שעות.
1. עי' סי' פ"ט סעי' א', לשיטות ומראי מקומות..

ו. איסור מלאכה בפורים.

1. מחמיר, דהוי דשיל"מ.

(א) **רע"א** (עירובין דף לח. ד"ה והנה היה) – "י"ל דלענין מלאכה בפורים אין להקל משום ס' דבריהם, דהוי דשיל"מ, ואף דטעם דדשיל"מ הוא משום עד שתאכלנו כו' וזה שייך באכילה דיכול לאוכלו רק פעם א', אבל במלאכה ל"ש זה, דהא יעשה מלאכה גם היום גם למחר, מ"מ הא מדברי הש"ך (סימן ק"ב) מבואר דלא נחית לחילוק זה, דכתב בכלי איסור שנתערבו, דצריך להשהותם עד למחר, שיהיה נוטל"פ, דהוי דשיל"מ, והרי בכלי נמי יכול לבשל גם היום גם מחר, שוב מצאתי בספר פ"י (פ"ג דביצה) כתב דלענין טלטול מוקצה ל"א דהוי דשיל"מ, ונ"ל דכונתו לדברינו, משום דיכול לטלטל היום ומחר, אבל גם הוא עצמו הביא ראיה לדחות זה".

2. מיקל.

(א) **תורת חסד** (ח"א סי' ל"ח אות ג') – "סברת הגאון רע"א הנ"ל דאיסור מלאכה בפורים הוי דשיל"מ אין נראה כלל. דלא מצינו להחמיר בדשיל"מ רק בדבר פרטי אבל לא שיהא כל היום אסור במלאכה משום שיכול לעשות למחר, וע"כ צ"ל כן לפ"ד הסוברים דהא דא"צ לקרות המגילה בט"ו משום ספיקא דיומא ... א"כ יאסרו כולם לעשות מלאכה בט"ו משום דבדשיל"מ ספיקא דרבנן לחומרא. א"ו דזהו אינו בכלל דשיל"מ לאסור במלאכה כל היום".

3. מראי מקומות.

(א) **דרכ"ת** (ס"ק ה') – "עי' בשו"ת תורת חסד (מהגאון מלובלין ז"ל) חאו"ח סי' ל"ח שכ' מהגאון רעק"א ז"ל לענין איסור מלאכה בפורים ... ועי' בס' **שדי חמד** בחלק הכללים מערכת הד' סי' צ"ו שהביאו וסיים **ומובן מזה דכל ספק באיסור מלאכה בחוה"מ או באבילות** לדעת הגרעק"א הוי דשיל"מ ולדעת הגאון תורת חסד לא חשיב דשיל"מ וצריך להתיישב ולחשב בפוסקים בענינים אלו עכ"ל".

ז. שבועה.

1. עי' לעיל, גבי נדרים.

כט | כללים נוספים.

א. **אפילו אינו שלם** – **טור** (סעי' א', "טרופה"), **ראשונים**, **מחבר** (סעי' א'), **ב"ח** (סוף אות א'), **מנחת כהן** (ח"ג סוף פרק ב'), **פוסקים**.

ב. אתא אליהו.

1. מסופק.

(א) **או"ז** (סי' תשנ"ה) – "חתיכה שנאסרה ע"י תיקו ככל הני דא"ט אם נתערבה בחתיכות אחרות אם היא בטלה אם לאו משום שמא יבוא אליה ז"ל ויטהרנה או שמא נמצא בה טעם להתיר והו"ל דבר שיש לו מתירין או שמא אין שייך לומר דבר שיש לו מתירין אלא היכא שבודאי עתיד להיות מותר אבל הכא שמא יתברר לאיסור וקצת דמי לנדריים דספק ימצא חרטה ויתיר לו חכם וספק לא ימצא וקרי ליה שיש לו מתירין".

2. מיקל.

(א) **או"ז** (סי' תשנ"ו) – "תשובה להמחבר מה"ר ישעיה זצ"ל ... מאי דכתב מר על חתיכה שנאסרה ע"י תיקו ככל הני דא"ט אם נתערבה בחתיכות אחרות אם היא בטילה אם לאו משום שמא יבוא אליה ז"ל ויטהרנה או שמא נמצא בה טעם להתיר והוה ליה דשיל"מ. אין להכח כמוך לשאול שאילה כזו דאפי' את"ל שיקרא בעבור זה שיל"מ כ"ש שיהא בטל שאם יתירהו אליהו נמצא שלא היה אסור ולמה נחמיר ע"ז שלא יהא בטל אפי' באלף יותר מאותו שהוא אסור בבירור. לא החמירו חכמים בדשיל"מ אלא בדבר שהיום אסור בבירור ולמחר יהא מותר כגון ביצה שנולד' ביו"ט ועצים שנשרו ביום [טוב] מן הדקל שהיום אסורין ולמחר מותרין וכן החדש שלפני העומר אסור ולאחר העומר מותר התם אמרו חכמים דלא ליבטל איסור דידיה כיון דאית ליה שריותא למחר [לא אמרו] ביה לבטוליה וכן נמי הטבל כיון שיש לו מתירין שיכול לתרום ולעשר עליו ממקום אחר ומתירו ואוכלו ולא נבטל האיסור לאוכלו טבל בלא תיקון אבל זו החתיכה למה לא נבטלה אפי' אי קים לן דאתי אליהו מחר תבטל ממ"נ שאם יאמר כי אסורה היתה הרי בטלה ברוב כדין כל האיסורין ואם יתירנה כל שכן דאיגלאי מילתא שהכל היה היתר ואין שם תערובות איסור ודשיל"מ מונע האיסור מהבטל אבל זה אם יש לו מתירין אין כאן שום איסור שיהא צריך להתבטל".

(ב) **יש"ש** (או"ש סי' ע"ד ס"ק ד', חולין פרק ח' סי' פ"ז).

(ג) **ב"ח** (ס"ק ד').

3. מראי מקומות – **נקוה"כ** (על רמ"א סעי' ד'), **פרדס יוסף** (פר' שמיני אות ס"ח ד"ה ובתורת, פר' ראה אות קל"ב ד"ה וראה).

(א) **ערה"ש** (סוף סעי' י"ד) – "או"ה כלל כ"ה דין ח' ועוד כתב שם בשם א"ז חתיכה שנאסרה מטעם תיקו דאורייתא מתבטלת כשאר איסורים ואע"פ שאפשר שניתרת כשיבא אליהו לא נקרא עבור זה דבר שיש לו מתירין לפי שאז איגלי מילתא שלא נאסרה מעולם וכו' עכ"ל ומ"מ אין זה סתירה ללעיל דלא דמי ביאת אליהו שהוא רק לעתיד לבא להיתר שיתברר ע"י הטלת ביצים או שתהיה י"ב חדש ודו"ק".

ג. **שב ואל תעשה.**

1. מיקל.

(א) **יד יהודה** (הארוך ס"ק ב', הקצר ס"ק ב') – "דלא אסרו אלא אם באו לעשות מעשה לאוכלו. ע"ז החמירו עליו שלא לעשות המעשה, אלא יהא בשב ואל תעשה לאכלו בהיתר גמור. אבל היכי דאינו עושה מעשה שנאמר לו שיעשה דוקא המעשה ולא יסמוך על הביטול זה לא אמרו, כיון שהוא בשוא"ת שפיר יכול לסמוך על הביטול. וניחא בזה חמץ קודם פסח דבטל ומותר להשהותו גם על פסח, ולא אמרינן הא ישל"מ לאכלו קודם פסח ואמאי נמתין על פסח ונסמוך על הביטול, דכיון דבשהיתו על פסח אינו עושה שום מעשה לכך מותר להשהותו ... ונ"ל דלאו דוקא בכה"ג דאינו עושה איסור בשהיתו וכשיבוא פסח יתבטל ממילא, אלא אף היכי דעושה איסור בשהיתו, מ"מ כיון שבזה הוא בשוא"ת אין מגרע הדשיל"מ שיהא מחמת זה מותר לעשות המעשה. אלא בזה כיון שהיא בשוא"ת אין זה בכלל דשיל"מ לכך לגבי המעשה ... ובזה ניחא מה שנתחבטו כל האחרונים על הס"ל דגם חמץ היא דשיל"מ להשהותו לאחר פסח. הגם דגם בשהייה זו הא יש איסור וצריכין לסמוך על הביטול, מ"מ אין זה מגרע הדשיל"מ כיון דבזה אינו עושה מעשה כלל, אבל לעשות מעשה לאכול שפיר דשיל"מ".

2. מראי מקומות – **מנחת יעקב** (כלל ע"ד ס"ק ד').

ד. מקום מצוה כנגד דשיל"מ: כגון ספק מילה שלא בזמנה בי"ט שני של גליות.

1. מיקל, לא הוי דבר שיש לו מתירין.

(א) **חת"ס** (י"ד ריש סי' רנ"ב) – "ע"ד שאלת חכמתו בספק מילה שלא בזמנה בי"ט שני של גליות שפסק הרב המחבר בי"ד סי' רס"ו סעי' ח' שאינה דוחה את י"ט ב' והש"ך האריך לחלוק עליו שם בס"ק ח' ובס' דגול מרבבה הקשה עוד אפילו לפסק המחבר כהרא"ש מ"מ מנ"ל שאפ"י ספיקא אינו דוחה ודחיק לשנוי משום דה"ל דשיל"מ לאחר י"ט ולכן מחמירין בס"ס ומעלתו עמד על זה מה שייד כאן י"ל מתירי' הא דלמא הוה זמנו היום וזה א"א למחר וליומא אוהרי לקיים מ"ע של ביום השמיני ימול ובלאה"נ זריזים מקדימים למצות אלו תוכן דבריו והדין עמו בזה בלי ספק".

(ב) **בית שערים** (י"ד סי' ש"מ ד"ה ולכאורה) – "ודגומ"ר ביו"ד סימן רס"ו כתב דבענין זה לא מהני ס"ס דהוי דשיל"מ דאפשר למול למחר ודבריו תמוהים דאם מכוח ס"ס חייב למולו היום שהוא יום השמיני לא הוי דשיל"מ למולן למחר דהא מבטל מצות וביום השמיני ימול [א"ה עיין בס' יד שאול שכבר עמד בזה על הדג"מ], אלא דצדקו דבריו ביותר בנידון דידיה דהס"ס הוא שמא היום זמנו ואת"ל זמנו שמא היום חול דעכ"פ אין כאן ס"ס לחייבו היום מ"מ הוא תמוה כיון דיש ס"ס שמותר היום ויש ספק שמא זמנו היום וחייב למולו היום א"כ אין כאן דשיל"מ כנ"ל, ועכ"פ בנ"ד שהס"ס הוא לחייבו למולו היום ודאי ל"ש דשיל"מ כמ"ש".

(ג) **אנציקלופדיה תלמודית** (כרך ז' ערך דבר שיש לו מתירין ריש טור י"ח) - לשונו מובא לקמן.

2. מראי מקומות – **בית יצחק** (י"ד ח"ב סי' צ"ה אות ה'), **קהלות יעקב** (ברכות סי' ה' ד"ה ונראה), **פמ"ג השלם** (עיונים וביאורים סי' כ"ה ד"ה וליישב, הע' קס"ח).

(א) **נוב"ק** (או"ח סי' ל', דגול מרבבה י"ד סי' רס"ו על מחבר סעי' ח') – "אפילו ביו"ט שני של גליות. ואף דהוה ס"ס שמא היום זמנו ואת"ל שלא בזמנו שמא היום חול נלע"ד דס"ל דדבר שיש לו מתירין אסור אפילו ס"ס ואף שבא"ח סימן תצ"ו סעיף ד' פסק דספק מוכן מותר ביו"ט שני היינו משום דמוקצה דרבנן וה"ה ס"ס דרבנן ועי' לעיל סי' ק"י בט"ז ס"ק י"א ולכן נלע"ד שמה שנרשם כאן טור בשם הרא"ש הוא טעות שהרא"ש מתיר ס"ס אפילו בדאורייתא בדבר שיש לו מתירין כמבואר בש"ך סימן ק"י ס"ק נ"ו אם שני הספיקות בגופו והרא"ש באמת לא כ' רק שמילה שלא בזמנה אינו דוחה י"ט שני של גליות אבל המחבר נלע"ד שהכריע כן מסברא דנפשי' וכנ"ל".

(ב) **בדה"ש** (סי' ק"י סעי' ח' בי' ד"ה יש, עמ' קפ"ו) – "בגליון רע"א להלן בסימן רס"ו סעיף ח' ... וכן הוזכרה סברא זו בתשו' ח"ס ריש סימן רנ"ב ... מיהו מדברי הדגמ"ר שם בסימן רס"ו ובתשו' נוב"י או"ח סימן ל' נראה דלא סבירא ליה הך סברא ע"ש, ונראה דגם לענין הא דקיי"ל דדשיל"מ אסור אף בספיקא דרבנן יש לדון בכה"ג, וצ"ע למעשה".

ה. זריזים מקדימים כנגד דשיל"מ.

1. זריזין מקדימין עדיף.

(א) **רע"א** (י"ד סי' רס"ו סעי' ח') – "ואפ"י יום טוב שני של גליות. לכאורה קשה הא הוי ס"ס ס' זמנו וס' שהוא יום חול והוי כמו ספק מוכן ביום טוב ב' דכ' המחבר (א"ח סימן תצ"ז ס"ד) דשרי ואפשר לומר דהתם הוי ס"ס דרבנן אבל הכא הוי ס"ס בדאורייתא וכמ"ש בגליון המג"א (שם סק"ד) אמנם הא כל עיקר האוסרים שם ספק מוכן ביום טוב ב' משום דס"ל דס"ס בדבר שיש לו מתירין אסור **והכא במצוה י"ל דל"ש דהוי דשיל"מ דראוי להקדים המצוה ועי' בת' בשמים ראש** (סי' פ"ח וסי' רנ"ג) דס"ל דמילה שלא בזמנה דוחה ליו"ט שני עי"ש א"כ עכ"פ ראוי לסמוך בזה בספק זמנו ביום טוב ב' דבזה לא מציינו חולק".

(ב) עי' **חת"ס** (י"ד ריש סי' רנ"ב) - לשונו מובא לעיל.

(ג) **שערי ציון** (ח"ג סי' א' אות א') – "לכאורה יש לחלק דלגבי ספירה מותר לספור בה"ש דלא שייך גבי מצוה לאמר דהוי ספק דרבנן בדבר שיש לו מתירין דלגבי מצוה לא שייך לומר עד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר דאדרבא זריזין מקדימין למצות".

(ד) **אנציקלופדיה תלמודית** (כרך ז' ערך דבר שיש לו מתירין ריש טור י"ח) – "ואחרונים כתבו שבמצוה שיש בה משום זריזין-מקדימין-למצות לא שייך דשיל"מ, שראוי להקדים המצוה, וכל שכן במילה שהיא מצוה שקבוע לה זמן, שלא שייך בה דשיל"מ, שהרי שמא היום זמנה ויעבור על מצוה של מילה בזמנה. אבל במצוה שאין בה משום זריזין מקדימין, כאכילת תרומה, ספק טבול-יום אסור לאכול בין השמשות, אף על פי שהוא ספק ספיקא, מפני שיש לה מתירין לאכול למחר".

2. מראי מקומות.

(א) **משנת רב אהרן** (ח"א סי' י"א אות ג' ד"ה ומה) – "חת"ס ... ומ"ש עוד דמצד זריזין מקדימין למצוות חשיב אל"מ זה אינו מוכרח בסברא".

1. מאכל שאסור משום סכנה: כגון ביצים קלופות שנתערבה בהם ביצה אחת שנולדה ביו"ט דהוי דשיל"מ, האם אמרינן דמכיון שאחרי הלילה הביצים ייאסרו מחמת הסכנה, לכן לא יחשב דשיל"מ.
1. מחמיר: עדיין נחשב דבר שיש לו מתירין.
- א) דעת תורה (סי' תקי"ג על סעי' ו' ד"ה ובדבר, אורחות חיים שם ס"ק ב') – "א"א להתיר ביו"ט ולומר דלא הוי דשיל"מ, כיון דאפשר דגם בלינה לא נאסר".
- ב) קונ' וועד החכמים (ש"א סי' פ"ב).
- ג) הו"ד בדרכי' (סי' ק"ב ס"ק י"ג) – "אמנם לדינא הביא מדברי המרדכי דאין המנהג לחוש להך סכנה משום דהך רוח רעה לא שכיח בינינו ע"כ נראה דאף מאן דמחמיר על עצמו וקפיד בזה משום סכנה מ"מ עכ"פ לענין דשיל"מ יש להחמיר שלא יהי' חומרא קולא עיי"ש".
- ד) הרב"ז (ח"ג סי' קיא) – "על דבר שמועתו הטובה בשם הגאון ר' יהושע ליב ז"ל ... הנה לדעתי שמועה זו, איננה מכוונת יפה להלכה ולמעשה. ותמה תמה אקרא על הגאון ר"ל ז"ל, מדוע ולמה לא זכר שר את יוסף הצדיק המשביר מרן הב"י ז"ל בשלחנו הטהור יו"ד (סי' ק"ב סעי' א') דגם ביצה טרופה אינה בטילה ע"ש. ולדברי הגאון ר"ל ז"ל ביצה טרופה ליבטל, משום דסכנה להניחה בלא קליפה שיעבור עלי' לילה. בשלמא גבי יום טוב שני של גליות, שפיר יש לומר דהוי דבר שיש לו מתירין, על כל פנים היכא דנתערבה ביום, משום דבליה יכול לאכלה, ושוב לא יעבור עליה הלילה, ואין סכנה. אבל ביום טוב של ראש השנה, דקיי"ל נולדה בזה אסורה בזה, ואם ימתין עד לאחר ראש השנה, יאסרו כולם משום רוח רעה. ואין לדחוק ולומר דהמחבר מיירי דוקא בשאר יום טוב ולא בראש השנה. זה ליתא, דמשמעות לשון המחבר לא משמע הכי, שהרי כתב בסתם 'ביצה שנולדה ביום טוב', ולא חילק בין ראש השנה לשאר יום טוב. אמנם קושטא דמלתא, נראה לדעתי, דהמחבר סבירא ליה, דאין לחוש בזה משום רוח רעה כלל. וסובר כתשובת ר"מ, שב'הגהות מרדכי' (במס' שבת ר"פ המוציא) שכתב וז"ל: ומביצה קלופה ששאלת, אמאי לא חיישינן לרוח רעה, כדאיתא פ' כל היד [י"ג ע"ב] יפה כתבתם, דדילמא לא שכיח בינינו וכו' עכ"ל. ותשובה זאת של הר"מ נאמרה ונשנית בס' 'חידושי אנשי שם' (על המרדכי בשבת פ' כלל גדול סי' שס"ט) יעוי"ש. הרי להדיא דהמרדכי סבירא ליה, דאנו לא חיישינן לסכנה זאת, משום דהך סכנה לא שכיח בינינו. ואם כן שפיר יש לומר, דשייך דין דבר שיש לו מתירין, גבי ביצה טרופה".
- ה) רבי עקיבה יוסף (יו"ד ח"א סי' כ').
- ו) מעדני השלחן (סי' ק"ב מטעמי השלחן אות ט') – "כתב הד"ת ...".
2. מיקל: יש דין ביטול.
- א) מהרי"ל דיסקין זצ"ל (מסגרת זהב על קיצור שו"ע סי' צ"ט ס"ק א'), הגדה של פסח של הגריש"א זצ"ל סוף עמ' ל', בשבילי בהלכה ח"ב עמ' פ"ד) – "ביצה שנולדה ביו"ט אם נתערבה אפילו באלף לא בטיל. דהו"ל דבר שיש לו מתירין. ואם נתערבה ביצה קלופה היינו כשהיא מבושלת או צלויה. מעשה זאת בא לפני הגאון ר' יהושע ליב ז"ל מבריסק מ"כ בירושלים עה"ק תובב"א והורה להיתר. דהכא ל"ש טעמא דעד שתאכלנו באיסור תאכלהו בהיתר. דהא סכנה הוא להניח ביצה קלופה שיעבור עליו הלילה כדאיתא במסכת נדה י"ז ע"א ע"ש".
- 1) הגר"י אפשטיין זצ"ל (אוצרות ירושלים חי"ד [שנת תשי"ז] סי' רנ"ח [עמ' רכ"ג], סוף ס' אורין תליתאי) – "וצ"ל דהוראת הגאון מוהרי"ל דיסקין זצ"ל היתה לא בליל א' דפסח אלא בשאר יו"ט באחרון של פסח או שבועות וסוכות".
- ב) אורחות חיים (סי' תקי"ג ס"ק ב') – "עי' במסגרת זהב שבקש"ע ...".
- ג) כף החיים (סי' תקי"ג ס"ק י"ג) – "מסגרת זהב על קיצור ש"ע סי' צ"ט אות א".
- ד) הגריש"א זצ"ל (הערות על מסכת ביצה דף יד.) – "והיה מעשה בירושלים בערב פסח שחל להיות בשבת, ובשלו בצים וקילפום בליל יום טוב כמנהג ישראל לאכלם בליל הסדר, ואחר שבישולם נודע שאחת מן הבצים נולדה בשבת דקי"ל דאסורה גם ביום טוב שאחר השבת. והנה בדבר מוקצה שנתערב אינו מתבטל דכיון שיהיה מותר במוצאי יום טוב הוה דבר שיש לו מתירין דאפילו באלף לא בטיל, (ואז לא היה כהיום ואם הבצים יהיו אסורות לא יהיו בצים אחרים לצורך ליל הסדר). ושאלו את ר' יהושע ליב דיסקין זצ"ל, ואמר להם דהבצים לא חשיבא דבר שיש לו מתירין כיון שהם קלופות ואם יעבור עליהן הלילה ישרה עליהם רוח רעה ויהיו אסורים לעולם, (וכמ"ש המרדכי פסחים סי' תקע"ג בשם ר"ת דהיכא שהמאכל מתקלקל לא חשיב דבר שיש לו מתירין). ורב אחד ערער על דבריו ואמר שבלי לשימורים אין רוח רעה והבצים יהיו מותרות למחר. מיהו צדקו דברי ר' יהושע ליב, דאע"ג דאין מזיקין בליל הסדר מ"מ איכא רוח רעה, וכדחזינו דצריך ליטול ידיו כשניעור משנתו למחרת ליל הסדר, (וגם צריך לברך המפיל כשהולך לישון). וכן יש ראייה לזה מדברי התוס' דידן, דכתבו דמותר לדרך שומין ביום טוב דא"א לדוכן קודם יום טוב מפני רוח רעה, ולא חילקו בתוס' דמ"מ ביום טוב של פסח יהיה אסור, וע"כ דגם בליל הסדר שורה רוח רעה".
- ה) ברכת יהודה (ח"ב יו"ד סי' ז' אות ל').
3. מראי מקומות – שבט הקהתי (ח"ב סי' רמ"ז אות ג'), שמירת הגוף והנפש (סי' ג' סעי' ט'), קונ' שום בצל וביצה (סעי' כ"ז).
- א) אפרקסתא דעניא (ח"ב יו"ד סי' קמ"ה) – "ואולי י"ל דנ"ד תליא אי טעם דבר שיש לו מתירין כרש"י דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו למחר בהיתר. י"ל דכל דלמחר לא יבא לידי אכילה מחמת שמתקלקל מלאכלו מאיזה סיבה שתהי', תו ל"ה בכלל דבר שיש לו מתירין, דהרי סוף סוף לא יאכלנו למחר. ואי הטעם כר"ן משום דהוי מין במינו היתר בהיתר, דהיינו דלבד מין במינו הטבעי אינם חלוקים ג"כ מחמת שזה אסור וזה מותר, דשניהם היתר הוו. א"כ נ"ד הרי באמת מין במינו היתר בהיתר הויין, אלא דמצד אחר פומי' כאיב ליה מלאכלו מחמת גלויו, מח"ז לא נפיק מכלל מין במינו, והוי דבר שיש לו מתירין".
- ב) שלחן חי (סי' ב' אות ה') – "ביצה שנולדה ביו"ט ונתקלפה ונתערבה שפיר בטילה דלא הוי דשיל"מ למחר דהא סכנה להניח ביצה קליפה למחר ויש מי שמחמיר ויש להקל לעת הצורך או בשעת הדחק".
- ג) מנחת יצחק (ח"ו סי' ע"ה ד"ה וגם) – "וגם כפי מש"כ כת"ה בשם חמיו הגה"צ ז"ל ממעשה שהי' בסאנו בתערובת ביצה שנולדה ביום טוב עם ביצים אחרים קלופים ביום טוב של שבועות והתיר הגאון הקדוש ז"ל דל"ה דשיל"מ דיש סכנה להניח עד אחרי יום טוב עכ"ד, ועכ"ה ה' ביום טוב א' דאי ביום טוב ב' אפשר להניח עד הלילה, ולכאורה לפי הנ"ל ה' אפשר לערבו עם חומץ

וכיב"ז ויהי' שרי להניח, אבל י"ל דלא הי' להם צורך בביצים בתערובת חומץ למחר, ול"ה דבר שיש לו מתירין, ובלא"ה אני מסופק אם שמע חותנו הגה"צ ז"ל מאיש מהימן, דהרי מעשה כזו הובא בספר דרכי תשובה (סי' ק"ב ס"ק י"ג) בשם ס' ועד חכמים, וסיים לדינא לפי מה דאיתא במרדכי דאין המנהג לחוש להך סכנה משום דהך רור"ר לא שכיח בינינו, ע"כ אף מאן דמחמיר, מ"מ לענין דשיל"מ יש להחמיר לאידך גיסא שלא יהי' חומרו קולא עיין שם, ונודע דהגה"ק בעל דרכי תשובה הי' מגדולי חסידיו סאנז ואם הי' בא כהאי מעשה לפני מרן הגה"ק מסאנז ז"ל הי' נודע לו, והי' מביא דעת קדשו, ע"כ אין לבנות הלכה על עובדא הנ"ל".

4. עי' ערך סכנה [סי' קט"ז], לשיטות ומראי מקומות.

ז. היכא דנתבטל איסור ויכול למכור התערובת באופן שאין לו שום הפסד, וכדו'.

1. מחמיר.

(א) פּר"ת (סוף ס"ק א') – וצריך לתת לב בהיכא דנתבטל איסור ויכול למכור התערובת בדרך שאין לו שום הפסד, אם מצריכי' אותו לעשות והוה ליה כדבר שיל"מ, והגם דאיכא טירחא בטרחא מועטת כזאת מקרי דשיל"מ ... או נאמר אין לנו אלא מה שאמרנו חז"ל בדבריהם כיון שאין הדבר אלא גזירת חז"ל. ונראה כי אורוויי אורינג למעבד אכרוחי לא מכרחינג".
2. מיקל.

(א) פּמ"ג (שער התערובות ח"ג פרק ב' ד"ה ודע דהר"מ) – "והנה וודאי בכל ביטול האיסורים כיון שנתבטל אף שאפשר למוכרן לעובד כוכבים בלי הפסד כלל אין צריך למכור ולא שמענו מעולם שיאמר אדם בהיפך זה".

(ב) כסא אליהו (יו"ד סי' צ"ח ס"ק ב') – "פר"ת ... ואנא בריה קלה איני מודה לו בזה דבאמת כל כי האי מילתא לא הוה שתק' מיניה רבוותא ראשונים ואחרונים. ועוד שהרי כתב מור"ם בהגה שם בסי' ק"ב סו' ס"א דלא מיקרי דשיל"מ אלא א"כ מותר למי שנאסר אבל אם נשאר לאחר לעולם אסור אע"ג שמותר לאחרים כגון המבשל בשבת לא מיקרי דשיל"מ ומי לא עסקינג שתערובת זה יכול למוכרו לאחרים בשיווינו או להאכילו לבני ביתו דהיינו בכדי שיווינו ואפי"ה אמרו דכיון שנתערב הותר גם לו ולא מיקרי דשיל"מ".

(ג) מזמור לדוד (ד"ה סמוך) – "הפר"ת ... ולע"ז אין לה על מה לסמוך בדבר ברור דלא נקרא דשיל"מ אלא שתחזור אחר זמן או ע"י תיקון להיתרא הראשון להיות מותרת באכילה לגמרי ומה ענין מכירה לזה ע"י המכירה לא תחזור להיתר אכילה ועוד דשיל"מ דבר דהשתא איתסר אלא שבעבור זמן יבא ההיתר כגון ביצה א"נ דהשתא איתסר אלא שבידו לתקנו וע"י אותו תיקון יחזור להיתר כגון טבל ומעשר ואין זה שייך לכאן דלא כאסר מעולם אלא לאכלו ואיסור זה אם באת לאסרו אפילו אחר המכירה כדקאי קאי כאיסוריה אלא ודאי אין עיקר לדברים אלא כלל".

(ד) בית יהודה (סעי' א' ד"ה וכתב) – "פרי תואר ... נלפע"ז דא"צ למכור דהא כתב ולא מיקרי דשיל"מ אלא א"כ הותר למי שנאסר אבל אם נשאר לאחד לעולם אסור אע"ג שמותר לאחרים כגון המבשל בשבת לא מיקרי דשיל"מ ע"ש".
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק א').

(א) אג"מ (יו"ד ח"ד סוף סי' י"ד) – "דשייך להחמיר בביטול ברוב במין במינו, שאף שנבטל, עכ"פ אכל איסור (והוה כמו תרתי לריעותא, חדא דרב ס"ל כרבי יהודה דמין במינו לא בטיל בחולין ק' ע"א וק"ח ע"א, ועוד שעצם ביטול איסור הוה ריעותא), דהרי חזינגן שאסרו חכמים ביש לו מתירין, מטעם שכתב רש"י (ביצה ג' ע"ב ד"ה אפילו באלף) דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר. הרי היתר דביטול ברוב אינו טוב כהיתר ממש, שלכן שייך לבעל נפש להחמיר בתרתי לריעותא דמין במינו וביטול, כנ"ל. אבל במין באינו מינו שנבטל בשישים אין מקום להחמיר. ועיין בס"ס קט"ז שהביא בפתחי תשובה".

(ב) פּמ"ג השלם (שער התערובות ח"ג פרק ב' ליקוטי מגדים ס"ק מ"א) – "כתב הפרי תואר ... ותימה לפי"ז מה שסיים הפמ"ג כאן שלא שמענו מעולם שיאמר אדם בהיפך זה, ולא זכר לדברי הפרי תואר הנזכר. ועי' בספר כסא אליהו (יו"ד צח סק"ב) בית יהודה ומזמור לדוד שפסקו דלא חשיב דשיל"מ במה שיכול למכרו לנכרי והיינו כדברי הפמ"ג. ועי' בבנינת אדם (שער או"ה נד) שכ' דאין לומר דימכרנה לנכרי והוה דשיל"מ, דכיון דצריך טירחא והוצאה לא חשוב דשיל"מ, ע"ש. ומדבריו מבואר דאם הוא באופן שכתב הפרי תואר שאין לו שום הפסד והטירחא למכרה רק מועט הוא שהקונה עומד אצלו, גם הוא מודה דהוה דשיל"מ [ראה דלתי תשובה (קב סק"ה) ושד"ח (ח"ב מע' ד' אות פה)]. ועי' בספר בני יששכר ... ומבואר מדבריו דמדרך התורה הוא שלא למכרו, אלא אדרבה מצוה יש לאכול ממנו בעצמו [דרכי תשובה (קב סק"א)]. וראה ס' פתח עינים (חולין ז א' ד"ה א"נ) מה שהביא מבעל פרי תואר בספרו חפץ ה' (הוריות ב ב'). ועי' פתחי תשובה (קטז סק"י) שד"ח (מע' ד פאה"ש כלל ט אות ח) מש"כ עוד בענין זה. וע"ע במש"כ רבינו בספרו מתן שכרן של מצות (חקירה ב)".

ח. מקלי קלי איסורא.

1. יש בטול – גמרא (ביצה דף ד:).

ט. מראי מקומות.

1. פּמ"ג (סי' ק' סוף שפ"ד, שער התערובות ח"ג סוף פרק ב') – "והמנחת כהן ח"ג פ"ב חשב ד' דברים בין דבר שיש לו מתירין לדבר חשוב, אחד לקולא בדבר שיש לו מתירין, דוקא במינו, ושלישה לחומרא, א' שאין צריך שיהיה שלם, הב' פליטתו אסור (דלא כהר"ב ב סימן ק"ב [ס"ד]), הג' ספיקו אסור, ובדבר חשוב בעינגן שיהיה שלם ואין פליטתו אסור יע"ש. וזה אמת ויציב דבר חשוב כמו אגוזי פרך כל שנפרך קצת מהן תו בטל חשיבותיה ועדיין צ"ע".

נותן טעם לפגם

סימן ק"ג

[א] אינה ראויה לגר.	[ז] שיטת הר"ן	יג] קדירה שאינה בת יומא - <u>סעיף ה'</u> .
[ב] רפואה.	[ח] לא לפגם ולא לשבח - <u>ש"ך</u> (סק"ב).	יד] דבר חריף - <u>סעיף ו'</u> .
[ג] קפסולות העשויות מג'לטין: gel caps.	[ט] פוגם מתחלתו ועד סופו.	טז] בישראל מים בקדרה אחר איסור - <u>סעיף ז'</u> .
[ד] דברים חשובים - רמ"א <u>סעיף א'</u> .	[י] קדירה.	טז] בישראל מים ולינת לילה.
[ה] נותן טעם לפגם - <u>סעיף ב'</u> .	[יא] נפגם מחמת דבר אחר - <u>סעיף ג'</u> .	יז] כל ספק: האם מצטרף לינת לילה.
[ו] שיטת הרשב"א.	[יב] ציורים - <u>סעיף ד'</u> .	

א] אינה ראויה לגר.

א. מקור הדין.

1. משנה (ע"ז דף סה:): – "זה הכלל: כל שבהנאתו בנותן טעם מותר, כגון חומץ שנפל ע"ג גריסין".
2. ברייתא (ע"ז דף סז:): – "והתניא: אחד נותן טעם לפגם ואחד נותן טעם לשבח אסור, דברי ר"מ; ר"ש אומר: לשבח אסור, ולפגם מותר ... ור"ש מאי טעמא. דתניא: לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך. כל הראויה לגר קרויה נבילה, שאין ראויה לגר אינה קרויה נבלה. ור"מ, ההוא למעוטי סרוחה מעיקרא. ור"ש, סרוחה מעיקרא לא צריכא מיעוטא, עפרא בעלמא הוא".
- ב. דעת הרמב"ם (מאכ"א פרק י"ד הל' י"א) – "כיצד הרי שהמחה את החלב וגמעו כשהוא חם עד שנכוה גרונו ממנו או שאכל חלב חי, או שעירב דברים מרים כגון ראש ולענה לתוך יין נסך או לתוך קדרה של נבלה ואכלן כשהן מרין, או שאכל אוכל האסור אחר שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם הרי זה פטור".
1. איסור דאורייתא [שפסק כר"מ], אלא שאין ראויה לאכילה [אפשר נ"מ בב"ח, ע' לקמן].
- א) עי' פלתי (סי' פ"ז ס"ק ט"ו) – "מבואר ברמב"ם פי"ד הלכה י"א מהלכות מאכלות אסורות דאם עירב דבר מר ראש ולענה לתוך מאכל איסור, או שהסריח והבאיש ובטל מאכילת אדם, הרי זה פטור, דהוי ליה שלא כדרך הנאתן. אבל אם עירב דבר מר בקדרה בשר וחלב, הרי זה אסור, דחייב אפילו שלא כדרך הנאתן, ע"ש".
- ב) נוב"ק (יו"ד סי' כ"ו) – "הרמב"ם בפ' י"ד ממ"א הל' י' והלכה י"א, שהתחיל בהלכה י' כל האוכלין האסורין אינו חייב עליהן עד שיאכל אותם כדרך הנאתן חוץ מבב"ח וכלאי הכרם שלא נאמר בהם אכילה וכו'. ובהלכה י"א כיצד כו' או שאכל אוכל האסור אחר שהסריח והבאיש ונפסל מאוכל אדם הרי זה פטור וכו'. ומדלא פטר בזה אלא משום שהוא שלא כדרך הנאתן מכלל דפוסק כר"מ דמה שאינו סרוח מעיקרא לא בעינן ראויה לגר דאל"כ בלא"ה פטור משום שאין עליו שם איסור כלל ונ"מ שאפילו בב"ח אם הבאיש מלאכול לאדם ה' פטור משא"כ משום שלא כדרך הנאתו בבב"ח חייב. אלא ודאי אינו נפסל מלאכול לכלב עדיין שם איסור עליו אלא שאם אכלו כך פטור מטעם שלא כדרך הנאתו אבל לא מטעם שאינו קרוי נבילה".
- ג) שו"ת חת"ס (יו"ד סי' צ"ח ד"ה ולענין) – "ולענין מה שהכריח הר"ן דאיך אפשר שיפגום כ"כ שלא יהיה ראוי לאכילת גר ומפני זה הוכרח לומר שעכ"פ אינו משביח התבשיל הבא אחריו אבל בעינו לא הוה פגום י"ל הרמב"ם יהיב טעמא להתיר נטלפ"ג משום שלא כדרך אכילתן כמבואר בדבריו פי"ד ממ"א ה' י"א או שאוכל האיסור אחר שהסריח והבאיש וכו' יע"ש ולא אתי עלה מטעם נבלה שאינו ראוי לגר וטעמא י"ל דס"ל לרמב"ם להלכתא קי"ל דקרא דנבלה לסרוח מעיקרא אתי' ולענין טומאה כדאיתא בבכורות כ"ג ע"ב ויע"ש תוס' בד"ה ואידך שתירוצם תמוה ואין לו מובן ולהרמב"ם ניהא לי' דהש"ס דע"ז קאי לר"י דס"ל כ"ש למלקות ולדידי' שלא כדרך אכילתן והנאתן אי' דאורי' כמו שמבואר במהרש"ל פ"ג דשבועות מש"ה הוצרך גמ' למימר דאתי לי' מנבלה אבל אנן קי"ל שלא כד"א מותר א"כ נטלפ"ג מותר בפשיטות אפי' ראוי לגר כל שהוא שלא כד"א וקרא דנבלה בסרוח מעיקרא ולענין טומאה ולפ"ז שפיר מצינו למימר שנפגם בדופני הקדירה דעכ"פ שלא כד"א הוה".

(1) אמנם עי' החת"ס לקמן.

ד) עי' רע"א (תורת רע"א ע"ז דף סז. ד"ה ולענין).

ה) הר צבי (יו"ד סי' צ"ה) – "בשו"ת נודע ביהודה ...".

1) מראי מקומות – מגילת ספר (אות ג'), "והנה כל דברי הנוב"י בזה הם כנגד הפוסקים הקדמונים פסקו כר"ש גם בנבלה שאינה ראויה לגר, וזוהי הכרעת הרשב"א והטור והשו"ע וכדלעיל באות א' [וכן מוכח בר"ן בפסחים מ"ה ע"ב ממה שכתב לגבי פת שעפשה], ומה שהנוב"י סמך דבריו על הרמב"ם בפ"ד ממאכלות אסורות שפוטרו בהסריח והבאיש רק משום דהוי אכילה שלא כדרך, המעיין במגיד משנה בפ"ב ממאכלות אסורות הכ"א יראה דהיה פשוט לו דכוונת הרמב"ם לפסוק כר"ש ופטור משום דפקע איסורו אלא שהרמב"ם כלל הלכה זו עם כל הציורים שפטור משום אכילה שלא כדרך, וכן מסתבר ...".

2. איסור דרבנן.

א) משנה למלך (מאכ"א פרק ח' סוף הל' י"ח) – "וכל דבר שבטל ממאכל אדם אין בו איסור תורה וכמ"ש רבינו לקמן בפ"ד מהלכות אלו דין י"א שאם אכל אוכל האסור אחר שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם ה"ז פטור. ואף על גב דמדרבנן מיהא אסור באכילה".

ב) מנחת כהן (ח"א פרק ט').

ג) פ"ר (ס"ק ב').

ד) כנפי יונה (ריש הסי') – "מנחת כהן ... וכן נראה מלשון הרמב"ם ... והפ"ח כתב ... ולי נראה דאיסורא הוי דכל שהוא אוכלו בכוונה הרי עדיין לא נפגם לגמרי קרינן לגבי דידיה".

ה) ערך השלחן (ס"ק ב').

ו) חת"ס (ע"ז דף סח. ד"ה והנה) – "והנה בנבלה שנסרחה ונפסלה מאכילה הסכי' הגאון מעיל צדקה בס' כנפי יונה סי' ק"ג לדעת בעל מנחת כהן דלמד מלשון רמב"ם דכ' פי"ד ממ"א דהאוכלו פטור משמע אבל אסור מדרבנן מיהת ודלא כפר"ח וכו' הגאון הנ"ל

הטעם דכיון דאיהו אכלי' אף על גב דבטלי דעת' ומשו"ה פטור מן התורה מ"מ כיון דלדיד' חשוב יש לרבנן לגזור אטו לא אסרוה טפי ממה שיש לגזור אינו בת יומא אטו בת יומא ונכון הוא".

(1) אמנם עי' החת"ס לעיל.

(ז) יד אברהם (סי' פ"ד על סעי' י"ז) – "ודע שדקדק בנודע ביהודה ... ואין דקדוקו מוכרח ...".

(ח) יד יהודה (הארוך ריש ס"ק ח') – "ומה שסובר הפ"ח שהוא משום בל תשקצו אין נראה".

(1) **הטעם:** י"א מפני כל נטל"פ אסור לכתחילה, י"א משום אחשביה - עי' לקמן.

3. מותר [חוץ מבל תשקצו].

(א) פר"ח (ס"ק א') – "ודלא כהמ"ך שאסור".

(ב) חזו"א (או"ח סי' קט"ז ס"ק ז' ד"ה שם הי"ב) – "דנפסל מאכילת אדם אין באכילתו איסור כלל לא מדאורייתא ולא מדרבנן ... ביו"ד סי' ק"ג ס"א משמע דנפסל לאדם מותר לאכלו וכ"כ פר"ח שם".

(ג) וכן עי' החינוך (מצוה תע"ב) – "ואולי תאמר ואיך אנו מתירין אפילו נבלה מסרחת לאכלה לכתחילה, הא איכא בה משום **בל תשקצו**. התשובה בזה, דכל שהוא דבר מועט כזה ועוד שנבלע בכלי ונפגם בתוכו ונחלש כחו, כבענין זה ודאי ליכא משום בל תשקצו, ומותר לכתחילה".

4. נ"מ בין הפר"ח [שיש איסור בל תשקצו] ובין המנחת כהן [איסור דרבנן], אם אפשר לבטל האיסור לכתחילה – עי' פמ"ג (מש"ז ס"ק א', וייש לומר דנפקא מינה אי שרי לערובי בידיים למנחת כהן אסור עיין סימן צ"ט ולהפרי חדש משום מאוס אפשר דשרי לערב בידיים ואין זה מוכרח). הו"ד דרכ"ת (ס"ק ה' ד"ה אמנם), ובדה"ש (ס"ק ה').

(א) חולק – שד"ח (מערכת הב' כלל כ"ה, מערכת הג' כלל כ"ד, "איני מבין בעניוטי מאי נפק"מ בפלוגתא זו, דכשהוא בעין הרי גם להרב פרי חדש אסור על כל פנים משום בל תשקצו, ואם על ידי תערובת הרי גם להמנחת כהן מותר ... פרי מגדים ... כתב דיש לומר דנפקא מינה אי שרי לערובי בידיים ... ולהפרי חדש דאינו אלא משום מאוס אפשר דשרי לערב לכתחילה ואין זה מוכרח עכ"ל. **ולא הונח לי**, משום דלא מסתבר כלל לומר שמותר לבטל איסור בל תשקצו, לא מבעיא לדעת קצת סוברים דבדבר מאוס עובר בבל תשקצו מדאורייתא, אלא אף לדעת רובא דרובא דסברי דאינו אלא מדרבנן, מ"מ לא גרע משאר איסורין דרבנן, ומה גם דאית ליה אסמכתא בקרא פשיטא דאסור לבטל לכתחילה").

(ב) לענין בל תשקצו, ואין מבטלין איסור לכתחילה - עי' סי' צ"ט סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

(ג) לפי היד יהודה וסייעתו, שהטעם של הרמב"ם הוא משום אחשביה [עי' לקמן], יש לדון.

5. מראי מקומות – ח' הגר"ח (סי' ת"ט ד"ה ונראה), בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה עוד בתוך ד"ה אה, עמ' קצ"ו).

ג. בב"ח שאינו ראוי לאכילה.

1. דאורייתא, כיון הרמב"ם סובר שנכלל בשלא כדרך אכילתו.

(א) פתי (סי' פ"ז ס"ק ט"ו) - לשונו מובא לעיל.

(ב) נב"ק (יו"ד סי' כ"ו) - לשונו מובא לעיל.

(ג) רע"א (תורת רע"א ע"ז דף סז. ד"ה ולענין) - לשונו מובא לקמן.

(ד) ערה"ש (סי' פ"ז סעי' ג') – "ועוד יש בה חומר מכל איסורי אכילה דכל איסורי אכילה אין לוקין עליהן אלא כדרך הנאתן מפני שלא שלהן כתוב בלשון אכילה משמע דרך אכילה אבל בשר בחלב לוקין אף שלא כדרך הנאתן ובארנו זה לעיל בסי' פ"ה ע"ש וכך אמרו חז"ל [פסחים כ"ה א] דלפיכך לא כתיב בבשר בחלב לשון אכילה לומר שלוקין עליהן אפילו שלא כדרך הנאתן ולכן אפילו אם עירב דבר מר לתוך קדרה של בשר בחלב ואכלו חייב וכן אם אכל הבשר בחלב אחר שהסריח ונתבטל מאוכל אדם נ"ל דחייב [כ"מ מרמב"ם פי"ד הל' י"א ואף שלא סיים זה בהדיא לא חש להאריך ע"ש ודו"ק] אבל התהוות הבשר בחלב צריך בלא פגם כמ"ש בסעיף ל"ג".

(1) קשה, א"כ למה בב"ח מותר בזמן שנותן טעם לפגם. י"ל רע"א (שם) "ובב"ח נמי אע"ג דטעם כעיקר מפורש ב' דרך בישול אסרה תורה ושלא כד"ה אסור ב' א"כ יש לאסור אפי' נטל"פ, י"ל טעם כעיקר מפורש ב' היינו שתאסר הבשר והחלב ע"י הטעם, אבל אחר שכבר נעשה בב"ח ולאסור אחריו אין טכ"ע מפורש ב', דכיון דכבר נעשה איסור שוב ליכא למילף מתחילת אסורו כי היכי דלא ילפי' כל אסורי' מבב"ח, וע"כ הא דאסור טעמו של בב"ח לשאר מאכלים היינו מכל אי' שבתורה וא"כ הדר נימא דיו כשטעם לשבח ולא לפגם".

(2) לענין בב"ח שנותן טעם לפגם - עי' סי' פ"ז סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

2. מיקל [מצד איסור דרבנן, עי' לעיל], שהוא נכלל באינו ראוי לאכילתו.

(א) חוו"ד (בי' ס"ק א') – "דנבילה שא"ר לגר ושלא כדרך הנאתן **תרי עניני הן ומתרי קראי נפקי**, ושלא כדרך הנאתן היינו שאכלו חי או שעירב בתוכה דבר מר או אכילה גסה, ומקרא דלא יאכל נפקא כמבואר בפסחים דף כ"ו דבעינן שיאכל כדרך הנאתן וכמ"ש הרמב"ם פי"ד מהמ"א, וגוף האיסור לא הותר, ואם חזר ותיקנו להאיסור כגון שביישלו או שנטל הדבר מר מתוכו או שמתק בדבר הממתק חזר לאיסורו דלא נתבטל שם חלב במה שהוא חי או במה שנתן לתוכו הדבר מר ... אבל כשנסרחה גוף האיסור פקע שם איסור מכל וכל מקרא אחריו דנבלה שא"ר לגר אינה קרוי' נבלה ואפי' חזר ותיקנו בדברים המתבלים שרי דכבר פרח האיסור מיניה ונעשה כעפרא ואינו חוזר לאיסורו".

(ב) יד יהודה (הארוך ס"ק ח' ד"ה ובב"ח, הארוך ס"ק י"א).

(ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' א', הע' ח').

3. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ד', וצ"ע), דרכ"ת (ס"ק א'), בדה"ש (סי' פ"ז סעי' ו' ב' ד"ה דהכלי, עמ' כ"א).

ד. **דעת הרשב"א, טור, ומחבר** (סעי' ב', "אסור, עד שיפסל מלאכול אדם").

1. איסור דרבנן [לענין תערובות, עי' לקמן].
 (א) פ"ת (ס"ק ב', ס"ק ג' ד"ה ובהיכא).
 (ב) חו"ד (חי' ס"ק ו', בי' ס"ק ד') – "דאיסור בעין שנפסל מאוכל אדם **איסור מדרבנן**".
 (ג) יד יהודה (הארוך ס"ק ח') – "והעיקר נראה **דאין לדייק** מהטור והמחבר מידי, דהם עיקר דינו אתי לאשמעינן דאם ההיתר מועט או אינו אלא מחצה אינו ניתר זולת בנפסד לגמרי, ואז ממילא אינו ראוי לאכילה ואין לדבר הימינו והם רק האיסור אתי לאשמעינן כמש"ל גם עכ"פ נפק"מ במה דמותר בצורך לו לרפואה הגם שאין בו סכנה, דבזה הא כו"ע מודים כיון דלא אחשביה לאכילתו דהוא לצורך רפואה עביד, וכן נוהגין העולם ... ועיין בח"ד".
 (ד) הר צבי (יו"ד סי' צ"ה) – "והרשב"א בתורת הבית הארוך (בית ד שער ד), פסק כרבי שמעון, וכן פסק הרא"ש (ע"ז פ"ב סימן לד), אולם בשו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא (יור"ד סימן כו) הוכיח מדברי הרמב"ם ... **ולהלכה למעשה**, בכל האוכלים האסורים חוץ מבב"ח וכלאי הכרם, **אין נ"מ** בין הרמב"ם, להרשב"א והרא"ש. שלדעת שניהם, איסור שנפסל מאכילת אדם האוכלו פטור אבל איסור מדרבנן ...".
 2. מותר.
 (א) עי' מנחת כהן (ח"א פרק ט', זה הה"א יש לעיין אם חוזר במסקנתו).
 3. מראי מקומות.
 (א) מגילת ספר (סוף אות א') – "אינו מובן לי מה דחקם לרבנותינו האחרונים להשוות דברי הרמב"ם עם דברי הרשב"א בזה ... והשו"ע פסק כרשב"א".

ה. הלכה: כשהאיסור בעין.

1. איסור דאורייתא [שפסק כר"מ], אלא שאין ראויה לאכילה [אפשר נ"מ בב"ח].
 (א) נוב"ק (יו"ד סי' כ"ו) – "מחלוקת תנאים שם דר"ש סובר סרוחה מעיקרא לא צריכא קרא למעוטי וקרא דמיעט נבילה שאינה ראויה לגר היינו שנסרחה אחר שנעשית נבילה. והנה לפי כללי דתנאי בפלוגתא דר"מ ור"ש אין לנו הכרע הלכה כדברי מי שהרי בעירובין דף מ"ו ע"ב איבעיא להו ר"מ ור"ש מאי וקאי בתיקו. ואני תמה על שראיתי במבוא התלמוד לר"ש הנגיד שכייל ר"מ ור"ש הלכה כר"ש והוא נגד סוגיא דעירובין. אבל בספר הליכות עולם באמת קאמר ר"ש ור"מ הלכה כדברי המחמיר ולפ"ז פלוגתא זו דנבילה סרוחה ראוי לפסוק כר"מ שהוא המחמיר".
 (1) ביע אומר (ח"ה יו"ד סי' י"א אות ח') – "בשו"ת נודע ביהודה קמא (חיו"ד סי' כו) ... ותימה עמ"ש ר"ש הנגיד במבוא התלמוד דר"מ ור"ש הלכה כר"ש, והוא נגד הש"ס דעירובין. עכ"ת הנוב"ק. ובאמת שבס' יד מלאכי (כלל תקפ) כ', דאע"ג דבגמ' דידן (עירובין מו:) הויא בעיא דלא אפשריטא אי קי"ל כר"מ או כר"ש, בירושלמי דשביעית פ"ח ובתרומות פ"ג איתא בפשיטות דר"מ ור"ש הלכה כר"ש, ולפי הכלל המסור בידינו ממרן הכסף משנה (פ"ה מתרומות ה"טו) דבעיא דלא אפשריטא בתלמוד דידן, ואפשריטא בירושלמי, נקטינן כפשיטותא דהירושלמי, א"כ ה"נ נקטינן כר"ש. ע"ש. והכי נקיט בפשיטות הרא"ש בע"ז (פ"ב סימן לד) וז"ל: ועוד ראיה מדר"ש לקמן (סז): דשרי נטל"פ בקדרה שאב"י, אף על פי שאם היה בעין היה נ"ט לשבח, ופליג אדר' מאיר דאסר, והלכתא כר"ש. וכדאיתא (בעירובין מו:). ע"כ. וע' בפלפלא חריפתא וביד מלאכי שם. גם הרשב"א בתורת הבית הארוך (בית ד שער א, דק"ט ע"א) כ' אפלוגתא דר"מ ור"ש אי בעינן סרוחה מעיקרא או לא, דהלכתא כר"ש, דר' אבהו ור' יוחנן ור"ל הכי אית להו בע"ז שם. ע"ש. (ומכאן תשובה למ"ש הנוב"ק שם, דר' יוחנן בבכורות (כג): ס"ל כר"מ, וקי"ל כר' יוחנן, ע' רמב"ם (פ"א מאבוה"ט הל' יג יד). ע"ש. והא קמן דהרשב"א מעיד בגדלו דר' יוחנן קאי בשיטת ר"ש, והלכתא כוותיה). וכן פסק בפשיטות הרא"ה בבדק הבית (דף קכז רע"א). ע"ש. וזה לשון הרב המגיד (פ"ב מהמ"א הכ"א): וכבר ביאר רבינו לקמן (פי"ד הי"א) שהאוכל אוכל איסור לאחר שהסריח והבאיש ובטל מתורת אוכל אדם ה"ז פטור, וכן בדין, דהלכה כר' שמעון דאמר נבלה שא"ר לגר לא שמה נבלה. עכ"ל. וכ"כ הר"ן (ע"ז סח) שנבלה שא"ר לגר התירה התורה, כיון שאינו נהנה מן האיסור, ואף על פי שחל עליה איסור מתחלה. ע"כ. (וכ"כ הפר"ח א"ה סי' תמב ס"ט, ובחזקת הפסח שם סק"ח ע"ש). ואמנם ראיתי בשו"ת מהר"ם בר ברוך (ד"פ סי' ריג) שסובר דהלכה כר"מ, והוא תנא דמסייע להנוב"ק, מ"מ דעת רוב הפוסקים אינה כן להלכה".
 (2) מראי מקומות – דף על הדף (ע"ז ריש דף סח.).
 2. איסור דרבנן [לענין תערובות, עי' לקמן].
 (א) פ"ת (ס"ק ב', סי' פ"א ס"ק א' ד"ה גרסינן).
 (ב) פ"מ"ג (שפ"ד ס"ק ד') – "דקיימא לן כל אוכלין אם נפסד מאכילת אדם מותר מן התורה ומדרבנן איסור כדעת המנחת כהן בפרק ט' מחלק א".
 (ג) פ"מ"ג (שער התערובות ח"ג ריש פרק ו') – "אבל על ידי תערובות לא גזרו כמבואר סימן ק"ג סעיף א' וכן העלה המנחת כהן".
 (ג) ערך השלחן (ס"ק ב').
 (ד) צמח צדק (פסקי דינים, ריש הסי').
 (ה) חו"ד (חי' ס"ק ו', בי' ס"ק ד') - לשונו מובא לקמן.
 (ו) חקרי לב (יו"ד ח"א סי' ע"ב ד"ה ומ"מ).
 (ז) יד אברהם (סי' פ"ד על סעי' י"ז).
 (ח) יד יהודה (הארוך ס"ק ח').
 (ט) דרכ"ת (ס"ק ה').
 (י) הר צבי (יו"ד סי' צ"ה) – "ולהלכה למעשה, בכל האוכלים האסורים חוץ מבב"ח וכלאי הכרם, אין נ"מ בין הרמב"ם, להרשב"א והרא"ש. שלדעת שניהם, איסור שנפסל מאכילת אדם האוכלו פטור אבל איסור מדרבנן, שלדעת הרמב"ם אעפ"י שהלכה כרבי

- מאיר ולא נפקע ממנו שם האיסור, מ"מ האוכלו פטור, שהרי עכ"פ זוהי אכילה שלא כדרך אכילתה, ולדעת הרשב"א, שפוסק כר"ש דנפקע ממנו שם האיסור, מ"מ אסור מדרבנן".
- (א) כה"ח (ס"ק ז').
- (ב) מעדני השלחן (ס"ק ב').
- (ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' עמ' פ').
- 1) משום שכל נטל"פ אסור לכתחילה – מנחת כהן (ח"א פרק ט', "הטעם ... שחכמים לא התירו נותן טעם לפגם אלא בדיעבד"), פר"ת (ס"ק ב').
- 2) משום אחשביה – כנפי יונה (ריש הסי', לשונו מובא לעיל), חת"ס (ע"ז דף סח. ד"ה והנה, לשונו מובא לעיל), צמח צדק (פסקי דינים, ריש הסי', "כיון דאיהו אחשביה וקאכיל ליה אסור"), יד אברהם (סי' פ"ד על סעי' י"ז), יד יהודה (הארוך ריש ס"ק ח', "הטעם כיון דאיהו אחשבו לכך רק פטור אבל אסור").
3. מותר [חוץ מבל תשקצו].
- א) פר"ת (ס"ק א') – "ומה שכתב הרמב"ם [מאכלות אסורות] בפרק י"ד [הלכה יא] אכל אוכל אסור אחר שהסריה והבאיש ובטל מאוכל אדם הרי זה פטור, דמשמע אבל אסור מדרבנן, לאו משום איסור נבלה, אלא דכיון דמאיס ובטל מאוכל אדם אסיר משום בל תשקצו, ואי הוי ע"י תערובת דלא ממאיס איניש למכליה אין כאן בל תשקצו ומותר לאכול התערובת, ודלא כהמנחת כהן [ספר התערובות ח"א פרק ט] שאסר".
- ב) חכ"א (כלל נ"ד סעי' א') – "כל איסורים שבתורה שנסרחו עד שאינן ראויים עוד לאכילת אדם מותרים".
4. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ה'), מגילת ספר (אות א').

ו. הלכה: ע"י תערובות.

1. מותר, אפילו ברוב איסור.
- א) מנחת כהן (ח"א פרק ט') – "כל שנתערבו בהיתר מותר ... אפילו אם האיסור הוא רוב".
- ב) הו"ד בפמ"ג (מש"ז ס"ק א', שער התערובות ח"ג ריש פרק ו') – "ועיין מנחת כהן פ"ט מחלק א'. והמתבאר מדברי הפוסקים דנבילה שאינה ראויה לגר שנפסד מאוכל אדם מותר מן התורה ומדרבנן אסור וע"י תערובת, אף שהרוב איסור ונמחה בעין, אפילו הכי לא גזרו להפסיד היתר המועט, כ"כ המנחת כהן שם".
- ג) פר"ת (ס"ק ב').
- ד) צמח צדק (פסקי דינים, ריש הסי').
- ה) הר צבי (י"ד סי' צ"ה) – "שהוא נתערב בהיתר, אפילו איסור מרובה לתוך היתר מועט, מותר לאכול, דע"י תערובות לא גזרו כמבואר בשו"ע (סימן קג סעיף ב)".
- ו) מעדני השלחן (ס"ק י"ז, ע"י מטעמי השלחן ס"ק ה').
- ז) בדה"ש (ס"ק ה').
- ח) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' פ"א, ע"י פרק ג' הע' י"ד).
- 1) הגדר – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' י"ד, "If, however, the amount of kosher food is insignificant, perhaps even the lenient opinions would concede that the mixture is prohibited (this would depend upon the opposing explanations presented by M.Z. and D.T.)").

2. מותר, אלא אם כן יש רוב איסור.

- א) חונ"ד (חי' ס"ק ו', בי' ס"ק ד', לדעת הרשב"א וכ"ש הרמב"ם) – "משמע דכשנפגם לגמרי אפילו באיסור מרובה מותר. קשה לי כיון דאיסור בעין שנפסל מאוכל אדם אסור מדרבנן אמאי מותר, מאי שנא משאר איסור דרבנן. ועוד, דאין סברא כלל כשיפול בתוכו טפה אחת של היתר שיהיה מותר. ונראה דמיירי כשנפל איסור לתוך היתר ומשום קמא קמא בטל ... ולפי זה כשנפל בבת אחת או התיירא לגו איסורא, אסור כשהאיסור מרובה".
- ב) יד יהודה (הארוך ריש ס"ק ח') – "מה שמתיר המנח"כ מחמת מעט היתר שנתערב בו, ג"כ אין נראה שמחמת מעט היתר יאכל אותו לכתחילה, וגם עיקר הדבר מה שחשב שהוא משום שלא יפסיד גם ההיתר לא ידענו מה הפסד היא זה כיון דהאיסור כ"כ נפסד עד שאינו ראוי לאדם כלל, בודאי המעט היתר לא ישבח אותו ... ובמחצה היה אפשר לומר דמותר כיון דעכ"פ נקרא תערובות ... וגם אין לומר בזה אחשביה, ד"ל דעיקר אכילתו עבור ההיתר, משא"כ באם ההיתר רק מועט בודאי אין סברא כלל לומר דמותר מחמת זה לכתחילה".
- ג) כה"ח (ס"ק ט"ו).
- 1) בדברי היד יהודה, יש לעיין, דאפשר שאין אחשביה אם אוכל מצד ההיתר, הגם שהרוב הוא באיסור, וכמו שכ' הבדה"ש (בי' עמ' קצ"ז), והו"ד במגילת ספר (אות ב').
3. מראי מקומות – מגילת ספר (אות ב'), מעדני אשר (סי' פ"ט אות ד').

ב. רפואה: אחשביה.

א. מיקל.

1. כנפי יונה (ד"ה ומכ"ש) – "ומיהו להאכילו לחולה שאין בו סכנה י"ח דשרי (ועיין לקמן סי' קנ"ה) דבזה י"ל שאין לו טעם והנאה כ"א כוונתו לרפואה".
2. יד אברהם (סי' פ"ד על סעי' י"ז, סי' קנ"ה על סעי' ג').
3. כת"ס (או"ח סי' קי"א) – "בטעמא דאסרו רבנן שלא כדה"נ משום דאחשבי' וכל שאוכל לרפואה לא אחשבי' לאכילה".

משפטים ישרים ס' ת"ד. דכמו שאין בגידין בנו"ט כן העור אין בו בנו"ט ואע"פ שהוא אסור כמש"כ הרמב"ם הל' י"ח שהעורות אסורין כבשר אלא שאינו לוקה עליו מ"מ אינו אוסר".

3. אמת ליעקב (יו"ד סי' פ"ד הע' ל"ג, דברי חכמים יו"ד אות כ"ד) – "מותר לבלוע קפסולות העשויות מג'לטין וא"צ לפתוח הקפסולות כדי לבלוע רק החומר המרפא שבתוכן, וזה מותר אפילו לחולה שאין בו סכנה, ולא שייך אחשביה בזה כיון שהוא רק לצורך רפואה".
 4. ציץ אליעזר (ח"י סי' כ"ה פרק כ') – "מה ששואל אודות חולה שצריך לבלוע כמוסות לרפואה ורופא יר"ש יעץ לו לפתוח הכמוסות להוציא את אבקת התרופה בגלל חומר הג'לטינה שהכמוסות עשויות ממנו. אבל הדרך המוצעת איננה פשוטה, בפרט בגלל אבקות השורפות פה וגרון בנגיעתן. לזאת מבקשני להשיבו אם אפשר להקל בדבר ע"י היתר בליעת הכמוסה הסגורה. ואשיבנו בקצרה, הנה בספרי שו"ת ציץ אליעזר ח"ד הדפסתי תשובה ע"ד הג'לטין מאת הגאון הגר"י אברמסקי שליט"א, וכתבתי שם גם הודעת, וכמו"כ יעוין עוד בתשובתי שהדפסתי ע"ד היתר לקחת רפואת הבנג'ין בספרי צ"א ח"ו סי' ט"ז, ונוספות כתבתי גם בח"ז סי' ל"ב אות ח' יעו"ש, ועפ"י היסודות ובירורי הדברים שכתבתי שם יראה פשוט כי בנידון שאלתו מותר לחולה אפילו שאין בו סכנה לבלוע הכמוסות הסגורות וא"צ לייגע א"ע להוציא אבקת התרופה בגלל חומר הג'לטינה שהכמוסות עשויות ממנו ומה גם לסבול מהאבקות השורפות פה וגרון בנגיעתן. ונוסף על צדדי ההיתר שישנן בדרך כלל על חומר ג'לטינה הנעשות בצורה כזאת של יבשות וכו', הרי בנידוננו הר"ז גם שלא כדרך הנאתן וגם פחות מכשיעור ולחולה, יעוין אריכות דברים בזה בשו"ת כתב סופר ח"א סי' קי"א עיין שם, ופשוט".

5. הגר"ט גולדשטיין זצ"ל (Halachically Speaking שנה ה' מספר ד' הע' ד') -

The custom of Harav Tuvia Goldstein zt"l was to ingest gel-cap pills.

6. שבט הלוי (ח"ז סי' קל"ה, ח"י סי' קט"ו) – "לענין השאלה, אשר ברוב תרופות (כדורים) מערבים גם מג'לטיין שנעשה כידוע מעצמות או עורות של בהמות טרפות אם יש חשש לחולה שאב"ס. בעניותי אין חשש בדרך רפואה, ואיני מדבר על ג'לטיין בעין שנתוכחו בו אחרונים אם נהפך לגמרי ונפסל מאוכל אדם, כי דרכינו להחמיר ואסור וכן סוגיא דעלמא, אבל ברור הוא שאינו נאכל בפני עצמו אלא בתערובת, כי בפ"ע אין לו בצורה הזאת שום טעם, וכבר כ' בש"ך יו"ד סי' קנ"ה עפ"י דברי רמ"א שם ס"ג דחולה שאב"ס מותר לאכול שלא כדרך אכילתו אפי' איסור תורה, וכ' שם דמה"ט מותר לאכול חלב חי ... ועיין בלשון הש"ך שם שמסיים בשם המרדכי מיהו אדם בריא יזהר ע"כ מוכח להדיא וממש"כ הש"ך לפני זה דדוקא לבריא ממש להזהר אבל כל שיש לו מיחש, אפי' אינו בגדר אב"ס עיין או"ח ריש סי' שכ"ח מותר בכה"ג, וכ"ז לדינא אבל אם יש אפשרות לבחור בין ב' רפואות שבאחת אינו תערובות כזה מצויה להדר אחריו, מכ"מ אם יש רק מיחש ולא חולה שאב"ס ממש ראוי להחמיר כיון שיש חולקים על ש"ך הנ"ל".

7. רבבות אפרים (Halachically Speaking שנה ה' מספר ד' הע' ד') -

This is the custom of Harav Ephraim Greenblatt Shlita.

ב. יעטוף בנייר דק ויבלע.

1. עי' הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה יוה"כ פרק ה' הע' מ"א) – "וכן השיב בתשו' כת"י לחולה שהזקק לתרופה שיש בה ג'לטין, שיעטפה בנייר דק ויבלענה בעטיפה".

2. עי' שלחן הלוי (ח"א פרק כ' אות ב') – "ולמעשה, בחולה שיש בו סכנה הכל מותר. ובחולה שאין בו סכנה - הסירופים למיניהם וכן כדורי מציצה, נטילתן היא 'כדרך הנאתן', ואין לקחתן ללא אישור כשרות מוסמך. נטילת כדורים ללא ציפוי, הרי זה 'שלא כדרך הנאה', ומותר ליתלן לצורך רפואה. כדורים עם ציפוי וכן כמוסות (קפסולות), העשויים בדר"כ מג'לטין, יש מקום לסמוך על המתירים בזה, והרוצה להחמיר יכול לעטוף את הכדור בחתיכת נייר טישו. וכל זה הוא רק אם אין בו חשש של תערובת בשר וחלב, (כי בשר וחלב אסור גם שלא כדרך הנאתן). וצריך לבדוק ברשימת מרכיבי התרופה, שמצוי שנותנים בהם חומרים המחברים את חלקי תערובת התרופה (stearate) והם עשויים משומן בשר בהמה, יחד עם קזאין (חלבון החלב casein). אמנם, אם אפשר למצוא תרופה בדרך היתר, אין ליטול את האיסור אף אם יצטרך לטרוח לזה או להוציא הוצאות. וכל זה לחולים ומשום רפואה, אבל תוספי מזון וויטמינים (שלא לשם רפואה), מזרזי דיאטה, אין להתיר ליטול אותם כאשר יש בהם חשש איסור. ובמקום הצורך ישאל לחכם היודע ומתמצא בענינים אלו".

עי' הגר"י בעלסקי זצ"ל (Halachically Speaking שנה ה' מספר ד' הע' ג') -

that one should wrap a pill in a tissue and then may swallow the gel cap. If it is too difficult to wrap it in a tissue one may consume it without the tissue.

ג. הטעמים להקל:

1. י"א שג'לטין מותר [אחיעזר וסייעתו] - עי' סי' צ"ט סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
 (א) יש מפקפקים: שהמציאות בזמן הזה, שמקורו בחזיר ועשוי מחלקים הראויים למאכל של בעלי חיים [ולא מעצמות] - עי' שלחן הלוי (לקמן).
2. אפילו בלי תערובות, אין איסור אלא מצד אחשביה, וברפואה אין "אחשביה". [והשאגת אריה וסייעתו חולק] - עי' לעיל.
3. אפי' אם יש אחשביה, ע"י תערובות יש להקל. [אפילו אם יש רוב איסור. דלא כחוו"ד] - עי' לעיל.

ד. הטעמים להחמיר:

1. י"א שיש "אחשביה" לגבי רפואה.
2. ויש מפקפקים על כל ההיתר, כיון שהם ראויין לאכילה! [עי' הגר"צ שכטר].
3. אם יש אפשרות בלי תערובות איסור, פשיטא דעדיף טפי [שבט הלוי, הגר"צ שכטר].

ה. ויטמינים (vitamins).

1. מחמיר: אין דומה לשאר תרופות.

(א) שלתן הלוי (ח"א פרק כ' אות ב') – "ויטמינים נמכרים לעיתים קרובות בקפסולות ג'לטין ממקור לא כשר. קפסולות העשויות מג'ל רך הם כולם מג'לטין שמקורו בחזיר, העשויים מחלקים הראויים למאכל של בעלי חיים. ואפילו אם הקפסולות עצמן נחשבות נפסל מאכילה, כבר כתב הרא"ש בפסחים פרק כל שעה (סי' א'), לגבי חמץ שחרכו קודם זמן איסורו, שמתר בהנאה אבל לא באכילה, כיון שע"י אכילתו אחשביה למאכל. וא"כ ה"ה כאן, שע"י שהוא בולע את הקפסולה הרי אחשבה למאכל. ודעת מרנן הגרי"א הענקין זצ"ל והגר"א קוטלר זצ"ל היתה, שמצב כזה נוגע גם לתרופות. ואף כי מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל סבר כי אחשביה לא נוגע לתרופות, 'דאף דברים מרים ומאוסים נוטלין לרפואה' (אגר"מ או"ח ח"ב סי' צב). ברם כו"ע יודו כי לגבי ויטמינים הנלקחים לתוספת תזונה ולא לרפואה (למעט אותם המקרים שנוטל הויטמינים כדי לרפא מחולי), ודאי שיש בזה אחשביה. ואף שהויטמין נלקח ע"י בליעה ולא לעיסה, בליעתו נחשבת כאכילה וכמו דקיי"ל 'בלע מצה יצא' (פסחים קטו ע"ב). **לכן נטילת ויטמין בקפסולה של ג'ל שמקורו בחזיר, נחשבת לאכילת חלק הראוי לאכילה מחזיר, רח"ל**, שהרי אחשביה למאכל. מלבד בעיית הג'לטין בקפסולות ג'ל, גם הויטמין עצמו עלול להכיל רכיבים שאינם כשרים. ובדרך כלל ויטמינים נלקחים רק כדי לחזק את הבריאות ולא לצורך רפואה, ואין בזה שום ענין של פיקוח נפש שיתיר אכילת טריפות. ובפרט שיש ויטמינים רבים שיש עליהם חותם כשרות מהודר בשוק, אף אם צריך לפעמים לטרוח למוצאם, סוף סוף אפשר למצוא את הויטמין הרצוי עם הכשר מהודר. וגם אם לא ימצא אותו ויטמין בדיוק, פעמים הרבה מורכבים הויטמינים ממוצרים שאפשר להשיגם כשהם במקורם בנפרד בכשרות מהודרת. וגם אם יצטרך להוציא הוצאות גבוהות יותר, אין בזה היתר להקל בכשרות".

הגר"י בעלסקי זצ"ל (תשובות של ה-I-98 OU, דף הכשרות ח"ב מספר ב' עמ' ה) -

Even if the gel cap is considered the נפסל מאכילה that there is a concept of אחשביה whereby the item has its food status restored as a result of being swallowed and consumed. Rav and Rav Henkin זצ"ל were of the opinion that this applies to medicine as well. Rav שה זצ"ל was of the opinion that אחשביה does not apply to medicines since the patient would, if necessary, swallow bitter medicine as well. **All opinions agree that the concept applies to vitamins which are food supplements** of required nutrients and do not serve in the capacity of curing an illness (unless used as vitamin therapy to cure a sickness). The swallowing of the vitamin is considered an act of eating as we find concerning the Mitzvah of eating Matzah בלע מצה that swallowing מצה constitutes fulfillment of the מצוה of מצה. **Thus taking a vitamin in a porcine gel cap through אחשביה is considered eating an edible piece of Chazir!**

(ב) הגר"ד שוורץ (CRC).

2. מיקל: ויטמינים שוה לשאר תרופות.

(א) יביע אומר (מעין אומר ח"ד פרק ב' סי' ג') – "שאלה: ישנם סוגי ויטמינים לחיזוק הגוף שעשויים מדברים האסורים, ולוקחים זאת אנשים חולים, וישנם גם אנשים בריאים שלוקחים זאת. האם יהא מותר לקחתם בקפסולות. תשובה: מותר".

(ב) הגר"צ שכטר (תשובות של ה-I-97 OU, דף הכשרות ח"ב מספר ב' עמ' ה) – "נראה לי לגבי הגלולות של ויטמינים הנעשות מג'לטין, שכעת הג'לטין הזה איננו ראוי לאכילה בכלל, ועל פי פשוטו הדעת נוטה לדעת הגר"מ פ, שכל שהוא בולע לרפואה, אין בו משום אחשביה. ועיין חזון איש להלכות פסח סימן קט"ז סוף אות ח', שאפילו נחמיר כדעת האחרונים לומר אחשבי' באכילת מאכלות אסורות הפגומים במתכוון לבולעם, היינו דוקא כשיש איסור בעקטי"ו אינגרידיענ"ט (active ingredient), אבל בדרך כלל הסמים מותרים המה, וכל בעיית המאכלות אסורות היא על שאר הדברים המעורבים בה. והנה בחולה שאין בו סכנה מבואר בגמ' ובשו"ע (י"ד סימן קנ"ה סעיף ג') דמותר לאכול מאכלות אסורות שלא כדרך אכילה ובהנהו גלולות פשיטא דהוי שלא כדרך אכילה, ואם הוא חולה שאין בו סכנה פשיטא דיהי' מותר לבלוע הגלולות הללו וכמו שכתב הגאון חכם עובדיה יוסף בתשובותיו (יחזו דעת חלק ב' סימן ס'), ואשר על פי זה חולק על הגר"מ פ שהתיר גלולות הללו לבריא עם מיחוש בעלמא, אשר אין היתר זה נוהג אצלו. אכן על פי פשוטו נראה בדעת הגר"מ פ דמה"ט הוא שהתיר, דנוסף על מה שיש כאן היתרא דשלא כדרך אכילה, יש גם להתירא דנפסל מאכילת אדם שרק אסור מדרבנן (לפי מאי דקיי"ל בשו"ע כדעת הרא"ש) מטעם אחשביה, ובבולע לשם רפואה ס"ל דלא שייך לומר אחשביה. ועל פי פשוטו הי' נראה בקשר לאלו הגלולות של ויטמינים ושל רפואות, דלא שניא בולעם לרפואה חד-פעמית ולא שניא בולעם בכל יום ויום בתורת תשלום מזון (food supplement), שהרי סוף כל סוף אין מברכים על גלולות אלו, כי אינם ראויים לאכילה, ולא שייך בזה סברת אחשביה כי איננו אוכל מזה חתיכה גדולה בכמות כדרך שאוכלים מאכלים רגילים נורמלים, אלא רק בולע גלולה קטנטנה מפני תועלתה, ואין לו בזה לא מעין הנאת גרוננו ולא מעין הנאת מעיו. ובשם מרן הגר"מ פ שמעתי דבכה"ג, הי' מסתבר לו לנקוט כדעת הגדולים (וביניהם הגרי"א הענקין ז"ל) שהיו סבורים לומר דאף בכל הגלולות (אפילו באלו הנלקחים חד-פעמי) י"ל דאחשביה. ואצלי קשה מאוד לתפוס החילוק בזה, ובפשוטו הי' נראה להקל אף בכה"ג. ועי' מש"כ בזה בס' מפניני הרב דף קפ"ב. אכן פשיטא דאם אפשר להשיג הגלולות של ג'לטין הכשרים, פשיטא דטפי עדיף, דלא גרע ממש"כ רש"י מהמדרש (והובא לדינא ברמ"א ליו"ד סימן פ"א סעיף ז) שפה שעתיד לדבר עם השכינה אינו נכון שיינק מהנכרית שחלבה נתהווה מאכילת מאכלות אסורות, דאף באופן של היתר יש לחוש לקצת טמטום הלב, ופשיטא דמהיות טוב וכו'. **וכעת נתברר לי שהקפסול של הג'לטין איננו נפסל לאכילה בכלל** (כמו גלולות מרות) כי אין מערבין עמו אלא מים וסורביטא"ל (sorbitol) או גליסירא"ל (glycerol), ואם יניחו הקפסול בכוס של מים יימחה כולו ויהיה הכל ראוי לאכילה, אלא שבשעה שאוכלים אותו כקפסול הרי זה שלא כדרך אכילתו ואת זה אין להתיר אלא לחולה שאין בו סכנה ודוקא בדליכא מאכל כשר להתרפא בו, כדין 'דחוייה' דכל התורה כולה".

ג) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קוני' יד דודי עמ' קל"ז אות נ"ו, דפו"ה עמ' קפ"ט אות נ"ד) -

Is there any validity to the שמוע that held that non-kosher vitamins and gel-caps are due to אחשביה.

Answer: No. They are both מותר and any contrary quote is mistaken.

3. מראי מקומות.

א) אג"מ (מסורת משה ח"ג עמ' קפ"ז אות ז') - "הורה רבינו ב'ויטאינים' לאיש בריא שאין להקל לאוכלם אם יש בהם אוכל טרף, שאף שאין זה דרך אכילה מ"מ יש איסור דרבנן בזה, אבל לאדם חולה יש להקל".

1. מראי מקומות - מלמד להועיל (ח"ב סי' ל"ה), הכשרות (פרק כ"א סעי' מ'), R.J.J. (ח"ל עמ' ע"ה).

1. יסודי ישרון (ח"ו עמ' ר"כ) - "בשו"ת עצי הלבנון שדן בזה (סי' יט שם) ... עצתו להשתמש בטבליות 'מזשעלאטין' שאינו חמץ, ואע"ג דיש כאן איסורא, שהרי נעשה מגוף דברים האסורים, לכן דעתו היות דבעשיית הנהו טבליות מערבין כל מיני חומר הפוסלין אותן מאכילת כלב, פרח מזה כל תורת אוכל ... ושפיר דומה לסיב שכרכו בו".

2. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קנ"ה אות א') - "חולה רשאי לקחת את כל סוגי הכדורים לתרופה ואינו צריך לחשוש למאכלות אסורות מכיון שאין בכך דרך אכילה".

3. דף הכשרות (חכ"ב מספר ז' עמ' מ"ז) -

Glucosamine and chondroitin sulfate are common dietary supplements that are taken to alleviate arthritis. Although vegetable glucosamine does exist, more commonly it is sourced from the shells of shrimp, lobsters and crabs. Chondroitin can be sourced from shark, bovine or porcine cartilage. The shells and cartilage are processed in a manner similar to gelatin. Although the OU does not rely on the heter of nishtaneh or עצמות (dried bones) to permit gelatin, however Rav Belsky and Rav Schachter held that we can certify pills that are intended as an arthritis remedy that contain glucosamine and chondroitin. This is because pills are considered nifsal mei'achila and are permitted as a refuah bedukah (a known remedy) see Rema (155:3). However, glucosamine or chondroitin may not be added to any food, and keilim that processed these ingredients would need to be kashered, just as we would kasher after gelatin.

4. לענין ג'לטין - עי' סי' צ"ט סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ז. גליצירין (glycerin).

1. הגר"פ זצ"ל (חידושי בתרא או"ה סי' ר"ד על מחבר סעי' ח') - "גליצירין עשוי משומן חזיר ואיכא פלוגתא בין האחרונים אם הוא שרי או לא, הנו"ב מתיר, ועי' בספר חבלים בנעימים ובס' טהרת המים, שכתבו בנידון, ומשכחת לה בתרופות לשיעול, ויש להקל לילדים דהו"ל חצי שיעור באיסור, ויש הרבה צדדים להקל, ח"ש לקטן, ח"ש בתערובות, והספק שמא בכלל אינו איסור, ולגדול יש לשאול שאלת חכם".

2. משחת שיניים שיש בה תערובת איסור - עי' סי' צ"ה סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ד] דברים חשובים.

רמ"א (סעי' א'), "מיהו דברים החשובים כבריה או כיוצא בה, אם אינן פגומים בעצמן אע"פ שפוגמין התבשיל, אינן בטלים אפילו באלף".

א. פשט ברמ"א: באיזה בריה יש להקל, שנכלל ב"פגומים בעצמן".

1. אפילו פגומים מעיקרא מותר [הוא לימוד זכות למילבין. עי' סי' פ"ד סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות].

א) פנים מאירות (ח"ב סי' ס"ז. זה פשט ברמ"א, אבל הוא חולק לדינו).

ב) תפארת למשה (סעי' א'). זה פשט ברמ"א, אבל הוא חולק לדינו).

ג) ח"י הרז"ה (סי' ק"ג על הרמ"א סעי' א') - "בהג"ה ס"א וז"ל ... משמע דאם הם פגומים בעצמם אפי' ברי' בטלה ותמהני דבסוף

סי' ק"ד ... ויש מי שרצו לחלק ... ולא משמע כן. לענ"ד לחלק ולומר דשם בסוף סי' ק"ד איירי שניכר האיסור בתבשיל אלא שא"א לבדקו ולסננו מחמת ריבוי ומחמת שהתשיל עב בעינן דוקא נמחה גופן אבל אם הם שלמים אף שא"א לבדקו ולסננו מחמת ריבוי ומחמת התשיל עב אז ודאי אסור אפי' הם פגומין בעצמן ואפי' באלף לא בטל דהוה כאילו אכלן בעין דלוקה כנ"ל. והא דמשמע כאן דאם הן פגומין בעצמן אפי' ברי' בטלה היינו כשנאבדה בתבשיל ואינו ניכר אז בטל ברוב בעלמא כמ"ש הט"ז בס"ק ב' וז"ל דכשהן בעצמן פגומין וסרוחין בטל חשיבותיהו אפי' נתבשלו ואין מכירן אף גופן בטל ברוב בעלמא עכ"ל. ממילא משמע דאם מכירן לא בטלו אפי' הם פגומין בעצמן. ולפי"ז מ"ש הש"ע לעיל סי' ק' ס"ג וז"ל קדרה של מרק שנפל שם ברי' ונאבדה אסור הכל היינו דוקא ברי' שהוא משובח בעצמה אבל פרוש או זבוב מותר כיון שהן פגומין בעצמן מותר באינו ניכר וכן קמח שנודע שיש בו מילבין אחר הלישה או אחר האפיה יש להתיר לא מטעם ס"ס. אלא מטעם שהן פגומין בעצמן בטלין ברוב אם אין ניכרין. כן נראה לעד"ד אם יסכימו עמי גדולי ההוראה ודו"ק".

ד) הו"ד לבושי שרד (ח"י דינים ליו"ד סעי' ל"ז ס"ק קל"א) - "חידושי רז"ה".

ה) ערך השלחן (ס"ק א'). ואולי הוא סבר כדעת הפמ"ג וחוו"ד, עי' לקמן) - "כ' הפר"ח ... ולית' שהרי כ' האו"ה ...".

ו) ערה"ש (סעי' י"א) - "שלמדנו זכות על כלל ישראל".

- ערה"ש (סי' ק' סעי' י"ז-י"ח) – "דפשיטא שלא גזרו על דברים המאוסים כנמלים וזבובים ... וראיה ברורה לזה מדברי בעל או"ה כלל ל"ב דין ו' ... וכ"כ רבינו הרמ"א סי' ק"ג ס"א ... ולכן הדבר פשוט שבטלין. וראיתי מי שכתב לחלק בין סרחון דאתי מעלמא לסרחון דידהו, דבסרחון דידהו אינם בטלים. ותמיהני דממ"נ אם מדמה למלקות הא גם בסרחון דאתי מעלמא חייב מלקות כל זמן שראוי רק לאכילה בדוחק, ואם לא נדמהו למלקות א"כ אינו אלא מפני חשיבות, היעלה על הדעת דבסרחון דידהו יש חשיבות, ומנ"ל לומר דבר נגד הסברא ונגד לשון האו"ה והרמ"א, וראיתי בדבריו שהביא שגם הגאון בעל הפנים מאירות כתב דבריה הפגומה בעצמה בטלה חשיבותה והגאון בעל חות יאיר הודה לדבריו, וא"כ הדברים ברורים בס"ד".
- (ז) עי' צבי לצדיק (ריש סי' ק"ג) – "לא אדע למה החמירו כ"כ האחרונים בסימן פ"ד בענין מילבין ושאר תולעים הפגומים בעצמן".
- (1) בדה"ש (סי' ק' סעי' א' בי' ד"ה אפילו, סוף עמ' ק"ז) – "בערוה"ש ... ולא עמדתי כראוי על כוונתו שם וגם כפי הנראה היא דסעיף ג' מנגד לסברתו בזה".
- (2) שבט הלוי (ח"ז סי' קכ"ג אות ז') – "ומש"כ בלבושי שרד ... וכן בס' צבי לצדיק ... אבל ידוע דזה נגד הסכמת כל גדולי הוראה עיין פמ"ג סי' ק' וסי' ק"ג, ובפ"ת סי' ק"ג בשם תשובת פנים מאירות".
- (3) הגר"צ שכטר שליט"א (OU Guide To Checking עמ' ס"ו סוף ד"ה ולומר) – "דכל שאפשר להסירו לא מיקרי תערובת אלא דינו כבעין ... ודברי הרב ערוך השולחן בזה ליו"ד סוף סי' ק', צע"ג".
- (4) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל תערובות הע' קמ"א) – "ערוה"ש ... שלמעשה אין אנו נוהגין להקל אף כאחד מהם אפי' בהפסד מרובה. שכולם כוונתם בזה היו רק ללמד זכות על אחרים".
- (5) מראי מקומות – בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ז' סוף הע' ב', עמ' קל"ו).
2. מותר רק בריה שאינו פגום מעיקרא שנסרחה.
- (א) פ"ח (ס"ק א') – "ושאינו פגומין דקאמר לאו למעוטי פגומין ומאוסין מעיקרן כגון זבובים ויתושין, דהנהו ודאי לא בטילי נמי אפילו באלף דאע"ג דמאיסי נינהו הכי אסרינהו רחמנא, אלא מיירי בבריה חשובה כגון צפור טמא וחתיכה הראויה להתכבד ודבר שבמנין וכיוצא, ואינו פגומין דהיינו שלא נסרחו, אבל אם נסרחו אפילו הן עצמן לחודיהו מותרין וכל שכן ע"י תערובת".
- (ב) לחם הפנים (ס"ק ג') – "מנחת כהן (פר"ח)".
- (ג) בית לחם יהודה (ס"ק ג') – "מנחת יעקב ופר"ח".
- (ד) מזה"ש (ס"ק א') – "כתב הפרי חדש בס"ק א' דהכי נמי לא בטיל אפילו באלף אף שהם פסולים מאכילת אדם, דדוקא שהוא מתחלתו לשבח ואח"כ נסרחה הוא דבטל אם נפסל מאכילת אדם, אבל בדבר שהוא סרוח מעיקרא, באיסורו עומד".
- (ה) גר"א (ס"ק ב') – "ואפילו פגומין בעצמן אינו בטלין כמש"ש ס"ד ע"ש וכאן איירי בבריה חשובה כגון עוף טמא שנסרחה".
- (ו) בית מאיר (על סעי' א') – "אם אינם פגומים בעצמם. נ"ב משמע דאם פגומים בעצמם לא חשיבי ובטילים. וע"כ היינו דוקא ברי' כמו עכברא דברא שהי' חשוב ונפגם אח"כ אבל דברים שפגומים מעיקרא כתולעת וכיוצא בו ומ"מ התורה אוסרתן שפיר חשיבי ולא בטלי כדמשמע מכל הפוסקים ודוכתי טובא. אח"ז כמה שנים מצאתי בתשו' פ"מ חלק ב' סי' ס"ז חקר אחר הגהה זאת ולענ"ד כוונתו כדכתבתי ע"ש ודוק".
- (ז) לבושי שרד (על הט"ז ס"ק ב').
- (ח) גליון מהרש"א (אות ב').
- (ט) צמח צדק (פסקי דינים ד"ה או"ה ורמ"א).
- (י) יד יהודה (הארון ס"ק ד').
- (יא) כה"ח (ס"ק ה') – "מנחת כהן בס' התערובת ח"א פ"ט דף ע"ג ע"ב. פר"ח אות א' לה"פ אות ו' בל"י אות ג' ודלא כפנים מאירות ... גם דלא כערוך השולחן ...".
- (1) מראי מקומות – יבין דעת (ס"ק ב', סי' פ"ד ס"ק א' ד"ה והנה).
3. בריה הפגום מעיקרא אסור, אבל סרחון דאתי מעלמא יש להקל.
- (א) פמ"ג (סי' ק' שפ"ד ס"ק א') – "אי נסרחה הבריה לא מיבעיא בדברים המשובחים דבטל מדין בריה אלא אפילו דברים הפגומים בעצמם אפילו הכי שאני לן בין סרחון דידהו לסרחון דאתי מעלמא ובטלה מתורת בריה ועיין בתורת חטאת כלל פ"ה דין כ"ד פירש שם (מהגהות מה"ר פתחיה ז"ל) פירוש שנסרחו יע"ש וזה שכתב הר"ב בסימן ק"ג סעיף א' בהג"ה אם אין פגומים בעצמם לאו למימרא דזבובים לאו בריה אלא אם פגומין בעצמן שנסרחו בטל חשיבותיהו וכאמור".
- (ב) חו"ד (בי' ס"ק ג', חי' ס"ק ג') – "אבל כשפגומין בעצמן אפילו נתקלקל רק קצת בטל חשיבותיהו, ואין צריך שיופסד לגמרי, וראיה מאיסור והיתר הארוך [כלל לב דין ו'] שכתב נמלה שנסרחה אף דלקי מכל מקום בטל".
- (ג) חכ"א (כלל נ"ג סעי' ג') – "וכן בריה שנסרחה בטל חשיבותה ממנה כן כתב האיסור והיתר כלל כ"ה סוף סימן ב' וכלל ל"ב סוף סימן ו' דלא כפרי חדש בסימן ק"א וק"ג".
- (ד) רב פעלים (ח"ד יו"ד סי' ח') – "כי רמ"א ז"ל לא אתא למעוטי בריה הפגומה ומאוסה מעיקרה מצד עצמה כגון זבובין ויתושין ושקצים ורמשים כי אלו הגם דמאיסי מעיקרן שיש להם טעם פגום ומאוס אינם בטלים כלל דהכי אסרינהו רחמנא מעיקרן אע"ג דטעמן מאוס לכל ורק רמ"א ז"ל איירי בבריה חשובה כגון עוף טמא ... דשקצים ורמשים וזבובין וכיוצא דמאוס טעמם מצד עצמן מעיקרן ... דגם אלו אם הסריחו אח"כ הרי אלו בטלים ברוב אם נתערבו".
4. מראי מקומות – מנחת חנוך (מצוה קס"ג אות ו'), כת"ס (יו"ד סי' ס"ג ד"ה והנה תשוב'), טוב טעם ודעת (קמא ריש סי' קכ"ג), דרכ"ת (סי' ק' ס"ק ה', סי' ק"ג ס"ק י"ב), מעדני אשר (סי' פ"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' ט"ז, הע' י"ח), מנחת אשר (ח"ג סי' מ"ט אות ד').

ב. יש חולקים ברמ"א.

1. אפילו בבריה שאינו פגום מעיקרא, שנסרחה.

(א) תפארת למושה (סעי' א' ד"ה בהג"ה) – "ונ"ל דמור"ם איירי בכריה שהוא בעצמו הוא טוב אלא שנפגמו ונסרחו אח"כ, ומ"ש בתורת חטאת ואף דבברים מאוסים נקראים בריה אף שפוגמים בעצמם מ"מ הכא גרע כיון שנשתנו אח"כ והוא דוחק גם לא ה"ל למסתם וה"ל לפרש חילוק זה ע"כ נ"ל לדינא דבריה אף שנסרחה אינה בטילה לדידן אפילו באלף כיון שהם שלימים דלא גרע מנמלה וכדומה וגיד עץ הוא ואפ"ה לא בטיל אבל שאר דברים חשובים כחה"ל וכדומה בטיל ברוב אם פגום ונסרחה ודו"ק".

(ב) יד יהודה (הארוך ס"ק ד', הקצר ס"ק ה') – "והעיקר שלא להקל בזה כלל".

2. ציור שפגום מעיקרא.

(א) פנים מאירות (ח"ב סי' ס"ז) – "תמי' לי דעת רמ"א בזה דהא הך זכובי' ויתושי' כתב הרשב"א בס"ס ק"ד הביאו הטור והמעין שם בתשובת הרשב"א שהביא הב"י יראה להדי' שלא דן הרשב"א כן אלא אם נמחה גופן אבל כשהן שלימים אף הרשב"א מודו דלא בטילין וכן..."

1) פמ"ג (סי' ק' שפ"ד ס"ק א') – "ומה שכתב הפנים מאירות חלק ב' סימן ס"ז מסימן ק"ג דפגומין בעצמן לא הוה בריה והחות יאיר הודה קצת לדבריו תמהני שזה מיירי בנסרחה וכדכתיבנא ובסימן ק"ג אבאר".

3. מראי מקומות – פת"ת (סי' ק' ס"ק ג', סי' ק"ג ס"ק א').

ג. סיכום: ד' שיטות.

1. אפילו פגומים מעיקרא יש להקל (י"א פשט ברמ"א).

2. מתיר רק בריה שאינו פגום מעיקרא שנסרחה.

3. אפילו בריה שבפגומים מעיקרא אסור, אבל יש סרחון דאתי מעלמא מותר.

4. אין קולא לגבי בריה בכלל (תפארת למושה).

ד. פשט ברמ"א, "פגומים בעצמן".

1. עד אינו ראוי לגר [שנסרחה מאכילת אדם].

(א) פ"ה (ס"ק א') – "ולוי נראה דהרב מיירי בכריה פגומה וסרוחה מעיקרא ולפיכך כתב דאפילו סרחה וקסתיים לן דמשמע אפילו נפסלה מאוכל אדם".

(ב) מחה"ש (ס"ק א') – "כתב הפרי חדש ... דדוקא שהוא מתחלתו לשבח ואח"כ נסרחה הוא דבטל אם נפסל מאכילת אדם".

(ג) בית מאיר (על סעי' א') – "שוב ראיתי שהפר"ח קדמני בפירוש זה אלא מה דמשמע מיני' דאיירי בנפסל מאכילת אדם, אין מוכרח אלא כל שנסרחה עד שטעמו לפגם שוב בטל החשיבות לענין התערובות אף דלאכלו בעינו באיסורו עומד מ"מ י"ל שם חשיבות ברי' אין עליו. אך מ"מ נראה שהדין עמו דכל זמן שראוי לאכילת אדם ולוקין עליו בפחות מכזית אף לענין התערובות בחשיבותו הוא. ועיין בספר פרי מגדים".

2. רק נפגם קצת.

(א) עי' פמ"ג (מש"ז ס"ק ב') – "המעין בפרי חדש ... ומיהו זכובים כו' אין חילוק בין סרחון דידהו לסרחון מעלמא ובמלתייהו קיימי יע"ש ולפי דבריו הא דכתב הר"ב אם אין פגומין היינו שנסרחו שאינן ראויין לגר ואפילו רוב אין צריך בחשובין ואחר כך נסרחו ואפילו הבריה קיימת וממה שכתב הט"ז שבטילין ברוב משמע דאין סרוחין לגמרי אפילו הכי בטל חשיבותיהו ובתורת חטאת כלל פ"ה דין כ"ד כתב אם הם פגומין פירוש שנסרחו אחר מותם (והוא מהגהות מהר"ר פתחיה) בטל חשיבותיהו משמע שעדיין ראויין על ידי הדחק ואף דלקי עליה מכל מקום אין חשובין ולא גזרו רבנן".

(ב) חו"ד (חי' ס"ק ג', בי' ס"ק ג') [לשונו מובא לקמן] – "פגומים בעצמן. אבל כשנפגמו מכמות שהיה פגם מועט, ואפילו בריה שהיא פגומה ומאוסה משנולדה, מכל מקום כשנתקלקלה מכמות שהיתה בטל חשיבותה".

3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ה').

ה. מה הדין בריה הפגום מעיקרא (כזכובים, שקצים, ורמשים) שנתקלקלה מכמות שהיתה.

1. אסור דאורייתא [אפילו אם אינו ראה לגר, שנסרחה מאכילת אדם].

(א) פ"ה (ס"ק א', ס"ק ה') – "אף מן התורה אסיר לכולי עלמא".

(ב) מחה"ש (ס"ק א') – "כתב הפרי חדש בס"ק א' ... ולאפוקי מדעת הרב המגיד שכתב בפרק ב' מהלכות מאכלות אסורות [הלכה כא] דאף בסרוח מעיקרא בטילי נמי".

ג) בית מאיר (סעי' א').

2. מדרבנן ומותר ע"י תערובות [שאני לן בין סרחון דידהו לסרחון דאתי מעלמא].

(א) מ"מ (מאכ"א פרק ב' הל' כ"א).

(ב) פ"ת (סוף ס"ק ב').

(ג) ערך השלחן (ס"ק א') - לשונו מובא לעיל.

(ד) עי' פמ"ג (מש"ז ס"ק ב') - לשונו מובא לעיל.

(ה) חקרי לב (יו"ד ח"א סי' ע"א).

(ו) חו"ד (חי' ס"ק ג', בי' ס"ק ג') – "פגומים בעצמן. אבל כשפגומין בעצמן אפילו נתקלקל רק קצת בטל חשיבותיהו, ואין צריך שיופסד לגמרי, וראיה מאיסור והיתר הארוך [כלל לב דין ו] שכתב נמלה שנסרחה אף דלקי מכל מקום בטל, ובנסרחה לגמרי לא לקי כמו שכתב המגיד משנה [מאכלות אסורות ב, כא] ברמב"ם פרק י"ד מהלכות מאכלות אסורות [הלכה יא], אלא ודאי דבפגם מועט בטל חשיבות הבריה. והפרי חדש [ס"ק א] חולק על המגיד משנה, וכתב דדברים המאוסים שנסרחו לוקין עליהם. ואינו

נראה, דא"כ אף נותן טעם לפגם ליתסר בהו, דהא נותן טעם לפגם מנבלה שאינה ראויה לגר נפקא [עבודה זרה סח, א], וכיון דהאי קרא לא קאי אשרצים, אף נותן טעם לפגם ליתסר, ובהדיא מוכח בעבודה זרה [סח, ב] דאף בשרצים מותר נותן טעם לפגם".

(ז) יבין דעת (סי' ק' הקצר ס"ק ו').

(ח) רב פעלים (ח"ד יו"ד סי' ח') – "מה שהוסיף הפר"ח ז"ל לומר דשקצים ורמשים וזבובין וכיוצא דמאוס טעמם מצד עצמן מעיקרן אפילו אם הסריחו אח"כ אינם בטילים חלקו עליו בזה כל האחרונים והעלו דגם אלו אם הסריחו אח"כ הרי אלו בטלים ברוב אם נתערבו וכמ"ש הרב פר"ת ומש"ז וח"ד וערך השלחן ושאר אחרונים וכן העלה הגאון חק"ל יו"ד ח"א סי' ע"א והאריך בזה הרבה כמדתו הטובה ע"ש".

(ט) זבחי צדק (ס"ק ה').

(י) כה"ח (ס"ק ו').

3. פמ"ג (סי' ק' שפ"ד ס"ק א') – "אי נסרחה הבריה לא מיבעיא בדברים המשובחים דבטל מדין בריה אלא אפילו דברים הפגומים בעצמם אפילו הכי שאני לן בין סרחון דידהו לסרחון דאתי מעלמא ובטלה מתורת בריה ועיין בתורת חטאת כלל פ"ה דין כ"ד פירש שם (מהגהות מה"ר פתחיה ז"ל) פירוש שנסרחו יע"ש וזה שכתב הר"ב בסימן ק"ג סעיף א' בהג"ה אם אין פגומים בעצמם לאו למימרא דזבובים לאו בריה אלא אם פגומין בעצמן שנסרחו בטל חשיבותיהו וכאמור. ומיהו באיסור והיתר הארוך כלל ל"ב דין ו' כתב אי סרחה הבריה אף שלוקה כמו שכתב הר"מ פרק ב' ממאכלות אסורות (הלכה כ"א) אפילו הכי בטל חשיבותה והנה אם נאמר כמו שכתב הפרי חדש בסימן ק"ג אות א' דהר"מ קאי אפגומין בעצמן דלא חילקה בהו התורה בין סרחון דידהו לסרחון דאתי מעלמא אם כן שמעינן דאפילו הכי לענין ביטול חשיבותה אפילו בפגומין וסרחון מעיקרא יש לחלק בין סרחון דעלמא ובפרי חדש ק"ג לכאורה לא משמע כן".

פמ"ג (שער התערובות פתיחה ח"ג פרק ו') – "ודברים הפגומים ומאוסים בעצמם והסריחו ועל ידי כך נפסדו מאוכל אדם לדעת המגיד משנה פ"ב ממאכלות אסורות מותר מן התורה ולדעת הפרי חדש בס' ק"ג כיון דבלא סירחון הם אינם ראויים למאכל אדם כלל ואפילו הכי אסרה תורה מה יוסיף תת כח הסירחון לזה ואיסור תורה יש בו ולפי דבריו כל שאין בו רוב היתר אסור כה"ג ובסימן ק"ג אבאר זה".

4. חכ"א (כלל נ"ד סעי' ב') – "זבובים ונמלים ושאר שרצים הפגומים מתחילת ברייתן יש אומרים דאפילו נסרחו חייב עליהן שהרי גם מתחלה היה כעפרא בעלמא ואפילו הכי אסרה תורה ואם כן הוא הדין אם נסרחו (פרי חדש סימן ק"ג). ויש אומרים דגם אם נסרחו מותר (מגיד משנה בהלכות מאכלות אסורות פ"ב עיין פרי חדש)".

5. מנ"ח (מצוה קס"ג אות ו') – "ומבואר בר"מ כאן הכ"א וזה לשונו, אבל האוכל בריה טמאה וכו' הרי זה לוקה וכו' ואפילו סרחה הבריה ונשתנית צורתה הואיל ואכלה כולה לוקה ... ולולא דברי הרב המגיד הייתי אומר דכוונת הר"מ דמייירי בסרחה שאינו ראוי למאכל אדם דאינו חייב בכל איסורין דאין לוקין שלא כדרך אכילה עיין פ"ד ה"י, על כן באינו בריה דצריך כזית הוי ככל איסורין שבתורה דאינו חייב שלא כדרך אכילה, רק בבריה דמחייב על כל שהוא ... אך בטלה דעתי נגד דעת הרב המגיד ... ועיין פרי חדש סי' ק"ג דעתו דבריה הסרוחה ופגומה בעצמה כיון דהתורה אסרתה מה תוסיף תת כח כשנפסדה עוד, על כן חייב בכל ענין, וכתב דזה כוונת הר"מ דחייב בנפסדה, היינו באותן בריות הפגומים וסרוחים, עי"ש ודוחק הוא ... וראיתי להפרי מגדים יו"ד שער התערובות [בסופו ד"ה ודע דסבור] שהעיר קצת במה שכתבנו, ואיני יכול לעמוד על דבריו".

6. מראי מקומות – כרתי (ס"ק ב', פלתי ס"ק א'), לבושי שרד (ט"ז ס"ק ב'), מגילת ספר (אות ד' ס"ק ב' ד"ה ונחלקו).

(א) בדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה מיהו, עמ' קצ"ד) – "דנראה דאוקימתא הנ"ל שנתערב גופו לתוך התבשיל תלוי בפלוגתא דהרשב"א והר"ן שהבאנו בס"ק ח' שלדעת הר"ן שם אין צריך לדין ביטול אף על האיסור עצמו כשפוגם את התבשיל ואין נוה לו באיסור זה, וא"כ ה"נ אף שהוא בריה הא מ"מ כיון דלא מתהני מיניה הו"ל בדין נבלה שאינה ראויה לגר והיא מותרת. מיהו לדינא אנן מחמירין כדעת הרשב"א וכמו שנראה מדברי המחבר בסעיף ב' שמחמיר כשנתערב מן האיסור עד דליכא רוב כנגדו, דהוא ג"כ רק לשיטת הרשב"א".

(1) פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק כ"א) – "כתב בס' בדי השלחן ... אמנם עי' לעיל לק"מ שפ"ד קא (אות ל"ו) בשם הבית מאיר (קי קונ' בדיני קבוע כו ב') ושו"ת חלקת יואב (תנינא ה) שדייקו מלשון הרמב"ם (פט"ז ממאכ"א ה"א) וז"ל, כל השיעורין האלו כו' בשלא היה הדבר האסור מחמץ או מתבל או דבר חשוב שהוא עומד כמות שהוא ולא נתערב כו'. הרי מבואר ברמב"ם דהגדר בהא דדברים חשובים לא בטלי הוא משום דחשיבי כאילו לא נתערבו כלל, דדיינינן להו כאילו כל חתיכה עומדת לעצמה ואין כאן תערובת כלל. ועי' מ"ש בזה היד יהודה (פיה"א סק"א ד"ה אבל עוד) בזה כאן, ולהלן (פיה"א סק"ג ופיה"ק סק"ד) לענין דשיל"מ. ועי' בלק"מ על שפ"ד (אות א') מ"ש מהיד יהודה דברור דהא דלהר"ן א"צ לביטול הוא רק בלח בלח כיון דא"א לאכול האיסור בלא תערובות ההיתר עמו ואז יתקלקל ההיתר, אבל אם יש ממשות האיסור בתערובות דאפשר לאכול אותו בפנ"ע ובכה"ג פשיטא דאסור לאכלו כיון דלא נפגם לגמרי, ע"כ אף להר"ן אינו מותר אלא מטעם ביטול".

1. חתיכה הראויה להתכבד.

1. נכלל ברמ"א – ש"ך (ס"ק א', כגון חה"ל"), פר"ח (ס"ק א'), תפארת למשה (סעי' א' ד"ה בהג"ה), תגורת שמואל (ס"ק ב'), חכ"א (כלל נ"ד סעי' ז'), צמח צדק (פסקי דינים ד"ה או"ה ורמ"א).

2. תו אין ראויה להתכבד – פמ"ג (מש"ז ס"ק ב'), "מה שכלל חתיכה הראויה להתכבד לא ידענא דחתיכה הראויה להתכבד וודאי כל שנסרחה קצת תו אין ראויה להתכבד ובטילה".

ז. דבר שיש לו מתירין.

1. מיקל.

(א) או"ה (שער ל"ב דין ו', גירסא לפנינו) – "ואפי' דבר שיש לו מתירין, שסרחה מאחר, שבטל".

2. מחמיר [א"כ קץ לגמרי].
 (א) תפארת למשה (סעי' א' ד"ה בהג"ה) – "מיהו דשל"מ שלא במינו בטל ברוב אם הוא פגום אבל במינו אפילו פגום בעצמו אפילו באלף לא בטיל דהתם אין הטעם משום חשיבות כ"מ באו"ה ע"ש".
 (ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק ב' ד"ה ודע, עי' הנהגת הנשאל באו"ה סדר ב' אות נ"ב) – "ודע דדבר שיש לו מתירין ... ומיהו אם ראוי עדיין קצת הא וודאי דלא בטיל באלף מטעם דבר שיש לו מתירין ויש להעמיס זה בהג"ה שכתב דברים חשובים והוציא דבר שיש לו מתירין (כי לא משום חשיבות אינו בטל) דדבר שיש לו מתירין אף פגום קצת אין בטל מה שאין כן בשאר דברים חשובים וכדכתבנא וצ"ע ועיין באיסור והיתר הארוך שם. ויראה בטעמא בעלמא למאן דאוסר בסימן ק"ב הוא הדין נותן טעם לפגם קצת אסור בדבר שיש לו מתירין אבל קץ לגמרי שרי".
 (ג) פת"ת (ס"ק א') – "ולע"ד זה אינו דדשיל"מ אפילו פגום בעצמו לא בטיל דהא אין הטעם משום חשיבות ולא שייך לומר דהואיל ופגום בטיל חשיבותיה וכ"מ בספר תפארת למשה בשם או"ה".
 (ד) בדה"ש (ס"ק ז').
 3. מראי מקומות – יד יהודה (הקצר ס"ק ד', הארוך ס"ק ג').

ה) נותן טעם לפגם - סעיף ב'.

א. נ"מ בין הרשב"א לר"ן.

1. הגדיל האיסור מדתו דנהנה על כל פנים מגודל מדתו [ר"ן מחמיר] – ר"ן (ע"ז דף לב:), שו"ע (סעי' ב'), פוסקים.
2. רוב איסור, אבל אין הנאה [רשב"א מחמיר] - תלוי במחלוקת לקמן, האם הר"ן צריך ביטול.
3. נטל"פ בפסח [רשב"א מחמיר] – פמ"ג (מש"ז ס"ק א', "מחלוקת אי נותן טעם לפגם שרי בפסח או אסור הנה טעם האוסרין הוא הרשב"א בתשובה תצ"ט ולשיטתיה אזיל דנותן טעם לפגם קצת מטעם ביטול ברוב וחמץ בפסח כל שהוא אסור מה שאין כן להר"ן דנותן טעם לפגם קצת דומה לנבילה שאינה ראויה לגר ולא מטעם ביטול ברוב הוא הדין נותן טעם לפגם בפסח ראוי להתיר ועיין מנחת כהן חלק א' פרק ט' יע"ש ויש לנו הרהורי דברים בלבוש כאן סעיף ב' פסק כהר"ן ובאו"ה תמ"ז החמיר ויש ליישב"), רע"א (ח"א סי' קס"ו ד"ה ויש, חולין דף צז: אות ז' ד"ה והר"ן, "ונל"ל דמה"ט פסק הרשב"א דנטל"פ אסור בפסח כיון דבנטל"פ בעינן ביטול ברוב ובחמץ לא מהני ביטול"), יד יהודה (הארוך ס"ק א' ד"ה מעתה).
 (א) יש לעיין ביד יהודה, שנראה שותר עצמו.
 (ב) קשה: סתירת דברי המחבר, מכאן [שצריך רוב], להל' פסח [שנטל"פ מותר].
- 1) י"ל: בצירוף דעת השאלות דחמץ בטל בס' – רע"א (ח"א סי' קס"ו ד"ה ויש, "ושיטת המחבר דפסק בס' תמ"ז להקל בנטל"פ בפסח, צ"ל כיון דחמץ במשהו הוא חומרא, סמכינן על שיטת הר"ן דנטל"פ לא בעי ביטול").
- 2) י"ל: בצירוף יבש ביבש בטל בחמץ – רע"א (ח"א סי' מ"ג, "ולכאורה יפלא על פסקי מרן הב"י, דביו"ד (סי' ק"ג) פסק כרשב"א דבנטל"פ בעי מ"מ רוב היתר משום דנטל"פ ג"כ בעי ביטול, א"כ איך פסק בא"ח (סי' תמ"ז) דנטל"פ בפסח מותר הא בחמץ ל"ש ביטול, וצ"ל כיון דמהני רוב בנטל"פ דטעם פגום לא חשוב טעם והוי כמו יבש וכיון דביבש הביא המחבר ב' דיעות אם בטל בחמץ, מש"ה סמך להקל בנטל"פ בצירוף סברת הפוסקים דנטל"פ א"צ ביטול וטעם הפוסקים דיבש ביבש בטל").
- 3) אבני נזר (או"ה סי' שנ"ד אות ז') – "המחבר לטעמי' שכתב דין הרשב"א בסימן ק"ג [סעי' ב'] בשם וי"א. ובכל מקום דיעה ראשונה עיקר דלאו משום ביטול. ועל כן פסק באורח חיים [סי' תמ"ז סעי' י'] נותן טעם לפגם מותר בפסח דלא כרשב"א בתשו' דאסור. והיינו דרשב"א לטעמי' דמטעם ביטול וחמץ בפסח במשהו. ולדין קיימא לן דלאו משום ביטול. ול"מ לחכמים שקנסו רק במבטל".
 א. צב"ג.
4. להוסיף עד ששים - עי' סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
5. עוד נ"מ - עי' בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה מיהו, עמ' קצ"ד), לשונו מובא לעיל), והפמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק כ"א, לשונו מובא לעיל) שמפקפק עליו.
6. עוד נ"מ - עי' בדה"ש (ב' ד"ה או, עמ' ר"ו).

ב. הלכה: האם קיי"ל כר"ן, או כרשב"א, או שניהם לחומרא.

1. פסק כהרשב"א.
- (א) יביע אומר (ח"ח יו"ד סי' י"ד אות ט') – "מה שכתב אח"כ 'ויש מי שחוכך לומר', (שהוא הר"ן) חולק על דעת היש מי שאומר, שהוא הרשב"א, ומחמיר יותר ממנו, וכמ"ש ג"כ הפרי תאר (שם סק"ד). ואנן בדין נקטינן להלכה כד' הרשב"א. שדעה שניה נאמרה בלשון 'ויש מי שחוכך', אלמא דלא פשיטא ליה להחמיר. (וכן כתב בספר בית אברהם דף קצ סעי' ב')."
 2. פסק כר"ן.
 (א) לבוש (סעי' ב').
 (ב) צמח צדק (סי' פ' ד"ה ועוד כיון, אולי שניהם).
 (ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' צ"ח) – "ש"ע שם בשם יש מי שחוכך (בדעה שניה). והוא שיטת הר"ן. ושמעתי מרי"ב של' שכן הלכה. שזהו הכלל בש"ע שכל זמן שהביאו ב' דעות בשם י"א, ההלכה כדעה שניה. אף שהכא הביא הדעה ראשונה (הרשב"א) בשם יש מי שאומר והדעה השניה (הר"ן) בשם יש מי שחוכך, לא שנא".
 3. חושש לשניהם לחומרא.
 (א) רע"א (תורת רע"א ע"ז דף סז: ד"ה ואמרת) – "ובשו"ע פסקינן ב' חומרות".

- (ב) בדה"ש (ס"ק י"א, ס"ק י"ח, בי ד"ה מיהו עמ' קצ"ה) – "ומשמע לפ"ז שדעת המחבר לדינא להקל בזה אמנם יש שפסק להחמיר כדיעה השניה ונראה להחמיר בספק איסור תורה".
- (ג) פשוטות המחבר.
- (ד) סתימת הפוסקים.
4. בשעת הדחק, יש לסמוך על הרשב"א.
- (א) זבחי צדק (ס"ק י"ב) – "אם הוא הפסד מרובה או שעת הדחק יש לסמוך על סברא ראשונה ולהתיר".
- (ב) כה"ח (ס"ק י"ז) – "אם הוא הפ"מ או שעת הדחק יש לסמוך על סברא ראשונה ולהתיר".
- (ג) הו"ד בפתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' ל"א).
- (ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' צ"ט) – "שמעתי מרי"ב של' שיש לסמוך על שיטת הרשב"א בשעת הדחק. [וכמו בכל מקום שיש דעה בש"ע ורמ"א שיש לסמוך עליהם בשעת הדחק".
5. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק כ"ו).
- (א) אבני נזר (או"ח סי' שנ"ד אות ז') – "המחבר לטעמי' שכתב דין הרשב"א בסימן ק"ג [סעי' ב'] בשם וי"א. ובכל מקום דיעה ראשונה עיקר דלאו משום ביטול".
- (ב) יד יהודה (הקצר ס"ק י"ב, הארוך ס"ק י') – "דהמיקל בזה כדעת הרשב"א לא הפסיד".

ג. יסוד המחלוקת.

1. הר צבי (יו"ד סי' צ"ד ד"ה לכאורה) – "לכאורה יסוד מחלוקתן הוא בדין טעם כעיקר, אם הנתינת טעם שאוסרת, היא פליטת הציר מגוף האיסור שנבלע בהיתר, או טעם המורגש בלבד הוא אסר, מבלי כל פליטה כלל. כלומר, ריבתה תורה שאם יורגש טעם האיסור בהיתר, דינו כעיקר ואסור, מבלי שנפלט ציר מגוף האיסור, והר"ן סובר שהוא משום טעם המורגש בלבד וכו'. ולפי"ז יתיישבו שפיר דברי הר"ן בהיתר נותן טעם לפגם, משום דטעם כזה לא אסרה תורה ואין דבר זה נוגע לדין ביטול כלל, אמנם דעת הרשב"א לפי הפ"מ ג הוא דנותן טעם לפגם מדין ביטול נגעו בה, ולדבריו צ"ל בכל טעם כעיקר, דבאמת נפלט מגוף האיסור בתוך ההיתר, וטעם כעיקר שאמר, היינו, שריבתה תורה דבמקום שמרגישים טעם האיסור, נחשב כניכר האיסור ולא נתבטל, ולפי"ז צ"ע בדברי הרשב"א (שהובא בסימן ק"ג ס"ק ה) ע"ד המחבר שם שטעם הפוגם קצת אינו מותר אלא כשנתערב איסור מעט עם היתר מרובה וכו' אבל אם אין שם ממשו של איסור אלא טעמו בלבד, אפילו איסור מרובה והיתר מועט, מותר אם פוגם קצת, והביא שם הש"ך דברי הרשב"א וז"ל: ונראה שאפילו נפל לתוך היתר מועט והכירו זורקו והרוטב מותר, לפי שאין כאן אלא טעמו ולא ממשו, ואע"ג דמשערין בכולו משום מאי דנפיק מיניה, לא ידעינן השתא דאין בו בהנאתו בנ"ט אין אוסר תערובתו כלל וכמו שאמרנו בהיתר שנתבשל בקדרה שאינה בת יומא, והטעם בכל אלו מפני שבודאי ידענו שאין פליטתו בכולו, אלא כל שטעמו לשבח אנו מחמירין בו, שאנו חוששין שמא פלטה עד שיתן טעם בתערובתו, לפיכך כל שטעמו קפילא ואין בו טעם מתירין אותו, והלכך כשהאיסור פגום, אין משערין בכולו אלא בטעמו, וטעמו כמי שאינו, שהרי פגום הוא, עכ"ל. ולפי האמור, ע"כ צ"ל בדברי הרשב"א דידעינן בבירור דבהנפלט ליכא רוב, א"כ טעמא בעי במושבה ליסגי בששים נגד המחצה, דהא עכ"פ ידעינן דרובא ליכא".
2. אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ג ענף ה' ד"ה אבל) – "לאסור ברוב היתר מצד הטעם פליגי הר"ן והרשב"א דהרשב"א מתיר והר"ן אוסר, דתליא זה במה שאינו בטל טעמו וממשו דאם הוא מצד שהטעם אינו מעורב אין לאסור כהרשב"א דהא הממש בטל ברוב ומצד הטעם שאינו מעורב הרי לא נאסר הטעם כלל מחמת דיש בו גם כח היתר. אבל אם הוא מחמת דהטעם עושה שבהכרח לא נבטל השם שנתערב גם בזה לא נבטל כיון שעכ"פ נרגש טעמו. וזהו סברת הר"ן. ומה שמתיר באם שבח הגודל הוא פחות מהפסד הטעם הוא משום דאז נמצא שהאיסור לא הושבח כלום ואוכלו רק מצד שבח היתר שבו ולא מצד שגם הוא הושבח. וגם יש לומר דאף הרשב"א יסבור שלא נבטל בהכרח השם שנתערב כיון שנרגש טעמו. וזה שמתיר ברוב היתר הוא מטעם דסרוחה מעיקרא לר"ש אינו מקרא אלא מחמת דהוא עפר בעלמא ועפר בעלמא ודאי לא יאסר בשום אופן כמו כל היתר שלא נאסר שוב".
3. מראי מקומות – קהלות יעקב (פסחים סי' ט"ז, ע"ז סי' כ"ה), מגיה (חי' הר"ן ע"ז דף סז:).
- ד. לבטל איסור - אי שרי לכתחילה לעשות נותן טעם לפגם, או שאסור מצד ביטול איסור לכתחלה.
1. עי' סי' צ"ט סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ו] שיטת הרשב"א.

א. אם צריך רוב היתר: בזמן שאין בו ממשות, ורק יש טעם.

1. לשון הרשב"א (תוה"ב הארוך ב"ד ש"א יט). – "ואם תאמר אם כן קדירה שאינה בת יומא שאינה אוסרת משום דנותן טעם לפגם הוא ולא אסרה תורה אלא קדרה בת יומא אמאי והא כולה משערין דאי במאי דנפק מינה לא ידעינן ואם כן מאי טעמא שרינן דהא ליכא רובא דהיתירא. י"ל כיון דליכא אלא טעמו של איסור ולא ממשו בכל ענין שרי דהא לא אסרת לה אלא מחמת טעמו, וטעמו בתערובתו דוקא בשיש בו בהנאתו בנותן טעם אסרו הא לאו הכי שרי".
- (א) הו"ד – טור (סוף הסי'), "ומ"מ קדירה שאינה בת יומא אע"פ שמשערין בכולה ונמצא שאין ההיתר רבה עליו אפ"ה שרי והיינו טעמא שאין כאן ממשו של איסור אלא טעמו וכל שטעמו לבד מעורב בו אם נ"ט לפגם אפילו קצת מותר", ערה"ש (סעי' ה').
2. לשון הרשב"א (תוה"ב הארוך ב"ד ש"א כ:). – "ונראה שאפילו נפל לתוך היתר מועט והכירו וזרקו והרוטב מותר לפי שאין כאן ממשו אלא טעמא ואף על פי שמשערין בכולהו משום דמאי נפק מיניה לא ידעינן השתא דאין בו בהנאתו בנותן טעם אינו אוסר תערובתו כלל וכמו שאמרנו למעלה בהיתר שנפל בקדירה שאינה בת יומא. והטעם בכל אלו מפני שבודאי ידענו שאין פליטתו בכולהו שהרי אינו ממלא את הכלי אלא כל שטעם לשבח אנו מחמירין בו שאנו חוששין שמא פלט עד שיתן טעם בתערובת. ולפיכך

- כשטעמו קפילא ואינו מרגיש בו טעם מתירין אותו ואין משגיחין בשיעור כמותו של גוף האסור וכמו שכתבנו למעלה והילכך כשהאיסור פגום אין משערין בכלוהו אלא בטעמו וטעמו כמי שאינו שהרי פגום הוא".
- (א) הו"ד – ב"י (ס"ק ב'), ש"ך (ס"ק ה'), הגורת שמואל (ס"ק ג').
3. לשון הרשב"א (תוה"ב הקצר בית ד' שער א', טו:) – "תורת הבית הקצר בית ד שער א מעתה קדירה שאינה בת יומא שאין [דף טו עמוד ב] בפגימתה לגר מפני מה מותר, והלא בכל הקדירה משערין וכמו שבארנו יראה לי שהטענה בזה מפני שאין כאן ממשו של איסור אלא טעמו בלבד, וכל שטעמו בלבד מעורב בו אם נותן טעם לפגם אפילו קצת מותר. אבל צירו של איסור וכ"ש כשנתערב בו גופו ממש של איסור אינו מותר עד שירבה ההיתר על האיסור או שיהא פוגם לגמרי אפילו לגר. **ועוד** חומר הוא שהחמירו חכמים לשער בכל הקדירה, דבדאי אינה פולטת כמידת כולה לפי שאין פליטתה ממלאה את הכלי ואם טעמו עכו"ם אומן ואינו [דף טז עמוד א] טועם מותר. ואימתי החמירו לשער בכלוהו בזמן שטעמו לשבח, חוששין שמא יש בתבשיל נתינת טעם האיסור, אבל בזמן שהיא נותנת טעם לפגם הרי זה כאילו טעמוהו ואין בו טעם האיסור ומותר".
4. **פירוש, שצריך רוב היתר.**
- (א) פלתי (ס"ק ג') – "עיינן ש"ך ס"ק ה' העתיק דברי רשב"א בתורת הבית (ב"ד ש"א כ' ע"ב) ... ולפי רשב"א הא טעם בעלמא לא חשיב רוב. ובאמת הרשב"א מוכרח לומר כך, דאזיל לטעמיה דהקשה (תוה"ב"א ב"ד ש"א י"ט ע"א) איך לא אסרה התורה קדירה שאינה בת יומא, הא איכא רובו. וצריך פירוש אף דכל המתבשל בכלי התבשיל [הוא] רובא רק ס' ליכא ... והטעם שודאי ידענו שאין פליטתו בכלו".
- (ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק ג') – "אפילו כו'. דמסתמא יש רוב ונותן טעם לפגם לא החמירו לשער בכלוהו, ועש"ך אות ה".
- פמ"ג (מש"ז ס"ק א') – "אבל פליטתו טעמו לבד **ידוע הוא שאין מחצה** איסור נפלט בהיתר אלא דאנו מחמירין להצריך לשער נגד כולו ומשום הכי בנותן טעם לפגם כל שהוא דיינינן ליה כאיסור מועט להיתר מרובה".
- פמ"ג (שער התערובות ח"ג ריש פרק ו') – "ומיהו בפליטתו אף דליכא רוב היתר מכל מקום אנו רואין ודאי שאין מפליטתו מחצה נגד ההיתר ונהי דבכולה משערין היינו היכא שהוא מושב לא בפוגם".
- (ג) רע"א (חולין דף צז: אות ז' ד"ה ונראה) – "דכוונת הרשב"א דאף בפליטת איסור ופליטת הכלים אם הוא נוטל"פ בעינן ביטול ברוב, אלא דאמרינן מסתמא אף איסור גדול לתוך היתר מעט וכן בפליטת כלי מסתמא יש רוב בהיתר בעין נגד מה שבלע ההיתר מהאיסור, וכן פירשו הכו"פ והפמ"ג בכוונת הרשב"א".
- רע"א (ח"א סי' כ"ז), הו"ד בפת"ת (סי' ק"ב ס"ק ח') – "אב"ה בש"ך הנ"ל (סימן ק"ב) כתב אאמ"ו נ"י בגליון במ"ש דבכלי שנתערב דיש להשהות הכלים עד אחר מעת לעת דאז שרי מה"ת, וזה לשונו, הא קי"ל (בסי' ק"ג) דבנותן טעם לפגם בעי' ג"כ רוב אלא דמבשל בכלי שאינו ב"י סמכינן דאיכא רוב נגד פליטה ולא אמרינן בזה לא ידעינן כמה נפק מיניה (עיי' ש"ך סי' ק"ג ס"ק ה') וא"כ ההיתר דאינו ב"י יהיה גם כן משום ביטול".
- רע"א (ח"א סי' מ"ט), הו"ד בפת"ת (סי' ק"י כללי ס"ס ס"ק י"ט) – "דלהרשב"א דהבליעה בעצמותו אף דאינה ב"י מ"מ לא הותרה כיון דמ"מ עדיין ראויה לגר, אלא כיון דטעמו פגום אינו אוסר התבשיל דלא אמרינן טעם כעיקר ודינו דבטל ברוב ובפליטה אמרינן דמסתמא איכא רוב [והכי פסקינן בש"ע סי' ק"ג דנטל"פ בעי' ג"כ ביטול ברוב]".
- רע"א (סי' קס"ו ד"ה ויש) – "והרי הרשב"א הסביר דהיתירא דנותן טעם לפגם אף דראוי לגר, היינו דטעם שאינו חשוב לא אמרינן ביה טעם כעיקר דאורייתא, ומ"מ הוצרך שיהא רוב, (והכי פסקינן בש"ע רסי' ק"ג) ונ"ל דמה"ט פסק הרשב"א דנטל"פ אסור בפסח כיון דבנטל"פ בעינן ביטול ברוב ובחמץ לא מהני ביטול".
- (ד) **כתב סופר** (סי' קכ"א על דגול מרובה) – "ויש לפקפק לפי שיטת הר"ן והרשב"א דהבלוע בכלי אינו נפגם כל כך, רק בתבשיל מותר משום ביטול ברוב א"כ אף בכלי שקץ הוא ורק לפי מה שמשמע מתוספות סוף עבודה זרה, דמקשה מנותר דהבלוע בכלי נפגם כנבילה סרוחה, וכן הוא דעת הרא"ה, יש מקום לדבריו ועיינן".
- (ה) **יד שאול** (סי' קכ"א על סעי' ב') – "עיינן דגול מרובה ... דזה אינו לכולי עלמא, דהרי שיטת הרשב"א דאינו בן יומו באמת אף שפוגם אבל ראוי לגר והוה ליה נבלה, רק שמה שמבשל בתוכו לית תו טעם מושבח והכמות האיסור בטל ברוב, ע"ש ובר"ן סוף עבודה זרה, ולפי זה עדיין השרץ בידו ולכך צריך להגעיל מקודם, כנלענ"ד".
- (ו) **תהלה לדוד** (יו"ד סי' כ"ח) – "ועיי' ש"ך ס"ק ה' בשם הרשב"א ז"ל וע' במ"ז ס"ק א' שכתב פליטת טעמו בלבד ידוע הוא שאין מה מחצה איסור נפלט בהיתר ע"כ".
5. מראי מקומות – **צמח צדק** (פסקי דינים, סוף ד"ה רשב"א), **יד יהודה** (הארוך ס"ק ט'), **בדה"ש** (ס"ק י"ז, בי' ד"ה ואם), **מגילת ספר** (אות ז').
- (א) **חוו"ד** (בי' ס"ק ה') – "עיינן ש"ך ס"ק ה' עד שאין פליטתו בכלו. **אין לפרש** דמשום הכי ודאי ליכא רוב, דהא אפילו כשההיתר הוא רק חלק ממאה מהאיסור מותר בנותן טעם לפגם, רק הפירוש הוא דודאי אין הטעם, אף שמטעים לפי כולו, מרובה מן הממש, כיון שבלוע בתוכו ולא נתרבה ההיתר מכמותו, וזהו שכתב שם ברשב"א שהרי אינו ממלא את הכלי. רק בטעם לשבח אסור, שמטעים לפי כולו, וטעם פגום כמאן דליתיה. וזהו שכתב שאין פליטתו בכלו, כוונתו שלא פלט ממשו וציר של כולו, והוא מטעם דהא חזינן דלא נתרבה ההיתר רק שמטעים לפי כולו, וטעם פגום כמאן דליתא".
- (ב) **אמרי ברוך** (על הש"ך ס"ק ה') – "ואע"ג דמשערין בכלו. נ"ב צ"ע הא עיקר הסברא דטעם בלי ממשות אף כשהוא רוב נגד ההיתר לית לן בה כשהוא פגום וכמו שמסיים הרשב"א בעצמו וטעמו כמו שאינו שהרי פגום הוא ע"כ".
- (ג) **פמ"ג השלם** (עיונים וביאורים סי' כ"ח) – "ולפי מה שביארנו לעיל י"ל דדברי הרשב"א **לא סתרי אהדדי** ותרווייהו צריכי, דמש"כ בדף כ' ב' דבעינן ביטול בנטל"פ ושתמיד יש ביטול דחד בתרי בנטל"פ היינו לענין צירן ורוטבן וכדלעיל. ומש"כ בריש דבריו בדף י"ט א' דטעמו בתערובתו דוקא בשיש בו בהנאתו בנו"ט אסור הא לאו הכי שרי, וכן בסוף דבריו וטעמו פגום כמי שאינו שהרי פגום הוא, היינו לענין הטעם שממלא את כל הכלי או החתיכה דבמה הותר מפני שהוא בתערובות והרי אין רוב

כנגדו, ע"ז כתב שטעם אוסר דוקא בשיש בהנאתו בנו"ט. וסברא זו מהני כנגד טעמו בלבד שכל חשיבותו של טעם הוא כשנותן טעם לשבח ולא לפגם".

ב. פשט ברשב"א: מה המקור של ביטול הטעם.

1. מסברא, שאין כאן טעם כהשהוא פגום.

(א) **פמ"ג** (מש"ז ס"ק א') – "ועל ידי תערובת בהיתר שרי זה **מן הסברא** דטעם כעיקר דלא בטיל מאחרי הרבים האמור בסנהדרין יליף ממשרת או ממדין וזה דווקא טעם מושבח הא כל שנותן טעם לפגם קצת טעם כזה לא אסרה תורה ומדין ביטול ברוב קאתינן עליה".

(ב) **חור"ד** (בי' ס"ק א') – "והרשב"א בארוך ק"ט כתב **דמסברא** ידעינן, כיון דטעם כעיקר ממשרת ילפינן, וטעם פגום לא מצינן למילף, ונבלה שאינו ראוי לגר בעינן לאיסור גופו שנפגם".

(ג) **חי' הגר"ח** (מאכ"א פרק ט"ו, מעשה קרבנות פרק י' הל' י"ב ד"ה והכי) – "דהך דינא דטעם כעיקר נהי דנכלל בזה דלא בטל, מ"מ אין עיקר דינו בדין ביטול, דבאיכא טעמא פקע דין ביטול, כי אם שהוא זה דין מחודש מקרא דמשרת וחלות דין בפני עצמו דטעם כעיקר, ומכח זה החלות דין הוא דלא בטל ג"כ ... דכן הוא מוכרח מתוך הסוגיא כמו שכתבנו, דהנה הרשב"א ווהר"ן הקשו ... ותירצו דתערובות שאני דכל שהוא לפגם אינו בכלל נותן טעם ושרי, והרי זה לא שייך אלא אם נימא דעל עצם חלות דין טעם כעיקר הוא דבעינן ראוי לגר, ובזה שפיר אמרינן דכל שהטעם פוגם ואינו משיבה הוי בכלל אינו ראוי לגר, ואינו טעם כעיקר כלל, משא"כ אם נימא דהיתרא דאינו ראוי לגר קיימא על עצם האיסור המעורב, א"כ הרי כל שראוי הוא לאכילה אכתי הוא באיסוריה ולא פקע שם איסור מיניה, והרי הוא עדיין בכלל נבילה הראויה לגר".

(ד) **ערה"ש** (סעי' ג') – "דאיך אפשר לומר שנותן טעם והרי פוגמו ומקלקלו".

(1) **קשה: שהגמרא לומר מפסוקים – גן בעול** (כפתור א' פרח י"א אות ג'), **יד יהודה** (הארוך ס"ק א'), "והנה אתה תראה כמה שגה הוא בזה, חוץ ממה שהיא נגד כל הסוגיא דעכו"ם שם דמבואר היטב דלא ילפינן זה אלא מנבלה שאינו ראוי לגר, מה יעשה לכל הפוסקים דס"ל דטעם כעיקר אינו כלל דאורייתא ולא ילפינן כלל משם, והרשב"א עצמו נוטה יותר לדיעה זו ... וכן תפס לעיקר בהתשובה, אך טעמו וממשו בכזית בכא"פ לכ"ע מדאורייתא והיא רק מהלכה לבד, ואעפ"כ נטל"פ מותר בו, ומה טעם בו", **קהלות יעקב** (ע"ז סי' כ"ה אות ב', "והחו"ד ... וכ"כ מר"ן הגר"ח ז"ל ... וזה תמוה לענ"ד דהא בהדיא מבואר בגמ' דידן נוטל"פ מנבילה גמרינן לה").

(2) **י"ל: שצריך הפסוק כדי שנדע שיש חילוק בין פגם לשבח – פמ"ג** (מש"ז ס"ק א'), "ואפשר נמי הא דאמרינן בעבודה זרה ס"ז ב' נותן טעם לפגם יליף מנבילה כולה מלתא קגמר מנבילה כיון שמצינו חילוק מנבילה יש לנו לומר דטעם כעיקר לא אסרה תורה אלא במושבח גמור וכדאמרן", **ערה"ש** (סעי' ג'), "אין לשאול דא"כ איך למדנו זה מנבלה והרי אינן דומין זל"ז דהענין כן הוא דאלמלא גילתה לנו התורה דמה שנפגם לגמרי אין בה לאו דנבלה הייתי אומר דכל מה שאסרה תורה אין הפרש בין שהאיסור משובח ובין שהאיסור נפגם לגמרי מידי דהוה אשרצים שאסרה תורה ופשיטא שיש במיני שרצים אותם שפגומים לגמרי כמו נמלים וזבובים ויתושים שנפשו של אדם קצה בהן ועכ"ז אסרתן תורה והם מחייבי לאוין וא"כ גם בכל מיני איסורים כן הוא אמנם אחרי שגילתה התורה בנבלה דכל שנפגם לגמרי אינה נבלה ממילא דבכל האיסורים בענין נתינת טעם אינו אוסר אף בפגימה כל שהוא כמ"ש").

(3) **י"ל: אה"נ להלכה לא צריך פסוק – פלתי** (סי' פ"ז ס"ק ט"ו), **רע"א** (תורת רע"א ע"ז דף סז. ד"ה ולענין, "למאי דקיי"ל שלא כד"א והנאתן מותר, לא צריך למילף מזה ... לפי"ז אפי' מוסיף במדה נמי הוא שלא כד"א"), **חת"ס** (ע"ז דף סז. ד"ה ואולי, "י"ל דינו של הרשב"א לפמ"ש רמב"ם דנותן טעם לפגם הוא בכלל שלא כדרך אכילתן והנאתן, וא"כ לא צריך לזה קרא דלגר ... וא"כ הא דמייתי ש"ס מלגר אשר בשעריך, היינו לר"ש דסבירא לי' כל שהוא למלקות ... גם שלא כדרך אכילתן אסור").
2. למד מקרא, שחסרון בהנאה מותר.

יד יהודה (הארוך ס"ק א') – "והברור דכונתו דרק מנבלה שאינו ראוי לגר למידן זה, והגם דשם צריכין שיהא נפגם לגמרי הוא משום דלגבי ממשו עצמה אף שטעמה פגום קצת, מ"מ כל שאינו פגום כ"כ עדיין נהנה מאכילתו מה שמשיב רעבונו בזה, לכך צריכין שייפגום לגמרי עד שיהא קץ באכילתו כלל. אבל כל היכי שאין אנו דנין על ממשו כלל זולת על טעמו לבד, זה בודאי כל שפגום רק קצת אינו רוצה בטעמו כלל וקץ הוא בטעמו כיון שאינו ערוב לחיך".

(ב) **קהלות יעקב** (ע"ז סי' כ"ה אות ב') – "דלהרשב"א ז"ל נלמד דין נטל"פ מנבילה ע"ד שביאר הר"ן ז"ל, דנוטל"פ אפי' פגם קטן דומה לנבילה שאינה ראוי לגר ... דאידי ואידי אין בהם הנאה של אכילה כלל ... כשהוא נוטל"פ באופן שבלעדי הטעם היה טוב יותר, נמצא שאין באותו טעם לפגם הנאה של כלום ודמי לנבילה שא"ר לגר, אך הר"ן ז"ל לומד מהיתר נבילה שאינה ראוי לגר דה"נ 'תערובת איסור' הבלוע בהיתר ונטל"פ כיון שאין בו הנאת אכילה שרי דמי לנבילה שא"ר לגר ... ולהרשב"א ז"ל נלמד 'דטעם' שאין בו הנאת אכילה, נדון 'הטעם' כנבילה שא"ר לגר ושרי, היינו שאין בהטעם דין טעם כעיקר ... וצ"ע".
3. מראי מקומות – **פמ"ג השלם** (עיונים וביאורים סי' כ"ו אות ב').

ז] שיטת הר"ן (ע"ז דף לב., חי' הר"ן דף סז: ד"ה כל).

א. בזמן שהאיסור מרובה מההיתר.

1. מיקל.

(א) **רע"א** (סוף סי' מ"ג) – "דלהר"ן דס"ל נטל"פ לא בעי ביטול".

רע"א (סי' קס"ו ד"ה ועפ"י) – "ולזה כתב הר"ן דאפילו ביטול ברוב א"צ. והלימוד מנבילה כך הוא. כיון דאין ראוי לגר מותר. אלא דבראוי לגר אסור כיון דאחשבי' באכילתו. אבל בתערובות דנטל"פ לא אחשבה ואדרבא מצטער הוא בכך. והי' נוה לו יותר שלא יהא מעורב הפוגם עיי"ש, ולפ"ז י"ל דהאמת הוא כהר"ן **דאפילו בלא ביטול ברוב מותרת**. ופולוגייהו דר"מ ור"ש בין

במעורב ברוב ובין בפחות מרוב. והסברא פשוטה דברוב יהא מותר. דטעם פגום לא חשוב לומר בו טכ"ע. אבל בליכא רוב מסברא הוא אסור. ולזה פרכינן מ"ט דר"מ. היינו דאסור אף ברוב הא מסברא יהא מותר. וא"כ נהי דלית לימוד מנבילה כיון דס"ל דקרא דנבילה מיירי בסרוחה מעיקרא מ"מ מסברא תהני ביטול ברוב כיון דאין הטעם חשוב. לזה משני דיליף מגיעולי נכרים דמסתמא איכא רוב נגד הכל וכמ"ש הרשב"א. ומוכח מקרא דאפילו בטעם פגום אמרינן טכ"ע והדר פרכינן על ר"ש מ"ט. דנהי דלית ליה הלימוד מגע"נ דס"ל דלא אסרה תורה אלא קדירה ב"י. הא מ"מ בליכא רוב מנ"ל להתיר. ומשני דיליף מנבילה וכדברי הר"ן הנ"ל.

(ב) בדה"ש (ס"ק י"א, סעי' א' ב' ד"ה מיהו עמ' קצ"ה) – "לדעת הר"ן שהבאנו שם אין צריך רוב היתר אלא אף ברוב איסור כל שהוא מצטער על האיסור הנמצא בתערובת פקע מיניה איסורו".

2. מחמיר.

(א) ע"י ט"ז (סוף ס"ק ד') – "דהא נהנה מגוף האיסור במה שיש לו טפי לאכילה ויהיה נהנה טפי מרובי אכילה שמחמת האיסור יותר מן הקלקול שמקלקל לו קצת בטעם אסור ו**כאלו לא היה רוב** וצריך שיפגום לגמרי כנבילה".

(1) כלי השלחן (הע' כ') – "והנה ממה שכתב הט"ז, דאם נהנה טפי מרובי אכילה שמחמת האיסור, יותר מן הקלקול שמקלקל לו קצת בטעם אסור, וכאלו לא היה רוב, עכת"ד. משמע, דבאופן דלא נהנה מרובי האכילה שרי לאכול ההיתר כיון דהאיסור בטל ברוב. וזה לכאורה כשיטת החזו"א (יו"ד סי' ל' סק"ב) שגם לדעת הר"ן בדין נטל"פ בעינן לדין ביטול ברוב. אבל לדעת רעק"א בשו"ת (מהדו"ק סי' קס"ו) והפמ"ג (מש"ז סק"א) אין צריכים לדין ביטול ברוב לשיטת הר"ן".

(ב) ע"י ערה"ש (סעי' ו') – "וזה שכתב (השו"ע) יש מי שאומר, לאו משום שיש חולקין בזה, אלא כן דרכו בשו"ע כשלא מצא דין מבואר רק באחד מהפוסקים".

(ג) יד יהודה (הארוך ס"ק ז') – "וברור דגם להר"ן כן הוא אף דהוא מתיר נטל"פ מחמת אינו ראוי לגר בעצמו בלא הביטול הוא מ"מ דוקא אם ההיתר הרוב ואינו ניכר האיסור בו כמש"ל, דאל"כ וכי משום שקילקל ההיתר הותר האיסור, שקילקול ההיתר דבר אחר הוא מה שמזיק לו, אבל מחמת זה לא הותר האיסור בעצמו הניכר, וא"כ כל שאין כאן רוב היתר הוי האיסור ממש כמו שניכר בפנ"ע ואסור היא".

(ד) חזו"א (יו"ד סי' ל' ס"ק ב') – "נראה דמודה הר"ן דאם האיסור מרובה אסור, אע"ג שהיה ניהא ליה יותר בהיתר המועט מאיסור המרובה, דאין דברי הר"ן אלא טעם למילף טעם לפגם בתערובות מנפסלה מאכילה כשהיא בעינא, דטעם פגום כיון דמפסיד את האוכל לא שייך למיסר מחמת טעם, אבל אם האיסור מרובה דמיעוט ההיתר בטיל חשיב כל אכילתו אכילת איסור, וחשיבא שפיר אכילה דאין זה אכילה גסה, תדע ... אלא ודאי לא ילפינן רק היכי דהאיסור כבר נתבטל ברוב, ורק אנו באין לחדש שיאסור משום טכ"ע, בזה ילפינן דטעם הפוגם לא שייך בו מעלת טעם, וכן משמע בסוף דברי רבינו שהביא דברי הרשב"א שמתיר בהיתר מרובה ואוסר באיסור מרובה, ולא חלק עליו אלא בהיתר מרובה ... כשהאיסור מרובה דהוי כאיסור בעין ודאי אסור ואין כאן מחלוקת בין הרשב"א והר"ן ... ודברי הגרע"א ז"ל בזה בסי' קס"ו צ"ע".

3. מראי מקומות – צמח דוד (על שו"ת רע"א סי' קס"ו), מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק צ"ו), מגילת ספר (אות ה' ד"ה ומשמעות, אות ו'), מעדני אשר (סי' צ' אות ב'), פמ"ג השלם (עיונים וביאורים סי' כ"ו אות א').

ב. השביח מצד חזו"א.

1. צמח צדק (סי' פ' ד"ה ועוד כיון) – "נשאלתי על יין לבן שרובו אין מראיתו לבן ממש וצלול בשנה הזאת מחמת רקבון שהיה בענבים ונראה להם דבר זה להפסד מרוב' דלא ימצאו קונים על היין כיון שאינו נחמד למראה והם יודעים לעשות סגולה שמערבין מעט חלב בהמה ומעט חלב חטה ומשימין לתוך היין ועל ידי כן נראה היין לבן וצלול אי שרי למיעבד כך או לא דכיון ששותין מן היין כשאוכלין בשר לאו שפיר דמי למיעבד כך או דילמא כיון דאין נותנין בו אלא מעט ויש בו יותר משישים אמרינן הואיל ונתבטל נתבטל ושרי לשתותו אחר כך כשאוכלין בשר ... דעל ידי החלב שמערבין לתוך היין נעשה היין צלול ומשביח יותר מחמת צלילתו ממה שהוא נפגם בהפסד טעמו וכיון שכך הוא יש לאסרו דהכי פסק הרב ב"י בש"ע בי"ד סימן ק"ג סעיף ב' וכתב וז"ל שאם הגדיל איסור מדתו של היתר עד שהוא משביח יותר כשאוכלו בגודל מדתו ממה שהוא פוגם בהפסד טעמו אסור וכו' עכ"ל והוא הדין נמי אם משביח מחמת דבר אחר כגון בנדון דידן שמשביח טפי מחמת צלילתו".

(א) מיקל, אא"כ משביח יותר ע"י שנעשה צלול – גליון מהרשא"א (על המחבר סעי' ב'), "שאם הגדיל האיסור מדתו. וכן חלב ביין אף שפוגם מ"מ משביח יותר ע"י שנעשה צלול תשובת צ"צ סימן פ' עלה צ"ו ע"ד ד"ה ועוד כיון. מדלא כתוב ע"י שיתלבן ימכרנו בדמים מעולים כמ"ש בשאלה שם. וי"ל דאם בעצם אין שבה לית לן בה".

(ב) מחמיר, כיון שהושבח מראהו יותר – בדה"ש (ס"ק כ'), בי' ד"ה הגדיל, "שנעשה צלול ונחמד יותר למראה".

2. מיקל, אם היה רק שבה ע"י חזו"א.

(א) יד יהודה (הארוך ס"ק כ"ב, סי' צ"ז הארוך ס"ק ב') – "צ"צ ... אין נראה דשם באכילת האיסור עצמו יש שבה א"כ א"א להתיר אותו מטעם נבלה שאינו ראוי לגר דהא ראוי לגר כיון דנהנה יותר בגודל מידתו מיהו זה אם נהנה מאכילת האיסור עצמו אשר זה אסור אבל במה שנהנה במה שמצליל היין אין זה אלא הנאה לבד אשר לזה לא הו' אסור מעולם אבל באכילתו עדיין אינו חפץ בודאי הוי עדיין אינו ראוי לגר כיון דאינו חפץ בטעם האיסור כלל וגם ממילא אינו עתיד ליתן הרבה בנ"ט שלא יפגום היין".

3. מראי מקומות.

(א) יד אפרים (סי' ק"א סעי' ב' ד"ה ועיין) – "מ"ש הצ"צ שם שכיון שהיין נצלל ע"י החלב אסור וכמ"ש בסי' ק"ג בהשביח בגודל מדתו הוא תמוה לענ"ד דהתם דעת הר"ן הוא דיליף מא"ר לגר דשרי ה"ה נטל"פ דשרי דאין לו הנאה מתערובת האיסור משא"כ אם השביח בגודל מדתו ע"ש וזה דוקא בשזה שנתערב בתוכה הוא האיסור משום בחלב היתר הנפגם ומה בכך שישביח להיין בצלילתו ע"מ התערובתו עם הבשר אינו אוסר כלל כיון שטעם החלב הוא פגום בעצמותו וגם בלא"ה נראה דאין לדמות מה שמשביח ע"י צלילתו לומר שאף שטעמו פגום יהיה אוסר לסברת הר"ן שאוסר במשביח האיסור להגדיל מדתו דהתם הוא נהנה

באכילתו מכמות האיסור שהגדיל מדתו אבל כאן אע"פ שנהנה מצלילת היין אין הנאתו מכמות האיסור רק שזה גורם להציל ההיתר מה שהוא..."

4. **השביח מצד הריח** - עי' סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ג. מראי מקומות.

1. **ח' הר"ן** (דף סו: ד"ה כל) – "ולפ"ז נ"ל שאם הגדיל האיסור מדתו של היתר עד שהוא משביח יותר כשאוכלו בגודל מדתו ממה שהוא פוגם בהפסד טעמו אסור עד שיפסל מלאכול לאדם כנבילה. וכי אמרי' דכפגם כ"ש סגי כשפוגם יותר בקלקול טעמו ממה שמשביח בגודל מדתו וצ"ע. ומ"מ נ"ל ברור דכל דאיכא כזית בכדי אכילת פרס אף על גב דנותן טעם לפגם אסור עד שיפסל מלאכול לאדם דהיינו נבילה גופה ופשוט הוא. אלא שראיתי לרשב"א ז"ל בס' תורת הבית הארוך שהתיר בנו"ט לפגם כל שההיתר מרובה מן האיסור. וכן בדברים המאוסים מתחילתן כעכבר וכיוצא בו שנתערבו בהיתר מרובה מהן כ"ש ונתן טעם לדבר דאי משום ממשן דאורייתא מרובא בטיל ואי משום טעמן אין כאן משום נותן טעם כיון שהוא פוגם. אלו דבריו ז"ל. **ולא נתחווירו לי דכל היכא דאיכא כזית בכדי אכילת פרס אסור ולוקין עליו ולא בטיל**. ומנבילה נמי ליכא למגמר אף על גב דפגים כל היכא שהגדיל האיסור מדתו של היתר וכ"ש בדאיכא כזית בכדי אכילת פרס דמ"מ נהנה מן האיסור אא"כ נפסל מלאכול לאדם כנבילה אלא כמו שכתבתי עיקר".

2. **קשה: מה שם האיסור**, אם רוב היתר והטעם לפגם הגם שהגדיל מידתו. מצד ממשות, מותר. מצד טעם, אין טעם. [וכמו, אם יש ששים, וכדאי משום הגדיל מדתו, וכי יש הה"א שיהיה אסור להר"ן]. ואפשר הר"ן (חולין דף לה:): לשיטתיה, שטעם כעיקר מדרבנן. אבל אם יש ממשות, הוי דאורייתא. הגם, מצד הטעם מותר, ומצד ממשות מותר. אבל ביחד, יש איסור דאורייתא.

ח [אינו נ"ט לא לפגם ולא לשבח.

א. הלכה.

1. מחמיר.

(א) **או"ז** (פסקי ע"ז סי' רנ"ח).

(ב) **הג' אשרי** (ע"ז פרק ה' סי' ט') – "ונותן טעם לפגם מותרת ואם אינו נותן טעם לא לפגם ולא לשבח אסור".

(ג) **הג' שע"ד** (סי' פ"ה אות י"ט).

(ד) **ב"י** (סוף ס"ק ד') – "כתוב בהגהות אשרי פרק בתרא דע"ז (סי' ט) נותן טעם לפגם מותר ואם אינו נותן טעם לא לפגם ולא לשבח אסור".

(ה) **רמ"א** (תורת חטאת כלל פ"ה דין כ"ב).

(ו) **לבוש** (סוף סעי' ד').

(ז) **ש"ך** (ס"ק ב') – "אבל דבר שאינו נ"ט לא לשבח ולא לפגם אסור".

(ח) **פ"ת** (ס"ק ד').

(ט) **חוו"ד** (חי' ס"ק ד') – "קצת. אבל דבר שאינו נותן טעם לא לשבח ולא לפגם ונמחה גוף האיסור לתוכו, אוסר עד ששים, וראיה מגיד הנשה בסימן ק' סעיף ב'".

(י) **שואל ומשיב** (מהד"ק ח"ב סי' קמ"ג ד"ה והנה בחי') – "וכל שאינו לא לשבח ולא לפגם אסור כמ"ש הש"ך סימן ק"ג".

(יא) **ערוגות הבושם** (ס"ק ב').

(יב) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, עמ' פ"ד אות ג').

2. אם ההיתר רוב, מותר.

(א) **כרתי** (ס"ק ג', פלתי ס"ק ב') – "אפילו פוגם קצת. ולא לפגם ולא לשבח דעת הש"ך (ס"ק ב') לאסור, ודעת פרי חדש (ס"ק ב') להתיר. ועיין פלתי (ס"ק ב') אם ההיתר רוב, אף דהאיסור לא לפגם ולא לשבח, מ"מ מותר".

3. מראי מקומות – **ערה"ש** (סעי' ט').

ב. **מה הפשט: אין טעם, או שמא טעם האיסור נרגש בהיתר רק שאין זה מעלה ומוריד.**

1. אין טעם.

(א) **ש"ך** (ס"ק ב') – "וני"ל ראייה ממאי דקי"ל דאין בגידין בנ"ט ואפ"ה קי"ל דגופו של גיד שנימוח צריך ס' נגדו וכדלעיל סי' ס"ה ס"ט וס"ק ס"ב דאע"ג דאינו אלא כעץ בעלמא התורה אסרתו וכדאמרינן בפג"ה וה"ה לכל דבר איסור דאע"ג דאינו נ"ט צריך ס' נגדו".

(1) עי' לקמן, שיש מפרש הש"ך בדרך אחרת.

(ב) **חוו"ד** (חי' ס"ק ד') - לשונו מובא לעיל.

2. אין טעמו מעלה ומוריד.

(א) **פ"ת** (ס"ק ב') – "ראני אומר דאישתבוש כהני בהבנת הדין הנזכר, והכי פירושו שטעם האיסור נרגש בהיתר אלא שאין טעמו מעלה ומוריד בתבשיל ההיתר שאינו פוגמו ואינו משביחו".

(ב) **הו"ד ברע"א** (על הש"ך ס"ק ב').

(ג) **מנחת יעקב** (כלל פ"ה ס"ק ע').

(ד) **מחה"ש** (ס"ק ב') – "אכן הפרי חדש ס"ק ב' השיג עליו וז"ל, הש"ך הבין דדבר שאינו נותן טעם לא לשבח ולא לפגם ר"ל איסור שיבש כעץ שאינו מפליט לא טעם ולא ממשות, ועל זה הביא ראייה מדין הגידין וכו'. ודבר תימה הוא, דשאני התם דאע"פ שעץ הוא התורה חייבה עליו וכו', אבל בשאר איסורין כל שחזר האיסור כעץ יבש שאין בו טעם מותר מן התורה לאכלו וכו', וכמו

שכתוב לעיל סימן פ"ז סוף סעיף י' בהג"ה גבי עור הקיבה שנתייבש כעץ שרי וכו'. ואני אומר וכו' בהבנת כוונת הדין הנזכר והכי פירושו, שטעם האיסור נרגש בהיתר אלא שאין טעמו מעלה ומוריד בתבשיל ההיתר, שאינו פוגמו ואינו משביחו, והיינו דקאמר שאינו נותן טעם לא לשבח ולא לפגם, מכלל דטעמו וממשו איכא אלא שאינו לא לשבח ולא לפגם וכו', עכ"ל הפרי חדש. וכן כתב המנחת יעקב כלל פ"ה ס"ק ע', עיין שם".

ה) חגורת שמואל (ס"ק י"א) – "פירושו שטעם האיסור נרגש בהיתר אלא שאין טעמו מעלה ומוריד בתבשיל ההיתר שאינו פוגמו ואינו משביחו והיינו דקאמר שאינו נ"ט לא לשבח ולא לפגם, אבל איסור שיבש כעץ שאינו מפליט לא טעם ולא ממשות אינו אוסר כמו שנתבאר לעיל סי' פ"ז גבי עור הקיבה שנתייבש כעץ, ומידי דהוי ארגלי דבורים שמתרים כמ"ש בסעיף שקודם זה ולעיל סי' כ"א, ומידי דהוי כאיסור שנתבטל טעמו ואינו נרגש טעמו דמותר. ואין להקשות דהא קי"ל דאין בגידין בנ"ט ואפ"ה נתבאר לעיל סי' ק' דגופו של גיד שנימוח שצריך ס' נגדו, ד"ל דאף על גב דאינו אלא כעץ בעלמא התורה אוסרתו, אבל בשאר איסורים כל שחזר האיסור כעץ יבש שאין בו טעם מותר מן התורה לאוכלו וק"ל, ועיין בפר"ח ובמנ"י מה שהשיגו על הש"ך ודבריהם נכונים".

ו) שלחן גבוה (ס"ק ד').

ז) צמח צדק (פסקי דינים, ד"ה ירושלמי).

ח) חכ"א (כלל נ"ד סעי' ד') – "אבל דבר שיש לו טעם ובתבשיל זה אינו לא לשבח ולא לפגם אסור דמכל מקום נותן טעם שאינו פוגם אבל דבר שנתיבש ואין לו טעם כלל הרי זה כעץ בעלמא ואינו אוסר אפילו אם נימוח גוף האיסור חוץ מגיד הנשה שאף על פי שהוא כעץ בעלמא ואינו נותן טעם כלל אוסר אם נימוח מגזירת הכתוב (ועיין בפרי חדש באורך דלא כש"ך)".

ט) ערה"ש (סעי' ט', סעי' י"ט) – "למה שנתבאר בסעיף ט' דדבר שאינו לא לשבח ולא לפגם הוה כלשבח דהתם ודאי דנותן איזה טעם ורק הטעם הזה אינו מוסיף בו לא שבח ולא פגם אבל בכאן אינו נותן טעם כלל וכעץ בעלמא הוא".

י) זבחי צדק (ס"ק ז').

יא) כה"ח (ס"ק ט').

יב) חזו"א (יו"ד סי' ל' ס"ק א').

יג) בדה"ש (ס"ק ט').

1) איסור דאורייתא – בדה"ש (ס"ק ט', בי' ד"ה אין, "ונראה דהוא מן התורה דכל שאינו פוגם כלל כנבלה שאינה ראויה לגר הוא"), עי' הגר"ח ק"צ"ל (אסיפת יצחק כ"ח חשון תשס"ה, "שאלה: בש"ך (ס' ק"ג ס"ק ב') מביא בשם הגהות אשר"י שדבר שאינו נ"ט לשבח ולא לפגם אסור, האם זה אסור מדאורייתא או רק גזרה מדרבנן. תשובה: יתכן גם דאורייתא").

2) לכאורה ההסבר. כיון המקור הוא מהפסוקים, שהם מדברים בטעם לפגם. אבל אם יש טעם, הגם שלא מעלה או מוריד, אין מקור להתיר מה"ת.

3. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק א'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' ל').

ג. פשט בש"ך (ס"ק ב').

1. מפרשים הש"ך (שלא כהפשטות), שיש טעם רק שאין טעמו מעלה ומוריד – בית יהודה (על סעי' ב'), אמרי ברוך (בש"ך ס"ק ב'), עי' ערה"ש (סעי' ט', סעי' י"ט), "לפמ"ש הש"ך סק"ב דלמדו זה מגידין דאינו נותן טעם ע"ש והרי עץ בעלמא הן כמבואר בגמ' כמ"ש הש"ך עצמו ואולי לאו בדווקא הוא וה"פ לענין השבח הוא כעץ בעלמא אבל מ"מ נותן איזה טעם".

2. חולק על הש"ך [ומותר, חוץ מגיד הנשה] – מנחת כהן (ח"א פרק י'), "כתב בעל ס' שפתי כהן ... וקשה לי למה יהיה דבר שאינו נותן טעם לא לשבח ולא לפגם אסור התערבות עד ששים, שאם מיירי באיסור יבש כעץ שנפל לתבשיל וכמו שנראה מדברי בעל שפתי כהן ... פקע האיסור ממנו והרי הוא חשוב כעפרא דארעא ... הראיה שהביא בעל שפתי כהן מגופו של גיד אינה ראייה כלל. דשאני גיד הנשה שאף על פי שעץ בעלמא הוא התורה אסרתו כך, אמנם שאר איסורין לא אסרן הכתוב אלא כשהם מושבחים וראוים לתת טעם ... ועוד קשה כי הוא מביא ראייה מגיד ... והנה בגמרא ובפוסקים פשוט דגיד הנשה אינו אוסר תערובתו בפליטתו משום שאין בגידין בנ"ט ... ואלו בדבר שאינו נותן טעם לא לשבח ולא לפגם ... שאוסר התערבות בפליטתו עד שיהיה ס' נגד כל גוף האיסור ואף שהסירוהו שלם ... ועוד קשה לי טובא שגיד הנשה אף שנימוח ... שהתורה אסרתו, לא עדיף משאר איסורין המושבחים שאף על פי שנמחה גופן בתוך ההיתר מותרת התערבות אפילו בפחות מס' כל שטעמו גוי ואמר שאין שם טעם האיסור, וכיון שידוע שאין גיד הנשה נותן טעם כלל למה לא יבטל ברוב כמו שאר איסורים ... הנה מה שכתב הבעל שפתי כהן דק"ל דגיד שנימוח צריך ששים כנגדו ... הם דברי הרשב"א ... נראה לי ברור שהרשב"א כתב כן מפני שדעתו הוא שבכל איסורין שבתורה אם נמחה גופם בתוך ההיתר ואין ס' נגדו, אפילו טעם הגוי התערבות ואמר שאינו מרגיש טעם האיסור עם כל זה אסורה התערבות, וכמו שכתב בבירור בת"ה ... אני אומר שאפילו לדעת הרמב"ן והרשב"א יש סברא להקל בגיד ... ולכן נראה שכפי עיקר הדין ... שאר איסורין שיבשו כעץ אף שנמחה גופם בתוך ההיתר כיון שפקע איסורה מינייהו מן התורה ואינם נותנים טעם כלל בטלים ברוב".

א) י"ל הפמ"ג (שפ"ד ס"ק ב') – "ואני העני תמה על עצמי למה האשימו להש"ך ז"ל והלא דבריו כנים כמו שאגיד. דודאי גיד הנשה עץ הוא והתורה חייבה עליו אבל בשר נבילה שיבש כעץ נהי אם אכלו כך יבש אפשר דמותר מן התורה מכל מקום כשחוזר ונימוח בתבשיל והרי נהנה ממנו ואיסור תורה אית ביה ואפשר בעודו יבש נמי. ומסימן פ"ז אין ראייה כלל דודאי יבש לית ביה לחלוהית ופליטה מגופו ומכל מקום איסור עצמו יבש שנמחה צריך ששים וראיה שפיר מגיד הנשה. ודע דגיד הנשה דבעינן ששים הוא מדרבנן דמן התורה ודאי כל שאין טעמו נרגש ברובא סגי וכמו שכתוב בסמ"ק ק' יע"ש הוא הדין איסור יבש דודאי אף שנימוח בתבשיל לית ליה פליטה מגופו ומכל מקום בשביל גופו דראוי לאכילה צריך מדרבנן ששים והשתא אתי שפיר בסמ"ך קי"ד אות כ"א דהיתר הכרכום דיש לומר דרשב"א שהיה נזהר משום בשר לח וחשש לאיסור תורה שמא יש כדי נתינת טעם באינו מינו ואף במינו משום לא פלוג מה שאין כן כרכום שלנו יבש וזה שכתב הש"ך שם דנותנים טעם מה שאין כן יבש לית ביה פליטה מגופו ומן התורה ברובא בטיל ויש ודאי רוב בתבשיל נגד כל הכרכום וליכא כי אם ספק איסור דרבנן ולא חיישינן ובסימן צ' כחל התם אף שאין יבש כעץ שרי דהחלב נתייבש ואין ראייה לכאן. ודע דבסימן פ"א פסק המחבר דמי רגלי טמאה אסורים וסבור הייתי לומר

- מדרבנן כדעת המנחת כהן שהבאתי בט"ז דמן התורה פגומין יותר מנבילה מוסרחת וכן נראה מפרי תואר כאן אות ב' אלא שהבית יוסף בסימן פ"א כתב דרא"ש פסק כלישנא בתרא להחמיר בשל תורה וצריך לומר דשתי לירקונא ומכל מקום צ"ע. ואי נפל לתבשיל שיש רוב לכאורה שרי מידי דהוה אזובים ויתושים עיין בסימן ק"ד וצ"ע בכל זה."
3. קשה: רמ"א (סעי' ב') - "וכן בדבר שאין לו טעם כלל, כגון היורה שמתכין בו הדבש, אע"פ שיש שם רגלי הדבורים, לא נאסרה היורה וכל כיוצא בזה" - הגרות שמואל (ס"ק י"א, לשונו מובא לעיל), ערה"ש (סעי' י"ט, "וזה שכתב שדבר שאינו נותן טעם כלל כמו רגלי דבורים שאינו אוסר לא המאכל ולא הכלי דבר פשוט הוא ואין זה דומה למה שנתבאר בסעיף ט' דדבר שאינו לא לשבח ולא לפגם הוה כלשבח דהתם ודאי דנותן איזה טעם ורק הטעם הזה אינו מוסיף בו לא שבח ולא פגם אבל בכאן אינו נותן טעם כלל וכעץ בעלמא הוא").
- א) י"ל, צריך ממשות - יד אברהם (סעי' א'), "ודבר שאין נ"ט כלל אסור וצריך ס' כנגדו ש"ך. ור"ל אם נתערב טעמו וממשו כיון שעכ"פ הוא עצמו אסור צריך ס' נגדו כמ"ש סימן ק' ס"ב גבי גיד שנימוח אבל ודאי טעמו לחוד אינו אוסר כיון שאין בו טעם כלל כמו ג"ה דקי"ל דאין בגידין בנ"ט סי' ס"ה וא"צ ס' לבטל טעמו ... והשתא א"ש דלא תקשו אמ"ש הג"ה סעיף ב' גבי רגלי דבורים שאין בהם טעם כלל. תדע ...", הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ק'), "שזהו דווקא אם עדיין הבעין של האיסור הוא בתוך התערובות. אבל אם מכיר האיסור וזורקו אין כאן דין הרגיל של נתינת טעם, ששאני הכא שאינו נותן טעם כלום. והוי ממש כמו גיד הנשה שאסור הוא רק אם הבעין נימוח בתוכו. משא"כ אם מכירו וזורקו שמוטר הוא, אף אם אין רוב כנגדה. וכן מוכח מראית הש"ך, ע"ש").
- 1) וכן נראה מהש"ך (סי' קכ"ב ס"ק ד') - "הטעם כתבו הפוסקים דהוי ספק ספיקא ספק נשתמשו בו היום או אתמול ואת"ל נשתמשו בו היום שמא נשתמשו בו בדבר שהוא פוגם בעין או שהוא אין נ"ט".
- 2) אמנם עי' חמודי דניאל (תערובות א' אות מ"ו) - "ומ"ש שמא אינו נותן טעם אפשר שכיוונו למ"ש בהגהת ש"ד סימן מ"ט מעשה דרש"י דכל נותני טעמים שיערו בבצל וקפלוט אבל באמת אין נותנים טעם כל כך ע"ש היטיב ופעם אחת נשפך חלב על קדרת בשר בתבשיל חמוץ ב"ט אחר יציאת בה"כ והיה לספק הרבה אם היה ס' והתירתי ספק שמא אינו מפעפע לפניו ושמו אינו נותן טעם כמעשה דרש"י ושמו כיון שהם שני הפכים נעל"פ **שמא היה ס'** אע"ג דאין ספיקו' גמורות כל כך הא כתב במנח' יעקב שם דסתם כלים אינם בני יומן נמי אינם ספיקות גמורות אלא כיון שיש הרבה ספיקות מקילינן ע"ש ...".
- ב) ממילא אין ראייה מתוס' (ע"ז דף לה: ד"ה אי), דלא כפר"ח.

ד. ראיות.

1. ירושלמי (תרומות פרק י' הל' ד') - "הדא אמרה לא לשבח ולא לפגם אסור".
א) ראייה - ש"ך (ס"ק ב').
ב) י"ל, היינו מין במינו - מנחת כהן (ח"א פרק י' ד"ה ואמנם), פר"ח (ס"ק ב').
2. ראשונים לעיל (או"ז, הגהות אשרי, הג' שע"ד, או"ה).
א) ראייה - ש"ך (ס"ק ב').
ב) סובר שאפילו טעם הגוי התערובת ואמר שאינו מרגיש טעם האיסור עכ"ז אסורה התערובת - מנחת כהן (ח"א פרק י', "שדעתו הוא שבכל איסורין שבתורה אם נמחה גופם בתוך ההיתר ואין ס' נגדו, אפילו טעם הגוי התערובת ואמר שאינו מרגיש טעם האיסור עם כל זה אסורה התערובת, וכמו שכתב בבירור בת"ה").
- ה. פירות שמורחים עליהם חומר שיתן ברק לפרי (wax coatings on fruit).
1. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' כ"ד) - "התולעים מתקשה כעץ ע"י האויר, ונוטלים אותו מהאילן שנכרך על הענפים, ובריפיינערי נעשה צלול כמים ומזככים אותו שלא ישאר שם שום גוף וחתכות משהו מהתולעים, ואין בו שום טעם, ומערבים אותו עם אלקאהאל בערך ג' או ד' חלקים אלקאהאל וחלק אחד השעלאק, ומזה ניתן על קענדי וכדומה מבחוץ לא לטעם אלא להעמיד הזוהר שנעשה על הקענדי מצוקער ועוד מינים שיהיה הזוהר ימים רבים מצד שמקשה, והשעלאק עצמו אין בו גם חזותא, ונקרא קאנפעקטיאן גלעיני, שדעת כת"ה להיתר ורוצה לידע גם דעת הענייה ... שכתב הש"ך בסימן ק"ג סק"ב דאף דבר שאינו נותן טעם נמי אוסר כיון שלא פגים, הנה ודאי דברי הש"ך תמוהים לכאורה כדקשה הפר"ח ... **ולא מובן כלל כוונת הפמ"ג** במה שמתרץ אותו, דהא בש"ך א"א לומר דכוונתו כהפר"ח ... וצריך לומר שמפרש הש"ך בטעם נימוח הגיד שצריך ששים, הוא משום דאחר שנימוח אינו ניכר שהוא גיד דאפשר לומר שהוא בשר אסור שנימוח, **שלכן אסור מהגזירה שגזרו כה"ג במינו אטו אינו מינו אף שליכא טעם במינו, דכמו כן אסרו גיד שנימוח שלא ניכר אטו בשר במינו**. ואף דבאינו מינו לא שייך לגזור דבאינו מינו הא מותר בקפילא, ובגיד שנימוח באינו מינו הרי כל אדם כקפילא אף שלא טעמו כיון דידוע שלא נתן טעם, והרי היודע שהיה מה שנפל להקדרה גיד מעיד שליכא טעם האיסור דכאן, אבל במינו שלא שייך קפילא ולעולם הוא בששים שייך גם בגיד שנימוח לאסור עד ששים דאף שלא גרע מקפילא הא קפילא לא שייך במינו, ונמצא שהעדתו להכשיר לא יועיל על הטעם אלא לומר שהאיסור שנפל ונימוח היה גיד שע"ז שייך לגזור שיחשבו שהיה בשר שנימוח, או שאף שידעו לא יחלקו בין גיד לבשר כמו שגזרו שלא יחלקו בין מינו לאינו מינו, דבאינו מינו הרי יראו במה שלא נתן טעם ובמינו הרי לא יראו כלום. ומוכיח הש"ך לכל דבר שבאינו מינו אינו נותן טעם, **אם נפל למינו יש לאסור** משום דלא ניכר שלא נתן טעם ולכן רק כשנתן טעם לפגם מותר משום דגם במינו פוגם. וניחא לפ"ז מה שהביא הש"ך מירושלמי פ"י דתרומות על זיתי חולין פצועין שכבשן עם זיתי תרומה שלמין נמי אסור, הדא אמרה לא לשבח ולא לפגם אסור, שלכאורה לא מובן כלל דהא הוא הדין הידוע דמין במינו צריך נמי ששים משום גזירה אטו אינו מינו וכפירוש הפ"מ ובשנות אליהו, שהוא דבר המפורש בהרבה מקומות בגמ' דידן ואיפסק בר"ס צ"ח ובכל הפוסקים דמב"מ בששים ומה הביא הירושלמי לכאן. אבל כוונת הש"ך מהא הירושלמי אמר הדא אמרה דמשמע דהוא ראייה לדין אחר, דהדין דמב"מ נמי אוסר עד שיעור הבטול הא נתן בפירוש, וגם הא לא הוזכר שיעור שם ואפשר דסובר מתני' דמב"מ לא בטיל כר' יהודה, לכן מפרש הש"ך דבירושלמי הוכיח

מפצועי חולין עם שלמי תרומה שלא נכנס בהחולין שום בעין מזיתי התרומה שהם שלמים ומ"מ אסור, שהוקשה לו נהי שמב"מ נמי צריך שיעור לבטולי או גם לר' יהודה שמב"מ לא בטיל, הא בכאן ליכא מהבעין דתרומה כלום בזיתי החולין אלא טעם, והא טעם אינו אוסר אלא כשמשיבא ובמינו הא אינו משיבא, ואין לו לאסור במינו אלא כשנתערב הממשות שרק אז לא יבטל לר' יהודה, ולרבנן יצטרך רק אז ששים אטו מינו. ולכן הוכיח דהדא אמרה דלא לשבח ולא לפגם אסור, וכיון דבמינו אף שאינו משיבא הא גם אינו פוגם אסור לכל אחד כדסבירא לו. ולמד מזה הש"ך דלכן במינו אף שטעמו לא היה נרגש כלל נמי אסור. דמעצם הדין שאיתא בגמ' דידן שמב"מ בששים אף רק בטעם בעלמא כהא דקדרה של איסור שאסור לבשל בה בשר שהוא מינו, בחולין דף צ"ו אף שלא נרגש טעמו, ליכא ראייה משום דאפשר שייך הגזירה אטו אינו מינו אף שבכה"ג דלא היה נרגש הטעם היה מותר גם באינו מינו והרי ידוע לכל שכיון שהוא במינו לא שייך להרגיש טעם, מ"מ גזרו כיון שמעשה זו דבשול בקדרה של איסור אינו מינו היה נאסר אסור גם במינו. אבל הירושלמי שהוקשה לו דלא שייך לאסור מאחר דליכא בעין אלא טעם שאינו אוסר כשאינו משיבא באינו מינו דלכן לא היה שייך לגזור במינו והוכיח מצד זה דכשנרגש טעם אף שלא משיבא כיון שאינו פוגם אסור באינו מינו, דלכן גזרו במינו אף דלא נרגש כלל מאחר שלא פגים, לכן גם דבר שאינו נו"ט כלל כהא דגה"נ נמי יש לאסור מאחר דלא פגים כיון שלא ניכר שלא נתן טעם, אחרי דגם בשר הוא כלא נתן טעם במינו מאחר דלא נרגש. **עכ"פ להש"ך שאוסר הוא רק במינו אבל באינו מינו ברור ופשוט שאינו אוסר כשלא נתן טעם** אלא רק בנתן טעם ומרגישין אותו אסור באינו מינו אף שלא השיבא, שבוזה מודה גם הש"ך אך במינו חמור לענין זה להש"ך. וממילא אף אם השעלאק היה דבר אסור נמי כיון שאינו נותן טעם כלל והוא מעורב באלקאהאל שאינו מינו מותר גם להש"ך."

2. **הגריש"א זצ"ל** (קובץ תשובות ח"א סוף סי' ע"ג, אשרי האיש יו"ד פרק ד' אות י"ח) – "נראה דהשלאק [שרץ שמהפרשותיו מושחים פירות כדי למנוע את רקבונו ולתת להם ברק] אסור, אם השרץ גם אינו ראוי לאכילה אפילו לאינו יהודי."

הגריש"א זצ"ל (הליכות שדה חק"ט עמ' י"ב, אשרי האיש יו"ד פרק ד' אות י"ח) – "שלכתחילה יש לעשות השתדלות שבחנניות שבהשגחתנו ימכרו פירות ללא ציפוי, ואם אי אפשר יש לקלפם לפני האכילה, וכן הורה לנו שיש לפרסם הדבר בשלט בחנויות".

3. **הגר"צ שכטר** (תשובות של הOU, I-83) – "על דבר ציפוי הפירות, שלפעמים עושים הציפוי משעלא"ק (shellac), טעמנו את השעלא"ק, ואין בו טעם של מאכל כלל, ואף אם נתפוס (כטענת הרב שרשבסקי, הובאה במאמרו של הרב שמולביץ בחוברת הליכות שדה, עמוד 109) שהשעלא"ק הזה גדרו כיוצא מן האסור (דלא דמי במציאות לדבש דבורים), מכל מקום הרי אינו מאכל כלל, ואף דשאור אינו ראוי לאכילה, ואעפ"כ אסור (בין בחמץ ובין בשאר איסורי תורה, ע' תשובות אחיעזר ח"ב יו"ד סי' י"א) מפני שראוי לחמץ בו עיסות אחרות, אין זה שייך לכאן, דהשעלא"ק הזה אינו מיועד לשפר את טעם המאכל או את אופיו (כשאור), אלא רק לחסמו להמאכל – ומשמש ככיסוי וככלי על גבי המאכל, או משמש להבריק חיצוניותו, ומסתברא כסברת הר"ר יעקב ליובאן, שיחי' שאין זה בכלל ראוי לחמץ וכו'. ואף דאח"כ מוסיפים בו חומרים אחרים עד שנהפך להיות ראוי לאכילה, יפה הביא הגרמ"פ מהגמ' סוף תמורה **שביוצא מן האסור** לכולי עלמא לא אמרינן חוזר וניעור, ואפילו החולקים על החו"ד (סי' ק"ג ס"ק א') לא נחלקו **ביוצא**, (וטעם החילוק בזה מוסבר בחידושי הגר"ח על הרמב"ם). ולפעמים עושים הציפוי מקארנוב"א (carnauba), והוא בעצמותו היתר (וכעת אנחנו עדיין מניחים שאין בו אפילו בעיני של בליעת כלי איסור, אך בזה יש לעיין), אלא שמעריכים עם הקארנוב"א הזה אימולסיפייע"ר בכדי שיתערב יפה עם האלקאה"ל ושאר מרכיבי הציפוי, והאימולסיפייע"ר אפשר שיחי' אסור, וכן בין שאר החומרים שמוסיפים – לפעמים מוסיפים פרוטין, וקיימת אפשרות שנעשה **מחלב**, אכן נראה שהיות והקארנוב"א וואק"ס הזה אינו מאכל כלל, שהרי טעמו אותו ואינו ראוי לאכילה כלל, (ואף אינו עומד לשמש כמרכיב שישפר את טעמו או את אופיו של איזה מאכל, וכנ"ל בנוגע לשעלא"ק), אין כאן בעיני של טעם כעיקר, וכיסודו של הר"ר בעלסקי שיחי' בשם הגר"י קמינצקי ז"ל (ע' I-28), שכל שיש רוב היתר ומיעוט איסור, וכל הבעיא היא של טעם כעיקר, כל שהתערובת איננה בבחינת מאכל כלל (כמשחת-שיניים) אין בו דין טעם כעיקר, ומותר".

4. **הגר"י בעלסקי זצ"ל** (תשובות של הOU, I-83) – "שאלה הנה מכסים הרבה פירות וירקות במשחה שחלק ממנו הוא איסור ואינו מתבטל בתוך המשחה כלל (שהוא בערך 11%-14%) האם זה אוסר הפרי? (על חלק ההיתר (shellac) נדבר בע"ה במקום אחר). תשובה: אכתוב בקיצור מפני הלחץ – הנה כבר העתקתי כמה פעמים (ע' מדריך כשרות עמוד ק"ח) סברת מרן ר' יעקב זצוק"ל דאיסור בטל ברוב בדבר שאינו אוכל כלל כאבן סיד המהווה רוב משחת השיניים ומבטל הגליצערין" המועט (שהוא בערך 30%). וכן בנדון דידן, wax אינו אוכל כלל ולכן חלק ההיתר מבטל חלק האיסור המועט. מיהו יש לעיין אמאי לא נימא דבאכילת הפרי יש מעין 'אחשביה' להמשחה כענין חמץ שחרכו בשעת היתר דאסור לאכלו בפסח מטעם אחשביה, מיהו יש לחלק מג' אנפין: א) אחשביה ליכא כאן דלא ניחא באכילת המשחה ומה טוב להאוכל אילו היה יכול להעבירו בקל, ולכל הפחות אין דעתו עליו, ואף כמעט כל אינש לא ידע מהמשחה הנ"ל ועל דבר כזה ליכא אחשביה. ב) אחשביה ליכא עד שילעסנו, ואז מתבטל האיסור בששים בתוך המאכל כי אף כל המשחה (כולל חלק ההיתר) יש בכמותו פחות מששים כלפי הפרי. ג) לא שייך אחשביה אלא במאכל שנתקלקל קצת (כמו חרכו) אבל למשווי אוכלא ממה שאינו מאכל כלל, אין ביד המחשיב לפעול, פוק חזי דמחשבה אינה פועלת רק בכגון נבלת עוף בכפרים וכיוצא בו (ע' מסכת טהרות פ"א) שהוא ביסודו מאכל אלא דצריך מחשבה במקום שזורקין אותו. ופשוט כל זה. מיהו מה טוב ומה נעים, למרות כל טעמי ההיתר, להפעיל תיקון בעסק זה ולסדר השגחות נכונות לייצר המשחה בכשרות גמורה. ודבר זה אפשרי וכבר נעשה במדינת נוא זילאנד, ויש לזרז המכשירים לבצע זה".

5. מראי מקומות – **בדיקת המזון כהלכתה** (סוף ח"ב ערך "שלאק").

1. ספק שבח או פגם.

1. ששים – רבינו ירוחם (נתיב י"ז ח"ח, קס"א-ג'), "ואם הדבר ספק אם השביח או פגם הולכין להחמיר ומשערין בס"ד".
2. מין במינו, ויש ודאי רוב, מיקל [כמו נשפך] – פר"ח (סוף ס"ק ח'), "דהא ספיקא דרבנן לקולא", פר"ת (סוף ס"ק ו'), "וכל דבר דאי' פלוגתא בין הפוסקים אי הוי האיסור פוגם או לא אזלינן לחומרא במין ושאינו מינו ולקולא במין ומינו", זבחי צדק (ס"ק י"ד), כה"ח (ס"ק כ').

3. "ספק אם פוגם או משביח אם הוא איסור תורה אסור ואם הוא איסור דרבנן או מין במינו דמן התורה בטל ברובא כיון שיש בו רוב הוי ליה ספק דרבנן ולקולא (פרי חדש סוף ס"ק ח') ונראה לי דזוקא אם נפל בו איסור ולא ידעינן מה היה האיסור דאפשר שהיה לפגם בתבשיל זה ובזה שפיר יש לומר דמותר בדרבנן אבל אינו ידוע אם דבר זה פוגם או משביח הוי ספק מחמת חסרון ידיעה ולא נקרא ספק (עיין ביורה דעה סימן צ"ח) – חכ"א (כלל נ"ד סעי' י'), זבחי צדק (ס"ק י"ד), בה"ח (ס"ק כ').

ט] פוגם מתחלתו ועד סופו.

א. השביח ולבסוף פגום: אסור.

1. מדרבנן.

(א) מהר"ם שיק (ע"ז דף סז.) – "היינו מדרבנן בעלמא כיון שנקרא שם איסור עליו לא נפקא עד שנפגם לגמרי לגר".

(ב) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ז') – "השביח ולסוף פוגם יראה דליכא איסור תורה אלא משום דחל שם איסור לא שייך להתירן".

(ג) ערוגות הבושם (ס"ק ד') – "ברור ... רק מדרבנן".

(ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' ל"ב).

2. דאורייתא.

(א) דברי יואל (יו"ד סי' מ"ז).

3. מראי מקומות – מטה ראובן (סי' רל"ה), נוב"ק (סי' כ"ו ד"ה והנה לעולא), בדה"ש (ס"ק כ"ג, ציונים ס"ק נ"ח).

(א) תוס' (ע"ז דף סח. ד"ה אמר) – "אמר עולא מחלוקת בהשביח ולבסוף פגם - והשתא צ"ל לעולא דלא פליגי ר"מ ור"ש בקראי דלעיל דנבלה דא"כ לא הוי מיסתבר לחלק בין השביח ולבסוף פגם לפגם מעיקרו **אלא בסברא פליגי** ר"מ סבר כיון שהשביח מעיקרא בשעת נפילה וחל איסור עליה שוב אין לו היתר גם כי פגם אחרי כן ור"ש סבר כיון דהשתא פגמא הוא שרי".

(ב) יד יהודה (הקצר ס"ק י"ד) – "דעת הרא"ה בבה"ב דהוא משום דאמרינן בשאר איסורין לכ"ע חענ"נ יותר מבב"ח, וא"כ אינו אלא מדרבנן. אבל הרשב"א במשה"ב שם תמה עליו, וכן ס"ל להרבה פוסקים דלא אמרינן כלל בשאר איסורין חענ"נ, אך אעפ"כ כיון שנאסר פ"א כל התערובות מחמת טעם האיסור, תו אינו ניתר בפגם קצת עד שיפגום עד לגר. ולהפמ"ג פשוט דגם לדידן אינו אלא מדרבנן, ולדידי הדבר צ"ע לא מיבעיא אי נימא דבטעם כעיקר נהפך גם ההיתר לאיסור בודאי י"ל **דהוא מדאורייתא** כיון דכבר נאסר הכל ונעשה בעצמו איסור, אף אי דעכ"פ אחר שנסחט האיסור למאן דלא ס"ל חענ"נ מותר לגמרי, ואף למאן דס"ל חענ"נ אינו אלא מדרבנן, מ"מ זה לא נחשב כנסחט האיסור. אך אף אי נימא דאינו מועיל הא דטעם כעיקר זולת שלא יתבטל גוף האיסור, מ"מ כיון דכבר נאסר פ"א מחמת האיסור תו אינו ניתר זולת אם יפגום לגמרי, וצ"ע".

ב. פוגם ולבסוף השביח: אסור.

1. רק אחר שהשביח.

(א) או"ה (כלל ל"ב דין ה').

(ב) ט"ז (ס"ק ה').

(ג) ש"ב (ס"ק ז', עי' סי' צ"ח ס"ק ג') – "פי' אחר שהשביח אבל קודם שהשביח מותר אע"פ שאפשר שישביח אח"כ כיון דהשתא פוגם הוא מידי דהוי אקדרת מלח".

(ד) מנחת כהן (ח"א פרק ט' ד"ה והנה).

(ה) עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק ז', עי' סי' צ"ה שפ"ד ס"ק ג') – "ויראה לצדד להקל דודאי איסור תורה ליכא".

(ו) ח' מהרא"ל צינץ (סי' ק"ג ד"ה ולכן).

(ז) חו"ד (חי' ס"ק ח') – "השביח. דוקא אחר שנשבח אסור, אבל קודם שהשביח מותר אף על פי שאפשר שישביח אח"כ, כיון דהשתא פוגם הוא, ש"ך [ס"ק ז']".

(ח) האלף לך שלמה (יו"ד סי' של"ג, חכמת שלמה סעי' ב') – "בסי' ק"ג סעיף ב' במד"א שפוגם מתחלתו ועד סופו אבל אם השביח ולבסוף פוגם וכו' עיין מזה בתוס' ע"ז דף ס"ז ע"א ובספרי ע"ע ח"ש בדף הזה הכרעתי שם לדינא כדעת הש"ך ולא כדעת הפר"ח גם לא כדעת הכו"פ".

(ט) עי' יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ו, הארוך ס"ק י"א) – "והמיקל כדעתם לא הפסיד".

(י) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' פ"ה אות ו', עי' פרק ג' הע' ל"ד).

1) איסור תורה – מהר"ם שיק (ע"ז דף סז., "משא"כ בפגם ולבסוף השביח פשיטא דאסור מדינא, כיון שמעיקרא לא נפגם לגמרי, רק דמותר מטעם דאינו נהנה, וכיון דהשתא נהנה אסור"), יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ו, "וי"ל דאסור מדאורייתא").

2) רק איסור דרבנן – ערוגות הבושם (ס"ק ג'), "הוא רק מדרבנן אף בכל איסורים וה"ה גבי בשר בחלב".

3) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק כ"ו, בי' ד"ה או).

2. אפילו קודם שהשביח.

(א) עי' רמב"ם (הל' מאכ"א פרק ט"ו הל' ל'), ארחות חיים (הל' איסורי מאכלות אות י"ח), כל בן (סי' ק') – "ואם היה בשר בחלב או יין נסך ויין ערלה וכלאי הכרם שנפלו לדבש, או בשר שקצים ורמשים שנתבשל עם הירק וכיוצא בהן טועם אותן העכו"ם וסומכין על פיו, אם אמר אין בו טעם או שאמר יש בו טעם ומטעם רע הוא והרי פגמו הכל מותר, והוא שלא יהיה סופו להשביח כמו שביארנו".

1) כדאי' בכנה"ג (הג' ב"י סי' צ"ח ס"ק ט'), חגורת שמואל (ס"ק ד'), מעשה רוקח (מאכ"א פר' ט"ו הל' כ"ח), ויד אברהם (על סעי' ב').

2) ראייה מהרמב"ם (שם הל' כ"ח) – פר"ח (ס"ק ח'), מעשה רוקח (מאכ"א פר' ט"ו הל' כ"ח).

- (ב) עי' מחבר (סי' צ"ח סעי' א') – "טעמנו נכרי, אם אומר שאין בו טעם חלב או שאומר שיש בו טעם אלא שהוא פגום, מותר. והוא שלא יהא סופו להשביח".
- (1) כדאי' בכנה"ג (הג' ב"י סי' צ"ח ס"ק ט'), יד אברהם (על סעי' ב'), ובדה"ש (סי' צ"ח סעי' א' ד"ה והוא, עמ' י"א).
- (ג) עי' לבוש (סי' צ"ח סעי' א') – "וכן אם אומר שיש בו טעם אלא שהוא טעם פגום מותר, והוא שלא יהא סופו להשביח".
- (1) כמו המחבר (הנ"ל).
- (ד) תפארת למשה (ריש הסי') – "בבית יוסף סימן ק"ג סעיף א' [עמוד רע"ג] בס"ד המתחיל בד"א כו' וז"ל דהא פגם זה אינו פגם כיון שהוא ע"מ להשביח עכ"ל. ונ"ל שלשון זה משמע שאע"פ שעדיין לא השביח כיון שהפגם ע"מ להשביח הוא ועתיד להשביח כאילו כבר השביח דמי ואסור ול"ד לחסיר מלח שאח"ז דהתם אינו עומד להשביח מעצמו כי אם ע"י מלח שיתן לתוכו ולכך לא חיישינן כיון שעדיין לא נתן המלח לתוכו משא"כ הכא שעומד להשביח מעצמו ע"י שיצטנן מרתיחת הגריסים הנ"ל וכדומה זה נ"ל ברור דלא כש"ך ס"ב דדימה בדיני אילו להדדי בדברי או"ה כלל ל"ב ד"ה תמוהים דכתב שם דצוננים פוגם ורותחים משביח ולכך דימה להדדי ובגמ' הוא איפכא ע"ש".
- (ה) כנה"ג (הג' ב"י אות ח', סי' צ"ח ס"ק ט') – "דהא פגם זה אינו פגם כיון שהוא על מנת להשביח כו'. נ"ב: מלשון זה יש להוכיח דאפילו שעדיין לא השביח והוא עומד בפגמו אסור כיון דעתיד להשביח, וכן נמי מוכח מדברי הרמב"ם שלא כדברי האו"ה כלל ל"ב דין ה' והלח"ם וש"ך אות ז' דקודם שהשביח מותר אף על פי שאפשר שישביח אחר כך וכמ"ש בסימן צ"ח בהגהת בית יוסף".
- (ו) פר"ת (ס"ק ח', עי' סי' צ"ח ס"ק ג') – "דכי היכי דהשביח ולבסוף פוגם אסיר אף בעודו פוגם, הכי נמי בפוגם ולבסוף השביח הוי דכוותיה דאף בעודו פוגם אסיר כיון שסופו להשביח. וכן יש לדקדק מדברי הרמב"ם ...".
- (ז) כנפי יונה (ד"ה כתב).
- (ח) חגורת שמואל (ס"ק ד') – "אבל אינו מחזור דכי היכי דהשביח ולבסוף פוגם אסור אף בעודו פגום הנ"ל בפוגם ולבסוף השביח הוי דכוותיה אף בעודו פוגם יהא אסור כיון שסופו להשביח, וכן יש לדקדק מדברי הרמב"ם ... וכבר השיג את כל זה הרב פר"ח על אחרונים שנוטים ג"כ לדעת הרב המחבר ע"ש. ומה שרוצה הש"ך להביא ראיה לסברתו מדין קדרה חסרה מלח דהשתא מיהא פגמה, אינה ראיה דשאני התם דהשתא פגמה וגם אין סופו להשביח ככה"ג דהא חסרה מלח, משא"כ הכא דממילא סופו להשביח, וכן עיקר להלכה ולמעשה".
- (ט) עי' מחה"ש (ס"ק ז') – "אבל הפרי חדש ס"ק ח' חולק ואוסר אף בעת פגמו, וז"ל, דכי היכי דהשביח ולבסוף פוגם אסור אף בעודו פוגם, הכי נמי בפוגם ולבסוף השביח הוי דכוותיה דאף בעודו פוגם אסור כיון שסופו להשביח [וכו']. ומה שהביא הש"ך ראיה לסברתו, אינה ראיה, דהתם השתא פגמה וגם אין סופו להשביח ככהאי גוונא, דהא חסרה מלח, מה שאין כן הכא דממילא סופו להשביח, עכ"ל".
- (י) יד אברהם (על סעי' ב').
- (1) רק איסור דרבנן – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ז', "דודאי איסור תורה ליכא"), יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ט"ו).
- (2) מספיקא, מיקל – יד אברהם (סעי' ב', "מספיקא נראה לי דאין לאסור ... ולפ"ז אפשר לומר שאין מחלוקת בין ש"ך והפר"ח ... וצריך עיון").
3. מראי מקומות – פר"ת (ס"ק ה'), חת"ס (ע"ז דף סח.), ערה"ש (סעי' ח', סי' צ"ח סעי' כ"ב), דרכ"ת (ס"ק ל"ב), זבחי צדק (ס"ק י"ג), כה"ח (ס"ק י"ט), בדה"ש (ס"ק כ"ז, בי' סוף ד"ה או).
- (א) כרת (ס"ק ד', פלתי ס"ק ז') – "דיש הבדל אם עומד לכך ואורחיה להשביח, הוי ליה כמושבח ואסור".
- (ב) חכ"א (כלל נ"ד סעי' ט') – "מיהו יש אומרים דדוקא כשכבר משובח אז אסור אבל כל זמן שהוא פגום מותר (ש"ך ס"ק ז') ויש אומרים כיון דעומד שישביח אסור אפילו בפגום (פרי חדש וכן משמע מלשון השולחן ערוך בסימן צ"ח סעיף א')".

ג. **נפגם לגמרי** (שאינו ראוי לאכילה) **ולבסוף השביח**: נבילה שאינה ראויה לגר, שתיקנה, אי חוזרת לאיסורה.

1. מהמיר.

(א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב') – "בשר נבילה שיבש כעץ נהי אם אכלו כך יבש אפשר דמותר מן התורה, מכל מקום כשחוזר ונימוח בתבשיל והרי נהנה ממנו ואיסור תורה אית ביה ואפשר בעודו יבש נמי".

(ב) חת"ס (יו"ד סי' פ"א) – "אין נראה להמציא היתר מפני שהעור כבר נעשה יבש כעץ וכמ"ש הרב"י ס"י פ"ז בשם שבולי לקט דמאן לימא לן שהגיע לשיעור הזה ועוד שאני התם שעומדת כך ביובשתו משא"כ הכא שחוזרת ומתרככת ע"י המשקין ודינו כבשר ממש וזה פשוט לפענ"ד".

(ג) דברי יוסף (סי' תקע"ה, סי' תשכ"ב אות ג') – "וכן לכאוו' הדעת נותן דהא כשמתקן בשר סרוח בתבלין הרי טועם בבשר טעם בשר יפה".

(ד) משנת רבי אהרן (שו"ת ח"א סי' י"ז אות ב') – "ואף דזה פשוט דאם נתייבש או נתקלקל האיסור ואח"כ חזר והוכשר אסור מה"ת כיון דעכשיו ראוי, וכן מפורש בתשו' חת"ס חיו"ד סי' פ"א".

(ה) עי' מנחת יצחק (ח"ה סי' ה' אות מ') – "ודאתאן מהנ"ל, דמהפוסקים הנ"ל, דס"ל דאף בנתייבש עד שנפסל מכלב, מ"מ אם חוזר ונתרכך חוזר לאיסורו, ש"מ דלא ס"ל אף כהחלקת יואב, ומכ"ש דלא כהחור"ד הנ"ל, ובתשו' אחיעזר (חיו"ד סי' י"א וח"ג סי' ל"א ול"ג), דהוא גם כן נקט כשיטת המקילים היכא דנפסל מאכילת כלב, אינו חוזר ונאסר, והביא שם ראיה מהא דקיבה הנ"ל, ומדברי הנוב"ה הנ"ל, ודן רק מהא דאין לעשות לכתחילה כן בקיבה כנ"ל, צ"ע שלא העיר כלום מדברי הפוסקים הנ"ל, דס"ל דאם חוזר ונתרכך אסור כנ"ל, דפשיטא, דלהפוסקים הנ"ל, אין סמך להיתר זה, וכן פשיטא לי' בספר דברי יוסף (סימן תקע"ה)".

2. מיקל.

(א) ריטב"א (ע"ז דף לט.) – "ואיכא למידק דאם איתא דהכא משום איסור בלוע שאינו בן יומו הוא הרי כשנפגם בעודו בלוע יצא מכלל איסור, וכי הזרא ומחליא ליה אגב חורפא דחליתא מאי הוי, הרי זה כמבשם נבלה סרוחה או מבשם את העפר דשוב אינו חוזר וניעור".

(1) החלקת יואב (יו"ד סי' י"א ד"ה היוצא) מפרש הריטב"א רק במקום שנפסל מאכילת כלב, אבל השבט הלוי (ח"ב סי' ל"ח אות ד) חולק, וז"ל "והנה בריטב"א ... ובס' הנ"ל כתב בסו"ד דהריטב"א מיירי בנפסל גם מאכילת כלב דבזה ודאי לא שייך תיקון. הנה אם כי לשון הריטב"א משמע קצת כן ממש"כ או מבשם העפר, מ"מ לא יראה כן, דהא הריטב"א הקשה כן על דין דמחליא ליה לשבח דכלי שאינו בן יומו, דאינו אלא נפסל מאכילת גר לא מאכילת כלב דהא מזה יליף ר"מ איסור נו"ט לפגם לדידי' והיינו נפסל מאכילת אדם, ואם כן מה מקשה הריטב"א מנבלה שבשמה דדוקא נפסל מאכילת כלב, אלא ע"כ כהחוו"ד דגם בנפסל מאכילת גר לא מהני בשמה, ואולי יש לדחות דבליעת כלי עכ"פ נהי דנפסל רק מאכילת אדם מכ"מ א"א לבשמה עוד, מכ"מ דברי החוו"ד ברורים".

(2) מראי מקומות – מנחת יצחק (ח"ה סי' ה' אות כ"ה).

(ב) מהר"ם שיק (ע"ז דף סז.) – "אבל אם נפגם לגמרי עד שאינו ראוי לגר פשיטא דמותר לגמרי ופקע איסורו ואפילו אח"כ השביח שריא".

(ג) חוו"ד (בי"ס ק"א) – "דנבילה שא"ר לגר ושלא כדרך הנאתן תרי עניני הן ומתרי קראי נפקי, ושלא כדרך הנאתן היינו שאכלו חי או שעירב בתוכה דבר מר או אכילה גסה, ומקרא דלא יאכל נפקא כמבואר בפסחים דף כ"ו דבעינן שיאכל כדרך הנאתן וכמ"ש הרמב"ם פ"ד מהמ"א, וגוף האיסור לא הותר, ואם חזר ותיקנו להאיסור כגון שבישלו או שנטל הדבר מר מתוכו או שמתק בדבר הממתק חזר לאיסורו דלא נתבטל שם חלב במה שהוא חי או במה שנתן לתוכו הדבר מר ... אבל כשנסרח גוף האיסור פקע שם איסור מכל וכל מקרא אחרנא דנבלה שא"ר לגר אינה קרוי' נבלה ואפי' חזר ותיקנו בדברים המתבלים שרי דכבר פרה האיסור מיניה ונעשה כעפרא ואינו חוזר לאיסורו".

(ד) יבין דעת (הארון ס"ק ג') – "וכתבו האחרונים ... בנפסל לגמרי מאכילת אדם אע"פ שהשביח לבסוף שרי, וקצת נראה כן מהרא"ה בבד"ה, מיהו נראה לפע"ד דבאיסורי הנאה שהם מהנקברין או מהנשרפין יש לאסור אף שנפסל מקודם לגמרי מ"מ כיון דלא פקע איסור הנאה מיניה אסור".

(ה) אחיעזר (ח"ג סי' ל"א) – "ולדינא נראה דאפילו בנפסל מאכילת אדם לבד פקע איסורו וכמש"כ החוו"ד יו"ד סי' ק"ג דכשהבאיש כבר נפקע איסור דנבילה, ואף אם ממתקו ומתקנו אחרי כן לא מהני".

(ו) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' ק"ג אות א') – "דבר הפגום שנתערב במאכל ומשביחו אפילו בכה"ג הדבר הפגום עדיין עומד בהתירו".

(ז) אבן ישראל (ח"ח סי' נ"ו).

3. לחלק בין נפסל מאכילת אדם, לנפסל מאכילת כלב.

(א) ע"ה הר צבי (יו"ד סי' פ"ג) – "המורם מכל הנ"ל, שאם האבק שנתייבש הוא נפסל מאכילת אדם בלבד, זה תלוי במחלוקת הפוסקים, להש"ך מותר, ולדעת הנודע ביהודה אסור, אולם אם הוא נפסל גם מאכילת כלב, לדברי הכל פקע ממנו שם האיסור אעפ"י שנפסל אחר שכבר חל עליו האיסור, כמבואר שם בנוב"י, עיין שם".

(ב) חלקת יואב (יו"ד סי' י"א) – "דנבילת שאינה ראוי' לגר אם הי' אופן לחזור ולתקנו לא הי' פקע איסורו ממנו לעולם. אף שאינו עומד לחזור וליתקן ... והיכי שנפסל מאכילת כלב בזה בודאי אף אם תקנה לא שייך שיחול עליו איסור כמו עור נבילה שעשאן צוקי קדירה בש"ס סו"פ בהמה המקשה (דף ע"ז) ודאי לא שייך שיחול עליו איסור".

4. מראי מקומות – חזון נחום (סי' ס"א אות ב'), אג"מ (ח"א יו"ד סי' מ"ג ענף ה' ד"ה ועיין), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ה'), R.J.J. (ח"ל עמ' ע"ג).

(א) בדק הבית (בית ד' שער א' דף יט.) – "שאין לך דבר שהותר מתוך שנפגם חוזר לאיסורו לעולם".

(1) לכאורה יש לחלק בין בליעות ובין איסור ממש [ולכן כ' היבין דעת (לעיל) רק "קצת" נראה].

(2) ע"ש, שהרשב"א שם במשמרת הבית חולק.

(3) וע"ע משנה הלכות (ח"ה סי' ע"ה, ח"ז סי' ו', סי' קי"ב, ח"ט סי' קנ"ז, ח"ט סי' צ"ד) – "דמחלוקת החוו"ד ומרן ז"ל לכאורה היא מחלוקת הרשב"א והרא"ה ז"ל, דהרא"ה בבד"ה ש"א ובבית ד' ש"ד כתב דקדירה שאינה בת יומא שהותרה בשביל שהבלע שבה כיון שנשתהה מעת לעת בידוע שהוא פגום מכדי גר או יותר וכיון שכן א"א לאסור שאין לך דבר שהותר מתוך שנפגם חוזר לאיסור לעולם וא"א שלא יהא בגופו פגום לעולם ואפילו גורם לו דבר שלא יהא נרגש מ"מ הא בעצמו פגום. אבל הרשב"א במשמרת הבית שם ב"ד ש"א האריך להקשות עליו ובא"ד כתב ועוד דפגם ולבסוף השביח דאמרינן דאסור אם איתא דפגום אף לגר כי השביח לבסוף אמאי אסור הא איהו דאמר דכל שנפגם לגמרי והותר שוב אינו חוזר לאיסורו ע"ש באריכות. איברא הגם דנחלקו בזה מתי נקרא פגום לגמרי ומיהו נראה פשוט דהיא דבאמת נפגם אפילו מאכילת כלב כה"ג שוב אינו חוזר לאיסורו לכ"ע לעולם דכל שנפסל מאכילת כלב הרי נסרח אותו המאכל והו"ל כפרש בעלמא וע"ז אמרו אפשר לנבלה שתעשה שחיטה".

(ב) מגילת ספר (ס"ק ד' אות ג' ד"ה חידוש) – "חידוש דין זה של החוו"ד שבנפסל מאכילת אדם שוב אינו חוזר לאיסורו אף שחזר והשביחו, מבואר גם בפמ"ג בשער התערבות ח"ג פ"ו שכתב ... דבנפסל עד שאינו ראוי למאכל אדם ונפל לדבר חריף אף שאינו פוגם יש להתיר כיון שכבר פקע איסורו ממנו, עכ"ת. ד. אלא שזה לכאורה סותר למה שכתב הפמ"ג כאן בשפ"ד סק"ב לבאר דעת הש"ך ... שגם אם נפסל מאכילת אדם חוזר הוא לאיסורו כשחזר והשביח. וראיתי בספר יזרע יצחק שכתב לחלק בין דבר שהבאיש ומתקנו ע"י דברים חיצוניים ובין בשר שנתייבש וכעת מקבל לחלוותית וחוזר למצבו הטבעי דזה עדיף טפי. ואינו מובן דכיון דנפסל וכבר היה עפרא בעלמא אף שחזר למצבו הטבעי אין לאוסרו, וכמו שהבאנו לעיל באות ב' בשם החזו"א דכבר נתבטלה סיבת האיסור הראשונה והוי כעפרא שנהפך לבשר המותר. ויותר נראה לומר דבבשר שביש כע"ז עומד לתקנו ולהחזירו למצבו הטבעי

ובאופן כזה לא פקע איסורו, וכמו שהבאנו לעיל מהחוו"ד בסק"א דגם איסור שנפגם אם עומד לתקנו או לתקן אחרים לא פקע איסורו ממנו".

י] קדירה.

א. קדירה אסורה.

1. אפילו נותן טעם לפגם.

א) שמא יבשל בה דבר שהאיסור נותן טעם לשבח.

(1) פר"ח (ס"ק ט').

(2) ע"א גר"א (ס"ק ח') – "כמו שאמרו בסוף ע"ז גזירה קדירה שאינה כו', כ"ש כאן שמא יבשל דבר שנותן טעם לשבח".

(3) חכ"א (כלל נ"ד סעי' י"ב) – "דחיישינן שמא יבשל בו דבר שהאיסור נותן בו טעם לשבח".

(4) ערה"ש (סעי' י"ד) – "משמע מדבריו [הרמ"א] דטעם איסור הקדירה הוא משום שמא יבשל בה אח"כ תבשיל שהאיסור הראשון נותן בו טעם לשבח ... אבל באו"ה כתב בטעם איסור הקדירה ... אטו נותן טעם לשבח ... ונ"ל דרכינו הרמ"א בכוונה השמיט טעמו ... כמו שאנו מתירין המאכל בדיעבד, כמו כן יש להתיר הקדירה בדיעבד ... לא דמי דהתם קדירה זו כשהיתה בת יומא אסורה מדינא לפיכך אסרוה גם לאחר מעל"ע אטו בת יומא ... אבל בכאן לא נאסרה הקדירה מעולם".

(5) בדה"ש (ס"ק כ"ח).

(6) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' עמ' פ"ה אות ח').

ב) ב' טעמים.

(1) או"ה (כלל ל"ב דין י"ב) – "יש לגזור בהא בכלי איסור הנטל"פ אטו הנטל"ש. ועוד דיש לחוש שמא יבשל בה דבר שהאיסור נותן טעם לשבח".

ג) מראי מקומות – תפארת אדם (יו"ד סי' י"ג), פמ"ג (מש"ז ס"ק ו' ד"ה דע), יד אברהם (על רמ"א סעי' ב').

2. סרוחה לגמרי, מותר.

א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"א) – "עיינן תורת חטאת כלל פ"ה דין כ"ג בבלע הכלי איסור שראוי קצת לאכילה אסור הכלי מה שאין כן כשקיבל טעם פגום שאין ראוי לאדם כלל אף דהכא אסרינהו רחמנא מכל מקום לא גזרו על הכלי כהאי גוונא וכמו שכתבנו בט"ז".

ב) בדה"ש (ס"ק כ"ח).

ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' ל"ז).

ב. **האם משערין כנגד הכל, או לפי המדומע** – פת"ת (ס"ק ד').

1. ע"י סי' צ"ג סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

יא] נפגם מחמת דבר אחר – סעיף ג'.

א. להוסיף ששים בתבשיל, והוא משביח.

1. מחמיר.

א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ו' דין שלישי) – "השלישי. אם בתבלין לפגם ובתבשיל לשבח דיעבד צריך ס' נגד היין בידוע כמה היה וא"צ נגד התבלין דהיתירא נינהו דלא נעשה נבילה עיין כאן אות ט'. ולכתחלה אסור ליתן לתבשיל אף שיש ששים דכהאי גוונא אין מבטלין איסור אטו היכא דלא יהיה ס' אף דהתבלין היתירא נינהו. ובסימן ק"ט [ס"ב] נתבאר יבש ביבש במינו שנתבטל ברוב מותר להוסיף עד ס' ולבשלו. התם אי אפשר למיתי לידי איסור תורה באינו מינו במים דרואין לרשב"א ויש רוב היתר מינו, ועוד דהתם חומרא הוא והרא"ש מתיר לגמרי שנעשה היתר מטעם ביטול, מה שאין כן [הכא] דטעמא לא בטיל והבן".

2. תלוי בר"ן ורשב"א.

א) יד יהודה (הארוך ס"ק י"ד) – "נראה דתלי בפלוגתא הר"ן והרשב"א, דלהר"ן לא נתבטל רק שמותר כעת, אבל ליתנו בתבשיל שאוסר בו רק שנתבטל הוי מבטל איסור, אבל להרשב"א דנתבטל רק שאח"כ חוזר וניעור שפיר מותר לרבות עד ס' שלא יהא חוזר וניעור כמו ביבש ורוצה לעשות לח".

3. מיקל.

א) ע"י מהרא"ל צינץ (סי' ק"ג ד"ה ולכן) – "ואפשר דמ"מ מותר להוסיף על האסור לבטלו בששים דלא שייך כאן אין מבטלין איסור דהשתא היתרא הוי ולא שייך אין מבטלין איסור".

ב) זכרון לאברהם (סי' ק"ג ד"ה בש"ד ס"ק ו') – "בש"ד ס"ק ו' ... לא ידענא היכא רמיזה, וכי אין מבטלין איסור לכתחלה מהאי טעמא הוא, הא דאין מבטלין היינו משום דלא רצו חכמים לעשות הצטדקות לאכול דבר איסור גם ע"י ביטול ס', א"כ בכאן לא מבעיא לרשב"א כיון דאוכל עתה נמי האיסור ע"י ביטול א"כ לא מגרע מידי אם יתנו לתוך תבשיל ויאכלנו ע"י ביטול ס' מאי מוסיף ממה שהוא עכשיו ... בהא דבסי' ק"ט ... אך גם להר"ן דעתה כ"ז שהם בתבלין אין בהם שום איסור וע"י תבשיל אוכל איסור ע"י ביטול, מ"מ צ"ע דהרי אינו מכיין לבטל איסור ואינו רוצה אלא לאכול בתבלין".

4. מראי מקומות.

א) פמ"ג (פתיחה למליחה ד"ה ויש) – "ויש לחקור מליחה זו מה טיבה אם רוצה לבשל בלי מליחה ולהרבות עד ס' לישתרי לכתחלה בשלמא לדידן אותה חתיכה אסורה דפירש ממקום למקום משא"כ להמחבר סעיף י"א וכי תימא אין מבטלין איסור לכתחלה הא לע"ע כ"ז שלא פירש שרי וכה"ג לא מיקרי מבטל איסור. שוב ראיתי שאין זה כלום דלעשות כן לכתחלה אסור ואף בחמץ קודם הפסח לערב לכתחלה אסור וכ"ת שאין כוונתנו לבטל הדם אלא לאכול הבשר אפ"ה מבטל מיקרי. ומה"ט נראה לי אם נשתהה שומן אווזא וכ"ש מבהמה ג' ימים בלא הדחה דלבשר יש תקנה בצליה ושומן נפסד בצליה אין תקנה לערבו עד ס' ובה"מ שרי ואף

בלא ה"מ דשומן נימוח ולא שייך פי' ממקום למקום מ"מ מבטל מיקרי כיון דאין ראוי לאכול חי כלל וודאי מבטל מיקרי ועמ"ש בפנים".

ב. להוסיף עד ששים, וליתן אחר כך מלח ותבלין שישביח האיסור.

1. מסופק.

(א) רע"א (על הש"ך ס"ק י"ב) – "ונראה לי לדון דמותר להוסיף עד ששים וליתן אחר כך מלח ותבלין שישביח ואין בזה משום ביטול איסור לכתחילה, כיון דהשתא שהוא פגום נתבטל האיסור ברוב, דהא בנותן טעם לפגם מדין ביטול ברוב אתינן עלה כמו שכתב הרשב"א, אלא שאחר שישביח יהא כמו ניכר האיסור, מהאי טעמא משום הכי כל שמוסיף מקודם כדי שלא יהא אחר כך ניכר האיסור לא מקרי מבטל איסור, ודמי לדינא דלקמן (סימן ק"ט סעיף ב'). אחר כך מצאתי בפרי מגדים (בשפ"ד ס"ק ו' בדין השלישי) שעמד בכיוצא בזה, ופקפק לחלק בין זה לדלקמן (סי' ק"ט), וצ"ע לדינא".

2. תלוי בר"ן ורשב"א.

(א) בדה"ש (סעי' ג' ד"ה כגון, עמ' רט"ו) – "וז"ל רע"א ... מבואר מדבריו שלא נסתפק להתיר בזה אלא לדעת הרשב"א שנטל"פ מדין ביטול ברוב הוא אבל לדעת הר"ן דלא תליא היתירא דנטל"פ בביטול ברוב וכמו שכתבו בסעיף א' בד"ה כל דבר וכו' ע"ש ודאי דאסור להוסיף עד ס' ואח"כ להוסיף מלח מדין אין מבטלין איסור לכתחלה דעד השתא היה היתרו מדין נבלה שאינה ראויה לגר ומעכשיו היתרו הוא מדין ביטול".

3. מראי מקומות.

(א) רע"א (סי' צ"ח על הש"ך ס"ק ל"ד) – "קשה דלא הו"ל להרב וכו'. שמעתי בשם שארי הרב הגאון מו"ה משה ברודא זצ"ל די"ל דמיירי דקדירה א' חסירה מלח והקדירה ב' יתירה מלח דכל א' מותר מטעם נטל"פ כדלקמן (סי' ק"ג) ול"א נ"נ וכשנתערבו השביח ומה שחסר כאן יתיר כאן ודפח"ח ולפי מ"ש לקמן (סי' ק"ג סקי"ב) על הגליון בכה"ג שרי לבטל ולערב לכתחלה וא"כ מדנקט כאן נתערבו בשוגג מוכח דלא איירי בהכי".

יב [ציורים - סעיף ד']

א. ציורים שלא נזכר בפוסקים, והגדר.

1. מחמיר – עי' אשכול (ח"ג סי' ל"ה), "יש מי שאומר אין אנו בקיאים מה נטל"פ ואין ברור אלא מ"ש ח' כגון קדרה אב"י דהא חזינן דרבא מספקא לי' בעכבר בשיכרא אי נטל"פ או לשבח", שו"ת בית שלמה (ח"ב או"ח סי' צ"ו).

2. מיקל – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' כ"ו).

3. מראי מקומות.

(א) דרכ"ת (ס"ק ח') – "ע"י בשו"ת בית שלמה חלק ב' מחלק או"ח סי' צ"ו שנשאל ביי"ש חמץ שעבר עליו הפסח שנפל לתבשיל של בשר אם הוא אוסר כיון שהוא נטל"פ והביא מדברי הח"צ סי' כ' שכתב דיי"ש בתבשיל לא הוי נטל"פ וגם א"א לדון בענין נטל"פ מכה סברה מה שלא נזכר בפוסקים וכיון דלא נזכר בפוסקים להתיר ביי"ש שנפל לתבשיל ע"כ אין להקל בו לאחר הפסח עיי"ש ועי' בס' מנחת פתים כאן מ"ש בזה והביא מדברי האשכול דמשמע מדבריו ג"כ דלא הוי נטל"פ אלא מה שאמרו חז"ל וסיים מדברי שאר הפוסקים לא משמע כן עיי"ש".

(ב) הגריש"א זצ"ל (פתחי הלכה [ארטסקרול] פרק ג' הע' ב') -

Although halachic definitions are usually determined according to the particular culture and place. The definition of edibility in context to these halachos must be concluded according to **normal human behavior**. Thus, food that may culturally be considered unfit to eat in one country is nevertheless considered edible if it is essentially edible. Bitter substances that normal people in normal circumstances would not eat are considered inedible even though starving people may eat them out of desperation. This definition was given by Rav Y.S. Eliashiv (through a third party).

(ג) בדה"ש (סעי' ד' ד"ה ויש, עמ' רי"ז) – "דבודאי יקרה שלא יזיזו יחיד הוי טעם לשבח מה שהוי לפגם לרובא דאינשי וכן להיפך וכפי הנראה מרהיטא דסוגיין ומסתמיות דברי הפוסקים לא אזלינן בתר דידיה ולחלק דלזה מותר ולזה אסור אלא אזלינן בתר רובא דעלמא ... ומדכן הוא לא יועיל לטועמו דמנא לן דכן הוא אצל רובא דעלמא ... בתשו' בית שלמה ... וע"ע בספר האשכול ... וכתב עליה המנחת פתים ... ולפי מה שכתבנו יש לומר דלא פליגי הפוסקים אהדי דכל שיש להסתפק שאינו כן אצל רוב בני אדם אין לדונו כנטל"פ אבל לפעמים יקרה שהטעם כל כך פגום עד שאין להסתפק שמא אצל רובא דאינשי יהא הטעם לשבח ובכה"ג שפיר יש להתיר מדין נטל"פ. ועדיין יש להעיר בזה ממ"ש"כ המחבר ריש סי' צ"ח ... ועדיין צ"ע".

ב. מצד ריח (smell).

1. מיקל – יד יהודה (הקצר ס"ק ב'), "כתב הרמב"ם בפ"י המשנה פ' השוכר יארע בשני מינים כו' ויפסידו אם בטעמו אם בריחו עכ"ל והנה בודאי אם יערב דבר אשר ריחו רע ואדם קץ בו גם זה בכלל נטל"פ ובדברים שצריכין להיות מבושמים כגון יין ושמן ודבש אם יערב דבר אשר יתקלקל ריחו הוא בכלל נטל"פ כמ"ש בחיבר היד שכשיתערב שומן הבשר או הדגים בהם הוא נול"פ מותר", בדה"ש (סעי' א' ד"ה שטעמו, עמ' קצ"ג, "אף לשיטת הרשב"א"), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' פ').

(א) ה"ה להיפך, שהחמיר לשיטת הר"ן – בדה"ש (סעי' א' ד"ה ויש בתוך ד"ה הגדיל, עמ' ר"ד, "י"ל דה"ה להיפך דשבח בריח משווי ליה לנטל"ש").

2. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ז'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' ט').

ג. בשר בתוך שמן.

1. מיקל: בשר פוגם את השמן.
  - (א) רמב"ם (מאכ"א פרק י"ז הל' כ"ב) - לשונו מובא לקמן.
  - (ב) מחבר (סעי' ד').
  - (ג) שו"ת רמ"א (סי' נ"ד) - "בשומן חזיר שהוא לפגם אפילו בשכר כ"ש שהוא לפגם בשמן. ועוד מדפשיט לראבי"ה שכתב המרדכי בשמו דבירה הוי לפגם, ש"מ דפשוט שהוא נידון כדברים המאוסים וכנבילה מוסרחת, דבלאו הכי מנ"ל לראבי"ה שהוא לפגם ואם כן אין לחלק. גם ראייה דנותן טעם לפגם, מהא דאמרינן פרק אין מעמידין: האי משחא שליקא דארמאי אסור. א"ל רב ספרא למאי ניהוש לה, אי משום איערובי מיסרא סרי אי משום בישולי כותים נאכל כמות שהוא חי. ואי הוה לן למיחש לבשר חזיר מאי פריך רב ספרא למאי ניהוש. אלא משמע מיניה דנותן טעם לפגם הוא, וכדברי רב ספרא פסקו הפוסקים".
2. מחמיר.
  - (א) ש"ך (ס"ק י"ד, ע"י סי' קי"ד ס"ק ט') - "אבל שמנונית בשמן לעולם נטל"ש בין חי בין שלוק".
  - (ב) גר"א (ס"ק ט"ז) - "וכן משמע מדברי כל הפוסקים".
  - (ג) חוו"ד (חי' ס"ק י"ג) - "הפסד. והט"ז [ס"ק ז] אוסר אפילו במקום הפסד. וגם בשמן פוסק הש"ך [ס"ק יד] דמשיבה, בין בשמן חי בין שלוק".
  - (ד) חכ"א (כלל נ"ד סעי' ט"ו) - "שמן זית אם ידוע שנתבשל בכלי איסור בן יומו אסור דבשר ושמנונית בשמן נותן טעם לשבח בין שהוא חי בין שהוא מבושל".
  - (ה) צמח צדק (פסקי דינים, ד"ה תוס').
  - (ו) בדה"ש (ס"ק מ"ט).
3. במקום הפסד גדול יש להקל.
  - (א) חגורת שמואל (ס"ק י') - "וכן לדבש כו'. ולא ידעתי למה השמיט המחבר הגהות רמ"א דכתב בהגהותיו וז"ל וי"א דבשר אינו פוגם דבש רק משקה הנעשה מדבש ובמקום שאין הפסד גדול יש להחמיר. ולענין דינא האריך הש"ך עוד יותר להוכיח מכמה ראיות גמורות אשר אין להם סתירה כלל להמעיין שם דאף שמנונית לעולם נ"ט לשבח בשמן בין חי בין שלוק ובמקום שאין הפסד גדול יש להחמיר בשתייתן ע"ש, וכן ראוי להורות במקום שאין הפסד גדול".
  - (ב) זבחי צדק (ס"ק כ') - "ולענין הלכה יש להחמיר ולאסור השמן. מיהו בהפ"מ ושעת הדחק כדאי הם מרן ז"ל ודעמיה לסמוך עלייהו".
  - (ג) כה"ח (ס"ק ל"ד, ע"י סי' קי"ד ס"ק ל"ד, ס"ק ל"ה) - "וכן יש להחמיר ולאסור רק בהפ"מ ושעת הדחק יש לסמוך על דברי מרן הש"ע ודעמיה. זב"צ או"ך".
  - (ד) מעדני השלחן (ס"ק מ"ח).
4. מראי מקומות - ט"ז (סי' קי"ד ס"ק ז'), כרתי (ס"ק ז', פלתי ס"ק ה').
  - (א) שמן: הוא שמן זית - זבחי צדק (ס"ק כ'), כה"ח (ס"ק ל"ג), מעדני השלחן (ס"ק מ"ד), אור ההלכה (ס"ק כ"ז).

ד. בשר בתוך דבש.

1. מיקל: בשר פוגם את הדבש.
  - (א) רמב"ם (מאכ"א פרק י"ז הל' כ"ב-כ"ג) - "שמן של עכו"ם מותר, ומי שאוסרו הרי זה עומד בחטא גדול, מפני שממרה על פי בית דין שהתירוהו, ואפילו נתבשל השמן הרי זה מותר, ואינו נאסר לא מפני בישולי עכו"ם מפני שנאכל כמות שהוא חי, ולא מפני גיעולי עכו"ם מפני שהבשר פוגם את השמן ומסריחו. וכן דבש של עכו"ם שנתבשל ועשו ממנו מיני מתיקה מותר מטעם זה".
  - (ב) מחבר (סעי' ד').
  - (ג) גר"א (ס"ק ט"ז) - "וי"א כו'. מקושיית ב"י וליתא דאע"ג דבעין משיבה הטעם פוגם כמו בקנקנים ל"ג ב' לפי הרא"ש אף על גב דשם ע"ג א' אמרינן יין במים כו' (ע"כ)".
2. במקום הפסד גדול יש להקל.
  - (א) רמ"א (סעי' ד') - "ויש אומרים דבשר אינו פוגם דבש עצמו, רק משקה הנעשה מדבש; ובמקום שאין הפסד גדול, יש להחמיר".
  - (ב) חכ"א (כלל נ"ד סעי' ט"ז) - "יש אומרים דבשר בדבש פוגם ומסריחו ויש אומרים דדוקא במשקה הנעשה מדבש אבל לא הדבש עצמו ובהפסד גדול יש להתיר".
  - (ג) זבחי צדק (ס"ק כ"א) - "ולענין הלכה יש לנהוג כרמ"א ז"ל דבהפ"מ או שעת הדחק מותר אבל בהפסד מועט יש להחמיר. וכן פסק רבינו הכנה"ג בשו"ת בעי חיי סוף סי' קל"ג עיין שם".
  - (ד) צמח צדק (פסקי דינים, ד"ה תוס').
  - (ה) כה"ח (ס"ק ל"ח, ע"י סי' קי"ד ס"ק ל"ד, ס"ק ל"ה) - "ולענין הלכה יש לנהוג כרמ"א דבהפ"מ או שעת הדחק מותר אבל בהפסד מועט יש להחמיר. וכ"פ כנה"ג בשו"ת בעי חיי סוף סי' קל"ג יעו"ש. זב"צ או"ך".
  - (ו) בדה"ש (ס"ק נ"א, ב"י ד"ה ובמקום).
3. מחמיר.
  - (א) ט"ז (ס"ק ז', ע"י סי' קי"ד ס"ק ז') - "אין כאן קולא נגד המרדכי".
  - (ב) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י"ג).
  - (ג) חוו"ד (חי' ס"ק י"ג) - לשונו מובא לעיל.
4. מראי מקומות - ש"ך (סי' צ"ד ס"ק ל"ד, ע"י סי' קי"ד ס"ק ט'), פמ"ג (הנהגת הנשאל באו"ה סדר ב' אות ח'), פר"ח (ס"ק ט"ו), יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ו), מעדני השלחן (ס"ק נ"ב).

א) מהרי"ל (חדשות סי' פ"א) – "עכברא בדובשא אפי' אם נכבש שם מעת לעת הלא כתב ר"י בתשובה, והיא במרדכי דאפי' שמנונית בעין הוי טעם לפגם בדבש. אמנם אהא לא סמכינן דעובדא הוי במחבת בת יומ' שבשלו בה דבש ושמא היה משקה דבש שקורין בל"א מעט"א ובהכי איירי נמי מתני' דשריא דבש דקאי עלה ואי משום איערובי מיסרי סרי, דמיניה מייתי ראייה וקאמר אי משום בישולי גוים כו' וכן משמע שהוצרכו רבותי' להתיר כשנתבשלו הדבורים בדבש מטעם דהוי כרגלי החמור ולא משום דהוי שמנונית בדבש טעם לפגם. אבל המיימוני כתב דעכברא בדבש הוי טעם לפגם דצריך להיות מבושם וכן יין ושמן. וכתב דבש סתמ' ואי מבושול כל שמנונית אפי' בעין הוי לפגם, וכדי הוא לסמוך עליו".

ב) לבוש (סעי' ד') – "אין הדבש גורם השבחה אלא התבלין ושאר דברים שבקדרה, אבל בשר עם דבש לבדו פוגמו".

ג) כנפי יונה (ד"ה ומה) – "ומיהו במקום הפסד מרובה פוסק הרמ"א להקל ואין לסמוך ע"ז אלא במקום דוחק וה"מ".

ד) ערה"ש (סעי' כ"א, ע"י סי' צ"ד סעי' ל"ה) – "ולענ"ד נראה להשוות הדעות".

ה. בשר בתוך יין.

1. מיקל: בשר פוגם את היין – רמ"א (סעי' ד'), נוב"ק (יו"ד סי' ל"א), חכ"א (כלל נ"ד סעי' י"ז), פת"ת (ס"ק ג'), פוסקים.

2. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' כ"ב).

א) אור ההלכה (סוף ס"ק כ"ט) – "וכן מ"ש הרמ"א דבשר פוגם היין וכו' אבל איפכא ודאי שמשביח".

ו. חלב פוגם את היין.

1. בקמץ: חלב.

א) פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק י"ג, אמנם ע"י סי' ס"ד מש"ז ס"ק א' ד"ה תשובה) – "מה שכתב רמ"א בשר או חלב ביין נותן טעם לפגם חלב בקמץ וכן משמע בצמח צדק סימן פ' חלב שמתקנין היין למראה יע"ש. וחלב בציר"י עיין סימן קכ"א סעיף א' בהג"ה משמע דנותן טעם לשבח".

ב) גליון מהרש"א (אות ח', על ש"ך ס"ק ח').

1) חולק – כנפי יונה (ד"ה ומיהו).

2. בצירי: חלב.

א) ע"י שבות יעקב (ח"א סי' נ"ו).

ב) נוב"ק (יו"ד סי' ל"א) – "כוונתו על חלב בציר"י שאם חלב בקמץ למה יהיה צריך ששים היתר בהיתר הוא ואם היה כוונתו לענין שיבשלו אח"כ עם בשר א"כ למה הזכיר בשר נבילה הוה ליה להזכיר בשר סתם וג"כ לענין שיבשלו אח"כ בחלב. ועוד שאם יבשלו אח"כ עם בשר אינו מועיל מה שחלב פוגם ביין כיון שישביח אח"כ בבשר".

ג) תוס' שבת (סעי' ד').

ד) מחה"ש (על רמ"א סעי' ד') – "בשר או חלב ביין וכו'. כתב בשו"ת צמח צדק [סימן פ] בקונטרס אחרון דהיינו תרבא ביין, והוא חלב, דזהו לפגם. אבל חלב הוא לשבח, עיין שם".

ה) חור"ד (חי' ס"ק י"ב, בי' ס"ק ח') – "וחלב שפוגם היינו חלב בציר"ה".

ו) חת"ס (מהד"ב, סעי' ד').

ז) זבחי צדק (ס"ק כ"ב) – "נו"ב שם וכן עיקר".

ח) יד שאול (סעי' ד').

ט) נמוקי רי"ב (סעי' ד').

י) ישמח משה (סעי' ד').

יא) חי' רמ"ט (סעי' ד').

יב) צמח צדק (פסקי דינים, ד"ה או"ה).

יג) יד יהודה (הארוך ס"ק כ"ב, סי' צ"ז הארוך ס"ק ב').

יד) כה"ח (ס"ק ל"ט) – "וכן עיקר ודלא כהחכ"א ...".

טו) בדה"ש (ס"ק נ"ב) – "נראה להחמיר בחלב בקמץ אבל בחלב בציר"ה נראה שיש להקל".

טז) חלקת בנימין (סי' קכ"א ציונים ס"ק י"ג).

יז) אור ההלכה (ס"ק ל').

3. שניהם פוגמין: בין חלב (בקמץ) ובין חלב (בצירי).

א) בית יהודה (על סעי' ד').

ב) הו"ד פת"ת (ס"ק ו', ע"י ס"ק ג').

ג) יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ז, הארוך ס"ק כ"ב) – "אך העיקר נראה דהאמת דגם חלב הוי לפגם".

4. מראי מקומות – צמח צדק (סי' פ'), יד אפרים (סי' ק"א סעי' ב' ד"ה ובענין), חכמת שלמה (סעי' ד'), אמרי ברוך (סעי' ד'), ערה"ש (סעי' כ"ב), מעדני השלחן (ס"ק נ"ד).

א) תשובה מאהבה (סעי' ד') – "צריך עיון לדינא להקל בחלב (במירי) ביין".

ב) חכ"א (כלל נ"ד סעי' י"ז) – "נראה לי דבין חלב ובין חלב דינו כדין ספק אם נותן טעם לפגם או לשבח לעיל סימן י"י".

ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' צ"ד) – "וע' בפת"ת סק"ו שיש מח' אם 'חלב' בקמץ או בצירי, ושמעתי מרי"ב של' שיש להחמיר לשניהם".

1. מיקל: שכר פוגם את היין.
 (א) ט"ז (סי' ק"ה ס"ק א').
 (ב) מג"א (סי' תנ"א ס"ק מ') – "דשכר ביין נט"ל הוא כמ"ש בי"ד אבל במי דבש לא הוי לפגם ולכן אם היה הכלי ב"י אפ"י קודם פסח אסור".
 (ג) הו"ד בח"א (כלל קכ"ה סעי' ט"ו).
 (ד) חק יעקב (סי' תנ"א ס"ק נ"ח) – "ביין שהשכר נותן בו טעם לפגם".
 (ה) א"ר (סי' תנ"א ס"ק מ"א) – "אבל שכר ביין הוי נותן טעם לפגם אפילו בן יומו".
 (ו) מ"ב (סי' תנ"א ס"ק קכ"ב) – "עיין במ"א וה"י דיש חילוק בין יין לדבש דביין אפילו החבית בן יומו מבליעת השכר ג"כ מותר בדיעבד דשכר ביין נותן טעם לפגם הוא ובמי דבש לא הוי לפגם א"כ היה הכלי אינו בן יומו מבליעת השכר אבל אם היה בן יומו ושהה המי דבש בתוכו מעל"ע אפילו בדיעבד אסור לשתותו בפסח".
 (ז) ערה"ש (או"ח סי' תנ"א סעי' ל"ג) – "דשכר ביין הוי נותן טעם לפגם".

ה. שכר במי דבש.

1. מחמיר – מג"א (סי' תנ"א ס"ק מ'), לשונו מובא לעיל), חק יעקב (סי' תנ"א ס"ק נ"ח), ח"א (כלל קכ"ה סעי' ט"ו), מ"ב (סי' תנ"א ס"ק קכ"ב, לשונו מובא לעיל).

ט. נפל תינוק ליוורה של דבש - מעשה בתוס' יו"ט.

1. יש ג' שאלות. בשר אדם [טעם מחי, וכן הבשר]. מת [בין ישראל, בין גוי]. נטל"פ מבשר אדם לדבש.
 2. מראי מקומות – פר"ח [קונ"א סי' ע"ט], לחם הפנים (ס"ק י"ח), בהג"ט (מהרי"ט, ס"ק י"ב), דרכ"ת (סי' ע"ט ס"ק ט"ו ד"ה ועיין בסידור), ילקוט יוסף (סי' ע"ט, עמ' ס"ה).

(א) בית הלל (ס"ק ב') – "שראיתי בספר תורת האשם [מגיה: בתורת האשם שלפנינו לא נמצא זה] בכתב שחיבר הגאון מהר"ר ליפמן בעל תוספות יום טוב, מעשה שאירע בק"ק קראקא שנפל תינוק ליוורה של דבש רותחת על האש, ומת התינוק ביוורה, ואוסר את הדבש לשתות משום דבשר אדם הוא אסור מן התורה, כדאמרין בסימן ע"ט בהג"ה סעיף א' בשר אדם אסור לאוכלין מן התורה, ע"ש, ולא היה ששים כנגד התינוק, ולכן היה אוסר. ואני תמהתי מאוד על פסק זה, הלא משמע הכי בהדיא דבשר במשקה הנעשה מדבש הוא לפגם אליבא דכולי עלמא, וא"כ הא הוי בשר של התינוק נותן טעם לפגם במשקה של דבש. ואין לתרץ ... לכן הדבש מותר. ואין לחלק בין בשר בהמה לבשר אדם ... אבל ביורה של שכר נראה שהוא אסור".

(ב) יד אליהו (סוף סי' ל"ו, סי' מ"ה, סי' ס"ו), הו"ד בפת"ת (ס"ק ה') – "בספר פרי חדש בסי' ע"ט דף ק"ל ע"א במעשה התינוק שמת ביורה של דבש כו' עד וכל זה טעות הוא דבעגלה ערופה שאוסר בכל שהו היינו דוקא מחיים כו' אבל פליטתו בטלה בס' וא"כ הכא גבי תינוק זה שאין כאן אלא פליטתו פשיטא שבטל בס' ומיהו לענין דינא מסתברא ודאי כמו שכתב זה המחבר לקמן סי' ק"ג דכי היכי דהבשר פוגם את הדבש ה"נ בשר של התינוק פוגם את הדבש ושרי שאין טעם לחלק בין בשר בהמה לבשר אדם בזה ולפ"ז אפ"י אם לא היה רוב בדבש נגד התינוק שרי ביין שפוגם אותו קצת עכ"ל וי"ל דהא ס"ל להרשב"ם והרשב"א והובא בא"ח סי' תמ"ז כל שאיסורו במשהו אפילו הוא לפגם אוסר וכן פסק שם וכמש"ל עי"ל דאף את"ל כדבריו דאין חילוק בין בשר בהמה לבשר אדם הא י"ל כאן שג"כ איסור דם אחר מיתה דאסור בהנאה אם נותן טעם וי"ל דדם אינו פוגם בדבש עמ"ש התוס' פ"ה דכריתות צד"א ד"ה דם חללים דדוקא לאחר יצאת שנשמה מכשיר נמצא דאפילו בדם גופא יש חילוק לענין משקה (והכשר) [והבשר] ומסתמא דגם בטעם שלהם יש חילוק ומנ"ל להחליט דכל דם פוגם ומנ"ל להתיר".

(ג) פמ"ג (מש"ז ס"ק ז') – "עיין בית הלל [סק"ב] בתינוק שנפל ליוורה דבש מע"ז, והתיר דנותן טעם לפגם. והפר"ח בקונטרס אחרון בסימן ע"ט הסכים עמו. ובשכר נ"ט לשבח. ומה שכתב הפרי חדש בגוי שרי, אזיל לשיטתיה בסימן ע"ט אות ו'. מה שאין כן להר"ב בסימן ע"ט [ס"א] בשר אדם מן התורה אסור אין חילוק".

(ד) יד אברהם (סי' ע"ט סעי' א') – "ועי' בס' בה"י מ"ש אמעשה שנפל תינוק ליוורה של דבש ומת שם, שאסר בעל תוי"ט את הדבש, משום דבשר אדם אסור מה"ת. ולפ"ד אין איסור לדעת הפוסקים שמתירין מאחר שלא פירש ממנו, ואינו נכנס בדבש רק הטעם. אך יש לאסור מטעם אחר, דכיון שמת שם ה"ל בשר המת, וקי"ל דמת אסור בהנאה מה"ת, דגמרי' מעגלה ערופה. ובמשנה פרק בתרא דעבודת כוכבים איתא דע"ע אוסר בכל שהוא, וא"כ גם מת אוסר בכל שהוא. ואין דבריו מוכרחין, דהא דאוסר במשהו הוא מטעם דבר שבמנין. וז"א אלא כשנתערב ממש, ולא טעמא בעלמא".

(ה) פת"ת (סי' ק"ה ס"ק ג') – "ועיין בתשובת פרי תבואה סי' כ"ה על אודות באר המים אשר חפר עובד כוכבים א' ונפל לתוך המים ומת ויש ספק אם נכבש בתוכו מעל"ע וצידד להקל כיון דאין כאן רק ספק כבוש ואין כאן רק איסור עשה וגם דאיכא לספוקי שמא הוא נ"ט לפגם ע"ש".

(ו) שואל ומשיב (מהד"ל ח"א סי' מ"ג) – "ועיין מע"ל בספר בית הלל סי' ע"ט ובפר"ח בקונטרס אחרון שם הביא דברי הבית הלל שהי' מעשה שנפל תינוק ביוורה שבשלו בו דבש אצל האש ומת התינוק ביוורה ואסרו את הדבש מכא דבשר אדם אסור מה"ת והפר"ח לפלל שם ומבואר מדבריהם דע"כ לא פלפלו רק בשביל שמת הא אם הוציאו חי הי' מותר דאל"כ הי' להם להזכיר שאף בהוציאו חי אסור מכא הפליטה וע"כ שבחי ל"ש שום איסור דהתורה לא אסרה פליטת בעל חי רק אבמה"ח שפירש".

[ג] קדירה שאינה בת יומא - סעיף ה'.

ע"ז (סוף דף עה:) – "ולמאן דאמר נותן טעם לפגם מותר, גיעולי עובדי כוכבים דאסר רחמנא היכי משכחת לה. אמר רב חייא בריה דרב הונא: לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא, דלאו נותן טעם לפגם הוא. מכאן ואילך לישתרי. גזירה קדירה שאינה בת יומא משום קדירה בת יומא. ואידך. קדירה בת יומא נמי מפגם פגמה".

1. עי' סי' קכ"ב, לעוד דינים שיטות ומראי מקומות.

א. מאיזה זמן חשבינן.

1. אחר שנצטנן, ואינו עוד יד סולדת בו.
  - (א) חות יאיר (סוף סי' ק"ד) – "וצריך מעל"ע אחר שבא לגדר פושרין".
  - (ב) הו"ד בפת"ת (סי' צ"ד ס"ק ב').
  - (ג) בן אברהם (סוף סי' מ"ז, מ"א-ג').
  - (ד) ערה"ש (סי' צ"ג סעי' ט"ו) – "המעת לעת חשבינן מהזמן שניטלה מהאש ונתקרר מעט ולא מהזמן שעמדה בכלי כגון שניטל כד של חלב מהאש ביום א' בבקר ועמד בהכד עד הערב חשבינן המעת לעת מבקר יום א' עד בקר יום ב' ואח"כ אם בישלו בו בשר הוה נותן טעם לפגם ולא חשבינן המעת לעת מהערב וכן כל כיוצא בזה ופשוט הוא אך כל זמן שהיד סולדת הוה כעומד אצל האש".
  - (ה) יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ט).
  - (ו) דרכ"ת (ס"ק ע"ו).
  - (ז) בדה"ש (ס"ק ס"א).

ב. זמן בן יומיו.

1. לינת לילה – רש"י (ע"ז דף סז: ד"ה לאו, דף עו. ד"ה בת), ר"ת (סי' הישר סי' י"ב, תוס' ע"ז דף עו. ד"ה בת, "ולא בעינן מעת לעת. ועל דא אנא סמיר, והמחמיר תבא עליו ברכה").
  - (א) יביע אומר (ח"ז יו"ד סי' ו' אות ב', עשר ראשונים) – "שרש"י ור"ת והרמב"ם ורבינו שמשון והרשב"א והמהר"ם חלאוה והמאירי והר"ן והריטב"א ומהרי"ל כולוהו ס"ל דלינת לילה פוגמת".
  - (ב) האם מצרפין שיטת לינת לילה לקולא, עי' לקמן בסעי' ז'.
2. מעת לעת – ר"י (רא"ש ע"ז פרק ה' סי' ל"ו), רשב"ם (הו"ד בהג' אשרי ע"ז פרק ה' סי' ט'), ס' התרומה (סי' ע"ה), הגמ"י (מאכ"א פרק י"ז אות א'), עי' רא"ש (ע"ז פרק ה' סי' ל"ו, "אם באנו להצריך מעת לעת אתי שפיר טפיל"), ר"ן (ע"ז דף מ. ד"ה לא), טור (סעי' ה', סי' קכ"א סעי' ב' (ב'), סי' צ"ג, "וכן עיקר"), מחבר (סעי' ה', סי' קכ"ב סעי' ב', סי' צ"ג סעי' א'), פוסקים.
  - (א) גדר של כ"ד שעות – בדה"ש (סעי' ה' בי' ד"ה כל, עמ' רכ"א, "ויש לחקור אם הך מעת לעת ר"ל כ"ד שעות בדיוק או שמא ר"ל יום שלם והוא תמיד רגע פחות או יותר מכ"ד שעות ... וצ"ע").
3. בישל בקדירה רק פעם אחת – רמ"ה (הו"ד בריטב"א ע"ז סוף דף סז: "הר"ם הלוי ... פירש הוא ז"ל דקדרה בת יומא הוא כל שנתבשל בה פעם אחד בלבד, וכדקרו רבנן בני יומא לאותן שלא באו לבית המדרש אלא יום אחד, וקדרה זו אסורה לעולם מן התורה, אבל כשנתבשל בה יותר מיום אחד מותרת לגמרי מן התורה ואפילו בו ביום, שגיעול התבשילין שנבלעו בה פוגמין זה לזה").

ג. לינת לילה: שיעורו.

1. כל הלילה – ר"ת (תוס' ע"ז דף עו. ד"ה בת, "ודוקא שעמדה כל הלילה בלא בישול שאין ידוע מה גורם להפיג הטעם תחלת הלילה או סופו או כולו"), כרתי (ס"ק י"א, "מתחילת שקיעה עד האיר היום"), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ט, "והיינו מתחלתה עד עמוד השחר"), חו"ד (חי' ס"ק י"ז, "דוקא כל הלילה גורם להפיג טעם"), חכ"א (כלל נ"ה סעי' ד', "דהיינו מתחילת השקיעה עד שהאיר היום"), יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ה), כה"ח (ס"ק נ"ג), אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ל"א ד"ה ובטעם), בדה"ש (ס"ק ע"ב).
  - (א) שקיעה – כרתי (ס"ק י"א, לשונו מובא לעיל), חכ"א (כלל נ"ה סעי' ד', לשונו מובא לעיל), כה"ח (ס"ק נ"ג).
    - א. יש לעיין אם שקיעה ראשונה או שניה.
    - ב. עלות השחר – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ט, לשונו מובא לעיל), כה"ח (ס"ק נ"ג), בדה"ש (ס"ק ע"ב).
    - ג. דרכ"ת (ס"ק פ"ח) – "ועשפ"ד ס"ק י"ט שכ' דהיינו מתחלת הלילה עד עמוד השחר עכ"ד. אמנם בחכמת אדם כלל נ"ה סעי' ד' כ' דהיינו מתחלת השקיעה עד שהאיר היום עכ"ל ועי' בשו"ת משכן בצלאל אות מ' סי' ר"ו אות קטן מ"א".
2. האם הוא לחומרא.
  - (א) מחמיר – פלתי (סי' ק"ה ס"ק א', "ושש שעות מלילה זו ושש שעות מלילה שניה אין מצטרפין למשוי ליה לפגם"), הו"ד בבדה"ש (ס"ק ע"ב, בי' סוף עמ' רל"א [לשונו מובא לקמן]. עי' סוף עמ' רכ"ט, "ולא משמע כן מסתימת דבריהם בזה, וצריך עיון").
  - (ב) מיקל – ערוגות הבושם (ס"ק ט' ד"ה והנה), מגילת ספר (אות ח', "מסתימת הפוסקים ... ונראה מזה דבאופן שעבר מעל"ע גם רש"י ור"ת מודים דהטעם נפגם").

ד. שמנונית.

1. ראשונים - עי' סי' קכ"ב סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
2. מחמיר בעין [כדעה ראשונה], מיקל בטעם [דלא כמהרש"ל] – רמ"א (סעי' ה', סי' קכ"ב סעי' ג', "והכי נהוג"), ש"ך (ס"ק ט"ז), פת"ח (ס"ק י"ז), כרתי (ס"ק י'), "ומהרש"ל (פרק כל הבשר סי' ס"ד) מחמיר, ואין בו ממש. פרי חדש (ס"ק י"ז, ש"ך ס"ק ט"ז), פוסקים.
3. מעט טיה.
  - (א) מיקל.
  - (1) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"א) – "ואם הוה אך לא יפה יפה דעת הטו"ם משמע דגם זה אינו נפגם במע"ל אך כמה פוסקים ס"ל דבזה תו נפגם במע"ל כיון שאינו אלא טיה מעט ע"ג".

(2) ערה"ש (סי' קכ"ב סעי' ח') – "ויראה לי דאפילו לדעת הטור והש"ע דכשאינה רחוצה לא הוי נותן טעם לפגם הטיח שעל פני הקדירה מבפנים אינו אלא דווקא טיח ממש שיש בו שמנונית כגון שצלו בקדירה בשר שמן הרבה וכיוצא בזה אבל כגון בישולים שלנו שהעיקר הוא מים וגרויפין או תפוחי אדמה או לביבות ובשר בה מעט וכן במאכלי חלב אף שהקדירה אינה רחוצה מ"מ מה שעל פני הדופן אין בזה ממש כלל וכמעט שאינה ראויה לאכילה ולכן יש לחושבה נותן טעם לפגם לאחר מעת לעת בכל ענין".

(3) הו"ד במנחת יצחק (ח"ד סי' קי"ב אות ד').

(ב) בשהיית זמן גדול, מיקל.

(1) מנחת יצחק (ח"ד סי' קי"ב אות ב') – "אף אם יהי איזה טיח כל שהוא של איסור בעין עליהם, דהרי נודע פלוגתת הפוסקים, אם הבעין שעל הכלי נפגם אחרי המעל"ע, דהר"ן והרמב"ם, הביאם הב"י (יו"ד סי' ק"ג), ס"ל, דנפגם, אבל הרשב"א וכ"פ הטור שם (סי' קכ"ב) וש"פ ס"ל, דלא נפגם, ובש"ע (סי' ק"ג) הביא דיעה ראשונה בסתם לאיסור, ודעת הר"ן והרמב"ם, הביא רק בשם ויש מתירים, ונודע בכללי הש"ע, דהעיקר כדיעה הא' ... אמנם פשיטא דכ"ז בשהיית מעל"ע או יותר קצת, אבל אחרי שהיית זמן גדול, בודאי נפגם גם הבעין שע"ג הכלי, וכמ"ש הפרישה שם, על לשון הטור, דאינו נפגם בשהיית יום א', דלאו דוקא יום א' קאמר, אלא לאפוקי אם ראינו שנפגם לגמרי, דאז אפילו נבילה בעינא פוגמה עיי"ש, וא"כ בודאי בנד"ד, אחרי עבור איזה ימים, נפגם לגמרי גם מה שע"פ, אף אם הי' מתחילה לשבח".

(ג) מחמיר.

(1) עי' חלקת בנימין (סי' קכ"ב סעי' ג' בי' ד"ה י"א, עמ' קל"ו) – "כתב בערה"ש ... וכע"ז כתב בחי' הריטב"א ע"ז ... חידושו של הערה"ש לענ"ד לא משמע כן מסתימת שאר הפוסקים".

ה. סתם כלי.

- נקי – ש"ך (ס"ק ט"ו), סי' צ"ה ס"ק א'), פ"ח (ס"ק ט"ז), פ"ת (ס"ק ח'), כנה"ג (הג' ב"י אות כ"ט), כרתי (ס"ק ט'), בית לחם יהודה (ס"ק י"ז), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י"ד, סי' צ"ה ס"ק א'), חגורת שמואל (ס"ק י"ב), גר"א (ס"ק י"ט), באה"ט (ס"ק י"ג), חו"ד (חי' ס"ק י"ד), חכ"א (כלל נ"ה סעי' א'), ערה"ש (סעי' כ"ג), כה"ח (ס"ק מ"ב, סי' צ"ה ס"ק ו'), פוסקים.
- אפשר לברורי – פ"ג (סדר והנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ב' אות ט', "ישאל עוד לדינים המוזכרים ביו"ד ק"ג סעיף ה' אם היתה הקדירה מודחת טוח אין נפגם"), דרכ"ת (ס"ק ע"ח).
- מראי מקומות – יד יהודה (הקצר ס"ק ל'), דרכ"ת (ס"ק ע"ט), בדה"ש (ס"ק ס"ד).

יד | דבר חריף - סעיף ו'.

א. עי' סי' צ"ו, לשיטות ומראי מקומות.

טו | בישל מים בקדרה אחר בישול איסור - סעיף ז'.

א. יש ד' סוגיות.

- מחלוקת ס' התרומה וסמ"ק, אם מתחיל לספור בן יומו מבישול מים או בישול האיסור. האם אומרים "אין הנאסר חמור מהאוסר".
- האם בן יומו הוי מעת לעת, או לינת לילה - עי' לעיל.
- סוגיא של חנ"נ, גבי בב"ח וגבי שאר איסורים.
- (א) ועוד, אם בישול בב"ח עם מים הוי כמו בב"ח או שאר איסורים - עי' סי' צ"ב, לשיטות ומראי מקומות.
- החילוק בין נ"ט בר נ"ט דאיסורא, ונ"ט בר נ"ט דהיתרא.

ב. בישל מים בקדרה אחר בישול איסור, מאיזה זמן מתחיל בן יומו.

1. מחמיר: מתחיל בן יומו מבישול המים.

(א) ס' התרומה (סי' ע"ה, תוס' ע"ז דף עו. ד"ה בת) – "ועוד כשהחכם בא להתיר תבשיל שהיה בכלי של איסור ורוצה להתיר תבשיל בשביל כלי שלא עשו בו איסור מעת לעת או פעמים כבר יש שבוע שצריך לחקור אם בכלי הוחמו המים לבדן בתוך מעת לעת שעשו בו האיסור דכך שוה המים לבדן כמו האיסור עצמו דכל המים נעשו נבלה כיון שלא היה בהם ששים לבטל פליטת הכלי דבדידיה משערי וחזרו ונבלעו אבל היתר בהיתר אין הדין כן כמו בשר בכלי של חלב או חלב בכלי של בשר דאם הכלי אינו בן יומו הכל מותר אף על פי שעשו בו המים חמין לעולם לפי שכל המים אין להם דין פליטה מן הכלי שהרי הן היתר וכי חזרו ונבלעו בכלי לא נבלע רק מעט מן הבשר שנפלט מן הכלי או מן החלב המעורב במים שהרי עשר ידות חזרו ונבלעו המים שהן היתר יותר משחזרו ונבלע מן הכלי הפליטה של כלי דדוקא באיסור אמרי' חתיכה עצמה נעשית נבלה שכל המים קרויים איסור. ועוד יש לו להתיר משום נותן טעם בר נותן טעם ואפי' נאמר דוקא דגים שעלו בקערה מותר אבל נתבשלו לא. הכא איכא שלשה נותני טעם של היתר. הראשון נכנס בכלי ומשם למים ומן המים חוזר ונבלע בכלי הרי שלשה וכ"ש אם הוחמו המים הרבה פעמים דאיכא נותני טעם הרבה ומותר".

(ב) רא"ש (ע"ז פרק ה' סי' ל"ו) – "ואין חשוב נ"ט לפגם עד שתשהא הקדירה לילה לפר"ת או מעת לעת לפר"י. ושלא נתבשל בה כלום. אבל אם תבשל בה צריך מעת לעת מבשול אחרון".

(ג) טור (סעי' ז', סי' צ"ד סעי' ה', סי' קכ"א סעי' ב' (ב')).

2. מיקל: אין הנאסר חמור מהאוסר.

(א) סמ"ק (סי' רי"ג) – "וכתב בספר התרומה ... ויש הרבה מקילין גבי דין ראשון דחמין דאחרי שאין בגוף האיסור בן יומו אין להחשיבו בן יומו וכן הדעת נוטה".

ג. לאו דוקא מיים, אלא ה"ה כל דבר היתר.

1. ערה"ש (סעי' כ"ו) – "ודבר פשוט הוא דלאו דוקא מיים אלא כל דבר היתר שנתבשלה בהקדרה דינם כמיים".
2. כה"ח (ס"ק נ"ב).
3. בדה"ש (ס"ק ע"ב).

ד. האם מצטרף זמן הבישול: לפי הסמ"ק.

1. לא מצטרף.

א) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ו, סי' צ"ד ס"ק כ"ז).
 ב) הו"ד בבדה"ש (ס"ק ע"ג, ציונים ס"ק קס"ט) – "אם עבר כבר לילה וכגון שלא חימם המים עד שעה זו בבוקר אז נעשית אינה ב"י בשעה ד' אחר הצהרים [ועוד מעט, כנגד משך הזמן של החימום כי באותו זמן הרי יוצא האיסור מהדופן ואין נראה לצרף הזמן ההוא להכ"ד שעות של פגימה]".
 1. **לפ"ז יש חימוש**: לשיטות שצריך לינת לילה, ומבשל בלילה דקה אחד, בטל היתר דנטל"פ. וכ"כ בדה"ש (סוף עמ' רל"א, "וכל זה מייירי כשהיתה לינת לילה רצופה בלא חימום מים כי במקרה שחימם המים בלילה נמצא דחסר כל משך לינת לילה כי בשעת החימום הרי האיסור יוצא מהדופן וכל שאין לינת לילה אין להקל כנגד דעת ר"ת וכמו שהבאנו בד"ה וכן וכו' מהכו"פ ריש סימן ק"ה ואף במקום הפ"מ אין להקל"), וכן עי' כנפי יונה (ד"ה מה, לשונו מובא לקמן).

2. מצטרף.

א) חזו"א (או"ח סי' קי"ט ס"ק ו' ד"ה ובמ"ב) – "ובהדיא כתב הטור סי' צ"ד דקדירה שבשלו בה בשר ואח"כ החמו בה מים תוך מעל"ע, ואחר כ"ד שעות מבישול הבשר בשלו בה חלב מותר, הרי דאף בישול דודאי נכנסו המים תוך הבלוע מ"מ הבלוע נפגם, ולא עוד אלא שאפי' בישל בקדירה כל היום ואחר שנעשה הכלי אינו ב"י נתן בתוכה חלב מותר שהרי אין לנו כאן שיעור לחלק בין שעה לשתים ובין שעה לכ"ד שעות".

ה. ד' שיטות להלכה: [בלי הסוגיה של לינת לילה].

1. מחבר (סעי' ז'): 1) בב"ח, מזמן בישול המים. 2) בשאר איסורים, מזמן בישול האיסור, כיון שאין חנ"נ בשאר איסורים.
2. רמ"א (סעי' ז'): 1) בב"ח, מזמן בישול המים. 2) בשאר איסורים, בהפסד [קצת], מזמן בישול האיסור.
3. מזמן בישול האיסור [אפילו בב"ח]: כיון כיון שאין חנ"נ בשאר איסורים, ובב"ח עם מים הוי כמו שאר איסורים – פ"ח (ס"ק כ'), סי' צ"ד ס"ק כ').
4. מזמן בישול המים: כיון שתלוי בנ"ט נ"ט דאיסורא [ולא חנ"נ] – ש"ך (סוף ס"ק י"ח, "אפי' המ"ד דלא אמרינן חנ"נ בשאר איסורים מודה דצריך מעל"ע משעת חימום המים אפי' בשאר איסורים דלא תלי זה בחנ"נ או לא". סי' צ"ד ס"ק כ"ב, סי' קכ"ב סוף ס"ק ב', "לא שייך כלל נ"ט בר נ"ט בדבר איסור וכמ"ש הר"ן פרק כ"ה דלא שרי נ"ט בר נ"ט אלא בשל היתר בבשר בחלב דכיון דטעם שני עדיין היתר הוא כיון דאיקלש כולי האי לא חשיב לאסור אבל במידי דאיסורא כל היכא דאיכא טעמא כלל אוסר עד סוף כל העולם"), חו"ד (חי' ס"ק י"ח).

א) קשה: לפי הש"ך, הרי אסרינן רק לפי המדומע.

1) פ"ת (סי' צ"ד ס"ק ט') – "אמנם יש לדקדק א"כ למה נתן הספר התרומה טעם הואיל וחתיכה נעשית נבילה, ולא קאמר הטעם כמו שכתב הש"ך דהוי ליה נ"ט בר נ"ט לאיסורא. יש לומר **דיש כאן הבדל גדול**, אם הקדירה בלועה שני זתים איסור, והוחם בו מים ק' זתים, דסתם קדירה אין מה שבתוכו ס' נגד הבלוע. אם אמרינן נעשית נבילה, א"כ אם חזר ובישל בו אח"כ אחר חמימת המים, הרי הקדירה חוזר ובלוע ב' זתים איסור, וצריך התבשיל ק"ך זתים לבטלו. משא"כ אם אין אמרינן חתיכה נעשית נבילה, רק יש במים שני זתים איסור דהוי ליה נ"ט בר נ"ט דאיסורא, א"כ אין צריך ס' רק כפי ערך מן ב' זתים לתוך (ב') [ק'] זתים, דהקדרה אינה בולעת רק לפי ערך, וא"כ כשמבשל בו שנית, הרי יש כאן ס' נגד הבלוע מאיסור, ואינו אוסר רק בבישל בו דבר מועט דמעוטא, דאין בו שיעור בישול אפילו לדבר מועט (בזה) [כזה]. ודבר זה אין צורך האריכות, כי כך מבואר בתוספות (ק' ע"ב דיבור א') דכתבו לרבינו אפרים ניחא דהגעילו כלי מדין יורות הגדולים. והיינו אף דנ"ט בר נ"ט [ד]איסורא אסור, א"כ [לכאורה] לרבינו אפרים ג"כ קשה. אלא על כרחך צריך לומר בפעם ראשון פלט היורה, ואח"כ כשבלע לא בלע רק לפי ערך, ושיפיר נתבטל בפעם שניה, מה שבלע שניה לפי ערך מהמים, משא"כ לר"ת דמתחלה המים נעשים נבלה. והדבר פשוט".

2) דגול מרבבה (תנינא, סי' צ"ד על הש"ך ס"ק כ"ב) – "לא משכחת להאי דינא בשאר איסורים. נראה לי הטעם, אך דלא שייך נ"ט בר נ"ט, כמו שמאריך הש"ך, מכל מקום כיון דלא אמרינן חתיכה נעשית נבילה א"כ מה שנפלט לתוך המים וחוזר בולע אינו אוסר רק לפי החשבון, כגון אם המים עשירים פעמים כמו הקדרה א"כ מה שנפלט מן הקדרה ונתערב במים היא אחד מעשרים, וכשחוזרת הקדרה ובולעת אינה בולעת רק אחד מעשרים באיסור, והשאר בולעת מים, ובכהאי גוונא אין צריך בפעם שני רק ששים נגד אחד (ועשרים) [מעשרים] שבקדרה, ומסתמא יש בהאי גוונא ששים".

3) רע"א (סי' צ"ד על הפמ"ג שפ"ד ס"ק כ"ב) – "נ"ב אינו מובן דמה בכך דמשערין בכל הקדירה דאמרינן דהכל נפלט, מכל מקום כשחזר ונבלעו המים שהם דרך משל ששה פעמים נגד הקדירה, ובודאי לא נבלעו בקדירה רק חלק שישים מהמים ובהם לפי ערך חלק שישית מהטעם האיסור שבתוכו".

4) מראי מקומות.

א. פמ"ג (סי' צ"ד שפ"ד ס"ק כ"ב ד"ה תשובה) – "ולענין המדומע עיין ט"ז צ"ב אות כ"ד ואו"ה כלל ל"א מבואר כמה פעמים אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון הלכך ב' זיתי חמאה או שומן במים ותחב כף משערין לפי אומדן לא כפי ה'ב' זיתים ואם

תאמר מה נעשה במה שכתב הש"ך דהטור נמי פוסק כספר התרומה אלמא אין סובר סברא זו י"ל דבכל הקדירה משערין דלא ידעינן שיעורא משום הכי אין שייך לומר אין המדומע משא"כ בידעינן שיעורא ועיין מה שכתבנו בס' צ"ב".

ב. לענין "לפי המדומע" - עי' ס' צ"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ב) מראי מקומות - בדה"ש (ציונים ס"ק קע"ה, בי' עמ' רל"א).

ו. **רמ"א: במקום הפסד** [שמצרפין סברת הסמ"ק עם חנ"נ].

1. פי', הפסד קצת - ש"ך (ס"ק כ'), "ובמקום הפסד כו'. פי' במקום הפסד קצת דאילו במקום הפסד גדול בלאו הכי מותר מטעמא די"א דאין אומרים חתיכה נ"נ באיסור לח שנבלע בהיתר לח", פר"ח (ס"ק כ"א), בית לחם יהודה (ס"ק כ"ג), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י"ט), פמ"ג (מש"ז ס"ק י"א), באה"ט (ס"ק י"ח), גר"א (ס"ק כ"ו), חור"ד (חי' ס"ק י"ט), חכ"א (כלל נ"ה סעי' ד'), כה"ח (ס"ק ס').
2. פי', הפסד מרובה - יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ח, הארוך ריש ס"ק כ"ז, "ואין הדבר מוכרח דשפיר י"ל דכאן דוקא בהפס"מ, דהא להגתה סמ"ק בלא הא דחנ"נ לפי מה דקימ"ל דבאיסור לא שייך נ"ט בר נ"ט תו חשבינן המעל"ע מבישול המים, אך בהפס"מ סמכינן אסמ"ק עצמו ואז הגם דנ"נ מותר, ודוק הטב").
3. פי', קודם הלילה - ט"ז (ס"ק י"א).

טז בישול מים ולינת לילה: מאיזה זמן מתחיל בן יומו.

א. **בישול בשר, ואח"כ בישול חלב, ואח"כ בישול מים, ואח"כ היה לינת לילה.**

1. מחמיר, צריך כ"ד שעות משעת בישול המים - מחבר (סעי' ז'), לבוש (סעי' ז'), ש"ך (ס"ק י"ח, דף אחרון), פר"ח (ס"ק י"ט), כרתי (ס"ק י"ג, פלתי ס"ק ו'), חור"ד (חי' ס"ק י"ח, בי' ס"ק י"א), חכ"א (כלל נ"ה סעי' ד'), "אבל אם חממו המים קודם שעבר לילה אחת לאחר בישול האיסור אף על פי שעבר לילה אחת לאחר חימום המים לא מהני אלא צריך מעת לעת אחר חימום המים", כה"ח (ס"ק נ"ד).

א) כיון שהכל חד ספק.

1) פלתי (ס"ק ו') - "ובאמת צריך ביאור דבריהם דמאי שנא, סוף כל סוף איכא כאן שני צדדים להתירא, או כדעת הסמ"ק (שם), או כדעת רש"י (ע"ז ע"ו ע"א ד"ה בת יומא) ורמב"ם (פי"ז ה"ב עיין שם בלח"מ) דלינת לילה פוגמת. וצ"ל דס"ל דלכאורה מה ב' ספיקות יש על התבשיל שאנו דנין בו, אם חשבינן מעת בישול האיסור והו' נותן טעם לפגם, ואולי לינת לילה פוגמת והו' גם כן נותן טעם לפגם, זהו הכל חד ספק, אם האיסור בתבשיל זה נותן טעם לפגם, או נותן טעם לשבח, והוא בגדר שם אונס חד הוא (בתוס' כתובות ט' ע"א ד"ה ואי בעית). רק דיש הבדל, לספק אם לינת לילה פוגמת אף המים שהוחמו מותרים, אבל לספק שני דאין לחשב רק מעת בישול האיסור, המים עכ"פ אסורים ונעשה נבלה. וכיון דיש הבדל לדינא בין הספיקות, לא הו' שם אונס חד, כמו שכתבו המחברים (עיין ש"ך כללי ס"ס אות י"א י"ב, ובבית הספק אות ה' ד"ה אמרינן). ואם כן אם חממו המים תיכף ואחר כך עבר הלילה, אם כן המים ודאי אסורים, ובאים רק תרי ספיקות על התבשיל זה, והו' שם אונס חד אי הו' נותן טעם לפגם או לא. זהו נראה ברור בכוונת דבריהם".

א. פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח) - "והכרתי ופלתי ... ומכל מקום בליילה בין בשר לחלב אמאי אינו מוכרח הא הוה ספק ספיקא. ועוד הוה ליה לחלק בין הוחמו לשתיה עיין קכ"ב סעיף ו' בהג"ה".

ב) כיון שקם דינא.

1) חור"ד (בי' ס"ק י"א) - "וטעם הדבר נראה דסבירא ליה דבעינן דוקא שיהיו שני הספקות נולדים בבת אחת אדבר אחד, וכשהמים היה אחר לינת לילה, נולד על המים שני הספקות בבת אחת, דילמא הלכה כמאן דאמר לינת לילה פוגמת, ושמא הלכה כמאן דאמר אין חתיכה נעשית נבילה. אבל כשהלינת לילה היה אחר המים, נולד מקודם הספק על המים אי נעשו נבילה מטעם חתיכה נעשית נבילה, ואח"כ כשמבשל בו נולד הספק שני אי לינת לילה פוגמת, וכבר אסרנו הספק הראשון קודם שנולד השני".

א. אמרי ברוך (על החור"ד בי' ס"ק י"א) - "לפענ"ד לא דק דלשיטת הב"י אין ספק רק דלמא כדברי הסמ"ק דאין להחמיר מאחר שאין גוף האיסור בו. אבל המים בעצמותן המה בודאי נבילה מצד שנאסרו מבב"ח. וממילא מופרך כל מ"ש המחבר בדבר זה".

ג) כיון שכבר פסק חנ"נ, ממילא צריך מעל"ע מהחומם, אבל במקום שיש ס"ס על ספק של חנ"נ יש להקל [וכן במקום שקם דינא בחנ"נ של בב"ח, יש להחמיר].

1) רע"א (על הש"ך ס"ק י"ח) - "נראה דכוונת הש"ך דשורש החילוק בין עברה לילה קודם החימום מים או אח"כ היינו שאם הוחמו מים תחלה תיכף דנין דהמים נ"נ וממילא בעי מעל"ע משעת החימום משא"כ בעברה תחלה לילה דבשעת חימום המים אמרינן כיון דנ"נ דרבנן הו' ס' דרבנן דשמא כבר נפגם בלינת לילה ואף דהמים אסורים לשתות מספק היינו דהבלע שבתוכו אסור אבל גוף המים הו' ספק דרבנן וא"כ בעבר לילה בין בשר לחלב דבשעת בישול החלב הדין דחלב נ"נ דבב"ח דחנ"נ דאורייתא הו' ספק דאורייתא וכיון דהיינו דנין דחלב נ"נ בעיא מעל"ע מהחלב ואם חממו אחר כך מים גם המים נ"נ דהא בין החלב להמים לא נתחדש ענין פגם רק (דבאמת) [דבאת] לדון דשמא הלילה דקודם החלב פגמו ולא נעשה החלב נבילה ובזה דכבר חמרנו מכה סד"א דהחלב נ"נ א"א לדון אח"כ להקל על המים לומר דהחלב לא נ"נ וממילא צריך אח"כ מעל"ע מן חימום המים ודוק היטב".

א. בדה"ש (בי' ד"ה חשיבה [עמ' רכ"ז], ד"ה וכן [עמ' רכ"ט]) - "רע"א ... אכתי לא נתבאר למה לא נימא גם כשעבר לילה אחר שנ"נ דספק דרבנן לקולא ונפגם בלינת לילה ותו לאו נבלה הוא ויש לפרש דרע"א אזיל הכא בשיטת הש"ך בכללי ספק ספיקא אות כ' דספק דרבנן במקום חזקת איסור דינו לחומרא ...".

ד) מראי מקומות - בדה"ש (בי' ד"ה חשיבה [עמ' רכ"ו], ד"ה וכן [עמ' רכ"ט]).

2. מיקל, צריך כ"ד שעות רק משעת הבב"ח – רמ"א (דר"מ ס"ק ב', תו"ח כלל פ"ה סעי' ו'), עי' ט"ז (קונ' אחרון), כנפי יונה (ד"ה מה).

א) קשה: מה הנ"מ – כנפי יונה (ד"ה מה, "לפ"ז האיך מצינו שנצטרך מעל"ע מאחר חימום המים שהרי אפי' אם יהי חימום המים באמצעות הלילה הרי כתבו שמשום הכי בעינן הלנת כל הלילה שמסתפקין אם תחלת הלילה עושה הפגם או סופה וא"כ בזה הסגי ממ"נ במעל"ע אחד אחר בישול האיסור אפי' אם הוחם בו המים באמצע הלילה י"ל משום דאיכא נמי לאספוקי אולי כל הלילה דוקא עושה לילה ופוגם. ולכן בכה"ג בעינן מעל"ע מחימום המים").

ב. בישראל בשר, ולאחר לינת לילה, בישראל חלב, ואח"כ מים.

1. פ"י, מחמיר מחלב.

א) פ"ת (ס"ק י').

ב) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח) – "בישראל בשר ואחר לילה חלב ואחר מעת לעת מבשר תבשיל אף בהפסד מרובה אין להתיר כלל וכמו שכתבנו בט"ז".

פמ"ג (מש"ז ס"ק י"א) – "וראוי שתדע דאם בישראל בשר ואחר לילה חלב ואחר מעת לעת מבשר חלב ודאי אסור ולא מהני כלל היתרא דלילה וחשבון מעת לעת מבשר".

פמ"ג (סי' צ"ד שפ"ד ס"ק ב') – "ואם לאחר מעת לעת מבשר הוא אבל תוך מעת לעת לחלב והיה בין חלב למים לילה באנו למחלוקת הש"ך והט"ז בסימן ק"ה אות י"ז וי"ג, להט"ז דגם בשר בחלב בנפרד לגמרי לא נעשה נבילה יע"ש הוא הדין כאן יש להתיר דהוי תרי טעמי להתיר ... ולש"ך אות י"ז שם וודאי לא שייך טעם הסמ"ק רק לינת לילה לחוד אין מספיק להתיר ואף בהפסד קצת אסור ושוב ראיתי אפשר אף לט"ז שם אסור הוא, דנותן טעם לפגם משהו אית ביה מדקיימא לן לאסור נותן טעם לפגם בפסח".

ג) רע"א (על סעי' ז', על חו"ד בי' ס"ק י', על פמ"ג שפ"ד סי' צ"ד ס"ק ב') – "אף על גב דאח"כ הוחמו המים. מלשון זה נראה לי דבעי עכ"פ מעל"ע מבישול דחלב ולא סגי במעל"ע מבישול הבשר שמקודם דאל"כ מאי רבותא דהוחמו בה מים הא בלא"ה הוא תוך מעל"ע מבישול החלב וכן הסכים להלכה בפמ"ג כאן ולעיל (סצ"ד בש"ך ס"ק ב') בארוכה".

ד) עי' חו"ד (סי' צ"ד חי' ס"ק ג').

ה) חי' חת"ס (סי' קכ"ב ס"ק ג').

ו) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ח).

ז) דרכ"ת (ס"ק פ"ז).

ח) בדה"ש (ס"ק ע"ד, ציונים ס"ק קע"ו).

1) כיון שבב"ח כל אחד איסור הוא.

א. פמ"ג (סי' צ"ד שפ"ד ס"ק ב') – "והיינו טעמא בסימן ק"ג דמכל מקום לא החמירו נאסר יותר מאוסר ואוסר גופא אין בו כח לאסור דנותן טעם לפגם הוא ... ואם כן בשר בחלב לא שייך אין הנאסר דכל אחד איסור הוא וכדאמרן".

2) כיון שיש כאן חנ"נ דאורייתא.

א. בית יהודה (סעי' ז' ד"ה והנה קשה) – "קשה על דבריו דהא אף שהחלב שבישראל תוך מעל"ע מהבשר נ"נ, מכל מקום החלב שנתבשל פעם שנית לאחר מעל"ע מהבשר אין בו אלא טעם בשר דהא הוא אחר מעל"ע וטעם הבשר פגום, רק שקיבל טעם החלב שנתבשל בתוך מעל"ע להחלב זה שנתבשל שנית, מכל מקום הוי רק איסור דרבנן ... דהוה מין במינו דא"צ ס' אלא מדרבנן ... דיש לומר ... ואינו דומה לבישול מים תוך מעל"ע לבב"ח דהתם אמרינן כיון דהמים לא נ"נ כי אם מדרבנן סמכינן אהסוברים דלינת לילה פוגמת ואסמ"ק דסובר דחושבין מעל"ע מבישול בב"ח. אבל בבישול חלב לאחר לילה מבשר כיון דהחלב נ"נ מדאורייתא ... ואף שנתגלגל אחר כך שהוא דרבנן דנתערב במינו אין להקל, כמו שהביא פמ"ג סימן ק"ז דברי מהריב"ל ... אין אומרים בכיוצא בזה ספק דרבנן לקולא".

יז] כל ספק: האם מצטרף לינת לילה - כגון ספק איזה כלי משתמשים.

א. מיקל.

1. לבושי שרד (סעי' ה') – "וכיון שעבר עליה מעל"ע כו'. והיכא דיש ספק אם בישראל בקדירה זו האסורה או דיש ספק אם היה בדרך שנאסר כגון אם היה יס"ב וכה"ג יש לסמוך אדעת ר"ת דלינת לילה פוגם מ"ז סי' צ"ה ס"ק ד".

2. מהרש"ם (ח"ד סי' פ"ט) – "וגם בעבר לינת לילה בכלי של חלב מבישול החלב קודם שבישלו בה המים ג"כ יש להתיר בכלל גווני דיש לצרף דעת ר"ת דסובר דלינת לילה פוגם וע' מש"ז סי' צ"ה סקי"ד בשם המנ"י".

מהרש"ם (ח"ד סוף סי' קי"ט) – "בצירוף ד' הפוסקים דלינת לילה פוגם הוי ס"ס ושרי".

3. יביע אומר (ח"ז יו"ד סי' ו' אות ה') – "לכל ספק אחר שיפול נוסף על הספק דשמא הלכה כר"ת וסיעתו דס"ל דלינת לילה פוגמת, יש להתיר".

ב. הפסד מרובה, לצרף שי' רש"י ור"ת.

1. מנחת יעקב (כלל נ"ט ס"ק ט', עי' סולת למנחה כלל ס"ו דין א') – "ובהפסד מרובה נ"ל יש לסמוך ולהקל כדברי הזכרון משה אפי' בספק אחד".

2. רע"א (על רמ"א סעי' ז') – "במ"י (כנ"ט סק"ט) מסיק דבכל ספק מצטרפים דעת ר"ת שעבר לילה הוי נטל"פ ושרינן בהפ"מ מטעם ס"ס עי"ש".

3. יד אברהם (על סעי' ז').

4. **חכ"א** (כלל נ"ה סעי' ה', עי' כלל מ"ו סעי' ח') – "ונראה לי שהוא הדין אפילו כלי שבשלו בו חלב היום ועבר עליו לילה ולמחר בשלו בו בשר ואינו יודע אם כבר עבר מעת לעת או שמא הוא עדיין תוך כ"ד שעות יש להתיר בהפסד מרובה מטעם ספק ספיקא שמא כבר עבר מעת לעת ואם תמצא לומר לא עבר עדיין שמא הלכה כדעת הפוסקים דלינת לילה פוגם (ודומה לזה מצאתי במנחת יעקב כלל נ"ט ס"ק ט' בבישולו בשר בקדירה ועבר עליו לילה ובתוך מעת לעת בשלו חלב והיה מסתפק אם זה הוא הקדירה שבשלו בו בשר אתמול ומתיר מטעם זה דהוי ספק ספיקא עיין שם)".
5. **זבחי צדק** (ס"ק ל"ד).
6. **שו"ת אסף המגן** (סי' ל"ט) – "בשו"ת שואל ומשיב מהד"ת ח"ג סי' קל"א ... נכונים באופן דהספק הוא אם לא עבר על הקדירה זו אפילו לילה אחת, אבל אם זה פשיטא לן שכבר עבר עליה לינת לילה, רק דהספק הוא אם איכא מעת לעת שלם, וכפשטות השאלה שבדברי הגאון הנ"ל וכנדון כ"ת, הנה לית דין צריך בשש ... יש להתיר בפשיטות מכח ס"ס, שמא כבר עבר עליה מעל"ע, ואת"ל דלא עבר עדיין מעל"ע, שמא הלכה כר"ת ז"ל דלינת לילה לחוד פוגמת, וכדקיי"ל בסוף סי' ק"ג דסברת ר"ת מצרפין לספק ספיקא, וכן מפורש בדברי המורה הגדול בעל חכ"א בכלל נ"ה דין ה' יע"ש, שהביא ראייה לדין זה מהמנחת יעקב כלל נ"ט סק"ט ... וכן נראה מדברי הרעק"א ז"ל בחי' יו"ד סי' ק"ג ... שמצאתי בתשו' שואל ומשיב הנ"ל במהד"ת ח"ד סי' קפ"ט ומבואר מדבריו דלא ברירא ליה גוף סברת חכ"א הנ"ל, דהוי כס"ס משם אחד ... אך לדידן לדינא יש לסמוך בפשיטות על הגאון החכ"א הנ"ל ... והגאון רעק"א זצ"ל הנ"ל דעל כל פנים בהפסד מרובה יש לסמוך להתיר מכח ס"ס הנ"ל. וזה ברור".
7. **כה"ח** (ס"ק נ"ו, עי' ס"ק נ"ז).
8. **בדה"ש** (בי' ד"ה ועיין עמ' רכ"ח, עי' סי' צ"ה סעי' ב' בי' ד"ה וכן).

ג. קשה לצרף שיטה זו.

1. **ערה"ש** (סעי' כ"ו, עי' סי' צ"ג סעי' ב') – "דיש דיעה דכשעברה לילה אחת לא מקרי בת יומא והוי נותן טעם לפגם כמו שיתבאר שם מיהו אנן קיי"ל להלכה דצריך מעת לעת ואין סומכין על דיעה זו רק בדוחק גדול".
2. **רב פעלים** (ח"א יו"ד סי' י"ד, ח"ב יו"ד סי' ז' ד"ה ואשר) – "אנחנו רואין המנהג פשוט פה עירינו, דאין עושים סברה זו דר"ת בתורת ספק, לצרפו עם ספק אחר ולהתיר עי"כ מחמת ס"ס ... דברור לנו דסברת מרן למצרף כ"ד שעות, אפילו בהיכא דאיכא הפ"מ ... אין לזוז מזה ולהקל ורק אי איכא סניף אחר להתיר נסמוך על ס"ס זה, ואפשר דאי איכא שעת הדחק שהוא ערב שבת, והשוואל עני, יש לסמוך לעשות זה לסניף, ולהתיר בס"ס זה".
3. **יד יהודה** (הארוך ריש ס"ק כ"ו, הקצר ס"ק ל"ה) – "והנה ברור דלא מחמת ס"ס מתיר, דבאמת לדעתו זה לא נחשב לספק כלל שמא לילה פוגם, **שהרי בס"ה לא הביא דיעה זו אף בשם י"א** ... דלא כאיזה מורי הוראה אשר מקלם יגיד להם ומצטרפין לזה לכל הספיקא".
4. **אג"מ** (יו"ד ח"ב סי' ל"א ד"ה והנה) – "דרך שם מצרף שיטה זו משום דהעיקר סובר כיש הרבה מקילין שבסמ"ק שלא אמרינן לענין זה חנ"ג בבליעה שאינה בעין, וגם הא שם הוא רק מדרבנן ... אבל מציינו ברעק"א סימן ק"ג שם שהביא שבמנחת יעקב מסיק דבכל ספק מצטרפים דעת ר"ת שעבר לילה הוי נטל"פ ושרינן בהפ"מ מטעם ס"ס ... עכ"פ מהב"י ומהש"ע משמע שאין לצרף שיטת רש"י ור"ת להחשיב ספקא דדינא אלא כשהוא רק חומרא בעלמא ולכן אם בלא זה ליכא יותר נטיה להתיר הוא דבר **קשה לצרף שיטה זו להתיר מצד ס"ס אף שהמנ"י מצרפה להתיר גם בספק**".

ד. דעת הפמ"ג.

1. בהפסד מרובה, לצרף שי' רש"י ור"ת.
- א) **פמ"ג** (סי' צ"ה מש"ז סוף ס"ק י"ד) – "אם הדיחו איסור והיתר ביחד וספק אם בכלי ראשון או כלי שני או שהיה יד סולדת בו או לאו ועברה לילה אחת על כל פנים יראה לכאורה להתיר דהוי ספק ספיקא שמא הלכה כרבינו תם דלינת לילה פוגמת ושמא לא היה יד סולדת בו שהרי הר"ב אומר כן בק"ג סעיף ז' אלא שיש לדחות ושם אבאר. שוב מצאתי במנחת יעקב כלל נ"ט אות ט' בשם זכרון משה בליקוטין דין כ"ה כלי חולב שעבר לילה ולמחר בישלו בשר ואינו יודע אם באותה קדירה התיר דיש לסמוך בספק על רבינו תם והסכים עמו המנחת יעקב בהפסד מרובה וההיא דנותן כלי לאומן המבואר בקס"ב שם יש להחמיר יותר יע"ש אם כן הוא הדין לענין הודחו יש להתיר בכלי חרס בהפסד מרובה והראוי להגעלה וודאי יגעיל".
2. רק באיסור דרבנן.
- א) **פמ"ג** (ס' הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ב' אות י"ב) – "אם קדירה נפגמה בלינת לילה או כפ כה"ג ותחבו מבשר לחלב ונשפך ואין ידוע אם היה ששים לכאורה הוה ספק ספיקא שמא לינת לילה פוגם ושמה היה ס', וי"ל דלא דמי לסי' ק"ג סעי' ז', דשם רק דרבנן ולא בשל תורה לומר דליהוי ספק גמור, כי הלכתא דמעת לעת בעינן".
3. מחמיר.
- א) **פמ"ג** (ס"ק י"א) – "נסתפקתי קדירה בלועה איסור זית ולאחר לילה בישלו בשר ולא היה ששים ונאסר ונפל הבשר להתיר ויש ששים נגד איסור ראשון מהו מי אמרינן חתיכה נעשית נבילה בשאר איסורין הרבה מקילין ובצירוף סברת ר"ת דלילה פוגם ... מי מהני דאם סמכין אצירוף סברת סמ"ק הוא הדין זה או לא וכעת צ"ע אם להתיר בהפסד מרובה ויראה להחמיר".
4. סתירת בפמ"ג.
- א) **דרכ"ת** (ס"ק פ"ט) – "ועי' בפמ"ג או"ח בהנהגות הנשאל באו"ה סדר ב' ס"ק י"ב שכתב לחלק בזה בין איסור דאורייתא לדרבנן, דבאיסור דרבנן יש להקל לחשבו לספק שמא הלכה כר"ת, אבל באיסור תורה אין להקל לחשבו לספק גמור לצרפו לס"ס דהא הלכתא גמירא לן דמעל"ע בעינן עיי"ש. ומבואר שדעתו כן בהחלט דבאיסור תורה אפ"י יש עוד ספק אין להקל דאין מצטרפין ספק זה לס"ס כיון דאינו ספק גמור. אמנם לעיל סי' צ"ה במ"ז ס"ק י"ד כתב להיפך דבכ"מ אין להחמיר בזה אלא בדליכא עוד ספיקא, אבל אם יש שם עוד ספק בין שיש ספק אם בישל בקדירה זו האסורה או שיש ספק אם היה בדרך שנאסר כגון אם היה היס"ב

וכיוצא יש לסמוך על דעת ר"ת דלינת לילה פוגם עיי"ש, והביאו בלבו"ש בחי' דינים סעי' מ"ט לדינא עיי"ש. אכן בס"ד זה במ"ז ס"ק י"א הוא נסתפק ועמד על המחקר אם יש להקל בזה. וכתב וז"ל נסתפקתי קדירה בלועה איסור זית ולאחר (מעל"ע) [לילה] בישראל בה בשר ולא היה ס' בתבשיל הב' נגד הזית איסור שבישלו בה בראשונה ונפל הבשר לתבשיל ויש ס' בהתבשיל נגד האיסור א' מהו מי אמרינן כיון דבדין דחנ"נ בשאר איסורין יש הרבה מקילין א"כ יש לסמוך על סברת ר"ת דלילה פוגם וכו' או לא וכעת צ"ע אם להתיר בהפ"מ ויראה להחמיר עיי"ש".

5. מראי מקומות – לבושי שרד (סעי' ה' [לשונו מובא לעיל]), בשם הפמ"ג וצ"ע), יביע אומר (ח"ז יו"ד סי' ו' אות ד'), בדה"ש (בי' ד"ה ועיין עמ' רכ"ח).

ה. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק פ"ט), הל' בשר בחלב (הופשטטר, פרק ו' סעי' כ"ט).

ו. ספק מעת לעת, ויש לינת לילה [ס"ס].

1. מיקל – יביע אומר (ח"ז יו"ד סי' ו'), הליכות עולם ח"ז עמ' ח', "מסקנא דדינא שהואיל וברור לנו שעברה הקדירה לילה אחד בלי בישול, ורק הספק אם עבר עליה מעת לעת משעת בישול החלב, יש להתיר מטעם ספק ספיקא. שמא עבר עליה מעת לעת, ואת"ל שלא עבר, שמא הלכה כרבינו תם וסיעתו דס"ל לינת לילה אחד פוגמת".

2. בהפסד מרובה יש להקל – חכ"א (כלל נ"ה סעי' ה', לשונו מובא לעיל), זבחי צדק (ס"ק ל"ד), שו"ת אלף המגן (סי' ל"ט, לשונו מובא לעיל), כף החיים (ס"ק נ"ו), הל' בשר בחלב (הופשטטר, פרק ו' סעי' כ"ח).

3. מחמיר – שואל ומשיב (תליתאה ח"א סוף סי' קכ"ב, "ומ"ש מעלתו בספק אם היה מע"ל בנתים יש לצרף ספק שמא לינת לילה פוגם ומתיר יותר דהוה תיכף לאחר הלילה מותר. הנה זה לא חשיב ספק דהרי תמיד יש אותו הספק שמא לינת לילה פוגם והרי אנן קי"ל דצריך מעל"ע דוקא ולא מצטרף לספק כלל").

4. מראי מקומות – בית דוד (לייטר, סוף סי' צ"ג ד"ה ועפי"ז).

א) ישועות יעקב (ס"ק ז') – "בכלי שנתבשל בה חלב ואחר כך בשר ואינו ידוע אם עבר מעת לעת, מעת בישול החלב בזה שייך חזקת היתר ודי בספק אחד. ועכ"פ היכי דיש שני ספיקות במקום שאין סומכין עליהם כמו ספק לא נשתמש בו כלל וספק נשתמש בו דבר המותר בתוך מעת לעת אף שאינו ס"ס גמור כמ"ש במקום אחר [עי' לעיל ס"ק ו'] שאינו מתהפך ושם אחד מ"מ בצירוף חזקת היתר פשיטא דמועיל".

5. קשה: ספק ספיקא משם אחד – משמרת שלום (חידושי דינים סוף סי' ק"ג אות ב', סי' צ"ה מש"ז ס"ק י"ד אות ה'), בדה"ש (סעי' ז' בי' ד"ה חשיבה [עמ' רכ"ח]), כללי ס"ס סעי' י"ב בי' ד"ה אבל [עמ' רכ"א]), הל' בשר בחלב (הופשטטר, פרק ו' הע' ע"ג). א) דרכ"ת (ס"ק פ"ט) – "ועי' בחכמת אדם ... עי' בס' יד אלימלך סי' כ"ז שהניח זה בתימא דהא הו"ל ס"ס משם א' עיי"ש וכבר קדמו בזה בשו"ת שואל ומשיב תניא חלק ד' סי' קפ"ט והאריך בענין זה עיי"ש. אמנם יעוין בס' משמרת שלום ...".

ז. הדיחו כלי בשר עם כלי חלב ביחד [והם נקיים מממשות בשר או חלב], ויש לינת לילה.

1. עי' סי' צ"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ח. הדיחו כלי איסור עם כלי היתר ביחד [והם נקיים מממשות איסור].

1. ספק כלי ראשון ספק כלי שני, עם ודאי לינת לילה.

א) מראי מקומות – פמ"ג (סי' צ"ה מש"ז סוף ס"ק י"ד, לשונו מובא לעיל).

2. ספק יד סולדת בו, עם ודאי לינת לילה.

א) מראי מקומות – פמ"ג (סי' צ"ה מש"ז סוף ס"ק י"ד, לשונו מובא לעיל).

ט. מראי מקומות – ילקוט יוסף (ח"י, עמ' רכ"ח).

1. דרכ"ת (סי' קכ"ב ס"ק ל"ג), הו"ד הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות כ"א) – "בס' שערי דעה ס"ק ג' שהביא ג"כ דברי הרב שהביא הגרשוני בזה וסיים וז"ל ולענ"ד נראה באם שודאי עבר לילה אחת יש לסמוך בכה"ג על דעת הסוברים דלינת לילה פוגמת עיי"ש".

א) לענין אם יודע שהשתמש באחת מן הכפות אך אינו יודע איזו - עי' סי' קכ"ב סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

דברים המאוסים

סימן ק"ד

[א] עכבר - סעיף א'.	[ד] הקריבהו נא לפחתך.	[ז] פוסקים.
[ב] אימרטוטי אימרטט.	[ה] האם חי פולט טעם: מעשה בהפלאה.	[ח] תולעים.
[ג] נפל למשקה: איזה משקה - סעיף ב'.	[ו] דברים המאוסים - סעיף ג'.	[ט] דעות במאכל.

[א] עכבר - סעיף א'.

ע"ז (דף סח:) – "ההוא עכברא דנפל לחביתא דשיכרא, אסריה רב לההוא שיכרא; אמרוה רבנן קמיה דרב ששת, נימא קסבר: נט"ל אסור. אמר להו רב ששת, בעלמא סבר רב: נט"ל מותר, והכא חידוש הוא, דהא מימאס מאיס ובדילי אינשי מיניה ואפילו הכי אסריה רחמנא, הלכך נט"ל נמי אסור ... מתקיף לה רב שימי מנהרדעא: ומי מאיס. והלא עולה על שלחן של מלכים. אמר רב שימי מנהרדעא, לא קשיא: הא בדדברא, הא בדמתא. אמר רבא, הלכתא: נותן טעם לפגם מותר, ועכברא בשיכרא לא ידענא מאי טעמא דרב, אי משום דקסבר: נותן טעם לפגם אסור, ולית הלכתא כוותיה, אי משום דקסבר: נותן טעם לפגם מותר, ועכברא בשיכרא אשבוחי משבת. איבעיא להו: נפל לגו חלא, מאי. א"ל רב הילל לרב אשי: הוה עובדא בי רב כהנא, ואסר רב כהנא. א"ל: ההוא אימרטוטי אימרטט ... והלכתא: אידי ואידי בשיתין, וכן כל איסורין שבתורה".

א. קשה: ליתן לקפילא ארמאה לטעום - אם טעמו זר בעצם לבני אדם, או שרק נמאס מפני שקצים בבעל חי עצמו.

1. תוס' (ע"ז דף סט. ד"ה אמר), תוס' ר"י מפאריש (ע"ז סוף דף סח:): – "וא"ת מאי קאמר הכא לא ידענא אי אשבוחי משבת ליטעמיה קפילא ארמאה וי"ל דשמא עכברא בשיכרא מחזק את השכר ומחמצו והשתא כשנתחזק השכר אין ידוע אם מחמת השכר עצמו".
  2. מרומי שדה (ע"ז דף סח:): – "אמר רבא הלכתא נט"ל פ מותר, ועכברא בשיכרא לא ידענא מ"ט דרב כו'. קשה לי טובא האיך איסתפק לחז"ל דבר כזה אי נט"ל פ או לשבח, ומעולם לא מצינו כיו"ז. אבל המה ידעו בחכמתם טיב הדברים, ומכש"כ כאן שיכלו להטעים לקפילא ארמאה כקושית התוס' ד"ה אמר רבא. וגם לשון פירש"י ז"ל נפל לגו מלא מאי כו' לתת בו טעם, לא משמע שהספק אי הוא נותן ט"ל פ או לשבח. לכן נראה דודאי הטעם מושבחה בשכר וחלא, אלא משום שהדבר מאוס ונפשו של אדם קצה בידעו שזה טעם עכבר דמי כנטל"פ, וקרי ליה ר"ש ט"ל"פ. ורבא אמר דמספקא ליה טעמא דרב אי סבר נט"ל פ אסור, או משום דבאמת אשבוחי אשבת, ולמי שלא יודע ומבין שהוא מעכבר נהנה מטעם העכבר. והשתא מובן הא דאי בשו"ע סי' ק"ד דעכברא דדברא ודאי נו"ט לשבת. והוא תמוה כמוש"כ הש"ך והגר"א ז"ל. והשתא ניחא דודאי כל עכבר נו"ט לשבת בשכרא ובחלא, אלא משום מיאוס איסתפק לו, ועכברא דדברא לא מאוס. נמצא דאזיל ספק הש"ך לדעת השו"ע אי כמ"כ משביח ביין, וש"מ דבזה ודאי אין נפ"מ בין עכברא דדברא לדמתא. ומה שנסתפק הש"ס בחלא, ביאר רש"י ז"ל דודאי משביח אלא משום חריפות החומוץ לא ניכר כלל הטעם והוי כאין נו"ט כלל. ולהכי ס"ד לאסור בחמשים כדי שיהא ניכר יותר הטעם. ומסיק הש"ס דבששים דאע"ג דבחרפות החומוץ אינו נשמט הטעם, מכ"מ יכול להיות שיפוג החריפות ע"י בישול וכדומה, ואז יהיה ניכר טעמו המשובח".
- א) חזו"א (י"ד סי' י"ב ס"ק ו' ד"ה והא) – "והא דלא חשבינן מ"ר נפסל מאכילת אדם אע"ג דנפשו של אדם קצה, דלא מקרי נפסל מאכילת אדם אלא אם טעמו זרא לבני אדם אבל אם טעמו נאכל אפי' ע"י הדחק לא מקרי נפסל אע"ג שנפשו של אדם קץ מפני שבא ממקום מאוס".

ב) בדה"ש (ס"ק ל"ז) – "דברים המאוסים, שנפשו של אדם קצה בהם, כנמלים וזבובים ויתושים שכל אדם בודל מהם למיאוסן וכו' אם ההיתר רבה עליו, מותרים. מפני שהם נותנים טעם לפגם בתבשיל. והנה מלשון המחבר בזה משמע שהפגם בזה הוא דוקא למי שיודע שנתערב בו ממינים מאוסים אלו אבל למי שלא ידע ממנו יהיה הטעם לשבח דכל שלא ידע בו אין נפשו קצה בו והטעם גופיה אינו טעם פגום אמנם לפי זה בדין שיהא אסור להגישו לחבירו שלא ידע מזה לאכול ממנו דלחבירו הא לא הוי נט"ל פ וסתימת הפוסקים קצת לא משמע כן, וצ"ע".

בדה"ש (סי' ק"ג סעי' א' ב' ד"ה עוד בתוך ד"ה אם, עמ' קצ"ז) – "וראייתו בחזו"א סימן י"ב ... ויש להעיר על דבריו מהא דע"ז ס"ח ב' גבי עכבר דאמר שם דאיסורו חידוש הוא דמן הדין היה להתירו [כדפירושו התוס' שם] דהא מימאס מאיס ובדילי אינשי מיניה ולשון זה משמע שאין טעמו זרא בעצם לבני אדם אלא שנמאס עליהם מפני שהם קצים בבעל חי עצמו [ואילו לא ידע מאין באה חתיכת בשר עכבר היה עליהם כשאר בשר] וזה נראה דלא כסברת החזו"א אלא כסברת הפרי תאר [ועיין במרומי שדה בע"ז שם], וצ"ע".

3. חתול (cat) שנפל לתוך סיר צ'ולנט.

א) חשוקי חמד (ע"ז דף סח:, הע' מ"ה) – "שאלה. מעשה שהיה במוסד מסויים, בתקופת המלחמה, שהכניסו סיר גדול של צ'ולנט עבור סעודת שבת, והנה בליל שבת קפץ חתול גדול, מתוך הפח זבל, לתוך הסיר, ומת ונתבשל בתוכו. והנה אין בסיר שישים כנגד החתול, ונסתפקו האם יש מקום להתיר את הצ'ולנט באכילה כאשר אין דבר אחר לאכול ... ויש לדון אם חתול שנפל לתוך תבשיל, אם נחשב לדבר מאוס, מפני שאין אנשים רגילים לאוכלו, ולא צריך שישים כנגדו, או שמא הוי כשאר בשר נבילה שבעי שישים לבטלו. והנה יעוין ברדכ"ז (ח"ב סימן תשיז) שפסק שעכבר שנפל לתוך תבשיל, והוציאו אותו, ודאי הוי טעם לפגם, ולא בעי שישים כנגד הטעם שפלט. ואם כן אולי ה"ה לגבי חתול. אולם מאידך יעוין בבית יהודה (מנהגי ארג"ל אות 1) ובספר ויאמר יצחק (ח"א יו"ד סימן ג, הו"ד בדרכי תשובה סימן קד ס"ק טז) שכתבו שלמעשה אם נופל עכבר או חתול לתוך תבשיל, אין לדונו כטעם לפגם, אלא כשאר נבלה שטעמו לשבת, ובעי שישים כנגדו, יעו"ש. והנה יתכן לומר, שכל דבריהם אמורים כאשר אין האנשים נגעלים מעצם החתול, אלא רק דנים מצד הטעם [סיפר הגאון ר"א גניחובסקי שליט"א בשם מרן החזו"ן יחזקאל זצ"ל שפעם באה לפניו שאלה זו למעשה, האם לשחוט עבור חולה מסוכן בשבת או ליתן לו נבילה, ופסק ליתן לו נבילה. וכשתמהו התלמידים הא כיצד, הרי בשו"ע כתוב שחטים לו ואין אומרים נאכילנו נבילה? והשיב שהוא הסתיר מהחולה שהוא יקבל בשר נבילה, ואמר לו שהמזון שהוא יקבל אין בו שום חשש, ולא קץ ואז נתן לו

בשר הנבילה. ולדבריו פשוט שאם לא ידוע לציבור שנפל כאן חתול, ודאי שצריך שישים לבטלו, אמנם יש לדון כאשר ידוע לכולם שנפל חתול והם נגעלים מזה, אלא שרוצים לאכול את הצ'ולנט מחמת רעבונם הגדול], אבל בימינו שאנשים נרתעים מאוד מחיידקים, ובמיוחד כאשר החתול הגיע ישר מהפח זבל, והיה מלוכלך מאוד, אם כן יש כאן מאיסותא גדולה מאוד, והוי כדברים המאוסים, שלא בעי שישים כנגדם. ויעוין במרומי שדה ... הרי לפנינו שיתכן שאכילה של דבר מאוס, נחשבת לאכילה שלא כדרכה, למרות שאם לא היה יודע מהמאיסות [כגון שהיה שותה בחדר חשוך] הוא היה נהנה מהאוכל. ואם כן יתכן שאף בענינו, שהחתול המלוכלך נפל לתבשיל, וכולם נמאסים מזה, אלא שרוצים לאכול את הצ'ולנט מחמת הרעבון הגדול, נחשבת אכילה זו לאכילה שלא כדרכה, ופטורים עליה, ואולי אף נחשב לנתנית טעם לפגם, ובטל ברוב, וצ"ע".

ב. עכבר דברא: מציאות.

1. פירוש רש"י (שם) - אשקור"ל.
(א) פירוש הבדה"ש (שעה"צ ס"ק א'), לעזי רש"י - סנאי.
(1) פירוש הגמ' של ארטסקרול, ס' דף על הדף - סקויר"ל squirrel.

ג. עכברא דברא: הלכה.

1. מחמיר [דין ודאי].
(א) רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א, כ"ב-ב').
(ב) מחבר (סעי' א') - "עכברא דברא נותן טעם לשבח הוא, שהרי עולה על שלחן מלכים".
(ג) פר"ח (ס"ק א') - "וכן עיקר דעכברא דברא ודאי משביח בשכר וחומץ כדמשמע מפשט השמועה".
(ד) פר"ת (ס"ק א') - "ואין להתיר טעמא דעכברא דברא אלא על ידי טעימת קפילא".
(ה) פלתי (ס"ק א').
(ו) לחם הפנים (ס"ק א') - "והפר"ח כ' וכן עיקר דעכברא דברא ודאי משביח בשכר וחומץ".
(ז) פמ"ג (שפ"ד ס"ק א') - "ולי נראה שאין להקל".
(ח) חכמת שלמה (על סעי' א').
(ט) זבחי צדק (ס"ק א').
(י) צמח צדק (פסקי דינים, ריש הסי').
(יא) ערה"ש (סעי' ז) - "הרמב"ם בפט"ו והטור לא הזכירו כלל חילוק בין עכבר לעכבר ... וכתבו גדולי האחרונים דס"ל דלענין פליטתם אין חילוק, דאע"ג דעכברא דברא עולה על שלחן שרים, מכל מקום פליטתו פוגם בכל דבר, זולת בשכר וחומץ, כמו עכבר הבית, ולכן לא חילקו בזה. ואני תמה בזה, דהרי הדברים ק"ו, דאם עכבר הבית שהוא מאוס, עם כל זה יש ספק שמא פליטתו משביח בשכר וחומץ, כ"ש עכברא דברא ששרים אוכלין אותו, שפליטתו ישביח כל דבר, ומנ"ל לחדש דבר כזה שאינו בכל מיני איסורים. ולכן נלע"ד העיקר כדברי רבינו הב"י".
(יב) כה"ח (ס"ק א').
(1) קשה: למה לא חילקו הראשונים - ש"ך (ס"ק א', לשונו מובא לקמן).
א. דברא לא שכיח שיהיה בבית ויפול במשקה - תורת האשם (כלל כ"ב דין ט'), "נראה לי דמש"ה סתמו לפי דברא לא שכיח שיהיה בבית ויפול במשקה, הלכך סתמו דהיינו בדמתא דשכיחא", הו"ד בסולת למנחה (כלל כ"ב דין י"א).
ב. אין נ"מ, שניהם אסור - פר"ח (ס"ק א'), "והפוסקים שכתבו סתם ולא חילקו בין עכברא דברא לעכברא דמתא, משום דבכל גוונא אסיר ולא נפק"מ ולא מידי אי אסיר מחמת ודאי או מחמת ספק, דספק בעיא דלא אפשרטא ספיקו כודאו".
ג. סתם עכבר הוי עכבר דמתא - ערה"ש (סעי' ז), "וזה שהרמב"ם והטור לא חילקו בזה, דאינהו מיירי בסתם עכברים המצויים לאלפים בכל מקום ומקום, דגם בגמ' לא הזכירו עכברא דברא רק בדרך אגב, כשהקשה על מה שאמרו דעכבר מאוס, והרי עולה על שלחן מלכים, ותרצו דזהו עכברא דברא, ואנן מיירינן בסתם עכבר, וכל סוגית הש"ס הוא על סתם עכבר".
2. אין חילוק בין עכברא דברא לעכברא דמתא.
(א) ב"ח (ס"ק א').
(ב) ש"ך (ס"ק א') - "מ"מ לא נראה כן מהרי"ף והרא"ש וטור והרמב"ם וראב"ן ושאר פוסקים שלא הזכירו כלל הא דעכברא דברא אלא כתבו בסתם עכבר ודוק".
(ג) באה"ט (ס"ק א').
(ד) גר"א (ס"ק א') - "עכברא דברא כו'. הם דברי המחבר והן תמוהין דמש"ש מתקיף כו' הוא להתיר (מחמת נטל"פ) לפי הס"ד (דטעמא דרב) משום דחידוש וכן לא חילק בזה שום פוסק כלל (ע"כ)".
(ה) חו"ד (חי' ס"ק א') - "הש"ך".
(ו) חכ"א (כלל נ"ד סעי' כ"א) - "ומכל הפוסקים משמע דאין חילוק כלל בין עכברא דברא ובין עכברא דמתא וזהו שוין הם בכל דיניהם (ק"ד בש"ך ס"ק א)".
3. הפסד מרובה.
(א) מנחת יעקב (כלל כ"ב ס"ק כ"ה) - "דמקום הפסד מרובה ראוי עכ"פ לסמוך על משמעות כל הני פוסקי' אף בעכברא דברא שאינן אוסרין בשאר משקין".
4. נפקא מינה.
(א) נפל לתוך יין ושמן.

- 1) מחמיר [רק למאן דמחלק בין עכברא דדברא לעכברא דמתא] – ב"ח (ס"ק א'), עי' ש"ך (ס"ק א'), "ואפשר לפי זה דעכברא דדברא אפי' ביין ושמן וכהאי גוונא אינה פוגמת", פ"ר"ת (ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק א'), כה"ח (ס"ק א'), בדה"ש (ס"ק י"ג).
- 2) הפמ"ר יש להקל – מנחת יעקב (סי' כ"ה ס"ק כ"ה).
- 3) מיקל – פ"ר"ח (ס"ק א'), ס"ק ד').
- ב) חולה שיש בו סכנה, הקל הקל תחילה – בדה"ש (בי' ד"ה דדברא, עמ' רל"ב, "נפ"מ מהאי פלוגתא לענין חולה שיש בו סכנה שיש להאכילו מה שאסור רק מספק ולא איסור ודאי").
5. מראי מקומות – מטה יהונתן (על המחבר סעי' א'), יד יהודה (הקצר ס"ק א', הארוך ס"ק א'), דרכ"ת (ס"ק א').

ד. יש ששים אבל הוא מאוס לדידיה.

1. מחמיר: משום בל תשקצו.
- א) אונ"ה (כלל ל"ב דין כ"ו) – "וה"ה לדידיה נמי אסור אם היא מאוס עליו (הג"ה) אפי' שאין מאוס לאחרים אסור לו אפי' בששים וק' אם הוא מאוס עליו עדיין כמו שכתב הרמב"ם פ' י"ז דא"מ וז"ל אסרו חכמים מאכלות ומשקין שנפש רוב בני אדם קיהה בהן כגון שנתערב בהן קיא צואה או לחה סרוחה וכיוצא בהן".
- ב) אפי' רברבי (שער ס"ג דין ט"ו) – "והוא הדין לדידיה נמי אם הוא מאיס עליו אף שאין מאוס לאחרים אסור לו אף בס' וק' ולא שייך ביטול כל זמן שמאוס עליו וכן כל מאכל מיאוס".
- ג) ש"ך (ס"ק ח') – "כתב באו"ה ... וה"ה לדידיה נמי אם הוא מאוס עליו אפילו שאין מאוס לאחרים אסור לו אפילו בששים וק' אם הוא מאוס עליו עדיין עכ"ל וכ"כ בס' אפי' רברבי ד' נ"ז מ"א".
- ד) כנה"ג (הג' ב"י סוף ס"ק כ"ח) – "והאו"ה כלל ל"ב אות כ"ו וה"י לדידיה נמי אסור אם הוא מאוס עליו אף על פי שאין מיאוס לאחרים אפילו בס' וק' במ"ש הרמב"ם פ"ז מהלכות מאכלות אסורות ויתבאר זה בסימן קי"ז בס"ד".
- ה) פ"ר"ח (ס"ק ט', עי' סי' פ"ד ס"ק ג') – "כתב באיסור והיתר הארוך כלל ל"ב [דין כו] והוא הדין לדידיה נמי אם הוא מאוס עליו אפילו שאין מאוס לאחרים אסור לו אפילו במאה אם הוא מאוס עליו עדיין ע"כ. וכן כתב בספר אפי' רברבי דף נ"ז [שער סג דין טו]. ויפה כתבו דבית דידה אזלינן וכמו שהוכחתי בסימן פ"ד ס"ק ג' ע"ש".
- ו) מנחת יעקב (כלל כ"ב סוף ס"ק כ"ד) – "וכ' האו"ה כלל ל"ב דאף דאם הוא מותר באכילה מ"מ לפי שהוא מאוס אסור לו לאכול משום בל תשקצו עכ"ל".
- ז) לחם הפנים (ס"ק ג').
- ח) בית לחם יהודה (ס"ק ג') – "או"ה".
- ט) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק א').
- י) חו"ד (חי' ס"ק ח') – "ואם הוא מאוס לדידיה אסור אפילו בששים ומאה, ואפילו אין מאוס לאחריני".
- יא) זבחי צדק (ס"ק ב').
- יב) חכ"א (כלל נ"ח סעי' י') – "אפילו במקום דמותר ואפילו יש ששים או מאה נגד העכבר אם מאוס לו ואפילו אם אינו מאוס לאחרים ומותר להם מכל מקום כיון דמאוס לו אסור לו משום בל תשקצו וכן בכל דבר כמו שבארנו בכלל ס"ח סימן ה'".
- יג) דעת (סי' פ"ד סעי' א' ד"ה לפיכך) – "ועי' או"ה שם כלל (ב') [ל"ב] דין כ"ו דאפי' אם יש ששים כנגדן לא מהני אם עדיין מאוס עליו".
- יד) יד יהודה (הארוך ס"ק י' ד"ה אך) – "או"ה ...".
- טו) כה"ח (ס"ק ג').
- טז) בדה"ש (ס"ק ל"ג) – "וכתב האו"ה ...".
- יז) חלקת בנימין (ס"ק ס"ו).

ב | אימרטוטי אימרטט.

ע"ז (דף סט.) - "הוה עובדא בי רב כהנא, ואסר רב כהנא. א"ל: ההוא אימרטוטי אימרטט".

א. מה הפשט ב"אימרטוטי אימרטט".

1. לחתיכות דקות, וחיישינן דלמא בולע חתיכות שרץ.
- א) רש"י (ע"ז דף סט. ד"ה אימרטוטי) – "לחתיכות דקות קטנות ושרץ איסורו בכעדשה כטומאתו וחיישינן דלמא בולע חתיכות שרץ בהדי חומץ".
2. דשהא ביה טובא עד דאימרטט ביה, ומשני ליה לטעמיה לשבח.
- א) י"מ ברמב"ן (ע"ז דף סט.) – "ויש מפרשין אימרטוטי אימרטט ומגו דשהא ביה טובא עד דאימרטט ביה איכא למיחש דילמא אגב חורפיה דחלא משני ליה לטעמיה לשבח".
- ב) ר"ן (ע"ז דף לב: ד"ה ההוא).
3. יורד השערות.
- א) ראב"ד (ר"ן ע"ז דף לב: ד"ה ההוא).
- ב) ריטב"א (ע"ז דף סט.) – "ההוא שערות היה נמרט ולא היה פוגם כי אם על ידי לכלוך שערות הוא פוגם".
4. בפוסקים פירשו כרש"י. והנ"מ: אם הדין כך רק בשרצים, או גם בשאר איסורים - עי' לקמן.
- ב. מהלך א': אפשר להכירו בהתערובת, אבל א"א להוציאו - ולכן יש להחמיר גם בשאר איסורים.

1. ט"ז (ס"ק א') – "ומ"ש בדרישה דכאן מכירין האיסור אלא שאי אפשר לבררו כן הוא האמת ... ומ"ש כאן בנחתך דהכל אסור לאו מטעם חשיבות דבריה אלא דילמא בלע לחתיכה דקה של שרץ בתוך השכר או חומץ ... אבל אם נתחתך ולא נימוח דיש כאן עדיין ממשות של איסור ונתערב במשקה ממילא אין כאן בלח ולא יבש ביבש דכל ביטול הוא מצד שאינו ניכר משא"כ כאן דניכר אלא דאי אפשר לבררו ממילא לא מהני כאן אפילו ששים דלא מהני ששים אלא אם נעשה האיסור לה ונימוח לגמרי משא"כ כאן דשם איסור לא נעקר ממנו ולא נתבטל כלל לא בששים בתורת לח בלח ולא ביבש בתורת רוב ושפיר יש איסור אם יבלע אותו בעין ע"כ אסרו הכל כאן והיינו פירושו דאמרטוטי אמרטט שאמרו בגמרא ואין כאן חילוק בעולם בין שרץ לשאר איסורים ודין הנזכר כאן הוה בכל איסורים אם נתערב והוא ניכר ואי אפשר לבררו כן נלע"ד ברור".
  2. ע"י מנחת כהן (ח"ב פרק ג').
  3. פר"ח (ס"ק ג') – "ומה שעיינתי בזה כבר קדמני הרב בספר ט"ז [ס"ק א'] אלא שהוא בא בקצרה ואני ארחיב הענין יותר ואבארנו בסיעתא דשמיא. דע שביטול כל האיסורין לא שייך אלא במה שאינו ניכר אבל איסור הניכר אין לו ביטול, וכן היתר הניכר אינו מבטל איסור שאינו ניכר. כיצד ...".
  4. פר"ת (ס"ק ב').
  5. לחם הפנים (ס"ק ד') – "הפר"ח".
  6. מחה"ש (ס"ק ג') – "והפרי חדש ס"ק ג' השיג על טעם הש"ך, עיין שם, ולכן הסכים עם הט"ז ...".
  7. גר"א (ס"ק ו') – "וכבר השיגו עליהם בט"ז ופר"ח וכו' דאף אם גדולה הרבה כל שאינה שלימה לא מקרי בריה אלא דאין האיסור מתבטל כל שניכר כמ"ש בירושלמי פ"ב דערלה כנ"ל סי' צ"ח וכן אם מכיר את ההיתר אין מבטל לאיסור כמ"ש בפ"ד דתרומות כיצד חמשים תאנים כו' ולפיכך אין מתבטל אלא לח בלח או יבש ביבש וז"ש בש"ע בין שנימוח לתוכו כו' דהוי לח בלח ואם נחתך כו' דהוי יבש בלח ור"ל במאכל עב כרוטב עבה דמ"מ הוא לח כיון שאינו עומד בפ"ע ואפילו באלף לא בטיל כיון דע"י מישוש בידים בתבשיל ירגיש לאיסור וה"ל איסור הניכר".
  8. חת"ס (על ש"ך ס"ק ג').
  9. גר"ו (או"ח סי' תמ"ב קונ"א ס"ק ט"ו) – "הנה המ"א כתב קמח בפסח, משמע דקודם פסח שרי, אבל בחק יעקב העתיק בשמו קמחא דפסחא, משמע אפילו קודם הפסח. ואף שמותר ליתן כד של חומץ אצל כד של כותח, משום דאף אם יפול מהכותח לתוך החומץ יתבטל בס' כמ"ש ביו"ד סי' צ"ה, וה"נ יתבטלו הפירורין בס' קודם הפסח שהוא שעת היתר. זה אינו, דפרורין אינן בטלין בקמח דאינן מתערבין יפה, כמ"ש החק יעקב סי' תס"ו ס"ק י"ג. והוה כמו יבש בלח ואי אפשר לסנונו כגון שנפל ברוטב עבה, דאע"פ שאי אפשר לברר האיסור משם בידים מחמת דקותו, אעפ"כ כיון שבמקומו מובדל הוא מההיתר ויש הפרש בין זה לזה שזה לח וזה יבש ואין נבללין זה בזה לכך אינו מתבטל בתוכו, לדעת הט"ז ביו"ד סי' ק"ד. והסכימו עמו המנחת כהן ופר"ח ומנחת יעקב כלל פ"ה ס"ק נ"ו. וה"ה בפירור המעורב בקמח שהפירור יש לו דין יבש אף שהוא דק מאד כיון שיש בו ממשות קצת".
  10. זבחי צדק (ס"ק ד').
  11. ערה"ש (סעי' א'-ה', סעי' י') – "דעת רוב הפוסקים הוא דיבש ביבש מין בשאינו מינו הוא בששים וגם זה כשאין האיסור ניכר בפ"ע אבל כשניכר אין לו ביטול כלל".
  12. מלמד להועיל (יו"ד סי' כ"ב) – "שכ' הט"ז בס"י ק"ד ס"ק א' דכל שניכר האיסור במראית עין אלא שא"א לבררו מחמת דקותו לא בטל, וא"כ הכא נמי לא בטל, ואף שהנקה"כ חולק עליו מ"מ כבר הסכימו הפר"ח והפר"ת לדעת הט"ז".
  13. כה"ת (ס"ק ה').
  14. חזו"א (יו"ד סי' ל' ס"ק ג').
  15. בדה"ש (סוף ס"ק י"ב).
- א) ניכר ע"י עיון.
1. מנחת כהן (ח"ב פרק ג') – "טורי זהב ... ונ"ל שכונות הרב לומר שהטעם שאין העכבר בטל לא בחומץ ולא במאכל המעורב בו הוא מפני שהחתיכות ניכרות ונראות בתוך המאכל אלא שמפני קטנותם ודקות' א"א להפרישן ולהסירן מן המאכל וכיון שא"א לבוררן ולא לסנון אותם אינם בטלים שאין בטול לאיסור הנראה וניכר בתוך ההיתר ואף שאין יכול להסירו משם ולכן לא בטל בס' של החומץ ולא בשל המאכל. וזהו שכתב מה שאין כן כאן דניכר אלא שא"א לבוררו".
  2. פמ"ג (מש"ז ס"ק א') – "כל שניכר האיסור במראית העין אלא שאי אפשר לבררו מחמת דקותו וקטנותו לא בטל מן התורה".
  3. אמרי ברוך (הג' על חות יאיר סי' ק"ה, שנדפסו שם בתחילת הספר) – "לדעת הט"ז שם ליכא מניעת ביטול רק היכא שהאיסור ניכר במראית עין אלא שא"א לבררו מצד דקותו וקטנותו".
  4. זבחי צדק (סוף ס"ק ג') – "המש"ז".
- ב) ניכר ע"י משמוש יד.
1. פר"ח (ס"ק ג') – "ואין היבש מתבטל בלח שהרי ע"י מישוש בידים בתבשיל ירגיש בממשו של איסור ויכירנו והוה ליה איסור הניכר שאין לו ביטול".
  2. מחה"ש (ס"ק ג') – "והפרי חדש ... כאן גבי עכבר אם ימשמש בתבשיל ימצא שם חתיכות שרץ, אף דאינו ניכר עתה שדוחה עם התבשיל, אבל אם ימשמש ויעיין בו היטב ימצא חתיכות שלם של שרץ, והוי כניכר איסור, ולכן אינו בטל ואסור, עד כאן דבריו".
  3. גר"א (ס"ק ו') – "ואפילו באלף לא בטיל כיון דע"י מישוש בידים בתבשיל ירגיש לאיסור וה"ל איסור הניכר".
  4. צמח צדק (פסקי דינים, ד"ה שו"ע).
  5. חכ"א (כלל נ"א סעי' ג') – "אבל אם הוא רוטב עבה שאי אפשר לסנון והאיסור לא נימוח כל כך אלא שנפרך לחתיכות דקות מאד אסור שהרי אפשר להכירו במשמוש היד".
  6. חזו"א (יו"ד סי' ל' ס"ק ג'), "דכשיפגשו ביד או בפיו יהי ניכר".

ג) אין מחלוקת.

- 1) יד יהודה (סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"א ד"ה עוד ראיתי לבאר) – "פשוט שאין חילוק בין אפשר לברר ע"י הכרה בראית העין או ע"י דבר אחר".
- 2) בדה"ש (ציונים ס"ק ל"ט) – "אינו מוכרח שב' התירוצים פליגי בדינא רק באוקימתא דהכא אבל לדינא יש לומר דבין בראייה בין במישוש חשיב כניכר האיסור".

ג. מהלך ב': שרץ לא בטל, כיון שיש חומרא של כעדשה [כמו בריה], ולכן שייך זה רק בשרצים ולא בשאר איסורים.

1. פשטות הרמ"א (סעי' א', כדאי בגר"א ס"ק ו' ופמ"ג סי' פ"ד שפ"ד ס"ק ל"ז).
  2. מהרש"ל (דרישה אות א') – "מורי ורבי".
  3. דרישה (אות א', סי' ק"ט ס"ק א').
  4. ב"ח (ס"ק ב').
  5. ש"ך (ס"ק ג', נקה"כ על הט"ז ס"ק א', סי' פ"ד סוף ס"ק ל"ז).
  6. בית הלל (ס"ק א').
  7. תפארת למשה (על רמ"א סעי' א').
  8. פת"ת (ס"ק א').
  9. יד יהודה (הקצצר ס"ק ה') – "אבל בדבר ששיעורו בכזית אין לחוש לזה וזולת זה יש ביטל בכל דבר אשר אי אפשר להפריש אחד מחבירו אפילו ליבש בלח אף אם ניכר במראה".
- א) מאכל עב, פירוש רוטב עב – גר"א (ס"ק ו', "ור"ל במאכל עב כרוטב עבה דמ"מ הוא לח כיון שאינו עומד בפ"ע").

ד. הפסד מרובה, אפשר להקל כהש"ך.

1. מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק נ"ז).
2. עי' חכ"א (כלל נ"א סעי' ג') – "ואם נימוח האיסור לחתיכות דקות וקטנות אם יכול לסנן המאכל במסננת אינו בטל אפילו באלף כיון שיכול להסירו ואם נימוח כל כך עד שיעבור גם כן במסננת אם כן הוי כלח בלח ואם המאכל עב קצת שאי אפשר להסיר על ידי סינון ואי אפשר להכיר האיסור בשום אופן אזי דינו כיבש ביבש ובטל אבל אם הוא רוטב עבה שאי אפשר לסנן והאיסור לא נימוח כל כך אלא שנפרך לחתיכות דקות מאד אסור שהרי אפשר להכירו במשמוש היד (עיינן כל זה בפרי חדש סימן ק"ד ובש"ך וט"ז שם ובסימן ק' בשולחן ערוך ובתורת חטאת כלל פ"ה דין י"ז מתיר רמ"א באם אינו יכול לבררו וכתב המנחת יעקב ובהפסד מרובה יש לסמוך עליו)".
3. צמח צדק (פסקי דינים, סי' ק"ד ד"ה ש"ע).
4. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ס"ט) – "שלהלכה הפוסקים חוששין להט"ז, ורק במקום הפסד מרובה סומכין על הש"ך. אבל בוודאי לענין ח' שרצים הלכה כהש"ך להחמיר בכעדשה אף במקום שאינו ניכר הוא. אף שהט"ז מקיל בזה כיון שאינו ניכר. וכן משמע מהגר"א סק"ו להחמיר כשניהם".

ה. מראי מקומות – מעדני אשר (סי' צ"א).

1. ש"ך (נקה"כ על הט"ז ס"ק א', וצ"ע) – "ומה שכתב וכן מוכח מדברי התוס' שהקשו שם יש לתמוה היאך אנו אוכלין דבר הדבורים בדבש וכו' לא מוכח מידי דהתוס' שם מקשי דהרי עינינו רואות שרגלי הדבורים מעורבים בדבש ואוכלין בדבש עם רגלי הדבורים".

ו. כשאין ניכר אלא על ידי טורח גדול [ואינו בריה].

1. עי' סי' פ"ד סעי' י"ג, לשיטות ומראי מקומות.
2. הגר"ז נגולדברג זצ"ל (בדיקת המזון ח"א עמ' קס"ט) – "ולכאורה יש לומר שתלוי במחלוקת הרמב"ם והרשב"א באם מותר לאכול חמאת עכו"ם ... ועיין בט"ז סימן קד ... וצ"ע".
- א) בדיקת המזון כהלכה (ח"א שער ב' פרק ז' סוף הע' א', עמ' קל"ה) – "שאפשר לחלק בין שני אופנים של טורח ... וצ"ע".
3. יש לחלק בין הסוגיות: 1) שאפשר להכירו בהתערבות, אבל א"א להוציא. 2) כשאין ניכר אלא על ידי טורח גדול.
- א) היד יהודה פסק להחמיר ב"כשאין ניכר אלא על ידי טורח גדול", משא"כ כ' להקל ב"שאפשר להכירו בהתערבות, אבל א"א להוציא" שדינו כתערובות.
- 1) יש לפרש, דכיון שא"א להוציא, ממילא נחשב כתערובות, ויותר קל מטורח גדול שיכול להוציא.
- ב) הערה"ש פסק להקל ב"כשאין ניכר אלא על ידי טורח גדול" שדינו כתערובות, משא"כ פסק להקל ב"שאפשר להכירו בהתערבות, אבל א"א להוציא".
- 1) יש לפרש, שאם ניכר או בקל שיכול להכיר, אין כאן תערובות. אבל מה שהוא טורח גדול למצוא, דינו כתערובות.

ג] נפל עכבר למשקה: איזה משקה - סעיף ב'.**א. חומץ.**

1. מחמיר – גמרא (ע"ז דף סט., "והלכתא: אידי ואידי בשיתין"), מחבר (סעי' א'), פוסקים.

ב. שכר.

1. מחמיר – גמרא (ע"ז דף סט., "והלכתא: אידי ואידי בשיתין"), מחבר (סעי' א'), ערה"ש (סעי' ו').

2. מיקל, בזה"ז – יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ז, הארוך ס"ק י"ב, "דוקא בשכר שהי' בימי חכמי הש"ס שהי' לו חמוצות דומיא דחלא וכן כיוצא בו אבל בשכר שלנו שעושין משעורין דינו כיון ומי דבש וכל בשר או שומן פוגם בו מכ"ש דברים אלו"), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ג').
 א) "צ"ע בזה שסתימת הפוסקים לא משמע כן" – בדה"ש (ס"ק ג').

ג. יין ושמן.

1. מיקל.

א) רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' ל"א) – "אם נפל ליין או לשמן או לדבש מותר ואפילו נתן טעם מפני שטעמו פוגם, שכל אלו צריכין להיותן מבושמים וזה מסריחן ומפסיד טעמן".
 ב) רמב"ן (ע"ז דף סט.) – "שבשמן ויין ושאר כל המשקין לפגם הוא ושרו".
 ג) רשב"א (ע"ז ריש דף סט.) – "בשמן ויין ושאר משקין פוגם הוא ומותר".
 ד) ריטב"א (ע"ז דף סט.) – "בשמן ויין ושאר משקין הרי הוא מותר דפוגם הוא".
 ה) טור (סעי' ב').
 ו) הו"ד בפוסקים – מחבר (סעי' ב'), לבוש (סעי' ב'), פוסקים.
 2. לענין עכבר דדברא - עי' לעיל.

ד. דבש.

1. מיקל: כמו יין ושמן.

א) רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' ל"א) – "אם נפל ליין או לשמן או לדבש מותר".
 ב) יש"ש (חולין פרק ז' סי' מ"ח).
 ג) ט"ז (ס"ק ב') – "ובדבש לכ"ע פוגם כמ"ש הסמ"ג מפ"ה התוס' לענין דבורים שנתערבו בדבש".
 ד) ש"ך (ס"ק ה') – "ואינו מתיר אלא ביין ושמן ודבש מטעם שכתב הרמב"ם שאלו צריכין להיות מבושמים וע"ש".
 ה) מנחת יעקב (כלל כ"ב ס"ק כ"ו).
 ו) לחם הפנים (ס"ק ו').
 ז) בית לחם יהודה (ס"ק ה').
 ח) פמ"ג (מש"ז ס"ק ה').
 ט) חוו"ד (חי' ס"ק ג') – "חוז' מיין ושמן ודבש, רש"ל [ים של שלמה חולין פ"ז סימן מח]."
 י) חכ"א (כלל נ"ד סעי' כ"א) – "עכברא דמתא ביין ושמן ודבש שצריכין להיות מבושמים ודאי נותן טעם לפגם ואין צריך ששים לבטל פליטתו".
 יא) יד יהודה (הקצר ס"ק ח').

ה. שומן.

1. מחמיר – הרא"ש (כלל כ' אות א', על העכבר הנמצא בשומן אוזים ... והשאר מותר, אם יש בשומן ששים לבטל העכבר).
 2. מיקל – פר"ח (ס"ק ה', לשונו מובא לקמן), לחם הפנים (ס"ק ו'), זבחי צדק (ס"ק ה'), ערה"ש (סעי' י"א), כה"ח (ס"ק י').
 3. הפסד גדול יש להקל – רמ"א (סוף סעי' ב'), "ובמקום הפסד גדול יש לסמוך אדברי המקילין", ב"ח (סוף הסי'), מנחת יעקב (כלל כ"ב ס"ק כ"ז), בית לחם יהודה (ס"ק ה'), פמ"ג (מש"ז ס"ק ה'), רע"א (על רמ"א סעי' ב'), חכ"א (כלל נ"ח סעי' ט', "אם לא בידוע שהיה רך כשנפל ובמקום הפסד גדול יש לסמוך על המקילין דסבירא להו דעכבר נותן טעם לפגם בכל המשקין ומותר הכל (שם) כמבואר בכלל נ"ד"), צמח צדק (פסקי דינים, סוף הסי'), יד יהודה (הקצר ס"ק ח').

ו. חמאה.

1. כמו שומן – שו"ת חוט שני (סי' ס"ג), הו"ד במנחת יעקב (כלל כ"ב ס"ק י"ט, ס"ק כ"ו), פמ"ג (מש"ז ס"ק ה'), "ובמ"י כלל כ"ב אות כ"ו כתב חמאה דין שומן יש לו", בית מאיר (על רמ"א סעי' ב'), חכ"א (כלל נ"ח סעי' ו'), "עכבר שנמצא בשומן והוא הדין בחמאה", חת"ס (על רמ"א סעי' ב'), כה"ח (ס"ק ח').

ז. יין שרף.

1. מחמיר: כמו שיכר וחומץ.
 א) עצי לבונה (סוף סי' ק"ז) – "ואפשר בנמצא זכוב ביי"ש ושהה כדי שירתיח דאוטר עד ס' אף דהסירו משם דהוי כמו חלא ושכרא".
 ב) חכ"א (כלל נ"ד סעי' י"ד) – "ונראה לי דהוא הדין ביין שרף".
 ג) בדה"ש (ס"ק ד').
 2. מיקל: כמו יין.
 א) עי' מהרש"ם (ח"א סי' קע"ד) – "יש לומר דלפמ"ש הש"ך סוף סימן ק"ז דגם בזכוב בחלא ושיכרא לכולי עלמא אסור אם כן יש לומר דהוא הדין ביי"ש דהוי דבר חריף וכ"ה בס' עצי לבונה סוף סימן ק"ז שם וכ"ה בחכ"א כלל נ"ד דין י"ד אבל בהג"ה שם חזר והביא מהמנ"י כלל נ"א דדבר הפוגם בעצמו גם דבר חריף לא משוי ליה לשבח. ובאמת שכבר הביא מזה במש"ז סימן צ"ו סוף סקי"ג וסיים דאין ללמוד מזה לשאר דברים ... ואחר זה מצאת בדמשק אליעזר לחולין פרק אלו טריפות סימן נ"ח שהעיד דהמנהג

להקל בנמצא זבוב מת בתוך י"ש להוציאה ולשתות הי"ש והביא מגיטין (דף צ') יש מוצא זבוב בקדרה ואוכלו ש"מ דאיסורא ליכא ע"ש ומבואר דס"ל דגם בדבר חריף שרי ואין חילוק כלל. ולכן נראה להתיר הווישניק".
 (ב) יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ז, הארוך ס"ק י"ב) – "וביי"ש יש נמי לעיין ונראה להקל".
 3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ג').

ה. נפל לשאר משקין.

1. מחמיר.
  - (א) יש"ש (חולין פרק ז' סי' מ"ח).
  - (ב) ט"ז (ס"ק ב', ס"ק ה') – "וכ' רש"ל בפ' ג"ה סי' מ"ח דמשמע מטעם זה דשאר משקים אסורים ובדבש לכ"ע פוגם כמ"ש הסמ"ג מפני התוס' לענין דבורים שנתערבו בדבש והמדרכי פרק אין מעמידין ומסיק שם דיש להחמיר בכל המשקין חוץ מיין ושמן ודבש".
  - (ג) ש"ך (ס"ק ה') – "וכן דעת מהרש"ל פג"ה סימן מ"ט לאסור בשומן אווזות ושאר משקים ואינו מתיר אלא ביין ושמן ודבש מטעם שכתב הרמב"ם שאלו צריכין להיות מבושמים וע"ש".
  - (ד) כנה"ג (הג' הטור ס"ק ג') – "אבל רש"ל בפרק ג"ה סימן מ"ח כתב שמדברי הרמב"ם מוכח דדוקא ביין ושמן ודבש פוגם אבל בשאר משקים אשבוחי משבח ואסור ונכון הוא להחמיר ולאסור כל המשקים חוץ מיין ושמן ודבש, ע"כ. והביאו דבריו בעל ט"ז וש"ך ומשמע דהכי ס"ל".
  - (ה) בית לחם יהודה (ס"ק ה').
  - (ו) חוו"ד (חי' ס"ק ג') – "ויש להחמיר בכל (המקום) [המשקים], חוץ מיין ושמן ודבש, רש"ל [ים של שלמה חולין פ"ז סימן מח]".
- (1) מודים בהפ"מ, כמו שומן – עי' ט"ז (ס"ק ה'), יד יהודה (הקצר ס"ק י"ג, לשונו מובא לקמן).
2. מיקל.
  - (א) רמב"ן (ע"ז דף סט.) – "שבשמן ויין ושאר כל המשקין לפגם הוא ושרו".
  - (ב) רשב"א (ע"ז ריש דף סט.) – "בשמן ויין ושאר משקין פוגם הוא ומותר".
  - (ג) ריטב"א (ע"ז דף סט.) – "בשמן ויין ושאר משקין הרי הוא מותר דפוגם הוא".
  - (ד) תשב"ץ (ח"ב סי' מ"ט).
  - (ה) מחבר (סעי' ב') – "אם נפל ליין ושמן או לשאר משקין, פוגם בודאי ואין צריך ס' לבטל פליטתו".
  - (ו) רמ"א (תו"ח כלל כ"ב דין י"א, הו"ד ברע"א כאן) – "אבל לא בשא' משקים ואע"ג דמדברי חאשר"י שכתב לגבי שומן דאוסר משמע דסבירה ל' דאין לחלק בין שכר וחלא לשאר משקין".
  - (ז) רדב"ז (ח"ב סי' תשי"ז), הו"ד בפת"ת (ס"ק ב') – "וכן כתב הרמב"ם דבשמן ויין ושאר משקין פוגם הוא ומותר וכן הורו הלכה למעשה רבותינו הצרפתים ואני אומר דמכל שכן שפוגם בתבשיל והכי כתב הרי"ף והלכתא אידי ואידי בשיתין דחיישינן דילמא אשבוחי משבח בחלא ובשכרא משמע דבכל שאר מילי לא משבח".
  - (ח) לבוש (סעי' ב') – "דבשאר משקין וכל שכן בשמן ויין פשיטא לן דפוגמין אותם".
  - (ט) פר"ת (ס"ק ה') – "דע שדעת מהרש"ל [ים של שלמה] פרק גיד הנשה [חולין פ"ז] סימן מ"ח לאסור בשומן אווזות ושאר משקים, ואינו מתיר אלא ביין ושמן ודבש מטעם שכתב הרמב"ם [מאכלות אסורות טו, לא] שאלו צריכין להיות מבושמים וע"ש. ואנו אין לנו אלא פסק המחבר להתיר בעכברא דמתא בכל משקין ואף בשומן".
  - (י) לחם הפנים (ס"ק ו').
  - (יא) עיקרי דינים (יו"ד סי' י"א אות ל"ה).
  - (יב) רע"א (על רמ"א סעי' ב', עי' על הט"ז ס"ק ו') – "אבל בשאר משקי' פסקי' להקל כך מבואר דעת הרמ"א בת"ח ע"ש".
  - (יג) ערה"ש (סעי' י"א).
3. בהפסד מרובה יש להקל.
  - (א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ה') – "ובהפסד מרובה שרי".
  - (ב) חכ"א (כלל נ"ח סעי' ט') – "ובמקום הפסד גדול יש לסמוך על המקילין דסבירא להו דעכבר נותן טעם לפגם בכל המשקין ומותר הכל (שם) כמבואר כלל נ"ד".
  - (ג) יד יהודה (הקצר ס"ק ח', ס"ק י"ג) – "ולעיל הביאו הט"ז [ס"ק ב] והש"ך [ס"ק ה] בשם רש"ל להחמיר בכל דבר חוץ מיין ושמן ודבש. ונ"ל דלא הביאו רק על מש"כ הרמ"א לעיל ויש מחמירין בשומן משמע דוקא בשומן ולא בשאר דבר. וכ"כ בת"ח כלל כ"ב דין י"א מבואר דע"ז הביא דברי הרש"ל דה"ה בכל דבר, אבל במקום הפסד גדול מודים להרמ"א לכך לא הביאם כאן".
4. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק י"ד), מעדני אשר (סי' צ"ג).
  - (א) חכ"א (כלל נ"ד סעי' כ"א) – "ויש אומרים דהוא הדין בכל משקין נותן טעם לפגם".

ט. נפל לתבשיל.

1. מיקל.
  - (א) רדב"ז (ח"ב סי' תשי"ז) – לשונו מובא לעיל.
  - (ב) פת"ת (ס"ק ב') – "ליין ושמן. עיין (בתשובת הרדב"ז ח"ב סימן תשי"ז) שכתב דמכל שכן שפוגם בתבשיל ע"ש עוד".

י. נפל לאוכלים.

1. כמו שאר משקין.
  - (א) יד יהודה (הקצר ס"ק ו', ס"ק ז') – "לאו דוקא משקין דה"ה בכל דבר ...".

(ב) עי' בדה"ש (ס"ק י"ט, ציונים ס"ק נ"ו).

ד] הקריבהו נא לפתחה (מלאכי פרק א' פסוק ח').
א. **עכבר שנמצא בשמן של בית הכנסת: שהוא מאוס.**

1. מחמיר: אסור להדליקו בבית הכנסת.
- (א) מחבר (או"ח סי' קנ"ד סעי' י"ב) – "עכבר שנמצא בשמן של בית הכנסת, אם הוא מאוס, אסור להדליקו בבהכ"נ".
- (ב) רמ"א (סעי' ב'), לבוש (סעי' ג'), ערה"ש (סעי' י"ג) – "ובמקום שהשומן מאוס לאכול, אסור להדליקו ג"כ בבית הכנסת, משום הקריבהו נא לפתחך".
- (ג) **ה"ה נרות חנוכה, נרות שבת, וכדו'.**
  - (1) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק כ"ח) – "וכתב רש"ל והוא הדין לכל נרות מצוה".
  - (2) פמ"ג (מש"ז ס"ק ד') [לשונו מובא לקמן], או"ח סי' קנ"ד מש"ז ס"ק י' [לשונו מובא לקמן], א"א ס"ק י"ט, סי' תרע"ג א"א ס"ק (א) – "ויראה דלכל נר מצוה נר חנוכה ונר שבת וכדומה אסור אם הוא מאוס".
  - (3) ערך השלחן (ס"ק ו').
  - (4) חכ"א (כלל נ"ח סעי' י"א) – "ונראה לי שהוא הדין לכל נר מצוה משום הקריבהו נא לפתחך".
  - (5) זבחי צדק (ס"ק ז').
  - (6) מ"ב (סי' קנ"ד ס"ק נ', סי' תרע"ג ס"ק ג') – "אם נמצא עכבר בשמן מאוס הוא ואסור לנר חנוכה".
  - (7) ערה"ש (סעי' י"ד) – "וכן לכל תשמיש מצוה כנר חנוכה ונר שבת וכיוצא באלו".
  - (8) כה"ח (ס"ק ט"ז, ס"ק י"ז, סי' תרע"ג ס"ק י"א) – "לשונו מובא לקמן".
  - (9) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' מ"ה ד"ה והאליהו) – "במשבצות זהב ...".
  - (10) בדה"ש (ס"ק ל"ה).
  - (11) מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (הערות על מסכת סוכה דף לו:, לשונו מובא לקמן).

ב. **דין דאורייתא או דרבנן.**

1. דרבנן.
- (א) יד יהודה (הארוך סוף ס"ק י') – "וכפי הנראה דדברים אלו דרבנן רק אסמכיה אקרא".
2. דאורייתא.
- (א) בדה"ש (ס"ק ל"ב, עי' סי' ק"ח ס"ק ק"ב) – "דביזוי מצוה אסור מן התורה".
3. מראי מקומות.
- (א) כתב סופר (או"ח סי' פ"ח ד"ה וראי') – "מרמב"ם ... וצ"ל דמביא משום הקריבהו דהוא מדברי קבלה וכדאורייתא הוא או עכ"פ חמיר מאיסור דרבנן שאסמכו אקרא".

ג. **אם יש ששים.**

1. מיקל.
- (א) רשב"א (חולין דף צט:): – "ונשאל לגאון ז"ל בעכבר שנפל לשמן של בית הכנסת ואמר אם השרץ נימוח בשמן משערין ליה בששים בשמן רותח ומותר באכילה ואין צריך לומר להדלקה ואם צונן הוא מעבירו במסנת ושרי אפ"ל באכילה ולא בעינן ששים, ולגבי נרות של בית הכנסת אם הוא מענין שאסור באכילה אסור בהדלקה משום שנאמר הקריבהו נא לפתחך".
- (ב) ר"ן (חולין דף לו:): – "ונשאל לגאון ז"ל בעכבר שנפל לשמן של בית הכנסת ואמר אם השרץ נימוח בשמן משערין ליה בס' בשמן רותח ומותר באכילה ואין צריך לומר להדלקה ואי צונן הוא מעבירו במסנת ושרי אפילו באכילה ואי לא כשם שאסור באכילה כך אסור להדלקה משום שנאמר הקריבהו נא לפתחך ע"כ".
- (ג) נימוקי יוסף (חולין דף צו:): – "ונשאל גאון ז"ל ...".
- (ד) ט"ז (ס"ק ד', או"ח סי' קנ"ד ס"ק י') – "פירוש שהוא אסור דהיינו דלית ביה ששים וכן העתיק בד"מ בזה הלשון הואיל והוא אסור לאכילה כו' משמע ביש שם ששים מותר בהדלקה ג"כ וכ"כ ב"י בשם רבינו ירוחם בא"ח סי' קנ"ד".
- (1) מנחת יעקב (כלל כ"ב ס"ק כ"ד) – "ומ"ש הט"ז ... שכ"כ הב"י בשם ר' ירוחם זה וודאי אינו דאדרבה בדברי ר' ירוחם מבואר להדיא להיפך".
- (ה) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ו').
- (ו) באה"ט (ס"ק ז').
- (ז) יד יהודה (הארוך ס"ק י', הקצר ס"ק י"ב) – "דודאי דבר המאוס אין להשתמש בו לגבוה, אבל בודאי הכל תלי בדבר השתמשות אם הוא מאוס לתשמיש זה או לא, דאם הוא לאכילה ושתיה כגון כוס של קדוש ובה"מ צריך לראות אם הוא אינו מאוס לפתח וסגנים לשתות, אבל כאן דאיירי בהדלקה אז בודאי אף יפול שרץ לתוך השמן ויהא מאוס להם לאכילה, אבל מי מאוס להם נמי שלא להדליקו, דודאי מדליקין בכמה דברים אשר מאוסים לאכילה. וזה נראה דעת הרשב"א והר"ן דהכל תלוי אם נאסר מחמתו באכילה וזה חידוש לן הגאון וכפי הנראה דדברים אלו דרבנן רק אסמכיה אקרא, על כן נראה להקל".
- (ח) עי' דברי מלכאל (ח"ד סי' א' ד"ה והנה במקור) – "דעת רוב הפוסקים שמה שמותר לאכילה מצד ביטול אינו מאוס ע' מג"א סימן קנ"ד סקי"ט. ויר"ד סימן ק"ד ס"ב וט"ז שם".
2. אם הוא מאיס אסור.

א) רבינו בחיי (במדבר פרק כ"ח פסוק ל"א) – "אסרו רז"ל שמן שנפל בו עכבר להדליק ממנו נרות של בית הכנסת, ודעת הגאונים ז"ל שאם נמוח ויש בשמן ששים שמותר באכילה, ואם אינו נמוח זורקו והשמן הותר בששים ממנו, ואע"פ שהשמן מותר באכילה פסול למאור, שנאמר (מלאכי א) הקריבהו נא לפחתך, דבעינן דבר המובחר".

1) מלשון רבינו בחיי, משמע אפילו אינו מאיס, רק אינו דבר מובחר, עדיין יש להחמיר. ודלא כנראה מהמג"א.
 ב) עי' רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ה) – "ולגבי נרות של בית הכנסת אם הוא מאוס אסור בהדלקה משום שנאמר הקריבהו נא לפחתך".
 ג) עי' ר' ירוחם (נתיב ט"ו אות כ"ט קל"ט-ב') – "ולגבי נרו' ב"ה אם הוא מאוס אסור בהדלקה משו' הקריבהו נא לפחתך".
 ד) או"ה (כלל ל"ב דין כ"ו) – לשונו מובא לקמן.

ה) עי' רמ"א (תו"ח כלל כ"ב דין י'. כדאי' במנחת יעקב שם, ומג"א [לקמן]).
 ו) עולת תמיד (סי' קנ"ד ס"ק ט"ו) – "אם הוא מאוס. משמע אפילו מותר באכילה כגון שיש ששים כנגד העכבר, אפילו הכי אין מדליקין בו מפני שהוא מאוס ואמרינן בו הקריבהו נא לפחתך".

ז) פר"ח (ס"ק ט') – "דאפילו איכא ששים כיון דמאיס עליה אסור משום הקריבהו נא לפחתך [מלאכי א, ח]".
 ח) מנחת יעקב (כלל כ"ב ס"ק כ"ד) – "משמע להדיא אף דמותר לאכילה מ"מ כיון דהוא מאוס אסור להדליק אף דנתבטל בס' וכן מבואר להדיא בדברי הרא"ש...".

ט) א"ר (סי' קנ"ד ס"ק י"ח, א"ז ס"ק ה') – "דאף ביש ששים שמתיר באכילה אפילו הכי אסור".
 י) כרתי (ס"ק ו') – "ואפילו איכא ששים אינו מועיל. פרי חדש (ס"ק ט' דלא כט"ז ס"ק ד)".

יא) מור וקציעה (או"ח סי' קנ"ד) – "ובסוף הלשון מבאר מה דין השמן להדליקו בבה"כ והוא מ"ש ולגבי נרות ב"ה אם הוא מאוס אסור בהדלקה כו', דפשוט שר"ל אף על פי שמותר באכילה אסור להדלקה דקדושה משום הקריבהו נא לפחתך".
 יב) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ח') – "משמע אף שיש ששים אם הוא מאיס אסור לבית הכנסת ואף רק מאוס לדידיה".
 יג) גר"א (ס"ק י') – "ובמקום שהשומן כו'. ר"ל אפילו אם מותר באכילה כמ"ש בפ"ו דב"ב (צ"ז ב') ושאר מקומות".

יד) חו"ד (חי' ס"ק ח') – "היינו בדליכא ששים, אבל ביש ששים מותר בהדלקה".
 טו) ערך השלחן (ס"ק ו').
 טז) זבחי צדק (ס"ק ו').

יז) בן איש חי (שנה ב' פר' נח אות י"ז) – "אע"פ שיש ששים כנגד העכבר".
 יח) שערי דעה (ס"ק ד') – "דאף דאין איסור באכילה אסור להדליק וכן נראה עיקר לדינא".
 יט) כה"ח (ס"ק י"ד).

כ) בדה"ש (ס"ק ל"ב [לשונו מובא לקמן], ס"ק ל"ד) – "שכל שהוא מאוס על האדם אסור להדליקו אע"פ שיש ס' ואין בו טעם השריף".
 1) ופחות מס' אפ"ל אין מאוס אסור – כה"ח (ס"ק י"ד).

3. ב' הדעות.

א) מג"א (סי' קנ"ד ס"ק י"ט) – "משמע בת"ח כלל כ"ב דאפ"ל במקום שמותר באכילה אסור לגבוה אם הוא מאוס וכ"כ הבחיי וכ"מ ברי"ו וברא"ש פ' ג"ה מיהו בת"ה בית ד' שער א' כתב וז"ל אם הוא בענין שאסור באכילה אסור בהדלקה וכ"פ הט"ז בי"ד סימן קי"ד עס"י ער"ב".

ב) חכ"א (כלל נ"ח סעי' י"א) – "כל מקום שהשומן אסור באכילה אסור גם כן להדליק ממנו בבית הכנסת. ונראה לי דהוא הדין לכל נר מצוה משום הקריבהו לפחתך (ט"ז בסימן ק"ד ובאורח חיים סימן קנ"ד במגן אברהם ס"ק י"ט) ויש אומרים דאפילו במקום דמותר כיון דמאוס אסור לגבוה (שם)".

ג) מ"ב (סי' קנ"ד ס"ק מ"ט) – "ואפילו יש ששים נגדו דמותר באכילה כיון שמאוס אסור משום הקריבהו נא לפחתך ויש מקילין ביש ששים".
 ד) ערה"ש (סעי' י"ד).

4. אפשר שאין מחלוקת: דכוונתם דאף שאין מיאוס אפילו הכי אסור כשאין ס', אבל כשהוא מיאוס אף ביותר מס' אסור.

א) א"ז (סימן קנ"ד ס"ק ה') – "בספרי ליו"ד דקדקתי בזה מתורת הבית הארוך דף ק"ד וחידושי הרשב"א דף ק"י ור"ן סוף פרק גיד הנשה דתלוי נמי איסור זה באיסור אכילה כמ"ש דרכי משה, ופירשתי דכוונתם אף שאין מיאוס אפילו הכי אסור כשאין ס', אבל כשהוא מיאוס אף ביותר מס' אסור".

ב) מנחת יעקב (כלל כ"ב ס"ק כ"ד) – "אכן הרשב"א ... והר"ן ... משמע דאם מותר באכיל' מותר בהדלק' אך אפשר לדחוק ולומר דאף המה מודים דאם הוא מאוס דאסור בהדלקה משום הקריבהו נא לפחתך אך שאתא לאשמועי' דכל שאסור באכילה אף באינו מאוס אסור בהדלקה".

ג) פמ"ג (מש"ז ס"ק ד') – "ואפשר הט"ז נמי יודה כל שמאוס אפילו יותר מששים ופחות מששים אפילו אין מאוס אסור".
 ד) משמרת שלום (על מש"ז ס"ק ד') – "אבל אה"נ דהט"ז מודה דאף בלמעלה מס' כל שמאוס אסור להדליקו".

ה) בדה"ש (סוף ס"ק ל"ב) – "וכתב הפמ"ג דגם דיעה הראשונה מסכמת בכך לדינא ולא נחלק עלייהו אלא בביאור כוונת הרמ"א כאן דלדידיה כוונת הרמ"א לומר דכל שאין ס' כנגדו לעולם מאוס הוא. [ובמ"ב שם בס"ק מ"ט הבין שהט"ז חולק על הדיעה השניה (ולא הכריע ביניהם) ע"ש ולא ידעתי למה השמיט דברי הפמ"ג הללו]".

ו) מעדני אשר (סי' צ"ב) – "ויותר נראה כמ"ש"כ הא"ז באו"ח קנ"ד והמנ"י כלל כ"ב סק"ד (והפמ"ג כ"כ גם בד' הט"ז) דגם לרשב"א ור"ן כל שיש בשמן מאיסות הרי הוא אסור אפילו אם יש בו ס', ומה שתלו את האיסור בס' היינו לחומרא, דכשאין ס' חשיב כמאוס גם כשלאינשי אינו מאוס, כיון שיש בו טעם. ונמצא דלכו"ע כל שמאוס הרי הוא פסול למצוה".

5. מראי מקומות – ברכי יוסף (או"ח סי' קנ"ד ס"ק ה'), הגריש"א (הערות על מסכת סוכה, בהדרן שבסוה"ס ד"ה ויש).

ד. מאוס רק לדידיה: לענין הקריבהו נא לפתחך.

1. מחמיר.

(א) פמ"ג (מש"ז ס"ק ד', או"ח סי' קנ"ד מש"ז ס"ק י') [לשונו מובא לקמן], א"א ס"ק י"ט) – "ועיין באל"י זוטא א"ח סימן קנ"ד אות ו' כשמאוס לדידיה כיון שאין מאוס לאחרים שרי להדליק. ולא נהירא, אלא כמ"ש באל"י רבה אות ח"י דאדרבה אם מאוס לדידיה אסור אף שאין מאוס לאחרים, ונכון הוא דהקריבהו נא. ואם אין מאוס לדידיה אף דמאוס לאחרים מותר להדליק. כתבו האחרונים שם ה"ה לכל נר מצוה אסור אם הוא מאוס יע"ש, היינו נר חנוכה ויאצ"ט. ויראה נר של שבת ג"כ יש למנוע".

(ב) זבחי צדק (ס"ק ו').

(ג) מ"ב (סי' קנ"ד ס"ק נ') – "אסור אם הוא מאוס לו".

(ד) דברי מלכיאל (ח"ד סי' א' ד"ה ולפ"ז) – "דקיי"ל בא"ח סימן קנ"ד סי"ב וביו"ד סימן ק"ד ס"ב דשמן שנפל לתוכו עכבר אסור להדליקו בביהכ"נ משום הקריבהו נא. וכתב שם הש"ך סק"ה מאו"ה ואפ"ר דאם מאוס לו ואינו מאוס לאחרים אסור לו להדליק".

(1) ע"י הערה לקמן.

(ה) כה"ח (ס"ק ט"ו).

(ו) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' מ"ה ד"ה והאליהו) – "במשבצות זהב ...".

2. מיקל.

(א) א"ז (סי' קנ"ד ס"ק ה') – "אף כשאין מיאוס לאחרים כשמיאס לדידיה, מ"מ להדליק נראה דמותר בזה כיון שאין מיאוס לאחרים".

(ב) יד יהודה (הארוך ס"ק י', הקצר ס"ק י"ב) – "אבל אם מאוס לדידיה הגם שהוא אסור באכילה מ"מ אם אינו מאוס לאחרים רק שהוא איסמניס בודאי מותר בהדלקה, וכ"כ בא"ז בא"ח שם".

3. מראי מקומות – שערי דעה (ס"ק ד'), שואל ונשאל (ח"ד סי' ל"ז), דרכ"ת (ס"ק ל', סי' קט"ז ס"ק ק"ה), בדה"ש (ס"ק ל"ד, נחלקו הפוסקים), מעדני אשר (סי' צ"ב אות ג').

(א) פמ"ג (או"ח סי' קנ"ד מש"ז ס"ק י'), כה"ח (ס"ק י"ז), הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' מ"ה ד"ה והאליהו) – "ועדיין צ"ע דאפשר לבית הכנסת כל שמאוס לאחרים לפתחך, ודווקא בביתו נר שבת וחנוכה ויאר צייט וכדומה שרי כל שאין מאוס לדידיה".

(ב) ערה"ש (סעי' י"ד) – "אפילו אם דעתו יפה ורשאי לאוכלו מ"מ אם לאחרים מאוס אסור גם הוא לשמשו לדבר מצוה וי"א דהכל תלוי בדידיה ואם עליו מאוס אף שלאחרים אינו מאוס אסור לדבר מצוה ולהיפך אם עליו אינו מאוס אף שלאחרים מאוס מותר וצ"ע [כ"כ הפמ"ג במשבצות זהב סק"ד וצ"ע דא"כ שוה זה לאכילה כהט"ז והרי להמג"א אינו כן כמ"ש בעצמו ואיך יפרנס דברי המג"א ע"ש ודו"ק]".

4. יש לדון בכל הפוסקים [לעיל, סעי' א'] שכל לענין איסור אכילה, שאם מאוס לדידיה הגם שיש ששים, אסור באכילה משום בל תשקצו, האם יהיה ג"כ איסור משום הקריבהו נא לפתחך.

(א) בדברי מלכיאל (לעיל) לומד דה"ה לענין איסור הדלקה, ולפ"ז גם לכל הפוסקים לעיל שאסרו לאכילה [או"ה, ש"ך, כנה"ג, פר"ח, מנח"י, לחם הפנים, בית לחם יהודה, באה"ט, חו"ד, זבחי צדק, חכ"א, יד יהודה, כה"ח, בדה"ש, ועוד], ה"ה לענין הדלקה.

(ב) וכן נראה קצת מהש"ך (ס"ק ח'), שמביא הדין של בל תשקצו בדין של אכילה אצל הדין של איסור הדלקה, [וכן מביא הדברי מלכיאל מהש"ך, ע"י לעיל].

(ג) אמנם מוכח מהיד יהודה שאין תלוי זה בזה, שמצד אחד מסכים לדין של האו"ה, ואפ"ה כ' להקל כאן. וכן נראה מהבדה"ש. וכן ע"י הזבחי צדק והכה"ח, שהו"ד הש"ך רק לגבי סעי' א', ולא לענין סעי' ב'. (ויש לדון בהכה"ח (ס"ק ט"ו) שמביא הכנה"ג להחמיר, והוא הולך על איסור אכילה. אבל לא מביא הש"ך ושאר אחרונים. וצ"ב). וצ"ע.

ה. מאוס רק לאחרים: לענין הקריבהו נא לפתחך.

1. מיקל.

(א) א"ב (סי' קנ"ד ס"ק י"ח) – "מיהו אם אינו מאוס לדידיה אף שמאוס לאחרים מותר להדליק".

(1) יש ט"ס בא"ר – שערי דעה (ס"ק ד'), יד יהודה (הארוך ס"ק י", לשונו מובא לקמן).

(ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק ד', או"ח סי' קנ"ד מש"ז ס"ק י', א"א ס"ק י"ט) – "ואם אין מאוס לדידיה אף דמאוס לאחרים מותר להדליק".

(ג) ערך השלחן (ס"ק ז') – "אליה רבה".

(ד) זבחי צדק (ס"ק ו').

(ה) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' מ"ה ד"ה והאליהו) – "במשבצות זהב ...".

2. מחמיר.

(א) יד יהודה (הארוך ס"ק י', הקצר ס"ק י"ב) – "אבל בהדלקה בודאי הגם שאינו מאוס לדידיה כיון שמאוס לאחרים אסור משום דהא הקריבהו נא לפתחך אמרינן ואם הוא מאוס לפחת וסגנים אסור כמבואר באו"ח סי' ער"ב [סעי' א] ... והפ"מ כאן הביא דברי הא"ז, וכתב עליו וז"ל ולא נהירא אלא כמש"כ בא"ר ... ואמת שכ"כ בא"ר שם וז"ל ... מיהו כל רואה יראה שט"ס יש וצ"ל כמש"כ בא"ז מיהו אם אינו מאוס לאחרים הגם שמאוס לאחרים הגם שמאוס לדידיה מותר להדליק, כאשר ידוע דספר הא"ר יש בו הרבה ט"ס כאשר כתב בנו בהקדמה שלא נדפס מהמהדורא בתרא".

3. מראי מקומות – שערי דעה (ס"ק ד'), ערה"ש (סעי' י"ד, "וצ"ע"), דרכ"ת (ס"ק ל'), כה"ח (ס"ק ט"ו, ס"ק י"ז), בדה"ש (ס"ק ל"ד, נחלקו הפוסקים), מעדני אשר (סי' צ"ב אות ג').

(א) דברי מלכיאל (ח"ד סי' א' ד"ה ולפ"ז) – "דקיי"ל בא"ח סימן קנ"ד סי"ב וביו"ד סימן ק"ד ס"ב דשמן שנפל לתוכו עכבר אסור להדליקו בביהכ"נ משום הקריבהו נא. וכתב שם הש"ך סק"ה מאו"ה ואפ"ר דאם מאוס לו ואינו מאוס לאחרים אסור לו להדליק. והביא שם הפמ"ג במשבצות סק"ו שאם מאוס לאחרים ולא לו מותר להדליק. הרי דסברא דהקריבהו תלוי לפי דעת האדם העושה

זאת. ומכ"ש בדעת המדינה כולה. ולכאורה קשה דהא דעת איש אחד בטלה דעתו כדאיתא בשבת שם ובעירובין (דף כ"ט) וע"ש בתו'. וע"ל דבזה לא שייך סברא דבטלה כיון שתלוי רק אם הדבר מאוס עליו. אבל באמת תמהני על הפמ"ג דהא בעינן שיהא ראוי לפחות וסגנים כדכתיב הקריבהו נא לפחתך. ומה נ"מ לנו במה שאינו מאוס עליו. כיון שהוא מאוס להפחות".

ו. נרות חנוכה.

1. השמן הוא מר.
  - (א) עדיין שרי לחנוכה - עי' סי' תרע"ג סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
  2. האם יש ענין להדר ולהדליק בשמן זית הראוי לאכילה.
  - (א) מחלוקת - עי' סי' תרע"ג סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
  3. שמן של נרות מצוה (חנוכה, שבת) שהיה תחת המטה: במקום שהשמן ראוי לאכילה.
  - (א) מחלוקת - עי' סי' תרע"ג סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ז. יין לקידוש.

1. מקדשין על יין מגולה: משום הקריבהו נא לפחתך.
  - (א) עי' סי' רע"ב סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
2. מצא מקב בתוך בקבוק יין או מצא זבוב בתוך כוס של קידוש - האם כשר לקידוש.
  - (א) עי' סי' רע"ב סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ה [האם חי פולט טעם - מעשה בהפלאה (בשנת תקל"א [1771], בערך).

א. טעם מבעלי חיים: רתיחה.

1. חי פולט טעם.
  - (א) הפלאה (כדאי' ביד אלעזר סי' קכ"ה, שד"ח כללים פאת השדה מערכת ה' סי' ד' אות י"ד) - "צריך אני להודיע לכם כי הגאון המורה הזה הי' אא"ו הגאון רשכב"ה הפלאה זצ"ל. והיתה השאלה הראשונה שהובאה לפניו בבואו לק"ק פפד"מ".
  - (ב) חת"ס (שו"ת יו"ד סי' צ"ד, ע"ז דף סח: ד"ה האי) - "עובדא ידענא בפ"פ דמיין פרח תרנגולת לתוך קלחת חמאה רותחת על האש ומתה בתוכו והורה גאון א' ומהולל מאוד שאסור החמאה אפי' לגוים ושפכוהו בחוצו' ולבסוף הזכירוהו דבשר עוף בחלב מותר בהנאה ובתוך כדי דבור השיב הגאון זצ"ל דאה"נ בהנאה מותרת ולמוכרה לגוי אסורה משום בליעת אבר מה"ח דאסור לב"נ והיה נראה לעין דתחלת ההוראה לא הי' מטעם אבר מה"ח וכשגגה יצאה מלפני שליט אך לא יאונה לצדיק כל און הזמין לו השי"ת תירוץ לשזביה מכיסופא מ"מ נלמד דגם בחי שייך פליטה".
  - (ג) פרי יצחק (ח"א סי' כ"א) - "בשו"ת גור אריה יהודה סי' צ"ח ... דמבואר ביור"ד דגים אם כלכית ... אין זה ראייה כלל ... לענ"ד נראה לה"ר דגם דבר חי מפליט ומבליע מגמ' חולין (דף ח') ... נראה דגם הטעם שנפלט ממנה בחייה לתוך הרוטב אינו אסור משום טעם כעיקר של אבמה"ח ככל האיסורין כיון דהעוף גופה כשהיא שלימה אין עליה שם אבמ"ה ואם יאכלנה כולה פטור א"כ כש"כ הטעם הנפלט ממנה ליכא משום טעם כעיקר של אבמ"ה ... נראה דאפילו אי נימא דהמאכל לא נאסר משום בליעת אבמ"ה דבחיים לאו לאברים עומדת כנ"ל מ"מ בודאי אסור משום בליעת איסור שאינה זבוחה דפליטה שע"י בישול בודאי אסור אפילו מאיסור עשה ...".

ד) יד אלעזר (סי' קכ"ה) - "דיפה דנו והורו גאוני ישראל זצ"ל הנ"ל דב"ח מפליט ומבליע".

ה) רב פעלים (ח"ג יו"ד סי' ד') - "ודאי נראה להחמיר בד"ז".

ו) עי' רבי עזריאל הילסהיימר (ח"א יו"ד סי' קנ"ח) - "ובעיקר הדין בודאי יש לחוש לדברי מרן בעל חת"ס, אף שיש לי לכאורה הערה נפלאה על שיטתו והיינו ממקור הדין ע"ז ל"ט ע"ב ציר שכלכיות משוטטות בו טהור והוא להלכה בלי חולק ולפירש"י כילכית דג טמא, ועכ"ל הציר כשר אף דלא ידעינן כמה זמן נכבש בתוכו ואי יש סמ"ך פשיטא וע"כ בליכא ס' ש"מ דחי אינו מפליט כלל, ובדוחק י"ל דהא פירש"י דנתהווה בתוך הציר של דגים טהורים בזה אמרינן מיהב יהיב (הציר לכלכית) דהיינו היצירה משקל לא שקלא דהיינו בליעת הפליטה דומי' סברת דאידי דטרידי, ועדיין צ"ע, ועכ"ז אין לזוז מדבריו לחומרא".

ז) ילקוט יוסף (ח"י, הע' ל"ז) - "עיקר להלכה, דגם אבר מן החי פולט".

2. חי אינו פולט טעם.

א) נתיבות (טוב טעם ודעת ח"א סי' קנ"ה ד"ה הנה) - "שמעתי ... ששחק על זה לאסור בלוע מן החי".

ב) הגרש"ק זצ"ל (טוב טעם ודעת ח"א סי' קנ"ה) - "דחי אינו אסור, והחוש מעיד ע"ז דחי אינו מפליט ... דדבר חי אינו בולע ... חתם סופר ... ומ"ש ראייה מהגאון אין זה ראייה, כיון דלא עשה כן רק כמתנצל, ואם טעה בזה לפי שעה וסבר דבב"ח בעוף אסור [בהנאה] כמ"ש הוא עצמו שם, יתכן דטעה גם בזה, ובפרט דקיי"ל בת"ח שאמר דבר הלכה וחידוש אם קודם מעשה שומעין לו לאחר מעשה אין שומעין לו".

ג) מחנה יהודה (ח"א סי' ל') - "דבודאי גם פליטה לא שייך בבעלי חיים ... וגם הלא ידוע שברוב פעמים לוקחים מאכל רותח מאד בידיים ובפרט הנשים שלוקחין לחם מהתנור בידיים כשהוא רותח וכמעט שאי אפשר לאוחזו בידיים מחמת רתיחת וגם לוקחים לפעמים הכבד בידיים אחר הצליה מע"ג הגחלים שהוא רותחת מאד וגם אנשים לפעמים נותנין לפנייהם בשר רותח מאד וקורעין בידיים כדי לאכול ואי אפשר לאוחזו בידו הרבה עד שנופח עליו בפה כדי שיצנן קצת ואם הי' נוגע הלחם או הבשר אז באיזה איסור צונן בודאי הי' נאסר כדינו ואעפ"כ לא שמענו מעולם שיהי' חשש איסור מחמת הידיים שנוגעים בלחם או בבשר רותח אחר שדעת הרמב"ם ושאר פוסקים שבשר אדם חי אסור מדאורייתא באיסור עשה וכן דעת הרמ"א ... בס"י ע"ט ולא שמענו שיעלה על הדעת

לשאול על זה כלל ... ע"כ משום דלא שייך פליטה בבעלי חיים לכן אין שום חשש מחמת זה וקיי"ל דכל מקום שהלכה רופפת בידך פוק חזי מה עמא דבר".

(ד) פת"ת (יו"ד סי' ק"ד ס"ק ג') – "ע"י בתשובת חתם סופר סימן צ"ד ... אמנם בס' עיקרי דינים סי' ז' אות כ"ב הביא בשם ת' חקרי לב סי' פ' דאם נפל עכבר או דבר טמא חי כו' לא מנינן מעל"ע רק משמת כי עודנו חי אפילו שהה כמה ימים אינו אוסר ע"ש וכן הדעת נוטה וצריך ישוב הקושיא והראיה הנ"ל".

(ה) שואל ומשיב (מהד"ל ח"א סי' מ"ג) – "דחי אינו מפליט ומבליע מהא דמבואר בס' פ"ג כלכית אחת שוטטת בחביות מלאה מציר דגים דכשר".

(ו) מהרש"ם (ח"א סוף סי' קע"ד) – "ודבר חי אינו פולט".

(ז) יד יהודה (סי' צ"ח הקצר ס"ק א') – "דאינו בולע מבעל חי".

יד יהודה (סי' צ"ח הארוך ס"ק א' ד"ה כתב) – "כתב הפמ"ג ... כראות זה הבנתי דהוי המבוכה בזה מחשש דבלע החמאה מהעוף בעודו חיים ויש כאן בלוע אבר מן החי אם אסור לב"ג, ואח"כ מצאתי כן בשו"ת חת"ס ... והנה בודאי איפכא מסתברא ... אבל שנימא דדבר אחר בולע טעם מבעל חי ואם ישוטט דג טמא במים מע"ל יאסור המים היא דבר שאין הדעת סובל אותו כלל".

יד יהודה (השמשותט סי' צ"ח ס"ק א') – "כתבתי דדבר אחר אינו בולע מבעל חי וכן מבואר באו"ה והבאתיו בס' ק"ה סוף ס"ק י"ד".

(ח) שערי שמחה (שער ב' סי' י"ג ד"ה ויל) – "כבר כתבו דבעל חי אין מבליע ואין אוסר דכ"ז שחי אין מפליט".

(ט) דרכי הוראה (עליאסבערג, ח"ב פרק מ"ה, פרק ע"א אות ג') – "דחי אינו מפליט דטבע מהלך דמו מעכבתו מלפלוט ... וכ"ז ראיות ברורות לענ"ד דלא כהחתם סופר".

(י) עמודי אור (סי' נ"ד) – "ודבור ברור הוא דכל זמן שהי' חי אינו מבליע כלל ... וה"ה אם נפל לרותח, אם לא נבדל האבר מלא שייך בליעה, ראיתי בס' אחד מגדול הדור נ"ע נשא ונתן אי שייך בליעה מדבר בחיים, והוא פלא".

(יא) בית יצחק (יו"ד ח"א סי' קכ"ד אות ב') – "דבעל חי אין מבליע הטעם".

(יב) שאלת יעקב (סי' מ"ז) – "כעין שאמרו החי נושא את עצמו ה"ה ממש נושא כל מה שבתוכו ואינו מניח לפלוט, וממעשה שהביא א"א ללמוד דהא הי' רק להתנצלות מכיסופא אמר כן ...".

(יג) ברכת יוסף (יו"ד סי' ל') – "מהחי אינו יוצא טעם ואינו פולט ואינו בולע".

(יד) ערוגות הבושם (יו"ד סי' י' אות ה', ע"י שם אריה ח"ב סוף סי' צ"ז) – "ודבר חי ודאי דאינו בולע שום דבר ואינו פולט כנודע ... שוב בא לידי תשובת חתם סופר ... א"ו דמחיים לא פולט".

(טו) אבני צדק (יו"ד סי' ל"ט, סוף סי' מ"א) – "אין לחדש מלבינו דבר שהשכל והסברא גוזר להתיר דודאי מסתבר כמו דבע"ה אינו בולע כ"כ אינו מפליט. והראי' שהביא מעל' ממה שאין אדם חושש לאסור כאשר לפעמים נוגע יד אדם בתוך רוטב רותח או בלחם חם בעת הלקחו מתנור והרי הרבה פוסקים דבשר אדם חי אסור מדאורייתא ע"י יו"ד סי' ע"ט ברמ"א ופמ"ג א"ו דבע"ה אינו מפליט שגורה בפי העולם וכן מפואר מהפרמ"ג יו"ד סי' צ"ח ס"ק א' וכן עיקר להלכה".

(טז) ע"י חמדת משה (סי' ע"ז) – "מ"ש החת"ס דגם חי פולט, לענ"ד יש לפקפק ע"ז טובא ...".

(יז) ע"י ויחי יעקב (יו"ד סי' ל"ז).

(יח) הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת חולין דף קג: ד"ה כל) – "בתשו' חת"ס ... והאחרונים נקטו דלא כן".

(יט) משנה הלכות (ח"ג סוף סי' נ"ו) – "להלכה ודאי דבע"ה אינו בולע ופולט".

(כ) הגרח"ק זצ"ל (דולה ומשקה עמ' ר"ס) – "מדוע לא הישיינן בנתינת אצבע בכוס תה רותח, ליוצא מן האדם, שיפלט מאצבע האדם לתוך התה, וכן מדוע אין איסור לשתות כוס תה רותח, שיפלוט מפיו ויבלענו, ויש ראשונים שסוברים שבשר אדם אסור מה"ת. תשובה: חי אין מבליע".

הגרח"ק זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תכ"ד) – "שאלה: בקהלות יעקב [חולין סי' ה'], האריך לדון האם יש אבר מן החי באדם שפולט מבשרו בעת שמניח אצבעו בתוך מים חמים שהי' סולדת בו, ואולי יש כאן בעיה גם של דבר טמא שיש באדם בבשרו ק"ו מבהמה ולא הכריע לדינא. נשאלתי לפ"ז כיצד הדין באדם שטובל עוגיה בתוך תה חם שהי' סולדת בו, ומכניס את אצבעו לתוך התה החם עם העוגיה, האם לדינא אצבעו פולט דבר איסור ובשר. תשובה: לא חיישי".

הגרח"ק זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תכ"ד) – "שאלה: עוד נשאלתי כיצד הדין בזבוב שנופל לתוך תה חם שהי' סולדת, מה עוזר שמוציא את הזבוב, הרי הזבוב פולט לתוך התה דבר איסור. תשובה: מנ"ל שפולט".

ב. ראיה שיש בליעה בחי ע"י רתיחה מהגמרא חולין (דף ח:): – "סכין טריפה. פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אמר: בחמין, וחד אמר: בצונן ... ולמאן דאמר בחמין מ"ט. משום דקא בלעה איסורא, דהיתירא נמי בלעה אבר מן החי. אימת בלעה. לכי חיימא, אימת קא חיימא. לכי גמרה שחיטה, ההיא שענתא היתירא הוה".

1. ראיה: פרי יצחק (סי' כ"א ד"ה אולם) – "לענ"ד נראה לה"ר דגם דבר חי מפליט ומבליע מגמ' חולין (דף ח') סכין טריפה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר בחמין וחד אמר בצונן כו' ולמ"ד בחמין מ"ט משום דקא בלעה איסורא דהיתירא נמי בלעה אבר מן החי אימת בלעה לכי חיימא אימת קא חיימא לכי גמרה שחיטה ההיא שענתא היתירא הוי ... מתבאר מזה דס"ל להגמ' דקודם גמר שחיטה בולע הסכין שמנונית אבמה"ח שמפליט הבהמה ע"י חום בית השחיטה והגמ' לא דחי רק משום דאימת בלעה לכי חיימא ואימת קא חיימא לכי גמרה שחיטה אבל אי ס"ד דחיימא קודם גמר השחיטה באמת היה סכין בולע שמנונית אבר מן החי קודם גמר השחיטה. ועל כל פנים הרי מבואר דבהמה מפליט שמנונית קודם גמר השחיטה על ידי חום בית השחיטה אף דקודם גמר השחיטה עדיין היא חיה ... דבאמת גם חי מפליט ועכ"פ לפ"ז נראה דאם נפל עוף לתוך יורה רותחת אף שהוציאנה משם בעודה חיה מ"מ התבשיל אסור משום בליעת אבמ"ח וכעין פסק הגאון שבפ"פ דמיינ כנ"ל".

2. י"ל: הגרש"ק זצ"ל (טוב טעם ודעת ח"א סי' קנ"ה בהוספה) – "והקשה מחולין דף ח' ... תמה אני עליו איך שגגה פלטה קולמוסו, אחר המחילה. כי דימה ענינים נפרדים, כי אני מדבר מעוף שלם שנפל ליורה, דבזה אין בו שום לחלוחית בעין ואין בו חשש רק פליטה בטעם, בזה שפיר כתבתי דבבעל חיים לא שייך בליעה ופליטה בטעם כיון דבעין לא יצא שום דבר, אבל בשוחט כיון שחותר בבשר שיוצא ממנו לחלוחית כידוע, וא"ח לחלוחית הזו שיוצא ממנו שפיר שייך בו בליעה, ואינו דומה לחותר אצבעו בסכין דזה ודאי אינו חם, אבל בשחיטה י"ל כיון דהנפש יוצא בו אז מכח רתיחת המקום שהנפש יוצא משם י"ל דבית השחיטה חם, לכן פריך שפיר דהיתרא נמי בלע מאבר מן החי, וזה ברור ופשוט".

3. י"ל: שואל ומשיב (מהד"ל ח"א סי' מ"ג) – "מהא דאמרו בחולין דף ח' ... לפענ"ד אין ראי' דאטו אנו דנין שלא תוכל להפליט ולהבליע זה דבר שהחוש מכחיש רק דאנו אמרינן שפליטת דבר חי אינו אסורה ולא אסרה התורה זאת וא"כ אבמה"ח שהתורה אסרה אבמה"ח שנפרש ופשיטא דאסור הסכין שבלע זאת וז"ב ופשוט".

4. י"ל: ויחי יעקב (יו"ד סי' ל"ז ד"ה עוד) – "ליכא ראי' מהתם דזה פשוט דהיכא דרואים את הלחלוחית מהפליטה בעין אין חילוק בין יצא מהחי או מהמת אם לא היכא דהוי פירשא ומאוס דמיחשב כאלו אינו ולא גרע מנוטל"פ ... ומה"ט לדעתי זיעת אדם אינו איסור ...".

5. י"ל: קהלות יעקב (חולין סי' ה') – "שאם מאבר אחד נסתלק החיותא אע"פ שע"פ דין דינו כאבר של זה החי מ"מ אי במציאות האבר הזה אין בו שום חיותא הרי הוא כבשר בעלמא שמבליע ומפליט, ולפ"ז אין מסוגיא דדף ח' הכרח שאבר חי מבליע ומפליט די"ל דקרוב לגמר שחיטת סימן ראשון כבר אין בו בפועל שום חיותא בהאי סימן".

6. מראי מקומות – תולדות יצחק (סי' ל"ז ד"ה והנה שמעתי), נחלת יהושע (או"ח סי' כ"ד), שחיטת חולין (דף ח: אות ב').

ג. ראייה שאין בליעה בחי ע"י רתיחה מהגמרא גיטין (דף מה.) – "בנתיה דרב נחמן בחשן קדרא בידיהו".

1. רש"י (שם ד"ה בחשן) – "בחשן קידרא בידיהו. מגיסות הקדרה בידיהו כשהיא רותחת והרואה סבור שאין האור שולטת בהן שצדקניות הן".

2. ראייה: דרכי הוראה (עליאסבערג, ח"ב פרק מ"ח, פרק ע"א אות ג'), הו"ד בשדי חמד (פאת השדה מערכת הב' סי' ט"ו ד"ה ועל) – "כתב החתם סופר ... ויש לי ראייה ברורה להיפך דחי אינו מפליט, והוא מגיטין (ד' מ"ה) דבנת' דר"נ הווי בחשין קדירה בידיהו, וקשה טובא הא בשר אדם בעשה וא"כ איך עשו כן לכתחילה. ודוחק לומר דמירי בקדירה שאינו שלהם וטריפה, ואף דכתב רש"י ז"ל מגיסות הקדירה בידיהו שהיא רותחת והרואה סבור שאין האור שולטת בהם שצדקניות הם ע"כ. מ"מ איך עשו כן לכתחילה משום חשש איסור ואיך טעו העולם בהם. אלא ע"כ דחי אינו מפליט דטבע דמו מעכבתו מלפלוט".

3. י"ל: יד סופר (ח"א סי' ט"ז אות א') – "החמודי דניאל ... ובזה מיושב מה שהקשה בספר דרכי הוראה מובא בשדי חמד (פאת השדה מערכת הב' סי' ט"ו), מגמ' גיטין (מ"ה ע"א) דבנתיה דר"נ הוי בחשן קדירה בידיהו, וקשה טובא הא בשר אדם בעשה וא"כ איך עשו לכתחילה אלא ע"כ דחי אינו פולט, אולם להנ"ל א"ש, דאפ"ל דבנתיה דר"נ הוי בחשין בקדירה מהר מאד, והיו מוציאות ידיהן מיד, ובזמן מועט אינו פולט וכמ"ש לעיל".

4. י"ל: עיטור סופרים (הגהות על יד סופר ח"א סי' ט"ז אות א') – "ולענ"ד י"ל דהא דבחשן הקדירות בידיהו משום דהאור לא היה שולט בהן או משום דצדקניות היו [כמו שסבר רב עיליש מעיקרא] או משום מעשה כשפים, על כן בכה"ג שאין האור שולט בהן לא שייך פליטה ובליעה דהא בהא תליא".

א) ליקוטי הערות (על ספרי תשובות חת"ס יו"ד סי' צ"ד אות ב' ד"ה ובס', עמ' ר') – "דרכי הוראה ... עיטור סופרים ... ולכאורה הרגיש בזה הרב המחבר במה שהביא מדברי רש"י שכתב דהרואה סבור שאין האור שולטת בהם שצדקניות הם, וכנראה כוונתו דלפי ד' רש"י אין ראי' מכאן שהרי האור לא היתה שולטת בהן, וע"ז דחה דעכ"פ איך עשו כן לכתחילה ולא חשו שהקדירה תיאסר על ידיהן שהרי עדיין לא ידעו שהאור לא תשלוט בהן, ואף אם נאמר שהן לא חשו לאיסור אבל הרואים איך טעו בהן שהן צדקניות כיון שראו שלא חשו לאיסור הקדירות, אולם דבריו תמוהים, דמה שתמה דאיך עשו כן לכתחילה לק"מ, דמסתמא ידעו מן הנסיון שהאור אינו שולט בהן ולכן לא היו נמנעות מלתחוב ידיהן בקדירה רותחת, ועוד דהא לפי האמת עשו זאת בכשפים וגם איתא שם בגמ' שכשנשבו עברו איסור עם שוביהן ואיגלי בהתתייהו, וא"כ אפשר שלא חשו כלל לאיסור הקדירה, ועוד אף אם נאמר שלא חשו לשאר איסורין, מאן לימא לן דבנת' דר"נ ידעו מזה שבשר אדם אסור מה"ל והלא דעת כמה פוסקים ומכללם הראב"ד הרמב"ן והרשב"א דבשר אדם אינו אסור כלל, עי' בדברי המ"מ ה' מאכלות אסורות פ"ב ה"ג ובר"ן כתובות דף ס' ע"א, ועוד נהי דדעת הח"ס דבעל חי פולט, מאן לימא לן דבנת' דר"נ ידעו מזה, והלא דין זה לדברי הכל חידוש הוא, והרבה מחברים חולקים עליו בזה, ובזה נדחה ג"כ מה שכתב דאיך טעו בהם הרואים, דהרואים לא עלתה על דעתם שיש בזה איזה איסור, ועוד דמהרואים בלא"ה לק"מ, דהא כיון שראו לא נכוו ידיהן הרי לא היו חשודים בעיניהם כעוברים על איסור דכיון שלא שלט בהן האור גם לא נפלט מהן כלום וכהנ"ל מהגהות עיטור סופרים".

5. מראי מקומות – דף על הדף (גיטין דף מה.).

ד. בהמעשה עם ההפלאה, יש כמה צדדין להתיר.

1. חי אינו פולט - רוב אחרונים, עי' לעיל.

2. אין טעם כעיקר גבי נכרי - עי' סי' צ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

3. יש ביטול ברוב גבי נכרי - עי' סי' צ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ה. מראי מקומות – שד"ח (אסיפת דינים מע' ד' אות ז', כללים פאת השדה מע' ב' סי' ד' אות י"ג), ארץ צבי (יו"ד סוף סי' ל"ב), דעת תורה (סי' צ"ח סעי' א', עמ' ט"ז), דרכ"ת (סי' ק"ד ס"ק כ'), דברי חיים (סוף מסכת ע"ז, ענין בע"ח מפליט ומבליע), מעשי למלך (הל' כלי המקדש פרק א' הל' א' אות א'), פרדס יוסף (פר' כי תשא אות י"ז), לקוטי הערות (על חת"ס יו"ד סי' צ"ד), בית אב"י (ח"א סי' ...).

- ק"י). חיי הלוי (ח"ג סי' ס', ח"ה סי' נ"ו אות ג'), תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפ"ג, לשונו מובא לקמן), מגילת ספר (ענינים ביו"ד, סי' ח'), הגר"י רייזמן שליט"א (מ"ב קלטת מספר ל"ט), פמ"ג השלם (סי' צ"ח שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ו').
1. פמ"ג (סי' צ"ח שפ"ד ס"ק א') – "שמעתי אומרים שהיה שאלה באיזה קהלה שהתיכו יורה גדולה של חמאה ופרח לתוכה עוף ומת שם והיה מבוכה בין הלומדים באשר לא היה ששים נגד העוף. ואני לא אאמין אם היה זה שאלה כי לדעתי פשוט יותר מביעתא בכותחא שהחמאה אסור באכילה ומותר בהנאה כדין בשר בחלב עוף המוזכר בסימן פ"ז [סעיף ג'] ואפילו בשר בהמה כהאי גוונא יראה בהפסד מרובה כי הא לצדד [להתיר] בהנאה דחמאה הוה דרך טיגון ומדרבנן הוא עיין בסולת למנחה כלל פ"ה בנרות חלב עם החמאה ובמהר"ם שי"ף ז"ל במסכת חולין צידד גם כן יע"ש. ואם ספק אי היה ששים ונאבד העוף אפילו הכי אסור מטעם נבילה הוה איסור תורה באכילה".
2. בדה"ש (סי' ק"ד סעי' ב' בי' ד"ה אסור) – "ולדינא צריך עיון".

ו. טעם מבעלי חיים: כבישה.

1. חי מפליט טעם.
 (א) חת"ס (שו"ת יו"ד סי' צ"ד) - לשונו מובא לקמן.
 (ב) יד אלעזר (סי' קכ"ה) - לשונו מובא לקמן.
2. אין פליטת טעם.
 (א) חקרי לב (יו"ד סי' פ') – "דאין כח בכבישה להפליט בדבר שיש בו רוח חיים וכן הדעת נוטה דאם שהה אדם במים כמה ימים אינו פולט טעם מים ...".
 (ב) עיקרי דינים (יו"ד סי' ז' אות כ"ב, הביא בשם ת' חקרי לב יו"ד סי' פ') – "דלא מנינן מעל"ע רק משמת כי עודנו חי אפי' שהה כמה ימים אינו אוסר".
 (ג) פת"ת (יו"ד סי' ק"ד ס"ק ג') – "עי' בתשובת חתם סופר סימן צ"ד ... אמנם בס' עיקרי דינים סי' ז' אות כ"ב הביא בשם ת' חקרי לב סי' פ' דאם נפל עכבר או דבר טמא חי כו' לא מנינן מעל"ע רק משמת כי עודנו חי אפילו שהה כמה ימים אינו אוסר ע"ש וכן הדעת נוטה וצריך ישוב הקושיא והראיה הנ"ל".
 (ד) פרי יצחק (סי' כ"א).
 (ה) גור אריה יהודה (יו"ד סי' צ"ח) – "שהוציא הזבוב ועדיין היא חיה הסברא מתנת שלא נפלט מה שבתוכ' דאם איתא דנפלט לא היתה יכול' לחיות".
 (ו) זבחי צדק (סי' ק"ד ס"ק י"א) – "אם נפל עכבר חי לשכר או לחומץ דקי"ל דעכבר בשכר או בחומץ אינו פוגם ועמד בתוכו מע"לע והוא עודנו חי וכן אם נפל שאר דבר טמא לתוך היתר צונן ושהה שם כ"ד שעות והוא עודנו חי אפ"ה אינו אוסר והשכר או החומץ או דבר אחר מותר דהא דאמרינן כבוש כמבושל היינו דוקא אם השרץ או הדבר טמא מת אבל אם הוא חי אין כח בכבישה להפליט בדבר שיש בו רוח חיים ומותר. חק"ל חי"ד סי' פ'".
 (ז) יד יהודה (סי' צ"ח הארוך ס"ק א' ד"ה כתב) – "מצאתי כן בשו"ת חת"ס ... איפכא מסתברא ... ואם ישוטט דג טמא במים מעת לעת יאסור המים היא דבר שאין הדעת סובל אותו כלל".
 (ח) עמודי אור (סי' נ"ד) – "ודבור ברור הוא דכל זמן שהי' חי אינו מבליע כלל, דאטו אם יכבוש בע"ח [או אדם] אבר בתבשיל צונן מעל"ע, או בציר כדי שיתחיל להרתיח יאסר, לא ניתן להאמר ... ראיתי בס' אחד מגדול הדור נ"ע נשא ונתן אי שייך בליעה מדבר בחיים, והוא פלא".
 (ט) מעשי למלך (הל' כלי המקדש פרק א' הל' א' אות א') – "ואמנם האי דבעל חי אינה מפליט כמש"כ בח"ס סי' צ"ד והביא ראיה מהרא"ש פ"ב דע"ז שדייק מהא דאמר המן הרשע דאם נפל זבוב זו רקו ע"כ משום דאין בע"ח מפליט לא זכיתי להבין דבוודאי בכבוש י"ל שפיר דבע"ח אין מפליט אבל ברותחין שפיר י"ל דמפליט".
 (י) כה"ח (סי' ק"ד ס"ק כ"ד) – "אם הוא חי אין כח בכבישה להפליט בדבר שיש בו רוח חיים ומותר".
 (יא) תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפ"ג) – "כשעסקתי כאן בהכשר לדגים נודע לי שהדייגים מניחים בתחילה את כל הדגים יחד טהורים וטמאים בתוך הספינה בתוך כלי שבו מים מלוחים מאד, והשבתאי לאסור דכבוש כמבושל ואפילו פחות מעת לעת כיון שהמים מלוחים, אבל צ"ב אם בחי אמרינן כבוש כמבושל, ואף שבשו"ת 'חתם סופר' (צ"ד) אסר גם בדגים חיים, האחרונים דחו דבריו, ובטוטו"ד (מהדו"ק קנ"ה) מביא שהגאון בעל 'חוות דעת' שחק כשסיפרו לו שגם בחי אמרינן כבוש כמבושל. ועיין בזר זהב על האו"ה כלל ו' שהביא מדברי הפוסקים דלא שייך, וכ"כ בעיקרי דינים בשם חקרי לב, ועיין בפתחי תשובה יו"ד סי' ק"ד סק"ג שמביא הסכמת הפוסקים שבחי לא אמרינן כבוש כמבושל, ובמיוחד בדגים כל זמן חיותן במים לא אמרינן כן, וכ"ש שבתוך הספינה המים אינן נחים רק מתנועעים שיש מקילין שאין בזה דין כבוש, ולא שמענו מעולם בהכשר לדגים שיבררו בספינה בים היאך צדים אותם, אף בצדים בדרך כלל טהורים לחוד וטמאים לחוד מ"מ מתערבים ביניהם ולפעמים שוהים זמן מה, רק בדגים חיים הכבושים בטמאים נראה שאין לחוש".
3. ראיה שיש בליעה בחי ע"י כבישה מהרא"ש (ע"ז פרק ה' סי' י"א) – "וכי אם נפל זבוב ביין צונן אסור והלא העיד הרשע (מגילה יג ב) שכך נהגו זורקו ושותה".
 (א) ראיה משם.
 (1) חת"ס (שו"ת יו"ד סי' צ"ד) – "ותלמידי הרבני המופלג מהו' ברוך נ"י הביא ראי' ברורה מדברי המן הרשע שברא"ש בסוגי' דעכברא בשיכרא ע"ש".
 (2) יד אלעזר (סי' קכ"ה) – "דמלשון המדרש כי נפל וכו' דייק. דמשמע שזורקו תיקף לאחר נפילתו לכוס. דאל"כ הל"מ מצאו זבוב".
 (ב) י"ל: שם הזבוב מת.

- (1) הגרש"ק זצ"ל (טוב טעם ודעת ח"א סי' קנ"ה, ע"ש דפ"ח ד"ה ומה).
- (2) מהר"ם שיק (יו"ד סי' ק"א) – "אין כ"כ ראי' דזכוב מיד מת תוך זמן מועט".
- (3) יהודה יעלה (יו"ד סי' קנ"ד ד"ה ולפמ"ש) – "גם תמהתי בזה על מ"ש בתשובת חתם סופר ליו"ד סי' צ"ד הביא ראייה מדברי הרא"ש הנ"ל שמסתייע מעדות הרשע מוכח דשייך פליטה גם בחי ר"ל דאל"כ מאי ראי' ומאי קשי' ליה להרא"ש דלמא זכוב דנפל ביין זורקו היינו בעוד שהזכוב חי עדיין לכן שותהו דאין החי פולט אבל מתה באמת פולט ואוסר וכן עכברא בשכרא מתה היתה כנ"ל כוונת הח"ס. ולפמ"ש ז"א דתמיהת הרא"ש וראייתו הוא ממעשים בכל יום דגם אם שהתה הזכוב בכוס ומתה תוכו זורקו ושותהו כנ"ל אבל חי י"ל באמת אינו פולט".
- ג) מראי מקומות – רבי עזריאל הילדסהיימר (ח"א יו"ד סי' קנ"ח).
4. דגים במקום חיותן שאני.
- א) מהר"ם שיק (יו"ד סי' ק"א ד"ה וע"כ) – "דבדגים דחיותן במים איך אפשר שהמים יפעלו עליהם להוציא את כחן לחוץ ולבשל אותם מחיים".
- ב) רבי עזריאל הילדסהיימר (ח"א יו"ד סי' קנ"ח) – "מה שחילק בין גונא דידן לגונא דהחת"ס מפני שדגים שבמים הוא מקום חיותן בודאי גם לענ"ד נכון ומצאתי און לי בתשו' הריב"ש סי' שמ"ט בחלב [בצירי] שמתכין בין נסרי הקנקנים ועכ"ז התיר היין וגם לעשות כן אפי' לכתחלה וטעמו דדרך המים והיין לרחק מחלב [בצירי], ה"ה וכש"כ כאן דדרך הדגים להיות נשמטים נגד פליטת המים לתוכן לחיות במים ולא להמית עצמם על יד על יד מטעם המתים וההולכים להרקב".
- ג) עי' תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפ"ג) – "ובמיוחד בדגים כל זמן חיותן במים לא אמרינן כן".
5. מראי מקומות – רב פעלים (ח"ג יו"ד סי' ד'), ערוגות הבושם (סי' י' אות ה'), שד"ח (אסיפת דינים מע' ד' אות ז'), דברי חיים (סוף מסכת ע"ז, ענין בע"ח מפליט ומבליע), ליקוטי הערות (חת"ס יו"ד סי' צ"ד אות ז').

ז. אם בעל חיים מבליע.

1. חי מבליע טעם.
- א) פרי יצחק (סי' כ"א ד"ה אולם) – "לענ"ד נראה לה"ר דגם דבר חי מפליט ומבליע מגמ' חולין ...".
- ב) עי' מהר"ם שיק (יו"ד סי' ק"א).
- ג) יד יהודה (סי' צ"ח הארוך ס"ק א' ד"ה כתב) – "דבעל חי שפיר יכול לבלוע מדבר אחר כאשר נראה לעינים שאם יסוך אדם על בשרו דבר מה, הרבה יכנוס לפנים, אך אח"כ חום הטבע משנה אותו. ובשחט בסכין של עכו"ם אסרינן כדי קליפה הגם דאחר השחיטה עדיין כחי היא לכל דבר אך בעת ההיא אין עוד בכח בחום הטבע להתעכלו".
- ד) יד אלעזר (סי' קכ"ה) – "דיפה דנו והורו גאוני ישראל זצ"ל הנ"ל דב"ח מפליט ומבליע".
2. חי אינו מבליע טעם.
- א) שערי שמחה (שער ב' סי' י"ג ד"ה ויל) – "כבר כתבו דבעל חי אין מבליע ואין אוסר דכ"ז שחי אין מפליט".
- ב) ברכת יוסף (יו"ד סי' ל') – "מהחי אינו יוצא טעם ואינו פולט ואינו בולע".
- ג) אבני צדק (יו"ד סי' ל"ט, סוף סי' מ"א) – "אין לחדש מלבינו דבר שהשכל והסברא גוזר להתיר דודאי מסתבר כמו דבע"ח אינו בולע כ"כ אינו מפליט".
3. מראי מקומות – תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפ"ג, לשונו מובא לעיל).
- ח. קשה: לשיטות שחי פולט טעם, איך מותר אדם לאכול דבר חם!
1. משום זה חולקים כמה גדולים, ואומרים שחי אינו פולט טעם – עמודי אור (סי' נ"ד, לשונו מובא לעיל), אבני צדק (יו"ד סי' ל"ט, לשונו מובא לעיל), מחנה יהודה (ח"א סי' ל', לשונו מובא לעיל).
2. י"ל: באר דוד (סי' כ"א) – "עי' בשו"ת נוב"י תנינא האו"ח סי' ס"ו שהעלה דלא אמרינן טעם כעיקר רק באיסור לאו כמו משרת אבל באיסור עשה לא אמרינן טעם כעיקר, ובבשר אדם ליכא איסור לאו אלא לכל היותר איסור עשה, וממילא לא אמרינן בי' טעם כעיקר וע"כ אינו אוסר".
3. י"ל: קהלות יעקב (חולין סי' ה' ד"ה אכן) – "הנו"ב ... באיסור עשה לא אמרי' בו טעם"ע מדאורייתא, וכיון דאינו אלא חששא שמא נבלע [דהא לא ידעינן כמה חום צריך כדי שיהא נקרא יד סולדת באופן שיהא מפליט איסור לתוכו] הקילו בזה".
4. י"ל: יד סופר (ח"א סי' ט"ז) – "דעת חמודי דניאל (סי' א' וס' ל"ד) דבלא שהה האיסור כלל אינו בולע ... דעת הנוב"י ... דטעם כעיקר באיסור עשה ... אינו מה"ת ... ויש לצרף עוד דעת הרמב"ן והרשב"א ... דבשר אדם מותר מן התורה".
5. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' ק"ד ס"ק כ'), בדה"ש (סי' ק"ד סעי' ב' בי' ד"ה אסור), פמ"ג השלם (סי' צ"ח שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ו' ד"ה ועי').
- א) דברי חיים (סוף מסכת ע"ז, ענין בע"ח מפליט ומבליע) – "ראיתי בדרכי תשובה בס"ק ק"ד ס"ק כ' שהביא שם בשם אבני צדק חיו"ד סי' ל"ט מ' ומ"א דנפול בע"ח לרותחים שרי וכמנהג העולם שאין אוסרים בתוחב יד אדם ברוטב רותח או בלחם חם בעת הלקחו מן התנור שאסר היד את הרוטב או את הלחם דהרי הרבה פוסקים ס"ל דבשר אדם חי אסור מדאורייתא אלא ודאי דבע"ח אינו מפליט וראי' זו שגורה בפי העולם יעו"ש ולענ"ד דבראי' זו יש לשדות בה נרגא דאם נאמר דגם דבר חי מפליט א"כ נמצא לעולם כשהאדם אוכל בפיו דבר רותח ובדבר גוש יש שכתבו דמפליט ומבליע ביותר הרי מפליט מהלחיים והשניים ונבלע במאכל ואוכל בשר עצמו ואף שאפשר לאמר דסתמא דמילתא דכשלוקח בפיו איזה דבר מאכל אינו כל כך רותח שיפליט ויבליע אך לפ"ז נמצא דצריך להזהר מצד הדין שלא לקח דבר רותח לתוך פיו וזהו דבר שלא נתן להאמר וצריך לאמר טעמא מאי משום דזה לא אסרה תורה לגמרי דלא נתנה תורה למלאכי השרת וכמ"ש כיוצא בזה במק"א ולפ"ז אפשר דאין ראי' מבנתי' דר"נ כלל וגם מהא שלוקחים באצבעות אין ראי' דגם בזה לא נתנה תורה למה"ש ודו"ק. וכ"ז הוא ע"ד החדוד אכן בעיקרא דמילתא נראה

דהא אבר מן הזי אי נוהג בבשר אדם נחלקו הראשונים בזה ודעת הרמב"ן והרשב"א דאינו נוהג באדם זולתי דעת הריטב"א בפ' אע"פ דאבמה"ח נוהג באדם ואפשר לאמר עוד דאפי' לדעת האומרים דגם בבשר האדם שייך דין אבמה"ח זהו זוקא לבשר בעצמו שנאסר או אבר ממנו אבל טעם הנפרש מן הבשר כשהוא מחובר באדם לכאורה נראה דלא הוי רק כיוצא והרי כללא נקטינן דכל היוצא מן הטמא לא שייך באדם חי דהרי דמו וחלבו מותרין וכמש"כ הרה"מ לבאר טעמו של דבר דאיסור כל היוצא לא שייך אלא בדבר שהוא ל"ת משא"כ בשר אדם דאינו אלא עשה יעו"ש, ובמק"א כתבתי לבאר דבריו. עכ"פ **כיון דהיוצא מותר לכאורה דגם טעמו של הבשר אדם יהי' מותר. אמנם זה אינו** חדא דהא דלא שייך ענין כל היוצא מן הטמא טמא בבשר אדם היינו ביחס לאיסורא דבשר אדם מטעם העשה שבו אבל אם נאמר דגם באדם שייך אבמה"ח הרי יאסר טעמו. ועוד דיש לחלק בין היוצא שהוא דבר נפרד לנמרי כמו חלב ודם משא"כ בטעם הנפרש מן הבשר דזה נאסר אף באדם וחילוק זה נכון ומוכרח. ומעתה לא נשאר לנו כי אם לאמר דאבמה"ח לא שייך באדם אכן מה נעשה שהרי שיטת הריטב"א וכן כתב הרשב"א בתשובה סי' שס"ד דיש אבמה"ח אף בבשר אדם צ"ע דבגליון מהרש"א בס"ע ע"ט כתב דדעת הרשב"א והרמב"ן דאינו נוהג באדם יעו"ש ועיין בדרכי תשובה סי' ס"ב ס"ק י"ב שהביא הרבה דעות הסוברים דגם באדם שייך אבמה"ח ולפ"ז נשארה הראי' שהביא בס' אבני צדק מהא דתוחבים אצבע לתוך הרוותחים וכן"ל אם לא שנחלק במ"ש דלא נתנה תורה למה"ש וכן"ל".

ט. מראי מקומות – יביע אומר (ח"י יו"ד סי' נ"ח קובץ הערות והארות על שו"ת 'רב פעלים' ח"ג חיו"ד אות ב').

ו] דברים המאוסים (נמלים, זבובים, יתושים) - סעיף ג'.

א. בע"ח מאוס, גופו.

1. מיקל.

א) רא"ה (ב"ד ש"א, יט): – "נקטינן השתא דכל נותן טעם לפגם מותר וכל הדברים הפגומין והמאוסין כגון עכבר וכיוצא בו בעודן בפגמן הרי הן מותרין גופן וצירן ורוטבן".

2. מחמיר.

א) רמב"ם (מאכ"א פרק ב' הל' ה') – "חגב טמא הרי הוא בכלל שרץ העוף והאוכל כזית משרץ העוף לוקה שנאמר כל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו, ואי זהו שרץ העוף כגון זבוב או יתוש וצרעה ודבורה וכיוצא בהן".

ב) רשב"א (משמרת הבית ב"ד ש"א, יט: ד"ה עוד) – "ויש בזה אסיפת ראיות גלויות כאוסף החסיל".

ג) ריטב"א (ע"ז סוף דף סח): – "לענין איסור עצמו הכל מודים דבכל שרצים ורמשים אזהר רחמנא ועל כולם לוקין, ולא אמרינן דלא אזהר רחמנא אלא באותן שהם משובחים, והכי מוכחא סוגיא דלעיל דאע"ג דאיכא עכברא דדברא שעולה על שלחן מלכים אמרינן דעכברא דבתים נמי אזהר רחמנא וטעמו אוסר לרב, וזה פשוט הוא בעיני, אלא שראיתי אחד מהגדולים מהנדז בדבר זה, מעתה הא דאמרינן (מכות ט"ז ב') אכל פוטייתא לוקה ארבע כו' בכל נמלה ובכל צרעה וכל פוטייתא היא ואפילו בהני דמאסי".

ד) סמ"ג (לאוין ק"ל) – "חגב טמא הרי הוא בכלל שרץ העוף והאוכל כזית משרץ העוף לוקה שנאמר כל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו, ואיזהו שרץ העוף כגון זבוב ויתוש ודבורה וצרעה וכיוצא בהן (רמב"ם מאכ"א פ"ב הל' ה)".

ה) פוסקים.

1) פמ"ג (מש"ז ריש סי' ק"ג) – "בדברים המאוסין ופגומין מעיקרא כמו זבובים ויתושים דאינם ראויים לאדם כלל ואפילו הכי לקי עליהו כמו שמתבאר בר"מ פרק ב' ממאכלות אסורות דלא כהרא"ה בבדק הבית".

2) בדה"ש (סי' ק"ג ציונים ס"ק ה') – "ונראה שלדינא אין לעשות אף סניף להיתרא מזה".

3) מעדני השלחן (סי' ק"ו ס"ק כ"ה).

ב. טעמו: ראשונים.

1. בטל, כיון שנותן טעם לפגם.

א) תשובות הגאונים (שערי תשובה סי' י') – "שאלה היאך הדין באלו השרצים כגון **תולעת** וזבוב ונמלה שנפלו בקדרה היאך הדין בהם כמ"ש כל איסורין שבתורה בששים, או אין אומר' רק אלא כשנפלו בצונן, אבל נפלו בחמין בכלי שני, וכ"ש בכלי ראשון אפשר שיפסוק אותו זבוב ויכנס בתוך התבשיל או יאכל נמלה וכבר אמרו האוכל נמלה לוקה חמש: תשובה מי שמצא אחד מן השרצים בקדרה משליך אותו, ולא נאסר אותו תבשיל בין שהיה חם בין שהיה צונן, אבל אם נפסק אותו שרץ בתבשיל שיעורו כשאר איסורין שבתורה".

1) הציור של נפסק, צ"ב. אבל כן הלשון של הר' פרץ באורחות חיים שהו"ד בב"י. ועדיין הב"י כתב בשמו, שהוא מיקל.

ב) שו"ת הרי"פ (סי' ש"ה) – "שאלה. היאך הדין באלו השרצים כגון **תולעת** וזבוב ונמלה שנפלו בקדרה היאך הדין בהן כמו שאמרנו כל איסורין שבתורה בס' או אין אומרים כן אלא כשנפלו בצונן אבל נפלו בחמין בכלי שני וכל שכן בכלי ראשון אפשר שיפסוק אותו זבוב ויבצע בתוך התבשיל או יאכל נמלה וכבר אמרו לוקה חמשה. תשובה מי שימצא אחד מן השרצים בקדירה משליך אותו ולא נאסר אותו תבשיל בין שהיה חם בין שהיה צונן אבל אם נפסק אותו שרץ בתבשיל שיעורו כשאר איסורין שבתורה".

1) הציור של נפסק, ע"י הע' על תשובות הגאונים לעיל.

ג) רשב"א (ח"א סי' ק"א, תוה"ב ב"ד ש"א) – "ועלה בדעתך שאפילו היתוש והזבוב כיוצא בו שצריך ששים כדי לבטל טעמו. אומר אני כי נראה לי שלא אמרו כן אלא בבדיקה שאינה מאוסה ולא בדילי אינשי מינה כגיד הנשה וצפור אסורה וכיוצא באלו. אבל כל דבר הנמאס ושבידילין ממנו אנשים אינו אוסר בטעמו שהרי הוא נותן טעם לפגם. ונותן טעם לפגם אינו אוסר תערובתו אלא בטל ברוב. והראיה..."

(ד) ר"ן (ע"ז דף לב: ד"ה ההוא) – "ומיהא שמעי' שכל הדברים המאוסין כעכבר וכיוצא בו אין אוסרין בפליטתן אלא דוקא בחלא ושיכרא דמשבחי בהו ואף בשנמחה גופן לגמרי ונתערב בהיתר מרובה מהן יש להתיר משום דמדאורייתא ברובא בטיל ולא מתהני מאיסורא כלל".

(ה) רבינו פרץ (אורחות חיים מאכ"א אות מ"א) – "ועל מי שמצא אחד מן השרצים בקדרה **כגון תולעת** וזבוב ונמלה וצרעה וכיוצא בהן כתב הר"ף ז"ל בתשובת שאלה שמשליך אותו ולא נאסר התבשיל בין שהיה חם בין שהיה צונן אבל אם נפסק אותו שרץ בתבשיל ישעורו כשאר איסורין שבתורה בששים".

(1) ה"ב מפרש הר"ף בהאורחות חיים, שהוא רבינו פרץ. אולי י"ל, שהר"ף הוא שו"ת הרי"ף סי' ש"ה. וכן הביא הכל בו (סי' ק') בשם הרב אלפסי. וכידוע, האורחות חיים כמעט בכל המקום כותב כמו הכל בו [שאפי' י"א שהוא המחבר של האורחות חיים]. וצ"ע.

(2) הציור של נפסק, עי' הע' על תשובות הגאונים לעיל.

(ו) ריב"ש (סי' תמ"ט) – "והשקצים המאוסים, כגון: זבובים ויתושים; אע"פ שנפשו של אדם קצה בהם, ומאוסים הם; התורה אסרה: כל שהם בעינם. אבל אם נתנו טעם בתבשיל, בדיעבד, התבשיל מותר: דנותן טעם לפגם, מותר".

(ז) רוקח (סי' תס"א) – "זבוב אינו נותן טעם".

(ח) הו"ד במרדכי (ע"ז סוף סי' תתנ"ה) – "מצאתי בספר הרוקח ...".

(ט) יראים (סי' ס"ט) – "דבש הגזין והצרעין אסור ודבש דבורים אף על פי שגופי השרצים של דבורים שהם אסורים מעורבין עם הדבש, וכשמפרישין הדבש מהם מחמין אותם ומרתיחין אותן אין לחוש, דקימ"ל נותן טעם לפגם מותר. ועוד דהוו דבורים כנבילה סרוחה מעיקרא דשריא [גם] אליבא דמ"ד נותן טעם לפגם אסור בסוף ע"ז [ס"ח א']".

(י) הג' מרדכי (חולין סי' תשמ"ז).

(יא) סמ"ג (ל"ת קל"ב, מ"ג-ג) – "דבש דבורים אף על פי שגופי השרצים של דבורים שהם אסורים מעורבים עם הדבש וכשמפרישין הדבש מהם מחמין אותם ומרתיחין אותן אין לחוש דקיימא לן נותן טעם לפגם מותר, ועוד שהדבורים הם כנבילה סרוחה מעיקרא שמותר אליבא דמאן דאמר נמי נותן טעם לפגם אסור כדאיתא במסכת עבודה זרה (סח, א) (יראים שם)".

(יב) הגמ"י (מאכ"א פרק ט"ו דפוס קושטא סוף הל' ל"א) – "וכתב הרוקח (סי' תסא) דזבוב בקדירה אינו נותן טעם לשבח כלל".

(יג) תשב"ץ (ח"ב סי' מ"ט) – "אם היא מאוסה הוא נותן טעם לפגם מותר".

(יד) מאירי (חולין סוף דף סז:): – "חכמי האחרונים כתבו במסכת עבודה זרה שכל הדברים שנפש האדם קצה בהן ומאסתן כאלו הזיזין והיבחושין ושאר דברים שכתבנו נפלו בקדירה אפי' נמוחו בטלות ברוב שכלן נותני טעם לפגם הם וכל נותן טעם לפגם מותר כמו שיתבאר שם ומ"מ כל מה שאפשר לבדוק ולהסיר יעשה כן וכן הדבר נאה".

2. מחמיר, צריך ששים כיון שנותן טעם לשבח.

(א) שע"י (ליקוטים אחר דיני טריפות, עה. ד"ה דין) – "דין זבוב בקדירה, אם הזבוב בקדירה בטל בס', ואם הסירו בכף ולא החזירו הכף לקדירה א"צ רק ס' מן הזבוב, אבל אם החזירו הכף לקדירה צריך ס' מן הכף. אמנם ...".

(ב) מהרא"י (הג' שע"ד שער כ"ב).

(ג) רבינו ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה אות כ"ט, קל"ט-א) – "עכבר או שום שרץ שנפל בהתר אם הוא ניכר משליכו לחוץ והשאר מותר ואם נימוח משערין בס' וכן פשוט בע"ז".

רבינו ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה אות כ"ט, ק"מ-ג) – "אם נפל הזבוב בכף מכלי ראשון הכף אסורה ואם החזיר אותו כף לתוך הקדירה אפילו הדיחה לאחר שהשליך בה הזבוב צריך שיהיה בקדירה ס' מכל הכף".

(ד) אנ"ה (כלל כ"ז דין א', עי' דין ח') – "זבוב או נמלה או שאר שרצים שנפלו לקדירה יסיר השרץ עכ"פ והטעם בטל בס' אפי' אם השרץ שלם כדאי לעיל אך צריך שיהא ס' נגד כל הזבוב ולא קיימא לן כהמרדכי פרק בתרא דע"ז ופרק כל הבשר שכתב שפרש הזבוב אינו אסור ולא היה צריך ס' אלא נגד הזבוב בלתי הפרש. לא כרבי אליעזר הרוקח"ח והפרנס"ח שכתבו הזבובים הפורחים אין בהן בנ"ט. ולא כרשב"ם ורשב"א שמתירין אפי' אם נימוח הזבוב ברובה בעלמא מחמת מיאוסו וכש"כ כשהטעם לבדו שם אלא אין חילוק כלל לזבוב ונמלה לעכבר או לאיסור אחר. ואם הזבוב מרוסקת ויש ס' נגדה אפי' נשאר גוף האיסור בתוכה מותר מכל מקום צריך להסיר מה שמכיר מן האיסור".

3. מראי מקומות – טור (סעי' ג', סי' ק"ז סעי' ב', [עי' ב"י שם]).

(א) אגור (סי' אלף רע"ח) – "כתב הרשב"א דברים המאוסים שנפשו של אדם קצה בהם כנמלים וזבובים ויתושים שכל אדם נבדל מהם מפני מאוסם. אפי' נתערבו בתבשיל ונמחה גופן בתוכו אם היתר רבה עליו מותרין. ומ"מ כל שאפשר לבדוק ולהעביר במסנת בודק ומסנן. טורים. עכברא שנפל לתוך השכר או חלא הוא חומץ, או לתוך שאר משקין אם מכירו ישליכנו והטעם בטל בס'. אבל רשב"ם אומר שא"צ ס' משום שפוגם וכ"פ ראבי"ה. ואם נפל לתוך יין א"צ ס' דהוי נותן טעם לפגם דביין ודאי פוגם. א"ז. ואני המחבר לא ראיתי לנהוג הקולא הזאת רק הכל בששים".

[ז] פוסקים – טעמו.

א. מיקל שבטל: כיון שנותן טעם לפגם.

1. מחבר (סי' ק"ד סעי' ג', סי' ק"ז סעי' ב') – "דברים המאוסים, שנפשו של אדם קצה בהם, כנמלים וזבובים ויתושים שכל אדם בודל מהם למיאוסן, ואפילו נתערבו בתבשיל ונמחה גופן לתוכו, אם היתר רבה עליו, מותרים"

2. רמ"א (סי' ק"ז סעי' ב') – "**וכן המנהג פשוט**. אף על גב דיש מחמירין, דברי המקילין עיקר. **ואין לשנות המנהג**".

3. לבוש (סי' ק"ד סעי' א', סי' ק"ז סעי' ב') – "זבוב או נמלה וכיוצא בהן מדברים המאוסים שנפשו של אדם קצה בהם שנמצאו בתבשיל, זורקן והתבשיל מותר, שטעמם פגום ואין טעם פליטת דברים הפוגמים אוסרת".

4. מהר"ם מלובלין (סי' כ"ז).

5. ט"ז (סי' ק"ד ס"ק ו') – "אבל כבר כתב רמ"א בסי' ק"ז ס"ב שאין לשנות המנהג שנוהגין להקל".
6. מנחת כהן (ח"א פרק ט' ד"ה ונ"ל) – "והכי נקטינן".
7. דמשק אליעזר (חולין דף סז: אות ק"ג, קפ"ד-א) – "שאנו נוהגין להקל ולוקחין בכף זבוב מן המחבת ואין מדקדקין ליטל עמה מרק כדי שיהיה ס' נגד הזבוב".
8. פר"ח (סי' ק"ז ס"ק ז', סי' פ"ד ס"ק ל"ב) – "וכתב הש"ך [ס"ק ז'] דבענין זבוב אוסר בטעמו רבו הפוסקים המחמירים ויש להחמיר זולתי בשעת הדחק, ואנו מקילין בפשיטות כפסק המחבר וההג"ה".
9. פר"ת (סי' ק"ד ס"ק ג', סי' פ"ד ס"ק כ', ס"ק כ"ב).
10. בית לחם יהודה (סי' פ"ד ס"ק י"ח).
11. מנחת יעקב (כלל מ"ו ס"ק כ"ה, סולת למנחה שם).
12. שלחן גבוה (סי' פ"ד סוף ס"ק מ"ג, סוף סי' ק').
13. שב יעקב (ח"א סי' כ"ט ד"ה גמ).
14. חגורת שמואל (סי' פ"ד ס"ק ל"ב, סי' ק"ז ס"ק ד') – "שדברים המאוסים כנמלים וזבובים ויתושים שכל אדם הבודל מהן למיאוסן שמתבטלים ברוב היתר".
15. קול אליהו (יו"ד סי' כ"ב) – "וכבר ידוע דזבובים ויתושים הם מן הדברים הפגומים דפליטתן בטלי ברוב היתר".
16. בית מאיר (סי' ק"ד סעי' ב') – "הכריע ס"ס ק"ז להקל ע"פ המנהג אפילו שלא במקום הפסד גדול".
17. תשובה מאהבה (ח"ג סי' של"א).
18. רע"א (סי' צ"ו על ט"ז ס"ק י"ג) – "אנן קיימא לן דזבוב פוגם, אבל לא תולע".
19. חו"ד (סי' ק"ד חי' ס"ק ט') – "ועיין לקמן בסימן ק"ז [סעיף ב'], ובסימן פ"ד [סעיף ה'] דתולעים לא מיקרי דברים המאוסים כזבובים, ומהרש"ל [ים של שלמה חולין פ"ז סימן מט] וב"ח [עמוד רעח ד"ה כתב הרא"ש] אוסרים אפילו בזבובים ויתושים, והמנהג להקל".
20. שיבת ציון (סי' כ"ה) – "דזבובים נפשו של אדם קצה בהן אין הבלוע מהם אוסר וא"כ אם מה שנמצא באורז הזה הם נראים כיתושים בזה בודאי נפשו של אדם קצה בהן ובודאי אינו נאסר הבלוע מאורז זה דהא בס"ס ק"ד מחשב גם יתושים בדברים שנפשו של אדם קצה בהן".
21. חכ"א (כלל נ"ד סעי' י"ד) – "רוב פוסקים אוסרים ולכן אין להתיר אלא במקום הפסד מרובה (ש"ך סוף סימן ק"ז) (ועיין במנחת יעקב כלל נ"א ס"ק כ"ז כתב בפשיטות דמאכל שהוא בעצמו פגום מתחילת ברייתו אין חילוק בין דבר חריף או לא דלעולם היא בפגמתו ולא אמרינן חורפיה מחליא לשבח רק בכלי שאינו בן יומו שהיה מתחלה לשבח ואחר כך נפגם עיין שם ואם כן אין לאסור בזבוב שנפל לחומץ או ליון שרף אפילו באין בו ששים)".
22. ערה"ש (סי' ק"ז סעי' י"ד) – "וכן המנהג פשוט, ואין לשנות המנהג".
23. מהרש"ם (ח"א סי' קע"ד) – "זבובים ממש לכולי עלמא סגי ברוב נגד טעמם וא"צ ס'. ואף דהש"ך סוף סימן ק"ז מחמיר בלא הפ"מ כבר כתב בשפ"ד שם דהעיקר כמקילין וכן המנהג ע"ש".
24. כה"ח (סי' פ"ד ס"ק פ').
25. עצי העולה (הל' תולעים סעי' כ"ז, ס"ק כ"ג).
26. חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות ע"ט).
27. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' פ"ב, עי' פרק ג' הע' י"ט).
28. בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ז' סעי' ט', עמ' קמ"ב).
- (א) ביאור הדבר: אם יש ממשות צריך רוב, משא"כ אם אין ממשו בתוכו לעולם מותר – רשב"א (תוה"ב הארוך בית ד' שער א', כ-ב), הו"ד בב"י (ס"ק ג'), בית הלל (סי' ק"ז ס"ק א'), לחם הפנים (סי' ק"ז ס"ק ז'), פמ"ג (סי' ק"ז שפ"ד ס"ק ג'), ובטעמו לחוד אף בלא רוטב היתר שרי כמבואר שם וכ"כ בית הלל ושאר אחרונים וכן הלכה), באה"ט (מהרי"ט, סי' ק"ז ס"ק ו'), גר"א (סי' ק"ד ס"ק י"א, "כל שההיתר רבה עליו מותר דעצמותו בטל ברוב וע"ל סי' ק"ג ס"ב ואם אין ממשו בתוכו לעולם מותר"), בדה"ש (סי' ק"ז ס"ק י"ח).

ב. מחמיר: שצריך ששים כיוון שנותן טעם לשבח.

1. אמרכ"ל (הל' איסור והיתר סוף ד"ה כלל, עמ' ל"ב) – "פסק רבי' חיים ורבי' יחיאל כשמגביהין זבוב מקדירה רותחת ומגביהים עמה מעט מים ונאסר הכף דודאי לא היה במים שבתוך הכף ס' מהזבוב ואם חזר ותחב בקדירה לא חשבינן הכף כולה חתיכה דאסורא להצריך נגד כל הכף ס' אלא נשאר ההיתר במקומו ומצטרף עם ההתר שבקדירה לבטל האיסור ואין הכף אסור".
2. מהרש"ל (יש"ש חולין פרק ז' סי' מ"ט, או"ש אחר סי' צ"ו) – "ודין נמלים וזבובים ויתושין וכל הדומה להן, אין להתיר בפחות מס' ... אבל זבובים ויתושים מנין לנו שפוגמין, שהן מין שרץ העוף, ואינו מאוס כל כך, ותדע שהרי כל האחרונים הזכירו דין זבוב בקדירה כו', שאוסר עד ס', ותימא לי, שהרי הטור נמי הזכיר דין זבוב בסי' ק"ז, ואף שכתב המרדכי (שם) להדיא בשם הרוקח (סימן תס"א) דאע"ג דעכברא בשיכרא אשבוחי משבח, זבוב אין נותן טעם, והוי כעץ בעלמא, מ"מ לא נהגינן כן, אלא קיימא לן כמהרר"י טרושי"ן (הגש"ד ליקוטים) דבתראי הוי, שכתב שהזבוב אוסר עד ס', וכן מצאתי בתו' בשם מהר"ר ש קבלה שלא נהגינן כמו המרדכי, ומשום הכי אין להתיר כל היתושים וזבובים והדומה להם בפחות מס'".
3. חו"י (סי' ק"ה) – "אלו קפצה לתוך הכף של רוטב חם שצריך ניפוח בגמיעתה הייתי אוסר הרוטב מדינא דמסתמא אין ברוטב שבכף ששים".
4. דבר שמואל (סי' רפ"ד).
5. חקרי לב (יו"ד ח"א סי' ע"ז).

ג. במקום הפסד מרובה יש להקל.

1. **ב"ח** (סוף סי' ק"ד, סוף סי' ק"ז) – "מיהו במקום הפסד מרובה יש לסמוך אדברי המקילין".
2. **ש"ך** (סי' ק"ז ס"ק ז', סי' פ"ד סוף ס"ק ל') – "מיהו במקום הפסד מרובה או שעת הדחק וכה"ג נראה דעת מהר"ם פדוואה בתשובה להתיר וכ"פ הב"ח".
3. **כנה"ג** (הג' ב"י ס"ק כ"ח) – "מיהו במקום הפסד מרובה או שעת הדחק נראה מדברי מהר"ם מפדוה להתיר וכן פסק הב"ח".
4. **כרתי** (סי' ק"ז ס"ק ו') – "וזבוב אי הוא נותן טעם לפגם, דעת הש"ך (ס"ק ז') במקום דליכא הפסד מרובה לאסור".
5. **טוב טעם ודעת** (תליתאי ח"א סי' קנ"ד) – "הש"ך".

ד. הפסד קצת.

1. **יד יהודה** (סי' ק"ד הקצר ס"ק י"ד) – "ויש להקל בהו בהפסד קצת".
- (א) **עי' יד יהודה** (סי' ק"ז הקצר ס"ק י"ג) – "דהמנהג להקל תמיד".

ה. המחמיר תע"ב.

1. **פמ"ג** (סי' ק"ז שפ"ד ס"ק ז'), הו"ד פת"ת (סי' ק' ס"ק ג') – "ומ"ש הש"ך להחמיר באין ה"מ בזבוב עיין סי' ק"ד בט"ז אות ו' הסכים להקל וכ"כ הפ"ח וכן נוהגין העולם והמחמיר תע"ב".
2. **זבחי צדק** (סי' ק"ד ס"ק ח').
3. **כה"ח** (סי' ק"ד ס"ק כ') – "המחמיר תע"ב".
4. **בדה"ש** (סי' ק"ד ס"ק מ"ג, סי' ק"ז ס"ק כ') – "והמחמיר תבא עליו ברכה".
- (א) **בדה"ש** (סי' ק"ד ציונים ס"ק קכ"א) – "כן כתב הש"ד שם [וכשנראה שהבין מה שכתב הרמ"א שם שאין לשנות המנהג שנהגו להקל דר"ל לפסוק בזה לאיסורא אבל בדרך חומרא בעלמא רשאי לנהוג איסור בדבר]".
5. **מעדני השלחן** (סי' ק"ז ס"ק כ"ט).

ו. מראי מקומות – **זרישה** (סוף סי' ק"ד, לכתחילה), **טוב טעם ודעת** (קמא ריש סי' קכ"ג), **בדה"ש** (סי' ק"ז ציונים ס"ק ס"ג, וצ"ב שמתחיל הי"ש שה"ה נמלים), **פתחי הלכה** (ארטסקרול, פרק ג' הע' י"ט).

1. **מעדני אשר** (סי' צ"ד) – "אם נפל לתוך כלי שני אין להחמיר בזה".
2. **Dira Days** (עמ' קי"ג) - לשונו מובא לקמן.

ז. שיכר, חומץ.

1. צריך ששים [נותן טעם לשבח].
(א) **ר"ן** (ע"ז דף לב: ד"ה הוא).
(ב) **רמ"א** (סי' ק"ד סעי' ג') – "מיהו בחלא ושכר, יש לחוש כמו בעכבר".
(ג) **ש"ך** (סי' ק"ז ס"ק ז') – "מיהו בחלא ושיכרא לכ"ע אסור וכמו שנתבאר בס"ס ק"ד".
(ד) **כנה"ג** (הג' ב"י ס"ק כ"ח) – "מיהו בחלא ובשכרא יש לחוש כמו בעכבר ספר המפה ורבינו האשכנזים האחרונים שלא כדברי הרוקח דזבוב אף בחלא ושכרא נותן טעם לפגם".
(ה) **בית הלל** (סי' ק"ז ס"ק א').
(ו) **פר"ח** (סי' ק"ז ס"ק ז') – "ומיהו בחלא ושיכרא לכולי עלמא אסור. וכמו שכתוב בסוף סימן ק"ד [סעיף ג] עיין שם".
(ז) **כרתי** (סי' ק"ז ס"ק ו') – "ובחלא ושכרא אפילו במקום הפסד מרובה יש לאסור".
(ח) **לחם הפנים** (סי' ק"ז ס"ק ח').
(ט) **באה"ט** (מהרי"ט, סי' ק"ז ס"ק ז').
(י) **פמ"ג** (סי' ק"ד מש"ז ס"ק ו') – "**ואיני יודע על מה שמכו העולם להתיר** אף בחלא ושיכרא ... ובעל נפש יזהר בשכר וחומץ לפעמים שוהין מעת לעת או כשיעור שירתיה".
(יא) **זבחי צדק** (ס"ק י') – "והעולם אינם נזהרים בזה ואיני יודע על מה שמכו על כן בעל נפש יזהר בשכר וחומץ דלפעמים שוהין מעל"ע ואין ס' מש"ז סק"ו. גם אנן בדידן צריך להזהיר בני ביתנו על זה".
(יב) **כה"ח** (סי' ק"ד ס"ק כ"ג).
(יג) **מעדני השלחן** (סי' ק"ו ס"ק כ"ט).

2. **מיקל.**

(א) **רוקח** (סי' תס"א) – "תולעת הזבוב שנפל בקדירה אף על גב דקי"ל בע"ז עכברא בשיכרא אשבוחי משבח ה"מ עכבר העולה על השולחן מלכים אבל זבוב אינו נותן טעם".

(ב) **מהר"ם מלובלין** (סי' כ"ז) – "בבישול שכר ... וכבר ידוע דזבובים ויתושים הם מן הדברים הפגומים דפלישתן בטלי ברוב היתר".
(ג) **עי' מהרש"ם** (ח"א סי' קע"ד) – "הש"ך סוף סימן ק"ז דגם בזבוב בחלא ושיכרא לכולי עלמא אסור ... וכ"ה בחכ"א כלל נ"ד דין י"ד אבל בהג"ה שם חזר ... מצאתי במנ"י כלל כ"ב אות כ"ה שהביא מהרוקח ומהאגודה פ' השוכר את הפועלים וז"ל תולעת או זבוב שנפל בקדירה אף ע"ג דקיימא לן עכברא בשכרא משביח העכבר עולה על שלחן מלכים אבל זבוב אינו נו"ט עכ"ל מוכח מזה דזבוב גם בחלא ושיכרא אינו נו"ט ודלא כהש"ך הנ"ל. וגם בב"י סוף סימן ק"ד הביא דברי מרדכי בשם רוקח כמ"ש. וע' מש"ז סימן ק"ד סק"ו שתמה על מנהג העולם להקל. והנך רואה שגם האגודה סובר כן וסמכו העולם עליהם אף שהרמ"א סוף סימן ק"ד הביא בפשיטות דברי רשב"א ור"ן לאסור ומכל מקום לענין חנ"נ יש להקל גם להרמ"א וכמ"ש כה"ג הט"ז סימן ס"ד סק"ח ...

ואחר זה מצאתי בדמשק אליעזר לחולין פא"ט סימן נ"ח שהעיד דהמנהג להקל בנמצא זבוב מתוך י"ש להוציאה ולשתות הי"ש והביא מגיטין (דף צ') יש מוצא זבוב בקדרה ואוכלו ש"מ דאיסורא ליכא ע"ש ומבואר דס"ל דגם בדבר חריף שרי ואין חילוק כלל".

(ד) עי' ערה"ש (סי' ק"ד סעי' ט"ו) – "וצע"ג".

עי' ערה"ש (סי' ק"ז סעי' י"ד) – "וי"א דבחלא ושיכרא לכ"ע אוסר עד ס' [ש"ך סק"ז] וראיה מעכבר דס' ק"ד וכמדומה שגם באלו אין המנהג כן ואיזה ראייה היא מעכבר ואין מדמין זל"ז".

3. מראי מקומות.

(א) חכ"א (כלל נ"ד סעי' י"ד) – "ובשכר ... רוב פוסקים אוסרים ולכן אין להתיר אלא במקום הפסד מרובה (ש"ך סוף סימן ק"ז) (ועיין במנחת יעקב כלל נ"א ס"ק כ"ז כתב בפשיטות דמאכל שהוא בעצמו פגום מתחילת ברייתו אין חילוק בין דבר חריף או לא דלעולם היא בפגימתו ולא אמרינן חורפיה מחליא לשבח רק בכלי שאינו בן יומו שהיה מתחלה לשבח ואחר כך נפגם עיין שם ואם כן אין לאסור בזבוב שנפל לחומץ או ליין שרף אפילו באין בו ששים)".

(1) דרכי חכמה (אות ה', על חכ"א שם) – "לא זכיתי להבין דבריו, דהא בעכבר ודאי מחמרינן בחלא ושיכרא מאיזה טעם שיהיה".

(ב) יד יהודה (סי' ק"ד הקצר ס"ק ט"ז, הארוך ס"ק י"ב) – "לספק גמור ונ"מ באם יש עוד ספק".

4. שיכר בזה"ז – עי' לעיל.

ה. יין, שמן, דבש.

1. צריך ששים [נותן טעם לשבח] – מהרש"ל (יש"ש חולין פרק ז' סי' מ"ט, חוץ מנמלה).

2. מיקל – כ"ש מהפוסקים שמקילין בתוך שאר משקים.

ט. להפוסקים שמחמירים בעכבר בשאר משקין [ט"ז, וש"ך, ועוד], כמו בחלא ושכרא, ודברים מאוסים מחמיר בחלא ושכרא [כדאי ברמ"א], א"כ, למה מקילין בדברים המאוסים בתוך שאר משקין.

1. רע"א (על הט"ז ס"ק ו'), הו"ד בבדה"ש (סעי' ג' ד"ה מותרים, עמ' רמ"ח) – "ומה שהכריע בט"ז כפסק הש"ע והרמ"א משמע דמותר בכל משקין קשה לי דהא המתירים למדו כן מדין עכבר והיינו למה דס"ל דעכבר בכל משקים חוץ מחלא ושכרא פוגם אבל למה דנראה מדברי הט"ז (סק"ב) דמסכים לדעת הרש"ל דאין להקל בעכבר זולת בג' משקים א"כ עכ"פ בזבובים ונמלים ג"כ אין להקל יותר ואולי כיון דמצינו דעת המרדכי שהובא בב"י דזבוב קיל מעכבר דאף בשכרא אין נטל"ש אף דאנן לא קי"ל הכי מ"מ בשאר משקים דס"ל לכמה פוסקים דעכבר פוגם בהם סמכינן עלייהו לענין זבוב ועדיין צ"ע".

2. הג' חת"ס (על רמ"א סעי' ג'), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק מ"ה) – "ולדעת הש"ך לעיל סק"ה יש להחמיר גם בשאר משקים חוץ מיין ושמן ודבש".

י. האם מותר להוציא הזבוב בכף לכתחילה – למקילים לעיל.

1. מחמיר.

(א) קול אליהו (יו"ד סוף סי' כ"ב) – "וכבר ידוע דזבובים ויתושים הם מן הדברים הפגומים דפליטתן בטלי ברוב היתר ... וראוי ליהזר להוציא עמו רוטב מרובה על הזבוב כדי שלא יהיה נבלע פליטתו בכף. ואם אירע שלא הוציא רוב היתר עמו, פשיטא דמותר לחזור ולתוחבה לקדרה מאחר דאיכא רובא דהיתרא בקדרה כנגד הזבוב ולא מיקרי מבטל איסור לכתחילה".

(ב) בה"ל (סי' תנ"ב סעי' א' ד"ה צריך) – "עיין בט"ז שכתב דיש עוד ד"א שצריך ליהזר דהיינו שלא יגעיל מקצת הכלי שני פעמים כמבואר לעיל בסימן תנ"א ס"ט כגון כשמגעיל כלים גדולים שא"א להכניס הכלי ביורה בבת אחת לא יגלגלו בידו סביב במים שלא יחזור ויכניס במים ממקצת שכבר הוגעלו פ"א ופלט כל גיעולו ועכשיו כשיחזור ומכניס במים הוא חוזר ובוולע מה שפלט כבר ... [ויש עוד עצה מה שהסכימו האחרונים (המטה יהודה והמאמר מרדכי) כגון שהכלי אינו בן יומא דהוי נותן טעם לפגם ומה שפקפק הט"ז דהלא נט"ל אסור לכתחילה כבר השיגו עליו דזהו דוקא בעלמא שהקדרה נבלע בה טעם משובח מתחלה ואח"כ נפגם משא"כ בהגעלה דאפילו אם חוזר ונבלע בכלי הרי לא נבלע אלא טעם פגום וכן המנהג להקל בזה]".

(1) מהט"ז יש ראייה לחומרא, אבל מהמטה יהודה והמאמר מרדכי אין ראייה לקולא. כיון שאין כונתו לבטל וא"א במקום אחר, הוי כמו נמלים בדבש שמותר לבשל כדי לתקן הדבש.

(ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי) – ראיה מנמלים בדבש, שהט"ז (סי' צ"ט ס"ק ז') כ' רק אם א"א במקום אחר גבי ביטול דבורים בתוך דבש, הגם שהנמלים דברים פגומים [מחבר סי' פ"א סעי' ח']. וכן מפורש בב"ח (סי' קכ"ב ס"ק א'), "דאין מבטלין איסור לכתחילה מדאורייתא בין נותן טעם לשבח בין נותן טעם לפגם".

(1) אולי יש לחלק בין בליעות פגומים שנכנסים לתוך דבש ואוכלים, ובין בליעות פגומים שנכנסים לתוך כף וכלים. אמנם הבה"ל הנ"ל דיבר לענין כלים, ועדיין הט"ז רצה להחמיר [ולכן י"ל שהוא לשיטתיה].

2. מראי מקומות – בדה"ש (סי' ק"ז ס"ק י"ט, בי' שם, "קול אליהו ... וצ"ע").

(א) Dira Days (עמ' קי"ג).

We boiled the water in our kumkum for coffee. When it was ready, we noticed that we had boiled a fly in the kumkum. Is the kumkum treif? Could we drink the water? Answer: A fly is something which is נ"ט (a whole creature). Its taste is disgusting. Eating the fly itself is אסור and not ever בטל since it is a בריה (a whole creature). A בריה is never בטל because it has חשיבות, but after it has been removed, it's taste wouldn't need any ביטול since it is לפגם נ"ט. However, removal should be done with a plastic spoon, just in case some may say its

שכח (desired taste). Since the water in the spoon is 'פחות מס', that water will become אסור and absorb into the spoon. A plastic spoon may be thrown out, however a metal one though may need koshering.

יא. מראי מקומות.

1. מהר"ש (הלכות ומנהגי מהר"ש סי' ר"ז) – "שאלתי למהר"ש מחמת שונדל שמצאה זבוב בקערה בתוך תבשיל ורומזליש, ואז הגביה הזבוב בכף וזרק לחוץ, והייתה מסופקת אם היה הזבוב בקערה הייתה נותנת הזבוב מתחילה בתוך הכף שערבה בו על הקערה, ואמר מהר"ש ז"ל שאין לחוש והכל מותר, וגם מה שנשלה בכף הזבוב מן הקערה, כי הקערה היתה כלי שני".
2. רדב"ן (סי' מ"ז, הו"ד בפת"ת סי' ק"ז ס"ק ב', עי' רדב"ן סי' תשי"ז) – "שאלת ממני על זבוב שנפל בכלי ראשון והוא על האור: תשובה ... ואם אינו ניכר הרי היא בטל בס'. אבל ראיתי בני אדם טועים בשעה שיפול זבוב בתוך קדרה מכניסים את הכף ומוציאים אותו ואין ראוי לעשות כן ... וכל זה הוא אם תמצית הזבוב משביח אבל אם הוא פוגם חד בתרי בטיל".
3. מהר"ם פדוואה (סי' ע"ט) – "לא ראיתי מעשה משום מורה שנהג ככה באשר תקצר ידינו ושכלינו לדעת איזה הוא טעם לשבח או לפגם כי מצאנו דין עכבר אע"ג שהוא מאוס בודאי כדאיתא בההוא פירקא מ"מ אמרו שחלא ושכרא נותן טעם לשבח ובשאר משקין פוגם א"כ יוכל להיות שגם שאר שרצים ועכבר גופי' יתנו טעם לשבח באיזה מין קדירה אשר יהיה טבעו כטבע חלא ושכרא ולא ידענא כי אין אנו נוהגי' בטעמא קפילא ארמאי בזמן הזה מ"מ חלילה לי לגדף איזה מורה אשר יורה לקולא בזה מאחר שיש לו על מי שיסמוך ולא נמצא חולק עליהן בדברי הפוסקים בהדיא".

ח [תולעים] - אם הם כדברים מאוסים, או שהם נותן טעם לשבח.

א. מחמיר: צריך ששים.

1. רש"י (הג' שע"ד סוף סי' מ"ט) – "מעשה בא לפני רש"י שהיו מגוסין בכף קדירה של בשר והעלה בתוך הכף תולע גדול והתיר כל מה שבקדירה בששים ועל הכף נסתפק אי אמרינן כל זמן שהיה בקדירה מתפשט טעם התולע בששים וכשנסתלק מן הקדירה נפסק ממנה היה כלי שני ולא בלע או דלמא ...".
2. תרומת הדשן (ח"א סי' קע"א) – "שאף אם יטחנו התולעים בטלים בששים בתוך הקמח".
3. אמרכל (הל' איסור והיתר סוף ד"ה כלל [לשונו מובא לעיל], ד"ה אמרכל, עמ' ל"ב) – "ומעשה לפני רש"י ...".
4. ש"ך (סי' פ"ד ס"ק ל', נקה"כ שם על הט"ז ס"ק ט"ו) – "דהא המקילים בזבוב הם הרשב"א והרוקח שהביא שם והם עצמם אוסרים בתולע דהא כתב הרשב"א ומביאו הטור שאין בהם כ"כ שיאסרו בפליטתן וכן מחלק הרוקח סי' תס"ח בהדיא בין זבוב לתולעת בפרי".
5. לחם הפנים (ס"ק כ"ב) – "וש"ך חולק והביא כמה ראיות כרש"ל וס"ל שאני תולע מזבוב".
6. באה"ט (סי' ק"ד ס"ק ח', סי' ק"ז ס"ק ד', סי' פ"ד ס"ק כ"ב).
7. שיבת ציון (סי' כ"ח) – "אנכי תולעת ולא איש אינו כדאי להכריע ולהקל בדבר שהוא מפורש ברשב"א וברוקח דטעם תולעת אינו פגום, וכן הכריע הש"ך וחלילה לי לעשות אפ"י סמך בעלמא מדברים האלה".
8. חו"ד (חי' ס"ק ט') [לשונו מובא לעיל], סי' ק"ז ס"ק ד', אמנם עי' סי' צ"ו ס"ק ט"ו).
9. רע"א (סי' צ"ו על ט"ז ס"ק י"ג [בשו"ע מהדו' פריעדמאן], בשו"ת ח"א סי' ע"ז ד"ה והנה אחרי) – "אנן קיימא לן דזבוב פוגם, אבל לא תולע".
10. גליון מהרש"א (סי' ק"ד על סעי' ג') – "אבל התולע אוסר ש"ך סימן פ"ד סק"ל".
11. בית יצחק (ח"ב סעי' ח', ס"ק ל"ז).
12. חזו"א (מעשה איש ח"ה עמ' כ"ב ד"ה פ"א ביטלו) – "פ"א ביטלו אצלו דג פילייה, וציוה להכשיר הכלים משום חשש תולעים".
13. בדה"ש (סי' ק"ד ס"ק ל"ח) – "ולדינא נראה להחמיר בזה אף לענין שאר מאכלים".
14. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל).

When we roast garlic for Shabbos we cut off the top of garlic, put some olive oil on it and place three or four whole heads of garlic in a covered dish in the oven. Since the heads are whole, they aren't checked for worms until the time of eating. If a worm is found:

- 1) How much of that head of garlic does it affect (the worm will generally be found in a single clove)?
- 2) Are the other heads of garlic affected?

R' Y. Berkovits wrote: We are choshesh that worms are food - therefore it would have the regular halochos of צלי that need נטילה ששים. If there is ששים in the head that you found the worm in, only a נטילה would be required. If there isn't ששים in that head alone, then you would have to throw it out. Either way, the other three heads would be fine. [There doesn't sound like there is enough oil to make this a case of בישול.]

ב. מיקל: אין לחלק בין זבובים לתולעים.

1. תשובות הגאונים (שערי תשובה סי' י') - לשונו מובא לעיל.
2. שו"ת הרי"ף (סי' ש"ה), כדאי במנחת יעקב - לשונו מובא לעיל.
3. רבינו פרץ (אורחות חיים מאכ"א אות מ"א), הו"ד בב"י (ס"ק ג'), כדאי במנחת יעקב - לשונו מובא לעיל.
4. תו"ח (כלל נ' דין ג') – "אם חתך פרי והיה בו תולע וחתך התולע עם הפרי דלא נאסר הפרי ... דאין טעם בתולע לאסור".

5. מהר"ם מלובלין (סי' כ"ז) – "יש לסמוך אדברי הרשב"א והטור יו"ד מביאו סימן ק"ד וז"ל דברים המאוסים שנפשו של אדם קצה בהן כנמלים וזבובים ויתושים שכל אדם בודל מהן למיאוסן אפילו נתערבו בתבשיל ונמחה גופו לתוכו אם ההיתר רבה עליו מתירו ... אף על פי שיש בודאי תולעים בכשות".
6. ט"ז (סי' פ"ד ס"ק ט"ו, סי' צ"ו ס"ק י"ג) – "ולעד"נ להקל מטעם אחר דהיינו ע"פ מאי דאיתא בסי' ק"ד בסופו בדברים המאוסים כו' כזבובים ויתושים כו' דאם ההיתר רבה עליו דמותר וה"נ כן הוא כל שאין התולע בעין".
7. פ"ח (סי' פ"ד ס"ק ל"ב, ע"י סי' צ"ו סוף ס"ק כ') – "וכן דעת הט"ז ועיקר ודלא כהש"ך".
8. פ"ח (סי' פ"ד ס"ק כ', ס"ק כ"ב, סי' ק"ד ס"ק ג') – "והכל שרי וגם החושש לדעת הרוקח **דוקא בתולעים הגדילים בפירות אבל בתולעים הגדלים באשפות ובמקומות הסרוחים נראה דגם הרוקח יתיר פליטתם שסרוחה היא ודאי והרוצה לחוש לדברי הפוסקים ולקדש עצמו יחוש לפליטת תולעי הפירות עד דאיכא ס' כדעת הרוקח אחר שלא הוזכר הדבר בש"ס בהדיא וקיימא לן טעם כעיקר דאורייתא ומה גם הפגומים לאסור פליטת התולע הלבן הנמצא בפירות".**
9. מנחת יעקב (כלל מ"ו ס"ק כ"ח, סולת למנחה שם) – "והיה לענין התולע והש"ך בסי' פ"ד ... ובאמת אף אם רצוני לומר שזה דעת הרשב"א והרוקח מ"מ יפה הכריע הרב דהא כתב בתשובת תמים דעים סי' קל"ט ובכל בו סי' ק' דף קי"א ע"ד וז"ל תשובה לרב אלפס ז"ל ... **וכן כתב הב"י בסימן ק"ד בשם א"ח והר"פ להדיא** לכן נ"ל דאין לזוז מהכרע' הרב ואחר דבריו נמשך הל"ח פ"א ט"ו והט" בסי' פ"ד. ובחנם השיג עליו עליו שם הש"כ בנה"כ ע"ש".
10. בית לחם יהודה (סי' פ"ד ס"ק י"ח) – "ודלא כהש"ך".
11. שב יעקב (ח"א סי' כ"ט ד"ה גמ) – "הט"ז שם וז"ל לעד"נ נראה טעם להקל דהיינו ע"פ מה דאית' בסי' ק"ד בסופו בדברים המאוסים כזבובים כו' ההיתר רבה עליו ומבטלו וה"נ כן הוא כל שאין התולע בעין. גם הרב ס"ל הכי כמ"ש הש"ך ... אף דהש"ך עצמו חולק. רק בעל פרי חדש הסכים לזה והט"ז ורמ"א נקטינן כוותיה".
12. שלחן גבוה (סי' פ"ד סוף ס"ק מ"ג, מחודש ס"ק א') – "ואין להקשות כיון שמחממין החומץ עד שהתולעים מתים א"כ החומץ בולע מטעם התולעים והדבש מטעם הנמלים דכבר נתבאר לקמן ס"ס ק"ד וס"ס ק"ז דנמלים ויתושים וכיוצא שנפשו של אדם קצה בהם אין טעמם אוסר יע"ש".
13. שלחן גבוה (סוף סי' ק') – "ולא כתב כן אלא לומר דאפי' היה התולעת נטל"ש יש ברוטב ובירק ס' כ"פ שלפי האמת אין צריך ס".
14. תפארת למשה (סי' פ"ד על ש"ך ס"ק ל' ד"ה ו"מ"ש הש"ך לחלק) – "לכן דברי הרב ברורים דאין חילוק בין תולע לזבוב דהא הרשב"א סתמא קתני כל דבר שנפשו של אדם בודל מהן למיאוסן וקץ בהם ונראה דעינינו רואות דגם בתולע נפשו של אדם קצה בהם. מיהו קשה דהא מרדכי כתבו בשם הרוקח דאין טעם זבוב אוסר וכן כתב הבית יוסף בהדיא בשם א"ח בשם הר"פ אחד משרצים הנמצאים בקערה כגון תולעת וזבוב ונמלה כו' ע"ש הרי בהדיא דתולעת כזבוב ודו"ק".
15. מעם לועז (ויקרא, שמיני עמ' קל"ה אות ט"ז, אות י"ט) – "ובגלגל טעם התולעים שבתבשיל אין נאסר, כי זה נותן טעם לפגם, שהטעם פוגם המאכל".
16. חגורת שמואל (סי' פ"ד ס"ק ל"ב) – "וכ"פ הט"ז ולזה הסכים הפר"ח וכתב דיש להתיר מטעם שנתבאר לקמן בסי' ק"ז שדברים המאוסים כנמלים וזבובים ויתושים שכל אדם בודל מהן למיאוסן שמתבטלים ברוב היתר ומסתברא דה"ה לתולעים שבפירות, וכ"כ מור"מ בת"ח וכן דעת מהר"ם מלובלין בתשובה סי' נ"ז וכן דעת הט"ז ועיקר ודלא כש"ך עכ"ל, וכן הלכה".
17. פמ"ג (סי' פ"ד מש"ז ס"ק ט"ו, שפ"ד ס"ק ל', ע"י סי' צ"ו מש"ז ס"ק י"ג, סי' צ"ו מש"ז ס"ק א') – "וכן נוהגים העולם להתיר".
18. בית מאיר (סי' פ"ד על הש"ך ס"ק ל') – "לעניות דעתי החושש מכחיש סברא זו. ולענ"ד הרשב"א הורה לנו היתר פשוט אפילו לקדירה מאכל חריף דהיינו בחלא".
19. תשובה מאהבה (ח"ג סי' של"א, ע"י סי' שכ"ט על הש"ך ס"ק ל') – "וצל"ע על הש"ך שם סוף ס"ק למ"ד שכתב וכן מחלק הרוקח סי' תס"א בין זבוב לתולעת בפרי וכו' עכ"ל וז"א דלא מחלק אלא אם יצאו מחיים ונקט זבובים להודיע כשיוצאים מחיים שוב אינם חוזרים אבל אם היו חוזרים גם בזבובים היו אסור ואין חילוק בין זבוב לתולע וכן נראה מספר האגודה ... ודברי הרמ"א בת"ח נכונים דאין חילוק בין תולע לזבוב וכללא כו"ל הרשב"א כל דבר שנפשו של אדם קצה בו עיי"ש ובה תולע וזבוב שוין".
20. זבחי צדק (סי' פ"ד ס"ק ס"ה) – "ט"ז ... ודלא כהש"ך".
21. ערה"ש (סי' פ"ד סעי' ע"ג, סעי' ע"ה) – "דרוב תולעים ושרצים הם מאוסים ואין פליטתן אוסרת כמו כל דברים המאוסין שיתבאר בסי' ק"ד [שם וט"ז סקט"ו וע"י ש"ך סק"ל וע"י פר"ח שהסכים להט"ז והחושש מעיד כן שהתולעים פגומים למאד]".
22. ע"י מהרש"ם (ח"א סי' קע"ד) – "לא נחלקו הפוסקים שהובאו בש"ך סימן פ"ד סק"ל אלא בתולעים אם גם הם דומים לזבובים וגם בזה מצאתי בתשו' הרי"ף סימן ש"ה ובספר האשכול פרק גיד הנשה והל' תערובות רס"ל ל"ה שהוכיח דתולע פוגם. וגם בתפל"מ סימן פ"ד הוכיח מהב"י בשם א"ח בשם ר"פ ואגודה דתולע כזבוב ופוגם וגם בדליכא ס' שרי ע"ש. וכן מצאתי בשו"ת שב יעקב סימן כ"ט דהעיקר כדעת הסוברים דתולע פוגם ע"ש".
23. דרכ"ת (סי' פ"ד ס"ק קכ"ו, סי' ק' ס"ק נ"ג, ע"י סי' ק"ד ס"ק ל"ד).
24. כה"ח (סי' פ"ד ס"ק פ', סי' ק"ד ס"ק כ"א) – "ודלא כהש"ך".
25. עצי העולה (הל' תולעים סעי' כ"ז, ס"ק כ"ג) – "אם נמצאת תולעת בפרי מבושל קטן שאין ס' כנגדו הפרי מותרת ט"ז ס"ק ט"ו ומ"ז ס"ק י"ד".

ג. הפסיד מרובה.

1. חכ"א (כלל ל"ח סעי' כ"ב) – "אפילו אינו מוחזק אלא שנמצא קצת בקדירה אם הוא פרי גדול כתפוח וכיוצא בו אזי בודאי יש ששים נגד התולעת ולכן יבדוק וישליך מה שימצא מן התולעים והשאר מותר אבל פירות קטנים כמו קירשין וכיוצא בו אין ששים נגד התולע ולכן יש אומרים דבעינן ששים נגד כל הפרי לדעת רמ"א דאמרינן חתיכה נעשית נבילה באיסור דבוק ומכל מקום נראה לי

בהפסד מרובה כיון דהרבה פוסקים לא סבירא להו איסור דבוק וגם יש אומרים דטעם התולעת פגום ולכן אם נימוחו התולעים יש להתיר דלא בעינן ששים נגד כל הפרי וסגי בששים נגד התולעת".

(א) עי' חכ"א (כלל ל"ח סעי' כ"ז) – "חתך צנן או פירות בסכין וחתך גם התולעת אף על גב דהוי דבר חריף מכל מקום אינו אוסר אלא יקלוף מעט דהטעם של התולע פגום (ט"ו סוף סימן צ"ו בשם התורת חטאת) וגם אין חריפות הצנן מועיל לתולעת לעשותו חריף (פרי חדש)".

(ב) עי' חכ"א (כלל ל"ח סעי' י"ב) – "תולעים הגדלים בפירות ... אם עבר ובשלוך אם הוא בענין שאין לחוש שיאכל התולע עצמו בעין אלא שעל כל פנים הוא נימוח מותר דיש אומרים דלעולם איכא ששים נגד התולע אפילו בפרי קטן ועוד כיון דהטעם פגום הוי נותן טעם לפגם ובהצטרף דעת המקילין בזה".

2. יד יהודה (סי' ק"ד הקצ"ד ס"ק י"ד, הארוך ס"ק י"א) – "ונ"ל דיש להקל בהם במקום הפסד גדול כמו בעכבר מיהו תולעים שבבשר אין נ"ל להקל אם בשלו עמם".

3. מעדני השלחן (ס"ק קס"ד) – "ולהלכה בפרי קטן שאין בו ששים נגד התולע, יש מקום להתיר התבשיל לרמ"א, רק במקום הפסד או שאר דוחק, אם יש בתבשיל ששים נגד התולע, ובמקום הפסד מרובה יש מקום להתיר כהפוסקים שסוברים דהוי מאוס ונתבטל ברוב ... אבל הפרי עצמו שיש בו תולעת, אין לאכלו, אם אין ששים בפרי נגד התולעת".

ד. מראי מקומות – זבחי צדק (ס"ק ט'), דעת (סי' פ"ד סעי' ח' ד"ה וראיתי), בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ז' סעי' ט' עמ' קמ"ב, סוף הע' ז' עמ' קל"ח, שו"ר דפוס חדש פרק ז' הע' י"ג).

1. בית מאיר (סי' צ"ב על ט"ז ס"ק י"ב), הו"ד בדעת תורה (סי' צ"ב על סעי' ד' ד"ה ודוקא) – "ואף לדעת הש"ך סוף סי' ק"ז מ"מ לענ"ד אין להחמיר מצד איסור דבוק".

2. הגר"ש זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ב' אות י"ב) – "משקה חריף טקילה (takila) ששמים בתוכו תולעת (מומחים אומרים שלא דוקא משביח את הטעם, אלא שותים כך מחמת המנהג, ואחרים אומרים שמשביח את הטעם), נשאל רבינו, אם משביח את הטעם האם זה מותר כי מצד אחד יש כאן טעם לפגם ודבר מאוס, או שהיות ושמים להשביח את הטעם אסור. וענה שמותר, היות וזה מאוס בעיני כל אחד".

3. מעדני אשר (סוף סי' צ"ד) – "ונראה דהמיקל בתולעת כמו בזבוב יש לו על מה לסמוך".

4. עי' סי' צ"ו - גבי חתך צנן או פרי, ונמצא בפנים תולע.

ט | דעות במאכל.

א. גיטין (דף צ.) – "תניא, היה רבי מאיר אומר: כשם שהדעות במאכל, כך דעות בנשים; יש לך אדם שזבוב נופל לתוך כוסו וזורקו ואינו שותהו, וזו היא מדת פפוס בן יהודה, שהיה נועל בפניו אשתו ויוצא; ויש לך אדם שזבוב נופל לתוך כוסו וזורקו ושותהו, וזו היא מדת כל אדם, שמדברת עם אחיה וקרוביה ומניחה; ויש לך אדם שזבוב נופל לתוך תמחוי מוצצו ואוכלו, זו היא מדת אדם רע, שרואה את אשתו יוצאה וראשה פרוע, וטווה בשוק, ופרומה משני צדדיה, ורוחצת עם בני אדם. עם בני אדם ס"ד. אלא במקום שבני אדם רוחצין".

1. הו"ד להלכה – בה"ג (סי' ל"ט), רי"ף (גיטין דף נ:), רא"ש (גיטין פרק ט' סי' ט"ו), פסקי ריא"ז (סוטה פרק א' הל' א' אות י"ד, גיטין פרק ט' הל' ה' אות י"ד), פסקי רי"ד (גיטין דף צ.).

2. פשט בהגמרא.

(א) גר"א (ס"ק י"א) – "ויש לך אדם שזבוב כו', מוצצו ולא נקרא רשע, אלא משום בל תשקצו, ואינו אסטניס".
(ב) רש"ש (גיטין שם) – "ויש לך אדם שזבוב נופל לתוך תמחוי מוצצו כו'. שינה במשל זה מכוס לתמחוי לרבותא דסתם תמחוי הוא רותח כדמשמע בשבת (מב ב) במשנה ולכן ודאי קבל הבלוע טעם מהזבוב. ומדינא אולי מותר דנו"ט לפגם הוא כדאיתא בטוש"ע יו"ד ססי' ק"ד. שוב ראיתי להגר"א ז"ל שם שהעיר מכאן".

3. ערה"ש (סי' ק"ז סעי' י"ד) – "ויש בני אדם שכשמוצצין זבוב בכוס או בתבשיל זורקין כל מה שבכוס וכל התבשיל לחוץ ומשמע בגמ' סוף גיטין שאין ראוי לנהוג כן".

כבוש

סימן ק"ה סעיף א'

[א] מקור הדין.	[ח] חקירה: איך פועל המעשה כבישה.	[טו] סוג הכלי.
[ב] דרבנן או דאורייתא.	[ט] ציורים.	[טז] איסור דבוק מחוץ לכלי.
[ג] ספק אם היה זמן כבישה.	[י] כבוש לסירוגין.	[יז] כבישה בציר: כדי שירתיח.
[ד] זמן כבישה.	[יא] חלק המאכל שחוץ לכבישה.	[יח] פחות משיעור זה, נאסר כדי קליפה.
[ה] במה נחשב כבישה.	[יב] היתרא בלע.	[יט] כבישה בחומץ.
[ו] מים קרושים, קרח (ice).	[יג] כבישה בכלים.	[כ] פחות משיעור זה, כדי קליפה.
[ז] חקירה: מה התוצאה של מעשה כבישה.	[יד] היתר כבוש בתוך כלי של איסור.	[כא] כבישת ד' מינים בסוכות.

דור המלקטים - אנציקלופדיה תלמודית (כרך כ"ז, ערך כבוש, טור ס"ט), בינת צבי (עמ' ש"ג - עמ' שכ"ח, שוב).

[א] מקור הדין.

א. חולין (דף קיא:): – "דאמר שמואל: מליח הרי הוא כרותח, וכבוש הרי הוא כמבושל. כי אתא רבין א"ר יוחנן: מליח אינו כרותח, וכבוש אינו כמבושל".

1. מראי מקומות – בעי בחיי (יו"ד סי' קמ"א), אמרי בינה (תערוכות סי' י"א).

א (א) תוס' יו"ט (תרומות פרק י' משנה י') – "יש לי תמיהות גדולות על השני סוגיות דבבלי בפ' גיד הנשה דף צז דאמר שמואל כבוש הרי הוא כמבושל ובפ' כל הבשר איתא נמי להא דשמואל בדף קיא ופליג התם רבין א"ר יוחנן דכבוש אינו כמבושל. ואמאי לא מייתי משניות הללו לסייעתא לר' יוחנן ולתיובתא לשמואל. ותו משניות דשביעית תיובתא לר"י וסייעתא לשמואל ותו רבי יוחנן דבירושלמי דמגיה נשלקים במקום נכבשים במשניות דתרומות דכבוש הרי הוא כרותח הוא דלא כבבלי דרבין אמר רבי יוחנן כבוש אינו כמבושל ועוד אני תמה שהרמב"ם בסוף הלכות תרומות העתיק למשניות דתרומות כמות שהן לענין כבישה".

ב (ב) נוב"ק (יו"ד סי' כ"ו ד"ה ודע), הו"ד בבדה"ש (ציונים ס"ק א') – "ובגמרא חולין דף קי"א ע"ב נחלקו בו שמואל ור"י דשמואל אמר מליח הרי הוא כרותח וכבוש הרי הוא כמבושל כי אתא רבין אמר ר' יוחנן מליח אינו כרותח וכבוש אינו כמבושל. ולפי זה כפי כללי דאמוראי הלכה כר' יוחנן לגבי שמואל. וראיתי כי הרי"ף הביא רק הך דשמואל ולא הביא דר' יוחנן כלל...".

ג (ג) שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ג סי' ס') – "הא דפסקו כולם דכבוש הרי הוא כמבושל והרי ר"י ושמואל הלכה כר"י...".

ד (ד) אנציקלופדיה תלמודית (כרך כ"ז, ערך כבוש, סוף טור פ') – "ורבין בשם ר' יוחנן אמר, כבוש אינו כמבושל. בירושלמי אמרו בשם ר' יוחנן: כבוש כרותח הוא, ויש גורסים: כמבושל, ואף בדעת הבבלי יש מפרשים כן, שלמסקנא גם לדעת ר' יוחנן כבוש כמבושל. ומהאחרונים יש מצדדים בדעת ר' יוחנן שמחלוקת תנאים היא אם כבוש כמבושל או לא. ויש שכתבו שאף ר' יוחנן מודה שהכבוש הוא כרותח, ומבליע כדי קליפה, כדין מליח-כרותח או רותח של צלי, לסוברים כן, ולא נחלק אלא שאינו כמבושל להבליע בכל החתיכה. ויש שכתבו שלא נחלק ר' יוחנן בבליעה ופליטה, שהכבישה מבליעה ומפליטה ואוסרת הכל, אלא שלדעתו אין הכבוש נעשה ממש כמבושל, ולשמואל הוא כמבושל ממש. ויש שכתבו שלא נחלק ר' יוחנן אלא באיסור והיתר שנכבשו יחד, שאין כח בכבישה להפליט מן האיסור ולהבליע בהיתר, אבל מודה הוא בהיתר הכבוש בתוך משקה של איסור או איסור הכבוש במשקה של היתר, שהכבישה מבליעה או מפליטה. ויש שכתבו שמודה ר' יוחנן בכבוש בדבר חריף שהוא כמבושל...".

ב. פסחים (דף מד:): – "מבשר בחלב לא גמרינן, דחידוש הוא. ומאי חידוש. אילימא דהאי לחודיה והאי לחודיה שרי, ובהדי הדדי אסור, כלאים נמי, האי לחודיה והאי לחודיה שרי, ובהדי אסור. אלא: דאי תרו ליה כולי יומא בחלבא שרי, בשיל ליה בשולי אסור".

ג. הרמב"ם השמיט הדין.

1. מראי מקומות – פלתי (ס"ק ב'), נוב"ק (יו"ד סי' כ"ו ד"ה ודע, "ודע דבכל הלכות מאכלות אסורות ברמב"ם לא מצאתי בו דין זה דכבוש כמבושל ושום אחד מנושאי כליו לא שמו לב לזה"), ערה"ש (סעי' ב' - סעי' ו').

ד. רק בחומץ ותבלין – רש"י (פסחים דף לט. ד"ה כבושן, דף עו. ד"ה כבוש, ביצה דף טז: ד"ה כבוש, חולין דף צז: ד"ה כבוש), רשב"א (ח"א סי' תקי"ד, המיוחס סי' קנ"א, עי' תוה"ב ב"ד ש"א ג'-א', "גם זה פשוט. דלא אמרינן, אלא בדברים החריפים: כמלח, וחומץ, בבשר ששורין אותם במים, וכיוצא באלו. וכדאמר שמואל: מליח, הרי הוא כרותח. כבוש, הרי הוא כמבושל. וכדאיתא נמי: כבר יונה, דנפל לכדא דכמכא. וגרסינן פרק כיצד צולין (דף ע"ו): צונן לתוך צונן, דברי הכל: מותר. ולא נתן שיעור, לשהיות זה בתוך זה. וזה פשוט").

1. קשה: הסוגיא בע"ז (דף סח:).

2. קשה: חלב עם בשר (פסחים מד:).

3. קשה: ורד חדש – מרדכי (ביצה סי' תרע"ד, "ובכ"מ פרש"י בחומץ אבל בלא חומץ אינו כמבושל ואי אפשר לומר כן דתנן (פ"ק דשבועות) ורד ישן שכבשו בשמן חדש חייב בביעור אלמא בלא חומץ הוא נותן טעם כמבושל").

4. תירוצים – שבות יעקב (ח"א סי' נ"ו).

א (א) חת"ס (ע"ז דף סח: ד"ה ודכ') – "ויפה כ' הגאון בכנפי יונה סי' ק"ד דאין כוונת רש"י בשום מקום שאין כבוש אלא בחומץ אחר ששופך לתוכו אלא הכבישה עצמה היא החומץ כי כשכובשין ירק במים או מלפפוניות שקורין ארקיס נעשין המים חומץ והם מתרככי בתוך החומץ ההוא כידוע והיינו דפירש"י כבשין שכובש'י הדג' בחומץ היינו במים או משקה שמתחמץ ע"י הכבישה

ואם דרכן לתת לתוכן חומץ ממש ג"כ נאסר משום יי"נ ולפע"ד זה ברור ואמת וא"ש מתני' דורד ישן שכבשו בשמן חדש או בהיפוך שהשמן מתחמץ ע"י הכבישה ואש"נ בשמעתן דהעכבר ה' בתוכו שיעור הכבישה שנתחמץ השכר על ידו ואין רחוק דאי תרו לי' כולי' יומא בחלבא נמי מהאי טעמא דידוע בשר השוהה בתוך חלב יום שלם תתחמץ החלב ותתגבן ומי החלב יהי' חמוצים".

ב) ישועות יעקב (ס"ק א') – "דבאמת א"א לומר דאם נכבש יום שלם אינו פולט כלל דהחוש מכחישו וגם לא יתכן שיהיה מחלוקת גדול כזה בין הפוסקים אולם דעת רש"י הוא דע"י כבישה פולט מעט רק שאין בכוחו לאסור אבל מ"מ טעם קצת פולט ומה"ט נ"ל דגם רש"י מודה דהיכא דאסור במשהו אסור אף אם נכבש בדבר שאינו חריף..."

ג) ערה"ש (סעי' ט') – "י"ל דבשר שאני כמו שהבאנו בסעיף ז' מירושלמי שם דבבשר הכל מודים שיש כבישה".

ב] דרבנן או דאורייתא.

א. בשאר איסורים [חוץ מבשר בחלב].

1. דאורייתא.

א) פשטות הגמרא (פסחים דף מד:) - עי' לשונו לעיל.

ב) רמ"א (סעי' א', דר"מ ס"ק א').

ג) כת"י (ס"ק ג', פלתי ס"ק ב') – "דהוי איסור דאורייתא, ולכך ספיקו להחמיר".

ד) בית לחם יהודה (סי' ק"ד ס"ק ב').

ה) חגורת שמואל (ס"ק ד') – "דבשאר איסורין יש בליעה ופליטה ע"י כבישה ואסור מן התורה כדמוכח בהדיא..."

ו) פמ"ג (מש"ז ס"ק א', שער התערובות ח"ב ריש פרק ג') – "וכבישה זו האוסרת היא מן התורה כדמוכח מהא דאמרינן בשר בחלב חידוש שמע מינה דבשאר איסורין מן התורה".

ז) גר"א (ס"ק א', ס"ק ח') – "דאסור בשאר איסורים מן התורה".

ח) גליון מהרש"א (אות י"ט).

ט) חכ"א (כלל נ"ח סעי' ד') – "הא דאסור על ידי כבישה הוא מן התורה".

י) ערה"ש (סעי' ט') – "דהא דאמרינן כבוש כמבושל הוא מן התורה וכן נראה מכל הפוסקים".

יא) משנה הלכות (ח"י סי' פ"ט ד"ה ולפענ"ד).

יב) בדה"ש (סוף ס"ק א').

יג) מדות ושיעורי תורה (פרק י"ט סעי' ח').

יד) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קכ"ח).

1) הלכה למשה מסיני – חכ"א (כלל נ"ח סעי' ד'), "והוא מכלל השיעורין שהם הלכה למשה מסיני". בדה"ש (סעי' א' ד"ה שנשרה, עמ' רנ"א), מדות ושיעורי תורה (פרק י"ט סעי' ח').

2) איך הוא דאורייתא לשיטות טעם כעיקר דרבנן, י"ל – חוו"ד (בי' ס"ק ב'), "ודאי דטעם גופיה ודאי מדאורייתא מקרא דהטמאין".

2. דרבנן.

א) דמשק אליעזר (חולין דף קיג. אות כ"ד ס"ק י"ג) – "דהא דאמר דבשר בחלב חדוש הוא, לא לאכלו קאמר דהוי חדוש, אלא החדוש הוא דאסרו בבישול ואפילו שלא לאכלו מדכתיב ג"פ לא תבשל, ולכן אי תרי להו כולי יומא שרי כלומר ולא לקי משום איסור בישול ושרי אפילו לכתחילה לשרות בשר בחלב צונן בצונן ושלא לאכלו וליכא כאן משום איסור בישול".

3. מראי מקומות – כנה"ג (הג' הטור אות ג'), בעי בחיי (יו"ד סי' קמ"א ד"ה והנה), שד"ח (כללים מע' כ' כלל מ"ג), דרכ"ת (ס"ק י"ג), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ל').

ב. כבוש בתוך ציר כדי שירתיח.

1. דאורייתא.

א) בית לחם יהודה (ס"ק ד').

ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק א', עי' סי' פ"ג שפ"ד ס"ק כ"ג, סי' פ"ה מש"ז ס"ק ג' ד"ה ויש, סי' ק"ד שפ"ד ס"ק ב', שער התערובות ח"ב ריש פרק ג') – "ומיהו בחומץ וציר אי הוה מן התורה בס' בית ישראל בק"ד כתב דהוה דרבנן ומש"ה כתב דפחות משיעור מעל"ע עכברא ספק משביח ספק דרבנן יע"ש ומש"ך אין ראייה דשפיר הקשה דזה לא הוה ספק כמ"ש הש"ך בק"ד אות ד'. ובכר"ו אות ב' מסופק בזה יע"ש ומ"ש מהר"מ ז"ל בה"ש פכ"ב ה"י ובש"ע א"ה שכ"א ס"ג הכובש אסור שהוא כמבשל אין ראייה דוודאי מבשל ממש שלא על ידי האור בחמה שרי אלא כעין מבשל הוא ומ"מ מאחר שסתמו הפוסקים וודאי אין להקל כדי שירתיח הוי דאורייתא".

ג) קנאת סופרים (סי' פ"ח ד"ה והנה מה).

ד) עי' זבחי צדק (ס"ק י"ז).

ה) עי' ערה"ש (סעי' ט"ו) – "וראיתי מי שמסתפק בכבישה בחומץ וציר אם זהו מן התורה או דרבנן [עי' כרו"פ ופמ"ג] ולא ידעתי מקום הספק ובודאי הוא ג"כ מן התורה לפי מה שתפסו הפוסקים דבכל דבר שייך כבישה ורק י"ל דמן התורה צריך יותר שיעור עד שיעשה כבוש".

ו) עי' כה"ח (ס"ק כ').

ז) בדה"ש (ס"ק כ') – "וכן נראה להורות".

2. דרבנן.

א) עי' פלתי (ס"ק ב') – "כללו של דבר כבוש בחומץ וציר יש לצדד להקל בספקו, כיון דמשנה שלימה כל הנכבשים וכו' מותרים".

ב) בית ישראל (סי' ק"ד ד"ה ש"ך ס"ק ד').

- ג) עי' חו"ד (חי' ס"ק ז') – "וספק כבוש בציר יש להקל דיש סוברין דכבוש בציר הוא דרבנן".
ד) מהרש"ם (ח"ב סי' רמ"ו, עי' ח"א סי' קל"ו) – "ועוד דכבר הביא ר"מ דברי הפמ"ג בשם בית ישראל דכבוש בציר כדי שיתחיל להתחיל הוא רק מדרבנן ואף שבשפ"ד סי' ק"ד סק"ב נראה כמסופק בזה ועיין במש"ז סי' ק"ה סק"א אבל בשפ"ד סי' פ"ג סק"ג כ"כ בפשי' ולענ"ד יש להוכיח שכ"ה דעת הדרישה שבש"ך סי' ס"ט סק"ח דהנה בפ"פ פ' מטות תמה בהא דכתוב בקרא דכל אשר יבא באש ומדוע לא אסרה תורה גם משום כבוש מעל"ע בצונן והוכיח מזה כדעת הט"ז והש"ך דכבוש מעל"ע בכלי כיון דאינו מפליט אלא אחר מעל"ע ונעשה נטל"פ ע"ש. ואכתי תיקשי אמאי לא אסרה תורה גם בצונן בכבוש בדבר חריף כמו ציר וחומץ וכדומה בכדי שיתחיל להתחיל ובשלמא לשי' הש"ך דכבוש כזה אינו מפליט מכלי ניהא אבל לשי' הדרישה קשה ובע"כ דכבוש כזה הוא רק מדרבנן וא"כ בנ"ד שע"פ רוב הוא רק כבוש כשיעור שיתחיל להתחיל ואסור רק מדרבנן ושוב נאמן גם ישראל שאינו קפילא בטעימתו".
3. מראי מקומות – כנה"ג (הג' טור ס"ק ג' ד"ה וראיתי), אנציקלופדיה תלמודית (כרך כ"ז, ערך כבוש, סוף טור פ"ג).
א) גליון מהרש"א (על המחבר סעי' א') – "מסתפק בכרתי ופילתי אי הוי דרבנן".

ג. כבישה בשבת: האם כבישה בשבת דאורייתא או דרבנן - למ"ד שכבוש בדבר חריף דאורייתא, א"נ למ"ד דהאופה בשבת עם חשיכה ונאפה במוצאי שבת חייב.

1. עי' או"ח סי' שכ"א סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ד. כבישה אחר כבישה: להחזיר מלפפון למי כבישתו בשבת, או הערינג לתוך חומץ בשבת.

1. עי' או"ח סי' שכ"א סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

ג] ספק אם היה זמן כבישה, בשאר איסורים [חוץ מבשר בחלב].

א. מחמיר, ספק דאורייתא לחומרא [כבר איתרע ליה חזקתיה דהיתר].

1. רמ"א (סעי' א').

2. ש"ך (נקוה"כ על הט"ז ס"ק ג') – "ואם כן קל וחמור לכאן כו'. קל וחומר פריכא הוא, דהתם העמד מקוה על חזקתו והרי שלם בפנינו, אבל הכא איתרע ליה חזקת כשרות דידיה כיון דנשרה בו. וכן כתוב באיסור והיתר הארוך כלל ל' דין ב' בהדיא דהכא כבר איתרע ליה חזקתיה".

3. מג"א (סי' תס"ז ס"ק י"ט).

4. פר"ח (ס"ק ג') – "והט"ז ... ולא מילתא היא, דהתם ליכא ריעותא כלל במקוה מה שאין כן הכא שהרי ריע חזקתיה שנשרה, וא"כ הוה ליה ספיקא דאורייתא ולחומרא, ולפיכך עיקר הדין בזה כדעת ההג"ה ודוק".

5. פר"ת (ס"ק ג').

6. כנה"ג (הג' טור אות ג').

7. לחם הפנים (ס"ק ג').

8. ערך השלחן (ס"ק ד').

9. באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ג').

10. צבי לצדיק (על הט"ז ס"ק ג').

11. תולדות יצחק (עולת יצחק סי' י"ז). בפת"ת (ס"ק ג') כ' "ח"י סי' י"ז". והבר עילן מתקן "ח"י סי' מ"ז". אבל שאר דפוסים שו"ע מתקן "תולדות יצחק סי' י"ז".

12. ראשי בשמים (ס"ק ג').

13. חגורת שמואל (ס"ק ד') – "והט"ז ... ולא מילתא היא דהתם ליכא ריעותא כלל במקוה משא"כ הכא שהרי ריע חזקתיה שנשרה וא"כ הו"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא ולפיכך עיקר הדין בזה כדעת הג"ה, פר"ח. ותמיהני על המחבר שהשמיט הגהות רמ"א ולא ידעתי למה, ואי משום שהוקשה לו מדין מקוה כקושית הט"ז הרי תשובתו כצדו כהרב פר"ח, ודעתו ממני נסתרה".

14. חמודי דניאל (בב"ח אות ל"ה).

15. גליון מהרש"א (אות י"ג, בט"ז ס"ק ג').

16. חו"ד (חי' ס"ק ה', בי' ס"ק ד') – "וספק כבוש. עיין ט"ז ס"ק ג', ועיין פרי חדש [ס"ק ג] שהשיגו. ועיין כרתי ופילתי [ס"ק ג] שהקשה דלוקי אחזקה דמעיקרא ונימא השתא נפל, וכבר כתבתי לתרץ זה בסימן ק"ד [ס"ק ג], ע"ש. אכן לפי התירוץ שכתבתי שם, אם היה לוקח מהחבית מים קודם שנמצא השרץ ובישלו בו תבשיל לא היה נאסר".

17. יד יהודה (הקצר ס"ק ח').

18. זבחי צדק (ס"ק י"ב).

19. כה"ח (ס"ק י"ד, ס"ק ט"ו, ס"ק ט"ז).

20. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' ל"ו) – "ישמעתי מרי"ב של' שהלכה להחמיר כהש"ך".

ב. מיקל, יש חזקת כשרות.

1. ט"ז (ס"ק ג') – "דאין כאן רק חזקה טובה למוקמי אחזקת כשרות דבתחלה דלא נחזיק ריעותא מספק".

2. כרתי (ס"ק ד', פלתי ס"ק ג') – "עיין פלתי (ס"ק ג') היינו ספק יש כאן ב' חתיכות אחת נכבש מעת לעת ואחת בפחות, ולא ידעינן מי הוא הנכבש מעת לעת, זהו דספיקו אסור. אבל אם יש ספק אם מונח כבוש מעת לעת, או בפחות, עיין מה שכתבתי פלתי דיש להקל ואוקמינן בחזקת כשרות".

3. מנחת עני (סי' ל"ה, הו"ד בפת"ת ס"ק [לשונו מובא לקמן]) – "צדקו דברי מרן הט"ז ז"ל בטעם וסברא..."
4. יביע אומר (ח"ב יו"ד סי' ו', ח"ח יו"ד סי' ז' אות ב') – "ועכ"פ למדנו שיש להצדיק דברי הט"ז והכרתי ופלתי שהתירו ספק כבוש בשאר איסורים משום חזקת היתר, ואף על פי שהורעה החזקה, הילכך בספק אם שהה הבשר במים מעל"ע או פחות מכן, יש להקל".
5. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סי' ס"ט סעי' ג', סעי' קמ"א) – "שיש כאן ספק ספיקא להקל, שמא לא נכבש במים מעת לעת, ואף אם תמצא לומר שנכבש מעת לעת, שמא הלכה כדעת הסוברים דכבוש כמבושל הוא רק בשלשה ימים, ושמא הלכה כהסוברים דכבוש כמבושל הוא רק בחומץ. ויש לצרף כאן חזקת היתר דמעיקרא. וכן בכל ספק כבוש בשאר איסורים, אם לא נכבש בחומץ וציר, יש להתירו משום ספק ספיקא. וכל שכן ספק כבוש בבשר (מבושל) וחלב שיש להקל, שלא אסרה תורה אלא דרך בישול, ולא בכבישה. [איסור והיתר א' עמ' תכג. יביע אומר ח"ח סי' ז. ואף בספק כבוש בשאר איסורים, אם שהה מעת לעת או לא, אזלינן לקולא. וראה בהליכות עולם חלק ו' עמוד כ"]."

ג. הפסד מרובה.

1. חכ"א (כלל נ"ה סעי' ד') – "אם הוא מסופק אימתי נפל לתוכו במקום הפסד מרובה יש להתיר בזה ואוקמינן אחזקה ואמרין עכשיו נפל (כרתי ופלתי בסימן ק"ה והארכתי בזה בשער חזקה סימן ל"ג ול"ד וכתבתי שכן דעת רוב הפוסקים וכדברי כרתי ופלתי)".
- ד. מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק ד', סי' ס"ד מש"ז ס"ק א' ד"ה שאלה, "וספק כבוש מבואר סימן ק"ה דאסור והט"ז הניח בצ"ע ומעשים בכל יום דאוסרין ספק כבוש"), שו"ת גבעת שאול (סי' פ"ג), שב שמעתא (שמעתא ג' פרק ז'), דרכ"ת (ס"ק כ"ח).
1. נוב"ך (יו"ד סי' כ"ו ד"ה באופן) – "באופן שיצא לנו דין חדש דלאו בכל הדברים אמרינן כבוש כמבושל והא דאנו מחמירין בכל דבר לומר כבוש כמבושל לפי שאין אנו יודעים איזה מין שייך בו כבוש או לא ובמה ששייך כבוש הוא איסור תורה ולכן צריכין אנו להחמיר בכל הדברים מצד הספק שמא טבעו של זה להפליט ולבלוע ע"י כבוש זולתי המינים המפורשים במשנה שאין בהם איסור. ולפי שדבר זה להחמיר בכל הדברים מצד הספק אינו מפורש בש"ס אף שהדין דין אמת דספק תורה לחומרא מ"מ הרמב"ם בספרו במאכלות אסורות לא הזכיר דין כבוש כלל רק בהל' תרומות ובהלכות שביעית הביא הדינים המפורשים במשניות ההם כל אחד במקומו המיוחד לו ושאר כל הדברים שלא נפרטו במשניות לא לקולא ולא לחומרא הניחם הרמב"ם ולא הזכירם וממילא ידעין דספק הוא אם שייך בהם כבוש וא"כ אם הוא באיסור דאורייתא ראוי לאסור כבוש ואם הוא באיסור דרבנן ה' לנו להתיר כבוש משום דספק דרבנן להקל ... אלא אי קשיא הא קשיא דבשאר איסורים שאינו בשר בחלב פסק בש"ע ריש סי' ק"ה בהג"ה דגם ספק כבוש אסור משום דהמה ספק תורה ולדידי היה ראוי להיות מותר שהרי זה ס"ס ספק שמא מין זה אין דרכו להפליט או לבלוע בכבוש ואת"ל שדרכו להפליט ולבלוע אכתי שמא לא שהה מעל"ע ולא מקרי כבוש".
- א) מהרש"ם (ח"ג סי' שנ"ח) – "הרי אנן קיי"ל דגם בספק כבוש אסור בשאר איסורים ולא מצרפין לספק באיזו מין שייך כבוש. וכמה כרכורים כרכר בזה הנוב"י סי' כ"ו ועכ"פ לדינא מחמירים א"כ ה"נ בזה. ועי' שו"ת אבני קדש סי' ד' שצייד דכל כבוש רק מספק ולכן יש להקל בדרבנן וליתא כמ"ש וגם הוא הניח ד"ז בצ"ע".
- ב) בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה איסור, עמ' ר"נ).
2. פת"ת (ס"ק ג') – "ועיין בתשובת פרי תבואה סי' כ"ה על אודות באר המים אשר חפר עובד כוכבים א' ונפל לתוך המים ומת ויש ספק אם נכבש בתוכו מעל"ע וצייד להקל כיון דאין כאן רק ספק כבוש ואין כאן רק איסור עשה וגם דאיכא לספוקי שמא הוא נ"ט לפגם ע"ש ועיין בתשובת נו"ב ח"ד סימן כ"ו שהעלה דהא דכבוש כמבושל אינו כלל לכל הדברים אלא דוקא אותם המפורשים במשניות דשביעית ותרומות וכן בשר טבעו להיות נותן טעם בכבוש אבל יש דברים שאין טבעם לבלוע בכבוש ומשום הכי אותם המינים שאין מפורשים שנאסרים בכבוש דאיכא למימר שמא אין טבעם לבלוע בכבוש יש מקום להקל בספק כבוש עיין שם באריכות".
- פת"ת (ס"ק ד') – "אכן בתשובת מנחת עני סי' ל"ה הסכים להוראת הרב המורה שם להתיר לכתחלה לבשל בספק כבוש שהספק הוא אם נכבש מעל"ע והיינו ע"פ דברי הט"ז שהתיר גם בשאר איסורים מטעם חזקה קמייתא ושגם הפר"ח ונה"כ לא השיגו עליו בעיקר הדין רק על הראיה שהביא ממקומו והאריך בזה ומסיים שגם הח"ד שאוסר בבישול היינו בודאי כבוש והספק הוא בב' חתיכות דלא שייך לומר אוקי אחזקה אבל בחתיכה אחת וספק מעל"ע שרי אפילו בבישול עש"ה וצ"ע".
3. ערה"ש (סעי' ט"ז) – "והעיקר לדינא נ"ל דזה תלוי בשתי הדעות בסי' נ"ו".
4. בין מקום למקום: מראי מקומות – חו"ד (חי' ס"ק ה', ב' ס"ק ד', מקור חיים סי' תס"ז ס"ק י"א), יד יהודה (הקצר ס"ק ח'), זבחי צדק (ס"ק ט"ו), דרכ"ת (ס"ק ל').

ה. ספק כבוש בבב"ח לאכול התערובת מיקל, אבל לבשל הוא ספק דאורייתא.

1. פמ"ג (סי' ס"ד מש"ז סוף ס"ק א', עי' סי' קי"א שפ"ד סוף ס"ק ג') – "בהא דספק כבוש בשר בחלב לקולא נמי לאכול החלב חי אבל לא יבשל דתו הוה ספק תורה".
2. בית מאיר (על רמ"א סעי' א').
3. חו"ד (חי' ס"ק ו', ב' ס"ק ה') – "ואסור לבשלם, דזה הוא ספק דאורייתא".
4. רע"א (על רמ"א סעי' א') – "דאזלינן לקולא. ומכל מקום אסור לבשלו דהוי ספק דאורייתא ... ועיין בפרי מגדים בט"ז (ריש סימן ס"ה) [סד] משבצות זהב סוף אות א'".
5. גליון מהרש"א (סי' צ"ו על הש"ך ס"ק י"ב).
- א) מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ד', לשונו מובא לעיל), ערוגות הבושם (סי' פ"ז סוף ס"ק ב').
- ב) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סי' פ"ז סעי' ה') – "בשר שנפל למגירה שבמקרר, ושהה שם עם חלב שנשפך למגירה, ויש ספק אם הבשר שהה בתוך החלב עשרים וארבע שעות, או פחות מזה, יש להתיר את הבשר והחלב באכילה על ידי שטיפה היטב. ואם רוצה

לכשל הבשר [לבדו] או להרתיה החלב, יש אומרים שיש איסור בדבר, דשמה שהה בתוך החלב עשרים וארבע שעות ואז יש בחלב טעם בשר, וכן ההיפך, וכאשר יבשל יעבור על ספק איסור תורה של בישול בשר בחלב. ויש שמקילין בזה לבשלו לכתחלה, ואף באכילה מותר. [איסור והיתר כר"ג עמוד צא. ועיין עוד בהליכות עולם חלק ז' עמוד יב. ודו"ק. ועיין בשו"ת יביע אומר חלק י' בהערות לרב פעלים סימן י' שדן בדין חתיכת בשר שהיתה שרויה בחלב צלול, וספק אם נכבשה מעת לעת, אם יש לחוש לאוסרה מספק כבוש מטעם איסור דם, דשמה עדיין לא נמלחה ולא הוכשרה לקדרה, והמסקנא שם להקל].

(ג) לענין 'במקום שאסור מדרבנן [כגון כבוש וכדומה], אם מותר לבשל אח"כ' - עי' סי' פ"ז סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ד [זמן כבישה.

א. בתוך מים.

1. מעת לעת.

(א) ריצב"א, הו"ד ברא"ש (ע"ז פרק ה' סי' י"א) – "בשם ריצב"א דאם שהה בתוכו יום שלם מעת לעת נקרא כבוש וכולע ופולט כמבושל וראייה מדאמר בחולין (דף קח א) בשר בחלב חדוש הוא. דאי תרי ליה כולא יומא בחלב שרי אי בשיל ליה אסור".

(ב) ריב"א (או"ז פסקי ע"ז סי' רפ"ה, הג' אשרי ע"ז פרק ה' סי' ל').

(ג) או"ז (פסקי ע"ז סי' רפ"ה).

(ד) טור (סעי' א').

(ה) דרשות מהר"ח או"ז (סי' כ"ו ד"ה רבתי) – "דכבוש הרי הוא כמבושל ודווקא יום שלם".

(ו) רבינו ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה קל"ה-ב') – "ופירש כולי יומא יום ולילה דאי יומא ממש נתת דבריך לשיעורין יש יום קצר ויש יום ארוך כך כתב רבינו מאיר".

(ז) או"ה (כלל ב' סוף דין ה').

(ח) פוסקים – מחבר (סעי' א'), דר"מ (סי' ס"ט ס"ק ל"א), ושאר פוסקים.

2. יום או יומיים.

(א) תוס' (ע"ז דף סח: ד"ה ההוא) – "ששהה שם יום או יומים והיה כבוש בתוך השכר וכבוש הרי הוא כמבושל".

3. ע"ב שעות.

(א) ראבי"ה (מרדכי ביצה סי' תרע"ד), הו"ד בש"ך (סוף ס"ק ב') – "וכן קבל ה"ר שמואל מבונבורי"ק מפי ר"א ממיץ וכ"פ ראבי"ה". עי' ראבי"ה (חולין סי' אלף קי"ד) – "ושמעתי שכבישה היא אחר ג' ימים ודוגמא לדבר עירו ג' ימים (ע"ז לג א), וכפולטו כך בולעו. ואין הגדון דומה לראייה".

(1) פמ"ג (מש"ז ס"ק א') – "כמה זמן ישהה מבואר מעל"ע. אלא שראיתי להכה"ג בהגהות הטור אות ג' ובב"י אות ה' דהרלנ"ח בקל"ח צידד דכבוש ג' ימים אלא בשל תורה אזלינן מספיקא לחומרא יע"ש משמע דחשיב ליה ספיקא דרבנותא וקשה א"כ בספק כבוש מעל"ע נתיר מס"ס שמא לא נכבש מעל"ע ושמה הלכה ג' ימים בעינן דעדיף מס"ס דמעשה. ובאו"ה מבואר כלל למ"ד ד"ג ספק מעל"ע אסור וע"כ כיון דהמחבר והר"ב הכריעו כן לא נכנס בגדר הספק כלל".

(2) מראי מקומות – פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק י"א).

4. יש אומרים י"ב שעות.

(א) כנה"ג (הג' ב"י סי' צ"ג ס"ק י"ב) – "ורייב"א הוא מהסוברים דביום א' הוי כבוש כמ"ש הרא"ש והמרדכי בשמו, ואם כן אפילו בלילה אחת הוי".

(ב) פמ"ג (סי' צ"ג שפ"ד ס"ק ו') – "הכנסת הגדולה ... והרא"ש כתב בשם רייב"א דכבוש הוה בי"ב שעות (וראייה דאמר תרי ליה כולי יומא סוברים י"ב שעות)".

(ג) מנחת יצחק (ח"א סי' קל"ה, ח"ח סי' ס"ו ד"ה ומש"כ) – "מצאתי דאף אם נאמר כוונת רש"י דוקא כל הלילה, כדי שיעור כבוש, לאו יחידי הוא בשיעור כבוש כזה, דהנה בב"י (יו"ד סימן צ"ג) כתב בשם הגהות ש"ד ... אבל בתשובת חו"י (סימן ק"ד) כתב ... אכן בפרי מגדים שם (שפתי דעת סוף הסימן), הביא בשם הכנה"ג ... וכן ראיתי בהגהות שערי דורא (שער ד'), דכתב וז"ל, ואם גמרה כל פליטתה מציר ומדם, ואחר כך נפלה לתוך הציר לפי שעה, שלא נשרה שם יום או לילה אין בידי לאסור רק כ"ק, שמשון בר אברהם, מתשובת מהרי"ח (סימן קע"ח שם) בשם ר' יצחק בר אברהם, אבל ... אולם דברי רייב"א אלו מוכאים במרדכי (פ"ב דביצה סי' תרע"ד), והביאם גם כן בב"י (יו"ד רס"י ק"ה), עיין שם, וע"ע בנה"כ (שם סימן צ"ג), הרי מצאנו בעזה"י עוד אשלי רברבי דאזלי בשיטה זו, דשיעור כבוש הוי כדי לינת לילה, היינו י"ב שעות, ואין חידוש על רש"י, וגם על הב"י שלא העיר בזה, שהרי הביא שיטה זו בשם רייב"א ביו"ד שם ...".

(1) עמודי אש (סי' ב' אות י"ג) – "מבואר מזה שפחות ממעת לעת ליכא למאן דאמר דסובר דהוי כבוש. וכך כתב בשו"ת חוות יאיר [סימן קא] שלא נמצא שום פוסק שיסבור שפחות ממעת לעת יהיה כבוש. ועל כן מה מאד נפלאותי על הכנסת הגדולה בורה דעה [סימן צג ס"ק יב בהגהות ב"י] והרב פרי מגדים שם [במשבצות זהב ס"ק ה'], שהרא"ש והמרדכי כתבו בשם הריב"א דב' י"ב שעות הוי כבוש. יעו"ש. והוא מהתימה, דהרא"ש [פרק אין מעמידין] והמרדכי פרק ב' דביצה כתבו בשם הריב"א דכבוש הוי מעת לעת. ומה שכתב הכנסת הגדולה וזה לשונו: דלהריב"א דביום אחד הוי כבוש, אם כן הוא הדין בלילה אחת הוי כבוש, וכיון דבלילה אחת הוי כבוש כו' אם לא שנחלק בין לילה ליום, וכמו שחלק רש"ל באיסור והיתר שלו. ואין טעם לחלק, כיון דהשיעור אחד, דודאי בלילה מ"ב שעות קאמר. עכ"ל. ובמחילת כבוד תורתו הא ליתא. והרש"ל באיסור והיתר שלו [סימן פה] שכתב אבל אם היה החלב שרוי כל היום פשיטא דחשוב כבישול, אבל לילה שלם לא חשיב כבישול, עכ"ל, סבר הכנסת הגדולה דהאי כל היום שכתב הרש"ל, כוונתו יום בלא לילה ומחלק בין יום ללילה. ובאמת הא ליתא, דיום היינו מעת לעת דכן מורגל בלשונו הפוסקים לקרוא למעת לעת יום [עיין מנחת יעקב כלל ו ס"ק ה], אבל לפחות ממעת לעת ליכא למאן דאמר דיהיה

כבוש. ועיין היטב ברא"ש ומרדכי ואיסור והיתר כלל ל ובהגהות שערי דורא סימן ג' ותראה כי צדקו דברי ולא כהכנסת הגדולה והפרי מגדים".

2. פמ"ג השלם (סי' צ"ג שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק מ"ד) – "והרא"ש כתב בשם ריב"א דכבוש הוה בי"ב שעות. תימה דלא נמצא כלל כן בהרא"ש, ואדרבה הרא"ש (ע"ז סח): והמרדכי (ביצה תרעד) כתבו בשם ריב"א דהוה הריב"א שהוא הר' יצחק בן אברהם דכבוש הוה במע"ל [שו"ת עמודי אש (ב יג) יד"י (פיה"א ססק"י) ואו"ת]."

5. דעת ר"ת.

א) ר"ת (מרדכי ע"ז סי' תתנ"ד) – "ר"ת פסק דבשר שנפל בחלב צונן אם שהתה ג' ימים".

ב) ר"ת (או"ז סי' רפ"ה, הו"ד בהג' שע"ד סי' כ"ב אות ב', הו"ד בב"י סוף סי' צ"א) – "פסק רבינו תם דאם שהה יותר מיום אחד שהוא אסור מדרבנן מטעם כבוש".

ג) מראי מקומות – חקרי לב (יו"ד סי' ע"ז, קי"ד-ב'), אנציקלופדיה תלמודית (כרך כ"ז ערך כבוש הע' קי"ב, הע' קט"ו).

6. מראי מקומות – אנציקלופדיה תלמודית (כרך כ"ז, ערך כבוש, סוף טור ע"ו).

ב. **האם יש לאסור להניח דבר נוזל בכלי איסור שמא ישכח ולא יוציאנו קודם כ"ד שעות.**

1. מיקל – מ"ב (סי' תנ"א ס"ק קכ"ח, "מצה אפויה. צוננת וה"ה שאר דבר צונן אפילו לח אם הדיחו תחלה"), הו"ד בבד"ש (סי' ק"ה ב' ד"ה מעת, עמ' רנ"א).

ג. **כבישה בציר.**

1. ע"י לקמן.

ה) כמה נחשב כבישה.

א. **ב' דברים גושים.**

1. מיקל.

א) או"ה (כלל ל' דין ט"ו).

ב) מנחת יעקב (שו"ת סי' י"ד).

ג) פמ"ג (מש"ז ס"ק א') – "ולא בשניהם גושים אף שהם לחים קצת לא שייך גביהו כבישה אפילו יעמדו ימים רבים כן ... ואפילו שומן ואיסור מונח בתוכו כל שהוא קשה לא הוה כבוש רק אם הוא רך כדאיתא בסימן ק"ד".

ד) גליון מהרש"א (אות ד').

ה) חכמת אדם (כלל נ"ח סעי' א') – "ולא נקרא כבוש אלא כשהיה אחד דבר לח".

ו) שעה"צ (סי' תמ"ז ס"ק מ') – "דכבישה לא שייך בדבר יבש".

ז) ערה"ש (סעי' ח') – "וכן כששניהם גושים אף שהם לחים קצת לא שייך בהם כבישה אף אם יעמדו ימים רבים".

ב. **גדר דבר לח: כשהאיסור המונח בתוכו מתנענע ממקום למקום.**

1. פמ"ג (מש"ז ס"ק א') – "דע כבישה לא שייך אלא דבר גוש בדבר צלול מפליט ומבליע מזה לזה לא בשניהם לחים שזה מיד יתערבו ויאסרו זה את זה ולא בשניהם גושים אף שהם לחים קצת לא שייך גביהו כבישה אפילו יעמדו ימים רבים כן. וכמו שכתב הדרכי משה בשם המרדכי פרק ב' דביצה. וכן כתב איסור והיתר הארוך כלל למ"ד דין ט"ו. ואפילו שומן ואיסור מונח בתוכו כל שהוא קשה לא הוה כבוש רק אם הוא רך כדאיתא בסימן ק"ד והוה בתשובת הרא"ש כלל כ' סימן א' ושם מבואר אם רך שהאיסור המונח בתוכו מתנענע ממקום למקום כבוש מיקרי וכן כתבו ז"ל".

2. חוו"ד (ח' ס"ק א') – "ודוקא במשקה שהאיסור מתנועע בתוכו ממקום למקום נקרא כבוש".

3. חכ"א (כלל נ"ח סעי' א') – "ואפילו אינו לא לח אלא כדבש ושומן רך או חמאה רכה (ובפרי מגדים כתב בשם תשובות הרא"ש שהאיסור המונח בתוכו מתנענע ממקום למקום וכן כתב בחוות דעת במים קרושים או בשומן וחמאה קרושים לא מיקרי כבוש עד כאן לשונו. משמע דוקא דצריך שיהא נימוס השומן או החמאה)".

4. ערה"ש (סעי' ח') – "ורך מקרי כל שהאיסור מתנענע שם אבל אם אינו מתנענע מקרי קשה אע"פ שהוא רך במשמוש היד".

5. בדה"ש (ס"ק ב') – "שהוא רך כל כך עד שהדבר הגוש השרוי בו מתנועע ממקום למקום ... דר"ל כשמנענעים את הכלי".

6. אורחות הבית (פרק ז' סעי' מ"ב) – "אפילו אם אינו צלול [כגון דבש, שומן רך, חמאה רכה וכדומה]".

7. מראי מקומות – זרכ"ת (ס"ק ג').

א) מכניס הג' מינים בסוכות במגבת רטובה - ע"י לקמן.

ג. חרדל (musturd), קטשופ (ketchup), ומיונוז (mayonnaise).

1. מחמיר: דינו כדבר לח.

א) הגר"ח ק"צ (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' נ"א) – "האם שייך כבישה בתוך מיונוז או חרדל ודברים כאלו. תשובה: כן".

ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רי"ז) – "האם שייך כבישה בתוך מיונוז או חרדל ודברים כאלו. תשובה: לכאורה כן".

2. מיקל: אין דין כבוש.

א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' ל"ד) – "אבל אם אינו נוזלי ממש, כמו מיונוז, אין דין כבוש".

הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) - For mustard - there is no issue of kevisha, it's not a liquid.

3. מראי מקומות – חכ"א (כלל נ"ה סעי' א', לשונו מובא לעיל).

- (א) הגריש"א זצ"ל (אבני שיש על סעי' א') – "ודבר שהוא pasty כגון חרדל, טחינה, מיונוז, פסק הגריש"א שליט"א [זצ"ל] דלכתחילה אין לכבוש בתוכם אבל בדיעבד אינן אוסרים מה שנכבש בתוכם".
 (ב) שבט הקהתי (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' נ"א, מה טובו גליון ב' עמ' ק"ע) – "האם שייך כבישה בתוך מיונוז או חרדל ודברים כאלו. תשובה: רק אם הוא נוזל".
 (ג) לכאורה תלוי במציאות, אם הוא נוזל או לא.

ד. ב' דברים לחים.

1. אין לח בולע מלח, רק אסור מצד תערובות.
 (א) פמ"ג (מש"ז ס"ק א') – "כבישה לא שייך אלא דבר גוש בדבר צלול מפליט ומבליע מזה לזה לא בשניהם לחים שזה מיד יתערבו ויאסרו זה את זה".
 (ב) ערה"ש (סעי' ח') – "אבל שני דברים לחים מיד מתערבים ואוסרים זה את זה [פמ"ג ס"ק א']".
 (ג) יד יהודה (סי' ע"ו הארוך סוף ס"ק י"ג, סי' צ"ח הארוך ס"ק י"ד) – "אין לח בולע מלח".
 (ד) שפת אמת (סוכה דף כג: ד"ה בגמ') – "דכאן דהוי צונן ליכא בליעה כלל ואע"ג שהי' ביחד יותר ממע"ל מ"מ בלח בלח לא מצינו לאסור משום כבוש".
 (ה) שד"ח (מע' חמץ ומצה סי' ג' אות ז') – "לח בלח שנתערב יפה ונתבטל בתערובתו אין שייך בו אחר מעת לעת דין כבישה כלל ... אחר זמן מצאתי במפמ"ג סי' ק"ה במשכצות ... שכתב כן".
 (ו) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' ע"ז).
2. מראי מקומות – מהר"ם שיק (יו"ד סי' קכ"ד), ח"י ברוך טעם (ביצה דף לז:), מגילת ספר (אות א' - אות ה'), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ב').
 (א) האלף לך שלמה (יו"ד סי' ק"ל) – "אבל בכבוש נלפענ"ד להכריע לחלק דאם נשרה הבשר מעל"ע ויצא הדם זה הדם הוי דאורייתא והיינו דנהי דע"י הכבישה מעל"ע יצא הדם מ"מ הדם לא נכבש מעל"ע במים וא"כ בדם ליכא טעם חדש לכך זה הוי מה"ת אבל אם דם נכבש במים מעל"ע וכדומה בזה כיון דהדם גופו נכבש מעל"ע א"כ בא לו טעם חדש לתוכו שוב הוי כדם שמלחו והוי רק דרבנן כנ"ל להכריע".
 (ב) ערה"ש (סי' ס"ו סעי' ל"ו) – "ואם עמד הדם עם החלב מעת לעת הוה כבוש כמבושל ואסור כל החלב עם הכלי אם אין בהחלב ששים נגד הדם".
 (ג) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' נ"ד אות ה') – "ביתרון האור שבסוף משניות זרעים להגדול ממינסק ז"ל שהביא קושיא זו בשם חכם אחד, ועיי"ש דסובר דיש כבוש גם בתערובת של לח בלח (אך אתמהא מאד על זה שלא זכר שם כלל מדברי המהרי"ו) ... והנה מה שכתב דיש דין כבוש גם בלח במק"א הארכתי בזה, ומצאתי אח"כ בשדי חמד חמץ ומצה סימן ג' או"ז שהאריך בזה והכריע דלא שייך כלל כבוש בלח. [שוב ראיתי בערוך השלחן יו"ד סוף הל' דם שכתב לענין חלב שיש בו טיפות דם שהכל נאסר משום כבוש עיין שם] ...".
 (ד) בדה"ש (בי' ד"ה כבוש, עמ' רנ"ה) – "שיש סוברים שאף תערובת של חמים לח בלח לית ביה בליעה מאחד לחבירו ויש כשנראה שחולק על זה ונראה דכבוש לא עדיף מחם בחם ולפי דיעה הראשונה דשם דאין בליעה אף בחמים בלח בלח ה"ה דגם כבישה ליכא בהו ואין להסתפק בזה אלא לפום הדיעה השניה דשם".
 (1) משיב דבר (ח"ב סי' כ"ג) – "משא"כ דבר לח, לא שייך אצלו לומר דפולט ציר ונבלע במה שנוגע בו, אלא אותו דבר לח נבלע במה שנוגע בו, מש"ה אינו טעון ששים אלא נגד מה שנבלע ולא נגד מה שרואים שנשאר ולא נבלע".
 (2) אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"א) – "דברור לגמ' דבלח אינו יוצא כלל טעם בלא תערובות העצם".
 (3) לענין לשער דבר לח - עי' סי' צ"ח סוף סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ה. לחים קצת [טופח ע"מ להטפוח].

1. מיקל.
 (א) פמ"ג (מש"ז ריש ס"ק א') – "ויבש ביבש שהן לחים קצת אפילו נטילה אין צריך דיעבד".
 (1) עי' בפמ"ג דלהלן.
 (ב) יד יהודה (הקצר ס"ק א', הארוך ריש ס"ק א') – "דע דשרייה אינו אלא בדבר לח וצלול כמים או שאר משקה ולא שייך שרייה אלא אם המשקה מסבב החתיכה אבל משום מעט לחלוחית שע"ג או תחתיו לא חשוב שרייה ע"כ במים הנקשרים הגם שלא במים מהרבה לחלוחית מ"מ לא חשוב שרייה".
 (ג) עי' מהרש"ם (הע' על משמרת שלום סי' פ"ג שפ"ד ס"ק י"ד) – "ויעיון בפר"ח ובל"י סי' ק"ד סק"ז שנחלקו בלחלוחית מעט. אי הוי בכלל כבוש. ועיין במ"ז רס"י ק"ה. בשם מרדכי ואו"ה. דבלחלוחית בעלמא ל"ש דין כבוש. ומה שכתב הבל"י שם ראייה מדין כבוש בקרח. הרי במ"ז דחה שם דבריו לענין כבוש בקרח הנ"ל. וא"כ יש לצדד להקל. דבחלל הגוף ליכא רק לחלוחית בעלמא".
 (ד) ערה"ש (סעי' ח') – "ודע דכל יבש ביבש אפילו לחים קצת דלא מקרי כבישה".
 (ה) כה"ח (סי' תע"ג ס"ק פ').
 (ו) הגר"מ הברשטם זצ"ל (Dira Days עמ' ל"ה, עמ' קכ"ג) -

What about moisture from food placed in a plastic bag/container? Most Poskim do not consider this enough liquid to activate kovush to affect the container.

(ז) בדה"ש (ס"ק א').

(ח) מגילת ספר (אות ט"ו).

- 1) נכון כדי נטילה – פמ"ג (מש"ז ס"ק א', 'ויבש ביבש שהן לחים קצת אפי' נטילה אין צריך דייעבד ומעכבר בשומן אין ראיה דמאוס הוא ומכל מקום לכתחלה יטול כעובי אצבע עס"י ק"ד"), מטבת הכשר (ארטסקרול, עמ' ע"ז).
- 2) רק הדחה – ערה"ש (סעי' ח', 'ודע דכל יבש ביבש אפילו לחים קצת דלא מקרי כבישה כמ"ש גם נטילה א"צ [שם] ודי בהדחה או בקליפה אם מלוחים קצת ולכן גבינה טרפה שהיתה מונחת על גבינה כשרה זמן רב אינה אוסרתה אף שהגבינה שמנה כמו גבינה של האלאנד ושוייץ מ"מ הכשרה מותרת וידיח מקום הנגיעה או יקלוף המקום ודי בזה").

2. מחמיר.

א) טוב טעם ודעת (תליתאי ח"א סי' קנ"ד, קנאת סופרים השמטות לטוטו"ד סי' י"ב) – "הנה בזה אני מסכים עם הפמ"ג דבקרחה לא הוי כבוש אבל בימות הקיץ אם נימס כל כך שיש בו טופח ע"מ להטפיה הוי כבוש ונאסרה".
 ב) כשרות ארבעת המינים (עמ' ר"ח) - לשונו מובא לקמן.

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ג'), שבט הקהתי (ח"ג סי' ר"כ אות ד'), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ט').

א) פר"ת (סי' ע' ס"ק כ"ח), הו"ד ביד יהודה (הארוך ריש ס"ק א', סוף פ"ג-א') – "אם לא נכבש בתוכו יום שלם. אף על גב דלעיל בסימן ס"ט סעיף י"ח ולקמן ריש סימן ק"ה [סעיף א'] סתם כדברי המחבר והרא"ש [חולין פ"ח סימן מט] דאם הוא כבוש בציר כדי שיתננו על האור וירתיה ויתחיל להתבשל הרי הוא כמבושל, ובסימן ס"ט ס"ק נ"א כתבתי דכבוש אינו יוצא לא ע"י מלח ולא ע"י אש, מכל מקום התם מיירי בכלי שאינו מנוקב והכא מיירי בכלי מנוקב ולהכי הצריך יום שלם, ואף זה אינו אלא חומרא בעלמא דמעיקר הדין לא שייך כבישה בכלי מנוקב אף אם שהה בו יום או ימים וכן עיקר להקל".

ב) פמ"ג (או"ח סי' תמ"ז א"א ס"ק מ"ו) – "דגים חיים שקורין קארפי"ן שולחים מעיר לעיר וכדי שישארו חיים מניחים פרוסה חמץ עם יין שרף לפיו ... ובמת, י"ל כבוש בחריף כדי שירתיה, אם היין שרף טופח על מנת להטפיה, גם הדחה בצונן י"ל דבולע, וצ"ע כעת".

פמ"ג (פתיחה לסי' תס"ז מש"ז ד"ה דע עוד) – "ועיין שו"ת בית יעקב סימן צ"ט משמע מדבריו כשיש טופח על מנת להטפיה ומונה חטה עליו הוה כבוש, וצ"ע, חדא ביוורה דעה [סימן] ק"ה סעיף א' בש"ך [ס"ק] א' מה שחוץ לכבישה שרי, ובסימן צ"ב סעיף ד' ברוטב גופא יש מחלוקת אי מוליך מה שחוץ לרוטב. ופסחים ע"ה ב' סיכה משהו די בקליפה, וביוורה דעה [סימן] ק"ה סעיף ד' אצל האש כדי נטילה. ועיין מ"א [ס"ק] ט"ו בשם תשובת הרשב"א [סימן] קע"ו לחות רב כמוהל במליחה ג"כ כדי קליפה, ואי"ה שם יבואר".

1) משמרת שלום (סי' פ"ג שפ"ד ס"ק י"ד ד"ה עיין) – "ועיין בפמ"ג או"ח סוסי' תמ"ז בא"א סוסי' ק"מ מ"ו ד"ה דגים כו' י"ל כבוש בחריף כדי שירתיה. אם היין שרף טופח על מנת להטפיה. ע"ש. אך י"ל דרק בדבר חריף החמיר דטופח על מנת להטפיה הוי כבוש דעיין שם במ"ז הקדמה לסימן תס"ז ...".

ג) עי' לקמן גבי הד' מינים.

ו] מים קרושים, קרח (ice).

א. מחמיר.

1. א"ז (סי' ש"כ ס"ק ז') – "מזה נראה לי קצת ראיה בבשר שנכבשה במים שנגלד מעת לעת והוי כבוש, ולא דמי למה שכתב רמ"א ביו"ד סימן ק"ד בשומן האוואז שנתקשה דאין לו דין כבוש, דהכא מכל מקום איכא לחלוחית דהוי כתורת משקין לכל דבר. ועיין ביו"ד סימן ס"ט בש"ך ס"ק י"א בדין בשר הנגלד ונמלח, ובספרי ליו"ד הארכתי".

ע"א א"ר (סי' ש"כ ס"ק י"ב) – "תורת משקים וכו'. מזה נראה לי קצת ראיה בבשר שנכבש מעת לעת במים שנגלד דהוי כבוש ולא דמי למה שכתב רמ"א ביו"ד סימן ק"ד בשומן אוואז שנתקשה דאין לו דין כבוש דהכא מכל מקום איכא לחלוחית דהוי כתורת משקין לכל דבר, אך צריך עיון דמשמע במגיד פרק כ"א ור"ן סוף פרק במה טומנים דמי דמתיר להניח בירד בחמה מתיר נמי בשומן שנקרש ומאן דאסר בשומן משום נולד הוא הדין בברד וכן משמע במגן אברהם, מיהו משולחן ערוך ולבוש שכתבו בסימן שי"ח סעיף ט"ז שתי דעות בשומן והכא סתמו להתיר משמע דסבירא ליה להתיר הכא יותר וסבירא ליה דמיירי הכא כשמעורב במים דלא משמע הכי ודו"ק. ובעיקר דין דבשר שנכבש יתבאר ביו"ד".

2. בית לחם יהודה (ס"ק א', סי' ס"ט ס"ק י').

ב. מיקל.

1. שו"ת מנחת יעקב (סי' י"ד) – "ומכ"ש גבי קרח דלא שייך לאסור מטעם כבישה דהא הטעם דכבישה אוסר משום דהוי כמבושל שמבליע ומפליט, וכבר הוכחתי מש"ס ופוסקים דאדרבה ע"י הקרח גורם שמתקשה שאין לו בליעה ופליטה כלל".

2. חו"ד (חי' ס"ק א') – "אבל במים קרושים או בשומן וחמאה [קרושים] לא מקרי כבוש".

3. טוב טעם ודעת (קמא סי' ק"ב).

4. באה"ט (סי' ס"ט ס"ק ח').

5. חכ"א (כלל נ"ח סעי' א') – "במים קרושים או בשומן וחמאה קרושים לא מיקרי כבוש".

6. קנאת סופרים (השמטות לטוטו"ד סי' י"ב) – "הנה בזה אני מסכים עם הפמ"ג דבקרחה לא הוי כבוש".

7. גליון מהרש"א (על המחבר סעי' א').

8. ערה"ש (סעי' ח') – "דבר המונח במים קרושים ג"כ לא מקרי כבישה כיון שאינו מתנענע ממקום למקום".

9. יד יהודה (הקצר ס"ק א', הארוך ס"ק א' ד"ה איסור).

10. דרכ"ת (ס"ק ג').

11. בדה"ש (ס"ק ב', ציונים ס"ק ו') – "כתבו הפוסקים שאם המים שנשרה בהם נקפאו ונעשו קרח לא הוי כבישה".

12. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ק"ל).
13. מעדני השלחן (סי' ס"ט ס"ק כ').
14. שבט הקהתי (ח"ג סי' ר"כ אות ד').
15. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' נ"ז) – "שהלכה להקל, שאל"ה נמצא שיש הרבה בעיות עם המקרר והמקפא שלנו. כגון להצריך להגעיל המקפא בשביל פסח, שנחשב ככלי שכבוש בתוכה חמץ".

ג. הפסד מרובה.

1. פמ"ג (מש"ז ס"ק א') – "ואיסור או היתר הנכבש במים קרושים וכדומה המ"י בשו"ת סימן י"ד התיר ואמר דבקרר לא שייך כבוש וכן מסתבר דאין מתענעע וכ"ש שנעשה כאבן היבש בתוכו ולא מפליט אלא שבית לחם יהודה בשו"ת וכאן אות א' כ' שבאל' זוטא בהלכות שבת ש"ך אות ז' כתב דהוה כבוש. ועיינתי שם וראיתי שכתב על מ"ש הלבוש ס"י דמותר להניח בחד בחמה ולא הוה נולד דתורת משקין לכל דבר דשייך ביה כבוש. ובא"ר שם אות י"ב הניח בצ"ע דמשמע מאן דמתיר בקרה מתיר בשומן קרוש יע"ש אלמא לא מטעמא דתורת משקין לכל דבר כן הוא כוונתו ואני לא הבנתי מה ענין תורת משקין לכל דבר לטומאה ולטבול בו (עיינ ר"א סעיף ל') ולא הוה נולד דשם א' להם תורת משקין משא"כ לענין כבוש דכל שהוא קשה לא שייך ביה כבישה וכ"נ להלכה בהפסד מרובה עכ"פ עיינ מ"ש בסי' ס"ט".
- ע' פמ"ג (סי' ס"ט שפ"ד ס"ק ס') – "למעשה אין להתירו".

ד. מראי מקומות.

1. פת"ת (סי' ס"ט סוף ס"ק ו') – "ומ"ש הבה"ט עוד בשם מ"י בשר ששרה במים ונקרש כו' עיינ בזה בשו"ת דבר שמואל סימן שע"ג שדעתו לאסור אף אם לא נשרה בקרח רק מעל"ע ועיינ בשו"ת קרית חנה סימן כ"ט שהעלה כדעת המ"י דקרח לא חשיב כמים ולכן אם לא שוה בקרח רק מעל"ע בודאי שרי ואף אם שוה כן ג"כ אין ברור לאסור ע"ש".

ה. מקפיא (freezer) של כל השנה, להשתמש בו בפסח.

1. ראוי להחמיר.

- א) קנה בשם (ח"ב סי' ט"ו, סי' ט"ז, ח"ד סי' מ"ח, פסקי בושם פרק כ"ד סעי' ה', בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' שצ"ח) – "בנוגע להמקפיא (פריזער) של המקרר, דבמשך כל ימי השנה מכניסים בו כל מיני חימוץ, כגון עיסות ולחמים וכיוצא בזה שאר מיני חימוץ, מעוטף בנייר כסף או בתוך שקיות ניילון, ואמרת שיש בזה צד להחמיר דדין כלי חמץ עליו, ואין מן הראוי להכניס בו מאכלי פסח כגון בשר ודגים, וכיוצא בזה שאר מצרכים שדרך להקפיא אותם בתוך הפריזער, רק באופן שיהיו מעוטף ומכוסר כמה פעמים בתוך נייר הכסף, או בתוך כמה שקיות ניילון כדי שלא יהיה בזה חשש שנכבשו בתוך כלי חמץ".
2. מיקל.

- א) מגילת ספר (אות י') – "קנה בשם ... ונראה שדבריו הם חומרא יתירה, שהרי כל מה שחושש לכבישה בקרח הוא חשש לדעת יחיד, ולכן נראה דבעוד איזה סניף ודאי אפשר להקל בזה אף להמדקקים, ויש לנו לסמוך על דעת היד יהודה שחולק על החמודי דניאל וסובר שכבישה אינה מבליעה מעבר לדופן כלל, ואף משהו אינו נבלע ...".
- ב) מעדני אשר (סי' צ"ה אות א') – "ראיתי בשו"ת קנה בשם ... ולענ"ד זו חומרא יתירה מחמת שדברי הא"ז תמוהים, ולא שבקינן פשיטא דכל האחרונים מחמת חששו של הפמ"ג. וכן שמעתי בשם גדולי הוראה שליט"א".
- ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' נ"ז) – לשונו מובא לעיל.
3. מראי מקומות – כה"ח (ס"ק ז'), אורחות הבית (פרק ז' סעי' מ"ב, הע' קמ"ט), יבקש תורה (יו"ד סי' נ').
- א) שעה"צ (סי' תמ"ז ס"ק ע"ז) – "וכתב הפרי מגדים דבדיעבד אינו אוסר אף אם עירו לכלי חמץ אם נקרש השומן, וכן דעת השולחן שלמה דכבוש לא אמרינן כי אם בלח ולא בנקרש".

- ב) אג"מ (או"ח ח"א סי' קפ"ה) – "הנה פשוט שכבוש הוא רק כשמונה בתוך מים אבל מה שנקרש מקור גדול אין זה כבוש, וראיה שבשר שנקרש לא נאסר אף שהיה קרוש יותר מעל"ע, ואף בבשר שהיה במים ונקרש הבשר עם המים פליגי אחרונים דהמנ"י סובר דקרח לא חשיב כמים והובא בבאה"ט סי' ס"ט סק"ח והפ"ת הביא מתשובת דבר שמואל שהוא כמים ואוסר במעל"ע מדין כבוש, והפמ"ג בש"ד ס"ק ס' הביא עוד אחרונים שפליגי על המנ"י אבל מסיק כהמנ"י לדינא להיתר ומ"מ מחמיר למעשה עיי"ש, אבל בנקרש בלא מים פשוט שלכו"ע אין זה כבוש, ובנקרש ג' ימים נמי אינו כבוש דאין חלוק בכבוש בין מעל"ע אחת לכמה ימים אך שיאסר מדין שהה ג' ימים בלא מליחה כדאיתא בפמ"ג שם, וא"כ גם באתרוג שנקרש אף כמה ימים לא יפסל מדין כבוש כשנקרש בעצמו בלא מים לכו"ע ואף אם נקרש במים להמנ"י שהסכים לו הפמ"ג לדינא".

ג) יש כמה צדדים להתיר.

- 1) אין כבישה בקרח, מנחת יעקב ורוב פוסקים.
- 2) אין כבישה בולע מחוץ לדופן הכלי, יד יהודה.
- 3) היתרא בלע, חו"ד.
- 4) אין כבישה לתוך כלים, חקרי לב.
- 5) בולע רק קליפה (וממילא לא בולע מחוץ לכלי), ט"ז.
- 6) אין כבישה במתכת (לכאורה ה"ה פלסטיק), או"ה וחוו"ד.
- 7) כבישה שייך רק בחומץ וציר, רש"י ורשב"א.
- 8) ציורים שלא נזכר בגמרא הוי רק ספק, נו"ב הו"ד בפת"ת.

ז) חקירה: מה התוצאה של מעשה כבישה - האם רק במפליט ומבליע, או גם במבשל ממש.

א. רק מפליט ומבליע.

1. ע"א א"ז (פסקי ע"ז סי' רפ"ה) – "דכבוש הרי הוא כמבושל היינו לענין פליטה ובליעה. אבל לא הוי כמבושל לענין ללקות עליו משום לא תבשל גדי בחלב אמו".
2. פמ"ג (מש"ז ס"ק א' ד"ה וכבוש הוא, שפ"ד ס"ק ב', סי' ע' ס"ק י"ח, הקדמה להל' מליחה ד"ה ואיכא, או"ח סי' שי"ח מש"ז ס"ק ו' ד"ה פשיטא, סי' תס"א א"א ס"ק ח') – "דכבוש מפליט ומבליע לא מבשל ממש".
3. האלף לך שלמה (יו"ד סי' ק"ל) – "ודע כי החילוק בין כבוש למבושל הוא כך, ועלה זה במחשבה ואח"כ ראיתי שמכוון זה בדברי הפמ"ג בקצרה כדרכו והענין הוא דם שבשלו הוי דרבנן מכה דבישול משנה גוף הדבר מקדמותו והוי כשינוי בגוף הדם דנשתנה ולכך הוי דרבנן אף תחלה ה' ראוי למזבח מ"מ עתה נשתנה והוי כדבר אחר אבל כבוש זה אינו משנה גוף הדם מקדמותו רק שהכבוש פועל להוציא את הדם ממקומו אבל בו גופא אינו עושה שינוי והוי שמו דם כמעיקרא לכך הוי של תורה וראי' קצת מבב"ח דהתורה לא אסרה רק דרך בישול והיינו דבישול משנה הדבר מכמות שה' ונעשה כדבר חדש אבל ע"י כבוש אינו נעשה כדבר חדש ודם שמלחו אף דבב"ח מותר ומוכה דאינו עושה דבר חדש ומ"מ הוי רק דרבנן היינו כיון דבמליחה נעשה טעם חדש בגוף הדם אינו ראוי למזבח כיון דהוי מעורב בו טעם חדש".
4. ע"א חכ"א (כלל נ"ח סעי' א') – "קבלו חז"ל דכבוש הוא כמבושל רצה לומר שמבליע ומפליט כאילו בשלו יחד (אבל אין רצונו לומר שיהיה לכל דבר כמבושל שהרי לענין בשר וחלב פטור ומותר מן התורה מדכתיב לא תבשל וכן לענין שבת ודאי פטור שאינו חייב אלא בתולדות אש וכמו שכתב הרמב"ם בפרק ט' מהלכות שבת".
5. יד יהודה (הארוך ריש ס"ק א') – "דענין הכבישה בצונן הגם דאמרו כבוש כמבושל מ"מ אין לו שום ענין ושייכות כלל לחום האש, דשם מתחמם נמי גוף הדבר בעצמו להיות בולע ופולט נמי מצד עצמו ... אבל ע"י כבישה בצונן לא יתחמם גוף הדבר אף אם ישהה הרבה ואין לו שום כח בעצמו כלל וכלל זולת מה שהדבר לח ששרה בו נכנס בו וגם מוציא ממנו הלחלוחית שבו ומתערב בז", ולגבי זה לבד אמרו שהוא כמבושל".
6. שפת אמת (שבת דף קמה.) – "הא דמפליג בין כבישים לשלקות אף על גב דבעלמא קי"ל דכבוש כמבושל, י"ל דלא לגמרי הוי כמבושל אלא לענין בליעה הוי כמבושל אבל לענין זה שיהי' נחשב אוכל זה אינו אלא כבישול ולא ככבוש, וכן מצינו בכמה דברים דלא הוי כמבושל ממש [כמ"ש הפרמ"ג ביו"ד (סי' ק"ה) לענין דם שבשלו דכבוש אינו כמבושל, ועי' באו"ח (סי' תע"ג) גבי מרור כבוש במג"א ובה"י, גם (בסי' תקכ"ז) גבי ע"ת בב"י ובמג"א, גם (בסי' תרמ"ח) גבי אתרוג כבוש בב"ח וב"ז וב"ז ובמג"א]".
7. דרכי"ט (ס"ק ט"ז) - לשונו מובא לקמן.
8. לבושי מרדכי (מהדו"ת או"ח סי' ק"פ) – "דכבוש אינו רק מבליע ומפליט ...".
9. מנחת אלעזר (ח"א סי' מ"ה ד"ה אמנם, ח"ב סי' ס"ט) – "וי"ל דבאמת ענין כבוש כמבושל כבר כ' הפמ"ג דאינו כמבושל ממש ועי' בס' יד יהודה ...".

ב. בישול ממש.

1. תשובה מאהבה (ח"א סוף סי' ר"ט) – "וזה אשר השבתי לו מה שמעלתו כללא כייל דלא אמרינן כבוש כמבושל רק לענין להפליט ולהבליע אבל לא לענין בישול ממש ובנה יסודו על ספר הפר"ח י"ד סי' ע"ג סק"ט אישתיטתי דברי פלפול בצ"צ סי' קכ"א ובאר עשק סי' מ"ו שהוא כבישול ממש ומדת חכמי' כך הוא וכן נראה דעת מהרש"ל ויתר פסקי' עיי"ש ובמעיל צדקה סי' ל"ה".
2. ערה"ש (סעי' ט"ו) – "ויש מי שכתב דכבוש אינו אלא מפליט ומבליע ולא מבשל ממש [שם במשכבות זהב סק"א] וזה שאמרו כבוש כמבושל הוא לענין פליטה ובליעה ויש להתיישב בזה דלכאורה משמע כמבושל ממש".
3. יד סופר (סי' ל"ט אות ג') – "יש לפלוט מדברי הרמב"ן ... הכבוש והשלוק שבהדס וערבה שכבשן או שלקן לרפואה פסולין, עכ"ל. ואי נימא דכבוש רק מפליט ומבליע, מדוע פסולין, אלא ודאי מבואר מזה דס"ל דכבוש הוי כמבושל ממש".

ג. בציר הוי כמבושל, ובמים רק מפליט ומבליע.

1. שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ג סי' ס') – "למדתי דמה דאמרו כבוש כמבושל אינו רק שמבליע ומפליט אבל לא מקרי בישול והוה רק ככלי שני ... ה"ה כבוש כמבושל היינו לא כבישול ממש רק שמבליע ומפליט ולא כמבושל ממש ... י"ל דלהיות כמבושל ממש הוא דוקא ע"י חומץ נעשה בישול ממש משא"כ ע"י כבישה גרידא לא הוה כמבושל ממש ולכך בב"ח אי תרו לי' שרי משום דלא הוה כבישול ממש וז"ב".
2. אבני נזר (יו"ד סי' קי"ג אות ט"ו, סי' קי"ד) – "ראיתי תשובת כבוד אבי הרב הגאון נ"י בקיצור שפשיטא לי' דכבוש אינו כמבושל רק להפליט ולהבליע ולא לבשל. וכתב שכן איתא בכמה מקומות ואנכי לא ידעתי. ולדידי פשיטא לי' דכבוש כמבושל ממש. ולדידי פשיטא לי' דכבוש כמבושל ממש [רק המשרה במים לא שמי' כבוש אלא שמפליט ומבליע כמו כבוש וכמו שכתבתי בתשובה הקודמת]".
- אבני נזר (ח"מ סי' ק"צ אות י"ז) – "ראיתי תשובתך למחור ר' ליפמאן נ"י כתבת כבוש איתא בכמה מקומות דאינו כמבושל רק להפליט ולהבליע. ואנכי לא ידעתי. ועי' במעשרות (פ"ד מ"א ופ"א מ"ז). ועי' באו"ח (סי' תקכ"ז סעיף ה'). ועי' בחי' הרמב"ן (במס' ע"ז ל"ח ע"ב) שהביא ראי' למליח שאינו נאסר משום בישול גויים מכבוש שהוא ג"כ כמבושל ממש [עי' א"נ חיו"ד סי' קי"ד. המלביה"ד]. ועי' ברמב"ם (פכ"ב מהל' שבת ה"י) והכובש אסור מפני שהוא כמבשל. ואנכי כתבתי שהנשרה במים לא חשוב כבוש כלל. ואפ"ל לדעת הפוסקים בשאר משקין נמי שייך כבוש והביאו ראי' מורד שכבשו בשמן מ"מ במים שאין להם טעם של עצמם לא שייכת כבישה. והבאתי ראי' ממתני' דמנחות (פ"ה ע"ב) אין מביאין מן הגרגרין שנשרו במים ולא מן הכבושין ולא מן השלוקין מכלל דנשרו במים לאו כבוש הוא. וטעמא נראה דדוקא משקין שיש להם טעם יש להם כח לשנות טבע הנכבש בהם משא"כ מים. רק שלמדו הפוסקים מכבוש במשקין דאם לא ה' נבלע בחלקי הנכבש בתוך תוכו לא ה' לו לשנות איכותו".

ד. מראי מקומות.

1. שעה"צ (סי' תס"א ס"ק כ"ח) – "חק יעקב ובפרי מגדים מפקפק בזה, דכבוש מפליט ומבליע, לא מבשל".

ה. אולי יש כמה נ"מ:

1. כבישת ד' מינים בסוכות.
2. כבישה בשבת: האם הוי דאורייתא או דרבנן [למ"ד שכבוש בדבר חריף דאורייתא, א"נ למ"ד דהאופה בשבת עם חשיכה ונאפה במוצאי שבת חייב] - עי' או"ח סי' שכ"א סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
3. בישול אחר כבישה בשבת, ולהיפך - עי' או"ח סי' שכ"א סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
4. בכבוש בשר עם דגים: סכנה - עי' סי' קט"ז סעי' ב' [קובץ על סכנה], לשיטות ומראי מקומות.
5. מצה שרויה [ומרוך] - עי' שעה"צ (לעיל).

ח חקירה: איך פועל המעשה כבישה - הבליעה הוא מעט מעט, או קודם מעת לעת לא בלע כלל.

א. הבליעה הוא מעט מעט

1. בית הלל (ס"ק א') – "ולא אמרינן בבת אחת הוא נפלט תכף אחר כ"ד שעות, אלא דכל כבוש מתחיל מתחילה ועד הסוף להרתיח מעט מעט".
2. חוות יאיר (סי' ק"ד) – "שארז"ל כבוש כמבושל אינו מכחו רק מאריכות זמנו דקבלו רז"ל שבהמשך זמן רב כזה בולע אחת לאחת עד שיבלע הרבה הראוי לאסור. [דודאי מקמי הכי ג"כ בלע ופלט רק דאינו נרגש לכן אין בכחו לאסור דומה לביטול בששים דודאי יש בו טעם ... דאיין סברא לומר דכ"ג שעה וג' רביעית שעה לא בלע כלל וברביע שעה אחרונה בלע".
3. פלת (ס"ק א') – "נראה לי כי רחוק להשיג בחוש דדבר צונן שהיה נכבש כ"ד שעות, שכל כ"ד שעות עד רגע אחרונה לא יעשה פעולה כלל להבליע או להפליט כל דהוא, וברגע אחרונה מכ"ד שעות יעשה פעולתו להבליע ולהפליט, דבר זה אין השכל מחייבתו, רק מוציא לאט לאט, ומבליע לאט לאט, רק אין טעם מורגש עד תשלום הכ"ד שעות, ואז נגמר הפעולה שהפליטה ובליעה טעם גמור".
- מטה יהונתן (סי' ס"ט על רמ"א סעי' א') – "לא אותו רגע שהוא בסוף מעל"ע גורם הבליעה אלא שעה חדא או שתיים קודם המעל"ע מתחיל הבלוע ואינה נגמרת עד סוף כ"ד שעות".
4. צבי לצדיק (ריש סי' ק"ה ד"ה וגם).
5. הפלאה (סי' פ"ז על סעי' י', פנים יפות במדבר פרק ל"א פסוק כ"ג) – "דבליעה ע"י מעת לעת הוא מעט מעט מתחילת מעת לעת עד סופו".
6. שואל ומשיב (מהדורה קמא ח"ג סי' ס') – "ומ"ש המ"א דהפגימה והבליעה באין כאחד זה דחוק וצ"ל כמ"ש החו"י בהשמטות ובפליתי סי' ק"ה דהבליעה הוא מעט מעט ובתוך כ"ד שעות הוא בולע מעט מעט וגמר הבליעה היא בסוף מעל"ע שנכבש ע"ש".
7. ערה"ש (סעי' י"ג, סי' ס"ט סעי' ט"ז) – "דהבליעה הוא מעט מעט".
8. יד יהודה (הארוך ס"ק א' ד"ה עיין בט"ז) – "והחו"י והכו"פ ... מבואר בהרשב"א ... אך אותו מעט הנבלע קודם המעל"ע יוצא ע"י הדחה, דבאמת הדחה אינו הדחה בעלמא זולת ע"י שפשוף יפה, וזה מוצא מה שנכנס קצת בהכלי, אך אם עמד בו מעל"ע שוב אינו יוצא אלא בהכשר גמור".
9. חסד לאברהם (תנינא יו"ד סי' ל"א, הו"ד בדרכ"ת ס"ק י') – "מסתברין שהבליעה באה מעט מעט".
10. מגילת ספר (אות ח') – "היה נראה לנקוט לעיקר כדרכם של החו"י והכו"פ".

ב. קודם מעת לעת לא בלע כלל.

1. מהרא"ל צינץ (ריש סי' ק"ה) – "חוות יאיר ובפלתי ... לא נהירא ... דא"כ דברים האוסרים במשהו כגון חמץ וי"נ ראוי היותו אוסר בפחות משיעור כבישה ולא מצינו לשום פוסק שיחלוק בכך".
2. חו"ד (בי' ס"ק א') – "דקודם מעת לעת לא בלע כלל, דאי לא תימא הכי קשה דאם כן מין במינו לרבי יהודה דאוסר במשהו וכן בכל איסורי משהו, יאסר אף בצונן בפחות מעת לעת".
3. ברוך טעם (על פלתי ס"ק א') – "לפי"ז הי' לאסור אף תוך מעל"ע בדברים שאוסרים במשהו".
4. שו"ת לחם שלמה (יו"ד סי' ק"ח אות ח') – "החו"י והכו"פ ... צ"ע לענ"ד לדינא דא"כ יהי' נמצא דין חדש דבדשיל"מ (ושאר איסורי משהו) ... פחות ממעל"ע יהי' אסור ... אח"כ נזכרת שכבר תמה כן בחו"ד".
5. מהרש"ם (ח"ב סוף סי' כ') – "מ"ש הפוסקים בדין כבוש מעל"ע שובלע ברגע האחרונה של המעל"ע ומ"מ מתנועע במשך כל המעל"ע לצאת ונגמר בסוף המעל"ע".
6. דברי מלכיאל (ח"ה סי' קמ"א) - לשונו מובא לקמן.
7. בדה"ש (ס"ק ד', בי' ד"ה והנה עמ' רנ"ג).

ג. לתרץ הראיה מאיסור משהו, שאינו פולט מעט מעט

1. י"ל, טעם קלוש.
- א. אמרי בינה (תערובות סי' י"א) – "די"ל דקודם מעל"ע פולט ובלוע טעם קלוש, וטעם קלוש הוי כמו מבא"מ כמ"ש הפלתי כמה פעמים".

2. י"ל, הדחה.

א) יד יהודה (הארוך ס"ק א' ד"ה עיין בט"ז) – "ומ"ש החו"ד דע"כ אין בולע כלל אף משהו דאל"כ במין במינו לר"י או באיסורא משהו יאסור אף בצונן בפחות ממעל"ע, לא ידעתי מי הגד דאינו כן, דודאי אם הדיחו מקודם כדינו כבר יצא זה ואינו נאסר ועל זה מוזכר הדחה בש"ס, אבל אם נשתמש קודם הדחה באמת באיסורא משהו נאסר".

3. י"ל, חסר באיכות הטעם.

א) מגילת ספר (אות ח') – "וליישב כל הקושיות שהקשו עליו נראה, שאין כוונתו שקודם מעת לעת חסר רק בכמות הטעם, אלא שחסר באיכות הטעם והטעם הוא קלוש באיכותו ואין בו כח לאסור, ולכן גם באיסורי משהו וכגון חמץ בפסח אינו אוסר קודם מעת לעת כיון שחסר באיכות הטעם, ואפילו דין משהו חמץ אין לו כיון שהוא קלוש".

ד. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק י', ס"ק י"ד), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ט"ו).

1. מהר"ש ענגיל (ח"א סי' פ"ח ד"ה אך באמת) – "י"ל דתלוי בפלוגתא הט"ז והש"ך בסי' קל"ה".

ה. אולי יש כמה נ"מ:

1. נכבש קודם פסח, ולא פינה, ובפסח לא עמד שם כל מעת לעת - ע"ל לקמן.
2. איסור שנשרה בהיתר כ"ד שעות אלא שהיה ששים, ואחר מעל"ע נטלו מקצת מההיתר ולא נשאר ששים - ע"ל לקמן.
3. בשר שנכבש כ"ד שעות במים, ואח"כ שפכו חלב לתוך המים - ע"ל לקמן.
4. כבוש לסירוגין: האם מצטרף הזמנים - ע"ל לקמן.

ט [ציורים - שלכאורה הם תלויים בחקירה הנ"ל.

א. נכבש קודם פסח, ולא פינה, ובפסח לא עמד שם כל מעת לעת.

1. צריך עיון אם כבר נכבש קודם פסח ולא פינה ובפסח לא עמד שם כל מעת לעת, אם נאמר דמשנעשה כבוש אז בכל רגע ורגע בולע וכמו בישול משהתחיל לבשל בולע בכל רגע, או נימא דלעולם לא מפליט עד אחר מעת לעת, ואם פינה קודם מעת לעת עדיין לא בלע כלל, וצריך עיון – חיי אדם (כלל קכ"א סעי' כ"ה).

2. מיקל, שצריך עוד מעת לעת.

א) פרי צדיק (צרור, סי' י"ט ד"ה ובמהילה) – "דכיון דכבוש הוא כמובשל כל ששהה החמץ עם כבושו בתוך הפסח שיעור כבישה הוא כחזר ונתבשל בתוך הפסח עם חמצו".

ב) הו"ד בשד"ח (אסיפת דינים מע' חמץ ומצה סי' ג' אות ז').

3. מחמיר, אף אם הרגע האחרון שנעשה הכבישה הוא בתוך הפסח והוא כמבושל בפסח.

א) עיקרי הד"ט (או"ח סי' י"ח אות י"ט) – "פרי צדיק ... צ"ל לע"ד דאינו בדוקא שכל הכ"ד שעות של כבישה תהיינה בתוך הפסח דנראה כיון דפועל הכבישה הוא בסוף מעת לעת ולא קודם לכן אף אם הרגע האחרון שנעשה הכבישה הוא בתוך הפסח והוא כמבושל בפסח הגם שלא נשתאה מעל"ע בתוך הפסח ואעשר דהרב המחבר ג"כ מודה לזה".

4. מראי מקומות – מהר"ש ענגיל (ח"א סי' פ"ח ד"ה אך עתה).

א) ע"ל הציור לקמן.

ב. איסור שנשרה בהיתר כ"ד שעות אלא שהיה ששים, ואחר מעל"ע נטלו מקצת מההיתר ולא נשאר ששים.

1. אסור מיד – חמודי דניאל (תערובות אות ל"ו, בדרכ"ת ס"ק י'), בדה"ש (ס"ק ד').

2. צריך עוד מעל"ע – חסד לאברהם (תנינא יו"ד סי' ל"א, בדרכ"ת ס"ק י'), מגילת ספר (אות ח'), "היה נראה לנקוט לעיקר כדרכם של החו"י והכו"פ ולהקל בכל הציורים שהבאנו באות ז'".

3. מראי מקומות – מהרי"א הלוי (ח"א סי' י"ג, בדרכ"ת ס"ק י'), "וסיים בצ"ע לדינא", דרכ"ת (ס"ק י'), שבט הקהתי (ח"ה סי' קכ"ז אות א', ח"ו סי' ער"ב).

א) יביע אומר (ח"ב יו"ד סי' ו' מילואים) – "בשו"ת מהרי"א הלוי ח"א (סי' יג) שהוסיף שאין כבישה אחר כבישה, כגון שנכבש איסור בהיתר והיה ס', ואחר מעל"ע נתמעט ההיתר ולא היה בו ס' נגד האיסור, ונכבש מעל"ע, והסכים להתיר כד' הרה"ג השואל, דמסתבר דמה שלא נפלט בכבישה א', לא יפלוט עוד אח"כ. עש"ב. וע' בזה בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"א (סי' פח)".

ב) מגילת ספר (ריש אות ז') – "החמודי דניאל ... וכל זה נכון רק לפי החו"ד אבל לפי החות יאיר והכו"פ נראה פשוט שאינו אוסר אלא אחר שעברו כ"ד שעות מעת שנתמעט משישים דהטעם נפלט מעט מעט ומה שנפלט קודם לכן נתבטל בשישים וכדי שיחזור ויתן טעם צריך שוב תהליך חדש של כ"ד שעות".

ג) ע"ל הציור הלעיל.

ג. בשר שנכבש כ"ד שעות במים, ואח"כ שפכו חלב לתוך המים.

1. הבשר נאסר מיד – בדה"ש (ס"ק ד', בי' ד"ה מעת).

2. מיקל – שבט הקהתי (ח"ה סי' קכ"ז אות א'), מגילת ספר (אות ח'), "היה נראה לנקוט לעיקר כדרכם של החו"י והכו"פ ולהקל בכל הציורים שהבאנו באות ז'".

3. מגילת ספר (אות ז' ד"ה עוד) – "עוד יש נפ"מ ... דגם בכלי שכבוש בתוכו מעל"ע איזה תבשיל צלול ונשפך לתוכו חלב בולע הכלי מיד מהחלב, וכל זה לפי דרכו של החו"ד שאחר מעל"ע נבלע מיד כל הטעם, אבל לדעת החו"י והכו"פ שזהו תהליך הנמשך קימעא

קיימא ברור שאין החלב נבלע בבת אחת בבשר או בכלי אף שהם כבושים במים מעל"ע מזמן נפילת החלב יבלע ממנו שיעור של נתינת טעם".

י] כבוש לסירוגין - האם מצטרף הזמנים.

א. מיקל [אפי' נחזרו לאותן המים].

1. ש"ך (נקוה"כ סי' קל"ה על הט"ז ס"ק ט"ו) – "הדבר פשוט דכבוש לא הוי כמע"ל בסירוג".
2. מנחת יעקב (כלל כ"ד ס"ק ב') – "ראיתי ... הלכה למעשה שהתיר בכה"ג כל שלא שהה באותן המים מע"ל בלי הפסק כלל".
3. מעיל צדקה (סי' ל"ה) – "שנוהגים להתיר אם נלקחת תוך מע"ל זמן מועט אפי' נחזרו לאותן המים עצמן כל שלא נשרו מע"ל בפ"א ולא אמרינן בו דבר ע"פ החוש אלא אמרינן כל דבריהם כן הוא דווקא בפ"א הוא כ"ד שעות עושי' כיבוש".
4. שב יעקב (ח"א סי' כ"ז, בפת"ת סי' ס"ט ס"ק ל"ג) – "דאין נקרא כבוש רק מעל"ע רצופין ולא בסירוגין".
5. שו"ת ברכה (ס"ק א') – "מעט לעת בצונן מקרי כבוש וכו'. היה כבוש כ"ג שעות והוציאוהו, ואח"ך היה שעה אחת, אין זה כבוש, דצריך מעט לעת רצופין. הרב שב יעקב י"ד סי' ז"ך".
6. רע"א (על המחבר סעי' א', הג' על פמ"ג מש"ז ס"ק א') – "אם שפכן תוך מעל"ע ושפך לתוכו מים אחרים לא מקרי כבוש מנ"י (ככ"ד) וכ"כ הש"ך בנקה"כ. ובת' מעיל צדקה (סי' ל"ח) כתב וכמדומה נוהגים להתיר אם נלקח החתיכה תוך מעל"ע זמן מועט אפילו אם החזיר לאותן המים עצמן כל שלא נשרו מעל"ע בפעם א' בלי הפסק עיי"ש".
7. חו"ד (חי' ס"ק ב') – "ודוקא מעט לעת בלא הפסק, אבל ע"י צירוף לא הוי כבוש, תשובת שב יעקב".
8. עיקרי הד"ט (יו"ד סי' ז' אות י"ט) – "החזרתו לאותן מים או מים אחרים אינו מעלה ומוריד".
9. עי' חת"ס (יו"ד סי' פ"א), הו"ד בפת"ת (סי' פ"ז ס"ק י"ט) – "עצה היעוצה שאם צריך לכבושו זמן רב יסירנו משם סוף כל יום כמו שעה כדי שלא יהי' כבוש יום שלם בב"א ויחזור אח"כ ויתנהו לתוכו ואין מצטרף זמן הכבישה".
10. פת"ת (סי' ס"ט ס"ק ל"ג) – עיין בתשובת שב יעקב ... ועיין במנחת יעקב ... וכ"כ בנה"כ לקמן סימן קל"ה סעיף י"ב הובא בבה"ט שם ס"ק כ"א דכבוש לא הוי במע"ל בסירוג ע"ש. וכ"כ בתשובת ח"ס ס"ס פ"א".
11. גר"ז (סי' תע"ג סעי' כ"ט) – "טוב להוציא מהמים תוך מעט לעת ויחזור וישרנו שם שכשאינו שרוי במים כ"ד שעות רצופים אינו נקרא כבוש לדברי הכל".
12. ערה"ש (סעי' י"ב) – "שיעור כבוש מעט לעת צריך להיות בלא הפסק אבל ע"י צירוף כגון ששרה היום כמה שעות ולמחר כמה שעות או אפילו באותו יום כיון שהפסיק לא נעשה כבוש אפילו אם ע"י צירוף היה מעט לעת [ח"ד ס"ק ב']. ואפילו בצירוף אם החליף המים באמצע מעט לעת על מים אחרים לא מצרפינו זל"ז וצריך מעט לעת מהמים השניים [פמ"ג שם בשם מנ"י] וכן הדין בכל מיני כבוש".
13. מהר"ש ענגיל (ח"א סי' פ"ח ד"ה וא"כ) – "בעי שכל מים יעמוד מעל"ע שלם ולא בסירוגין כמ"ש הש"ך".
14. נפש חיה (יו"ד סי' ל"ז ד"ה והנה בלאו) – "דאנן קי"ל דבעי כבושה שיעור מעל"ע ביחד בלי הפסק אבל אם היה הפסק בנתיים אינו מצטרפים שני כבושות למעל"ע כמבואר בפרי מגדים בפתיחה".
15. זבחי צדק (סי' ס"ט ס"ק קע"ב, או"ח סי' תע"ג ס"ק ה').
16. דברי מלכיאל (ח"ה סי' קמ"א) – "הנה האחרונים כתבו דבמים מחולפים לא מיקרי כבוש. והטעם הוא דהא דכבוש כמבושל הוא בשביל שהמשקה נכנס בהמשך מעל"ע לתוך נקבי הפארוס שיש בדבר הגוש ונבלע בו. וגורם שהגוש מתרכך ומתעורר להפליט ג"כ וזה נעשה מעט מעט בכל רגע עד שנבלע ונפלט ברגע האחרון מהמעל"ע. וע' פמ"ג סי' ק"ה ועוד אחרונים מסברת דין כבוש. ולזה כשהחליף המים בתוך מעל"ע נפסקה הפעולה שהחלו המים לפעול בגוש שיוכלו להכניס לתוכו. והמים החדשים צריכים שנית לפעול מעל"ע שלם על הגוש ליכנס לתוכו. ולזה כתבו כמה אחרונים אשר מעל"ע בסירוגין לא הוי כבוש אף שלא החליפו המים והיינו משום שבמשך שלא היה הגוש במים נתקשה שנית ונתבטל מה שנתרכך מקודם ע"י המים".
17. כה"ח (או"ח סי' תע"ג ס"ק פ"א, ס"ק פ"ב).
18. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' כ') – "שכתב בשב יעקב דבהסירו אחר ששהה במים בכלי אחד ונתנו לכלי אחר מלא מים שלא הוי כבוש ... שהיה רגע אחד בלא מים וכבוש הוא דוקא כשהיה כ"ד שעות רצופין כדאיתא בחדושי רעק"א ר"ס ק"ה אפילו אם החזיר לאותן המים עצמן, וכן הוא בחו"ד בחדושים ס"ק ב".
19. אורחות הבית (פרק ז' סעי' מ"ב).
20. עי' ילקוט יוסף (סי' ס"ט סעי' קמ"ו, קיצור שו"ע סי' ס"ט סעי' קמ"ו) – "בשר שנשרה במים כ"ג שעות והוציאוהו, ואחר כך חזרו והניחוהו שעה אחת באותם מים, או במים אחרים, יש מחמירים בזה, דכבוש בסירוגין הוי כבוש. ויש מתירין דסוף סוף לא היה במים כ"ד שעות רצופים. וכן עיקר. ועל כל פנים לכתחלה אין ראוי להקל בזה".

ב. מחמיר.

1. חקרי לב (יו"ד ח"א סי' ע"ט) – "נ"ל עיקר להחמיר גם בכבישה בסירוגין".

ג. בהפסד מרובה יש להקל.

1. פמ"ג (מש"ז ס"ק א') – "ועמ"י כלל כ"ד אות ב' דאם תוך מעל"ע שפכו המים ונתנו מים אחרים אף שהיה מעל"ע בצירוף או יותר מכל מקום בעינן מעט לעת בלי הפסק כ"כ משם הגאון מהרא"ש שפירא ז"ל יעוין שם ובהפסד מרובה ראוי להתיר כהאי גוונא".
- א) עי' פמ"ג (סי' תע"ג א"א ס"ק י"ד) – "ועיין יורה דעה [סימן ק"ה] [משבצות זהב ס"ק א ד"ה כמה] אם שרה כ"ג שעות וסלקוהו ממים ואח"כ שרי עוד כ"ג לא הוה כמבושל, יע"ש, וצריך כ"ד שעות רצופין, הוא הדין כאן יש תקנה זו".

- (ב) עי' פמ"ג (סי' ס"ט ס"ק ס' ד"ה ודע כבד) – "ומ"ש עוד שם בדין כבוש אם שפכו המים תוך מעת לעת ונתנו מים אחר אף שע"י צירוף שהה מעת לעת כל שלא שהה ביחד מעת לעת הביא בשם ח"ז הגאון מהר"ש שפירא להתיר. ועמ"ש בסי' ק"ה באורך ע"ש".
- (ג) אמנם עי' פמ"ג (שער התערובות ח"ב ריש פרק ג') – "וכבוש מיקרי ששהה דבר גוש בדבר צלול כ"ד שעות רצופין, הא הפסיק בנתיים אף שעל ידי צירוף יהיה יותר מכ"ד שעות אפילו הכי לא מיקרי כבוש".
2. גליון מהרש"א (על המחבר סעי' א') – "אבל אם היה קצת הפסק, אם הוא הפסד מרובה אין הזמן מצטרף, במשבצות ס"ק א"י. שו"ת ר"ש איגר (יו"ד סי' כ"א) – "דהמיקל בה"מ בכבישת יום א' בהפסק לא הפסיד".
3. עי' יד יהודה (הקצר ס"ק ב', הארוך ס"ק א' ד"ה איסור, סי' ס"ט הקצר ס"ק צ"ח, הארוך ס"ק ס"ד ד"ה ובזה) – "דאם שהה כ"כ בלא מים כזמן שהי' שרה מתחילה בהמים אז אין לחוש כלל וכלל, דאז נתבטל כל הפעולה שעשה בו המים ברכיכו שחזר ונתיבש ומצריך להתחיל מחדש לרככו, משא"כ אם לא שהה כ"כ אז יש להחמיר שלא במקום הפס"מ".

ד. לשיטות שצריך ע"ב שעות, מה הדין כבוש לסירוגין.

1. מראי מקומות – ט"ו (סי' קל"ה), ש"ך (נקוה"כ סי' קל"ה), שב יעקב (ח"א סי' כ"ז ד"ה גם מוכח), חקרי לב (יו"ד ח"א סי' ע"ט ד"ה ועוד), שו"ת ר"ש איגר (יו"ד סי' כ"א).

ה. כבוש בציר.

1. מחמיר.

- (א) דברי מלכיאל (ח"ה סי' קמ"א) – "אף אם החליפו החומץ בתוך המעל"ע ג"כ הוי כבוש כיון שעכ"פ נכבש מעל"ע בחומץ. דכיון דאמרינן שחריפות החומץ פועל במשך מעל"ע על דבר הגוש המונח בתוכו א"כ שייך זה אף אם החליפו החומץ בתוך המעל"ע. ואף ש"ל דגם בחומץ אמרינן הסברא שפועל מעט מעט בהמשך המעל"ע על הדבר הגוש. מ"מ הרי גם במים יש הרבה אחרונים דס"ל דאף במים מחולפים יש דין כבוש. ורק שם מקילים כמש"ל דבלא"ה ס"ל להרבה פוסקים דבמים ליכא דין כבוש. אבל בחומץ דכ"ע מודו שיש דין כבוש ויש סוברים שהשיעור בכדי שירתיח על האש. נראה דאסור אף אם החליפו החומץ אכן החומץ אינו נאסר אם החליפו כיון שהאיסור לא שהה בו כשיעור".
2. מראי מקומות.
- (א) ערה"ש (סעי' י"ב) – "ונראה דגם בציר וחומץ שהשיעור כדי שיתן על האש ויתחיל להרתיח ג"כ הדין כן ואפשר דבזה יש להחמיר וצ"ע לדינא".

- ו. מראי מקומות – שו"ת צור יעקב (סי' ק"י), כתר כהונה (סי' ל"ו), זכרון צבי מנחם (סי' י"ד), שד"ת (כללים מע' הכ' סוף כלל מד), דרכ"ת (ס"ק ח', סי' ס"ט ס"ק רנ"ו).

1. מהרש"ם (ח"א סי' קפ"ו) – "הרי בט"ז יו"ד סימן קל"ה סקט"ו נחלק באמת עם הנה"ך שם בדין כבוש לסירוגין ... ובעיקר דין כבוש בסירוגין הנה גם בשו"ת מעיל צדקה סימן ל"ה פסק בפשיטות דאם נחלפו המים וגם בהוציאו כרגע וחזר והכניסו באותן מים עצמן יש להקל ע"ש וע' בעקרי הד"ט ליו"ד סימן ז' אות י"ט שהביא כן בשם הגו"א בשם קבלה מחכמי מנטובה".
2. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סי' ס"ט סעי' קמ"ג) – "כבוש שנתנענעו מימיו בתוך כ"ד שעות, י"א דחשיב כבוש. ויש חולקים".

ז. האם תלוי בחקירה, אם פולט מעט מעט או לא.

1. תלוי בחקירה.

- (א) בית דוד (על סעי' א' ד"ה ויש) – "ויש להסתפק לפ"ז היתר ששרה בכלי של אי' זמן מה פחות מעל"ע וחזר ושרהו בכלי של אי' אחר והשלים אותו זמן או שנשרה עם אי' א' פחות מעל"ע והשלים ושרהו עם אי' אחר מי נאסר דמי נאמר דכבוש אינו אוסר כ"א בשרה מעל"ע רצופין שנתרכך ואחר שנכבש ונתרכך חוזר ופולט ברגע האחרון א"כ כה"ג בעי מחדש מעל"ע או נאמר כהאי ס' חו"י ומג"א ופולטי דפולט מיד מעט מעט א"כ נשלם ג"כ באי' אחר ובכלי אחר".
- (ב) בדה"ש (ס"ק ד') – "נראה מתוך דין זה שהבליעה והפליטה של הכבישה נעשה כולה בגמר המעת לעת וכמו שכתב החו"ד, דלפי זה שפיר יש לומר שפעולת הכבישה צריכה להיות פעולה נמשכת, וכל שיש הפסק נתבטל צירוף הפעולה. אבל לפי מה שהבינו פוסקים אחרים שהפליטה והבליעה מתחילות מיד, רק דנפלט ונבלע מעט מעט ועד כ"ד שעות אין בו כדי לאסור, אין נראה טעם לומר דבעינן שיהיו הכ"ד שעות רצופים, דלמה יתבטל מה שנפלט ונבלע עד שנפסק הכבישה".
2. אינו תלוי.

- (א) נפש חיה (יו"ד סי' ל"ז ד"ה והנה בלאו) – "קשה דאנן קי"ל דבעי כבושה שיעור מעל"ע ביחד בלי הפסק אבל אם היה הפסק בנתיים אינו מצטרפים שני כבושות למעל"ע כמבואר בפרי מגדים בפתחה ... אמרי בינה בס' הקשה לדברי החוות יאיר ... קמא קמא בטל, ולפענ"ד דכיון שבא יחד בלי הפסק לא אמרינן דקמא קמא בטל, וכאשר כתבו התוס' בחולין בדף ק' בד"ה שקדם ... בר"ן ... ואם כן ניחא שפיר מאי דכבוש אוסר אף דפולט מעט מעט לא אמרינן, ומשו"ה ניחא שפיר מאי דשני כבישות כל אחד בחצי מעת לעת אינו מצטרף ... דכל כבושה פלט מחצה, דהיכא דהוי הפסק בינתיים שפיר אמרינן קמא קמא בטיל".
- (ב) מגילת ספר (אות ח') – "וליישב כל הקושיות שהקשו עליו נראה, שאין כוונתו שקודם מעת לעת חסר רק בכמות הטעם, אלא שחסר באיכות הטעם והטעם הוא קלוש באיכותו ואין בו כח לאסור, ולכן ... דרק ע"י כבישה רצופה של כ"ד שעות נפעל באיכות הטעם שיהיה חזק ולא קלוש, מה שאין כן אם נפסקה פעולת הכבישה שאז צריך להתחיל את כל התהליך מחדש".
3. מראי מקומות – מהר"ם אש (יו"ד סי' מ"ד), ברוך טעם (שער התערובות פרק א'), שו"ת לחם שלמה (יו"ד סי' ק"י, ע"ש), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק י"ג, שער התערובות ח"ב ליקוטי מגדים ס"ק ע').

ח. כבוש בנהר.

1. מיקל.

(א) טוב טעם ודעת (תליתאי סוף סי' רי"ד) - לשונו מובא לקמן.

(ב) פת"ת (סי' ס"ט ס"ק ל"ג) – ונראה קצת דלפ"ז אם נפל בשר שלא נמלח לנהר ונשתהה שם כ"ד שעות ... שרי אף לקדירה ואף לדעת הש"ך בס"ק ס"א דגם אם יש במים ס' אסור אף לקדירה מ"מ הכא בנהר לא מקרי כבוש כלל דקמא אודא ליה ודינו כמימות מחולפים כמ"ש המג"א בסימן ד' סק"י לגבי נט"י שחרית דבעי ג"פ דבנהר די בפ"א מטעם זה ע"ש".

(ג) דלתי תשובה (סי' ס"ט ס"ק פ"ג).

2. מחמיר.

(א) יד יהודה (הקצר ס"ק ב', הארוך ס"ק א' ד"ה איסור, סי' ס"ט הקצר ס"ק צ"ח) – "זכל שלא ששה בלא מים כלל אף מים מחולפים מצטרפים להשלים המע"ל ע"כ גם בנהר הגם דקמא קמא אזלי מ"מ שייך שרייה מע"ל".

3. הפמ"ר.

(א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' כ') – "אם מעל"ע יהיה הבשר שרוי במים שנימס הקרח מעט מעט ... איכא פלוגתא בזה בין האחרונים עיין בדרכי תשובה סימן ק"ה סק"ח שהביא משוב טעם ודעת שסובר דליכא דין כבוש כה"ג וכן כתב בפ"ת סימן ס"ט ס"ק ל"ג סברת עצמו בנפל בשר שלא נמלח לנהר ונשתהה שם כ"ד שעות שרי משום דדינו כמימות מחולפים ולית בו דין כבוש עיי"ש. אבל מה שדימה לזה שכתב בשב יעקב דבהסירו אחר ששהה במים בכלי אחד ונתנו לכלי אחר מלא מים שלא הוי כבוש, לא דמי כלל דהתם אינו מצד מים מחולפים אלא משום שהיה רגע אחד בלא מים וכבוש הוא דוקא כשהיה כ"ד שעות רצופין כדאיתא בחדושי רעק"א ר"ס ק"ה אפילו אם החזיר לאותן המים עצמן, וכן הוא בחו"ד בחדושים סק"ב, וצ"ע בכוונת ראייתו, והד"ת שם ס"ק רנ"ו מביא הרבה חולקים ע"ז, אבל עכ"פ איכא שיטה גם להקל עכ"ז יש להחמיר שלא במקום הפסד מרובה וכ"ש לכתחלה".

4. מראי מקומות – שו"ת אבן שהם (או"ח סי' י"ב), דרכ"ת (ס"ק ח', סי' ס"ט ס"ק רנ"ו), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק י"ד). (א) מהרש"ם (ח"א סי' קפ"ו) – "הנה במה שהביא מהטו"ד ... ועכ"פ בבאר שמים חדשים נובעים ומתערבים יש לומר כדעת טו"ד וע"ע בזכ"ל"א יו"ד אות כ' ושם ח"ג אות כ' בזה באורך. אבל מכל מקום קשה לסמוך ע"ד הטט"ו בזה כיון דגם מים הראשונים מקודם המעת לעת עוד מעורבים שם דיש בהם שיעור כבישה אין לנו להמציא להקל על ידי שגם מים חדשים הנובעים מעורבים בהם".

(ב) ילקוט יוסף (סי' ס"ט סעי' קמ"ד, קיצור שו"ע סי' ס"ד סעי' קמ"ד) – "בשר ששהה מעת לעת במי נהר, מאחר והמים מתחלפים יש אומרים שאין בזה דין כבוש כמבושל. ויש חולקים. ובלאו הכי יש להתיר מאחר שיש במים ששים כנגד הבשר".

ט. מנענע המים.

1. מחמיר.

(א) עיקרי הד"ט (יו"ד סי' ז' אות י"ט) – "נהירא כד הוינא טליא רווק הדר בא' מערי פיינמונטי לשרת בקדש שמעתי באומרי' לי דכבד שנשרה במים ובתוך מעל"ע נענעו הכלי היו נוהג' להתיר והיה הדבר ק' בעיני וכתבתי באותו פרק לזקן א' בחכמה ובשני רב ומ"צ בא' מהכרכי' ההמה אם האמת הוא שמנהג מדינותיהם כך ועל מה סומכי'. והשיבני דבר בעטו עט דודים דהכי נהיגי מקבלה שביד' משם הר"ם פרובינצאלי ושהסברא ג"כ גוברת דנענוע הכלי מבלבל ומונע הכבישה ובהיותי מהשם על זה אנה ה' לידי ש"ע בהגהות הרב גור אריה ובדקתי ומצאתי בסי' ק"ה סק"ב שכת' וז"ל קבלה בידנו מחכמי מנטובה שכבד שנשרה במים כ"ד שעות ובתוך הכ"ד הסירו הכבד מהמים אעפ"י שהחזירוהו מיד לאותן המים מותר הואיל ונפסק השריה בזמן מועט שהוא ע"כ והנה בין מהר"ר גור אריה הלוי הנז' בין הרמ"ף הנז' שניהן ילידי מנטובה הן ואי איתא דע"י נענוע בלבד תתבטל הכבישה הלא לאמונה הרב גא"ל הנז' הוה קמ"ל בשם הרמ"ף שהיה בדור שלפניו רבותרא טפי מאשר השמיענו כזאת ומה גם דרבו כמו רבו זכירותיו לטובה בשם הרמ"ף ושם שם ממש סמוך ונראה באותו סעי' עצמו הזכירו והצעתי דברי לפני אותו הרב ובענותנותו הגדולה הודה לדברי וביטל קבלתו".

(ב) פת"ת (סי' ס"ט ס"ק ל"ג) – "ועיין בספר עיקרי דינים סי' ז' אות י"ט שרב אחד אמר שקבלה בידו משם הרמ"ף דאף אם לא הסירוהו רק שנענעו הכלי בתוך מעל"ע אין בו דין כבוש ואח"כ חזר בו וביטל קבלתו ע"ש".

2. מיקל.

(א) עי' מהרש"ם (ח"ז סי' ד' ד"ה כלל) – "ועי' בעקרי הד"ט סי' ז' אות י"ט בשם ר"מ פרובינצאל דבמענע המים ל"ש דין כבוש ולפ"ד ליכא בבאר נובע דין כבוש כלל דמים החולקים בנענוע י"ל דמודה בזה דהא מים חדשים נובעים בכל עת וכ"ה בשו"ת טטו"ד מהד"ג סי' רי"ד דבמעין ל"ש כבוש".

(ב) דברי חיים (סוף מסכת ע"ז, ענין בע"ח מפליט ומבליע ד"ה עוד).

(ג) עי' חשוך חמד (ע"ז דף מז:): – "שאלה. מעשה באחד שבחצרו היתה לו נדנדה שבהם היו ילדיו משחקים, בוקר אחד מצאו על הנדנדה חבית מלאה מים, ובתוכה יונה מתה, ועתה נסתפקו האם צריך לשפוך את כל המים כיון שנכבש בו מעת לעת, וכמו שכתב השו"ע (יו"ד סימן קה ס"א) איסור שנשרה עם היתר מעת לעת בצונן, מקרי כבוש, והרי הוא כמבושל ונאסר כולו. או שמא כיון ששהה על הנדנדה מותר. תשובה. בספר עיקרי הד"ט (יו"ד סימן ז' אות יט) כתב כד הוינא טליא אמרו לי דכבד שנשרה במים, ובתוך המעת לעת, נענעו הכלי, היו נוהגים להתיר, והיה הדברי קשה בעיני, וכתבתי באותו פרק לזקן אחד בחכמה, וגם לרב ומו"צ באחד הכרכים והשיבני דהכי נהיגי מקבלה שבידם משם הר"ם פרובינצאלי, ושהסברא ג"כ גוברת דנענוע הכלי מבלבל ומונע הכבישה. וכן כתב בשו"ת דברי חיים (שרל, ענין בע"ח מפליט ומבליע) דהיכא שמנענע הכלי שמונח בו, לא מקרי כבוש, ולזה כתבו דבמעין לא שייך כבוש משום שכל שעה בא מים חדשים. ועל פי זה התיר המהרש"ם (ח"ז סימן ד') מי באר בפסח כששהה בתוכו לחם קשה מעת לעת, על ידי סינון בד עבה, שבאר נובע אין לו דין כבוש, דהא מים חדשים נובעים בכל עת, והרי הם מתנענעים, וכן כתב בשו"ת טוב טעם ודעת (מהד"ג סי' ריד) דבמעין ל"ש כבוש. [וטעמו כיון שבאים כל העת מים צוננים א"כ

מקריים המים החדשים את שהיו מכבר, וכבוש בכלי אם הוסיפו בתוך מעת לעת מים צוננים לא הויה ליה דין כבוש]. וסיים המהרש"ם ובעיקר דין כבוש הוריתי פעם אחת במעין נובע שהמים יוצאים ממנו דרך צינור, דבכה"ג ודאי ליכא דין כבוש, שהמים ראשונים יוצאים ואחרים באים בכל עת, והבאתי ראיה מרש"י בעבודה זרה דף מז ע"א (ד"ה וקמאי) כלומר מעיין המקלח כל זמן שהמים באים ראשון ראשון והולכים להם ואחריהן מותרים, יעו"ש. ובענינו נראה כיון שנדנדה אינה יכולה לעמוד על מקום אחד, ובוודאי במשך המעת לעת התנענעה, אולי אין בזה דין כבוש, והמים מותרים".

י. אם הוסיפו מים בתוך מעת לעת.

1. מיקל.

א) טוב טעם ודעת (תליתאי סי' רי"ד ד"ה אך), הו"ד בציץ אליעזר (חי"ז סי' כ"ג אות ב') – "לענין חמץ בבאר, די"ל כיון דבא מן המעיין אם כן כל פעם מושך מן המעיין מים בצונן, אם כן מקריין המים החדשים את שהיו מכבר. והרי אפילו בכבוש בכלי אם הוסיפו בתוך מעת לעת מים צוננים לא הויה כבוש, ובפרט דע"י השאיבה נתווסף כל פעם מים חדשים אין לו דין כבוש כלל".
 ב) דברי מלכיאל (ח"ה סי' קמ"א) – "שוב ראיתי בשו"ת טוטו"ד מהדו"ג סי' רי"ד שכתב להדיא שאם הוסיף מים תוך המעל"ע תו לא הויה כבוש והוא כדברי. אך שם כתב הטעם לפי שהמים הנוספים מקריים רתיחת המים ע"י הכבישה. ולכאורה הוא תמוה דאטו המים מתחממים ע"י כבישה והלא החוש מעיד שהם צוננים כבתחילה וצ"ל דלאו דווקא נקיט לשון זה רק כוונתו שמבטלים כח הפעולה שהחלו המים לפעול בדבר הגוש כעין בישול. ולזה נראה להקל בזה אף כשהוסיפו מעט מים דהא בלא"ה הרבה פוסקים ס"ל דלא שייך דין כבוש במים רק בחומץ וכדומה".

יא [חלק המאכל שחוץ לכבישה.

א. איסור כחוש [שלא מלוח].

1. מחמיר.

א) רמ"א (סעי' א', הכלל סתם וי"א הל' כסתם) – "וכל מקום דאמרינן כבוש כמבושל, אפילו מה שחוץ לכבישה אסור, דעל ידי הכבישה שלמטה מפעפע למעלה, כמו בבישול. ויש מקילין במה שבחוץ".
 1) אמנם עי' הכנה"ג (הג' טור ס"ק ד'), הו"ד בפמ"ג (מש"ז ס"ק ב') – "ונראה מדברי הרב בע"ה שהביא סברת יש מק[י]לים באחרונה דהכי ס"ל ואין מזה ראייה דכבר כתבתי במקום אחר דכל שהפוסקים מביאים שני סברות ומביא הסברא האחת בסתם, אותה שמביא בסתם הוא עיקר אף על פי שהיא ראשונה. אבל בספר ת"ח כלל כ"ב אות ד' גילה דעתו כמ"ש דסברת יש מקילין היא עיקר שכתב סברת האו"ה שמתיר וסיים דלא כמהר"ש דחולק בהגהה ע"כ, וכ"כ ט"ז וש"ך".
 2. מקיל – תו"ח (כלל כ"ב דין ו'), ט"ז (ס"ק ב'), ש"ך (ס"ק א'), פ"ח (ס"ק ב'), פ"ח (ס"ק ב'), ראשי בשמים (ס"ק ב'), כנה"ג (הג' טור ס"ק ד', לשונו מובא לקמן), בית לחם יהודה (ס"ק ב'), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ב'), חגורת שמואל (ס"ק ג'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק א'), ולענין הלכה בחתיכה אחת חציה חוץ לכבישה במעת לעת אין אוסר וחומרא שאין מצטרף לששים למה שבתוך הכבישה", חו"ד (חי' ס"ק ד'), חכ"א (כלל נ"ח סעי' א'), מה שחוץ לכבישה מותר דאף על גב דהויה כמבושל מכל מקום אינו מפעפע למעלה אלא במה שבתוך הלח ודוקא באיסור כחוש", ערה"ש (סעי' י"ד), אורחות הבית (פרק ז' סעי' מ"ה), בדה"ש (ס"ק י', ס"ק י"א, ס"ק י"ב).

ב. איסור שמן [שלא מלוח].

1. מחמיר.

א) ש"ך (ס"ק א') – "אבל ודאי אי הויה האיסור שמן אף מה שחוץ לציר אסור כדמשמע מדברי הפוסקים לשם וכ"כ הטור בס"ס זה וכן משמע באו"ה".
 ב) פ"ח (ס"ק ב').
 ג) כרתי (ס"ק ב') – "ויש מקילין. אם לא שהאיסור שמן דאז מפעפע למעלה, ואף אנן בקיאינן בזה. ש"ך (סק"א ופר"ח סק"ב)".
 ד) גליון מהרש"א (על רמ"א סעי' ט').
 ה) חכ"א (כלל נ"ח סעי' א', בינת אדם כלל ס"א אות ע"ט) – "ודוקא באיסור כחוש אבל באיסור שמן אף מה שחוץ לכבישה אסור".
 ו) אורחות הבית (פרק ז' סעי' מ"ה).
 2. מיקל.

א) כנה"ג (הג' טור סוף אות ד', [בשם הש"ך, עי' שפ"ד ס"ק א']) – "ואפילו באיסי' שמן דבמליחה נאסר מה שחוץ לציר בכבישה מותר".
 ב) בית לחם יהודה (ס"ק ב', [בשם הש"ך, עי' משמרת שלום שפ"ד ס"ק א' בא"ד ס"ק ב']).
 ג) מנחת יעקב (כלל כ"ב ס"ק ט"ז) – "בדבר צונן מה שחוץ לכבישה אינה מקבל טעם כלל כל זה נ"ל פשוט וברור בדעת הרב ואו"ה".
 ד) הו"ד בבית מאיר (על הש"ך ס"ק א').
 ה) ואמרי ברוך (על הש"ך ס"ק א').
 ו) רע"א (על הש"ך ס"ק א') – "אי הויה האיסור שמן. זה תמוה דלענין כבישה מה שלמעלה מהמים מה בכך שהוא שמן".
 ז) חו"ד (חי' ס"ק ד', ב"י ס"ק ג').
 ח) ערה"ש (סעי' י"ד) – "וי"א דבאיסור שמן גם בכבוש אמרינן דמפעפע למעלה ורק לפי מה דמחמירין במליחה וצלייה גם בכחוש לפי מ"ש בסי' זה לקמן בזה לא מחמירין בכבוש [ש"ך סק"א ופר"ח] אבל מסתימת לשונו לא משמע כן דאי כדעה זו ה"ל להזכיר

דבשמן הכל מודים אלא ודאי דבכבישה מעת לעת גם בשמן אינו מפעפע ובכבישה בציר ובחומץ לא גריעא ממליחה שיתבאר דמחמרינן בכל גווני [כנלע"ד].

3. הפמ"ר.

א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק א') – "ולענין הלכה בחתיכה אחת חוץ לכבישה במעת לעת אין אוסר וחומרא שאין מצטרף לששים למה שבתוך הכבישה (עיין איסור והיתר הארוך למ"ד דין ד') ובציר דין מליחה יש לו בכל הלכותיו. ובשמן באין הפסד מרובה יש לאסור כש"ך בכבישה מעת לעת ומיהו הא לא אמרינן דהיתר כו' ובמליחה גופא עיין ש"ך אות כ"ח ובהפסד מרובה יראה לצדד להקל. ואמנם מחתיכה לחתיכה שאצלה שמונח על גבה יראה שאף הש"ך יודה דבשמן חוץ לכבישה אין מפליט מזה לזה וצ"ע בכל זה".

ב) כה"ח (ס"ק ח') – "וכ"נ לענין דינא דכיון דאיכא פלוגתא אין להקל רק בהפ"מ".

ג) בדה"ש (ס"ק י"ב) – "ולדינא נראה להקל בהפסד מרובה".

4. מראי מקומות – דגול מרבבה (תנינא ריש סי' ק"ה), חמודי דניאל (בב"ח אות ל"ה), משמרת שלום (שפ"ד ס"ק א'), זרכ"ת (ס"ק כ"ו ד"ה ומ"ש).

א) חזו"א (יו"ד סי' י' סוף ס"ק י"ז, או"ח סי' קי"ט סוף ס"ק ט') – "בכבוש מעל"ע או בציר בסי' ק"ה ס"א יש מתירים מה שחוץ לכבישה, וכתב הש"ך שם דאם האיסור שמן אסור חוץ לכבישה, והגרע"א בגליון תמה עליו שאם בכבוש בציר קאמר הלא זהו מליחה דאסרינן בשמן כולו כדאיתא שם ס"ט, וא"צ שישהה כדי שיתן על האש, ואף אי ליכא ציר כלל כיון דהאיסור מלוח, ואם בכבוש במים ודאי למעלה מן המים מותר אף בשמן כיון דלמעלה מן המים צונן, ויש לעי' מאין פסיקא לי' להגאון ז"ל דלא מהני שמן למעלה מן המים הלא לדעה קמייתא נאסר גם מה שחוץ למים אלמא דכבישה דוחקת האיסור גם למעלה מן הכבישה, ואפשר דבשמן כו"ע מודים, ובב"מ בגליון הביא בשם מ"י לחלק בין כבוש במים לכבוש בציר, ואמנם יש לחלק בהכי, אבל אם הש"ך אינו מחלק בזה ג"כ לית לי' פרכא".

יב] היתרא בלע.

א. מיקל.

1. מקום שמואל (סי' נ"ב) – "פשוט ומוכרח מכל הפוסקים דס"ל דכיון שחמץ קודם זמנו היתר גמור הוא. לא אמרינן בזה כבוש שהוא כמבושל. כמבואר להדיא בד"מ סי' תמ"ז ס"ק י"א. ואף שלכאורה נראה ומשמע שם שפקפק קצת בזה. מ"מ להמסקנת' מוכרח לע"ד דס"ל כך".
2. עי' חזו"ד (חי' ס"ק ג', בי' ס"ק ב') – "וכשנכבש חלב בכלי ואח"כ בישל בו בשר, יש להתיר כדעת הט"ז, כיון דהוא ג"כ היתרא בלע".

ב. מחמיר.

1. פמ"ג (סי' פ"ז מש"ז סוף ס"ק א') – "שהיה כבוש חלב מעת לעת ובשלו בשר בהמה אסור בהנאה אף דבלעה הקדירה ע"י כבישה מה בכך הלא פלטה אח"כ ע"י בישול לבשר ואסור בהנאה וזה פשוט".
- א) רע"א (על פמ"ג סי' פ"ז מש"ז ס"ק א') – "נ"ב אין זה פשוט די"ל דבכבישת חלב לא בלע הכלי כיון דהיתרא בלע כמ"ש ד"מ א"ח סי' תמ"ז הובא במג"א שם סקט"ז".
- פמ"ג (הנהגת הנשאל עם השואל סדר ב' אות ד') – "ואם שימשו תוך מעל"ע בכבישה שהיה עומד בה חלב מעל"ע ולאחר שהורק החלב בשלו בשר תוך מעל"ע משערין בכולו".
- פמ"ג (או"ח סי' תמ"ז מש"ז ס"ק י"ט ד"ה מ"ש, עי' סי' תנ"א ס"ק כ"ה, סי' תמ"ז א"א ס"ק ט"ז).
2. שע"ת (או"ח סי' תמ"ז ס"ק ט"ז) – "במקום שמואל ... מה שכתב דבהתיר לא אמרינן כבוש, אין לסמוך על זה, ואין לחלק לענין הך מלתא דכבוש כמבשל בין בליעת התר לבליעת אסור, כדמוכח במסכת שביעית".
3. טוב טעם ודעת (קמא סי' ק"ז ד"ה אך) – "לית מאן דחש בזה לדברי החזו"ד, רק כמ"ש הפמ"ג".
4. עי' מהרש"ם (ח"א סי' קל"ו ד"ה גם) – "ובמק"א הבאתי מדברי הר"ש פ"ט דשביעית מ"ה דדוקא בדרבנן יש להקל בהיתרא בלע ע"ש ותבין".
- מהרש"ם (ח"ב סי' ר"ה ומ"ש) – "ומבואר דגם דרבנן והיתרא בלע אפ"ה כבוש אסור וא"כ ה"נ בבב"ח".
- מהרש"ם (ח"ד סי' ל"ד) – "דבשל תורה אין לחלק בזה וגם הד"מ קאי באיסור משהו דרבנן".
5. אמרי בינה (תערובות סי' י"א ד"ה והנה) – "פשוט וברור דברי החז"ד צ"ע".
6. יד יהודה (הקצר ס"ק ד', הארוך ס"ק א' ד"ה עוד).
7. בן איש חי (שנה ב' פר' בהלותך אות ח') – "אם כבש חלב בקדירה מעת לעת, דהיינו כ"ד שעות שלמים, ואחר כך בישל בקדירה ההיא בשר בהמה, התבשיל אסור בהנאה".
8. משמרת שלום (סי' פ"ז מש"ז ס"ק א' בא"ד ס"ק ו', סי' צ"ג חידושי דינים אות ג') – "דכן הוא עיקר לדינא".
9. בדה"ש (ס"ק ג', סי' צ"ג ס"ק ט"ז) – "שאין לחלק בכך".

ג. תלוי אם האיסור במים או בדבר גוש.

1. אורחות חיים (סי' תמ"ז אות כ"ט) – "דתליא אם הדבר לח הנכבש הוא גופו עצמו של איסור או מהמת דבר הנכבש בו כמו שאבאר דעיקר סברת הענין דבהיתר לא אמרינן כבוש כמבושל לכאורה הוא כחק בלא טעמא אבל נראה דהוא כמו נ"ט בר נ"ט דהיתרא ...".

2. פסקי תשובות (סי' תמ"ז אות ז') – "יוצא לדינא, במים או שאר משקין ששהו כ"ד שעות בכלי חמץ בן יומו נאסרו, אבל מאכל ששרה מעל"ע באותם מים או שאר משקין לא נאסר".

ד. מראי מקומות – אבני קודש (סי' ד'), פת"ת (סי' א'), דרכ"ת (סי' ה'), מנחת אלעזר (ח"ב סי' מ"ה ד"ה עוד), אורחות הבית (פרק ז' הע' ט"ז, הע' קנ"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ה' הע' צ"ג, פרק י"ב הע' קמ"ג).

1. מג"א (סי' תמ"ז ס"ק ט"ז) – "כתוב בדר"מ מיהו צ"ע דאפשר אם שהא תוך הכלי מע"ל הוי כבוש כמבושל כמ"ש בי"ד בס"י ק"ה דבהכי מתישב דברי רב האי בס"י תנ"א ואפשר דמאחר דחמץ קודם זמנו היתר הוא לא אמרי' ביה כבוש כמבושל וכן משמע בטור שכ' דגבינות אינן מפליטין ומיהו יש לדחות דלא אמרי' כבוש רק בדבר לח אבל בדבר יבש וקשה כגבינה לא וכן נראה דבדבר לח שנשתהא בכלי מעת לעת אמרי' כבוש ובס"י תנ"א סכ"א גבי חביות שכר משמע דאין לחוש לזה עכ"ל".
2. א"ר (סי' תרמ"ח סוף ס"ק ג'), הו"ד בגליון מהרש"א (על המחבר סעי' א' ד"ה עם) – "ואם טמנו בדבש מתקיים הלחלוחית ומהני בדיקה (ב"ח שם), וט"ז חולק דהוי כבוש כמ"ש בט"ז [ס"ק יז]. ואולי ס"ל לב"ח דלא אמרינן כבוש במים אלא באיסורא".
3. אג"מ (או"ח ח"ה סי' ל"א סי' תמ"ז סעיף ה') – "מג"א ס"ק ט"ז הביא שהדרכי משה מסתפק אם אמרינן כבוש כמבושל בחמץ, דקודם זמנו היתר הוא. ונראה הטעם, אף שלכאורה תמוה מה שייך לענין זה חילוק בין היתרא לאיסורא, דאף היתר גמור הוא בולע כאיסור דמאי שנא, דהוא מטעם שמספקא לו שמא כבוש אין הבליעה ממש כמבושל, שלכן כמו שמצינו בנ"ט בר נ"ט להסוברין דחמץ נחשב היתרא קודם הפסח דמותר, גם כבוש אין לאסור. ואף שאסרו בבשר בחלב גם בכבוש, שלכן משמע שהוא יותר מהטעם דבנ"ט בר נ"ט, אולי משום שהוא עניין המצוי יותר ושייך לגזור, יותר מחמץ שלא מצוי כל כך שאפשר לא גזרו ... וזהו ספקו הדרכי משה, אם כרש"י או כתוס".

יג] כבישה בכלים - איסור הכבוש בתוך כלי של היתר.

א. אין כבישה: אבל בולע רק משהו.

1. חקרי לב (יו"ד סי' ע"ז) – "שראיתי להש"ך וט"ז ופר"ח וכה"ג שהביאו בשם איסור והיתר דיש כבישה בכלים ... וכשאני לעצמי יש לי בדין להשיב דאין איסור כבישה בכלי ... ומינה נתבאר שדעת כל הפוסקים דלעיל דס"ל דאין כבישה לכלים ... בדעת הטור וש"ע דאין כבישה בכלים ... מפני הכרעת רבני האחרונים דנקטו בפרוט דיש כבישה בכלים וגם מטעם אחר נראה עיקר להצריך הגעלה לכתחילה בכלי שנכבש בו איסור דכבר ביארתי דלכ"ע משהו ודאי בלע והרי נחלקו הרשב"א וט"ז סימן קכ"ב אי משהו בלוע שרי לבטל לכתחילה ובסימן נ"ו העלתי לפי קע"ד דהעיקר להחמיר וא"כ מצד זה בעי הכלי עכ"פ הכשר כדינו".
2. בהפסד מרובה יש להקל.

א) זבחי צדק (סי' א') – "ולענין הלכה אנן אתכא דריש גלותא סמכינן הוא מרן ז"ל ואין כבישה לכלים. וכ"ש דכן ס' רוב הפוסקים כמ"ש החק"ל שם. וא"כ כלי שנאסר ע"י כבישה ובישל בו אח"כ דבר היתר מותר התבשיל. מיהו היינו דוקא בהפ"מ, אבל בהפסד מועט יש לחוש לס' האו"ה ודעמיה וגם רבים יש כסברתם דאמרינן יש כבישה לכלים והתבשיל אסור".

זבחי צדק (בתשובות יו"ד סי' ג') – "חק"ל ... אפ"ה לא התרנו מזה הטעם דכל האחרונים ז"ל פה אחד שפה אחת כולם תפשו במושלם דיש כבוש כמבושל בכלים".

ב) כה"ח (סי' א').

ג) עי' בייע אומר (ח"ב יו"ד סי' ו' אות ז') – "שאף אם נכבש האיסור בכלי בלי בישול תחלה, אפשר לסמוך בזה עמ"ש הגאון חקרי לב ח"א מיו"ד (סי' עז), שהעיקר להלכה שאין דין כבוש בכלים ... זבחי צדק עצמו (בר"ס קה סק"א) כ' ... ולפע"ד נהי דלכתחלה טוב להגעיל ולהכשיר הכלי, בדיעבד שפיר סמכינן להקל בכל גווני. שיש לצרף דעת הראשונים הנ"ל דשמא אין המאכל של האיסור נותן טעם במאכל ההיתר. ושמא הלכה כהראב"ד וסיעתו דבמאי דנפק משערינן. ופליטת הכלי היא דבר מועט, וקרוב הדבר שיש ס' כנגדה. (ובצירוף דעות האומרים שאין כבוש אלא בחומץ וג' ימים.) ויש לצרף עוד דעת האו"ה גופיה שמחלק בין כלי עץ וחרס לכלי מתכות, דבכלי מתכות אין דין כבוש. ודוקא בכלי עץ וחרס נאסר ... חזי לאצטרופי לס"ס. שמא אין כבישה בכלים, וכמ"ש החק"ל. ושמא בכלי מתכות מיהא שפיר דמי. ובהצטרפות כל הספקות הנ"ל נלע"ד שיש להתיר בפשיטות".

ב. יש כבישה, ורק כדי קליפה.

1. ט"ז (סי' א') – "סגי ליה בקליפת הכלי להכשיר".
- א) אמנם עי' סי' צ"ג ס"ק ב', הו"ד בפמ"ג מש"ז סוף ס"ק א'.
- ב) וכן עי' מסקנת הט"ז (כאן), "אלא העיקר בזה דבכל הכלים אין לאסור אותם בדיעבד ע"י שנשרה במ איסור מעת לעת. דברים אלו מורים שאף בכלי התר שנשרה בו איסור אין לאסרו בדיעבד דליכא לפרושי אין לאסור בדיעבד על ידי שנשרה במ איסור מעת לעת ונעשה כלי איסור ואחר כך שרה בו התר דכולי האי למה לי ומי הכריחו לזה ולא לומר בלשון קצרה דבכל הכלים אין לאסור כשנשרה שם התר. ועוד דלישנא דכל הכלים אין לאסור אותם בדיעבד משמע שבא לומר שהכלי אינו נאסר וזה לא שייך אלא בכלי התר שנשרה בו איסור. סוף דבר לשונו מורה שקושייתו על האו"ה הוא אפילו לכלי התר שנשרה איסור והוא מן התימא וכמ"ש".
- 2) מראי מקומות – דברי יואל (ח"ב סי' קס"ו ד"ה אכן).
2. מגן האלף (סי' תנ"א ס"ק י"ג).
- א) בדיעבד יש להקל – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' מ"ד, "שבדיעבד יש לסמוך על הט"ז").

ג. יש כבישה, וצריך לשער נגד כולו.

1. או"ה (כלל ב' דין ח', כלל ל' דין ט', כלל ל"ז דין א' בהג"ה).
  2. תו"ח (כלל פ"ה דין א') – וצריך ס' כנגד כל הכלי".
  3. ש"ך (סי' צ"ח ס"ק י"ג, סי' קל"ה ס"ק ל"ג) – "אם נאסר ע"י כבישה צריך לשער נגד כולו".
  4. כנה"ג (הג' טור ס"ק ו', סי' ס"ט הג' טור ס"ק ג').
  5. לחם הפנים (סי' צ"ח ס"ק י"ב).
  6. בית לחם יהודה (סי' צ"ח ס"ק י"ג).
  7. תגורת שמואל (ס"ק א') – ונאסר הכלי וצריך ס' נגד כולו אם נשתמש בו דבר חם".
  8. פמ"ג (מש"ז ס"ק א', סי' ס"ח מש"ז סוף ס"ק ט', סי' פ"ז מש"ז סוף ס"ק א', שער התערובות ח"ב ריש פרק ג', או"ה סי' תנ"א מש"ז ס"ק ט' ד"ה כבוש, ס"ק ל"א ד"ה כלי זכוכית, א"א ס"ק י"ז, עי' ס"ק כ"ב, הנהגת הנשאל באו"ה סדר ב' אות ד') – "ולפ"ז הוא הדין בשר עוף בחלב דרבנן י"ל כבוש אין אוסר בכלי כ"א כדי קליפה אמנם חלילה להקל דאף באיסור דרבנן כבוש אוסר בכל הכלי".
  9. תמודי דניאל (בב"ח אות ל"ה) – "דלא קיימ"ל כהט"ז כמ"ש בפרי מגדים שם שכל האחרונים חולקים עליו".
  10. גליון מהרש"א (סי' צ"ג על הש"ך ס"ק א').
  11. חו"ד (חי' ס"ק ג') – "וכן עיקר".
  12. חכ"א (כלל נ"ז סעי' י"א) – "והכלי שנכבש בתוכו דבר איסור נאסר כולו וצריך ששים נגד כולו (ש"ך בסימן צ"ח ס"ק י"ג)".
  13. יד יהודה (הקצר ס"ק ד', סי' ס"ט הקצר ס"ק צ"ח, הארוך ס"ק ס"ד ד"ה עוד).
  14. קנה בשם (ח"ב סי' ט"ו).
  15. בדה"ש (ס"ק ג', סי' צ"א ס"ק פ"ב) – "וכן הלכה".
  16. עי' פתחי הלכה (פרק י"א הע' י"ד).
- א) אף באיסור דרבנן – פמ"ג (סי' פ"ז סוף ס"ק א', "חלילה להקל דאף באיסור דרבנן כבוש אוסר בכל הכלי"), מהרש"ם (ח"ג סי' שנ"ח, "דקיי"ל דכבוש אוסר בכלי גם באיסור דרבנן כמ"ש במש"ז סי' פ"ז סוסק"א").

ד. מראי מקומות – אבני קודש (סי' ד'), יד אליעזר (ס"ק א'), הגעלת כלים (פרק ה' הע' מ"ג ד"ה אם כבוש).

יד] היתר כבוש בתוך כלי של איסור.

א. מיקל [בדיעבד], כיון שהכלי איסור לאחר כ"ד שעות הוי נותן טעם לפגם.

1. ט"ז (ס"ק א', או"ה סי' תנ"א ס"ק כ"ב [אמנם עי' סי' צ"ג ס"ק ב', הו"ד בפמ"ג מש"ז סוף ס"ק א']) – "למה יאסר ההיתר בכלי של איסור ב"י דהרי האיסור מחמת כבוש הוא אחר שיעור כבישה שהוא מע"ל דאז נעשה מבושל והרי באותה שעה נעשה אינו בן יומו ואין לו לכלי כח לאסור ההיתר ששרוי בתוכו".
2. ש"ך (ס"ק ב', סי' ס"ט ס"ק י', ס"ק ס"ח, נקה"כ על הט"ז ס"ק מ"א) – "כיון דלא נעשה כבוש אלא אחר מע"ל א"כ אחר מע"ל נטל"פ".
3. כנה"ג (הג' טור ס"ק ו', סי' ס"ט הג' טור ס"ק ג').
4. בית לחם יהודה (ס"ק א').
5. מנחת יעקב (כלל ג' ס"ק ז', כלל י"ב ס"ק י"ד, סולת למנחה כלל ג' דין ב', חק יעקב סי' תמ"ז ס"ק י"ט) – "ובספר עולת שבת ... ולע"ד יפה כיוון הש"ך בזה והט"ז".
6. תגורת שמואל (ס"ק א', סי' ס"ט ס"ק מ"ט) – "אם נשרה היתר לח בכלי איסור אפי' ב"י לא נאסר ההיתר דהרי האיסור מחמת כבוש הוא אחר שיעור כבישה שהוא מע"ל דאזי נעשה מבושל והרי באותה שעה נעשה אינו ב"י ואין לו לכלי כח לאסור ההיתר ששרוי בתוכו, ט"ז וש"ך".
7. חי' מהרא"ל צינץ (סי' ק"ה ד"ה סוף, מגן האלף סי' תמ"ז ס"ק כ', סי' תנ"א ס"ק י"ג) – "ומה שכתב מגן אברהם ... דברים דחוקים הם ... לכן העיקר כש"ך וט"ז".
8. חקרי לב (יו"ד סי' ע"ז).
9. בית לחם יהודה (ס"ק א', סי' ס"ט ס"ק ע"ב, עי' ס"ק ט').
10. גר"ז (סי' תמ"ז סעי' כ"ח, סי' תנ"א סעי' ג') – "אפילו אם היה הכלי בן יומו בשעה שכבשוהו לתוכו מותר לאכלו בפסח שהרי לא נפלט החמץ מהכלי לתוכו עד סוף מעת לעת משעה שנכבש וברגע ההיא שבסוף המעת לעת כבר יש יותר ממעת לעת משעה שנבלע החמץ לתוך הכלי וכבר נפגם טעמו".
11. יד יהודה (סי' ס"ט הקצר ס"ק קי"ד, הארוך ס"ק ע"ט).
12. חזו"א (או"ה סי' קי"ט ס"ק ו', ס"ק י"ח ד"ה כבש).
13. בדה"ש (ס"ק ה') – "לדינא נראה להקל בזה ולתפוס שהכלי נפגם אמנם וההיתר הנכבש בו מותר (בדיעבד) כדין שאר כלי שאינו בן יומו".
14. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' מ"ב) – "שהלכה כהש"ך".

ב. מיקל, א"כ כבש מיד בגמר בישול האיסור [נטל"פ אחר מעל"ע, והבליעה סוף מעל"ע].

1. הג' רמ"א (על או"ה שער ל"ד אות ג'. עי' ש"ך ס"ק ב', שהובא התחלת הדבריו) – "אף על גב דלעיל סי' ג' תשובה (לע"נ) [ל"ג], כתב דשייך כבוש בכלי, נראה לומר דמירי שם דהאיסור קצת בעין, דבלא"ה הרי כל כבוש אינו רק במעת לעת, ואותו פעם הוי פגום, מיהו י"ל הואיל והפגימה והבליעה באין כאחד יש לאסור, מיהו אם התחילו לכבוש בו אחר שנשתמשו בו, ודאי הפגימה בא קודם לבליעה, ובכהאי גוונא קאמר דאין כבוש בכלי, וכן מוכרח מדבריו לעיל ודו"ק שם".

2. **מג"א** (סי' תמ"ז ס"ק ט"ז) – "צ"ל דהפגימה והבליעה באין כא' ... וא"כ אינו אסור אא"כ נתנוהו לתוכו מיד כשפינו ממנו החמץ דאל"כ הפגימה באה תחילה קודם הבליעה".
  3. **עולת שבת** (סי' תמ"ז ס"ק ח') – "לאפוקי ממ"ש הש"ך ... דטעה בסברא זו".
  4. **פ"ח** (ס"ק א', ע"י סי' ס"ט ס"ק י"א, ס"ק נ"ז) – "דהכבישה הוי בסוף מעת לעת, ונותן טעם לפגם לא הוי אלא אחר מעת לעת".
  5. **א"ר** (סי' תמ"ז ס"ק ל"ה) – "ועולת שבת השיג על הש"ך וכתב דבסוף מעת לעת נעשה כמבושל ולפגם לא הוי עד אחר מעת לעת, עד כאן, ולפי זה אם נוטל החמץ ממנו רגע קודם שנותן ההיתר אם כן הוי לפגם ומותר, וכן משמע במגן אברהם בס"ק ט"ז שתיריך דהפגימה והבליעה באין כאחת".
  6. **ע"פמ"ג** (סי' ס"ט שפ"ד ס"ק י', ע"י סי' ק"ה מש"ז ס"ק א') – "עש"ך דאם שרה בשר כשר מעת לעת מותר דנותן טעם לפגם הוא ולכתחלה אסור. והפר"ח בסימן ק"ה אות א' אוסר דכבישה בא סוף מעת לעת והיינו קודם שהוסר האיסור הניחו ההיתר הא נשתהה קצת תו הוה נותן טעם לפגם".
  7. **מחה"ש** (סי' ס"ט ס"ק י') – "ועיין פרי חדש סוף ס"ק י"א שכתב וז"ל, ואני העליתי בריש סימן ק"ה [ס"ק א] לאיסור כו' ודלא כהש"ך, ע"ש, עכ"ל. וכן כתב המגן אברהם סימן תמ"ז ס"ק ט"ז לאיסור, דהכבישה היא בסוף מעת לעת, ונותן טעם לפגם לא הוי עד לאחר מעת לעת, נמצא שהפליטה של סוף מעת לעת לתוך הבשר היא מושבחת ואוסרת".
  8. **חוו"ד** (חי' ס"ק ג', ע"י סי' ס"ט ס"ק ט', ס"ק נ"ט) – "מגן אברהם סימן תמ"ז".
  9. **הג"רע"א** (סי' צ"ה על הש"ך ס"ק ג') – "וכבוש כה"ג צ"ע לדינא והיינו אם תיכף כשפינו ממנו הבשר נתנו המים לתוכו אבל אח"כ הוי נ"ט בר נ"ט ונטל"פ".
  10. **תכ"א** (כלל נ"ז סעי' ט', ע"י ח"א קכ"ה סעי' ט"ו, נשמת אדם שם שאלה כ"ט) – "אם נכבש בתוכו מעת לעת אם תיכף באותו רגע שפינוהו מן הכלי נתנו לתוכו ההיתר אסור כדין כבוש דכבוש הוי כמבושל ... אבל אם שהה אפילו זמן מועט בלא האיסור ואחר כך נתנו לתוכו ההיתר כיון דקיימא לן דלאחר מעת לעת מה שבלוע בתוך כלי הוא נפגם ואם כן הוא נותן טעם לפגם ומותר (ש"ך וט"ז ריש סימן ק"ה ומג"א סימן תמ"ז)".
  11. **ערה"ש** (סעי' י"ג, סי' ס"ט סעי' ט"ז, סעי' צ"ח) – "וחלקו ע"ז חדא דהכבישה בא בסוף מעת לעת [פר"ח ר"ס ק"ה] ועוד דאטו הכבישה בא ברגע אחת והרי ודאי שבכל המעת לעת נכבש מעט מעט וקולט הטעם אלא דגמר הכבישה בא בסוף מעת לעת וא"כ אין שייך לומר בזה נותן טעם לפגם [כרו"פ שם ועי' מג"א סי' תמ"ז סקט"ז שכתב ג"כ כהפר"ח דהפליטה והבליעה באין כאחד ולכן אף שגם הט"ז ריש סי' ק"ה ס"ל כהש"ך ע"ש מ"מ לא קיי"ל כן וזהו דעת האו"ה שתמה הט"ז שם עליו"].
  12. **בדה"ש** (סי' צ"ה ס"ק כ"ד).
- א) **קשה, א"א לצמצם** – פלתי (ס"ק א', על הש"ך ס"ק ב', סי' ס"ט על רמ"א סעי' א', "כל זה אינו מספיק, דאם כן צריך להיות דזה יוצא האיסור וזה נכנס היתר לתוך כלי בלי שהייה רגע אחת, דאם ימתין עדיין הפגימה והכבישה באים כאחד, וזהו אי אפשר לצמצם שלא יתמהמה אפילו רגע אחת"), **מגן האלף** (סי' תמ"ז ס"ק כ'), "כמעט אינו במציאות דעל כל פנים יש רגע משפינו החמץ"), **בדה"ש** (ס"ק ה'), "ציור זה הוא מקושי המציאות שהרי אי אפשר שלא יתמהמה אף רגע קט בין הוצאת האיסור מהכלי לנתינת ההיתר".
- ב) **מראי מקומות** – **שירי ברכה** (ס"ק ב'), **מאמר מרדכי** (סי' תמ"ז ס"ק י"ז, "בתוך שעה או חצי שעה לתשמיש החמץ"), **שואל ומשיב** (מהדורה קמא ח"ג סי' ס', לישונו מובא לקמן).
- ג) **הפסד מרובה** – **מעדני השלחן** (סי' ס"ט ס"ק כ"ה, "יש להתיר רק בהפסד מרובה").
- ד) **כנפי יונה** (על סעי' א') – "ויש שרוצה לתרץ (פר"ח ס"ק א', עולת שבת דלקמן בסמוך) דקבלת הטעם הוא עם גמר המעת לעת, והפגם הוא מעט אח"כ, עיין בעולת שבת באו"ח סי' תמ"ז סעיף ח'. **ולפ"ז הו"ל לאפלוגי** אם הי' קבלת האיסור מיד קודם שריית ההיתר מצומצם הוא דנאסר, אבל בלא"ה לא".

ג. מחמיר: שמוציא לאט לאט.

1. **חוות יאיר** (סי' ק"ד) – "דודאי מקמי הכי ג"כ בלע ופלט רק דאינו נרגש לכן אין בכחו לאסור דומה לביטול בששים דודאי יש בו טעם ... דאין סברא לומר דכ"ג שעה וג' רביעית שעה לא בלע כלל וברביע שעה אחרונה בלע ובסברא זו האמתית מתורצה קושייא חזקה של ה"ה הט"ז ר"ס ק"ה על דאמרינן גם בכלים לאסור הנכבש בו כמבושל יע"ש ודו"ק".
2. **בית הלל** (ס"ק א', סי' ס"ט ס"ק ג') – "דכל כבוש מתחיל מתחילה ועד סוף להרתיח מעט מעט".
3. **פלתי** (ס"ק א', מטה יהונתן על הש"ך ס"ק ב', סי' ס"ט על רמ"א סעי' א') – "מוציא לאט לאט, ומבליע לאט לאט, רק אין טעם מורגש עד תשלום הכ"ד שעות, ואז נגמר הפעולה שהפליטה ובליעה טעם גמור. וא"כ תו ליכא נותן טעם לפגם, דכבר נפלט **רוב הטעם** מקודם, וגם נבלע הטעם מקודם, וניעור לבלוע לבל יהיה פגום כיון שנבלע בו מחדש".
- א) **שואל ומשיב** (מהדורה קמא ח"ג סי' ס') – "ומ"ש המ"א דהפגימה והבליעה באין כאחד זה דחוק וצ"ל כמ"ש החו"י בהשמטות ובפליתי סי' ק"ה דהבליעה הוא מעט מעט ובתוך כ"ד שעות הוא בולע מעט מעט וגמר הבליעה היא בסוף מעל"ע שנכבש ע"ש".
- ב) **אולי רק אם רוב הטעם היה קודם כ"ד שעות**. ע"י **כת"ס** (יו"ד סי' ע"ב ד"ה והנה), "לפי החו"י ופלתי דווקא בשכבוש בכלי מיד אחר שבלע מן האיסור ולכה"פ לא יהיה חצי או שלישי מן מעל"ע דבכה"ג כבר נפגם מחצה או חלק גדול מן הבלוע".
- ג) **כנפי יונה** (על סעי' א') – "ובספר בית הלל (ס"ק א' ובסימן ס"ט ס"ק ג') מתרץ דהתחלת הרתיחה מתחיל מיד, ונגמר עד אחר מעת לעת, ונמצא שאינו נפגם. **ולא ידעתי פירושו וכוונתו בזה**, אי דפולט מיד, א"כ היו המים נאסרים מיד, אעפ"י שאין החתיכה נאסרת שעדיין אינו כבישול, מ"מ המים הי' מן הראוי לאסור. ואי אינו יוצא מן טעם הכלי ולחוצו, אלא שהכבישה מונעתו שלא יפגום טעם הכלי שבתוכו, א"כ הי' מן הראוי שכל שניתן מים תוך מעת לעת לכלי, שלא יהיה טעמו נפגם אפילו אם נשפוך בנתיים. ואפילו בבישול וחימום מים (סימן ק"ג סעיף ז) לא כתבו טעם זה, אלא משום שכל שיצא ממנו נעשה נבילה וחוזר ואוסר הכלי, אבל לא כתבו שהבישול ימנע מלפגום טעם הבלוע שבכלי, והכלל שכל דברי הבית הלל צ"ע".

ד) לענין "איך פועל המעשה כבישה - הבליעה הוא מעט מעט, או קודם מעת לעת לא בלע כלל" - ע"י לעיל.

ד. מחמיר, כיון שהכלי לא היה ריק במשך מעל"ע.

1. הגר"י מלובלין (באר היטב ס"ק א', בשם הלחם הפנים ס"ק א', בשם מו"ח המגן אברהם) – "בשלומ' אם הכלי עומד ריקם נפגם הטעם, אבל כאן שעמד בו היתר תדיר א"כ כבר התחיל לקבל טעם בשעת שבחו ולאחר מעל"ע נעשה כמבושל ממש ולכן אסור עכ"ל. שוב נדפס הבית הילל ומצאתי בסי' ס"ט ורס"י זה שפסק הלכה למעשה כן ודלא כהאחרונים".
2. צבי לצדיק (ריש סי' ק"ה ד"ה וגם) – "דרק כלי ריקן נותן טעם לפגם, אבל כששורין בה חלב משוי טעם הכלי לשבח ע"י שנתערב עם טעם החלב, דעל ידי שנתרכך הטעם החלב, לא הניחו לפגום ... ועיין פלתי דלאט לאט מפליט ומבליע".
3. מאמר מרדכי (סי' תמ"ז ס"ק י"ז).

א) קשה – חזו"א (או"ח סי' קי"ט ס"ק ו' ד"ה ובמ"ב, "ובמ"ב לק' ס"ח בבה"ל ד"ה אם, הביא בשם אחרונים לחלוק על הט"ז והש"ך והמ"א דאע"ג דקדם מעל"ע של פגימה אסור דדוקא כלי ריק נפגם הבלוע בו אבל אם הוא במים אע"ג שאין המים נבלעין בו קדם מעל"ע מ"מ המים חודרין לחות שלא ליתן הבלוע ליפגם, ואי אפשר לומר כן דא"כ הדין נותן שלא יהא דין אינו ב"י אלא אם היה כל כ"ד שעות ריק, אבל אם נתנו בתוכו מים תוך מעל"ע צריך כ"ד שעות משעה שהריקו ממנו המים, ואף אם תאמר דכ"ד שעות הריקניות מצטרפות מ"מ השעה שהיה בו מים ודאי אינה משלמת את הכ"ד שעות ובהדיא כתב הטור סי' צ"ד דקדירה שבשלו בה בשר ואח"כ החמו בה מים תוך מעל"ע, ואחר כ"ד שעות מבישול הבשר בשלו בה חלב מותר, הרי דאף בישול דודאי נכנסו המים תוך הבלוע מ"מ הבלוע נפגם, ולא עוד אלא שאפי' בישל בקדירה כל היום ואחר שנעשה הכלי אינו ב"י נתן בתוכה חלב מותר שהרי אין לנו כאן שיעור לחלק בין שעה לשתיים ובין שעה לכ"ד שעות").

ב) כת"ס (יו"ד ריש סי' ע"ב) – "שראיתי בבאר היטב ... וסברא זו מחודשת היא, ויש בה מן הקושיא, כיון דלא נעשה כמבושל רק ברגע אחרונה של מעל"ע כמו שאין הכלי פולט כל אינו נבלע בתוכ' עד רגע אחרונה של מעל"ע, וצ"ל שבאותו רגע משביח הבלוע שבפנים".

ה. דעת המ"ב.

1. מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק ל"ט) – "אפילו נכבשו כל אלו מעל"ע בתוך הכלי אין לאסור דאף דכבוש כמבושל מ"מ הלא לפגם הוא ואפילו הוא בן יומו יש לצדד בדיעבד להקל דאימתי מקבל טעם מן הכבישה אחר מעל"ע ואז כבר נעשה הטעם שבתוך הכלי לפגם דהמעל"ע של שימוש החמץ כבר נשלם מקודם".

2. בה"ל (סי' תמ"ז סעי' ח' ד"ה אם) – "ועיין בא"ר ועוד אחרונים שהעירו דע"י כבישה לעולם אינה בת יומא דמעל"ע של בליעת האיסור או החמץ נשלם קודם המעל"ע של דבר הנכבש שנתנוהו אח"כ וכ"כ המ"א לעיל בס"ה וכתב שם דלא יצויר לאסור ע"י כבישה אלא כשהיה בב"א שברגע זו שהוציאו החמץ באותו רגע נתנו דבר הנכבש ודוחק דא"כ הי"ל להטור והמחבר לפרש ולא לסתום ובה"י כתב דבענינו אסור מטעם מעל"ע כיון שיש בזה חריפות קצת וגם זהו דוחק דהטור כתב סתם דעם מים בטל חורפייהו מ"מ להלכה נראה להחמיר דהבית הלל בסי' ס"ט ופר"ח תירצו על קושית הט"ז והש"ך דכלי שעומד עם רוטב לא נפגם טעמו לעולם ורק כשהוא ריקם נפגם ולדידהו אתו דברי השו"ע להלכה כפשטיה וכ"כ בספר מאמר מרדכי ואף דכמה אחרונים העתיקו להלכה דברי הט"ז והש"ך מ"מ אין נראה להקל לכתחלה ובפרט בזה שגם הח"י כתב לאיסור והעתיקו המקו"ח אכן בשעת הדחק נראה דיש לסמוך להקל גם בזה דבלא"ה דעת הח"י לעיל באות י"ט שאין לאסור ע"י כבושה אלא בכלי שמשמשין בה חמץ בשפע דאז צריך לשער נגד כולה ואי לא"ה אמרינן שיש ששים נגד פליטתה ע"ש".

א) מה שכ' הבה"ל בשם הפר"ח והבית הלל, אינו נכון – בדה"ש (ציונים ס"ק י"ט).

1) מעדני אשר (סי' צ"ו אות ג') – "הבה"ל ... והנה מה שהביא כן בשם בה"י ופר"ח צע"ג, דכבר הזכרנו לעיל שהבה"י תירץ כדברי החו"י והכו"פ, והפר"ח תירץ כדברי המג"א, ובתרווייהו לא נמצא זכר לתירוץ מחודש זה. ולאחר חיפוש מצאתי בעז"ה שכנראה לשון הבאה"ט ק"ה סק"א (במוסגר) הטעות, דהבאה"ט הביא את הסברא הנ"ל בשם בעל המג"א ששמע ממ' יעקב מלובלין, וסיים בזה"ל 'וכ"כ בה"י סי' ס"ט ור"ס זה ע"ש, דלא כאחרונים שכתבו להקל בזה, ועיין פר"ח שחולק ג"כ על הט"ז עכ"ל, וכנראה הבין המשנ"ב דהבה"י ופר"ח הסכימו גם עם הסברא, אבל באמת כוונת הבאה"ט היא שהסכימו לדין אך לא מטעמיה, וכן מוכח בס' לחם הפנים (שהיה חתנו של המג"א והוא מקור השמועה הנ"ל) ק"ה סק"א שממנו כנראה העתיק הבאה"ט בקיצור נמרץ את דינו".

2) היה אפשר לומר, שמהלך ג' [הבית הלל] ומהלך ד' [הגר"י מלובלין], הם מהלך אחד. וכן נראה מלשונו של הגר"י מלובלין, 'כבר התחיל לקבל טעם בשעת שבחו'. וכן הצבי לצדיק, ומאמר מרדכי. ולפ"ז י"ל שזה דעת הבה"ל, ומיושב הקושיא מהבית הלל [ועדיין קשה הפר"ח]. אמנם, הכת"ס למד שהוא מחלוקת. וכן פשטות הלשון של המ"ב. וצ"ע.

3. י"ל, שכוונת הבה"ל רק להחמיר כשהוא קצת חריף.

א) זרע שמואל (מליחה הע' מ"ב) – "ושמעתי מרי"ב של' בשם ר' חיים קניבסקי של' [זצ"ל] שכוונת הבה"ל הוא רק להחמיר כשהוא קצת חריף".

ב) אבני שיש (על סעי' א') – "והגר"ח ק שליט"א [זצ"ל] כתב להרב לרנר שליט"א דיש לחלק דהביאור הלכה איירי בכבישת זיתים דהוי דבר חריף ומש"ה החמיר".

ג) שונה הלכות (סי' תמ"ז דין ל"ד) – "אם הקדרה שנתנו בה הזתים היתה בת יומא מבליעת החמץ אסורין הזתים לאכלן בפסח אם שהו מעל"ע דנעשין כבוש והרי הן כמבושל ואף דבשעה שנעשה כבוש דהיינו אחר מעל"ע כבר נעשה הבליעה שבתוך הכלי לפגם מ"מ כיון שחריפין קצת אע"ג דלא הוי חריף גמור יש להחמיר וגם די"א שכלי שעומד עם רוטב לא נפגם טעמו לעולם ובשעת הדחק יש לסמוך להקל אא"כ נעשה בבית אחת שברגע זה שהוציאו החמץ באותו רגע נתנו דבר הנכבש (סק"צ ושה"צ ובה"ל ד"ה אה"מ)".

ד) מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק צ') – "והנה מדברי המחבר משמע דאם הקדירה שנתנו בה הזיתים היתה בת יומא מבליעת החמץ אסורין הזיתים לאכלן בפסח אם שהו בתוכה מעל"ע דנעשין כבוש והרי הוא כמבושל ואף דבשעה שנעשין כבוש אחר מעת לעת כבר נעשה הבליעה שבתוך הכלי לפגם מ"מ כיון שחריפין קצת יש להחמיר ועיין בבה"ל".

4. מ"ב (סי' תנ"א ס"ק קכ"ב, שעה"צ ס"ק קנ"ז) – "אם היה בן יומו ושהה המי דבש בתוכו מעל"ע אפילו בדיעבד אסור לשותותו בפסח [קנז] אבל כמה האחרונים הסכימו דאף במי דבש מותר אפילו בבן יומו ומטעם דכבוש לא נקרא עד אחר ששהה מעל"ע ואז נעשה הבליעה שבתוך הכלי לפגם ומותר בדיעבד [הגר"ז וח"א ומגן אלה בסימן תמ"ז ס"ח וכדעת הט"ז ביור"ד סימן ק"ה ס"א וכ"כ ג"כ הש"ך שם בסק"ב ע"ש]. והנה המ"א הביא ג"כ בסימן תמ"ז סקט"ז את דברי הט"ז הנ"ל ודיחוי אינו מצוי בענינו שיהיו נותנין היין והדבש ברגע ראשונה שפינו השכר והדיחו אותה".

א) חזו"א (או"ח סי' קי"ט ס"ק ו' סוף ד"ה בב"י) – "והמ"א סי' תנ"א סק"מ כתב דאם היתה ב"י ונתן בה מי דבש קדם הפסח אם נשתהה מעל"ע אסור דיעבד, ותמוה דהרי קדם פגמו לבליעתו, והמ"א לשיטתו סי' תמ"ז ס"ק ט"ז שכתב דפגמתו ופליטתו באין כאחת אם נתנו ההיתר תיכף כשפינו האיסור, אבל אינו מובן דתכיפות לא מהני כאן וע"כ כלה המעל"ע של בליעה מקדם".

ב) מראי מקומות – אבן ישראל (ח"ט עמ' ק"א על מ"ב ס"ק קכ"ב, על מ"ב סי' תנ"א אות י"ג).

1. מראי מקומות – לחם הפנים (ס"ק א'), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק א'), באה"ט (סי' צ"ג ס"ק א'), כת"ס (יו"ד סי' ע"ב), שואל ומשיב (קמא ח"ג סי' ס'), כה"ח (ס"ק ג'), סי' ס"ט ס"ק ל"ג, ס"ק רס"ד), מעדני אשר (סי' צ"ו).

1. אורחות הבית (פרק ז' סוף סעי' מ"ב) – "ומיהו כששרה משקה בכלי כיון שנאסר רק לאחר מעת לעת, ולאחר מכן הרי אינו בן יומו ואינו אוסר, היינו דווקא באופן שמיד שהסיר האיסור הניח המשקה. ויש שהחמיר גם בהניח תוך המעת לעת. ובשעת הדחק יש מתירים שאין כלי אוסר כלל על ידי כבישה (בדבר שאינו חריף) כיון שחסר ב'מעט לעת' שלימות".

טו] סוג הכלי.

א. כלי חרס.

1. מחמיר – או"ה (כלל ב' דין ה', כלל ל' דין ט'), נהגו בו עלמא איסור בכלי חרס ועץ אע"פ שהוא כבוש ... וה"ה לשאר היתר ששרוי בכלי של איסור ב"י וכן שאר איסורים ששהו בכלי של היתר מעל"ע שאסור הכלי".

א) הו"ד בפוסקים – יש"ש (או"ח סי' פ"ה ס"ק י"ב), ט"ז (ס"ק א'), סי' צ"ג ס"ק ב'), ש"ך (סי' צ"ג נקוה"כ הג"ה שניה על ט"ז ס"ק ב'), פ"ח (ס"ק א'), מנחת יעקב (כלל ג' ס"ק ה', כלל פ"ה ס"ק י"ב), בית לחם יהודה (ס"ק א'), שו"ת חנ"י (סי' ק"ד), הגורת שמואל (סי' צ"ג ס"ק ט'), פמ"ג (סי' צ"ג מש"ז ס"ק ב' ד"ה ולענין), חוו"ד (סי' צ"ג ח"י ס"ק ז'), ט"ז (ס"ק א'), יד יהודה (הקצר ס"ק ד', הארוך ס"ק א' ד"ה ולגבי, לשונו מובא לקמן), ערה"ש (סעי' י"ג, סי' צ"ג סעי' י"ד), מעדני השולחן (ס"ק ו'), בדה"ש (סי' צ"ג ס"ק ט"ו, בי' שם), פתחי הלכה (ארטסקורול עמ' קל"א, מטבח הכשר עמ' ע"ח).

2. מראי מקומות.

א) כלי חרס ישן, יותר מעת לעת – עי' סי' צ"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ב) כלי חרס חדש, פחות מעת לעת – עי' סי' צ"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ב. כלי מתכת.

1. מחמיר.

א) ט"ז (ס"ק א') – "גם מ"ש או"ה לחלק בין כלי עץ וחרס למתכות אינו מכיר חילוק זה דלא מצינו בשום מקום דמתכות יהיה לו קולא יותר אדרבה מצינו בסי' קכ"א בטור דאין חילוק בין מתכות לעץ ואבן אלא העיקר בזה דבכל הכלים אין לאסור אותם בדיעבד ע"י שנשרה במ איסור מעל"ע כנלע"ד".

ב) מנחת יעקב (כלל ג' ס"ק ה', כלל פ"ה ס"ק י"ב).

ג) פמ"ג (סי' צ"ג מש"ז ס"ק ב' ד"ה ולענין, או"ח סי' רע"ט מש"ז ס"ק ג'), סי' תנ"א מש"ז ס"ק ט' ד"ה כבוש, עי' סי' ק"ה מש"ז ס"ק א' ד"ה ואם) – "וכן הלכה דבמעט לעת וודאי בולע כלי מתכת".

ד) ערה"ש (סעי' י"ג, סי' צ"ג סעי' י"ד) – "וכל הכלים שוים בזה בין של מתכת ובין של עץ ושל חרס".

ה) קנה בשם (ח"ב סי' ט"ו).

ו) מעדני השולחן (ס"ק ו') – "וכן הלכה דבמעל"ע ודאי בולע".

ז) בדה"ש (סי' צ"א ס"ק פ"ג, סי' צ"ג ס"ק ט"ז) – "ואף בדיעבד אם נשתמשו בהם בלא הגעלה יש לאסור המאכל".

2. מיקל.

א) או"ה (כלל ל' דין ט' בהג"ה) – "ומיהו וודאי כלי מתכת ואבנים אינם בולעים כ"א ברתחת האור ובהדחה סגי".

ב) שו"ת חוט השני (סוף סי' ס"ג) – "אע"ג דכבוש ה"ה כמבושל מ"מ אינו מבליע בכלי מתכות כדכת' א"ו הארוך".

ג) חוו"ד (ח"י ס"ק ג') – "אכן בכלי מתכות יש להתיר כדעת או"ה".

ד) עי' יד יהודה (הקצר ס"ק ד', סי' ס"ט הקצר ס"ק צ"ח, הארוך ס"ק ס"ד ד"ה ולענין כלי מתכות) – "אין לאסור כבישה זולת בדבר שיש בו חריפות".

עי' יד יהודה (הארוך ס"ק א' ד"ה ולגבי) – "דהעיקר כאו"ה, דבאמת אין ענין כלל כבוש לבישול רק בדברים שעושה פעולה בו ע"ז אמרו דאוסר כמו מבושל, וכן הוא בכלי עץ ועור ואבן או כלי חרס דבולע בקל, באלו בולע ע"י כבישה ג"כ, אבל כלי מתכות אין לו ענין לכבישה כלל".

ה) מהרש"ם (ח"ג סי' רס"ט) – "בכלי מתכת הרי דעת או"ה דליכא משום כבוש. ואף שהט"ז רסי' ק"ה חולק כבר הביא במש"ז דעת רבים להקל. ואני מצאתי בתשו' חוט השני סי' ס"ג שפסק ג"כ להקל".

מהרש"ם (ח"ג סי' שנ"ה) – "בכלי מתכות שדעת כמה אחרונים דל"ש בהם דין כבוש מעל"ע יש להקל".

3. מראי מקומות – גליון מהרש"א (על המחבר סעי' א', "איכא פלוגתא"), דרכ"ת (ס"ק י"א ד"ה ולענין כלי מתכות), פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' קל"א).

א) פמ"ג (הנהגת הנשאל באו"ה סדר ב' אות ד') – "בכבוש בכלי מתכות מידי ספיקא לא נפקא ובאיסור דרבנן יש לצדד בזה ובהפסד מרובה או ערב שבת והמורה ידין כפי דעתו".

ב) בייע אומר (ח"ב יו"ד סי' ו' אות ז') – "ויש לצרף עוד דעת האו"ה גופיה שמחלק בין כלי עץ וחרס לכלי מתכות, דבכלי מתכות אין דין כבוש. ודוקא בכלי עץ וחרס נאסר ... חזי לאצטרופי לס"ס. שמא אין כבישה בכלים, וכמ"ש החק"ל. ושמא בכלי מתכות מיהא שפיר דמי. ובהצטרפות כל הספקות הנ"ל נלע"ד שיש להתיר בפשיטות".

ג. כלי נחושת.

1. עי' לקמן, סעי' ב'.

ד. כלי עץ.

1. מחמיר – או"ה (כלל ל' דין ט', "נהגו בו עלמא איסור בכלי חרס ועץ אע"פ שהוא כבוש").

א) הו"ד בפוסקים – ט"ז (ס"ק א', לשונו מובא לעיל), מנחת יעקב (כלל ג' ס"ק ה', כלל פ"ה ס"ק י"ב), פמ"ג (מש"ז ס"ק א'), ערה"ש (סעי' י"ג, לשונו מובא לעיל), יד יהודה (הקצר ס"ק ד', הארוך ס"ק א' ד"ה ולגבי, לשונו מובא לעיל), מעדני השולחן (ס"ק ו'), בדה"ש (סי' צ"ג ס"ק ט"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול סוף עמ' קל"א, מטבח הכשר עמ' ע"ח).

ה. כלי אבן.

1. מיקל – או"ה (כלל ל' דין ט' בהג"ה, "ומיהו וודאי כלי מתכת ואבנים אינם בולעים כ"א ברתחת האור ובהדחה סגי").

2. מחמיר – ט"ז (ס"ק א', לשונו מובא לעיל), מנחת יעקב (כלל ג' ס"ק ה'), יד יהודה (הקצר ס"ק ד', הארוך ס"ק א' ד"ה ולגבי, סי' ס"ט הקצר ס"ק צ"ח, הארוך ס"ק ס"ד ד"ה ולענין כלי אבן, לשונו מובא לעיל), מעדני השולחן (ס"ק ו'), בדה"ש (סי' צ"א ס"ק פ"ג, סי' צ"ג ס"ק ט"ז, "נראה להחמיר לדינא"), פתחי הלכה (ארטסקרול ריש עמ' קל"ב, מטבח הכשר עמ' ע"ח).

ו. כלי עור.

1. מחמיר – יד יהודה (הארוך ס"ק א' ד"ה ולגבי, לשונו מובא לעיל), פתחי הלכה (ארטסקרול ריש עמ' קל"ב, מטבח הכשר עמ' ע"ח).

ז. כלי זכוכית.

1. עי' סי' או"ח סי' תנ"א סעי' כ"ו, לשיטות ומראי מקומות.

טז] איסור דבוק מחוץ לכלי - האם מבליע מעבר לדופן.

א. מחמיר.

1. עי' פמ"ג (או"ח א"א סי' תמ"ז ס"ק ל') – "והוא הדין אם נדבק חמץ רך על נסר ונותן טעם בפסח דאסור, דכבוש מפליט מכל דופן החביות וגם מהבצק הדבוק עליו, וצ"ע".

א) הפמ"ג מחמיר רק בפסח – מהרש"ם (ח"ג סי' רפ"ט, מכתב במשמרת שלום חידושי דינים אות ו'), "ובע"כ דמ"ש הפמ"ג סי' תמ"ז הנ"ל הוא רק בחמב"פ"), עי' משמרת שלום (חידושי דינים אות ו'), "ולדעתי י"ל דאף הפמ"ג לא החמיר כן רק בחמץ דבמשהו דס"ל דעכ"פ משהו מפליט גם ממה שישנו בחוץ על הכלי".

ב) הפמ"ג מחמיר בכל האיסורים – רע"א (על הט"ז ס"ק א', לשונו מובא לקמן).

2. חמודי דניאל (בב"ח אות ל"ה) – "אם העמידו קדרה מלאה שומן אווז בקערה ושפכו מעט חלב בקער' עד שנשרה שולי הקדרה ומעט מדופניו בחלב וספק אם נשרו בו מעל"ע להט"ז בסי' ק"ה א' דכבוש ככלי אינו מבליע אלא כדי קליפה א"כ הקדרה אסורה והשומן מותר אלא דלא קיימ"ל כהט"ז כמ"ש בפרי מגדים שם שכל האחרונים חולקים עליו ...".

3. עי' רע"א (על הט"ז ס"ק א') – "ומפליט מכל דופן הכלי אף ממה שדבוק עלי' מבחוץ וצ"ע כ"כ באשל אברהם (א"ח סי' תמ"ז סק"ל)".

ב. מיקל.

1. יד יהודה (הארוך ס"ק א' ד"ה גם זה ברור דכבוש) – "גם זה ברור דכבוש אינו פועל זולת לאותו דבר עצמו אשר שורה בו לכנוס בו בכלול, אבל שיהא יוצא גם לדבר אחר המונח בו, בודאי אינו ... וכי יעלה על הדעת שאם יתן כלי מלא חלב בתוך הבשר או שומן הקרוש וישהה בו מעל"ע שיאסור הבשר, בודאי אינו, כמו"כ אם ישרה כלי עם שומן קרוש מעל"ע בתוך החלב ברור דהגם הכלי נאסר מהחלב, מ"מ השומן שבו שרי כיון דהוא לא שרה בתוך חלב כלל".

ג. רק בפסח יש להחמיר.

1. מהרש"ם (ח"ג סי' רפ"ט, מכתב במשמרת שלום חידושי דינים אות ו') – "אין לחוש לכבישה ורק בחמץ דבמשהו החמיר הפמ"ג בזה כנלע"ד".

- ד. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ד'), קנה בשם (ח"ב סי' ט"ו ד"ה והפמ"ג, ריש סי' ט"ז), בדה"ש (ס"ק ו', "וצ"ע"), מגילת ספר (אות ט', אות י').
1. חכמת שלמה (ריש סי' ק"ה) – "נסתפקתי בחבית של חרס או עץ דק שנשרה בתוך בור של יין נסך או מים האסורים או יין שרף חמץ, ונשרה החבית שם מעת לעת ובתוך החבית היו שם פירות ומיני מאכל וכדומה, או להיפוך שעמד חבית של יין נסך או של יין שרף חמץ בתוך קופה של פירות מעת לעת, אם נאסרו הפירות או לא".
  2. בדה"ש (ציונים ס"ק כ"ב) – "דאין נראה לחלק בין דבוק לכלי או רק נוגע בו".
  3. יש לדון מההלכה שחוץ לציר שמותר, אם החתיכה הוי כחוש. ולכאורה הקדירה לא גרע מדבר כחוש, וממילא אין נבלע מדבר שחוץ לציר. וצ"ע.

יז] כבישה בציר: כדי שירתיה.

א. דרבנן או דאורייתא.

1. ע"י לעיל.

ב. "כדי שיתנונו באור וירתיה ויתחיל להתבשל": השיעור.

1. ע"י סי' ס"ט סעי' י"ח, לשיטות ומראי מקומות.

יח] "ובפחות משיעור זה, לא נאסר אלא כדי קליפה" – מחבר (סוף סעי' א').

א. מדין מליח כרותה דצלי, ולא מדין כבוש [והמחבר חוזר רק על ציר] – גר"א (ס"ק י', "ור"ל מדין מליח כרותה דצלי וא"צ אלא קליפה כמש"ל בס"ט. וזה ודאי אף לדעת הש"ע לא קאי אלא אציר").

1. תמוה מאד.

א) ב"י (ס"ק א') – "כבוש בציר כתב הרא"ש בסוף פרק כ"ה (סו"ס מט) דשיעורו הוי כאילו נתנו על האור כדי שירתיה ויתחיל לבשל אם נכבש בתוך הציר כשיעור זה נאסר כל מה שבתוך הציר ובפחות משיעור זה לא נאסר אלא כדי קליפה כדין מליח הרי הוא כרותה עכ"ל ומשם נלמוד לכבוש בחומץ שעד שישהה כשיעור זה אינו אוסר אלא כדי קליפה".

אבקת רוכל (סי' רט"ז) – "שאני לא באתי ללמוד חומץ מציר להחמיר אלא להקל דפחות מאותו שיעור לא נאסר אלא כדי קליפה".

ב) מנחת יצחק (ח"ז סי' ל"א) – "והנה מאד תמוה לי הביאור הגר"א שם ... ורצ"ל כיון דבחומץ ל"ש מליח כרותה לכן אפילו לדעת המחבר אם לא שהה כשיעור א"צ אפילו קליפה, וזה תימא לומר כן בדעת המחבר הרי בב"י מפורש להדיא דלמד חומץ מציר לענין זה, וכפי מש"כ בתשובה דוקא לזה דהיכא דלא שהה כשיעור צריך קליפה למד מציר, כי בנוגע לשיעור אינו דומה לציר, דלהב"י בכבוש בחומץ לאסור כולו צריך מעל"ע דוקא כנ"ל, וצ"ע ג".

ג) הגרשז"א (צ"ל) (מנחת שלמה תניינא (ב - ג) סי' נ"ב) – "ומה שהק' הדר"ג על הגר"א שם סק"י היא באמת פליאה גדולה, וכאילו משמע מדבריו שהב"י בתשובה חזר רק מזה כיון דמה שהרא"ש אוסר כדי קליפה הוא רק משום טעמא דמליח כרותה, ובחומץ ודאי לא שייך דבר זה, ואיך שהוא זה תמוה מאד".

ד) בדה"ש (ס"ק ע"ב) – "וצע"ק על הגר"א דהב"י כתב להדיא דגם בחומץ בהי קליפה".

ב. באיסור נוזל חזק, נבלע ממנו קצת עד כדי קליפה [והמחבר חוזר גם על חומץ].

1. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב') – "ויש לומר דהמחבר סובר כבוש בציר בולע כ"ק כמו חומץ דלאו מתורת מליחה קאתינן עליה אלא כל שמונח באיסור צלול קליפה בעי והכין מסתבר שהרי או"ה כלל ל' ד"י מצריך קליפה בכל איסורים בצלול שלא שהה מעל"ע והביאו הת"ח כלל כ"ב ועש"ך בצ"א אות י' ונהי דאנן קי"ל בהדחה מ"מ חומץ וציר דחזק קליפה בעי מיד".

ג. מראי מקומות – ש"ך (ס"ק ג'), בדה"ש (ס"ק כ"ד).

1. אג"מ (אהלי ישרון ח"א פרק ד' הע' ט"ו) – "דאף שבשו"ע כתוב דכל ששהה שם פחות משיעור זה דנאסר כדי קליפה אמנם בכלי אפילו קליפה לא בעי להוריד ודוקא באוכל החמירו משום שהאיסור נבלע בו במהירות".

ד. מרור שנכבש בחומץ.

1. מחמיר.

א) ע"י הגרשז"א (צ"ל) (הליכות שלמה פסח פרק ז' סעי' כ"א) – "עלי החסה המיועדים למצות מרור, אין נכון לשרותם בחומץ - כדי להמית התולעים - אפילו לזמן מועט ביותר, כשאפשר לבדקם באופן אחר או להשתמש בקלחיהם".

ע"י הגרשז"א (צ"ל) (מנחת שלמה תניינא (ב - ג) סי' נ"ב, הליכות שלמה פסח פרק ז' ס"ק מ"א) – "ומה שהשיב כת"ר [בשו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' ל"א], נראה דמ"מ כיון דעכ"פ מפורש הכי בשו"ע דכבוש בחומץ הרי הוא כמבושל, וגם בין החולקים יש מחמירים בחומץ חזק, וחושבני דחומץ זה שאנו דנים עליו הוא מסתמא חזק, ואף אם גם לא נחשוש דהשיעור של כדי קליפה חשיב כרותה ומבושל, מ"מ בחומץ של איסור כתבו האחרונים דשפיר צריכים לחוש דשמא נבלע בו מיד, ונד"ד נראה דחשיב בחומץ של איסור, שהרי אם הטעם נבלע בתוך החסא יש לחשוש דאתי חומץ דרשות ומבטל הטעם של מרור, ואף אם אין חוששין לדבר מועט, מ"מ הרי העלין דקים מאד, ואם נטבלו לגמרי בחומץ מסתבר דכדי קליפה שמכל הצדדים לא חשיב כ"מעט", ולא דמי להרוסת שזה רק "טיבול" מעט, ואילו הכא אי חיישינן לבליעה לא ידעינן כמה בלע, וגם לא דמי למה שמקילים לשרות תמכא

במים, דהתם הרי לית ביה טעמא אחרינא, וכיון שעדיין הוא מר לא קפדינן אהא דכבוש כמבושל, משא"כ הכא דמעורב בו טעם אחר, ויתכן שגם להתירוץ שבתוס' דבאינו מינו רק מרור דרשות הוא דמבטל מפני חזק המרירות ולא דבר אחר, מ"מ גם בחומץ חזק לכאורה נכון לחוש לכך, (וכן אמרתי לפני כמה שנים לאותו הרב שהציע להטביל את החסא בחומץ), וכיון דהרי אפשר בקלחין אין נכון כלל ליכנס בספיקות, וזה ממש כמסקנת דבריו במכתבו).

(ב) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע או"ח סי' תע"ג מרור סעי' ט"ז) – "אין ליתן את עלי המרור בתוך חומץ כדי להוריד התולעים מהם, מפני שעל ידי זה נעשה המרור כבוש, וכמבואר בשלחן ערוך (יורה דעה סימן קה סעיף א'), שבזמן מועט נאסר כדי קליפה. [שו"ת חזון עובדיה חלק א' סימן לה עמוד תרנז]. ועיין עוד בשו"ת מנחת יצחק חלק ז' סימן לא, ובשו"ת ציץ אליעזר חלק טו סימן כו]. ואם עבר ושרה את המרור בחומץ, יש אומרים שכל שאין בו טעם מרור, אין יוצאים בו ידי חובת מרור, אף אם שהה פחות משיעור מעת לעת. [ילקוט יוסף מועדים עמוד תה. שו"ת חזון עובדיה חלק א' סימן לו. וחזו"ע על הל' פסח עמו' קעב]."

2. מראי מקומות – הגריש"א (אשרי האיש או"ח ח"ג פרק ס' אות פ"ו, סידור פסח כהלכתו ח"ב פרק א' סוף הע' כ"ז), מגילת ספר (תערובות סי' ק"ה אות י"ג), סידור פסח כהלכתו (ח"ב פרק א' סעי' ה'), אהל יעקב (הע' כ"ב, המדריך להכנת ולהכשרת הבית והמטבח לפסח פרק ג' הע' כ').

(א) מנחת יצחק (ח"ז סי' ל"א, ח"ח סי' ס"ו אות ג') – "ובכן בהצטרף הנהו תרתי, א' דאף באיסור י"א דאינו אוסר בפחות שירתח אפילו בכ"ק, אף בציר ומכ"ש בחומץ כנ"ל, ב' ד"ל דשאני כבוש לגבי מרור דלא אבד בזה טעם מרור, בודאי יש להתיר עכ"פ בדיעבד, וי"ל דהיינו טעמא של הכה"ח דסתם וכתב דל"ה רק לכתחילה, ולא חילק בזה בין עלין לקלחין בחסא, ובין מין למין, דבלכחו שרי בדיעבד. וא"כ כמו בנד"ד באה"ק דרובם ככולם לוקחים חסא למרור, והתולעים מצויים בהם במאד ...".

(ב) ציץ אליעזר (חט"ו סי' כ"ו) – "לאור כל האמור נראה פשוט להלכה, דבמקום שעלי החסא מלאים רחשי - רמשים ויש לחוש בחשש מבוסס שלא ינקו מהם אם לא ישטפום בחומץ, דאז בודאי יש לחוש בזה ביותר לחשש אכילת שרצים, מלחוש חששות של חומרות אחרות שאין להם יסוד, ויש על כן להתיר בשופי, וגם להורות כן לרבים, לשטוף את עלי - החסא בחומץ שטיפה רגעית, ומיד לאחר מיכן לשטוף אותם ולשרותם במים קרים, כפי שכותב כת"ר במכתבו שזהו מה שנצרך - ובלי שום חשש כלל ועיקר".

(ג) קנה בשם (ח"ג סי' ל"א אות א') – "בנוגע לקיום מצות אכילת מרור בליל פסח, אשר חדשים מקרוב באו והמציאו קעמיקא"ל נפלא לשרות בו עלי החסא (השלאטי"ן) לזמן קצר, שמועיל מאד להסיר התולעים מהם, אם אין לחוש בזה דמפיג טעם המרירות מהחסא. והנלע"ד בזה דאם אין בחומר הקעמיקא"ל הזה שום חריפות כמו מי מלח או חומץ וציר, ליכא שום חשש לשרות בו עלי החסא, כל זמן שאין שורין אותם בהם מעל"ע שהוא שיעור כבישה במים רגילים, אעפ"י שיש בו איזה כח וסם מסוים נגד התולעים המצויים על העלים, דאין לנו בזה רק מה שהעלו הפוסקים לפסולא, וכמבואר בשו"ע או"ח (סי' תע"ג סעי' ה) דאין יוצאים לא בלבושים ולא שלוקים ולא מבושלים, וכבוש היינו או ששרה אותם במים מעל"ע או כבוש בחומץ או ציר כשיעור כדי שיתנגנו על האור וירתיח, ובפחות משיעור זה לא נאסר אלא כדי קליפה, כמבואר בדברי האחרונים (שם), ובשו"ע יו"ד (סי' ק"ה סעי' א) ובדברי האחרונים (שם), ובשו"ע הרב (באו"ח שם סעי' ט) העלה דבעלין גם בכמושין אינו יוצא, ועיין בשו"ת מנחת יצחק מרבינו הגאב"ד פעה"ק ירושלים תובב"א זצלה"ה (ח"ז סי' ל"א) במאי דשקיל וטרי בנוגע לגבי רחיצת העלין בחומץ ובמאי שמסיק שם בזה לדינא. ועל כל פנים בנוגע לנידון דידן נראה פשוט כמ"כ, דאם אין בהם שום חריפות, וגם אינם גורמים לכמישת העלין, כל עוד שאין שורין אותם בהם כשיעור מעל"ע אין שום מקום להחמיר בזה אפילו לכתחילה, ואם בחאמת יש בו חריפות מסוימת הדין בזה כמו בשריה בחומץ וראוי להזהר שלא להשתמש בזה לרחיצת העלין כלל, כמבואר בתשובת רבינו הגאב"ד זצלה"ה יעו"ש".

(ד) נתיבות אדם (ח"א סי' ל"ז), [פסקי נתיבות אדם (אהל יעקב, המדריך להכנת ולהכשרת הבית והמטבח לפסח פרק ג' סי' ו')] – "לבדוק כן את עלי החסא מחשש תולעים, לשרותן קצת בחומץ חלש [והחומץ המצוי היום בשוק אינו יותר מחמש אחוז], ועי"ז זיין התולעין ממקומן, לכן אח"כ ישטוף היטב את העלה במים, ושוב יבדוק אותן לאור האור, ובכך יוכל להינצל מחשש תולעים, וגם שפיר יוצא בזה יד"ח מרור".

(ה) מחזה אליהו (ח"א סי' צ"ב) – "דבמים שיש בהם קצת חומץ או מלח אין החזרת כבושה אלא בנשרה בתוכם שיעור מעת לעת. ובחומץ חי או במי מלח עזים החזרת כבושה אחר שנשרה בתוכם משך ח" מינוט, אבל לפני שיעור זמן זה אינה כבושה כלל ואפילו כדי קליפה".

(ו) פסקי תשובות (סי' תע"ג אות י"ח) – "ועפ"י דעת מומחים האופן הכי מועיל להסיר התולעים הוא ע"י טבילת העלים בחומץ, מכל מקום לכתחילה אין לעשות כן, משום שיש לחשוש שדינו ככבוש, כי בכבוש בחומץ אף לרגע קט מבליע 'כדי קליפה' וכל עובי עלי החסה אינה יותר מכדי קליפה (או מעט יותר), ובכבוש אין יוצאים י"ח מרור, אמנם בעלי חסה כאלו שקשה להינצל מחשש תולעים בלא להטבילה בחומץ הרי הוא כדיעבד, ואפשר להתיר להטבילה לרגע קט בחומץ ומיד לשטוף במים".

יט כבישה בחומץ (vinegar): האם זמן כבישה הוא מעת לעת (כמו המחבר סי' ק"ד), או זמן רתיחה (כמו במחבר סי' ק"ה).

א. מחמיר: השיעור זמן רתיחה.

1. בית לחם יהודה (ס"ק ד', סי' ק"ד ס"ק ב') – "חומץ. ונראה לי שכן הלכה".
2. כרתי (ס"ק ה', פלתי ס"ק ד') – "ודעת הש"ך (ס"ק ב') בחומץ בעינן מעת לעת כמו במים, והאריך בראיות. ועיין מה שכתבתי פלתי (ס"ק ד') דאין להקל אפילו בחומץ גרוע".
3. תפארת ישראל (פסחים פרק ב' משנה ו' אות מ"ד) – "כבושין. במים מעת לעת, ובחומץ וציר י"ח [מינוטען] [י"ד ק"ה]".
4. עי' חכ"א (כלל נ"ח סעי' ג') – "בחומץ חזק אם שהה כדי שיתנגנו על האור וירתיח ויתחיל להתבשל הרי הוא כמבושל אבל חומץ שר וכיוצא בו שאינו חזק דינו כשאר משקין (אורח חיים סימן תמ"ז במגן אברהם ס"ק כ"ח) ובכרתי ופלתי סימן ק"ה האריך והביא ראייה ברורה מפסחים דף ע"ז דאפילו חומץ גרוע וכן כתב הט"ז סימן צ"ו ס"ק ט' אף שיש לדחות ולומר דדוקא לענין דם מבליע

- ומפליט מכל מקום נראה דדבריו נכונים ולכן נראה לי דבדבר מאכל יש להחמיר בכל חומץ אפילו אינו חזק אבל לענין לאסור כלי דוקא חומץ חזק כיון דבלאו הכי לדעת איסור והיתר אפילו בציר בעינן מעת לעת עיין בכלל הקודם".
- ת"א** (כלל קכ"ה סעי' כ"א) – "וכן הכלים ששותין בו יי"ש שהוא חריף, וקיימא לן דשיעור כבישה בדבר חריף הוא רק כדי שיתן על האש וירתיה, ואם כן מדינא צריכין הגעלה".
5. **קנה בשם** (ח"ג סי' ל"א אות א') – "או כבוש בחומץ או ציר כשיעור כדי שיתננו על האור וירתיה".
6. **מטבח הכשר** (ארטסקרול, עמ' ע"ז).
- א) י"ל שהמחבר סי' ק"ד, התיר בצירוף הספק שהעכבר נטל"פ – **פּלתי** (סוף ס"ק ד', "י"ל דהמחבר להחמיר נקט, אבל לעיל (סי' ק"ד סעיף א') בלא"ה איכא ספיקא אולי אינו משביח כלל, א"כ כולי האי לא רצה להחמיר בחומץ, דהוי תרי ספיקא, אי משביח ואי הוי כבוש, כולי האי לא מחמירין, אבל כאן פשיטא להחמיר שומעין"), **בית לחם יהודה** (סי' ק"ד ס"ק ב'), **צבי לצדיק** (ריש סי' ק"ה), **זבחי צדק** (ס"ק ט"ז), הו"ד **בכה"ח** (ס"ק י"ח).

ב. מיקל, צריך כבישה מעת לעת.

1. **יש"ש** (חולין פרק ז' סי' מ"ט, פרק ח' סי' צ"א, או"ש סי' מ"ב ס"ק ה').
2. **אפי רברבי** (שער מ"ב דין י', שער ס"א דין ט').
3. **ש"ך** (ס"ק ב') – "ודאי ל"ד חומץ לציר שאנו אוסרים בשביל כח המלח שיש בו די בשיעור כדי שיתננו על האש וירתיה משום דמליח ה"ה כרותח וכמבואר בהרא"ש משא"כ בחומץ".
4. **פ"ר"ח** (ס"ק ד').
5. **כנה"ג** (ב"י אות ו').
6. **חק יעקב** (סי' תמ"ז ס"ק ל"ד, מנחת יעקב כלל כ"ב ס"ק י"ד).
7. **חגורת שמואל** (ס"ק ב') – "ולענין הלכה פסק הש"ך דחומץ שוה לשאר משקים וכ"פ רש"ל באו"ש ובספרו פג"ה סימן מ"ט ופכ"ה סי' צ"א וכן משמע דעת המרדכי רפ"ב דביצה וכן ראוי להורות בפרט מה שענינו רואות שדבריהן סותרין".
8. **גרא"א** (ס"ק ט', כדאי בכה"ל) – "ולמד ב"י דה"ה לחומץ [וכמ"ש בפ"א דמעשר ובפ"ג דשבת רי"א כו' חומץ וציר אלמא כי הדדי נינהו] אבל הרא"ש בפ"ה דע"ז סי"א כ' דחומץ ג"כ בעינן מעל"ע ודוקא ציר כ' כן משום דמלח שבתוכו מרתיה כמ"ש מליח כרותח ובירושלמי פ"א דמעשר הלכה ו' ע"ד דר"י מלח כציר יין כחומץ אלמא אף לר"י חומץ כיון ויין ע"כ מעל"ע בעינן".
9. **מקור חיים** (סי' תמ"ז חי' ס"ק כ"ו).
10. **חמד משה** (סי' תמ"ז ס"ק ל').
11. **יד יהודה** (הקצור ס"ק י"א) – "אין להחמיר כלל".
12. **ע"י ציץ אליעזר** (חט"ו סי' כ"ו אות א') – "ומכאן אסמכתא חזקה - בסמיכה בכל הכח - לדעת הש"ך והגר"א ביו"ד שם, והחק יעקב או"ח סי' תמ"ז ס"ק ל"ד, ורבים דעימייהו, דס"ל באמת לפסוק בכזאת דגם בחומץ בעינן מעת לעת".
13. **הגר"י בעלסקי זצ"ל הגר"צ שכטר שליט"א** (תשובות של ה"ה K-199, OU) -

It takes 24 hours for flavor to be absorbed into a utensil via *kovush* unless the liquid in question is brine which becomes *kovush* after 6 minutes. The @ follows *Mishnah Berurah* 447:71 who accepts the opinion of *Shach* that vinegar does not have the stringency associated with brine. Rabbi Coleman asked if a *davar charif* (pure vinegar or hot pepper) has the halacha of brine or of other liquids? Rav Belsky said that there is no basis to say that any liquid other than brine becomes *kovush* in less than 24 hours. In fact, *Magen Avraham* writes that *Shulchan Aruch* is only *machmir* regarding strong vinegar and *Mishnah Berurah* rules that we are not *machmir* for *Magen Avraham*. Thus, even the sharpest foods do not become *kovush* in less than 24 hours.

א) בדיעבד, מיקל – הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל [לשונו מובא לקמן], זרע שמואל מליחה הע' ל"ט, "שלכתחילה צריך להיזהר כהש"ע אבל בדיעבד מותר. וכן התיר המ"ב ס' תמז סקע"א").

ג. תלוי בחוזק החומץ.

1. **מג"א** (סי' תמ"ז ס"ק כ"ח) – "אם עמד בכלי חמץ אפ"י אינו ב"י ושהה בתוכו כדי שיתנו על האור וירתיה אסור מדינא כמ"ש בי"ד סי' ק"ה ואף שהש"כ כ' שם דגם בחומץ בעינן מע"ל, אין להקל נגד הש"ע ... ואע"ג דבסי' ק"ד כתב דגם בחומץ בע"י מע"ל נ"ל דמיירי בחומץ שאינו חזק כ"כ וכ"מ מפרש"י ותו' שם דמיירי בחומץ שכר ע"ש וה"ה בחומץ יין שאינו חזק כ"כ לא מקרי דבר חריף".
- ע"י **מג"א** (סי' תרמ"ח ס"ק כ"ב, ונו"כ שם) – "נרא' דלדידן דקי"ל כששרו במים מע"ל הוי כמבושל ה"נ גבי אתרוג פסול ומה שכתוב הטור ורי"ו בחומץ היינו דבחומץ אפ"י לא שהה אלא כדי שירתיה הוי כמבושל עמ"ש סימן תע"ג ותקכ"ז".
- א) ע"י **באה"ט** (סוף ס"ק ד') ומ"ש עליו בשו"ע מהדורת פרידמן.
2. **פ"ר"ת** (ס"ק ד').
3. **פמ"ג** (שפ"ד ס"ק ב') – "ובשיעור שירתיה בחומץ המגן אברהם חילק בין חומץ חזק לאין חזק עיין בית לחם יהודה בסימן ק"ד אות ב' ויש להחמיר בחזק על כל פנים".
4. **מחה"ש** (סי' תרמ"ח ס"ק כ"ב).
5. ע"י **בית מאיר** (על הש"ך ס"ק ב').
6. **חוו"ד** (חי' ס"ק ז', בי' ס"ק ו') – "ובחומץ חזק יש להחמיר".

7. גר"ן (סי' תע"ג סעי' כ"ט, סי' תקכ"ז סעי' י"ב, סי' תרמ"ח סעי' כ"ה) – "והכבוש הוא כמבושל דהיינו אם נשרה בציר או בחומץ חזק ושהה שם בכדי שאם היו נותנין הציר והחומץ על גבי האור היו מתחילין להרתיח".
8. ערה"ש (סעי' י"א) – "ובודאי חומץ יין שאינו חזק כל כך אין דינו כציר אבל חומץ חזק דינו כציר [מג"א סי' תמ"ז סק"ח] ולכן חומץ שלנו שאינו חזק כל כך אין דינו כציר".

ד. דעת המ"ב.

1. מחמיר, עירוב תבשילין.
(א) מ"ב (סי' תקכ"ז ס"ק ט"ו) – "דכבוש כמבושל חשיבי ושיעור כבישה במים ושאר משקין הוא מעל"ע ובחומץ וציר אם רק נשרה כדי שיתננו על האור ויתחיל להרתיח חשוב כמבושל".
2. מיקל, חומץ בכלי חמץ.
(א) מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק ע"א, שעה"צ ס"ק צ"ה) – "דבחומץ בעינין ג"כ מעל"ע [ש"ך בורה דעה סימן ק"ה סעיף קטן ב וכו' ג שם ופרי חדש והגר"א שם וחק יעקב ומקור חיים, דלא כמגן אברהם וראיותיו דחה בחמד משה]".
(ב) עי' מ"ב (סי' תנ"א ס"ק קכ"ב, ס"ק קכ"ד) – "וכתבו הפוסקים דאם נתנו לתוכו דבר חריף כחומץ אפילו לא היה בן יומא אסור דאגב חורפא משוי ליה לשבח ... ר"ל שהשתמש בהם בחמץ יבש או אפלו בדבר לח אך שלא שהה שם מעל"ע ולא היה דבר חריף".
3. מחלק בזמן שהחומץ חזק, אתרוג.
(א) שעה"צ (סי' תרמ"ח ס"ק ס') – "עיין במחצית השקל דמיירי בחומץ חזק, וכן כתב הגר"ז".
4. מעדני אשר (סי' צ"ז אות ג' ד"ה ואותה) – "ואותה סתירה קיימת גם בדברי המשנ"ב, דבתמ"ז סקע"א גבי שאיבת חומץ בכלי חמץ, כתב דבחומץ בעינין מעל"ע בכדי שיפליט, ואילו בתרמ"ח שעה"צ סק"ס כתב בשם מחה"ש וגר"ז דבחומץ חזק נעשה כבוש בכדי שירתיח, וכן בתק"ז סקט"ו כתב דכבוש בחומץ וציר שיעורו כדי שיתננו על האור וירתיה. אולם בד' המשנ"ב קשה לישב דהקל בשאיבת חומץ ע"י כלי חמץ משום שצירף את שיטת הסוברים שאין כבוש מפליט מכלי בכדי שירתיח (הגם ששם בסקמ"ב הביא את הפלוגתא בזה, והקל במקום הפסד), דבשעה"צ שם סקצ"ה כתב כמקור להקל בשאיבת חומץ את הש"ך, פרה"ח, גר"א ועוד, ודלא כמג"א [שהחמיר בחומץ חזק] וראיותיו דחה בחמד משה, ומשמע דדחה את דברי המג"א בחומץ מהלכה מעיקר הדין, ולא בגלל צירוף הסוברים שאין כבוש בכדי שירתיח בכלי. וזה סותר לדבריו בסי' תקכ"ז ותרמ"ח הנ"ל, וצע"ג".

ה. הפסד מרובה.

1. מיקל בחומץ שאינו חזק, כמג"א.
(א) דרכ"ת (ס"ק מ') – "דבמקום הפ"מ הסומך עצמו על המקילין בחומץ שאינו חזק".
(ב) כה"ח (ס"ק י"ט) – "בהפ"מ בחומץ שאינו חזק יש להקל כמ"א".
2. מיקל, כש"ך.
(א) ח"א (כלל קכ"א סעי' ל"ה) – "ובהפסד מרובה, יש להקל עד שישהא בתוכו מעת לעת וכדעת הש"ך בסי' ק"ה".
(ב) מעדני אשר (סי' צ"ז אות ג' ד"ה ולדינא) – "ולענ"ד כדאים הם כל האחרונים שהביא בשעה"צ הנ"ל, לסמוך עליהם בהפ"מ גם בחומץ חזק".
3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קל"א).

ו. ספק כבוש בחומץ.

1. מיקל, משום המחלוקת הנ"ל – זבחי צדק (ס"ק י"ז), כה"ח (ס"ק כ').
2. מראי מקומות – ב"ח (ס"ק א'), דרישה (ס"ק א'), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ד'), חיים וברכה (אות קי"ז), מעדני אשר (סי' צ"ז).
1. אבקת רוכל (סי' רט"ז) – "על מה שכתוב בתחלת סי' ק"ה על מה שכתב בשם הרא"ש דכבוש בציר הוי שיעור בכדי שירתיח ונראה דה"ה לכבוש בחומץ כו' ולא ירדתי לסוף דעתו דהא עכברא בשכרא הוי כבוש כחומץ דפסקו כל הפוסקים שמימיהם אנו שותים דלא הוי כבוש עד שישהא בתוכו יום שלם מעת לעת ... תשובה ... אומר שמה שכתבת דהא עכברא בשיכרא הוי כבוש כחומץ לא צדקת בזה דשיכרא אינו חומץ וגם אינו חריף כמוהו ומה שהקשית מדפסקו כל הפוסקים אינם אלא דברי ריצב"א ותו אדמיית' הפוסקי' מכולם הוה לך לאתויי מהרא"ש עצמו שהביא דברי ריצב"א וכתבתי דבריו שם בראש הסימן וכתב שם דחומץ אינו נאסר לריצב"א אלא ביום שלם והיאך כתבתי על דברי הרא"ש להשוות חומץ לציר לפי מה שעלה בדעתך אבל אין הדבר כן שאני לא באתי ללמוד חומץ מציר להחמיר אלא להקל דבפחות מאותו שיעור לא נאסר אלא כדי קליפה אבל בכדי אותו שיעור או יותר לא נחיתנא התם לפרושי שזה כבר נתבאר בתחלת הסי' וזה פשוט מאד בדברי".
2. פנים מאירות (ח"ב סי' ל"ט) – "וזמה הבאתי ראי' דחומץ שוה לציר ומבשל אם שהה כדי שיתנו על האור ויהי' רותח דמדברי ר"י נשמע לרבנן דמשוה כח החומץ וציר וכי היכי דציר גורם הבישול בכלי ראשון לר"י ה"ה החומץ וא"כ יפה פסק הב"י דחומץ שוה לציר דלא כש"ך שחלק בסי' ק"ה על הב"י יעוין שם וק"ל".
(א) פת"ת (ס"ק ה') – "עכה"ט בשם ש"ך שחולק ואא"ז בתשובת פנים מאירות ח"א סי' ס"ד חולק ג"כ ע"ש ותמה אני דהוא גופיה בח"ב סוף ל"ט הביא ראי' איפכא ע"ש".

ח. שמן זית.

1. במקום הצורך או הפסד מרובה יש להקל.

א. שבות יעקב (ח"א סי' נ"ו) – "במקום צורך או הפסד מרובה נ"ל להקל".
2. מיקל.

א. באר יעקב (סי' ק"ג) – "והתוס' ופסקי תוס' דע"ז הוי יחיד לכל הנך פוסקי' ולהכי נראה בעיני פשוט להתיר אף בלי הפסד מרובה ובלי עת הצורך ודלא כתשובת שבות יעקב הנ"ל, ודוק היטיב בש"ס ופוסקי' והמצא שהכל נכון בע"ה".
3. מראי מקומות – תוס' (ע"ז דף לה:), חו"ד (בי' סוף ס"ק א'), גליון מהרש"א (אות י"ח), ערך השולחן (ס"ק ו'), פת"ת (ס"ק ב'), מגן האלף (סי' תמ"ז ס"ק כ'), דרכ"ל (סי' צ"ו ס"ק ס"ה), כה"ח (ס"ק כ"ב), בדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה פחות, עמ' רנ"ה), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רי"ח).

כ. כבוש בכלים כשיעור שיתנו על האש וירתיה.

א. מיקל, צריך כבישה מעת לעת.

1. ט"ז (סי' ס"ט ס"ק מ"א) – "דהכלי לא מפליט בזמן קצר כזה הכבישה אלא בשיעור סתם כבישה מכל מקום שהוא מעת לעת".
2. ש"ך (סי' ס"ט ס"ק ס"ח, אמנם עי' המש"ז שם ס"ק מ"א, ושפ"ד ס"ק ס"ח) – "לענין אין מליחה לכלים אין חילוק דלעולם אין כח מלח והציר מפליט כלי ונראה דאפי' שהה בו הבשר כשר מע"ל מות".
3. פרי"ח (סי' ס"ט ס"ק נ"ז).
4. חק יעקב (סי' תמ"ז ס"ק י"ט, עי' מנחת יעקב כלל י"ב ס"ק י"ד) – "והמ"א כתב להחמיר ... ולענ"ד אין להחמיר בדיעבד".
5. א"ר (סי' תמ"ז ס"ק י"ח) – "דקיימא לן שאין מליחה וכו'. משמע אף שהוא כדי שירתיה על האור כמו שכתב בש"ך וכן פסק חק יעקב דלא כמגן אברהם".
6. חגורת שמואל (סי' ס"ט ס"ק מ"ט).
7. פמ"ג (מש"ז ס"ק א', סי' ס"ט שפ"ד ס"ק פ"ב) – "בט"ז אות מ"א וש"ך אות ס"ח בסימן ס"ט מבואר דלהפליט מכלי אין מפליט כדי שירתיה ודוקא מעל"ע דלא כפרישה שם".
8. חו"ד (חי' ס"ק ז') – "ובכלי ודאי אין מפליט ציר בשיעור כבישה".
9. גליון מהרש"א (על המחבר סעי' א') – "ומכלי אינו מפליט כשעור זה סי' ס"ט ט"ז ס"ק מ"א וש"ך ס"ק ס"ח".
10. יד יהודה (הקצר ס"ק י"ב, סי' ס"ט הקצר ס"ק קי"ד, הארוך ס"ק ע"ח).

ב. מפליט האיסור מן הכלי, כמו באוכלים.

1. דרישה (סי' ס"ט ס"ק י"ב).
2. מג"א (סי' תמ"ז ס"ק ט"ז) – "ובמליחה יש להחמיר שאם שהא כדי שירתיה בציר מפליט מן הכלי דלא כש"כ".
3. תפארת למשה (סי' ס"ט על הש"ך ס"ק ע"ז) – "בש"ך סימן ס"ט ס"ק ע"ז וז"ל וכן אם היה הכלי חולבת כו' משמע מדברי הר"ב כו' אפילו היה בן יומו מותר וכן משמע כו' עכ"ל הש"ך. ומיהו נ"ל אם שהה שיעור כבישה שהוא כדי שיתן על האור ויתחיל להרתיה אסור אף באינו מלוכלך".
4. הו"ד בפת"ת (סי' ס"ט ס"ק ל"ט).
5. רע"א (סי' ס"ט על הש"ך ס"ק ס"ח) – "במג"א (סי' תמ"ז סקט"ז) מסכים להדרישה דכבישה כדי שיתן על האש וירתיה מפליט מכלי וכן מבואר דעת התפל"מ בהשגתו על הש"ך סקפ"ג".
6. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שכ"ט) - לשונו מובא לקמן.

ג. דעת החכ"א.

1. הפמ"ר.
- א. חכ"א (כלל נ"ז סעי' י') – "ובמקום שאין הפסד מרובה יש להחמיר דתיכף כששהה בציר כדי שיתנו על האור ויתחיל להרתיה מפליט (מג"א סימן תמ"ז ס"ק ט"ז)".
- ב. בינת אדם (או"ה סי' נ"ט) – "במקום שאין הפסד מרובה יש להחמיר כדעת מגן אברהם אבל בהפסד מרובה יש לסמוך על הש"ך כי כן כתב האיסור והיתר בהדיא".
2. הפסד.
- א. חיי אדם (כלל קכ"א סעי' כ"ה) – "ומכל מקום במקום הפסד, יש לסמוך על הפוסקים דאפילו בציר, בעינן דוקא מעת לעת (ש"ך וע' בחיבורי ח"א שער או"ה סי' ע"ז)".
3. מיקל.
- א. חכ"א (כלל ל"ב סעי' ל"ב) – "אבל בכלי אינו מוציא בליעתו רק בשהה בתוכו מעת לעת בין בציר בין בשאר משקין (ועיין כלל נ"ז סימן י')".

ד. במקום הפסד.

1. מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק מ"ב) – "ואם היו מונחים בכלי של חמץ בציר שנעשה ע"י המלח יש אומרים שאפילו מונח שם זמן מועט כדי שיתן על האור ויתחיל להרתיה יש לו דין כבוש עי"ז וע"כ אם היה בן יומו מבליעת החמץ או שהיה מלוח הרבה כדרך שמולחין בשר לזמן מרובה אסור מה שמונח בתוך הציר [דמה שלמעלה מן הציר אינו בכלל כבוש] וי"א שאף בזה אינו אסור אא"כ ישנה מעל"ע בתוך הציר וגם יהיה מלוח הרבה ובמקום הפסד יש לסמוך להקל במה שנעשה קודם פסח".

ה. הפסד מרובה.

1. אורחות הבית (פרק ז' הע' קנ"ז) – "וכמג"א יש להורות עכ"פ באין הפס"מ".

ו. נתן כף בשרי בתוך חריין (horseradish) במשך זמן כדי שירתית, האם נעשה החריין בשרי.

1. מחמיר.

(א) הגר"ק זצ"ל (אהל יעקב) – "כף חלבי ששה בתוך חריין (חריף) לכמה שעות האם החריין אסור לאכול עם בשר. תשובה: אסור".

(ב) שבט הקהתי (אהל יעקב) – "כף חלבי ששה בתוך חריין לכמה שעות האם החריין אסור לאכול עם בשר. תשובה: אסור דהנה כבוש בציר".

(ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שכ"ט, מטבח הכשר עמ' רכ"א) -

One should certainly not allow a meat or dairy spoon to remain in the **horseradish** or sauerkraut jar for an extended period of time (a utensil or food soaked in a vinegar solution for an eighteen [or perhaps even (ten) six] minute span may cause a transfer of taste.

(ד) עי' הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות כ"ג) – "למעשה בודאי לתחילה יש להחמיר ולהשתמש בכף פרווה, אבל בדיעבד יש להקל מכמה טעמים. א', שדעת כמה פוסקים שאינו בן יומו מותר אף בדבר חריף, וסתם כלי אינו בן יומו. ב', דעת הש"ך שחומץ אינו מוציא בליעות בפחות מכ"ד שעות, והמשנ"ב פסק כוותיה אף לגבי חמץ בפסח. ג', המגן אברהם סובר שאף לפי המחמירים היינו רק בחומץ חזק, וביאר הפרי מגדים דהיינו שמעלה אבעבועות כשנופל לארץ".

(ה) עי' Dira Days (עמ' ל"ה, עי' עמ' קל"ב) -

Sharp liquid however may be absorbed sooner. Similarly after soaking for twenty four hours, liquid may also be affected by a utensil or food. However sharp liquid left in a vessel, will absorb the כלי's taste even before twenty four hours have elapsed. Example: Very sharp chrain may become fleishigs by leaving a fleishig spoon in it. The absorbed fleishig taste is expelled from the spoon into the sharp chrain. Similarly a "sharp fleishige" liquid's taste may be absorbed *into* a spoon although twenty four hours have not elapsed. Exactly how "fast" כבוש happens by a דבר חריף is a מחלוקת in the פוסקים. Some say as little as (ten, דפו"י) six minutes.

2. מיקל.

(א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רי"ח) – "כף חלבי ששה בתוך חריין לכמה שעות האם החריין אסור לאכול עם בשר. תשובה: כמדומני שמותר".

(ב) הצדדים להתיר.

(1) שהוא רק חשש דרבנן שלא בב"ח [ולא מסתברא שיהיה מעשה בישול של בב"ח].

(2) מסתמא הכף לא בולע מכלי ראשון, ויש אולי רק החומרא של כלי שני.

(3) היתרא בלע, שיטת החו"ד.

(4) כדי להפליט מכלים צריך מעל"ע, שיטת הט"ז והש"ך.

(5) סתם כף אינו בן יומו וממילא נטל"פ, ויש חולקים אם משביח לשבח.

(6) כבישה כדי שירתיה שייך רק בציר [או חומץ חזק], שיטת הש"ך.

(7) ציורים שלא נזכר בגמרא הוי רק ספק, שיטת הנו"ב הו"ד בפת"ת.

3. האם מותר "לכתחילה" להניח כף בשרית בתוך חריין שרוצה לאכול עם חלב - סי' קכ"א סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ז. מראי מקומות – פלתי (סי' ס"ט ס"ק י"ח), ערה"ש (סי' ס"ט סעי' צ"ה, סעי' צ"ט), דרכ"ת (סי' ס"ט סוף ס"ק רפ"ו), דברי סופרים

(סי' ס"ט ס"ק של"ה), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רס"ח אות ג'), סידור פסח כהלכתו (ח"א פרק ו' הע' י"ז).

1. פת"ת (סוף ס"ק ט"ו) – "מבואר בש"ך לעיל סימן ס"ט ס"ק ס"ח שכתב דלענין אין מליחה לכלים אין חילוק דלעולם אין כח מלח וציר מפליט כלי ע"ש ואף להמ"א בסי' תמ"ז ס"ק ט"ז שחולק על הש"ך וס"ל דציר מפליט מכלי הא דוקא בדשהה שיעור כבישה כדי שיתן על האור וכו' והיינו דס"ל כהדרישה שבש"ך שם".

2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

If someone left a fleishig spoon in the mustard or pickle jar for about half an hour (the duration of a BBQ) - can they still use the mustard and pickles for milchig?

R' Y. Berkovits wrote: There's a machlokes if ציר in a kli has the regular din of kevisha which takes 24 hours, or if kevisha occurs at an earlier shiur of reticha (somewhere between 6-18 minutes). The MB is machmir unless it's a hefseid. The question is, if pickle juice is as strong as the brine that the MB was talking about. You shouldn't eat the pickles with cheese. For pickles in vinegar, I wouldn't be so quick to assur. For mustard - there is no issue of kevisha, it's not a liquid. Regarding מליח כרותה which occurs immediately, we are machmir lechatchila that there is מליחה בכלים, so you shouldn't lechatchila use a fleishig spoon for mustard or pickles - if you intend on also eating them with milk. If it was done - you can eat it with milk (b'tziruf the deyos that melicha only affects a klipah, which would be batul in this case).

1. כדי קליפה.

א) ע"י פמ"ג (סי' ס"ט שפ"ד ס"ק פ"ב ד"ה שאלה, ע"י סי' ק"ה מש"ז ס"ק א') – "יראה דכבוש בכלי כדי שיעור שיתנו על האש אין אוסר אלא כ"ק בכלי לדעת הט"ז אות מ"א וש"ך אות ס"ח דכבוש אין פועל כ"א כמו מליחה ובמליחה נתבאר דאין פועל כ"א כ"ק וה"ה חומץ דהש"ך בסי' ק"ה חולק אחומץ דלא מבליע כלל וא"כ נהי דמבליע אין אוסר יותר מכ"ק כמשמעות הט"ז אות מ"א וכן משמעות רמ"א בסט"ז דמלח בכלי שאינו מנוקב בעי' ס' נגד קליפת הקערה ולא חילק אם שהה בקערה כדי כבישה אי לאו ש"מ דמ"מ אין אוסר יותר מכ"ק".

ב) חו"ד (חי' ס"ק ז') – "וכן אין מבליע בתוכו רק כדי קליפה".

2. מראי מקומות – בינת אדם (סי' נ"ט), גליון מהרש"א (על המחבר סעי' א'), דרכ"ת (ס"ק ל"ז), בדה"ש (סי' צ"א ס"ק פ"ב).

כא] כבישת ד' מינים בסוכות.

א. **כבוש בתוך מים: אתרוגים.**

1. מחמיר – סוכה (דף לו.), מחבר (סי' תרמ"ח סעי' ט"ו), "נפל עליו מים, בתלוש, ותפח או סרח; או שהוא **כבוש בחומץ** או מבושל; או מנומר, פסול", פוסקים.

א) חסרון בהדר – יראים (סי' תכ"ב), קרית ספר (פרק ח', לשונו מובא לעיל), א"ר (סי' תרמ"ח ס"ק כ"ו), "כתב ספר אמרכל אתרוג תפוח וכו', טעמא דפסוליה דהדר בעינן וליכא", בכורי יעקב (סי' תרמ"ח ס"ק מ"ב, ס"ק מ"ג), מ"ב (סי' תרמ"ח ס"ק נ"ה, "והטעם בכל זה משום דאינו הדר").

ב) יש להקל בשאר ימים – דעת תורה (סי' תרמ"ח על סעי' ט"ו), הו"ד בארבעת המינים השלם (עמ' רנ"ז אות ב').

ג) מראי מקומות – כת"ס (או"ח סי' קכ"ב), דרכ"ת (ס"ק ט"ז, לשונו מובא לקמן), הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה סוכה פרק י' ס"ק ל"ד).

ב. כבוש בתוך מים: לולבים הדסים וערבות.

1. מחמיר.

א) רמב"ן (הו"ד בב"י סי' תרמ"ה ס"ק ב') – "וביאר הרמב"ן (בהשגותיו על הל' לולב לראב"ד) שיש להוציא מן הכלל הזה הכבוש והשלוק שבהדס וערבה שכבשן או שלקן לרפואה פסולים".

1) ט"ס ברמב"ן – חזו"א (עמק ברכה דיני לולב אות י"ז, "הגאון בעל 'חזון איש' אמר לי, שטעות סופר בדברי הרמב"ן, וצ"ל 'כשרים'").

2) פסקי תשובות (סי' תרמ"ט אות א' [לשונו מובא לקמן], הע' ב') – "בבכורי סי' תרמ"ז סק"י לא ראיתי מי שנזהר שלא לכבוש הדס וערבה מעל"ע וכו' וכמדומה שט"ס בדברי הב"י, ובשד"ח מע' ד' מינים סי' ב' אות ב' כותב להגיה 'כשרים' וכ"ה בס' עמק ברכה בשם החזו"א, אך בשד"ח מע' ל' כלל קמ"א אות ט"ו כותב שראה כת"י מהאור"ח ונתברר שא"א להגיה כן וכן בחיים וברכה אות ק"כ שקשה להגיה וכבר הזהיר ע"ז ר"ת בהקדמה לספר הישר ולכן מפרש כוונת הרמב"ן שכבשן או שלקן לרפואה שקאי גם על כבשן ע"י סממנים ושאר דברים חריפים שאז לכו"ע פסול".

ב) מאירי (מגן אבות ענין כ"א) – "ובפסולי האתרוג שאינם נוהגים בלולב הזכיר הרב ניקב וחסר כל שהוא וחזית ונקלף לבן וכושי ומנומר, ולא הזכיר בהם כבוש ושלוק, שנראה דעתו שבכולם פסול בכבישה ושליקה ואף הרב המגיה כתבה כן בהדיא".

ג) חת"ס (יו"ד סי' פ"א) – "אנו נוהגים בלולב ומיניו בשבת שבהג' להסירם מן המים ע"י גוי בסוף היום כדי שלא יהיה כבושים ויפסלו".

ד) כת"ס (או"ח סי' קכ"ב) – "דכבישה מעל"ע פוסל בלולב משום דכתיב כפות תמרים דבעי דוקא כפות של תמרים עץ עושה פרי תמרים דוקא וע"י כבישה נשתנה ולא נקרא שמו הראויה לו עליו כפות תמרים, וכן י"ל בהדס והושענא לולב ומיניו, והנה טרחתי יגעתי ומצאתי לחומר הנושא והנשוי, לקיים מילי דאבות, כי לא דבר תוה' ולא טעה, וקיצר בדבריו לפי שעה".

ה) שאלת שלמה (ח"א סי' ס"ט) – "לפי שסיים שכבשן ושלקן לרפואה וזה לא הוי בלולב ולכן דבר בהווה ורגיל כנלע"ד פשוט. דודאי אין שום סברא לחלק בין לולב להדס וערבה ודבר בהווה ונר' הטעם משום שכל הפסולים שנאמרו באתרוג הם גם בלולב ונראה טעמו בזה הוא כמו דילפינן הדר בלולב מאתרוג".

ו) כשרות ארבעת המינים (עמ' ר"ז).

2. מיקל.

א) דרכ"ת (ס"ק ט"ז) – "ומזה יש תשובה לפענ"ד למ"ש החת"ס חלק יו"ד סי' פ"א שיש לנהוג בלולב ומיניו בשבת שבתוך החג להסירו מן המים ע"י עכו"ם בסוף היום כדי שלא יהיו כבושים מעל"ע ויפסלו, עיי"ש. ועי' בפת"ש לעיל סי' פ"ז ס"ק י"ט במוסגר מה שהתפלא על זה, ועי' בשו"ת כתב סופר חלק או"ח סי' קכ"ב מ"ש לחזק מנהג זה ... אמנם במדינתנו לא ראיתי נוהגין בחומרא

זו, ומעולם לא שמעתי מהמדקדקין במצות שיזהרו בזה. ולפי דברי המ"ו והיד יהודה הנזכר שפיר יתכן מנהגם של ישראל תורה היא, כיון דענין כבוש אינו באמת ענין א' עם בישול כלל רק שעושה פעולה לענין להפליט ולהבליע כמו בבישול, א"כ ממילא מובן דדוקא באתרוג ומצה ומרור אמרו חז"ל דכשנכבש אינו ראוי עוד למצותו יען כי הוא דבר שיש בו טעם וע"י הכבישה כיון שנפלט ממנו הטעם ונשתנה הדבר מקדמותו בזה שפיר אמרו חז"ל דאינו ראוי שוב למצותו, משא"כ בלולב והדס וערבה שהוא עץ בעלמא ואין בו טעם לא שייך בו ענין כבישה כלל, וכי מה יעשה ומה יפעל בהם הכבישה להכניס או להוציא איזה טעם שישתנה מקדמותו".

ב) דרכי חיים ושלום (סי' תשע"ט, מנחת אלעזר ח"ב סי' ס"ט אות א', ח"ה סי' ח' ד"ה והנה פשוט) – "וגם לענין כבוש כבר האריכו גדולי האחרונים ז"ל דל"ש בלולב ותמהו על הגאון חת"ס".

ג) הגריש"א זצ"ל (קונ' הלכות חודש תשרי עמ' ל"ג אות ט"ו) – "מותר לכבוש את הלולב, ההדס, והערבה במים מעת לעת ואין בכך משום כבוש כמבושל (שמעתי מהגר"י רובניץ שליט"א בשם מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] והסטיפלער זצ"ל וכ"ה בעמק ברכה בשם מרן החזו"א זצ"ל וכן שמעתי מזקני הגר"א וייספיש שליט"א מח"ס ארבעת המינים ודלא כתשו' חת"ס עפ"י הרמב"ן, שהם הוכיחו שהנדפס ברמב"ן הוא ט"ס)".

ד) משנה הלכות (חי"ג סי' צ"ה) – "והנלפענ"ד דכבוש כמבושל שייך בכל דבר שרוצה לעשותו גמור כמו המבשל דבר חי וכיוצא בו שמהפכו להיות ראוי למה שלא היה ראוי עד עכשיו וכבושה במים מהפכו ממצב שהוא להיותו מבושל ולהיותו נהפך מהטבע שלו ולכן הכובש בשר במים מעת לעת נעשה הבשר כמבושל ונתרכך קצת ואם נכבש בחלב נעשה בב"ח מדרבנן שנכנס החלב בכשר וכן כל כיו"ב, אבל המכניס במים לולב והדס וערבה לא שייך כלל לומר כבוש כי אדרבה העמדתן במים הוא מועיל להחזיר ולהעמיד לחותו וחיותו מה שהי' מקודם כידוע מהפרחים שמביאים בבית ונמצא נתינת הלולב והדסים במים לא פועל להפוך המציאות אלא אדרבה מחזק חיותו וזהו דרכו כשרוצים שהפרחים שקצצו ישארו בחיותם מעמידים אותם במים להאריך לחלותם וחיותם ולכן לא הוי גדר כבוש אלא השקאת זרעים ... ודע אפילו להאוסרים אינו אלא מה שבתוך המים אבל מה שלמעלה מן המים לכ"ע כשר וכתבתי זה לפי שנהג עלמא כהיום שלא להניח הג' מינים במים והוא באמת תקון חז"ל להניחן במים והוא מצוה מדרבנן ואין לשנות כנלפענ"ד".

3. מראי מקומות – בכורי יעקב (סי' תרמ"ז ס"ק י', סי' תרמ"ח ס"ק כ"ב), פני מבין (או"ח סי' רמ"ג), שאילת שלום (מהדו"ת סי' רל"ב ד"ה ומה), ארחות חיים (סי' תרמ"ח ס"ק כ"ג), דעת תורה (סי' תרמ"ח על סעי' ט"ו, "וצ"ע"), עמודי אש (או"ח י"ג אות ט"ז), שד"ח (מערכת ד' מינים סי' ב' אות ב', מערכת ל' כלל קמ"א אות ט"ו), אפרקסתא דעניא (ח"ב או"ח סי' צ"ט), הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה סוכה פרק י' ס"ק ל"ד ד"ה אך), פרדס יוסף (פר' אמור פרק מ"ג פסוק מ', עמ' תקע"ט), עמק הלכה (ח"א סי' מ"א), דף על הדף (סוכה דף לו.).

א) פת"ת (סי' פ"ז ס"ק י"ט) – "ועיין בתשובת ח"ס סי' פ"א ... וכן אנו נוהגים בלולב ומיניו בשבת שבתוך החג להסירו מן המים ע"י עובד כוכבים בסוף היום כדי שלא יהיו כבושים ויופסלו (לכאורה לא שמענו כבוש פסול רק באתרוג בא"ח סי' תרמ"ח ס"ט"ו ובמג"א שם דהוא דבר מאכל אבל לא בלולב והדס וערבה ועי' ברא"ש ר"פ לולב הגזול ויש לעיין)".

ב) חיים וברכה (אות ק"כ) – "י"ל דהב"י בשם הרמב"ן דייק וכתב שכבש"ן או שלקן לרפוא"ה ... דבא לאשמעינן דרק בכבשן במיני סמים חריפים לרפואה] דע"י הכיבוש בהן הם משתנין מכמות שהיו ונפחת הדר"ן, משא"כ בכבשן במים".

ג) ארבעת המינים השלם (עמ' רנ"ה) – "טוב להדר שלא יהיו הערבה וכן הלולב וההדס כבושים בתוך מים ...".

ד) פסקי תשובות (סי' תרמ"ט אות א', הע' ג') – "בבית יוסף ריש סימן תרמ"ה כותב בשם הרמב"ן שהדס וערבה שכבשן או שלקן לרפואה פסולים, ולדבריו הוא הדין לולב, ובפתחי תשובה (יו"ד סי' פ"ז סוסקי"ט) תמה על זה שלא שמענו כבוש פסול רק באתרוג (בשו"ע לעיל סי' תרמ"ח סעי' ט"ו) שהוא דבר מאכל אבל לא בשאר מינים, ואכן יש שהגיהו בדברי הב"י "הדס וערבה שכבשן כשרים", אך מאידך מצינו לכמה מן האחרונים שחששו והיו מקפידים שלא יהיו ההדס והערבה והלולב כבושים עשרים וארבע שעות במים, ובשבת שבתוך החג היו מסירים את הלולב מן המים ע"י נכרי. [שו"ת חת"ס יו"ד סי' פ"א, ובנו בשו"ת כת"ס סי' קכ"ב כותב להצדיק ולחזק דבריו, ומאידך בדרכי תשובה יו"ד סי' ק"ה סקט"ז כותב 'במדינותינו לא ראיתי נוהגין בחומרא זו ומעולם לא שמעתי המדקדקין במצוות שיזהרו בזה ומנהגם של ישראל תורה', וכ"ה בשו"ת מנח"א ח"ב סי' ס"ט ובדרכי חיים ושלום אות תשע"ט, אך בשו"ת דברי ישראל סי' ק"צ מסיים דלכתחילה ראוי ונכון ליזהר בזה, ובאורחות רבנו ח"ב עמ' רנ"ו שאף למחמירים, להושענות בהושע"ר אין לחשוש כלל ומותר לשרות הערבות במים אף יותר ממעל"ע]".

ג. השיעור הכבישה שאוסר: למחמירים לעיל.

1. רוב.

א) בה"ל (סי' תרמ"ח סעי' ט"ו ד"ה נפל) – "והנה לא נתבאר השיעור דתפח או סרח וכבוש ומבושל ומסתברא דשיעורו ברובו ולענין אם גם בזה בחוטמו בכל שהוא צ"ע".

ב) כשרות ארבעת המינים (סוף עמ' ר"ז).

2. כל מה שנצרך לשיעור הכשר הד' מינים.

א) כת"ס (או"ח סי' קכ"ב) – "ובגוף הדין יש לי להוסיף דאם מה שהוא חוץ למים מג' מינים שיעור שיוצאי' בו מלבד עם מה שהוא במים יש להכשיר דעיקר לענין איסור דמה שחוץ למים אין לו דין כבוש חוץ במליחה עיי' רס"י ק"ה בש"ך שם, ואפי' לדעת המחמיר היינו דמבליע למעלה, אבל אין לו דין כבוש כמבושל מה שחוץ למים עד דנימא דמפיק טעמו או שנשתנה הדבר מכמות שהוא מתולדתו וי"ל דבג' מיני' לכ"ע אינו פוסל רק מה שבמים כנלפענ"ד".

ב) הו"ד בארבעת המינים השלם (עמ' רנ"ז אות ב').

ג) פסקי תשובות (סי' תרמ"ט סוף אות א') – "ואם שרויים במים למטה בגזע ומחוץ למים נשאר אורך שיעור כדי לצאת בו אין חשש לכו"ע".

3. מראי מקומות – בכורי יעקב (סי' תרמ"ח ס"ק מ"ג).

א) הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה סוכה פרק י' סוף ס"ק ל"ד) – "ולכאו' אפי' נשרה רק במקצתו יפסל, וכמש"כ הרמ"א ביו"ד סי' ק"ה ס"א דכבוש במקצת הריהו כמבושל, וצ"ע".

ד. להכניס הג' מינים במגבת רטובה.

1. מחמיר.

א) כשרות ארבעת המינים (עמ' ר"ח) – "מלשון הרמב"ן ... במאירי ... אך אם מכניס הג' מינים במגבת רטובה, באופן שמקבלים רטיבות של טופח ע"מ להטפיה, יש לזה דין כבוש, והואיל וזה ברובם - פסולים".

2. מיקל.

(א) הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה סוכה פרק י' הע' פ"ד) – "ורבנו כרך במשך ימי החג את הלולב ומיניו במטלית רטובה".
 (ב) הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק י"ג כסליו תשס"ח) – "שאלה: האם נכון לחוש שלא להכניס הלולב הדסים וערבות בתוך מגבת רטובה (טופח ע"מ להטפיה) מעת לעת, משום דינו ככבוש ופוסל הלולב. תשובה: לא חוששים".
 (ג) פסקי תשובות (סי' תרמ"ט סוף אות א', הע' ה') – "וכן אם אינם שרויים במים ממש אלא עטופים במטלית לחה אין בזה משום כבוש. [כמבואר בפמ"ג יו"ד סי' ק"ה מ"ז סק"א]".

(ד) מעדני אשר (סי' צ"ה אות ב') – "הפמ"ג במשב"ז ריש סק"א כתב דכבוש לא שייך אלא בדבר גוש הנמצא בדבר צלול, אך לא בשניהם גושים אף שהם לחים קצת. וטעמו מפני שכבוש היינו דבר השרוי במים, והמים מקיפים אותו מכל צד, אבל כשיש קצת לחלוחית לא מקרי עדיין כבוש. וכ"כ היד יהודה ק"ה סק"א (דף פ"ג סע"ב), וכן הסכים הגאון מהרש"ם בהערה בס' משמרת שלום סי' פ"ג שפ"ד סי"ד. וראיתי בס' כשרות ארבעת המינים עמי ר"ח שכתב דאם מכניס ערבות למגבת רטובה באופן שיש טופח ע"מ להטפיה יש בזה חשש כבוש. ולדברינו אין בזה חשש כבוש כיון שאין המים מקיפים את הערבות [ולבד זאת יש לדון אם הערבות נאסרות בכבישה במים, עיין חיים וברכה אות ק"כ]. וכן ראיתי בכה"ח תע"ג סק"פ שהביא בשם נהר שלום דאם חושש שעלי המרור יכמושו לא יניחם במים שלא יהיו כבושים אלא יש לגללם במטפחת שרויה במים, אלמא דשהייה בתוך מגבת רטובה לא מקרי כבוש. וכן מנהג העולם שלא להקפיד בזה".

3. מראי מקומות – עמק הלכה (ח"א סי' מ"א), מגילת ספר (סוף אות ט"ו).
 (א) עי' לעיל, גבי לחים קצת.

בישול

סימן ק"ה סעיף ב' - סעיף ג'

טו] תתאה גבר.	ח] כלי שני.	א] שיעור של יד סולדת בו - סעיף ב'.
טז] זה אצל זה.	ט] מפליט ומבליע כאחד.	ב] יד נכוית בו.
יז] תתאה גבר בכלים.	י] התוחב כפית בשרית לתוך כוס קפה.	ג] קלי הבישול.
יח] ניצוק.	יא] כלי שלישי.	ד] כלי ראשון שאין יד סולדת בו.
יט] נתינת מים ממיחם לתוך הטשאלניט.	יב] סילק מיד - סעיף ג'.	ה] עירווי מכלי ראשון.
כ] ניצוק: שלעשות המיחם והמים בשרי.	יג] דבר גוש.	ו] כלי נחושת.
	יד] כללים, דבר גוש.	ז] כלי שהקילוה לתוכו נמשך מע"ג האש.

א] שיעור של יד סולדת בו.

א. שבת (דף מ:)- "והיכי דמי יד סולדת בו. אמר רבא: כל שכריסו של תינוק נכוית".

1. פת"ת (ס"ק ז'), הו"ד בקצות השלחן (סי' קכ"ד הע' י"א) - "עיינ בספר בכור שור בחדושו לחולין דף ק"ג שכתב דכיון דאנן לא בקיאיין בשיעור שכריסו של תינוק נכוה לכן עכ"פ במידי דאורייתא ראוי להחמיר בכלי ראשון עד שיצא הספק מלבו שאין בו חום הנוכר ואפילו בדרבנן צריך חקירה ע"ז ודלא כמנהג העולם לשער בזמן שא"א להחזיק בו היד מחמת חום מקרי יס"ב לא זולת דליתא ע"ש".

ב. יותר מ37 (f98.6), יותר מחמימות הרוק.

1. חות יאיר (סוף סי' ק"ד) - "באופן שעדיין היה חם שהוא יותר מפורש ששיעורו בחמימות הרוק היה נראה לאסור ואסור אע"פ שהוסר מעל האש דמ"מ נשאר לו שם כ"ר".

2. הו"ד בפת"ת (סי' צ"ד ס"ק ב').

א) "וסתם פושרין אינם חמין יותר מחמימות הרוק" - רמ"א (סי' קפ"ח סעי' ד'), ש"ך (סי' קפ"ח ס"ק י"ד), פוסקים (שם).

ג. מ40 (f104).

1. חזו"א (ארחות רבנו ח"א עמ' ק"נ אות קצ"ב) - "הסתפק מארבעים עד ארבעים ושב מעלות, אמנם החמיר מארבעים מעלות ... שצריך לחשוש מארבעים מעלות".

א) מראי מקומות - שבות יצחק (ח"ט עמ' רי"ט עמ' ר"ד).

2. מצודת דוד (על קצור שו"ע להרב פלדמן סוף סי' ע"ב, עמ' קט"ז).

3. תולדות זאב (שבת ח"ב עמ' ק"ח).

4. קהלות יעקב (ארחות רבנו ח"א עמ' ק"נ אות קצ"ב) - "בשיעור יד סולדת יש להחמיר בשבת בארבעים מעלות חום".

5. ברית עולם (אופה אות צ"ב, אז נדברו ח"ט סי' י"ד) - "דגם בארבעים גרד יש לחוש ליד סולדת".

6. אור לציון (ח"ב פרק ל' אות י"ב, הע' י"ב [עי' לשונו מובא לקמן]) - "מים שהגיעו לארבעים מעלות (צלזיוס) יש להחשיבם כמים שהיד סולדת בהם [ובמציאות נראה שכריסו של תינוק נכוית בשיעור של כארבעים מעלות, ולכן יש להחמיר לענין איסור בישול מארבעים מעלות ומעלה]".

7. שבט הלוי (ח"ז סי' קל"א, מבית לוי ח"ו עמ' ל"ה אות י"ב, ח"ט עמ' כ"א אות י"ח, אוצרות השבת פרק א' סעי' א') - "דכידוע דקצת יותר מארבעים מעלות אנו חוששין בו ליד סולדת בו, וכן קבלתי מרבתי ומהגאון חזון איש זי"ע".

8. חוט שני (שבת ח"ב עמ' קס"ד ד"ה עוד) - "עוד אמר החזו"א ששיעור היד סולדת בו לחוש לספק דאורייתא הוא מ-40 מעלות [צלזיוס] עד 46 מעלות, ולמעלה משיעור זה הוא בודאי שיעור שהיד סולדת בו".

9. עי' אורחות הבית (פרק י' אות י"ג) - "שיעורו בין 40 מעלות ל-45 מעלות לחומרא".

10. עי' הל' שבת בשבת (פרק ח' סעי' נ"ד) - "באיסורי תורה".

11. מראי מקומות.

א) פת"ת (ס"ק ז') - "לשון בעל הלכות גדולות ז"ל בפ' גיד הנשה דפוס זאלקווא דף ע"ט ע"ב. והיכא דאשתלי וחלב חלבא בגו כסא. מחוור ליה במיא קרירי ושפיר דמי למיכל בי' בשרא מ"ט דחלבא אפילו בשעתא דחלבין ליה צונן הוא וכן היכא דשדא כמכא דחלבא (פי' כותח) בכסא ואף על גב דכמכא מליח הוא כי אמרינן מליח כרותח היכא דאין נאכל מחמת מלחו. אבל נאכל מחמת מלחו לא עכ"ל".

ד. מ43 (f110).

1. אג"מ (או"ח ח"ד סי' ע"ד בישול אות ג'), רשומי אהרן ח"ב או"ח סי' שי"ח אות ה') - "מהראוי להחמיר כמדומני בשיעור ק"י (מ"ג מעלות צלזיוס) הוא כבר חום גדול שיש לחוש ליד סולדת כפי מה שבדקנו בעצמנו".

2. הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"ט סוף פרק י"ח, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק כ"ג סעי' ק"ב) - "שבדק באצבעו".

א) אמנם עי' הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ג' הע' מ"ב אות ג') - "שיש להחמיר מ-40 צ', ולמעלה".

3. שבת במטבח (ארטסקרול, סוף עמ' ד').

ה. יותר מ45 (f113).

1. מנחת יצחק (אוצרות השבת הע' בעמ' ס"ד) – "היכא דיכול להחזיק האצבע בתוכו כמו 60 רגעים (שהוא בערך 45 גר.) הוי בודאי אין יד סולדת בו".
2. הגרשו"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' צ"א אות ח', מנחת שלמה חולין דף ה'; שולחן שלמה סי' שי"ח ס"ק נ"ג, ישורון חט"ז עמ' של"ד אות א') – "ראי ברורה דעד 45 מעלות צלזיוס אין לחוש כלל שהיד סולדת בו גם בדאורייתא, שהרי נחלקו אמוראי בגמ' חולין דף ח' ע"ב אם בית השחיטה צונן או רותח ... איך שהוא מבואר עכ"פ דקיי"ל בית השחיטה צונן, ואפי' למ"ד ביה"ש רותח מבואר שם בגמ' דאין הסכין בולע אלא בגמר השחיטה דרק אז רותח אותו מקום, אבל לפני גמר השחיטה ליכא כלל שום פלוגתא ומודו כו"ע שהוא צונן ובהיא שעתא אין הסכין בולע כלום, ומעתה כיון דלא נזכר כלל בפוסקים שום חילוק בין סכין ששחט בה בהמה לסכין ששחט בה עוף, פשוט וברור דשקולין נינהו ואין שום מקום לחלק ביניהם, והנה בזמננו ידוע ומפורסם דשיעור מדת החום של ברווז חלוק מבני אדם שהם בערך 37 מעלות, וגם לא כשור ופרה שאין החום שלהם עולה על ארבעים מעלות, אלא מדת החום של ברווז בריא הוא קרוב לארבעים וחמש מעלות, והדם היוצא מבית השחיטה עולה לפחות במעלה אחת, וכשהוא חולה עולה החום לפחות בשתי מעלות, וכיון דחזינן בגמ' דבשעת גמר שחיטה חיים טפי ואפי"ה קיי"ל שהוא צונן, וגם לא נזכר שיש חילוק בין שוחט בריא לשוחט חולה, א"כ אפשר דמוכח שעד 48 מעלות ג"כ חשיב צונן, אך אף אם יתברר דברוויזים לא חיימי טפי בשעת שחיטה, גם לא נדון מאלו המקרים שהחום עולה אצלם כשהם חולים, מ"מ כיון שדבר זה עכ"פ פשוט וברור שאין לחלק בין סכין ששחט בה שור ובין סכין ששחט בה ברווז, וגם בשוחט את הברווז נקטינן דבתחלת שחיטה הוה לכו"ע צונן גמור ואין הסכין בולע כלום, א"כ מוכח ודאי דעד שעור של 45 מעלות 'צלזיוס' אין לחוש כלל דשמא היד סולדת בו".
- (א) על הגרשו"א זצ"ל (בית אהרן וישראל חק"א עמ' נ"ח) – "48 מעלות סעלסיוס הוא נקרא יד סולדת, עכ"פ לענין איסור דרבנן שפושטין נקרא עד 40 מעלות סעלסיוס".
3. ששכ"ה (פרק א' סעי' א' [דפו"ח, סעי' א']) – "לא פחות מארבעים וחמש מעלות צלזיוס".
4. בדה"ש (ס"ק ל', סי' צ"ב ס"ק קנ"א) – "ומכל מקום עד שיעור ארבעים וחמש מעלות צלסיוס (שהוא מאה ושלוש עשרה מעלות פרנהייט) בודאי לא הוי יד סולדת בו".

(א) מפקפק על ראייתו.

- 1 (א) אור לציון (ח"ב פרק ל' הע' י"ב) – "והנה גדול אחד רצה להוכיח שעד ארבעים וחמש מעלות ודאי אינו נחשב יד סולדת בו, שהרי קיי"ל בית השחיטה צונן (ראה חולין ח' ע"ב), והרי חום בית השחיטה של ברווז חולה יכול להגיע עד ארבעים וחמש מעלות, ועל כרחך שעד ארבעים וחמש מעלות אינו נחשב חם. ולענ"ד אין נראה כן, דאיך אפשר להכחיש המוחש שכריסו של תינוק נכוית בארבעים מעלות, ואף על הראיה צריך עיון, שהרי שם בחולין מובאת מחלוקת אם בית השחיטה צונן או חם, והרי יש בעלי חיים שחום בית השחיטה שלהם הוא שלושים ושמונה מעלות, ואיך אפשר שנחלקו במציאות בהפרש כל כך גדול, שיהא מ"ד שבשלושים ושמונה מעלות חשיב חם, ומ"ד אחר יסבור שאף בארבעים וחמש מעלות נחשב צונן. ועל כרחך שכל הדיון בגמ' שם הוא אם בית השחיטה הוא כדין כלי ראשון שמבשל, או כדין כלי שני שאינו מבשל, ודוחק לומר שהמחלוקת אי בית השחיטה צונן או חם היא מחלוקת במציאות, אלא נראה שמחלוקתם אם בית השחיטה דינה כדין חם או כדין צונן, וכמו שנתבאר. ואף שכתב הטור ביו"ד סימן ק"ה בשם הרשב"א דחום בית השחיטה וחום הכסלים פחותים מכלי שני, אין להוכיח מכאן על דרגת החום, דודאי שמעלת החום בכלי שני גבוהה יותר ואפי"ה אינו מבשל. ולכן אין להקל ביותר מארבעים מעלות".
- 2 (א) הגרשו"א זצ"ל (שבות יצחק ח"ט פרק י"ח הע' ס"ז, הל' שבת בשבת פרק ח' הע' ק"ז, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק כ"ג אות ק"ב) – "לדחות ראייה זו, דאין להוכיח ממ"ש חז"ל לגבי בליעת סכין בביה"ש ששם אין תלוי רק במעלות החום של בית השחיטה, שלא נחלקו כלל אם יש שיעור יד סולדת או אין שיעור יד סולדת שם, דזה אפשר לבררו, אלא במצב ביה"ש בשעת השחיטה אם הוא במצב רתיחה או צונן לגבי בליעת הסכין ואין לדון מזה לגבי שבת כלל".
- 3 (א) ילקוט יוסף (סי' רנ"ג הע' י"ב) – "והעיקר בזה שאין הולכים על פי מעלות החום, אלא אם הוא כלי ראשון או כלי שני. ובדרך אגב יש להעיר במה שכתב בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק א' אות ג') בשם הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך שליט"א, שעד חום של כ - ארבעים וחמש מעלות אין לחוש להיד סולדת בו, ולמד כן מהסוגיא בחולין (ח ב). ע"ש. [ועיין עוד במ"ש בספר נועם]. הנה לכאורה החוש אינו כן, שבחום זה כבר היד סולדת בו וכריסו של תינוק נכוית. וגם אין סברא לומר שבגמ' נחלקו בזה מקצה לקצה, דלחד מאן דאמר בארבעים וחמש מעלות חום הוא עדיין צונן, ולחד הוא רותח. **אלא מסתבר יותר שנחלקו אי חשיב כחום כלי ראשון או כחום כלי שני. ואין זה תלוי במעלות החום.** ודוק מינה ואוקי באתרין. ועיין בביאור הלכה (סימן שיח סעיף ד' ד"ה אם נצטנן) בשם הפרי מגדים, ובחזון איש (סימן לז אות יג) סייע את דבריו מדברי רבינו יונה אלו. ע"ש. ואשר על כן, למרות כל מה שכתב שם לא מצאנו ראייה מספקת להתיר בזה".

1. 52 c (f125.6).

1. הר צבי (אנציקלופדיה תלמודית חכ"א ערך יד סולדת טור ת"ש הע' כ"ג).
2. הגר"א קוטלר זצ"ל (אנציקלופדיה תלמודית חכ"א ערך יד סולדת טור ת"ש הע' כ"ג, אוצרות השבת פרק א' הע' ד', בשם ס' מדות ושיעורי תורה פרק י"ט אות ג').
- (א) אמנם הגר"ש איידר זצ"ל (אופה הע' י"ט) כתב בשם הגר"א קוטלר זצ"ל שעד f120 (c48.8) אין יס"ב, שבא לשיעור זה ע"י הבחנה.

2. שיעור למעלה.

1. 47 c (f116.6).

- 1 (א) חזו"א (מאור השבת ח"ד סי' ט"ו סוף הע' ג') – "אישר לי הגאון רבי שלמה זלמן אולמן שליט"א (מביה"ד של הגרנ"ק שליט"א [זצ"ל]) להדפיס בשמו ששמע מפה קדשו של החזו"א שבמדת חום של 47-48 מעלות צלזיוס הוי ודאי יד סולדת בו".

חזו"א (מעשה איש ח"ב עמ' קל"ה) – "היה זמן שעלתה השאלה בישיבת פוניבז' איזה בשר לקחת: האם בשר שידועה יותר שחיטתו, שיובא על ידי רמ"ח אוקון, והוקפא יותר מג' ימים ללא מליחה, או בשר שיובא מהולנד וכבר נמלח. רבינו נקט מעיקר הדין כשיטת הגר"ע שהקיל בבשר קפוא יותר מג' ימים, אך בכל זאת הורה לעשות לתיתה במים רותחין, והיות ואין אנו בקיאים בלתייתה אין סומכין על זה לבד, ויש לעשות קודם מליחה ואח"כ לתיתה. אחר כך נודע שהבשר עבר במים חמים, ונמצא שנתבשל עם דם לפני המליחה, ורבינו ז"ל עמל רבות לברר מדת יד סולדת, ועשה ניסויים במקוה ובכוס, ואמר להגרש"ז אולמן שליט"א: 47-48 מעלות בוודאי זה יד סולדת. ורב פלוני שנתן הכשר על הבשר - עדיף שידו תישרף ולא יודה שטעה. והורה רבינו בעובדא זו להכשיר הכלים בישיבת פוניבז' (מהגרש"ז אולמן שליט"א)".

(ב) חוט שני (שבת ח"ב עמ' קס"ג ד"ה עוד, שעה"צ ס"ק ק"א) – "ולמעלה משיעור זה הוא בודאי שיעור שהיד סולדת בו".

2. **c50 (f122)**.

(א) אז נדברו (ח"ט סי' י"ד) – "לקולא בעינן חמישים גרד".

(ב) מבית לוי (ח"ט עמ' כ"א הע' כ"ה) – "ובשיעור יד סולדת לקולא לגבי שנתבשל כבר ביס"ב לגבי בישול אחר בישול, נראה דלמעלה מ-46 מעלות יש להקל וב-50 מעלות ודאי שאין חשש, ובאגרות משה (יו"ד ב' סי' נ"ב) החמיר לחוש לקולא ב-79 מעלות ובאו"ח (ח"ד סי' ע"ד) כ-75 מעלות, ודבריו מחודשים".

3. **c71 (f160)**.

(א) אג"מ (או"ח ח"ד סי' ע"ד בישול אות ג', סוף אות ו') – "והספק יש לחוש עד ק"ס (ע"א מעלות צ') כי מדת ק"ס הוא ודאי יד סולדת אף לקולא".

(1) ע"א אג"מ (יו"ד ח"ג סוף סי' ל"א) – "והנה יש פקטערעס/בתי חרושת/ מיינ שמבשלין יינותיהן עד מדת החום שבמדינתנו לא פחות ממדה של מאה וששים וחמש גראד/מעלות/, שמדת חום זה ודאי הוא יותר ממדת יד סולדת".

(2) אמנם ע"א אג"מ (יו"ד ח"ב סוף סי' נ"ב) – "והוא בערך קע"ה [c79.4] מעלות לחומרא".

(ב) הגרש"ז "צ"ל (שבות יצחק ח"ט סוף פרק י"ה, אמנם ע"י מאור השבת ח"ד סי' ט"ו הע' ג' ד"ה והגרש"ז).

(ג) הגר"ש "צ"ל (שבות יצחק ח"ט סוף פרק י"ה, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק כ"ג אות ק"ב).

(ד) הגר"ש איידר "צ"ל (פסח, עמ' קנ"ג).

(ה) שבת במטבח (ארטסקרול, עמ' ה').

(ו) אהלי ישרון (ח"א עמ' ע"ו).

(ז) הל' שבת בשבת (פרק ח' סעי' נ"ד).

4. **c80 (f176)**.

(א) אור לציון (ח"ב פרק ל' סוף הע' י"ב) – "אין זה ודאי שהיד סולדת בו עד כשמונים מעלות חום, שבבא"ח שנה שניה פרשת בא אות ה' כתב, נקיט האי כללא בידך, כל היכא שזוה החמין ראוי לשתייה או לאכילה, שאין האדם נמנע מכוח ריבוי חמימותו, הרי זה לא חשיב יס"ב, ואם ימנע מלשתותו או לאוכלו מרוב חומו, הרי זה נחשב בכלל יס"ב. והנה עד כשמונים מעלות חום יש לחוש שאין נמנעים מלשתות מחמת החמימות, ולכן אין להקל בפחות משמונים מעלות. ומשום כך, לענין בישול אחר בישול וכדומה, אין להקל להחשיב ודאי מבושל עד שיהא בו שמונים מעלות חום".

5. מראי מקומות – מאור השבת (ח"א סי' ב' סוף סעי' ו').

ח. מראי מקומות – קצות השלחן (סי' קכ"ד ס"ק י"א), יחל ישראל (סי' כ'), הל' שבת (איידר, אופה הע' י"ט), חזון עובדיה (שבת ח"ד עמ' ש"ע), מעדני השלחן (מטעמי השלחן אות ז'), נשמת שבת (סי' שי"ח אות ל"ב, אות ל"ב-ב'), שלמי יהודה (פרק ג' הע' מ"ב), מאור השבת (ח"א סי' ב' סעי' ו'), ארחות שבת (פרק א' הע' כ"ט), זכור ושמור (דפו"ח, בישול עמ' ק'), אנציקלופדיה תלמודית (כרך כ"א, ערך יד סולדת, טור תרצ"ז - טור תש"ו), שבות יצחק (ח"ט פרק י"ח), הגר"א נכס (אליבא דהלכתא חס"א עמ' מ"ד).

1. א"ר (סי' שי"ח ס"ק ל"ג) – "דהיינו מקום וכו'. מכאן תשובה למורה הוראה דשואלין אם היד סולדת בתבשיל ומשערין באצבע, וזה אינו אלא שכריסו של תינוק וכו' (דרישה סק"ה)".

2. מהרש"ם (ח"א סי' קצ"ז) – "הנה בגוף דין יס"ב הגם שהדרישה ומחצה"ש או"ח סי' שי"ח סקל"ז הזהירו בזה דהוי כשיעור כריסו של תינוק נכוה וגם הבכור שור החמיר בזה אבל מצאתי באו"ח כלל ל"ד דהיינו כשיעור שיד אדם בינוני נכוה בו ומצאתי בחמ"ד הל' תערובות סי' מ"ה שהאריך בזה לפקפק בד' או"ה אבל בספר זרע יעקב לשבת מ' החזיק בדעת או"ה אם כן כששותין חלב איננו בגדר זה שיהיה הפה נכוה בו".

3. בן איש חי (שנה ב' פר' בא סעי' ה'), בה"ת (ס"ק ל', סי' שי"ח ס"ק קמ"ג) – "ודין חמין שהיד סולדת בו אין משערין באצבע, אלא כל שכריסו של תינוק נכוה בהם חשיב יד סולדת בו. ואם תאמר איך ידע האדם לשער בכך מדעתו, הנה נקיט האי כללא בידך, כל היכא שזוה החמין ראוי לשתייה או לאכילה, שאין האדם נמנע מכח רבוי חמימותו, הרי זה לא חשיב יד סולדת בו, ואם ימנע מלשתותו או לאוכלו מרוב חומו, הרי זה נחשב בכלל יד סולדת בו".

4. הגר"ש "צ"ל (שבות יצחק ח"ט עמ' רט"ו, אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות ה') – "שבספק יד סולדת בו, אין להקל בזה אפילו אחר שנעשה אינו בן יומו, שנותן טעם לפגם".

5. הגר"פ "צ"ל (דברי חכמים יו"ד אות ז') – "בדיעבד, מה נחשב כיד סולדת. תשובה: הגר"חפ"ש הביא מהרש"ם, דאם אפשר לשתותו או להשאיר ידיו בתוכו אפשר להקל בדיעבד שאינו חשוב כיד סולדת".

6. חוט שני (שבת ח"ב פרק כ"ט הע' ק"ב) – "ואף שרש"י כתב שיש יד שסולד מרתיחה מועטת ויש יד שאינו סולד, וע"ע בדרישה סי' שי"ח [בד"ה ומש"כ רבינו ובלבד] שאין לשער באצבע אלא בשיעור שכריסו של תינוק נכוה בו כמ"ש בגמ'. וע"י פתחי תשובה יו"ד סי' ק"ה ס"ק ז' שכתב, דאנן לא בקיאים בשיעור שכריסו של תינוק נכוה, לכן עכ"פ במילי דאורייתא ראוי להחמיר בכלי ראשון עד שיצא הספק מלבו שאין חום הנזכר, ואפילו בדברבן צריך חקירה ע"ז, ודלא כמנהג העולם לשער בזמן שאי אפשר להחזיק היד

מחמת החום מיקרי יס"ב לא זולת דליתא, ע"כ. **ודברים אלו נאמרו כדי לקבוע בודאות שהשיעור הוא יד סולדת או לקולא שאין היד סולדת שאין לשער באצבע, אבל אם משער באצבע כדי לידע שהחום כבר הגיע לשיעור שיש בו להסתפק אם הגיע ליד סולדת, או לקבוע שודאי אין בו השיעור הזה שפיר למי".**

ב] יד נכוית בו.

א. **לשון הרמב"ם** (מעשר פרק ג' הל' ט"ו) – "השמן משירד לעוקה אע"פ שירד נוטל מן העקל ומן הממל ומבין הפסין ונותן לקערה קטנה ולתמחוי לתוך התבשיל אעפ"י שהוא חם מפני שאינו מתבשל בכלי שני, ואם היה חם ביותר **כדי שיכוה** את היד לא יתן לתוכו מפני שהוא מתבשל".

1. י"ל, שמירי בכלי ראשון שלא על האש.

א) **רדב"ז** (מעשר פרק ג' הל' ט"ו, חד מהלך) – "ואם היה חם ביותר וכו'. איכא למידק דמשמע מדבריו דאפילו כלי שני מבשל ואנן קי"ל בכל דוכתא דכלי שני אינו מבשל וי"ל דלא איירי רבינו אלא בכלי שנתבשל בו על האש והעבירו רותח אז הוא מבשל והיינו דתנן אבל לא יתן לאלפס ולקדרה כשהן רותחין וז"ל בפירוש המשנה ואסור לו לתת אותו בקדרה שבישל בה התבשיל כל זמן שהיא רותחת לפי שהוא מתבשל לשם עכ"ל".

2. י"ל, מעשר שאני.

א) **רדב"ז** (מעשר פרק ג' הל' ט"ו, חד מהלך) – "עוד יש לתרץ דאע"ג דבעלמא בישול כלי שני לא חשיב בישול לענין קביעת מעשר הוקבע כיון שע"י בישול זה הוא מכשירו לאכילה נגמרה מלאכתו והא דתנן לקדרה ולאפס אורחא דמילתא נקט וה"ה לחמטה ולתמחוי בזמן שהוא חם ביותר והכי משמע בירושלמי דגרסינן עלה הכל מודים בכלי שני שהוא מותר מה בין כלי ראשון מה בין כלי שני אמר ר' יוסי בר רבי בון כאן היד שולטת כאן שאין היד שולטת דטעמא משום שאין היד שולטת הילכך לא שנא כלי שני מכלי ראשון".

ב) **גינת ורדים** (או"ח כלל ג' סי' ג' ד"ה ומה, סי' ד' ד"ה וליכא) – "דההיא דירושלמי לאו משום דכלי שני מבשל נגעו בה אלא עיקר הטעם דאש קובעת למעשר הוא כדכתב הרמב"ם פרק קמא דמס' מעשרו וז"ל העיקר אצלנו כי הבישול על האש קובע למעשר שאין המנהג שיבשל אדם ויאכל ותקרא זאת האכילה אכילת עראי לפי שכיון שבישל אינו עראי עכ"ל הרי דמדין אכילת קבע נגעו בדבר המבושל וכיון שכן י"ל שהוא הדין דכל אכיל' דעביד לה מידי דגרי' ליה דישה' באכילתו ולא אפש' ליה למהר באכילתו לאוכל' עראי דתקרא ההיא אכילה אכילת קבע וכיון שכן כשנתן הוא מאכלו לשרותו בכלי שני שאין היד שולטת בו שעל כרחו צריך הוא להמתין ולשהות באכילתו הרי נעשית אכילת קבע ונתחייבה במעשרות תדע שהוא כן שהרי הרמב"ם כתב בענין שבת כלי שני אינו מבשל והכא בדין המעשר פסק דכלי שני קובע למעשר נמצא לפי זה כלי שני שקובע למעשר הוא מעיקר הגזרה".

ג) **שואל ומשיב** (מהדורה ה' סי' י"א ד"ה והנה במ"ש) – "והשבתי לו דבמעשר עיקר תלוי בגמר מלאכה ובמה שראוי למאכל וא"כ כל שנתבשל אף בכ"ש ניהו דלא נקרא בישול לענין שבת אבל לענין מעשר חייב ותדע שהרי כובש למעשר ...".

ד) **אמרי בינה** (דיני בשר בחלב ותערובות סוף סי' ג') – "וראיתי בח"א (כלל ל"ט אות ו') דכ' דכלי שני אם הוא חם כ"כ שהיד נכוית במים אפילו כ"ש מבשל וראיתו מדברי רמב"ם (פ"ג) ממעשר לענין קביעת מעשר דנתן לתוך התמחוי אעפ"י שהוא חם מפני שאינו מתבשל בכ"ש ואם היה חם ביותר כדי שיכוה את היד לא יתן לתוכו מפני שהוא מתבשל. אולם ממה דסתם הרמב"ם (פ' כ"ב) משבת דאם יצק התבשיל מקדירה לקערה אעפ"י שהוא רותח דמותר ליתן תבלין לתוך הקערה שכ"ש אינו מבשל ואינו מחלק בין חם ביותר כנראה דעתו דלעולם אינו מבשל. והך דמעשר כבר כ' שם הרדב"ז בס' יקר תפארת דאע"ג דל"ה בישול בעלמא בכ"ש לענין קביעת מעשר הוקבע כיון שע"י בישול זה מכשירו לאכילה נגמרה מלאכתו והא דתנן לקדרה ולאפס אורח' דמילתא נקט והה"ד לחמטה ולתמחוי בזמן שהוא חם ביותר עי"ש וא"כ אינו ראי' לאסור בב"ח ככה"ג בהנאה מה"ת".

ה) **רב פעלים** (ח"ג יו"ד סי' ה' ד"ה ודע) - לשונו מובא לקמן.

ו) **ערה"ש** (העתיך הל' זרעים סי' צ"ח סעי' ט') – "הרמב"ם ... ואע"ג דלענין שבת כלי שני אינו מבשל אפילו ביד סולדת בו כדמוכח מדבריו בפכ"ב משבת מ"מ לענין מעשר החמיר".

ז) **שביתת השבת** (מבשל ס"ק קי"ח) – "רדב"ז".

ח) **חזו"א** (מעשרות סי' ד' ס"ק י"ח) – "מיהו בכ"ש שהיד נכוית אפשר דלא קיי"ל כהירו', דבגמ' דידן שבת מ' כללא כייל דכ"ש אינו מבשל, וכן חולין ק"ד ב' לא אמר דלמא יתן בחם ביותר, ומ"מ לענין מעשר פסק רבנו כהירו', דלענין מעשר דיש הרבה דברים שקובעין שפיר י"ל דבחם ביותר נקבע אף בכ"ש".

ט) **ששכ"ה** (פרק א' הע' קנ"ג [דפו"ח, הע' קע"ה]) - לשונו מובא לקמן.

י) **עי' דרך אמונה** (מעשר פרק ג' ס"ק קמ"ה) – "מפני שהוא מתבשל. אפי' בכלי שני ואף על גב דלענין שבת וכל התורה דעת רוב הפוסקים שאין חילוק בזה דכלי שני לעולם אינו מבשל ואפי' אם היד נכוית בו מ"מ לענין מעשר כיון שנעשה ראוי לאכילה עי"ז הוי קבע ואסור באכילת עראי ויש מחמירין גם לענין שבת".

3. מראי מקומות.

א) **שירי ברכה** (ס"ק ה') – "ומ"ש הרמב"ם דאם היה חם ביותר כדי שיכוה היד דמבשל, קשה דהוא עצמו פסק בהל' שבת פכ"ב דין ו' דאעפ"י שהוא רותח אינו מבשל. וגם התוס' בשבת דף מ' ע"ב ד"ה ושמע מינה, כתבו כן בהדיא. ושמא יש לחלק בין שמן דמירי בהל' מעשר, לתבלין דאיירי בהל' שבת. ומיהו עדיין קשה מההיא דשבת דמירי בשמן. וי"ל דלהרמב"ם מתוקמא כשאין היד סולדת בו".

ב. שיעור יד נכוית.

1. אינו יכול להחזיק היד איזה שניות.

א) **מנחת יצחק** (ח"ה סי' קכ"ז אות ד') – "ואם יכול להחזיק היד איזה שניות, ל"ה בכלל נכוית בו".

(ב) אז נדברו (ח"א סוף סי' ל"ו, סי' ל"ז ד"ה ודוקא) – "אם אפשר להחזיק היד במים איזה שניות יש להקל ולומר דהוי ברור שאין היד נכזיב".

אז נדברו (ח"ו סי' מ"ט אות א') – "אם נשמע כעין קול מהרתיחה אפ"ל אם אינו רותח ממש כרגיל לעשות אבעבועות הוי יד נכזיב ואם אינו נשמע שום קול מ"מ יש להסתפק ביד נכזיב אם כשמכניס היד נאלץ להוציא תיכף מחמת החמימות, אבל אם אפשר לו להחזיק היד איזה שני' ושתי שניות זה לא הוי יד נכזיב".

(1) יותר מ(f120.2) c49 – מנחת יצחק (אוצרות השבת עמ' ס"ד בהע'), "היכא דאי אפשר להחזיק האצבע בתוכו מחמת החום 15 רגעים זה בכלל נכזיב. אם יוכל להחזיק האצבע בתוכו כמו 15 רגעים (שהוא בערך 49 גר. (גראד-מעלות) הוי יד סולדת בו ולא נכזיב".

2. צריך לקבל כויה.

(א) יד יהודה (סי' ק"ה הארוך ס"ק ט' ד"ה והנה ראשון) – "והנה ראשון צריכין להבין גבי הא דסי"ב דע"כ אינו חד עם נכזיב, דאל"כ אמאי משנה דבזה כתב יס"ב ובוזה כתב נכזיב. ונראה דהחילוק הוא דביס"ב אינו נכזה מיד מהמים זולת כשמחזיק זמן מה הוא נכזה, וזהו שפרש"י נמשכת לאחוריה מדאגה שלא תכזה, היינו תיכף שנותן בו היד מושכו משם מדעגה שלא יכזה אם יחזיק זמן מה, משא"כ גבי נכזה הוא מיד".

(ב) הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"ט ריש עמ' צ"ח, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק כ"ג אות ק"א) – "דיד נכזיב היינו שאין יכול להכניס ידו למים בלי לקבל כויה ואם יכול להכניס ולהוציא בלא כויה אין זה יד נכזיב".

(ג) חוט שני (ח"ב פרק כ"ט ס"ק ז' ד"ה בענין, עמ' קס"ה) – "לענין יד נכזיב בו בעינן דוקא שנכזיב מיד. ומש"כ החזו"א דנפל בבירא היתר דכלי שני משום דקשה לשער בין יד סולדת ליד נכזיב, היינו דוקא באופן הרגיל בזמן שמערין מכלי ראשון לכלי אחר ועדיין הוא חם היטיב, אז קשה להבחין אם היד סולדת או נכזיב, משא"כ כשהמים שבכלי שני שוהים בכלי. מים חמים שאי אפשר להחזיק שם את היד אף זמן מועט, אפשר שעדיין שיעורו שהיד סולדת, ועכ"פ אין זה ראייה שהיד נכזיב בהן".

3. מראי מקומות – מאור השבת (ח"א סי' ב' סעי' ז', ח"ג סי' י"ב ס"ק נ"ה ד"ה ובענין).

(א) חזו"א (או"ח סי' נ"ב ס"ק י"ט), הו"ד בארחות שבת (פרק א' סעי' נ"ו, לשונו מובא לקמן) – "דקשה לשער בין י"ס לנכזיב".

(ב) אז נדברו (ח"א סי' ל"ה ד"ה אמנם, סוף סי' ל"ו, ח"ו סי' מ"ט אות א', ח"ב סי' י"ט ד"ה וכל) – "ומאד יש להזהר בזה כי אין אנו בקיאים היטב בהבדל שבין יד נכזיב לסי"ב".

(ג) הגרפ"ש זצ"ל (חידושי בתרא על מ"ב סי' שי"ח ס"ק מ"ח) – "והובא בבב"א שכל מה שחזו"א שאין אנו בקיאים בהבדל שבין יד סולדת ליד נכזיב, ולכאורה יש להכיר ההבדל ביניהם".

(ד) שבט הלוי (ח"ז סי' מ"ב אות א') – "והשתא נהי דאין אנו בקיאים כ"כ בזה, מכ"מ גם המחמיר לא צריך להחמיר רק מיד אחרי הביטול בכ"ר ועירה לכ"ש שאז חומו עוד גדול, דכיון דכל עיקר הדין של החיי"א מפוקפק, גם המחמיר לא צריך יותר".

(ה) דרך אמונה (מעשר פרק ג' ס"ק קמ"ד, ציון ההלכה ס"ק רמ"ח) – "כדי שיכזה את היד. שהוא שיעור יותר גדול מיד סולדת בו [חזו"א שם סקי"ח וכ"כ מה"פ ושע"צ ע"ש בב"א שהאריך ומ"ב סי' שי"ח סקמ"ה ובר"י קורקוס ורדב"ז ורש"ס נראה דהוא שיעור דיד סולדת וזה צ"ע עי' בירו' וי"ל ועי' חזון נחום]".

(ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' נ"ד) – שהיד נכזיב היינו כרתיחה ממש, ואינו נוגע כ"כ".

ג. מחמיר בכלי שני.

1. ח"א (כלל כ' סעי' ד') – "ואם הוא רותח כל כך עד שהיד נכזיב בו, נראה לי דלכולי עלמא מבשל (עי' בחבורי שערי צדק פ"ב)".

חכ"א (כלל נ"ט סעי' ו') – "ואם הוא חם כל כך שהיד נכזיב אפילו בכלי שני מבשל (כן כתב הרמב"ם בהדיא בהלכות מעשרות ועיין בחיבורי שערי צדק פרק ב' סימן ט' בפרט שהרשב"א אוסר אפילו בדיעבד ביד סולדת בו וכן הסכים הפרי חדש)".

שער מצות הארץ (פרק ב' בינת אדם אות ט') – "ביו"ד סי' ק"ה ... וצ"ע גדול על כל הגאונים ראשונים ואחרונים שלא הביאו דברי הרמב"ם פ"ג מהל' מעשרות הל' ט"ו שכ' בהדיא דכ"ש אם היד נכזיב בו מבשל וכ"כ בטור א"ח סי' שי"ח בהדי' באמבטי שהוא כ"ש כיון שחם הרבה מבשל ובאמת נראה לומר שהרמב"ם הוציא דין זה דכ"ש מבשל כשהיד נכזיב בו מהירוש"ל פ"א א'...".

2. מ"ב (סי' שי"ח ס"ק מ"ח, בה"ל סי' שי"ט סעי' ז' ד"ה חייב) – "כ"ז שהיד סולדת בו. עיין בח"א שכתב דהיכא שהיד נכזיב בו לכו"ע מבשל אפילו בכלי שני".

3. עי' דעת תורה (סי' שי"ח סוף סעי' ה') – "בעיקר דין כלי שני, יש לתמוה שלא הביאו הפוסקים מדברי רמב"ם פ"ג מעשר הט"ו...".

4. מנחת שבת (סי' פ' ס"ק י"ז) – "הח"א".

5. מנחת יצחק (ח"ה סי' קכ"ז אות ד', ח"ט סי' כ"ז) – "הנה להפוסקים שמתירים בכלי שני, תיכף הוי כלי שני ואין מחלקים בין זמן לזמן, רק נודע חומרת החיי"א (מלאכת אופה סי' ד') ובחכמת אדם (כלל נ"ט סי' ו'), דאם חם כ"כ שהיד נכזיב במים אפילו בכלי שני מבשל, ופסק כן המ"ב (סי' שי"ח ס"ק מ"ח) ובשאר מקומות, וצ"ע מדברי יוסף (יו"ד סי' ק"ה ד"ה ואם), שכתב בדברי התוס' (שבת) שם, דס"ל דאפילו מעלה רתיחות בכלי שני כעין שהי' בכלי ראשון אינו מבשל, דכלל גדול הוא דכלי שני אינו מבשל בשום פנים דאל"כ ל"ה לתלמודא לסתום ולומר כלי שני אינו מבשל עכ"ל, רק מחלק שם עפ"י הטור בין ביטול למפליט ומבליע עיי"ש, וכן מוכח ממה שהקשה שם על דברי הטור שכתב ואם הוא חם שהיד נכזיב בו אז אוסר, במאי מיירי אי בכלי ראשון וכו' ואי בכלי שני אפילו יד סולדת בו אינו מבשל וכמ"ש התוס' וכו' עיי"ש, ואם יש לחלק בין נכזיב לסולדת ה"ל אפ"ל דמיירי גם בכלי שני ונכזיב שאני, אבל מ"מ כיון דהאחרונים נקטו כהחיי"א להחמיר וכ"פ החזו"א (או"ח בדיני שבת), יש להחמיר כדבריהם".

6. ברית עולם (האופה סעי' נ', סעי' נ"א, אז נדברו ח"א סי' ל"ז ד"ה ודוקא).

7. הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"ט עמ' צ"ד, עמ' צ"ז ד"ה והנה) – "דהוא מבשל כמו בכלי ראשון שגם בהפסק כלי אסור".

עי' הגריש"א זצ"ל (הל' שבת בשבת פרק ח' סוף הע' ע"א, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק כ"ג סעי' ס') – "דדינא דהחיי"א הוא בתורת חומרא, דמדינא משמע מש"פ דמותר, ולכתחילה בדאפשר יש להחמיר בזה".

8. ע'י תשובות והנהגות (ח"א ריש סי' תל"ב) – "וביד נכוית דעת הח"א להחמיר שדינו ככ"ר ממש, והביאו המשנ"ב (או"ח סימן שי"ח ס"ק מ"ח) להלכה ... וגם לענין יד נכוית בו יש פוסקים שהקילו (עיין בזה במטעמי השולחן סימן ק"ה אות ה') ... דיש אומרים שאם נפל לכוס והם מאד עד שיד נכוית בו אין בזה קולא דכלי שני".
9. מעדני השלחן (מטעמי השלחן סי' צ"א ס"ק ח' ד"ה וכל, סי' ק").
10. ארחות שבת (פרק א' סעי' נ"ז) - לשונו מובא לקמן.
11. זכור ושומר (דפו"ח, בישול עמ' קמ"ד).

ד. מיקל: אין חילוק בין יד נכוית בו ליד סולדת בו.

1. ע'י טור (סעי' א') – "ואם הוא חם שהיד נכוית בו אז אוסר כמו מבושל כתב הרשב"א יש אומרים שאין מפליט אלא חום של כלי ראשון שהוא מבשל אבל כלי שני וכן עירוי שהוא ככלי שני אינו מפליט ולא נהירא ...".
2. ב"י (ס"ק ב', סי' צ"ה ס"ק ג' ד"ה ומ"ש) – "ואם הוא חם שהיד נכוית בו כיון שנפל לתוכו אוסר כמו מבושל ואיכא למידק במאי מיירי אי בכלי ראשון מאי אוסר כמו מבושל דקאמר הא זה הוא בישול עצמו ואי בכלי שני אפילו יד סולדת בו ... נתנו בו שיעור דכל זמן שהיד נכוית בו אוסר אבל כלי שני אינו מותר שאין דפנותיו חמין אלא הולך ומתקרר ... וכמ"ש התוספות בפרק כירה דכלי ראשון מתוך שעמד על האור דפנותיו חמין ומחזיק חומו זמן מרובה ולפיכך כל זמן שהיד סולדת בו אוסר אבל כלי שני שאין דפנותיו חמין והולך ומתקרר אף על גב דיד סולדת בו אינו מבשל ע"כ (וס"ל) [ונ"ל] דאפילו מעלה רתיחות בכ"ש כעין שהיה בכ"ר אינו מבשל דכלל גדול הוא דכלי שני אינו מבשל בשום פנים דאל"כ לא הו"ל לתלמודא לסתום ולומר כלי שני אינו מבשל".
- א) מראי מקומות – תולדות שמואל (ח"ג בהשמטות לדף ע"ב, ר"ל-ב', לשונו מובא לקמן), מנחת יצחק (ח"ט סי' כ"ז, לשונו מובא לעיל), אור לציון (ח"ב פרק ל' הע' י"א, לשונו מובא לקמן), ששכ"ה (פרק א' הע' קנ"ג [דפו"ח, הע' קע"ה], לשונו מובא לקמן), שבת במטבח (ארטסקרול, פרק ב' הע' כ', לשונו מובא לקמן).
3. רדב"ו (מעשר פרק ג' הל' ט"ו) - לשונו מובא לעיל.
4. ע'י ט"ז (ס"ק ד') – "ויוצא מזה דאף בכלי שני שהיד סולדת בו אוסר כולו וכמ"ש בשם רש"ל וכ"פ ב"י דברי הטור במסקנא במ"ש ואם הוא חם שהיד נכוית בו אז אוסר כמו מבושל דהיינו אפילו בכלי שני".
5. שואל ומשיב (מהדורה ה' סי' י"א ד"ה והנה במ"ש) - לשונו מובא לעיל.
6. אמרי בינה (דיני בשר בחלב ותערובות סוף סי' ג') - לשונו מובא לעיל.
7. רב פעלים (ח"ג יו"ד סי' ה' ד"ה ודע) – "ומ"ש הרב חכמת אדם כלל נ"ט אות וא' דאם הוא חם כ"כ שהיד נכוית במים אפילו בכלי שני מבשל והביא זה מדברי הרמב"ם בהלכות מעשרות פ"ג וכו' הנה ראיתי להגאון אמרי בינה דף ל"ו ע"ד שהביא דברי חכמת אדם הנו' וכתב שמדברי הרמב"ם פ' כ"ב מה' שבת משמע דכלי שני אינו מבשל ואינו מחלק בין חם ביותר דלדעתו לעולם אינו מבשל, והך דמעשרות פ"ג כבר כתב הרדב"ז ביקר תפארת דהיינו לענין קביעות מעשר כיון שע"י בישול זה מכשירו לאכילה נגמרה מלאכתו, והא דתנן לקדרה ולא לפס אורחא דמלתא נקט, והה"ד לחמימה ולתמחוי בזמן שהוא חם ביותר ע"ש, וא"כ אינו ראיה לאסור בב"ה בכה"ג בהנאה מן התורה עכ"ד ע"ש".
8. ערה"ש (העתידי הל' זרעים סי' צ"ח סעי' ט') - לשונו מובא לעיל.
9. שביתת השבת (מבשל פתיחה אות ט', אות ט"ו, ס"ק ק"ח) – "אם המים רותחים ביותר שיד אדם נכוית יש בישול בכ"ש ע'י חזו"א (או"ח סי' נ"ב ס"ק י"ט, דינים והנהגות פרק י"ב אות י') – "אם המים רותחים ביותר שיד אדם נכוית יש בישול בכ"ש בכל דבר וכמש"כ במ"ב סקמ"ח בשם הח"א, והוא מדברי הר"מ פ"ג מה' מעשר הט"ו ופ"י כן דברי הירוש' וכמש"כ בחזו"א מעשרות סי' ד' סקי"ח, ומיהו כתבנו שם דגמ' דידן פליגא, ומ"מ קשה להקל באיסור שבת, ולפ"ז נפל בבירא היתר כלי שני, דקשה לשער בין י"ס לנכוית, ובלא"ה נוהגין להחמיר בכ"ש ב"ס ע"פ דברי הרמ"א והאחרונים וכמש"כ לעיל, וגם משום מיחזי כמבשל כמש"כ המ"א סקט"ו, ומיהו מעיקר הדין נראה דאין איסור בכלי שני אפי' יד נכוית כיון דלא הזכירו זה הפוסקים הרי"ף והר"מ והרא"ש וטוש"ע, והסמ"ג לא אסר אלא פת".
11. תולדות שמואל (ח"ג בהשמטות לדף ע"ב, ר"ל-ב') – "ובחי"א ... שרוצה לחלק בין יס"ב ובין יד נכוית בו דביד נכוית בו גם כ"ש מבשל לכו"ע ובאמת ז"א כי להדיא מבואר בב"י ביו"ד סי' ק"ה שהכ"ש אפי' מעלה רתיחה אינו מבשל וע"כ נראה וודאי שגם החי"א נתכוין רק לבצלים וכיוצא"ב או דברים רכים ומ"מ גם בזה צ"ע מאין הוציא זה דמסתימת תפוסקים נראה להדיא שהסוברים שכ"ש לעולם אינו מבשל לא חילקו בזה בענין חמימות הכלי וגם כל ענין החילוק בין יד סולדת או יד נכוית ג"כ צ"ע כי לפי"ד הרבה פוסקים חזק דאין שיעורא היא כנ"ל סי' כ"ז ב) ס"ה ע"כ צ"ע"ג לענ"ד דברי החי"א אלו".
12. אור לציון (ח"ב פרק ל' הע' י"א) – "מ"מ להלכה יש להתיר אף אם היד נכוית בו, וכמבואר בב"י יו"ד ריש סימן ק"ה וזה לשונו. וס"ל דאפילו מעלה רתיחות בכלי שני כעין שהיה בכלי ראשון אינו מבשל, מוכח שמרן התיר בכלי שני בכל אופן".
13. ביע אומר (ח"ז או"ח סי' מ' אות א').
14. ששכ"ה (פרק א' הע' קנ"ג [דפו"ח, הע' קע"ה]) – "ועיין ח"א כלל כ סי' ד שכתב דאם, הוא רותח כ"כ עד שהיד נכוית, לכו"ע מבשל אפי' בכ"ש, ומובאים דבריו בסי' שיח במ"ב ס"ק מה ובסי' שיט סעי' ד בביה"ל ד"ה חיב. ועיין יו"ד סי' קה בב"י ד"ה ואם הוא חם, דאפי' מעלה רתיחות בכ"ש כעין שהיה בכ"ר, אינו מבשל, וע"ש בביאור הגר"א ס"ק יג. ועיין חזו"א סי' נב ס"ק יט, דמעיקר הדין אין איסור בכ"ש אפי' היד נכוית, מכיון שלא הזכירו זאת הפוסקים, אלא שקשה להקל באיסור שבת. ויל"ע, דלמה לא הזכיר המ"ב דין זה לגבי בישול מים בסי' שיח סעי' יג, שמפורש שם דכ"ש מותר. ועיין תולדות שמואל ח"ג בהשמטות לדף עב, שגם הח"א נתכוין רק לבצלים וכיו"ב או דברים רכים, ומ"מ גם בזה צ"ע מאין הוציא זה. ועיין שו"ת שו"מ מהדו"ה סי' יא, שמוכיח מדברי הרמב"ם פכ"ב מה' שבת סוה"ו, דכ"ש אינו מבשל לענין שבת אפי' היד נכוית בו, ע"ש שמתרץ שלא יוקשה מהרמב"ם בה' מעשרות, וכ"ה באמרי בינה ה' שבת ובנחמת אליעזר על בינ"א בחכ"א, שערי צדק, פ"ב ס"ק ש. ועיין ש"ש בהקדמה למלאכת מבשל ס"ק י, דלא

מצינו לו לח"א חבר בכל הפוסקים, ועיין גם בלשון השו"ע סי' שיח סע' יד וברמ"א שם בהסבירו מהו השיעור של י"ב. ועיין קצוה"ש סי' קכד סע' י, שהוא מסביר בחמין הרבה בכ"ש מכוח דין דאמבטיה, סי' שיח סע' יא, והוא אינו מזכיר דברי הח"א, ועיין גם "...".

15. מנוחת אהבה (ח"ב פרק י' סעי' כ"א) – "יש מי שאומר שאע"פ שכלי שני אינו מבשל אפי' אם היד סולדת בו, מכל מקום אם הוא חם ביותר עד שהיד נכוית בו, הרי הוא מבשל כמו כלי ראשון. אבל דעת רוב ככל הפוסקים שכלי שני אינו מבשל אפי' אם הוא רותח מאד, וכן דעת מרן ז"ל. וכן עיקר".

16. אור יצחק (או"ח סי' קס"ד) – "אין כן הדין למעשה, דהדין כך רק במעשרות ולא משום בישול אלא משום גמר מלאכה. ולכן מותר לעשות תה בכלי שני, וראיה לדבר שבאיסור והיתר אין חילוק בין יד סולדת ליד נכוית. ועי' להי אדם בספרו שערי צדק בשער מצוות הארץ פרק ב' וכבר חלקו עליו, ועיין".

17. שבת במטבח (ארטסקרול, פרק ב' הע' כ') – "החיי אדם ... ואולם הרדב"ז ... אמרי בינה ... בשואל ומשיב ... ובערוך השלחן ... חזו"א ... בבית יוסף יו"ד ... בשביתת שבת ... לא הבאנו שיטת החיי אדם כיון דרוב הפוסקים חולקים עליו".

(א) בדיעבד, מיקל – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' קמ"ו), "שמעתי מרי"ב של' שבדיעבד אין צריך להחמיר".

ה. עירוי בכלי שני: שהיד נכוית - למחמירים לעיל.

1. עי' או"ח סי' שי"ח סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ו. כלי שלישי: שהיד נכוית - למחמירים לעיל.

1. עי' או"ח סי' שי"ח סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ז. אמבטי: האם יש להחמיר בכלי שני, כמו לענין שבת.

1. עי' או"ח סי' שי"ח סעי' י"א, לשיטות ומראי מקומות.

ה. מראי מקומות – דברי יציב (או"ח סי' קנ"ה), מעדני מלכים (סי' קי"ד), שבות יצחק (ח"ט פרק ט'), הלכה שלימה (סי' כ"ז).

1. מ"ב (סי' קפ"א ס"ק ח') – "נכוית בהם. ל"ד דבדאי אין אדם נוטל ידיו במים כאלו שיכוה בהן אלא ר"ל שהיד סולדת בהן ושיעורו כל שכריסו של תינוק נכוית בו [מ"א]".

2. בדה"ש (ס"ק ל"ג, ס"ק ל"ה) – "ולדינא צ"ע בזה ומ"מ כל שיש עוד צד קולא נראה שיש להתיר בזה".

3. הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא סי' שי"ח על מ"ב ס"ק מ"ח) – "ואינו פשוט".

4. נשמת שבת (סי' שי"ח אות ל"ו) – "וראוי להחמיר לכתחילה".

ג קלי הבישול - לענין איסור והיתר.

א. הדין כמו בשבת, אמנם רק לחם וכדומה.

1. חזו"א (או"ח סי' נ"ב ס"ק י"ח) – "בשו"ע סי' שי"ח ס"ה מבואר פלוגתת הסמ"ג והטור בליתן פת בכלי שני שהי"ס, דעת הסמ"ג

דאסור דהא מבואר בגמ' מ"ב ב' לחד לישנא דמלח מתבשל אף בכלי שני, ושמעין דאין כלי ראשון תנאי בעיקר מלאכת הבישול רק שכן הוא המציאות ברוב הדברים שאין מתבשלין בכלי שני, אבל דבר רך שנוח להתבשל ומתבשל בכלי שני יש בו משום בישול אף בכ"ש, וגם הטור מודה בעיקר הדבר אלא דס"ל דאין לנו לחוש בפת כיון דלא מצינו בגמ' אלא במלח אין לנו לחוש לדברים אחרים, ואנו נוהגין להחמיר כהסמ"ג, וכ' במ"ב סקמ"ב בשם המ"א דיש להחמיר בכל דבר שאין היתרו מבואר בגמ', ומיהו י"ל כיון דמים ושמן מבואר בגמ' שאין מתבשלין בכ"ש כדאמר מ' ב' מ"ב א', אין להחמיר רק בפת המבואר בסמ"ג ומשום שהוא כבר אפוי נוח להתבשל אבל לא בשאר דבר וכן משמע מהא דסתם ביו"ד סי' ק"ה להקל בכלי שני דיעבד ולא חילק בין בשר לפירות וירקות האסורין בכלאי כרם וערלה וטבל".

(א) בדה"ש (בי' ד"ה אבל, עמ' רס"ג) – "בחזו"א ... ויש לעיין בדבריו דסוף סוף מסתימת השו"ע משמע שגם בלחם מקילים בכ"ש וכגון בלחם של טבל ועוד יש להעיר שלכאורה כשם שפת קל להתבשל בכ"ש כיון שכבר נאפה גם בשר שנתבשל או נצלה כבר קל להתבשל בכ"ש כיון שכבר נתרכך".

ב. איסור והיתר יותר קל.

1. מהרי"ל (סי' קנ"ז דין י"ד) – "ובתולעת זבוב שנפלה בכלי שני והיד סולדת בו ... וזבוב בכלי שני לא ידענא מאי תבעי לך כיון דקיימא לך כר"י דכלי שני אינו מבליע ואינו מפליט, ודלא כרבינו חיים ושעמו מ"ש זבוב משאר איסורים, אדרבה זבוב גרע דכתב במרדכי (ע"ז סי' תתנ"ה) בשם רוקח (סי' תס"א) דלא יהיב טעמא, ואפילו בכלי ראשון שרי. ואי אגב רוככיה קמדמית ליה למלחא דלאיכא דאמרי אפילו בכלי שני בשל, נראה דהני מילי לענין איסור שבת, וכן לחוש לדברי הרא"ם אבל לא לענין טעם דתליא בבליעה ופליטה, אע"ג דאשכחנא איפכא בכלי חרס ושאר מילי האי כטבעיה והאי כטבעיה".

2. הו"ד באגלי טל (האופה ס"ק ט"ז אות א').

3. יד יהודה (הארוך ס"ק י"ב).

4. בדה"ש (בי' ד"ה אבל, עמ' רס"ג) – "ודאי שסתמת הפוסקים מורה שאין ללמוד בליעות ופליטות מבישול דשבת דהא ברוב פעמים הוא כן שהבשר הנמצא בכ"ש כבר נתבשל בכלי ראשון או נצלה אלא נראה מזה כדברי המהרי"ל הנ"ל שבכל ענין כלי שני אינו בולע ופולט ואף באלו שקלים להתבשל".

א) מעדני אשר (סי' ק"א אות ג') – "מהרי"ל ... וביאור דבריו דיתכן שכ"ש מבשל אע"פ שאינו מבליע, כיון שגורם לחתיכה להתרכך ולהיות מוכשרת לאכילה, ואף שמצינו שיותר קל להבליע מלבשל, מ"מ יש גם טבע כזה. וכ"כ הנוב"ת יו"ד סי' ס' והיד יהודה ק"ה סקי"ב".

ג. מחמיר רק לכתחילה [שבת], ולא בדיעבד [או"ה].
1. חמודי דניאל (דרכ"ת ס"ק נ"ז).

ד. מחמיר.

1. יבקש תורה (סי' מ"ב סוף ענף ה', ענף ו' אות ג').

ה. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק נ"ז), מגילת ספר (אות כ"ה), שבות יצחק (ח"ט סוף פרק כ"א), תורת המלאכות (האופה ס"ק קכ"א).
1. הגר"ק זצ"ל (בירורי משנה קובץ תשובות עמ' צ"ד שאלה ו') – "החזו"א (סי' נ"ב סקי"ח) הוכיח מהא דסתם בטור (יו"ד סי' ק"ה) להקל בכלי שני דיעבד, ולא חילק בין בשר לפירות וירקות האסורים משום כלאי הכרם וערלה וטבל. א"כ ה"ה לענין שבת אין להחמיר בכ"ש בשאר דברים. ושמעתי אומרים בשם החזו"א שחזר בו ממה שרצה לדמות דין איסור בישול בשבת לדיני איסור והיתר, מחמת דברי המהרי"ל (שו"ת סי' קנ"ז סקי"ד) דכתב דאין לדמות ביניהם משום דאף אם הוי קל להתבשל אין זה מוכרח דקל הוא לפלוט, האם נכון הדבר. תשובה: לא שמעתי".
2. הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק א' הע' צ"ג) – "ועיי"ש בחזו"א ס"ק י"ח שכתב בתוך הדברים סיעתא להא דאין לחוש בסתמא לקלי הבישול מהא דלענין איסור והיתר סתמו בשו"ע יו"ד סי' ק"ה להקל בכלי שני בדיעבד ולא חילקו בין בשר לפירות וירקות וכתב לן מו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א [זצ"ל] דמפורש הוא בשו"ת מהרי"ל סי' קנ"ז ס"ק י"ד דאין לדמות תערובות לבישול והיינו דאף אם הוי קל להתבשל אין זה מכריח דקל הוא לפלוט טעמן] ואח"כ נודע לי שהעירו לחזו"א מסברא שאין לדמות בישול דשבת לדין או"ה והודה לזה שאין להביא ראייה מדיני או"ה עכ"ד".

ו. שאר ציורים.

1. שבת: עי' או"ה סי' שי"ח סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
2. בשר בחלב: יש מעוררים, לפי המהרי"ל לעיל שקלי הבישול מבשל בלי נתינת טעם. יש לעיין מה הלכה בבשר שנתבשל בקלי הבישול בחלב. שקשה לומר, שיש איסור בישול דאורייתא ועדיין מותר לאכול. ואפשר לומר, שכיון שאין נתינת טעם, אינו מבשל בשר עם חלב. שהחלב מסביב הבשר ולא בתוך הבשר, וממילא אין גם איסור מצד בישול. וצ"ע.

ד כלי ראשון שאין יד סולדת בו.

א. ירושלמי (שבת פרק ג' הלכה ד') – "מה בין כלי ראשון מה בין כלי שני. א"ר יוסי כאן היד שולטת. וכאן אין היד שולטת. א"ר יונה כאן וכאן אין היד שולטת. אלא עשו הרחק לכלי ראשון ולא עשו הרחק לכלי שני".
1. ביאור הדברים: יש שני טעמים להחמיר. הירושלמי, מצד הרחקה. הרשב"א והטור, מצד שהוא בולע. ולכאורה יש כמה נ"מ בין המקורות.
א) האם יש להחמיר רק באו"ה, או גם לגבי שבת: שלפי הירושלמי יש להחמיר גם לשבת, אבל מצד הרשב"א והטור יש להחמיר רק באו"ה.
ב) האם יש להחמיר רק בכלי ראשון, או י"ל להחמיר גם בכלי שני: שלפי הירושלמי יש להחמיר רק בכלי ראשון. אבל לפי הרשב"א והטור יש מקום להחמיר גם בכלי שני. ואולי יש לחלק בין שבת ואו"ה. עי' לקמן.
ג) ועוד, אולי יש נ"מ אם יש להחמיר רק בכלי שעל האש או יש להחמיר אפי' בכלי שלא על האש.

ב. דעת הש"ך.

1. ש"ך (ס"ק ה') – "אלא דבכלל כ"ג ד"ג פסק כהרשב"א וטור דצונן לתוך חם שאין היד סולדת בו צריך קליפה וצריך לומר דסבירא ליה דאע"פ שאין היד סולדת בו מבליע כדי קליפה וכן יש להחמיר אף על פי דמדברי שאר הפוסקים לא נראה כן ודו"ק".
2. חזר בו להחמיר.
א) בית יעקב (סי' כ'), הו"ד בפת"ת (ס"ק ו') – "וכבר הי' לי ויכוח עם בעל ש"ך בעצמו בהיותי בק"ק ווילנא ואמרתי לו שדבריו תמוהים ודברי רש"ל נכונים דאי כדבריו ... ובעל ש"ך הודה לדבריו".
ב) הו"ד בתוס' שבת (סי' שי"ח ס"ק ל"ג) – "בתשובת בית יעקב ... והש"ך הודה לדבריו ע"ש ולכן גם בנקודת הכסף חזר בו וכתב דבספרי יישוב הירושלמי לדעת מהרש"ל".
ג) ומחה"ש (סוף ס"ק ה') [לשונו מובא לקמן], או"ה סי' שי"ח ס"ק כ"ח) – "ועיין בתשובת בית יעקב [סימן כ] שכתב שהתוכה עם הש"ך פנים אל פנים ודחה פירוש הש"ך, ועל כן פירש בירושלמי כמו שהבינו רש"ל, והודה הש"ך לדבריו".
3. אינו חוזר.
א) כנפי יונה (על סעי' ב') – "ומ"ש (בבית יעקב שם) שהש"ך הודה לדבריו, ולדעתי לא חש להשיבו".

ג. מחמיר: כדי קליפה, ויש שנראה כולו. [מי שמחמיר לענין שבת, לכאורה ה"ה לענין או"ה].

1. רשב"א (תורת הבית הקצר בית ד' שער א') – "שחום בית השחיטה וחום חלב הכסלים מועט הוא מחום כלי שני ומפליטין ומבליעין, כמו שיתבאר. שאין הבליעה והפליטה תלוין בבישול, ולפיכך חוששין לכל חום שע"י האש ואפילו אין היד סולדת בו".

2. **רמ"א** (תו"ח כלל כ"ג דין ג') – "אם אין היד סולדת בו לא מקרי חם לאסור האחד כולו אלא כדי קליפה".
3. **יש"ש** (חולין פרק ח' סוף סי' ע"א) – "אבל חום האש, כל זמן שאין היד סולדת, אפילו בכלי ראשון ועומד על האש אין בו כח להבליע כלל, וגם אינו בולע, אלא דמסתפינא להקל בכלי ראשון שעומד על האש, כל זמן שהוא חם, אפי' אין היד סולדת בו, ראוי לאסור, דעשו הרחקה לכלי ראשון, כדאיתא בירושלמי (שבת פ"ג ה"ד)".
4. **עי' בית יעקב** (סי' כ') – "וכבר היה לי ויכוח עם בעל ש"ך בעצמו בהיותו בק"ק ווילנא ואמרתי לו שדבריו תמוהים ודברי רש"ל נכונים, דאי כדבריו דפי' שאין היד שולטת בו שאמר בירושלמי היינו שאין להיד שליטה בו דהיינו היד ס"ב, א"כ מה צריך הרחקה שאמר בירושלמי הא מדינא אסור ואמאי אמר דעשו הרחקה כו'. גם אשתמיטתיה דברי הערוך ערך סלד דהביא דברי הירושלמי הנ"ל ופירש שולטת היינו סולדת, וא"כ שאין היד שולטת בו שאמר הירושלמי אין הפי' כמו שהבין בעל ש"ך שפירש שאין להיד שליטה, אלא רצה לומר שאין היד סולדת בו כמ"ש, וא"כ דברי רש"ל נכונים, וא"כ לפ"ז יש להחמיר בכלי ראשון שעומד אצל האש אפילו אין היד ס"ב כדברי רש"ל הנ"ל, ובעל הש"ך הודה לדברי. בשגם שאפשר לפרש דברי ש"ע כן דמ"ש בסי' ק"ה דחום של כלי ראשון שהיד ס"ב אסור כו' משמע דכשאין היד ס"ב אינו אסור איירי כשאינו עומד אצל האש דוקא. אלא שדברי כל הפוסקים לא משמע כן מ"מ היכא דאין הפסד מרובה נראה להחמיר כדברי מהרש"ל כן נראה לענ"ד אף שהסברא להחמיר בכל ענין מ"מ נראה להקל בהפסד מרובה מפני המנהג".
- א) **פמ"ג** (מש"ז סוף סי' ס"ה ד"ה אמנם) – "ומ"ש הבית יעקב דאי כג"ה הש"ך איך שייך הרחקה והא מדינא אסור כבר אתה רואה דלירושלמי כל שאין האור מהלך תחתיו אין מבשל כי אם מדרבנן ואנן לא קיי"ל כן כמו שיתבאר. ועיין תוס' כירה מ' ב' ד"ה ושמע מיניה שהוקשה להם תימא מה בין כ"ר לכ"ש ות"י דכ"ש דפנותיה מקררין והוא תמוה לי דבירושלמי מחלק בין כ"ר לכ"ש והתוס' לא הזכירו מירושלמי שוב ראיתי בשירי קרבן שעמד בזה ולפי מ"ש א"ש דלכולהו פירושי מקשין שפיר. למה שכתב דעשו הרחקה קאי להפשיר אתי שפיר דאין מיירי כלל לחלק בין כ"ר לכ"ש לר' יונה אי מבשל כו' וליש"ש דגריס איפכא או לערוך כפי הבנת בית יעקב 'דשולטת' היינו 'סולדת' א"כ קושית התוס' לחלק ביד סולדת בו ולג"ה הש"ך ופר"ח וכפי גירסתנו פשיטא אתי שפיר דירושלמי לשיטתיה דכל שאין האור מהלך תחתיו אין מבשל מן התורה ועשו הרחקה כו' משא"כ לש"ס דילן כל שיד סולדת בו מבשל מ"ה אף שהעבירוהו מאש כמ"ש הר"ן בשבת ובע"ז בסופו הוקשה להם שפיר והוצרכו לחלק שדפנותיה מקררין וכדאמרן נראה לי".
5. **מג"א** (סי' שי"ח ס"ק כ"ח) – "ונ"ל דאם אין היס"ב שרי אע"ג דלענין איסור והיתר יש אוסרין וכמ"ש בת"ח כלל נ"ז היינו משום דמבליע ומפליט וגם יש אוסרין אפי' בכ"ש אבל לכ"ע אינו מבשל מיהו בירושלמי איתא דעשו הרחקה לכ"ר אפי' אין היס"ב וכ"כ בתשב"ץ ועבי"ד רסי' צ"ד בט"ז בשם רש"ל".
6. **עי' מקור חיים** (חו"י, סי' תמ"ז על סעי' ג') – "בדבר גוש הסכימו האחרונים דאפילו מונח בכלי שני דינו ככלי ראשון, גם דכלי ראשון אסור אפילו אין היד סולדת בו".
7. **עי' חגורת שמואל** (ס"ק ה') – "אבל עיין בתשובת בית יעקב ... ובעל הש"ך הודה לדברי כו' ע"כ ע"ש. וכדבריו כן הוא במה שענינו רואות מה שכתב הש"ך בנה"כ בסי' זה וחוזר מדבריו ע"ש, ולכן חזרתי ג"כ ממ"ש בסי' צ"ד ע"ש. ובמסקנא כתב הבית יעקב דבאין הפסד מרובה יש להחמיר כדברי רש"ל, אבל בהפסד מרובה יש להקל מפני המנהג ע"ש".
- א) **וחוזר** ממש"כ בהחגורת שמואל (סי' צ"ד ס"ק ג') – "וכן עיקר".
8. **חכ"א** (כלל נ"ט סעי' א') – "ומכל מקום בדבר מאכל כיון שנוח לבלוע יש להחמיר לאסור כדי קליפה אפילו אינו עומד על האש אבל להבליע מכילי לכלי אינו אסור כלל (ש"ך סימן ק"ה ס"ק ה') ועיין במנחת יעקב כלל כ"ג ס"ק ד)".
9. **מחה"ש** (סוף ס"ק ה', או"ה סי' שי"ח ס"ק כ"ח [לשונו מובא לעיל]) – "אכן בתשובת בית יעקב סימן כ' השיג על הש"ך, וכתב דבערוך [ערך סלד] כתב בהדיא ששולטת פירושו היינו סולדת. ועוד, דמוכח דכונת הירושלמי אף על פי שאין היד סולדת בו, דאי לא הכי למה כתב דעשו הרחקה לכלי ראשון, אי מיירי שהיד סולדת בו מה הרחקה שייך, הא מצד הדין אסור, אלא ודאי דכונת הירושלמי אף שאין היד סולדת בו עשו הרחקה. וכתב שפנים אל פנים דיבר עם הש"ך והודה לדבריו, אכן בהפסד מרובה כתב דיש להקל באין היד סולדת בו אף בכלי ראשון, עיין שם שהאריך".
10. **בדה"ש** (מלואים לס"ק כ"ט) – "להקל דה"מ בכלי אבל לענין בליעת אוכל צריך כ"ק".
- א) **וחוזר** ממש"כ בהבדה"ש (ס"ק כ"ט, עי' סי' צ"ד ס"ק ג') – "ונראה להקל כדבריו".
11. **פתחי הלכה** (ארטסקרול, עמ' קי"ג).

ד. מיקל.

1. **או"ה** (כלל ל"ד דין י"ט, כדאי' דר"מ וט"ז לקמן) – "בכל עניין ... אפילו כלי ראשון אינו מבשל כ"א שהיד ס"ב".
2. **בית יוסף** (סי' צ"ה ס"ק ג' ד"ה ומ"ש רבינו שרצון) – "ונראה שאע"פ שהיא על האש נמי אם אין היד סולדת בהם שרי".
3. **רמ"א** (תו"ח כלל נ"ז דין י"ב) – "אבל אם אין היד סולדת בהן כתב בית יוסף [סי' צה ד"ה ומ"ש רבינו שרצון] דאפילו היורה עדיין על האש אינו נאסר וכן פסק באיסור והיתר הארוך כלל ל"ד [דין יט]".
4. **ט"ז** (סי' צ"ד ס"ק א') – "וכתב רש"ל פכ"ה סי' ע"א דמסתבר דכלי ראשון כל זמן שאין היד סולדת בו אין בו כח להבליע כלל אלא דמסתפינא להקל בכלי ראשון שעומד אצל האש כל שהוא חם ואפילו אין היד סולדת בו ראוי לאסור דעשו הרחקה לכלי ראשון כדאיתא בירושלמי עכ"ל אבל בת"ח כלל נ"ז פוסק כב"י ואו"ה דאפילו בכלי ראשון שעל האש אינו אסור אם אין היד סולדת בו וכן עיקר".
5. **פר"ת** (ס"ק ה') – "והמחמיר בזה תע"ב".
6. **בית לחם יהודה** (סי' צ"ד ס"ק ב') – "וכן עיקר".
7. **באה"ט** (סי' צ"ד ס"ק ב').

8. גר"א (ס"ק י"ג, או"ח סי' ש"ח סעי' ט') – "כ"ז שהיד. דאם אין היד סולדת אין בו משום בישול כמ"ש מ' ב' וע"ש תוס' ד"ה וש"מ כו' וז"ש כאן בכל הסי' יד סולדת ואפילו בתוך הכירה ותנור מותר אם אין יד סולדת בו כמ"ש בס"י רנ"ג וכ"ה בירושלמי ר"פ כירה בתנור ע"ש. ומ"ש מ"א בס"ק כח בשם הירושלמי להיפך לא דק שכן איתא שם פ"ג סוף הלכה ב' ר' זעירא בשם רב יהודא מותר להפשיר במקום שהיד שולטת ואסור להפשיר במקום שאין היד שולטת במקום שאין היד שולטת עד איכן עד שיהא נותן ידו לתוכה והיא נכוית הכל מודים בכלי שני שהוא מותר מה בין כלי ראשון לכלי שני א"ר יוסי כאן היד שולטת וכאן אין היד שולטת א"ר יונה כאן וכאן אין היד שולטת אלא עשו הרחקה לכלי ראשון ולא עשו הרחקה לכלי שני ור"ל ואף על גב שבכלי ראשון שנותן רק להפשיר מ"מ עשו הרחקה כדי שלא יתן שם עד שיחם כמ"ש הרא"ש בפ"ג ס"י ובר"ן ומ"מ וקורא הירוש' אין היד שולטת מ"ש בגמ' יד סולדת בו".
9. רע"א (על הש"ך ס"ק ה') – "ועומד על האש אינו אוסר. וכן דעת הט"ז (רס"י צ"ד)".
10. תו"ד (סי' צ"ד חי' ס"ק ד').
11. יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ג, סי' צ"ד הקצר ס"ק ו') – "מותר לגמרי ... אין להחמיר".
12. ערה"ש (סי' צ"ד סעי' ד', או"ח סי' ש"ח סעי' מ') – "ויש מי שרוצה להחמיר גם באין היד סולדת בו ואינו עיקר דאפילו בעומד אצל האש אם אין היד סולדת בו לאו כלום".
- ע"י ערה"ש (סעי' י"ח) – "אבל אם נצטנן עד שאין היד סולדת בו ואפילו אם עומדת אצל האש אם עדיין אין היד סולדת בו אינו כלום ודי בקליפה או בהדחה בעלמא [ש"ך ססק"ה] ויש רוצים להחמיר ע"פ הירושלמי פ"ג דשבת אף כשאין היד סולדת ואינו כן דאדרבא מהירושלמי ראייה להיפך [שם] והפירוש בירושלמי הוא ג"כ כן [עשו הרחקה לכלי ראשון שאין היד שולטת בו כלומר שאין היד יכול לשלוט בו מפני הסילוד וז"ש עשו הרחקה זהו לבישול דמדאורייתא אינו מבשל גם בכלי ראשון רק אצל האש ובארנו זה בס"י ס"ח ודו"ק]".
13. כה"ח (ס"ק כ"ז, או"ח סי' ש"ח ס"ק ק"ה) – "והגם דהרב בית יעקב סי' כ' כתב דנתוכח עם הש"ך עצמו והודה לו שהעיקר כרש"ל, מ"מ כיון שכל האחרונים הנזכרים לא חשו לה אזלינן בתר רובא, ורק המחמיר תע"ב".
- ה. שבת: יש הרבה מקורות שכתבו להקל לענין שבת, והם מפרשים שאין ראייה מהירושלמי להחמיר. אמנם, לכאורה אין ראייה מהם לענין או"ח, שיש סברא אחר להחמיר, מצד הרשב"א והטור. [וכך ראינו מהש"ך והפר"ח ועוד] - אבל כיון שנוגע לענינו, נביא קצת מהם.
1. מיקל.
- א) פרי חדש (יו"ד סי' ס"ח ס"ק י"ח) – "ואמרינן עלה בירושלמי הכל מודים בכלי שני שהוא מותר, מה בין כלי ראשון מה בין כלי שני, אמר רבי יוסי כאן היד שולטת וכאן אין היד שולטת. פירוש, שכלי שני מסתמא היד שולטת בו כלומר שאינו נכוה. אמר רבי יונה כאן וכאן אין היד שולטת אלא עשו הרחק לכלי ראשון ולא עשו הרחק לכלי שני. פירוש, דכלי ראשון אסור כיון שאין היד שולטת בו אלא שנכוה מחמתו, וכלי שני מותר אף על פי שאין היד שולטת בו, והיינו טעמא משום דסבירא ליה דאין חייב משום מבשל מן התורה אלא כשהאור מהלך תחתיו, אבל אם העבירו מן האש לא מחייב עליה משום מבשל ... ולענין דינא קיימא לן כותיה דרבי יונה ...".
- ב) א"ר (סי' ש"ח ס"ק כ"ג) – "בירושלמי ... וגם בזה מקיל ועיין בתשב"ץ סימן ק"ז דאין ראייה משם וכן הש"ך סימן ק"ה ס"ק ד' דחה לגמרי דירושלמי מיירי ביד סולדת בו דוקא וכן כתב פרי חדש סימן ס"ח ס"ק י"א".
- ג) ע"י תוס' שבת (סי' ש"ח ס"ק ל"ד) – "מיהו בתשובת בית יעקב ... **אכן בסמ"ג** לאוין בה"ש הביא ירושלמי דמעשרות דשם משמע כדברי הש"ך ולדידי צ"ל דהא דעשי הרחקה לכ"ר היינו דס"ל דמדינא אין לאסור אלא כשהאור מהלך תחתיו או כשהוא מעלה רתיחה עב"י ב"ד רס"י ק"ה".
- ד) בית מאיר (או"ח סי' ש"ח על המג"א ס"ק כ"ח) – "כתב המ"א ס"ק כ"ח מיהו בירושלמי איתא וכו'. כבר עמד הש"ך י"ד סי' ק"ה סק"ה על דברי מהרש"ל אלו ובטלם בדברים פשוטים וברורים".
- ה) ע"י חת"ס (או"ח סי' ש"ח על המג"א ס"ק כ"ח).
- ו) מ"ב (סי' ש"ח ס"ק ס"ד, שעה"צ ס"ק פ"ט) – "אבל אם אין היד סולדת בו אפילו כלי ראשון אינו מבשל [אליה רבה בשם הש"ך ופרי חדש, דלא כמגן אברהם, וכן כתב הגר"א שלא דק בכוונת הירושלמי]".
- 1) **וצ"ב**: איך כתב הח"ח זה בשם הש"ך, והא חזר בו והודה להבית יעקב. וקשה לומר שלא ידע מהבית יעקב, שהבית יעקב הו"ד במחה"ש ותוס' שבת שם בהל' שבת.
- ז) ע"י תהלה לדוד (סי' ש"ח ס"ק כ"ז) – "ולענין דיעבד בין בעומד אצל האש בין באינו עומד אצל האש כפי הנראה אין להחמיר".
- ח) שביית השבת (מבשל ס"ק מ"ז) – "המחמיר תע"ב אך דעת שאר הפוסקים אינו כן".
2. לענין עוד שיטות ומראי מקומות - ע"י סי' ש"ח סעי' ט'.

ו. טוב להחמיר.

1. פרח"ח (יו"ד סי' ס"ח ס"ק י"ח) – "ולענין הלכה בין אם הוא כלי ראשון בין אם הוא כלי שני אם אין היד סולדת בו דמי לחום בית השחיטה ולההיא דכפלי עלוי בישראל, וא"כ נחזי אנן בהנהו היכי קיימא לן ומשם נפשוט לנידון דידן. הנה ... ולפיכך המיקל בחום שאין היד סולדת בו שאינו מפליט ואינו מבליע לא הפסיד, אלא שטוב להחמיר".
- ז. בספק, מיקל [כיון דהוי דרבנן].
1. פמ"ג (מש"ז סוף סי' ס"ח ד"ה אמנם) – "וכיון דמידי דרבנן הוא שמעינן להקל בספיקו".

ח. כמה נמשך החימום.

1. כל זמן שהוא חם – יש"ש (חולין פרק ח' סוף סי' ע"א, "כל זמן שהוא חם"), ש"ך (ס"ק ה'), כה"ח (ס"ק כ"ז), עי' אהל יעקב (הע' ל"ה, "ופשוט שכל זה מיירי שעדיין חם קצת דאם נתקרר לגמרי פשוט שאינו אוסר").

ט. אם רק במקום שהיה יד סולדת בו מקודם, או בכל ציורים.

1. מראי מקומות.
א) מעדני השלחן (מטעמי השלחן אות ו') – "ולכאורה נראה דמיירי שמקודם היה הכלי ראשון חם שהיד סולדת בו ואחרי שהוסר מהאש או שהקטינו האש נתקרר ממה שהיה מקודם ואין היד סולדת בו, לכן אוסר הש"ך כדי קליפה (במאכל) דחמימותו הקודם מועיל ג"כ עתה קצת, משא"כ אם לא הגיע חמימותו אף פעם לשיעור יד סולדת בו, הגם שעומד על האש אין עליו שם כלי ראשון ולא צריך קליפה ודי בהדחה, וצ"ע דאפשר כיון דעשו הרחקה לכלי ראשון בכל גווני עשו".

י. רק באוכלים או גם בכלים.

1. בכלים יש להקל [סתירה].
א) רמ"א (תו"ח כלל נ"ז דין י"ב) – "וכל זה לא מיירי אלא כשהמים בכלי ראשון שהיד סולדת בהן אבל אם אין היד סולדת בהן כתב בית יוסף [סי' צה ד"ה ומ"ש רבינו שרצון] דאפילו היורה עדיין על האש אינו נאסר וכן פסק באיסור והיתר הארוך כלל ל"ד [דין יט"].
ב) בדה"ש (סי' צ"ד ס"ק ג').
2. י"ל רק באוכלים מחמירים [לתרץ סתירת בהדר"מ, עי' ש"ך].
א) מנחת יעקב (כלל כ"ג ס"ק ד', כלל נ"ז ס"ק כ') – "שהיד סולדת בהן. לעיל כלל כ"ג ד"ג פסק הרב בשם הטור דמ"מ נאסר כדי קליפה אף שאין היד סולדת בו, וע"ש ס"ק ד' שכתבתי שיש לחלק בין להבליע למאכל או לכלי, ע"ש".
ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק ד', סוף סי' ס"ה ד"ה אמנם) – "ולענין דינא כ"ר שאין יד סולדת בו כתב רמ"א בתורת חטאת כלל ס"ג ובמ"י אות ד' דאוסר כדי קליפה והיינו למאכל אבל לכלי כתב בכלל נ"ז ובאות כ' דאין מפליט ומבליע כלל אף כדי קליפה יע"ש".
ג) חכ"א (כלל נ"ט סעי' א') - לשונו מובא לעיל.
ד) מעדני השלחן (מטעמי השלחן סוף אות ו').
ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ה' הע' כ"ב).
ו) בדה"ש (מלוואים לס"ק כ"ט) - לשונו מובא לעיל.

יא. אם ה"ה בכלי שני - למחמירים דלעיל.

1. מחמיר.
א) רשב"א (תורת הבית הקצר בית ד' שער א' [לפי הבנת הב"י ברשב"א דמיירי בכלי שני, משא"כ לפי הט"ז]) - לשונו מובא לעיל.
ב) ב"ח (ס"ק ה' ד"ה ולענין) – "ולא נהירא אלא דברי הרשב"א עיקר דבהדחה ודאי לא סגי אלא קליפה בעינן בחום דכ"ש אפילו אין היד סולדת בו".
2. מיקל: רק בכלי ראשון אסור.
א) יש"ש (חולין פרק ח' סוף סי' ע"א) - לשונו מובא לעיל.
ב) בית יעקב (סי' כ') - לשונו מובא לעיל.
ג) א"ר (סי' שי"ח ס"ק כ"ג) - לשונו מובא לעיל.
3. לכתחילה יש להחמיר.
א) פמ"ג (מש"ז ס"ק ד') – "ומיהו לכתחלה וודאי אסור אף אם אין יס"ב בכלי שני".
עי' פמ"ג (ארו"ח סי' תנ"א א"א ס"ק ג') – "וא"כ בנפסק קילוה ונתן אח"כ חמץ לתוכו די"ל דאין מבליע אף כדי קליפה דכבר מקורר, וכל שכן כלי שלישי, וצ"ע. וכל זה ביד סולדת בו, הא אין יד סולדת בו אין להחמיר כלל. הא כלי ראשון על האש יש מחמירין אף באין יד סולדת בו, עיין ש"ך שם".

יב. דוקא על האש או אפילו שלא על האש - על הצד שהוא רק בכלי ראשון (עי' לעיל).

1. אפילו שלא על האש.
א) חכ"א (כלל נ"ט סעי' א') - לשונו מובא לעיל.
ב) תהלה לדוד (סי' שי"ח ס"ק כ"ז) – "דעשו הרחקה לכ"ר אף שאין היס"ב ואף שהעבירוהו ואינו אצל האש".
2. רק על האש.
א) יש"ש (חולין פרק ח' סוף סי' ע"א) – "מסתפינא להקל בכלי ראשון שעומד על האש, כל זמן שהוא חם".
ב) בית יעקב (סי' כ') – "בשגם שאפשר לפרש דברי ש"ע כן דמ"ש בסי' ק"ה דחום של כלי ראשון שהיד ס"ב אוסר כו' משמע דכשאין היד ס"ב אינו אוסר איירי כשאינו עומד אצל האש דוקא".
ג) א"ר (סי' שי"ח ס"ק כ"ג) – "בירושלמי ... ושם מבואר דוקא בכלי ראשון שעומד אצל האש".
ד) באה"ט (ס"ק ז') – "וכתב עוד הש"ך ... דבכ"ר שעומד אצל האש אף על פי שאין היס"ב יש להחמיר ולומר דמבליע כ"ק אע"פ דמדברי הפוסקים לא נראה כן עכ"ל".
ה) פת"ת (ס"ק ו') – "ועיין בתשובת תשואת חן סימן ו' שהאריך בזה והעלה ג"כ לענין דינא להחמיר כדעת רש"ל באין הפ"מ אבל באין עומד אצל אש אין להחמיר כלל ע"ש".

3. יש מחלקים בין שבת (רק על האש) ואיסור והיתר (אפילו שלא על האש).
 א) מעדני מלכים (סי' קנ"ז) – "ומה שכתב הפמ"ג באו"ח (שם) דהעביר מהאש ואין יד סולדת בו שרי, הפמ"ג מיירי לענין שבת ולא לענין איסור והיתר".
 ב) שמירת הגוף והנפש (אהל יעקב הע' ל"ה).
 4. דעת הפמ"ג.
 א) פמ"ג (מש"ז ס"ק ד') – "והש"ך בכלי ראשון בהוסר החמיר באין יס"ב כ"ק".
 ב) פמ"ג (סוף סי' ס"ח מש"ז ד"ה אמנם) – "ואני תמה על מ"ש היש"ש דמסתפינא להקל בכלי ראשון שעומד על האש ולפי גירסתו בירושלמי בכ"ר אפילו אין עומד אצל האש עשו הרחקה (עמ"ש בק"ה בש"ך אות ד') וכבר כתבנו הגירסא".
 ג) פמ"ג (סי' ע' שפ"ד סוף ס"ק נ') – "ואף כלי ראשון ואין יד סולדת בו בהוסר מאש אפשר לכ"ע שרי".
 ד) פמ"ג (סי' שי"ח א"א ס"ק כ"ח) – "עי' מג"א והיינו עומד על האש הא העביר מאש באין יד סולדת שרי".
 ה) מראי מקומות – מעדני מלכים (סי' קנ"ז, לישונו מובא לעיל), אהל יעקב (הע' ל"ה).
 5. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק כ"ט), מעדני השלחן (מטעמי השלחן אות ו').
- יג. מראי מקומות – שבות יצחק (פרק ז' אות ו').

ה] עירווי מכלי ראשון.

א. אסור.

- שבת, דאורייתא [לשיטת שמחמירים שם] – אג"מ (או"ח ח"א סוף סי' צ"ג, "והנה ערוי מבשל כדי קליפה מדאורייתא דהא פוטר מחלה בשביל זה כדאיתא בתוס' פסחים דף ל"ז, וגם הא ילפינן זה מקרא דתבשיל בו כדאיתא בתוס' שם ובשבת וזבחים").
 א) עי' או"ח סי' שי"ח סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.
 2. בב"ח, דאורייתא – חו"ד (חי' ס"ק י"א).
 א) עי' סי' פ"ז סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
 3. איסור והיתר, דאורייתא – חו"ד (חי' ס"ק י"א).

ב. הלכה: איסור והיתר - לדעת ר"ת (תוס' שבת דף מב: ד"ה אבל). [שלפי דעת הרשב"ם (תוס' שבת דף מב: ד"ה אבל), לכו"ע רק כדי קליפה].

- כדי קליפה: כמו שבת.
 א) או"ח (כלל ל"ז סוף דין א').
 ב) ש"ך (ס"ק ה', נקוה"כ על הט"ז ס"ק ד', סי' צ"ד נקוה"כ על ט"ז ס"ק א') – "ודעת ר"ת שהביאו כל הנך פוסקים דלעיל מוכח דסבירא ליה דעירווי כמו שאינו מבשל בכולו כך אינו מבליע בכולו ודלא כמהרש"ל".
 ג) פמ"ג (סי' ס"ח מש"ז ס"ק ט' הדין הג') – "ואנן קיי"ל עירווי מבשל כדי קליפה מספק לחומרא".
 ד) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ה').
 ה) חו"ד (סי' צ"ד חי' ס"ק ד', בי' ס"ק ב').
 ו) רע"א (סוף סי' צ"ב) – "בתה"ד מבואר הטעם דחם עכ"פ כמו עירווי שלא נפסק הקילוח והיינו דס"ל כהפוסקים דעירווי שלא נפסק הקילוח אוסר בכולו כמו כלי ראשון וכנראה מלשונו שם דכתב תחילה דבנטף טיפה מהני גריד' שנפסק הקילוח ואם גרידה במקום קליפה כמ"ש הש"ך (סי' צ"ג ס"ק ו') משמע דבלא נפסק הקילוח לא מהני קליפה וא"כ לדידן דקיי"ל דעירווי שלא נפסק הקילוח מהני ג"כ קליפה (עי' ש"ך סי' ק"ה (סק"ד) [סק"ה]) י"ל ה"ה הכא מהני קליפה וצ"ע".
 ז) חכ"א (כלל נ"ט סעי' ב', כלל מ"ו סעי' י"א) – "המערה מכלי ראשון על מאכל או על כלי מבשל כדי קליפה ולא יותר".
 ח) יד אברהם (סי' צ"ד על רמ"א סעי' א').
 ט) ערה"ש (סי' צ"ד סעי' ה') – "עירווי אינו מבליע ומפליט רק כדי קליפה וא"כ א"צ לשער רק ס' נגד הקליפה [ח"ד] ויש מי שסובר דבכלי חרס מבליע בכולו כמו שיתבאר בסי' ק"ה והעיקר לדינא אינו כן".
 י) יד יהודה (סי' צ"ד הקצר ס"ק ב').
 יא) כה"ח (ס"ק ל"א).
 יב) בדה"ש (סי' צ"ד ס"ק י"ב).

2. כולו.

א) יש"ש (שו"ת סי' ס"ב, חולין פרק ח' סי' ע"א) – "מסתבר למימר לר"ת דמבשל כדי קליפה והילכתה כוותיה אם כן גבי בליעה בולע בכולו ולא שייך למימר תתאה גבר אלא בשני חתיכות שהאחת חמה והשנייה צוננת אבל בעירווי של רוטב רותחין בכלי ראשון שפיר בולע בכולו".

ב) עי' פרישה (סי' ס"ח ס"ק ח'). כדאי בש"ך [ס"ק ה'], ועי' פמ"ג [סי' ס"ח מש"ז ס"ק ט' סוף ד"ה הדין הג'].
 ג) עי' ט"ז (ס"ק ד', סי' צ"ד ס"ק א'). כדאי בדגול מרבבה [תנינא, סי' צ"ד על הט"ז ס"ק א'], וחוו"ד [סי' צ"ד בי' ס"ק ב']. וע"ע נקה"כ [סי' צ"ד על הט"ז ס"ק א'], ובית מאיר [סי' צ"ד על הט"ז ס"ק א'].

ג. עירוויים הרבה.

1. עי' סי' צ"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ד. מפליט ומבליע כאחד, לדעת הרשב"ם.

1. מיקל.

(א) ש"ך (ס"ק ה', ש"ך הארוך) – "ומוכח דעת רשב"ם דמ"מ עירו מבליע כדי קליפה כגון אם עירה איסור רותח על היתר או חלב על גבי בשר אוסר כדי קליפה אלא דאינו מפליט ומבליע כאחד ולכך מותר לערות על התרנגולת למולגה".

(ב) חור"ד (חי' ס"ק י', סי' צ"ב חי' ס"ק כ"ד).

2. מחמיר.

(א) יד יהודה (הקצר ס"ק כ', הארוך ס"ק י', סי' צ"א הארוך סוף ס"ק י"ב).

(ב) חזו"א (סי' ט' ס"ק ד') – "ובתו' זכחים צ"ה ב' כתבו דעת רשב"ם דמותר לערות חמין על התרנגולת מכ"ר, ובש"ך סי' ק"ה סק"ה, פי' דס"ל דמפליט, או מבליע, אבל לא מפליט ומבליע כאחד, וכדאיתא סי' צ"ה ס"ג בהגה', ולמש"כ י"ל דרשב"ם ס"ל דאפי' מפליט ומבליע כיון דאינו מבשל מהני עדיין מליחה, וכמבואר בהדיא בתשו' הרשב"א סי' תתמ"ד שהביא ב"י שם דאפי' אם פולט הדם וחוזר ומבליע בתרנגולת מ"מ מהני מליחה".

3. מראי מקומות – שבילי דוד (ס"ק ו').

ה. מפליט ומבליע כאחד, להלכה.

1. מחמיר כדי קליפה – ש"ך (ס"ק ה', סי' צ"ה ס"ק כ').

ו. עירו מכלי ראשון שנפסק הקילוח.

1. מחמיר, כדי קליפה.

(א) ש"ך (ס"ק ה', סי' צ"א ס"ק ז') – "דאפי' נפל החלב רותח על בשר צונן ע"י עירו שלא נפסק הקלוח סגי בקליפה וכן אפילו נפסק הקלוח בעי קליפה".

(ב) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ה').

(ג) חגורת שמואל (ס"ק ו').

(ד) באה"ט (ס"ק ו').

(ה) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ה', סי' צ"א שפ"ד ס"ק ז', מש"ז סוף ס"ק ה', סי' ס"ח מש"ז ס"ק ט' ד"ה הרביעי, סי' ק"א ס"ק ו', ע"א או"ח א"א סי' ש"ח ס"ק ל"ב, ע"א ראש יוסף שבת דף לט. ד"ה ומ"ש התוס').

(ו) חור"ד (חי' ס"ק י"א, סי' צ"א חי' ס"ק ח').

(ז) חכ"א (כלל מ"ב סעי' ז', כלל נ"ט סעי' ב') – "והוא הדין חלב רותח שנפל על בשר צונן בין בעירו שנפסק הקלוח או לא נפסק הקלוח לעולם צריך קליפה".

(ח) זבחי צדק (סי' צ"א ס"ק כ"א).

(ט) יד יהודה (הקצר ס"ק י"ט, סי' צ"א הארוך ס"ק י"ב, הקצר ס"ק י"ד).

(י) כה"ח (ס"ק ל"א, סי' צ"א ס"ק כ"ו).

(יא) בדה"ש (סי' צ"א ס"ק כ', בי' שם ד"ה בשר).

(יב) מעדני השלחן (סי' צ"א ס"ק ל"ב).

(יג) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ה' הע' מ"ו).

1) דרבנן, חומרא בעלמא – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ה', סי' צ"א שפ"ד ס"ק ז', מש"ז סוף ס"ק ה', או"ח סי' תנ"א א"א ס"ק ג', א"א ס"ק י"ז, "מבליע ומפליט הוה רק חומרא בעלמא מדרבנן לא מן התורה"), חור"ד (חי' ס"ק י"א, סי' צ"ד בי' ס"ק י"ח), פתחי הלכה

(ארטסקרול, פרק ה' הע' מ"ו).

2. מיקל.

(א) פני יהושע (שו"ת ח"ב סי' כ"ה) – "שנפסק הקילוח דק"ל דהוי כ"ש".

(ב) חזו"א (יו"ד סי' ט' ס"ק ה', ס"ק ז') – "הש"ך שם כתב דעירו שנפסק הקילוח מפליט ומבליע אבל אינו מבשל, ואין לדבר זה מקור, ומקום הספק בעירו שנפסק הקילוח הוא אם המים שהוחמו על האש נחשבים כאילו הן בעצמן על האש, וכשנשפכין מן הקדירה אין כאן שינוי בהן, ואילו בשר שנצלה על האש והסירו מעל האש אין בו ספק שהוא ראשון, ה"נ מים שהוחמו על האש והסירין חשיבי כדבר גוש שהוסר מעל האש. או דלמא הפסקת הקדירה מחשיב את מה שבקדירה לכה שני וכל שהן מקושרין עם הקדירה הרי הן חום ראשון אבל כל שנפרדו מן הקדירה הרי הן שני, ודבר זה יש להסתפק גם בבשר שהיה בקדירה על האש ונפרד, אלא שיש לחלק ולומר דבשר גוש שהוא נמצא בפנ"ע חשיב כאילו הוא בעצמו על האש, אבל דבר לח שהקדירה מחזיקתו ... וחשיב שני, כל שנפרד מן הקדירה. והנה מהא דאמרו בפסחים עו' א' דבשר חם לתוך חלב צונן לרב אוסר כולו ולשמואל קולף, שמענין דדבר גוש אפי' נפרד מן הקדירה אין לו דין כלי שני, דבשר הפורש מן הקדירה הוי לעולם נפסק מן הקדירה ... ועדיין לא שמענו בדבר לח שנפסק הקילוח, ומהא דאמרו פסחים שם דנטף מרוטבו על החרס או על הסולת תליא בפלוגתא רב ושמואל אע"ג

דנפסק הקילוח, אין ראייה דהתם הרוטב היה על האש בלי הפסק קדירה, ולדעת מהרש"ל שהביא הש"ך סי' ק"ה סק"ח ... ע"כ יש

חילוק בין לח לגוש ... אבל לדעת הרמ"א שהביא הש"ך שם ... אין לנו הכרח לחלק בין גוש ללח, וי"ל דגם לח כל זמן שהנצוק

באוויר ולא הונח בכלי דינו ככלי ראשון ... אבל הכרעת הש"ך דעירו שנפסק הקילוח מפליט ומבליע אבל לא מבשל אין לו מקום

לפום סוגין, ואחרי שאנו מחמירים במליגה בעירו מכלי ראשון אפי' דיעבד דלא כרשב"ם, וכדאיתא סי' ס"ח ס"י, ונקטינן שמבשל

כדי קליפה, ומ"מ מקילינן בנפסק הקילוח, ואמרינן דנפרד מן הקדירה והוא באוויר הרי זה כמונה בכלי שני, אין לאסור גם בבב"ח

ואיסורין בעירו שנפסק הקילוח ... בפמ"ג שם החזיק דעירו שנפסק הקילוח אוסר כדי קליפה, ולמש"כ לעיל לא מצינו מקור

לד"ז היכי דהקילוח הוא מקדירה ...".

3. מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל נ"ה ס"ק ט"ו), מעדני השלחן (סי' צ"א ס"ק ל"ב), מגילת ספר (סי' צ"א אות ט').

א) כרתי (ס"ק ה', פלתי ס"ק ה', סי' צ"ב פלתי ס"ק י"ג, סי' ק"ז פלתי ס"ק א') – "עיין מה שכתבתי פלתי (ס"ק ה') דדעת הש"ך (ס"ק ה') אפילו נפסק קלוח, ואני כתבתי דבעינן דוקא דלא נפסק קלוח, אם לא בדבר גוש, או חום אצל האש כמו בפסח שנצלה באש ונטף מרוטבו, דאז אפילו נפסק אוסר כדי קליפה".

ו) כלי נחושת - בליעה שלא על ידי אש [כמו בעירו, כבישה, מליחה]. א. מיקל.

1. העיטור (שער א' הכשר הבשר ה'–ב') – "ואיכא למימר דבכלי נחושת אינו בולע אא"כ האור מהלך תחתיו ש"מ אם עירה מיורה בשר בתוך יורה חולבת של נחושת או מאיסור לתוך כלי נחושת של היתר א"צ הגעלה".
2. ר' ירוחם (נתיב ט"ו אות כ"ט, ק"מ–ב') – "איסור שעירה אותו רותח לתוך כלי נחושת אין צריך הגעלה דכלי נחושת אינו בולע אלא אם כן האור הולך תחתיו וכן הסכימו הפוסקים ודקדקו מכמה דוכתי".
3. פלתי (ס"ק ה' ד"ה והנה) – "בררנו דאין מקום לקושי הש"ך על רי"ו מכמה טעמים, וקושיא על רשב"א ותוספות, ודוק".
4. העמק שאלה (שאלתא קל"ז סוף ס"ק י"ט) – "והדברים מאירים כשיטת רבינו ושאר גאונים ורמב"ם ז"ל ופסק רבינו ירוחם ז"ל ברור ונכון".

ב. מחמיר.

1. רשב"א (תוה"ב הארוך ב"ד ש"א, ב.) – "כבר פירשה יפה הרמב"ן ז"ל (ע"ז דף עד: ד"ה ועוד) דלא דנו בירושלמי מבשל מבולע אלא מפני שעשה הכתוב עירו ככלי ראשון ובעי הגעלה ומריקה ושטיפה אלמא בלע טובא הילכך לגבי שבת אסור לתחילה בתבלין דאלו כלי שני בהגעלה דכלי שני סגי ליה ולא מציינו לו מריקה ושטיפה אלו דברי הרב ז"ל ויפה כיון. ומפירושו גם כן אנו למדין דאפילו כלי נחושת שעירו לתוכו בין מכלי ראשון בין מכלי שני בולע הוא וצריך הגעלה שלא אמרו שם בירושלמי שאינו בולע אלא בשאור מהלך תחתיו אלא שלא להצריכו מריקה ושטיפה כמערה לתוכו חטאת רותח אבל בולע הוא וצריך הוא הגעלה. ושלא כדברי הרב בעל העיטור ז"ל שהכשירה בלא כלום ואין דבריו נכונים בזה כלל".
- א) הו"ד בש"ך (ס"ק ה', ועי' עי' ש"ך הארוך ד"ה וכתב, וד"ה ולענין הלכה).
2. שו"ת פני יהושע (סוף הספר סי' י"ט, הו"ד בש"ך שם, עי' שד"ח אסיפת דינים מערכת ה' אות ל"ה ד"ה ואם) – "ושאלתי דבר זה ממורי הרב הגדול הגאון המפורסם מוה"ר יושע נר"ו והשיב לי באריכות מה שנ"ל בדעת רבינו ירוחם ומ"מ העלה ג"כ לענין דינא דצריך הגעלה".
3. ש"ך (סי' ס"ח ס"ק ל"ג) – "ולענין עירו כתב רבינו ירוחם נט"ו דאם עירה יורה בשר לתוך כלי נחושת של חלב א"צ הגעלה דכלי נחושת אינו בולע אלא א"כ האור מהלך תחתיו וכן הסכימו הפוסקים ודקדקו מכמה דוכתי ע"כ ונמשכו לדעתו הב"י בס"ס צ"ג והר"ב בת"ח כלל ל"ג דין ג' ולא ירדתי לסוף דעתם דנלפע"ד פשוט מן הש"ס והירושלמי וכל הפוסקים דכלי נחושת בולע ע"י עירו".
4. בית הלל (סוף סי' צ"ג) – "כתב בית יוסף ... עכ"ל ונראה שהוא טעות סופר כלי נחושת וצ"ל כלי שני".
5. פ"ח (י"ד סי' ס"ח ס"ק כ"ד, א"ח סי' תנ"א סעי' ח') – "וכן עיקר".
6. פמ"ג (סי' ס"ח מש"ז סוף ס"ק ט') – "ובכלי נחושת כתב הש"ך אות ל"ג ופר"ח אות כ"ד דכלי נחושת ע"י עירו נמי בולע והמ"י בכלל ל"ג אות ו' כתב בהפסד מרובה להתיר אם שימש קודם הגעלה ... ומש"ך משמע דאין לחלק בין שאר מתכות לכלי נחושת אמנם בשו"ת מקום שמואל סימן י"ז חילק בין מתכות לנחושת. ולענין דינא אין לסמוך כלל אזה לא מיבעיא בהוסר מאש אלא אפילו ע"י עירו בולע ואף בהפסד מרובה אין להקל".
- עי' פמ"ג (או"ח מש"ז סוף סי' תנ"א ד"ה כלי מתכות) – "וכבישה ומליחה בכלי נחושת, עיין ש"ך י"ד סימן ס"ח אות ל"ג בשם מהרי"ו ובתו"ח כלל ל"ג דין ג' דכלי נחושת אין בולע אלא אם כן האור מהלך תחתיו ... והש"ך חולק דעירו בולע בכלי נחושת".
- עי' פמ"ג (או"ח סי' רע"ט מש"ז ס"ק ג', א"א שם ס"ק י"ד) – "מ"ש רש"י נר של מתכות כגון של נחושת דלא בלע לא מאיס לכאורה משמע כמ"ש הש"ך ב"ד סי' ס"ח אות ל"ג בשם רי"ו דכלי נחושת לא בלע כ"א אור מהלך תחתיו וכ"ש כבישה דלא".
- א) אולם אפשר שיש לחלק בין עירו לכבישה ומליחה.
7. כת"ס (או"ח סי' פ"ז ד"ה והנה) – "בוודאי אין להרים ראש, בקלות ראש בהוראה לסמוך על בעה"ע ורי"ו לבד ואפי' בה"מ צריך עוד תלמוד לדינא".
8. מסגרת השלחן (סי' ס"ח דין י"א ד"ה ואין) – "אלו היה בא מעשה לידי לא מלאני לבי להקל אף בדיעבד והפמ"ר".
9. שד"ח (אסיפת דינים מערכת ה' אות ל"ה ד"ה ואם) – "אבל לענין דינא ודאי נקטינן דגם בכלי נחושת שנשתמשו על ידי עירו צריך הכשר וכמסקנת רבינו השפתי כהן ורבי האחרונים נמשכו אחרי הכרעתו לדינא".

ג. במקום הפמ"ר יש להקל.

1. מנחת יעקב (כלל ל"ג ס"ק ו') – "במקום ה"מ יש לסמוך על העיטור ור"י להתיר מה שנתבשל בתוכו קודם הגעלה".
2. שבט הלוי (ח"ו סי' נ"ו אות ח') – "ולענין כלי נחושת שבלע ע"י עירו עיין בש"ך סו"ס ס"ח בשם רבינו ירוחם להקל דאין נחושת בולע אלא בעומד על האש והוא מירושלמי דשבת, ובש"ך חולק בזרוע ואוסר גם דיעבד, ומכ"מ דעת הרמ"א בתו"ח כלל ל"ג ס"ג להקל, ובמנח"י שם ס"ק ו' סומך להקל במקום הפסד מרובה, - והגאון מהרש"ם בדעת" סי' ס"ח הביא חבילות פוסקים שמישבים דעת רבינו ירוחם והעיטור, וכ"ג להקל בהפס"מ וצורך שבת".
3. פסקי תשובות (סי' תנ"א הע' קע"ז) – "וע"ע בענין כלי נחושת בב"י י"ד סי' ס"ח וסוסי" צ"ג בשם העיטור ורבינו ירוחם דסוברים דכלי נחושת אינו בולע אלא בעומדו על האש, אבל ע"י עירו מכ"ר או כ"ש או כבישה בצונן אינו בולע, ובש"ך י"ד סי' ס"ח סקל"ג חולק ואוסר, וע"ע דרכ"ת שם סקס"ח ושדי חמד מע' ה' אות ל"ה שהעלו כהש"ך לדינא, ומיהו מקילים בהפ"מ או לצורך שבת כדברי העיטור ורבינו ירוחם, וכ"ה בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' רס"ט".

ד. יש להקל יותר בעירוי מכבישה.

1. חכ"א (כלל נ"ז סעי' ט"ז) – "ואם נכבש איסור בכלי נחשת ובשלו בו היתר במקום הפסד מרובה צריך עיון אם יש לסמוך על הפוסקים דסבירא להו דכלי נחשת אינו בולע אלא אם כן האור מהלך תחתיו (כמו שכתב הש"ך סימן ס"ח) דאפשר דהפוסקים הנזכרים לעיל אינן ממעטין אלא עירווי אבל על ידי כבישה דהוי כמבושל אפשר דמודים אף בכלי נחשת וצריך עיון".

ה. מראי מקומות – מקום שמואל (סי' ל"ז ד"ה ולפענ"ד), דרכ"ת (סי' ס"ח ס"ק ס"ח), הגעלת כלים (פרק ה' סעי' מ"ט).

1. ב"י (סוף סי' צ"ג) – "כתב רבינו ירוחם אם עירה יורה של בשר רותח לתוך כלי נחשת של חלב אין צריך הגעלה דכלי נחשת לא בלע אלא"כ האור מהלך תחתיו וכתב שכן הסכימו הפוסקים ודקדקו מכמה דוכתי ע"כ. ומיהו להרשב"א שסובר דאפילו כלי שני אינו מבשל מ"מ מבליע ומפליט הוא וכמ"ש בסימן ק"ה משמע דצריך הגעלה".
2. רמ"א (תו"ה כלל ל"ג דין ג') – "כתב ב"י ס"ס צ"ג כתב רבינו ירוחם דכלי נחשת אינו בולע אלא"כ האש הולך תחתיו ולכן אם עירה בשר לתוך כלי חלב של נחושת אין צריך הגעלה וכתב שכן הסכמת הפוסקים מיהו למאן דאוסר כלי שני הכי דינו נמי ככלי שני".
3. חכ"א (כלל נ"ט סעי' ב') – "ואם עירה איסור לכלי נחשת ובישל בו אחר כך צריך עיון אם יש לסמוך על הפוסקים דסבירא להו דכלי נחשת אינו בולע אלא על ידי אור".
4. מהרש"ם (ח"ג סי' רס"ט) – "אף דהש"ך שם חולק ע"ד רי"ו אבל בהעמק שאלה פ' מטות שאלתא קל"ז הוכיח שכ"ה דעת רי"ף ורמב"ם ועוד כמה ראשונים ושכן עיקר דנחשת אינו בולע אלא"כ האור מהלך תחתיו. וע' במש"ז א"ח סוסי' תנ"א שהביא ב' דיעות אם גם שאר מתכת דמי לנחשת. ומצאתי בתשו' מהר"י מברונא סי' ל"ט שכ' דנחשת עדיף משאר מתכות בזה ע"ש".
5. אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ב ענף ב' ד"ה ונמצא) – "דאם היא קדירה של חרס יש לאוסרה ואם היא של נחשת אין לאוסרה. וסתם הרמ"א שאוסרה הקדירה דהחמיר גם בכלי נחשת כדי שלא לחלק בין הקדירות למעשה ובפרט שהוא חומרא בלא הפסד דכלי נחשת אפשר להגעיל".

ו. בליעה שלא על ידי אש - בשאר כלי מתכת.

1. מחמיר – שבט הלוי (ח"ו סי' נ"ו אות ח'), ובפמ"ג כאן סוף הסימן במשבצת זהב מסופק עוד אם שאר מתכת כמו נחושת לענין זה, ובזה ודאי נראה להחמיר, ועיין בהגהות דע"ת יו"ד שם").
2. מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז סוף סי' תנ"א ד"ה כלי מתכות), ומשמע דוקא נחושת הא שאר מתכות בולע בעירווי, ויש אומרים דכלי מתכות שוה לנחושת לדעת מהרי"ו), הו"ד במהרש"ם (ח"ג סי' רס"ט), וע' במש"ז א"ח סוסי' תנ"א שהביא ב' דיעות אם גם שאר מתכת דמי לנחשת").
3. לענין כבוש, עי' סימן ק"ה סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ז כלי שעירו לתוכו מתוך כלי שעומד ע"ג האש (water from an urn on the fire): האם דינו ככלי ראשון, או דינו ככלי שני. א. עי' או"ח סי' שי"ח סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ח. כלי שני.

א. מקור לחלק בין כלי ראשון לכלי שני.

1. בשר בחלב: כלי שני אינו מבשל.
2. א תולין (דף קד:): – "ואסור להעלות ... אמר אביי: גזירה שמא יעלה באילפס רותח, סוף סוף כלי שני הוא, וכלי שני אינו מבשל. אלא: גזירה שמא יעלה באילפס ראשון".
3. קלי הבישול - עי' לעיל.
4. אם יש איסור דרבנן באכילה - עי' סי' פ"ז סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
5. שבת: כלי שני אינו מבשל.
6. א שבת (דף מ:): – "אמר רבי יצחק בר אבדימי: פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ ובקשתי להניח לו פך של שמן באמבטי, ואמר לי: טול בכלי שני ותן. שמע מינה תלת, שמע מינה: שמן יש בו משום בשול, ושמע מינה: כלי שני אינו מבשל, ושמע מינה: הפשרו זהו בשול".

ב. החילוק בין כלי ראשון לכלי שני.

1. האם הדפנותיו מחזיק החום.

א תוס' (דף מ: ד"ה ושמע) – "ושמע מינה כלי שני אינו מבשל. תימה מאי שנא כלי שני מכלי ראשון דאי יד סולדת אפ"ל כלי שני נמי ואי אין יד סולדת אפילו כלי ראשון נמי אינו מבשל, ויש לומר לפי שכלי ראשון מתוך שעמד על האור דפנותיו חמין ומחזיק חומו זמן מרובה ולכך נתנו בו שיעור דכל זמן שהיד סולדת בו אסור אבל כלי שני אף על גב דיד סולדת בו מותר שאין דפנותיו חמין והולך ומתקרר".

1. ח ר"מ קז"ס (שבת דף מ: ד"ה אחד [סוף עמ' פ"ח]) – "התוס' בפ' כירה אהא דמסיק דבכלי שני אינו מבשל ... ונ"ל פ' הדבר כן, שכל דבר המתבשל אינו מתבשל ברגע אלא צריך זמן מה כדי שיגיע להיות מבושל, ואפ"ל אם יתחמם מיד עד שתהא יד סולדת בו לא יתבשל עד שישא שם איזה זמן, ובודאי שכלי שני אפשר שיחמם הדברים הניתנים בו עד שיהא יד סולדת בהם, אבל כיון שאין הדברים מתבשלים לאלתר ברור לנו שא"א שיגיעו הדברים לידי בישול בכלי שני שעד שלא יתבשלו יתקררו המים שבתוכו, אבל בכלי ראשון שמחזיק חומו זמן רב יש בזמן ההוא כשעור שיוכלו להתבשל הדברים הניתנים בו. ומיהו גם

- לפעמים אפשר שגם בכלי ראשון לא יוכלו להגיע לידי בישול כגון שכבר תשש חומו ואע"פ שעדיין היד סולדת בו הוא קרוב להצטנן, מיהו כיון שדבר זה א"א לתת בו שעור אסרו חכמים להניח בכלי ראשון הדברים המתבשלים כל זמן שהיד סולדת בו".
- 2) הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"ח ס"ק כ"ח) – "כלי שני כמובן **שהחוש לכאורה מכחישו** שהרי יתכן כלי שני והוא 95 מעלות ולעומת זה בכלי ראשון מתבשל בשישים מעלות, וצ"ל דכלי שני תמיד מקרר ובשיעור כזה א"א להיות בישול, ורק בכלי ראשון שיכול להיות קרוב לק' מעלות החמירו רבנן לעולם אף בזמן שאינו חם כ"כ, וצ"ע".
- 3) **ילקוט יוסף** (סי' רנ"ג הע' י"ב) – "ומה שמקשה שפעמים מעלות החום בכלי שני יותר מכלי ראשון, אין זו קושיא, שאין לנו אלא דברי חז"ל שאמרו שאין בישול בכלי שני, ואטו לא מצאנו שבכלי ראשון אסור כל שהיד סולדת בו, ובכלי שני מותר אפילו יותר מהיד סולדת בו. ועיין בחזון איש (סימן נט ס"ק יט), ובספר שמירת שבת כהלכתה (פרק א' ס"ק קנג). ע"ש. והעיקר בזה שאין הולכים על פי מעלות החום, אלא אם הוא כלי ראשון או כלי שני".
2. אינו על האש – י"א הירושלמי (בש"ך ס"ק ה', שאסור רק מצד הרחקה. [כדאי בפמ"ג (מש"ז סוף סי' ס"ח ד"ה אמנם), ערה"ש [או"ח סי' ש"ח], ועוד]), וכן עי' ירושלמי (שבת פרק ג' דף ו', "איזהו תבשיל ברור כל שהאור מהלך תחתיו").
- א) עוד פשט בירושלמי – גר"א (ס"ק י"ג, עי' סי' צ"ב ס"ק מ', ועי' או"ח סי' ש"ח על סעי' ט', "בכלי שהיה האור נהלך תחתיו").
3. מראי מקומות – **שבות יצחק** (ח"ט פרק ז', באריכות).
- א) **בדה"ש** (בי' סוף ד"ה ליוהר, עמ' רס"ז) – "הך דנחלקו רבוותא אם כ"ש מבליע ומפליט או לא קשה לכאורה **דלמה לא נוכל לעמוד על הבחינה** בזה במינים דהיתרא לראות אם חום הכ"ש גרם נתינת טעם".

ג. אוכל שנצלה על האש: דבר גוש שעומד באויר ועדיין לא הגיע לכלי שני.

1. עי' לקמן.

ד. הלכה: לכתחילה.

1. מיקל.

- א) **י"א ברשב"א** (תוה"ב הארוך ב"ד ש"א א:, הקצר שם ב.) – "יש מן החכמים הראשונים ז"ל שאמרו שאינו ראוי להפליט ולהבליע אלא כלי ראשון דכלי שני אינו מבשל וכן עירוי דכלי ראשון ככלי שני הוא ולא ככלי ראשון וכל שאינו מבשל אינו מפליט ואינו מבליע וכמו שנראה מסוגיא ירושלמית שבפרק כירה ובפ"ק דמעשרות והרי אנו כותבין אותו למטה".
2. כדי קליפה.

א) **רשב"א** (תוה"ב הארוך ב"ד ש"א ב., הקצר שם) – "ואלו דברים שאין הדעת סובלן ואין פשטן של סוגיות שבגמרא מסכים עמהם שהרי בשוחט בסכין של נכרים נחלקו בפרק קמא דחולין רב ורבב"ח רב אמר קולף ורבה אמר מדיח ואמרינן דטעמא דרב משום דקסבר בית השחיטה רותח וכן ללישנא אחרינא אמרינן דלכולי עלמא בית השחיטה רותח ולפיכך לרב קולף ורבב"ח דאמר מדיח משום דקסבר דאידי דטרידי סימנין לאפוקי דמא לא בלעי. ובודאי חם בית השחיטה מועט אפילו מרותח שבכלי שני ואפילו הכי מבליע. ומקצת מרבתי נוחי נפש דחו דשאני התם שבטבעו של דם להבליע בחם מועט. ואין דברים אלו נראין בעיני כלל מדאמרינן התם לימא בהא קא מיפלגי דמאן דאמר קולף סבר בית השחיטה רותח ומאן דאמר מדיח סבר בית השחיטה צונן ודחינן לה דכולי עלמא בית השחיטה רותח ומאן דאמר קולף שפיר ומאן דאמר מדיח קסבר אידי דטרידי סימנין לאפוקי דמא לא בלעי. ואם איתא דרותח כי האי בעלמא אינו מבליע מאי שפיר דקא אמר דהא אפילו רותח כי האי בעלמא אינו מבליע. אלא ודאי משמע דלא מכח תולדתו וטבעו נגעו בה אלא מחמת רתיחתו שכל רתיחה כזו מפלטת ומבלעת. ועוד דאמר אמימר משמיה דרבא לא ליסחוף איניש כפלי עילוי בשרא דזאיב תרבא ובלע בשרא [דף ב עמוד א] ומדקאמר דייב ובלע משמע ודאי לכאורה דבולעין הן ממש וצריך קליפה לכל הפחות וכן נראה...".

ב) **מחבר** (סעי' ב') – "וי"א דמכל מקום הוא מפליט ומבליע, ואוסר כדי קליפה. וראוי לחוש ליוהר בדבר לכתחילה".

ג) **לבוש** (סעי' ב') – "ויש אומרים דגם כלי שני אף על גב שאינו מבשל מכל מקום מבליע ומפליט ואוסר בכדי קליפה, וראוי לחוש לדבריהם לכתחילה".

ד) **ש"ך** (ס"ק ה') – "ובב"ח בסימן זה ... והוא תמוה".

ה) **פ"ת** (ס"ק ו').

- ו) **פמ"ג** (הנהגת הנשאל באו"ה סדר ב' אות א') – "בענין תחיבת בכף חולב לקדרה בשר או להיפך או כף טריפה לכשר יחקור אותו אם היה הכף בן יומו ובמה שימשו כי אין נקרא בן יומו אלא ששימשו בכלי ראשון, לא מכלי שני ולא ע"י עירוי דאז אין צריך ששים כי אם נגד קליפת הכף כידוע".
3. אסר כולו.

א) **יש"ש** (חולין פרק ח' סי' ע"א) – "ולענין פסק הלכה, כתבתי בפ' כירה סי' כ"ד, נהי דכלי שני אינו מבשל, אפ"ל יד סולדת בו, וגם אינו מפליט ומבליע כאחת, כגון דבר איסור שנאסר כבר, ודבר היתר שבאו בכלי שני, אין נאסרין זה מזה (וכ"כ לעיל סי' ס"ד) אבל בדבר איסור שנפל לכלי שני של היתר, או היתר לאיסור, שפיר בולע, ואוסר עד כולו, מאחר שהיד סולדת בו, כמו בכלי ראשון, וכל שכן בעירווי".

ב) **ב"ח** (ס"ק ה' ד"ה ולענין, סי' ק"ז סוף ס"ק א' הקונ"א) - לשונו מובא לקמן.

ג) **ט"ז** (ס"ק ד') – "ויוצא מזה דאף בכלי שני שהיד סולדת בו אוסר כולו וכמ"ש בשם רש"ל וכ"פ ב"י דברי הטור במסקנא".

ד) **פ"ת** (ס"ק ה', סי' ס"ח ס"ק י"ח, סי' צ"ב ס"ק ל', סי' צ"ה ס"ק ט"ו) – "ויש אומרים שגם כן אינו מפליט כו'. אין זה עיקר, אלא כל חום שהיד סולדת בו מפליט ומבליע בין בכלי ראשון ובין בכלי שני, וכמו שהוכחתי בהוכחות ברורות בסימן ס"ח ס"ק י"ח בארוכה ע"ש".

ה) הו"ד **במחצית השקל** (ס"ק ה').

- (ו) חת"ס (על הש"ך ס"ק ה') – "פרי חדש".
 (ז) ע"י חכ"א (כלל נ"ט סעי' ו') - לשונו מובא לקמן.
 (ח) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק כ"ג, הארוך ס"ק י' ד"ה היוצא) - לשונו מובא לקמן.
 (ט) בדה"ש (ס"ק ל"ט, סי' צ"א ס"ק כ', ציונים ס"ק פ"ח, סי' צ"ד ס"ק י"א) - לשונו מובא לקמן.
 (י) כה"ח (ס"ק ל"ח).

ה. קשה: איך מחמירים בכלי שני לאסור כולו, ועירו מכלי ראשון רק קליפה – ש"ך (נקוה"כ על הט"ז ס"ק ד').

1. י"ל, החו"ד (ב"י סי' צ"א ס"ק ה'), וכן ע"י דרכי חכמה (על חכ"א כלל נ"ט סעי' ו' אות ב').
2. א"ג, ע"י בדה"ש (סי' צ"ד סעי' ב' ד"ה ששמשו, עמ' ר"מ).

ו. בדיעבד: פוסקים.

1. מיקל, סגי בהדחה בעלמא.
 (א) מחבר (סעי' ב') – "וראו לחוש לזוהר בדבר לכתחלה, אבל בדיעבד מותר בלא קליפה, ובהדחה בעלמא סגי".
 (ב) רמ"א (סי' ס"ח סעי' י"א, ע"י סי' צ"ב סעי' ז', דר"מ שם ס"ק ט', סי' צ"ד ס"ק א', סי' צ"ה ס"ק ה', תורת חטאת כלל ל"ג דין א') – "דקיימא לן כלי שני אינו מבשל, ואפילו היד סולדת בו ובדיעבד שרי, אבל לכתחלה אסור".
 (ג) לבוש (סעי' ב') – "אבל דיעבד בהדחה סגי".
 (ד) מנחת יעקב (סולת למנחה כלל ל"ג דין א') – "ואנו נוהגין כדעת הרמ"א וכמו שמעיד מהרא"י ואו"ה שכן נוהגין וכן ראיתי שהנהיג מוח"ז הגאון זצ"ל ואחריו חמי הגאון מהר"י נר"ו".
 (ה) ע"י גר"א (סי' תמ"ז על סעי' ג') – "ואף ע"ג דבי"ד הכריע כסברא ראשונה מ"מ כאן כ' משום חומרא דחמץ וז"ש בפסח משא"כ קודם פסח דשוה לשאר איסורין כמ"ש (בס"ג) [בס"ב]".
 (ו) טוב טעם ודעת (קמא סי' קפ"ג ד"ה ונידון) – "המנהג להורות להתיר תמיד בכלי שני ולית מאן דחש לדברי הט"ז לאסור בכלי שני".
 (ז) ערה"ש (סעי' י"ט) – "וכלי שני כשם דקיי"ל לענין שבת דכלי שני אינו מבשל כמו כן אינו מפליט ומבליע אף כשהיד סולדת בו ודי בהדחה בעלמא והטעם דכיון דכלי שני הכלי היא קרה ממילא דפנות הכלי מקררים הרוטב שאין בו שליטה להבליע ולהפליט כן הוא דעת רוב הפוסקים ורק דעת הרשב"א ז"ל [תה"ב בית ד' שער א'] דאע"ג דכלי שני אינו מבשל מ"מ מפליט ומבליע כשהיד סולדת בו ואוסר כדי קליפה וכתב רבינו הב"י בסעיף ב' דראוי לחוש לזוהר בדבר לכתחלה אבל בדיעבד מותר בלא קליפה ובהדחה בעלמא סגי עכ"ל וי"א דאינו מפליט ומבליע כאחד כמו שני דברים גושים אחד איסור ואחד היתר שנפלו לרוטב של כלי שני אין בו כח להפליט מהאיסור ולהבליע בהיתר אבל לאחת מהן יש לו כח ולכן כשנפל איסור לרוטב של היתר בכלי שני נאסרה הרוטב מן האיסור דהאיסור מפליט לתוך הרוטב וברוטב לא שייך בליעה אלא התערובות או שנפל היתר לרוטב של איסור בולע היתר מהרוטב דאין כאן רק בליעה לבדה [יש"ש פכ"ה סי' ע"א] ויש שהסכימו לדבריו [ט"ז סק"ד ופר"ח בסי' ס"ח] אבל דעת רוב הפוסקים אינו כאן וכן סתמו דבריהם הטור והש"ע בכמה מקומות דכלי שני די בהדחה [והראיה שהביא הרשב"א מחלב הכסלים ומחום בית השחיטה כמ"ש הטור דחו הפוסקים שהרי גם שם אינו אלא לכתחלה כמ"ש הרמב"ם בפ"ז ממאכלות אסורות ובארנוהו בסי' ס"ח סעיף ל"א וגם דברי הטור על הרשב"א התמוהים מאד יישבנו שם בסעיף כ"ח בס"ד ע"ש].
ערה"ש (סי' צ"ה סעי' י"ח) – "וכן בכלי שני פשוט הוא דמותר דקיי"ל כלי שני לא מפליט ולא מבליע".
ערה"ש (או"ח סי' שיי"ח סעי' מ"ד) – "בכלי שני מותר ליתן תבלין אע"פ שהיד סולדת בו דכלי שני אינו מבשל ואע"ג דלענין מבליע ומפליט יש אוסרין מ"מ בישול לכ"ע ליכא בכלי שני ועוד דגם לענין מבליע ומפליט לא קיי"ל כן כמ"ש ביו"ד סי' ק"ה".
 (ח) ע"י מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק כ"ה) – "אף דנקטינן לעיקר הלכה ביו"ד סי' ס"ח דכ"ש אין מפליט ומבליע מ"מ לענין פסח יש לחוש לדעת המחמירים שם דס"ל דכ"ש מפליט ומבליע".
 (ט) ע"י אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י"ג סוף ד"ה וכיון) – "אף שאין להתיר כלים שנשתמשו בהן בקביעות לאיסור אף שהם כאלו שלא נאסרו מדינא משום שהם כלים שדרכן ליתן להם חמין בכלי שני, ולהחמיר כהסוברים דגם כלי שני אוסר דהוא הרשב"א והמחבר כתב בסימן ק"ה סעי' ב' דראוי לחוש לזוהר לכתחלה ועיין בט"ז ס"ק ד' ולכן אף שלדינא נוהגין שא"צ הגעלה בדיעבד לכד מחמץ לפסח נוהגין להחמיר, בכלים אלו שתשמישן היה בקביעות צריך להחמיר להגעיל".
 (י) הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה פסח פרק ג' ס"ק י"ט) – "דהגעלת כלי שני חומרא היא משום פסח, דבעלמא קיי"ל דאינו מבשל ואינו מפליט ומבליע... דבשאר איסורין לא מחמירין בכלי שני, ואין זה אלא משום חומרא דפסח".
 (יא) הליכות עולם (ח"ז פר' קורח אות ו', מעין אומר ח"ד פרק א' סי' י"ד) – "שאלה: האם בכלי שני יש לחוש שמבליע או מפליט. תשובה: אין לחוש. ושאלתי לרבנו האם זה לכתחילה. וענה מו"ר נר"ו: כן".
 (יב) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע יו"ד סי' פ"ט סעי' מ"ג) – "מותר לבחוש תה או שאר משקה רותח שבכוס, בכפית חלבית, אף אם השתמשו בכפית זו בו ביום בחלב רותח, ושותה את התה בארוחה בשרית, וכן ההיפך, מאחר שהכוס הוא כלי שני. ויש להקל בזה אף לאשכנזים. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג' עמוד תכח]".
ילקוט יוסף (קיצור שו"ע יו"ד סי' צ"ח סעי' ג') – "העיקר לדינא שיש לחוש לכתחלה דכלי שני שהיד סולדת בו בולע ומפליט. ורק בדיעבד מקילין בכלי שני. ולכן אם נמצא במקום שאין בו כלים אלא כאלה שהשתמשו בהם הגויים באיסור, והשתמשו בהם בכלי שני, חשיב כדיעבד ויכול להשתמש בהם גם כן בכלי שני, או לערות לתוכם רותחים. [יחזוה דעת חלק ד' סימן מב עמוד רכה. ועיין עוד ביחזוה דעת חלק ה' סימן לב עמוד קנא, הנהגים להחמיר בכל מיני מאכלות מפני חששות שונים, אם יחמירו גם בכלים]."
ילקוט יוסף (קיצור שו"ע יו"ד סי' צ"ח סעי' כ"ה) – "ואם תחבו כף חולבת בת יומא בקערת תבשיל של בשר רותח, שהיא כלי שני, יש להתיר, אפילו אם אין שם ששים נגד מה שנתחב מן הכף, שכלי שני אינו מבליע ולא מפליט [הליכות עולם ח"ז עמ' סו]".

(ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' קמ"ט) – "שמעתי מרי"ב של' שהפוסקים מקילין כהש"ע (לפי פי' הש"ך) שבדיעבד אפילו שלא במקום הפסד אינו צריך אפילו קליפה".

2. בהפסד מרובה מיקל.

א) ש"ך (ס"ק ה') – "יש להחמיר ולאסור בכלי חרס במקום שאין הפסד כל כך בשגם שהרמב"ן והרשב"א בתה"א דף צ"ב סוברים דאפילו בכלי נחושת מבליע וגם יש פוסקים דאע"ג דכלי שני אינו מבשל מ"מ מבליע ומפליט וכן בדבר מאכל יש לקלוף במקום שאין הפסד כ"כ אבל על כל פנים אין לאסור כולו בכלי שני".

ש"ך (הארוך ד"ה ולענין) – "ולענין הלכה יש להחמיר ולאסור הכלי חרס במקום שאין הפסד כל כך בשגם שהרשב"א והרמב"ן סוברים דאפילו בכלי נחושת מבליע וגם יש פוסקים שאביא לקמן דכ"ש אע"ג דאינו מבשל מבליע ומפליט וכן בדבר מאכל יש להחמיר ולקלוף במקום שאין הפסד כ"כ כיון דבלא"ה לאותן הפוסקים שמפרשים הך דתתאי גבר שנפסק הקלוח א"כ אין ראי' דכ"ש אינו מבליע אבל היכא דנפסק הקלוח כשעירוהו לכ"ש וודאי לכ"ש אינו מבליע כלל אפילו כדי קליפה וכדוהוכחתי למעלה מהך דנטף מרוטבו על החרס **אבל במקום הפסד מרובה** וכה"ג יש לפסוק דכ"ש אינו מבליע כלל".

1) **בדה"ש** (סי' צ"ד ציונים ס"ק כ"ז) – "ולא ידעתי מה דעת הש"ך הנ"ל לענין פליטה מן הכלי".

ב) **הגורת שמואל** (ס"ק ו') – "נראה מכל זה מה שכתב הש"ך דבכלי שני שהיד סולדת בו יש לאסור בכלי חרס או בדבר מאכל כדי קליפה במקום שאין הפסד כל כך אבל על כל פנים אין לאסור כולו, ובשאר כלים אין לאסור בכלי שני ... והכי ראוי ונכון להורות מאחר שיש הרבה פוסקים ראשונים ואחרונים הביאו בש"ך שסוברים דכלי שני אינו מבליע ומפליט כלל ע"ש".

ג) **פמ"ג** (סי' פ"ז מש"ז ס"ק א', סי' צ"ד מש"ז ס"ק א', הנהגת הנשאל באו"ה סדר ב' אות ז') – "בכלי שני ביס"ב בהפסד מרובה יש להתיר".

ד) **חוו"ד** (חי' ס"ק י', עי' סי' צ"א חי' ס"ק ח') – "כשאין הפסד מרובה".

ה) **דעת תורה** (סי' ס"ח סט"ו ד"ה ובדין כלי שני) – "ונראה דבהפ"מ יש להקל גם בשאר איסורין".

ו) **עי' יד יהודה** (הקצר ס"ק כ"ג, הארוך ס"ק י' ד"ה היוצא, סי' צ"ד הקצר ס"ק ב', הארוך ס"ק ל"ז, סי' צ"ה הקצר ס"ק ל"ב) – "והאחרונים מחמירין שלא במקום הפמ"ר, וכן ראוי לחוש אף לאסור כולו שלא במקום הפסד. וכן אם תחב כף של עץ בכ"ש, אבל בכף של מתכות אין להחמיר כלל בכ"ש דבלא"ה יש מקילין בו, גם בכ"ר שהוסר מהאור בפרט בכ"ש אין להחמיר כלל וכן דעת הרש"ל עצמו".

ז) **כה"ח** (ס"ק ל"ח).

3. בהפסד גדול דבר חשוב יש להקל.

א) **ט"ז** (ס"ק ד', עי' סי' צ"ד ס"ק י"ד, סי' צ"ה ס"ק י"ב) – "רק במקום הפסד גדול דבר חשוב יש לסמוך על ב"י".

ב) **באה"ט** (מהרי"ט, ס"ק ה') – "רק במקום הפסד גדול דבר חשוב יש לסמוך על רמ"א".

1) **בדה"ש** (ציונים ס"ק ק"ט) – "**לא בריא לי** מה ר"ל דבר חשוב".

4. הפסד מיקל.

א) **חכ"א** (כלל נ"ט סעי' ו') – "חום כלי שני אפילו היד סולדת בו בדיעבד מותר ואין צריך אפילו קליפה במקום הפסד דכלי שני אינו מבליע ומפליט (סימן ק"ה ט"ז ס"ק ד' וש"ך ס"ק ה' ושם יש טעות סופר וכן צריך לומר דאף על גב דכלי שני אינו מבשל מכל מקום מבליע ומפליט והפרי חדש אוסר אפילו בדיעבד וכן הט"ז אם לא בהפסד מרובה) וכן בכלי חרס יש להחמיר בכלי שני שהיד סולדת בו אם לא במקום הפסד".

ב) **שבת הלוי** (ח"ו סי' נ"ו אות ג', מבית לוי ח"ט עמ' כ"ד סעי' ט"ו, בענייני יו"ד עמ' ל"ח סעי' ב', [חוץ מפסח, שצריך הפמ"ר]) – "וכמדומני שהמנהג וכן ראוי להורות דבכל השנה שלא במקום הפסד אסור אפי' כ"ש ביד סולדת, ובמקום הפסד אפי' אינו מרובה או שאר צורך מקילים דיעבד ובפסח דוקא בהפסד מרובה, ולצורך יו"ט, ובכ"ז אין הבדל בין כלי חרס לשאר כלים כמסקנת התו"ח סי' ל"ג".

ג) **בדה"ש** (ס"ק ל"ט, סי' צ"א ס"ק כ', ציונים ס"ק פ"ח, סי' צ"ב ס"ק קמ"ב, ס"ק קמ"ג, בי' שם ד"ה ואם, ס"ק קמ"ז, ס"ק קנ"ה, סי' צ"ד ס"ק י"א, סי' צ"ה ס"ק ס', סי' ק"ז ס"ק ו') – "להחמיר בכל הכלים לאסור בכלול זולת במקום הפסד שאז יש להתיר ואף קליפה א"צ".

5. הפמ"ר ועוד סברות להתיר.

א) **חת"ס** (יו"ד סי' צ"ה) – "דאנו רגילים להחמיר בכל הכלים אפילו כלי שלישי כ"ז שהיד סולדת בו וכמ"ש פר"ח סס"י ס"ח אם לא בהפסד מרובה ויש עוד סברות להתיר ובכל זאת אם אפשר להכשיר הכלים ולהשהות כלי חרס אנו מצריכים הכשר ושיהוי ולפעמים ג"כ להגעיל הכלי חרס ג' פעמי' ברותחין אחר השיהוי וכמ"ש הטור סי' קכ"א בשם העיטור דכל מה דאפשר לן למיעבד בהיתרא עבדינן".

6. מראי מקומות.

א) **אורחות הבית** (פרק י' אות י"ג) – "צלחות וקערות שהם כלי שני, ונפל שם איסור במים חמים שהיד סולדת בהם, נחלקו הפוסקים אם כלי שני בולע ופולט, וראוי להחמיר ולהגעיל הכלי במים חמים שהיד סולדת בהם אף שאינם ע"ג האש, אבל כשיש עוד צדדין להקל, כגון שיש ספק אם נפל בו איסור, או ספק אם הגיע לחום שיד סולדת בו (שיעורו בין 40 מעלות ל-45 מעלות לחומר), יש לסמוך על הפוסקים שכלי שני לא בולע ולא נאסר הכלי, וכן בכלי חרס שלא מועיל הגעילה יש לסמוך שכלי שני לא אוסר הכלי, ויש להתין שלא יהא בן יומו".

ז. צדדי היתר.

1. ספק נפילה, ספק איסור.

- (א) מיקל – עי' פמ"ג (מש"ז ס"ק ד', "ומיהו אי ספק אי נפל איסור לכ"ש וכדומה מתירין אף באין הפסד מרובה דהוה וודאי ס"ס שמא הלכה דאין כ"ש מפליט דהא בה"מ מתירין והוא פשוט"), בדה"ש (ס"ק מ', בי' ד"ה ליוזרה, סי' ק"ז ס"ק ו').
2. **ספק ששים.**
- (א) מיקל – פמ"ג (או"ח סי' תמ"ז מש"ז סוף ס"ק א', "ומיהו בכלי שני ספק ספיקא הוה, אף למאן דמחמיר בסימן ק"ה [סעיף ב], שמא אין מפליט ושמא היה ששים").
3. **ספק יד סולדת בו.**
- (א) מיקל – מנחת יעקב (סולת למנחה כלל ל"ג דין א'), פמ"ג (סי' ס"ח מש"ז סוף ס"ק ט', "ובכ"ש אי יש ספק אי היה יד סולדת בו יש להתיר אף באין ה"מ דהוה ס"ס שמא לא היה יד סולדת בו ושמא הלכה דכ"ש אין מפליט ומבליע (כיון דבה"מ מיקל הט"ז הוה ספק פלוגתא)").
- (ב) מראי מקומות – דעת תורה (סי' ס"ח על סעי' ט"ו ד"ה ובדין כ"ש, "בפמ"ג ..."), בדה"ש (בי' ד"ה ליוזרה, עמ' רס"ז).
4. **בצירוף לינת לילה.**
- (א) מיקל – דעת תורה (סי' ס"ח על סעי' ט"ו ד"ה ובדין כ"ש, "ונ"ל פשוט דאם עבר לינת לילה גם באיסור תורה יש להקל גם בלא הפ"מ, כיון דאיכא שיטת ר"ת דלינת לילה פוגם, כמ"ש בסוסי' ק"ג").
5. **איסור דרבנן.**
- (א) מיקל – עי' פמ"ג (שער התערובות ח"ב סוף פרק א', שו"ת מגידות סי' ח', "ודע שכל זה בכלי ראשון אף שהוסר מאש כל זמן שיד סולדת בו, הא כלי שני אף דהט"ז החמיר באין הפסד מרובה בס' ק"ה אות ד', מ"מ במינו יש להקל אף באין הפסד מרובה דהוה דרבנן כל שיש רוב, דמידי ספיקא לא נפקא דהא בהפסד מרובה מתירין, אלמא ספק פלוגתא דרבנותא הוה ובדרבנן שומעין להקל. וה"ה בשאר איסורים דדבריהם. ומ"מ להלכה אין אני אומר כלום"), דעת תורה (סי' ס"ח סט"ו ד"ה ובדין כ"ש), בדה"ש (בי' ד"ה לחוש, עמ' רס"ו, "בפמ"ג ... וכן נלע"ד להורות בזה").
6. **בבשר בחלב.**
- (א) מיקל – בית מאיר (סעי' ב' ד"ה בפלוגתא, "דכלי שני ... נלענ"ד דלענין בשר בחלב יש לסמוך על המקילין כיון דלכ"ע אינו מבשל ואין כאן אלא איסור דרבנן דדרך בישול דוקא אסרה תורה ובדרבנן הולכין אחר המיקל אבל בשאר איסורין שהוא דאורייתא יש להחמיר"), נפש חיה (יו"ד סי' י"ז, "אינו אוסר כלי שני ... הוה רק ספק איסור ... הוה ספק דרבנן ולקולא ... והיינו שהמאכל אינו אוסר אך הכלי נאסר"), עי' דעת תורה (סי' ס"ח סט"ו ד"ה ובדין כלי שני, "ובדין כלי שני עי' בב"מ סי' ק"ה שהכריע להקל בב"ח כיון שאינו מבשל והוה רק איסור לרבנן, גם אי נימא למבליע ומפליט, ובשאר איסורים יש להחמיר. ונראה דבהפ"מ יש להקל גם בשאר איסורין, וגבי בב"ח יש להקל גם בלא הפ"מ").
- (ב) מחמיר – פמ"ג (פתיחה ד"ה עוד, עי' שפ"ד ס"ק י"ט, "וכלי שני נמי דרבנן").
- (ג) לכתחילה מחמיר, בדיעבד מיקל – ילקוט יוסף (סי' פ"ז סעי' י"א).
- (ד) מראי מקומות – פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק פ"ח, פתיחה ליקוטי מגדים ס"ק מ"ג).
- 1) פמ"ג השלם (שער התערובות ח"ב אות כ"ח) – "דמידי ספיקא לא נפקא. לפי"ז י"ל דבבב"ח אין כלי שני אוסר, משום דכלי שני בבב"ח לא הוה אלא איסור דרבנן, דמן התורה בעי דרך בישול [בית לוי דעת תורה (סח סט"ו ד"ה ובדין כ"ש) ושו"ת נפש חיה (יז)]. אבל הפמ"ג בעצמו כ' להדיא בפתיחה לבב"ח (ד"ה עוד) דכלי שני אוסר בב"ח ע"ש וצ"ע [בית לוי]. וכן דייק בספר פרי הדר מדברי רבינו לעיל (שפ"ד פז סקי"ט) שכתב בכלי שני אף דמפליט ומבליע לא מבשל ושרי בהנאה, משמע דבאכילה מיהא אוסר, וכדבריו בפתיחה לבב"ח. ועי' בבית מאיר (קה ס"ב) כתב דלענין בב"ח יש לסמוך על המקילין בכלי שני, כיון דלכו"ע אינו מבשל ואין כאן אלא איסורא דרבנן דדרך בישול דוקא אסרה תורה, ובדרבנן הולכין אחר המיקל".
7. **אמנם יש צדדים וצירופים גם להחמיר** - 1) שמפליט או מבליע, 2) דבר גוש, 3) יד נכוית בו.
- ח. **גדר בדיעבד: האם צריך הגעלה לכתחילה** [חוץ מכלי חרס].
1. הגעלה נכלל בלכתחילה.
- (א) מנחת יעקב (כלל ל"ג ס"ק ג') – "אכן צ"ע דבא"ח בה' פסח ס' תנ"א סעי' ה' פסק בש"ע ... ובאמת על הב"י לא קשה מידי אף דבסי' ס"ח פסק דבדיעבד יש להתיר בכלי שני מ"מ לענין כלים כיון דאפשר בהגעלה לכתחילה הוה ... ולכן פסק הב"י בא"ח בסי' תנ"א גבי כלי חרס דאינו יוצא מידי דפיו לעולם ואסור אם נשתמש בתוכו ע"י עירווי חמץ ומשמע דאם נשתמש בתוכו בכלי שני אינו אוסר והטעם כיון דלית ליה תקנה בהגעלה א"כ אם אתה אוסר הוה כדיעבד וצ"ע קצת דלענין פסח ג"כ הו' כמו לכתחילה דאפשר להשתמש בו אחר פסח ... ואולי יש לדחוק ולומר דגם הרב אינו מתיר אלא בדיעבד אם בשל בכלים אלו שנבלע בהם איסור ע"י כלי שני דאינו אוסר אבל לכתחילה גם הוא מודה דהכלים דאפשר להם בהגעלה שצריכין הגעלה בכלי שני כפי תשמישן ... וראיתי קצת נוהגין להתיר לגמרי כלי חולבת שתחבו לכלי שני של בשר שלא בהגעלה רק ע"י שטיפת צונן ואין זה נכון והוא להדיא נגד פסק הש"ע".
- (ב) פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק ד', עי' או"ח סי' תנ"א א"א ס"ק ג', ס"ק י"ג) – "והמ"י כלל ל"ג אות ג' דשאר כלים יש תקנה בהגעלה הוה לכתחילה".
- פמ"ג (סי' ק"ג שפ"ד סוף ס"ק י"ז) – "המנחת יעקב כלל ל"ג אות ג' בכלי שני כתב דעץ דיש תקנה וודאי אף בכלי שני יש להגעיל והוכיח כן מאו"ח סימן תנ"א סעיף כ"ה".
- פמ"ג (סי' ס"ח מש"ז סוף ס"ק ט') – "ועמ"י כלל ל"ב אות ג' דכ"מ שיש תקנה בהגעלה אף כלי שני צריך הגעלה דזה הוה לכתחילה".
- עי' פמ"ג (הנהגת הנשאל באו"ח סדר ב' אות ט"ו) – "הנה דעת המנחת יעקב בתורת חטאת כלל ל"ג אות גימ"ל דכלי שיש תקנה בהגעלה אף אם בלע בכלי שני הוה לכתחילה יע"ש שהאריך, וצריך הגעלה, ולפי זה יש לעיין כלי היתר שנתחב לאיסור אינו בן

יומו דשרי, אם הוא עץ ראוי להגעיל, דנותן טעם לפגם לכתחלה אסור, 'וקרן' דיעבד הוה באפשר, ובשר בחלב י"ל הוה כמה טעמים, וכמדומה שאין העולם נוהגין כן".

(ג) עי' יד אפרים (סי' צ"ה על רמ"א סעי' ג') – "דבכלי מתכות דאפשר בהגעלה הוי כלכתחילה, כדמשמע בש"ך סימן ק"ג".

(ד) רע"א (על המחבר סעי' ב') – "ליזהר בדבר לכתחילה. וכלים ששמשו בחמין של כלי שני הוי כלכתחילה, דיש להם תקנה בהגעלה, וכלי חרס מותר (מנ"י כל"ג)".

(ה) הו"ד בבדה"ש (סי' צ"ד סעי' ד' בי' ד"ה הקדרה עמ' רנ"ג, סי' צ"ה סעי' א' בי' ד"ה משום עמ' רפ"ח).

(ו) עי' חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות ס"ח) – "דעת הרב דדבר שנאסר מכלי שני והיד סולדת בו דצריך הגעלה (מנחת יעקב כלל ל"ג אות ג'), כל זה דוקא היכי דאפשר להגעיל בקל, אבל אם יש קושי בדבר אין צריך להחמיר, ויש מקום לסמוך על הש"ך (סימן ק"ה סק"ה) דבכ"ש בכלי מתכות אינו בולע".

(ז) אור לציון (ח"ג פרק י' הע' א') – "בשו"ע יו"ד סימן ק"ה סעיף ב', שהביא שם מחלוקת לענין כלי שני, שי"א שאינו מפליט ולא מבליע, וי"א שמכל מקום מפליט ומבליע ואוסר כדי קליפה. וכתב שם מרן, שראוי לחוש ליזהר בדבר לכתחילה, ובדיעבד מותר בלא קליפה, ובהדחה בעלמא סגי. ועל כן במקום שיכול להגעיל, לכתחילה יגעיל, אבל בדיעבד אין כלי שני אוסר".

(ח) קנה בשם (ח"א סי' נ"ז) – "בכפות שלא השתמשו בהם אלא בכלי שני נראה ג"כ שצריך להגעילם, כמסקנת האחרונים ביו"ד (סימן ק"ה) דכלים שאפשר להם בהגעלה דינם לכתחלה שמבואר בשו"ע (שם) שלכתחילה ראוי להזהר גם בכלי שני".

(ט) מגילת ספר (אות כ"ו ד"ה באופן) – "וכתב הרע"א בשם המנחת יעקב ...".

(י) תשובות ונהגות (ח"א ריש סי' תל"ב) – "ולהלכה ביו"ד ר"ס ק"ה לכו"ע לכתחילה מחמירים בכלי שני, ולדעת הרע"א כשאפשר בהגעלה הוי כלכתחלה, וגם בדיעבד נחלקו הפוסקים".

(יא) יביע אומר (ח"ג אור"ח סי' כ"ד אות א').

(יב) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קונ' יד דודי עמ' קמ"ב אות ט"ז, דפו"ח עמ' קצ"ו אות ט"ז).

(יג) עי' נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: תוחב כף חלבי לתוך כלי שני של בשר, האם צריך הגעלה. תשובה: אם הכף היה בן יומא משימוש של כלי ראשון, והכלי שני היה יד סולדת בו, ראוי להחמיר כדעת רעק"א".

2. אין צריך הגעלה [א"כ בקביעות].

(א) ש"ך (סי' צ"ג ס"ק ו') – "ואפי' הקדרה עצמה שרי לכתחלה כשמקנחה או מדיחה למעלה במקום שנוגעת בכסוי ואף על פי שהלחלוחי היה חם מ"מ שרי שמה שנפרש מן הכסוי הוי ככלי שני".

1) וכן נראה משאר פוסקים לקמן, שמקילים בכלי מתכת.

(ב) עי' גר"א (סי' תנ"א על סעי' א' ד"ה ויש, עי' סי' תמ"ז על סעי' ג' [לשונו לעיל]) – "דברי הש"ע בס"ה תמוהין ואינן אלא להרשב"א".

(ג) עי' שעה"צ (סי' תנ"א ס"ק י', עי' סי' תמ"ז ס"ק כ"ה [לשונו לעיל]) – "וגם הגר"א ... דברי השולחן ערוך בסעיף ה תמוהין, דהוא רק להרשב"א".

(ד) עי' ישמח לבב (יו"ד סוף סי' י"ז) – "ואני בעוני לא ראיתי לרבתי נוהגין להגעיל כלי שני בשאר איסורים זולת בכלי חמץ להגעיל את הכל, ואפשר שהוא רק משום חומרא דחמץ, וכמ"ש בספר חמ"מ הנז' שי"א כן. וכן בעל נפש ראוי להחמיר ולחוש לסברת הפוסקים הנז' והמחמיר תבוא עליו ברכת טוב".

(ה) עי' אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י"ג סוף ד"ה וכיון) – "אף שאין להתיר כלים שנשתמשו בהן בקביעות לאיסור אף שהם כאלו שלא נאסרו מדינא משום שהם כלים שדרכן ליתן להם חמין בכלי שני, ולהחמיר כהסוברים דגם כלי שני אוסר דהוא הרשב"א והמחבר כתב בסימן ק"ה סעי' ב' דראוי לחוש ליזהר לכתחלה ועיין בט"ז ס"ק ד' ולכן אף שלדינא נוהגין שא"צ הגעלה בדיעבד לבד מחמץ לפסח נוהגין להחמיר, בכלים אלו שתשמישן היה בקביעות צריך להחמיר להגעיל".

(ו) הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה פסח פרק ג' ס"ק י"ט) – "דהגעלת כלי שני חומרא היא משום פסח, דבעלמא קיי"ל דאינו מבשל ואינו מפליט ומבליע ... דבשאר איסורין לא מחמירין בכלי שני, ואין זה אלא משום חומרא דפסח".

(ז) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ט אלול תשס"ח) – "שאלה: כף בשרי שתחב לתוך כלי שני של חלב, האם יכול להכשירו בעירווי מכלי ראשון, או צריך דוקא הגעלה בכלי שני. תשובה: מספיק לשטוף במים קרים".

(ח) מאזני צדק (זילבער, ח"א יו"ד סי' ז' אות ה').

(ט) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: תוחב כף חלבי לתוך כלי שני של בשר, האם צריך הגעלה. תשובה: דקיי"ל להקל כדעת האגרות משה, ולא כדעת רעק"א".

(י) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

A hard plastic baby bottle of milk was warmed in אב"י fleishig (from steam while pouring very close to surface of a האש על האש כ"ר על האש) glass measuring cup filled with boiling water pumped from a kum kum. Do we say that since the measuring cup is a kli sheini, it is not even a question if it is mutar (ט"ז), without or with hagalah (ש"ך, אור"ח תנ"א סקמ"ט) and the bottle, milk, and measuring cup are all fine b'dieved? Or, does the measuring cup need to be kashered?

R' Y. Berkovits wrote: All fine b'dieved. We are not machmir to kasher by a kli sheini.

3. מראי מקומות – דרישה (סוף סי' ק"ד), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק צ"ב).

(א) מאמר מרדכי (סי' תנ"א ס"ק י"ב) – "אין סברא לומר דהכא הצריכו הכשר משום דהוי לכתחלה וכבר כתבו ביו"ד דלכתחלה יש לחוש לסברת האוסרים וכמו שנראה מדברי הרב מ"א ז"ל, דהא לקמן סי' תס"ז סי"ב במליגה מבואר דאפילו בדיעבד אסור וסתם מליגה הוא בכלי שני. ולכן יותר נראה מ"ש הרב ב"ח ז"ל לקמן סי' תס"ז אות ח' דנהי דכלי שני אינו מבשל ואינו מבליע ומפליט מ"מ באיסור משהו לא נפיק והלכך בחמץ שאיסורו במשהו אסור יעו"ש ובזה מתיישבים דברי מרן ומור"ם ז"ל".

(ב) זרע שמואל (בב"ח הע' ק"נ) – "וע' בהרמ"א בס' צב ס"ז לגבי קדירה צונן שהניחה ע"ג חלב שנשפך מכלי ראשון ונפסק הקילוח, שככלי שני דמיה. ומוכח שם שגם הגעלה אינו צריך. וכן הוא בהדיא התם בש"ך סקל"א והגר"א סקל"ה שהקדירה כשירה. מ"מ ע"ש שגם המהרש"ל מקיל. והמהרש"ל הוא שמחמיר בכלי שני שמבליע בכולו. אע"כ התם שאני. שע' בהיש"ש פג"ה סל"ח ששאני התם שלא נשאר רק חלב מועט ואין דרכו של דבר מועט להחזיק חומו. אבל ע"ש בהח"ד בביאורים סק"ב שמדמה דין זה לדיני שאר כלי שני. ואעפ"כ בחידושים סק"ג התיר לא להצריך הגעלה. וע' בבדה"ש ס' צב סקמ"ג וביאורים שם".

ט. כלי מתכת.

1. מיקל – עי' ש"ך (ס"ק ה' [לשונו מובא לעיל], סי' צ"ב ס"ק ל"א, סי' צ"ג ס"ק ו' [לשונו מובא לעיל]), תגורת שמואל (ס"ק ו', "ובשאר כלים אין לאסור בכלי שני"), עי' חכ"א (כלל נ"ט סעי' ו', לשונו מובא לעיל), יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ג, סי' צ"ב הקצר ס"ק נ"ט, סי' צ"ד הקצר ס"ק ב', לשונו מובא לעיל), מאזני צדק (ח"א יו"ד סי' ז', לשונו מובא לקמן).
2. אין לחלק – שבט הלוי (ח"ו סי' נ"ו אות ג', מבית לוי ח"ט עמ' כ"ד סעי' ט"ו, לשונו מובא לעיל).
3. מראי מקומות.

(א) בדה"ש (סי' צ"ד ציונים ס"ק כ"ו) – "יש להקל קצת יותר בכלי מתכות מבשאר כלים כיון שלדעת מקצת רבנותא אפילו כלי ראשון שאינו עוד על האש אינו מבליע בכלי מתכות כמובא בש"ך בסימן ס"ח ס"ק ל"ג ועוד שדעת החכ"א בכלל נ"ט דין ו' נראה להכריע לדינא להקל לענין כלי שני בכל הכלים זולת בכלי חרס".

י. דבר חריף בכלי שני.

1. מחמירים – עי' סי' ס"ט סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

יא. חמץ בפסח.

1. בכלי חרס – עי' סי' תנ"א סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
2. בכלי מתכת – עי' סי' תנ"א סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

יב. מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל א' ס"ק ז'), מהר"ם שיק (יו"ד סי' קי"ג ד"ה מ"מ, "שהחלב שנשפך על הקערה ... ובנפסק הקילוח קי"ל דהוי ככלי שני, ובכלי שני קי"ל אינו אוסר אפילו כדי קליפה אלא כדי גרידה כדאית' ביו"ד סי' צ"ב סעי' ט"), פת"ת (סי' צ"ד ס"ק ז'), יחווה דעת (ח"ד סי' כ"ב, סוף סי' מ"ב).

1. הגר"ש"א זצ"ל (שבועות יצחק ח"ט עמ' רט"ז ד"ה ואם, אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות ה') – "שאם התבשיל שהיה בכלי שני, היה בחום שנוח לאכילה רצופה, אפשר להקל שלא להגעיל את הכלי שהוכנס לתוכו".
2. רבבות אפרים (אסיפת יצחק י"ט אלול תשס"ח) – "שאלה: כפ בשרי שתחב לתוך כלי שני של חלב, האם יכול להכשיר הכלי עם עירו מכלי ראשון או צריך דוקא הגעלה בכלי שני. תשובה: יעשה הגעלה בכלי שני".

טז. מפליט ומבליע כאחד: בכלי שני.

א. מיקל [כ"ש מהפוסקים שמתירין בעירו מכלי ראשון].

1. יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע"א, סי' צ"ג) – "שכלי שני אינו מבשל, אפי' היד סולדת בו, וגם אינו מפליט ומבליע כאחד".
  2. הו"ד בט"ז (ס"ק ד', סי' צ"ה ס"ק י"ב).
  3. ש"ך (ס"ק ה', ש"ך הארוך) – "ובב"ח בסי' זה מחמיר ביותר דכלי שני מפליט ומבליע כאחד ואוסר כולו והוא תמוה".
  4. תגורת שמואל (ס"ק ו') – "מה שכתב הש"ך ... דכלי שני אינו מבליע ומפליט כאחד דהיינו חתיכות היתר שנבלע בה איסור ודבר היתר שבאו בכלי שני אין נאסרין זה מזה".
  5. פמ"ג (סי' ס"ח מש"ז ס"ק ט', או"ח סי' תס"ז ס"ק י"ג).
  6. חוו"ד (חי' ס"ק י', סי' צ"ב חי' ס"ק כ"ד, בי' ס"ק כ"ב).
  7. חכ"א (כלל נ"ט סעי' ב') – "ואפילו עירו שנפסק הקילוח מבליע כדי קליפה אלא שאינו מפליט ומבליע בפעם אחד".
  8. בדה"ש (סי' צ"ד ס"ק י"א, [אמנם, עי' הבדה"ש לקמן]) – "שלכולי עלמא אין חומו של כלי שני מפליט ומבליע כאחת".
- (א) רק בדיעבד – רמ"א (סי' ס"ח סעי' י"א, "דקיימא לן כלי שני כח אינו מבשל, ואפילו היד סולדת בו ובדיעבד שרי, אבל לכתחלה אסור").

ב. מחמיר.

1. ב"ח (ס"ק ה' ד"ה ולענין) – "והיכא דהיד סולדת בו נמי מסתברא כדברי רבינו דכל שהוא חם שהיד נכוית בו אפילו אינו כ"ר אלא עירו או אפילו כלי שני אעפ"י דאינו מבשל מכל מקום מפליט הוא מעצמו ומבליעו באחר ואוסרו כולו אם הוא דרך בישול ע"י רוטב".
2. יד יהודה (הקצר ס"ק י"א, הארוך ס"ק י') – "כל הס"ל דבלוע ופליטה אינו תלי בבישול וגם כ"ש מפליט ומבליע הם ס"ל דגם מפליט ומבליע ביחד".
3. עי' מגילת ספר (סוף אות י"ט, אות כ"ו ד"ה ולדעת) – "ושכן מסתבר".

ג. מראי מקומות.

1. בדה"ש (סעי' ב' בי' ד"ה ויש, עמ' רס"ו, [אמנם, עי' הבדה"ש לעיל]) – "וצ"ע אם יש להקל בזה למימר דאינו מפליט ומבליע כאחת".

ד. **האם לחמם ולהבליע נחשב שני מעשים שצריך מעשה בישול, או לא.** נ"מ בכלי שני, והציור לקמן.

1. מיקל [שדינו כמו מפליט ומבליע כאחד].

(א) **אג"מ** (יו"ד ח"א סי' מ"ב ענף ב' ד"ה אך שיקשה) – "וצריך לומר דבר חדש דהרמ"א סובר דמה שמפליט ומבליע כאחת הוא תלוי בבשול, הוא משום שהם שתי עשיות שרק בשול יכול לעשות זה. ולכן סובר דאף לחמם השומן הצונן ולהבליעו נמי הם שני מעשים שרק בשול יכול לעשות זה, והוי גם להשומן הדבוק בהם דין מפליט ומבליע, שבכלי שני אף שלא נפסק הקלוח שמקושר עם הכ"ר אינו יכול לעשות. ול"ד לקלוח מקדירה רותחת שבסימן צ"ב דהתם איירי שהקלוח היה מחלב ורוטב של בשר ממש שהלך מקדירה הרותחת שלא היה צריך לעשות אלא מעשה הבלעה לבד, שבלא נפסק הקלוח מבליע אף שאינו מבשל, אבל הכא שהקלוח הוא ממים שאינם של חלב ושל בשר שהוא צריך לחמם את השומן הצונן ולהבליעו שהם שני מעשים אינו יכול כיון שאינו מבשל. וזה צריך לומר לתירוץ החו"ד. וכן גם להש"ך שתירץ להרמ"א בסק"כ דאינו מפליט ומבליע כאחת בכלי שהוא קשה, דג"כ קשה הא הרמ"א מתיר גם בשומן דבוק שא"צ להפליטו, אלא הוא מטעם דגם לחמם השומן הוא עוד עשייה כמו הפלטה כדכתבתי. וכן כשכתב הש"ך אח"כ בשם מהרש"ל שאוסר ביש שם שיוורי מאכל דוקא, דבנקיים הא מתיר מטעם נ"ט בר נ"ט, כתב נמי לפי שהעירוי מפליט ומבליע כדי קליפה שלכאורה קשה דהא אין כאן הפלטה, אלמא כדבארתי דאף הבעיין כיון שצריך הקלוח לחממו נחשב כמפליט ואוסר רק משום שעירוי עושה תרוייהו כאחת מפליט ומבליע ולא היה אוסר אם לא היה עושה רק הבלעה לבד".

2. מחמיר.

(א) **יש"ש** (חולין פרק ח' סי' ס"ד) – "דמשוירי מאכל יתמחה בתוך המים, ויהיו המים נחשבים כאילו הן גופה רוטב של בשר, שהוא כלי שני, ויבלע בכלי".

(ב) **פמ"ג** (סי' ס"ט מש"ו ס"ק כ"ג) – "עט"ז הביא סברת רש"ל דאף שיש מלח אין מבשל ולא מפליט ומבליע ויש לראות דהא רש"ל מרא דשמעתין ואיהו סובר בפכ"ה סימן ע"א דכ"ש מפליט ומבליע וכ"כ הט"ז בסימן ק"ה אות ד' ואיך כתב כאן דשרי ועיינתי ביש"ש פכ"ה סימן צ"ג וכתב דאין כ"ש מפליט ומבליע כאחד כמ"ש סימן ע"א ולא הבינותי דהתם אין מפליט מגוש לדבר אחר אבל כאן המלח נמס במים וכיון שאין במים כמו החתיכה מבליע דם בעין לחתיכה וגם דם שע"פ החתיכה".

(ג) **ערה"ש** (סי' ס"ט סעי' נ"ה) – "וז"ש דכאן הוא להפליט ולהבליע כאחת זהו יותר תמוה שהרי המלח נמס במים ונבלע בבשר וכבר הקשה כן הפמ"ג".

(ד) **יד יהודה** (סי' צ"ה הארוך ס"ק כ"ז) – "לחוש שהמאכל עצמו שנתמחה בהמים יתחמם כ"כ בהכ"ש שיהא נבלע מעצמו כן כתב הרש"ל שם ומטעם זה מיקל שאין לשאול ע"ז אך אם יודע בבירור מחמיר שם דבעצמו נתחמם ונבלע".

3. מראי מקומות – **פמ"ג השלם** (עיונים וביאורים סי' י"א אות ג' ד"ה וכן).

י התוחב כפית בשרית לתוך כוס קפה כלי שני שיש בו חלב.

ואם המים באו מכלי שעומד על האש לכלי שני: תלוי במחלוקת לעיל, אם דינו ככלי ראשון או ככלי שני.

א. **מה דין הכפית: בן יומו או אינו ב"י.**

1. מחמיר, הכפית צריך הגעלה.

(א) **מגילת ספר** (אות כ"ו ד"ה באופן) – "התוחב כף בשרית לתוך כלי שני שיש בו חלב חם בחום שהיד סולדת בו, וכגון בתוך כוס קפה ששפכו לתוכו חלב, יש לברר מה דין הכפית ומה דין המשקה ומה דין הכוס ... באופן שהכפית אינה בת יומא ודאי שהמשקה והכוס מותרים אבל הכפית אם היא של מתכת צריכה הגעלה לכו"ע, ואף לדעת השו"ע והרמ"א ... וכתב רע"א בשם המנחת יעקב ...".

(ב) **הגר"ד פיינשטיין זצ"ל** (קונ' יד דודי עמ' קמ"ב אות ט"ז).

2. מיקל.

(א) **הגר"א נבנצל שליט"א** (אהל יעקב) – "תחב כף בשרי בתוך קפה בכלי שני אם צריך הגעלה לכף. תשובה: לא".

(ב) **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל בב"ח הע' ק"נ) – "אין אנו חוששין שכלי שני מפליט ומבליע כאחד להצריך הגעלה. [ואף שהרמ"א החמיר שלא לעשותה לכתחילה, מ"מ אין לומר שחייבה בהגעלה. שהא ע"ש שהרמ"א התיר לכתחילה למלוג לשבת או לאורחים. וע"כ לא מצריך הגעלה ... לפי"ז שאם מערה מים מכלי ראשון לתוך כלי אחר. ואח"כ נתן בתוך הכלי שני בשר וגבינה. אין צריך להגעיל הכלי זה. [וע' בהפמ"ג ס' סח במ"ז סק"ו ובש"ד סק"ח שמסתפק בזה. ששמא אם נשתהה בכלי שני, אמרינן שמתחילה מבליע ואח"כ מפליט. ומשמעות שם שמסיים להקל.] וה"ה בקפה שנתן חלב לתוכה, ואח"כ תחב כף בשרי בן יומו לתוכה. אין צריך להגעיל הכף. אבל אם כבר נתנה חלב לתוכה, ואח"כ הוסיף מים רותחים מכלי ראשון שלא נפסק הקילוח. הוי מבשלה בכדי קליפה. ועכשיו אם תחב לתוכה כף בשרי, צריך להגעיל הכף אא"כ יש ששים כנגד הקליפת חלב. והוא קשה לשער ויש להכשיר הכף".

(ג) **הפוסקים שמקילין בכלי שני**, שאין צריך אפילו הגעלה בדיעבד, כמו **האג"מ** וסייעתו (לעיל).

3. מראי מקומות – **פמ"ג השלם** (עיונים וביאורים סי' י"א אות ג').

(א) הטעמים להקל: בדיעבד.

(1) כלי שני אינו בולע, מחבר ורמ"א. ולפי הפוסקים שגם אין צריך הגעלה.

(2) אם הכף נעשה ממתכת. עי' לעיל.

(3) האם לחמם ולהבליע נחשב שני מעשים שצריך מעשה בישול, עי' אג"מ (שמוכא לשונו לעיל).

ב. מה דין המשקה: אם הכפית בן יומו.

1. מחמיר – דגול מרבבה (מהדו"ת על ט"ז ס"ק ד', לשונו מובא לקמן).
2. מיקל, בכף כלי מתכות – מאזני צדק (זילבער, ח"א יו"ד סי' ז', לשונו מובא לקמן).
3. מגילת ספר (אות כ"ו ד"ה ובאופן) – "ובאופן שהכפית היא בת יומא ... ולדעת המהרש"ל והט"ז דמחמירים במקום שאין הפמ"ר דכלי שני בכוחו להפליט ולהבליע בכולו יש לאסור את המשקה אלא כ"י ש בו ששים כנגד חלק הכפית התחוב במשקה ... והש"ך ... אם יש ששים במשקה כנגד קליפת הכפית המשקה מותר ...".
4. פמ"ג השלם (עיונים וביאורים סי' י"א) – "דלפי דעת המחבר המים והחלב דהוה דיעבד מותרים ...".

ג. מה דין הכוס: אם הכפית בן יומו.

1. מיקל דאין כלי שני מפליט ומבליע כאחד.
- (א) דגול מרבבה (מהדו"ת על ט"ז ס"ק ד') – "עיינן ברש"ל פרק כל הבשר סימן ס"ד והעולה מזה שכלי שני אינו עושה רק פעולה אחת, או להפליט או להבליע, אבל לא שנים יחד שיבליע הפליטה, ואם כן אם נותן כף חולבת בת יומה לקערה עם בשר ורוטב, הכף אסורה וגם הרוטב, והקערה והבשר מותרין ע"ש, ע"כ".
- (1) מעדני השלחן (מטעמי השלחן אות ח') – "וכתב הדגול מרבבה ... ונראה דמיירי שהכף לא נגע בבשר רק ברוטב, אבל בנגע בבשר דין הבשר כרוטב".
- (ב) הו"ד בבדה"ש (סי' צ"ד ס"ק י"א, [אמנם, עי' הבדה"ש לעיל]) – "הקדירה עצמה אינם נאסרים מפני שלכולי עלמא אין חומו של כלי שני מפליט ומבליע כאחת פירוש שחום של כלי שני יכול להבליע לתוך כלי או אוכל רק מה שהוא בעין אבל אין יכול להבליע לתוכם מה שהפליט ממקום אחר ואף כאן מה שהפליט מן הכף אינו יכול להבליע לתוך הבשר והקדירה ולכן רק הרוטב נאסר אבל הבשר והקדירה מותרים אף שלא במקום הפסד".
- (ג) מאזני צדק (זילבער, ח"א יו"ד סי' ז') – "אף המחמירין כמהרש"ל בדיעבד באין הפסד מרובה אין להחמיר בכלי מתכות, גם באופן שצריך להיות מפליט ומבליע כאחד אין להחמיר בדיעבד, דחומרות אלו הם דלא כמאן. ולכן נראה להלכה דאם תחבו כף חולבת לתוך מרק של בשר בכלי שני, או אם תחבו כף של בשר לתוך כוס שיש בו קאו"ע עם חלב, דיש להתיר בין הכף ובין הכוס והקערה אף שהם מחרס בין המאכל והמשקה, דבכף של מתכות אין להחמיר לרש"ל וט"ז וש"ך, ולמחבר דחושש לכתחילה לשיטת הרשב"א זה נחשב כדיעבד כמבואר לעיל (אות ה'–ז'), והכלי חרס והמאכל ודאי דהוי דיעבד, ואף להרש"ל מותר הכלי חרס והמאכל משום דאין כלי מתכות מפליט בכלי שני, גם משום דאין כלי שני מפליט ומבליע כאחד ולא נבלע בכוס וקערה".
- (ד) פמ"ג השלם (עיונים וביאורים סי' י"א) – "מ"מ לדעת הש"ך עצמו מותר שהרי הש"ך ס"ל בסק"ה דאין כ"ש אוסר כלל בסתם כלים. נמצא שבין לדעת הט"ז ובין לדעת הש"ך יש להקל בכוס הנ"ל, לדעת המהרש"ל והט"ז שמחמירים בכ"ש יש להקל מפני שלשיטתם גם בבב"ח אין החלב אוסר בלא הבשר [כמו שהביא הט"ז שם בשם המהרש"ל] וכאן הרי אין טעם הבשר נבלע בהכוס דאין כ"ש מפליט ומבליע כאחד, ולדעת הש"ך שהחלב אוסר בלא הבשר יש להתיר ג"כ דהרי ס"ל דאין כ"ש אוסר ... מ"מ י"ל דכל מה שהחמיר הש"ך דבב"ח אוסר הנאסר בלא האוסר, היינו בבב"ח דאורייתא שנעשה גופו של איסור והיינו בשר בחלב דרך בישול, אבל כלי שני שלכו"ע אינו מבשל רק שלדעת המהרש"ל מפליט ומבליע אינו נעשה גופו של איסור לאסור בלא האוסר".
- (ה) הפוסקים שמקילין בכלי שני, שאין צריך אפילו הגעלה בדיעבד, כמו האג"מ וסייעתו (לעיל).

2. מראי מקומות.

- (א) מגילת ספר (אות כ"ו ד"ה ובאופן) – "ובאופן שהכפית היא בת יומא ... ולענין הכוס יש לעיין דהרי לדעת המהרש"ל אין בכוחו של כלי שני להפליט ולהבליע כאחת ונמצא שרק החלב נבלע בכוס ולא הבשר הבלוע ודין הכוס יהיה תלוי במחלוקת הט"ז בס"ק י"ג עם הש"ך בס"ק י"ז אם החלב שנאסר עומד באיסורו גם כשאין הבשר הולך עמו, ולדינא נראה להקל בזה כדעת הט"ז משום שגם הגר"א שם נקט כמותו וזוהי דעת החזו"א בסי' ט"ז סק"ד ואכמ"ל, אבל כל זה אם ננקוט כדעת המהרש"ל ... היד היהודה ... יש בכוחו גם להפליט ולהבליע כאחת ושכן מסתבר, א"כ גם הבשר נבלע עם החלב והכוס אסורה לכו"ע אלא אם כן יש הפסד מרובה להשליך אותה. והש"ך ...".

- ד. נוב"ק (יו"ד סי' ל"ו) – "על דבר קאפע שאלין של אינם יהודים בקאפע הייזר שלה. יפה הורה לאיסור שאין כאן שום ספק ובודאי הם בני יומן שבכל שעה שותין מהם חלב של אינו יהודי והיתר של כלי שני ג"כ עכ"פ לכתחלה אסור והט"ז ורש"ל מחמירין בכ"ש והש"ך כתב עכ"פ בכלי חרס להחמיר לכתחלה. ומה שהשיב לו המשיב שבפראג שותין בני תורה בבתים של אינו יהודי. ידע רום מעלתו אם הם בני תורה אינם בני יראה והמה קלי דעת ולהלכה למעשה בדרך באושפיזא שאין שם כלים אחרים מיחשב דיעבד אבל בעיר במקום שיש כלי יהודים ודאי אסור ואם מערה מכלי ראשון אפילו דיעבד אסור".
1. מראי מקומות – יד אפרים (יו"ד סי' קכ"ב סעי' ו'), ברוך טעם (הג' על הנו"ב שם).

ה. שאלה: התוחב כפית בשרית לתוך כוס קפה כלי שני שיש בו קלב. מה דין הכפית? מה דין המשקה? מה דין הכוס?

1. הכפית, בין אם היא בן יומו או לא.
  - (א) לפי המחבר והרמ"א, יש להקל בדיעבד: וכל רע"א בשם המנח"י שעדיין צריך הגעלה, ואג"מ כתב שנוהגין להקל.
  - (ב) לפי הש"ך: בדרך כלל הוא כלי מתכת ויש להקל.
  - (ג) לפי הט"ז: צריך הגעלה. (לפי האג"מ [לעיל]: שלחמם ולהבליע נחשב שני מעשים, יש להקל).
2. המשקה, אם הכפית אינו ב"י (או ספק), יש להקל. ואם הכפית בן יומו:
  - (א) לפי המחבר והרמ"א: בדיעבד מותרים.
  - (ב) לפי הש"ך: צריך ששים כנגד הקליפה א"כ במקום הפמ"ר.

- ג) לפי הט"ז: צריך ששים כנגד כולו א"כ במקום הפמ"ר ודבר חשוב.
3. **הפוס**, אם אין הכפית בנ"י יש להקל. ואם היא בן יומו:
 א) כיון אין בכוחו של כלי שני להפליט ולהבליע כאחת, יש להקל.
 ב) ועי' דגול מרבבה (מהדו"ת על ט"ז סק"ד), מגילת ספר (אות כ"ו ד"ה ובאופן), פמ"ג השלם (עיונים וביאורים סי' י"א) - מובא לשונם לעיל.
 4. מראי מקומות.
 א) אם המים בא מכלי שעומד על האש ושפכו לכלי שני - תלוי אם דינו ככלי ראשון או ככלי שני.
 ב) לכאורה **עוד טעם להקל בכל הנ"ל**, שיש לצרף הפוסקים [בית מאיר, נפש חיה] שאין דין של כלי שני אצל בב"ח - עי' סי' פ"ז סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
- ו. רמ"א (סי' צ"ה סעי' ג') - "אם עירה מים רותחים שאינן של בשר ולא של חלב על כלים של בשר ושל חלב ביחד, ואפילו שומן דבוק בהם, הכל שרי, דאין עירו ככלי ראשון ממש שיעשה שהכלים שמערה עליהם, יבלעו זה מזה".
 1. הפוסקים שם נחלקו על הרמ"א וס"ל דעירו מבשל, אבל בנד"ד שהוא כלי שני, מסכימים להקל.
 2. מחלק בין לח לדבר גוש [ממילא יש להחמיר בצירור לעיל] - פמ"ג (סי' צ"ה מש"ז ס"ק י"ב, סי' ס"ט מש"ז ס"ק כ"ג, "והכריע ע"י עירו אוסר הנקי דבולע מלכלוך בעין ושאינו נקי אין אסור דעירו אין בו כח להפליט ולהבליע כאחד ובכ"ש התיר אף בליכלוך אף דבסימן ק"ה אות ד' החמיר באין הפסד מרובה מ"מ כאן להפליט מזה ולהבליע בזה שרי **ואי בחלב צלול אסור** כאן באין הפסד מרובה").
 3. מראי מקומות - פמ"ג השלם (עיונים וביאורים סי' י"א אות ג').

יא] כלי שלישי.

א. מחמיר, כמו כלי שני.

1. פר"ח (ס"ק ט'), סי' ס"ח סוף ס"ק י"ה, סי' צ"ה ס"ק ט"ו).
2. חת"ס (יו"ד סי' צ"ה, הו"ד בפ"ת סי' צ"ד ס"ק ז' [עי' לקמן]) - "בדבר גוש ... דע בעיקור הדין לא נפקא מינה כולי האי דאנו רגילים להחמיר בכל הכלים אפילו כלי שלישי כ"ז שהיס"ב וכמ"ש פר"ח ס"י ס"ח אם לא בהפ"מ".
3. בדה"ש (סי' צ"א ס"ק כ', ציונים ס"ק ס"א, סי' צ"ב ס"ק קמ"ב, סי' צ"ד ס"ק ק"א, עי' ציונים ס"ק ר"י).
4. יבקש תורה (סי' מ"ב ענף ו' אות ו').

ב. מיקל.

1. פ"ת (סי' צ"ד ס"ק ז') - "והנה מ"ש (החת"ס) דאנו רגילים להחמיר בכל הכלים אפילו כלי שלישי כו'. **המורים שלנו אין נוהגים כן** ועט"ז וש"ך סי' ק"ה ובפמ"ג שם".
  2. טוב טעם ודעת (קמא סי' קפ"ג ד"ה ונידון, וכדאי' בדעת תורה סי' ס"ח סעי' ט"ו ד"ה ובדין כ"ש) - "לכך אפילו הרוצה להחמיר די להחמיר בכלי שני ולא בכה"ג, ויפה הורה כזה".
  3. ערה"ש (סי' צ"א סעי' ט') - "לכלי שני דלרוב הפוסקים אינו מפליט ומבליע או כלי שלישי **לכל הפוסקים**".
  4. שבט הלוי (ח"ה סי' קפ"א) - "ולהלכה עיין בפמ"ג בא"א או"ח סי' שי"ח ס"ק ל"ה מביא דעת הב"ח סי' שי"ח בענין ספל כאמבטי שכ' דאפילו כלי רביעי אסור, והפמ"ג נוטה להקל ע"פ דברת מג"א סי' תמ"ז ס"ק ט' דהתיר גם כלי שלישי אפי' בחמץ וכ"ש לענין שבת ושאר איסורים, והטעם פשוט דסברת הפר"ח אינו מוכרחת דהא כ' תוס' שבת מ' ע"ב טעם כלי שני דאיכא דפנות מקררות ונהי דיש מחמירים אפילו בכ"ש, מכ"מ יש הבדל גדול בין פעם אחת מקררות לכמה פעמים ע"כ אין לך אלא חידושו רק כלי שני, וזה הטעם שכ' הפת"ש סי' צ"ד דאין נוהגין כהח"ס, וכמש"כ ג"כ במ"ב סי' שי"ח, ועיין ג"כ ד"ת סי' ס"ו ס"ק ס"ג העתיק דברי הח"ס, ובסי' ק"ה ס"ק ס"ב, ובד"ת סי' צ"ד ס"ק צ"ח מביא בשם ס' ערוגת הבשם להחמיר בכלי שלישי ורביעי שלא במקום הפסד מרובה, וכמדומני שמנהג העולם בכ"מ הי' כמש"כ הפת"ש סי' צ"ד להקל בג' וד' וכהפמ"ג הנ"ל, בשגם שראית הפר"ח מפסחים ע"ו ע"א אינו מוכרחת".
- שבט הלוי (ח"י סי' ס"ד) - "ועיין תשובת ח"ס בפ"ת יו"ד סי' צ"ד דבמקום שמחמירים בכ"ש גם כלי שלישי ורביעי אסור וסוגית הרבה פוסקים דלא כזה".
- א) עי' שבט הלוי (ח"ו סי' נ"ו אות ג') - "וכמדומני שהמנהג וכן ראוי להורות דבכל השנה שלא במקום הפסד אסור אפי' כ"ש ביד סולדת, ובמקום הפסד אפי' אינו מרובה או שאר צורך מקילים דיעבד".
- ב) יש לעי' מה כוונתו בראשי תיבות "כ"ש". נראה מהתשובה שם, אפילו "כלי שלישי". אמנם, א"כ יש סתירה בדבריו. אולי "כלי שני", צ"ע.

ג. מראי מקומות - דעת תורה (סי' ס"ח ס"ו ד"ה ובדין כלי שלישי), עין יצחק (יו"ד סי' י"ג), שבות יצחק (ח"ט פרק י'), מעדני אשר (סי' ק"ב), הגר"ש אייזר וצ"ל (אופה, עמ' רנ"ה).

1. שעה"צ (סי' תנ"א ס"ק י') - "אכן בכלי שלישי בודאי יש להקל אף כשהוא בן יומו".
2. הגר"ח וצ"ל (אסיפת יצחק י"ג כסליו תשס"ח) - "שאלה: בחזו"א (או"ח ס' נ"ב) כתב בנוגע להלכות שבת, שאין לחלק בין כלי שני לכלי שלישי, האם ה"ה בעניני איסור והיתר ובשר בחלב. תשובה: אינו כלל".

ד. שאר ציורים.

1. שבת.
- (א) עי' או"ח סי' שי"ח סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
2. חמץ בפסח.
- (א) עי' או"ח סי' תנ"א סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

יב) סילק מיד - סעיף ג'.

א. מיקל.

1. חמודי דניאל (תערובות הב' סוף אות א', אות ו') – "דאינו נאסר תיכף אם סילק תיכף ומיד אלא א"כ שהה קצת כמ"ש בס"י צ"ב סעי"ב אם ניער וכיסה מיד מותר ע"ש אע"ג דנפלה הטפה על החתיכה ע"ש ומה לי ניער וכיסה או שסילק את האיסור".
  - חמודי דניאל (תערובות הב' אות ל"ד) – "אם בשלו בשר הריאה בקדרה או ירקות וכדומה והוא צף למעלה מן המים ולקחו כף טרפה ודחפו למים לא אמרי' דנאסר תיכף כמו חתיכה מקצתה במים ...".
  2. פת"ת (ס"ק ח') – "עיין בספר חמודי דניאל סי' א' שכתב דאינו נאסר תיכף אם סילק מיד אלא א"כ שהה קצת כמ"ש בס"י צ"ב ס"ב אם ניער וכיסה מיד מותר ע"ש ומה לי ניער וכיסה או סילק האיסור ע"ש".
  3. נפש חיה (יו"ד סי' מ' ד"ה וכבר, בסוגיא דטיפת חלב סי' ב' ד"ה אך מ"ו-ב') – "דאף רותה שאוסר בעינין שהה קצת ... ומש"ה כתב הרמב"ם גבי טיפת חלב ... וראיתי אח"כ בפתחי תשובה סי' ק"ה ... בס' חמודי דניאל ...".
  4. ערה"ש (סעי' מ"ג, עי' סי' ע' סעי' מ"ט) – "ראיתי לגדול אחד שכתב דאפילו דבר גוש שנפל לרוטב ותיכף העלוהו אינו אוסר והביא ראייה ממ"ש בס"י צ"ב דנפול חלב לקדרה של בשר על חתיכה שחוץ לרוטב וניער וכיסה מיד מצרפין כל הקדרה לשישים [פ"ת סק"ח בשם חמ"ד] אלמא דאינו נאסר מיד ודברי טעם הן ומ"מ נ"ל דבשם הוי ממש מיד".
  5. חלקת יעקב (אה"ע סי' ס"ה ד"ה אכן) – "דמבואר בפ"ת יו"ד סימן ק"ה בשם החמודי דניאל, בנפל איסור וסילק מיד, דאינו נאסר אלא א"כ שהה קצת, ומביא ראייה מדין מפורש בגמרא ופוסקים דניער וכיסה מיד מותר, ומה לי ניער או כיסה מיד או סילק להאיסור".
  6. אם צריך כדי נטילה, או מותר לגמרי.
(א) צריך כדי נטילה – כה"ח (ס"ק מ', "אבל כדי נטילה מיהא בעי").
(ב) מתיר לגמרי – ביע אומר (ח"ג או"ח סי' כ"ד אות ח', "וע' בכה"ח יו"ד ... אבל כדי נטילה מיהא בעי ... וליתא, דהחמודי דניאל מתיר לגמרי וראייתו מדין ניער וכסה מיד שמותר הכל"), סתימת הפוסקים.
- 1) צ"ב, מה החילוק בין זה לעירוי, שעירוי אוסר כדי קליפה. וצ"ע.

ב. מחמיר.

1. פר"ת (סי' צ"ח סוף ס"ק ט') – "וה"ה אם נפל לקדרה רותחת ונטלה תכף ומיד דדינה שוה ופשוט".
2. פמ"ג (סי' ס"ח מש"ז ס"ק ט' דין א') – "ענין איסור כל שיס"ב ונפל לתוכו אף סלקוהו מיד אין שיעור בו".
- פמ"ג (פתיחה לבב"ח ד"ה הנאה) – "לדינא ... דוודאי כל שנפל חתיכה בשר לכלי ראשון והוסר מיד אסור באכילה".
- (א) וכת' הפמ"ג (סי' צ"ב שפ"ד ס"ק ל"ח ד"ה שוב) – "ודע דאם נפל נר חלב על הכלי ושהה שם קצת אם הוא מתכות יש תקנה בליבון ואם עץ אין תקנה".
- (ב) י"ל, ב' דברים גושים [עי' לקמן] – דרכ"ת (סי' צ"ב ס"ק ס"ה).
- (ג) מראי מקומות – פרי מגדים השלם (סי' צ"ב שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק קכ"ד).
3. טוב טעם ודעת (קמא סי' ק"ז ד"ה ומ"ש) – "דהחתיכה עכ"פ אסורה מיד ואין שיעור לדבר".
4. זר זהב (על או"ה כלל ל' ס"ק י"ד).
5. יד יהודה (הארוך סוף ס"ק י"ב) – "מזה מבואר דיש בליעה ופליטה תיכף ומיד, וכ"כ או"ה שהבאתי דכח הרתיחתו מוצא טעמו מיד בלא שהיה כלל".
6. פרי השדה (ח"א סוף סי' ל"ו).
7. עצי העולה (כלל ז' סעי' י"ג, ס"ק י"ח) – באיסור שנפל לקדירה וסלקיהו מיד צריך ס' כמבואר בה' או"ה סי' י"ט דלא מצינו בדברי הפוסקים שיחלקו בזה בין שהה או לא אדרבא מבואר במ"ז סי' ס"ח ס"ק ט' דאוסר אף בסלקיהו מיד ואין שיעור בדבר".
8. עי' ביע אומר (ח"ג או"ח סי' כ"ד אות ח') – "החמודי דניאל ... יש לפקפק ע"ז מד' כמה אחרונים שחולקים ע"ד החמודי דניאל בזה, ואוסרים אפ"י כשסילקו מיד. ומהם הגרש"ק בשו"ת טוב טעם ודעת קמא (סי' קז) שכ', שמד' כל הפוסקים משמע שהחתיכה נאסרה מיד, ואין שיעור לדבר. ע"ש. וכן הוכיח בשו"ת עולת יצחק (סי' קנו) מד' הרא"ש (פכ"ה סי' כג). והעיר עוד ממ"ש הטור א"ח (סי' תנב), גבי הגעלה, שנוהגים להכניסם ולהוציאם מיד ... וע' בדרכי תשובה (סי' קה ס"ק סה) שהעיר ג"כ ע"ד החמודי דניאל מד' כמה אחרונים ... ועכ"פ חזי לאצטרופי עם כל ההיתרים הנ"ל".
9. שבט הלוי (ח"י סי' קט"ז) – "דכ' בחמודי דניאל ומבואר בפת"ש יו"ד סי' ק"ה ס"ק ח' דאפילו איסור חם שנפל אינו אוסר תיכף אלא אם שהה קצת, כהאי דסי' צ"ב ס"ב אם כיסה וניער או סילק האיסור, איברא בד"ת שם ס"ק ס"ה מייתי חבל נביאים מתנבאים בסגנון אחד לאסור גם אם סילק מיד, וגם לא מפורש בחמודי דניאל כמה ישאא שלא יאסר, כי משמעות וכוה זה משמע דלאפוקי שאינו נאסר מיד קאמר ושע"ז חולקים שאר הפוסקים דנאסר מיד ממש, אבל כמה זמן שאפשר לשהות ולא יאסר, אינו מפורש, אלא דבס' ערוך השולחן שם מצדד דאולי הוי השיעור כדי שיתנו על האש ויתחיל להרתיח וכו', והוא עצמו לא מכריע להקל וכ' שיש להתישב בזה. וגם לא הקיל רק בחם בלא רוטב או בכלי, לא כן בקלוה סתם שנפול רותח לח על גוש, דמהאי דסי' צ"ב ס"ב אין ראייה להקל רק אם לא יהיה מיד ממש, ומכאן ואילך אסור, אלא דמלשון הגאון נפש חיה בשו"ת יו"ד סי' מ' משמע קצת דנוטה להקל אפ"י בשהה קצת, ויש לפ"ז מקום לצדד אם זה רק שניה אחת, ויש קצת קולא בנ"ד ע"י שתיכף שקילה על הצלעות שטיפת מים קרים נפל קילוח זה של חמים, שמים קרים עוזרים לקרר קלוה החמים ואינו מספיק לאסור תוך שניה ראשונה. והיה מקום בזה אם

- היו החמים בחום של יד סולדת בו וא"כ בהגיעם על החתיכות כשנתקררו אפילו קצת ירדו משיעור יד סולדת ושוב אין להם כח לאיסור, וא"כ כדאי הי' להגדיל קרירות הקרים ולמעט חום החמים עד הגבול. אבל כמובן זה רק להלכה ולא למעשה, כי חלילה להכניס עצמו לזה, וקשה להתחכם נגד פשטות חז"ל של אדמיקר בלע, אף שיתכן שבנדון של כ"ת אינו רק ספק, והוראת הגאון נפש חי' בטלה נגד רוב בנין ומנין של גדולי האחרונים שדחו דעת המודי דניאל בזה, אף שהגאון מהרש"ם ביו"ד סי' ק"ה בס' דעת עשה סמוכין להקל מדברי גאון ישראל הבית מאיר ביו"ד סי' צ"ג ד"ה הגה, המעיין שם יראה דאין מזה אפי' סרך ראייה, דהבית מאיר צידד להקל בהסיר מיד מטעם דילמא לא נפל איסור וגם מטעם ביטול יע"ש, לענין כסוי קדירה".
10. הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) – "יש אחרונים שהם סוברים שאם נפל היתר לתוך איסור או שנגע בשר רותח בגבינה ומיד הסירו אותו שאין שייך שיבלע מיד רק זמן מה, האם אפשר לסמוך על זה למעשה כגון שנפל חתיכת בשר על גבי גבינה כנ"ל ומיד נפל ממנו על הרצפה האם שייך לומר שלא נבלע טעם אחד בשני. תשובה: לא".
11. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' קס"ג) – "שלמעשה הפוסקים אינם מקילין בזה ... אבל רש"א זצ"ל נהג להקל בזה בצירוף היתר אחר".

ג. קשה למחמירים, מה בין זה למנער את הקדירה מיד.

1. י"ל, נתינת טעם יש מיד, אבל חנ"נ צריך זמן.
- א) השואל במהרש"ם (ח"ד סי' ס"א) – "ומ"ש החמ"ד מהא דניער וכיסה מיד י"ל דשאני התם דיש ס' נגד הטיפה רק דרוצי' לאסור מחמת שנעשה נבילה מיד בחוץ לכן כיון שניער וכיסה מיד אמרי' דטרם שנתפשטה הטיפה ניעורו עם השאר והוי כדרך הילוכו דל"א חתיכה נעשית נבילה אבל כנפל איסור על חתיכה וסילקו מיד שפיר י"ל מאן מפיס ושמא בלעה מיד".
- ב) יד יהודה (הארוך סוף ס"ק י"ב) – "והא דמהני גבי טיפת חלב שנפלה על הבשר ניעור או כיסה מיד בסי' צ"ב לא משום דאינו בולע תיכף אלא דלא נ"נ מתחילה להיות צריך אח"כ ס' נגד כולה כיון דמיד מתפשט נמי בכל, כמו דלא אמרינן דנ"נ למעלה מיד אף דע"כ בולע קודם כיון דברגע מתפשט נמי לכולה כמ"ש התוס' בדף ק"ו".
- ג) צור יעקב (סי' קפ"ח ד"ה ומ"ש) – "דשם שאני דכל זמן שלא הגיע לשולי החתיכה הרי לא נ"נ דבדרך הילוכו לא נ"נ כמ"ש תוס' חולין ד"ה בשקדם".
- ד) פרי השדה (ח"א סוף סי' ל"ו) – "יש חילוק גדול ביניהם ... דמכיון שניער תיכף לא חל שם נבלה מעולם על אותו חתיכה".
- ה) באר דוד (סי' כ') – "וראייתו אינה מספקת דאפשר לומר דלעולם איסור שנפל לתוך היתר חם אף אם מסלקו מיד נאסר ואין שיעור לדבר כמו שכתב הפרמ"ג סימן ס"ח, ואפ"ה היכא דניער וכסה מיד מהני מטעם אחר, שמצטרף שאר הקדרה לבטל ויהא מותר דאף אם ניוחש שנבלע מיד בחתיכה הטיפה של חלב הא אינה נעשית נבילה להצריך ס' נגד כל החתיכה לפי שלא היה עת ועונה בלי פעפוע וסופה להתפשט שהרי כיסה מיד בעת שנפל, וכיון שסופה להתפשט בדרך הילוכו לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה עיין תוס' חולין ק', וע"כ שפיר מצטרף ואין ראי' משם שאינו נבלע מיד בעת שנפל".
- ו) בדה"ש (סי' צ"ב ס"ק ל"ה) – "נראה לפרש כאן דאף שהחלב נכנס תיכף לתוך החתיכה לא נעשה החתיכה נבילה מיד כי התפשטות החלב לתוך כל החתיכה שוהה איזה זמן מועט וכל זמן שהוא מתפשט ולא נח עדיין לא נעשה החתיכה נבילה".
- ז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' קס"ג) – "והא שהש"ע בס' צב התיר, זהו דווקא למנוע חנ"נ, אבל למנוע בליעה לגמרי אין להתיר. וסברת החילוק קשה".

ד. בב' דברים גושים.

1. מיקל.
- א) מהרש"ם (ח"ג סי' שס"א) – "אבל בעיקר השאלה יש לדון כיון דנגע רק כרגע וסלקוהו מיד והוא עפמ"ש החמ"ד והובא בפת"ש סי' ק"ה סק"ח דבכה"ג אינו אוסר כלל. ואף דהפמ"ג בפתחה לבב"ח כתב בפשי' דאפי' סלקו מיד אסור היינו אם תחבו לחלב או לרוטב משא"כ בחם בחם בלא רוטב. ועי' תשו' נפש חי' סי' מ' שהביא ג"כ ד' החמ"ד ופסק להקל מה"ט בנר דולק שנפל לקערה ונכבה מיד ע"ש".
- ב) ערה"ש (סי' ק"ה סעי' מ"ג) – "יראה לי דבכל הדינים שנתבארו בנגיעת חם בחם בלא רוטב אינו אא"כ הונחו זה על זה או זה אצל זה איזה זמן דאם תיכף נטלו זה מזה אין סברא כלל שתאסור ברגע אחת וכ"ש בהנחה בכלי שאינו אוסר אא"כ שהה איזה זמן ויותר מזה ראיתי לגדול אחד שכתב דאפילו דבר גוש שנפל לרוטב ותיכף העלוהו אינו אוסר והביא ראייה ממ"ש בסי' צ"ב דבנפל חלב לקדרה של בשר על חתיכה שחוץ לרוטב וניער וכיסה מיד מצרפין כל הקדרה לששים [פ"ת סק"ח בשם חמ"ד] אלמא דאינו נאסר מיד ודברי טעם הן ומ"מ נ"ל דבשם הוי ממש מיד אבל בחם בחם בלא רוטב או בכלי אם לא שהה איזה זמן לא נאסר ואולי הוה השיעור כדי שיתנו על האש ויתחיל להרתיח כמו כבוש בציר ויש להתיישב בזה לדינא".
- 1) מראי מקומות – שבט הלוי (ח"י סי' קט"ז, לשונו מובא לעיל).
2. מחמיר.
- א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' קס"ג) – "ועי' בערה"ש ס' קה סקמ"ג שמחלק בין יבש בלח שבולע מיד לבין יבש שנגע יבש שאינו בולע מיד. ואין ההלכה כן".
3. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' צ"ב ס"ק ס"ה), פמ"ג השלם (סי' צ"ב שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק קכ"ד).

ה. דעת מהרש"ם.

1. נראה להקל בצירוף.
- א) מהרש"ם (ח"א סי' קצ"ז) – "מכתבו הגיעני ועל דבר שאלתו בשינים של רופאים שמושיבין לתוך פה אדם ושותין בהם חלב מכלי ראשון שיד סולדת בו כפי שכריסו של תינוק נכוה ואחר זה שותין רוטב ואוכלים בשר חם שהיס"ב. הנה בגוף דין יס"ב הגם

שהדרישה ומחצה"ש או"ח סי' שי"ח סקל"ז הזהירו בזה דהוי כשיעור כריסו של תינוק נכוה וגם הבכור שור החמיר בזה אבל מצאתי באו"ח כלל ל"ד דהיינו כשיעור שיד אדם בינוני נכוה בו ומצאתי בחמ"ד הל' תערובות סי' מ"ה שהאריך בזה לפקפק בד' או"ח אבל בספר זרע יעקב לשבת מ' החזיק בדעת או"ח אם כן כששותין חלב איננו בגדר זה שיהיה הפה נכוה בו. ועוד דמבואר בחמודי דניאל ה"ת סי' א' וסי' ל"ד דבלא שהה האיסור כלל אינו בולע וכדמוכה מהא דניער וכיסה. וכ"ה בתשו' רדב"ז ח"א סי' רכ"ג ואם כן **בשיעור שעובר דרך הפה אינו בולע כלל**. ואף דבפמ"ג בפתיחה לבב"ח ופר"ח סי' צ"ח סוף סק"ט ס"ל דגם בלא שהה כלל בולע כדאי הם הרדב"ז והחמ"ד לסמוך עליהם. ולכן נ"ל להקל בצירוף טעם הקדום".

(ב) **מהרש"ם** (מפתחות ח"ב סי' כ') – "בדין נפל איסור לקדרה וסלקוהו מיד אם אוסר והבאתי מתשו' רדב"ז להקל [גם בתשו' נפש חיה סי' מ' הביא דברי חמ"ד להלכה ופסק מה"ט בנר דולק שנפלה לתוך קדרה צוננת ונכבה מיד בנפילתו דיש להתיר הקערה וע' בב"מ ליו"ד סי' צ"ג בד"ה הג"ה שפסק ג"כ להקל אבל שא"ה דתליא אם הזיע וע' בפר"ח סי' צ"ח סוף סק"ט מבואר להחמיר בזה ולכן אין להקל רק אם יש עוד צד קולא"]".

2. איסור דרבנן ועוד צירוף, יש להקל.

(א) **מהרש"ם** (ח"ב סוף סי' כ') – "ומ"ש ר"מ עמ"ש בפת"ש סי' ק"ה בשם חמ"ד להתיר בסילק האיסור מיד והביא ראי' מהא דניער וכיסה מיד ור"מ דחה דשא"ה די"ל דנהי דבולע מיד מ"מ לא נתפשט בכל החתיכה רק במקום נפילתה ולא נ"נ אותה חתיכה וכשנתפשט בכולה כבר נייער וכיסה ושוב כל הקדרה מצטרף דרך הילוכה לא נ"נ ואני תמה דא"כ להסוברים דגם בכ"ק וכ"נ חנ"נ ובפרט בב"ח וע' שפ"ד סי' ק"א סק"ו ומש"ז סי' ס"ט סוסקל"ה יאסר מהחתיכה עכ"פ כ"נ ואמאי בנייער וכיסה מיד מותר הכל ומ"ש ר"מ ראי' מהא דחולין (דף ח') אימת בלעה לכי חיימה ולכי חיימה גמרה לה שחיטה ומוכה דברגע א' בולע וצ"ל דכוונתו דאף דלא קי"ל כהך מ"ד בסכין ששחט בו טרפה מ"מ הרי בשחט בסכין של נכרים חיישי לחומרא ומלבד די"ל דסתם שוחט הוא יותר מרוב מצומצם ובהגיע לרוב מצומצם כבר נתחמם ובולע בזמן גמר השחיטה שאחר הרוב המצומצם וגם ברוב מצומצם אסור משום ל"פ. גם י"ל כעין מ"ש הפוסקים בדין כבוש מעל"ע שבוולע ברגע האחרונה של המעל"ע ומ"מ מתנועע במשך כל המעל"ע לצאת ונגמר בסוף המעל"ע וכן בהשחיטה מתחמם והולך עד שנגמר חימומו ודוחקו בהגיע לידי רוב משא"כ באיסור שנפל כרגע ובשבעה זו כתבתי בתשו' א' שהגם שהפמ"ג מחמיר בסוסי ס"ח ובפתיחה לבב"ח מ"מ בתשו' רדב"ז ח"א סי' רכ"ג מבואר להקל ומ"מ אין להקל רק בדרבנן ובצירוף עוד קולא".

ו. מראי מקומות – **שעה"צ** (סי' שי"ח ס"ק קי"א), **דרכ"ת** (ס"ק ס"ה), **עולת יצחק** (סי' קנ"ו, "וצ"ע"), **הרי בשמים** (מהדו' ג' סי' נ"ו), **הגרשז"א זצ"ל** (זרע שמואל בב"ח הע' קס"ג, לשונו מובא לעיל), **ויען יוסף** (או"ח סי' רנ"ה), **מגילת ספר** (אות כ"ז*), **יבקש תורה** (סי' מ"א ענף א' ד"ה העולה, פסח סי' ט"ז ענף ג', הגעלת כלים סי' נ"ט אות ל"ד), **מעדני השלחן** (סי' צ"א מטעמי השלחן ס"ק י'), **הגעלת כלים** (פרק י"א הע' ס' ד"ה ונראה), **מטבת הכשר** (ארטסקרול, פרק י"ד הע' ה'), **פמ"ג השלם** (עיונים וביאורים סי' י"א אות ה').

1. **רדב"ז** (סי' מ"ז, הו"ד בפת"ת סי' ק"ז ס"ק ב') – "מודה אני שאם ראה הזכוב בשעה שנפל ומיד הכניס הכף והוציאו שהכל מותר שאעפ"י שמת הזכוב מחמת החום מתה ועדיין לא פלטה שהרי רתיחת הקדרה מצמת צמתי לה ואינה פולטת אלא אחר זמן אבל צריך אומד יפה".
2. **באר דוד** (סי' כ', סי' כ"א ד"ה ועוד) – "כתב בספר חמודי דניאל ... הגם שאין דינו מוכרח וראייתו אינה מספקת ... דמ"מ הכא אין המים אוסרים האווז רק אם יפלוט ויחזור ויבלע באווז, ומילתא דלא מסתבר היא למימר שיעשה שתי פעולות ברגע אחת, די למימר שמבליע או מפליט".
3. **דרכ"ת** (ס"ק ס"ה, סי' צ"ח ס"ק מ"ח) – "עפת"ש מ"ש מהחמודי דניאל דאינו נאסר בסלקו מיד דשהה קצת בעינן ... ועי' בט"ז או"ח סי' תנ"ב סק"ב שכתב מהטור לענין הגעלה דנוהגין להכניסם ולהוציאם מיד ומבואר מדבריו ג"כ דפשיטא לי' שהוא פולט מכח הרתיחות מיד והנה בט"ז שם כ' דמ"מ צריך לדקדק שלא למהר ולהוציאו כדי שיהא פנאי שיבליעו המים בתוך דופני הכלי ולהפליט הבליע עי"ש ומשמע לכאורה דעת הט"ז שאינו מפליט ומבליע כשסלקו מיד רק כששהה מעט אכן הנה בש"ע התניא שם סעיף ד' מבואר דמעיקר הדין אין חילוק בין אם שהה הרבה בתוך הרותחין או אם יוציאנו מיד כי גם אם יוציאנו תיכף אמרינן שנפשט ממנו הכל רק משום חומרא נכון לזהר להשהותו מעט עי"ש ומבואר ממילא מדבריו דזוקא לחומרא לכתחלה הוא שכל הט"ז שיש להחמיר להשהותו אבל להוציא מזה צד קולא דאם לא שהה לא בלע ולא פלט זה לא אמרינן כלל ואפי' סילקו מיד יש לאסור ... וצ"ע לדינא".
4. **שבט הלוי** (מבית לוי ח"ה עמ' נ' אות ה', הע' ה') – "נתן בטעות בשר או דגים קפואים לתוך המין השני לקדירה שע"ג האש. אם הוציאו מיד מותר. אבל אם שהה מעט בקדירה אף שעדיין לא נפשר כולו, יש לאסור את התבשיל אם אין ששים בכל הקדירה כנגד המין השני שהכניס לתוכו [דאם מוציא מיד אפשר להקל בצירוף דברי החמודי דניאל ...]".

יג | דבר גוש:

א. מיקל.

1. **רמ"א** (דר"מ ס"ק ד', סי' צ"ד סעי' ז') – "אינה מבליע כמו שאר כלי שני או דבר עב כגון חתיכת בשר שהניחו דלא גרע דבר שהוא גוש מדבר לה ... גם שנראה לעינים שרוטב רותחת יותר שומרת חומו מדבר עב ודלא כמו שראיתי מהר"ש לורי"א שחילק בהכי ואין דבריו נראין".
2. **ב"ח** (ס"ק ה') – "דלא כמ"ש מהרש"ל".
3. **שו"ת פני יהושע** (ח"ב סי' כ"ה ד"ה ואל) – "כתבו התוס' פ' כירה גבי כ"ש אינו מבשל דהטעם דכ"ר מבשל מתוך שעומד על האור דפנותיו חמין אבל כ"ש מותר שהוא הולך ומתקרר עכ"ל וטעם זה לא שייך בצלי שאין לו דפנות המחזיקים חומו ... אחר כמה שנים דרך מקרה שעיינתי בספר יש"ש ומצאתי ... מה שאסר אחר שעירו לקערה הוא לענ"ד דבר תמוה וזר ולא ראיתי לא' מהמחברים שכתב כן ומעשי בכל יום יוכיחו הפך זה".

4. ט"ז (סי' צ"ד ס"ק י"ד) – "באין דוחקא דסכינא כההיא דתחב כפ שזכר רש"ל בזה יש להקל כדעת רמ"א".
5. כרתי (ס"ק ט', פלתי ס"ק ו', סי' ק"ז פלתי ס"ק ב' [לשונו מובא לקמן]) – "ומהרש"ל (באיסור והיתר שלו סי' נ"א ובפג"ה סי' מ"ד ופרק כל הבשר סי' ע"א) מחמיר בדבר גוש דהוי ככלי ראשון, ועיין פלתי (ס"ק ו') כי דעת התוספות (זבחים צ"ה ע"ב ד"ה עירה, שבת מ"ב ע"ב ד"ה אבל) דלא כוותיה, ואין לנו אלא דברי רמ"א דלא מחלק".
6. גר"א (ס"ק י"ז, ליקוט) – "וכ"ז כו'. אע"ג שהוא דבר גוש דלא כרש"ל וראיה ממ"ש בספ"א דמעשרות ונותן לחמיטה ופי' הר"ש עוגה חמה שמוציאה מהתנור כו' וחשיב לה כלי שני כמו תמחוי ע"ש".
7. מגן האלף (סי' תנ"א ס"ק ז') – "מהרש"ל שסובר בדבר גוש אפילו בכלי שני אסור ... פשוט דליתא".
8. עי' זר הזהב (או"ה כלל נ"ח ס"ק י"א) – "ועי בתשו' פנ"י ... ועי' בס' גן האלף ... שחולק בזה".
9. אור לציון (ח"ב פרק ל' הע' ט"ז, ח"ג פרק י' הע' ו') – "ומכל מקום אף שהאחרונים העתיקו את דברי הרש"ל, מנהג בני ספרד להקל בזה, וכדעת הרמ"א בדרכי משה ביו"ד סימן ק"ה אות ד', ע"ש, וכן כתב להקל בשו"ת חת"ס יו"ד סימן צ"ה ועוד אחרונים".
10. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע יו"ד סי' פ"ז סעי' י"א, או"ח סי' שי"ח סעי' נ"ד) – "ודבר גוש רותח שמונה בכלי שני, יש אומרים שיש לו דין כלי שני לענין דיעבד, ויש אומרים דדוקא בדבר לח כלי שני אינו מבשל, שדפנות הכלי מצננות את מה שבתוכו. אבל דבר יבש וגוש שאין בו רוטב, וכגון אורז וחתוכות בשר או דגים, דינם ככלי ראשון. ולדינא גם דבר גוש בכלי שני אינו מבשל. ולכן בדיעבד יש להקל בזה. [ילקוט יוסף איסור והיתר ג' עמ' קיא]".

ב. מחמיר.

1. איסור והיתר הארוך (כלל ל"ו דין ז', כלל נ"ח דין ל"ח, עי' דין כ"ד) – "ודוקא בשר שהועלה בקערה דליכא דוחקא אבל בשר רותח שהיד סולדת בו שנחתך בסכין של חלב שהוא בן יומו מתשמיש רותח או בסכין של שאר איסורין אגב דוחקא דסכינא בולע בכולו וצריך ס' נגד כל הלהב של הסכין במקום שחתך הבשר. ול"ד לכלי שני בדבר יבש ליכא דפנות המקררות ומבשל מיהא כל זמן שהיד סולדת בו ... ואם אין ס' הבשר אסור אפי' בהנאה ... ול"ד לכלי שני שאינו מבשל אפי' כשהיד ס"ב דהתם איכא דופני הכלי דמצננין אותה כל שעה ואע"ג דאין כאן גם דופני הכלי ראשון שמחזיק לו החמימות זמן ארוך ואינו מבשל מיבלע מיהא בלע מידי דהוי עירוני שנחשב לחומרא ככלי ראשון אע"פ שאין לשם ג"כ דופני הכלי".
2. יש"ש (חולין פרק ז' סי' מ"ד, פרק ח' סוף סי' ע"א, או"ח סי' נ"א ס"ק ב') – "דלא שייך כלי שני אלא במים ורוטב, וכל דבר הצלול, שמתערב מיד באחת, ונתקרה במהרה, אבל לא בחתיכת בשר או דג, וכל דבר שהוא גוש, דכל זמן שהיד סולדת בו עומד בחמימותו, מפליט ומבליע שפיר, ומשום הכי נראה דדוחן ואורז ג"כ, אחר שנתערו מקדירה לתוך קערה, כל זמן שהיד סולדת בו וחמים, הן ככלי ראשון".
3. בית לחם יהודה (סי' צ"ד ס"ק ב').
4. חגורת שמואל (ס"ק ו') – "ולענין דבר גוש כגון חתיכות בשר או דג או אורז או דוחן דמערין חם מן הקדרה אם היס"ב דעת רש"ל באו"ש ובפ"ה סי' ע"א דדינו לעולם ככלי ראשון והאחרונים הביאו ופסקו כוותיה".
- א) אמנם עי' חגורת שמואל (סי' צ"ד ס"ק כ"ז) – "והעלה הט"ז לדינא ... באין דוחקא דסכינא כגון כפ לתוך אורז ודוחן שאף שהוא דבר גוש יש להקל כדעת רמ"א ע"כ וכן ראוי לנהוג כותיה".
5. תפארת ישראל (מעשר פרק א' אות ע"א) – "דדבר עב משמר חומו לאחר סלוקו מאש ודינו ככלי ראשון [כי"ד צ"ד]".
6. האלף לך שלמה (יו"ד סי' קנ"א) – "דיש חילוק בין דבר גוש דהוי לעולם בכ"ר אף אם הונח בכ"ש".
7. חו"ד (חי' ס"ק י"א, סי' צ"א חי' ס"ק ח').
8. עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

I used a milk fork to eat a meaty cholent. The cholent was clumpy - no liquid - and was transferred from the pot to a plate before I used the fork. Do I have to kasher the fork?

R' Y. Berkovits wrote: It's a *davar gush* - and we are *machmir* for *hagalah*. [Regarding the food, we would be *mekil b'dieved* even if the fork was a *ben yomo*, relying on the *mekilim* by *davar gush* - unless there was *duchka d'sakina*.] Agav - If it would've been liquidy, then it would be a *kli sheini*, and the *poskim* are *noheg* to be *mekil* and not require *hagalah* by a *kli sheini*. [The *minhag* among *morei hora'ah* is not to require *hagalah* despite R' Akivah Eiger and the *Chasam Sofer* who clearly understand that one must be *mag'il*. Rav Elyashiv was *machmir*.]

ג. דעת ש"ך (ס"ק ח', עי' סי' צ"ד ס"ק ל') – "ודעת מהרש"ל ... ואין בידי להכריע ... וצ"ע מיהו ודאי באורז ודוחן אם הוא צלול ונשפך כעין רוטב נראה דיש לסמוך אדברי הרב וכן משמע באו"ה שם דדוקא בדבר יבש לא שייך כלי שני ואולי גם מהרש"ל לא קאמר אלא באורז ודוחן שאינם צלולים וכן משמע מדבריו שם".

1. מסופק.

א) פלתי (ס"ק ו') – "והש"ך לא הכריע".

ב) פמ"ג (סי' צ"ד שפ"ד ס"ק ל') – "עייין ש"ך ובסימן ק"ה אות ח' הניח הדבר בצריך עיון".

2. מחמיר.

א) עי' באה"ט (ס"ק ח') – "ודעתו נוטה".

ב) אג"מ (או"ח ח"ד סי' ע"ד בישול אות ה') – "אף דהש"ך בסימן ק"ה סק"ח פוסק כמהרש"ל".

ג) חוט שני (שבת ח"ב עמ' קפ"ב ד"ה ומסקנת) – "ומסקנת הש"ך דגוש מיקרי כלי ראשון, וסיים הש"ך מיהו צ"ע באורז ודוחן שנשפך כעין רוטב שדינו ככלי שני".

ד. הפמ"ר, מיקל.

1. חכ"א (כלל ס' סעי' י"ב) – "ובהפסד מרובה יש לסמוך על הפוסקים דאין חילוק דגם בדבר גוש לעולם אמרינן דכלי שני אינו מבליע".
2. ע"י ערה"ש (יו"ד סי' צ"ד סעי' ל"ב, ע"י סי' ק"ה סעי' כ', ע"י יו"ד סי' צ"א סעי' ט"ו, ע"י יו"ד סי' ע"ב סעי' י"ז) – "ובודאי נכון להחמיר כדיעה זו שיש בזה סברא נכונה אמנם בהפסד מרובה או בדיעבד כדאי הוא רבינו הרמ"א לסמוך עליו דעיקר חמימות הכלי ראשון הוא ע"י דפנות של הכלי ולכן גם בגוש כיון דליכא דפנות הכלי אין לזה דין כלי ראשון".
3. יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ו, הארוך ס"ק י"ד, סי' צ"ד הקצר ס"ק מ"ה, הארוך ס"ק ל"ז) – "בהפסד מרובה הסומך על הרמ"א ז"ל לא הפסיד".
4. כה"ח (סי' צ"ד ס"ק ע"ב, ס"ק ע"ג).
5. אורחות הבית (פרק ז' סעי' מ"א) – "אם הוא דבר גוש שהיד סולדת בו יש אומרים שבזה אף בכלי שני דינו ככלי ראשון, ומ"מ בהפסד מרובה יש להקל".
6. בדה"ש (ס"ק נ"ו, סי' צ"א ס"ק כ', ציונים ס"ק צ"א, סי' צ"ד ס"ק ק"א) – "ויש להחמיר כדיעה זו אלא אם כן הוא הפסד מרובה".
7. מעדני השלחן (מטעמי השלחן אות י"ב, פאר השלחן סי' צ"א ס"ק קס"ט).
8. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קט"ז, עמ' שפ"ג).

ה. בעת הצורך, מיקל.

1. חת"ס (יו"ד סי' צ"ה, ע"י פסחים דף ל: ד"ה והלכתא, אמנם שמחמיר מצד כלי שני אא"כ במקום הפמ"ר) – "ועוד אין שרש לדבר בש"ס ופוסקים וכן קבלתי ממורי הגאון זצ"ל להקל בדבר גוש בעת הצורך".

ו. מפליט ומבליע כאחד.

1. מיקל – חור"ד (חי' ס"ק י"א, בי' ס"ק ז', "וגם אינו מפליט ומבליע כאחד").
2. לכאורה הפוסקים שמחמירים בדבר גוש לענין בישול בשבת, יסברו ג"כ שהוא מפליט ומבליע. והחוו"ד לשיטתו, שהוא סובר שדבר גוש אינו מבשל. וכן שוב הראה לי החוו"ד (סי' צ"ב בי' ס"ק כ"ג).
- ז. מראי מקומות – מהרש"ם (ח"א סי' קל"ז בהג"ה, ח"ג סי' קנ"ח, מובא לשונם לקמן), הגעלת כלים (פרק ה' סעי' ל"ד).
  1. מהר"ם שיק (יו"ד סי' קי"ג ד"ה מ"מ) – "בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד פסק בכמה דוכתי דכלי שני אינו נאסר אפילו בדבר גוש אלא שהחמיר שצריך לשפוך לשם לתוך הכלי ג' פעמים מים רותחים ... לדעת בעל העיטור מועיל".
  2. דברי יואל (יו"ד סי' מ"ו אות ד') – "כיון דעיקר החומרא הוא רק משום דהוי דבר גוש והרבה אחרונים מקילין בזה כדברי הרמ"א (סימן צ"ד סעיף ז') והטו"ו (שם ס"ק י"ד) דבלא דוחקא דסכינא אין להחמיר בדבר גוש, גם החת"ס (שו"ת יו"ד סימן צ"ה) כתב דבהפ"מ ויש עוד סברות להתיר כדאי הוא הרמ"א לסמוך עליו, ועכ"פ מידי ספיקא לא נפקא. ובנ"ד שרצית להחמיר מחמת ספיקא של הטו"ו דחלב הוי שמן, א"כ בצירוף דברי הרמ"א דהקיל בדבר גוש הוי עכ"פ ס"ס להקל".
  3. אג"מ (יו"ד ח"ג סוף סי' י"ג) – "וכלים שמניחין עליהם דבר גוש נמי כיון שהוא לצורך גדול שא"א לקנות אחרים הנה כיון שאינו סובר כלל חומרא דדבר גוש בסימן צ"ד סעי' ז' אף בדוחקא דסכינא והטו"ו שם ס"ק י"ד מחמיר כמהרש"ל רק בדוחקא דסכינא ולא בהונחו על צלחות כשהוא בכלי שני, וכיון שידוע דהדרך שאין נותנין שם אף הבשר מכלי ראשון אלא מכלי שני ושלישי וגם הרבה פעמים אחר שכבר נשתהו זמן שגם נתקררו הרבה יש ג"כ להתיר ע"י הגעלה ג' פעמים, שלכן שזה אפשר לפעול אצל איזה מלון שיתן צלחות אלו להגעיל ואח"כ להחזיקם רק לכשר תחת יד המשגיח שיהיו סגורים מהראוי לעשות כדצדקה לומר כתר"ה".
  4. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא ב - ג) סי' נ' – "בדבר גוש נוהגין להחמיר כהרש"ל שסובר שאין בזה שום חילוק בין כלי ראשון לשני ולעולם דינו כראשון כל זמן שהיס"ב כמו שמבואר בש"ך יו"ד סי' ק"ד סק"ט ובסי' ק"ה סק"ח, וא"כ החמין (כמו קוגע"ל ולאקשי"ן וכדומה) שאוכלין בשבת ודאי דמשכחת בהו שתהא כשיעור יס"ב ודינם ככלי ראשון וכמ"ש החת"ס (הובא שם בפ"ת) דגם בכלי שלישי כל זמן שהיס"ב דינו כראשון ... ואף אם נאמר דחמץ חם שהוא דבר גוש שנבלע בו הרי הוא ככלי ראשון ממש גם בשעה שהוא בתוך הפה, משא"כ ההגעלה הלא גם אם יגעיל את פיו ממים של כלי ראשון מ"מ מיד עם הכנסת המים לתוך הפה הו"ל כלי שני, מ"מ נראה כיון שכל גדולי הפוסקים חולקים בזה על הרש"ל וסוברים דחילוק זה שבין כלי ראשון לשני הוא גם בדבר גוש ועב, לכן יש לסמוך בזה על דעת המחבר בסימן תנ"א ס"ו שהוא סובר לענין הגעלה שהולכין רק אחר רוב תשמישו של הכלי ואין חוששין כלל למיעוט תשמישו, ומה גם שבלאו הכי הוה ליה נותן טעם לפגם, וצ"ע".
  5. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' קנ"ג) – "שהלכה להקל בדיעבד אף ביו"ד. ולהקל גם לא ליחשב כערוי כלי ראשון להצריך הגעלה, אם הוא באמת ערוי כלי שני".

ה. דבר גוש שעומד באויר ועדיין לא הגיע לכלי שני, לפי המקילים לעיל [או לפי היש"ש להפוסקים דדבר גוש בכלי שני אינו מבשל כ"א מבליע ומפליט].

1. מחמיר: דינו ככלי ראשון.
  - א) פ"ת (סי' ק"ה ס"ק ו', סי' ק"ז ס"ק ב') – "קיימ"ל דלא כמהרש"ל דדבר גוש אינו רק עירווי ... ואם כן ה"ה דבר גוש שהוציאו מתבשיל וטרם שהושם בכלי שני נפל עליו דבר איסור, בולע בחום כלי ראשון, דהא לא נצטנן עדיין בכלי שני".
  - ב) בינת אדם (כלל מ"ח אות ס"ו) – "צריך לומר החילוק כמו שכתב רמ"א בסימן ק"ה סעיף ג' דבאמת כל זמן שלא הניח הגוש בכלי שני יש לו דין כלי ראשון ומבשל אבל כשהניחו כבר בכלי שני הכלי גורם הקירור ואינו מבשל עוד רק מבליע ומפליט ...".

ג) חזו"א (יו"ד סי' ט' ס"ק ה', או"ח סי' קכ"ד לדף ע"ו א' [עמ' ר"ו]) [לשונו מובא לקמן] – "בשר שנצלה על האש והסירו מעל האש אין בו ספק שהוא ראשון, ה"נ מים שהוחמו על האש והסירן חשיבי כדבר גוש שהוסר מעל האש, או דלמא הפסקת הקדירה מחשיב את מה שבקדירה לכת שני וכל שהן מקושרין עם הקדירה הרי הן חום ... והנה מהא דאמרו פסחים ע"ו א' דבשר חם לתוך חלב צונן לרב אוסר כולו ולשמואל קולף, שמעינן דדבר גוש אפי' נפרד מן הקדירה אין לו דין כלי שני, דבשר הפורש מן הקדירה הוי לעולם נפסק מן הקדירה, אף שיש לדחות דאירי בנצלה על השפוד על האש, או דמיירי דמים שבקדירה נצוקין יחד עם הבשר ולא נפסק הקילוח, מ"מ סתימת הדברים משמע דאפי' נוטל חתיכת בשר מן הקדירה ומשליך לתוך החלב ...".

ד) ארחות שבת (פרק א' הע' קמ"ח) – "ואף דלכאור' הוי כעירווי שנפסק הקילוח, ועי' לקמן הערה ק"נ שהבאנו את דברי הפוסקים שעירווי שנפסק הקילוח אין דינו ככלי ראשון, מ"מ עי' חזו"א יור"ד סי' ט' ס"ק ה' שנוקט בדבר גוש שיצא לאויר הרי זה מבשל לכו"ע כל זמן שלא הונח בכלי שני ואין בו דין עירווי שנפסק הקילוח".

ה) תורת מלאכת המבשל (סי' י"ט ענף ב' אות ג', עמ' רצ"ו) – "לענין הלכה: הפלתי והחכמת אדם והחזון איש והיד יהודה נקטו בפשיטות דדבר גוש באויר מבשל אליבא דכו"ע, והחזו"ד לכאורה לא הכריע בדבר זה".

2. מיקל: דינו ככלי שני.

א) פני יהושע (שו"ת ח"ב סי' כ"ה ד"ה ואל) – "ויש לדחות דמיירי שהניחו הדגים כשהן תחובים בשפוד בקערה דאז הוא ככ"ר אבל אם לקחו מן השפוד והניחוהו בקערה לא הוי ככ"ר. אבל סברא זו אין נראה כלל דהא כתבו התוס' פ' כירה גבי כ"ש אינו מבשל דהטעם דכ"ר מבשל מתוך שעומד על האור דפנותיו חמין אבל כ"ש מותר שהוא הולך ומתקרר עכ"ל וטעם זה לא שייך בצלי שאין לו דפנות המחזיקים חומו דאין נראה דהשפוד מחזיק חומו אפילו מבחוץ וא"כ אם היה כ"ש כשלקחו מן השפוד גם כשהוא תחובה בשפוד הויה כ"ש".

3. מראי מקומות.

א) מהרש"ם (ח"א סי' קל"ז בהג"ה) – "בגוף דין דבר גוש כבר העלה בתשו' ח"ס סי' צ"ה להוכיח מתוס' זבחים צ"ו ור"ן פכ"ש להקל ע"ש ומצאתי בתשו' פ"י ח"ב סימן כ"ה דלית מאן דחש לחומרת רש"ל ומעשים בכל יום להתיר גם בדבר גוש ע"ש. וגם מ"ש הפלתי סוף סימן ק"ז דגם להסוברים דדבר גוש אינו ככ"ר היינו אחר שהניחוהו בכ"ש ונתקרב משא"כ בעודו באויר לכ"ע דינו ככ"ר הנה בתשו' פ"י שם העיר בחילוק זה ודחה דאין חילוק כלל ובכל ענין שרי ע"ש וע"ע במג"א סי' שי"ח סקמ"ה וסי' תמ"ז סק"ט ופמ"ג בא"א שם וע"ש במש"ז סי' שי"ח סקכ"ד ובינ"א סי' ס"ו ומ"ש שם מדברי הר"ש פ"א דמעשרות כבר קדמו הפמ"ג סי' תמ"ז שם וא"כ בנ"ד יש להתיר הכלי".

מהרש"ם (ח"ג סי' קנ"ח) – "ודבר גוש ככ"ר הרי כבר העלה הח"ס חיו"ד סי' צ"ה בראיות דגם בגוש יש להקל בכ"ש וכן מצאתי בשו"ת פ"י להמג"ש ח"ב סי' כ"ה שדחה דברי יש"ש המחמיר וסיים דמעשים בכל יום להתיר גם בגוש ואין לדון בזה עפ"י דברי פלתי סוסי' ק"ז דגם להמקילין בגוש מ"מ היינו אחר שהונח בכ"ש אבל בהוצאתו מהקדירה בעודו באויר לכ"ע דבר גוש ככ"ר דהא גם בלא הרוטב היו ס' כנגד הלב קודם שנחתך בקערה וגם בלא"ה השיג ביא"פ בזה על הח"ד והעלה להקל בזה ע"ש טעמו".

ט. בשר שנצלה על האש, הוסר מן האש והושם בכלי, אם חשיב ככלי שני.

1. הוי ככלי ראשון.

א) פתי (סי' ק"ה ס"ק ה') – "נראה לחלק כי יש הבדל בין נפסק הקילוח, היינו בדבר המתבשל בקערה, וכלי דמפסיק בינו לבין האש, ודופני הכלי מחזקים החום, ולכך כשמערה ונפסק הקילוח פסק חום הכלי מהאש, ואין לו כח לבשל. אבל צלי שאצל האש, היא בעצמו קולט כח וחום אש, וא"כ בכל מקום שינתק, חומו בקרבו מחום אש, והוי כמטלטל כלי ראשון ממקום למקום".

ב) צמח צדק (יו"ד סי' ס"ה) – "וע"פ מה שנת' בדין דצלי דא"ח סי' שי"ח דהוי ככ"ר לכ"ע כיון שלא הורק מכלי אל כלי".

ג) מנחת ברוך (סי' י"ב ד"ה גם) – "אבל זה ליתא דזה לא שייך אלא בדבר גוש שנתבשל בכ"ר ואח"כ נתנהו בכ"ש, אבל ריקן שנאפה באור ואח"כ נסתלק מן האור ודאי דנחשב ככ"ר וכמש"כ המג"א שם ס"ק מ"ה. אמנם הגר"א בשנות אליהו במעשרות שם פירש 'חמיטה' עוגה דקה דחום שלה אינו ממש דנוח להתקרב תיכף, א"כ אין ראייה מחמיטה לכ"ד הנאפה אצל האש".

ד) חזו"א (יו"ד סי' ט' ס"ק ה') [לשונו מובא לעיל], או"ח סי' קכ"ד לדף ע"ו א' [עמ' ר"ו]) – "ואע"ג דהרוטב הוחם ע"י אש שתחת הפסח, וצלי שעל האש שהוסר מעל האש והונח בכלי שני דינו כראשון אף לדעת רמ"א דבשר שהוצא מן הקדירה והונח בכלי שני דינו ככלי שני, מ"מ בלח אפשר דאף אם הוחם על האש והונח בכלי שני דינו ככלי שני, הכא הרוטב החוזר אפשר דלא חשיב כהונח אלא כשב מאויר, ובאויר עדיין הוא ראשון, כמו צלי שהוסר מן האש והוא באויר שדינו כראשון אף לדעת רמ"א".

2. דינה ככלי שני.

א) יד יהודה (סי' צ"ד הקצר ס"ק מ"ה, סי' ק"ה הארוך ס"ק י"ד) – "ואין חילוק בין שהיה מבושל בקדירה ונתנו להטעליר בין לקחו מצלי על האש והניחו בכלי קר כמשי"ת בס"י ק"ה [ס"ק יד]".

ב) מ"ב (סי' שי"ח ריש ס"ק ק"ח) – "במעביר את השפוד שתחוב עליו הצלי מהאש כ"ז שהוא רותח שהיס"ב אסור לטוח עליו ואפילו אם הניח אח"כ על הקערה שהוא כ"ש ג"כ אסור דהא כמה פוסקים סוברים דדבר גוש כ"ז שהיס"ב אפילו בכ"ש מבשל ומ"מ בדיעבד אין לאסור כשהוא מונח בכלי שני דסמכין על הפוסקים דכלי שני אינו מבשל בכל גווני".

ג) עי' הלכה ברוכה (סעי' קנ"ה, ס"ק קפ"א) – "ואפילו דבר מאכל שנצלה באש, ומיד לאחר מכן העבירוהו לכלי שני, המיקל לערות עליו משקה צונן שלא נתבשל, או להניח עליו דבר מאכל שלא נתבשל, יש לו על מה שיסמוך".

3. מראי מקומות.

א) אג"ט (אופה ס"ק ל"ב אות ב') – "ומ"מ בצלי אף לדעת המנחת יעקב אסור כיון שהצלי עצמו הוחם באש וכנ"ל לענין עירווי שנפסק הקלוח בצלי דאסור כבש"ס פסחים הנ"ל דאזל רוטב ומרתח כו' ... וצ"ע לדינא".

אבני נזר (או"ח סי' קנ"ד אות ז') – "ס"ק ל"ב סוף אות ב' חתני הרב ר' יצחק נ"י [כעת אבד"ק טשעכנאווי] הראה לי שכן משמע ברש"י שבת (דף ק"ט ע"א) דיבור המתחיל שריקא טויה וזה לשונו לשרוק ולטוח שמן ובצים מגולגלין על הצלי כשהוא חם משחשיכה שרי ובלבד שלא יהי' רותח כדי לבשל. ומשמע דאפילו אין הצלי בתוך כלי ראשון אסור" (ב) בדה"ש (סי' צ"ד ס"ק צ"ב, בי' שם ד"ה אם [עמ' רע"א], ד"ה בבשר [עמ' רע"ג]) – "ויש להסתפק בבשר שנצלה על האש והוסר אח"כ מן האש והושם בכלי אם חשיב מעתה ככלי שני או שמא רק בדבר המתבשל בקדירה והכלי מפסיק בינו ובין האש ודופני הכלי הם המחזיקים אם החום ולכן ... וצ"ע".

ג) פמ"ג השלם (ח"ג עיונים וביאורים סוף סי' י"ב) – "בשו"ת צמח צדק ... אמנם מדברי הגר"א ופמ"ג שהוכיחו כדברי הרמ"א ממשנה למעשרות דנותן לחמיטה, מוכח דס"ל לדעת הרמ"א דבר גוש דינו ככ"ש אף בצלי אש ממש ולא דוקא בנתחמם בכלי והריקוה, וכדברי הבינת אדם. וכן דייק היד יהודה סי' ק"ה פירוש הארוך סקי"ד מביאור הגר"א דגם צלי אש ממש לאחר שנתנוה בכלי דין כ"ש יש לו".

1) לענין דעת הגר"א - עי' מנחת ברוך (סי' י"ב ד"ה גם, לשונו מובא לעיל), ופתחי דעת (בישול פרק י' אות ד' ס"ק א', ס"ק ב').

י. האם בולע מתתאה.

1. מיקל, בולע רק כדי קליפה.
- א) חונ"ד (סי' צ"א בי' ס"ק ה', סי' ק"ה חי' ס"ק י"א, בי' ס"ק ח') – "וכן בדבר גוש שהכריעו שדין כלי ראשון יש לו, היינו שיכול לבלוע ממה שלמעלה, אבל אינו בולע מתתאה, וגם אינו מפליט ומבליע כאחד".
- ב) יד יהודה (סי' ק"ה הקצר ס"ק כ"ו, הארוך ס"ק י"ד) – "שיש להחמיר בדבר גוש ... וכ"ז לגבי הדבר גוש בעצמו או למה שנפל עליו אבל לגבי תחתון הצונן אינו נאסר כלל".
- ג) עין יצחק (ח"א יו"ד סי' י"ג) – "ואי דניחוש שמא הניחו איזה דבר גוש על הטאץ הא העלה החוות דעת בסי' צ"א ס"ק ה' דאף להסוברים דדבר גוש דינו ככ"ר עכ"ז אין זה רק לענין שמבליע ומפליט למה שלמעלה ממנו אבל מתחתון ודאי דאינו בולע דאף כ"ר ממש אינו בולע מתתאה כו".
2. מראי מקומות – פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים אות פ', אות פ"ג, סי' פ"ז אות י"ט).

יד] כללים: דבר גוש.

א. כלי שלישי.

1. מחמיר.
- א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' נ' ד"ה וגם) – "וכמ"ש החת"ס (הובא שם בפ"ת) דגם בכלי שלישי כל זמן שהיס"ב דינו כראשון".
- ב) חוט שני (שבת ח"ב עמ' קפ"ג ד"ה גוש) – "גוש שדינו ככלי ראשון, אין חילוק אם הוא נמצא בכלי שני או שהעבירוהו לכלי שלישי או רביעי ועוד, דכל זמן שהיד סולדת בו דינו ככלי ראשון".
- ג) ששכ"ה (פרק א' סעי' נ"ח [דפוח, סעי' ס"ד]).
- ד) בדה"ש (סי' צ"ד סוף ס"ק ק"א).
- ה) ארחות שבת (פרק א' סעי' ס"ג) – "חשש איסור זה של דבר גוש נאמר בין אם הוא מונח בכלי שני ובין אם מונח בכלי שלישי".
2. מראי מקומות – שבות יצחק (ח"ט פרק י"ד אות ד').
- א) מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק כ"ד) – "ואפשר דה"ה אם הניחו אותה מקערה לטעלע"ר".
- ב) הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"ט סוף עמ' ק"ח, עי' סוף עמ' קנ"ב, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק כ"ג אות ס"ד) – "מ"מ כיון שעיקר חומרת גוש בכלי שני היא שנויה במחלוקת, והרמ"א והגר"א אינם מחלקים בין גוש לדבר לח, לכן כשהמאכל נח לאכילה רצופה, שיש צירוף דעת הסוברים שאין זה יד סולדת בו, אפשר להקל בזה בכלי שלישי, בדברים שהם רק בחשש קלי הבישול".

ב. גוש המוקף רוטב שהוא בתוך כלי שני, אם דינו כדבר לח - כגון מרק שיש בו גזר וכדו'.

1. מיקל.
- א) תוס' יו"ט (תורת האשם כלל כ"ג).
- ב) הו"ד במנחת יעקב (סולת למנחה כלל כ"ג דין ז') – "אך שמחלק דהיכי שעירוי הבשר עם הרוטב תוך הכלי שני אז מתקרר גם הבשר ע"י הרוטב שמקררו וסובב הבשר מכל צדדיו".
- ג) הו"ד בפת"ת (סי' צ"ד ס"ק ז') – "עיינן סולת למנחה כלל כ"ג שכתב שבתורת האשם האריך להחזיק דעת מהרש"ל אך שמחלק דהיכא שעירו הבשר עם הרוטב תוך הכ"ש אז מתקרר גם הבשר ע"י הרוטב שמקררו וסובב הבשר מכל צדדיו ע"ש".
- ד) עי' פמ"ג (או"ח סי' רנ"ג א"א ס"ק ל"ב, אמנם עי' יו"ד סי' ק"ז מש"ז סק"ב, ושו"ת מגידות סי' ח') – "בגוש בכלי שני ... עם רוטב נתקרר הרוטב ואף הגוש באפשר".
- 1) מראי מקומות – משמרת שלום (סי' צ"ד מש"ז סוף ס"ק י"ד, סי' ק"ז מש"ז ס"ק ב'), דרכ"ת (סי' צ"ד ס"ק צ"ה ד"ה ומ"ש), בדה"ש (סי' צ"ד עיונים ס"ק ר"ו), פמ"ג השלם (סי' צ"ד מש"ז ליקוטי מגדים אות קכ"ה, סי' ק"ז מש"ז ליקוטי מגדים אות ב').
- ה) יד אברהם (סי' צ"ד על הרמ"א סעי' ז') – "התורת אשם".
- ו) כת"ס (חולין דף קד: ד"ה ודע) – "ודע דיל"ל דגם מהרש"ל לא אמרה בגוש דהוי ככ"ר רק בליכא רוטב, דהטעם דלפמ"ש תוס' שבת דכלי שני הדופן מקרר משא"כ בגוש ליכא דופן דבפנימיות שלו מחזק ונשמר החום, אבל כשיש רוטב ג"כ א"כ הרוטב שנתקרר מדופני קדירה מקרר את כל החתיכה דנכנס לפנים ומקרר וגם כל החתיכה משוקעת בו".

ז) מהרש"ם (ח"א סי' רט"ז) – "ויש לומר עוד סברא לענין הטסין דכיון שהם בנויים בתוך לבנים וטיט שבהם ל"ש סברת חם מקצתו חם כולו ובפרט באותן שהם תחת הטסין ומן הצדדין י"ל שמקררין גם הטסין שם כמ"ש כה"ג בסלת למנחה כלל כ"ג והובא גם בפת"ש סימן צ"ד סק"ז דגם בדבר גוש אם יש סביבו רוטב מתקרר גם הדבר גוש על ידי הרוטב ע"ש וכ"פ בשו"ת יוסף דעת שבסוף ספר נדרי זריזין סימן ל"ג אלא שלא הביא דברי הסלת למנחה הנ"ל".

ח) קצות השלחן (סי' קכ"ד ס"ק ל"ט) – "ומה שמקדים אדמו"ר דמיירי בנגובים קצת היינו לפי שמסיים דהוי דבר גוש דלא שייך בו כלי שני, וס"ל לאדמו"ר דזה דוקא כשהדבר גוש הוא בלא רוטב וכן מבואר בש"ך סי' ק"ה דדבר גוש היינו דבר יבש וכ"כ הפמ"ג בס"י רנ"ג ... וכ"כ הפ"ת ביו"ד סי' צ"ד סק"ז".

ט) זכור ושמור (דפו"ח, בישול עמ' קכ"ב).

2. מחמיר.

א) הגרח"ק צ"ל (דרור יקרא עמ' שפ"ב, דרך אכילה עמ' נ"ה) – "שאלה: אם עירו הגוש לכלי שני ביחד עם המרק, כגון מרק עם קניידלך או ירקות, האם דינו ככלי שני ומותר לתת עליו תבלינים, או גם באופן זה דינו כדבר גוש. תשובה: כדבר גוש".

3. מראי מקומות – חוו"ד (סי' צ"א ב' סוף ס"ק י"ג, סי' ק"ז ב' ס"ק ג'), יד יהודה (הארון ס"ק י"ד), משמרת שלום (סי' צ"ד מש"ז סוף ס"ק י"ד, סי' ק"ז מש"ז ס"ק ב'), זרכ"ת (סי' צ"ד ס"ק צ"ח ד"ה ומ"ש), בדה"ש (סי' צ"ד ס"ק ק"א, ב' ד"ה קליפה), הגר"ש אויערבאך שליט"א (ארחות שבת פרק א' סוף הע' קמ"ד), ארחות שבת (פרק א' הע' קמ"ד, "וצ"ע"), שבות יצחק (ח"ט פרק י"ד אות ב'), דעה ברורה (ס"ק כ"ו, מקור הדעה ס"ק נ"ג, "וצ"ע").

א) מעדני אשר (או"ה סי' ס"ד אות א') – "ד' היש"ש ואו"ה דגוש בכלי שני דינו ככ"ר (הו"ד בט"ז צ"ד סקי"ד ובש"ך ק"ה סק"י), אלא דלכאורה נחלקו בטעמים, דהיש"ש כתב דרק דבר צלול שמתערב מיד מתקרר ע"י הכ"ש, ולא דבר גוש, והאו"ה כתב דגוש אין דפנות מקררות ולכן אין דינו ככ"ש. וכתבו היד יהודה ק"ה סקי"ד (דף צ"ג סע"ב) ובדי השלחן צ"ד ס"ז (ביאורים ד"ה קליפה, דף רע"ז רע"ב) דנ"מ בין הטעמים בגוש הנמצא בתוך נוזל (שנחלקו בזה אחרונים כמבואר במשמרת שלום צ"ד משב"ז י"ד), דלאו"ה דינו ככ"ש כיון שיש דפנות מקררות, אך ליש"ש לכאורה דינו ככ"ר כיון דאינו צלול ואינו מתקרר מהר ככ"ש".

ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' נ"ה) – "לגבי טשולנט בשבת, הקטניות והשעורים שהיו בתוך הרוטב ממש, דינו ככ"ש. אבל התפוחי האדמה עדיין נחשב ככ"ר. והכל תלוי בגודל החתיכה".

ג. גוש קטן ודק: כגון אורז יחידי (single piece of rice).

1. מיקל.

א) תפארת ישראל (מעשר פרק א' אות ע"א) – "לחמטה. עוגה קטנה חמה, דאף דדבר עב משמר חומו לאחר סלוקו מאש ודינו ככלי ראשון [כי"ד צ"ד] נ"ל דהכא בעוגה דקה וקטנה מיירי".

ב) חוט שני (שבת ח"ב פרק כ"ט ס"ק ט"ז ד"ה גוש שדינו, עמ' קפ"ג) – "גוש שדינו ככלי ראשון, להיש"ש וסיעתו, לאו דוקא חתיכת בשר וכדו' אלא אפ"ל אורז ודוחן הוי גוש כל זמן שהיד סולדת בהן וכמו שנקטו הפוסקים ביו"ד, וה"ה קטניות, אטריות, וכל שכן קוגל או פשטיד"א. ואמנם כל זה דוקא כשיש הרבה יחידות של אורז מדובקות דאז חשיבי כגוש דהם מחזיקים את החום, אבל אורז יחידי או כמה יחידיים לא חשיבי כגוש שהרי אין בכוחם להחזיק את החום ודינו ככלי שני".

ג) דרך אמונה (מעשר פרק ג' ס"ק קמ"ב, ציון ההלכה ס"ק רמ"ה) – "וי"א דאפי' עוגה דקה שהורידה מהאש מותר ליתן עליה את השמן הנה להחליק פניה ואפ"ל להסוברים ביו"ד סי' צ"ד דדבר גוש אפי' בכלי שני מבשל הכא מתוך שהיא קטנה ודקה מצטנן מהר ואינו מבשל [תפא"י וכ"נ בשנו"א ע"ש]".

2. מחמיר.

א) אבני ישפה (אהל יעקב כ"ט אלול תש"ע) – "חקרת לפי המהרש"ל שאיסור של גוש אינו מתקרר בכלי שני, וכן הדין באורז ודוחן, מה ההלכה בחתיכה אחת של אורז או דוחן. נראה לי שגם בחתיכה אחת של אורז אינו מתקרר בכלי שני לפי דעת המהרש"ל שהרי רק נוזלים שהם מתפשטים מתקררים".

ב) זכור ושמור (דפו"ח, בישול עמ' קכ"ג).

3. מראי מקומות.

א) ש"ך (סוף ס"ק ח') – "מיהו ודאי באורז ודוחן אם הוא צלול ונשפך כעין רוטב נראה דיש לסמוך אדברי הרב וכן משמע באו"ה שם דדוקא בדבר יבש לא שייך כלי שני ואולי גם מהרש"ל לא קאמר אלא באורז ודוחן שאינם צלולים וכן משמע מדבריו שם ע"ש".

ב) יש לדון מה גדר של "זבוב" בהש"ך שם.

ד. צלחת.

1. הגרח"ק צ"ל (עלי שי"ח עמ' קל"א אות מ"א) – "שאלה: בדבר גוש, שאפ"ל אחר נתינתו בקערה יש לו דין של כלי ראשון, יל"ע האם הקערה נמי נעשית כלי ראשון. תשובה: כן".

ה. מצקת (ladle): האם דינו כמו כלי ראשון או כמו כלי שני.

1. ע"י סוף סי' צ"ב, לשיטות ומראי מקומות.

ו. מיקרוגל (microwave): האם דינו כמו כלי ראשון או כמו כלי שני.

1. מראי מקומות – מעשה חושב (ח"ה סי' י"ג), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ה' הע' כ"ח).

ז. שאר ציורים.

1. עם דוחקא דסכינא - עי' סי' צ"ד סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.
2. שבת - עי' או"ח סי' שי"ח סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
3. טרמוס - עי' או"ח סי' שי"ח סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
4. חמץ בפסח - עי' או"ח סי' תנ"א סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

טו] תתאה גבר.

פסחים (סוף דף עה:)- "איתמר: חם לתוך חם, אסור. צונן לתוך צונן, דברי הכל מותר. חם לתוך צונן, וצונן לתוך חם; רב אמר: עילאה גבר, ושמואל אמר: תתאה גבר ... כיון דחם הוא, אדמיקר ליה אי אפשר דלא בלע פורתא".

א. מראי מקומות.

1. עי' סי' צ"א סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

טז] זה אצל זה: חם אצל צונן.

א. שניהם צריכין קליפה.

1. רמ"א (סעי' ג) - "ואם הניחה זה אצל זה ... ואם האחד צונן, ההיתר צריך קליפה במקום שנגע".
2. ש"ך (ס"ק ט') - "ובשר וגבינה שנגעו זא"ז וא' מהם צונן שניהם צריכין קליפה וכן משמע באו"ח שם ופשוט".
3. פ"ר"ת (ס"ק ז').
4. ערה"ש (סעי' כ"ז) - "דאם אחד צונן די בקליפה דכין דמונחים זה בצד זה אינם דוחקים זא"ז שיחממנו כולו ודי בקליפה ... וכן בשר וגבינה שנגעו זה בזה והאחד צונן והאחד חם צריך לקלוף שניהם וי"א דבאיסור והיתר המונחים זה בצד זה והאיסור חם מחום כלי ראשון שההיתר אסור כולו [יש"ש סי' ס"ג] והעיקר כדעת רבינו הרמ"א [ש"ך ס"ק ט'] כיון שאין כאן דוחקא".
5. יד יהודה (סי' ס"ט הקצ"ר ס"ק ק"ט, הארוך ס"ק ע"א).

ב. החם כדי קליפה, הצונן ששים.

1. יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע') - "והיכא שהאיסור וההיתר נוגעים זה בזה, דלא הוי שם לא עילאה ולא תתאה, נ"ל פשוט, **דדינו כמו טהור מלוח וטמא תפל**, בפרט לפי טעם הסמ"ק (שם) שחלק בין חום שע"י אש, דאמרינן תתאי גבר, ובין חום ע"י מליחה, דאמרינן טמא מלוח כו', נמצא היכא שאין אחד גובר על חברו, שדינו כמליחה, שוב מ"כ בהג"ה ש"ד (סימן כ"ג אות א') בשם ת"ה, דאם מונחים זה אצל זה סגי להו בקליפה ע"כ, מ"מ סברתי חזקה וישרה בעיני, לכל הפחות להחמיר, באיסור חם והיתר קר שמונחים זה אצל זה, לאסור בכלול, אכן אם ההיתר הוא חם, והאיסור קר, שמונחים זה אצל זה, לא סמכתי אסברתי, לדמות לטהור מליח ולטמא תפל, להיתר אפי' בלא קליפה, אלא מחמיר אני כדברי הרשב"א, להצריך קליפה, וכ"ז כשאחד חם והשני קר, אבל בשניהם חם, לכ"ע אין חילוק בין מונחות זה על זה, בין מונחות זה אצל זה".
2. של"ה (שאר האותיות אות ק' ד"ה כלל כ"ג).
3. הו"ד בבאה"ט (סי' צ"א ס"ק ה').

א) ואם איסור צלול קר, ההיתר החם צריך ששים [לשיטת יש"ש] - פמ"ג (סי' צ"א מש"ז ס"ק ה' ד"ה ואם, "אבל אם מונח היתר חם אצל איסור צלול קר להים של שלמה פרק כל הבשר סימן ע' דמדמה לה לטהור מליח וטמא תפל דהסמ"ק חילק בין מליחה דלא שייך תתאה לחום על ידי אש שעולה למעלה כמו שכתב איסור והיתר הארוך כלל כ"ט דין א' ומזה למד הים של שלמה שם דמונחים זה אצל זה הוה כטהור מליח כו' ולפי זה באיסור צלול והיתר חם הוה כטהור מליח וטמא צלול תפל דאוסר להיתר כולו כמו שכתב הר"ב סעיף ה' בהג"ה כאן דהמליח בולע מצלול הוא הדין בהיתר חם ואיסור צלול קר"), חו"ד (סי' צ"ב בי' סוף ס"ק כ"ג), רע"א (סי' צ"ב על הט"ז ס"ק כ"ז, בדפוס מכון י-ם), בדה"ש (סי' צ"א ס"ק ל"ה).

ג. כדי קליפה במקום הפמ"ר.

1. ט"ז (ס"ק ה') - "ונראה דבמקום שאין הפסד מרובה יש להחמיר כן דהא אף במליחה פסק רמ"א כן".
  2. לחם הפנים (ס"ק י"ג).
  3. בית לחם יהודה (ס"ק ט').
  4. מנחת יעקב (כלל כ"ג ס"ק ב') - "והט"ז בסי' ק"ה ס"ק ה' הכריע כדבריו במקום דליכא הפסד מרובה וכן נ"ל אף שבש"ך ...".
  5. ערך השלחן (ס"ק י"א).
  6. חו"ד (חי' ס"ק י"ב) - "ואם האחד צונן. ומהרש"ל [ים של שלמה חולין פ"ח סימן ע] אוסר כשהאיסור חם אף שההיתר צונן, כמו במליחה באיסור מליח והיתר תפל, ואוסר אפילו בנוגעים, אם לא בהפסד מרובה".
  7. חכ"א (כלל ס' סעי' י"א) - "במקום שאין הפסד מרובה יש להחמיר ולאסור כולו אם האיסור הוא חם כמו גבי מליחה (ט"ז ס"ק ה)".
  8. כה"ת (ס"ק מ"ה).
  9. בדה"ש (סי' צ"א ס"ק ל"ה).
  10. עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' קכ"ה).
  11. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' קי"ד) - "שכן המנהג להחמיר כמהרש"ל אא"כ הוא הפס"מ".
- א) ואם האיסור צלול קר, וההיתר החם, מה דינו לשיטות לעיל [ט"ז, חו"ד, חכ"א].

- 1) מותר בהפמ"ר – פמ"ג (סי' צ"א מש"ז ס"ק ה' ד"ה ואם, סי' ק"ה מש"ז סוף ס"ק ה', "וכדאמרן לט"ז בסיומן ק"ה דמחמיר באין הפסד מרובה").
- 2) רק ששים מה שנגע – חו"ד (חי' ס"ק י"ב, "ואם דבר צלול נוגע בבשר רותח אין צריך ששים רק מה שנגע, דדבר לח לא חשיב חיבור").

ד. תלוי אם פירוש מחמת כובד או מחמת קר – עלי יד יהודה (סי' צ"א הארוך ס"ק י"ג, הקצר ס"ק ט"ו).

ה. מראי מקומות – רע"א (על הט"ז ס"ק ה').

ו. חם אצל חם.

- ששים – רמ"א (סעי' ג'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' ע'), "בשניהם חם, לכ"ע אין חילוק בין מונחות זה על זה, בין מונחות זה אצל זה", פרי"ח (ס"ק י"א), חכ"א (כלל ס' סעי' י"א), ערה"ש (סעי' כ"ז, "אם שניהם חמים אע"פ שאין כאן דחק מ"מ הכלל אסור דע"י חמימות שניהם הולך הבליעה בכולו"), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קכ"ה).
- מראי מקומות – באה"ט (ס"ק ט', איך הוא מפרש הש"ך "ואפילו שניהם חמים מותר ג"כ בקליפה" צ"ע).

יז] תתאה גבר בכלים.

א. מאכל חם בתוך כלי קר.

1. אמרינן ביה גם כן דין תתאה גבר, כמו בב' חתיכות.

- א) רמ"א (סעי' ג', תו"ח כלל כ"ג דין ז') – "איסור שהניחו בכלי היתר או להיפך, אמרינן ביה גם כן דין תתאה גבר, כמו בב' חתיכות".
- ב) ש"ך (ס"ק י').
- ג) כנה"ג (הג' הטור ס"ק י"ג).
- ד) פרי"ח (ס"ק י"ב) – "מהרש"ל ... ואף על פי שכן דעת הרא"ה ... אינו מחזור כלל, וכדמוכח ... וכן דעת הרשב"א ... וכן דעת הש"ך [ס"ק י'] ושאר אחרונים ועיקר".
- ה) לחם הפנים (ס"ק י"ג) – "דין תתאי גבר. ורש"ל חולק על זה ופר"ח וש"ך ושאר אחרונים פסקו כהגה".
- ו) בית לחם יהודה (ס"ק י') – "תתאי גבר כו'. כ"כ הש"ך ופר"ח ודלא כרש"ל".
- ז) מנחת יעקב (כלל כ"ג ס"ק י"ג) – "מהרש"ל פ"ג סי' מ"ה ובפכ"ה ס"ס ס' פסק דלא אמרינן בכלי תתאי גבר ואוסר הכל ולא סגי בקליפה והש"ך בסי' ק"ה ס"ק י' האריך הרבה לסתור כל דבריו מש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים ודבריו נכונים".
- ח) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י', סי' צ"א מש"ז ס"ק ד') – "להלכה קיימא לן כהר"ב".
- ט) חו"ד (בי' ס"ק ט', חי' ס"ק י"ג) – "הקערה צוננת והניח בתוכה איסור רותח אמרינן תתאה גבר שאינו אוסר רק כדי קליפה".
- י) חכ"א (כלל ל"ב סעי' ל"ב, כלל נ"ז סעי' א', סעי' ד', סעי' ח') – "כלי של איסור שנתן עליו היתר דינו כמו גבי אוכל דאמרינן תתאה גבר".
- יא) ערה"ש (סעי' כ"ח).
- יב) מהרש"ם (ח"ב סי' י"ג) – "ואף שדעת רש"ל דבכלי לא אמרינן ת"ג ואני מצאתי כן בתוס' רי"ד לפסחים (ד' ע"ו) אבל הרי דעת רוב הפוסקים אינו כן והמנהג כהרמ"א וגם בתוס' זבחים (ד' צ"ו ריש ע"א) מפורש כן".
- יג) כה"ח (ס"ק מ"ו).
- יד) בדה"ש (ס"ק ס"ד, סי' צ"א ס"ק כ"ד).
- טו) מעדני השלחן (סי' צ"א ס"ק ל"ב).
- טז) עשה משה (סי' קכ"ב) – "סיכום: אמרינן תתאה גבר גם על כלים והכלי צריך קליפה וכדעת הרמ"א ורוה"פ, לאפוקי הרא"ה ומהרש"ל דס"ל דלא שייך בכלי תתאה או עילאה גבר".
- יז) דעה ברורה (ס"ק כ"ח) – "וכן הלכה".
2. מחמיר, וכל פעם צריך ששים.
- א) רא"ה (בדה"ב ב"ג ש"ד, פ"ח-ב').
- ב) יש"ש (חולין פרק ז' סוף סי' מ"ה, פרק ח' סוף סי' ס') – "דלא שייך נמי למימר גבי קערה או כף עילאה גבר או תתאה גבר, כי אם בב' מיני אוכלין, שטבען להיות חם וקר, משא"כ בכלי שאינו טבע בכך, א"כ חם שאצלו מפליט וכולע, וא"כ כל זמן שהוא חם שהיד סולדת בו אוסרת, וגם נאסרה מגוף האיסור בכלי, היכא דליכא ס".
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק צ"ב).

ב. כלי קר על איסור חם.

- לא מחמירין לומר תתאה גבר [ורק צריך קליפה: חו"ד, וערה"ש. עי' בדה"ש].
- א) פמ"ג (סי' צ"ד מש"ז ס"ק א' ד"ה העולה) – "והא דאמרינן בכלי שייך תתאה גבר היינו להקל אם הכלי תחתון קר מה שאין כן אם המאכל חם וכלי קר נפל עליה אין אומרים שמרתיח הכלי ומפליט מכל הכלי וגם תאסור כל הכלי זה לא אמרינן ומכל מקום דוחק גדול לומר כן".
- ב) רע"א (על רמ"א סעי' ג') – "ואם הניח כלי קר על איסור חם ל"א תתאה גבר ויאסר כל הכלי מהמאכל איסור או שיאסר המאכל כולו מהכלי איסור אם המאכל יש בו רטיבות קצת דהא אפ"ל בתחב כף לתוך קדיר' משערים רק נגד מה שתחב כדלעיל (רס"י צ"ד) וע' במשבצות זהב שם".

- ג. חוו"ד (בי"ס"ק ט', חי"ס"ק י"ג, סי' צ"א חי"ס"ק ז') – "אבל אם נתן קערה חולבת צוננת על בשר רותח לא נאסר מהקערה רק כדי קליפה, וגם לא בעינין ששים בבשר רק כנגד קליפה".
 ד. ערה"ש (סעי' כ"ח) – "בכל גווי א"צ אלא קליפה".
 2. מחמיר.
 א. שו"ת בית יצחק (יו"ד ח"א סי' ק"ה אות ז').
 3. מראי מקומות – זרכ"ת (ס"ק צ"ב), מעדני השלחן (מטעמי השלחן סי' צ"א סוף ס"ק י"א).
 א. בדה"ש (סי' צ"ד סעי' א' בי' ד"ה מה) – "ויש להעיר דנצריך לשער גם נגד כדי קליפה של הכף הסמוך לרוטב ...".

ג. איסור צונן בתוך כלי חם.

1. הכלי נאסר כדי קליפה.
 א. ערה"ש (סעי' כ"ח) – "ואם הקערה רותחת והאיסור צונן לכאורה כיון דתתאה גבר נאסרה כל הקערה ... לאסור הקערה כולה א"א דהא אפילו בתחיבת כף אינו אוסר מקום שלא נתחב כמ"ש בסי' צ"ד ולכן נראה דהקערה בכל גווי א"צ אלא קליפה".
 ב. כה"ח (ס"ק מ"ז) – "ואם הקערה רותחת והאיסור צונן לכאורה כיון דתתאה גבר נאסרה כל הקערה ... אמנם לאסור הקערה כולה א"א דהא אפי' בתחיבת כף אינו אוסר מקום שלא נתחב כמ"ש בסי' צ"ד ולכן נראה דהקערה בכל גווי א"צ אלא קליפה. ערוך השלחן או' כ"ח. והיינו אם לא נגע האיסור בכולה אבל אם נגע בכולה נאסרת כולה".
 ג. מעדני השלחן (ס"ק ס"ב, פאר השולחן ס"ק רנ"ג) – "הערוך השלחן ... בכף החיים".
 2. נאסר כל הכלי.
 א. בדה"ש (ס"ק ס"ג) – "ואם הכלי חם והמאכל צונן נאסר כל הכלי".

ד. כלי חרס.

1. מחמיר.
 א. כרתי (ס"ק י', פלתי ס"ק ז') – "בכלי חרס יש להחמיר".
 2. מיקל.
 א. כה"ח (ס"ק מ"ו) – "וימ"ש הכרתי או' יו"ד דבכלי חרס יש להחמיר מסתמיות דברי הפוסקים הנ"ז משמע דאין חילוק בין כלי חרס לכלי מתכות".

יה. ניצוק (pouring).

א. מקורות.

1. מכשירין (פרק ה' משנה י') – "המערה מחם לחם ומצונן לצונן ומחם לצונן טהור מצונן לחם טמא ר' שמעון אומר אף המערה מחם לחם וכחו של תחתון יפה משל עליון טמא".
 2. מרדכי (חולין רמז תש"ט"ו) – "מצאתי דאסור לשפוך מכלי כשר שיש בו שמן כשר לתוך נר דולק ובו חלב או שומן של עובד כוכבים דתניא פ"ה דמס' מכשירין המערה מחם לחם ומצונן לצונן [*ומחם לצונן. כן מצאתי מוגה] טהור מצונן לחם טמא ר"ש אומר [אף] המערה מחם לחם כחו של תחתון יפה משל עליון אלמא דכולי עלמא צונן לתוך חם טמא והוא הדין לאסור והיתר".
 3. תרומת הדשן (ח"ב סי' ק"ג) – "בתשובת הגה"ה מהר"י מולי"ן ז"ל, שהשיב למהר"ר אליעזר בן מה"ר נתן ז"ל ... וכתב הגאון הנ"ל באותה תשובה דנראה לו שאין שייך ניצוק בשאר איסורים אלא לגבי יין נסך, והאריך בראיות וטעמים. גם נראה לומר דלא שייך ניצוק אלא לגבי יי"ג, ולענין טומאה וטהרה, ומשום דהני מילי תולין בנגיעה ולא בנתינת טעם. יי"ג אסור במגע וטמא נמי במגע, וטהרה אשכחן נמי ע"י מגע כגון בהשקה וע"י עירוב מקוואות בקליפת השום, אבל שאר איסורין דלא תלו אלא בנתינת טעם אין ניצוק אסור בהן".
 4. רמ"א (סעי' ג', דר"מ ס"ק ה', תו"ח כלל כ"ג דין ו') – "אסור לערות מכלי שיש בו שומן כשר לנר דולק שיש בו חלב או שומן איסור, ובדיעבד אין לחוש".
 א. ט"ז (ס"ק ו') – "אסור לערות מכלי כו'. הוא הטעם באו"ה דתתאה גבר ומחברו בניצוק".
 ב. ש"ך (ס"ק י"א) – "אסור לערות כו'. משום דההבל עולה מהנר למעלה כן מוכח הטעם מהראי' שהביא המרדכי פכ"ה ע"ש".
 ג. פמ"ג (מש"ז ס"ק ו') – "דע"י ניצוק ההבל עולה למעלה ודא ודא ר"ל פירוש הט"ז והש"ך אחד היא".

ב. הדין הולך על המים – פוסקים.

1. אפילו איזה טיפים נשארים – בדה"ש (בי' סי' צ"ב סעי' ח' ד"ה תולין ריש עמ' ר"ט), "פשוט שיש להחמיר כן אף כשבדעתו לערות כל המשקה שלמעלה לכלי שלמטה דמכ"מ איזה טיפים נשארים למעלה זולת אם מקנח ומנגב הכלי דאז שרי".

ג. צונן לתוך צונן.

1. מיקל.
 א. פתי (ס"ק ח') – "והט"ז (ס"ק ו') נתן טעם משום ניצוק, וא"כ אפילו בצוננין או שניהם חמין אסורים. ואינו, [אלא] רק בצונן לתוך חם [אסור]".
 ב. הו"ד במה"ש (ס"ק י"א) – לשונו מובא לקמן.

ג) פמ"ג (מש"ז ס"ק ו') – "דאסור לכתחלה מטעם נצוק ר"ל דע"י נצוק ההבל עולה למעלה ודא ודא ר"ל פירוש הט"ז והש"ך אחד היא ... ודע דשם מבואר דת"ק מטהר בחם לתוך חם ומשמע ה"ה באיסור וכן כתב בית הלל וצ"ע והכר"ו כתב דט"ז אוסר אף בצונן לצונן וזה אינו דבש"ע כתב לנר דולק וכאמור".
 ד) חלקת יעקב (או"ח סי' ר"ד אות א') - לשונו מובא לקמן.
 ה) ויזרע יצחק (סוף סעי' ג' אות ב') - לשונו מובא לקמן.

ד. חם לתוך צונן.

1. מיקל.
 א) חלקת יעקב (או"ח סי' ר"ד אות א') – "דהמשנה, שבשם מקור הדין, מיירי רק בצונן לחם, אבל בחם לצונן ואף בחם לחם או צונן לצונן מותר".
 ב) מנחת יצחק (ח"ה סי' פ"א אות ד') – "בחם לתוך צונן הכל מודו דשרי".
 ג) עמק התשובה (ח"א סי' קי"ט ד"ה היוצא) – "דכשהתחנות הוא צונן בוודאי הדבר ברור דאין שום איסור מלערום עליו אפילו לכתחלה, ואפילו כשהתחנות הוא כלי".
 ד) ויזרע יצחק (סוף סעי' ג' אות ב') - לשונו מובא לקמן.
 ה) מעדני אשר (סי' ק"ד אות ג') – "ואין להחמיר בשאר איסורים".
2. לענין פסח - עי' או"ח סי' תנ"ב סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

ה. חם לתוך חם.

1. מיקל, אפילו התחנות יותר חם.
 א) בית הלל (ס"ק ג') – "והטעם הוא ... שכיון ששניהן חמין, אף על פי שהתחנות יותר חם מן העליון, לא יראה לו פעולה ברורה במשקה אשר שופך ממנו עכ"ל הרמב"ם".
 ב) כרתי (ס"ק י"א, פלתי ס"ק ח') – "אסור לערות וכו'. אינו אסור רק כשעליון צונן ותחתון חם, אבל שניהם חמין מותר, עיין פלתי (ס"ק ח')".
 ג) הו"ד במח"ש (ס"ק י"א) – "וכתב הפלתי ... וזה דוקא בעליון צונן ותחתון חם, אבל בשניהם צוננים או בשניהם חמין אינו אוסר, ולאפוקי מדעת הט"ז, עד כאן תוכן דבריו, ע"ש".
 ד) חכ"א (כלל נ"ט סעי' ה') – "ודוקא כשהתחנות חם והעליון צונן דאז ההבל והזיעה עולה למעלה ומערבו אבל שניהם חמין אפילו התחנות יותר חם מותר".
 ה) ערה"ש (סי' צ"ב סעי' נ"ה) – "מתברר משם דדוקא כשהעליון אין בו תבשיל חם דאם יש בו ג"כ תבשיל חם שזיעה עולה ממנו ג"כ אין הזיעה של התחנות פועל בו והכי תנן התם המערה מחם לחם ומצונן לצונן ומחם לצונן טהור מצונן לחם טמא ופי' הרמב"ם לפי שעמוד המשקה אשר יקרא נצוק יתחמם בהיות קצהו בכלי החם הטמא וכו' עכ"ל הרי מבורר דדוקא כשקצהו בכלי החם הטמא כלומר שקצהו מוקף בהתחנות אבל בלא זה אין הזיעה פועלת בו וגם מדקאמרה מחם לחם טהור ופירשו מטעם שכיון שהעליון חם אין פעולת התחנות ניכר בו ע"ש".
 ו) חלקת יעקב (או"ח סי' ר"ד אות א') – "דהמשנה, שבשם מקור הדין, מיירי רק בצונן לחם, אבל בחם לצונן ואף בחם לחם או צונן לצונן מותר, וכן נראה להדיא ממדכי פרק כל הבשר סימן תשט"ו מקור הדין, וכן להדיא בפלתי ס"ק ח".
 ז) הגר"י בעלסקי זצ"ל (שמעתי).
 ח) ויזרע יצחק (סוף סעי' ג' אות ב') – "אם העליון מרוחק מהתחנות ואין מזיע ממנו אלא מחברם הניצוק, בזה אם מערה מצונן לצונן, מחם לחם, אבל מצונן לחם המרדכי אוסר והמהרא"י מתיר, ופסק הרמ"א לחוש לכתחילה ולהתיר בדיעבד".
 ט) מלאכת שבת (עמ' צ"ח ד"ה וכמו).
 י) ל"ט מלאכות (רביעט, בישול הע' של"ג).
2. מחמיר.
 א) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"א, הארוך ס"ק י"ט) – "ודוקא אם העליון צונן, אבל אם העליון ג"כ חם קיל יותר, אך עם כל זה נ"ל דגם בזה יש לזוהר לכתחילה, דבמשנה דמכשירין פ"ה משנה י' לא אמרו אלא בדיעבד, אבל לא להתיר לכתחילה, וכן ר' שמעון שם אוסר גם בזה אם התחנות חם יותר, אך אגן קימ"ל כהת"ק, אבל מ"מ אמאי נתיר לכתחילה".
 ב) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אליבא דהלכתא חמ"ה עמ' כ"א טור א') - לשונו מובא לקמן.
 ג) עי' ארחות שבת (פרק ב' הע' קכ"ג ד"ה לענין חששות).
 3. ע"י ברז לכו"ע מותר – הגרשנ"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב עמ' תקפ"ד אות ד', כללים אופה נספחים סי' י"ג, לשונו מובא לקמן).
 א) צ"ב למה.

4. מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק ו' ד"ה ודע, "וצ"ע". או"ח סי' תמ"ד א"א ס"ק ד'), חכמת שלמה (סעי' ג' על רמ"א), מנחת פתים (סעי' ג'), דרכ"ת (ס"ק צ"ו), מנחת יצחק (ח"ה סי' פ"א אות ד'), בדה"ש (סי' צ"ב סוף ס"ק ק"פ), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רע"ט אות ו'), בינת צבי (פרק ו' סעי' ג').
 א) כנפי יונה (ד"ה ונ"ל) – "דאף דפליגי התם במתני' דלת"ק חם לחם אינו טמא מ"מ לענין איסור גרע טפי, משום דזהו משום נתינת טעם אפשר שנותן טעם דרך הניצוק אף אם לא יהי' אד עשנו, לאפוקי לענין טומאה דבעינן אד עשנו שיעשנו האד משקין כמו במרחץ שהזיע, לכן אין טומאה בחם לחם שאין כאן אד כמו בצונן לחם לאפוקי לענין איסור ... ועכ"ז נ"ל להקל בחם לחם דאפשר

כיון שאין כאן אד אפשר שאינו נותן טעם אפי' דרך הניצוק ואינו דומה לחתיכה עבה שהוא לח ועומד אבל בצונן לחם פשיטא דיש לאסור ואפי' בחם לחם קרוב לפני להחמיר וצ"ע".

(ב) מעדני מלכים (סי' קט"ז ד"ה ואפשר) – "ואע"ג שבמעדני השלחן (שם) כתבתי שלכתחילה יש להחמיר גם בשניהם חמין, כיון דהפמ"ג (שם מש"ז ס"ק ו'), והכנפי יונה (שם, ד"ה כתב מהרא"י - ונ"ל) נשאר ב"צ"ע, היינו דוקא שם שמירי מאיסור, אבל כאן **דהתירא הוא**, יהיה מותר אפילו לכתחילה".

1. ניצוק היתר לתוך היתר: לערות לכתחילה מכלי סתמי לכלי שיש בו תבשיל חלבי [או בשרי] חם, אם רוצה להשתמש במים שנשאר. 1. מחמיר.

(א) הגריש"א זצ"ל (פתחי הלכה, ארטסקרול, פרק י"א הע' פ"א. **אמנם** ע"י שבות יצחק ח"ב עמ' ר"ו).

(ב) בדה"ש (ס"ק ס"ה, סי' צ"ב ס"ק ק"פ) - לשונו מובא לקמן.

(ג) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אליבא דהלכתא חמ"ה עמ' כ"א טור א') - לשונו מובא לקמן.

(ד) ארחות שבת (פרק ב' הע' קכ"ג ד"ה לענין חששות).

(ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"פ, עמ' שמ"ה).

2. מיקל.

(א) א"ר (סי' תנ"א ס"ק מ') – "ועוד דהתם איסור והכא חמץ קודם פסח היתר הוא לא מחמירין בטעמים אלו".

(ב) כף החיים (סי' צ"ה ס"ק נ') – "ואם כלי ראשון של בשר שהוא מערה ממנו הוא מלוכלך וכ"ש של חלב הוא ג"כ מלוכלך, ג"כ הדין כן שכלי של חלב נאסר מכה עירוי, אבל כלי ראשון של בשר לא נאסר, דלא אמרינן שיאסר כלי בשר משום ניצוק דהוא חיבור, ויאסור הכלי חלב לכלי של בשר משום ניצוק, והו"ל כאלו הדיחם יחד, זה אינו דניצוק לא הוי חיבור לענין איסור. מנ"י שם אות כ"ד, וכתב שכן פסק רש"ל פרק גיד הנשה סי' ל"ז דניצוק לא הוי חיבור לענין איסור. וכן נראה ממ"ש הכנה"ג בהגב"י אות נ"ד בשם המ"ב. זבחי צדק אות ל"ב".

(ג) הגרשז"א זצ"ל (מעדני אשר סי' ק"ד אות ד', ויזרע יצחק סוף סעי' ג' אות ג', אליבא דהלכתא גליון מ"ה עמ' כ"א טור א'). אמנם ע"י מאור השבת ח"ב מכתב כ"ה אות ד', לשונו מובא לעיל) - לשונו מובא לקמן.

(ד) משנה הלכות (ח"ט סי' קנ"ח) – "נלפענ"ד לחדש דודאי השופך היתר לאיסור בשעה קטנה כזו אינו עולה אלא הבל כל שהוא וי"ל דדוקא השופך היתר לתוך איסור כמ"ש הרמ"א ז"ל אז אפילו שהוא רק דבר מועט והבל כ"ש מ"מ לכתחילה אסור כיון שיש כאן הבל וזיעה שעולה לתוך היתר וצריך עכ"פ לבטל אותו ההבל המועט והרי קי"ל דאין מבטלין איסור לכתחילה ולכן שפיר לכתחילה אין לשפוך שומן היתר באיסור ובדיעבד מותר כיון דסוף סוף ההבל מועט ובטל ואפילו מה שנגע נמי בטל ולכן בדיעבד מותר ולכתחילה אסור אבל השופך שומן של היתר לתוך שומן היתר כגון לטיגון של בשר כיון ששניהם היתר הרי ליכא כאן שום הבל של איסור בזה ואפילו עולה הבל קצת וזיעה של בשר על השמן לא נאסר השמן כלל בשביל זה שהרי תרוייהו היתר מה תאמר שהשמן קיבל מעט טעם מבשר ולא יאכלנו עוד עם חלב זה אינו דטעם בשר המעט כבר נתבטל בשמן של היתר אלא מה תאמר דאין מבטלין איסור לכתחילה הכא לאו איסור בהיתר הוא אלא היתר בהיתר והיתר ליכא ביה משום בטול כלל ושפיר מותר לאכלו עם חלב ואפילו למ"ד ניצוק חבור מ"מ פשוט דהניצוק של חבור אינו עירוב אלא חיבור ובשלמא בטומאה אמרינן דכל טפה וטפה מטמא להטפה השניה וכן באיסור עכ"פ נאמר דאסור לכתחילה ליגע ההיתר באיסור אפילו בלי תערובות דעכ"פ אותו מקום שנגע באיסור בלע קצת זה מזה וצריך ביטול אבל היתר בהיתר ליכא למיחש כלל".

(ה) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: נתינת מים ממיחם לתוך טשליינט על האש בשבת, האם המיחם נעשה בשרי. ויש ב' חששות, ניצוק, וזיעה. תשובה: דמצד ניצוק, כיון דהוי בתוך היתר, אין כאן איסור ניצוק, וכ"כ הא"ר בהל' פסח. וכן פסק אבי מורי זצ"ל. אבל משום זיעה יש לחוש. ואפי' דהב"ח ס"ל דזיעה שנתפזר לא אוסר, מ"מ לא קי"ל כוותי'. ולכן יש לחוש משום זיעה, ויתרחק הקדירה באופן שלא יהא הזיעה יס"ב".

(ו) מגילת ספר (אות כ"ז*** ד"ה והנה) – "והנה בספר בדה"ש כאן ס"ק ס"ה רצה ללמוד מזה שאין לערות לכתחילה מכלי סתמי לכלי שיש בו תבשיל חלבי חם או תבשיל בשרי ודבר זה שכיח כשרוצים להוסיף מים לתבשיל חלבי או בשרי ומערים לתוכו מקומקום סתמי, וכתב שכמדומה שאין העולם נזהר בכך, ונראה לומר משום שלא מצינו איסור לכתחילה אלא במערה לתוך איסור ולא במערה לתוך היתר **דההבל המועט העולה דרך הניצוק הוא טעם קלוש והוי כעין נ"ט בר נ"ט** דבאיסורא אסור ובהיתרא מותר, ורק באופן שעולה זיעה מרובה בזה יש להחמיר וכמבואר בס"י צ"ב סעיף ח".

(ז) ויזרע יצחק (סוף סעי' ג' אות ג', פתיחה למליחה) – "שמעתי מהגר"ע אויערבאך שליט"א בשם אביו הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל אשר הורה לדינא דאין לחוש לניצוק באופן שמערה מים רותחין לתוך חלב צונן, וליכא למיחש שהמים שבדוד יהפכו לחלביים, ולכן שרי ליה לעשות כן גם ביודעו שישתמש במים הללו לארוחה בשרית. ונימוקו עמו שלא מצינו דין ניצוק אלא באיסורא ולא לענין היתרא בלע דבב"ח. ויש לבאר דבריו ע"פ מאי דאשכחן **כעין זה חילוק בין נ"ט בר נ"ט דהיתרא דשרי**, לבין נ"ט בר נ"ט דאיסורא דאסור".

(ח) מלאכת שבת (עמ' צ"ה ד"ה ולא).

(ט) הבית בכשרותו (בב"ח סי' ה', עמ' מ"ו).

(י) Dira Days (עמ' מ"ד, עמ' ס"ד, סוף עמ' פ"ח) -

Another potential problem is ניצוק, connection through pouring. The source for this הלכה is from מט' כללי טמא כלי טהור into a hot טמא כלי טהור. The steam climbs up this stream through pouring, being מטמא the contents of the טהור כלי too. The question dealt with amongst the פוסקים is whether this halachic scenario is restricted to טמאה וטהרה or to all איסורים as well. The רמ"א seems to be חושש for ניצוק לכתחילה with regards to איסור. However, this הלכה applies

when something cold is being poured into something hot, as the משנה mentions. Being מחמיר in this הלכה even when pouring something hot into something cold would be an added stringency. Moreover, the רמ"א is only חושש for this חומרא when one is pouring on a איסור, as opposed to meat and milk, which are inherently מותר. Obviously, in such a case a Rav should be consulted to determine the right circumstances.

3. מראי מקומות – מעדני מלכים (סי' קט"ז ד"ה ואפשר, לשונו מובא לעיל), בינת צבי (פרק ו' סעי' י"ב).

ז. לערות לכתחילה לתוך כלי שבלוע בו איסור.

1. מחמיר.

א) בדה"ש (ס"ק ס"ה) - לשונו מובא לקמן.

2. מיקל.

א) א"ר (סי' תנ"א ס"ק מ') – "דעת הט"ז דלא דמי דהתם שופך לאיסור בעין מה שאין כן הכא שאין בו אלא בלוע".
 ב) מגילת ספר (אות כ"ז*** ד"ה עוד) – "נראה דכל דברי הרמ"א אמורים רק כשמערה לתוך כלי שיש בו איסור בעין אבל לא שמענו במערה לתוך כלי הבלוע מאיסור דבזה הטעם הוא קלוש מאוד ומנא לן שעולה דרך הניצוק, וכן הוא בט"ז או"ח סוף סי' תנ"ב שהנשים נוהגות שאין משתמשות בפסח בקדירה ששופכין ממנה רותחין על האבן שמכשירין בו כלים בגלל שריח החמץ נכנס בקדירה והט"ז כתב על זה שאין בו ריח ולא טעם ואין בו איסור כלל בפסח, ואף שהחך יעקב בסי' תנ"א ס"ק נ"ה כתב להחמיר לכתחילה וגם בשעה"צ סי' תמ"ד סק"ד כתב לגבי ערב פסח שחל בשבת דאין לערות רותח לתוך כלי חמץ מכלי פסח אם רוצה להשתמש בכלי בפסח, נראה דכל זה משום חומרא דחמץ ואינו נוהג בשאר איסורים, וכל זה דלא כבדה"ש שהחמיר טובא שלא לערות מים מכלי סתמי לתוך כלי חלבי אף שכעת יש בו רק מים או ירקות".

3. מראי מקומות.

א) חוט שני (פסח פרק י' ס"ק כ"ד ד"ה מ"מ) – "מ"מ עיקר דין ניצוק הוא כשמערה לתוך כלי שיש בו איסור. אבל לא נתבאר אם גם החמירו כשמערה היתר לתוך כלי ריק שבלוע בו מאיסור, אם שייך בהם הטעמים דמחברו בניצוק או שההבל עולה. ובשעה"צ בהלכות פסח הנ"ל כתב להחמיר אף שמערה מכלי של פסח לכלי של חמץ ריק ויש בו רק טעם חמץ, והוא חידוש, ומסתברא דלמד כן להחמיר משום חומרא דפסח ולא בשאר איסורים כה"ג. אבל לערות תבשיל או מים רותחים מכלי שאינו של חלב ואינו של בשר, לתוך כלים של חלב וג"כ אח"כ לכלים של בשר, אין בזה חשש, דלא מצינו חומרא זו אלא גבי איסורין וגבי חומרת חמץ, משא"כ בבשר לחוד ובחלב לחוד לא מצינו חומרא זו".

ח. לערות לכתחילה מכלי סתמי לכלי חלבי [או בשרי] שיש בו עכשיו דבר פרוה [כגון מים או ירקות].

1. מחמיר.

א) בדה"ש (ס"ק ס"ה, סי' צ"ב ס"ק ק"פ) - לשונו מובא לקמן.

2. מיקל.

א) מגילת ספר (אות כ"ז*** ד"ה עוד) - לשונו מובא לעיל.

3. עי' לעיל גבי ניצוק בהיתר לתוך היתר.

ט. בתוך כלי שני.

1. מחמיר.

א) בדה"ש (ס"ק ס"ה, סי' צ"ב ס"ק ק"פ, בי' שם ד"ה תולין עמ' ר"ח) - לשונו מובא לקמן.

2. מראי מקומות.

א) חוט שני (פסח פרק י' ס"ק כ"ד ד"ה צ"ע) – "צ"ע אם מחמירים בניצוק כשהכלי התחתון הוא נותן טעם לפגם, או בכלי שני".

י. מראי מקומות – מקור ברוך (שו"ת סי' ד'), שערי דיעה (שו"ת ח"ב סי' רכ"ז), עמק התשובה (ח"א סי' קי"ט), יבקש תורה (סי' נ'), עומק הפשט (גליון שפ"ב).

1. דרכ"ת (ס"ק צ"ז) – "ודע דבגוף הדין אם אמרינן באיסורין ניצוק חיבור, יש מבוכה גדולה בין האחרונים..."

2. פסקי בושם (פרק כ"ד סעי' ל"ג, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' ת"ד) – "היה מורה, שדין ניצוק חיבור אינו אלא כשיצוק ישירות על מה שלמטה, אבל אם יצק על דופן הסיר ומשם ניצק למאכל, אין זה בכלל ניצוק חיבור".

3. לפסח - עי' או"ח סי' תנ"ב סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

יט) נתינת מים ממיחם לתוך טשאלנינט על האש בשבת - החששות.

א. חשש ניצוק: האם נעשה המים או המיחם בשרי, משום ניצוק חיבור.

1. עי' לקמן.

ב. חשש זיעה: האם יש להזהר שהזיעה של החמין לא יגע במיחם כשהמיחם הוא בחזקת פרוה.

1. עי' או"ח סי' רנ"ג סעי' ג' [סי' צ"ב סעי' ח'], לשיטות ומראי מקומות.

ג. חשש בישול במים: כשלא הגיע המיחם לרתיחה מלאה, מצד איסור בישול בשבת.

1. עי' או"ח סי' רנ"ג סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ד. חשש בישול במים: נוצר טעם חדש במים, שהם נעשה רוטב.

1. ע"א או"ח סי' רנ"ג סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ה. חשש בישול במים: עירווי מכלי ראשון אולי דינו כמו כלי שני [לבני ספרד].

1. ע"א או"ח סי' שי"ח סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

2. האם הנוהג כהב"י יכול לומר להנוהג כהרמ"א, שיניח עבורו תבשיל שלא נצטנן על האש, וכדו' - ע"א או"ח סוף סי' רס"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ו. חשש בישול אחר צלי אחר בישול: כשמוסיפין מים לתבשיל שעל האש שהתייבש לגמרי.

1. ע"א או"ח סי' שי"ח סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ז. חשש מגיס: האם יש איסור מגיס בהוספת מים לתבשיל שעל האש בשבת.

1. ע"א או"ח סי' שי"ח סעי' י"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ח. גזירת בישול.

1. ע"א או"ח סי' רנ"ג סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ט. חזרה: בשעה שהמיחם לא פועל (ע"י חשמל), אפשר שיש איסור של חזרה.

1. ע"א או"ח סי' רנ"ג סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

2. ואם אין בלעך תחת החמין, אסור להוסיף שם מים, כיון שחסר בתנאי חזרה של "גרוף וקטום".

י. פינה ממיחם למיחם ע"י כוס.

1. ע"א או"ח סי' רנ"ג סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

כ. חשש ניצוק: האם נעשה המים או המיחם בשרי, משום ניצוק חיבור.

א. מחמיר.

1. הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אליבא דהלכתא חמ"ה עמ' כ"א טור א') – "זכיון דלכתחילה יש לחשוש לניצוק חיבור בבשר בחלב, לכן שלא יערה ישר מן המיחם שהוא פרוה שמשתמשים בו לעשות קפה חלבי, לתוך התבשיל שהוא בשרי, אלא יערה את המים על ידי כוס".

2. בדה"ש (ס"ק ס"ה) – "שאינן לערות לכתחילה מכלי סתמי לכלי שיש בו תבשיל חלבי חם או תבשיל בשרי חם, דמה שנשאר בכלי הסתמי יעשה חלבי או בשרי, ודבר זה שכיח טובא כשרוצים להוסיף מים לתבשיל חלבי או בשרי, ומערים לתוכו מקומקום סתמי, וכמדומה שיש שאין נזהרים בכך, ונראה עוד שיש להזהר כן אף במערה לתוך כלי חלבי או בשרי חם, שלא נמצא שם עכשיו רק מים או ירקות, אף שהטעם החלבי או הבשרי הוא רק נ"ט בר נ"ט, דהא אנן מחמירין לכתחילה אף בנ"ט בר נ"ט כשהוא בדרך בישול, כמש"כ הרמ"א בסימן צ"ה סעיף ב', ועוד נראה שיש להחמיר כן אף כשמערה לתוך חם כשהוא בכלי שני, וכמו שכתבנו הטעם לזה בבאיורים ע"ש, וכל זה דאסרינן לערות דוקא כשמערה צונן לתוך חם, אבל במערה חם לתוך חם דעת החכ"א בכלל נ"ט דין ה' דמותר לערותו, אמנם דעת היד יהודה שם בסימן ק"ה להחמיר בזה, וגם בפרמ"ג שם נשאר בזה בצ"ע".

3. ע"א ארחות שבת (פרק ב' סוף הע' קכ"ג) – "לענין חששות של איסור בשר בחלב - כתבו הפוסקים [ע"א פמ"ג יור"ד סי' ק"ה במשב"ז ס"ק ו', וביד יהודה שם בקצר ס"ק ל"א] שיש להזהר לכתחילה שלא לערות רותחין לקדרת בשר רותחת, כיון שההבל שלמטה מתערב עם הניצוק ועולה למעלה ונבלע בעליון ונעשה מיחם המים בשרי. אמנם בדיעבד אין איסור בזה כיון ששתי הקדרות רותחות ואין האדים נבלעים בקדרה רותחת באופן זה ששופך מקדרה לקדרה כמבואר במשנה במכשירין פ"ה משנה י' שהמערה מחם לחם אין העליון טמא, וגם חיבור שע"י ניצוק אינו אוסר בדיעבד [ודעת החכמ"א להתיר לכתחילה לערות מחם לחם, ועיין בספר מאור השבת ח"ב במכתב הגרשז"א כ"ה ד, שהגרשז"א סמך על דברי החכמ"א והיקל לערות מחם לחם]".

ב. מיקל: מצד ניצוק.

1. הגרשז"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב עמ' תקפ"ד אות ד', כללים אופה נספחים סי' י"ג) – "שמעתי בשם מרן שליט"א [זצ"ל] דמותר לשפוך מים חמים מהמיחם לתוך קדירת 'טשאלוינט' (חמין) כשמצטמק, אף כשרוצה לשתות המים עם החלב. ואין לחוש לניצוק (המבואר ביו"ד ס' קה סו"ס ג דלכתחילה אסור לערות מכלי שיש בו שומן כשר על חלב). וצ"ע הטעם ... ובנוגע לניצוק של המים, הרי פסק החכמת אדם בכלל נט סעיף ה' דלא אסור אלא כשהתחתון חם והעליון צונן, ולא כששניהם חמין, דשפיר מותר אפילו אם התחתון יותר חם מהעליון, ואף להחולקים מ"מ כיון שזה לא בדרך ישר רק דרך ברז נראה שיכולים להקל".

הגרשז"א זצ"ל (מעדני אשר סי' ק"ד אות ד', ויזרע יצחק סוף סעי' ג' אות ג', אליבא דהלכתא חמ"ה עמ' כ"א טור א'. אמנם ע"א מאור השבת ח"ב מכתב כ"ה אות ד', לשונו מובא לעיל) – "טשולנט ... ושמעתי ממו"ר הג"ר עזריאל אויערבך שליט"א בשם אביו מרן הגרשז"א זצ"ל ... שאפשר להקל בזה, כיון שלא מצאנו דין ניצוק בהיתר אלא רק באיסורים".

2. משנה הלכות (ח"ט סי' קנ"ח) – "וא"ת משום ניצוק גם בזה ע"פ רוב מקטף קטפי לה וליכא ניצוק ואפילו לא קטפה שמא קי"ל דלא הוי ניצוק חבור כלל וכר"ת ואפילו לשיטת הרי"ף ורש"י דהוי חבור שמא איסורין מודי דלא הוי חבור ואפילו נימא שבשאר

- איסורין נמי הוי חבור דלמא דוקא כששופך היתר לתוך איסור אבל היתר לתוך היתר לא ואפילו את"ל היתר לתוך היתר נמי י"ל דבטל ומשום ביטול איסור לכתחילה ליכא וכמ"ש וכיון דאפילו להפוסקים דניצוק חיבור ולהמחמירים ביותר בהיתר באיסור וכדברי הרמ"א אינו אלא לכתחילה ובדיעבד מותר כה"ג בנידון דידן דיש כל הני ספיקות נראה דמותר לכתחילה והנח להם לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם ואם מי שהוא ירא וחרד ורוצה לומר בביתו ולהזהיר שלא לשפוך קרוב להמחבת במקום שהיד סולדת וגם להקטיף קיטופי תע"ב אבל להחמיר לרבים לפענ"ד לא מצאתי שום חומרא והוא היתר גמור לפענ"ד".
3. הליכות אבן ישראל (שבת ח"א פרק ל"ג סעי' י"ג, הע' י"ד) – "כשאין לו כוס להעביר מהמיחם לקדירה, ובא לערות ממיחם המים לתוך קדרת הטשאלניט, הורה רבינו שאף שאין חוששין שהמים שבמיחם יעשו בשריים משום ניצוק. [ואמר רבינו שהדין של ניצוק הוא רק בעבודה זרה ובחמץ, משא"כ בכל התורה כולה אין הדין של ניצוק. ומה שכתב הרמ"א בשו"ע יו"ד (סימן ק"ה סעיף ג) דאסור לערות מכלי שיש בו שומן כשר, לנר דולק שיש בו חלב או שומן איסור, אין הטעם משום חשש ניצוק, אלא משום הבל. (ומה שכתב הט"ז (ס"ק ו) שהטעם הוא משום ניצוק, עיין בפרי מגדים דכונתו משום צירוף הבל, עיין שם ובש"ך שם). עכ"ד רבינו]."
4. הגר"ש זצ"ל (שבות יצחק ח"ב עמ' ר"ו, **אמנם** עי' פתחי הלכה ארטסקרול פרק י"א הע' פ"א) – "... ולהפמ"ג שנשאר בצ"ע בעיקר הדין, י"ל דמ"מ בנידון דידן שמשתמש במים לצורך הכנת הקפה ונותן לשם חלב, דאין כאן נידון של בשר וחלב דבר תורה, משום דלאו הוא אלא כלי שני, יש לדון מחמת הני טעמי להקל בזה. וכן שמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] דאפשר להקל בזה".
5. מעדני מלכים (סי' קט"ז ד"ה ואפשר) - מצד זיעה, עי' או"ח סי' רנ"ג סעי' ג'.
6. שבת הלוי (מבית לוי ח"ו עמ' ל"ג אות ט', ח"ט עמ' י"ט אות ט"ז) – "הוספת מים לחמין (צ'ולנט) ... והמים אינם נעשים בשריים ע"י העירוי".
7. חוט שני (אליבא דהלכתא חמ"ה עמ' כ"א טור ב') – "דלא חיישינן לניצוק חיבור באיסור והיתר אף מצונן לחם, ומותר לערות מים מהמיחם של פרוה לתוך החמין הבשרי, אף שבדעתו לעשות קפה עם חלב מהמים שבמיחם".
8. ששכ"ה (פרק א' דפו"ח הע' מ"ז) – "ואין לאסור משום ניצוק חיבור, דעיין כף החיים יו"ד סי' צה ס"ק נ, דלענין איסור והיתר לא אמרינן הכי".
9. אור יצחק (ח"א או"ח סי' קס"ד) – "אין בעיה של ניצוק".
10. מלאכת שבת (עמ' צ"ח, אליבא דהלכתא חמ"ה עמ' כ"א טור ב') – "דלא חיישינן לניצוק חיבור באיסור והיתר אף מצונן לחם, ומותר לערות מים מהמיחם של פרוה לתוך החמין הבשרי, אף שבדעתו לעשות קפה עם חלב מהמים שבמיחם".
11. אבני ישפה (אסיפת יצחק ט"ו כסליו תשס"ז ענף ה') – "שאלה: בענין בשר בחלב שאנחנו לומדים בסדר א' ברמ"א (יו"ד ס' ק"ה סעיף ג') כתב 'אסור לערות מכלי שיש בו שומן כשר לנר דולק שיש בו חלב או שומן איסור', האם ה"ה שאסור לערות מים ממיחם לתוך תבשיל של בשר אם רוצה לשתות המים שנשאר עם חלב. תשובה: אין איסור לשפוך מים ממיחם פרוה לתוך מאכל בשרי או חלבי כי כל האיסור הוא אם האדים חמים עד שגורמים שיעלה אדים מלמטה עד למעלה ודבר זה כלל אינו מצוי אצלנו. וכן משמע מדברי הש"ך סי' ק"ה ס"ק י"א שכתב שההבל עולה מן הנר, אבל אם התבשיל התחתון הוא רחוק מן העליון הרי ההבל לא יגיע אליו. וכן כתב הדרכי תשובה שם ס"ק ק"א בשם שו"ת מקור ברוך (להרב מו"ה בענדיט ז"ל מברעסלא) שאם הזיעה שעולה יד סולדת בו יכול לעלות לשם אין איסור, וכיון שאצלנו שופכים מרחוק קצת אין הזיעה יד סולדת עולה לעליון וממילא אין כאן חשש. וגם לפי הט"ז ס"ק ו' שכתב שטעם האיסור משום ניצוק הוי חבור, אבל זה רק נאמר היכן שסופו לירד למטה אבל בניצוק שאין סופו לירד למטה לא הוי חיבור. כ"כ בספר מנחת יצחק (מהרב מו"ה יצחק מאהליר מו"ץ מבראד) בהקדמה לספרו והו"ד בדרכי תשובה סי' ק"ה ס"ק צ"ו. ולפי זה הרי שאר המים שבמיחם אין סופם לרדת למטה, וממילא הם לא מתחברים למה שלמטה. והפוסקים כתבו כל זה אף שהיה מדובר באיסור כמו חלב או טריפה, וכ"ש שיש להקל בענין שלנו שאנחנו דנים בנ"ט בר נ"ט ושניהם היתר. וכן המנהג פשוט בכל עם ישראל ששופכים ממיחם של מים פעם לבשרי ופעם לחלבי, ובכל אופן המים שבמיחם נשארים פרוה, וכן הוא נכון על פי מה שכתבנו, והיינו שאינו מקרב המים לחלב או לבשר".
12. הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) - לשונו מובא לעיל.
13. פסקי תשובות (דפו"ח סי' רנ"ג הע' רמ"ב) – "אמנם מדין 'ניצוק חיבור' אין לאסור אלא בדבר האוסר במשהו, ע' דרכי תשובה שם סקצ"ז וצ"ט ושו"ת מנח"י ח"ה סי' פ"א".

ג. טעמים להקל.

1. מצד חם לתוך חם - עי' לעיל.
  2. מצד היתר בתוך היתר - עי' לעיל.
  3. מצד "ברז" - הגרשז"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב עמ' תקפ"ד אות ד', כללים אופה נספחים סי' י"ג, לשונו מובא לעיל).
  4. בצירוף 'ובדיעבד אין לחוש' - רמ"א.
- ד. מראי מקומות – מנחת יצחק (ח"ו סי' כ' אות ב').
1. הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק י"ג כסליו תשס"ח) – "שאלה: ברמ"א (יו"ד ס' ק"ה סעיף ג') כתב 'אסור לערות מכלי שיש בו שומן בשר לנר דולק שיש בו חלב או שומן איסור', האם ה"ה שאסור לערות מים ממיחם לתוך תבשיל של בשר אם רוצה לשתות המים שנשאר עם חלב. תשובה: צ"ע".
  2. נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: נתינת מים ממיחם לתוך טשאלניט על האש בשבת, האם המיחם נעשה בשרי. ויש ב' חששות, ניצוק, וזיעה. תשובה: שאם אין הזיעה יד סולדת יש להקל, וידוע שהגרשז"א זצ"ל העיר בזה אם יש איסור מגיס בשבת".

צלי

סימן ק"ה סעיף ד' - סעיף ח'

- א] גדר צלי.
- ב] סוגיא בחולין (דף צו:–צז.).
- ג] בשר כחוש - סעיף ד'.
- ד] בשר שמן - סעיף ה'.
- ה] היתר שמן ואיסור כחוש.
- ו] אין אנו בקיאין.
- ז] פעמים דאמרינן "שאנו כן בקיאין".
- ח] צלי עם תתאה גבר - סעיף ו'.
- ט] איסור בלוע - סעיף ז'.
- י] כלי הבלע מאיסור ונגע בו היתר.
- יא] איסור שמן שנבלע בכלי.
- יב] כלי היתר שנגע באיסור.
- יג] כלים שנגעו זה בזה.
- יד] הגדר של יבשות.
- טו] כוליא - סעיף ח'.

א] גדר צלי.

א. **בישול הוי עם רוטב, כמה.**

1. מעט לחלוחית, לא חשיב רוטב.
  - א) חו"ד (סי' צ"ב בי' ס"ק כ') - לשונו מובא לקמן.
  - ב) שו"ת בית יהודה (דרכ"ת ס"ק ק"ב) – "עלי בשו"ת בית יהודה (להרב מהר"י עייאש ז"ל) חלק ב' סי' ק"ו (א"ה: ל"מ) שכ' דדוקא רוטב ולח ממש בעינן אבל במה שיש מעט לחלוחית בעלמא על החתיכה לא מקרי רוטב עיי"ש. ויותר מזה כ' ביד יהודה..."
  - ג) הו"ד בפתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ה' הע' א').
  - ד) בדה"ש (ס"ק ס"ח, ס"ק צ"ח, ס"ק ק"י) – "קצת לחלוחית שעל החתיכות לא חשיב כרוטב שהרי יש לחלוחית שעל החתיכות לא חשיב כרוטב ובכל זאת אין הפליטה הולכת בצלי בכל ההיתר".
2. כדי לכסות החתיכה.
  - א) יד אפרים (סי' ע"ו סוף סעי' א') – "לפענ"ד דאף שנאמר דגם במעט מים שייך בישול היינו בענין שהמים מקיפים את הבשר אבל בשביל שיש קצת משקה טופח תחת החתיכה ואינו מקיף את החתיכה כלל אין ע"ז תורת בישול".
  - ב) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ג) – "כל שאין שם רוטב לכסות החתיכה לא נחשב רוטב".
  - ג) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ק"ב).
3. מראי מקומות.
  - א) ב"י (סוף ס"ק ד') – "ולענין צלי שאנו נוהגין לעשות בתנור בתוך מחבת ונותנין בה מעט מים ורוב החתיכה היא חוץ לרוטב הדבר פשוט דלר"י דינו כמבושל ולרש"י דינו כצלי".
  - ב) מעדני אשר (סי' ק"ה) – "קי"ל דבישול אוסר בכלו, וצלי רק כדי נטילה. ויש להגדיר מתי נחשב הדבר כבישול ומתי כצלי. והנה כשהתתאה קר אין נ"מ בזה דבכ"ג אוסר רק כ"ק, והנ"מ היא רק כשהתתאה חם, וכגון גוש חם שנשפך עליו רוטב, או רוטב חם שנפל לתוכו גוש, דבזה יש לעיין האם הדבר תלוי בכמות הרוטב, דבקצת חשיב כצלי ובהרבה חשיב כבישול, או שמא הדבר תלוי בחום הרוטב, דכשהוא חם חשיב כבישול וכשהוא קר חשיב כצלי..."

ב. צלי, בלי שום רוטב.

1. מיקל.
  - א) ערה"ש (סעי' ל', סעי' ל"ו) – "אבל דבר גוש שנפל על גוש אחר אפילו שניהם רותחים או אפילו אצל האש אם היו יבשים לגמרי לא היה נאסר כלל כמ"ש בס"י צ"א רק כיון שהם לחים אוסר עד כדי נטילה".
2. מחמיר.
  - א) ש"ך (סי' צ"ד ס"ק ל"ג) – "דבכל דברים של מאכל יבשים לגמרי ס"ל דאוסר כולו וכדלקמן סי' ק"ה".
  - ב) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ג) – "הנה שני דברים יבשים לגמרי אוסר בצליה ואפיה כדי נטילה עיין או"ח תס"א ס"ה מצה שנגעה בחמץ כדי נטילה וכן הוא מבואר בכמה דוכתינן".
  - ג) יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ב) – "וכל מכושל בלא רוטב או אפוי דינו כצלי בכל דבר. נראה דבא לאשמיענו הגם דהם יבישים בלא נטיפת ציר מ"מ צריכין ס' וגם נטילה".
  - ד) בדה"ש (ס"ק ע"ב, ס"ק פ"ט) – "להצריך כ"נ מיהת אע"פ שאין שם שום לחלוחית".
  - ה) סתימת הפוסקים.

ג. אפיה.

1. דינו כצלי.
  - א) רמ"א (סעי' ה') – "וכל מבושל בלא רוטב, או אפוי, דינו כצלי בכל דבר (טור וב"י)".
  - ב) חגורת שמואל (ס"ק ט').
  - ג) ערה"ש (סעי' ל"ו) – "וכתב רבינו הרמ"א דכל מבושל בלא רוטב או אפוי דינו כצלי בכל דבר".
2. חתיכה הנאסרת בבליעה בצלי ובישול אוסרת חבירתה בלי רוטב, משא"כ באפיה.
  - א) יש"ש (חולין פרק ז' סי' מ"ה) – "חתיכה הנאסרת בבליעה, אינה אוסרת חבירתה בלי רוטב, אם לא ע"י צלייה ומליחה, ולא תשגיח בדברי הטור ... ואפיה ג"כ אינה אוסרת חבירתה בלי רוטב, אפי' בפסח שדינו במשהו".

ד. שיעור "כדי נטילה".

1. כעובי רוחב אצבע – רא"ש (חולין פרק ז' סי' כ"ד, "כדי נטילה דהיינו כעובי אצבע"), טור (סעי' ד'), מחבר (סעי' ד', סי' צ"ו סעי' א', "כדי נטילה, שהוא כעובי רוחב אצבע"), ט"ז (סי' ע"ו ס"ק א', "ושיעור כדי נטילה הוא כעובי אצבע"), מג"א (סי' תס"א ס"ק י'). תגורת שמואל (סי' ס"ט ס"ק נ"א), גליון מהרש"א (סי' צ"ד על מחבר סעי' ז'), ערה"ש (סי' ע"ו סעי' י"ד, סי' צ"ו סעי' ה', "כדי נטילה שהוא כעובי אצבע"), יד יהודה (סי' ע"ו הקצר ס"ק ו'), דרכ"ת (סי' ע"ו ס"ק ה'), כה"ח (סי' ע"ו ס"ק ו'), מדות ושיעורי תורה (פרק י"ט סעי' י"ג), בדה"ש (ס"ק ע"ג, בי ד"ה כדי).

א) גודל [בינוני] – פמ"ג (סי' ע"ו מש"ז ס"ק א', שו"ת מגידות סי' פ"ז, "היינו רוחב אגודל"), גר"ז (סי' תנ"א סעי' נ"ו, "כעובי כרוחב גודל"), מחה"ש (סי' תס"א ס"ק י'), מ"ב (סי' תנ"א ס"ק קי"א, סי' תס"א ס"ק כ"ד, "כדי נטילת מקום. היינו כעובי רוחב אצבע אגודל בינוני"), יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ה, "וכל אצבע הנאמר בשעורין הוא הגודל והוא שבע שעורית בינונית זה בצד זה או אורך שתי שעורית ברויח"), כה"ח (סי' מ"ו ס"ק נ"ד, סי' ע"ו ס"ק ו'), בדה"ש (ס"ק ע"ג), מדות ושיעורי תורה (פרק י"ט סעי' י"ג).

1) כל גודל, הוי גודל בינוני – רמב"ם (הל' ספ"ת פרק ט' הל' ט', "רוחב הגודל האמור בכל השיעורין האלו ובשאר שיעורי תורה כולה הוא אצבע הבינוני, וכבר דקדקנו בשיעורו ומצאנוהו רחב שבע שעורות בינוניות זו בצד זו בדוחק והן כאורך שתי שעורות ברויח"), ש"ך (סי' רע"ב ס"ק א').

ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ק"ט, עמ' שצ"ג) – "between 2 and 2.5 centimeters, approximately one inch".

ג) לפי החזו"א "עולה קרוב לשני צנטימטר וחצי" – קונטרס השיעורים (ס"ק ז'), הו"ד בבדה"ש (סי' צ"ו ס"ק י"ג).

ד) "שיעור זה לשיטת הרא"ח נאה: 2 ס"מ ולשיטת חזו"א 2.4 ס"מ" – מדות ושיעורי תורה (פרק י"ט סוף סעי' י"ג).

2. יותר מעט מקליפה – רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א, כא, "שיעור הקליפה בכדי שיעור שיטול קליפה דקה אבל הנטילה צריך ליטול בעומק יותר"), ר"ן (חולין דף לד: ד"ה וירך, "כדי נטילת מקום שהוא יותר מעט מן הקליפה"), רדב"ז (סוף סי' רל"ד, "ונטילת מקום הוא יותר מן הקליפה שצריך להעמיק וליטול חתיכה עבה קצת").

א) מראי מקומות – מנחת פתים (סעי' ד', "דברי הר"ן מבוארים דלא כטור"), בדה"ש (בי ד"ה כדי, עמ' רע"ח, "אמנם בר"ן ...").

3. מראי מקומות – אוצר דברי הפוסקים (סי' צ"ג אות כ"ד).

ה. שיעור "כדי קליפה".

1. שתוכל להנטל כולו כאחד – רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א, כא, "שיעור הקליפה בכדי שיעור שיטול קליפה דקה"), רדב"ז (סוף סי' רל"ד, "ובזמן שהאיסור בלוע קצת צריך קליפה וצריכה שתהיה גסה קצת כדי שתוכל לינטל כולה כאחד"), ש"ך (סי' צ"ו ס"ק כ"א, "שהקליפה צריך שתהא גסה קצת כדי שתוכל להנטל כולו כאחד"), פמ"ג (שפ"ד סי' צ"ו ס"ק ח', "עיינן בל"י אות ה' נגד קליפת סכין ברוחב קש פ"י עכ"ל רוחב קש לא ידענא מהו וסתם קליפה דקה שיוכל להנטל כאחת"), באה"ט (סי' צ"ו ס"ק ט"ז), גליון מהרש"א (סי' צ"ד על מחבר סעי' ז'), חכ"א (כלל מ"ב סעי' י"א, "שיעור קליפה שנכתב בכל מקום הוא כדי שתוכל להנטל כולה כאחת לאחר שקלפיה (סימן צ"ו בש"ך ס"ק כ"א"), זבחי צדק (סי' צ"א ס"ק כ"ו), כה"ח (סי' צ"א ס"ק ל"ב), בדה"ש (סי' צ"א ס"ק ל'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שצ"ג, "the thinnest surface that can be removed in one piece"), מדות ושיעורי תורה (פרק י"ט סעי' י"א).

2. מראי מקומות – אונ"ה (כלל כ"ד דין ה'), יד יהודה (הארוך ס"ק כ'), דרכ"ת (סי' צ"ו ס"ק ע"ו).

א) פמ"ג (או"ח סי' תרמ"ט א"א ס"ק כ'), הו"ד בבכורי יעקב (סי' תרמ"ט ס"ק כ"ח), ובחיים וברכה (אות א' ס"ק י') – "ואתרוג שנבלע איסור, יש לעיין איך יצויר, אי נפל חם עליו, כדי קליפה גלד לא הוה חסר אף ביום ראשון".

ב. סוגיא בחולין (דף צו: - דף צז.).

א. "אמר שמואל: לא שנו אלא שנתבשל בה, אבל נצלה בה, קולף ואוכל עד שמגיע לגיד".

1. כדי נטילה.

א) תוס' (חולין דף צו: ד"ה עד) – "לאו דווקא עד שמגיע לגיד ממש דהא צריך שיניח כדי קליפה סמוך לגיד ואפילו כדי נטילה צריך שיניח כדאמר בפרק כיצד צולין נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו ולא סגי בקליפה".

ב) רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"א, ג:, כ"א). – "ירך שנצלה בחלבה דאמרינן קולף ואוכל עד שמגיע לחלב הדברים מוכרעין שצריך לשייר כדי נטילת מקום. והדבר מוכרע מההיא דאמרינן ככיצד צולין נטף מרוטבו ...".

ג) ריטב"א (חולין דף צו: ד"ה אמר, דף צז.). – "ולגיד לאו דוקא, דהא ודאי אפילו נטילת מקום בעי כדמוכח בפסח שני (פסחים ע"ו א') גבי תתאה גבר, וכדתנן (שם ע"ה ב') נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו, אלא פירושו שמגיע לאיסורו של גיד וכדי נטילת מקום שטעם הגיד הנבלע בו הוא בכלל גיד, ויש לומר קולף סביבות הגיד כדי נטילת מקום ואחר כך אוכל עד שמגיע לגיד".

ד) סמ"ק (מצוה ר"ד) – "גדי שצלאו בחלבו והוא כחוש קולף ואוכל עד שמגיע לחלבו ... ולא דוקא עד שמגיע לחלב אלא סמוך לו שצריך שישיר כדי נטילת מקו' סמוך לחלב".

ה) רא"ש (חולין פרק ז' סי' כ"ד) – "ולאו דוקא עד שמגיע לגיד דהא צריך להניח כדי קליפה סמוך לגיד ואפילו כדי נטילה דהיינו כעובי אצבע צריך להניח כדאמרי' פרק כיצד צולין (דף עה ב') נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו ולא סגי בקליפה".

ו) טור (סעי' ד') – "כגון איסור חם או אפי' קר שנפל על הצלי שאצל האש אינו אוסר כולו אלא כדי נטילה".

2. כדי קליפה.

(א) ר"י (או"ז ח"א סי' תנ"ג) – "רבינו יצחק בר שמואל לאו דוקא עד שמגיע לגיד אלא סמוך לו קאמר דודאי שיעור קליפה לכל הפחות מיהו אסור כדאמ' לעיל פ"ק גבי בית השחיטה רותח משום רתיחתו קליפה מיהא בעי".

(ב) ראבי"ה (סי' תתקמ"א) – "שרי ליה ר' יוחנן בקליפה עד שמגיע לחלבו ... צלי סגי ליה בקליפה כדפרי' לעיל".

(ג) רבינו ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה, קל"ח-ג') – "ירך שנצלה בה גיד הנשה דאמרינן שאוסר בכדי קליפה".

(ד) אהל מועד (שער איסור והיתר דרך ח' נתיב ג') – "היה הגדי שצולה כחוש אפי' אין בו ששים קולף ואוכל עד שיגיע לחלבו ואינו אסור אלא כדי קליפה דחלב כחוש אינו מפעפע וכן שמנונית דגיד אפי' בגדי שמן אינו מפעפע וכן אמרו בכל המקומות שמשום חלב שאם נמלחו או שצלו עם בשר קולף ואוכל עד שיגיע להם".

3. בלי כלום.

(א) רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' ל"ב) – "ירך שצלאה בגיד הנשה שבה קולף ואוכל עד שהוא מגיע לגיד ומשליכו".

(ב) או"ז (ח"א סי' תנ"ג) – "ואומר רבינו יצחק בר שמואל לאו דוקא עד שמגיע לגיד אלא סמוך לו קאמר דודאי שיעור קליפה לכל הפחות מיהו אסור כדאמ' לעיל פ"ק גבי בית השחיטה רותח משום רתיחתו קליפה מיהא בעי. מיהו גבי הא דאמ' לקמן הלב קורעו ומוציא את דמו לא קרעו קורעו אחר בישולו ולא מצריכין קליפה לפי שהדם אינו מתלחלח אלא מתייבש ולכך אם נצלה הגיד בחוטיין אם הסירן מותרין וא"צ קליפה שהדם מתייבש ואינו נותן טעם בבשר כלל. מיהו ה"נ נראה שא"צ קליפה כלל כדמוכח לשון רבינו שלמה ומיהו המחמיר לקלוף תבוא עליו ברכה".

4. דעת הרשב"א.

(א) רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א, ד:) – "דכל איסור שאינו מפעפע כשמו של גיד וכל הקרומות האסורין וכן חלב של בהמה כחושה אם נמלחו או נצלו עם הבשר אין צריך אלא קליפה בעלמא והשאר מותר ויש אומרים דחלב כחוש וכן שמנו של גיד אוסרין כדי נטילת מקום שהוא יתר קצת מכדי קליפה וכדאמרינן בפסח שני פרק כיצד צולין נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו נוטל את מקומו ושומן מועט כזה שנטף על החרס אינו מפעפע יותר מחלב כחוש שבכליות או מחלבו של גיד והראשון נראה לי להלכה עיקר שאם כן לא היו אומרים סתם קולף ואוכל עד שמגיע לגיד דבשלמא אם אין צריך אלא כדי קליפה משום דקליפה לא חשיבא להו אמרו הכי אבל אילו היה אוסר כדי נטילה לעולם לא היו מתירין סתם. ומכל מקום למעשה ראוי לחוש ולהצריך נטילת מקום".

(ב) רשב"א (תוה"ב הקצר ב"ד ש"א, ד:) – "בכחוש אף על פי שאין בגדי ששים כנגדו כל החלב שבו אינו אסור. שהחלב אינו מפעפע אלא כדי קליפה וקולף ואוכל עד שמגיע לחלבו שהחלב של בהמה כחושה הוא בטבעו ואינו מפעפע. ויש אומרים שצריך נטילת מקום. והראשון נראה לי עיקר אלא שיש לחוש לדברי המחמירים באיסורין של תורה".

(ג) רשב"א (תוה"ב הקצר ב"ד ש"א, טז:) – "כל איסור שאינו מפעפע ואעפ"י שנפל חם לתוך חם קולף מקום שנפל שם ומותר".

(ד) רשב"א (חולין דף צו:) – "קולף ואוכל עד שמגיע לגיד, לאו דוקא עד שמגיע לגיד אלא משיר כדי קליפה או כדי נטילת מקום סמוך לגיד ואוכל את השאר, דלא גרע מהא דתנן בפסחים (ע"ה ב') נטף מרוטבו על החרס וחזר עליו יטול את מקומו ואע"פ שהרוטב שנטף על החרס אינו אלא מועט שבמועט, וה"ה לזה".

(ה) רשב"א (ח"א סי' שס"ב) – "צריך אתה לדעת כי מה שאמרו קולף ואוכל עד שמגיע לחלב לא מגיע ממש אמרו אלא לומר שאינו אוסר הכל. ומכל מקום צריך הוא ליטול מן הבשר הכשר קצת מעומק אחר אשר הוסר חלב מעליו מפני שהוא נכנס מעט. ומה שהוא סמוך לממשו של אסור יש בו רב בליעת האיסור וצריך ליטלו. והוא הנקרא בלשון חכמים נטילת מקום כמו ששינוי בפסח שני בפרק כיצד צולין (דף ע"ה ב'). ויש אומרים שאינו צריך ליטול אלא קליפה דקה והראשון נראה עיקר".

5. מראי מקומות.

(א) ר"ן (חולין דף לד: ד"ה וירך) – "וירך שנצלה עם גיד הנשה קי"ל כשמואל דאמר קולף ואוכל עד שמגיע לגיד. [ועד שמגיע לגיד] דקאמר לאו דוקא דהא צריך לשייר כדי קליפה או כדי נטילת מקום דלא גרע מהא דתנן בפרק כיצד צולין (דף ע"ה ב') סכו בשמן של תרומה אם חבורת כהנים יאכלו ואם לא יקלוף את החיצון וגבי רוטב נמי תנן נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו הילכך ודאי אף על גב דאמרינן סתמא קולף ואוכל עד שמגיע לגיד כדי קליפה צריך לשייר או כדי נטילת מקום שהוא יותר מעט מן הקליפה".

ב. "והאמר רב הונא: גדי שצלאו בחלבו, אסור לאכול אפילו מראש אצונו. שאני חלב, דמפעפע".

1. כמו בישול, אבל יש ששים.

(א) רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' ל"ב) – "אם היה כחוש ולא היה בו חלב כליות ולא חלב קרב אלא מעט כאחד מששים קולף ואוכל עד שמגיע לחלב".

(1) קשה: המשנה בפסחים. י"ל – ר"ן (חולין דף מב. ד"ה דג, "דהתם שאני דנטף מרוטבו וחזר אליו שדנו אותו בדין אמצעי"), גר"א (ס"ק נ"ב, "ומ"ש בפ' כ"צ נטף מרוטבו כו' רוטב שאני". עי' תוס' שם והרא"ש שם), יד יהודה (הארוך סוף ס"ק כ"ב, "דהוא משום דמיטע הוא ואין לו כח להתפשט יותר והוא כמו דאמרינן סכי בשמן של תרומה").

(ב) ר"ן (חולין דף לד: ד"ה גדי, דף לה. ד"ה הוא כזיתא).

2. כמו בישול, אבל רק לחומרא [שאין היתר של ששים].

(א) רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"א, כ"א). – "אבל בצלי ומליחה אין בו דין ששים כלל שאין בו עירוב חלקים בהשויה כלל אלא כל היכא דיש בו דין מפעפע כגון חלב ושמן הרי הכל אסור ואין משערין בו ששים כלל וכל היכא דאין בו דין מפעפע כגון חלב כחוש נוטל את מקומו".

(ב) ריטב"א (חולין סוף דף צו:, דף צז.). – "והיה דרב הונא סתמא היא ואפילו שיש ששים כנגדו, וטעמא דמילתא דאין ביטול ששים אלא בתבשיל בקדירה שמתפשט בכלו והתם נמי בעינן נייער או כיסה כדאיתא לקמן (ק"ח ב'), אבל בצלי אין ביטול והוא הדין במליחה".

3. כמו בישול אבל יש ששים, וגם עם נטילה.

(א) רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א, כא.) – "כל דבר שיש לו פעפוע שנפל במקום ידוע מן החתיכה שאעפ"י שיש ששים בחתיכה לבטל את האיסור צריך ליטול את מקומו וכמו שאמרו בפרק כיצד צולין נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו".

ג. "והאמר רבה בר בר חנה: עובדא הוה קמיה דר' יוחנן בכנישתא דמעון, בגדי שצלאו בחלבו, ואתו ושייליה לרבי יוחנן, ואמר: קולף ואוכל עד שמגיע לחלבו".

1. י"ל הגמרא, "הווא כחוש הוה".

(א) פי', אינו מפעפע.

1) ר"ת (חולין דף צז. תד"ה הווא) – "מפרש ר"ת כחוש הוה ולכך שרי דחלב כחוש אינו מפעפע".

2) רמב"ן (חולין דף צז.) – "יש מפרשים לומר שלא היה בחלב אחד מששים בבשר והבשר רבה עליו ומבטלו ואפי' בבשול דקדורה נמי כך היה דינו שבטל בששים, ולא מחזור לי ... לא בעינן לצלי ששים אלא בחלב של שמן דמפעפע אבל בחלב כחוש אינו מפעפע ולא בעינן ששים".

3) רשב"א (חולין דף צז., תוה"ב ב"ד ש"א ד:): – "פירושו של ר"ת ז"ל נראה עיקר".

4) רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"א, כא.) – "וכל היכא דאין בו דין מפעפע כגון חלב כחוש נוטל את מקומו".

5) ריטב"א (חולין דף צז.) – "יש שפירשו ולא היה בו בחלב אחד מששים והבשר רבה עליו ומבטלו, וסבירא ליה למרן דאפילו בצלי איכא ביטול בששים, ולא נהירא כדאמרינן לעיל, ולישנא דכחוש הוה נמי לא דייק הכי כי עיקר התירוץ חסר, והנכון כחוש הוה ולא עדיף חלבו משמנו של גיד שאינו מפעפע ובנטילת מקום סגיא ליה, וכי איתמר דרב הונא בגדי שמן, ושמע מינה דלענין גיד אפילו בגדי שמן שאוכל בנטילת מקום כדשמואל, וכן הלכתא".

6) ר"ן (חולין דף לד: ד"ה אבל, ד"ה הנהו) – "מחלב כחוש דאמרינן לעיל דלא מפעפע".

7) יראים (סי' נ"ו) – "ירך שנצלה בה גיד הנשה קולף ואוכל עד שמגיע לגיד ובכחוש קאמר. אבל נתבשל או שומן שנצלה אוסר בנותן טעם ככל איסורין שבתורה".

(ב) פי', מעט חלב וממילא בטל בששים.

1) י"א בתוס' (חולין דף צז. ד"ה הווא) – "ועי"ל כחוש הוה ויש בו מעט חלב ובטל בששים".

2) רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' ל"ב) – "אם היה כחוש ולא היה בו חלב כליות ולא חלב קרב אלא מעט כאחד מששים קולף ואוכל עד שמגיע לחלב".

(ג) פי', מעט וממילא אינו מפעפע.

1) ראבי"ה (סי' תתקמ"א) – "וגבי צלי אמרינן בפרק גיד הנשה (שם ע"א) שאני חלב דמפעפע, ואמרינן גבי גדי שצלאו בחלבו אסור למיכל אפילו מריש אודניה, כי דייקת ביה לאו מילתא היא דהא פרכינן עלה והא עובדא הוה קמיה דר' יוחנן בגדי שצלאו בחלבו ואמר קולף ואוכל עד שמגיע לחלבו ומשני הווא כחוש הוה. ומדקאמר בחלבו, ש"מ דחלב היה התם איך מעט שיהיה ואי איפשר דלא פיעפע פורתא ואפילו הכי שרי ליה ר' יוחנן בקליפה עד שמגיע לחלבו, פירוש עד מקום שנשער שפיעפע חלבו והשאר מותר. והא דאסרינן אפילו מריש אוני, כגון שחלב היה מרובה וניכר שמפעפע בכל מקום ונוטף אפילו מריש אוני כשניתך מחום האש".

2. א"נ י"ל הגמרא, "רב הונא בר יהודה אמר: כוליא בחלבה הוה ושריא".

(א) עי' לקמן סעי' ח', מה הפשט.

3. א"נ י"ל הגמרא, "רבין בר רב אדא אמר: כילכית באילפס הוה, ואתו ושייליה לרבי יוחנן, ואמר להו: ליטעמיה קפילא ארמאה".

ד. למה קשה מרב הונא לשמואל, נאמר שהוא פליג אדשמואל.

1. מראי מקומות.

(א) ריטב"א (חולין דף צו:): – "והאמר רב הונא גדי שצלאו בחלבו אסור לאכול מראש אזנו. פי' ולא משמע דהא דרב הונא פליגי אדשמואל רבו".

ה. למה עובדא דר' יוחנן קשה רק לר' הונא.

1. מראי מקומות – פלתי (סי' צ"ח ס"ק א' ד"ה ובהא), לב אריה (דף צז. ד"ה ובחלב).

(א) תורת חיים (חולין דף צז.) – "ובחלב אסור והאמר רבה כו'. אי לאו הא דמשני ליה שאני חלב דמפעפע לא קשיא ליה דרבה אהא דרב הונא דאיכא לשנויי דהא רב הונא בצולתו וראשו למטה איירי דמידב דאיב למטה והא דרבה בראשו למעלה איירי אבל השתא דקאמר שאני חלב דמפעפע אם כן אין לחלק בין ראשו למטה לבין ראשו למעלה דמפעפע בין למעלה בין למטה משמע".

(ב) רע"א (חולין ריש דף צז.) – "ובחלב אסור והאמר רב"ח עובדא הוה קמי' דר' יוחנן בגדי שצלאו בחלבו ואמר קולף ואוכל עד שמגיע לחלבו, לכאן ק' אמאי לא פריך בל"ז דר"ה אדר"י, ונראה ...".

ג. בשר כחוש - סעיף ד'.

א. כדי נטילה [תירוץ ראשון בתוס'].

1. מחבר (סעי' ד') – "איסור, בין חם בין קר, שנפל על הצלי שאצל האש, אינו אוסר אלא כדי נטילה".

2. פ"ח (סי' ע"ו ס"ק ה').

3. בן איש חי (שנה ב' פר' קדושים אות ב') – "הרי זה אוסר לדידן דאזלינן בתר מרן ז"ל כדי נטילה".

א) **גבינה חמה על בשר חם** [כחוש גמור].
 1) ע"י סי' צ"ד סעי' ח', לשיטות ולמראי מקומות.

ב. **ששים, מעיקר הדין** [תירוץ ב' בתוס'].

1. **שע"ד** (סי' כ"ג, ע"י סי' ל"ז).
2. **רבינו פרץ** (הג' סמ"ק מצוה ר"ד אות ג') – "מיהו אין נראה להתיר אפ"ל בגדי כחוש אלא אם כן יש בו ששים מן החלב, כי יש מפרשים שהוא גדי כחוש הוה, כלומר ולא היה בו כ"א מעט חלב, והיה בגדי ששים מן החלב, אבל אי ליכא ששים אסור ודאי כל הגדי, דכיון דחלב מפעפע בכל החתיכה לא שנא שמן ולא שנא כחוש ותדע דהא בההוא דטיפת חלב משמ' דחלב מפעפע בכל החתיכה ולא מפליג בין חתיכה שמינה לחתיכה כחוש' כ"ש בחלב דמפעפע טפי מסברא, **ועוד** בר מן דין ובר מן דין איכא לפרושי דההוא שינוייה דכחוש היה **לא קאי לפי המסקנא** ... הלכך יש לאסור שתייהם גדי אפ"ל כחוש שצלאו בחלבה אי ליכא ששים".
3. **או"י** (ח"א סי' תנ"ג) – "והא דאמר ר' יוחנן גדי שצלאו בחלבו קולף ואוכל עד שמגיע לחלבו נדחו דבריו. חדא דאמר לי' כחוש הוה. ועוד דרב הונא בר יהודה אמר כוליא בחלבה הוה ורבין בר רב אדא אמר כילכית באלפס הוה ולדבריה' לא נדחית דרב הונא וסוגי' כוותי' עכ"ל".
4. **יש"ש** (חולין פרק ז' סי' כ"ח, פרק ח' סי' ע') – "איתא בסמ"ק להדיא שאפ"ל כחוש אם אין ס' הכל אסור, שמפעפע, ולעולם בטל בס', בין במליחה בין בצלייה, וכן איתא בהדיא במרדכי קצר ... ומ"מ בעי נמי נטילה, אפ"ל בדאיכא ס', בין בצלייה בין במליחה".
 א) **צ"ל חוץ לגיד**.

ג. **מחמיר משום שאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן, ולכן צריך ג"כ כדי נטילה**.

1. **תרה"ד** (הג' שע"ד סי' ל"ז אות ג' ד"ה בהגה) – "דאנן לא בקיאים איזה נקרא כחוש".
2. **ריטב"א** (חולין דף צז.) – "ומיהו אנן בכל גדיים בחלבם אסרינן דהא לא ידעינן הי נינהו דמיקרי כחוש".
3. **מהרי"ל** (חדשות סי' ע"ג, מנהגים סוף עמ' תקמ"ג) – "טחול שנצלה בלא ניקור צריך שישים דשעל הדד חייב עליו כרת וצריך נמי כדי נטילה דילמא לא מפעפע".
4. **הגהות מיימוני** (קושטנטינא הל' מאכלות אסורות פרק ט"ו הל' ל"ב ד"ה ובתו', כדאי' בדר"מ ס"ק ז'), הו"ד בב"י (סוף ס"ק ד'), **מרדכי** (חולין רמז תרצ"ה) – "ובתו' רבי' פרץ ... ולפי' זה גבי תתאה גבר סגי בנטילת מקום אם אין בו שומן. מיהו אין להקל בזה דפעמים יש בו שומן ולא אדעתיה".
5. **רמ"א** (סעי' ה') – "וי"א דאין אנו בקיאים איזה מיקרי כחוש או שמן, ויש לאסור בכל ענין עד דאיכא ס'. ואפילו איכא ס', צריך נטילת מקום, **והכי נהוג**".
6. **פמ"ג** (סי' צ"ד מש"ז ס"ק ז', סי' ק"ח מש"ז ס"ק ז', ס' הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ב' אות כ"ה, אות ל"ד) – "אף דחם בחם בלא רוטב כדי נטילה מכל מקום אין אנו בקיאים בין כחוש לשמן כמבואר סי' ק"ה בהג"ה ס"ה".
7. **חכ"א** (כלל ס' סעי' ז') – "מנהגנו על פי רמ"א מאחר שאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן ולכן לעולם כל חם בחם בלא רוטב כגון צלי ואפוי או מבושל בלא רוטב אם הוא איסור מחמת עצמו לעולם אוסר ההיתר הנוגע בו עד שיהיה ששים נגד האיסור ואפילו הכי צריך גם כן נטילת מקום דשמא הוא באמת כחוש ואם כן מדינא לא מהני לבטל אותו נטילה".
8. **זבחי צדק** (ס"ק מ"ג) – "ואנן בדידן מיראי הוראה אנן ואף בבשר לא בקיאים בין כחוש לשמן ואסרינן אפ"ל בבשר".
9. **ערה"ש** (סעי' ל"ו, סעי' ל"ז, סי' ע"ו סעי' י') – "ודע דאף דלא מחלקינן בין כחוש לשמן מ"מ יש נ"מ לענין הנטילה שהצרכנו אל הששים ובזה הכחוש חמור יותר דבשמן כשנאבד ולא ידענו מקום הנטילה כיון שיש ס' מותר משא"כ בכחוש גם בדיעבד צריך ס' נגד מקום הנטילה [פמ"ג במשבצות זהב סקי"א]".
10. **כה"ח** (ס"ק נ"ו, ס"ק ס"ח, ס"ק פ"ד) – "**אפ"ל לספרדים** ההולכים על פסק הש"ע הכא אזלי לחומרא".
11. **חזו"א** (יו"ד סי' כ"ב ס"ק ז' ד"ה מנהגנו) – "מנהגנו להחמיר בכל צלי ומליחה לאסור בס' שאין אנו בקיאים בין כחוש לשומן".
12. **אג"מ** (יו"ד ח"ב סי' כ"ב) – "ואף אם לא היו שמנים לפי דעתנו הא אין אנו בקיאים בין כחוש לשמן כדאיתא שם ברמ"א".
13. **בדה"ש** (ס"ק פ"ב) – "אנן קיי"ל כהרמ"א דבסמוך שאף איסור הכחוש בע"י ששים דאין אנו בקיאים להבחין בין כחוש לשמן".

ד. **צריך ששים** [אולי מעיקר הדין, אולי מצד שאין אנו בקיאים].

1. **ט"ז** (ס"ק ז') – "בש"ד לא מחלק בין חם על ידי בישול או ע"י צלייה ובתרווייהו אוסר הכל וכתב רש"ל פרק כל הבשר סי' ע' שכן עיקר ואפילו לדברי הטור שמחלק כאן כתב רש"ל שם שראוי לנו להחמיר מאחר שהוא מודה בשמינה שהיא מפעפעת בכולה ואין אנו בקיאים איזה שמינה דשמא היא שמינה בפנים ולא כמו שהעתיק בת"ח להקל כדברי הטור ע"כ וכאן בהג"ה בסמוך פסק רמ"א עצמו להחמיר".
2. **ש"ך** (ס"ק ו', סי' צ"ב סוף ס"ק ג') – "הכל אסור. היינו בדבר של רוטב או בצלי שמן וכה"ג משא"כ בכחוש לדעת הט"ו ולדידן בכל ענין אסור".
3. **בית לחם יהודה** (סי' ע"ו ס"ק ג') – "ולדידן דנוהגין לאסור אפ"ל במליחה בס' כ"ש בצליה אחרונים".
4. **כרתי** (סי' ע"ו ס"ק ג') – "כדי נטילה. ואנן דקיימ"ל (רמ"א סי' ק"ה סעיף ה' ט') במליחה וצלי בס', אף כאן צריך ס' (ש"ך פרי חדש ס"ק ה')".
5. **חוו"ד** (סי' ע"ו ח"י ס"ק ב') – "ולדידן אוסר אותה עד ס'".

ה. **אם לא ידעינן היכא נפל: באיסור כחוש**.

1. מחמיר: צריך ליטול כדי נטילה מכל החתיכה.

(א) פ"ה (ס"ק כ') – "שנפל למקום ידוע כו'. אבל אם אינו ידוע היכן נפל לא מחמירין להצריך נטילת מקום לכל החתיכה מספק כיון שכבר מתבטלת בששים, והכי מוכח נמי מלישניה דהרשב"א במשמרת הבית דף קי"א ע"ב [בית ד שער א כא, א ד"ה אמר הכותב כמה אהב] שכתב מפני שיש בגדי כדי לבטלו אינו אוסר אלא כדי נטילה וכדי נטילת מקום מיהא אסור כל שנודע מקומו, ע"כ. מוכח דכל שאינו נודע מקומו אין צריך נטילה. ומיהו פשיטא דבאיסור כחוש שאינו מפעפע ואינו מתבטל בששים שאוסר כדי קליפה או כדי נטילה, אם לא נודע מקום נגיעת האיסור אז צריך ליטול כדי נטילה מכל החתיכה מספק, וראיה לדבר מחתיכה שנמצאת בציר והוציאוה ולא נודע איזה צד היה מונח בתוך הציר, שכל החתיכה אסורה, וכתבתיו לעיל בסימן ס"ט ס"ק ס"ב ע"ש, וכן כתב בספר מנחת כהן [ספר התערובות] בחלק ב' סוף פרק ד' ע"ש".

2. מיקל: שבטל ברוב נטילות האחרות.

(א) רע"א (על המחבר סעי' ה') – "בפר"ח כ' דוקא למקום ידוע אבל לא ידע' היכי נפל לא מחמירין להצריך נט"מ לכל החתיכה כיון דיש בו ס' והנטילה רק לחומרא אבל בכחוש דהנטילה מדינא צריך שיטול כ"נ בכל החתיכה עיי"ש ונ"ל אף בכחוש אם ידוע שלא נגע אלא במקום א' ולא ידע' מקומו הנטילה בטל ברוב נטילות האחרות דל"ש ביה שמא יבשלם דהא בבישול יהיה ס' בכל החתיכה נגד החלב [ועיין בכ"פ ס"ט ס"ט סק"ט]".

3. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ה' ב' ד"ה ואפילו, סוף עמ' רפ"ה, "וצ"ע"), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק קכ"ב).

(א) פמ"ג (מש"ז ס"ק י"א) – "יראה לי אם נגע כחוש בהיתר והיה ידוע באיזה מקום ואח"כ שכח ואינו יודע אם יש רוב בקליפת היתר נגד מעט הקליפה שנאסרה דבטל ברוב ובתנאי שירבה אח"כ עד ס' וכאמור".

(ב) ערה"ש (סעי' ל"ז) – "ודע דאף דלא מחלקינן בין כחוש לשמן מ"מ יש נ"מ לענין הנטילה שהצרכנו אל הששים ובזה הכחוש חמור יותר דבשמן כשנאבד ולא ידענו מקום הנטילה כיון שיש ס' מותר משא"כ בכחוש גם בדיעבד צריך ס' נגד מקום הנטילה [פמ"ג במשבצות זהב סק"א]".

(ג) מגילת ספר (אות ל"ב) – "ובחידושי רע"א ... והנה מדברי הפמ"ג היה משמע שחולק על הרע"א ... ולעיל מיניה כתב בשם הפר"ח דבכחוש אם אינו ידוע היכן נפל צריך מספק ליטול מסביב, ומשמע מדברי הפמ"ג דרק באופן שהיה ידוע מקום הנפילה ואח"כ שכח שייך לדון בטול ברוב, ולא באופן שמראש אינו ידוע מקום הנפילה. וההסבר בזה היה נראה על פי מה שכתב הפמ"ג ריש שער התערובות דבטול ברוב שייך רק באופן שהיה היתר מבורר מעיקרא ונתערב בו איסור, אבל באופן שנתערבו ג' חתיכות שכל אחת מהן היא ספק איסור תורה מצד עצמה ונתערבו ואנו יודעים שב' מהן מותרות ואחת אסורה אין שייך לומר בזה בטול ברוב להתיר את האסור ... ושוב ראיתי בשפ"ד סק"ל ד"ה אמנם שהביא כעין זה מכנה"ג, שסובר דבאופן זה לא נחשב להיתר מבורר כיון דלא ידעינן להיכן החלב פלט את טעמו, והפמ"ג דחה דבריו דדוקא באופן שכל אחד מתחילתו עומד בספק איסור, משא"כ בחתיכות המותרות ולא ידעינן לאן נפל האיסור דזה נחשב שההיתר היה מבורר קודם לכן ואח"כ נתערב שם איסור ובזה ודאי ששייך לדון בטול ברוב. ולכן נראה שגם הפמ"ג אינו חולק על מה שכתב הרע"א, ומה שהדגיש שההיתר דוקא באופן שהיה ידוע באיזה מקום נגע היינו משום שרק אז אנו יכולים לקבוע בודאות שיש רוב של קליפת היתר כנגד הקליפה שנאסרה משא"כ באינו ידוע דאולי האיסור נגע ברוב שטח החתיכה ואין רוב היתר כנגדו, אבל באופן שברור שגם אם נגע הוי רק מיעוט אף שלא יודעים היכן נגע ודאי גם הפמ"ג מודה לרע"א דשייך בזה בטול ברוב וכמושנ"ת".

ד [בשר שמן - סעיף ה']

א. הלכה.

1. רק ששים [רק גבי חלב].

(א) מהרש"ל (באו"ש סי' ל"ח אות ב', חולין פרק ז' סי' כ"ח) – "מ"ש מהרא"י (הגש"ד סימן ל"ז אות ב') דנהגינן מליחה בס' בין לקולא בין לחומרא, יפה כתב, דאי נחמיר שלא לבטל האיסור בס' גבי מליחה א"כ הוי תרי חומרא דסתרי אהדדי, ועליו נאמר (קהלת ב' י"ד) הכסיל בחושך הולך (עירובין ו' ע"ב) וכן משמע להדיא בתלמודא, ודוקא בחלב, אבל גבי שאר איסורים, כגון דם, וחיטה בפסח, ואיסור טרפה שאין בה שומן כלל, נהי דמחמירין כשאר הגדולים שאסרו הכל במליחה עד ס', וממילא בפסח במשהו, ולא אמרינן דסגי בקליפה כי אם גדי כחוש, או שומנו של גיד, וכדפי' לעיל, אכן רוב המחברים לא ס"ל הכי, ופירשו דוקא בחלב ושומן הוא דמפעפע בצלי או במליחה, אבל לא שאר איסורים, ומשמעות התלמוד בפשוטו מסייע להו, דקאמר (צ"ז ע"א) שאני חלב דמפעפע, ומצינו נמי גבי בשר שנפל בציר, דדם אינו מפעפע למעלה, ונהי שאנו מחמירין בדבר, ולומר בכולן מפעפע ע"י צלייה, או ע"י מליחה, ולאוסרו בפחות מס', אכן להתיר בס' בלא קליפה ונטילה לא נראה לי כלל ... ומעתה אתן לך כללים ופרטים, איזה בקליפה ונטילה, ואיזה בס', כדי שלא תשגה, והא לך העיקר, בשר וחלב ... ולעולם בטל בס', בין במליחה בין בצלייה, וכן איתא בהדיא במרדכי קצר, ואפילו קליפה לא בעי אם יש שם ס' ... דשמא דוקא בחלב ושומן אמרינן דמפעפע בצלייה ובמליחה, וכן באפייה, אבל לא בשאר איסורין, ומ"מ בעי נמי נטילה, אפי' בדאיכא ס', בין בצלייה בין במליחה".

2. ששים וגם נטילה.

(א) מחבר (סעי' ה') – "גדי שמן שצלאו בחלבו, אם אין בכל הגדי ששים כנגד כל החלב שבו, אסור לאכול אפילו מראש אנו, שכיון שהוא שמן מפעפע בכולו ... וכל דבר שיש לו פעפע שנפל למקום ידוע מהחתיכה בצלי, אע"פ שיש בחתיכה ס' לבטל האיסור, צריך נטילת מקום".

(ב) ש"ך (ס"ק ט"ו) – "וכן הפוסקים הקדמונים המפורסמים סוברים כן".

(ג) פמ"ג (סי' ע"ו מש"ז ס"ק א', ס' הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ב' אות כ"ה).

(ד) רע"א (על המחבר סעי' ט') – "כללא דמלתא בשמן ממש בין במליחה בין בצלי בעי ס' אלא דבצלי בעי ס' ונטילה".

(ה) פוסקים.

ב. רק אם נודע מקומו.

1. רשב"א (ב"ד ש"א, כא.) – "כל דבר שיש לו פעפוע שנפל במקום ידוע מן החתיכה שאעפ"י שיש ששים בחתיכה לבטל את האיסור צריך ליטול את מקומו".
2. מחבר (סעי' ה') – "למקום ידוע".
3. משום חומרא בעלמא.
  - א) מנחת כהן (ח"ב סוף פרק ד').
  - ב) פר"ח (ס"ק כ') - לשונו מובא לעיל.
  - ג) הו"ד בפמ"ג (מש"ז ס"ק י"א ד"ה ודע) – "דהמנחת כהן ... הפרי חדש ...".
  - ד) מחה"ש (ס"ק ט"ו).
- ה) רע"א (על המחבר סעי' ה') – "בפר"ח כ' דדוקא למקום ידוע אבל לא ידע' היכי נפל לא מחמירים להצריך נט"מ לכל החתיכה כיון דיש בו ס' והנטילה רק לחומרא אבל בכחוש דהנטילה מדינא צריך שיטול כ"נ בכל החתיכה".
- ו) כה"ח (ס"ק ס"ה).

4. משום דבטל ברוב.

- א) יד יהודה (הארוך ס"ק כ"ה) – "והמנח"כ והפר"ח ... מהיכן למדו כן, ואם הוא חומרא בעלמא אמאי החמירו כן גבי פסח ג"כ שיבא לבית השריפה, וי"ל דנקטו מקום ידוע משום דאי אינו ידוע כיון שיש בהיתר ס' לבטל האיסור תו זה בטל ברוב ומותר לאכלו ולבשלו ביחד גם לדעת הרשב"א".
5. מראי מקומות – מטה יהונתן (על המחבר סעי' ה', "דהוי ספק ספיקא ..."), גר"א (ס"ק ס"ז), דברי יוסף (ס"א תשמ"ו).
  - א) בדה"ש (בי"ד ד"ה שנפל, סוף עמ' רפ"ד) – "וקשה דנראה שלדעת הרשב"א שפסק המחבר כוותיה (כמבואר בב"י) הנטילה היא מדינא, שהרי הוכיח דינו ממשנה דפסחים ע"ה ב' דנטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו. וגם אין נראה לנטות מטעמו של רע"א ולפרש הטעם משום דהכדי נטילה האסורה בטלה ברוב שאר חלקי הכדי נטילה המותרות דמי לא עסקינן נמי דהוא רק ספק של חד בחד וכגון שמסופק אם נגע כל צד זה או כל צד השני. ועוד דמשמע שמותר לאכול מכולו בבת אחת ואילו מטעם ביטול הרי לשיטת הרשב"א ... אין לאכול בבת אחת איסור שנתבטל חד בתרי. ואמנם אפילו יהא הטעם כמש"כ רע"א, קשה להבין מה קולא יש בזה שאינו ידוע מקום הנגיעה כיון שאוכל מכולם בבת אחת, וצ"ע".
  - ב) מגילת ספר (אות ל"ב ד"ה ודברי, נספחים ס"ה) – "מי שאכל הלבי ולא הדיח ידיו ואח"כ נגע בבשר מבושל רותח או צונן ... ילד ... ולא נודע המקום שנגע ... והיות והוא לא נגע בכל החתיכה אלא רק במקום אחד ואינו ידוע היכן נגע מתבטל אותו מקום בשאר המקומות שלא נבלע בהם החלב וכדין תערובת יבש ביבש שבטל ברוב".

ג. אם בשלוהו כך בלי נטילת מקום, ואין ס' נגד הנטילה.

1. מיקל, כיון דהנטילה מדין חומרא.
  - א) אור"ה (כלל י"ד דין ג', הו"ד בפמ"ג מש"ז ס"ק י"א) – "איסור והיתר הארוך כלל י"ד דין ג' מספק דשמא הלכה כדי נטילה יע"ש. וסיים אם בישלה אחר כך אין צריך באותה חתיכה ששים נגד הנטילה דמכל מקום עושין כראב"ן במליחה בששים כחומריהון וכקוליהון".
  - ב) שמן רוקח (ח"ב סי' ט"ו).
  - ג) הו"ד בפת"ת (ס"ק י"א) – "עיינן בתשובת שמן רוקח ח"ב סי' ט"ו שהעלה דאם בשלוהו כך בלי נטילת מקום ואין ס' נגד הנטילה דמותר (ע"ל סי' צ"א בבה"ט סק"א) אמנם דווקא בדבר הנראה לשמן אבל בדבר הנראה לכחוש והנטילה מדינא אסור באין ששים נגד הנטילה ע"ש וכן כתב הפמ"ג במשבצות ס"ק י"א".
2. מחמיר.
  - א) חו"ד (חי' ס"ק י"ז) – "נטילת מקום. ואם לא נטל, ובישלו כך, צריך ששים נגד הנטילה".
3. מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק י"א, ס' הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ב' אות כ"ה), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק קי"ט).
  - א) בדה"ש (בי"ד ד"ה וע"ע, עמ' רפ"ה) – "וע"ע במ"ז ס"ק י"א דמייתי מהאו"ה ... אמנם מלשון האו"ה שם בסופו משמע שהקיל כן מפני שסובר שדעת המקילים בזה עיקר רק דמצרכינן כ"נ לחומרא בעלמא ... ולפ"ז גם בדין זה יש לפקפק לענ"ד, כיון שהמחבר כאן תופס להלכה כדעת הרשב"א, ואפילו תימא דלא נתכוון להכריע בזה בהחלט כהרשב"א אלא פוסק להחמיר בזה מטעם ספק [וכדמשמע אמנם כן בב"י] מ"מ אינו כדנקט האו"ה דהוא רק לחומרא בעלמא אלא כן הוא מעיקר הדין לאסור בזה מספק".

ה) היתר שמן ואיסור כחוש.**א. מחמיר, שדינו כמו שמן.**

1. האשכול (מליחה) – "ואם חתיכת היתר שמן והאסור כחוש גם האסור נחשב לשמן דאזיל ומפטם האסור ויוצא בהיתר ואוסרו כולו, דהא חזינן מאן דאמר ריחא מלתא אפי' בשר שמן שצלאו עם בשר בנבלה כחוש אסור, מ"ט דמפטמי מהדדי, ונהי דלקיי"לן הכא אלא ריחא לאו מלתא מ"מ היכא דמחממו מהדדי מסתבר הכי".
2. טור (סעי' ה') – "אפי' חתיכת האיסור כחוש וחתיכת היתר שנצלה עמה שמנה האיסור מפעפע בכולו".
3. מחבר (סעי' ה') – "ואפילו חתיכת האיסור כחוש וחתיכת היתר שנצלית עמה שמינה, האיסור מפעפע בכולו".
4. ש"ך (ס"ק י"ט, נקה"כ בט"ז ס"ק י', סי' צ"ב ס"ק ג' ["עי"ל ..."], סי' צ"ד ס"ק כ"ז).

5. פּר"ת (ס"ק ט').
6. עי' ערה"ש (סעי' ל"ד) – "אמנם באמת חלילה לדחות דבריהם וגם הטור אינו סותר עצמו דהענין כן הוא דודאי כלל גמור הוא שאין הנאסר יכול לאסור יותר מהאיסור עצמו אך זהו מפני ...".
7. מ"ב (סי' תס"א ס"ק ל', שעה"צ ס"ק נ') – "ואם היתה אחת מהן משוחה שומן אפילו ההיתר שמן אם נגע במקום הכפל כולו אסור דאזיל ההיתר ומפטם לאיסור והוי כאלו הוא ג"כ שמן ומתפשט האיסור בכולו [מגן אברהם ושאר אחרונים]".
- מ"ב (סי' תנ"א ס"ק קי"א) – "ואם אפו על ידי מרדה זו עוגות חמץ עם שומן נאסרה המצה כולה דע"י השומן מפעפע החמץ בכולה".
- א) בדה"ש (ס"ק פ"ב) – "נראה שיש להחמיר כדברי המחבר".
8. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' קס"ח) – "ושמעתי מרי"ב של' שהלכה כהש"ך".

ב. מיקל, שדינו כמו כחוש.

1. ט"ז (ס"ק י', עי' סי' ק"ח ס"ק א') – "ודאי דבר זה הוא אין לו יסוד ועיקר כלל ומבלי עיון אמרו כן".
2. פּר"ח (ס"ק י"ט).
3. גר"א (ס"ק נ"ה) – "וסברא זו דהיתר מפטם לאיסור ומוליך הבליעה עמה שכתב כאן ... אינה עיקר וכל הפוסקים חלוקים".
4. מחה"ש (ס"ק י"ט) – "אכן הפרי חדש [ס"ק יט] ושאר אחרונים כתבו דדין דהכא קושטא הוא כיון דמוסכם מכל הפוסקים, ודין דלעיל בסעיף ה' דההיתר מפטם לאיסור מופרך מכה זה. ועל תירוץ הב"ח ודרכי משה כתב שאין להם שחר, עיין שם".
5. תזנ"א (או"ח סי' ק"כ ס"ק י"א) – "כתב עוד המ"א שאם החמץ היה בו שמנונית ויש חמץ בעין על המרדה אסור בכולו דהשמן ההיתר מפטם לאיסור ומפעפע בכולו, והיינו למאי דמחמירין בזה, אבל הרבה חולקין על זה וכמש"כ הגר"א יו"ד סי' ק"ה ס"ק נ"ה וכ"ד הגר"א שם להקל דאין ההיתר מפטם לאיסור".

ג. דעת הפמ"ג.

1. מחמיר, שדינו כמו שמן.
- א) פמ"ג (שו"ת מגידות סי' פ"ז) – "ואם העוגת משוחים בשומן (שקורין שמאל"ץ פלא"ך) מפעפע החלה בכולה ולא סגי כדי נטילה דהיתר מפטם לאיסור ביורה דעה ק"ה".
- ב) עי' פמ"ג (מש"ז ס"ק י') – "וכן ראוי לנהוג לאסור".
- ג) עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ט) – "ולדינא הכי מסתבר דבעין היתר מפטם לאיסור לא בבלוע".
2. מיקל, שדינו כמו כחוש.
- א) עי' פמ"ג (או"ח תמ"ז א"א ס"ק ב' סוף ד"ה הכלל) – "כשהאיסור כחוש והיתר שמן, דמדינא צריך נטילה, ולאסור כל החתיכה עד ששים בשאר איסורין הוא חומרא, ועיין ט"ז ביורה דעה [סימן ק"ה] [ס"ק י]. ורוב הפוסקים סבירא להו דאין היתר מפטם לאיסור".

ד. מראי מקומות.

1. חכ"א (כלל ס' סעי' ה') – "ונראה לי במקום הפסד מרובה או לצורך שבת יש להתיר אלא אם כן האיסור מחמת עצמו וגם חלב כחוש אבל כחוש לגמרי כגון חמץ בפסח אף על פי שהוא איסור מחמת עצמו או אפילו בחלב כחוש אלא שאינו נאסר רק על ידי בליעה כיון דכל הפוסקים לא סבירא להו כלל סברא זו דההיתר מפטם לאיסור יש להקל".

ה. גדר האיסור: לפי המחמירים לעיל.

1. דמפטם לא אמרינן רק בחלב כחוש.
- א) דר"מ (ס"ק י"ט [כדמפרש הט"ז, אבל עי' הערה"ש (לשונו מובא לקמן)]).
2. רק בענין ששייך בו שמנונית כמו בשר.
- א) פּלתי (ס"ק י') – "צריך לומר [כשני] התירוצים באמת לחלק בין דבר שבטבע להיות פעמים שמן או כחוש, כגון בשר, בזה אמרינן מפטם כהך דריח הנ"ל. אבל גיד שבעצמותו כחוש, ולא יתכן בו שמנונית, וכן חמץ בפסח שבטבעו כחוש, בזה לא אמרינן אזיל היתר וכו'. וכל זה בגופו של איסור, אבל באיסור הבלוע שומן לא אמרינן כן, וכתירוץ הש"ך, ולכך כתב הטור שני חתיכות בשר שנבלע איסור והיתר, שנצלו יחד, דאם איסור כחוש אף שהיתר שמן, מ"מ אינו אסור יותר מכדי קליפה, דהואיל דאיסור בלוע אין השומן מפטם להוליך וכו', והיינו כתירוץ הש"ך, אף דבשר יש בו לפעמים שומן, ושני התירוצים מוכרחים".
- ב) ערה"ש (סעי' ל"ד) – "ובאמת לא אמרינן דין זה רק בענין ששייך בו שמנונית כמו בשר וכיוצא בזה דאע"ג שהוא כחוש מ"מ יש בו כח השמנונית אבל בדבר שאין שייך בו שמנונית כלל כמו לחם וכיוצא בזה לא אמרינן דין זה [עי' נקה"כ וב"ח וכו' פ"ק ס"י שטרחה בזה ולפמ"ש אתי שפיר בפשיטות וכ"כ הרמ"א בדרכי משה דמפטם לא אמרינן רק בחלב כחוש ע"ש ואין כוונתו חלב דוקא ותמה עליו הט"ז דהא בפסחים הוא בשר אמנם כוונתו ענין ששייך בו חלב כלומר שמנונית ודו"ק"]".
3. שייך פיתום בכל גווני.
- א) בדה"ש (ס"ק פ"ג).
4. מראי מקומות – מעדני אשר (סי' ק"ו).

ו. למה מחמיר אם ההיתר שמן: גבי צלי.

1. דאזיל היתר ומפטם לאיסור והדר אזיל האיסור ומפטם להיתר – ס' האשכול (מליחה, לשונו מובא לעיל), ב"י (ס"ק ה' (ב)), ש"ך (ס"ק י"ד), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ד), כה"ח (ס"ק ס"ג).
2. חוו"ד (בי' ס"ק י"א) – "ואם אח"כ נצלה חתיכת האיסור שנתפטם עם עוד חתיכת היתר כחושה אינה אוסרת רק כדי נטילה להמחבר, ולא אמרינן כיון שנתפטם כבר ונעשה כשמן, יכול לאסור הכל. והטעם, דהא עיקר הטעם בפיתום כתב הש"ך בס"ק י"ט משום **דההיתר מחזיקו לאיסור ומבליעו בכל**, אלמא דאין ההיתר השמן מפטם רק להבלוע הנכנס בתוכו. וכן חתיכה כחושה שבלעה איסור שמן ונגעה חם בחתיכה אחרת ואיכא ששים בהאחרת נגד הבלוע אינה נאסרת האחרת רק כדי נטילה, ולא אמרינן דנתפטם החתיכה מהבלוע ויכול לאסור הכל, כיון דלא שייך ביה טעם הש"ך".
3. יד יהודה (הארוך ס"ק כ"ד, הקצר ס"ק מ') – "בספר האשכול ... פשטות הדבר ... וכ"כ הש"ך ... וא"כ תו יהא נחשב החתיכה לשמנה ואף אם יצלה אח"כ עם חתיכה כחושה תיאסר בכולה, ובודאי אינו כן. וצ"ל **דאינו מתפטם כ"כ אלא לענין שתהא חתיכה השמינה יכולה לקבל בכולו**. וכן שם גבי ריחא לא אמר רב אלא דמפטמו מהדדי. והגם דפרש"י דהשמן מפטם הכחוש שיהא גם הוא מוציא ריח, מ"מ צריכין גם לזה הריח שמן דההיתר שיהא הוא מוליך אותו הריח עמו. וכך הם דברי מהרא"י שהביא הט"ז, שהפיתום מוליך הריח והטעם הכחוש עמו. אבל לא שיהא לגמרי כשמן שיהא אסור גם אם נצלה אח"כ עם כחוש. ואולי זהו נמי כונת הש"ך בנקה"כ ולקמן בס"ק י"ט ... מיהו הנלענ"ד ברור בזה דהגם דלמידין זה משם, מ"מ א"א כלל ללמוד ממנו שיהא נתפטם האיסור מעיקרו כמו בשם להעלות ריח, דשם שאני דהריח של השמן מקיפו מכל הצדדין לכך שפיר נתפטם ממנו, אבל שיהא הבלוע מעט מהשמן שנכנס לתוכו מפטמו כ"כ שיהא נחשב כשמן גם לענין זה לא שמענו. רק הלימוד משם הוא, כמו דשם מתפטם מהריח, כמו כן מכש"כ כאן הבלוע כחוש שנכנס להשמן דהשומן מקיפו מכל צד, בודאי דיותר מתפטם מהריח דשם, וא"כ כיון שהכחוש באמת פולט ע"י האש מכולו, אך שאין לו כח לכנוס בהשמן כ"כ, אבל כיון דנתפטם בו מיד תו ממילא מתפשט בכולו, וכן כל בלוע ובלוע שנכנס בו".
4. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק פ"א, בי' ד"ה ואפילו).
(א) גבי ריח - עי' סי' ק"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ו] אין אנו בקיאיין - לדעת הרמ"א וסייעתו.

א. "באיסור דלא שייך ביה שמנונית, והוא בודאי כחוש, אינו אוסר רק כדי נטילה" – רמ"א (סעי' ה').

1. איסור דרבנן.
  - (א) מיקל, רק נטילה – שע"ד (ס"ק ל"ח דין ג'), תו"ח (סוף כלל ל"ח), ש"ך (ס"ק ט"ז), "והא דסתם הרב כאן דאיסור כחוש לגמרי אינו אוסר רק כדי נטילה היינו באיסור דרבנן כדלקמן ס"ט וע"ש", פר"ח (ס"ק כ"ב), כתתי (ס"ק י"ב), "היינו באיסור דרבנן, אבל במילתא דאורייתא אפילו כחוש לגמרי אסור, דאנן לא בקיאיין. ש"ך (ס"ק ט"ז, פרי חדש ס"ק כ"ב)", פמ"ג (סי' ע"ו מש"ז ס"ק א', "ונ"מ באיסור דרבנן ואין בו כלל שמנונית כמו חמץ בפסח לדידן כדי נטילה סגי בצלייה"), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י"ג), רע"א (על רמ"א סוף סעי' ט', "ובכחוש לגמרי דרבנן מקילי לגמרי"), חוו"ד (חי' ס"ק י"ח), כה"ח (ס"ק ע"א), חזו"א (סי' כ"ב ס"ק ז' ד"ה ובדבר, לשונו מובא לקמן), בדה"ש (ס"ק פ"ב, ס"ק צ"ג, ס"ק קנ"ז, בי' סוף ד"ה לפיכך).
2. איסור דאורייתא.
  - (א) מיקל, חוץ מחמץ בפסח – יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ד, "וכתב הש"ך ... ואין פשטות הרמ"א כן אלא ס"ל לעיקר דבכחוש לגמרי אין להחמיר כלל זולת בפסח שהוא במשהו נהגו להחמיר").
  - (ב) הפסד קצת מיקל, רק נטילה – רע"א (על רמ"א סוף סעי' ט', "ובדאורייתא בעי עכ"פ הפסד קצת"), חזו"א (סי' כ"ב ס"ק ז' ד"ה ובדבר, "ובדבר דלא שייך בו שמנונית מיקילינן בהפסד קצת בדאורייתא, ובדרבנן מיקילינן בלא הפסד, וזה בין בצלי בין במליחה"), בדה"ש (ס"ק קנ"ז).
  - (ג) מראי מקומות – מנחת יצחק (ח"י סי' ס"ו ד"ה הנה).
- 1) דרכ"ת (ס"ק קכ"ג) – "מ"ש מהש"ך ... ועי' ביד יהודה ... והנלפענ"ד לדינא דבהפ"מ או לצורך שבת ושמחת יו"ט עם צירוף איזה סניף יש לסמוך על דבריו להקל אפי' באיסור דאורייתא בדבר שאין בו דררא דשמנונית כלל, דעכ"פ בדבר שאין בו סרח שמנונית כדאי המה דעת המקילין הנ"ל (ס"ק קט"ז) בהפ"מ, גם בדבר שיש בו סרח שמנונית לומר דבקיאיין אנו בין כחוש לשמן, רק שהבאתי דעת הגרעק"א שהניח בצ"ע כיון שאין כן משמעות לשון הרמ"א דמשמע מלשונו דאפי' בהפ"מ אין להקל וכנ"ל, אבל בדבר שאין בו סרח שמנונית דאין מלשונו הרמ"א משמעות דאפי' בהפ"מ אין להקל, בודאי דעכ"פ בצירוף סניף יש לסמוך להקל".
3. **לחם ומצה, שודאי כחוש.**
  - (א) רק נטילת מקום – מג"א (סי' תנ"א ס"ק ל"ז), "אפי' חמץ ממש שנגע במצה די בנטילת מקום כמ"ש ססי' תס"א דלא כרש"ל דאוסר", מנחת יעקב (כלל ל"ז ס"ק ג', "דיש דברים שאין לחוש כלל לדבר שמן כגון חמץ וכדומה"), מ"ב (סי' תנ"א ס"ק קי"א, "היה בה לכלוך חמץ בעין אוסר בתחתונות המצה כדי נטילה"), ערה"ש (סעי' ל"ו, "אבל במקום דלא שייך שמנונית כלל כמו בלחם ומצה וכיוצא בהם די בנטילה").
  - (1) מראי מקומות – בדה"ש (בי' ד"ה אינו, עמ' רפ"ו, "וצ"ע ליישב מה שנראה כסתירה בפסקי מ"ב").
  - (ב) מחמיר, אא"כ הוא איסור דרבנן – בדה"ש (ס"ק צ"ג, בי' ד"ה אינו).
  - (ג) אם הלחם בלול בשמן או שומן, האם יש דין כחוש או שמן - עי' סי' ק"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
(ד) לענין אפיה - עי' לעיל.

ב. דבר שיש סרח שמנונית.

1. דאורייתא, במקום הפסד מרובה.
 (א) מיקל רק נטילה – מנחת יעקב (כלל ל"ח סוף ס"ק י"ד), זבחי צדק (ס"ק מ"ג), הו"ד בכה"ח (ס"ק ס"ט), "מיהו היכא דאיכא הפ"מ או ע"ש והבשר בדוחק יש להתיר בבשר כחוש וכגון שרואה לפי ראות עיני המורה שהבשר כחוש הרבה ואין בו ספק כלל יש להתיר בנטילת מקום"), חזו"א (יו"ד סי' כ"ב ס"ק ז' ד"ה מנהגנו, "מנהגנו להחמיר בכל צלי ומליחה לאסור בס' שאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן, מיהו בהפ"מ מיקילינן אפי' באיסור דאורייתא, ובאיסור דרבנן מיקילינן בהפסד קצת"), בדה"ש (ס"ק פ"ב, ס"ק קס"ב, סעי' ה' ב' ד"ה חתיכת).

(ב) מסופק – חכ"א (כלל ס' סעי' ז', "ובמקום הפסד מרובה צריך עיון אם יש להקל במקום שהוא כחוש באמת אף על גב דלענין מליחה כתב רמ"א בסימן ק"ה להקל בהפסד מרובה יש לומר דשאני מליחה דלרוב פוסקים אפילו בשמן אינו אוסר יותר מכדי קליפה מה שאין כן בחם בחם דבשמן לכולי עלמא אוסר כולו ואם כן יש לומר דאפילו בהפסד מרובה אין אנו סומכים על בקיאותנו ומצאתי במנחת יעקב כלל ל"ח ס"ק ח' שנסתפק גם כן בזה והניח בצריך עיון ואפשר בספק טריפה וכחוש בודאי ויש עוד צדדים להקל אפשר להצטרף להקל").

(ג) מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק קכ"ג).

1) רע"א (על רמ"א סעי' ט', הג' רע"א על פמ"ג שפ"ד ס"ק ל"ח) – "ויש לסמוך ע"ז באיסור כחוש. משמע דסמכינן בזה על הרמב"ן דאפילו שמן איננו אוסר במליחה רק כדי קליפה וא"כ בצלי דל"ש כן אפי' בהפ"מ אסור בסרך שמנונית משום דאין אנו בקיאים ודוק".

רע"א (על רמ"א סוף סעי' ט') – "ובדבר שיש בו סרך שמנונית באיסור דאורייתא מקילי' בהפ"מ דדינו ככחוש דבצלי בעי נטילה ... מלישנא דהרמ"א כאן דכתב להקל בהפ"מ בכחוש דסומכים על דעת י"א דבמליחה אף בשמן סגי בקליפה א"כ בצלי דל"ש כן משמע דבכחוש ויש בו סרך שמנונית אף בהפ"מ בעי' ס' ע' במנ"י (סוף כלל ל"ח) דמשמע להב"י דצלי ומליחה שוים והיינו כמ"ש לעיל ולדינא צ"ע".

2. דרבנן, במקום הפסד קצת.

(א) מיקל רק נטילה – עי' ש"ך (ס"ק י"ב), מנחת יעקב (כלל ל"ח סוף ס"ק י"ד), רע"א (על רמ"א סוף סעי' ט', "ובאיסור דרבנן מקילי' בהפסד קצת"), חזו"א (יו"ד סי' כ"ב ס"ק ז' ד"ה מנהגנו, "ובאיסור דרבנן מיקילינן בהפסד קצת").

ז] פעמים דאמרינן "שאנו כן בקיאים".

א. כבוש - סעי' א'.

1. ש"ך (ס"ק א') – "נראה דאע"ג דלא מחלקינן בין כחוש לשמן היינו במליחה וצלייה וכה"ג אבל כולי האי לא נחמיר".

ב. היתר שמן, איסור כחוש - סעי' ה'.

1. יד יהודה (הארוך ס"ק נ') – "י"ל הגם דמחמירין שלא לחלק בין כחוש לשמן מ"מ לא מחמירין עוד לומר שהוא מפטם עוד להשאר".
 2. לענין פסח.

(א) מחמיר, אמרינן שאין אנו בקיאים.

1) גר"ז (סי' תמ"ז סעי' ז', סי' תס"ז סעי' נ"א, סעי' נ"ט) – "ובמדינות אלו נוהגין להחמיר בבשר חם שנגע בו חמץ חם לאסור את כולו אפילו הוא כחוש לפי שאין אנו בקיאים לחלק בין כחוש לשמן שלפעמים הבשר נראה כחוש מבחוץ והוא שמן מבפנים לפיכך נוהגין להחמיר בכל דבר ששייך בו שמנונית לאסור את כולו בהנאה אם נגע בו חמץ ושניהם חמין אף על פי שאין שם רוטב ואין אנו מקילין אלא בחמץ שנגע במצה וכיוצא בה מדברים שאי אפשר למצוא בהם שום צד שיהיה בהם שמנונית כמו שיתבאר בסימן תס"א ותס"ז ע"ש".

2) הו"ד בשעה"צ (סי' תס"ז ס"ק קמ"ד) – "ולדידן דאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן, אפילו בכחוש אסורה כולה [הגר"ז]".
 3) יד יהודה (הארוך ס"ק נ') – "מיהו עכ"ז גבי חמץ שהוא במשהו ומחמירין בו כמה חומרות י"ל דמחמירין גם בזה וכן דעת המ"א בא"ח שם".

3. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ה' ד"ה חתיכת, עמ' רפ"ג), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ס').

(א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח) – "ויש לחקור באיסור כחוש ממש דרבנן והיתר אי כחוש ממש אין בקיאים הואיל ומפטם גופא דבר השנוי במחלוקת".

(ב) רע"א (על הרמ"א סוף סעי' ט') – "ופ"מ בש"ד (סקי"ח) מספק באם האיסור כחוש לגמרי וההיתר אינו כחוש לגמרי אם אמרי' על ההיתר אין אנו בקיאים ומפטם די"ל כיון דמפטם גופיה במחלוקת שנוי' לא מחמירי' ביה כ"כ".

ג. איסור בלוע באוכלים - סעי' ז'.

1. ש"ך (ס"ק י"ז, סוף ס"ק כ"ג) – "הכי קי"ל דאין איסור חם אוסר היתר חם בלא רוטב יותר מכדי נטילה אלא דאנן מחמירין מטעם דאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן ובכ"ה אין להחמיר".

2. פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ז, ס"ק י"ח, סי' צ"ב מ"ש"ז ס"ק ז') – "סוף דבר לענין בלוע להיות יוצא אנו בקיאים".

3. חזו"ד (סי' צ"ד חי' ס"ק כ"ו, בי' ס"ק ט"ו).

4. רע"א (סי' ס"ו על הש"ך ס"ק י"ג).

5. בדה"ש (ס"ק ק"ה).

(א) הטעם: שאיסור בלוע גופא הוי מחלוקת, אין מוסיפים עליו חומרא זו – יד יהודה (הארוך סוף ס"ק מ"ג, סי' ע' הארוך ס"ק י"ד ד"ה ראיתי), חזו"א (יו"ד סי' כ"ב ס"ק ז' ד"ה ואנחנו, ס"ק ח' ד"ה סי' ק"ה סעי', "ולא דמי להא דמיקילינן בחתיכה הבלוע איסור

- כחוש שנגעה באחרת דהתם מיקלינן משום דאפי' בשמן דעת מהר"מ שאין יוצא מחתיכה לחתיכה ונהי דמחמרינן בשמן אבל אין ראוי לבטל בקיאותנו בכחוש", בדה"ש (ס"ק ק"ה, סי' צ"ד סעי' ז' ב"י ד"ה בשר).
- 1) מראי מקומות – פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק נ"ו).
- 2) איסור בלוע בכלים [משא"כ בלוע באוכלים], אין אנו בקיאים – ש"ך (ס"ק כ"ג).
- 1) מראי מקומות – פמ"ג (סי' צ"ד שפ"ד ס"ק כ"ז).
- 2) מקשה על הפמ"ג – יד יהודה (סי' צ"ד הארוך סוף ס"ק ל"ג), עי' בדה"ש (סי' צ"ד סעי' ז' ב"י ד"ה בשר), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק קמ"ח).
- 3) איסור בעין נוגע בחתיכה וחתיכה בחתיכה.
- 1) מיקל – משאת בנימין (סי' ס"ט, "ואין לחלק דדוקא איסור הבלוע לבד שאין כאן איסור בעין כלל בשעה שנוגעין בחתיכו' אחרות אלא דנבלע בו הוא שאינו מפעפע מחתיכה לחתיכה אבל בכה"ג שהחטה עדיין בעין בשעה שנוגעין בחתיכות אחרות נימא דכי היכי שמפעפעת לחתיכה זו ה"ה מפעפע' בכל החתיכו' הנוגעות באותה חתיכה כיון שהאיסור עדיין בעין. הא ליתא ..."), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח).
- 2) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ק"ה), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק נ"ח).

ד. ודאי כחוש.

1. עי' לעיל.

ה. סרך שמנונית במקום הפסד [מרובה].

1. עי' לעיל.

ו. לענין ריח.

1. עי' סי' ק"ה סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ז. דגים.

1. פמ"ג (סי' פ"ג מש"ז ס"ק ז') – "דבאו"ה שם ד"י כתב רוב דגים אין שומן ברגילים למלוח ופי' דנוטלין הבני מעיים מתוכו ששם עיקר השומן יע"ש. והנה אף דא"א בקיאים בין כחוש לשמן אפי"ה בדגים אנו בקיאים וכאמור".
2. דרכות (סי' פ"ג ס"ק ס"ד) – "לית בהו שמנונית. ואף דאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן אפי"ה בדגים אנו בקיאים. מ"ז שם".
3. בית יצחק (סי' פ"ג חלק א' ס"ק כ') – "מש"ז".
4. מעדני השלחן (סי' פ"ג ס"ק ס"ז).
5. מראי מקומות.
- א) חלקת בנימין (סי' קי"ב סעי' ו' ב"י ד"ה מהפת, עמ' כ"ד) – "ס"ל להפמ"ג דדגים כיון דמן הסתם אין בהם שמנונית וכמש"כ ברמ"א סימן פ"ג ס"ה ממילא הו"ל כדבר שאין שייך בו שמנונית דסמכינן על הבקאות מיהו צ"ע לפמש"כ בש"ך סימן ק"ה שם דדוקא באיסור דרבנן מקילין בדבר שאין שייך בו שמנונית, ובדגים היכא דאיכא שמנונית הא הו"ל איסור דא"ו וכמש"כ ברמ"א סימן פ"ג שם".

ח. ביצה.

1. מיקל.

- א) יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ד) – "כתה הפ"מ בהפתיחה סוף חלק ב' ... ולא ידעתי מאין הוציא זה ... באמת אדרבה משם משמע להיפך דנראה ברור ...".
- ב) חלקת בנימין (סי' קי"ב ס"ק נ"ט, ציונים ס"ק קפ"ח, סעי' ו' ב"י ד"ה מהפת [עמ' כ"ד], מילואים שם).
2. שיטת הפמ"ג.
- א) פמ"ג (שער התערובות סוף ח"ב) – "ודע דביצה מיקרי דררא דשומן".
- ב) פמ"ג (סי' פ"ו שפ"ד ס"ק כ"א) – "משא"כ ביצה לחודיה איסור כחוש לגמרי ובדרבנן לא מחמירין".
- ג) פמ"ג (סי' ק"ב שפ"ד ס"ק א') – "כתב הבית לחם יהודה אות ב' בשם בית הלל טחו חלות בביצה יטול כדי נטילה והכדי נטילה יאכל למחר עכ"ל. ועיינתי בבית הלל אות א' דטעמו דבסימן ק"ה [ס"ה] מבואר דבדבר דלא שייך שמנונית כדי נטילה סגי עכ"ל".
3. מראי מקומות.
- א) חלקת בנימין (סי' קי"ב סעי' ו' ב"י ד"ה מהפת, עמ' כ"ד) – "נחלקו בזה הפמ"ג ... והיד יהודה ...".

ט. מראי מקומות.

1. פרי"ת (ס"ק י') – "דהאידינא לית אנן בקיאים בחלב לומר זה חלב כחוש ואין מפעפע ויש לאסור בכל מין חלב ושומן אבל לגזור בכל מין איסור מחשש שמא יש בו פעפוע אינו נלע"ד ואפי' שייך בו שמנונית אי קא חזינן דלית ביה שמנונית אין לאסור כדעת מרן ואין לנו לגזור מדעתנו".

2. הגר"א בבבצל שליט"א (אהל יעקב) – "בכל מקום שהל' או"ה שיש לנו הכלל של אין אנו בקיאים בין כחוש לשמן, וכן הכלל ששמן מפעפע, האם אומרים שמן מפעפע רק בדבר שבא מן החי, וא"כ מנלן לומר כן. או שמא כל דבר שומני נחשב כשמן לענין זה, כגון שמן קנולה וכדומה נחשב כדבר שיש בו שמנונית. תשובה: גלענ"ד שכן".

הגר"א בבבצל שליט"א (אהל יעקב) – "בעבר הרב שליט"א כתב לי שחוששים שגבינה שמינה, האם גם גבינה צהובה 3% נחשב כדבר שמן. תשובה: כן".

ח צלי עם תתאה גבר - סעיף ו'.
א. נפל חם על צונן, אינו אוסר אלא כדי קליפה.

ט איסור בלוע - סעיף ז'.

א. ראשונים.

1. מיקל.

א) טור (סעי' ז').

2. נטילת מקום.

א) ריטב"א (דף צז: ד"ה והורו) – "ודי לה בנטילת מקום למקום".

3. כמו איסור מחמת עצמו [כיון שיש חנ"נ].

א) ר"ן (דף מג.) – "אבל אינו מחזור דכיון דקיימא [לן] דחתיכה עצמה נעשית נבלה ואפשר לסוחטו אסור כלומר שאפילו היה אפשר לאיסור שיסחט ויצא מחתיכה זו אפ"ה החתיכה אסורה דרב הכי ס"ל וכמו שיתבאר בסמוך בס"ד כיון שכן הרי כל מה שחתיכה זו של היתר פולטת איסור גמור הוא דהא [אמרינן אפילו היה] אפשר לאיסור שיסחט מן היתר אפ"ה אסור וכיון שהוא כגוף האיסור למה לא תאסור חברתה בפליטתה ומה שהביאו ראייה מן המליחה איכא למימר שהדם נשרף וכלה בתוך המלח לגמרי וכן מה שהביאו ראייה מן הצלי נראה לי דכיון דחתיכה עצמה נעשית נבלה מבשר בחלב למדנו כמו שאפרש לפנינו בס"ד אין אומרים כן אלא דומיא דבשר בחלב דרך בישול ואין בבשר בחלב קליפה מן התורה דדרך בישול אסורה תורה בדוקא ובהא נמי סליק פירוקא למלח של מליחה שלא יאסור ומאי דאמרינן לקמן בגמרא [דף קח ב] מבלע בלע מפלט לא פליט דאלמא כל שלא נער אין החתיכה אוסרת חברתה מחמת פליטתה ה"מ למאן דס"ל אפשר לסוחטו מותר דכיון שכן אין חתיכה זו שקבלה טעם מן החלב נידונית כחתיכת בשר אסור אלא כחלב שקבלה טעם ממנו ומש"ה מקשינן דמבלע בלעה מפלט לא פלטה פליטה אוסרת לפי שהחלב שבה אפשר שאינו יוצא מחתיכה לחתיכה ואפילו הוא יוצא ממנה הוה ליה מין בשאינו מינו וא"א שתאסור כל החתיכות כולן מפני שהן מינה אבל למאי דמסקינן אפשר לסוחטו אסור אפשר דאפילו בשלא נער כלל [ולא כיסה כלל] אמרינן דכיון שגוף היתר של חתיכה זו נעשה איסור אוסרת כל החתיכות כולן מפני שהן מינה כיון שכולן עומדות בקדרה שיש בה הכל וליחות ולפיכך נראין דברי רש"י ז"ל דרב הכי מפרש לה למתני' טפת חלב שנפלה על חתיכה אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה אסורה כלומר הקדרה כולה מפני שחתיכה עצמה נעשית נבלה ואוסרת כולן מפני שהן מינה".

ב. הלכה.

1. מיקל, שאין צריך אפילו כדי קליפה.

א) עי' יש"ש (חולין פרק ז' סי' מ"ה), [לשיטת שסבר שאין איסור בלוע כחוש פולט, אבל הוא עצמו חולק] – "לחתיכה הנאסרת בבליעה אינה אוסרת בלא רוטב, ולא בעי לא נטילה ולא קליפה, ואמרינן שאינה מולכת מחתיכה לחתיכה בלא רוטב".

ב) ט"ז (ס"ק י"ד) – "פירוש אינו אוסר כלל ואפי' כדי קליפה".

ג) ש"ב (ס"ק י"ז).

ד) כנה"ג (הג' הטור ס"ק ל"ה).

ה) בית לחם יהודה (ס"ק ט"ז).

ו) חוו"ד (חי' ס"ק כ"א).

ז) פמ"ג (שפ"ד ריש ס"ק י"ח, מש"ז ס"ק י"ד) – "ודע עוד דקליפה לא בעי משמע הא הדחה בעי ואפשר לחומרא בעלמא".

ח) זבחי צדק (ס"ק מ"ה).

ט) חזו"א (יו"ד סי' כ"ב ס"ק ז' ד"ה הא).

י) כה"ח (ס"ק ע"ו).

יא) בדה"ש (ס"ק צ"ח).

1) ואפי' במקום שהחתיכת היתר הוא שמינה – ש"ב (ס"ק י"ט, "והוא הסכמת הפוסקים"), פרי"ת (סוף ס"ק ט'), "פשוטים הם בדברי הטור ואין לזוז מהם"), בית לחם יהודה (ס"ק ט"ז), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח, ס"ק י"ט, "גם בבלוע אין אומרים היתר מפטם לאיסור הבלוע להיות יוצא מחתיכה לחתיכה"), חוו"ד (חי' ס"ק כ"א), זבחי צדק (ס"ק מ"ז), כה"ח (ס"ק ע"ו), בדה"ש (ס"ק ק"ו, ס"ק ק"ח, "ונראה שיש להקל כן לדינא").

א. כ"ש להפוסקים שחולק בסעי' ה' - ט"ז, פרי"ח, גר"א, מחה"ש, חזו"א.

2. מחמיר [אא"כ הם רק חמות].

א) יש"ש (חולין פרק ז' סי' מ"ה) – "חתיכה שנאסרה מחמת שבלעה איסור ממקום אחר, אינה אוסרת חברתה בלא רוטב, אם הן חמות, אבל מ"מ בצלייה או במליחה אסרו".

3. מראי מקומות.

(א) רע"א (על ש"ך ס"ק י"ט) – "והוא הסכמת הפוסקים. עיין במג"א (סימן תס"ז סק"ג) בשם תשובת הרמ"א דל"א באיסור דרבנן (היינו לענין חמץ בפסח במשהו) שאיסור יוצא מחתיכה לחתיכה וכו' משמע דבדאורייתא אמרינן דיוצא מחתיכה לחתיכה וצ"ע".

ג. **בשר בחלב** [נ"מ, אם ברור שיוצא הבליעות] – טור (סעי' ז'), מחבר (סעי' ז').

1. פ"י, מיירי שנגע בשר חם בגבינה חמה.
  - (א) יש"ש (חולין פרק ז' סי' מ"ה) – "מ"ש דבשר בחלב חשיב איסור מחמת עצמו, היינו בשר חם שנגע בגבינה חם".
  - (ב) ט"ז (ס"ק י"ג, סי' צ"ב ס"ק ז') – "ואף על גב דבסי' ק"ה ס"ז הוה בשר בחלב לאיסור מחמת עצמו היינו בשר עצמו עם חלב עצמה כמו שמבואר שם בדברינו בס"ד".
  - (ג) פר"ח (ס"ק כ"ג).
  - (ד) לחם הפנים (ס"ק כ"ו).
  - (ה) מנחת יעקב (כלל כ"ח ס"ק א').
  - (ו) כתרי (ס"ק י"ד, פלתי ס"ק י"א) – "ועיין מה שכתבתי פלתי (ס"ק י"א) אם הפירוש דנצלה בשר עם גבינה, אבל בשר בלוע [מחלב] ונצלה עם שאר דברים אין איסור מחמת עצמו, ואינו אוסר. או יש לומר בשר בחלב הואיל האי לחודיה שרי, הוי איסור מחמת עצמו. ועיין פלתי (ס"ק י"א) דעיקר כפירוש ראשון".
  - (ז) גר"א (ס"ק מ') – "ור"ל בשר הנוגע בגבינה אבל בשר שבלוע מחלב הוי כשאר דבר הבלוע שאינו אוסר ... **והאחרונים שגו** בזה בכמה דברים".

(ח) יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ו, הארוך ס"ק כ"ח).
 (ט) חזו"א (יו"ד סי' ט"ז ס"ק ד') – "ודאי דעת הרמ"א כדעת המיקילין אף בבו"ח שאין הנאסר אוסר אלא במקום שאיסור עצמו יכול לילך וכן מבואר בדברי השו"ע כאן שפסק להא דאיסור בלוע אין יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב ולדעת הר"ן אין הדין כן אלא אף הנאסר מחמת בלוע אוסר אחרים בלא רוטב מדין ח"ע נ"נ כדן בשר בחלב וכן הסכים הגר"א ז"ל בביאורו ס"ק מ' וכן דעת סמ"ק שהביא הש"ך סי' ק"ג ס"ק י"ח, ודעת סה"ת שאוסר כבר פירשו הש"ך סי' צ"ד ס"ק כ"ב דטעם האיסור לא נפגם כלל".
 (י) בדה"ש (ס"ק צ"ט) – "ולדינא נראה להקל בזה כדעת הטורי זהב".
 (יא) מגילת ספר (אות כ"ו ד"ה ולדעת) – "ולדינא נראה להקל בזה כדעת הט"ז משום שגם הגר"א שם נקט כמותו וזוהי דעת החזו"א בסי' ט"ז ס"ק י"ד ואכמ"ל".

2. פ"י, חתיכת בשר שבלוע מחלב.

- (א) ש"ך (ס"ק י"ז, נקוה"כ על הט"ז ס"ק י"ג, ע"י סי' צ"ב ס"ק ז' [ע"י פמ"ג סי' צ"ב שפ"ד ס"ק ו', ס"ק ז', ס"ק י"ג]) – "לבתר דמסיק אפשר לסוחטו אסור וחנ"א כ"כ נחשב הבשר גוף האיסור ואה"נ דאוסר דנהי דלא פליט החלב עצמו מ"מ כיון דע"י חבורן נאסרו א"כ הבשר שנחשב גוף האיסור אוסר".
- (ב) פר"ת (ס"ק י"א).
- (ג) ע"י פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ג, שפ"ד ס"ק י"ז).
- (ד) זבחי צדק (ס"ק מ"ד).
- (ה) כה"ח (ס"ק ע"ד).
- (ו) הגר"י רייזמן שליט"א (על סי' צ"ב סעי' ג').

1) בשר כחוש, רק כדי נטילה – ש"ך (ס"ק י"ז), "נראה דאין לאסור יותר מכדי נטילה כיון דבלאו הכי קי"ל דאין איסור חם אוסר היתר חם בלא רוטב יותר מכדי נטילה אלא דאנן מחמרינן מטעם דאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן ובכ"ה אין להחמיר", פר"ח (ס"ק כ"ד), חוו"ד (חי' ס"ק כ'), זבחי צדק (ס"ק מ"ד), כה"ח (ס"ק ע"ד).

3. דעת החכ"א.

- (א) חכ"א (כלל מ"ד סעי' ו') – "ואף על גב דלענין זה אמרינן דחשיב כנבילה וכאיסור מחמת עצמו ולא כבלוע מכל מקום אם נגעה חתיכה זו בחתיכה אחרת חם בחם בלא רוטב לא חשיב לענין זה רק כבלוע כמו שנתבאר כלל ס' סימן ט' (ש"ך בסימן ק"ה ס"ק י"ז ועיין שם הטעם לחלק) דקים להו לחז"ל שאין שום טעם יוצא מהחלב אלא על ידי רוטב (שם)".
- (ב) חכ"א (כלל נ"ז סעי' ו') – "דאם נאסר מחלב הוי איסור מחמת עצמו".

(ג) חכ"א (כלל ס' סעי' ט') – "ולכן טיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר ונאסר ונגעה חתיכה זו בחתיכה אחרת אינו אוסר רק כדי נטילה (ש"ך ס"ק י"ז) ויש אומרים דחלב שנבלע בבשר לא מיקרי הבשר איסור מחמת עצמו לאיסור חברתה רק כדן בלוע דאף על גב דהבשר ודאי נקרא כולו נבילה אבל לאיסור חברתה אינו אלא בלוע ואינו אוסר כלל אפילו כדי קליפה (וכן כתב הט"ז סימן ק"ה ס"ק י"ג. ודברי הש"ך ס"ק י"ז מגומגמים קצת ונראה לי שיש טעות סופר וכן צריך לומר אחר שכתב ובעל כרחך צריך לומר דכאן מיירי שנגע בשר חם וכו' ומביאו הב"ח וסבירא ליה לרב וכו' עד כולי האי לא מחמרינן ואחר כך צריך לומר תיבות אלו ואין זה עיקר גם מהרש"ל וכו')."

(ד) מעדני אשר (סוף סי' ק"ז) – "ולדינא, דברי החכמ"א לא נתחווירו לי די הצורך, דבכלל ס' ס"ט נראה מדבריו שהעתיק שתי השיטות ללא הכרעה (ודבריו שם קצת מקושי הבנה), ובכלל מ"ד ס"ו סתם דחשיב כאיסור בלוע שאינו אוסר בלא רוטב ולא כאיסור מחמת עצמו, ואילו בכלל נ"ז ס"ו סתם דחשיב כאיסור מחמת עצמו שאוסר בלא רוטב".

4. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק ט"ו), דרכ"ת (ס"ק קכ"ח), מעדני אשר (סי' ק"ז), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק קכ"ה).

(א) ב"ת (ס"ק ח') – "כבר כתבתי בסימן צ"ב סעיף ו' מאי דקשיא אהא דכתב רבינו כאן דחתיכה הבלועה בבשר בחלב אוסרת בנגיעתה בדבדן טפה שנפלה על החתיכה מבואר בגמרא (חולין ק"ח ב) דאינה אוסרת וכתבתי דאינה אוסרת האחרות לגמרי קאמר אבל בכדי

נטילה ודאי אוסרת אפילו באינו שמן ע"ש ומהרש"ל (פג"ה סי' מה) פירש דמ"ש רבינו כאן או בשר בחלב רצונו לומר שנגע בשר חם בגבינה אוסרת הגבינה בנגיעתה חמין כדלעיל בסימן צ"א (עמ' שצט - ת) אבל חתיכה בשר שנפלה עליה טיפת חלב ונאסרה אינה אוסרת חתיכה אחרת בנגיעתה חמין בלא רוטב".

(ב) פמ"ג (סי' צ"ב שפ"ד ס"ק י"א) – "ומיהו אי הוה ידעינן שנפלט מכל היה מותר שנפרד לגמרי ואף למאן דאוסר בשר בחלב כהאי גוונא עיין סימן ק"ה בש"ך י"ז יודה כאן".

פמ"ג (סי' ק"ו שפ"ד ס"ק ב') – "ומיהו אם בא אליהו ואמר שנפלט לגמרי היה מותר אלא שאין במציאות (עס"י ק"ה בש"ך אות י"ז)".

ד. דם: אם נקרא איסור מחמת עצמו, או איסור בלוע.

1. מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק ט"ז), חו"ד (בי' ס"ק י"ג), בדה"ש (סעי' ז' ד"ה אין בה איסור, עמ' ר"צ).
(א) ט"ז (סוף ס"ק י', עי' ס"ק ט"ז) – "וכתב רש"ל פרק גיד הנשה סימן מ"ה דחתיכה שיש בה דם של עצמה מיקרי ג"כ חתיכה שנאסרה מחמת בלוע ולא איסור מחמת עצמה".

(ב) ש"ך (ס"ק י"ח) – "היכא דהחתיכה בלועה מדם אינה אוסרת שאר החתיכות ע"י מליחה וצלייה ומ"מ נראה דהיינו דוקא שנמלח והודח כדינו ואח"כ בלע דם וכדאיתא באו"ה סוף כלל י"ב בכה"ג הוא דאינו יוצא מחתיכה לחתיכה ע"י מליחה וצלייה אבל בשר שלא נמלח עדיין ויש בו דם של עצמו פשוט בש"ס וכל הפוסקים שאוסר במליחה וצלייה וכמו שנתבאר בס"ס ע"י".

ה. חתיכה שבלעה מן הדברים המפעפעים בטבען.

1. מחמיר – רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א, ט:), טור (סעי' ז'), מחבר (סעי' ז'), "בלעה מן הדברים המפעפעים בטבען, כגון שומן, אוסרת חברתה בין בצלי בין בנוגע ז' בזו חם בחם או בתחונה חמה ועליונה צוננת, שהאיסור הבלוע בעצמה מפעפע ויוצא מחתיכה לחתיכה", פוסקים.

(א) ששים – ש"ך (ס"ק כ'), פר"ח (ס"ק כ"ה), בית לחם יהודה (ס"ק י"ז), זבחי צדק (ס"ק מ"ח), כה"ח (ס"ק ע"ט).

2. מיקל [לגמרי] – מהר"ם (מרדכי חולין סי' תרפ"ג).

3. לסתירת המחבר, עי' לקמן סעי' ט'.

ו. תחנותה צוננת, בלוע מאיסור שמן.

1. כלום.

(א) ש"ך (ס"ק כ"א) – "ומשמע הא אם התחנותה צוננת אפי' קליפה לא בעי וטעמא נ"ל דהא דקי"ל חם לתוך צונן קולף היינו משום דמקמי דמוקיר ליה א"א דלא בלע פורתא והיינו דוקא מגוף הדבר שאצלו בלוע מיד ממנו מעט מקמי דמוקיר ליה כיון שנוגע בו אבל אינו יוצא מחתיכה לחתיכה מקמי דמוקיר ליה".

(ב) גליון מהרש"א (על המחבר סעי' ג' ד"ה אינו).

(ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' קי"א) – "ושמעתי מרי"ב של' להקל כהש"ך אפילו שלא במקום הפסד".

2. מחמיר [כדי קליפה].

(א) או"ה (כלל ל"ו דין ו').

(ב) פר"ח (ס"ק כ"ו) – "או בתחנותה חמה ועליונה צוננת. משמע הא אם התחנותה צוננת אפילו קליפה לא בעי ... ש"ך [ס"ק כא]. והמשמעות שכתב אינו כלום, דהא באיסור שמן קיימין שאוסר הכל, מכלל דבתחנותה צוננת בקליפה סגי. וגם דינו אינו נראה דמאן לימא לן שהאיסור שמן לא פעפע כבר למטה בהיתר ותחלת פליטתו מהאיסור, ואי אפשר להקל בלא ראייה, ועוד דהכי מסתבר".

(ג) פר"ח (ס"ק י"ב).

(ד) בית לחם יהודה (ס"ק י"ח).

(ה) מחה"ש (ס"ק כ"א).

(ו) רע"א (על המחבר סעי' ז' [כדאי' בבדה"ש בי' ד"ה אין בה וכו', עמ' ר"צ]) – "ומ"מ י"ל אם לח רותח נפל על יבש שבלוע בו דבר איסור מוציא הבלוע ואסור כ"ק ונאסר הרוטב דאדמיקר לי' מקרי רוטב להפליט הבלוע כ"ק".

(ז) בדה"ש (ס"ק ק"ו, בי' ד"ה אין בה וכו', ד"ה אבל).

3. בהפמ"ר מיקל.

(א) חו"ד (חי' ס"ק כ"ג, בי' ס"ק י"ד).

(ב) זבחי צדק (ס"ק מ"ט).

4. בהפסד מיקל.

(א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"א) – "ונראה באין הפסד יש להחמיר כפרי חדש ופ"ת".

פמ"ג עי' סי' ס"ח מש"ז ס"ק ט' סוף דין ד') – "והמחמיר תע"ב דקליפה דבר מועט הוא".

(ב) כה"ח (ס"ק פ').

5. מראי מקומות – דרכ"ח (סי' צ"א ס"ק כ"א), מעדני השלחן (סי' צ"א ס"ק כ"ח).

(א) מהרש"ם (ח"ב סי' י"ג) – "דבנ"ד שהקערה ה' צוננת ותתאה גבר בודאי נאסר רק כ"ק ולשי' הש"ך סי' ק"ה סקכ"א לא אמרי' בכה"ג אדמיקר בלע ואף שהפ"ח ומנ"י השיגו עליו מדברי או"ה כלל ל"ו דין ו' וכ"ה ברדב"ז ח"א סוס"י ר"י אבל אני מצאתי

באו"ה כלל כ"ט ד"ו בהג"ה דמפורש כהש"ך ועכ"פ אין זה דבר ברור לאסור כ"ק".

ז. גדר איסור בלוע: עיסה שנילושה במים אסורים, האם הוא איסור בלוע או כאיסור ממש.

1. כאיסור בלוע.

א) בית שלמה (יו"ד ח"א סי' ק"ס) – "ואף שיש מגוף המים תוך העיסה אף אם היה המים אסורים מחמת עצמם כיון שעכשיו הם בלועים תוך העיסה וראיה לזה משמעתתא דטפת חלב בחולין דק"ח דמשם שורש הדין דאין בלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב, ואף שנבלע גוף החלב בחתיכה ולא טעמו בלבד ... וכ"מ להדיא מדברי הט"ז בס"י ק"ה ססק"י בשם רש"ל ובסקט"ז ... ומדברי הש"ך שם סקי"ח".

ב) השיב משה (יו"ד סי' ל"ד) – "דאם ה' הנילושים בחלב וכן הנילושים בשומן רק כעין פשטידא דהיינו שלא ה' שמנונית טוח עליהם מבחוץ רק כבלוע בהן מחמת מיעוטן ...".

ג) דברי יואל (יו"ד סי' מ"ו אות ב') – "ומ"ש דהחלב לא הוא איסור בלוע אלא איסור מחמת עצמו כמו הקמח, זה טעות, דודאי ממשות העיסה והגוש שבתוכה אינו אלא הקמח, אבל המים או החלב אינו אלא מדביק הקמח ונותן בו טעם, ואינו אלא כמו חלב שנבלע בבשר דאף שנבלע החלב ממש ולא הוסר גם ממשות החלב לא הוא ג"כ אלא איסור בלוע ... אבל אם אינו אלא נילוש בחלב מותר מטעם דהוא רק בלוע, וזהו באמת דבר פשוט אין מהצורך לשום ראיה".

ד) הגר"ש קוטס (קובץ פעמי יעקב חט"ז עמ' מ"ט).

2. כאיסור ממש.

א) מהרש"ג (ח"ב סי' ק"פ) – "דאף דבשונ"ת בית שלמה חיו"ד סי' ק"ס פשוט בעיניו דפת הנילושה בחלב לא חשיב החלב רק כמו איסור בלוע ואינו יוצא בלא רוטב. עכ"ז יש לפקפק, דאפשר דלא הוא כמו בלוע יען דגוף הפת נבנה משני דברים מקמח וחלב, דבצירוף שניהם נעשה העיסה אפשר דלא הוא בליעה אלא כבעין. דבלוע לא הוא אלא אם חתיכה בלעה איזה איסור דלא נבנתה החתיכה מהבליעה, משא"כ בזה. וכיון דגוף הדין שכתבו הפוסקים דאיסור בלוע אינו יוצא בלא רוטב מוכח רק מהא דאמרי' בש"ס פ' כ"ה בסוגי' דטיפת חלב מבלע בלע מפלט לא פלט א"א ללמוד מזה אלא דומיא דהתם דאין כאן אלא בליעה ממש ולא תערובת. אבל באם לש פת עם חלב לא חשוב החלב כבלוע אלא כתערובת והוי ממש. ואף שהשו"ת בית שלמה מביא ראי' מדברי הט"ז בס"י ק"ה סק"י, התם מיירי מחתיכה שיש בה דם דמ"מ לא נתחברה החתיכה ע"י הדם שבתוכו ושפיר לא חשיב אלא כבליעה משא"כ בפת הנילוש בחלב. והבאתי דמשמע כדברי בספר בית מאיר על היו"ד בס"י צ"ב במש"כ שם על הט"ז סקי"ד ולכן לפענ"ד יש להחמיר לאסור הכלי בפרט שאין כאן הפ"מ כ"כ. ואם הוא הפס"מ אפשר להתיר לאחר שהיית מעל"ע לסמוך על דברי הבית שלמה".

3. בולע שלא ע"י חום, יש להחמיר.

א) חזו"א (יו"ד סי' כ"ב ס"ק ז' ד"ה הא דאין בלוע) – "הא דאין בלוע יוצא מחל"ח בל"ר היינו דוקא בלוע ע"י חם שקבלה מחברתה, אבל בלל חלב אסור או דם בקמח בצק זה שנגע באוכל בהם אסור כדי נטילה כאיסור מחמת עצמו, כמש"כ הב"מ בגליון הט"ז סי' צ"ד ס"ק י"ד, וכ"כ הש"ך סי' ק"ה ס"ק י"ח לחלק בין חתיכה שבלעה דם לדם החתיכה עצמה דם חתיכה עצמה לא חשיב בלוע".

ב) בדה"ש (בי' ד"ה עוד, עמ' ר"צ).

4. מראי מקומות – חלקת יעקב (יו"ד סי' כ"ב, ובהג"ה), אג"מ (יו"ד ח"ג סי' כ"ה ד"ה אבל), פמ"ג השלם (ליקוטי מגדים מש"ז אות ק"מ).

א) גר"ז (או"ח סי' תצ"ד סעי' ט"ז) – "והנהגים לאפות לחם נילוש בחלב או בחמאה יזהרו כשמסיקין התנור קודם האפייה שיסיקוהו יפה בענין שיהיו נצוצות ניתזין ממנו כדי להפליט ממנו את רוטב של בשר שנשפך עליו לפעמים ונבלע בתוכו (ושיהיו הגחלים מהלכים על פני כולו עיין סי' תס"א) וכן יזהרו ליקח מרדה חדשה להוציא בה לחם זה מן התנור ולא יוציאוהו במרדה שמוציאין בה שאר כל הלחמים שאינן של חלב אפילו אם רוצים להפכה על צדה השני לפי שעכשיו היא נבלע בה טעם החלב בכל עוביה כשיוציאו בה לחם נילוש בחלב ואחר כך כשיאפו לחם אחר לאכלו עם בשר ויוציאוהו במרדה זו יהא נפלט ממנו טעם החלב ויבלע בלחם (כדי קליפה כמ"ש בסימן תנ"א)".

ב) אמרי יושר (ח"ב סי' ט' אות י"ג) – "עוגות שאופים עם ביצים שיש בהם דם ... ומ"ש מעלתו דביצים הוי כחוש מה בכך הא אין זה בלוע דהא הביצה נבלל בעיסה ויש בעין גם למטה במקום שנגע בתנור ונבלע בתנור".

ג) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) – "לחם שנילוש עם חלב למשל, או שאר סוג בצק שנילוש עם חלב האם הוא נחשב כחלב בעין או כחלב בלוע, ויש בזה נפק"מ הרבה לגבי העברת טעם, וכן לגבי דבר פרווה שבלוע עם חלב, אם נפל לתוך תערובות שיש בו ששים כנגד החלב שהוא עצמו תהיה מותר באכילה, כי אין אומרים אפשר לסוחטו בהיתר. תשובה: איני יודע".

ח. דבר לח שבלוע מאיסור: האם נחשב בלוע או בעין.

1. בעין.

א) פמ"ג (סי' צ"ב מש"ז ס"ק ט"ז ד"ה עוד, או"ח סי' תנ"א א"א ס"ק ל"א, ס"ק ל"ה).

ב) מהרש"ם (ח"ב סוף סי' ק"פ, ח"ד סוף סי' נ"ו) – "מ"ש הח"ד שם ס"ק י"ג דגם בצלול אין בלוע יוצא ורו"מ הקשה מהא דאין המדומע מדמע רק לפי חשבון משום דנבלל ומה"ט ל"א חתיכה נעשית נבילה ואפשר לסוחטו בלח בלח ומ"ש ראי' מצלי י"ל לפמ"ש הח"ד בעצמו סק"י כבר כתבתי בגליון לדחות ד' הח"ד והבאתי מתוס' חולין ק"ח ע"ב וריטב"א שם ומהרא"ש סוף"ה דע"ז וגם מהרשב"א ור"ן חולין קי"ב ע"א דבלח ל"ש בלוע וגם במש"ז סי' צ"ב ס"ק ט"ז בד"ה עוד כתב כו' במ"ש מתוס' חולין ק' מבואר להיפך וע"ע בפמ"ג או"ח סימן תמ"ז א"א סקי"ט ועיין בח"ד סימן צ"ב סקי"ד שכתב בעצמו להיפך".

ג) יד יהודה (סי' ע' הארוך ס"ק י"ג ד"ה הארכתי) – "באמת דברי הח"ד אינם כלל וסתירת דבריו מבואר להדיא בדברי המחבר והש"ך...".

ד) בדה"ש (ס"ק ק"י).

2. בלוע.

א) חוו"ד (חי' ס"ק כ"א, בי' ס"ק י"ג) – "ומדבר לח ג"כ אין יוצא בלוע בלא רוטב".

3. מראי מקומות – פמ"ג השלם (סי' צ"ב מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק קכ"ג, עיונים וביאורים סי' ט"ו אות ב' ד"ה וכן).

א) טוב טעם ודעת (קמא, סי' קי"ג ד"ה והנה) – "דבשעת הבליעה הוי גוש רק דאח"כ נימס אז כיון דבשעת הבליעה הוי רק דבר גוש נחשב בליעה ושוב אינו יוצא אף כשנימס אח"כ ... דבשעת הבליעה הוי צלול אז שפיר לא נקרא בלוע רק תערובת".

4. קמח, לשיטות שהוא לח בלח [עיי' סי' ק"ט]. אם ה"ה כאן.

א) בעין.

1) פמ"ג (או"ח סי' תנ"א א"א ס"ק ל"א, ס"ק ל"ה) – "מכל מקום דנידוך ונעשה כקמח לא שייך בלוע".

ב) בלוע.

1) מהרש"ם (ח"ב סוף סי' ק"פ, ח"ח סי' קנ"א ד"ה ומה) – "קמח או תבלין הדקין כקמח אף שדינו כלח, מ"מ לענין זה י"ל דשפיר נבלע בתוכו".

2) יד יהודה (סי' צ"ו הארוך ס"ק כ"ח) – "ומ"ש הפ"מ בא"ח שם דכיון שנדכו דק דק לא שייך איסור בלוע אינו כלום".

ג) מראי מקומות – דבר חריף (פרק ד' הע' ה').

י כלי הבלע מאיסור ונגע בו היתר - בלי רוטב.

א. הלכה, אוכל הנוגע בכלי איסור.

1. מחמיר, אפילו באיסור כחוש – רשב"א (חולין דף קח: ד"ה אילימא, לשונו מובא לקמן), הג' שע"ד (סי' נ"א אות ג', בשם אונ"ו, בשם מהר"ם), רמ"א (סעי' ז', "אבל כלי שבלע איסור, אוסר היתר שנוגע בו אפילו באיסור שאינו שמן"), מג"א (סי' תנ"א ס"ק ל"ז, "ובספר אפי רב רבבי בשער ע' כ' אם הוציא מצה חמוצה במרדה ואח"כ אחרות ונתערבו ראשונות באחרונות נתבטלו עכ"ל וזהו סברא דחוויה הוא שס"ל שאין איסור הבלוע יוצא מכלי בלא רוטב ואין איסור אלא פת ראשונה משום שהיה קצת בעין ואם נתערב בטל וכמ"ש באו"ה שער ל"ט ד"ז ע"ש, באשר ידוע שכל דבריו לקוחים מאו"ה אבל אנו קי"ל כמ"ש בי"ד סי' ק"ה סס"ז דכלי פולט בלא רוטב וכ"מ באו"ה שם ע"ש ודוק"), חק יעקב (סי' תנ"א ס"ק נ"ד), פמ"ג (סי' צ"ד מש"ז ס"ק ז' ד"ה תשובה), מ"ב (סי' תנ"א ס"ק קי"א), פוסקים.

ב. הטעם להחמיר.

1. משום דכלים אין הבליעה נסרכת בהן אלא עומדת בתוכן כעין כנוס ובמעט רתיחה יוצאת בליעתן.

א) רשב"א (חולין דף קח: ד"ה אילימא) – "וי"ל דשאני כלים מאוכלים דכלים אין נסרכת בהן בליעתן אלא עומדת בתוכן כעין כנוס ובמעט רתיחה יוצאת בליעתן מהן כולה או מקצתה, משא"כ באוכלין שהיא נסרכת ומתפשטת בתוכם ואינה יוצאת בנקלה כל כך והילכך אינה יוצאת כי אם ע"י רוטב".

2. משום דכלי שאין בה פליטה מגופה, יוצא מה שבלע.

א) דר"מ (ס"ק כ') – "כתב בהגהות שערי דורא (סי' נו אות ג) בשם ר"י מאיברא דלא אמרינן סברא זו דאין הנאסר יכול לאסור אלא במקום שהאיסור יכול לילך לשם אלא במאכל שיש לו טעם מעצמו אמנם כלי שאין לו פליטה מעצמו פולט שפיר מה שבלע אף בלא רוטב וראיה מדגים שעלו בקערה דמותר מטעם דהוי נ"ט בר נ"ט ולא התיר מטעם דאין הנבלע בקערה הולך בדגים בלא רוטב עכ"ל וכ"פ בארוך כלל ל"ו (דין ה) הלכה למעשה ופשוט הוא דאינו אוסר רק כ"ק בלא רוטב כמו שנתבאר לעיל (אות ה)".

ב) ט"ז (ס"ק ט"ז) – "הטעם בזה דדוקא מאכל שיש לו מה לפלוט מגופו אז הבליעה אינה הולכת בלא רוטב אבל כלי שאין בה פליטה מגופה אז יוצא שפיר מה שבלע".

ג) ש"ב (ס"ק כ"ב) – "מאחר שאין בו פליטה מגופו אוסרת היתר כולה".

ד) פר"ח (ס"ק כ"ז).

ה) בית לחם יהודה (ס"ק י"ט).

ו) מחה"ש (סי' תנ"א ס"ק ל"ז).

ז) עדיין צ"ב.

1) חזו"א (יו"ד סי' כ"ב ס"ק ז' ד"ה ולשון) – "ולשון האחרונים ז"ל בטעם שיוצא מכלי משום שאין לו פליטת עצמו צריך לפרש כמו שפירשנו דאל"כ אין בזה שום סברא".

2) בדה"ש (ס"ק ק"ט, בי' ד"ה בשתי) – "וצ"ע".

3. "והיינו נמי טעם דבלוע יוצא מן הכלי בלא רוטב דבלוע בכלי עומד האיסור בעין והוי בדמיון הבלילה באוכל אבל בלוע באוכל מתמזג ונבלע טפ"י – חזו"א (יו"ד סי' כ"ב ס"ק ז' ד"ה והיינו).

ג. המאכל יבש.

1. כדי קליפה – דר"מ (ס"ק כ', לשונו מובא לעיל), ש"ך (ס"ק כ"ג, עיי' סי' צ"ד ס"ק ל"ג, "ביבש לגמרי דאינו מפליט רק כדי קליפה"), מג"א (סי' תנ"א ס"ק ל"ז, "א"צ אלא קליפה"), פר"ח (ס"ק כ"ח, סי' ס"ט ס"ק נ"ד, סי' צ"ד ס"ק ל'), בית לחם יהודה (ס"ק כ"א), חק יעקב (סי' תנ"א ס"ק נ"ד), חגורת שמואל (סי' צ"ד ס"ק כ"ו), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ג, סי' י' ס"ק כ"ב ד"ה דין חדש, סי' צ"ד מש"ז ס"ק ט"ו, שפ"ד ס"ק ל"ג, "דאין כלי אוסר בלא רוטב כי אם כדי קליפה הוא אמת כמו שכתב הש"ך ק"ה אות כ"ג והביאו הדרכי משה שם ובתנאי שיהא המאכל שבתוכו יבש לגמרי"), חוו"ד (חי' ס"ק כ"ה, סי' צ"ד חי' ס"ק כ"ח), רע"א (סי' ס"ו על הש"ך

ס"ק י"ג), חכ"א (כלל נ"ז סעי' א', סעי' ב', "שאם נתן בו יבש גמור צריך קליפה"), זבחי צדק (ס"ק נ"ג), מ"ב (סי' תנ"א ס"ק קי"א), ערה"ש (סי' צ"ד סעי' ל"ד), יד יהודה (הקצר ס"ק נ"ד, סי' צ"ב הארוך ס"ק נ"ו, סי' צ"ד הקצר ס"ק מ"ט, הארוך ס"ק מ'), כה"ח (ס"ק פ"ד), בדה"ש (ס"ק קי"א, סי' צ"ד ס"ק ק"ז).

א) הוא חומרא דרבנן – פנים יפות (פ"ר צו ד"ה כל אשר, "לפמ"ש הש"ך שם (ס"ק ל"ח) דבאיסור כחוש אינו רק כדי קליפה היינו לחומרא אבל לא מדאורייתא"), הו"ד במנחת פתים (סעי' ז' ד"ה ובגוף), ודרכ"ת (ס"ק קמ"ד), ומנחת יצחק (ח"ה סי' כ' אות ג', "דשאני בפליטת הכלי בלא רוטב, דכתב בס' פנים יפות עה"ת (פ' צו), דהוי רק חומרא מדבריהם, ומה"ת אינו יוצא בלא רוטב גם מכלי לאוכל, רק בלוע שמן עיי"ש, והובא בדרכ"ת (סי' ק"ה ס"ק קמ"ד)").

ב) מראי מקומות – בדה"ש (בי' ד"ה בשתי, עמ' רצ"ה).

ד. חימום חלה על סיר בשרי.

- נעשה החלה בשרי.
- ד) עי' הגר"ח ק"ק זצ"ל (עלי שי"ח עמ' ר"כ אות ד') – "שאלה: האם מותר לחמם חלה על סיר בשרי נקי שעומד על הכיריים לצורך סעודה שלישיית שהיא סעודה חלבית. תשובה: יזהר".
- א) הבית בכשרותו (בב"ח סי' ו', עמ' נ"ב).
- ב) אבני ישפה (אהל יעקב י"ג אלול תש"ע) – "אם מחממים חלה על קדירה של בשר אסור לאכול אותו עם חלב או דגים כיון שיש לחוש לחוות דעת שאין נ"ט בר נ"ט בשעת בישולו".
- ג) יסודות הלכות תערובות (עמ' מ"ב ד"ה ועד) – "וע"כ יש להיזהר מלחמם חלה ע"ג סיר בשרי (של טשולנט וכד') מכיון שהיא נעשית בשרית מהבלוע במכסה הסיר, ואם הניח ניר כסף בין החלה לכלי הבשרי, החלה מותרת כדין שני כלים הנוגעים זה בזה שאין הבליעות עוברות אם אין רוטב בין הכלים".
- ד) חיי הלוי (ח"ה סי' נ"ט אות י"א) – "שיש נותנים בשבת קודש חלה קרושה על הקדרה לחממה ... קיבלה טעם עכ"פ כ"ק מרוטב לבשר, שהרי מבואר (בס"ק ק"ה ס"ז ברמ"א) דבלוע יוצא מכלי לאוכל אפילו בלי רוטב ... וממילא יהא אסור לאכול הנשאר מחלה זו לסעודת חלב, אמנם יש עצה בזה, לשום חתיכת זילבער פאפיר תחת החלה".
- ה) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות ל"א) – "לכן יש להניח נייר-כסף תחת החלה ...".

1) Dira Days (דפ"ח, שאלה מ"ה) -

We left our חלה on top of the chulent pot to warm up. We didn't finish it all, and wanted to use this חלה for milchig french toast. Is it fleishig? Answer: This may be a serious problem. If there is steam coming out of the chulent pot into the חלה it is indeed fleishig. It is so fleishig that you may even have to wait six hours before eating it. However, if it is just sitting on top and steam is not actually going into the חלה (highly unlikely), the פוסקים disagree to it's status (נ"ט בר נ"ט or נ"ט בשעת בישול). The challah's קליפה therefore, should not be eaten with milk. If steam did enter the חלה and you made french toast with it, you may need to kasher your pan.

- אמנם, עי' לקמן הדין של יבש לגמרי. עדיין, יש עוד טעם להחמיר, אם יש בשר עכשיו בתוך הסיר, י"א בשעת בישול הוא כנ"ט ראשון. וכן עי' דרכי הלכה (פרק י"ג סוף סעי' י'), "הניח מאכל פרווה לחמם על כיסוי קדירה שמתבשל שם כעת בשר והיה היד סולדת בו בכיסוי, דנחשב טעם הבשר כטעם ראשון, והכל נקשר החל מבליעת הקדירה ועד הכיסוי מבחוץ בשעת בישול, ונמצא שטעם ראשון של בשר נבלע במאכל הפרווה שעל גב הכיסוי. ואסור לאכול יחד עם גבינה, ומזה תדון גם כשהניח חלה על גבי הכיסוי של החמין".
- מראי מקומות – הר"ש קטן (דף הכשרות חכ"ה מספר י' עמ' מ"ח).

ה. יבש לגמרי.

- מיקל – הגריש"א זצ"ל (שמעתי מהגר"י לרנר שליט"א, בעל מחבר שמירת הגוף והנפש), הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי, ומסביר שדבר כמו קליפת החלה (crust of the challah) הוי יבש לגמרי ויש דין כמו כלי. משא"כ דבר כמו קליפת הלחם (crust of the bread)).
- א) וכן עי' בכל בו (בב"י או"ח סי' תנ"א סוף ס"ק כ"ב) – "וכתב הכל בו (סי' מח ט ע"ג) אפילו הונח לחם מצה על חלות לחם חמץ אפילו חם בחם לא אסרוהו דלא בלע מיניה כלל אבל ראוי להרחיק מזה לפי שזה דבר זר בעיני קצת העם וראוי להחמיר בו מפני מראית העין והעיד ר' דוד ב"ר לוי שראה מעשה בעיר נרבונה שהיו משימין לחם מצה כשהיו מוציאים אותו מן התנור חם בתוך עריבה שלשין בה בשאר ימות השנה והתירוהו על פי חכמי העיר".
- 1) מראי מקומות – חק יעקב (סי' תנ"א ס"ק מ"ט).
- 2) מחמיר – סתימת הפוסקים.
- 3) מראי מקומות.

א) יד יהודה (סי' צ"ב הארוך ס"ק נ"ו) – "דהנה מצינו גם גבי מאכל דאם היא יבש אינו בולע מכלי זולת כדי קליפה גם בלוע שמן כמבואר בהפוסקים ויתבאר אי"ה לקמן סי' ק"ה וכן היא לעיל סי' ס"ט והטעם משום דמשני דברים קשים אין מפליטין ומבליעין זמ"ז כ"כ אלא מעט בעלמא וזה מכלי לאוכל דידוע דאוכל הגם שהיא נגוב מ"מ א"א בלא לחלוזת בתוכו ואינו כעץ לכך מכלי שהיא דבר יבש לגמרי עכ"פ בולע ממנו מעט לכך די בקליפה אבל כלי מכלי שהם שני דברים יבישים לגמרי אין מפליטין ומבליעין זמ"ז כלל ודבר זה ברור ופשוט".

ו. **מאכל שיש בו רטיבות קצת** [אם יש רוטב, הוי בישול, וממילא צריך ששים].

1. כדי נטילה [אפילו שמן] – פ"ח (ס"ק כ"ח, סי' ס"ט ס"ק נ"ד, סי' צ"ד ס"ק ל'), זבחי צדק (ס"ק נ"ה), ערה"ש (סעי' מ"ב, סי' צ"ד סעי' ל"ד).
2. ששים [כיון שאין בקיאיין] – ש"ב (ס"ק כ"ג, "דבר יבש שיש לו רטיבות קצת והלכך כיון דמדינא מפליט מיהו שפיר ואוסרת כדי נטילה ... לדידן אוסר עד ס"י), בית לחם יהודה (ס"ק כ"א), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ג, סי' צ"ד מש"ז ס"ק ז' ד"ה תשובה, ס"ק ט"ז שפ"ד ס"ק ל"ג), רע"א (על רמ"א סעי' ג', לשונו מובא לקמן), חו"ד (סי' צ"ד ח"י ס"ק כ"ח), חכ"א (כלל נ"ז סעי' א', "ואם יש בו לחלוחית צריך נטילה ולהנמשכים אחר רמ"א אוסר כולו כיון דמדינא מפליט ואוסר כדי נטילה יש לומר כיון דאנן לא מחלקינן בין כחוש לשמן דאוסר כולו (ש"ך שם ס"ק כ"ג)), יד יהודה (הקצר ס"ק נ"ד, סי' צ"ד הקצר ס"ק מ"ט, הארוך ס"ק מ'), כה"ח (ס"ק פ"ה), בדה"ש (ס"ק ק"א, סי' צ"ד ס"ק ק"ז, ציונים ס"ק רל"ח).
- א) רק אם הכלי למטה, אבל אם הכלי למעלה משאר רק מה שנכנס בתוך הקדירה – רע"א (על רמ"א סעי' ג', "ואם הניח כלי קר על איסור חם ל"א תתאה גבר ויאסר כל הכלי מהמאכל איסור או שיאסר המאכל כולו מהכלי איסור אם המאכל יש בו רטיבות קצת דהא אפי' בתחב כף לתוך קדיר' משערים רק נגד מה שתחב כדלעיל (רס"י צ"ד) וע' במשבצות זהב שם").
3. בצירוף יש להקל בקליפה – באר יצחק (י"ד סי' י"א, "מהרא"ש והבעה"ת מוכח דס"ל דאף ברטיבות קצת אינו אוסר אלא בקליפה וכשיטת הב"י הנ"ל, ולכן היכא דאיכא עוד ספק אם נאסר אם לא יש להקל דסגי בקליפה אף ברטיבות קצת").
4. מראי מקומות.
- א) ש"ב (ס"ק כ"ג, "ואע"ג דמדברי מהרש"ל שהבאתי בס"ק ..."), אפשר זה היש"ש [שהולך הבליעה מכף לביצה, לאסור כולו עם קצת רוטב. ולא רק קליפה, דהביצה יש קליפה] – יש"ש (חולין פרק ז' סי' מ"ד, "ומאחר שבצים אסורות, אם הוציא אותם ביצים מן המים הרוותחין בכף, כל אחת ואחת לבדה, הכף אסורה, משום שהביצה האסורה היתה עליה לבדה חוץ למים, ואח"כ הוציא השאר ביצים בכף, וכולן אסורות, כ"כ בש"ד (שם) ואע"פ שהכף נאסר מכה בליעה, וא"כ איך יאסור אח"כ הביצים הנשארות חוץ לרוטב, היינו משום דדוקא גבי חתיכת בשר הוא דאמרינן הכי, אבל כלי שנאסר מחמת בליעה אוסר המאכל אח"כ, אפילו בלא רוטב, כמ"ש המרדכי, והוכיח מדגים שעלו בקערה, וכ"פ מהרא"י").
- ב) עי' לקמן, הגדר של יבשות.

יא [איסור שמן שנבלע בכלי - והמאכל יבש לגמרי.

א. צ"ע.

1. ש"ב (ס"ק כ"ג, עי' סי' צ"ד ס"ק כ"ז) – "באיסור שמן שנבלע בכלי אפשר דאפי' ביבש לגמרי אוסר בס' ... צ"ע לדינא".
2. כרתי (ס"ק י"ז) – "ואי יש בו שמן אם אוסר רק כדי קליפה, או מפעפע יותר, נסתפק הש"ך (ס"ק כ"ג), וצ"ע".
3. באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י"ח).
4. באה"ט (ס"ק י"ט).

ב. כדי קליפה.

1. פ"ח (ס"ק כ"ח, סי' ס"ט ס"ק נ"ד).
2. לחם הפנים (ס"ק ל"ב(ב)) – "ומ"מ צ"ע לדינא [ש"ך] ולדידי מסתברא דאין לחלק בכלי בין בלע איסור שמן לבלע איסור כחוש".
3. נוב"ק (י"ד סי' ל', דגול מרובה על ש"ך ס"ק כ"ג) – "והנה הש"ך לא החליט רק כתב דרך אפשר אבל המג"א בא"ח סי' תנ"א ס"ק ל"ז פסק בהדיא שאפילו שמן לגמרי הבלוע בכלי אינו אוסר כולו וא"כ לא שבקינן מה דפשיטא למג"א בשביל ספקו של הש"ך".
- א) בדברי המג"א - עי' לקמן.
4. מכה"ש (סי' תנ"א ס"ק ל"ז).
5. פת"ת (ס"ק י"ג).
6. כת"ס (י"ד סי' נ"ד ד"ה והנה) – "והנה הש"ך סי' ק"ה ס"ק כ"ג הניח בספק אם בלוע שמנה בכלי שפולט לתוך מאכל אם מבליע בכולה, או רק כדי נטילה והניח בצ"ע, ועיין מ"א סי' תנ"א ס"ק ל"ו, ס"ל דאפילו בשמן אינו אוסר רק כדי קליפה, וכ"כ פ"ח ביו"ד סי' ק"ה דאפילו שמן אינה בולע יותר מכדי קליפה ...".
7. זבחי צדק (ס"ק נ"ד).
8. ערה"ש (סעי' מ"ב) – "וייש מי שרוצה לומר דבשמן גם בכלי צריך ס' ואין כן הלכה [עי' ש"ך סקכ"ד אבל המג"א סי' תנ"א סקל"ז והפ"ח סקכ"ח חולקין בזה ע"ש]".
9. יד יהודה (הקצר ס"ק נ"ד, הארוך ס"ק ל"ז, סי' צ"ב הארוך ס"ק נ"ו, סי' צ"ד הקצר ס"ק מ"ט, הארוך ס"ק מ').
10. שו"ת בית שלמה (י"ד סי' קס"ח) – "ואף שהש"ך ... מ"מ הפר"ח מתיר בפשיטות וכן המג"א ... נו"ב".
11. תהלה לדוד (י"ד סי' ל').
12. עי' מנחת פתים (סעי' ז').
13. כה"ח (ס"ק פ"ד).
14. הגר"מ הלבירשטאם זצ"ל (ויהי בנסוע עמ' שכ"ה אות א', עמ' של"ב)

ג. חמץ בפסח.

1. כדי קליפה.

(א) מג"א (סי' תנ"א ס"ק ל"ז) – "אנן קי"ל כמ"ש ב"ד סי' ק"ה ס"ז דכלי פולט בלא רוטב וכ"מ באו"ה שם ע"ש ודוק מיהו נ"מ דמצה ראשונה נאסרה כולה אם יש חשש שמנונית או אם אין חשש שמנוני' אסור כדי נטילה אבל אחרות א"צ אלא קליפה שכבר נתקנה במצה הראשונה".

(ב) חק יעקב (סי' תנ"א ס"ק נ"ד).

(ג) גר"ז (סי' תנ"א סעי' נ"ו) – "ואם יש בלכלוך זה חשש שמנונית כגון שאפו ברחת זו עוגות של חמץ עם שומן הרי מצה הראשונה כולה אסורה אף אם יש בעוביה הרבה יותר מרוחב גודל מטעם שנתבאר בסימן תמ"ז והאחרונים די להם בקליפה".

(ד) מ"ב (סי' תנ"א ס"ק קי"א) – "אבל אם הדיחו המרדה מקודם ואין עליה חמץ בעין רק הבלועה בה אין אסור רק כדי קליפה בין שנשתמש בה מקודם עם שומן או בלא שומן דאיסור הבלוע בכלי אין יכול לאסור יותר מכדי קליפה".

2. אם יש ראייה מהמג"א וסייעתו כנגד הש"ך.

(א) י"א הש"ך מסכים להקל.

(1) ת"א (כלל קכ"ה סעי' י"ט) – "ונראה לי דאפילו להש"ך ב"ד סי' ק"ה שכ' דצריך עיון בכלי שבלע שומן אם מפליט בלא רוטב לאסור בכלולו היינו כשהאיסור עצמו הנבלע היה שמן, בזה צ"ע לדעת הש"ך, אבל הכא האיסור עצמו כחוש רק מחמת דמפטם, י"ל דמודה למ"א".

א. אמנם עי' חכ"א (כלל נ"ז סעי' ג'), לשונו מובא לקמן.

(2) שעה"צ (סי' תנ"א ס"ק קל"ו) – "כ"כ המ"א ופר"ח ב"ד סימן ק"ה (ס"ק ט') וחק יעקב (ס"ק נ"ד) וגם הפמ"ג מצדד כן ב"ד שם והנה הש"ך שם ב"ד סקכ"ג מסתפק דהיכא דבלוע שומן בכלולו אפשר דאוסר כולו וכל אלו חולקים על הש"ך אמנם הנהר שלום (ס"ק י"ד) ומקו"ת (בי' ס"ק י') [אמנם עי' חו"ד חי' ס"ק כ"ה, לשונו מובא לקמן] וח"א כתבו דבענינו לענין חמץ כיון דהאיסור מצד עצמו הוא כחוש גם הש"ך מודה דאין אוסר כולו".

(3) שו"ת תפארת צב"י (יו"ד סי' כ"ג אות ד') – "ולדעתי אין זה ענין להתם דהאיסור עצמו אינו שמן דהשומן אינו חמץ י"ל גם בכה"ג ל"א בבלוע היתר מפטם לאיסור".

(4) יד יוסף (על הש"ך ס"ק כ"ג) – "ול"נ לתרץ דגם המג"א מודה דאם נבלע בכלי איסור שמן מצד עצמו דודאי יוציא בלא רוטב לאסור כולו".

(ב) יש ראייה.

(1) נוב"ק (יו"ד סי' ל'), דגול מרבבה על ש"ך ס"ק כ"ג) - לשונו מובא לעיל.

(2) רע"א (חולין דף צו: ד"ה ועדיין) – "ואולם אם הבליעה דבר שמן בזה דעת הש"ך סימן ק"ה סקכ"ג דאוסר בכלולו, ודעת הפר"ח שם דבלועו בכלי אין חילוק בין כחוש לשמן עיין שם. וכן דעת המג"א סי' תנ"א סקל"ז".

(3) פת"ת (ס"ק י"ג) - לשונו מובא לעיל.

(4) מחצית השקל (או"ה סי' תנ"א ס"ק ל"ז).

(5) כת"ס (יו"ד סי' נ"ד ד"ה והנה).

(6) ערה"ש (סעי' מ"ב) - לשונו מובא לעיל.

(7) יד יהודה (הארוך ס"ק ל"ז).

(8) שו"ת בית שלמה (יו"ד סי' קס"ח) - לשונו מובא לעיל.

(9) כה"ת (ס"ק פ"ד).

ד. צריך ששים.

1. באר יצחק (יו"ד סי' י"א) – "הרי דמוכח מכל הראשונים והתוס' הנ"ל דבלוע שומן אוסר בכלולו, ותמיהני על כל האחרונים שפסקו להיפך".

ה. דעת החוות דעת.

1. ששים.

(א) חו"ד (סי' צ"ד חי' ס"ק כ"ח) – "וכן בבלוע שמן אף בדבר נגוב לגמרי אוסר עד ששים, ש"ך סימן ק"ה".

(ב) עי' מקור חיים (סי' תנ"א בי' ס"ק י').

2. כדי קליפה.

(א) חו"ד (חי' ס"ק כ"ה) – "ש"ך. והמ"א ... וכן עיקר. וכ"כ בשו"ת נודע ביהודה".

3. מראי מקומות – בדה"ש (ציונים ס"ק רמ"ז, סי' צ"ד ציונים ס"ק רמ"א).

ו. דעת החכ"א.

1. ששים.

(א) עי' חכ"א (כלל מ"ז סעי' א') – "ועוד דמסתמא בלע הסכין גם כן שמנונית כחמאה, ובדבר שמן אפילו בבלוע מתפשט בכלולו כמבואר שם (ועיין סימן צ"ד בש"ך ס"ק כ"ז ובסימן ק"ה ס"ק כ"ג שמסתפק בכלי שבלע שומן)".

2. כדי קליפה.

(א) חכ"א (כלל נ"ז סעי' ג') – "כשבלע איסור שמן נסתפק הש"ך (שם) כיון דבמאכל אוסר כולו ואם כן יש לומר שהוא הדין בכלי בשניהם חמין או אפילו התחתון חם אבל המג"א בסימן תנ"א ס"ק ל"ו כתב בפשיטות דאינו אוסר רק הקליפה".

ז. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ג, סי' ק"ח מש"ז ס"ק ז', סי' תנ"א א"א ס"ק ל"ז, סי' הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ב' אות כ"ד), רע"א (סי' צ"ד על ש"ך ס"ק ל"ג, חולין דף צו: ד"ה ועדיין), מעדני אשר (סי' ק"ט), בדה"ש (ס"ק קי"א, ציונים ס"ק רמ"ט, סי' צ"ד סוף ס"ק ק"ז), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ע"ה, עיונים וביאורים סי' י"ז אות א').

ה. בלוע שמן בכלי והאיסור עדיין בעין.

1. מעשה שהיה: בני שיחי' רצה להכניס תבנית אלומיניום שהבצק לחלות לתוך טוסטר חלבי, הוא נקה את הטוסטר היטב, לצערו הוכנס חתיכת פיצה ע"מ לחמם אותה, ובכך הבצק והפיצה התחממו באותו זמן, והגבינה מהפיצה נגעה בחלק מהתבנית, מה הדין: עם מספיק כדי קליפה, או לא [כיון שהוא חלה חלבי].
2. מראי מקומות – פמ"ג השלם (עיונים וביאורים סי' כ' אות כ').

יב] כלי היתר שנגע באיסור - בלי רוטב.

א. כלי היתר שנגע באיסור כחוש: האם דינו כדי קליפה או כדי נטילה.

1. עי' סי' צ"ד סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ב. מאכל שבלוע איסור, שנתן עליו כלי - איסור כחוש.

1. מיקל – ט"ז (ס"ק ט"ז, פשוט דכלי אין נאסר ממאכל שבלוע בו איסור שאינו מפעפע כגון כבד"), פ"ח (ס"ק כ"ז), בית לחם יהודה (ס"ק י"ט), חכ"א (כלל נ"ז סעי' ו', "אבל חתיכת בשר שנאסר מחמת בלוע של איסור כחוש ... ונפל לכלי של היתר אינו אוסר אפילו בשניהם חמין דדוקא הכלי פולט בלא רוטב אבל המאכל אינו פולט בלא רוטב"), יד יהודה (הקצר ס"ק נ"ה, הארוך ס"ק ל"ו, סי' צ"ב הארוך ס"ק נ"ו), בדה"ש (ס"ק ק"א, ס"ק קי"ב), פוסקים.

ג. איסור שמן שנבלע באוכל, והאוכל חם, שנתן עליו כלי.

1. מחמיר.
  - א) ט"ז (ס"ק ט"ז) - לשונו מובא לעיל.
  - ב) פ"ח (ס"ק כ"ז).
  - ג) בית לחם יהודה (ס"ק י"ט).
  - ד) חכ"א (כלל נ"ז סעי' ו') - לשונו מובא לעיל.
  - ה) ערוגות הבושם (ס"ק י"ב) – "דודאי בלוע שמן אוסר ממאכל לכלי בלא רוטב כמו שמפורש בדברי הט"ז".
  - ו) שו"ת בית שלמה (י"ד סי' קס"ח) – "בבלוע שמן יוצא בלא רוטב ... ס' חוות דעת ... ח"ו לסמוך ע"ז בדבר שלא נמצא בקדמונים וק"ו ...".
  - ז) יד יהודה (הקצר ס"ק נ"ה, הארוך ס"ק ל"ו).
  - ח) זבחי צדק (ס"ק נ').
  - ט) תהלה לדוד (י"ד סי' ל') – "וכתב הט"ז ... ופלע על החו"ד ... עכ"פ בליעה שמנה פשיטא דיוצא מאוכל לכלי בלא רוטב כמ"ש האו"ה והט"ז".
  - י) יד יהודה (סי' צ"ב הארוך ס"ק נ"ו) – "בח"ד ... ונעלם ממנו דברי הט"ז שם".
  - יא) משמרת שלום (שפ"ד ס"ק כ"ב).
  - יב) מהרש"ג (ח"ג סי' ל"ט).
  - יג) בדה"ש (ס"ק קי"ב, סי' צ"ו בי' ד"ה לאכלם עמ' שכ"ב).
2. מיקל.
  - א) חו"ד (חי' ס"ק כ"ד, בי' ס"ק ט"ו, סי' צ"ד בי' סוף ס"ק ט"ו, סי' צ"ז בי' ס"ק ד').
  3. מראי מקומות – בדה"ש (בי' ד"ה כלי, עמ' רצ"ו), מעדני אשר (סי' ק"י), הגר"מ הלברשטאם זצ"ל (ויהי בנסוע עמ' של"ו אות ח'), פמ"ג השלם (עיונים וביאורים סי' ט"ו אות ב').
  4. איסור שמן שנבלע באוכל, ויש דוחקא וחרף - עי' סי' צ"ו, לשיטות ומראי מקומות.
    - א) מהרש"ם (ח"ב סוף סי' ק"פ, ח"ג סי' של"ב, ח"ד סוף סי' נ"ו, ריש סי' קמ"ח, ח"ה סי' ו', סי' נ"ט, ח"ח סי' קנ"א) – "יש לצרף דברי הח"ד סקט"ו דגם בלוע שמן בחתיכה אין נבלע בכלי. ואף שבמק"א השגתי עליו וגם בשו"ת ב"ש סי' קס"ח חולק עליו מ"מ חזו לאצטרופי במקום הפ"מ".

ד. יש"ש (חולין פרק ז' סי' מ"ה) – "אבל תבשיל, כגון אורז או דוחן, או דגים, שנבלע בהם בשר או חלב, אם תחב בהן כף של בשר או חלב בן יומו, שפיר אוסר בליעה את המאכל, וחשיב המאכל כאלו כולו בשר או חלב ונאסר עם הכף".

1. הו"ד בפוסקים – ט"ז (סי' צ"ד ס"ק י"ד), ש"ך (ס"ק כ"ב), פ"ח (ס"ק כ"ז), לחם הפנים (ס"ק ל"ב), בית לחם יהודה (ס"ק כ'), ערה"ש (סעי' מ"ב), כה"ח (ס"ק פ"ג), פוסקים.
2. צ"ע, למה הכף אסור.

א) צ"ל אינו בלוע, ואם בלוע רק אוסר האוכל – פמ"ג (סי' צ"ד מש"ז ס"ק י"ד, "ומה שהביא דברי ים של שלמה בפרק גיד הנשה סימן מ"ד יראה לפרש דהכי קאמר דסובר אף בלא דוחקא בגוש מפליט ומבליע והלכך אורז ודוחן שיש בו חלב ממש (ובלוע שגירת לישנא הוא) הכף נאסר מן הממש והכף מפליט דכלי מפליט בלוע בלא רוטב אבל אם המאכל רק בלוע מחלב אין דבר

הבלוע מאוכל יוצא בלא רוטב ומשום הכי הכף אין נעשה בן יומו מתחיבה זו. ומכל מקום המאכל אסור דהכלי מפליט שפיר בלוע (בלא רוטב), בית מאיר (סי' צ"ד על הט"ז ס"ק י"ד), אמרי בינה (סי' ק"ה על הט"ז ס"ק י"ד על הש"ך ס"ק כ"ב, סי' צ"ד על ט"ז ס"ק כ"ד).

(ב) מראי מקומות – חו"ד (סי' צ"ד בי' ט"ו), שו"ת תפארת צבי (יו"ד סי' כ"ג), יד יהודה (סי' צ"ד הקצר ס"ק מ"ה, הארוך ס"ק ל"ח), שו"ת בית שלמה (יו"ד ח"א סי' קס"ז הג"ה אות א'), דרכ"ת (סי' צ"ד ס"ק צ"ט), בדה"ש (סי' צ"ד סעי' ז' בי' סוף ד"ה קליפה, עמ' רע"ח), פמ"ג השלם (סי' צ"ד מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ק"כ).

(1) חלקת יעקב (יו"ד סי' כ"ב הע' א') – "עי' בטו"ז סי' צ"ד ס"ק י"ד שהביא בשם הרש"ל דדוחן ואורזי שבלועין מחלב ותחב לתוכן כף ב"י מבשר דנאסרו שניהם, ועי"ש בפמ"ג ויותר בארוכה בהגהות בית מאיר (בשו"ע דפוס ווילנא) שהקשו דאיך נאסר הכף כיון דטעם בב"ח הוי רק בלוע באורז ואינו יוצא בלי רוטב, ותירצו דמירי שם שנשפך חלב ממש לתוך האורז ולא הוי בליעת חלב לבד, ואף דהאורז עב הוא (דהא הרש"ל אירי בדין דבר גוש שאוסר גם בכ"ש) מ"מ כיון שיש חלב ממש בכל חלקי האורז חשוב כבעין. וכן ג"כ דעת החזו"א יו"ד סי' כ"ב אות ז'".

יג] כלים שנגעו זה בזה.

א. בלי רוטב.

1. מיקל, אין כלי אוסר כלי בלי רוטב – רמ"א (סי' צ"ב סעי' ח', "אשתי קדירות נוגעות זו בזו דאין אוסרין זו את זו בנגיעה"), יש"ש (חולין פרק ז' סי' מ"ה, "אבל שיבלע כלי מן הכלי, דהכל בליעה, ולומר שבליעה יבלע מן הבליעה, פשיטא דמותר לר"ב, שסובר בעלמא דאין איסור הבליעה אוסר בלא רוטב, וכבר כתבנו זו לפסק הלכה, דב' קדירות חמין, בשר וחלב, שנגעו זו בזו חמין דמותר, ומ"מ נראה דוקא שתי בליעות בכלי אחד, או בב' כלים, הוא דאין בליעה אוסרת בליעה"). ש"ך (ס"ק כ"ב, "אין כלי אוסר כלי בלי רוטב"), פ"ח (ס"ק כ"ז), בית לחם יהודה (ס"ק כ'), חו"ד (חי' ס"ק כ"ד, בי' ס"ק ט"ו), חכ"א (כלל נ"ז סעי' ז', "ופשיטא שאין כלי אוסר כל הנוגע בו אפילו שניהם חמין"), זבחי צדק (ס"ק נ"ב), ערה"ש (סעי' מ"ב, סי' צ"ב סעי' נ"ד, "ומכלי לכלי ודאי דאין הבליעה הולכת בלא רוטב ואינו אוסר כלל"), יד יהודה (סי' צ"ב הארוך ס"ק נ"ו, "ודבר זה היא ברור ופשוט"), כה"ת (ס"ק פ"ב), בדה"ש (ס"ק ק"י).
(א) לכתחילה - עי' סוף סי' צ"ב, לשיטות ומראי מקומות.

ב. כלי חרס.

1. מיקל, אין לחלק – שו"ת ברכת משה (סי' ח', סי' ט'), הו"ד בדרכ"ת (סי' צ"ב ס"ק קפ"א).
2. מראי מקומות – מהרש"ם (ח"ג סי' רל"ו, "ועכ"פ בכלים ישנים מוכח מהפוסקים להקל דסתם קדירות של חרס כמ"ש הב"י סי' קכ"ב בשם מרדכי והובא בברכ"מ שם וגם רומ"מ הביאו ואפ"ה מותרים"), שד"ח (מערת בב"ח ס' ט"ז).

ג. איסור שמן שנבלע בכלי.

1. מיקל: עדיין אין כלי אוסר כלי בלי רוטב.
(א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ב) – "ויראה דאין כלי אוסר כלי אפילו בלוע שומן".
(ב) פמ"ג (סי' צ"ג ס"ק ו' ד"ה ודע) – "דע דב' קדירות אין אוסרין בנגיעתן אפילו קיבלו דבר שמן מאוד ובזה קיל קדירות מאוכלין".
(ג) חו"ד (חי' ס"ק כ"ד, בי' ט"ו, סי' צ"ז בי' ד', עי' סי' צ"ד חי' ס"ק כ"ו).
(ד) כת"ס (יו"ד סי' נ"ד ד"ה ונ"ל) – "נ"ל דבכלי אין לחלק בין שמן לכחוש ואין חילוק זה רק בחתיכה".
(ה) אמרי ברוך (סי' צ"ב על רמ"א סעי' ח').
(ו) יד יהודה (סי' צ"ב הארוך ס"ק נ"ו) – "שני כלים אין אוסרין זא"ז גם בבלוע שמן אינו אוסר".
(ז) ערה"ש (סי' צ"ב סעי' נ"ד) – "אפילו כשבלוע בשמנונית לית לן בה".
(ח) תהלה לדוד (יו"ד סי' ל' ד"ה והנה).
(ט) כה"ת (ס"ק פ"ב).
(י) בדה"ש (ס"ק ק"י, סי' צ"ג ס"ק ל"ה).
(י) זר השלחן (סי' צ"ב פני השלחן ס"ק רמ"ז).
2. מחמיר.
(א) תורת יקותיאל (ס"ק ח' ד"ה והנה) – "הקדרה בלועה מאיסור שמן לפענ"ד צ"ע למעשה אפי' בדיעבד".
3. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' צ"ב ס"ק ק"פ), דברי יוסף (סי' תרכ"א אות ד'), הגר"מ הלב"ש (זצ"ל (ויהי בנסוע עמ' ש"ל אות י' ד"ה וכן).

יד] הגדר של יבשות - רק אם יבש לגמרי, או אפילו אם יש קצת רטיבות (moisture) יש להקל, בלבד שאין שם קצת רוטב (liquid).

א. בלוע באוכל לאוכל.

1. מיקל, אפילו אם יש קצת רטיבות בין הקדירות נקרא יבשים.
(א) פמ"ג (או"ח סי' תס"ז א"א ס"ק ל"א) – "גם אין בלוע יוצא בלי רוטב אף במליחה וצליה לבד דם, ומיחל היוצא מעט הוא, ולא חשיב רוטב".

(ב) חוו"ד (סי' צ"ב בי" ס"ק כ') – "אפילו לחין מותר כשיש ששים נגד הבעין, דזה לא מיקרי רוטב להוציא הבלוע מדופן לדופן. וראיה, דהא בצלי דקאמרינן אין הבלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב, אף שבודאי הן לחין הרבה, אלא ודאי דזה לא מיקרי רוטב".

(ג) מהרש"ג (ח"ב סי' ק"פ אות א') – "בחוו"ד".

(ד) בדה"ש (ס"ק צ"ח).

(ה) פמ"ג השלם (עיונים וביאורים סי' ט"ו אות א') – "נראה שלהלכה נקטו הפוסקים דלא סגי ברוטב טופח ע"מ להטפיה להוציא בלוע מאוכל ... דבעינן עכ"פ קצת רוטב".

2. מחמיר, צריך שיהיו הקדירות יבשים לגמרי.

(א) טוב טעם ודעת (תליתאי ח"א סי' קפ"ב) – "ומ"ש להתיר דבלוע ואינו שמן אינו אוסר בלא רוטב, זה טעות חזא דעל הבשר קודם המליחה כיון דנשרה במים יש עליו לחלוחית טופח ע"מ להטפיה והוי כרוטב".

(ב) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק קל"ט).

3. מראי מקומות – מגילת ספר (אות ל"ז).

ב. בלוע באוכל לכלים.

1. מחמיר, צריך שתהיה הקדירה יבש לגמרי.

(א) ע"פמ"ג (שו"ת מגידות סי' פ"ח, ע"י סי' ה') – "מעשה לקחו כפ בשר בן יומו והגיסו קדירה שהיה בה עיסה ממולא מגבינה שקורין קרעפליך, ואחר כך שפכו המים ועירו הקרעפליך לקערה חולבת. לכאורה הקערה כשירה מאחר שאין רוטב ודבר הבלוע בלא רוטב אין יוצא ... מכל מקום לא רציתי להתיר הקערה כי יש קצת רוטב, גם הקרעפליך טופח על מנת להטפיה אפשר הוה כמו רוטב, אבל באפיה כהאי גוונא יבש לגמרי יש להתיר כהי גוונא".

2. מראי מקומות.

(א) חכ"א (כלל מ"ו סעי' ה') – "ואם לקח כיוסי חם שהיד סולדת בו מקדירה שמבשל בה בשר והניחו על קדירה של חלב צוננת אם הכיוסי יבש שאין בו לחלוחית הכל מותר אבל מסתמא יש בו לחלוחית ומכל שכן אם ידע שהיה בו לחלוחית שהיד סולדת בו המאכל צריך קליפה".

ג. בלוע בכלים לכלים.

1. מיקל, אפי' אם יש קצת רטיבות בין הקדירות נקרא יבשים.

(א) חוו"ד (סי' צ"ב בי" ס"ק כ') – "אפילו לחין מותר כשיש ששים נגד הבעין, דזה לא מיקרי רוטב להוציא הבלוע מדופן לדופן. וראיה, דהא בצלי דקאמרינן אין הבלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב, אף שבודאי הן לחין הרבה, אלא ודאי דזה לא מיקרי רוטב".

(ב) ע"י יד אפרים (סי' ע"ו סוף סעי' א', כדאי' במהרש"ם [לשונו מובא לקמן]).

(ג) ע"י אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י', כדאי' בבדה"ש בב"ח סוף עמ' רט"ו. אולי אין ראיה, ע"ש).

(ד) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: קדירה של בשר וקדירה של חלב שנגעו זה בזה ויש קצת רוטב מה דינו. תשובה: דאם יש לחות אין צריך להחמיר, אבל אם יש רוטב היינו דבר ממשי, אפי' אם רק משהו יש להחמיר".

(ה) יבקש תורה (בב"ח סי' י"א ענף א') – "לענ"ד נראה מוכרע ומוכרח לדינא מסוגיא דידן למעשה כחוו"ד והפמ"ג, דהרי ...".

2. מחמיר, צריך שיהיו הקדירות יבשים לגמרי.

(א) דברי יוסף (סי' תרכ"א ס"ק ו') – "ובח"ד ס"ק כ' ... אמנם בב' קדירות העומדין אצל האש והם לחים דאיכא בקדירות רוטב וגם בחוץ נראה בעין זיעה ולח נ' פשוט לאסור".

(ב) זכרון אברהם (סוף סי' צ"ב) – לשונו מובא לקמן.

(ג) יד יהודה (סי' צ"ב הארוך ס"ק נ"ו).

(ד) הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה שבועות פרק י"ב ס"ק י"ג, מעדני מלכים סי' ק"ט) – "מחמירים כהסוברים (דברי יוסף סי' תרכ"א וזכרון אברהם ד"ה ומ"ש בשני) דהיינו דוקא ביבשים לגמרי אבל בלחין נאסר הכל, ודלא כחוו"ד שם".

(ה) הו"ד בדה"ש (ס"ק ק"י) – "ובמקרה שהקדירות הן לחות מבחוץ במקום נגיעתן יש שכתב שאף בזה מותר משום דלחות קצת לא מיקרי רוטב ויש שסובר דנאסר שפיר משום שאותו לחלוחית נאסר מן בליעת הכלי וכמו שכתב הרמ"א כאן שבליעה יוצאת מכלי לאוכל והדר נבלע מאותו לחלוחית המעורב בו מן האיסור לתוך דופן הכלי השני ... ולענ"ד נראה שיש להחמיר כן לדינא וצריך להזהר בזה הרבה".

(ו) הגר"א ונבנצל שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: ב' כלים שנגעו זה בזה, כגון א' של בשר וא' של חלב, ויש ביניהם קצת רטיבות האם זה מעביר טעם מכלי לכלי. תשובה: כן".

3. במקום הפסד יש להקל.

(א) מעדני השולחן (סי' צ"ב מטעמי השלחן אות נ"ג, מעדני מלכים סי' ק"ח) – "... וכן כתב הפמ"ג (שם מש"ז ס"ק כ"ט) דב' קדירות נוגעות אפילו הזיעו שניהן מותרות אם נגעו בחוץ. רק כיון שהדברי יוסף (סימן תרכ"א) וזכרון אברהם (ד"ה ומ"ש בשני) חולקים ע"ז, וסברי דלא התירו ב' קדירות נוגעים זה בזה, אלא אם הם יבשים לגמרי. לכן כתבתי במטעמי השלחן (שם ס"ק נ"ג) דרק במקום הפסד יש להתיר המאכל אם היה רטיבות קצת, אבל לא כשנשפך שם הרבה רוטב".

4. "ודע עוד ב' קדירות נוגעות אפילו הזיעו שניהן מותרות אם נוגעות בחוץ שכן כתב בתורת חטאת שם דין ח' דאם תחתונה מכוסה אין הזיעה אוסרת הרי כדבריי – פמ"ג (סי' צ"ב מש"ז ס"ק כ"ט), זבחי צדק (סי' צ"ב ס"ק ע"ח), כה"ח (סי' צ"ב ס"ק ק"ב), עצי העולה (זיעה סעי' ב').

(א) פי, גם אם מזיעין מבחוץ – דרכ"ת (סי' צ"ב ס"ק קפ"ג).

(ב) מראי מקומות – זכרון אברהם (סוף סי' צ"ב, "ומ"ש בשני קדירות נוגעת דאין אוסרת גם אם מזיעין, לא ידענא כוונתו. דאם מזיעין מבחוץ, לא נראה להתיר, גם הראי' מת"ח לא קאי על מזיעין מבחוץ. ומפנים א"צ ראייה, וזה פשיט"), פמ"ג השלם (סי' צ"ב מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק קע"ו).

5. מראי מקומות – מגילת ספר (אות ל"ז ד"ה ויש, סי' צ"ב אות ל"ד, נספחים יו"ד סי' ג' ד"ה וראיתי מי), ארחות שבת (פרק א' הע' ס"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט' הע' מ"ו), פמ"ג השלם (עיונים וביאורים סי' ט"ו).

(א) מהרש"ם (ח"ג סי' רל"ו) – "נראה דהיינו בסתמא כל שלא ראינו שיש מבחוץ זיעה לזה ורטיבות גדול אבל אם נדבק לחלוחית לקדירה שניי' אין מקום להקל. כמ"ש בס' זכרון אברהם להגאבד"ק ראדזין ליו"ד סוסי' צ"ב והעיר עמ"ש הרמ"ג במש"ז דגם במזיעין שרי דהיינו אם הקדירות מזיעין מבפנים למעלה אבל לא במזיעין מבחוץ ע"ש. ועפמ"ג או"ח סי' תמ"ז בא"א סוסק"ד וז"ל וב' קדירות נוגעים ומידייתו בארת' ביו"ד סוסי' צ"ב ס"ח בלא מידייתו עכ"ל. אך דלפמ"ש הח"ד סק"כ יש להקל גם בזה דמעט זיעה אין לו דין רוטב. וע"ע ביא"פ סוסי' ע"ו בזה ומ"מ צ"ע להתיר הקדירה לכתחלה אף שלענין התבשיל יש לסמוך על הח"ד ויד אפרים".

(ב) אבני ישפה (אהל יעקב י"ד אלול תש"ע) – "מותר להניח סיר רותח על שיש טרף כיון ששני כלים שנוגעים זה בזה אינם בולעים וכדברי הרמ"א יו"ד סי' צ"ב סע' ח'. והנה הפמ"ג הביא בשם הכנה"ג שיש להחמיר לכתחילה, אבל בשעת הדחק ודאי שיש להקל. ומעט לחות אינה גורמת לבליעה כי עדיין נחשב לקדירות יבשות".

אבני ישפה (אהל יעקב ט"ז אלול תש"ע) – "והמניח קדירה בשרית על שיש ששם לחלוחית מים, כבר כתב הפמ"ג סי' צ"ב מ"ז ס"ק כ"ט שלא אוסרים שתי קדירות נוגעות זו בזו גם אם מזיעין בחוץ, וכ"כ החו"ד בביאורים ס"ק כ' שאפילו הקדירות לחים מבחוץ, והו"ד בדרכי תשובה שם ס"ק קפ"ג. ולכן אין חשש בלחלוחית מים שיש על השיש".

אבני ישפה (אהל יעקב י"ז אלול תש"ע) – "ובענין להניח קדירה בשרית שיש למטה לחלוחית על גבי שיש חלבי, ודאי שיש להחמיר לכתחילה לנקות את השיש אבל אין לאסור בדיעבד וכמו שהבאתי בשם החוות".

ג) נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: קדירה של בשר וקדירה של חלב שנגעו זה בזה ויש קצת רוטב מה דינו. תשובה: אם יש רוטב הרי זה מפליט ומבליע".

ד) ביאור הסברא להחמיר בבליעות מכלי לכלי, יותר מבליעות מאוכל לאוכל – שהגם דקצת לחלוחית אין בכחה להעביר הבליעה מאוכל לאוכל, אבל בליעות מתוך הכלי הולך לאוכל הגם שאין שם רוטב [כדאי ברמ"א]. ממילא כשיש לחלוחית קצת חוץ מהכלי יש בליעות איסור, א"כ תלוי אם דבר לח שבלוע מאיסור (ע"ל לעיל) דינו כמו איסור בעין. והרבה פוסקים (יד יהודה, ועוד) מחמירים, חוץ מהחור"ד (לשיטתו). וממילא, הדר נבלע מאותו לחלוחית המעורב בו מן האיסור לתוך דופן הכלי השני, כדאי' ביד יהודה הו"ד בבדה"ש [ועוד ספרים, מגילת ספר, פמ"ג השלם ...].

ד. בלוע בכלי לאוכל: האם צריך ששים (נטילה) או רק קליפה.

1. מחמיר, שצריך שהקדירות יהיה יבשים לגמרי.

(א) ש"ך (ס"ק כ"ג, ע"ל סי' צ"ד ס"ק כ"ז) – "דבר יבש שיש לו רטיבות קצת והלכך כיון דמדינא מפליט מיהו שפיר ואוסרת כדי נטילה ... לדין אוסר עד ס"ו".

(ב) רע"א (על רמ"א סעי' ג') – "ואם הניח כלי קר על איסור חם ל"א תתאה גבר ויאסר כל הכלי מהמאכל איסור או שיאסר המאכל כולו מהכלי איסור אם המאכל יש בו רטיבות קצת".

ג) מחצית השקל (או"ח סי' תנ"א ס"ק ל"ז).

ד) יד יהודה (הקצר ס"ק נ"ד).

ה) בדה"ש (ס"ק ק"א).

2. מיקל, שאפילו אם יש קצת רטיבות בין הקדירות נקרא יבשים.

(א) חכ"א (כלל נ"ז סעי' א', סעי' ב') – "ואם יש בו לחלוחית צריך נטילה ולהנמשכים אחר רמ"א אוסר כולו כיון דמדינא מפליט ואוסר כדי נטילה יש לומר כיון דאנן לא מחלקינן בין כחוש לשמן דאוסר כולו (ש"ך שם ס"ק כ"ג) ... מה שכתב הש"ך ... מה שכתב ברטיבות קצת לאוסר כולו צריך עיון הרי גם בנצלו יחד ודאי יש רטיבות קצת ואפילו הכי מותר".

טו [כוליא] - סעיף ח'.

חולין (דף צו.) – "והאמר רב הונא: גדי שצלאו בחלבו, אסור לאכול אפילו מראש אזנו. שאני חלב דמפפעע; ובחלב אסור. והאמר רבה בר בר חנה: עובדא הוה קמיה דר' יוחנן בכנישתא דמעון, בגדי שצלאו בחלבו, ואתו ושייליה לרבי יוחנן, ואמר: קולף ואוכל עד שמגיע לחלבו. הווא כחוש הוה. רב הונא בר יהודה אמר: כוליא בחלבה הוה ושריא. רבין בר רב אדא אמר: כילכית באילפס הוה, ואתו שייליה לרבי יוחנן, ואמר להו: ליטעמיה קפילא ארמאה".

א. הסבר: "כוליא בחלבה הוה ושריא".

1. הקרום מפסיק.

(א) רש"י (חולין דף צו. ד"ה כוליא), הו"ד בשע"ד (סי' ל"ח) – "משום דמפסיק קרמא".

- (ב) תוס' (חולין דף צז. ד"ה כוליא) – "לפי שהיה הקרום מפסיק".
 (ג) ראב"ה (סי' תקמ"א).
 (ד) סמ"ג (לאוין קל"ח) – "ופיר(ו)ש רבינו שלמה שהתירה מפני שמפסיק הקרום".
 (ה) רשב"א (חולין דף צג: ד"ה ולפי, תוה"ב ב"ד ש"א הארוך ד; הקצר ה.) – "וכדאמרינן לקמן כוליא בחלבה הוא כלומר והקרום הבדיל בפני החלב ולא הניח הכוליא לבלוע ממנו, קרום שאני שאינו רך וחלול".
 (ו) רא"ש (חולין פרק ז' סי' כ"ד, "משום דמיפסיק קרמא".
 (ז) תוס' הרא"ש (חולין דף צז. ד"ה כוליא) – "כוליא בחלבה הוה ושרא, משום דמפסיק קרמא, ונראה שגם כדי קליפה אסור בכוליא".
 (ח) טור (סעי' ח').
 (ט) או"ז (ח"א סי' תנ"ג).
 (י) הג' מיימוניות (הל' מאכלות אסורות פרק ט"ו הל' ל"ב סוף אות ס').
 (יא) אהל מועד (שער איסור והיתר דרך ח' נתיב ג') – "לפי שהקרום מפסיק בינה ובין החלב ומונע הכוליא מלבלוע".
 (יב) האגודה (חולין דף צז.) – "כוליא שניצולה בחלבה הואי ומפסיק קרמא".
 (יג) אורחות חיים (איסורי מאכלות אות פ"ה) – "וכתב הרשב"א א...".
 (יד) כל בו (סי' ק') – "וכתב הרשב"א א...".
 (1) פוסקים – מחבר (סעי' ח'), ושאר פוסקים.
 2. לובן שבכוליא.
 (א) י"מ בר' ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה אות י"ב, קכ"ז-ב') – "מיירי שצלאה בחלב שבתוכה. פ"ה והלובן שבתוכה שאין בו כח לפעפע בכל הכוליא אלא בכדי קליפה".
 3. לא מפעפע.
 (א) ריטב"א (חולין דף צז. ד"ה כוליא) – "והנכון דחלב כוליא לא מפעפע טפי משמנו של גיד".

ב. ראשונים.

1. כדי קליפה – תוס' (חולין דף צז. ד"ה כוליא), רא"ש (חולין פרק ז' סי' כ"ד), תוס' הרא"ש (חולין דף צז. ד"ה כוליא, לשונו מובא לעיל), טור (סעי' ח'), ר' ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה אות י"ב, קכ"ז-ב'), "כוליא שצלאה בחלבה מותרת פ"ה ומשייר כדי קליפה כך פשוט".
2. מחמיר – רבינו פרץ (הג' סמ"ק מצוה ר"ד הע' ג', לשונו מובא לקמן), תרה"ד (ח"ב סי' צ"ח, "ולא רציתי כלל לסמוך אהפסקת הקרום").

ג. הלכה.

1. מחבר (סעי' ח') – "כוליא שצלאה בחלבו אינו אוסר אלא כדי קליפה, שהקרום מפסיק".
 (א) קליפה עבה – כה"ח (ס"ק פ"ו, "כמו פשרה").
 2. כדי נטילה.
 (א) פר"ת (ס"ק י"ג).
 (ב) זבחי צדק (ס"ק נ"ו, ס"ק נ"ז).
 (1) מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ח, "יש בכאן הערה על מ"ש המחבר כ"ק בכוליא וגם הטור והא סוברים דבצלי כדי נטילה אסור וקולף לאו דווקא ה"ה כאן ושוב ראיתי בפרי תואר אות י"ג הרגיש בזה ומ"מ י"ל דקרום מפסיק ואי משום קרום גופא כחוש מאוד הוא ומעט החלב אשר בו אין אוסר רק כ"ק ועס"י ס"ד סעיף כ' ונכון הוא אלא שצ"ע ממ"ש המחבר בסעי' ט' קרומות נטילה בעי וסותר לכוליא ולמ"ש בסימן ס"ד ס"ך דעכ"פ קליפה סגי והפר"ח אות ל"ב והפרי תואר אות י"ד הערו בזה ולקמן יבואר"), יד יהודה (הארוך ס"ק ל"ח).
 3. מחמיר.
 (א) רמ"א (סעי' ח', תו"ח כלל ל"ז דין ג') – "ויש אוסרים, וכן נוהגין ואין לשנות".
 (ב) יש"ש (חולין פרק ז' סי' כ"ט).
 (ג) לבוש (סעי' ח') – "וכן נוהגין".
 (ד) חכ"א (כלל ס' סעי' י"ח) – "כוליא שצלאה בחלבו אינו אוסר רק כדי קליפה שהקרום מפסיק כן סתם הבית יוסף בשולחן ערוך אבל לדעת רמ"א אסור כולו דחיישינן שמא נפחת הקרום ואין לשנות".
 (ה) ערה"ש (סעי' מ"א).
 (ו) פוסקים.
 (1) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י"ד אות א' ד"ה אבל) – "ויש אוסרים וכן נוהגין ואין לשנות אינו מדין ודאי אלא שהוא מצד שראוי להחמיר".

ד. מה הצד להחמיר.

1. לא קאי במסקנא.
 (א) רבינו פרץ (הג' סמ"ק מצוה ר"ד הע' ג') – "איכא לפרושי דהוה שינוייה דכחוש היה לא קאי לפי המסקנא, וכן שינוייה דכוליה בחלבה הוה, אלא העיקר כילבית באלפס, וכן נראה עיקר דאותו תירוץ בא לסתור כל הראשונים ולומר דלהד"מ דהמעשה הגדי לא הוה בחלבה ולא כוליה בחלבה דאם כן רבי יוחנן לא הוה שרי אלא המעשה הוה בכלבית באלפס ואמר לטעמיה קפילא ארמאה

וכן נראה דתימה גדולה הוא להתיר כוליא בחלבה משום קרום מפסיק ודבר ידוע הוא כי החלב נבלע בכל הכוליא הלכך יש לאסור שתייהם גדי אפי' כחוש שצלאו בחלבה אי ליכא ששים וכן כוליא שצלאה בחלבה וכה"ג איכא בתלמוד בעלמא היכא דמשני תלתא שינויי האחרון בא לסתור הראשונים".

2. שמא נפחת הקרום.

(א) תרומת הדשן (ח"ב סי' צ"ח).

(ב) פ"ח (ס"ק כ"ט) – ויש אוסרים כו'. משום דחיישינן שמא נפחת הקרום, מהרא"י ז"ל [תרומת הדשן ח"ב סימן צח].

3. ב' טעמים הנ"ל.

(א) תרה"ד (ח"ב סי' צ"ח) – דבסמ"ק דהנהי תרי שנויי דכוליא בחלבה הוה, וגדי כחוש, תרווייהו ליתנהו אלא כילכית באילפס היה, וא"כ אזלא לה טעמא דקרום מפסיק. גם איכא למימר דצריך בדיקה אי מפתית הקרום כדאמרינן פ"ק דחולין, אידי דמשמש ידא דטבחא מפתית".

(ב) ט"ז (ס"ק י"ז) – ויש אוסרים. הטעם דלא סמכינן על תירוץ זה בגמרא וגם לפי תירוץ זה היה צריך לבדוק אם לא נקרע הקרום כ"כ מהרא"י בשם סמ"ק".

(ג) ש"ד (ס"ק כ"ד) – וי"א כו'. הטעם כתב הסמ"ק (סימן כ"ד דף צ"ה ע"א) דהא דקאמר בש"ס שהקרום מפסיק לא קאי במסקנא ומהרא"י הוסיף עוד טעם דחיישינן שמא נפחת הקרום".

(ד) חגורת שמואל (ס"ק י"ט).

(ה) ערה"ש (סעי' מ"א).

(ו) יד יהודה (הקצר ס"ק נ"ז).

(ז) כה"ח (ס"ק פ"ז).

4. משום דא"א בקיאין.

(א) גר"א (ס"ק מ"ז, סי' ס"ד ס"ק ל"ט) – "כ"כ בפ' מהרא"י סי' צ"ח ע"פ הסמ"ק ... והנה הרב לא ס"ל כסמ"ק וכמ"ש בס"ה בהג"ה וי"א דא"א בקיאין כו' ודוקא כו' וגם סברא דמיפחית אינו כלום כמ"ש בחולין שם דוקא עילאה חיישינן למיפחית ומ"ש הרב וכן נוהגין היינו משום דא"א בקיאין ומשערינן בכל חלב בס' כנ"ל".

5. מראי מקומות – אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י"ד אות א' ד"ה אבל), בדה"ש (ס"ק קי"ד, בי' ד"ה ויש).

ה. כבד המכוסה בפלסטיק ונתבשל עם התרנגולת בצלי קדר.

1. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י"ד אות א'), ילקוט יוסף (סי' ע"ג סעי' כ"א) – "בדבר הכבד המכוסה בפלאסטיק שמוכרי התרנגולות מניחין אותו בפנים התרנגולת ואירע שנשכח להוציא את הכבד ונתבשל עם התרנגולת פעמים בבשול ופעמים בצלי קדר היינו על מחבת ושמעת מפי השמועה שפעמים החמרתי ופעמים הקלתי ... אבל הא בכוליא שצלאו בחלבו איפסק מהמחבר בסימן ק"ה סעי' ח' דאינו אוסר אלא כדי קליפה שהקרום מפסיק ... ורמ"א שם כתב בשביל שיטה זו דסמ"ק ויש אוסרים וכן נוהגין ואין לשנות אינו מדין ודאי אלא שהוא מצד שראוי להחמיר, והגר"א בס"ק מ"ז כתב דהרמ"א לא ס"ל כהסמ"ק אלא ... אבל בקרום פלאסטיק שמסברא יש לנו לומר שמפסיק כדחזינן ממה שחוצץ בפני מים וממה שהוא מין קשה וחוצץ גם בפני אויר יש ודאי לנו למילף שמפסיק, וזהו הטעם שהקלתי והיה שייך להתיר גם בקליפה לבד, וגם בלא קליפה בעצם אבל מחשש שמא לא נזדהרו כששמו את הכבד מליגע בהפלאסטיק בצד החיצון, ויותר מקליפה לא צריך כיון שהוא רק מצד לחלוחית משהו, דלא עדיף מסיכה דבפסחים דף ע"ו ע"א עיי"ש. אבל מ"מ החמרתי ברוב הפעמים מחשש רחוק דשמא היה איזה סדק ליקח כדי נטילה, משום דאף אם היה איזה סדק ונקב היה נוטף משם רק איזה טפות שודאי איכא ששים, ואין לחוש אלא לכדי נטילה. ואם ראו שאין שום סדק ונקב די בקליפה".

1. מראי מקומות – ב"ח (שו"ת ישנות סי' נ"ד), פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק כ"ז).

1. פת"ת (סי' ע"ה ס"ק ד') – "ועי' במנחת יעקב כלל ט"ו ס"ק ט' בשם ח"ז הגאון מהר"ש ז"ל בעוף שנמלח עם זפק ונתבשל שטריפה עד שיהיה ס' נגד המאכל שבזפק מטעם דהמאכל בלע דם במליחה ואין לו לפלוט דם של עצמו ולא פלט דם שבלע ע"ש ועי' בתשובת כנסת יחזקאל סי' כ"ח שחולק עליו ופסק דשרי ויסוד ההיתר שלו דאמרינן קרמא מפסיק וכמו בכוליא שצלאו בחלבו ע"ש ואין דבריו מוכרחים ומ"מ נראה ברור דאף להמנ"י דלא מהני בזה הא דקרמא מפסיק מ"מ לא אמרינן בזה איסור דבוק שאם לא היה בעוף גופיה ס' יצטרך ס' נגד כל העוף אלא כל הקדירה מצטרף לבטל המאכל שבזפק דלענין זה מהני עכ"פ הקרום שאין העוף ממחר לבלוע טפי משאר דברים שבקדרה וכמ"ש הש"ך בס' כ"ב סק"ח גבי ורידין כן ע"ש והוא פשוט".

מליחה

סי' ק"ה סעיף ט' - סעיף י"ד

- [א] סוגיית הש"ס. [ו] הלכה.
 [ב] חקירה: אם מליחה מבשל או רק נותן טעם. [ז] אין אנו בקיאים.
 [ג] כחוש, ראשונים. [ח] היתר שמן ואיסור כחוש.
 [ד] שמן, ראשונים. [ט] שאר חתיכות שנמלחו יחד.
 [ה] דעת המחבר - סעיף ט'. [י] תפל ומליח - סעיף י'.

[א] סוגיית הש"ס.

א. חולין (דף צז:) – "הנהו אטמהתא דאימליחו בי ריש גלותא בגידא נשיא, רבינא אסר, רב אחא בר רב אשי שרי; אתו שיילוה למר בר רב אשי, אמר להו: אבא שרי. א"ל רב אחא בר רב לרבינא, מאי דעתך, דאמר שמואל: מליח הרי הוא כרותח, כבוש הרי הוא כמבושל, והאמר שמואל: לא שנו אלא שנתבשל בה, אבל נצלה בה קולף ואוכל עד שמגיע לגיד. וכ"ת, מאי כרותח דקאמר כרותח דמבושל, והא מדקאמר כבוש הרי הוא כמבושל, מכלל דרותח דצלי קאמר. קשיא".

ב. מליח שאינו נאכל מחמת מלחו: הגדר.

1. ע"י סי' צ"א סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ג. שיעור מליחה: שהה המלח על החתיכה.

1. ע"י סי' צ"א סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ד. חנ"נ לגבי מליחה.

1. ע"י סי' צ"ב סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ה. סכנה: דגים שנמלחו עם בשר.

1. ע"י ערך סכנה [סי' קט"ז סעי' ב'], לשיטות ומראי מקומות.

[ב] חקירה - מה התוצאה של מעשה מליחה: האם רק במפליט ומבליע או גם במבשל ממש. אולי נ"מ לשבת.

א. ראשונים: שבת.

1. אינו בישול.

(א) רמב"ן (ע"ז דף עד: ד"ה ועוד) – "שהרי קערה שמלח בה בשר אסורה משום דמליח הרי הוא כרותח (חולין קי"א ב'), ואע"פ שאין במלח משום מבשל לגבי שבת ואפ"ל בדקא בעי ליה לאורחא כדאיתא בפרק כלל גדול".

(ב) הו"ד ברשב"א (ע"ז דף עד: ד"ה עוד, תוה"ב ב"ד ש"א) – "אלו דברי הרב ז"ל ויפה כיון".

1) רשב"א (חולין סוף דף כא:) – "תקריב ואפ"ל בשבת ... יש להקשות אי זה מלאכה יש כאן דלצטריך קרא לומר דדחיא שבת והלא מולח אינו אלא משום מעבד ואין עיבוד באוכלין כדאיתא פ' כלל גדול (שבת עה, ב). ונ"ל דכיון דקרבת תמיד במוסף של שבת היה כליל ואינו נאכל דלאו כעבוד באוכלין דמי מאחר שאינו נאכל, אי נמי מתקן קרבן הוא כמעבד דמי".

ג) יראים (מצוה רע"ד, דפוס ישן סי' ק"ב) – "ואע"ג דאמרינן [חולין קי"א ב'] מלוח הרי הוא כרותח לא מחייב משום מבשל דלא הוי תולדות האור".

ד) ריקאנטו (סי' צ"ו) – "ואע"ג דקיימא לן מלוח הרי הוא כרותח לא מחייב משום מבשל דלא הוי תולדות אור".
 2. הוי בישול.

(א) ר"ן (ע"ז דף לח: ד"ה גרסינן) – "והרמב"ן ז"ל הביא עוד ראייה שאפילו כלי שני הוא בולע מחום שאינו מספיק לבשול, דבפרק כל הבשר (דף קיא:) אמרינן דקדרה שמלח בה אסור לאכול בו רותח משום דמליח הרי הוא כרותח, ואף על פי שאין במלח משום מבשל לגבי שבת ואפילו כדקא בעי ליה לאורחא כדאיתא בפ' כלל גדול (דף עה:). ולא הבינותי זה ששם בפ' כלל גדול לא אמרו אלא שאין בו משום מעבד ואם התרו בו משום מעבד פטור, אבל שלא יהא בו משום בשול לא למדנו".

1) אמנם ע"י מהר"ם שיק (יו"ד סי' צ"ג ד"ה והנה), ואבני נור (יו"ד סי' פ"ח אות ד') - מובא לשונם לקמן.

ב. פוסקים: שבת.

1. פטור בשבת.

(א) פרי חדש (סי' ס"ח ס"ק י"ח ד"ה עוד) – "ול"נ כדברי הרמב"ן דמדקאמר רבא התם אין עיבוד באוכלין משמע ... ואם איתא אכתי מחייב משום מבשל, ועוד דאף מאן דמחייב קאמר האי מאן דמלח בישור' חייב משום מעבד, ואי כדברי הר"ן הו"ל למימר חייב נמי משום מעבד".

(ב) נוב"ת (או"ח סי' כ"ג, ע"י יו"ד סי' מ"ג, צ"ח פסחים דף עד. ד"ה ואמרת) - לישנו מובא לקמן.

ג) פמ"ג (או"ח סי' ש"ח מש"ז ס"ק ו' ד"ה פשיטא) – "פשיטא לי מליח כרותח כבוש כמבושל רק להפליט ולהבליע".

ד) שע"ת (או"ח סי' ש"ח ס"ק ב').

- ה) בית מאיר (יו"ד סוף ס"ה) – "והר"ן ... תמה אקרא וכי ס"ד שיהא חיוב בישול דאורייתא ע"י מלח ומ"ש מבישל בחמה דמותר אף לכתחלה ... אף גוף ראיית הרמב"ן אינו מבין ודוק. ומכ"ש דקשאין לי דברי הר"ן ויותר מכ"ש דברי הפר"ח וצ"ע".
- ו) מהר"ם שיק (יו"ד ס"ה צ"ג ד"ה והנה) – לשונו מובא לקמן.
- ז) מהרש"ם (ח"ו ס"ה נ"א) – "שהדבר פשוט דליכא במליחה משום בישול וכבר האריך בתשו' נו"ב מ"ת הא"ח ס"ה כ"ג ויו"ד ס"ה מ"ג וצל"ח ר"פ כ"צ להוכיח כן ובפרט בב"מ ליו"ד ס"ה הוכיח כן מהא דמותר לבישל בחמה משום שאין דרך בישול בכך וה"נ בזה וע' שו"מ תליתאה ח"ג ס"ה של"ה וע' שעה"מ פ"ו מחו"מ".
- ח) אבני נזר (יו"ד ס"ה פ"ח אות ג') – "וראיית הרמב"ן נכונה בלי פקפוק".
- ט) מנחת פתים (או"ח ס"ה ש"ח על סעי' ד', שו"ת אמרי יושר ח"ב ס"ה קכ"ט אות ב') – "לענין שבת מליחה אינה כלל כבישול".
- י) בית ארזים (ס"ה ש"ח אות כ' ד"ה עוד, אות ר"מ ד"ה ומצאתי, ס"ה שכ"א אות כ"ה, אות ל"ג ד"ה אגב) – "ורוב הפוסקים רובם ככלם שאין במליחה וכ"ש בכבישה משום מבשל בשבת".
- יא) תולדות שמואל (מצוה ל"ב ס"ה כ"ז אות ד') – "ומ"מ לענין שבת אינו חייב משום מבשל לא על כבוש ולא על מליח כי מלבד דבעינן בבישול שבת האור או תולדתו כנ"ל ג"כ אין מקום לומר שיתחייב על המליח או על הכבוש כי גם כל עיקר דבר זה דמליח כרותה וכבוש כמבושל נאמר רק לענין תערובות איסור והיתר אבל מ"מ אין עליהם דין צלי ובישול ממש ...".
- יב) יביע אומר (ח"ג או"ח ס"ה כ"א אות ג', ח"ד או"ח ס"ה ל"ח סוף אות ב') – "לא מצאנו דין בישול אלא ברותחים ממש. וכן בכבוש כבשים בשבת ה"ט דאסור משום דמליח הרי הוא כרותה וכבוש הרי הוא כמבושל. (חולין צז:). וע' בשו"ת נו"ב תנינא (חאו"ח ס"ה כג). ובמ"ש האחרו' (בס"ה שכא ס"ב). אבל בצונן כיו"ב לא שייך לתא דבישול כלל".
2. חיוב בשבת - ל"מ.

ג. נ"מ: מה הדין בבישול בשבת אחר מליחה.

1. מחמיר [כיון דמליחה רק נותן טעם].
- א) פמ"ג (או"ח ס"ה ש"ח מש"ז ס"ק ו' ד"ה פשיטא) – "פשיטא לי מליח כרותה כבוש כמבושל רק להפליט ולהבליע הא לענין שבת אם בישל כבשין אח"כ חייב מן התורה".
- ב) מנחת פתים (או"ח ס"ה ש"ח על סעי' ד', שו"ת אמרי יושר ח"ב ס"ה קכ"ט אות ב') – "בגוף דברי הר"ן בע"ז ... כבר תמה בפר"ח ... ובשער המלך ... א"כ לדינא ... דמבשל אחר מליחה חייב".
2. אפשר לכו"ע יש להחמיר. שמחלוקת הר"ן ורמב"ן הוי רק גבי מליחה כדבעי לאורחא, ולא במליחה לקדירה. וכן יש צד כזה במהרש"ם (ח"ז ס"ה נ"א), ע"ש. וע' יביע אומר (ח"ד או"ח ס"ה ל"ח סוף אות ב').
- א) וכן אי' בשואל ומשיב (מהדו"ג ח"א ס"ה של"ה), "וברמב"ן והר"ן סוף ע"ז ... מדבריהם נראה דדוקא בבעי לאורחא".
- ב) אמנם עי' שואל ומשיב (מהדורה חמישאה ריש ס"ה), "ופשטות לשון הר"ן משמע דכל מליחה הוה בישול". וצ"ע.

ד. קשה לר"ן, דאין זה תולדות אור.

1. נוב"ת (יו"ד ס"ה מ"ג) – "ולענין שבת ליכא גבי מליחה איסור בשול היינו משום דבשבת גמרינן ממלאכת המשכן ובעינן תולדת האור וכן בב"ח אין במליחה איסור בישול ומבושל בחמי טבריא יוכיח ע"ש בספרי צל"ח בריש פ' כיצד צולין הארכתי קצת. אבל לא בשביל זה יוקשה על הרמב"ן והרמב"ן סובר דאפיה יוכיח שלא היה במשכן ואעפ"כ כיון שבישול הוה במשכן בסמנים לכן אפיה הוי בכלל בישול והא דפטור בחמי טבריא אין הטעם משום דלא הוי בישול שאינו דומיא דמשכן רק הטעם משום שאינו דרך לבשל בו מה שאינו תולדת האור לכן פסק הרמב"ם שאפילו בבב"ח דודאי לא גמרינן ממשכן ואפ"ה המבשל בו אסור ואין לוקין עליו משום דאין דרך בישול. וכן פסק לענין שבת בפ"ט מהלכות שבת הלכה ג' שהמבשל בחמי טבריא פטור. אבל עיקר טעמו לפי שהוא מסופק אם דרך לבשל בו אבל במליח אם היה מבשל היה אפילו חייב כי דרך למלוח למאן דבעי לאורחא ולכן אם היה מבשל היה חייב מן התורה ושפיר הוכיח הרמב"ן שאין מליח מבשל כלל".
2. מהר"ם שיק (יו"ד ס"ה צ"ג ד"ה והנה) – "בלא"ה אפילו הוי מבשל הרי אינו תולדת אש, ואפילו מבשל בחמי טבריא אמרו בפסחים דף מ"א דפטור, ואם כן דברי הר"ן תמוהים. וע"כ דכוונת הר"ן רק דאית ביה משום מבשל, אבל לעולם דפטור כיון דאינו תולדת אש ואינו דומה למלאכת המשכן".
3. רש"ש (חולין דף צז:). – "ודעת הר"ן בשלהי ע"ז דלכן במולח בשבת חייב משום מבשל. ותמיהני דהלא א"ח בשבת אלא בתולדות אור ... אח"ז מצאתי בנו"ב".
4. מנחת חינוך (אופה אות ט') – "וכתב הר"ן ... נראה מדבריו דמליחה בשבת חייב משום בישול. ועיין נודע ביהודה ... ועיין פרי חדש ... ובשער המלך הל' חמץ ומצה פ"ה הכ"ד פלפל ג"כ בדברי הר"ן, ופירש דבריו דגם הר"ן מודה דמולח אינו חייב משום בישול בשבת, ודבריו נכונים ע"ש. ולכאורה אפשר לומר, דמלח ממשרפות המים שהוא מן החמה, עיין רש"י פרק כלל גדול ע"ג ע"ב גבי האי מאן דכניף וכו', או מלח שחופרין מן הקרקע, בודאי לאו תולדת האור הוא, אך מלח שמבשלין המים ונעשה מלח, דקודם הבישול אינו מלוח כמו אחר הבישול, והוי ליה תולדת אור כי מבשלין באור, אפשר דשייך בישול, וצ"ע לענין שבת במלח שלנו שמבשלין באור, אפשר שייך בישול".
5. אבני נזר (יו"ד ס"ה פ"ח אות ד') – "ונראה שזה שיטת הר"ן שהקשה על הרמב"ן ואמר ולא הבנתי זה וכו' דשלא יתחייב משום מבשל לא שמענו. ובודאי אין דעתו שיתחייב משום מבשל באמת דסוגיא דמליחת צונן וביצה מוכח להיפוך. רק שהקשה על ראיית הרמב"ן דבליעה ע"י מליחה אינו מבשל מהא דמלח בישראל אינו חייב משום מבשל. ע"ז הקשה דלא שמענו מהא דמלח בישראל אינו חייב משום מבשל. אך לפי האמת גם הר"ן מודה דאינו חייב משום מבשל. ואע"ג דס"ל מולח מבשל מ"מ פטור בשבת משום דאינו תולדות האור".

ה. מראי מקומות – שער המלך (הל' שבת פרק ג' הל' י"ט, הל' חמץ ומצה פרק ה' הל' כ"ד), דעת תורה (סי' שי"ח על סעי' ג'), טל אורות (מלאכת אופה), שו"ת בית מאיר (סי' י"א), חמדת ישראל (קונ' נר מצוה סי' י"ז ס"ק ג'), שו"ת צפנת פענח (סי' ר"ס), שבט סופר (ח"א או"ח סי' ט"ו), בית שערים (או"ח סי' קי"א), יסודי ישרון (ל"ט מלאכות ח"א עמ' ע"ט), דברי יציב (יו"ד סי' י"ז אות ג'), מגילת ספר (שבת סי' ג' אות ט"ז ד"ה ויש, סי' כ"ו אות ג'), פני שבת (ביאורים סי' ז'), תורת המלאכות (המעבד ס"ק ל', ס"ק ל"ה).

1. הר צבי (או"ח ח"א סי' קע"ט) – "והנוב"י שם גם הוא מסיק בפשיטות דבמליחה אין שייך כלל לחייבו משום מבשל, וכ"כ הפמ"ג (סימן שיח מ"ז ס"ק ו) דמליח כרותח לא הוי בישול לענין שבת. אולם לא משמע כן מדברי הר"ן ... גם בצל"ח פסחים (דף עד ע"א) פשיטא ליה דלענין שבת ליכא במליחה איסור בישול, אלא שמצדד שם לאסור מליחה בפסח דמליח הרי הוא כרותח דצלי והוי צלי מחמת דבר אחר, וכתב שם וז"ל: ואף דלענין שבת ליכא במליחה איסור בישול היינו משום דבשבת גמרינן ממלאכת המשכן בעינן תולדות האור ואפילו בחמה מותר בשבת, אולם בענין זה הוא סותר את עצמו למ"ש בתשו' נוב"י הנ"ל דגם בפסח אין שייך לאסור מליחה".

ג. כחוש: שיטת הראשונים.

א. האם מליח כרותח ממש, או רק דומה לצלי.

1. לגמרי כמו צלי – רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א ד:), ריטב"א (דף צז: ד"ה רבינא), או"ז (ח"א סי' תנ"ג).

(א) לרשב"א: שם חושש על דאורייתא לנטילה, ומיקל על דרבנן לקליפה. ה"ה כאן.

(ב) לריטב"א: שם נטילה, גם כאן נטילה.

(ג) לאו"ז: שם ששים, גם כאן ששים.

2. רק דומה לצלי [לאפוקי בישול], וגרוע מיניה.

(א) קליפה [משא"כ צלי] – ראבי"ה (סי' תתקמ"א, לשונו מובא לקמן), רמב"ן (דף צז, עי' לקמן שיש חולקים), רא"ש (חולין פרק

ז' סי' כ"ד, לשונו מובא לקמן), טור (סעי' ט', סי' צ"א סעי' ה').

1 (מראי מקומות – מעדני יו"ט (חולין פרק ז' סי' כ"ד ס"ק י', "ומנליה לגרוע ...").

3. מראי מקומות – ר"ן (חולין דף מב. ד"ה דג).

ב. שיטות הראשונים.

1. כדי קליפה.

(א) רא"ש (חולין פרק ז' סי' כ"ד) – "יראה שאין צריך להחמיר ברותח דמליחה ודי בקליפה ... לא מחמרי ביה אפילו כרותח דצלי ולא בעי כדי נטילה וכמדומה שראיתי שהורה רבינו מאיר ז"ל כן".

(ב) טור (סעי' ט', סי' צ"א סעי' ה').

2. כדי נטילה.

(א) רא"ה (בב"י סי' צ"א).

(ב) ריטב"א (דף צז: ד"ה רבינא) – "ורב אחא בר רב אשי שרי. פלי בנטילת מקום ... הלכך הלכתא כמאן דשרי בנטילת מקום".

3. חושש על דאורייתא לנטילה, ומיקל על דרבנן לקליפה.

(א) רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א, ד:).

4. ששים.

(א) שע"ד (סי' ל"ז).

(ב) או"ז (ח"א סי' תנ"ג) – "וקיי"ל שהמליחה בששים שאם נמלח בשר וחלב יחדיו ויש בבשר ששים כחלב שמותר וכ"כ בה"ג גידא

דנשיא קיי"ל דאין בגידין בנותן טעם ל"ש נתבשל ל"ש נצלה או נמלח. אבל שמנונית דידלי כי נתבשל או נמלח אסור כל דמבשל

בהדיה אלא כשיעורא דששים וכן כתב רבי שמואל בר נטרונאי זצ"ל הא דאמ' רב הונא בחלב דמפפוע כגון שלא ה' ששים וכן

במליחה. אבל ששים שרי וכן ראה מורי רבינו אב"י העזר"י זצ"ל רבותיו שבשפירא שהיו מורים מליחה בששים. וכן העידו על

רבינו שמריה זצ"ל שה' מורה מליחה בששים וגם תשובת הרב רבי יצחק הלבן זצ"ל שהשיב מליחה בששים מהנהו אטמהתא

דבי ריש גלותא ולא פירש דבריו הטיב. ונראה שזהו טעמא שסובר כדברי הגאונים שפסקו הלכה כרב הונא וא"כ הנהו אטמהתא

אמאי שריין על כרחך דהוה שם ששים ודרב הונא בדליכ' ששים. ומורי רבינו יהודה ב"ר יצחק הנקרא שירליאון כתב בשם רבינו

יצחק ב"ר שמואל זצ"ל שנסתפק בדבר וגילגל הרבה בדבר. ובסוף דבריו כתב שכך נראה לרבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דכל

פיעפוע בטל בששים אם יש שם שיעור ששים הלכך הכי קיימא לן שבשר וחלב שנמלחו יחדיו דמשערין בששים ואי ליכא ששים

אסור ולא שרינן ביטול את מקומו. מעשה בא לידי ...".

5. רמב"ם (מאכ"א פרק ז' הל' י"ז-י"ט, פרק ט"ו הל' ל"ד [עי' ערה"ש סעי' נ"א, חוי"ג מגיד [וכן בצלי] כיון שהוא דרבנן]) – "בשר

נבלה מליח שנבלל עמו בשר שחוטא הרי זה נאסר, מפני שתמצית הנבלה נבלעת בגוף בשר השחוטא ואי אפשר לעמוד כאן לא על

הטעם ולא על השיעור".

(א) יש מפרש הרמב"ם שהוא אסור לגמרי [אפילו יותר מששים] – כסף משנה (מאכ"א פרק ט"ו הל' ל"ד, ב"י סי' ע' ס"ק ג'), ב"ח

(ס"ק ט' ד"ה כתב, שו"ת הב"ח סי' נ"ד).

(ב) יש מפרש הרמב"ם שלשער בששים, כבכל האיסורים – ערה"ש (סעי' נ', סעי' נ"ד).

ד. שמן: שיטת הראשונים.

א. **דעת רמב"ן** (דף צז.) – "ויש לומר דאפי' בחלב דשמן לא אמרינן במליחה מפעפע".

1. פירוש: שצריך קליפה [חוץ מדג טהור שמלחו עם דג טמא] – כנה"ג (סי' צ"א הג' ב"י ס"ק י"ד), ערה"ש (סעי' נ"ו).
2. סתירה ברמב"ן (דף קיב: ד"ה ואף) – "ויש לומר מתוך שהוא פולט לתוכו כל שעה ושעה טפות מלוחות שהן כחמות אוסרין אותו לגמרי, שלא אמרו קולף אלא כגון חתיכה רותחת לתוך חלב צונן שהוא מתגבר עליו ומצננו, אבל הכא כוליה האים מרוב טפות מלוחות שהן חמות בעצמן, כך נראה לי וכן עיקר".
- א) ש"ך (ציונים בתוך הרמ"א על סעי' ט') – "ור"ן ורשב"א במ"ה ורא"ה בב"ה דף צ"ב בשם רמב"ן וצ"ע אמ"ש ב"י סימן צ"א ות"ח ריש כלל ל"ה ע"ש רמב"ן להפך".
3. הרמב"ן חזר בו, ואוסר כולו.

א) **רשב"א** (משמרת הבית בית ד' שער א' דף ב'–ב) – "וי"ל משום שהוא פולט לתוכו כל שעה ושעה טפות מלוחות שהן כחמות אוסרין אותו לגמרי, שלא אמרו קולף אלא כגון חתיכה רותחת לתוך חלב צונן שהוא מתגבר עליו ומצננו, אבל הכא כוליה האים מרוב טפות מלוחות שהן חמות בעצמן, וכן עיקר. ע"כ לשון הרמב"ן ז"ל. ובאמת כי בפרק גיד הנשה גבי הא דאמרינן ההוא כחוש הוה כתב הרב ז"ל דאפילו בחלב שמן לא אמרינן מפעפע במליחה, אבל כאן בדג טהור וטמא שכתב המחבר מה שכתב **חזר הרב ז"ל וגלה שאין דעתו** כן אלא הטפות החמות גוברות ומבליעות בכל ואסורות את הכל".

ב) **מנחת יעקב** (כלל ל"ח ס"ק ב') – "ואף על גב דהר"ן עצמו בפג"ה גבי הני אטמה' כתב בשם הרמב"ן להיפך וכמו שכתבתי ס"ק א' וכ"כ הרא"ה בב"ה דף צ"ב והובא שם בב"י סי' ק"ה מ"מ הא כתב הרשב"א במשמרת הבית דף צ"ב שהרמב"ן חזר ... כתב שם על הגליון ר"ן ורשב"א באו"ה ורא"ה בב"ה דף צ"ב בשם הרמב"ן, וצ"ע אמ"ש הב"י סי' צ"א ות"ח ריש סי' ל"ח ע"ש הרמב"ן להיפך עכ"ל הש"ך ותמיהא גדולה הוא עליו כיון שהביא דברי הרשב"א במשמרת הבית ואיך לא ראה סוף דבריו שכתב להדיא שהרמב"ן חזר בו ונסתלק התלונה מן הב"י והרב גם הבאר שבע בחולין דף פ"ו מקשה דברי ר"ן בשם הרמב"ן אהדדי והאריך לתרץ ולחלק בין דג טמא וטהור לשאר כל המליחות וכתב שם ולאפוקי מב"י דמשמע בהדיא מדבריו בסי' צ"א ובסי' ק"ה דה"א בשאר מליחות מחמיר הרמב"ן עד כאן לשונו ובדואי נתעלם ממנו דברי הרשב"א שכתבתי כי הרשב"א תלמיד הרמב"ן הוא ידע טפי מינן לפרש דברי רבו ואחר דבריו נמשך הב"י והרב כאן והוא נכון וברור".

4. לא חזר בו, ויש לחלק.

א) **חת"ס** (יו"ד סי' צ"ג) – "וכ"כ הרא"ה כן בשמו בבד"ה דף צ"ה ע"ב והרשב"א במ"ה השיג עליו שהרי הרמב"ן בעצמו כ' דג טמא מלוח וטהור טפל דהכל נאסר מפני שהטפות החמין יורדין עליו תמיד וע"כ חזר בו הרמב"ן ממאי דהוה ס"ל דמליחה בקליפה וכ"כ הר"ן שם בפ' כל הבשר ותמ' בעיני דברי הר"ן דמייתי בשם הרא"ה דסגי בקליפה כאלו חולק על רמב"ן דאוסר כלו והרי הרא"ה בשם הרמב"ן העיד כן וגם על דברי הש"כ הנרשמי' בש"ע סי' ק"ה סעי' ט' בהגה' שהניח סתירת רמב"ן בצ"ע ולא הרגיש שהרשב"א במ"ה הרגיש בזה והוא עצמו מביאו שוב מצאתי שכבר קדמני בזה במנחת יעקב כלל ל"ח. ולפע"ד נראה **דנאמנה עדות הרא"ה בשם רבו רמב"ן דלא הדר בי'** ואין כאן סתירה כלל ...".

5. מראי מקומות – **חידושי הגהות** (על הטור ס"ק ו'), **מהר"י הלוי** (סי' כ"ו ד"ה וחילוק), **מעדני אשר** (סי' נ' אות ב'), **הגהות והערות** (על הטור, סי' צ"א ס"ק ה').

ב. **דעת רא"ה** (בדה"ב ב"ד ש"א ב: ד"ה כתוב) – "כתוב שם בענין דג טהור וטמא שמלחו זה עם זה, שאם היה הטמא שמן מפעפע ונאסר כלו ע"כ. ודעת מורי רבנו משה ז"ל כדברי האומר שאין אומרין מפעפע אלא על ידי האור ולא על ידי מליחה, וכן עיקר".

1. ג' דעות ברא"ה: אפשר כדי קליפה (כמו רמב"ן, עי' לעיל), אפשר כדי נטילה (ר"ן חולין דף מב. ד"ה אבל, ב"י ס"ק ט', וסי' צ"א ס"ק ה'), ואפשר כלום.

ג. **דעת הרא"ש** (חולין פרק ז' סי' כ"ד).

1. קליפה – גר"א (ס"ק נ"ב, ס"ק ס"ב).

2. ששים – ב"י (ס"ק ט' ד"ה ולענין, ס"ק י"א), **דברי חמודות** (חולין פרק ז' אות ק"ב).

ד. **צריך להעמיק בקליפתו קצת יותר לפי אומד הדעת ממה שאם נמלח בהדי נבילה כחושה** – ראבי"ה (לשונו מובא לקמן), ר' אפרים (מרדכי חולין סי' תרע"ד, "וכתב מורי ה"ר אפרים בר' נתן שאנו נוהגין כראבי"ה"), **שערי דורא** (סי' ל"ח), הו"ד בהג' מרדכי (חולין סי' תשד"מ).

1. הגם שהפוסקים הביאו בשם הראבי"ה קליפה, נראה שהוא סובר שצריך יותר מקליפה. דעי' בראבי"ה (סי' אלף קי"ב ד"ה ועוד), ז"ל "כל דבר שאין האיסור יכול להתפשט אלא אצלו כגון טפילה וצלי ומליחה, לא שייך ס', דדמי ללא ניער וכסה (קח א), אלא קליפה בעי כפי אומד שיכול לפעפע במה שאצלו. וכאשר ביררתי בתשובתי בחיבור זה (סי' תתקמ"א)".

2. וחשבתי דבריו קאי רק על איסור בלוע, א"נ כחוש, דאל"כ איך צלי סגי רק בכדי קליפה, הא כ' בגמרא שאסור כולו. וע"ע המרדכי בפנים, שאולי צ"ל רוקח (ל"מ) במקום ראבי"ה'.

3. שוב עיינתי בראבי"ה (סי' תתקמ"א), ז"ל "נראה בעיני שאם נמלח בשר וחלב יחדיו, שצריך הבשר קליפה במקום שידוע שנגע בחלב וצריך להעמיק בקליפתו קצת יותר לפי אומד הדעת ממה שאם נמלח בהדי נבילה כחושה ... ואם נפשך לומר הא אמרינן (שם צז ע"ב) דמליח הרי הוא כרותח דצלי, וגבי צלי אמרינן בפרק גיד הנשה (שם ע"א) שאני חלב דמפעפע, ואמרינן גבי גדי שצלאו בחלבו אסור למיכל אפילו מריש אודניה, כי דייקת ביה לאו מילתא היא דהא פרכינן עלה והא עובדא הוה קמיה דר' יוחנן בגדי שצלאו בחלבו ואמר קולף ואוכל עד שמגיע לחלבו ומשני ההוא כחוש הוה. ומדקאמר בחלבו, ש"מ דחלב היה התם איך מעט שיהיה ואי איפשר דלא פיעפע פורתא ואפילו הכי שרי ליה ר' יוחנן בקליפה עד שמגיע לחלבו, פירוש עד מקום שנשער שפיעפע חלבו

והשאר מותר. והא דאסרינן אפילו מריש אוני, כגון שחלב היה מרובה וניכר שמפעפע בכל מקום ונוסף אפילו מריש אוני כשניתך מחום האש ... וכיון שהוכחנו דכל היכא דאי איפשר שפיעפע בכולו דשריא עד קליפת מקום הפיעפע ... ואפילו גבי צלי, כ"ש גבי מלוח שנראין הדברים לעינים שאינו מפעפע וניתוך כאן מתוך חום צלי אש, שאפילו אם החלב מרובה אינו ניתוך, דסגי ליה בקליפה **טפי פורתא** מבכחוש משום הציר ... וגם צלי סגי ליה בקליפה כדפרי' לעיל אפילו אם יש שומן מעט, ושומן מרובה במליח כשומן מועט דצלי כמו שפירשתי לעיל".

4. פי', כחוש פי' מעט, אבל לא תלוי בששים, אלא אין כח למפעפע. משא"כ הרבה, יש כח למפעפע. ומסיים, ה"ה מליחה כרותח, שצריך למעיין אם יש כח למפעפע. וכיון שאין אש, די "להעמיק בקליפתו קצת יותר". מוכח שסבר שצריך יותר מקליפה.
5. ומה שכתוב **במרדכי** רק קליפה. הוא לשון **ראבי"ה** סי' תקמ"א, אבל רק התחלת הדברים. וי"ל, משום שאין דבריו שם לענין אם הוא כדי קליפה או כדי נטילה, אלא לאפוקי מששים. ודו"ק. ואם כן גם ר' אפרים סובר כמהלך זה.
6. וכן מפורש בשערי דורא (סי' ל"ח), הו"ד בהג' **מרדכי** (חולין סי' תשד"מ), בשם ראבי"ה! הו"ד בב"י (כאן).

ה. **צריך ששים** – **רשב"א** (חולין דף צז. ד"ה קולף, תוה"ב ב"ד ש"א ה.). "ונראים לי הדברים ברורים שכל איסור מפעפע כחלב של בהמה שמינה בין נתבשל עם החתיכה בין נצלה בה ואפילו נמלח עמה משערין אותו בששים ואם יש בהיתר ששים כנגד האיסור מותר ואם לאו אסור. ולא שנא איסורי תורה ולא שנא איסור של דבריהם דכל דתיקון כעין דאורייתא תיקון. ותדע לך ...", ר"ן (חולין דף לד: ד"ה גדי, דף לה. ד"ה ההוא כזיתא), פשטות **הטור** (סעי' ט').

1. כ"ש מהראשונים לעיל שמחמירים בכחוש.
2. ל"מ בשיטת הרשב"א, **שג"כ צריך נטילה**. אמנם כתב **הב"י** (ס"ק ט'), "שדעת הרשב"א שאע"פ שהוא בטל בששים צריך ליתול ממקום שנפל שם האיסור כדי נטילת מקום". וכן **בפמ"ג** (שפ"ד ס"ק כ"ז), "דודאי ששים ונטילה בעינן מדינא, כדמוכח ממשנה דפסחים הבאתיו בדין הצליה בסעיף ה' דאפילו בשמן וששים בעינן נטילת מקום, הוא הדין במליחה דודאי אין חילוק לרשב"א בזה בין מליחה לצליה, **ודבר ברור הוא למבינים**".

ו. **אסור**, אפילו ששים לא מהני – **ריטב"א** (חולין דף צז: ד"ה רבינא, "אסור לגמרי דסבר דמתפשט איסורו בכולו, וביטול בששים לא שייך אלא בקדרה ... הלכך הלכתא ... גדי שמלחו בחלבו והוא שמן אסור כשם שאסור בצלי, דחלב מפעפע ... וראוי להחמיר").

ז. דעת רוב ראשונים.

1. ששים, וראביה הו"ד דעת יחיד – **מהר"י הלוי** (סי' כ"ו), "וכן כל הפוסקים קמאי ובתראי שהביא מהרמ"א בתורת חטאת כלל ל"ח ס"ל הכי, זולת ראבי"ה [סי' אלף קיב] שכתבו בשמו דלא בעי אלא לפי אומד הפעפוע אף בצלי, ופשיטא דלא קי"ל כותיה בצלי, וגם במליחה דבריו בטלין כנגד כל הני פוסקים".
2. קליפה, כמו הראבי"ה – **חת"ס** (יו"ד סי' צ"ג, "אומר אני כי הרב המפקפק הפריז על המדה באמרו שהראבי"ה הוא דעת יחידה ובאמת כי אני תמה על הגאון שבות יעקב שגם הוא סיים בסוף תשובתו וז"ל ואף דיש לומר דאין זה מקרי ספק גמור כיון דרוב פוסקים ראשונים ואחרונים ס"ל דצריך במליחה ס' אם הוא שומן וכו' מ"מ במקום הפסד גדול כזה וסעודת מצוה הוריתי להקל עכ"ל אני אומר במחילת כבודו שכח מה שכ' הוא עצמו בספרו מנחת יעקב שרוב הראשונים ס"ל כהראבי"ה ע"ש ריש כלל ל"ח וכ"כ רמ"א בעצמו שם בתורת חטאת כלל ל"ח סי' ב' וזה לשונו אבל במליחה דרוב הפוסקי' ס"ל דאינו אוסרת רק כדי קליפה רק שאנו מחמירים לשער בס' מ"מ לא נחמיר כ"כ לומר ג"כ חנ"נ וכן השיב לו מהר"פ בתשובה דבמקום הפ"מ יש להתיר במליחה ע"י קליפה עכ"ל וכ"כ עוד שם אח"ז בס"י ג' יע"ש").

ח. **רמ"א** (סעי' ט') – "וי"א דכל מליחה אינה אוסרת רק כדי קליפה (טור ומרדכי בשם ראבי"ה ור' אפרים ופוסקים ור"ן ורשב"א במ"ה ורא"ה בב"ה דף צ"ב בשם רמב"ן וצ"ע אמ"ש ב"י סימן צ"א ות"ח ריש כלל ל"ח ע"ש רמב"ן להפך)".

1. **מה שמציין** בשם **הטור**, קשה. דשיטת הטור היא לחלק בין כחוש לשמן, ושמן צריך ששים, כדאי' בב"י (כמה פעמים) ודר"מ. וכן הקשה הגהות והערות על השו"ע של מהדור' מכון ירושלים.
2. ומה שמציין דעת המרדכי בשם **ראבי"ה**, קשה. דע"ל לעיל, שדעת הראבי"ה היא שצריך קצת יותר מקליפה בזמן שהוא שמן.
3. ומה שמציין לר' אפרים, צ"ע. שר' אפרים רק כתב שהוא סובר כמו הראבי"ה, כדאי' בהמרדכי (לשונו מובא לעיל). ואם הראבי"ה סובר שצריך יותר מקליפה, ה"ה ר' אפרים.
4. ומה שמציין **לפוסקים**, צ"ב איזה פוסקים.
5. והציון **"ור"ן ורשב"א** במ"ה ורא"ה בב"ה דף צ"ב בשם רמב"ן", צ"ל שהוא חד כתר, שכולם הביאו דעת הרמב"ן. אבל הר"ן והרשב"א עצמו סבר ששים, כדאי' בב"י. וכן הרא"ה סבר שהשיעור הוא כדי נטילה, לשיטת הב"י.
6. נשאר א"כ רק שיטת **הרמב"ן**, ודעת הרשב"א היא שהרמב"ן חזר בו, ע"ל לעיל.
7. ממילא, **ל"מ שום ראשון** (לכו"ע) שסבר למסקנתה דמליחה בדבר שמן אינו אוסרת רק כדי קליפה. וצ"ע ג.

ה. דעת המחבר - סעיף ט'.

מחבר (סעי' ט') – "מליח שאינו נאכל מחמת מלחו, דינו כרותח ומפליט לאסור כדי קליפה. **ואם** הוא שומן הגיד וקנוקנות שבו והקרומות, יש להחמיר ולהצריך נטילת מקום. ואם הוא חלב ממש, צריך ששים לבטלו".

א. שומן הגיד וקנוקנות שבו.

1. גורס 'ואם' [עם אות ו'], ממילא צריך נטילה – לבוש (סעי' ט', "ובדבר שמפעפע אם הוא שומן דגיד וקנוקנות שבו והקרומות שבו שהם של חלב, אף על פי שהם כחוששים לא סגי להם בקליפה אלא צריכה כדי נטילת מקום"), ש"ך (ס"ק כ"ז), מנחת כהן (ח"ב פרק ו' ד"ה ואמנם צריך), הגורת שמואל (ס"ק כ"ב), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ז, מש"ז ס"ק י"ט), ערה"ש (סעי' מ"ז).
(א) משום שיש שומן קצת, ומפעפע קצת.
2. גורס 'אם', ממילא צריך קליפה – פ"ח (ס"ק ל"ב), לחם הפנים (ס"ק ל"ו), מנחת יעקב (כלל ל"ח ס"ק ט'), כרתי (ס"ק י"ט, "והקרומות. פירוש [דהוא] ענין נפרד, גיד וקנוקנות דאיסור דרבנן סגי בקליפה, אבל קרומות מחלב שאיסורא דאורייתא, אף שכחוש מכל מקום בעי נטילת מקום. פרי חדש (ס"ק ל"ב ומנחת יעקב כלל ל"ח ס"ק ט'), ג"ר"א (ס"ק נ"ב, "צ"ל כ"ק אם הוא כו"), שלחן גבוה (ס"ק ל"ג), בית מאיר (על סעי' ט').
(א) משום שהוא איסור דרבנן.
3. מראי מקומות – מחה"ש (סעי' ט', ס"ק כ"ח), כה"ח (ס"ק צ"ב, "היכא דאפשר יש להחמיר").

ב. חלב כחוש.

1. לפי הגירסא "ואם".
  2. לפי הגירסא "אם".
  3. מראי מקומות – בדה"ש (בי' ד"ה דינו, עמ' ש"א).
- א) נטילה – ג"ר"א (ס"ק נ"ב, "והנה אף שבצלי פסק כדעת התוספות כאן צידד להקל דרבנן וסמך על מ"ש הרשב"א בצלי שיש להחמיר כדעת תוס' בנ"מ באיסורין של תורה משמע דרבנן יש להקל ואף שלא סמך עצמו בצלי אדעת הרשב"א ולא חילק וכדעת תוס' והרא"ש סמך כאן ג"כ ארא"ש שחולק בין מליחה לצלי. וכן צ"ל כ"ק אם הוא כו' ובקרומות יש להחמיר ור"ל משום דשומן הגיד הוא מדרבנן כמ"ש בפ' ג"ה צ"ב ב' וכן קנוקנות כמ"ש שם אבל בקרומות מספקא ליה").
(ב) קליפה – פ"ח (ס"ק ל"ב, "בבשר שהוא כחוש מטבעו סגי בקליפה"), לחם הפנים (ס"ק ל"ו).
(ג) מראי מקומות – בדה"ש (בי' ד"ה דינו, עמ' ש"א).

ג. "ואם הבשר שנמלח עמו הוא שמן, אפילו בשומן הגיד וקנוקנות שבו, צריך ס' לבטלו ... – מחבר (סעי' ט').

1. "ק"ק דהל"ל רבותא יותר אפילו בכחוש לגמרי כדלעיל ס"ס ה' בצלי" – ש"ך (ס"ק כ"ח).
2. כתוב שומן הגיד, להוסיף איסור דרבנן – פ"ח (ס"ק ל"ד), ג"ר"א (ס"ק נ"ה, "אפילו בשומן כו'. וכן אפילו באיסור כחוש לגמרי אלא שר"ל אפילו באיסור דרבנן דלא כמ"ש תוס' הנ"ל בשם ר"מ"), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ז, "ותראה ותבין שמ"ש המחבר אפילו שומן הגיד ה"ק דהוא דרבנן כמ"ש הפר"ח אות ל"ד"), בדה"ש (ס"ק קכ"ח).
3. קושית הבדה"ש (ציונים ס"ק ש"ה) – "וצריך עיון דאכתי הוה ליה למינקט איסור דרבנן שהוא כחוש לגמרי".

ד. "אפילו בשומן הגיד וקנוקנות שבו, צריך ס' לבטלו וליטול ממקום שנגע כדי נטילת מקום, ולפחות קליפה" – מחבר (סעי' ט').

1. האם ספק זה חוזר רק על שומן הגיד וקנוקניו (איסור דרבנן), או גם על חלב ממש הנזכר לעיל.
2. רק על שומן הגיד וקנוקניו (איסור דרבנן) – פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ז, "ואמנם מפני שסיים ולפחות קליפה וזה דוקא בשומן הגיד דאין בו דררא דאורייתא וכמ"ש בב"י וכמו שציינן באר הגולה דהוה וודאי מדרבנן משא"כ קרומות דיש ספק איסור תורה וכ"ש בשר כחוש ההיתר מפטם ליה הוה כאיסור שמן דודאי ס' ונטילה בעינן מדינא כדמוכח ממשנה דפסחים הבאתיו בדין הצליה בסעיף ה' דאפילו בשמן וס' בעינן נטילת מקום ה"ה (בצלי) [במליחה] דודאי אין חילוק לרשב"א בזה בין מליחה לצליה ודבר ברור הוא למבינים משא"כ שומן הגיד דרבנן שפיר אמר דלפחות קליפה סגי כיון דמדרבנן אבל קרומות וכ"ש איסור תורה ממש והיתר מפטם הוה כאיסור שמן ובעי ס' ונטילת מקום במליחה כמו צליה").
3. גם על חלב ממש יש להסתפק אם די בכדי קליפה – יד יהודה (הקצר ס"ק ס"ד, "וגם בחלב גמור כן הוא כמו שמסיק וכ"ז וכו'"). הארוך ס"ק מ"א, "אבל בש"ע ... באם הבשר שנמלח עמו שמן מחמיר, גם בשומן גיד הנשה לכתחילה בנטילה ובדיעבד גם בקרומות מתיר כדי קליפה").
4. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ק"ל, ס"ק קל"ב), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק צ"א).

ו] הלכה.

1. מה העיקר להלכה: בדעת הרמ"א (סעי' ט').
שיטת הראב"ה [שמיקל].
(א) שו"ת רמ"א (סי' כ"ה, סי' צ', סי' צ"ה, סי' קי"א, תו"ח כלל ל"ח דין ג').
(ב) ט"ז (ס"ק כ"ד) – "וקאמר רמ"א דאע"פ שראוי לנו להחמיר ולהצריך ס' לצאת ידי הסוברים ...".
(ג) פמ"ג (מש"ז ס"ק כ"ד) – "עט"ז תראה שחלוק עם הש"ך אות ל"ד דסובר דרמ"א מצדד לומר דהרבה פוסקים אף בשמן מליחה בקליפה אלא דראוי להחמיר בשמן בס' והיה לנו להקל עכ"פ בכחוש דאף שא"א בקיאיין מ"מ הוה חומרא יתירא לזה אמר הר"ב שא"א בקיאיין כלל א"כ ודאי אף בשמן יקילו וע"כ לא חלקו והחמירו אף בכחוש באין הפסד מרובה בס' אבל הש"ך באות ל"ד והפר"ח באות מ"ד דהעיקר כסברא א' ולפי כו' קאי אדלעיל דמשום דא"א בקיאיין נוהגין אף בכחוש כו' והמעייין בתשובת הר"ב כ"ח וצ"ו וצ"ה וק"א ות"ח ל"ח ד"ג יראה כמ"ש הט"ז ובש"ך אות ל"ד אבאר".
2. שיטת הרשב"א [שמחמיר].
(א) ש"ך (ס"ק ל"ד) – "דהעיקר כסברא הראשונה דבשומן אוסר כולו".

- (ב) פר"ח (ס"ק מ"ד).
 (ג) גר"א (ס"ק ס"ג) – "ולפי כו'. קאי אפסק הש"ע שכן עיקר ולא הביא הי"א אלא משום שרוצה לסיים מ"מ יש לסמוך כו".
 (ד) ערה"ש (סעי' מ"ט) – "ועשה סניף לקולא זו דעה זו דס"ל דכל מליחה הוא רק כדי קליפה אבל בעיקר הדין לא ס"ל כן".
 (ה) בדה"ש (ס"ק ק"מ).
 3. מראי מקומות – בינת אדם (סי' מ'), בדה"ש (בי' ד"ה ולפי, עמ' ש"ט).

ב. שמן ממש, ששים.

1. אפילו באיסור דרבנן – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ח דין ד', "איסור שמן ממש בדרבנן ס' בעינן אפילו בה"מ ולא אמרינן ספק פלוגתא דרבנות להקל בדרבנן ודווקא בס"ס כמעשה דש"י בעגל פה מיץ די"א דחסרון חכמה חשיב לס"ס מה שאין כן ספק דרבנן כה"ג וכן הלכתא").
 2. באיסור שמן ממש ויש ששים, עדיין צריך קליפה – פמ"ג (סי' ע"ו מש"ז ס"ק א'), בדה"ש (סי' צ"א ס"ק ס"ג).

ג. אינו שמן ממש [במקום הפסד וכדו', עי' לקמן].

1. דעת המחבר.
 (א) תלוי פשט בגירסא "אם". עי' לעיל.
 2. ששים וקליפה, לא פלוג. [אא"כ ודאי כחוש].
 (א) רמ"א (סעי' ט', סי' צ"א סעי' ה', דר"מ סי' צ"א ס"ק ד') – "ולפי שאין אנו בקיאים בין בשר שמן לכחוש, נוהגין לשער בכל מליחה בס' כמו בבישול ... ואם אין ס', הכל אסור. ואין לשנות המנהג".
 (ב) לבוש (סעי' ט', סי' ע' סעי' ד') – "ואנו נוהגין לעולם להצריך ששים ברותח דמליחה".
 (ג) ש"ך (סי' ע' ס"ק ה', סי' צ"א ס"ק כ') – "דלדידן אין חילוק בין כחוש לשמן וכל מליחה אנו משערין בס' וע"ש".
 (ד) בית לחם יהודה (סי' ע"ו ס"ק ג').
 (ה) כרתי (סי' ע' ס"ק כ"ד, סי' ע"ו ס"ק ג').
 (ו) שלחן גבוה (סי' ע' ס"ק י"ג).
 (ז) תגורת שמואל (סי' ע' ס"ק י"א, ס"ק י"ג).
 (ח) חכ"א (כלל מ"ג סעי' ט"ז).
 (ט) חוו"ד (סי' ע' ח"י ס"ק ג') – "לדידן נפקא מינה בשאר איסורים באיסור כחוש שאין בו שמנונית דבעי קליפה, או בשמן דבעי ששים וקליפה".
 (י) ערה"ש (סעי' נ"ו).
 (יא) זבחי צדק (ס"ק ס"ט, אמנם עי' סי' ע' ס"ק כ"ט).
 (יב) יד יהודה (סי' צ"א הקצר ס"ק ל"ח).
 (יג) מקדש מעט (סי' ע' ס"ק כ"ב, ס"ק כ"ה).
 (יד) כה"ח (ס"ק קי"א, עי' ס"ק קי"ב, עי' סי' ע' ס"ק ל"ד, סי' ע"ו ס"ק ה') – "וע"כ יש לנהוג בכל מליחה בס' אפי' בכחוש ... ור"ל אפי' לספרדים ההולכים ע"פ הש"ע".
כה"ח (סי' צ"א ס"ק מ"ד) – "דגם מנהג הספרדים כן להחמיר כדברי מור"ם ז"ל".
 (טו) בדה"ש (סי' צ"א ס"ק ע"ג).
 3. ששים, מעיקר הדין [ונטילה].
 (א) יש"ש (חולין פרק ז' סי' כ"ח), הו"ד בט"ז (ס"ק כ"ו), ו**באה"ט** (ס"ק כ"ט).
 4. קליפה [כמו המחבר].
 (א) פר"ח (סי' ע' ס"ק ל"ג, סי' ע"ו ס"ק ה').
 5. נטילה.
 (א) פר"ת (סי' צ"א ס"ק י') – "איסור דאורייתא אין להקל בזה ואפי' בהפסד מרובה ובעי כדי נטילת מקום אלא בב"ח דמדרבנן יש להקל (בהפ"מ)".

ז. אין אנו בקיאים - לדעת הרמ"א וסייעתו.

- א. "אבל באיסור שאין בו שמנונית כלל, כגון חמץ בפסח, לכולי עלמא מליחה אינה אוסרת רק כדי קליפה" – רמ"א (סעי' ט').
 1. באיסור דרבנן.
 (א) מיקל: רק כדי קליפה.
 (1) תו"ח (כלל ל"ח סוף דין ה', רמ"א סי' ע' ס"ק א' כדאי' בש"ך שם ס"ק ה').
 (2) ש"ך (ס"ק ל"ח, סי' ע' ס"ק ה') – "באיסור ששייך בו שמנונית אע"פ שהוא רק דרבנן ... יש להחמיר במקום שאין הפסד קצת ... משא"כ באיסור כחוש לגמרי דרבנן".
 (3) פר"ח (ס"ק מ"ט) – "מיהו באיסור דרבנן יש להקל, תורת חטאת סוף כלל ל"ח [סוף דין ה]".
 (4) מנחת יעקב (כלל ל"ח ס"ק י"ד).
 (5) תגורת שמואל (ס"ק ל"ה).
 (6) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ח דין ו', סי' ע"ו מש"ז ס"ק א').

- (7) חוו"ד (חי' ס"ק ל"ו) – "מיהו באיסור דרבנן יש להקל אף במקום שאין הפסד קצת".
 (8) רע"א (סעי' ט') – "ובחוש לגמרי, בדרבנן מקילינן לגמרי".
 (9) חכ"א (כלל מ"ג סעי' ט"ז) – "ואם האיסור כחוש והוא איסור דרבנן ולא שייך בו שמנונית אפילו אין בו [אלא] הפסד קצת אין צריך אלא כדי קליפה (שם ס"ק ל"ח)".
 (10) בדה"ש (ס"ק קנ"ז).
 2. באיסור דאורייתא.
 א) הפסד קצת מיקל.
 (1) רע"א (סעי' ט') – "ובדאורייתא בענין על כל פנים בהפסד קצת".
 (2) חכ"א (כלל מ"ג סעי' ט"ז) – "ואם האיסור הוא דבר כחוש בטבעו כגון החוטין והקרומין האסורין וגיד הנשה ושומנו הנזכרים בכלל כ"ח (וביו"ד סימן ס"ד) יש להתיר על ידי קליפה אם יש הפסד קצת דבאלו לא שייך למיגזר אטו שמן".
 (3) חזו"א (סי' כ"ב ס"ק ז' ד"ה ובדבר) – "ובדבר דלא שייך בו שמנונית מקילינן בהפסד קצת בדאורייתא, ובדרבנן מקילינן בלא הפסד, וזה בין בצלי בין במליחה".
 (4) בדה"ש (ס"ק קנ"ז).
 ב) דעת הפמ"ג.
 (1) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ח דין ג') – "ויש לעיין אי בהפסד קצת שרי או ה"מ בעינן באיסור תורה ואיך שיהיה קשיא ההיא דא"ח תס"א ס"ח ובט"ז אות ה' דחמץ במצה כדי נטילה אפילו באין ס' והא ממנהגא אסור ומ"מ בהפסד קצת **יש לצדד** אף באיסור תורה בחטה וכדומה".
 (2) פמ"ג (סי' ק"ב שפ"ד ס"ק א') – "והנה בסימן ק"ה ס"ה ובש"ך אות י"ו ול"ח מבואר דבכחוש לגמרי ואסור דרבנן די במליחה כדי קליפה ובאפייה וצליה כדי נטילה, ואף שאין ס' שרי, ובאיסור תורה **בהפסד מרובה** דווקא בכחוש לגמרי".
 (3) מראי מקומות – פמ"ג (סי' צ"א שפ"ד ס"ק כ').

ב. דבר שיש סרך שמנונית.

1. באיסור דאורייתא.
 א) הפמ"ר מיקל – רמ"א (סעי' ט'), "י"א דבהפסד מרובה יש להתיר במליחה ע"י קליפה, אע"ג שכבר נהגו לשער כל מליחה בס', אפילו באיסור כחוש; ויש לסמוך על זה באיסור כחוש, שאינו אלא מנהג לשער בס' אבל לא באיסור שמן שמדינא צריך ס"י", לבוש (סעי' י"א), מנחת יעקב (כלל ל"ח ס"ק י"ד), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ח דין ב'), חוו"ד (חי' ס"ק ל"ו), רע"א (סעי' ט'), "ובדבר שיש בו סרך שמנונית באיסור דאורייתא מקילי' בהפ"מ דדינו ככחוש", חכ"א (כלל מ"ג סעי' ט"ז), "ומכל מקום בהפסד מרובה יש להתיר במליחה על ידי קליפה אם האיסור כחוש לפי ראות עינינו כגון בהמה כחושה וכיוצא בו אף על גב דיש לגזור אטו שמן".
 (1) חוץ מחלב כחוש – חוו"ד (חי' ס"ק ל"ז).
 2. באיסור דרבנן.
 א) הפסד קצת מיקל – ש"ך (ס"ק ל"ח, ס"ק כ"ז, ס"ק י"ב), "באיסור ששייך בו שמנונית אע"פ שהוא רק דרבנן כמו שומן הגיד וקנוקנות יש להחמיר במקום שאין הפסד קצת", מנחת יעקב (כלל ל"ח ס"ק י"ד), תגורת שמואל (ס"ק ל"ה), חוו"ד (חי' ס"ק ל"ו), רע"א (סעי' ט'), "ובאיסור דרבנן מקילינן בהפסד קצת", חזו"א (סי' כ"ב ס"ק ז' ד"ה מנהגו), בדה"ש (ס"ק קנ"ט).

ג. איסור בלוע - לדעת הרמ"א וסייעתו.

1. אנו בקיאים – ש"ך (ס"ק י"ז), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ח דין ב' ד"ה ודע), תורת יקותיאל (סי' צ"א סוף ס"ק ג'), "באיסור בלוע כיון שאפילו בשמן יש פלוגתא אם מפעפע מחתיכה לחתיכה ... יש לצדד להקל", גליון מהרש"א (על רמ"א סעי' ט').

ח] היתר שמן ואיסור כחוש.

א. צריך ששים, כמו צלי.

1. מחבר (סעי' ט', סי' צ"א סעי' ו', סי' ע' סעי' ד') – "ואם הבשר שנמלח עמו הוא שמן, אפילו בשומן הגיד וקנוקנות שבו, צריך ס' לבטלו וליטול ממקום שנגע כדי נטילת מקום".
 2. מהר"י הלוי (סי' כ"ו) – "ולענין מ"ש כ"ת דבמליחת איסור והיתר יחד אף שההיתר שמן כיון שהאיסור כחוש יש להתיר בהפסד מרובה אף בלא ביטול ס' רק ע"י קליפה. זהו אינו נלע"ד, שהרי בטור ובב"י ובש"ע [סימן קה סעיף ט] ובתורת חטאת פסקו להדיא שאף אם ההיתר בלבד הוא שמן אמרינן דמפעפע באיסור וחוזר ואוסר ההיתר ובעינינו ס' ולא חילקו בין הפסד מרובה וכו' ... סוף דבר לא עלה על דעת הטור והגהות ש"ע ותורת חטאת למפסק להתיר בשעת הפסד בקליפה אפי' ההיתר לבדו שמן והנבלה כחושה שנמלחו יחד. ואף שמהרש"ל בהגהותיו על הטור סי' ק"ה חולק וכתב דבמליחה לא אמרינן דמפעפע מן ההיתר שמן אל האיסור כחוש וחוזר ואוסר ההיתר, משום דכל מקום שאין האיסור יכול לילך כו'. כבר פירשתי לעיל דבטל טעם זה לדעת הטור והש"ע ותורת חטאת, ורש"ל יחידאה הוא לגבייהו ואין שומעין לו בפרט להקל".
 3. יד יהודה (הארוך ס"ק מ"ב, הארוך ס"ק נ"ב, סי' ע' הארוך ריש ס"ק י"ד).
 4. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קל"ו, עמ' שצ"ו).

ב. מיקל, כמו כחוש.

1. מהרש"ל (הג' לטור).
2. ב"ח (ס"ק ט').
3. הו"ד בש"ד (ס"ק כ"ח, נקה"כ על הט"ז ס"ק י' [כדאי בבדה"ש (ציונים ס"ק רצ"ה)]) – "ואעיקרא דדינא השיג מהרש"ל בהגהותיו לטור ומביאו הב"ח וז"ל דאפילו אי אמרינן הכי ה"מ לענין צלי שחום האש מפטם מהאי להאי וגם שניהם חמים שהרי נצלו זה עם זה אבל במליחה לא מצאנו סברא זו וגם בצלי גופיה חידוש הוא ושום מחבר לא חילק אלא סתמא פסקינן כל מקום שהאיסור אינו יכול לילך ולפעפע אז אפילו אם החתיכת היתר שמינה שרי עכ"ל וכן משמע מדברי הרשב"א בת"ה ומביאו ב"י דדוקא בעינן שיהא האיסור שמן עיין שם".
4. ט"ז (ס"ק כ"ו, ע"י ס"ק י').
5. פר"ח (ס"ק ל"ה, ע"י ס"ק י"ט).
6. גר"א (ס"ק נ"ה) – "וסברא זו דהיתר מפטם לאיסור ומוליך הבליעה עמה שכתב כאן ... אינה עיקר וכל הפוסקים חלוקים".
7. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ח אות ב' ד"ה גם) – "גם קי"ל דבמליחה אין היתר מפטם לאיסור כמ"ש הש"ך אות כ"ח והמנחת יעקב כלל ל"ח אות י"ג שכן דעת הר"ב".
8. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' ק"ט) – "שהלכה להקל".

ג. הפסד מרובה.

1. חכ"א (כלל מ"ג סעי' י"א) – "ובהפסד מרובה יש להתיר אפילו בשניהם מלוחים אם האיסור כחוש ולא אמרינן במליחה אזיל היתר ומפטם (עיין שם בש"ך ס"ק כ"ח וכן כתב הפרי חדש בסימן ק"ה ס"ק י"ט וס"ק ל"ה)".

ד. להיפך: יש לחלק בין צלי לקולא, ומליחה לחומרא.

1. מהר"י הלוי (סי' כ"ו) – "ומה שהקשה ב"י [סוף סימן קה] על זה ממאי דכתב הטור בס"ס ק"ה דאפי' בצלייה אם אין האיסור אסור אלא מחמת איסור הבלועה בו אפי' ההיתר הוא שמן ושומן שבה מפעפע, אפי"ה אין האיסור אוסר את ההיתר הנוגע בו, לפי שאין השומן שבה מוליך עמו האיסור אלא למקום שהאיסור יכול לילך בטבעו, אמינא אנא דלענ"ד נראה דודאי שאני הכא שהאיסור שהוא עצמו אסור כגון נבילה מקבל שמנונית, וא"כ כל החתיכה היא איסור נבלה שמן ומפעפע אח"כ בהיתר ואוסרו, אבל התם בס"ס ק"ה דמיירי שחתיכות האיסור אינה אסורה מחמת עצמה אלא מחמת שבלעה איסור ממקום אחר והאיסור הבלוע שבתוכו כגון דם לא קבל השמנונית. ואף אם קבל הציר איזה שמנונית מ"מ גם השמנונית אינו נאסר רק מחמת דם הבלוע בתוכו וק"ל".

- ה. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק קכ"ו, סי' צ"א ס"ק פ"ה), זר השלחן (סי' צ"א ס"ק נ"ב).

ו. היתר תפל שמן, איסור מלוח כחוש.

1. מיקל – ש"ך (ס"ק כ"ח), חו"ד (חי' ס"ק כ"ח), באה"ט (ס"ק כ"ג), חכ"א (כלל מ"ג דין י"א, "ודוקא שהיה גם ההיתר מלוח דאז יכול לפטם ... אבל אם ההיתר תפל אף על גב דהמלוח הטמא אוסר מכל מקום אין כח בהיתר לפטם כיון שהוא תפל ואינו אוסר רק כדי קליפה (ש"ך ס"ק כ"ח)), ערה"ש (סעי' מ"ח), בדה"ש (ס"ק קכ"ז, בי' ד"ה הבשר עמ' ש"ג).
2. מראי מקומות – זגול מרובה (מהדו"ת, בש"ך ס"ק כ"ח), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ח), יד אברהם (על סעי' ט').

ט. שאר חתיכות שנמלחו יחד.

א. בלעה מן הדברים המפעפים בטבעו.

1. אינו מפעפע מחתיכה לחתיכה [איסור בלוע] (קולא), וממילא כל חתיכת היתר צריך ששים [בזמן שנגע בחתיכת איסור] (חומרא) – מהר"ם (מרדכי חולין סי' תרפ"ג).
2. חלב מפעפע מחתיכה לחתיכה [איסור בלוע] (חומרא), וממילא כל החתיכות מצטרפות לשישים (קולא) – רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א, י.), שיורי ברכה (ס"ק ז'), "אבל האמת הוא דעיקר הדין כמ"ש הש"ע לעיל דחלב מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב בין בצלי בין במליחה. וכן דעת רוב הפוסקים לענין דינא, דחלב מפעפע מחתיכה לחתיכה אפילו בלא רוטב. ולפ"ז אין כאן אלא ס' נגד האיסור והחתיכות כולם מצטרפות לבטל האיסור, משום שהאיסור מפעפע בהם. וכן המנהג בעירנו מראכ"ס יע"א, שהיא עיר גדולה של חכמים ושל סופרים, ואין לפקפק בזה. הגהות רבני המערב כתיבת יד").
3. מסופק – ר' נתנאל (מרדכי חולין סי' תרפ"א).

ב. סתירת השו"ע – ט"ז (ס"ק כ"ב), "ואני תמה על הש"ע שפסקיו סותרין זא"ז שלעיל סעיף ז' פסק שאם בלעה מן הדברים המפעפים בטבעו כגון שומן אוסרת חברתה אף בלא רוטב והוא דעת הרשב"א שהביא הטור וכאן פסק שבליעת החלב אינה יוצאה בלא רוטב והוא דעת מהר"ם במרדכי פרק ג"ה והב"י מביאו", גר"א (ס"ק נ"ח, "אבל הרשב"א ס"ל דחלב מפעפע מחתיכה לחתיכה כמ"ש בס"ז וה"ה למליחה שדינו כצלי").

1. י"ל, רק לחומרא מחמירים – נקה"כ (על הט"ז ס"ק כ"ב), מחה"ש (ס"ק ל', ס"ק ל"ו).
- א) מראי מקומות – פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ק"א).
2. י"ל, מחלק בין צלי למליחה – פר"ח (ס"ק ל"ז), מנחת כהן (ח"ב פרק ז'), כרתי (ס"ק כ'), "דאין חלב וכו'. וא"כ אין מצטרפין לבטל, וכל אחד צריך ס', ודווקא במליחה, דלעיל [סעיף ז' גבי צלי] פסק דחלב מפעפע. (פרי חדש ס"ק ל"ז מנחת כהן ח"ב פ"ז)".

3. מראי מקומות – כנה"ג (הג' ב"י ס"ק נ"ז), באה"ט (ס"ק כ"ד), חת"ס (על סעי' ט', "ואפילו בשומן לחומרא עיין כנסת הגדולה"), בדה"ש (ס"ק קל"ד, בי' ד"ה ולענין עמ' ש"ו).
 א) פמ"ג (מש"ז ס"ק כ"ב, שפ"ד ס"ק ל') – "ויש לומר באחד משני פנים או דחילק בין צליה למליחה או כמו שכתוב בנה"ך דהמחבר מספקא ליה שמא מפעפע ואף נוגעין זו בזו אוסר הכל אם אין ששים בכלן וכן נוגעין כולן בחלב אוסר הכל שמא אין מחלק בהשוואה כמעשה הרוטב..."

ג. שלשתם שיש בכל אחת חמישיים ותשעה חלקים נגד החלב.

1. מיקל – ש"ך (ס"ק ל'), פ"ח (ס"ק ל"ט), כרתי (ס"ק כ"א), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל' ד"ה אמנם).
 2. מחמיר.

א) רע"א (על הש"ך ס"ק ל') – "קשה לי הא י"ל דחיישינן דאחר שנאסר חתיכה א' מהחלב חזר ונפלט החלב מהחתיכה ונשאר בו רק משהו חלב דנשאר החתיכה באיסורה אף להמחבר דל"א חתיכה עצמה נ"נ כדאיתא בסי' ק"ו וע' בת' הרשב"א שהביא בב"י שם ואחר שנפלט החלב חוזר ואוסר חתיכ' האחרת ואדרבה על המחבר ליכא קושיא די"ל דס"ל דשמן יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב אלא דלענין זה לא מהני דהכל מצטרף דמ"מ שמא לא פעפע בשוה וכמש"כ בנקה"כ וא"כ שפיר יש החשש בחזר החלב ונפלט אבל על המהר"ם עצמו דס"ל דאפילו לקולא אמרינן דאין בלוע שמן יוצא מחתיכה לחתיכה ליכא חשש כלל לא לחלב שחזר ונפלט וגם לא למה דנקט דהחלב חזר ובלע מהחתיכה דהיתר דהא מ"מ הבלע בהיתר שנבלע בחלב א"י מהחלב ואינו אוסר לשאר החתיכה".

ב) הו"ד בערה"ש (סעי' נ"ט) – "די"ל דחתיכה אחת בלעה פליטת החלב כולה ונאסרה ואח"כ יצא פליטת החלב מהחתיכה אל החלב וחזר החלב ונבלע בחתיכה אחרת וגם משם יצא אל החלב וחזר ונבלע החלב באחרת עד שנאסרו כולן [הגרע"א]."

ד. אם רק מין במינו, או אפילו שלא במינו.

1. עי' סי' קי"א סעי' ז', לשיטות ולמראי מקומות.

י [תפל ומליח - סעיף י', סי' ע' סעי' ג', סי' צ"א סעי' ה'.

חולין (דף קיג.) - "טהור מליח וטמא תפל מותר".

א. היתר מליח ואיסור תפל, שנגעו זה בזה - ראשונים.

1. מיקל – ס' התרומה (סי' ס"ג), רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ב), טור (סעי' י', סי' צ"א סעי' ה'), צדה לדרך (מאמר ב' כלל ב' פרק י"א).

2. מחמיר – ר"ן (חולין דף מב. ד"ה דג, חי' הר"ן דף קיג. [הו"ד רע"א על הט"ז ס"ק ה'] משא"כ הציר).

ב. פוסקים.

1. מיקל – מחבר (סעי' י', סי' צ"א סעי' ה', ב' שיטות בסי' ע' סעי' ג'), ים של שלמה (חולין פרק ח' סי' פ'), לבוש (סעי' י'), עי' ש"ך (סי' ע' ס"ק כ', סי' צ"א ס"ק ט"ז), עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ט, "ומכל מקום העיקר כסברא ראשונה"), זבחי צדק (ס"ק ע"ד), כה"ח (ס"ק קכ"ב, ס"ק קכ"ג, סי' ע' ס"ק ל"א, ס"ק ל"ה).

2. במקום הפסד מיקל – רמ"א (סעי' י'), ערה"ש (סעי' ס"ו), "ויש להקל במקום הפסד דהעיקר כדיעה ראשונה", בדה"ש (סי' צ"א ציונים ס"ק קפ"ח).

א) פי', הפסד מרובה – ש"ך (סי' ע' ס"ק כ'), שפ"ך (ס"ק ל"ט, "עיין סי' ע' ס"ק כ' ש"ך ושם מבואר דהפסד דכתב הר"ב כאן הפסד מרובה"), כה"ח (סי' ע' ס"ק ל"ה).

ב) פי', אף הפסד קצת – כנה"ג (סי' צ"א הג' ב"י ס"ק ט"ז), הו"ד ברע"א (סי' ע' על הש"ך ס"ק כ', "שלא במקום הפ"מ. ובכנה"ג (סי' צ"א) בב"י אות ט"ז השיג דשם בסי' ק"ה לא נזכר תיבת מרובה. ודעת הרמ"א להקל אף בהפסד קצת").

ג) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק קס"ד, סי' צ"א ס"ק ס"א).

3. חכ"א (כלל מ"ג סעי' ה') – "ומכל מקום שאין הפסד מרובה יש להחמיר גם בזה אם נוגעים זה בזה ממש דסבירא לן דאין חילוק בין טמא מלוח או טמא תפל אלא כשאין נוגעים רק שעומדין בסמוך בכדי שפליטה של זו נוגעת בזו ואז אפילו הדחה לא צריך ונראה לי דעל כל פנים בזה במקום הפסד קצת סגי בקליפה כיון דרוב הפוסקים מתירים לגמרי (עיין סימן ע' סעיף ג' ובש"ך ס"ק כ')."

4. מראי מקומות – גליון מהרש"א (על רמ"א סעי' י'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קל"ו).

יא [תתאה גבר: לענין מליח - סעיף י"א, סי' ע' סעי' ד', סי' צ"א סעי' ה'.

א. ראשונים.

1. מיקל, אמרינן תתאה גבר.

א) רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א ב.; שו"ת ח"א סי' רס"ה).

2. מחמיר, אין הבדל בין תתאה לעילאה.

א) תוס' (חולין דף קיג. ד"ה טהור) – "גבי מליח כרותח לא שייך לא עילאה גבר ולא תתאה גבר ואפילו קליפה לא בעי".

ב) רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"א) – "ולענין מליח כרותח לא שייך תתאה גבר ולא עילאה ואפילו קליפה לא בעי".

ג) רבינו פרץ (הג' סמ"ק סי' ר"ה אות י') – "וגבי מליחה תלוי באיסור ולא בעילאה".
 ד) טור (סי' צ"א סעי' ה', עי' סי' ק"ה סעי' י"א).

ב. פוסקים.

- מיקל, אומרינן תתאה גבר – מחבר (סעי' י"א, סי' ע' סעי' ד'), קול אליהו (יו"ד סי' ט"ו), ערך השלחן (סי' ע' ס"ק ט').
 א) קשיא, מחבר (סי' צ"א סעי' ה') – "ואין חילוק בין מליח עליון ותפל תחתון למליח תחתון ותפל עליון, לעולם המליח מבליע בתפל ואינו בולע ממנו".
 ב) י"ל, בשמן יש לחלק, משא"כ בכחוש – עי' ש"ך (סי' צ"א ס"ק י"ב), "וצ"ל דדוקא לאסור כולה דהיינו בשמן יש חילוק אבל לאסור כ"ק כגון בכחוש אין חילוק דנהי דתתאה גבר מ"מ קליפה מיהא בעי כמו בסעיף ד' והכי משמע מדברי הרשב"א בת"ה הקצר בש"ע שם (וצ"ע בב"י בס"י זה ד"ה ואינו תלוי כו' דלא משמע הכי), מנחת כהן (ח"ב סוף פרק ו'), פ"ח (סי' צ"א ס"ק י"א), פ"ח (סי' צ"א ס"ק י"א), כרתי (סי' צ"א ס"ק י"א), פ"ג (סי' צ"א שפ"ד ס"ק י"ב), גר"א (ס"ק ע"ה), כה"ח (סי' צ"א ס"ק ל"ט).
 1) פ"ג (סי' צ"א שפ"ד ס"ק י"ב) – "ולפי מ"ש לעיל בשם מגן אברהם דהחלב מותר ואין צריך ס' דהקליפה בתתאה הוא רק חומרא א"כ יש חילוק במליחה בין תתאה דמדינא צריך קליפה ואוסר עד ס' אח"כ ובין עילאה דלא הוה מדינא".
 2) מחמיר, אין הבדל בין תתאה לעילאה – רמ"א (סעי' י"א, "והכי נהוג"), ש"ך (סי' ע' ס"ק כ"ב), פ"ג (שפ"ד ס"ק מ"א, סי' צ"א שפ"ד ס"ק י"ח, "וכן הלכה ... אין לנו אלא פסק רמ"א"), יד יהודה (סי' ע' הקצר ס"ק כ"ז), ערה"ש (סעי' ס"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קל"ו).
 3) הפמ"ר מיקל – פ"ח (סי' ע' ס"ק כ'), "אין לסמוך כלל אפסק המחבר בזה זולתי בהפסד מרובה".
 4) בעל נפש יחמיר לעצמו – מחזיק ברכה (סי' ע' ס"ק ה'), זבחי צדק (ס"ק ע"ה, סי' ע' ס"ק כ"ד, סי' צ"א ס"ק ל"ו, ס"ק מ"ט, ס"ק נ"א), כה"ח (ס"ק קכ"ד, סי' ע' ס"ק ל"ז, "דאף לספרדים ההולכים על פסק הש"ע בעל נפש יחמיר לעצמו ויאסור הכל באיסור שמן").

ג. מראי מקומות – ש"ך (סי' ע' ס"ק כ"ב, פ"ג שם), חכמת שלמה (על המחבר סעי' י"א).

- חכ"א (כלל מ"ג סעי' ז), הו"ד בבדה"ש (סי' צ"א ב' סוף ד"ה ואין, עמ' קכ"ו) – "נראה לי בספק טריפה ויש בו עוד צדדים להקל שנמלח עם טהור והיה טמא מלוח וטהור תפל למטה והטמא למעלה יש לסמוך בהפסד מרובה וסעודת מצוה גם כן על הפוסקים (וכן סתם השולחן ערוך שם סעיף י"א) דאף במליחה אמרינן תתאה גבר דאף על גב דרמ"א כתב שם דנוהגין כהפוסקים דאין חילוק יש לומר היינו דוקא בודאי טריפה אבל לא בספק טריפה ... ומותר על כל פנים על ידי קליפה אפילו לדידן".

יב) מליחה בכלים: לח - סעיף י"ב.

א. להפליט הבליעה - ראשונים.

- אסור בדיעבד.
 א) ראבי"ה (חולין סי' אלף קכ"ג), עי' פת"ת (ס"ק ט"ו).
 2) מותר לכתחילה.
 א) תוס' (חולין דף קיג. ד"ה טהור) – "ויש ללמוד מכאן דא"צ להגעיל דפוס גבינות העובדי כוכבים ומותר לעשות בהם גבינות לישראל ולמולחן בתוכן דהוי כמו טהור מליח וטמא תפל דאין שייך מליחה בעץ ולא נעשה עץ רותח ע"י מליחה".
 3) רק בדיעבד.
 א) מרדכי (חולין סי' תשי"ח) – "ואם עשה גבינות בדפוס העובדי כוכבים שהם בני יומן ומלח בהן העובד כוכבים גבינותיו מותרין אפילו מלחן בהן והטעם אר"י משום דמליחה אינו מפליט מה שנבלע בעץ ובמתכת ובחרס ובאבן וא"כ הוי כטהור מליח וטמא תפל דשרי אך לכתחילה אסור משום הרחק מן הכיעור אבל בדיעבד שרי".
 ב) רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ב) – "שאם עשה גבינות בדפוס העובד כוכבים ומלחן בתוכו אינן נאסרות דהוי כמו טהור מליח וטמא תפל דאין שייך מליחה בעץ ולא נאסר העץ ע"י מליח כרותח".
 ג) טור (סעי' י"ב)

ב. הלכה: להפליט.

- בדיעבד יש להקל.
 א) מחבר (סעי' י"ב).
 ב) רמ"א (סעי' י"ב) – "דאין מליח כרותח כל כך להפליט מן הכלי מה שבלע בתוכו. ודוקא בדיעבד, אבל לכתחילה, אסור".
 ג) לבוש (סעי' י"ב).
 ד) פ"ג (סי' צ"ה שפ"ד ס"ק כ"ה, סי' ס"ט שפ"ד ס"ק פ"ג) – "ודיעבד אין איסור אפילו נתלחח המלח דאין מליחה לכלים להפליט אפילו שמנונית כמבואר בדוכתי טובא".
 ה) חכ"א (כלל נ"ז סעי' י"ד).
 ו) ערה"ש (סעי' ע', סעי' ע"א).
 ז) כה"ח (ס"ק קכ"ח, ס"ק ק"ל).
 ח) בדה"ש (סוף ס"ק קס"ה, סי' צ"ה ס"ק ק"ג).
 ט) יביע אומר (ח"ז או"ח סי' מ"ד אות י"ג) – "דלא אמרינן מליח כרותח אלא בדבר מאכל ולא בכלים. וכן עיקר. ודלא כהפר"ח".

- 1) אפילו כלי חמץ בפסח – מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק ל"ט, סי' תנ"א ס"ק ס"א), פסקי תשובות (סי' תמ"ז הע' כ"ו).
 2) אפי' באיסור דאורייתא – ע"י ט"ז (ס"ק כ"ח), חו"ד (חי' ס"ק ל"ט), בדה"ש (ס"ק קע"ב).
 2. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ט"ו).
 א) הטעם להחמיר – בדה"ש (ס"ק קע"ד).

ג. כלי שבלע דם, לחזור ולמלוח בו.

1. ע"י סי' ס"ט סעי' ט"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ד. הלכה: להבליע.

1. נבלע בכלי רק כדי קליפה [אפילו באיסור שמן] - ע"י סי' צ"א סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ה. האם מהני הגעלה ע"י עירוני או צריך הגעלה בכלי ראשון.

1. ע"י סי' תנ"א סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

יג] מליחה בכלים: יבש - סעיף י"ג, סי' צ"ה סעי' ז'.

א. ראשונים.

1. מותר לכתחילה – טור (סעי' י"ג).
 2. המחמיר תע"ב – תוס' (חולין דף קיג. ד"ה טהור [לפי הנקה"כ על הט"ז סי' צ"ה ס"ק י"ח]), "ומעשים בכל יום זמלח בקערה שמשמשין בה בשר לוקחים ממנו לתת ממנו בחלב והמחמיר תבא עליו ברכה".

ב. הלכה.

1. מותר לכתחילה – מחבר (סעי' י"ג, סי' צ"ה סעי' ז'), יש"ש (חולין פרק ח' סי' פ"א), ט"ז (סי' צ"ה ס"ק י"ח), חגורת שמואל (סי' צ"ה ס"ק ל"ו, "הט"ז").

א) אפילו לכתחילה ממש מותר ליתנו בקערה של בשר – יד יהודה (סי' צ"ה הקצר ס"ק מ"ה, הארוך ס"ק ל"ח, "גם לכתחילה מותר ליתנו בקערה של בשר הגם שיודע שנשתמש בו לחלב ג"כ מיהו דוקא מבשר לחלב אבל לא בקערה של איסור"), בדה"ש (סי' צ"ה ס"ק ק"ב, בי' ד"ה מלח).

ב) רק כשכבר ניתן לתוכה מותר לכתחילה – פתח הדעת (סי' צ"ה שפתי חכמה ס"ק כ"ה, "רק בדיעבד כשכבר ניתן לתוכה").
 2. מחמיר לכתחילה – פמ"ג (סי' צ"ה שפ"ד ס"ק כ"ה, "ולענין דינא לכתחילה וודאי אין ליתן מלח בכלי של היתר וכל שכן בכלי איסור ועוד שלוקח ממלח בידים מלוכלכות ונכון שיהיו ב' כלים ודיעבד אין איסור אפילו נתלחח המלח דאין מליחה לכלים להפליט אפילו שמנונית כמבואר בדוכתי טובא"), זבחי צדק (סי' צ"ה ס"ק מ"ט), כה"ח (סי' צ"ה ס"ק ע').

א) "ולכאורה זהו רק מתע"ב ואינו אסור לכתחילה" – פמ"ג השלם (סי' צ"ה שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק מ"ה).
 3. המחמיר תע"ב – רמ"א (סעי' י"ג, סי' צ"ה סעי' ז', תורת חטאת כלל י"ז דין ב'), לבוש (סעי' י"ג, סי' צ"ה סעי' ה'), יעב"ץ (מגדל עוז, בב"ח פרק ח' אות כ"ח), חכ"א (כלל נ"ז סעי' י"ד), ערה"ש (סעי' ע"א, סי' צ"ה סעי' כ"ו, "ומיהו המחמיר בכל זה תבא עליו ברכה וכבר נתבאר בסי' פ"ה שנהגו כל ישראל להיות להם כלי מלח לבשר בפ"ע ולחלב בפ"ע מפני שכמה פעמים טובלים הבשר עצמו במלח ע"ש"), בדה"ש (סי' צ"ה ס"ק ק"ד).

א) מפת לפסח, יש להקל – חו"א (י"ד סי' כ"ג ס"ק ג', או"ח סי' קי"ט סוף ס"ק ט"ו, לישונו מובא לקמן).

ב) ע"י הדחה, אין אפילו המחמיר תע"ב – חלקת בנימין (סי' קכ"א סעי' ה' בי' ד"ה להשתמש, "אם בא להכשירו בהדחה כדינו אין לחוש דילמא לא עשה הדחה גמורה").

4. מנהג טוב ליחד שני כלים עשויים למלח, מצד שידי מלוכלכות במאכל – יש"ש (חולין פרק ח' סי' פ"א, "ומלח הנתון בקערה של בשר, והכלי יבש, מותר לכתחילה ליקח אותו מלח ולתת אותו בתבשיל של חלב, או איפכא ... ומ"מ בזה אני משבח מנהג אשכנ"ז, שיש להם כלים עשויים למלח, אחד לבשר ואחד לחלב, דלפעמים בתוך האכילה שידי מלוכלכות במאכל, ולוקח מלח לצרכי הסעודה מן הכלי, ואח"כ יבוא ליתן מאותו מלח שקבל טעם בשר בעין מידי תוך המאכל החלב, וכן איפכא"), ט"ז (סי' צ"ה ס"ק י"ח), חגורת שמואל (סי' צ"ה ס"ק ל"ו), חו"ד (סי' צ"ה חי' ס"ק כ"ה), זבחי צדק (סי' צ"ה ס"ק נ'), יד יהודה (סי' צ"ה הקצר ס"ק מ"ו), כה"ח (סי' צ"ה ס"ק ע"א).

5. מראי מקומות – מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק פ', "נתינת המלח אף דאמרינן בעלמא מליח כרותח לענין פליטת כלים אינו מפליט בצונן").
 א) חו"א (י"ד סי' כ"ג ס"ק ג', או"ח סי' קי"ט סוף ס"ק ט"ו) – "הק' המ"א [סי' תמ"ז ס"ק ל"ב] דהכא מתירין לכתחלה למלוח במלח שהיה מונח בכלי חמץ וביו"ד סי' צ"ה ס"ז כ' הרמ"א דהמחמיר תע"ב כי יש אוסרים לכתחלה, וכתב לחלק בין מדוכה לקערה, ובשאר כלים אסור לכתחלה, והדבר קשה וכי ישבו ב"ד על כך והתירו את המדוכה ואסרו שאר כלים, והנה מקור הדין בתו' חולין קי"ג א' ד"ה טהור, שכתבו מן הדין יש להתיר ליקח מלח מקערה של בשר וליתן לחלב והמחמיר תע"ב, ובמרדכי פסחים כתב דמותר ליקח מלח ממדוכה של חמץ לפסח, ויש לומר דבפסח צריך לשמור את המלח מעירוב פתי פת, ואין הנחת מלח בכלי חמץ אלא מקרה בודד ואין להחמיר, אבל מלח בכל השנה אם לוקחים מכלי בשר לחלב ומחלב לבשר הוי זלזול תמידי בבשר בחלב".

ג. כלי חרס.

1. מחמיר.

- (א) תפארת למשה (סי' ס"ט ד"ה בב"י סי' ס"ט דף ס"ד) – "בבית יוסף סימן ס"ט סעיף ט"ז [עמ' ע"ח] וז"ל ול"נ לא"א הרא"ש ז"ל בפרק כל הבשר קערה שמלח בה בשר אסור לאכול בה רותח כו' ושלא כדברי המפרשים כו' דא"כ יהא אסור למלוה ב' פעמים בכלי מנוקב כו' עכ"ל. ר"ל בכלי חרס דאי בכלי עץ הא אין מליחה לכלים ודו"ק".
- (ב) עי' באר שבע (חולין דף קיא:); – "ושמא י"ל דסבר הר"ן הא דאין מליחה לכלים היינו דוקא בכלי עץ ומתכות אבל לא בכלי חרס".
2. מיקל, אין לחלק.
- (א) מרדכי (חולין סי' תשי"ח) – "דמליחה אינו מפליט מה שנבלע בעץ ומתכת ובחרס ובאבן".
- (ב) רדב"ז (סי' רל"ו) – "ולא שאני לן בין שתהיה הקערה של עץ או של מתכת או של חרס לא שייך בה מליחה הרי הוא כרותח".
- (ג) תו"ח (כלל י"ז דין א') – "דאין מליחה לעץ או לשאר כלים".
- (ד) ש"ך (סי' ס"ט ס"ק ס"ז) – "דאפילו בכלי חרס אמרינן הכי".
- (ה) חכ"א (כלל נ"ז סעי' י"ג) – "ואפילו בכלי חרס אמרינן אין מליחה לכלים להפליט".
- (ו) דרכ"ת (ס"ק רי"ג, ס"ק רי"ד, ס"ק רט"ו).
- (ז) בדה"ש (ס"ק קס"ז, ציונים ס"ק תי"ז, בי' ד"ה בדפוס) – "וכן נראה גם דעת שאר הפוסקים שסתמו בזה".
3. מראי מקומות.
- (א) רע"א (על ש"ך ס"ק מ"ד) – "וע' בבאר שבע חולין (דק"א ע"ב) שכ' די"ל דדוקא בכלי עץ אמרינן דאין מליחה להפליט אבל לא בכ"ה וכ"כ התפ"מ (סי' ס"ט) בכוונת הרא"ש ובש"ך (שם סקס"ז) כתב בשם האו"ה דאפי' בכ"ה אמרי' הכי עיין שם".
- ד. המחמיר תע"ב (הרמ"א לעיל) – באיזה כלים.
2. רק כלי חרס.
- (א) פת"ת (סי' צ"ה ס"ק ח') – "עיין בתשובת רדב"ז החדשות סי' רל"ו דמשמע דדוקא בכלי חרס ראוי להחמיר ולא בשאר כלים".
3. כל הכלים.
- (א) דרכ"ת (סי' צ"ה ס"ק צ"ז) – "עפת"ש ... אמנם מסתימת שאר הפוסקים לא משמע לחלק בכך ובפרט לפמ"ש ... שמא יקה ממלח בידיים מלוכלכות".
- (ב) בדה"ש (סי' צ"ה סעי' ז' בי' ד"ה והמחמיר, עמ' שט"ז) – "וכתב בפ"ת ... ולענ"ד נראה דאינו מוכח כן מהרדב"ז דאיהו קאי התם בשיטת הרמב"ם ... ולענין זה אין לחלק בין כלי חרס לשאר כלים ובכולם נאמר חומרא זו".
4. במדוכה.
- (א) מיקל – מג"א (סי' תמ"ז ס"ק ל"ב, 'ועבי"ד ססי' צ"ה שכתב מלח הנתון בקערה של בשר יש להחמיר לכתחלה שלא ליתנו בחלב מ"מ במדוכה אין להחמיר כלל").
- (ב) אין לחלק – חזו"א (יו"ד סי' כ"ג ס"ק ג', או"ח סי' קי"ט ס"ק ט"ו ד"ה הק', לשונו מובא לעיל).
5. מראי מקומות – רדב"ז (סי' רל"ו).
- ה. כלי שבלע ע"י בישול: האם פולט הטעם ע"י מליחה.
1. מסופק.
- (א) תפארת למשה (סי' ס"ט) – "ונ"ל אף דאין מליחה לכלים היינו כשיבלע תחלה ע"י מליחה אבל אי בלע תחלה ע"י בישול כמו הכא דהכלי חולבת בלעי חלב בבשול יוצא ע"י מליחה וכ"מ בהדיא בהגה' שערי דורא שהביא הבית יוסף [עמ' ע"ז] וע"ש וצ"ע לדינא דלא כמור"ם בש"ע".
- (ב) רע"א (על ש"ך ס"ק מ"ד) – "דאין מליחה לכלים. בתפ"מ (לעיל סי' ס"ט) כתב דצ"ע לדינא די"ל דוקא בבלע שע"י מליחה אבל בבלע ע"י בישול יוצא במליחה".
2. מיקל.
- (א) דגול מרבבה (תנינא סי' ס"ט על הרמ"א סעי' ט"ז).
- (ב) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק פ"ה, הארוך ס"ק נ"ד, עי' סי' ס"ט הארוך ס"ק ע"ד, ס"ק צ"ד).
- (ג) בדה"ש (ס"ק קס"ט, בי' ד"ה והוא, ד"ה נמלח) – "וכן נראה להורות וכן סתמתי בפנים להקל בזה".
- ו. כלי חרס ישן: לבלוע.
1. מיקל.
- (א) ס' יהושע (פסקים וכתבים סי' רע"ט).
2. מחמיר.
- (א) פמ"ג (סי' צ"ג מש"ז סוף ס"ק ב') – "ראוי להחמיר ואין למצוא שום קולא כלל".
- (ב) פת"ת (סי' ס"ט ס"ק ל"ה, עי' סי' צ"ג ס"ק ה') – "ועיין פמ"ג ... ולפמ"ש שם בשם תשובת חו"י פשיטא שאין להקל".
3. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' ס"ט ס"ק רע"ה), בדה"ש (סי' צ"ג סוף ס"ק ט"ו), דברי סופרים (סי' ס"ט ס"ק שי"ט), פמ"ג השלם (ליקוטי מגדים מש"ז סוף סי' צ"ג).
- (א) יד יוסף (ב"מ דף מ: ד"ה בא"ד א"נ) – "לצרף סברא זו להתיר היכא דאיכא הפסד מרובה".
- (ב) האלף לך שלמה (יו"ד סי' קס"ג) – "הפמ"ג בסי' צ"ג ... והפמ"ג דחה דבריו אך לא נתן טעם לדבר ולפענ"ד החילוק כך ...".
- (ג) מהרש"ם (ח"ד סי' קי"ט) – "והנה המש"ז סוסי' צ"ג ... בס' יד יוסף ... בשו"ת ספר יהושע".

ז. **המנהג ליחד כלי מלח לבשר בפ"ע ולחלב בפ"ע.**

1. ע"י סוף סי' פ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

יד] מלח הבלוע מדם - סעיף י"ד.

א. ראשונים.

1. כנגד המלח – **תוס'** (דף קח: ד"ה אמאי, "יש להוכיח דתבלין הבלועים מחלב או מדם ונפלו לקדרה מתבטלין בששים ואע"ג דנותנין טעם אפי' באלף מותר דאינו חמור מן האיסור הנבלע בהן"), **ס' התרומה** (סי' נ"ג).
2. כנגד טעם של המלח – **ר' שמשון מקוצי** (בטור), **ריב"א** (בטור).

ב. הלכה.

1. כנגד המלח – **מחבר** (סעי' י"ד), **רמ"א** (סעי' י"ד), **פמ"ג** (מש"ז ס"ק ל'), **ערה"ש** (סעי' ע"ב), **פוסקים**.
2. לעוד שיטות ולמראי מקומות - ע"י סי' ס"ט סעי' ט'.

ג. אם ניכר צבע הדם במאכל.

1. מחמיר.

- א) **זרכ"ת** (ס"ק רכ"ב) – "ומ"מ פשוט הוא דגם ביש ס' נגד המלח לא שרי אלא במאכל אדום או כהה במראיתו באופן שאין ניכר צבע הדם במאכל דכל שניכר צבע הדם ואדמימות כל שהוא בודאי אסור וכמש"ל סי' ק"ב (ס"ק ל') ולעיל סי' צ"ה (ס"ק ק"ו)".
2. **מיקל**.

א) **בדה"ש** (סעי' י"ד ב' ד"ה יש, עמ' שכ"ט) – "אפילו אם התבשיל נתאדם מחמת הדם דכל שלא ניתן בו לצובעו אין בזה חששא דחזותא אף להפוסקים המחמירים דמידי דלחזותא לא בטיל וכמו שהבאנו בזה בסימן ק"ב סעיף א' ד"ה מיהו וכו' מדברי הפוסקים להקל בכגון זה ע"ש [כנלע"ד, ודלא כמו שכתב בדרכ"ת סעיף קטן רכ"ב]".

ד. קנה שתיה שנותנים בתוכו פרוסת לימון.

1. **מיקל** [א"כ חשש ערלה, שביעית, וכדו'] - ע"י סי' צ"ו סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

סיכום: חילוקים בין צלי למליחה.

1. שיטת **הרא"ש**: שבחתיכת כחוש מליחה צריך כדי קליפה, אבל צלי צריך כדי נטילה.
2. שיטת **הרמב"ן** [לפני חזרה]: שבחתיכת שמן, מפעפע כולו רק בצלי ולא במליחה.
3. להלכה: כל מקום שבמליחה צריך קליפה, צלוי בנטילה – **פמ"ג** (שפ"ד סוף ס"ק ל"ח, "א' כל מקום שבמליחה קליפה בצליה נטילה כן מבואר בתורת חטאת ל"ז ול"ח וכן כתב המנחת יעקב שם אות י"ד").
4. להלכה: במליחה אין היתר מפטם לאיסור, ובצליה היתר מפטם – **פמ"ג** (שפ"ד סוף ס"ק ל"ח, "הב' במליחה אין היתר מפטם לאיסור ובצליה היתר מפטם ונפקא מינה לדין בהפסד מרובה או דרבנן בהפסד קצת").
5. להלכה: במליחה יש להתיר בהפמ"ר ביש ס' נגד החלב הגם שיש בשר דבוק בה – **פמ"ג** (שפ"ד סוף ס"ק ל"ח, "הג' באם נצלה בשר וחלב דבוק בה ונגעו אחרות בחתיכה זו צריך ס' אף בהפסד מרובה נגד כל החתיכה דנעשה נבילה מטעם דבוק דבמליחה פסק הרמ"א בתורת חטאת ל"ח דין ב' להתיר בהפסד מרובה ביש ס' נגד החלב מטעם דנעשה נבילה יש מקילין בשאר איסורין ורוב הפוסקים מקילין במליחה כדי קליפה משא"כ בצליה רוב הפוסקים מצריכין בשמן ס' וכפסק המחבר").
6. בסרך שמנונית, אם יש להתיר בהפסד מרובה – **הג' רע"א** (על הפמ"ג שפ"ד ס"ק ל"ח), "נ"ב לענ"ד יש עוד חילוק דבסרך שמנונית בצלי אף בהפ"מ לא מקילי' דהא הרמ"א כ' י"א דבהפ"מ וכו' יש לסמוך ע"ז בכחוש, משמע דההיתר בכחוש דסמכי' בדרך סניף על הי"א דאפי' בשמן מותר בקליפה בהפ"מ והיינו דסמכינן על הרמב"ן דמליחה שמן אוסר רק כ"ק, אבל בצליי' דלכ"ע שמן אוסר בס' י"ל דבסרך שמנונית לדין אפי' בהפ"מ אוסר".
- א) יש חולקים, ע"י לעיל סעי' ה'.
7. פליטת כלים - לענין צלי, ע"י רמ"א סוף סעי' ז'. משא"כ מליחה, סעי' י"ב, וסעי' י"ג.

איך מבטלין בששים

סימן ק"ו

- א] אפשר לסוחטו: בשר בחלב - סעיף א'.
 ב] אפשר לסוחטו: בשאר איסורים.
 ג] הטעמים להחמיר: ונ"מ לדינא.
 ד] חתיכה שיש בה חלב - סעיף ב'.

דור המלקטים - אנציקלופדיה תלמודית (כרך ב', ערך אפשר לסוחטו).

א] אפשר לסוחטו: בשר בחלב - סעיף א'.

חולין (דף קח.) - "דאיתמר, רב ורבי חנינא ורבי יוחנן דאמרי: אפשר לסוחטו אסור, שמואל ורבי שמעון בר רבי וריש לקיש דאמרי: אפשר לסוחטו מותר".

א. הלכה.

1. מחמיר - רש"י (חולין דף קט. ד"ה ותו), ס' האשכול (ח"ג סי' ל"ב), רשב"א (חולין סוף דף קח.; תוה"ב ב"ד ש"א ז:), חינוך (מצוה קי"ג ד"ה ועוד), ר"ן (חולין דף מד.), סמ"ק (סי' רי"ג), טור (סי' צ"ב סעי' ג'), מחבר (סי' צ"ב סעי' ג'), פוסקים.

ב. דאורייתא או מדרבנן.

1. דאורייתא.

א] פלתי (סוף ס"ק ב') - "אבל בבשר בחלב דליכא גזירה רק דין תורה".
 ב] פמ"ג (סי' צ"ב מש"ז ס"ק ט', פתיחה לבב"ח אות ב', פתיחה לתערובות ח"ב פרק ב') - "דלכולי עלמא בבשר בחלב הוה מן התורה כמו שכתב הר"ן".

ג] בית מאיר (סי' צ"ב על סעי' ד') - "ונראה דהאיסור ברור מן התורה עפ"י מה דאיתא בהכרו"פ בשם כנה"ג ריש סי' פ"ז שהקשה ל"ל קרא הא אסור מלא תאכל כל תועבה. ותירץ דלמלקות איצטריך דלא תאכל כל תועבה הוי לאו שבכללות. וא"כ בבב"ח שבבישולו נעשה בכל אחד מהן תועבה שנתבשל יחד פשיטא דשוב כל אחד אף לאחר שנפרדו הוי חתיכה נבילה דהא מ"מ תועבה נעשה בו משא"כ שאר איסורין דלא נעשה תועבה בבישולו שפיר דכ"ז שבלוע בו האיסור נאסר וכשנסחט ממנו חוזר להיתרו מה"ת ואין נעשה נבילה אלא מדרבנן".

ד] חו"ד (סי' צ"ב בי' ס"ק ט', סי' צ"ח בי' ס"ק ד') - לשונו מובא לקמן.

ה] בדה"ש (סי' צ"ב בי' ד"ה החתיכה, עמ' ק"נ) - "הסכמת הפוסקים".

2. מראי מקומות.

א] חי' ר' משה קזיס (חולין סוף פרק ה' ד"ה ולפי דרך זה) - "ומה שאנו אומרים אפשר לסוחטו אסור וחתיכה נעשית נבילה, נ"ל שלפי שיטה זו אינו אלא מדרבנן אפ"ל בבשר וחלב, דאילו מדאורייתא כיון שאם נפלט כל החלב לגמרי היתה מותרת, גם כי לית בה טעמא מותרת, שהרי החלב בטל בתוכה וכמאן דליתיה דמי. וזה שלא כדעת הר"ן דס"ל דאפשר לסוחטו וחתיכה עצמה נעשית נבילה הוי מדאורייתא בבשר בחלב".

ב] יד יהודה (סי' צ"ב הארוך ס"ק י"ז ד"ה ודע) - "חכמים גזרו שיהא אפשר לסוחטו אסור כיון שנאסר פ"א ואולי כן דעת רש"י ... דזה נמי דעת הר"א ממינץ ... וכן היא במרדכי".

ג. מה הדין אם נפרד לגמרי.

1. מיקל - יש"ש (חולין פרק ז' סי' מ"ה), ט"ז (סי' צ"ב ס"ק ז', סי' ק"ה ס"ק י"ג).

2. מחמיר - ר"ן (חולין דף מג.), "ולמ"ד אפשר לסוחטו אסור איסורו מגופו עד שאפ"ל נסחט כל חלב שבה עדיין אסורה ועומדת ולפיכך אפילו אמר לן קפילא שאין בה טעם חלב כלל אסורה מדינא והשוו חכמים מדבריהם כל האיסורים הנבלעים באחד דרך בישול לבשר בחלב כך נראית בעיני שטה זו", ש"ך (סי' צ"ב ס"ק ז', סי' ק"ה ס"ק י"ז).

3. עי' סי' ק"ה סעי' ז', לשיטות ולמראי מקומות.

ד. אם כשנפרד לגמרי שרי [יש"ש, ט"ז]: למה כשנשארו משהו הוי איסור דאורייתא. ועוד, למה גזרו שאר איסורים אתו בב"ח.

1. פמ"ג (פתיחה לתערובות ח"ב פרק ב') - "דבשר בחלב אפשר לסוחטו וחתיכה נעשה נבילה אסור לכולי עלמא ובשאר איסורין להמחבר שרי ולדין גזרו שאר איסורין משום לתא דבשר בחלב משמע דבשר בחלב הוה מן התורה ואמאי אי טעים קפילא ואמר דלית בה טעם חלב מן התורה על כל פנים לישתרי ובשלמא להש"ך בסימן ק"ה אות י"ז דאפילו נסחט לגמרי בשר בחלב כמו בלא נייער וכיסה אפילו הכי אחרות אסורות דנעשה הכל גוף אחד ואסור הוא וכבר כתבנו בהלכות בב"ח ראייה מר"מ פרק ט' ממאכלות אסורות דאפילו האפר אסור אתי שפיר מה שאין כן להט"ז אות י"ג וים של שלמה שם דאף בשר בחלב כשנפרד לגמרי שרי אם כן אין טעם לחלק בין נפרד לגמרי או שנשארו משהו וכי תימא דמדרבנן הוא דאסור להט"ז חתיכה נעשה נבילה ואפשר לסוחטו בבשר בחלב הא בורכא דלכולי עלמא בבשר בחלב הוה מן התורה כמו שכתב הר"ן סוף פרק כל הבשר וגזרינן שאר איסורין משום לתא דבשר בחלב. וסבור הייתי ליתן מעט תבלין דכשיש משהו חלב בתוכו תו לא בטיל כיון שבא לכלל איסור מקודם כמו שכתב הש"ך בסימן רצ"ט אות א' שכל אחד היתר יע"ש אלא שאין זה מספיק דמכל מקום עכשיו טעמא ליכא וצריך עיון".

2. [ביאר תירוץ הפמ"ג] דכשהיה נותן טעם ודרך בישול, כבר נאסר, ושוב אינו נותר אחרי שנפרד, דהא לא נפרד כלל כיון שעדיין משהו חלב בתוכו, אסור גופו ככלאים מאחר שכבר היה דרך בישול ונאסר.
- א) ח'י' הרי"מ (חולין דף קח. ד"ה עוד נראה) – "כשנסחט עד שנשאר רק משהו חלב שפיר אסור דעדיין הוי בשר בחלב, דגם משהו הוי בב"ח כמו כלאים כנ"ל. ולא שייך טעם הנ"ל דדרך בישול אסרה תורה וזה בנותן טעם, זה אינו דכיון דכשנתבשל היה בו נתינת טעם רק אח"כ נסחט עד שנשאר משהו א"כ שפיר היה דרך בישול ונאסר ועכשיו עדיין הוא בשר בחלב דמשהו הוא ג"כ בב"ח ולכך אפשר לסוחטו אסור".
- ב) קובץ שיעורים (קובץ ענינים חולין סוף דף קח.) – "דבאמת בב"ח ליכא ביטול ברוב, משום דכ"א בפ"ע היתר הוא, אלא דכשאין בו בנו"ט לא הוי דרך בישול ושרי, ומשו"ה הכא דהוי דרך בישול מתחילה, לא בטל איסור המשהו, דאיהו הוי היתר דלא בטיל".
- ג) אבן האזל (מאכ"א פרק ט' הל' ט' ד"ה והנה אם) – "ונראה עפ"מ שכ' התוס' בנדה דף ס"א והרא"ש דבכלאים לא שייך ביטול ובבב"ח הוא משום דדרך בישול אסרה תורה ולכן אף דבתחילת נפילה צריך דוקא פחות מששים זהו קודם שנעשה בו"ח אבל כיון שנעשה בו"ח ע"י בישול כבר נאסר, ומ"מ אם אוכל בשר לבדו או חלב לבדו אינו אסור דכלאים אסרה תורה אבל כיון שיש משהו הא כתב הרא"ש דבכלאים לא שייך ביטול. ולדעת הרשב"א דסובר דאפשר לסחטו היינו להפריד נראה דכונתו דאפשר לסוחטו נשאר הבשר באיסורו אם יתערב שנית עם החלב הזה אפי' בלא בשול והיינו אם עכ"פ יאכלו בו"ח דכלאים אסרה תורה והחזו"ש הוא רק דכבר נאסרו באופן שיאכל התערובת אבל אם אוכל הבשר לבדו גם הוא סובר דכלאים אסרה תורה".
3. חזו"א (יו"ד סי' כ' ס"ק ח', ערלה סי' ז' ס"ק ח') – "ואפשר דביצא כל החלב הוי כהוכר ובטל התערובות, אבל כל זמן שיש משהו חשיב עירוב, ומצינו הרבה פעמים דתחלתו בעינן שיעור ושיריו חשיבין במשהו אבל לא דמי לכאן כל כך".
4. מראי מקומות – גליון מהרש"א (סי' ק"ה על הש"ך ס"ק י"ז), יד יהודה (סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"ג אות כ"א), סי' צ"ב הארוך ס"ק ט"ו), חבצלת השרון (יו"ד סי' ס').

ב] אפשר לסוחטו [הגעלה באוכלין]: בשאר איסורים.

א. ראשונים.

1. מיקל – טור (סעי' א', סי' צ"ב סעי' ב').
  2. מחמיר – רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א ה., שו"ת ח"א סי' תצ"ה, תשובות המיוחסות לרמב"ן סי' קנ"א, "בשאר האיסורים אינה אסרה אלא לפי חשבון האיסור שבה ומכל מקום היא עצמה אסורה"), ר"ן (חולין דף מד.), חינוך (מצוה קי"ג ד"ה ועוד), אגור (אלף סי' רמ"ט), "ומנהג לפסוק כר"ת דאפשר לסוחטו אסור ככל אסורים".
- ב. דעת המחבר (סי' צ"ב סעי' ד', סי' ק"ו סעי' א').
1. סתירה.
  - א) רמ"א (סעי' א') – "ודלא כמו שכתב לעיל סימן צ"ב דאף אותה חתיכה מותרת".
  2. י"ל שאין מכירו.
- א) ש"ך (סי' צ"ב ס"ק י"א) – "נראה ליישב דמ"ש כאן ר"ל לפי שכתב מקודם גבי בשר בחלב דאף דהרוטב מותר בס' מ"מ החתיכה באיסורה עומדת דאם היתה ראויה להתכבד ואינו מכירה אינה בטילה באלף וקמ"ל דאין כן בשאר איסורים אלא דבטיל ברוב כשאינו מכירה כיון דאין איסור מחמת עצמה וכדלקמן ר"ס ק"א ואז אפילו חתיכה עצמה חוזרת להיות מותרת ומותר לאכול כולם וא"צ להשליך אחת מהן וכדלקמן ר"ס ק"ט".
- ב) שלחן גבוה (ס"ק ב').
- ג) חוו"ד (סי' צ"ב ח' ס"ק ז') – "וליישב, נראה דכאן קאי אמה שכתב מקודם דבבשר בחלב אם אינה מכירה כולן אסורות אם היא ראויה להתכבד, ועל זה כתב דבשאר איסורים אף החתיכה מותרת אם אינה מכירה אף אם היא ראויה להתכבד, ומותר לאכול כולן, ואין צריך להשליך אחד מהן, ש"ך [ס"ק י"א]."
- 1) מראי מקומות – פמ"ג (סי' צ"ב שפ"ד ס"ק י"א).
  3. לחלק בין מין במינו [סי' ק"ו], שאסור כיון שאי אפשר לברורי בטעימה. למין שלא במינו [סי' צ"ב], שאפשר לברורי בטעימה.
  - א) בית ישראל (ד"ה טור, הו"ד בפמ"ג סי' צ"ב שפ"ד ס"ק י"א).
  4. לחלק בין מין במינו [סי' צ"ב], דשרי כיון דששים הוי רק דרבנן, משא"כ מין שלא במינו [סי' ק"ו] דין ששים הוי דאורייתא.
- א) פ"ר"ת (ס"ק א').
- ב) פ"ת (סי' צ"ב ס"ק ח') – "ואולי איירי לקמן במין בשאינו מינו דהוא איסור תורה, [על כן] חשש כדעת המחמירין. אבל כאן מיירי בחלב בבשר דהוי ליה מין במינו, כמ"ש רשב"א בשמעתא דירך שנתבשל (צ"ז ע"א ד"ה הא דאמרין, צ"ח ע"ב ד"ה אמר אביי), וא"כ דבר תורה ברוב בטל, וליכא כאן רק איסור דרבנן, ופסק כמקילין".
- ג) באר הגולה (ס"ק ג').
- ד) ישועות יעקב (ס"ק א').
- ה) דרכ"ת (ס"ק ד') – "ע"י בפרי תואר סק"א ובישועות יעקב סק"א שכ' לחלק בדין זה בין איסור תורה לדרבנן דבאיסור דרבנן או בשיעור דרבנן כגון מין במינו ויש רוב בחתיכה עצמה כנגד האיסור ואח"כ נתוסף עד ששים אף החתיכה עצמה חוזרת להתירה (היכא דלא אמרינן חנ"נ) אבל באיסור תורה ושיעור של תורה כגון מין בשאינו מינו אף שנתוסף עד ס' מ"מ החתיכה עצמה נשארה באיסורה עיין שם".
- 1) בדה"ש (סי' צ"ב ס"ק ס', בי' ד"ה ואז).
  5. סי' צ"ב הוא לשון הטור.

- (א) עי' ט"ז (סי' צ"ב ס"ק י') – "נראה דכ"כ לפי מ"ש הטור דלא אמרינן אפשר לסוחטו אסור בשאר איסורים ממילא אפשר לסוחטו מותר והחתיכה עצמה מותרת וע"ל בסי' ק"ו ס"א כתב להיפך מזה".
- (ב) גר"א (ס"ק ד') – "ודלא כמו כו'. ששם נמשך אחר לשון הטור והטור אזיל לשטתו שחולק כאן על הרשב"א וסובר דגם אפשר לסוחטו דוקא בבב"ה וכפירש"י דהכל א' ועתוס' צ"ז ב' ד"ה וכחל".
- (ג) יד יהודה (סי' צ"ב הקצר ס"ק כ"ג, הארוך ס"ק ט"ז) – "והעיקר דנגרר כאן אחר לשון הטור כאשר העתיק כל לשונו העתיק לשון זה ג"כ".
6. שם דעת הטור, כאן דעת הרשב"א.
- (א) ערה"ש (סעי' א', סי' צ"ב סעי' כ"ג) – "דשם כתב לדעת הטור בסי' זה שבאמת ס"ל כן דהחתיכה חוזרת להכשירה וכאן כתב לדעת הרשב"א [בתה"ב בית ד' שער א'] דס"ל דהחתיכה נשארת באיסורה".
7. מראי מקומות – תורת יקותיאל (ס"ק א' ד"ה ולפ"ו מ"ש), ערה"ש (סעי' ז'), בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה ודלא, עמ' י'), מעדני אשר (ברכות סי' כ"ד אות א' ד"ה והקושיא).

ג. הלכה.

1. מחמיר – רמ"א (סעי' א'), לבוש (סעי' א'), ט"ז (סי' צ"ב ס"ק י', "והוא האמת"), ש"ך (ס"ק ב', סי' צ"ב ס"ק י"א, "הסכמת האחרונים"), פרח (סי' צ"ב ס"ק י"ג, "ועיקר לאסור"), לחם הפנים (ס"ק ב'), באר הגולה (ס"ק ג'), פמ"ג (סי' צ"ב שפ"ד ס"ק י"א), ישועות יעקב (סי' צ"ב הקצר ס"ק ו'), חו"ד (סי' צ"ב ח' ס"ק ז'), זבחי צדק (ס"ק ב', סי' צ"ב ס"ק י"ג), כה"ח (ס"ק ז', סי' צ"ב ס"ק י"ט), בדה"ש (סי' צ"ב ס"ק ס'), זר השלחן (סי' צ"ב ס"ק כ"ה).

ד. כדי קליפה, כדי נטילה.

1. מחמיר – פרח (ס"ק א'), לחם הפנים (ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק ד'), דרכ"ת (ס"ק א'), כה"ח (ס"ק ד'), בדה"ש (ס"ק ח').

ה. לח בלח חמין.

1. מחמיר.
- (א) כרתי (ס"ק ג', פלתי ס"ק ב') – "דהא דאמרינן בלח בלח אפשר לסוחטו מותר, היינו שנתערב צונן בצונן, אבל אם נתערב לח בלח חמין, דבלע, אף שנתרבה הרבה, מ"מ אפשר לסוחטו אסור, דאין הבלוע בחמין נפלט".
2. מיקל.
- (א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק א') – "אף דרך בישול ויש אחר כך ס' עם היתר הא' הכל שרי להמחבר ואף לדידן בה"מ".
- (ב) רע"א (על רמ"א סעי' א') – "שבכו"פ ... ומה שכתב שם לחלק בדעת הרשב"א בין נבלע בלח על ידי בישול ובין נבלע לח בלח בצונן ע"ש זהו נסתר ממה דהקשה הרשב"א בתה"א על חילוקו של הראב"ד בין לח ליבש מסוגיא דפריך חלב נבילה היא ולא מחלק בין צונן לבישול".
- (ג) ערה"ש (סוף סעי' י') – "ועי' כרו"פ ס"ב שמחלק בלח בין חם לצונן ולא משמע כן מכל הפוסקים ע"ש ודו"ק".
- (ד) בדה"ש (ס"ק י').
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ז'), פמ"ג השלם (סי' צ"ב ליקוטים מגדים מש"ז ס"ק ק"י).

ו. אפשר לסוחטו בכלים, לפי המקילים [דעת הטור].

1. מיקל.
- (א) כנה"ג (הג' טור ס"ק ד') – "מיהו הכלי הראשון שנאסר עומד באיסורו כיון שלא נפלה בתוכו ההתר הב' לבטל האיסור אבל אם נפל ההתר הב' בתוך הכלי הא' שנפל בו האיסור מעיקרא נראה דכי היכי דחוזר מה שבקדירה להיות התר ה"נ חוזר הכלי להיות התר, שהרי אין עוד כאן טעם של איסור שעל ידי התר הב' נתבטל, דאי אמרת שהכלי הב' עומד באיסורו אם כן היה צריך ס' גם מן הכלי כיון שהכל הוא בכלי אסור, ואלא ודאי כשנפל ההתר הב' בכלי ראשון כי היכי דחוזר האיסור התר על ידי צירוף ההתר הב' ה"נ חוזר הכלי להיות התר. שלטי הגבורים פרק השוכר את הפועל דף שפ"ז ע"א. ודבריו מוכחים דאם חזרו ובשלו בכלי זה התר אין צריך לחזור שיהא ס' מן האיסור דחשיבי ליה ככלי שלא נאסר מעולם. אבל הרא"ה בב"ה דף צ"א ע"ב כתב א"ת כלים יוכיחו דאם נפל בהם משהו איסור אסורים חזר ובשל בהם התר ס' בכדי האיסור התבשיל מותר והכלי אסור, ע"כ דעתו דאף על פי שהתבשיל מותר הכלי נשאר אסור שאם בשלו בו פעם אחרת נאסר התבשיל אם אין בתבשיל ס' כנגד האיסור שנפל בכלי עד שיכשיר בכלי מכל וכל ובאמת שהיא סברא תמוה שיהיה הכלי אסור והתבשיל מותר".
2. מחמיר.
- (א) ערך השלחן (ס"ק ג').
- (ב) זבחי צדק (ס"ק ה', סוף ס"ק י"ב).
- (ג) כה"ח (ס"ק ה') – "כלי שבלע משהו איסור ובשל בו היתר שיש בו ס' נגד האיסור התבשיל מותר והכלי אסור עד שיגעיל. ער"ה או' ג' בשם הרא"ה וכתב ודלא כהכנה"ג בהגה"ט או' ד".

ג. הטעמים להחמיר: ונ"מ לדינא.

א. הטעם להקל.

1. לא גזרו אטו בב"ה – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב'), והטור סובר דכמו דלא גזרו נ"נ בשאר איסורים ה"ה אפשר לסוחטו לא גזרו".

ב. הסוגיה: לפי המחמירים.

1. אפשר לסוחטו אסור – ב"ח (ס"ק א'), ש"ב (ס"ק ב'), כרתי (ס"ק ד', פלתי ס"ק א'), פמ"ג (מש"ז ס"ק א'), גר"א (ס"ק ג').
2. אין הגעלה באוכלין – רע"א (על רמ"א סעי' א'), דברי יוסף (סי' תשנ"ג).
3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ד', ציונים ס"ק ז'), פמ"ג השלם (ליקוטים מגדים מש"ז ס"ק ב').

ג. הטעמים להחמיר.

1. שאין האיסור שבה נפלט ממנה לגמרי [נשאר טעם קלוש].
 (א) רשב"א (תוה"ב הקצר ב"ד ש"א, ו:), הו"ד בט"ו (ס"ק א', ס"ק ב'), ורע"א (על המחבר סעי' א') – "לפי שהאיסור שבה אינה נפלט לגמרי ממנה ואינו נבלל בתוך ההיתר שבקדירה".
 (ב) תוס' (חולין דף קיב. ד"ה תרי) – "ולא דמי לאפשר לסוחטו דלעיל דהתם אין האיסור יוצא לגמרי אלא שמתבטל".
 (ג) רא"ש (חולין פרק ח' סי' ל"ו) – "ולא דמי לסוחטו דלעיל דהתם אין האיסור יוצא לגמרי אלא מתבטל".
 (ד) מחבר (סעי' א') – "לפי שאיסור שבה אינו נפלט ממנה לגמרי".
 (ה) חו"ד (סי' צ"ב בי' ס"ק א') – "דהנה אפשר לסוחטו דפליגי בחולין אי אסור ע"כ הטעם משום דליכא רק טעם קלוש כמו שפי' הר"ן גבי נ"ט בר נ"ט וטעם קלוש בהיתרא מותר דאינו יכול לחול עליו איסור חדש ובאיסורא אסור כמו נ"ט בר נ"ט ומש"ה אפשר לסוחטו מותר ... המהר"ם מלובלין בתשובה והט"ז והש"ך שמתירין הבצלים".
 (ו) בדה"ש (ס"ק ד', ס"ק ה').
 (1) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב') – "ומיהו אם בא אליהו ואמר שנפלט לגמרי היה מותר אלא שאין במציאות (עס"י ק"ה בש"ך אות י"ז)".
 (2) לענין אפשר לסוחטו בדבר מותר - עי' סי' צ"ד סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.
 2. אפשר שאין יוצא כלל אף על ידי רוטב.
 (א) רשב"א (ח"א סי' תצ"ה, תשובות המיוחסות לרמב"ן סי' קנ"א) – "שחתיכה שבלעה איסור ואין בה לבטל את האיסור אי אפשר לחזור ולהתירה לעולם. שהרי היא עצמה נאסרה בודאי מחמת מה שבלעה. ואע"פ שאתה מרבה עליה כל היום היא באיסורה עומדת דאי אפשר לעמוד על האיסור הבלוע אם יצא מתוכה אם לאו ... אם אותו תבשיל הוא דבר שנאסר מחמת בלע כגון תבשיל שיש בו חתיכות בשר או ירקות וכיוצא בהן שנאסרו מחמת בלע אי אפשר להתיר אותן חתיכות ואותן ירקות. שלא נודע שנסחט מהם איסור הבלוע דין פשוט וענין מבואר. וזה כמה אנשים אמרו לי בשם הכותב שתמה עלי במה שאמרתי שחתיכה עצמה אסורה. אחר שאני דן שאינה נעשית נבלה ואינה נאסרת אלא מחמת מיעוטה שאין בה כדי לבטל. עכשו שנתוסף ההיתר הרי יש בו לבטל. אמרתי אם כן מצינו הגעלה באוכלין".
 (1) סתירת הרשב"א – פמ"ג (סי' צ"ב שפ"ד ס"ק י"א, לשונו מובא לקמן), בדה"ש (ציונים ס"ק ט').
 א. "נראה שאין כאן סתירה ב' הדברים נכונים" – עי' דברי יוסף (סי' תשנ"ג אות ג'), מגילת ספר (אות א' ד"ה ובאמת).
 3. אפילו יוצא לגמרי, חל שם איסור.
 (א) תוס' (חולין דף צז: ד"ה וכחל [אמנם עי' האיר יוסף, לשונו מובא לקמן]) – "דפשיטא ליה שיוצא כולו כמו שאפרש בסמוך וי"ל לפי שמתחלת בשולו קודם שיצא החלב לגמרי נאסר החלב שבכחל מפני טעם הבשר שבו ואז לא היה יכול לצאת בקריעה הילכך אף לאחר שנגמר בישולו שכבר יצא כולו תו לא לישתרי דאפשר לסוחטו אסור".
 (ב) ר"ן (חולין דף מג: [וגזרה שאר איסורים אטו בב"ח]) – לשונו מובא לעיל.
 (1) האיר יוסף (על רע"א, חולין דף צז: הע' צ"ה ד"ה והנה) – "והנה לשון התוס' אף שלאחר שנגמר הבישול יצא כולו, ובזה קשיא דהא כתבו התוס' להלן קיב, א ... אמנם נראה דהגם שכתבו התוס' שיצא 'כולו' הרי מ"מ ע"כ דאיכא חלב בכחל, דהא כיון שהחלב מתערב בכל הקדירה, גם הכחל הוא בכלל התערובת, ומש"כ התוס' שיצא 'כולו' היינו דאינו כנוס בגומות לחודא אלא יוצא לחוץ ומתערב בקדירה כולה, אולם הכחל עצמו ג"כ בכלל התערובת, ופשוט. ונמצא דעדיין איכא בכחל מעט מן האיסור ושייכא בזה ההלכה דאפשר לסוחטו אסור".
 (2) חזו"א (יו"ד סי' י"ח ס"ק ג' ד"ה כתב) – "כתב הר"ן דאע"ג דאפשר לסוחטו מותר מ"מ אין החתיכה הראשונה מותרת עד שיטעמנה קפילא דמשום שהוסיף עליה עד ס' אין הכרח שטעם החלב שבה יתחלק לכל החתיכות בשוה ולא ישאר בה אלא א' מס' אלא יש לחוש שנשאר בה כדי נתינת טעם, ומינה דלדין דקי"ל אפשר לסוחטו אסור היינו אף דליכא בה טעם דס"ל דנתינת טעם חלב בבשר אינה רק סיבה לאסור את החתיכה עצמה ואין איסורה משום טעם החלב אלא שנאסרת עולמית משום שהיה בה טעם פעם אחת ונראה מבואר מדברי הר"ן דאף אם היה נסחט שלא היה נשאר בה גם משהו אבל דעת שאר פוסקים משמע דדוקא אי יצא טעם החלב אסורה כיון שנשאר בה משהו אבל אילו נסחט כלו חוזרת להיתרה דלא הוי עלי' שוב עוד שם בב"ח".
 4. מראי מקומות – שו"ת ברכת יוסף (יו"ד סי' ל"א), דברי יוסף (סי' תשנ"ג), יד יהודה (סי' צ"ב הארוך ס"ק ט"ז ד"ה אך עכ"ז), בדה"ש (סי' צ"ב בי' ד"ה החתיכה, עמ' ק"נ).
 (א) חזו"א (יו"ד סי' י"ח ס"ק ג' ד"ה וכתב) – "וכתב הטור סי' ק"ו דלדעת ר"א דבשאר איסורים ל"א חנ"נ גם אותה החתיכה חוזרת להיתרה ודעת הרשב"א ז"ל הובא בטור שם דאותה החתיכה באיסורה קיימא, וכתב הב"י דאפ"י אי טעם קפילא ואין בה טעם אסורה, מיהו ברוטב שנאסר ע"י שקבל טעם איסור ונתוסף רוטב חוזר להיתרו, ונראה הטעם בדבר גוש שאין הטעם מתחלק בשוה דיכול להיות שישאר בו טעם הלכך אף שנשאר בו משהו מ"מ המשהו שנשאר הרי הוא כמקדם וכיון שהיתה בה טעם איסור שהיתה נאסרת הרי הוא באיסורה כל שנשאר בה משהו אבל כשנתערב בלח שאין ראוי שישאר בה יותר משאר הרוטב גם המשהו הנשאר הרי הוא כמו שנבלע בה עתה ואינה אסורה מפני משהו ובה עדיפא שאר איסורין מבב"ח דהתם אפ"י לח בלח אינו חוזר

להיתרו כדאמרינן חלב אמאי מותר חלב נבלה הוא אע"ג דטעם הבשר שבחלב מתפשט בכל החלב ולא נשאר בה משהו רק חלק מהבשר שנתחלק בכל החלב ואפ"ה דבב"ח נאסר החלב מצד עצמו והרי הוא באיסורו כל שיש בו משהו בשר באיזה אופן שהוא אבל בשאר איסורין נהי דכל זמן שהאיסור בתוך החתיכה הרי החתיכה בעצמה אסורה והלכך נשאר באיסורה אף שכבר הופג טעם האיסור שבה כיון שנשאר בה משהו מהאיסור מ"מ כשמתחלק בשוה ולא נשאר בה טעם מותרת".

ד. מדאורייתא או מדרבנן.

1. תלוי בהטעמים: לטעם דאפשר שאין יוצא כלל, הוי דאורייתא. ולטעם שאין האיסור שבה נפלט ממנה לגמרי, הוי דרבנן – בדה"ש (ס"ק ד' [לשונו מובא לקמן]), עי' ציונים ס"ק י"ב).
2. מדרבנן.
  - א) פּלְתֵי (ס"ק ב' ד"ה ונראה, סי' קי"א ס"ק ז') – "והא דחתיכה נעשית נבילה ואפשר לסוחטו הכל מדרבנן".
  - ב) באר הגולה (ס"ק ג') – "וכאן מדרבנן".
  - ג) עי' ישועות יעקב (סי' צ"ב הקצר ס"ק ו') – "ואפשר דמה"ת לכ"ע לא אמרינן אפשר לסוחטו בשאר איסורים".
  - ד) בית מאיר (סי' צ"ב על סעי' ד') – לשונו מובא לעיל.
  - ה) בדה"ש (ס"ק ד', סוף ס"ק ה') – "ומלשון המחבר כאן שכתב שהאיסור שבה אינו נפלט ממנה לגמרי משמע כטעם השני ... ולכאורה לפי טעם זה איסורו הוא רק מדרבנן".
3. מדאורייתא.
  - א) חוו"ד (סי' צ"ב ח' ס"ק ט', בי' ס"ק ט', סי' צ"ח ח' ס"ק ח', בי' ס"ק ד', עי' סי' ק"ו בי' ס"ק א') – "דאפשר לסוחטו מדאורייתא אפילו בשאר איסורים".
  - ב) עי' דברי יוסף (סי' תשנ"ג אות ג') – "והנה בפרמ"ג ... אינו נראה כלל כיון דליכא נתינת טעם ולא איתעבדי איסורי' אלא מדרבנן. אמנם במשמרת הבית מדמי ליה לנבלה משמע שהוא אסור מה"ת ... נבלה ממש ... שמא פלט צירו כולו ובלע מה שחוצה לו מן ההיתר כאותו שיעור שפלטה או שמא לא פלטה אלא מעט ובלעה כנגדו ולפיכך מן הספק אוסרת לאחר מכאן כמה קדירות זו אחר זו ומשערינן בכל אחת ואחת בכולה, אף חתיכה זו שנאסרה מחמת בליעות איסור הדבר כן ע"כ. הרי דאוסר מטעם שמא אינו פולט חתיכה שנאסרה אלא מעט וא"כ י"ל בלא טעמים לה קפילא י"ל דנשאר בה נ"ט ולא פליט אלא מעט וא"כ מספיקא אסורה מה"ת".
  - ג) משמרת שלום (סוף סי' צ"ב, ח' דינים אות י"ח).
4. דעת הפמ"ג.
  - א) מדאורייתא – מש"ז (סי' צ"ב ס"ק י"ב), מש"ז (סי' ע"ד ס"ק א').
  - ב) מדרבנן – שפ"ד (ס"ק ב'), שפ"ד (סי' צ"ב ס"ק י'), מש"ז (סי' צ"ב ס"ק ט'), פתיחה (לבב"ח אות ב').
  - ג) מראי מקומות – משמרת שלום (סוף סי' צ"ב, ח' דינים אות י"ח), פמ"ג השלם (סי' צ"ב ליקוטי מגדים שפ"ד ס"ק מ"ד, מש"ז ס"ק ע"ט, פתיחה לבב"ח ס"ק ב').
  5. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' צ"ב ס"ק מ' ד"ה ועיין), אמרי יהודה (כלל ה'), מגילת ספר (אות א' ד"ה ובפשטות).

ה. טעימת קפילא [או טעימת ישראל].

1. תלוי בהטעמים: מטעם דאפשר שאין יוצא כלל, יש להקל. מטעם שאין האיסור שבה נפלט ממנה לגמרי, יש להחמיר – בדה"ש (ס"ק ה', לשונו מובא לקמן).
2. מחמיר, משום שפסק כטעם שני לעיל.
  - א) ב"י (ס"ק א'), הו"ד ברע"א (על הרמ"א סעי' א') – "ותמיהא לי דאי מהאי טעמא ליטעמיה קפילא לחתיכה זו ואי לית בה טעמא דאיסורא תשתרי שהרי נתברר שאיסור הבלוע בה נפלט ממנה עד שלא נשאר בהן בנותן טעם ולמה תאסר ושמא יש לומר דכיון שכבר נאסרה אע"פ שנפלט קצת מאיסור שבה לעולם אסורה עד שיפלט כולו לגמרי ולא ישאר בה ממנו כלל ולא דמי לדבר הנבלל ונמוח שמאחר שהכל מתערב זה עם זה בשוה ואין תוספת איסור בנאסר מבהיתר חשיב כאילו נפלט כולו".
  - ב) פמ"ג (שפ"ד ס"ק א', ס"ק ב', סי' צ"ב שפ"ד ס"ק י"א) – "דע דהרשב"א בארוך צ"ח א' כתב וזה לשונו ואפילו לפי דברי רבינו אפרים חתיכה שנאסרה ונפלה לקדירה שיש ס' היא עצמה אסורה ואם מכירה זורקה ואוכל השאר לפי שכבר נאסרה והאיסור הנבלע בה אין יוצא ומתערב עם הרוטב כו' והלכך אין להתיר חתיכה ראשונה שקבלה טעם ויש בה טעם איסור. ובקצר בית ד' שער א' כתב לפי שאין האיסור שבה נפלט ממנה לגמרי. המעיין היטב יראה סתירה דבארוך כתב שאין האיסור יוצא ירצה דאפשר שאין יוצא כלל אף על ידי רוטב (דדוקא חתיכת איסור שנפל אמרינן מה שיוצא הרוטב מחלק בשוה מה שאין כן לומר דוודאי יוצא ומחלק בשוה זה אין ברור) ומדסיים ויש בה טעם איסור משמע דעכשיו יש בה טעם איסור ולפי זה על ידי טעימת קפילא מתברר ושרי אותה חתיכה ואילו בקצר בית ד' שער א' דפוס קרימונא ל"ח ב' כתב לפי שאין איסור נפלט לגמרי יע"ש מלת לגמרי יורה דהכי קאמר דאפילו טעמו קפילא מכל מקום הואיל ואי אפשר לברורי שלא נשאר כלום בה משום הכי אפשר לסוחטו על כל פנים אסור בשאר איסורין ... וכדברי הקצר נקטינן להלכה דחזר מארוך שהוא באחרונה ועיין בית יוסף סימן ק"ו ותבין שכדברי כן הוא".
  - ג) ערה"ש (סעי' ה').
  - ד) בדה"ש (ס"ק ה') – "דאנן קי"ל כטעם השני שבס"ק שבסמוך שאפילו ידענו שאינו נותן עוד טעם ...".
  - ה) מעדני השלחן (ס"ק ז').
3. מחמיר, לא מהני קפילא כנגד חזקת איסור.
  - א) עי' רע"א (על רמ"א סעי' א') – "ויש לעיין דאפשר בלא"ה לא מהני קפילא דהוי חזקת איסור ועיין".

- (ב) יד יהודה (הארוך ס"ק א', סי' צ"ב הארוך ס"ק ט"ז ד"ה אך קשה).
 (ג) על בדה"ש (ס"ק ה').
 1) מראי מקומות – פמ"ג השלם (ליקוטים מגדים מש"ז סוף ס"ק ב').
 4. מחמיר, "דאף אם טעם מקצת שמא מאותו צד נפלט ולא מהשאר כיון דלא מתורת הגעלה היא וצריך לאכול כולו" – יד יהודה (סי' צ"ב הארוך ס"ק ט"ז סוף ד"ה אך קשה).
 5. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק י').

1. מין במינו.

1. תלוי בהטעמים: מטעם דאפשר שאין יוצא כלל, יש להקל. מטעם שאין האיסור שבה נפלט ממנה לגמרי, יש להחמיר.
 (א) בדה"ש (בי' ד"ה החתיכה, עמ' ח') – "הנוב"י ... דאיסור החתיכה הוא משום דחיישינן דילמא אכתי אית בה טעמא דאיסורא אבל לפום טעמא בתרא שם שאפילו ידענו שיצא טעם האיסור אסורה החתיכה אף במב"מ אסור כיון שאין האיסור מטעם ספק".
 2. מיקל [במקום שאין חנ"נ].
 (א) נוב"ק (יו"ד סי' כ' ד"ה אבל) – "דעד כאן לא אמרינן בסימן ק"ו שחתיכה עצמה אסורה לפי שהאיסור אינו נפלט לגמרי היינו בחתיכה שבלעה איסור שאינו מינו אבל חתיכה שבלעה איסור שהוא מינו א"כ אפילו את"ל שלא נסחט לגמרי מ"מ הנשאר עכ"פ הוא פחות מחציו דודאי אי אפשר להפליג מחלוקתם כולי האי דשמואל ור"ש ברבי וריש לקיש יסברו אפשר לסוחטו מותר א"כ יסברו דנסחט לגמרי אפילו חלק ששים לא נשאר בו ור"י ור"ב ור' חנינא יסברו דאפילו יותר מחציו ישאר בו הא ודאי שאין להפליג המחלוקת כולי האי. ובשלמא להפוסקים דהך פלוגתא רק בבב"ח א"כ איכא טעם אחרינא משום שכבר נעשה נבילה אבל להפוסקים דאף לר' אפרים בשאר איסורים שחתיכה עצמה אינה נעשית נבילה אפילו הכי אפשר לסוחטו אסור בודאי שאי אפשר להפליג כולי האי. ואם כן ודאי שעל כל פנים אם נשאר מה שלא נסחט מיעוט הוא וא"כ אם בלע איסור מינו כבר בודאי נסחט רובו ומותר מן התורה והספק שמא לא נסחט כולו ונשאר איסור דרבנן א"כ הוי דינו כנשפך כמבואר בסי' צ"ח ס"ב. אלא שכבר כ' הש"ך בסי' ק"ו ס"ק ב' דלדידן דקיי"ל בכל איסורים חנ"נ א"כ בכל איסורים ודאי אפשר לסחטו אסור. ולפ"ז היכא דנאסר מתחלה רק במליחה אי אמרינן דבמליחה לא אמרינן חנ"נ שפיר יש להתיר אחר הבישול אף בלא קליפה וכן"ל".
 (ב) פת"ת (ס"ק א') – "על בתשובת נו"ב חי"ד סימן ד' באמצע התשובה שכתב דאף דקיי"ל אפשר לסוחטו אסור מ"מ אם בלע איסור שהוא מינו וקיבל איסור זה ע"י מליחה יש מקום לומר אפשר לסוחטו מותר ואף אותה חתיכה מותרת אף לדידן דקיי"ל חתיכה נעשה נבלה בשאר איסורים ע"ש".
 3. מראי מקומות.
 (א) בדה"ש (בי' ד"ה החתיכה, עמ' ח') – "ולמעשה צ"ע לענ"ד בדינו של הנוב"י".

ז. חזרה ונתערבה חתיכה זו בעוד ב' חתיכות, יבש ביבש.

1. תלוי בהטעמים: מטעם דאפשר שאין יוצא כלל, יש להחמיר. מטעם שאין האיסור שבה נפלט ממנה לגמרי, יש להקל.
 (א) בדה"ש (ס"ק ז') – "דתפסינן דמשנתבשלה נפלט ממנה מהאיסור עד שאינו נותן עוד טעם בה רק דמשנאסרה פעם אחת שוב אינה ניתרת [כנ"ל בס"ק ד' בטעם השני] ...".
 2. בטול ברוב, ולא גזרינן אפילו באינו מינו [כיון שאין נותן טעם].
 (א) רע"א (על המחבר סעי' א') – "אם נתערבה בחתיכות אחרות בטלה דלא הוי חהר"ל כיון דאין איסור מחמת עצמה כדלעיל (רס"י ק"א) וכמ"ש הש"ך (כאן סק"ד) ונראה דבטל ברוב דל"ש שמא יבשל ויתן טעם דהא טעם החתיכה עצמה שנאסר הוי עם החתיכות אחרות מב"מ וליכא טעם וכמ"ש הש"ך (סי' ק"ז) ואי דדלמא ליכא ס' נגד טעם האיסור שנבלע בהיתר דהרי אפילו למאן דלא ס"ל חנ"נ מ"מ החתיכה אסורה כמ"ש המחבר הרי דחיישינן דנשאר הבלע בתוכו מ"מ י"ל דהחשש רק דנשאר בו דבר מועט ואינו חוזר להיתרו כיון דלא נפלט כולו עי' בב"י בשם תשובת הרשב"א ועי' לעיל (סימן צ"ד ס"ו) א"כ לא יתן טעם בחתיכות האחרות ודו"ק".
 (ב) דרכ"ת (ס"ק י"ב).
 (ג) כה"ח (ס"ק ו').
 (ד) בדה"ש (ס"ק ז', בי' ד"ה לפי).
 3. מראי מקומות – מעדני השלחן (ס"ק ו').

ח. נתערבה חתיכה זו ע"י בישול.

1. תלוי בהטעמים: מטעם דאפשר שאין יוצא כלל, יש להחמיר. מטעם שאין האיסור שבה נפלט ממנה לגמרי, יש להקל.
 2. מיקל.
 (א) פר"ת (ס"ק א' ד"ה והנה).
 (ב) רע"א (על המחבר סעי' א', על רמ"א סעי' א') – "דל"ש שמא יבשל ויתן טעם ... י"ל דהחשש רק דנשאר בו דבר מועט ואינו חוזר להיתרו כיון דלא נפלט כולו עי' בב"י בשם תשובת הרשב"א ועי' לעיל (סימן צ"ד ס"ו) א"כ לא יתן טעם בחתיכות האחרות ודו"ק".
 3. מחמיר.
 (א) ערך השלחן (ס"ק א').
 (ב) זבחי צדק (ס"ק ג').

- ג) יד יהודה (הקצר ס"ק א').
 ד) ערה"ש (סעי' ח') – "והנה בטור וש"ע אינו מבואר להדיא איך הדין כשנפלה החתיכה עוד פעם אחרת לקדרה אם מצרכינן ששים נגד האיסור הבלוע כבנפילה הקודמת או לא דנהי דאסרנו החתיכה מפני הספק מיהו לא נאסור קדרה אחרת בשביל ספק זה אמנם מדברי הרשב"א במשמרת הבית נראה להדיא דגם בקדרה אחרת אסרת כמקדם וגם בהך דכחל אמרו חז"ל דאוסרת בקדרה אחרת ואף כי יש לחלק ביניהם מ"מ כיון דהרשב"א סובר כן וגם בכחל איתא בגמ' כן כך הלכה".
 ה) כה"ח (ס"ק ג').
 ו) מגילת ספר (אות א' ד"ה ובאמת).
 4. מראי מקומות – מעדני השלחן (ס"ק ו').

ד] חתיכה שיש בה חלב - סעיף ב'.

א. דעת המחבר.

1. שאין להסיר כלום, אף שבטוח שנשאר עדיין ס' – פ"ת (ס"ק ב', ד"ה ונראה), זבחי צדק (ס"ק ו'), זרכ"ת (ס"ק כ'), כה"ח (ס"ק י"א), בדה"ש (ס"ק ט"ז, בי' ד"ה שיש).
 ב. איסור דבוק.
 1. עי' סי' ע"ב, לשיטות ומראי מקומות.

ג. דעת הרמ"א: האם רשאי להמתין, צריך להמתין, או שאסור להמתין.

1. יש להקפיד להסיר תיכף.
 א) ש"ך (ס"ק ז') – "וא"כ החתיכה זו עכ"פ אסורה משום איסור דבוק אם כן מסיר החתיכה כו' שהרי אינו מזיק כלום במה שמסירה וא"כ לא יניחנה בחנם בקדירה ודברי העט"ז בסעיף זה אינם מכוונים".
 ב) פ"ת (ס"ק ז') – "יסירנה בעודה רותח כדי שלא יפליט יותר איסור בקדרה ואיכא קצת איסור להמתין עד שיצטנן".
 ג) פ"מ"ג (שפ"ד ס"ק ז', מש"ז ס"ק ב') – "ומה שכתב לא יניחנה בחנם בקדירה ומדברי פרי חדש נראה דיש קצת איסור כמו שכתבנו בט"ז אות ב".
 ד) חנ"ד (חי' ס"ק ג') – "ולא יניחנה בחום בקדרה".
 ה) ערה"ש (סעי' י"ג) – "אדרבא לא יניחנה עד שתצטנן דמה לנו להשהות החתיכה האסורה בקדרה חנם ולכן תיכף יטלו משם החתיכה שהחלב דבוק בה וישליכוה וכל הקדרה מותרת אם יש בהקדרה ס' נגד כל החתיכה".
 ו) כה"ח (ס"ק כ', ס"ק ט"ו).
 1) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק כ"ז, "ולדינא צ"ע").
 2. צריך להמתין עד שיצטנן.
 א) לבוש (סעי' ב') – "לא יוציא האיסור לבדו תחלה, שיאסור את הכף וגם שמא יעלה עמו חתיכה אחרת של היתר ויאסרנו, ומה תקנתו, יניחנו עד שתצטנן הקדירה ויסירנו והשאר מותר".
 ב) יד יהודה (הקצר ס"ק י"א, הארוך ס"ק ח').
 3. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק ב'), זרכ"ת (ס"ק י"א, ס"ק כ"ג), בדה"ש (ס"ק כ"ח).

ד. איך להוציא.

1. רק בקיסם וכדו'.
 א) פ"מ"ג (שפ"ד ס"ק ז', מש"ז ס"ק ב') – "והא וודאי כשמוציא האיסור לא יוציא בכף אלא בקיסם גם יזהר שלא יגע בקדירה דאז יאסר הקדירה על כל פנים".
 ב) הלכות עולם (נתיבות ההוראה סי' ק"ו אות ב') – "ולא יוציא בכף אלא בקיסם".
 ג) יד יהודה (הקצר ס"ק י"א).
 ד) ערה"ש (סעי' י"ג) – "ופשוט הוא דכשיוציא החתיכה מהקדירה רותחת לא יוציאנה בכף אלא בקיסם דאם יוציאנה בכף תאסר הכף מהחתיכה האסורה וגם יזהר שהחתיכה לא תגע בהקדירה דאם תגע תאסר אותו מקום [פ"מ"ג]."
 ה) זרכ"ת (ס"ק כ"ג).
 ו) בדה"ש (ס"ק כ"ח).
 1) בדה"ש (ס"ק כ"ח, ציונים ס"ק ע', עי' בי' ד"ה החתיכה) – "וקשה מה בכך שיאסרנו והרי יכול להגעילו ושמה דעתו דאסור להטריף כלי ע"מ להגעילו **דשמה ישכח מלהכשירו** [וכדאסרינן נמי להניח דבר איסור צונן בכלי היתר שמה ישכח מלהדיחו וכדהבאנו בפנים בסמוך מהש"ך סימן בצ"א] ... ויש שכתב **שגם כשנצטננה** כבר יוציאנו בקיסם של עץ וכדומה ולא בכלי שהרי הכלי צריך הדחה וחיישינן שמה ישכח מלהדיחו וכמש"כ הש"ך בסימן צ"א, ודבריו נראים נכונים".

ה. כבוש אחר בישול, אם מוסיף בליעות באותו קדירה – פת"ת (ס"ק ב').

1. לענין כבישה אחר בישול - עי' סי' ק"ה סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

המבשל ביצים, דברים המאוסים

סימן ק"ז

[א] דגים, ביצים - סעיף א'. [ב] סוגיות. [ג] לקח האסור עם הכף מהקדרה - סעיף ב'.

[א] דגים, ביצים - סעיף א'.

א. ראשונים.

1. אסור [חוששין שנשאר בעצמו, חנ"נ ואוסר השאר].

(א) **ריב"א** (ס' התרומה סי' ל"ה) – "פי' רבינו יצחק בר רבי אשר הלוי ... הדין בבישול דגים קטנים הרבה ואחרי כן לאחר שעירה המים מצא דג קטן שמא אסורין כולן אע"פ שיש יותר מששים במים ובדגים אחרים לפי כשעירה המים מכלי ראשון שמא בסוף העירויו שלא היה רק מעט מים שם היה הדג טמא ואסר כל הדגים שבכלי לפי שנתערבו אחרי כן. ונאסרו המותרים בנגען אל האסורין בעודן רותחין אף ע"פ שזרק כבר לחוץ את הדג טמא כשמצאו אבל משום תערובת לא כיון שהכשרים הווי רובא. ואין האסורים קרויין דבר שבמנין דנימא אפילו באלף לא בטיל וגם משום בריה לא בטלה אין לאוסרן דאין קרוי בריה אלא דבר שנאסר מחמת עצמו ולא מחמת אחרים והדג טמא כשמצאו השליכו לחוץ אלא אסורין מפני שנגעו חמין זה לזה. **וכן הדין בביצים** שנתבשלו ואחר כך נמצא באחד דם או אפרוח כולם אסורין אף על פי שיש ששים בין שאר ביצים ומים לפי שבמעט מים שבסוף העירויו שמא היה הטמא ונאסרו כל אותן ביצים שבמים מועטים שאין בהם ששים ואחרי כן נתערבו עם העליונים שחוץ למים ונגעו זה לזה ונאסרו אלא החכם כך יעשה ימתין מלערות עד שיצטננו המים או אם ירצה ישים מים צוננין במדה בכלי לצנן הרותחין ואז כשעירה המים אחר כן אם היה תחלה ס' במי הבשול כולן הווי מותרין ואם הוציא אותן מן המים רותחין בכף כל אחת ואחת לבדה הכף אסורה מפני הביצה אסורה שהיתה עליה חוץ למים ואחר כך הוציאה באותה כף שאר הביצים ואסרן".

2. תלוי אם רגילות שיש רוב.

(א) **ר' ברוך** (ס' התרומה סי' ל"ה) – "נראה לי דמותרין כולן כיון שיש רוב דגים חוץ למים אם כן האסורים שבתוך המים מועטין בטלים בהם, ואם משום שנגעו האסורין לכל השאר אין בכך כלום דלקמן פרשתי דדבר שאינו אסור מחמת עצמו אלא מחמת אסור אינו אסור בנגיעה לדבר אחר אף על פי ששניהם חמין אלא אם כן ישנם במים רותחין שניהם יחד אחרי כן שאז מוליכין המים את הבליעה של איסור בשאר חתיכות ומהאי טעמא קליפה שנאסרה אינה אוסרת קליפה אחרת סמוך לה וכן לעולם. והמלה אין אוסר הבשר אף על פי שהמלה הבלוע מדם נותן טעם בבשר וראיה הבאתי שם בסימן נ"ב ואי משום שהדג טמא עצמו מתגלגל ונוגע לאחריים בלא מים אין נוגע לרוב אם כן המיעוט שנגע כיון שאין מכירן בטלים ברוב דלא שייך בהו טעמא דבריה לא בטלה כיון שאין אסורין מחמת עצמן. **אמנם בביצים** אינו כל כך דבר קל להתיר לפי שאינו רגילות לבשל כל כך ביצים ביחד שיתבטלו אותן שהם תוך המים מועטין שנאסרו ברוב בצים שהם חוץ למים כאשר מתערבין יחד אחרי כן".

3. מיקל.

(א) **ר' שמשון** (סמ"ג לאוין סי' קל"ב) – "רבינו שמשון אומר טעם אחר להתיר שיש לנו לומר דאיסורה ברובה איתא כדאמרין בפרק התערובות (זבחים עד, א) גבי טבעת של עבודה זרה שנתערבה הילכך אין לתלות שבסוף העירויו עם מעט מים נשאר שם הדג הטמא".

ב. ציור: עירה הדגים עם הרוטב ב' פעמים, או מעט מעט עם הרוטב.

1. זה המחלוקת – **ב"י** (ס"ק א'), **רמ"א** (תורת חטאת כלל נ"א דין א'), **יש"ש** (חולין פרק ז' סי' מ"ד) [דלא כש"ך], ע"י מנחת יעקב כלל נ"א ס"ק ב', ופמ"ג שפ"ג ס"ק א'), **ט"ז** (ס"ק ד').

2. לכו"ע אסור – **ב"ח** (ס"ק א'), **ש"ך** (ס"ק א'), "אבל אם נשאר מעט מים ורוטב במחבת הרוטב מערב הטעם בכל המחבת ובהכי מיירי הגהת ש"ד סי' נ"א המתחלת לכן בביצים כו' וכן אם לא עירה כל הרוטב ואח"כ הדגים רק עירה הדגים מעט מעט עם הרוטב הכל אסור אף לר"ב כדי קליפה דעירויו מבשל כדי קליפה", **חכ"א** (כלל ס"א סעי' ג').

ג. ציור: פעם ראשון נשפך כל המים.

1. זה המחלוקת – **ב"ח** (ס"ק א'), **פרישה** (ס"ק ב'), **ש"ך** (ס"ק א'), "אבל אם נשאר מעט מים ורוטב במחבת הרוטב מערב הטעם בכל המחבת ובהכי מיירי הגהת ש"ד סי' נ"א המתחלת לכן בביצים כו' וכן אם לא עירה כל הרוטב ואח"כ הדגים רק עירה הדגים מעט מעט עם הרוטב הכל אסור אף לר"ב כדי קליפה דעירויו מבשל כדי קליפה", **פרישה** (ס"ק א'), **חכ"א** (כלל ס"א סעי' ג').

(א) מחלוקת רק על קליפה **וּסְבֵרַת הַמִּיּוֹקָל**, שאין בלוע הולך בלי רוטב] – **ב"ח** (ס"ק א'), **פרישה** (ס"ק ג').
2. הגם שאין זה ציור של הראשונים, לענין דינא חדא הוא – **ט"ז** (ס"ק ד'), "בהך מילתא דדגים שהוזכר בטור פירוש ב"י ורמ"א שעירה הדגים מן המחבת לקערה וחיישינן שמא נשאר שם הטמא ... אבל י"ל דהטור מיירי דהדגים נשארו במחבת רק שהורק הרוטב ויש חשש שמא נשאר הטמא בשולי המחבת וכמ"ש לעיל בשם או"ה **ולענין דינא חדא**".

ד. קשה: עירויו [בביצים י"ל שיש קליפה לביצה].

1. אם מיירי שנשפך תחילה כל המים [ב"ח, פרישה, ט"ז, ש"ך, פרישה] - הרי אין עירויו. רק מדג לדג עובר בלי רוטב.
2. י"ל: ההיתר רק כשעירה המים בנתיים לכלי אחר לאחר עירויו הראשון קודם שעירה הדגים שבמחבת, אבל אם נשאר מעט מים עם הדגים ועירה אותן לקערה, הכל אסור דעירויו ככלי ראשון וא"כ הרוטב מוליך הטעם מחתיכה לחתיכה – **רמ"א** (תורת חטאת כלל נ"א דין א'), **גר"א** (ס"ק ג').

3. י"ל: לכו"ע צריך קליפה, והמחלוקת רק על כולו – עי' פרישה (ס"ק ג'), ש"ך (ס"ק א'), "דקליפה עכ"פ בעינין ולא נחלקו אלא לאסור הכל", פ"ח (ס"ק א').
 א) רק בתוך כלי שני שעדיין חם, צריך כולו – מנחת יעקב (כלל נ' ס"ק א', ס"ק ה', כלל נ"ה ס"ק כ"א), צבי לצדיק (על הש"ך ס"ק א'), דברי יוסף (סי' ת"נ אות ד' ד"ה ונ"ל, סי' תרט"ו אות ה').
 ב) לחולקים, עי' סי' צ"א.

4. י"ל: כלי אחר, או אין עוד מים – ט"ז (ס"ק ד').
 5. י"ל: כמו נפסק הקילוח – פלתי (ס"ק א' ד"ה אלא, ד"ה ולבי, "לגבי רוטב הוי נפסק הקלוח, דדגים מפסיקין בין קלוח הראשון, ולא קרוי עירווי, משא"כ הדגים בעצמן בהם לא שייך זה"), עי' פמ"ג (מש"ז ס"ק ד'), ערה"ש (סעי' ד', "ויותר נראה דכיון שמערה ביחד הדגים עם המים הוה עירווי שנפסק הקילוח דהדגים מפסיקין בין המים ואינו אוסרה [שם] ולענ"ד נראה דאין כאן עירווי האוסר כדי קליפה שהרי העירווי נופל להמים שבקערה שהם בכלי שני ומצננים את העירווי ואין לומר שמא בא העירווי מקודם אל הדגים ולא אל המים שבקערה אין סברא כלל לומר כן חדא דהוה ספק ספיקא ספק שמא לא היה הדג טמא בסוף ואת"ל שהיה שמא פגע העירווי בהמים תחלה ואין לומר דעכ"פ המים יאסרו בכדי קליפה י"ל דקליפה בדבר לח לא שייך ובטלה הקליפה בס' כמ"ש בס"י צ"א ועוד דבדאי פגעו המים במים מקודם שהרי טבע הדגים ליפול בשולי הקערה והמים עליהם").

6. י"ל: נ"מ בין ר' שמשון ור' ברוך – ט"ז (ס"ק ד').
 7. מראי מקומות – ב"ח (ס"ק א'), פרישה (ס"ק ג'), חכ"א (כלל ס"א סעי' ב'), יד אברהם (על רמ"א סעי' א').

ה. כל הנכנס בספק ועתידי להתערב ביחד מצטרף לבטל האיסור - סי' קי"א סעי' ז'.

1. ראייה משם לקולא – רמ"א (תורת חטאת כלל נ' דין א').
 2. י"ל: רק מין במינו יש להקל, משא"כ במין ושלא במינו.
 א) ש"ך (ס"ק א', דגים וביצים) – "ונראה דכל הנך פוסקים מירי במין בשאינו מינו שהדג טמא אינו מינו וכן הביצת אפרוח או ביצה של טפת דם הוא אינו מינו עם שאר הביצים והלכך במין בשאינו מינו כיון דאיכא למיקם אטעמא מתחלה לא נכנס הכל בספק דהא היה אפשר לבא לידי בירור וכמ"ש בס"י צ"ב ס"ק ה' וסי' ק"ה ס"ק כ"ה דהכא גם הרשב"א והטור מודים דאין מצטרפין כל מה שנכנס בספק".

ב) פ"ח (ס"ק א') – "הש"ך".
 3. י"ל: אין כאן רוב [גבי ביצים].
 א) ט"ז (ס"ק ד') – "ועוד הביא בת"ח ראיות שהכל יצטרף לבטל האיסור לא ידעתי מה שייך זה לכאן דהא בביצים אמרי' דאין רגילות לבשל כ"כ הרבה ביצים שיהיה רוב בין הכל נגד הנאסרים וכן משמע מדברי היש מתירין שבטור שכל שבטלים ברוב היתר משמע דוקא רוב בעינן".

4. י"ל: יש להקל רק באיסור דרבנן ולא באיסור דאורייתא.
 א) ט"ז (סי' קי"א ס"ק ז') – "ועוד ראייה ברורה מסי' ק"ז גבי ביצים או דגים דחיישינן שמא נשארו בסוף כו' ואמאי לא אמרינן כמו כאן דכל הנכנס בספק איסור הכל מצטרף אלא ע"כ דהתם הוי מין באינו מינו הדג טמא שיש לו שם אחר ממה שיש לדג טהור וע"כ צריך מן התורה ס' וכאן לא אמרינן להקל בכל הסימן אלא היכא דמותר מן התורה".

5. מחמיר כרא"ה, שאין דין צירוף.
 א) פ"ח (ס"ק א') – "ואף במין במינו העליתי שם להחמיר כסברת הרא"ה".
 6. עי' סי' קי"א סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ו. הלכה.

1. פוסקין כר' ברוך, שתלוי אם רגילות שיש רוב.
 א) יש"ש (חולין פרק ז' סי' מ"ד).
 ב) ב"ח (ס"ק א').
 ג) ט"ז (ס"ק ד', ס"ק ה') – "נראה להחמיר כדעת רש"ל דבביצים אסור ובדגים מותר כל זמן שאפשר שיש ס' נגד המעט מים שנשאר בקדרה".

ד) ש"ך (ס"ק א') – "ולענין דינא הנה כל הפוסקים הנ"ל עומדים בשטת ר"ב וכ"פ מהר"ף בתשב"ץ סימן שנ"א ומביאו בהגמ"ר דחולין וכ"פ האו"ה וכן הסכים מהרש"ל שם וכ"פ הב"ח ושאר האחרונים אלא שהרב בת"ח...".
 ה) יד אברהם (על רמ"א סעי' א').
 ו) חכ"א (כלל ס"א סעי' ב', עי' סעי' ד').
 2. מיקל [דלא מחזיקין איסור].

א) רמ"א (סעי' א') – "ויש מתירין בכל ענין (טור בשם י"א), דלא מחזיקין איסור לומר דנשאר האיסור בלא ס'. וכן עיקר".
 ב) ערך לחם (למהריק"ש, כאן).

ג) ערה"ש (סעי' י"ג, עי' סעי' ז') – "ולדינא נראה עיקר כהרמ"א שהרי גם הב"י נראה שלא חשש רק לכתחלה מדלא כתב דאם לא ציננם אסור אלא כתב לא יוציאם מהמים כלומר לכתחלה וכמ"ש הט"ז סק"א בשם הת"ח".

1) בביצים יש להחמיר בר' שמשון, כיון שאין רוב – ש"ך (ס"ק א'), "ודעת ר"ש שהביא הסמ"ג והגהת ש"ד ר"ס נ' דמתיר מטעם תלינן דאיסור ברובא איתא נראה דעכ"פ בעינן שיהיו אותן של צד מעלה הרוב כדאיתא בהגהת ש"ד הנ"ל ואם כן בביצים

- דאסר ר"ב מטעם שאין רגילין להיות רוב אף לר"ש אסור ולא אבין מ"ש מהרש"ל פרק ג"ה סי' מ"ד דלר"ש מותרים אף הביצים וכן משמע בת"ח שם וכאן בהג"ה ("), פ"ח (ס"ק א'), חו"ד (חי' ס"ק ב').
- 2) י"ל, ר' ברוך סובר ככל בעיניו [ק"פ] – מנחת יעקב (כלל נ' ס"ק ו'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק א'), "והמ"י שם אות ו' יישב זה כמו שאבאר דוודאי מיירי שיש ביצים עד"מ יותר מקכ"א עם המים כו' והשתא כל זמן שיש ס' למטה במטה על צדה אין אסור וכשנתמעט המים בפחות מס' אז יש למעלה חוץ למים עכ"פ יותר מס' ביצים ותלינן איסורא ברובא איתא למעלה ואין בלוע יוצא בלי רוטב כמבואר סימן ק"ה דאין נוגע אלא בא' או בב' משא"כ לר"ב דלא תולין איסורא ברובא איתא תו נאסרו נ"ט או ס' ביצים וליכא רוב להתיר דהר"ב סובר ככל בעיניו להתיר ביבש והש"ך בסימן ק"ט לשיטתיה דמשהו יותר סגי כן הבנתי מתוך המ"י שם").
- 3) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק י"ד, ציונים ס"ק מ').
3. לעת הצורך – בדה"ש (ס"ק ט"ו, "שיש להקל בכל זה לעת הצורך").
4. בביצים יש להקל בדיעבד, בדגים לכתחילה – מחבר (סעי' א', עי' ט"ז ס"ק א', פמ"ג שם, ערה"ש סעי' ט', יד יהודה הקצר ס"ק א', "בת"ח כלל נ"א דקדק מדלא כתב הש"ע דאם לא עשה כן אסור שמע מיניה דדוקא לכתחילה קמזהיר ובדיעבד מותר כיש מתירין שזכר רמ"א").
5. הפמ"ר – מנחת יעקב (כלל נ' ס"ק י"א).
6. מיקל, כיון עומד להתערב – רמ"א (תורת חטאת כלל נ' דין א').
7. מראי מקומות – פ"ח (סוף ס"ק א').

- ז. מחבת: לכו"ע מיקל – סמ"ג (לאוין סי' קל"ב, "כתב מורי רבינו יהודה כי אף על פי כן לא היה מצריך רבינו יצחק להגעיל המחבת כי אמר בשביל ספק כזה אין לחוש שנשארו לבסוף אלא העמד המחבת בחזקת כשרות שהיתה מתחילה").
1. וכן פסק – ב"י (סוף ס"ק א'), רמ"א (סוף סעי' א'), יד אברהם (על רמ"א סוף סעי' א').
2. רק לאחר מעת לעת – מהרי"ל (סי' קנ"א, "נ"ל דלא התיר המחבת אלא אחר שכבר נפגמה משום דהוי ספיקא דרבנן, דנותן טעם לפגם לא הוי אלא גזירה אטו בן יומא ובהא סמך אחזקה לכתחילה. וכן משמע הלשון לא הצריך להגעיל, ולא קאמר שהתיר המחבת בלא שום תקון כלל"), ש"ך (ס"ק ב'), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק י"ד), פ"ח (ס"ק ב'), בית לחם יהודה (ס"ק ה'), כרתי (ס"ק ב'), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ה'), באה"ט (ס"ק ג'), חו"ד (חי' ס"ק ג'), חכ"א (כלל ס"א סעי' ג'), זבחי צדק (ס"ק ו'), ערה"ש (סעי' י"ג), יד יהודה (הקצר ס"ק י"ב), עי' כה"ח (ס"ק ט'), בדה"ש (ס"ק י"ז).
3. מראי מקומות – גליון מהרש"א (על ש"ך ס"ק ב') בדה"ש (ב"י ד"ה ואפילו, עמ' ל"א).
- א) נשפך: ספק יש ששים כנגד האיסור, מה הדין בקדירה - עי' סי' צ"ח סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ב] סוגיות.

- א. עירוי - סי' צ"ב סעי' ז'.
1. ש"ך (ס"ק א') – "אף לר"ב כדי קליפה דעירווי מבשל כדי קליפה ... ונ"ל דס"ל לב"י דקליפה עכ"פ בעינן ולא נחלקו אלא לאסור הכל וכן דעת האו"ה שם ד"ו דאף לר"ב קליפה מיהו בעי משום דבעודם רותחים ולחים נוגעים האסורים אל המותרים ע"ש דלא כהב"ח שתמה תימה גדולה על הב"י ואין כאן תימה כלל מיהו בלא עירווי מתיר הב"ח אף בלא קליפה".
2. עי' לעיל.
- ב. תתאה גבר, רותח בתוך כלי שני - עי' סי' צ"ב סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.
1. מראי מקומות כאן – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב'), "עיין מ"י שם אות א' רוצה לומר דהא דתתאה גבר היינו בצונן ממש אבל חום כלי שני שיש"ב אם נפל אח"כ מכלי ראשון אסור הכל דלא שייך תתאה גבר כיון שהתחתון חם עכ"פ יע"ש ויישב בזה קושית הש"ך באות א' מ"ש דעירווי אין אסור רק כ"ק ועיין מ"ש בסי' צ"ב ס"ז מוכח העמידו קדירה חמה על מה שנשפך דאם אינו אצל האש הוה כ"ש ותתאה גבר אלמא אף שהתחתון עדיין חם תתאה גבר יע"ש ועיין סי' א' גבי שוחט לענין הכלים ואין להאריך", צבי לצדיק (על הש"ך ס"ק א').
- ג. הגדר של מינו: בתר שמא או בתר טעמא - עי' סי' צ"ח סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.
1. דג טמא עם דג טהור: האם הוא מינו או שאינו מינו.
- א) אינו מינו.
- 1) ש"ך (ס"ק א') – "דלעולם מיירי שלא במינו".
- 2) פ"ח (ס"ק א') – "ודג טמא עם דג טהור מיירי בשאין טעמן שוה".
- 3) חכ"א (כלל ס"א סעי' ב').
- ב) מינו.
- 1) בית מאיר (על הש"ך ס"ק א') – "נסתפק אם דג טמא וטהור שוים בטעמם אם לאו. ולענ"ד יש לפשוט מפ"י רש"י חולין דף צ"ז כילכית באילפס דגים טמאים באילפס של בשר וקשה הא יותר שכיח להתערב דג טמא באילפס של דגים טהורים מבתוך אילפס של בשר ומה דחקו לפרש הכי [דא"ל משום דס"ל דהוי מב"מ בשמא דמה בכך הא ר' יוחנן ס"ל מב"מ בס' בע"ז] אי לאו משום דאמר ר' יוחנן ליטעמיה קפילא ואילו דג טמא וטהור ס"ל דא"ל למיקם אטעמא וק"ל".

2) רע"א (על ש"ך ס"ק א') – "ובת' שהיה ביני ובין הגאון מהר"מ זצ"ל בעה"מ ס' בית מאיר כתב לי הוכחה דמקרי שוה בטעמא מדכ' רש"י (בחולין צ"ז) גבי כלכיס באלפס של בשר ואמאי לא פירש של דגים דמצוי יותר למצוא דג טמא בין דגים טהורים וא"ו משום דאמרינן לטעמיה קפילא ובדג בין הדגים ל"ש כן דשוימ בטעמא, ודברי פי חכם חן".

3) יד שאול (על רמ"א סעי' א').

ג) מראי מקומות – תשובה מאהבה (על ט"ז ס"ק ד'), מגילת ספר (אות ג' ד"ה והנה), פמ"ג השלם (ליקוטים מגדים שפ"ד ס"ק ב').

1) פמ"ג (שפ"ד ס"ק א') – "האריך הש"ך לענין דג טמא עם טהור הוה א"מ אי בתר טעמא אזלינן ואי בתר שמא יש לומר במחלוקת שנויה כו' לא הבנתי זה דבסימן צ"ח מבואר דגים טהורים עם טמאים כשהן שלימין הוה מינו וחטוכים שם דג א' הוא".

ד. נשפך (ספק דרבנן לקולא, ספק דאורייתא לחומרא) – עי' סי' צ"ח סעי' ב' וסעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

1. ראייה משם לקולא – רמ"א (תורת חטאת כלל נ' דין א').

2. י"ל: הוי מין בשאינו מינו – ט"ז (ס"ק ד', ביצים, "דכאן בביצה שיש בה אפרוח או דם הוה מין באינו מינו דהאיסור הוא אינו מינו עם הביצים"), ש"ך (ס"ק א', דגים וביצים), פר"ח (ס"ק א').

3. י"ל: כאן הוי ספק דאורייתא – ט"ז (ס"ק ד', "דכיון דהספק הוא אם יש כאן איסור תורה אמרינן הוה כודאי איסור תורה וכאילו היה בבירור האיסור למטה בקדרה נמצא שאין לך מעלה אלא במה שבטל חד בתרי ואכתי יש איסור מדרבנן וצריך ס' משא"כ בנשפך הרוטב דיש ב' מעלות האחד ביטול ברוב שהוא מן התורה והשני ביטול בס' מדרבנן וכיון דהוה ספק בביטול שהוא מדרבנן אזלינן ביה לקולא ודבר זה הוא כלל בכ"מ שלא נחשב ספק איסור דאורייתא להיתר מחמת שיש לך ביטול ברוב").

א) חולק – מנחת יעקב (כלל נ' ס"ק ז').

4. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' י"ב).

א) קשה, איסור דאורייתא שנתגלגל לדרבנן – עי' סי' ק"י כללי ס"ס אות י"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ה. חוזר ונאסר (רק בעין, אבל בליעות, תלוי במחלוקת אפשר לסוחטו) – סי' צ"ח סעי' ד'.

1. גרי"א (ס"ק א') – "המבשל כו' ואם לא כו'. אף על גב שכבר נתבטל חוזר ונאסר כמ"ש בספ"ה דתרומות כשם שפחתו כו' הלא"ה אסור וכן כאן".

ו. ביצים, צריך לשער בס"א – סי' צ"ח סעי' ז'.

1. לאו דוקא ס', אלא ס"א – יד אברהם (מחבר סעי' א'), בדה"ש (ס"ק ה').

ז. חנ"נ ולא נודע התערובות – עי' סי' צ"ט סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

1. ראייה משם לקולא – רמ"א (תורת חטאת כלל נ' דין א').

2. מחמיר שם – ש"ך (ס"ק א', "ומה שכתב הרב בת"ח שם ותו דהא קי"ל דאם ניתוסף היתר כו' כבר כתבתי בס' צ"ט ס"ק ט"ו דליתא אלא לעולם אמרינן חתיכה נעשה נבילה ועוד דלא דמי בשלמא התם אמרי' שפיר כגון שנתערב איסור לה בלח או ביבש וניתוסף אח"כ היתר לה בענין שהטעם בטל בס' משא"כ הכא כיון שכבר נאסר שוב אין שאר הדגים מצטרפים לבטול ביבש שאין האיסור מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב ונשאר באיסורו במה שנותן טעם באותן הך' ול' שנאסרו ודו"ק"), פר"ח (ס"ק א').

ח. בריה – סי' ק'.

1. רק ממשות אין בטל, משא"כ בליעות.

ט. בישול – סי' ק"ה סעי' ב'.

1. כל ביצים ודגים בתוך המים, דינו כבישול.

2. ונתפשט בשוה.

י. כלי שני, האם נותן טעם בכולו – עי' סי' ק"ה סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

1. י"א דהוא מחלוקת ר' ברוך וריב"א – פמ"ג (מש"ז ס"ק ב', "עט"ז המחבר מיירי בשופך הביצים או הדגים עם הרוטב מעט מעט לקערה ועל זה אמר הר"ב יש אוסרין דשמא בפעם א' ששפך הרבה ביצים או דגים לקערה שהיה ס' נגד הטמא חיישינן שמא הטמא נשאר עם נ"ט בקדירה ונאסרו ואח"כ כשמערה לקערה אוסרין הנ"ט למה שבקערה כ"ק עכ"פ או הכל למאן דאוסר בכלי שני וכן למאן דמחמיר בגוש").

יא. דבר גוש, האם דינו ככלי ראשון – עי' סי' ק"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

1. י"א דהוא מחלוקת ר' ברוך וריב"א – פמ"ג (מש"ז ס"ק ב', "עט"ז המחבר מיירי בשופך הביצים או הדגים עם הרוטב מעט מעט לקערה ועל זה אמר הר"ב יש אוסרין דשמא בפעם א' ששפך הרבה ביצים או דגים לקערה שהיה ס' נגד הטמא חיישינן שמא הטמא נשאר עם נ"ט בקדירה ונאסרו ואח"כ כשמערה לקערה אוסרין הנ"ט למה שבקערה כ"ק עכ"פ או הכל למאן דאוסר בכלי שני וכן למאן דמחמיר בגוש").

2. לא אמרינן לקולא – בדה"ש (ציונים ס"ק ב').

יב. הגדר של דבר גוש: גוש המוקף רוטב, האם דינו כדבר לח. כגון מרק שיש בו גזר וכדו' - ע"י סי' ק"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
1. מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק ב', לשונו מובא לעיל).

יג. צלי - סי' ק"ה סעי' ד'.

1. כל ביצים ודגים חוץ למים, דינו כצלי.

2. בליעות לא הולך מחתיכה לחתיכה, בלי רוטב (ובאיסור בלוע, אנו בקיין בכחוש).

יד. אפשר לסוחטו - סי' ק"ו.

1. ע"י יד אברהם (על המחבר סעי' א') – "... וזה ברור דעת הש"ע. אמנם דעת הטור צ"ע דלפ"ד ר"ס ק"ו אף החתיכה שנאסרה חוזרת להיתרא וא"כ למה ל"י לכתוב דין זה שנמשך אחר הסמ"ג שהוא סובר חנ"נ בשאר איסורין וא"כ צריך שיהא ס' נגד כל הביצים שנאסרו ... וצע"ג. שוב מצאתי בשו"ת גבעת שאול סי' צ"ח שכתב לדעת הטור דאע"ג דלא ס"ל חנ"נ בשאר איסורין מ"מ אין מתבטל האיסור בס' דאפשר דלא מתפשט האיסור ע"י נגיעה חם בחם ביבש רק לאותן הנוגעין בסמוך ולא ידעי' מה הן ע"ש".

טו. בטל ברוב, האם בעינין כפל - ע"י סי' ק"ט סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

1. מראי מקומות כאן – מנחת יעקב (כלל נ' ס"ק ו'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק א', לשונו מובא לעיל).

טז. יבש ביבש מין שלא במינו, צריך ששים - ע"י סי' ק"ט סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

1. כאן בטל ברוב.

א) רע"א (סי' ק"ו על מחבר סעי' א') – "אם נתערבה בחתיכות אחרות בטלה דלא הוי חהר"ל כיון דאין איסור מחמת עצמה כדלעיל (רס"י ק"א) וכמ"ש הש"ך (כאן סק"ד) ונראה דבטל ברוב דל"ש שמה יבשל ויתן טעם דהא טעם החתיכה עצמה שנאסר הוי עם החתיכות אחרות מב"מ וליכא טעם וכמ"ש הש"ך (סי' ק"ז) ואי דדלמא ליכא ס' נגד טעם האיסור שנבלע בהיתר דהרי אפילו למאן דלא ס"ל חענ"נ מ"מ החתיכה אסורה כמ"ש המחבר הרי דחיישינן דנשאר הבלע בתוכו מ"מ י"ל דהחשש רק דנשאר בו דבר מועט ואינו חוזר להיתרו כיון דלא נפלט כולו ע"י בבי' בשם תשובת הרשב"א וע"י לעיל (סימן צ"ד ס"ו) א"כ לא יתן טעם בחתיכות האחרות ודו"ק".

יז. איסור דאורייתא שנתגלגל לדרבנן - ע"י סי' ק"י כללי ס"ס אות י"ט, לשיטות ומראי מקומות.

1. פמ"ג (מש"ז ס"ק ד', ע"י שפ"ד ס"ק ב') – "ומ"ש הט"ז להקשות על הת"ח יש בו מקושי ההבנה ועמ"י כלל נ"א אות ז'. ומ"מ יראה לפרש דהכי קשי' ליה כיון דדג טהור וטמא אינו מינו כמ"ש בש"ך אות א' א"כ נ"ט דגים נאסרו מן התורה טעם כעיקר אלא שאח"כ בטילין ברוב בקערה כיבש ביבש ומיהו הרוטב הנאסר מן התורה נבלע בדגים כדין לח בלח וצריך ס' מדרבנן דמן התורה נגד הטמא יש ס' ונ"נ הוה רק מדרבנן והטעם נ"ט דגים טהורים הנבלעים במעט רוטב הוה מין במינו לזה אמר כיון דמתחלה היה ספק איסור תורה ואח"כ נתגלגל לידי איסור דרבנן לא אמרינן ספק דרבנן להקל. והמשל בזה ספק טריפה שנתערב לח בלח במינו פחות מס' א"א ספק דרבנן להקל עמ"ש בס"י ס"ו".

2. רע"א (על פמ"ג מש"ז ס"ק ד') – "נ"ב לענ"ד יש ליישב כונת הת"ח דכיון דחנ"נ הוא רק מדרבנן, א"כ מעיקרא כשדנין דנ"ט דגים נאסרו מטעם ס' דאורייתא היינו דאסורים לאכול מחמת טעם הדג טמא שבתוכם אבל מ"מ היינו דנין דהדג' בעצמותן לא נאסרו ולא נעשו נבילה דלענין זה הוי ס' דרבנן, וא"כ כשמערה אותם אח"כ עם הרוטב מה שהרוטב מוציא הבלע טעם האיסור לגבי זה הוי ס', ולגבי טעם הדג' דנ"נ הוי ס' דרבנן ומעולם לא נ"נ, אולם מדברי הש"ך סי' פ"ד ס"ק [ל'] משמע דאף בבלע ס' איסור אמרי' חענ"נ, ומ"מ יש לחלק".

יח. כשלא נודע הספק עד אחר שנתערב, הוי איסור דאורייתא שנתגלגל לדרבנן (מצאתי כתב) - ע"י סי' ק"י כללי ס"ס אות י"ט, לשיטות ומראי מקומות.

1. פמ"ג (מש"ז ס"ק ד') – "ומדבריו אתה רואה אף שלא נודע הספק תורה עד שנתהווה דרבנן אפ"ה אין אומרים ספק דרבנן להקל ובס"י ק"י אבאר אי"ה".

יט. נודע ודאי איסור דרבנן פעם אחת: האם עדיין אמרינן ספק דרבנן לקולא - ע"י סי' ק"י כללי ס"ס מחודשים של התוה"ש אות י"ז, לשיטות ומראי מקומות.

1. מחמיר – או"ה (כלל כ"ז דין ט'), "ואין שייך לומר בזה שאין בביצה אפרוח אלא רק קורט דם שנתלה להקל לומר שבאחרונ' יצא מאחר שדם ביצה מדרבנן דזהו דוקא קודם שנודע איסור ודאית בביצה אבל לאחר שנודע בו ודאית איסור פעם אחת אין לחלק בין ספיקות' לספיקא איסור דאורייתא וכן בכל כהאי גוונא דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון".

2. מיקל – ט"ז (ס"ק ה'), תוה"ש (כללי ס"ס מחודשים אות י"ז), פמ"ג (מש"ז ס"ק ה'), "ומה שכתב בשם איסור והיתר להחמיר בספק דרבנן כי הא כתב הט"ז דאין הלכה כן וכן הלכה אף שבנקודות הכסף תירץ דאין לדמות ספיקות דרבנן זה לזה מכל מקום כן הלכה וכן כתב המנחת יעקב שם"), בדה"ש (סי' ק"י ס"ק שכ"ד).

3. מראי מקומות – נקוה"כ (על הט"ז ס"ק ה').

כ. צירוף: האם הוא רק במינו, או אפילו שלא במינו - ע"י סי' ק"א סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

1. ראייה משם לקולא – רמ"א (תורת חטאת כלל נ' דין א').
2. י"ל, יש להקל רק במינו ולא בשאינו מינו – ש"ך (ס"ק א'), פ"ח (ס"ק א').

כא. צירוף: רק באיסור דרבנן, או אפילו דאורייתא – ע"י סי' קי"א סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

1. ראייה משם לקולא – רמ"א (תורת חטאת כלל נ' דין א').
2. י"ל: רק באיסור דרבנן מותר ולא באיסור דאורייתא – ט"ז (סי' קי"א ס"ק ז', "ועוד ראייה ברורה מסי' ק"ז גבי ביצים או דגים דחיישינן שמא נשארו בסוף כו' ואמאי לא אמרינן כמו כאן דכל הנכנס בספק איסור הכל מצטרף אלא ע"כ דהתם הוי מין באינו מינו הדג טמא שיש לו שם אחר ממה שיש לדג טהור וע"כ צריך מן התורה ס' וכאן לא אמרינן להקל בכל הסימן אלא היכא דמותר מן התורה"), פ"ח (ס"ק א').

ג. לקח דבר האסור עם הכף מתוך קדרה – סעיף ב'.

א. בזמן שהכלי יש ששים כנגד האיסור.

1. מחמיר, אין הכלי מצטרף לבטל האיסור – ש"ך (ס"ק ד'), "אסור להחזיר הכף לקדרה. אף על פי דיש בכף ס' נגד האיסור דאין משערינן בכלי בס' כ"כ בת"ח שם ד"ג וכבר נתבאר כן לעיל סימן צ"ב ס"ה", פ"ח (ס"ק ד'), כרתי (ס"ק ג').
2. ע"י סי' צ"ב סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ב. חנ"נ בבליעות.

1. ע"י סי' צ"ח סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ג. חנ"נ בכלים.

1. לפי הרמ"א, אמרינן חנ"נ בגוף הכלי של חרס – ש"ך (ס"ק ה'), "ולא נגד כל הכף דלא אמרינן בכלי חנ"נ. והיינו דוקא בכלי של עץ ומתכות חדש אבל בישן או של חרס אפילו חדש דעת הרב לעיל סימן צ"ח ס"ה (ועמ"ש שם) דיש להחמיר דנ"נ וצריך ששים נגד כל הכף וכ"כ בת"ח כלל נ"א ד"ב", כרתי (ס"ק ד').
2. ע"י סי' צ"ח סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ד. מצקת (ladle).

1. מחמיר שדינו ככלי ראשון – ש"ך (ס"ק ז', נקוה"כ סי' צ"ב על הט"ז ס"ק ל'), פ"ח (ס"ק ז'), גר"א (ס"ק ח'), ערה"ש (סעי' ט"ו).
2. ע"י סי' צ"ב סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

ה. נותן טעם לפגם.

1. ע"י סי' ק"ג סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ו. דבר המאוסים – נמלים, זבובים, יתושים.

1. ע"י סי' ק"ד סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

"כל דברי המפרשים בסי' זה סבוכים ולא נתבררו יפה"

ערה"ש (סעיף י"ג)

ריחא
סימן ק"ח

[א] סוגיות הש"ס - <u>סעיף א'</u> .	[יא] תנור סתום.	<u>הנאה ע"י ריח</u> .
[ב] הלכה.	[יב] דבר חריף.	[כא] בת תיהא - <u>סעיף ה'</u> .
[ג] שמן, כחוש.	[יג] תחת מחבת אחת.	[כב] טאב"ק.
[ד] מפריש חלה, ולשרוף בתוך התנור.	[יד] זה אחר זה.	[כג] להדליק סגריה מנר חלב.
[ה] תנור גדול, שפיו פתוח.	[טו] ששים.	[כד] טעימה.
[ו] מכוסה.	[טז] חמץ בפסח [איסור משהו].	[כה] בשמים בקנקני יין נסך - <u>סעיף ו'</u> .
[ז] בשר בחלב.	[יז] סיכום: לפי הרמ"א.	[כו] איסורי הנאה - <u>סעיף ז'</u> .
[ח] מחמירים בתנור גדול.	[יח] בישול בתנור - <u>סעיף ב'</u> .	[כז] איסור אכילה שאינו איסור הנאה.
[ט] הגדר של בדיעבד.	[יט] מרדה - <u>סעיף ג'</u> .	[כח] ציורים.
[י] אפה פת עם איסור: לקנות מנכרי.	[כ] פת ע"ג חבית של יין נסך - <u>סעיף ד'</u> .	

[א] סוגיות הש"ס - סעיף א'.
א. מקור הדין.

1. **פסחים (דף עו:)** – "אמר רב: בשר שחוטה שמן שצלאו עם בשר נבילה כחוש אסור. מאי טעמא מפטמי מהדדי. ולוי אמר: אפילו בשר שחוטה כחוש שצלאו עם בשר נבילה שמן מותר. מאי טעמא, ריחא בעלמא הוא, וריחא לאו מילתא היא. **עביד לוי עובדא** בי ריש גלותא בגדי דבר אחר. **מיתבי**: אין צולין שני פסחים ... אמר רב **מרי: כתנאי**, הרודה פת חמה ונתנה על פי חבית יין של תרומה. רבי מאיר אוסר ורבי יהודה מתיר, ורבי יוסי מתיר בשל חטיין ואוסר בשל שעורים, מפני שהשעורים שואבות. מאי לאו תנאי היא, דמר סבר: ריחא לאו מילתא היא, ומר סבר: ריחא מילתא היא. ללוי ודאי תנאי היא. לרב, נימא תנאי היא. אמר לך רב: דכולי עלמא ריחא מילתא היא. לאו איתמר עלה דההיא, אמר רבה בר בר חנה אמר ריש לקיש: בפת חמה וחבית פתוחה, דברי הכל אסור. בפת צוננת וחבית מגופה, דברי הכל מותר. לא נחלקו אלא בפת חמה וחבית חתומה, פת צוננת וחבית פתוחה. והא נמי, כפת חמה וחבית פתוחה דמיא. **תני רב כהנא** בריה דרב חיננא סבא: פת שאפאה עם צלי בתנור, אסור לאכלה בכותחא. **ההיא ביניתא** דאיתווא בהדי בישרא, אסרה **רבא** מפרזיקיא למיכליה בכותחא. מר בר רב אשי אמר: אפילו במילחא נמי אסורה, משום דקשיא לריחא ולדבר אחר."

2. **ע"ז (דף סו:)** – "**האי בת תיהא**, עובד כוכבים בדישראל ש"ד; ישראל בדעובד כוכבים. **אבי** אמר: אסור, **רבא** אמר: מותר. אבי אמר אסור, ריחא מילתא היא; רבא אמר מותר, ריחא לאו מילתא היא. אמר רבא: מנא אמינא לה דריחא ולא כלום הוא. **דתנן**: תנור שהסיקו בכמון של תרומה ואפה בו את הפת הפת מותרת, לפי שאין טעם כמון אלא ריחא כמון. ואביי. שאני התם, דמיקלא איסוריה. אמר רב **מרי, כתנאי**: הרודה פת חמה ונתנה על פ' חבית של יין של תרומה, **ר"מ** אוסר, **ור' יהודה** מתיר, **רבי יוסי** מתיר בשל חטיין ואוסר בשל שעורים, מפני שהשעורים שואבות; מאי לאו בהא קמיפלגי, דמר סבר: ריחא מילתא היא, ומר סבר: ריחא ולא כלום הוא; לרבא ודאי תנאי היא, לאביי מי לימא תנאי היא. אמר לך אביי: לאו מי איתמר עלה, אמר רבה בר בר חנה אמר ר"ל: בפת חמה וחבית פתוחה, דברי הכל אסורה, בפת צוננת וחבית מגופה, דברי הכל מותרת, לא נחלקו אלא בפת חמה וחבית מגופה, בפת צוננת וחבית פתוחה, והא דידי נמי כפת חמה וחבית פתוחה דמי."

ב. ריחא, דרבנן או דאורייתא.
1. דרבנן.

(א) **פ'תני (ס"ק ו', ס"ק י"א [לפי רבא, משא"כ לפי אביי])** – "דרבא ואביי נחלקו בבית תיהא, וגם אביי ידע דמזיק ליה, רק אביי ס"ל דריחא מילתא דבר תורה, ולא שרינן באזוקי מזיק ליה, אבל רבא ס"ל דרבנן כנ"ל, וקאמר רבא ראייה מפת עם כמון של תרומה, בשלמא לדידי לא קשה מידי, דכמון הוא תרומה דרבנן וריחא מילתא נמי דרבנן, ותרתי לא אמרינן. משא"כ לאביי דאוסר בת תיהא, ש"מ דס"ל ריחא אסור דבר תורה, וא"כ אין מועיל תרומה דרבנן, ושפיר קשיא ליה מפת וכמון. ואתי שפיר, ודוק".

(ב) **ח'ת"ס (ע"ז דף סו: ד"ה והנה בהל' [אולי גם לאביי])** – "והנה בהל' גדולות סוף הל' דם כ' דריחא לאו מילתא קרא מסייעא מדאוסר משרת משמע הא מריה לא איכפת לן וצ"ל דלא בא להכריע בין פלוגתא דתנאי ואמוראי אלא ס"ל דעכ"פ מוכרח דליכא אי' דאורייתא ולא פליגי אלא בדרבנן ואזלי' להקל א"נ י"ל למאן דיליף מג"נ אה"נ איכא למימר גילה רחמנא טעמא ה"ה ריח והיינו טעמא דר"מ דהא ס"ל נטל"פ אסור וג"נ לאו חידוש הוא וילפי' מיני טע"כ ומשרת להיתר מצטרף לאיסור וה"ה ריחא אבל למאן דס"ל ג"נ חידוש הוא ולא ילפי' אלא משרת מוכח דריחא לאו מילתא היא כלל ורב ואביי אפי' אי לא ס"ל נטל"פ אסור מ"מ אפשר דילפי' טע"כ מג"נ בסוגי' דפסחים א"נ מבב"ח כאביי בסוגי' דטפת חלב אבל אנן לא קיי"ל הכי אלא ילפי' משרת ומוכח ריחא לאו מילתא ועיי"ל".

(ג) **בית דוד (סי' ק"ח ד"ה עוד)**.

(ד) **מהרש"ם (ח"ד סי' קמ"ח)** – "כל ריחא מדרבנן כמ"ש הפלתי ס"ק ג' וס"ק י"א והח"ס בחי' לע"ז ובספק שרי".

(ה) **יד יהודה (הארוך סוף ס"ק י"ט)** – "ואנן נחמיר עוד לומר גם ריח כעיקר מדאורייתא בודאי אין נראה".

(ו) **שפת אמת (פסחים ריש דף עו:)** – "לכאורה קשה בשלמא טעמא דאיסור אסור משום דהוי כעיקר דילפינן מקרא דטע"כ אבל ריחא בעלמא מנ"ל דאסור לכן נ"ל דאינו אסור אלא מדרבנן משום גזירה".

ז) תורה תמימה (ויקרא פרק ו' אות ק"ז) – "ודע שכתב הרוקח סי' תנ"ד, דמדדרישין הכא דלשון אשר יגע היינו עד שיבלע, משמע דאין לאסור כלל בלא נגיעה, וא"כ מבואר דריחא לאו מילתא היא, דהרי באופן כזה אין גם נגיעה בכלל, עכ"ל. וצ"ל הא דפליגי רב ולוי בפסחים ע"ה ב' אי ריחא מילתא היא או לא ולא מייתו מהכא הוא משום דפלוגתתם אי הוי מילתא מדרבנן, וא"כ אין להכריע מכאן".

2. בחריף וכדו', הוי דאורייתא – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ג, "כתב הכרתי ופילתי ... ויראה דבדבר חריף וכדומה י"ל דהוה דבר תורה").
א) בדה"ש (בי' ד"ה ואם האיסור, סוף עמ' מ"ח) – "וכתב בש"ד ... ונראה דר"ל בין כשהאיסור חריף בין כשההיתר חריף, וגם נראה דמה שהוסיף דגם 'וכדומה' י"ל דהוי מה"ת, ר"ל כגון תנור סתום הנ"ל בסמוך, דכל שגם לוי מודה דריחא מילתא י"ל דהוי מן התורה".

ב) משמע שהוא דאורייתא - ראייה מקרבן פסח, ומלחמי תודה.

3. מראי מקומות – ישועות יעקב (ס"ק א'), חת"ס (ע"ז דף סו: ד"ה והנה בהל', פסחים דף עו: ד"ה בירושלמי, ד"ה תוד"ה, ד"ה פרש"י), דרכ"ת (ס"ק ל"ד), שד"ח (מערכת הרי"ש כלל ה'), בית שערים (יו"ד סי' קפ"ה), ויען יוסף (סי' נ"ד אות ה', אות ח', סי' נ"ו), בדה"ש (ציונים ס"ק ג', בי' ד"ה אין עמ' ל"ז), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק י"ז, מש"ז ס"ק ז').

א) בה"ג (סי' ס"ה) – "והלכה כלוי דקא מסייע ליה קרא דכתיב (במדבר ו, ג) משרת דאטעמא דקא קפיד רחמנא אבל ריחא לא".
1) מראי מקומות – חת"ס (ע"ז דף סו: ד"ה והנה בהל', לשונו מובא לעיל).

ב) פר"ח (סי' תס"א ס"ק ה' ד"ה ועל) – "מעשה מדאורייתא אין לחלק בין לכתחילה לדיעבד ולפיכך שרי לאפותם כולם ביחד ואף מדרבנן משום דאין שבות במקדש".

ג) אוריין תליתאי (פיינגולד, על מש"ז ס"ק א') – "כתב הכנה"ג כו' עד דברבנן לא גזרו. נ"ב משמע מלשונו דאיסור ריחא הוא רק מדרבנן ועיין לקמן שפתי ס"ק י"ג דהביא בשם הכו"פ דנסתפק דאפשר הוא מדאורייתא אמנם זאת נ"ל ברור דלר"ל דס"ל חצי שיעור מותר מן התורה בודאי בריחא לא שייך לאסור יותר מחצי שיעור ואינו אסור אלא מדרבנן ולפי"ז קצת קשה בסוגיא דפסחים דף ע"ו ב' דאמר רבה בר בר חנה משמי' דר"ל בפת חמה וחביות פתוחה ד"ה אסור בתרומה ומשמע שם לכאורה דהוי דאורייתא וצ"ע".

1) לכאורה הכנה"ג מתכוין ל"איסור דרבנן" כמו כחל או פת עכו"ם, ולא על האיסור כלליות של ריח.

ג. ריחא של איסור דרבנן.

1. מיקל.

א) כנה"ג (הג' הטור ס"ק כ') – "ממ"ש ר"ת דבריה פת בפת לא מציינו יש ללמוד דכל שכן לנוהגין שלא לאכול פת של גוים דאין לחוש אם נאפה בתנור א' מכמה טעמים אי משום דאין ריח מפת לפ' אי משום דכיון דאין איסורו אלא מדרבנן לא גזרינן כמ"ש האו"ה ז"ל בכלל ט"ל אות י"ו דפשטידא של כחל אפילו לה ושל מניקה עם בשר נהוג עלמא התר לכתחילה אפילו שניהם מגולים מאחר דבחלב כחל דרבנן, בריח לא גזרו, ע"כ. וכתוב שם בגליון ומיהו נהוג עלמא שלא לעשות בו סי' ולא ידעתי על מה ע"כ. כאן כיון שהוא מדרבנן לא גזרו".

2. מחמיר, כמו איסור דאורייתא.

א) פמ"ג (מש"ז ס"ק א') – "כתב כה"ג בהגהות הטור אות כ' אין לחוש אם אופין פת של גוים עם פת ישראל חדא דריח פת בפת אין לחוש ועוד דאו"ה כלל ל"ט דין י"ז כתב כחל עם בשר נהוג עלמא היתר לכתחילה דברבנן לא גזרו. ויש לעיין טובא דהא דם שבישלו דרבנן ואפ"ה אי לאו דקליש היינו אוסרים אף דיעבד ובש"ד סי' ל"ו שאלת ר"ת פת בפת הביא ראייה דכמה פעמים אופין חלה עם ככרות אף דחלה בזה"ז דרבנן ובפסחים גבי כמון וע"ז גבי בת תיהא יש ראייה קצת דאף באיסור דרבנן ריחא מלתא דתרומת כמון דרבנן וצ"ע אם צלו בשר עוף עם פשטי"ד חלב בדיעבד בתנור צר וסתום או דבר חריף ... שוב ראיתי שיש לחלק בין התנור סתום לגמרי לענין דיעבד אין לחלק בין דאורייתא לדרבנן ולענין פתוח דיש לחלק מ"מ מדלא חילק הר"ב כאן משמע דאין לחלק ביניהם ועס"י צ' ובת"ח כלל ל"ה ד"ד ובמ"י בסולת בלולה".

ב) יביע אומר (ח"ו או"ח סי' ל"ד אות ד') – "וע"ע בפמ"ג יו"ד (סי' קח במש"ז סק"א), שאף באיסורין דרבנן אסרינן ריחא, ודלא כמ"ש הכנה"ג בשם האו"ה דברבנן לא גזרו משום ריחא".

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ב'), בדה"ש (סי' צ' ס"ק ס"ט, בי' שם ד"ה וטוב, עמ' צ"ג).

א) יבין דעת (הארוך ס"ק ב') – "דוודאי מאן דאית ליה ריחא מילתא אוסר גם בדרבנן אלא דאנן מספקא לן אי הלכה כרב כדעת ר"ת אי כלוי כדעת הרי"ף לכן בדרבנן מקלינן ועיין ש"ך סק"א בשם או"ה דבשניהם כחושים מותר לכתחילה בדרבנן, אבל בא' שמן אסור לכתחילה נם בדרבנן כדמוכח מפת שאפאה עם צלי דאסור לאכול בכותח ולדעת תוס' חולין קי"ד בכותח ליכא אלא איסור דרבנן דהוא מי חלב".

ד. חקירה: האם ריחא נרגש בטעמו או בריחו.

1. נ"מ, אם אפשר למעבד טעימה ע"י ישראל.

2. מראי מקומות – יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ב, הארוך ס"ק י"ז), דרכי חכמה (מגיה לחכ"א כלל ס"ב סעי' א' אות ד').

ה. הלכה: לצלות בשר כשר עם בשר נבילה.

1. מחבר:

א) אסור לכתחילה: "אין צולין בשר כשרה עם בשר נבילה או של בהמה טמאה בתנור א', ואף על פי שאין נוגעים זה בזה".

ב) מותר בדיעבד: "ואם צלאן, הרי זה מותר".

- (ג) **אפי' שמינה:** "ואפילו היתה האסורה שמינה הרבה והמותרת רזה".
- (ד) **גדול ופתוח מותר לכתחילה:** "ואם התנור גדול שמחזיק י"ב עשרונים, ופיו פתוח, מותר לצלותם בו ובלבד שלא יגעו זה בזה".
- (ה) **אחד מהם מכוסה:** "ואם אחד מהם מכוסה בקערה או בבצק וכיוצא בו, מותר לצלותם אפילו בתנור קטן ופיו סתום".
2. **רמ"א:**
- (א) **בב"ח:** "וה"ה לבשר עם חלב נמי דינא הכי".
- (ב) **מחמירים בתנור גדול:** "ונוהגין להחמיר לכתחלה, אפילו בתנור גדול; ובדיעבד, להקל אפילו בתנור קטן".
- (ג) **הגדר של בדיעבד:** "ואם אפה פת עם בשר, אסור לאכלו עם חלב, אם יש לו פת אחר. וכן אם עובד כוכבים אפה פת עם איסור, אסור לקנות אותו פת אם יש פת אחר, דכל זה מקרי לכתחלה. אבל אם אין לו פת אחר בריח, מותר בשניהם, דזה מקרי לענין זה דיעבד".
- (ד) **סתום לגמרי, במקום הפמ"ר יש להקל:** "י"א דאין מתירין ריחא, אפילו בדיעבד, אלא אם כן התנור פתוח קצת מן הצד או למעלה במקום שהעשן יוצא. ובמקום הפסד אין להחמיר, בדיעבד, אפילו סתום לגמרי".
- (ה) **חריף ומגולים, אסור:** "ואם האיסור דבר חריף, וכל שכן אם ההיתר דבר חריף, ריחא מלתא היא ואפילו בדיעבד אסור, אם שניהם מגולים. אבל אם אחד מהם מכוסה, אפילו בבצק בעלמא, מותר".
- (ו) **תחת מחבת אחת ומגולים, אסור:** "אם אפו או צלאו איסור והיתר תחת מחבת אחת, מגולין, אסור אפילו בדיעבד. וה"ה אם אפו בכה"ג פת עם בשר, אסור לאכלו בחלב".
- (ז) **זה אחר זה, מקילים:** "אבל בזה אחר זה אין לחוש, אלא אם כן הזיע המחבת משניהם, דאז אסור אפילו בזה אחר זה, אם היו שניהם מגולין, דהוי ככיסוי של קדרה".
- (ח) **ששים, במקום הפסד [מרובה] יש להקל:** "י"א דכל מקום דאמרינן ריחא מילתא ואוסר בדיעבד, היינו דוקא דליכא ששים מן ההיתר נגד האיסור. אבל בדאיכא ששים מן ההיתר, אפי' בכל מה שבתנור, מבטל האיסור. ולצורך הפסד יש לנהוג כן".
- (ט) **חמץ, במקום הפסד [מרובה] יש להקל:** "י"א דאיסור האוסר במשהו, כגון חמץ בפסח, ריחא מלתא ואוסר אפילו בדיעבד, אם התנור קטן והוא סתום, והאיסור וההיתר מגולין תוך התנור. ויש אומרים שאין לחלק. ובמקום הפסד יש לסמוך אדברי המקילין".

ב] הלכה: צולין בשר כשר עם בשר נבילה - מחבר (א', ב').

א. הלכה כרב, ריחא מילתא היא.

1. **ר' חננאל** (פסחים דף עו: ע) – "הלכתא כרב".
  2. **ר"ת** (פסחים דף עו: תד"ה אסרה) – "פוסק ר"ת כרב".
  3. **בעל המאור** (פסחים דף יח: ד"ה אמר) – "ומסתברא לן דהלכתא כרב".
  4. **תוס'** (ע"ז דף סו: ד"ה רבא) – "לכ"נ דודאי הלכה כרב דהתם דריחא מילתא היא".
  5. **ע"י רא"ש** (ע"ז פרק ה' ס"ח) – לפי **הטור** (סעי' א'), משא"כ הב"י (ס"א צ"ז ס"ק ג' ב').
  6. **תוס' רי"ד** (ע"ז דף סו: ד"ה רבא) – "ויש להחמיר כרבי' חננאל משום מר בר רב אשי דהוה בתרא וקיי"ל בכולי תלמודא הלכה כמר בר רב אשי: [מהדו"ק]".
- (א) **מדרגות – תוס'** (ע"ז דף סו: ד"ה רבא, "והשתא הוי טובא גונוי דריחא ריח החזק שבכולן פת חמה וחבית פתוחה דאסור לכ"ע וריח בשר פלוגתא דרב ולוי וק"ל כרב וריח דבת תיהא וק"ל כרבא למטה מהם פת צוננת וחבית פתוחה או פת חמה וחבית מגופה והמותר לכ"ע פת צוננת וחבית מגופה ולענין ריחא דהתם הלכה כרב דאמר ריחא מילתא היא ה"מ בתנורים שלהם שהיו קטנים וה"ה תחת מחבת שלנו שקורין תרפי"ד בלע"ז שאופין תחתיה הפשטיד"א כמו כן ריחא מילתא היא אבל בתנורים גדולים שלנו אין לחוש לריחא ובלבד שלא יהא פי התנור סתום").
- 1) פת חמה, וחבית פתוחה, לכו"ע ריחא מילתא - כריש לקיש.
  - 2) ריח בשר, מחלוקת רב ולוי - ופסק כרב דריחא מילתא.
  - 3) בת תיהא, מחלוקת רבא ואביי - פסק כרבא דריחא לאו מילתא (מזיק אדם. וכן אביי לכו"ע, כיון שנכנס בלי תערובות).
  - 4) פת צוננת וחבית פתוחה, או פת חמה וחבית מגופה - פסק כר' יהודה, ריחא לאו מילתא. ור' יוסי בשעורים.
  - 5) צוננת וחבית מגופה, לכו"ע לאו מילתא.
  - 6) תנור גדולים ופתוח קצת, לכו"ע לאו מילתא.

ב. הלכה כלוי, ריחא לאו מילתא היא.

1. **בה"ג** (ס"ה) – "והויא לה הילכתא כלוי דאמר ריחא ולא כלום היא".
  2. **רש"י** (פסחים דף עו: ד"ה אמר) – "ואף על גב דקיימי תנאי כוותיה דרב, הילכתא כוותיה דלוי, דהא איפליגו בה אביי ורבא גבי בת תיהא במסכת עבודה זרה (סו, ב), וקם ליה רבא בשיטתיה דלוי ואמר: ריחא לאו מילתא היא, ואביי ורבא הילכתא כרבא, וכן הוא בתשובת הגאונים, ואף משמו של ר' אליעזר בן יצחק נאמר לי דלא חייש לה".
  3. **רי"ף** (ע"ז דף לב, חולין דף לב) – "אביי אמר אסור ריחא מילתא היא ורבא אמר מותר ריחא לאו מילתא היא והילכתא בכולהו כרבא דק"ל כל היכא דפליגי אביי ורבא הילכתא כרבא בר מיע"ל קג"ם".
- (א) פשט בהרי"ף – **קהלות יעקב** (פסחים ס"ו נ"ז).
4. **רמב"ם** (מאכ"א פרק ט"ו הל' ל"ג) – "ואם צלאן ה"ז מותר, ואפילו היתה האסורה שמנה הרבה והמותרת רזה שהריח אינו אוסר ואינו אוסר אלא טעמו של איסור".
  5. **ראב"ד** (פסחים דף יט).

6. רמב"ן (ע"ז דף סו:; מלחמת ה' פסחים דף יט.) – "וקי"ל כל היכא דפליגי אביי ורבא הלכתא כרבא בר מיע"ל קג"ם, הלכך הא דגרסינן בפסחים פרק כיצד צולין (ע"ו ב') אמר רב בשר שחוטא שמן שצלאו עם בשר נבלה כחוש אסור ולוי אמר אפי' בשר שחוטא כחוש שצלאו עם בשר נבילה שמן מותר ריחא לאו מלתא היא. לוי דאמר כרבא ורב דאמר כאביי, והלכתא כלוי ורבא, והכי נמי אוקימנא התם ללוי ודאי תנאי היא לרב מי לימא תנאי היא ואוקמה כרבה בר בר חנה אמר רשב"ל כסבריה דאביי דהכא. וכן פסק רבינו הגדול ז"ל כלוי ורבא".
7. רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א טו:; הקצר י.) – "דהלכה כלוי. וכן הסכימו רוב הפוסקים הראשונים והאחרונים ז"ל".
8. רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"א טו.) – "כרבא קיי"ל דריחא לאו מלתא היא".
9. רשב"ם (רא"ש ע"ז פרק ה' סי' ח') – "ופסק רשב"ם בשם רש"י דהלכה כלוי דאמר ריחא לאו מילתא היא דקם ליה בשיטתיה דרבא הכא דהלכתא כוותיה לגבי אביי לבר מיע"ל קג"ם".
10. ריטב"א (ע"ז דף סז. ד"ה והאי) – "דהלכתא כלוי דקאי כרבא".
11. ר"ן (גדרים דף נב.) – "דקי"ל דריחא לאו מילתא היא".
12. האשכול (הל' יין נסך עמ' קנ"ב-א').
13. רוקח (סי' רצ"א, סי' תנ"ד) – "דקיימא לן ריחא לאו מילתא היא".
14. מהרי"ל (חדשות סי' פ"ג) – "רוב רבותי דריחא לאו מילתא היא בתנורים שלנו".
15. ע"ה האגור (סי' אלף רס"ב) – "רוב הפוסקים פסקו דריחא לאו מלתא היא בתנורים שלנו".
16. נמוקי יוסף (ע"ז דף סו:; גדרים דף יז.).
- (א) פוסקים – מחבר (סעי' א'), פ"ח (סי' תס"א ס"ק ה' ד"ה ועל), מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק י"א), פוסקים.

ג. לוי, לכתחילה או בדיעבד.

1. לכתחילה, חוץ מבשר בחלב – ירושלמי (תרומות פרק י' הל' ב').
- (א) רמב"ן (ע"ז דף סו:; מלחמת ה' פסחים דף יט.) – "דהתם גזירה בעלמא הוא דכיון דאיכא טעם בשר בחלב אע"ג דריחא בעלמא הוא מתחזי כבשר בחלב ואסור, שהרי איסורו בטעם ואלו לא ידע האוכל שמן הריח קלט היה כאוכל בשר בחלב, אבל בשאר איסורין אין הטועם אותן מכיר בהם שהם איסור עד שידע מאיזה מין קלט טעם זה, ואם בא לשאול יאמרו לו מריח קלט ואין בו ממש, ועוד שגזרו בבשר בחלב יותר משאר איסורין מפני שמקילין בו ולא פרשי אינשי מיניה הואיל וכל אחד היתר בפ"ע, אבל שאר איסורין בדילי אינשי מיניה, והרי כמה גדרים גדרו בבשר בחלב שאינו עולה על שלחן אחד משא"כ בשאר איסורין".
- (ב) רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"א טו.) – "אפילו לכתחילה קאמר ... ולכתחילה נמי מותר וכן הלכה למעשה".
- (ג) ריטב"א (ע"ז דף סז. ד"ה ומיהו, חולין דף קיא: ד"ה צונן) – "אלא דשאני בשר בחלב כי מפני שהוא היתר בהיתר ולא בדילי אינשי מיניה החמירו בו חכמים יותר משאר איסורין, וכשם שאסרו להעלות בשר וגבינה על השלחן כן החמירו בכאן בריחא דבשרא מפני כי כשנותנו בפיו נראה כאלו אוכל בשר בחלב, ומשום דריחא לאו מילתא היא בעלמא, לא אסרוהו אלא עם הגבינה בלבד, כשם שהחמירו באידך".
- (ד) ר"ן (חולין דף לב:; חי' הר"ן ע"ז דף סו:) – "דכיון שריח הבשר נרגש בהן הטועם אותן יהא סבור שממשו של בשר נבלע בהם וכי אכיל להו בכותחא מתחזי כבשר בחלב ומשום הכי אסור מה שאין כן בבשר שחוטא שצלו עם בשר נבלה שאין ריחה וטעמה של נבלה נרגש בשחוטא כלל ועוד שאפשר שחומרא הוא שהחמירו בבשר בחלב יותר משאר איסורין דמשום דלא בדילי אינשי מיניה".
- (ה) רוקח (סי' תנ"ד) – "לפי הירושלמי משמע לכתחילה. והא דאמר שצלאו להודיעך כחו דרב וכן רבי יב"א מתיר לכתחילה כלוי מדאנתוב אין צולין שני פסחים כאחד אי לאסור לכתחילה דילמא לעולם בתערובות טעמיכו אלא מדינא לכתחילה אסור אלא מדלא משני הכי ש"מ אפילו לכתחילה שרי לוי. וכן רבא שרי לכתחילה דבת תיהא ריחא לאו מילתא היא".
- (ו) נמוקי יוסף (ע"ז דף סו:) – "הרמב"ן".
- (ז) תוס' רי"ד (ע"ז דף סו: ד"ה רבא [ע"ש, שיש להקל לכתחילה אפי' בב"ח]) – "ונ"ל דמדברי רבא יש להתיר אפילו לכתחילה והאי דקאמרי בפלוגתא דרב ולוי שצלאו לאו למימרא דדוקא דיעבד שרי אבל לכתחילה לא אלא להודיעך כחו דרב דאפילו דיעבד אסור אבל לוי דסבר ריחא לאו מילתא הוי אפילו לכתחילה שרי כרב".
- 1 (ה) הטעמים להקל או להחמיר אצל בב"ח, ע"ה לקמן.
2. רק בדיעבד.
- (א) בה"ג (סי' נ"ה) – "ודוקא דאיעבד אבל לכתחילה לא, דעד כאן לא פליגי רב ולוי אלא שצלאו אבל צולין לכתחילה לא קאמרי".
- (ב) רי"ף (חולין דף לב.) – "אפי' כלוי אסירי למיכלינהו בכותחא מאי טעמא דכיון דשרי למיכלינהו בלא כותחא אי שרית להו למיכלינהו בכותחא אישתכח כמאן דשרי לאטוויי בשר שחוטא בהדי בשר נבלה לכתחילה ולוי לא קא שרי הכין אלא דיעבד דהא לוי שצלאו קאמר ולא אמר צולין לכתחילה".
- 1 (ה) רי"ף (שם) – "ועוד דהאי פת שאפאה עם הצלי כיון דשריא בלחוד בלא כותחא הויא לה כדבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל וכל דבר שהוא אחד באלף כריחא בעלמא הוא ואפ"ה באלף לא בטיל הואיל ויש לו מתירין והאי פת נמי הכין הוא ולא משום דסבירא לן כרב".
- 2 (ה) לענין דבר שיש לו מתירין: היתר בהיתר - ע"ה יו"ד סי' ק"ב סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.
- (ג) רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' ל"ג) – "אין צולין בשר שחוטא עם בשר נבלה או בהמה טמאה בתנור אחד, ואע"פ שאין נוגעין זה בזה, ואם צלאו ה"ז מותר, ואפילו היתה האסורה שמנה הרבה והמותרת רזה שהריח אינו אסור ואינו אלא טעמו של איסור".

ד) ראב"ד (פסחים דף יט, א"כ היתר בהיתר) – "ומאי דקשיא ליה דלוי אפילו לכתחלה נמי שרי, מדאקשינן עליה ממתניתין דאין צולין שני פסחים כאחד דלכתחלה הוא, הא נמי לאו קושיא היא, דלוי לא אסר לכתחלה אלא לאיסור בהדי היתר דלכתחלה ודאי אין מערבין, אבל שני פסחים היתרא נינהו, וכיון דריחא לאו מלתא היא אפילו לכתחלה נמי מותר".

ה) רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א, טו: אמנם ע"ז דף סו:) – "וראוי לחוש לדברי הראשונים ז"ל שאסרו לעשות כן לכתחילה אבל בדיעבד נראה דהלכה כלוי. וכן הסכימו רוב הפוסקים הראשונים והאחרונים ז"ל".

ו) ע"י רש"י (פסחים דף עו: ד"ה עבד, כמו שלמד תוס' שם ד"ה מאי, וכדפי' המרהרש"א שם).

1) פוסקים – מחבר (סעי' א'), פ"ח (סי' תס"א ס"ק ה' ד"ה ועל), מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק י"א, ס"ק י"ג, "שקיי"ל בעלמא ריחא לאו מילתא בדיעבד"), פוסקים.

ד. הטעם שצריך להחמיר לכתחילה - לשיטות הנ"ל.

1. כדי שלא יבוא ליהנות מגופו של איסור.
- א) פ"ת (ס"ק י"א) – "לכתחילה הוא דאסור מדרבנן דגזרו דלא ליתיה לאתהני מגופו של איסור, וזהו בת תיהא כיון דאזוקי מזיק לא שכיח דעושה כן, ובמילתא דלא שכיחא לא גזרו".
- ב) ב"ה (סוף ס"ק א') – "ויש לפרש טעמם בזה דחיישינן שמא יבאו להקל באיסור עצמו".
2. ביטול איסור לכתחילה.
- א) גינת וורדים (כלל ע' ד"ה בשם אביו, [אביו של הפמ"ג]) – "דמשהו יש, לכך פירש"י עבד לוי עובדיה שנצלו דיעבד, דלכתחילה ודאי אסור דקיימא לן אין מבטלין איסור לכתחילה".
3. חיישינן לתנאי דסברי ריחא הוא כטעם ממש.
- א) רע"א (דו"ח חולין דרוש ב', פסחים דף עו: אות כ"א, חולין דף ק. אות כ"א) – "עדיין יקשה על טעם הראשון של הרי"ף דלאערובי בכוחה הוי לכתחלה ובפשוטו הטעם דמשהו מיהא הוי ולכתחלה אין מבטלין, ע"ז יקשה ממתני' דצמר גמלים, דנימא דלאערובי בפשתן הוי לכתחלה ואין מבטלין, ולזה מהכרח קושיא זו צ"ל דאין כוונת הרי"ף דהוי בכלל אין מבטלין דכל שנתערב הריח בשר בביניתא כבר נתבטל ושרי לאערובי תחלה בכוחה, אלא כיון דיש תנאי דסברי דריח הוי יותר ממה שהו דמה"ט אוסר פת חמה ע"ג חביות של יין מש"ה חיישינן להאי תנא".
- ב) ע"י יד יהודה (הקצר ס"ק י"ב).
4. מראי מקומות – פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ד').

ג. שמן, כחוש - מחבר (ג').

פסחים (דף עו:) – "אמר רב: בשר שחוטה שמן שצלאו עם בשר נבילה כחוש אסור. מאי טעמא מפטימי מהדדי".

א. למה מחמירים אם ההיתר שמן.

1. רש"י (פסחים ריש דף עו:) – "שהריח מן השמן נכנס לכחוש ומפטימו, וחוזר זה ומוציא ריח גם הוא".
- א) חכ"א (כלל ס"ב סעי' א') – "אם אחד מהן שמן אפילו רק הכשרה אין צולין אותם בתנור אחד אף על פי שאין נוגעין זה בזה דאזיל ההיתר ומפטם לאיסור על ידי ריח (רצה לומר עושה אותו שמן והדר אזיל האיסור ואוסר להיתר על ידי ריח)".
- ב) לפי"ז אם יצלו אח"כ ככר זה עם מצה, תאסר המצה מהריח של הככר שנתפטם – פמ"ג (או"ח סי' תמ"ז מש"ז ס"ק ג'), "ועיין תורת חטאת כלל לה דין ג' הטעם דשניהם כחושים, משמע פת חמץ עם תבשיל נאסר התבשיל דמפטם כו' ואוסר אח"כ אף מצה בתנור".
2. גרי"ו (סי' תמ"ז סעי' ט') – "דריח השמנונית של הצלי נכנס בהככר ומפטם את ריחו וחוזר ריח השמנונית ומוליך עמו ריח הכחוש של החמץ".
- א) "... וכ"כ הפמ"ג (משב"ז סק"ג). אמנם בשו"ע הרב (ס"ט) ביאר בזה"ל ... ומשמע שצריכין לריח של דבר שמן שיוליך עמו את הריח של הככר" – עוז והדר (מ"ב סי' תמ"ז ציונים ס"ק נ"ה).
3. מראי מקומות – יד יהודה (סי' ק"ה הארוך ס"ק כ"ד).
- א) לענין צלי - ע"י סי' ק"ה סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ב. שניהם כחושים.

1. מותר לכתחילה.
- א) רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א, י"ד-ב') – "מכל מקום משמע דתרווייהו מודו בשניהם כחושין שהוא מותר דריחא כי האי לאו כלום הוא".
- ב) ב"י (סי' צ"ז ס"ק ג' (ב') ד"ה כתב).
- ג) ט"ז (ס"ק א') – "ודבר פשוט הוא דאם גם התבשיל הוא דבר כחוש אפילו לכתחלה שרי וכ"כ ב"י בסי' צ"ז בשם ת"ה הארוך ומהרא"י הנ"ל לא איירי אלא בתבשיל שמן וכן העתיק ב"י דבריו בסי' צ"ז ומש"ה כ' עליו דאין טעמו נראה להקל ובת"ח כלל ל"ה דין ג' הביא דברי מהרא"י הנ"ל לענין שניהם כחושים וכתב על זה דיש להחמיר לכתחלה כיון דהב"י כתב דאין טעמו נראה ולא דק בזה כדפרישית".
- ד) ש"ך (ס"ק א') – "אבל כשניהם כחושים כתב הרשב"א בת"ה דף ק"ה ע"ג דשרי לכ"ע ומביאו ב"י ומשמע אפילו לכתחלה ... וגם בת"ח כלל צ"ה ד"ג פסק כן אלא שכתב אח"כ ומ"מ טוב להחמיר לכתחלה ... ותימה ...".

ה) פר"ח (ס"ק א').

ו) כנה"ג (הג' הטור ס"ק ג', לשונו מובא לקמן) - אפילו לדעת הרמ"א בס' תו"ח, ע"ש.

ז) מנחת יעקב (כלל ל"ה ס"ק י"ג) - "ומ"מ טוב להחמיר גם בזו לכתחלה דב"י כתב. באמת המעיין בב"י בסי' צ"ז יראה להדיא דלא פליג עם מהרא"י רק במה שמשמע מדבריו דבא' שמן וא' כחוש דמותר אבל בשניהם כחושים ליכא מאן דפליג והוא הסכמת כל הפוסקים וכבר האריכו בזה הט"ז [סק"א] והש"ך בסי' ק"ח [סק"א] להשיגו על הרב".

ח) כנפי יונה (ריש סי' ק"ח) - "בשניהם כחושים מותר אף לכתחילה והכי קיימ"ל".

ט) חגורת שמואל (ס"ק א') - "אבל כששניהם כחושים כתב הרשב"א בתה"א דף ק"ה ע"ג דשרי לכו"ע ומביאו ב"י ומשמע אפילו לכתחילה, והכי משמע מכתבי מהרא"י סי' ע"ו, וכן מוכיח הש"ך להדיא מש"ס פרה כיצד צולין דף ע"ו דקאמר התם רב בשר שחוטא שמן שצלאו עם בשר נבילה כחוש אסור מ"ט מפטמי אהדדי ולא קאמר רבותא טפי וגם מדתלי טעמא דמפטמי אהדדי משמע להדיא דבשניהם כחושים אפילו לרב שרי, וגם הרב רמ"א בת"ה כלל צ"ג ד"ג פסק כן אלא שכתב אחר כך ומ"מ טוב להחמיר לכתחילה דב"י כתב בסי' צ"ו דאין דבריהם נראים, ע"כ. אבל כבר השיגו אחרונים הט"ז וש"ך עליו בזה ע"ש".

י) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק א').

יא) חונ"ד (ס"ק א', קיצור הדינים אות א') - "ושניהם כחושים שאין בהם סרך שמנונית נמי מותר, והמחמיר בזה תבא עליו ברכה".

יב) חכ"א (כלל ס"ב סעי' א') - "איסור והיתר ואפילו איסור דרבנן אם שניהם כחושים מותר לצלותם בתנור אחד אם אינם נוגעים זה בזה דכיון ששניהם כחושים אינם מפטמים זה את זה".

יג) גר"ז (סי' תמ"ז סעי' ט') - "אבל אם הוא כחוש ואין צריך לומר פת מצה שנאפית בתנור אחד עם ככרות של חמץ אפילו החמץ מרובה מהמצה הכל מותר אפילו אם התנור סתום לגמרי מכל צד ואין בו שום נקב פתוח ואפילו נשתהו החמץ וההיתר בתוכו כמה ימים כיון שהם כחושים אין ריחם נודף כלל".

2. מחמירים לכתחילה.

א) עי' רמ"א (תו"ח כלל ל"ה דין ג') - "והיכי שנצלה איסור והיתר ביחד ושניהם כחושים כתב הרשב"א בתשובה [ח"א סי' תתמ"ט] דלכולי עלמא אין בו משום ריחא מלתא וכן משמע מדברי הטור סימן ק"ח וכן כתב מהרא"י בפסקיו סימן ע"ו דבדמ לית ביה משום ריחא מלתא דהוה כדבר כחוש ואינו מפטם ולכן אם נצלה כבד או חתיכה שלא נמלחה עם היתר אינו אוסר לכולי עלמא וכן פסק מהר"י מיניץ בתשובותיו [סי' טו] וראייה לדבריהם מתשובת רבינו תם שהתיר ריח פת בפת כגון מחמץ למצה והוא הדין לשאר דברים שאין מפטמין ומכל מקום טוב להחמיר גם בזה לכתחלה דבית יוסף כתב סימן צ"ז [ד"ה ולענין הלכה] דאין דבריו נראין אמנם בדיעבד בכל ענין שרי כדלעיל".

1) אמנם עי' כנה"ג (הג' הטור ס"ק ג') - "ובט"ז וש"ך הבינו שדעת הרב בת"ח לאסור לכתחילה אף כששניהם כחושים והרבו להקשות עליו על זה ואני כתבתי בסימן צ"ז בהגב"י דחלילה להבין זה מדברי הרב דלא כתב הרב כן אלא אמ"ש שם דבדמ לית בה משום ריחא אבל בשניהם כחושים הלכה פסוקה היא ואין חולק עליה".

ב) כתרי (ס"ק ב') - "יש להחמיר לכתחילה".

פלתי (ס"ק ב') - "נבטל איסור משהו לכתחילה".

ג) ערה"ש (סעי' ט') - "אבל בשניהם כחושים מותר אף לכתחלה [ט"ז וש"ך סק"א ופר"ח וכו"פ ע"ש] ולענ"ד לא נראה כן מלשון הרמב"ם שם שכתב אין צולין בשר שחוטא עם בשר נבלה וכו' ואם צלאן ה"ז מותר ואפילו היתה האסורה שמינה הרבה וכו' עכ"ל הרי דלענין לכתחלה לא הזכיר כלל כחוש ושמן וכן בירושלמי שהבאנו אומר סתם מהו לצלות בשר שחוטא עם בשר נבלה ולא הזכיר כלל כחוש ושמן וגם מפסחים שם משמע להדיא כן שהרי הקשה הש"ס על מי שאוסר מהא דתניא אין צולין שני פסחים כאחד כדי שלא יתערבו הגופין זה בזה ויאכלו הפסח שלא למנויו ולדברי האוסר הא גם בלא זה אסור מפני שזה בולע מזה ע"י הריח ונדחק הש"ס למצא תירוצים ע"ש ואם כדברי רבותינו אין כאן קושיא כלל דאיצטריך להיכא דשניהם כחושים אלא ודאי דגם בכה"ג אסור לכתחלה והאי דמפרש הש"ס שם למאן דאסר אפילו בשר שחוטא שמן ובשר נבלה כחוש ע"ש זהו לענין דיעבד דבכה"ג גם בדיעבד אסור ובשניהם כחושים מותר בדיעבד אבל לכתחלה גם בשניהם כחושים אסור וכן משמע בשערי דורא סי' ל"ה שכתב בזה"ל אבל מיני בשר דמפטמא מודה דלכתחלה מיהא אסור ע"ש שלא הזכיר כחוש ושמן".

ד) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק א', הארוך ס"ק ב', קיצור הדינים ס"ק א').

ה) דרכ"ת (ס"ק ג') - "עבאה"ט מ"ש שהט"ז והש"ך השיגו על הת"ח וכתבו דבשניהם כחושים אפי' לכתחלה שרי ועכו"פ שכ' דמ"מ לדינא יש להחמיר לכתחלה עיין שם ועי' בבית מאיר מ"ש בזה ועשפ"ד סק"א שמצדד ג"כ לדחות דברי הש"ך בזה וכו' דבדבר ששייך בו שמנונית כיון דא"א בקיאין אף בשניהם כחושים אסור לכתחלה אם לא בפת הואיל ולא שייך בו ענין שמנונית עיין שם ועי' ביד יהודה בפיה"א ובפיה"ק סק"א ובקיצור דינים שבסוף הסי' אות א' שהעלה להחמיר לכתחלה לצלות איסור עם היתר או בשר עם חלב או פת עם אחד מהם בתנור א' אפי' בשניהם כחושים גמורים כמו פת ותנור גדול ופתוח לגמרי עיין שם".

3. אם יש חשש לחלופו, לכו"ע יש להחמיר לכתחילה.

א) מנחת יעקב (כלל ל"ה ס"ק י"ג) - "ומ"מ נראה דבדברים שיש לחוש לחלופו אסור לכתחלה אפי' בשניהם כחושים וכמבואר לעיל כלל ל"ב ס"ק י"ז, ע"ש".

ב) בית מאיר (על הש"ך ס"ק א') - "מ"מ אסור לכתחילה משום תערובות גופן דלא לייתי לאחלופי כדמשמע שם בהסוגי' דרב ולוי שניהם שוים בפשט הברייתא מטעם הנ"ל. אך על הש"ע שכתב דבתנור גדול שרי לכתחילה וע"כ איירי באופן דליכא למיחש לתערובת גופן כגון ע"י סימן ע"ז ... ובגוף הדין כבר התעורר לזה הרמ"א ז"ל סוף ההג"ה וכתב ועיין לקמן ס"ס קי"ח. והיינו נמי מההוא טעמא וכדפי' הט"ז שם. ולכן כתב כאן או לצלות נמי ע"ש בש"ך וק"ל".

4. מראי מקומות - בדה"ש (ס"ק ה', "ולדינא צ"ע").

ג. בזמן הזה: שניהם כחושים.

1. מחמיר, מפני שאין אנו בקיאים [לענין פת, עי' לקמן].

(א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק א', ס"ק י"ח אות א') – "יש לומר אין אנו בקיאים, אם לא פת".

(ב) דרכ"ת (ס"ק י"ב).

2. המחמיר תע"ב.

(א) חונ"ד (קיצור הדינים אות א') – "ושניהם כחושים שאין בהם סרך שמנונית נמי מותר, והמחמיר בזה תבא עליו ברכה".

3. מיקל.

(א) עי' חכ"א (כלל ס"ב. של"מ חומרא זו).

(ב) דברי יוסף (סי' תשנ"ו אות ג') – "כ' הפרמ"ג דאסור לדיזן לכתחלה אפי' בב' כחושין דאין אנו בקיאים י"ל מאחר דמהרא"י הוא

כ' בצלי שאין אנו בקיאים וכן הת"ח לא כ' טעם משום דאין אנו בקיאים וכן כל אחרונים הש"ך וט"ז ופר"ח ומנ"י ע"כ דס"ל כאן

כיון דאין האיסור אלא לכתחלה סמכינן אבקיאות שלנו".

(ג) קהל יאודה (סי' צ"ז על סעי' ג') – "ומשמע דאע"ג דאנן לא מפלגינן בין כחוש לשמן וכדלקמן בסי' ק"ה ס"ה בהגה מ"מ לענין

ריחא מפלגינן בהכי והכי משמע בהדיא מדברי האחרוני' ז"ל ריש סימן ק"ח יע"ש".

(ד) זבחי צדק (ס"ק א') – "וגם האינדא בענין ריחא אנו בקיאים בכחוש משום דאין איסורו אלא לכתחי' ואם ברור לו שניהם כחושים

לגמרי מותר וכ"כ הקה"י לעיל צז סעי' ג' עי"ש והשפ"ד סקט"ו אות א' כתב שאין אנו בקיאים ויש להקל כהקה"י ז"ל".

(ה) כה"ח (ס"ק ב').

4. מראי מקומות – פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ב').

ד. סתום לגמרי, ושניהם כחושים.

1. מיקל.

(א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח אות ה') – "על כל פנים דייעבד שרי בלא הפסד מרובה, וכן משמע בתורת חטאת דין ג' ד".

(ב) חונ"ד (קיצור דינים אות ו') – "בסתום לגמרי ... ובשניהם כחושים שאין בהן סרך שמנונית, אפילו בלא הפסד מרובה מותר בכל

גוונ".

(ג) יד יהודה (קיצור הדינים אות ד') – "אם התנור סתום לגמרי מכל צד אסור גם בדיעבד מיהו דוקא באחד מהם שמן ...".

(ד) בדה"ש (ס"ק כ"ז).

1) פ' להפמ"ג, התרו"ח (לעיל) מחמיר בב' דברים כחושים, ומיקל רק בדיעבד. אמנם לפי הש"ך וט"ז, י"ל שמותר לכתחילה.

2) פ' להיד יהודה, בדיעבד. עי' היד יהודה (הקצר ס"ק א', הארוך ס"ק ב'), שכתבתי לעיל.

2. מראי מקומות – בדה"ש (בי', עמ' מ"ח).

(א) תחת מחבת אחת - עי' לקמן.

ה. דבר חריף, ושניהם כחושים.

1. מיקל – עי' יד יהודה (הקצר ס"ק י"ז, קיצור הדינים אות ח', "הסומך עליהם לא הפסיד").

2. מחמיר – פמ"ג (שפ"ד ס"ק א', ס"ק י"ח אות ג'), "ויראה דבר חריף אפילו שניהם כחושים אוסר דייעבד מדמדמה לפת חמה וחבית

(פתוחה ששואב הרבה)", חונ"ד (קיצור דינים אות ד'), עי' דרכ"ת (ס"ק ל'), בדה"ש (ס"ק ל"ו).

ו. בזמן הזה: ודאי כחוש, כגון פת.

1. אפילו לכתחילה יש להקל.

(א) יד יהודה (הקצר ס"ק א', הארוך ס"ק ב', קיצור הדינים ס"ק א').

2. המחמיר תע"ב.

(א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח אות א') – "שניהם כחושים ממש נמי שרי לכתחלה ומיהו בזה המחמיר תע"ב ומיהו היינו פת בפת וכדומה

אבל בלאו הכי אין אנו בקיאים".

(ב) דרכ"ת (ס"ק י"ב).

(ג) פתחי הלכה (ארטסקרול עמ' קל"ט, עמ' קמ"ב, מטבח הכשר פרק ב' הע' נ"ז) - גבי חלה.

3. מראי מקומות – הגר"מ הלבשרשטאם זצ"ל (ויהי בנסוע עמ' שכ"ה).

ז. פת עם מצה.

1. מיקל – מחבר (סי' תס"א סעי' ה'), "אם אפו חמץ עם מצה, לא נאסרה", חמד משה (הג' על ספר מקו"ח סי' תמ"ז סעי' א' ד"ה

בהג"ה), פוסקים.

(א) בלולה בשמן, יש להקל.

1) א"ר (סי' תס"א ס"ק י"ב) – "דריח וכו'. אפילו בלולה בשמן".

2) מנחת יעקב (כלל ל"ה ס"ק י"א, חק יעקב סי' תס"א ס"ק י"ד) – "ואפי' אם הפת בלול בשמן".

3) חמד משה (סי' תס"א סעי' ד') – "ואפילו בלולה בשמן או שומן".

4) פמ"ג (מש"ז ס"ק א') – "אלא דהמ"י שם אות י"א אפילו אם הם בלולים בשמן דראית ר"ת מלחמי תודה חמץ ומצה בתנור

אחד אף שבלולים בשמן. ויראה דווקא שמן דמכל מקום מיקרי כחוש ולא מפטם".

- (5) גר"ז (סי' תמ"ז סעי' ט') – "ואפילו אם הכרות הן נילושין בשומן או בשמן".
 (6) מ"ב (סי' תס"א ס"ק כ"ב, עי' שעה"צ שם ס"ק ל"ח) – "אפילו היו נילושים בשמן או שומן".
 (7) בה"ח (סי' תס"א ס"ק נ"ח) – "ואפי' אם הפת בלול בשמן מיקרי כחוש ואינו אוסר".

ב) בלולה בשומן.

(1) מיקל.

- א. חמד משה (סי' תס"א סעי' ד') – "ואפילו בלולה בשמן או שומן".
 ב. גר"ז (סי' תמ"ז סעי' ט') – "ואפילו אם הכרות הן נילושין בשומן או בשמן".
 ג. מ"ב (סי' תס"א ס"ק כ"ב, עי' שעה"צ שם [לשונו מובא לקמן]) – "אפילו היו נילושים בשמן או שומן".
 ד. יד יהודה (קיצור הדינים ס"ק ט').

(2) מחמיר.

א. מג"א (סי' תס"א ס"ק ט', לפי הפמ"ג שם) – "לא נאסרה. דריח כי האי שאין בו שמנונית כלל לכ"ע אינו אוסר עסי' תמ"ז סס"א".

ב. פמ"ג (מש"ז ס"ק א') – "אבל שומן מפטם, ולפי זה מצות המשוחים בשומן [עי' הגירסא בשו"ע חדש] ונאפו עם חמץ, יש לאסור היכא דריחא מלתא".

(3) מראי מקומות – בית מאיר (סי' תמ"ז סעי' א' ד"ה והשבת).

- א. קצ"ע על השעה"צ (שם), שמראי מקומות לבלולה בשמן וגם לבלולה בשומן, "ח"י וא"ר וח"מ והגר"ז ואף שבפמ"ג כתב דבמ"א משמע דמחמיר בזה יש להקל". שהח"י והא"ר לא מדברים על בלולה בשומן.
 2. רק בדיעבד – פר"ח (סי' תס"א ס"ק ה' ד"ה ועל), יד יהודה (קיצור הדינים ס"ק א').
 3. מראי מקומות – הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ד' סעי' ל"ג, סעי' ל"ז).

ד) שריפת חלה בזמן הזה בתוך תנורים שלנו [כשלא נוגע בתבנית].

א. נוהגין לשרוף: ואם אפשר לזרוקה לאשפה באופן שאינו מתבזה.

1. עי' סי' שכ"ה סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ב. הצדדים - שלא לשרוף החלה בשעה שאופה שם פת וכדו'.

1. לפי הפמ"ג שהמחמיר תע"ב.

2. אע"פ שיש מחמירים גבי כחוש, אין ראייה לפת - עי' לעיל [רמ"א, כרתי, ערה"ש, יד יהודה].

3. אע"פ שיש מחמירים כשיטת המג"א [לפי הפמ"ג], אין ראייה רק בלולה בשומן ולא בלולה בשמן - עי' לעיל.

4. לקט העומר (פרק י"ד ס"ק ג') – "ולכן יש להזהר שלא לשרוף החלה בתנורים קטנים שבזמננו, משום שלכתחלה ריחא מילתא היא, אלא שיכול לכסות ולעטוף התלה בנייר אלומיניום שמסתבר שדינו כמכוסה, ובוה ריחא לאו מילתא היא, ומ"מ אפילו במכוסה לא יכניס החלה לתוך התבנית, כי אם מחוץ לתבנית, משום שדינו כשני כלים שאסור לכתחלה, אבל בדיעבד שני כלים אינו אוסר. ואם נגעה החלה עצמה בתבנית יש לעשות שאלת חכם. ואם נאפה החלה מגולה בתנור ולא נגעה בעיסה, בדיעבד אינו אוסר, שבדיעבד ריחא לאו מילתא היא, כמבואר ביו"ד סימן קח, ואם נגעה בעיסה, אם הוא שמן מפעפע בכל העיסה וצריך ששים, ואם אינו שמן צריך נטילת מקום, כמבואר בסימן קה, ואפי' לדעת הרמ"א שאינו בקיאים בין כחוש לשמן, מסתבר שחלה מיקרי איסור שאין בו שמנונית".

א) דרך אמונה (הל' ביכורים פרק ה' סוף ס"ק ע"ה) – "ועי' בלקט העומר פ"ד סק"ג דבתנורים קטנים שבזמנינו אין לשרוף שם החלה וע"ש לענין דיעבד".

ב) לענין נגיעה כלי לכלי - עי' רמ"א סוף סי' צ"ב, לשיטות ומראי מקומות.

5. חלה כהלכתה (סי' א' ס"ק נ"א) – "דעיקר טעם ההיתר בפת דהוי כחוש, וזה שייך בפת שעיקרה מים וקמח, ואף לפימש"כ לעיל בשם הפמ"ג דגם כשהוא בלול בשמן מיקרי כחוש, מ"מ כתב במטה יהונתן (רס"י ק"ח) דהיינו דוקא כשעשאו עם מיעוט שמן, ו**בפרט בחלות של שבת שמוסיפים חומרי אפיה ומהם מארגארין, מאן ספין לידע דחשוב כחוש גמור, והרי אין אנו בקיאים בין כחוש לשומן, ו**בפרט אם מוסיף ביצים** לתוך העיסה דחשוב כדבר שיש בו דררא דשמנונית כמבואר בפמ"ג (שער התערובות ח"ב פ"ג ד"ה ועתה), ומאחר שקשה ליתן כללים בזה לכן יש למנוע בכל גווני לשרוף החלה מגולה בתנור".**

ג. מיקל [אם לא נגע בדופני התנור].

1. משנה הלכות (חי"ב סי' רל"ו) – "דאין איסור לשרפה בתנור ואין התנור נאסר בזה".

2. חוט שני (הבית בכשרותו סי' ט') – "יש ליתן את החלה בתוך נייר כסף, כדי שלא תגע בדופני התנור".

ד. מחמיר.

1. שבט הלוי (מבית לוי ח"ג עמ' כ"ב אות ח', ח"ז עמ' כ"ה אות ח', ח"ד עמ' כ"ב אות ח', בענייני יו"ד עמ' מ"א סעי' ח') – "אין לשרוף את החלה שהופרשה בתוך התנור. [כיון שאסורה באכילה, ואוסרת את מקום נגיעתה, ואם עולה ממנה זיעה אוסרת את התנור]".

2. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ט אות ר"ה) – "אין לשרוף חלה תחת התנור מחשש בליעות, ורק בתוך האש מותר, ולשום בתוך נייר כסף לא מהני דלפעמים נקרע".

3. חלה כהלכתה (סי' א' סעי' ט"ז) – "למעשה אין לשרפם בשעה שאופה שם חלות וכדו'".

4. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

How should one practically and correctly dispose of the hafrashas challah one takes from challah dough? (In the oven or on the stove top? What if the stove is electric, not gas? Can one just wrap it up and throw it away?)

R' Y. Berkovits wrote: מעיקר הדין just wrap it up and throw in the garbage. There is a הידור to burn it, however if you don't have a separate dedicated challah burner, don't try burning it on your stovetop or oven. There is a good chance it will mess things up. It is better to just throw it out.

הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

A woman takes the challah which she separated and stores it in her freezer until Pesach to burn with the chametz. [Agav - is this wise? Maybe she should just throw it out - or burn it in the oven?] One week the challah from the freezer got mixed with the new dough. What should she do?

R' Y. Berkovits wrote: This is why it is not a good idea to keep it around. In America they are very makpid to burn it. Here in E"Y they are not. The Eidah doesn't require Angel's bakery to burn the challah, they simply throw it out (which was shocking to the Star K when they first heard about it). L'maysah, if you have a way to keep it safely away from food, until you get a chance to burn it (not in your oven), you can. Otherwise, just put it in a bag and throw it out. Concerning this case, challah needs ביטול במאה otherwise the dough becomes assur. Rav Blau gave an eitzah, to be matir neder on the size of the hafrasha, that you only want to be mafrish a משהו of it. [Although the minhag is to be mafrish a k'zayis, m'ikir hadin all you need is a משהו.] The משהו will now be batul with the other dough 100:1. [If this is in chu"l, and there is still existing bread from the batch of that hafrashas challah, then she can be matir neder and be mafrish challah again from the other existing bread.]

ה. מראי מקומות – מנחת יצחק (ח"ד סי' י"ג), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות ל"ז).

1. הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תי"ג) – "אחד שעוטף חתיכת עיסה שהפריש להפרשת חלה וכיסה אותו עם ב' חתיכות של נייר כסף האם מותר לשרוף אותו כך בתוך תנור. תשובה: יכול".

הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תי"ג) – "פת שנאפה עם הפרשת חלה ביחד בתוך התנור האם הפת נאסר. תשובה: כמדומה שלא".

2. אבני ישפה (ח"ה סי' קל"ט ענף ה') – "יש להחמיר לא לשרוף את החלה על המדפים שאופים עליהם דברים אחרים אפילו בתבנית".

3. הליכות בת ישראל (אנגלית פרק י"ג הע' כ"ג, ל"מ בעברית) -

It is customary to burn the Challah in the oven before baking the dough. It should be wrapped in aluminum foil so that the oven won't absorb the flavor of the burning Challah.

הכשרות (פרק י"ד סעי' כ"ב, הע' ס"ד) – "נוהגים לחרוך את החלה על גבי להבת-אש בכיריים, או להכניסה לתנור האפיה, אבל לא יחד עם דברי המאפה".

4. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קל"ט) -

One may bake a kosher bread in the oven together with a non-kosher bread since breads have no fatty aroma. Similarly, one may burn the challah set aside from the dough while the bread is baking in the oven even though challah may not be eaten. Poskim note that one who avoids even this is praiseworthy.

מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' פ"ג, סוף עמ' קע"ו) -

Similarly, one should not bake challos while the 'challah' set aside is burning in the oven.

(א) סותר את עצמו. וצ"ע.

1. אם נגע בתבנית.

1. מראי מקומות – לקט העומר (פרק י"ד ס"ק ג', לשונו מובא לעיל).

(א) הגריש"א זצ"ל (הבית בכשרותו סי' ט', אשרי האיש יו"ד פרק ע' אות י"ד, עי' פרק ה' אות ל"ו) – "אם שרפו את החלה ע"ג תבנית בתוך התנור, נאסרת התבנית מבליעת החלה, ואסור להשתמש בה עד שילבנוה. אכן, יכולים לישאל על ההפרשה, ויצא שלא היה פה בכלל חלה, ולהפריש מחדש אחר כך. ולישאל על ההפרשה, עדיף מלעשות ליבון חמור".

(ב) חוט שני (הבית בכשרותו סי' ט') – "אם שרפו את החלה ע"ג תבנית בתוך התנור, נאסרת התבנית מבליעת החלה ואסור להשתמש בה עד שמלבנים אותה".

2. האם נייר כסף חוצץ מהתבנית.

(א) מחמיר [לכתחילה].

1) הגריש"א זצ"ל (אבני ישפה ח"ג סי' ע"ב ענף א', ענף ב', אשרי האיש יו"ד פרק ע' אות ט"ו) – "נראה שאין לסמוך על ניר אלומיניום שיחצוץ מפני בליעת איסור, ובפרט בשאר איסורים כמו טריפות וחלה, ואין להניח אותם בניר אלומיניום על כלים כשרים ... שבדיעבד אין לאסור גם בעטיפה אחת משום דדמי לשתי קדירות, ועוד שאינו אוסר אלא כדי נטילה, ונחשב בזה כמו כדי נטילה".

2) אבני ישפה (ח"ג סי' ע"ב אות א') – "אם נייר אלומיניום דק חוצץ מפני טעם איסור ... ובפרט בנידון ניר אלומיניום שיש לדון אם הוא כלי או לא, שהרי הוא דק מאד, ואינו דומה לכלי כלל, אלא כקליפה בעלמא, ומנין לנו שבדבר דק כזה נאמר ההלכה של ב' קדירות. ולכן נראה שאין לסמוך על ניר אלומיניום שיהצוץ מפני בליעת איסור, ובפרט בשאר איסורים כמו טריפות וחלה, ואין להניח אותם בניר אלומיניום על כלים כשרים. והסכים אתי מו"ר גאון אחד שליט"א [זצ"ל]".

א. צ"ב, מי אמרינן שצריך שיעור מסוים כמה דק הקדרה. והאירו לי רע"א (סי' ס"ו על הש"ך ס"ק י"ג) שנראה שלא צריך שיעור, שאפילו חצי קליפה של ביצה יש דין קדרה. וז"ל "הקשה לי חכם אחד דהא קיי"ל בדבר בלוע מכלי יוצא בלא רוטב. והיינו כיון שאין לו טעם של עצמו לא כחוש טעמו. וא"כ הקליפה דביצה דמי לכלי ואינו דומה להיא דמחתיכה לחתיכה. ואפשר לומר כיון דקיי"ל דקליפה אין לו שיעור והוא מעט אפשר דקליפת הביצה בעצמו לא נבלע בכל עוביו רק מעט מעוביו שהוא במקום הקליפה והשאר הוי כמו שני כלים הנוגעים זה בזה אף דהוא מחובר ככלי אחד. מ"מ אינו יוצא מצד זה לצד זה. דדוקא מכלי למאכל יוצא בלא רוטב. אבל מכלי לכלי לא ...". ועוד, אין לומר שרק הבליעות אינו יוצא מ"כלי" וכדו'. דעי' דרכ"ת (סי' צ"ב ס"ק קע"ט), ז"ל "עי' בהגהות חכמת שלמה שכתב דאם נבלע איזה איסור בבגד ואח"כ כרכו בו קדירה דינו כדין ב' קדרות שנוגעות זו בזו וכשר עיי"ש".

3) חלה כהלכתה (סי' א' סעי' י"ד) – "ואפילו כשעטפו בנייר כסף לא יניחם בתוך התבנית". (ב) מיקל.

1) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ט אות ר"ה) - לשונו מובא לעיל.

2) לקט העומר (פרק י"ד ס"ק ג') – "שיכול לכסות ולעטוף החלה בנייר אלומיניום שמסתבר שדינו כמכוסה".

3) הליכות בת ישראל (אנגלית פרק י"ג הע' כ"ג) - לשונו מובא לעיל.

4) חלקת בנימין (סי' ק"כ סעי' ד' ב' ד"ה אינם) – "בנייר אלומיניום ... אין הטעם נבלע בכלי דאינו יוצא מכלי לכלי בלא רוטב".

ה) תנור גדול, ופיו פתוח - מחבר (ד').

א. שיעור תנור גדול, שיהא קרקעית התנור מחזיק י"ב עשרונים – סמ"ק (מצוה ר"ג ד"ה דיני ביטול, "ופירשו לי רבותי המחזיק י"ב עשרונים של מצוה זהו תנור גדול"), הו"ד בטור (סי' צ"ז סעי' ג').

1. כשמחזיק י"ב עשרונים שיעור פת עבה טפה – תורת האשם (כלל ל"ה ד"ה המחזיק), פ"ח (קונ"א לסי' צ"ז), מנחת יעקב (סולת למנחה כלל ל"ה דין א'), פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק י"ח, סי' צ"ז ס"ק ה'), ואנו אין לנו אלא כמו שכתבו הפרי חדש בקונטרס אחרון בצ"ז והמנחת יעקב כלל ל"ה בסולת בלולה שקרקעית התנור מחזיק י"ב עשרונים שיעור פת עבה טפה שבסמ"ק כתב שיעור מצה היינו טפה וכן כתב תורת האשם וכן עיקר"), חו"ד (קיצור הדינים אות י'), "תנור גדול היינו שמחזיק י"ב עשרונים בקרקעית התנור, שכל פת יהיה עביו טפה, ויהיה מלחם מצה"), גר"ז (סי' תמ"ז סעי' ט'), "דהיינו שאין יכולין לאפות בקרקעיתו בבת אחת י"ב ככרות של מצה של עשרון עשרון ועובי כל ככר הוא פחות מטפח משהו כדון אפיית המצות שיתבאר בס' ת"ס"), מחצית השקל (סי' צ"ז ס"ק ה'), יד יהודה (הקצור ס"ק ד', הארוך ס"ק ד', קיצור הדינים אות ד').

א) שיעורו ח' אמות ורבע בקירוב על ח' אמות ורבע – בינת אדם (כלל ס"ב, אות פ"א, לשונו מובא לקמן).

ב) square feet 29.76 – פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ק"מ. בדפוס ישן, square feet 272).

2. שיהא כל חלל התנור מחזיק י"ב עשרונים – יד אליהו (סי' כ"ה).

א) ל"ו קוראר"ט (ליטר) – בית האוצר (מערכת השלחן הע' ג').

3. ד' דפנות מצטרפין – פתחי (ס"ק ד', פלתי ס"ק ג', "מחזיק י"ב עשרונים. היינו כמו בזמן התלמוד שהיו מדביקים הלחם בדופן התנור, וא"כ בכל ארבע הדפנות היו מדביקין, וא"כ אם בכל ד' דפנות היה יכול לדבק ביחד י"ב עשרונים, הרי זו תנור גדול, וכך היה קבלה מקדמונים (סמ"ק סוסי' ר"ג בשם רבותיו) שתנור גדול שיעורו י"ב עשרונים, ולכך לא נתנו שיעור בגובה דזה ממעט הריח, דכיון דכל הדפנות מצטרפים, וא"כ אם התנור גבוה, דפנות התנור גדול ונדבק בהן לחם רב, ואם התנור נמוך, יקטנו הדפנות ודביקות הלחם, וא"כ כשיעור י"ב עשרונים הכל בכלל, ואין שיעור כלל וכלל לרוחב וגובה התנורים"), חכ"א (כלל ס"ב סעי' א'), "דהיינו י"ב שיעור חלה כשהן עשוין מצות וכל מצה עוביה טפה ומדביקין אותם בכל ארבע דפנותיה. פרי חדש וכתתי ופלת"י).

א) cubic feet 11 – פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ק"מ. בדפוס ישן, cubic feet 22).

4. מראי מקומות – בית הלל (סי' צ"ז ס"ק א'), גליון מהרש"א (סי' צ"ז על סעי' ג'), פת"ת (ס"ק א', סי' צ"ז ס"ק ז'), דרכ"ת (ס"ק ו'), כה"ת (סי' תמ"ז ס"ק ל"א, סי' צ"ז ס"ק מ"א), בדה"ש (ס"ק י', ס"ק י"א, ציונים ס"ק כ"ט, ב' ד"ה שמחזיק), מעדני אשר (סי' קי"ז).

א) בינת אדם (כלל ס"ב, אות פ"א) – "לפי מה שכתב כרתי ופלתי דרצה לומר י"ב עשרונים מצה שכל מצה עוביה טפה וכן כתב הפרי חדש בקונטרס אחרון אם כן יש לידע שיעור התנור שהרי לחם הפנים עוביו טפה כמו שכתב רש"י בביצה פרק ב' ואף בדפוסים פרק כל שעה כתב דקרנותיו היו טפה ודאי שכולו היה כן עיין בתוספות יום טוב במנחות פרק ראשון והוא המחזור שבשיטות עיין שם וששה חלות היו מחזיקין י"ב עשרונים כדאיתא במתניתין שם שכל חלה ב' עשרונים ואורך החלה עשרה טפחים ורחבן חמשה ואם כן כל חלה חמשים טפחים מרובעים ואם כן ששה חלות הם ש' טפחים מרובעים ואם כן תנור שהוא ב' אמות וחצי טפח שהם י"ב טפחים וחצי שכל אמות הם באמת בת ו' טפחים כדאיתא בריש עירובין ואם כן י"ב טפחים וחצי טפח אורך וי"ב טפחים וחצי טפח רוחב וששה טפחים גובהה הוא מחזיק ש' טפחים שהרי כל צד שנים עשר טפחים וחצי הוא ע"ה טפחים מרובעים שהרי הגובה ששה טפחים ואם כן ששה פעמים י"ב הוא ע"ב וחצי טפח הוא שלשה טפחים וכן מן ד' צדדים כמו שכתב הכרתי ופלתי ומתנימה שהפוסקים מסופקים בתנורים שלנו וכתבו שכל תנור מן המוכרין בשוק וידוע שהתנורים של המוכרים במדינות אשכנז הוא גדול הרבה יותר מב' אמות וצריך עיון אך הפרי חדש כתב דבעינן שנים עשר עשרונים בקרקעית התנור ואם כן שיעורו ח' אמות ורבע בקירוב על ח' אמות ורבע".

(ב) ילקוט יוסף (קצוש"ע יו"ד סי' צ"ב עד סי' צ"ח סעי' י"ח) – "בתנור גדול המחזיק שנים עשר עשרונים, (שהוא יותר מ - 19 קילו) ... ותנור כזה אינו מצוי אצלנו".

ב. פיו פתוח: הסבר.

1. לפי המחבר (סעי' א') – "ואם התנור גדול שמחזיק י"ב עשרונים, ופיו פתוח, מותר לצלותם בו ובלבד שלא יגעו זה בזה".
  - (א) פתוח לגמרי, כעין כירה.
    - 1) ש"ך (ס"ק ג') – "ונ"ל דמה שסתם כאן כהמחבר היינו כשהוא פתוח ממש דהוי כעין כירה".
    - 2) אורח מישור (על הדר"מ הארוך ס"ק ב').
    - 3) חו"ד (חי' ס"ק ג') – "ופיו. תרתי בעינן, גדול ופיו פתוח. ודוקא פתוח ממש, אבל פתוח מעט למעלה אסור לכתחלה".
  - (ב) פתוח קצת למעלה.
    - 1) פר"ח (ס"ק ד') – "ופיו פתוח. אף שהתנור פתוח קצת למעלה במקום שהעשן יוצא שרי לכתחילה, ודלא כתורת חטאת ריש כלל ל"ה [דין ד] עיין שם ובסימנים [דין א] דסבור דלא שרי אלא כעין כירה שהוא פתוח ממש, דליתא".
    - 2) כרתי (ס"ק ה') – "ופיו פתוח. דעת הפרי חדש (ס"ק ד') להקל אפילו פתוח במקום שעשן יוצא, ונכון הוא, דהא הריח יוצא דרך החור שהוא לחוץ ונתמעט".
    - 3) ערך השולחן (ס"ק ג').
    - 4) חכ"א (כלל ס"ב סעי' א') – "ופיו פתוח אף על פי שאין פתוח לגמרי אלא במקום שעשן יוצא דאז הריח יוצא דרך הנקב ואינו מפטם ... מותר לצלותם יחד".
      - (ג) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק י"ב).
2. לפי הרמ"א (סעי' א') – "ונוהגין להחמיר לכתחלה, אפילו בתנור גדול".
  - (א) מחמיר אפילו בפתוח לגמרי [חולק על המחבר].
    - 1) אורח מישור (על הדר"מ הארוך ס"ק ב').
    - 2) יד יהודה (הקצר ס"ק ט', הארוך ס"ק ז').
  - (ב) מחמיר רק בפתוח קצת [ולא חולק על המחבר].
    - 1) ש"ך (ס"ק ג', ס"ק ה'), [וכדמפרש בפמ"ג שפ"ד ס"ק ג', ס"ק י"ח אות א'].
    - 2) מנחת יעקב (כלל ל"ה ס"ק ז') – "ובתנור גדול ופיו פתוח אף בהיתר אצל איסור מותר לכתחלה".
    - 3) חגורת שמואל (ס"ק ו').
  - 4) פמ"ג (מש"ז ס"ק ב') – "ואם. עט"ז משמע דהרב מודה לזה דבגדול ופיו פתוח נמי מותר לכתחלה וכן כשאחד מכוסה שרי לכתחלה אף בתנור קטן וסתום מכל צד ומ"ש הר"ב ונוהגין להחמיר לכתחלה בתנור גדול היינו בסתום קצת וכמ"ש בש"ך אות ג' וה' דלא כאורח מישור".
  - 5) מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק י"ג, שעה"צ ס"ק ח') – "ר"ל פתוח לגמרי ככירה דבזה לכו"ע שרי אף לכתחלה עיי"ש בס"ח ק"ח בש"ך סק"ג ובאחרונים שם".
  - 6) דרכ"ת (ס"ק י"ד).
- (ג) מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל ל"ה ס"ק ז'), דרכ"ת (ס"ק ז'), מעדני השולחן (ס"ק ט"ז), כה"ח (ס"ק י"ג, ס"ק י"ח), בדה"ש (ס"ק ט"ז).

ג. הלכה.

1. מיקל, פתוח לגמרי – ש"ך (ס"ק ג'), מנחת יעקב (כלל ל"ה ס"ק ז', לשונו מובא לעיל), פמ"ג (מש"ז ס"ק ב', שפ"ד ס"ק ג'), גר"א (ס"ק ו', "אבל כל הפוסקים כתבו כמו שכתוב בשו"ע"), חו"ד (קיצור הדינים אות א'), מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק י"ג, שעה"צ ס"ק ח'), בדה"ש (ס"ק ט"ז).
- (א) המחמיר תע"ב – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח אות א'), חו"ד (קיצור הדינים אות א').
2. מחמיר, אפילו פתוח לגמרי – יד יהודה (קיצור הדינים אות א').
3. חכ"א (כלל ס"ב סעי' ג') – "מנהגנו על פי רמ"א דלכתחלה אסור אפילו בתנור גדול ופתוח ובדיעבד אם התנור פתוח קצת מן הצד או למעלה במקום שהעשן יוצא מותר".
  - (א) הוא מפרש המחבר, פתוח קצת, א"כ הרמ"א רק חולק על פתוח קצת. ואין ראיה לפתוח לגמרי.
  - (ב) חכ"א (כלל ס"ב סעי' ד') – "פת שאפה עם הבשר (לדעת המחבר בשולחן ערוך בתנור גדול ופיו פתוח מותר ולדעת רמ"א אפילו בתנור גדול ופיו פתוח למעלה) אם שניהם מגולין אסור לאכלו עם חלב אם יש לו פת אחר".
4. מיקל, פתוח קצת – פר"ח (ס"ק ד'), כרתי (ס"ק ד').

ד. תוס' (פסחים דף עו: ד"ה אסרה) – "ובתנורים [גדולים] שלנו נראה דמותר לאפות לחם עם אותו פשטיד"א הואיל ומכוסות היטב הוי כעין שתי קדרות ואפי' פלדונ"ש שיש להרחיק אין נראה לרבי שיהא אסור שיש אויר מרובה בתנור וההבל מתפשט".

1. לפי רב – איסור והיתר הארוך (כלל ל"ט דין ג'), עי' רמ"א (סעי' א').
2. לפי לוי – מחבר (סעי' א'), גר"א (ס"ק ו'), "ונוהגין כו'. כ"פ או"ה וס"ל דמ"ש תוספות לחלק בין תנור גדול לקטן היינו בדיעבד לרב אבל לדין דקי"ל כלוי אין נ"מ בזה אבל כל הפוסקים כתבו כמ"ש בש"ע ועב"י סי' צ"ז").

ו] מכוסה - מחבר (ה').**א. אחד מהם מכוסה.**

1. יש להקל לכתחילה – מחבר (סעי' א'), רמ"א (סעי' א'), פמ"ג (מש"ז ס"ק ב', ס"ק י"ח אות א'), יד יהודה (קיצור הדינים ס"ק ב'), דרכ"ת (ס"ק י"ב).
  2. מחמיר [אפילו אינו חריף] – דגול מרבבה (מהדו"ת).
  3. המחמיר תע"ב – חנו"ד (חי' ס"ק ט', קיצור הדינים אות א', "ולכתחילה טוב להחמיר").
  4. מראי מקומות – יד יהודה (קיצור הדינים אות ב'), דרכ"ת (ס"ק ל"ט).
- (א) לענין דבר חריף - עי' לקמן.

ז] בשר בחלב - רמ"א (א').

- א. יש צד להקל יותר בבב"ח מבשאר איסורים – עי' דר"מ (ס"ק ד') הו"ד בט"ז (ס"ק ב').
1. מפרש הבדה"ש (בי' ד"ה והוא, עמ' מ"ה), כיון דלאו דרך בישול.

ב. יש צד להחמיר יותר בבב"ח מבשאר איסורים - עי' לעיל.

1. כמו דשיל"מ - שיטת הרי"ף, עי' לעיל.
2. כיון שמכיר הטעם, מתחזי כבשר וחלב - עי' לעיל.
3. כיון דלא בדילי אינשי מיניה - עי' לעיל.

ח] מחמירים בתנור גדול - רמ"א (ב').

- א. עי' לעיל, במחבר - המחלוקת פשט ברמ"א.

ט] גדר של בדיעבד - רמ"א (ג').**א. אפה פת עם בשר.**

1. מחמיר, אסור לאכלו בחלב [אם יש לו פת אחר].

(א) רי"ף (חולין דף לב:) – "ועוד דהאי פת שאפאה עם הצלי כיון דשריא בלחוד בלא כותחא הואי לה כדבר שיש לו מתירין [ביצה ג' ע"ב] וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל וכל דבר שהוא אחד באלף כריחא בעלמא הוא ואפ"ה באלף לא בטיל הואיל ויש לו מתירין והאי פת נמי הכין הוא ולא משום דסבירא לן כרב".

(1) לענין דבר שיש לו מתירין - עי' סי' ק"ב סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

(ב) רמב"ם (מאכ"א פרק ט' הל' כ"ג) – "פת שאפאה עם הצלי ודגים שצלאן עם הבשר אסור לאכלן בחלב".

(ג) כל בו (סי' ק"ו) – "פת שאפאו עם הצלי ודגים הצלויין עם הבשר אסור לאכלן עם החלב".

(ד) מחבר (סי' צ"ז סעי' ג') – "פת שאפאו עם הצלי, ודגים שצלאן בתנור אחד עם הבשר, אסור לאכלם בחלב".

(ה) רמ"א (סעי' א') – "ואם אפה פת עם בשר, אסור לאכלו עם חלב, אם יש לו פת אחר".

(ו) ש"ך (ס"ק ב') – "אבל פת שאפאה עם הצלי כתב הרמב"ם והמחבר לעיל ס"ס צ"ז דאסור לאכלו בכותח מטעם שכתב הרי"ף דכיון דאפשר לאכלו בלא כותח הוי כלכתחלה".

(ז) קיצור שו"ע (סי' מ"ו סעי' כ"ו) – "פת שאפאו עם הצלי בתנור אחד, אם היה התנור סתום והצלי מגולה, אסור הפת לאכלו בחלב".

(ח) ערה"ש (סי' צ"ז סעי' י"ג).

(ט) ילקוט יוסף (קצוש"ע יו"ד סי' צ"ב עד סי' צ"ח סעי' י"ח).

2. מיקל, מותר לאכלו בחלב.

(א) רשב"א (תורת הבית הקצר בית ג' שער ד', פ"ו-ב') – "פת שאפאה בתנור אחד עם בשר, יש מן הגאונים ז"ל שאסרו לאכול אותה עם החלב שהפת קולטת ריח הבשר, לפי שהתנור צר ואין הריח מתפשט ונקלט בפת, וריחו של בשר כטעמו. ויש מי שהתיר ונראין דבריו".

3. לאוכלו הפת בפני עצמו.

(א) בדה"ש (סוף ס"ק כ"א, סי' צ"ז ס"ק מ"ב, בי' ד"ה שאפאו) – "אבל בפני עצמו מותר ואין להקשות דליתסר לאוכלו להפת אף בפני עצמו גזרה שמא יבא לאוכלו עם חלב וכמו הפת שנילוש בשומן דקיי"ל ביה בריש סימן צ"ז שאסור לגמרי מה"ט דהכא אי אפשר לאוסרו לגמרי ... ודע אמנם דכל זה בדיעבד אבל לכתחלה יש למנוע מלאפות פת יחד עם הצלי אפילו כשדעתו לאוכלו בפני עצמו דכל שהוא עדיין בגדר לכתחלה הא חיישינן לריחא".

ב. אין לו פת אחר: לענין בב"ח.

1. מחמיר.

(א) פ"ת (ס"ק ב', ס"ק ו') – "אסור לאכלו עם חלב אם יש לו פת אחר כו' אין זה מחוור, דאף שאין לו פת אחר אסור לאכלו בחלב שהרי אפשר לאוכלו בלא חלב וכמ"ש בס"ק ב' בשם הרי"ף והכי מסיק איהו גופי בת"ח כלל ל"ה וכמו שפסק המחבר לעיל בס"ס צ"ו וכן עיקר אלא דמור"ם לא דק בכאן ודוק".

(ב) לחם הפנים (ס"ק ח') – "אם יש לו פת אחר. ואף שאין לו פת אחר אסור לאוכלו בחלב שהרי אפשר לאוכלו בלא חלב [ת"ח כלל ל"ה ובי"י לעיל ס"ס צ"ו] וכן עיקר (פר"ח)".

- ג) בית לחם יהודה (ס"ק ה') – "אם יש לו פת אחר. ואף שאין לו פת אחר אסור לאוכלו בחלב שהרי אפשר לאוכלו בלא חלב. אחרונים".
- ד) חגורת שמואל (ס"ק ט') – "אם יש לו פת אחר. כזה כתב גם הרב רמ"א בהגותיו, אבל אין מחוור שאף שאין לו פת אחר אסור לאוכלו בחלב שהרי אפשר לאוכלו בלא חלב והכי מסיק רמ"א גופיה בת"ח כלל ל"ה וכמו שפסק הב"י לעיל בש"ע בסי' צ"ז וכן עיקר ורמ"א לא דק בכאן, פר"ח".
- ה) גרא (סוף ס"ק ט') – "וגם מה שהתיר הרב גם בבב"ח צ"ע כיון דאפשר לאכלו בלא חלב הוי לכתחלה כמ"ש הר"ף וכ"פ הרמב"ם בפ"ט דאסור ולא חילק אף שפסק כלוי בפט"ו וכן בגמ' סתמו אסור לאכלו בכוח".
- ו) כה"ח (ס"ק כ"א, ע"י ס"ק ט').
2. מיקל: והוא גברא דלא יכול לאכול פת לבדו, א"נ יש לו דבר בחלב שאי אפשר לאוכלו בלא פת.
- א) רמ"א (סעי' א') – "ואם אפה פת עם בשר, אסור לאכלו עם חלב, אם יש לו פת אחר".
- ב) לבוש (סעי' א') – "ואם אפה פת בתנור עם בשר אסור לאוכלו עם חלב אם יש לו פת אחר".
- ג) כרתי (ס"ק ו') – "אין לו פת אחר. והוא גברא דלא יכול לאכול פת לבדו, או יש לו דבר בחלב שאי אפשר לאוכלו בלא פת, אם כן אם לא יאכל יפסיד מאכל החלב, הוי ליה דיעבד ושרי, כן דעת רמ"א, ודלא כפרי חדש (ס"ק ו')".
- ד) ע"י פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב') – "והר"ב כאן בהג"ה מתיר אם אין לו פת בריוח ויש לו מאכל חלב שא"א לו לאכול בלי פת וכ"כ הכר"ו אות ו' והבל"י אות ו' כתב דאסרו אחרונים ולא מצאתי זולת הפר"ח אות ו' שאוסר והסומך על רמ"א לא הפסיד".
- ה) חכ"א (כלל ס"ב סעי' ד') – "אם שניהם מגולין אסור לאוכלו עם חלב אם יש לו פת אחר".
- ו) ערה"ש (סעי' י"ד).
- ז) בדה"ש (ס"ק כ"ד) – "הכרתי".
3. מראי מקומות – מחה"ש (ס"ק ב').

ג. תנור גדול ופתוח קצת: פת שאפה עם בשר לאכלו בכוח.

1. אסור לכתחילה – ש"ך (ס"ק ה'), "אפילו בתנור גדול ופיו פתוח מעט למעלה אסור לאוכלו עם חלב", אורח מישור (בדר"מ הארוך ס"ק ב'), לחם הפנים (ס"ק ז'), בית לחם יהודה (ס"ק ד'), חגורת שמואל (ס"ק ח'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ה'), באה"ט (ס"ק ו'), חוו"ד (חי' ס"ק ו'), ע"י חכ"א (כלל ס"ב סעי' ד'), "לדעת המחבר בשולחן ערוך בתנור גדול ופיו פתוח מותר וּלְדַעַת רמ"א אפילו בתנור גדול ופיו פתוח למעלה", כה"ח (ס"ק כ'), בדה"ש (ס"ק י"ט).
2. מותר, אא"כ תנור קטן – בית מאיר (על הש"ך ס"ק ג').
3. מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל ל"ה ס"ק ז'), "נראה שותר לדעת הרב כאן", סולת למנחה (כלל ל"ה דין א', הגה לכן המנח"י).

י אפה פת עם איסור: האם מותר לקנות מנכרי.

- א. מחמיר, אם יש פת אחר.
1. מהרי"ל (חדשות סי' פ"ג) – "ואם יש פת אחר לקנות דעתי נוטה דחשיב לכתחילה, ואמאי נשבוך היתירא וניכול הא אבל אם יש דחק למצא פת אחר שמכניג ארבותינו המתירים בדיעבד כדאיתא במיימון ויתר חיבורים".
2. ס' האגור (סי' אלף רס"ב) – "ואם יש פת אחרת לקנות דעתי נוטה דחשיב כמו לכתחלה. ולמה תניה ההיתר ותאכל ספק אסור. אבל אם יש דוחק למצא פת אחרת יש לסמוך על רבותינו המתירים עכ"ל".
3. רמ"א (סעי' א', דר"מ ס"ק ג') – "אם עובד כוכבים אפה פת עם איסור, אסור לקנות אותו פת אם יש פת אחר".
4. חכ"א (כלל ס"ב סעי' ב') – "וכן אם עכו"ם אפה פת עם איסור אסור לקנות אותו פת אם יש פת אחר דכל זה מקרי לכתחילה אבל אם אין פת אחר בריוח או בהפסד מרובה מותר בשניהם דזה מקרי לענין זה דיעבד".
- א) פת החמירו טפי, דעל הלחם יחיה האדם – ע"י מנחת יעקב (כלל ל"ה ס"ק ב'), "ואפשר דגם מהר"י מולין לא קאמר אלא גבי פת דעל הלחם יחיה האדם יש לעשות הרחקה טפ"י", פמ"ג (שפ"ד ס"ק ו'), "אסור. עש"ך ובקכ"ב מבואר דקניה מעובד כוכבים חשיב דיעבד אפילו יש לו בריוח מותר לקנות מעובד כוכבים משא"כ פת החמירו טפי דעל הלחם יחיה האדם וכ"כ המ"י שם אות ב' אלא שתמה על הת"ח וא"י הא מבואר כן להדיא בת"ח במ"ש אבל מ"מ נוהגין לקנות מעובד כוכבים כו' הרי בהדיא דמחלק בין פת לשאר דברים".
- 1) חמודי דניאל (תערובות הב' אות כ"ג) – "ולפי דברי המנ"י אם נצלה דבר אחר עם הצלי אצל נכרי מותר לקנותו לכתחילה אם אין בו משום בישולי נכרים".
- 2) בדה"ש (ציונים ס"ק נ"ד) – "נראה דחוק לפ"ז לישנא דהרמ"א דפת דרישא גבי בב"ח ופת דהכא לא דמיין אהדדי דאילו בפת דרישא ה"ה שאר מאכלים סתמיים ואילו פת דהכא דוקא הוא".
- ב) כאן חמיר טפי, שיש אוסרין ריחא אפי' בדיעבד – חמודי דניאל (תערובות הב' אות כ"ג, "דכאן חמיר טפי, דהא יש אוסרין ריחא אפי' בדיעבד"), יד יהודה (הארוך ס"ק י').
- ג) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק כ"ב, בי' ד"ה וכן, "וצ"ע"), פמ"ג השלב (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק י').

ב. מיקל.

1. ב"י (סוף סי' צ"ז) – "כתב האגור (סי' אלף רסב) נשאל מהר"י מולין (שו"ת מהרי"ל החדשות סי' פג) על פת שנאפה עם צלי של גוי בדיעבד והשיב רוב הפוסקים פסקו דריחא לאו מילתא היא בתנורים שלנו ואם יש פת אחרת דעתי נוטה דחשוב כמו לכתחלה

ולמה תניח ההיתר ותאכל האיסור אבל אם יש דוחק למצוא פת אחרת יש לסמוך על המתירים עכ"ל. ואין דבריו נראים בעיני דדיעבד מותר גמור הוא ואפילו יש פת אחרת לפניו מותר לאכול מזו".

2. גר"א (ס"ק ט', כדאי' בבדה"ש בי' ד"ה וכן) – "אבל בעיקר דינא השיג בד"מ ובת"ח דהא שמן ודבש של עובדי כוכבים מותר לכתחלה לקנותם משום נטל"פ כמ"ש בפ"ב דע"ז ולא אמרינן שהוא לכתחלה".

3. יביע אומר (ח"ד או"ח סי' א' אות י') – "ומעתה בנ"ד שפועלי המאפיה אינם מוחזקים בכשרות שיהיו נוטלים ידיהם שחרית כדת, אפ"ה מותר לקנות מהם פת זהו"ל כדיעבד וכמ"ש הט"ז יו"ד (סי' קח סק"ד) וז"ל, כתב בתורת חטאת (כלל לה), והמנהג להקל לקנות מן העכו"ם דברים המבושלים בכליהם, שאין בהם משום בשולי עכו"ם, משום דסתם כליהם אינן בני יומן, ואף על גב דנטל"פ אסור לכתחלה, מ"מ לא חשבינן הקנייה לכתחלה. וכן נוהגים פה קראקא וכו'. ע"ש. הן אמת דהמנחת יעקב (כלל לה אות ב) הביא מש"ש הת"ח בשם מהר"י מולין, דקנייה מעכו"ם הוי לכתחילה, והק' עליו מהגמ' (ע"ז לט) גבי דבש ושמן של עכו"ם דשרו משום נטל"פ. וחילק דאפשר דלא קאמר הכי מהר"י מולין אלא גבי פת שצריך הרחקה יתירה כיון שעל הלחם יחיה האדם. ע"ש. והעה"ש יו"ד (סי' קח סק"ה) הוכיח מדברי רי"ו שגם בפת של עכו"ם שמחממים המים בכליהם חשיב כדיעבד להתיר משום נטל"פ. ע"ש. וכן הסכימו הרבה אחרונים ביו"ד שם. וכ"פ בכה"ח (שם ס"ק כב), ושאפילו יש לו בריזה מותר לקנות דברים המבושלים בכליהם כשאין בהם משום בשולי עכו"ם. ע"ש. וא"כ ה"נ משרא שרי".

ג. אפו ישראל פת עם צלי של איסור, ויכול להשיג פת אחר.

1. מחמיר, דכל זה מקרי לכתחלה.

א) ערה"ש (סעי' י"ד) – "ואם אפה בתנור פת עם בשר צלי על השפוד אין לאכול הפת עם חלב כשיש לו פת אחר וכן אם אפו פת עם צלי של איסור על השפוד אין לאכול אותו פת אם יכול להשיג פת אחר דכל זה מקרי לכתחלה".

2. מיקל.

א) בדה"ש (ס"ק כ"ג, ציונים ס"ק נ"ה) – "ולשון הערוה"ש בזה בס"ק י"ד המורה להיפוך נראה שהוא שלא בדקדוק".

[יא] תנור סתום - רמ"א (ד').

א. תנור סתום לגמרי.

1. מיקל במקום הפסד – רמ"א (סעי' א').

א) פ"י, הפסד מרובה – לבוש (סעי' ב'), ש"ך (ס"ק ח'), כנה"ג (הג' טור ס"ק ט"ז), לחם הפנים (ס"ק י"א), בית לחם יהודה (ס"ק ח'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ז', ס"ק ח', ס"ק י"ח אות ב'), מש"ז ס"ק ג'), חו"ד (קיצור הדינים אות ג'), תנור סתום לגמרי, אסור כדיעבד אפילו בתנור גדול. ובהפסד מרובה מותר אפילו בתנור קטן), חכ"א (כלל ס"ב סעי' ג'), זבחי צדק (ס"ק י"ב), יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ו), דרכ"ת (ס"ק כ"ו), כה"ח (ס"ק כ"ג), בדה"ש (ס"ק כ"ח), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' פ"ב).

2. לבני ספרד, מותר כדיעבד – זבחי צדק (ס"ק י"ב, ס"ק ל"ג, "וזהו לדעת מור"ם ז"ל אבל לדעת מרן ז"ל מותר אפי' בסתום לגמרי ואין הפ"מ כמ"ש הת"ח שם לדעת מרן ז"ל. ולעניין הלכה אנו אין לנו אלא דברי מרן ז"ל ומותר כדיעבד אפי' בת"ק וסתום לגמרי והפסד מועט והמחמיר כרמ"א תע"ב"), כה"ח (ס"ק כ"ג, ס"ק נ'), "וכ"ז לדברי מור"ם ז"ל אבל לפסק הש"ע כדיעבד מותר בכל ענין אפי' בת"ק וסתום לגמרי והפסד מועט וכמ"ש הת"ח שם לפסק הש"ע. ונ"מ לספרדים ההולכים על פסק הש"ע דבדיעבד מותר בכל ענין וכ"פ זב"צ או"י"ב אלא שכתב דהמחמיר כדברי מור"ם ז"ל תע"ב").

ב. אם רק בתנור קטן או גם בתנור גדול.

1. ה"ה בתנור גדול, שמחמיר א"כ הוא הפמ"ר – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח אות ב'), "ואם סתום לגמרי אף במקום שעשן יוצא אף דיעבד אסור אף תנור גדול אם לא בהפסד מרובה ששרי אף בת"ק וסתום לגמרי", בדה"ש (ס"ק כ"ה).

ג. ציורים.

1. תנורים שלנו, מותר כדיעבד – פתחי הלכה (ארטסקרול עמ' קמ"ג, מטבח הכשר עמ' פ"ב, "all household ovens are vented").

א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ' ד"ה וטעם הב') – "שהתנורים יש להם פתח בצד יציאת העשן אף שאני לא ראיתי תנורים של געז שיהיה להם פתח להוציא עשן, עכ"פ אף אלו שיש להם פתח קטן מן הצד אף לאיסור ריחא לא יועיל עיין בש"ך סי' ק"ח סק"ג. וכ"ש לענין זיעה ...".

1) הגרב"צ ואזנר שליט"א (אור ישראל גליון ל"ב עמ' צ"ז) – "אגרות משה ... מה שכתב, שלא מצא פתח בתנורים, לא ידעתי, שאין לך תנור בעולם, שאין לו פתח בגגו, או מגבו, העשוי לכך משעת יצירתו, [וכנדרש על פי חוקי המדינות,] כי משם יוצאים מותרות החום, ועשן הכבשן, בארובה שבתנורים הגדולים, ופשיטא דדי בפתח ההוא להחשיבו בתנור פתוח, וכמפורש בש"ך ופמ"ג וש"א".

2. מיקרו-גל (microwave).

א) פתחי הלכה (ארטסקרול עמ' קמ"ג, מטבח הכשר עמ' פ"ב, עמ' קע"ה) -

A microwave oven is completely closed and poses a serious problem of reicha.

ב) הר"ח יכטר (R.J.J. גליון ל"ב עמ' כ"ה הע' ד') -

Rabbi Binyomin Forst writes (The Laws of Kashrus, p.143) that this does not apply to conventional ovens, since they are ventilated. However, he asserts that microwave ovens might not be sufficiently ventilated

to say that their reicha is not halachically significant. There is **no halachic standard** to objectively define the required amount of ventilation. A determination must be made by a halachic expert.

ד. הלכה: ו' ציורים.

1. תנור גדול, שפיו פתוח לגמרי ככירה - לכתחילה, מותר.
(א) המחמיר תע"ב – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח אות א'), חו"ד (קיצור הדינים אות א').
2. תנור גדול, שפיו פתוח קצת - בדיעבד.
3. תנור גדול, שפיו סתום - הפסד מרובה (לבני אשכנז).
4. תנור קטן, שפיו פתוח לגמרי ככירה - בדיעבד.
5. תנור קטן, שפיו פתוח קצת - בדיעבד.
6. תנור קטן, שפיו סתום - הפסד מרובה (לבני אשכנז).

יב] דבר חריף - רמ"א (ה').

א. מחמיר – מרדכי (חולין סי' תרס"ו), רמ"א (סעי' א'), חק יעקב (סי' תמ"ז ס"ק י'), וועיין שם בפרי חדש [ס"ק ח] שהפריז מאוד על המדה להקל בענין ריחא אפילו בדבר חריף ותנור קטן ופיו סתום, והשיג שם על השו"ע והרב בהג"ה, ואנו אין לנו אלא דבריהם, וכן נוהגין", חו"ד (חי' ס"ק ח'), קיצור דינים אות ד'), פוסקים.

1. אפילו אם האיסור דבר חריף.
(א) רמ"א (סעי' א') – "ואם האיסור דבר חריף, וכל שכן אם ההיתר דבר חריף, ריחא מלתא היא".
(ב) לבוש (סעי' ב') – "ואם האיסור דבר חריף וכל שכן אם ההיתר הוא דבר חריף, אז ריחא מילתא הוא".
(ג) א"ר (סי' תמ"ז ס"ק ז', א"ז ס"ק ד').
(ד) חו"ד (קיצור דינים אות ד') – "איסור חריף ... והוא הדין בהיתר חריף".
(ה) גר"ז (סי' תמ"ז סעי' י"א).
(ו) ערה"ש (סעי' ח', סעי' ט"ו).
2. רק אם ההיתר דבר חריף.

(א) מנחת יעקב (כלל ל"ה אות ט', חק יעקב סי' תמ"ז ס"ק י'), הו"ד בגליון מהרש"א (על רמ"א סעי' א') – "ומכל מקום היינו דוקא בהיתר דבר חריף נאסר, מה שאין כן באיסור דבר חריף אין להחמיר בכהאי גוונא, מטעם שכתבתי בספרי שם [ס"ק ט] ממשמעות הש"ס ופוסקים דדוקא היתר דבר חריף נאסר מה שאין כן באיסור דבר חריף אין נפקותא כלל, ע"ש".

(ב) מקור חיים (סי' תמ"ז חי' ס"ק ו').

(ג) חכ"א (כלל ס"ב סעי' ה', סעי' ז') – "אם האיסור דבר חריף או שנעשה לריח וכל שכן אם ההיתר חריף ריחא מילתא ואפילו בדיעבד ... ובהפסד מרובה יש להתיר אם היה האיסור חריף אפילו בתנור סתום (חק יעקב בסימן תמ"ז)".

(ד) עי' מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק י"א, שעה"צ ס"ק ו') – "ר"ל בדבר שקיי"ל בעלמא ריחא לאו מילתא בדיעבד ה"ה לענין חמץ לא חמירא טפי ולאפוקי במה דמחמירינן בעלמא כגון באם היה [רמ"א ביורה דעה שם פסק דהוא הדין אם האיסור היה דבר חריף, וכן העתיקו האליה רבה והגר"ז, ודעת החק יעקב וכן המקור חיים דוקא באם ההיתר הוא דבר חריף. ודבר חריף מקרי כשרב התבשיל הוא חריף] ההיתר דבר חריף ששואב האיסור בקרבו וכ"ש הכא לענין פסח".

(ה) עי' יד יהודה (הקצ"ר ס"ק י"ז, קיצור הדינים אות ז').

(1) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח אות ג') – "ואולי בהפסד מרובה יש לעיין".

3. מראי מקומות – גר"א (סי' קכ"ב ס"ק י"א), מנחת פתים (ד"ה ואם), בדה"ש (ס"ק ל"ד [ומ"ש בשם הפר"ח (ס"ק ח'), לשונו מובא לקמן] להקל בדבר חריף, נראה שהפר"ח הולך על "נעשה לריח". וצ"ע).

(א) חכ"א (כלל ס"ב סעי' ה') – "ובהפסד מרובה יש להתיר אם היה האיסור חריף אפילו בתנור סתום (חק יעקב בסימן תמ"ז)".

ב. ע"י בישול.

1. מיקל – עי' מנחת יעקב (כלל ל"ה ס"ק ח').

2. מחמיר [אין חילוק] – עי' א"ר (סי' תמ"ז ס"ק ז', "בארש"ט מיקרי חריף"), עי' מג"א (סי' תמ"ז סוף ס"ק ד', "מ"ש הע"ש דבחמץ לא מצינו איסור חריף לא דק דבארש"ט מיקרי חריף כמ"ש הט"ז ב"ד"), חכ"א (כלל ס"ב סעי' ה', "ובמנחת יעקב כלל ל"ה ס"ק ח' מסתפק בחריף על ידי בישול אם אוסר ובמגן אברהם סימן תמ"ז סוף ס"ק ד' משמע דאין חילוק שהרי כתב דבארש"ט מיקרי חריף וזה על ידי בישול"), עי' שעה"צ (סי' תמ"ז סוף ס"ק ו', "בארש"ט מקרי דבר חריף (אחרונים)").

3. מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק ה' ד"ה כתב, קיצור הדינים אות ג'), דרכ"ת (ס"ק כ"ח).

ג. תנור גדול ופתוח.

1. מחמיר.

(א) או"ה (כלל ל"ט דין כ').

(ב) רמ"א (תו"ח כלל ל"ה דין ב') – "וכתב באיסור והיתר הארוך כלל ל"ט [דין כ] דהכי קיימא לן אם האיסור חריף אפילו בתנור פתוח וגדול אסור עכ"ל".

(ג) ט"ז (ס"ק ה') – "ולוי נראה כפסק רמ"א".

- (ד) ש"ך (ס"ק ט', עי' פמ"ג שם).
 (ה) חגורת שמואל (ס"ק י"ד).
 (ו) פמ"ג (מש"ז ס"ק ו', שפ"ד ס"ק י"ח אות ג').
 (ז) חוו"ד (קיצור הדינים אות ד') – "איסור חריף, אפילו תנור גדול ופתוח, ואפילו שניהם כחושים, אסור בדיעבד, והוא הדין בהיתר חריף".
 (ח) בדה"ש (ס"ק ל"א).
 2. מיקל [בדיעבד].
 (א) מהרש"ל (חולין פרק ז' סי' ט"ו).
 (ב) ב"ח (ס"ק ד' ד"ה וכתב המרדכי).
 (ג) כרתי (ס"ק ט', פלתי סוף ס"ק ו'. עי' מגיה ס"ק י"ח, ס"ק כ"ג) – "אפילו בדיעבד. ופרי חדש (ס"ק ט') מסכים למהרש"ל (פג"ה סי' ט"ו) להכשיר בדיעבד, וכן הסכמתי בפלתי (סוף ס"ק ו')."
 3. הפמ"ר.
 (א) חכ"א (כלל ס"ב סעי' ה') – "ובהפסד מרובה יש להתיר ... אפילו בהיתר חריף בתנור גדול ופתוח".
 (ב) יד יהודה (הקצר ס"ק י"ז, קיצור הדינים אות ח').
 4. מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל ל"ה ס"ק י'), דרכ"ת (ס"ק ל"ה).

ד. תנור קטן, שפיו סתום.

1. מחמיר – פוסקים.
2. מיקל – פ"ח (ס"ק ט').
3. הפמ"ר – יד יהודה (הקצר ס"ק י"ז, קיצור הדינים אות ז').

ה. שנעשה לריח.

1. מחמיר, כמו דבר חריף.
 (א) או"ה (כלל ל"ט דין כ').
 (ב) ש"ך (ס"ק ט') – "או שנעשה לריח ונאפה **אפילו עם הפת ובתנורים גדולים** ודאי אמרינן ריחא מילתא היא אפילו בדיעבד אפילו פי התנור פתוח בצידו עכ"ל או"ה".
 (ג) חגורת שמואל (ס"ק י"ד).
 (ד) כרתי (ס"ק ח') – "דבר חריף. או שנעשה לריח אוסר אפי' בתנור גדול ופי התנור פתוח, איסור והיתר הארוך (כלל ל"ט דין כ')".
 (ה) בית לחם יהודה (ס"ק ט').
 (ו) באה"ט (ס"ק ח').
 (ז) חוו"ד (חי' ס"ק ח') – "חריף. או שנעשה לריח, ונאפה אפי' עם פת ובתנור גדול ופתוח מצדו, אסור אפי' בדיעבד, [ש"ך ס"ק ט']".
 (ח) חכ"א (כלל ס"ב סעי' ה') – "אם האיסור דבר חריף או שנעשה לריח ...".
 (ט) ערה"ש (סעי' ט"ז) – "דבר פשוט הוא דבר שנעשה לריח ונתנו בתנור כדי שיתן ריח אפילו בתנור גדול ופיו פתוח אמרינן ריחא מילתא היא [ש"ך סק"ט]".
 1) בזה אחר זה יש להקל – ש"ך (ס"ק י"ב), חגורת שמואל (ס"ק י"ז), חוו"ד (חי' ס"ק י"א), בדה"ש (ס"ק מ"ז).
 2. מיקל.

(א) פ"ח (ס"ק ח') – "אם האיסור דבר חריף כו'. או שנעשה לריח, ונאפה אפילו עם הפת ובתנורים גדולים, ודאי אמרינן ריחא מילתא היא אפילו בדיעבד אפילו פי התנור פתוח בצדו, עכ"ל איסור והיתר הארוך כלל ל"ט דין כ'. **והפריז על המדה**, דבפרק בתרא דעכו"ם [שם] מוכח דלרבא דקיימא לן כותיה לא שאני ליה בין קלי איסורא ללא קלי, ובכל גוונא משמע דאם אפו פת וכמון של תרומה בצדו ליתן בו ריח דמשרא שרי ואף בתנור קטן ופיו סתום בדיעבד שרי, דלא עדיף מפת חמה וחבית פתוחה דקיימא לן דשרי וכשיטת הרי"ף [חולין לב, א] והרמב"ם [תרומות טו, יג] והרשב"א [תורת הבית בית ד שער א טו, ב] וכדלקמן בס"ק י"ח ועיקר".

(ב) לחם הפנים (ס"ק י"ב) – "פ"ח".

(ג) כנפי יונה (ד"ה באיסור) – "וכן מאי שמחמירין בדבר הנעשה לריח (ש"ך ס"ק ט' בשם או"ה כלל ל"ט דין כ', שו"ת מהר"ם מרוטנברג דפוס פראג סימן כ"ד, שו"ת הרשב"א ח"א סימן תתמ"ט, רוקח סימן תנ"ד, שלטי גבורים ע"ז ל"ב ע"א מדפי הרי"ף, הובא במנחת יעקב כלל ל"ו ס"ק ל"ח). אין נראה ג"כ, דגם בזה לא נמצא להם ראייה. ומה שמייתי ראייה מקטורת שנעשה להריח, ואמרו (פסחים כ"ו ע"א) קול ומראה וריח אין בהם משום מעילה, אבל איסורא איכא. אין מזה ראייה אלא לאסור דברים שנאסרו בהנאה, אבל דברים הנאסרים רק באכילה, אין איסור בריח שלהם אפילו אם נעשו גם להריח, אלא אם כן במקום שריחא מילתא היא".

3. מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל ל"ה ס"ק כ"ו, "וצ"ע"), יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ז), דרכ"ת (ס"ק ל"א, ס"ק מ"ה), בדה"ש (ס"ק ל"ג).

ו. דברים כחושים.

1. עי' לעיל.

ז. מכוסה: דבר חריף.

1. טוב להחמיר לכתחילה – ש"ך (ס"ק י', "אפילו בבצק בעלמא כו'. וכתוב באו"ה מיהו לכתחלה טוב להחמיר עכ"ל ת"ח שם ד"ב"), חגורת שמואל (ס"ק ט"), "לכתחילה טוב להחמיר", באה"ט (ס"ק ט'), חו"ד (חי' ס"ק ט'), "ולכתחילה טוב להחמיר".
(א) רק בצק – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י', "והיינו בצק ... מה שאין כן מכלי כיסוי"), רע"א (על הש"ך ס"ק י'), יד יהודה (הקצר ס"ק י"ח).
(ב) אפילו בצק – עי' חכ"א (כלל ס"ב סעי' ה', "אבל אם אחד מהם מכוסה אפילו בבצק בעלמא מותר בדיעבד").
(ג) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ל"ט).
2. מיקל – ערה"ש (סעי' ט"ו).

ח. הלכה: ו' ציורים.

1. תנור גדול, שפיו פתוח לגמרי ככירה - אסור.
(א) להחולקים, עי' לעיל.
2. תנור גדול, שפיו פתוח קצת - אסור.
(א) להחולקים, עי' לעיל.
3. תנור גדול, שפיו סתום - אסור.
(א) להחולקים, עי' לעיל.
4. תנור קטן, שפיו פתוח לגמרי ככירה - אסור.
(א) להחולקים, עי' לעיל.
5. תנור קטן, שפיו פתוח קצת - אסור.
(א) להחולקים, עי' לעיל.
6. תנור קטן, שפיו סתום - אסור.
(א) להחולקים, עי' לעיל.

יג. תחת מחבת אחת - רמ"א (ו').

א. מחמיר.

1. אפילו בהפסד מרובה – פמ"ג (מש"ז ס"ק ו', "ומ"ש הפר"ח תחת טרפי"ד להקל, חלילה להקל ואין לנו אלא דברי הרב ז"ל"), גר"א (ס"ק ט"ו), חזו"א (סי' ל"ה ס"ק א' ד"ה שם אם, "אפשר משום מגדר מלתא"), בדה"ש (ס"ק מ"ג, "ואולי הטעם בזה משום מיגדר מילתא").
2. בדיעבד, מיקל – פר"ח (ס"ק י"ג).
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק מ').

ב. כשניהם כחושים.

1. יש להקל – בדה"ש (ס"ק מ"ד, "וכנ"ל בס"ק כ"ז"). [שמעתי מהר"מ זידל שליט"א, שיש להקשות על הבדה"ש ממש"כ בס"ק כ"ז, ששם מקילים כשניהם כחושים בתנור שסתום לגמרי, כיון שיש צירוף שמקלים בהפ"מ בתנור סתום, ציונים שם ס"ק ס"ג. והא כאן מחמיר אפילו בהפמ"ר, עי' לעיל. ואולי י"ל, שלא אסור מדינא אלא משום מיגדר מילתא, עי' חזו"א הו"ד בבדה"ש (לשונו מובא לעיל). וצ"ע].

ג. הדין של זיעה.

1. עי' סי' צ"ב סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ד. פת מרובה ואין היכר.

1. מחמיר.
(א) ש"ך (ס"ק י"א) – "אבל בפת מרובה ואין היכר אסור אפילו לאכלו לבדו גזירה שמא יבא לאכלו בחלב".
(ב) בית לחם יהודה (ס"ק ט').
(ג) עי' כרתי (ס"ק י"ב) – "פת עם הבשר. דעת הש"ך (ס"ק י"א) אם אינו כעין תורא דשרי לעיל סימן צ"ז (סעיף א'), אסור לאוכלו לגמרי, ודעת פרי חדש (ס"ק י') להקל בריחא, ובהגהת שערי דורא (עי' שערי דורא סי' ס') משמע כש"ך".
(ד) חגורת שמואל (ס"ק ט"ז).
(ה) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"א).
(ו) באה"ט (ס"ק י').
(ז) חו"ד (חי' ס"ק י') – "בחלב. היינו בפת מועט או שיש היכר בפת. אבל בפת מרובה אסור אפילו לאוכלו לבדו, גזרה שמא יאכלנו בחלב, [ש"ך ס"ק יא]".
(ח) חכ"א (כלל ס"ב סעי' ו') – "איסור והיתר שאפו או צלו תחת מחבת ... ואם היה פת מרובה אסור אפילו במלח כמבואר שם אף על גב דאם אפה פת עם בשר בתנור לא אסרינן רק עם חלב הכא גרע מריח (ובזה מסולק קושיית פרי חדש על הש"ך)".
(ט) מגדים חדשים (ס"ק ב').

2. מיקל.

- (א) פר"ח (ס"ק י') – "לאכלו לבדו מותר".
 (ב) מנחת יעקב (כלל ל"ה ס"ק כ') – "היכי דליכא חשש דנגיעה רק משום ריחא פשיטא דמותר".
 (ג) הג' מהרש"ק (על פמ"ג ס"ק י"א).
 3. מראי מקומות – יד יהודה (קיצור הדינים אות ה'), דרכ"ת (ס"ק מ"א), משמרת שלום (שפ"ד ס"ק י"א).

יד [זה אחר זה - רמ"א (ז)].

א. אין ריחא – או"ה (כלל ל"ט דין י"ט), רמ"א (סעי' א').

1. לכתחילה יש להחמיר, תחת מחבת [טרפ"ד] – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ב, "ומיהו בטרפ"ד לכתחלה וודאי אסור אף בזה אחר זה"), זבחי צדק (ס"ק כ"ב), דרכ"ת (ס"ק מ"ז), עצי העולה (ערך ריחא סעי' י', ס"ק ט', "בזה אחר זה אין לחוש לריחא ומותר אפי' לכתחילה אם לא תחת מחבת [בזא"ז היינו שצלה האיסור תחילה וסילקו משם ואח"כ נתן שם ההיתר והריחא מאיסור נשאר שם כגון שסתם תומ"י התנור מ"מ מותר]), כה"ח (ס"ק ל"ד, ס"ק ל"ה), להורות נתן (ח"א סי' ל"ג אות ה'), "מה שהתיר הרמ"א בזה אחר זה בלא ליבון היינו רק בדיעבד, וכמו שכתב הפרי מגדים", הגר"מ הלבשרטאם זצ"ל (ויהי בנסוע עמ' שמ"ז, "דדוקא בטרפ"ד אסור בזה אחר זה לכתחילה, אבל לא בתנור").

(א) מראי מקומות – אג"מ (יו"ד ח"א סי' נ"ט ריש ד"ה ולענין התנור), בדה"ש (ס"ק מ"ח, בי' ד"ה אין, "וצ"ע").

2. לדין של חריף – עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ב, "אבל בדבר חריף וכדומה משמע בזא"ז שרי ויש לעיין"), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק מ"ב).

3. מראי מקומות.

(א) רע"א (על הש"ך ס"ק י"ב) – "שיחזור ויפלוט לאוכל. משמע דיש ריחא ופיטום לכלי רק דאין חזק כל כך לחזור ולהפליט לאוכל וקשה לי במה שכתב הרמ"א א"כ הזיע המחבת משניהם אם אפו תחלה האיסור תחת המחבת ולא הזיע המחבת ממנו ואח"כ אפו ההיתר תחת המחבת והזיע המחבת ג"כ ליתסר כיון דבתחלה נכנס הריח להמחבת כשאפה אח"כ ההיתר תחתיה ומזיע הזיעה מוציא הבלע איסור שבמחבת וצ"ע".

(ב) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק מ"ו, ציונים ס"ק ק"ו).

ב. ע"י נגיעה.

1. צריך שלא יגע פעם שני – פת"ת (ס"ק ב'), "ועיין בתשובת חינוך בית יהודה סי' ס"ב דדוקא אם גם בפעם שאח"ז הוא ע"י ריח אבל אם פעם שני הוא ע"י נגיעה אסור כן משמע שם".

(א) עי', חינוך בית יהודה בפנים [לשונו מובא לקמן], וצ"ע על הפת"ת.

(ב) מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק מ"ג).

2. ואין נאסר א"כ נגעו שניהם – מנחת פתים (ד"ה אבל), בדה"ש (ס"ק מ"ו, בי' ד"ה אבל, עמ' נ"ג).

3. דין הכלי.

(א) מחמיר – חינוך בית יהודה (סי' ס"ב, "והקדירה אסרת מה שנתבשל בתוכו בנגיעה ולא בריח"), גליון מהרש"א (ס"ק ו', "כל שנאסר המאכל גם הקדירה שבו המאכל נאסרה").

(ב) מיקל – יד יהודה (הארוך ס"ק ט"ו, קיצור הדינים אות ו').

(ג) מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק מ"ו), מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק ב' הע' ס"ב).

1) רע"א (על הש"ך ס"ק י"ב) – "שיחזור ויפלוט לאוכל. משמע דיש ריחא ופיטום לכלי רק דאין חזק כל כך לחזור ולהפליט לאוכל

וקשה לי במה שכתב הרמ"א א"כ הזיע המחבת משניהם אם אפו תחלה האיסור תחת המחבת ולא הזיע המחבת ממנו ואח"כ

אפו ההיתר תחת המחבת והזיע המחבת ג"כ ליתסר כיון דבתחלה נכנס הריח להמחבת כשאפה אח"כ ההיתר תחתיה ומזיע הזיעה

מוציא הבלע איסור שבמחבת וצ"ע".

ג. אפיית חלות בתנור: אחר שבישל בו בשר.

1. מיקל.

(א) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רכ"ז) -

One may, however, bake challos **immediately** after roasting meat, providing that the oven surfaces are clean.

(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' ר') – "[מותר לאפות עוגות פרווה בתוך תנור בשרי בן יומו בכוונה לאכול עם חלב] והטעם הוא מפני שאפילו בזיעת דבר לח אינו אסור אלא לכתחילה מפני שגורם נ"ט בר נ"ט. [מהתנור בשרי, להזיעה, להעוגות, יש ג' נ"ט]. לפיכך בזיעת יבש, אין צריך להחמיר. ועוגה דינו כדבר יבש. וכל זה דווקא אם יש הפסק כלי בין העוגה להמדף בשרי. דאל"ה פשוט שאסור מפני שבולע ישר מהמדף בשרי. ואפילו אם המדף אינו בן יומו, מ"מ אסור לכתחילה. אבל ע"י הפסק כלי מותר, שאין כלים בולעים זה מזה. ואף שנכון ליהזר שכלים בולעים זה מזה, מ"מ הא אין כאן אלא גורם נ"ט בר נ"ט, ואין צריך להחמיר".

עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) – "לכבוד הרב ברקוביץ שליט"א. ראיתי בקונטרס זרע שמואל (הל' או"ה הערה

200) שהביא בשם הרב שמותר לכתחילה לאפות עוגה בתנור בשרי בן יומו כשדעתו לאכול העוגה עם חלב. אבל מצד שני שמעתי

שיעור מאת הרב שליט"א (בב"ח שיעור 9 דקה 44.36) שלכתחילה מחמירין שלא לאפות (חלה) פרווה בתנור בן יומו בשרי כדי

לאכול החלה עם חלב ורק בדיעבד אם אפה החלה מקילין. כיון שדבר זה הוא מאד מצוי, אני רוצה לדעת דעת הרב למעשה בדבר זה."

R' Y. Berkovits wrote: Me'ikur hadin I hold it's muter. Although we are choshesh l'chatchila for zeyas yavesh, here it will only be gorem nat bar nat which is anyway only assur l'chatchila. I don't publicize it since I don't think that this is the minhag. The minhag is to either do libun kal or wait 24 hours.

2. מחמיר.

(א) חלקת יעקב (יו"ד סי' כ"ג אות ג') – "אני רואה בביתי בתנור גאז שלי, שאופין רק חלות לשבת ועוגות עם שמן בתוך תבניות של ברזל או פח, וגם פשטידא (קיגעל) על ש"ק, גם כן כמובן רק עם שמן וגם כן רק בקדירה, וכל התנור מלא עם בעין של שמנונית, אי משום הנצוצות או הזיעה, עובדא דמילתא כן הוא, ולא נשרף הבעין מחמת ההיסקות התדירות בכל פעם, א"כ פשיטא שאם השמנונית הלזו תהי' מבשר פשיטא דאסור ... ודי בזה אם נדחוק להתיר פעם בשנה לאפות עוגות עם גבינה, כמו לשבועות וכדומה, ואחר כך ללבנו בכדי לאפות בשם חלות הנאכלין גם עם בשר, דבשם אין בעין, דהעוגות הם בתוך תבניות והגבינה בתוך העיסה, רק חשש זיעה, די ש לנו סמך דבאוכלין אפשר לא שייך זיעה, ונוסף לזה שהוא באקראי, ויכול לדקדק על הליבון שיהי' בהכשר - אבל לצלות בשם בכל עת, פעם בשר ופעם חלב או חלות הנאכלין בחלב, דבצלי קדר פשיטא דשייך זיעה כמו ברוטב, עי' מג"א סי' תמ"ז ס"ק ד' לענין ריחא - וגם הוא דבר תמידות ... אם כן פשיטא דאין להתיר".

3. דעת ששכ"ה.

(א) ששכ"ה (פרק מ"ב סעי' כ') – "אין לאפות בתנור-אפיה שצולים בו בשר, דברי-מאפה חלביים, ואף לא דברי-מאפה סתמיים (פרווה) אם ברצונו לאוכלם עם דברי חלב (עב), ולא רק בבת אחת אסור לעשות כן, כי אם אף בזה אחר זה יש להחמיר (עג). ואם הוא מכסה אחד משני המינים במכסה או בנייר אלומיניום, הרי זה מותר בכל אופן (עד)".

(1) הערה (ע"ב) – "יו"ד סי' קח סע' א ברמ"א, וע"ש בש"ך ס"ק י"א ...".

(2) הערה (ע"ג) – "יו"ד סי' קח סע' א ברמ"א".

(3) הערה (ע"ד) – "עייין סי' תנא במ"ב ס"ק קלו ובשעה"צ ס"ק קעט ו-קפ, יו"ד סי' קח סע' א ברמ"א".

(ב) ששכ"ה (פרק מ"ב סעי' כ"א) – "והוא הדין באשר לבישול ... ואם יכסה אחד משני המינים כנ"ל, הרי זה מותר".

(ג) ששכ"ה (פרק מ"ב סעי' כ"ב) – "ובדיעבד, אם צלה בו בשר בלא לכסותו, יש מקום להתיר לאפות בו דברי-מאפה סתמיים (פרווה) שאינו יכול לכסותם, רק אחרי מעת לעת (עו), אף אם רצונו לאוכלם עם דברי חלב, אך לא דברי-מאפה חלביים (עז)".

(1) הערה (ע"ו) – "עייין חכ"א כלל מח סי' ב".

(2) הערה (ע"ז) – "דאין בו משום נ"ט בר נ"ט ואין כל היתר".

4. מראי מקומות.

(א) כולם מדברים שאיפה חלות ורצונו לאוכלם עם חלבי, לכאורה י"ל שאם דעתיה לאכול סתמיים, יש להקל לכתחילה.

(ב) עי' סוף סי' צ"ב, לשיטות ומראי מקומות.

טו] ששים - רמ"א (ה').

א. הלכה.

1. במקום הפסד יש להקל – רמ"א (סעי' א'), לבוש (סעי' ב'), חכ"א (כלל ס"ב סעי' ה'), "מכל מקום במקום הפסד בריח יש להקל ולומר כל מה שנכנס בספק מסייע לבטל (שם ט"ז וש"ך)", עי' גר"א (ס"ק י"ט).
2. היינו במקום הפסד מרובה – ש"ך (ס"ק י"ג), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ג), באה"ט (ס"ק י"ב), חו"ד (חי' ס"ק י"ב), דרכ"ת (ס"ק ס').
3. מראי מקומות – פ"ת (ס"ק י"ג), ערה"ש (סעי' י"ט).

ב. מה נכלל בששים.

1. מכוסים אינם נכנסים כלל לספק – חכ"א (כלל ס"ב סעי' ה'), "ונראה לי דדוקא הקדירות שהם מגולים הם מסייעים לבטל אבל המכוסים אינם נכנסים כלל לספק", משמרת שלום (שפ"ד ס"ק י"ג בא"ד א'), דרכ"ת (ס"ק נ"ז).
2. איסור חריף.
  - (א) הכל חריף, מצטרף – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ג, מש"ז ס"ק ו').
  - (ב) אחד חריף – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ג, מש"ז ס"ק ו').
- (1) אינו מצטרף – חו"ד (חי' ס"ק ח').
- (ג) מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק נ"ו).
3. מחבת אחת.
4. לא נראה ששייך לדין של 'נותן לריח'.

טז] חמץ בפסח [איסור משהו] - רמ"א (ט').

א. מחמיר – תוס' (ע"ז דף סו: ד"ה רבא, "ואם אפו המצות בשבעת ימי הפסח ונמצאת חטה וחמץ באחת מהן כולן אסורות ובתנור נמי יש לאסור דאע"ג דתנורים שלנו ריחא לאו מילתא היא מ"מ נהי דטעם ליכא מ"מ משהו בעלמא איכא ואפי' במעשה תנור דלאו פטום"), רבינו פרץ (הג' הסמ"ק סי' רי"ט הג' ב'), ב"ח (סי' תמ"ז סעי' ה'), עי' הג' מוהר"א אזולאי (סי' תמ"ז ס"ק ב'), "וכן ראוי לנהוג לכתחילה".

1. וכן מוכח מהרי"ף (חולין דף לב.) – "מכדי רב כמאן אמרה לשמעתיא כר' יהודה דאמר מין במינו לא בטיל דא"ר יהודה אין דם מבטל דם ורבנן פליגי עליה דרבי יהודה וקי"ל דכל איסורין שבתורה בששים ואפילו נתערב גופו של איסור בדבר של היתר וכ"ש מריחא בעלמא דלא אסרינן ליה".

ב. מיקל – מרדכי (פסחים סי' תק"ע), שו"ת מהרי"ל (סי' קפ"ו), "כמדומה שנסתפקת כיון דחמץ בפסח במשהו אי ריחא מילתא היא ע"י חמץ דאיכא פיתום. ונראה דאין חילוק למ"ד לאו מילתא היא. וראייה דלוי שרי בשר שחוטא עם בשר נבלה בכל ענין אפי' שניהם מין אחד אפילו למאן דאסר מין במינו במשהו. וכן מוכח התם בפ' כיצד צולין דפריך למ"ד משום תערובת טעמים מה לי גדי וגדי מה לי גדי וטלה, נימא דלא מבעי' גדי וגדי דהוי מין במינו ולר' יודא ולרבי שסידר המשנה הוי מין במינו במשהו אלא אפי' גדי וטלה דמין בשאינו מינו", עי' ברתני (ס"ק י"ד, פלתי ס"ק ז'), ערה"ש (סי' תמ"ז סעי' כ'), "ראיה ברורה משבת".

1. אם ריחא מותר לכתחילה, מסתמא אין איסור משהו.
2. פשט במרדכי – ש"ד (ס"ק ט"ו), חק יעקב (סי' תמ"ז ס"ק י'), א"ר (סי' תמ"ז ס"ק ז', א"ז ס"ק ד'), פלתי (ס"ק ז' ד"ה ומה), מחה"ש (ס"ק ט"ו), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט"ו), בית מאיר (או"ח סי' תמ"ז).

ג. מיקל במקום הפסד – רמ"א (סוף סעי' א'), לבוש (סעי' ב'), מג"א (סי' תמ"ז ס"ק ד'), א"ר (סי' תמ"ז ס"ק ז', א"ז ס"ק ד'), "יש להקל בהפסד ושמחת יו"ט", חכ"א (כלל ס"ב סעי' ז'), "בהפסד מרובה יש לסמוך על המקילין גם בזה בין בצלי ובין בחמין הטמונין לשבת", דעת תורה (סי' תמ"ז סעי' א' ד"ה ובדין).

1. פי', הפסד מרובה – א"ר (סי' תמ"ז ס"ק ז', א"ז ס"ק ד'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ד, ס"ק י"ח אות ו'), חכ"א (כלל ס"ב סעי' ז'), לשונו מובא לעיל, מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק י"ג, "כבר כתב הרב ביו"ד שם דבמקום הפסד מרובה יש לסמוך אסברא ראשונה דגם בחמץ ריחא לאו מילתא היא"), ארחות חיים (סי' תמ"ז ס"ק ז'), כה"ח (סי' תמ"ז ס"ק ל"ג).

א (תוס' שבת כאן), "בש"ע ס"א בסופו (ובמקום הפסד יש לסמוך) נ"ב היינו הפסד קצת מג"א סי' תמ"ז". אפשר במקום היינו הפסד קצת, צ"ל "היינו פתוח קצת". אמנם שו"ר דרכ"ח (ס"ק ס"ו), וצ"ע.
2. האם דוקא פתוח קצת, או אפי' כשפיו סתום - עי' לקמן.

ד. תנור קטן, שפיו סתום.

1. מחמיר, ורק כשפתוח קצת יש להקל במקום הפסד [מרובה].
א (מג"א (סי' תמ"ז ס"ק ה')) – "וכ' רמ"א דבמקום הפסד יש להקל ונ"ל דוקא בפתוח קצת במקום שהעשן יוצא דבסתום לגמרי אף בשאר איסורים כ' רמ"א דאין להקל אלא במקום הפסד ולכן בחמץ אף במקום הפסד אסור".
ב (א"ר (סי' תמ"ז ס"ק ז')).

ג (פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ד, ס"ק י"ח אות ו')) – "חמץ בת"ק וסתום לגמרי דעת המ"א לאסור בה"מ וכן יראה כן והיינו כששניהם מגולים. ומיהו בקטן ופתוח קצת בה"מ שרי בחמץ ותנור גדול וסתום לגמרי בה"מ נמי שרי בחמץ אף בשאר איסורין בעינין ה"מ מ"מ כיון די"א דת"ג לחוד שרי תחלה. ות"ג ופתוח קצת בלא ה"מ נמי שרי בחמץ כיון די"א תחלה מותר בשאר איסורין עיין פרישה ועפר"ח".

ד (דגול מרבבה (ס"ק ב', על רמ"א סעי' א')).

ה (אמרי ברוך (על רמ"א סעי' א')).

ו (יד אברהם (על הרמ"א סעי' א')).

ז (דרכ"ח (ס"ק ס"ז) – "עי' מ"א ... והביאו הדגול מרבבה").

2. במקום הפסד מרובה או בשעת הדחק כמו שמחת יו"ט יש להקל.

א (חק יעקב (סי' תמ"ז ס"ק י')).

ב (פלתי (ס"ק ז')).

ג (חמד משה (סי' תמ"ז ס"ק ה')).

ד (נהר שלום (סי' תמ"ז ס"ק ג')).

ה (גר"ז (סי' תמ"ז סעי' י')).

ו (ח"א (כלל קכ"א סעי' י"ח, חכ"א כלל ס"ב סעי' ז')) – "בהפסד מרובה יש לסמוך על המקילין גם בזה בין בצלי ובין בחמין הטמונין לשבת ואפילו בתנור סתום לגמרי ודלא כמגן אברהם באורח חיים סימן תמ"ז".

ז (אגודת אזור (או"ח סי' ח')) – "ואפילו בתנור קטן וסתום לגמרי יש להקל במקום הפסד מרובה".

ח (חק יוסף (סי' תמ"ז ס"ק ט')).

ט (ארחות חיים (סי' תמ"ז ס"ק ז')).

י (מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק י"ג, שעה"צ ס"ק ט')) – "וכתב המ"א דהרב לא התיר אלא בשיהיה התנור הקטן עכ"פ פתוח קצת במקום שהעשן יוצא אבל בסתום לגמרי לא מקילינן בחמץ אפילו במקום הפסד וכן דעת הא"ר ... אבל רוב האחרונים הסכימו דבהפסד מרובה או בשעת הדחק כגון לצורך שמחת יום טוב יש להקל בדיעבד בצלי אפילו בקטן וסתום לגמרי וכמו בשאר איסורים וכ"ש בחמין הטמונין לשבת דיש להקל במקום הפסד מרובה וכנ"ל".

יא (יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ט, הארוך ס"ק כ')).

יב (דעת תורה (סי' תמ"ז סעי' א' ד"ה ודוקא, בס' ארחות חיים סי' תמ"ז ס"ק ח')).

יג (כה"ח (סי' תמ"ז ס"ק ל"ה)).

יד) עי' ט"ז (סי' תמ"ז ס"ק ג').

3. דעת החו"ד.

א) חו"ד (קיצור הדינים אות ז') – "אסור אפילו בהפסד מרובה".

ב) מקור חיים (סי' תמ"ז ח"א ס"ק ו') – "ובמקום הפ"מ יש להקל. ח"י דלא כמ"א".

ה. חמץ במשהו, יש להקל.

1. בית מאיר (סי' תמ"ז סעי' ב' ד"ה הכלל).

2. בה"ל (סי' תמ"ז סעי' א' ד"ה ויש) – "כתב בספר בית מאיר נראה דאין להחמיר אלא במידי דלא שכיח כלל דהיינו למשל אלו נאפה פת חמץ בפסח עם בשר שמן בזה יש להחמיר משום דנהי דלאו מלתא היא משהו מיהו איכא אבל במה דשכיח כמו נמצא חטה באחד מתבשילין בתנור אין שום סברא להחמיר אפילו בתנור סתום דשייך בו ריחא דזה גרע מתרי משהו שדברו האחרונים שהרי אפילו מבשר שמן ממש אינו [למה דקי"ל כלוי] אלא משהו וזה הריח הבא מן החטה שאף אם כל גופו נתערב אינו אלא משהו ושע"י ריח ולדעת הירושלמי והרמב"ן ללוי באמת אפילו משהו אינו בודאי בכזה כדאי השאלות לסמוך ולהתיר בפרט במקום מניעת שמחת יו"ט ואין ראיה מתוספות שמחמירין אפילו בחטה שהם פוסקים כרב דריחא מילתא היא וכו' ע"ש שהאריך בזה ומסיק כן לדנא".

3. דעת תורה (ארחות חיים סי' תמ"ז ס"ק ח').

ו. הלכה: ו' ציורים - לפי פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ד).

1. תנור גדול, שפיו פתוח לגמרי ככירה - לכתחילה, מותר.

2. תנור גדול, שפיו פתוח קצת - בדיעבד.

א) לפי חו"ד (קיצור הדינים אות ז'), "ותנור גדול ופתוח קצת אפילו בלא הפסד מרובה מותר". עי' הש"ך (ס"ק י"ד).

3. תנור גדול, שפיו סתום - במקום הפסד מרובה יש להקל.

א) לפי פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ד, עי' סי' תמ"ז א"א ס"ק ד'), חו"ד (קיצור הדינים אות ז').

4. תנור קטן, שפיו פתוח לגמרי, ככירה - בדיעבד.

5. תנור קטן, שפיו פתוח קצת - במקום הפסד מרובה יש להקל [משא"כ שאר איסורים].

ז. מותר לכו"ע.

1. תנור גדול, ופתוח – מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק י"ג).

2. אחד מהם מכוסה – מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק י"ג).

3. פת – שו"ע (סי' תס"א).

4. בישול – עי' לקמן סעי' ב', כה"ח (סי' תמ"ז ס"ק כ"ח, ס"ק ל').

ח. דבר חריף.

1. מחמיר – מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק י"א, "כגון באם היה ההיתר דבר חריף ששואב האיסור בקרבו וכ"ש הכא לענין פסח").

2. חכ"א (כלל ס"ב סעי' ז') – "איסור האוסר במשהו ... אבל בהיתר דבר חריף אפילו בתנור גדול ופתוח אסור אפילו בהפסד מרובה (חק יעקב שם)".

ט. חמץ במצה.

1. עי' לעיל גבי ב' כחושים.

י. ללבוש בפסח חולצה שספגה מי בושם וספירט חמץ.

1. עי' לקמן.

יז [סיכום: לפי הרמ"א.

א. פסק כלוי: לפי רש"י רי"ף ורמב"ם.

1. שמחמיר לכתחילה, ומיקל בדיעבד.

ב. לפעמים מותר לכתחילה.

1. דבר גדול, ופתוח לגמרי - מחבר.

2. ב' דברים כחושים - ט"ז, ש"ך.

3. אחד מכוסה - מחבר.

ג. לפעמים מחמיר [אפילו בהפמ"ר].

1. דבר חריף ומגולים - רמ"א.

2. נעשה לריח - ש"ך (ס"ק ט').

3. תחת מחבת אחת ומגולים - רמ"א.

4. פת חמה שמונחת על גבי חבית פתוחה - מחבר (סעי' ד').

ד. לפעמים במקום הפמ"ר יש להקל.

1. פיו סתום, בין תנור גדול או קטן - רמ"א.
2. דברים האסורים בששים - רמ"א (ע"פ הש"ך ס"ק י"ג).
3. איסור משהו, חמץ בפסח [ופתוח קצת, ע"י דגול מרבה] - רמ"א (כדמפרש האחרונים).

יה [בישול בתנור - סעיף ב']

א. בישול, אין ריח.

1. משום שהקדירה מפסקת [נ"מ צלי קדר, לקולא].

(א) ב"י (סי' צ"ז).

(ב) ש"ך (ס"ק ט"ז) - "ומ"ש בד"א בצלי כו' אבל לבשל כו' אפשר דאורחא דמלתא נקט דכל צלי דרך לצלותו בשפוד וצלי קדר חשיב בישול".

(ג) פ"ח (ס"ק ט"ו) - "לאשמועינן דאף צלי בקדרה ליכא למיחש למידי, ונקט צלי סתם משום דסתם צלי ר"ל צלי אש לא צלי קדר, ועל כל פנים הדין פשוט".

(ד) פ"ח (ס"ק ב').

(ה) לחם הפנים (ס"ק י"ח).

(ו) בית לחם יהודה (ס"ק י"ד).

(ז) מנחת יעקב (כלל ל"ה ס"ק ל"ב) - "שאינן ריח המתבשל אוסר. לאו דוקא אלא ה"ה צלי קדרה ג"כ אינו אוסר בריחא וכן כתב הב"י בסי' צ"ז וכ"כ הש"ך בסי' ק"ח ס"ק ט"ז".

(ח) חגורת שמואל (ס"ק ד').

(ט) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח אות ד').

(י) חו"ד (קיצור הדינים אות ה', ח"י ס"ק י"ד) - "מגולה. שאין ריח המתבשלים אוסר, דהקדירה מפסקת. והוא הדין בצלי אם כל אחד בקדירה, [ש"ך ס"ק טז]".

(יא) זבחי צדק (ס"ק ל').

(יב) ערה"ש (סעי' י"ב).

(יג) יד יהודה (הארוך ס"ק כ"ג, הקצר ס"ק ל"א).

(יד) כה"ח (ס"ק מ"ד).

(טו) בדה"ש (ס"ק ע').

2. שבדברים המתבשלים אין הריח גדול כל כך [ממילא נפ"מ לבשול בזמן רב].

(א) ע"י לבוש (סעי' ב').

(ב) מג"א (סי' תמ"ז ס"ק ה' ד"ה וכו') - "שרמ"א כ' דאם התנור סתום אף בבישול אסור אפי' בדיעבד ... ואף שהב"י בסי' צ"ז חולק על הרשב"א ומביא ראיה מהגמ' שהטעם משום שהקדירה מפסקת ולכן בש"ע לא סיים מ"ש הרשב"א שאין ריח המתבשל כ"כ אוסר וא"כ אף בהטמנה או בצלי קדר בתנור יש להקל מ"מ נ"ל לדברי הרשב"א נכונים דהא אע"פ שהריח אינו יוצא מהצדדים מ"מ יוצא מלמעלה והא ראיה דגבי פשטי"ד בעינן שלא יהיה בו נקב למעלה והא דמשני בגמ' כעין ב' קדירות פרש"י שפוד מכאן ושפוד מכאן ותל גדול של גחלים או עפר באמצע עכ"ל משמע דוקא תל גדול שא"א לריח לעלות מעל גביו אבל הפסק קדירה לא חשיב והא דמשני מעיקרא בשתי קדירות הבין המקשן דמיירי בבישול ובישול אין לו ריח לכן מקשה ס"ד ע"ש וא"כ חמין הטמונים דינו כצלי ומכ"ש צלי קדר כדרך שעושים ב"ט".

(ג) כרתי (ס"ק ט"ו, פלתי ס"ק ח') - "ולכן יש להחמיר בצלי קדר".

(ד) חכ"א (כלל ס"ב סעי' ג') - "בבישול דלא שייך ריח כל כך מותר לכתחלה כשהתנור פתוח קצת אבל אם סתום מכל הצדדים והאיסור וההיתר שניהם מגולים כדרך שמטמינים החמין לצורך שבת אפילו בדיעבד אסור שהרי נראה בחוש שיש ריח גדול בהטמנה של שבת (מגן אברהם סימן תמ"ז)".

(ה) ע"י אמרי ברוך (על ש"ך ס"ק ט"ז).

(ו) מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק י"ג) - "והוסיף המ"א עוד דחמין הטמונים לשבת (שקורין צאליני"ט) אע"פ שמבשלין אותם בקדירה כיון ששוהין שם זמן רב והתנור סתום מכל צדדיו ריחן חזק ודינן כצלי וממילא אף בהפסד מרובה אסור בחמץ לדעתו וכנ"ל".

3. מראי מקומות - רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א), ב"ח (סי' צ"ז), דרכ"ת (ס"ק ע'), עמק התשובה (ח"ח סי' פ"ח), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ל"ו).

(א) חכ"א (כלל ס"ב סעי' ב') - "במה דברים אמורים בצלי שצלאו על השפוד אבל אם בא לבשולן או לצלותן בקדירה (ש"ך ס"ק ט"ז) זה לעצמו וזה לעצמו אפילו בתנור קטן ופיו סתום מותר אף על פי שהקדירות מגולין למעלה ויש אומרים דבצלי קדר אסור ודינו כצלי דדוקא בבישול מותר דאין ריח המבושל מפטם כל כך (מגן אברהם בסימן תמ"ז)".

ב. רמ"א (סעי' ב') - "ודוקא שהתנור פתוח קצת, אבל אם הוא סתום מכל הצדדים כדרך שמטמינים החמין לצורך שבת, אסור".

1. רק לזמן רב - מג"א (סי' תמ"ז ס"ק ד' ד"ה וכו'), א"ר (סי' תמ"ז ס"ק ז'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ז, ס"ק י"ח אות ד'), חו"ד (קיצור הדינים אות ה'), חכ"א (כלל ס"ב סעי' ג'), סתום מכל הצדדים והאיסור וההיתר שניהם מגולים כדרך שמטמינים החמין לצורך שבת

אפילו בדיעבד אסור שהרי נראה בחוש שיש ריח גדול בהטמנה של שבת (מגן אברהם סימן תמ"ז) אבל אם מבשל בחול בשעה ובשתיים וסותמין התנור לפי שעה אין להחמיר כי אם בהטמנה של שבת"), מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק י"ג, בה"ל שם סעי' א' ד"ה ששייך, "עייני במ"א שמסיק דהא דמחמיר הרב ביו"ד סי' ק"ח ס"ב בהג"ה בשעה התנור סתום לגמרי אף בבישול [אם לא בהפסד מרובה] דוקא בחמין הטמונין לשבת דכיון ששוהין זמן רב בתוך התנור והתנור סתום מכל צד ריחן חזק ודינו כצלי אבל בסתם בישול אף ששוהין שעה או שתיים אין להחמיר"), בדה"ש (ס"ק ע"ג).

2. מראי מקומות – שעה"צ (סי' תמ"ז ס"ק ה').

3. לחמץ בפסח.

א) אסור – מג"א (סי' תמ"ז ס"ק ד' ד"ה וכו').

ב) הפמ"ר – א"ר (סי' תמ"ז ס"ק ז'), חכ"א (כלל ס"ב סעי' ז'), "בהפסד מרובה יש לסמוך על המקילין גם בזה בין בצלי ובין בחמין הטמונין לשבת ואפילו בתנור סתום לגמרי"), מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק י"ג, "וכ"ש בחמין הטמונין לשבת דיש להקל במקום הפסד מרובה").

ג) בדיעבד – פרה"ח (סי' תס"א ס"ק ה' ד"ה ועל).

ג. הלכה.

1. מותר לכתחילה – רשב"א (תוה"ב הקצר ב"ד ש"א י, "ואם בא לבשלן בקדירה זו לעצמו וזו לעצמו אפילו בתנור במקום צר ואפי' פי הקדירה מגולה מותר. ואפילו לכתחילה שאין ריח המתבשלין גדול כל כך"), ר"ן (ע"ז דף ג:), מחבר (סעי' ב', ב"י סי' צ"ז ס"ק ג') (ב' ד"ה וכתב עוד).

2. חמין שהטמינום.

א) אסור – ע"י יש"ש (פרק ז' סוף סי' י"ד, או"ש סי' ל"ה אות י').

ב) הפמ"ר – רמ"א (סעי' ב'), ב"ח (ס"ק ב' ד"ה כתב, "והכי מסתברא"), ע"י ש"ך (ס"ק י"ח), חק יעקב (סי' תמ"ז), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח אות ה'), חוונ"ד (קיצור הדינים אות ו'), חכ"א (כלל ס"ב סעי' ג'), "ובמקום הפסד מרובה אפילו בחמין הטמונים לשבת יש להקל (חק יעקב סימן תמ"ז)", יד יהודה (הארוך ס"ק כ"ג, הקצר ס"ק ל"ב).

יט [מרדה - סעיף ג']

א. תוס' (ע"ז דף סו: ד"ה רבא) – "אם שמנונית האיסור על המרדה שקורין פאל"ה בלע"ז אסור ליתן היתר עליה כל היום מיהו כשאינה בת יומא מותר להשתמש בה לכתחלה ולא גזרו שאינה בת יומא אטו בת יומא אפילו לכתחלה כיון דלא אפשר שהרי העובד כוכבים לא ישמע לו לעשות מרדה חדשה בכל פעם ופעם שישפוך עליה של איסור".

1. היתר מיוחד לפת, כיון שעל לחם יחיה אדם.

א) מנחת יצחק (ה"ג סי' ס"ו אות ה') – "דברי כ"ת, שהביא מדין מרדה (ביו"ד שם) /יו"ד סי' ק"ח/, והוא מדברי התוס' (בע"ז ס"ו ע"ב), דמותר להשתמש במרדה של עכו"ם הבלועה משמנונית של איסור, כשהיא אינה בת יומא, שהרי העכו"ם לא ישמע לו לעשות מרדה חדשה בכל פעם שישפוך עלי' של איסור והיכא דלא אפשר לא גזרו שאינה בת יומא אטו בת יומא, ובטו"ז שם כתב, ע"כ הותר לישראל להשתמש בה לכתחילה, ועל כרחק דלא דמי למה דאיתא (שם בסי' קכ"ב סעי' ז'), דאסור לומר לעכו"ם בשל לי ירקות בקדירתך, דהתם אפשר בהגעלה או בענין אחר, וא"כ בנדון דידן נמי, דמיירי במאפי' של נכרים, היכא דא"א ללבן את הטס שבתנור עד שיהו נצוצות נתזין, באינו בן יומו סגי ללבנו עד כמה שאפשר עכ"ל, - והנה הגם שהטו"ז שם הסביר סברת התוס' שהרי אנו קונין פת עכו"ם ואין להם אלא מרדה אחת שמוציא עלי' איסור ואי אפשר להזהר מזה, וי"ל דוקא בפת עכו"ם, דהוי חיי נפש ועל פת יחי' האדם, דמה"ט הקילו בפת עכו"ם יותר מבישול עכו"ם כמבואר בירושלמי והובא בש"ך (סי' קי"ב סק"ו). ע"כ נקרא לא אפשר גם לענין נד"ד, אבל לא במקום אחר, וכמבואר בתשו' כתב סופר (או"ח סי' פ"ז), בנוגע לשאלת הצוקער/הסוכר/, ובבית החרושת של נכרי, וא"א להגעיל הדפוסים שלא יתקלקלו, ומ"מ החמיר גם באינו בן יומו, מטעם דברי הש"ע /יו"ד/ (בסי' קכ"ב) הנ"ל, דמ"מ י"ל דגם חררות (ביסקוויטים) הוי בכלל פת, לפי המבואר שם (סי' קי"ב ס"ו), כיון דאם קבע עליהם מברך המוציא דינם כפת ממש עיין שם".

ב) שבט הלוי (ח"י סי' קי"ז) – "שאלה, אודות הגבינות שמייצרים אותם באמבטיות שעושים גבינות עכו"ם, באופן שאינם ב"י, במעלות חום של יס"ב, האם אפשר להתיר עשיית הגבינות לכתחילה בכלים הללו, כי הנכרי לא ישמע לנו להגעיל אותם, ודומיא דמרדה ביו"ד סי' ק"ח ס"ג, או דדוקא בפת התירו משום קולא דחיי נפש, והאם אפשר לערות מכלי ראשון, או לפגום את האיסור הבלוע. תשובה, אם מרתיחים המים תוך האמבטיא שעי"ז נעשית האמבטיא כלי ראשון א"א להתיר לכתחילה גם אינו ב"י כמבואר סי' צ"ה וקכ"ג וכמה מקומות, ומה שכ' מרדה בסי' ק"ח דמתירים אינו ב"י, בפת הקילו טפי. ולענין ...".

2. אפילו שאר דברים.

א) ויען יוסף (יו"ד סי' ל"ח) – "שלדעתי ג"כ נכון שלא יפסיק מליתן ההכשר על הטשאקלאד ... נראה לענ"ד לדמותו למה דמבואר ביו"ד סי' ק"ח ס"ג דהיכא דאי אפשר בענין אחר, שהעכו"ם לא ישמע לו לעשות מרדה חדשה, הוי גם לכתחילה כמו דיעבד".

3. הגר"י בעלסקי זצ"ל (דף הכשרות שנה כ"ט גליון ה' עמ' ג') -

Rav Belsky zt"l took a middle ground approach. The heter of marda should only be applied to those utensils that we cannot function without. For example, a spray dryer can be considered a "marda", since today almost every product contains spray dried ingredients, and without kashering spray dryers there would be almost nothing left to eat. Rav Belsky explained that there is a safek as to whether a spray dryer should be kashered with halalah or with libun. If it only requires halalah, it can be kashered, but if it requires libun,

because these machines are several stories tall, that would be impossible. Rav Belsky would say that if a spray dryer cannot be kashered except with libun, then it need not be kashered at all. It would qualify for the heter of marda, and it should just be cleaned out and wait 24 hours. However, since there is a tzad that hagalah is effective, after 24 hours we must do hagalah as well. In truth, one can argue that the heter of marda is only necessary when a Yisroel asks a non-Jew to cook for him, not when a non-Jew cooks to sell to other non-Jews. In this case, when it is aino ben yomo, Igros Moshe (YD 2:41) writes that the need to kasher is only because of "michuar ha'davar" (it is repulsive) to give a hechsher without kashering. One can argue that since we are kashering with hagalah, which might be adequate for a dryer, it is no longer michuar to give hashgacha.

ב. רק כלי של נכרי, או ה"ה כלי של ישראל.

1. רק כלי של נכרי.
- א) פ"ח (ס"ק ט"ז) – "כיון דלא אפשר שהרי העכו"ם לא ישמע לו לעשות מרדה חדשה בכל פעם שישפוך עליה איסור, תוספות ז"ל [עבודה זרה סו, ב ד"ה רבא]. ולפי זה מרדה של ישראל אפילו שאינה בת יומא אסורה".
- ב) כ"ה (ס"ק ט"ז) – "וכתב הפרי חדש (ס"ק ט"ז) זה הכל אם המרדה של א"י, אבל של ישראל גזרינן".
- ג) פ"ג (שפ"ד ס"ק י"ט) – "עש"ך ועמ"ש בט"ז דשל ישראל אסור באב"י".
- ע"י פ"ג (מש"ז ס"ק ח') – "עט"ז משמע אף מרדה איסור של ישראל אינה בת יומא שרי והפ"ח אות ט"ז אסור במרדה של ישראל אינה בת יומא ואפשר הט"ז גם כן במרדה של עובד כוכבים התיר לישראל להשתמש בבית האופה וזה שהשיג על הלבוש ומהכא שמעינן דאף מרדה שאין אסור כ"א כ"ק אפ"ה של ישראל אסור אב"י וכן כלי הנאסר כ"ק נמי אסור באב"י אף דיש ששים נגד הקליפה עס"י ס"ט וצ"ח והבן".
- ד) אמרי ברוך (על הט"ז ס"ק ח') – "נ"ב, בפרי חדש [ס"ק טז] כתב דבמרדה של ישראל אפילו באינו בן יומו נמי אסור".
- ה) דרכ"ת (ס"ק ע"ט) – "עבאה"ט מ"ש פ"ה שהעכו"ם לא ישמע לו לעשות מרדה חדשה וכ' בפ"ח ס"ק ט"ז ולפ"ז במרדה של ישראל אפ"ה שאינה ב"י אסורה עיין שם וכ"כ בכ"פ ובמ"ז סק"ח ושפ"ד ס"ק י"ט לדינא עיין שם".
- ו) בדה"ש (ס"ק פ').

2. מראי מקומות.

- א) ח"ק יעקב (סי' תנ"א ס"ק נ"ד) – "וגדולה מזו ראיתי אצל מו"ח זקיני הגאון מהר"ש זצ"ל שלא אסר הרחת כשנשאלה לפניו ממצה נפוחה או כפולה, מהטעם [ה]נ"ל, דחשיב כמו דיעבד, כי לא ימלט ברוב אפיות שלא יאסור אחד מהם משום נפוחה או כפולה ותצטרך בכל פעם מרדה חדשה, גם התנור יאסור ולהסיק שנית וכהאי גוונא, והתורה חסה על ממון ישראל. ועוד ...".
- ב) חלקת יעקב (יו"ד סי' כ"ב) – "לכאורה זה הדין דמרדה ביו"ד סימן ק"ח ס"ג דבאינו בן יומו מותר אף לכתחילה משום דאי אפשר בענין אחר, וכבתוספות ע"ז ס"ו ד"ה רבא, ועי"ש בטו"ז ס"ק ח' ובמשבצות שם דלטו"ז אף במרדה של ישראל מותר לישראל להשתמש בבית האופה, רק להפ"ח אסור, ובני"ד לפר"ח בלאו הכי ליכא החשש דאבקת חלב ... באופן שבני"ד יש לסמוך על הטו"ז דאף במרדה של ישראל מותר להשתמש בבית האופה לכתחילה, דמה לי מרדה או רשת היינו הך. ועוד, בני"ד אף דבעל החרושת הוא ישראל, אבל כשאינו רוצה בענין אחר הוא כעכו"ם, דבזה תלוי הדבר, כלשון התוס' בע"ז ס"ו שהרי העכו"ם לא ישמע לנו לעשות מרדה חדשה, ומה לי עכו"ם או ישראל אם אינו רוצה לישמע לנו, ועי' טו"ז סימן צ"א ס"ק ב' שמביא לת"ח כלל י"ז וז"ל ושעה"ד כגון שנתאכסן בבית עכו"ם כדיעבד דמי עכ"ל. ועי' בח"י סי' תנ"א ס"ק נ"ד שכ' בשם פוסק אחד, על הרחת של חמץ וז"ל אפשר שאם ימרקנה הרבה ויחמנה בתוך התנור שרי, דכבכ"פ, וסיים הח"י אף דלא קיי"ל כות"י, מכל מקום בנפוחה וכפולה שהיא גופא חומרא בעלמא, לא אסרינן הרחת אפ"ה לכתחילה, וכן נוהג הגאון מו"ה וואלף עכ"ל. ואף שקשה לדמות ני"ד לנפוחה וכפולה, מ"מ חזינן דע"י המרקת המרדה בחום של התנור י"ל שנתייבש הבלוע שמה. ובאמת מצינו ...".

ג. כלי נכרי אבל בבית ישראל.

1. מחמיר.
- א) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ה, האורך ס"ק כ"ה) – "משום דא"א בענין אחר. היינו כיון שאופה בבית עכו"ם והעכו"ם לא ישמע לו לקנות מרדה חדשה בכל פעם על כן מותר גם לישראל להשתמש בה. אבל בבית ישראל בודאי דינו כמו כל כלי שאינו ב"י מאיסור דאסור להתשמש בה".

ד. מראי מקומות.

1. שרידי אש (ח"ב סי' ל"ה) – "ומ"ש ע"ד הכלים, שהעכו"ם מושחים בשמן חזיר והביא בשם רב גאון אחד לדמותו להא דיו"ד סי' ק"ח סע' ג' גבי מרדה שנתן עליה שמנונית של איסור וכו' שכשאינה בת יומא מותר להשתמש בה משום דא"א בענין אחר - לענ"ד אין זה דומה, דהתם לא ישמע לנו העכו"ם והוי כדיעבד, משא"כ הכא אפשר לו לקנות כלים אצל ישראל, או אפשר לו להגעילם. ובודאי שצדק כת"ר דיותר יש לדמותו לתנור שטחו באל"ה וכו'. ואולי י"ל שהכלים מתקנחים יפה, עי"ש בט"ז ... ולהכי בני"ד אי רגילים בזה ודאי שאין להתיר בלא הגעלה".

פסחים (דף עו:; ע"ז דף סו:): – "הרודה פת חמה ונתנה ע"פ חבית של יין של תרומה, ר"מ אוסר, ור' יהודה מתיר, רבי יוסי מתיר בשל חיטין ואוסר בשל שעורים, מפני שהשעורים שואבות; מאי לאו בהא קמיפלגי, דמר סבר: ריחא מילתא היא, ומר סבר: ריחא ולא כלום הוא; לרבא ודאי תנאי היא, לאביי מי לימא תנאי היא. אמר לך אביי: לאו מי איתמר עלה, אמר רבה בר בר חנה אמר ר"ל: בפת חמה וחבית פתוחה, דברי הכל אסורה, בפת צוננת וחבית מגופה, דברי הכל מותרת, לא נחלקו אלא בפת חמה וחבית מגופה, בפת צוננת וחבית פתוחה, והא דידי נמי כפת חמה וחבית פתוחה דמי".

א. הלכה: פת חמה שמונחת על גבי חבית פתוחה של יין נסך.

1. מחמיר – מחמיר (סעי' ד'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"א), זבחי צדק (ס"ק מ'), ערה"ש (סעי' כ"ג), כה"ח (ס"ק נ"ח).
  2. מיקל – פ"ח (סוף ס"ק י"ח).
  3. במקום הפמ"ר יש להקל – סולת למנחה (כלל ל"ה דין י"א).
  4. מראי מקומות – כרתי (ס"ק י"ח), גר"א (ס"ק כ"ט), בדה"ש (ס"ק פ"ח).
- (א) חכ"א (כלל ס"ב סעי' ט') – "ובמקום הפסד יש להתיר בסתם יינם (כרתי ופלתו)".

הנאה ע"י ריח

סעיף ה' - סעיף ז'

כא | בת תיהא - סעיף ה'.

ע"ז (דף סו:): – "האי בת תיהא, עובד כוכבים בדישראל ש"ד; ישראל בדעובד כוכבים. אביי אמר: אסור, רבא אמר: מותר. אביי אמר אסור, ריחא מילתא היא; רבא אמר מותר, ריחא לאו מילתא היא".

א. הטעמים.

1. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק צ"ב, בי ד"ה מותר עמ' ע', "ועיין בפנים ששה טעמים לדין זה ועוד טעם שביעי...").

ב. רק בפיו או גם באפו.

1. רק בפיו – ע"י ר"ח (הו"ד בר"ן ע"ז דף לב., וריב"ש סי' רפ"ח, אמנם ע"י תוס' ע"ז סו: בשם הר"ח לפירוש אחר), ערוך (ערך תה הרביעי), אמונת שמואל (סי' מ"ה), "מה שמריח בחוטם לכ"ע לא מחזי כשותה אלא דחשיב כמו הנאה ואסור דווקא בי"נ וכיוצא בו שאסורי בהנאה", גר"א (ס"ק ל"א), "מותר לשאוף בפיו. ר"ח וערוך ובוזא מתורץ קושית תוס' י"ב ב' ד"ה אלא הקשה כו' דבפיו ודאי לאו מילתא היא. ר"נ (ע"כ)".
2. אפילו בפיו – פ"ח (ס"ק כ"א), כרתי (ס"ק כ'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ד, ס"ק כ"ו), חכ"א (כלל ס"ב סעי' י'), "מותר לשאוף בפיו או בחוטם ריח יין נסך דרך נקב שבחבית לידע אם הוא טוב דליכא הנאה", דרכות (ס"ק צ'), כה"ח (ס"ק ס"ב), בדה"ש (ס"ק צ"ג), מעדני השלחן (ס"ק פ"ו).
3. מראי מקומות – יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ט).

כב | טאב"ק.

א. מיקל.

1. שער המלך (מאכ"א פרק י"א הל' ג').
2. פת"ת (ס"ק ג') – "עיין בשער המלך ... בענין אבק הטיטו"ן הנקרא טאב"ק הניקח מן עובדי כוכבים אי מותר לשאוף אותו כי יש מפקפקים בדבר כי לפעמים מזלפים אותו בסתם יינם והאריך מאד בזה והעלה דאף לדעת רובא דרבנותא שפסקו דסתם יינם אסור בהנאה מ"מ שרי לשאוף הטאב"ק דזה ממש כההיא דבת תיהא דשרי לכ"ע והלכה פסוקה היא זולת סברת איכא מ"ד שכתב הרי"ף וכ"ש בנ"ד דאיכא לספוקי שמא יש ס' נגד היין שמזלפין דבהא לכ"ע ריחא לאו מלתא ואף דכל זה אינו אלא בהניח יסוד שמה שמזלפין אינו אלא כדי ליתן בו ריח האמנם אכתי איכא לספוקי שמא נותנין יין לחזק הטאב"ק דא"כ אין להתיר מטעמא דריחא ל"מ דמ"מ הרי הוא נהנה מגופו של איסור שעל ידי היין מתחזק הטאב"ק. מ"מ יש להתיר בשופי דכיון דקיי"ל די"נ מין בשא"מ בטל בס' ובנ"ד איכא לספוקי שמא יש בו ס' הוי ספק דרבנן לקולא כיון דסתם יינם דרבנן ודמי לדלעיל סימן צ"ח בנשפך ... כ"ש בנ"ד דאיכא ספיקי טובא אעיקרא דמילתא אי סתם יינם בזה"ז אסור בהנאה ושמא מה שנותנין בו יין אינו אלא כדי ליתן בו ריח ושמא יש בו ס' ע"ש שהעלה כן הלכה למעשה".
3. כה"ח (ס"ק ס"ה).

ב. מחמירים: אם נתנו בו ריח מאיסורי הנאה.

1. ערה"ש (סוף סעי' כ"ה) – "ובעשב מעלה עשן שקורין טאב"ק אם נתנו בו ריח מאיסורי הנאה אסור להריחו ולעשן בו אבל מסתם יינם מותר".
2. ע"י בדה"ש (בי ד"ה ואסור, עמ' ע"ה).
3. ע"י דעה ברורה (יוסף דעת ד"ה לשאוף).

ג. לענין פסח - ע"י סי' תס"ז.

1. מחמיר.
  - (א) מג"א (ס"ק י').
  - (ב) חק יעקב (ס"ק כ"ב).
  - (ג) גר"ז (סעי' כ"ד) – הטאב"ק דרך לשרותו בשכר בקצת מקומות צריך לסוגרו בחדר או לעשות מחיצה לפניו וכן הכרכום במקומות שנוהגין בו איסור".
  - (ד) מ"ב (ס"ק ל"ג) – "עוד כתבו כי הטאב"ק דרך לשרותו בשכר בקצת מקומות וצריך לסוגרו בחדר או לעשות מחיצה לפניו".
2. מיקל.

(א) יחזה דעת (ח"ב סי' ס"א, ע"ש באריכות לשאר שיטות ומראי מקומות) – "ובשו"ת השמים החדשים (חלק או"ח סימן כא) הביא להלכה דברי הגאון יעב"ץ הנ"ל. וכן כתב להקל בשדי חמד (מערכת חמץ ומצה, סימן א' אות ג'). ושכן עמא דבר. וכן כתב בשו"ת מלמד להועיל (חלק או"ח סימן קו). וכן עיקר".

3. מראי מקומות – תשובות והנהגות (ח"ה סי' קכ"ד).

(א) פסקי תשובות (סי' תס"ז אות י') – "כתבו הפוסקים לענין טבק הרחה שהיו מערבבים בו מוצרי חמץ (כמובא במ"ב כאן סקל"ג), כי אף שהחמץ נפסל מלאכילת כלב ונתבטל מתורת חמץ כבר לפני פסח, מ"מ כיון שתרכובות החמץ משפרים את הריח של הטבק ונהנה מכך הרי הוא בגדר 'אחשביה' (עיין סי' תמ"ב סעי' ד'), כיון שהתקינו ועשאו כדי להריח בו, וצריכים למוכרו במכירת חמץ לנכרי, ויש שהקילו בזה משום שכיון שכבר נתבטל ונפסד החמץ קודם פסח אין הריח הטוב הנודף ממנו נחשב כריח של חמץ וגם שאין זה כדרך הנאתו (כי חמץ נעשה לאכילה ולא להרחה), ויש שכתבו שעישון סגריות שהוא דרך הפה גם המקילים הנ"ל יודו שיש להחמיר אם יהיה מעורב בהם תרכובת של חמץ, ולכן מקפידים שיהיה הכשר לסגריות שלא יהיה מכיל תרכובות של חמץ".

ד. מראי מקומות.

1. חשוקי חמד (ע"ז דף סו:): – "שאלה. ראובן הוא אדם חלש בטבעו, וכדי שיוכל לצום ביום הכיפורים צריך לשכב במיטה רוב היום, אך יש שעות מספר שיכול לבא לבית הכנסת, רק בתנאי שיריח טבק מיוחד כל כמה דקות להשיב נפשו, הטבק עשוי עם תערובות יין נסך של עובדי כוכבים, האם מותר לו לבא לבית הכנסת ולשאוף את הטבק בשעת הצורך, או שמא עדיף שישכב בבית, ולא יריח טבק זה. תשובה. בשער המלך (פי"א מהלכות מאכלות אסורות ה"ג) דן האם מותר לשאוף טבק שזילפו עליו סתם יינם, והאריך בזה ומסקנתו שיותר, וזאת לפי דאיתא בעבודה זרה דף סו ע"ב האי בת תיהא [נקב נוקבים במגופת חבית להריח את היין לבודקו אם יכול להתקיים] עובד כוכבים בדישראל שפיר דמי, ישראל בדעובד כוכבים, אביי אמר אסור, רבא אמר מותר, אביי אמר אסור ריחא מילתא היא, רבא אמר מותר ריחא לאו מילתא היא. ורוב הפוסקים פסקו כרבא שריחא לאו מילתא. וכ"ש בנידון דידן דאיכא לספוקי שמא יש ס' נגד היין שמזלפין דבאה לכו"ע ריחא לאו מילתא. הביאו הפתחי תשובה (יו"ד סימן קח סק"ג). מאידך כתב המשנה ברורה (סימן תסז ס"ק לג) בשם החיי אדם שחקר אצל האומנין שעושין שנו"ף טבא"ק [דהיינו ששואפין בחוטם] מלחלחים הפעקיל טבא"ק ביין נסך וידוע שיין נסך אסור בהנאה מדינא, וא"כ ראוי ליזהר שלא לשאוף אותו טבא"ק אף כל השנה. והוסיף החיי אדם (ציינו השער הציון ס"ק נז) ומה שנוהגין להקל בסתם יין אינו אלא מטעם הפסד מרובה, עיין ביורה דעה סימן קכג, עכ"ד. ואולי אי יכולת לבא לתפילה בבית הכנסת נחשב להפסד מרובה, כי יפסיד את הוידוי ברבים וקריאת התורה".

כג | להדליק סגריה מנר חלב.

א. מחמיר.

1. כנה"ג (סי' צ"ב הג' ב"י ס"ק ע"ה, סי' ק"ה הג' הטור ס"ק י"ד) – "ומחברו בניצוק ומסתמא דוקא לכתחילה ... ומכאן אסרתי לשתין מעלה עשן הטוטון שלא להדליקו מנר של חלב דולק לפי שהבל הנר עולה לטוטון ואוסרו כמו שעושה מחם לצונן לטמאו וכמו שעולה מנר דולק לכלי כשר שיש בו שומן (כשר בשר) [בשר כשר] שאסר המרדכי. ועוד ראה ממ"ש הרא"ש בתשו' כלל כ' סימן כ"ה והביא ריב"ה בס"ס צ"ב על מחבת של חלב שנתנו בכירה תחת קדירה של בשר מפני שהזיעה עולה ונבלע' בקדירה ואוסרתן אף כאן זיעת הנר עולה ואוסר לטוטון. ויראה דאף על גב דבנדון המרדכי בדיעבד מותר וגם אם האיסור למעלה מותר ה"ד בנדון דידיה שהוא על ידי עירוי, אבל כאן שמדביקין הטוטון עם השלהבת אין חילוק בין הנר למעלה או למטה ובין לכתחילה לבדיעבד ...".
2. בני חיי (יו"ד סי' ק"ה על הבי"י אות ד', ע"י השמטות שם) – "ומצאתי ראייה ברורה לע"ד שהוא אסור מדינא בהרמב"ם ז"ל ח"ג ה' טומאת אוכלין פ"ז וז"ל הניצוק אינו חיבור ... עכ"ל הרי מבואר בדבריו שעשן החמין אף שאין בו ממש כמשקין הוא ומטמא את המשקה הצונן דוק מינ' ואוקי באתרין שלהב הנר הנמשך מן החלב מתערב בטוטון ונמצא שואב חלב ופוק חזי כמה הלכתא רבוותא למדו הפוסקים ז"ל מדיני טומאה וטהרה לדיני איסור והיתר כן נלע"ד".
3. לקט הקמח (ריש הל ט"ב) – "הנהגתי עצמי להזהר בכל ימות השנה מלהדליק הטאב"קו מנר של חלב מפני שראיתי להגאון הרב רבי דוד גרשון זלה"ה שהיה נוהר מחמת כי ראה בחלומו שהיו מנדין אותו ושאל על מה ועל מה וענו אותו כי אכל חלב והוא חזר לומר שידוע לו כיצד אכל החלב ואמרו לו שלפי שהיה מדליק העשב הזה משלהבת הנר של חלב שהיה נחשב לו כאילו אכל חלב ומחמת חלום זה קיבל עליו שלא לעשות עוד כדבר הזה ...".
4. שלחן גבוה (סי' ק"ה ס"ק י"ב) – "כנסת הגדולה ... בני חיי ... וכן זה נעלם מעיני הפר"ח בסי' ק"ח ... וכן ראיתי בלקט הקמח בריש הל ט"ב, שגם להדליק מראש השלהבת אסור לפי הניסיון דלא כפר"ח דכתב ... מפני שראיתי להגאון הר"ר דוד גרשון ז"ל שהיה נוהר, מחמת כי ראה בחלומו שהיו מנדין אותו ... שאין להקל בדבר הזה, בין לפי הדין בין לפי החלום".

ב. מיקל.

1. לחם הפנים (ס"ק נ"ה, בהג"ה) – "עי' בחוקי דעת על הישי"ש שם הוכתי עפ"י ראיית ברורת היתר גמור להבעיר השפופרת של הטובי"ק משלהבת של נר חלב ע"ש ... רק שצריך לזהר שלא יטיף לתוך פיפק"א כנ"ל".

ג. בעל נפש יחמיר.

1. פר"ח (ס"ק כ"ג) – "יש להזהיר לאלו ששותים הטוטום דהיינו פיפ"ה של טבאק"ו שלא יבעירוהו מנרות של חלב לפי ששואב הלחלוחית של חלב שעל פי הנר. ומסתברא דהיינו דוקא כשמקרב הדואי"ה הפיפ"ה אצל הפתילה הדולקת ומבעירה משם, אבל להבעיר מראש השלהבת שהיא רחוקה מהפתילה דהתם מקלא קלי איסורא וליכא ממשא שפיר דמי. ובעל נפש יחוש גם לזה".
2. חכ"א (כלל ס"ב סעי' י"ב) – "השותים טיטון ראוי לבעל נפש שלא יבעירו מן הנר של חלב לפי ששואב לחלוחית החלב שעל פי הנר אם מקרב השפופרת אצל הפתילה הדולקת ומבעירו משם אבל מותר להבעיר מאש השלהבת שרחוקה מהפתילה דהתם מקלי קלי איסורא וליכא ממשא ובעל נפש יחוש גם לזה משם לך לך כו' (עיין פרי חדש שם)".

ד. מראי מקומות – חגורת שמואל (ס"ק כ"ח). דרכ"ת (ס"ק פ"ט), מעדני השלחן (ס"ק צ"ב), מעדני אשר (סי' קכ"ד).

1. משאת משה (יו"ד ריש סי' ד') – "והן רבים לא חשו להא ויש להם על מה שיסמוכו דאיסור דחלב מיקלא קלי ...".
2. באה"ט (מהרי"ט, סי' צ"ב ס"ק מ"ב), הו"ד בגליון מהרש"א (סי' צ"ב על המחבר סעי' ט') – "כנסת הגדולה ... ופרי חדש ... לקט הקמח ... והג"ה לחם הפנים ... עיין [ישמח ישראל אות ח] בחוקי דעת [אות לט] ועל כל פנים תלמיד חכם אסור לעשות זה".
3. שע"ת (או"ח סי' ר"י ס"ק ד') – "וכ' מח"ב שם כמה דינים בענין זה כי יש מתירין להדליק הפיפא מנר של חלב ופר"ח מתיר להדליק מראש השלהבת ובלה"ק כ' בשם הרב מו' דוד גרשון שסיפר לו שראה בחלום שהיו מנדים אותו בשמים על הדלקת הפיפא מנר של חלב ועיין במשאת משה חלק יו"ד סי' ד' שכ' שאם אחד נזהר אסור למי שאינו נזהר להדליק מנר של חלב וליתן לחבירו הנזהר ע"ש ועיין ביו"ד סי' קי"ט בש"ך שם וע"ש שאף הנזהר ביום טוב ראשון אבל ביום טוב שני נוהגין היתר וכן היו נוהג הגאון בעל מחנה אפרים ורבנן קשישי וכן אני נוהג וכו' דבמקומות שהוא לכול נפש ורבים שתו יש היתר אבל במקומות דמיעוטא הם שותים אסור וע"ש מ"ש מח"ב ע"ש וצ"ע ...".
4. פת"ת (סי' צ"ב ס"ק ז') – "עבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל אם מותר להדליק שפופרת של טובאק מנר של חלב ועיין בספר בני חייא בס' ק"ה אות ד' שהביא ראייה שאסור מדינא ולא מחמת מדת חסידות וע"ש בהשמטות שהוא בעצמו חזר בו ודחה ראייתו ע"ש. ובתשובת ש"ב הגאון מוהר"ר שבת"י כ"ץ ז"ל כת"י ראיתי שכתב נראה להביא ראייה מרש"י בשבת ד' כ"ב גבי אי מדליקין מנר לנר משום אכחושי מצוה משמע באותה הדלקה מקבל קצת שמן ומאי דפירש"י דמחזי קאי על אור ועיין בזה ביו"ד סי' רע"ד בט"ז ובנה"כ שם שפירש כן דברי רש"י וא"כ ה"ה בשפופרת שואף החלב אכן לפמ"ש הכו"פ דחלב נ"ט לפגם ומתוך כך התיר אם נטף חלב על הכלי א"כ ה"ה בנדון זה הוי נ"ט לפגם בחלב עצמו עכ"ד. ולע"ד היתר זה צ"ע דדוקא בדיעבד התיר בעל כו"פ משום נטל"פ משא"כ הכא להדליק לכתחלה משפופרת של חלב. נ"ט לפגם לכתחלה אסור כמבואר בכמה מקומות. [מיהו לדברי הצ"צ סי' מ"ז שהבאתי לקמן סי' צ"ח סק"א אתי שפיר] ועיין בתשובת משאת משה ח"י"ד ס"ס ד' שכתב שאם אחד נזהר אסור למי שאינו נזהר להדליק מנר של חלב וליתן לחבירו הנזהר ע"ש ועיין לקמן סי' קי"ט סעיף ז' בהגהה".

כד [טעימה.

א. עי' סי' צ"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב. טעימת יין: סתם יין.

1. מחמיר.

א) באר יעקב (סי' מ"ב ד"ה וזה) – "אמנם מסתימות לשון הש"ע לקמן סימן ק"ח סעיף ה' בהג"ה דהביא הא דריב"ש דאסור לטועמו משמע אף סתם יינם שהוא מדבריהם אפ"ה אסור לטועמו ... י"ל לעולם כמש"ל דבאיסור דרבנן אינו אסור כלל לטעום ... ולא דמי ליין נסך אף דהוא דרבנן החמירו בו יותר משאר איסור דרבנן ועשאווהו בהרבה דברי' כדאורי' כמו דמצינו דאסור לכתחלה אף לשיטת הרמ"א לקנות יי"נ ולמוכרו כדאית' ריש סי' קכ"ג אף דקיימ"ל דמותר לעשות סחורה באיסור דרבנן".

ב) עי' נוב"ת (יו"ד סי' נ"ב סוף ד"ה ואמנם) – "מדברי רמ"א בסימן ק"ח ס"ה בהג"ה משמע שאסור אפילו בסתם יינם שהרי לענין זילוף הוא שמחלק שם בין יי"נ לסתם יינם משמע שהטעימה בכל ענין אסור".

ג) עי' מהר"ם שיק (יו"ד סי' קמ"ד ד"ה ובאמת) – "אמנם מלשון הרמ"א ביו"ד סי' ק"ח סעי' ה' נראה מסידור לשונו דאפילו בסתם יינם המותר בהנאה אסור למטעמי' מדמפליג לענין זליפה ולא מפליג לענין טעימה עיי"ש א"כ אין לנו מי שמתיר בדרבנן לטעום ולפלוט והצ"צ יחיד בדבריו ...".

ד) מנחת יצחק (ח"ח סי' ס"ח ד"ה אכן).

ה) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה תשובה ר"ו) – "שאלה: האם מותר לישראל שעבודה שלו זה לטעום יין והוא בקי בזה לטעום מסתם יינם. תשובה: לא".

2. מראי מקומות.

א) דרכ"ת (ס"ק צ"ד) – עי' בשו"ת שבסוף הס' שם משמעון ... שנתפשט המנהג בסוחרי יין לטעום סתם יין אם הוא טוב והלא מדברי הרמ"א שכתב אבל אסור לטעום משמע דגם סתם יינם אסור לטעום ... דאפי' באיסור דרבנן אסור לטעום אך בנ"ד יש ללמוד זכות על הנוהגין להקל, אף שבשאר איסורי דרבנן אסור טעימה, מ"מ בסתם יינם כיון דלגבי כמה דברים חזינן שלא החמירו הפוסקים כ"כ כמו בשאר איסורי דרבנן ... כיון דעכו"ם בזמן הזה לא עובדי ע"ז והוי כתינוק דאינו עושה יי"נ וכדרכ א"כ לענין טעימה כיון דמחייבת הוא בכך לידע אם הוא טוב סמכו ג"כ אדרב דעכ"פ שריאד בזה לא גזרו רבנן".

(ב) אג"מ (רשומי אהרן יו"ד סי' קכ"ג אות ב') – "מותר להיות Wine Tester ולטעום סתם יינם, באופן שפולט ואינו בולע".
 (ג) תקנת השבים (יו"ד סי' ל"ז) – "שמעתי מהגר"ד פיינשטיין שליט"א, שכמעט א"א לטעום יין בלי לבלוע אותו, וא"כ יש בזה משום פסיק רישא דאיסור שתיית סתם יינם, וכן שמעתי מהגר"צ קושלבסקי שליט"א, שקשה להקל בזה. אכן הוסיף הגר"צ, דכיון שיש צד להקל בזה, נראה שבעל תשובה בתחילת דרכו שאם יורו לו לאבד את פרנסתו הרי"ז נסיון גדול מאד, יש מקום לצדד להקל, אם הרב רואה שאם יחמיר לו ויאבד את פרנסתו, יכול לגרום לו לעזוב את שמירת התורה והמצוות לגמרי, והכל לפי המקום והזמן. ושמעתי מהגר"מ שטרנבוך שליט"א שאין לכיון ולעודד את הבעל תשובה לקבל על עצמו יותר ממה שבידו לעשות. זה שמעתי מהגר"י ברקוביץ שליט"א, שבכל ענין של עבודה שיש בה פרנסה, עדיף להמתין לבעל תשובה עד שיגיע בעצמו להכרה שיש לו לעזוב עבודה זו".

(ד) זרשת וחקרת שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד סוף הע' מ') – "בענין טעימת איסורים עיין שו"ע יורה דעה סימן צ"ח בט"ז ס"ק ב' שהתיר רק בספק איסור, (עי' משב"ז שם ס"ק ב'), וצייין שם לעיין באו"ח סימן ת"ק סעיף ז' לענין תענית, ולענין בשר אם נמלח או לא, ועי' שם בשם המהרש"ל, והש"ך (סימן מ"ב ס"ק ד') דלא כהפרי חדש שם שהתיר, ולענין יין נסך מפורש ברמ"א סימן ק"ח סעיף ה' שהוא אסור, ובש"ך שם ס"ק כ"ד שאסור בכל איסורי אכילה גם כשהם מותרים בהנאה עיי"ש. ובאיסורים דרבנן בשו"ת צמח צדק סימן מ"ו התיר, אבל במשב"ז ס"ק ט' (שם סימן ק"ח) ובסימן צ"ו שפ"ד ס"ק י' השיג עליו, אולם בדרכי תשובה סימן ק"ח ס"ק צ"ד כתב בשם שו"ת שם משמעון סימן א' שהמנהג הוא להקל בסתם יינם, וחילק בין סתם יינם, עי' בשו"ת הרמ"א סימן ק"ב שהתיר בסתם יינם לחולה שאין בו סכנה כיון שעכו"ם בזמן הזה אינם עובדים ע"ז, הרי הם כתינוק שאינו עושה יין נסך, וכיון שצד מחייתם ופרנסתם על טעימה לא גזרו רבנן עכת"ד".

כה] בשמים בקנקני יין נסך - סעיף ו'.

א. להבדלה אסור: הקריבהו נא לפתחתך.

1. לענין הקריבהו נא לפתחתך - עי' סי' ק"ד סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות .

כו] איסורי הנאה - סעיף ז'.

א. האם מותר להריח דבר שעומד להריח.

1. מחמיר.

(א) ר"ת (ע"ז דף יב: ד"ה עיר) – "אלא בוורד והדס דקמתהני מריחא. הקשה ר"ת מ"ש מבת תיהא דאמרינן לקמן פ"ב (דף סו:): דשרי משום דריחא לאו מילתא היא ותירץ דשאני וורד והדס דעיקרייהו לריחא קיימי".

(ב) רשב"א (ח"ג סי' רל"ד) – "ובשמים של ע"ז ושל ערלה ושל כלאי הכרם אסור להריח בהן, דאסורין הן בהנאה, כל שעשוין להריח בו כורד והדס, והיינו פלוגתא דאביי ורבא בפרק כל שעה; ולאביי נמי, כל שמריח בהם ושם עצמן כלפיהן לקלוט ריחן, אסור, דהיינו: חנויות המעטרות ורד והדס, בפ"ק דע"ז".

(ג) ארחות חיים (הל' יין נסך סוף אות ל"א) – "וזה הכלל כל מידי דלא קאי לריחא ריח דלאו מילתא היא אבל דבר שעומד להריח כגון וורד והדס אסור ליהנות מן הריח".

(ד) מחבר (סעי' ז') – "בשמים של עבודת כוכבים וכלאי הכרם וערלה, אסור להריח בהם".

(ה) לבוש (סעי' ז') – "זה הכלל כל מידי דלאו לריח עבידא ריחא דידיה לאו מילתא היא, אבל דבר שעומד להריח כגון בשמים של עבודה זרה וכלאי הכרם וערלה וכגון ורד והדס של איסור, אסור ליהנות מריחו".

(ו) חכ"א (כלל ס"ב סעי' י') – "וכל דבר שעיקרו עומד להריח כגון ורד והדס ושאר בשמים של ערלה וכלאי הכרם האסורין בהנאה אסור גם להריח בהן".

(ז) ערה"ש (סעי' כ"ה) – "בדבר העשוי להריח ודאי ריחא מילתא".

(ח) חנון עובדיה (ברכות עמ' של"ה) – "אבל דבר האסור בהנאה כגון ערלה וכלאי הכרם ועומד להריח בו, אסור להריח בו".

(ט) ילקוט יוסף (מהדורה תשס"ז ח"ד הקדמה עמ' ט' אות י"ב, סי' רט"ז סעי' י"ח) – "בשמים של ערלה, יש בהם דין ערלה ואסור להריח בהם. וכל שכן שאסור לברך עליהם ברכת הריח. ואם אין ידוע אם הם של ערלה או לא, אין לחוש מלברך עליהם, שהולכים אחר הרוב, ורוב הבשמים אינם של ערלה. אולם בהדס אין נוהג דין ערלה, ומותר להריח ולברך על הדס אפילו בתוך ג' שנים. [ואע"פ שיש שכתבו להמנע מלהריח ולברך על הדס של ערלה, וכן הבינו החכמת אדם, הרב נתיבי עם, והרב שבט הלוי, ודייקן כן מלשון מרן בש"ע (יו"ד ס' קח ס"ז), בשמים של ערלה ושל כלאי הכרם אסור להריח בהם, וכתב הש"ך שם בשם הרשב"א והארחות חיים, ומובא גם בב"י שם, דהיינו כגון ורד והדס. ומשמע שיש דין ערלה בהדס, מ"מ לדינא אין דין ערלה אלא באילן של מאכל, ולכן מותר להריח בהדסים של ערלה, וכמ"ש בספר ברכת ה'"].

(י) פוסקים.

2. תערובות.

(א) בה"ל (סוף סי' רי"ז) – "הוא לשון הרמב"ם וכתב בעל שמן רוקח דלא קאי אלא על שמן ובשמים של מתים ושל ביה"כ וכדומה שאינם לריח וע"ז כתב אם נתערב ריח של אלו בריח טוב אזלינן בתר רובא אבל לא קאי אמאי דסליק בדינא דרוב עו"ג ורוב ישראל דבזה בודאי אפילו נתערב מיעוט ריח של ע"ג ג"כ אין לברך דע"ג לא בטיל ברובא עיי"ש ... ומדברי הגר"א בס"ק אחרון נראה דלא ס"ל כן שהרי כתב דדין זה ילפינן מהא דס"ז הרי דלא שני ליה להגר"א ואיננו מחלק בין ס"ז לס"ח".

ב. האם מותר להריח דבר שעומד לאכילה: כגון פירות של ערלה.

1. מחמיר.

(א) עי' ראבי"ה, הו"ד במרדכי (פסחים סי' תקמ"ז) – "ורבא אמר [רמז תקמ"ז] אסור וק"ל כרבא אבל בדבר שאינו עקרו עומד להריח בהא קאמר רבא ריחא לאו מלתא היא וראיה מהדס במחובר ואתרוג במחובר במסכת סוכה (*) ואביי דס"ל התם לאסור הכא שרי משום דלא אפשר. אבי"ה".

(ב) פר"ת (ס"ק ד', ס"ק ו').

(ג) גר"א (ס"ק ל"ז) – "וכ"כ המרדכי וראיתו מסוכה ל"ז ב' דאתרוג של מצוה מותר להריח אף על גב דאסור בהנאה וליתא דמשם מוכח להיפך כמ"ש מאכילה אקצייה כו' הלא"ה אין חילוק וכ"כ הש"ך וכ"כ תוס' שם ד"ה אלא".

(ד) ערה"ש (סעי' כ"ה) – "כשהם מאיסורי הנאה אסור להריח בו".

(ה) יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ה, הארוך ס"ק ל"ב, קיצור הדינים ס"ק י"ג).

(ו) דרכ"ת (ס"ק ק"א).

(ז) כה"ח (ס"ק ע').

(ח) עי' מעדני השלחן (ס"ק צ"ח).

(ט) וזאת הברכה (עמ' ק"פ אות ה') – "פירות של ערלה אסור להריח בהם (יו"ד קח ז)".

2. מיקל.

(א) לבוש (סעי' ז') – "זה הכלל כל מידי דלאו לריח עבידא ריחא דידיה לאו מילתא היא".

(ב) עי' ש"ך (ס"ק כ"ז) – "הלכך בעבודת כוכבים עכ"פ אין להקל".

(ג) פר"ת (ס"ק כ"א, ס"ק כ"ה) – "ואם הם דברים מותרים בהנאה ואסורים באכילה אף שעיקרן מותר להריח בהם".

(ד) אמונת שמואל (סי' מ"ה).

(ה) מנחת יעקב (כלל ל"ה ס"ק ל"ט).

(ו) בית לחם יהודה (ס"ק כ"ב).

(ז) חמד משה (סי' תמ"ח ס"ק א').

(ח) חגורת שמואל (ס"ק כ"ח).

(ט) חכ"א (כלל ס"ב סעי' י') – "כל דבר שעיקרו אינו עומד להריח כגון אתרוג של ערלה מותר להריח בו".

3. מראי מקומות – בדה"ש (סוף ס"ק צ"ב, "ולדינא צ"ע בזה").

(א) פמ"ג (או"ח סי' רי"ז א"א ס"ק ז') – "והוי יודע דאתרוג ערלה אי אסור להריח בו יש בו מהספק ביו"ד [סימן] ק"ח סעיף ז' בשמים של ערלה דקאי להריח, הא אתרוג וכדומה דעיקרו לאכילה אפשר מותר, ועיין ש"ך אות כ"ז משמע דאסור, וי"ל להריח באתרוג הוה שלא כדרך הנאתן וכל שלא כדרך הנאתן יש אומרים דהוה רק מדרבנן ובריחא לא גזרו ועיין משנה למלך פרק ה' מהלכות יסודי התורה [הלכה ו], ואתרוג דמצוה אי הוה שייך ביה אקציה למצוה בריחא הוה אסור מן התורה ואין להאריך כאן".

ראש יוסף (ברכות דף נג. ד"ה תשובה) – "והוי יודע באתרוג של ערלה יש מחלוקת אי מותר להריח או לאו עיין י"ד ק"ח ס"ז מהמחבר משמע דוקא בשמים דקאי להריח אבל אתרוג לא ובש"ך כו' ראי' מאתרוג של מצוה אי אקצ' לריחא הוה אסור י"ל כל איסורים שלכ"ה מדרבנן רק אסורים ובריחא לא גזרו בדבר העומד לאכילה הו' שלכ"ה ובאתרוג מצוה אי אקצ' למצוה הוה כעין של תורה או מטעם נדר".

(ב) הגר"ח פ"ש זצ"ל (וזאת הברכה עמ' ק"פ אות ו') – "ואם עובר במקום שקשה להימנע מלהריח, ויהיה לו טרחה גדולה לעבור בדרך אחרת, יכוון שלא ליהנות".

(ג) ילקוט יוסף (סעי' י') – "יש אומרים שמותר לברך ולהריח על פרי של ערלה, כגון לימון. ויש חולקים".

ג. האם מותר להריח עבודה זרה, שהוא עומד לאכילה או שתייה [יין נסך].

1. מחמיר – תוס' (ע"ז דף יב. ד"ה אלא, "ואפילו לא הוי עיקרייהו לריחא שמא יש לאסור..."), ש"ך (ס"ק כ"ז, "בעבודת כוכבים עכ"פ אין להקל"), פר"ת (ס"ק כ"א, ס"ק כ"ה), פר"ת (ס"ק ד', ס"ק ו'), בית לחם יהודה (ס"ק כ"ב), גר"א (ס"ק ל"ז), חגורת שמואל (ס"ק כ"ז, ס"ק כ"ה), חכ"א (כלל ס"ב סעי' י', "ובשמים של עבודת כוכבים אפילו אינו עומד להריח אסור להריח בו אם יש לחוש שהקטירו לעבודה זרה"), ערה"ש (סעי' כ"ה), יד יהודה (הארוך ס"ק ל"ב), דרכ"ת (ס"ק ק"ב), כה"ח (ס"ק ע'), בדה"ש (סוף ס"ק צ"ב, ציונים ס"ק רי"ב), מעדני השלחן (ס"ק צ"ח).

(א) ה"ה כלאי הכרם ובב"ח [לאפוקי ערלה] – בדה"ש (ציונים ס"ק רי"ג).

2. מיקל – מחבר (סי' רי"ז סעי' ה', סעי' ו'), אמונת שמואל (סי' מ"ה), מנחת יעקב (כלל ל"ה ס"ק ל"ט).

כז [ז] איסור אכילה שאינו איסור הנאה.

א. האם מותר להריח דבר שעומד להריח.

1. מיקל.

(א) פר"ת (ס"ק כ"א, ס"ק כ"ה).

(ב) פר"ת (ס"ק ד').

(ג) חמד משה (סי' תמ"ח ס"ק א').

(ד) אמונת שמואל (סי' מ"ה) – "מותר להריח בו אפי' לכתחילה ואפי' עשוי להריח וראי' ממוסק"ו ... והא דגרסינן בפ' השוכר בע"ז דף ס"ו ע"ב האי בת כו' ישראל בגוי ... מוכח מדבריהם דגם לאביי לא חשיב כשותה אלא בבית תיהא דווקא מאחר שהריח נכנס לפיו הוה כשותה י"נ ולרבא אף פיו לא חשיב כשותה כיון שמזיקו אבל מה שמריח בחוטם לכ"ע לא מחזי כשותה אלא דחשיב כמו הנאה ואסור דווקא בי"נ וכיוצא בו שאסורי' בהנאה ולא בשאר אסורים האסורים באכילה לחוד ... מ"מ כל מ"ש להתיר ריח

בשאר אסורי שאינה אסור בהנאה ומותר להריח אפי' בדבר שעיקר לריח הוא ברור וכל זה דלא כמ"ש בשלטי גבורים בע"ז פ' בתרא דף שפ"א דברור בעיניו דכל שאסור באכילה ועקרו להריח אסור להריח וק"ו לברך עליו ותלה עצמו בדברי תו' ור"ן ואין אלו אלא דברי שגגה ולא דק בדברי תו' ור"ן דאיירי באיסור שאסור בהנאה".

(ה) בית לחם יהודה (ס"ק כ"ב).

(ו) באה"ט (סי' רט"ז ס"ק א').

(ז) מאמר מרדכי (סי' רט"ז ס"ק ד').

(ח) חגורת שמואל (ס"ק כ"ח).

(ט) חכ"א (כלל ס"ב סעי' י') – "ואם הם דברים האסורין באכילה ומותרין בהנאה אף על פי שעומדין להריח מותר להריח בו דריח אינו חשוב אלא כהנאה ומותר לברך עליו ולכן מותר להריח בבושם שקורין מישק אף על גב שאסור באכילה (עיין באורח חיים סימן רי"ו במגן אברהם ס"ק ג')."

(י) ערה"ש (יו"ד סי' ק"ח סעי' כ"ה) – "אם הדבר הזה הוא מאיסורי אכילה ולא מאיסורי הנאה מותר להריח בו".

(יא) בה"ל (סי' רט"ז סעי' ב' ד"ה המוסק) – "המוסק. עיין מ"ב ומוכח מזה דדבר האסור באכילה מותר להריח בו דעד כאן לא פליגי הרא"ש והרמ"ה אלא לאכילה אבל להריח הלא מבואר בש"ס דמברכין ג"כ עליה ושמעת מינה דמותר להריח אף אם נימא דהוא דם חיה וכ"כ בבה"ט בשם אמונת שמואל וכ"כ במאמר מרדכי בשם פר"ח ופר"ת ביו"ד סימן ק"ח לענין ריחא מלתא", ערה"ש

(סעי' כ"ה) – "אם הדבר הזה הוא מאיסורי אכילה ולא מאיסורי הנאה מותר להריח בו".

(יב) יד יהודה (קיצור הדינים ס"ק י"ג).

(יג) דרכ"ת (ס"ק ק"ב).

(יד) כה"ח (ס"ק ע"א).

(טו) מעדני השלחן (ס"ק צ"ט).

(טז) חזון עובדיה (ברכות עמ' של"ה) - לשונו מובא לקמן.

(יז) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קמ"ה).

(יח) פסקי תשובות (סי' רי"ז אות ח') – "ומיני בשמים שרובץ עליהם שאר מיני איסורים: אם אסורים בהנאה אסורים בהרחה, שאינם אסורים בהנאה וכגון איסור דם ושומן מן החי וכדו', אזי אם הדבר עומד בעיקרו לריח ואינו משמש לאכילה כתבלין וכדו' אין כלל איסור להריח בו".

(יט) שערי הברכה (פרק י"ט סעי' י"ב) – "דבר שאינו כשר לאכילה - אם מיועד להרחה בלבד, אפשר להריח בו ולברך עליו". מחמיר. 2.

(א) עי' שלטי גבורים (ע"ז דף לב). – "ואם המוסקו הוא בעצמו אסור היאך יוכל ליהנות ממנו ולהריח בו לכתחילה ... אפילו למ"ד דריחא לאו מלתא היא ... שכל עצמו להריח עביד מי יימר שיהיה מותר להריח בו לכתחילה ... ועוד אי הוה כאן חשש איסור באכילת המוסקו היה נמי חשש איסור בריחו".

(ב) שיירי כנה"ג (סי' רט"ז הג' טור אות ז').

(ג) עי' מנחת יעקב (כלל ל"ה ס"ק ל"ח).

3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ה').

ב. האם מותר להריח דבר שעומד לאכילה.

1. מחמיר.

(א) בה"ל (סי' רט"ז סעי' ב' ד"ה המוסק) – "איברא דמסתברא דלא כל דבר שוה בזה דדבר כמו מוס"ק וכדומה שעיקרו עומד להריח ולא לאכילה ואפילו אם נותנין אותו בקדירה ג"כ עיקרו להריח בודאי לא חיישינן כשמריח שמא יבוא לאוכלו משא"כ בדבר שעיקרו עומד לאכילה ומחמת טוב טעמו מריח בזה מסתברא דלכתחילה אין להריח כיון דגם ריחו הוא רק טעם התבשיל שמריח מחמת טובו ושמו וכדומה בודאי יש לחוש שמא יבוא לאוכלו ודוגמא לזה איתא בש"ס אמרינן לבזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב משום שמא יבוא לאוכלו וכ"ש להריח בו להדיא לעורר בו תאוה לאותו דבר ומכש"כ אם הוא מלתא דאית ביה קיוהא וכדומה כההיא סוגיא דתובות ס' ע"ב [והובא לעיל בסי' קס"ט] בודאי אסור להריח בו לכתחילה שמא יחלש מחמת ריחו ואז יהיה מוכרח גם לאכול כההיא עובדא הנ"ל שם בש"ס והסביר לנו שם באס"ז בשם הרא"ה משום דדיינינן ליה כעוברא שהריחה ע"ש".

(ב) עי' מהרי"ל דיסקינן (קו"א סי' ה' אות כ"ד) – "עיין באה"ט (או"ח סי' רי"ו) דשרי להריח באיסורי אכילה, (ומסתמא ראיתו מיו"ד סי' ק"ח, דשרי להריח בפלפלין הכבושים ביין נסך - ובאמת אין ראייה כל כך, דסתם יינם קיל, ול"ח לגזור, גם דבפלפלין ל"ח דאתי למיכליה), ולענ"ד צ"ע, דניחוש דילמא אתי למיכליה, וכדקיי"ל גבי שבת דאסור להריח במחובר במידי דאכילה, שמא יתלוש בשבת ...".

(ג) בדה"ש (סי' פ"ט סעי' א' בי' ד"ה גבינה, עמ' נ') – "בביאור הלכה בסימן רט"ז ...".

(ד) פסקי תשובות (סי' רי"ז אות ח').

(ה) שערי הברכה (פרק י"ט סעי' י"ב) – "אך אם מיועד לאכילה - אין להריח בו, כדי שלא יבוא לאוכלו".

2. מיקל.

(א) אמונת שמואל (סי' מ"ה) – "מוכח מדבריהם דגם לאביי לא חשיב כשותה אלא בבית תיהא דווקא מאחר שהריח נכנס לפיו הוה כשותה יין נסך ולרבא אף פיו לא חשיב כשותה כיון שמזיקו אבל מה שמריח בחוטם לכ"ע לא מחזי כשותה אלא דחשיב כמו הנאה ואסור דווקא ב"נ וכיוצא בו שאסורי בהנאה ולא בשאר אסורים האסורים באכילה לחוד".

(ב) עי' זרע יעקב (בן-נאים, סי' ז') - עי' לקמן.

ג) ע"י עמודי אש (קונ' דיני אור"ה סי' י"ג אות י"ב) - ע"י לקמן.

ד) חזון עובדיה (ברכות עמ' של"ה) - "מאכל איסור שיש בו ריח טוב, מותר לברך ולהריח בו".
ה) סתימת הפוסקים.

3. מראי מקומות.

א) קובץ הלכות (פסח פרק י"ב הע' ב', מבעל המחבר) - "וע' בביה"ל ... גם יש לחוש שמא יבא לאכלו, וע' בזה בשו"ת אמונת שמואל (סי' מה הובא בפ"ת יו"ד סי' קח סק"ה) שהביא ראי' דלא גזרינן בריחא אטו שמא יבא למיכליה מהא דבת תיהא דע"ז סו:, דמבואר שם דרבא התיר להריח בו ולא גזרינן שמא יבא לאכלו. ואפשר ליישב ע"פ מ"ש התוס' (ע"ז שם) לבאר מה שהתיר רבא בבת תיהא, דכיון שהוא חזק ויותר הוא הקלקול מההנאה, מותר להריח בו ע"ש, דלפ"ז י"ל דמטעם זה ג"כ לא חיישינן שמא יבא לאכלו, דבכה"ג ליכא למיחש, וק"ל".

כח | ציורים.

א. להריח חנות שמבשל בב"ח (כמו McDonald & Burger king): מצד שהוא איסורי הנאה.

1. אם הבשר הוא נבילה או טריפה, י"א שאין איסור הנאה - ע"י סי' פ"ז סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
2. ואם הוא צלי, י"א שאין איסור הנאה - ע"י סי' פ"ז סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
3. ואם הוא חם לתוך חם בלא רוטב, י"א שאין איסור הנאה - ע"י סי' פ"ז סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
4. ועוד, יש לצרף המקילים כאן. אמנם ע"י בדה"ש לעיל, שבב"ח דינו כמו ע"ז [לאפוקי ערלה].
5. אמנם, מצד החשש שמא יבוא לאוכלו, לפי הבה"ל יש להחמיר. ע"י לעיל.

ב. כשרות סיגריה אלקטרונית.

1. מיקל.

א) הגר"י רובין (שיעור ליל שבת קודש פר' כי תבוא תשע"ב) - "נראה שאין צורך בכשרות לחומר הניקוטין של הסיגריה האלקטרונית לעניין כל השנה, אבל לגבי פסח יש לשוב ולדון האם נפסל מאכילת כלב ועוד כמה פרטים נוספים".

2. מחמיר.

א) הגר"מ ש' קליין שליט"א (מאיר דרך גליון כ"ג) - "אשר נשאלתי בענין הסיגריה האלקטרונית אשר שואבים ממנה לתוך פיו ריחא וזיעה של טעמים שונים האם צריך שיהא לזה כשרות. תשובה: מאחר שלדברי השואל, יש בו טעם ונראה שדינו כזיעה שיש בו דין ממשות, ע"כ אין להשתמש בזה בלא כשרות מהודרת. אכן, מאחר ולדעת הרופאים השימוש בזה אינו מן הדברים הבריאים לאדם, ע"כ מדין שמירת הגוף, יש למנוע מלהשתמש בזה כלל".

ב) הגר"מ גרוס שליט"א (מאיר דרך גליון כ' עמ' ב' סוף הע' א') - "שצריך הכשר מהודר לסיגריות אלקטרוניות".

ג) הגר"ש רונזברג (מאיר דרך גליון כ"ג) - "לכאן דין האדים הוא כדין זיעה הבאה ע"י בישול, וממילא יש בזה איסור לטעום אע"פ שאינו בולע".

ד) תשובות והנהגות (מאיר דרך גליון כ"ג) - "אודות 'סיגריות אלקטרונית', הנני מסכים לדבריו שכיון שיש בתוכו תמציות שיש בהם טעם טוב שנשרף ונהפך לאדים ונכנסים לתוך הפה, ומרגיש טעם האדים בפיו, כיון שזיעה דינו כממש הוא כטועם בפיו את גוף החומרים, ולכן צריכים להשתמש רק בסיגריה שיש עליו הכשר שאין חשש איסור בחומרים שבו".

ה) הגר"מ לובין שליט"א (מאיר דרך גליון כ' עמ' ב' סוף הע' א') - "שצריך הכשר מהודר לסיגריות אלקטרוניות".

ו) הגר"ע אויערבך שליט"א (מאיר דרך גליון כ"ג) - "ע"ד הסיגריות האלקטרוניות, אין מה להוסיף ע"ד הגאונים שליט"א שצריך הכשר".

ז) ע"י הגר"ש א' שטרן (מאיר דרך גליון כ"ג) - "אודות אלו שמעשנים 'סיגריות אלקטרוניות' נלענ"ד שראוי להחמיר ולהשתמש רק באלו שיש להם הכשר מקובל".

ח) וביום השבת (מאיר דרך גליון כ', גליון כ"ג) - "בשנים האחרונות נפוץ השימוש ב'סיגריה אלקטרונית' שאמנם שמו 'סיגריה' אבל מהות השימוש בו שונה לגמרי מסיגריה רגילה, ויש כמה הבדלים, האחד, בסיגריה רגילה המשתמש שואף עשן וא"כ אין הדבר נחשב אכילה אלא הנאה ואיסורי הנאה אינם מצויים כמעט (ובפרט בחו"ל), אבל בסיגריה 'אלקטרונית' המשתמש מפעיל גוף חימום ושואף אדים ואדים נחשבים כמו המאכל עצמו ואיסורי אכילה מצויים מאוד בכל מקום, והשני, בסיגריה 'אלקטרונית' יש חומרי טעם והשואף מרגיש טעם ערב כבר מתחילת העישון וא"כ יש כאן מאכל שיש בו טעם, ועוד שאחד החומרים העיקריים בסיגריה אלקטרונית הוא גליצרין שיסודו שומן ואינו פסול לאכילה ואי אפשר לדעת אם השומן הוא מן החי או מן הצומח. ומכיון שנפסק להלכה שטעימת איסור אסורה גם בלי לבלוע, א"כ יש לחשוש מאוד לכשרות חומרי הטעם והגליצרין. וזה מלבד הבירור האם אכן לא נכנסים אדים לוושט והאם אדים שנכנסים לקנה נחשבים אכילה או הנאה. ולכן, אסור להשתמש בסיגריה אלקטרונית בלי כשרות מהודרת כמו שרגיל בשאר מאכליו".

3. מראי מקומות - עומק הפשט (גליון ר"ו).

ג. להריח חמץ בפסח.

1. מחמיר.

א) ע"י אונ"ה (כלל ל"ט דין ל"ג בהג"ה).

ב) ע"י שכנה"ג (סי' תמ"ח הג' טור אות א') - "נ"ב: להריח חמצו של גוי, אם תוך הפסח היה מותר מדינא, מאחר דלא נאסר בהנאה, אלא שיש להרחיק מן הכיעור. או שמא חמצו של גוי אינו מותר בהנאה אלא דוקא אחר הפסח. גיליון האו"ה כלל ט"ל אות ל"ג".

ג) פ"ה (סי' תמ"ח ס"ק א' ד"ה כתב) – "כתב בספר שיירי כנסת הגדולה [הגה"ט אות א] בשם גיליון האיטור והיתר [כלל לט אות לג] דלהריח חמצו של גוי חם תוך הפסח מותר מדינא מאחר דלא נאסר בהנאה כו', ע"כ. וליתא, דהא פשיטא דאפילו חמצו של גוי אסור בהנאה דהא קרא סתמא קאמר [שמות יג, ג] לא יאכל חמץ, וכן מבואר בפרק כל שעה [שם כח, ב] דקאמר מני מתניתין אי רבי יהודה חמץ סתמא קאמר אפילו דגוי ומדברי יהודה נשמע לרבי שמעון לתוך זמנו, ורב אחא [שם כט, א] דיליף שאור דאכילה משאור דראיה הא הדר ביה, וכן מבואר בתשובת הריב"ש בסימן ת', יע"ש. וכן בדברי הטור בסימן ת"ג והביאו ההגה בריש סימן תמ"ג, ועיין בסוף סימן רי"ו וכמו שכתבו התוספות בפרק (ד') [ה] דעבודה זרה [סו, ב ד"ה אביי] גבי בת תיהא, וכמו שכתבו בפרק קמא דעבודה זרה [יב, ב ד"ה אלא] אמתניתין דעיר שהיו בה חנויות מעוטרות כו', ע"ש".

ד) א"ר (סי' תמ"ז ס"ק ז', א"ז ס"ק ד') – "אסור להריח לחם חם בפסח איטור והיתר סימן ל"ט".
ה) חק יעקב (סי' תמ"ז סוף ס"ק י') – "וכתב בגליון הג"ה באיטור והיתר כלל ל"ט [דין לג] דאין להריח לחם חם בפסח, אפילו בשל עכו"ם יש להסתפק אי חמצו אסור בהנאה תוך הפסח, עכ"ל. וכבר נתבאר לעיל סימן תמ"ג [סעיף א בהגה] דקיימא לן דאסור בהנאה תוך הפסח כמו בשל ישראל".

ו) פ"ג (או"ח סי' רי"ז א"א ס"ק ז') – "ולענין להריח בפת חם בפסח עיין אליה רבה [סימן] תמ"ז אות זי"ן בסופו בשם איטור והיתר דאסור והוא הדין בין שרף".

ע"י ראש יוסף (ברכות סוף דף נג.) – "ולענין הריח בפת חם בפסח בחמץ של עכו"ם או ביי"ש וכדומה עיין א"ר תמ"ז אות זיין בסופו בשם או"ה ל"ט דאסור להריח בו בפת כו' יע"ש ואין בידי כעת או"ה לעיין בי' כי שמא משום סחור סחור דלא בדין ויבוא לאכול כי כמה הרחקות עשו לפסח מה שלא עשו בשאר דברים וביבין שמועה לרשב"ץ במאמר חמץ סובר מ"ה לאו דב"י משום אכילה".

ז) באה"ט (סי' תמ"ז סוף ס"ק ז').

ח) שו"ת אבני מילואים (סי' ט') – "שאלה אם מותר להריח בחמץ של נכרי תוך הפסח. תשובה כבר נסתפק בזה בהגהת או"ה כלל ל"ט דין לג' בחמצו של נכרי אסור בהנאה ע"ש. אמנם בתשו' הריב"ש סי' ת' הוכיח בראיות דחמץ של נכרי אסור בהנאה, וז"ל ... נמצא דלא מוכח כלל דחמץ של עכו"ם אסור בהנאה תוך המועד, ואמנם כן הדין אמת ויציב דודאי אסור בהנאה ואין חילוק בין של ישראל לעכו"ם וכמו שהביא הריב"ש עוד ראיות וכמ"ש בשם הגאון ז"ל ע"ש".

ט) גר"ז (סי' תמ"ג סעי' ג').

י) בה"ל (סי' תמ"ג סעי' א' ד"ה אפילו) – "אפי' חמצו של נכרי אסור ליהנות ממנו. כתבו האחרונים בסי' תמ"ח דלפ"ז אסור להריח גם פת חמה של עכו"ם. ובח"מ מפקפק בעיקר דינא דריח פת חמץ ואפילו בישראל לפי מה דקי"ל ביו"ד סימן ק"ח דדבר שאינו עומד לריח מותר להריח בו וכמו כן לענין פת עיין בדבריו אכן באמת לא ברירא עיקר דבר זה אם פת אינו עומד לריח עיין לעיל סי' רי"ד בהג"ה ב' דעות בזה ועיי"ש בביאור הגר"א גם ביו"ד סי' ק"ח גופא איתא לחד מ"ד דבחמץ בפסח דאיטורא במשהו אמרי' ריחא מילתא עיי"ש ובר מן דין יש לאסור מטעם אחר דשמא יבא לאכלו עיין במנ"י כלל ל"ו ס"ק ל"ח שהאריך בפרטים אלו והביא שם בשם הרוקח כעין זה ולעיל סי' רט"ז ס"ב בביאור הלכה ד"ה המוסק כתבנו בכגון זה לאיטור ובפרט בחמץ דלא בדילא מיניה כולא שתא".

1) ד' טעמים: א) יש צד שפת עומד לריח. ב) יש מ"ד שחמץ בפסח שריח מילתא. ג) שמא יבא לאכלו. ד) ובפרט בחמץ דלא בדילא מיניה כולא שתא.

יא) הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה פסח פרק ד' סעי' י"ב, ע"י הע' ס"ז) – "הנמצא במקום שנודף שם ריח חמץ, אסור לעשות פעולה של שאיפת ריח, אף על פי שאין כוונתו ליהנות".

יב) קובץ הלכות (פסח פרק י"ב סעי' א') – "מותר לעבור ליד מאפיות של נכרים בפסח אף שנודף מהם ריח חמץ, אבל אסור לו לשאוף ריח החמץ בכוונה".

יג) הגר"ח זצ"ל (מועדי הגר"ח ח"ב תשובה קכ"ד) – "שאלה: אם עובר בפסח במקום שיש מאפיה של גויים האופים חמץ אם מותר להריח. תשובה: חלילה".

יד) תשובות והנהגות (ח"ד סי' צ"ז אות ו') – "יזהר בפסח כשעובר ליד מאפיה של גויים ויש ריח מחמץ אסור ליהנות ממנו בפסח, וע"כ ישתדל ללכת בדרך אחר".

טו) וזאת הברכה (עמ' ק"פ אות ה').

טז) דברי בניהו (חכ"ג סי' מ"א) – "גם בפת שאופה גוי או עוגיות שעושה גוי בפסח שהם חמץ אין לישראל היתר ליהנות מהריח אע"פ שאין הפת או העוגיות עומדים לריח אלא לאכילה מ"מ יש לאסור אם מתכוין ליהנות מהריח. כיון דחמץ לא בדילא מיניה אינשי. וכן מכירן שהוא אסור אפילו במשהו יש לאסור לריח אם מתכוין. אמנם אם הולך בדרך ואין לו דרך אחרת, אם לא מתכוין להריח מותר לילך ואין צריך לסגור את האף כשעובר שם. עיין ...".

יז) אהל יעקב (הל' כשרות לפסח עמ' קס"ב) – "מותר לעבור ליד מאפיות של נכרים בפסח אף שנודף מהם ריח חמץ, אבל אסור לו לשאוף ריח החמץ בכוונה".

2. מראי מקומות – תמד משה (סי' תמ"ח ס"ק א'), דעת תורה (סי' תמ"ז סוף סעי' א'), בס' ארחות חיים סי' תמ"ז סוף ס"ק ח'), שבילי ציון (ח"ג סי' כ"ד ענף ו'), סידור פסח כהלכתו (פרק י' סעי' י"ב), פסקי תשובות (סי' תמ"ז אות ב'), מעדני אשר (סי' קכ"ה), פתחי תשובות (יו"ד ס' ק"ח, עמ' שצ"ח), ענפי משה (פסח סי' מ"ז).

א) הגריש"א זצ"ל (הגדה של פסח עם פסקי הגרי"ש אלישיב זצ"ל עמ' י"ג) – "מותר לעבור ברחובות העיר אע"פ שיש שם ריח חמץ, כגון בעיר העתיקה בירושלים, ואף שיש לו דרך אחרת מותר, כיון שהריח בא לו בעל ברחו [ואינו מתכוון לכך]".

(ב) הגר"ח"ק זצ"ל (שאלת רב ח"ב פרק כ' אות ג') – "מש"כ בביה"ל ס' רטז ד"ה המוס"ק שדבר שאסור באכילה ועיקרו עשוי לאכילה אסור להריח בו שמא יבא לאכלו, לפי"ז אם עובר בפסח במאפיה של חמץ ומריח פת חם אסור להריח. תשובה: בלא"ה אסור בהנאה".

3. איכא דרכא אחרינא: יש שתי דרכים ללכת לכותל המערבי, האחת דרך חנויות של ערבים ושם יש ריח של חמץ ובדרך השנייה אין שום ריח חמץ. האם מותר ללכת דרך המקום שיש בו ריח של חמץ.

(א) מראי מקומות – ווי העמודים וחשוקיהם (גליון ל' עמ' מ"ז שאלה ב', מוריה גליון ת"ו עמ' ש"ט), שואלין ודורשין (ח"ו סי' ל"ה), אבני דרך (ח"ז סי' פ"ד), שו"ת השואל (ח"א סי' מ"ג), הרמ"צ גרינפלד (שערי הוראה גליון י"ד עמ' נ"ח).

(ב) הליכות אבן ישראל (ח"א עמ' ק"ב אות ג') – "מותר לעבור בפסח במקום שנכרים מוכרים שם חמץ, ואם ריח החמץ נודף יזהר שלא יתכוין להריח".

ד. ללבוש בפסח חולצה שספגה מי בושם וספירט חמץ.

1. עי' לקמן.

2. חשוקי חמד (פסחים דף עו:): – "שאלה. מעשה באחד שהחולצה שלו נספגה במי בושם שיש בהם תערובת חמץ, האם מותר ללבוש חולצה זו בפסח או שמא אסור לו כיון שנהנה מריח של החמץ. תשובה. נאמר במסכת פסחים דף עו ע"ב ריחא לאו מילתא היא, וכתב הרמ"א (סימן תמז ס"א) וז"ל: ובדין ריחא מילתא לענין תבשיל שיש בו חמץ [שנאפה בתנור] עם שאר תבשילין, יש מקילין במקום דהיה מותר בשאר איסורים, ויש מחמירין דמשהו מיהו איכא. ודווקא במקום ששייך בו ריחא אלא דבשאר איסורים לאו מילתא היא, כמו שיתבאר ביו"ד סימן קח בס"ד, עכ"ל. וכתב המשנה ברורה (ס"ק יג) לענין הלכה כבר כתב הרב ביו"ד דבמקום הפסד מרובה יש לסמוך אסברא ראשונה דגם בחמץ ריחא לאו מילתא היא. אלא שהביא מהמגן אברהם והא"ר דלא התיר הרב שם אלא בשהיה התנור הקטן עכ"פ פתוח קצת במקום שהעשן יוצא, אבל בסתום לגמרי לא מקילינן בחמץ, אפילו במקום הפסד. ונמצא שאם השאיר את דלת התנור פתוחה במקצת בכה"ג ריחא לאו מילתא, ומותר במקום הפסד מרובה. אלא שעדיין יש להבין, שהרי מבואר בביאור הלכה (סימן תמג ס"א ד"ה ואפילו) שאסור להריח פת חמה בפסח (אפילו פת של עכו"ם), וכאן הרי קיבל התבשיל ריח טוב מהחמץ ובודאי שנהנה האדם מריח זה ונמצא נהנה מן החמץ. וי"ל שהאיסור הוא דוקא כשיש לפנינו פת ממש, חתיכה דאיסורא, ואז אמרינן שאין להנות ממנה כלל, משא"כ באופן שאין לפנינו חפצא של חמץ (עד כמה שריחא לאו מילתא), כאן אין זה נחשב שנהנה מן החמץ ולכן מותר. ולפי זה יתכן שמותר יהיה ללבוש חולצה ספוגה במי בושם שיש בהם תערובת ספירט חמץ, שהרי אינו נהנה בכה"ג מגוף החמץ, שהחמץ כעת אינו בעולם ולא נהנה מממשות חמץ, כי אם מריח של חמץ שכבר לא קיים בעולם. ובפרט שלא מתכוין להנות".

ה. מי שממתין שש שעות בין בשר לחלב, האם מותר להריח מאכל חלבי.

1. מיקל.

(א) הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קל"ה).

(ב) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תקס"ד) – "אוכל בשר מותר לו להריח ריח של מאכל חלבי וכן להיפך האוכל מאכל חלבי מותר לו להריח ריח של מאכל בשרי".

(ג) ילקוט יוסף (סי' פ"ח הע' ל"ה, קיצור שו"ע סי' פ"ז סעי' מ') – "בדבר האסור רק באכילה, שרי להריח ... ואי משום חששא דשמא יאכל, יש לומר דלא גזרו בזה אחר זה".

(ד) הדר השלחן (פרק י' סעי' ג').

2. מראי מקומות.

(א) הגר"ח"ק זצ"ל (שאלת רב ח"ב פרק כ' אות ד') – "מש"כ בביה"ל ס' רטז ד"ה המוס"ק שדבר שאסור באכילה ועיקרו עשוי לאכילה אסור להריח בו שמא יבא לאכלו ... ולפי"ז בשעה שאוכל בשר אסור להריח גבינה חמה שמתבשלת בתנור. תשובה: יתכן שבאיסור דרבנן לא חשו".

(ב) בדה"ש (סי' פ"ט סעי' א' בי' ד"ה גבינה, עמ' נ') – "בביאור הלכה בסימן רט"ז ... ויש לחקור לפ"ז באכל בשר אם מותר להריח במאכלי חלב תוך ו' שעות דשמא יבא לאוכלו וכמדומה שכן מנהג העולם להקל בזה ועדיין צ"ע".

ו. נדר.

1. מחמיר – עמודי אש (קונ' דיני או"ה סי' י"ג אות י"ב, "במי שאוסר על עצמי פירות בקונם ... יש להחמיר לכתחלה").

2. מיקל – עי' שו"ת זרע יעקב (בן-נאים, סי' ז', "קונם פירות אלו עלי ...").

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ק"ד).

4. לכאורה כל המראי מקומות הנ"ל דלא כבה"ל, כיון שעשה נדר על פירות, יש לחשוש שמא יבא לאכלו.

ז. תענית.

1. בשאר תעניות, יש להקל.

(א) מג"א (סי' תקנ"ו ס"ק א') – "אף על גב דמותר להריח ביום התענית דהא אפי' טעימה יש מתירין כמ"ש סי' תקס"ז דאינו אסור רק אכילה ושתייה מ"מ כיון דהבשמים באין במ"ש לתענוג להשיב נפש יתירה אין נכון לעשות כן בט"ב וכ"כ בש"כ בי"ד סי' רס"ה דלא כמ"ש שם בש"ע ועמ"ש לענין יה"כ".

2. ביוה"כ, יש להחמיר באוכלים הראוי לאכילה.

(א) עי' אלף למטה (סי' תרכ"ב ס"ק ב') – "שאיין ליקח פרי הראוי לאכילה לברך ברכת הנותן ריח טוב בפירות ועי' לעיל סי' תרי"ב שיש ליזהר שלא ליגע ביום הכפורים באוכלים, גם דמי קצת לקניבת ירק שכתבו כיון שעסוק ביה גזרינן דלמא אתי למיכל מיניה וגם נמי מתעסק להריח להא דמיא ובקניבת ירק נוהגין לאסור אף מן המנחה ולמעלה ע' סי' תרי"א ולכן אין ליקח להריח דבר ראוי לאכילה בלילה לברכת הריח".

(ב) הו"ד בנטעי גבריאל (יוה"כ פרק מ"ג סעי' ט', הע' ט"ז) – "אין נכון ליקח פרי הראוי לאכילה לברך ברכת הנותן ריח טוב כפירות [אלף למטה סי' תרכ"ב אות ב' מטעם דגזרינן שמא אתי למיכל]".

(1) פירות שמיחדים בבית הכנסת ביום הכיפורים כדי לברך עליהם ברכת הריח, בשביל מאה ברכות, אולי אין בהם חשש שמא יבא לאכלו, כמו כל פירות שעומדים רק לריח. [ועוד, שלכאורה יש איסור גזל לאוכלם, ויהיה תלוי מה הדין במודר הנאה מפרי, עי' לעיל].

יבש ביבש שנתערב

סימן ק"ט

- א [ציור א': יבש ביבש, מין במינו - סעיף א'.
 ב [שיטה א': מותר לאכול כולם בבת אחת.
 ג [נתהפך למיחל על המתבטל דין חדש.
 ד [שיטה ב': אסור לאכול כולם כאחד.
 ה [שיטה ג': אסור לאדם אחד לאכול הכל.
- ו [שיטה ד': להשליך כנגד שיעור האיסור.
 ז [ציור ב': לח בלח, מין במינו.
 ח [ציור ג': יבש ביבש, מין שלא במינו.
 ט [איסור דרבנן.
 י [ציור ד': לח בלח, מין שלא במינו.
- יא [ביטול ברוב.
 יב [רוב מנין או רוב בנין.
 יג [קמח בקמח.
 יד [ציורים: דברים דקים שנתערבו.
 טו [בשלן כולן - סעיף ב'.

ב' מיני תערובות: (1) לח בלח, (2) יבש ביבש.
 ב' ציורים: (1) מין במינו. (2) מין שלא במינו.

1. יבש במינו - רוב.
2. יבש שלא במינו - ששים דרבנן [שמא יבשלם].
3. לח במינו - מחלוקת ר"י וחכמים: ופסק כחכמים, ששים דרבנן [אטו שלא במינו].
4. לח שלא במינו - ששים דאורייתא [טעם כעיקר דאורייתא].

א [ציור א': יבש ביבש, מין במינו.

א. המקור לביטול ברוב.

1. אחרי רבים להטות [משפטים פרק כ"ג פסוק ב'] – רש"י (ביצה דף ג: ד"ה אפילו, גיטין דף נד: ד"ה לא, חולין דף צח: ד"ה מדאורייתא, ד"ה לטעם, זבחים דף עב. ד"ה ופרכינן), תוס' (ע"ז דף סז.), מהר"ם מרוטנבורג (רשב"א ח"א סי' תש"ל), רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ז), ר' ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה, קל"ט-ג'), אור"ה (כלל כ"ג דין ח'), מהרי"ק (סי' קמ"ד), לבוש (סעי' א'), ט"ז (ס"ק א', סי' צ"ח ס"ק ג', סי' ק"ב ס"ק א'), ש"ך (ס"ק ו', סי' צ"ח ס"ק ו'), כנה"ג (הג' הטור ס"ק ה', הג' ב"י ס"ק ב'), פרי"ת (סי' ק' ס"ק ג'), חגורת שמואל (סי' ק' ס"ק א', ס"ק ד'), פמ"ג (שער התרובות ח"א ריש פרק א'), גר"א (ס"ק ד', ס"ק ו'), יד יהודה (סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"א ד"ה עוד ראיתי לבאר, לשונו מובא לקמן), כה"ת (ס"ק ח'), בדה"ש (ס"ק א'), פוסקים.
 א) גילוי מעבודת יוה"כ.

1) ערה"ש (סעי' א', סעי' כ"ח, סי' צ"ח סעי' כ"ח - סעי' ל"ג) – "והטעם דמין במינו בטל ברוב מתבאר בגמ' [מנחות כב א] דילפינן מעבודת יוה"כ דכתיב ולקח מדם הפר ומדם השעיר ומערבן וזורק על המזבח והדבר ידוע שדמו של פר מרובה מדם השעיר ועכ"ז קראה התורה דם השעיר ש"מ דם הפר אינו מבטל דם השעיר ולזה דריש ר"י מכאן דמין במינו אינו בטל ורבנן ס"ל דהטעם הוא משום דכל העולין למזבח אין מבטלין זה את זה מפני קדושתה והסבירו הטעם דאם נאמר דהטעם משום מין במינו דאינו בטל היתה לה להתורה להשמיענו בדבר שאינו עולה למזבח ומדכתבה בדבר שעולה למזבח ש"מ דאי לאו הכי גם מין במינו בטל ע"ש ומשמע בגמ' דחכמים למדו ממקרא זה דמין במינו בטל וכ"כ הסמ"ג לאוין סוף מצוה קל"ח וכ"כ הרשב"א בתורת הבית [בית ד' שער א'] ... דעיקר הלימוד הוא מאחרי רבים להטות דהתורה בעצמה בדם הפר ודם השעיר גילתה לנו שכל מיני תערובות הם בכלל אחרי רבים להטות".

א. מנחות (דף כב.-כב:) – "תנן התם: דם שנתערב במים, אם יש בו מראית דם, כשר. נתערב ביין, רואין אותו כאילו הוא מים. נתערב בדם בהמה או בדם חיה, רואין אותו כאילו הוא מים. רבי יהודה אומר: אין דם מבטל דם. א"ר יוחנן: ושניהם מקרא אחד דרשו, ולקח מדם הפר ומדם השעיר, הדבר ידוע שדמו של פר מרובה מדמו של שער, רבנן סברי: מכאן לעולין שאין מבטלין זה את זה, ורבי יהודה סבר: מכאן למין במינו שאינו בטל. רבנן סברי: מכאן לעולין שאין מבטלין זה את זה. ודלמא משום דמין במינו הוא. אי אשמעינן מין במינו ולא אשמעינן עולין, כדקא אמרת, השתא דאשמעינן עולין, משום דעולין. ודלמא עד דאיכא מין במינו ועולין. קשיא. ור' יהודה סבר: מכאן למין במינו שאינו בטל. ודלמא משום דעולין הוא. אי אשמעינן עולין מין בשאינו מינו, כדקא אמרת. השתא דאשמעינן מין במינו, משום דמין במינו הוא. ודילמא עד דאיכא מין במינו ועולין. קשיא".

2. מראי מקומות – ח' העילוי ממיצי'ט (סי' צ' ד"ה ועיין).

א) פמ"ג (שער התרובות ח"א ריש פרק א') – "ויש לעיין דלא דמי לסנהדרין דשנים מזכים ואחד מחייב בטלה דעתו משא"כ לאכול שלשתן יחד להרא"ש אוכל אחד איסור. ונהי אם נאבד אחד מהן או ט' חניות משא"כ כאן".

פמ"ג (שושנת העמקים ריש כלל י"ד) – "ובאיסור תורה יבש ביבש ברוב ואחרי רבים להטות וכבר הקשינו ביו"ד בפתיחה לשער התערובות לפי מה שכתבו התוספות זבחים ע"א ד"ה נסקלים בנשרפים דלא אזלינן בתר רובא לעשות נגד המיעוט י"ל דהר"ם מרוטנבורג דהשליך א' מדינא הוא עיין יו"ד ק"ט [סעיף א]".

ב) ח' הגר"ח (סי' רכ"ט) – "וכן בתערובות לח בלח דבטיל ברובא אע"ג דאינו ספק כלל דפשיטא לן דלא נחתכו מיעוט סימנים וכן פשיטא לן דאיכא הכא מיעוט איסור. ולכאורה תמוה היכן מצינו מקור לרוב כזה. ונראה דהנה מקור הדין דאזלינן בתר רוב הוא מאחרי רבים להטות, ושם מצינו שני דינים נפרדים ועל שניהם דין אחר מאחרי רבים להטות אף דעניניהם נפרדים המה דהנה בדיני ממונות בעינן ג' דינים ובדיני נפשות כ"ג, והנה קשה איך אזלינן בתר רוב הא חסר מנין הסנהדרין וחסר מספר דינים, ואפילו לו יהא דהדין באמיתו כהרוב מ"מ הרי המיעוט דקאמרי להיפך אינם יודעים הדין ואינם מורים כן והרי חסר מנין של הב"ד, אלא ודאי פשיטא דכיון דאיכא גזה"כ דבעינן כך וכך סנהדרין וגם דין דאחרי רבים להטות יש לן א"כ ע"כ דיש להם צירוף

וכולם ביחד גומרים את הדין, וע"כ אמרינן בהך רובא ככולא. וא"כ הרי איכא כבר כל מנין הסנהדרין, ונמצינו למידין מהך דמהני רובא בסנהדרין דחשיב רובא ככולא ומיעוט נתהפך כמו הרוב ונעשה כהרוב".

ג) מהרצ"ח (ב"ק דף כז:) – "היינו להתורה כתבה לנו ריבוי דכתיב ואם מעיני כל העדה ודרשינן במס' הוריות (ג ע"ב) דקי"ל רובו ככולו וכבר כתבתי בחבורי החילוק בין הלוח אחר הרוב ובין הכלל דרובו ככולו דהלוח אחר הרוב היינו שהמיעוט נשאר עדיין רק שאין דנין אחריו רק עושים מעשה ע"פ הכרעת הרוב ורובו ככולו היינו שנתהפך המיעוט לרוב ולא נשאר אחר הכרעה שום מיעוט כלל. והמועטים מוכרחים על פי התורה לומר בדעת המרובים היא העקרית ודעות עצמם בטלה וגם המה מסכימים לסברתם של הרוב ואם נגמר הדין על פי הרוב אין עושין מעשה על פי הרוב לבד. רק אחר דעת כלם מפני דרובו ככולו ונתהפכו המועטים למרובין ואחר שהגידו המרובים דעתם לא נשאר שום מועטים והארכתי בזה הרבה במאמר משפט ההוראה וכבר מוזכר בשו"ת רלב"ח קונטרס הסמיכה וא"כ ברובא דדיינים אין מוציאין ממון על פי המרובים רק דחשיב מיעוט דידהו כמאן דליתא כיון דהיה רוב שוב המיעוט צריך להודות ולהצדיק דעת המרובים. ועי' בס' גט פשוט בכללים שבסוף ספרו שפי"ג"כ כן כוונת התוס' אולם מה שהתעורר עליו הרב בעל קצות החושן בקונטרס הספיקות דעד כאן שייך המיעוט צריך להתהפך להרוב היינו דוקא בב"ד הגדול אשר הממרה את פיהם זדונו בחנק אבל בב"ד של שלשה דאין כאן זקן ממרא שוב מאן לימא לן דהמועטים צריכים להודות בסברתם להמרובים ודלמא אין עושים רק כהמרובים אבל יכולים להשאר בדעתם הראשון אבל לפי מה שכ' דיש לנו ע"ז כלל מיוחד רובו ככולו א"כ אין חילוק בין ב"ד של שלשה לב"ד הגדול סוף סוף כיון דיש רובו מתוך כלו אמרינן רובו ככולו ואפי' בשחיטה ובברכת הכוסות ובצירוף למנין אמרינן רובו ככולו ונחשב המיעוט כהרוב והארכתי בזה הרבה מאד ואכ"מ".

ד) יד יהודה (סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"א ד"ה עוד ראיתי לבאר) – "וייש לישב קצת גם דברי הלבוש ... ומ"ש הט"ז שם דאינו דומה לסנהדרין כו' דלא שייך דהאיסור נהפוך לרוב כמו שאתה אומר בתערובות שהאיסור נהפוך להיתר לא הבנתי דהא כל בטל ברוב דנהפך להיתר לא ילפינן אלא מסנהדרין כמו שפרש"י בכמה מקומות. ואני אומר דאדרבה כיון דמשם יליף א"כ דוקא דומיא דהתם דא"א לנו לברר דעת המיעוט מתוך המרובין באין אופן ... לשון העיקרים מאמר שלישי פ' כ"ג ... הרי שאנו רואין שצותה התורה לעשות כדברי המרובין אף שאנו רואין שהאמת נוטה יותר לדעת היחיד מ"מ אזלינן בתר דעת הרוב אם גם הם חכמים הוא וע"כ דעשה התורה האיסור היחיד בזה כהיתר גמור נגד דעת המרובין אף דהאיסור ברור לפי דעתינו כדעת היחיד א"א שפיר למדו מזה דאף איסור גמור נהפוך להיתר ברוב ומותר לאכול אף האיסור בעצמו".

ה) שערי יושר (שער ג' פרק ד') – "קיי"ל דמדאורייתא בכל האיסורין חד בתרי בטיל, וענין זה ילפינן ג"כ מקרא דאחרי רבים להטות, כן כתב רש"י בגיטין דף נ"ד ע"ב (ד"ה לא יעלו) ובחולין דף צ"ח ע"ב (ד"ה דמדאורייתא), וכן כתב הרא"ש בפרק גיד הנשה סימן ל"ז, וילפותא זו לא ביארו לנו הראשונים מנ"ל מקרא זה חידוש זה דאיסור ודאי שנתערב בין בלח ובין ביבש שיתהפך האיסור להיות להיתר, דלכאורה ענין העיקרי שעליו אמרה תורה אחרי רבים להטות הוא לענין דיינים, ושם האמת אחד הוא, ואמרה תורה שעלינו להחזיק שהאמת הוא כדעת המרובים וממילא דעת המיעוט הוא שקר, ולא שייך בענין זה לומר שיתהפך האיסור להיתר ... אבל לענין השני דהוראת הדיינים גורמת הדין ואם יהיו איזה חסרון וגרעון בגמר דינים הוא חסרון בעצם חלות הדין, הנה כשהדיינים מחולקים שהרבים אומרים חייב והמיעוט מזכים, אין כאן גמר דין כיון דנגד אמירת המחייבים אומרים המזכים להיפוך, וצריך בזה ביטול כה אמירת המזכים שיתבטל כחם גם במציאות האמיתית, דאל"כ לא יועיל לנו בזה הענין הראשון מה שעלינו להתנהג כדעת המרובים, כיון דצריך לנו לחלות הדין גמר דין של הדיינים, ובגמר דינים איכא דין הסותר זה את זה, ולזה צריך ענין ביטול ברוב שיתבטל במציאות פסק דין של המיעוט ולא יגרם שום ענין ויהיו המיעוט כמאן דליתא, ויחול הדין ע"י פסק דין של המרובים לבד, או שיתהפך המיעוט להיות כהמרובים ויגמר הדין ע"י כולם - ולקמן יתבאר ענין זה בס"ד - ומזה קבלו חז"ל בכל תערובות שיתבטל המיעוט במציאות ויתהפך מאיסור להיתר, ומשו"ה גם באופנים דליכא דין ביטול במציאות, מ"מ דין ליזל בתר רוב דלא נגרע בזה כנ"ל".

ו) חלקת יואב (תנינא סי' ט"ז ד"ה והנפלע"ד) – "דנהפך איסור להיות היתר ... תמהו כל האחרונים ... מנא הא מילתא דמיעוט איסור בטל ברוב היתר והרי מקרא דאחרי רבים להטות לא שמעינן רק דאין לחוש על המיעוט רק אמרינן שזהו מהרוב וכמו בדיינין דאמר' שהאמת הוא עם הרוב. אבל בתערובות שאנו יודעין שהמיעוט אמת כמו הרוב איך מותר לאכול התערובות ... ולפענ"ד פשוט דזה נפיק מהא דאמרה תורה בדיינים דהמיעוט מחוייב להסכים עם הרוב ולחתום על הפסק כמבואר בירושלמי".

ב. ראשונים: האם בטל ברוב או צריך ששים [דרבנן].

1. חולין (דף צט: - ק.) – "גיד הנשה שנתבשל. וליבטול ברובא. בריה שאני: וכן חתיכה של נבלה [וכו'] ותבטיל ברובא ...".
2. צריך ששים [דרבנן].

א) רבינו גרשום (חולין ריש דף ק.) – "וליבטל נמי גיד בששים ויהיו כולן גידין מותרין".
 ב) רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' ד-ה) – "נפל חלב כליות לחלב האליה ונמוח הכל, אם היה חלב האליה כשנים בחלב הכליות הרי הכל מותר מן התורה, אפילו חתיכת נבלה שנתערבה בשתי חתיכות של שחוטה הכל מותר מן התורה, אבל מדברי סופרים הכל אסור עד שיאבד דבר האסור מעוצם מיעוטו ולא יהיה דבר חשוב שעינו עומדת כמו שיתבאר. ובכמה יתערב דבר האסור ויאבד בעוצם מיעוטו, כשיעור שנתנו בו חכמים, יש דבר ששיעורו בששים, ויש ששיעורו במאה, ויש ששיעורו במאתים".

ג) ראב"ד (רשב"א חולין דף צז: ד"ה א"ל, ר"ן חולין דף לו. ד"ה גרסי').
 ד) רמב"ן (חולין דף צז:) – "ודאקשינן לקמן (ק' א') גבי גיד וגבי חתיכה וליבטול ברובא פירושו בששים, אלא משום דלא מיתמר ליה שיעורא אלא בפלוגתא קאמר ליבטיל ברובא דמתני' דהיא טפי מנותן טעם וכן עיקר".

ה) כל בו (סי' ק' ד"ה נפל) – "נפל חלב כליות לחלב האליה ונימוח הכל אם היה חלב האליה כשנים בחלב הכליות הכל מותר מן התורה ואפילו חתיכת נבילה שנתערבה בב' חתיכות של שחוטה הכל מותר מן התורה אבל מדברי סופרים הכל אסור עד שיאבד

דבר האסור מעוצם מעוטו ולא יהיה דבר שעינו עומדת, ובכמה יתערב דבר האסור ויאבד בעוצם מעוטו יש דבר שערו אותו חכמים בששים ויש במאה ויש במאתים".

(ו) י"א רש"י (ב"מ דף נג. ד"ה ועולין) – רשב"א (ב"מ דף נג. ד"ה משא"כ, ח"א סי' רע"ב), מנחת יעקב (כלל ל"ט אות ב'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ח'), ערה"ש (סוף סעי' י"ב), מגיה בטור (אות א').

(1) ראש יוסף (חולין דף ק. ד"ה בפירש"י בד"ה חתיכה) – בפירש"י בד"ה חתיכה של נבילה, ומכירה כו', עכ"ל. הא דפירש כן דאי לא מכירה אינה בטילה, משום חתיכה הראויה להתכבד. אלא דקשיא דלמא מיירי בחתיכה קטנה שאין ראוי לפני האורחין, ומש"ה בטילה. אלא דא"כ איך קאמר 'אינה אוסרת עד שתתן טעם ברוטב כו', והא בחתיכות גופא צריך שיהא ששים נגד חתיכת האיסור, דרוטב אינו מסייע לחתיכות. ומכאן נראה שמה שכתב הבית יוסף בסימן ק"ט [ד"ה חתיכה] דרש"י סובר כדעת הר"מ ז"ל והראב"ד דאף ביבש בעינן ששים, מהכא שמעינן לה. דאל"כ דלמא באינה מכירה ומש"ה כי נתנה טעם אסורין כולן מחמת פליטתה, וכי לא נתנה טעם תו אין לחוש לפליטתה דמתבטל ברוטב ובקיפה ובחתיכות, ובחתיכות גופא הוה יבש ביבש דחד בחד בטל אף מדרבנן. אלא דרש"י סובר דיבש בעינן ס', והלכך אי אין מכירה בחתיכות גופא בעינן ס' ואין הרוטב מסייע כלל. ועיין בבית יוסף בסימן ק"ט [שם] יע"ש".

(2) מראי מקומות – יבקש תורה (סי' נ"א), "נעייין בלשונם של הני ג' ראשונים יתכן ואין הדברים מוכחים ...".

3. ביטול ברוב, גם מדרבנן.

(א) תוס' (חולין דף ק. ד"ה בריה) – "ודבר שאינו לא בריה ולא חתיכה הראויה להתכבד בטל ברוב ואפילו איסור מדרבנן ליכא כדמשמע הכא".

(ב) מהר"ם מרוטנבורג (רשב"א ח"א סי' תש"ל).
(ג) ס' התרומה (סי' נ' ד"ה הלכך).

(ד) ר"ש מן ההר (בתשובה שבסוף ס' המאורות לחולין) – "וליצא למגזר אטו מין בשאינו מינו שהוא בעין, דלא משכחת להו, לפי שהוא ניכר".

(ה) סמ"ג (לאוין ק"מ) – "ולייבטיל ברובה פירוש שמין במינו בדבר יבש בטל ברוב אפילו מדברי סופרים".

(ו) רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ז) – "דבר שאין בריה ולא חתיכה הראויה להתכבד בטל ברוב ואפילו איסור מדרבנן ליכא כדמשמע הכא".

(ז) רשב"א (חולין דף צז: ד"ה אל, תוה"ב ב"ד יז; ב"מ דף נג. ד"ה משא"כ, ח"א סי' רע"ב, סי' רע"ג) – "ויש מגדולי החכמים שאמרו שבכל האסורין אין הפרש בין יבש לבלול ולעולם אינו בטל ביבש אלא כדרך שהוא בטל בבלול ... ונראה לי שהעיקר כמו שכתבנו דברובא ממש קאמר אפילו חד בתרי".

(ח) רא"ה (חולין דף ק. ד"ה גיד).

(ט) ריטב"א (חולין סוף דף צט; עי' ב"מ ריש דף נג.) – "ולייבטול ברובא. פי' האי לישנא בכל דוכתא רובא ממש קאמר דהיינו חד בתרי".

(י) ר"ן (חולין דף לה; דף לו. ד"ה גרסי') – "דרובא ממש קאמר".

יא) שע"ד (סי' ל"ט) – "בטל ברוב ואפי' מדרבנן".

יב) מרדכי (ביצה סי' תרמ"ז).

יג) ר' ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה, קל"ט-ג) – "יבש ביבש מין במינו שנתערב ואינה בריה ולא חתיכה הראויה להתכבד בטל ברוב חד בתרי שהוא גזי' הכתוב אחרי רבים ומותר אפי' מדרבנן כך פשוט".

יד) הג' אשרי (ע"ז פרק ה' סי' כ"ט ד"ה מיהו) – "אבל יבש ביבש כגון שנתערבה חתיכה של איסור שאין ראויה להתכבד בה לפני האורחים או דבר שאין בריה בחתיכה של היתר אפילו חד בתרי בטל ומותר ואפי' מדרבנן".

טו) טור (סעי' א') – "חתיכה שאינה ראויה להתכבד שנתערבה באחרות יבש ביבש בטלה אפילו חד בתרי".

טז) און"ה (כלל כ"ג דין ח') – "חד בתרי בטל אע"פ שהוא בודאי ביניהם ואפילו הוא איסור דאורייתא ואיסור כרת ואיסור הנאה".

יז) פתתור ופרח (פרק כ"ב) – "ויש בטלים ברוב חתיכת נבלה שאינה ראויה להתכבד שנתערבה בשל היתר יבש ביבש".

ג. פוסקים: האם בטל ברוב או צריך ששים [מדרבנן].

1. צריך ששים [מדרבנן].

(א) מהרלב"ח (סי' פ"ח ד"ה נפל, הו"ד הג' שע"ד סי' ל"ט אות ו') – "וכן ראוי לתפוס לענין מעשה".

(ב) עי' מהר"י ב"ר רב (סי' ל"ה) – "ואף על פי שהרא"ש ז"ל מתיר הכל ואפילו לאכילה חד בתרי ביבש לא היה לו לסמוך אלא על רבים של זה המלכות שהוא הרמב"ם".

(1) אם נפל אחד מהם לים, מותר – רשב"א (ח"א סי' רע"ג, תוה"ב ב"ד כו., "ואותן שסבורים לומר דאפילו יבש ביבש בכל האסורין אינו בטל בפחות מששים אמרו דהוא הדין ביבש שנתערב בפחות מששים. שאם נפל אחד מהן לים השאר מותרין והוא שיאכלם שנים שנים").

א. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ח'), חו"ד (בי' ס"ק ד').

(2) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ד') – "ועיין בד"א (לבד) מהר"י בירב בסימן ל"ה ורלנ"ח בסימן פ"ז שכתבו שראוי לתפוס כהרמב"ם לענין מעשה ומכל מקום יש הפרש ביניהם שהרלנ"ח כתב וכן ראוי לתפוס לענין מעשה כו' משמע דבכל דוכתא יש לתפוס כהרמב"ם אבל מהר"י בירב כתב ואף שהרא"ש מתיר הכל ואפילו באכילה חד בתרי לא ה"ל לסמוך אלא על רב של זה המלכו' שהוא הרמב"ם ע"כ דמשמע דדוקא שם בא"י דאתרי דהרמב"ם ה"ל לפסוק כמוהו אבל במקומות הללו יש לסמוך אהרא"ש והרשב"א ...".

2. בטול ברוב, גם מדרבנן.
  - (א) מחבר (סעי' א') – "חד בתרי, בטיל".
  - (ב) תו"ח (כלל ל"ט דין א').
  - (ג) ב"ח (ס"ק א', סוף ס"ק ז').
  - (ד) מנחת כהן (ח"ב פרק א') – "הכי נקטינן".
  - (ה) פמ"ג (שושנת העמקים ריש כלל י"ד, הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ב' אות מ"ח) – "ויש דיעה אפילו יבש במינו ס' מדרבנן, והוא דעת רש"י והר"מ והר"א ז"ל, אנן לא קיי"ל כן עש"ך י"ד ק"ט ופריי שם".
  - (ו) חכ"א (כלל נ"א סעי' י"ז).
  - (ז) תפארת ישראל (חולין פרק ז' ס"ק ל"א אות א').
  - (ח) שאר פוסקים.

ב | שיטה א': מותר לאכול כולם בבת אחת.

א. ראשונים.

1. מהר"ם מרוטנבורג (רשב"א ח"א סי' תש"ל) – "חתיכה שאינה ראויה להתכבד שנתבטלה ברוב זהיתר יראה דמותר לאוכלן שלשתן כא"י".
2. רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ז) – "אבל דבר יבש חד בתרי הוא דבטל ברוב לאו משום ספיקא מותר אלא דגזירת הכתוב הוא הילכך מותר לאוכלן כולן כאחד".
3. טור (סעי' א') – "וכיון שנתבטל החתיכה ברוב מותר לגמרי ואפילו איסורא דרבנן ליכא ומותר לאדם אחד לאכול כולם ביחד אע"פ שבודאי אוכל האיסור וכן מותר לאכול כל אחד ואחד בפני עצמו ואין צריך להשליך אחד כנגד האיסור".
4. ר' ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה, קל"ט-ג) – "בטל ברוב חד בתרי שהוא גזיל הכתוב אחרי רבים ומותר אפי' מדרבנן כך פשוט פירוש ומותר לאכלן כאחד וכל שכן שנים שנים או א"א ... ויש מי שכתב שאפילו בישראל היבש ביבש שמותר כיון שהיה בטל כבר בעודו יבש ולא נאמר כבר נפלט טעמו ואוסר ולא התירוהו אלא בעודו יבש ואין אנו מוצאים שום דבר שהוא מותר לאכלו ורוטבו יהיה אסור כי כשאוסר עד ששים בבישול כשלא נודע התערובת ולא היה לו לתערובת עדין התר כמו שכתבתי אבל ביבש מיד שנתערבו היה מותר בגזיר' הכתוב וכן בתוספות וכן כתב הראש וכן עקר".
5. סמ"ק (סי' רי"ד) – "ואפי' נתבטלו כולם יחד אפי' הרוטב מותר מן הדין אחר שכבר נתבטלו".

ב. להלכה.

1. במקום הפסד יש להקל.
  - (א) רמ"א (סעי' ב') – "ובמקום הפסד יש לסמוך אדברי המקילין ולהתיר".
  - (ב) מג"א (סי' תמ"ז ס"ק י"א) – "לדעת הרא"ש שכ' בי"ד סי' ק"ט דיבש ביבש שנתערב נעשה היתר גמור ומותר אח"כ לבשלן ביחד ... לא קי"ל הכי אלא במקום הפסד".
  - (ג) תפארת ישראל (פרק ז' ס"ק ל"א אות א') – "והכי קיי"ל במקום הפסד".
  - (ד) חכ"א (כלל נ"א סעי' כ') – "ובמקום הפסד יש לסמוך להתיר (שם סוף סימן ק"ט) (ואפילו לבשלן לכתחלה כן כתוב בהדיא באיסור והיתר ובמגן אברהם סימן תמ"ז ס"ק י"א ועיין בבינת אדם סימן לב)".
  - (ה) שעה"צ (סי' תמ"ז ס"ק ל') – "ודע דבמקום הפסד סמכינן אדעת הרא"ש ואין איסור בהשהיה".
  - (ו) יד יהודה (הארוך סוף ס"ק ג').
  - (ז) תזו"א (סי' כ"ח סוף ס"ק י"ד) – "ולדינא כבר הכריע הרמ"א ס"ס ק"ט להקל במקום הפסד".
  - (ח) חלקת בנימין (סי' קי"ב ב' ד"ה בין ביבש, עמ' נ"ג) – "וצ"ע במאי דנקט הפמ"ג הפסד מרובה, וכ"כ בפתיחה שלו ח"א פ"ג, שהרי ברמ"א כתב הפסד סתמא".
2. במקום הפסד מרובה יש להקל.
  - (א) לבוש (סעי' ב') – "יש להחמיר ולאסור בכל ענין אם לא בהפסד מרובה".
  - (ב) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ה', ס"ק ט', ס"ק י', מש"ז ס"ק ד', שער התערובות ח"א פרק ג' ד"ה והנה, ח"ב סוף פרק א') – "והר"ב בסימן ק"ט סעיף ב' דהתיר בהפסד מרובה בנודע בבישולן יחד הרוטב והחתיכות היינו דסומך אסברת הרא"ש בהפסד מרובה שנודע נעשה היתר וממילא סובר הר"ב עיקר כרא"ש דיבש במינו מותר לאכול לכתחילה כאחד אלא באין הפסד מרובה חושש לסברת הרשב"א וזה שכתב הר"ב שם בסעיף א' וכן יש לנהוג לכתחלה ר"ל דודאי לא שייך בזה הפסד מרובה גם יוכל למכור לאחר אחד מהן ומשום הכי אין לאכול אדם אחד".
  - (ג) מהר"ם שיק (יו"ד סי' קכ"ה ד"ה והנה) – "דפסק הרמ"א סוסי' ק"ט דקי"ל במקום הפסד מרובה כהרא"ש".
  - (ד) גר"ז (סי' תמ"ב סעי' ט"ו, עי' סי' תמ"ז סוף סעי' ט"ז, סוף סעי' י"ז) – "ויש הפסד מרובה בדבר יש לסמוך על סברא הראשונה ואין צריך לבערם אבל אם אין הפסד מרובה יש להחמיר כסברא האחרונה כמ"ש ביורה דעה שם".
  - (ה) משמרת שלום (שפ"ד ס"ק ג') – "דכל הנ"ל הוא רק בה"מ".
  - (ו) כה"ח (ס"ק מ"ב) – "לאשכנזים דמתירין בהפ"מ".
3. במקום הפסד קצת יש להקל.
  - (א) תמודי דניאל (תערובות הא' ס"ק י"ט) – "ומה שכתב הרמ"א במקום הפסד יש לסמוך אמקילין, נראה דהיינו הפסד קצת, דהא בתו"ח ובדרכ"מ מתיר אפילו בלא הפסד".

(ב) דרכות (ס"ק ס"ז) – "היינו אפי' רק הפסד קצת, דהא בתו"ח ובדרכ"מ מתיר אפילו בלא הפסד כלל. חמודי דניאל".
 (ג) דלתי תשובה (סוף ס"ק י"ד, ע"י ס"ק ט"ז) – "ומה שכתב הרמ"א במקום הפסד יש לסמוך אמקילין, נראה דהיינו הפסד קצת, דהא בתו"ח ובדרכ"מ מתיר אפילו בלא הפסד".

4. בני ספרד: מחמירים.

(א) זבחי צדק (ס"ק ל"ב) – "ולענין הלכה אנו אין לנו אלא דברי מרן ז"ל ואפי' במקום בפסד אסור וכ"כ הר"ב ב"ד חי"ד סי' מז בסופו".
 (ב) כה"ח (ס"ק מ') – "הספרדים ... אסור אפילו בהפ"מ".

5. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק מ"ט), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק י').

(א) חלקת בנימין (סי' קי"ב ב"י ד"ה בין ביבש, עמ' נ"ג) – "בפת עכו"ם אם יש להקל לאכלם ביחד אפילו שלא במקום הפסד ... שרי".

ג. מראי מקומות – שערי יושר (שער ג' פרק ז', פרק י'), קצור שו"ע (תערובות סי' ב' פרק ב' סעי' ב', הע' ב', סי' ה' פרק א' סעי' ו'), קהלות יעקב (בכורות סי' כ"ד).

1. קובץ שיעורים (קובץ שמועות חולין אות ל"ו) – "וטעם דין חוזר ונייעור כתב הרא"ש פ' גה"נ סי' ל"ז דהוי כהוכר האיסור. ועדיין צ"ב דהא כבר נהפך האיסור להיות היתר כמ"ש הרא"ש שם, וא"כ מה לי אם הוכר. וביותר קשה גבי טומאה שהרי עכשו אין שם סיבת הטומאה אלא שהטומאה נמשכת מזמן העבר, וכיון שפקעה בזמן הביטול היאך חוזרת ונייעורה. וצ"ל כמ"ש בקובץ שעורים ביצה אות ס"ו ובקובץ הערות סי' ל"ג אות ח' וסי' נ"ח אות ב' וסי' ע"א אות ז', דהיתר ביטול בתערובת אינו ככל דברים המתירים לחלוטין ומפקיעין סיבת האיסור לגמרי, אלא הוא מתיר רק לשעתו, היינו דהספק הוא סיבת ההיתר, וצריך שיהא המתיר הזה תמיד, היינו הספק הגורם ההיתר, וכשהוכר האיסור חוזר ונייעור מכאן ולהבא".

2. פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ג'), שער התערובות ח"א פרק ג' ס"ק צ"ח) – "ובס' תורת זרעים (תרומות פ"ה מ"ו) כתב בשם הגר"י לבאר דברי הרשב"א, דיבש ביבש כיון דהאיסור עומד בפנ"ע ואינו מתערב עם ההיתר אין בו דין ביטול בעצם, וכל דינו אינו אלא משום דבכל חתיכה וחתיכה אזלינן אחר הרוב ככל ספק איסור, והדין ביטול אינו אלא לענין זה שלא יהא נידון כקבוע ויהא שייך ביה דינא דהלך אחר הרוב, וע"כ דוקא בזא"ז מותר. ועי' קובץ שיעורים (חולין מג) חזו"א (יו"ד לו סק"ב) וחי' הגר"י ז"ל (מנחות כב ב') דביטול יבש ביבש לאו מדין ביטול לחוד קאתינן עלה רק מדין הלך אחר הרוב וכל דפריש מרובא פריש. ועי' כסא דהרסנא (סי' ב')."

ג] נתהפך למיחל על המתבטל דין חדש.

א. ר"ן (נדרים דף נט: ד"ה ועד) – "אף על פי שאין גידולים כעיקר אין מבטלין אותו דהכא היינו טעמא משום דהיתרא לא בטיל שהאיסור דרכו להתבטל ולא ההיתר".

1. מראי מקומות – חת"ס (נדרים ריש דף נט: "ר"ן ... לא מצאתי סברא להסביר הדבר"), נדרים זריזין (נדרים דף נט: ד"ה שאני), קרן אורה (נדרים דף נט: ד"ה ועד), בנין שלמה (סי' כ"ח ד"ה ומה), דלתי תשובה (סי' צ"ב אות י"ג), שערי יושר (שער ג' פרק ט"ו), חי' הגר"ט (סי' נ"ט ד"ה נמצא).

2. מנחת חינוך (מצוה ג' ס"ק ה' ד"ה ולומר) – "אפשר דוקא איסור בהיתר כמו שם בטל אבל לא היתר באיסור כמו כאן דהנתוסף הוא היתר א"ב באיסור כמבואר בפמ"ג בפתיחה לה' תערובות בשם המנחת כהן דהיתר באיסור א"ב. [קומץ המנחה: ומסופק בזה. ובאמת בר"ן בנדרים נ"ט ע"ב ד"ה ועד כאן) מבואר דהיתר באיסור (אינו) בטל ע"י ש, וצ"ע שלא הביאוהו. ועיין משנה למלך פ"ז דמעילה ה"ו הביא בשם מהרי"ט ח"א סי' ה' שהביא בשם רשב"ץ (ח"א סי' קל"ח) דהיתר באיסור בטל ותמה עליהם, ע"י ש, ולא הביא דברי הר"ן אלו, וצ"ע. (וע"ע לקמן ד"ה אך כל)."

3. קובץ שעורים (שב שמעתתא סי' ו' ד"ה ולכאורה) – "שהסברתי דברי הר"ן ז"ל בנדרים דנ"ח שכתב דהיתרא לא בטיל ואף על גב דאיסור מתהפך להיתר כשמתבטל ברוב אבל היתר אינו נעשה איסור ע"י תערובת ברוב. ולא כתב טעם החילוק. ומה שנראה לי בזה הוא, דהא דמיעוט בטל ברוב אין הכונה שהדבר בעצמו יתבטל במציאות וכמובן, אלא שדיני המיעוט שהיו עליו יורדין ממנו ע"י התערובת ברוב. ונמצא לפי הנחה זו לא שייך ביטול אלא בדבר שיש לו איזה דין, אבל בדבר שאין לו דינים כלל הלא אין לו מה שיתבטל ממנו. וא"כ כשנדון על איזה דבר אם שייך בו ביטול או לא, צריכין אנו לחקור אם יש לו איזה דין או לא. והנה מהותו וגדרו של המושג "דין" הוא לפענ"ד כלל שחידשה התורה, וא"כ כל דיני התורה הם על דברים האסורים, אבל בדברים המותרים לא שייך לומר שיש להם דין היתר, אלא גדר דבר המותר הוא דבר שאין לו דין כלל, וממילא הוא מותר, כמו קודם מתן תורה. וא"כ דברי הר"ן ז"ל מוטעמים היטב, דהיתרא לא בטל, דלא שייך שיתבטלו דיני דבר כזה שאין לו דינים כלל. וסובר הר"ן שדין ביטול אינו אלא להוריד מהמיעוט את דיניו אבל לא להעלות עליו דינים חדשים".

ב. ריטב"א (סוכה דף ט:) – "אבל כשסכך הכשר והפסול מעורבין ונתונין בגג הסוכה בערבוביא אם הם שוין בשיעורין אפשר שיהיה מקום בסוכה שיהיה כל צל שעל האדם או רובו מסכך הפסול ולפיכך צריך רוב כדי שיהא סכך כשר רבה על הפסול ומבטלה, כאיסור המתבטל ברוב, ואף על גב דבאיסור שאפשר להתכבד אינו מתבטל, מכיון דמדינא כי מצמצמינן ליה לא בעינן רובא אלא דחיישינן לסכך פסול שיהא עומד במקום אחד, מכיון דמעורב ברובא סמכינן שמתערב בכל כאיסור הנופל ברוב לח בלח ומתבטל כיון שאין בו כדי צלתו מרובה מחמתו דהא באילן שחמתו מרובה מצלתו איירינן".

1. מראי מקומות – אוצר מפרשי התלמוד (סוכה ח"א עמ' רנ"ו ד"ה יש).

(א) שפת אמת (סוכה דף ט: ד"ה בשחבטן) – "אכן הה"מ כ' בשם הרמב"ן וכן הוא בחי' הרמב"ן דלא מהני חבטה רק היכא דלמטה צילתה מרובה, ובאמת בגמ' י"ל כן דביטול לא מהני לומר דנהפך הפסול להיות כשר רק דאינו פוסל".

ג. פמ"ג (שער התערובות ח"א פרק א' ד"ה החקירה השניה) – "החקירה השניה חתיכה של היתר שנתערבה בשתים של איסור דאחרי רבים להטות נאמר דאם להקל האיסור נהפך להיתר כ"ש לחומרא והוי כולו איסור דתו אפשר לוקה על כל אחת מהן מגזירת הכתוב אחרי רבים כו' וליבעי אח"כ על כל פנים רוב נגד כל התערובות, או דאין היתר נהפך לאיסור".

פמ"ג (שער התערובות ח"א פרק ג' ד"ה ועיין) – "ועיין בש"ך סימן ק"ט אות ד' חתיכת נבילה עם בשר שחוטה ויש במים ס' הרוטב מותר והחתיכות אסורות כדין יבש ביבש, דאין המים מצטרפין למיהוי רובא כיון דהחתיכות ניכרות בפני עצמן ומן התורה אמרינן חנ"נ כמבואר סימן צ"ב [ס"ד] ומיהו אי שתים של איסור ואחת של היתר י"ל אחרי רבים כו' ונעשה הכל איסור ויצטרך ששים נגד הג', אלא שהמנחת כהן כתב דאין היתר נהפך לאיסור, וכבר התבאר זה לעיל [פ"א]. ולענין הלכה יש לצדד להקל בזה ולומר דאין היתר נהפך לאיסור ביבש, ועדיין צ"ע".

פמ"ג (שער התערובות ח"ג פרק ה' ד"ה והנה) – "על דרך משל שליש זית פיגול בטל בשני שלישי זיתים טמא נעשה הכל כטמא דאחרי רבים כתיב. ואם האיסור נהפך להיתר כל שכן היתר לאיסור".

פמ"ג (שושנת העמקים כלל י"ד ד"ה הנה) – "הנה מה שכתב דלא שמענו קרבן ומלקות כו' זה מסכים למה שכתבתי בפריי ליו"ד הלכות תערובות בפתיחה בשם מנחת כהן להר"א אפימנט"ל ז"ל [ח"א פ"ו דף סו] דב' חתיכות איסור וא' היתר ואכל א' מהן אין לוקה דהיתר אין נהפך לאיסור למלקות אף להיפוך איסור נהפך להיתר וכי תימא אכתי נימא מהרוב לקח י"ל כל קבוע אף באין ניכר כמחצה דמי וכנראה מתוספות מנחות י"ג א' ד"ה נבילה הביאותיו לעיל ולא דמי לאיסור בהיתר דבטל הוא באין ניכר מה שאין כן היתר באיסור דאין נהפך תו קבוע הוה והבן אמנם מה שכתב היתר מצטרף לאיסור לא הבינותי אם לא נהנה רק כפי דמי השלמים לא שייך צירוף והיתר מצטרף קיימא לן בנזיר לא בשאר איסורים גם מה שכתב בלח לא ביבש לא הבינותי. ועיין במנחת כהן בספר התערובות חלק א' פרק ו' דף ס"ו דזו מחלוקת רש"י ותוספות בכל אחד בפני עצמו אי היתר מצטרף לאיסור יע"ש ולכאורה למהר"י אלפנדר"י ז"ל היתר נהפך לאיסור ולהמשנה למלך אין נהפך".

1. מראי מקומות – מנחת חינוך (מצוה ג' ס"ק ה' ד"ה ולומר, לשונו מובא לעיל), שד"ח (מערכת ב' פאר השדה סי' ל"א ד"ה ולענין, ד"ה גם, ד"ה ושם), בנין שלמה (סי' כ"ח ד"ה ובזה), דלתי תשובה (סי' צ"ב אות י"ג), פמ"ג השלם (שם, באריכות).

ד. מראי מקומות – עונג יו"ט (סי' ד'), שד"ח (מערכת ב' פאר השדה סי' ל"א ד"ה ולענין), בנין שלמה (סי' כ"ח), שערי יושר (שער ג' פרק ט"ו), משנה הלכות (ח"ה סי' ס"ה, ע"י חט"ו סי' קנ"ב), לקט מראי מקומות (ערך ביטול ברוב היתר באיסור).

1. רע"א (הוצאת מכון המאור, ח"ד או"ח סי' ס"ג) – "ואני מסתפק היכא דיש נצמחים ונתבטלו ברוב אפשר לצאת ידי מצוה צריך לאכול שיעור חשוב יותר מכזית, דבכזית מקצת מן החמוצים וליכא כזית מצה, דהביטול סילק רק האיסור אבל לא דנעשה מצה לצאת בו, הגע עצמך בחוט צמר שלא נטוה לשם ציצית ונתערב בג' חוטין שנטוה לשמה, וכי נימא דיצא בזה ידי ציצית, וכן בה' שנתערבו עורות פסחיהם ונמצא יבלת, נימא כיון דהפסחים היו מעורבים נתבטל הפסח שיש בו מום ונעשו כולם פסחים כשרים".

2. משיב דבר (ח"א סי' ל"ד) – "השאלה במצה שלא נאפה לשמה שנתערב במצות האפויות לשמה אם יוצאים י"ח בהם, או באזכרה שלא נתקדשה אם נתבטלה בשארי אזכרות להכשיר הס"ת...".

3. אור שמח (הל' ציצית פרק א' הל' י"א) – "האחרונים נסתפקו בנתערב חוט אחד שלא נטוה לשם ציצית בין חוטין אחרים שנטוה לשם ציצית מי בטיל לעשות מהם ציצית, אף על פי שידענין שאיכא חד בינייהו שלא נטוה לשם ציצית...".

4. קובץ שעורים (פסחים אות קפ"ב) – "וביאור מחלוקת זו נראה, דרש"י סובר, דדין ביטול הוא, שהמיעוט מתבטל לגבי הרוב, כמו בצק שבסידקי עריבה דבטל לעריבה ונעשה חלק ממנה, וה"נ, שם הרוב על המיעוט דרובו ככולו, ואינו שייך לדין הלך אחר הרוב, אלא לדין רובו ככולו, וכן בית שסיככו בזרעים, בטלו הזרעים לגבי הבית, ודעת תוס' דביטול בתערובות אינו מטעם רובו ככולו, אלא מדינא דהלך אחר הרוב, והמיעוט אינו נעשה כהרוב, אלא דאינו צריך לחוש להמיעוט וכמאן דליתא דמי, ולכאורה נראה שיטה זו כדעת הרמב"ן, דההיתר אינו נעשה איסור על ידי ביטול, אבל בתוס' בכמה מקומות אין דעתם כן, אלא דגם היתר נעשה איסור, כמו...".

5. בדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה חתיכה [עמ' ע"ח], ד"ה בטיל [עמ' פ"ד], סי' צ"ט סעי' ו' בי' ד"ה ואין [עמ' פ"ז]) – "שיש לחקור אם שייך ביטול בהיתר שנתערב ברוב איסור, דאיכא למימר דלא שייך ביטול בזה דדין ביטול לא נאמר אלא להפקיע דין המתבטל וכגון שיש עליו דין של איסור, אבל למיחל על המתבטל דין חדש וכגון שיהא חל עליו דין איסור, ע"ז לא נאמר דין ביטול. וכסברא זו כתבו בשו"ת עונג יו"ט חלק או"ח סי' ד' ובתשובה של רע"א...".

ד [שיטה ב': אסור לאכול כולם כאחד] מותר כל אחד בפני עצמו].

א. ראשונים.

1. רשב"א (תוה"ב הקצר ב"ד, יב:) – "יבש ביבש שהוא יכול לאכול כל החתיכה בפני עצמה אוכל כל חתיכה בפני עצמה".

2. ר"ן (חולין דף לו. ד"ה גרסי') – "וכי שרינן נמי במין במינו הני מילי לאכול כל אחד ואחד בפני עצמו אבל לבשלם כולן כאחד...".

ב. להלכה.

1. מחבר (סעי' א', סתם וי"א הל' כסתם. סעי' ב') – "ומותר לאכלן אדם אחד, כל אחת בפני עצמה. אבל לא יאכל שלשתם יחד. ויש מי שאוסר לאכלם אדם אחד א', אפילו זה אחר זה".

2. מנחת כהן (ח"ב פרק א' סוף אות ה') – "והכי נקטינן".

ג. טעם הדין.

1. רשב"א (תורת הבית ב"ד יז.), הו"ד בנו"כ (בשו"ע) – "יבש ביבש שהוא יכול לאכול כל החתיכה בפני עצמה אוכל כל חתיכה בפני עצמה וכשאוכל זה אני אומר לא זו היא האסורה וכן בכל אחת ואחת וכשאוכל האחרונה שבכולן אני אומר במה שכבר נאכל היה האיסור וזו של היתר היא ולפיכך אוכל כל אחת בפני עצמה ואינו חושש דכיון שיש שם כדי שיעור ביטול דאורייתא דמדאורייתא חד בתרי בטיל. ואפשר לומר בכל אחת שמא עכשיו אינו אוכל את האיסור היקלו בו אף מדבריהם שלא להצריכו ששים כשאר האיסורין ודוקא לאכול כל אחת בפני עצמה אבל לבשלן יחד אסור שהרי חזר האיסור להתערב עם ההיתר והרי הוא כשאר האיסורים הנבללין".

ד. לאכול שלשתן ביחד, האם הוא איסור דאורייתא או דרבנן - לשיטת הרשב"א וסייעתו.

1. מדרבנן.

(א) ט"ז (ס"ק א'), [לשיטתו בסי' ק"ד סוף ס"ק א', שכתוב הרשב"א מסכים לדין של נתהפך] – "ולא החמירו רבנן ... רק שהחמירו שלא יאכל שלשתן כאחת דהא ממה נפשך אוכל האיסור באותה אכילה".

(ב) מנחת כהן (ח"ב פרק א' אות ג' ד"ה והנה) – "הרשב"א ז"ל אסור לאדם אחד (מדברי סופרים) לאכול ביחד שלשה החתיכות שנתערבו או מעט מכל אחת מהן".

(ג) פמ"ג (מש"ז ס"ק א') – "ומדרבנן הוא ומן התורה מודה הרשב"א דמותר לאכול בבת אחת הוא דעת הרשב"א ומדרבנן הוא ומן התורה מודה הרשב"א דמותר לאכול בבת אחת וכן משמע בארוך ק"ז ב' [ב"ד ש"א י"ז א'] והוא פשוט. ותדע דבלח במינו כולי עלמא מודי דמן התורה ברובא סגי ומדרבנן בעינן ס' אף שאוכל ושותה האיסור והיתר ביחד דיש בילה".

פמ"ג (שער התערובות ח"א פרק ג' ד"ה והנה) – "והוי יודע שזה רק מדרבנן הא מן התורה אף הרשב"א יודה דשרי כאחד דאם לא כן מין במינו בלח מן התורה שרי והא אוכל איסור ביחד בדברים הנבללים דיש בילה ולא שייך לומר שמא לא זו כו".

(ד) בית מאיר (סי' תמ"ז סעי' ד' ד"ה ומעתה נחקור) – "דמוכח התם דכל חומרתו אינה אלא מדרבנן ומד"ת מודה להרא"ש".
(ה) חו"ד (בי' ס"ק ה') – "ומשום הכי נמי במין במינו אסור לאכול שלשתן יחד, דכיון דשכנגדו באינו מינו אסור מדאורייתא, במין במינו אסור מדרבנן".

חו"ד (סי' צ"ח בי' ס"ק ד') – "דאף הרשב"א דאוסר בסימן ק"ט כשבישלן אח"כ, מכל מקום מודה דאינו אלא מדרבנן".
חו"ד (סי' צ"ח בי' ס"ק ה') – "מדאורייתא דמותר לאכול אפילו שלשתן יחד, דהא אפילו בבלול מותר לאכול מדאורייתא אף דבלול הוי כאוכל שלשתן יחד".

(ו) גר"ז (סי' תמ"ב סעי' ט"ו) – "אסור לאכול כל התערובת ביחד בבת א' לפי שהאיסור שנתבטל ברוב לא נתהפך להיות היתר גמור מד"ס ואינו מותר אלא לאכלם בזה אחר זה שכשאוכל כל א' וא' י"ל שזהו ההיתר וכשאוכל האחרון י"ל ג"כ שזהו היתר גמור והאיסור כבר אכלו ולכך הקילו חכמים בדבר זה לפי שמן התורה כבר נתבטל האיסור ונעשה היתר גמור אבל כשאוכלם בבת אחת יש באכילה זו איסור ברור למראית עין גזרו עליו חכמים גזירה משום תערובת מן בשא"מ שיש איסור מן התורה אם אין שם ס".

(ז) שעה"צ (סי' תמ"ז ס"ק ל') – "והוא רק מדרבנן דמן התורה אף לדעת הרשב"א מותר לאכלם ביחד כדאיתא ביו"ד באחרונים".
(ח) פני אריה (ח"א סי' ב' ד"ה ואע"פ) – "ואף הרשב"א ז"ל שאוסר לאכלן כאחת. אינו אוסר אלא מדרבנן משום חומרא. שכשיאכלם אחת אחת איכא למימר בכל חדא וחדא דאכיל שמא היתר היא. אבל מדאורייתא מודה דשרי אפי' לאכול כולן כאחת. כמבואר בלשונו בת"ה הקצר שהביא הב"י שם בפסקא המתחלת אבל הרשב"א הצריך וכו'. וכן מבואר במשמרת הבית (דף ק"ז ע"ב)".

(ט) דברי יוסף (סי' תשס"ז).
(י) מלבושי יו"ט (ברירה סי' י"ד ד"ה אולם) – "ודאי מדאורייתא כו"ע מודים כיון דנתבטל ברובא מותר לאוכלן אף בב"א ואף לדעת הרשב"א".

(יא) יד יהודה (הקצר ס"ק ח', הארוך ס"ק ז', סי' ס"ט הארוך סוף ס"ק ס"א, סי' צ"ב הארוך ס"ק ב' ד"ה ולע"ד) – "דמדאורייתא כו"ע מודים שכבר נתבטלו גם לאכלם כאחד רק כו"ז מגזרת חכמים אי נמי מטעם חזון ונייעור מדרבנן".

(יב) זכרון יצחק (פריידיגר, ריש ביצה ד"ה בדברינו) – "בפמ"ג".
(יג) גבול יהודה (סי' י"ט ד"ה אמנם) – "פשיטא, שגם הרשב"א לא החמיר אלא מדרבנן".

(יד) אבן האזל (פרק י' הל' עדות הל' ב' ד"ה אכן) – "ואפילו הרשב"א דאוסר, מדאורייתא מודה דמותר לאכול הכל ביחד".
(טו) שערי יושר (שער ג' פרק ט', ח' הגרש"ש ב"מ סי' ז' אות ד').

(טז) הר צבי (יו"ד סי' צ"ג) – "ואף שלהלכה פסק המחבר בשו"ע (סימן קט), שאיסור נתבטל ברוב היתר אסור לאדם אחד לאכול כל התערובת בבת אחת, אין זה אלא מדרבנן וכמבואר שם בט"ז (ס"ק א)".

(יז) חלקת יואב (תנינא סי' ט"ז ד"ה והנפלע"ד) – "ודאי היינו רק מדרבנן דאם לא כן איך מותר לח בלח ברוב מה"ת ... הן אמת דבתוס' רי"ד ... הדבר הפלא ופלא דא"כ איך בטל לח בלח ברוב גרידא".

(יח) אחיעזר (ח"ב סי' י"ד אות ה') – "דאעפ"י דמדאורייתא כלו היתר מ"מ בבת אחת שאוכל איסור תורה החמירו מדרבנן".
(יט) כה"ח (ס"ק ח') – "ולא החמירו רבנן ... רק שהחמירו שלא יאכל שלשתם כאחד דהא מ"מ אוכל האיסור באותה אכילה"

(כ) קצור שו"ע (תערובות סי' ב' פרק ג' הע' א') – "זה אינו אלא חומרא מדרבנן כמו שכתב הט"ז ... ומה שכתב הבאר יצחק ביו"ד סימן ו' שדעת הרשב"א שמדאורייתא אסור לאכול הכל כאחת, היא דעת יחיד, וכבר הרבה להשיב על דבריו בספר לב ים [המודפס בסוף ספר בית יצחק להגרי"א חבר] אות סבי ואות סה' עיי"ש שמפורש ברשב"א ובשאר ראשונים שזה מדרבנן וכן נקטו רבותינו הפוסקים".

(כא) בדה"ש (ס"ק ט"ו, בי' ד"ה ומותר עמ' פ"ה, ציונים ס"ק ב') – "דנראה לאינשי כזלזול באיסורים".

כב) עי' מגילת ספר (אות ד') – "אבל רוב רובם של האחרונים נקטו דודאי מן התורה גם הרשב"א מודה שהאיסור נהפך להיות".
 כג) חלקת בנימין (סי' קי"ב ב' ד"ה בין ביבש, עמ' נ"ג) – "הפמ"ג ...".
 2. דאורייתא.

א) תוס' רי"ד (ב"ב דף לא: סוף ד"ה שתי) – כ"ש, לישונו מובא לקמן.
 ב) משנה למלך (אבות הטומאה פרק י"ט הל' ב' ד"ה עוד כתבו התוספות בפ"ב דכתובות דהא) – כ"ש, לישונו מובא לקמן.
 ג) פנים מאירות (ח"א סי' ק"ה) – "... דיבש ביבש בסי' ק"ט דלא סבר הרשב"א דאיסור נעשה היתר והוצרך לאכלם אחת אחת ...".
 ד) עי' מטה יהונתן (על המחבר סעי' א') – "אבל לא יאכל שלשתם יחד כו'. ויש להקשות ... התם לגבי מזבח ...".
 ה) חת"ס (סוכה דף ט: ד"ה ואמנם) – "עכ"פ היכי דבאמת אינו ניכר שחבטן עד שאינו ניכר, רק שאפשר להכירו על ידי תחבולה כגון לסתור הסוכה ולהסיר הכשר וממילא יחזור המחבר למקומו לשרשו, מכל מקום זה אינו מן התורה דלא לבטל, ובמצוה אוקמה אדאורייתא, והר"ן דפשיטא ליה להקשות, סבירא לי' כשיטת הרשב"א בתה"א הובא ביו"ד סימן ק"ט [סעיף ב], דאיסור הבטל ברוב אינו חוזר להיות היתר, אלא אמרינן כל דפריש מהם מרובא פריש, אבל במקומו על כל פנים האיסור כמו שהיה, ולאותו שיטה בודאי היכי דאפשר להכירו, בשום אופן אל יסמוך על מרובא פרוש, ומשום הכי פריך [הר"ן] פשיטות – ואינך פוסקים סבירא להו כהרא"ש שהאיסור במקומו נתהפך להיות, ואפשר מן התורה אפילו אפשר להכירו כל שאינו מכירו עתה בטל הוא".

ו) קרן אורה (נזיר דף לה: ד"ה ונבוא) – "ודוקא לאכלן כולן בבת אחת הוא די"ל דאסור מהתורה אפילו במינו דאיסורא כמאן דאיתא. אבל כמה בני אדם ודאי דמותרים דמהיכי תיתי למימר דלא בטיל ברוב לענין זה".

ז) בית יהודה (סעי' א' ד"ה כתב) – "פרי מגדים ... והנה לפענ"ד לשון הרשב"א מורה דאסור מדאורייתא לאכלם כא' ...".
 ח) יד שאול (סעי' ב') – "עיין בהגהות שערי דורא, שהובא בב", שכתב דטם כעיקר דאורייתא עד ששים, דהא אין איסור נהפך להיות, דהרי אסרינן לאכלם אדם אחד ... ומזה ראייה למה שכתבתי בתשובה דגם מן התורה מחמירנן להרשב"א לאכלם כאחד".
 1) מראי מקומות – דרכ"ת (סוף ס"ק כ"ז).

ט) באר יצחק (יו"ד ריש סי' י') – "גבי יבש ביבש דבטל ברוב, דחדא שיטה ס"ל דההיתר הוא מצד רוב המברר על כל חתיכה שאכל ... להסוברים דהטעם הוא מצד רוב המברר והאיסור בעינא מתתא לכן מיבעי להיות מטמא במשא מן התורה משום דבזה לא שייך לומר רוב המברר דהא נושא הטומאה בודאי, וכמש"כ המל"מ (בפ"א מה' מטמא משכב ומושב)".

י) ערה"ש (סעי' כ', סעי' כ"א, סי' צ"ח סעי' כ"ט, סעי' ל"ד) – "אמנם מ"ש הרא"ש דהאיסור נהפך להיות היתר וממילא דכ"ש הוא ברוב איסור ומיעוט היתר דההיתר נהפך להיות איסור וחייב על כל כזית מהתערובות והולך לשיטתו דגם בטעם כעיקר במין בשאינו מינו ס"ל דההיתר נהפך לאיסור כמ"ש בסעיף י"א אבל לדעת הרמב"ם שם דלא ס"ל דההיתר נהפך לאיסור א"כ גם כאן לא ס"ל כן ברוב איסור ומיעוט היתר וא"כ כ"ש דלא ס"ל ברוב היתר ומיעוט איסור דהאיסור נהפך להיות היתר וא"כ לדידיה גם מן התורה אסור לאדם אחד לאכלו כולו כאחת ובסי' ק"ט נבאר עוד בס"ד [כנ"ל]".

יא) זכר יצחק (ח"ב סי' מ"ו אות ג' ד"ה והנה) – "גבי יבש ביבש שיטת הרשב"א הובאה ביו"ד ס' ק"ט, שאסור לאכול הכל ביחד או לבשל כולו ביחד ... וא"כ בודאי אין האיסור נהפך להיות. ובזה מיושב הכל שפיר, דבלח בלח דהאיסור נהפך להיות ...".

יב) יד אליעזר (סי' צ"ח סעי' א' סימן ב') – "כתב הפמ"ג ... ובאמת פשט דברי הרשב"א משמע דמדאורייתא אסור לאוכלם כאחד ... וכן ראיתי בבית יהודא".

יג) גרי"ז (זבחים דף עד.) – "גם בתרי נפק"מ לענין להקריב כל התערובת ביחד לדעת הרשב"א דמשום ביטול אסור כי האי גוונא הוי מדאורייתא".

יד) משנת ר' אהרן (חולין סי' ז', אוסף חידו"ת סי' ל' אות ב' ד"ה ונ"ל).

3. דעת הגר"א.

א) מקורות.

1) גר"א (ס"ק ה') – "דטעם הביטול דעל כל אחד שאוכל אומר זה הוא ההיתר משא"כ בבת אחת".

2) גר"א (ס"ק ט') – "יבש ביבש כו'. כ"כ הרשב"א וכשיטתו שטעם ההיתר משום דכ"א אמרינן זהו ההיתר משא"כ כאן שנ"ט בכלום ואף במינו צריך מ"מ ס' מדרבנן".

ב) דאורייתא.

1) עי' משנת רב אהרן (חולין סי' ז' אות א' ד"ה והנה, ריש אות ג') – "ומשמע מלשונו דהגר"א דבדאורייתא פליגי".

ג) דרבנן.

1) עי' שערי יושר (שער ג' פרק ט') – "הגר"א ז"ל בביאורו ליו"ד סי' ק"ט שהובא שם שיטת הרשב"א בדברי המחבר שכתב ומותר אדם אחד לאוכלן כל אחת בפ"ע אבל לא יאכל שלשתם יחד כתב ע"ז הגר"א וז"ל דטעם הביטול דעל כל אחת שאוכל אומר זה הוא ההיתר משא"כ בבת אחת, ועי' תוספות דזבחים ע"ד ד"ה פירש א"נ משום כו' וכמ"ש בפ"א דפסחים ד' י' ע"א ובפ"ב דכתובות בשני שבילין ד"ה טהור בב"א. מדברי הגר"א אלו משמע דהרשב"א סובר דכשאוכל בב"א ליכא ביטול כלל, ורק ממ"ש לסייע לדין זה מדברי תוס' זבחים ומשני שבילין משמע דגם בב"א אסור רק מדרבנן דגם שם הוא רק מדרבנן. ובפמ"ג ... דלהרשב"א ז"ל אסור לאכול שלשתם יחד, דמדרבנן לא נהפך להיות, ועד"ז יש לכוון דברי הגר"א ז"ל, ומה שציין לדמות לשני שבילין הוא רק לדמיון בעלמא דהרי ...".

ד) מראי מקומות.

1) מגילת ספר (אות ד') – "שנחלקו בדין תורה ... ויש קצת משמעות לזה מדברי הגר"א בביאורו בסק"ה וסק"ו, אבל רוב רובם של האחרונים נקטו דודאי מן התורה גם הרשב"א מודה שהאיסור נהפך להיות ... וגם הגר"א עצמו הביא דמיון משני שבילין שבבאו להשאל בבת אחת אוסרים ושם זה רק דין דרבנן".

4. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק כ"ז), פמ"ג השלם (עיונים וביאורים סי' כ"ד אות ג').
 (א) פמ"ג (שושנת העמקים כלל י"ד ד"ה עוד אשוב) – "מ"ש שם בקרית ספר דאם באו לשאול שניהם בבת אחת טמאים דספיקא ד"ת להומרא, כבר כתבנו דמתוס' פסחים משמע דהוה רק מדרבנן ומה"ת טהורים אף בב"א יע"ש".
 (ב) צמח צדק (פסקי דינים, סי' ק"ד ד"ה ש"ע) – "הרשב"א לא ס"ל כלל נהפך".
 (ג) חזו"א (יו"ד סי' ל' ס"ק א', או"ח סי' קי"ז ס"ק ז') – "יו"ד סי' ק"ט ס"א אבל לא יאכל שלשתן יחד, ובטור כתב דמותר לאוכלן יחד, וזה תלוי אם דין כזית בכא"פ אסור במין במינו בנתערב ממשו, וא"כ הדין נותן דאם אכלן יחד ויש כזית בכא"פ לוקה, ולא משמע כן אלא הכא אפי' אין כזית בכא"פ ואסור מדרבנן וצ"ע".
 חזו"א (יו"ד סי' ר"ב ס"ק ב', מעשרות סי' ז' ס"ק ז') – "ואף לדעת רשב"א דאוסר לאדם אחד לאכלן בב"א אינו אלא מדרבנן, ואת"ל דאורייתא י"ל דחשיב כהוכר האיסור כשאכלן בב"א אבל כל אחת בפ"ע נהפכה להיתר".

ה. טעם - להצד שהוא דרבנן.

1. כעין מראית עין – גר"ז (סי' תמ"ב סעי' ט"ו, לשונו מובא לעיל).
  2. נראה לאינשי כזולזול באיסורים – בדה"ש (ס"ק ט"ו, ציונים ס"ק ל"ד, עי' בי' ד"ה ומותר, לשונו מובא לעיל).
  3. גזרה אטו מין בשאינו מינו – חו"ד (בי' ס"ק ה', לשונו מובא לעיל), חלקת בנימין (סי' קי"ב בי' ד"ה בין ביבש, עמ' נ"ג).
- ו. להצד דהוי דאורייתא, קשה מאי שנא תערובת לח בלח דבטל ברוב מה"ת [לפי חכמים] – פמ"ג, חו"ד, חלקת יואב, בדה"ש (בי' ד"ה ומותר, סוף עמ' פ"ז), ועוד.
1. לח בלח מודה כמאן דליתא.
- (א) באר יצחק (יו"ד סי' י' ד"ה והנה) – "י"ל דאף הסוברים דבביטול ברוב אינו נהפך איסור להיתר אינו אלא בתערובת יבש אבל בתערובת לח מודי דהוי כמאן דליתא, ונהפך האיסור להיתר כמו בבהמה ששפעה חררת דם הנ"ל".
 (ב) קובץ שיעורים (ב"ב אות קכ"ז) – "כתב בתוס' רי"ד ... והא דשרי בתערובות לח בלח אף דיש בילה ובכל משהו ודאי יש מהאיסור, צ"ל דבלח ודאי האיסור נותר על ידי ביטול בתערובות, רק ביבש ס"ל דאין האיסור נותר כיון דכל חתיכה עומדת בפ"ע".
 קובץ שיעורים (קובץ שמועות חולין אות ל"ז) – "דעת הרשב"א דאיסור שנתבטל בהיתר אסור לאכול כל התערובת בב"א. וקשה תינח יבש ביבש, אבל לח בלח אפילו אוכל בזא"ז ה"ז כאוכל בב"א, דכל מששו מעורב. וצ"ל דלא החמיר הרשב"א אלא ביבש שאינו ביטול במציאות, אבל בלח שרי לאכול בב"א כי היכי דבלח בטל גם לענין טומאת משא כמ"ש הכ"מ".
 (ג) משנת ר' אהרן (חולין סי' ז' אות ג') – "ולכא"ו צ"ע, מ"ש מחמץ בפסח דבטל ברוב גם לגבי איסור בל יראה, אף דרואה הכל בבת אחת, ובודאי משהה את האיסור ברשותו ... ומצאתי במג"א ... דעורר בזה ... ברור בזה, דגם הרשב"א מודה דע"י דין ביטול ברוב האיסור נהפך להיות מותר, אך יסוד הביטול וסיבתו הוא דדיינינן על כאו"א שהוא מן הרוב, אמנם ודאי דאחר דדיינינן על כאו"א דהוא היתר, שוב הרי נהפכו כולם להיות היתר ... [אלא] דכל זה הוא רק היכא דאיכא סתירה בין הרוב למיעוט, דאם לא יתבטל ולא ננהוג במיעוט כדין הרוב, הרי בע"כ שננהוג בהרוב כדין המיעוט [כגון לענין בל יראה], ובזה באה ההלכה דהמיעוט מתבטל ונתהפך לדין הרוב. משא"כ היכא דאינם סותרים לדין הרוב [כגון לענין טומאת משא], א"כ אף דאזלינן על כאו"א מהחתיכות להתיר דאזלי' בתר רוב, מ"מ לא שייך בזה ביטול שנהפך להיות מותר ... ולפי"ז מבואר היטב החילוק בין לח ליבש, דהנה הרי גם בלח שייך לומר על כל חלק בפ"ע מהבליעה דמצד הרוב נימא שהיא מותרת, אלא דממ"נ איכא גם חלק האסור, אמנם הרי אי לא יתבטל ויהפך להיתר הלא נאסור גם את המותר, ומש"ה אזלינן בתר רוב דחל דין ביטול וגם חלק האסור נותר מכח הרוב, משא"כ ביבש ביבש, הרי שפיר נותר מכח הרוב לאכול כאו"א בפנ"ע, ובזה הלא אין אנו סותרין התירו של הרוב ... דסגי במה דאזלינן בתר רוב על כאו"א להתירו, אבל לגבי אכילת כולם בב"א הרי ליכא כלל דין רוב להתיר ... דהא המותרים הם רק שנים ולא שלושה ... וכיון דל"ש למיזל בתר רוב שוב הרי גם לא שייך דין ביטול להפוך האיסור להיתר".
2. מראי מקומות – פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ג').
- (א) קובץ הערות (אות תרע"ה, קובץ הערות סי' ס' אות ה') – "וי"ל דס"ל לר"י דדין ביטול דיבש ליכא בלח וביטול דלח ליכא ביבש. ולא הרי זה כהרי זה. דביבש המיעוט מתבטל בתוך הרוב ... ובלח המיעוט מתבטל לגבי הרוב כמו בבצק שבסידקי העריבה שהבצק מתבטל לגבי העריבה ופקע ממנו שם חמץ דכל המחובר לאיזה דבר מתבטל אצלו ונעשה כמותו ... ובביטול זה יש לחלק בין מינו לשאינו מינו דבשאינו מינו כגון חלב במים החלב מתבטל אצל המים ונעשה מים. אבל המים אכתי הם מים גם לאחר התערובות ומשו"ה לא פקע איסורא מהן. אבל ביבש ל"ש לומר דע"י החיבור נתבטל המיעוט אצל הרוב דכל חד לחודי' קאי ואין שם חיבור כלל אלא שהמיעוט מתבטל בתוך הרוב. והותר ע"י התערובת ואין טעם לחלק בזה בין מינו לשאינו מינו ודין ביטול של יבש ליכא בלח משום שהאיסור מתפשט בכל ההיתר. והביטול בלח הוא משום דין חיבור שמתבטל לגבי הדבר שנתחבר אליו ונעשה כמוהו ...".
- (ב) גרי"ז (מכתבים בסוף, עמ' ע"ט ד"ה מש"כ) – "מש"כ כתר"ה לחלק בין תערובת דלח בלח לתערובת דיבש ביבש, דבלח דהאיסור נהפך להיות היתר ופקע מינה שם תרומה מעיקר החפצא ... משא"כ ביבש ... צ"ע דהרי ...".

ז. מראי מקומות – חכמת שלמה (כתובות דף כז. תד"ה ואם), כת"ס (סוגיא דדשיל"מ ג'), ברוך טעם (שעה"ת פ"ב), קהלות יעקב (חולין סי' ל"ב), תורת זרעים (עמ' ק"ב).

1. קשה: ביצה (דף ד:): "עצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביום טוב, מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן", [וכ"ש על צד שהוא דאורייתא] – עמק ברכה (הל' יו"ט סוף אות ה'), "למה מותר כאן להשתמש בעצי מוקצה שנפלו לתוך התנור ע"י ריבוי רוב עצים מוכנים, מטעם ביטול ברוב, והא עצים הוו יבש ביבש, וכאן ע"י שמסיקן הכי הוא משתמש עם כל העצים ביחד. וצ"ע ג'".

2. קשה: סוכה (דף ט; ודף יא.).

ה. **כשיש ששים, אם יכול לאכול בבת אחת.**

1. מיקל.

(א) מנחת כהן (ח"ב פרק ב' אות ב' ד"ה ואמנם).

(ב) חוו"ד (בי' ס"ק א', ס"ק ג', ס"ק ה').

(ג) גר"ז (סי' תמ"ב סעי' ט"ו) – "גזירה משום תערובת מן בשא"מ שיש איסור מן התורה אם אין שם ס"ם".

(ד) בית יהודה (סעי' א' ד"ה ומה שכתב) – "הרשב"א כתב כשיש ס' מותר לאכול כמנהג דבריהם הנבללים כשיש ס' מותר אף כיון שאוכלים כאחד או בדברים הנבללים א"כ מאי מהני ס' הא אוכל איסור ביחוד אלא ע"כ כיון שאין טעם האיסור נרגש בכל לא איכפת לן מה שהוא אוכל האיסור יחד דהא בטיל ברוב ואין לומר טעם כעיקר דאורייתא דהא אין הטעם נרגש ככה במין במינו בדבר הנבלל כיון שאין טעם האיסור נרגש אף שאין ששים כנגד האיסור, דהא הוא מין במינו שפיר בטיל האיסור ברוב. ולכך כתב הרשב"א שהטעם נרגש בכל, ולא כתב משום שאוכל האיסור יחד דזה לא איכפת לן. כיון שנתבטל ברוב רק לכך אסור לאכול כאחד כיון שהאיסור נטעם ונרגש בכל וטעם כעיקר דאורייתא".

(ה) יד יהודה (סי' צ"ב הארוך ס"ק ב' ד"ה ולענ"ד) – "דמדאורייתא כ"ע מודים שכבר נתבטלו גם לאכול כאחד רק כ"ז מגזרת חכמים אי נמי מטעם חוזר וניעור מדרבנן וכן אם יש ס' לכ"ע מותר לאכול כאחד גם מדרבנן וע"כ דבאמת נעשה היתר גמור".

(ו) בדה"ש (ס"ק י') – "אבל כשיש ס' מותר אף בקמח בקמח שהרי גם בלח בלח ממש מותר בס' אע"ג דאוכל בודאי בודאי גם מן האיסור והיינו טעמא מפני שכשיש ס' לא נחשב האיסור כקיים כלל אלא נחשב הוא מעוצם מיעוטו כנאבד לגמרי".

2. מחמיר.

(א) נפש חיה (יו"ד סי' י"ח).

3. מראי מקומות – מגילת ספר (אות ד' ד"ה ולפי), פמ"ג השלם (שער התערובות ח"ג ליקוטי מגדים ס"ק קל"ה).

(א) פמ"ג (שער התערובות ח"ג פרק ה' סוף ד"ה ואחר) – "ומיהו יבש בששים אפשר דגרע מלח שמעורב בכל משהו מאיסור היתר עמו".

(ב) להאחרונים שלמד הרשב"א שהוא דין דאורייתא, יש לדון מה הצד להקל לאכול ששים ביחד בבת אחת. וכן עי' יד יהודה, לשונו מובא לעיל. וצ"ע.

ט. **לאכול ב' מתוך ג'.**

1. מיקל.

(א) ש"ך (ס"ק ז') – "דה"ה דמותר לאכול א' וב' או ב' וא' לאפוקי שלשתן יחד דלא".

(ב) פר"ח (ס"ק ה') – "הש"ך".

(ג) כנה"ג (הג' ב"י אות כ"ב) – "עיינן בב"ה להרא"ה דף ק"ז ושם במשמרת הבית וכתב ש"ך אות ז' ומטעם זה משמע דהוא הדין דמותר לאכול א' וב' או ב' וא' לאפוקי ג' יחד דלא".

(ד) בית לחם יהודה (ס"ק ג').

(ה) חגורת שמואל (ס"ק ד') – "דה"ה דמותר לאכול א' וב' או ב' וא' לאפוקי שלשתן יחד דלא".

(ו) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ה').

(ז) נוב"ת (יו"ד סי' מ"ז).

(ח) באה"ט (ס"ק ג').

(ט) חכ"א (כלל נ"א סעי' י"ז) – "אבל כשאוכל אותם אחד אחד או אפילו שתיים בפעם אחת אמרינן שכולם היתר ואחר כך כשאוכל השלישי אנו אומרים שכבר נאכל האיסור וזה ההיתר".

(י) יד יהודה (הקצר ס"ק ז', הארוך ס"ק ו').

(יא) בדה"ש (ס"ק י"ב).

2. מחמיר.

(א) ש"מ (ביצה דף ג: ד"ה נתערבה) – "ובמה שאנו אומרים שהאיסור בטל יש בו דינים חלוקים שאם נתערב אחד בשנים שהאיסור בטל צריך שיאכלם אחד אחד שאם יאכלם שנים כאחד יש לתלות שאוכל האיסור כיון שאוכל הרוב ביחד ודמי לשני שבילין ובאין לישאל בבת אחת".

(ב) פר"ח (ס"ק ג').

(ג) עי' מנחת כהן (ח"ב פרק א' אות ד') – "דלכתחילה אסור לאדם אחד לאכול שתי חתיכות ביחד אלא אוכלן אחת אחת".

(ד) עי' פנים מאירות (ח"א סי' ק"ה).

(ה) ערה"ש (סעי' כ') – "ודע שיש מי שכתב דאף להרשב"א אין איסור רק לאכול כל התערובות ביחד אבל שנים מהם יכול לאכול ביחד אפילו אם התערובות הוא רק אחד בשנים [ש"ך סק"ז] ולא משמע כן מלשונו וכ"כ אחד מהראשונים מפורש דלאכול הרוב אסור משום דתלינן דאיסורא ברובא איתא [שיטה מקובצת ביצה ג' א]".

(ו) עי' כה"ח (ס"ק כ').

י. **אם נאכל או נשרף כבר חתיכה אחת, ואח"כ נודע התערובות.**

1. אסור לאכול השאר, כיון שלא חל הביטול [ע"י סעי' ב'] – יד יהודה (סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"ז אות ז', נ"ה-ד'), בדה"ש (ס"ק ז', בי' ד"ה יבש).
2. מראי מקומות – בינת אדם (שער הקבוע סי' ה').

ה] שיטה ג': אסור לאדם אחד לאכול, ואפילו בזה אחר זה [מותר רק ע"י ב' בנ"א].
א. ראשונים.

1. ע"י תוס' (דף ק. ד"ה בריה) – "ומיהו שמא לחד גברא היה אסור".
  2. תוס' רי"ד (ב"ב דף לא: סוף ד"ה שתי, סוף אות ז') – "עיינ בקונטרסי בפ' דמקוואות תמצא ברייתא אחת דומה לענין זה וזה דומה למה שפירשתי בפ' גיד הנשה שאם נתערבה חתיכה אחת של חלב בשתיים של שומן היא בטלה ברוב ומותר ליקח את אחת מהן ולאוכלה דבתר רובא אזלינן, ושלישה ב"א נמי מותר ליכל שלשתן ואין אשם תלוי נוהג אלא בשתי חתיכות דליכא רובא דהיתרא, ואף על פי שג' בנ"א מותרין ליכל שלשתן **אם אדם אחד אכל שלשתן מביא חטאת** שהרי בבירור אכל חתיכה של חלב".
- תוס' רי"ד (מכת"י מקוואות פרק א', בס' שערי טהרה (גורונצ'יק) דף ח. ד"ה ועוד ארחיב הסברא) – "דמאי דאמרינן בכל דוכתא דמדאורייתא חד בתרי בטל היכי דמי כגון זית אחד של איסור שנתערב בשני זתים של היתר ואין אנו מכירין הזית של איסור איזה הוא וכל זית עומד בפני עצמו התם הוא דאמרינן בטל ברוב כפי האי גוונא שאם אכל זית אחד מהם אמרינן זיל בתר רובא ודהיתרא קא אכיל ואפילו אשם תלוי אינו חייב להביא שאינו מביא אשם תלוי אלא על שתי חתיכות אחת של איסור ואחת של היתר שאין כח בהיתר לבטל את האיסור אבל היכא דהוה חד דאיסורא ותרי דהיתרא לא. משום דבטל ברוב ואפילו לכתחלה מותר לוכל כל אחד ואחד מהן דאזלינן בתר רובא ואמרינן דהיתרא הוא כדאמרינן בגיד הנשה גבי גיד וגבי חתיכה דנבלה. אבל ודאי אם אכל כל שלשה זתים חייב חטאת הוא דהא ממה נפשך אכל לההוא זית דאיסורא ואין לומר שם דבטל ברוב דלא אהני ליה בטולא אלא היכא דאכל חד מיניהו האי זית דהיתרא הוא משום דהיתרא הוי רובא. אבל היכא דאכל כולהו דקים לן דזית האיסור התם קאי לא מבטיל אלא חייב חטאת".
- א) קובץ שיעורים (ב"ב אות קכ"ז, קובץ הערות השמטות סי' ע"א אות ה') – "כתב בתוס' רי"ד ... עכ"ל, משמע **דאפילו אכל בזא"ז חייב חטאת** דומיא דג' בנ"א דמסתמא לא אכלו בב"א וכה"ג באדם א' חייב, ולדבריו אם התרו בו שלא יאכל שלשתן ואכלן לוקה, ומבואר דעתו דליכא דין מיוחד של ביטול בתערובות, אלא כל ההיתר הוא משום דבכל חתיכה בפ"ע אזלינן בתר רובא כמו בניכר האיסור, והא דלא הוי קבוע צ"ל דבאינו ניכר ליכא דין קבוע אף בלא דין ביטול".
  3. סמ"ג (לאוין ק"מ, נג.) – "לכל הפחות לשני בני אדם אבל לאדם אחד שיאכל בודאי האיסור יש להחמיר".
  4. ע"י הג' שע"ד (סי' ל"ט אות ו') – "להאכיל לשני בני אדם **יש להחמיר** דליכא פסידא כולי האי ... דמ"מ הסומך על דברי רמב"ם ואשי"רי לאוכלן כאחת ואדם אחד לא הפסיד".
  5. מרדכי (ביצה סי' תרמ"ז).
  6. ע"י הג' אשרי (ע"ז פרק ה' סי' כ"ט ד"ה מיהו) – "ואם הוא דבר יבש לא אסור אלא מדרבנן אם נתערבה אפ"י חד בחד מותרין באכילה לשני בני אדם".
  7. ע"י או"ה (שער כ"ג סי' י"א) – "והיילכך מדינא לא היה צריך להסיר אחת מהן לתלות בו האיסור לא במין במינו הבטל ברוב ולא במין שאינו מינו שצריך ששים דלא מצינו זה אלא לגבי תרומה שהוא מפני גזל השבט שלא לזלזל במתנות כהונה וגבי ע"א מפני שהע"א תופס את דמיה וכשמוליק הנאה לים המלח נראה כמוליק לשם גוף האיסור. אך כתוב בסמ"ג שכבר נהגו העולם לזרוק אחת מכל תערובת איסור שנתבטל לפני משורת הדין עכ"ל והוא כדי לתלות בו האיסור ואפ"י באיסור נבלה ושאר איסורין שאין איסורין איסור הנאה כלל דמ"מ היה אסור באכילה. ואם היה חתיכת האיסור של ישראל אחר והוא מן האיסור שמותר בהנאה יתן לו אחת מהן ויתלה בו האיסור".

ב. להלכה.

1. יש לנהוג כן לכתחלה.
א) רמ"א (סעי' א', דר"מ ס"ק ב') – "יש לנהוג לכתחלה".
ב) יש"ש (חולין פרק ז' סי' מ"ז) – "ומדינא מותר לאכול אפילו שלשתן כאחת לאדם אחד, אחר שנתבטל, אלא שראוי להחמיר, שלא לאכול אלא לשני בני אדם".
ג) תפארת ישראל (פרק ז' ס"ק ל"א אות א') – "וראוי להמחיר שלא יאכלם אדם א' אפילו זא"ז. רק יאכלום ב' בנ"א".
ד) חכ"א (כלל נ"א סעי' י"ז) – "אבל ראוי לנהוג כאותן הפוסקים שאדם אחד לא יאכל כל הג' אלא ב' בני אדם שכל אחד יוכל לתלות האיסור בחבירו".
2. מחמיר.
א) חת"ס (חולין דף ד.) – "לדידן אסור לאכול אדם אחד כולם ביחד ומבלי שישליך א' מהם וכמבואר בזה ג' דעות בש"ע י"ד סי' ק"ט".

ג. לאדם אחד לאכול ואפ"י בזה אחר זה, האם הוי איסור דאורייתא או דרבנן.

1. דאורייתא.
א) תוס' רי"ד (ב"ב דף לא: סוף ד"ה שתי, מכת"י מקוואות פרק א', בס' שערי טהרה (גורונצ'יק) דף ח. ד"ה ועוד ארחיב הסברא) – לשונו מובא לעיל.

ב) משנה למלך (אבות הטומאה פרק י"ט הל' ב' ד"ה עוד כתבו התוספות בפ"ב דכתובות דהא) – "עוד כתבו התוספות בפ"ב דכתובות דהא דאמרין דאם נשאל כל אחד בפ"ע דטהורות לא שיאכלם אדם אחד דא"כ יאכל ודאי טומאה וכדאמרין בפרק שני דשבועות הלך בראשון ולא נכנס בב' ונכנס חייב דטמא הוא ממה נפשך ע"כ. ואי טעמם הוא משום איסורא דאסור לאכול קדשים שנטמאו נראה שדין זה במחלוקת הוא שנוי לדברי האומרים דחתיכה של איסור דנתבטלה ברוב דשרי לאדם אחד לאוכלם אף על פי שודאי אוכל איסור הוא הדין הכא כיון דמן הדין כולם טהורות. ואפשר דהתוספות אזלי לשיטתם דס"ל גבי תערובת איסור דאסור לאדם אחד לאוכלם וכמו שנתבאר בטור י"ד סי' ק"ט ועיין במ"ש מרן בסימן ק"י על מ"ש הטור או שאוכלם כולם אדם אחד אסור אפילו בזה אחר זה ונסתפק שם מרן בדין זה ואפשר דיש סיוע לדברי הטור מדברי התוספות הללו".

1) קובץ שיעורים (כתובות אות ע"ה) – "הטעם דטהורין משום דכל חד מוקמינן לה בחזקתו. וטהרות שניהן טהורות, וכתבו בתוס' לא שיאכלם אדם אחד דא"כ יאכל ודאי טומאה, ומזה הוכיח במל"מ פ"ט מאבות הטומאה דדעת תוס' כהסוברין דבביטול ברוב אסור לאדם אחד לאכול כל התערובות, דלהחולקין שם דמותר כל התערובות לאדם אחד, ה"ה הכא, כיון דמן הדין כולם טהורות. ודבריו צ"ע דמאן לימא לן דכולהו בחזקתא מחתינהו, דשפיר אפשר לומר, דדוקא בדין ביטול ס"ל דהאיסור נהפך להיות היתר, אבל בדין חזקה אין האיסור נהפך להיות ע"י חזקה, והנה מדברי מל"מ מבואר, דלהסוברין דאסור לאדם אחד לאכול כל התערובות הוא מדאורייתא, וזהו כדברי תוס' רי"ד הובא בחי' לב"ב אות קכ"ח עיי"ש".

2) פמ"ג (שושנת העמקים כלל י"ג ד"ה ובהיותי) – "וראיתי להמ"ל ... ולא הבינתי דלכאורה אין הנדון דומה לראיה, דיבש ביבש מטעם ביטול ברוב קאיתנין עליה ונעשה כולו היתר, משא"כ ספק טומאה ברה"ר התירה התורה ספק כזה, משא"כ היכא דאיכא וודאי איסור, דומה לספק ממזר היכא דיש וודאי איסור".

2. דרבנן.

א) כל האחרונים שסבר שיטת הרשב"א הוי דרבנן.

ב) מנחת כהן (ח"ב פרק א' סוף אות ג').

ג) מלבושי יו"ט (ברירה סי' י"ד ד"ה אולם) – "והתוס' ... כ"ז מדרבנן".

ד) בדה"ש (ס"ק י"ח).

3. מראי מקומות.

א) ב"י (ס"ק ב' ד"ה וכתוב) – "וכתוב בהגהות שערי דורא (סי' לט אות א) דלסמ"ג שכתב דיש להחמיר שלא לאכלן אדם אחד יראה דהוא הדין שלא לבשלו בקדרה אחת אפילו להאכילם לשני בני אדם דהא הרוטב ודאי אסור מן התורה כדקי"ל טעם כעיקר דאורייתא עד ששים כיון דלא בעי למימר שהאיסור נעשה היתר מדאסרינן לאדם אחד".

1) נראה מכאן שהוא מדאורייתא. ואפשר י"ל הפשט, כיון שאנחנו מחמירים בהחתיכה עצמו "מדין דרבנן" שלא אמרינן שנהפך החתיכה איסור להיות. כתב הג' שע"ד שלפ"ז ה"ה לענין הרוטב, שהרוטב הוי מן התורה מצד טעם כעיקר דאורייתא. ממילא אין לחלק בין הרוטב להחתיכות. וצ"ע.

ב) להצד שהוא דאורייתא, קשה: מאי שני תערובת לח בלח דבטל ברוב מה"ת, וביצה (דף ד:), וסוכה (דף ט:; ודף יא.) - עי' לעיל, שיטה ב'.

ד. הטעם - להצד שהוא דרבנן.

1. דנראה לאינשי כזלזול באיסורים – בדה"ש (ס"ק י"ח, "מיחזי כזלזול באיסורים").

ה. אם מותר לשני בני אדם לאכול בבת אחת.

1. מחמיר – הגורת שמואל (ס"ק ה'), ואפילו שני בני אדם אין לאוכלם כולם בבת אחת דכיון דבשעה א' נהנין מכולן אלא זה אחר זה".

2. מיקל – פסקי רבינו יחיאל מפאריש (סי' נ"ז, לשונו מובא לקמן), הו"ד בתשובות מיימוניות (סי' י"א, סוף דפוס פרנקל, לשונו מובא לקמן), הג' שע"ד (סי' ל"ג ס"ק א'), לשונו מובא לקמן, בדה"ש (ס"ק כ"א, בי' ד"ה והנה עמ' פ"ט).

ו. חי' רע"א (חולין דף ק. בתוס') – "שמא לחד גברא היה אסור. ק"ק מאי שנא זה משאר ביטולים מה לי ששים או רוב, ודאפשר לחלק דיבש ביבש איכא לברורי היכא הוא האיסור".

1. י"ל ששים כמאן דליתא, כמו לעיל בשיטה ב', שלכו"ע מותר בבת אחת.

ז. להאכיל החתיכות למי שאינו יודע: מצד לפנ"ע.

1. בית האוצר (מערכת ב-י אות י"ח) – "והנה פשוט דמותר לאדם אחד להאכילם לג' בני אדם ואין בו משום לפני עור כיון דהם מותרים כ"א באכילה דהא לג' בני אדם מותר וא"כ הא אינו מכשילם כלל [ולעניין להאכילם לג' קטנים הנה לכאורה איסורא דמאכיל הוא [מלא תאכלום לא תאכילום להזהיר את הגדולים על הקטנים] והוא הרי הוא אדם אחד וא"כ הרי האכיל וודאי איסור ואולם ...".

ו] שיטה ד': צריך להשליך חתיכה אחת כנגד שיעור האיסור.

א. ראשונים.

1. רש"י (ע"ז דף עד. ד"ה תרתי, ביצה דף ג: ד"ה יעלו).

ב. להלכה.

1. לפני משורת הדין, חומרא בעלמא.
(א) כל בו (סי' ק' ד"ה וה"ר) – "וה"ר יצחק ז"ל כתב וכל אלו שאמרו שבטלים מן הדין אין צריך לזרוק אחד מהן אכן **נהגו העולם** לזרוק אחד מהן שלא כדין".
(ב) רמ"א (סעי' א') – "ואינו אלא חומרא בעלמא".
(ג) לבוש (סעי' א') – "וחסידים ואנשי מעשה מחמירין עוד להשליך אחד מהם לאיבוד ולתלות בו האיסור לומר שהוא ודאי האיסור, שאם יאכילנו לאחר ויתלה בו האיסור הרי יעמוד גם הוא בספק כמו האחר, ויחשב לו לגנאי שיזדמן דבר איסור לפיהו כי האחר יאמר אדרבה האיסור בשלך הוא, לכך משליכין חד מהם לאיבוד לומר הוא האיסור ודאי כדי שלא לבא בפיו בשר פיגול, דהשתא בהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מזמין בפיהן דבר איסור כחמרא דרבי פנחס בן יאיר, צדיקים עצמן לא כל שכן, והרי האיסור חלף הלך לו, מכל מקום המיקל לא הפסיד".
(ד) מג"א (סי' שכ"ג ס"ק י"ד), הו"ד בשבות יעקב (ח"ג סי' כ"ב) – "נ"ל דיבש ביבש שנתערב מותר להשליך א' בשבת דאינו אלא חומרא בעלמא לא הוי כמתקן עבי"ד סימן ק"ט וכ"מ ריש פרק נוטל".
(ה) א"ר (סי' שכ"ג ס"ק י"ג) – "יבש ביבש שנתערב מותר להשליך אחד בשבת, דאינו אלא חומרא בעלמא לא הוי כמתקן, עיין יו"ד סי' ק"ט [סעי' א ברמ"א], מג"א [ס"ק יד]".
(ו) תפארת ישראל (פרק ז' ס"ק ל"א אות א') – "ואם משליך א' או נתנו לנכרי. עטף טפי".
(ז) ח"א (כלל ס' סעי' י') – "וכן יבש ביבש שנתערב מותר להשליך א' דאינו אלא חומרא".
(ח) מ"ב (סי' שכ"ג ס"ק ל"ז) – "כתב המג"א דיבש ביבש שנתערב חד בתרי מותר להשליך אחד מהן להתיר האחרים זכיון דאינו אלא חומרא בעלמא דמדינא כל שאין נאכל לאדם אחד שרי ע"כ לא הוי זה כמתקן".
2. דמקום שאינן בני תורה ראוי להורות להשליך אחד – מהרש"ל (או"ש סי' מ' אות ו', חולין פ"ז סי' מ"ז), הו"ד בב"ח (סוף ס"ק ז').
3. מראי מקומות – כנה"ג (הג' ב"י ס"ק י"ד, ס"ק כ"ד), כה"ח (ס"ק כ"ד).
(א) נו"ב (קמא יו"ד סי' ל'), הו"ד בפת"ת (סי' ק"א ס"ק ג') – "רק צריך לאסור כפי מנין אותה שנאפו בשני בעקליך והשאר להתיר".

ג. טעם הדין.

1. חיישינן שיבא אדם אחד לאכול שלשתן [חושש לשיטה ג'].
(א) פסקי רבינו יחיאל מפאריש (סי' נ"ז) – "וזורקין והשאר מותר דחיישינן שמא יאכל אוחד מכולן, ופלוגתא הוא גבי נבילה שנתערבה בשחוטה, דאיכא מאן דאמ' שמטמאה במשא, אבל לשני בני אדם מותרות דחד בתרי בטיל בדבר שאינו מתערב".
(ב) הו"ד בתשובות מיימוניות (סי' י"א, סוף דפוס פרנקל) – "ע"כ מצאתי וצ"ע".
(ג) הג' שע"ד (סי' ל"ג ס"ק א') – "וזורקין והשאר מותר דחיישינן שמא יאכל את כולן **אבל לשני בני אדם מותרין**".
(ד) בדה"ש (ס"ק כ"א, בי' ד"ה והנה [עמ' פ"ט]).
2. דאינו ראוי שיאכל ישראל איסור ודאי.
(א) הג' שע"ד (סי' ל"ט ס"ק ו') – "והא דאמר לעיל בסי' ל"ז דמהר"ם נתן אחד לגויה ולא רצה לסמוך על ביטול ברוב אפשר משום שהיה ת"ח וצדיק והיה נראה דרך גנאי שיזדמן שום דבר איסור אכילה לפיהו כדפי' התוס' חולין אההוא השתא בהמתן של צדיקים כו'. וכיון שרצה מהר"ם להחמיר ולתלות ולומר שהוא האיסור והשאר כולם של היתר לא נתן אותה חתיכה לישראל אחר. שהיה נראה כמאכילו איסור **ולא רצה לסמוך שריותא דשני בני אדם** דמ"מ היה הוא בספק כמו אידך".
(ב) מהרש"ל (או"ש סי' מ' אות ו', חולין פרק ז' סי' מ"ז).
(ג) הו"ד בב"ח (סוף ס"ק ז') – "כדי שלא יראה להם שאוכלין איסור".
(ד) לבוש (סעי' א') - לשונו מובא לעיל.
(ה) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק י"ד, ס"ק כ"ד).
3. מראי מקומות.
(א) פמ"ג (שושנת העמקים ריש כלל י"ד) – "ובאיסור תורה יבש ביבש במינו ברוב ואחרי רבים להטות וכבר הקשינו ביו"ד בפתיחה לשער התערבות לפי מה שכתבו התוספות זכחים ע"א ד"ה נסקלים בנשרפים דלא אזלינן בתר רובא לעשות נגד המיעוט י"ל דהר"ם מרוטנבורג דהשליך א' **מדינא הוא** עיין יו"ד ק"ט [סעיף א]".
(1) לתרץ קושיות הפמ"ג - עי' לעיל, ריש סי' ק"ט.

ד. נ"מ בין הטעמים.

1. שני בני אדם מותרין בבת אחת.
(א) מיקל – פסקי רבינו יחיאל מפאריש (סי' נ"ז, לשונו מובא לעיל), הו"ד בתשובות מיימוניות (סי' י"א, סוף דפוס פרנקל, לשונו מובא לעיל), הג' שע"ד (סי' ל"ג ס"ק א', לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק כ"א).
(ב) מחמיר – הג' שע"ד (סי' ל"ט ס"ק ו', לשונו מובא לעיל).
2. שצריך להשליך אחד מהן קודם שמתחיל לאכול.
(א) מחמיר – בדה"ש (ס"ק כ"א, ציונים ס"ק מ', בי' ד"ה והנה עמ' פ"ט, "שהוכחנו כן מהמג"א").
(ב) מיקל – מחצית השקל (סי' שכ"ג ס"ק י"ד, "בדין יבש ביבש, ניהו דמחמירים להשליך אחד, ודאי דמותר לאכול קודם שישליך על דעת שישליך אחר כך אחד מהן, ולא חיישינן דילמא משתלי ולא ישליך, כיון דההשלכה אינו כי אם חומרא בעלמא לא חיישינן, ואם כן מותר להשליך בשבת").

ה. ספק איסור.

1. מיקל – טוב טעם ודעת (תליתאה ריש סי' רל"ח), הו"ד בבדה"ש (ס"ק כ"ג).

ו. הנותרים: לאדם אחד לאכול ובבת אחת.

1. מיקל – נוב"ת (יו"ד סי' מ"ז), וכתבת כי דעתך ששוב אפילו אדם אחד יכול לאכול השנים הנותרים: דע כי כתורה הורית ויפה דברת ורציתי לומר שזה שחולק עליך בזה אוהו תרי חומרי דסתרי שהרי כל עיקר חומר דיעה הראשונה שלא יאכלם אדם אחד הוא רק כדי שלא יאכל ודאי האיסור וכיון שהשליך אחד לגמרי שוב אינו אוכל בודאי את האיסור" (פת"ת (ס"ק ב'), בה"ח (ס"ק כ"ה), בדה"ש (ס"ק כ"ה).

ז. האם מותר להשליכו [לתקנו] בשבת.

1. מיקל, כיון שהוא חומרא בעלמא – מג"א (סי' שכ"ג ס"ק י"ד, לשונו מובא לעיל), הו"ד בשבות יעקב (ח"ג סי' כ"ב), א"ר (סי' שכ"ג ס"ק י"ג, לשונו מובא לעיל), ח"א (כלל ס' סעי' י', לשונו מובא לעיל), ערה"ש (או"ח סי' שכ"ג סעי' ח'), מ"ב (סי' שכ"ג ס"ק ל"ז, לשונו מובא לעיל), רב פעלים (ח"ג או"ח סי' כ"ה ד"ה והנה), בדה"ש (בי' ד"ה להשליך, עמ' פ"ח).

[ז] ציור ב': לח בלח, מין במינו.

א. לכו"ע צריך ששים, הטעם - [י"א אפילו באלף לא בטול – רב יהודה, רש"י, ועוד (עי' סי' צ"ח סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות)].

1. מהר"ם מרוטנבורג (רשב"א ח"א סי' תש"ל), רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ז) – וגם מין במינו בדבר לח ביתר מששים מצטרף האחרון עם הראשון אע"ג דלא יהיב טעמא. כי חכמים גזרו מין במינו אטו מין בשאינו מינו".

2. דעת הרשב"א (תורת הבית בית ד' שער א', יז). – "ומסתברא דטעמא דמילתא משום דבדברים הנבללין שאי אפשר להפריד כל החתיכות ולאכול כל חתיכה וחתיכה בפני עצמה צריך ששים לפי שבפחות משיעור זה האיסור נטעם ונרגש בכל ואפילו מין במינו שאין טעם האיסור נרגש בו מכל מקום כיון שבכנגדו במין ושאינו מינו נרגש החמירו מדבריהם ואסרוהו אבל יבש ביבש שהוא יכול לאכול כל החתיכה בפני עצמה אוכל כל חתיכה בפני עצמה וכשאוכל זה אני אומר לא זו היא האסורה וכן בכל אחת ואחת וכשאוכל האחרונה שבכולן אני אומר במה שכבר נאכל היה האיסור וזו של היתר היא ולפיכך אוכל כל אחת בפני עצמה ואינו חושש דכיון שיש שם כדי שיעור ביטול דאורייתא דמדאורייתא חד בתרי בטיל. ואפשר לומר בכל אחת שמתעבד אינו אוכל את האיסור היקלו בו אף מדבריהם שלא להצריכו ששים כשאר האיסורין ודוקא לאכול כל אחת בפני עצמה אבל לבשלן יחד אסור שהרי חזר האיסור להתערב עם ההיתר והרי הוא כשאר האיסורים הנבללין".

א) כאוכל כולם ביחד – פמ"ג (שער התערובות ח"ג פרק ה' ד"ה ואחר, "דלהרשב"א הטעם בלח במינו לאו אטו אינו מינו אלא דכאוכל ביחד דמי ואם כן שני זיתי חלב ודם לנ"ט של היתר אסור באין הפסד. ואמנם ראוי לשום לב על סתירת דברי הרשב"א בתורת הבית הארוך ק"ו ב' התחיל ואמר דיבש אפשר לומר לא זהו האיסור כו' משמע דלח הוה אוכל ביחד ואחר כך אמר דמינו אטו אינו מינו. אבל המדקדק היטב יראה דהכי קאמר דוודאי בששים התירו בלח אף שאוכל ביחד כיון שנאבד טעמו כל כך מעוצם מיעוטו שיש ששים לא גזרו אבל ברובא גזרו וזהו שכתב במינו כיון שראוי ליתן טעם באינו מינו. וכי תימא הא טעימת קפילא אף בפחות מששים מותר ואף בארבעים או פחות ואיזה גבול תתן לו. זה שבוש דאנן הכי קאמרינן דאף דרשב"א בתורת הבית הארוך ק"ו ב' [שם ט"ז ב'] הכריע כרמב"ן דפחות מששים מהני קפילא היינו בקדירה או חתיכה נבילה וסלקוהו אבל נמחה גופו פחות מששים אין נותר והיינו דסובר כל פחות מששים שקורי משקר דנותן טעם הוא ובחתיכה וסלקוהו חזינן דלא נתן טעם והרי פליטתו היה ששים בהיתר וזה ברור ואם כן משום הכי מתירין בששים אף שאוכל ביחד ולא גזרו כהאי גוונא וכאמור. ומיהו יבש בששים אפשר דגרע מלח שמעורב בכל משהו מאיסור היתר עמו. ולפי זה שני איסורין אף על גב דליכא טעמא מכל מקום כל שאין ששים לא בטיל בעוצם מיעוטו והלכך באין הפסד אין להתיר לסברת הרשב"א" (על המחבר סעי' א'), בדה"ש (בי' ד"ה ומותר, עמ' פ"ה).

ב) גזרו אטו שלא במינו – שערי ישר (שער ג' פרק ט', "מה מאוד דחוק להעמיס דעת זו [הפמ"ג] בדברי הרשב"א, דהלא עיקר חסר מן הספר, דלדברי הפמ"ג א"צ טעם מה שאסור בדברים הנבללים בפחות מס' דשם אסור מפני שאוכל ביחד, ורק מה שמותר בס' ... צריך טעם הרי עכ"פ אוכל הכל ביחד, וראוי לבאר מפני שהוא מועט כ"כ, ודבר זה לא נזכר בהרשב"א כלום, ולהיפוך הרשב"א מבאר מפני מה אסרו דברים הנבללים בפחות מס', וגם עצם הטעם לומר מפני שהוא שיעור מועט לא גזרו הוא דבר שאין בו טעם ... וע"כ נלענ"ד דבעיקר היסוד מה שאסרו חכמים בתערובות לח בלח מין במינו בפחות מס' גם הרשב"א סובר כשיטת רבותינו בעלי התוס' דהוא גזירה אטו אינו מינו, אלא דכיון דכל מה שתקנו רבנן ראוי להיות הדין מקובל ומיוסד עפ"י כללי ההלכות, ואם התירו לאכול התערובות יבש ביבש, ואח"כ כשיבשל תחזור לאיסור זה דבר זר ומרוחק שלא מצינו בשאר איסורין דוגמתו, וזה עפ"י הדרך שהוקשה להרא"ש שהבאנו, לעיל בפ"ו דלא מצינו דבר המותר לאוכלו שיהא צירו אסור, ומחמת זה החליט הרא"ש להתירו אף אם בשלן אח"ו ... והרשב"א ז"ל מצא פיתרא לדין זה, והוא לומר דמחמת שגזרו בלח אטו אינו מינו עלינו לומר דגם קודם שנתבשל לא עשאוהו כדבר המותר לומר שנהפך האיסור להיתר, אלא מפני שאוכל כל אחת בפנ"ע אני אומר לא זהו האיסור ... לאכול את הודאי איסור הצריכו ששים").

ג) מראי מקומות – יד יהודה (סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"א, מבאר דברי הרשב"א לאחר שביאר שי' הרשב"א בגזירת ס', 'והענין כך הוא אמת דס"ל דכל פחות מס' אסרו בין אם נותן טעם או לא, אבל כל האיסור הוא משום דנמצא כנגדו מה דנותן טעם בשיעור זה ותו לא חילקו חכמים, אבל כאן בעת שאוכל כל אחד אומר דאין כאן מטעם האיסור כלל ואין כאן כנגדו מה דנו"ט, לכך מותר"),

בית יהודה (סעי' א', סי' צ"ח סעי' א'), שבילי דוד (אות ה'), דברי יוסף (סי' תש"ג ס"ק ב'), חלקת יואב (תנינא סי' ט"ז), בדה"ש (סי' צ"ד סעי' ב' ב' ד"ה ולא, עמ' רמ"ג), מגילת ספר (אות ד', אות ה', "יש בזה סתירה ...").

ב. לשיטות שטעם כעיקר דרבנן [רמב"ם, ר"ן, ועוד], למה גוזרין אטו אינו מינו הא גזירה לגזירה.

1. גזרין אטו נתערב באינו מינו כזית בכדי אכילת פרס.
 (א) מנחת כהן (ח"ב פרק א' אות ב' ד"ה ואמנם) – "לדעת הסוברים שאינו אלא מדרבנן, מכל מקום מודים שאין האיסור בטל ברוב היתר כל שהוא מעורב כזית בשיעור אכילת פרס ולוקין על אותה התערבות".
 (ב) פמ"ג (שער התערבות ח"ב ריש פרק א') – "ואפילו למאן דאמר טעם כעיקר דרבנן מכל מקום כזית כדי אכילת פרס דבר תורה איכא למיגזר מה שאין כן יבש ביבש הוה גזירה לגזירה אטו אינו מינו ואטו יבשלים".
 (ג) תפארת ישראל (פרק ז' ס"ק ל"א אות ג') – "ואפילו למ"ד לאו דאורייתא. גזרין אטו בנתערב באינו מינו כזית בכדי אכילת פרס דהוי לכ"ע דאורייתא".

2. הכל אסור עד שיאבד דבר האיסור מעוצם מעוטו.
 (א) יד יהודה (סי' צ"ח הארוך ס"ק ג' ד"ה אבל הרמב"ם, עי' בהשמטות שם) – "יש לו שיטה אחרת שלא כדעת כל הפוסקים הנ"ל, דגם שיעור ס' אינו כלל מחמת ביטול הטעם ... אלא גזירת חכמים כך היא ששום איסור לא יתבטל זולת אם יהא מיעוט נגד ההיתר בשיעור שמצאו חז"ל ובכל איסור גזרו שיהא המועט בשיעור ס', ומצאו סמך לזה מזרוע בשילה ובתרומה מצאו שיהא מאה ובערלה וכלאי הכרם שיהא מאתים ... וז"ל דבר איסור שנתערב בדבר מותר מין בשאינו מינו בנותן טעם, מין במינו שאי אפשר לעמוד על טעם בטל ברוב כו' אבל מדברי סופרים הרי הכל אסור עד שיאבד דבר האיסור מעצם מעוטו ולא יהא דבר חשוב שאינו עומדת כמו שיתבאר, ובכמה יתערב האיסור ויאבד מעוצם מיעוטו, כשיעור שנתנו בו חכמים, יש דבר ששיעורו בס' ויש ששיעורו במאה ויש ששיעורו במאתים כו' ... הרי דבריו מבוארים באר היטב דשיעור ס' שוה לשיעור מאה או מאתיים שנתנו חז"ל לאיזה איסורין שהוצרכו חז"ל שיהא האיסור מועט כשיעור הזה נגדם".

(ב) בדה"ש (סי' צ"ח ס"ק י"ג, שם ב' ד"ה וכן אם עמ' ט"ו, דעת כהן סי' י"ט פרק ב', [שם אות ג']) – "ויתכן דהרא"ש והרמב"ם אזלו לטעמייהו בהא מלתא, דלהרא"ש שפסק בפרק גיה"ש דטעם כעיקר דאורייתא שפיר ס"ל דגזרין במב"מ אטו נותן טעם במבשא"מ כיון דנותן טעם בשאינו מינו אסור דבר תורה דהיינו טעם כעיקר, אבל לדעת הרמב"ם שפסק בריש פט"ו מהמאכ"א דטעם כעיקר לאו דאורייתא ... תו לא מסתברא למימר דגזרין מב"מ אטו מבשא"מ".

1) פמ"ג (שער התערבות ח"א סוף פרק א') – "ובלח במינו ששים אטו אינו מינו דהוה דבר תורה מה שאין כן הר"מ ז"ל לשיטתיה **טעם כעיקר דרבנן** וחזינן בלח בששים הוא הדין ביבש כן וכאמור".

2) נראה שהפמ"ג למד הרמב"ם, כמו היד יהודה. רק לשאר ראשונים (כמו הר"ן) י"ל גזרין אטו בנתערב באינו מינו כזית בכדי אכילת פרס.

3. לפי הר"ן י"ל, שאם גוף האיסור נשאר בפנים הוי דאורייתא.

(א) ר"ן (חולין דף לה:): – "אלא ודאי מדאורייתא לא בעינן ששים כלל לא במינו ולא בשאינו מינו אלא משום דאיכא איסורא דיהיב טעמא בשאינו מינו בששים כגון בצל וקפלוט וההוא מדאורייתא אסור דמין בשאינו מינו בטעמא ולפיכך השוו חכמים כל נותני טעמים לאלו דלא לבטלו אלא בששים ואף על גב דבציר מהכי בטיל טעמא ואפילו במין במינו דבטל מדאורייתא חד בתרי הצריכוהו ששים בצלול כיון שהאיסור מתפשט בכל אף על פי שאין טעמו ניכר **דלא פלוג רבנן**".

ג. איסור דרבנן [לכאורה תלוי אם הוא משום גזירה, או משום דנחשב כאוכל כולם ביחד].

1. עדיין צריך ששים.

(א) פמ"ג (שער התערבות ח"א פרק ב', ח"ב סוף פרק א', שפ"ד סי' ק"י דיני ס"ס ס"ק י'), סדר והנהגות השואל עם הנשאל באיסור והיתר סדר ב' אות מ"ח, סדר ג' אות ל"ט) – "והנה לח בלח במינו אפילו איסור דרבנן צריך ששים אף דהוה גזירה לגזירה דאי נמי כנגדו בשאינו מינו לא אתי לידי איסור תורה אפילו למה שהיקל הש"ך בסימן ק"ט אות ט' מודה כאן דבעי ששים **כדמוכח מדוכתי טובא** ... והטעם לדידן פשוט דאנו מחמירין שלא לאוכלן ביבש שלשתן יחד אם כן בלח הוה כאוכל הכל יחד ומיהו בהפסד מרובה היה להתיר ולענין דינא גם בהפסד מרובה אין להתיר גם דינא דהש"ך ביבש יראה דאין להקל אף באיסור דרבנן".

(ב) רע"א (על הש"ך ס"ק ט') – "ובמין במינו בלח אף דרבנן בעינן ס' וכ"כ ג"כ הפמ"ג בפתיחה להל' תערובת [ח"א] ד"ה הפרק הב' עי"ש וכן מבואר דעתו בפשיטות (בסי' צ"ח) בש"ד (סקכ"ג וסקכ"ט)".

(ג) תפארת ישראל (פרק ז' ס"ק ל"א אות ג') – "ואפילו לח בלח במין במינו באיסור דרבנן. נמי צריך ס' מדרבנן".
 (ד) גליון מהרש"א (על הש"ך ס"ק ט').

2. בטל ברוב.

(א) כתרי ופלתי (בית הספק ס"ק ד', ד"ה הש"ך העתיק) – "והנה לעיל סימן ק"ט **כתב הש"ך** באיסור דרבנן אם מין במינו, אפילו לח בלח לא בעינן ס'".

ד. לענין מוקצה.

1. צריך ס' [אלא דעיקרו איסורו דרבנן].

(א) מג"א (סי' תצ"ח ס"ק כ"ח) – "אסור. אפי' לר"ש דמעש' חדש הוא דמעיקרא עצים והשתא אפר, ואם הסיק עצים ע"ג אפר של אתמול ונתערב האפר של היום בשל אתמול בענין שלא היה ניכר מעולם בטל ברוב כמ"ש בי"ד סו' סי' ק"ב ולעיל סי' ש"כ ס"ב

ואע"ג דקמח בקמח מקרי לח בלח ובעי' ס' כמ"ש סי' תנ"ג מ"מ כאן כיון דעיקר איסורו מדבריהם נ"ל דבטל ברוב עבי"ד סי' צ"ח".

2. סגי ברוב.

(א) רע"א (סי' תצ"ח על המג"א ס"ק כ"ח) – "מקרי לח בלח ובעי' ס'. לענ"ד הא דצריך ס' בלח בלח משום דבאינו מינו יהיב טעמא גזרי' אטו אינו מינו וזהו במידי דאכילה אבל הכא ל"ש כן. ומה"ט ק' לי על התוי"ט פ"ט מ"א דכלאים ד"ה אם ובמידי דיבש מב"מ וכו'. והא התם ליכא ענין טעם כעיקר. ואף באינו מינו בטל ברוב".

(ב) נפש חיה (יו"ד סי' י"ח ד"ה וכוונתם) – "דברי המ"א ... זה אינו".

(ג) יבין דעת (סי' צ"ח הקצר ס"ק ד') – "וא"צ ס' במב"מ ... במידי דלאו בר אכילה כגון מוקצה שנתערב במוכן בטיל ברוב שלא כדעת מג"א הל' יו"ט. וכבר השיג ע"ז הגאון נו"ב ... וכן הדין באיסורי הנאה ...".

3. תלוי אם האיסור משום גזירה, או משום דהוי כאוכל כולם ביחד.

(א) פמ"ג (שער התערובות ח"ג פרק ג' ד"ה שוב) – "מג"א ... מ"ש דהוה לח לא ידענא מה הוא, דמן התורה ברובא בטל בלח ומדברנן אטו אינו מינו, וזה שייך באיסור נותן טעם, משא"כ באיסור מוקצה שלא הלכו בו אחר נתינת טעם. ומה גם שאפר אף לענין טעם, פגום הוא וודאי לכ"ע ... שוב ראיתי שמ"ש המ"א בסימן תצ"ח אתיין כפשוטו, דבסי' ק"ט [ס"א] פסק המחבר כרשב"א דלאכלן יחד אסור. והר"ב בס"ב דוקא במקום הפסד מתיר כרא"ש, א"כ בלח שמתערב יפה א"צ לטעם שכנגדו באינו מינו יהיב טעמא, אלא הטעם פשוט דבלח שנבלל יפה הוה כאוכל כולו ביחד".

(ב) עי' גליון מהרש"א (ס"ק ט', על סעי' א' ד"ה אבל לא).

(ג) מגילת ספר (סוף אות ד').

(ד) נחלת יהושע (על טעם כעיקר סי' כ"ה, ע"ש).

4. מראי מקומות – מגילת ספר (סוף אות ד'), פמ"ג השלם (שער התערובות ח"ג פרק ג' אות ס"ה, אות ס"ו).

ה. חלב בזמן הזה: חשש טריפות.

1. עי' סי' קט"ו סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ח [ציור ג': יבש ביבש, מין שלא במינו].

א. ציור [שקשה; דאם האיסור הוא אינו מינו של ההיתר, האיך זה שאינו מכיר].

1. שנפרך לחתיכות דקות שאין ניכר בין זה לזה – טור (סעי' א'), לבוש (סעי' ב'), ש"ך (ס"ק ח'), פמ"ג (שער התערובות ח"ג פרק ג' ד"ה ומדי, "הפן הד' חלוק במראה וטעם ונפרך לחתיכות דקות מאד עד שאי אפשר להכיר האיסור. שהרי אפילו שומשמן וחרדל מיקרי יבש ביבש לבד קמח ואפר מיקרי לח בלח כמבואר במנחת כהן".

2. שיש מינים חלוקים ונודע שאחד מהם אסור ואינו ידוע איזה מהם – ש"ך (ס"ק ח'), "ונ"ל דמשכחת לה נמי כגון שיש כאן ב' או ג' מינים ונודע שאחד מהן אסור ואינו ידוע איזה מהן כגון ששחט כמה מינים וידוע שאחד מהן נשחט שלא כהוגן ואינו ידוע איזהו וכן כל כיוצא בזה"), חגורת שמואל (ס"ק ג'), פמ"ג (שער התערובות ח"ג פרק ג' ד"ה ומדי, "וענין ביטול מין באינו מינו ביבש משכחת ליה בד' אנפין. הפן א' היו כאן שלשה מינים חלוקין במראה וטעם וידוע דאחד מהם נשחט שלא כהוגן. הפן ב' שלשה מינים חלוקין ונמצא ריאה של אחד מהם טריפה"), יד יהודה (סי' ע' הארוך ס"ק י"א ד"ה ומעתה, "הרב הגאון מלאדי בש"ע שלו ... וראיתי גם בדגמ"ר שהקשה כן על הש"ך ..."), בדה"ש (בי' ד"ה עוד, עמ' צ"ב, "לדינא נראה למינקט כדברי הש"ך").

(א) חולק – דגול מרבבה (על הש"ך ס"ק ח'), "מקרי זה קבוע וכל קבוע כמחצה דמי ולא בטיל", גר"ן (שו"ת סי' י"ח, "מ"ש הש"ך ... צע"ג"), שערי יושר (שער ג' פרק ה', "והש"ך ... וכן כתב הפמ"ג ... ולענ"ד נראה דבכה"ג ליכא דין ביטול כלל, דבאופנים של כל תערובות ממש, כגון שנתערבה חתיכת איסור ברוב חתיכות היתר דמפורש בש"ס דין ביטול שהתחלפות החתיכות בחתיכות גורמין הספק על כל החתיכות ויש בזה מיעוט איסור ורוב היתר, קבלו חז"ל בכה"ג לדמות לסנהדרין, שהמיעוט המתנגד להרוב שיבוטל ברוב. וכל זה שייך בתערובות חתיכות שדין של החתיכה האסורה גורם איסור ודין של החתיכות המותרות גורם היתר, אבל בנדון זה של הש"ך והפמ"ג שהספק הוא על כל אחד מהמינים ע"י מעשה השחיטה, ודין של המינים אינו גורם לא איסור ולא היתר ... כל אחד מהג' מינים אין הספק שלו ע"י השאר ... בכה"ג שאין החתיכות המותרות גורמות שום סיבה להיתר ואין החתיכה האסורה גורמת שום איסור, איך שייך בזה שהחתיכות המותרות יבטלו המיעוט האסורות, וכל כה"ג יש לדון רק מדין הלך אחר הרוב ... אבל דין ביטול ברוב שיתהפך האיסור להיתר ע"י הרוב ... וכל כה"ג ל"ד לסנהדרין ולא מצינו בגמ' שיהי' שייך בזה דין ביטול ברוב").

(ב) מראי מקומות – חילופי מכתבים בין החזו"א להגרא"ז מלצר זצ"ל (ס' זכרון אבן ציון עמ' תקכ"ב), פמ"ג השלם (מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק י"ג).

3. חלוקין בטעמן ושויין במראה – ש"ך (ס"ק ח'), פמ"ג (שער התערובות ח"ג פרק ג' ד"ה ומדי, "הפן ג' דברים ששוין במראה ואין שויין בטעם וידוע היה מי האיסור ואחר כך נתערב").

(א) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק כ"ז, בי' ד"ה כשנתערב, "וצ"ע בזה לדינא").

ב. האם צריך ששים, או די ברוב.

1. מחמיר, צריך ששים – סי' התרומה (סי' נ' ד"ה הלכך), ר"ן (דף לו. ד"ה גרסי'), עי' טור (סעי' א'), רמ"א (סעי' א'), פוסקים.

ג. דרבנן או דאורייתא.

1. דאורייתא.

א) ע"י הג' שע"ד (סי' ל"ט אות ד') – "ובי"ד כתב דלכאורה נראה דכל דבר יבש בין מין במינו בין מין בשאינו מינו בטל ברוב, וצ"ע בתוס' פ' אלו עוברין פסחים ובפגה"ג דמשמע שם טובא דמין בשאינו מינו בדבר יבש אפי' מדאורייתא לא בטל ברוב, ונ"מ אם נתערבו דברים שחלוקין בשמן והן שוין במראה שאינו ניכר ההיתר והאיסור והוי ספק בדבר אי הוי ספיקא דאורייתא או דרבנן מהרא"י ז"ל".

ב) דברי דוד (פסחים דף מג: ד"ה ובוזה, ד"ה מיהו) – "ניחא דברי התוס' במסכת חולין שלא הקשו רק מקופות וכן הרשב"א ותירצו דאירי במין במינו, וכבר הקשינו עליהם לעיל דמאי מקשו מקופות ואיך הוי ניחא להו ממקפה ומדוכות, ולא מתורץ בתירוצם, ובמ"ש ניחא דמקפה ומדוכות איכא לאוקמי בצונן, והא דמקשו מקופות אף דקופות וודאי אירי בצונן, מ"מ אי אפשר לאכלן כך כי אם ע"י אפיה או ביטול וא"כ יתנו טעם. ולפ"ז יהיה מוכח דמין בשאינו מינו ביבש מדאורייתא לא בטיל ברובא, ודלא כהש"ך בסי' ק"ט (סק"ט) שכתב דמדאורייתא ברובא בטל. וזה נראה כמוכרח לומר מדברי התוס' בלאו הכי כיון דכתבו דהיתר מצטרף לאיסור לא שייך רק במעורבים, וע"כ צריך לומר בגוונא דלא יהיב טעמא זה בזה דאל"כ תיפוק ליה משום טעם כעיקר, וע"כ צ"ל דלא יהיב טעמא זה בזה דהיינו ביבש, וא"כ מאי היתר מצטרף לאיסור שייך ביה כיון דליתא לאיסור כלל דמדאורייתא ברובא בטל, וע"כ צריך לומר דלא בטל מדאורייתא, ודלא כהש"ך. ובאמת דברי הש"ך התם בלאו הכי צ"ע דהסברא נותנת דאינו בטל, וכבר העיר בזה במקצת בספר כרתי ופלתי, אלא שגם הוא לא ביאר שם הדברים כל צרכן, ויש לי בהם מקום עיון ואכמ"ל".

ג) מראי מקומות – יש"ש (חולין פרק ז' סי' מ"ז ד"ה וכל).

1) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י', שער התערובות ח"א ריש פרק ב') – "ולמ"ד מין בא"מ דאורייתא משום דמסנהדרין יליף לה והיינו מן במינו קשה א"כ ס' מה מהני וכעין זה כתב הרשב"א בשמעתא דזרוע בשילה לר"י מב"מ לא בטיל באלף דכיון דרובא לא מהני ה"ה ס' יע"ש וצ"ע".

2. דרבנן.

א) ס' התרומה (סי' נ' ד"ה הלכך) – "אבל מין בשאינו מינו צריך ס' בהיתר אפילו בדבר יבש דאם יבשלם יחד יהא הטעם של איסור ניכר בהיתר".

ב) ע"י טור (סעי' א').

ג) או"ה (כלל כ"ג דין י"א).

ד) דרכי משה (ס"ק א', תו"ח כלל ל"ט דין ד').

ה) ב"ח (ס"ק א' ד"ה ומ"ש).

ו) ש"ך (ס"ק י', סי' צ"ח ס"ק ו') – "ובאו"ה כלל כ"ו כתוב דאינו אלא מדרבנן וכ"פ הרב בת"ח כלל ל"ט ד"ד ומהרש"ל בא"ו שלו ובספרו פג"ה סימן מ"ו הביא דברי מהרא"י לפסק הלכה ולי נראה כדברי הרב כדמשמע בסה"ת וטור להדיא דלא הוי אלא מדרבנן וכמ"ש מהרא"י גופיה וסייעתו שם וכן דעת הר"ן הבאתיו בס"ק ט' ומהתוס' דפ' אלו עוברין ...".

ז) פ"ח (ס"ק ח').

ח) מנחת כהן (ח"ב פרק א' אות א') – "דעת רוב פוסקים".

ט) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י', שער התערובות ח"א ריש פרק ב', הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ב' אות מ"ח) – "וכן הלכה שבאינו מינו ביבש הוה דרבנן וספיקו אי נתערב שם או לאו ויש רוב לקולא וכ"כ בת"ח ובד"מ יע"ש".

י) תפארת ישראל (פרק ז' ס"ק ל"א אות ב').

יא) חלקת יואב (תנינא סי' ט"ז ד"ה ודע).

יב) מראי מקומות.

1) אמרי ברוך (על הש"ך ס"ק י') – "בעל התרומות ... וכוונתו שבטור ... והמעייין היטב בלשון בעה"ת יראה דפשיטת משמעות דבריו מורים דבא"מ יבש ביבש אף מה"ת אינו בטל ...".

3. מראי מקומות – חוו"ד (סי' צ"ח בי' ס"ק ג'), מגיה לרשב"א (חולין דף צז: הע' של"ט).

א) ערה"ש (סעי' י"ג, סי' צ"ח סעי' כ"ו, סעי' כ"ז) – "ובאינו מינו יבש ביבש דעת הטור שם דג"כ בטל מן התורה ברוב אלא שחכמים גזרו בס' מפני שכשיבשל ויתן טעם אסור מן התורה עד ששים אבל במין במינו לא גזרו ביבש מפני שלעולם לא יבא לידי איסור תורה אמנם דעת התוס' בפסחים [מד א] דבאינו מינו גם ביבש אסור מן התורה עד ששים [ועי' ש"ך שם סק"י] ... דעת הרמב"ם בפט"ו ממאכלות אסורות ע"ש ומדבריו שם משמע דבאינו מינו גם ביבש אינו בטל ברוב מן התורה שלא כדעת הטור שהבאנו".

ד. לשיטות שטעם כעיקר דרבנן [רמב"ם, ר"ן, ועוד], למה גזרינן שמא מבשל הכל יחד - ע"י לעיל גבי מין במינו, אמאי גוזרין אטו שלא במינו.

1. פמ"ג (שושנת העמקים ריש כלל י"ד) – "ובאיסור תורה יבש ביבש במינו ברוב ואחרי רבים להטות ... ובאינו מינו ס' מדרבנן, אטו יבשלם יתן טעם, ואף להר"מ ז"ל טעם כעיקר דרבנן הכין הוא".

2. זכור אברהם (בש"ך ס"ק ט') – "לא ליתי לידי טעמא כו' - אבל להפוסקים טעם כעיקר דרבנן, לא שייך הך טעמא".

ה. לאכול הכל בבת אחת: רק איסור דרבנן, או שמא כיון שטעם האיסור ניכר לעצמו חשיב כהוכר האיסור ואסור מדאורייתא. 1. דאורייתא.

א) חוו"ד (בי' ס"ק ה') – "נראה לי דודאי אם אוכל כל התערובות ביחד הוי דאורייתא לכולי עלמא".

ב) חלקת יואב (תנינא סי' ט"ז ד"ה אבל).

2. דרבנן.

א) מקור מים חיים (על סעי' א' ד"ה וראיתי בס') – "חוות דעת ... משמעות הפוסקים אינו כן ... וטעמא כדפרישית לעיל כיון דכל חדא חתיכה תלינן דהתירא הוא דאחרי רבים להטות כתיב וכיון שכבר נתבטל מה"ת שוב אף שאוכל שלשתן יחד שוב לאו איסורא דאורייתא נינהו משא"כ כשבישל יחד הוי דאורייתא כיון דנ"ט זה בזה הוי כמו היכר האיסור דאינו מועיל הביטול דמקדם דאף דבמב"מ דעת הרא"ש דאף שנתבשל אח"כ יחד לא הוי כמו היכר מכל מקום במין בשאינו מינו דנותן טעם זה בזה הוי כמו הוכר האיסור וזה שהצריכו הפוסקים ס' ביבש ביבש במין בשאינו מינו דשמה יבשל ויתן טעם ולא כתבו דשמה יאכל כל השלשתן יחד א"ו דזה לאו דאורייתא נינהו אף שאוכל השלשתן יחד".

ב) בית יהודה (ד"ה וכתב) – "חוות דעת ... דז"א".

3. מראי מקומות – שפת אמת (זבחים דף עה.), דרכ"ת (ס"ק כ"ז), מעדני אשר (סי' קכ"ו).

1. נפל אחד מהם לים.

1. עי' סי' ק"י סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

2. במקום שאפשר להכיר האיסור.

1. מחמיר.

א) פ"ת (ס"ק ז') – "ודע דהא דיבש ביבש במין בשאינו מינו אית ליה ביטול בששים דוקא בדלא ידיע ולא מינכר האיסור וליכא למיקם אטעמא דאיסורא, אבל אי איכא למיקם אטעמא כגון חתיכה בלועה מחלב שנאסרה ונתערבה עם חתיכות אחרות, או כלי חולבת שנתערב בכלים אחרים של בשר, בהני גווני איכא למיקם אטעמא דאיסורא והוה ליה כאיסור הניכר שאין לו ביטול, ועוד שכשיאכל אותה חתיכה של איסור ירגיש החלב בפיו. ודברים אלו הם קלורית לעין ונכונים וברורים וכמו שכתבתי לעיל בסימן ק"ב ס"ק ח' בסיעתא דשמיא ע"ש".

2. מיקל.

א) פ"ג (שפ"ד סוף ס"ק ט', סי' ק"ב שפ"ד ס"ק ח', עי' שער התערובות ח"ג פרק ג' סוף ד"ה ומדי) – "כתב הפר"ח אות ז' וז"ל חתיכה הבלועה מחלב ונתערבה באחרות אין בטל דאפשר להכיר ע"י טעימה יע"ש. והנה אף שהאדון ז"ל שיבח וכתב שהם קילורין לעינים אני ההדיט לא זכיתי להבינם והא בסימן ס"ט ס"ד בשר שלא נמלח בטל חד בתרי והא אפשר למיטעמיה ושם לא ערער הפר"ח כלום וכבר כתבנו לעיל מזה וכ"ש לדידן דלא סמכינן אקפילא בין לקולא או לחומרא".

3. מראי מקומות – מהרש"ם (ח"א סוף סי' נ'), פ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ל')

ט) איסור דרבנן - מין שלא במינו, יבש ביבש.

א. אפילו חד בחד מיקל – הג' אשרי (ע"ז פרק ה' סי' כ"ט ד"ה מיהו, "ואם הוא דבר יבש לא אסור אלא מדרבנן אם נתערבה אפי' חד בחד מותרין באכילה לשני בני אדם").

1. חולק, דאיתחזק איסורא – פרישה (סי' קי"א ס"ק ב'), ש"ך (סי' ק"י כללי ס"ס אות כ"א), מנחת כהן (ח"ב פרק א' אות ז' ד"ה ודע שדוקא), פ"ת (סי' ק"י כללי ס"ס אות ט"ו, סי' קי"א ס"ק ב', "הרשב"א חולק בהדיא וכמה מתניית' מרעא כותיה"), פ"ת (סי' קי"א ס"ק ג'), "לדידן דלא קיימ"ל כהגהת הרא"ש", מנחת יעקב (כלל ל"ט ס"ק ו'), חכ"א (כלל ס"ד סעי' ב'), "אם יש כאן ודאי איסור דרבנן אלא שנתערב חד בחד ואם כן על כל אחד יש ספק שמא היא הכשרה כגון שיש כאן שני ביצים אחד ודאי ביצת נבילה ואחד מכשרה ונתערבה אף על גב דדעת מקצת פוסקים דגם זו מקרי ספק דרבנן ומותר לשני בני אדם (הגהות אור זרוע הביאו הש"ך סימן ק"ט) מכל מקום לא קיימא לן הכי אלא דזה לא הוי ספק דרבנן לכולי עלמא (עיין בבית אדם שער קבוע סימן מ"ו) דחד בחד לא מקרי תערובת".

2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רכ"ב) – "שאינו אנו סומכין על השערי דורא אף בהפס"מ".

ב. צריך רוב.

1. ש"ך (ס"ק ט') – "מבואר מדבריו דדבר שאינו אסור אלא מדרבנן אף שלא במינו א"צ ס' ביבש דהא א"א כלל למיתי לידי איסור דאורייתא".

2. פ"ת (ס"ק ז', סי' ס"ט ס"ק מ"ח).

3. תגורת שמואל (ס"ק ז') – "ודלא כרמ"א שכתב בהגהותיו לש"ע ואין חילוק בכל זה בין אם האיסור דרבנן או דאורייתא, וכבר השיג עליו הש"ך ע"ש".

4. נוב"ק (יו"ד סי' ל'), סי' ס"ט דגול מרבבה תנינא על הש"ך ס"ק נ"ז) – "כבר כתב הש"ך בס"ק ט' דבאיסור דרבנן אפי' בשא"מ בטל ביבש חד בתרי".

5. עי' חוו"ד (חי' ס"ק ו', בי' ס"ק ה').

6. חכ"א (כלל נ"א סעי' י"א) – "אבל איסור דרבנן שנתערב מין בשאינו מינו ואינו מכירו כיון דלא אפשר למיתי לידי איסור דאורייתא בטל שפיר ברוב וכדין מין במינו שנכתוב בכלל זה (סימן ק"ט בש"ך ס"ק ט')."

7. פת"ת (סי' ק"א ס"ק ג').

א) בדליכא הפסד כולי האי יש להחמיר, אא"כ נאבד.

1) ש"ך (כללי ס"ס ס"ק כ"ב, [עי' שו"ע מכ"י (השחור) שם שכתב, "לפנינו בש"ך שם לא נמצא]) – "ואפילו נתערב שלא במינו כיון דאיסור דרבנן הוא בטל ברוב דאף כשיבשלם אי אפשר למיתי לידי איסור דאורייתא וכמ"ש בס"ק ט' ואף שכתבתי

- שם היכ' דליכ' הפסד כולי האי יש להחמיר שלא במינו כל שאין ס' נגדו. מכל מקום נראה דאם נאבד אחד מהן אין להחמיר כל כך לומר ספיק' לחומר' בכה"ג ואין להחמיר ג"כ כאן לומר דאיסורא ברוב' אישתאר ואפילו נאבד וישנו בעולם אין להחמיר בכהאי גוונא דלא החמירו בזה אלא בדבר חשוב משא"כ הכא ועוד דבלאו הכי איכא תרי דרבנן".
- (2) רע"א (ס"ק ג', על הש"ך ס"ק ט') – "ע"ש"ך (בכללי ס"ס דין כ"ב) דמ"מ בליכא הפסד כולי האי יש להחמיר ואם נאבד א' מהם אף דישנו בעולם אין להחמיר כלל עי"ש".
- (3) חכ"א (כלל ס"ג סעי' כ"ו) – "אבל איסור דרבנן שנתערב חד בתרי ואינו דבר חשוב במינו בטל ברוב אפילו איסור תורה ושללא במינו צריך ששים היכא שאין הפסד כל כך".
- (ב) הפסד מרובה, יש להתיר.
- (1) בית לחם יהודה (ס"ק ה').
- (2) ערה"ש (סעי' י"ד) – "ובהפ"מ אפשר לסמוך על דעת המקילים".
- (3) כה"ח (ס"ק ל"ד) – "ואפשר דבהפ"מ וגם שעת הדחק יש להקל".
- (ג) לח בלח ומין במינו, אם עדיין צריך ששים - עי' לעיל.

ג. צריך ששים.

1. פשטות הרמ"א (סעי' א').
2. מנחת כהן (ח"ב פרק ב' אות ה' ד"ה עוד).
3. מנחת יעקב (כלל ל"ט ס"ק י').
4. עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט', מש"ז סי' ק"ג סוף ס"ק ב') – "דיש להחמיר באיסור דרבנן". שער התערובות ח"א פרק ב' ד"ה ומיהו, "ומיהו נראה דהא בלח במינו אף באיסור דרבנן בעינן ששים ... ולדינא צ"ע".
- פמ"ג (שער התערובות ח"ב סוף פרק א', דינא דהש"ך ביבש יראה דאין להקל אף באיסור דרבנן".
- עי' פמ"ג (סדר והנהגות השואל עם הנשאל באיסור והיתר סדר ב' אות מ"ח).
5. בית מאיר (על הש"ך ס"ק ט').
6. גר"א (ס"ק ח', עי' סי' ס"ט ס"ק נו') – "משמע דקאי גם אמין בשא"מ דצריך ס' וכ"כ בסה"ת וטור סי' שכ"ג ואם נתערבה בככרות אחרות במינו כו' ומין בשא"מ בטלה בס' ובשא"מ שוה תרומה וחלה לשאר איסורים דלא כש"ך".
7. צבי לצדיק (על הש"ך ס"ק ט').
8. חת"ס (על הש"ך ס"ק ט').
9. יד אברהם (ברמ"א סעי' א').
10. יד יהודה (הקצר ס"ק י"ד, סי' ס"ט הקצר ס"ק צ"ג).
- (א) "כל תיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון" – צבי לצדיק (על הש"ך ס"ק ט').

ד. נותן טעם לפגם.

1. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט', סי' ק"ג מש"ז סוף ס"ק ב', "ונהי דיש להחמיר באיסור דרבנן מכל מקום בנותן טעם לפגם צ"ע").
- ה. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק מ"ז).
1. תפארת ישראל (פרק ז' ס"ק ל"א אות ב') – "מיהו באיסור דרבנן באינו מינו יבש ביבש. בטל ברוב [ק"ט ש"ך סק"ט]. וי"א דעכ"פ בכה"ג צריך ס' מדרבנן [מנחת יעקב כלל ל"ט סק"י]".
2. בדה"ש (ס"ק כ"ט, סי' ק"י ס"ק רל"ט) – "ולדינא צ"ע בהאי פלוגתא אבל ביש עוד צד להתיר יש להקל בזה".

י. ציור ד': לח בלח, מין שלא במינו.

א. טעם כעיקר: ששים מה"ת.

1. עי' סי' צ"ח סעי' ב', לשיטת ומראי מקומות.

ב. אם נודע התערובות של יבש ביבש ומין שלא במינו, ואחר כך בישל. [דעת הרא"ש, ולדעת הרשב"א לשיטת שסבר הרשב"א הוי דרבנן].

1. איסור דאורייתא.

(א) ר"ן (דף לו. ד"ה גרסי) – "מיהו כי אמרינן דיבש ביבש בטל חד בתרי אפילו מדרבנן ה"מ במין במינו דכיון מדאורייתא אפילו לח בלח ברובא בטיל לא אחמור רבנן ביבש ביבש דהא אי אפשר למייתי לידי איסורא דאורייתא אבל במין בשאינו מינו דלח בלח אפילו מדאורייתא אזלינן בתר טעמא אפילו ביבש נמי בעינא ששים כי היכי דכי מבשל להו כהדדי לא ליתי לידי טעמא דהוי איסורא דאורייתא".

(ב) לבוש (סעי' ב').

(ג) ט"ז (ס"ק ב') – "וקשה לי קודם הבישול נתבטל ברוב ואי בעי שרי למיכליה מדאורייתא ונעשה כהיתר גמור ולמה יאסר אח"כ מן התורה בבישול ... וי"ל דשם אף על פי שגם האיסור נ"ט לאינו מינו מ"מ אין הטעם נרגש בפני עצמו משא"כ בדין זה שטעם האיסור נרגש בפני עצמו".

- (ד) ש"ך (ס"ק ט', סי' צ"ח ס"ק ו').
 (ה) פר"ח (ס"ק ז').
 (ו) ערך לחם (למהריק"ש, סעי' א').
 (ז) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט', סי' ק"ב שפ"ד ס"ק ח' ד"ה ומה, שער התערובות ח"א פרק א' ד"ה והנה יבש ביבש אפילו, פרק ב' ד"ה ומה, ח"ב פרק ב', ח"ג פרק ג').
 (ח) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ו').
 (ט) גרא"א (ס"ק ב').
 (י) באה"ט (ס"ק ד').
 (יא) רע"א (שו"ת סי' פ"ב ד"ה ובלא"ה) – "דאם יבשלם יהא עכ"פ ספק דאורייתא".
 (יב) ערה"ש (סעי' ט"ז).
 (יג) יד אברהם (על הש"ך ס"ק ח').
 (יד) בית שלמה (יו"ד סי' קכ"ד ד"ה אלא שכאן) – "ומין בשאינו מינו ביבש ביבש אף בנודע ונתבשל אסור מן התורה לכולי עלמא כמו שכתב הט"ז (סי' קט סק"ב), ובש"ך (סי' צח סק"ו)".
 (טו) חזו"א (סי' ל"ו ס"ק ב' ד"ה מיהו) – "דכשיבשלם הוי כחזר והוכר האיסור, ומודה בזה הרא"ש דנאסר מה"ת, אבל מב"מ אף כשמבשלם הם בטלים מה"ת, ונהי דאסרינן מב"מ מדרבנן, מ"מ לא חייל על התערובות שם איסור ולא מקרי הוכר האיסור".
 (טז) חלקת יואב (תנינא סי' ט"ז).
 2. דרבנן.

א) או"ה (כלל כ"ג דין ח') – "הטעם משום דמין בשאינו מינו חמור יותר מבמינו אף בדבר יבש שאין נ"ט זה בזה לפי שנקרא דבר שיש לו תקנה דיכול קצת להכיר האיסור ולהסירו. ומ"מ בטל שפיר בששים דמאחר שהוא כ"כ מועט ואינו מוצאו נקרא שפיר דבר שאין לו תקנה ... אבל מטעם ... משום דמין במינו אינו בנ"ט זה נזה כשיתבשלו דאינו ניכר טעמא האיסור במינו אבל באינו מינו אז הטעם של האיסור ניכר בפני עצמו כשיתבשל ... לא היינו אוסרין אותו ממ"נ דאי מכיר בתערובותו קודם הבישול היה מתיר אף לבשלן יחד לבדן ... ואי לא ידע בו עד שיתבשלו א"כ צריך ששים מטעם דהוי איסור לח".

ב) ים של שלמה (פרק ז' סי' מ"ז סוף ד"ה כל).
 ג) ב"ח (סי' ק"ב ס"ק ד' ד"ה כתב) – "ואם יבשלום אח"כ בקדרה ויתן טעם זה בזה לית לן בה, דהתורה התירתו והאיסור נעשה היתר בביטולו ברוב, ושוב אינו חוזר לאיסורו".

ד) נפש חיה (יו"ד סי' ל"ד) – "דרק היכא דניתוסף איסור חדש אמרינן חוזר וניער ...".
 ה) יד יהודה (הארוך ס"ק ט' ד"ה ומתחילה, הקצר ס"ק י"ב, סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"א, סי' ק"ב הארוך ס"ק י"ד) – "וכן דעת הב"ח ושכן נראה מדברי הרא"ש, דאל"כ אלא הגם שהותר פעם אחת מ"מ כשמבשלם יחד חוזר להיות אסור מדאורייתא, מה כל חרדת הרא"ש ז"ל גבי מין במינו דא"א לומר דאחר שמבשלם חוזר לגזירת לח ואוסר דהיכא מצינו דבר שהותר שיאסור פליטתו, ואדרבה איפכא מצינו דהא כן הוא בא"מ מדאורייתא ושפיר גזרו בזה גם במינו ... אך מה י"ל לדעתם דדוקא במין במינו כיון דהותר פעם א' לגמרי לאכלו גם בב"א לכך אי אפשר שיאסור פליטתו עוד כאשר כתב כן הרא"ש ... דנהפך האיסור להיות כולו מותר ויכול לאכלן אפילו בב"א שוב לא יתכן לומר שתאסור פליטתו עכ"ל, אבל בא"מ הגם שנמי הותר מ"מ אינו אלא לאכול כ"א בפ"ע וכשיבא האיסור לפיו וירגישנו שוב נאסור וכן אסור לאכול בב"א דאז תו ירגיש טעם האיסור גם מדאורייתא, לכך שפיר גם בנתבשל ביחד דאז נמי ניכר האיסור שפיר חוזר לדאורייתא, וראיתי כעת בהפמ"ג בהפתיחה שרימוז לחילוק זה. אך מ"ש ...".
 1) חלקת יואב (תנינא סי' ט"ז ד"ה ודע) – "כיון דלא שכיח שיתערב בשא"מ אלא באופנים רחוקים ... וע"כ דלא גזרו מחמת מילתא דלא שכיחא".

2) שמא יבשלם, פ"י קודם שנודע התערובות – נפש חיה (יו"ד סי' ל"ד ד"ה וצריך, "צריך לומר דהא דאינו מינו אסור מדרבנן עד ששים משום גזירה שמא יבשלם ויתן טעם, היינו גזירה שמא יבשלם תיכף בשעת התערובות, אבל לאחר שנודע התערובות אפי' כשיבשלם יחד אין איסור").

3. מראי מקומות – שבילי דוד (סי' צ"ט ס"ק ו').
 א) מנחת כהן (ח"ב פרק ב' אות ב' ד"ה ואמנם) – "בספר התרומה ... גזירה שמא יבשל ביחד כל התערובות ואז יתן האיסור טעם בהיתר ויאסר הכל מן התורה לפי מאי דקיימא לן דטעם כעיקר דאורייתא".
מנחת כהן (ח"ב פרק א' אות ה') – "ונראה דגם בתערובות יבש מין בשאינו מינו סובר הרב דכיון שבטל האיסור מן התורה שוב אינו אוסר אם בשלן יחד. וזהו מדאורייתא אבל מדברי סופרים אסורה".

יא] ביטול ברוב - דכל דהו טפי, או פי שנים.

א. כל דהו טפי, אפילו גבי לח.

1. מג"א (סי' תנ"ה ס"ק ט"ו) – "חד בתרי. משמע דבבציר מהכי לא בטיל (ב"י) אבל בסמ"ג וסמ"ק כתבו דבטיל ברוב וכ"מ בי"ד סי' צ"ח וקיא"ע ש"ש".
2. פר"ח (סוף ס"ק ד', או"ח סי' תנ"ה) – "והחולק בזה טועה בדבר משנה".
3. פר"ת (ס"ק ב') – "וכל החולק עליו כחולק על התורה ח"ו".
4. א"ר (סי' תנ"ה ס"ק י') – "חד בתרי וכו'. דעת הבית יוסף דאין בטל ברוב רק חד בתרי דוקא וכן פסק גיסי הרב בחק יעקב, ונראה אף דביו"ד סימן צ"ח וקיא"א משמע דבטל ברוב מכל מקום הכא שאני ...".
5. מנחת כהן (ח"ב פרק א' סוף אות ד').

6. כרתי (ס"ק ד') – "ויש להקל הואיל דהוא רק דרבנן".

פלתני (ס"ק ב') – "אין להחמיר כלל".

7. באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ד').

8. תפארת ישראל (פרק ז' ס"ק ל"א אות א') – "ואפילו חד בתרי א"צ. רק סגי בשיש משהו יותר בהיתר מבהאיסור [ש"ך ק"ט סק"ו ופר"ח שם. וכ"מ במג"א תנ"ה סקט"ו]".

9. מחה"ש (או"ח סי' תנ"ה ס"ק ט"ו).

10. על גר"א (ס"ק ד', סי' תנ"ה סעי' ד') – "חד בתרי. הטור לישנא דגמ' דגטין נ"ד ב' נקט אבל באמת א"צ אלא רובא כמ"ש במקומות הנ"ל וכן בגטין שם כ' רש"י משום דכתיב אחרי רבים כו' וכן בכמה מקומות בש"ס".

11. באה"ט (סי' תנ"ה ס"ק י"ג).

12. מ"ב (סי' תנ"ה ס"ק ל"ח) – "חד בתרי. לאו דוקא בתרי אלא ברובא".

13. ערה"ש (סעי' א', סי' צ"ח סעי' כ"ו, סי' תנ"ה סעי' י') – "תערובת איסור בהיתר מין במינו מן התורה בטל ברוב ויש שרצו לומר ע"פ לשון הרמב"ם ברפ"ט דבעינן פי שנים בהיתר וכן מלשון הש"ס בכמה מקומות שאומר חד בתרי בטיל ואינו כן דכן הוא הלשון אבל באמת אם רק ההיתר רבה יותר מעט מהאיסור נתבטל האיסור בהיתר וכן הכריעו גדולי האחרונים ובכמה מקומות בש"ס אומר וליבטל ברובא אלמא דרק רוב בעינן ויש שרוצה לחלק בין לח ליבש [פר"ח סי' ק"ט סק"ד] ואינו עיקר והחולק בזה הוי טועה בדבר משנה [שם] ומן התורה אין חילוק בין לח ליבש במין במינו דכיון שאינו נותן טעם בטל ברוב אלא שחכמים אסרו בלח עד ששים ודבר זה יתבאר בסי' ק"ט בס"ד".

14. יד יהודה (הקצר ס"ק ו', הארוך ס"ק ד').

ב. כל דהו טפי, גבי יבש [ואפשר ה"ה בלח].

1. ש"ך (ס"ק ו') – "בתרי בטיל. כלומר ברוב כדכתיב אחרי רבים להטות".

2. חינוך בית יהודה (סי' פ') – "איתא בסנהדרין פ"ג מ"ו ב' אומרים זכאי וא' אומר חייב זכאי. ב' אומרים חייב וא' אומר זכאי חייב מטעם אחרי רבים להטות. ובפ"ה מ"ה י"ב מזכין וי"א מחייבין זכאי וכו' עד ל"ו מזכין ול"ה מחייבין זכאי וקשה הא תו למה לי הא מפרק ג' נשמע אחרי רבים להטות אלא ודאי אתי לאשמיעינן לאפוקי מדעת מנחת יעקב דלא נימא כשם שהתם צריך פי שנים להכריע ה"ה במנין מרובה בסנהדרין גדולה או קטנה צריך ג"כ פי שנים להכריע קמ"ל דלא צריך פי שנים אלא מכריעין עפ"י הרוב לבד. וזה ראי' שאין עליה תשובה ... וקצת ראי' ... ממ"ש בטור א"ה סי' תרכ"ו וז"ל הטור אבל אם אין הסוכה צילתה מרובה מחמתה אלא ע"י האילן אז צריך שישפיל הענפים. ויערבם עם הסכך בענין שלא יהיו ניכרם ויהא הסכך רבה עליהן ומבטלן עכ"ל א"כ מוכרח דיבש ביבש נתבטל האיסור רק ברובא דהתירא וא"צ חד בתרי ... וכן משמע ממ"ש בסי' תק"ז ס"ב בעצי דקל וכו' עד שיתבטל ברוב ע"ש".

3. חגורת שמואל (ס"ק ג') – "בתרי בטל. ואפילו ליכא רוב אלא בהנך תרי שהם קטנים מהאיסור וכגון שלא נודע איזה מהן בטל".

4. חוו"ד (חי' ס"ק ג') – "בתרי. הוא הדין אפילו משהו יותר סגי".

5. אמרי בינה (על הש"ך ס"ק ו').

6. פת"ת (ס"ק א', סי' ק"י ס"ק ד').

7. יד יהודה (הקצר ס"ק ו', הארוך ס"ק ד').

ג. פי שנים.

1. חינוך (מצוה תע"ב, עי' מנ"ה שם אות ו' ד"ה ומה) – "ומכל מקום צריך שיהיה במה שבקדרה שני חלקים כנגד גופו של שרץ כדי שיבטל ברוב".

2. מהרש"א (פסחים דף מד. על תוס' ד"ה איתביה) – "בד"ה איתביה שתי כו' והכא מיירי שרבו חולין על התרומה כיון כו' דבדאורייתא בעי רבייה כו' עכ"ל למאי דגרסי' בנזיר בשלמא לדידי כו' דנפיש חולין בהדיא מוכח דאירי ברבו חולין על התרומה וי"ל דלא מוכח מהתם דרבו חולין אלא קצת יותר על האיסור אבל התוס' בעי לאוכוחי דמין במינו בטל ברוב והיינו חד בתרי וק"ל: [אמר המגיה דבריו צ"ע דחד בתרי לאו דוקא כמ"ש כל הפוסקים]".

3. מנחת יעקב (כלל ל"ט ס"ק א', כלל נ' ס"ק ו', חק יעקב סי' תנ"ה ס"ק י"ז).

4. חת"ס (על הש"ך ס"ק ו', יו"ד סי' צ"ט ד"ה וע"ד, עי' חולין דף יא. ד"ה וסנהדרין, ד"ה כגון) - לשונו מובא לקמן.

5. מגדים חדשים (ס"ק א').

ד. דרבנן או דאורייתא - למ"ד שצריך פי שנים.

1. דאורייתא – מהרש"א (פסחים דף מד. בתוס' ד"ה איתביה, לשונו מובא לעיל).

(א) קשה, ב"ד - עי' בית האוצר (ח"ב עמ' 74 ד"ה והנה).

2. דרבנן – מנחת יעקב (כלל נ' סוף ס"ק ו'), פלתני (ס"ק ב'), חת"ס (יו"ד סי' צ"ט ד"ה וע"ד, "ואמנם בדבר הנבלל נהי מן התורה נמי בטיל במעט יותר מ"מ מדרבנן החמירו להצריך כפליים ממש כדי שיהיה דבר הניכר כמ"ש מנחת יעקב סי' נ"א סק"ו"), חכ"א (כלל נ"א סעי' ד', לשונו מובא לקמן), מגדים חדשים (ס"ק א').

ה. מדאורייתא אין צריך כפלים - דלא כמהרש"א (לשונו לעיל).

1. רשב"א (חולין דף צז: ד"ה ומיהו, גבי הע' של"א) – "וכל היכא דאיכא טפי מחד בדידיה לישתרי כיון דנפק ליה מספיקא דאורייתא".

2. חינוך (מצוה שס"ח) – "שכל שנתערב איסור בהיתר במינו או אפילו בשאינו מינו שיבטל ברוב מן הכלל הידוע לנו מדין התורה חזק בתרי בטל, כלומר ברובא, דלשון תרי לאו דוקא".
3. ש"מ (ביצה ריש דף ד.) – "ואמרינן בירושלמי שצריך שיהא בכל עיגול ליטרא ועוד חולין כי היכי דליבטיל מן התורה תוך העיגול עצמו דמן התורה חזק בתרי בטל. וכתב מורי דשמעינן מינה דכי אמרינן חז בתרי בטיל מדאורייתא לאו למימרא שיהא מן ההיתר כפלים מן האיסור אלא כל היכא שיהא שיעור ההיתר רבה על האיסור ואפילו משהו בטיל מדאורייתא".

ו. איסור דרבנן.

1. מיקל.

(א) פמ"ג (שער התערובות ח"א פרק א' ד"ה והנה יבש ביבש דבטל) – "באיסור דרבנן יש להקל במשהו יותר סגי והכי מסתבר".
 (ב) חת"ס (על הש"ך ס"ק ו') – "וכן כתוב הפרי חדש [ס"ק ד] דתרי לאו דוקא. אבל במנחת יעקב [כלל לט אות א] כתב דתרי דאיסור בתלת דהיתר לא בטלי, דבעינן רובא דמינכר. ונראה לענ"ד באיסור דרבנן יש לסמוך אהש"ך ופרי חדש, דבלאו הכי סבירא ליה לאור זרוע דבטל חז בחד, עיין לקמן בש"ך ס"ק ט', ע"ש במנחת יעקב כלל ל"ט ס"ק א', וכן משמע לקמן בטור סימן קי"א שכתב אם ההיתר שבקדירת ההיתר רבה קצת על חתיכת הנבילה, עכ"ל, משמע דלא בעינן אלא רבייה קצת".

ז. דעת הרמב"ם (פרק ט"ו הל' ד', ע"י מפתח שם) – "נפל חלב כליות לחלב האליה ונמוח הכל, אם היה חלב האליה כשנים בחלב הכליות הרי הכל מותר מן התורה".

1. יבש כל דהו טפי, לח פי שנים – ע"י פמ"ג (שער התערובות ח"א פרק א' ד"ה והנה יבש ביבש דבטל, "שחילק בדברים הנבללים מן התורה כפל בעינן וביבש מן התורה במשהו סגי ומדרבנן ששים ... ואני אומר דומיא דסנהדרין בעינן והתם אחד עשר ושנים עשר הוי רובא ואם כן יבש נמי כן על דרך משל שנים ושלושה מה שאין כן לח בלח דהכל נבלל כאחד וודאי כפל בעינן דבסנהדרין לא מצינו משהו יותר כי אם אחד יותר הלכך יבש נמי לכל אחד בפני עצמו יש כפל").

(א) מראי מקומות – גבול יהודה (סי' י"ט).

2. מהרלב"ח (סי' פ"ח ד"ה נפל) – "אמנם מאין לו לרב זה איני זוכר ראייה ברורה מן הגמרא, זולת הלשון שאמר בכל מקום חז בתרי בטיל. ונראה דבדברים שאין נבללים כמו חתיכות, שאם יש חתיכה יותר בהיתר מבאיסור, כגון שהם ד' וה', שהכל מותר מה"ת ולא נתברר זה בדברי הרב".

3. כנסת הגדולה (הג' הטור ס"ק ה') – "אבל יבש ביבש דדבר שאינו נבלל כל שבמנין הם על חז תרין אי"צ שיהיה בכמו' כפלים מההיתר, אלא אפילו יותר מעט מהאיסור די, ובביאור כתב הרב (רמב"ם) שם אפילו חתיכה נבלה שנתערבה בב' חתיכות של שחוטה הכל מותר מה"ת ע"כ, הרי שלא הצריך הרב בדבר שאינו נבלל על חז תרין אלא במנין לא במשקל, ומיהו לא נתבאר בדבריו אי בעינן שיהא ההיתר יותר מן האיסור, או אפילו לא יהיה כל שהוא חז בתרי בטיל ... ומצאתי בתשובות הרלב"ח ... איך כתב ולא נתברר זה בדברי הרב, ואדרבא נתבאר מדברי הרב ההפך דבעינן על חז תרין בחתיכות ולא סגי כשיהיה שם רוב כגון ד' וה' ותו קשה איך הסכים הרב דבדברים שאין נבללים כגון חתיכות בד' וה' סגי ומנא ליה, הא איהו ז"ל הביא ראייה לדברי הרמב"ם דבדבר הנבלל בעי כפלים מן האיסור ממ"ש בתלמוד חז בתרי בטיל, והרי זה הלשון נאמר בין על דבר הנבלל בין על דבר שאינו נבלל, ומאן פלג עליה וצ"ע".

4. חת"ס (יו"ד סי' צ"ט ד"ה וע"ד) – "וטעמא נ"ל משום דילפי' מסנהדרין והתם א' מכריע אפילו מאה וה"נ באיסורא אם נתערבו אפילו מאה, חתיכות בק"א כיון דאיכא א' יותר בדבר מסוים בטל מה"ת וא"א לחכמים להחמיר במה שמפורש בתורה כמו שהשריש ט"ז כמה פעמים. ואמנם בדבר הנבלל נהי מן התורה נמי בטיל במעט יותר, מ"מ מדרבנן החמירו להצריך כפליים ממש כדי שיהיה דבר הניכר כמ"ש מנחת יעקב סי' נ"א סק"ו, וכיון דלא מצינו בפירוש בתורה נבלל דבר המתנגד לזה יש כח ביד חכמים להחמיר בזה".

5. מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל נ' ס"ק ו').

ה. דעת הפמ"ג.

1. אשל אברהם (סי' תנ"ה ס"ק ט"ו) – "באיסור קיי"ל משהו יותר הוי רוב".

2. שפ"ד (ס"ק ו') – "ולדינא צ"ע".

3. פתיחה (שער התערובות ח"א פרק א' ד"ה והנה יבש ביבש דבטל) – "ולענין הלכה המיקל במשהו יותר אף באיסור תורה כפרי חדש אין לגעור בו וכדאמרן".

ט. כל דפירוש מרוב.

1. "לכ"ע רק משהו יותר – חת"ס (יו"ד סי' צ"ט ד"ה וע"ד, "דאמרינן כל דפריש מרובא דהיתרא פריש והנשאר במקומו נשאר באיסורא פשוט דאין כאן מחלוקות ולכ"ע סגי ברובא כי האי ולא בעי' כפל דוקא"), הו"ד בפת"ת (סי' ק"י ס"ק ד'), בדה"ש (סי' ק"י ס"ק מ"ט).

י. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק ב'), מהר"ם שיק (יו"ד סי' קכ"ה ד"ה והנה), גליון מהרש"א (ס"ק ז', בש"ך ס"ק ו'), אמרי בינה (ס"ק א'), מגילת ספר (אות א').

1. מחלוקת ר' ברוך עם הש"ך: מנחת יעקב (כלל נ' ס"ק ו'), הו"ד בפמ"ג (שפ"ד ס"ק א') – "והמ"י שם אות ו' יישב זה כמו שאבאר דוודאי מיירי שיש ביצים עד"מ יותר מקכ"א עם המים כו' והשתא כל זמן שיש ס' למטה במטה על צדה אין אוסר וכשנתמעט המים

- בפחות מס' אז יש למעלה חוץ למים עכ"פ יותר מס' ביצים ותלינן איסורא ברובא איתא למעלה ואין בלוע יוצא בלי רוטב כמבואר סימן ק"ה דאין נוגע אלא בא' או בב' משא"כ לר"ב דלא תולין איסורא ברובא איתא תו נאסרו נ"ט או ס' ביצים וליכא רוב להתיר דהר"ב סובר כפל בעינן להתיר ביבש והש"ך בסימן ק"ט לשיטתיה דמשהו יותר סגי כן הבנתי מתוך המ"י שם".
2. **תכ"א** (כלל נ"א סעי' ד') – "כל מקום שנכתוב בטל ברוב יש אומרים דמדרבנן דוקא חד בתרי ויש אומרים דאפילו באיסור תורה אין צריך שיהיה כפלים רצה לומר אחד של איסור ושנים של היתר (כדמשמע פשטא דלישנא דש"ס חד בתרי) אלא רצה לומר שיהיה ההיתר על כל פנים יותר מעט מן האיסור (ועיין באורח חיים סימן תמ"ז סעיף ט' ובפרי חדש שם ובסימן תנ"ה במגן אברהם ס"ק ט"ו)".
3. **כה"ח** (ס"ק ט', ס"ק י"ב) – "המיקל במשהו יותר אף באיסור תורה כפר"ח אין לגעור בו".
4. **בדה"ש** (ס"ק ד', סי' צ"ח ס"ק י"ח, וציונים) – "לענ"ד שבהצטרף עוד סניף להקל יש להורות כן אף לכתחלה וכן בתערובת של יבש ביבש נראה להקל כן לכתחלה".

יא. סמוכין ומוקפין.

1. עי' סי' קי"א, לשיטות ומראי מקומות.

יב. שהיתר נתערב היתר איסור, האם נתהפך היתר לאיסור.

1. עי' לעיל.

יב [רוב מנין או רוב בנין]

- א. ש"ך (ס"ק ו'), בית לחם יהודה (ס"ק ב'), חגורת שמואל (ס"ק ג') – "כלומר ברוב כדכתיב אחרי רבים להטות. ואפילו ליכא רוב אלא בהנך תרי שהם קטנים מהאיסור (וכגון שלא נודע איזה מהן אסור וכדלקמן ס"ק ח') בטל".

ב. רוב מנין.

1. **חזו"א** (יו"ד סי' ל"ז ס"ק כ') – "בפ"ת סי' ק"ט סק"א הביא פלוגתא בב' חתיכות קטנות וחתיכה אחת גדולה וידוע שאחת מהן טריפה ואין ידוע איזה מהן הטריפה, דעת החב"י שאם שתי הקטנות מרובות על של גדולה מותרות ואם הגדולה מרובה עליהן אסורות, ודעת חכם החולק שאף אם הגדולה מרובה הן מותרות, ונראין דברי החכם שיסוד התערובות הוא כשאנו נותנים עינינו באחד מהן הרוב מתירה, ולזה דיינינן בדין ביטול להתיר כל התערובות, וא"כ הדין נותן שכל שיש בשרש של התערובות שלש מאורעות ב' של היתר ואחת של איסור כגון שלקח ב' חתיכות משור כשר וחתיכה אחת מטריפה, ואינו מכיר את החתיכות כשאנו דנין על אחת החתיכות הרוב מתירה ויש בזה דין ביטול להתיר כולן, וגדלות חתיכה אחת אינה גורמת כלום להפסיד את הרוב, וכן גדלות ב' החתיכות שהן ביחד מרובות על הגדולה אינו מוסיף מעלה בביטול, שהתערובות בגופים ולא בחלקי הגוף, הגע עצמך היו ג' כבשים ובא זאב ודרס אחד מהם ולא הספיק הרואה לראות איזה מהן ומה"ת בטלה ברוב וכמש"כ תו' זבחים ע' ב', אם כבש אחת גדולה כב' הנותרים לא יהיה לו דין רוב היתר, ועוד ...".

ג. רוב בנין - [ופשט בהש"ך, שצריך רוב מנין ורוב בנין].

1. עי' **רשב"א** (ח"א סי' ער"ב) – "מה שהקשית מההיא דכריתות (פ"ד דף י"ז) דשתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן. ולשם מיירי ביבש. ואם אכל ישראל את הראשונה חייב. ודעתך בקושיא זו למה חייב באשם תלוי יתבטל האיסור ברוב ההיתר ופטור. וחזרת למצוא תרוץ לקושיא זו ולא מצאת אלא כשנאמר דהתם בחתיכות שוות. ובזה נפלאתי אמרתי אגב חורפא שבשתא. ותדע דהתם מה נפשך אם חתיכות נכרות אי זו חלב ואי זו שומן אין חתיכת האיסור המועטת מתבטלת אצל חתיכת ההתר המרובה. ואם אכלה אינו באשם תלוי אלא בחטאת קבועה. ואם של היתר אין כאן כלום. ואם אינן נכרות שמא הגדולה היא היתה של איסור. וכשאכל ישראל הראשונה שמא היא היתה של איסור בין שאכל הגדולה בין שאכל את הקטנה. או שמא של היתר עלתה בידו והיינו דקא מייתי אשם תלוי. ועוד דאי מהתם וקא דייקת מינה דיבש ביבש אינו מתבטל ברוב אם כן אפילו מדאורייתא לא בטיל. דאי מדרבנן אשם תלוי מאי מייתי ומדאורייתא מישראל שרי? ואנן הא קיימא לן דמין במינו חד בתרי בטיל וכדאיתא התם בפרק התערובות (זבחים דף ע"ד) אלא לא אמרו אלא בשאין האיסור ניכר. ובדאיכא **ודאי רוב בהיתר** וביבש ביבש לא משכחת לה בפחות משלש חתיכות אחת של אסור שנתערבה בשתיים של היתר. או שנסתפק אם פירש מן ההתר או מן האסור כתשע חנויות דבנמצא הולכין אחר הרוב".

א) **פמ"ג** (שער התערובות ח"א פרק א' ד"ה והנה) – "הרשב"א ... ומה שכתב הרשב"א דבין אכל הגדולה או הקטנה מביא אשם תלוי יש לתמוה כשאכל קטנה ממה נפשך אי של היתר אמאי ואי של איסור והגדולה של היתר הרי בטילה (כיון דלאו חד בתרי ממש בעינן כפי הנראה שם) ועל כרחק אתה רואה **דסובר אי מעט היתר בתוך רוב איסור נעשה כולו איסור** וחייב על כל אחת מהן ומשום הכי על כל פנים מביא אשם תלוי שמא גדולה של איסור ואף כשאכל קטנה דאיסורא אכל".

ב) **חזו"א** (יו"ד סי' ל"ז ס"ק כ' ד"ה ובתשובת) – "ובתשובת רשב"א סי' רע"ב נשאל למה חתיכה אחת משתי חתיכות מביא א"ת כיון דאי אפשר לצמצם תבטל הקטנה ברוב והשיב כיון דאפשר דהגדולה איסור לא שייך ביטול, **קושטא קאמר** דלא שייך כאן ביטול שהרי ענין הביטול הוא קשור בחסרון הכרה וא"כ גדולה וקטנה המעורבות ולא ידעינן אם הגדולה הטריפה אין כאן רוב היתר, ולא שייך להתיר הקטנה ממ"נ שאם היא איסור בטלה דלא שייך לומר אם היא איסור בטלה שאם אתה בא לדון בממ"נ הרי אין כאן תערובות ואם היא איסור היא אסורה ולא שייך ביטול אלא שאם אתה תולה שהיא היתר, וקושטא הוא דלא שייך רוב במה שחברתה גדולה ממנה, **אלא שאין אנו צריכין לזה** דבלא"ה לא שייך ביטול כיון שהספק על הגדולה כמו על הקטנה".

- ג) מראי מקומות – פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק י"ד).
2. הו"ד ברע"א (סי' ק"ה על סעי' ט') – "למ"ש הרשב"א בשו"ת (סי' רע"ב) שנשאל בהא דחתיכה א' מב' חתיכות למה יתחייב באשם תלוי יתבטל האיסור ברוב היתר והשיב וז"ל כיון שאינן ניכרות שמא הגדולה היא היתה של איסור וכשאכל ישראל את הראשונה שמא היא היתה של איסור בין שאכל את הגדולה בין שאכל הקטנה וכו' אלא לא אמרו רק בשאין האיסור ניכר ואיכא ודאי רוב בהיתר וביבש ולא משכחת בפחות מג' חתיכות א' של איסור שנתערבה בב' היתר עכ"ל הרי דאסור אף הקטנה אף דלכאורה הקטנה ממנ"פ מותר דאף אם היא איסור מ"מ בטל ברוב היינו **דלא אמרו דבטל ברוב אלא בדאיכא ודאי רוב היתר** אבל שאין ההיתר בודאי רוב דהא שמא הגדולה היא האיסור לא מקרי כלל רוב וממילא אף אם הקטנה האיסור לא בטלה".
- א) **בדה"ש** (בי' ד"ה באחרות, עמ' ע"ט) – "ובטהעמט דברי רע"א יש לומר דענין הביטול שאמרה תורה הנהו תלוי בדעת האדם ר"ל שהאדם תופס הרוב לעיקר והמיעוט לטפל ותפיסה זו היא הגורמת למיעוט להתבטל אצל הרוב תדע..."
3. **כנה"ג** (הג' טור ס"ק ה') – "ש"ך. ולכאורה ביאור דבריו דאפילו ליכא רוב בכמות בהתר מבאיסור אלא כיון שהם שנים לגבי חד אפילו שהשנים הם קטנים לגבי האחד שבכמות אינם רוב כיון שהם שנים לגבי חד בטל אלא שאם כן היה פיר' דבריו לא היה לו לומר חד בתרי בטיל כלומר ברוב דאדרבה לפי פירוש זה יותר צודק לומר חד בתרי מלומר ברוב. ועוד דאם הכוונה לומר דהכל הולך אחר המנין ואפילו ליכא רוב בטיל הוא הפך מה שהציע בראש דבריו כלומר ברוב. ולכן נראה לפרש בהפך שבא לומר דלא תימא כי אין הקפידא אלא במנין וכל דאיכא תרי אף על גב דאין בהם רוב מהא' שהוא גדול וכל שכן אם א' מהקטנים הוא האסור דודאי בטל דאיכא רוב מנין ורוב בנין על חד תרי אפילו בכמו'. ומיהו לעולם בעינן רוב"מ אם רוב בנין לאפוקי שאם היתה שם ב' חתיכות א' של איסור ואחת של התר אף על פי שיש שם בא' כפלים מהאחר' לא בטיל דשמא האסורה היא הגדולה. ועוד דאין כאן רוב מנין ואפילו יש כאן ג' חתיכות א' של איסור וב' של התר אלא שהא' היא גדולה כפלים מהב' הקטנות לא אמרינן חד בתרי בטיל אף על גב דאיכא רוב מנין דשמא הגדולה היא אסור' ואין בהתר רוב בני' מהאיסור אף על גב דאיכא כללא דמילתא רוב מנין ורוב בנין בעינן כגון ג' חתיכות אחת גדולה וב' קטנות ויש בב' קטנות יותר מהגדולה דהשתא אפילו שהגדולה אסורה איכא רוב מנין ורוב בנין".
4. **פר"ח** (ס"ק ד').
5. **מנחת כהן** (ח"ב פרק א' אות ז') – "שפשוט".
6. **בית לחם יהודה** (ס"ק ב') – "כ' כה"ג הפירש של הש"ך דס"ל דצריך רוב מנין ורוב בנין".
7. **תוס' שבת** (על ש"ך ס"ק ו').
8. **מנחת יעקב** (כלל ל"ט ס"ק א') – "וכתב הש"ך ... נראה דכוונתו לומר אף שכל א' מהחתיכות דהיתר אינם גדולים כ"כ כמו האיסור אבל מ"מ צריך להיות הכי תרי חתיכות ביחד גדולים מהאיסור דאל"כ לא מקרי רוב וכ"כ בעל מנחת כהן".
9. **פמ"ג** (שפ"ד ס"ק ו') – "ושלש חתיכות בעינן וכל שיש בב' קטנים משהו יותר מגדולה סגי וב' חתיכות אי לא ידעינן שמא הגדולה של איסור".
10. **חינוך בית יהודא** (סי' פ') – "כשאמרינן חד בתרי בטל צריך עכ"פ שהשנים הם ביחד יותר מן ה"א דאחר רבים להטות פירושו על פי הרוב כמו שבסנהדרין אוקי גברא לגברא וצריך הכרא. ולישנא דש"ך הכי דייקי ...".
11. **עיל תפארת ישראל** (פרק ז' ס"ק ל"א אות א') – "ומשכחת לה בב' חתיכות גדולות וא' קטנה. או אחד גדולה וב' קטנות. והב' הקטנות הם יחד יותר מהגדולה. אז כשאינו יודע איזה מהג' חתיכות הוא האיסור בטלה ברוב [וי"ח]".
12. **חכ"א** (כלל נ"א סעי' ד') – "שיש כאן חתיכה אחת גדולה ושני חתיכות קטנות אלא דשני חתיכות הקטנות ביחד הם יותר גדולות בכמות מהחתיכה האחת ואינו יודע איזהו האיסור ואם כן ממה נפשך יש כאן רוב דאפילו אם החתיכה הגדולה היא האיסור מכל מקום הרי יש בשני הקטנות דהיתר יותר מן הגדולה של איסור אבל אם שתי הקטנות הם שוין בכמות כמו הגדולה אסור דאף על פי דיש לומר גם כן ממה נפשך יש כאן רוב שאפילו אם הגדולה היא האיסור הלא יש שני חתיכות נגדה ובטל חד בתרי זה אינו דמנא לן לילך אחר רוב חתיכות שמא נלך אחר הכמות והרי חתיכה זו גדולה כל כך כמו השנים ואין כאן רוב (סימן ק"ט בש"ך ופרי חדש)".
13. **אמרי בינה** (על הש"ך ס"ק ו').
14. **יד יהודה** (הארוך סוף ס"ק ד') – "מבואר בהרשב"א א' ...".
15. **עיל כה"ח** (ס"ק י"ב).
- א) **בדה"ש** (ס"ק ה', בי' ד"ה באחרות) – "ונראה שלפי שיטה זו אף החתיכות הקטנות אסורות ולא אמרינן שהן מותרות ממה נפשך".

- ד. מראי מקומות – גליון מהרש"א (ס"ק ז', בש"ך ס"ק ו'), **בית האוצר** (מערכת ב-י אות י"ז), **חלקת יואב** (תנינא סי' ט"ז ד"ה ולמ"ש), **בדה"ש** (ס"ק ה', בי' ד"ה באחרות, סי' צ"ח ס"ק י"ח), **ולדינא צ"ע**), **פמ"ג השלם** (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק י"ג).
1. **פת"ת** (ס"ק א') – "ועיין בתשובת חינוך ב"י סימן פ' שדעתו כהפ"ח דא"צ כפל אף באיסור תורה. וע"ש שחלק על חכם אחד שפירש דברי הש"ך שכתב חד בתרי בטל כלומר ברוב ואפילו ליכא רוב אלא בהנך תרי שהם קטנים מן האיסור כו' דר"ל דהב' חתיכו' ביחד המה קטנים מן האיסור וליכא אלא רוב מנין דהיינו ב' חלקים נגד א' ולא רוב בנין אפ"ה בטל והוא ז"ל חלק עליו ופירש דר"ל דבהנך תרי יש גם רוב בנין שהב' יותר גדולים מן הא' אלא דא"צ כפל והאריך בזה וכתב היוצא לדינא אם אחד אמר שיש לו בבית ז' חתיכות ו' היתר וא' איסור ואזל לעלמא ואנו מוצאין בערבוביא ז' חתיכות וא' מהם גדולה יותר מו' הנשארים לא אמרינן שתבטל בששה ולא בס' אם הגדולה גדולה בכמות מכל הס' וכן אם אמר שיש לו חתיכה א' היתר של ז' ליטרות וששה חתיכות איסור כל אחד ליטרא א' ואזיל לעלמא ובתוך כך בא אחד וחתך הגדולה לז' חלקים ונתערבו בטלים ברוב ולדברי החכם הנ"ל לא

- בטיל דהא אפילו לקולא חד גדולה בטל בתרי קטנים אף שבצירוף אינם כמו הגדולה כ"ש לחומרא שהגדולה של היתר בטילה בששה חתיכות איסור ע"ש עוד".
2. נפש חיה (יו"ד סי' מ"ו) – "היכא דאיכא כאן שלשה חתיכות שתיים היתר ואחת איסור ואחת גדולה כשנים אף דמסתברא גם בזה להיתר דמ"מ איכא רוב על כל חתיכה שהוא היתר מ"מ לדינא צ"ע כיון דדעת הפוסקים לא נראה כן".
3. מגילת ספר (אות א' ד"ה ונראה) – "שנחלקו ביסוד הדין של בטול ביבש, דבטול הלח שהאיסור וההיתר בלולים יחד ברור שגדר הבטול הוא שהמיעוט נגרר אחר הרוב ורובו ככולו, ואם גם בבטול היבש הגדר הוא כמו בלח שהמיעוט נגרר אחר הרוב מסתבר שרוב בנין הוא הקובע וכמו בלח והמיעוט נגרר בדינו אחר רוב הכמות שהיא הקובעת, אבל החזו"א שם נקט דבטול היבש הוא מדין כל דפריש מרובא פריש דאם נבוא לדון על כל חתיכה בנפרד יש לדון שהיא מרוב חתיכות ההיתר ונתחדש דין נוסף שמאחר שעל כל אחת מהחתיכות בנפרד אפשר לדון שהיא מותרת יש להתיר גם את כל התערבת יחד, אבל יסוד ההיתר הוא מדין כל דפריש מרובא פריש, ולכן מספר החתיכות הוא הקובע דאם רובן של היתר זה קובע שכל אחת בנפרד היא מרוב ההיתר, ולפי החזו"א צריכים לומר שדין בטול ברוב ביבש חלוק ביסודו מדין בטול ברוב של לח".
4. משא ומתן בהסוגיה.

Question: Rebbe was mentioning in the chabura yesterday, that the rashba is a ראייה to the שיטה that we go after רוב בנין from the fact that he didn't answer that you don't have מנין רוב בנין.

But I don't understand the proof because even acc. to the opinion that we go after weight (בנין) you still need minyan. The proof to this is the פ"ת says the lashon of "גם בנין" and also the case he gives at the end regarding were the 1 kosher meat weighed 7 liter and the 6 non-kosher meat weighed only 6 liter that if someone goes and cut's the kosher meat into 7 pieces that its בטל, you clearly see that you need both minyan and binyan, so if so what's the proof from the rashba, that he holds binyan?

5. תשובה: זה לשונו של חינוך בית יהודה (סי' פ') – "כשהיה לו חתיכה א' של היתר של ז' לטרות וששה חתיכות של איסור שכל אחד לטרא א' כך אמר ואזל השואל לעלמא וביני כך בא אחד מבני בית וסבר כלו התיר או סבר כלו איסור וחתיכה הגדולה לז' חלקים. ונתערבו. ובא השואל ושאל על התערובות פסקינין אחר רבים להטות וכלו התיר. דלדברי מר כלו איסור שהרי אפילו לקולא אמרינן חד גדולה בטל בתרי קטני אע"פ שבצירוף שניהם גם יחד אינם בכמות כמו הגדולה. כ"ש שאמרינן כך לחומרא שהגדולה של היתר בטילה תוך (ס') [ששה (גירסת הפת"ת)] של איסור".

The story is where there is 1 piece of kosher meat that weighed 7 liters, and 6 non-kosher meat that each one weighed 1 liter and together 6 liters. Someone went (without כוונה - therefore there is no problem of being לכתחילה) and cut the kosher meat into 7 pieces.

Therefore there is 13 pieces of meat, each weighing one liter. 7 kosher pieces, 6 non-kosher pieces. The kosher pieces weigh more, and are more in number.

You would think there is no disagreement, the kosher pieces both weigh more and are more in number - yet the שואל בית יהודה says that they disagree, him and the שואל.

The שואל hold that since before it was cut up, the numbers favor the non-kosher pieces. The kosher piece was already בטל. Therefore cutting up the התיר will not help, it already became אסור.

However the בית יהודה hold since you go after בנין - even in the beginning the היתר של בנין was more than the איסור.

We see from the בית יהודה that we look at the beginning - that's why according to the שואל it would be אסור, and he would hold it is מותר.

So the proof is the opposite - that you only look at the בנין. Since in the beginning there is only רוב בנין של היתר and still the בית יהודה says it is מותר.

The loshen of the - פת"ת - "גם רוב בנין" - he is saying peshat in the Shach, that those two pieces are also bigger in size.

וכן עי' בית לחם יהודה (ס"ק ב') - כ' כה"ג הפירש של הש"ך דס"ל דצריך רוב מנין ורוב בנין

יג] קמח בקמח.

א. דינו כלח בלח.

1. רשב"א (ח"א סי' רפ"ג, חולין דף צז: ד"ה א"ל) – "לפי סברת רבותינו בעלי התוס' ז"ל שכתבו שלא אמרו בששים אלא באיסור בלול כגון חלב של איסור שנבלל בחלב טהור או יין במים או מים ביין וקמחים וכיוצא בהן שנבללין".
2. סמ"ג (לאוין קל"ח, נ"א).
3. תרה"ד (ח"א סי' קי"ד) – "דסמיכנין אסמ"ג דכתב במצות חלב, דקמח בקמח מתערב יפה, דמיקרי עירוב לח בלח, כמו שהוכיחו בהוכחה גמורה ממס' מנחות. וכן משמע פ' אלו עוברים גבי שתי קופות, והיינו כדברי א"ח".
4. ב"ח (ס"ק א') – "ואעפ"י שנתבשלו החתיכות במים מקרי יבש ביבש כיון שכל חתיכה עומדת בפני עצמה ובטל חד בתרי לאפוקי אם הוא בלול יחד כקמח בקמח או יין ביין ושמן בשמן דנימוח ומתפשט".
5. ט"ז (או"ח סי' תמ"ז ס"ק ה', סי' תנ"ג ס"ק ב') – "וכ"כ הת"ה סי' קי"ד דלא קי"ל כסמ"ק אלא כסמ"ג דס"ל קמח בקמח מתערב והווי כלח בלח וכ"מ בתו".

6. ש"ך (ס"ק ג') – "וכתב הב"ח דקמח בקמח כיון דנבלל מיקרי לח בלח עכ"ל וכ"כ מהרא"י ... וכ"כ בחי' הרשב"א ... וכן הוא בתו' ... דלא כדמשמע בתו' ...".
7. כנה"ג (הג' הטור ס"ק ו') – "קמח בקמח אפילו בצונן הוי לח בלח דאף על גב דמפרק הערל מוכח דלא הוי לח בלח סמי הא מכמה מקומות בתוס' שסוברי' דקמח בקמח הוי דבר לח בלח במסכת זבחים פרק כל הזבחים דף ע"ג ע"א ד"ה ר"י אומר כו' במנחות דף כ"ב ע"א ד"ה ועצים כו' ובפסחים דף מ"ד ד"ה איתיביה שתי קופות כו' וכ"כ הרשב"א בחדושי' לפרק גיד הנשה דף ק"ו ע"ג ובתשו' ח"א סימן רפ"ג וכ"כ בת"ה בסימן קי"ד בשם סמ"ג הביאו רבינו בית יוסף בא"ח סימן תמ"ז וכ"כ הב"ח בסימן זה ובשה"ג פרק השוכר את הפועל".
8. מג"א (סי' ש"י ס"ק ח', סי' ת"ל ס"ק א', סי' תצ"ח ס"ק כ"ח) – "דקמח בקמח מקרי לח בלח ובעי' ס' כמ"ש סי' תנ"ג".
9. פר"ח (ס"ק ג', סי' תמ"ז סעי' ט') – "וכן דעת הב"ח [עמוד רצט ד"ה חתיכה] והש"ך [ס"ק ג'] ושאר אחרונים דקמח בקמח מקרי לח בלח והכי נקטינן".
10. מנחת יעקב (כלל ל"ט ס"ק ג', חק יעקב סי' ת"ל).
11. מנחת כהן (חלק שני פרק א' ד"ה והנה).
12. לחם הפנים (ס"ק ג').
13. בית לחם יהודה (סוף ס"ק א') – "וקמח בקמח אפילו צונן הוי לח בלח".
14. חגורת שמואל (ס"ק א').
15. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ג', שער התערובות ח"ג ריש פרק ג', או"ח סי' תמ"ז מש"ז ס"ק י"ח) – "וקשה להקל נגד הכרעת הש"ך דרובן סוברים דלח מיקרי".
16. באה"ט (ס"ק א').
17. באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ג').
18. שלחן גבוה (ס"ק ג' מחודש ס"ק א') – "בפרי חדש".
19. ערך השלחן (ס"ק ג') – "דרוב הפוסקים ס"ל דקמח הוי כלח".
20. חור"ד (חי' ס"ק א', בי' ס"ק א') – "וקמח בקמח, כיון דנבלל מקרי לח בלח".
21. עיי' חת"ס (או"ח סי' קל"ח ד"ה ואי) – "דהנה אם נמי נניח דקמח בקמח בעלמא הוי לח בלח כדמשמע דעת רוב הפוסקים ...".
22. זבחי צדק (ס"ק ג') – "קמח בקמח הוי לח בלח ואינו ברובא. ב"ח ...".
23. מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק ל"ב) – "וקמח בקמח ג"כ מקרי לח בלח ועיין לקמן בסימן תנ"ג אות י"ז במ"ב".
- עיי' מ"ב (סי' תמ"ג ס"ק י"ז, שעה"צ ס"ק כ"ה) – "וקמח בקמח מקרי לח בלח ואינו חוזר וניעור מיהו בעל נפש יחמיר לעצמו לאפות קודם פסח כשיש מצומחמים. [ב"ח וש"א לחוש לדעת הפוסקים דקמח בקמח מקרי יבש ביבש וחוזר וניעור וכתב הגר"ז דמטעם זה רוב בני ישראל אופין המצה קודם פסח דרוב דגן מצוי בהם קצת מצומחמים]".
24. ערה"ש (סעי' כ"ח, או"ח סי' תמ"ג סעי' י"א) – "כל שנבללים יחד ואין כל אחד עומד בפ"ע אפילו הם יבשים כמו קמח בקמח מקרי לח בלח ולא יבש ביבש וצריך ששים".
25. בית שלמה (יו"ד סי' קכ"ד ד"ה ולא) – "וכן הסכמת רוב הפוסקים ראשונים ואחרונים".
26. משמרת שלום (על שפ"ד ס"ק ג') – "אבל לדינא הוא כמו שסיים השפ"ד כאן דרוב הפוסקים סוברים כש"ך דהוא לח בלח".
27. עצי העולה (הל' תערובות כלל י' סעי' ט"ו).

ב. דינו כיבש ביבש.

1. רמב"ם (תרומות פרק י"ג הל' ד') – "בד"א בדבר שאין דרכו להבלל כגון חטים לחטים או קמח לקמח, אבל דרכו להבלל כגון שמן תרומה לשמן חולין או יין תרומה ליין חולין הולכין אחר הרוב".
- (א) וכן מפרש – פר"ת (ס"ק א'), כרתי (ס"ק ג'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ג'), רע"א (על הש"ך ס"ק ג', לשונו מובא לקמן), חכ"א (כלל נ"א סעי' כ"ג, לשונו מובא לקמן).
- (ב) אין ראייה – יביני דעת (הארוך ס"ק א'), חזו"א (יו"ד סי' קצ"ו ס"ק ג', דמאי סי' י"ג ס"ק ג', "ובר"מ פי"ג מה' תרומות ה"ד כתב בד"א בדשא"ד להבלל כגון חטים לחטים או קמח לקמח כו' י"ל בלא בלל יפה יפה ולא הקילו אלא ביין ושמן דנבלל בתנועה לחוד אבל קמח בקמח שכל בלל יפה יפה יש לחוש שכל התרומה נפלה לחולין השניים ומדמע לפי חשבון אף בבלל יפה נמי החמירו לדמע לפי חשבון כל שלא נתבטל, ואפשר דהר"מ איירי בלא בלל יפה יפה"), חלקת יואב (תנינא סי' ט"ז ד"ה נחזור).
- (ג) מראי מקומות – יד יהודה (סי' צ"ח הארוך ריש ס"ק ז'). פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ב').
2. הג' מיימוניות (דפוס קושטא חמץ ומצה פרק א' הל' ה').
3. רבינו פרץ (הג' לסמ"ק סי' רכ"ב אות י"ב ד"ה ועל הדגן) – "ועל הדגן שצמח ... ואם ימצא מעורב מאותו שצמח צריך לבררו יפה יפה עד שיהא בו ששים מאותם שלא צמחו אע"ג דהוי יבש ביבש משום דיהבי טעמא בשעת אפייה, וצריך שתהא האפייה קודם הפסח דאי בפסח אפילו כל שהוא אסור".
4. פר"ת (ס"ק א') – "מדבריהם הלך אחר המקל".
5. רע"א (על הש"ך ס"ק ג') – "דקמח בקמח לא הוי כלח בלח. וכן מבואר להדיא ברמב"ם (פי"ג ה"ד מהל' תרומות) ועיי' במ"ל (פ"א הי"ד מהל' משכב ומושב)".
6. עיי' תשובה מאהבה (ח"א הג' לאו"ח סי' ת"ל, עמ' כ"ב-ב') – "ואני תמה למה החליט המג"א בכמה מקומות דקמח בקמח מקרי לח בלח הא בפירוש כתב הרמב"ם ...".

7. עי' שואל ומשיב (מהדו"ג ח"א סי' ס"ג) – "ואף בקמח בקמח דהוא לקצת פוסקי' לח בלח מ"מ יש לסמוך על הפוסקי' דקמח בקמח לא מקרי לח בלח".

ג. מראי מקומות – דגול מרבבה (או"ח סי' ת"ל על המג"א ס"ק א'), חסד לאלפים (סעי' ה'), כה"ח (ס"ק ג'), בדה"ש (ס"ק י'), בי' ד"ה שאין [עמ' פ"א].

1. כרתי (ס"ק ג'), פלתי ס"ק א') – "ודעת אחרונים דהוי לח בלח ועמ"ש פלתי והואיל ואין מוכח להדיא דקמח מיקרי לח בלח ולכך במין במינו הואיל אפילו אי הוי לח בלח דבר תורה א"צ רק רוב אין להחמיר בקמח וברובא בטל".
  2. ח"א (כלל קכ"א סעי' כ"ג, כלל קכ"ו סעי' ה'), עי' נשמת אדם כלל קי"ט אות י"ב, אות י"ט) – "די"א דקמח בקמח דינו כיבש ביבש וחוזר וניעור. ובדיעבד מותר לאפותו אף בפסח, דקיי"ל דקמח בקמח דינו כלח בלח".
- חכ"א (כלל נ"א סעי' כ"ג) – "ומכל מקום במקום הפסד מרובה במין במינו יש לסמוך על דעת רמב"ם דסבירא ליה דהוי יבש ביבש שהרי אפילו לדעת הפוסקים דהוי לח בלח מן התורה נמי בטל ברוב כדין מין במינו (סימן ק"ט בכרתי ופלתי וכן כתב פרי חדש באורח חיים סימן תמ"ז סעיף ט')."

יד] ציורים: דברים דקים שנתערבו, אם דינם כיבש או כלח.

א. אורז באורז.

1. הוי יבש ביבש – מנחת כהן (תערובות ח"ב סוף פרק א'), פמ"ג (סי' צ"ד מש"ז ס"ק ז'), חכ"א (כלל נ"א סעי' כ"א), זבחי צדק (ס"ק ו'), דעת תורה (ד"ה ועי' ש"ך סק"ג), כה"ח (ס"ק ו').

ב. אפר באפר.

1. הוי לח בלח – מג"א (סי' תצ"ח ס"ק כ"ח), פמ"ג (או"ח סי' תס"ז מש"ז ס"ק י"ח), זבחי צדק (ס"ק ד'), כה"ח (ס"ק ד').
2. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ג'), שער התערובות ח"ג ריש פרק ג', שושנת העמקים כלל י"ד ד"ה עוד ליש), ח"ת"ס (או"ח סי' קל"ח ד"ה ואי), דעת תורה (ד"ה ועי' ש"ך סק"ג), דרכ"ת (ס"ק ח' ד"ה ועיין בפרמ"ג).

ג. ביצים שלימים.

1. הוי יבש – פר"ח (ס"ק ג'), לחם הפנים (ס"ק ג'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ג'), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ג'), חכ"א (כלל נ"א סעי' כ"ב), שלחן גבוה (ס"ק ג' מחודש ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק ה'), חסד לאלפים (סעי' ה'), דרכ"ת (ס"ק י"א), עצי העולה (הל' תערובות כלל י' סעי' ט"ו).

ד. בשר טהון.

1. הוי יבש ביבש.

א) ב"י (אבקת רכיל סי' רט"ו) – "וזה ברור מהגהת מהר"ם ודברי ראבי"ה המתירים בשר שנמלח ביטול חד בתרי ומן הידוע דכל איסור שנתערב בהיתר ביבש חד בתרי בטיל ומותר לאכול הכל וזה דבר מוסכם לדעת הכל רק בסדר האכילה לבד יש חילוק ביניה' דלהרשב"א אוכל החתיכות א' א' ולהרא"ש אוכל ביחד ובנ"ד להרא"ש הכל מותר ולהרשב"א דהכל מעורב אי אפשר למיכלינהו אחד אחד אלא ... והנה גם לדעתו י"ל דע"כ ל"ק הכי אלא כל שהחתיכות נפרדות ונבדלות בעצמן אלא שאין ידוע איזו נגעה באיסור ונאסרה ולפיכך משליכין א' והשאר מותר אבל כל שהחתיכות מחותכות דק דק והכל בלול באופן שאי אפשר להשליך שום דבר מתערובת זה ולומר אפשר דאיסורה זה הוה ודאי ולא נשאר בלחו אף לדידיה הכל מותר דאין כאן טעם איסור חתיכת כבוד כדפי' הוא ז"ל ...".

ב) שלחן גבוה (ס"ק ו' מחודש ס"ק ב'), עי' סי' ס"ט ס"ק מ"ה מחודש ס"ק ה') – "בשר שנחתך דק דק לפשטיד"א, ואחר כך נודע שהיה שם חתיכה קטנה מבשר שלא נמלחה, ולא היה בשאר הבשר ס', הוה ליה כדין יבש ביבש דחד בתרי בטיל, כרם שלמה חלק יורה דעה סימן י"ב, וכן היא דעת מורי הרב ז"ל הובאו דבריו באותה תשובה, ולי נראה דאסור למלאות מכל בשר פשטי"ל א', דהיינו בשלחן כולן כאחד ...".

ג) חסד לאלפים (סעי' ה') – "מסתברא יותר דהוי יבש ביבש".

ד) עיקרי הד"ט (יו"ד סי' ז' אות ב') – "בשר שנחתך דק דק ... דין יבש ביבש ... כרם שלמה".

ה) דעת תורה (ד"ה ועי' ש"ך סק"ג) – "עקרי הד"ט".

2. הוי לח בלח.

א) ערך השלחן (ס"ק ג') – "בשר שנחתך דק דק ונתערב בה חתיכה שלא נמלחה ס' בית דוד סי' מ"ז כ' דאם אפשר להפריד כל חתיכה בפ"ע הוי יבש ביבש ואם לא הוי כלח ע"ש אבל דעת מרן בתשו' בס' אבקת רוכל סימן רט"ו דאפילו נחתך דק דק דא"א להפריד כל חתיכה בפ"ע היינו כיבש ע"ש וכ"כ ס' בית דוד בשם רב א' ע"ש וסיים דאפי' אם ספק יש להתיר מכה ס"ס וליתא דרוב הפוסקים ס"ל דקמח הוי כלח ואפי' אם הרמב"ם ס"ל דלא הוי כלח כדי הוא ס"ל דיבש נמי צריך ס' וכן דעת הראב"ד והרמב"ן כמ"ש לקמן ע"ש וא"כ אפילו נתערב מב"מ כגון בשר נבלה אסור וכ"ש בשר שלא נמלח דאפילו אפשר להפריד כל חתיכה בפ"ע ודאי דצריך ס' דהא מין בשא"מ הוא משום טעם דם כמ"ש סי' ס"ט ועוד כיון שיש תקנה לצלותו כמ"ש שם א"כ הוי דבר שיל"מ ...".

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ח' ד"ה ועיין בשלחן).

ה. גבינה בגבינה.

1. שלחן גבוה (ס"ק ג' מחודש ס"ק א') – "למ"ד ולמ"ד בלח יחד הכל הוי לח בלח עד כאן וגבינה של איסור שנתערב בגבינה של היתר **תרוצים** הוי כקמח, למ"ד דקמח בקמח הוי לח בלח, גם זה הוי לח בלח, ולמ"ד יבש ביבש גם זה הוי יבש ביבש, אבל חתיכת גבינה של איסור עם חתיכת גבינה של היתר, הוי יבש ביבש".

ו. דוחן בדוחן.

1. הוי יבש ביבש – מנחת כהן (תערובות ח"ב סוף פרק א'), פמ"ג (סי' צ"ד מש"ז ס"ק ז'), זבחי צדק (ס"ק ו'), דעת תורה (ד"ה ועי' ש"ך סק"ג), דרכ"ת (ס"ק ח' ד"ה ועיין בפרמ"ג), כה"ת (ס"ק ו').

ז. חיטים בחיטים.

1. הוי יבש ביבש – מנחת כהן (תערובות ח"ב סוף פרק א'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ג'), חכ"א (כלל נ"א סעי' כ"א), זבחי צדק (ס"ק ו'), יד יהודה (הקצר ס"ק ג'), דרכ"ת (ס"ק ח' ד"ה ועיין בפרמ"ג), כה"ת (ס"ק ו').

ח. חלבונים של ביצה.

1. הוי לח בלח, כיון שהם דקים ומתערבים יחד יפה – פר"ח (ס"ק ג'), לחם הפנים (ס"ק ג'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ג'), "לח מיקרי", באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ג'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), חכ"א (כלל נ"א סעי' כ"א), שלחן גבוה (ס"ק ג' מחודש ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק ה'), חסד לאלפים (סעי' ה'), דרכ"ת (ס"ק י"א), עצי העולה (הל' תערובות כלל י' סעי' ט"ו), כה"ת (ס"ק ה').

ט. חלמונים של ביצה.

1. הוי יבש ביבש, ואם הם טרופים יחד מקרו לח בלח – פר"ח (ס"ק ג'), לחם הפנים (ס"ק ג'), עי' בית לחם יהודה (ס"ק א'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ג'), "שלימים יבש מיקרי, שבורים לח מיקרי", באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ג'), חכ"א (כלל נ"א סעי' כ"א), שלחן גבוה (ס"ק ג' מחודש ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק ה'), חסד לאלפים (סעי' ה'), דרכ"ת (ס"ק י"א), עצי העולה (הל' תערובות כלל י' סעי' ט"ו), כה"ת (ס"ק ה').
2. נחשב לח בלח.

(א) בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה והאיסור, עמ' פ"ג) – "כתב הפר"ח ... ואינו מובן לי כראוי דין זה דהאיך נתיר את החלמונים כשהביצים נשברו אבל לא נטרפו דכל שהחלבונים אסורים לכאורה אין באפשר להפריד ביניהם עד שלא ישאר כלום מהחלבונים על החלמונים ...".

י. חרדל בחרדל.

1. הוי יבש ביבש – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ג'), "יבש מיקרי", זבחי צדק (ס"ק ו'), בית שלמה (יו"ד סי' קכ"ד ד"ה ולא, לשונו מובא לקמן), דרכ"ת (ס"ק ח' ד"ה ועיין בפרמ"ג), כה"ת (ס"ק ו').

יא. מלח שנידוק הדק (finely grounded salt).

1. הוי לח בלח.

(א) בית שלמה (יו"ד סי' קכ"ד ד"ה ולא) – "והוא הדין מלח שנידוק הדק היטב דינו כקמח בקמח לפע"ד, ועיין במג"א (סי' תצח סק"ח), אלא שאחר שאסור למלוח במלח דק כקמח, א"כ אם הוא גס קצת י"ל דינו כיבש ביבש, כמו שומשמים וחרדל דהוי יבש ביבש כמו שכתב המנחת כהן (בשער התערובות ריש ח"ב), וכן כתבו הפוסקים לענין פירור חמץ דהוי יבש".
(ב) דרכ"ת (ס"ק ח' ד"ה ועיין בפרמ"ג) – "בית שלמה".

2. הוי יבש ביבש.

(א) מהרש"ם (ח"א סוף סי' י"ט) – "ובדבר המלח הנטחן בלא בדיקה, וכמ"פ בא לפני מלח שלא נטחן, ויש בו כמה גרעיני תבואות, והוי מיעוט המצוי, הנה ודאי דמלח הנטחן אין דינו כלח בלח, כמ"ש הפמ"ג במש"ז סי' תמ"ז סקי"ח, לענין קמח מצה טחונה. וכ"ה בח"ס האו"ח סי' קל"ה, וכה"ג כ' במש"ז סי' תס"ז סקי"ח, לענין קאווע טחונה. וא"כ ה"נ לענין המלח, ומכ"ש שנותנים לתבשיל בפסח".

יב. קמח: הגדר.

1. פמ"ג (או"ח סי' תס"ז מש"ז ס"ק י"ח) – "ובקמח גופא אם נטחן גם עם הסובין י"ל דוודאי אם אופה בפסח דחוזר וניעור, דסובין אין נבלל יפה, וצריך לרקד הקמח יפה יפה שיהא דק ונבלל יפה אז דין לח בלח הוה".

יג. קמח של לחם טחון.

1. הוי יבש ביבש – דעת תורה (ד"ה ועי' ש"ך סק"ג).

יד. קמח מצה טחונה.

1. הוי יבש ביבש.

(א) פמ"ג (או"ה סי' תמ"ז מש"ז ס"ק י"ח) – "אבל קמח ממצה אפויה, החוש יעיד דלא הוה לח בלח, רק יבש ביבש, ופשוט הוא".
(ב) דעת תורה (ד"ה ועי' ש"ך ס"ק ג, מהרש"ם ח"א סוף סי' י"ט) – לשונו מובא לעיל.
2. הוי לח בלח.

(א) עי' חת"ס (או"ה סי' קל"ח ד"ה ואי) – "ונניח נמי דמצה שחזרה לסלתה הוה נמי כמו קמח בענין זה ...".
(ב) בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה שאין, עמ' פ"ב) – "יש גם להעיר במש"כ הפמ"ג באו"ה סימן תמ"ז ... דקמח ממצה אפויה ... בסימן תס"ז ... הקאפ"ע ... ולפי מה שכתבנו בדין שיהו עצמים קטנים כאלו כלח בלח אמנם אין בזה קושיא כי הפמ"ג שם לא דן לענין החומרא דלח בלח אלא אדרבא לענין קולא דידיה לענין חוזר וניעור בפסח עצמו במידי דנתבטל קודם הפסח ...".

טו. קפה טחון (grounded coffee).

1. הוי יבש ביבש.

(א) פמ"ג (או"ה סי' תס"ז מש"ז ס"ק י"ח) – "והנה אם נתערב בקאפ"ע גרעינין חטים וכדומה חמץ ונטחן הכל קודם הפסח דק דק, י"ל דלא דמי לקמח בסימן תנ"ג במ"א [ס"ק] ו' דמקרי לח בלח, דקאפ"ע לא נטחן כל כך דק מאוד כקמח".

(ב) מהרש"ם (ח"א סוף סי' י"ט) – לשונו מובא לעיל.

(ג) דרכ"ת (ס"ק ח' ד"ה ועיין בפרמ"ג) – "בפרמ"ג".

2. הוי לח בלח.

(א) בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה שאין, עמ' פ"ב) – "יש גם להעיר במש"כ הפמ"ג באו"ה סימן תמ"ז ... דקמח ממצה אפויה ... בסימן תס"ז ... הקאפ"ע ... ולפי מה שכתבנו בדין שיהו עצמים קטנים כאלו כלח בלח אמנם אין בזה קושיא כי הפמ"ג שם לא דן לענין החומרא דלח בלח אלא אדרבא לענין קולא דידיה לענין חוזר וניעור בפסח עצמו במידי דנתבטל קודם הפסח ...".

טז. שומשמיין בשומשמיין.

1. הוי יבש ביבש – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ג', יבש מיקרי), חכ"א (כלל נ"א סעי' כ"א), זבחי צדק (ס"ק ו'), יד יהודה (הקצר ס"ק ג'), בית שלמה (יו"ד סי' קכ"ד ד"ה ולא, לשונו מובא לעיל), דרכ"ת (ס"ק ח' ד"ה ועיין בפרמ"ג), כה"ח (ס"ק ו').

יז. שעורים בשעורים.

1. הוי יבש ביבש – מנחת כהן (תערובות ח"ב סוף פרק א'), זבחי צדק (ס"ק ו'), יד יהודה (הקצר ס"ק ג'), דרכ"ת (ס"ק ח' ד"ה ועיין בפרמ"ג), כה"ח (ס"ק ו').

טו [בשלך כולך] - סעיף ב'.

א. בישל התערובות.

1. צריך ס' – רשב"א (תוה"ב ב"ד יז:), ר"ן (דף לו. ד"ה גרסי), הג' שע"ד (סי' ל"ט אות א'), מחבר (סעי' ב').
2. אם לא נודע התערובות, צריך ס'. ואם נודע, בטל ברוב – רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ז), הו"ד בטור (סעי' ב'), ר' ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה, קל"ט-ג), סמ"ק (סי' רי"ד).
3. במקום הפסד יש להקל – רמ"א (סעי' ב'), "ובמקום הפסד יש לסמוך אדברי המקילין ולהתיר", מג"א (סי' תמ"ז ס"ק י"א, לשונו מובא לעיל), תפארת ישראל (פרק ז' ס"ק ל"א אות א', לשונו מובא לעיל), חכ"א (כלל נ"א סעי' כ', לשונו מובא לעיל), שעה"צ (סי' תמ"ז ס"ק ל', לשונו מובא לעיל), יד יהודה (הארוך סוף ס"ק ג'), תזו"א (סי' כ"ח סוף ס"ק י"ד, לשונו מובא לעיל).
(א) אם הוא הפסד מרובה או הפסד קצת [ולבני ספרד] – עי' לעיל שיטה א', לשיטות ומראי מקומות.

ב. קודם שנודע התערובות - האם הוא איסור דאורייתא או דרבנן.

1. דאורייתא.

(א) ש"ך (ס"ק י"ב) – "אבל כשלא נודע התערובות דאז לא נתבטל האיסור כלל ואסור מן התורה".

(ב) פר"ח (ס"ק י').

(ג) לחם הפנים (ס"ק ט"ו) – "וש"ך".

(ד) בית לחם יהודה (ס"ק ז') – "והש"ך".

(ה) נוב"ק (יו"ד סי' ל"ג ד"ה ועוד) – "קודם שנודע לא שייך ביטול כלל כמבואר בש"ך סימן צ"ט ס"ק י"ב ועדיין האיסור באיסורו מן התורה אף שנתערב כיון דלא נודע איסורו אז".

2. דרבנן.

(א) חו"ד (סי' צ"ח ס"ק ג' ד"ה והשתא) – "דמדאורייתא נראה ודאי דאין חילוק".

3. מראי מקומות – מנח"ל (כלל ל"ט ס"ק י"ח), בית ישראל (על הש"ך ס"ק י"ב), מהר"ם זיסקינד (סי' ד', סי' ה'), ח' הגרשוני (על הש"ך ס"ק י"ב), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ב, "צ"ע"), גר"ז (תשובה סי' י"ח), זבחי צדק (ס"ק מ'), קו"ש (ח"ב עמ' פ"ט), בדה"ש (ס"ק ז', ציונים שם, ס"ק מ"ו), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ל"ט, ס"ק מ').

(א) בית לחם יהודה (ס"ק ז') – "ונחלקו בו בני הישיבה".

(ב) חכ"א (כלל נ"א סעי' י"ח) – "ואם לא הוסיף ובשלך כך קודם שנודע התערובות ואז לא שייך לומר שנתבטל דביטול לא שייך אלא אם יודע שיש כאן תערובת אבל אם אינו יודע כלל מתערובת מה שייך ביטול (הש"ך בסימן ק"ט ס"ק י"ב כתב דמן התורה לא בטל וכן כתב הפרי חדש שם והמנחת יעקב בתורת חטאת כלל ל"ט בסופו תמה על הש"ך וכתב דברא"ש סוף פרק גיד הנשה

מבואר להדיא דאינו אלא מדרבנן ואינו מוכרח דמה שכתב שם הרא"ש ומדרבנן החמירו במין במינו שנתבשל קודם שנודע התערובת להצריך ששים הוא סובר דהאי מדרבנן קאי על קודם שנודע כו' ובאמת כונת הרא"ש יש לומר דהא דבעינן ששים הוא מדרבנן עיין שם ברא"ש) ולכן לכולי עלמא דינו כאילו נפל איסור יבש בקדירה וצריך ששים נגד האיסור כמו שמבואר ואפילו לאכלן כל אחד ואחד בפני עצמו ואפילו שלשה בני אדם אסור".

בינת אדם (שער הקבוע סי' ה') – "כיון דמוסכם מכל הפוסקים דקודם ידיעה לא שייך ביטול והש"ך והפרי חדש בסימן ק"ט כתבו מדאורייתא והמנחת יעקב כתב דמשמע מרא"ש בפרק גיד הנשה דאינו אלא מדרבנן ובאמת המעיין ברא"ש שם ובתשובת רשב"א סימן תש"ל ובתשובת רמב"ן סימן קפ"ב לא מוכח מידי ואמנם באיסור והיתר כלל כ"ד דין י' משמע להדיא דאינו אלא מדרבנן וכן משמע דעת הב"ח ...".

ג. כשלא נודע התערובות, ונתבשלו בשתי קדרות.

1. מיקל.

א) ב"ח (סוף ס"ק ז') – "פסק. יבש ביבש חד בתרי בטל ואפ"ה אסור לכתחלה לבשלן יחד אפילו להאכילם לב' בני אדם כדפסק מהרא"י (הגש"ד סי' לט ס"ק ו) מיהו לבשלן בב' קדרות שרי ואפילו אם בשלם בב' קדרות קודם שנודע התערובת מותר לאכלם אחר כך שהרי הרשב"א מחמיר כשבשלן יחד אפילו בשלן לאחר שנודע התערובת והתיר בבישול מקצתן לצד אחד ומקצתן לצד אחר כדכתב בית יוסף משמו".

ב) מנח"י (כלל ל"ט ס"ק י"ח) – "יפה כתב הב"ח דמדרשב"א נשמע נמי לדידן לדעת הרא"ש בבישול בב' קדרות בטיל כדינו ואף אם נאמר דהוא רק ספק הוי ספק דרבנן לדעת הרא"ש ולהקל".

2. מחמיר.

א) ש"ך (ס"ק י"ב) – "דהא דמתיר הרשב"א בבשלן בב' קדרות היינו משום דכיון דנודע ונתבטל מן התורה וגם מדרבנן ברוב אלא דלבשלן יחד אסור משום שחזר האיסור ונתערב עם ההיתר והרי הוא כשאר איסורים הנבללים כדכתב הרשב"א להדיא ואסור אז מדרבנן והלכך כל שנתבשל בב' קדרות דלא חזר להיות כשאר איסורים הנבללים ובשעה שאוכל כל קדרה וקדרה שנתבשל בה אומר האיסור בקדרה אחרת מותר ... אבל כשלא נודע התערובת דאז לא נתבטל האיסור כלל ו**אסור מן התורה** אלא דעתה בשעת הבישול נודע התערובת א"כ על כל קדירה י"ל שמא האיסור בזו ה"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא ואסור לכ"ע".

ב) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק כ"ו) – "ובעל ש"ך גמגם על מה שהתיר הב"ח ... ודבריו דברי אלקים חיים".

ג) פר"ח (ס"ק י').

ד) לחם הפנים (ס"ק ט"ו) – "וש"ך".

ה) בית לחם יהודה (ס"ק ז') – "והש"ך ... בכנה"ג ...".

ו) כרתי (ס"ק י"א) – "דעת הש"ך (ס"ק י"ב) ופרי חדש (ס"ק י') אם בישל קצת בקדירה זו וקצת בקדרה זו קודם שנודע התערובות, א"כ יש בכל קדרה ספק איסור, ואוסר, משא"כ אם בישל לאחר שנודע התערובות".

ז) חינוך בית יהודה (סי' מ"א).

ח) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ט').

ט) חנ"ד (חידושים ס"ק ז') – "ואם בישלן בשתי קדרות קודם שנודע התערובת אסור, דהידיעה דוקא גורם ההיתר, וא"כ קודם שנודע הרי נאסר אחת, והוי בשעת ידיעה כתערובת חד בחד".

י) באה"ט (ס"ק ו').

יא) חכ"א (כלל נ"א סעי' י"ט) – "ואם קודם שנודע התערובת בישלן בשתי קדירות כיון שלא נתבטל האיסור שניהם אסורות שהרי לא ידעינן באיזה קדירה הוא האיסור".

יב) פת"ת (ס"ק ד').

יג) זבחי צדק (ס"ק מ') – "מ"מ הרי הש"ך ודעמיה ס"ל דמן התורה אינו בטל קודם שנודע והש"ך ודעמיה רבים נינהו לגבי הב"ח והמנ"י וא"כ יש לאסור".

יד) כה"ח (ס"ק מ"ה).

3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק מ"ז, בי' ד"ה קודם, "צ"ע בדין זה").

ד. בשלן בג' קדירות, מה דין שייך להקדירות.

1. אסורות להשתמש בהן עד שנעשות אינן בני יומן, מצד דשיל"מ – פר"ח (ס"ק י').

2. מיקל – זבחי צדק (ס"ק ל"ח, "ואם בשלם כל א' בקדרה לבדה הקדרות מותרים כל א' בפ"ע לבשל בהם דמ"ש מן החתיכות והגם דהפרי"ח ז"ל סוף סק"י אסר לבשל בהם בו ביום כל א' בפ"ע היינו משים דאיהו אזיל לטעמיה דאית ליה בסי' קב סק"ח דכל שנאסר בבליעת איסור שנתערב באחרים ואינו ניכר דאינו בטל ברוב משום דהוי דשיל"מ אבל לדידן דקי"ל כמרן ז"ל דבטל ברוב ולא הו דשיל"מ א"כ ה"נ הקדרות מותרים כמו החתיכות דהחתיכות בטלי ברוב אפי' א' בבית וא' בעליה כמש"ל אות ח והקדרות ג"כ כמותם ומותר לבשל בהם אפי' בו ביום. [הנה לעיל סי' קב אות ח פסק שיש להשהות הכלים עד לאחר מעל"ע ויש לחלק דהכא כיון שכבר נתבטל האיסור וכל חתיכה וחתי' נקרא עליה שם היתר וכשבלע הכלי התיירא בלע דהא היה יכול לאוכלה לכך יש להקל בכאן משא"כ התם דכשבלע הכלי איסורא בלע אלא שאח"ך נתערב וק"ל].

3. מיקל [אינו בן יומא, או כל כלי בפנ"ע] – מנחת כהן (ח"ב פרק א' ד"ה ונראה).

4. מראי מקומות – כה"ח (ס"ק מ"ג), בדה"ש (ס"ק מ', בי' ד"ה כאחד, "צ"ע בזה לדינא").

ה. להוסיף היתר בזמן היתרו.

1. מיקל – ר"ן (חולין דף לו.), מחבר (סעי' ב'), גר"א (ס"ק י'), "ואם רוצה כו'. כיון דהתירא נינהו וכעין זה אמרו בירושלמי פ"ד דתרומות אמתני' תאנים שחורות כו' בר פדיה אמר בולגן ומתיר כו' ואפילו חטין בחטין טוחנן ומתיר ע"ש"), חכ"א (כלל נ"א סעי' י"ח), מ"ב (סי' שכ"ג ס"ק ל"ז), "לענין יבש ביבש שנתערב חד בתרי דבחול יכול להוסיף עליו עד ששים כדי לבטלו אח"כ כדאיתא ביו"ד סימן ק"ט ובשבת ויו"ט אסור משום דמקרי מתקן"), פוסקים.
  - א) פמ"ג (מש"ז ס"ק ג') – "ועמ"ש בסימן ס"ט דל"ד לחתיכה חיה שוודאי אסור לבטלה תחלה בס' ולבשלה בלי מליחה אף להמחבר שם דאותה חתיכה נמי מותרת דמ"מ יש לחלק בכמה גוונים ועוד דהתם מה שראוי לאכול חי היינו דאין בו עדיין שום איסור כ"ז שלא פ"י וכן בצלי הדם יוצא משא"כ כאן דהיתר נעשה האיסור מש"ה שרי להרבות ולבשלן".
  2. מראי מקומות – שד"ח (כללים מערכת א' אות א').
- א) יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ז) – "והסומך על דעתם לא הפסיד".

דבר חשוב, ספיקות

סימן ק"י

- א] דבר חשוב, דבר שבמנין - סעיף א'.
 ב] ראשונים.
 ג] הלכה.
 ד] דבר חשוב.
 ה] דבר שבמנין.
 ו] חקירות, שאלות.
 ז] ציורים.
 ח] בעלי חיים שנשחטו - סעיף ב'.
 ט] קבוע דאורייתא, מקור - סעיף ג'.
 י] קשה, כל ב"ד הוי קבוע.
 יא] רוב.
 יב] קבוע.
 יג] גדר של קבוע.
 יד] תערובת חנויות, ולא ניכר איזה חנות.
 טו] קבוע - האם צריך "ודאי" איסור.
 טז] קבוע דאורייתא באיסור רבנן.
 יז] פירש.
 יח] פרש ע"י אדם.
 יט] קבוע דאורייתא שנתערב - סעיף ד'.
 כ] פרוש מקבוע דרבנן - סעיף ה'.
 כא] חצי בהמה חתה"ל, וחצי אינה חתה"ל.
 כב] חלק של חד בהמה פרוש, וחלק קבוע.
 כג] תערובת חתיכות, קבוע דרבנן - סעיף ו'.
 כד] נתפרשו כולן ביחד.
 כה] נאבד מן העולם - סעיף ז'.
 כו] דרך נפילה.
 כז] אבוד.
 כח] באיזה אופן התירו אכילתו.
 כט] ספק ספיקא: מקורות.
 ל] דבר שאינו בטל, בתערובות - סעיף ח'.
 לא] פוסקים.
 לב] נוספות הלכות.

דבר חשוב, דבר שבמנין

סעיף א'

א] מקור הדין.

גמרא (ביצה דף ג: - דף ד, זבחים דף עב. - דף עג.) - "דתנן: מי שהיו לו **חבילי תלתן** של כלאי הכרם, ידלקו. נתערבו באחרות, ואחרות באחרות, כולן ידלקו, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים: יעלו באחת ומאתים. שהיה **רבי מאיר** אומר: את שדרכו למנות מקדש, ו**חכמים** אומרים: אינו מקדש אלא ששה דברים בלבד. רבי עקיבא אומר: שבעה. ואלו הן: אגוזי פרך, ורמוני באדן, וחביות סתומות, וחלפי תרדין, וקלחי כרוב, ודלעת יונית. **רבי עקיבא** מוסיף אף ככרות של בעל הבית. הראוי לערלה ערלה, הראוי לכלאי הכרם כלאי הכרם. ואתמר עלה, **רבי יוחנן** אמר: את שדרכו למנות שנינו, ו**רבי שמעון בן לקיש** אמר: כל שדרכו למנות שנינו. הניחא לרבי שמעון בן לקיש, אלא לרבי יוחנן מאי איכא למימר. אמר רב פפא: האי תנא, תנא דליטרא קציעות הוא, דאמר: כל דבר שבמנין, אפילו בדרבנן לא בטיל, וכל שכן בדאורייתא. דתניא: **ליטרא קציעות** שדרסה על פי עגול, ואינו יודע באיזה עגול דרסה; על פי חבית, ואינו יודע באיזה חבית דרסה; על פי כורת, ואינו יודע באיזה כורת דרסה. רבי מאיר אומר: רבי אליעזר אומר: רואין את העליונות כאילו הן פרודות, והתחתונות מעלות את העליונות. רבי יהושע אומר: אם יש שם מאה פומין יעלו, ואם לאו הפומין אסורין, והשולים מותרין. **רבי יהודה** אומר: רבי אליעזר אומר: אם יש שם מאה פומין יעלו, ואם לאו, הפומין אסורין והשולים מותרין. **רבי יהושע** אומר: אפילו יש שם שלש מאות פומין לא יעלו. דרסה בעגול ואינו יודע באיזה עגול דרסה - דברי הכל יעלו."

א. שיטות: ד' תנאים.

1. חכמים - ו' דברים חשובים.
2. ר"ע - ז' דברים חשובים.
3. ר"מ.
4. (א) לפי רבי יוחנן - את שדרכו למנות.
(ב) לפי ריש לקיש - כל שדרכו למנות.
4. ר' יהושע.
(א) לפי ר"מ - את שדרכו למנות.
(ב) לפי רבי יהודה - כל שדרכו למנות.

ב. ביאור הדבר.

1. האם חכמים חולקים על ר"ע.
(א) **ב"י** (ס"ק א') - "ורבי עקיבא מוסיף ככרות של בעל הבית משום דס"ל דחשיבי כי הנך ששה דברים ממש או שהוא סובר דאע"ג דלא חשיבי כי הנך ששה דברים ממש כיון דחשיבי טובא טפי מכל שאר מינין שבזרע הארץ ופרי העץ מקדש בכל שהו".
(ב) **ערה"ש** (סעי' ו') - "וככרות של בעה"ב שהם גדולים וחשובים אבל של נחתום קטנים הם וממילא דבמקום שככרות של נחתום הם גדולים אינם בטילין ודלעת יונית משום דשם הדלועים טובים וגדולים וחשובים [וזה שפסקו כר"ע בככרות ולא כחכמים י"ל

פשוט דבמקומן של חכמים היו כל הככרות קטנות ולא פליגי כלל וע"י כ"מ וצ"ע די"ל כמ"ש ושיעור גדולות וקטנות בככרות ובחביות נ"ל דזהו לפי לשון בני אדם ודו"ק].

2. י"א שהמחלוקת בין ר"ל ור"י שייך גם לחכמים (דלא כב"י, ועוד).

רשב"א (יבמות דף פא:): – "רבי יוחנן סבר את שדרכו לימנות שנינו ור"ל סבר כל שדרכו לימנות שנינו. קשיא לי וכי אליבא דר"מ פליגי והא דר"מ ליתא והיכי פליגי אליביה, וליתא דלאו במאי דקתני ר' מאיר אומר את שדרכו לימנות מקדש פליגי ולומר היכי תנינן בדר"מ אלא בדרבנן פליגי והכי קאמר הא דשנינו בדרבנן אינן מקדשין אלא ששה דברים הני ששה משום דאת שדרכו לימנות הן הוא ששנו אותן ודתנן תנן דלא תנן לא תנן, ור"ל סבר כל שדרכו לימנות שנינו ולא הני דוקא אלא כללא שנינו הני וה"ה לכל שדרכו לימנות. ותלתא גווני איכא, יש שדרכו לימנות לעתים אף על פי שרוב פעמים אין דרכו לימנות כחבילי תלתן ובהא הוא דפליגי רבנן עליה דר"מ, אבל כל שדרכו לימנות לעולם כגון הני ששה דתנינן וה"ה אפילו לכל שדרכו לימנות ברוב הפעמים אף על פי שנמכר לעתים בלא מנין כגון עגול וחתיכה כ"ע מודו בה, ורבי יוחנן סבר דלא אלא הני ששה בלחוד הוא ששנינו, והנך דמנינן במתניתין דפרק השוכר שבמסכת ע"ז דאוסרין בכל שהן כגון יין נסך וע"ז ועורות לבובין ושור הנסקל ועגלה ערופה וצפרי מצורע ושער נזיר ופטר חמור ובשר בחלב ותולין שנשחטו בעזרה איכא למימר דאפילו רבנן מודו בהו בכלהו ואפילו לרבי יוחנן דאמר את שדרכו לימנות שנינו, ואף על גב דהנהו מכל שדרכו לימנות הן כדמשמע במס' זבחים בריש פ' כל התערובת מדאקשינן התם גבי חטאות מתות ושור הנסקל ששנוין שם ונבטלו ברובא וכי תימא חשיבי ולא בטלי הניחא למ"ד כל שדרכו לימנות שנינו אלא למ"ד את שדרכו לימנות מאי איכא למימר אלמא שור הנסקל וחטאות מתות לאו מאת שדרכו לימנות הוא אלא מכל שדרכו לימנות והתם הא קא חשיב שור הנסקל וחולין שנשחטו בעזרה, מ"מ מודו בהו רבנן דלא בטלי ולא מצד מנין אלא מצד חשיבות אחר שיש בהן או מצד חומר איסורן ... ולר"ל דאמר כל שדרכו לימנות שנינו הוי עיקר טעם איסורן משום חשיבות מנין".

ב) פ"ת (ס"ק א').

ג) ערה"ש (סעי' ד') – "ולענ"ד נראה ברור דהרמב"ם ס"ל דפלוגתא דגמ' בדר"מ אם כל שדרכו לימנות שנינו אם את שדרכו לימנות ה"פ דלמ"ד כל שדרכו לימנות פליגי ר"מ וחכמים בעיקר הדבר אבל למ"ד את שדרכו לימנות לא פליגי כלל דגם חכמים ס"ל את שדרכו לימנות לא בטל אלא דאמרי דבימיהם לא היו רק שבעה דברים שהם מאת שדרכו לימנות בעניני ערלה וכלאי הכרם ור"מ ס"ל שיש יותר מאלו וראיה ברורה לדבר זה מירושלמי שם [ה"ד] שאומר ר"י ורשב"ל חד אמר דברי ר"מ עשרה דברים מקדשים וחד אמר דברי ר"מ כל הדברים מקדשים עכ"ל ובש"ס שלנו פליגי ג"כ ר"י ור"ל דר"י אמר את שדרכו לימנות ור"ל אמר כל שדרכו לימנות והרי להדיא בירושלמי דמאן דס"ל עשרה דברים מקדשים זהו הסובר את שדרכו לימנות ועכ"ז אינו מקדש רק עשרה דברים ולפ"ז מחלוקת ר"מ וחכמים אינו אלא אם ז' דברים מקדשים או י' דברים אבל הכל מודים דאת שדרכו לימנות מקדש ופליגי בזה דר"מ ס"ל דגם השלשה היתירים המה מאת שדרכו לימנות וחכמים ס"ל דרק ז' הם מאת שדרכו לימנות אבל הג' היתירים אינם בכלל זה ונמצא דכ"ע ס"ל דאת שדרכו לימנות אינו בטל ובפרטי הדבר פסק כחכמים ופסק כמאן דס"ל את שדרכו לימנות שנינו ולכן כתב אבל שאר דברים אף על פי שדרכו לימנות וכו' כלומר כל שדרכו לימנות בטל ולזה כתב דכל מקום מהמקומות דבר שחשוב באותו מקום כמו אגוזי פרך ורמוני בדין בארץ ישראל כלומר שהם מאת שדרכו לימנות אינו בטל ולפ"ז לא פליגי הרמב"ם עם כל הפוסקים וסייג מצאתי לדברי מפירושו להמשנה בערלה שם ע"ש [ולפ"ז דברי הרמ"א ודברי הב"י שהם דברי הרמב"ם אחד הם לפי מה שבארנו אף שהם בעצמם לא תפסו כך ודו"ק].

ד) מראי מקומות – הגר"א יפה"ן צ"ל (מגיה על הריטב"א יבמות דף פא: הע' תתק"פ, "ארבע דעות מצאתי אליבא דרבנן ...").

ג. רבי יוחנן, "את" שדרכו לימנות - מה גדרו.

1. פ"י, לעולם.

א) רש"י (זבחים דף עב. ד"ה אלא) – "שדרכו מיוחד לכך שאין לך אדם דמוסיף עליהן יתירה ללוקח ולא מוכר בלא מנין".

רש"י (ביצה דף ג: ד"ה אלא) – "דמשמע: את המיוחד לכך, שאין אדם מוכרו באומד".

ב) ר"ש (ערלה פרק ג' משנה ז') – "שאיין אדם מוכרו בלא מנין מתוך חשיבותו".

ג) סמ"ג (ל"ת קמ"א) – "שכל דבר שמונין אותו בשום פעם אינו בטל".

ד) רבי אברהם מן ההר (יבמות דף פא:). – "דלא הוי דבר חשוב אלא את שדרכו לימנות, כלומר שאינו נמכר לעולם באומד אלא במנין".

ה) ריטב"א (יבמות דף פא: ד"ה מי, ריש דף פא:; שם ד"ה וי"מ, חולין דף ק. ד"ה הניחא) – "מי סברת כל שדרכו לימנות שנינו את שדרכו לימנות שנינו. פ"י ועגול אינו מאותם שדרכו לימנות לעולם דלא בטל".

ו) ר"ן (חולין דף לו: ד"ה ותבטל) – "דרבי יוחנן סבר דרבי מאיר את שדרכו לימנות קאמר כלומר דדוקא מה שאינו נמכר לעולם אלא במנין קאמר ר' מאיר דלא בטל אבל מה שנמכר לפעמים באומד אף על פי שלפעמים נמכר במנין בטיל".

ז) טור (סעי' א') – "ופירש ר"י דוקא דברים שלעולם אין מוכרין אותם אלא במנין".

ח) רבינו ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה אות כ"ט, קל"ט-ב) – "שאם הוא דבר שדרכו לימנות לעולם במנין אינו בטל כי הוא דבר חשוב".

ט) רבינו פרץ (הג' לסמ"ק מצוה רי"ד הע' א') – "הלכה כר' יוחנן דאמר את שדרכו לימנות לעולם דוקא אין בטיל ותרנגולת אין דרכה לימנות לעולם דאפילו בהמה גסה לא חשיב תלמודא את שדרכו לימנות לעולם".

י) אורחות חיים (הל' איסורי מאכלות אות כ"ב) – "דהלכה כר' יוחנן דאמר את שדרכו לימנות לעולם דוקא פ"י שאין מוכרין אותן לעולם אלא במנין אינה בטלה".

יא) כל בו (סי' ק) – "ויש לומר דתרנגולת אין דרכה לימנות לעולם והלכה כרבי יוחנן דאמר את שדרכה לימנות לעולם דוקא אינו בטל ותרנגולת אין דרכה לימנות לעולם ואפילו גבי בהמה נמי לא חשיב לה תלמודא את שדרכו לימנות לעולם".

(יב) איסור והיתר הארוך (שער כ"ה דין ג') – "את שדרכו לימנות שנינו דהיינו את שדרכו למנות לעולם".
 (יג) האגור (הל' איסור והיתר סי' אלף רצ"ג) – "ר"י בר' אברהם פסק כר' יוחנן דאמר את שדרכו למנות דבר מיוחד למנין לעולם".
 (יד) רע"ב (ערלה פרק ג' משנה ז') – "שאינן אדם מוכרו אלא במנין מפני חשיבותו".
 (1) פוסקים – ב"י (ריש סי' ק"י, כס"מ מאכ"א פרק ט"ז הל' ג'), "את שדרכו לימנות קאמר כלומר דוקא מה שאינו נמכר לעולם אלא במנין", רמ"א (סעי' א', "תמיד"), יש"ש (חולין פרק ז' סי' נ', או"ש סי' מ"ב ד"ה סמ"ג), דרישה (ס"ק א'), בנימין זאב (סי' שכ"ג ד"ה ובתשובה), כנה"ג (הג' הטור ס"ק ט', ס"ק ט"ו), פרי"ח (ס"ק ט'), ערה"ש (סעי' א'), "אף שע"פ הרוב נמכרין במנין אין להם חשיבות".

2. פי', רוב.

(א) נ"מוקי יוסף (יבמות דף כה:) – "דלא חשיב דבר שבמנין אלא את שדרכו לימנות כלומר שדרכו לעולם או ברוב הפעמים למכור במנין".

(1) פוסקים – תפארת ישראל (ערלה פרק ג' ס"ק י"ז, "שברוב פעמים מוכרין אותו במנין מפני חשיבותן [זהו דעת ר' יוחנן ביצה ד"ג ב' וכן משמע לע"ד מדלא קאמר שאין מוכרין אותו אלא במנין וגם בל"ז בכל דוכתא אזלינן בתר רובא]).

3. מראי מקומות – רשב"א (יבמות דף פא:, לשונו מובא לעיל).

(א) ש"ך (הארוך ריש סי' ק"י) – "עיין ב"ח ומהרש"ל שכתבו דהאידינא שאין נמצא כלל בגבולינו למכור סל מלא ביצים באומד בלי מנין פשיטא דביצה לא בטלה עכ"ל והיינו לרש"י דפ"ק דביצה ושאר כל הפוסקים דמפרשין כל שדרכו למנות כן אבל לרש"י בזבחים דף ע"ב ע"א דפירש דאם לפעמים מוסיפים אחת יתירה לא מקרי את שדרכו למנות אלא כל שדרכו למנות לא יתכן זה שהרי מעשים בכל יום שמוסיפים ביצה אחת יתירה בזמנינו זה וק"ל".

(ב) תשובה מאהבה (ח"א סי' קל"ג), הו"ד בפת"ת (ס"ק א') – "ולא פליגי הט"ז והש"ך אלא לענין הדברים שפעמים מוכרין באומד ופעמים במנין אבל ביצים בארצות האל שמוכרין תמיד במנין הט"ז והש"ך המה שפה אחת ודברים אחדים שאינן בטלן ודברי מ"י בטלים בזה לענ"ד (שנים רבות אחרי שכתבתי את זה נדפסים פרי מגדלי על י"ד והשיג ג"כ על מנחת יעקב כמ"ש אבל אחרי העיון י"ל שגם הוא כיון לזה אלא פשט לשונו אינו מדוקדק) אמנם ידידי מעלתו נ"י כבר הורה להקל אמינא קצת היתר על העבר עפ"י מה שפירש"י (זבחים ע"ב ע"א) ד"ה כל שדרכו למנות ואעפ"י שיש בני אדם שאין מקפידין כ"כ ומוסיפין יתירה כו' ובד"ה אלא למ"ד כו' שאין לך אדם שמוסיף עליהן יתירה כו' עכ"ל ועתה במדינות האלו שמוסיפין יתירה ללוקח והוה נמי אין דרכו למנות גם יש לצרף דעת המחבר בסי' ק"י סעיף א' והיא דעת הרמב"ם".

ד. ריש לקיש, "כל" שדרכו למנות - מה גדרו.

1. פי' לפעמים [אפילו פחות מרוב].

(א) רש"י (זבחים דף עב. ד"ה אלא, דף עג. ד"ה כל) – "כל שדרכו לימנות כלל כגון ליטראות של קציעות שרוב בני אדם אין מוכרין במנין אלא דורסין אותו בעיגול ומוכר כל העיגול יחד הואיל ופעמים שמונין הליטראות לבד למוכרם במנין".
 רש"י (יבמות דף פא: ד"ה ור"ל) – "אפילו לפרקים שנינו דלא בטיל".

(1) רש"י (חולין דף ק.). – "כל שדרכו לימנות שנינו. במסכת ערלה (פ"ג משנה ו) גבי חבילי תילתן דלא בטיל הא נמי פעמים שנמנית דאדם עשוי למנות חתיכותיו למנין אורחים שזימן".

(ב) ר"ש (ערלה פרק ג' משנה ז') – "אף על פי שאין כל שעה מונין אותו אלא זימנין דמזבנין ליה במנין מתוך חשיבות".

(ג) ב"י (ריש סי' ק"י) – "וריש לקיש פליג ואמר כל שדרכו לימנות אפילו לפעמים לא בטיל".

2. פי' רגילין.

(א) שע"ד (סי' מ"ב) – "שריגילין למכור במנין ... לא בטלו".

(ב) הו"ד במהרי"ל (מנהגים, הלכות איסור והיתר משערי דורא אות י"ד ד"ה וכן) – "וכן כל דבר שבמנין אשר רגילין למכור במנין כגון ביצים של נבילה וטריפה או פירות גסות של ערלה אפילו באלף לא בטיל".

3. פי' רוב.

(א) ערה"ש (סעי' א') – "כל שדרכו למנות כלומר כל שע"פ רוב מוכרין אותן במנין אף שלפעמים מוכרין אותן באומד מ"מ לא בטול".
 4. מראי מקומות – רשב"א (יבמות דף פא:, לשונו מובא לעיל).

(א) ריטב"א (יבמות ריש דף פא:, אמנם ע"י מכוון קוק שם הע' תקע"ו, וע"י חולין דף ק. ד"ה הניחא) – "וכל שדרכו לימנות היינו [דרוב פעמים דרכו לימנות] ופעמים נמכרים באומד".

ב] ראשונים.

א. רק הז' דברים חשובים, כשיטת ר"ע.

1. רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ז הל' ג', הל' ז' - ט', משא"כ פי' המשניות ערלה פרק ג' סוף משנה ז').

ב. את שדרכו למנות, כשיטת ר"מ אליבא דרבי יוחנן.

1. רבינו יצחק ברבי אברהם (היא ר"י, היא ריב"א, היא ריצב"ה. ע"י סמ"ג ל"ת קמ"א, ב"ח ס"ק א', פמ"ג מש"ז ס"ק א').

2. חינוך (מצוה קס"ג) – "וזה יהיה אליבא דרבי יוחנן דהילכתא כוותיה, דאמר בגמרא [ביצה ג' ע"ב] גבי דברים חשובים דלא בטילי את שדרכו למנות שנינו, כלומר הדברים שדרכן של בריות לימנות דרך חשיבות תמיד, שנינו שאין בטלות, כגון אותן שבעה המניות למעלה".

3. ריטב"א (יבמות דף פב: ד"ה והלכתא) – "והלכתא כר' יוחנן דאת שדרכו לימנות שנינו".

4. ר"ן (ע"ז דף לז:).
5. סמ"ק (מצוה רי"ד) – "דהלכה כרבי יוחנן דאמר את שדרכו למנות שנינו".
6. רבינו פרץ (הג' לסמ"ק סי' רי"ד אות ג') – "דאסיקנא הלכה כר' יוחנן דאמר את שדרכו למנות שנינו".
7. רמ"ה (רבינו ירוחם נתיב ט"ו ח"ה אות כ"ט, קל"ט-ב) – "דאת שדרכו לימנות שנינו וכן כתב הרמ"ה".
8. רבינו ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה אות כ"ט, קל"ט-ב) – "והרוב הסכימו דאת שדרכו לימנות שנינו".
- ג. כל שדרכו למנות, כשיטת ר"מ אליבא דריש לקיש או כר' יהושע אליבא דר"י.
1. שערי דורא (סי' מ"ב) – "וכן כל דבר שבמנין מה רגילין למכור במנין כגון ביצה של טריפה או נבילה או פירות גסות של ערלה אפילו באלף של היתר לא בטיל".
  2. הו"ד במהרי"ל (מנהגים, הלכות איסור והיתר משערי דורא אות י"ד ד"ה וכן) – "וכן כל דבר שבמנין אשר רגילין למכור במנין כגון ביצים של נבילה וטריפה או פירות גסות של ערלה אפילו באלף לא בטיל".
  3. או"ה (כלל כ"ה דין ג') – "ופסק ר"ב כר' מאיר ואליבא דר"ל ... והכי נהגינן".
- ד. דבר שבמנין [כר"מ - ויש להסתפק אי כר"ל או כר"י].
1. רמב"ן (ע"ז דף עד. ד"ה ואקשינן, יבמות סוף דף פב:) – "וכיון דסתם מתני' כר"מ ש"מ הלכתא כוותיה".
  2. בעל העיטור (ח"א שער א', י"א-ג') – "ולא לבטולי ביצה טמאה שנתערבה עם ביצה טהורה דביצה דבר שבמנין הוא ולא בטל".
  3. ס' התרומה (סי' כ"ז) – "אם נתערבה בשאר ביצים אינה בטלה ברוב כמו ליטרא קציעות דהוי דרבנן ואפילו באלף לא בטיל".
  4. הו"ד בכל בו (סי' קמ"ה אות ה') – "ואם נתערבה אותה ביצה עם שאר ביצים שהן טהורין אפילו באלף כולן אסורות משום דהוי דבר שבמנין וכל דבר שבמנין אפילו באלף לא בטיל".
- ה. דעת הטור.
1. לא מכריע – יש"ש (חולין פרק ז' סי' נ'), "ולא הכריע".
  2. כר"י – דר"מ (ס"ק ב'), ט"ז (ס"ק א'), ערה"ש (סעי' ב').
  3. כר"ל – תורת חטאת (כלל מ"ב סוף דין א').
  4. מראי מקומות – ש"ך (סי' פ"ו ס"ק י').
- ו. דעת הרע"ב.
1. רע"ב (ערלה פרק ג' סוף משנה ז') – "ואין הלכה כר"מ ולא כר' עקיבא".
  2. רע"ב (ערלה פרק ג' משנה ח') – "סתמא כרבי עקיבא, דהלכתא כוותיה".
  3. מראי מקומות – תוס' יו"ט (ערלה פרק ג' סוף משנה ח'), מלאכת שלמה (ערלה פרק ג' סוף משנה ז'), ח"י מהרי"ח (ערלה פרק ג' משנה ח').
- ז. מראי מקומות – ר"ש מן ההר (בתשובה שבסוף ס' המאורות לחולין), רשב"א (יבמות דף פא:; פסק כחכמים, אמנם ר"י ור"ל חולק בחכמים [לשונו מובא לעיל]), סמ"ג (לאוין קמ"א, נ"ב-ג').
- ג. הלכה.
- א. רק הז' דברים חשובים: כשיטת ר"ע.
1. מחבר (סעי' א') – "דבר חשוב אוסר במינו בכל שהוא, והם ז' דברים ... אבל שאר דברים, אף על פי שדרכן למנות, הרי אלו עולים בשיעורן".
  - א) קשה סי' פ"ו, ביצים – ב"ח (ס"ק א'), ט"ז (ס"ק א'), סי' פ"ו ס"ק ז'), ש"ך (סי' פ"ו ס"ק י'), דברי חמודות (חולין פרק ג' סי' שכ"ז), פ"ח (ס"ק ט'), באר הגולה (אות ג'), צ"ח (ביצה דף ג: ד"ה ומעתה), זבחי צדק (ס"ק י"ב), בדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה ויש (ב'), עמ' קי"ג), רועה בשושנים (אות י"ד), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קנ"ה), "שמסתמא הש"ע סובר כמש"כ בס' פו, והכא הוא רק העתיק לשון הרמב"ם").
  - ב) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ו'), הו"ד בכה"ח (ס"ק כ"ג) – "ומ"ש בסימן זה כהרמב"ם אינו הפך מ"ש בסימן פ"ו דכאן רצה להשמיענו דבמקומות דלא חשיבי הכל בטל חוץ מז' דברים אבל במקום דחשיבי ודאי לאו דוקא ז' דברים אלא כל שהוא חשוב באותו מקום ל"ב וכמ"ש שם בבית יוסף ומינה דבזמן הזה דביצה חשובה ודרכה למכרה תמיד במנין לא בטיל משום דהוי דבר שבמנין".
  - ג) פמ"ג (מש"ז ס"ק א'), סי' ק"ב מש"ז ס"ק ב', פתיחה ח"ג פרק ב' ד"ה ודע דהר"מ) – "והמחבר בסימן פ"ו [ס"ג] פוסק דאין בטילה ובסימן ק"י [ס"א] חזר יע"ש".
  - ד) יביע אומר (ח"ה או"ח סי' כ"ה אות ה') – "ונמצאו דברי מרן בש"ע סותרים זא"ז. ולכאורה נ"ל לומר דמרן ז"ל אחר שעמד בס' תקפה על עיקר הדברים חזר בו ממ"ש בס' שו"ת להחמיר, ולכן חזר ופסק להתיר. (וכמו שמצינו כן בכמה מקומות, ומהם: בש"ע יו"ד (סי' קי ס"א) דס"ל שאפילו דבר שבמנין חד בתרי בטיל. וחזר בו ממה שפסק בש"ע יו"ד (סי' פו ס"ג) שביצת נבלה וטרפה אפילו נתערבה באלף כולן אסורות, משום דהו"ל דבר שבמנין, וכ' הפר"ח (סי' קי סק"ט), שהעיקר כמ"ש להקל בס' קי, ודלא כמ"ש בס' פו. וכ"כ מרן החיד"א בשו"ת ברכה שם סק"ד. והובאו ג"כ בזבחי צדק יו"ד (סי' קי ס"ק יב). ובשו"ת רב פעלים ח"א (חיו"ד סי' כג). ע"ש. הרי דנקטינן כמו שפסק באחרונה. וע"ע בזבחי צדק (סי' צב אות יג). ע"ש. ודון מינה ואוקי באתרין".

1) מעדני אשר (ברכות סי' כ"ד אות א' ד"ה והקושיא) – "כתב הזבחי צדק (יו"ד ק"י סקי"ב) דהשו"ע בסי' ק"י ס"א שפסק שביצה אסורה בטלה ברוב, חזר בו מדבריו בסי' פ"ו ס"ג שכתב דאפילו באלף אינה בטלה. וגם בזה נצטרך לומר דהגם שבב"י ובדק הבית סי' ק"י פסק לקולא, אח"כ כשכתב את השו"ע סי' פ"ו חזר בו ואסר, וכשהגיע לסי' ק"י חזר בו בשנית והתיר. וכמה מן הדוחק יש בזה ובפרט שכבר בב"י בסי' פ"ו גילה דעתו שיש חולקים על סה"ת המחמיר וכמו שיתבאר סי' ק"י, ומאחר שכבר בהתחלה היו פרושות לפניו כל השיטות לא מסתבר שחזר בו הלוך ושוב כמה פעמים מפסק ההלכה. שו"ר לג"ר אליהו גוטמאכר זצ"ל מגריידיץ בספרו שלום בפמליא של מעלה סי' ח' שכתב בענין סתירות בשו"ע בזה"ל 'ולומר שחזר בו השו"ע עצמו ודאי לא מסתבר, דרק מב"י לשו"ע כתבתי לעיל שחזר לפעמים, שחיבר השו"ע אחר זמן, ולא בשו"ע עצמו' עכ"ל. ובספרו הנ"ל כתב יישובים לכמה סתירות בדברי השו"ע".

2. פר"ח (ס"ק ט') – 'ומיהו כל זה לדעת ההג"ה, אבל אנן לא קיימא לן הכי, אלא כיון דמידי דרבנן הוי, נקטינן כפסק המחבר דדבר שבמנין לא חשיב כלל ובטיל, ודלא כהמחבר לעיל בסימן פ"ו [סעיף ג] עיין שם בס"ק ט', ודוק".
3. לחם הפנים (ס"ק ט') – "פר"ח".

ב. את שדרכו למנות: כשיטת ר"מ אליבא דרבי יוחנן.

1. רמ"א (סעי' א', דר"מ ס"ק ב', תו"ח כלל מ"ב דין א', כלל ס"ג דין ג', הג' או"ה כלל כ"ה דין ג').
2. פלת (ס"ק ד', סי' ק"א ס"ק ב').
3. תפארת ישראל (ערלה פרק ג' סוף ס"ק ל') – 'וקיימא לן כרבי מאיר ... דברים שתמיד נמכרים במנין לא בטלי".
4. ע"ה החכ"א (כלל נ"ג סעי' א', סעי' ט"ז) – 'ויש אומרים דכל דבר שבמנין דהיינו שדרכו למנותו תמיד אינו בטל". (א) הלשון י"א. נראה שבצירוף או בהפסד, יש להקל כמחבר. וצ"ע.
5. מקור מים חיים (ריש סי' ק"א).
6. טוב טעם ודעת (תליתאי סי' ר"ג).
7. ע"ה ערה"ש (סעי' ה') – 'וכיון שכל עיקר איסור זה הוא דרבנן נלע"ד דהסומך על רוב פוסקים יש לו על מה לסמוך ובפרט במקום קצת הפסד".

ג. כל שדרכו למנות: כשיטת ר"מ אליבא דר"ל או כר' יהושע אליבא דר"י.

1. מהרש"ל (מכונות סי' מ"ב אות א', סי' מ' ס"ק ג', יש"ש חולין פרק ז' סי' נ', סי' נ"א).
2. פרישה (ס"ק ב', מגיה).
3. ב"ח (ס"ק א') – 'הלכך פשיטא דאינה בטילה וכן עיקר ודלא כמ"ש כאן בהגהת שלחן ערוך (ס"א) דנוהגין כרבי יוחנן דליתא".
4. ש"ך (ס"ק ט') – 'ומהרש"ל באו"ש כתב דנהגין לחומרא כסה"ת (וש"ד ור"י ושאר פוסקי') דדבר שלפעמים נמכר באומד ופעמים במנין לא בטיל וכ"פ בספרו פג"ה סי"נ והאריך בזה ע"ש וכ"כ הב"ח דהכי נהגין וכן כתב האו"ה כלל כ"ה דכן נוהגין".
5. באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ד').
6. חוו"ד (חי' ס"ק ו') – 'והש"ך [ס"ק ט] פסק דאפילו דבר שלפעמים מוכרין אותו במנין לא בטל".
7. באה"ט (ס"ק ה').
8. תוס' חדשים (ערלה פרק ג' משנה ז').
9. ע"ה גר"א (ס"ק ג', שנות אליהו ערלה פרק ג' משנה ז').
10. במקום הפסד, יש להקל כר"י [את שדרכו למנות].
(א) ט"ז (ס"ק א') – 'כיון דמילתא דרבנן היא כדאי הם המתירים לסמוך עליהם במקום הפסד".
(ב) בית לחם יהודה (ס"ק ז', סי' פ"ו ס"ק ד').
(ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קנ"ז) – 'שכן המנהג".
11. במקום הפסד מרובה, יש להקל כר"י [את שדרכו למנות].
(א) ע"ה מנחת יעקב (כלל מ"ב ס"ק ב', תוה"ש כללי ס"ס ס"ק י') – 'והט"ז בסי' ק"י כתב דיש להקל בהפסד מרובה וכן ראוי לנהוג".
(ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק א', סי' פ"ו שפ"ד ס"ק י') – 'ומה שכתב בהפסד מרובה להתיר יראה דהכי קאמר ...".
(ג) דמשק אליעזר (כלל מ"ב ס"ק א').
(ד) פת"ת (ס"ק א') – 'ועיין בספר מנחת יעקב כלל מ"ב ס"ק ב' שכתב בשם הט"ז דיש להקל בהפ"מ דביצה בטילה וכתב דכן ראוי לנהוג ע"ש".
- (ה) יד יהודה (הקצר ס"ק ד', ס"ק ח') – 'ובמקום ה"מ יש להתיר ט"ז".
- (ו) כה"ח (ס"ק כ"ג, ס"ק כ"ד) – 'והגם דהפר"ח אות ט' כתב דנקטינן כפסק המחבר דדבר שבמנין לא חשיב כלל ובטל ודלא כהמחבר לעיל בסי' פ"ו מ"מ כיון דאיכא מפרשים דגם דעת הש"ע כן דלא בטל כבסי' פ"ו ושם כתב להדיא דלא בטל יש להחמיר ... ואם הוא דבר שדרכו לפעמים ... בהפ"מ י"ל דבטל. וכ"כ ה"ל פ"ש. מש"ז שם".
- (ז) בדה"ש (ס"ק ל').
12. מראי מקומות – חגורת שמואל (ס"ק ג'), בדה"ש (ציונים ס"ק ע"ט, "וצ"ע").

ד. דבר שבמנין [כר"מ - ויש להסתפק אי כר"ל או כר"י].

1. לבוש (סעי' א', ע"ה חגורת שמואל שם) – 'ודברים שדרכן למכור במנין ... אין בטלין מדרבנן".
2. גר"ז (סי' תמ"ז סעי' כ') – 'וכל דבר שבמנין אפילו באלף לא בטל כמו שיתבאר ביורה דעה סי' ק"י".

3. מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק צ"ב) – "יבש ביבש. ר"ל שנתערב פרוסה של חמץ בתוך פרוסת מצה ואינו ניכר דאלו נתערב ככר בתוך ככרות לכו"ע לא בטיל דהוי דבר שבמנין ואינו בטיל אפילו באלף כמו שנתבאר ביו"ד סימן ק"י".

ה. דעת התוס' יו"ט.

1. תוס' יו"ט (ערלה פרק ג' משנה ח' ד"ה נתפרסו) – "כתב הרב האי סתמא כר' עקיבא דהלכתא כותיה ... פסק דהכא עיקר".
2. דברי חמודות (חולין פרק ג' סי' שכ"ז) – "קחשיב לביצה שהיא מהדברים שנמכרים לפעמים באומד בלא מנין ... דמכיון דהא דדבר שבמנין דלא בטל אינו אלא מדרבנן יש לדון להקל בביצה כדברי האחרונים שבסימן ק"י".

ו. מראי מקומות – משאת משה (יו"ד ריש סי' א').

ד] דבר חשוב.

א. דרבנן או דאורייתא.

1. דרבנן – רש"י (גיטין דף נד: ד"ה לא יעלו, "אגוזי פרך איסורא דרבנן בעלמא הוא ואפילו שלמים דמדאורייתא אין חילוק בין חשוב לשאינו חשוב דהכל בטל"), תוס' (זבחים דף עג: ד"ה אלא, "דמדאורייתא בטלי ברובא דכל מילי מדאורייתא ברובא בטלי כיון דלא ידיע ואפילו ששה דברים"), פשטות הרמב"ם (מאכ"א פרק ט"ז הל' ט'), רא"ש (חולין פרק ז' סי' לה, "דהאי איסורא דרבנן הוא דמדאורייתא לא שנא דבר חשוב ולא שנא שאין חשוב דאורייתא חד בתרי בטיל"), רמ"א (סעי' א', דר"מ ס"ק א', "הא דדבר חשוב אינו בטיל, אינו אלא מדרבנן ואולינן בספיקו לקולא"), לבוש (סעי' א'), דרישה (ס"ק א', מגיה), שו"ת פני יהושע (ח"ב סי' כ"א סוף ד"ה ותחלה), ערך לחם (למריק"ש, סעי' א'), פמ"ג (הנהגות הנשאל עם השואל סדר ג' אות ל"ט), חכ"א (כלל נ"ג סעי' י"ח, "הא דדבר חשוב אינו בטל גם כן אינו אלא מדרבנן"), זבחי צדק (ס"ק ט"ו), כה"ח (ס"ק ב', ס"ק כ"ח), בדה"ש (ס"ק א').

(א) משום שזוכרו – ס' האשכול (סי' ל"ג אות ז').
(ב) "דלא נראה לאינשי שיהא שייך ביטול בדבר חשוב ומדאעפ"כ הותרה התערובת תבא מזה הקלה באיסורים" – בדה"ש (סוף ס"ק א').

2. מראי מקומות – תוס' (מעילה דף כא: ד"ה פרוטה, "מטבע חשיב ולא בטיל"), רב"פ (מעילה דף כא:), בן אריה (מעילה דף כא:), חק נתן (מעילה דף כא:), משנה למלך (מעילה פרק ז' הל' ו', מטמאי משכב ומושב פרק א' הל' י"ד ד"ה רוק), פלתי (סי' ק' ס"ק א'), כנה"ג (הג' טור אות ב'), גר"א (ערלה פרק ג' משנה ג'), ו"משני בציפרתא ואינה בטלה מדאורייתא"), יעב"ץ (ח"א סי' קנ"ח), הו"ד בפת"ת (סי' ק"א ס"ק א'), משיב דבר (ח"א סי' ל"ד ד"ה איברא), תורה לשמה (סי' של"א ד"ה והנה צריכין), עין יצחק (ח"א או"ח סי' כ"ז), דרכ"ת (ס"ק ה'), פרדס יוסף (ויקרא פרק כ"ג אות ק"י ד"ה ויש), מנחת יצחק (ח"י סי' ק"כ), בדה"ש (ציונים ס"ק ג'), מפני הרב (עמ' קנ"ג ד"ה הלכות).

ב. רק במינו או גם בשלא במינו.

1. רק במינו.

(א) או"ה (כלל כ"ה דין י"ז) – "דשיל"מ וכ"ש שאר דברים שאין מתבטלין דקילי טפי דספיקו מותר שהן דווקא במינו אבל שלא במינו בטלין".

(ב) מנחת כהן (ח"ג פרק א').

1) וכן לשון הרמב"ם (פרק ט"ז הל' ג'), ולשון המחבר (סעי' א', "דבר חשוב אוסר במינו").

2. ה"ה שלא במינו.

(א) ש"ך (ס"ק א') – "ומ"מ אף שלא במינו אוסר דבר חשוב בכל שהוא".

(ב) כנה"ג (הג' טור ס"ק י"ג).

(ג) פ"ח (ס"ק א', סי' ק"א ס"ק כ"א) – "ודבריו ברורים ונכונים וכמו שהוכיח ... ואין ספק שזה דעת הרמב"ם והמחבר נמי דנקטי להך דינא במינו לפי שאם נתערבו שלא במינם מינכרי, וכן כתב הש"ך [ס"ק א]".

(ד) פ"ת (ס"ק ב').

(ה) לחם הפנים (ס"ק א').

(ו) בית לחם יהודה (ס"ק א').

(ז) כרית (ס"ק א') – "ואחרונים (ש"ך פרי חדש ס"ק א') דעתם אפילו שלא במינם אינו בטלים".

(ח) פמ"ג (שפ"ד ס"ק א', סי' ק"א שפ"ד ס"ק י"ח) – "ודע דחתיכה הראויה להתכבד ובריה ומנין וכיוצא חוץ דבר שיש לו מתירין כולם אוסרים אף שלא במינם וכדאמרן".

(ט) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק א').

(י) באה"ט (סוף ס"ק א').

(יא) חו"ד (חי' ס"ק א') – "במינו. הוא הדין שלא במינו כגון שאינו יודע איזהו האיסור, ש"ך [ס"ק א]".

(יב) חכ"א (כלל נ"ג סעי' ט"ו) – "דבר חשוב שנתערב בין במינו ובין שלא במינו ...".

(יג) זבחי צדק (ס"ק א').

(יד) ערה"ש (סעי' ז').

(טו) יד יהודה (הקצר ס"ק ב', הארוך ס"ק ב').

(טז) כה"ח (ס"ק א') – "ודלא כמנ"כ".

- יז) בדה"ש (ס"ק ד').
3. מראי מקומות – כרתי (ס"ק א'), פלתי סי' ק"א ס"ק ו', כרתי ס"ק י"ג), מנחת יעקב (כלל מ' ס"ק י"ז), בית מאיר (סי' ק"א סעי' ו'), בית הלוי (ח"ב סי' ל"ה אות ה'), דרכ"ת (ס"ק ו').
- א) גרא (ס"ק א') – "דבר חשוב כו'. כ"ז הוא לשון הרמב"ם ומשמע דוקא במינו דלא כמ"ש לעיל סי' ק"א ס"ו בהג"ה ואף שיש לדחוק משום דלא משכחת לתערובת יבש מין בשא"מ דלא מינכר מ"מ שפת יתר הוא אלא ע"כ דוקא קאמר. והנה לכאורה יש ראיה לדברי ההג"ה הנ"ל ממ"ש בריש י"ט (ג"ד) ובפ"ח דזבחים תנא דליטרא קציעות כו' והא לר' יהודה בלא"ה מין במינו לא בטל וכן דקאמר שם בסיפא דרסה בעיגול כו' ד"ה יעלו וכן בפ' הנזקין (נ"ד ב') נפלו ונתפצעו כו' דברי ר' יהודה אלא ע"כ שלא במינו איירי אבל כבר תי' תוס' בזבחים ע"ג ד"ה ר' יהודה דר"י ל"ק דמין במינו לא בטל אלא בלח בלח ובהא ניהא ג"כ דפ' נוטל (קמ"א ב') ר"א אף מעליו כו' והא ע"כ במין במינו הוא דשלא במינו בטל בס' כמ"ש בפ"ב דערלה להקל ולהחמיר מין בשא"מ כו' וכן בירושלמי פ"ו דנדריים וכל שאין לו מתירין כגון תרומה כו' ושלא במינו בנ"ט וההיא דפ"ה די"ט (ל"ח ב') דקאמר חטין וחטין דלא בטלי לר"י וכן הא דקאמר במנחות כ"ג דמתני' שתי מנחות כו' הוא כר"י בקמח דהוי לח בלח וכ"כ התוס' שם כ"ב ד"ה ור"י כו' ע"ש ושם וביבמות פ"ב א' ד"ה ר' יהודה כו'. ומ"מ דברי התוס' אינן מוכרחין שס"ל כדברי הרמב"ם אלא משום דלא משכחת תערובת שלא במינו ביבש כנ"ל".
- ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קנ"ה) – "שאיין סומכין על האו"ה כלל אלא בצירוף היתר אחר".
4. טור, "אפילו יבש ביבש", ל"מ בדפוס ישן.

ג. טעם.

1. יש ביטול – בדה"ש (ס"ק א').

ד. מה הדין באיסור דרבנן.

1. מחמיר – או"ה (כלל כ"ה דין א'), כנה"ג (הג' טור אות ה'), ש"ך (כללי ס"ס בקצרה ס"ק י"ז, ס"ק כ"ב), פמ"ג (שפ"ד ריש ס"ק ב'), כללי ס"ס ס"ק ב', סי' פ"ו שפ"ד ס"ק י'), יד יהודה (הקצר ס"ק א'), דרכ"ת (ס"ק ג'), כה"ח (ס"ק ד'), בדה"ש (ס"ק ב').
2. מיקל – פ"ת (סוף ס"ק ג').
3. ב' דרבנן – דרכ"ת (ס"ק ג').

ה. דבר האסור רק באכילה ולא בהנאה.

1. מחמיר – כנה"ג (הג' טור אות א'), מטה יהונתן (ריש סי' ק"י), פמ"ג (שפ"ד ריש ס"ק ב', "וכן הלכה דלא כפרי תואר"), ערה"ש (סעי' ז'), יד יהודה (הקצר ס"ק ג'), דרכ"ת (ס"ק א'), כה"ח (ס"ק ד'), בדה"ש (ס"ק ג').
2. מיקל – פ"ת (ס"ק ג' ד"ה נמצא עיקר).

ו. כדי קליפה.

1. מיקל [אם אינו חשוב] – מהר"י הלוי (ח"א סי' ק"ז סוף ד"ה וראיתי, "באפי' לא נאסר רק כדי קליפה והקליפה אינו דבר חשוב ובטל שפיר").

ז. רק איסור מחמת עצמו, ולא מחמת דבר הבלוע.

1. מהר"י הלוי (ח"א סי' ק"ז ד"ה ובגוף) – "דמאיזה טעם לא יבטל ככר האסור ברוב דאי משום דהוי דבר חשוב כמו ככרות של בעל הבית הא אין הככר אסור מחמת עצמו רק מחמת התולע שבו ובכה"ג שאינו אסור מחמת עצמו גם דברים החשובים מתבטלים".
2. חיים וברכה (אות ש"כ, אות שכ"ב) – "שאינו אסור באכילה מצד עצמו, רק ע"י שנבלע בו איסור ונאסר ולא שייך בו חומרא דדבר חשוב, ודבר שבמנין, כיון שאין איסורו מצד עצמו, והבלוע אינו דבר חשוב, או דבר שבמנין, עי"ד סי' ק"א ס"ב וש"ך שם סק"ד".

ח. איסורי הנאה.

1. למכור לגוי חוץ מדמי איסור שבהם [אם הוא בענין שאין לחוש שהגוי ימכרנו אח"כ לישראל] – ראשונים (בתוך הש"ך ס"ק ב'), ש"ך (ס"ק ב'), פ"ת (ס"ק ב'), כנה"ג (הג' טור אות א'), בית לחם יהודה (ס"ק ב'), כרתי (ס"ק ב', פלתי ס"ק א'), תגורת שמואל (ס"ק ד'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב'), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ב'), באה"ט (ס"ק א'), חכ"א (כלל ס"ג סעי' י"ב), חוו"ד (חי' ס"ק ב', בי' ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק ה'), ערה"ש (סעי' ז'), יד יהודה (הקצר ס"ק ג'), כה"ח (ס"ק ו'), בדה"ש (ס"ק ו').
- א) חד בחד [בלי ביטול ברוב].
- 1) אפילו דלא נתבטל מה"ת – פ"ת (ס"ק ב'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב'), זבחי צדק (ס"ק ו') כה"ח (ס"ק ז').
- 2) מחמיר – יד יהודה (הקצר ס"ק ג', הארוך ס"ק ג' ד"ה מעתה).
- ב) מוכר הכל ביחד – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב'), זבחי צדק (ס"ק ז'), כה"ח (ס"ק ט'), בדה"ש (ס"ק ו').
- ג) קשה, מחזיק לו טובה [ועוד, לא תחנם] – כרתי (ס"ק ב', פלתי ס"ק א'), פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק ב'), זבחי צדק (ס"ק ח'), בדה"ש (בי' ד"ה כל, עמ' ק"ו), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק י"ז).
2. מראי מקומות – מגדול עוז (מאכ"א פרק ט"ז הל' ג').
3. להוליד דמי האיסור לים המלח.
- א) מיקל – רשב"ם (בתוך הש"ך ס"ק ב'), לבוש (סי' תמ"ה סעי' ב').

ב) מחמיר [חוץ מע"ז] – תוס' (בש"ך ס"ק ב'), רא"ש (בש"ך ס"ק ב'), ר"ן (דף כב: ד"ה רבי), ש"ך (ס"ק ב'), כנה"ג (הג' טור אות א'), באה"ט (ס"ק א'), מג"א (סי' תמ"ה ס"ק ו'), בית לחם יהודה (ס"ק ב'), חק יעקב (סי' תמ"ה ס"ק ז'), כרתי (ס"ק ב'), רוב פוסקים), חגורת שמואל (ס"ק ד'), חכ"א (כלל ס"ג סעי' י"ב), חו"ד (חי' ס"ק ב'), מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק ג'), יד יהודה (הקצר ס"ק ט'), בדה"ש (ס"ק ה'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ק"ס, "שהלכה כהש"ך").

ג) הפסד מרובה מאוד.

- 1) מיקל – חק יעקב (סי' תמ"ה סוף ס"ק ב').
- 2) מחמיר – שעה"צ (סי' תמ"ז ס"ק א'), "והח"י כתב דבמקום הפסד מרובה מאוד המיקל לסמוך על היתר זה לא הפסיד ומשארי אחרונים לא משמע כן".
- ד) מראי מקומות – ערה"ש (סעי' ז'), הגר"א יפה"ן זצ"ל (מגיה על הריטב"א יבמות דף פא. הע' תתקע"ז, "שבע תירוצים מצאתי ע"ז ...").

ט. כשלא ניכר האיסור קודם שנתערב.

1. עי' סי' ק"ב סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

י. דבר שכאן אינו חשוב, אבל ברוב העולם חשוב.

1. מראי מקומות – פ"ת (סי' קי"ג), ברכי יוסף (סי' קי"ג), בדה"ש (בי' ד"ה כל, עמ' קט"ו).

יא. ז' דברים בזה"ז [אינם חשובים].

1. מחמיר – חסדי דוד (תרומות פרק ה' הל' י"א ד"ה עוד, "וז"ש הרמב"ם ז"ל בפט"ז ... דמוכח מדבריו שהדברים ששנו חכמים אסורין לעולם אפי' אינן חשובין השתא לדידן"), צפנת פענח (מאכ"א פרק ט"ז הל' ד', "עיין לקמן בהל' ט' מוכח מדברי רבינו דהני דברים נאסרו בכל מקום ור"ל דאף אם יהיה זמן שלא יהיו חשובים מ"מ נאסרו ולא בטל").
2. מיקל – נראה מהב"י, מוכרח מהערה"ש (סעי' ו').
3. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קס"א) – "שלענין הז' דברים החשובים עצמם, צ"ב אם שייך בזמן הזה".

יב. אפשר למכור בהפסד מועט.

1. מחמיר.

א) רש"י (יבמות דף פב ד"ה ולר"ל).

ב) פמ"ג (שער התערבות ח"ג פרק ב' ד"ה ודע דהר"מ) – "ודע דהר"מ ז"ל בפרק ו' מהלכות פסולי המוקדשין הלכה (כ"ג וכו' ד) כתב חתיכה חטאת טמאה בטהורות תעלה באחד ומאה ובחולין ימכר לכהנים וכתב הכסף משנה פירש רש"י בהפסד מועט למוכרן לכהן יע"ש. והנה וודאי בכל ביטול האיסורים כיון שנתבטל אף שאפשר למוכרן לעובד כוכבים בלי הפסד כלל אין צריך למכור ולא שמענו מעולם שיאמר אדם בהיפך זה ואמנם שם בהערל פירש"י [ד"ה דברי הכל] דלרבי יוחנן כיון דחתיכות דרכן למנות לפעמים משום הכי אין בטילה בהפסד מועט ולפי זה יצא לנו דין חדש אף להמחבר דפסק בסימן ק"י [סעיף א'] דבר שמונין תמיד נמי בטיל מכל מקום בהפסד מועט יודה דדרכו למנות נמי לא בטיל כברייתא דחתיכות בחולין ובה יש ליישב ההיא דסימן פ"ו ...".

ג) גליון מהרש"א (ריש סי' ק"י).

ד) דרכ"ת (ס"ק י"ז).

2. מראי מקומות .

א) הגר"א יפה"ן זצ"ל (מגיה על הריטב"א יבמות דף פא: הע' כ') – "האמת נראה לי דאדרבה מהרמב"ם מוכח דלא כהפמ"ג".

ב) בדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה ויש (ב'), עמ' קי"ג) – "וראיתי בפמ"ג בפתיחה ... ויש להעיר ע"ז דרש"י ביבמות שם כתב דחומרא זו היא רק באיסור דאורייתא כחטאת לזר, אבל באיסור דרבנן כגון תרומת פירות בטל שפיר וכדמוכח סוגיין שם, והרי ביצת נבלה נמי אינה אסורה אלא מדרבנן כמש"כ הש"ך שם בסימן פ"ו ס"ק ח', וצ"ע".

ג) מצד דבר שיש לו מתירים - עי' סי' ק"ב, לשיטות ומראי מקומות.

יג. חוזר וניעור.

1. מיקל – בדה"ש (ס"ק י"ב, ס"ק י"ט).

יד. דבר חשוב שלא נמכר במנין אלא ע"י אומד.

1. מיקל – פ"ת (ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק ט"ז), כה"ח (ס"ק כ"א).

2. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' א' ד"ה ויש, עמ' קי"ג).

טו. ראוי רק לגוי (אחר ביטול).

1. מראי מקומות – יד יהודה (הארון ס"ק א' ד"ה נסתפקתי).

טז. מראי מקומות – אנציקלופדיה תלמודית (כרך ו'), ערך דבר חשוב, עמ' תקפ"ט).

ה] דבר שבמנין.**א. דרבנן או דאורייתא.**

1. דרבנן – תוס' (ב"מ דף ו: ד"ה קפץ, "דהא דדבר שבמנין לא בטיל היינו מדרבנן"), א"ה (כלל כ"ה דין ז'), רשב"א (ח"א סי' רע"א, "ודבר שבמנין וחתוכה ראויה להתכבד בפני האורחים ובריה כולן דרבנן הן. דמדאורייתא חד בתרי בטיל"), א"ה (כלל כ"ה דין ז', "וודרכו לימנות..."), לבוש (סעי' א'), ט"ז (סי' ק' ס"ק א'), פ"ח (סי' ט', "דמידי דרבנן הוי"), כנה"ג (הג' טור ס"ק ט'), פ"ג (סי' ס"ט מש"ז ס"ק מ"ד ד"ה כתב), שואל ומשיב (רביעאה ח"ב סי' קל"ז), חכ"א (כלל נ"ג סעי' א'-ב'), ש"ח (מערכת ד' כללים אות ס"ו), בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה הא, עמ' קט"ו).
2. במקום מצוה – שואל ומשיב (רביעאה ח"ב סי' קל"ז), פרדס יוסף (ויקרא פרק כ"ג אות קי"א).
3. מראי מקומות – ריטב"א (יבמות דף פא. ד"ה א"ל, מגיה שם הע' תתקס"א), שאילת יעב"ץ (ח"א סי' קנ"ח).

ב. רק במינו או גם בשלא במינו.

1. רק במינו – א"ה (כלל כ"ה דין י"ז, "דשיל"מ וכ"ש שאר דברים שאין מתבטלין דקילי טפי דספיקו מותר שהן דווקא במינו אבל שלא במינו בטלין").
2. כמו לעיל, גבי דבר חשוב – בדה"ש (ס"ק ד', ציונים ס"ק ט').

ג. טעם.

1. יש ביטול – גמרא (דף ק.).

ד. מה הדין באיסור דרבנן.**1. מחמיר.**

- א) רמב"ן (יבמות דף פב: ד"ה ומ"מ) – "הא דאמר ר' יוחנן דדבר שבמנין נמי בטל בכל של סופרים לא קי"ל הכי אלא כהוא תנא דליטרא קציעות דאמר כל דבר שבמנין אפילו בדרבנן לא בטיל".
- ב) ריטב"א (יבמות דף פב: ד"ה והלכתא) – "מאי דאמרינן בסוגיין דדבר שבמנין בדרבנן בטיל, לית הלכתא הכי אלא כתנא דליטרא קציעות דאמר כל דבר שבמנין אפילו בדרבנן לא בטיל".
- ג) ס' התרומה (סי' כ"ז) – "אם נתערבה בשאר ביצים אינה בטלה ברוב כמו ליטרא קציעות דהוי דרבנן ואפילו באלף לא בטיל".
- ד) א"ה (כלל כ"ה דין א', דין ג') – "וה"ה כל ודאי איסור דרבנן שדרכו למנות אינו בטל אפילו באלף".
- ה) תרומת הדשן (ח"א סי' ק"ג) – "ודבר שבמנין אפילו שהוא איסור מדרבנן לא בטיל, כדפסק בספר התרומה אהיה דליטרא קציעות".
- ו) ב"י (ס"ק א') – "דהוי דרבנן ואפילו באלף לא בטיל".
- ז) כנה"ג (הג' טור ס"ק ה').
- ח) פ"ג (שפ"ד ריש ס"ק ב', סי' פ"ו ס"ק י', סי' ק' ס"ק י"א) – "ודע דבר חשוב אף דרבנן ואיסור אכילה לחוד לא בטיל הוא וכן הלכה דלא כפ"ת אות ג' וכ"כ א"ה כלל כ"ה ד"א והכנה"ג בהגהות הטור אות ה' דמנין אף מדרבנן לא בטיל".
- ט) מקור מים חיים (ריש סי' ק"א, אמנם פסק כר"י ע"ש).
- י) זבחי צדק (ס"ק ב').
- יא) בדה"ש (ס"ק כ"ו).

2. מיקל.

א) פ"ת (סוף ס"ק ג').

ב) עי' פלתי (סי' ק' ס"ק א' ד"ה ומה, סי' ק"א ס"ק ב').

3. תרי דרבנן.

- א) פ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ה') – "בחי' והגהות חת"ס לשו"ע יו"ד (קא) כתב דמשמע מרש"י ותוס' ביבמות דבתרי דרבנן לא הוה דבר שבמנין וה"ה חהר"ל, עכ"ד, והובאו דבריו בדרכי תשובה (סק"ג), וכ"כ בדעת תורה (סוסי' ק). ועי' במשמרת שלום בשם הפלתי".
4. מראי מקומות.

א) הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת ביצה דף ז. ד"ה אלא) – "ר' יהושע אומר אפילו יש שם ג' מאות פומין. והוא משום דחשיב דבר שבמנין ולא בטיל וזה תנא דס"ל דכל שדרכו לימנות לא בטיל ואף דפעמים אינו נמכר במנין. ויש לעיין דלפי"ז ר"מ ור"א דהך משנה ס"ל ודאי דאת שדרכו לימנות ולכך סברי דהנך פומין בטלים ברוב, ויקשה לר"ל דמפרש לעיל אליבא דר"מ דג"כ ס"ל כל שדרכו לימנות. וצ"ל דס"ל לחלק בין דאורייתא לדרבנן, דכל מאי דמחמיר דכל שדרכו לימנות הוא דוקא בדאורייתא אבל בדרבנן מודה דצריך שימכר תמיד במנין כדי שלא יתבטל. אבל ריו"ח ס"ל אליבא דר"מ דאף בדאורייתא אי פעמים נמכר שלא במנין יכול להתבטל. והיינו דמחלקותן דריו"ח ור"ל קאי דוקא אברייתא דכלאי הכרם וערלה דהוה דאורייתא".

ה. איסור רק באכילה ולא בהנאה.

1. מחמיר – פ"ג (שפ"ד ריש ס"ק ב'), בדה"ש (ס"ק כ"ז).

ו. כדי נטילה, כדי קליפה.

1. מיקל – גוב"ק (יו"ד סי' ל' ד"ה הא, "דידוע אם נאסר רק כדי קליפה או כדי נטילה לא אמרינן ראוי להתכבד ולא דבר שבמנין").
- ז. רק איסור מחמת עצמו (ולא מחמת דבר הבלוע).
  1. שע"ד (סי' מ"ב).
  2. הו"ד במהרי"ל (מנהגים, הלכות איסור והיתר משע"ד אות י"ד ד"ה וכן) – "כל דבר שאין האיסור מחמת עצמו הן ראוי להתכבד הן בריה הן דבר שבמנין אם נאסר מחמת דבר אחר בטל בס".
  3. ס' התרומה (סוף סי' ע"ו) – "הלא הנבלע אינו דבר שבמנין".
  - ס' התרומה (ע"י סי' נ') – "וכן ביצה כשרה שנאסרה מחמת בליעת איסור ונתערבה באחרות בטלה ואינה קרויה דבר שבמנין וצריך עיון".
  4. רוקח (סי' ת"פ).
  5. מהר"י ברונא (סי' קנ"ו) – "קיימא לן כלי שנאסר מחמת בליעת האיסור לא חשיב למהוי חתיכה הראוייה להתכבד, ולא דבר שבמנין, כ"א דבר הנאסר מחמת עצמו כמו חתיכה נבלה או כה"ג, והכי איתא בשערים ובמרדכי ובאשירי".
  6. או"ה (כלל כ"ה דין ג') – "ובדבר שבמנין ושאר הצדדין שאין מתבטלין אין נפקות' אם נוצר באיסורו א"ל כמו בברי' רק שלא יהא איסורו ע"י בליעה והכי הוי איסורו מגופו ולא מבליעת איסור".
  7. תו"ח (כלל מ"ב דין ב').
  8. יש"ש (או"ש כלל מ"ב ס"ק ג').
  9. כנה"ג (הג' טור ס"ק י"א, ע"י ס"ק ו').
  10. מג"א (סי' תנ"א ס"ק ל"ז) – "אם נתערבו בטלות דלא הוי דבר שבמנין כיון שאין איסורו מחמת עצמו".
  11. פמ"ג (סי' ק"ב מש"ז ס"ק ח', סי' ס"ט מש"ז ס"ק מ"ד ד"ה כתב) – "וכלי לא הוה מנין דאין איסורו מחמת עצמו ובכל דברים החשובים בעינין איסור מעצמו".
  12. ח"א (כלל כ"ה סעי' י"ט) – "כיון דאין איסורו מחמת עצמו רק מן הבלוע, ואם כן לא הוי דבר שבמנין ובטלות".
  13. חיים וברכה (אות ש"כ, אות שכ"ב) – "שאינו אסור באכילה מצד עצמו, רק ע"י שנבלע בו איסור ונאסר ולא שייך בו חומרא דדבר חשוב, ודבר שבמנין, כיון שאין איסורו מצד עצמו, והבלוע אינו דבר חשוב, או דבר שבמנין, עיו"ד סי' ק"א ס"ב וש"ך שם סק"ד".
  14. ערוגות הבושם (סי' צ"ז ס"ק ד').
  15. שעה"צ (סי' תמ"ז ס"ק קמ"ז, ס"ק קמ"ח) – "ואף דהמצה היא ככר שלם לא מקרי דבר שבמנין, כיון דאין איסורו מחמת עצמו אלא מחמת בלוע".
  16. אורח ישראל (סי' כ"ה אות ו').
  17. האם מוקצה של בסיס נחשב כמו איסור מחמת עצמו או כמו איסור בלוע.
    - (א) איסור בלוע.
      1. משנת יוסף (ח"ה סי' ע"ו אות ד').
      2. ע"י אורח ישראל (סי' כ"ה אות ו', אות ט') – "צלחת זו איננה אסורה מחמת עצמה, אלא אר"י הוא דרביע עלה ויומא קא גרים, מסתבר לומר, שבוה לא אמרינן דבר שבמנין לא בטיל, כי אין הצלחת אסורה בעצמותה, אלא מוטל עלי' דין בסיס לדבר האסור, וכיון דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא, אבל בגלל זה שבתור צלחת הוא חשובה משום דבר שבמנין, לא מסתבר שהאסור הרובץ עלי' לא בטיל, כך נלע"ד, לכך נלע"ד דכן הי' מותר להשתמש בצלחות ... וצ"ע".
    - (ב) איסור מחמת עצמו.
      1. מגילת ספר (ענינים באו"ח, סי' י"ב ד"ה ועדיין) – "מעשה באחד שערך שמחה משפחתית ושכר אולם לשבת, ובע"ש הדליקו האורחים את הפמוטות על אחד הכסאות, ובליל שבת לאחר הסעודה בא הנכרי העובד שם לסדר את המקום והסיר את הפמוטות מהכסא ונתערב הכסא בין יתר הכסאות, ונתעוררה שאלה האם מותר לטלטל את הכסאות היות ומעורב בהם כסא אחד שנעשה בסיס לדבר האסור, ואין לומר דאותו כסא בטל ברוב, שהרי ביצה שנולדה ביו"ט ונתערבה באלף כולן אסורות דהוי דבר שיש לו מתירין, והוא הדין הכא ... יש לדון דאינו בטל מטעם אחר, דהרי כסא הוא דבר שבמנין, ותמיד נמכר הוא רק במנין, והוי 'את שדרכו להמנות' ולדעת הרמ"א בסי' ק"י סעיף א' אינו בטל, וא"כ כל הכסאות אסורים בשימוש. וחכם אחד רצה לטעון דמאחר והכסא אינו מוקצה מחמת עצמו אלא רק מחמת שהוא נטפל לשלהבת אינו נחשב לדבר שבמנין, וקצת דוגמא לזה מהמבואר בראשונים ובשו"ע יו"ד סי' ק"א סעיף ב' דחתיכת בשר של היתר הבלועה מדם או משאר איסורים ונתערבה בחתיכות אחרות דלא נידון כחתיכה הראויה להתכבד, אפילו להסוברים חתיכה עצמה נעשית נבילה אפילו בשאר איסורים, ומוכח דאף שהחתיכה עצמה נחשבת לחתיכת איסור מ"מ הואיל ואין איסורה מחמת עצמה אלא רק מחמת הטעם שבלוע בה אין לה חשיבות שלא להתבטל, והוא הדין בנידון דידן. אבל באמת יש לחלק, דבאע"פ של שאר איסורים אין הפירוש שחתיכת הבשר נחשבת לחתיכת איסור בעצמותה, אלא הפירוש שדנים את כל טעם החתיכה כאילו הוא טעם של דם הואיל ובלוע בה טעם של דם, וכדמוכח גם בתוס' בחולין ק"ח ע"ב דנקטו שתבלין הבלועים מדם או מחלב ונפלו לקדירה מתבטלין בשישים ואע"ג דנותנים טעם אפילו באלף מותרים דאינו חמור מהאיסור הבלוע בה עכ"ל, ובוה מובן גם מדוע נקטו הראשונים דאינו נחשב לחתיכה הראויה להתכבד, כיון שאין החתיכה בעצמותה נאסרת אלא רק רואים את כולה כאילו טעמה הוא טעם האיסור הבלוע בה, משא"כ בנידון דידן שהכסא בעצמותו אסור מחמת היותו בסיס לדבר האסור, והיות והוא דבר שבמנין אינו בטל".

(ג) דעת הגריש"א זצ"ל.

- (1) הגריש"א זצ"ל (מלאכת שמואל סי' א' אות י' ד"ה ועוד) – "שאלתי למרן זצ"ל האם יש להתיר בכסא חשוב משום דדומה לחתיכה שבלעה איסור דכתב השו"ע בסי' ק"א דאפי' אם חתיכה נעשית נבלה מ"מ אין כאן דין חתיכה הר"ל כיון דאין החתיכה אסורה מחמת עצמה, ושואל גם כסא הנאסר מדין בסיס למוקצה נידון כאינו אסור מחמת עצמו. והשיב מרן דזה נקרא אסור מחמת עצמו, ושאלו קמיה למה. והשיב מרן 'סוף סוף זה מוקצה'".
- (2) הגריש"א זצ"ל (זרע שמואל הע' קנ"ט) – "ושמעתי מרי"ב של' שהיה מעשה שהנשים הדליקו נרות על כסאות ונמצא שהכסאות הם בסיס לדבר אסור. וביום השבת נמצא שהפועלים הסירו הנרות וערבב הכסאות עם אחרים. שלמעשה ר' אלישיב (של' [זצ"ל] מסופק בדין זה אם בסיס לדבר אסור נחשב כאיסור מחמת עצמה, וא"כ אסור להשתמש בכל הכסאות שדבר שבמנין הוא".
- (3) הגריש"א זצ"ל (אהל יעקב, מכתב, א' חנוכה תשפ"ב) – "רציתי להוסיף לכם לגבי הנידון של דבר שבמנין במעשה עם הכסאות שהתערבו אחרי שאשה הדליקה נרות שבת על גביהם, רב בן ציון קוק שליט"א בדק במחשב שלו וראה שלמעשה לפני כעשרים שנה הוא שאל את הגרי"ש והוא השיב לו שבאמת סומכים על הצ"ח כידוע, ולגבי דבר שמנין הוא באמת אחז שהוא דבר שאינו אסור מחמת עצמו, ממילא אין דין דבר שבמנין. וכמ"ש בספר היקר דור המלקטים בשם משנת יוסף ואורה ישראל, ודלא כמ"ש בספר מלאכת שמואל".
- (ד) עוד מראי מקומות - עי' לקמן "כיסא", לשיטות ומראי מקומות.
18. מראי מקומות – מנחת יצחק (ח"ה סי' ס' ד"ה אמנם).

ח. כשלא ניכר האיסור קודם שנתערב.

1. עי' סי' ק"ב סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.
- ט. איסור שאינו קבוע עליו [שהוא דבר שיש לו מתירין].
1. מיקל – פרישה (סי' ק"ב ס"ק ב').
2. מחמיר – ט"ז (סי' ק"ב ס"ק ב'), "בין שלימה. פירוש שהיא בלאו הכי אינה בטילה דהוה דבר שבמנין ולא בטיל כמה שכתוב בסי' פ"ו וקמ"ל כאן דלא תטעה לומר שהביצה שלימה אין בה אלא חומרא דדבר שבמנין קמ"ל דיש שם ג"כ חומרא דיש לו מתירין ונ"מ לענין ספק כמו שנזכיר בסמוך. ובפרישה האריך בשביל זה בחנם", יד יהודה (סי' ק"ב הארוך ס"ק ג'), "דמבואר בהפוסקים דגם בזה שייך דבר שבמנין".
3. מראי מקומות – פמ"ג (סי' ק"ב מש"ז ס"ק ב'), הג' רע"א (סי' ק"ב על מש"ז ס"ק א'), פמ"ג השלם (סי' ק"ב מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ט"ז).
- א) נ"מ: בסיס שהסירו ממנו המוקצה, ונתערב באחרים [כגון הניח נרות שבת על כסא, ולאחר הסעודה בא נכרי לסדר את המקום, והסיר את הפמוטות מהכסא ונתערבו הכסאות] - עי' לקמן "כיסא".
- י. ראוי רק לגוי (אחר ביטול).
1. מחמיר – חו"ד (סי' ק"א בי' ס"ק א').
2. מראי מקומות – יד יהודה (הארוך ס"ק א' ד"ה נסתפקתי).
- יא. מראי מקומות – אנציקלופדיה תלמודית (כרך ו', ערך דבר שבמנין, עמ' תרצ"ב - עמ' תרצ"ח).
1. טוב טעם ודעת (תליתאי סי' ר"ג) – "ואין לומר דגם זה לא הוה דבר שבמנין כיון שמוכרין לפעמים חתיכה מהם. זה אינו דדוקא דבר שדרכו למנות רבים יחד או שנים מהם אם קצתם נמכרין יחד כמו סל מלא בצים, בזה לא נקרא את דרכו למנות. אבל לא מה שנמכר חתיכה מאחד מהם אבל לא שנים יחד ויותר, דודאי חתיכה אי אפשר למנות רק כיון דעכ"פ שנים ויותר אין נימנין יחד למכור באומד הוה דבר שבמנין".
2. הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת חולין ריש דף ק.). – "הנה הא דכל שדרכו לימנות ואת שדרכו לימנות תליא בכל מקום לפי מה שנהגו, ואם במדינה זו הוה כל שדרכו אינו בטל אף דבמדינה אחרת הוה 'את שדרכו'. ולפ"ז צ"ע מאי פריך הא שפיר י"ל דמתני' איירי במקום שמוכרים כולם במנין, ומשמע דליכא מציאות דימכרו חתיכות דוקא במנין".
3. פשט ברש"י (זבחים דף עג., או ביצה דף ד.).
- א) שפת אמת (ביצה דף ד.). – "אך מה דפי' רש"י דכיון דאינו ניכר לא חשוב דבר שבמנין [ואפי' לר"י אליבא דר"י בטל] לא נתברר לי טעמא דמילתא ולולי דבריו הי' אפ"ל דסיפא דדרסה בעיגול לא קאי אלא אליבא דר"מ דבעיגול שא"י מקומו לכו"ע מצטרפין התחתונים לבטל אבל לר"י לענין דבר שבמנין צ"ע הטעם".
- ב) מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ביצה דף ד. ד"ה אמר, "ולא ידעתי למה נדחק בזה בשפ"א").

ו) חקירות, שאלות.

- א. דבר הנמכר במשקל, האם הוא דבר שבמנין.
1. אינו נכלל בדבר שבמנין.
- א) תרומת הדשן (ח"א סי' ק"ג) – "לא מיקרי דבר שבמנין אלא דבר שמוודין אותו בשוק במנין ולא במשקל ובאומד, ובהכי ניכר שהוא דבר חשיב, ולכך לא בטל. אבל הני נרות נהי נמי דמדליקין אותן במנין, מ"מ אם היו נמכרים מן החנות ממקום שמוכרין

רוב דברים במשקל, כמו בארץ לועז, היו נמכרין במשקל לצורך תשמיש, ולהכי לא הוּו מדברים החשובים ובטל ברוב. והדלקה במנין זהו מטעם חובת המצות שכך מצותו".

1) הו"ד תרה"ד [עם הלשון של משקל] – דר"מ (ס"ק ב'), ט"ז (סי' תרע"ג ס"ק ו'), מג"א (סי' תרע"ג ס"ק ט'), פמ"ג (סי' תרע"ג א"א ס"ק ט'), הגר"ב פרנקל זצ"ל (סי' תרע"ג), מ"ב (סי' תרע"ג ס"ק כ"א).

ב) רבינו ירוחם (נתיב ט"ו ח"ה אות כ"ט, קל"ט-ב') – "אם לפעמים מוכרים אותו באומד ובמשקל בטל וזהו את שדרכו לימנות שנינו. וי"א דכיון שלפעמים נמכר במנין אפילו שלפעמים נמכר באומד ובמשקל לא בטיל וזהו כל שדרכו לימנות שנינו".

ג) בנימין זאב (סי' שכ"ג ד"ה ובתשובה) – "אבל אם לפעמים נמכר באומד או במשקל בטל והיינו כר' יוחנן ... וכיון דבהמות דלנדון דידן פעמים נמכרין באומד ולפעמים במשקל ואין דרכן מיוחד להם לא הוּו דבר חשוב שלא ליבטל אלא מבטלינן להו והיינו את שדרכו לימנות שנינו".

ד) רב פעלים (ח"א יו"ד סי' כ"ג ד"ה אמנם) – "לכאורה דלא שייך בהם ביטול ברוב, משום דפה עירנו דרכם למכור הריאות במנין ולא במשקל".

ה) יד יהודה (הקצר ס"ק ד', סי' ק"א הקצר ס"ק כ"ז).

ו) עי' הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק ז' אלול תשרי תשס"ז) – "שאלה: דבר שמוכרו במשקל, האם הוא נכלל בדבר שבמנין ואינו בטל אפילו באלף. תשובה: בזבחים ע"ג א' משמע לכאן בטל".

ז) רועה בשושנים (סוף אות י"ד).

2. מסופק – בדה"ש (ס"ק כ"ה, בי' ד"ה וחביות עמ' ק"ט, עי' ד"ה ובעיקר עמ' רל"ו, לישנו מובא לקמן).

א) שו"ר המלואים לבדה"ש (כאן) – "אמנם שוב הראו לי שבתה"ד סימן ק"ג כתב להדיא דמשקל לא הוּו דבר שבמנין ע"ש".

3. יש לעיין אם אין ראייה לצירוף שקונה ע"פ משקל, רק לצירוף שמשלם ע"פ משקל [פי', פירות לא קונה על פי משקל אלא משלם ע"פ משקל. משא"כ אגוזים, קונה ע"פ משקל, שאמר חצי קילו], וצ"ע.

ב. מדה, אם הוא כמו במנין.

1. אינו נכלל בדבר שבמנין – יד יהודה (הקצר ס"ק ד'), רועה בשושנים (סוף אות י"ד).

2. מסופק.

א) בדה"ש (ס"ק כ"ה, בי' ד"ה וחביות עמ' ק"ט) – "ויש להסתפק בדבר שאינו מוכרו במנין אלא במשקל או במדת הנפח שלו מי הוּו נמי חשיב כדבר שבמנין ודבר שבמנין בא לאפוקי רק דבר הנמכר באומד בלא דקדוק באיזושהו אופן של מדידה וכגון שמוכר סל מלא ביצים בלי דקדוק במספרם או במשקלם או שמא רק כשנמכר דרך מנין הוא דחשיב ומלשון הש"ך שהבאנו בס"ק כ"ב שהדגיש שאינו נמכר באומד נראה יותר כלשון ראשון ועדיין צ"ע".

ג. דבר הנמכר יחודי ממש.

1. מיקל.

א) מהר"י ברונא (סי' נ"א) – "שאל מהר"י מרפור"ק יצ"ו נר חנוכה שנערב בנרות של חול אי בטלי או לא דשמה חשוב כדבר שיש בו מנין ואפי' באלף לא בטיל (ביצה ג ב). וכן הגיד לי הח"ר ליוו"א מפסא"ו ותו לא מידי. והיה נר' דלא הוּו דבר שבמנין אלא כגון ביצים וכה"ג, דלא רגילין למכור א' א' רק שנים או ג' או כה"ג, דצריך מנין. אבל כל מילי דרגילין למכור א' א' לא חשיב מנין. וראיה מבעלי חיים דדרכו למכור א' א', ומ"מ אי לאו טעמ' משום דבעלי חיים אינם בטלים הוּו אמינא דבטלי".

2. מחמיר.

א) מהרש"ל (או"ש סי' מ' ס"ק ג') – "דלא חשיב דבר שבמנין מאחר שמוכרין תרנגולת על הרוב פעמים ביחידות לא שייך כאן דבר שבמנין".

אבל ביש"ש (פרק ז' סוף סי' נ"א הוא מסיים להחמיר) – "שוב מצאתי בתשו' מהררי"ב טעם אחר הא דתרנגולת לא חשיב דבר שבמנין, מאחר שמוכרין התרנגולות רוב פעמים ביחידות, אין שייך כאן דבר שבמנין, ותדע, שהרי שור הנסקל מסיק התלמוד (זבחים ע"ג ע"א) דלא בטיל משום שהוא בעל חי ותיפוק ליה משום שהוא דבר שבמנין, אלא ש"מ מה שמוכרין ביחידות לא קרי דבר שבמנין, ע"כ מצאתי, ובודאי לא עיין בפרק בתרא דע"ז (ע"ד ע"א), דמסיק להדיא דשור הנסקל דבר שבמנין הוא".

ב) דרישה (סי' ק"א סוף ס"ק ג').

ג) מנחת יעקב (כלל מ"ב ס"ק א') – "ולענין דינא גם מהרש"ל עצמו כתב שם שאין לסמוך אשינוי ואין להקל בדבר שאין לו הכרע".

ד) שערי בינה (בשע"ד כלל מ' ס"ק ב', ע"ש).

3. מראי מקומות – בית הלוי (ח"ב סי' ל"ה אות ח').

ד. תרנגול בנוצתה: מחוסר תיקון גדול, דבר מאוס.

1. אינו נכלל בדבר שבמנין.

א) יש"ש (או"ש סי' מ' ס"ק ג', חולין פרק ז' סי' נ"א) – "ואינו דומה לרגלים שלא נטלו טלפיהם דלקמן דמשמע אי הוּו דבר שבמנין לא הוּו בטילה אף שאינה ראויה לאכול מחמת מאוס, שאני התם שאין מחוסר תיקון גדול".

ב) ש"ך (סי' ק"א ס"ק ז') – "שמחוסר תיקון גדול כ"כ לא הוּו נמי דבר שבמנין".

ג) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ג) – "וכן הלכה".

ד) באה"ט (ס"ק ו').

ה) חו"ד (סי' ק"א ח"א ס"ק ו') – "וגם דבר שבמנין לא הוּו, כיון שמחוסר תיקון גדול, ש"ך [ס"ק ז']".

- (ו) חכ"א (כלל נ"ג סעי' י"ז) – "שמחוסרין מעשה גדול אינו חשוב לא דבר שבמנין ולא חתיכה הראויה להתכבד".
 (ז) ישועות יעקב (סי' ק"א ס"ק ו').
 (ח) ערוגת הבושם (סי' ק"א ס"ק ד').
 (ט) דרכ"ת (סי' ק"א ס"ק ל"ה).
 (י) בדה"ש (ס"ק כ"ח, סי' ק"א ס"ק ל"ג).

1) משום שמחוסר תיקון גדול – יש"ש (או"ש סי' מ' ס"ק ג' [לשונו מובא לעיל], חולין פרק ז' סי' נ"א [לשונו מובא לקמן]), ש"ך (סי' ק"א ס"ק ז', לשונו מובא לעיל), מנחת יעקב (כלל מ"ב ס"ק א'), באה"ט (ס"ק ו'), פמ"ג (סי' ק"א שפ"ד ס"ק ז'), חו"ד (סי' ק"א ח"י ס"ק ו', לשונו מובא לעיל), חכ"א (כלל נ"ג סעי' י"ז, לשונו מובא לעיל), ע"י בדה"ש (ס"ק כ"ח), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קס"ב).

2) משום דהוי דבר מאוס – ב"ח (סי' ק"א ס"ק ד' ד"ה פסק), מנחת יעקב (כלל מ"ב ס"ק א'), פמ"ג (סי' ק"א שפ"ד ס"ק ז', "והכין הלכתא דבנוצה לא הוה לא מנין ולא ראויה להתכבד כיון דמאוס הוא אף מנין לא הוה דלא הוה מנין אלא דבר בינוני לא מאוס ולא ראויה להתכבד"), ישועות יעקב (סי' ק"א ס"ק ו'), מגדים חדשים (סי' ק"א אות ה'), בדה"ש (ס"ק כ"ח), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קס"ב, "בפמ"ג ש"ד ס' קא סק"ז שכתב וז"ל דלא הוי מנין אלא דבר בינוני לא מאוס ולא ראויה להתכבד עכ"ל. ושמעתי מרי"ב של שכן ההלכה").

3) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק כ"ח, סי' ק"א ס"ק ל"ג).

2. הוי דבר שבמנין.

א) פלתי (סי' ק"א ס"ק ה', מטה יהונתן שם על סעי' ג').

ב) ע"י טוב טעם ודעת (תליתאי סי' ר"ג) – "אין הפסד מרובה אסרתי..."

ג) זכרון אברהם (בס' מגדים חדשים סי' ק"א אות ה').

ד) ערה"ש (סי' ק"א סעי' י"ז) – "ויש בזה שאלה דאיך כתב דתרנגולת בנוצתה בטילה נהי דבטילה מטעם חתיכה הראויה להתכבד מ"מ הא הוה דבר שבמנין ואיהו פסק לקמן סי' ק"י דאת שדרכו למנות אינו בטל וי"א דכל שמחוסר מעשה גדול גם דבר שבמנין לא הוה כמו שאינה חתיכה הראויה להתכבד [ש"ך סק"ז בשם רש"ל ומנ"י] והדברים מתמיהים איזה ענין הוא לדבר שבמנין ויותר נראה כמ"ש אחד מהגדולים דזה מיירי במקום שלפעמים מוכרין אותן שלא במנין אבל במקום שמוכרין רק במנין כמו בזמנינו ודאי דלא בטיל מטעם דבר שבמנין [כרו"פ סק"ה] ולפ"ז לדידן אינה בטילה וגרוע מחתיכה גדולה שלפעמים גם בזמנינו מוכרין שלא במנין אבל תרנגולת בנוצתה וכ"ש כבש בעורו ודאי דהוה דבר שבמנין ולפי דעת רבינו הרמ"א בס"י ק"י אינו בטל את שדרכו למנות".

3. מראי מקומות – רמ"א (תו"ח כלל מ' דין ג'), ש"ך (ס"ק י"ג), בנה"ג (הג' תור אות י"ח), מנחת יעקב (כלל מ' ס"ק ו'), דרכ"ת (ס"ק י"ט).

א) מגדים חדשים (סי' ק"א אות ה') – "ולדינא צ"ע בזה והבוחר יבחר".

ב) לכאורה תלוי בהשאלה לקמן: אם הוא סיבה, או סימן.

ה. חשיבות דבר שבמנין: סיבה או סימן.

1. נראה שהוא סימן.

א) רש"י (ביצה דף ג: ד"ה כל) – "כל שדרכו למנות שנינו. במשנת ערלה, כדלקמן דלא בטיל, משמע: כל דבר שיש בני אדם המקפידין עליו מפני חשיבותו למוכרו במנין, ביצה נמי, הרבה מוכרין אותה במנין".

ב) ר"ש (ערלה פרק ג' משנה ו') – "שהיה רבי מאיר אומר את שדרכו למנות מקדש. שאין אדם מוכרו בלא מנין מתוך חשיבותו".

ג) ח"י רא"ה (חולין דף ק.) – "התם למאן דאמר את שדרכו לימנות שנינו. פ"י, דברים המיוחדים לימנות מתוך רוב חשיבותן".

ד) רע"ב (ערלה פרק ג' משנה ז') – "שאין אדם מוכרו אלא במנין מפני חשיבותו".

ה) גר"ז (סי' תמ"ז סעי' כ') – "פירוש שצריך למכרו במנין מחמת חשיבותו ואינו נמכר באומד כמו שדרך למכור דברים שאינן חשובין".

ו) שעה"צ (סי' תמ"ז ס"ק ק"מ) – "פ"י שצריך למכרו במנין מחמת חשיבותו ואינו נמכר באומד".

2. מראי מקומות.

א) יש"ש (או"ש סי' מ' ס"ק ג') – "ויש להקשות אמאי מתירין התרנגולת מטעם הנוצתם לפי שאינה ראויה להתכבד תיפוק ליה משום דבר שבמנין ... ונ"ל מאחר שהטעם שדבר שבמנין לא בטיל הו' משום חשיבות ... א"כ תרנגולת (ר"ל כשהיא שחוטה) והיא בנוצתה תרתי לריעותא לא חשיבה ובטילה. ואין להקשות א"כ מאחר דתלוי הכל בחשיבות החתיכה א"כ דבר שבמנין למאי מהני ... ולק"מ דבודאי כל דבר שבמנין לא בטל כלל אפי' אינו ראויה להתכבד מצד עצמו רק אינו מאוס עתה וראוי לאכול כמות שהיא בלי חיסור מעשה ותיקון גדול ... א"כ נתקלקל חשיבותה לגמרי ובטל. א"נ ...".

יש"ש (חולין פרק ז' סי' נ') – "והיכי שנתערב הכרכשתא כתב המרדכי בפ"ק דביצה (סימן תרמ"ז) בשם ר"ת דבטילה, משום דאינו חשיב, משום דקרבים לאו בני מיכל נינהו, וגם אינה ראויה לאכול אלא ע"י מילוי כו', נ"ל לנהוג כוותיה, ואף שהאידינא אין רגילין למכור אותם אלא במנין, מ"מ מאחר שאין דרכן לאכול כלל בכל המקומות שלנו, אלא ע"י מילוי, א"כ אינו דומה לשאר חתיכות, הראויות לאכול כמות שהוא, וגרע חשיבותה, ולא מהני ליה דבר שבמנין, אף שבקורקבן היה מהני דבר שבמנין, אף על פי שאינה ראויה להתכבד לפני האורחים, כדמשמע לעיל, שאני התם, אפי' אינשי יקירי לא אכלי, מ"מ סתם בני אדם אכלי, מה שאין בה בכרכשתא, שאין אוכלין אותה שום אדם, אם כן נתקלקל חשיבותא לגמרי".

יש"ש (חולין פרק ז' ס' נ"א) – "וכמ"ש הרא"ש לקמן בסי' נ"ג, וא"כ היכא שהענין נמאס ונתקלקל מחשיבות שלו, ראוי להתיר, כגון כבש שלא הופשט, ותרנגולת בנוצתה, שאינן ראויין כלל, בטל החשיבותא מכל וכל, ולא נקרא נמי דבר שבמנין".

(ב) דעה ברורה (יוסף דעת סעי' א' ד"ה דבר) – "הנה, חשיבות דבר שבמנין הוא בגלל שמונין אותו דזה גופה מחשיבו וא"כ בזמנינו שמוכרים כמעט כל דבר במנין מדוייק ולא באומד לא יתבטל שום דבר. אכן, כד נעיין בזה אין הדבר כן שמנין מהני שלא יתבטל דוקא בדבר החשוב קצת אלא שאינה ר"ל ולזה מהני חשיבותא דמנין אבל דבר שאינו חשוב כלל לא מהני מנין, דטעם מנין הוא משום חשיבות. וכן מבואר ברש"ל (או"ש סי' מ"ב ד"ה דהואיל. וע"ע פרק גה"נ סי' נ"א) וז"ל ונ"ל מאחר שהטעם שדבר שבמנין לא בטל הוא משום חשיבותא והוי כמו חהר"ל כדמשמע להדיא באשר"י פגה"נ א"כ תרנגולת והיא בנוצתה, תרתי לריעותא לא חשיבה ובטילה, וכן ממש"כ המרדכי דכרכשתא בטל כיון שאין אוכלים אותו אלא ע"י מילוי מבואר דצריך שיהיה לו קצת חשיבות בפנ"ע ואז מהני דבר שבמנין משא"כ בחשוב הרבה הוי חהר"ל ובאינו חשוב כלל בטל גם כשמונים אותו. (ואין לומר דשאני תרנגולת שנתקלקלה משא"כ דבר שלעולם לא היה חשוב דכרכשתא לא נתקלקל אלא דאין לו חשיבות כלל)".

ו. אם צריך להיות דבר שבמנין עכשיו.

1. מיקל – יש"ש (חולין פרק ז' ס' נ"א), "אין רגילות כלל למכור בהמה או עוף שחוטין קודם הפשט' ואע"פ שלאחר הפשטה יהיו ראויין למכור" מ"מ עכשיו אין ראויין לכן אינן קרויין דבר שבמנין", בדה"ש (סי' ק"א ציונים ס"ק ע"ה).
2. צ"ע שאר סתימת הפוסקים.
3. נ"מ בעוף חיה, אם גם הסתכל בעוף מבושל.
4. צ"ע, אם להסתכל גם מהחברה [wholesale, retail]. ה"ה מה שמוכר בקיבוץ.

ז. רוצה מנין, אבל משלם לפי משקל.

1. מסופק – הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי).
2. נחשב דבר שבמנין.
3. מעדני אשר (סי' קכ"ח) – "וכמו כן ישנם דברים הנמכרים במשקל ולכאורה דינם כדבר שבמנין. דהנה גם בדברים הנמכרים במשקל לפעמים חשוב לקונה גם מנין היחידות ולא רק המשקל, וכגון הקונה שרשרת זהב, שהוא מעונין בשרשרת אחת ולא בזהב במשקל מסוים שיכול לבוא גם שלא בצורת שרשרת, וכן הקונה עופות שחוטים למאכל, דחשוב לו שיהיו בעופות כך וכך מנות אלו ואלו שיוכל לחלקם לבני ביתו, ולא די לו במה שקונה משקל מסוים של בשר עוף. בכגון זה לכאורה המכירה היא מכירה של יחידות, ורק משום שיש הפרשי כמויות גדולים בין יחידה ליחידה, אין מנוס אלא מלמכור את היחידות לפי משקל, אבל דעתם של בנ"א היא בעצם על היחידה ולא על המשקל. ורק כשאין דעתם על היחידות אלא רק על הכמות כגון כמכירת בשר מקרי דבר שבמשקל".
3. אינו נחשב דבר שבמנין.
4. עי' רועה בשושנים (אות י"ד) – "והנה בימינו אף שמוכרים ביצים במנין נלענ"ד דאין זה נחשב דבר שבמנין, דאף שמוכרים מנין של שלושים שלושים מ"מ איכא מספר על הביצים, והמספר הוא סימן על משקלו, ונמצא שבאמת נמכר הביצה במשקל, ומה שלא מוכרים אותם במשקל מדויק אלא במשקל ערכי, היינו משום שא"א למכור כמות של ביצים במשקל מדויק באופן שיועיל, והצורה הטובה ביותר היא בתבניות במשקל שווה בערך לכל ביצה, ומה שאז קונה ביצים במנין היינו משום שכל אחד היה קונה את כמות הביצים שרצה, אבל היום שמוכרין ביצים בתבניות, נראה דאכתי לא הוי בגדר של דבר הנמכר במנין, דא"א לקנות כמה ביצים שרוצים אלא לפי תבנית".
4. ציורים - חתיכות עוף, ועוד.

ח. קונה לפי מנין [ולאו דוקא רצה מנין, אלא רצה המשקל], אבל משלם לפי משקל.

1. אינו נחשב דבר שבמנין.
2. בדה"ש (בי' ד"ה וחביות, עמ' ק"ט) – "ביד יהודה בס"ק ד' ... וכפי הנראה שלפי דבריו גם בכל שאר המשקאות יש לומר כן בימינו שנמכרים הבקבוקים תמיד במנין, מיהו מסתימת הפוסקים שהבאנו בפנים משמע קצת שדעתם להקל בכל זה ואף ביינות החשובים ואף למה דקיי"ל כהרמ"א ויש לפרש בטעמם דאף שמונים מספר הבקבוקים אין זה דבר שבמנין אלא דבר שבמדה שבכל בקבוק הרי יש כמות מסויימת של המשקה ומונים מספר הבקבוקים לדעת הסך הכל של כמות המשקה הנמכר אבל אין ענין בעצם במספר הבקבוקים".
3. מעדני אשר (סי' קכ"ח) – "ושמעתי סברא דישנם דברים הנמכרים במנין, ואע"כ לכאורה דינם כדברים הנמכרים במשקל, ובטלים. דהנה כיום דרכם של רוב מוצרי המזון להמכר באריזות אחידות בעלי משקל זהה, ועל כן יש מקום לומר דאע"פ שצורת המקח וממכר הוא במנין האריזות, מ"מ כיון שלכל אריזה יש אותו משקל מדויק, אין זו אלא מכירה במשקל, ורק בכדי להקל על אופן השיווק שלא יצטרך כל מוכר לשקול ולארוז בנפרד לכל קונה, לכך עשו עבורו במפעל את עבודת השקילה והאריזה, אך באמת זו מכירה של כמות ולא מכירה של יחידות. ורק דבר שאין משקל היחידות שלו זהה תמיד (או אפילו אם הוא זהה אבל אין דעתם של בנ"א ע"ז כלל) כגון ביצים או טיטולים או צמידים מפלסטיק, מקרי דבר שבמנין".
3. הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי).
2. ציורים - מלפפון, קופסאות שימורים, ועוד.

ט. דבר שמוכר בהבילה (group, unit).

1. דבר שבמנין.

(א) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ס"ד, עמ' שפ"ד) -

an object that is sold solely by unit is considered prominent and cannot become batel when mixed into its own type. For example: a whole egg of a non-kosher bird that became mixed into other kosher eggs is not batel b'rov since eggs are sold by unit (a dozen).

2. ציורים - חבילת מסתיק, טיטולים, ועוד.

י. נראה הגדר:

1. שאם הפעולה יכול להתפרש ע"י ב' דרכים, אזלינן בתר כוונתו.
2. ולכן כשרוצה מנין, הגם שמשלם לפי משקל, הוי דבר שבמנין [כמו חתיכות עוף].
3. משא"כ כשרק קונה לפי מנין, אבל רוצה המשקל, ומשלם לפי משקל, אינו דבר שבמנין [כמו מלפפון].
4. אמנם, אם רוצה מנין ומשלם לפי המנין, הגם שלא רצה דוקא המנין אלא המשקל, עדיין הוי דבר שבמנין. [דאל"כ, איך אפ"ל שבזמן הראשונים ופוסקים היה ביצים את דרכו למנות, הרי פעמים שרצה המשקל, כמו לשים ביצה בתוך עוגות או למרח ביצים ע"ג חלות].

ז. ציורים.

א. אבטיח (watermelon).

1. דבר שבמנין - נראה שזה המציאות, שלפעמים מוכר במנין.

ב. אדם.

1. דבר שבמנין.

(א) דבש לפי (מע'ר ר' אות כ"א ס"ק ז') - "דבר שבמנין אפי' באלף לא בטיל ומשו"ה נמנו ישראל כמה פעמים".(ב) באר שלמה (מערכת ר' אות ה' ס"ק ז').(ג) פרדס יוסף (ויקרא פרק כ"ג אות קי"א).

2. בעלי חיים.

(א) חקרי לב (יו"ד סי' פ"ט ד"ה ומ"מ) - "דאי בבעלי חיים דחיה ועוף אמרו דחשיבי כ"ש אדם דחי מדבר חשיב מחי בלתי מדבר וכ"ש ישראל דחשיבי טפי". מערכי לב ח"א דרוש נ"ג ד"ה והנה אמת, "משאת משה ... אין דבריו נראין כמו שהארכתי ע"ז בספרי חק"ל".

(ב) תוס' חדשים (ידים פרק ד' משנה ד').(ג) שד"ח (כללים מערכת ב' כלל פ"ג, כלל קי"א, פאת השדה מערכת ה' סי' מ"ח).

(ד) שערי יושר (שער ד' פרק י' ד"ה אמנם) - "דאמרינן במסכת נזיר (יב א) דאסור בכל הנשים שבעולם כתבו בתוס' שם ... ודבריהם תמוהים מאד כיון דאמרינן בפרק התערובות דבעלי חיים דלא בטלי אסור למשוך מן הקבוע והוי איסור דרבנן עכ"פ, ובמה עדיף האי ענינא דאשה משאר תערובות דמותר לגמרי לאחריני משום דלית בהם קנסא, ולדידיה אסור רק משום קנסא ולא מצאתי מי שיתעורר בזה, ע"כ נלענ"ד ...".

3. מחמיר, אינו בטל.

(א) פּלתי (ס"ק י"ב ד"ה ואמת) - "אבל אדם באדם לא שייך ביטול".(ב) כרתי (ס"ק י"ח) - "אבל אדם באדם לא שייך ביטול, נראה דהוי קבוע אפילו אינו ניכר".

(ג) יהודה יעלה (ח"א יו"ד סי' מ"ב ד"ה וענ"ל) - "לשון בטילה ברוב לאו דוקא שכבר נתבטלה קאמר דודאי אדם באדם ל"ש ביה ביטול אלא ר"ל אמרי' כד"פ מרובא פריש כדאיתא ר"פ התערובות גבי בע"ח דפריך ונכבוש כו' דניידי כו'".

4. בטל.

(א) משאת משה (יו"ד סי' א') - "פשוט דהאדם באדם לא חשיב מדברים שאין מתבטלים כבריה ודבר שבמנין אלא דהוי מהמתבטלים".

5. מראי מקומות - פתחא זוטא (פתיחה לסי' קצ"ח סוף אות ל"ו).(א) יד אברהם (סי' ע"ט) - "מת אסור בכל שהוא ... מטעם דבר שבמנין".

ג. אתרוג.

1. דבר שבמנין.

(א) חיים וברכה (אות ש"כ, אות שכ"ב) - "במדינותינו אתרוג הוא דבר חשוב, ומדבר שבמנין, דלא בטל".(ב) צפנת פענח (מאכ"א פרק ט"ז הל' ח') - "דמשמע דהוה אתרוג דבר שדרכו למנותו".(ג) שערים מצויינים בהלכה (סי' קל"ו ס"ק ה' ד"ה ואתרוג).

(1) נראה שזה המציאות, שלפעמים מוכר במנין.

2. דבר חשוב.

(א) פמ"ג (סי' תרמ"ט א"א ס"ק כ"ח) - "ואתרוג של איסור שנתערב בהיתר, במדינותינו דבר חשוב הוא ואין בטל, כבסימן ק"י ביו"ד [סעיף א] אגוזי פרך כו'. ובמקום שאין חשוב, יש לומר דבטל".

(ב) בכורי יעקב (סי' תרמ"ט ס"ק מ"א).

ג) חיים וברכה (אות ש"כ, אות ש"א, אות ש"ב) – "במדינותינו אתרוג הוא דבר חשוב, ומדבר שבמנין, דלא בטל".
 ד) שערים מצויינים בהלכה (סי' קל"ו ס"ק ה' ד"ה ואתרוג).

ד. ביצים בזמן הזה.

1. דבר שבמנין.

א) הגר"ש זצ"ל (הערות במסכת ביצה דף ג: ד"ה אלא) – "אלא למ"ד את שדרכו לימנות מאי איכא למימר. כ"ז היה בזמננו שהיה דרך לפעמים למכור ביצים באומד ותליא בהך מחלוקת, מיהו בזמן הזה לכו"ע חשיבא הביצה כדבר שבמנין ולא בטיל, (כמ"ש בש"ך יו"ד סי' ק"י סק"ט בשם מהרש"ל)".

ב) הגר"ח זצ"ל (דברי חכמים יו"ד אות ט"ו) – "דביצה נחשבת כדבר שבמנין משא"כ בקבוק יין אינו נחשב כדבר שבמנין".

ג) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ז אלול תשס"ז) – "שאלה: בזמן הזה האם ביצים נחשב דבר שבמנין. תשובה: כן".

ד) מעדני אשר (סי' קכ"ח) – "ביצים או טיטולים או צמידים מפלסטיק, מקרי דבר שבמנין".

ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ס"ד, עמ' שפ"ד) -

an object that is sold solely by unit is considered prominent and cannot become batel when mixed into its own type. For example: a whole egg of a non-kosher bird that became mixed into other kosher eggs is not batel b'rov since eggs are sold by unit (a dozen).

ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי).

2. אינו דבר שבמנין.

א) אור לציון (ח"ה פרק ל"א סעי' ב') – "בזמננו שהביצים נמכרות גם במשקל, אין הביצים נחשבות דבר שבמנין, והרי היא בטלה".
 ב) על רועה בשושנים (אות י"ד, עי' סוף אות ט"ז) – "והנה בימינו אף שמוכרים ביצים במנין נלענ"ד דאין זה נחשב דבר שבמנין, דאף שמוכרים מנין של שלושים שלושים מ"מ איכא מספר על הביצים, והמספר הוא סימן על משקלו, ונמצא שבאמת נמכר הביצה במשקל, ומה שלא מוכרים אותם במשקל מדויק אלא במשקל ערכי, היינו משום שא"א למכור כמות של ביצים במשקל מדויק באופן שיועיל, והצורה הטובה ביותר היא בתבניות במשקל שווה בערך לכל ביצה, ומה שאז קונה ביצים במנין היינו משום שכל אחד היה קונה את כמות הביצים שרצה, אבל היום שמוכרין ביצים בתבניות, נראה דאכתי לא הוי בגדר של דבר הנמכר במנין, דא"א לקנות כמה ביצים שרוצים אלא לפי תבנית..."

3. לכאורה כמו חתיכות עוף.

ה. בקבוק יין.

1. דבר שבמנין.

א) יד יהודה (הקצר ס"ק ה', הארוך ס"ק ד') – "אבל לדידן דתלי בדרכן למנות אנו רואין דהיינות חשובים דרכן לתנם בכלי זכוכית חתומים כדי שיעמדו ימים רבים ונמכרים במנין".

2. אינו דבר שבמנין.

א) הגר"ח זצ"ל (דברי חכמים יו"ד אות ט"ו) – "דביצה נחשבת כדבר שבמנין משא"כ בקבוק יין אינו נחשב כדבר שבמנין".

ב) בדה"ש (בי' ד"ה וחביות, עמ' ק"ט) – "ביד יהודה בס"ק ד' ... וכפי הנראה שלפי דבריו גם בכל שאר המשקאות יש לומר כן בימינו שנמכרים הבקבוקים תמיד במנין, מיהו מסתימת הפוסקים שהבאנו בפנים משמע קצת שדעתם להקל בכל זה ואף ביינות החשובים ואף למה דקיי"ל כהרמ"א ויש לפרש בטעמם דאף שמונים מספר הבקבוקים אין זה דבר שבמנין אלא דבר שבמדה שבכל בקבוק הרי יש כמות מסויימת של המשקה ומונים מספר הבקבוקים לדעת הסך הכל של כמות המשקה הנמכר אבל אין ענין בעצם במספר הבקבוקים".

1) צ"ע המציאות, כמו פורים, שרצה דוקא בקבוק שלם. וכל אחד הוא חשוב בפני עצמו, מצד מנין.

3. כמו חתיכות עוף – עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי, יכול להיות).

4. י"א שאין חנ"נ בלח בלח. ומפרש המרדכי (הו"ד בב"י סי' צ"ב ס"ק ד', וש"ך ס"ק י"ד), שחתיכת יבש אמרינן חנ"נ מטעם חשיבות כי החתיכות איסור ניכר ומובדל נ"נ, משא"כ בדבר לח כגון יין נסך ליינ כשר, ע"ש. ראינו, שחתיכות יש חשיבות, משא"כ דבר לח. וצ"ע.

ו. בקבוקי שתיה.

1. דבר שבמנין.

א) דרכי הלכה (פרק כ"ו הע' ס') – "בקופסאות שימורים ... הן נכנסות בגדר כל דבר שבמנין לדעת רמ"א דאינו בטל. וה"ה בקבוקי שתיה".

2. אינו דבר שבמנין.

א) בדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה וחביות עמ' ק"ט, עי' ד"ה ובעיקר עמ' רל"ו) – "ביד יהודה בס"ק ד' ... וכפי הנראה שלפי דבריו גם בכל שאר המשקאות יש לומר כן בימינו שנמכרים הבקבוקים תמיד במנין, מיהו מסתימת הפוסקים שהבאנו בפנים משמע קצת שדעתם להקל בכל זה ואף ביינות החשובים ואף למה דקיי"ל כהרמ"א ויש לפרש בטעמם דאף שמונים מספר הבקבוקים אין זה דבר שבמנין אלא דבר שבמדה שבכל בקבוק הרי יש כמות מסויימת של המשקה ומונים מספר הבקבוקים לדעת הסך הכל של כמות המשקה הנמכר אבל אין ענין בעצם במספר הבקבוקים".

1) צ"ע המציאות, כמו פורים, שרצה דוקא בקבוק שלם. וכל אחד הוא חשוב בפני עצמו, מצד מנין.

3. כמו חתיכות עוף – עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי, יכול להיות).
 4. עי' הערה לעיל.

ז. חתיכות עוף.

1. דבר שבמנין.
 (א) מעדני אשר (סי' קכ"ח) – "וכן הקונה עופות שחוטים למאכל, דחשוב לו שיהיו בעופות כך וכך מנות אלו ואלו שיוכל לחלקם לבני ביתו, ולא די לו במה שקונה משקל מסוים של בשר עוף. בכגון זה לכאורה המכירה היא מכירה של יחידות, ורק משום שיש הפרשי כמויות גדולים בין יחידה ליחידה, אין מנוס אלא מלמכור את היחידות לפי משקל, אבל דעתם של בני"א היא בעצם על היחידה ולא על המשקל. ורק כשאין דעתם על היחידות אלא רק על הכמות כגון כמכירת בשר מקרי דבר שבמשקל".
 2. מסופק – הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי).
 3. חתיכות בשר.
 (א) אינו דבר שבמנין – הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ז אלול תשס"ז, "שאלה: בזמן הזה האם ביצים נחשב דבר שבמנין ... מה הדין של חתיכת בשר. תשובה: לא").
 (ב) הגר"ח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק ז' אלול תשס"ז) – "שאלה: בזמן הזה האם חתיכת בשר נקרא דבר שבמנין. תשובה: תלוי במציאות עי' ל' רמב"ם פט"ז ממאכ"א ה"ט דאותו מקום ובאותו זמן וצ"ע".

ח. חליפה (suit).

1. דבר שבמנין – הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי).
 2. לכאורה דבר חשוב.

ט. ראש חסה (lettuce), ראש כרוב (cabbag).

1. לכאורה דבר שבמנין.

י. טיטולים (diapers).

1. דבר שבמנין – מעדני אשר (סי' קכ"ח, "ביצים או טיטולים או צמידים מפלסטיק, מקרי דבר שבמנין"), הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי).
 2. אינו דבר שבמנין - יש לעיין (כיון שלא רצה מספר, ולא משלם לפי המספר. אמנם יש לדון מצד שהוא מוכר בקבוצה).

יא. טריפה, מצד חשיבות של בעלי חיים.

1. מחמיר – יד יהודה (הקצר ס"ק ז', הארוך ס"ק ו').
 2. מראי מקומות – צל"ח (ביצה דף ג: ד"ה ואתמר), דרכ"ת (ס"ק ט"ז).

יב. כלים, לענין הגעלה.

1. אינו דבר שבמנין.
 (א) מהר"י מברונא (סי' קנ"ו) – "קיימא לן כלי שנאסר מחמת בליעת האיסור לא חשיב למהוי חתיכה הראוייה להתכבד, ולא דבר שבמנין, כ"א דבר הנאסר מחמת עצמו כמו חתיכת נבלה או כה"ג, והכי איתא בשערים ובמרדכי ובאשירי. וא"כ ה"ל הך קדירה יבש ביבש וחד בתרי בטיל וזורקין חד והשאר מותרין".
 (ב) פמ"ג (סי' ק"ב מש"ז ס"ק ח') – "וכלי לא הוה מנין דאין איסורו מחמת עצמו ובכל דברים החשובים בעינין איסור מעצמו".
 (ג) מגילת ספר (סי' ק"ב אות ו' ד"ה אלא, לשונו מובא לקמן).
 (ד) פוסקים.

יג. כלים, לענין טבילה.

1. אינו דבר שבמנין.
 (א) מורשת משה (סי' כ"ו ד"ה אלא) – "כלי טמא דאין בהם עתה איסור אכילה רק יש עליהם טומאה ומטמאין כל הנוגע בהם, י"ל דבטומאה גרידא לא החמירו רבנן שלא תתטבל מחמת חשיבות או מחמת דבר שבמנין וכדאיתא חילוק בין איסור לטומאה, לענין גזירה דרבנן בביצה (ז). דא"ל אביי לרב יוסף עד כאן לא קאמר ר"י התם אלא לענין איסורא אבל לענין טומאה לא ... אבל לענין ביטול אה"נ ד"ל דבטומאה גרידא לא גזרו רבנן דדבר חשוב לא יתבטל דאף דמסתבר לומר דטומאה הוי כאיסור מחמת עצמו כמש"ל, מ"מ הטומאה בעצמה אינה דבר חשוב, ואינה דבר שבמנין ובכלי דיכולין להעביר ממנה הטומאה צ"ע אם אינה בטלה מחמת שהיא דבר שבמנין ויותר מסתבר לומר דאין שייך לומר בזה דבר שבמנין כיון שגוף הכלי מותרת רק שיש עליו טומאה".
 (ב) הגר"ד שוירץ שליט"א (קובץ שערי הוראה ח"ו עמ' פ"ה אות ו') – "יש מקום לדון להיתר עפ"י דברי הפרישה בסי' ק"ב סק"ב (הו"ד ג"כ בפמ"ג משב"ז סי' ק"ב סק"ב) דלא אסרו דבר שבמנין רק דבר שיש עליו שם איסור גמור אבל דבר שעומד להיות מותר אין עליו חשיבות דבר שבמנין ועי' בפמ"ג הנ"ל שכתב דסברתו טובה. משמע שנוטה להלכה כדבריו ואף דהרבה אחרונים חלקו עליו. עי' דרכי תשובה סי' ק"י סק"ב שהביא מספר זכרון אברהם שהעלה לדינא דלא כהפרישה וגם הפרישה עצמו לא כתב דין זה רק בדרך אפשר וגם רעק"א בגליון על הפמ"ג לא ס"ל כהפרישה ועוד אחרונים חלקו עליו מ"מ חזי לאצטרופי לעוד טעמים

שנביא בסמוך. עוד יש לדון להיתר בזה עפ"י מש"כ הפמ"ג בשפת"ד סי' ק"א סק"ח דבמקום שכתב הרמ"א וכן המנהג. אפשר לצרף דעת המחבר במקום ספק ובסי' ק"י מחודשים דין ג' כתב עור דאם הרמ"א כתב לשון דמשתמע ממנו דחומרא בעלמא בהצטרף עוד ספק אפשר להקל. וכ"כ באו"ח בהנהגת הנשאל סדר ג' אות ו' (אלא דנסתפק שם היכא דכתב והכי נהוג אם יכולים לצרף דעת המחבר בכה"ג). וא"כ י"ל כיון דלדעת המחבר לא הוי דבר שבמנין אלא שבעה דברים חשובים והרמ"א שחלק עליו לא כתב רק וכן נוהגין משמע דלא הוי מדינא. א"כ מספק אולי כהפרישה הנ"ל דדבר שעומד להיות מותר לא הוי דבר שבמנין א"כ אפשר לצרף דעת המחבר הנ"ל דלא הוי כלל דבר שבמנין. ועוד יש מקום לדון בזה להיתר בכלי זכוכית שצריכים טבילה רק מדרבנן עפ"י דברי הפלתי בסי' ק' סק"א שכתב דדבר שבמנין באיסור דרבנן בטיל, ואף דהפמ"ג בשפת"ד סי' ק' סק"א הביאו וחלק עליו והביא ראיות לדחות דבריו מ"מ ע"י בדרכ"ת סי' ק"י סק"ג שהביא הפרי תואר שם בסי' ק"י סק"ג שג"כ ס"ל הכי וא"כ ודאי חזי לאצטרופי, ועוד יש לדון בזה בכוחא דהתירא, דהנה בשו"ת שו"מ מהדו"ק ח"ג סי' רכ"א כתב גבי דשיל"מ, דכלי טמא היות ואין ניכר בו דאיסור לא הוי כממשו של איסור אלא הוי כטעם יעו"ש מה שר"ל בזה לפי דרכו. וא"כ אף אגן ניקום ונגמור מינייה דכלי שלא טבול לא הוי ממשו של איסור אלא כטעם בלוע כיון דהוי כמו טומאה שיש על הכלי כמו שנת"ל אות ד' וכבר כתבו הפוסקים דבאיסור בלוע אין אומרים את הכלל שדבר שבמנין לא בטל וא"כ א"ש".

2. דבר שבמנין.

(א) הגריש"א זצ"ל (מנשים באהל יו"ד אות מ"ט) – "כלי שאינו טבול שנתערב בין כלים אחרים ויש טירחא להטביל את כולם, הוי דבר שבמנין ואינו בטל".

(ב) מגילת ספר (סי' ק"ב אות ו' ד"ה אלא) – "ולגבי כלי הבלוע מאיסור כתב במשב"ז סק"ח דלא הוי דבר שבמנין כיון דאין איסורו מחמת עצמו אלא מחמת הבליעה ובדברים החשובים צריך שיהיה אסור מחמת עצמו, אבל כלי שלא הוטבל הוי איסורו מעצמו ולא בטל מחמת היותו דבר שבמנין".

3. מראי מקומות – מלאכת שמואל (סוף סי' ג').

(א) הגר"ח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק ד' אב תשס"ז) – "שאלה: אם כלי שעדיין צריך טבילה נתערב בכלים אחרים, האם צריך לטבול כולם (מן הטעם שנחשב דבר שיש לו מתירין או דבר שבמנין ולכן אינו בטל). תשובה: יתכן".

(ב) הגר"א ונבצל שליט"א (אסיפת יצחק ד' אב תשס"ז) – "שאלה: אם כלי שעדיין צריך טבילה נתערב בכלים אחרים, האם צריך לטבול כולם (מן הטעם שנחשב דבר שיש לו מתירין או דבר שבמנין ולכן אינו בטל). תשובה: צריך, זה דבר שיש לו מתירין, ואולי גם דבר שבמנין".

7. **כיסא (chair).**

1. דבר שבמנין.

(א) מגילת ספר (ענינים באו"ח, סי' י"ב ד"ה ועדיין) – לשונו מובא לעיל.

(ב) ארחות שבת (פרק י"ט הע' ת"ד) – לשונו מובא לקמן.

(ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קנ"ט) – לשונו מובא לעיל.

(ד) נועם הלכה (תערובת סי' ל"ג הע' נ"ג) – "כסא או שולחן שהיה עליה מוקצה בער"ש ונעשית בסיס לדבר המוקצה, ובאמצע השבת הורד משם המוקצה, ונתערבה הכסא בכסאות אחרות, נאסר כל השולחנות והכסאות מדין דבר שבמנין בטיל, ועיין בסי' ל"ה **שאם נאבד כסא אחד** יש להתיר השאר".

2. אינו דבר שבמנין [לענין מוקצה, לפי הפרישה הו"ד בפמ"ג].

(א) פרישה (סי' ק"ב ס"ק ב'), הו"ד בפמ"ג (סי' ק"ב מש"ז ס"ק ב') – "הנה הפרישה ... והנה ביאור דבריו יראה לי דה"ק, דלא אמרו דבר שבמנין לא בטיל אלא באם הוא לעולם אסור, אבל דשיל"מ לא גזרו".

(1) לענין "איסור שאינו קבוע עליו", ע"י לעיל.

(ב) הגריש"א זצ"ל (וישמע משה פ"ר פנחס תשע"ח עמ' ג', חלק מלשונו מובא לקמן) – "ובשו"ת וישמע משה ח"ב עמוד רמח הובאה שאלה דומה ששאלתי לפני הגרי"ש אלישיב זצוק"ל ... ותחילה השיב הגרי"ש אלישיב שהוא דשיל"מ ואסור בשימוש משום מוקצה. וכששאלתי האם אפשר לסמוך על סברת הצ"ח להקל בזה, השיב לי שבשעת הדחק אפשר לסמוך על הצ"ח להקל. עוד שאלתי את הגרי"ש אלישיב האם אין לחוש כאן לדבר שבמנין שאינו בטל, וע"ז לא תועיל סברת הצ"ח. והשיב שכסא אינו בגדר דבר שבמנין, דדוקא דבר שאין דרך למוכרו אחד אחד, אלא מוכרים כמה ביחד ומונים אותו ומשלמים לפי המנין, נמצא שהמנין מוכיח על חשיבותם שהם ראויים למנותם בשעת המכירה. אבל דבר שדרך למוכרו אחד אחד, אף שכשקונה חמש המוכר מחייב אותו כפי המנין שלקח, מכל מקום אין מנין זה מורה על חשיבותו של הדבר, ואין לו דין דבר שבמנין. ושאלתי א"כ מדוע בעלי חיים אינם בטלים והרי הם נמכרים אחד אחד וא"כ אינם בגדר דבר שבמנין. והשיב לי שבעלי חיים יש להם חשיבות מיוחדת מחמת חיותם וזו הסיבה שאינם בטלים ולא מחמת המנין. ושאלתי הרי הש"ך ביו"ד (סימן קי סק"ג) כותב שהטעם שבעלי חיים אינם בטלים הוא משום דבר שבמנין, והשיב בביטול דבדאי כונת הש"ך היא בצירוף הסברא שבעלי חיים אינם בטלים מחמת חשיבותם ולא משום דבר שבמנין גרידא. וכעת זכיתי להיכנס לפני חתנו הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א [זצ"ל] וסיפרתי לו אודות כל המשא ומתן הנ"ל עם הגרי"ש אלישיב, ודנתי שכמו כן יש להקל בנידון דידן שאף שהכסא נתערב בשאר הכסאות אין לאסור את כולם בשימוש דמצד דשיל"מ יש להקל בשעת הדחק מחמת סברת הצ"ח ומצד דבר שבמנין לא שייך כלל לאסור. והשיב לי דמכיון שכבר הורה זקן ה"ה מו"ח זצוק"ל הרי הוא מסכים לדבריו למעשה להקל בשעת הדחק כדברי הצ"ח, ומכיון שייגרם צער לשכן אם ייאסר עליו השימוש בכסאות בשבת יש להקל. והגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א נקט ג"כ להקל כדברי מו"ח הגרי"ש אלישיב זצוק"ל ... והגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א אמר לי שהוא זוכר שעיר התורה בני ברק רעשה כשנתפרסם הפסק של הגרי"ש אלישיב שכסא אינו בגדר דבר שבמנין. ומכל מקום למעשה יש להקל בדבר במקום הדחק".

ע"י הגריש"א זצ"ל (מלאכת שמואל סי' א' אות י' ד"ה ושאלתי) – "שאלתי קמיה מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל האם יש לאסור הכיסאות מדין דבר שבמנין, ושאל מרן זצוק"ל באיזה כסא מדובר, והשבתי כסא מפלסטיק, והשיב מרן זצוק"ל זה לא דבר שבמנין, ושאלו קמיה הרי מוכרים בנקעל בנקעל לפי מנין, והשיב מרן זצוק"ל 'אין לזה חשיבות'."

3. כסאות שבבית: דבר חשוב.

א) חוט שני (שבת ח"ג עמ' קנ"ו ד"ה מעשה) – "מעשה בבחור שהניח נרות שבת על כסא בחדר אוכל של הישיבה [וה"ה מצוי בבתי מלון וכיוצא ב] והרי הכסא בסיס לדבר האסור, ואסור לטלטלו ממקום למקום, ואח"כ נתערבו הכסאות זה בזה, יש לעיין אם מותר להשתמש בכסאות דהא אחד מהם אסור בטלטול משום בסיס ... ואם הניח נרות על כסא שבביתו ואח"כ נתערבו והכסאות, נראה דלא אמרינן שהכסא בטל ברוב הכסאות של היתר, כיון שהכסא הוא דבר חשוב ואינו בטל".

4. מראי מקומות.

א) אמרות משה (ח"ג סי' ח', בתוך ס' אגרות ורשימות קה"י ח"ב) – "במי שהניח נ"ח על כסא בע"ש, ובא נכרי וסילקו ועירבו עם שאר הכסאות, אם נאסרו מדין דשיל"מ ... ואפי' להנוב"י דל"ש בכה"ג דשיל"מ. מ"מ ייאסר מדין דבר שבמנין, דכסאות נמכרים במנין. די"ל דכסאות משומשים נמכרים לפעמים באומדן. וצ"ב היטב המציאות כמובן, אך לפי הנשמע מזולזל מאד מחיר חפצים משומשים, ולפעמים זורקים רהיטים משומשים לרחוב ואף שהם במצב טוב כידוע. [וכ"ש בגדים וכדומה שאין להם בזמנינו שויות כלל למכירה כמדו', ויתכן דגם כלי בישול משומשים כן, ונפ"מ שאם יהיו בסיס למוקצה ויתערבו באחרים לא יהי' חשש מדין דבר שבמנין, כלל. וכ"ו צ"ב]. והנה יסוד חומרת דבר שבמנין הוא משום דהוי דבר חשוב (וכמו חתיכה הראויה להתכבד וכו') והנה ראיתי בערוה"ש (בשם הפמ"ג) סי' ק"י דין ח' שכתב בזה דאם יש ספק אם הוא דבר חשוב או לא, הולכין בספיקו להקל, ואין זה ספק דחסרון ידיעה כיון שהחשיבות אינו שוה בכל בני אדם, יש שדבר קטן חשוב אצלו, ויש שגם דבר גדול אין לו חשיבות, ומי יוכל להכריע רצון רוב בני אדם. ולכך הוי ספק גמור וע"ש. ונפ"מ בזה שאם יש ממש בדברינו (לצדד להקל בדברים משומשים), א"כ ה"נ במקום ספק המציאות יתכן להקל בזה, וכדברי הפמ"ג הנ"ל".

ב) ארחות שבת (פרק י"ט הע' ת"ד) – "ומעשה בבית מלון שאחד האורחים הניח מנורת חנוכה על גבי כסא ברשות הנהלת המלון ולאחר שכבו הנרות הסירו המלצרים הנכרים את המנורה מעל גבי הכסא [והיה ידוע מתחילה שהם עתידים לעשות זאת] והשיבו את הכסא למקומו ונתערב בין שאר הכסאות. ולכא"ל הכסא הנ"ל אסור בטלטול לכל השבת מטעם בסיס לדבר האסור, וא"כ יש לדון ולאסור את כל הכסאות בטלטול משום שמעורב בהם כסא האסור בטלטול, והרי זה בכלל דבר שבמנין שאינו בטל ברוב. וכן הוי דבר שיש לו מתירין [פרט לשיטת הצ"ח דל"א דשיל"מ בענין טלטול כלי, שאדם יכול לטלטלו כמה פעמים בין בשבת ובין בחול]. אמנם למעשה נראה להתיר זאת, דכיון שאין אפשרות להושיב את אורחי המלון במקום אחר הרי זה כמקום פסידא ואפשר לסמוך בזה על שיטת ר"ת הסובר שאין בכה"ג דין בסיס הואיל ודבר המוקצה היה עומד להנטל באמצע השבת".

ג) וישמע משה (פר' פנחס תשע"ח עמ' ג', חלק מלשונו מובא לעיל) – "הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א כתב לי: הדבר תלוי בפלוגת הצ"ח ושאר פוסקים שהובא בפתחי תשובה [יו"ד] סי' ק"ב סק"ו ודרכי תשובה שם סקל"ז ושדי למד כללים מערכת ד' אות פ"ו, ולמעשה במקום צורך גדול יש מקום לסמוך על המקילים ... והגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א אמר לי שאף הגרי"ש אלישיב לא היקל שם אלא בכמה צירופים וביניהם שהכסאות היו של בעלי האולם ולא של בעלי השמחה שהניחו על גביהם את הנרות, וי"ש שלא נעשו כלל בסיס דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. אבל בנידון דידן שבעל הכסא הוא שהניח עליו את המוקצה אין להקל גם לדעת הגרי"ש אלישיב. והסכים עמו הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א. והגאון רבי משה שאול קליין שליט"א נקט למעשה דיש להקל כדעת הצ"ח דאין דין דשיל"מ במקום טלטול מוקצה".

ד) לענין אם איסור שאינו קבוע עליו [דבר שיש לו מתירין] הוי דבר שבמנין - ע"י המחלוקת לעיל.

5. שאר סוגיות.

- א) אם מוקצה של בסיס נחשב כמו איסור מחמת עצמו או כמו איסור בלוע - ע"י לעיל.
 ב) מצד דבר שיש לו מתירין [צל"ח: פסידא דלא הדר] - ע"י סי' ק"ב סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
 ג) מצד הסוגיה של מוקצה, בסיס - ע"י או"ח סי' ש"ט, לשיטות ומראי מקומות.

טו. כלי כסף (silver).

1. אינו דבר שבמנין – הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי).

טז. כרכשתא.

1. אינו דבר שבמנין [משום דאין אוכלים אותם אלא ע"י מילוי].
 א) מרדכי (ביצה סי' תרמ"ז).
 ב) יש"ש (חולין פרק ז' סי' נ) – "הכרכשתא ... אינה ראוי לאכול אלא ע"י מילוי ... שאין אוכלין אותה שום אדם א"כ נתקלקל חשיבותא לגמרי".
 ג) ט"ז (סוף ס"ק א') – "וכתב רש"ל דכרכשתא אף על פי שהאידינא אין מוכרין אותה אלא במנין בטילה כיון דאין אוכלין אותה אלא על ידי מילוי והוא מדברי המרדכי בפרק (שני) [קמא] דביצה".
 ד) פר"ח (ס"ק ט') – "וכתב המרדכי בפרק (ב') [קמא] דביצה [רמז תרמז] ומהרש"ל [ים של שלמה חולין פ"ז סימן נ] דכרכשתא אף על פי שאין מוכרין אותה אלא במנין בטלה, כיון דאין אוכלין אותה אלא על ידי מילוי".
 ה) כרתי (ס"ק ז) – "וכרכשתא כתב מרדכי (ביצה סי' תרמ"ז, ומהרש"ל שם) אף דנמכר במנין בטלה (פרי חדש ס"ק ט')".
 ו) לחם הפנים (ס"ק ט').
 ז) בית לחם יהודה (סי' פ"ו ס"ק ד').

ח) פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק א') – "מ"ש מדין כרכשא יראה אף שנתמלאה מ"מ הכרכשא שהיא טרפה אינה ראויה להתכבד מיקרי בלא המילוי ועמ"ש בק"א".

ט) חו"ד (חי' ס"ק ו') – "וכרכשתא, אף שאין מוכרין אותה רק במנין, כיון שאין אוכלין אותה רק ע"י מילוי בטל".
 י) חכ"א (כלל נ"ג סעי' י') – "והכרכשתא אף על פי שאין מוכרין אותה אלא במנין בטילה כיון דאין אוכלין אותה אלא על ידי מילוי אינה חשובה (סימן ק"י ט"ז סוף ס"ק א') ונראה לי דלפי זה הוא הדין עור צואר של אווז או שאר עופות כיון שאין החשיבות שלהם מצד עצמן אלא מצד המילוי בטילה".

יא) זבחי צדק (ס"ק י"ג).

יב) כה"ח (ס"ק כ"ו) – "מש"ז סוף אות א' וכתב דגם לאחר שנתמלאה ג"כ בטילה".

2. מראי מקומות – דמשק אליעזר (כלל מ"ב סוף ס"ק א').

יז. לבן: יוגורט (yogurt).

1. דבר שבמנין – הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ז אלול תשס"ז, "שאלה: בזמן הזה האם ביצים נחשב דבר שבמנין ... מה הדין של לבן. תשובה: כן").

2. לכאורה תלוי באיזה סוג מדברים: אם הלבן נאכל ע"י אדם אחד, לכאורה הוא כמו חתיכות עוף. אבל אם קונה לבן בכלי גדול בשביל המשפחה, לכאורה אינו דבר שבמנין.

יח. לולבים, הדסים.

1. דבר שבמנין – בכורי יעקב (סי' תרמ"ט ס"ק מ"א, "ונ"ל שה"ה לולב והדס נקרא דבר שבמנין אצלו ולא בטיל"), חיים וברכה (אות שכ"א, אות שכ"ב).

יט. לחם.

1. דבר שבמנין.

א) יד יהודה (הקצר ס"ק ו', הארוך ס"ק ה') – "אבל לדידן דתלי בדרכו למנות גם הקטנים כעת אין נמכרים אלא במנין ואינו בטילה ודוקא שלימה אבל פרוסה בטל".

ב) בדה"ש (ס"ק י"ח) – "הרי כהיום אף הככרות הקטנים נמכרים הם תמיד במנין ולא בטלי".

ג) דרכי הלכה (פרק כ"ו הע' ס"א) – "ועי' פרמ"ג דבזמנינו שמוכרים הלחמים במנין פשיטא דאינם בטלים".

כ. לחם פרוס (sliced bread).

1. רועה בשושנים (אות י') – "ויש לדון בלחם פרוס שלם האם דינו כלחם שלם ואינו מתבטל, או שדינו כפרוסה שמתבטל בתרי, ואפשר דהוי כמו אגוזי פרך שאם נשברו איבדו חשיבותם וצ"ע".

כא. מטבע (coin).

1. מחמיר – תוס' (מעילה דף כא: ד"ה פרוטה, "מטבע חשיב ולא בטיל").

א) מצד דבר שבמנין או משום דבר חשוב – בנין ציון (החדשות סי' ס"ח).

2. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק כ"ג).

כב. מכונית (car).

1. דבר שבמנין – הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי).

2. לכאורה דבר חשוב.

כג. מלון (cantaloupe).

1. לכאורה כמו חתיכות עוף.

כד. מלפפון (cucumber).

1. אינו דבר שבמנין – הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ז אלול תשס"ז, "שאלה: בזמן הזה האם ביצים נחשב דבר שבמנין ... מה הדין של מלפפון. תשובה: לא"), הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי).

כה. ממתקים (candies).

1. לכאורה כמו חתיכות עוף.

כו. מסטיק, אריזה (gum).

1. דבר שבמנין – הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי, כל הקבוצה ביחד נחשב דבר שבמנין, שאין דרך לקנות רק אחד).

כז. מצה שלימה.

1. דבר שבמנין.

- א) מג"א (סי' תמ"ז ס"ק מ') – "ככר חמץ שנתערב במצה לא בטיל לכ"ע דהוי דבר שבמנין כמ"ש בי"ד סי' ק"י".
 ב) ברכי יוסף (סי' תמ"ז ס"ק ב').
 ג) חכ"א (כלל נ"ג סעי' ט"ז, ה"א כלל קכ"א סעי' כ"א) – "וככר חמץ שנתערב במצה וכן מצת חלה שניתן לכהן ונתערב בשאר מצות
 הוא דבר שבמנין ולא בטיל".
 ד) מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק צ"ב) – "נתערב ככר בתוך ככרות לכו"ע לא בטיל דהוי דבר שבמנין ואינו בטיל אפילו באלף כמו שנתבאר
 ביו"ד סימן ק"י".
 ה) דרכ"ת (ס"ק י"א).

כח. נעליים (shoes).

1. דבר שבמנין – הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי).
 2. לכאורה דבר חשוב.

כט. נרות חנוכה.

1. דבר שבמנין – תרה"ד (סי' ק"נ), רמ"א (סי' תרע"ג סעי' א'), בנה"ג (הג' טור אות ז'), מ"ב (סי' תרע"ג ס"ק כ"א).
 2. מראי מקומות – שעה"צ (סי' תרע"ג ס"ק כ"ד).
 א) עי' לעיל סי' ק"א סעיף א', לשיטות ומראי מקומות.
 3. נרות חנוכה: בזה"ז.

א) דבר שבמנין – מעדני אשר (סוף סי' קכ"ח, "ולפי דברינו נראה שנרות חנוכה כיום חשיבי כדבר שבמנין, דהן אמת שמשקל הנרות
 אחיד ועבור נרות ארוכים יותר משלמים יותר, שזו הוכחה שמשלמים עבור כמות, מ"מ כיון שבנ"א מקפידים בדווקא על מספר
 הנרות בכדי שיספיק להם לימי חנוכה, יש להם חשיבות של דבר שבמנין. ומה שנחלקו האחרונים גבי נרות חנוכה, היינו רק
 במקומות שהנרות נמכרו לפי משקל ללא כל התיחסות למספרם (כמבואר בשעה"צ תרע"ג סקכ"ה), דבזה נחלקו אם המצוה נותנת
 לנרות שם של דבר שבמנין, אבל כהיום שגם במו"מ מקפידים בדווקא על מספר הנרות, ודאי לכו"ע מקרי דבר שבמנין").

ל. סיגרית (cigarette).

1. לכאורה דבר שבמנין - המציאות.

לא. עור.

1. מראי מקומות – שד"ח (מערכת בכור שור סי' א' אות ד').

לב. פאה נכרית [שייטל].

1. דבר שבמנין – הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי).
 2. דבר חשוב – הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי).
 3. לכאורה חתיכה הראויה להתכבד.

לג. פירות גסות.

1. דבר שבמנין.

א) שערי דורא (סי' מ"ב) – "וכן כל דבר שבמנין מה רגילין למכור במנין כגון ביצה של טריפה או נבילה או פירות גסות של ערלה
 אפילו באלף של היתר לא בטיל".
 ב) הו"ד במהרי"ל (מנהגים, הל' איסור והיתר משערי דורא אות י"ד ד"ה וכן) – "וכן כל דבר שבמנין אשר רגילין למכור במנין כגון
 ביצים של נבילה וטריפה או פירות גסות של ערלה אפילו באלף לא בטיל".

לד. צי'פס (potato chips).

1. יש לדון מצד כל שקית הוי קבוצה אחת, וממילא הוא כמו חתיכות עוף.

לה. צלוחיות של חלב.

1. דבר שבמנין.

א) מנחת יצחק (ח"ה סי' ס' ד"ה אמנם) – "בתערובת צלוחיות סתומיות מחלב עכו"ם בחלב ישראל ... דצלוחיות של חלב נחשבו
 לדבר שבמנין, שהרי נמכרים במנין בכו"כ לצלוחית, עי' דרכ"ת (סי' ק"א ס"ק מ"ג, ובסי' ק"י סק"י), ונד"ד דמי לצלוחיות של
 יין, המבוארים שם".
 ב) חלקת בנימין (סי' קט"ו סעי' ב' ב' ד"ה אסרום, עמ' קנ"ד) – "וגם בחלב שייך דהה"ל בצלוחיות של חלב דהו"ל דבר שבמנין".

לו. צלחות (plates).

1. דבר שבמנין.

(א) אורה ישראל (סי' כ"ה סוף אות ב') – "וצלחות נמכרות אך ורק במנין, ולשי' הרמ"א אין הצלחת בטילה ברוב כי צלחת הוי דבר שבמנין, וכל דבר שבמנין אפי' באלף לא בטיל".

לז. קופסאות שימורים.

1. דבר שבמנין – דרכי הלכה (פרק כ"ו הע' ס', "בקופסאות שימורים ... הן נכנסות בגדר כל דבר שבמנין לדעת רמ"א דאינו בטל").
2. אינו נכלל בדבר שבמנין – נ"ל (הגם יש לעיין, שפורים יש נותן קופסאות שימורים, כמו קופסאות של מלפפונים חמוצים, צ"ע).

לח. קורקבן.

1. אינו דבר שבמנין, משום שמוכר אגב העוף – יש"ש (חולין פרק ז' סי' נ').
2. מחמיר – יש"ש (חולין פרק ז' סי' נ').

לט. שניצל מוכן.

1. דבר שבמנין.

(א) חשוקי חמד (ב"מ דף פז, עמ' שע"ג) – "מעשה שהיה שמשפחה התארגנה לעשות שבע ברכות, עבור אחיהם, וחילקו ביניהם שכל משפחה תכין חלק מהדברים, והחליטו שאת המנה העיקרית שהיא השניצלים, יחלקו לשלושה, וכל אחד יעשה שלישי. ואכן כל אחד מהמשפחה עשה שלושים שניצלים, ובלילה הביאו אותם למקום השבע ברכות, ועירבבו ביחד, וביחד היה להם תשעים שניצלים. אחת הנשים שהכינה את השניצלים, סיפרה לפי תומה לחברותיה, שאתמול הלכה מיוחד לקנות מחבת חדש, כדי שיהיה לה להכין את השניצלים, בתה שעמדה לידה, החזירה כולה וסיפרה לאמה, שהיתה בטוחה שהמחבת שאמה קנתה היא עבור דברים חלביים, ולכן הכינה לעצמה היום חביתה עם חמאה, במחבת החדשה. נתברר שבתוך תשעים השניצלים יש שלושים שניצלים שהם אסורים מטעם בשר בחלב ... אולם, בחתיכה הראויה להתכבד ... וגם יתכן שהשניצל אינו בטל, כמו שכתב הרמ"א (שם סימן קי ס"א) דדבר שדרכו למנות תמיד אינו בטל. ולכאורה כהיום שניצל מוכן אינו נמכר באומד, אלא לפי מנין ואינו בטל, ואף אם לפעמים נמכר באומד, הא כתב הש"ך (סק"ט) שנוהגים בזה להחמיר. ויש לדון שאולי מותר לחתוך את השניצל ...".

מ. שרשרת זהב (gold bracelet).

1. דבר שבמנין – מעדני אשר (סי' קכ"ח, "וכמו כן ישנם דברים הנמכרים במשקל ולכאורה דינם כדבר שבמנין. דהנה גם בדברים הנמכרים במשקל לפעמים חשוב לקונה גם מנין היחידות ולא רק המשקל, וכגון הקונה שרשרת זהב, דהוא מעונין בשרשרת אחת ולא בזהב במשקל מסוים שיכול לבוא גם שלא בצורת שרשרת").

מא. תפוחים (apples).

1. אינו דבר שבמנין – הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ז אלול תשס"ז, "שאלה: בזמן הזה האם ביצים נחשב דבר שבמנין ... מה הדין של תפוחים. תשובה: לא").
2. מסופק – הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי), הגר"ח ק"צ (אסיפת יצחק ז' אלול תשס"ז, "שאלה: בזמן הזה האם תפוחים נקרא דבר שבמנין. תשובה: תלוי במציאות עי' ל' רמב"ם פט"ז ממאכ"א ה"ט דאותו מקום ובאותו זמן וצ"ע").
3. לכאורה כמו חתיכות עוף.

ח [בעלי חיים שנשחטו - סעיף ב'.

א. קשה, הא הוי חתיכה הראוי להתכבד – ב"י (ס"ק ב').

1. י"ל, בעלי חיים קטנים שאינן ראויים להתכבד – פשטות הרמ"א (סעי' א', דר"מ ס"ק ג').
  - (א) א"נ ברמ"א: בעלי חיים קטנים לאפוקי דבר שבמנין [ולא לאפוקי ראוי להתכבד] – ש"ך (ס"ק י"ג).
(1) לענין זה - עי' לעיל סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
  2. י"ל, כאן מחוסר מעשה גדול – יש"ש (חולין פרק ז' סי' נ"א), ב"ח (ס"ק ד'), ש"ך (ס"ק י"ג).
  3. י"ל, אם הוא דבר כחוש ואינו ראוי לאכילה – ט"ז (ס"ק ב').
- (א) ויש לחלק בין כאן, לפת"ת (סי' ק"א ס"ק ב'). ששם, הגם הוא כחוש מאוד, הוי ראוי לאכילה.

ב. תרנגול שברח לאחר עריכת הכפרות והתערב בין יתר התרנגולים.

1. אבני ישפה (אהל יעקב ז' תשרי תשע"א) – "בדבר השאלה שאחד עשה כפרות על תרנגול והתערב עם שאר תרנגולים, מה עליו לעשות. והשאלה שמה הזיק לשוחט או למוכר וקלקל בשבילם התרנגולים שהם מוכרים וצריך לשלם להם הנזק. היזק שאינו ניכר אין שמו נזק ואם היה שוגג אינו משלם כלום כמבואר בשו"ע חו"מ סי' שפ"ה סעי' א', שהרי לא חל שום שנוי בתרנגול והוא לא נאסר באכילה. ועוד שמועיל פדיון כמו שכתב הרמ"א סי' תר"ה. ולכן יאמר שהתרנגול שעשה עליו כפרות פדוי על כסף זה ויתן הכסף לצדקה וכל התרנגולים מותרים אף שמעורב בהם התרנגול שעשה עליו כפרות".
2. חשוקי חמד (יומא דף סו, אבני אש ח"ב בעלות הלהב סי' מ"ד, מאה שערים סי' צ"ו, קב ונקי ח"א סי' קע"ד, סוף ס' תורתך שעשועי סי' י"ט) – "שאלה. מעשה באחד שערך כפרות על תרנגול, ולאחר ששובב את התרנגול מעל ראשו, התחמק העוף מידיו [בפשיעתו] והתערבב בין שאר התרנגולים של בעל הלולים. ונסתפק עתה מה עליו לעשות, שכן ברגע שיוודע לקהל שבין התרנגולים מסתובב תרנגול אחד שכבר עשו עליו כפרות, לא ירצו יותר להשתמש בתרנגולים אלו לכפרות, ויגרם הפסד גדול לבעל הלולים, ולכן

שואל האם מן הראוי שישלם עבור כל העופות שבלול, כדי שלא לגרום הפסד לבעל התרנגולים. תשובה. לכאורה מדאורייתא העוף בטל ברוב, ורק מדרבנן לא בטל כי הוא דבר חשוב, כמבואר ברמ"א (יו"ד סימן קי ס"א). ואם כן היה מקום לומר שלענין כפרות סגי בתרנגול שמדאורייתא אין עליו שם של תרנגול שעשו עליו כפרות כי הוא בטל ברוב, למרות שמדרבנן שמו עליו. אך למעשה נראה שאנשים לא ירצו לסמוך על היתר זה, ויחששו להשתמש בתרנגול שבמציאות כבר עשו עליו כפרות, [וכעין המבואר במסכת יומא דף סו ע"ב 'דחפו ולא מת מהו שירד אחריו וימיתנו', ושואל היעב"ץ איך יעלה על הדעת למדחי איסור כרת בשביל כך, והשיב דשמה הוא כעין פיקוח נפש, כי בראות ישראל את השעיר חוזר לאחור ושב אליהם, יפול לבם בקרבם. ויתכן לומר בדרך הלצה הבא להרגך השכם להורגו, עכ"ל. חזינן שאע"פ שאין הכפרה תלויה במיתת השעיר, מכל מקום אנשים מאוד חוששים, והיה צד שמותר לעבור על איסור כרת מחמת כך, ואם כן אולי ה"ה בעניננו, אף על פי שהכפרה מועילה בתרנגול שבטל ברוב, מ"מ כיון שאנשים מקפידים על כך ולא יקנו ממנו תרנגולים, יתכן שצריך לפצות את המוכר על הפסדו]. והצעת את הדברים לפני מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] ואמר לי שהכפרה לא חלה ברגע שהאדם מסובב את התרנגול על ראשו, **אלא רק בשעת השחיטה**, ואם כן אם התרנגול חזר והתערבב בין התרנגולים לפני השחיטה, אין כאן כל חשש כיון שעדין לא חל שם 'כפרות' על התרנגול, [ומסתבר שלפי זה הוא אף יכול לדרוש את כספו בחזרה מבעל הלולים מאחר ולא נשלמה עריכת הכפרות שלו ולא עשה ולא כלום, נמצא שביד בעל הלולים תרנגול שאינו שלו]. ולענ"ד נראה שכן מורה לשון השו"ע (סימן תרה) 'מה שנוהגים לעשות כפרות לשחוט תרנגול', הרי שעשיית הכפרות היא השחיטה. וכן כתב התורה לשמה (סימן קנה) דאם נמצא טריפות בעוף לא צריך לעשות כפרה אחרת, כי התיקון נעשה בשחיטה בלבד. מיהו אם לא נשחט רובו של סימן צריך לעשות כפרה אחרת, כי עיקר התיקון נעשה בשחיטה, יעו"ש. [ויעוין להלן]. וגיסו הגר"ח קנייבסקי שליט"א [זצ"ל] אמר דיתכן שאפשר **להישאל על הכפרה**, כשם שאפשר להתיר כל נדר, ויחזור התרנגול למה שהיה בתחילה, ונעקרה הכפרה למפרע, ושוב יכול אדם אחר לעשות עליו כפרות לכתחילה".

3. מראי מקומות – **קובץ הלכות** (ימים נוראים פרק כ"ג הע' ט').

א) עי' או"ח סי' תר"ה, לעוד שיטות ומראי מקומות.

כל קבוע כמחצה על מחצה

סעיף ג' - סעיף ו'

ט] מקורות.

א. **כתובות** (דף טו.) – 'גופא, א"ר זירא: **כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, בין לקולא בין לחומרא**. מנא ליה לר' זירא הא. אילימא מתשע חנויות, כולן מוכרות בשר שחווטה ואחת בשר נבלה, ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח, ספיקו אסור, ובנמצא, הלך אחר הרוב, התם לחומרא. אלא **מתשעה צפרדעים** ושרץ אחד ביניהם, ונגע באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן נגע, ספיקו טמא, התם נמי לחומרא. אלא מתשעה שרצים וצפרדע אחד ביניהם, ונגע באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן נגע, ברה"י ספיקו טמא, ברשות הרבים ספיקו טהור. ומדאורייתא **מנא לן**. אמר קרא: (דברים י"ט) וארב לו וקם עליו, עד שיתכוין לו. ורבנן. אמרי דבי ר' ינאי: פרט לזורק אבן לגו. היכי דמי. אילימא דאיכא תשעה כנענים ואחד ישראל ביניהם, ותיפוק ליה דרובא כנענים נינהו. אי נמי פלגא ופלגא, ספק נפשות להקל. לא צריכא, דאיכא תשעה ישראלים וכנעני אחד ביניהם, דהוה ליה כנעני קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי".

1. דין דאורייתא.

א) לרמב"ם דספק דאורייתא לחומרא רק מדרבנן, "ל' איתחזק איסורא – **פני יהושע** (פסחים דף ט: תד"ה היינו, "מודו דהאי ספיקא דכל קבוע כמחצה על מחצה הוי מדאורייתא וילפינן לה מקרא דוארב לו וקם עליו כמו שפרש"י כאן וא"כ בכל האיסורים כה"ג פשיטא דחייב עליהם אשם תלוי דהוי כמו חתיכה משתי חתיכות כיון דנקבע איסורו א"כ לפי"ז פשיטא דהך ספיקא דקבוע חמיר טובא משאר כל הספיקות"), **פמ"ג** (שפ"ד ריש ס"ק י"ד, עי' או"ח סי' תל"ט מש"ז ס"ק א', "ואף להר"מ ז"ל שסובר ספיקא דאורייתא מדרבנן הוא מ"מ הכא מודה דמוארב וקם לו נפיק ומשום דאיקבע איסורא וה"ט דאשם תלוי וכדבעינן למימר קמן בעזה"י בקונטרס הספיקות"), **ערה"ש** (סעי' י"ד), עי' **בדה"ש** (סעי' ג' בי' ד"ה הרי, עמ' קכ"ה), **יבקש תורה** (סי' נ"ג ענף א' ד"ה ועלה), **שערים בקבוע** (פסקי הלכות שער א' סעי' ב').

2. פשט בט' ישראלים.

א) אינו ניכר – **ב"ח** (ס"ק ו'), "שנודע שיש שם ישראל אע"ג דאינו נודע הישראל כלל הוה ליה קבוע".

ב) אינו בטול, כיון שניכר – **מעדני יו"ט** (חולין פרק ז' סי' כ' אות ע'), "אין לך ניכר במקומו גדול מזה שכל אחד הוא בן דעת ובפני עצמו עומד ולא שייך לומר שהם מעורבים משא"כ שאר בעלי חיים ... דמחשבינן להו דבר המעורב", **בינת אדם** (שער הקבוע כלל א', כלל ב', כלל כ'), "דוקא היכא דהוכר האיסור כמו תשע חנויות וכן ט' נכרים דאדם כיון שיש בו דעת אין לך היכר גדול מזה (כמו שכתב המעדני מלך בפרק גיד הנשה) ... כיון שזה הישראל יודע בעצמו", **אג"מ** (או"ח ח"א סי' קע"ח ענף א' ד"ה והטעם, "המעיו"ט פגה"נ סי' כ' אות ע' שכתב ... **דכוונתו** דאף שאין מכירין מי הוא הישראל מ"מ כיון שהם בני דעת א"א להתערב דכשישאלו מהם וירצו להשיב היו ידועין וניכרין לכן נחשבו בעצם כל אחד קבוע וידוע אף להאין יודעין משום הדבר הוא כידוע בעצם לכל כיון שהי' אפשר לידע הוי זה כידוע ושכחו שאין להתבטל מעלת הקביעות"), **יבקש תורה** (סי' נ"ד ענף א' ד"ה ולא).

ג) מראי מקומות – **פמ"ג השלם** (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ע"ב).

ד) לכאורה תלוי במחלוקת לקמן לענין "גדר של קבוע", תערובות אנשים, והפלתי שם.

ב. **פסחים** (דף טו:) – "תשע ציבורין של מצה ואחד של חמץ, ואתא עכבר ושקל ולא ידעינן אי מצה שקל אי חמץ שקל, היינו תשע חנויות. פירש ואתא עכבר ושקל, היינו סיפא".

1. תוס' (חולין סוף דף צה.) – "הכא נמי כשנמצא ביד עובד כוכבים. וא"ת דאמר בפ"ק דפסחים (דף ט: ושם ד"ה היינו) תשעה צבורים של מצה ואחד של חמץ ואתא עכבר ושקל כו' היינו תשעה חנויות דספקו אסור פירש ואתא עכבר ושקל היינו סיפא והשתא כי שקל נמי עכבר מן הצבורים לישתרי כי הכא דשרינן נמצא ביד עובד כוכבים דמה לי נמצא בפ"י עכבר ומה לי נמצא ביד עובד כוכבים דאזלינן בתר הרוב ויש לומר דהתם איירי שראינו שלקח מן הצבורים שנולד הספק במקום הקביעות ובפ"ה התערובת (זבחים דף עג:): דפריך ונכבשינהו ונינידו ונימא כל דפריש מרובא פריש ומאי קושיא והלא כיון דחזינן בשעה שפירש דמתייליד ספקא במקום קביעות הוי כמחצה על מחצה יש לומר דהתם פריך שנעשה בענין זה שלא נראה בשעה שיפרוש".

(א) פירוש לפנינו, יש דין קבוע.

(ב) אם דאורייתא או דרבנן, ע"י לקמן מחלוקת הר"ן ושאר ראשונים.

ג. זבחים (דף עג.) – "רב אשי אמר: אפי' תימא רבנן, בעלי חיים חשיבי ולא בטלי. ונמשוך ונקרב חד מינייהו, ונימא: כל דפריש מרובא פריש. נמשוך. הוה לה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. אלא ניכבשינהו דניידי ונימא: כל דפריש מרובא פריש ... אלא אמר רבא: משום קבוע".

1. קבוע דרבנן - ע"י סעי' ו'.

2. גזירה פרוש אטו קבוע - ע"י סעי' ו'.

ד. חולין (דף צה.) – "אמר רב: בשר, כיון שנתעלם מן העין אסור. מיתבי, רבי אומר: מקולין וטבחי ישראל, בשר הנמצא ביד עובד כוכבים מותר. נמצא ביד עובד כוכבים שאני, תא שמע: תשע חנויות כולן מוכרות בשר שחוטה, ואחת מוכרת בשר נבלה, ולקח מאחת מהן, ואינו יודע מאיזה מהן לקח, ספקו אסור. ובנמצא הלך אחר הרוב. הכא נמי: בנמצא ביד עובד כוכבים. תא שמע: מצא בה בשר (אם חי) הלך אחר רוב טבחים, ואם מבושל הלך אחר רוב אוכלי בשר, וכי תימא: הכא נמי בנמצא ביד עובד כוכבים, מבושל הלך אחר רוב אוכלי בשר. ונחזי, אי דעובד כוכבים נקיט ליה, אי דישראל נקיט ליה. הכא במאי עסקינן: בעומד ורואהו; תא שמע: נמצא בגבולין, אברים נבלות, חתיכות מותרות, וכי תימא: הכא נמי בעומד ורואהו, אברים נבלות, אמאי. מידי הוא טעמא אלא לרב, הא איתמר עלה; רב אמר: מותרות משום נבלה, ולוי אמר: מותרות באכילה".

1. ב"י (ס"ק ג' (ב)) – "וכתב ה"ה שהרמב"ם סמך על מה שאמרו בירושלמי (שקלים פ"ז ה"ד) אבל דעת הרבה מן המפרשים דבנמצא ביד גוי במקום שרוב טבחי ישראל מותר ומ"מ ראוי להחמיר בדבר עכ"ל".

2. גר"א (סי' ס"ג ס"ק א') – "לשון הרמב"ם ... ואף על גב דסוגיא דחולין צ"ה א' אינו כן סמך על הירושלמי כדרכו ברוב מקומות".

י' קשה, כל ב"ד הוי קבוע.

א. י"ל, לדיבור יש דין פריש.

1. ר"ן (הו"ד בשו"ת שיבת ציון סי' ל"ב ד"ה וטעמא) – "ועיין בר"ן שהקשה בסנהדרין כתיב אחרי רבים להטות הלא המיעוט קבוע הוא, ומתריך דהדיבור ניד ולא הוי קבוע".
  2. מרדכי (חולין אות תקצ"ג) – "ועוד דאין עושין מעשה בגופן אלא אחר הדבור הנבדל והנפרש מפיהם והוי כבשר הנמצא דאמרי' ביה כל דפריש מרובה פריש".
  3. מהרי"ק (שורש קע"א ד"ה ומ"ש) – "דאפילו האנשים קבועים משום הכי הדיבור יוצא מפיהם אינו קבוע דאם לא תימא הכי יקשה לך היאך אמרה תורה אחרי רבים להטות והלא כל קבוע וכו'. ואפילו מן התורה אמר הכי כדאיתא בהדיא בשילהי פ"ק דכתובות (דף טו) מההיא דתשעה שרצים וצפרדע אחד ביניהם דברשות הרבים ספקו טהור ומוכח לה מקרא דוארב לו וכו'. ופשיטא דסנהדרין קבועים כדאמר בכולי תלמודא רובא דאיתי קמן כגון תשעה חנויות וסנהדרין לא תבעי לך אלא פשיטא שהדיבור לא חשיב קבוע כלל וכן תרצו התוספות בפרק קמא דסנהדרין מכה קושיא זו שהקשה לעיל".
  4. רוקח (סי' תס"ז) – "רובא ניד".
  5. פ"ח (ס"ק י"ג ד"ה וא"ת) – "ואם תאמר והא סנהדרין קבועין הן בלשכת הגזית ואזלינן בתר רובא, ויש לומר דדבור דנפיק מפומיהו ניד והוה ליה ככולהו ניידי ואין כאן קבוע ומשום הכי אזלינן בתר רובא. וכן כתב מהרי"ק בשרש קע"א בשם התוספות דפרק קמא דסנהדרין וכן תירץ המרדכי בפרק קמא דחולין [רמז תקצג]. עוד תירץ המרדכי [שם] ובעל ספר כריתות [סימן קצט] דלא שייך למימר כל קבוע אלא היכא דאיכא ספיקא לברר הדבר כגון גבי תשעה חנויות שלקח ואין יודע מאיזה לקח וכן בתשעה ישראל וגוי אחד ביניהם שאינו יודע על מי זרק, אבל אם מתכוין ואומר לאותו ישראל אני מתכוין חייב אף על פי שהגוי עומד ביניהם, והכי נמי בסנהדרין כיון דיודעין ורואין מי הן המזכין ומי הן המחייבין דין הוא שנלך אחריהם".
  6. ערה"ש (סעי' י"ז) – "יש מראשונים שהקשו והיאך אפשר לומר דכל קבוע הוה כמחצה על מחצה והא עיקר רובא ילפינן מאחרי רבים להטות דכשנים אומרים טהור ואחד אומר טמא או חיוב ופטור או אסור ומותר הולכין אחר הרוב והרי הסנהדרין המה קבועין במקומן ותרצו דהדיבור היוצא מפיהם אינו קבוע ואנו דנין על דיבורם ולא על גופם [מרדכי פ"א דחולין]".
- א) קשה: דהלא אם פירש לפנינו יש דין של קבוע – דברי רבינו משולם (סי' ה' ד"ה הא), הו"ד פת"ת (סי' רמ"ב ס"ק כ"ג, בדפוס חדש על הנהגות או"ה שם ס"ק א', לשונו מובא לקמן).
- 1) י"ל, "כתב המרדכי ... הביאו הפרי חדש ... אין הכוונה דאמרינן על הדבור מרובא פריש, דהא הדבור פירש לפנינו, אלא על כרחך גם כן כוונת המרדכי דהדיבור שפורש מן האדם המדבר הוא ענין נפרד ואינו נחשב לדבר אחד עם אדם שדברו, ולכן אע"ג דסנהדרין גופיהו הם קבועים מכל מקום דבורם לא מיקרי קבוע" – מחה"ש (סי' רצ"ח ס"ק י"ג).
  - 2) י"ל, דאתי שפיר להשיטות שפירש לפנינו הוי איסור דרבנן.
  - 3) קשה ספרים, ע"י יעב"ץ לקמן.

ב) "וצ"ע בזה למה לא יהא הדיבור חשוב קבוע. **כיון שידענו ממי הוא יוצא וניכר** הוא האומרו. איך יקבל הביטול ולא אמרו בפרוש הלך אחר הרוב. אלא כשאנו ניכר וידוע – **שאילת יעב"ץ** (ח"א ריש סי' קנ"ז).

ב. י"ל, אין ספק.

1. **תוס' רי"ד** (שו"ת הרי"ד סי' ס"ז) – "וסנהדרין נמי לא קשיא דאימת אמרינן כל קבוע כמחצה על מחצה דמי הני מילי כי לא ידע באי זה מהן נגע דאע"ג דרובא צפרדע נינהו לא אזלי בתר רובא אלא אמרינן דילמא בשרץ דהוא קבוע ביניהן נגע (דאע"ג) אבל גבי סנהדרין אין שם ספק שהרי ידוע מי הוא המזכה ומי הוא מחייב ואין שום ספק בדבר הילכך אזלינן בתר רובא. כלל אני אומר לך לא אמרינן כל קבוע כמחצה על מחצה דמי אלא בדבר הניכר וידוע ואחרי כן נסתפק בו דומיא וארב לו שאינו שידוע וניכר ישראל מי הוא אלא שזה נסתפק למי יכה, לאפוקי איסור דבטל ברוב שאינו ידוע ולאפוקי סנהדרין שאין שם שום ספק".
2. **מרדכי** (חולין אות תקצ"ג) – "שלא שייך למימר כל קבוע כמחצה אלא היכא דאיכא ספיקא לברר הדבר כגון גבי תשעה חנויות שלקח ואין יודע מאי זה לקח, וכן בתשעה ישראל ועובד כוכבים אחד ביניהם שאינו ידוע על מי זרק אע"פ שבודאי יודע שהיהודי לשם ונתכוון לזרוק בין כלם מאחר דעובד כוכבים אחד ביניהם פטורין ליה, אבל אם מתכוין ואמר לאותו ישראל אני מתכוין חייב אע"פ שהעובד כוכבים עומד ביניהם, וה"נ בסנהדרין **כיון דידועין ורואין מי הן המזכין** ומי הן המחייבין דין הוא שנלך אחריהם".
3. **ר"ש מקינון** (אחד מבעלי תוס', ספר כריתות לשון למודים שער ג' סי' קצ"ט) – "וכשעשה הדבר לא ידע אם האיסור אם המותר הוה ליה כמחצה על מחצה דכל קבוע וכו'. ובהכי ניחא מה שמקשה העולם גבי סנהדרין ...".
4. **רוקח** (סי' תס"ז).
5. **פר"ח** (ס"ק י"ג ד"ה וא"ת) - לשונו מובא לעיל.
6. **חת"ס** (או"ח סי' קע"ח ד"ה והנה הלבוש) – "דברי הר"ש מקינון שתירץ על קושיה המפורסמת הא סנהדרין הוה קבוע כמ"ש מרדכי פ"ק דחולין, ותירץ דהא אין נהנין מן המועט ושביקין ליה לגמרי, ולא דמי לחניות שאנו רוצים ליהנות מהמיעוט ג"כ, שם אמרינן כל קבוע וכו', ע"ש בס' כריתות".
7. **ברכי יוסף** (או"ח סי' ר' ס"ק ד') – "כי ברירא לן מילתא גם בקבוע אזיל בתר רובא. וכי האי גוונא משנ' רבנן בנותן טעם לסנהדרין דקביעי ואזלינן בתר רובא, וכמ"ש הרב הפר"ח ב"ד סי' ק"י (ס"ק יג)".
8. **ערה"ש** (סעי' י"ז) – "יעוד דקבוע אינו אלא כשיש ספק מאיזה מקום לקחו ובוזה אמרה תורה דהוה כמחצה למחצה אבל לא כשידענו מאיזה מקום נלקח וכאן בסנהדרין ידענו שזה אומר כך וזה אומר כך ואזלינן שפיר בתר רובא [שם]".

ג. י"ל, אמרה תורה שאין אנו צריכין לדעת כולן, אלא תספיק דעת רובן.

1. **שאילת יעב"ץ** (ח"א סי' קנ"ז) – "שהתור' גזרה שדעת היחיד במקום הרבים כאלו איננה. ולא בתורת ביטול כדרך ביטול האיסורין, שכבר אמרנו שאי אפשר לה להתבטל, שהביטול עושה הדבר לעצם אחר, ואת שישנו אינו כאילו נתהפך מהותו (עמ"ש בס"ד בלח"ש ריש שקלים) ולכן התיירו הפוסקים בביטול יבש ביבש לאכול כל התערובת, ואין צריך להשליך ממנו כשיעור האיסור שבו, שהאיסור חוזר ונעש' היתר מחמת הביטול, אחר שאין האיסור ניכר עוד, וזה אינו שייך בדעת היחיד שאינה מקבלת ביטול זה. כאילו תאמר שהתור' עשתה שכל הסנהדרין הסכימו לדעת אחת, כי איך אפשר זה שתקבל דעת היחיד החילוף בעצמה כל זמן היא ניכרת. אבל אמרה תורה שאין אנו צריכין לדעת כולן. אלא דעת רובן תספיק. ולא נחוש לדעת יחידית אע"פ שידוע היא לנו אין לנו לילך אלא אחר דעת המרובין. ומה ענין קבוע לכאן, שאין איסורו כי אם מחמת ספק, וכשמצא הספק מקום לחול, אנו חוששין לו כל זמן שאין הרוב כנגדו, והקבוע אין הרוב כנגדו אחר שעשאוהו כמחצ' על מחצה, משא"כ ברוב דעות. אין כאן ספק מעתה שאין אנו צריכין לדעת היחיד ולהסכמתו, ואע"פ שאינה בטלה כי לא הוצרכנו לבטל". ומ"מ ילפינן מנה שפיר דאזלינן בתר רובא בכל דוכתא. אטו לאו ק"ו הוא אם אפי' במקום ודאי, המיעוט נחשב כאילו אינו, במקום שאינו אלא ספק. לא כ"ש דכל דפריש מרובא פריש. ולא אזלינן בתר מיעוטא ולא חיישינן ליה, אלא היכא דקביע דבדוכתיה ודאי חשיב, דכל חד באפי נפשיה קאי. ודינו כד"ח שאינו בתורת ביטול".
- א) להיפך ח' הגר"ח (סי' רכ"ט) - עי' ריש סי' ק"ט.

ד. י"ל, כל קבוע רק על מעשים.

1. **ערה"ש** (סעי' י"ז) – "ותרצו ... דקבוע ילפינן מוארב לו וקם עליו ובוזה אמרה תורה דבעצם המעשה של האיסור וההיתר או החיוב והפטור או הטמא והטהור יש להמיעוט כח הרוב אבל מה שאינה בעצם המעשה כמו סנהדרין שהם דנים בהמעשים איזה שייכות הם לקבוע ונהי דהא דאזלינן בתר רובא למידין מהם זהו מצד הסברא כמובן אבל קבוע דהוא גזירת התורה אין לך בו אלא חדושו במה שבעצם המעשה ולא בדבר אחר".
2. **גרנ"ט** (הגה"ה בתוך ח' הגר"ח סי' רכ"ט, ע"ש לעוד תרץ).

ה. קשה, איך הולכים אחר רוב ספרים.

1. **שאילת יעב"ץ** (ח"א סימן קנ"ז) – "האיך מצאנו ידינו ורגלינו בבית המדרש. במה שפוסקי הלכות סמכו לילך אחר רוב דעות הפוסקים כמבואר לרוב בספריהם. ואע"פ שהכתוב על ספר ודאי חשוב קבוע. אפי' תימא דהדיבור חשוב פירש, הלא אין ספק שהנכתב **וכ"ש הנדפס בספר הוי קבוע גמור**. ואי אפשר לבטלו ברוב. אלא ודאי שאין צורך לבטל דעת היחיד וכדאמרן. אלא שיש להרהר במוסכם זה שנהגו בו הפוסקים האחרונים לילך אחר רוב הדעות. כי מי קבצם כעמיר גורנה, ומי העלה מספרם אם לא נפקד מהם איש וכי מי ראה כל ספרי הפוסקים שחברו יחדיו ומי מנה. או איה שוקל וסופר לידע רוב מנין או רוב בנין. איזה יותר מכריע בענין. זוהי שקשה עלינו, מ"מ ברוב המקומות כשסמכו רבותינו ז"ל לילך אחר הרוב, יש להם ראיות חזקות ורובא דליתא

קמן חשיב נמי רובא, והנך דלא ידעינן בהו כמאן דליתניהו ונינהו, לכן אין לנו להתחכם עליהם ז"ל ובמ"ש מיושב ג"כ מה שנתקשיתי עוד בעינין הלז, איך אפשר לבטל דעת היחיד ברוב מנין, והרי אמרו דבר שבמנין אפ"ל באלף לא בטיל, ואי משום דמדאורייתא מיהא בטיל, הא תינה למאן דס"ל, איברא לאו ד"ה היא. ועוד שלענ"ד העיקר במ"ד מן התורה אינו בטיל. כמ"ש בשכבר במקום אחר, דמהאי קרא גופיה נפקא לן נמי לדבר שבמנין שאינו בטל, אלא לאו מה"ט דאמרן דאע"ג דילפינן מניה לענין ביטול איסורין, דרובא עדיף ודבר חשוב נמי אלים, מיהא לאו חדא מילתא היא, ולא דמו לגמרי, דביטול מידי אחריןא הוא. אע"ג דמטעם רוב אתינן עליה וכפרישית".

2. פת"ת (סי' רמ"ב ס"ק כ"ג, בדפוס חדש על הנהגות או"ה שם ס"ק א') – "עיין בשאלת יעב"ץ ח"א סימן קנ"ז שחקר במה שפוסקי הלכות סומכים לילך אחר רוב דעות הפוסקים כמבואר לרוב בספריהם והלא הכתוב בספר הוי קבוע וא"א לבטלו ברוב וכן אין לבטל דעת היחיד ברוב מנין והרי אמרו דבר שבמנין אפילו באלף לא בטיל וניחא ליה דהכא לאו מתורת ביטול אתינן עלה. ע"ש שהאריך בזה ועיין בתשובת אחיו רב משולם סי' ה"ו".

יא [רוב]

א. המקור לביטול ברוב.

1. ע"י ריש סי' ק"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ב. ציורים.

1. רוב חנויות קבוע מוכרות בשר כשרה.
2. רוב חתיכות שנמכרו מחנויות כשרה קבוע.
3. רוב חתיכות בחנויות כשרה קבוע.
4. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק מ"ח, "ולדינא הסכמת רוב הפוסקים דאזלינן בתר כל עניני רוב אלו").

ג. רוב של החנויות, או רוב הבשר, או רוב הקונים.

1. רוב של החנויות.

- (א) כנסת יחזקאל (סי' כ"ד ד"ה וראיתי).
- (ב) ישועות יעקב (ס"ק ג') – "לא אזלי בתר רוב בשר רק אחר רוב החנוי' וטעם הדבר ...".
- (ג) הפלאה (כתובות דף טו. ד"ה בגמרא) – "רוב החנויות שמוכרין בשר כשר משמע אף שיכול להיות דבשר טריפה שבחנות אחד הוא יותר מכל הבשר שבכל תשע החנויות ביחד אפ"ה אזלינן בתר רוב החנויות. וכן משמע מכל הפוסקים דלא חלקו בזה. והיינו משום דאין חילוק בחנות בין רב למעט כיון דהחנויות קבועין הוי ליה כאלו כולן שוות ואזלינן בתר רוב המקומות הקבועין".
- (ד) חו"ד (חי' ס"ק י"א, בי' ס"ק ג', סי' ס"ג בי' ס"ק ב') – "דלא אזלינן בתר רוב בשר שבמקולין רק בתר רוב חנויות".
- (ה) חת"ס (ב"ב דף כג: ד"ה הי' [מהדורת מכון חת"ס ירושלים ב"ב שם ד"ה נמצא, ד"ה ע"כ], נדה ריש דף יח.) – "קיי"ל אפ"ל איכא בהאי חנות נבלה הרבה יותר משחוטה דכולהי ט' מ"מ אזלי בתר רוב קביעות דהיינו ט' חנויות".
- (1) לחומרא – גוב"ת (או"ח סי' ע"א, "משמעות לשון הברייתא תשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה כו' הרי שחישב רק מספר החנויות ולא הזכיר מספר הבשר ואולי יש בחנות האחת הרבה מאד ובתשע חנויות יש בכל אחת רק מעט. וכן הוא לשון המשנה במסכת מכשירין פ"ב משנה ט' מצא בה בשר הולכים אחר רוב הטבחים אם היה מבושל הולכים אחר רוב אוכלי בשר מבושל. הרי שלא אמרה המשנה הולכים אחר רוב בשר הנאכל אבל אמרו הולכים אחר רוב האוכלים. ועם כל זה אינני תוקע עדיין יתד קבוע בדבר זה להקל אבל להחמיר ודאי יש לחוש").
- (2) פירוש, רוב מוכרים – בדה"ש (ס"ק מ"ח).

2. רוב בשר.

- (א) ע"י פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"א, ע"י סי' פ' שפ"ד ס"ק כ"א) – "וצ"ע".
- (ב) ע"י בית אדם (שער הקבוע כלל ט"ז) – "לעולם אזלינן בתר רוב בשר ... אחר שכתבתי זה זמן רב הראו לי שהגאון בעל חוות דעת בסימן קי"ט הביא ראיה זו משקלים ובסימן ק"י כתב בפשיטות דאזלינן בתר רוב המוכרים והיינו על פי מה שכתב שם ראיה להיפך דלא אזלינן בתר רוב בשר ... ובנסיעתי בשלוחי מצוה וקבלתי פניו כראות פני אלהים הצעתי לפניו דבר זה ושתק לי, ולכן נראה לי דאזלינן בתר רוב בשר וכן הא דאיתא במתניתין דאזלינן בתר רוב טבחי היינו דסתמא דמילתא דאזי יש בשר כשר הוא הרוב אבל לעולם אזלינן אחר רוב הבשר ועדיין הדבר צריך תלמוד".

3. רוב אנשים הקונים בשר.

- (א) ע"י יד יהודה (הקצר ס"ק י"ג, הארוך ס"ק י"ב) – "וצ"ע".
4. מראי מקומות – כרתי (סי' פ' ס"ק ד', ע"ש במגיה), שו"ת בית אפרים (יו"ד סי' מ'), בית מאיר (על המחבר סעי' ג'), בית יצחק (שער הקבוע סי' ח'), אמרי ברוך (הג' על חו"ד ס"ק א'), פת"ת (ס"ק ב'), רב פעלים (ח"א יו"ד סי' כ"ח ד"ה ועתה), חזו"א (סי' ל"ז ס"ק כ"ד), שערי יושב (שער ד' פרק ט'), בדה"ש (ס"ק מ"ח).
- (א) רש"ש (ב"ב דף צג: כתובות דף יד: ד"ה אם) – "ע"י מה שנדפס בשמי בס' יהגה חכמה אות מ"ח בסופו דמה שנסתפקו האחרונים בתשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת בשר נבלה ובה יש בשר מרובה מבכל הט' הכשרות אי אזלינן בתר רוב החנויות או בתר רוב בשר. דנ"ל דזהו פלוגתת ר"י וא"ל. ועתה התבוננתי דאין הכרח לומר דא"ל סברי דרובא דאינשי עדיף אלא דר"ל דגם זה חשיב רוב וכהדדי נינהו והמעשה ר".

ד. רוב כנגד קרוב.

1. רוב.

(א) **ב"ב** (דף כג:) – "אמר רבי חנינא: רוב וקרוב הולכין אחר הרוב, ואף על גב דרובא דאורייתא וקורבא דאורייתא, אפילו הכי רובא עדיף".

(ב) **תוס'** (ב"ב דף כג: ד"ה רוב) – "רוב וקרוב הלך אחר הרוב. וא"ת מאי קא משמע לן מתניתא היא (כתובות דף טו.) ט' חנויות כולן מוכרות בשר שחוטא ואחת מוכרת בשר נבילה [וכו'] ובנמצא הלך אחר הרוב משמע אפ"ל נמצא קרוב לחנות המוכרת נבילה ותירץ ר"י בר מרדכי דאי ממתניתא הוה אמינא כגון דאין דלתות מדינה נעולות דאיכא תרי רובי קמ"ל רבי חנינא דאפילו דלתות מדינה נעולות דליכא אלא חד רובא".

(ג) **ר' ירוחם** (נתיב ט"ו אות כ"ט, קלח:) – "והא דאמר' ובנמצא הלך אחר הרוב אפילו נמצא קרוב לנבלה דרוב וקרוב הלך אחר הרוב וכן פשוט בבתרא בדבר יבש חד בתרי בטיל דוקא כשהאיסור וההתר מעורבין אבל כל אחד לבדו כגון ט' חנויות שכתבתי כל קבוע כמחצה על מחצה דמי".

(ד) **ב"י** (בדה"ב סוף ס"ק ה').

(ה) **פ"ח** (ס"ק ט"ו) – "ודע דהא דקיימא לן דבשר הנמצא מותר מיירי אפילו בנמצא קרוב לנבלה דהא קיימא לן דרוב וקרוב הלך אחר הרוב כדאיתא בפרק לא יחפור [בבא בתרא כג, ב]".

(ו) הגר' **מוהר"א אזולאי** (ס"ק ב').

(ז) **כרתי** (ס"ק י"ד, פלתי ס"ק ז') – "גם בררתי שם (פלתי ס"ק ג' ד"ה והנה בסיום) אפילו נמצא קרוב לחנות טרפה, מ"מ אזלינן בתר רוב".

(ח) **פ"ג** (שפ"ד ס"ק י"ד החקירה הג') – "דקי"ל רוב וקרוב הולכין אחר הרוב".

(ט) **באה"ט** (ס"ק י').

(י) **זבחי צדק** (ס"ק כ"ב).

(יא) **חת"ס** (ב"ב דף כג: ד"ה מיהו).

(יב) **גליון מהרש"א** (על סעי' ג') – "כו"פ".

(יג) **ערה"ש** (סעי' י"א, סעי' י"ג) – "והולכין אחר הרוב והבשר מותר ואפילו נמצא קרוב לחנות הטרפה מ"מ הולכין אחר הרוב דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב אפילו בקורבא דמוכח [ב"ב כ"ג ב ועי' תוס' שם] דאע"ג דגם קורבא דאורייתא כדכתיב והיה העיר הקרובה אל החלל וגו' מ"מ רובא עדיף [שם]".

(יד) **יד יהודה** (הקצר ס"ק י"ז).

2. מראי מקומות.

(א) **גליון מהרש"א** (על סעי' ג') – "ועדיין צ"ע בה' מוכרות שחוטות וה' נבילות ונמצא קרוב לחנות כשירה דנתיר מכה קורבא כיון דפירש מעצמו".

ה. רוב כנגד חזקה.

1. רוב - פוסקים.

יב [קבוע.

א. הלכה.

1. **פ"ג** (שפ"ד ריש ס"ק י"ד) – "ועיין ב"ק מ"ד ב' סנהדרין ע"ט יע"ש וביומא פ"ד ב' ויש להעיר מקודם הערה אחת והוא **דכאן פסקינן בלי חולק דקבוע דאורייתא** ובח"מ תכ"ה סעיף ד' הביא הר"ב וי"א דנתכוין לחבירו והרג אשה דפטור מתשלומין והוא מהשגות הר"א ז"ל בפ"ד מה' חובל ה"ה כתנא דבי חזקיה והתוס' בסנהדרין ע"ט א' ד"ה וכל ובכתובות ט"ו א' ד"ה פרט כתבו דלתנא דבי חזקיה לית לן לימוד על קבוע. ומיהו יש לומר דמ"ש הר"ב וי"א הוא דפוסק כרבנן לא כתנא דבי חזקיה אמנם הר"מ ז"ל בפ"ד מחובל שם יראה דפסק כחזקיה (ע"ש בהשגות מדכתב הר"מ שנאמר ולא יהיה אסון ועיין סמ"ע בתכ"ה ודברים קשים להולמם) ע"ש בלח"מ שבהל' רוצח ושמירת הנפש ה"א פסק המתכוין לזה והרג לזה פטור ממית' ומתשלומין כתנא דבי חזקיה (וד' הכ"מ שם צע"ג במש"ש שלא כרש"י בסוף פ"ק דכתובות דהא מוארב וקם לו ילפינן קבוע והיינו דוקא בט' עובדי כוכבים ולא כולהו ישראלים) ואפ"ה פסק פ"ח ממ"א ה"א דין דקבוע".

ב. ציורים.

1. בשעה שקנה לא ידע שיש טרפות בחנות – **כרתי** (ס"ק י"א, "שבשעה שקנה לא ידע שיש טרפות בחנות"), **יד יהודה** (הקצר ס"ק ט"ו).

2. ידע בשעת לקיחה, ושכח [אפילו בלי קביעות מקום] – **פ"ח** (ס"ק ו'), **כרתי** (ס"ק י"א, "והוא שכח אח"כ אם לקח מהך חנות"), **חזו"א** (סי' ל"ז ס"ק א' ד"ה והמ"מ, "דאם לקח וידע מאי לקח ואח"כ שכח לכו"ע הוי קבוע ... וה"ה בפירש מעצמו וישראל ראהו ואח"כ שכח"), **אג"מ** (או"ח ח"א סי' קע"ח ענף א' ד"ה ואין, "נחשב כהיו ניכרין גם לו ושכח אח"כ").

(א) מראי מקומות – **יבקש תורה** (סי' נ"ד ענף ה'), "תלוי במחלוקת הראשונים בתערובת חנויות".

3. אורח בעיר – עי' **חזו"א** (סי' ל"ז ס"ק כ"ב), **בדה"ש** (ס"ק מ"א, עי' בי' ד"ה ובאוקימתא עמ' קכ"ג).

4. שכח זמנית שיש מהחנויות אחת שמוכרת נבלה – **כרתי** (ס"ק י"א, ס"ק י"ג, פלתי ס"ק י"א), **בדה"ש** (ס"ק מ"א).

5. מראי מקומות – **בדה"ש** (סעי' ג' בי' ד"ה לקח, עמ' קכ"ב).

ג. יסוד - החילוק בין קבוע לפרוש, החילוק בין ראייה לידיעה.

1. מקום שנולד הספק.

(א) שב שמעתתא (שמעתא ד' פרק י"ח) – "ומבואר דין קבוע דספיקו אסור היינו דוקא ספיקא דלוקח וספיקו אסור אפילו לדין, אבל אם נפל מן הלוקח מותר למוצאא כיון דביד המוצאא נולד ספק כד פריש. ואף ע"ג דודאי מן הלוקח באזלא איהו לגבייהו".

(ב) שבט הלוי (ח"ב סי' מ"א אות א') – "ראיתי בס' שערי ישר שער ד' פ"ג ... ודבריו צע"ג ... ע"כ עלינו לומר דכיון שנולד הספק במקום הקבוע וכבר היה אז נפ"מ לדינא ה"ז כאלו נפסק הדין על החתיכה שהיא ספק קבוע דאורייתא ...".
(1) תוס' (חולין דף צה. ד"ה הכא) – "שנולד הספק במקום הקביעות".

2. מהות הספק [מה טיבו של מקום הקביעות, או מאין הגיע בשר זה].

(א) שערי יושר (שער ד' פרק ג' ד"ה ולפי"ז) – "דלא כמו שנראה בהשקפה ראשונה מאיזה פוסקים שעיקר ההבדל הוא בזמן לידת הספק ... אלא שהיסוד בזה דעיקר דין ... בלקח מן החנויות וא"י מאיזו לקח הספק שגורם לספק עלינו את הדין על הבשר הזה, הוא החנות שבה ה"י נמצא הבשר הזה, דאי אפשר לספק מאין בא הבשר לידו דהרי בשעת לקיחה ראה מאין הוא נוטל את הבשר, אלא שספק ה"י לו על המקום שמונת בו הבשר הזה ... אבל בבשר הנמצא שהספק הגורם לנו לאסור הבשר הוא מאין נפרש הבשר הזה ...".

3. נפקא מינה.

(א) נמצא ביד ישראל ומת – מעדני אשר (סי' קכ"ט אות ג'), "והנה משמעות הגמ' והפוסקים דדוקא נמצא ביד גוי חשיב כפריש, אבל אם נמצא ביד ישראל שלקח ממקום הקביעות ונסתפק בעצמו ה"ז נחשב כקבוע גם למי שיקח ממנו. אמנם ביאור ד"ז תלוי במחלוקת הנ"ל, דהשב שמעתתא הנ"ל ביאר דכיון דלישראל הראשון היה נ"מ בזה, ה"ז נחשב שהספק נולד בשעת הלקיחה ממקום הקביעות, וכיון שנפסק הדין לגביו ה"ז נותן דין קבוע לכל העולם. אמנם לפי השערי יושר לכאורה רק ללוקח ממקום הקביעות עצמו הספק הוא על טיבה של החנות ולא על מקרה הפרישה. אבל מי שקבל ממנו יכול להסתפק מהיכן פרש בשר, וצ"ל דכיון שללוקח הראשון יש נאמנות הרי כל ספק שיש לו חשיב כספק שלנו, וכיון שספקו הוא על טיב החנות, גם אצלנו זהו הספק, כן ביאר בשערי יושר שם. ונ"מ בזה הוא אם אחד לקח ממקום הקביעות ומת לפני שהבשר הגיע לדינו, וידוע לנו שהוא הסתפק בזה בעצמו, דלשב שמעתתא כיון שהספק נולד בזמן הפרישה מהקבוע, חל עליו דין קבוע לכל העולם, ואילו לשערי יושר כיון שבזמן הגעת הבשר לדינו לא היתה לנו אפשרות לשאול ולברר, אין הספק של הראשון עובר אלינו, ואצלנו הספק הוא על מקרה הפרישה, ובזה איכא רוב".

(1) דינו כפרוש – בית יצחק (שער הקבוע סי' ב').

(ב) קנה מנכרי שלקח ממקום הקביעות בשר בחשש אבר מן החי – מעדני אשר (סי' קכ"ט אות ד'), לשונו מובא לקמן).

(ג) קנה ממומר שלקח ממקום הקביעות – מעדני אשר (סי' קכ"ט אות ד' ד"ה ואותה, לשונו מובא לקמן).

(ד) נכרי שלקח ממקום הקביעות ואח"כ נתגייר – מעדני אשר (סי' קכ"ט אות ד' ד"ה ונ"מ, לשונו מובא לקמן).

(ה) ישראל המזמין סחורה אצל מוכר נכרי – מעדני אשר (סי' קכ"ט אות ה', לשונו מובא לקמן).

4. מראי מקומות – ח"י הגרנ"ט (סי' ל'), מעדני אשר (סי' קל"א אות ב').

ד. גדר דין קבוע - האם נאמר שיש כח להמיעוט להחשב כמו הרוב, או גזה"כ בדבדבר הקבוע לא אזלינן בתר רובא.

1. אין דין של הלך אחר רוב.

(א) עי' פלתי (ס"ק ז') – "ובקבוע דלית ביה רובא ... דקבוע דוחה רוב".

(ב) עי' בינת אדם (שער הקבוע כלל א') – "דעשוהו כאילו אין כאן רוב כמו קבוע דאורייתא".

(ג) קובץ שעורים (כתובות אות מ', קובץ ב' באור על שב שמעתתא אות כ"א) – "דהא דקבוע הוא כמע"מ אין פירושו דנחשב כאילו ליכא רובא, אלא דגזה"כ בדבדבר הקבוע לא אזלינן בתר רובא, אבל באמת איכא רובא גם בקבוע אלא דלא מהני, ולתירוץ זה הסכים כ' מו"ר הגר"ת זצ"ל".

(ד) הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת כתובות דף טו. ד"ה פרט) – "וביאור דבריו נראה דהא דכל קבוע כמע"מ אי"ז ילפותא דקבוע חשיב כרוב אלא דבמקום קבוע ליתא כלל להאי כללא דאזלינן בתר רוב ודו"ק ... דגדר חידוש התורה דבקבוע לא אזלינן בתר רוב אין הכוונה דהקבוע יש לו חשיבות כהרוב, והיינו דאף דהמיעוט הוא פחות מהרוב מ"מ אם הוא קבוע יש להתייחס כאילו הוא במספר ובכמות כהרוב, אלא חידוש התורה כמש"כ לעיל דבקבוע לא אזלינן כלל בתר האי כללא דהלך אחר הרוב, דכל הדין דאחרי רבים להטות לא נאמר בכה"ג ודו"ק".

2. תרי רובי.

(א) עי' שאילת יעב"ץ (ח"א סי' קנ"ז) – "והקבוע אין הרוב כנגדו אחר שעשאוהו כמחצ' על מחצה".

(ב) ערה"ש (סעי' י"ב, סעי' ט"ז) – "דבקבוע נתנה התורה כח להמיעוט כמו להרוב והוי כתרי רובות המתנגדות וממילא דהוי כמחצה על מחצה אבל לא אמרה תורה שכח של הרוב נתבטל בקבוע מכל וכל".

(ג) שערי יושר (שער ד' פרק א') – "אין ענין של קבוע לשנות מן הנידון הקבוע שלא יכריע עלי' דין של אחרי רבים להטות, אלא שהמיעוט הקבוע המעורב בזה, גורם לחשוב את כל התערובות כאילו הוא מע"מ".

3. מראי מקומות – יד יהודה (הארוך ס"ק י"א ד"ה עוד, ק"מ-ג'), בדה"ש (סעי' ג' ב' ד"ה תשע עמ' קי"ט, ד"ה ועיין עמ' קכ"א), שני שבילין (שבילי דרוב סי' ט"ו אות א'), יבקש תורה (סי' נ"ג ענף א' ד"ה ונלענ"ד, ענף ג').

ה. חקירות הפמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ד).

1. ספק ספיקא כנגד קבוע.

(א) ס"ס עדיף.

1) מהר"ם שיק (נזיר דף יב. ד"ה והנה) – "והנה מדברי הרמב"ן האלו מוכח, דבקבוע אף על גב דרוב לא מהני ספק ספיקא מהני. וכן מוכח מדבריו דחזקה מהני, ואף על גב דחזקה לא עדיף מרוב, ואם כן בקבוע דלא מהני רוב כל שכן חזקה, מיהו כאן הוי רוב וחזקה. ובלאו הכי לענין חזקה לא שייך קבוע, דאיכא למימר דסברת קבוע כמו שכתב הרמב"ן כאן, דחזקה דאחריני אי אפשר דמהני על זאת שלפנינו, והכי נמי ברוב, כיון דכל חדא בפני עצמה היא ספק, ורק מכח רוב דאחריני, ועל זה אמרינן כסברת הרמב"ן, אבל כשיש חזקה לאותו דבר בעצמו שפיר מהני. ועל כל פנים זה מוכח מדברי הרמב"ן, והפרי מגדים ביורה דעה [בש"ד ס"ק י"ד חקירה א' - ב'] סי' ק"י פלפל בזה. ואם כן לא קשיא קושית הר"ש [מקינן בס' הכריתות סי' קצ"ט] שהביא הפרי חדש שם [ס"ג ס"ק י"ג], למה לא נאסר כל העולם בחרישה ובזריעה מטעם קבוע [שמא נחל איתן הוא], משום דכל מקום אוקי בחזקתו שהיה מעיקרא, דפעם אחת בוודאי היתר היה".

(2) בית יצחק (שער הקבוע סי' ג').

3) ערה"ש (סעי' ט"ז) – "ולענ"ד נראה דאין כאן ספק לפי מ"ש בסעיף י"ב דקבוע לא עדיף מרובא דאין בזה עדיפות אלא דבקבוע נתנה התורה כח להמיעוט כמו להרוב והוי כתרי רובות המתנגדות וממילא דהוי כמחצה על מחצה אבל לא אמרה תורה שכח של הרוב נתבטל בקבוע מכל וכל וא"כ כשיש חזקה להתירא או ספק ספיקא שאין כח אחר כנגדן ודאי אמרינן".

(4) יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ז, הארוך ס"ק י"ג).(ב) מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ד החקירה הא').**2. חזקה כנגד קבוע.**

(א) חזקה עדיף – בית יצחק (שער הקבוע סי' ד'), ערה"ש (סעי' ט"ז, לשונו מובא לעיל), יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ז, הארוך ס"ק י"ג).
 (ב) קבוע עדיף – ע"י שיבת ציון (סי' ל"ב ד"ה וטעמא, "לא אמרינן באיסור שנפל להיתר והוא ספק שיעור נתינת טעם דניזיל בתר חזקה ולהעמיד בחזקת היתר, הואיל ובודאי נפל לשם איסור הוי האיסור כמו קבוע, וכי היכי דלא אזלינן בתר רובא נגד קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, וכיון דרוב עדיף מחזקה ממילא לא אזלינן בתר חזקה נגד קבוע"), חוו"ד (חי' ס"ק י"ב).
 (ג) מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ד החקירה הב'), הנהגת הנשאל סדר ג' אות י"ד - ט"ו), מהר"ם שיק (נזיר דף יב. ד"ה והנה, לשונו מובא לעיל).

3. קרוב כנגד קבוע.

(א) קבוע עדיף – פלתי (ס"ק ז'), חוו"ד (חי' ס"ק י"ב), "כמחצה. ומשום הכי אפילו ספק טרפה בקבוע אסור ולא הוי ספק ספיקא. ולא אזלינן לא בתר חזקה ולא בתר קורבא בקבוע", בתוך ס' חת"ס (ב"ב דף כג: בי' לחת"ס ד"ה ואם), ערה"ש (סעי' י"ג, "דבדיני שמים א"א לצמצם כלומר כל דבר שאין האדם מכיון לצמצם הוי כבידי שמים וא"כ איך אמרה תורה דבקבוע כשפירש לפנינו הוי כמחצה על מחצה והא בהכרח שיהיה למקום אחד קרוב יותר מלמקום אחר כיון דא"א לצמצם והיתה להתורה לצוות דבקבוע נלך אחר הקרוב **אלא ודאי דגזרה תורה** דבקבוע לא נלך לא אחר הרוב ולא אחר הקרוב"), יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ז), דרכ"ת (ס"ק מ"א).

(ב) מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ד החקירה הג'), שו"ת בית אפרים (אה"ע סי' י"א ד"ה אמנם לכאורה), גליון מהרש"א (אות ג', על סעי' ג'), בית יצחק (שער הקבוע סי' ה'), "ספיקא דדינא וצריך עיון"), שערי דיעה (ס"ק ה'), בדה"ש (ס"ק מ', "וצ"ע").

1. יש חזקת כשרות, ונתברר למפרע שחנות אחת היא טריפה וידוע איזה הוא.

1. דינו כקבוע.

(א) רא"ה (בדה"ב ב"ד, כט:): – "אבל בשר שניקה מן החנויות בעודן כלן בחזקת היתר כשנתברר שאחת מן החנויות אסורה אין תורת הספק הזה על שעה זו שאין תולדת הספק מצד עצמה אלא מצד ברירת החנויות שנתברר עכשיו שאחד מהן אסורה ומתוך כך נולד בה ספק על אותה שעה שהוא פירשה בידי הלוקח מהן אם כן ספק זה אינו מחודש אלא גלויי מילתא בעלמא הוא שתחילה היה נעלם ממני שהייתי סבור שכולן מותרות וכשנתברר שאחד אסור איגלי מילתא למפרע שבשעת מקח חתיכה זו כשפירשה מהן באותה שעה היה ספק שלה וזה ברור".

(ב) ט"ז (ס"ק ה') – "דהיאך כ' הטור על זה וכן כתב א"א ז"ל דכל מה שלקחו קודם הספק הכל מותר דבנדון כזה שהוא ספק דאורייתא ודאי אפי' קודם שנולד הספק אסור".

(ג) ע"י בדה"ש (ס"ק מ"ב) – "ונראה דהוא ספיקא דדינא בדאורייתא ולחומרא".

2. דינו כפרוש.

(א) ר"ן (חולין דף לג: ד"ה אמר) – "וכתבו בתוס' דלא מיקרי קבוע אלא כשהיה האיסור נודע קודם שלקח אבל אם לא נודע האיסור בשעה שלקח אף על פי שלאחר שלקח נתגלה האיסור ונעשה קבוע לא אמרי' ביה דליהוי קבוע למפרע. ונ"מ למי שלקח בשר מן המקולין ואח"כ נודע שהיתה טרפה ביניהם דשרי כיון דבשעה שלקח לא היה קבוע דדין קבוע שיהא כמחצה על מחצה חדוש הוא ואין לך בו אלא משעת חדושו ואילך כלומר משנעשה קבוע אבל למפרע לא".

(ב) פר"ח (ס"ק י"ג ד"ה ולענין).

(ג) ערה"ש (סעי' מ"ז) – "ולענין דינא הכריע אחד מהגדולים דכיון דרוב דעות ס"ל דלאו היינו קבוע הכי נקטינן [פר"ח שם] ולפ"ז כשלקחו בשר ממקולים ואח"כ נודע שיש שם טרפה והטרפה ניכרת וקבוע לעצמה מ"מ מותר מה שלקחו כמו בקבוע דרבנן דתערובת חתיכות וכן נראה עיקר דאין להוסיף על דין קבוע מה שלא נזכר להדיא בגמ'".

(ד) יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ו, הארוך סוף ס"ק י"א).

3. ב' דעות.

א) חכ"א (כלל ס"ג סעי' א') – "ויש עוד קבוע כגון שהיו בעיר עשר חנויות כולן בחזקת שמוכרות בשר כשר ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח ואחר שלקח נודע שחנות אחת היא טריפה וידוע איזה הוא יש אומרים דגם זה נקרא קבוע דאורייתא כיון שהאיסור ניכר ומאי שנא אם היה נודע הטריפה קודם שלקח או אחר כך אין זה אלא גילוי מלתא בעלמא (הרא"ה בבדק הבית) ויש אומרים כיון דקבוע הוא חידוש אין לך בו אלא משעת חידושו ולכן כיון שקודם שלקח עדיין לא נודע הטריפות מותר (ר"ן ... רשב"א".

4. דעת הרשב"א.

א) קבוע – ש"ך (ס"ק י"ד).

ב) פרוש – פ"ח (ס"ק י"ג ד"ה ועכשיו), מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק מ"ג), ע"י פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק י"ד), חכ"א (כלל ס"ג סעי' א'), "וכתב הפרי חדש דכן דעת רשב"א במשמרת הבית דלא כש"ך ס"ק י"ד שלא הבין כן", ערה"ש (סעי' מ"ו), יד יהודה (הארוך סוף ס"ק י"א), חזו"א (סי' ל"ז ס"ק י"ט).

ג) מראי מקומות – בדה"ש (ציונים ס"ק קי"ט, ס"ק ק"כ).

5. פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק י"ד, ע"י שפ"ד ס"ק כ"ח) – "בתערובת חנויות ... יש לצדד להקל בהפסד מרובה. אמנם בקבוע הניכר ... אין לגעור במי שפוסק כן בהפסד מרובה אף בקבוע הניכר מה שלקח קודם".

6. אין לך בו אלא חידושו, פסק כאביי שנפסל למפרע.

א) וכן הקשה – מנחת פתים (סעי' ג', וצ"ע), הו"ד בבדה"ש (ציונים ס"ק קכ"א).

ב) קובץ שעורים (קובץ בי' באור על שב שמעתא אות כ') – "כתבו בשם הטור דאביי סובר דע"ז אינו חידוש כלל, אבל אם היה חידוש, גם הוא מודה לסברת רבא, דאין לך בו אלא מחידושו ואילך: וזוהו נ"ל לדון בדבר חדש, בהא דקיי"ל דכל קבוע כמע"מ דזה הו' נמי חידוש כמו שכתבו הפוסקים, אינו קבוע אלא מכאן ולהבא, אבל למפרע לא הו' דין קבוע אלא אזלינן בתר רובא. וצ"ע בדברי הפוסקים".

7. מראי מקומות – חו"ד (חי' ס"ק י').

יג] גדר של קבוע - כיון שניכר הו' קבוע, או ע"י שניכר אין כאן תערובות וממילא אינו בטל [דהיינו, כיון שאינו בטל הו' קבוע].

א. כיון שאינו בטל הו' קבוע [הגם שאינו ניכר האיסור].

1. ר"ן (חולין דף לג: סוף ד"ה ובנמצא) – "וכיון שהוא מתבטל א"א לדונו כקבוע אבל התם בעלי חיים נינהו וחשיבי ולא בטלי וכיון דלא בטלי הוה ליה קבוע".

2. בית מאיר (קנו' דיני קבוע) – "ואולם בגוף דברי הפר"ח שמשמע מיני' דדין קבוע דאורייתא נתלה בידוע וניכר במקומו. לבי לא כן ידמה דהא כל עיקר סברת תוס' זו אינו אלא מכח קושייתם דא"כ יבש ביבש בטל ברוב היכי משכחת לה הא הו"ל קבוע. וכבר מבואר התירוץ פשוט בהר"ן פרק ג"ה שם בלשון זה י"ל דבכל האיסורין ודאי כל שמעורב ואינו ידוע לא מקרי קבוע דאדרבה ברובא בטיל וכיון שהוא מתבטל אי אפשר לדונו כקבוע. אבל התם בעלי חיים נינהו וחשיבי ולא בטילי וכיון דלא בטלו הו' ליה קבוע. וא"כ מה תו קשה. ולתירוץ זה ממש מורה לשון הרא"ש פרק הנ"ל הלכה ב'. וא"כ ע"כ מה דכתבו התוס' פרק ג"ה נמי לידחוק ע"ד זה אלא שלשונם שמסיימו ועיקר הטעם אינו משום דקבוע אלא משום דבע"ה לא בטלי כדבר שדרכו לימנות לא משמע הכי. אבל בל"ז צ"ע דברים הללו דודאי ע"כ עיקר הטעם משום דקבוע דאל"כ מה בכך דב"ח חשוב ולא בטל להיות האיסור נהפך להיתר אכתי אמאי לא יהא שרי ליקח אחד אחד מטעם כל דפריש מרובא ופשיטא שעיקר טעם זה הוא משום קבוע דחשיב כמחצה על מחצה. אלא ע"כ לומר דלשון זה לאו דוקא אלא כלומר דעיקר הטעם אינו משום קבוע לחוד דלולא דב"ח לא בטלי לא הי' מקום לקבוע מדבטל וכדברי הר"ן. אלא משום דלא בטלי. ומכיון דלא בטל מדרבנן וקבוע הוא הוא דחשיב קבוע דרבנן. משא"כ חנויות דנודע וניכר ומצד זה אינו בטל אף מדאורייתא כי לא אפשר להתבטל מה דנודע וניכר ממילא ע"י זה הוא קבוע דאורייתא דהא כל קבוע כמחצה על מחצה הוא ד"ת. וכן הן הן הדברים מסודרים בתה"ב דף ק"כ ע"ש. וא"כ עיקר הנתלה לחלק בין קבוע דאורייתא או דרבנן אינו נתלה אלא במה דלא בטל מדאורייתא או דרבנן. ותדע שכן הוא כונת התוס' נמי שהרי ...".

א) קובץ שעורים (קונטרס דברי סופרים סי' ה' אות ל') – "וברשב"א ור"ן פרק גיד הנשה כתבו דבתערובות לא שייך קבוע כיון דהמיעוט מתבטל ברוב אין כאן קבוע ומשמע מדבריהם דהיכא דליכא לדין ביטול שייך קבוע כיון דהמיעוט מתבטל ברוב אין כאן קבוע ומשמע מדבריהם דהיכא דליכא לדין ביטול שייך קבוע גם באינו ניכר האיסור".

ב. כיון שניכר הו' קבוע.

1. ע"י תוס' (חולין דף צה. ד"ה ספקו) – "ועיקר הטעם אינו משום קבוע אלא משום דבעלי חיים לא בטלי כמו דבר שדרכו לימנות".
א) רש"ש (חולין דף צה.) – "בא"ד ומיהו איכא למימר כו' דמקולין ה"ל קבוע. ע"י מהרש"א. ול"נ דמעיקרא הו' סברי דלא מיקרי קבוע אלא היכא דידוע האיסור במקומו כמש"כ בדבור דלעיל. ובתירוצם חדשו דאף שאינו ידוע באיזו מקולין נמצא הטרפה מיקרי ג"כ קבוע וכמש"כ הש"ך ביו"ד סי' ק"י ס"ק י"ד בדעת הטור לפי מה שפירשוהו הב"ח והאחרונים. ולא עוד אלא אפילו במקום שאין מכריזין דלא ידעין כלל אם היה טרפה. מ"מ כיון דיש מיעוט בהמות דטרפות הן מיקרי ג"כ קבוע".

2. פלתי (סוף ס"ק י"ב) – "רוב המחברים ס"ל בבהמה ודאי בעינן איסור ניכר".

3. יד יהודה (הארוך ס"ק י"א ד"ה ובודאי).

4. חזו"א (סי' ל"ז ס"ק י"ב ד"ה ועדיין) – "דודאי ענין קבוע הוא באיסור ניכר".

ג. נפקא מינה.

1. תערובות אנשים.

א) פלתי (ס"ק י"ב, ע"י כרתי ס"ק י"ח) – "בכל דוכתא דחד בתרי בטיל ולא שייך קבוע, דהא נתבטל תיכף ושב האיסור להיתר, ואי אתה מוצא קבוע רק באיסור ניכר דלא שייך ביה ביטול ... אבל אדם באדם לא שייך ביטול ... ואם כן אף דאין ניכר שייך קבוע כיון דלא נתבטל, וכל הטעם דבעינן איסור ניכר דאם לא כן הא הוי ליה ביטול".

2. לפי רב יהודה שמין במינו לא בטול.

א) ע"י פמ"ג (שושנת העמקים כלל י"ד ד"ה ואגב) – "מ"ש התוס' מנחות כ"ג א' ד"ה שחוטה וכו' ונ"מ בקביעי ברה"ר וא"י באיזו נגע ספיקו טהור דכל קבוע כמחצה דמי ... ולכאורה קשה דנאמר דקשיא להו דבטומאה אזלינן בתר רובא, מ"מ מה תירצו דקביעי, כיון דאין הטומאה ניכר תו לא הוה קבוע, ומ"ש הר"מ ז"ל פ"ח משא"ה ה"ב ט' שרצים וכו' בניכר מיירי, וחתיכה הראויה להתכבד שייך באכילה והנאה, לא בטומאה, כמ"ש לקמן אי"ה, וי"ל דתוס' סברי דהא דבעינן ניכר הקבועה דאי לא ניכר בטל הוא ברוב, משא"כ במנחות הסוגיא לר"י דמין במינו לא בטל, א"כ לר"י הוה קבוע אף בלא ניכר הקבוע כלל וצ"ע".

3. חמץ בפסח.

א) בינת אדם (שער הקבוע כלל א') – "ומדפריך בפשיטות הוי ליה קבוע דמשמע דזה פשיטא לש"ס דכל דבר שאינו מתבטל היינו מטעם דעשוהו כאילו אין כאן רוב כמו קבוע דאורייתא ולפי זה חמץ בפסח יבש ביבש אף שאינו דבר חשוב לשיטת רשב"א באורח חיים סימן תמ"ז סעיף ט' דאינו בטל אם כן אפילו אם פירש אחד מהם יש לו כל דיני קבוע ולא אמרינן כל דפריש לרא"ש אפילו פירש ממילא ולרשב"א בפירש בפנינו כמו שנכתוב לקמן וכן כתב הרשב"א בהדיא בתורת הבית הארוך דף ק"ז ע"ב וזה לשונו, ועוד דחמץ בפסח דין הוא שיאסר כל תערובתו במשהו אפילו ביבש דכל שאין לו שיעור אינו בטל לעולם שהוא קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה עד כאן לשונו, וכן כתב הר"ן בפרק גיד הנשה בשמעתין דבשר שנתעלם וזה לשונו, וכיון דלא בטלי הוי ליה קבוע ולדעת הרא"ש דסבירא ליה דיבש ביבש בפסח בטל ברוב אם אינו דבר חשוב נראה לי דסבירא ליה כמו שכתבו תוספות שם דעיקר הטעם דפריך הוי ליה קבוע היינו משום דבעלי חיים חשיבי ולא בטילי".

ב) מראי מקומות – יבקש תורה (סי' נ"ד ענף ד').

4. אם שייך קבוע בתערובות חנויות, שלא יודע איזה חנות מוכר טריפות - ע"י לקמן.

ד. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ג' בי' ד"ה אסור, עמ' קכ"ו).

ה. ניכר וידוע לאדם אחד - להצד של ניכר.

1. הוי קבוע.

א) פר"ת (סוף ס"ק ו') – "צריך לאודועי דהא דאמרינן דבעינן ידיעה בקבוע לדעת התוספות והרשב"א לא בעינן שידע הלוקח אלא כל דאיכא במציאות לפנינו דידע ליה הוי כמחצה אליבע דכ"ע".

ב) פלתי (סוף ס"ק י"ב) – "כיון דיש ישראל היודע רק אינו לפנינו, מ"מ לענין קבוע מנכר האיסור קרינן ליה, דעכ"פ ישראל יודע".

ג) ע"י בית יצחק (שער הקבוע סי' א') – "אין לדחות דברי הכרו"פ והוא ספיקא דדינא לפע"ד".

2. אם יכול להיות שלא יתגלה לעולם, אינו קבוע.

א) בינת אדם (שער הקבוע כלל ב') – "דדעת ר"ש ותוספות דלא מיקרי דאורייתא רק כשהוכר האיסור ולא בנתערב מכל מקום לא בעינן שיהיה ניכר לכל רק כשניכר רק לאחד מיקרי ניכר כדמוכח ... מה שהקשה הפרי מגדים מסוגיא דנזיר ובגיטין ס"ד דכתבו תוספות דאינו אלא קבוע דרבנן כיון שאינו ניכר האשה שקידש השליח ולפי זה קשה הא על כל פנים האשה בעצמה יודעת ואני מוסיף עליו דהא על כרחך קידש בפני עדים ואם כן גם העדים יודעין ... ועוד הקשה הגאון בעל חוות דעת דאם כן אם יאמר אחד שיש ממזרת אחת בעולם יאסרו כל הנשים ואם יאמר אחד שמכיר בהמה טריפה אחת יאסרו כל הבהמות, וצריך לומר דדוקא דומיא דזורק אבן וכיוצא בו דהאיסור וגם המכירו היו בפנינו ואינו חסר רק גילוי מילתא שאמר לנו שהוא ישראל ושהוא הנסקל והיה ראוי להתגלות הדבר אילו היינו שם בשעה שהלכו להם ואינו אלא גילוי מילתא בעלמא ודומה להא דאמרינן כל הראוי לבילה כו' מה שאין כן באשה שאין האיסור לפנינו וגם לא המכירין ויכול להיות שלא יתגלה לעולם בודאי נקרא לא ניכר האיסור והוא הדין בממזרת דבאמת כשיש חשש הממזרת או בהמה בעיר הזה בודאי אסור לישא באותו מקום עד שיראה האשה וכן הבהמה ואם אין העד המכיר כאן אם כן הוי לא ניכר שאינו בפנינו".

1) צ"ע – יד יהודה (הארוך ס"ק כ"א, הקצר ס"ק כ"ט, "וצ"ע").

3. חו"ד (בי' ס"ק ו') – "ודאי כל זמן שאין אצלו בשעת לידת הספק או אח"כ איסור והיתר ידועים במקומן לא הוי קבוע".

א) חזו"א (סי' ל"ז ס"ק י"ג, ס"ק כ"ה) – "בחוו"ד ... והנה קשה להגדיר הדבר בדיוק, שאם נעשה הדבר ע"י אחד ויצא מן העיר מהו, אם דעתו לחזור מהו, אם אפשר לשלח שליח אליו מהו, יש אחד בעיר ואינו יודע מי הוא מהו, ומ"מ אם היודע אינו יודע לן כלל ודאי אינו קבוע וכש"כ החוו"ד".

4. אג"מ (או"ח ח"א סי' קע"ח ענף א' ד"ה ואין) – "שמחדש הכרו"פ הובא בחו"ד שם דאף אם רק אחד בסוף העולם יודע נחשב מינכר האיסור ויש לו דין קבוע אף שאנחנו אין יודעין ואף שאין יודע לנו מי הוא הישראל היודע דלזה אין טעם כלל וגם החוו"ד שם הקשה ע"ז מאמר לשלוחו צא וקדש לי אשה שלהתוס' רק מדרבנן אסור משום קנס ולא הוי קבוע אף שהאשה והשליח יודעין ודאי מזה אלא ודאי שצריך שגם אצלו יהיו ידועין במקומן (וכן הקשה הפמ"ג בש"ד שם ס"ק י"ד ד"ה ואני עיי"ש שהוא ג"כ סובר לדינא שהוי קבוע ומביא זה מפר"ח ופ"ת אך נשאר בצ"ע אבל החו"ד מדחה זה וכתב שא"א לומר כן מצד קושיא זו ועוד עיי"ש) דהכא שאני משום דגם הוא היה יכול להודע לכן נחשב כהיו ניכרין גם לו ושכח אח"כ אבל התם שלא היה יכול להודע הוי אצלו תערובות גמור שאין ניכרין אף שיש בעולם מי שיודע. והרמב"ן והרשב"א שסברי דבאמר לשלוחו אסור מדינא בכל הנשים והוא מטעם קבוע כדאייתא בחו"ד סק"ג, ג"כ מסתבר שאינו משום דיודע אחד בסוף העולם אלא דסברי דאף דעדיין לא היה אפשר לו לידע מ"מ כיון דעמד להתברר וגם אפשר שעוד יתברר ע"י עדי הקידושין נחשב נמי כדבר מבורר ושכח אח"כ. וגם אפשר דסברי כדאייתא שם

בח"ד כיון דהספק הוא בין אנשים לא שייך בטול והו"ל קבוע והטעם משום דספק בין אנשים אינו ספק בעצם דהא הדבר בעצמו מכריח לומר שבעצם הוא דבר ידוע וניכר כיון דהוא בבני דעת, ולכן אף לאלו שאין יודעין נחשב כניכר וקבוע כיון שהוא בהכרח דבר הניכר בעצם ואין מגרע מה שאיננו יודעין חשיבות הקביעות להחשיבו מעורב. אבל אם הספק הוא שלא באנשים שמצד המציאות אפשר שיהיה ספק לכל אדם לכן אף שיש איזה מקום שידוע ומכיר לא מחשיב זה להחשיבו קבוע גם לאלו שאין יודעין כיון דלדידהו הוא מעורב גמור שהרי אין הכרח שידעו מזה ולכן בטיל. וזה צריך לומר בכוונת החו"ד ולכן אח"כ בסק"ו הקשה על הכרו"פ מתוס' ועוד קושיות ולא הוכיח אדרבה ראייה מרמב"ן ורשב"א. וגם לא הקשה ארמב"ן ורשב"א קושית הועוד שלו משום דאף לרמב"ן ורשב"א יש לומר שרק בספק בין אנשים שמוכר שיש יודעין הוא קבוע כדבארתי".

5. מראי מקומות – רבי אברהם מן ההר (נזיר דף יב., לשונו מובא לקמן), בית מאיר (ריש סי' ק"י), ברוך טעם (הג"ה על פלתי ס"ק י"ב), בית יצחק (שער הקבוע סי' א'), שערי יושר (שער ד' פרק י"א).

א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ד ד"ה ואני, ס"ק ל"ג) – "מבואר הוא דכל שיש אחד שידוע מהקביעות אף שלוקח הוא ספק שלא נודע מכל מקום קביעות גמור הוא ... והוא ממשמרת הבית ... אם כן בהאומר לשלוחו ... וצ"ע".

6. תוס' (נזיר דף יב. ד"ה אסור) – לשונו מובא לקמן.

א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ד ד"ה ואני) – "והנה תוס' בנזיר י"ב ... ואני תמה על עצמי הא מבואר הוא דכל שיש א' שידוע מהקביעות אף שלוקח הוא ספק שלא נודע מ"מ קביעות גמור הוא עיין פר"ח י"ג ופ"ו ו' והובא במשמרת הבית ק"כ אם כן בהאומר לשלוחו כו' ל"מ היכא דשליח חי והלך לו הוה קבוע מן התורה כיון דלשליח ידוע וניכר הוא ואפי' מת השליח מ"מ האשה שנתקדשה יודעת והוה קבוע הניכר וצ"ע".

ב) מהר"ם שיק (נזיר דף יב. על תוס') – "עיין בפרמ"ג בסי' ק"י [ש"ד ס"ק י"ד], שתמה הא השליח ידע, עיין שם. ואפשר שכוונת התוס' על סברא שכתב בספר 'שלום ירושלים' פרק קמא דשקלים, דקבוע המיוסד על רוב, כגון נחל איתן דצריך להקדים דעגלה ערופה לא היה טריפה מצד רוב, לא מיקרי קבוע לדחות הרוב, דקבוע חידוש [הוא] עיין שם, ומטעם זה איכא למימר גם כאן, דקבוע מיוסד על החזקה דעושה שליחותיה, לא מיקרי קבוע לעצמו ולא חשיב קבוע".

ג) מראי מקומות – כנפי יונה (על סעי' ג' ד"ה והנה), בינת אדם (שער הקבוע כלל ב', לשונו מובא לעיל), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ע"ג).

7. קבוע דרבנן.

א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ג) – "אם ידעו מתערובת, רק זה האיש שלקח לא ידע מהתערובת, אם יש לגזור להרא"ש או לא, דבקבוע דבר תורה כל שנודע לאחד תו לא מהני מה שלא נודע למי שלקח ... מה שאין כן קבוע דרבנן. וראיתי להפנים מאירות ... במפיל אחד לים כל שלא נודע למפיל אף שאחרים ידעו לא קנסין ... א"כ יש לומר הוא הדין מה שלקח קודם. ועדיין צ"ע".

[יד] תערובת חנויות, ולא ניכר איזה חנות [י' חנויות, בכל חנויות בהמה אחד, ואחד בהמה טריפה].

א. קבוע דאורייתא.

1. עי' דר"מ (ס"ק ו', כדאי' בט"ז ס"ק ה').

2. ב"ח (ס"ק ו' ד"ה אבל) – "כיון דאין האיסור מעורב תוך ההיתר הוי ליה כמו תשע חנויות ואף על פי שאינו נודע האיסור במקומו ... כיון דדין קבוע מוארב לו נפקא פרט לזורק אבן לגוי ... והתם כיון שנודע שיש שם ישראל אף על גב דאינו נודע הישראל כלל הוה ליה קבוע הכי נמי דכוותה".

א) לפי פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ד ד"ה החלק הב'), "אמנם דעת הב"ח בסוף ס"ו משמע בהדיא קביעות חנויות הוה קבוע מן התורה אף שאין נודע באיזה חנויות שהרי כתב מוארב נפקא אף שאין ניכר כלל הישראל יע"ש", ובינת אדם (שער הקבוע כלל ג').

ב) אמנם עי' פלתי (ס"ק י"ב), "דעת הב"ח ... והפרי חדש (ס"ק י"ג, כ"ב) השיג דדבר תורה אין קרוי קבוע אלא אם האיסור ניכר, וא"כ לדברי הב"ח צ"ל מדרבנן קרוי קבוע, רק קשה איזה אפוא מקום בש"ס ופוסקים קדמונים שעשאו קבוע ואסרוהו מדרבנן".

3. ט"ז (ס"ק ה').

4. ש"ך (ס"ק י"ד, ס"ק י"ז, ס"ק כ"ח, ס"ק כ"ט) – "כתב הב"ח בסוף ס"ו דהיינו דוקא בחתיכות שנתערבו זו בתוך זו אבל אם לא נודע החנות שיש בה האיסור קבוע כגון שנמצאת ריאה טרפה ולא נודע מאיזו חנות נקטינן כהרא"ש ורבינו ... דמדינא אסורים כל החתיכות שבמקולין אפילו אינן זה"ל ואפשר דגם הרשב"א אינו חולק ע"ז דלא קאמר בהא מידי ולא איירי ביה עכ"ל".

א) לפי פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ד, ס"ק י"ז, מש"ז ס"ק ה'), רע"א (בכללי ס"ס על הש"ך אות ז'), בית מאיר (ריש קונ' דיני קבוע), בדה"ש (סעי' ה' ב' ד"ה מותר, עמ' קמ"ח), משא"כ היד יהודה (הארוך סוף ס"ק י"א), ועי' ערה"ש (סעי' מ"ב) שהם סוברים שדעת הש"ך הוי שהוא רק קבוע דרבנן.

5. צמח צדק (סי' ל"ב ד"ה אע"ג) – "אף על גב דגוף הדין דמייירי מינה בגמרא מדין קבוע ובטור א"ח סימן תל"ט ובי"ד סימן ק"י היינו ט' חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה וידועים הם החנויות איזה מוכרת שחוטה ואיזה מוכרת בשר נבילה אלא שהוא אינו יודע מאיזה לקח דיינין ביה דין קבוע ולא כנדון דידן דהחנויות עצמם אינם ידועים מי הוא המוכר קמח מחיטין המוכבסין ומי הוא המוכר שאינן מוכבסים מכל מקום המעיין בטור י"ד סימן ק"י במה שכתב הטור על הרשב"א בדין זה ובמה שכתב הרב בב"י והרב מ"ו בבית חדש והרב בדרישה ופרישה בישוב דברי הטור והרשב"א יראה עין בעין כי זה דין אמת הוא דגם זה נקרא קבוע אם הוא ידוע שבאחת מעשר חנויות יש בה טריפות ותשעה הם בשר שחוטות אלא שאינו יודע איזה חנות מוכרת טריפה כגון שבכל אחת מהחנויות שחוטו פרה אחת ונתערבו הריאו' ואח"כ נמצא טריפות בריאה אחת הרי ודאי הוא שבאחת מעשר חנויות יש בה טריפות אלא שאינו יודע איזה יש להם נמי דין קבוע ואסור ליקח מהם משום דהוי כמחצה על מחצה".

6. בית מאיר (ריש סי' ק"י, בינת אדם שער הקבוע סוף כלל ד') – "והרציתי דברים הללו להגאון בעל בית מאיר והשיב לי שגם הוא כתב כן דבדואי דעת הב"ח נכונה וכיוונתי ברוב הדברים לדבריו וגם הוא הביא הראיה ממשנה דתרומו".

7. **חכ"א** (כלל ס"ג סעי' א', בינת אדם שער הקבוע כלל ג', כלל ד') – "ויש עוד קבוע שלישי כגון שיש טריפה בחנות אחת ולא נודע באיזהו מהן כגון שיש כאן עשר חנויות ובכל אחת בהמה אחת ונתערב הריאה של כולם ונמצא טריפה באחת מהן ולקח מאחת מהן ויודע מאיזו חנות לקח אך אינו יודע אם זו היא הכשרה או הטריפה זה נקרא גם כן קבוע מן התורה (ב"ח וט"ז ס"ק ה' וש"ך בס"ק י"ד וס"ק כ"ט) דכל חתיכה עומדת בפני עצמה בחנות שלה ולא נתערבה החתיכה כלל רק שהספק איזה היא הטריפה הרי זה קבוע כמחצה על מחצה".
8. **הגריש"א זצ"ל** (זרע שמואל הע' רל"ד) – "וע"ש בפמ"ג ססקי"ד שהביא מח' אם תערובות חנויות הוא קבוע דאורייתא או קבוע דרבנן או שאינו קבוע כלל. וע"ש שמסיים שלדינא יש להקל רק בהפס"מ. וכן שמעתי מרי"ב של' למעשה בשם ר' אלישיב (של') [זצ"ל] להחמיר".

ב. אינו קבוע דאורייתא.

1. **ר"ש מקינון** (אחד מבעלי תוס', ספר כריתות לשון למודים שער ג' סי' ר') – "דלא אמרינן קבוע אלא היכא שנתברר מקום איסור דומיא תשעה חנויות שנתברר לנו חנות שמוכר בשר שחוטא ומקום שמוכר בשר אסור אבל אינו יודע מאיזה מהם לקח אבל היכא דמקום האיסור לא נתברר לא אמרינן כל קבוע וכו'. ובוזה ניהא מה שמקשים העולם יאסר כל העולם בחרישה וזריעה מטעם נחל איתן שהוא קבוע".
- א) לענין "נחל איתן".
- 1) **פלת"י** (ס"ק י"ב ד"ה והנה) – "ובאמת ראייה זו לא אלים כולי האי, וכי ברור לן שיש בתערובות נחל איתן עד שנקרא שם קבוע עליו, ואי דלא סגי בלא"ה דהיה במשך זמן [שהיו] ישראל על אדמתן מסתמא הביאו עגלה ערופה. מ"מ דלמא הואיל ואסור בזריעה, בנו על נחל איתן בתים ומגדלים וכדומה, וכיון דלא אתברר דיש כאן שדה האסור בזריעה, פשיטא דלא קרוי קבוע".
- 2) **פמ"ג** (שפ"ד ס"ק י"ד ד"ה והנה לקושית) – "והנה לקושית הר"ש מקינון ז"ל מנחל איתן י"ל כמ"ש הר"מ ז"ל בפ"ט מהלכות רוצה נחל איתן ששופט בחזקה יע"ש שמים עוברים בתוכו עיין פרש"י בחומש וא"כ אין אותו מקום ראוי לזריעה וליכא חששא".
- 3) **מראי מקומות** – **כנפי יונה** (על סעי' ג' ד"ה בדין), **ברכי יוסף** (ס"ק ו'), **מהר"ם שיק** (נזיר דף יב. ד"ה והנה, לשונו מובא לעיל), **נחל איתן** (סי' י"א משנה א' אות ד', סי' ט"ז משנה ז' אות א'), **פמ"ג השלם** (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ע"ח).
2. **תוס'** (נזיר דף יב. ד"ה אסור) – "אסור בכל הנשים שבעולם ... וי"ל דמדאורייתא אפילו הוא שרי לישא דאזלינן בתר רובא [מלומר] מקרובות המקודשת היא ואינו אלא קנסא בעלמא שעשה שליח סתם ולא פירש לו קדש לפלונית ולדידיה קנסו ולאחריני לא קנסו [וא"ת] וליהוי איסורא דאורייתא דהויא ליה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי וי"ל דלא אמרינן קבוע כמחצה דמי אלא כשהאיסור ניכר לעצמו וההיתר ניכר לעצמו אבל כשאין האיסור ניכר לעצמו לא אמרינן קבוע".
- א) **דגול מרבבה** (על הש"ך ס"ק י"ד) – "ה"ל קבוע. ובתוספות במס' נזיר דף י"ב ע"א בד"ה אסור בכל הנשים לא משמע כן וע"ש בסוף הדיבור".
- ב) **פמ"ג** (שפ"ד ס"ק י"ד ד"ה ואני החלק) – "והנה התוס' בנזיר י"ב בד"ה אסור וגיטין ס"ד א' בד"ה אסור מבואר דלא הוה קבוע בכך וקנסא".
- ג) **משמרות כהונה** (נזיר דף יב.) – "תוס' בד"ה אסור וכו' אבל כשאין האיסור ניכר לא אמרינן קבוע עכ"ל מוכח מדבריהם דכשאין האיסור ניכר אפי' מדרבנן שרי דלא כהתוס' בפסחים ד"ט דס"ל דכשאין האיסור ניכר הוי קבוע מדרבנן".
- ד) **מראי מקומות** – **בינת אדם** (שער הקבוע כלל ב', לשונו מובא לעיל).
3. **רבי אברהם מן הנהר** (נזיר דף יב.) – "איכא מאן דאמר דהאי קבוע אינו אלא דרבנן, דהואיל ואין איסורו ידוע, לית ביה קבוע דאורייתא, דאם כן חד בתרי דבטיל מדאורייתא היכי משכחת לה כמו שביארנו בחולין. ואיכא מאן דאמר דהואיל וזאת שנתקדשה יודעת האיסור, הוי קבוע דאורייתא, כמו שביארנו ביומא פרק בתרא".
4. **פרישה** (ס"ק ט"ו, מה"ת).
5. **פ"ח** (ס"ק י"ג, ס"ק כ"ב) – "**וושגגה היא בידם** דאין הפרש לענין דינא בין דין קבוע זה לדין תערובת חתיכות דדא ודא חדא מילתא היא והכל מבטיל ברובא כדין יבש ביבש דבכי האי גוונא לא הוי קבוע דאורייתא לפי שאין האיסור ניכר וכמו שהוכחתי בס"ק י"ג".
6. **בית לחם יהודה** (ס"ק י"א) – "דלא מיקרי קבוע דאורייתא אא"כ נודע וניכר ההיתר והאיסור כל אחד ואחד במקומו".
7. **יד אברהם** (על ש"ך ס"ק י"ד).
8. **ערה"ש** (סעי' מ"ב, סעי' מ"ז) – "וכן תערובות חנויות והיינו שידענו שיש כאן חנות אחת מוכרת טרפות אבל לא ידענו איזה היא נראה מהפוסקים דגם זה לא מקרי קבוע דאורייתא כיון שאין האיסור ניכר לעצמו ולא ידענו מקום האיסור אין זה קבוע דאורייתא [כן משמע מר"ן שם וכן משמע מהפ"ח וכן משמע מהש"ך סק"ט ע"ש] ויש מי שרוצה לומר שתערובת חנויות מקרי קבוע דאורייתא כמ"ש בסעיף מ"ב ואין זה עיקר דאין לך בקבוע אלא חדושו [וכן נראה דעת הפרמ"ג סקי"ד]".
9. **יד יהודה** (הארון ס"ק י"א ד"ה הנה) – "דמה שהוציאו האחרונים דגם תערובות חנויות הוי קבוע דאורייתא אין לו שום מקום ויסוד כלל דכיון דא"א לידע כלל איזה הוא הטריפה ממילא בטל ברוב".
10. **תזו"א** (סי' ל"ז ס"ק י"ב ד"ה ועדיין) – "לדעת הב"ח שהביא הש"ך ... תמוהים דודאי ענין קבוע הוא באיסור ניכר וכמ"ש בדמ"ר ולפי דברי האחרונים ז"ל גם בשני חדרים בבית אחד הו"ל קבוע וא"כ ב' זויות בחדר אחד נמי ולא מש"ל אינו קבוע, אלא ודאי דכל שבשעה שנוגד הספק שנמצא הריאה טריפה אין ידוע מאיזה מהן הריאה, אין נפקותא אם הבהמות כולן בחדר אחד או בחדרים נפרדים וכבר כתב הש"ך שאין פירושם מוכרח בטור וקרוב הדבר שכל לשון הטור הוא גליון מאיזה תלמיד ונכנס בפנים".
- ע"י **תזו"א** (יו"ד סי' ל"ז ס"ק כ"א) – "בש"ך ס"ק י"ד הביא דברי הב"ח ... והדברים תמוהים ... ואין כונתו רק להעיר אבל לא לקבוע כן".

11. בדה"ש (סעי' ה' ב' ד"ה מותר, עמ' קמ"ח) – "קשה להבין חילוק זה דמה לי חתיכות המעורבות והן בבית אחד מה לי חתיכות המעורבות והן בהרבה בתים, וכבר הקשו כן הז"ח ... והחזו"א ... ולענין דינא פסק החזו"א שם דתערובת חנויות דינה כתערובת חתיכות וכן נראה להורות".

א) עדיין יש איסור קבוע דרבנן – פרישה (ס"ק ט"ו, "והמקולין דבר קבוע הוי דומה לדבר שבמנין ואינה בטלה"), אורח מישור (מהד"ב אות ד').

1) פלת' (ס"ק י"ב) – "והפרי חדש (ס"ק י"ג, כ"ב) השיג דדבר תורה אין קרוי קבוע אלא אם האיסור ניכר, וא"כ לדברי הב"ח צ"ל מדרבנן קרוי קבוע, רק קשה איה אפוא מקום בש"ס ופוסקים קדמונים שעשאו קבוע ואסרוהו מדרבנן".

ב) מותר לגמרי, כמו כל תערובות חתיכות – עי' ר"ש מקינון (לפי הפמ"ג שפ"ד ס"ק י"ד), פר"ח (ס"ק י"ג, ס"ק כ"ב, לשונו מובא לעיל), בדה"ש (סעי' ה' ב' ד"ה מותר, עמ' קמ"ח, לשונו מובא לעיל).

ג. בהפמ"ר יש להקל, שהוי רק קביעות דרבנן.

1. פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ד) – "לדינא צ"ע ובהפסד מרובה יש לצדד ולומר דתערובות חנויות הוה קביעות דרבנן לא קביעות דאורייתא". עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ז, עי' ס' ק"ט מש"ז ס"ק א') – "וכבר כתבנו דתערובות חנויות עכ"פ קבוע דאורייתא לא הוה וכשיטת ר"ש מקינון ז"ל".

ד. תלוי בחקירה לעיל, אם צריך ניכר, או חסרון של ביטול. וכן תלוי האם בעינן סמוכין ומוקפין – בית מאיר (ריש ס' ק"י), בינת אדם (שער הקבוע כלל ג').

ה. נפקא מינה - פירשה חתיכה שאינה ראויה להתכבד, אם גזרינן. 1. עי' לקמן.

ו. מראי מקומות – פר"ח (ס"ק ו'), פלת' (ס"ק י"ב), חוו"ד (בי' ס"ק ג'), גרי"ן (שו"ת ס' י"ח), רש"ש (חולין דף צה.), לשונו מובא לעיל), שערי יושר (שער ג' פרק ו'), מעדני אשר (ס' קל"ב אות ג'), "ולדינא צ"ע", יבקש תורה (ס' נ"ד), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ע"ד, ס"ק פ"ב).

1. מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק מ"ו) – "ובש"ך ס' ק"י ס"ק כ"ט וזה סותר ... ספר כריתות".

2. פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ד ד"ה החלק הב') – "החלק הב' הוא ב' חנויות בכל א' מהן שור א' ונמצא אחד מן הראשים טריפה דנתערבו גוף החנויות יש מחלוקת. הנה דעת הר"ש מקינון ז"ל בס' הכריתות ... הביאו המ"י כלל מ"ג אות ל"ח ומ"ו והפר"ח אות י"ג וכ"ב ומשמע דאפילו קבוע [דרבנן] לא הוה אם אין חהר"ל ... אמנם דעת הב"ח בסוף ס"ו משמע בהדיא קביעות חנויות הוה קבוע מן התורה אף שאין נודע באיזה חנויות שהרי כתב מוארב נפקא אף שאין ניכר כלל הישראל יע"ש הרי דשלש מחלוקת בדבר והפרי תואר אות ו' צידד אי הוה מ"ה יע"ש וכן דעת הש"ך אות י"ד ואות י"ז דמן התורה הוה קבוע וכמו שאבאר. והנה התוס' בנזיר ...".

3. דעת תורה (ס' ל"א ס"ק י"ג) – "וראו' מדברי הר"ש מקינון שהובא בפר"ח ס' ק"י ...".

ז. סמוכין ומוקפין [הגדר של תערובות, נ"מ לפוסקים לעיל שסבר חנויות הוי תערובות]. 1. עי' ס' קי"א סעי' ז', לשיטת ומראי מקומות.

טו | קבוע: האם צריך "ודאי" איסור.

א. רק ודאי איסור.

1. פלת' (ס"ק י"ב ד"ה והנה) – "נחל איתן ... ובאמת ראייה זו לא אלים כולי האי, וכי ברור לן שיש בתערובות נחל איתן עד שנקרא שם קבוע עליו, ואי דלא סגי בלא"ה דהיה במשך זמן [שהיו] ישראל על אדמתן מסתמא הביאו עגלה ערופה. מ"מ דלמא הואיל ואסור בזריעה, בנו על נחל איתן בתים ומגדלים וכדומה, וכיון דלא אתברר דיש כאן שדה האסור בזריעה, פשיטא דלא קרוי קבוע".

2. רע"א (תניינא ס' ק"ג אות י"א, אות י"ב) – "איך קונים לוקחים בהמה מבית המוכר וסומכים על רוב בהמות כשירות והא הוי קבוע וכן ביבום, וכבר עמדתי בזה, והסברתי לעצמי דוקא היכי דהרוב מכה התערובות, ואנו דנין דכל דפריש מרובא פריש בזה יש דין קבוע אבל רוב בהמות כשירות דלאו מדין תערובות דנין דהבהמה זו פירשה מהרוב כשירים, דהא גם בנוודה לפנינו מותרת ול"ש בזה ענין פריש אלא דשדינן לה בתר רובא דעלמא דהוייתה ובריאתה כדרך הרוב, וכן לענין איילונית וסומא דאם הוא בעיר שכולם אין מומחין וא' נתגדל בפנינו בעיר זו, אעכ"פ דנין אותו דזרכו כדרך הרוב דאין שוחטים אא"כ למדו, ובכל הנך דלאו מדין פריש מרובא פריש הוא אין דנין בו דין קבוע: גם י"ל דקבוע הוי רק היכי דיש מיעוט בקבוע בודאי אבל בכל הנך טריפות ואיילונית וכדומה דאותם שידוע לנו שהם טריפות ואיילונית אינם בכלל הספיקות דדנינן עליהם, ועל אותן שאין דנין אין בהם ודאי טריפות ואיילונית וכדומה".

3. בינת אדם (שער הקבוע כלל מ"א) – "דין דלא הוי קבוע אלא כשיש כאן ודאי איסור אבל אם יש לומר דאין כאן איסור כלל אפילו אם נאמר איסורא ברובא איתא לא נקרא על כל פנים קבוע".

4. שואל ונשאל (ח"ב יו"ד ס' ע"ד) – "הגם דקי"ל בעלמא כל הקבוע כמחצה על מחצה דמי בין לקולא בין לחומרא וכמ"ש הפר"ח יו"ד ס' ק"י סקי"ד ע"ש וא"כ ה"נ הגם דהאומות הם הרוב הלא של הישראל קבועים במקומם וכמחצה ע"מ דמי. נ"ל דזה דוקא כשידוע לנו שיש חנות שמוכרת מזה הוא מעשה ישראל אבל כשאין ידוע לנו זה ואפשר שלא יש אזלי' בת"ר הגם שלאידך גיסא אין ידוע לנו שיש אפי' חנות אחת המוכרת מתעשית גויים לא חשיב אלא כנמצא שפירש דאמרי' כל דפריש מרובא פריש".

5. **אג"מ** (י"ד ח"ד סי' מ"ו אות א' ד"ה אבל) – "ואין לאסור מצד קבוע שהוא כמחצה על מחצה, דקבוע הוא דווקא **כשאיכא ודאי מיעוט** מן האיסור. וזה שכתב הר"ן בפ"ק משום איכא מאן דשרי, דלמיזל לבתי דידהו דהוה ליה מקום קביעותן אסור דילמא איכא חד דמזבן ביצים בני יומן וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, הוא משום דהוא איסור שיש לו מתירין. אבל באין לו מתירין לא היה נאסר אף למיזל לבתי דידהו, כשאינו ברור שהאיסור איכא שם".
6. **בצל החכמה** (ח"א סי' מ"ב אות ד') – "דעת רוב הפוסקי' דל"א קבוע רק באיתחזק איסורא ורק באיסור ודאי ולא בספק איסור".
7. **אבני יספה** (אסיפת יצחק כ"ה חשון תשס"ח) - לישונו מובא לקמן.
8. **שבת הלוי** (טבילת כלים פרק ב' הע' ו* ד"ה ועיין).
9. **ע"י חשוקי חמד** (פסחים דף קיא.) – "לברך ברכת האילנות על אילן ספק מורכב ... אלא דיש לדון דאפשר דכיון דהאילן קבוע לא אזלינן בתר רוב, ואמרינן כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, ויעוין בשער המלך (הלכות מגילה פ"א הי"א) שדן למה עיירות המסופקות קורין בי"ד דאזלינן בתר רוב, לימא כל קבוע כמחצה על מחצה, ועיין שתי"ש דהיכי דעיירות עומדים בפני עצמם, לא אמרינן קבוע, עיין שם. והוא הדין בעניננו, ואולי בעניננו הוא קל יותר כיון דכל הרוב הוא רובא דליתא קמן, אפשר דלא שייך לומר בזה כל קבוע כמחצה על מחצה דמי. ולכן בעניננו נראה דאפשר לברך ברכת האילנות על סמך רוב".
10. **נשמת שבת** (סי' שכ"ה אות קט"ז ד"ה דרך) – "ואף בידוע בהחלט שיש יהודי העובד בבי דואר זה ושמא יגיע דואר שלו לידו ויעשה בה מלאכה (שישום חותם על הסטעמ"פ וכדומה) ובכה"ג לא שייך להקל משום שרוב הפועלים שמה הם עכו"ם (ותלינן שיגיע דואר שלו ליד עכו"ם) דהלא כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, מ"מ נראה להקל על פי צדדי הקולא המובא בדברינו בשו"ת ויברך דוד (ח"א סי' ק"א) שליכא כבעין זה משום מסייע ידי עוברי עבירה, ועוד נראה דבכה"ג לא חשיב קבוע כיון שלא נתברר לו שהפועל היהודי נכנס בשבת לעבוד שם, דדילמא יארע לו סיבה שלא יבוא שבת למשמרתו".
- א) ע"י או"ח סי' רמ"ז, לשיטות ומראי מקומות.
11. **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (שמעת).

ב. מחמיר.

1. **רש"ש** (חולין דף צה. בתד"ה ובנמצא) – "כיון דיש מיעוט בהמות דטרפות הן מיקרי ג"כ קבוע".
2. **בדה"ש** (ס"ק מ"ה, ע"י בי' ד"ה דפריש עמ' קל"ד) – "ונראה להחמיר בזה".

ג. מראי מקומות – **תוס'** (ע"ז דף כב: סוף ד"ה ורמינהי), **שב שמעתתא** (שמעתא ד' פרק כ"ג), **בית יצחק** (שער הקבוע סי' י'), **הגריש"א** זצ"ל (אשרי האישי י"ד פרק ס"ז אות ב'), **מעדני אשר** (סי' ק"ל), **משפטי ארץ** (ערלה, עמ' קי"א), **ארחות שבת** (פרק כ"ג הע' רכ"א, לישונו מובא לקמן).

1. **ט"ז** (או"ח סי' תר"ה ס"ק ד') – "ובאמת אין כאן איסור קבוע דהא א"א כל קבוע כו' אלא אם יש איסור ודאי שם משא"כ כאן דליכא איסור בבירור".

א) **חת"ס** (על הט"ז שם) – "ומ"ש הט"ז היכא דליכא איסור בבירור לא שייך קבוע יש לפקפק על זה הכלל ממ"ש בהג"ה ביו"ד סי' קי"ד ס"ס ע"ש".

ב) **בדה"ש** (ציונים ס"ק קכ"ח) – "הט"ז באו"ח סימן תר"ה ... ואף דאינהו כולהו מיירי במקרה שמעולם לא זוהה חתיכה מסויימת שיש בה ספק איסור אלא ספק לנו על איזה תערובת שמא אחד מבני התערובת אסור לכאורה אין נראה לחלק בכך אלא כל שספק לנו אם נמצא כאן בכלל שום איסור אינו בגדר קבוע לדידהו [ויש עוד לעיין בדמיון זה]".

2. **ערה"ש** (סעי' נ"ב) – "נ"ל כיון דבגמ' לא אשכחן רק באיסור ודאי מנ"ל לומר דגם בספק הדין כן ...".

3. **מהרש"ם** (ח"ג סוף סי' קמ"ו) – "ומ"ש מהא דב"ק קי"ט ודו"פ סי' שנ"ח ויש"ש ב"ק שם ע"ע בז"ז סי' שס"ט דהיכי דאין המיעוט ברור עתה לפנינו ל"ש לומר כל קבוע כמע"מ וכה"ג כתב המג"א סי' ל"ב סקס"ו ובע"ז סי' תר"ה סק"ד ובזה מיושב קושי' לשי' הסוברים דגם באינו ניכר כל קבוע כמע"מ מה"ת מש"ס דב"ק ויש"ש ולפמ"ש לק"מ ומאז הבאתי מדברי אס"ז ביצה בשם ריטב"א בשם מורו שכתב כסברא זו והובא במחה"ש סי' תקי"ג סוסקי"ג וביאר שם דהר"ן באמת אינו סובר כן וכעת ראיתי שהביא רי"מ גם מהתה"א בית ד' ש"ב ומהרש"א חולין צ"ה שכ"כ ז"ז מ"ש **לבאר פלוגתת רב ושמואל** לשיטתו דלרב הוי רוב כודאי ולשמואל ספק ע"פ דברי הפלתי סי' ס"ג הוא דבר נכון".

4. **קובץ שעורים** (ב"ב אות פ"ה) – "ברוב בהמות כשרות או רוב נשים אינן אילוניות ליכא דין קבוע, ובשיטה ספ"ק דכתובות העתיק לשון תוס', הא דקיי"ל רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן להוי ההוא רוב מע"מ, שהרי כשמביאין הבהמה בביתו של שוחט הוא קבוע ולא קושיא היא דההוא רוב חזקה רגלים וכו' דאמרינן מסתמא לא שהט אדם בהמה זו אלא א"כ היה בקי, אבל הכא מי איכא למימר מסתמא לא בעל אדם אשה זו אלא א"כ היה כשר עכ"ל, ומפורש דגם ברובא דליתיה קמן כמו ברוב מצויין אצל שחיטה שייך דין קבוע אלא דהתם טעמא אחרינא איכא, מטעם חזקה ורגלים לדבר, וא"כ **אפתי תיקשי**, בכל ליתיה קמן כמו ברוב בהמות כשרות אמאי לא אמרינן קבוע".

קובץ שעורים (ב"ב אות פ"ו) – "והנה בכל דפריש, כתב הרא"ש בשם בה"ג - פ' אותו ואת בנו - דשנים האחרונים אסורים, אף דמעיקרא ה' רוב, מ"מ בתר השתא אזלינן והשתא ליכא רובא, ולענין רוב בהמות כשרות נראה דאינו כן דאם יצוייר שנשחטו כל הבהמות שבעולם ולא נשארה אלא אחת, מכל מקום נוכל לומר שהיא כשרה כמו הרוב אילו היו בעולם, וטעם החילוק הזה נראה דרוב בהמות כשרות הוא בטבע הבריאה ולא ישתנה לעולם, אבל בתשע חנויות הרוב הוא במקרה, וכן רוב מצויין אין שייך לקרותו רוב בטבע, ושמעתי לפרש בזה טעם החילוק לענין קבוע, דדבר הקבוע נפרד מהרוב ועומד בפני עצמו והוי כמו שנים האחרונים, אבל ברוב בטבע דגם שנים האחרונים מותרין דהרוב הוא בהזכר עצמו ולא מחוצה לו גם קבוע מותר, אבל ברוב במקרה כגון בגר עמוני ומואבי וכן בעשרת השבטים אף דהוי רובא דליתיה קמן שייך בהו דין קבוע דשנים האחרונים אסורין בהן".

קובץ שעורים (ב"ב אות פ"ז) – "וכ"ז אי נימא דשנים האחרונים אסורין מדאורייתא, אבל שמעתי מכ"ק מו"ר הגר"ח הלוי זצ"ל מבריסק כי אין זה ברור דאפשר דמדאורייתא שנים האחרונים מותרין, וכוונתו אפילו בלאו טעמא דביטול ברוב, ולפי"ז צריך לבקש טעם אחר אהא דליכא דין קבוע ברובא דליתיה קמן, ואפשר לומר באופן אחר דברוב במקרה אמרינן שהוא מן הרוב וברוב בטבע א"צ לומר שהוא מן הרוב אלא שהוא כמו הרוב ובזה ליכא דין קבוע".

ד. רש"י (יבמות סוף דף טז:) – "בדוכתא דקביעי, בני עשרת השבטים וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי".

1. בינת אדם (שער הקבוע כלל ב') – "והא דאיתא ביבמות ט"ז נכרי שקידש בזמן הזה חוששין לקדושין ומסיק בדוכתא דקביעי י' שבטים ופירש רש"י דהוי קבוע ואף על גב דאינו ניכר שאני התם דעל כל פנים ידעינן שהיה שם פעם אחד האיסור מה שאין כן במקום דלא ידעינן כלל אם היה שם איסור לא שייך קבוע".

2. קובץ שעורים (ב"ב אות פ"ה) – "ובספ"ק דיבמות נכרי שקידש בזה"ז חוששין שמא מעשרת השבטים הוא באתרא דקביעי, ופירש"י משום דקבוע כמע"מ דמי, ולפי הנ"ל זהו רובא דליתא קמן, דהא כל אחד בפני עצמו אינו ידוע אם הוא נכרי או ישראל, אלא שידוע לנו בכלל כי הנכרים הן רוב, וכן ביהודא גר עמוני - ברכות כ"ח - הוא רובא דליתיה קמן, ומ"מ קאמר התם כל דפריש מרובא פריש ומשמע דוקא בפריש ולא בקבוע, וא"כ מוכח דגם ברובא דליתיה קמן שייך דין קבוע, וקשה דבכל דוכתי מבואר להיפוך כגון ברוב בהמות כשרות...".

3. מראי מקומות – פלת (ס"ק י"ב ד"ה אך).

ה. האם מותר להתקשר בטלפון מוצ"ש בארץ ישראל לארצות הברית, במקום שעדיין שבת שם ויש חשש שמדברים יהודים.

1. ע"א או"ח סי' רמ"ג, הקדמה לאמירה לעכו"ם - לשיטות ומראי מקומות.
2. לשלוח דואר מהיר (אקספרס, express mail) בע"ש מא"י לחו"ל, אם צריך לחיישין שעובד שם יהודי - ע"א או"ח סי' רמ"ז, לשיטות ומראי מקומות.

טז | קבוע דאורייתא של איסור דרבנן.

א. הלכה.

1. כמו כל ספק איסור דרבנן.

(א) פ"ח (או"ח סי' תל"ט סעי' א') - לשונו מובא לקמן.

(ב) פ"ג (שפ"ד סוף ס"ק ל"ח) – "בט' חנויות מוכרות ביצים מכשירות, וא' ביצים מנבילה וכדומה, דהוה איסור דרבנן, והחנות ידועה, מהו הדין, אי נימא כל הקבוע כמחצה דמי וחד בחד אף בדרבנן ספיקו להחמיר, או דילמא קבוע חידוש הוא ובדרבנן לא החמירו והולכין אחר הרוב... שוב ראיתי שנהפוך הוא, ובניכר החנויות באיסור דרבנן לקח ואינו יודע מאיזה הוא ספיקו מותר, ולא דמי למ"ש הש"ך בכללי ס"ס אות כ"א חד בחד, דהתם באין ניכר, משא"כ בניכר, עיין סימן קי"א בש"ך אות ד' דכל שניכר לא איתחזק מיקרי, ובאין ניכר החנויות אף באיסור דרבנן אסור, כמבואר סימן קי"ד ס"י בהג"ה קבוע לחומרא אף בסתם יינם דרבנן".

(ג) זבחי צדק (ס"ק ע"ב).

(ד) בית יצחק (שער הקבוע סי' ז').

(ה) ערה"ש (סעי' י') - לשונו מובא לקמן.

(ו) מהרש"ם (ח"ה סי' מ"ו ד"ה והנה) – "דכל האיסור הוי רק מזרבנן שוב יש בידינו להקל ע"י קבוע דרבנן".

(ז) כה"ח (ס"ק צ"ז).

(ח) יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' י"ב אות ד') – "שדין קבוע כמחצה על מחצה הוא אף להקל, כמבואר בש"ך (סי' קי ס"ק טו), והו"ל הכא ספקא דרבנן ולקולא [וכמבואר בס' קהל יהודה (סי' קי ס"ג דל"א ע"ב), ושכ"מ בטור א"ח סי' תלט. וכ"כ הפמ"ג שם (שפ"ד ס"ק לח)]. וע' בשו"ת חקרי לב (ח"א מיו"ד ס"ס קה). ובשו"ת רב פעלים ח"א (חיו"ד סי' כח)".

(ט) בדה"ש (ס"ק מ"ו).

(י) הגר"י ברקוביץ שליט"א (תורת הר שמואל הע' י"א).

1) אפילו במקום שרוב אסור מדרבנן – פ"ח (או"ח סי' תל"ט סעי' א', לשונו מובא לקמן), ע"י בית יצחק (שער הקבוע סי' ז'),

הו"ד בבדה"ש (ציונים ס"ק קל"ב), ערה"ש (סעי' י', לשונו מובא לקמן), הגר"י ברקוביץ שליט"א (תורת הר שמואל סי' ק"ג הע' י"א).

2. מראי מקומות – פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק קנ"ב).

(א) רב פעלים (ח"א יו"ד סי' כ"ח) – "אפשר לסמוך בנ"ד על סברת כל הפוסקים הנז"ל שהבאתי, דס"ל באיסור דרבנן גם בקבוע אזלינן לקולא... דאין לסמוך על זה להתיר בנ"ד, והיינו דמצינו שגם באיסור דרבנן יש אומרים דהוי כד"ת דאוסרין בקבוע ולא אזלינן לקולא וכנז"ל, וא"כ השתא יש בנ"ד ס"ס להחמיר, והיינו ספק הלכה כמ"ד איסור דרבנן דינו כאיסור תורה לאסור בקבוע, ואת"ל הלכה כמ"ד איסור דרבנן אזלינן לקולא בקבוע, דילמא הלכה כמ"ד כל דאיכא רוב חניות דהיתר ורוב בשר דאיסור, אזלינן בתר רוב בשר".

ב. תשע ציבורין של מצה ואחד של חמץ, לאחר ביטול.

1. מיקל.

(א) תוס' (פסחים דף ט: ד"ה היינו) – "דאיירי כגון שלא ביטל".

- (ב) ראב"ד (חמץ ומצה פרק ב' הל' י') – "הניח תשעה ציבורין של מצה ואחד של חמץ ובה עכבר וכו' צריך לבדוק שכל קבוע כמצה על מצה. א"א לא מיחזורא הא מילתא אלא לענין בטול אבל לענין בדיקה ספיקא דרבנן הוא".
- (ג) פר"ח (או"ח סי' תל"ט סעי' א') – "ודע דהא דאמרינן כל קבוע כמצה על מצה דמי בין להקל בין להחמיר הוי כדאית' בספ"ק דכתובות וכו' מ' לדידי דאפי' דאיכא ט' ציבורי' של חמץ וא' של מצה דתלינן דמצה שקל וסגי בביטול ולא בעי בדיקה דט' לאו דוקא אלא אפילו מאה וזה פשוט".
- (ד) ערה"ש (סעי' י', עי' סי' תל"ט סעי' ב' - סעי' ד') – "ולכן אם היה איסור דרבנן הולכין להקל כגון תשע ציבורין של חמץ ואחד של מצה ואת החמץ ביטלו דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ומדרבנן צריך בדיקה כדאיתא בריש פסחים ונטלו ממקום אחד ואינו ידוע אם לקחו מחמץ או ממצה הוה ספיקא דרבנן והולכין להקל וא"צ בדיקה וכן כל כיוצא בזה [פר"ח א"ח סי' תל"ט]".
2. מחמיר [רק משום דתחלת תקנתם היה בבדיקה על הספק].
- (א) סד"ט (סוף סי' קצ"ט).
- (ב) מ"ב (סי' תל"ט ס"ק ב') – "מדסתם המחבר משמע דאפילו כבר ביטל החמץ דתו הוי בדיקה מדרבנן אפ"ה לא אמרינן בזה ספיקא דרבנן לקולא והטעם לזה משום דתחלת תקנתם היה בבדיקה על הספק לכן החמירו בספיקו יותר משאר ספיקות של דבריהם".
3. מראי מקומות – משנה למלך (חמץ ומצה פרק ב' הל' ח').

ג. טבילת כלים - מסופק אם הכלי של גוי או של ישראל.

1. עי' סי' ק"כ, לשיטות ומראי מקומות.

יז] פירוש.

א. איך לומדים דין פירוש מה"ת [שט' ישראלים לא הוי פירוש].

1. כשהרג את זה הרי הוא פירוש.

(א) בינת אדם (שער הקבוע כלל כ') – "דהא קבוע ילפינן מוארב לו והא כשהרג את זה הרי הוא פירוש".

2. חולק.

(א) בית יצחק (שער הקבוע סי' ט"ז) – "בספר בינת אדם ... לשיטתיה דס"ל דנחתך ונשתנה הדבר מכמות שהיה נקר' פירוש וכבר כתבנו למעלה (סי' י"א) שדבריו תמוהים ... בראיות מוכרחות דזה לא מקרי פירוש".

ב. פירוש לפנינו: דאורייתא או דרבנן.

1. דאורייתא.

(א) רוקח (סי' ת"פ).

(ב) או"ה (כלל כ"ה דין י"ב).

(ג) תו"ח (כלל מ"ג דין ח').

(ד) עי' ש"ך (ס"ק כ"ב, ס"ק כ"ו).

(ה) פר"ח (ס"ק י"ט) – "ודעת הר"ן ... אבל בספר התרומה בסימן נ"א כתב וז"ל ואם פירש אחד בפנינו אז אסור מן התורה כאילו לקחו משם בידים, וכן דעת הרוקח בסימן ת"פ וכן נראה דעת הרשב"א בתורת הבית [בית ד שער ב ל, א] שכתב דלקח עכו"ם בפנינו דהוי כאילו לקחו ישראל משמע דאסיר מדאורייתא כלקחו ישראל, וכן דעת התוספות בפרק קמא דפסחים [ט, ב ד"ה היינו תשע] גבי תשע צבורין והכי מוכח לשם מלשון הגמרא, וכן עיקר".

(ו) מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק מ"א) – "והר"ן בפג"ה יחיד הוא בדבר זה דכתב דהוא רק מדרבנן".

(ז) רע"א (תנינא סי' ק"ח ד"ה ובזה).

(ח) בית יצחק (שער הקבוע סי' י"ד).

(ט) ערה"ש (סעי' י"ט, סעי' כ"ב, סעי' ל"ד) – "ר"ן ... אבל מדברי כל רבותינו לא נראה כן וס"ל דהתורה לא הקפידה ממה שנטל בידו אלא העיקר משום דהספק נולד במקום הקביעות וזהו שהשמיענו רבינו הרמ"א דאם פירש לפנינו או שרואה שעכו"ם לקחו הוי כאלו לקחו משם בידיו עכ"ל כלומר דגם זה הוא קבוע דאורייתא [כנ"ל]".

2. דרבנן.

(א) ר"ן (חולין דף ג: ד"ה ובנמצא) – "ול"נ שכל שלא בא לידו ממקום קביעותו אף על פי שראה אותו פורש מן הקבוע מדינא שרי דמדאורייתא לא מיקרי קבוע אלא במקום קביעותו אלא שחכמים גזרו בשראוהו פורש מן הקבוע גזרה שמא יקח מן הקבוע והיינו סוגיין דפרק התערובת דכיון דכביש להו כי היכי דניבדאין הרי הוא רואה אותן פורשין מן הקבוע והיינו טעמא דתשעה צבורין ואתא עכבר ושקל דאע"ג דמדינא לא מיקרי קבוע כיון שלא נכנס בבית אלא לאחר שפירש מ"מ דנו אותו כקבוע כיון שראוהו פורש מן הקבוע וכי אזלינן הכא בתר רובא ולא גזרו עליו כלום לפי שלא ראהו פורש מן הקבוע".

(ב) ב"ח (ס"ק ה').

3. ב' דעות.

(א) חכ"א (כלל ס"ג סעי' ב').

4. לקח לפנינו לכולי עלמא הוי מן התורה.

(א) בינת אדם (שער הקבוע כלל כ') – "דאם פירש לפנינו הוא פלוגתא בין הראשונים אם הוא איסור דאורייתא או מדרבנן אבל לקח לפנינו לכולי עלמא הוי מן התורה".

5. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ע"ג, ס"ק פ"ו), בדה"ש (ס"ק נ"ח).
 א) כרתי (ס"ק ט"ו, ס"ק כ"ב) – "אבל אם פירש. דעת הר"ן (ל"ג ע"ב ד"ה ובנמצא) בראינו פירשה בפנינו מ"מ לא הוי אלא קבוע דרבנן, ובעל התרומה (סי' נ"א) ורש"א ס"ל הואיל ונולד ספק במקום קביעות הוי ליה קבוע דאורייתא".

ג. **נאסר לאחד, נאסר לכל העולם** [הגם שלשני הוי פירש].

1. לא מצינו האסור לזה מותר לזה – יד יהודה (הארוך ס"ק ט"ז, "כיון דנאסר לישראל זה תו ממילא אסור לכל העולם דכי אם ישראל אחד יראה יוצא מהמקולין נימא דדוקא לזה אסורה"), כנפי יונה (ד"ה בדין ט'), הו"ד בבדה"ש (ציונים ס"ק קכ"ד, "ולא מצינו האסור לזה מותר לזה אלא בקנסות").
2. דכיון שללוקח הראשון יש נאמנות הרי כל ספק שיש לו חשיב כספק שלנו – שערי יושר (שער ד' פרק ג' ד"ה ומצאתי, "אם האיש שנמצא בידו הוא נאמן לנו אין לנו החנות שהי' מונח שם הבשר מה הוא, גם לנו ספק זה, ואין לנו שום ספק על הפרישה").
3. נ"מ, נמצא ביד ישראל ומת – מעדני אשר (סי' קכ"ט אות ג'), "לשערי יושר כיון שבזמן הגעת הבשר לידינו לא היתה לנו אפשרות לשאול ולברר, אין הספק הראשון עובר אלינו, ואצלינו הספק הוא על מקרה הפרישה, ובוזה איכא רוב").
4. אפשר נ"מ, פירש לפנינו, לגבי אחרים – עי' לקמן המחלוקת.
5. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק נ"ד).

ד. **פירש לפנינו, לגבי אחרים.**

1. כמו פירש [א"כ ביד בעל ישראל].
 א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ע"א אות י"ב) – "וכן נראה בהא דמבואר בפירש לפנינו מקבוע כגון שראה מרחוק בשעה שהנכרי לקחו מן הקבוע, דאף להחולקים על הר"ן וסוברים שגם זה דינו ממש כלקח מקבוע ואסור מה"ת, מ"מ לגבי אחרים מסתבר דשפיר חשיב כנמצא ביד עכו"ם ומותר לישראל ליקח מן העכו"ם [ואין זה פלא שלאחד הוא אסור ולכל ישראל מותר, ויש הרבה דוגמאות לכך עיין בש"ש ש"ד פ"ג] דדוקא כשהבשר הוא ביד ישראל אשר חייבים מן הדין לשאול אותו רק אז אמרינן דכיון שאסור לדידיה ה"ה נמי דאסור לאחרני, משא"כ כשרק פירש לפניו מסתבר שאין כולם נגררים אחריו ורק לדידיה הוא דאסור ולא לאחרני, כי מהיכ"ת נימא דהואיל ואסור מספק לאיש אחד דתו לא ניזל כלל בתר רובא ויאסר משום כך לכל העולם, ואף שראיתי בס' יד יהודה בס' ק"י ס"ג דפשיט לי' טובא דאם אחד ראה כשיצא מן הקבוע דה"ו נאסר ממילא לכל אדם, מ"מ נלענ"ד דכל זה דוקא אם זה שפירש לפניו הוא גם הבעלים של הבשר, משא"כ בלוקח מן העכו"ם נראה דאין להתחשב כלל עם זה שיש ישראל אחד שראה מרחוק בשעה שהעכו"ם לקח ושפיר מסתבר דאסור רק לו ולא לאחרים עייש"ה".
 1) ביקש תורה (סי' נ"ג ענף ד' ד"ה ועוד) – "ראיתי בשו"ת מנחת שלמה ... ולא זכיתי להבין ...".
2. כמו קבוע.
 א) בית יצחק (שער הקבוע סי' ט"ו).
 ב) עי' יד יהודה (הארוך ס"ק ט"ז) – "כיון דנאסר לישראל זה תו ממילא אסור לכל העולם דכי אם ישראל אחד יראה יוצא מהמקולין נימא דדוקא לזה אסורה".
 ג) בדה"ש (ס"ק מ"ד).
 ד) הגריש"א זצ"ל (ביקש תורה סוף סי' נ"ג).
 3. מנחת יצחק (ח"ו סי' צ"ו ד"ה אמנם) – "דהא דאמרינן דבלקח ישראל מן המקום הנגמר, אז אמרינן כל קבוע כמחצה על מחצה, וכיון שאסור לו אסור לכל העולם אשר לקחו ממנו כמ"ש הפוסקים, כ"ז שייך דווקא היכא דלקח מן הקבוע, ואין ידוע מאיזה מהם לקח, בזה דווקא אם הישראל הלוקח בעצמו לא ידוע מאיזה מקום לקח, ע"כ כיון שנעשה הספק אצלו ונאסר לו מטעם קבוע, אסור לכל, אבל אם ברור לנו שהלוקח מן הקבוע ידע מאיזה מקום לקח וידוע אם מהיתר או מאיסור לקח, אלא שאנחנו לא יודעים (ולא משכחת לה אלא בחשוד לאכול איסורים דאם לא כן אמרינן מסתמא לקח מכשרות), א"כ הספק נולד רק אצלינו, ואז כבר פירש ממקום הקביעות, אמרינן כל דפריש מרובא פריש, וכנראה דזה כוונת הס' יד יהודה על יו"ד (סי' ק"י פ"א הארוך ס"ק ט"ז), שכתב שם, וז"ל, ואם נמצא הבשר אצל ישראל מומר דאין לו נאמנות נראה דדינו נמי כעכו"ם, הגם די"ל דלמא בעצמו לא דקדק בעת שקנה, וא"כ בו נמי י"ל כיון שנאסר לדידי' תו נאסר לכל, דאע"פ שחטא ישראל הוא, מיהו נראה דג"כ אמרינן מסתמא מאן דזבין ידוע ממאן דזבין, ואף דיכול להיות דקנה מחנות נבילה, תו אזלינן בתר הרוב כמו גבי עכו"ם, ואם היו רואין אותו בעת שיצא מהמקולין מסתמא היו יודעין מאיזה מקולין לקח כיון דידוע להם, אך כעת נולד לנו הספק, ע"כ הוי הספק לאחר שפירש ומותר כנלענ"ד עכ"ל. הרי פשיטא ליה דהיכא דהישראל ידע מאיזה מקולין לקח, אף דאפשר שלקח מהטריפה, מ"מ כיון דלדידי' ליכא ספק בדבר, ורק לנו, אזלינן בתר רוב ואמרינן דמרובא פריש, וא"כ בנד"ד דהמוכרין החשודין יודעין שהוא ערלה, אמרינן כל דפריש מרובא פריש".
4. מראי מקומות – פר"ת (סוף ס"ק ו'), ביע אומר (ח"ו יו"ד סי' י"ב אות ה').

ה. **האם גוזרין פרוש אטו קבוע גבי איסור דאורייתא.**

1. עי' לקמן סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ו. **אפשר לברורי.**

1. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח), בדה"ש (ס"ק נ"ג).

ז. אור, ריה.

1. יש דין פירש – מג"א (סי' רצ"ח ס"ק י"ג, "ואפשר דזה לא מקרי קבוע דהאור פירש וכן ריה הבשמי").
 (א) קשה: שהוא פירש לפנינו – תוס' שבת (סי' רצ"ח ס"ק י"ז), מחה"ש (סי' רצ"ח ס"ק י"ג, "כוונתו דהאור והנר או העצים הם שני ענינים נפרדים").

ח. מה הגדר של קבוע ופרוש.

1. חת"ס (יו"ד סי' צ"ט), הו"ד בפת"ת (ס"ק ד') – "יש להביא ראיה דלא מקרי פרוש אלא בשיצא מאותו הבית כי כן משמע לשון ש"ס יומא פ"ד ע"ב וכל הפוסקים שם ובש"ע א"ח שכ"ט דבעי פרוש מאות' חצר לחצר אחרת אבל פרוש באותו חצר עצמו לצד א' לא מקרי פרוש וכן מבואר יותר בתוס' ספ"ק דכתובות ט"ו ע"א ד"ה דלמ' וכו' שכתבו וכן גבי תינוק מושלך בעיר לא חשיב קבוע הואיל ולא נמצא בבית ... אך מסתימת כל הפוסקים והש"ס בכל דוכתא דאתמר מילתא בפירש לא משמע לחלק כלל וכן יש להוכיח ממ"ש באו"ה ופסקו רמ"א בש"ע י"ד סי' ק"י ובש"ך שם סקל"ה דתרגולת טרפה שנתערבו בין הכשרות ונמצא ביצה ביניהם אמר' מרובה פריש והתם ודאי ביניהם ממש נמצא ולא פרוש לבית אחרת ואפ"ה אמרינן מרובא פרוש וכן ...".
2. בינת אדם (שער הקבוע כלל ח', כלל ט') – "והנה במידי דלא נייד פשיטא דמיקרי קבוע מה שמונחים זה אצל זה בצבור אחד או שכל אחד מונח במקום מיוחד בענין שכן דרכם שיהיו מונחים כך ואמנם במידי דנייד נראה לי דמילתא דפשיטא דאין חילוק בין עומדים למהלכים רק כשהם בכנופיא אחת בעדר אחד בין בשדה או ברשות הרבים שהרי סתם אמרו פרט לזורק אבן כו' ולא מצינו שום חילוק בין עומדים למהלכים ועוד ... ואמנם מה נקרא פירש הנה במידי דנייד ברור שאם פירש בענין שנראה שהוא אינו עוד בכנופיא עם האחרים זה מיקרי פירש וכמו שכתבתי לעיל ואמנם במידי דלא נייד כגון תשע צבורים כו' ופירש ככר אחד מן הצבורין לזוית אחרת אפילו בסמוך לו צריך עיון אם זה מיקרי פירש או שמא דוקא כשפירש חוץ לבית זה מיקרי פירש. והנה מצינו מחלוקת בין רש"י לרשב"א בענין הא דמשני הש"ס בנמצא ביד נכרי וכתב הרשב"א בחי' חולין דף צ"ה ד"ה והא דאמר רבי וזה לשונו, ומסתברא דוקא חוץ למקולין אבל במקולין אסור דהא נולד לנו הספק בקבוע ולא עוד אלא אפילו ראה אותו יוצא מן המקולין אסור ולאפוקי מדעת רש"י שכתב דנמצא ביד נכרי במקולין עד כאן לשונו ... ונראה לי דעד כאן לא פליג רשב"א אלא במקולין דסבירא ליה לרשב"א כיון דכן דרך לטלטל הבשר שבמקולין על ידי הלוקחין שמוציאין אותו ממקום למקום לראות השמנה היא אם רזה ומחזירים אותו לטבח ואם כן דרכו בכך לטלטל בכל המקולין וגם מה שהתיר רש"י היינו בשכבר לקח הלוקח לידו וכבר נגמר המקח אבל בתשע צבורין של חמץ כו' וכן בטבעות של עבודת כוכבים דאמרינן התם סתם פירש משמע רק שפירש מן הצבור אפילו בסמוך לו זה מיקרי פירש וראיה לזה ... ועוד נראה לי דעד כאן לא פליגי אלא בנמצא ביד נכרים לאחר שגמר המקח ועודו עומד במקולין אבל אם נמצא מושלך בארץ אפילו במקולין גופא לכולי עלמא מיקרי פירש ...".
3. עוברים ושבים – בדה"ש (ס"ק נ').
4. מראי מקומות – כנה"ג (הג' הב"י אות כ"ב), בית יצחק (שער הקבוע סי' ט'), זבחי צדק (ס"ק כ"ז), כה"ח (ס"ק פ', ס"ק פ"א), בדה"ש (סעי' ג' בי' ד"ה אבל, עמ' קכ"ז).

ט. ביד נכרי מותר.

1. דוקא כשמחיר הכשרה שוה למחיר הטרפה.
 (א) תבואות שור (סי' ס"ג ס"ק כ"ז).
 (ב) פמ"ג (סי' ס"ג שפ"ד ס"ק א') – "עש"ך ושם נאמר דוקא שלקח הגוי שלא בפנינו הא בפנינו הוה קבוע מ"ה. ומיהו במקום שטרפות יותר בזול מן הכשירות הרבה מאחרונים אוסרין אף דלא ראינו ממי לקח דמסתמא מטריפה לקח וכאן מיירי שהטריפה שווה כמו כשירה ועפר"ח".
 (ג) יד יהודה (הקצר סוף ס"ק י"ט) – "ופשוט".
 (ד) בדה"ש (ס"ק נ"א) – "דוקא כשמחיר הכשרה שוה למחיר הטרפה".

י. לקח ג' חתיכות מג' חנויות [כל אחד מחנות אחד], אם יש בטל ברוב - בחתיכות שאינו ראוי להתכבד.

1. מיקל, בטול ברוב.
 (א) פ"ת (סוף ס"ק י"א) – "ונראה שאם לקח משש חנויות ושבע ואינו יודע אם לקח מחנות שיש בה איסור נראה דאסור אם הם חה"ל ואם אינה חה"ל מותרים מטעם דלו יהיה שנאמר שלקח מן האיסור הרי הוא בטל ברוב כדקיימא לן יבש ביבש ברוב בטל".
 (ב) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ד סוף החקירה הא') – "ודע דאם לקח מג' חנויות ג' חתיכות וא"י כו' אם הן החתיכות הראויות להתכבד אין בטילות ואם אר"ל מותר דב' כשירות הן וחד בתרי בטל ומה בכך דקבועין הן מ"מ עכשיו בטילין כדין יבש ביבש ול"ד למ"ש בסימן מ"א יע"ש".
 (1) עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט"ז) – "ובלקח ג' חתיכות מקבוע והן ראויות להתכבד כתבתי לעיל באורך ועדיין צ"ע".
 (ג) הו"ד בכללי הוראה (כלל מ' ס"ק א').
 (ד) זבחי צדק (ס"ק כ"ד) – "אם לקח מן הקבוע ג' חתיכות מג' חנויות או ד' חתיכות מד' חנויות וכן עזה"ד ואינן יודע מאיזה לקח נראה דאם הם חה"ל אסורות ואם אינם חה"ל מותרות דאף אם נאמר דלקח א' מן האיסור מ"מ מ"מ איכא שנים כשרות וחד בתרי בטיל כדין יב"ב. פר"ת סוף סק"יא שפ"ד סק"יד סוף ד"ה החקירה הא' וכו'. עי"ש".
 (ה) חזו"א (סי' ל"ו ס"ק י"ג ד"ה לקח) – "לקח בעיר שרוב מקולין מוכרין בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה והוא אינו מכיר את החנויות ונאסר משום קבוע חזר ולקח משתי חנויות ועכשו אצלו כל הבשר בספק ורוב כשר נראה דבחתיכה שאר"ל הותרו כולן מה"ת אלא שאסור מדין קנס שביטל איסור לכתחילה".

1. כה"ח (ס"ק מ"ב) – "זב"צ".

2. מחמיר.

א) ר"ת (ס' הישר סי' תרצ"ה) – "ואפ"י נטל עשר חתיכות ל"י חנויות ואינו יודע איזו מהן נטל לא אמר'י תבטל השתא היא חתיכה דנבילה בשאר **הואיל ואיתסר איתסר** משום דהוי קביעות דאוריית".

ב) יד יהודה (הקצ"ר ס"ק י"ד, הארוך ס"ק י"ד, סי' ע' ס"ק י"א ד"ה והנה בדבריו) – "בספר הישר לר"ת ... מבואר דין חדש שגם אם לקח עשרה מ' חנויות שאינם ראוי להתכבד לא בטילי מאחר שכבר נאסר מדאורייתא ... כיון דכל אחת בעת שלקח אותה היה הספק על אותה חתיכה בפ"ע שמא היא הטריפה, הגם שלקח מ' חנויות וע"כ אינו טריפה רק אחת מ"מ אינו מועיל לו הביטול אח"כ להיות מותר כיון שכבר נאסר פעם אחת ... ובפמ"ג ... ולא ידע מדברי ר"ת אלו".

ג) הו"ד בדעת תורה (על סעי' ג' ד"ה ועי' שפ"ד).

3. מראי מקומות – בצל החכמה (ח"א סי' מ"ב אות ח'), יבקש תורה (תערוכות סי' נ"ג ענב ב'), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק נ"ג).

א) תפארת למשה (על סעי' ד', מהלוקת מחבר רמ"א), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק פ') – "אלא איירי כגון שקנה מג' חנויות מכל אחד חתיכה אחד וכל אחד הוא ספק אם מכשרה או מנבילה ואסור מכח קבוע ואפ"ה כשנתערבו מותרים כיון דאין כאן אלא חנות אחד של נבילה וט' שחוטה והוא קנה הג' חתיכות מג' חנויות הרי ב' מהם ודאי היתר ואחד ספק איסור והוי ספק ספיקא ומותר אף שמתחילה קודם שנתערבו היו כולן אסורים מספק וכ"מ לשון הטור והה"מ בשם הרשב"א שלא אסרו אלא כשהוא עומד בפני עצמו ... ומור"ם ס"ל כיון דאותו שלקח הוי כמחצה כו' הוי כודאי איסור שנתערב ולא ספק ספיקא וכיון די"ל דגם אינך אסורים, אסורים אף שאינם חתיכה הראוי להתכבד אף דהרשב"א בתורת הבית הארוך לא איירי מזה דעת הטור ומור"ם כן ומיושב כל הק' של ב"ח (עמוד ש"ה ד"ה ומ"ש יראה) וט"ז (ס"ק ג') וש"ך (ס"ק כ"ב) בכל סעיף זה ודוק היטב".

ב) ערה"ש (סעי' כ') – "בתשע חנויות שמוכרות בשר שחוטה ואחת בשר טרפה ולקח ג' חתיכות מג' חנויות יש מי שאומר דהולכין בזה אחר הרוב ואם אינם חתיכה הראויה להתכבד בטל האיסור ברוב ואם הם ראויות להתכבד אינו בטל [פמ"ג] ולכאורה נראה כן דהא ידוע לנו שיש כאן שנים של היתר בודאי ולמה לא תבטל השלישית וכי עדיפא מאיסור ודאי ומ"מ לא נ"ל כן דהא כל חתיכה שלקח גזרה תורה שתהא כספק איסור **והרי גם בחתיכה אחת יש רובא להיתר אלא שהתורה גזרה** שתהא כספק איסור וא"כ מה לי חתיכה אחת מה לי ג' חתיכות אך י"ל דלא גזרה תורה אלא במקום שע"פ מציאות רחוקה יכול להיות שהחתיכה אסורה כגון בחתיכה אחת שיכול להיות שלקחה מהמיעוט אבל בג' חתיכות מג' חנויות שא"א שכולם אסורים לא גזרה תורה וצ"ע".

ג) דרכ"ת (ס"ק ל"ט) – עשפ"ד ... וכדברים אלו נמצא גם בפרי תואר ... ועי' ביד יהודה ... בספר הישר ... וצ"ע".

יא. בית של עכו"ם.

1. מראי מקומות – בית מאיר (סי' ק"י), בדה"ש (ס"ק נ"ב).

יב. קבוע שנשאר במקומו ולא נלקח משם.

1. חשוקי חמד (מגילה דף ה:): – "ויעוין בשער המלך (הלכות מגילה פ"א הי"א) שהקשה בשם ספר מ"ק למה עיירות המסופקות קורין בי"ד דאזלינן בתר רוב, לימא כל קבוע כמחצה על מחצה, ותירץ השער המלך בשם ספר לשון למודים, דהיכי דעיירות עומדים בפני עצמם, לא אמרינן קבוע, דאין אומרים קבוע אלא כאשר לקחו או שפירש בפנינו מהקבוע, אבל היכא דלא יצא מתוך הקבוע, כגון עיירות שעומדים בפני עצמם, אזלינן בתר רובא, עיין שם שהאריך בזה. ובמעשה חושב כתב דיתכן באמת שאזלינן בתר קבוע, אלא כיון שספיקא דרבנן לקולא, ולא יקראו כלל, ונמצא דימי הפורים יעברו, היפך הבטחת הכתוב, וכעת על כל עיר הוי ספק מטעם קבוע, ולכן אתי עלה מטעם רוב לבחור הקריאה".

יג. מראי מקומות.

1. אשל אברהם (בוטשאטש, או"ח סוף סי' שכ"ח) – "י"ל שלכך ההכנסה של התינוק ממקום למקום הוא נהוג שמוחזק למצוה גדולה, כי אילו היה קבוע הילד במקומו היה שייך קבוע כמחצה על מחצה, ואולי הוא ממיעוט ילדים שסופן להיות חרשים או שוטים, **על יד הטלטול ממקום למקום לשם מצות מילה חל בזה כל דפריש מרובא פריש**, שרוב ילדים אינם לא חרשים ולא שוטים, ולזה הוקבע שאין מילה בלי טלטול מאשה לאיש ועל ידי זה בטוחים גם לחלל שבת קודש במילה. וי"ל שזה שאמר הכתוב [שמות ד, כה] ותגע לרגליו, שכיון שרק האב מצווה למול בנו היה עיקר חיוב המילה על ידי פרישה של משה רבינו ע"ה עם הילד לילך לדרך על מנת למול אחר כך, אחר סכנת הדרך. נמצא שמה שנשא משה רבינו ע"ה רגליו תחלה לילך לדרך, זה גרם חיוב מצות המילה שהולכים על ידי זה אחר רוב, והגם שהיה טרוד אז, החיוב חל בתחלת ההליכה".

א) קשה: פירוש בידים דינו כמו קבוע. [ולענין מי שנולד בן שוטה האם יש חיוב למולו, עי' מעדני אשר גליון קצ"ה עמ' ג' [ח"ג עמ' ט"ו]].

[יח] פרש ע"י אדם.

א. לקח נכרי אבר מן החי, נמצא אבר מן החי אצלו.

1. דינו כקבוע.

א) רע"א (חולין דף צה.) – "ואחד מוכרת אבמה"ח דאף לנכרי אסור ואם נמצא אצלו ג"כ בשר אסור מטעם קבוע".

ב) מנ"ח (מצוה ע"ח אות ז' ד"ה ולפי) – "ונראה, דאם נאמר גבי תשע חנויות דאזלינן בתר רובא גבי בן נח ג"כ, דסברא הוא דכל דפריש מרובא פריש והוי כאנן סהדי... עכ"פ זה ודאי דדין קבוע לא שייך אצל בן נח, דפסוק וארב לו וגו' [דברים י"ט, י"א]

דילפינן [בכתובות ט"ו ע"א] קבוע, בישראל נאמר, וגם בישראל הוי קבוע חידוש ... א"כ דוקא בישראל נאמר ולא בכן נח, א"כ בתשע חנויות בשר שחוטה ואחת אבר מן החי, ולקח ישראל או בן נח מהם, דנולד הספק במקום קביעות, דלישראל אסור מטעם קבוע כמחצה על מחצה, מ"מ לכן נח שרי' דבבן נח לא שייך קבוע, ואמרינן מרובא פריש, ורוב שייך בכן נח לסברא זו. וכן להיפך, אם רוב בשר אבר מן החי ומיעוט שחוטה, דבישראל אין לוקין בלקח מקבוע, דהוי ספק, אבל בן נח נהרג, דאצלו לא שייך דין קבוע ואמרינן מרובא פריש, כן נראה פשוט, דאפילו אם נאמר דרוב שייך בכן נח מצד הסברא, מ"מ קבוע לא שייך אצל בן נח, כן נראה לי ברור בעזרת השי"ת. ודע דמבואר בש"ס פסחים ט' ע"ב, ויו"ד שם ס"ג, בתשע חנויות דבנמצא אזלינן בתר רובא, כיון דלא נולד הספק במקום קבוע, הוא הדין נמצא ביד גוי ג"כ מותר לישראל ברוב כשר, והטעם, דגוי אף שלקח מקבוע, מ"מ אצלו לא נולד ספק כלל במקום קבוע, כי בשר נבילה ג"כ מותר לו, ועיקר לידת הספק הוא שלא במקום הקבוע, מה לי נמצא ביד גוי או ביד עכבר ועורב, עי"ש סוגיא דתשע חנויות וזה פשוט. וא"כ זה דוקא באיסורים כגון נבילה וכדומה דמותר לכן נח, א"כ לא נולד הספק במקום הקבוע, אבל אם היה איסור אבר מן החי דאסור לכן נח, א"כ אם לקח בן נח, נולד לו ספק במקום הקביעות והוי ליה ספק קבוע, ואסור לישראל אף ברוב כשר, מטעם קבוע. ואין לומר לפי מה שכתבנו לא נולד ספק כלל לגוי דבגוי לא שייך קבוע, זה אינו, דמכל מקום נולד ספק לו, כמו בישראל דג"כ אמרינן זיל בתר רובא, אך גזר הכתוב דכשנולד קצת ספק במקום קביעות לא אזלינן בתר רובא, הכא נמי, כן נראה ברור. וסברא זו מבוארת בקצות החושן סי' רצ"ב סק"ב [ד"ה אמנם] לענין אחר, ועיין מה שאכתוב לקמן שדברי הקצות החושן צ"ע, אך מה שכתבנו הוא ברור. ועיין בחו"מ סי' רצ"ב ס"י ...".

2. דינו כפרוש.

א) שערי יושר (שער ד' פרק ג' ד"ה וע"כ) – "כיון דאינם מהימני לדידן אין לנו שום נפ"מ מה שנולד אצלו הספק בקבוע כיון דאצלנו הוי ספק לאחר הפרישה ואנו דנים רק על הפרישה".

3. מראי מקומות – כתב סופר (יו"ד סי' י"ז ד"ה והנה הך), בדה"ש (סעי' ג' בי' ד"ה מרובא, עמ' קל"ה).

א) גליון מהרש"א (על סעי' ג') – "ויש לספק".

ב) מעדני אשר (סי' קכ"ט אות ד') – "ונ"מ גדולה בין ב' השיטות הנ"ל, באופן שהלוקח ממקום הקביעות לא אכפת ליה כלל מן האיסור אף שהאיסור נוגע אליו, דלשב שמעתתא כיון שיש נ"מ כלפיו הרי חל כבר דין קבוע על החתיכה. שהרי בד"כ בשעת הלקיחה מהקבוע לא מתעורר הספק בפועל ורק כיון שיש בזה נ"מ מקרי שהספק נולד בקבוע, וא"כ אין הבדל אם אכפת ליה מהספק או לא, דהא מה שיוצר את לידת הספק הוא הנ"מ הדינית ולא ההסתפקות בפועל. אבל לשערי יושר אם הלוקח מהקבוע לא הסתפק, או אפילו אם הסתפק אבל אין לו נאמנות אצלנו, א"כ אין הוא מעביר לנו את הספק מזמן הלקיחה מהקבוע, ונחשב שהספק התעורר אחר הפרישה. ומצינו בזה לקצוה"ח רצ"ב סק"ב שכתב גבי בה היות וגוי ג"כ מצווה ויש לו בזה נ"מ, אף דלא אכפת לו מהאיסור מקרי שהספק התעורר בקבוע (ואזיל לשיטתו בשב שמעתתא הנ"ל דכל שיש נ"מ בזמן הלקיחה מהקבוע מקרי שהספק התעורר בקבוע). והנתה"מ חלק שם רק מטעם אחר, וא"כ גם הוא ס"ל כשיטת השב שמעתתא בזה. ועפ"ז כתבו הרבה אחרונים דאם גוי לקח ממקום הקביעות בשר בחשש אבר מן החי, דיש לזה דין קבוע ולא דין כל דפריש כשאר בשר הנמצא ביד גוי [עיין גליון מהרש"א ק"י ס"ג, ח"י רעק"א לחולין צ"ה, שו"ת כת"ס יו"ד י"ז, מנחת חינוך ע"ה, דעת תורה למהרש"ם סי' כ"ז ס"ג, גילוי דעת להנ"ל סי' ס"ג ס"א]. אמנם בשערי יושר הנ"ל אזיל לשיטתו וכתב דכיון דאין לו נאמנות אצלנו נולד הספק רק אחר הפרישה".

ב. איסור גזילה אצל נכרי.

1. דינו כקבוע.

א) קצות החושן (סי' רצ"ב ס"ק ב') – "לולי דמסתפינא הייתי אומר במה שכתבו הפוסקים דאם נכרי לקח אמרינן כל דפריש מרובא פריש, וכמ"ש בתשובת מוהרי"ל (סי' קס"ט) בשם תשובת מוהר"ח בעובדא דאתרוגים דעכו"ם מן הרוב לקח והובא בש"ך ס"ק כ"ט ע"ש. ולענ"ד נראה דע"כ לא אמרו לחלק בין לקח עכו"ם ללקח ישראל אלא בלקח מתשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת בשר נבילה, דכיון דאיסור נבילה ליכא בנכרי ומש"ה לא הוי ביה דין קבוע כיון דאין הספק נוגע אליו כלל, אבל באיסור גזל דנכרי מצווה כמו ישראל וחמיר ביה איסור גזל דאזהרתן היא מיתתן (סנהדרין נו, א), א"כ מה לי לקח ישראל ומה לי לקח נכרי, וא"כ אפילו לקח נכרי שלא בפניו אמרינן ביה דין קבוע כמחצה על מחצה".

ב) מנ"ח (מצוה ע"ח סוף אות ז') – לשונו מובא לעיל.

2. דינו כפירש.

א) שערי יושר (שער ד' פרק ג' ד"ה וע"כ) – לשונו מובא לעיל.

3. מראי מקומות – מעדני אשר (סי' קכ"ט אות ד') ד"ה ומצינו, לשונו מובא לעיל).

ג. נכרי שלקח ממקום הקביעות ואח"כ נתגייר.

1. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ע"א אות י"ב) – "נראה שגם עכו"ם אם יתגייר ויסתפק מאיזה חנות לקח יהי אסור באכילה [אין זה ברור דאפשר שגם לדידיה ה"ז חשיב כאילו הספק נולד רק אח"כ לאחר שנתגייר ולא קודם]".

2. מעדני אשר (סי' קכ"ט אות ד' ד"ה ונ"מ) – "ונ"מ נוספת יש בזה לכאורה, בגוי שלקח ממקום הקביעות ואח"כ נתגייר, לשי' השב שמעתתא כיון שלא היתה לו בשעת הלקיחה שום נ"מ דינית, ה"ז חשיב שהספק נתעורר רק אחר הפרישה. אבל לשי' השערי יושר לכאורה כיון שהוא עצמו לקח ממקום הקביעות, הרי הספק שלו הוא על טיב החנות ולא מאין פרש הבשר, וא"כ חשיב קבוע. אמנם בשערי יושר שם כתב דסתימת הדברים מורה שגם בנמצא אצל גוי שיש לו נאמנות חשיב כפירש, ולכן כתב דתרתו בעיניו, גם שיהיה לו נאמנות וגם שתהיה לו נ"מ בזה [והסברא צל"ע], ולפ"ז גם בגוי שנתגייר לא יחשב קבוע. והגרשז"א במנחת שלמה שם כתב

בנדון זה דיחשב כקבוע, ושוב הוסיף בסוגריים דאין זה ברור דאפשר שגם לדידיה ה"ז נחשב כנולד הספק אח"כ [ואולי הוסיף זאת עקב דברי השערי יושר].

ד. לקח קטן מן הקבוע.

1. כלקחו עכו"ם – רוקח (סי' ת"פ), ש"ך (ס"ק י"ח), "כתב הרוקח סי' ת"פ דלקחו קטן דינו כלקחו עובד כוכבים", פ"ח (ס"ק ט"ז), בית לחם יהודה (ס"ק ט"ו). באה"ט (ס"ק י'), חו"ד (חי' ס"ק י"ג), זבחי צדק (ס"ק כ"ג), שערים בקבוע (פסקי הלכות שער ו' סעי' ד').
2. קטן חריף מקרי נולד הספק במקום קביעותו – פ"ח (ס"ק ט"ז), "אם נמצא ביד קטן חריף מקרי נולד הספק במקום קביעותו כנמצא ביד ישראל גדול ואסיר". בית לחם יהודה (ס"ק ט"ו), כרתי (ס"ק י"ב), "אבל אם נמצא ביד קטן מומחה שראוי לסמוך עליו בטרפות, הו' ליה כנמצא ביד ישראל וטרפה. פרי חדש (ס"ק ט"ז)", באה"ט (ס"ק י'), "ואם נמצא ביד קטן חריף מקרי נולד הספק במקום קביעותו כנמצא ביד ישראל גדול ואסיר". זבחי צדק (ס"ק כ"ג), שערים בקבוע (פסקי הלכות שער ו' סעי' ג').
- א) מראי מקומות – פ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח), מעדני אשר (סי' כ"ט סוף אות ג'), "והנה הפר"ח סקט"ז כתב דאם קטן חריף שסומכין עליו בעלמא שקונה כשר, לקח במקום הקביעות יש לו דין של קבוע. ובאר דבריו בשערי יושר הנ"ל (וכע"ז כ' בפמ"ג שפ"ד סקי"ח) דכיון שיש לו נאמנות יש חיוב לברר אצלו, וכל ספק שנולד לו הרי הוא גם ספק לגבינו. ולשי' השב שמעתתא צ"ל דכיון שהקטן חריף ויש עליו חיוב לאכול כשר מדין חינוך (ואין נ"מ בזה אם דין חינוך הוא על האב או על הבן) הרי חל הספק על הבשר כבר במקום הקביעות, וממילא חל הדין כלפי כל העולם".
3. רע"א (חולין דף צה.) – "יש ספק אם נמצא גבי קטן דאינו מצווה להפרישו מנבילות אם יהי' מותר".

ה. לקח מומר מן הקבוע.

1. כמו ישראל.
- א) הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת חולין דף צה. ד"ה בנמצא) – "ובישראל מומר שלקח מן החנות אף שלא איכפת ליה מ"מ נדון קבוע, שהיה חייב לדעת".
- ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רל"ז) – "שכן שיטת רוב פוסקים להחמיר, ודלא כהחזו"א שמיקל בזה".
2. אמרינן מסתמא מאן דזבין ידע ממאן זבן.
- א) יד יהודה (הקצור ס"ק י"ט, הארוך ס"ק ט"ז) – "ואם נמצא הבשר אצל ישראל מומר דאין לו נאמנות נראה דדינו נמי כעכו"ם, הגם די"ל דילמא בעצמו לא דקדק בעת שקנה, וא"כ בו נמי י"ל כיון שנאסר לדידי' תו נאסר לכל, דאע"פ שחטא ישראל הוא, מיהו נראה דג"כ אמרינן מסתמא מאן דזבין ידע ממאן זבן, ואף דיכול להיות דקנה מחנות נבלה, תו אזלינן אחר הרוב כמו גבי עכו"ם, ואם היו רואין אותו בעת שיצא מהקילון מסתמא היו יודעין מאיזה מקולין לקח כיון דידוע הם, אך כעת נולד לנו הספק, א"כ הו' הספק לאחר שפרוש ומותר כנלענ"ד".
- ב) עי' הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ע"א אות י"ב) – "דבמקום שרוב הפירות אינם ערלה מסתבר שהלוקח פירות מן השוק ממוכר שהוא קל דעת אשר אינו שם כלל על לבו לדעת אם הפירות הם ערלה או לא, דאף שאם אותו המוכר יעשה תשובה יהיו פירותיו אסורים לו כי דינו ממש כלקח מהקבוע דאסור מספק מ"מ לגבי הלוקח ממנו ה"ז חשיב כפריש מן הקבוע ואזלינן בתר רובא כיון דבשעה שלקח ממנו הפירות לא היה אפשר כלל לסמוך על המוכר וממילא מסתבר שלגבי הלוקח ה"ז חשיב כנמצא ביד עכו"ם, [אך אסור לקנות ממנו משום לפני עור כיון שהמוכר נהנה מספק ערלה שאסור בהנאה] ... אך גם ראיתי שם בדבריו דאפי' ישראל מומר שאין לו שום נאמנות שלקח מן הקבוע, דאם יודעים ברור דבשעה שלקח לא נתן אל לבו לדעת מאיזה מקולין לקח דשפיר נאסר גם לכל העולם כיון דאסור לדידיה, וזה לא כמו שכתבנו קודם, ואף שלענ"ד אין דבריו מוכרחים מ"מ בטלה דעתי נגד דעתו הגדול וידו החזקה של יד יהודה, ונמצא שלפ"ז אסור לקנות פירות שהם ספק ערלה גם ממוכר שאינו נאמן. [שוב ראיתי בשערי יושר שער ד' פ"ג שכתב: 'דעיקר תלוי בזה אם האיש שנמצא בידו הוא נאמן לנו - אבל אם נמצא ביד מי שאינו נאמן לנו כלל ה"ז כמו שנטל עכבר אף שידעין שעכ"פ נטל מן הקבוע' עכ"ל עיי"ש"ה] אולם בכה"ג דיש לתלות שהמוכר הראשון אשר ממנו לקחו אח"כ האחרים אע"ג שהוא עבריין ומוכר פירות ערלה מ"מ הוא עצמו שפיר יודע אם לוקח מעץ שהוא ערלה או לא, בכה"ג שפיר מסתבר דלגבי דידן ה"ז חשיב כנולד הספק לאחר שפירש ואזלינן שפיר בתר רובא. גם נראה דדוקא אם הלוקח ראשון הוא ממש בעלים הוא דאמרינן דהואיל ואסור לדידיה ה"ז נאסר לכל העולם, משא"כ אם הלוקח ראשון רק ממלא תפקיד אפשר דאף אם אינו שם כלל על לבו לדעת אם הפירות הם ערלה או לא חשיב נמי כפירש".
3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק נ"ה), יבקש תורה (סי' נ"ג ענף ד' ד"ה ואולם).
- א) חמדת שלמה (אה"ע סי' א' אות ג') – "הואיל שיצאה מדת יהדות לגמרי בחילול שבתות והוית כנכרית לגמרי אף דלשאר ענינים אמרינן אעפ"י שחטא ישראל הוא, מ"מ ל"ש לומר דנולד הספק במקום קבוע דלענין זה נראה דהו' כנכרית כיון דאינה חוששת באיסורין כלל, ולענ"ד צע"ג לדינא בענין כזה".
- ב) חזו"א (יו"ד סי' ל"ז ס"ק י"ג ד"ה תשע, ס"ק כ"ה, מעשרות סי' ז' ס"ק ט') – "תשע חנויות מוכרין בשר שחוטתה ואחת בשר נבילה, ומצא בשר ביד מומר אוכל נבלות לא לתיאבון ולא להכעיס, נראה דאמרינן כל דפריש מרובא פריש ואע"ג שהמומר לקח מן הקבוע מ"מ לא נאסר מדין לקח מן הקבוע שהרי המומר ידע ממי לקח והספק נולד בפירש ואזלינן בתר רובא. היה המומר אורח ויודע בו שאינו מכיר בחנויות הכשרות והטריפות יש להסתפק אי מותר ליקח ממנו, ואע"ג דבישראל כשר שלקח ונאסר מדין קבוע כשם שאסור לו כך אסור לישראל אחר, מ"מ במומר כיון שאין נפקותא לדידיה י"ל דחשיב כפירש ממילא ומסתבר דאסור שאין הרשעה משנה את ישראל ובאמת הדבר נוגע אליו כמו לישראל כשר".

חזו"א (יו"ד סי' ר"ב ס"ק ד', מעשרות סי' ז' ס"ק ט') – "ונראה דאי פירש בפני ישראל אינו רשאי לתת לישראל אחר וישראל אחר ג"כ דינו כראשון שראה שפירש, מיהו כ"ז בישראל שיש לו נאמנות באיסורין, אבל בשר הנמצא ביד מומר לנבילות נראה דינו כנמצא ביד נכרי וחשיב פירש כיון שאין לו נאמנות לא מקרי לדידן פירש בפנינו".

(1) מראי מקומות – חזו"א (יו"ד סי' ל"ז ס"ק כ"ה, דמאי סי' א' ס"ק ט"ז), מעדני אשר (סי' קכ"ט אות ד' ד"ה ואותה, לשו"ל לקמן).
(2) מנחת יצחק (ח"ו סי' צ"ו ד"ה אמנם) – "אמנם צ"ע דברי חזו"א אהדדי, דבמה דהכא מסיק לאיסור, לקמן (באותו סימן אות כ"ה) גבי ערלה נשאר בספק עיין שם, וכן בדמאי (סימן א' אות ט"ז) עיין שם, ואלו שם בחזו"א (מעשרות סי' ז' אות ט') כתב בלשון החלטה להיתר".

(ג) דברי יציב (אה"ע סוף סי' סב) – "הרי נתוסף להספק דמומר לאו אחיו הוא גם הך דכל קבוע כמחצה על מחצה שיהא דינם כנכרים לכל דבר".

(ד) מעדני אשר (סי' קכ"ט אות ד' ד"ה ואותה) – "ואותה הנ"מ היא גם בישראל מומר שלקח ממקום הקביעות, שגם לגבי יש נ"מ דינית, אבל בפועל לא אכפת ליה וגם אין לו נאמנות. והיד יהודה ק"י סקט"ז כתב דאי לאו דתלינן דמסתמא ידע ממי קנה, ה"ז נאסר לכל, דאע"פ שחטא ישראל הוא. וכן צידד החזו"א ל"ז סקי"ג דאין הרישעה משנה את ישראל ובאמת הדבר נוגע אליו כמו לישראל כשר [אמנם שם בסק"ה הסתפק בזה, ובמעשרות סי' ז' סק"ט כתב דבשר הנמצא ביד מומר דינו כנמצא ביד נכרי דאין לו נאמנות אצלנו. וא"כ ד' החזו"א לא ברורה בזה], אמנם בשו"ת חמדת שלמה אה"ע סי' א' אות ג' כתב דגבי מומר דלא אכפת ליה חשיב כנמצא ביד גוי, וכן כתב הגרש"ז אויערבך זצ"ל במנחת שלמה סי' ע"א אות י"ב דדווקא החיוב לשאול את הלוקח מהקביעות נותן דין קבוע לכל העולם, וזה לא שייך במומר שאין לו נאמנות, אלא שכתב דבטלה דעתו כנגד דעתו הגדול וידו החזקה של יד יהודה [ואח"כ הוסיף בסוגריים שראה בשערי יושר כדבריו]".

1. כשהמוכר שולח אליו.

1. דינו כקבוע.

(א) דברי חיים (יו"ד ח"ב סי' נ"ג) – "והנה המוכר אינו מביא הציקארייע לבית הקונה רק כשהקונה כותב ומבקש ממנו שישלח לו כך וכך ככר ציקארייע שולח לו מביתו ובהוא גווני הוא כלקח מן הקבוע ממש דמה לי שלקח ביד או שמצוה ליתן לו מן הקבוע ולא יחלוק על זה זולת חסר דעת".

(ב) הגר"ש זצ"ל (אור ישראל ח"ו עמ' ל', שלחן הלוי סי' כ"ח [עמ' תמ"א]) – "בענין הפאות משערות הבאים מארץ הודו ... הנה לפי שמסרו לי שבאו מסמך משלטונות הודו ש75 אחוז השערות המובאות מהודו מאלו שנתגלחו בבית ע"ז שלהם, גם אם זה להיפך דין קבוע להם כמ"ש בשו"ת דברי חיים ח"ב סי' נ"ג וזל"ש: כשהקונה כותב ומבקש ממנו [מן הגוי] שישלח לו כ"כ והוא שולח מביתו ככה"ג הו"ל כלקח מן הקבוע ולא יחלוק ע"ז זולת".

2. דינו כפרוש.

(א) הגר"ש זצ"ל (טוב טעם ודעת תליתאי ח"ב סי' י"ד ד"ה והנה) – "מכתב מהרב דק' סאנו וראיתי בו שכתב ... והסוחרים כתבו להם לשלוח להם הוי כלוקח מן הקבוע ... דבריו תמוהין, דלוקח מן הקבוע אין איסור רק אם הלוקח לוקח דבר זה מן הקבוע, אבל אם אין לוקח זה בשעת קביעות. רק המוכר שולח אליו הדבר, היינו פירש ואזלינן בתר רוב, והיינו ממש כעין נכבשינהו דניידי. וכל שהלוקח אינו לוקח מן הקבוע רק המוכר שולח היינו פירש. וזה ברור לכל יודע דת ודין".

(ב) עי' ביע אומר (ח"ו יו"ד סי' י"ב אות ה').

(ג) עי' שלחן הלוי (סי' כ"ח ד"ה נמצא, ריש עמ' תמ"ג) – "דברי חיים ... שרש"ק ז"ל בשו"ת טוב טעם ודעת [-מהד' תליתאי ח"ב סי' יד] והחזון איש [-יו"ד סי' לז אות יג] ורוב האחרונים חולקים על דעה זו".

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ע"ב, סי' קי"ד ס"ק מ"ז), חזו"א (יו"ד סי' ל"ז ס"ק י"ג ד"ה היה, ס"ק ט"ו), בדה"ש (ס"ק מ"ג, בי' ד"ה מהן עמ' קכ"ד).

(א) מעדני אשר (סי' קכ"ט אות ה') – "ולענ"ד ד"ז תלוי בשתי השיטות הנ"ל, דלשי' השערי יושר דטעם הא דלקח ישראל מן הקביעות חשיב כקבוע, היינו משום דכיון שיש לו נאמנות הרי הספק שלו מועבר אלינו ולכן הספק הוא על טיב החנות ולא על פרישת הבשר, לכאורה פשוט דבנד"ד דאין למוכר שום נאמנות א"כ הספק של הישראל מתחיל רק כשמגיעה הסחורה לידו והוא על מקרי הפרישה וא"כ אזלינן בתר רובא. אולם לשיטת השב שמעתתא דטעם הא דלקח ישראל מן הקביעות חשיב כלקח מן הקבוע, היינו משום שהיתה נ"מ בעולם בזמן הפרישה מן החנות, ונחשב שנוולד הספק בקבוע, לכאורה בנד"ד הגם שהסחורה עדיין שייכת לגוי כל עוד לא הגיעה ליד הישראל, מ"מ היות והיא אמורה להגיע לידי הישראל מסתבר דחשיב כנוולד הספק בעולם, ולא גרע מראה ישראל גוי יוצא מהמקולין אף שכרגע אין בזה שום נ"מ מעשית מ"מ ראיית הישראל מחשיבה את זה כנוולד הספק בעולם, כ"ש בנד"ד שבאמת יש בזה נ"מ".

2. לקנות פירות מהשוק בשיש חשש ערלה.

1. מראי מקומות – חזו"א (יו"ד סי' ל"ז ס"ק כ"ה), מנחת יצחק (ח"ו סי' צ"ו), הגרש"ז זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ע"א אות י"ב, ח"ג סי' קנ"ו), הגר"ש זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ס"ז אות א' - אות ו'), מעדני אשר (סי' קל"א), ביע אומר (ח"ו יו"ד סי' כ"ד), משפטי ארץ (ערלה פרק י"ד וע"ש עמ' קכ"ג), יבקש תורה (סי' נ"ד ענף ו'), מעדני אשר (סי' קל"ג), הכשרות (פרק ט"ז סעי' כ"ב).

יט] קבוע דאורייתא שנתערב - סעיף ד'.

א. הלכה.

1. מחמיר – אר"ה (כלל כ"ה דין י"ד), רמ"א (סעי' ד', תו"ח כלל מ"ג סוף דין ח', ו"הכי נהוג"), ב"ח (ס"ק ד' ד"ה ומ"ש ויראה, ס"ק י"ד, ס"ק י"ז ד"ה כתב), ש"ך (ס"ק כ"ה).
2. מיקל – מחבר (סעי' ד'), לבוש (סעי' ד').
3. פירוש לפנינו, יש להקל במקום הפסד מרובה – ש"ך (ס"ק כ"ו, "מיהו בהא אפשר להתיר אם נתערב במקום הפסד מרובה וכה"ג כיון דמהרש"ל פג"ה סי' צ"ד פסק נמי כהרשב"א וגם דעת הר"ן ויש פוסקים דפירש לפנינו אינו אלא מדרבנן מיהו היינו דוקא בשאינו אוכלן כאחד דאל"ה ליכא ס"ס").

ב. סתירה בין סעי' ד' לסעי' ח'.

1. פסק כסעי' ח' – ט"ז (סוף ס"ק ג', "דלא קיימא לך כהך סעיף, אלא בעינן ג' תערובות דוקא". עי' ס"ק י', "ויש תימה על הש"ע דלעיל סימן זה סעיף ד' פסק כרשב"א דבשני תערובות סגי וכאן פסק כהרמב"ם").
2. פסק כסעי' ד' – פ"ח (סוף ס"ק כ').
3. י"ל: אין לך בו אלא חידושו – ש"ך (ס"ק כ"ג, "דס"ל להמחבר דכיון דקבוע חידוש הוא גרע מתערובות וכל שנתערב אח"כ אזלינן בתר רוב ושרי ועוד ס"ל כיון דבלא"ה הרבה פוסקים מתירים בב' תערובות וכמו שיתבאר בס"ק נ' א"כ בקבוע דחידוש הוא אין לך בו אלא חידושו ושרי בנתערב אח"כ, ודוחק"), צבי לצדיק (בט"ז ס"ק י').
- א) קשה, אם קבוע דרבנן צריך ג' תערובות, כ"ש קבוע דאורייתא – פ"ח (סוף ס"ק כ'), חו"ד (בי' ס"ק ד'), רע"א (על הש"ך ס"ק כ"ג, "קבוע דרבנן אסרינן התערובות הב', מכל שכן הכא דהוי קבוע דאורייתא, וצע"ג"), ערה"ש (סעי' ל"ו).
4. י"ל: "ספק אחד בגוף וספק אחד בתערובות גריעה מס"ס דב' תערובות" – שער המלך (מאכ"א פרק ח' הל' י"א).
א) מתרץ רק שיטת הרמב"ם, ולא שיטת השו"ע.
5. י"ל: קבוע דאורייתא הוי ספק, קבוע דרבנן הוי איסור ודאי – ערה"ש (סעי' ס"ט, עי' סעי' ל"ח, "ודאי דבע"כ צ"ל דרבנן עשו כל התערובות הראשונה כל אחת כודאי איסור וא"כ פשיטא שזה חמיר מקבוע דקבוע אמרה תורה דלהוי כמחצה על מחצה וזה התערובת גזרו חז"ל דלהוי ככולו איסור ואי קשיא איך אפשר להחמיר בדרבנן יותר מדאורייתא אין זה מן התימא שהרי גם לענין פירש החמירו יותר כמ"ש בסעיף כ"ה לדעת הרא"ש והטור ורוב הפוסקים ע"ש"), צבי לצדיק (על הט"ז ס"ק י').
6. מראי מקומות – גר"א (סוף ס"ק י', ס"ק י"א, ס"ק כ"ט, ס"ק ל"ב, ס"ק ל"ג), חו"ד (סי' קי"א בי' ס"ק א'), פת"ת (ס"ק ג').

ג. סתירה בין סעי' ד' לסעי' ט'.

1. י"ל: אין לך בו אלא חידושו – ש"ך (ס"ק כ"ב, נקה"כ על הרמ"א סעי' ד', "ול"ק ממאי דס"ל להרשב"א והמחבר בספק טרפה שנתערבה ברוב דלא בטלה דהכא דין קבוע חידוש ... משום דבכל דוכתי אזלינן בתר רובא ואין לך בו אלא חידושו והיינו כל שהוא בפני עצמו אבל לא כשנתערב אח"כ"), כרתי (ס"ק ט"ז, "רק הנכון כמו שכתב הש"ך (ס"ק כ"ב) קבוע חידוש ואין לך בו אלא חידושו, ודי להטריף בחד ספיקא, לא בתרי ספיקי"), עי' ערה"ש (סעי' ל"ו).
  - א) כרתי (ס"ק ט"ז) – "ולפי זה אם ט' מוכרות בשר נבילה ואחת שחוטה, והוה קבוע כמחצה על מחצה, ונתערב באחרים, אף המחבר מודה דלא מהני ספק ספיקא, דהא אדרבה זולת החידוש הוי ודאי איסורא, דהא רובא איסורא".
  2. י"ל: בקבוע בא הספק הראשון ג"כ ע"י תערובות – גר"א (סוף ס"ק י', "ואף לר"י ... דהראשון ג"כ אינו בגופו"), בינת אדם (אות ל"ח, "דעת המחבר שכתב בסעיף ט' ... אתי לאשמעינן ולחלק דלא תקשה לדידה למה כתב בסעיף ד' דאם נתערב מה שלקח מהקבוע ברוב דמותר מטעם ספק ספיקא וכאן כתב דספק אחד בגופו לא מיקרי ספק ספיקא והא קבוע נמי כחד בחד והוי כספק בגופו ולזה כתב דשאני בספק טריפה דהספק בגופו, ורצה לומר מה שאין כן אפילו בלקח מהקבוע דאורייתא אף על גב דאסור מדאורייתא דכמחצה על מחצה דמי מכל מקום לא הוי כתערובת חד בחד אלא שהתורה אסרה תערובת זה ואם כן הוי שפיר כב' תערובות"), ערה"ש (סעי' ל"ח, "בקבוע הספק הראשון הוא ג"כ ע"י תערובות").
  3. י"ל: "שאני אומר" – חו"ד (בי' ס"ק ד').
א) חולק – חכמת שלמה (הג"ה על חו"ד שם).
  4. מראי מקומות – פ"ח (ס"ק כ'), שעה"מ (מאכ"א פרק ח' הל' י"א).
- ד. מראי מקומות – שבט הלוי (ח"ב סי' מ"א אות ד').

כ. פרוש מקבוע דרבנן - סעיף ה'.

שאילת יעב"ץ (ח"א סי' נ"ז) – "דין זה מבואר בסי' ק"י בטור וש"ע, דמה שפיל קודם שנודע האיסור מותר אפיל חה"ל שאין אומרינן קבוע למפרע, ומכאן ולהבא אסור ליקח מן התערובות אפיל חשאר"ל, והיא הלכה קבועה ומוסכמת מכל הפוסקים ראשונים ואחרונים ז"ל הכל שווין בדבר, וא"צ להטריח עצמנו בהבאת דברי הרשב"א ור"י והרא"ש, כאשר הכל מבואר בטור וב"י ואחרונים. וכ"ע מודו בפסק הש"ע הלזה, אין חולק עליו".

א. בדיעבד [חתיכה שאינו ר"ל].

1. מחמיר – ש"ך (ס"ק ל', "משמע אפילו אם לקחו אסור"), חו"ד (חי' ס"ק י"ט, "ואפילו בדיעבד אסור, ש"ך"), יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ו, הארוך ס"ק כ"ו), בדה"ש (ס"ק ע', בי' ד"ה ליקח עמ' קמ"ט).
2. מיקל.
א) פ"ח (ס"ק כ"ב).

(ב) בית לחם יהודה (ס"ק כ"ה).
 (ג) ערה"ש (סעי' מ"ד) – "ודע שזה שכתב הרשב"א דאף שמן הדין אינו אסור ליקח משם רק חתיכה הראויה להתכבד מ"מ אסור ליקח גם שאינה ראויה להתכבד מטעם שאין הכל בקיאות בזה ויבואו לטעות וכיון שאין זה אלא חומרא בעלמא לכן בדיעבד אם לקח חתיכה שאינה ראויה להתכבד אין לאסור אפילו אם עשה כן במזיד [פר"ח סקכ"ב] ויש מי שאומר דגם בדיעבד אסור [ש"ך סק"ל] וחומרא יתירה היא".
 3. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל'), זבחי צדק (ס"ק ל"ג).

ב. נתערב ליחיד בביתו.

1. מיקל.
 (א) יש"ש (חולין פרק ז' סוף סי' כ"ד).
 (ב) ב"ח (סעי' ו').
 (ג) ש"ך (ס"ק ל"א, נקה"כ על הט"ז ס"ק ה').
 (ד) פר"ח (ס"ק כ"ג) – "כתב הב"ח [עמוד שו"ד"ה ומ"ש לפיכך] דהיינו טעמא כיון שהתערובת במקולין היא שרבים קונים משם קרוב הדבר לטעות, מה שאין כן בנתערב כך ליחיד בביתו דאין להחמיר אלא להורות כדן חתיכה שאינה ראויה להתכבד דבטלה ברוב, עד כאן. וכן כתבו מהרש"ל [ים של שלמה חולין פ"ז סימן כד] ושאר אחרונים ויפה כתבו. אבל רוב דברי הט"ז בכאן בס"ק ה' הם דברים שאין בהם ממש".
 (ה) מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק מ"ד).
 (ו) בית לחם יהודה (ס"ק כ"ח).
 (ז) כרתי (ס"ק כ') – "אבל בביתו אין לאסור חתיכה שאין ראוי להתכבד, ב"ח (ס"ו) ופרי חדש (ס"ק כ"ג, ש"ך ס"ק ל"א)".
 (ח) חגורת שמואל (ס"ק י"ט).
 (ט) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"א) – "אמנם בפנים מאירות ה"א סימן ק"ה כתב דאי יש ר"ל ושאר"ל אף ליחיד אסור ואני תמה דזה אינו ושאיני מקולין וכמ"ש הב"ח והיש"ש בכמה דוכתי והש"ך".
 (י) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י"ז).
 (יא) גרא"א (ס"ק ט"ו) – "שאינ כו'. כיון שהתערובת במקולין שרבים קונים שם קרוב לטעות".
 (יב) חכ"א (כלל ס"ג סעי' ד') – "מכל מקום כיון שהתערובת הוא במקולין שרבים קונים משם קרוב הדבר לטעות ויקחו גם מהחתיכה הראויה להתכבד אבל ליחיד בביתו אותן שאינן ראויים להתכבד מותרין ממה נפשך (סימן ה' ובש"ך ס"ק ל"א)".
 (יג) זבחי צדק (ס"ק ל"ז).
 (יד) רב פעלים (ח"א יו"ד סי' כ"ג ד"ה ועוד).
 (טו) ערה"ש (סעי' מ"ד) – "מיהו דין זה אינו אלא במקולין שרבים קונים שם בשר וקרוב הדבר לטעות אבל ביחיד בביתו בתערובת כזה אין לאסור אף לכתחלה בחתיכות שאינן ראויות להתכבד ובטילין ברוב כפי עיקר הדין [שם]".
 (טז) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ו).
 (יז) בדה"ש (ס"ק ס"ט).
 (יח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רנ"ב) – "שהלכה כהש"ך. ששאני הכא שלא נודע עד לאחר שכבר נחתכו".

2. מחמיר.

(א) ט"ז (ס"ק ה').
 (ב) פנים מאירות (ח"א סי' ק"ה) – "דאי מיירי שנתערב בביתו ג"כ בענין זה חתיכות הראויה ושאין ראויות ג"כ יש לגזור דבוודאי מקולין לאו דווקא".

ג. לא נשאר חהר"ל.

1. מיקל.
 (א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"א) – "מ"מ יש לעיין אי דוקא ביש ר"ל ושאר"ל הא אם לא נשאר במקולין רק שאר"ל לא גזרינן אטו פעם אחרת ראוי להתכבד וכ"נ מ"מ כלל מ"ג אות מ"ד כ' הטעם במקולין שהרואה יאמר קמו רבנן במלתא וידעו שסלקו הטריפה כו' והיינו דיש נמי ר"ל וכמ"ש וכן נראה דזה גופא חומרא בעלמא הוא הבו דלא לוסף עליה".
 (ב) זבחי צדק (ס"ק ל"ח).
 (ג) ערה"ש (סעי' מ"ד) – "וכן במקולין אם לא נשאר שם רק חתיכות שאין ראויות להתכבד והגדולות כבר מכרו קודם שנודע הטרפות גם במקולין מותרים דלא אסרו כולם אלא כשיש ג"כ חתיכות הראויות להתכבד דאז א"א לאסור אלו ולהתיר אלו אבל כשכולן מותרין ע"פ הדין אין להחמיר [פמ"ג בש"ד סקל"א]".
 (ד) רב פעלים (ח"א יו"ד סי' כ"ג ד"ה ואחרי) – "ועוד ראיתי להגאון השפ"ד בס"ק ל"א, במה שהעלה מדברי מנחת יעקב וכו', שגם הוא מסכים בדברים אלו שכתבנו מדברי הרב שער שלמה ז"ל, וגם הגאון פנים מאירות שרמז עליו השפ"ד שם, כן ס"ל בפשיטות ע"ש, ומ"ש הרב קהל יאודה ז"ל בדף ל"א ע"א מסתברא לאסור לכתחלה, אפילו אין בכל התערובת חר"ל, דאיכא למיחש בתערובת אחר ע"ש, אין לחוש לזה נגד דעת כל אותם הגדולים אשר זכרתי".
 (ה) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ו).
 (ו) בדה"ש (ס"ק ע"ב, בי' ד"ה ליקח עמ' קמ"ט).
 2. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ק"ט), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ק"ה).

ד. רק אדם אחד לא ידע, אם קנסינן.

1. מיקל.

(א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ג) – "אם ידעו מתערובת, רק זה האיש שלקח לא ידע מהתערובת, אם יש לגזור להרא"ש או לא, דבקבוע דבר תורה כל שנודע לאחד תו לא מהני מה שלא נודע למי שלקח ... מה שאין כן קבוע דרבנן. וראיתי להפנים מאירות ... במפיל אחד לים כל שלא נודע למפיל אף שאחרים ידעו לא קנסינן ... א"כ יש לומר הוא הדין מה שלקח קודם. ועדיין צ"ע".

כא) חצי בהמה חתיכה הראויה להתכבד, וחצי אינה ראויה להתכבד.

א. שניהם אסור.

1. ט"ז (ס"ק ה') – "אי אפשר לך לומר אם זו החתיכה של איסור כולן מותרות והרי בודאי עדיין יש חתיכות אחרות הראויות שהם אסורות וע"כ אין לנו להתיר בכל החתיכות אפילו שאינן ראויות דהא מגוף אחד יש לפנינו איסור והיתר וזה דבר שאי אפשר אלא ודאי גם החתיכות שאינן ראויות נאסרות כמו הראויות כיון ששניהם מגוף אחד".
2. בית לחם יהודה (ס"ק כ"א, ס"ק כ"ח).
3. ע"י פמ"ג (מש"ז ס"ק ה' ד"ה והנה) – "ובאין הפסד מרובה יש לאסור אף ליחיד בביתו".
4. חו"ד (סי' ק' בי' ס"ק ו') – "כמ"ש הט"ז בסי' ק"י ס"ק ה"ו".

ב. חצי מותר, חצי אסור.

1. ס' האשכול (ח"ג ס' ל"ג) – "אפי' אם נתח חתיכה א' לנתחים קטנים ונשארה ממנו חתיכה גדולה הקטנים בטלים ברוב והגדולה אסורה, ואל תאמר כיון שאני אוכל הקטנים ע"כ גם הגדולה שנחתכו ממנה כשרה, שגזרת ח' שלא לאכול דבר'י שנתערבו בהן דבר חשוב כמותן דמ' חשיבותו זוכרו, אבל הנטרסק ונחתך יצא מקביעות דבר חשוב".
2. נקודה"כ (על ט"ז ס"ק ה' ד"ה דהא) – "והם אמרו ...".
3. פר"ח (ס"ק כ"ג, קונ"א ס' ק"י) – "אבל רוב דברי הט"ז בכאן בס"ק ה' הם דברים שאין בהם ממש, ובפרט מה שכתב שאין להתיר בכבש אחד מה שנחתך ממנו והשאר יהיה אסור עיין שם שהמציא ובה דין זה מלבו כדי להליץ בעד הטור, ושקילא טיבותיה ושדיא אחיזרי דמילתא דפשיטא ואף לדרדקי דבי רב דאף בכבש אחד יש הפרש בכל דיני איסור והיתר בין חתיכות הראויות להתכבד לשאינן ראויות להתכבד שאלו יש להם ביטול ומותרות ושאר החתיכות נשארות באיסורן ואין להן ביטול. אלא שהזקקנו לכתוב בדברים פשוטים כאלו כדי שלא יטעו התלמידים במה שטעה הט"ז ושירי ליה מאריה".
4. פר"ח (קונ"א ס' ק"י) – "שזו היא טעות גמורה ביד הט"ז וביד כל האומרים כן".
5. כרתי (ס"ק י"ט, פלתי ס"ק י"ג) – "ודעת הט"ז (ס"ק ה') צלע אחד שנחתכה לשני חלקים, אחד גדול וחתיכה הראוי להתכבד ואחד קטן ואין ראוי להתכבד, ששניהם אינן בטלים, ופרי חדש (ס"ק כ"ג, ובקונטרס אחרון ס' ק"י) חולק דקטנה בטל. ועיין מה שכתבתי פלתי (ס"ק י"ג) ראייה לט"ז, ומכל מקום לדינא הנכון כפרי חדש".
6. בית אפרים (יו"ד ס' ל"ג ד"ה לכן) – "שפיר נחלק עליו הפר"ח שם והדין עמו בזה".
7. ערה"ש (סעי' מ"ח) – "יש מי שמסתפק לדעת הרשב"א בקבוע דרבנן כשנודע האיסור דאסור ליקח משם ואילך חתיכה הראויה להתכבד ושאינן ראויות להתכבד מותר מדינא וכמ"ש בסעיף מ' אם יש בהתערובות מבהמה אחת חתיכה הראויה להתכבד ושאינן ראויות להתכבד וזה אין סברא כלל שבהמה אחת תהיה מקצתה היתר ומקצתה איסור ולזה יש ספק מי מושך את מי אם ההיתר מושך את האיסור וכולם מותרות או אם האיסור מושך את ההיתר וכולם אסורות וכן הכריע להלכה [ט"ז ס"ק ה'] וגדולי האחרונים השיגו על זה דודאי אלו מותרים ואלו אסורים דאלו נתבטלו ואלו לא נתבטלו ומה בכך שהם מבהמה אחת [פר"ח סקכ"ג וכו"פ סקי"ג]".
7. בדה"ש (ס"ק ע"ג, בי' ד"ה ונמצא עמ' קס"ג, סי' ק' ד"ה ואם עמ' ק"י) – "נראה להקל בזה".

ג. החילוק בין ציור זה, והציור דלקמן – בדה"ש (סעי' ה' בי' ד"ה ויטעו, עמ' קנ"א).

1. בית אפרים (יו"ד ס' ל"ג ד"ה לכן) – "שלענ"ד אני תמה עליו שדימה דין זה לדינו של הט"ז ובאמת לא דמי אלא כאוכלא לדנא דבשלמא הט"ז דמיירי בענין שמקצת החתיכות ראויות להתכבד ומקצת אינן ראויות להתכבד שפיר נחלק עליו הפר"ח שם והדין עמו בזה לפי מה שאנו מתירין חתיכה שאר"ל מטעם חד בתרי בטל אתינן עלה והיינו אף דידעינן דאית ביה איסור מ"מ האיסור נהפך להיתר מן התורה וגזירת הכתוב הוא ואותן חתיכות הראויות להתכבד אסורין כיון דחז"ל אמרי דלא נימא בהו חד בתרי בטל אסרינן להו משא"כ בההיא דמעשה דב"ה שעיקר ההיתר הוא מטעם כל דפריש מרובא פריש אמרינן דחצי זה היתר הוא א"כ שפיר נחלקו הגאונים אם נימא דלמא גם החצי השני היתר הוא או להיפך ולפי"ז אף נודה בעובדא דב"ה לדעת האוסרים מ"מ כאן אעפ"י שידוע ודאי שיש שם איסור שפיר בטל אף על גב דאיסורין לא בטלי מגז"כ דעולין אין מבטלין זא"ז".

ד. מראי מקומות – פנים מאירות (ח"א ס' ק"ה).

כב) חלק של חד בהמה פרוש, וחלק קבוע.

א. מחמיר על שני החלקים.

1. ע"י חלקת מחוקק (בית הילל ס"ק א', למסקנא) – "אף שהדין נראה עמי להתיר, אף על פי כן אני מסכים לדעתכם מאחר שאתם מטריפין, וכן פסק למעשה שגם חלק בשר שבחוזן הוא ג"כ טריפה ונמשך אחר חלק שבפנים. ואחר זה בא חכם אחד ומצא כתוב בספר אפי רברבי כמו שפסקנו לאיסורא, ע"ש".

2. ברכת הזבח (בית הילל ס"ק א') – "אבל הרב הגאון מהור"ר שמואל ז"ל קאיידנוור בעל ברכת הזבח וגם אנכי, פסקנו לחומרא על פי הדין של תורה".
3. בית הילל (ס"ק א') – "וגם אנכי, פסקנו לחומרא על פי הדין של תורה".
4. בית לחם יהודה (ס"ק כ"א, ס"ק כ"ח) – "ראוי להחמיר".
5. חוו"ד (חי' סוף ס"ק י"ח) – "הכל אסור דלא שייך לומר בבהמה אחת חציה מותרת וחציה אסורה".

ב. מיקל על שני החלקים.

1. ר' העשיל מקראקא (שו"ת הגאוני בתראי סי' ה') – "נראה דאמרינן בזה להתיר הואיל והוא איסורא דרבנן".
2. נוב"ק (יו"ד סי' ט"ו) – "שכ' רמ"א שכבש שלם מיחשב חה"ל ואף שכבשהו שלם יש בו חלק אחורים בלי ניקור מ"מ אינה ראייה לסתור סברתי דלא בעינן שכולה תהי' ראוי להתכבד וכיון שחלק הפנים ראוי להתכבד די וראיה לדבר שתרנגולת שלימה היא חתיכה הראויה להתכבד אף שיש בה קורקבן ושאר דברים ... יש לסמוך על זקני הגאון רבן של כב"ה מהור"ר העשיל שהורה אם פירש מקצת הותר כל הבהמה שאי אפשר להטריף חציה וכיון שנדון דידן הותר חלקי צד הפנים הותרו גם אלו האחורים רק דינו כשאר יבש ביבש למכור אחד מהם לנכרי".
- ג. חלק הפרוש מותר, וחלק הקבוע אסור.
  1. אפי רברבי (שער ו' דין ט"ז).
  2. פר"ח (קונ"א סי' ק"י) – "ומי שאינו מורה כן לא ידע באיסור והיתר בין ימינו לשמאלו".
  3. שאלת יעב"ץ (סוף סי' ס') – "ומ"ש בתשובתי דלעיל שדעת הפר"ח נכונה. שאין דבר זר לחלק בכבש א', אף אם חציו כשר וחציו טרפה. ודאי שכך היא המדה על פי דין תורתנו אין משגיחין בזה ...".
  4. כרתי (ס"ק י"ט) – "גם עובדא בצלע שנחלקה לשנים, וחציו נלקח קודם שנולד הספק, וחציו לאחר לידת ספק, והסכמתי כפרי חדש. דראשונה כשרה ושניה טרפה".
  5. פמ"ג (מש"ז ס"ק ה' ד"ה בבית) – "ובמעשה דבית הילל להקל דמטעם פירש אתינן עליה".
  6. חת"ס (יו"ד סי' צ"ט ד"ה וע"ד) – "דהרי החצי מן האוזא הלזו הנשארת בבית כבר פרשה והותרה וא"א שתהי' הנפרשת מותרת וזו אסורה ונהי' דמ"מ הדין כן".
  7. עי' חכ"א (כלל ס"ג סעי' ה') – "על החצי שפירש נחלקו האחרונים יש אומרים כיון שהחצי שבבית השחיטה טריפה גם החצי שפירש טריפה ויש אומרים כיון שהחצי שפירש מותר גם החצי שבבית השחיטה מותר והפרי חדש כתב שזה שפירש מותר והחצי הנשאר אסור ועיין שם ולזה הסכים גם הכרתי ופלת".
  8. שאלת יעקב (ח"א סי' פ"ג).
  9. בית יצחק (שער הקבוע סי' נ"ה).
  10. זבחי צדק (ס"ק מ').
  11. חזו"א (יו"ד סי' ל"ו ס"ק י"ז) – "ויש מקום לכל הסברות, מאן דשרי הכל משום דבלא קבוע אף שאינו בטל ראוי ליקח אחת אחת עד ב' אחרונים אלא בשביל קבוע אי אפשר ליקח אפי' אחת וכשפירש מן הקבוע דייננן בו לבדו ואמרינן כל דפריש מרו"פ וכשפירש חציו יש לדון כאילו חתיכה אחת חצי נידונית בדין כל דפריש וחציה נידונית בקבוע והוי ככה אחד מתירה וכח אחד אוסרה ואיכא למימר דבטל כח הקבוע אף מחלק הקבוע שכבר נעזר בכח הרוב המעיד עליו, ויש לומר איפכא שאין בכח הרוב להתיר כיון שעדות הקבוע מעכב עליו, ויש מקום שבכל חלק נידון כדינו, **וכן נראה להלכה** שחלק הנפרש יש בו ב' צדדין להכשיר, אפשר כדעת הפר"ח, ואפשר כדעת הח"מ ומהר"ה המתירים הכל, וחלק הנשאר יש לאסור דאפשר כדעת הפר"ח ואפשר כדעת מהרש"ק וב"ה דאוסרים הכל".
  12. בדה"ש (ס"ק ע"ד, בי' ד"ה ויטעו עמ' קנ"א).

ד. מראי מקומות – פנים מאירות (ח"א סי' ק"ה), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ט"ו), שב שמעתא (שער ד' פרק ג', עי' בי' והערות שם), חמדת שלמה (יו"ד סי' ו'), פת"ת (ס"ק ד', ס"ק י"ט), דרכ"ת (ס"ק ק'), עי' סי' קי"ח ס"ק י'), חי' הגרנ"ט (סי' ל' ד"ה ונראה), יבקש תורה (סי' נ"ג ענף ג'), חשוקי חמד (חולין ריש דף צה).

1. בכור שור (חולין דף צה). – "כתוב בס' בה"י מעשה בקצב ... ונחלקו בזה הרב בעל חלקת מחוקק והרב מהור"ר העשיל ... והרב בעל ברכת הזבח והמחבר אסרו כל הבהמה עכ"ד וכתב הפר"ח עליהם שם ובקונטרס אחרון שכולם לא כיוונו להלכה וגם הט"ז סק"ה טעה בזה ... ולענ"ד אין בדבריו כדאי לחלוק על כל הני רבוותא גאוני עולם מסברא בעלמא ודעתם מוכרחת בגמ' בעירובין דף ע"ו ע"א דאמרי' ספק ימא ספק ליליא לא מנכרא מילתא אבל הכא אי לגבי דהאי בית לגבי דהאי בית כו' פרש"י אי משוינן להכא הכי ולהכא הכי הויין מילי דרבנן כחוכא ואטלולא ולא ניתן פתחון פה למינים לרדות עכ"ל אלמא דאין לעשות דבר התמוה לרבים אף על גב דמעיקר הדין כן הוא ואין לך תימא גדולה מזו שחציה בהמה תהיה כשרה וחצי טריפה וכי אפשר שחציה תחיה וחציה תמות ופשיטא דכה"ג כחוכא הוה".
2. שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ג סי' ב' ד"ה והנה) – "והנה במעשה דק"ק ווילנא אשר נחלקו גדולי הדור המובא בפר"ח בקו"א הנה בשב שמעתא שמעתא ה' פ"ג ידו האריך בענין זה ובכור שור בחידושו לחולין צ"ה האריך בזה ודעתו דשייך בזה חוכא וטלולא והקשה ממשנה דטהרות פ"ו משנה א' וכתב דלא נענינו טהרות ובמחכ"ת נעלם ממנו דברי הרשב"א בחידושו לנדה דף ב' דכתב דלכך ב"ש לא חששו לטמא למפרע וגם לב"ה אינו רק תולין ולא טמאה ובודאי משום דיהיה כחוכא ואטלולא דברה"י נימא למפרע

וכשתחזור ותגע בטהרות תאמר דטהור ולכך אמרו דתולין ע"ש הרי דאפילו בטהרות אמרינן כן הן אמת דדברי הרשב"א תמוהין ...".

3. קובץ שעורים (כתובות אות מ"א) – "ובשב שמעתתא הביא משו"ת גאוני בתראי, בבהמה שנתערבה ופירשה חציה וחציה השניה קבוע, וכתב בש"ש דהודאי מכריע את הספק, והביא ראיה לזה, מהא דחזקת האם מהני לבת, [והראיה הזו היא לדעת תוס' פ' האשה שנתארמלה דף כ"ו אבל מדברי הרא"ש בסוגיא דפ"פ מבואר, דטעמא דבת כשרה אינו משום חזקה עיין שם, דלכו"ע לא אמרינן חזקת האם מהני לבת] ולפי הנ"ל יש לדחות, דבבת אילו היתה לה חזקה היתה מועילה, ובזה אמרינן חזקת האם מהני לבת, והוי כאילו איכא חזקה לבת עצמה אבל בקבוע דאיכא רובא אלא דאינו מועיל, אפשר דגם רובא דאיך פלגא דפריש לא מהני למחצה הקבוע".

כג] תערובות חתיכות, קבוע דרבנן - סעיף ו'.

זבחים (דף עג.) – "רב אשי אמר: אפ"ל תימא רבנן, בעלי חיים חשיבי ולא בטלי. ונמשוך ונקרב חד מיניהו, ונימא: כל דפריש מרובא פריש. נמשוך. הוה לה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. אלא ניכבשינהו דניידי ונימא: כל דפריש מרובא פריש ... אלא אמר רבא: משום קבוע".

1. קבוע דרבנן.

2. גזרינן פרוש אטו קבוע.

א. "אלא ניכבשינהו דניידי ונימא: כל דפריש מרובא פריש" - זבחים (דף עג.):

1. קשה: אין מבטלין איסור לכתחילה - סי' צ"ט סעי' ה'.

(א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ז) – "דוודאי להתיר לכתחלה לכבוש ביד אף שיפרשו מכל אסור (דאם לא כן אכתי קשיא ההיא דזבחים ... דאי ידע הוה כמבטל איסור. וקצת קשה אהא דפריך ונכבשינהו, ולא משני אין מבטלין איסור, אף שאין מוסיף, כמו אסור לפצוע, ויש לישב".

2. י"ל: רק ביטול ברוב אסור, משא"כ הלך אחר הרוב.

(א) שערי יושר (שער ג' פרק ו' ד"ה והנה) – "אין הטעם משום דגורם מכשול ועון להאוכל דלא יתכן ענין זה שיהי' עון ומכשול ויהי' היתר לכתחילה לאכול, אלא דסובר דאסור לשנות ממטבע של תורה לעשות איסור להיתר שלא עפ"י דרכי ההיתר שקבעה תורה".
(ב) עי' בדה"ש (סעי' ג' בי' ד"ה מהן עמ' קכ"ד, סי' צ"ט בי' ד"ה שוב עמ' ע"ו) – "בבינת אדם ... ולמדנו מזה דעתו דגם אהא דכל דפריש מרובא פריש נאמר דאין מביאין לידי כך דגם זה נכלל בהך דאין מבטלין איסור לכתחלה ויש לעיין דמנ"ל הא".

1 (א) אמנם עי' הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת קידושין דף נז: ד"ה לא) – "ובפשטות מבואר באחרונים שלא חילקו בזה וגם ביבש ויבש איכא מאן דס"ל דהוה דרבנן ... אבל בדין של הלך אחר הרוב ... ואפשר דהכא לכו"ע אין מבטלין איסור לכתחילה דבר תורה והיינו אין גורמין דין הלך אחר הרוב לכתחילה דבר תורה ודו"ק".

3. י"ל: רק ביטול ברוב אסור, משא"כ הלך אחר הרוב ונשאר חלק מהאיסור.

(א) פ"ח (סוף ס"ק כ"ח) – "דש"ס דמקשה לכבשינהו דניידי אמאי לא פריך עדיפא מינה דלבדרינהו לכולהו דמהני להתיר את כולם ... ול"ק מידי דלבדורינהו בידיים הוי מבטל איסור לכתחילה דבשלמא נכבשינהו דניידי הרי נשאר האיסור לבסוף משום דאיסורא ברובא איתיה ואין כאן מבטל איסור אבל במפזר שניתרין כולן הרי ע"כ מתבטל האיסור ג"כ".

(ב) האלף לך שלמה (או"ח סי' שס"ז) – "קו' הפמ"ג וחוו"ד למה פריך בזבחים ונכבשינהו דניידי הרי אין מבטלין איסור לכתחלה ואח"כ הקשה למה אין מבטלין בחטאות המתות לכתחלה. הנה קו' האחרונים אין התחלה דדוקא לבטל לכתחלה באופן דגם האיסור יהי' מותר ויהיו כולם מותרין בזה אין לבטל לכתחלה אבל נכבשינהו דניידי דשנים האחרונים אסורים בזה מותר לכתחלה בכל איסורין ...".

(ג) בינת אדם (שער הקבוע סוף כלל כ"ג) – "ואין להקשות דמאי פריך הש"ס הא אין מבטלין איסור יש לומר ... ועוד דהא אין ברור כל כך שינוודו עד שיתפזרו כולם שמא אף על פי כן לא יתפזרו רק ישארו בקביעות ופריך שפיר".

4. י"ל: גרמא.

(א) בינת אדם (שער הקבוע סוף כלל כ"ג) – "ואין להקשות דמאי פריך הש"ס הא אין מבטלין איסור יש לומר דזה דוקא אם עשה מעשה שעל ידי זה ניתר תיכף מה שאין כן כאן שמכניסם למקום צר דעדיין אינם ניתרים ואף אם ינוודו אחר כך זה בא ממילא אין כאן משום מבטל איסור".

(ב) מראי מקומות – דרכ"ת (סי' צ"ט ס"ק נ"ז), בדה"ש (סי' צ"ט בי' ד"ה שוב, עמ' ע"ו).
5. עוד תירוצים.

(א) בדה"ש (סעי' ו' ד"ה והא, עמ' ק"ס) – "דהגמרא נקטה הכי משום דס"ל להגמרא דלקושטא דמילתא יש לגזור בזה שמא יקח מן הקבוע, ונפ"מ מזה שאסור אף בדיעבד אפילו עשה כן בשוגג, ואילו מטעם אין מבטלים איסור לכתחלה הוה שרי בדיעבד בשוגג כדאיתא בסימן צ"ט סעיף ה'".

(ב) מחזה אליהו (סוף ס' בישול ישראל תשובה י' אות כ"ו) – "די"ל דכל שנתערב האיסור בהיתר, האדם נחשב כמשתדל להציל ההיתר שלו, ולא כמתעסק בביטול האיסור".

6. מראי מקומות – פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ק"כ).

ב. דבר שיש לו מתירין.

1. מצד דבר שיש לו מתירין.

- (א) ע"י סי' ק"ב, לשיטות ומראי מקומות.
 2. מצד גזירה פרוש אטו קבוע.
 (א) גזרינן.
- (1) כנה"ג (הג' הטור ס"ק מ"ג) – "אבל ב"ח ושאר דברים החשובים כו'. נ"ב: כגון חתיכה הראוייה להתכבד ודבר שבמנין ובריה וכה"ג ודבר שיש לו מתירין. ש"ך".
- (2) מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק א') – "וכן נראה עיקר".
- (3) זבחי צדק (ס"ק מ"ה).
- (4) כה"ח (ס"ק ס"ט) – "סיים השפ"ד ... 'ועדיין צ"ע' כן דרשו לפעמים דאעפ"י שמסכים כן לענין דינא כותב ועדיין צ"ע".
 א. הנה"ח לומד שהפמ"ג הולך על פרוש אטו קבוע, וכ"כ בזבחי צדק (ס"ק מ"ה). ואולי י"ל שהולך על דשיל"מ. וראיה, דאל"כ סותר עצמו בשפ"ד ס"ק י"ד ד"ה החלק הג', לשונו מובא לקמן. וצ"ע.
- (ב) לא גזרינן: כיון דלמחר מותר, לא חיישינן דיקח מקבוע.
 (1) יש"ש (חולין פרק ה' סי' ו') – "וצריך לחלק ולומר, דדווקא (בבכור) [בדבר] האסור החמירו, אבל הכא דשרינן כולהו בלאו הכי למחר, לא חיישינן שיעבור ויקח מן הקבוע".
- (2) פרישה (סי' ט"ז ס"ק ט"ז) – "והא דלא חיישינן שמא יקח מן הקבוע דאיסורו אינו אלא יום אחד כ"כ ר"פ (ר' פישל מבריסק)".
- (3) פר"ח (ס"ק כ"ח) – "גבי אותו ואת בנו שיש היתר לאיסורו דהיום מצי נייד לכולהו מלבד השנים האחרונים, ואפילו אותם שנים אינם אסורים לו אלא לבו ביום אבל למחר מותרים, לא בהיל כולי האי למטעי ולמימר מה לי פירש מה לי ליקח מן הקבוע, ועוד דהוי זמן מועט שאינו אלא יום אחד לחוש לשמא יקח בזמן מועט כזה כולי האי לא חיישינן".
- (4) כרתי (ס"ק כ"ג, פלתי ס"ק י"ח) – "ופרי חדש (ס"ק כ"ח) ומהרש"ל (פ"ה סימן ו') ביקשו לתרץ דלכך פסק המחבר לעיל סימן י"ו (סעיף י"ב) באותו ואת בנו שנתערב דנכבשינהו, הואיל והוא דבר שיש לו מתירין, דלמחר מותר, לא חיישינן דיקח מקבוע, ועיין פלתי (ס"ק י"ח)".
- (5) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ד ד"ה החלק הג') – "בקבוע דרבנן ... חוץ דבר שיש לו מתירין, נתנו חז"ל עליה דין קבוע".
 (ג) מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ב), אג"מ (יו"ד ח"ד סי' מ"ו אות א' ד"ה וצריך).
- ג. בציור של קבוע דאורייתא, אמאי לא אסרינן בפירוש משום גזירה שמא יקח מן הקבוע.
1. רק בתערובות חיישינן [אפילו פריש ממילא] – ר"י (ברשב"א, ברא"ש, ועוד), תוס' (חולין דף צה. ד"ה הכא, "לא שייך כלל למיגזר שמא יקח מן הקבוע כיון שהאיסור ידוע במקומו ואין חנות המוכרת נבלה מעורבת אלא ידועה במקומה אבל כשהאיסור מעורב אי שרי ליה כי פריש אתי ליקח מן הקבוע ודוקא התם שהאיסור מעורב בהיתר"), רא"ש (חולין פרק ז' סי' כו', סי' כ"א, "דהלכה למעשה כדברי ר"י"), סמ"ג (ל"ת קמ"א, "ואין לגזור שמא יקח מן הקבוע מאחר שהקבוע ניכר וידוע האיסור היכן הוא אבל בקבוע שהוא מדברי סופרים מאחר שמן התורה בטל ברוב אף הפורש אסור שאם היינו מתירין הפורש יבא להתיר הקבוע"), רוקח (סי' ת"פ), מהרא"י (הג' שע"ד סי' מ"ב אות ד' ד"ה בעלי חיים, "הכי נהוג ככל דברי הרא"ש הללו"), או"ה (כלל כ"ו דין י"א).
- (א) פוסקים – יש"ש (חולין פרק ז' סי' כ"ג), ט"ז (ס"ק ו'), ש"ך (ס"ק ל"ו, "והרא"ש והרבה פוסקים פסקו ..."), בית לחם יהודה (ס"ק ל"ב), כנה"ג (הג' הבי"א אות מ"ד), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ד החקירה הג', "ולדידן דאסור"), באה"ט (ס"ק י').
2. יש חילוק בין קדשים וע"ז [איסורי הנאה] לשאר איסורים – י"א דעת ר"ת (רא"ש חולין פרק ז' סי' כו', "ור"ת לא היה סובר חלוק זה וכשנכנס זאב לעדר ודרס בהן שנים או שלשה לעיני הרועה ולא נגע באחרים היה מתיר כל וחד וחד דפריש ולדידיה צריך לחלק בין קדשים ועבודת כוכבים לשאר איסורין"), מבוא שערים (סי' מ"ד אות ב'), סמ"ק (סי' רי"ד, "ובעלי חיים אמרינן בזבחים (דף ע"ג) דהוי קבוע וגזרינן שמא יקח מן הקבוע אחרי שאינו מבורר ... והיינו דוקא באיסורי הנאה או בשביל חומר קדשים").
 (א) ד' פשטים בר"ת, ע"י פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ו).
- (ב) ויש לסמוך עליו במקום ספק דרוסה, ולהתיר ע"י דניכבשינהו, והשתים האחרונות אסורות – פת"ת (ס"ק ו'), "עיין תשובת רדב"ז החדשות סי' שע"ג שכתב דאף דלא קיי"ל כדעת ר"ת שהתיר אפילו ודאי דרוסה שנתערבה ע"י דניכבשינהו וכל דפריש מר"פ ולא גזרינן שמא יקח מן הקבוע היינו דוקא בודאי דרוסה אבל בספק דרוסה כגון דלא ידעינן אם דרס ביד או בשן ונתערב באחרות יש לפסוק כדבריו ולהתיר ע"י דניכבשינהו וכל דפריש מר"פ והשתים האחרונות אסורות ולא גזרינן בזה שמא יקח מן הקבוע דאפילו אם יקח הוי ס"ס שמא אינה זו ושמא אינה דרוסה ואף שכתב ר"י (הוא מ"ש המחבר סעיף ט') דבכה"ג לאו ס"ס הוא היינו לענין ליקח מן התערובת אבל לגזור אפילו היכא דפריש מרובא משום דילמא אתי ליקח מן הקבוע זו חומרא גדולה והתורה חסה כו' ועל זו יש לסמוך למעשה. וכתב עוד דאפילו לדעת המחמירים יש תקנה לדבר כו' (דבר זה כבר כתב הבה"ט משמו לעיל סו"ס נ"ז ע"ש").
3. שאני פירש ממילא מפירש במתכוין – שאילתות (שאילתא ס"ח, "ואי איערב ספק דרוסה אפילו בריבוא כולן אסורות ודאי איבדר מינהון רובא לחדא דוכתא ומיעוטא לחדא דוכתא אמרינן איסורא בהך רובא איתיה והנך מיעוטא שריין ודאי מישקל חוטרא ובדרינן לא גזירה דילמא אתו למישקל מקבוע איסורא ומיכל כדתנן כל הזבחים שנתערבו בחטאות המתות או בשור הנסקל אפילו אחת בריבוא ימותו כולן וקשיא לן ליקשינהו ולינידי וכל דפריש מרובה פריש ואמר רבא גזירה דילמא אתיה למישקל מקבוע"), רשב"א (תוה"ב ב"ד, ל., "דכל שפירש מעצמו מותר ולא אסרו שם בשור הנסקל גזירה שמא יקח מן הקבוע אלא בכובש ביד כדי שיתפזרו שאם אתה מתיר לכבוש כדי שיתפזרו ויקח מן הפורשים ודאי איכא למיגזר שמא לא יפזר ויקח מן הקבוע").

(א) פוסקים – מחבר (סעי' ו', "והוא שהפרישו במתכוין, אבל אם פירש ממילא, שרי"), רמ"א (סעי' ו', אמנם עי' תו"ח כלל מ"ג דין א' "וטוב להחמיר", וכן הציור מתרנגולים. עי' מש"ז ס"ק ו'), פר"ח (ס"ק כ"ו), כרתי (ס"ק כ"ד, "ולדין דקיימ"ל בפירש ממילא לא גזרינן שמא יקח וכו'"), זבחי צדק (ס"ק מ"ט, "והמחמיר בהפסד מועט קדוש יאמר לו").

(ב) במקום הפמ"ר יש להקל כמו הרשב"א – מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק ג', "ומכל מקום בהפסד מרובה וכה"ג נראה להקל"), רע"א (על הש"ך ס"ק ל"ו, "דנראה להחמיר. במנח"י ס"ק ג' כ' דבהפ"מ יש להקל"), חכ"א (כלל ס"ג סעי' ה', "והכי נהוג אם לא בהפסד מרובה"), אשל אברהם (בוטשאטש, או"ח סי' תקי"ג, "שפירש ממילא אין להקל כי אם בהפסד מרובה כבסימן ק"י ביו"ד [סעיף ו, ש"ך ס"ק לו ורע"א ס"ק ו]), יד אברהם (על המחבר סעי' ג'), יד יהודה (הקצר ס"ק מ"א), כה"ח (ס"ק ע"ה), עי' חזו"א (סי' ר"ב ס"ק ד', "היכי דלא אפשר יש להקל"), בדה"ש (ס"ק פ'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רמ"ח, "להקל כהש"ע ולא מצינו שהרמ"א חולק) רק במקום הפס"מ).

4. רק אם הוא חשוב יש דין של קבוע – רוקח (סי' תס"ז).

5. מראי מקומות.

(א) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' מ"ו אות א' ד"ה וצריך) – בפריש אחר [שנתערב] הותר כמפורש בזבחים דף ע"ג ע"ב, דזבחים שנתערב בהן מיעוט פסולין ונפרשו מעצמן מקצתן אמרינן מרובא פריש, ורק לגרום שיתפרשו אסרו רבנן בקדשים, גזירה משום קבוע כדאמר רבא. ולעניין חולין פליגי בתוס' שם דף ע' ע"ב בד"ה אפילו, דלר"ת לא גזרו לגרום, עיי"ש. אבל בנפרשו מקצתן מאליהן - מותרין הנפרשין לכו"ע".

ד. האם גוזרין פרוש אטו קבוע גבי איסור דאורייתא.

1. להשיטות שתערובת חנויות שלא ניכר אסור, יש לגזור [אפילו אינו חתיכות הראויה להתכבד].

(א) ש"ך (ס"ק י"ז, "ס"ק כ"ט) – "היכא דידוע שיש טרפה אחת בחנות ולא נודע באיזה חנות אע"ג דהוי קבוע כמו שכתוב בס"ק י"ד מ"מ אם פירש שלא בפניו נראה דלהרא"ש וסיעתו דאסרי לקמן ס"ק ל"ה גבי קבוע דחה"ל פירש ממילא אע"ג דכל דפריש מרובה פריש מגזרה דשמא יקח מן הקבוע ומחלקים דל"ד לט' חנויות דהאיסור נודע איזה מהן נבילה וכשירה ולכך ליכא למיחש שמא יקח מן הקבוע א"כ הכא כיון דאין האיסור נודע נמי איכא למיחש שמא יקח מן הקבוע וכן משמע בב"ח ס"ו".

(ב) צמח צדק (סי' ל"ב סוף ד"ה על) – "ואפי' כשפירש אסור משום דחיישינן שמא יקח מן הקבוע כיון דאין האיסור ניכר במקומו וכדמפור' התם דוקא כשפירש אחר שנודע התערובת אבל אם פירש קודם שנודע התערובת מותר והכי נמי בנדון דידן דינא הכי הוא".

(ג) בית לחם יהודה (ס"ק י"ד).

(ד) בינת אדם (שער הקבוע כלל ג') – "דעת הב"ח בסימן ק"י ... ומדבריו משמע דהוי קבוע דאורייתא וכן כתב הט"ז ס"ק ה' וכן משמע דעת הש"ך בס"ק י"ד וס"ק כ"ט, ולפי זה יש לומר דלהסוברים בפירש ממילא אסור באינו ניכר האיסור הוא הדין הכא דגם כן יש לגזור שמא יקח מהקבוע ובזה יש לומר דלדעת הב"ח קשה דלמה תני בבבביתא תשע חנויות כו' דהיינו בניכר ולמה לא אשמעינן אפילו באינו ניכר וכמו שכתב הב"ח ולפי זה אתא שפיר דבא לאשמעינן דבניכר או נמצא מותר מה שאין כן בכיהאי גוונא דאפילו נמצא דהיינו פירש ממילא גם כן אסור".

(ה) רש"ש (חולין דף צה. על תד"ה ובנמצא ד"ה אבל).

2. לפי שיטת ר"ת, לכאורה גוזר אטו דאורייתא גבי ע"ז וקדשים, הגם שהוא ניכר.

(א) עי' מהר"י בן לב (בב"ח אות ז' ד"ה עוד), שרצה לתרץ הטור שאה"נ פסק כר"ת, רק בקדשים גזרינן וגם אם אינו ניכר. וכן עי' סמ"ק (סי' רי"ד, "ובעלי חיים אמרינן בזבחים (דף ע"ג) דהוי קבוע וגזרינן שמא יקח מן הקבוע אחרי שאינו מבורר ... והיינו דוקא באיסורי הנאה או בשביל חומר קדשים").

3. וכן להרשב"א, לכאורה ה"ה גבי דאורייתא, אם עשה הפרישה בכוונה.

ה. כשרק אדם אחד לא ידע, האם קנסינן.

1. מיקל.

(א) עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ג) – "אם ידעו מתערובת, רק זה האיש שלקח לא ידע מהתערובת, אם יש לגזור להרא"ש או לא, דבקבוע דבר תורה כל שנודע לאחד תו לא מהני מה שלא נודע למי שלקח ... מה שאין כן קבוע דרבנן. וראיתי להפנים מאירות ... במפיל אחד לים כל שלא נודע למפיל אף שאחרים ידעו לא קנסינן ... א"כ יש לומר הוא הדין מה שלקח קודם. ועדיין צ"ע".

(ב) חזו"א (יו"ד סי' ל"ז ס"ק י"ט ד"ה שם סק"ז) – "אורח שנכנס לעיר ויודע שרוב החנויות כשרות אבל אינו מכירן אוכל בשר הפורש ולא גזרינן שמא יקח מן הקבוע".

2. מחמיר.

(א) יד יהודה (הקצר ס"ק ל"ט).

3. מראי מקומות – פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק קי"א).

ו. קבוע דרבנן באיסור דרבנן, האם גזרינן.

1. מחמיר.

(א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ג, ס"ק ל"ח ד"ה ופש) – "ויש לאסור כל שנודע, ואפילו איסור דרבנן נמי אסור להרא"ש שמא יקח מקבוע, ואף דהוה גזירה לגזירה".

(ב) יד יהודה (הקצר ס"ק מ"ז).

ג) מוכח ממ"ב (סי' תל"ט ס"ק ב') – "מדסתם המחבר משמע דאפילו כבר ביטל החמץ דתו הוי בדיקה מדרבנן אפ"ה לא אמרינן בזה ספיקא דרבנן לקולא והטעם לזה משום דתחלת תקנתם היה בבדיקה על הספק לכן החמירו בספיקו יותר משאר ספיקות של דבריהם".

ז. איגלאי מילתא.

1. מיקל דרבנן לכו"ע – מוכח מהרשב"א (שהוא סעי' ה', הגם שהש"ך ס"ק י"ד כתוב שהרשב"א מסכים להרא"ה), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ל"ז ד"ה מעשה), בדה"ש (סעי' ה' בי' ד"ה מי, עמ' קמ"ד).

ה. מראי מקומות – לקט מראי מקומות (ערך כל קבוע), שני שבילין (שבילי דרוב סי' ט"ו - סי' י"ח).

כד [נתפרשו כולן ביחד.

א. סתירת בדברי הטור [אותו ואת בנו סוף סי' ט"ז, דרוסה סוף סי' נ"ז].

1. י"ל: לפי דעת הסמ"ג, אבל באמת הטור פסק כר"י – ב"י (סוף סי' נ"ז, "ושמא יש לומר שמה שכתב רבינו ונראה שיש תקנה אפילו לודאי דרוסה וכו' לאו למימרא שהוא סובר שיהא הדין כן אלא בא להשיב על דברי סמ"ג שקודם שגמגם לאסור כדברי ר"י לא היה אומר צד להתיר אלא דוקא בספק דרוסה שנתערבה והלא אף בודאי דרוסה שנתערבה נמי יש צד להתיר ע"י דנכבישנהו דניידי וכד"ר"ת אבל לענין הדין מודה הוא דליתא לדר"ת אלא כד"י עבדינן עובדא דאמר שאם אין האיסור ידוע במקומו לא אמרינן כל דפריש מרובא פריש וכמו שפסק בסימן ק"י").

א) קשה: בסוף סי' ט"ז לא נזכר שיטת הסמ"ג ור"ת – דר"מ (ס"ק ד'), ערה"ש (סעי' כ"ט).
ב) י"ל: מחלק בין אכילה לשאר איסורים [איסור שחיטה] – ב"י (אבקת רוכל סי' רט"ז, "ראשונה על מ"ש הטור ס"ס נ"ז ... אלא דאכתי תמיהא לי דמדוכתא אחריתי דברי הטור סותרין אלו את אלו שהרי בשלהי סי' י"ו מהטור השני כתב דאותו ואת בנו שנתערב באחרים יש להם תקנה דנכבישנהו דניידי ממקום קביעותן כו' והלא אין האיסור ניכר וידוע במקומו וגם דברי הרא"ש מרפסי איגרי שכתב דין זה דאותו ואת בנו בשם בעל הלכות גדולות ז"ל והוא מסכים עמו ולא חש לקמחיה שהרי בפרק גיד הנשה הסכי' לדעת ר"י דלא אמרינן כל דפריש כו' אלא היכא שהאיסור ניכר וידוע ממקומו כו' והא מלתא קשה בעיני כחומץ לשינים ולא ידענא מה נידון בה: עם שאפשר ליישב ולומר לע"ד דשאני אותו ואת בנו דאין איסורו מגופיה אלא מדוכתא אחרתא דהכי כתב הר"ן ז"ל בפר' גיד הנשה גביה בריה דבעינן שיהא איסור' מגופיה ומשם נלמוד בעלמא דיש לחלק בין איסורו מגופו להיכא דאין איסורו מגופו יורנו רבינו איזה דרך ישכון אור ... תשובה על השאלה הראשונה אין הנדון דומה לראיה דההיא דהר"ן למעוטי אם היא בלועה מחלב או דם וכיוצא אבל אותו ואת בנו איסורו מגופו הוא ולא בא לו ממקום אחר אבל טעם הדבר משום דע"כ לא אמר ר"י אלא בדרך שהוא אסור באכילה אבל לא באותו ואת בנו דשרי באכילה").

2. י"ל: פסק כר"ת, ורק בקדשים גזרינן וגם אם אינו ניכר – מהר"י בן לב (בב"ח ס"ק ז' ד"ה עוד).

3. י"ל: העיקר כר"ת, וראיה להחמיר כר"י – ב"ח (ס"ק ז').

א) "ומי לא יראה הדוחק הזה" – ערה"ש (סעי' כ"ט).

4. י"ל: העיקר כר"י [רשב"א], ורק אם פירשו וניידי כולם לא גזרו – הגר' שכנא ש"ן (דר"מ ס"ק ד'), רמ"א (סעי' ו').

א) קשה הגמרא – ב"ח (ס"ק ז'), ט"ז (ס"ק ז'), פר"ח (ס"ק כ"ח ד"ה כל), ערה"ש (סעי' כ"ט).

ב) יש לחלק בין לכתחילה ובדיעבד – ש"ך (ס"ק ל"ז, נקה"כ על הט"ז ס"ק ז').

5. י"ל: גבי דרוסה יש לצרף ס"ס, א"נ רק לדעת ר"ת. ולגבי סי' ט"ז רק בשם ר"ת א"נ רק מחוסר זמן, אבל באמת הטור פסק כר"י – יש"ש (חולין פרק ג' סי' פ"א, פרק ה' סי' ו'), "ומ"ש כאן הוא אליבא דר"ת, דס"ל דלא גזרינן שמא יקח מן הקבוע אלא לענין קדשים דחמירי טפי, ולא בחולין, וכתב שיש תקנה לפירוש ר"ת, ועוד אפשר לומר, דהכא הטור הכריע כדברי ר"ת, משום דמן הדין היה ראוי להתיר הדרוסה עצמה, אפ"ה היא ודאי דרוסה דומה לספק ספיקא, שמא נדרסה ברגל או בשן, ואף את"ל דנדרסה ביד שמא אי הוה בדקינן לה הוה כשרה, וכמ"ש הרא"ש (סימן מ"ב) דאפ"ה ודאי דרוסה מהני בדיקה, אלא שמכח חומרא אין אנו סומכין אבדיקתינו, ומשום הכי אפ"ה דלא חשבינן בספק ספיקא ממש, דסתם הדורסים דורסים כדרכן, מ"מ היכא דליכבישנהו שרינן מכח מאן דפריש מרובא קא פריש, ומשום הכי אי חזינן להדיא דדריס ביד אין מועיל מה דליכבישנהו, ומה שקשה מדברי הטור שכתב נמי בסי' י"ו גבי אותו ואת בנו דליכבישנהו כו' אכתוב לקמן אם ירצה השם בפ' או"ב").

6. י"ל: העיקר כר"י, אמנם אם פירשו וניידי כולם מחמיר בקדשים – ט"ז (ס"ק ז').

7. י"ל: העיקר כהר"י אבל בספק מיקל לכ"ע – ערה"ש (סעי' ל"א - סעי' ל"ב).

8. עוד תירוצים – פר"ח (ס"ק כ"ח ד"ה אמנם).

ב. אם מותר לכוון לזה.

1. לכתחילה מותר – ט"ז (ס"ק ז').

2. רק בדיעבד – ש"ך (ס"ק ל"ז, נקה"כ על הט"ז ס"ק ז').

3. אפילו בדיעבד אסור – מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק ו'), בדה"ש (ס"ק פ"ה).

4. מראי מקומות – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רמ"ט, "שבכל הדינים אלו אין לו מסורה איך לפסוק למעשה").

ג. אם נעקרו כולם בכנופיא אחת (אבל עדיין לא חזרו וקבעו).

1. מראי מקומות – גר"א (ס"ק י"ז).

- (א) בדה"ש (סוף ס"ק פ"ד) – "וצ"ע לדינא בזה כי דעת הגר"א נוטה להחמיר בזה כהרשב"א, ומ"מ במקרה שפירשו מקצתם מאיליהם אחר שנעקרו כולם בכנופיה אחת נראה להקל בזה ... כי יש לצרף דעת הרא"ש לדעת המחבר".
- (ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רמ"ט) – "שבכל הדינים אלו אין לו מסורה איך לפסוק למעשה".

ד. אם נעקרו כולן וחזרו וקבעו.

1. מיקל – ש"ך (ס"ק ל"ז).
2. מחמיר – פ"ח (ס"ק כ"ח), הו"ד בדה"ש (ס"ק פ"ו, בי ד"ה אם עמ' ק"ס).
3. מראי מקומות – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רמ"ט, "שבכל הדינים אלו אין לו מסורה איך לפסוק למעשה").

נאבד מן העולם

סעיף ז'

כה] נאבד מן העולם.

א. **זבחים** (דף עד.) – "אמר ר"נ אמר רבה בר אבוא אמר רב: **טבעת של עבודת כוכבים** שנתערבה במאה טבעות, ונפלה אחת מהם לים הגדול הותרו כולן, דאמרינן: הך דנפל היינו דאיסורא. איתביה רבא לרב נחמן: אפילו אחת בריבוא ימותו כולן, אמאי. נימא, דמית איסורא מית. א"ל: רב דאמר כר' אליעזר; דתנו, **רבי אליעזר** אומר: אם קרב הראש של אחד מהן, יקרבו כל הראשים כולן. והא אמר ר"א: לא התיר רבי אליעזר אלא שנים שנים, אבל אחד אחד לא. א"ל: אנא תרתי קאמינא".

ב. **זבחים** (דף עד.) – "אמר ר"ל: **חבית של תרומה** שנתערבה במאה חביות, ונפלה אחת מהן לים (המלח) [הגדול] הותרו כולן, דאמרינן: הך דנפל דאיסורא נפל. ואיצטריך דר"נ ואיצטריך דר"ל, דאי מדר"נ, הוה אמינא: ה"מ עבודת כוכבים דאין לה מתירין, אבל תרומה דיש לה מתירין לא; ואי מדר"ל, ה"א: חבית דמינכרא נפילתה, אבל טבעת דלא מינכרא נפילה לא, צריכי. אמר רבנא: לא התיר ר"ל אלא חבית דמינכרא נפילתה, אבל תאינה לא; ורב יוסף אמר: אפילו תאינה, כנפילתה כך עלייתה".

ג. **מין בשאינו מינו יבש ביבש (שהוא בטל ברוב מה"ת, וצריך ס' מדרבנן), ואין לו ס' [ועדיין לא נתבשל] - ונפל אחד לים.**
1. מחמיר.

(א) פ"מ"ג (שפ"ד סוף ס"ק מ"ה, ס"ק נ"ז ד"ה כתב, ע"י כללי ס"ס אות כ"ב, שפ"ד סי' ק"ט ס"ק ח' ד"ה נסתפקתי) – "נסתפקתי מין בא"מ על דרך משל שחט הרבה מינין כו' ונפל א' מהם לים או נאכל בשוגג אי מותר לאכול ב' ב' כמבואר בק"י גבי דבר חשוב או לאו ומה שהביאני לזה ממ"ש הב"י כאן והוא מתשובת הרשב"א סימן רע"ג למ"ד יבש בעינן ס' (הוא רש"י ור"מ והראב"ד) יש מחלוקת אי נפל א' לים אי הותרו כולן די"א דהותרו וי"א הואיל ובעינן ס' שהלכו בו אחר נ"ט אי מבשל להו שוב אין תולין ולדבריהם חתיכה הראויה להתכבד תולין היינו יותר מס'. ואמת שבתה"א קי"ו ב' הביא זה ודחה באומרו דיבש ביבש חד בב' בטיל וא"כ בא"מ לדין דבעינן ס' ביבש ונפל מהו אי שייך דלמא יבשלם או לאו ויראה לאסור ואף בהפסד מרובה".

(ב) **יד יהודה** (הקצר ס"ק מ"ט, הארוך סוף ס"ק ל"ד) – "דאין להקל כלל".

(ג) **דרכ"ת** (ס"ק קמ"ד, ע"י סי' ק"ט ס"ק מ"ד).

(ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רמ"ו) – "לגבי נפל אחד מהם לים ע' בפמ"ג ש"ד ס' קט סק"ח להחמיר אפילו בהפס"מ. וטעמו הוא מפני שהא כל הטעם להחמיר ביבש מין בשא"מ הוא גזירה שמא אתי לידי איסור דאורייתא אם מבשלו. וא"כ עדיין יש לגזור, ומה בכך שאחד מהם נפל. וכן שמעתי מרי"ב של' למעשה. (ואף שהתיר המ"ב באו"ח ס' תמז סקצ"ה, התם איירי ביבש מין במינו)."

2. מיקל.

(א) **או"ה** (כלל כ"ו דין י"א) – "וה"ה באיסור יבש שנתערב בשאינו מינו בפחות מס' ונאכל אחד מהן בשוגג קודם שנתבשלו יחד הותרו כל האחרים".

(ב) **מנחת כהן** (ח"ג סוף פרק ח').

(ג) **מנחת יעקב** (כלל מ"ג ס"ק כ"א) – "והוא פשוט".

(ד) ע"י **חור"ד** (חי' ס"ק כ"ח, ס"ק כ"ט, בי' ס"ק י"ג ד"ה והנה, סי' ק"ט בי' ס"ק ד') – "וכן הדין בדבר יבש שנתערב שלא במינו בפחות מששים, דגם כן מותר כשנפל, כשנעשה לח אסור. ועיין ביאורים [ס"ק יג]".

(ה) **רע"א** (הג' על פמ"ג סי' ק"ט שפ"ד ס"ק ח') – "נ"ב במנח"י כלל מ"ג אות כ"א כ' בפשיטות להקל בזה, ועמ"ש המחבר בכללי ס"ס אות כ"ב".

1. ע"י **רע"א** (ח"א סי' פ"ב) הו"ד **בפת"ת** (סי' ק"ט ס"ק ג').

3. מראי מקומות – פמ"ג השלם (סי' ק"ט שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק כ').

(א) **בדה"ש** (בי' ד"ה מהתערבות עמ' קפ"ג, סי' ק"ט ס"ק ל"ג, בי' ד"ה ואין עמ' צ"ג) – "ולדינא צ"ע".

4. **לשיטות שסוברים יבש ביבש מין במינו צריך ששים.**

(א) **רשב"א** (ח"א סי' רע"ג), הו"ד **בב"י** (סי' ק"ט ס"ק א' ד"ה וכתב) – "ואותן שסוברים לומר דאפילו יבש ביבש בכל האסורין אינו בטל בפחות מששים אמרו זהו הדין ביבש שנתערב בפחות מששים. שאם נפל אחד מהן לים השאר מותרין והוא שיאכלם שנים שנים ... יש מגדולי המורים שאמרו שלא התירו בנפלה אחת מהן לים אלא בחומרי התערבות. כלומר בשנתערב במאה ואחד

כתרומה או באחד ומאתים כערלה או לאסור כל תערובת כשור הנסקל ויין נסך. אבל בשנפלה לפחות משישים אף על פי שנפלה אחת מהן לים לא נתיר את השאר".

כו] דרך נפילה.

א. נפילה בשוגג.

1. מיקל [דלא גרע מדין מבטלין איסור לכתחילה, שמחלקים בין שוגג למזיד].
  - (א) רשב"א (תורת הבית הארוך ב"ד ש"ב כו; הקצר כה.) – "ונפלה אחת מהם בשוגג לים הגדול או שנאכלה אחת מהן בשוגג וכיוצא בזה הותרו כל השאר שאני אומר אותה שנאבדה היתה של איסור".
  - (ב) פ"ת (ס"ק ל"א) – "ולענין דינא דברי מהרא"י נכונים בעיקר הדין, וכל שכן לפי מה שכתבתי בסימן צ"ט ס"ק י"ב דאף במפיל לים בשוגג יש להתיר התערובת דלא קנסינן שוגג אטו מזיד ודלא כפסק המחבר ז"ל ע"ש".
  - (ג) בית לחם יהודה (ס"ק ל"ה).
  - (ד) גרא"א (ס"ק כ"ד) – "אבל אנן דקי"ל כר"ש ור"י ה"ה כאן והא דקאמר נפלה ל"ד דה"נ קאמר שם נפלו כו' בין שוגג כו' וכן בספ"ה תרומות ואח"כ נפלו שם חולין אם שוגג כו' וכ"פ הרשב"א דה"ה הפילה שוגג כמו כל מבטל איסור כו'".
2. מחמיר, גזרינן שוגג אטו מזיד.
  - (א) תוס' (זבחים דף עד. ד"ה ונפלה) – "ודוקא נפלה ממילא אבל הפילה אפילו שוגג קנסינן אטו מזיד".
  - (ב) טור (סעי' ז').
  - (ג) או"ה (כלל כ"ו דין י"א) – "וכתב הרא"ש ואף על גב שפי' ר"י דוקא נפל מעצמו אבל הפילה אפי' בשוגג קנסינן".
  - (ד) מחבר (סעי' ז') – "או נופל מעצמו".
  - (ה) תו"ח (כלל מ"ג דין ג') – "כתב הטור ... ופירש ר"י דוקא שנפלה מעצמה אבל הפילה אפילו שוגג אסור אטו מזיד".
  - (ו) יש"ש (חולין פרק ז' סי' נ"ד) – "אבל אם הפילו אפילו בשוגג אסור, אטו מזיד".
  - (ז) ערך לחם (על סעי' ז') – "או נפל מעצמו לים כו'. שלא הפילו אפילו בשוגג אחר שנודעה התערובת".
  - (ח) לבוש (סעי' ז', סעי' ח').
  - (ט) ט"ז (ס"ק ח').
  - (י) ש"ך (ס"ק מ') – "לשון הטור ופירש ר"י דוקא שנפל מעצמו אבל אם הפילה אפילו שוגג אסור אטו מזיד (ודברי ר"י הם בתוס' דזבחים ריש דף ע"ד וע"ל סי' צ"ט ס"ק ט"ו)".
  - (יא) פ"ת (ס"ק ט"ו).
  - (יב) מנחת כהן (ח"ג פרק ז' ד"ה התנאי הראשון).
  - (יג) חכ"א (כלל ס"ג סעי' י') – "ודוקא נפל לים ממילא אבל אם הפילה אפילו בשוגג אסור דגזרינן שוגג אטו מזיד".
  - (יד) זבחי צדק (ס"ק ע"ה).
  - (טו) ערה"ש (סעי' נ"ח).
  - (טז) יד יהודה (הקצר ס"ק נ"ה).
  - (יז) כה"ח (ס"ק ק"ב).
  - (יח) חזו"א (או"ח סי' קי"ט ס"ק כ' ד"ה היכי).
  - (יט) בדה"ש (ציונים ס"ק שכ"ז).
3. ב"י (סי' צ"ט ס"ק ה' ד"ה ומ"ש), הו"ד בנקוה"כ (שם על הט"ז ס"ק ח') – "י"ל דיש חילוק בין מבטל איסור למפיל אחת מהן לים דאף על גב דבמבטל לא קנסינן שוגג במפיל קנסינן".
  - (א) י"ל: מחמירים כאן, דלא מתחזי להו לאינשי איסורא בזה.
  - (1) ב"ח (סי' צ"ט ס"ק ו') – "ורצונו לומר דנפול דתלינן למימר האיסור נאבד מן העולם יבא להקל ולהפילו ולתלות ולומר דמסתמא האיסור הוא דנפל אבל במבטל שהאיסור נשאר שם לא חיישינן שיבא לבטלו במזיד ומשום הכי בנפלו ונתפצעו שהאיסור נשאר שם לא חיישינן ולא קנסינן שוגג אטו מזיד".
  - (2) ערה"ש (סעי' נ"ח, סי' צ"ט סעי' כ"ד).
  - (ב) י"ל: למ"ד שמבטלין איסור אסור מה"ת, שאני הכא שהוא איסור דרבנן וצריכים לחזק דבריהם.
  - (1) ב"ח (סי' צ"ט ס"ק ו') – "ועוד י"ל דבמבטל דאסור מן התורה לבטל במזיד כמ"ש הרשב"א על שם הראב"ד דמדהתירה התורה בזרוע בשלה לבטל האיסור לכתחלה וקרינן ליה חדוש מכלל דבכל התורה אסור לבטל עיין עליו בית רביעי שער שלישי (לא ב) וכ"כ הר"ן משמו ומשם הרמב"ם בפג"ה (לה ב) אין להחזיקו ברשע לבטל במזיד לעבור איסור דאורייתא ולא קנסו שוגג אטו מזיד. אבל בסימן ק"י דהתערובת בטל ברוב מדאורייתא אלא דחכמים החמירו בדברים חשובים החמירו ג"כ לקנוס שוגג אטו מזיד דאם נתיר בשוגג יבא להפיל גם במזיד כיון דאינו אלא איסור דרבנן".
  - (ג) י"ל: שכאן איירי לאחר שנודע התערובת [ואה"נ, אין חילוק בין כאן לשם].
  - (1) או"ה (כלל כ"ד דין י') – "דאין שייך לקנוס בשוגגים מאחר דמיירי הכא דוקא בלא נודע לו בנתיים כדאי' לקמן בהא אפי' ר"י מודה אף על גב דקניס שוגג אטו מזיד גבי הפיל אחד מן התערובות לים דלקמן כדפירש הרא"ש שם שהיינו דוקא שהפילו לאחר שנודע לו התערובות אבל קודם שנודע לו התערובות לא שייך לקנוס כיון דעדיין לא נולד הספק ועומד עדיין בחזקת היתר".
  - (2) הו"ד בב"ח (סי' צ"ט ס"ק ו') – "ובאיסור והיתר הארוך כלל כ"ד תירץ דדברי רבינו שבכאן איירי שבטל בשוגג קודם שנודע התערובת הלכך לא קנסו שוגג אטו מזיד ובסימן ק"י איירי במפיל לאחר שנודע התערובת וכו'".
  - (ד) י"ל: דאי בעי שתק.

1) ט"ז (סי' צ"ט ס"ק ח') – "לא קשה מידי דודאי ר' יוחנן פוסק כר' יוסי ור"ש בהדיא והוא מטעם דכל שההיתר תלוי ברבוי וכן בההיא דנפלו ונתפצעו דכשבאו לפנינו אנו רואים פצועים והרי כשבא לשאול הרי מותרת ממילא דכבר נתרבה או נתפצע דבר החשוב ואם שתק ולא אמר מידי אנו מתירין לו דאפשר דבשעה שנפל שם האיסור היה כך ולא נתרבה אלא איהו דגלי לן שנתרבה אח"כ וע"כ ודאי מהימן בזה דשווג היה דאי בעי שתיק משא"כ בההיא דסי' ק"י כשבא התערבות לפנינו אנו אוסרין אותו אלא שהוא רוצה להתיר על פי עדותו שהפיל א' לים בזה אין אנו מאמינים לו להקל איסור מבורר ע"פ עדותו נמצא ששתיקתו לא היתה מתרת וראייה לחילוק זה מצינו ...".

א. חו"ד (סי' צ"ט ס"ק ה') – "וקשה דהאיך שייך מגו כנגד סברא שקנסו שווג אטו מזיד. וכוונתו נראה, דהא עיקר הטעם לרבי יהודה דאוסר מפרש בגיטין דף נ"ד משום דאתי לאערומי, דהיינו דחיישינן שהיה מזיד ומשקר ואומר שהיה שווג ...".

ב. ערה"ש (סי' צ"ט סעי' כ"ה) – "ועוד דבכאן כשבא הדבר לפנינו הוא מותר שהרי יש כדי ביטול אלא שהשואל אומר שהוא הרבה בשווג ואלמלי שתק היה מותר וא"כ לא שייך לחושדו שיעשה במזיד דא"כ היה לו לשתוק לגמרי אם היה רוצה להערים משא"כ בס"י ק"י כשבא הדבר לפנינו הוא אצלנו בחזקת איסור אלא שדברי השואל שאומר שהפיל אחד מהן לים מתירתן ואלמלי שתק היה אסור ולפיכך חשדינן ליה שעשה במזיד ואומר שעשה בשווג [זהו כוונת הט"ז סק"ח שהאריך הרבה ורבים טרחו בכוונתו וסברו שמתעם מיגו הוא כמו שתמה הכרו"פ בסק"ו אבל כפמ"ש סברתו טובה ונכוחה ובסברא זו יש לחלק מכמה דברים שגזרו בש"ס שווג אטו מזיד ודו"ק"]".

ה) מראי מקומות – פלתי (סי' צ"ט ס"ק ו').

ב. אכילה בשווג - למחמירין לעיל, דגזרינן שווג אטו מזיד.

1. מיקל.

א) תרה"ד (סי' קע"ה) – "דאפילו לדברי ר"י אם האכילו בשווג לבן ברית שרי האחרות ולא קנסין כה"ג שווג אטו מזיד".

ב) מחבר (סעי' ז') – "ונאכל אחד מהם בשווג".

ג) תו"ח (כלל מ"ג דין ג') – "וכתב מהרא"י בהג"ה שערי דורא [סי' מב אות ד ד"ה ופי' ר"י] הא דכתב ר"י אם הפילה אפילו שווג אסור יראה דוקא הפילה אבל אכלו שווג ליכא למגזר אטו מזיד דודאי לא יאכל איסור במזיד כדי להתיר האחרים אבל האכיל לכלב או לעכו"ם גזרינן אטו מזיד דומיא דהפילו עכ"ל".

ד) יש"ש (חולין פרק ז' סי' נ"ד) – "אם האכילו אחד מהם לבן ברית בשווג הותרו כולן, דלא שייך למקנסיה".

ה) לבוש (סעי' ז', סעי' ח') – "ונאכל אחד מהן בשווג, בין שאכלו הוא עצמו בשווג בין שאכלוהו אחרים בשווג".

ו) פר"ח (ס"ק ל"א) – "ואין הכי נמי דבנאכל אף לאחר שנודע התערבות לא קנסין שווג אטו מזיד".

ז) מנחת כהן (ח"ג פרק ז' ד"ה התנאי הראשון) – "לענין הלכה אין לנו אלא מה שפסק מהרי"ק".

ח) כנפי יונה (ד"ה פסק הב"י).

ט) בית לחם יהודה (ס"ק ל"ה).

י) עי' מג"א (סי' תס"ז ס"ק ד') – "ויש ללמוד דאם נתערב יבש ביבש בפסח ונאכל א' מהן דשרי וכמ"ש בי"ד סי' ק"י".

1) ולא מחלק בין אם נודע התערבות או לא.

יא) פנים מאירות (ח"א סי' ק"ה) – "כתבו הפוסקי' דבר שאינו בטל מחמת חשיבותו כגון בעלי חיים ונאכל אחד מהם בשווג או נפל מעצמו לים ...".

יב) מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק י"ג, חק יעקב סי' תס"ז ס"ק ט') – "ובספר מנחת כהן ... וז"ל לענין הלכה אין לנו אלא מה שפסק מהרי"ק".

יג) עי' א"ב (סי' תמ"ז ס"ק מ"א) – "כתב מג"א סימן תס"ז [סק"ד] יבש ביבש בפסח ונאכל אחד מהם שרי כמ"ש ביו"ד סימן ק"י [סעיף ז']".

יד) תפארת למשה (על סעי' ז') – "בש"ך ס"ק מ' וז"ל א"כ ניחוש כי שרינן ליה נאכל בשווג יפילו במזיד לים כו' עכ"ל. וכן הקשה הט"ז (סק"ח) ודבריהם תמוהים דא"כ כי שרינן נפל מעצמו לים ניחוש שמא יפילו לים וכן נמי שרינן אם נפל לים קודם שנודע נמי ניחוש שמא יפיל אח"כ אע"כ דלא חיישינן להכי שיפיל במזיד לים וישקר ויאמר שנפל מעצמו או נאכל, דאם ירצה לשקר לא יבא כלל לשאול ויאכל טריפות גמורים ואם יגיד האמת שהפילו לים או האכילו לכלב א"כ באמת אסור לאכלו אלא דאנן חיישינן שמא יפול לפנינו לים או לאור ויאמר שווג הייתי דבזה לא יוכל שום אדם להכחישו דאין אדם יודע מה שבלבו של חבירו ולכך גזרו שכל שראינו שנפל לפנינו לים ע"י אדם אפילו בשווג יאסור וא"כ ליכא תו חשש כלל דאם יפול מעצמו הרי ראינו שלא נתעבד במזיד משא"כ בנאכל לפנינו בשווג התירו שלא שייך לומר שיאכל לפנינו ויאמר שווג הייתי דלא יאכל איסור וה"ה אם נפל לים קודם שנודע תערובת ג"כ ליכא למיגזר עכ"ל".

טו) באה"ט (או"ח סי' תס"ז ס"ק ט').

טז) עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק מ', סי' ק"ט שפ"ד ס"ק ח', סי' תמ"ז מש"ז ס"ק ט"ו, סי' ת"ל א"א ס"ק א', סי' תמ"ז א"א ס"ק י"א).

יז) עי' בית מאיר (על הדף סעי' ז').

יח) נחלת אבות (סי' ח') – "בחתיכה הראויה להתכבד שנתערבה בין הרבה חתיכות ונאכל אחד מהן בשווג דקיי"ל (בסי' ק"י ס"ז) דהשאר מותר דתלינן דהך דנאכל דאיסורא הוית ...".

יט) גר"ז (סי' תמ"ז סעי' י"ד, סי' תנ"ג סעי' י"ב, עי' סי' תכ"ט סעי' י"ט) – "חמץ בפסח שנתערב יבש ביבש כגון חתיכת חמץ באלף חתיכות מצה ונאבדה אחת מהחתיכות מן העולם לגמרי כגון שנאכלה בשווג או שנשרפה הרי כל התערובת מותר אפילו באכילה שאנו תולין לומר אותה החתיכה של חמץ היא שנאבדה מן העולם כיון שמה שחמץ בפסח אינו מתבטל ברוב אינו אלא מדברי סופרים וספק דבריהם להקל ועל דרך שנתבאר ביו"ד סי' ק"י ע"ש הטעם עם כל פרטי דין זה".

- (כ) חוו"ד (חי"ס"ק כ"ה, ב"י ס"ק ט') – "והש"ך [ס"ק מ] והט"ז [ס"ק ח] אוסרים בנאכל משום דקנסין אטו מזיד, שיאכיל לכלב או לעכו"ם במזיד דאסור. ועיין ביאורים ס"ק ט' דנראה דהעיקר כהמחבר".
- (כא) זבחי צדק (ס"ק ע"ד).
- (כב) יהודה יעלה (ח"א יו"ד סי' ק"מ) – "ומה שעמד מעלתו ע"ד הש"ך וטו"ז סי' ק"י סעיף ז' במ"ש גם בנאכל בשוגג חיישינן שמא יפול לים או יאכול לא"י או לכלב והא אם יעשה כן באמת יהיה אסור דקנסין שוגג אטו מזיד וכו'. הנה עדיין י"ל שיתורץ לעצמו בלי שאלת חכם אלא דגם ז"א דלא גזרי' משום הכי מידי אלא שמא יאמר לפני המורה או הרואה שוגג הייתי כמו במבשל בשבת בשוגג ותדע שהרי מתירין בנפל מעצמו ולא גזרינן שיפילו בידים ויתיר את הכל ויפה כיון להגאון בס' כנפי יונה שעמד בכל זה וגם החוות דעת כיון לכל זה יעו"ש".
- (כג) ע"י מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק צ"ה) – "ואם נאכל אחד מהם אפילו נתערב רק חד בתרי מותר לאכול השאר לכו"ע דכיון דמן התורה בטיל רק מדברבן אסור ובדברבן תלינן שזה שנאכל היה החמץ [מ"א בסי' תס"ז סק"ד וש"א]".
- 1) ולא מחלק בין אם נודע התערובת או לא.
- (כד) ערה"ש (סעי' נ"ו, סעי' נ"ט, ע"י סי' תס"ז סעי' ו') – "ולכן בנאכל אחד מהם בשוגג הותרו כל האחרים דבזה לא שייך לגזור אטו מזיד דאין חשוד שום אדם לאכול איסור במזיד".
- (כה) כה"ח (ס"ק צ"ט) – "וא"כ כיון דכ"ה דעת מרן ומור"ם ז"ל וכמה אחרונים הכי נקטינן".
2. מחמיר.
- (א) ע"י שו"ת הרא"ש (כלל כ' דין י"ז) – "על בהמות הרבה שנשחטו ביום אחד ונמצאו מקצתן טרפות ... אם נאכל אחד מהכשבים, הותרו כולן ... כיון שנאכל קודם שנודע הספק, לא שייך למקנסיה; דלא שייך קנס אלא אחר שנודע התערובת".
- (ב) ט"ז (ס"ק ח') – "שמא יאכיל במזיד לכלב או לגוי".
- (ג) ש"ך (ס"ק מ') – "ניחוש כי שרינן ליה נאכל בשוגג יפילו במזיד לים ועוד דכיון דשריא לדידיה לאכול ניחוש שמא יאכיל לעובד כוכבים או לכלב להתיר האחרות".
- (ד) כרתי (ס"ק כ"ו, פלתי ס"ק כ') – "אחד מהן. דעת תרומת הדשן (ח"א סי' קע"ה ובהגהות שערי דורא סי' מ"ב ס"ק ד') להכשיר בנאכל [בשוגג], דלא שייך [למיגזר] אטו מזיד, והש"ך (ס"ק מ') חולק, ויש להחמיר".
- (ה) גרא (ס"ק י', ע"י ס"ק כ"ג, כדאי בחזו"א סי' ל"ז ס"ק ח'). אמנם הגרא עצמו נראה שפסק כהרשב"א, ע"י לעיל).
- (ו) חגורת שמואל (ס"ק ל"א) – "האחרונים ט"ז והש"ך השיגו על דין זה דנהי דליכא למגזר שיאכל במזיד מ"מ הא ודאי אם נאכל מותר כ"ש נפל לים א"כ ניחוש כי שרינן ליה לאכול בשוגג יפילו במזיד לים, ועוד דכיון דשריא לדידיה לאכול ניחוש שמא יאכיל לעכו"ם או לכלב להתיר האחרות. וחזן מדבריהם נ"ל להביא ראייה ממה שכתב הב"י בפירוש כיוצא בזה הדמיון בסי' צ"ט בד"ה ומ"ש רבינו בשם הרמב"ם דדוקא למבטל עצמו קנסין כו' וז"ל ואף על גב דקי"ל אין אדם חוטא ולא לו וא"כ לא היה למיחש להכי, איכא למימר דשאני הכא דלא משמע להו לאינשי דאיכא איסורא במילתא הילכך חיישינן, א"נ דאי שרית למי שנתבטל בשבילו חיישינן דילמא אתי למימר לעכו"ם או לעבד שיבטלנו הילכך קנסין ע"כ, הרי חזינן דכתב אף על גב דהוא לא יעשה דאין אדם חוטא ולא לו חיישינן דילמא אתי למימר לעכו"ם או לעבד שיבטלנו א"כ הכא נמי אף על גב דליכא למיחש שיאכל במזיד כדי להתיר אחרים דאטו ברשיעי עסקינן איכא למיחש שמא יאכיל לעכו"ם או לכלב במזיד או יפילו לים במזיד וק"ל. ותמהני עליו מאד כמה לא חלי ולא מרגיש גברא רבה כמוהו אפילו בדברים של עצמן וצ"ע, וא"כ נראה להלכה דאין היתר בנאכל אלא נאכל מעצמו לכלב או לעכו"ם או אפילו לבן ברית אבל לא אם הוא אוכלו בידים".
- (ז) יד יהודה (הקצר ס"ק נ"ג, הארוך ס"ק ל"ח).
- (ח) חזו"א (או"ח סי' קי"ט ס"ק כ' ד"ה היכי, ס"ק כ"א ד"ה שם) – "שם ס"ק צ"ה כתב דאם נתערב חמץ במצה יב"י בפסח ונאכל כשיעור החמץ מותר השאר [והיינו אפי' ככר בכרות] למש"כ לעיל סק"ך אין הדין כן רק בנאבד מעצמו, אבל לא בנאכל בשוגג".
- (ט) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רנ"ד) – "שהלכה להחמיר בזה".
3. שלהקל בעת הצורך.
- (א) בדה"ש (ס"ק צ"ה) – "להקל בזה לעת הצורך".
4. מראי מקומות.
- (א) חכ"א (כלל ס"ג סעי' י', ע"י ח"א כלל קכ"א סעי' א') – "אבל בנאכל אחד לישראל בשוגג לא שייך למגזר אטו מזיד שהרי הוא עושה זאת להתיר האחרים כדי שנאמר זו שנאכל הוא האיסור ואיך יאכילנו לישראל (וזה דעת השולחן ערוך אבל יש אומרים דאפילו בנאכל בשוגג לישראל אסור דגזרינן שמא יאכיל לכלב ולכן אין להתיר אלא דוקא בנאכל מעצמה לכלב ט"ז וש"ך)".

ג. הפילו קודם שנודע הספק - למחמירין לעיל, שגזרינן שוגג אטו מזיד.

1. מיקל.

- (א) שו"ת הרא"ש (כלל כ' דין י"ז) – "קודם שנודע הספק, לא שייך למקנסיה; דלא שייך קנס אלא אחר שנודע התערובת".
- (ב) או"ה (כלל כ"ו דין י"א) – "מ"מ נר' שהיינו דוקא שהפילה לים אחר שנודע לו התערובת אבל אם נאכל או הפילה אפי' ביד קודם שנודע התערובות מותר הכל משום דל"ש לקנוס כאן כיון דעדיין לא נולד הספק ועומד עדיין בחזקת היתר".
- (ג) טור (סעי' ז').
- (ד) תו"ח (כלל מ"ג דין ג') – "כתב הטור ... וכתב א"א הרא"ש ז"ל שאם הפילו אפילו קודם שנודע התערובות עכ"ל".
- (ה) יש"ש (חולין פרק ז' סי' נ"ד) – "ואם הפילו קודם שנודע התערובות שרי, דלא שייך למקנסיה".
- (ו) יד יהודה (הקצר ס"ק נ"א).
- 1) מראי מקומות – תו"ח (כלל מ"ג דין ג').

2. בשוגג מיקל.
 (א) ש"ך (ס"ק מ"ב) – "הפילה שוגג קודם שנודע התערבות".
 (ב) מנחת כהן (ח"ג פרק ז' ד"ה והנה).
 (ג) כנה"ג (הג' הטור ס"ק נ"א) – "וכתב א"א שאם הפילו קודם שנודע התערבות שרי כו'. נ"ב: פירוש הפילו בשוגג כמש"ל בשם הש"ך ופסק רש"ל בפרק גיד הנשה סימן צ"ד כהרא"ש".
 (ד) בית לחם יהודה (ס"ק ל"ז).
 (ה) באה"ט (ס"ק כ').
 (ו) חוו"ד (חי' ס"ק כ"ו) – "וקודם שנודע התערבות מותר אפילו בהפילה שוגג".
 3. אפילו במזיד מיקל.
 (א) לבוש (סעי' ח') – "ואפילו במזיד".
 (ב) חכ"א (כלל ס"ג סוף סעי' י') – "ודוקא בנודע התערבות מקודם יש חילוק בין שוגג למזיד אבל קודם שנודע התערבות לא שייך לחלק בין שוגג למזיד ובין מעצמו נפל או הפיל במזיד ולעולם מותר כיון דלא שייך למגזר ועיין ש"ך ס"ק מ' וס"ק מ"ב".
 (ג) כה"ח (ס"ק ק"ג) – "ש"ך ס"ק מ"ב אלא שכתב דהיינו שהפילו בשוגג והב"ד אחרונים. אבל הלבוש שם כתב אפי' במזיד וכ"מ בתשו' הרא"ש שם ... וכ"פ חכ"א".
 4. חגורת שמואל (ס"ק ל"ב) – "ואפילו במזיד. לשון זה אינו מדוקדק דמאי שייך בהפילו קודם התערבות מזיד קודם התערבות הכל נקרא שוגג דהא לא ידע עדיין התערבות וכן תמהני על הש"ך שכתב ס"ק י"א והוא שנשחטו בשוגג דוקא נשחטו אחר שנתערבו בעינן נשחטו בשוגג אבל נשחטו קודם שנתערבו אפי' במזיד בטלים ע"כ ותימא דמאי מזיד שייך בנשחטו קודם שנתערבו".
 (א) על הש"ך ס"ק י"א - י"ל השפ"ד שם, והאמרי בינה שם.
 5. מראי מקומות.
 (א) ש"ך (סי' צ"ט סוף ס"ק ט"ו) – "והכי אמרי' בכמה דוכתי כל האיסורים שריבה עליהם בשוגג מותרים מזיד אסורים א"כ האי שוגג יהיה מוכרח לפרש קודם שנודע וא"כ איך יפול שוב עליו ואם במזיד כו' היאך שייך מזיד כשלא ידע ונצטרך לדחוק ולומר דשוגג היינו קודם שנודע התערבות ומזיד היינו אחר שנודע התערבות דהשוגג הוי כמזיד וזה הדבר שאין הדעת סובלתו א"ו".

ד. לא נודע למי שהפילו [אבל נודע לאחרים].

1. מיקל.
 (א) פנים מאירות (ח"א סי' ק"ה) – "נראה לי לומר דאף דנודע התערובו' לכמה בני אדם אלא שבא אדם אחד שלא ידע מזה התערבות והפילו בזה לא שייך למקנס שוגג אטו מזיד".
 (ב) פת"ת (סוף ס"ק ז') – "פנים מאירות".
 (ג) חזו"א (יו"ד סי' ל"ז ס"ק ה') – "ואפשר דכיון דלזה שהקריב לא נודע הספק חשיב כנפל לים מעצמו".
 2. מחמיר.
 (א) מוכח מהמנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק י"א).
 (ב) עי' פמ"ג (מש"ז ס"ק ח', עי' שפ"ד ס"ק ל"ג ד"ה כתב) – "והמנחת יעקב ... וכן משמע לשון הרא"ש".
 (ג) ערך השולחן (ס"ק י').
 (ד) זבחי צדק (ס"ק ע"ח).
 (ה) כה"ח (ס"ק ק"ה).
 (ו) יד יהודה (הקצר ס"ק נ"ג, הארוך ס"ק ל"ט) – "אם נודע הגם שאיש זה לא ידע מהתערבות אסור".
 3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק קנ"ו).

ה. פירש ואח"כ נאבד.

1. מחמיר.
 (א) ש"ך (ס"ק מ"ב) – "ונראה דהיינו דוקא נאכל או נפל אחד מהם קודם שפירש מהן אבל אם פירש מהן לפנינו או פירש ממילא למאן דאוסר פירש ממילא אף דנאסר הוא וגם התערבות כיון שהנפרש הוא בעין א"כ כשנפל אח"כ לים לא מן התערבות הוא נפרש שנאמר הך דנפל דאיסור נפל אלא עמד בפני עצמו והלכך התערבות נשאר באיסורו".
 (ב) מנחת כהן (ח"ג פרק ז' ד"ה התנאי השלישי).
 (ג) פר"ח (ס"ק ל"ג) – "כתב הש"ך ... ויפה כיון, דדוקא כשנפל מן התערבות לים או נאכל מן תערובת עצמו אז תלינן דאיסורא נפל, אבל אם פירש לפנינו ואסרנו כולם וכל שכן כשפירש שלא בפנינו שאותו שפירש מותר ושאר התערבות אסור, אטו בשביל שחזר ונפל לים נחזור ונתיר מה שאסרנו אינו בדין".
 (ד) לחם הפנים (ס"ק מ"ד).
 (ה) בית לחם יהודה (ס"ק ל"ז).
 (ו) חוו"ד (חי' ס"ק כ"ו).
 (ז) ערה"ש (סעי' ט') – "ש"ך ... שם סקמ"ב".
 (ח) אבני נזר (יו"ד סי' צ"א אות ג') – "והנה הש"ך [סי' ק"י ס"ק מ"ב] כתב דאם פירש אחד ואח"כ נפל לים דשאר תערובת אסור כיון שנאסר הוא וגם התערבות כיון שהנפרש הוא בעין. עיין שם. ובמנחת יעקב חולק עליו. ולפענ"ד דברי הש"ך מבוארים מדברי התוספתא הובא בר"ש מקוואות [פ"ב מ"א] דאם טבל באחת ועשה טהרות וטבל בשני ועשה טהרות דשניהן תלויות ואפי' נשרף

אחד מהם השני אסור כיון דכבר נאסר. וה"נ בשעה שפירש נולד הספק לתלות על השני אלא שלא היינו יכולים לתלות משום איסור אותו שפירש. וכיון שכבר נאסר אף אחר הספק אף אם נשרף אסור".

(ט) כה"ח (ס"ק ק"ד).

2. מיקל.

(א) מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק י"ב) – "להש"ך ... אבל באמת לשון הש"ס וכל הפוסקים ראשונים לא משמע כן דבסתמא כתבו להקל בנאבד ולא מחלקין בין נאבדה מיד מתוך התערובת או לא וגם אין סברא לחלק כיון דעכ"פ עכשיו נאבדה אחת מן התערובת ובפרט שמשמעות דברי הרב כאן להיפך ואין ספק שאלו ראה הש"כ דברי הרב כאן היה חוכך בזה להחמיר כנ"ל".

(ב) יד יהודה (הארוך ס"ק מ"א) – "אם פירש לפנינו ברור דאין להחמיר כלל דלא כהפ"מ דחשש לדברי הש"ך".

(ג) חזו"א (סי' ל"ז ס"ק ט') – "כ' הש"ך ס"ק מ"ב דאם פירש ממילא לדעת ר"י או פירש לפנינו לדעת ר"ת ואח"כ נפל לים לא הותרו האחרים ותמוה דזה שאין פרישתו מתירו אין פרישה מחלקת כלל התערובות והלא אחד בבית ואחד בעלי' והן בספק הוי חד תערובות, ואם נפל אחד לים הותרו האחרים וה"נ בנתערבו במקום אחד ופירשו מקצתן באופן שאין הפרישה מתרת את המיעוט הוי כנתערבו מתחלה בשתי מקומות".

(ד) בדה"ש (ס"ק ק"ב, בי' ד"ה שנאבד).

3. קודם שנודע - למחמירים לעיל.

(א) מיקל.

(1) מנחת כהן (ח"ג פרק ז' ד"ה והנה).

(2) פר"ח (ס"ק ל"ג) – "ומסתברא שאם פירש ואח"כ נפל לים מקמי שנודע התערובת שכולם מותרים לפי שבזמן שפירש היו כולם בחזקת היתר, וכן כתב בספר מנחת כהן [ספר התערובות] בפרק ז' מחלק ג' ע"ש".

(3) לחם הפנים (ס"ק מ"ד).

(4) בית לחם יהודה (ס"ק ל"ז).

(5) כרתי (ס"ק כ"ז) – "והמנחת כהן (ח"ג פ"ז) פירש דוקא שפירש לאחר שנודע, אבל אם פירש קודם שנודע התערובות, ונפל לים, הכל מותר. וכן כתב פרי חדש (ס"ק ל"ג)", פמ"ג (שפ"ד ס"ק מ"ב, "וכתב המ"כ שם והפר"ח אות ל"ג שאם פי' קודם שנודע התערובות ונאבד אחר כן ונודע הותרו כולם"), שואל ומשיב (מהדורה א' ח"א סי' רנ"ד ד"ה והנה הב"ח, "ובזה מיושב מה שהקשה הפ"מ שם על הש"ך ס"ק מ"ב דשם הקריב קודם שנודע התערובות שוב ראיתי בפרמ"ג בשפ"ד שהביא כן בשם הבל"י".

(6) עי' ערה"ש (סעי' ס') – "ויש מי שמתיר בפירש קודם שנולד הספק ונאבד לפי שבזמן שפירש היו כולם בחזקת היתר ולכן אפשר לתלות בו משא"כ בפירש לאחר שנולד הספק דכולם בחזקת איסור וגם הנפרש הוא בחזקת איסור ואין לו שייכות להתערובת ממילא שנשארו הם בחזקת איסור כמקדם [פר"ח סקל"ג וצ"ל דכוונתו כן הוא ע"ש ודו"ק]".

(7) יד יהודה (הארוך ס"ק מ"א).

(8) כה"ח (ס"ק ק"ד).

(9) בצל החכמה (ח"א סי' מ"ב אות י"ב) – "דמבואר בפרמ"ג שם בשם הפר"ח ומ"כ שאם פי' קודם שנודע התערובות ונאבד ושוב נודע התערובות הותרו כולם וכ' הפרמ"ג ע"ז שהוא אמת ויציב, ובסוף הס"ק שם כ' גם בכונת הש"ך שאין כונתו לאסור רק בנודע ע"ש".

(10) בדה"ש (ס"ק ק"ב).

4. מראי מקומות – מהרש"ם (ח"ג סי' קפ"ט ד"ה ולכאורה), מעדני אשר (סי' קל"ד).

(א) כרתי (ס"ק כ"ז) – "או נפל. וזהו אם לא פירש, אבל אם פירש שאתה קורא עליה שם היתר דמרבא קפריש, א"כ אם נפל אח"כ לים, האחרוני באיסורי קיימי. ש"ך (ס"ק מ"ב)".

(ב) פנים מאירות (ח"א סי' ק"ה) – "הא דכתב דודי הש"ך בסי' ק"י ס"ק מ"א וז"ל או נפל מעצמו לים כו' ונראה דהיינו דווקא נאכל או נפל אחד מהן קודם שפי' מהן אבל אם פירש לפנינו או פירש ממילא למאן דאוסר פירש ממילא כיון דנאסר הוא וגם התערובו' כיון שהנפרש הוא בעין א"כ כשנפל אח"כ לים לא מן התערובו' הוא נפרש שנאמר הך דנפל דאיסורא נפל אלא עומד בפני עצמו והלכך התערובות נשאר באיסורו ואין אני מבין דבריו דהא ע"כ דהקריב הראש של אחד מהן מתחילה לקח מהתערובו' ונפרש ואח"כ הקריב א"כ ש"מ דאף דהקריב אח"כ מ"מ שאר התערובו' מותרים וצ"ע".

(1) י"ל: מקמי שנודע, לכו"ע יש להקל - עי' לעיל.

(ג) פמ"ג (שפ"ד ס"ק מ"ב) – "וצ"ע להתיר ואמנם פי' שלא בפנינו יראה דאין להתיר".

ו. דבר שיש לו מתירין.

1. עי' לקמן סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

ז. מראי מקומות.

1. אבן ישראל (ח"ט עמ' ק' על סעי' י"ט, על מ"ב סי' תנ"א אות י"א) – "וצ"ע כיון דמותר להאכילו לתינוק הרי אם נאכל אחד מהם

כולם מותרים עיין לעיל סי' תמ"ז במ"ב ס"ק צ"ב, ולכן נראה דה"נ יאכיל לתינוק ואחרי כן כולן מותרין, ועיין יור"ד סי' ק"י, ואף דלא הותרו התם רק בנאכל בשוגג, ולדעת הש"ך שם דוקא קודם שנודע התערובת, מ"מ נראה כיון דכל איסורו מטעם דאין מבטלין איסור לכתחילה, כיון דהוא עוד לפני פסח, אין כאן מבטל איסור לכתחילה כמש"כ כאן סי' תמ"ז סק"ד עיי"ש, ואף דהמ"ב לקמן סי' תנ"ג סק"ב כתב בשם רוב הפוסקים דאף קודם הפסח הוה מבטל איסור לכתחילה, מ"מ הרי המ"ב גופא כתב דבשעת הדחק יש

לסמוך אמקילין, וכש"כ בכה"ג דנאכלו או האכיל, ועוד יש לחלק מהתם, דהתם מיירי להוסיף ס' כדי לבטל, [ועיין באר יטב לקמן ס' תס"ז סק"ט דקמח בקמח מקרי לח בלח ולא מהני נאבד אחד מהם, אבל הכא מצה במצה בודאי הוה יבש ביבש]."

כז [אבוך] ה"ה אבד בדין, ולא דוקא במציאות].

א. נפל למקום שאפשר להמצא.

1. מחמיר.

(א) כס"מ (ע"ז פרק ז' הל' י').

(ב) ש"ך (ס"ק מ"ג) – "לימים. דסתמו אבוד וה"ה לכל מקום שהוא אבוד כגון נהר עמוק וכה"ג אבל אם נפל למקום שאפשר להמצא לא הותרו השאר כ"כ בכ"מ פ"ז מה' עבודת כוכבים דין י"ו.

(ג) כנה"ג (הג' הטור ס"ק מ"ח).

(ד) בית לחם יהודה (ס"ק ל"ח).

(ה) כרתני (ס"ק כ"ח) – "שנאבד וכו'. דוקא דאינו כלל בעולם, אבל בישנו בעולם, אעפ"י שאין לפנינו ואין מצוי כעת, רק יש לחוש שיבא לעולם ונצטרך לדון עליו, תו לא תלינן ביה (כסף משנה הל' ע"ז פ"ז ה"י, ש"ך ס"ק מ"ג).

(ו) חגורת שמואל (ס"ק כ"ו).

(ז) פמ"ג (שפ"ד ס"ק מ"ג).

(ח) עי' גר"א (ס"ק כ"ג) – "ונאכל כו'. כ"כ הרשב"א והרא"ש דנפל לים ל"ד אלא כל שאינה בעולם".

(ט) באה"ט (ס"ק כ').

(י) חו"ד (חי' ס"ק כ"ז) – "והוא הדין לשאר דבר אבוד. אבל למקום שאפשר להמצא ואתה צריך לדון עליו ועל השאר, מפני מה נאמר שזו האחת אסורה, אדרבה יש לומר איסורא ברובא איתא והכל אסור".

(יא) חכ"א (כלל ס"ג סעי' י"א) – "אבל אם נפל למקום שאפשר להמצא או ...".

(יב) ערה"ש (סעי' נ"ח) – "אבל אם במציאות אפשר שימצא אין תולין בו [ש"ך סקמ"ג]."

(יג) זבחי צדק (ס"ק פ"א).

(יד) יד יהודה (הקצר ס"ק נ"ח, הארוך ס"ק מ"ב).

(טו) כה"ח (ס"ק ק"ז, ס"ק ק"ח).

(טז) בדה"ש (ס"ק ק"ב).

2. מיקל.

(א) פ"ח (ס"ק ל"ד) – "והרי עכשיו אין לנו עסק עמה".

ב. נפסלה מאכילת אדם.

1. מיקל.

(א) זבחי צדק (ס"ק פ"ד).

(ב) כה"ח (ס"ק קי"א) – "וכן אם נסרחה דאינה ראויה למאכל אדם הוי כאבודה. זב"צ או' פ"ד".

2. מראי מקומות – בית יצחק (סוף סי' ע', "וצ"ע למעשה"), דרכ"ת (ס"ק קס"ג), בדה"ש (בי' סוף ד"ה בשוגג עמ' קס"ט).

ג. בישל בכלי ונאכל, והכלים עדיין קיימים.

1. מחמיר.

(א) פלתי (ס"ק כ"א) – "נראה דאם בישל בכלי ונאכל, והכלים עדיין קיימים אסור, דהא אנו באים לדון מה טיבן של כלים אם בעי הגעלה בכלי שטף וחרס שבירה דבישל בו האיסור, א"כ הרי אנו דנין עליה, וחזר הדבר לידי ספק והכל בכלל הספק, וזהו פשוט. ואי קשה הא דפריך בפרק התערבות (זבחים ע"ד ע"א) על רב דאמר טבעת של ע"ז שנתערב במאה טבעתים ונפל אחד לים הותרו כולם, ופריך הגמרא [מהא דתנן] כל הזבחים שנתערבו בחטאות המתות ושור הנסקל כולן ימותו אמאי ימותו כולן וכו'. וקשה מאי קשיא [הרי] אף על אותו בהמה שמתה צריכין אנו לדון מה טיבו של העור והאפר אי אסור בהנאה, וכיון שאנו צריכין לדון הכל בכלל הספק. הא לא קשיא דהא נתערבה אסורה בהנאה בקדשים וגם קדשים שמתה הוי כשור הנסקל, וכולן אסורין בהנאה ככל קדשים שמתו, ואין אתה צריך לדון עליו כלל".

(ב) נחלת אבות (סי' ח') – "יפה דן ויפה הורה הגאון מוהר"ר יהונתן בכרתי ופלתי שלו דיש לאסור אף שאר החתיכות בכהאי גוונא, דכיון דהקדירה אסורה א"כ מאי חזית דאסרת להקדירה ומתירין להחתיכות, והוי דומיא כי פירש אחד לפנינו דלא מתירין שאר החתיכות משום דמאי חזית וכמו שכתב הרשב"א ושאר פוסקים".

(ג) חו"ד (חי' ס"ק כ"ה, בי' ס"ק י') – "ואם נאכל אחר בישול והקדירה קיימת דיש דין על הקדירה, דאם האיסור נאכל תצטרך לאסור הקדירה, אסור כל התערבות".

(ד) רע"א (דרוש וחדוש ח"ב כתבים מכתב י"ט) – "הנה למה דנקט מעכ"ל נ"י בהיתר הכלים מדין מרובא פריש אין שייכות להתיר החתיכות להשהות הכלים מעל"ע. כיון דכבר היינו דנין הכלים מותרים עתה מכח רובא פריש, והיינו דנין דהחתיכה היא היתה ההיתר. ואיך אח"כ ע"י שהיית מעל"ע דהוי כנפל לים נחזור וניקום לומר דהחתיכה אסורה. ולא באמת נשברו הכלים אח"כ ונפלו לים אח"כ היה ראוי לאסור החתיכות. כיון דכבר היינו דנין דהך דפירש הוא היתר. ועיין ש"ך (סי' קי סקמ"ה) אי פירש ממילא למאן דאוסר וכו' דמשמע לכאורה דמאן דמתיר פירש דמותר, זה באמת תמוה, דאדרבא למאן דמתיר, והיינו דנין בודאי דהך דהיתירא איך שייך דאח"כ כשנפל לים נחזור לומר דהיה דאיסורא (ומצאתי אח"כ בפרי מגדים ... הן באמת הכלים בלא"ה

מותרים דהבליעה הוי כמו נחתכה החתיכה. דהך חתיכה בממנ"פ אם היה דאיסורא בטלה. כדאיתא בש"ע (סי' קא) וה"נ הך בליעה עם החתיכות אם הבליעה דאיסורא בטלה בתוך החתיכות, אמנם אעפ"כ, כיון דבאמת איכא רוב, ובלא הביטול הוי דאי דהך דהתירא אין שייך להתיר כשנפל אח"כ לים. ואין תקנה להשהותו להתיר עי"ז החתיכות. וביותר מזה אף בלא נודע עד אחר דנשתהו הכלים מעל"ע. לא ידעתי להתיר. כיון דהכלים שאב"י אסורים מדרבנן. א"כ עדיין צריכים אנו לדון עליהם והוי הספק בין החתיכות ובין הכלים לא מקרי נפלה לים. כיון דצריכים עדיין לדון עלה".

ה) צמח צדק (יו"ד סי' ס"ו אות ח') – "ובענין חהר"ל שנאכל א' מהן קודם שנודע התערבות אין להתיר לאכול האחרים שנים שנים אם צריך לדון על הכלי שבישלו בה חהר"ל שנאכלה כמ"ש בפלתי סי' ק"י ס"ז ס"ק כ"א וכ"ד החו"ד. ואף שהפמ"ג במשבצות סי' ק"י סק"ח הניח בצ"ע אם הכלי חרס אחר מע"ל נ' שאין להקל נגד הכו"פ והחו"ד. וכעין ראי' לדבר ג"כ ממ"ש במל"מ פי"ט מה' אבות הטומאה ה"א כללא דמלתא כו' דאם נטהר הב' נמצא דהאדם שאכל הא' טמא כו' ע"ש. הרי אף על פי שהטהרות נאכלו אין מטהרין הטהרות השניות כיון דיש כאן שאלה על האדם שאכל הטהרות הראשונות וע"כ אמרינן מאי חזית כו' ושניהם טמאים וה"נ דומה קצת להנ"ל דיש כאן שאלה על הקדרה כו'. ומ"מ צ"ע ממ"ש הרא"ש בתשו' כלל כ' סי' י"ז ותה"ד דין נאכל א' מהם לכן ברית דהרי א"א לאכול בלי בישול וא"כ צריך לדון על הכלי. ואיך כ' הרא"ש בפשיטות להתיר השאר ולא הזכיר נידון אם הכלי שבישלו בה קיימת וצ"ע. ומ"מ למעשה אין להקל. ולקמן יתבאר דכיון דהאווזא הי' ספק טרפה יש להקל".

ו) פתחא זוטא (יו"ד סי' קפ"ה אות י"א ד"ה ולפמ"ש) – "ולפמ"ש לחלק בין היכא דאיכא טירחא דפטור להיכ' דיוכל לבדוק בנקל דחייב י"ל מה שהערני חתני הרב מהרז"ל שליט"א אמאי במצאה כתם בחלוק שפשטה צריך כפרה ובטריפות ככה"ג א"צ כפרה כמובא בפת"ש יו"ד סי' כ"ט סק"א [ואנכי הבאתי סמך לזה גם מסי' ק"י סעי' ז' דבנאכל מותר משום דא"צ לדון עליו יעו"ש ואם נאמר דצריך כפרה עדיין איכא נ"מ לענין כפרה והוי כמ"ש הכו"פ דהיכא דאיכא עדיין הכלים ל"מ יעו"ש והבן. ועי' בדעת" סי' נ"ז סוף ס"ק מ"ח] ולפמ"ש י"ל דבטריפות דאיכא טירחא לבדוק דעבור זה כתב המנח"י דא"צ לבדוק אחר ח"י טריפות כמ"ש בפרמ"ג בפתיחה לס"ל ל"ט ובכה"ג שפיר בשוגג א"צ כפרה...".

ז) בדה"ש (ס"ק צ"ו, בי' ד"ה ונאכל [עמ' קס"ה]).

2. מיקל.

א) יד יהודה (הקצר ס"ק נ"ב, הארוך ס"ק ל"ט) – "בשו"ת הרא"ש דמתיר סתם בנאכל וכי נימא דוקא צלי ואף אם הם אינו ב"י מ"מ עדיין צריכין לדון עליהם וכן הטו"מ והרמ"א סתמו בזה והברור דתמיד מותר **דבאמ' על הכלי נמי א"צ לדון כלל** דבלא"ה הם מותרין דהא הבלוע בכלי לא גרע מנחתך א"כ ממילא מותר הוא ממ"נ".

3. מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק ח' ד"ה כתב הכרתי, "וצ"ע"), **זבחי צדק** (ס"ק פ"ו), **דרכ"ת** (ס"ק קס"א), **כה"ת** (ס"ק קי"ג), **הגרי"א פארכהיימער** (נטעי נעמנים ח"ג עמ' שצ"א ד"ה ויש).

ד. נפל לאיסור.

1. מיקל.

א) פנים מאירות (ח"א סי' ק"ה ד"ה אכן) – "יצא לנו מזה כל מקום שאין אתה צריך לדון על החתיכה דהיא בוודאי אסור' ניתרו כל החתיכו' דמה לי שנפל לים דלא חזי לי' אמרי' דאיסורא הוא הוא הדין כל היכא דחתיכ' אחת לא חזי לי' כגון שנפלה לאיסור ואין בה ס' לבטל אמרינן דאיסור' הוא".

ב) תפארת למשה (על סעי' ז') – "ונ"ל דה"ה אם פרש אחד מהן ונתבשל או נתערב עם דבר איסור בענין שאינו בטל ואסור מדאורייתא ג"כ השאר מותרים דהא אי אתה צריך לדון עליו".

ג) פת"ת (ס"ק ז').

ד) עי' ערה"ש (סעי' ס"ב) – "יש מי שאומר שאם אחת מהתערובת נפלה לאיסור שאין בה כדי ביטול ונאסרה תולין ג"כ בה כיון שאין אתה צריך לדון עליה".

ה) יד יהודה (הקצר ס"ק נ"ז) – "וה"ה אם נאסר אח"כ שג"כ א"צ לדון עליו".

2. במקום הפמ"ר או לעת הצורך יש להקל.

א) זבחי צדק (ס"ק פ"ג) – "ואם חתיכה א' נפלה לאיסור ואין בה ס' לבטל תלינן דהאיסור נפל והשאר מותרות. פנ"מ שם פת"ת שם תפארת למשה הביאו הר' פת"ת שם. ויש מפקפקין בדבר דלא הותרו השאר משום דאם החתיכה עם האיסור נפלו אח"כ בהיתר ואין בה ס' כנגד כולן ג"כ צריך לדון על החתיכה אם מצטרפת עם ההיתר לבטל האיסור. ער"ה אות טו והניח הדבר בצ"ע. ואפשר לומר כיון דהוי מילתא דלא שכיחא שתחזור ותפול למקום אחר וגם צריך שלא יש ס' במקום האחר משו"ה חשבו אותה כאבודה וא"כ ודאי בהפ"מ או לעת הצורך סמכינן על הרב פנ"מ ודעמיה ומקילינן".

ב) כה"ת (ס"ק ק"י) – "ובהפ"מ ולעת הצורך יש לסמוך אמתירין. זב"צ או' פ"ג".

3. מראי מקומות.

א) ערך השולחן (אות ט"ו) – "וצ"ע לדינא".

ב) בדה"ש (ס"ק צ"ז, בי' ד"ה מהם עמ' קס"ז) – "צ"ע בדין זה".

ה. דבר שאינו בטל מדרבנן.

1. פת"ת (ס"ק ז') – "וצל"ע באם הוא בענין שאינו בטל מדרבנן מה דינו".

2. מיקל.

א) בצל החכמה (ח"א סי' מ"ב אות י') – "נלענ"ד כיון שנמכרו אוזות גם לאנשים שאינם מנהלים ביתם בכשרות, יש לחשוב אוזות אלו כנאבדו מן העולם, לפי"מ דמבואר בפ"ת שם (ס"ק י") שאם פי' א' מן התערובות ונתערב עם דבר איסור בענין שאינו בטל

ואסור, או שנמצא א' מבע"ה המעורבים טריפה ודאי באופן שאין לנו לדון עליו עוד תלינן האיסור בו והותרו השאר ע"ש. וכיון שבבתי' אלו מבשלי' הבשר בלא מליחה תחילה נמצא שנאסרה ודאי ושפיר תלינן האיסור בו. ואף שאין כאן רק משום דם שבשלו שהוא לדעת רוב הפוסקי' רק מדרבנן ובפרט בדם עוף עיי' דרכת"ש (סי' ס"ז סק"ה) מהגהו מרדכי סוף מס' שבת, והרי מבואר בפ"ת (סי' ק"י סק"ז) בשם התפל"מ דדוקא אם החתיכה שנפרשה נאסרה מה"ת הוא דתלינן האיסור בו ובנאסרה רק מדרבנן עיי' בפ"ת במוסגר שם שהניחו בצ"ע. אמנם מדברי הגאון בתשו' בי"צ מובא בדרכת"ש שם (ס"ק קמ"ח) נראה שגם בלא נאסר אלא מדרבנן בלבד תלינן האיסור בו, שהרי כ' זהתפל"מ והפנמ"א מיירו בנפלה חתיכה א' בתערובות יבש בלח דאמרי' חנ"נ ומשו"ה אין עוד לדון עליה, שאם תפול לקדירה אחרת צריך ס' נגד כולה אבל יבש ביבש דלא אמרי' חנ"נ לכו"ע, א"כ נצטרך לדון עלי' אם היתר היתה או איסור בזה ודאי לא תלינן ע"כ. והרי לפי"מ שעלה בהסכמת הפוסקי' דבשאר איסורי' לכו"ע חנ"נ רק מדרבנן עיי' שו"ע יו"ד (סי' צ"ב בש"ך סקי"ב טו"ז סקי"א וש"ד שם), א"כ אכתי יש נפק"מ, אלא ודאי דכיון שנאסר עכ"פ כולו בעצמותו אף שלא נאסר רק מדרבנן סגי לתלות האיסור בו. ועיי' גם בערוך השלחן (סי' ק"י סעי' ס"ב) כ' שאם נפלה לאיסור שאין בה כדי ביטול ונאסרה תולין ג"כ בה כיון שאין אתה צריך לדון עלי' כו' עכ"ל. מוכח דאפי' נאסר רק מדרבנן תולין בה וכן מבואר גם ממש"כ בדרכת"ש שם (ס"ק קנ"ט ד"ה וכו' שם כו') ע"ש. וכן מסתבר שהרי מה"ת בלא"ה מותרת כל התערובות ואינה אסורה רק מדרבנן, א"כ די שהחתיכה שפירשה מן התערובות תאסר מדרבנן. ולדבריהם גם בנ"ד יש מקום לתלות הטריפה בבתי' אלו ושאר האוזות מותרות".

ו. בולע איסור, נתבשל.

1. מיקל.

א) תפארת למשה (סעי' ז') – "ונ"ל דה"ה אם פרש אחד מהן ונתבשל או נתערב עם דבר איסור בענין שאינו בטל ואסור מדאורייתא ג"כ השאר מותרים דהא אי אתה צריך לדון עליו".

ב) פת"ת (ס"ק ז') – "תפארת למשה".

ג) זבחי צדק (ס"ק פ"ד) – "וה"ה אם נפלה זו החתיכה לתוך תבשיל של חלב ונאסרה הוי כאבודה".

ד) כה"ת (ס"ק קי"א) – "זב"צ".

2. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק צ"ז, בי' ד"ה מהם, "צ"ע בדין זה").

ז. מת, או נעשה טריפה.

1. מיקל – גמרא (זבחים דף עד.), פנים מאירות (ח"א סי' ק"ה ד"ה אכן), פת"ת (ס"ק ז'), זבחי צדק (ס"ק ע"ט), ערה"ש (סעי' ס"ב), כה"ת (ס"ק ק"ו).

ח. נמכר לעכו"ם.

1. מיקל – תפארת למשה (על סעי' ז', "ונ"ל ה"ה אם נמכר לגוי דג"כ אין צריך לדון עליו"), פת"ת (ס"ק ז'), בצל החכמה (ח"א סי' מ"ב אות י', לשונו מובא לעיל).

א) ערה"ש (סעי' ס"ב) – "יש מי שאומר דכמו דנאבד או נאכל תולין בו כמו כן אם נמכר אחד מהתערובות לכותי בשוגג תולין בו [פ"ת סק"ז בשם תפל"מ] ולא נהירא לי דודאי בזה יש לגזור שוגג אטו מזיד שהרי אפילו באכילת כותי כתבנו דאינו מועיל מטעם זה כ"ש במכירה אם לא כשנמכר קודם שנודע התערובות".

ב) בדה"ש (בי' ד"ה בשוגג, עמ' קס"ט) – "ושמא יש להעמיד הדברים שמכרו קודם שנודע הספק דשרי".

2. מראי מקומות.

א) בדה"ש (בי' ד"ה בשוגג, עמ' קס"ט) – "הא אפשר שיחזור הנכרי וימכור אותה חתיכה לישראל ונצטרך שוב לדון עליה ויש לומר דאין לוקחים בשר מהנכרי וכדבהבאנו לעיל בס"ק נ"ז. אמנם עוד נלע"ד שיש לעיין בדין זה דמאי שנא ... וצ"ע".

כח [כא] באיזה אופן התירו אכילתו.

א. "אנא תרתי קאמינא" – זבחים (דף עד.).

1. פ"י, האכילה – רש"י (זבחים דף עד. ד"ה והא, ד"ה תרתי, דף עז: ד"ה אלא, "אלא שנים שנים. זוג זוג יקריבם דאיכא למימר מיגו דהאי לאו דאיסורא הוא דהאי נמי לאו איסורא הוא ואיסורא אזיל ליה בההוא דקרב קודם שנמלך אבל אחד אחד דליכא מיגו לא"), טור (סעי' ז'), רע"ב (זבחים פרק ח' משנה ה' ד"ה אברים).

א) משום שהאיסור מוחזק להיות שם – מנחת כהן (ח"ג פרק ז' ד"ה אמנם, "מכל מקום האיסור מוחזק שם"), פמ"ג (שפ"ד ס"ק מ"ח, "ונהי דמחמירין לאכול ב' ב' דאיתחזק קצת איסורא").

ב) יד יהודה (הארוך ס"ק מ"ו) – "דהא דצריך לאכול שנים שנים הוא רק לחזק הספק הראשון לתלות דהאיסור נפל ואין כאן עוד איסור כלל".

2. פ"י, הנפילה [בדבר שלא מינכר] – רמב"ם (ע"ז פרק ו'), רא"ה (ב"ד ש"ב, "ועיקר פירושא כמו שפירש הרב רבי משה ברבי מיימון ז"ל ..."), עי' ש"ך (ס"ק מ"א, "והרמב"ם ... וכ"כ הרא"ה ..."), פר"ח (ס"ק ל"ב, "והרמב"ם ... וגם הרא"ה ..."), בית לחם יהודה (ס"ק ל"ו), הגורת שמואל (ס"ק כ"ד).

א) מיקל – מחבר (סעי' ז'), תו"ח (כלל מ"ג דין ג'), יש"ש (חולין פרק ז' אות נ"ד), מג"א (סי' תס"ז ס"ק ד', לשונו מובא לעיל), א"ר (סי' תמ"ז ס"ק מ"א, לשונו מובא לעיל), גרי"א (ס"ק כ"א, ס"ק כ"ו), עי' חוו"ד (שלא הביא הש"ך), תכ"א (כלל ס"ג סעי' י', ח"א

- כלל קכ"א סעי' א'), תפארת ישראל (זבחים פרק ח' אות מ'), מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק צ"ה, לשונו מובא לעיל), עי' חזו"א (סי' ר"ב ס"ק ג' ד"ה ועדיין).
- ב) "ובמידי דרבנן בהפסד מרובה אין להחמיר" – פמ"ג (שפ"ד ס"ק מ"א), בדה"ש (ס"ק ק"ז, בי' ד"ה הנשארות).
- 1) יש לדון – אם ר"ל איסור דרבנן. או כל חומרא של אפילו באלף לא בטל, הוי דרבנן. והבדה"ש (ס"ק ק"ז) למד הפמ"ג שהוא הולך על כל ציורים.
- ג) הפסד, מיקל – כה"ח (ס"ק ק"א), "דיש לחוש לזה לכתחלה היכא דליכא הפסד".

ב. לאכול הכל בבת אחת.

1. מחמיר.
  - א) תוס' (זבחים דף עד. ד"ה פי', דף עד: ד"ה ואי).
  - ב) תו"ח (כלל מ"ג דין ד').
  - ג) לבוש (סעי' ז').
  - ד) ט"ז (ס"ק ט').
  - ה) מנחת כהן (ח"ג פרק ז' ד"ה ואמנם).
  - ו) חכ"א (כלל ס"ג סעי' י') – "ובהפסד מרובה יש להתיר דבשנים שנים מותר לאכלם לאדם אחד רק שלא יאכל לכולם כאחד".
  - ז) יד יהודה (הקצר ס"ק ס').
  - ח) שאר פוסקים.
2. מיקל.
  - א) רשב"א (פמ"ג שפ"ד ס"ק מ"ח, עי' בדה"ש ציונים ס"ק ש"ב, ס"ק ש"ד).
  - ב) יש"ש (חולין פרק ז' סי' נ"ד) – "דאם נפל לים או נאכל דמותרים הנשארות, אין חילוק בין היה התערובות רבים, בין לא היה אלא עם שנים, והאיסור השלישי, ונפל אחד מהם כו', הותרו השנים הנשארים".
  3. מראי מקומות – מג"א (סי' תס"ז ס"ק ד', לשונו מובא לקמן), עי' דגול מרבבה (על מג"א שם), פמ"ג (שפ"ד ס"ק מ"ח).
  - א) מ"ב (סי' תמ"ז ס"ק צ"ה) – "ואם נאכל אחד מהם אפילו נתערב רק חד בתרי מותר לאכול השאר לכו"ע דכיון דמן התורה בטיל רק מדרבנן אסור ובדרבנן תלינן שזה שנאכל היה החמץ".

ג. אדם אחד לאכול את כולם [שנים שנים].

1. מחמיר.
  - א) רמ"א (סעי' ז', תו"ח כלל מ"ג דין ד').
  - ב) ערך לחם (על סוף סעי' ז') – "וכן לאוכלם כולם אדם אחד, או לאוכלם כולם בבת אחת שני בני אדם [אסור]".
  - ג) לבוש (סעי' ז') – "ואפילו לאכלם שתיים אסור לאדם אחד לאכול את כולם".
  - ד) ט"ז (ס"ק ט') – "ואיסור גמור יש באכילת אדם אחד את כולן אפילו אכלן שנים שנים".
  - ה) מנחת כהן (ח"ג פרק ז' ד"ה ואמנם, ד"ה אמנם).
  - ו) בית לחם יהודה (ס"ק מ').
  - ז) חזו"ד (בי' ס"ק י"ג ד"ה גם).
  - ח) עי' ערה"ש (סי' ס"א) – "ובודאי רק חומרא בעלמא ומ"מ חלילה לעבור על דבריהם הקדושים".
  - ט) חזו"א (י"ד סי' ל"ז ס"ק ו').
2. מיקל.
  - 1) נפל רוב לים, מותר לאדם אחד שנים שנים – עי' פלתי (ס"ק כ"ב), הו"ד בחזו"ד (חי' ס"ק ל', בי' ס"ק י"ד), זבחי צדק (ס"ק צ"ב), כה"ח (ס"ק קי"ח), עי' דרכ"ת (ס"ק קע"ו).
  - 2) דינו כנפל מיעוטו – יד יהודה (ס"ק מ"ו), בדה"ש (בי' ד"ה לאכלם, עמ' קע"ו).
3. פרישה (ס"ק כ"ד) – לשונו מובא לקמן.
  - ב) ש"ך (ס"ק מ"ט, נקה"כ על ט"ז ס"ק ט') – "ואני אומר כבודם במקומם מונה כו'. ודאי כבודם במקומם מונה, דהמעייין בתוספות והרא"ש יראה לעינים דליכא איסורא כלל כשאוכלם בזה אחר זה אפילו אדם אחד".
  - ג) פר"ח (ס"ק ל"ז) – "אלא העיקר להקל אפילו לאדם אחד לאכול את כולם וכדכתבנא".
  - ד) לחם הפנים (ס"ק נ') – "פרי"ח".
  - ה) פנים מאירות (ח"א סי' ק"ה ד"ה אכן) – "אבל בזה אחר זה אפילו לאדם אחד מותר".
  - ו) גרא (ס"ק כ"ח) – "וכבר השיגו כל האחרונים דלישנא דתוס' ורא"ש לא משמע כן דתוס' שם כתבו כדפרישית לעיל והוא בד"ה פירש כו' אי מתהני כו' אלמא דבאדם א' מיירי והרי הרשב"א דס"ל ביבש ביבש דאיתא לאיסורא בעיניה והוא ודאי שם ואעפ"כ מתיר לאדם א' לאוכלן ואף תוס' פג"ה ק' א' סד"ה בריה נסתפק בדבר ומ"מ מודי כאן ועסי' ק"ט וראיה ממ"ש שם בזבחים הוא דאמר כר"א והרי אכילת מזבח כאדם אחד דמי אלא דוקא לאדם אחד לאכלן כאחת הוא דאסור וכן הא דכ' בס"ח בהג"ה ומ"מ כו' ג"כ בבת אחת וכמ"ש תוס' הנ"ל אי מתהני כו' וכן יש לפרש דברי הטור ועש"ך".
  - ז) יד יהודה (הקצר ס"ק ס"א, הארוך ס"ק מ"ו).
  - ח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רנ"ז) – "שהלכה כהש"ך לקולא".
  - ט) אור ההלכה (ס"ק נ"ג) – "וכן עיקר".

3. לעת הצורך יש להקל.
 (א) בדה"ש (ס"ק קי"ב, בי' ד"ה ואפילו עמ' קע"ו) – "לעת הצורך נראה שיש להקל בזה".
 4. הפסד מרובה.
 (א) חכ"א (כלל ס"ג סעי' י') – "ואפילו לאכלן שתיים שתיים אסור לאדם אחד לאכול את כולם ואפילו בשני בני אדם אין לאכלם כולם בבת אחת ובהפסד מרובה יש להתיר דבשנים שנים מותר לאכלם לאדם אחד רק שלא יאכל לכולם כאחד".
 (ב) זבחי צדק (ס"ק פ"ט) – "אבל בהפ"מ יש לסמוך על המקילין ולאכול אדם א' שנים שנים רק שלא יאכל לכולם ביחד וכן פסק ההכ"א שם אות י"י".
 (ג) כה"ח (ס"ק ק"כ) – "אמנם החכ"א ... וכן הסכים זב"צ".

ד. שני בני א' שאוכלין בבת אחת.

1. מחמיר.
 (א) רמ"א (סעי' ז', תו"ח כלל מ"ג דין ד').
 (ב) ערוך לחם (על סוף סעי' ז') - לשונו מובא לעיל.
 (ג) לבוש (סעי' ז') – "ואפילו לשני בני אדם אין לאוכלם אחת אחת דהא מכל מקום איסורא קאכיל".
 (ד) עי' ט"ו (ס"ק ט') – "אין בידי להקל בזה מאחר שכבר פסקו לאיסור בעלי הש"ע".
 (ה) מנחת כהן (ח"ג פרק ז' ד"ה ואמנם, ד"ה אמנם).
 (ו) מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק ט"ז).
 (ז) עי' בית לחם יהודה (ס"ק מ').
 (ח) עי' ערה"ש (סי' ס"א) – "ובודאי רק חומרא בעלמא ומ"מ חלילה לעבור על דבריהם הקדושים".
 (ט) כה"ח (ס"ק קכ"ב).
 2. מיקל.
 (א) פרישה (ס"ק כ"ד) – "דבשני בני אדם מותר לאוכלם אפילו אחד אחד ואדם אחד מותר לאכול כולן שנים שנים ולפ"ז נסתלקה תמיהת בית יוסף".
 (ב) ש"ך (ס"ק מ"ט).
 (ג) פר"ח (ס"ק ל"ז) – "וכן עיקר להקל בכל זה ...".
 (ד) גר"א (ס"ק כ"ח) - לשונו מובא לעיל.
 (ה) יד יהודה (הקצר ס"ק ס"א, הארוך ס"ק מ"ו).
 (ו) חזו"א (יו"ד סי' ל"ז ס"ק ו').
 (ז) אור ההלכה (ס"ק נ"ד) – "ומסקנת האחרונים ...".
 3. לעת הצורך יש להקל.
 (א) בדה"ש (ס"ק קי"ג, בי' ד"ה ואפילו [עמ' קע"ז]) – "שלעת הצורך יש להקל".
 4. מראי מקומות – חכ"א (כלל ס"ג סעי' י', לשונו מובא לעיל), רש"ש (זבחים דף עד).
 (א) חזו"ד (חי' ס"ק ל"א, בי' ס"ק ט"ו) – פי', "צריך להורות לכל אחד שיאכל תערובות שלו בזה אחר זה דוקא ולא שיאכל כל אחד בבת אחת".

ה. נתערבו שתיים של איסור.

1. צריך לאכול ארבע ארבע.
 (א) ש"ך (ס"ק מ"ו) – "ואמרינן מדחבריה לאו דאיסורא איהו נמי לאו דאיסורא כ"כ רש"י בזבחים ומזה משמע דאם נתערבו שתיים צריך לאכול ארבע ארבע וכן ג' צריך לאכול שש שש דאל"כ ליכא למימר מדחבריה לאו דאיסורא כו' דלמא בחד דהוה המיעוט אמרינן לאו דאיסורא אלא איסורא ברובא דהיינו בשנים איתא ודוק".
 (ב) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק נ"ג) – "אם נתערבו שנים צריך לאכול ארבע ארבע וכן על זה הדרך. ש"ך אות מ"ו".
 (ג) פר"ח (ס"ק ל"ו) – "ואמרינן מדחבריה לאו דאיסורא איהו נמי לאו דאיסורא, כן כתב רש"י בזבחים [עד, א ד"ה והא]. ולפי זה משמע שאם נתערבו שתיים שצריך לאכול ארבע ארבע, וכן שלש צריך לאכול שש שש דאם לא כן אימא דחבריה דהוי מיעוט לאו דאיסורא אבל הכא דאיכא טפי דהוי רובא מדחבריה איכא איסורא, וכן כתב הש"ך [ס"ק מז]. ולפי מה שכתב הרא"ש בפרק גיד הנשה [חולין פ"ז סימן לז] דטעמא משום דממה נפשך איכא בהיהא אכילה חזא דהיתרא, משמע שצריך לאכול היתר אחד יותר מהאיסור שנתערב, דרך משל שאם נתערבו שתיים צריך לאכול שלשה ואם נתערבו ארבע צריך לאכול חמש וכיוצא. ומכל מקום יש להחמיר כמו שכתבתי לדעת רש"י".
 (ד) לחם הפנים (ס"ק מ"ט) – "ש"ך".
 (ה) בית לחם יהודה (ס"ק ל"ט).
 (ו) חגורת שמואל (ס"ק כ"ט).
 (ז) חזו"ד (חי' ס"ק כ"ח) – "ואם נתערבו שנים צריך לאכול ארבעה ארבעה, ואם שלש צריך לאכול שש שש".
 (ח) באה"ט (ס"ק כ"א).
 (ט) זבחי צדק (ס"ק פ"ח, ס"ק פ"ט).
 (י) כה"ח (ס"ק קט"ז).

- (יא) דרכ"ת (ס"ק קע"ב).
 2. אחד של היתר.
- (א) כרתי (ס"ק כ"ט) – "ואם נתערב ב' בג' מותר לאכול ג', דאיכא ודאי היתר תוך אכילתו, דהא אין באיסור יותר מב' (פרי חדש ס"ק ל"ו לטעם הרא"ש פג"ה ס' ל"ז, דלא כש"ך ס"ק מ"ז)".
- (ב) חזו"א (יו"ד ס' ל"ז ס"ק ט' ד"ה שם) – "ונראה דאין שום צד לומר שבשביל שאחד היתר השני היתר אלא שם היתר ודאי בעינן וסגי בג', ויותר נראה שאינו אוכל אחד דאיכא למתלי בו את האיסור כדי להתיר השאר וכשנוטל שנים ע"כ לא נזדמן בידו רק איסור וסגי בג'".
- (ג) יד יהודה (הקצר ס"ק ס', הארוך ס"ק מ"ה).
3. בנר חנוכה שנתערב, מספיק אחד יותר של היתר.
- (א) מג"א (ס' תרע"ג ס"ק י') – "כל כך שבודאי. פ"א אם נתערב נ"ח א' ידליק ב' ואם נתערבו ב' ידליק ג' ויש גורסין ב' ב' ואין צריך להגיה".
- (1) פמ"ג (שם, [וכן ע"י לבושי שרד ומחצית השקל שם]) – "עיינן מ"א. יש גורסין ב' ב', עיינן עולת שבת הגירסא שנים שנים (שם סימן תרע"ב, ושייך לסימן תרע"ג), והיינו די"ל כמו שכתב הב"ח [עמוד תרכו ד"ה ומפני] דמכל מקום (והנה) [נהנה] מנר חנוכה, אלא שידליק תחלה נר אחד לעצמו ולא יהנה ממנו, ואח"כ ידליק ב' ב', כבסימן ק"י ביו"ד סעיף ז' דבר חשוב שנאבד אחד כו', כמו שכתב המ"א [ס"ק] י"א דבדרכי משה מבואר דשרי להשתמש כהאי גוונא, דלא כב"ח, אין צורך להגיה שנים שנים, אלא כמו שכתב כאן".
- (ב) מ"ב (ס' תרע"ג ס"ק כ"ג) – "כל כך שבודאי וכו'. פ"א אם נתערב נר חנוכה א' מדליק ב' ואם נתערב ב' או ג' ידליק אחד יותר כדי שימצא בו נר של היתר ג"כ".
- (ג) ערה"ש (ס' תרע"ג סעי' י"ד) – "אין היתר אלא כשיהיה נר של היתר דולק ביחד עם נר האסור והיינו אם נתערבה נר אחת של חנוכה ידליק שתי נרות ואם נתערבו שתי ידליק ג' וכן לעולם".
- (1) סולת למנחה (כלל מ"ג דין ד'), הו"ד בלבושי שרד (על הש"ך ס"ק מ"ז) – "לא החלטתי הדבר אכן המג"א בס' תרע"ג ס"ק י' כתב בפשיטות כמו שכתבתי דסגי בג'".
4. מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק ט"ו, "וצ"ע"), פמ"ג (שפ"ד ס"ק מ"ז).
- (א) חכ"א (כלל ס"ג סעי' י') – "ודוקא בשאוכל הנשארם בענין שיהא ממה שאוכל בודאי על כל פנים המחצית היתר כגון שאם נתערב אחד יאכל השאר שנים שנים ואם נתערב שנים צריך לאכול ארבע ארבע וכן אם היה שלשה צריך לאכול שש שש דאז אמרינן כיון שחצי זה בודאי היתר החצי השני נמי היתר שאם יאכל רק חמשה וכן בנפל שנים ויאכל שלשה ליכא למימר מדזה היתר כו' דשמא המיעוט דהיינו אחד הוא ההיתר ואיסורא ברובא דהיינו בשנים וכן בנפל ג' ויאכל ה' יש לומר דהאיסור בג' ולכן צריך שיאכל שיהיה האיסור וההיתר שוין על כל פנים (ש"ך ס"ק מ"ז) ויש מתירין דאם נתערב ב' יאכל ג' וכן כולם (עיינן פרי חדש ס"ק ל"ו)".
- ו. הגדר של אכילה בבת אחת - [רא"ה] (בדק הבית ב"ד ש"ב), "ודבריו מתמיהין מאוד במה שפירש במאי דא"ר אלעזר אלא לא התיר ר' אליעזר אלא שנים שנים יחד היאך מעשה קרבנות אלו שחיתתן והקרבתן שתהא בבת אחת לשניהם ואם באת לומר שמה שאני תולין הוא באלו משום דאיכא שנים דודאי האי דהיתרא אם כן מה הועיל הקרבת האחד תחילה".
1. אין צריך בבת אחת ממש.
- (א) שלחן גבוה (ס"ק כ"ח) – "אינו ר"ל בבת אחת דאי אפשר לאכול שני בעלי חיים בבת א' אלא ר"ל באכילה א' זה אחר זה".
- (ב) דרכ"ת (ס"ק ק"ע) – "אינו ר"ל בב"א דהא אי אפשר לאכול שני בעלי חיים בבת אחת אלא ר"ל באכילה אחת זה אחר זה. שלחן גבוה ס"ק כ"ח".
- (ג) חזו"א (יו"ד ס' ר"ב ס"ק ג' ד"ה ועדיין, מעשרות ס' ז' ס"ק ח') – "ואפשר דהא דצריך שיאכל שתיים שתיים אין ר"ל אכילה ממש אלא יפריש מן הקבוע שתיים שתיים ואוכל אח"כ אפילו אחת אחת".
- ע"י חזו"א (יו"ד ס' ל"ז ס"ק ז') – "ומבואר שם ברשב"א והרא"ה דלא מהני פרישת שנים להתיר וצ"ע".
2. מסופק.
- (א) מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק י"ד) – "להקריב ... הייתי ר"ל דמ"ש הפוסקים שיאכל שנים שנים לאו דוקא בבת אחת קאמרי רק שלא ישהה ויפסל בין אכילה לאכילה כשיעזו אכילת פרס דזה מיקרי אכילה אחת לענין קרבן ומלקות ... אכן משמעות הפוסקים אינו כן ובפרטות בתשובת הרא"ש כלל כ' וסימן י"ז כתב בפ"א דאין להתיר אלא לאכול שנים יחד ע"י תערובת ... וצ"ע".
- (ב) כה"ח (ס"ק קט"ו), אור ההלכה (ס"ק נ"א, שעה"צ ס"ק פ"ח) – "אינו ר"ל בבת א' דא"א לאכול ב' בעלי חיים בבת א' אלא ר"ל באכילה א' זה אח"ז. שו"ג או"כ". ומיהו אפשר לומר ביחוד ר"ל חתיכה מזה וחתיכה מזה עד שיכלו השנים".
3. בבת אחת ממש – בדה"ש (ס"ק ק"ו, בי"ד ד"ה כשאוכל).
4. מראי מקומות – שו"ת ר' משולם איגרא (יו"ד ס' י"ט שערי תערובות שער א').

ז. לח בלח.

1. מחמיר – מג"א (ס' תס"ז סוף ס"ק ד', "בלח לא שייכי היתרים הללו"), חק יעקב (ס' תס"ז ס"ק ט'), באה"ט (ס' תס"ז ס"ק ט'), אבן ישראל (ח"ט עמ' ק' על סעי' י"ט, על מ"ב ס' תנ"א אות י"א, לישונו מובא לעיל).
2. מראי מקומות – חזו"ד (ח"י ס"ק כ"ט, בי"ד ס"ק י"ג).

ח. מראי מקומות – בדה"ש (כללי ס"ס בי' סוף ד"ה או, עמ' רי"ז).

1. מג"א (סי' תס"ז ס"ק ד') – "כתב הב"ח כתו' במרדכי הארוך בשם ראב"ה חטין שנתבקעו ואין ביקוען ניכר שנתערבו בכרי אסור להשהותן ואם עבר והשה' אותן אסורים אחר הפסח ואסור למכרן לעכו"ם אבל אם אכלו מן התבואה קודם הפסח מותר לאכלם בפסח כמ"ש בי"ד סי' ק"י ס"ז דמותר לאכול הנשארות שנים שנים ואפי' לא אכלו מנייהו מצי למישקל מנייהו ולמשדי לים ואינך משתרי ואין כאן משום מבטל איסור לכתחלה דאכתי לא חל פסח (ועמ"ש ססי' תמ"ז בשם הרשב"א) ואע"ג דאין מותר לאכול אלא ב' א' א' א' אסור ה"נ אין לך כל מצה שלא יהא יותר מן השיעור של איסור וה"ל תרתי תרתי ע"כ".
2. גר"ז (סי' תנ"ג סעי' י"ב) – "ואף על פי שבספק ספיקא כזה בשאר איסורים שאינם מתבטלים ברוב מדברי סופרים כגון חתיכת בשר טריפה והיא חתיכה גדולה וחשובה הראויה להתכבד בה לפני האורחים שנתערבה בהרבה חתיכות בשר כשרה ונאבדה אחת מהחתיכות שאף שמותר לו לאכול השאר בזה אחר זה משום שיש בכל חתיכה שאוכל בו ב' ספיקות להקל מכל מקום אסור לו לאכול חתיכה חתיכה לבדה אלא צריך שיאכל שתיים ביחד בבית אחת דהיינו שיקח מעט מהחתיכה אחת ומעט מהחתיכה אחרת ויבלעם ביחד בבית אחת כדי שבליעה זו יהיה בה בודאי היתר ברור שאחת משתייהן היא בודאי היתר ברור שהרי לא נתערבה אלא חתיכה אחת של איסור אבל כשאינו בולע אלא מחתיכה אחת בלבד יש לחוש שמא בליעה ואכילה זו היא כולה מהאיסור בלבד ואין בה מההיתר ולא רצו חכמים לסמוך על ב' ספיקות להקל בזה כמו שנתבאר ביו"ד סי' ק"י אף על פי כן **כאן אין צריך לאכול ב' חתיכות מצה ביחד לפי שאף בחתיכה אחת שהוא בולע יש בה בודאי גם מההיתר** שהרי לא נתערב בכרי אלא חטה אחת מחומצת לפיכך אם נתערבו בכרי כל כך חטים מחומצות עד שבחתיכת מצה שהוא בולע אין בה פי שנים כנגד החטים המחומצות כדי שיהיה בחתיכה זו היתר ברור כל כך כמו החשש איסור (מטעם שנתבאר ביו"ד שם)".

דבר שאינו בטל שנפל בתוך תערובות

סעיף ח'

כט | ספק ספיקא, מקורות.

א. ספק ספיקא בגופו.

1. כתובות (דף ט.) – "אמר רבי אליעזר, האומר פתח פתוח מצאתי, נאמן לאוסרה עליו. ואמאי. ספק ספיקא הוא, ספק תחתיו ספק אין תחתיו, ואם תמצא לומר תחתיו, ספק באונס ספק ברצון. לא צריכא, באשת כהן. ואיבעית אימא: באשת ישראל, וכגון דקביל בה אבוה קידושין פחותה מבת ג' שנים ויום אחד".

ב. ספק ספיקא בתערובות (סעי' ח').

1. זבחים (דף עד.) – "דתניא, ר' יהודה אומר: רימוני באדן אוסרין בכל שהוא, כיצד. נפל אחד מהן לתוך ריבוא ומריבוא לריבוא, אסורין; ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש: לריבוא אסורין, ומריבוא לשלשה ומשלשה למקום אחר מותר".
(א) לא גרס "ומריבוא" – רשב"א (תוה"ב בית ד' שער ב', כד.).
(ב) גרס "ומריבוא" – רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ז הל' י'), תוס' (זבחים דף עד. ד"ה פירש), רש"י (זבחים דף עד. ד"ה ר"ש).
2. ביצה (דף ג:) – "דתנן: מי שהיו לו חבילי תלתן של כלאי הכרם ידלקו. נתערבו באחרות, ואחרות באחרות כולן ידלקו, דברי רבי מאיר".
(א) לא גרס "ואחרות באחרות" – ר"ת (ביצה דף ג: ד"ה ואחרות, יבמות דף פא: ד"ה נתערבו).

ג. ספק ספיקא, אחד בגופו ואחד בתערובות (סעי' ט').

1. ביצה (דף ג:) – "ביצה שנולדה ביום טוב אין מטלטלין אותה ... וספיקא אסורה. ואם נתערבה באלף, כולן אסורות".
(א) נתערבה באלף איסור עצמו קאי – ר"ת (ביצה דף ג: ד"ה ואחרות).
(ב) נתערבה באלף אספיקא קאי – ר"י (הו"ד בראשונים).

ל | דבר שאינו בטל שנפל לתוך תערובות - סעיף ח'.

א. צריך ג' תערובות.

1. רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ז הל' י') – "נפל רמון אחד מן התערובות הזאת לשני רמונים אחרים מרמוני בדן, ונפל מן השלשה רמון אחד לרמונים אחרים הרי אלו האחרים מותרין שהרי הרמון של תערובת הראשונה בטל ברוב, ואם נפל מן התערובת הראשונה רמון לאלף כולן אסורין, לא נאמר בטל ברוב אלא להתיר ספק ספיקן שאם יפול מן התערובת השנייה למקום אחר אינו אוסר וכן כל כיוצא בזה".

(א) טעם: שאין מצרפים תערובות הראשון.

(1) דתערובת הראשון ודאי יחשב.

- א. עי' מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק כ') – "או משום דחכמים אסרו חהר"ל ובריה וכה"ג דאינו בטל לכך התערובת הא' הוי כודאי איסור".

ב. גר"א (ס"ק י', ס"ק ל"א, ס"ק ל"ה) – "דתערובות הראשון ודאי יחשב".

ג. ערה"ש (סעי' ס"ד, סעי' ס"ה) – "דחשבינן לתערובת הראשונה כל אחד מהם כאיסור ודאי".

ד. צבי לצדיק (על הט"ז ס"ק י').

(2) תערובות הראשון יש דין קבוע כמחצה על מחצה.

א. פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ"ב ד"ה אי) – "ואי לאו דמסתפינא מחבראי וכ"ש מרבתי אמינא דדברי הר"מ כנים דוודאי דבר חשוב חז"ל נתנו עליו דין קבוע כמ"ש כל הפוסקים וכ"ה בזבחים אם כן הוה כמו תערובת חד בחד ומש"ה תערובת האחת הוא כולו איסור כמו שיתבאר בקונטרס הספיקות דחד בחד חשיב כגופו של איסור ומשום הכי אין להתיר אלא תערובות הג' כברייאת דרמוני באדן כר"ש ושם הוזכר נפל אחד לרובא כו' וכן העתיק הר"מ ז"ל בפ"ו ממ"א ה"י דהיינו נפל מקבוע (עש"ך אות מ"ב) משא"כ כברייאת דכוס הוזכר פירש א' מהן וכן העתיק הר"מ ז"ל בפ"ו מעבודת כוכבים ה"י וסובר כהרא"ש פי' שלא בפנינו אסור משום גזירה לחוד שמא יקח מקבוע ומ"מ הקביעות נתבטל ומש"ה די בתערובת הב' וכאמור".

ב. חו"ד (בי' ס"ק י"ז) – "הטעם כיון דנתנו על התערובות הראשון דין קבוע כמחצה על מחצה ... כדין תערובות חד בחד דלא מהני אחר כך תערובת שני להתיר".

(ב) טעם: גזרו שלא יבא לאכול תערובת השני בדרך איסור.

(1) דגזרינן אטו בת אחת.

א. פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ"ג ד"ה ועיין מנחת) – "י"ל דמש"ה ב' אסור להר"מ דגזרינן אטו בת אחת משא"כ תערובת הג' דקיל יותר אפשר אף להר"מ ג' בב"א מותר".

(2) דבתערובת שני כשאוכל חד חד עד גמירא הרי ממ"נ אחד בספק אחד אכל.

א. עי' בית מאיר (קו"ב דיני קבוע ד"ה ודע דלטעם) – "ובאמת מה דנקטו כל הפוסקים ס"ס שע"י ב' תערובות ע"י שתמיד ככל אחד שאוכל הוא ס"ס צ"ע דמ"ש ממה שתירצו תוס' פ"ק דב"ק ומובא בכללי ס"ס דפר"ח אות ג' בלשון זה וי"ל דלא מצי למישרי בס"ס דהוי תרי קולי דסותרן אהדי וכו' ע"ש. והרי שם מה שיבעל ביום ט"ו שפיר ה' ע"י ס"ס דשמא ביום הראשון זכר. ולכשיבא ביום מ"א יאמר באמת מה שבעלתי ביום ט"ו ה' הספק איסור ועכשיו הוא ס"ס דשמא נקיבה ושמא ביום שני ומ"מ הא לא הוי ממ"נ ודאי איסור דהא יוכל להיות שתיהן דהיתר דאפשר דה' נקיבה וביום הראשון אלא דממ"נ חדא ביאה דספק אחד ה'. וכן בתערובות שני כשאוכל חד חד עד גמירא הרי ממ"נ אחד בספק אחד אכל ומ"ש. ובע"כ לומר דשאני בזה שסמכו על מה שמד"ל נתבטל. ולענ"ד אפשר זה גופא טעם הרמב"ם שמצריך ג' תערובות כי היכי דלהוי בתערובות בג' ב' ספיקות אם יש כאן שום איסור ובאמת התערובות ג' שרי לאכול כאחת. אכל לאכול תערובות ב' חד חד לא נחשב אליבי' כלל ס"ס מטעם הנ"ל דממ"נ".

ג) רבינו פרץ (הג' לסמ"ק סי' רי"ד הע' ג'), הו"ד בטור (סוף הסי') – "הטעם לפי שאין שתי הספקות מענין אחד, אבל י"מ דטעמא דספק ספיקא מותר היינו משום דאיכא למתלי ברובא דהיתר, וא"כ כי היכי דאיסור שיש בו חשיבות אינו בטל ברוב כמו כן לא יהיה מותר ע"י ספק ספיקא דהוי נמי טעמא משום דאיכא למתלי ברובה דהיתר ומיהו הא ליתא, דמעשה שני יוכיח ...".

ד) מראי מקומות – פלתי (ס"ק כ"ו), אמרי ברוך (על הש"ך ס"ק כ"ג), בדה"ש (ס"ק קי"ד), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים אות ק"פ).

(1) ג"מ בהטעמים: לאכול התערובות ג' בבת אחת - עי' לקמן.

ב. ב' תערובות מספיק.

1. ר"ת (תוס' פסחים דף כז. ד"ה נתערבו, יבמות דף פא. ד"ה נתערבו, ע"ז דף מט. ד"ה נתערבה, זבחים דף עב. ד"ה נתערבו, ס' הישר תשובות סי' ע"ג אות ב').
2. תוס' (זבחים דף עד. ד"ה פירש, הגם שגורס כהרמב"ם).
3. ר"ש (ערלה פרק ג' משנה ו') – "ויש ספרים שכתוב בהם ואחרים באחרים ולא גריס לה ר"ת בכל הני דמתני' ...".
4. מהר"ם מדרוטנבורק (שו"ת הרשב"א ח"א סי' תש"ל) – "תערובת השני מותר משום ספק ספיקא דאמרי' איסורא איתא בתערובת הראשון. ואם תמצי לומר שהוא בתערובת השני כל חד וחד כדאכיל ליה אמרינן דהתירא קאכיל".
5. ס' התרומה (סי' ע"ו) – "אבל אי האסורין בודאי נתערבו מתחלה בשנים דהשתא מותרין הכל מן התורה מטעם רוב אבל מדרבנן אסורין משום דהוי דבר שבמנין אם נפל אחד מאותו התערובת ברוב הכל מותר מטעם ס"ס כמו מריבוא לריבוא".
6. רשב"א (ביצה דף ג: ד"ה נתערבו, עבודת הקודש בית מועד שער ה' סי' ד' אות ס"א) – "ודא שנתערבה באחרות ומאלו באחרות, כל שבתערובת השנית מותרות, שהרי יש כאן ספק ספיקה הבאות מן התערובת כולן, וכולן מודים בספיקות אלו להתיר".
7. רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ז, פי' הרא"ש ערלה פרק ג' משנה ו') – "התערובת השני מותר משום ספק ספיקא דאמר איתיה לאיסורא בתערובת הראשון. ואי אמרת נמי נפל לתערובת השני כל חד וחד כי אכיל ליה אמר היתירא קאכיל".
8. סמ"ג (ל"ת קמ"א) – "אם האיסורין נתערבו בודאי תחילה בשנים דהשתא מותר הכל מן התורה מטעם רוב אבל מדרבנן אסור משום דהוי דבר שבמנין אם נפל אחד מן התערובת ברוב הכל מותר מטעם ספק ספיקא כגון (זבחים עד, א ועי' בתוס') מרבויה לרבויה שיש שם שני בטולים ברוב או ספק ספיקא שהכל בגוף הדבר בלא תערוב' נמי מותר".
9. ריטב"א (פסחים ריש דף כז, יבמות דף פא, ע"ז דף מט: ד"ה נתערבה) – "ויש גורסין כאן נתערבו באחרים ואחרים באחרים כלם ידלקו, וליתא דכל שהוא ספק ספיקא על ידי תערובות מותר ואינו אסור אלא באיסורי ע"ז בלבד וכדאיתא בפרק התערובות, ויש לקיים הגירסא כגון שנפלו שם רובן של ראשונים דחד ספיקא חשיב וקמ"ל דלא [אזלינן] בתר תרי רובא וכן בתוס'".
10. טור (סעי' ח') – "אם המיעוט נפל למקום אחר מותר".
11. נימוקי יוסף (ע"ז דף מט:) – "יש ספרים דגרסי, נתערבה באחרות ואחרות כולן אסורות, והך גרסא ליתא".
12. ר"ן (ע"ז דף כב.) – "ואיכא נוסחי דגרסי נתערבה באחרות ואחרות באחרות ולא דייקי מדגרסי' בפרק כל הזבחים שנתערבו (דף עד א) כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי הנח לעבודת כוכבים דספק ספקא אסור ואותיבו ליה לשמואל ופריק אנא דאמרי כר"ש ואם איתא לימא שמואל מתני' היא אלא ש"מ דלא גרסי' אלא נתערבה באחרות כולן אסורות ולענין הלכה נמי הכי קי"ל דאחרות באחרות

- מותרות וכרב דאמר התם דאפילו ספק ספקא דעבודת כוכבים מותר גבי טבעת דעבודת כוכבים שנפלה לריבוא ומריבוא לריבוא דקיימא לן הלכתא כרב באיסורי".
13. מרדכי (ע"ז רמז תתמ"א) – "נתערבה באחרות ר"ת ל"ג ואחרות באחרות דס"ס הוא ואין לאסור דהא לית הלכתא כר' יהודה דפ' התערובת דאסר ס"ס ברימוני בדן".
14. האגודה (ביצה פרק א' סי' ו', ערלה פרק ג', זבחים פרק ח').
15. רע"ב (ערלה פרק ג' ריש משנה ו') – "נתערבו באחרים. גרסינן ולא גרסינן באחרים. ואי גרסינן לה צריך לומר שנתערבו כל אותן אחרים באחרים, דלא הוי אלא חד ספיקא ואשמעינן אע"ג דאיכא תרי רובי, אסירי".

ג. דעת רש"י (זבחים דף עד.).

1. מראי מקומות – תוס' (זבחים דף עד. ד"ה פירש), פר"ח (ס"ק ל"ח), מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק כ'), פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק נ', ס"ק נ"ג).
- א ש"ך (סוף ס"ק נ', ס"ק נ"ג) – "וכן מוכח גם לרש"י לפי מה שנתבאר דהב"י לא קאי רק אב' תערובות אם כן אפילו התערובות הב' מותר כשאינו אוכלו כולו כאחד ע"כ ודאי דהתערובות הג' מותר אפילו אוכלו כולו כאחד (ועיין שם עוד ברש"י ומה שכתבו התוס' שם ובקונטרס לא פירש כן צ"ע)".
- ב גרא (ס"ק י', ע"י בסוגריים) – "ושיטה אחרת לרש"י דאם פירש מתערובת הב' א' למקום אחר שרי התערובות הב' וצ"ל לשיטתו דהא דרב ג"כ כשפירש מהתערובת הב' ומ"ש אלא אם פירשו ארבעים כו' קאי אמ"ש למעלה ופירשו ארבעים למקום א' כו' פ' א' מהארבעים כו' ומפרש כאן דאין מותר אלא בשנתערבו קודם בתערובות ב' ואח"כ פירש א' מהן אז הנשארין מותרין וששים ג"כ בכה"ג הוא דבעינן ס"ס ואח"כ פירש א' להתיר הנשארין (וזהו כוונת התוס' שם סד"ה פירש. ובקונטרס לא פ' כן. דלא כהש"ך בס"ק נ"ג שהניח בצ"ע)".
- ג צאן קדשים (זבחים דף עד.) – "ולרש"י משמע דמתערובות הב' לאחר שנפל ממנו לתערובות הג' נמי שרי אפילו בב"א".

לא] פוסקים.

א. צריך ג' תערובות.

1. מחבר (סעי' ח') - אמנם ע"י לעיל סעי' ד' שיש סתירת בדברי המחבר.
2. רמ"א (סעי' ח', דר"מ ס"ק ט', תו"ח כלל מ"ג דין ו').
3. ט"ז (סוף ס"ק ג', סוף ס"ק י"ד, ע"י ס"ק י') – "דלא קיימא כהך סעיף אלא בעינן ג' תערובות דוקא".
4. ע"י ערך לחם (למהריק"ש, סעי' ח') – "וכן ראוי לנהוג בדבר חשוב לחומרא".
5. פר"ת (ס"ק י"ז) – "והדברים ברורים".
6. מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק כ', תוה"ש כללי ס"ס ס"ק ב') – "דאין להקל נגד פסק הש"ע והרב כאן ובהג"ה".
7. זבחי צדק (ס"ק צ"ד) – "הש"ך ... והפר"ח ... ולענין הלכה אנו אין לנו אלא דברי מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו ומה גם דמור"ם ג"כ הכי ס"ל ובתערובת שנייה אסורים לגמרי ואפ"י בהפסד מועט ואין לשנות. וכן פסק הפר"ת סקי"ז מנ"י שם סק"ך ועוד קצת אחרונים".
8. כה"ח (ס"ק קכ"ד) – "ומה שהקשו על דבריהם יישבו האחרונים הכי נקטינן ואין להקל אפ"י בהפ"מ. וכ"פ זב"צ אות צ"ד".

ב. ב' תערובות מספיק.

1. לבוש (סעי' ח') – "אם נתערב המיעוט שפירש באחרים ואפילו הם הרבה ונפלו כולם לתוך אחרים, התערובות השני מותר מספק ספיקא".
2. יש"ש (חולין פרק ז' סי' נ"ה) - לשונו מובא לקמן.
3. פר"ח (ס"ק ל"ח).
4. ע"י כרתי (ס"ק ל') – "והש"ך (ס"ק נ') כתב דרוב פוסקים מתירים אפילו בשני ספק ספיקא.
5. גרא (ס"ק כ"ט, ע"י ס"ק י', ס"ק י"א, ס"ק ל"ב, ס"ק ל"ה) – "אבל כל הפוסקים הסכימו לשיטת התוס' ורשב"א ועש"ך וכן סתמו ש"ע והג"ה בסי' זה כמה פעמים".
6. תפארת ישראל (ערלה פרק ג' ס"ק ט"ז) – "כולם ידלקו. מיהו בחזר ונתערב א' מתערובות זה הו"ל ס"ס ובטל, ובש"ס [ביצה ד"ג ב'] ובשאר דוכתי גרסינן ואם נתערב באחרות ואחרות כולן אסורות [ועיין תוס' שם], מיהו אנן קי"ל דתערובות הב' מותר רק שלא יאכל כולן כאחד דאז ליכא ס"ס [ש"ך י"ד ק"י סק"נ]".
7. ע"י ערה"ש (סעי' ס"ד, ע"י קל"ו) – "ורוב הפוסקים הסכימו לדיעה זו [ש"ך סק"נ ופר"ח]".
8. יד יהודה (הקצר ס"ק ס"ו) – "כל שאר הפוסקים ואחרונים כולם ס"ל דגם תערובות השני מותר לאכול כ"א בפ"ע".

ג. במקום הפסד מרובה, מספיק ב' תערובות.

1. ש"ך (ס"ק נ', ע"י סוף ס"ק נ"ב, ע"י כללי ס"ס בקצרה אות א') – "הלכך נראה דבהפסד מרובה וכהאי גוונא ודאי שרי התערובות הב' כשאינו אוכלו כולו כאחד".
2. לחם הפנים (ס"ק נ"ב, ס"ק נ"ד) – "ש"ך".
3. באה"ט (ס"ק כ"ד) – "וכתב הש"ך ...".
4. חוו"ד (ח"י ס"ק ל"ב, ע"י ס"ק ל"ג, וקצ"ע) – "ובהפ"מ מותר התערובות השני כשאינו אוכל כולו כאחד".

5. חכ"א (כלל ס"ג סעי' י"ג) – "במקום הפסד מרובה יש להתיר התערבות השני אם אינו אוכלן כאחד".
 6. בדה"ש (ס"ק קט"ז, סוף ס"ק קי"ח, סוף ס"ק קכ"ב).

ד. לענין הסתירה בין סעי' ד' לסעי' ח'.
 1. עי' סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

לב] נוספות הלכות.

א. רמ"א סעי' ח', "ומכל מקום אין לאדם אחד לאכול את כולן".

1. פ"י, בבת אחת – ש"ך (ס"ק נ"ג), פ"ח (ס"ק מ'), פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק נ"ד, "וכ"כ הפר"ח אות מ' מ"ש הר"ב אין לאדם א' לאכול כולן היינו בב"א יע"ש"), ג"ר"א (סוף ס"ק כ"ח, "וכן הא דכ' בס"ח בהג"ה ומ"מ כו' ג"כ בבת אחת"), בדה"ש (ס"ק קכ"ב).

ב. לאכול תערובות השלישי בבת אחת – לשיטת הרמב"ם [והמחבר].
 1. מחמיר.

א) רמ"א (סעי' ח') – "ומכל מקום אין לאדם אחד לאכול את כולן".

ב) מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק כ', תוה"ש כללי ס"ס ס"ק ב').

ג) צבי לצדיק (על הש"ך ס"ק נ"ג) – "לא אבין זה אם מתירין מה שלוקח מתערובות הב' א"כ מה יועיל כשנתערב שלישי אם אוכל כולה בב"א ה"ז כאוכל אחד מתערובות שני וא"כ אתי שפיר דברי רמ"א".

ד) ערה"ש (סעי' ס"ח) – "וכתב רבינו הרמ"א ... ולענ"ד דבריו צודקים דממ"נ אם נאמר דהתערובת השלישי כולו יצא מכלל ספק ספיקא א"כ למה צריך כלל התערובת השלישי כמו שבאמת זהו דעת הסוברים שא"צ רק שני תערובות אלא בע"כ אתה צ"ל דאלו המצריכים ג' תערובות סוברים דהתערובת הראשון אינו בכלל החשבון כמו שבארנו דמפני החשיבות עשו כל התערובת כודאי איסור והחשבון של הספק ספיקא מתחיל מתערובת השניה וממילא דלשיטה זו דין השלישי כדין השניה להחולקים על שיטה זו וממילא דכשם שלשיטת התוס' אין לאכול התערובת השניה כולה כמו כן לשיטת הרמב"ם אין לאכול כל התערובת השלישי כולה".

2. מיקל.

א) ש"ך (ס"ק נ"ג, כללי ס"ס סוף אות ד') – "וזה ברור".

ב) פ"ח (סוף ס"ק כ', ס"ק ל"ה, ס"ק מ') – "אבל תערובת שלישי שרי אפילו בבת אחת".

ג) לחם הפנים (ס"ק נ"ד, ס"ק נ"ה).

ד) עי' בית מאיר (קונ' בדיני קבוע ד"ה ודע דלטעם).

ה) חו"ד (חי' ס"ק ל"ג) – "וט"ו [ס"ק י] וש"ך [ס"ק נג] פסקו דתערובת השני מותר כשאינו אוכל כולו כאחד אפילו בודאי איסור דאורייתא, ותערובת השלישי מותר אפילו לאכול כאחד".

ו) חכ"א (כלל ס"ג סעי' י"ג) – "מותר התערובת הג' אפילו לאכול כולן בבת אחת דהתערובת הג' אפילו אכלן כאחד הוי ספק ספיקא שמא זה כשנתערב היה מתערובת השני ואם תמצי לומר מן הראשון שמא היה של היתר (סעיף ח' ובש"ך)".

ז) זבחי צדק (ס"ק צ"ו, ס"ק צ"ח) – "ולענין הלכה אנו אין לנו אלא דעת מרן ז"ל ומותר לאדם א' לאכול הכל ביחד".

ח) יד יהודה (הקצר ס"ק ס"ז, הארוך ס"ק נ"ב).

ט) עי' כה"ח (ס"ק קכ"ו, ס"ק קכ"ח).

3. הפמ"ר.

א) בדה"ש (ס"ק קכ"ב) – "נראה שיש להחמיר כדעת הרמ"א [וכמובן דהיינו שלא במקום הפ"מ, דאילו במקום הפ"מ יש להקל אף בתערובת השני כנ"ל בס"ק קט"ז]".

4. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ"ג ד"ה ועיין מנחת, לשונו מובא לעיל).

א) ט"ז (ס"ק י') – "אמנם מצאתי סמך ...".

ג. ספק איסור, שדעת האו"ה להקל בתערובות השני – לפי איזה שיטה.

1. פסק כרשב"א, דלא כרמב"ם – דר"מ (ס"ק ט', תו"ח כלל מ"ג דין ו'), ג"ר"א (ס"ק ל"ב, "והיינו בספק איסור תורה, אע"ג דלא מצטרף עם התערובת כמו שכתוב בסעיף ט' בהג"ה").

2. אף לדעת הרמב"ם – ש"ך (ס"ק נ"ה, "דאף הרמב"ם דמצריך ג' תערובות מודה דספק איסור ושני תערובות הוי כג' תערובות ע"ש ותמצא כדברי וזה ברור").

ד. ספק איסור, לאכול תערובות השני בבת אחת.

1. מחמיר.

א) פ"ח (ס"ק מ"ב, כיון שפסק כר"י בסעי' ט', הגם שפסק כרשב"א שסגי בב' תערובות).

ב) הו"ד בלחם הפנים (ס"ק נ"ז).

ג) עי' חכ"א (כלל ס"ג סעי' י"ד) – "נתערב ספק איסור תורה ברוב וחזר ונתערב מתערובת זה לתערובת שני שיש בו רוב התערובת השני אסור לאכלן כאחת (רמ"א ופרי חדש אבל הש"ך מתיר בספק לאכול תערובת שני כולן כאחד)".

ד) בדה"ש (ס"ק קכ"ה, ס"ק קכ"ו).

2. מיקל.

- (א) ש"ך (ס"ק נ"ה, ע"י ס"ק ס"א, כללי ס"ס ס"ק ד' ד"ה וכן) – "וכן בספק איסור שנתערב מותר התערובות הב' לאכלו כולו כאחד".
 (ב) חוו"ד (חי' ס"ק ל"ג) – "ובספק איסור דאורייתא מותר אפילו לאכול כולו כאחד אפילו התערובות השני".
 (ג) יד יהודה (הקצר ס"ק ס"ה).
 (ד) כה"ח (ס"ק קכ"ח) – "ש"ך ... חוו"ד".
 3. הפמ"ר.
 (א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ"ה, ע"י כללי ס"ס ס"ק י') – "ובה"מ יש לסמוך על הש"ך בזה".
 4. מראי מקומות – ט"ז (סוף ס"ק י'), צבי לצדיק (על הש"ך ס"ק נ"ה), ערה"ש (סעי' ע', סעי' ע"א).

ה. איסור דרבנן.

1. כמו ספק איסור דאורייתא – ש"ך (ס"ק נ"ד, "ודאי איסור דרבנן הרי הוא כספק איסור דאורייתא כ"כ האו"ה כלל כ"ו דין ח' ודין י"א ופשוט הוא"), פר"ח (ס"ק מ"א), לחם הפנים (ס"ק נ"ו), בית לחם יהודה (ס"ק מ"ב), באה"ט (ס"ק כ"ה), חוו"ד (חי' ס"ק ל"ג), חכ"א (כלל ס"ג סעי' י"ד), זבחי צדק (ס"ק צ"ז), כה"ח (ס"ק קכ"ז), בדה"ש (ס"ק קכ"ו, ס"ק קכ"ז).

1. הנאה.

1. מיקל.
 (א) ש"ך (ס"ק נ"ב) – "ואחד המיוחד מבני החבורה שלי האלוף מה"ר מרדכי אשכנזי נר"ו תירץ ... דע"כ לא בעי ר"ש ג' תערובות אלא ברמוני בדין להתירה באכילה אבל בהנאה בב' תערובות שרי והלכך בכוס וטבעת של עבודת כוכבים בב' תערובות שרי וכן נ"ל".
 2. מחמיר.
 (א) פלתי (ס"ק כ"ה).
 (ב) חוו"ד (בי' ס"ק ט"ז) – "עיינן ש"ך ס"ק נ"ב מה שתירץ אהרמב"ם. והתירוץ באמת תמוה, כמו שתמה הכרתי ופלתי [ס"ק כה]. והעיקר כתירוץ של הכרתי ופלתי [שם ד"ה אך] דהרמב"ם דוקא בדבר חשוב מששה דברים כגון רימוני בדין וחביות סתומות מצריך שלש תערובות, מה שאין כן בעבודה זרה שאף בדבר שאינו חשוב לא בטיל, אין עליו דין קבוע וסגי בשני תערובות, כמו שכתבו התוספות בזבחים [עב, ב דבור ראשון], וקיימתיה בעזה"י מסברא דנפשי".
 (ג) בינת אדם (אות ל"ו).
 (ד) ערה"ש (סעי' ס"ז) – "ויש מי שתירץ שיש חילוק בין איסור אכילה לאיסור הנאה דבאכילה יש להחמיר יותר אבל בכוכבים שאינו אלא להנאה ראוי להקל [ש"ך סקנ"ב] וא"א לומר כן שהרי הש"ס פריך מזל"ז כמ"ש וי"א דטעמא כן הוא דודאי לכל האיסורים שבעולם מהני ספק ספיקא לבד בדבר חשוב כרמוני בדין וכיוצא בזה שהטעם שאינו בטל הוא מפני שחשיבות אחשבינהו לכל התערובות כאלו הן איסור בעין וזהו כעין סברא שכתבנו בסעיף ס"ד [הגר"א סקי"א וכרו"פ סקכ"ג] וגירסא אחרת היה לו בגמ' דזבחים שם [שם] וסברא גדולה היא [וכ"כ הלח"מ שם וצ"ע שהגר"א וכרו"פ לא הביאו דבריו] ולענ"ד נראה ...".
 3. לעת הצורך יש להקל.
 (א) בדה"ש (ס"ק קכ"א) – "ולעת הצורך נראה שיש להקל".
 4. מראי מקומות.
 (א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רס"ג) – "שאף שבגדרי פסק ההלכה כהש"ך להקל בהנאה אבל הבנת הרדב"ז בדעת הרמב"ם טוב מאוד ונכון להחמיר".

ז. האם צריך לאכלן שנים שנים.

1. מחמיר.
 (א) יש"ש (חולין פרק ז' ס' נ"ה) – "דברים החשובים שנתערבו באחרות, ומאותו התערובות נפלה חתיכה אחת לתוך שאר החתיכות, מותר התערובות השני לאכול שנים שנים".
 2. מיקל.
 (א) מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק כ"ג) – "מהרש"ל ... ובאמת כן פ' התוס' להדיא בזבחים דף ע"ד דאף בדין זה בעינן לאכלו שנים שנים כמו בנפל א' מהן לים אכן משמעות הטור ורשב"א ורוב הפוסקים דבס"ס דתערובת לא בעינן לאכלן שנים שנים וכן משמעות הב"י בש"ע ס' ק"י אף שסתם כדעת הרמב"ם דבעינן תרי רובא (וגם הרב בהג"ה משמע שחזר בו וסתם כדעת הרמב"ם ובעי תרי רובא) מ"מ מבואר בדבריו דא"צ לאכול שתים שתים וצ"ל דלא דמי לנפל א' מהן לים דהתם ליכא ס"ס גמור דהא יותר יש לתלות שנפל מרובא דהיתרא מדאיסורא (ואף דהרא"ש פג"ה חשיב זה לס"ס מ"מ לאו ס"ס גמור הוא וכן משמעות הרשב"א והר"ן הובא בב"י ס' ק"י דלאו מטעם ס"ס מתירין וכן משמעות הש"ך בס' ק"י ס"ק נ"ז להדיא דגרע) משא"כ בס"ס דתערובת דכל חד וחד כי אכיל איכא גביה ס"ס כמבואר בלשון הש"ס והפוסקים".
 (ב) בית יצחק (שער הקבוע ס' פ"א) – "ודאי דיש להקל".
 (ג) יד יהודה (הארוך ס"ק נ"א).
 3. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ"ה ד"ה כתב, "לדינא צ"ע"), בינת אדם (שער הקבוע אות מ"ח).
 (א) בדה"ש (ס"ק קי"ח) – "שיש להקל בזה כשאינו אפשר בקל לאוכלם ב' ב".

ח. אם צריך רוב בתערובת השני [ולשיטת הרמב"ם, אם צריך רוב בתערובת השלישי].

1. אין צריך.
(א) רשב"א (כדאי' בב"י ס"ק ח' ד"ה ומ"ש רבינו ודוקא).
(ב) רמ"א (סימנים כלל מ"ג דין ז').
2. צריך.
(א) ש"ך (כללי ס"ס ס"ק י').
(ב) חו"ד (בית הספק ס"ק ז') – "מבואר בהג"ה דדוקא בספק טרפה שנתערבה באלף ואח"כ חזר מן התערובות ונתערב ברוב מותר אבל אם לא חזר ונתערב רק שפירש ועומדת בעצמה אפילו פירש שלא בפנינו אסור וכן אפילו נתערב חד בחד אסור ודוקא ברוב מותר".
3. מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק כ"ג, תורת השלמים כללי ס"ס ס"ק י"ז, "וצ"ע"), פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק נ"ג).
(א) יש"ש (חולין פרק ז' סי' נ"ה) – "וכתב עוד הטור (שם) מדברי הרשב"א ... ולפ"ז יראה לכאורה בתערובות השני לא בעי רוב, אלא אפי' אחד באחד, דהא ספק ספיקא הוא, וליתא, דהא לכ"ע בעינן לאכול ב' ב', ולא כאחת, מאחר דק"ל כר"א, וזהו לא מישתכח בפחות מג' בין הכל, ואף בג' לא יתכן לאכול אלא השנים, והשלישי הנותר יאסר, אם לא בד', כאש' פי' לעיל בשם התו"ם".

לג] דבר שיש לו מתירין, כשיש ספק ספיקא בגוף המעשה [גמור].

- א. יותר קל, דלא אתחזק איסורא.
1. שו"ת הרא"ש (כלל ב' דין א') – "לר' יהודה דאסר בכל איסורין ס"ס, ושמואל דאסר בעבודת כוכבים ס"ס, לא אשכחן דאסרי אלא ע"י תערובת, היכא דאתחזק איסורא ונתערבו אחרים באחרים. אבל בחדש, דלא אתחזקת איסורא מס"ס שרינן בשאר השנים".
2. הו"ד בפמ"ג (שפ"ד ס"ק נ"ו).
- ב. מיקל.
1. שו"ת הרא"ש (כלל ב' דין א') – "ס"ס כי האי שעל התבואה, אני אומר שהוא ישן, ואפילו את"ל שהוא חדש, שמא השריש קודם העומר, ואין כאן איסור חדש כלל".
2. הו"ד בב"י (סוף סי' ק"ב).
3. ש"ך (ס"ק נ"ו, סי' ק"ב סוף ס"ק ב', סי' רצ"ג ס"ק ד') – "והוא העיקר כמ"ש הרא"ש בתשובה כלל ב' סוף דין א' וז"ל ומה שכתבו בשם רבינו (ר"ל מהר"ם מרוטנבורק) דדבר שיל"מ אפילו ס"ס אסור היינו דוקא בתערובות דאע"ג דבעלמא מותר משום ס"ס בדשיל"מ החמירו חז"ל דלא בטיל ע"י תערובות אפי' באלף בס"ס דמאי נ"מ להתיר בביטול בלאו הכי יש לו היתר אבל ס"ס כי האי שעל התבואה אני אומר שהוא ישן ואת"ל שהוא חדש שמא השריש קודם לעומר ואין כאן איסור חדש כלל כה"ג לא אסרינן ס"ס בדשיל"מ עכ"ל".
4. מג"א (סי' תצ"ז ס"ק ד') – "דוקא כששני הספיקו' בגופו אבל בס"ס ע"י תערובו' אסור (ש"כ ב"ד סק"י דלא כט"ז)".
5. פלתי (סוף ס"ק כ"ח) – "אין להחמיר ספק ספיקא בדבר שיש לו מתירין".
6. מ"ב (סי' תצ"ז ס"ק י"א) – "דהוי ס"ס. שמא אין היום יו"ט ושמא ניצוד מאתמול וכבר הוכן ולא מחמירנן משום יש לו מתירין למחר כיון דהוא ס"ס גמורה להיתרא אין כאן איסור כלל".
7. ערה"ש (סעי' ע"ב, סי' ק"ב סעי' ה', סעי' ו') – "אבל ספק ספיקא בגוף האיסור התירו גם בדבר שיש לו מתירין שהרי לקמן סי' רצ"ג התירו חדש מטעם ספק ספיקא ובא"ח סי' תצ"ז התירו ספק מוכן ביו"ט שני מטעם ספק ספיקא".
8. תהלה לדוד (סי' שכ"ה ס"ק י"ד, ע"י ס"ק כ"ד) – "ספק אם ליקטן בשביל ישראל או שידוע וכו' פשטא דלשנא משמע דדוקא בחד ספיקא אסורין בכדי שיעשו. אבל בס"ס מותר אף לדעה זו דס"ס בגופו גם בדבר שיל"מ מותר לכ"ע כמ"ש הש"ך סי' ק"י סקנ"ו והמ"א סי' תצ"ז סק"ד ... שוב מצאתי כן בעו"ש סקי"ו ובח"מ בס"י תקט"ו סק"ב".
(א) חמד משה (סי' תקט"ו ס"ק ב') – "בס"י שכ"ה ס"ו כ' ... ומשמע דאם הספק בשניהם שהוא ספק אם נלקטו בשביל ישראל וגם יש ספק אם נלקטו היום דהוא ס"ס מותר, ועיין בהג"ה ב"ד סי' ק"י ס"ח דכי רמ"א שיש להחמיר בדשיל"מ אף בס"ס אם לא לצורך, ועיין סי' תצ"ז ס"ה".
9. אג"מ (יו"ד ח"ד סי' מ"ו אות ד') – לשונו מובא לקמן.
10. שבט הלוי (ח"א סי' ר"ה) – "סימן תס"ז ס"ב בהג"ה ולא מהני ספק ספיקא. עיין בחק יעקב ובביאור הגר"א שכתבו משום דהוא ס"ס בדבר שיש לו מתירין ולענ"ד יפה עשו האחרונים שלא פירשו כן דהא כ' הש"ך ביו"ד סי' ק"י ס"ק נ"ו ומג"א סי' תצ"ז סק"ד דדוקא בתערובת מחמירין אבל שאר ס"ס אפי' ביש לו מתירין שרי".
11. עין יצחק (ח"ב כללי ספק דרבנן אות כ"א).
(א) "ס"ס דמעשה יש להקל באין הפסד מרובה" – פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ"ח).

ג. יש לחלק בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן.

1. ט"ז (ס"ק י"א) – "דדוקא באיסור דרבנן מותר בס"ס בדבר שיל"מ ...".
2. ע"י גר"א (ס"ק ל"ג).
- (א) מוכח מהש"ך (ס"ק נ"ו) שאין חילוק, וכדאי' בפת"ת (ס"ק י"א).

ד. מיקל במקום הצורך.

1. יד יהודה (הארוך ס"ק נ"ה) – "יש להחמיר שלא לצורך".

2. בדה"ש (ס"ק קל"ב) – "שטוב להחמיר גם בזה אם לא לצורך".

ה. במקום צורך או הפסד מרובה יש להקל.

1. עי' חכ"א (כלל נ"ג סעי' י"ט) – "ואפילו ספק ספיקא בדבר שיש לו מתירין יש מחמירין ... וכן נוהגין אם לא לצורך או בהפסד מרובה (ועיין בסימן ק"י בסוף סעיף ח' ובש"ך שם ובאורח חיים סימן תצ"ז סעיף ד' ובמגן אברהם שם)".

ו. נ"מ: איסור חדש – שו"ת הרא"ש (כלל ב' דין א', לשונו מובא לעיל), ש"ך (ס"ק נ"ו, סי' רצ"ג ס"ק ד'), פוסקים.

1. בזמן הזה – אג"מ (יו"ד ח"ד סי' מ"ו אות ד', "ועניין זה שהיתר החדש הוא לצורך, הנה אף שבמדינותינו ביוראפ במקום שרוב ישראל ישבו שם היה זה לצורך גדול, כי ברובא דרובא דערי ישראל לא היה מקום וגם לא מעות להנחתומים שיכינו מישן קמח ותבואה משנה העברה. והיחידים לעצמן ודאי לא יכלו להכין, ורובן היו צריכין לקנות קמח בכל שבוע ושבוע. ונמצא שהיה זה צורך גדול מאד, וכמעט שהיה א"א בלא זה. הרי זה במדינתנו כאן באמעריקא בארה"ב, וכפי המסתבר הוא גם בכל ארצות אמעריקא, ואולי כן הוא היום בכל העולם, שלא קשה להנחתומין להכין קמח מישן עד הפסח, וכן לאלו בע"ב האופין בעצמן, וא"כ אין בזה לצורך. ומ"מ יש להתיר מטעם הספק ספיקא שכתב הרא"ש והביא הש"ך. והוא מוכרח, דהא הרמ"א בחדש על זה שמתיר סתם תבואה, כתב דהוא מכח ס"ס בלבד, ולא כ' שהוא מטעם צורך ... אבל מסתבר דבטירחא יותר קצת יוכלו לברר הכל, שא"כ צריך לברר ולהודיע כדי שידעו היכן יש להשיג תבואה וקמח ישן מכל המינים").

ז. נ"מ: סתם כלים אינם בניי – ערה"ש (סעי' ע"ב, "ואע"ג דבספק מוכן התיר בא"ח סי' תצ"ז ביו"ט שני מטעם ספק ספיקא אין זה דמיון לספק ספיקא שע"י תערובות שהרי זהו שהחמירו חז"ל בדבר שיש לו מתירין דלא ליבטל אפילו באלף מפני שיבא בלא"ה לידי היתר א"כ מה לי חד תערובות ומה לי תרי ומה לי יותר סוף סוף הוא משום ביטול אבל בספק ספיקא שמעיקר הדין שפיר יש להתיר גם בדבר שיש לו מתירין ודבר זה ביאר הרא"ש ז"ל בתשו' כלל ב' ע"ש וזהו הטעם שלקמן בסי' רצ"ג התיר רבינו הרמ"א עצמו ספק ספיקא באיסור חדש אע"ג דחדש הוה דבר שיש לו מתירין [ש"ך סקנ"ו] וזהו הטעם ג"כ לקמן בסי' קכ"ב שהתירו סתם כלים משום ספק ספיקא ע"ש אף דהוה דבר שיש לו מתירין משום דהספק ספיקא הוא בעצם הדבר").

1. עי' משכנות יעקב (על סעי' ח').

ח. מראי מקומות – מ"ב (סי' שכ"ה ס"ק ל"ב), מגילת ספר (סי' ק"ב אות ה' ס"ק א').

1. דגול מרבבה (סי' רס"ו על מחבר סעי' ח') – "אפילו ביו"ט שני של גליות. ואף דהוה ס"ס שמא היום זמנו ואת"ל שלא בזמנו שמא היום חול נלע"ד דס"ל דדבר שיש לו מתירין אסור אפילו ס"ס ואף שבא"ח סימן תצ"ז סעיף ד' פסק דספק מוכן מותר ביו"ט שני היינו משום דמוקצה דרבנן וה"ה ס"ס בדרבנן ועי' לעיל סי' ק"י בט"ז ס"ק י"א ולכן נלע"ד שמה שנרשם כאן טור בשם הרא"ש הוא טעות שהרא"ש מתיר ס"ס אפילו בדאורייתא בדבר שיש לו מתירין כמבואר בש"ך סימן ק"י ס"ק נ"ו אם שני הספיקות בגופו והרא"ש באמת לא כ' רק שמילה שלא בזמנה אינו דוחה י"ט שני של גליות אבל המחבר נלע"ד שהכריע כן מסברא דנפשי' וכו"ל".

א) לענין ספק מילה שלא בזמנה ביו"ט שני של גליות, נוגע לדבר שיש לו מתירין – עי' סי' ק"ב סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

2. פמ"ג (או"ח סי' רנ"ב א"א ס"ק י"ג) – "אף דספק ספיקא בדבר שיש לו מתירין לא מהני [יו"ד סימן קי סעיף ח בהגה] ...".

לד | דבר שיש לו מתירין, כשיש ספק ספיקא בתערובות [באיסור דאורייתא].

א. ראשונים.

1. מחמיר – שו"ת הרא"ש (כלל ב' דין א', "ומה שכתבו בשם רבינו, דדבר שיש לו מתירין אפילו ס"ס אסור, היינו דוקא ע"י תערובת ... ובדבר שיש מתירין החמירו חכמים ז"ל, דלא בטיל ע"י תערובת אפילו באלף ובס"ס; דמאי נפקא מינה להתירה בביטול, בלאו הכי יש לו היתר"), מרדכי (ע"ז סי' תתמ"א), או"ה (כלל כ"ו דין ה', דין ט', גליון לסוף דין א').

2. מיקל – רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"ב, כד:).

ב. מיקל.

1. מחבר (סעי' ז'. כדאי' בש"ך ס"ק נ"ז, פ"ח ס"ק מ"ג [לשונו מובא לקמן], ועוד).

א) אמנם עי' צבי לצדיק (על הש"ך ס"ק נ"ז).

2. לבוש (סעי' ז', כדאי' בש"ך ס"ק נ"ז).

3. פ"ח (ס"ק מ"ג, כללי ס"ס בקצרה אות מ') – "ומיהו אנן לא קיימא לן הכי אלא כדעת הרשב"א להתיר ספק ספיקא אפילו בדאורייתא, שהרי המחבר פסק בסעיף ז' דגם בדבר שיש לו מתירין שרי כשנפל אחד מהם לים וכל שכן על ידי שני תערובות דשרי, וההג"ה שלא הגיה לשם סמך אמה שכתב בכאן. ומדברי הרמב"ם בפרק א' מהלכות יום טוב [הלכה כ'] מוכח דסבירא ליה כדעת הרשב"א, וכמו שכתב המגיד משנה לשם לדעתו ז"ל דביצה ספק נולדה ביום טוב שנתערבה שכולן מותרות אף על גב דהוי דבר שיש לו מתירין משום ספק ספיקא אף על גב דקיימא לן כהכנה דרבה דהויא דאורייתא, דאלמא דספק ספיקא שריא בדבר שיש לו מתירין אפילו בדאורייתא והכי נקטינן".

4. פלתי (סוף ס"ק כ"ח) – "אין להחמיר ספק ספיקא בדבר שיש לו מתירין".

5. לחם הפנים (ס"ק ס') – "פ"ח".

6. ערך השלחן (סוף ס"ק י"ח).

7. זבחי צדק (ס"ק צ"ט) – "ולענין הלכה אנו אין לנו אלא דברי מרן ז"ל והגם דהגאון שפ"ד סקנ"ז גמגם בדבר לדעת מרן ז"ל והניח הדבר בוים לעיין מ"מ אנו לרבים שומעים ועוד שלא החליט הדבר אלא כתב ויש לעיין ואין ספק מוציא מידי ודאי. והא דמרן בס"י קב סעי' א כתב דביצה ספק נולדה בי"ט ונתערבה באחרות כולן אסורות התם שאני משום דהוי ס' בגופו סב"ת. ער"ה".

ג. **טוב להחמיר אם לא לצורך.**

1. רמ"א (סעי' ח', עי' דר"מ ס"ק י"א) – "וטוב להחמיר אם לא לצורך, מאחר שיש לו היתר בלאו הכי".
 (א) פ"י, הפסד מרובה – פמ"ג (מש"ז ס"ק י"א, "הר"ב שהיקל בהפסד מרובה"), כה"ח (ס"ק קל"ד, "אם לא לצורך וכו' כגון בהפ"מ או לצורך שבת וא"א להכין אחר או לכבוד אורחים וכדומה").

ד. **צריך להחמיר אם לא לצורך.**

1. בדה"ש (ס"ק קל"ב, ציונים ס"ק תמ"ג) – "שיש להחמיר בזה אם לא לצורך. [היינו מדינא, ולא כדכתב הרמ"א דרק טוב הוא להחמיר]".

ה. **במקום הפסד מרובה יש להקל.**

1. ש"ך (ס"ק נ"ח, עי' כללי ס"ס בקצרה ס"ק א') – "וצ"ע אם יש להקל בזה שלא במקום הפסד מרובה כיון דגדולי הפוסקים סוברים כן".

ו. **מחמיר.**

1. חכ"א (כלל נ"ג סעי' י"ט) – "וביזה ספק אם נולדה ביום טוב או בחול ונתערבה באחרות אפילו להמתירין ספק ספיקא בדבר שיש לו מתירין הכא גרע טפי דהוי ספק אחד בגופו וספק אחד בתערובות דיש אומרים דלא הוי ספק ספיקא ולכן ביום טוב אחר שבת ונולדה ביום טוב דאז אם ודאי נולדה ביום טוב אסורה הביצה מן התורה ולכן אפילו בספק אם נולדה היום אסור וביום טוב דעלמא אין להתיר כי אם לצורך גדול (עיין באורח חיים תקי"ג במגן אברהם ס"ק י"ד ויש שם טעות סופר מה שכתב שם מיירי בחדש צריך לומר ביום טוב אחר שבת ועיין ביורה דעה סימן ק"י)".

ז. **בתערובות ב', מחמיר** [כיון שיש ב' הפמ"ר] – לחם שלמה (בהג' לשו"ע אות כ"ח), הו"ד בבדה"ש (ציונים ס"ק תמ"א).

ח. מראי מקומות – ט"ז (ס"ק י"א, סי' ק"ב ס"ק ד'), מנחת יעקב (תוה"ש כללי ס"ס ס"ק א').

1. כה"ח (ס"ק קל"ב) – "דהכי נקטינן כדברי הש"ע ... ומ"מ לאשכנזים שקבלו חומרות מור"ם ז"ל יש להחמיר כדברי מור"ם ז"ל".

ט. **איסור דרבנן.**

1. עי' לקמן.

י. **נאבד מן העולם: כשיש דבר חשוב שנתערב בהיתר ונפל א' מהם לים.**

1. מיקל – רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"ב, כד:), מחבר (סעי' ז', "דבר שאינו בטל מחמת חשיבותו, כגון ... ודבר שיש לו מתירין ...").
 2. מחמיר – עי' רמ"א (סעי' ח', כדאי' בפוסקים), עי' ש"ך (ס"ק נ"ז), לחם הפנים (ס"ק נ"ט), בית לחם יהודה (ס"ק מ"ד), עי' חכ"א (כלל נ"ג סעי' י"ט), ואפילו ספק ספיקא בדבר שיש לו מתירין יש מחמירין וכל שכן כשנפל אחד לים דבשאר איסורין אני אומר דהאיסור נפל כדלקמן כלל ס"ג סימן י' אבל בדבר שיש לו מתירין לא תלינן וכן נוהגין אם לא לצורך או בהפסד מרובה).
 3. מראי מקומות – כנה"ג (הג' ב"י ס"ק מ"ז), צבי לצדיק (על הש"ך ס"ק נ"ז), כה"ח (ס"ק צ"ח, ס"ק קל"א), בדה"ש (ס"ק צ"ד).

לה] דבר שיש לו מתירין, כשיש ספק א' בגופו וספק א' בתערובות [באיסור דאורייתא].

א. **מחמיר.**

1. מנחת יעקב (כלל ע"ד ס"ק א').

2. עי' פמ"ג (מש"ז ס"ק י"א) – "העולה מזה דס"ס בדבר שיש לו מתירין בספק אחד בגופו צ"ע אם יש להתיר אף בהפסד מרובה אף בדרבנן וצ"ע".

3. חכ"א (כלל נ"ג סעי' י"ט) – "וביזה ספק אם נולדה ביום טוב או בחול ונתערבה באחרות אפילו להמתירין ספק ספיקא בדבר שיש לו מתירין הכא גרע טפי דהוי ספק אחד בגופו וספק אחד בתערובות דיש אומרים דלא הוי ספק ספיקא ולכן ביום טוב אחר שבת ונולדה ביום טוב דאז אם ודאי נולדה ביום טוב אסורה הביצה מן התורה ולכן אפילו בספק אם נולדה היום אסור וביום טוב דעלמא אין להתיר כי אם לצורך גדול (עיין באורח חיים תקי"ג במגן אברהם ס"ק י"ד ויש שם טעות סופר מה שכתב שם מיירי בחדש צריך לומר ביום טוב אחר שבת ועיין ביורה דעה סימן ק"י)".

4. מ"ב (סי' תקי"ג ס"ק ה', שעה"צ ס"ק ח') – "ואם נתערבה באחרות יש דעות בין הפוסקים אם גם בזה אמרינן דאינה בטלה משום דהוי דבר שיש לו מתירין ומצדד המ"א בזה להחמיר ויש מאחרונים שחולקין עליו וסוברים דכיון דהוא מלתא דרבנן כדאם המקילין לסמוך עלייהו להקל ואפילו נתערב זה הספק חד בתרי בטל. ובמקום הפסד יש לסמוך עלייהו [ולאפוקי אם היה זה ביו"ט שאחר שבת דהוא ספק דאורייתא אין להקל בנתערבה]".

5. יד יהודה (הקצר ס"ק ע"ב) - לשונו מובא לקמן.

ב. מראי מקומות – שעה"צ (סי' תצ"ז ס"ק י"ט, לשונו מובא לקמן, וכן הערה עליו, אם הולך על איסור דאורייתא [וממילא מותר בהפסד מרובה] או דרבנן).

ג. איסור דרבנן.

1. ע"י לקמן.

לו] דבר שיש לו מתירין באיסור דרבנן, כשיש ספק ספיקא בתערובות.

א. מיקל.

1. ב"ח (סי' ק"ב אות ב') – "ובשני תערובות יש להתיר בדשיל"מ לדברי הכל".
2. ט"ז (ס"ק י"א).

ב. אין לחלק בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן.

1. ש"ך (נקוה"כ על הט"ז ס"ק י"ג).

ג. בס"ס בגופו ... באיסור דרבנן ויש ס"ס אין להחמיר כלל ... מיהו ס"ס דע"י תערובות אין להתיר גם בדרבנן זולת בהפסד רב" – יד יהודה (הקצר ס"ק ע"א, הארוך ס"ק נ"ה).

ד. יש להקל במקום הצורך.

1. מנחת יעקב (כלל ע"ד ס"ק א') – "ואם נתערב שוב מתערובות זה לתערובות אחר כתב הב"ח בסי' ק"ב דיש להתיר וכ"כ הט"ז שם ס"ק ד' וכתב שכן מתבאר בש"ע סימן ק"י ובאמת שם לא מתבאר כן כי שם בהג"ה אוסר בדבר שיש לו מתירין אף שיש ס"ס אם לא במקום צורך ומשמע שם דה"ה לענין ב' וג' תערובות ג"כ יש לאסור וכ"כ הש"כ בסימן ק"ב ס"ק ב' ובסימן ק"י [סקנ"ו] האריך בראיות על זה ע"ש ואולי גם הט"ז בסי' ק"ב לא כתב כן אלא לפרש לפי דעת הב"י בש"ע אבל באמת לא קי"ל הכי".
2. בדה"ש (ס"ק קל"ב) – "שיש להחמיר בזה אם לא לצורך".

ה. מראי מקומות.

1. פת"ת (ס"ק י"א) – "עיין ט"ז ס"ק י"א שדעתו להקל אך הש"ך בנה"כ כתב דאין חילוק ע"ש וכן נראה דעתו בש"ך ס"ק נ"ו דאל"כ לא מקשה מידי על הרב ע"ש וע"י בספר שער המלך פרק א' מהלכות י"ט הלכה ח' ובהגהת טעם המלך שם שהאריך בזה והביא שגם דעת המג"א והרב פ"ח כהט"ז והאריך להוכיח שגם דעת הרמב"ם ז"ל כן ע"ש".

לו] דבר שיש לו מתירין באיסור דרבנן, כשיש ספק א' בגופו וספק א' בתערובות [וכן ספק ביצה שנולדה בשבת, ונתערבה].

א. מיקל.

1. ר"ת (ביצה דף ג: לפי החשבון, כדאי' ברשב"א תוה"ב ב"ד ש"ב כה:) – "ומדברי רבנו יעקב ז"ל נלמוד דכל ספק ספק (דף קטז) אפילו בדבר שיש לו מתירין מותר לאלתר דהא אוקימנא טעמא דברייתא דקתני נתערבה באלף כולן אסורות משום דהוה ליה דבר שיש לו מתירין ואפילו הכי ודאי אסורא ספיקא מותר וטעמא דכל שהוא בספק ספיקא היתר גמור משוינן ליה ואין צריך להמתין ואינו דומה לספק אחד בשל דבריהם דשרי כספק ספקה בשל תורה ואפילו הכי אסיק רב אשי התם בההיא דריש פרק קמא דביצה דבדבר שיש לו מתירין ואפילו בספק דרבנן אסור דהתם שאני דכיון דבספק אחד בכנגדו בשל תורה אסור אלא דמשום שהוא בשל דבריהם תקל בו להתיר בספק אחד כל שיש לו מתירין לא תקל בו".
  2. ע"י לחם רב (סי' תקי"ג ס"ק א') – "אכן ספיקא שנתערבה באחרות יש מתירין, דכי אמרינן נתערבה באלף כולן אסורות אודאי אמרו ולא על ספק (בית יוסף הרב המגיד והרשב"א)".
  3. מור וקציעה (או"ח ריש סי' תקי"ג) – "סוף העמוד ב"י [ד"ה ביצה]. שכולן מותרות (צ"ל) וכי קתני נתערבה באלף כולן אסורות, אוודאה כו' ולזה הסכים הרשב"א. והיא שטת הש"ע, כדאי לסמוך עליו, וכדעת המתירין (אף כי במידי דרבנן כי הא) ובטלה אפי' חדא בתרתי".
  4. ע"י עטרת זקנים (או"ח סי' תקי"ג ס"ק א') – "ספק אם נולדה ביום טוב או בחול כו'. אכן אם הספק נתערב באחרות יש מתירין, דכי אמרינן [ביצה ג, ב] נתערב באלף כולן אסורות אוודאי אמרו ולא על ספק (ב"י עמוד פד ד"ה וכתב, בשם הרב המגיד יום טוב א, כ והרשב"א עבודת הקודש בית מועד שער ה פ"ד הלכה ח)".
  5. בגדי ישע (או"ח סי' תקי"ג על מג"א ס"ק ד', כדאי' בשעה"צ שם ס"ק ז') – "ומ"ש ומ"מ נראה לי להחמיר וכו' וכמ"ש סימן תצ"ז וכו' וכבר הארכתי לעיל בסימן תצ"ז ואין לו ראייה כלל ואדרבא דגם שם מתירין עיין שם באריכות".
- א) באיסור דרבנן, הרי"י [למסקנא] מסכים שיש להקל – ע"י ב"ח (סי' ק"ב ס"ק ב').

ב. מחמיר.

1. שו"ת הרא"ש (כלל ב' דין א') – "ומה שכתבו בשם רבינו, דדבר שיש לו מתירין אפילו ס"ס אסור, היינו דוקא ע"י תערובת. כההיא דפ"ק דביצה (דף ג:): ביצה שנולדה בשבת וביצה שנולדה ביום טוב וכו', וספיקא אסורה; נתערבה באלף, כולן אסורות. ומפרש טעמא: כגון ספק חול ספק יו"ט, ודבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל".

2. טור (סי' ק"ב סעי' א').
3. מחבר (סי' ק"ב סעי' א').
4. ט"ז (סוף ס"ק י"ד) – "ספק ביצה שנולדה ב"ט ושוב נתערב' לא מהני בה ס"ס כיון שאין הספיקות בענין אחד".
5. ש"ך (נקה"כ על הט"ז ס"ק י"ד).
6. מג"א (סי' תקי"ג ס"ק ד') – "נ"ל להחמי' דהא אפי' ס"ס ששניהן בגופו יש אוסרין בדשיל"מ וכמ"ש סי' תצ"ו ס"ד וק"ו כשספק א' בגופו וספק א' ע"י תערובו' דגרע טפי כמ"ש ב"ד סי' ק"י".
7. מנחת יעקב (כלל ע"ד ס"ק א').
8. א"ר (סי' תקי"ג ס"ק ד') – "ואם נתערבה וכו'. אפילו ספק שנתערבה (מג"א ס"ק ד)".
9. גר"ו (סי' תקי"ג סעי' ד', סוף סעי' י"ב) – "ואפילו אם הוא ספק אם נולדה ביום טוב או בחול כולן אסורות כיון שיכול לאכלם למחר בהיתר. במה דברים אמורים ביום טוב ראשון אבל ביום טוב שני של גליות...".
10. זבחי צדק (ס"ק ק') – "מיהו אם הוא סב"ג וסב"ת הגם דהוא מדרבנן אסור משום דהוא דשיל"מ. שפ"ד שם ובמש"ז סוף סקי"ד וכ"כ בסמוך משם הער"ה".
11. ערה"ש (סי' ק"ב סעי' ד', עי' סי' תקי"ג סעי' ה').
12. יד יהודה (הקצ"ר ס"ק ע"ב) – "אם **האחד בגוף ואחד בתערובת** גם באיסור דרבנן לדידן דקימ"ל כהר"י ואינו מותר גם בה"מ".
13. כה"ח (ס"ק קל"ה, ס"ק ק"מ).

ג. במקום הפסד יש להקל.

1. מ"ב (סי' תקי"ג ס"ק ה', שעה"צ ס"ק ז') – "ואם נתערבה באחרות יש דעות בין הפוסקים אם גם בזה אמרינן דאינה בטלה משום דהוי דבר שיש לו מתירין ומצדד המ"א בזה להחמיר ויש מאחרונים שחולקין עליו וסוברין דכיון דהוא מלתא דרבנן כדאיתא המקילין לסמוך עלייהו להקל ואפילו נתערב זה הספק חד בתרי בטל. ובמקום הפסד יש לסמוך עלייהו [מור וקציעה ובגדי ישע ומ"מ אין לסמוך עלייהו שלא במקום הפסד שכמה אחרונים העתיקו דברי מ"א לדינא]".
- א) עי' שעה"צ (סי' תצ"ז ס"ק י"ט) – "ובאין רק ספק אחד והספק השני הוא ע"י שנתערב מחמירין ביש לו מתירין אם לא במקום הפסד גדול עיין ביו"ד סי' ק"י ס"ח בהג"ה ובש"ך ובמ"א ס"ק ד".
- ב) השעה"צ מיקל רק בהפמ"ר, והציור שם הוי איסור דרבנן. ואפשר לומר, הגם הציור שם הוי איסור דרבנן, הוא מפרש הדין דאורייתא. וצ"ע.

ד. במקום הפסד מרובה יש להקל.

1. ב"ח (סי' ק"ב ס"ק ב').
2. חכ"א (כלל נ"ג סעי' י"ט) - לשונו מובא לעיל.

ה. ב' תערובות.

1. מיקל – ב"ח (סי' ק"ב ס"ק ב'), ט"ז (ס"ק י"ד, סי' ק"ב ס"ק ב').
2. מראי מקומות – ש"ך (סי' ק"ב סוף ס"ק ב'), ערה"ש (סי' ק"ב סעי' ו').

ו. מראי מקומות – חו"ד (סי' ק"ב ח' ס"ק א').

1. פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ"ט, מש"ז ס"ק י"א, סוף ס"ק י"ד) – "דס"ס בדבר שיש לו מתירין בספק א' בגופו צ"ע אם יש להתיר אף בהפסד מרובה אף בדרבנן וצ"ע".
2. אג"מ (יו"ד ח"א סוף סי' ס"ז) – "ומשה"ק ידידי על הש"ך דבסי' ק"י ס"ק נ"ח מתיר בהפ"מ בס"ס בדבר שיש לו מתירין ומסתפק להתיר גם שלא בהפ"מ ואיך כתב בסי' ק"ב לאסור בדבר שי"ל מתירין בס"ס בסתמא דמשמע אפילו בהפ"מ, הוא טעות שבסי' ק"ב כתב רק להשיג על הב"ח שכתב שם שבשני תערובות יש להתיר בדבר שיש לו מתירין לכו"ע שזה ליתא והראה לסי' ק"י שכתב בס"ק נ"ו שלא"ה והמרדכי אין להתיר דבר שיש לו מתירין בשני תערובות וא"כ אינו מותר לדברי הכל שלא כהב"ח אבל לדינא סובר כהמתירין בהפ"מ ומסתפק להתיר גם בלא הפ"מ. ועיין בפמ"ג בש"ד סי' ק"י ס"ק נ"ח שדוקא בב' תערובות מסתפק הש"ך אבל ס"ס דמעשה יש להקל גם בלא הפ"מ דלא כדכתב ידידי".

ספק איסור שנפל בתוך תערובות

סעיף ט'

לה] הלכות.

א. ראשונים.

1. מחמיר.
  - א) ר"י (תוס' ביצה דף ג: ד"ה ואחרות).
  - ב) טור (סעי' ט', אמנם עי' ערה"ש סעי' ע"ג).
2. מיקל.
  - א) ר"ת (תוס' ביצה דף ג: ד"ה ואחרות).

(ב) סמ"ק (סי' רי"ד) – "כיון דאין הספק מענין אחד לא שרינו, ולא היא דבמסכת תרומות מוכח דשרי".
3. יש לחוש.

(א) רשב"א (תוה"ב הארוך בית ד' שער ב', כה:) – "יש לחוש".

רשב"א (תוה"ב הקצר בית ד' שער ב', כה.) – "וראוי לחוש".

ע"י רשב"א (ביצה דף ג:) – "אלא נראה דנתערבה באלף אספיקא קאי ולא ספקא דספקא הוא דלא אמרי' ספק ספקא להקל אלא בב' ספקות הבאות מכח התערבות כגון טבעת של ע"ז שנפלה לרובא ומרובא לרובא דכל חדא וחדא דאיכא ברובא שני יש בה ספק ספקא דבכל חד מנייהו אמרי' לא זו היא שנפלה כאן עכשיו ואת"ל זו היא שנפלה כאן עכשו שמא לא זו היא שנפלה לרובא ראשון כי היא נשארה ברובא הראשון שנפלה בו, אבל כאן מה תאמר שמא לא זו היא הביצה שנפלה כאן ואת"ל זו היא גופא שריא והלא מתחלתה אסרתה והיאך תחזור ותתירנה אחרי שהספק בגופה ממש. וכן דעת רבותינו הצרפתים ז"ל ועיקר".

(1) אמנם ע"י הרשב"א (עבודת הקודש בית מועד שער ה' סי' ד' אות ס') – "ביצה שנולדה ביום טוב שנתערבה באלף כולן אסורות שכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף אינו בטל. ספיקה שנתערבה באחרות יש מי שהורה שכולן מותרות לפי שהוא ספק ספיקה, אפילו בספק של תורה הולכין בספק ספיקה להקל ואפילו יש לו מתירין. ויש מי שאוסר גם בזו שאין הולכין בספק ספיקה להקל אלא בספקי התערבות בלבד. והראשון יראה לי עיקר".

ב. **האם הוא דין דאורייתא או דין דרבנן** - לפי המחמירים לעיל.

1. דין דרבנן.

(א) רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"ב ריש כה.) – "כולהו תרי ספיקי בעלמא בכל דוכתא ודאי איסורא דרבנן הוא ולא דאורייתא".

(ב) ש"ך (כללי ס"ס ס"ק ד' [ע"י בינת אדם שער הקבוע סי' מ"ד]) – "וליכא למימר דהרי כבר אסרתה מן הספק והוי הספק הראשון מן התורה דהא נתערב חד בחד ולא הוי הספק הראשון מן התורה".

(ג) פמ"ג (כללי ס"ס שפ"ד ריש ס"ק א', ס"ק ג', ס"ק ד', ס"ק ט') – "היינו מדרבנן ומן התורה בכל ענין הוה ספק ספיקא דמטעם רובא הוא וכן משמע מפוסקים".

(ד) תורת חסד (או"ח סי' ג' אות א') – "בפמ"ג".

(ה) שד"ח (כללים מערכת הס' כלל כ"ה ד"ה וכתב).

2. דין דאורייתא.

(א) חכ"א (כלל ס"ג סעי' ט"ו, אמנם ע"י בינת אדם שער הקבוע סי' מ"ד ד"ה ואמנם) – "ספק טריפה שנתערב ואין בו כדי לבטל או אפילו יש בו כדי לבטל אך שהוא מזכרים שאינם מתבטלים מחלוקת בין גדולי ראשונים דעת ר"ת דהוי ספק ספיקא ומותר על כל פנים מן התורה אבל לדעת ר"י אסור דאין כאן ספק ספיקא דלא הוי רק ספק אחד בגופו ואחד על ידי תערובת דלא מקרי ספק ספיקא אלא כשתיכף כשבא הספק בעולם אי אפשר לבוא לפנינו אלא על ידי שני ספיקות".

3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק קל"ד, ציונים ס"ק ת"נ, בי' ד"ה או עמ' רי"ז), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק רי"ח).

ג. פוסקים.

1. לחומרא [כמו הר"י] – מחבר (סעי' ט'), ערה"ש (סעי' פ"ג), פוסקים.

2. האם לצרף שיטת ר"ת.

(א) מיקל – משאת בנימין (סי' ל"ז), ע"י יש"ש (חולין פרק ג' סי' פ"א).

(ב) מראי מקומות – בדה"ש (סוף ד"ה ובעיקר, עמ' קצ"א, "וצ"ע").

3. כיון שפסק לחומרא, איזה טעם עיקר. כמו שלא נודע מהספק הראשון עד שנתערבה.

(א) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק קל"ח, בי' ד"ה שכיון עמ' קצ"ב, בי' ד"ה שספק עמ' קצ"ג).

ד. איסור דרבנן.

1. מחמיר.

(א) ט"ז (ס"ק י"ד, [והפשט בט"ז סי' ק"א ס"ק א' י"ל, שספק איסור דרבנן (בלי תערובות) יש להחמיר רק בדשיל"מ ולא שאר דברים חשובים]) – "כלל העולה בס"ס הוא כן דכל שספק האחד הוא אסור מצד שהוא חשוב ואינו בטל ברוב שאע"פ שעיקר האיסור הוא מדרבנן כמו ספק ביצה שנולדה בי"ט ושוב נתערב' לא מהני בה ס"ס כיון שאין הספיקות בענין אחד".

(ב) מנחת כהן (ח"ג פרק ט' ד"ה אמנם יש).

2. מיקל.

(א) ש"ך (כללי ס"ס ס"ק י"ח, ע"י ס"ק ס"ב) – "נתערבה גבינה זו שיש בה ספק אם היא גבינת ישראל או גבינת העובד כוכבים בטלה ברוב".

(ב) פלתי (ס"ק ל"א) – "והנה הפרי חדש (ס"ק מ"ו) הביא דעת רבינו (סה"ת סימן ע"ו, תוהב"א ב"ד ש"ב כ"ד ע"ב, בדק הבית שם) דס"ל באיסור דרבנן מודה ר"י לר"ת, והקשה הפרי חדש ... ולא קשה מידי".

(ג) חונ"ד (כללי ס"ס ס"ק י"ח).

(ד) חכ"א (כלל ס"ג דין כ"ב) – "ולכן גבינת הנכרי שנתערבה אינה בטילה ברוב אם היא חתיכה הראויה להתכבד אבל נתערבה גבינה זו שיש בה ספק אם היא גבינת ישראל או גבינת הנכרי בטילה ברוב".

(ה) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רע"ג) – "שהלכה כהש"ך להקל. וכן פשוט דעת הרמ"א להקל".

3. מראי מקומות – פ"ח (ס"ק מ"ו ד"ה אמנם, כללי ס"ס סוף ס"ק י"ד, בקצרה אות כ"ה), דגול מרבבה (תנינא סי' ק"א), שד"ח (כללים מערכת הס' כלל כ"ה ד"ה וכתב), מ"ב (סי' תקי"ג ס"ק ה'), ערה"ש (סעי' ע"ח, סעי' פ"ב, צ"ע סעי' קל"ה), כה"ח (ס"ק קל"ט), בדה"ש (ס"ק ק"מ, ס"ק רי"ח).

ה. מראי מקומות.

1. אם יש לחלק אם הספק בגוף או ספק פלוגתא - עי' סי' קי"א סוף סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

לט] טעמים להחמיר: כשיש ספק א' בגופו וספק א' בתערובות.

א. קם דינא [באיסור דאורייתא] ע"י מציאות.

1. עי' רשב"א (תוה"ב הארוך ב"ד ש"ב כה.) – "ויש לי לומר דהתם שאני שאי אפשר לזו לבא לפניך אלא בשתי ספיקות ואי אתה יכול להחמיר עליה ולומר דהיאך נתיר וכבר אסרתה כמו שאתה אומר בספק נולדה ביו"ט שמיד עמדה עלינו באיסור ואחר כך נתערבה באחרות וניתוסף בתערובת ספק זה השני. וכיוצא בזה במי שאסרנוה מחמת ספק טרפה ואחר כך נתערבה באחרות היאך נאמר שמא לא זו היא ואם תמצא לומר זו היא שמא לא טרפה היתה והלא כבר אסרתה משעת שנולד בה ספק טרפות והיאך נתיר מה שאסרנו מפני שנתערב באחרים ונאמר מה שאסרנו מותר היה".

א) פוסקים – רמ"א (דר"מ סי' נ"ז ס"ק ט"ו, "בשם הרשב"א").

ב) ט"ז (ס"ק י"ב) מפרש שזה אפילו לשיטת ר"ת.

ג) מראי מקומות – משאת בנימין (סי' ל"ז ד"ה עוד, הו"ד בט"ז ס"ק י"ג), בדה"ש (בי' ד"ה שספק, עמ' קצ"ג).

ב. קם דינא ע"י ידיעה.

1. מצאתי כתוב (בב"י סי' נ"ז ס"ק כ"א ד"ה ומצאתי) – "ומצאתי כתוב קשה וכי פליג ר"י על התלמוד בכל מקום (זבחים עד.) דאמר ספק ספיקא בדאורייתא ועוד קשה למה אין כל העדר מותר מכה ספיקא דרבנן לקולא (ביצה שם) שהרי אפילו אי ודאי דרס לא היה אסור העדר רק מדרבנן ונראה לי דלא איירי ר"י אלא דוקא היכא שנודע שדרס הזאב קודם שנתערב באחרים ואם כן כיון שנודע מיד שהוא ספק דרוסה והוא ספק דאורייתא ובאותו פעם לא היה עדיין רק ספק אחד שהרי לא נתערב עדיין ונעשה הספק כודאי וכשנתערב בעדר הוא כמו ודאי דאורייתא שנתערב בעדר אבל אם לא נודע לנו שדרס הזאב עד אחר שנתערב בעדר מודה שמותר מטעם ספק ספיקא הואיל ששני הספיקות באים יחד מיד כשנולד הספק וכן בכל התלמוד וכן משמע באור זרוע גדול ובסמ"ק (סי' ר"א הגהות הר"ף אות ה') דלא איירי ר"י אלא שנודע מתחלה שדרס הזאב ואח"כ נתערב וכן משמע הלשון שכתב אור זרוע (ח"א סי' ת"כ)".

א) פוסקים – משאת בנימין (סי' ל"ז, לשונו מובא לקמן), עי' מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק כ"ה, תוה"ש כללי ס"ס ס"ק ה', לשונו מובא לקמן).

ג. ספק ראשון אסור מן התורה.

1. עי' רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"ב כד:) – "דטעמא דרבנן ז"ל דלא אמרינן ס"ס שרי בדאורייתא אלא היכא דבספק ראשון שרי מדאורייתא אלא מדרבנן אסור כגון הא דתערובת הילכך ה"ל ספק שני ספק דרבנן אבל כל היכא דבספק ראשון מיתסר מדאורייתא ספק שני אסור מדרבנן דלא חשוב אלא חד ספיקא ולפיכך הוא מפרש מה שאמרנו ביו"ט לענין ביצה דאם נתערבה באלף כולן אסורות דאספקא קאי לומר שאפילו ספק נולדה ביו"ט ספק לא נולדה ביו"ט נתערבה באחרות כולן אסורות משום דספק ראשון איסור תורה שהרי על הספיקות מביאין חטאת והכא איכא משום הכנה דרבה דאיסור תורה וכיון דכן אסורה בספק שני דלא חשיב אלא כחד ספק וכן אתה דן בספק טרפה שנתערבה באחרות דכיון דהיא גופה אסורה דאורייתא ספק תערובת שלה לא מיקרי ס"ס ולא שרינן לא מדין ספק ספקא ... מההיא דאמרינן בכתובות האומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו ואקשינן אמאי ספק ספיקא הוא ספק תחתיו זינתה ספק אינה תחתיו ואם תמצא לומר תחתיו ספק באונס ספק ברצון ומהדרין דבאשת ישראל הכי נמי דשריא ואע"ג דתרי ספיקי לאו מכה תערובות אתי ולא קושיא היא דהתם נמי מספק ראשון מותרות מן התורה דמוקמינן לה אחזקה דהיתירא אי נמי כולהו תרי ספיקי בעלמא בכל דוכתא ודאי איסורא דרבנן הוא ולא דאורייתא וכיון דכן הכא גבי אשה אין ראוי להאמינו על פיו לאוסרה עליו כיון דליכא אלא איסורא דרבנן".

א) פ"מ"ג (שפ"ד ס"ק ס"ב) – "וזו השיטה היא ג"כ שיטת ס' התרומה סימן ע"ו דאין מחלק בין גוף אחד אלא כשהספק אחד איסור תורה יע"ש".

ב) מראי מקומות – פ"מ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק רי"ב).

ד. אין הספק ספיקא שוות.

1. רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"ב כה. ד"ה עוד השיב, כדמפרש הבדה"ש בי' ד"ה שנתערב עמ' קצ"א) – "ולישנא אחרנא אליבא דרבנן יצחק ז"ל דכל ספק ספיקא בגופו של איסור מותר וכל ספק ספיקא בתערובות כגון שתי תערובות מותר אבל חד ספיקא בגופו כיון דמיתסר באורייתא לא משתרי בספק שני דתערובות משום טעמא דספק [ספיקא - בדה"ש] בכל [צ"ל ככל - בדה"ש] דבר שיש [צ"ל שאין - בדה"ש] לו ביטול בחד תערובות. וזה הלשון מתחזיר מן הכל".

א) פוסקים – מחבר (סעי' ט') [וכן מפרש הבדה"ש בי' ד"ה והנה, עמ' קצ"ג, דעת החמבר וכדאי' בט"ז], וקצת צ"ע שבסי' נ"ז כתוב הטעם של ס' התרומה, או המצאתי כתוב, ט"ז (ס"ק י"ב), "דלא הוה ספק ספיקא כיון שאינם שוות, דהיינו שספק אחד בגופו וספק השני בתערובות". עי' ס"ק י"ג, לשיטתו שתלוי במציאות, וכ"מ בבדה"ש).

(ב) מראי מקומות – פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק רי"ג).

ה. מראי מקומות – מהר"י בן לב (ח"ג סי' ק"ג, "דכתב הרשב"א ..."), בן איש חי (ס' רב ברכות, מערכת הס' ד"ה ואחר שעלה), שד"ח (כללים מערכת הס' כלל כ"ה), בדה"ש (בי' ד"ה שנתערב, עמ' קפ"ט).

1. תרה"ד (ח"ב סוף סי' מ"ז) – "דהתיר ר"ת בזאב שנכנס לעדר מכח ס"ס, ור"י נמי היה מתיר מכח ס"ס, אלא דסבר כיון דספק הראשון הוא דאורייתא וגם הוא דבר שבמנין לא בטל, הא לאו הכי משום הא דאפשר לבדוק לא היה אוסר".

2. סמ"ג (לאוין קמ"א, נ"ב-ג') – "לבריה ודבר שבמנין ודבר הראוי להתכבד אם קודם שנתערב אסור הספק מן התורה שלא נתבטל ברוב שאין להתירם על ידי טעם ספק ספיקא לפי עניין זה תרנגולת או בהמה או ביצה והם ספק טריפה או חתיכה שנאסרה מספק ונתערבה עם אחרת של היתר וכיוצא בהן שכל אחת היא ספק דאורייתא כיון שלא נתערבו ברוב אם הספיקה נתערבה באלף כולן אסורות כדין דבר שבמנין שאינו בטל כמו אם נתערב בודאי של איסור אבל אם האיסורין נתערבו בודאי תחילה בשנים דהשתא מותר הכל מן התורה מטעם רוב אבל מדרבנן אסור משום דהוי דבר שבמנין אם נפל אחד מן התערובת ברוב הכל מותר מטעם ספק ספיקא".

3. עוד ראשונים – ס' התרומה (סי' ע"ו), הג' מיימוניות (פרק ט"ז מאכ"א אות ה'), הג' אשרי (חולין פרק ז' סי' ל"ג).

4. הלשון "קם דינא" איתא ברע"א (סי' מ"ט ד"ה אולם), הו"ד בפת"ת (כללי ס"ס ס"ק י"ט).

כללי דיני ס"ס בקצרה - של הש"ך

- א. ספק בגוף ספק בתערובות (אות א' - י').
- ב. ס"ס משם אחד (אות י"א - י"ב).
- ג. ס"ס שאינו מתהפך (אות י"ג - ט"ו).
- ד. ספק דרבנן (אות ט"ז - כ"ד).

- ה. ס"ס וחזקת איסור (אות כ"ז - ל"ב).
- ו. ספק השקול (אות ל"ג).
- ז. חסרון ידיעה, אפשר לברורי (אות ל"ד - ל"ה).
- ח. האם לעשות ס"ס או ספק דרבנן בזה"ז (אות ל"ו).

א [ספק בגוף ספק בתערובות.	ג. תינוק שנולד בספק ביה"ש.	כה [ספק תורה חד בחד, ונתערב ברוב.
ב [ספק טריפה, ביצה קרובה.	ד. הטעמים שאין ס"ס להמחמירין לעיל.	כז [ספק תורה, אפי' הפמ"ר אסור.
ג [ציור הנ"ל, ונתערבה הביצה אח"כ.	ה [מתהפך, הלכה.	כח [ס"ס כנגד חזקת איסור.
ד [ביצה קרובה, מסופק אם מכשרה.	ו [נשבר למעלה מהארכובה.	כט [ספיקות שאינם מנגדים לחזקות.
ה [ספק שנתערבה, ומטילה ביצה.	ז [מתהפך, הטעם דלא אמרינן ס"ס.	ל [מקרה של ס"ס כנגד חזקת איסור.
ו [הנ"ל, אחת מטילה כמו חברתה.	ח [ס"ס דאורייתא, וספק דרבנן.	לא [מקרה כנ"ל שאח"כ נתערב.
ז [כנ"ל אות ה' - אבל בחתיכות.	ט [איסור דרבנן.	לב [מקרה, ג' ספיקות כנגד איסור.
ח [כנ"ל אות ו' - אבל בחתיכות.	י [איסור דרבנן שחששו לדאורייתא.	לג [האם צריך ספק השקול.
ט [ציור הנ"ל אות ח', במקום שנאבד.	יא [איסור דאורייתא שנתגלגל לדרבנן.	לד [חסרון ידיעה.
י [נפל מתערובת לתוך קדרה.	יב [ספק דרבנן ויש חזקת איסור.	לה [אפשר לברורי.
א. טבלא - דיני ס"ס בקצרה (אות א' - י').	א. חזקת חיוב, ספק מצוה דרבנן.	א. מברר רק חד ספק - בטירחא.
יא [שני ספיקות משם אחד.	בא [דרבנן איקבע איסורא, ונאבד.	ב. בירור בקל.
יב [ספק אחד מתיר יותר מחבירו.	בב [דרבנן שאינו מינו, ונאבד.	ל [לעשות ס"ס או ספק דרבנן.
א. ספיקא דבין השמשות.	בג [איסור דרבנן, ודבר חשוב.	
ב. ספק בין השמשות בערב שבת.	כד [דרבנן נתערב חד וברוב.	

א [ספק בגוף ספק בתערובות, שלא נודע עד אחר התערובות.

א. מיקל [בלי הפמ"ר].

1. מצאתי כתוב (בב"י סי' נ"ז ס"ק כ"א ד"ה ומצאתי) - לשונו מובא לעיל.
  2. משאת בנימין (סי' ל"ז) - "והס"ס שלא מענין אח' כגון שהספק הראשון בגופו והשני ע"י תערובות אז אין לאסור רק כשנודע ספק הראשון קודם התערובות אבל אם לא נודע עד אחר התערובות שרי".
  3. אהל יוסף (מולכו, יו"ד סי' ל') - "מצא כתוב ... דכיון דקבלנו הוראותיו של מרן ז"ל הכי נקטינן אע"פ שמור"ם ואף כמותו ז"ל חולקין עליו אנן בני ספרד בטר מרן גרידנן הן לקולא הן לחומרא ...".
  4. עי' מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק כ"ה) - "דהמיקל ... לא הפסיד".
- עי' תוה"ש (כללי ס"ס אות ה', אות י"ג) - "דהסומך על דעת המתירין אף בלא הפסד מרובה לא הפסיד".

ב. מחמיר.

1. רמ"א (דר"מ סי' נ"ז ס"ק ט"ו, תו"ח כלל מ"ג דין ז').
2. ט"ז (ס"ק י"ב, ס"ק י"ג, ס"ק י"ד) - "ונודע בנתיים לא מעלה ולא מוריד בשום דבר מהס"ס".
3. פרח"ח (ס"ק מ"ז) - "ולוזה הסכימו האחרונים וכן עיקר".
4. כרתי (ס"ק ל"א) - "ונודעו. היינו דב' ספיקות בגופו, אבל אם היה רק חד בגופו, רק לא נודע עד שנתוודע ספק בתערובות, מ"מ לא מהני, כיון דחד בגופו ואחד בתערובות (דרכי משה סי' נ"ז ס"ק ט"ו, תורת חטאת כלל מ"ג דין ז', ט"ז ס"ק י"ג, ש"ך ס"ק ס"ג דין א', פרי חדש ס"ק מ"ז, דלא כתשובת משאת בנימין סי' ל"ז)".
5. ערה"ש (סעי' פ"ה) - "והנה זהו ברור דבמקום דלא מהני ספק ספיקא כגון ספק אחד בגוף וספק אחד בתערובות או שהספק הראשון הוא מן התורה כפי הדיעות שנתבארו אפילו נודעו ב' הספקות ביחד אינו מועיל וכן הסכימו כל הגדולים [ש"ך סק"ג וט"ז סקי"ג ופר"ח סקמ"ז] דלא כיש שרצו להקל בזה ולומר דזה דאינו מועיל ספק גוף וספק תערובות אינו אלא כשמקודם נתוודע ספק אחד ונאסר ואח"כ נתוודע השני אבל כששניהם נודעו כאחד אפילו בכה"ג הוי ספק ספיקא [שו"ת משאת בנימין וב"י בשם מצאתי כתוב בסוף סי' נ"ז] וזהו כעין הדברים שרצינו לומר בסעיף ע"ו אבל כל הגדולים חולקים בזה וכן עיקר לדינא וכמ"ש בסעיף ע"ז ע"ש".

ג. יש לסמוך במקום הפמ"ר וסעודת מצוה [לא אם נתערב רק חד בחד].

1. ש"ך (כללי ס"ס בקצרה ס"ק א', עי' הארוך ס"ק א') - "ויש לסמוך עליהם במקום הפסד מרובה ויש צורך סעודת מצוה ג"כ".
2. חו"ד (בית הספק בקצרה ס"ק א', עי' ח' ס"ק ל"ה) - "ויש לסמוך עליהם בהפסד מרובה ויש סעודת מצוה ג"כ, ובלבד שלא יאכלנו כולו כאחד, ויאכלנו שנים שנים".
3. טוב טעם ודעת (מהדו"ג ח"א סי' רמ"ח ד"ה ועוד, ד"ה והנה העולה).
4. בית שלמה (יו"ד סוף סי' קפ"ב) - "מקילין בלא נודע בה"מ ... לדידן דקיי"ל להקל בהפ"מ וס"מ בלא נודע כמ"ש הש"ך בקיצור דיני ס"ס דין א'".

5. פסקי בושם (פרק כ"ד סעי' ל"ד, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' ת"ד) – "נשאל ממי ששחט ומלח מ"ג עופות, ולאחר מכן נמצא ספק טריפה ב'מרה' של אחד מן העופות ואין ידוע של איזה היא, וספק ספיקא גמור לא הוי, דהוי ספק אחד בגוף וספק אחד בתערובת, והורה שיש להקל למעשה כהכרעת הש"ך (קיצור כללי ס"ס אות א'), דבמקום הפסד מרובה וצורך סעודת מצוה יש לסמוך להתיר אף בספק ספיקא של אחד בגוף ואחד בתערובת, כשלא נודע הספק עד לאחר התערובת".
6. בדה"ש (ס"ק קל"ח, ס"ק קמ"ג, בי"ד ה"ה אע"פ עמ' רל"ז).
(א) אולי הטעם, משום שיש לצרף שיטת ר"ת.

ד. במקום הפסד מרובה יש להקל.

1. פמ"ג (כללי ס"ס שפ"ד ס"ק א') – "אין ראוי להתיר בלא ה"מ ... ומ"מ ודאי אי ספק איסור נתערב חד בחד ולא נודע אין להתיר אף בה"מ וצ"ע".
2. רע"א (סי' ע"ט ד"ה ולכאורה) – "הא הש"כ (בסי' ק"י) בדיני ס"ס בקצרה כתב דבספק א' בגופו וספק א' בתערובות בלא נודע עד שנתערב דמותר בהפ"מ, ומזה יש ללמוד דה"נ בספק טריפה שבשלו בכלים ולא נודע הספק עד אחר מעל"ע דמותר בהפ"מ, דמהריב"ל בשו"ת (סי' ק"ג) תלה דין זה דספק טריפה שבשלו בכלים ושהה מעל"ע במחלוקת ר"ת ור"י בס' א' בגופו וס' אחד בתערובות וכיון דאנן מקילין בהפ"מ ה"נ מקילין בהאי, (וכ"כ בפ"מ), אף דאפשר דיש חילוק ...".
3. בינת אדם (שער הקבוע סי' מ"ז, עי' חכ"א כלל ס"ג סעי' ט"ז [לשונו מובא לקמן]) – "בבעלי חיים ולא נודע כאחד ודאי דקיימא לן כר"י ואסור ובנודעו שתי ספיקות ביחד יש להתיר גם כן בהפסד מרובה ואף בלא סעודת מצוה כן נראה ל"י".
4. פת"ת (כללי ס"ס אות י"ט) – "פמ"ג ... רבינו עקיבא איגר".
5. כה"ח (ס"ק קמ"ב) – "ש"ך ... אמנם המנ"י בתוה"ש על קו' הספיקות או' ה' ואו' ו' חולק על דברי הש"ך הנז' ומתיר אפי' בלא הפ"מ וגם א"צ לאכלם שנים שנים יעו"ש והב"ד השפ"ד בדיני ס"ס או' א' אלא שכתב כיון דהאחרונים חולקים אין ראוי להתיר בלא הפ"מ ומשמע אבל לצורך מצוה ג"כ א"צ [להחמיר]".
6. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רע"א) – "שהלכה כהש"ך ולהקל רק בהפס"מ".

ה. מראי מקומות – שד"ח (כללים מערכת הס' כלל כ"ה ד"ה ולענין), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק רכ"ב).

1. יד יהודה (הארוך ס"ק ס"א אות ה') – "לא מהני לכל הדיעות וכן מבואר בכל הפוסקים ... אך עכ"ז כיון שר"ת מתיר תמיד, והרבה גדולי הפוסקים מסכימים עמו, על כן הסומך עליהם במקום הפסד רב בדבר דרבנן תמיד לא הופסד, מכ"ש שאין לאסור מה שהתירו האחרונים להקל בלא נודע".
2. מהרש"ם (ח"ד סוף סי' ל"ט) – "ולכן אם ה' ודאי טריפה אפס מקום להקל זולת אם ה' ספק טריפה בזה יש לצדד להקל כיון דלא נודע עד אחר שנתערב כנודע".

ו. ספק טריפה עם ספק חתיכה הראויה להתכבד, שנודע הספיקות בבת אחת.

1. מיקל.

(א) משאת בנימין (סי' ל"ז) – "ואף ע"ג דשתי הספיקות לאו מענין אחד הם אפילו הכי אין לחוש כאשר הוכחנו למעלה אם מטעם שאין כאן איסור ברור משני הצדדים שהאיסור שנתערב אינו איסור ודאי וגם התערובות אינן חתיכות הראויות להתכבד לדברי הרשב"א ושאר חכמים המתירין ואם מטעם שלא נודע הספק הראשון עד אחר התערובות מכל הני טעמי כל החתיכות מותרות".

(ב) חכ"א (כלל ס"ג סעי' ט"ז, בינת אדם שער הקבוע סי' מ"ז) – "הכריע הש"ך דבהפסד מרובה וגם סעודת מצוה יש להקל בנודעו שני הספיקות ביחד והמנחת יעקב מקיל אפילו בהפסד מועט ובתשובת משאת בנימין מצרף עוד דיש לומר דאף על גב דקיימא לן כר"י דלא הוי ספק ספיקא היינו בודאי דבר חשוב כגון בעלי חיים או חתיכה קטנה הראויה להתכבד אבל בחתיכה גדולה וחיה דלהרבה פוסקים לא הוי ראויה להתכבד אף על גב דאנו מחמירין וחושבים לחתיכה הראויה להתכבד יש לומר דזה דוקא בודאי טריפה אבל לא בספק טריפה".

(ג) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות פ"ה) – "דהש"ך ... והמנחת יעקב ... ואמר הרב דסומכין על המנ"י דמותר אף בלא הפסד מרובה, וכן עשה מעשה בטבח שנתערב ספק טריפות אצלו במקולין והוי חתיכה הראויה להתכבד, וצוה הרב להשליך אחד והשאר התיר לאכלם אף אחד אחד ואף בלא צורך סעודת מצוה, ומתירין כיון דלמחבר (סימן ק"א סעיף א') אין לה דין ראוי להתכבד".

2. מראי מקומות – מהרש"ם (ח"ד סוף סי' ל"ט, לשונו מובא לעיל).

ז. ס"ס בגוף אחד, שנודע הספיקות בזה אחר זה.

1. מיקל.

(א) משאת בנימין (סי' ל"ז) – "ויצא לנו הדין דכל ספק ספקא מענין אחד בין בגופו בין על ידי תערובות שרי בכל ענין בין נודעו ב' הספיקות יחדיו ובין שנודע ספק הראשון קודם התערובות השני".

(ב) ט"ז (ס"ק י"ד) – "או"ה ... ולא הבנתי דברים אלו כלל דמדאמר אם לא שיבואו בפעם אחת דזה משמע שלפעמים אפשר שלא יבואו בפעם אחת והיכי תמצא שיהיה נודע בין ספק האחד לספק השני בספק ספיקא שהם בגוף אחד וענין אחד כגון בספק זינתה תחתיו וספק אונס דלעיל דאין שייך לומר דנודע הספק האחד קודם שנודע השני ואם תרצה לומר שתחלה הרגישו בספק האחד ולא הרגישו בספק הב' וכשמרגישין בו איגלאי מילתא למפרע דלא היה אסור מעולם דהא לא נולד לנו שום ענין חדש אלא הידיעה היתה חסירה ובדברי רמ"א יש קצת לדחוק ולפרש דהכי קאמר כל שנודעו שני הספיקות דוקא ביחד זהו סימן לספק ספיקא שהוא כראוי דאלו בס"ס בשני גופים אפשר להיות נודע בנתיים. וכן ראיתי בתשובה למהר"ר בנימין ז"ל".

ג) פ"ה (ס"ק מ"ח).
 ד) ע"י גר"א (ס"ק ל"ז) – "ונודעו כו'. כ"כ או"ה וצ"ע דא"כ כל שקלא וטריא דריש י"ט ואם נתערבה כו' פי' ר"ת ור"י בכדי והא מיתוקם שפיר בנודעה שכן פשטא דברייתא".
 ה) יד יהודה (הקצר ס"ק ע"ו, הארוך ס"ק ס"א).
 2. מחמיר.

א) הג' או"ה (סוף הספר, שער כ"ו סי' ב').
 ב) פשטות רמ"א (סעי' ט') – "אם היו ב' ספיקות אם היה כאן איסור כלל, ונודעו ב' הספיקות ביחד, מתירים ספק ספיקא בכל מקום, אפילו באיסור דאורייתא וגופו של איסור".

ג) ש"ך (ס"ק ס"ג, ע"י פמ"ג שם) – "והיינו דמסיים כאן בהג"ה אבל אם היה ב' ספיקות אם היה כאן איסור כלל ונודעו ב' הספיקות יחד כו' אלמא דברי שא אפי' נודעו ב' הספיקות יחד לא הוה ס"ס".

ד) ערה"ש (סעי' פ"ו, סעי' פ"ז) – "ומדבריו משמע דכל ב' ספקות צריך דווקא שיוודעו ביחד וא"כ גם בספקות שע"י שני תערובות ג"כ צריכים להוודע כאחת ואם הספק האחד נודע מקודם לא הוה ספק ספיקא ותמהו עליו דיש ראיות ברורות דאף אם נודע התערובת הראשונה מקודם ג"כ הוה ספק ספיקא [ט"ז שם בשם מ"ב] ולי נראה דרבינו הרמ"א בדקדוק כתב דין זה רק אשני ספקות שבגוף ולא שע"י תערובת וטעמא רבא איכא במילתא דבספקות שבגוף כשנודע הספק הראשון מקודם הרי נאסר כדין ספיקא דאורייתא ואין הספק השני מועיל להוציאו מאיסורו ונעשה איסור דרבנן אבל בספקות של תערובת דגם בתערובת הראשון יש רוב שמותר מן התורה והאיסור אינו אלא מדרבנן מפני דבר חשוב וחתיכה הראויה להתכבד לא איכפת לן אם נודע התערובת הראשון מקודם".

3. מקרים.

א) פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ד סוף ד"ה אבל, ע"י שפ"ד ריש ס"ק ס"ג) – "קשה דוודאי משכחת ליה כההיא דפסחים ט' [א'] ונדה ט"ו [ב'] ועבודה זרה מ"א להפריד בין הספיקות והם בגוף אחד יע"ש".

ב) אמרי ברוך (על הט"ז ס"ק י"ד), בדה"ש (ס"ק קמ"ג) – "משכחת בספק איסור שכבר נודע ואח"כ נפגם ונפסל ויש ספק ב' מחודש אם נפסל כ"כ מאכילת אדם שנפקע ע"ז מאיסורו ובגוונא שא"א לברר ספק זה ... ועד"ז בקדירה שנתבשל בה ספק איסור ואח"כ נתבשל בה היתר ויש ספק אם נתבשל ההיתר תוך מעל"ע של בישול ספק איסור או אחר מעל"ע ובזה יש על הבליעה שבקדירה ע"י בישול ספק איסור ב' ספיקות ...".

ג) ערה"ש (סעי' פ"ו) – "הקשו בשני ספקות שבגופו היכי משכחת לה שלא יוודעו ביחד [ט"ז סקי"ד ופר"ה סקמ"ח] וכתבו דבאמת כוונתו כן הוא דבשני ספקות שבגוף נודעו שני הספקות ביחד [שם] והדוחק מבואר אמנם באמת דבריו צודקים כפשוטו דודאי מצינו כמה ספק ספיקא שבגופו דמשכחת לה שיוודעו מהספק הראשון ואח"כ מהשני כמו בפסחים [ט' א] גבי מדורות הכושים דחיישינן שמא יש נפל ויטמא באוהל וחולדה הולכת שם שאוכלת את הנפלים ויש שם ספק ספיקא שמא לא היה נפל ואת"ל שהיה נפל שמא הוחלדה אכלתו ע"ש וא"כ משכחת לה שמקודם נתוודע הספק של הנפל ואח"כ הספק של החולדה וכן בשם בשפחתו של מציק שהטילה ספק נפל לבור וספק חולדה שאכלתו ויש שם ספק ספיקא ספק נפל ספק רוח ואת"ל נפל שמא חולדה אכלתו ולמה א"א להיות שמקודם נתוודע ספק הראשון ואח"כ השני וכן בנדה [ע"ו ב] באשה ספק ראתה ספק לא ראתה ואת"ל ראתה שמא טבלה ע"ש וגם כאן משכחת לה כמובן [ע"י פמ"ג שם] וכן בכל האיסורים משכחת לה כגון שנתוודע לפנינו ספק איסור ואח"כ נתקלקל המאכל ויש ספק אם נפסל מאכילת אדם וזה הספק נתחדש אח"כ וכן קדרה שנתבשל בה ספק איסור ואח"כ בישלו בו היתר ויש ספק אם נתבשל ההיתר תוך מעת לעת של האיסור המסופק אם לאחר מעת לעת ולא נודעו ב' הספקות ביחד [ע"י ר' ברוך פרנקל בשם מג"י] אלא ודאי כוונתו כפשוטו דאם לא נודעו ב' הספקות ביחד לא הוה ספק ספיקא".

4. מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק כ"ד), בדה"ש (ס"ק קמ"ג, "וצ"ע").

ה. ס"ס בתערובות.

1. לא מחלקים, [בין נודעו ב' הספיקות יחדיו ובין שנודע תערובות הראשון קודם התערובות השני].

א) משאת בנימין (סי' ל"ז) - לשונו מובא לעיל.

ב) ערה"ש (סעי' פ"ז) – "ולי נראה דרבינו הרמ"א בדקדוק כתב דין זה רק אשני ספקות שבגוף ולא שע"י תערובת וטעמא רבא איכא במילתא דבספקות שבגוף כשנודע הספק הראשון מקודם הרי נאסר כדין ספיקא דאורייתא ואין הספק השני מועיל להוציאו מאיסורו ונעשה איסור דרבנן אבל בספקות של תערובת דגם בתערובת הראשון יש רוב שמותר מן התורה והאיסור אינו אלא מדרבנן מפני דבר חשוב וחתיכה הראויה להתכבד לא איכפת לן אם נודע התערובת הראשון מקודם".

ט. סיכום: ג' ציורים של ס"ס - ב' תערובות, אחד בגוף אחד בתערובות, ב' ספיקות בגוף אחד.

1. מחלק אם נודע, רק באחד בגוף אחד בתערובות.

א) משאת בנימין (סי' ל"ז) – "ויצא לנו הדין דכל ספק ספקא מענין אחד בין בגופו בין על ידי תערובות שרי בכל ענין בין נודעו ב' הספיקות יחדיו ובין שנודע ספק הראשון קודם התערובות השני והס"ס שלא מענין אח' כגון שהספק הראשון בגופו והשני ע"י תערובות אז אין לאסור רק כשנודע ספק הראשון קודם התערובות אבל אם לא נודע עד אחר התערובות שרי".

2. מחלק אם נודע, רק ב' ספיקות בגוף אחד.

א) ש"ך (ס"ק ס"ג) - לשונו מובא לעיל.

ב) ערה"ש (סעי' פ"ז) - לשונו מובא לעיל.

3. לא מחלק אם נודע, כלל.

(א) ט"ז (ס"ק י"ד) - לשונו מובא לעיל.
(ב) פ"ח (ס"ק מ"ח).

י. **האם צריך לאכול שנים שנים** [בזמן שמקילים].

1. מחמיר.
(א) ש"ך (כללי ס"ס בקצרה ס"ק א') – "ובלבד שלא יאכלנו כולו כאחד ויאכלנו שנים שנים".
(ב) בית לחם יהודה (קונו' הספיקות ס"ק ו') – "אף בס"ס צריך לאכול שנים שנים ודלא כמ"ש תורת השלמים ויפה כיון הש"ך כנלע"ד ברור".
(ג) ע"י פמ"ג (כללי ס"ס שפ"ד ס"ק א') – "דודאי כיון שאפשר לאכול ב' ב' ולא אחד אחד יש להחמיר".
(ד) חכ"א (כלל ס"ג סעי' ט"ז) – "וסיים הש"ך ובלבד שלא יאכלנו כולם כאחת ויאכלנו שנים שנים (ש"ך שם ועיין משאת בנימין סימן ל"ז)".
(ה) חוו"ד (בית הספק בקצרה ס"ק א') - לשונו מובא לעיל.
2. מיקל.
(א) ע"י תוה"ש (כללי ס"ס אות ו') – "לאכול שנים שנים דווקא לא ידעתי מאין יצא לו ... ואפשר דזה הכרעת עצמו ... אבל בבאוריו לדין זה לא הוזכר מזה כלום".
(ב) יד יהודה (הארוך ס"ק ס"א סוף אות ה') – "א"צ להחמיר לאכול שנים כמו שמחמיר הש"ך".
(ג) ע"י כה"ח (ס"ק קמ"ב) - לשונו מובא לעיל.
3. מראי מקומות – תוס' (זבחים דף עד: ד"ה ואי), מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק כ"ג), בדה"ש (כללי ס"ס סעי' י"ט בי' ד"ה אע"פ, עמ' רל"ז).
(א) פמ"ג (כללי ס"ס שפ"ד ס"ק א') – "עש"ך ... והמנחת יעקב ... ובית לחם יהודה ...".

יא. מראי מקומות.

1. הגרחפ"ש זצ"ל (דברי חכמים יו"ד אות ה') – "היכא דאיכא ספק בקדירה, האם אפשר לחכות (wait) 24 שעות כדי שלא יהא בן יומו ואז הוי ספק דרבנן להקל. תשובה: הגרחפ"ש פסק דכיון שאין אנו עושים הגעלה תוך כ"ד שעות נחשב כאילו הספק נולד **לאחר כ"ד שעות**. (ומקורו מהבית אפרים בשם התבואות שור)".

ב] ספק טריפה, ביצה קרובה.

א. ציור.

1. ודאי טריפה, וספק על הביצה אם נגמרא בקליפתה, וקודם שנטרפה נתערבה.
(א) תורת השלמים (כללי ס"ס אות ז').
2. ספק טריפה, וסיפא פירושי קא מפרש לה לרישא.
(א) פמ"ג (כללי ס"ס שפ"ד ס"ק ב') – "והכי קאמר האיסור והיתר הארוך ביצה בקליפתה 'מספק טריפה שנתערב אין להפריד כו' ותחלה אמר דמספק ספיקא דתערובת פשיטא דלא אלא אפילו ספק ספיקא דשמא אין טריפה ושמא נגמרה קודם לכן דמן התורה הוה ספק ספיקא ומדרבנן ספיקא חזא שמא אין טריפה תלינן לקולא כמבואר דין י"ו מכל מקום כאן לא הוה ספק ספיקא כלל דהם שני גופים. ומה שכתב איסור והיתר הארוך והלכך אף נתערב והעתיקו הש"ך דין ג' הם דברים ראשונים דבהכין איירי קודם אלא דמפרש טעמא דמלתא וכדבעינן למימר לקמן בעזה"י".
(ב) בדה"ש (ס"ק קנ"ו, ס"ק קנ"ט, בי' ד"ה וכן).
3. **ולדינא אין נפ"מ בין הפירושים**.
(א) בדה"ש (בי' ד"ה וכן, עמ' ר"ח) – "ולדינא אין נפ"מ בין הפירושים".

ב. הלכה.

1. מחמיר – ש"ך (כללי ס"ס אות ב'), פר"ח (כללי ס"ס בקצרה אות כ"ו), חוו"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק ב'), יד יהודה (דיני ס"ס בקצרה ס"ק כ').
2. מראי מקומות.
(א) ערה"ש (סעי' קכ"ח) – "וי"א דגם כששני הספקות הם בשני גופים לא אמרינן ספק ספיקא כגון ביצה בקליפתה שנמצאת בתרנגולת שאירע לה ספק טרפה והוה ספק ספיקא שמא התרנגולת כשרה ואת"ל טרפה שמא נגמרה קודם שנטרפה משום דהספק האחד הוא בתרנגולת והשניה בהביצה [ש"ך אות ב'] ויש מגמגמים בזה שהרי לשיטת רש"י באלמנת עיסה ספ"ק דכתובות הוי שני הספקות ככה"ג ע"ש [כרו"פ] ועוד שהרי לשיטת ר"ת והרמב"ם אמרינן ספק ספיקא גם בספק אחד בגוף ואחד בתערובות כמ"ש ונהי דבזה קי"ל כר"י בעל התוס' **מגלך להוסיף** ולהשוות פלוגתא רחוקה".

ג. הבנת הענין.

1. בדה"ש (ס"ק קנ"ז) – "והנה לא נתפרש בש"ך אם ר"ל דלמיהווי ספ"ס מעליא בעינן שלא יהיה הספק הראשון אסור מן התורה וגם בעינן שלא יהיו מב' ענינים וב' גופים אבל בחדא מהנך ריעותות תו לאו ספ"ס הוא. או שמא ר"ל דכל דליכא רק חזא מהנך ריעותות יש עדיין לסמוך דהוי ספ"ס אבל כששתיהן קיימות נקטינן דלא חשיב ספ"ס, ולדינא נראה לתפוס בזה לחומרא".

(א) וכן נראה מהש"ך (כללי ס"ס הארוך ס"ק ד' ד"ה והלכך).

2. בדה"ש (ציונים ס"ק תקמ"ה) – "ויש לחקור אם מילי מילי קתני דב' גופים הוי חסרון אחד בספ"ס וב' ענינים הוי חסרון שני, או שמא עיקרו משום דהווי ב' ענינים אלא דע"י דהווי ב' גופים וכל גוף וגוף הוא בספק המיוחד לו הוא דהווי ב' ענינים".

ג] ציור הנ"ל, ונתערבה הביצה אח"כ.

א. הלכה.

1. מחמיר – ש"ך (כללי ס"ס אות ג'), פ"ח (כללי ס"ס בקצרה אות כ"ז), חו"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק ב'), יד יהודה (דיני ס"ס בקצרה ס"ק כ').

ב. קשה, הא קודם שנתערב הוא רק איסור דרבנן - [עי' לעיל, שי"א חומרות הר"י הוא מדאורייתא].

1. כל שעיקר איסורו מה"ת לא מקילינן ביה – יד יהודה (הארוך ס"ק ס"א אות י', "והנה הגם דלא אמרינן ס"ס כאלו הא אף לאו"ה אינו אלא מדרבנן, כמ"ש או"ה לקמן, ובדרבנן הא כתב או"ה בכלל כ"ה דא"צ שיהא הספיקות מענין אחד וגוף אחד. צ"ל דזה במה שגוף האיסור רק מדרבנן, אך שאסרו חכמים נמי בספיקא, בזה אם יש עוד ספק הגם שאינם מגוף אחד וענין אחד מתירין. אבל כאן שגוף האיסור דאורייתא, רק חכמים אמרו דלא הוי ס"ס תו הוי כודאי איסור דרבנן דנמי לא בטל"), בדה"ש (ס"ק קנ"ט, בי' ד"ה והילכך, "דכל שעיקר איסורו מה"ת לא מקילינן ביה").

2. מראי מקומות – פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק רמ"א).

(א) פמ"ג (כללי ס"ס שפ"ד ס"ק ג') – "ואף שיש בביצה שני ספיקות קודם שנתערבה ונאמר כל שיש שני ספיקות אף שספק אחד על ידי גופו כו' מידי איסור תורה נפיק (כמו שכתבנו בכמה דוכתי ובדין ד' אבאר עוד) מכל מקום הוה כודאי איסור דרבנן על כל פנים ותו לא מהני תערובת, כמבואר בסימן ק"א ולקמן בקיצור ספק ספיקא בדין כ"ג דאיסור דרבנן דינו כתורה לענין תערובת כל שהוחזק שם איסור".

ד] ביצה קרובה, מסופק אם מכשרה או טריפה.

א. הלכה.

1. מחמיר – ש"ך (כללי ס"ס אות ד').

ב. לדעת ר"ת - שמיקל באחד בגוף ואחד בתערובות.

1. מחמיר – בדה"ש (בי' ד"ה כגון, עמ' ר"י, "כי בתוה"ב בית ד' שער ב' (כ"ה ב') כתב דתערובת של חד בחד באיסור תורה מחמירין לחשוב כל אחד מהם כודאי איסור ולא ספק איסור").

ג. אם נתערבו התרנגולים, או לא.

1. בין נתערבו התרנגולים, או לא נתערבה – פשוט הש"ך (ס"ק ד', "אע"ג דנתערבו...").

2. פריך עליו, אם לא נתערבו – פמ"ג (כללי ס"ס שפ"ד ס"ק ד', "וצ"ע"), רע"א (על הש"ך כללי ס"ס אות ד', "וכן בנמצא וכו' אף על גב דנתערבו התרנגולות חד בחד. משמע דמכ"ש בלא נתערבו ולענ"ד תמוה דבספק אם נגמרה מקודם לכאורה הוי ס"ס מעליא ואנו דנין הכל על הביצה ס' שמא מהכשירה המבוררת לנו ואת"ל מן הטריפה שמא נגמרה מקודם ואף דאם בודאי נגמרה אח"כ וספק אם נולד מכשירה או מספק טריפה לא הוי ס"ס לדעת הש"ך (דלא כפר"ח) היינו מטעם דהספק הב' שמא התרנגולת אינה טריפה לא הוי ס' מעליא כיון דכבר אסרנו אותו הספק ונאסרה התרנגולת אבל בס' אימת נגמרה דאין אנו דנין כלל על התרנגולת טריפה רק על הביצה ס' מכשירה וס' נגמרה מקודם אמאי לא הוי ס"ס ובנתערבו י"ל דשניהם בודאי טריפה אבל בלא נתערבו התרנגולות הוי ס"ס מעליא אח"כ מצאתי בעז"ה שתמה כן הפמ"ג ונדחק דגם הש"ך יסבור דהוי ס"ס"), עי' בדה"ש (ס"ק קס"ג).

ה] ספק טריפה נתערבה בודאי כשר, מטילה חד ביצה, אפילו נודע - ש"ך הארוך, ס"ק ד'.

א. הלכה.

1. מיקל – ש"ך (כללי ס"ס הארוך ס"ק ד', הקצר ס"ק ה'), ערה"ש (סעי' קכ"ט).

2. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק קס"ד, בי' ד"ה אבל, "ולדינא צ"ע לענ"ד בהיתר זה של הש"ך").

ב. אם נתערבו התרנגולים, או לא.

1. רק אם נתערב חד בחד – ש"ך (כללי ס"ס הארוך ס"ק ד', "כלומר התרנגולת נתערב חד בחד אבל אי לא נתערבו מתחלה התרנגולים חד בחד רק כל א' ניכרת עדיין בפני עצמה א"כ הוי הספק הראשון אסור מן התורה דהיאך תאמר אח"כ ואת"ל הימנה שמא אינה טרפה והלא כבר אסרתה מן התורה מן הספק ודוק").

2. רק אם הכשר ניכר [בנתערבו הוי שניהם כמו גוף האיסור] – פ"ח (כללי ס"ס אות י', כללי ס"ס בקצרה אות כ"ט, "מה שסבור הש"ך דכשניכרים התרנגולות הביצה אסור, אין דבריהם מחוורים אצלי, ואדרבה איפכא מסתברא דהא תערובת חד בחד לא מבעיא דלא מקרי תערובת אלא אפילו ספיקא דגופא לא מקרי וכמו שכתבתי בשם הרשב"א בס"ק מ"ו ע"ש, והש"ך גופיה כתב בס"ק כ"ה וז"ל ספק איסור דאורייתא שנתערב חד בחד חשוב כגופו של איסור ואם נתערב אחד מהן אח"כ ברוב אינו בטל מטעם ספק ספיקא, וכן משמע באיסור והיתר הארוך להדיא ע"כ..."), רע"א (על הש"ך כללי ס"ס אות ד', "כלומר התרנגולת נתערבה חד בחד. והפר"ח כתב בהיפך דדוקא בלא נתערבו התרנגולות תחלה הוי ס"ס מעליא דלגבי הביצה באים ב' ספיקות כא' אבל בנתערבו התרנגולות וחד

בחד הוי שניהם כמו גוף איסור ול"ש לדון שמא מכשירה"), עי' יד יהודה (דיני ס"ס בקצרה ס"ק כ"א, ס"ק כ"ב, "ובמקום הפסד כשר").

3. מראי מקומות – טוב טעם ודעת (מהדו"ג ח"א סי' רמ"ח ד"ה ומ"ש ר"מ), בדה"ש (ס"ק קס"ז, בי' ד"ה דהואיל, "וצ"ע").
 א) בינת אדם (שער הקבוע סי' מ"ד) – "ואמנם נראה לי דסבירא ליה להש"ך דבאמת חד בחד הוי כגופו של איסור וכמו שכתב בסימן כ"ה אבל לא סבירא ליה כפרי חדש דנימא נהפך היתר להיות איסור רק כיון דאיתחזק איסורא הוי כל אחד בספק שמא הוא האיסור ובודאי איסור בדבר שחייבין כרת מביא אשם תלוי ובספק איסור מותר מן התורה שהרי תיכף כשנתערב חד בחד היה על כל אחד ספק ספיקא שמא אינה טריפה ושמא זו כשרה אף דאמרינן הרי כבר אסרת מספק היינו שלא נוכל להתיר כל חדא מטעם ספק ספיקא דמדרבנן לא הוי ספק ספיקא מעליא כיון דאיתחזק איסורא וכבר אסרת מספק אבל מן התורה ודאי מותר מטעם ספק ספיקא ולכן התרנגולת אסורה כיון דאיתחזק איסורא מכל מקום אסור מדרבנן, אבל הביצה שלא נאסר אפילו רגע אחד ותיכף כשנולדה אי אפשר לבוא לפנינו כי אם בב' ספיקות ולכן מותרת לגמרי".

ג. ציור.

1. דוקא שלא ראינו בשעה שהטילה הביצה.
 א) חוו"ד (בית הספק, סוף ס"ק ה') – "דוקא שלא ראינו בשעה שהטילה הביצה ואין ידוע מי הטילה".
 ב) אבני מלואים (סי' ב' ס"ק ד') – "הביצה שנמצא ואינו ידוע איזו תרנגולת הטילה ולכך משוי ליה ספק ספיקא הבאין כאחת על הביצה, אבל אם הי' ידוע איזו תרנגולת הטילה זו הביצה ה"ל כמי שנחתך חתיכה אחת מתרנגולות אלו שנתערבו וידוע שזו החתיכה היא משל זו התרנגולת ודאי לא עדיף החתיכה מן התרנגולת עצמה וכמו כן זו הביצה שידוע שהיא מזאת ה"ל כתרנגולת עצמה".
 ג) חכ"א (כלל ס"ג סעי' ט"ו, בינת אדם שער הקבוע סי' מ"ד) – "ונראה לי דוקא שנולד הביצה שלא בפנינו".
 (1) "וקשה להבין מה הבדל יש אם ידענו איזו תרנגולת הטילה" – בדה"ש (ס"ק קס"ד).

ד. הבנת הענין.

1. החילוק בין כלל זה, לכלל א' [ספק דרוסה שנתערבה] - ש"ך ד"ה ומשמע.
  2. החילוק בין כלל זה, לכלל ב' [ספק טריפה, שנולדה ביצה קרובה] - ש"ך ד"ה והלכך.
- (א) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק קס"ד, "לא עמדתי על כוונתו בדבריו בהאי ענינא, וצ"ע").
 3. החילוק בין כלל זה, לכלל ד' [ביצה קרובה, מסופק אם מכשרה או טריפה] - ש"ך ד"ה וכן.

ו] ציור הנ"ל, אחת מטילה כמו חברתה - ש"ך הארוך, ס"ק ה'. א. הלכה.

1. מחמיר – ש"ך (כללי ס"ס הארוך ס"ק ה', הקצר ס"ק ו'), פר"ח (כללי ס"ס בקצרה אות ל'), חוו"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק ו'), חכ"א (כלל ס"ג סעי' ט"ו, "ואם נמצא ב' חתיכות או ב' ביצים וידוע שאחד מן הכשרה ואחד מן הטרופה ולא נודע איזהו שתיהן אסורות"), יד יהודה (דיני ס"ס בקצרה ס"ק כ"ג).

ב. הבנת הענין - החילוק בין כלל זה, לאות ה' [ביצה, מסופק אם מכשרה או מספק טריפה].
 1. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק קס"ח, "לא עמדתי על כוונת דבריו").

ז] כנ"ל אות ה' - אבל בחתיכות. א. הלכה.

1. מיקל – ש"ך (כללי ס"ס אות ז', אות ל'), ערה"ש (סעי' ק"ל).
 א) אא"כ יש כנגדו חזקת איסור גמור – ש"ך (כללי ס"ס אות ל', "בהמה שאירע לה ספק בשחיטה ונתערב חד בחד ואח"כ נמצאת חתיכה ויש בה ספק אם היא מבהמה הכשרה או מזו אף על פי שבכיוצא בזה הוי ס"ס וכמו שנתבאר בדין ז' הואיל ויש כאן חזקת איסור שהספק הוא בשחיטה אין זה ס"ס").
 2. מחמיר – עי' חוו"ד (בית הספק ס"ק ז', בקצרה ס"ק ז', "יש להחמיר"), בדה"ש (ס"ק קס"ט, ס"ק רנ"ו).

ב. ציור.

1. רק אם ניכר – פר"ח (כללי ס"ס בקצרה אות ל"א, "אם החנויות ניכרות ..."), יד יהודה (דיני ס"ס בקצרה ס"ק כ"ד, ס"ק כ"ה).
 א) לשיטתיה, לפי הפר"ח רק שלא נתערב, וש"ך רק שנתערב – פמ"ג (כללי ס"ס שפ"ד ס"ק ז').

ג. שאלות.

1. חסר תערובות שניה [שצריך, כדאי ברמ"א סעי' ח'].
 א) חוו"ד (בית הספק ס"ק ז') – "תמ"ה תמ"ה אקרא דהא מבואר בהג"ה דדוקא בספק טרפה שנתערבה באלף ואח"כ חזר מן התערובות ונתערב ברוב מותר אבל אם לא חזר ונתערב רק שפירש ועומדת בעצמה אפילו פירש שלא בפנינו אסור וכן אפילו נתערב חד בחד אסור ודוקא ברוב מותר וא"כ בכאן כשנתערבו החנויות חד בחד היאך יעלה על הדעת שחתיכה הפורשת מתערובות חד בחד שתהיה מותרת ... סוף דבר, דברים אלו מרפסן איגרא, וכוונתו ז"ל נעלמה משכלי הדל, ואין להורות כן רק למי ששכלו שלם ליישב זה".

(ב) בדה"ש (ס"ק קס"ט).

- 1) י"ל, ערה"ש (סעי' ק"ל) – "והקשו עליו דהא כבר נתבאר בספק טרפה שנתערבה באלף אסורות ואם אח"כ נתערבה אחת מהן ברוב מותר אבל חד בחד אסור [ח"ד] ול"ק כלל דודאי אם היה רק ספק טרפה הוה אסור אבל בכאן שהיתה עוד חנות אחת כשרה כשאנו באים לדון על החתיכה הנמצאת הוה ספק ספיקא גמור דשניהם בגוף החתיכה ודמי לביצה שנתבאר ואף על גב דהביצה בביאתה לעולם באה בספק ספיקא אבל החתיכה כשהיתה בהחנות היתה אסורה דזהו כספק טרפה שנתערב חד בחד אמנם זהו אמת כשאנו דנין על החנויות אבל על החתיכה שנפרשה ואנו דנין על החתיכה לא מטעם פירש אלא מטעם דא"צ לדון על החנות שפיר הוה ספק ספיקא [ומתורץ גם קושית הג' ר' ברוך פרנקל]."
2. צריך לפרוש מרוב [ובתוך חנות הוי אסור].
- (א) חונ"ד (בית הספק ס"ק ז') – "ועוד דמאי שייך כלל פריש לכאן בשלמא במקום דאיכא רוב רחמנא רבייא לומר כל דפריש מרובא פריש אבל בתערובות חד בחד לא שייך כלל ... סוף דבר, דברים אלו מרפסן איגרא, וכוונתו ז"ל נעלמה משכ"ל הדל, ואין להורות כן רק למי ששכלו שלם ליישב זה".
- (ב) ע"י אמרי ברוך (על הש"ך כללי ס"ס אות ז').
- (ג) בדה"ש (ס"ק קס"ט).
- 1) י"ל, ערה"ש (סעי' ק"ל), לשונו מובא לעיל.
3. למה לא גזרו פרוש אטו קבוע.
- (א) בית מאיר (ס"ק ס"ג בדין ז') – "ואם כך גבי ספק טריפה שנתבטלו ברוב רק דהוי ראוי להתכבד וחשיב כמחצה על מחצה אמרינן דדין החתיכה שפירש בגוף התערובות משום גזירה מכ"ש אם הספק טריפה לא נתבטל אלא חד בחד כמו החנויות פשיטא דאף החתיכה מהראוי להיות כגוף החנויות מגזירה דשמא יקח מהן כיון דאינן ניכרות כדכתב בעצמו ס"ק י"ז. ומן האו"ה דביצה אין ראי' כלל דשם ליכא למיחש אי שרינן הביצה דיקח מן התרנגולים כדכתב ס"ק ל"ח בשם האו"ה ... ודוחק גדול לומר דס"ל דוקא היכא שהתערובות נתבטלו ברוב הוה דיש לגזור דלאו כ"ע דיני גמירי דחתיכה הראויה להתכבד לא בטל משא"כ בתערובות חד בחד ליכא למיגזר. כי מנין לו כל זה וצ"ע".
- (ב) חונ"ד (בית הספק ס"ק ז').
- (ג) רע"א (על הש"ך כללי ס"ס אות ז') – "לא זכיתי להבין דמ"ש מספק טריפה שנתערבה בחתיכות כשירות שהם חהר"ל ופירש א' מהם דאסור כמ"ש הש"ך בסמוך אות י' מכ"ש הכא דהוי קבוע דאורייתא לדעת הש"ך סקי"ד וט"ז וצ"ע".
4. מראי מקומות – קנין דעה (עמ' ע"ר).

ח] כנ"ל אות ו' - אבל בחתיכות.

א. הלכה.

1. מחמיר – ש"ך (כללי ס"ס אות ח'), פר"ח (כללי ס"ס בקצרה אות ל"א), חונ"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק ח'), חכ"א (כלל ס"ג סעי' ט"ו), יד יהודה (דיני ס"ס בקצרה ס"ק כ"ו).

ט] ציור הנ"ל אות ח', במקום שנאבד.

א. הלכה.

1. מחמיר, אין תולין.
- (א) ש"ך (כללי ס"ס אות ט') – "ואפילו חזרה ונאבדה אח"כ א' משתי החתיכות או נפלה מעצמה לים בענין שנאבדה לגמרי מן העולם לא הותרה האחרת".
- (ב) פר"ח (כללי ס"ס בקצרה אות ל"ב).
- (ג) חונ"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק ט') – "ואפילו חזר ונאבד אחד או נפל לים, אסורה האחרת, כדין נאבד מתערובות חד בחד".
- (ד) חכ"א (כלל ס"ג סעי' ט"ו) – "ואפילו חזרה ונאבדה אחר כך אחד מהם בענין שנאבדה לגמרי מן העולם מכל מקום השניה אסורה".
- (ה) יד יהודה (דיני ס"ס בקצרה ס"ק כ"ו).
2. מיקל.
- (א) תוה"ש (כללי ס"ס אות ט"ז) – "ולע"ד נראה דספק ספיקא גמור הוא זה כיון דהחנויות מתחלה נתערבו וא' מן התתיכות נאבד ואם כן אין אנו צריכין לדון כלל על מה שנאבד רק על מה שלפנינו (וכמ"ש הרשב"א הובא בב"י בסימן ק"י ובש"כ עצמו בסי' ק"י ס"ק מ"ג) וא"כ דמי ממש לדון ז' בנמצא חתיכה אחת והוי ס"ס גמור וכן הרא"ש פג"ה בנתערב חד בתרי בדבר חשוב ונאבד א' מהן כתב ג"כ שמותר מטעם ספק ספיקא ... והיינו דוקא בכה"ג שנתערבו תחלה החנויות שיש בא' מהן ספק טריפה ושוב פירשו שניהם ונאבד א' מהן א"כ אין אנו צריכין לדון רק על מה שלפנינו וא"כ דמי ממש לדון ז' אבל באיסור שנתערב חד בחד ונאבד א' מהן פשיטא דלא מקרי ספק ספיקא כלל".
3. מראי מקומות.
- (א) בדה"ש (ס"ק קע"ה) – "דאף בחתיכה אחת אין נראה להקל ... דגם לענין ביצה אחת צ"ע אם יש להקל כהש"ך".

ב. הדמיון לסעי' ז', נאבד, נפל לים.

1. קשה, שם צריך לאכול שנים שנים – בדה"ש (כללי ס"ס ב' סוף ד"ה או, עמ' רי"ז, "וצ"ע").
2. גם כאן הוי דרבנן – פמ"ג (כללי ס"ס שפ"ד ס"ק ט').

ג. הבנת הענין.

1. פמ"ג (כללי ס"ס שפ"ד ס"ק ט') – "אמנם מה שכתב [הש"ך] כאן צ"ע".
2. בדה"ש (ס"ק קע"ג) – "ולא עמדתי על כוונת דבריו שם".
3. אסור לעשות ס"ס בידים – בדה"ש (ד"ה נפלה, עמ' רי"ז, נפל מעצמו).

י] נפל מתערובת לתוך קדרה.

א. הלכה.

1. מיקל – ש"ך (כללי ס"ס אות י'), פר"ח (כללי ס"ס אות י"א), חו"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק י'), צמח צדק (פסקי דינים על כללי ס"ס לש"ך סי' י'), ערה"ש (סעי' קל"ב).
- (א) ומיירי שמסלק החתיכה המסולקת מהקדרה, או שנימוח האיסור – פמ"ג (שפ"ד כללי ס"ס אות י'), הו"ד ברע"א (סי' ק"א על המחבר סעי' ז'), בדה"ש (ס"ק ק"פ).
2. מחמיר – עי' תוה"ש (כללי ס"ס אות י"ט, "וצ"ע למעשה"), עי' יד יהודה (הארוך ס"ק ס"א אות י"ז).
3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ק"פ, "קשה לשמוע הסברא בזה דהא גם הספק שעל התבשיל הוא מסיבת פליטת האיסור שבו וא"כ מה הבדל יש בין הספק שעל החתיכה כשהיא בעין להספק שעל פליטת החתיכה, ויש שכתבו לחלוק לדינא על הש"ך בזה, וצ"ע").

ב. קשה, הא הפליטה לא חשיב ובטל ברוב - ולמה צריך הטעם של ס"ס.

1. מראי מקומות.
- (א) פמ"ג (שפ"ד כללי ס"ס אות י') – "ואמנם הדבר הקשה עלי הוא דכשנימוח או סלקוהו מקדירה וליכא רק פליטה אמאי לא מותר מטעם חד בתרי כמבואר סימן ק"א דחז"ל שנתרסקה בטילה היא וכ"ש הטעם דאין ראוי להתכבד. וכ"ת הטעם חמור מנימוחה דאיך תתיר פליטתה והיא גופא עדיין באיסורה קיימא הא מנ"ל וציר חגבים יוכיחו ועוד הא טעמא קאמינא דהטעם אין ראוי להתכבד".
- (ב) בדה"ש (ס"ק קפ"א, בי' ד"ה הקדרה) – "וצ"ע".

טבלא - כללי דיני ס"ס בקצרה של הש"ך (אות א' - אות י').

א. ציור.

2. ספק טריפה - שנתערבה.
3. הלכה - מחמיר.

ג. ציור.

1. לפי הפמ"ג.	לפי המנחת יעקב.
(א) ספק טריפה.	ודאי טריפה.
/	/
ביצה קרובה.	ביצה קרובה - שנתערבה.
2. הלכה - מחמיר.	

ד. ציור.

1. ספק טריפה.
- /
- ביצה קרובה - שנתערבה.
2. הלכה - מחמיר.

ה. ציור.

1. ודאי טריפה - ודאי כשרה.
- /
- ביצה קרובה.
2. הלכה - מחמיר.

ו. ציור: [ובש"ך הארוך, ס"ק ד'].

1. ספק טריפה - ודאי כשרה.
- /
- ביצה
2. הלכה - מיקל.

ז. ציור: [ובש"ך הארוך, ס"ק ה'].

1. ספק טריפה - ודאי כשרה.

/

ביצה - ביצה.

2. הלכה - מחמיר.

ה. ציור - כמו אות ה', אבל בחתיכות.

1. ספק טריפה - ודאי כשר [חנויות].

/

חתיכה

2. הלכה - מיקל.

ט. ציור - כמו אות ו', אבל בחתיכות.

1. ספק טריפה - ודאי כשר [חנויות].

/

חתיכה - חתיכה.

2. הלכה - מחמיר.

י. ציור.

1. כנ"ל, ונאבדה.

2. הלכה - מחמיר.

יא. ציור.

1. ספק איסור - כשר - כשר.

/

אחד נפל לקדירה [אבל אם רק נתערב חד בחד, או עודנו בפני עצמו, אסור].

2. הלכה - מיקל.

יא [שני ספיקות משם אחד.

א. מחמיר, אינו ספק ספיקא.

1. מהר"י בן לב (ח"ג סוף סי' מ"א, סוף סי' נ"ה, ח"ד סוף סי' ב').

2. ש"ך (כללי ס"ס אות י"א, סי' קפ"ז ס"ק כ"ב) – "גרסינן פ"ק דכתובות (ריש דף ט') האומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו ואמאי ס"ס הוא ספק תחתיו ספק אינו תחתיו ואת"ל תחתיו ספק באונס ספק ברצון לא צריכה באשת כהן (שהאונס אסור בה) ואיבעית אימא באשת ישראל כגון דקביל בה אביה קדושין פחותה מבת שלש שנים ויום אחד (דליכא למימר שמא אינה תחתיו דאם כן היו בתוליה חוזרין כדתנן במסכת נדה פחות מכאן כנותן אצבע בעין), וכתבו התוספת אהך דאב"א באשת ישראל כו' וז"ל וא"ת אכתי איכא ס"ס ספק באונס ספק ברצון ואת"ל ברצון ספק כשהיא קטנה ופתוי קטנה אונס הוא כדאמרינן בהבא על יבמתו (ד' ס"א ע"ב) וי"ל דשם אונס חד הוא עכ"ל".

3. נוב"ק (יו"ד סי' מ"א אות ד', סי' מ"ז).

4. חו"ו"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק י"א) – "ספק ספיקא משם אחד, כגון קטנה שנתגדלה תחת בעלה, ונבעלה ויש ספק ספיקא, ספק באונס ספק ברצון, ואם תמצי לומר ברצון, ספק כשהיא קטנה ופיתוי קטנה אונס היא, אסורה, דשם אונס חד הוא".

5. רע"א (ח"א סי' ל"ז ד"ה באופן שיש) – "הא רבים מאחרונים ס"ל דס"ס דרבואתא לא מהני דשם אונס חד הוא, כמו שכתב הריב"ל ח"ג (סי' מ"א ונה"ה ובה"ד סי' ב')."

6. חכ"א (כלל ס"ג סעי' י"ז) – "אבל המאוס קטנה ומשהגדילה ונישאה נמצא פתח פתוח אסורה לבעלה ישראל אף על גב דהוי ספק ספיקא שמא באונס ואם תמצי לומר ברצון שמא כשהיתה קטנה וקיימא לן פיתוי קטנה אונס הוא זה לא הוי ספק ספיקא כיון דאין ספק שני מתיר יותר מן הראשון דבשלמא אם היה הדין שקטנה יש לה רצון ואפילו הכי מותר הוי ספק ספיקא אבל כיון דקטנה אילו היה לה רצון היתה אסורה אלא שאין לה רצון אם כן שם אונס אחד הוא (ש"ך שם סימן י"א וי"ב)".

7. בה"ל (סי' רס"א סעי' א' ד"ה בין, סי' של"א סעי' ה' ד"ה ביה"ש) - לשונם מובא לקמן.

8. יד יהודה (דיני ס"ס בקצרה ס"ק ל"א).

9. ברכת הבית (שער מ"ה ס"ק י"ג).

10. אג"מ (או"ח ח"ד סי' ס"ב ד"ה ולענין מילה).

ב. שיטת הרמב"ם (איסורי ביאה פרק ג' הל' ב') – "הבא על הקטנה אשת הגדול אם קידשה אביה הרי זה בחנק והיא פטורה מכלום ונאסרה על בעלה".

1. מגיד משנה (איסורי ביאה פרק ג' הל' ב') – "והיא קשה על דברי רבינו שבפירוש אמרו כאן דפיתוי קטנה אונס הוא ולא מצאתי מקום לרבינו על מה יסמוך בזה אלא מאותה שאמרו פ"ק דכתובות (דף ח' ט') אמר רבי אלעזר האומר פתח פתוח מצאתי נאמן

לאוסרה עליו והקשו ואמאי ספק ספיקא הוא ספק תחתיו זנתה ספק אין תחתיו זנתה ואת"ל תחתיו ספק באונס ספק ברצון ותירצו לא צריכא באשת כהן ואיבעית אימא באשת ישראל כגון דקביל בה אביה קידושין פחותה מבת שלש שנים ויום אחד וסובר רבינו שהוא אפילו עדיין היא קטנה ואפילו את"ל גדולה היא השתא אכתי איכא למשמע מינה דאם איתא דקטנה שזינתה ברצון אינה נאסרת על בעלה אפילו קיבל בה אביה קידושין פחותה מבת שלש שנים ויום אחד אכתי תרתי ספיקי נינהו ספק זינתה קטנה ספק גדולה ואת"ל גדולה ספק באונס ספק ברצון אלא לאו ש"מ שאפילו קטנה שזינתה ברצון נאסרת על בעלה ומש"ה ליכא אלא חדא ספיקא וסובר הוא ז"ל דהך סוגיא דפרק ד' אחין לאו בדוקא איתמר אלא בדרך דחייה לומר דה"נ מסתברא דאמרן לאו הכרח הוא דאנא אמינא לך דפיתוי דקטנה אונס הוא וכיון שמן המשנה עצמה היו למדין דהוחלפו הוא לא דקדקו בדין זה שם. זה נ"ל לדעתו ז"ל."

2. הו"ד – פמ"ג (כללי ס"ס אות י"א, סי' י"ז מש"ז ס"ק ב' ד"ה ודע, "ודע דסבור הייתי לומר דלהר"מ יש הוכחה דאם לא פירכסה הוה ודאי דאם לא כן השוחט בלילה ואינו יודע אם פרכסה אסורה לר' אליעזר דוקא זינוק ולרבנן אף זינוק לא מהני והא הוה ספק ספיקא שמא פירכסה ושמא לאו מתה קודם וכי תימא דהוה משם אחד הא הר"מ סובר כהאי גונא הוה ספק ספיקא מדפסק בהל' איסורי ביאה פיתוי קטנה לאו אונס מסוגיא דפתח פתוח מחמת קושית התוס' שם יע"ש אלא דאי ספק ספיקא במקום חזקה לאו כלום אין הוכחה ואין להאריך"), לחם ושמלה (סי' ק"צ שמלה ס"ק ג' ד"ה עוד, "כתב הפלתי ... ולפע"ד י"ל דהכס"מ כתב זאת לדעת הרמב"ם דלית לי סברת התוס' דשם אונס חד הוא, וס"ל דפיתוי קטנה לאו אונס הוא כמ"ש המ"מ בפ"ג מה"ל א"ב ה"ל ב").

3. מראי מקומות – רע"א (על פמ"ג סי' י"ז מש"ז ס"ק ב' ד"ה ודע, "נ"ב במחכ"ת יש חילוק גדול דהתם עכ"פ הוי ב' ענינים שמא גדולה באונס ושמא פיתוי קטנה, אבל הכא אטו הפירכוס בעצמותו הוא ענין ההיתר, אלא דהפירכוס מברר דלא מתה מקודם, וא"כ איך נימא ס' שמא פירכוס ואיכא הוכחה דלא מתה מקודם ס' שמא בלא הוכחה לא מתה מקודם, פשיטא דלא הוי ס"ס כיון דהכל רק חד ס' אם מתה מקודם"), חת"ס (אה"ע ח"ב סוף סי' קע"ב, כתובות דף ט. ד"ה ונ"ל דרמב"ם), אג"מ (או"ח ח"ד סי' ס"ב ד"ה ולענין מילה).

ג. מראי מקומות – פר"ח (כללי ס"ס אות י"ב, כללי ס"ס בקצרה אות ל"ז), כרתי (קוני' בית הספק אות ה'), בינת אדם (שער הקבוע כלל נ"ג), שד"ח (כללים מערכת ה' כלל כ"א), מעדני אשר (סי' קל"ה), ט"ז וש"ך השלם (סי' קפ"ז שפ"ח ס"ק ע"ג).

1. שבט הלוי (ח"א סי' מ"ט ד"ה אלא) – "דאם מטעם שם אונס חד אתינן עלה הרי איכא כמה חולקים על הש"ך יו"ד סימן ק"י בכללי ס"ס ס"ק י"ב, הלא הם בעל מנחת יעקב ובעל כו"פ והפמ"ג שם כתב דבהפסד מרובה אולי יש לסמוך עליהם ואין לך הפסד מרובה יותר מדחית יום ח' למילתו ...".

א) פמ"ג (כללי ס"ס ס"ק י"א) - לשונו מובא לקמן.

ד. מה הביאור [בתוס'], אינו מתהפך או דאי"ז ב' ספיקות.

1. אינו מתהפך.

א) תוה"ש (כללי ס"ס אות כ').

ב) כרתי (בית הספק אות ה') – "ולכך התוספות (עי' תוס' ישנים כתובות ט' ע"ב) כמו שכתבו הפוסקים (שו"ת הריב"ש סי' קצ"ב, האגור ראש שני שורש ד') בשם דס"ל דספק ספיקא צריך להיות מתהפך, דהיינו מכל צד דיהיה ספק ספיקא, וא"כ שפיר תירצו דשם אונס חד, דלא תוכל להתחיל ספק ברצון ספק באונס כנ"ל".

2. אינו ב' ספיקות.

א) פשטות הש"ך (כללי ס"ס אות י"א).

ב) רע"א (דרוש וחדוש ח"א כתובות דף ט.) – "בכוונת דברי תוס' דשם אונס חד הוא נחלקו המפרשים אם כוונתם כיון דהכל מצד היתר אונס הוא, מה לי אונס זה ומה לי אונס דקטנות וגם אין א' מתיר יותר מחבירו, או דכוונתם דהוי ס"ס שאינו תהפך ואם נתחיל בס' אונס שוב א"א לומר את"ל ברצון שמא קטנה דאם הוא ברצון א"א דהיא בקטנותה. ולענ"ד להכריע כדרך הא' הנ"ל ...".

ג) בדה"ש (ס"ק קפ"ב, ציונים ס"ק תקצ"ב, בי' ד"ה השני [עמ' ר"כ]).

3. מראי מקומות – ש"ך (סי' ק"צ ס"ק מ"ה, עי' בתפארת ישראל [כרו"פ] שם ס"ק י"ט), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ר"ס).

א) פמ"ג (כללי ס"ס ס"ק י"א) – "שבמנחת יעקב בקו"ה אות כ' והכר"ו פקפקו על זה והם כתבו דווקא התם דאיך תאמר שמא באונס ואת"ל רצון שמא בקטנותה כיון דהודית שהיה ברצון תו ליכא לספוקי בקטנה דאין לה רצון וכ"ת תתחיל הכי שמא בקטנותה ושמא באונס דבעינן מתהפך יע"ש ומ"מ לדינא י"ל כהש"ך וצ"ע בה"מ".

ה. אם הוא איסור דרבנן או איסור דאורייתא.

1. איסור דרבנן.

א) בית יצחק (שער הספיקות סי' י"ז, סי' י"ט, סוף סי' כ') – "דס"ס משם אחד או אין מתהפך מדאורייתא הוי ס"ס גמורה והוי כרובא".

2. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק קפ"ב, בי' ד"ה א), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק רס"ג).

א) פמ"ג (כללי ס"ס שפ"ד ס"ק י"א) – "ומה שיש לספק בזה אי ס"ס משם אחד מ"ה לא הוה ס"ס או מדרבנן".

ו. ספק ספיקא באיסור חדש.

1. קשה.

(א) כרתי (בית הספק אות ו' ד"ה וכמו) – "וקשה".

(ב) מוצל מאש (סי' נ') – "והרא"ש ... וזה דבר תמוה דס"ס הכל א' שם חדש א' הוא כמו שם אונס חד הוא ויש לחלק ודוק".

(ג) רע"א (סי' רצ"ג על רמ"א סעי' ג') – "בת' מוצל מאש (סי' נ') תמה הא שם אונס חד הוא דמה לי משנה שעברה ומה לי משנה זו קודם העומר".

(ד) ערה"ש (סעי' כ"ג) – "וכן בספק חדש אנו מתירין משום ספק ספיקא שמא התבואה היא משל אשתקד ואת"ל משנה זו שמא נשרש קודם לעומר והא הכל הוא שם אחד דמה לי אם נשרש ג' ימים קודם לעומר או שנה קודם לעומר".

2. תירוצים.

(א) חור"ד (בית הספק ס"ק י"א ד"ה עוד), הו"ד בבדה"ש (בי' ד"ה השני, עמ' ר"כ) – "הקשה הכר"ו ... דשאני התם זהו דבר ההוה ורגיל ואינו רק במקרה והזדמן ובכל כי האי גוונא הו"ל רובא ממש דמקצת התבואות שבעולם הן ישנות לגמרי פ"י משנה שעברה ואף איך מקצת שהוא משנה זו קצתן נשרות קודם לעומר באופן דהו"ל רובא ממש בדומה להא דאמרינן דרוב בהמות כשירות הן כיון דרוב העולם הוא כך משא"כ בדבר שאינו בהוה ורגיל רק במקרה והזדמן כגון באשה שזינתה לא שייך לומר דאזלינן בתר רובא דרוב המזדמנין מזדמנין כך דבמה שהוא במקרה לא שייך לומר רוב דמקרה נופל לפי ההזדמנות לפעמים כך ולפעמים כך ובזה בעינן לדין ספ"ס וכל דהוי משם אחד לאו ספ"ס הוא".

(ב) עי' חת"ס (כתובות דף ט. ד"ה וראיתי) – "ומ"ש מס"ס דחדש שמא של אשתקד שמא של שנה זו ואת"ל שנה זו שמא נשרש קודם לעומר וכ' דה"נ נוכל לומר שמא נשרש שבט או אדר או ניסן והכל אחד הנה למאן דבעי שכל ספק יתיר יותר מחברו לא ידעתי כעת פתר לק' זו, אבל מ"מ אינה כ"כ קו' כמו שחשב דכבר בארתי בחי' על סוגי' דחדש דהא דקיי"ל ב' שבתות להשרשה היינו דכל שלא קלטה בשתי שבתות שוב אינה קלטת אבל מ"מ אפשר שתקליט מקודם כל שעברה עלי' ג' ימים ובזה ישבתי ק' הנה"כ בי"ד סי' רצ"ג אדברי תה"ד דמייתי ש"ך שם סק"ב ע"ש והשתא הס"ס הוא שפיר משני שמות ספק משל אשתקד דהיינו שנזרע קודם ב' שבתות קודם לעומר ואת"ל שנזרע בתוך ב' שבתות מ"מ שמא בכל זה נקלט קודם לעומר, אלא שאין כאן דין מחודש".

(ג) "דאין הכוונה שיהיה נפקא מינה באמת להיתר אלא רצה לומר שיהיה בספק ראשון מותר לגמרי ואין בו שום צד לאיסור ואם תמצוי לומר שיש בדבר זה צד לאיסור מכל מקום אפשר שאפילו הכי מותר ונמצא שספק השני מתיר יותר מן הראשון שאף על פי שיש בו צד לאיסור נגד זה יש בו גם כן צד להיתר" – בינת אדם (שער הקבוע סי' נ"ג, "וכן בחדש ספק שמא משנה העברה ואין כאן מיחוש כלל ואם תמצוי לומר משנה זו שמא נשרש קודם לעומר אבל אין לומר ספק שמא נזרע בשבט ואם תמצוי לומר וכו' שמא באדר דאין אחד מתיר יותר מחבירו").

(ד) אור לציון (ח"א יו"ד סי' ט"ו) – "וראיתי מקשים על זה, דהלא הוי ספק ספיקא משם אחד, ספק אם חדש ספק אם ישן, ובכה"ג לא עבדינן ס"ס, דא"כ בכל תבואה יש כמה ספיקות, ספק משל שנה שעברה, ספק מלפני שנתיים ושלוש וכו', ואת"ל משל שנה זו, ספק נזרעו בניסן קודם הפסח, ספק באדר ובשבט וכו', ופשיטא דס"ס כה"ג לא עבדינן, דא"כ הו"ל להרא"ש והרמ"א לנקוט ספק ספיקא זה שהוא לרווחא דמילתא, ואמאי נקטו ס"ס אחר שהוא יותר דחוק. ונלע"ד דלא קשה ולא מידי, דיש שני מיני חיטים המותרים, יש שגדלו לפני העומר, שהיו אסורים בתחילה ובא העומר והתירן, ויש שנזרעו כמה ימים קודם העומר, וכשבא העומר לא היו חיטים בעולם, ונמצא דכשצמחו בהיתר צמחו, ולא היה עליהם מעיקרא שם איסור כלל, וא"כ הו"ל ס"ס משני שמות, ספק אם נאסרו החיטים ספק לא נאסרו, ואת"ל נאסרו, שמא בא העומר והתירן".

3. מראי מקומות – בית יצחק (שער הספיקות סי' י"ח ד"ה ועיין).

ז. חזקת היתר עם ספק של שם אחד.

1. מיקל.

(א) ישועות יעקב (סי' ק"ג ס"ק ז') – "בכלי שנתבשל בה חלב ואחר כך בשר ואינו ידוע אם עבר מעת לעת, מעת בישול החלב בזה שייך חזקת היתר ודי בספק אחד. ועכ"פ היכי דיש שני ספיקות במקום שאין סומכין עליהם כמו ספק לא נשתמש בו כלל וספק נשתמש בו דבר המותר בתוך מעת לעת אף שאינו ס"ס גמור כמ"ש במקום אחר [עי' לעיל ס"ק ו'] שאינו מתהפך ושם אחד מ"מ בצירוף חזקת היתר פשיטא דמועיל".

ח. איסור דרבנן.

1. מיקל.

(א) בית יצחק (שער הספיקות סוף סי' י"ט) – "דאשה הרואה דם מחמת תשמיש מאי דאסורה לבעלה הוא משום דקבעה ווסת בכך והרי קי"ל ווסתות דרבנן וא"כ שפיר סמכין אהך ס"ס אף דהוי משם אחד ואינו מתהפך".

(ב) עיין יצחק (אור"ח סי' א' אות י"ט, סי' ט"ז סוף אות ה') – "דדוקא בדאורי"י בעינן ס"ס שלא יהי' משם א'. אבל בדרבנן מהני ס"ס אף משם א'".

(ג) שדי חמד (מע' חמץ ומצה סי' ח' אות כ"ט ד"ה ובעיקר).

(ד) תשורת ש"י (סי' שפ"ה ד"ה ובעיקר).

(ה) עיין יצחק (ח"ב כללי ספק ספיקא אות י"ד).

2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (סי' קפ"ז שפ"ח ס"ק ס"ט).

ט. אם גם בספיקא דדינא אמרינן שם אונס חד הוא - ב' פלוגתא דרבנותא.

1. עי' כללי ס"ס של התורת השלמים (מחודשים סעי' ו'), לשיטות ומראי מקומות.

יב] ספק הראשון מתיר יותר מן האחרון.

- א. **מיקל, משווי ליה כספ"ס מב' שמות.**
  1. ש"ך (כללי ס"ס אות י"ב) – "אבל כל שהספק הראשון מתיר יותר מן האחרון מתירין ס"ס כזה".
  2. פרה"ח (כללי ס"ס בקצרה אות ל"ז).
  3. מהרי"ט אלגאזי (הלכ' יום טוב, בכורות פרק ב' אות י"ז ס"ק ה' ד"ה וראיתי).
  4. נוב"ק (י"ד סי' מ"א אות ד', סי' מ"ז).
  5. פלתי (סי' ק"ג ס"ק ו', תפא"י סי' קפ"ז ס"ק ו').
  6. ישועות יעקב (סי' קכ"ב ס"ק ו').
  7. אמת ליעקב (שו"ת סי' ב' ד"ה אמנם נ"ל).
  8. רבי ידידיה טיאה ווייל (סי' מ"ה ד"ה וגם).
  9. חכ"א (כלל ס"ג סעי' י"ז) – לשונו מובא לעיל.
  10. מחה"ש (י"ד סי' קפ"ז ס"ק כ"ב) – "גם קושיא זו לא קשה מידי, דהא מבואר בדיני ספק ספיקא מהרא"י [תרומת הדשן ח"ב סימן קל] דהיכא דספק אחד מתיר יותר מחבירו לא מקרי שם ספק חד הוא, והכא נמי ספק אחד מתיר יותר מחבירו".
  11. חו"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק י"ב) – "כשהספק השני מתיר יותר מחבירו, מתירין ספק ספיקא משם אחד".
  12. השיב ר' אליעזר (סי' ב').
  13. שו"ת בית יצחק (י"ד ח"ב סי' י"א אות י"א).
  14. סוגה בשושנים (שושנים לדוד ס"ק כ').
  15. כה"ח (כללי ס"ס אות מ"ב).
  16. אג"מ (או"ח ח"ד סי' ס"ב ד"ה ולענין מילה) – "הש"ך בסימן ק"י בדיני ס"ס אות י"א הביא מתה"ד דהיכא דהספק הראשון מתיר יותר מן השני הוא בדין ס"ס וכך מסיק להלכה באות י"ב".
  17. בדה"ש (סי' ק"ה סעי' א' בי' ד"ה מעת).
  18. מחזה אליהו (ח"א סי' צ"ג אות ב').

ב. אם ספק האחרון מתיר יותר מן הראשון.

1. מיקל, משווי ליה כספ"ס מב' שמות.
- א. **תוה"ש** (כללי ס"ס אות כ"א) – "כל שהספק ראשון מתיר יותר מן האחרון. וה"ה אם האחרון מתיר יותר מן הראשון וכמבואר להדיא בתשובת מהרא"י שהבאתי בס"ק כ"א".
- ב. בית לחם יהודה (כללי ס"ס אות י"ז).
- ג. עי' חכ"א (כלל ס"ג סעי' י"ז) – "לא נקרא ספק ספיקא אלא אם כן שהספק אחד מתיר יותר מחבירו ...".
- ד. השיב ר' אליעזר (סי' ב').
- ה. כה"ח (כללי ס"ס ס"ק מ"ב) – "בתוה"ש ... בית לחם יהודה".
- ו. אג"מ (או"ח ח"ד סי' ס"ב ד"ה ולענין מילה) – "ומלשון תה"ד הוא כמפורש דלאו דוקא כשספק הראשון מתיר יותר דה"ה כשספק השני מתיר יותר, דהרי כתב והובא זה גם בש"ך ואף לפי דבריו ל"ד לס"ס דידך דהתם הספק האחרון אינו מוסיף ומתיר כלום יותר מן הראשון וכן הראשון יותר מן האחרון, שלכן נראה שגם בש"ך הוא לאו דוקא".
- ז. בדה"ש (ס"ק קפ"ה, עי' ציונים ס"ק תקצ"ו).

ג. אם הנ"מ אינה בנד"ד אלא בעלמא.

1. מיקל, משווי ליה כספ"ס מב' שמות.
- א. משמרת שלום (חידושי דינים סוף סי' ק"ג אות ב').
- ב. מעדני אשר (סי' קל"ה אות א') – "וכתב הש"ך באות י"ב דכל שיש נ"מ בין שני הספקות לא חשיב כשם אחד. ומוכח מדבריו דאפילו אם הנ"מ אינה בנד"ד אלא בעלמא, שהרי הזכיר בדבריו דסתם כלים מותרים מס"ס, ספק שמא אינם ב"י ופוגמים כל התבשילים, ואת"ל דהוי ב"י שמא בישראל בו דבר הפוגם תבשיל זה, הגם שהנ"מ בין הספקות היא רק לגבי תבשילים אחרים ולא לגבי התבשיל הנידון. וכ"כ במשמרת שלום בהג"ה בס"ס ק"ג, והביא כן גם בשם סדרי טהרה, נוב"י ועוד אחרונים".

ד. כשיש נפ"מ לענין מילתא אחריתא.

1. מחמיר, לא משווי ליה כספ"ס מב' שמות – נוב"ק (אה"ע סי' מ"ג ד"ה ולא, "שזה לא מיחשב ס"ס דהכל ספק אחד שמא חי שמא מת ומה בכך שיש נ"מ לענין טומאה או לענין ממון אכתי לענין הספק של אשה הכל חדא").
2. מראי מקומות – בדה"ש (בי' ד"ה אבל, עמ' רכ"ב).

ה. ספק מעת לעת, לצרף שיטת ר"ת של לינת לילה (שהוא ספק במציאות, בצירוף ספק פלוגתא).

1. עי' סוף סי' ק"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ו. סתם כלי אינו ב"י: מדין ספק ספיקא.

1. ע"י סי' קכ"ב סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

ספיקא דבין השמשות.

ז. בכלליות.

1. מחמיר, אינו נכלל בכללי ס"ס [משום שהספק האחרון אינו שקול שיש בו שני צדדים להחמיר].
 (א) רדב"ז (סי' אלף שנג') – "מה שיש לדקדק אם הדבר ספק אם נולד קודם סוף השקיעה או אחר סוף השקיעה וקודם שנראו ג' כוכבים מה נידון בו דלכאורה נראה שנימול ליום ששי דספק ספיקא הוא שמא קודם סוף השקיעה יום ממש הוא ואת"ל אחר סוף השקיעה ובין השמשות הוא שמא בין השמשות עצמו כולו מן היום אם כן נימול בששי דתרי ספיקי נינהו. אבל כד מעיינת בה שפיר תשכח דבין השמשות ג' ספיקות יש בו וכן כתב רש"י ז"ל והר"ן ז"ל ספק כולו מן היום ונפקא מינה למוצאי שבת ספק כולו מן הלילה ונפקא מינה לערב שבת ספק יש בו מן היום ומן הלילה ונפקא מינה לזב שראה בין השמשות הרי לך דבין השמשות יש בו ב' צדדין לומר שהוא לילה או כולו מן הלילה או שיש בו מן היום ומן הלילה היילכך אפילו יהיה לנו ספק אחר לומר שהמעשה היה קודם בין השמשות יהיו הדברים שקולים וידחה לעשירי שלא הפסדנו דבר אבל אם יהיה נימול לשמיני שמא מחוסר זמן הוא. וכיצד הם הצדדין ספק היה בין השמשות ספק ביום ואת"ל בין השמשות ספק הוא מן היום נאמר לו אנחנו זה הספק האחרון אינו שקול שיש בו שני צדדין להחמיר ספק כולו מן הלילה ואת"ל אין כולו מן הלילה ספק יש בו משניהם ולפיכך ידחה לעשירי והרי זה נכון וחרף".

2. חולק - נכלל בכללי ס"ס.

(א) שבט הלוי (ח"א סי' מ"ט ד"ה להלכה) – "וראיתי ברדב"ז בפנים כ' וז"ל וכיצד הם הצדדין (של הס"ס) ספק היה ביה"ש ספק ביום את"ל ביה"ש ספק הוא מן היום, נאמר לו אנחנו זה הספק האחרון אינו שקול שיש לו שני צדדין להחמיר ספק כולו מן הלילה ואת"ל אין כולו מן הלילה ספק יש בו משניהם ולפיכך ידחה לעשירי ע"כ תו"ד, והיינו משום דביה"ש יש ג' ספיקות ספק כולו יום ספק כולו לילה ספק יש בו מן היום והלילה כמש"כ לפני זה, **והוא דבר מתמיה** דלמה אין זה ספק שקול דהא גם צד היתר יש בו ב' צדדין ספק כולו מן היום וספק מן הלילה ואכתי לא הגיע לילה ואתה עומד עוד בחלק ביה"ש שהוא יום, והרי הש"ס מלא מזה דהוא ספק השקול עיין שבת ל"ד, ועוד כ"ד".

(ב) יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' כ"ג אות ד') – "הרדב"ז ... ובעניתי לא זכיתי להבין דברי קדשו, שגם הספק האחרון דשמא בין השמשות יום הוא נחשב כספק שקול, דשמא כולו מן היום, ואת"ל אין כולו מן היום שמא יש בו מן היום ומן הלילה. וזה התינוק נולד ביום ... ובשו"ת הגאון רעק"א (ס"ס מט) הביא דברי האליה רבה (סי' שלא) שהעתיק להלכה ד' הרדב"ז ... ובתשו' הרדב"ז במקור הדין מבואר דה"ט משום שהספק באיזה זמן נולד הוי חסרון ידיעה ומש"ה לא מהני וכו'. עכ"ד. והתעלם מהטעם האחר שכ' הרדב"ז הנ"ל. ואפשר משום דלא שמיעא ליה כלומר לא ס"ל".

ג) הפוסקים לקמן.

3. מראי מקומות.

(א) משנת רב אהרן (ח"א סי' ב' אות ד') – "ונראה דדין ביה"ש אינו ספק שנסתפק אצלנו איך ההלכה, אם יש לזמן זה דין יום או דין לילה, אלא הלכה כך נאמרה דיש לביה"ש דין ספק יום ספק לילה. ואף דאמרינן ...".

ח. **אם בין השמשות הוא ספיקא דדינא או ספיקא במציאות** (אולי נ"מ, אם נכלל בהחומרא של דבר שיש לו מתירין).

1. ספיקא דדינא.

(א) ע"י רע"א (דרוש וחידוש ברכות דף ב.).

(ב) שערי ציון (ח"ג סי' א' אות ב') – "דדינא לא אמרינן ספקא דרבנן בדבר שיל"מ להחמיר וא"כ ספק בה"ש הוי ספיקא דדינא כמבואר בכל האחרונים דספק בה"ש הוא ספיקא דדינא דבזה הזמן של בה"ש היינו משתשקע החמה כ"ז שפני מזרח מאדמין הוא ספיקא ולא הכריעו חכמים אם הוא יום או לילה ויש מחלוקת בבה"ש מאי נקרא בה"ש אבל לכל חד כדאית ליה אותו הזמן של בה"ש הוא ספיקא דדינא".

(ג) בית שערים (יו"ד סי' ש"מ ד"ה אלא) – "אם בהש"מ הוא יום או לילה הוא ספיקא דדינא".

(ד) קהלות יעקב (ביצה סי' כ"ב) – "שייך באותו ביה"ש שהוא ספיקא דדינא והוא אותו זמן שחז"ל קראוהו ביה"ש שזהו ספק כללי לער"ש ומוצ"ש, ואחד מהן הוא איסור וא' הוא היתר, והו"ל איקבע איסורא".

(ה) בדה"ש (כללי ס"ס המחודשים של התוה"ש אות ה' בי' ד"ה איסור, עמ' רנ"ט) – "ודלא כדנקט באגרות משה".

2. ספק במציאות.

(א) אג"מ (או"ח ח"ד סי' ס"ב ד"ה והנה) – "והנה לדידי היה מסתבר שכיון שספק ביה"ש אם הוא יום או לילה ספק במציאות איך הוא שהא לא ידוע לשום אינשי, וספק בהג' מילין ורביע הוא ספק דפלוגתא דרבוותא בדינא".

3. מראי מקומות – פמ"ג השלם (עיונים וביאורים סי' כ"ה הע' קנ"ד).

(א) אבן האזל (הל' קר"ש קונ' בעניני ביה"ש מ' אות י"ט) – "אכן באמת דבר זה הוא מחלוקת בירושלמי ריש ברכות ... ספק בעצם ... ספק בדין ...".

ט. **בין השמשות של הגאונים, אם הוי ס"ס** [למי שחושש גם לשיטת ר"ת] - לר"ת הוי ודאי יום. לגאונים הוי ספק יום.

1. יש ס"ס.

(א) אג"מ (או"ח ח"ד סי' ס"ב ד"ה ולענין מילה) – "מסתבר שכיון שספק ביה"ש אם הוא יום או לילה ספק במציאות איך הוא שהא לא ידוע לשום אינשי, וספק בהג' מילין ורביע הוא ספק דפלוגתא דרבוותא בדינא יש להחשיב זה לס"ס אף דספק פלוגתא

דרבואתא נמצא שהוא ג"כ אותו שם ספק, מאחר דלא מסבה אחת אנו מספקין ... ולענין הפסק טהרה אם היתה אנוסה ולא יכלה לעשות בדיקת הפסק טהרה עד אחר השקיעה יכולה בג' רבעי מיל הראשונים מטעם הס"ס שלכן בכאן נוא יארק וכדומה הוא רק עד תשעה מינוט מתחלת השקיעה. לענין גמר תעניות דרבנן יש להקל למי שקשה לפניו להתענות שיאכל אחר ג' מילי ורביע שהוא בכאן אחר מ"א מינוט".

ב) יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' כ"ג אות ד') – "בודאי דחזי לאצטרופי לספק ספיקא, שמא הלכה כר"ת וסיעתו שעדיין יום גמור הוא, ואת"ל שהלכה כהחולקים שמיד לאחר שקיעה נחשב ביה"ש, שמא ביה"ש יום הוא, ומכיון שיש לנו ס"ס שעדיין יום הוא כדאי לקיים מצות עשה דביום השמיני ימול, אף על פי ששקעה החמה. (ורק לאחר י"ג דקות וחצי מהשקיעה, שלדעת הגאונים הוא לילה ודאי, אף שלד' ר"ת וסיעתו עדיין יום הוא, אין לעשות מעשה למולו, כיון שאנו נוהגים כד' הגאונים) ... ולפ"ז י"ל שאם נולד בע"ש אחר שקיעה בתוך זמן ביה"ש יש למולו בערב שבת, מטעם ספק ספיקא. וכן בשאר ימי החול".

1) חוק ממילה בשבת – עי' אג"מ (או"ח ח"ד סי' ס"ב ד"ה אבל, "אבל מ"מ לענין למול בשבת אולי משום חומרא דשבת יש להחמיר שלא למול בשבת משום שהגר"א והגר"ז הסכימו לשיטת הגאונים והם בתראין, אבל עכ"פ אלו הרוצים לסמוך ע"ז אף בשבת אין למחות בידם"), יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' כ"ג אות ד'), "ואף על פי שבנולד בשבת בתוך ביה"ש אין אנו מלין אותו בשבת מכה ס"ס, שאני התם שנהגו לחוש לאיסור כרת לפי דעת הגאונים, וכמ"ש כיו"ב במשנה למלך (פי"ב מה' בכורים הי"ט), שהחמירו בדין בכור בהמה טהורה, משום דאיסור כרת הוא, ולא מהני ס"ס".

2) לענין הפסק טהרה - עי' סי' קצ"ו סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

2. אינו ס"ס.

א) אבן האזל (הל' קר"ש קונ' בעניני ביה"ש"מ אות י"ט) – "וכן ספיקא של שיטות הגאונים ור"ת א"א להצרף לס"ס להקל דשמא הוא כר"ת, כיון דבמוצ"ש עבדינן כשיטת הגאונים דמעיקר הלכה כבר ברורה שיטה זו ואין אנו יכולין לעשות משיטת ר"ת ס"ס כיון דגם היא ס"ס דסתרי".

3. מראי מקומות.

א) שבת הלוי (ח"ד סי' קל"ב) – "ואחרי כל ההיות והקושיות שנפלו בזה ההוראה האמיתית שתינוק שנולד ביה"ש בע"ש מתחילת השקיעה עד ציה"כ דר"ת וכן כה"ג במוצ"ש נידון כספק ואף על פי שתמצא בכמה ספרי גדולי האחרונים מה שנראה היפך מזה, מ"מ פה אה"ק עלינו לחוש גם לשיטת הגאונים אשרי אנוש יעשה זאת, ועיין מש"כ בשבת הלוי או"ח סי' מ"ט, ומש"כ בס' שו"ת בית שערים יו"ד סי' ש"מ בזה אינו נראה דעירב יחד דעת הסוברים כר"ת עם דעת הסוברים כהגאונים".

ספק בין השמשות בערב שבת - לענין לעשות מלאכה ערב שבת.

י. מחמיר.

1. ב"ח (או"ח סי' רס"א ס"ק א') – "להכי תני ספק חשיכה דכל שהוא ספק לאדם כגון בין השמשות אפילו אינו יודע בבירור שהגיע בין השמשות ויכול להיות שעדיין יום הוא אפילו הכי אסור לו לעשר וכו' והיינו דא"ל רבה לאריסיה וכו' דמביאו רבינו בסמוך".
2. מג"א (סי' רס"א ס"ק א') – "בין השמשות. ואם נסתפק אם היא ב"ה אסור (ב"ח)".
3. תוס' שבת (סי' רס"א ס"ק א').
4. א"ר (סי' רס"א ס"ק א', א"ז ס"ק א') – "והוא בין וכו'. פירש הב"ח [ס"א] אפילו ספק אם הגיע בין השמשות והוי ספק ספיקא אפילו הכי אסור".
5. באה"ט (או"ח סי' רס"א ס"ק א').
6. גר"ז (סי' רס"א סעי' א') - לשונו מובא לקמן.
7. מ"ב (סי' רס"א ס"ק א') – "בין השמשות. ואם נסתפק אם הגיע הזמן לכה"ש ג"כ אסור".
8. ערה"ש (או"ח סי' רס"א סעי' י"ד) – "ודע דכל מה שאסור בבה"ש אסור גם בספק בה"ש [שם סק"א] ואין זה כספק ספיקא".

יא. להחמיר משום שהוא ספק חסרון ידיעה.

1. תוס' שבת (סי' רס"א ס"ק א').
2. לבושי שרד (או"ח סי' רס"א על מג"א ס"ק א').
3. פמ"ג (סי' רס"א א"א ס"ק א') – "ומכל מקום הנך רואה דאפילו באיסור דרבנן לא הוה ספק ספיקא, דספק חסרון חכמה אין נכנס כלל בגדר הספק".
4. גר"ז (סי' רס"א סעי' א') – "ואפילו אם נסתפק לו אם הוא בין השמשות או יום אין זה כלום שכל ספק הבא מחמת חסרון ידיעה אינו כלום שאם הוא אינו יודע אחרים יודעים".
5. בה"ל (סי' רס"א סעי' א' ד"ה בין, ד"ה ערובי) – "דספק חסרון ידיעה אינו נכנס כלל בגדר ספק [ואפילו לענין מעשר דהוא דרבנן וכ"ש לענין הדלקה כ"כ הפמ"ג] משא"כ בין השמשות דהוא ספק לכל העולם [אחרונים]".
6. ערה"ש (או"ח סי' רס"א סעי' י"ד) – "מכמה טעמים חדא דספק חסרון ידיעה אינו נכנס בכלל הספיקות".

יב. וגם משום שהוי שם ספק חד הוא.

1. מחה"ש (סי' רס"א ס"ק א') – "והטעם, כתב בספר תוספת שבת [ס"ק א] דהוי ספק חסרון ידיעה. ולענ"ד אפילו ביום המעונן, דהוא ספק לכל, ומה שהוא ספק לכל העולם אינו בכלל ספק חסרון ידיעה, עיין ביורה דעה סימן ק"י [ש"ך כללי ספק ספיקא אות לד], ואף על גב דאפשר לדחות דאפילו ביום המעונן מקרי חסרון ידיעה, דודאי אינו מעונן בכל העולם, מכל מקום בלאו הכי אתי

- שפיר ולא מיקרי ספק ספיקא, כמו שכתבו התוספות כתובות בסוגיא דפתח פתוח [ט, א ד"ה ואי בעית] שם אונס חד הוא, דב' הספיקות חד הם, אי הוא לילה או יום".
2. בה"ל (ריש סי' רס"א) – "ועוד נ"ל דמש"ה לא הוי ספק דהוא משם אחד ספק יום ספק לילה".
3. ערה"ש (או"ח סי' רס"א סעי' י"ד) – "ועוד דהכל ספק אחד הוא ספק יום ספק לילה".
- (א) לחולקים – עי' לקמן.

יג. וגם שאינו מתהפך – תוס' שבת (סי' רס"א ס"ק א').

יד. מראי מקומות – עין יצחק (ח"ב כללי ספק דאורייתא אות מ"ב).

1. ערה"ש (או"ח סי' רס"א סעי' י"ד) – "ועוד יש טעמים וכל מה שאסור בערב שבת בין השמשות אסור במוצאי שבת בה"ש [וי"א דזהו ספק חשיכה ספק אינו חשיכה שבמשנה ספק חשיכה בע"ש ספק אינו חשיכה במו"ש ודו"ק]".

תינוק שנולד בספק ביה"ש – האם הוי ס"ס: אולי הוי יום, ואפילו הוא בין השמשות, הוי ספק יום.

טו. אינו ס"ס.

1. רדב"ז (סי' אלף שנ"ג) – לשונו מובא לעיל.
2. ב"ח (שו"ת ישנות סי' קנ"ד).
3. מנחת כהן (מבוא השמש מאמר ב' פרק ה') – לשונו מובא לקמן.
4. פמ"ג (או"ח סי' של"א א"א ס"ק ב') – "ואם נולד ערב שבת, ספק אי נולד קודם רבע שעה קודם צאת הכוכבים או תוך בין השמשות, עיין אליה רבה [ס"ק ב] בשם רדב"ז [ח"ד סימן אלף שנג] דאין אומרים דמלין ביום ששי מספק ספיקא, שמא נולד קודם רבע שעה, ושמא בין השמשות יום הוא, אלא מלין ביום ראשון).
5. מ"ב (סי' של"א ס"ק י"ד, בה"ל שם סעי' ה' ד"ה ביה"ש [לשונו מובא לקמן]) – "ואפילו אם ספק לו אם נולד קודם ביה"ש או בזמן ביה"ש ג"כ פסק הרדב"ז להחמיר דנדחה ליום א' והביאוהו האחרונים ועיין בבה"ל".
6. בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' צ"ה) – "ולדינא אין להתיר למול בשבת".
7. שבט הלוי (ח"א סי' מ"ט) – "להלכה ודאי נראין דברי הרדב"ז דהנה גם במג"א סימן רס"א כתב כזה דספק אם לא הגיע עדיין ביה"ש אסור כמו ביה"ש וכ"כ בשם הב"ח ...".
- (א) הטעמים – עי' לקמן.

טז. הוי ס"ס.

1. מהר"ח או"ז (סי' ר"ל [כדאי' בשבט הלוי ח"א סוף סי' מ"ט, ויביע אומר]) – "ספק ביום ממנו חתמו ואת"ל ב"ה אכתי ספק יום הוא. דכה"ג קרוי ספק ספיקא באלמנת עיסה (כתובות י"ד א) לפיר"ת. כיון דהוי ספיקא יש להתיר".

יז. מראי מקומות – אוצר הברית (פרק ט' סי' ה' סעי' י"ב, סעי' י"ג).

הטעמים שאין ס"ס להמחמירין לעיל.

יח. בין השמשות אינו נכלל בס"ס – רדב"ז (סי' אלף שנ"ג, לשונו מובא לעיל).

1. עי' החולקים לעיל.

יט. כיון שנולד בשעה שיש להסתפק שמא ביה"ש"מ הוא, יש לנו להחמיר ולדונו כביה"ש"מ וכדאשכחן בגמרא [דין מיוחד לשבת].

1. רדב"ז (סי' אלף שנ"ג) – "עוד יש טעם אחר דכיון שאנו מסופקים מתי נולד הוי כאלו לא בקיאין בשיעורא דרבנן ובעוד השמש בראשי הדקלים הוי יום ומשם והלאה הוי בין השמשות להסתלק מן הספק וכן כתב רבינו ירוחם ואנו יש לנו להחמיר ואסור לעשות מלאכה מתחלת שקיעה ובנדון דידן כיון שאנו מסופקים אזלינן לחומרא ולא יהיה נימול אלא בעשירי אבל כשהדבר ודאי שנולד קודם השקיעה לא נלך להחמיר דלא אמרה רבינו ירוחם אלא לענין חומרת שבת ואסור בעשיית מלאכה".
2. ב"ח (שו"ת ישנות סי' קנ"ד) – "שלא ידעו לכיון והיה ספק להם פן נולד התינוק מכי עייל ב"ה דרבא אליבי' דר' יוד' בזה אין עליהם אשם דלא עדיפי מאריסי' דרבא דא"ל אתון דלא קים לכו כו' וכן זה אומר בכה וזה בכה נכון לדחותו".
3. מנחת כהן (מבוא השמש מאמר ב' פרק ה').

(א) שבט הלוי (ח"א סי' מ"ט ד"ה ועוד) – "ואף שהרדב"ז עצמו הרגיש קצת בזה וכ' ועוד יש טעם אחר דכיון שאנו מסופקים מתי נולד הוי כאלו לא בקיאין בשיעורא דרבנן דצריך להדליק מכי הוי חמה בריש דיקלא ומשם והלאה הוי ביה"ש להסתלק מן הספק ע"כ, מ"מ מוכח דעתו דרק לענין זה לא מחשיב לה ספק דחז"ל החמירו כאן בלא בקי בשיעור הא בעלמא אין זה חסרון, מ"מ לא הבנתי יפה דברי רבינו הרדב"ז דאיזה ראייה יש ממה שאמרו שנדליק מחומרא מכי הוי שימשא בריש דיקלא דהא י"ל דודאי לכתחלה אין להכניס עצמו בס"ס מחומר איסור שבת אבל סו"ס הוי ס"ס (לדעתו) שלא לדחות מצות יום ח' וצ"ע רב בדבריו ז"ל".

כ. אפשר משום דאוקי אחזקה מעוברת.

1. פמ"ג (או"ח סי' של"א א"א ס"ק ב') – "ואפשר הטעם אוקי אחזקה וקודם בין השמשות עדיין היתה מעוברת".
2. בה"ל (סי' של"א סעי' ה' ד"ה ביה"ש) – "כתב הפמ"ג דאפשר משום דאוקי אחזקה מעוברת".
3. בית שערים (יו"ד סי' ש"מ ד"ה אלא).

- (א) ולכן אם הוא ערב שבת יש למולו בשבת – רע"א (סי' מ"ט ד"ה ובוזה, "ובזה דנתי במה שהביא האלי' רבא סי' של"א בשם תשו' רדב"ז דבתינוק שנולד בע"ש סמוך לבה"ש ונולד הספק אם נולד קודם בה"ש או בבה"ש אין מלין אותו ביום ו', ואין דנין לס"ס שמא קודם בה"ש ושמא בה"ש יום, ובספר אשל אברהם כתב הטעם דאיכא חזקת מעוברת ולפ"ז נולד דין חדש בנולד בשבת תחילת הלילה ספק שהוא צה"כ ספק שהוא בה"ש יהיה מותר למולו בשבת מס"ס דמסייע חזקת מעוברת").
- (1) מחמיר – אבני נזר (יו"ד סי' שמ"א, "בנ"ד שתרצה למולו בשבת משום חזקת מעוברת לומר שנולד בשבת. והרי בשבת כבר הי' ילוד כך אפשר שנולד מע"ש כמו בשבת. ואין דנין לאסור המילה משום שנולד בע"ש. רק משום שלא נולד בשבת ... וטעם הב' משום ס"ס הנה הוא משם אחד שבשבת הוא השמיני ואין ספק אחד מתיר יותר מחבירו. דאין סברא לומר דספק בה"ש לילה מתיר לכל התינוקות שנולדו בה"ש למולם בשבת כיון שאינו מתיר בעובדא שנולד הספק עליו ...").
- (2) מראי מקומות – בה"ל (סי' של"א סעי' ה' ד"ה ביה"ש, "נ"ל מה שכתב בלשון שאפשר משום דס"ל דאותה חזקה לא אלימא כ"כ לענין דחית שבת ונ"מ לענין אם נולד ולד בשבת ואין אנו יודעין אם ביום ע"ש או בלילה ואין לנו ממי לשאול כגון שמתה האשה וכה"ג לא אמרינן דמסתמא השתא הוא דילדה ואפילו בחול יש לעיין ועיין מה שכתבנו לקמיה"), בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' צ"ה אות ג'), יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' כ"ג אות ד', והג"ה), אוצר הברית (פרק ט' סי' ה' סעי' י"ג).
- (ב) מראי מקומות – תורת חסד (או"ח סי' ט"ו אות ד').

כא. הכל שם ספק חד הוא.

1. מנחת כהן (מבוא השמש מאמר ב' פרק ה').
  2. בה"ל (סי' של"א סעי' ה' ד"ה ביה"ש) – "ועוד אפשר לומר משום דשם ספק חד הוא וכ"כ בספר מנחת כהן".
  3. אבני נזר (יו"ד סי' שמ"א) – לשונו מובא לעיל.
- (א) ארץ צבי (בהשמטות לדף ק"כ) – "ול"ה ס"ס משם א' דס' א' מוסיף על חברו דספק א' נוגע רק לילד זה וס' ביה"ש"מ נוגע לכל הילדים שנולדו אז שימולו ביום ודומה לד' ש"ך דיני ס"ס או"ח דכל שס' א' מוסיף על חברו אע"ג דאין נפקותא לדינא לא חשוב משם א'".
- (ב) יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' כ"ג אות ד', טהרת הבית ח"ב עמ' רס"ח) – "ומ"ש המשנ"ב בבאה"ל (סי' שלא ס"ה) שטעם הרדב"ז משום דהוי ס"ס משם אחד, לא ראה ד' הרדב"ז במקורם. ואפשר דלא חשיב ס"ס משם אחד, שהספק הראשון שמא נולד ביום אין בו שום צד איסור, והו"ל כספק אחד מתיר יותר מן השני דמהני לס"ס. וכמו שהסביר החכמת אדם (כלל סג סי' יז). ע"ש. וע' בזבחי צדק (סי' קי ס"ק קטו)".
- יביע אומר (ח"ו או"ח סי' מ"א אות ז' בהג"ה) – "אך הרב מחצית השקל (ר"ס רסא) כתב דחשיב ס"ס משם אחד. וכ"כ בשו"ת מהר"ם שיק (חאו"ח סימן קמה) ושכ"כ בס' שלום ירושלם. (וע"ע בס' חקר הלכה ח"א דמ"ג ע"ג). אולם בשו"ת רבינו יוסף מסלוצק (סימן ט) כתב לדחות טעם זה בשתי ידים, שמכיון שהספק הראשון מוסיף על הספק השני לא חשיב ס"ס משם אחד ... וכן בשו"ת ארץ צבי פרומר (סימן קה ובהשמטות) העלה דס"ס הנ"ל לא הוי בכלל ס"ס משם אחד, ושפיר יש לסמוך עליו להקל. ע"ש".
- (ג) שבט הלוי (ח"י סי' קמ"ד אות א') – "ומטעם שם אונס חד הרי הפמ"ג בסי' ק"י בכללי ס"ס אות י"א מקיל במקום הפסד יעשה"ה".
- (ד) עי' האג"מ (או"ח ח"ד סי' ס"ב ד"ה ולענין מילה) שכתב שביה"ש של הגאונים הוי ס"ס לענין מילה. וע"פ זה כתב באוצר הברית (פרק ט' סי' ה' הע' ל"ד אות ג') שמסתבר שהאג"מ חולק על הבה"ל.
- (1) אמנם, יש לחלק. שהאג"מ כתב (לשונו לעיל) שיש ס"ס, שיש לצטרף ספיקא דדינא (ר"ת או גאונים) עם ספיקא דמציאות (בזמן הגאונים, אולי יום אולי לילה). ועל זה, י"ל שפיר, שהוא שני ספיקות משני שמות. [דומה לספק אינו ב"י, בצירוף שיטת ר"ת של לינת לילה. שהחכ"א כתב שהוא ס"ס]. משא"כ כאן, שהשני ספיקות הם במציאות, אם עכשיו הוא יום או לילה (ספק אם הגיע לביה"ש), ואם עכשיו הוא יום או לילה (ספק בזמן ביה"ש). שהכל ספק אחד, אם המציאות הוא יום, או המציאות הוא לילה. [וכמו באיסור חדש, א"א לומר ספק אם התבואה מחודש כסליו או לא, ספק אם התבואה מחודש שבט או לא. שכל ספק אחד, אם לפני פסח או לא]. ודו"ק.

כב. ספק חסרון ידיעה.

1. רע"א (סי' מ"ט ד"ה ובוזה. בדעת הרדב"ז, עי' אוצר הברית פרק ט' הע' ל"ד אות א').
2. בה"ל (סי' שמ"ב ד"ה בין) – "כ"ז בידוע לנו שכבר הגיע זמן ביה"ש אבל בספק אם הגיע זמן ביה"ש בודאי אסור [דספק חסרון ידיעה לאו ספק הוא כמ"ש הפמ"ג בסימן רס"א]".
3. בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' צ"ה אות א') – "לענין חסרון ידיעה הנה הספק אם בין השמשות ימא או לילה הוה ספק לכל העולם אך הספק אם בעת לידה הילד היא לילה או בה"ש הוה חסרון ידיעה ולא לכל העולם דאז הי' אפשר לדעת ע"י בקיאים ואף דעתה א"א להכיר ס"ס כיון דבעת שנולד הספק הי' אפשר להכיר תלי' בהספק שבפמ"ג יו"ד סי' נ"ג אות ט"ו שפתי דעת ויש לחוש לחומרא דל"ה ס"ס".
4. שבט הלוי (ח"א סי' מ"ט ד"ה ועוד) – "ועוד נראה מדברי רדב"ז אלו דלית ליה האי כללא דספק מחסרון ידיעה דלא הוי ספק דאל"כ הרי אין ספק הראשון של דילמא הוא יום כלום דהוא מחסרון ידיעה והיינו כדעת משאת בנימין שבש"ך יו"ד סימן נ"ה ס"ק ד' אבל לדידן בלא"ה אין כאן ס"ס מהאי טעמא ... לא מלאני לבי להקל בזה דבעניתי נראה עיקר כהפמ"ג דהוא ספק מחמת חסרון ידיעה ואף ביום מעונן ולא נחשב זה לספק לכולי עלמא, די"ל דקצת רחוק מזה לא מעונן כ"כ ורואין ויכולין לברר הזמן, וגם השתא בזמנינו שנתחדש ספינת אויר בעיני ראיתי שלמטה על הארץ הי' מעונן וירד גשם ואנחנו היינו למעלה מן העננים וראינו שמש וירח וכוכבים א"כ פשוט דאין זה בגדר ספק לכל העולם כולו ולא נחשב ספק, כנ"ל ענ"ד בס"ד".

(א) מראי מקומות – שבת הלוי (ח"י סי' קמ"ד אות א'), "עדין יש לצדד לדעת הסוברים ביו"ד סי' נ"ה ס"ק ד' בש"ך דגם בחסרון ידיעה יש לצרף לס"ס ע"פ מש"כ רמ"א סי' ק"י").

כג. שיכול להתברר.

1. משיב דבר (ח"ב סי' נ"ד) – "משום דזה הספק אי לפני שקה"ח או לאחר שקה"ח הוי ספק שאפשר שיתברר ע"י אנשים שהיה אז בשעת לידה, וכל ספק שאפשר שיתברר הולכין לחומרא ... וה"נ בנ"ד הכל ספק אחד אי הוי יום או לילה, ובחיבורי הע"ש (שאילתא קט"ז אות ז') הארכתי הרבה וביארתי דעיקר הטעם הוא משום שהוא ספק דאפשר שיתברר אזלינן להחמיר והראיתי לדעת שזוהו טעם משנתנו ביבמות פרק אלמנה ספק בן תשע שנים ויום א' ספק שאינו כו' פוסל מן הספק, ורבותינו התוס' נתקשו בזה, אבל לפי הפשט הטעם משום שהוא ספק שאפשר שיתברר ע"י אחרים שנתו, וה"נ בנ"ד הוי ספק שאפשר שיתברר דנולד אחר שקה"ח וא"כ יש לך לילך לחומרא".

כד. הספיקות סתרי אהדדי.

1. בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' צ"ה אות א') – "נ"ל דלא הוה ס"ס משום דהוה ס"ס דסתרי אהדדי כמ"ש תוס' ב"ק י"א הגע על עצמך אם נולד תינוק בערב שבת ספק בה"ש ספק לילה וביום מחר בשבת נולד תינוק ספק ביום ספק בה"ש ספק תתיר למול שניהם בשבת שאחריו ובתחלה תאמר ... א"כ ממנ"פ עשה המוהל איסור ואף דבתוס' ב"ק י"א ב' הספיקות סותרין משא"כ בנ"ד אינו סותר אלא אחד אך בתוס' נדה כ"ז מבואר דאף ספק א' סותר הוה ס"ס דסתרי אהדדי ...".

2. אבן האזל (הל' קר"ש קונ' בעניני ביהש"מ אות י"ט) – "שכפי המבואר בפמ"ג ביו"ד סי' ק"י במחודשים אות ג' דפלוגתא דרבוותא הוי ס"ס אם ספק אחד מתיר יותר וה"נ זה הוי ספיקא דדינא דצ"ל דמהני ס"ס ... אכן באמת דבר זה הוא מחלוקת בירושלמי ריש ברכות ... ספק בעצם ... ספק בדין ... נראה דמה דלא יצטרף ספיקו של ביה"ש לס"ס הוא עפ"י מש"כ התוס' ב"ק דף י"א דהיכי דהוי תרתי דסתרי לא מצטרף לס"ס ... וכן ספיקא של שיטות הגאונים ור"ת א"א להצטרף לס"ס להקל דשמא הוא כר"ת, כיון דבמצ"ש עבדינן כשיטת הגאונים דמעיקר הלכה כבר ברורה שיטה זו ואין אנו יכולין לעשות משיטת ר"ת ס"ס כיון דגם היא ס"ס דסתרי, ומכ"ש ספיקו של ניכוי הגובה אין להצטרף לס"ס דעדיין לא הוקבע ספק זה לא בש"ס ולא בפוסקים והוי ספק חסרון ידיעה".

(א) רע"א (סי' מ"ט ד"ה ובזה) – "ולכאורה בפשוטו י"ל דהרי תוס' פרק במה מדליקין (שבת דף ל"ד) העלו דכל בה"ש שוים אם כולם יום אם כולם לילה, אם כולם קצתם יום וקצתם לילה א"כ י"ל דמש"ה אין מלין ביום ו' דאם תינוק אחר יולד ויהיה ספק אם הוא סוף בה"ש או אחר בה"ש תתפוס ספק אחד בהיפוך שמא בין השמשות לילה. ואפשר דלא מקרי סתרי אהדדי שזה שהספק אם נולד ביום אמרינן את"ל נולד בבה"ש דהיינו מסתמא תחילת בה"ש שמא תחילת בה"ש יום, ואותו תינוק שהספק אם נולד בלילה אמרינן את"ל בה"ש דהיינו מסתמא סוף בה"ש שמא סוף בה"ש לילה. ולפי הנ"ל בפשיטות יש לחלק, דהא באיזה צד שנתפוס לא נעשה ודאי איסור דלהצד דכל בה"ש יום או לילה, מ"מ הא אפשר דהנך ב' תינוקות זה נולד ביום קודם בה"ש וזה נולד בלילה אחר בה"ש, אף דבכולל למול זה ביום ו' וזה בשבת לשניהם יחד ליכא ס"ס, מ"מ יש לומר דמקרי ס"ס ודוקא בההיא דנדה דלהצד דולד הפילה נעשה בב' ביאות ודאי איסור והוי הספק הב' כמאן דליתא".

(ב) ביע אומר (ח"ו יו"ד סי' כ"ג אות ד' בהג"ה) – "עתה ראיתי בשו"ת מהר"ם יפה (סימן יט) שפקפק ע"ד הרדב"ז דחשיב חסרון ידיעה, וכתב להוכיח להיפך. והעיר שם ג"כ במ"ש בשו"ת הגרע"א דלא חשיב ס"ס דסתרי אהדדי וכו', וכ' דבלא"ה לפמ"ש הנובי" (חיו"ד סי' סב) דהא דלא אמרי' ס"ס דסתרי אהדדי הוא רק מדרבנן, וא"כ אין לדחות המילה בזמנה משום זה ועוד דדוקא כשהסתירה באותו דבר עצמו שאח"כ יעשה להיפך מכה הספק לאידך גיסא אז אסור לעשות ס"ס דסתרי אהדדי אבל זולת זה שפיר עבדינן ס"ס דסתרי. תדע דמבואר בשבת (לד). דעבדינן ספקא דרבנן מכה ספק ביה"ש, ובתוס' ביצה (יד) מבואר דהיכא שאפשר שיהיו הספיקות סתרי אהדדי לא אמרינן ס"ד לקולא. ובכמה מקומות עבדינן ס"ס בפלוגתא דרבוותא, אף שלפעמים נוכל לצרף דעת החולקים לקולא פעם אחרת. והביא ג"כ דברי ההפלאה (כתובות טו) דאפשר דל"מ ס"ס למול בשבת. ועש"ב".

כה. הוי דבר שיש לו מתירין.

1. לפי דגול מרבבה (סי' רס"ו על מחבר סעי' ח') – "אפילו ביו"ט שני של גליות. ואף דהוה ס"ס שמא היום זמנו ואת"ל שלא בזמנו שמא היום חול נלע"ד דס"ל דדבר שיש לו מתירין אסור אפילו ס"ס ואף שבא"ה סימן תצ"ז סעיף ד' פסק דספק מוכן מותר ביו"ט שני היינו משום דמוקצה דרבנן וה"ה ס"ס דרבנן ועי' לעיל סי' ק"י בט"ז ס"ק י"א ולכן נלע"ד שמה שנרשם כאן טור בשם הרא"ש הוא טעות שהרא"ש מתיר ס"ס אפילו בדאורייתא בדבר שיש לו מתירין כמבואר בש"ך סימן ק"י ס"ק נ"ו אם שני הספיקות בגופו והרא"ש באמת לא כ' רק שמילה שלא בזמנה אינו דוחה י"ט שני של גליות אבל המחבר נלע"ד שהכריע כן מסברא דנפשי' וכו' ל".

(א) חת"ס (יו"ד ריש סי' רנ"ב) – "ע"ד שאלת חכמתו בספק מילה שלא בזמנה בי"ט שני של גליות שפסק הרב המחבר בי"ד סי' רס"ו סעי' ח' שאינה דוחה את י"ט ב' והש"ך האריך לחלוק עליו שם בס"ק ח' ובס' דגול מרבבה הקשה עוד אפילו לפסק המחבר כהרא"ש מ"מ מנ"ל שאפי' ספיקא אינו דוחה ודחיק לשנוי' משום דה"ל דשיל"מ לאחר י"ט ולכן מחמירין בס"ס ומעלתו עמד על זה מה שייך כאן י"ל מתירי' הא דלמא הוה זמנו היום וזה א"א למחר וליומא אוחרי לקיים מ"ע של ביום השמיני ימול ובלאה"נ זריזים מקדימים למצות אלו תוכן דבריו והדין עמו בזה בלי ספק".

(ב) בית שערים (יו"ד סי' ש"מ ד"ה ולכאורה) – "ודגומ"ר ביו"ד סימן רס"ו כתב דבענין זה לא מהני ס"ס דהוי דשיל"מ דאפשר למול למחר ודבריו תמוהים דאם מכוח ס"ס חייב למולו היום שהוא יום השמיני לא הוי דשיל"מ למולן למחר דהא מבטל מצות וביום השמיני ימול [א"ה עיין בס' יד שאול שכבר עמד בזה על הדג"מ], אלא דצדקו דבריו ביותר בנידון דידיה דהס"ס הוא שמא היום

זמנו ואת"ל זמנו שמא היום חול דעכ"פ אין כאן ס"ס לחייבו היום מ"מ הוא תמוה כיון דיש ס"ס שמותר היום ויש ספק שמא זמנו היום וחייב למולו היום א"כ אין כאן דשיל"מ כנ"ל, ועכ"פ בנ"ד שהס"ס הוא לחייבו למולו היום ודאי ל"ש דשיל"מ כמ"ש".
(ג) לענין ספק מילה שלא בזמנה ביי"ט שני של גליות, נוגע לדבר שיש לו מתירין - עי' סי' ק"ב סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

יג] מתהפך, הלכה.

א. ראשונים.

1. מחמיר, צריך הס"ס להפכו.
(א) תוס' ישנים (כתובות דף ט:).
(ב) ריב"ש (סי' קצ"ב ד"ה עוד) – "ומה שאמרתי, שאינו תרתי ספיקי אפ"ל לפי הנחתך, הוא כפי הכלל שמסרו לנו התוספות בהרבה מקומות בתלמוד, שאין נקרא ספק ספיקא אלא כשהם שתי ספקות בכל צד, בין שנקח הספק האחד ראשון, או האחר. כגון: ספק שרץ ספק צפרדע, ואת"ל שרץ, ספק נגע ספק לא נגע; ואם נקח ראשונה ספק נגע לא נגע, עדיין נשאר הספק הב', דאף את"ל נגע, ספק שרץ ספק צפרדע".
2. אגור (שורשים וכללים [אחרי סי' אלף ס"א] ראש שני גרגיר הד') – "הגרגיר הד'. ספק ספקא שלא תוכל להפכו. הדמיון שחט ונמצא הסכין פגום דאיכא ספק ספקא שמא במפרקת נפגם. ואת"ל שלא נפגם במפרקת שמא במיעוט בתרא דסי' נפגם. וזה הספק ספקא לא תוכל להפוך ולומר שמא במיעוט בתרא נפגם. ואת"ל שלא נפגם במיעוט בתרא אלא במיעוט קמא א"כ ודאי נבלה. ולא תוכל לומר כך שמא במיעוט בתרא נפגם ואם תמצא לומר שלא נפגם במיעוט בתרא אימר בעצם נפגם דתרווייהו אין חשש אסור והכל אחד הוא א"ת בעצם נפגם או א"ת במיעוט בתרא נפגם ולכן לא תוכל לומר כך כי לא יקרא ספק ספקא. ולכן לא תוכל להפוך אותו. והתוס' מפרשים בהדיא כל ספק ספקא שאי יוכל להפכו אין לו דין ספק ספקא אבל שכחתי המקום שפירשו כך התוס'".
2. מיקל, לא בעי.
(א) תוס' (כתובות דף ט. ד"ה ואי, לפי רע"א דרוש וחדוש ח"א כתובות דף ט.) – "ולתוס' יהי' מוכח דלא בעי ס"ס מתהפך והוא נכון וברור לכאורה".
(1) מראי מקומות – חמדת שלמה (כתובות דף ט. ד"ה ולפי).

ב. מחמיר, צריך הס"ס להפכו.

1. רדב"ו (סי' קס"ה, סי' אלף תקנ"ח) – "צריך שידע כ"ת שיש קבלה בדינו שכל ספק ספיקא שאינו מתהפך לא אזלינן ביה לקולא".
2. הרמ"ע מפאנו (סי' צ"ז, סי' קכ"ו) – "כבר ידעת שאין מתירים שום אסור מכה ספק ספקא אלא בזמן שב' הספקות מתהפכין".
3. ש"ך (כללי ס"ס אות י"ג, סי' קפ"ז ס"ק כ"ב, עי' סי' ק"צ ס"ק מ"ה) – "ספק ספיקא שאינו מתהפך אינו ס"ס".
4. הגר"ד אופנהיים (בסוף שו"ת חוות יאיר סי' א' ד"ה אמנם) – "דקי"ל כל ס"ס שאינו מתהפך אינו נכנס בגדר ספק ספיקא".
5. חוות יאיר (בסוף הספר בשו"ת מהגר"ד אופנהיים סי' א' ד"ה אמנם) – "והרב קיצר במקום שה"ל להאריך לישב דמ"מ במקומות אין מספר אמרינן ס"ס אע"פ שאינו מתהפך ודבר ה' בפי רמ"ע אמת מ"ש בזה בתשובותיו סי' קכ"ו הביאם בש"כ י"ד ס"ס ק"י רושם ט"ו".
6. תוה"ש (קונ' הספיקות ס"ק כ"ב) – "ס"ס שאינו מתהפך. בתשובת תורת אמת סי' א' וב' וד' ור"ע ובתשובת הר"י לוי סימן י"ב וכ"ב וכן בתשובת מהר"י מטראני חלק י"ד סי' ב' האריך מאוד לסתור כל זה מכמה סוגי' דש"ס ופוסקים שאין כלל זה מוסכם מכל הפוסקים. ולפי מה שמחלק המחבר בדינים אלו בדין י"ד וט"ו וט"ז לק"מ ואין ראי' כלל לדבריהם כי כבר מתרץ המחבר בשפתי כהן בס' ק"י בדיני ספיקות דין ט"ו כל המקומות שנראה לסתור כלל זה וכה"ג כתב מהר"מ מפאנו ודבריהם ברורים".
7. פמ"ג (כללי ס"ס שפ"ד ס"ק ט"ו) – "ולהלכה קיי"ל כן לחומרא דס"ס שאין מתהפך לא הוה ס"ס".
8. חו"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק י"ג) – "ספק ספיקא שאינו מתהפך, כגון נמצא הסכין פגום אחר שחיטה, שיש ספק ספיקא שמא בעצם מפרקת נפגם ואם תמצא לומר בסימן אימר במיעוט בתרא, אינו ספק ספיקא כיון דאינו מתהפך".
9. רע"א (ח"א סי' קנ"ח ד"ה לא).
10. חקר הלכה (אות ס' ספיקות ס"ק י"ד) – "ידוע דבעינן ספק ספיקא המתהפך".
11. עי' בה"ל (סי' ש"ד ד"ה וי"א) – "עיין במ"ב דלמעשה יש להחמיר כסברא הראשונה כ"כ בא"ר ומ"מ לענין ישראל אחר אפשר דיש לדון זה לס"ס אחד דשמא הלכה כ"א הוה שהוא דעת הרמב"ם והרמב"ן והרה"מ וגם דשמא הלכה כהיש חולקין למעלה שדעתם [כפי מה שביאר העו"ש והגר"א והנהר שלום] דלישראל אחר בודאי מותר אך אין הס"ס הוה מתהפך".
12. אג"מ (יו"ד ח"א סי' ט"ו) – "הלכה כהש"ך דראיותיו מוכרחות שם ומסתבר כן".

ג. מיקל, לא בעי.

1. מהרי"ט (יו"ד ח"ב סי' ב').
2. פרי"ח (בסוף סי' ק"י על הדף, כללי ס"ס אות י"ג, כללי ס"ס בקצרה אות ל"ח).
3. מהרי"ט אלגאזי (בס' הלכות יום טוב, בכורות פרק ב' אות י"ז ס"ק ה' ד"ה גם) – "דקי"ל דלא בעינן ס"ס מתהפך כמו שהעלה הפרי"ח".
4. שלחן גבוה (כללים אות פ"ה - אות פ"ה, אות ק"ד) – "הא קמן דקמאי ובתראי ז"ל כל אפיא שוין דס"ס אעפ"י שאינו מתהפך הוי ס"ס ... והכי נקטינן וליכא למינדא מיניה".
5. קול אליהו (יו"ד סי' כ') – "יעויין בש"ך מה שחילק בדבר זה ואין טעם לדבריו".

6. פני יצחק (ח"ה או"ח סי' ג' ד"ה והגם, י"א-א') – "כבר פשטה ההוראה כסברת הפר"ח וכל הפוסקים ז"ל רבים אשר אתו דלא בעינן שיהיה הס"ס מתהפך כלל".
7. השיב ר' אליעזר (סי' ב') – "אמנם הפר"ח בסי' ק"י דין י"ג והרא"ם בסי' ל"א דף קנ"ח העלו להלכה אף היכא דאין הס"ס מתהפך מיקרי ס"ס וכתב הרא"ש שכן דעת רוב הפוסקים".
8. עי' יד יהודה (דיני ס"ס בקצרה ס"ק ל"ב) – "אין נראה להחמיר בזה כ"כ והמחבר והרמ"א משמע דלא ס"ל זה".
9. בן איש חי (ס' רב ברכות, מערכת הס') – "פר"ח ... וכבר ידוע שקבלנו סברת מר"ן ז"ל ובאתרא דידן קבלנו הוראותיו בין לקולא בין לחומרא ע"כ הא ודאי דכן צריך להורות וגם דאיכא פוסקים ז"ל דבעו בס"ס שיהיה מתהפך דוקא אנן אין לנו אלא דברי מר"ן הקדוש ז"ל".
10. בייע אומר (ח"ו או"ח סי' ל"ה אות ו', ח"ז או"ח סי' מ"ד אות י"ב, יו"ד סי' א' אות ג', אה"ע סי' ט"ו אות ה', ח"ה אה"ע סי' ח' אות ג', סי' י"ט אות ד', יחזקאל דעת ח"ו סי' י' ד"ה ומעתה) – "וכבר הסכימו רוב האחרונים שאין צריך ספק ספיקא מתהפך כדי להקל".
11. עין יצחק (ח"ב כללי ספק ספיקא אות י"ט).

ד. במקום הפסד מרובה יש להקל.

1. בית לחם יהודה (כללי ס"ס אות י"ח) – "ראוי להחמיר בלא הפסד מרובה, ויכולין לסמוך בהפ"מ על רוב הפוסקין שמקילין בזה".
2. כה"ח (כללי ס"ס אות כ"ג) – "ויכולין לסמוך בהפ"מ על רוב הפו' שמקילין בזה".

ה. במקום הצורך ועוד סניפים, יש להקל.

1. בית יצחק (שער הספיקות סי' כ') – "כיון שהפוסקים החזיקו בשורש זה למונח קיים חלילה לנו להקל. אמנם במקום צורך ויש עוד סניפים להתיר יש מקום לסמוך ולהתיר אף באין מתהפך".
2. הו"ד בבדה"ש (ס"ק קפ"ו) – "ואף שלדינא יש להחמיר בזה כהש"ך מ"מ במקום צורך ויש עוד סניפים להקל יש להתיר בזה".

ו. תלת ספיקי.

1. לכו"ע יש להקל – בן איש חי (ס' רב ברכות, מערכת הס' ד"ה והרב, "דידוע הוא מה שהכריע הרב משאת משה ז"ל הכרעה גדולה בזה דכל דאיכא תלת ספיקי לכ"ע לא בעינן מתהפך וכן ראיתי בס"ד להרב תק"ל ז"ל בחלק יו"ד ח"א דף י"ז ע"ד בד"ה אך היתר זה וכו' שכתב בפשיטות דבתלתא ספיקי לכ"ע לא בעינן מתהפך").

ז. האם הוא דין דרבנן או דאורייתא.

1. דרבנן – בית יצחק (שער הספיקות סוף סי' כ'), "דס"ס משם אחד או אין מתהפך מדאורייתא הוי ס"ס גמורה והוי כרובא".
2. מראי מקומות – בבדה"ש (ס"ק קפ"ו, ע"ש).

ח. חזקת היתר עם ס"ס שאינו מתהפך.

1. מיקל.
- א) ישועות יעקב (סי' ק"ג ס"ק ז') – "בכלי שנתבשל בה חלב ואחר כך בשר ואינו ידוע אם עבר מעת לעת, מעת בישול החלב בזה שייד חזקת היתר ודי בספק אחד. ועכ"פ היכי דיש שני ספיקות במקום שאין סומכין עליהם כמו ספק לא נשתמש בו כלל וספק נשתמש בו דבר המותר בתוך מעת לעת אף שאינו ס"ס גמור כמ"ש במקום אחר [עי' לעיל ס"ק ו'] שאינו מתהפך ושם אחד מ"מ בצירוף חזקת היתר פשיטא דמועיל".

ט. מראי מקומות – בנה"ג (אה"ע סי' ס"ח הגה"ט אות כ"א), חקרי לב (מהדו' בתרא אה"ע סי' כ"ה), זרע אברהם (אה"ע סי' ד'), עיני כל חי (בכורות, קנ"ד-ג), שד"ח (כללים מערכת הס' כלל כ', כלל כ"ב, כלל כ"ג), לקט מראי מקומות (ערך ספק ספיקא - האם דוקא המתהפך), מעדני אשר (סי' קל"ו), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק רע"ג).

1. רש"י (גיטין דף מה: ד"ה ואמרי, עי' אוצר מפרשי התלמוד שם הע' פ"א) – "דספק ספיקא הוא שמא ישראל כתבו ואם תמצא לומר הוא כתבו שמא למכור לישראל כתבו ולא לשם עבודת כוכבים".
2. פני יהושע (כתובות דף ט.) – "בא"ד וא"ת אכתי איכא ס"ס דספק מוכת עץ. וכתבתי דמוכה מדבריהם דהו"ל ס"ס אע"ג שאינו מתהפך מיקרי שפיר ס"ס. אמנם בת"י שנדפסו מקרוב בש"ס דפוס פ"פ דמיין נדפס בתחילת המסכתא ראיתי שכתבו התוס' לקמן בד"ה אי למיתב לה כתובה להביא ראיה ממתניתין דמוכת עץ אני דהו"ל ס"ס לענין ממון מספק דמוכת עץ וכתוב שם בשם יש מפרשים דלא מיקרי ס"ס כיון שאינו מתהפך הרי לפנינו דסברא זו דבעינן ספק ספיקא המתהפך יצא מפי רבותינו בעלי התוספות ולא מדברי האחרונים לבד כמו שהבין בעל פרי חדש בכללי הס"ס (בסי' ק"י בס"ק י"ג) ע"ש ולדידי עדיין צ"ע".
3. חכ"א (כלל ס"ג סעי' י"ה - סעי' י"ט) – "ספק ספיקא שאינו מתהפך לא הוה ספק ספיקא ... והפרי חדש כתב אף על גב דאינו מתהפך הוי ספק ספיקא וכתתי ופלתי מכריע דבמקום דאיתחזק איסורא צריך שיהיה מתהפך ואם לאו לא בעינן מתהפך וצריך עיון".

י. נשבר העצם למעלה מהארכובה.

א. הלכה.

1. חסרון של ס"ס, שצריך להתהפך – רמ"ע מפאנו (סי' צ"ז), ש"ך (כללי ס"ס אות י"ד), חו"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק י"ג).
2. צ"ע הביאור.

(א) בדה"ש (בי ד"ה וכן, עמ' רכ"ד) – "וגם לא הבנתי הטעם דקיהיב הש"ך דמה ר"ל שלאחר שחיטה לא שייך לחלק בין יצא לחוץ או לא אשר משמע מזה שאפילו לא היה ידוע לנו אם יצא לחוץ כלל [וכגון שנאבד הרגל קודם שבדקנוהו אם יצא לחוץ] ג"כ לא היה ספ"ס המתהפך מה"ט דלאחר שחיטה לא שייך לחלק בין יצא לחוץ או לא וקשה דכל ספ"ס הוא כן וכגון ספק ברצון ספק באונס ואת"ל ברצון שמא לאו תחתיו והרי כשהוא לאו תחתיו לא שייך לחלק בין רצון לאונס ...".

טו] מתהפך, הטעם דלא אמרינן ס"ס.

א. מאי חזית.

1. רמ"ע מפאנו (סי' קט"ו) – "מאי חזית למפתח בהדין ספקא דאידיך גריר בתריה זיל לאידיך גיסא ונפתח בחבריה דליתיה לאחרינה בהדידה והוי ליה חד ספקא ובכה"ג בדאורייתא אזלינן לחומרא".
2. הו"ד בש"ך (כללי ס"ס הארוך ס"ק ט"ו ד"ה שוב מצאתי).

ב. ממילא לפי הרמב"ם, יש להקל.

1. כרתי (קונ' בית הספק אות ו') – "הדבר ספק ומבוכה בין מורי הוראה ... כך אני מורה ובא, מקום שיש עוד סניפים להתיר, כיון דצורת השמועה נוטין להורות כדברי הרמב"ם דספק דאורייתא מן התורה להקל בזה סמכינן אספק ספיקא אף דאינו מתהפך, דהא עכ"פ בחד ספיקא נדחה איסור של תורה, ואין שיעור רק איסור דרבנן, והרי כאן רק ספק אחד, ומה לי התהפך ומה לי לא התהפך. אבל אם הוא במקום דאתחזק אסורה ...".
  2. דגול מרובה (על הש"ך כללי ס"ס הארוך ס"ק ט"ו) – "ובכה"ג בדאורייתא אזלינן לחומרא וכו'. לפי דבריו שהטעם בדאורייתא אזלינן לחומרא א"כ לדעת הרמב"ם דהא דספק דאורייתא לחומרא אינו מן התורה רק חכמים החמירו בספיקא דאורייתא אן כן יש להקל בס"ס אף שאינו מהתפך".
  3. מהרצ"ח (חולין דף מג; נדה דף טז). – "יש לנו שני טעמים בהיתר ס"ס, טעם הרשב"א בתשובה סי' ת"א דס"ס מטעם רוב, ומפ"ז אם אין מתהפך אין לנו שני צדדים להיתר, נגד צד אחד לאיסור, דהרי אם נתחיל מצד השני אין כאן ס"ס. ואולם הרב הפ"י כתב בסוגיא דפ"פ כתובות (ט). דכיון דספק דאורייתא מה"ת מותר, ואינו אסור רק מדרבנן, שוב ספק השני הוי ספק דרבנן לקולא, ומותר לגמרי ע"ש. ולטעם זה אין נ"מ בין ס"ס מתהפך לאינו מתהפך, בכ"מ דיש לנו שני ספקות אף שאין אפשרות לומר ספק בלשון אם תמצא לומר, מ"מ מותר כמ"ש ג"כ הרב כרתי ופלתי בשער הספק סי' קי".
- (א) חולק – ערה"ש (סעי' קכ"א).
- (ב) מראי מקומות – פמ"ג (כללי ס"ס שפ"ד ס"ק כ"ה ד"ה אמנם, "והנפקא מינה אי מ"ה או מדרבנן לכאורה אין נפקא מינה ... גם ס"ס המתהפך יש לעיין"), שד"ח (כללים מערכת הס' כלל ס"ח, "דברי הגאון דגול מרובה תמוהים ...").
- (ג) אמנם, יש נ"מ להרמב"ם במקום שיש חזקת איסור – כרתי (קונ' בית הספק אות ו', לשונו מובא לעיל).

ג. ממילא יש להקל באיסור דרבנן.

1. עי' פמ"ג (כללי ס"ס שפ"ד ס"ק ט"ו) – "והוי יודע דממ"ש הרמ"ע בתשובה מבואר שם דווקא באיסור תורה בעינן מתהפך הא באיסור דרבנן כמו דשיל"מ וכדומה (בה"מ) לא בעינן מתהפך שכ"כ שם בסימן קכ"ו וכיון שכן מאי חזית דתתחיל הכי תתחיל הכי ובדאורייתא ספיקו לחומרא משמע הא מדרבנן לא בעינן מתהפך וכן נראה לי וצ"ע".
  2. שלחן גבוה (סי' פ"ד מחודשים ס"ק ב') – "בדרבנן לכ"ע לא בעינן שיתהפך".
  3. בית יצחק (שער הספיקות סוף סי' י"ט) – "דאשה הרואה דם מחמת תשמיש מאי דאסורה לבעלה הוא משום דקבעה ווסת בכך והרי קי"ל ווסתות דרבנן וא"כ שפיר סמכינן אהך ס"ס אף דהוי משם אחד ואינו מתהפך".
  4. עין יצחק (או"ח סי' א' אות י"ט, סי' ט"ז סוף אות ה').
  5. שדי חמד (מע' חמץ ומצה סי' ח' אות כ"ט ד"ה ובעיקר).
- (א) חולק, ומהמיר.

1) רע"א (רשמי שאלה סי' י"ג ד"ה הטענה) – "ועז"כ הרב מעלתו נ"י מדברי הרמ"ע שהובא בס' פרי"מ ... ובמילתא דרבנן לא בעינן מתהפך דהוי ספק דרבנן ... לענ"ד דברי הרמ"ע אינם מוסכמים, ונראה דהש"ך לא ס"ל כן שכתב בס"י ק"י כלל ט"ו להוכיח דלפעמים לא בעי מתהפך היכי דספק א' הוא כמו ספק על ספק לא על. והביא ראייה מהרשב"א בשו"ת בעבר ובישול תוך י"ב חודש דהוי ס"ס, ספק היה בו תולע וספק נימוח והא לא מתהפך, אלא ע"כ דבכה"ג דמתחילה צריכים לדון אם היה בו תולע ל"צ מתהפך. והרי התם הוי רק מלתא דרבנן, דמדאורייתא אף בלא נימוח בטל בס' ולא בעי מתהפך. ובאמת זה יש לדחות דעיקר ראיית הש"ך מסיום דברי הרשב"א, והובא בש"ך סי' פ"ד ס"ק כ"ט, שסיים ולפיכך כל שיש בו ב' ספקות אפילו באיסור תורה הולכין להקל יע"ש, משמע אף בס"ס כה"ג דאינו מתהפך. אמנם בש"ך שם הביא עוד ראייה משו"ת מיימוני בגבינות ע"ש. והא התם דרבנן דכל עיקר דבר המעמיד דרבנן, אלא ע"כ דדעת הש"ך דאף בדרבנן בעי מתהפך. וספר פרי מגדים שלי כעת אין בבית".

2) בדה"ש (ס"ק קפ"ו, בי ד"ה שאינו) – "ולענ"ד מסתבר להחמיר בזה דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וכיון דלא חשיב ספ"ס בדאורייתא גם בדרבנן לא הוי ספ"ס".

א. רשמי שאלה (סי' י"ג ד"ה ומש"ע) – "דהשגה א' מעבר ובישל כבר דחה הגאון שיחי' בעצמו מלשון הרשב"א שהובא בש"ך בס"י פ"ד בס"ק כ"ט. והשגה ב' עפ"י דהש"ך בח"י ט"ו מה שהביא ראייה משו"ת מיימוני בגבינות וכתב ע"ז והא התם דרבנן הוא דכל עיקר דבר המעמיד הוא דרבנן וכו', ולפענ"ד במח"כ זה אינו לפמ"ש הש"ך שם בשם תשובת מיימוני בלשון הס"ס הנ"ל וז"ל, דשמא לא העמיד בעור נבילה ואת"ל העמיד שמא אין בו נו"ט, הרי משמע מזה מבואר דחד ספק הוא בזה אולי יש

בהעמדה זו בפחות מששים, והרי בהעמדה ודאי דאורייתא הוא ולא דרבנן כמובן. אמת הדבר שגרם לו השגה זו לפי שלא היה לפניו אז לא ספר המנחת יעקב ולא הפרי מגדים [כאשר העיד על עצמו].
 (ב) מראי מקומות – בית יצחק (שער הספיקות סי' י"ט, "ראיתי בפמ"ג ... איני מבין ... ואפשר לצדד לקולא בהפ"מ"), ט"ז וש"ך השלם (סי' קפ"ז שפ"ח ס"ק ס"ט).

ד. נ"מ: ס"ס באיסור לחומרא.

1. עי' פמ"ג (כללי ס"ס שפ"ד ס"ק ט"ו) – "אי נימא דכל שאין מתהפך לא הוה ס"ס כלל, או דלמא לחומרא אמרינן ולא לקולא מאחר דיש חולקין בדבר".

ה. מראי מקומות – בית הלוי (ח"ג סי' י"ז), בינת אדם (שער הקבוע כלל נ"ג), חי' הגרנ"ט (סי' כ"ה).

ו. מתהפך: הגדר.

1. אם יש ריעותא, ודבר שאוסר כלל [ספק דרוסה בארי, בישול פירות, גבינה]. א"נ ריאתו בחד דבר [גף], ואיסור בדבר אחר [ריאה] – ש"ך (כללי ס"ס אות ט"ו).
 (א) לשון הבדה"ש (ס"ק קצ"ג) – "דכל היכא שנסיבות הענין מחייבות להסתפק באחד מהספיקות קודם שנבא להסתפק בספק השני לא בעינן בזה שהספ"ס יהא מתהפך ... האחד כשמתחלה צריכים לדון אם יש בזה שום ריעותא ודבר האוסר כלל [והוא מה שקראו הש"ך שב' הספיקות אינם שוים] והיינו ההיא דספק דרוסת ארי ובישול פירות וגבינה ... והאופן השני הוא כשיש אמנם ריעותא ואפשרות של דבר האוסר לפנינו אלא שהריעותא אינה נמצאת בדבר הנאסר עצמו אלא בדבר שני [והוא מה שקורא הש"ך שאינו בגוף אחד ומצד עצמו] ...".
2. חולק בחילוק השני – פמ"ג (כללי ס"ס אות י"ג ד"ה אמנם, "ואיני רואה לדברים אלו שום ממשות ... וגם דברי הש"ך בלתי מובנים שהרי ..."), עי' בדה"ש (ציונים ס"ק תר"ז).
3. מראי מקומות – מחה"ש (סי' ק"צ ס"ק מ"ה, לכאורה הציור שם הוא כמו החילוק השני כאן).

טז] ס"ס על דאורייתא, וגם ספק דרבנן.

א. הלכה.

1. מיקל – ש"ך (כללי ס"ס אות ט"ז), פמ"ג (כללי ס"ס אות ט'), כללי ס"ס בקצרה אות כ"ד), שער המלך (מקואות פרק י' הל' ו' כלל ח', "תלמוד ערוך הוא מההיא דפ"ק דפסחים [ט' ע"א] ..."), פמ"ג (פתיחה תערוכות ח"ב פרק ב' ד"ה ואני, לשונו מובא לקמן), הו"ד בגליון מהרש"א (סי' צ"ח על המחבר סעי' ב'), ועונג יר"ט (ריש סי' פ'), חו"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק ט"ז), חכ"א (כלל ס"ג סעי' כ'), אשל אברהם (בוטשאטש, או"ח סי' תמ"ח סוף סעי' ג' ד"ה אך), ערה"ש (סעי' קל"ג), יד יהודה (הארוך ס"ק ס"א אות כ"א, דיני ס"ס בקצרה אות ל"ג), שד"ח (כללים מערכת הס' כלל ל"ד).

ב. ספיקא במילתא אם אסור או מותר, ויש גם פלוגתא דרבנותא אם עיקר הדין בזה הוא מן התורה או מדרבנן.

1. מחמיר.

(א) ט"ז (סי' שמ"ב ס"ק א'), הו"ד ביביע אומר (ח"ח או"ח סי' ל"ד אות ו'), וילקוט יוסף (סי' שכ"ט הע' י"ז) – "ותו דכבר כ' הר"ן בתשו' הביאו ב"י סי' רכ"ח (אות י"ז א) ד"ה אין מתירין את נדרו עד שיחול) דף רס"ח דבכל מילי דמספקא לן אי הוה מן התורה או מדרבנן מקרי ספק דאורייתא ולחומרא".

(1) זבחי צדק (ס"ק קס"ג) – "והביא זה משו"ת הר"ן סי' נ"א הביאו מרן ז"ל בב"י סי' רכ"ח. ולא זכינו להבין דבריו דמהר"ן הנז' לא מוכח מדי".

(ב) שער אפרים (סי' י"א, עי' סי' י"ב), הו"ד בבאה"ט (או"ח סי' קפ"ד סוף ס"ק ז') – "אם שכח' אינה חייבת לברך מספיק' דהוי ס"ס ספק דלמא כבר בירכ' בהמ"ז ואת"ל שלא בירכ' דלמ' אינ' חייבת מדאורייתא וגם זהו ס"ס המתהפך אבל ז"א דהלא אי אמרינן את"ל שלא בירכה א"כ מקרי ודאי לא בירכ' אם כן אף שאינה חייבת רק מדרבנן צריכ' לברך רק א"ת ואת"ל שהוא ספק אם בירכה כו' אבל ז"א ודו"ק".

(ג) חיד"א (יעיר און מערכת הס' אות כ"ו).

(1) מראי מקומות – ברכי יוסף (או"ח סי' קפ"ו ס"ק ד').

(ד) עי' מ"ב (סי' תרי"א ס"ק ג') – "מ"מ יש אומרים שהוא מן התורה דהא ילפינן להו בש"ס מקראי וי"א שאינן אלא מדרבנן וקראי אסמכתא בעלמא נינהו ונ"מ לענין איזה ספק ולמעשה ראוי להחמיר".

(1) מראי מקומות – מ"ב (סי' קפ"ו ס"ק ג'), בה"ל (סי' תק"ל סעי' א' ד"ה ומותר), שעה"צ (סי' תפ"ט ס"ק כ').

2. מיקל: שהוא ספק ספיקא [אפשר דהוי רבנן וספק דרבנן לקולא, ואפילו דאורייתא אפשר כמ"ד שאין כאן איסור].

(א) אונן אהרן (דף נ"ט אות י"ט).

(ב) חוקת הפסח (סי' תל"ג אות י"א).

(ג) טהרת המים (שירי טהרה מערכת ה' אות י"ז ד"ה ודע).

(ד) דברי ריבות (אדרי, סי' י"ד) – "דאיכא ספקא אי הוי ספקא דאורייתא או דרבנן ... ונראה לעניות דעתי דבספק הי האי שהוא ספק אי הוי ספקא דאורייתא או דרבנן מהני ומעלי ספק ספקא כי האי לספק הלכה כדברי מי".

- ה) כנסת הגדולה (אה"ע סימן ס"ח הג' טור ס"ק י"ז) – "היכא דמספקא לן אי הוי דאורייתא או דרבנן, נוכל לעשות ס"ס כה"ג ספק אם ספק זה מדאורייתא או מדרבנן ואת"ל מדאורייתא ספק אם הלכה כפוסק פלוני. הר"י אדרבי ז"ל סימן י"ד".
- ו) ארעא דרבנן (אות תל"ז).
- ז) שלחן גבוה (כללים אות פ"ב).
- ח) פמ"ג (פתיחה תערובות ח"ב פרק ב' ד"ה ואני, סוף ח"ג ד"ה אכתוב, פתיחה לפסח ח"ב פרק א' אות י"ז, סדר והנהגת הנשאל עם השואל סדר ב' אות נ"א), הו"ד בגליון מהרש"א (סי' צ"ח על המחבר סעי' ב'), ועונג יו"ט (ריש סי' פ') – "קיימא לן בסימן צ"ח נשפך באינו מינו ואינו יודע אם היה ששים אסור, והא ספק ספיקא, שמא הלכה כרש"י ושמא היה ששים, וכל שיש ספק ספיקא בדבר תורה וספק אחד בדרבנן מהני, כמבואר בקונטרס הספיקות. שמע מינה כיון דקיבלו עליהו כן ליכא ספיקא".
- פמ"ג (או"ח סי' קס"ח מש"ז ס"ק ו') – "דע דשלש ברכות בלחם גמור מן התורה הוא, ויש להסתפק פת בכיסנין אם אכל כדי שביעה אי הוה מן התורה או מדרבנן, ונפקא מינה באם מסופק אם בירך או לאו. והנה פת לעקוכין עיין יו"ד [סימן] שכ"ט בש"ך אות ט' דיש אומרים עיסה במי פירות לאו לחם לחלה, הוא הדין לברכת המזון לאו לחם מקרי, ואין בשבע רק מדרבנן אטו לחם דין תורה, ובלא שבע לא גזרו. ולהמחבר שם [סעיף ט] הוה דין תורה ... ופת הנילוש במי פירות, לרא"ש [ה"ק חלה סימן ג] ספק הוא, הואיל ואין חייב בחלה לאו לחם הוה. ואם מסופק הוה ספק ספיקא, שמא בירך ושמא הלכה כרא"ש, וספק ספיקא בדין תורה וספק אחד בדרבנן די, כמבואר ביו"ד [סימן] ק"י [דיני ספק ספיקא להש"ך אות טז] כהאי גוונא".
- ע"י פמ"ג (או"ח סי' קפ"ו א"א ס"ק א') – "אם אשה אכלה כדי שביעה ומסופקת אם בירכה ברכת המזון י"ל דהוה ספק ספיקא, שמא ברכת המזון דרבנן ויש חומר לא תשא, ואם תמצא לומר דין תורה שמא ברכה, ולא הוה משם אחד, וכל שיש ספק ספיקא בדין תורה די בדרבנן ספק אחד, עיין יו"ד [סימן] ק"י, [ש"ך דיני ספק ספיקא אות טז] וצ"ע. ובחודשינו [ראש יוסף] ברכות כ' ב' [ד"ה ואם] כתבנו מזה".
- 1) אמנם ע"י ראש יוסף (ברכות דף כ: ד"ה ואם) – "ואם ספק לאשה אי ברכה בהמ"ז יש לומר אי ספק בעיא דלא איפשטא דרבנן כדמשמע בפר"ח יו"ד ק"י א"כ הוה ספק דרבנן ואי ספק כזה מ"ה יש לומר דצריכה לברך מספק ולא הוה ס"ס דהוה משם אחד ויבואר".
- ט) רע"א (או"ח סי' קפ"ו על המחבר סעי' א', ברכות דף כ: כ, ח"א סוף סי' כ"ה) – "אשה מסופקת אם בירכה בהמ"ז י"ל דא"צ לברך דלגבי דאורייתא הוי ס"ס אם מחוייב וס' אם ברכה ולגבי דרבנן הוי הספק אם בירכה ספק דרבנן ע' ביו"ד סי' פ"ג".
- י) כוכב מיעקב (סוף סי' קל"א) – "ולפ"ז יש להקל בנ"ד, כיון דעכ"פ ספיקא מיהא הוי אם הוא בהס"ת או בלוע, וא"כ הוי ספק ספיקא לענין חשש דאורייתא ...".
- יא) תהלה לדוד (או"ח סי' מ"ז אות א') – "ספק בירך בה"ת. נראה דהוי ס"ס בדאורייתא וס"א בדרבנן. דשמא בירך ושמא כהסוברים דבה"ת דרבנן".
- יב) שד"ח (כללים מערכת הס' כלל ל"ט, דברי חכמים סי' ס"ו).
- יג) באר משה (ח"ג סי' ל"ח אות ח').
- יד) בדה"ש (ס"ק ר"א) – "ונראה דביש ספיקא במילתא אם אסור או מותר, ויש גם פלוגתא דרבוותא אם עיקר הדין בזה הוא מן התורה או מדרבנן מותר משום דלענין דינא דאורייתא הוי ספ"ס שמא איסורו רק מדרבנן ואת"ל שהוא מן התורה שמא נסיבות הענין הן להיתירא ולענין דרבנן הו"ל ספיקא ולקולא והרי זה דומה לדין השנוי כאן".
- טו) אגור באהליך (פרק ב' הע' קע"ח, פרק ל' הע' ו').
3. מראי מקומות – ש"ך (סי' שמ"ב), כנה"ג (אה"ע הג' הטור סי' ס"ח אות י"ז), תשובה מאהבה (ח"ב סי' רל"ד), צ'רור החיים (ברכות פרק ה', כ"ו-ג', "משא"כ היכא שנסתפק לן אם מצוה זו נצטוונו עליה או לא זה לא נכנס בסוג ספיקא דאורייתא לחומרא"), שפתי שושנים (פרק א' ס"ק ז').
- א) הב' שיטות לעיל, אינן חולקים. שמביא שניהם לדינו [וצ"ע] – זבחי צדק (כללי ס"ס אות קס"ב, אות קס"ג), כה"ח (כללי ס"ס אות י"א, אות י"ב), עין יצחק (ח"ב כללי ספק דאורייתא אות ג' [עמ' ס"ה], אות ס"ב [עמ' ר"ה]).
- ב) לענין אם אשה אכלה כדי שביעה, ונסתפקה אם בירכה - ע"י פמ"ג (לעיל) ורע"א (לעיל). וסי' קפ"ו סעי' א', לעוד כמה שיטות ומראי מקומות.

יז] איסור דרבנן.

א. כל הכללים.

1. ע"י לקמן [אחר כללי ס"ס של התורת השלמים].

ב. דבור חשוב שנתערב.

1. מחמיר – ש"ך (כללי ס"ס בקצרה ס"ק י"ז), פמ"ג (כללי ס"ס אות י"ז), פוסקים.

א) הטעם: כיון שלא נתבטל, הוה ליה כתערובת דחד בחד, דקיי"ל ביה דאסור אף באיסור דרבנן – פמ"ג (כללי ס"ס אות י"ז), "ואם נתערב ביצת נבילה באלף [כולן] אסורות (למ"ד כל שדרכו) ולא אמרי' ספק דרבנן שמא אין זאת כמבואר בסימן פ"ו וק"א דאיסור דרבנן חהר"ל לא בטיל דאיתחזק איסורא גם דין קבוע עליו והוה כחד בחד", בדה"ש (ס"ק ר"ב), "דמכיון שהאיסור לא נתבטל הוה ליה כתערובת דחד בחד, דקיי"ל ביה דאסור אף באיסור דרבנן".

2. בשר שנתעלם מן העין.

א) מיקל, כיון שהוא חומרא יתירה – ש"ך (כללי ס"ס בקצרה ס"ק י"ז), רע"א (סי' ק"א על רמ"א סעי' א').

ב) מחמיר [לשיטת הרמ"א, דבשר שנתעלם מן העין מותר לגמרי, אלא א"כ יש ריעותא (כגון במצאו שלא במקום שהניחו)] – מנחת יעקב (תורת השלום כללי ס"ס אות כ"ז), חכ"א (כלל ס"ג סעי' כ"ב, "ובשר שנתעלם מן העין כגון שלא מצאו במקום שהניחו הש"ך בס"ק י"ז כתב דגם זה אינו אלא משום חומרא והמנחת יעקב השיגו דכיון שלא מצאו במקום שהניחו חיישינן שמא הוא טריפה ואסור מדינא כמו שכתב בבית יוסף סימן ס"ג ואם כן דינו ממש כגבינות").

ג) מראי מקומות – בדה"ש (סוף ס"ק ר"ד, ס"ק ר"ז, בי' ד"ה חוץ, "וצ"ע").

3. מראי מקומות.

א) לענין בריה - עי' סי' ק' סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב) לענין חתיכה הראויה למתכבד - עי' סי' ק"א סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ג) לענין דבר חשוב - עי' סי' ק"י סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ד) לענין דבר שבמנין - עי' סי' ק"י סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ג. ספק דרבנן.

1. מיקל – ש"ך (כללי ס"ס בקצרה ס"ק י"ז, ס"ק י"ח), פמ"ג (סדר והנהגות השואל עם הנשאל באיסור והיתר סדר ראשון אות י"ב), חכ"א (כלל ס"ג סעי' כ"א, כלל ס"ד סעי' א'), ערה"ש (סעי' קל"ד), פוסקים.

יח] איסור דרבנן שחכמים חששו בו לאיסור דאורייתא.

א. במקום ספק.

1. מחמיר, נחשב כדאורייתא.

א) ש"ך (כללי ס"ס אות י"ח, סי' קט"ו ס"ק י"ז) – "גבינה שיש בה ספק אם היא גבינה של ישראל או של עובד כוכבים א"א בזה ספק דרבנן לקולא שכיון שאסרו חכמים גבינות העובדי כוכבים מחמת חשש איסור בגופן עשאוה כאיסור של תורה וכן כל כיוצא בזה, ולא אמרו ספק דרבנן לקולא בדבר שלא אסרוה מחמת חשש איסור בגופו אלא שאסרוה משום ד"א כגון ביצת נבלה וציר דגים טמאין ובשולי עובדי כוכבים וכל כיוצא בזה".

ב) פמ"ג (סדר והנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר א' סוף אות ד').

ג) חו"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק י"ח) – "גבינת עכו"ם, כיון שאסרוהו חכמים משום חשש איסור דאורייתא עשאוהו כודאי איסור דאורייתא, משום הכי אסור כמו בספק חליפין כגון בהניחו אצל עכו"ם בלא חותם".

ד) חכ"א (כלל ס"ג סעי' כ"ב) – "גבינה שיש בה ספק אם היא גבינה של ישראל או של עכו"ם אין אומרים בזה ספק דרבנן לקולא שכיון שאסרו חכמים גבינות העכו"ם מחמת חשש איסור בגופן עשאוה כאיסור של תורה וכן כל כיוצא בזה ולא אמרו ספק דרבנן לקולא".

ה) פרי דעה (סי' קצ"א שפתי לוי ס"ק ג' ד"ה וראוי) – "כיון דרבנן גזרו משום שמא מגופה ואסורה מן התורה, הוי כודאי איסור תורה, וכמו שכתב הש"ך ביורה דעה סוף סימן ק"י בדיני ספק ספיקא אות י"ז בשם איסור והיתר דמהאי טעמא לא אמרינן ספק דרבנן לקולא גבי גבינות הגוים הגם שאינם אסורים רק מדרבנן מה שאין כן שאר כתמים, דליכא בהו לתא דאורייתא, דמי לביצת נבילה דספיקו להתיר, ועיין שם ודו"ק".

ו) עצי העולה (הל' גבינות סעי' ז', ס"ק ז').

ז) בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' מ"ג) – "בש"ך ...".

2. מיקל, הוי דרבנן.

א) פ"ח (כללי ס"ס סוף ס"ק י"ד, סי' קי"ח סוף ס"ק מ"ג) – "דלא קי"ל הכי אלא כסברת הטור והרשב"א לעיל בסי' צ"ט דקרו לגבינה של עכו"ם דבר שאין לו עיקר מן התורה וא"כ דינה כביצת נבלה דספקא שריא".

3. "שהמיקל בזה יש לו על מי לסמוך".

א) בדה"ש (ס"ק ר"ז, ס"ק רי"א, ס"ק רי"ג, בי' ד"ה גבינה, ד"ה אינה).

4. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' קט"ו ס"ק כ"א, ס"ק כ"ח), שד"ח (כללים מערכת הס' כלל מ"ה), חלקת בנימין (סי' קט"ו סעי' ב' בי' ד"ה אסרום, עמ' קנ"ד).

א) ערה"ש (סעי' קל"ה) – "אבל גבינה שיש בה ספק אם היא של ישראל או עכו"ם אין אומרים בזה ספיקא דרבנן לקולא לפי שחכמים אסרוה מפני חשש איסור תורה הוה כשל תורה [שם אות י"ח] ויש חולקים בזה דגם גבינות מקרי דבר שאין לו עיקר בדאורייתא [פ"ח אות י"ד]".

ב) יד יהודה (הארוך ס"ק ס"א אות כ"ב, דיני ס"ס בקצרה ס"ק ל"ה) - ע"ש: שחולק על הטעם של הש"ך (שאינו מצד שהוא דין דאורייתא), אבל הסכים לדינו (מצד שהוא נחשב ודאי דרבנן. ועי' בדה"ש עמ' רל"ג מה שפריך עליו).

ב. ציורים.

1. גבינת עכו"ם.

א) עי' סי' ק"א סעי' א', אם הוא נכלל בהכללים של חהר"ל.

2. חלב עכו"ם.

א) חכ"א (כלל ס"ג סעי' כ"ב) – "ונראה לי שהוא הדין בחלב שחלבו נכרי דמי לגבינות דגם כן איסורו מחמת עצמו שמא נתערב בו חלב טמא".

ב) גנזי יוסף (על פמ"ג הנהגות באו"ה שלישי ס"ק י"ז) – "גבינות עכו"ם ... ומשמע דה"ה לחלב עכו"ם דחד טעמא לשניהם".

(ג) דרכ"ת (סי' קט"ו ס"ק כ"א) – "ועי' בגנזי יוסף שם ס"ק י"ז ובס' מנחת שי שם ... דהא הש"ך כתב בדיני ס"ס אות י"ז י"ח וי"ט דגבינות עכו"ם חמור משאר איסור דרבנן דחכמים עשאום כודאי דאורייתא ומשמע דה"ה לחלב עכו"ם דחד טעמא לשניהם ...".

(ד) מנחת יצחק (ח"ה סי' ס') – "והנה כפי המבואר בדברי הש"ך הנ"ל (ובסי' ק"י דיני ס"ס אות י"ח), דגבינות עכו"ם שנתערבה אינה בטילה ברוב אם זה"ל עיין שם, וסתמא הה"ד לחלב עכו"ם דחד טעמא לשניהם, עי' בס' גנזי יוסף על הפמ"ג הנהגת או"ה שלישי (אות כ"ה), מה שהעיר על הפמ"ג שם, והנה אם היינו אומרים, דאף דנקטינן כפוסקים דחלב עכו"ם, אף שאסרו מחמת חשש שמא עירבו בו חלב טמא, אפ"ה נחשב כודאי איסור דרבנן, דחז"ל עשאו כודאי ולא נחשב כספק, ודינו כגבינות של עכו"ם, המבואר בש"ך (דיני ס"ס הנ"ל), אבל מ"מ במדינות אלו, מכל הטעמים המבוארים בפוסקים, שהובאו בתשו' מהרש"ם (ח"ג סי' רס"ט), יהי' נחשב רק לספק, אז יהי' לזה הדין כמו גבינה שיש בה ספק אם היא גבינת ישראל, או גבינת עכו"ם, דבטלה ברוב אפילו זה"ל, כמבואר בש"ך שם, וא"צ שיהי' ב' הספיקות בגוף אחד עיין שם, אבל למעשה קשה לסמוך ע"ז, לפי מה דפשיטא לי' להחת"ס (חיו"ד סי' ק"ז), דרשב"א וכ"מ ואו"ה והמ"מ ס"ל דחלב נאסר במנין, ואפילו יהי' הלכה כאינך פוסקים, מ"מ כיון דכבר קיבלו אבותינו עלינו כהאוסרים, הוי בכלל נדר ואין לו התרה, וקרוב בעיניו שיהי' נדר דאו' עיין שם".

(ה) בדה"ש (ס"ק רי"ג).

(ו) חלקת בנימין (סי' קט"ו סעי' ב' בי' ד"ה אסרום, עמ' קנ"ד).

1) נ"מ: הסומכים על האג"מ בחלב עכו"ם [עי' מנחת יצחק, לעיל]. ואולי יש לחלק בין ספק במציאות וספק פלוגתא.

3) בשר שנתעלם מן העין.

א) עי' לעיל.

ג. ספק שנתערב: ספק גבינת עכו"ם שנתערב ברוב.

1. מיקל: שיש ס"ס, כיון שהוא רק איסור דרבנן – ש"ך (ס"ק ס"ב, כללי ס"ס אות י"ח, נקה"כ על הט"ז ס"ק י"ד), חוו"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק י"ח), חכ"א (כלל ס"ג סעי' כ"ב), יד יהודה (הארוך ס"ק ס"א אות כ"ב, דיני ס"ס בקצרה ס"ק ל"ו), עצי העולה (הל' גבינות סעי' ז', ס"ק ז').

א) קשה, אחד בגוף ואחד בתערובות אסור באיסור דאורייתא. ובגבינת עכו"ם נחשב דאורייתא לענין ספק, מדועה לא לס"ס – בדה"ש (סוף ס"ק רי"ח, בי' ד"ה עוד עמ' רל"ג).

ב) י"ל: לדעת הש"ך ספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא [כשיטת הרשב"א]. משא"כ חומרות הר"י, הוי רק דרבנן [מלבד מה שאפשר שיש לצרף שיטת ר"ת]. והבדה"ש לשיטתו, שלמד שדעת הש"ך (ציונים ס"ק ת"נ, בי' ד"ה או עמ' רי"ז) בשיטת הר"י הוי דאורייתא. ולא נראה, כדאי בפמ"ג (כללי ס"ס שפ"ד כללי ס"ס שפ"ד ריש ס"ק א', ס"ק ג', ס"ק ד', ס"ק ט'). וכן נראה מפורש בש"ך (כללי ס"ס אות ד', עי' בינת אדם שער הקבוע סי' מ"ד) "וליכא למימר דהרי כבר אסרתה מן הספק והוי הספק הראשון מן התורה דהא נתערב חד בחד ולא הוי הספק הראשון מן התורה".

ג) שו"ר היד יהודה (סי' קי"א הארוך ס"ק א') – "בודאי ח"ו לחשוד הש"ך ז"ל דחשב גבינה של עכו"ם ממש כדאורייתא בכל הספיקות נגד הרשב"א וכל הפוסקים וע"כ דרק לגבי זה שיש ספק אם גבינה זו הוא של ישראל או הוא של עכו"ם דבשאר איסור דרבנן כגון ביצה שיש ספק אם הוא מכשירה או מנבלה מותר, בזה אסור כיון דאסרוהו מעיקרו מחשש שמא נתערב בגבינה זו איסור דאורייתא עשוהו לגבי ספק זה כודאי איסור דאורייתא כיון דהכל הולך על מקום אחד אם נתערב בגבינה זו שלפנינו איסור דאורייתא או לא. אבל לא שיהא כדאורייתא ממש לכל דבר. דהא סוף סוף רק מגזירת חכמים הוא. וזה שגם שם מתיר אם נתערב גבינה זו מטעם ס"ס, הגם דהוי ספק אחד בגוף ואחד בתערובות. משום דרבנן א"צ שיהא הספיקות מענין אחד וגוף אחד, הרי דע"כ אינו אלא מדרבנן. א"כ בספק אם נתערב כלל מותר מטעם ספיקא דרבנן".

2. מחמיר – ט"ז (ס"ק י"ד, "כלל העולה בס"ס הוא כן דכל שספק האחד הוא אסור מצד שהוא חשוב ואינו בטל ברוב שאע"פ שעיקר האיסור הוא מדרבנן כמו ספק ביצה שנולדה ביי"ט ושוב נתערב' לא מהני בה ס"ס כיון שאין הספיקות בענין אחד").

ד. שאלה: מה הדין ב... בזמן שהם חשובים.

1. בשר שנתעלם מן העין: 1) נתערב ברוב. 2) ספק בשר שנתעלם מן העין. 3) ספק בשר שנתעלם מן העין, שנתערב ברוב.
2. בשר עוף בחלב: 1) נתערב ברוב. 2) ספק בשר עוף בחלב. 3) ספק בשר עוף בחלב, שנתערב ברוב.
3. גבינת עכו"ם: 1) נתערב ברוב. 2) ספק גבינת עכו"ם. 3) ספק גבינת עכו"ם, שנתערב ברוב.

תשובה:

1. בשר שנתעלם מן העין: 1) בטל. 2) מיקל. 3) מיקל.
2. בשר עוף בחלב: 1) אינו בטל. 2) מיקל [ט"ז (סי' צ"ח סוף ס"ק ה') מחמיר כדאורייתא]. 3) מיקל.
3. גבינת עכו"ם: 1) אינו בטל. 2) מחמיר. 3) הש"ך בכללי ס"ס מיקל. אבל בס"ק ס"ב, יש צד שהוא מחלוקת מחבר ורמ"א. והט"ז ס"ק י"ד פסק להחמיר.

יט איסור דאורייתא שנתגלגל לדרבנן.

א. הלכה.

1. מחמיר.

א) רמ"א (דר"מ סי' נ"ז ס"ק ט"ו).

ב) ט"ז (סי' ק"ז ס"ק ד' [לפי הבנת הפמ"ג שם], עי' היטב כאן ס"ק י"ב).

ג) ש"ך (כללי ס"ס אות י"ט, נקוה"כ סי' ס"ט בט"ז ס"ק כ"ד).

ד) פּר"ח (כללי ס"ס אות ה', כללי ס"ס בקצרה אות כ"א).

ה) פּמ"ג (כללי ס"ס אות י"ט, סי' צ"ב שפ"ד סוף ס"ק י"ב, סדר הנהגות השואל עם נשאל סדר ג' אות כ"ו, שושנת העמקים כלל י"א ד"ה וספק) – "וספק תורה שבא ע"י גלגול לדרבנן ... אין אומרים ספק דרבנן לקולא, ובפריי ל"ד כתבנו מזה".

ו) שער המלך (מקואות פרק י' הל' ו' כלל ו') – "מצאתי ראיה נכונה מהא דגרסינן ביומא ... ראיה ברורה".

ז) חו"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק י"ט) – "הא דספק דרבנן לקולא, דוקא אם מצד עצמו דרבנן, אבל אם הספק בעצמו הוא באיסור תורה רק מצד (אחד) [אחר] בא שהוא מדרבנן, ספיקו לחומרא, כגון ספק איסור דאורייתא שנתערב ברוב, אף על פי שלא נודע הספק עד אחר שנתערב, אף על פי שמן התורה בטל ברוב רק שחכמים אמרו שדבר חשוב אינו בטל, אפילו הכי כיון שהספק הוא באיסור תורה אסור".

ח) חכ"א (כלל ס"ג סעי' כ"ג).

ט) כת"ס (י"ד סי' קל"א ד"ה ומתוך) – "כיון שנולד הספק בדאורייתא ונתגלגל אח"כ ונעשה דרבנן לא אמרינן בזה ספק דרבנן להקל עיין ד"מ סי' נ"ז ובש"ך סי' ס"ו ס"ק י"ד ופר"ח סי' ק"י ובמל"מ ה' בכורי' בפ"ד".

י) שלחן גבוה (כללים אות ע"ט).

יא) אמרי בינה (תערובות סי' י"ז).

יב) יד יהודה (דיני ס"ס בקצרה ס"ק י"ח, ס"ק ל"ח).

יג) ערה"ש (סעי' ק"ז).

יד) בית שלמה (אה"ע סי' פ' ד"ה אמנם כ"ז לפי).

טו) כה"ח (כללי ס"ס אות כ"ח).

טז) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות י"ז, תנינא (ב - ג) סי' ע"ב אות י"ז).

יז) בדה"ש (ס"ק קל"ז).

יח) שאר פוסקים.

2. מראי מקומות – עין יצחק (ח"ב כללי ספק דאורייתא אות מ"ט, כללי ספק דרבנן אות כ"ו).

א) מ"ב (סי' תל"ט ס"ק ב') – "צריך לחזור ולבדקו. מדסתם המחבר משמע דאפילו כבר ביטל החמץ דתו הוי בדיקה מדרבנן אפ"ה לא אמרינן בזה ספיקא דרבנן לקולא והטעם לזה משום דתחלת תקנתם היה בבדיקה על הספק לכן החמירו בספיקו יותר משאר ספיקות של דבריהם".

ב. במקום שלא נודע הספק עד אחר שנתערב.

1. מחמיר, אין לחלק.

א) סתימות הש"ך (כללי ס"ס אות י"ט).

ב) ט"ז (סי' ק"ז ס"ק ד', לפי הבנת הפמ"ג שם).

ג) חכ"א (כלל ס"ג סעי' כ"ג).

ד) מהר"ם שיק (י"ד סי' קכ"ה ד"ה וא"כ) – "כ"ה הפמ"ג ... אמנם מלשון המצאתי כתוב הנ"ל בת"י לא משמע כן וכן שם מדברי המשאת בנימין, וכ"כ הנוב"ח סי' נ' בחי"ד, ובפמ"ג עצמו הביא שם הביא בשם תשובת מהר"ם דחולק ע"ז ... וא"כ קשה לסמוך על היתר הזה אפילו בדרבנן".

ה) יד יהודה (הארוך ס"ק ס"א אות ו', דיני ס"ס בקצרה ס"ק י"ח, סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"ג אות ח') – "אין שום מקום להקל בזה גם בלא נודע".

2. הפסד מרובה יש להקל.

א) פּמ"ג (כללי ס"ס אות א' ובספק הב', סי' ק"ג שפ"ד ס"ק י"ז סוף אות א') – "ובספק הב' באיסור תורה ועל ידי גלגול הוה דרבנן בלא נודע. הנה בשו"ת מהריב"ל ח"ג ק"ג כתב וז"ל בקיצור בשור ספק טריפה ובשלו בכלים ולאחר מעת לעת אי הוה ספק דרבנן לקולא והשואל דעתו דתלוי בפלוגתת ר"ת ור"י והריב"ל ג"כ דעתו כך כמו שיראה הרואה שם וא"כ בלא נודע הספק עד שנעשה דרבנן יש להתיר בה"מ".

ב) רע"א (סי' ע"ט ד"ה ולכאורה) – "דהכלים ששהו מעל"ע אחר שנתבשל בהם החלב קודם שנודע הספק דיש להקל בהפ"מ, דהוי ס' שמא בא המחט מבחוץ ולא ניקבו אברים הפנימים וממילא הוי ס' דרבנן, אף דבספק טריפה שבשלו בכלי לא מהני להשהות הכלים מעל"ע, כיון דשורש הספק בדאורייתא ומחמת גלגול נעשה דרבנן, בזה לא מקילין כמ"ש האחרונים בשם מהריב"ל, מ"מ הא הש"כ (בסי' ק"י) בדיני ס"ס בקצרה כתב דבספק א' בגופו וספק א' בתערובות בלא נודע עד שנתערב דמותר בהפ"מ, ומזה יש ללמוד דה"נ בספק טריפה שבשלו בכלים ולא נודע הספק עד אחר מעל"ע דמותר בהפ"מ, דמהריב"ל בשו"ת (סי' ק"ג) תלה דין זה דספק טריפה שבשלו בכלים ושהו מעל"ע במחלוקת ר"ת ור"י בס' א' בגופו וס' אחד בתערובות וכיון דאנן מקילין בהפ"מ ה"נ מקילין בהאי, (וכ"כ בפ"מ)".

ג) בית אפרים (שו"ת י"ד סוף סי' כ"ג) – "ואם יש הפ"מ מכלים שא"א להגעילן עכ"פ ראוי שלא ישתמש בהם מעל"ע כמבואר כמה פעמים בפוסקים כך הייתי דן לכתחלה אבל אחרי שכבר יצא הדבר בהיתר אין כאן מקום ערעור והרהור כלל וכדאי הוא הגאון בעל פרי מגדים לסמוך עליו להתיר במקום הפ"מ בלא נודע".

ד) פת"ת (כללי ס"ס אות י"ט) – "רבינו עקיבא איגר ...".

ה) בית שלמה (אה"ע סי' פ' ד"ה אמנם כ"ז לפי) – "הסכימו האחרונים ז"ל דאף בס' טרפה שנתערבה ברוב או בכלי שבשלו בה ס' טרפה ואם לא נודע הספק עד שכבר נעשה דרבנן יש להקל בהפ"מ".

3. רק בהפסד מרובה וגם סעודת מצוה יש להקל.

(א) בדה"ש (כללי ס"ס סעי' י"ט בי' ד"ה אע"פ, עמ' רל"ז).

4. מראי מקומות – שד"ח (כללים מערכת הס' כלל מ"ז ד"ה וכתב בשו"ת בית).

ג. מקרה: ספק טרפה שנתבשלה, והכלים אינו בני יומו – מהר"י בן לב (ח"ג סי' ק"ג), "וכתבו להחמיר ולאסור הכלים ובזה אין לי ספק", תורת השלמים (כללי ס"ס אות ל"ב), פמ"ג (כללי ס"ס אות י"ט, סי' ק"ז שפ"ד ס"ק ב', שושנת העמקים כלל י"א ד"ה וספק, פתיחה כוללת ח"ד אות י"א, "וספק תורה שבא ע"י גלגול דרבנן עיין מהר"י נ' לב ח"א וג' סימן ק"ג, הדמיון ספק טריפה שבישל ברוב כשר במינו, אין אומרים ספק דרבנן לקולא, ובפריי ל"ד כתבנו מזה"), רע"א (סי' מ"ט, סי' ס"ד), פת"ת (כללי ס"ס אות י"ט), בדה"ש (ס"ק רכ"ב).

1. פמ"ג (מש"ז סי' צ"ה מש"ז ס"ק י"ד) – "ובית לחם יהודה אות י"ז כתב בכלי מתכת להגעיל וכלי חרס ישהה מעת לעת ואמת שבגליון או"ה כתב בשם מהר"י מולין להגעיל בשל עץ ומ"ש להמתין מעת לעת לאו מטעם ספק מדרבנן כיון שבא ע"י גלגול אלא דהוי דבר שיש לו מתירין".

2. צ"ב האג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות כ"ט ד"ה ואז, ע"י אות ב' ד"ה אחר) – "איך יכול רבינו לפסוק, כמו שפוסק הרבה פעמים, שאם יש ספק על איזה כלי אם נטרף, שנחזה שלא יהא בן יומו, הלא גם אחר בן יומו יש איסור דרבנן ויהיה ספק דרבנן, ובדבר שיש לו מתירין א"א להגיד שנפסק לקולא, ויהיה צריך להכשירו. וגם, איך שייך שיפסוק רבינו, כמו שפסק, דכלים החדשים שמחשבים אותם כספק זכוכית וחרס, אין צריך להטבילן מאחר שהן ספק דרבנן. וחשב רבינו, לכמה דקות, ואמר שאכן כך פוסקים, ושכך נהוג לפסוק, אך באמת קשה לידע למה לא נטען דהוי 'דבר שיש לו מתירין'".

3. וכן ע"י הגר"חפ"ש זצ"ל (דברי חכמים יו"ד אות ה') – "היכא דאיכא ספק בקדירה, האם אפשר לחכות 24 (wait) שעות כדי שלא יהא בן יומו ואז הוי ספק דרבנן להקל. תשובה: הגר"חפ"ש פסק דכיון שאין אנו עושים הגעלה תוך כ"ד שעות נחשב כאילו הספק נולד לאחר כ"ד שעות. (ומקורו מהבית אפרים בשם התבואות שור)".

ד. קשה: סי' קי"א - בדין ב' קדרות אחת של איסור ואחת של היתר, ונפלה חתיכה של איסור דאורייתא לתוך אחת מהן, דאם יש בקדירה רוב בענין שהוא מותר מן התורה, אע"ג דמדרבנן אסור כיון שאינו ידוע באיזה קדירה נפל, ספיקא דרבנן לקולא.

1. י"ל: אפשר אין כאן איסור כלל.

(א) ש"ך (כללי ס"ס אות י"ט, "ואין להקשות אמ"ש הר"ב דהיכ' דמצד האיסור עצמו הוא ספק איסור דאורייתא ומצד אחר בא לו שהוא מדרבנן לא אמרינן ספק דרבנן לקולא דהא לקמן סימן קי"א אמרינן באיסור דאורייתא שנפל לשתי קדרות ויש בקדירה רוב בענין שהוא מותר מן התורה אע"ג דמדרבנן אסור הוה ליה ספק שאינו ידוע באיזו קדירה נפל ספק דרבנן לקול' ויש לומר דשאני התם דאין הספק מצד עצמו אסור מן התורה שהרי הקדירה מותרת לגמרי שהיא של היתר אלא שיש ספק אם יש בה איסור כלל והלכך אמרינן נהי דיש בה איסור מ"מ מה"ת בטל ברוב וא"כ לא הוה ליה אלא ספק דרבנן דכיון שאפשר שאין כאן איסור כלל א"כ הספק בא לו מצד עצמו ומצד עצמו הוא מדרבנן מה שאין כן הכא דאי אפשר לומר שמא אין חשש איסור כלל דהא ודאי יש בתערובות זה ספק טריפה ודו"ק"), פר"ח (כללי ס"ס אות ח'), חכ"א (כלל ס"ג סעי' כ"ג, "אבל אם יש ספק אם יש כאן שום איסור כלל אפילו בא לו מצד אחר שהיא מדרבנן או אומרים בו ספק דרבנן לקולא כגון שתי קדירות אחת של היתר ואחת של איסור ונפל חתיכת נבילה לאחת מהם ואינו ידוע לאיזו נפל אם יש בקדירות היתר רוב והוא מין במינו בענין שהוא מותר מן התורה אף על גב דעדיין אסור מדרבנן שהרי מדרבנן צריך ששים כיון שיש לומר שמא אין כאן איסור כלל הרי הספק מצד עצמו בא לו שהוא מדרבנן (ש"ך סימן י"ט)), ערה"ש (סעי' ק"ז).

2. י"ל, לא היה בזה שום ספק בשל תורה – תוה"ש (כללי ס"ס אות ל"ג), ע"י פמ"ג (כללי ס"ס אות י"ט, לשונו מובא לקמן), ערוך השלחן (סי' קי"א ס"ק ג', "לא נפל הספק אלא בגוף האיסור"), אמרי בינה (תערובות סי' י"ז ד"ה וראיתי, "נולד הספק בתערובות"). (א) וכן ע"י האחרונים לקמן לגבי הציור של נשפך.

(ב) קשה בציורים שנתערב הב' חתיכות קודם שנפל בתוך הקדרות.

3. י"ל: שאני אומר קיל טפי – ט"ז (סי' קי"א סוף ס"ק א', "ולכאורה יש להקשות על מה שכתב בס"י זה דאם ספק נפל איסור דאורייתא מותר בשיעור דרבנן וזה סותר הכלל שאמרנו בס"י ס"ד דבזה א"א מקילין אלא הוה כודאי דאורייתא לק"מ דכאן ההיתר מכח שאני אומר ובהדיא אמרינן בפרק הערל שזכרתי בסמוך דכל ספק שיש בו לומר שאני אומר לא נפל כאן איסור קיל טפי"), תו"ד (סי' קי"א ח"י ס"ק ד').

(א) מראי מקומות – יד יהודה (סי' קי"א הארוך סי' ס"ק ה', "ולא אבין דבריו..."), בדה"ש (סי' קי"א ציונים ס"ק ב', בי' ד"ה היה עמ' רפ"א, "עיין בט"ז ... נראה קשה לומר כן...").

4. מראי מקומות – שער המלך (מקואות פרק י' הל' ו' כלל ו' ד"ה וראיתי להש"ך, לשונו מובא לקמן), אג"מ (יו"ד ח"א סי' ר"ג ד"ה והש"ך), בדה"ש (ס"ק רכ"ה, סי' קי"א ציונים ס"ק מ"ח).

(א) ט"ז (סי' קי"א סוף ס"ק א') – "ולכאורה יש להקשות על מה שכתב בס"י זה דאם ספק נפל איסור דאורייתא מותר בשיעור דרבנן וזה סותר הכלל שאמרנו בס"י ס"ד דבזה א"א מקילין אלא הוה כודאי דאורייתא לק"מ דכאן ההיתר מכח שאני אומר ובהדיא אמרינן בפרק הערל שזכרתי בסמוך דכל ספק שיש בו לומר שאני אומר לא נפל כאן איסור קיל טפי".

ה. קשה: נשפך - סי' צ"ח סעי' ב', "אם נתערב מין במינו ונשפך, בענין שאין יכולין לעמוד עליו לשערו, אם נודע שהיה רובו היתר, מותר".

1. י"ל: לא היה בזה שום ספק בשל תורה.

א) מהר"י בן לב (ח"ג סי' ק"ג) – "דכתב הרשב"א בנתערב מין במינו ונשפך המרק בענין שאין לשערו אם יש ששים ונתבאר שהיה רובו היתר דהשתא הוי ספיקא דרבנן אם יש בו ששים אם לאו חולקין להקל אבל כשהספק נפל מדאורייתא גופיה אע"ג דביתר הכי מתגלגל הדבר להיות איסורא דרבנן אי בשיעורא אי בפגימת הכלים לא מיקרי ספיקא דרבנן רק ספיקא דאורייתא".

ב) תוה"ש (כללי ס"ס אות ל"ג).
 ג) עי' פמ"ג (כללי ס"ס אות י"ט) – "ומה שחילק הש"ך בין ההיא דק"א לכאורה ה"ק דהתם הקדירה בחזקת היתר ולא איתרעי כלל וכ"כ הפר"ח דין ח' וצ"ע מצ"ח במינו ונשפך דידוע דיש כאן איסור והמ"י בקו"ה אות ל"ג מחלק חילוק נכון כל שאנו מקילין בספק תורה לומר דמש"ה ליהוי ספק דרבנן לקולא הא לא אמרינן משא"כ בההיא דק"א וצ"ח וצ"ע".
 ד) רע"א (ח"א סי' ס"ד ד"ה ובמה"כ) – "דהא הספק אם הוי שיעור ביטול דרבנן דשמא יש בו ס' ודמי ממש לנשפך ... כיון דמתחלת ביאתו לעולם בתערובות ולא היה מעולם ספק דאורייתא".
 ה) בדה"ש (ס"ק רכ"ה).

2. י"ל: "משא"כ בההיא דב' קדרות וההיא דנתערב מין במינו ונשפך דעיקר הס' לא חלו בו ידים אלא מכח התערובות בשעה שנפל לקדרה שהרי מקודם היה האיסור מבורר אצלנו ועיקר הס' הוא על התערובות כיון דיש בו רוב היתר הו"ל ס' דרבנן ולקולא שהרי אין אנו באים לעשותו ס"ד מכח האיסור דבאיסור אין ס' כלל אלא הספק הוא בתערובות ובתערובות מיהא הא איכא ספק דרבנן כנ"ל פשוט".

א) שער המלך (מקואות פרק י' הל' ו' כלל ו' ד"ה וראיתי להש"ך).
 3. י"ל: "אין כאן סרך קושיא, דהתם בנשפך, דהספק על שיעור ביטול דרבנן, דשמא יש כאן שיעור ביטול דרבנן, וכיון דשיעור ביטול דאורייתא בודאי הוא, והספק דשמא יש בו ג"כ שיעור ביטול דרבנן, וזהו הספק אינו נוגע כלל לדאורייתא, רק דרבנן. אבל בב' קדירות, דבודאי אין כאן שיעור ביטול דרבנן, אלא דהספק שמא לא נפל איסור לקדרה, וספק זה בעצמותו הוי ספק דאורייתא, אלא דמדאורייתא מותר מטעם ביטול, ולגבי דרבנן באנו לדון שמא לא נפל, זהו הוי ספק משום גלגול דרבנן, ובזה הוצרכו לתרץ דשמא לא היה כאן איסור כלל, אבל בההיא דנשפך מעיקרא לק"מ".
 א) רע"א (הג' על השער המלך מקואות פרק י' הל' ו' כלל ו' אות צ"ב).

4. כיון דנשפך י"ל שאין כאן איסור כלל.
 א) ערה"ש (סעי' ק"ז) – "אך לפ"ז במין במינו ונשפך דתולין להקל אף כשיש ספק אם היה ס' משום דהוה ספיקא דרבנן כמ"ש בס"י צ"ח והא כאן יש ודאי איסור ועיקרו מן התורה [פמ"ג] ולכאורה היא סתירה גלויה מ"מ נ"ל דאין ראיה מזה דזה נמי דמי לסי' ק"א משום דכיון דנשפך י"ל שאין כאן איסור כלל דהאיסור נשפך לגמרי ואף על גב דבדבר לח ודאי יש בילה ובכל מקצת ומקצת יש קצת מן האיסור וקצת מן ההיתר כדמוכח מראש השנה [י"ג ב] מ"מ הא בזבחים [פ' א] יש מי שסובר דגם בדבר לח אין בילה ע"ש וא"כ י"ל דאין כאן מן האיסור כלל ובעילה כל דהו אמרינן ספיקא דרבנן לקולא".
 5. מראי מקומות – בית יצחק (שער הספיקות סי' כ"ז).

1. אפילו ספק בדין – רע"א (סי' ס"ד ד"ה ולענ"ד, "בנ"ד דהחמרנו תחילה מספק, אף אם היה הספק במעשה לא היה בדרך הכרעה אלא דהיה אסור מספק, ואח"כ לא מהני מה שנעשה אח"כ ע"י גלגול האיסור רק דרבנן, ה"נ בספיקא דדינא כו"), הו"ד בשד"ח (כללים מערכת הס' סוף כלל מ"ז), בדה"ש (ס"ק רכ"ג).

1. מראי מקומות – הגרשז"א צ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות י"ז ד"ה ועיין, תנינא (ב - ג) סי' ע"ב אות י"ז ד"ה ועיין).

ז. ב' ספיקות שחלו בבת אחת.

1. מיקל – שער המלך (מקואות פרק י' הל' ו' כלל ו' ד"ה הכלל, "לא אמרינן דכל שנתגלגל הדבר להיות איסורא דרבנן לא חשבינן ליה ספיקא דרבנן, אלא דוקא כשבאו זה אחר זה ... אמנם כל שבאו ב' הספיקות כאחד ... לכ"ע אמרינן ודאי דחשיב ספק דרבנן, ואזלינן לקולא, ודלא כמשמע מדברי הפר"ח").
 2. מחמיר – בדה"ש (כללי ס"ס סעי' י"ט בי' ד"ה וכן, עמ' רל"ח).

ח. מראי מקומות – נוב"ת (יו"ד סי' נ' ד"ה וגם), שד"ח (כללים מערכת הס' כלל מ"ז).

ט. דבר שיש לו מתירין במקום ספק דרבנן.

1. מחמיר – ש"ך (כללי ס"ס סוף ס"ק י"ט).
 2. ע"י סי' ק"ב, לשיטות ומראי מקומות.

כ. ספק דרבנן ויש חזקת איסור.

עירובין (דף לה. - לו.) – "אם ספק, רבי מאיר ורבי יהודה אומרים: הרי זה חמר גמל. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: ספק עירוב כשר ... וסבר רבי מאיר ספיקא לחומרא. והתנן ... בטומאה קלה ... ספק טבל ספק לא טבל, ואפילו טבל ספק טבל בארבעים סאה ספק לא טבל בארבעים סאה, וכן שני מקוואות, באחת יש בה ארבעים סאה ואחת אין בה ארבעים סאה, וטבל באחת מהן ואינו יודע באיזה מהן טבל, ספיקו טהור. רבי יוסי מטמא. קסבר רבי מאיר: תחומין דאורייתא נינהו ... קשיא דרבי יוסי אדרבי יוסי. אמר רב הונא בר חיננא: שאני טומאה, הואיל ויש לה עיקר מן התורה ... רבא אמר: התם היינו טעמא דרבי יוסי: העמד טמא על חזקתו, ואימא לא טבל".

א. מחמיר.

1. ש"ך (כללי ס"ס אות כ', נקוה"כ סי' ס"ט על הט"ז ס"ק כ"ד) – "אמרינן בפרק בכל מערבין דף ל"ה ודף ל"ו דאזלינן לחומרא ואף על גב דאיכא התם חד שנויא בש"ס דדוקא גבי טומא' שיש לה עיקר בדאורייתא אמרינן הכי מכל מקום הא איכ' התם שנויא אחרינא דר' יוסי מחמיר אפילו באיסור דרבנן שאין לו עיקר בתורה וק"ל כרבי יוסי ואע"ג דהרשב"א בתשובה סי' ת"א לא כתב רק שנוי' קמא היינו להשוואל שלא פירש דבריו דנראה מדבריו שם שתפס בפשיטות דבכל איסור דרבנן אמרינן הכי ובא הרשב"א לומר דלית' לחד שנוי' וכן מוכח למאי דיתבאר לקמן בדין כ"ו בשם המשאת בנימין דהרשב"א אוסר ס"ס בחזקת איסור והרשב"א בתשו' שם מדמי להדי' איסור דרבנן שיש לו חזקת איסור לספק ספיק' דחזקת איסור".
2. סדרי טהרה (סי' קצ"ח ס"ק ל"ט, סי' קצ"ט ס"ק מ') – "דאנן קיי"ל דאפילו באין לו עיקר מה"ת אפ"ה מחמרינן בספקו מ"מ אין כל איסורי דרבנן שוין בזה דהא קיי"ל מערבין ע"ה ...".
3. שער המלך (מקואות פרק י' הל' ו' כלל א', סוף כלל ז') – "הכלל העולה לענין הלכה, דספק דרבנן היכא דאיכא חזקת איסור כנגדה נקטינן ודאי כדעת הש"ך ז"ל".
4. חו"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק כ') – "ספק דרבנן שיש לו חזקת איסור, אסור".
5. שב שמעתא (שמעתא א' פרק כ"ב) – "ונראה דלא מהני ספיקא דרבנן לקולא נגד חזקת איסור, מהא דאמרינן פרק קמא דחולין דף כ' ...".
6. עי' פת"ת (כללי ס"ס אות כ', סי' קצ"ח ס"ק ט"ז, סי' קצ"ט ס"ק ב', סי' ס"ט ס"ק ט"ו, עי' סי' קי"א ס"ק א') – "ועי' בתשו' זכרון יוסף ח"ד סי' י' שמסכים א"כ להנו"ב הנ"ל גם הביא מתשו' שבו"י ח"א סי' ס"ט שכתב בפ"ל דלענין מיעוט המקפיד אמרי' ספק דרבנן לקולא (וצריך עיון כעת דהא באיתחזק איסורא לא אמרי' ס' דרבנן כדלעיל ס"ס ק"י בדיני ס"ס אות כ' והכא איתחזק איסור דטומאת נדה וצ"ל דס"ל כדעת הפר"ח שהבאתי שם וכבר כתבתי שם דאין כן הלכה וכעת אין ס' הנ"ל לפני").
7. שבט הקהתי (ח"ה סי' ס"ט).
8. מחמיר, אמנם הציורים שלהם הוי בעיקרו דאורייתא.
  - (א) בית הילל (סי' ס"ט ס"ק ט"ו).
  - (ב) חגורת שמואל (סי' ס"ט ס"ק ל"ב, סי' ע' ס"ק ח').
9. חכ"א (כלל ל"ח סעי' ה') – "בארות המים והנהרות שמוחזק שיש בהם תולעים אסור לשתותן בלא סינון ואפילו בדיעבד אם בישראל באותן המים בלא סינון נראה לי דאסור דאף על גב דבדואי יש ששים ואם כן בטל מן התורה רק מדרבנן דהוי בריה לא בטל לא אמרינן שמא נימוח כיון דאתחזק איסורא לא אמרינן ספק דרבנן לקולא".
10. שואל ומשיב (מהדו"ק ח"א סי' קל"א, מהדו"ת ח"א סוף סי' מ"ה) – "אף בדרבנן כל שאיתחזיק אסורא מחמרינן".
11. ערוגות הבשם (סי' ס"ט אות י') – "הסברא נוטה יותר לדעת הש"ך".

ב. מיקל, אפילו בעיקרו דאורייתא.

1. פר"ח (כללי ס"ס אות ט"ו, בקצרה ס"ק ל"ג, סי' ס"ט ס"ק מ"ד).
2. פנים מאירות (ח"א סי' ט"ו, עי' סוף סי' ה') – "אפילו היכי דעיקר דאורייתא כיון דאיסורא דרבנן אזילנן לקולא".
3. מגיני שלמה (שבת דף לד.).
4. כרתי (בית הספק אות ז', סי' ס"ט כרתי ס"ק ל"ב, פלתי ס"ק י', סי' פ"ד פלתי סוף ס"ק ז') – "דבכל דוכתי אמרינן ספק דרבנן לקולא, לכך יש להקל".
5. אמנם עי' מטה יהונתן (סי' ס"ט על סעי' י') – "דאתחזק איסורא והיכא דא"א ל"א ספיקא לקולא".
6. הו"ד ריח"ל מייזליש (גו"ח בביצה דף ג:) – "הא בביצה הזאת יש ס' אם נולדה מעיו"ט או ביו"ט והו"ל חזקה השתא הוא דילדה ונודה ביו"ט, וממילא גם מספיקא אסור דמוקמינ' אחזקה".
7. עי' פמ"ג (כללי ס"ס אות כ') – "העולה מזה כפי הנראה דספק דרבנן היכא דאיתחזק משמע להקל, אם לא בספק הנוח".
8. רבינו בצלאל רנשבורג (סי' כ"ג) – "ואע"ג הש"ך ... הא כבר הכריע הפר"ח שם ובעל שער המלך בהל' מקוואות והבאים אחריהם כשיטת הרמב"ם דס' דרבנן לקולא אף בדאיתחזק איסורא. וכ"כ הגאון בעל כרתי ופלתי ...".
9. יד יהודה (דיני ס"ס בקצרה ס"ק מ"ב) – "דיש להקל היכי דלא מצינו מבואר ...".
10. עי' ערה"ש (סעי' ק"ה, סעי' ק"ו, סי' קי"א סעי' ז', סי' ס"ט סעי' ס"א, סעי' ס"ב) – "רוב דעות נוטים להקל בספיקא דרבנן אפילו בדאתחזק איסורא [פמ"ג אות כ'] אם לא בספיקא דגוף המעשה כגון ספק אם הניח עירוב אם לאו".
11. יביע אומר (ח"ג יו"ד סי' י"ב אות ח', ח"ה יו"ד סוף סי' ה') – "שהעיקר כהפר"ח דספקא דרבנן לקולא אפי' היכא דאתחזק איסורא".
12. עין יצחק (ח"ב כללי ספק דרבנן אות ט"ז).

ג. מיקל בעיקרו דרבנן, מחמיר בעיקרו דאורייתא.

1. מנחת יעקב (סולת למנחה כלל א' דין ו' ד"ה שם) – "מ"מ היכא דיש לו עיקר בדאורייתא אין להקל כמ"ש שם".
  - (א) עי' תוה"ש (כללי ס"ס אות ל"ו) – "נראה לי להלכה ולמעשה צ"ע".
  - (ב) מנחת יעקב (כלל א' ס"ק ט"ו, כלל כ' ס"ק כ"ו) – "אין להקל מטעם ספק דרבנן בזה כיון דאתחזק איסורא".
  - (ג) שבות יעקב (ח"ב סי' ס"ט, [עי' ח"א סי' ס"ט, הו"ד בפת"ת (סי' קצ"ח ס"ק ט"ז)]. י"ל סד"ט (סי' קצ"ח ס"ק נ"ב), א"נ י"ל מהרש"ם (הוספה לח"ב סי' ע"ר)).
2. ראשון לציון (כללי ס"ס אות ט"ו).
3. בית לחם יהודה (כללי ס"ס אות כ"ז) – "תורת השלמים ...".

4. נוב"ק (י"ד סי' ס"ה ד"ה אמנם) – "דבאמת מ"ש הש"ך שם דמה שהרשב"א בתשובה סי' ת"א כתב שינויא קמא היינו לשואל שלא פירש דבריו שנראה מדבריו שם שתופס בפשיטות בכל איסור דרבנן אמרינן הכי ובא הרשב"א לומר דליתא לחד שינויא וכו'. כל דברי הש"ך הללו אין להם שחר דאיך ידחה הרשב"א את דברי השואל בדברים בעלמא שהרי רבא הוא שם שינויא בתרא ובודאי קיי"ל כוותיה ואיך יביא שינויא קמא שהוא נדחה לדעת הש"ך. לכן נראה לפע"ד במחילת כבוד הש"ך לכלהו שינויי שם בגמ' הדין כן דבאיסור דרבנן שאין לו עיקר אמרינן אפי' באתחזיק אסורא ספיקא דרבנן לקולא. ושם בגמ' הכי פירושו שינויא קמא הוא דקסבר ר' יוסי תחומין דרבנן ואין לו עיקר מן התורה דליכא שום תחום מן התורה אפי' י"ב מילין ואח"כ מחדש הגמ' דלעולם דגם תחומין יש להם עיקר מן התורה די"ב מיל הוא דאורייתא אלא הא דידיה כו' ורבא מחלק דכאן ליכא חזקת איסור. אבל במה שחידש התירוץ הראשון דדוקא במה שיש לו עיקר מן התורה הוא דאמר ר"י להחמיר בחזקת איסור על זה לא נחלקו התירוצים האחרונים. וא"כ שפיר הביא הרשב"א שינויא קמא. ויצא לנו מזה מה שמחמיר הש"ך גם באיסור דרבנן שאין לו עיקר מן התורה ליתא".
5. בית מאיר (קונ' בדיני קבוע ד"ה הפר"ח) – "הפר"ח ... וזה לענ"ד אינו ... ותדע הרי במתני' דתרומות הנ"ל פ"ג דאף דיש ספק אם נתקנה מטיבלה מ"מ יחזור ויתרום ולמ"ד תרומה בזמן הזה דרבנן אמאי נימא ספק דרבנן לקולא והרמב"ם פוסק הכי א"ו משום שהטבל מוחזק באיסור והוא דבר שעיקר איסורו ד"ת לא אמרינן בי' ס"ד לקולא".
6. רע"א (סי' ס' ד"ה ונלע"ד) – "הרמב"ם סוף מקוואות דבטומאה קלה ספק טבל טהור (והיינו דפסק כר"מ) אבל טומאה חמירא אף דהוי דרבנן ספיקו טמא, הרי דמצינו לפעמים דרבנן אם הוא חמור דספיקא לחומרא עכ"פ באתחזק איסורא, וכן להרשב"א בשו"ת (סי' ת"א) דפסק כר"י דספק טבל טמא ונקט לה לעיקר דהטעם משום דהו"ל עיקר בדאורייתא, והיינו כשנויא דר"ה ב"ה בעירובין, הרי דרבנן באין לו עיקר בדאורייתא ספיקו להקל, אבל ביש לו עיקר בדאורייתא ספיקו לחומרא עכ"פ באתחזק איסורא".
7. ע"י בדה"ש (ס"ק ר"ל, בי' ד"ה אבל, ציונים ס"ק תצ"ד) – "ולדינא נלע"ד שלעת הצורך יש להקל כן כשאין לו עיקר מה"ת".

ד. מיקל בשעת הדחק שיתבטל עי"ז מק"ש ותפלה.

1. ת"א (כלל ג' סעי' ל"ב) – "היה יודע שהיו כאן מי רגלים ונסתפק אם הטיל לתוכן רביעית מים וכיוצא בו, נ"ל כיון דאתחזק איסורא אפילו מדרבנן אזלינן לחומרא. ומ"מ בשעת הדחק שיתבטל על ידי זה מק"ש ותפלה, מותר לסמוך על הפוסקים דאפילו באתחזק איסורא אזלינן לקולא (ועיין בכללי ס"ס ומה שכתבתי שם)".
2. מ"ב (סי' ע"ו ס"ק כ"ה) – "ואם הוא יודע שהיה כאן מי רגלים ונסתפק אם הטיל לתוכו רביעית מים וכיוצא בו כתב הח"א דכיון דאיתחזק איסורא אזלינן לחומרא אפילו במילתא דרבנן ומ"מ בשעת הדחק שיתבטל עי"ז מק"ש ותפלה יוכל לסמוך על הפוסקים דאפילו בזה אזלינן לקולא במילתא דרבנן. ואם אירע לו כזה בצואה דהיינו שהוא יודע שהיה כאן צואה בבית ונסתפק אם פיננהו נראה דאסור לקרות ולהתפלל עד שיתברר לו דהלא הוא מילתא דאורייתא".

ה. הגדר של אתחזק איסורא.

1. מראי מקומות – שער המלך (מקוואות פרק י' הל' ו' כלל ב').

ו. יסוד המחלוקת.

1. הגר"נ פרצוביץ זצ"ל (שני שבילין בשבילי דחזקה סי' י"ז אות ג' ד"ה ובביאור) – "דהא דקיי"ל ספיקא דרבנן לקולא אין זה משום שהקילו חכמים בספיקות ולא חששו לצד חומרא, אלא שחכמים החשיבו יותר את צד הקולא ואמרו שיש להקל כצד ההיתר דאליהם טפי".
2. תלוי אם ספק דרבנן לקולא מדין ודאי או מדין ספק – קונטרסי שעורים (קדושין שיעור כ"ד ענף ז').
3. כתב סופר (או"ח סי' ל' ד"ה ובשורש), יביע אומר (ח"ח י"ד סי' ה' אות ג') – "תלי' אי ספקא דאורייתא מה"ת לקולא או מה"ת לחומרא, אם מן התורה ספק להקל ורבנן הקילו בדידהו, י"ל דלא הקילו משל דאורייתא היכא דלא אתחזק אבל באתחזק כ"כ לא אמרו בדידהו להקל. אבל אי ס"ד רק מדרבנן לחומרא, א"כ הא דרבנן לקולא לא קולא הקילו בדידהו אלא שלא אמרו בדידהו חומרא כמו שאמרו בדאורייתא, י"ל בדידהו הקילו בחד מלתא דאפי' היכא דאתחזק בדאורייתא י"ל בדידהו הקילו בחד מלתא דאפי' היכא דאתחזק בדאורייתא מה"ת אסור בדידהו הקילו".

ז. מראי מקומות – שד"ח (כללים מערכת הס' כלל מ"ד), מגיה (ברשב"א נדה דף סא: הע' ס"ו), לקט מראי מקומות (ערך ספיקא דרבנן לקולא - כשיש חזקת איסור), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק רצ"ט, ט"ז וש"ך השלם סי' קצ"ח כו"ל ס"ק מ"ד).

1. לשיטת הט"ז (סי' ס"ט ס"ק כ"ד, סי' קצ"ח ס"ק כ"א) – עי' סי' ס"ט סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.
2. טוב טעם ודעת (ח"ג סי' רמ"ז שאלה ד') – "דאין בידינו להכריע בין ההרים הגדולים".
3. חכ"א (כלל ס"ג סעי' כ"ד, בינת אדם שער הקבוע כלל נ"א) – "ספק דרבנן ויש לה חזקת איסור מחלוקת בין האחרונים הש"ך בסימן כ' איסור והפרי חדש מתיר".
4. זבחי צדק (כללי ס"ס אות קכ"ד) – "בהפסד מועט יש לחוש לס' האוסרים".
5. בית שלמה (י"ד ח"ב סי' י"ב) – "נראה דגם דברי הש"ך אינם מוחלטים ותלוי בפלוגת הרמב"ם והראב"ד בהשגות פ"ו מה' ברכות ...".
6. כה"ח (כללי ס"ס אות ל"א) – "בהפסד מועט יש לחוש לדעת האוסרים ובהפ"מ יש להקל".

ח. ספק ספיקא באיסור רבנן, במקום חזקת איסור.

1. עי' כלל כ"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ט. ספיקא פלוגתא כנגד חזקת איסור.

1. מיקל.

א) פמ"ג (כללי ס"ס אות כ"ח ד"ה הנה, סי' ס"ט מש"ז סוף ס"ק כ"ד, סי' י"ח ס"ק ל"ד ד"ה אמנם) – "והכין הלכתא, דפלוגתא או בעיא לא אוקמיה אחזקה".

פמ"ג (או"ח סי' קס"א א"א ס"ק ז') – "וכ"ת אוקמיה אחזקה הא בורכא דבספיקא דדינא ל"ש אוקמיה אחזקה".
פמ"ג (שושנת העמקים כלל י"א סוף ד"ה והנה, ד"ה ספק) – "ויראה לי בספק פלוגתא דרבוותא ל"ש לומר אוקמיה אחזקה כמו בספיקא דבעיא וספיקא דדינא (פירוש דלא ידעינן מה אמור קמאי ביה) דל"ש אוקמיה אחזקה כי בשביל החזקה לא ישתנה הדין, כמ"ש כה"ג ב"ד סימן ח"י בהגהות הטור אות ג' ובסימן כ"ה בהגהות הטור אות ג' בשם הגהות אלפסי פ"ק דחולין, ה"ה ספק פלוגתא דרבוותא".

ב) שואל ומשיב (מהדו"ק ח"א סי' קל"א, מהדו"ת ח"א סוף סי' מ"ה) – "כיון דכאן הוה ספק דדינא בזה לא אזלינן בתר חזקה דאטו בשביל חזקתו של זה ישתנה הדין וכמ"ש המלמ"ל פ"ו מעדות ובפ"ו משכירות וכ"כ הכנה"ג ב"ד סי' ח"י".

ג) מהרש"ם (הוספה לח"ב סי' ע"ר) – "דמיירי בספק בעיא דלא איפשטא דהחזקה לא מכריע הדין כנודע".

ד) בית שלמה (י"ד ח"ב סי' י"ב, שו"ת אה"ע סי' פ' ד"ה אמנם כ"ז לפי) – "דכבר ידוע דבספיקא דדינא ל"ש לומר דאוקמיה אחזקה וכ"כ הש"ג פא"ט ... ואף שבמשנה למלך פ"ז מה' שכירות כתב דאף אם נימא דבספיקא דדינא ל"א בתר חזקת מ"ק מ"מ אם ספיקא דדינא הוא משום דלא ידעינן המציאות ... אמנם נראה דאף המל"מ ל"ק רק בספיקא דדינא אבל בפלוגתא דרבוותא אף אם הספק תלוי במציאות לא אזלינן בתר חזקה וראי' ...".

ה) יביע אומר (ח"ב י"ד סי' ט' אות ה', ח"ג י"ד סי' י"ב אות ה', ח"ז אה"ע סי' ח' אות י"א) – "ולכן נראה לחלק בזה בין ספקא דדינא לספק במציאות. דבספק במציאות החזקה מכרעת להחמיר. משא"כ בספקא דדינא כההיא דטבח ומוכר רבב אין חזקת איסור משנה את הדין. וממילא הדר הו"ל ככל סד"ר ולקולא".

ו) בדה"ש (ס"ק רל"א) – "ויש להקל כן לדינא [ואפילו באיסור שיש לו עיקר מה"ת]".

ז) עין יצחק (ח"ב כללי ספק דרבנן אות י"ז).

2. מחמיר.

א) סד"ט (סי' קצ"ט סוף ס"ק ל"א) – "היכא דאפשר לטבול בקל ודאי דיש לחוש לדעת הרמב"ם אף שאינה אלא מיעוט החוצץ ואינו אלא מדרבנן, מצינו שהחמירו כמה פעמים בטבילה אפילו בספק איסור דרבנן וכמו שכתבתי לעיל בסימן קצ"ח וכן משמע בסימן זה, ואפשר הואיל דאיתחזק אסורא אמרינן העמד טמא על חזקתו דמחמירין אפילו בספיקא דרבנן, והוא הדין בספיקא דפלוגתא".

ב) קרן לדוד (או"ח סי' מ"ה ד"ה ומה) – "מצאתי בפמ"ג בא"א סי' קס"א ... בשם הכנה"ג ותב"ש משום דבשביל חזקה לא ישתנה הדין עי"ש ולפענ"ד נראה דנהי דכ"כ בכנה"ג ותב"ש היינו דאין להקל בכה"ג מטעם חזקה לאיסורא אפילו בספיקא דדינא, ועי' בפנ"י בקו"א לכתובות שהעלה דאין להקל בגט משום ס"ס דפלוגתת הפוסקים דאתחזיק איסורא דא"א אלמא דאף בכה"ג אזלינן בתר חזקה להחמיר ועי' בשד"ח מערכת גט סי' ל' אות ו' שפלפל בזה ולפענ"ד כמ"ש, ושוב מצאתי גם בישיע"ק".

3. מראי מקומות – קונטרסי שעורים (קידושין שעור כ"ד אות ב' ד"ה ונראה).

א) רע"א (סי' ס"ד ד"ה והנה) – "ולחלק בין ספיקא במעשה ובין ספיקא דרבוותא ... ולענ"ד קשה לחלק בין הפרקים, אף דהכנה"ג (סי' י"ח) כתב לחלק לענין ספק דרבנן דאיתחזק איסורא, בין ספיקא דדינא דשרי, ובין ספק במעשה דאסור, היינו משום דהחזקה אינו מכריע הדין, אבל בנ"ד דהחמירו תחילה מספק, אף אם היה הספק במעשה לא היה בדרך הכרעה אלא היה אסור מספק, ואח"כ לא מהני מה שנעשה אח"כ ע"י גלגול האיסור רק דרבנן, ה"נ בספיקא דדינא כן, גם הכי משמע מדברי הש"כ י"ד (סימן י"ד ס"ק י"ב) כיון דהוי ספק אם איכא ס' שרי, מבואר דברוב לא מהני אף דמה"ת בטל ברוב והוי ספיקא דרבנן מספק האיבעיא דמהו לגמוע חלבו, וע"כ משום דהוי ספיקא בדאורייתא והוי ע"י גלגול דרבנן הרי אף בספיקא דדינא הכי הוא, ובפרי מגדים הקשה על הש"כ מ"ש מדינא דמהריב"ל הנ"ל".

ב) תורת חסד (או"ח סי' ט"ו אות ד') – "וכבר ידוע מ"ש הפוסקים כיוצא בזה לענין ספיקא דדינא דלא שייך לומר אוקמיה אחזקה דבשביל החזקה לא ישתנה הדין. וכמ"ש ... וע"כ סברת הפוסקים הנ"ל אינה מוכרחת (וגם יש להביא סתירה לדברי הפוסקים הנ"ל מדברי תשו' הרשב"א ...".

י. ספק דרבנן לקולא, האם בעינן שנעשה שום דבר המתירו.

1. מחמיר.

א) משנה למלך (בכורות פרק ד' הל' א' ד"ה והנני), הו"ד בפמ"ג (כללי ס"ס סוף ס"ק כ').

ב) תוספות רע"א (מקואות פרק ב' משנה ב' אות ג') – "במשנה וירד לטבול. במ"ל פ"ד ה"א מה' בכורות כ' דאפשר דבדקדוק נקט כן שירד לטבול וספק רק אם טבל כדינו שטבל כל גופו או לא או ספק אם היה עליו דבר חוצץ אבל אם נסתפק לו כל עיקר אם טבל כלל אי לא אזלי לחומרא. ודומה לזה פסקי' בש"ע א"ח סי' שצ"ד דספק עירוב כשר וספק הנוח מחמירין עי"ש".

ג) חכמת שלמה (סי' קי"ב על הש"ך ס"ק כ') – "ש"ך סק"כ. אם הכשיר ישראל התנור או לא שרי דהוה ספיקא דרבנן ולקולא. והנה לדינא אין זה הכרח לפי מה שכתב המשנה למלך בהלכות מקואות [בכורות ד, א סוף ד"ה והנני] דלא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא היכא דהוי ספק אם נעשה מעשה המכשיר או לא, יעוי"ש ובספר שער המלך [מקואות כלל א ד"ה ודע שלדעת כל], ואם כן הכי נמי כיון דהוי ספק אם נעשה מעשה המכשיר או לא, אמרינן ביה ספיקא דרבנן לקולא, ולמעשה אין הזמן גורם לעיין בזה כעת ודו"ק".

1) לענין פת עכו"ם - עי' סי' קי"ב סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

- ד) ערה"ש (סעי' ק"ו) – "כל שיש ספק בדרבנן אם נעשה מעשה להתיר כלומר שהאיסור הוא ודאי אך יש לעשות מעשה להתיר ויש ספק אם נעשה המעשה אם לאו הולכין לחומרא [מל"מ פ"ד מבכורות הל' א']".
- ה) עי' כה"ח (כללי ס"ס אות י"ד) – "רק אם יש איזה צדדין יש להקל".
2. מיקל.
- א) עי' ט"ו (סי' ס"ט ס"ק כ"ד, כדאי בשעה"מ שם, וסדרי טהרה סי' קצ"ט ס"ק מ' ד"ה ובס').
- 1) וכן שאר פוסקים שם - פר"ח, כרתי, יעב"ץ, ועוד. אא"כ שמחלק כדאי בערה"ש (סעי' ק"ו), ששם הוא סירכיה נקיט.
- ב) סדרי טהרה (סוף סי' קצ"ט ד"ה ובוזה).
- ג) שער המלך (מקואות פרק י' הל' ו' כלל א' ד"ה גם מה שרצה, כלל ז' ד"ה ודע עוד).
- ד) בינת אדם (שער רוב סי' ה', שער או"ה אות כ"ט).
- ה) פת"ת (כללי ס"ס אות כ').
- ו) זבחי צדק (כללי ס"ס אות קס"ה).
- 1) וראיה ממג"א (סי' תקפ"ה ס"ק ג', לשונו מובא לקמן), א"ר (סי' תקפ"ה ס"ק ה', לשונו מובא לקמן), גר"ז (או"ה סי' תקפ"ה סעי' ו', לשונו מובא לקמן), מ"ב (סי' תקפ"ה ס"ק ה', לשונו מובא לקמן). ואולי יש לחלק בין חזקת איסור או לטומאה לחזקת מצוה וגברא, צ"ע.
3. מראי מקומות – נדה (דף נח:), ת"ר: עברה בשוק של טבחים, ספק ניתז עליה ספק לא ניתז עליה תולה, ספק עברה ספק לא עברה טמאה", יד אברהם (סי' ס"ט על ט"ז ס"ק כ"ד), שד"ח (כללים מערכת הס' כלל כ"ח, כלל מ"ח), אג"מ (או"ה ח"א סי' י"ח ענף א' ד"ה ומעתה), בדה"ש (כללי ס"ס סעי' כ' בי' ד"ה בספק, עמ' ר"מ, "ולדינא צ"ע בזה").

חזקת חיוב, ספק מצוה דרבנן - אם יש לחלק בין חזקת איסור [איסור חפצא] כנגד חזקת חיוב [איסור גברא].

א. מחמיר.

1. מוצל מאש (סי' י"ג, הערות שם בסוף הספר), הו"ד בגליון מהרש"א (על ש"ך כללי ס"ס בקצרה) – "לענין קיום מצות או דרבנן או דאורייתא שהיא עשה כך וכך אין לפוטרו מטעם ס"ס שהרי אפילו באלף ספקות כיון שיש ס' א' מני אלף שהוא חייב א"כ הרי לא קיים העשה והרי חיוב מוטל עליו".
2. צרוח חיים (דף כ"ו ע"ג).
3. שבט הקהתי (ת"ה סי' ס"ט. אין לחלק, ממילא מחמיר בחזקת חיוב).

ב. מיקל: ספק לקולא.

1. פלתי (סי' ס"ט ס"ק י') - אין לחלק, ממילא מיקל ג"כ גבי חזקת איסור.
2. מג"א (סי' תקפ"ה ס"ק ג') – "אם ספק לו אם שמע תקיע' או נטל לולב ביום ראשון תוקע ואינו מברך וביום שני א"צ לתקוע (כ"ה ריב"ש) עבי"ד סי' כ"ה ולעיל סי' ס"ז".
3. פר"ח (ס"ק ב').
4. א"ר (סי' תקפ"ה ס"ק ה') – "כתב מג"א [סק"ג] בשם כנסת הגדולה [הגהות טור] וריב"ש אם ספק לו אם שמע תקיעה או נטל לולב, ביום ראשון תוקע ואינו מברך, וביום שני אין צריך לתקוע ע"כ ... לא כתב שם אלא דביום שני אין צריך ליטול לולב, אבל לתקוע בלא ברכה ביום שני אפשר דצריך כיון דהוא יומא אריכתא".
5. פמ"ג (או"ה סי' ס"ז מש"ז ס"ק א' ד"ה ולפ"ז, עי' א"א ס"ק א' ד"ה הפרישה, סי' רע"א א"א ס"ק א') – "ולפ"ז בלולב יום א' ספק נטל או לאו נטל ומברך, ובין השמשות יום א' נוטל בלא ברכה ובשאר ימים ספק נטל או לאו אין צריך ליטול כלל דהוי דרבנן".
6. פת"ת (כללי ס"ס אות כ').
7. פתח הדביר (ח"א ד' רי"א ע"ג).
8. גר"ז (או"ה סי' תקפ"ה סעי' ו') – "מי שנסתפק לו אם שמע קול שופר ביום ראשון של ראש השנה שהוא מן התורה צריך לתקוע אבל לא יברך שספק ברכות להקל ואם הוא ביום שני שאינו אלא מדברי סופרים אין צריך לתקוע דספק דברי סופרים להקל".
9. מ"ב (סי' רע"א ס"ק ב', סי' תקפ"ה ס"ק ה') – "מי שנסתפק לו אם שמע קול שופר [או נטל לולב] ביום א' שהוא מן התורה תוקע ואינו מברך וביום ב' שאינו אלא מד"ס א"צ לתקוע דספק ד"ס להקל".
10. ערה"ש (סי' ק"כ סעי' י"ג) – "ולפ"ז היה נראה דעל כלי זכוכית נאמנים דזהו דרבנן כמו שיתבאר ויש מי שפקפק בזה מטעם דבחזקת איסור גם בדרבנן אין נאמנים כמ"ש בסי' קכ"ז אמנם לענ"ד נראה דזה לא מקרי איסור אלא מצוה ולכן אין איסור המאכל שנשתמש בו כמו שיתבאר [עי' פ"ת סקי"ד בשם פמ"ג]".
- א) הגם הפמ"ג שהו"ד בפת"ת שם, חולק. [וכן נראה מכמה פוסקים שם]. יש לחלק, ששם יש איסור להשתמש בהכלי בלי טבילת כלים, ממילא שייך איסור על החפצא וחזקת איסור. משא"כ בשאר מצוות, שהדין על הגברא. אבל מהערה"ש, מוכח שיש להקל כאן.
11. ביע אומר (ח"ד יו"ד סי' כ"ג אות ז') – "במטה אהרן ח"ב (מע' ס אות צח) בשם אחרונים, דהא דקי"ל ס"ס בדאורייתא לקולא, היינו לענין איסור, אבל לענין מצות עשה חייב לקיים המצות אפילו אם יש מאה ספקות להקל. וא"כ ה"נ בנ"ד חייב לקבוע מזוזה בפתח הגוזזטרא. עכת"ד. אולם בס' ארעא דישראל (מע' ס אות י) הביא דברי המוצל מאש סי' יג שכ' בדעת הרא"ש שחילק בין ס"ס לכתחלה או בדיעבד, שהחילוק הוא בין מ"ע לאיסור, וכ' עליו, ומלבד שאין החילוק מובן בין מ"ע למל"ת, אדרבה ע"ס שרינן לעשות מעשה בקו"ע כאילו אין כאן איסור, כ"ש במ"ע דהוי בשוא"ת ואין לחייבו לעשות. ע"כ ... אולם במקום אחר הבאנו ד' הרבה אחרונים שחולקים ע"י, ואולי כל בתר איפכא, דבמ"ע דהוי שוא"ת ...".

12. עי' אגור באהליך (פרק ב' סוף הע' קפ"ב).

ג. מראי מקומות – שו"ת רע"א (סי' ז', סוף סי' כ"ה), שד"ח (דברי חכמים סי' ס"ו), עי' קה"י (ברכות סי' ה'), עי' חבצלת השרון (שמות עמ' רצ"ו), חובת הדר (פרק א' הע' י'), שכל טוב (סי' רפ"ה אות ו').

1. קובץ שיעורים (קונ' דברי סופרים סי' א' אות מ"ד) – "נ"מ טובא אי נימא דספיקא דרבנן לקולא בתורת ודאי או בתורת ספק כגון בספק אם הוא חייב במצוה דרבנן דמספיקא הוא פטור ואם נאמר דהוא פטור רק בתורת ספק אם כן יוכל להוציא את מי שהוא חייב בודאי דזיל הבא לקולא וזיל הכא לקולא דהוא עצמו אינו צריך לקיים המצוה שמא אינו חייב ומ"מ יוכל להוציא אחרים שמא הוא חייב בדבר אבל אי נימא דהספק הוא לקולא בתורת ודאי וא"כ הוא ודאי פטור ואינו יכול להוציא אחרים החייבין דכל שאינו חייב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתן וכן אם יש לו לנטילת ידים מים ספק כשרין ספק פסולין דיכול ליטול ידיו בהן דהוי ספיקא דרבנן אי נימא דהכשרן אינו אלא בתורת ספק לא יוכל לברך עליהן על נטילת ידים שמא הן פסולין דספק ברכות להקל אבל אי נימא שהן כשרין בתורת ודאי צריך לברך עליהן וכן אם ספק בין השמשות למאן דס"ל ספירת העומר בזמנה"ז לאו דאורייתא אי נימא דפטורא דספיקא דרבנן הוא רק בתורת ספק יצא בספירת בין השמשות דשמא היה חייב אז אבל אם ספק פטור בתורת ודאי א"כ בה"ש היה פטור ודאי ולא יצא כלל בספירת בין השמשות וצריך לספור בלילה בברכה".

2. הגרח"פ זצ"ל (אורחות הרב וראש הישיבה עמ' צ"ב) – "כתב המ"ב (סי' תקפ"ה ס"ק ה') דהמסופק ביום ב' לא יתקע, דספד"ר לקולא, וכלשונו: 'אין צריך לתקוע דספק ד"ס להקל'. ויש להתבונן, הא יש חזקת חיוב וקימ"ל ספק דרבנן במקום חזקת איסור לחומרא לדעת הש"ך בנקה"כ (יו"ד סי' ט) [והפר"ח שם (ס"ק מ"ד) פסק לקולא]. וצ"ל דס"ל דגדר ספק דרבנן היינו דלא אמרו דבריהם במקום ספק, ואין כאן ספק כלל, וממילא לא שייך לכת בתר חזקה, אבל להש"ך הנזכר קשה הא ספק לחומרא. ואמר לי מו"ר הגרח"פ שיינברג זצ"ל, דלא אזלינן בתר חזקת חיוב בזה ואין חזקה כזו ומשום דבל רגע הוא חיוב חדש של תקיעה, והביא ראייה לזה מהא דמבואר בספק קריאת שמע דאם היתה דרבנן לקולא כמ"ש רש"י (ברכות כא א ד"ה חוזר)".

ד. תפילה בתורת נדבה מותר, בתורת ספק כדי לצאת יד"ח אסור.

1. חוו"ד (בית הספק ס"ק כ') – "וכתב הרא"ש [ברכות פ"ג סימן טו] הטעם, אף דמתפלל אדם כל היום כולו בתורת נדבה, מכל מקום בספק התפלל אינו חוזר ומתפלל, דתפלה אדעתא דחוב איסורא אית ביה, וכן הוא בקריאת שמע, אף דמותר לקרות קריאת שמע כל היום בתורת נדבה, מכל מקום בספק אסור כמו בספק התפלל. וכן הוא בכל הברכות, דאדעתא דנדבה מותר לברך ולהודות אפילו בהזכרת שמו יתברך, כמו שמותר ב"ח ברכות להתפלל בתורת נדבה, ואדעתא דחוב אסור אפילו בלא הזכרת שמו, דהא אם בירך על הפת בריך רחמנא מלכא דעלמא וכו' יצא, ובספק אסור לברך אפילו בכהאי גוונא".

2. משיב דבר (ח"ב סי' ל' אות ג'), "מש"כ הגאון חוות דעת ביו"ד בדיני ס"ס דאסור לקרות ק"ש מספק בתורת חוב, למד מסוגיא דב"ב (פ"ב) לענין קריאת פרשה דביכורים משום דמיחזי כשיקרא, וה"נ כתבתי בספרי הע"ש (שאילתא נ"ג אות ב') לענין ספק ברכה דאסור לומר בריך רחמנא מלכא דעלמא, אף על גב שרשאי לומר בחנם, מ"מ בתורת ברכה אסור, והבאתי דעת כמה גאוני בתראי, ומש"ה אסור לענות אמן אחר ברכה לבטלה, אף על גב שמותר לומר אמן בחנם, מכ"מ אחר ברכה הוא בתורת חוב אסור משום דמיחזי כשיקרא, וכ"ז דלא כהגאון בעל פרי תבואה (סי' ס"ו) שהביא מע"כ, או יש מקום לחלק, איך שהוא דברי החו"ד ניהא".

3. מראי מקומות – קונטרסי שיעורים (קדושין שיעור כ"ד ענף ד'), אורח ישראל (מילואים ב' לסי' י"ב), פסקי תשובות (סי' רט"ו הע' ק"ו, סי' רט"ט הע' מ"ד).

א) חת"ס (כתובות דף כד: ד"ה נישאת) – "ויש לי לומר דוודאי ליכא איסורא דאורייתא במברך ברכה לבטלה שהרי עכ"פ משבח ומודה ד' ויכול הוא לומר ברוך הוא הבורא פרי העץ והגפן והאדמה אפ"ל אינם לפנינו וברוך מקדש השבת אפ"ל בחול ורצונו המקדשו בזמנו. וכן אשה לישב בסוכה דעכ"פ מברכת ד' שצויה עמו בשיבת סוכה ומכ"ש אי נימא דגם היא מצוה קא עבדה אלא שאינה מחוייבת נמצא לית כאן משום נשיאה לשוא ולא משום את ד' אלקיך תירא רק מדרבנן".

כא | איסור דרבנן, איקבע איסורא, ונאבד.

א. כמו חזקת איסור – ש"ך (כללי ס"ס אות כ"א, סי' קי"א ס"ק ד'), תפארת למשה (סי' קי"א על הש"ך ס"ק ד'), "גם דברי הש"ך בדיני ספק ספיקא דין כ"א נראה נכונים", חוו"ד (בית הספק בקצרה ס"ק כ"א, סי' קי"א ב' סוף ס"ק א'), תהלה לדוד (סי' ל"ד ד"ה והנה), ערה"ש (סעי' קל"ו), יד יהודה (ס"ק ס"א אות כ"ו, דיני ס"ס בקצרה אות מ"ג, אות מ"ד), חזו"א (סי' ל"ח ס"ק ה' ד"ה ש"ך סי' ק"י, סי' קל"ז ס"ק ה' ד"ה ש"ך סי' ק"י), בדה"ש (ס"ק רל"ה, ב' ד"ה ואחר, סי' קי"א סעי' א' ב' ד"ה קדירה עמ' רע"ו).

1. עי' פר"ח (סי' קי"א ס"ק ג'), שסבר שיש איתחזק איסורא אפ"ל בלי תערובות - עי' סי' קי"א סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב. מיקל – פר"ח (כללי ס"ס בקצרה ס"ק ל"ד, סי' קי"א ס"ק ג'), תורת השלמים (כללי ס"ס אות ל"ח), לחם הפנים (סי' קי"א ס"ק ה'), בית לחם יהודה (כללי ס"ס אות כ"ח).

1. משום ספק איסור דרבנן במקום אתחזק איסורא יש להקל [לשיטתיה] – פר"ח (כללי ס"ס בקצרה ס"ק ל"ד), תוה"ש (כללי ס"ס אות ל"ח).

2. גם משום שאין זה נחשב כאיתחזק איסורא – תוה"ש (כללי ס"ס אות ל"ח, "יש ג"כ חזקת היתר").

ג. מראי מקומות – שער המלך (מקואות פרק י' הל' ו' סוף כלל ב', "אני מוסיף לומר ... כלל ז', "שדין זה במחלוקת הוא שנוי ...").

1. **חכ"א** (כלל ס"ג סעי' כ"ה, כלל ס"ד סעי' ג') – "ואם נפל אחד מהם ונאבד מן העולם דעת הש"ך (בכללי ספק ספיקא סימן כ"א) כיון שהיה לו פעם אחת חזקת איסור דתערובת חד בחד נחשב כגופו של איסור ואם כן לא נחשב עוד לספק דרבנן והמנחת יעקב בכללי ספק ספיקא סעיף קטן ל"ז כתב דלענין אם נאבד לא מקרי אתחזק איסורא כלל דכמו שהיה לזה חזקת איסור גם כן יש לזה חזקת היתר אבל הפרי חדש כתב דגם זה מקרי ספק דרבנן דלכולי עלמא באיסור דרבנן על כל פנים אמרינן שאני אומר כדלקמן בסימן הסמוך ואם כן הכא נמי אמרינן האיסור נאבד ואפילו אם נאבד בענין שישנו בעולם ואפשר להמצא אם אין אנו צריכין לדון כלל על זה שנפל רק אנו מסופקין על זה הנשאר לפנינו דעת הפרי חדש דאף בזה מותר דאמרינן האיסור נפל".
2. בדיון נשפך – **רע"א** (סי' פ"ב), הו"ד **בפת"ת** (סי' ק"ט ס"ק ג').

כב איסור דרבנן, מין בשאינו מינו, ונאבד.

א. **מיקל**.

1. **ש"ך** (כללי ס"ס אות כ"ב) – "אבל איסור דרבנן שנתערב חד בתרי ואינו דבר חשוב במינו בטל ברוב אפילו איסור תורה ושללא במינו צריך ס' היכא שאין הפסד כ"כ אבל אם נאבד אחד מהן אע"פ שישנו בעולם אפילו אין כאן ס' מותר כיון שהוא איסור דרבנן ובטל ג"כ ברוב מן הדין".
2. **חוו"ד** (בית הספק, בקצרה ס"ק כ"ב) – "אבל נתערב חד בתרי שלא במינו אפילו בפחות משישים ונאבד אחד מהן, אף על פי שישנו בעולם מותר, כיון שהוא מדרבנן. ובמינו בלאו הכי בטל ברוב".
3. **חכ"א** (כלל ס"ג סעי' כ"ו) – "איסור דרבנן שנתערב חד בתרי ואינו דבר חשוב במינו בטל ברוב אפילו איסור תורה ושללא במינו צריך ששים היכא שאין הפסד כל כך אבל אם נאבד אחד מהן אף על פי שישנו בעולם אפילו אין כאן ששים מותר כיון שהוא איסור דרבנן ובטל גם כן ברוב מן הדין (שם סימן כ"ב)".
4. **ערה"ש** (סעי' קל"ו).

ב. **מחמיר** [אא"כ נאבד מהעולם].

1. **בדה"ש** (ס"ק ר"מ) – "ואף במקום הפסד צ"ע אם יש להקל בזה".
- בדה"ש** (ס"ק ר"מ ב) – "בענין שנאבד מן העולם נראה שיש להתיר".

ג. מראי מקומות – **בית לחם יהודה** (כללי ס"ס אות כ"ט).

כג איסור דרבנן, ודבר חשוב.

- א. **לא בטל באלף** [וכן אם נאבד] – **רמ"א** (סי' ק"א סעי' א'), **ש"ך** (כללי ס"ס אות כ"ג), **חוו"ד** (בית הספק, בקצרה ס"ק י"ז, ס"ק כ"ג), **חכ"א** (כלל ס"ג סעי' כ"ז), **ערה"ש** (סעי' קל"ד), **כה"ח** (כללי ס"ס אות ל"ה).
1. חוץ בשר שנתעלם, שבטול ברוב [ולא חד בחד] – **ש"ך** (כללי ס"ס אות י"ז), **ערה"ש** (סעי' קל"ד).

כד איסור דרבנן, דבר חשוב נתערב חד בחד ואח"כ ברוב - שיש חזקת היתר בתערובת השניה.

א. **מחמיר**.

1. **ש"ך** (כללי ס"ס אות כ"ד) – "איסור דרבנן שנתערב חד בחד והוא דבר חשוב ואח"כ נתערב א' מהן ברוב אינו בטל כיון דנתחזק מתחלה האיסור בב' החתיכות א"כ כל א' וא' הרי הוא כגופו של איסור".
2. **חוו"ד** (בית הספק, בקצרה ס"ק כ"ד) – "איסור דרבנן או ספק איסור דאורייתא שנתערב חד בחד, אם נתערב אח"כ אחד מהן ברוב והוא דבר חשוב, אינו בטל, דכל אחד הוי כגופו של איסור בחד בחד".
3. **ערה"ש** (סעי' קל"ו).
4. **חזו"א** (סי' ל"ח ס"ק ה' ד"ה ש"ך סי' קי"א, סי' קל"ז ס"ק ג' ד"ה ש"ך סי' קי"א) – "ובשעה"מ כ' דתלינן כאן לקולא משום חזקת היתר של הקדירה, ונסתייע מהא דב' מקואות ... ונראה דשאני הכא ...".
5. **בדה"ש** (ס"ק רמ"ו, בי' ד"ה אינו).

ב. **אינו איתחזק, כיון שיש חזקת היתר**.

1. **תוה"ש** (כללי ס"ס אות מ"א).
2. **שער המלך** (מקואות פרק י' הל' ו'), הו"ד **בפת"ת** (סי' קי"א ס"ק א').
3. **משנה ראשונה** (תרומות פרק ז' משנה ה' ד"ה והשניה).
4. **חכ"א** (כלל ס"ד סעי' ד'), ודלא כמו כלל ס"ג סעי' כ"ח) – "אף על גב דלענין לאכול החתיכות שתיהן אסורות מכל מקום הקדירה מותרת ומוקמינן הקדירה על חזקתה (כדמוכה ממתניתין דתרומות שם נפל אחד מהן לחולין אינו מדמעת) (סימן קי"א סעיף א' פרי חדש וכתתי ופלתתי)".

ג. מראי מקומות – **מנחת כהן** (ח"ג פרק י'), **תהלה לדוד** (סי' ל"ד).

1. עי' סי' קי"א סעי' א' ציור ב', שאם יש ב' חתיכות [אחת איסור דרבנן ואחת היתר] ונפל א' מהן בתוך קדרת היתר, יש לתלות שההתר נפל בתוך הקדירה, והקדירה מותרת. והש"ך שם ס"ק ד' מסביר, שמדברים שם רק בחתיכות ניכרות. שאם הם אינו ניכרות, היינו

ממש ההציוור כאן [אלא כאן הוא יבש ביבש ואח"כ נתערב אחד מהן בעוד יבשים (והוא דבר חשוב, שממילא אינו בטל). ושם הוא יבש ביבש ואח"כ נתערב אחד מהם בקדרה (ומצד הבליעות צריך ששים מדרבנן)].
 (א) והש"ך מחמיר שם בזמן שאינו ניכרת, לשיטתיה. וכן המחמירים שם [כנה"ג, הגורת שמואל, חו"ד (לשיטתיה), יד יהודה, בדה"ש (לשיטתיה)] ע"פ סברא יהיה מחמיר כאן.
 (ב) וכן המקילין שם גם בזמן שהחתיכות אינו ניכרות [פר"ח, פר"ת, לחם הפנים, בית לחם יהודה, שער המלך (לשיטתיה), חכ"א (לשיטתיה), זבחי צדק, ערה"ש], ע"פ סברא יהיה מיקל כאן. רק צ"ע על הערה"ש.

כה] ספק איסור תורה חד בחד, ואח"כ נתערב ברוב.

א. מחמיר – ש"ך (כללי ס"ס אות כ"ה), חו"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק כ"ד), חכ"א (כלל ס"ג סעי' ל'), ערה"ש (סעי' קל"ו), פוסקים.

כו] ספק איסור תורה, אפילו הפמ"ר אסור.

א. פוסקים – ש"ך (כללי ס"ס אות כ"ו), חו"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק כ"ד), חכ"א (כלל ס"ג סעי' ל"א).

כז] ס"ס כנגד חזקת איסור - כשהחזקה מתנגדת להדיא להס"ס.

א. מיקל.

1. פשוט רמ"א (סעי' ט', דר"מ סי' נ"ז ס"ק ט"ו, עי' בדה"ש ס"ק קמ"ד).
  2. מהרי"ט (ח"א סי' קל"ח ד"ה ותו).
  3. פר"ח (כללי ס"ס אות ט"ו, בקצרה אות מ"ב).
  4. כרתי (קונ' בית הספק אות ח') – "וכן עמא דבר, וביחוד חכמי ספרדים בתשובתם אשר תמכו יסודם בהתרת עגונה וגירושין לשמש בספק ספיקא, אף דאתחזק איסור אשת איש, וברוך שבחר בהם ובמשנתם".
  5. כנפי יונה (ד"ה בדין ס"ס במקום) – "וכן נראה".
  6. שלחן גבוה (כללים אות ק').
- א (בדה"ש (ס"ק קמ"ד, בי' ד"ה ואפילו) – "דמחזקינן מאיסור לאיסור".

ב. מחמיר.

1. ט"ז (ס"ק ט"ו).
2. ש"ך (כללי ס"ס אות כ', אות כ"ז, אות כ"ט).
3. פני יהושע (כתובות דף יד. ד"ה הלכך, קונ"א אות מ"ו) – "ואף שכבר יצא הדבר בהיתר מפי רבותינו הספרדיים נוחי נפש אין דעתי ח"ו להטיל מום בקדשים להרהר אחר דבריהם ואין לדיין אלא מה שענינו רואות וברוב המקומות לא עשו סברא זו אלא לסניף בעלמא ומכאן ולהלן חושבנא דלענ"ד אין לסמוך על היתר זה כלל להתיר ס"ס בדאיתחזק איסורא ממש כמו שפירש להדיא ר"י הזקן בעל התוספות אשר לאורו אנו הולכין וכמ"ש האגור בהדיא בשם התוספות סתם וכ"כ האו"ה וכמ"ש בעל משאת בנימין והט"ז וכן הכריע הש"ך".
4. מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק ל"ד).
5. נוב"ק (יר"ד סי' מ"א אות ה') – "והמ"י בכלל מ"ג ס"ק ז' מסכים עם הט"ז וש"ך וכן דעת הרבה אחרונים ובפרט לפי דעת הש"ך גם דברי הרמ"א יכולין לסבול כן".
6. חו"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק כ"ז) – "אם יש לו חזקת איסור, אפילו בספק ספיקא אסור, אם לא שיש שלשה ספיקות".
7. עי' רע"א (סי' ל"ז ד"ה וביותר) – "דרוב האחרונים חולקים על הרשב"א וס"ל דלא מהני ספק ספיקא במקום חזקה בודאי ראוי לומר דע"כ לא פליג הרשב"א אלא היכא דב' ספיקות מנגדים להחזקה ולא בענין אחר".
8. חכ"א (כלל ס"ג סעי' ל"ב) – "דבר שיש לו חזקת איסור אף על פי שיש בו ספק ספיקא גמור הרי זה אסור שהרי בספק הראשון אנו מעמידין אותו על חזקת איסור אם כן אין כאן אלא ספק אחד".
9. יד יהודה (הארוך ס"ק ס"ב אות ל"ג, דיני ס"ס בקצרה ס"ק מ"ט).
10. עי' בדה"ש (ס"ק קמ"ה, עי' סי' ק"צ סעי' א' בי' סוף ד"ה ואם).
11. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רע"ז) – "שההלכה כהש"ך".

ג. בהפמ"ר יש להקל.

1. זבחי צדק (כללי ס"ס אות ק"ל) – "ומ"מ אם הוא הפ"מ או שעת הדחק כגון שלא יכול להמצא או כגון ע"ש הא ודאי דעבדינן ס"ס גם באתחזק ואפי' ס' בשחיטה ומתרינן דכדאי הם המתירין לסמוך עליהם בהפ"מ או שעת הדחק".
2. כה"ח (כללי ס"ס אות קמ"ג, אות קמ"ד) – "וע"כ כיון שרבו האוסרים יש להחמיר. ומ"מ אם הוא הפ"מ או שעת הדחק שלא יוכל להמצא או בע"ש יש לסמוך על המתירין".

ד. מראי מקומות – פת"ת (סי' קפ"ז ס"ק כ"ח), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק שמ"ב).

ה. למחמירים, קשה: רובא וחזקה רובא עדיף.

1. סמוך מיטוטא לחזקה והו"ל כפלגא ופלגא.

(א) פני יהושע (כתובות קונ"א אות מ"ו) – "דהא בהא דקי"ל רובא וחזקה רובא עדיף היינו לענין דליכא איסור דאורייתא בכה"ג אבל מדרבנן ודאי לא מהני רוב במקום דאיכא חזקה כנגדה דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה והו"ל פלגא ופלגא כדאייתא להדיא בר"פ האשה שהלכה (דף קי"ח) [קי"ט ע"א] ואף על גב דאייתא דמפרש לסוגיא דהתם אליבא דר"מ דוקא מ"מ רובא דרובא מהפוסקים והרשב"א ז"ל גופא מכללן הסכימו דמדרבנן לא מהני רוב במקום חזקה וא"כ לענין ס"ס נמי אף את"ל דמדאורייתא מהני אפ"ה יש לאסור מיהא מדרבנן דאף לפמ"ש הפרי חדש דטעמא דס"ס הוי משום דבספק אחד הו"ל פלגא ואידך הו"ל רובא אפ"ה אית לן למימר סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע לה רובא".

(ב) פמ"ג (כללי ס"ס אות כ"ז, אות כ"ח, גינת וורדים כלל ס"א ד"ה ויש) – "והוא כמו שאומר דס"ס כרוב הוא ואף במקום חזקה מהני מ"ה אלא איסור דרבנן עליה דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע ליה רובא ע' בכורות כ' ב' ד"ה חלב ובפני יהושע בקו"א בחידושו לכתובות וא"כ הוה ספק שקול מדרבנן".

(ג) יד יהודה (הארוך ס"ק ס"ב אות ל"ג) – "הפ"י בק"א".

(ד) בדה"ש (ס"ק קמ"ה, ס"ק רנ"ט).

2. ביאור נוסף.

(א) יד יהודה (הארוך ס"ק ס"ב אות ל"ג) – "דלא אמרינן רובא וחזקה רובא עדיף אלא אם הרוב הוא הרוב דעלמא והוא מבורר ועומד נגד חזקה זו ע"כ הוא עדיף מחזקה כמו דאמרינן רוב מצוים אצל שחיטה מומחים הם דהוא רוב דעלמא מבורר, וכן כה"ג ריש האשה שהלכה דרוב נשים מתעברות ויולדת דהוא רוב מבורר דעלמא ע"כ עדיף מחזקה שיש לבהמה ולאשה זו. אבל ס"ס דהוא השתא בדבר זה מצד ההזדמנות אשר נוטה יותר דהלך מחזקתו, הגם שאם נסתפקנו זה במקום אחר אמרינן כיון דהרוב נוטה להיתר אזלינן בתר רובא, אבל אם אנו דנין אם יצא מאיסור הקודם הגם שקרוב יותר שיצא מ"מ א"א לגרע החזקה זולת אם ידענו בבירור שיצא".

3. מראי מקומות – פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק של"ז).

1. אם הוא איסור דרבנן או דאורייתא - למחמירים לעיל.

1. איסור דרבנן – פני יהושע (כתובות קונ"א אות מ"ו, לשונו מובא לעיל), פמ"ג (כללי ס"ס אות כ"ז, אות כ"ח, לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק קמ"ה, בי' ד"ה היה, ס"ק רנ"ט).

2. מראי מקומות – יד יהודה (דיני ס"ס בקצרה ס"ק נ').

(א) פמ"ג (גינת וורדים כלל ס"א ד"ה ויש) – "ויש סברא לומר דבס"ס היכא דאיכא חזקה נגד הס"ס אף מ"ה אסור דלא עדיף כמו רוב".

ז. ספק ספיקא באיסור רבנן, במקום חזקת איסור - למחמירים לעיל בכלל כ'.

1. מיקל.

(א) פמ"ג (סדר והנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר א' אות י"ט, אות כ"ח) – "היכא דאיכא ס"ס בדרבנן אף במקום חזקה י"ל לקולא".

ע"י פמ"ג (כללי ס"ס אות כ"ח ד"ה ויראה) – "ובדרבנן יש לצדד".

(ב) נוב"ק (אה"ע סי' מ"ט ד"ה ובזה) – "שאף שמבואר בש"ך דכמו שאין אומרים בחזקת איסור ס"ס להתיר כך אין אומרים בחזקת איסור ספק דרבנן להקל מ"מ הרי כתב הש"ך שם דאם יש ג' ספקות אמרינן להקל אפילו באיסור דאורייתא בחזקת איסור שע"י ספק הראשון כבר הוסר החזקה ע"ש סימן כ"ח א"כ הו"ד והוא הטעם באיסור דרבנן שאם יש שני ספיקות מותר אפילו בחזקת איסור".

(ג) צמח צדק (אה"ע סי' קנ"ו) – "דהכא יש חזקת א"א כנגד ונגד חזקה לא מהני ס"ס ... אך למ"ש האחרונים סי' קכ"א דאפי' בקורדייקוס בשעת נתינה אין כאן רק פסול דרבנן יש להקל בס"ס וכ"פ בתשו' שבו"י אה"ע בדיני גיטין יעו"ש בשם הג"פ".

(ד) שו"ת חכמת שלמה (הנספח לשו"ת הר המור, סי' ט' ד"ה אכן) – "דודאי ס"ס בדרבנן מהני אפי' באתחזק וכמש"כ האחרונים".

(ה) בית יצחק (שער הסלפקות סי' כ"ט) – "דאפילו לדעת הש"ך דס"ל ספיקא דרבנן במקום דאתחזק איסורא לא מהני מ"מ אם יש שתי ספיקות באיסור דרבנן אף במקום חזקה מותר".

(ו) בדה"ש (ס"ק קמ"ה, ס"ק רכ"ג, ס"ק רל"ב, בי' ד"ה חזקת עמ' רמ"ב) – "יש להתיר אף כנגד חזקת איסור".

(ז) יביע אומר (ח"ח יו"ד סי' ה' אות ה') – "שאפילו לדעת הש"ך ודעימיה דס"ל להחמיר בספקא דרבנן היכא דאתחזק איסורא, מ"מ כשיש ספק ספיקא להקל, אזלי ומודו דאזלינן לקולא. וכמ"ש הנודע ביהודה ... וכ"כ השדי חמד (מערכת גט, סי' ל' אות ו') ... דמהני ס"ס בדרבנן היכא דאתחזק איסורא. ע"ש".

ח. מראי מקומות – בינת אדם (שער הקבוע כלל נ"ב), שד"ח (כללים מערכת הס' כלל כ"ו), לקט מראי מקומות (ערך ספק ספיקא - כשיש חזקת איסור).

1. פני יהושע (כתובות דף ט. ד"ה אבל) – "דהתוס' סברי דלעולם לא אמרינן ספק ספיקא היכא שהוא נגד החזקה בין לקולא בין לחומרא כיון דחזקה דאורייתא תו לא מקרי ספק כלל וכשיטת בעל משאת בנימין הביאו הט"ז [ס"ק ט"ו] והש"ך [ס"ק ס"ד] ביו"ד (סי' ק"י) אלא שכתבו שם בשם הרשב"א ז"ל דאפילו היכא דאיכא חזקת איסור מקילין בספק ספיקא וכן הכריע בעל פרי חדש סי' הנ"ל וא"כ קשה כ"ש דאית לן להחמיר בתרי ספיקי לאיסורא אע"ג דאיכא חזקת היתר. ולענ"ד דברי התוס' כאן מסייעין לשיטת המשאת בנימין ואין להאריך כאן יותר".

2. פמ"ג (סי' פ"ד שפ"ד ס"ק ל"ב) – "ולכאורה למאן דמתיר ס"ס במקום חזקה ה"ה כאן אלא דלא דמי דהכי הס"ס הוא מתנגד לחזקה דהחזקה מורה שיש כאן יותר ובס"ס אתה אומר שאין כאן וכל כה"ג אפשר כ"ע מודים דלא מהני עי' סי' ק"י".
פמ"ג (סדר והנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר א' אות י"ט, אות כ"ח) – "היכא דאיכא ס"ס בדברבנן אף במקום חזקה י"ל לקולא".
פמ"ג (גינת וורדים כלל ס"א ד"ה ויש) – "ויש סברא לומר דבס"ס היכא דאיכא חזקה נגד הס"ס אף מ"ה אסור דלא עדיף כמו רוב".

ט. ספק פלוגתא.

1. מיקל.

א) פמ"ג (כללי ס"ס אות כ"ח ד"ה הנה) – "והכין הלכתא, דפלוגתא או בעיא לא אוקמיה אחזקה, ואם כן ספק ספיקא בפלוגתא או בעיא הוה ספק ספיקא".

עי' פמ"ג (שושנת העמקים כלל י"א סוף ד"ה ולפ"ז) – "וצ"ע בכל זה".

ב) יד יהודה (הארוך ס"ק ס"ב אות ל"ט, דיני ס"ס בקצרה ס"ק נ"ה).

2. מחמיר.

א) פר"ח (כללי ס"ס בקצרה אות י').

3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק קמ"ח, בי' ד"ה יש), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ש"מ).

א) רע"א (ח"א סי' ל"ז ד"ה באופן דביסוד) – "באופן דביסוד הזה אם בספיקא דדינא אזלינן בתר חזקה הוי פלוגתא דרבוואתא, דמדברי הר"ן קידושין הנ"ל שהעלה דבנתנה היא ואמר הוא אוקמה אחזקת פנויה, וכן מדברי התוס' ב"ב הנ"ל דכתב דדוחק לחלק בין ספיקא דדינא לספיקא דתרי ותרי, נראה דס"ל דגם בספיקא דדינא אזלינן בתר חזקה, ולעומת זה עשינו סמוכים הרבה דלדעת כמה רבוואתא לא אזלינן בתר חזקה א"כ יש צד גדול בנ"ד לדון מדין ס"ס הנ"ל כיון דחד ספק הוא ס' דרבוואתא אם יש בנכרי קנין כסף, ואף דחד ספק הוא במעשה אם ילדה, י"ל דמהני במקום חזקה, [וכ"כ להדיא הפ"מ יו"ד סי' כ"ג בשפתי כהן אות ח']".

כח [שלשה ספיקות כנגד חזקת איסור.

א. מיקל.

1. ש"ך (כללי ס"ס אות כ"ח, נקוה"כ על הט"ז ס"ק ט"ו) – "היו כאן שלש ספיקות מותר שאף אם תעמידנו על חזקת איסור יש כאן ס"ס לא יהא זה חמור מודאי איסור שאין לך חזקת איסור גדול מזה ומותר בספק ספיקא".

2. נוב"ק (אה"ע סי' מ"ג ד"ה והנה מי, יו"ד סי' מ"א אות ה', תנינא אה"ע סי' קנ"ו ד"ה ועכ"פ) – "כבר נודע שבאמת הש"ך בנה"כ השיג עליו בזה דבשלשה ספיקות ודאי מותר דברי הש"ך נראין בטעמן".

3. חור"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק כ"ז) – לשונו מובא לעיל.

4. חכ"א (כלל ס"ג סעי' ל"ב) – "היו כאן שלשה ספיקות מותר שאף אם תעמידו על חזקת איסור יש כאן ספק ספיקא לא יהא זה חמור מודאי איסור שאין לך חזקת איסור גדול מזה ומותר בספק ספיקא".

ב. מחמיר.

1. משאת בנימין (סי' ל"ח).

2. ט"ז (ס"ק ט"ו) – "ודאי מהני ס"ס להתיר אם אינו סותר את החזקה עצמה כההיא דספק בשחיטה דאם מועיל בה ס"ס תסתור החזקה שהיה בחזקת שאינו שחוט אלא אבר מן החי בזה אמרינן דלא יועיל ודומה לזה האשה שהיא בחזקת אשת איש ונולדו אח"כ ספיקות במיתת הבעל או בגירושה **אפילו הוה כמה ס"ס** לא יועילו כיון שאתה בא להוציאה מכלל אשת איש שהיתה תחילה ואתה בא לסותרה ממש".

3. מנחת כהן (ח"ג פרק י"א).

4. פר"ח (כללי ס"ס אות ט"ז) – לא לדעתיה.

5. תורת השלמים (כללי ס"ס אות מ"ג).

6. זבחי צדק (כללי ס"ס אות קל"א) – "ודלא כש"ך".

7. יד יהודה (הארוך ס"ק ס"ב אות מ', דיני ס"ס בקצרה ס"ק נ"א) – "זולת אם צד האיסור שבו הוא דבא דלא שכיח כלל".

8. בדה"ש (ס"ק קמ"ו, סוף ס"ק רס"ד) – "וכן נראה להורות".

9. עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רע"ח) – "שהפוסקים מחמירין כהט"ז, וסומך על הש"ך רק בצירוף היתר אחר".

ג. מראי מקומות – שד"ח (כללים מערכת הס' כלל כ"ו ד"ה ובמה), כה"ח (כללי ס"ס אות קמ"ד).

ד. טעמים.

1. הטעם להקל.

א) ספק דרבנן לקולא – פמ"ג (כללי ס"ס אות כ"ח, "ויראה דמן התורה אפשר דהוה ס"ס דהוה כרוב ומדרבנן אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה והו"ל פלגא והלכך באורייתא מחמירין ובדרבנן יש לצדד ולזה י"ל מ"ש הש"ך ג' ספיקות מהני דס"ס הוה ספק השקול מדרבנן וספק הג' הוה ספק דרבנן").

ב) מראי מקומות – יד יהודה (דיני ס"ס בקצרה סוף ס"ק נ').

2. הטעם להחמיר.

(א) שלא רצו חכמים לחלק בין שני ספיקות לשלשה – נוב"ת (אה"ע סי' קנ"ו ד"ה ועכ"פ, "והט"ז שמחמיר אינו רוצה לומר שהוא דין תורה אבל טעמו שלא רצו חכמים לחלק בין שני ספיקות לשלשה והוא חומרא דרבנן").
 (ב) כי החזקה מכריעה כנגד כל הספיקות כולם – בדה"ש (ס"ק קמ"ו, "כי החזקה מכריעה כנגד כל הספיקות כולם").

כט | ספיקות שאינן מנגדים לחזקות.

א. מיקל.

1. ט"ז (ס"ק ט"ו) – "אבל בשאר חזקת איסור שנולדו ספיקות להיתר מצד אחר כגון מצד התערובת ודאי מועילים ס"ס להוציאו מן האיסור דמתחילה דאין כאן דבר הסותר זה את זה ועל כן בספק דרוסה אם היה ס"ס גמור שפיר מועיל לבטל חזקת האיסור דאבר מן החי דמעיקרא כן נראה לע"ד ברור ונכון בזה".
2. ש"ך (כללי ס"ס אות כ"ט) – "אבל ס"ס גמור כדרוסה או ספק אם נשבר הגף מתירין מטעם ס"ס דאע"פ דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת מ"מ לענין דרוסה ושבירת הגף אין לנו חזקת איסור וכן כל כיוצא בזה".
3. מנחת יעקב (כלל מ"ג ס"ק ל"ד).
4. נוב"ת (יו"ד סי' ס"ד) – "ש"ס בדאורייתא להקל לא אמרינן היכא שאיתחזק איסורא היכא שהחזקה היא נגד הספיקות ממש כמו כמה ספיקות בשחיטה שיש כאן חזקת אינו זבוה דודאי לא מהני ס"ס ועיין בש"ך בדיני ס"ס אות כ"ט".
5. חוו"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק כ"ז) – "ודוקא כעין ספק בשחיטה שיש לו חזקת איסור ממש, אבל ספק דרוסה מותר בספק ספיקא, אף דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת מכל מקום לענין דרוסה אין כאן חזקת איסור".
6. חכ"א (כלל ס"ג סעי' ל"ב) – "וכל זה בחזקת איסור ממש וכן ספק בשחיטה היא חזקת איסור דהחזקה בשחיטה הוא דהבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת אבל ספק ספיקא גמור כדרוסה או ספק אם נשבר הגף מתירין מטעם ספק ספיקא דאף על פי דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת מכל מקום לענין דרוסה ושבירת הגף אין לנו חזקת איסור וכן כל כיוצא בזה".

ל | מקרה של ס"ס כנגד חזקת איסור - ספק בשחיטה ונתערב חד בחד.

א. ספק אחד סותר החזקה.

1. מראי מקומות – פמ"ג (כללי ס"ס אות ל'), בדה"ש (ס"ק קמ"ז, בי' ד"ה חזקת, ד"ה יש, בי' ד"ה הואיל עמ' רמ"ט), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק שנ"ו).

לא | מקרה של ס"ס כנגד חזקת איסור שאח"כ נתערב - ספק בשחיטה ונתערב ברוב.

א. מחמיר – ש"ך (כללי ס"ס אות ל"א).

ב. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק רנ"ח).

לב | מקרה של ג' ספיקות כנגד חזקת איסור - ספק פגימה בסכין [שמא אין זו פגימה, שמא במפרקת נפגם, שמא פירשה החתיכה מבהמה המותרת].

א. להשיטות והחולקים.

1. עי לעיל.

ב. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק רס"ד).

לג | האם צריך ספק השקול.

א. צריך.

1. ב"ח (סי' נ"ג).

2. ט"ז (סי' ק"צ ס"ק ב', עי' סי' פ"ד ס"ק י"ז בהג"ה) – "י"ל דכיון דרוב דם שיוצא מהאשה שאין לה מכה אתי ממקור לא נחשב זה לספק כלל וכיוצא בזה כתבו התוס' פ"ק דכתובות דף ט' בפשט דספק ספיקא שם".
 (א) כדאי בדה"ש (ציונים ס"ק תש"ב), וששבה"ל (סי' ק"צ סעי' א' ט"ז ס"ק ב').
 (ב) אמנם עי' פרדס רמונים (פתחי נדה החקירה השני אות ז', עמ' ט"ז), ופרי דעה (סי' ק"צ טו"כ ס"ק ב', "ואולי י"ל דהט"ז ס"ל כסברת הס"ט בסימן קפ"ז ס"ק ט"ו דהיכא דחד ספק הוא ספק השקול הגם דהשני לא שכיח אמרינן סמוך מיעוטא לפלגא והו"ל רובא, ולכן מיאן בתירץ הכ"מ דמה בכך דמעלמא לא שכיח אי נימא דספק צדדין שכיח הוי שפיר ס"ס. ולכן הוצרך לחדש דגם ספק צדדין לא שכיח, משא"כ בסימן קפ"ז דספק מן המכה הוא שכיח, וצ"ע").
 (ג) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (סי' ק"צ כו"ל ס"ק ז').
3. ש"ך (כללי ס"ס אות ל"ג, סי' נ"ג ס"ק י"ד) – "לא מיקרי ספק או ס"ס אלא כשהאיסור וההיתר שוים אבל אם יש לתלות באיסור יותר מבהיתר וכן אם האיסור שכיח יותר מההיתר אין זה ספק כלל".
4. מג"א (סי' תס"ז ס"ק י"ח).
5. פר"ח (כללי ס"ס אות ז') – "ויפה כתב".

6. פמ"ג (כללי ס"ס אות ל"ג, שושנת העמקים כלל י"א ד"ה ספק) – "ספק הרגיל כיצד, ספק דשכיח ורגיל לאיסורא טפי מלהיתרא כתבו ז"ל דלא מהני ביה ס"ס עב"ח בי"ד סימן נ"ז, ומקורו מתוס' כתובות ט' א' ד"ה ואי בעית רצון רובא וכו' ומוכת עץ אי לא שכיח לא הוה ס"ס יע"ש. והיינו רוב גמור, אבל רוב דרבנן היה ס"ס יע"ש. וה"ה ספק דרבנן לקולא אי שכיח לאיסור טפי, לא אזלינן לקולא, ובאיסור תורה אי שכיח להיתרא טפי לא מחמירין, כ"כ ז"ל".
7. שב שמעתתא (שמעתא א' פרק י"ח) – "נראה דודאי בעינן שני הספיקות שוין להיות שקול ... בהאי כללא דספק ספיקא שאינו שקול בכל צדדיו לא מהני צריך התבוננות, דלפעמים מהני בתורת רובא".
8. גוב"ת (יו"ד סי' קי"ח) – "לעיל סימן נ"ג נתבאר דלא הוי ס"ס אלא היכא דאיסור והיתר שוים כו' וכן נתבאר לעיל סי' נו"ן היכא דאיסור טפי שכיח מן ההיתר לא הוי ספק".
9. חו"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק ל"ג) – "כשהאיסור מצוי טפי, לא הוי ספק ספיקא ולא ספק דרבנן".
10. זבחי צדק (כללי ס"ס אות קל"ד).
11. ערה"ש (סעי' קל"ו, סי' ק"צ סעי' ג') – "דלא מקרי ספק או ספק ספיקא אלא כשהאיסור וההיתר שוים אבל אם יש לתלות באיסור יותר מבהיתר וכן אם האיסור שכיח יותר מההיתר לא מקרי ספק ולא ספק ספיקא".
12. כה"ח (כללי ס"ס אות כ"א).
13. עי' בדה"ש (ס"ק רס"ט) – אבל הרבה פוסקים כהש"ך להחמיר בזה".

ב. מיקל, שהספק השני של הס"ס אי"צ שיהיה שקול.

1. פני יהושע (כתובות דף ט, ובקונ"א) – "בא"ד [דספק אונס כמאן דליתיה דמי ולא נשאר אלא חד ספק]. משמע מדבריהם דכל מידי דלא שכיח לא מקרי ספק כלל אפילו לאיצטרופי לספק ספיקא, והקשיתי לשאול דלשיטת הרשב"א ז"ל דטעם הספק ספיקא היינו דהוי כמו רוב א"כ היכא דהספק הראשון הוא שקול אמאי לא מצרפינן המיעוט דספק השני להך פלגא דספק הראשון ואכתי הוי רובא וכמדומה לי באמת שראיתי בכמה פוסקים ראשונים ואחרונים דהיכא דהספק אחד שקול אע"ג דשני אינו שקול אפ"ה חשבינן ליה ס"ס. מיהו אפשר דהתוספות דהכא ס"ל דמיעוט לגמרי כמאן דליתא דמי לרבנן דפליגי אדר' מאיר משא"כ לשיטת רבינו תם שפסק במסכת בכורות (דף כ' ע"ב) בד"ה חלב פוטר דקי"ל כרשב"ג דהיכא דהמיעוט מסייע לחזקה הו"ל פלגא ופלגא וכמ"ש בהג"ה ש"ע יו"ד, וא"כ ה"נ יש לנו לומר דהמיעוט מספק שני מסייע לה לפלגא דספק ראשון והו"ל רובא להחמיר והדבר צריך תלמוד ובקונטרס כלל גדול אי"ה אבאר לנכון ... ובדוחק יש ליישב דשאני התם דספק תחתיו נמי לא הוי ספק השקול דאיכא למימר טפי העמד על חזקת הגוף וכדפרישית אלא שכל הפוסקים האחרונים כתבו בפשיטות בדיני ספק ספיקא דמידי דלא שכיח לא מקרי ס"ס ומכאן למדו וכ"כ הרשב"א ז"ל ולא הבנתי טעמו של דבר דכיון שספק אחד שקול אפילו אם השני לא שכיח שפיר מקרי ס"ס לטעם הרשב"א ז"ל דהו"ל רובא וצ"ע גדול".
2. סדרי טהרה (סי' קפ"ג ס"ק ב' ד"ה ובוזה, סי' קפ"ז ס"ק ט"ו ד"ה אמנם, סי' קפ"ח ס"ק ח' ד"ה ומיהו, סי' ק"צ ס"ק ב') – "דהא קיי"ל דלא מקרי ספק ספיקא אלא כל היכא דא"ה שוין ... שכתב הש"ך בסימן נ"ג ס"ק י"ד ובסימן ק"י. אמנם אני כתבתי בתשובת שאלה דליתא להאי כללא ... אשת כהן שמעוברת ...".
3. קול אליהו (ח"ב יו"ד סי' ג') – "ואני בעניי תמהני, מנ"ל להרב ש"ך ז"ל דלא מהני ספק ספיקא לתלות במיעוט גנבים ישראל, הא כיון דטעם הדבר דשרינן בספק ספיקא הוא משום דע"י ספק הראשון הו"ל כפלגא ופלגא, וע"י הספק השני הו"ל רובא, כמ"ש הראשונים ז"ל. א"כ במיעוט כל דהוא נתוסף והוי טפי מפלגא. והכא נמי אף על גב דרוב גנבים ישראל, וכי ליכא ספיקא אחרני בהדיא חמרא אסיר, מ"מ כי איכא ספיקא אחרית הו"ל תרי ספיקי ושרי. תדע ...".
4. תורת יקותיאל (סי' נ"ג סוף הסי' אות ב').
5. צמח צדק (פסקי דינים על כללי ס"ס לש"ך סי' ל"ג).
6. שו"ת תשורת ש"י (תנינא סי' ק"א ד"ה ועוד) – "כיון דספק אחר שקול והוי כמחצה על מחצה ראוי לצרף עוד ספק אפילו אינו רק על צד המיעוט וכמ"ש הפנ"י".
7. יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' כ"ג אות ד', ח"ז יו"ד סי' ט' אות ד', אה"ע סי' ו' אות ה', עי' ח"ה יו"ד סי' ג' אות ג') – "בודאי שיש לסמוך על האומרים דמהני ס"ס אף בספק שאינו שקול".
8. עין יצחק (ח"ב כללי ספק ספיקא אות כ').

ג. אפשר דתלוי אם ס"ס מצד רוב (רשב"א), או ספק דרבנן (רמב"ם).

1. פמ"ג (גינת וורדים כלל ס"א ד"ה עוד אבאר).

ד. קשה: איך כתבו הפוסקים הס"ס של ספק נקבה ספק נפל בשביל אשת כהן, הא אינו שקול - עי' סי' שע"א, לשיטות ומראי מקומות.

1. פמ"ג (סי' שמ"ג א"א ס"ק ב') – "ומה שכתב בשם הש"ך יו"ד, הוא בסימן שע"א [ס"ק] א', יע"ש. וצ"ע, דרוב נשים יולדת וולד קיימא. ועיין סימן שע"ד [סעיף ח] ובש"ך [ס"ק] ח', התם באבילות דרבנן מקילין, ועוד דאין לבו דוה עליו כל שאין ברור לו, מה שאין כן להקל באיסור תורה להקל בספק ספיקא כהאי גוונא, הא ספק השני שמא נפל, נגד הרוב הוא, וכהאי גוונא כמאן דליתא דמי, עיין יו"ד [סימן] ק"י [שפתי דעת כללי ספק ספיקא אות כח] ותוספות כתובות בסוגיא דפתח פתוח [ט, א ד"ה ואי] דווקא רוב דרבנן מהני ספק ספיקא, ועיין יבמות קי"ט [ע"א] ואה"ע [סימן] קנ"ו [סעיף ד]. ואם היינו אומרים טהרה בלועה מן התורה שרי ואיסור דרבנן יש, אתי שפיר, שאין עושין ספק דרבנן בידיים, עיין סימן תפ"ט [ט"ז ס"ק ה] בספירה כו', הא ספק ספיקא עם ספק דרבנן תרתי לטיבותא אפשר עושין. ועיין סימן תס"ז במ"א [ס"ק ב] בחטים שאין מבוקעת אי הוה מן התורה או דרבנן, ואפילו הכי אין עושין ספק ספיקא בידיים. וכעת הדבר צריך תלמוד, ואי"ה במקום אחר יבואר עוד".

2. נוב"ת (יו"ד סי' ר"ז) – "והכי קי"ל הרי דלא משגחינן בס"ס שמא נקבה ושמה הפילה ש"מ דלא חיישינן לנפל אפילו למיחשבה לס"ס מטעם דרוב ולדות בני קיימי ...".
3. סדרי טהרה (סי' קפ"ז ס"ק ט"ו ד"ה אמנם) - לשונו מובא לעיל.
4. שב שמעתתא (שמעתא א' פרק י"ח ד"ה אך) – "דאיכא לדון בתורת רוב".
5. חת"ס (יו"ד סי' שני"ד) – "וראייתי להגאון בפרי מגדים שכ' דס"ס דרוקה הוא תמוה דרוב נשים בני קיימא יולדת אע"כ הוא עצמו סמך אטהרה בלועה אלא דס"ל דאיסור דרבנן מיהא איכא ומשום חד ספיקא דרבנן לא הוה שרינן שתכנס לכתחילה לאהל ומשום ס"ס אפי' גרוע מועיל שתכנס לכתחילה ע"ש. הנה מ"ש דטהרה בלועה טמאה מדרבנן לו יהיבנא לו כן מ"מ לא מצינו שהוזהר כהן עלי' ... אבל ק' מעיקרא ליתא דס"ס דרוקה הוא לאו דוקא וכוונתו סמוך מיעוט מפילות למחצה דנקבות והו"ל זכרים בני קיימא מיעוטא וכ"כ בכ"מ פ"ח מתרומה הלכה ד' בסוף דבריו ע"ש. ועוד י"ל ...".
6. אמרי ברוך (ריש סי' שע"א).
7. גליון המהרש"א (סי' שע"א על הש"ך ס"ק א').
8. בינת אדם (שער הקבוע כלל נ"ה, עי' שער רוב וחזקה כלל ח') - לשונו מובא לקמן.
9. תורת שבת (סי' שמ"ג ס"ק ז').
10. חלקת יעקב (יו"ד סי' רט"ז אות ד') – "והא שהקשה הפרי מגדים דספק אחד הוא נגד הרוב נוכל לתרץ, וכוונתי לזה לדעת החת"ס סי' של"ד, דאין זה דומה להאי דתוס' כתובות ט' משום דמיעוט מפילות מצטרף למחצה דנקבות והוי זכרים מיעוטא".
(א) מראי מקומות – הגר"ש כהן שליט"א (עטרת שלמה ח"ג עמ' רל"ו אות ג').
(1) יבמות (דף קיט.) – "הלך אחר רוב נשים, ורוב נשים מתעברות ויולדות, מיעוט מפילות, וכל היולדות - מחצה זכרים ומחצה נקבות, סמוך מיעוטא דמפילות למחצה נקבות והווי זכרים מיעוטא".
(2) הגר"נ גולדברג זצ"ל (עטרת שלמה ח"ג עמ' ל"ג אות א') – "שהפמ"ג ... מגליון מהרש"א ... דבריהם תמוהים שהרי מפורש בגמ' יבמות קי"ט א' ... והריב"ש בסימן שע"א ...".
(3) הגר"א בנצול שליט"א (ס' קדושת השבת חשמל בשבת עמ' י"ח ד"ה ועפי"ד) – "דמ"מ הנפל מצטרף לנקבה לעשות הזכר מיעוט".

ה. ספק ראשון יש רוב להחמיר, ספק שני יש רוב להקל.

1. הוי ס"ס.
- (א) בית שלמה (יו"ד סי' קמ"ד נ"ח-ד', עי' יו"ד ח"ב סי' ל"ב נ"ט-א') – "ואף דס' זה נגדו רוב להחמיר מכל מקום בספק הראשון יש רוב להקל ושפיר ה' ס"ס להקל בכה"ג וסברא זו מסתייעת מדברי מהרי"ק שורש קע"א בסופו".

ו. דעת החכ"א.

1. חכ"א (כלל ס"ג סעי' ל"ד) – "לא מקרי ספק או ספק ספיקא אלא כשהאיסור וההיתר שוים אבל אם יש לתלות באיסור יותר מבהיתר וכן אם האיסור שכיח יותר מהיתר אין זה ספק כלל".
2. בינת אדם (שער בית הנשים כלל ד') – "במקום ספק ספיקא על כל פנים כיון שספק אחד שקול ואם כן מהני ספק הב' אף על גב שהוא מיעוט על כל פנים איכא רובא להתירא וכן כתב הסדרי טהרה שם".
3. חכ"א (כלל נ"ה סעי' ח') – "סתם כלי בין של ישראל ובין של נכרי דיינינן ליה לאינו בן יומו דהוי ספק ספיקא שמא לא נשתמשו בו היום ואם תמצא לומר שנשתמשו בו היום שמא השתמש בו בדבר שפוגם בעין או בדבר שאינו נותן טעם (מזה נמי ראייה דאף על גב דרוב תבשילין אינם פוגמים בעין מכל מקום כיון דמיעוט פוגמין בעין נחשב לספק ספיקא)".
4. בינת אדם (שער הקבוע כלל נ"ה, עי' שער רוב וחזקה כלל ח') – "והנה בסדרי טהרה סוף סימן קפ"ז הביא ראייה דספק ספיקא מהני במקום רוב מתוספות נדה דף י"ח ד"ה שליח וכתב שזה גם כן דעת רוקח הביאו הש"ך ריש סימן שע"ה דאשת כהן מעוברת מותרת לכנוס לאהל המת דהוי ספק ספיקא שמא נפל ואם תמצי לומר בר קיימא שמא נקבה ...".

ז. מראי מקומות – דע"ת (סי' נ"ג אות כ"ב ד"ה וע' בט"ז), חקר הלכה (אות ס' ספיקות ס"ק י"ב), תשובת רבי אליעזר (ח"ב, עמ' נ"ד, עמ' נ"ז, ועוד), יד יהודה (הארוך ס"ק ס"ב אות מ"ד, דיני ס"ס בקצרה ס"ק נ"ה - ס"ק ס'), עין יצחק (ח"ב אה"ע סי' ט"ז אות ג'), מעדני אשר (סי' קל"ז), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק שס"ג).

1. בית הלוי (ח"ג סי' י"ז) – "ונתבאר לנו כלל חדש בכלל ספק ספיקא דהיכא דספק אחד אינו מצוי דאם הספק הראשון אינו מצוי לא מקרי ספק ספיקא ואם הספק השני אינו מצוי מקרי שפיר ספק ספיקא, כן נראה מוכרח לומר בדעת הר"ן. אמנם ...".

לד | חסרון ידיעה.

א. מחמיר – ש"ך (כללי ס"ס אות ל"ד), חור"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק ל"ג), חכ"א (כלל ס"ג סעי' ל"ה), ערה"ש (סעי' קכ"ז, סי' קפ"ד סעי' כ"ו, סי' קפ"ח סעי' י"ט), יד יהודה (דיני ס"ס בקצרה ס"ק ס"ב), שרגא המאיר (ח"ו סי' קנ"א אות ג' ד"ה לפענ"ד).

1. "אם גם הבקי לא ה' יכול לידע אלא ע"י חיפוש שפיר הוי ס"ס" – יד יהודה (דיני ס"ס בקצרה ס"ק ס"ג).
2. ביע אומר (ח"ז או"ח סי' מ"א אות ז' בהג"ה) – "אולם הנה המנחת יעקב (בקונט' הספקות אות לד, ובתורת השלמים אות מד) כתב בשם המשאת בנימין (סימן נ), שגם אם ספק אחד הוא מחסרון ידיעה, מ"מ אם נצטרף אליו עוד ספק יש להתיר מטעם ס"ס. והסביר בשו"ת בית שלמה (חיו"ד סימן קסב), משום דהא דספק חסרון ידיעה לא חשיב ספק, אין זה אלא מדרבנן, אבל מה"ת ספק גמור

הוא, ובהצטרף ספק נוסף חשיב שפיר ס"ס בדאורייתא וספק אחד בדרבנן ולקולא. ע"ש. וכ"כ בשו"ת מהרש"ם ח"א (סימן סח) בד"ה ועכ"פ. וכן במשמרות כהונה (טהרות פרק ד משנה ה). ע"ש".

3. ע"י סימן צ"ט סעיף ג', לשיטות ומראי מקומות.

ב. חסרון ידיעה לכל העולם.

1. ע"י סי' צ"ח סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ג. ספק ספיקא.

1. בהפסד מרובה יש להקל.

א) ש"ך (סי' נ"ג ס"ק ט"ו) – "מ"מ פשוט הוא דגם הרב ס"ל דבמקום הפסד מרובה וכה"ג יש לחשובו שפיר ס"ס כדכתב בד"מ ס"ס נ"ז דס"ס כי האי חשיב ס"ס דאפילו בדיקה א"צ וא"כ חסרון ידיעה אינו מזיק וכ"כ לקמן סי' ק"י ס"ט בהגה דיש להכשיר בנשמט מטעם ס"ס והיינו דכ"ה ר"ב כאן וע"ל ס"ס ק"י ובס"ס ק"י כ' וע"ל סי' נ"ג וכאן ר"ל דלמעשה יש להחמיר לאסור בנשמט אבל בהפסד מרובה וכה"ג יש להתיר וכ"כ הב"ח מיהו שלא במקום הפסד מרובה אין להקל כלל דהא מהרש"ל באו"ש סי' מ"ה אוסר בנשבר הגף ספק קודם שחטיטה ספק לאחר שחטיטה ומכ"ש דכאן הב' ספיקות הם מחמת חסרון ידיעה דגם הספק הראשון שמא קודם השחטיטה הוא ג"כ חסרון ידיעה דאם היה חכם ובקי היה יכול להבחין".

ב) הו"ד בחמודי דניאל (תערובות א' אות מ"ו) – "יש לומר דדווקא לספק אחד מזיק חסרון ידיעה ולא לס"ס כמ"ש בש"ך סי' נ"ג ס"ק ט"ו ע"ש".

2. באיסור דרבנן יש להקל.

א) תוס' שבת (סי' שכ"ה ס"ק ט"ז) – "ונראה אם אין ידוע אם רוב עכו"ם או רוב ישראל, וגם אינו ידוע אם נלקטו היום, שרי דהוי ספק ספיקא כמ"ש סי' תצ"ז, ואף דהוי ספיקא דחסרון ידיעה, ואפשר להתברר מ"מ לית לן בה, כמ"ש הש"ך בי"ד סי' נ"ג (ס"ק ט"ו) דס"ס א"צ בדיקה, וא"כ החסרון ידיעה אינו מזיק, ואף דשם מיהו אסור שלא במקום הפסד מרובה, מ"מ באיסור דרבנן אין לחוש כ"כ".

ב) הו"ד במ"ב (סי' שכ"ה ס"ק ט"ז), וכה"ח (סי' שכ"ה ס"ק ס"ד).

לה] אפשר לברורי - בירור ע"י טירחא.

א. ראשונים.

1. מיקל.

א) י"א דעת תוס' (כתובות דף ב. ד"ה שאם) – "בשאר נשים דאיכא ספק ספיקא אמאי תנשא ליום ד' ואומר ר"ת דלא פלוג רבנן בתקנתא ומשום אשת כהן ופחותה מג' תקנו בכל הנשים שינשאו ביום ד"ם".

1) לפי החת"ס (כתובות מהד"ב דף ב. ד"ה שאם, "נראה דפלוגת רש"י ותוס' אי ס"ס שאפשר לברר שריא או לא לרש"י צריך לטרוח לברר ולר"ת אינו צריך והיא פלוגת קדמונים"), ויד יהודה (הארוך ס"ק ס"ג, "ותוס' שם מקשים עליו דהא באשת ישראל יש ס"ס מוכח נמי דאם יש ס"ס א"צ לברר").

ב) תרה"ד (ח"ב סוף סי' מ"ז) – "אשר כתבת דסמכינן אספק ספיקא אפי' היכא דאפשר לברר ע"י בדיקה דודאי סמכינן כדמוכח בהא דהתיר ר"ת בזאב שנכנס לעדר מכח ס"ס, ור"י נמי היה מתיר מכח ס"ס, אלא דסבר כיון דספק הראשון הוא דאורייתא וגם הוא דבר שבמנין לא בטל, הא לאו הכי משום הא דאפשר לבדוק לא היה אוסר, והתוס' פסקו אפי' הוי דרוסה יש לה בדיקה".

2. מחמיר.

א) י"א דעת רש"י (כתובות דף ב. ד"ה בשני, "תקנו שתנשא ברביעי שאם היה לו טענת בתולים ישכים לב"ד ... ומתוך שיבא לבית דין יתברר הדבר כשיצא הקול שמא יבואו עדים").

1) לפי חת"ס (כתובות מהד"ב דף ב. ד"ה שאם, "נראה דפלוגת רש"י ותוס' אי ס"ס שאפשר לברר שריא או לא לרש"י צריך לטרוח לברר"), וכן הנתיבות (בית יעקב כתובות דף ט. ד"ה עוד, עמ' ט"ו), [ע"י רע"א סי' ק"י ד"ה אאב"ח].

2) ע"י הגר"א (ס"ק ל"ח, "בתוס' דע"ז ל"ח ב' ד"ה אי כו' וה"ט לפי שהוא ס"ס כו'"), שמוכרח שחולק.

3) יש לחלק – טוב טעם ודעת (ח"ג סי' רמ"ו), צמח צדק (פסקי דינים על כללי ס"ס לש"ך סי' ל"ה אות ד'), חמדת שלמה (כתובות דף ב. ד"ה ונראה).

4) מראי מקומות – מגיה (על שו"ת רע"א ח"א סי' ע"ז הע' ב'), בית מתתיהו (ח"א סי' כ"א אות י"ד).

3. שיטת הרשב"א.

א) רשב"א חולין (דף נג: ד"ה אלא) – "ושמא יש לומר דלא שרי' ספק ספקא אלא היכא דלא אפשר לעמוד על בוריו של דבר אם הוא אסור אם לאו אבל במקום שאפשר לעמוד על בוריו של דבר בודקין וכן הדין נותן, ותדע ...".

ב) רשב"א חולין (דף מו: ד"ה והרמב"ם) – "דכיון שאפשר בבדיקה אין מתירין אותה מספק ספקא".

ג) רשב"א יבמות (דף קיט. ד"ה הא) – "לא סמכינן ארובא היכא דאיכא למיקם אמילתא".

ד) תורת הבית (בית ב' ש"ג, דף לד.).

ה) שו"ת הרשב"א (ח"א סי' ת"א).

ו) אחרונים בדעת הרשב"א – ש"ך (ס"ק ס"ו), בינת אדם (שער הקבוע כלל נ"ד), שו"ת פני יהושע (ח"ב יו"ד סי' ל"א ד"ה אבל), [בנו של רע"א (כתובות דף ט. ד"ה והנה הא)], נוב"ק (יו"ד סי' נ"ז ד"ה ואומר), ראש יוסף (חולין דף נג: ד"ה אתי), בדה"ש

(סעי' ט' ב' ד"ה אף, עמ' ר"ב), [ע"י יד אליעזר (פסחים עמ' קט"ז ד"ה אמנם)].

ז) חזר בו להקל – פ"ח (כללי ס"ס אות ב', "וגם הרשב"א חזר בו כדמוכה מדבריו בתורת הבית הארוך ..."), שער המלך (מקואות פרק י' הל' ו' כלל ג' ד"ה ודע שאף, ד"ה וכבר [והו"ד בפת"ת (ס"ק ל"ה)], וכן עי' ביע אומר ח"ו יו"ד סי' כ"ד], "חזר בו ממ"ש בחידושו ... ואף הרשב"א חזר בו"), בית מאיר (על הש"ך כללי ס"ס אות ל"ה, "דחזר בו").

ב. מיקל.

1. רמ"א (סעי' ט') – "ואפילו היה לו חזקת איסור, כגון עוף שבחזקת איסור עומד ונשבר או נשמט גפו ספק מחיים או לאחר שחיטה, ואם תמצא לומר מחיים, שמא לא נקבה הריאה, יש להתיר מכח סו ספק ספיקא; אע"פ שיש לברר על ידי בדיקת הריאה, אין לחוש".
2. פ"ח (כללי ס"ס אות ב', כללי ס"ס בקצרה אות י"ז) – "דכי איכא ספק ספיקא שרינן אף דמצינן לברורי על ידי בדיקה וכן עיקר".
3. כת"י (קונ' בית הספק סוף אות ט') – "וכן עיקר".
4. שער המלך (מקואות פרק י' הל' ו' כלל ג' ד"ה וכבר, ד"ה הכלל) – "מאחר שלהקת הנביאים כאחד ס"ל דלא כהרשב"א, ואף הרשב"א חזר בו, פשיטא דלא קי"ל כותיה ... וכן ראוי להורות".
5. פמ"ג (סדר הנהגות השואל עם נשאל סדר ג' אות כ') – "ספק ספיקא לקולא וספק דרבנן לקולא דווקא שאי אפשר לברר כי אם על ידי טורח".
6. פמ"ג (סי' פ"ד מש"ז ס"ק י"ב) – "אבל בספק אם התליעו בתלוש א"צ בדיקה דהוה ס"ס ואף דכל היכא דאיכא לברורי בקל מבררינן י"ל לעיין נגד השמש הוה קצת טירחא".
7. גב"א (סי' קכ"ב ס"ק כ"א) – "ואע"ג שאפשר לשאלו כיון דס"ס הוא מותר ... אלא דא"צ וכמש"ל ס"ס ק"י".
8. שואל ומשיב (מהדורא ג' ח"א סי' קמ"ט) – "ס"ס ... ואף ביכול להתברר א"צ לברר לדעת רוב הפוסקים ... ומכ"ש היכא דאיכא טירחא".
9. שלחן גבוה (כללים אות צ') – "סמכינן אס"ס אפילו אי סמיה בידן דמצינן לברורי על ידי בדיקה כלל ב' יע"ש פר"ח שם אות י"ז".
10. ערה"ש (סעי' צ"א, סעי' ק"י) – "ואנן קי"ל דבס"ס אף שאפשר לברר א"צ לברר כמ"ש רבינו הרמ"א ס"ס זה".
11. יד יהודה (הארוך ס"ק ס"ג, דיני ס"ס בקצרה ס"ק ס"ח) – "היכי דיש ס"ס א"צ לברר אם הבדיקה הוא ע"י טורח".
12. עין יצחק (ח"ב כללי ספק ספיקא אות כ"ד) – "ודלא כהש"ך".

ג. לכתחילה מחמיר.

1. ש"ך (ס"ק ס"ו, כללי ספ"ס ס"ק ל"ה) – "הרשב"א בחידושו פא"ט דף נ"ג ע"ד כתב דאפילו היכ' דאיכ' ס"ס צריך בדיקה היכ' דיכולין לברר ע"י בדיקה וכן נלפע"ד להוכיח מן הש"ס ... הלכך נראה דהיכא דאפשר לבדוק כגון שהוא לפנינו ואין הפסד בדבר יש לבדוק אבל בלאו הכי אין להחמיר".
2. לחם הפנים (ס"ק ע"ב) – "והש"ך ...".
3. תוה"ש (כללי ספ"ס ס"ק מ"ה).
4. חוו"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק ל"ה) – "ויש להחמיר במקום שאין הפ"מ".
5. חכ"א (כלל ס"ג דין ל"ו, עי' בינת אדם שער הקבוע כלל נ"ד) – "במקום שיש ספק ספיקא גמור אין צריך לבדוק כלל אף על פי שיש לברר האיסור על ידי בדיקה כגון נשבר הגף וספק אם ניקבה הריאה וכן ספק ספיקא בדרוסה וכל כיוצא בזה ויש חולקין ויש להחמיר היכא דאפשר ואין הפסד בדבר".
6. עונג יו"ט (סוף סי' ע"ט) – "במקום פסידא סמכינן אס"ס אף היכא דאיכא לברורי".
7. בדה"ש (ס"ק קמ"ט, ס"ק ק"ג, בי' שם).
8. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ר"פ) – "שהלכה כהש"ך".

ד. מראי מקומות – צמח צדק (סי' פ"ד פסקי דינים סוף ס"ק כ"ו), שד"ח (כללים מערכת הס' כלל כ"ט), ילקוט יוסף (סי' ע"ט עמ' נ"ב), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק שס"ח), בית מתתיהו (ח"א סי' כ"א).

1. מ"ב (סי' תל"ט ס"ק ג', וכן פריך הששכ"ה במוריה שנה כ"א גליון ה' עמ' צ"ב הע' כ"ד) – "תלינן להקל. דהוי ס"ס שמא נטל מצה ואת"ל חמץ שמא אכלו וא"צ לחזור ולבדוק הבית אפילו אם עדיין לא ביטלו ויש דעות באחרונים אם גם המחבר מודה לזה או לא ולדינא יש לסמוך על הכרעת הרמ"א ובפרטות כשביטלו [ח"י] ועיין בפמ"ג שכתב דלכתחלה בודאי מהנכון שיבטל ולא לסמוך על ס"ס לבד".

ה. הטעם שצריך לברר, גבי בירור שיש טירחא [כנגד ס"ס].

1. כיון שיכול לברר, אין כאן ספק.
- א) כת"י (קונ' בית הספק אות ט' ד"ה איברא) – "לא להקל לסמוך על זה להתיר בספק ספיקא בלא בדיקה, דכיון דאפשר בבדיקה לא שייך ספק, וכי גרע זה מספק חסרון ידיעה".
2. יש בירור יותר טוב.
- א) ערוגות הבושם (ס"ק ז' ד"ה אמנם) – "דלמה לנו לסמוך על הס"ס כיון דיש לברר".
- ב) נחלת צבי (סוף סי' ק"י ד"ה ונראה לפרש) – "דבס"ס צריך בדיקה הוא מטעם עד שאתה תאכלנו באיסור תאכל בהיתר והוי כדשיל"מ".
3. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ט' בי' ד"ה אף, עמ' ר"ב, "דכל שאפשר לבררו לאו שם ספק עליה ...").
- א) נ"מ, אם אפשר לברר רק חד ספק – ברכת אברהם (כתובות ריש דף ב. אות ג'), הגר"ר רפאל שמואלביץ שליט"א (שמעתי).

1. מראי מקומות – גינת וורדים (כלל ס"ב), מי נדה (קונ"א סי' ק"צ סעי' כ"ג ד"ה ומזה), זרע אמת (ח"ג יו"ד סי' קמ"ב), אריה דבי עילאי (או"ח סי' ו'), חת"ס (ח"א או"ח סי' ו'), בנין ציון (ח"ב סי' קע"ו), שבט הלוי (ח"ב סי' ח' אות ב'), נשמת אברהם (סי' שמ"ג, ע"ה הע' י"א), ברכת אברהם (כתובות דף ב.), ילקוט יוסף (ח"י, עמ' קס"א), הגר' צבי פרצוביץ שליט"א (אהל אברהם כתובות, עמ' תש"ז), לקט מראי מקומות (ערך ספק ספיקא - כשאפשר לברר).

1. פני יהושע (גיטין דף ב: ד"ה רש"י) – דכיון שאומר בפני נכתב ובפני נחתם ממילא פשיטא דשיילינן ליה כיון דאיכא לברורי".
2. בית מאיר (יו"ד סוף סי' קפ"ח) – "לחלק בין מידי דטורח לבין מידי דבקל איכא לברורי דבמידי דבקל יש לברורי אין לסמוך על חזקה ורובא כדכתב הר"ן הנ"ל בפסחים היכא דאיכא למישאלי'. ובמידי דטורח כמו בדיקת חמץ שכתבו תוס' שהביא מעלתו שאין צריך במקום חזקה ... וא"כ דילמא הא גופה שתדבק ותעיין בהטפות מה הן נמי חשוב מידי דבקל איכא לברורי".
3. אפשר לברורי גבי איסור דרבנן - ע"י לקמן.

מברר רק חד ספק - בטירחא.

ז. עדיין יש מחלוקת.

1. ש"ך (ס"ק ס"ו) – "ותו דהרי הסה"ת והסמ"ג כתבו גבי רואה דם מחמת תשמיש דמותרת בלא בדיקת שפופרת מטעם ספק ספיקא כו' ומביאם ב"י לקמן סימן קפ"ז וכן כתב המרדכי פ"ב דשבועות בשם ר"י".
2. פרי חדש (כללי ס"ס אות ב') – "הסה"ת והסמ"ג הביאו הב"י לקמן בסי' קפ"ז דרואה דם מחמת תשמיש בלא בדיקת שפופרת מטעם ס"ס".
3. גר"א (ס"ק ל"ה, ע"ה סי' קכ"ב ס"ק כ"א) – "וכמ"ש בנדה ס"ו א' ותדבוק כו' ועתוס' שם ד"ה ותדבוק כו' ור"ת כו' ויש להעמיד כו' ופי' סמ"ג דה"ק בגמ' לפי שאין כל כו' ועצה טובה קמ"ל דהשתא מותרת בלא בדיקה משום ס"ס שמא אינו מן המקור ואת"ל מן המקור שמא לא יבא בבעל שני דלא כל האצבעות שוות משא"כ כשתבדוק שיתברר שבא מן המקור ותאסר לשני וכ"כ כל הפוסקים".
4. שואל ומשיב (מהדורא ג' ח"א סי' קמ"ט).
- א) אמנם ע"י שואל ומשיב (מהד"ק ח"ג סי' נ"ד) – "לא נצריך בירור רק במקום דאם נברר נעמוד על האמת אבל כאן עדיין יש ספק ושפיר סמכינן על הסימנים וכעין זה כתב הנו"ב לחלק גבי ס"ס דצריך לברר דוקא היכא שיכולין לברר השתי ספיקות ע"ש".
5. בית שלמה (יו"ד ח"ב סוף סי' י"ז, י"א-ג') – "כמה פוסקים דלא סמכינן אס"ס במקום דאיכא לברורי ואף שהנו"ב בכ"ד כ' דזה דוקא באיכא לברורי שני הספיקות אבל אם אפשר לברר רק ספק אחד א"צ לברר והנה במקום אחר הבאתי ראיות ברורות דלא כוותיה".
6. מהרש"ם (ח"א סי' ס"ח ד"ה והנה, ע"ש במפתח) – "רו"מ הביא דברי הנו"ב מ"ק סי' נ"ז, דהיכא דלא יבורר כל הספיקות, גם היכא דאיכא לברורי, לא מבררינן. וכבר דיבר מזה בישוע"י, ואני הארכתי בזה בתשו' לק' באטשעטשא במדינת מאלדוי, ופלפלתי עפ"ז בכמה מקומות. אבל הבאתי מדברי הר"ן פא"ט בדין ריאה הסמוכה לדופן, דמפורש דלא כנו"ב וישוע"י. וגם מדברי הרמ"א יו"ד סי' א' סעי' ב' מוכח להיפוך. וגם מצאתי אח"כ בתשובת ב"ש מ"ט סי' י"ז, שהוכיח מהמלחמות פ"א דחולין, להיפוך. ואני הבאתי מדברי תוס' שבועות (מ"א ע"ב) ד"ה כל מלתא כו', ותשו' רע"א סי' פ"ט, ועוד מכמ"ד ואכ"מ".
7. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רפ"א) – "שהלכה להחמיר".
- א) אין ראייה מהסמ"ג (וממילא שיטת הש"ך, פר"ה, גר"א, ועוד) – נוב"ק (יו"ד סי' מ"ג ד"ה אומר, "הש"ך הוכיח שפיר דהרי גם כאן אפשר לברר האיסור לגמרי שאם תמצא בראש המכחול הרי נתברר שהוא מן המקור ותבדוק עוד פעמים בשפופרת הזה ושוב תבדוק עוד בשפופרת אחר ג"פ וכיון דשפופרת הוא כמו אצבע הרי נתברר שהחזקה לכל האצבעות ולכל הכחות"), חו"ד (סי' קפ"ז ב' ס"ק ג'), "אפשר לברורי שני הספיקות, שיכולה לבדוק עצמה בהרבה שפופרות שאינן שוות והרבה כחות משתנות". (1) כמה אחרונים חולקים עליהם [וכן הם סותרים עצמו, ע"י לקמן].

ח. לכו"ע יש להקל.

1. נוב"ק (יו"ד סי' מ"ג ד"ה אומר) – "דעד כאן לא קאמר הרשב"א דהיכא דאפשר לברר לא סמכינן אס"ס אלא היכא שיתברר האיסור בבירור כמו בסרכא תלויה שאפשר לבדוק הריאה ואם תבצבץ הרי היא נקובה בודאי אבל היכא שיתברר ספק אחד ועדיין נשאר הספק השני אף שמשום ספק אחד אין להתיר מ"מ עתה שהוא ס"ס א"צ בדיקה כלל שאף ע"י הבדיקה אכתי ישאר ספק אחד עכ"פ".
- נוב"ק (יו"ד סי' נ"ז ד"ה אבל) – "אבל אם אפילו אחר הבירור אכתי לא יבורר לנו רק ספק אחד והספק השני א"א לברר אף שאם כבר היה נתברר לפנינו הספק הראשון שוב ממילא לא היינו מתירין על הספק השני לבד שהרי לא היה אלא ספק אחד ממילא אזלינן לחומרא מ"מ עתה שעדיין לא עמדנו על הבירור ויש לפנינו ספק ספיקא אין אנו אחראין כלל לעמוד על הבירור ואנו מתירין מטעם ס"ס בלי שום בירור כלל".
2. ישועות יעקב (או"ח סי' תל"ז ס"ק ג', סי' ח' ס"ק ה' ד"ה והנה).
3. חוות דעת (קונ"ב בית הספק ס"ק ל"ה, וע"ה סי' ק"א ס"ק ז') – "ומ"ש עוד ראייה מבדיקת שפופרת ג"כ אין ראייה דדוקא במקום דאיכא לברורי שני הספיקות חייב לברר משא"כ התם דאף דיתברר ע"י בדיקת השפופרת דמן המקור הוא מ"מ הספק השני דשמא אין כל האצבעות שוות לא נתברר וכן כתוב בספר נודע ביהודה".
4. תורת חסד (או"ח סי' ב' אות ב').
5. רע"א (סי' ע"ז ד"ה אמנם) – "היכא דיש לברר רק ספק אחד דגם אחר הבירור לא יהיה ודאי איסור, אלא דהיה אסור מספק לא מקרי איכא לברורי. ובזה ישבתי קושיית הש"כ (סי' ק"י) בדיני ס"ס (אות ל"ה) במ"ש ותו הרי הסה"ת וסמ"ג ...".

- רע"א** (יו"ד סי' י"ח על סעי' י"ב) – "רק אם אחר הבירור נעמוד על הבירור דאסור ודאי או לא אבל היכא דרק ספק א' יתברר אלא דאזי לא יהיה ס"ס ויהיה אסור מספק י"ח דלכ"ע א"צ לברר כיון דהשתא איכא ס"ס וגם אחר הבירור לא יהיה ודאי איסור ובוזה מיושב קושי' הש"ך ...".
- רע"א** (כתב וחותרם ב"מ דף כד: ד"ה תרתי, ועי' הגהות רע"א על השעה"מ מקואות פרק י' הל' ו' כלל ג' אות צ"א, [והאילת השחר כתובות דף ב. ד"ה תוד"ה שאם], ורע"א בכחול ריש כתובות דף ב.).
6. **בינת אדם** (שער הקבוע כלל נ"ד) – "ומה שכתב הש"ך ראה מספר התרומות וסמ"ג ברואה דם מחמת תשיש דמות בלא בדיקת שפופרת מטעם ספק ספיקא נראה לי דאינו ראה כמו שכתב בביאורי מהרש"ל על הסמ"ג לאוין מצוה קי"ח דהתם שאני דהתם אפילו תבדוק ותמצא דם בראש המכחול אכתי יש לומר לא כל אצבעות שוות ואם כן עדיין אינו אלא ספק איסור מה שאין כן כשיבדוק למצוא ודאי איסור יש לומר דאפילו בספק ספיקא מחויב לברר".
7. **פת"ת** (כללי ס"ס ס"ק ל"ה, ונחלת צבי שם) – "ע' בתשובת נו"ב ... וכ"כ ח"ד. וכ"כ בתשובת רבינו עקיבא איגר ... מהרש"ל ... והובא דבריו בקיצור בתשובת בית יעקב".
8. **חמד שלמה** (ח"ב סי' ו' ד"ה ועתה).
9. **יד יהודה** (הארוך ס"ק ס"ג, דיני ס"ס בקצרה ס"ק ס"ט) – "דוקא אם ע"י הבדיקה יתברר בבירור מי הוא האיסור אבל אם לא יתברר בבירור תו מה צריך לבדוק כלל".
10. **אבני נזר** (יו"ד סי' רכ"ב אות ד') – "וכיון שא"א לברר שני הספיקות א"צ לברר כלל אפי' להרשב"א כמ"ש בנוב"י ושוב הוה ס"ס".
11. **דרכי תשובה** (סי' ס"ו ס"ק ס').
12. **ביע אומר** (ח"ו יו"ד סי' כ"ד ד"ה ובאמת).
13. **מחזה אליהו** (ח"א סי' צ"ג אות ג') – "ודאי אין חיוב לברר".
14. **אשי ישראל** (פרק נ"ב הע' ע"א) – "ועל אף שאיכא לברורי ... מ"מ גם לאחר הבירור עדיין ישאר הספק אם מכוסה חשיב ר"ר שיש לו עיקר".
- ט. **תלוי בטעמים**: האם מברר כיון שיש בירור יותר טוב, או משום שאין כאן ספק – **בדה"ש** (סעי' ט' ב' ד"ה אף, עמ' ר"ב).

- י. מראי מקומות – **שד"ח** (כללים מערכת ה"ס כלל כ"ט ד"ה וכתב).
1. **בית יעקב** (סי' פ"ד ד"ה ובשם, הו"ד בפת"ת ס"ק ל"ה) – "ובשם מהר"א שטיין כתב שם רש"ל בביאוריו לסמ"ג הנ"ל דאין לדמות העלמת עין מן התולעים לאשה הרואה דם מחמת תשיש וז"ל ונ"ל לחלק חילוק פשוט הכא יש ספיקו' אפילו אם תמצא דם למעלה שמא ראו' לשני שהרי לאו כל האצבעות שוות וכו' א"נ שמא אינו מחויב לגרום שיבא לידי ספק ואדרבה יש קצת איסור בדבר לעגן האשה חנם את"ל שהוא היתר אבל גבי תולעי' אם ימצא שם היו אסורי' בוודאי וכו' א"כ בשאין שם הפסד מצוה וחובה עלינו לבדוק ולא נעלים עינינו ממנו עכ"ל ומזה תרא שא"ש בש"ך סי' ק"י ס"ק ס"ה אהא דכתב רמ"א דיש להתיר מכה ס"ס אע"ג דאפשר לברר כו' סיים שם הילכך נראה דהיכא דאפשר לבדוק כגון שהוא לפנינו ואין הפסד בדבר יש לבדוק אבל בל"ה אין להחמיר ותו דברי הסה"ת וסמ"ג כתבו גבי רואה דם מחמת תשיש דמות בלא בדיקת השפופרת מטעם ס"ס ומביאם ב"י לקמן סי' קפ"ז וכ"כ המרדכי פרק ב' דשבועות עכ"ל".
2. **כת"ס** (יו"ד סי' מ"ז) – "י"ל ע"פ דכייל לנו הנוב"י ועשיתי לו סמוכים במק"א כל דלא יבורר רק ספק אחד ונהיה צריכין להחמיר מספק כה"ג אין אנו אחראין לברר כדי לעשות מס"ס ספק אחד וה"נ גם כשמוצאם מתולעים עדיין נשאר בספק שמא לא רחשו ועכשיו איכא ס"ס א"צ לברר ומשו"ה הוצרך רש"י לפרש שהתליעו וליכא רק ספק אחד שמא לא רחשו ... ומהא דס"ל לרא"ש וטוש"ע דמצו' שמתליעין במחובר צריך בדיקה לא קשה הא איכא ס"ס שמא לא התליעו ושמא לא רחשו כמ"ש לרש"י י"ל דס"ל כיון דאיכא לברורי ולבדוק צריך לברר ואפילו כה"ג דלא יתברר רק ספק אחד צריך לברר דלא כמ"ש לרש"י".
3. **שו"ת בית יצחק** (יו"ד ח"ב סי' ט"ו אות ה') – "הנוב"י ביו"ד סי' נ"ז דהיכא דא"א לברר ב' הספיקות גם הרשב"א מודה דא"צ לברר כלל ... קשה להקל".

יא. במקום חזקת איסור.

1. לכו"ע צריך לברר.
- א) **רע"א** (יו"ד סי' י"ח על סעי' י"ב) – "היכא דרק ספק א' יתברר אלא דאזי לא יהיה ס"ס ויהיה אסור מספק י"ח דלכ"ע א"צ לברר ... דמ"מ באתחזק איסור דאינו זכות צריך לברר אף בס"ס ובכה"ג".

בירור בקל.

- יב. **מחמיר, צריך לברר** [אפילו רק חד ספק (עי' פמ"ג, לקמן)]. הגדר, עי' ערך אפשר לברורי, לשיטות ומראי מקומות].
1. מהר"ם חלווה (פסחים דף ד: ד"ה ולענין) – "וכן בכל ספק דרבנן או ספק ספיקא דאורייתא כל שאיפשר לעמוד על בירוירו של דבר אין מתירין עד שיעמדו עליו".
2. **בית יעקב** (סי' פ"ד) – "דאם יש בו טורח לבדוק שרי ... אבל בדבר שאין בו טירח צריך לבדוק".
3. **מנחת יעקב** (כלל נ"ט ס"ק ח', קונ' ספ"ס סוף ס"ק מ"ה, תוה"ש סי' קפ"ה ס"ק א') – "ספ"ס אף דאיכא לברורי ע"י בדיקה לא מבררינן ... י"ל דדוקא בדבר דאיכא טרחא בבדיקה כזו אין צריך משא"כ בדבור בעלמא לשאלו ... מוכרח הוא מהש"ס דפסחים דף ד. דבעי ...".
4. עי' **שער המלך** (הל' מקואות פרק י' הל' ו' כלל ג' ד"ה ומ"מ).

5. **פמ"ג** (סדר הנהגות השואל עם נשאל סדר ג' אות כ', אות כ"ד) – "ספק ספיקא לקולא וספק דרבנן לקולא דווקא שאי אפשר לברר כי אם על ידי טורח, הא כל היכא דאיכא לברורי בקל מבררינן ואין סומכין על רובא וחזקא כהאי גוונא כ"כ ז"ל מריש פסחים למאי נפקא מינה נישיליה".
- פמ"ג** (שפ"ד ס"ק ס"ו) – "בדיקה שע"י טורח כי הכא הר"ב מיקל אבל שאלה בעלמא צריך כמו בריש פסחים לישיליה".
- פמ"ג** (תיבת גמא פ"ר מסעי אות ב') – "לברורי בקל פשיטא דמבררינן בספק דרבנן ואף בס"ס".
- פמ"ג** (גינת וורדים כלל ס"א).
- פמ"ג** (סי' פ"ד מש"ז ס"ק ט'), שרק אפשר לברר חד ספק) – "ולענין אי מותר לקנות מיני הריפות גרויפין והיר"ז בלי בדיקה הכל לפי הזמן והמקום בארצות החמין ובזמן החום אין אוכלין אלא לאחר הבדיקה אף דהוה ס"ס שמא אין בהם ושמא לא פירשו חדא היכא דאיכא לברר בקל מבררינן".
- פמ"ג** (או"ח סי' נ"ה א"א ס"ק ז') – "דקיימא לן כל היכא דיש לברורי בקל מבררינן ולא סמכין ארובא וחזקה, וי"ח טריפות טורח גדול הוא לחזור אחר נקב משהו, וכהניא דריש פסחים [ד, א] למאי נפקא מינה לישיליה, מבוואר דהיכא דיש לברורי בקל לא סמכין אחזקה ורובא, וכן בספק ספיקא ביו"ד [סימן ק"י] קונטרס הספיקות אות לה] כהאי גוונא".
- פמ"ג** (או"ח סי' ס"ז א"א ס"ק א' ד"ה ויש) – "ואף הרב בהג"ה דמיקל בס"ס אפשר ע"י נפיתח קצת טירחא ... וכיון דחזקה צריך לברר בקל כדמוכח ר"פ נישיליה כו"כ ס"ס שפק דרבנן או ס"ס".
- פמ"ג** (או"ח סי' קפ"ד מש"ז סוף ס"ק א') – "ובברכה גם בשוגג בשבעת מינים או כסנין (למאן דאמר פת דוקא) ספק ספיקא לקולא. ומיהו כל זה בטורח לחזור, ובאין טורח חוזר, עיין ריש פסחים [ד, א] דליתיה 'קמן' דנישיליה, ובש"ך יו"ד סימן א' אות ה' דמצינו למרדף אבתריה, והבן זה".
6. **עי' רע"א** (ח"ג סי' ה' ד"ה ומ"ש) – "אינו ס"ס מעליא גם אנכי לא סמכתי ע"ז כי בקל יוכל להתברר".
7. **עזר מקודש** (אה"ע סי' ע"ו על סעי' ה') – "מכל מקום היכא דאפשר בקל לברור מבררינן".
8. **יד יהודה** (הארוך ס"ק ס"ג סוף אות מ"ז, דיני ס"ס בקצרה ס"ק ס"ח) – "אם הבדיקה בלא טורח יש להחמיר ולברר".
9. **שו"ת בית יצחק** (יו"ד ח"ב סי' ט"ו אות ז') – "דקיי"ל בס"ס צריכה לברר בליכא טורח".
10. **שבט הלוי** (ח"ט סי' ק"ס) – "דבאפשר לברר בקל יתכן דלא סמכין אס"ס כמו ברוב באפשר לברר בקלות".
11. **בדה"ש** (ס"ק קמ"ט, בי' ד"ה אף עמ' ר"א) – "אבל במקרה שיכול לברר הענין בלא טורח כגון ע"י שאלה למי שידוע לו הענין או שאר עניני ברור שנדרש להם רק טורח קל צריך לברר הדבר ולא לסמוך על הספ"ס".
12. **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל הע' ר"פ) – "שבוודאי ע"כ א"א לסגור עינים ולאכול כל מידי ולסמוך על כמה ספיקות. אלא רק שלא צריך לטרוח. וכן הוא לשון הרא"ש וז"ל לא הטררחוהו חכמים עכ"ל".
13. **עין יצחק** (ח"ב כללי ספק ספיקא אות כ"ד).

יג. אין צריך לברר.

1. **גרא** (סי' קכ"ב ס"ק כ"א) – "כשם כו". מה"ט הנ"ל דס"ס הוא ואף על גב שאפשר לשאלו כיון דס"ס הוא מותר דהא גם בשל עובד כוכבים אפשר ע"י קפילא ארמאה כמ"ש הרא"ש אלא דא"צ וכמש"ל ס"ס ק"י".
- (א) להחולקים - עי' סי' קכ"ב סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.
2. **שואל ומשיב** (מהדורא ג' ח"א סי' קמ"ט) – "ס"ס ... ואף ביכול להתברר א"צ לברר לדעת רוב הפוסקים ועיין שער המלך בהלכות מקואות כלל ג'. ומכ"ש היכא דאיכא טירחא".
3. **ערה"ש** (סעי' ק"י) – "יש מי שאומר דגם למאן דס"ל ספיקא דאורייתא מן התורה לקולא מ"מ גם מן התורה הוא כשיש לברר הספק שמחוייב לברר [פר"ח] וכבר כתבנו בסעיף צ"א שאין דעתנו כן ע"ש ובספק ספיקא גם מדרבנן אינו מחוייב לברר כמ"ש רבינו הרמ"א כמ"ש שם וכל ספק ספיקא דרבנן הוה בספק דאורייתא ואע"ג דגבי רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם קיי"ל בסי' א' דכל היכי דאיכא לברורי מבררינן שאני התם משום דרוב בני אדם אינם שוחטים ולכן אע"ג דרוב המצויים אצל שחיטה מומחין הן מ"מ כיון דרוב בני אדם אינם כן לכן יש לברר אבל בכל מיני רובות לא מצינו שנצרך לברר וכן בספק ספיקא וממילא דכן מן התורה בספק אחד לדינא אין נ"מ בזה כיון דמדרבנן גם להרמב"ם ספיקא דאורייתא לחומרא".

יד. ספק ספיקא עם חזקה, או עם רוב.

1. עדיין מחמיר – **פמ"ג** (ס' הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ג' אות כ"ד, או"ח סי' נ"ה א"א ס"ק ז'), "ועיין הלכות גדה [סימן קפ"ד וסימן קפ"ה], (עיין קפ"ד סעיף י"א) דאין צריך לשאול אותה, וכתב בתורת השלמים [קפה אות א] (מנחת יעקב בתורת חטאת כלל נט אות ח) דספק ספיקא עם חזקה אין צריך לברורי אף בקל. והנה מפסחים ראייה להיפוך, דאם לא כן מה פריך נישיליה, הא נפקא מינה טובא, אי חזקה בדוק ודרבנן (בחמצו של משכיר לשוכר ליכא בל יראה, ואם תמצא לומר שזכה מכל מקום ביטלו הוה דרבנן, וכי תימא דחמץ שאין שלו אין יכול לבטל, א"כ לאו דיליה והוה דרבנן, ובחודשינו ראש יוסף למגילה כ"ג במשנה אין פורסין הערנו בזה), אין צריך לישיליה. שמע מינה דכהאי גוונא נמי צריך".
- טו. מראי מקומות – **חכמת שלמה** (סי' צ"ד על סעי' ב'), **שד"ח** (כללים מערכת הס' כלל כ"ט ד"ה והרב).

טז. הטעם שצריך לברר - גבי ברור קל.

1. כיון שיכול לברר, אין כאן ספק.
- א) **פני יהושע** (פסחים דף ט: ד"ה תד"ה היינו) – "קיי"ל בפשיטות דכל היכא דסמך בידן שאפשר לברר הספק לא מקרי ספק כלל".

- (ב) משנה למלך (בכורות פרק ד' הל' א' ד"ה והנני חוזר על הראשונות) – "היכא דיכול להתברר לא אזלינן לקולא משום דלא חשיב ספק כל שיכול להתברר ... דכל דבר שיכול להתברר **דלא חשיב ספק**".
- (ג) שו"ת פני אריה (סי' ב' ד"ה בשלמא).
- (ד) בינת אדם (שער רוב אות ט' ד"ה והנה) – "כתב הפרי חדש בשמו בסימן ק"י דאף דלדעת הרמב"ם כל ספק רחמנא שריא דוקא במקום דאי אפשר לברר אבל אם אפשר לברר מודה **דלא מיקרי ספק כלל**".
- (ה) גר"ז (או"ח סי' רנ"ב קונ"א ס"ק י"ד) – "כיון שיכול להתברר מיד דמיא לחסרון ידיעה".
2. מראי מקומות – בדיקת המזון כהלכה (שער ב' פרק ד' הע' ג' ד"ה והנה, עמ' קי"ז).

יז. אפשר לברורי מה"ת או מדרבנן.

1. מן התורה.
  - (א) עי' נתיבות (חמדת שלמה אה"ע סי' י"ח).
  - (ב) שו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' ט"ו אות ה') – "במקום שיכול לברר חיישינן מדאורייתא למיעוט וצריך לברר במקום שאין טורח כל כך וה"ה בס"ס במקום דאיכא לברורי לפוסקים דס"ס לא עדיף מרוב".
2. מדרבנן.
  - (א) פמ"ג (או"ח סי' ה' אשל אברהם ס"ק י"א) – "דכל היכא דאיכא לברורי מבררינן ברוב וחזקה **יראה דמדרבנן**, דמה"ת אין צריך, דאי צריך אין סברא לחלק בין מצי לברורי בקל או בטורח".
  - פמ"ג (גינת ורדים כלל ס"ב) – "נראה **שהוא מדרבנן**".
  - (ב) תבואות שור (יו"ד סי' א' ס"ק ג') – "**דהאי בירור מדרבנן**".
  - (ג) חמדת שלמה (אה"ע סי' י"ט אות ו' אות ז') – "י"ל דהוי רק **חומרא דרבנן**".
  - (ד) ארצות החיים (סי' ה' ארץ יהודה ס"ק ז') – "מה שאין סומכין על החזקה במקום שיכולים לברר הוא מדרבנן ומדאורייתא א"צ לברר".

(ה) ערה"ש (סעי' צ"א, סעי' ק"י) – "**דודאי מן התורה לא שייך** לומר כל היכי דאפשר לברורי מבררינן".

(ו) יחיה דעת (ח"ו סי' א' עמ' ח' בהגה"ה) – "שצריך לברר אינו אלא מדרבנן".

(ז) שבט הלוי (ח"ז סי' קע"ד ד"ה אומר) – "הא דפסחים ד' ע"א ובר"ן שם ובשו"ע יו"ד סי' א' ואו"ח סי' תל"ז דכל היכא דאפשר לברר לא סמכינן אחזקה או רוב, ודבר זה מדרבנן, ורק באופן דליכא טירחא גדולה או הוצאה וכיו"ב וכמבואר בפוסקים".

1) וכן יש לפרש האחרונים 'שלא מיקרי ספק', דרבנן. אמנם בכרתי לא נראה, כיון שכתב 'וכי גרע זה מספק חסרון ידיעה'.
3. תלוי למה צריך לברר – בדה"ש (סעי' ט' בי' ד"ה אף, ריש עמ' ר"ב), "רק מדרבנן דמה"ת אין סברא לחלק בין טורח מרובה לטורח מועט ... דכל שאפשר לבררו לאו שם ספק עליה ... ולפי סברא זו נראה דהוא מן התורה", עי' אנציקלופדיא תלמודית (ערך חזקה - דמעיקרא, הע' תמ"ה, עמ' תקמ"ח).
4. מראי מקומות – יד יהודה (סי' ס"ט הארוך ס"ק ס"א ד"ה עוד ראיתי לברר, "וכיון דמדאורייתא היא פשוט דאין חילוק בין אפשר לברר בקל או ע"י טורח גדול וכ"כ הפ"מ שם בפ"א ח"ב דאי מן התורה אין לחלק טורח או לאו"), בדה"ש (בי' ד"ה ספק אות א', עמ' קפ"ז), הגר"ד אריאב שליט"א (עטרת שלמה ח"ג עמ' פ"א אות ג'), מגיה לרשב"א (חולין דף ג: הע' נ"ט), אנציקלופדיא תלמודית (ערך חזקה - דמעיקרא, הע' ת"י, עמ' תקמ"ה).

יח. מקרים.

1. למה לא צריך לברר אם כלי אינו בני יומו ע"י קפילא - עי' סי' קכ"ב סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.
2. לברר אם כלי אינו בני יומו ע"י שאלו - עי' סי' קכ"ב סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.
3. האם אשת כהן מעוברת צריך לברר האם העובר זכר - עי' סי' שע"א, לשיטות ומראי מקומות.
4. ספק חיתול מלוכלך - עי' או"ח סי' ע"ט, לשיטות ומראי מקומות.
5. לקנות פירות מהשוק מצד ערלה - עי' לעיל סוף סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

לן | האם לעשות ס"ס או ספק דרבנן בזמן הזה.

א. ספק ספיקא.

1. מחמיר.

- (א) ש"ך (כללי ס"ס אות ל"ו) – "**דיני ס"ס עמוקים ורחבים מני ים** ויש בהם כללים וענינים הרבה ענינו של זה לא כענינו של זה וגם בדבר קל ודק יש להפריש בין זה לזה ע"כ אין לנו עכשיו לבדות שום ס"ס ... ללמוד דבר מדבר אם לא אותן המפורשים כל אחד במקומן וכן אותן שנתבארו למעלה או הדומה להן ממש או שיש בלא זה צדדים להתיר וגם זה אחר רוב העיון שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול".
- (ב) פר"ח (כללי ס"ס בקצרה אות מ"ח) – "יזהר כל מורה לשים נגד עיניו תמיד כל אלו כללי דיני ספק ספיקא ולא יתיר כי אם בספק ספיקא שהם קרובים לאלו שנתבארו בכאן".
- (ג) שלחן גבוה (כללים אות ק"ג - אות ק"ה) – "כתב ש"ך ז"ל ... שאין לנו עכשיו לבדות שום ס"ס להקל ... אם לא שהוא בקי בכלליהם ופרטיהם האמורים שם ... גם הרב פר"ח שם סוף כללי ס"ס בקצרה כתב ...".
- (ד) בית מאיר (סוף סי' קי"ח) – "שמסיק הש"ך שלא להורות ס"ס אלא בדאיכא צדדים להתיר ...".

ה) חוו"ד (בית הספק ס"ק ל"ו, קצרה ס"ק ל"ו) – "אין להתיר בספק ספיקא כי אם באותן המפורשים במקומן, או אותן שנתבאר למעלה או הדומה להן ממש, או שיש בלא זה צדדים להתיר וגם זה אחר רוב העיון".

ו) כה"ח (כללי ס"ס אות נ"ה) – "אין לנו עכשיו לבדות שום ס"ס...".

2. מיקל.

א) מהרי"ט (יו"ד ח"ב סי' ב').

ב) תוה"ש (כללי ס"ס אות מ"ז).

ג) ברתי (קונ' בית הספק ד"ה הש"ך).

ד) תכ"א (הקדמה לכלל ס"ג) – "כתב הש"ך שאין להורות מספק ספיקא מה שאינו מפורש. והגם שהאחרונים חלקו עליו מכל מקום על כל פנים אינו מסור לכל אדם".

ה) ערה"ש (סעי' קל"ו) – "והרשות נתונה לדון ולהורות בכל מין ס"ס שיארע באיזה שאלה".

ו) יד יהודה (הארוך ס"ק ס"ג אות מ"ח, דיני ס"ס בקצרה ס"ק ע"א) – "הש"ך ז"ל נעל דרכי הס"ס לפנינו וכל האחרונים אין מסכימים עמו בזה אלא שפיר משתמשין בס"ס ע"פ הדרכים שנתבארו".

ז) בדה"ש (ס"ק רע"ז, ס"ק רע"ח) – "ונראה עיקר כדבריהם".

ח) אגור באהליך (פרק ב' סעי' ע"ו).

ט) עין יצחק (ח"ב כללי ספק ספיקא אות א') – "ואיו להחמיר בזה".

3. מראי מקומות – זבחי צדק (כללי ס"ס אות קמ"ג), בית יצחק (שער הספיקות סוף סי' כ"א).

ב. ספק דרבנן.

1. מחמיר.

א) ש"ך (כללי ס"ס אות ל"ו, נקה"כ סי' ט"ט על ט"ז ס"ק כ"ד) – "אין לנו עכשיו לבדות שום ס"ס או ספק דרבנן להקל ללמוד דבר מדבר אם לא אותן המפורשים כל אחד במקומן וכן אותן שנתבארו למעלה או הדומה להן ממש או שיש בלא זה צדדים להתיר וגם זה אחר רוב העיון שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול".

ב) כה"ח (כללי ס"ס אות נ"ה) – "אין לנו עכשיו לבדות שום ס"ס או ספק דרבנן לקולא ללמוד דבר מדבר...".

2. מיקל.

א) מהרי"ט (יו"ד ח"ב סי' ב' ד"ה תשובה אף).

ב) בדה"ש (ס"ק ר"פ) – "ונראה עיקר כדבריו".

ג) וכ"ש הפוסקים שמקילים בס"ס – תוה"ש (כללי ס"ס אות מ"ז), ברתי (קונ' בית הספק ד"ה הש"ך), תכ"א (הקדמה לכלל ס"ג), ערה"ש (סעי' קל"ו), יד יהודה (הארוך ס"ק ס"ג אות מ"ח, דיני ס"ס בקצרה ס"ק ע"א).

ס"ס חדשים של התורה השלמים

א. פליגי תרי פוסקים שווים.

א. הוי ספק, ובאיסור דרבנן אזלינן להקל.

1. תורת השלמים (כללי ס"ס מחודשים אות א') – "היכא דפליגי תרי תנאי או תרי אמוראי או תרי גאונים ופוסקים בתראי ולא איתמר הילכתא כחד מינייהו ושניהם שוים בחכמה ובמנין הוי ספק איסור ובאיסור דרבנן אזלינן להקל ובדאורייתא להחמיר ככל שאר ספיקא דאורייתא".

2. בית לחם יהודה (כללי ס"ס מחודשים אות א').

3. באה"ט (מהרי"ט כללי ס"ס אות א').

4. פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ט אות ז') – "והכרתי ופלתי ... והזכרתי תמוהין מאוד, דבכולהו איסורין אמרינן גם בפלוגתא ספק דרבנן להקל, וכמבואר בפוסקים בכמה דוכתא, וש"ס ערוך הוא בעבודה זרה ז' א' בשל סופרים הלך אחר המקיל, וכן פסק הר"מ, והרב בהגה בחו"מ סי' כ"ה סעיף ב', ועי' ביו"ד סוף סי' רמ"ב בפסק איסור והיתר של הש"ך, וכל זה פשוט ומבואר בכמה דוכתא אין מהצורך להאריך בזה".

5. זבחי צדק (כללי ס"ס אות קנ"ו).

6. דר"ת (ס"ק שס"ט).

7. כה"ח (כללי ס"ס אות ב').

ב. מחמיר.

1. תפארת ישראל (כרו"פ, סי' קפ"ט ס"ק י') – "ומזה נראה דלא אמרינן בספיקא דרבנותא ספק דרבנן להקל".

ג. מראי מקומות.

1. פמ"ג (סי' ק"ה שפ"ד ס"ק ל"ח) – "הד' איסור שמן ממש בדרבנן ס' בעינן אפילו בה"מ ולא אמרינן ספק פלוגתא דרבנותא להקל בדרבנן ודווקא בס"ס כמעשה דש"י בעגל פה מיץ די"א דחסרון חכמה חשיב לס"ס מה שאין כן ספק דרבנן כה"ג וכן הלכתא".

ב. ספק פלוגתא, ועוד ספק.

א. הלכה.

1. הוי ס"ס.

(א) תורת השלמים (כללי ס"ס מחודשים אות ב') – "אף על גב דבדאורייתא אזלינן להחמיר מכל מקום אם יש עוד ספק בלא ספק דפלוגתא מתירין מטעם ספק ספיקא ספק אם הלכה כמאן דאמר אסור ואם תמצוי לומר כמאן דאסר מכל מקום הרי יש כאן עוד ספק".

(ב) בית לחם יהודה (כללי ס"ס מחודשים אות ב').

(ג) באה"ט (מהרי"ט כללי ס"ס אות ב').

(ד) פמ"ג (ס"ס המחודשים אות ג', או"ח סי' תפ"ט א"א ס"ק י"ג).

(ה) זבחי צדק (כללי ס"ס אות קנ"ז).

(ו) מ"ב (סי' ע"ט ס"ק ט"ו) – "ובמקום שמשופק בזה אם הוא אשפה מותר דהוי ס"ס שמא הלכה כהרא"ש ומ"מ לכתחילה נכון יותר שיעצים עיניו מהיות טוב וגו' [ח"א] ועיין בבה"ל".

מ"ב (סי' תפ"ט ס"ק ל"ח) – "דאיכא ספק ספיקא שמא לא דילג כלל ואת"ל שדילג שמא הלכה כאותן פוסקים דכל יום הוא מצוה בפ"ע".

שעה"צ (סי' תפ"ט ס"ק מ"ה) – "דהוי ס"ס לחיובא ספק דבדיעבד ספירה זמנה כל המעל"ע ואת"ל כדעת הפוסקים דאין ספירה ביום אעפ"כ הרבה פוסקים מסכימים דאין הימים מעכבין זה את זה ולענין זה לא בעינן תמימות".

(ז) כה"ח (כללי ס"ס אות ג').

(ח) אג"מ (או"ח ח"ד סי' ס"ב ד"ה והנה) – "יש לצרף עכ"פ שיטת הרמב"ם להורות שהוא כס"ס".
2. מראי מקומות – לקט מראי מקומות (ערך ספק ספיקא - במחלוקת הפוסקים).

(א) שואל ומשיב (מהדו"ק ח"א סי' קל"א, "וגוף הס"ס לצרף פלוגתא דרבוותא קשה הדבר ואף שהתה"ד והש"ך ביו"ד סי' נ"ז צדדו להכשיר האחרונים חלקו בזה").

ג מקרה להלכה לעיל - למכור לעכו"ם דבר איסור שיש בו פלוגתא דרבוותא.

ד י"א שאין לעשות ס"ס בידים גבי ספק פלוגתא.

ה ס"ס בידים לכתחלה, ספק דרבנן בידים לכתחלה.

א. אין עושיין ספק ספיקא בידים.

1. פר"ח (כללי ס"ס בקצרה אות מ"ו).

2. תורת השלמים (ס"ס מחודשים אות ה') – "בספיקא דגוף המעשה באיסור דאורייתא דאסור לכולי עלמא אין להתיר לעשות ס"ס בידים למכור לעכו"ם".

3. באה"ט (מהרי"ט כללי ס"ס אות ג').

4. פמ"ג (ס"ס המחודשים אות ז', סי' צ"ז שפ"ד ס"ק ב', סי' פ"ד ס"ק י"ח, סי' נ"ז ס"ק נ"א) – "אין לעשות בידים ספק ספיקא".

5. שיבת ציון (סי' מ"ט) – "בספק ספיקא קיי"ל דאסור לעשות ס"ס בידים כמו שמבואר במרדכי פ' החולץ וכן הביא הפ"ח ביו"ד בכללי ס"ס".

6. כת"ס (יו"ד סי' קל"א ד"ה ומתוך) – "דאין לעשות ספק ספיקא בידים עיין מג"א רס"י תס"ז בשם מהרי"ט".

7. יהודה יעלה (ח"ב סי' פ"ז) – "דס"ל אסור לעשות ס"ס בידים במג"א רס"י תס"ז".

8. חכ"א (בינ"א כלל ל"ז סי' נ"ד ד"ה ואמנם) – "אסור לעשות ספק ספיקא בידים כמו שכתב הש"ך סוף סימן נ"ז והפרי חדש בכללי ספק ספיקא כלל י"ח דזה הוי כמבטל איסור לכתחלה".

9. הגרש"ק זצ"ל (טוב טעם ודעת תנינא קונ"א סי' נ"ג ד"ה ונדון) – "ואין לעשות ס"ס בידים".

10. זבחי צדק (כללי ס"ס אות קמ"ט) – "וכן עיקר".

11. משיב דבר (ח"ב סי' כ"ד ד"ה ומה) – "להרבות ספיקי דרבנן עוד אסור לכתחלה".

12. ערה"ש (סעי' קל"ו) – "וכן אין לעשות ספק ספיקא בידים".

13. יד יהודה (דיני ס"ס בקצרה ס"ק ע', עי' סי' כ"ג הארוך ט"ז סוף ד"ה והנה) – "אין לעשות ס"ס ... בידים".

14. בית שלמה (או"ח סי' ק"ב ד"ה ועוד).

15. כה"ח (כללי ס"ס אות ו').

16. ביע אומר (ח"א יו"ד סי' ה' אות י"ב) – "כ' האחרונים שאין עושים ספק ספיקא בידים".

17. בדה"ש (בי' ד"ה נפלה, עמ' רי"ז).

(א) דהוי כמבטל איסור לכתחילה – תורת השלמים (ס"ס מחודשים אות ה', "דהו' כמבטל איסור לכתחילה"), פמ"ג (ס"ס המחודשים אות ז', "דהוה כמבטל איסור"), חכ"א (בינ"א כלל ל"ז סי' נ"ד ד"ה ואמנם, לשונו מובא לעיל), בית שלמה (או"ח סי' ק"ב ד"ה א"כ, "שהטעם שאסור לעשות ספק ספיקא בידים הוא משום דהוי כמכוין לבטיל איסור"), בדה"ש (ס"ק רפ"ח).

(ב) מראי מקומות – חת"ס (יו"ד סי' קנ"ח ד"ה והנה נבוא), פת"ת (ס"ק ל"ה), שד"ח (כללים מערכת הס' כלל ל"א), דרכ"ת (סי' קי"ז ס"ק ג').

1) נוב"ק (יו"ד סי' מ"ג ד"ה והנה לפי) – "והנה כתב הפ"ח בכללי הס"ס כלל י"ח דאי ליכא גבן אלא חדא ספיקא לא עבדינן תרי ספיקי בידים ... איך עושה ספק בידים ואי מותר לעשות ספק בידים אם כן עכ"פ קודם שתתגרש תבדוק במכחול לחוד וכנ"ל".

- (2) שיבת ציון (סי' מ"ה) – "אמנם אאמ"ו הגאון זצ"ל שם אינו מכריע בזה והן ולא ורפי' בידו, וז"ל שם א"כ איך עושה ספק בידים ואי מותר לעשות ספק בידים א"כ עכ"פ קודם שתתגרש תבדוק עכ"ל, הרי שאחז זה בדרך ספק דאף שכתב כן המרדכי ורבינו ברוך מ"מ התוס' אפשר חולקים".
- (3) דברי יציב (ליקוטים והשמטות סי' קל"ח) – "דיש פוסקים דאפילו בדרבנן אסור לעשות ספק ספיקא בידים, ודלא כסברת הנוב"י [עיי' פת"ש שם ובדרכ"ת ס"ק שפ"ה]".
- (4) יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ג' אות ג') – "ובאמת שבעיקר ד' הרא"ם שאין עושים ס"ס בידים, רבים לוחמים, וס"ל דעבדינן ס"ס בידים, וכמ"ש הכנה"ג אה"ע (סי' סח הגה"ט אות כז) בשם כמה אחרונים. וכן מתבאר בחי' הרמב"ן (יבמות כד) ובאוצר הפוסקים (סי' ו ס"א סק"ח). וע' בפר"ח (בכללי ס"ס אות ד) שהשיג ע"ד הרא"ם, שאין זה מחוור, דבכל דוכתא מקילינן בספקא בדרבנן ובס"ס בדאורייתא אף לכתחלה. וכן מבואר בתשו' הרשב"א (סי' תצז). וזה ברור. ע"כ. וע"ע בשו"ת חקרי לב ח"א מיו"ד (סי' קלא). ובשו"ת מצות כהונה (סי' מד), ובשו"ת שם משמעון מנשה (דנ"ח ע"ב). ובזבחי צדק (סי' ס"ק קמט) ואכמ"ל".

ב. עושיין ספק דרבנן בידים.

1. מחמיר.
  - (א) תורת השלמים (ס"ס מחודשים אות ה') – "איסור דרבנן אסור ג"כ למכור לעכו"ם שאסור לעשות ספק בידים לכתחלה".
  - (ב) באה"ט (מהרי"ט כללי ס"ס אות ג').
  - (ג) פמ"ג (ס"ס המחודשים אות ז') – "אין לעשות ס"ס בידים או ספק דרבנן דהוה כמבטל איסור".
  - (ד) שיבת ציון (סי' מ"ט) – "אף באיסור דרבנן אין לעשות ספק בידים ולא עדיף מספק ספיקא שאסור לעשות בידים".
  - (ה) האלף לך שלמה (יו"ד סי' קכ"ו) – "אבל לקנות לכתחלה בשר כזה לכנוס בספק כזה לכתחלה ודאי אסור דקיי"ל אין עושיין ספק דרבנן לכתחלה".
  - (ו) כת"ס (יו"ד סי' מ"ג ד"ה הנה) – "ולכתחילה אסור דאין להכניס עצמו בספק ולעשות ספק בידים".
  - (ז) זבחי צדק (כללי ס"ס אות קמ"ט) – "וכן עיקר".
  - (ח) יד יהודה (דיני ס"ס בקצרה ס"ק ע') – "אין לעשות ס"ס או ספיקא דרבנן בידים".
  - (ט) בית שלמה (או"ח סי' ק"ב ד"ה ועוד).
  - (י) קצות השלחן (סי' קמ"ז ס"ק א') – "דאין עושיין סד"ר לכתחלה".
  - (יא) כה"ח (כללי ס"ס אות ו').
  - (יב) בצל החכמה (ח"ב סי' ס"א אות י') – "קיי"ל דאסור לעשות ספק דרבנן בידים כמו שהאריכו האחרונים בזה".
  - (יג) יביע אומר (ח"א יו"ד סי' ה' אות י"ב) – "ולא אמרינן סד"ר לקולא אלא היכא שכבר אירע הספק, אבל לעשות ספק בידים לא שרי".
- 1 טעם, דהוי כמבטל איסור לכתחילה – תורת השלמים (ס"ס מחודשים אות ה'), "דהו' כמבטל איסור לכתחילה", פמ"ג (ס"ס מחודשים אות ז'), "דהוה כמבטל איסור", משיב דבר (ח"ב סי' כ"ד ד"ה ומה), "וכמו דאסור לכתחילה לבטל איסור דרבנן כן אסור לעשות ספק איסור דרבנן ולאכלו", בדה"ש (ס"ק רצ"ד).
- 2 "צ"ע בדין זה וביש עוד סניף להתיר נראה דיש להקל בזה" – בדה"ש (ס"ק רצ"ד, בי' ד"ה איסור עמ' רנ"ט).
- 3 בית יצחק (שער הספיקות סי' ל"ז) – "וברובא קיי"ל היכא דיש לברר בקל דאין סומכין עליו א"כ כ"ש דאין להכניס א"ע לכתחילה לספיקא דרבנן. אבל בדבר שיש טורח מותר בספיקא דרבנן אף לכתחילה".
- 4 מראי מקומות – נוב"ק (יו"ד סי' מ"ג ד"ה והנה לפי, [עי' שו"ת שיבת ציון סי' מ"ט, לשונו לעיל, שאין ראייה מכאן], "באיסור דרבנן היכא דליכא ספיקא לא עבדינן ספק בידים"), מגילת ספר (ברכות, נספחים סי' א' אות ג').

ג. ספק פלוגתא.

1. אין לחלק.
  - (א) פמ"ג (סי' נ"ז שפ"ד ס"ק נ"א) – "והעיקר דאין לעשות ספק ספיקא בידים כמבואר בכל הפוסקים ואף בפלוגתא דרבוותא אם לא שרוב מתירין ומשום חומרא אנו מחמירין או שיש עוד צדדים להקל ולא בענין אחר".
  - (ב) זבחי צדק (כללי ס"ס אות ק"נ).
  - (ג) כה"ח (כללי ס"ס אות ז').
2. מיקל.
  - (א) יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' י"ג אות ה') – "והנה לטענתו הראשונה שאין עושים ספקא דרבנן לכתחלה בידים, י"ל כמ"ש המנחת יעקב שם שזוהו דוקא בספק במציאות, אבל בספק פלוגתא דרבוותא שהוא ספק גדול ויש מקום להתלות באילן גדול כדעת מי שמתיר, מתירים אף לכתחלה".
  3. מראי מקומות.
    - (א) נחלת שבעה (סי' מ"ט, סי' נ"ב), הו"ד בהג' רע"א (על הפמ"ג סי' נ"ז שפ"ד ס"ק נ"א) – "וצריך עיון למעשה דבתרומת הדשן (סימן קע"ח) כתב בדבר דאיכא פלוגתא דאמוראי או דרבוותאי אמרינן לענין מכירת כותי דמדרבנן הוא הלך אחר המיקל, דלא דמי ספיקא דפלוגתא לספיקא דגוף המעשה".

ו] שני פלוגתא דרבוותא: ג"כ הוי ס"ס.

א. מיקל.

1. מהרי"ט (ח"א סי' קט"ז ד"ה והואיל) – "וגם אין לפקפק מפני היות שספקות פלוגתא דרבוותא כמו שגמגם מהריב"ל ז"ל בחלק שלישי סימן נ"ה דודאי לא דמי כלל למה שכתבו התוספות שם אונס חד הוא".
2. בית לחם יהודה (קונ' הספיקות ומחודשים אות ב').
3. מהרי"ט אלגאזי (בס' הלכות יום טוב, בכורות פרק ב' אות י"ז ס"ק ה').
4. תורת השלמים (כללי ס"ס מחודשים אות ו) – "וכן נ"ל עיקר".
5. הלכות קטנות (ח"ב סי' ק"ח) – "שאלה אם יש לעשות ס"ס מכתות הפוסקים תשובה נמצא באחרונים שעושין כן".
6. עי' פמ"ג (שושנת העמקים כלל י"א ד"ה ספק פלוגתא) – "ואם יש ב' פלוגתא דרבוותא המיקל לעת הצורך ואומר דהוה ס"ס לא הפסיד, ולא הוה משם א"י".
7. כפי אהרן (ח"ב יו"ד סי' ט"ו ד"ה ומעתה) – "באופן דהמוסכם מכל רבני האחרו' הוא דס"ס דפלוגתא דרבוותא הוא שוה ממש לס' דמציאו' ואין לעשות שום הפרש ביניהם".
8. מ"ב (סי' תרמ"ח ס"ק י"ד) – "ולענין הלכה יש להחמיר כסברא האחרונה אבל בשעת הדחק שא"א למצוא אתרוג אחר יש לסמוך על סברא הראשונה ומותר לברך על אתרוג זה ובפרט היכי שאינו חסר כלום כגון שניקב ע"י מחט **דיש בזה ס"ס** שמא הלכה כהי"א הנזכר בס"ב דגם במפולש דוקא כשיש חסרון".
9. שעה"צ (סי' שי"ח ס"ק ס"ג) – "יש לישב דהוא ס"ס דדילמא קי"ל כהרמב"ם דדבר שנשרה מע"ש מותר לשרותו בשבת דלא ניתוסף בישול בזה ואת"ל דלא קי"ל כוותיה דילמא קי"ל כהני רבוותא דסברי דדבר שנתבשל כמאב"ד שוב אין בו משום בישול ובזה הכדי קליפה כיון דקי"ל דעירוי מבשל כדי קליפה מסתמא נתבשל כמאב"ד לכל הפחות".
10. בה"ל (סי' ש"ד ד"ה וי"א) – "ומ"מ לענין ישראל אחר אפשר דיש לדון זה לס"ס אחד דשמא הלכה כ"א הזה שהוא דעת הרמב"ם והרמב"ן והרה"מ וגם דשמא הלכה כהיש חולקין למעלה שדעתם [כפי מה שביאר העו"ש והגר"א והנהר שלום] דלישראל אחר בודאי מותר אך אין הס"ס הזה מתהפך".
9. עין יצחק (ח"ב כללי ספק ספיקא אות ט"ו).
10. עצי העולה (הל' בשולי עכו"ם ס"ק ב') – "דפליגתא הפוס' נחשב לס"ס".

ב. מחמיר [כיון שהוא שני ספיקות משם אחד].

1. מהרי"ב בן לב (ח"ג סוף סי' מ"א, סוף סי' נ"ה, ח"ד סוף סי' ב') – "ובפלוגתא דרבוותא יש מקום לחלוק ולומר דמצינן למימ' שם פלוגתא דרבוותא חד הוא".
2. רע"א (ח"א סי' ל"ז ד"ה באופן שיש, עי' כתובות דף ט; וב"ב דף קל, ושו"ת תנינא סי' צ') – "דאם באנו לדון בס"ס דרבוותא ס' קנין כסף וס' קנין משיכה ומנהג תגרים, הא רבים מאחרונים ס"ל דס"ס דרבוותא לא מהני דשם אונס חד הוא, כמו שכתב הריב"ל ח"ג (סי' מ"א ונ"ה ובח"ד סי' ב') וגם לדון בספק ספיקא ס' א' דרבוותא וס' א' במעשה שכבר ילדה, כבר כתבנו דקשה לסמוך על ס"ס כזו במקום חזקה דלא ילדה אם אינה חולבת".
- ג. מראי מקומות – שד"ח (כללים מערכת הס' כלל ל"ב), בדה"ש (ס"ק קמ"ח), מעדני אשר (סי' קל"ח).
  1. אג"מ (או"ח ח"ג סי' ק') – "אף שהוא ס"ס בדינא דהא הרמב"ם פוסק כרבנן בנדה דף כ"א שאפשר לפה"ק בלא דם אף בפה"ק דמבפנים, ולהרא"ש והרבה ראשונים והסכים גם המחבר שהלכה כר' יהודה דא"א לפה"ק בלא דם הא יש אחרונים שסברי דפה"ק מחוץ אפשר בלא דם, מ"מ לא ברור לנו במחלוקת אחרונים להחשיב לספק".
  2. טהרת הבית (סי' י"א הע' ז' אות ו') – "אגרות משה ... ע"כ. ובמחכ"ת הדבר ברור דעבדינן ספק ספיקא בפלוגתא דרבוותא גם בסברות האחרונים".
  3. בדה"ש (ס"ק רצ"ז) – "וצ"ע, מיהו ביש עוד צד להקל בזה יש לחושבו לספ"ס".

ז. פלוגתא דרבוותא הוי ספק רק אם שוה בחכמה ובמנין.

א. הלכה.

1. רק אם שוה בחכמה ומנין – תורת השלמים (כללי ס"ס מחודשים אות ז'), בית לחם יהודה (כללי ס"ס מחודשים אות ז'), באה"ט (מהרי"ט כללי ס"ס אות ד').
2. מיקל, אפילו כשהמחלוקת הוא מיעוט נגד הרוב ואפ"י נקבעה הלכה כהרוב וסברת המיעוט היא סברא דחוויה אפ"י עבדינן ס"ס – זבחי צדק (כללי ס"ס אות קנ"ח), אפילו כשהמחלוקת הוא מיעוט נגד הרוב ואפ"י נקבעה הלכה כהרוב וסברת המיעוט היא סברא דחוויה אפ"י עבדינן ס"ס. כה"ח (כללי ס"ס אות ד'), אפילו כשהמחלוקת הוא מיעוט נגד הרוב ואפ"י נקבעה הלכה כהרוב וסברת המיעוט היא סברא דחוויה אפ"י עבדינן ס"ס.
3. מראי מקומות – יביע אומר (ח"ז או"ח סי' מ"ד אות י', יו"ד סי' ו' סוף אות ג', ח"ט יו"ד סי' ב' אות א', אה"ע סי' ל"ה אות ה', ח"י או"ח סי' נ"ב, יו"ד סי' ג', סי' נ"ח אות י"ב).

ח. אי איסתפק לן מה אמור ביה, הוי חסרון חכמה, ואינו ספק.

- א. וכן תורת השלמים (כללי ס"ס מחודשים אות ח'), באה"ט (מהרי"ט כללי ס"ס אות ה').
- ב. בינת אדם (סוף שער הקבוע, כללי ספק ספיקא מספר מנחת יעקב) – "וצריך עיון ברכות ל"ה דפריך לבית שמאי דמספקא ליה בצלף אם אילן או ירק ופריך הוי ליה ספק ערלה וכו' ומשני בית שמאי במקום בית הלל אינו משנה ולמה לא משני דזה לא מיקרי ספק כיון דבית שמאי מספקא ליה וצריך עיון".

ג. אגור באהליך (פרק ב' הע' קפ"א).

ט] תיקו - בעיא דלא איפשטא, אם הוי ספק.

א. אינו נכנס בגדר ספק.

1. פר"ח (כללי ס"ס אות ה', כללי ס"ס בקצרה אות י', אות י"א, סי' ל' ס"ק ב' ד"ה כתב הריק"ש, סי' ק"ד ס"ק ה') – "והני מילי מדרבנן".
2. בית שמואל (סי' קנ"ה ס"ק ל"ב) – "וא"ל שם הטעם משום דהוי ס"ס שמא גדלו הקידושין עמה ושמא נשרו דהא בכה"ג לאו ס"ס הוא כיון דספק א' מחמת הבעיא דלא אפשט' ועיין בי"ד סי' ק"י".
3. עי' חו"ד (סי' ק"ד חי' ס"ק ד').
4. חכ"א (כלל נ"ח סעי' ו') – "מכל מקום זה לא נחשב לספק כלל כיון דבעלי הש"ס היו מסופקים בזה לא נחשב זה כלל לספק (ק"ד ובש"ך ס"ק ד' וצריך עיון בבית יוסף סימן נ"ט גבי גלוזה)".
- ח"א (כלל מ"ז סעי' ב') – "ונשים ... באכלו כדי שביעה א"ל ספק ספיקא שמא פטורין מדאורייתא דאיבעיא דלא נפשט אינו נכנס בגדר ספק כמ"ש הפ"ח".

ב. נכנס בגדר ספק.

1. יש"ש (בב"ק פרק ב' סי' ה') – "דבודאי דברי תוספת עיקר בדין תיקו", שנסתמה הבעיית בתלמוד, ולא נפשטה. ואין רשות לשום גאון בעולם לפשטה ממתניתין או מברייתא, או מסברא, דהוי כחולק על תלמודא דרבינא ורב אשי, כמו שאין לישב התויבתא שנאמרה בתלמוד. אבל כמה בעיית שנאמרו בתלמוד ולא נפשטו, אם חכם אחד אפילו בזמנינו מביא ראיה לפשטה. הרשות בידו, ואזלינן בתריה. כי מאחר שלא נאמר תיקו. אם כן בספק עומד עד שיתלבן לך פשיטתו".
2. פר"ת (סי' ל' ס"ק א' ד"ה וראיתי).
3. בית לחם יהודה (כללי ס"ס מחודשים אות ד') – "שכן הלכה".
4. פמ"ג (סי' ק"ד שפ"ד ס"ק ד', סי' פ"ד שפ"ד ס"ק י"א, עי' כללים אות ל') – "והיינו ספק איבעיא אין נכנס בגדר הספק והפרי חדש כאן אות ה' ובסימן ל' אות ב' דספק איבעיא אין נכנס בגדר הספק ועיין סימן ק"י [מחודשים אות ד'] דשם יתבאר דאנן קיימא לן דשפיר הוה ספק הן לענין ספק ספיקא והן לענין ספק דרבנן לקולא וכאן משום דהוה כעין חסרון ידיעה".
5. זבחי צדק (כללי ס"ס אות קנ"א).
6. ערה"ש (סעי' קי"א, סי' פ"ד סעי' ל"ט, סעי' מ') – "יש מי שאומר דכל שנשאר בגמ' בתיקו או מאי דלא איפשיט בגמ' אין לעשות מזה ספק ספיקא ואף דאיכא תרי ותלת ספיקי בספיקא דדינא כולהו כחדא דמיא ואזלינן לחומרא [פר"ח אות י"א] ואינו מבין כלל הטעם הזה דהא סוף סוף ספק הוה ולמה לא נצרפם לספק ספיקא ... ודו"ק".
7. בנין שלמה (ח"א סי' י"ג ד"ה ולענין אשה) – "ואף דכתב הפר"ח ... וכן נוטה דעת הש"ך (בסי' ק"ד ס"ק ד'), מ"מ כבר העלה הפמ"ג להלכה בסי' ק"י דיני ספק ספיקא מחודשים סי' ד' דשפיר נכנס לגדר הספק ודלא כהפר"ח. וכ"כ הפר"ח והתבואות שור. וגדולה מזו כתב הפמ"ג שם דאיבעיא דלא אפשטא ובפלוגתא דרבוותא אף במקום חזקה יש להקל היכא דאיכא ס"ס דלא שייך אוקמא אחזקה, כי בשביל החזקה לא ישתנה הדין ולא נפשוט האיבעיא. וכ"כ עוד הפמ"ג בסי' ק"ז ס"ק ד' בשפתי דעת".
8. צמח צדק (סי' פ"ד פסקי דינים ס"ק ט"ז).
9. בית יצחק (סי' פ"ד ח"ב עמודי זהב ס"ק ב') – "מ"מ ספיקא הוא ונ"מ אי יש עוד ספק הוי ס"ס שפ"ד סעיף קטן י"א".
10. דרכ"ת (סי' פ"ד ס"ק נ"ד).
11. כה"ח (כללי ס"ס אות ח', סי' פ"ד ס"ק ל"ג) – "ונ"מ אי יש עוד ספק הוה ס"ס ... אמנם זהו למאן דס"ל דבעיא דלא איפשטא בגמ' נכנס בגדר ספק ספיקא אבל להחולקים בזה אין זה ספק ספיקא ... ומיהו עיין בדברינו לקמן סי' ק"י בכללי ס"ס או' ח' דלא ק"ל כדעת החולקים".
12. מעדני השלחן (דיני ס"ס ע"א, סי' פ"ד ס"ק ס"ב).
13. עין יצחק (ח"ב כללי ספק דרבנן אות י"ח).

ג. מסיים בצ"ע – ש"ך (סי' ק"ד ס"ק ד', "ונ"ל דהאי ספק אי משביח או פוגם לא הוי ספק כיון דבש"ס גופיה מספקא להו או אפשר דדמי לספק בחסרון ידיעה דלעיל סי' צ"ח ס"ק ט' וצ"ע"), באה"ט (ס"ק ד').

1. מראי מקומות – חקר הלכה (אות ס' ספיקות ס"ק י"ט, "הש"ך בסי' ק"ד סק"ד ...").

ד. מראי מקומות – פלתי (סי' פ"ד ס"ק ג'), תורת השלמים (כללי ס"ס מחודשים אות ט'), פמ"ג (בפתיחה הכוללת אגרת א' אות ט'), באה"ט (מהרי"ט כללי ס"ס אות ה'), יד מלאכי (אות תרל"ד), שד"ח (מע' הב' כללים י"ט), דרכ"ת (ס"ק שס"ח), חמד שלמה (ח"ב סי' ס"ד).

1. פמ"ג (או"ח סי' קס"ב מש"ז ס"ק ה') – "ועיין ב"י מה שתמה דספק דרבנן לקולא אף בעיא שלא אפשטא, והנה בגיטין ט"ז א' עלה דהך לא סיים מלת "תיקו", ובעיא דג' לוגין ואידך בעיא שם סיים "תיקו". ועיין ים של שלמה בבא קמא פרק ב' סימן ה' "תיקו" נסתם ואין רשות לפשוט, ובלא תיקו יש רשות לפשוט. ומצינו (ר"פ) [כמה פעמים] נפשטה במקום אחר, ומשום הכי יכול לומר קים לי בלא תיקו, יע"ש. וי"ל לענין ספק דרבנן לקולא או ספק ספיקא בבעיא דווקא בתיקו דלא הוה חסרון חכמה, כיון דבימי הש"ס לא נפשטה, מה שאין כן בלא תיקו הוה חסרון חכמה דאפשר החכם יודע לפשוט ובגמרא לא סיימו למלתא אין נכנס בגדר הספק דרבנן לקולא".

פמ"ג (שושנת העמקים כלל י"א ד"ה ספק בעיא) – "הנה כל תיקו קי"ל בד"ת לחומרא ובדרבנן לקולא, עיין הגמ"י פ"ב מהל' חמץ ומצה וב"י א"ח סימן של"ג ותל"ג וביבין שמועה כלל רפ"ה ועב"י א"ח ש"ג ותל"ז. וביש"ש ב"ק פרק החובל חידוש, כל מקום דסיים בש"ס תיק"ו לא הוה חסרון חכמה, כיון דהם לא ידעו, דרבנן לקולא, משא"כ כשלא סיים תיק"ו י"ל דידוע להש"ס דיש למפשט, הוה כחסרון חכמה, ומהא דא"ח תל"ז ס"ב אדרבה לכאורה משם ראייה מדכתבו ז"ל (הר"ן וב"י) כיון דרב נחמן פשיט ליה וכו', ולא כפשוטו ספק דרבנן לקולא, אלא דלא סיים תיק"ו הוצרכו לזה דלא דחיין פשיטותא דר"נ בדרבנן ומש"ה א"ש מבטלו לכתחלה, והבן זה. ועיין תב"ש י"ד סימן כ"ג אות ט'. וס"ס נמי מהני עב"י י"ד בגלודה, ואף ב' בעיות לעת הצורך, ועיין פר"ח בי"ד העלה דספק בעיא לא נכנס בגדר הספק, הפוסקים כתבו דמהני בין לספק מדרבנן ובין לס"ס. וכבר כתבנו בספק בעיא ל"ש אוקמי אחזקה, ועל"ח מ"ה הל' שחיטה בספק בעיא שהה במיעוט סימנין".

א עי' **בנין שלמה** (ח"א סי' י"ג ד"ה ולענין אשה), לשונו לעיל.
2. חכ"א (כלל מ"ה סעי' ג') – "דמה שנסתפקו הראשונים אינו נכנס בגדר ספק כמו שכתב הפרי חדש בכללי ספק ספיקא. ובהפסד מרובה צריך עיון עיין בבית יוסף סימן נ"ט ובבינת אדם סימן מ"ה אך בסימן צ"ז בש"ך סעיף קטן ב' כתב גם כן ספק שמא אינו מפעפע ולכן יש להקל".

בינת אדם (שער הקבוע כלל נ"ו) – "איבעיא דלא איפשטא בגמרא יש שכתבו בדרבנן אזלינן לקולא וכן כתבו הרי"ף והרא"ש בהדיא על מתניתין פורפת על האבן דקיימא לן כל תיקו בדרבנן לקולא אבל הבית יוסף באורה חיים סימן תל"ז כתב בשם הגהת מיימונית דתיקו דאיסורא אפילו בדרבנן אזלינן לחומרא ועיין במנחת יעקב כלל א' ס"ק ו' ובמחודשים סימן ט' ונראה לי להביא ראייה מעירובין דף צ"ג ע"א בסופה דמסיק בעיין לקולא משמע לכאורה דאיבעיא דלא איפשטא אפילו בדרבנן לחומרא דאם לא כן למה ליה לש"ס לומר הילכתא. ולענין אם אבעיא דלא נפשטה נכנס בגדר ספק לעשות ממנו ספק ספיקא הבית יוסף סוף סימן נ"ט כתב דהרמב"ם אחשיב ליה לספק ספיקא וכן כתב הכרתי ופילתי בסימן מ"א והפרי חדש בכללי ספק ספיקא כתב דלא הוי ספק".
ח"א (כלל מ"ז סוף סעי' ב') – "דאיבעיא דלא נפשט אינו נכנס בגדר ספק כמ"ש הפ"ח".

י] ספק ספיקא להחמיר.

א. הלכה.

1. מחמיר – **תוה"ש** (מחודשים אות י"א), **באה"ט** (מהרי"ט כללי ס"ס אות ו'), **זבחי צדק** (כללי ס"ס אות קנ"ג), **בה"ה** (כללי ס"ס אות ט"ז).

ב. גבי איסור דרבנן.

1. עי' לקמן.

יא] תרי קולי דסתרן אהדדי.

א. לא מקרי ספק ספיקא.

1. **תוס'** (ב"ק דף יא. ד"ה דקא).
2. **פר"ח** (כללי ס"ס אות ג'), כללי ס"ס בקצרה אות י"ח) – "תרי קולי דסתרן אהדדי לא מקרי ספק ספיקא ובתרווייהו אזלינן לחומרא".
3. **תוה"ש** (מחודשים אות י"א).
4. **באה"ט** (מהרי"ט כללי ס"ס אות ז').
5. **פמ"ג** (כללי ס"ס המחודשים אות א').
6. **בינת אדם** (שער הקבוע כלל נ"ז) – "כל מקום שאנו מתירין מטעם ספק ספיקא ויש גם כן לומר ספק ספיקא לחומרא לא הוי ספק ספיקא או שיש לומר ספק ספיקא וסותר לספק הראשון בענין שיש תרי קולא דסתרן אהדדי לא אמרינן בכי האי גוונא ספק ספיקא כמו שכתבו התוספות בנדה דף כ"ט ד"ה תשב ובבבא קמא דף י"א ד"ה דקא מטהרת עיין בכללי ספק ספיקא במנחת יעקב במחודשים סימן י' וסימן י"א".
7. **פת"ת** (כללי ס"ס סוף ס"ק י"ט).
8. עי' **ערה"ש** (סעי' קט"ז).

ב. מיקל, מקרי ס"ס.

1. עיין **יצחק** (ח"ב כללי ספק ספיקא אות מ"ב).

ג. לענין בין השמשות.

1. עי' לעיל בכללי ס"ס להש"ך (כלל י"ב).

יב] וכן בב' גופין.

א. מראי מקומות – **באה"ט** (מהרי"ט כללי ס"ס אות ז').

יג] ספק דרבנן, היכא דליכא טרחא.

א. מחמיר.

1. עי' ר"ן (פסחים דף כג. ד"ה והשתא) – "והשתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי כולהו בעו הסיבה. ואף על גב דבעלמא קיימא לן איפכא דכל ספקא דרבנן לקולא הכא כיון דלאו מילתא דטירחא היא עבדינן לרווחא דמילתא כך פירשו ז"ל ולי נראה דעל כרחך [בעי] למיעבד הסיבה בכולהו דאי ניזיל לקולא אמאי נקיל בהני טפי מהני ואי נקיל בתרוייהו הא מיעקרא מצות הסיבה לגמרי".
2. כנסת הגדולה (או"ח סי' ק"ס הג' ב"י אות ה') – "ספיקא דרבנן היכא דליכא טירחא, לחומרא. הר"ן ז"ל בפרק ערבי פסחים, הרלנ"ח ז"ל סימן קמ"ג בקונטרס השמיטה".
3. תורת השלמים (כללי ס"ס מחודשים אות י"ג, ס"ק ט"ו) – "ספיקא דרבנן היכא דליכא טירחא לחומרא. [היכא דליכא טירחא לחומרא. כן כתב בכנסת גדולה בא"ח סימן ק"ס בשם הר"ן ותשובת הר"ל נ"ח בסימן קמ"ג]".
4. פני יהושע (ברכות דף יב. ד"ה ויותר, דף כא. ד"ה בפרש"י בד"ה חוזר) – "דלא שייך בכה"ג ספיקא דרבנן לקולא מטעמא דפרישית לעיל בסמוך ובספ"ק גבי פתח בדשיכרא דדוקא במקום פסידא או טירחא יתירא הוא דאמרינן ספק דרבנן לקולא משא"כ במילתא דתליא בדיבור וקריאה בעלמא שפיר מחמרינן בספיקן אפילו מדרבנן דכלתחלה דמי".
5. שב יעקב (סי' מ"ו ד"ה ואף) – "אפילו מיעוטי דהוי רק מדרבנן דהולכין אחר המיקל. מ"מ מבואר בכמה דוכתי בפוסקים דוקא בהפסד מרובה או שעת הדחק ובנ"ד כל זה אינו כי תוכל לחזור ולטבול בקלות".
6. הו"ד בסד"ט (סי' קצ"ט ס"ק ל"א) – "ואף דמיעוטו אפילו המקפיד אינו חוצץ אלא מדרבנן, מ"מ כאן דתוכל לחזור ולטבול בקלות אין להקל".
7. בית לחם יהודה (כללי ס"ס מחודשים אות י"ג).
8. פמ"ג (או"ח סי' תפ"ט מש"ז ס"ק ה', א"א ס"ק ו', עי' ס"ק ד') – "ולהלכה לכתחלה לא יספור עד צאת הכוכבים, ואם סופר בין השמשות יספור אח"כ בלא ברכה. עיין כסף משנה פרק ז' ממצה הלכה ח' בד' כוסות לא שייך ספק דרבנן הואיל ולא טורח, הוא הדין כאן, ובריש פסחים [ד, א] נישיליה כו".
9. באה"ט (מהרי"ט כללי ס"ס אות ח').
10. שלחן גבוה (כללים אות ע"ג).
11. זבחי צדק (כללי ס"ס אות קנ"ט).
12. שו"ת בית יצחק (י"ד ח"ב סי' ט"ו אות ה').
13. תפארת ירושלים (שבת פרק כ' משנה ג' בסוף).
14. כה"ח (כללי ס"ס אות ט"ו).

ב. פמ"ג (סי' צ"א מש"ז ס"ק ה') – "ואם כן בספק אי נפל חם לתוך צונן יש להקל דהוה ספיקו דרבנן ולקולא באם הקליפה הפסד קצת".
 1. מראי מקומות – פמ"ג השלם (סי' צ"א שם), זר השלחן (טבעות השלחן סי' צ"א סעי' ד' ד"ה דתתאה אות ט').

- ג. מראי מקומות – שיעורי תורה (סי' ג' ס"ק ל' אות ב'), קונטרסי שעורים (קדושין שעור כ"ד ענף ד' ד"ה והנה), מגילת ספר (ברכות, נספחים סי' א' אות ה'), לקט מראי מקומות (ערך ספיקא דרבנן לקולא - לכתחילה, היכא דליכא טירחא לחומרא).
1. מ"ב (סי' ק"ס ס"ק נ"א) – "ויש מי שאומר וכו'. על כל הסעיף קאי והטעם כיון שאפשר לצאת בקל מידי ספיקא".
2. קהלות יעקב (ברכות סי' ה' ד"ה ונראה) – "דדין זה דספק דרבנן לקולא יש בו חילוק דכל 'מצוה' דרבנן ספיקו לקולא בכל אופן אפילו אין בו הפסד ולא טורח וכמו שיתבאר בעה"י אבל ספק 'איסור' דרבנן לא שרינן אלא א"כ יהא לו פסידא א"נ טורח גדול לתקן אבל בדליכא פסידא ולא טורח גדול אסור גם בספיקא דרבנן עד שיתקן".

ידי | שמא במקום ספק עומד.

- א. וכן תורת השלמים (כללי ס"ס מחודשים אות י"ד), בית לחם יהודה (כללי ס"ס מחודשים אות י"ד), באה"ט (מהרי"ט כללי ס"ס אות ט').
- ב. בינת אדם (סוף שער הקבוע, כללי ספק ספיקא מספר מנחת יעקב) – "עיין לעיל סימן נ"ה דצריך עיון גדול בזה וכל שכן במקום דליכא אלא חדא ספיקא דאיתא בתוספות להדיא דלא הוי ספק".

טו | ספק הלכה למשה מסיני.

א. מחמיר, כדין תורה.

1. רמב"ן (השגות לספר המצוות שורש א' ד"ה וכן, שורש ב') – "שספק הלכה למשה מסיני לחומרא כדברי תורה ולא דנו אותה לקולא כדבר שהוא מדרבנן".
2. ט"ז (סי' רצ"ד ס"ק י"ג) – "אמר ליה אימא כך נאמרה ספיקה מותר ודאי אסור שמעינן מזה דאי לאו שנאמר בפירוש למשה דספיקה מותר היינו מחמירי' בספק דמה לי הפרש בין הלכה למשה מסיני ובין מקרא מפורש".
3. ש"ך (סי' רצ"ד ס"ק י"ט) – "ובכל הל"מ קי"ל ספיקא אסור כמו בשל תורה".
4. מהרשד"ם (י"ד סי' קל"א) – "האמת שאפי' לדעת הרמב"ם ז"ל כל דבר שהוא הלכה למ"מ דינו כשל תורה ממש".
5. פרי"ח (כללי ס"ס סוף אות א', כללי ס"ס בקצרה אות ב') – "דברים שהן הל"מ וכן דברים הנלמדים בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם ספיקא דידהו נמי לחומרא".
6. פמ"ג (ס"ס מחודשים אות ה', פתיחה כוללת ח"ד אות י"ב, סדר הנהגות השואל עם נשאל סדר ג' אות ג', שושנת העמקים כלל י"א) – "הלמ"מ הביא בתורת השלמים מחודש ט"ו מחלוקת אי ספיקו לחומרא או לקולא ולהלכה נראה דהוה לחומרא".
7. באה"ט (מהרי"ט כללי ס"ס אות י').

8. שלחן גבוה (כללים אות פ"ג).
9. חַת"ס (יו"ד סי' שמ"א ד"ה אך, אה"ע סי' ב' ד"ה ועדיין) – "ופשוט דהל"מ הולכי' בספיקו להחמיר כמו בכל איסורא דאורי' וכדמוכח ג"כ בקידושין בסוגי' דחדש דמסיק כך נאמרה הלכה ספיקו מותר משמע לולי ההלכה שכך נאמרה ה' מחמרי' בספיקא והוא פשוט".
10. זבחי צדק (כללי ס"ס אות ק"ס) – "וכן עיקר".
11. באר יצחק (יו"ד סי' א' ענף ו') – "בעיקר הכלל של הנו"ב הנ"ל שכתב דבהל"מ ספיקו להקל והש"ך (יו"ד סי' רצ"ד ס"ק י"ט) כתב דבכל ספק של הל"מ ספיקו להחמיר וע' בב"י שם, לפע"ד יש להוכיח דלא כהנו"ב והוא ... ע"כ מוכח דספק הל"מ ג"כ להחמיר".
12. ערה"ש (סעי' ק"ה, סי' רצ"ד סעי' ה') – "וכן דברים שהן הלכה למשה מסיני או דברים הנלמדים בי"ג מדות דינם כדאורייתא".
13. יד יהודה (דיני ס"ס בקצרה ס"ק ב').
14. כה"ח (כללי ס"ס אות ט').
15. בדה"ש (ס"ק שי"ח, בי' ד"ה ספק אות ו' עמ' קפ"ח) – "ולדינא נראה שיש להחמיר".
16. עין יצחק (ח"ב כללי ספק דאורייתא אות כ"ט, כללי ספק דרבנן אות ד') – "ולמעשה, יש להחמיר".

ב. מיקל [י"א רק במקום דדבר שהוא הל"מ ועיקרו אינו מן התורה ספיקו מותר].

1. חנות יאיר (סוף סי' קצ"ב) – "ובטור י"ד סי' רצ"ד דספק ערלה בח"ל מותר מפני שהוא רק הל"מ בח"ל והשיג עליו הב"י מגמ' ערוכה ש"ס קדושין ל"ט דאין הפרש בין הל"מ לנכתב בפ"י. ונ"ל דהטור ס"ל נהי דודאי דין הל"מ כדין הכתוב והוא מדאורייתא ומ"מ קיל גבי ספק כמו דאמרינן למכריעין בקידושין גבי שאר אברים ואע"פ דבההיא לא ק"ל כאותן מכריעין כמ"ש הרי"ף הביאו הרא"ש מ"מ נלמד מיני' מיהא סברא להקל ושאני התם דיש טעם כמ"ש הרי"ף והרא"ש וממקום שבאו להקשות על הטור משם לקח דבריו מדמקשה בש"ס אי ודאי אסור היכא מזולזלינן בספיקא ולא אמר היאך שרינן ש"מ דל"ק ליה רק על מ"ש ולוקט דאם הוא הל"מ לא מזולזלינן ביה כולי האי לכן גם הטור לא התיר זה. וא"ת א"כ נתייר ג"כ ספק קידושי כסף ודו"ק וי"ל חומר אשת איש שאני א"נ אם נושא אשה שיש בה ספק זה ה"ל כלוקט בידים גבי ערלה".
2. נוב"ת (יו"ד סי' קמ"ו ד"ה ואמנם, אה"ע ריש סי' ח') – "והרי דבר שעיקרו הל"מ אין ספיקו להחמיר ועיין במס' מקואות פ"ו משנה ז' בפ"י הרמב"ם ובפ"י הר"ש דדוקא דבר שעיקרו מן התורה ושעורו הל"מ אמרי' בספיקו להחמיר".
3. שיבת ציון (סי' מ"ח) – "דדבר שהוא הל"מ ועיקרו אינו מן התורה ספיקו מותר".

ג. מראי מקומות – באר יעקב (סי' כ"ט, סי' רצ"ד), תורת השלמים (כללי ס"ס מחודשים אות ט"ו), בית לחם יהודה (כללי ס"ס מחודשים אות ט"ו), פת"ת (סוף ס"ק ל"ה).

ד. ספק בי"ג מידות.

1. כדין תורה – פר"ח (כללי ס"ס סוף אות א', כללי ס"ס בקצרה אות ב', לשונו מובא לעיל), פמ"ג (ס"ס מחודשים אות ה', שושנת העמקים כלל י"א, פתיחה כוללת ח"ד אות י"ב, "ודבר הנלמוד בי"ג מדות דין תורה להם, רק שהר"מ ז"ל קורא אותם ד"ס, עמ"מ פ"א מהלכות אישות קידושי כסף"), שלחן גבוה (כללים אות פ"ג), זבחי צדק (כללי ס"ס אות קס"א), יד יהודה (דיני ס"ס בקצרה ס"ק ב'), ערה"ש (סעי' ק"ה, לשונו מובא לעיל), כה"ח (כללי ס"ס אות י'), עין יצחק (ח"ב כללי ספק דאורייתא אות כ"ח).

ה. ספק דברי קבלה.

1. כדין תורה.
  - א) פר"ת (סי' קי"ז ס"ק ב') – "א"נ דברי קבלה ואסמכוה אקרא ודברי קבלה כד"ת דמו לענין ספקא דאסור וכדומה".
  - ב) טורי אבן (מגילה דף ה: ד"ה חזקיה) – "ומדברי קבלה הן דינן כשל תורה וספיקן לחומרא ... מ"מ מסתבר לי דדברי קבלה כשל תורה דמי' וספיקא להחמיר כיון דאל אחד אמרן מפי אדון כל המעשים ב"ה אין לחלק ביניהן".
  - ג) הו"ד באחיעזר (ח"ג סי' ע"ג אות ב').
  - ד) קובץ הלכות (פורים פרק ח' סעי' י"ד).
  - ה) עין יצחק (ח"ב כללי ספק דאורייתא אות ל', כללי ספק דרבנן אות ה').
2. כדין הלכה למשה מסיני.
  - א) נוב"ת (יו"ד סי' קמ"ו ד"ה ואמנם) – "לענין ספיקא אם הוא כד"ת להיות ספיקו לחומרא או אם הוא כמו ספק דרבנן שהוא לקולא נלע"ד שספיקו לקולא דלא עדיף מדבר שהוא הל"מ והרי דבר שעיקרו הל"מ אין ספיקו להחמיר".
  - ב) באר יצחק (יו"ד סי' א' ענף ה') – "הנודע ביהודא".
    - 1) עי' לעיל המחלוקת, האם הל"מ ספיקא לקולא [הנוב"ת] או ספיקא לחומרא [הבאר יצחק].
  3. מראי מקומות – ישועות יעקב (סי' תרפ"ח ס"ק ג'), יד אברהם (על המחבר סעי' ג', ריש סי' רל"ד), האלף לך שלמה (או"ח סי' שפ"ג), שד"ח (מערכת ד' כלל כ"ה).
  - א) פמ"ג (פתיחה הכוללת ס"ק י"ח, ס"ק י"ט) – "גם יש לומר דברי קבלה יש לו דין תורה ומחמירין בספיקו ... הר"ן ז"ל משמע דפשוט ליה ספק דברי קבלה נמי אזלינן לקולא בעיר שיש ספק אם מוקף חומה".
  - ב) נצי"ב (העמק שאלה שאילתא ל"ה ס"ק ב') – "ובספק דברי קבלה כבר נחלקו הראשונים אי להחמיר ...".
  - ג) מ"ב (סי' תרצ"ב סוף ס"ק ט"ז) – "כתב הפמ"ג ספק אם קרא את המגילה אפשר דלא אמרינן בזה ספיקא דרבנן לקולא משום דהוא דברי קבלה".

יז] ספק דאורייתא לחומרא: האם הוא מדאורייתא או מדרבנן.
א. עי' לקמן ריש ספק דאורייתא.

יז] נודע ודאי איסור דרבנן פעם אחת: האם עדיין אמרינן ספק דרבנן לקולא.
א. הלכה.

1. מחמיר.
(א) או"ה (כלל כ"ז דין ט') – "ואין שייך לומר בזה שאין בביצה אפרוח אלא רק קורט דם שנתלה להקל לומר שבאחרונ' יצא מאחר שדם ביצה מדרבנן דזהו דוקא קודם שנודע איסור ודאית בביצה אבל לאחר שנודע בו ודאית איסור פעם אחת אין לחלק בין ספיקותי' לספיקא איסור דאורי' וכן בכל כהאי גוונא דכל דתיקון רבנן כעין דאורי' תיקון".
2. מיקל, עדיין אמרינן ספק דרבנן לקולא.
(א) ט"ז (סי' ק"ז ס"ק ה').
(ב) תוה"ש (מחודשים אות י"ז).
- ג) פמ"ג (סי' ק"ז מש"ז ס"ק ה') – "ומה שכתב בשם איסור והיתר להחמיר בספק דרבנן כי הא כתב הט"ז דאין הלכה כן וכן הלכה אף שבנקודות הכסף תירץ דאין לדמות ספיקות דרבנן זה לזה מכל מקום כן הלכה וכן כתב המנחת יעקב שם".
(ד) בדה"ש (ס"ק שכ"ד).
3. מראי מקומות – נקוה"כ (סי' ק"ז על הט"ז ס"ק ה').

כללי ספק דאורייתא

"וכל ספיקא דאורייתא לחומרא" - ביצה (דף ג:).

א. **דין דאורייתא.**

1. רש"י (קידושין דף עג. ד"ה ואיבעית, כדאי' בר"ן קידושין דף טו: ד"ה גרסי') – "ככל שאר ספיקי איסור על הודאי אזהרת ודאי ללקות עליו ועל אזהרת ספק אזהרת ספק לאיסורא".
רש"י (חולין דף ט: ד"ה הלכתה) – "דברה"ר ספקו טהור וגזרת הכתוב הוא דהא ברה"י לחומרא אזלינן".
וכן רש"י (חולין דף כב: ד"ה איצטריך), ורש"י (יבמות דף פח:).
(א) מראי מקומות – שד"ח (כללים מערכת הס' כלל י' ד"ה ודעת), לקט מראי מקומות (ערך ספיקא דאורייתא לחומרא - מן התורה או מדרבנן).
2. רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א, י"א-ג') – "דכשאמרו ספיקא דאורייתא לחומרא דבר תורה הוא דספיקא דאורייתא כודאי מן התורה".
רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א, י"א-ג') – "דכל ספק בשל תורה לחומרא דבר תורה וכמו שנתבאר בשער הראשון".
רשב"א (קידושין דף עג. ד"ה ממזר) – "וכבר הארכתי בזה בספר ת"ה בשער התערובות בס"ד".
3. עי' רא"ה (ב"ד ש"ב, כד: ד"ה כתב) – "דספק ראשון איסור תורה שהרי על הספיקות מביאין חטאת".
4. חינוך (מצוה רע"ג) – "שכל ספק בדאורייתא אסור הוא מן התורה, ועל בן אמרו זכרונם לברכה בכל מקום שספיקא דאורייתא לחומרא".
עי' חינוך (מצוה רמ"ו) – "שכל זמן שיתחדש עלינו ספק בדבר שהוא אסור מן התורה יש לנו לאסור אותו מספק, דקיימא לן ספק איסור דאורייתא אסור, וכמו כן ביארנו עם הפירושים הטובים, שספק הלכה למשה מסיני לחומרא".
5. ר"ן (קידושין דף טו: ד"ה גרסי').
שו"ת הר"ן (סי' נ"א) – "דמאי דאמרינן ספקא דאורייתא לחומרא מדאורייתא הוא דאמרינן הכי".
6. **פוסקים.**
(א) ש"ך (כללי ס"ס אות כ"ה).
(ב) בית לחם יהודה (קונ' הספיקות ומחודשים אות ח'), אות י"ב [אמנם עי' סי' קי"ט ס"ק י"ה, שפסק כהפר"ח. וכן קשה וסתירה לסי' קי"ט ס"ק ט"ז].
(ג) תורת השלמים (כללי ס"ס מחודשים אות ט"ז).
(ד) הו"ד בתכ"א (בינת אדם סוף שער הקבוע).
(ה) באה"ט (מהרי"ט כללי ס"ס אות י"א).
(ו) פמ"ג (סי' ט"ז מש"ז ס"ק י"א, שפ"ד כללי ס"ס אות כ"ה) – "אף שהפר"ח הכריע כהרמב"ם, מ"מ אנן קיי"ל כרשב"א ור"ן ותוס' ורש"י דסוברים ספיקו מ"ה לחומרא לא מדרבנן".
עי' שושנת העמקים (כלל י"א) – "וצ"ע להלכה".
(ז) בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' מ"ג) – "הרשב"א ורה"פ".
(ח) יד יהודה (דיני ס"ס בקצרה ס"ק א').
(ט) צמח צדק (יו"ד סי' ע"א).
(י) בדה"ש (ס"ק שכ"א).

ב. דין דרבנן.

1. **רמב"ם** (איסורי ביאה פרק י"ח הל' י"ז) – "ואיסור כל הספיקות כולן מדברי סופרים".
רמב"ם (כלאים פרק י' הל' כ"ז) – "וכבר בארנו בהלכות ביאות אסורות שכל איסור ספיקות מדברי סופרים".
רמב"ם (טומאת מת פרק ט' הל' י"ב) – "דבר ידוע שכל אלו הטומאות וכיוצא בהן שהן משום ספק הרי הן של דבריהן, ואין טמא מן התורה אלא מי שנטמא טומאת ודאי אבל כל הספיקות בין בטומאות בין במאכל' אסורות בין בעריות ושבתות אין להם אלא מדברי סופרים [ואע"פ כן דבר שחייבין על זדונו כרת ספיקו אסור מן התורה, שהרי העושה אותו חייב אשם תלוין] כמו שביארנו בהלכות איסורי ביאה ובכמה מקומות".
רמב"ם (שאר אבות הטומאות פרק ט"ז הל' א') – "שאיסור כל הספיקות מדבריהן כמו שביארנו בהלכות ביאות אסורות".
שו"ת הרמב"ם (סי' ש"י) – "ושאמרם ז"ל ספקא דאורייתא לחומרא הוא אסור מדבריהם".
2. **ראב"ד** (כלאים פרק י' הל' כ"ז) – "וכבר בארנו בביאות אסורות וכו'. א"א אמת הוא זה שכל הספיקות אינן של תורה מיהו קי"ל כל ספק איסור תורה לחומרא ובדרבנן לקולא".
3. **פוסקים**.
א **פ"ח** (כללי ס"ס אות א', בקצרה אות א', סי' קי"ט ס"ק כ"ז [לשונו מובא לקמן], יש לעי' סי' כ"ט ס"ק א') – "ספיקא דאורייתא לחומרא אינו אלא מדבריהם".
ב **להם הפנים** (סי' קי"ט ס"ק י"ט).
ג **כרתי** (בית הספק אות א', סוף אות ו', אות י') – "דעיקר כהרמב"ם דספק דאורייתא אין איסור רק מדרבנן".
ד **שאלת יעב"ץ** (ח"ב סי' קמ"ג ד"ה ואשר) – "שהתור' לא אסרה אלא ודאי, והספקות אין איסורן אלא מד"ח ז"ל".
ה **טהרת המים** (שיורי טהרה מערכת ה' אות י"ז ד"ה ודע).
ו **שלחן גבוה** (כללים אות פ"ד, סי' קי"ט ס"ק מ"ב).
ז **יביע אומר** (ח"ו יו"ד סי' ט"ו אות ב', ח"ג סי' כ"ג ד"ה והן, יחזה דעת ח"ה סי' כ"א בהע') – "דאנן קיימא לן כדעת הרמב"ם דספקא דאורייתא לחומרא הוי רק מדרבנן".

ג. ספק.

1. **כפות תמרים** (סוף ספרו בהשמטות) – "לענין הלכה ופסקא דדינא הדבר ספק דמי יכול להכריע בין הרים גדולים אך יועיל מחלוקת זה לסניף".
  2. **ערה"ש** (סעי' צ"ה, עי' סי' קי"ט סעי' נ"ה) – "כללו של דבר אין הכרעה ברורה בפלוגתא זו והוי **ספיקא דדינא** אם הלכה כהרמב"ם או כהרשב"א".
  3. **כה"ח** (כללי ס"ס אות א') – "ומ"מ לא יש ראייה ברורה ומוכרחת מן התלמוד לא' מב' הסברות וכמ"ש הרב **ראשון לציון** ... וכ"כ הרב כפות תמרים".
- ד. **פמ"ג** (שושנת העמקים כלל י"א) – "**ונ"מ טובא לדינא**, ובהנהגות איסור והיתר כתבנו דנ"מ לכבוד הבריות ספק כלאים להר"מ ז"ל אין פושטן בשוק, ולהרשב"א ז"ל פושטן, וספק תורה להר"מ ז"ל אין עושין סייג וגדר דהוה משמרת למשמרת, עיין יבמות כ"א. נ' חולה שיש סכנה מאכילין הקל, ולהר"מ ז"ל ספק תורה ואיסור דרבנן שווין, ומיהו י"ל דמכל מקום חמור ספק תורה עא"ח סימן תקצ"ה במ"א א', והבן. ובנשבע על חצי שיעור חייל שבועה, וספק תורה, י"ל למ"ד מה"ת חייל כמ"ש, ולמ"ד דרבנן לא תסור לא חייל, עי"ד רל"ט ש"ך י"ט, והבן".

- ה. מראי מקומות – **קונ' הספיקות** (נכד הכו"פ), **שב שמעתתא** (שמעתא א'), **מהרי"ט** (ח"ב יו"ד סי' א'), **פני יהושע** (גיטין דף ב: ד"ה גמרא אימר, סוף חולין בתשובות פנ"י בס"א אחרון), **פמ"ג** (ס' הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ג' אות כ"ז), **בית יצחק** (שער הספיקות סי' מ"ג, סי' מ"ד), **קרבן אורה** (יבמות דף ל"ז), **רד"ל** (כתובות דף ט:), **אתון דאורייתא** (כלל ה'), **שד"ח** (כללים מערכת ה' ס' כלל ט', כלל י', כלל צ"ב אות ד'), **ים התלמוד** (ב"ק דף סו: ד"ה הנה), **גליוני הש"ס** (קידושין ריש דף לט.), **שערי יוסר** (שער א' פרק א'), **קובץ הערות** (אות ש"ב), **דרכ"ת** (ס"ק ר"ה), **קהלות יעקב** (ב"מ סי' ח'), **קונטרסי שעורים** (קידושין שער כ"ג אות ב'), **לקט מראי מקומות** (ערך ספיקא דאורייתא לחומרא - מן התורה או מדרבנן), **עיני יצחק** (ח"ב ריש כללי ספק דאורייתא).
1. **אבני מלואים** (סי' ד' סוף ס"ק ט"ז) – "... וא"כ מוכח דספק אסור מן התורה דלר"י דקי"ל כוותיה דחצי שיעור אסור מן התורה א"כ כוי נמי אסור מן התורה".
  2. **מנ"ח** (מצוה רמ"ו ס"ק י"ג) – "נטה כאן מדרך הר"מ [פ"ט מטומאת מת הי"ב] דידוע שיטתו דספיקא דאורייתא מדרבנן לחומרא. ועיין ר"ן קידושין [ט"ו ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה גרסינן] דהסוברים ספיקא דאורייתא מן התורה לחומרא מביאין ראייה מכאן, והוא דחה דבריהם".

ו. אם עובר לאו, או רק איסור [כמו חצי שיעור אסור מה"ת] - על צד שהוא דין דאורייתא.

1. מראי מקומות – **מוצל מאש** (סי' י"ג, הערות בסוף הספר).
2. **פמ"ג** (ס' הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ג' אות כ"ז) – "ולענין אם נשבע על ספק איסור תורה שלא לאכול ואכל אי לוקה, יש לומר למאן דאמר ספק מן התורה אסור הוה ליה כחצי שיעור ושבועה חיילא עליה, כי י"ל דספק אין בו לא ולא עשה כי אם איסורא בעלמא, ולמדוה [רשב"א בתורת הבית הארוך בית ד שער א. יא, ב] מדאיצטריך להתיר ספק ממזר כו".

ז. **אם ספק דאורייתא** [לקולא להרמב"ם, או לחומרא להרשב"א] **בדין ודאי או מדין ספק.**

1. מראי מקומות – **שד"ח** (כללים מערכת הס' כלל י' ד"ה ולמאן), **קונטרסי שעורים** (קידושין שעור כ"ג אות ב' ד"ה ולפי, אות ד' ד"ה ובשב, אות ט' ד"ה אחר), **חי הגרנ"ט** (סי' כ"ה ד"ה ונראה), **לקט מראי מקומות** (ערך ספיקא דאורייתא לחומרא, יש איסור בפני עצמו לספק), **עין יצחק** (ח"ב כללי ספק דאורייתא אות ל"א, אות ל"ב).

א) **אג"מ** (אה"ע ח"ב סי' כ' ענף ד') – "ומסתבר דמומר רק לספק איסור דשבת אף בפרהסיא אין להחשיבו ככופר שמצד זה הוא כנכרי כיון שהוא שומר שבת באיסור ודאי ... דהא דין ספק לחומרא אינו דין מאיסורי שבת אלא מדין ספק לחומרא באיסור דכל איסורין דאורייתא דנאמר בהו ספק לחומרא ולא נאמר ביהוד בדיני שבת שספק לחומרא שלכן כשעובר על איסור ספק אף שהוא מאיסורי שבת הויה עבירתו לא על איסורי שבת אלא על איסור ספק דאורייתא שהוא מכלל כל איסורים".

ב) **שערי יושר** (שער א' פרק ח' ד"ה ובזה, עי' פרק ג' ד"ה וע"כ [אות ל']), פרק י' אות קס"ה) – **"דבכל ספק איסור איכא איסור נוסף מלבד עצם האיסור** שהוא בספק איכא איסור ודאי שלא לאכול בשעה שהדבר בספק אף אם קמי שמיא גליא דדבר המותר הוא וכשאנו רוצים לאכול ביצת ספק טריפה ע"י ביטול ברוב אנו מתירין איסור ודאי ע"י ביטול דעל הביצה איכא עכשיל איסור ודאי מלבד איסור טריפה שהוא ספק ואיסור ודאי זה יותר כשיתברר הדבר דמותרת היא והי' ראוי לומר דחשיב כדבר שיש לו מתירין ומשו"ה צריך הרשב"א לחדש טעמו מפני שאין המתיר עתיד לבוא בודאי. וכן נראה מדברי הצ"צ שהובא בפרי מגדים ...".

ג) לדבר שיש לו מתירין - עי' סי' ק"ב סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ד) **ש"ך** (סי' קי"ט ס"ק י"ד) - עי' סי' קי"ט סעי' י"ד, לשיטות ומראי מקומות.

ה) מראי מקומות – **משפט השער** (זריהן, על השערי יושר שער א' פרק ג' הע' מ"א).

ח. **ספק מצות עשה - על צד שהוא דין דאורייתא.**

1. מראי מקומות – **פמ"ג** (או"ח סי' י"ז א"א ס"ק ב', סי' ש"ה מש"ז ס"ק ד', סי' שמ"ד), **משמרת שלום** (סי' פ' הג' על צד השפ"ד ס"ק ח' ד"ה ולדינא), **עין יצחק** (ח"ב כללי ספק דאורייתא אות כ"ו, אות כ"ז), **פרדס יוסף** (יתרו אות צ"ד ד"ה וכעת נראה לי ליישב).

ט. **ספק הלכה למשה מסיני** – עי' לעיל בתורת השלמים (כללי ס"ס אות ט"ו).

י. **ספק בי"ג מידות** – עי' לעיל בתורת השלמים (כללי ס"ס אות ט"ו).

יא. **דעת הרמב"ם.**

1. איתחזק [איקבע] איסורא, לכ"ע מה"ת.

א) **מהרי"ט** (ח"ב יו"ד סי' א' ד"ה והטעם) – "שאני התם דאתחזק איסורא הניחא למאן דבעי חתיכה משתי חתי' אלא למאן דלא בעי מאי איכא למימר. איכא למימר דאכתי בהא פליגי לר"א דלא בעי חתיכה משתי חתיכות איסורא דאורייתא הוא אבל לרבנן דאמרילי היכא דלא אתחזק איסורא ליכא אשם תלוי היינו משום דספק איסורא רחמנא שריא דאתחזקי איסורא לא מחזקינן וכיון דקי"ל לגבי אשם דאתחזק איסורא ממילא ידעינן דכל דלא אתחזק איסורא לא חיישינן ליה מדאורייתא".

ב) **פר"ח** (כללי ס"ס אות א', כללי ס"ס בקצרה אות ג').

ג) **פמ"ג** (שפ"ד ריש ס"ק י"ד, כללי ס"ס שפ"ד ס"ק כ"ה אות ג', עי' סדר והנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר א' אות כ').

ד) **ארעא דרבנן** (אות תל"ו).

ה) **שב שמעתא** (שמעתא א' פרק ב') – "ועיקר נראה דאיצטרך למשרי ספק ממזר, בנתערב במחבואה ממזר בולד כשר דכהאי גוונא בעלמא אסור דאיקבע איסורא ובממזר ספיקו מותר".

ו) **חוו"ד** (בית הספק, הקדמה) – "דספק כי האי דאיקבע איסורא בכל התורה אסור ובממזר מותר".

ז) **שד"ח** (כללים מערכת הס' כלל ט' ד"ה והיכא דאתחזק).

1) מראי מקומות – **עין יצחק** (ח"ב כללי ספק דאורייתא אות ל"ט).

2. אפשר לברורי.

א) לכו"ע מה"ת – **פר"ח** (כללי ס"ס אות א', כללי ס"ס בקצרה אות ט'), **פמ"ג** (כללי ס"ס שפ"ד ס"ק כ"ה אות ב'), **הו"ד בדרכ"ת** (ס"ק ר"ה ד"ה ועיין עוד), **עין יצחק** (ח"ב כללי ספק דאורייתא אות ט"ו).

1) אפילו ע"י טורח גדול – **בדה"ש** (בי' ד"ה ספק עמ' קפ"ז, אות א').

ב) **דרבנן** – **ערה"ש** (סעי' צ"א, סעי' ק"י).

3. ספק סכנה.

א) לכו"ע דאורייתא – **מהרצ"ח** (חולין דף ט:), "לשיטת הרמב"ם ... דספק איסור מותר מה"ת ואינו אסור רק מדרבנן ואולם ספק סכנה בודאי מה"ת לחומרא ... וצ"ע", **שד"ח** (כללים מערכת הס' כלל ע"ד), **משמרת שלום** (סי' ק"ח חי' דינים אות ב' ד"ה הנה).

ב) מראי מקומות – **ליקוטי מגדים** (סי' צ"ז שפ"ד ס"ק י"ט), **עין יצחק** (ח"ב כללי ספק דאורייתא אות נ"ז), עי' **לקמן** (סי' קט"ז).

4. תלוי בלשון הפסוק, מה שכתוב בפסוק הוא ההלכה [בין לחומרא, בין לקולא] משא"כ הספק.

א) **ישועות יעקב** (סי' פ"ג ס"ק א') – "ביאור הדבר דכל מה שנאמר בתור' על ודאי כאמר כמו דכתיב ממזר לא יבא בקהל והיינו ממזר ודאי לא יבא וספק יבא ...".

ב) **חוו"ד** (בתחילת בית הספק, אחר סי' ק"י).

ג) הו"ד במהר"ם שיק (מצוה קנ"ד).
 ד) ובהר צבי (יו"ד סוף סי' ע"ד) – "שלדעת הרמב"ם שספק מן התורה לקולא אינו אלא היכא שכתבה רחמנא בשב ואל תעשה כגון את זה לא תאכלו, אז אמרינן ודאי לא תאכל אבל ספק תאכל, דכל לישנא דקרא משמעותו אבל הודאי ולא הספק, אבל מקום דמזהיר קרא בקום ועשה, כגון בתולה מעמיו יקח אשה וכו', אמרינן דמחויב שיהיה בודאי ולא בספק, כמו דדריש טהור ודאי ולא טהור ספק, ואשר יעבור ודאי ולא ספק וכו', ומזה למד כת"ר שה"ה שאין הרוב מכריע בזה, כמו דאמרינן בעשירי ודאי ולא עשירי ספק, שאין הרוב מכריע".

ה) שו"ת ערוגת הבושם (יו"ד סי' ע"ז סוף ס"ק ה').
 ו) מראי מקומות – חיים וברכה (אות מ"ט), דרכ"ת (סי' פ"ג ס"ק ג', ס"ק ר"ה ד"ה ועיין חו"ד), בדה"ש (בי' ד"ה ספק עמ' קפ"ה, אות ב', אות ג').

1) אתון דאורייתא (כלל ה') – "ונלענ"ד ליישב דהנה הא דלהרמב"ם ז"ל סד"א מותר מה"ת היינו משום דס"ל דהתורה לא דיברה רק מידיעת האדם וכשכתבה נבילה לא תאכלו כיוונה בזה שאם תדע שהבשר הוא נבילה אז לא תאכלנו וכשאינו יודע שהוא נבילה מזה לא דיברה תורה ולא אסרתו וע' תו"ד סי' ק"י ודבריו נודעים אולם לכאורה הרי גם בספק יש לו ידיעה שהרי יודע הוא שיש להסתפק בו שהוא נבילה וע"כ נראה דינא דהרמב"ם ז"ל הנ"ל תלוי במחלוקת ר' יוחנן ור"ל בכריתות די"ח ע"ב...".
 5. מראי מקומות.

א) פר"ת (סי' קי"ט ס"ק כ"ז) – "במידי דאיתייליד ריעותא דמיירי ההג"ה דלכולי עלמא אף מן התורה צריכה בדיקה דהרי ריעותא לפנינו ומצי מתבריר ... הכלל העולה שאם מכר בהמה שנמצא בה טרפות דלא אסיר מעיקר הדין אלא מחמת מנהג וחומרות הפוסקים, או שהטריפוה מחמת ספק כגון ספק מחיים ספק לאחר מיתה או מחט שנמצאת בריאה לאחר חתוכה שאי אפשר לבודקה בנפיחה וכן שאר ספיקי איסורים דומים לאלו, כיון דבהני גווני מן התורה שריא דינו כמוכר דברים האסורים מדברי סופרים, אבל בהמה שנולדה בה ריעותא שמן התורה צריכה בדיקה אם מכרה בלא בדיקה דינו כמוכר דברים האסורים דבר תורה וכמו שכתבתי, ודלא כהש"ך".

ב) פמ"ג (שושנת העמקים כלל י"א ד"ה ספק פלוגתא) – "שיש לעיין להר"מ ז"ל כל ספק מה"ת שריא, אי ספק פלוגתא ובעיא ועדים, אי הוה מה"ת, עי"ד ק"י ופר"ח ופריי שם ואי"ה לקמן יבואר עוד בזה".

ג) יביע אומר (חו"ו יו"ד סי' כ"ג אות ד' בהג"ה) – "והרי אפי' לדעת הרמב"ם דספקא דאו' לחומרא הוי רק מדרבנן, כשיש ס"ס להחמיר מודה שאסור מן התורה, וכמ"ש הנודע ביהודה מה"ת (חיו"ד סי' לח)".

יב. מראי מקומות – פמ"ג (כללי ס"ס שפ"ד ס"ק כ"ה, סדר הנהגות השואל עם נשאל סדר ג' אות כ"ז-ל"ה).

כללי ספק דרבנן

א. כח חכמים.

1. לא תסור.

א) רמב"ם (הל' ממרים פרק א' הל' ב', הקדמה ליד החזקה ד"ה גם, סוף מנין המצוות) – "כל מי שאינו עושה כהוראתן עובר בלא תעשה שנאמר לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל ... ואחד דברים שעשאו סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה והן הגזרות והתקנות והמנהגות, כל אחד ואחד מאלו השלשה דברים מצות עשה לשמוע להן, והעובר על כל אחד מהן עובר בלא תעשה, הרי הוא אומר על פי התורה אשר ירוך אלו התקנות והגזירות והמנהגות שיוורו בהם לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העולם".
 2. הלכה למשה מסיני.

א) רמב"ן (השגות הרמב"ן לספר המצוות שורש א') – "ואני תמה על הרב שזה גמר דעתו וזאת סברא תקועה אצלו יתד שלא תמוט שהעובר על דברי חכמים בין בתקנות בין במצות המתחדשות עובר על עשה ולא תעשה שבתורה ונצטוינו ממה מפי הגבורה לקבל כל מצוה שיסדרו אותה ולעשותה מלא תסור למה יכבד עליו חשבון בעל הלכות שמנה מצות חנכה ומגלה שנאמר למשה בסניני. אבל אנו עם היות דעתנו שאין בהם זכר בלאו הזה מ"מ מנהג חכמים הוא לומר כלשון הזה לפי שהורשו מאתו ית' מפי הקבלה לתקן ולסדר והם דורשים בזה רמזים וגימטריאות".

ב) הו"ד בחי' הר"ן (סנהדרין דף פז.) – "שאחר שהכתוב מסרן לחכמים בקבלת התורה ובפירושה כמו כן יש לשמוע להם במה שהם מתקנים לעשות סייג לתורה".

1) פשוט ברמב"ן, הלכה למשה מסיני.

א. הגר' צדוק הכהן (משיב צדק אות מ') – "ועיין שם ברמב"ן שם אחר כך ד"ה ואני כתב שהורשו מאתו יתברך מפי הקבלה לתקן ולסדר וכו' עיין שם, נראה דסבירא ליה דדבר זה קבלה מפי השמועה מהלכה למשה מסיני שחכמים רשאים להוסיף תקנות ומצוות וגזירות ... ואם כן יש לומר גם החיוב לשמוע הוא מפי הקבלה והוא מכלל תורה שבעל פה המקובל למשה מסיני".

ב. בית שערים (או"ח סי' של"ד ד"ה ומה) – "כמ"ש רמב"ן שם לפי שהורשו מאתו יתברך מפי הקבלה לתקן ולסדר ע"ש מבואר דזה הוא הל"מ מפי הקבלה שיש רשות לחכמים לגזור ולתקן ואסמכוהו אקרא דלא תסור או שאל אביך ויגדך".

ג. חי' ר' ראובן (סוכה סי' ב' אות ג' ד"ה וביאור) – "הרמב"ן ... והיינו שההלל מ"ס היא שהתורה נתנה להם הכח לעשות תקנות וגזירות".

2) לפ"ו קשה, שהרמב"ן (שם) פריך על הרמב"ם "הוא זצ"ל סבור שיש בכלל לאו דלא תסור כל מה שהוא מדברי חכמים ... וראוי לפי הדעת הזו להחמיר מאד בדברי סופרים שכולם תורה הם אין ביניהם שום הפרש ואין בתורה דבר חמור יותר מן השבות

שלדבריהם אלא במחוייבי כרתות או מיתות לא בחייבי לאוין שכל דבריהם לאו ועשה הם. ורבותינו בכל התלמוד אומרים הפך מזה שהרי הם דנין כל דברי סופרים להקל. מהם באיסורין כמו שאמרו (ביצה ג ב, וש"נ) ספיקא דאורייתא לחומרא וספיקא דרבנן לקולא". והא לרמב"ן, חיוב לשמוע לדברי חכמים הוי הלמ"מ. וגם בהלכה למשה מסיני, לפי דעת הרמב"ן (עי' לעיל בכללי התוה"ש אות ט"ו), ספק הלמ"מ הוי לחומרא. וצ"ע.

3. מראי מקומות – **חכם צבי** (סי' א', ג'-ג'), **קונטרסי שעורים** (קדושין שעור כ"ד ענף ט').
א) כח חכמים אצל קטנים [נכרים, סומא, וכדו'] - עי' או"ח סי' שמ"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ב. **ספק דרבנן לקולא** - **ביצה** (דף ג:).

1. עי' לעיל בכללי ס"ס להש"ך (אות י"ז).
2. חוץ.

א) במקום חשש דאורייתא – **ש"ך** (כללי ס"ס אות י"ח).

ב) איסור דאורייתא שנתגלגל לדרבנן – **ש"ך** (כללי ס"ס אות י"ט).

ג) דבר שיש לו מתירין – **ש"ך** (כללי ס"ס סוף אות י"ט).

ד) כנגד חזקת איסור – **ש"ך** (כללי ס"ס אות כ').

ה) איקבע דאיסורא – **ש"ך** (כללי ס"ס אות כ"א).

ו) חסרון ידיעה – עי' **ש"ך** (כללי ס"ס אות ל"ד).

ז) לעשות ספק דרבנן לעצמו – **ש"ך** (כללי ס"ס אות ל"ו).

ח) ס"ס לחומרא – **פת"ת** (ס"ק ט"ז), ועי' לקמן בכללי ס"ס.

ט) י"א ספק דרבנן במקום שתלוי אם נעשה דבר המתירו [בעיקר, יש להקל] – **פת"ת** (ס"ק כ').

י) עושין ספק דרבנן בידים – **תורת השלמים** (ס"ס מחודשים אות ה').

יא) דליכא טרחא – **תורת השלמים** (כללי ס"ס החדש ס"ק י"ג).

יב) תחלת תקנתם היה בבדיקה על הספק - חפיפה, חמץ בפסח.

1) **סד"ט** (סוף סי' קצ"ט) – "ולפי מה שכתב המגיד משנה בהלכות חמץ ומצה הביאו בית יוסף באורח חיים ריש סימן תל"ט וזה

לשונו, והטעם דאף על גב דספק דרבנן הוא כיון שבדיקת חמץ תחלתה על הספק, החמירו בספיקו יותר משאר ספיקות של

דבריהם, עכ"ל. והוא הדין הכי נמי כיון דבדיקת הגוף תחילתו על הספק החמירו בספיקו אפילו באיסור דרבנן".

סד"ט (סי' קצ"ח ס"ק ל"ט) – "ועיין מ"ש סעיף כ"ה ובס"ס קצ"ט דיש להחמיר כדעת הש"ך ולא מטעמיה".

2) **מ"ב** (סי' תל"ט ס"ק ב') – "מדסתם המחבר משמע דאפילו כבר ביטל החמץ דתו הוי בדיקה מדרבנן אפ"ה לא אמרינן בזה

ספיקא דרבנן לקולא והטעם לזה משום תחלת תקנתם היה בבדיקה על הספק לכן החמירו בספיקו יותר משאר ספיקות של

דבריהם".

יג) לעשות ספק איסור דרבנן לכתחילה - עי' לקמן.

יד) אפשר לברורי - עי' לקמן.

טו) אסמכתא, איסור דרבנן שיש סמך מן התורה: כגון מוקצה - עי' לקמן.

טז) תרתי דסתרי - עי' לקמן.

3. מראי מקומות – **עץ השדה** (סי' י"ג הע' י"ג, דפו"ח פרק כ"א הע' י"ט), **עין יצחק** (ח"ב כללי ספק דרבנן).

ג. **ביש לו עיקר מה"ת**.

1. מיקל – **אג"מ** (או"ח ח"א סי' י"ח ריש ענף ב'), "דספק לקולא אף ביש לו עיקר מה"ת".

2. מחמיר – **פר"ת** (סי' פ' ס"ק ב'), "ונראה דגם חלב הניקור דלא הוי אלא מדרבנן אסור כיון דאיסורו אית ליה עיקר באי' דאורייתא",

הו"ד **בפמ"ג** (סי' פ' מש"ז ס"ק ג'), "ועי' פרי תואר אות ב' כל שאסור מספק חלב הניקור ג"כ אסור אף שאינו אלא מדרבנן לא אמרינן

כה"ג ספק דרבנן לקולא כיון דקרוב הוא לאיסור תורה", **דרכ"ת** (סי' פ' ס"ק ט"ז).

ד. **האם ספק דרבנן לקולא בדין ודאי או מדין ספק**.

1. עי' סי' ק"ב סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ה. **איסור דרבנן שחכמים חששו לאיסור דאורייתא**.

1. עי' כללי ס"ס להש"ך (אות י"ח).

ו. **איסור דאורייתא שנתגלגל לדרבנן**.

1. עי' כללי ס"ס להש"ך (אות י"ט).

ז. **ספק איסור דרבנן שיש חזקת איסור**.

1. עי' כללי ס"ס להש"ך (אות כ').

ח. **ספק איסור דרבנן, איקבע איסורא**.

1. ע"י כללי ס"ס להש"ך (אות כ"א).

ט. **אסמכתא - איסור דרבנן שיש סמך מן התורה:** כגון מוקצה.

1. ע"י ריש הל' אמירה לנכרי [או"ח סי' רמ"ג], לשיטות ומראי מקומות.
2. ע"י ריש הל' מוקצה [או"ח סי' ש"ח], לשיטות ומראי מקומות.

י. **האם עושין ספק דרבנן לכתחילה.**

1. מחמיר.

א) **מג"א** (סי' י' ס"ק י"א) – "ונ"ל דאפ"י לכרמל"י דאסור לעשות ספק איסור דרבנן לכתחילה כנ"ל דלא כע"ת".
 ב) **האלף לך שלמה** (יו"ד סי' קכ"ו) – "אבל לקנות לכתחילה בשר כזה לכנוס בספק כזה לכתחילה ודאי אסור דקיי"ל אין עושין ספק דרבנן לכתחילה".

ג) **מ"נ** (דף טו. תד"ה אמר ד"ה ובני) – "לכתחילה אסורה לעשות כן עבור כך דאין עושין ספק דרבנן לכתחילה".
 ד) **יהודה יעלה** (ח"ב סי' פ"ז) – "וקיי"ל ספק דרבנן אין עושין לכתחילה מצינו כן במג"א סימן יו"ד סק"א, וגם בטו"ז א"ח סי' תפ"ט סק"ה ובשם הר"ן, ובס' תוספת שבת סי' ש"ג ס"ק מ"ה וסימן ש"מ סק"ד בס' תוספ' שבת ובפרי מגדים סימן שמ"ב במשבצות ובסימן שמ"ג במג"א אות ב', ובפתיחה כוללת להפמ"ג".

ה) **גר"ז** (סי' רנ"ב קונ"א ס"ק י"ד) – "שאין עושין ספק דברי סופרים לכתחילה כמ"ש המג"א בס"י יו"ד ס"ק י"א ע"ש".
 ו) **שואל ומשיב** (מהדורה א' ח"א סי' רצ"ד) – "דאין עושין ספק דרבנן לכתחילה".

ז) **זבחי צדק** (כללי ס"ס אות קמ"ח).
 ח) **עין יצחק** (או"ח סי' י' אות ב') – "דהא מצינו באו"ח סי' פ"ג בבית יוסף שם גבי האיבעיא דנדרים (דף ו') אם יש יד לב"ה דפסק הרמב"ם דספיקו להחמיר. וכתב דאע"ג דרבנן נקטינן לקולא אך זהו דוקא לענין דיעבד אבל לכתחילה צריך לחוש בדבר ע"ש. וכן קיי"ל בכמה דוכתי דאין עושין ספק דרבנן לכתחילה".

ט) **עין יצחק** (אה"ע סי' ח' אות י') – "אף ספק דרבנן אין עושין לכתחילה כמ"ש"כ הט"ז באו"ח סי' תפ"ט ס"ק ה".
 י) **באר יצחק** (או"ח סי' כ"ד ד"ה ולפי) – "קיי"ל דאין עושין ספק דרבנן לכתחילה כמ"ש"כ המג"א באו"ח (סי' י' ס"ק י"א)".
 יא) **הגר"ע הילדסהיימר** (ח"א או"ח סי' ע"ז) – "גם אין להכניס את עצמו בספק דרבנן לכתחילה כמבואר בר"ן סוף ע"פ שם בענין ספירת העומר ובש"ע תפ"ט".

יב) **כה"ח** (כללי ס"ס אות ה').

יג) **מנחת יצחק** (ח"א סי' ס' אות ה') – "דאין עושין ספק דרבנן לכתחילה וה"ה ס"ס בדאורייתא".
 יד) **מותר לכתחילה**.

1. **א) פ"ה** (כללי ס"ס אות ד', כללי ס"ס בקצרה אות כ').

ב) **א"ר** (סי' י' ס"ק י') – "משמע דמותר לכרמלית דספיקא דרבנן לקולא, וכן כתב עולת תמיד, אבל מגן אברהם חולק עליו וכתב דאסור לעשות ספק איסור דרבנן לכתחילה, עד כאן. ולי נראה אספיקא לא גזרו רבנן".

ג) **קול אליהו** (יו"ד סי' כ"א).

ד) **יביע אומר** (ח"ז או"ח סי' מ"ב אות ב', ח"ח יו"ד סי' י"ג אות ה').

3. **אין זה נכון.**

א) **ר"ן** (סוף פסחים) – "אמרו בתוספות דכיון דמדרבנן היא טוב לספור ביום ראשון בספק חשיכה כדי שיהיו שבע שבתות תמימות לגמרי ואין זה נכון שיכניס עצמו בספק לכתחילה ואי משום תמימות אין להחמיר בתמימות בזמן הזה שהוא מדרבנן טפי מספירה דאורייתא אלא כל שסופר בלילה תמימות קרינן ביה".

ב) **הו"ד בב"י** (סי' תפ"ט ס"ק א').

ג) **ט"ז** (סי' ע"א ס"ק ג', סי' תפ"ט ס"ק ה') – "ואין זה נכון שיכניס עצמו לספק לכתחילה".

ד) **גר"א** (סי' תפ"ט על סעי' ב') – "דמ"ש כיון שהוא ספיקא דרבנן מ"מ אינו נכון שיכניס עצמו לספק דרבנן".

ה) **מ"ב** (סי' תפ"ט ס"ק י"ד) – "דמן הדין היה אפשר להקל לספור משתחשך אף קודם צה"כ דבה"ש הוא ספק לילה ואולינן לקולא בספק דרבנן בספירה בזה"ז שהוא מדרבנן לרוב הפוסקים אלא דמ"מ אינו נכון להכניס עצמו לספק לכתחילה ולהכי המדקדקים ממתניים עד צה"כ שהוא בודאי לילה".

ו) **מ"ב** (סי' י' ס"ק כ"ז) – "ועיין במ"א שכתב דאף לכרמלית אסור דאין עושין ספק דרבנן לכתחילה ורבים מן האחרונים מסכימים עם הע"ת דמיקל בזה".

ז) **ע"י שעה"צ** (סי' רנ"ב ס"ק ל"ט) – "ולא שייך כאן ספיקא דרבנן לקולא ... דהא איכא לברורי בקל [פרי מגדים והגר"ז]". שהביא רק חלק מהגר"ז (לשונו לעיל).

4. **מראי מקומות – משנה למלך** (בכורות פרק ד' הל' א' ד"ה והנני חוזר על הראשונות), **חק יעקב** (סי' תפ"ט ס"ק י"ב), **פמ"ג** (או"ח

סי' שמ"ג א"א ס"ק ב') [הא ס"ס עם ספק דרבנן תרתי לטיבותא אפשר עושין], סי' תמ"ז א"א ס"ק ב', וסי' תרפ"ז מש"ו ס"ק א', כללים אות כ"ב), **חקר הלכה** (אות ס' ספיקות ס"ק ז' ד"ה והנה), **ארצות החיים** (סי' י' ס"ק ל"ד), **בנין שלמה** (ח"א סי' י"ג), **אבן האזל** (שבת פרק כ"ד ד"ה אבן), **קהלות יעקב** (ברכות סי' ה' ד"ה ונראה, וע"י קרנא דאגרתא ח"ג אות ק"מ), **דברי יציב** (ח"ב או"ח סי' קע"ז, "בענין אין עושין ספק דרבנן לכתחילה"), **הגרשז"א** זצ"ל (מוריה כסליו תש"ס), **בדה"ש** (ס"ק ר"ט, בי' ד"ה בכל עמ' ר"ל), **לקט מראי מקומות** (ערך ספיקא דרבנן לקולא - לכתחילה), **מגילת ספר** (ברכות, נספחים סי' א' אות ג' ד"ה מאידך), **אגור באהליך** (פרק ב' הע' קע"ט, "ומסתבר שגודל ה'טרה' תלוי בחשקו במצוות"), **עין יצחק** (ח"ב כללי ספק דרבנן אות י"ד).

- (א) מהרש"ם (ח"ו סי' נ"ו) – "ומה שהקשה ר"מ ע"ד הסוברים דאין לעשות סד"ר לכתחילה דא"כ אמאי בדרבנן עבדי עובדא והדר מותבינן תיובתא, גם לזה לק"מ דהא מבואר בתשובות רב"ז ח"ד סי' י"ט דדוקא אם הרב יודע הדין אלא שיש להתלמיד קושי' על הוראתו אז יניח למיעבד עובדא, אבל במסופק אין להקל גם מדרבנן ואפ"ל בדבר שכבר נעשה, משום דהוי סחסי"ד ע"ש, וכ"ה ביום תרועה לר"ה כ"ט, וכן נראה להדי' מלשון הרמ"א ביור"ד סי' רמ"ב סכ"ב וע"ש בי"ש עוד בזה".
- מהרש"ם (ח"ו סי' פ"ב) – "דין סד"ר לכתחלה, בא"ר סי' י' חולק בזה על המג"א וכתב, דכיון דבספק לא גזרו חז"ל מותר לעשות כן לכתחלה. וביאור דבריו דהא דעת רמב"ם דגם בדרבנן איכא לא תסור, וביאורו המחברים דהא דסד"ר להקל משום דכך התנו לכתחלה, והם אמרו דבספיקא שרי. א"כ אין כאן גזירה כלל ואמאי יאסר לכתחלה. ובפרט שהרי דעת הראב"ד ורא"ש שבסי' פ"ג, דבספק בעיא מותר לכתחלה, וה"נ בספק פלוגתא".
- (ב) משיב דבר (ח"ב סי' כ"ד ד"ה ומה) – "לא מצאתי בעניי בפוסקים מפורש יוצא דס' דרבנן לכתחלה מותר לעשותו".
5. נראה אין זה כלל שייך בספיקא דדינא – מהרש"ם (ח"ו סי' פ"ב, לשונו מובא לעיל).

יא. אין עושין ספק דרבנן בידיים.

1. ע"י לעיל בתורת השלמים (כללי ס"ס אות ה').

יב. ספק דרבנן היכא דליכא טרחה.

1. ע"י לעיל בתורת השלמים (כללי ס"ס אות י"ג).

יג. אפשר לברורי.

1. בקל.

(א) מחמיר.

- 1) מהר"ם חלווה (פסחים דף ד: ד"ה ולענין) – "וכן בכל ספק דרבנן או ספק ספיקא דאורייתא כל שאיפשר לעמוד על בירורו של דבר אין מתירין עד שיעמדו עליו".
- 2) נוב"ק (יו"ד סי' מ"ג ד"ה אומר) – "דהנה זה פשוט דלרשב"א כיון דבס"ס דאורייתא צריכה לברורי היכא דאפשר ה"ה בחזק ספיקא במידי דרבנן אף שספיקא דרבנן לקולא מ"מ היכא דאפשר לברר צריכין לברר לעמוד על הבירור".
- 3) פמ"ג (כללי ס"ס המחודשים אות ו', סי' רנ"ב א"א ס"ק כ"ו) – "אבל היכא דיש לברר בקל לחומרא".
- פמ"ג (סדר הנהגות השואל עם נשאל סדר ג' אות כ') – "וספק דרבנן לקולא דווקא שאי אפשר לברר כי אם על ידי טורח, הא כל היכא דאיכא לברורי בקל מבררין ואין סומכין על רובא וחזקא כהאי גוונא כ"כ ז"ל מריש פסחים למאי נפקא מינה נישיליה".
- פמ"ג (תיבת גמא פר' מסעי אות ב') – "לברורי בקל פשיטא דמבררין בספק דרבנן".
- פמ"ג (או"ח סי' ס"ז א"א ס"ק א' ד"ה ויש) – "וכיון דחזקה צריך לברר בקל כדמוכח ר"פ נישיליה כו' כ"ש ספק דרבנן".
- פמ"ג (או"ח סי' רנ"ב א"א ס"ק כ"ו) – "במצוי שכל ימי החול יש לו דברים מוקצים גם כל היכא דאיכא לברורי בקל מבררין אף בדרבנן עיין ריש פסחים למאי נ"מ נישיליה".
- פמ"ג (או"ח סי' קכ"ד מש"ז ס"ק א') – "ואגב ראיתי להעיר קצת בסימן תפ"ט סעיף ח', דאי ספירה בזמן הזה דין תורה סופר בלא ברכה, ושאיני בסימן ס"ז דהכי תקינו (עיין מ"א שם), ואי ספירה בזמן הזה דרבנן סופר בלא ברכה די"ל ספק דרבנן לקולא ביש טורח, מה שאין כן באמירה צריך וכההיא דריש פסחים [ד, א] לישיליה, ובלא ברכה, דספק ברכות לקולא משום חומר לא תשא, מה שאין כן כשמברך להוציא אחרים לית כאן לא תשא ומחויב בדבר הוה, וי"ל הוראת הדין שם בסימן תפ"ט".
- פמ"ג (או"ח סי' תרנ"א מש"ז ס"ק י' ד"ה והנה) – "ולחומרא משום חבוב מצוה, או כמו שכתב הכסף משנה [סוכה ז, י] כיון דלאו טורח, אף על גב דרבנן (דומיא דריש פסחים ד, א למאי נפקא מינה לישיליה, עיין ב"י בהלכות פסח סימן תלז עמוד שלה ד"ה השוכר וב"ה שם עמוד שלו דבור ראשון וט"ז שם ס"ק ג, והבן)".
- 4) שער המלך (מקואות פרק י' הל' ו' כלל ג' ד"ה ומ"מ) – "ולכ"ע לא אמרינן ספק דרבנן לקולא, ואמינא לה מההיא דפרק קמא דפסחים".
- 5) גר"ז (סי' רנ"ב קונ"א ס"ק י"ד) – "ולא אמרינן ספק דברי סופרים להקל כיון שיכול להתברר מיד דמיא לחסרון ידיעה".
- 6) שעה"צ (סי' רנ"ב ס"ק ל"ט) – "ולא שייך כאן ספיקא דרבנן לקולא ... דהא איכא לברורי בקל [פרי מגדים והגר"ז]".
- 7) כה"ח (כללי ס"ס אות ט"ו).
- 8) דברי יציב (או"ח סי' רי"ד סוף אות א').
- 9) ע"י עין יצחק (ח"ב כללי ספק דרבנן אות כ"ה) – "נכון לברר הדבר".
2. ספק דרבנן עם חזקה, או עם רוב.
- (א) עדיין מחמיר – פמ"ג (או"ח סי' נ"ה א"א ס"ק ז', "הא בספק דרבנן כל דאיכא לברורי בקל מבררין אף שיש חזקה").
3. בטירחא.
- (א) מיקל.
- 1) פמ"ג (ס"ס מחודשים אות ו') – "ספק דרבנן לקולא אף שיש לברורי ע"י טורח אבל היכא דיש לברר בקל לחומרא".
- פמ"ג (סדר הנהגות השואל עם נשאל סדר ג' אות כ') – "וספק דרבנן לקולא דווקא שאי אפשר לברר כי אם על ידי טורח".
- ע"י פמ"ג (סי' צ"ב שפ"ד ס"ק ח') – "יש לומר ספק דרבנן אין צריך לברר כמו אבאר בק"י".
- 2) שער המלך (מקואות פרק י' הל' ו' כלל ג' ד"ה ומ"מ, ד"ה הכלל) – "רוב פוסקים ... וכן ראוי להורות".
- 3) עין יצחק (ח"ב כללי ספק דרבנן אות כ"ה).

- (ב) מראי מקומות – פמ"ג (תיבת גמא פר' מסעי אות ב', "דתליא במחלוקת למ"ד כל ספק מ"ה שריא ומדרבנן אסור ...").
4. מחמיר – משנה למלך (בכורות פרק ד' הל' א' ד"ה והנני).
5. טעם שצריך לברר, ואם הוא מה"ת או מדרבנן – עי' לעיל.
6. ספק אפשר לברורי – רש"ש (נדה דף מח.), בדה"ש (ס"ק ק"נ), ברכת אברהם (ריש מסכת כתובות אות ה').

יד. תרתי דסתרן.

1. עי' ר"ן (פסחים דף כג. ד"ה והשתא) – "והשתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי כולהו בעו הסיבה. ואף על גב דבעלמא קיימא לן איפכא דכל ספקא דרבנן לקולא הכא כיון דלאו מילתא דטירחא היא עבדינן לרווחא דמילתא כך פירשו ז"ל ולי נראה דעל כרחך [בעי] למיעבד הסיבה בכולהו דאי ניזיל לקולא אמאי נקיל בהני טפי מהני ואי נקיל בתרוייהו הא מיעקרא מצות הסיבה לגמרי".
2. שער המלך (מקואות פרק י' הל' ו' כלל א' ד"ה ודע שאני, כלל ד') – "שיש לחלק בין ספק מצוה דרבנן לספק איסור דרבנן, דבספק מצוה דרבנן, כההיא דעיירות המסופקות, לא מחמירנן בתרוייהו מטעמא דמאי חזית, ובספק איסור דרבנן, כההיא דר"ע ... מטעמא דמאי חזית מחמירנן בתרוייהו, ומכל מקום היכא דאיכא חזקה לא מחמירנן בתרוייהו".
3. פר"ח (כללי ס"ס אות ג', כללי ס"ס בקצרה אות י"ח) – "שפיר דמי, והני מילי היכא דלא מינכרא מילתא".
4. מראי מקומות – עין יצחק (ח"ב כללי ספק דרבנן אות כ"ח).

טו. ספיקא במילתא אם אסור או מותר, ויש גם פלוגתא דרבוותא אם עיקר הדין בזה הוא מן התורה או מדרבנן.

1. עי' לעיל בכללי ס"ס להש"ך כלל ט"ז.

טז. ס"ס לחומרא, באיסור דרבנן.

1. עי' לקמן גבי ספק ספיקא.

יז. אם לעשות ספק דרבנן בזה"ז.

1. עי' לעיל בכללי ס"ס להש"ך כלל ל"ו.

יח. ספיקא דרבוותא.

1. עי' לעיל בתורת השלמים (כללי ס"ס אות א').

כללי ספק ספיקא

א. הכח של ספק ספיקא.

1. כרוב – רשב"א (ח"א סי' ת"א, "ותדע לך עוד דהא ספק ספיקא עדיין כרוב. ואפשר דאלימ התרו יותר מרוב"), פר"ח (כללי ס"ס סוף אות י"ג), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ד החקירה הא', סדר הנהגות השואל עם נשאל סדר ג' אות ה'), ערה"ש (סעי' ע"ג, סעי' צ"ו, סעי' קי"ח), יד יהודה (דיני ס"ס בקצרה ס"ק ג').
- (א) כרוב – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ד החקירה הא', "להלכה עכ"פ לא עדיף מיניה (רוב)).
- (ב) עדיף מרוב – שער המלך (מקואות פרק י' הל' ו' כלל ג' ד"ה ודע שאף, ד"ה גם, נראה שזה גירסתו של הרשב"א).
- (ג) חשש רחוק – רש"י (ב"ק דף יא. ד"ה דאין, "דכולי האי לא חיישינן דנימא תרי חומרי דלמא נפקא ורוב נפקא").
2. ספק דרבנן לקולא – רמב"ם (עי' פני יהושע, לשונו מובא לקמן), שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' קמ"ג ד"ה ואשר, "שהתור' לא אסרה אלא ודאי, והספקות אין איסורן אלא מד"ח ז"ל, והוא הטעם שמתירין מכח ספק ספיקא (כשנודעו הספקות ביחד, ובנ"ד אליבא דכ"ע) לפי שהספק השני קרינן ליה ספיקא דרבנן לקולא").
- (א) פני יהושע (כתובות דף ט. ד"ה אבל) – "לשיטת הרמב"ם והרמב"ן והר"ן וסייעתם דהא דקיי"ל ספיקא דאורייתא לחומרא היינו מדרבנן א"כ איכא למימר דנהי דאמרינן ספק ספיקא לקולא היינו משום דהו"ל ספיקא דרבנן דמדאורייתא בחד ספיקא נמי שריא וא"כ הספק השני הוי ספיקא דרבנן דלקולא ... אלא התוס' ורש"י לא סבירא להו הא מלתא דהרמב"ם וסייעתו אלא ס"ל דספיקא דאורייתא לחומרא היינו מדאורייתא כמ"ש כל הפוסקים ..."
- (ב) וכן פמ"ג (שפ"ד כללי ס"ס סוף ס"ק כ"ה, גינת וורדים כלל ח', כלל ס"א ד"ה והנה), גליוני הש"ס (כתובות דף ט.), בדה"ש (ס"ק קנ"ד, ע"ש בבב"י, "דאין נראה הכרח לומר דלהרמב"ם אין ספ"ס כרוב דאף לדידיה יש לומר דהוא כרוב מן הסברא אף לדידיה אין להוכיח כן מהא דמקילינן בספ"ס אף בדאורייתא").
- (ג) אמנם הפר"ח פסק כרמב"ם (כללי ס"ס אות א'), ועדיין מסביר משום רוב (כללי ס"ס סוף אות י"ג). ועוד, יש נ"מ גם לרמב"ם, שאם יש חזקת איסור לכ"ע הוי ספק דאורייתא לחומרא מן התורה. וכ"כ בכו"פ, עי' גבי שיטת הרמב"ם אם צריך נתהפך.
3. מראי מקומות – ריב"ש (סי' שע"ב), חי' הגרנ"ט (סי' כ"ז), קהלות יעקב (כתובות סי' ח'), לקט מראי מקומות (ערך ספק ספיקא – טעם היתרו).

ב. אחד בגוף ואחד בתערובות.

1. עי' לעיל בכללי ס"ס להש"ך (אות א').

ג. גוף אחד, ענין אחד.

1. ע"י לעיל בכללי ס"ס להש"ך (אות ב' - אות ט').

ד. ס"ס משם אחד.

1. ע"י לעיל בכללי ס"ס להש"ך (אות י"א - אות י"ב).

ה. ס"ס שאינו מתהפך.

1. ע"י לעיל בכללי ס"ס להש"ך (אות י"ג - אות ט"ו).

ו. ס"ס כנגד חזקת איסור.

1. ע"י לעיל בכללי ס"ס להש"ך (אות כ"ז).

ז. ס"ס באיסור דרבנן כנגד חזקת איסור.

1. ע"י לעיל בכללי ס"ס להש"ך (אות כ').

ח. שלש ספיקות כנגד חזקת איסור.

1. ע"י לעיל בכללי ס"ס להש"ך (אות כ"ח).

ט. ס"ס שאינו מנגדים להחזקה.

1. ע"י לעיל בכללי ס"ס להש"ך (אות כ"ט).

י. האם צריך ספק השקול.

1. ע"י לעיל בכללי ס"ס להש"ך (אות ל"ג).

יא. ס"ס בחסרון ידיעה.

1. ע"י לעיל בכללי ס"ס להש"ך (אות ל"ד).

יב. אם לעשות ס"ס בזה"ז.

1. ע"י לעיל בכללי ס"ס להש"ך (אות ל"ו).

יג. ס"ס אפשר לברורי, כנגד חזקת איסור.

1. מיקל - רמ"א (סעי' ט', דר"מ סי' נ"ז ס"ק ט"ו).

יד. אין עושין ספק ספקא לכתחילה - מג"א (סי' תס"ז סוף ס"ק ב'), פמ"ג (סי' תס"ז א"א ס"ק ב'), מנחת יצחק (ח"א סי' ס' אות ה', דאין עושין ספק דרבנן לכתחילה וה"ה ס"ס בדאורייתא).

1. מיקל - פ"ח (כללי ס"ס אות ד', כללי ס"ס בקצרה אות כ'), שו"ת קול אליהו (יו"ד סי' כ"א), יביע אומר (ח"ז או"ח סי' מ"ב אות ב').

2. מראי מקומות - פמ"ג (כללים אות כ"ב), מ"ב (סי' תל"ט ס"ק ג'), שבט הלוי (ח"ט סי' ק"ס), לקט מראי מקומות (ערך ספק ספיקא - להקל לכתחילה).

3. מותר לעשות ס"ס לכתחילה באיסור דרבנן - שבט הלוי (ח"ט סי' ק"ס), "ס"ס בדרבנן מסתברא דלכו"ע מותר לכתחילה, כמש"כ ג"כ בתשובת מהרש"ם ח"ד סי' צ"ה לפשוט ספק הנוב"ת יו"ד סי' קצ"ג בזה"ל).

טו. אין עושין ספק ספקא בידים - ע"י לעיל בתורת השלמים (כללי ס"ס אות ה').

טז. תרי קולי דסרתן אהדדי - ע"י לעיל בתורת השלמים (כללי ס"ס אות י"א).

יז. ס"ס לחומרא, באיסור דרבנן.

2. מחמיר.

א) משנה למלך (שאר אבות הטומאות פרק ה' הל' ה', בכורות פרק ד' הל' א' ד"ה עוד אחרת, מקוואות פרק ו' הל' י' ד"ה וראיתי) - "וכיון דאיכא ס"ס להחמיר אפ"ר דאף בדרבנן אזלינן לחומרא, ואף שכעת לא מצאתי חילוק זה לא בדברי הראשונים ולא בדברי האחרונים מ"מ נ"ל שהסברא מצד עצמה היא נכונה שהרי כי היכי דגבי איסורי תורה דקי"ל בספקן לחומרא אמרינן דבס"ס אזלינן לקולא וטעמא דמלתא דכיון דאיכא ס"ס חשיב מעוטא ולא חשיב ספק ומש"ה אזלינן לקולא וא"כ גבי ספיקא דרבנן נמי קי"ל דאזלינן לקולא היכא דאיכא ס"ס להחמיר הוי מעוטא דמעוטא הקולא ולא חשיב ספק ולית לן למיזל לקולא".

- (ב) פר"ח (קיצור ס"ס אות י"ג, סי' ס"ט ס"ק מ"ד) – "ספק דרבנן ולקולא אבל השת' דאיכא תרי ספיקי ... אין כאן ספק השקול להתיר ואף דרבנן אזלינן לחומרא בכה"ג".
- (ג) ערך השלחן (או"ח סי' ת"ד ס"ק ג', ובספרו ווי העמודים סי' כ"ד ס"ק י' ל"ו-ג') – "דאפילו למ"ד דאינו אסור רק מדרבנן כל שיש שני צדדי' לאסור צד ההיתר הוי מיעוט' דמיעוט' ולא חשיב ספק כלל".
- (ד) נוב"ק (או"ח סי' כ"ה ד"ה והנה אמרתי, תנינא יו"ד סי' ס"ד) – "אם איכא ס"ס להחמיר אסור אפילו דרבנן שזה קרוב לודאי הוא".
- (ה) פמ"ג (כללי ס"ס אות ט"ו, מחודשים אות ו', או"ח סי' רנ"ג א"א ס"ק כ"א, עי' פתיחה להל' ברכות אות ד') – "ולמעלה כתבנו דאי איכא ס"ס להחמיר דרבנן אסור ועיין משנה למלך פ"ח מהלכות שא"ה יע"ש".
- (ו) חכ"א (כלל ס"ג סעי' כ"ט) – "ספק דרבנן ויש כנגדו ספק ספיקא להחמיר אזלינן לחומרא (עיין משנה למלך פרק ד' מהלכות בכורות ובפרק י' מהלכות מקואות)".
- (ז) זרע אמת (ח"ב סי' מ"ז ד"ה אכן) – "באנו למחלוקת גדולה דנתחבטו בה אחרונים אם בס"ס לאיסורא אפילו דרבנן אזלי' לחומרא ורוב האחרונים ס"ל הכי".
- (ח) זבחי צדק (כללי ס"ס אות קנ"ג).
- (ט) רב פעלים (ח"א יו"ד סי' כ"ח ד"ה אך, ח"ד יו"ד סי' ט"ו ד"ה עוד ראיתי) – "מאחר דאיכא ס"ס להחמיר יש לאסור אפילו דרבנן".
- 1) א"כ כנגד חזקת היתר – נוב"ת (יו"ד סי' ס"ד ד"ה אמנם, "בס"ס להחמיר באיסור דרבנן היכא דאיכא חזקת היתר נגד שני הספיקות לא מהני ס"ס ואמרינן ספק דרבנן להקל").
- א. ערה"ש (סעי' קי"ד) – "ובנבי"ת סי' ס"ד ... ולא נהירא כלל ... ואין קיום לדברי הנוב"י".
- ב. כה"ח (כללי ס"ס אות ט"ז).
- 1) א"כ יש כנגדו ס"ס להקל – זבחי צדק (כללי ס"ס אות קנ"ה), כה"ח (כללי ס"ס אות י"ח).
3. מיקל.
- א) עי' שער המלך (מקואות פרק י' הל' ו' כלל ה').
- ב) עי' ערה"ש (סעי' קי"ג, סעי' קי"ד) – "דין הקודם כתבו הגדולים וגם נראה כן מתוך הסברא אבל לא כן שנינו במקואות פ"ב ... הרי להדיא דרבנן אפילו ספק ספיקא להחמיר לא אמרינן".
- ג) בית שלמה (או"ח ח"ב סי' ס"ד, מ"ב-ב') – "ועי' במל"מ ... אמנם דעתי נוטה יותר, דאף בס"ס להחמיר, מקילינן דרבנן. ויש לי ראייה ברורה לזה, מדברי הרמב"ם ... וזה ראייה ברורה, הגם שאיני מחליט למעשה דבר זה, שנסתפקו בו המחברים. מ"מ העיקר נלע"ד כמ"ש".
- ד) עי' שארית יוסף (ח"ב יו"ד סי' א' ד"ה וראה) – "הרי כמה מהפוסקים כתבו דאף בס"ס להחמיר דרבנן אזלינן לקולא".
- ה) יביע אומר (ח"ח יו"ד סי' י"ז אות ב', יחזק' דעת ח"ה סי' כ"א בהערה) – "כתב הפר"ח יו"ד (סי' ס"ט ס"ק מד) שבספק ספיקא להחמיר אף דרבנן אזלינן לחומרא. וכ"כ ... ועוד רבים מהאחרונים ... אלא שכבר הארכתי ... להוכיח דנקטינן דרבנן אף היכא דאיכא ס"ס להחמיר נקטינן להקל. והבאנו כן בשם כמה אחרונים".
- ו) עין יצחק (ח"ב כללי ספק דרבנן אות ב').
4. תלוי אם ספק דרבנן לקולא מדין ודאי או מדין ספק.
- א) קובץ ישעוררים (קונ' דברי סופרים סי' א' אות מ"ג) – "הרמב"ם שכתב בתשובה לענין תחומין בנהרות דאם הוא ספק אם הוא למעלה מעשרה מותר דהוי ספיקא דרבנן אף דהוי ס"ס לחומרא שמא הוא למטה מעשרה ושמא יש תחומין גם למעלה מעשרה ולכאורה מנ"ל דכה"ג מותר בספיקא דרבנן ואדרבא ראוי לומר דכמו שמצינו בדאורייתא דאף דספק אחד אסור מ"מ בס"ס מותר הנ"ל דרבנן איפכא ולפי הנ"ל י"ל דכיון דספק דרבנן מותר בתורת ודאי לא מהני ס"ס להחמיר כמו שמצינו לענין ספק טומאה ברה"י דלא מהני ס"ס משום דכל ספק וספק בפני עצמו הוא ודאי וה"ל בספיקא דרבנן כיון שכל ספק בפני עצמו הוא מותר בתורת ודאי לא מהני בכה"ג ס"ס להחמיר".
- ב) קונטרסי ישעוררים (קדושין שיעור כ"ד ענף ז').
- ג) עין יצחק (ח"ב כללי ספק דרבנן אות ב').
5. פני יהושע (כתובות דף ט. ד"ה אבל) – "אלא התוס' ורש"י לא סבירא להו הא מלתא דהרמב"ם וסייעתו אלא ס"ל דספיקא דאורייתא לחומרא היינו מדאורייתא כמ"ש כל הפוסקים ואין להאריך כאן וכמבואר אצלינו בקונטרס מיוחד בתכלית האריכות א"כ הדרא קושיא לדוכתיה כיון דאמרינן ספק ספיקא לקולא כ"ש דלהחמיר יש לאסור בתרי ספיקי לאיסורא. והנראה לענ"ד מתוך זה דהתוס' סברי דלעולם לא אמרינן ספק ספיקא היכא שהוא נגד החזקה בין לקולא בין לחומרא כיון דחזקה דאורייתא תו לא מקרי ספק כלל וכשיטת בעל משאת בנימין הביאו הט"ז [ס"ק ט"ו] והש"ך [ס"ק ס"ד] ביו"ד (סי' ק"י) אלא שכתבו שם בשם הרשב"א ז"ל דאפילו היכא דאיכא חזקת איסור מקילין בספק ספיקא וכן הכריע בעל פרי חדש סי' הנ"ל וא"כ קשה כ"ש דאית לן להחמיר בתרי ספיקי לאיסורא אע"ג דאיכא חזקת היתר. ולענ"ד דברי התוס' כאן מסייעין לשיטת המשאת בנימין ואין להאריך כאן יותר ולקמן (דף י"ד ע"א) גבי רבן גמליאל אלים ליה ברי ושמא נאריך עוד מזה בעזה"י ודוק היטב ועדיין צ"ע".
6. מראי מקומות – גליון מהרש"א (תחילת כללי ס"ס בקצרה), פת"ת (כללי ס"ס ס"ק ט"ז), לקט מראי מקומות (ערך ספיקא דרבנן לקולא - כשיש ספק ספיקא להחמיר, ערך ספק ספיקא בחלק ס"ס להחמיר).
- א) פמ"ג (ס"ס מחודשים אות ו', כללי ס"ס סוף אות כ"ה, עי' שפ"ד ס"ק ל"ז ד"ה תשובה, או"ח סי' תמ"ז מש"ז ס"ק ה', סדר הנהגות השואל עם נשאל סדר ג' אות ד', שושנת העמקים כלל י"א ד"ה והיכא) – "ואי יש ס"ס לחומרא באיסור דרבנן אי מחמירין עי' משל"מ פ"ח מהל' שאר אבות הטומאה ופ"ד מה' בכורות ובה' מקוואות פרק ששי ועירובין ל"ה ב' ד"ה ספק, יש שם פלוגתא יע"ש".

(ב) מ"ב (סי' ק"ס ס"ק מ"ט) – "טהור. והטעם דנטילה דרבנן הוא ולא החמירו בספיקא ואפילו היו כל הספיקות יחד כשרין".

יח. **ספק אם יש ספק ספיקא.**

1. כמו ס"ס שלא מתהפך - ע"י לעיל גבי מתהפך.

יט. **ס"ס גבי ברכה.**

1. מיקל – פמ"ג (או"ח סי' רע"א מש"ז ס"ק ד', ע"י פתיחה להל' ברכות אות ד'), מ"ב (סי' רט"ו ס"ק כ'), "כתבו האחרונים דאפילו יש ספק ספיקא להצריך ברכה כגון ספק אכל כזית או לא ואת"ל לא אכל שמא הלכה דעל בריה אפילו פחות מכזית מברכין אפ"ה ספיקו להקל ולא יברך".

א) קשה – מ"ב (סי' תפ"ט ס"ק ל"ח, "דאיכא ספק ספיקא שמא לא דילג כלל ואת"ל שדילג שמא הלכה כאותן פוסקים דכל יום הוא מצוה בפ"ע. וה"ה בכל דבר שדינו לחזור ולספור בלי ברכה מחמת ספק אם לא חזר וסיפר יספור שארי לילות בברכה [אחרונים]).

ב) הגר"ח"ק זצ"ל (מועדי הגר"ח ח"א תשובה קמ"ג) – "שאלה: איך מברך בספיע"ה ע"י ס"ס, הא קיי"ל שאין מברכין על ס"ס משום לא תשא כמש"ב המשנ"ב ס' רט"ו. תשובה: יש חילוק בין ספיקא דדינא לספק במציאות. [ובשו"ת ברכת יהודה ח"ד ס' מ' הביא תירוץ ממרן שליט"א כיון שהעיקר כהסוברים דכל יום מצוה בפ"ע, ותירוצים נוספים עיין בשיעורי שלמי תודה ענינים ס"ב ובס' משמרת חיים עניני ספיע"ה ובהליכו"ש פסח פ"א אורחות הלכה הערה כ"ד, ובשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ב ס' ס"ז. ובפעם אחרת השיב ע"ז מרן שליט"א מסתמא יזכור. וע"ע בס' מנחת פרי הל' ברכות ס' רט"ו ובשו"ת מגדנות אליהו ח"א ס' מ"ד ובס' שלמי יוסף ח"א מנחות ס' פ"ה, ובס' מחשבת עם עמ' ש"ה משמיה דמרן שליט"א]."

הגר"ח"ק זצ"ל (מועדי הגר"ח ח"א תשובה קמ"ד) – "שאלה: יש שחילקו דאין מברכין בס"ס זהו שהס"ס לברכה, ולא לגוף המצוה. תשובה: לא שמענו. [כ"כ בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ב ס' ס"ז ובשו"ת לחם שלמה ס' ק"ח והשדי חמד מערכת ברכות ס"א אות י"ח סק"י, וע"ע בס' בנתיבות ההלכה ברכת הפירות עמ' כ"ה, ובשו"ת רבבות ויובלות ח"ב ס' שפ"א]."

2. מראי מקומות – בית מתתיהו (ח"ב סי' י"א).

כ. **ספק ספיקא היכא דליכא טרחא לחומרא.**

1. מראי מקומות.

א) פמ"ג (או"ח סי' קפ"ד מש"ז סוף ס"ק א', א"א ס"ק ו') – "ובברכה גם בשוגג בשבעת מינים או כסנין (למאן דאמר פת דוקא) ספק ספיקא לקולא. ומיהו כל זה בטורח לחזור, ובאין טורח חזור, עיין ריש פסחים [ז, א] דליתיה 'קמן' דנישייליה, ובש"ך יו"ד סימן א' אות ה' דמצינו למרדף אבתריה, והבן זה".

ב) בדה"ש (ס"ק קנ"א, ס"ק שי"ד, בי' ד"ה אין עמ' ר"ד) – "כתב הרא"ש דהיכא דאפשר לתקן בקל ובלא הפסד שלא יהא שום ספק בדבר אין לסמוך על ספ"ס...".

כא. **ס"ס גבי סכנה.**

1. ע"י סי' קט"ז, לשיטות ומראי מקומות.

כב. **אם מוכת עץ נכלל בספק, ברצון – תוס' (כתובות דף ט.), בדה"ש (בי' ד"ה והנה עמ' רנ"ב).**

1. שיטה מקובצת (כתובות דף ט. בסוף ד"ה ועוד) – "וי"מ דהכא לא חשיב ספק ספקא כיון שאם נאמר ברישא ספק באונס ספק ברצון ואי אפשר לומר ואם תמצא לומר ברצון להכי לא חשיב אלא חד ספק. כן כתבו בגליון תוספות".

2. בית הלוי (ח"ג סי' י"ז) – "ובזה ניחא דבאשת ישראל הא ודאי דאינו מתהפך דאי אפשר לומר אם תמצא לומר ברצון דלמא מוכת עץ היא, דמוכת עץ ברצון בודאי דלא יהיה לעולם ואינו נכנס בגדר ספק כלל".

3. גליון מהרש"א (אות י"ג) – "דבקבלה קדושין פחות בת ג' נמי איכא ס"ס דדלמ' מוכת עץ וס"ס זו אינה מתהפך דאיך תאמר ואת"ל ברצון דלמא מוכת עץ היא דודאי לא שכיח מוכת עץ ברצון".

כג. **בשבת, יש צד להחמיר הגם שיש ס"ס.**

1. ע"י אג"מ (או"ח ח"ד סי' ס"ב ד"ה אבל) – "מ"מ לענין למול בשבת אולי משום חומרא דשבת יש להחמיר שלא למול בשבת משום שהגר"א והגר"ז הסכימו לשיטת הגאונים והם בתראין, אבל עכ"פ אלו הרוצים לסמוך ע"ז אף בשבת אין למחות בידם". סי' ע"ד בישול אות ה', "נראה לדינא כדעת כתר"ה דרשאין ליתן קעטשאפ על בשר רותח שניתן לכלי שני דאף אם נחמיר גם שתי חומרות הוא בשתי חומרות שהוא ספק ממש כל חומרא שאף שהוא ספק ספיקא אולי יש להחמיר בשבת משום חומרתו. אבל הכא...".

כד. **ס"ס להוציא ממון – תוס' (כתובות דף ט:), יוסף דעת (סי' ש"ה על סעי' ל"א), רד"ל (כתובות דף ט:), ערה"ש (סעי' קי"ב), שד"ח (כללים מערכת הס' כלל פ"ו), לקט מראי מקומות (ערך ספק ספיקא - להוציא ממון).**

1. מחמיר – יהודה יעלה (ח"ב סי' פ"ז).

כה. **ס"ס כנגד רוב.**

1. רוב עדיף.

א) פמ"ג (כללי ס"ס סוף ס"ק כ"ח) – "אם הרוב מדרבנן ... ספק ספיקא עדיף, מה שאין כן אי הרוב מן התורה לא מהני ספק ספיקא".

2. מראי מקומות – חו"ד (כללי ס"ס אות כ"ז), הת"ס (כתובות שנה תקס"ב דף י"ד אות ו').
 (א) כרתי (קונ' בית הספק אות ח' ד"ה אלא) – "דמחלוקת לפניך אי שייך רוב במקום ספק ספיקא".
 (ב) פמ"ג (גינת וורדים כלל ס"א ד"ה עוד, סדר הנהגות השואל עם נשאל סדר ג' אות ט"ז. שפ"ד ס"ק י"ד החקירה הא') – "להלכה עכ"פ לא עדיף מיניה (רוב)".
 (ג) שב שמעתתא (שמעתא א' פרק י"ח) – "בס"ס אף על גב דעדיף מרובא מכל מקום כל שהוא דרך ספק ספיקא אינו מועיל אלא בצדדין השקולין ... דמשיטת תוספות נראה דס"ל דס"ס עדיף מרובא".

כו. ס"ס היכא דאפשר שיתברר למפרע דעביד איסורא.

1. מחמיר.

(א) בית מאיר השלם (אה"ע סי' קע"ב על סעי' ט', הג' שם) – "דבמידי דאפשר שיתברר ויתגלה למפרע דעבד איסורא, כגון בטומטום דאפשר שיקרע וימצא זכר סריס או אינו סריס, חשו חכמינו ז"ל שלא לדון בספק ספיקא כזה [ובדומה לזה איתא בטהרות פ"ה משנה א' רבי עקיבא מטמא, וע"ש ברע"ב [ד"ה ר"ע מטמא] כתב שטעמו שמא היום ומחר יתברר שנטמא. ואין להקשות הא בספק ספיקא דפתח פתוח [כתובות ט' ע"א] נמי אפשר דיתברר על ידי עדים שנעשה תחתיו וברצון, כי יש לומר שם אינו עומד להתברר ממילא אלא על ידי עדים ולא חשו לזה כי לא שכיה, דסתם זנות לא נעשה בעדים".
 (ב) דברי יעקב (שור, ח"א ריש סי' פ"ג) – "וצ"ל דלענין גוף התשמיש אף דהוי ס"ס מ"מ לא סמכינן אס"ס אלא היכא דאין הדבר עומד להתברר אבל בנ"ד דבוודאי יתברר אח"כ אם תראה או לא ושמא תראה ונמצא שבעל ספק זבה דבכרת בזה אין סומכין אס"ס וכ"כ בשו"ת רדב"ז ח"א סי' ס"ב".

2. מיקל.

(א) בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' מ"ג) – "בית מאיר בס"ס קע"ב דאין להתיר משום ס"ס היכא דאפשר שיתברר למפרע דעביד איסורא ע"ש ניהא אבל דבריו הם נגד דברי המרדכי ... גם מדברי הרא"ש בע"ז דף ל"ח דהא דסתם כלים של עכו"ם אב"י הוא משום ס"ס ע"ש ולא חיישי' דכשיטעום התבשיל יטעום טעם משוכה מבואר דלא כבית מאיר הנ"ל".
 3. מראי מקומות – גבעת שאול (סי' ו'), הו"ד בפת"ת (סי' נ"ה ס"ק ב'), לבושי מרדכי (יו"ד מהדו"ק סי' קכ"ט א'').
 (א) הג"ה מבן המחבר בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' מ"ג אות א') – "באמת מצאתי בס' ג"פ סי' קכ"ט ס"ק קי"ג שהביא בשם ס' פ"מ ג"כ כדברי הב"מ אכן בס' שעה"מ בהל' מקוואות דחה דברי הפ"מ ע"ש. ואאמור"ר הג' זללה"ה בספרו ישרש יעקב דפ"ג הביא דבריו וכתב רא"י לזה. וכן מבואר מתשו' גבעת שאול הביאו בס' פ"ת יו"ד ריש סי' נ"ה עיין שם".

כו. ס"ס בדבר שיש לו מתירין.

1. ע"י לעיל סעיף ח'.

כז. האם ס"ס מתיר כרת.

1. מחמיר.

(א) ע"י משנה למלך (ביכורים פרק י"ב הל' י"ט) – "ואולי שאני בכור בהמה טהורה דאית ביה קדושת הגוף ומש"ה החמירו אף במילתא דאית בה ס"ס כי היכי דלא ליתי להקריב קדשים בחוץ שהוא בכרת אבל בפטר חמור דאין בו קדושת הגוף לא החמירו במקום שיש ס"ס".
 2. מיקל.

(א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק א' אות י"ד, פרק י"ח אות י"ד) – "במשל"מ פי"ב מהל' ביכורים הי"ט כתב דספק ספיקא אינו מתיר כרת, ונשאל רבינו, שלכאורה לא קי"ל הכי, כדמשמע בפרמ"ג משב"ז סי' סד סק"א, ונ"מ להלכות ניקור ועוד, והשיב שמותר, כלומר ספק ספיקא מתיר אפילו כרת".
 3. מראי מקומות – שד"ח (כללים מערכת הח' כלל כ').

(א) פמ"ג (פתיחה לטריפות ד"ה וראיתי להמשנה, סי' ס"ד מש"ז ס"ק א' ד"ה עוד) – "דלכאורה יש לומר נ"מ אי חייב כרת על חלב או לאו לענין ס"ס דבחיוב כרת לא מהני ס"ס כנראה לכאורה במ"ל בהל' בכורים פי"ב הי"ט דז"א וכבר עמדנו בזה בפתיחה להל' טריפות ולקמן בקונטרס הספיקות אבאר עוד וכאן אבוא בקצרה. הנה התוס' ב"ק י"א א' הוקשה להם אמאי לא מטהרת מראשון מס"ס והוה ספק כרת וכ"מ בגמרא שם ובתה"ד סימן ק"ל בפסקיו בב' עזים ילדו ג' שעירות שרצה להתיר מס"ס אף שיש כרת עיין ט"ז סימן שי"ו אות ה' וראיה לזה מב"ק שזכרנו דאי יש מקצת שליא בלא וולד שרי מס"ס בכרת באופן שדברי המ"ל שם צ"ע".

כללי הפסד מרובה

א] האם הפסד מ"מ קולא, או מעיקר הדין. ג] הגדר אצל כלים. ה] לכבוד ארחים.
 ב] כללי הפסד מרובה. ד] לכבוד שבת. ו] אדם שאינו ראוי להתכבד.

דור המלקטים - קונ' כללי הפסד מרובה (בתוך ס' אוצר הל' בישולי עכו"ם עמ' תפ"ה).

א] האם הפסד מרובה קולא, או מעיקר הדין.

א. מעיקר הדין.

1. רמ"א (הקדמה לס' תורת חטאת ד"ה והנה) – "והנה אתנצל בדבר אחד שלא יחשדני המעיין, והוא כי לפעמים כתבתי להקל בהפסד מרובה או לעני בדבר חשוב או לכבוד שבת, והוא מטעם כי באותן המקומות היה נ"ל כי היתר גמור אליבא דהלכתא רק שהאחרונים ז"ל החמירו בדבר, ולכן כתבתי שבמקום דלא אפשר יש להעמיד הדבר על דינו, וכן מצינו בקמאי ובתראי דעבדי הכי".
2. מוכח מהש"ך (סי' פ"ו ס"ק י"ט) – "ולקמן סי' צ"ח כתב המחבר ... ולא הגיה שם הר"ב כלום והיינו משום שנראה עיקר בש"ס ופוסקים כהמחבר".
3. רמ"א (שם סעי' ו') – "וי"א דכל ביצים דינם שוה ואוסרים, אפילו אינם קלופים. וכן יש לנהוג במקום שאין הפסד מרובה, אבל בהפסד מרובה יש לסמוך אמקילין".
4. נחלת שבעה (סי' נ"ה) – "וכתב הגאון רמ"א (בהקדמת תורת חטאת שלו) וז"ל "...".
5. פמ"ג (כללים בהורות או"ה אות ו') – "ויראה לי דכל מקום שהרב היקל בה"מ ויש עוד ספק יש להתיר אף בלא ה"מ דהוה ס"ס פלוגתא מאחר דמתיר בה"מ שהרי הרב ז"ל אומר כן בהקדמה לס' תורת חטאת שהתנצל א"ע על שלפעמים מיקל בה"מ או שעת הדחק דנראה לו דעת המתיר עיקר ע"ש".
6. פמ"ג (או"ה סי' רנ"ב א"א ס"ק כ"א) – "כל מקום שהרב מתיר בהפסד מרובה הוא מדינא שרי, ע"י בתורת חטאת ופריי ליור"ד בזה".
7. עטרת חכמים (יו"ד סי' ה') – "הרמ"א בהקדמה לספרו ת"ח ...".
8. שאילת יעקב (ח"א סי' פ"ג) - לשונו מובא לקמן.
9. ערה"ש (סי' ס"ט סעי' ס"ח, סי' רמ"ב ס"ק ס"ו) – "וכלל גדול צריך לדעת בכל מקום שרבותינו בעלי הש"ע מתירין בשעת הדחק או בהפסד מרובה זהו מפני שהעיקר לדינא נראה להם להיתר אלא מפני שהרבה פוסקים מחמירים ולכן בשעת הדחק או בהפסד מרובה מוקמינן על עיקר הדין".
10. מהרש"ם (ח"ג סי' קצ"ד ד"ה ומ"ש) – "הא דמחמירים בלא הפ"מ הוא רק חומרא כמ"ש בת"ח בהקדמתו".
11. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ל"ו ד"ה אבל נראה, מסורת משה ח"א יו"ד אות ס"ד ס"ק ג' ד"ה ואמר) – "אבל נראה מכיון שבהפ"מ פוסק הרמ"א לסמוך להתיר בלח בלח הרי הוא משום שיותר נוטה לו שהוא מותר כשיטה זו רק שבלא הפ"מ חוששין לשיטת הסוברין דגם בתערובות לח בלח אמרינן חנ"ג, ולכן יש לסמוך ע"ז באיסור דרבנן אף בלא הפסד כלל כיון שכך הוא עיקר הדין".
12. שו"ת דברי משה (סי' מ"ב אות א' ד"ה אמנם, אות ג').
13. חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ה' אות י"ז) – "אמר רב שראה אצל רבו הג"ר הירשלע שמערלער ז"ל שכשבא לפניו שאלה שכתב עלי' בשו"ע שיותר בהפסד מרובה, כיון שמעיקר הדין הרי הוא מותר, הי' מחפש צד להקל, ולא הי' ממהר לאסור".
14. פסקי בושם (פרק כ"ד סעי' ל"ב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' ת"ד) – "הפסד מרובה הוא היתר מן הדין, כלומר, שבמקום הפסד מרובה כך דינו שיש להתיר לכתחילה, ולא הוי כדעבד בעלמא".
15. יביע אומר (ח"ה חו"מ סי' ו' אות ג', ח"ו יו"ד סי' ד' אות ד').
16. שערים מצויינים בהלכה (הקדמה לחלק א' אות כ"א, סי' ס"ב קונ"א אות א').
17. בדה"ש (סי' צ"ח ב' סעי' א' ד"ה כגון, עמ' ח') – "בהקדמה לספר תורת חטאת ... דאל"כ הא אף ספק איסור אינו נדחה מפני הפסד ממוך".
18. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע יו"ד סי' צ"ח קצת מהל' תערובות אות ד', עין יצחק ח"ג כללי הרמ"א אות ה') - לשונו מובא לקמן.
19. ועוד.

ב. מראי מקומות – גט פשוט (כלל ו' ד"ה אמנם), שואל ומשיב (תורת משה הג' על ויכוח מים חיים כלל ב' דין א' ד"ה או), דרכי הוראה (מהר"ץ חיות פרק ד' ד"ה וכן), חי' הר"ז"ה (פסק ותשובה בענין חדש סי' א').

1. ויכוח מים חיים (הקדמה אות י"א, אות י"ב) – "ובהקדמת דבריו כתב שלא התיר מטעם צורך או פסידא רק משום דהיתר גמור הוא אלא שהאחרונים החמירו בו. ומשמע שבא לומר דבמקום שהחמירו בו הקדמונים אין להקל מטעמים הללו. וזה אינו שהרי מצינו שמיקל אף במקום שהחמירו בו הראשונים שהרי ...".
2. אולי רק בזמן שהרמ"א כתוב להקל בזמן הפמ"ר. משא"כ בכללי הפסק בהש"ך (לשונו מובא לקמן), שבהפסד מרובה יכול לסמוך על דעת יחידו. א"ג, כאן הוא אפילו באיסור דאורייתא. וצ"ע.
3. ש"ך (כללי הנהגות והוראות או"ה ד"ה עוד, ע"י בכללי הקיצור אות ב') – "ותימה והרי הא דיחיד ורבים הלכה כרבים נגד דאורייתא הוא וכמ"ש לעיל והיאך אפשר לעקור דבר תורה בהפסד מרובה. והלא כך הוא גזרת המקום לילך אחר הרבים ומה בכך שהוא הפסד מרובה, ועוד שהרי הורגין נפשות ומחרימין ומפקירין ומאבדין ביד ע"פ הרוב ועיר הנדחת נדונין ע"פ הרוב והרי אין לך

הפסד מרובה גדול מזה. וע"ק דהיאך אפשר דהרשב"א בא לומר דאפילו באיסור דאורייתא דינא הכי והלא במקום שלמד כן מהך דפ"ק דנדה (דף ט') דאמר ר' כדאי הוא רבי אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק אינו אלא דרבנן דגזירות מעת לעת אינו אלא דרבנן והכי אמרינן בערובין (דף מ"ו ע"א) אמר ליה רב פפא לרבא ובדרבנן לא שני לך בין יחיד ורבים כו' עד אלא רבים פליג עליה אמר כדאי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק. לכך נראה דה"ק הרשב"א הלכה פסוקה היא שאין סומכים על הקטן נגד הגדול ולא ביחיד נגד רבים אא"כ שיש הפסד מרובה משכחת לה דסומכין עליהן וכמ"ש פ"ק דנדה כו' והיינו כהך דנדה דהוא איסור דרבנן וטעמא דהם אמרו והם אמרו לסמוך על היחיד בהפסד מרובה וכה"ג אשכחן טובי דלא העמידו דבריהם במקום ממון וכמו שכתבתי ג"כ בסימן קי"ט ס"ק כ"ז כ"ש במקום שיש מי שמתיר."

(ב) אג"מ (י"ד ח"א סי' מ"ג ענף ז' ד"ה ובצרוף) – "מ"מ יש לסמוך עליהו בשעת הדחק כזה שהוא הפ"מ כדאיתא בש"ך יו"ד סי' רמ"ב שסומכין באיסור דרבנן על יחיד במקום רבים בשעת הדחק שהוא במקום הפ"מ."

אג"מ (או"ח ח"ב סי' י"ח ד"ה אבל) – "הא בשעת הדחק יש לסמוך אדעת יחיד באיסור דרבנן כדאיתא בהנהגות או"ה בש"ך יו"ד ס"ס רמ"ב בדין ב', ועיין בט"ז סי' רצ"ג סק"ד שמיקל בשעה"ד כדעת יחיד אף בדאורייתא אך בזה פליג הש"ך שם בנקה"כ, אבל כיון שהוא רק איסור דרבנן גם להש"ך יש לסמוך על היחיד."

אג"מ (או"ח ח"ד סי' ו' ד"ה ולענ"ד נראה) – "ובשעת הדחק הא יש לסמוך על דעת יחיד נגד רבים באיסור דרבנן אף להש"ך בהנהגת הוראת או"ה בסוף סימן רמ"ב ולהב"ח אף בדאורייתא סומכין עיין שם, ואף שכתב שם הש"ך דבעי שיהיה גם הפ"מ הנה חשש הזלזול שיש בהנחה בלא ברכה עדיף מהפ"מ דממון."

(ג) שו"ר מנחת אשר (ח"ב סי' נ' ענף ג') – "בתורת חטאת ... הרי לן מפורש בגמ' שהקלו כדעת יחיד נגד הכלל הגדול שהלכה כרבים משום שעת הדחק, ולא בדבר של חומרא בעלמא. ועוד ... ומשו"כ נראה לכאורה דשני דינים יש כאן, דבמקום שמצינו שחז"ל הקלו במקום הפסד, אפשר דכך תיקנו, ומשו"כ יש לדברים תוקף אף נגד עיקר הדין. אך במקומות רבים שבהם הפוסקים הם שהקלו במקום הפסד מרובה אין זה בדרך תקנה אלא מנטיית הלב בסברא, ובכה"ג נקטו דאין להקל אלא במה דמותר מעיקר הדין. ושמתתי בראותי שוב בשו"ת בית שלמה (יו"ד סימן קפ"ו) דכבר כתב דיש שני דינים ותרי גוני בהפסד מרובה עי"ש ואכמ"ל ...".

(ד) מראי מקומות – משנת ר"א (ח"ד מאמרים עמ' ר"ו ד"ה ועלינו).

ג. כמה הוי הפסד מרובה.

1. עיקר שאין שיעור, רק הכל לפי דעת ואומד המורה.

(א) רמ"ע מפענו (סוף סי' קכ"ט) – "לסמוך את ההיתר להפסד מרובה שישוער בכל מקום למראה עיני המורה."

(ב) מנחת יעקב (סולת למנחה כלל ל"ח דין ב') – "נשאלתי לפרש מה נקרא הפסד מרובה או מועט. והשבתי לא מצאתי דבר ברור בענין זה רק הכל כפי ראות עיני המורה העשיר לפי עשרו והעני לפי עוניו לפי המדומה ואומד הדעת ... ועיקר שאין שיעור רק הכל לפי דעת ואומד המורה."

(ג) הר הכרמל (י"ד סי' ט"ו) – "נראה דאין לזה דבר קצוב כלל, והכל לפי ראות עיני מורה, ולפי העת וזמן, ולפי האדם שההפסד הוא שלו, אם לגביה הוא הפסד מרובה מקרי הפ"מ."

(ד) פת"ת (סי' ל"א ס"ק ב') – "עיין בתשובת הר הכרמל חלק יו"ד סי' ט"ו במה שמבואר בכמה דוכתי להקל בהפ"מ כמה נקרא הפ"מ. והביא דבתשובת נחלת שבעה סימן נ"ה נותן כלל בזה דהפסד יותר משתות בקרן מקרי הפ"מ [הובא גם בבה"ט סי' ל"ה סק"ד בשינוי קצת ע"ש]. והוא ז"ל חולק עליו דא"כ למשל אם הדבר שיש בו זהובים ויהיה הפסד יותר מזהוב נתיר מטעם דיש לבעלים הפ"מ ובאם יהיה הדבר שיש בו מאות זהובים וההפסד יהיה צ"ט זהובים נאסור ונאמר דאין זה אלא הפסד מועט ויהיה מלתא דרבנן כחוכא וטלולא. וסתר גם שאר דברי הנ"ש שם. והעלה דאין לזה דבר קצוב כלל והכל לפי ראות עיני המורה ולפי העת והזמן ולפי האדם שההפסד הוא שלו אם לגביה הוא הפסד מרובה מקרי הפ"מ ע"ש."

(ה) יד אברהם (סי' ס"ט על רמ"א סעי' ו') – "בסולת מנחה ... דהכל לפי אומד דעת המורה לפי הזמן והמקום העשיר לפי עשרו והעני לפי עניו וגם לפי עניני ההוראה אם יש בו הרבה צדדים להקל או לא."

(ו) קיצור שו"ע (בספרו תורת זבח, סי' מ"ד סעי' ח') – "והעיקר היא שהכל לפי ראות עיני המורה לפי העושר והעני של הבעלים, גם לפי ההוראה אם יש בו הרבה צדדים להקל או לא, וכן לפי הזמן."

(ז) זבחי צדק (ריש סי' ל"ה דיני הפמ"ר אות א').

(ח) עי' ערה"ש (סי' ס"ט סעי' ס"ח) – "וה"ה כשיש הפסד מרובה כמו בעני דזהו לפי ערכו הפסד מרובה."

(ט) כה"ח (סוף סי' ל' דיני הפמ"ר אות א').

(י) שערים מצויינים בהלכה (הקדמה לח"א אות כ"א ד"ה כתב, סי' קכ"ב ס"ק ה').

(יא) אג"מ (י"ד ח"א סי' י"ז) – "ובדבר מה נחשב הפ"מ, ודאי כבר ראה כתר"ה בפ"ת סי' ל"א סק"ב ובבאה"ט סי' ל"ה סק"ד. וראיית הנ"ש מפסחים דף נ"ה שאף היזק קטן דביצים הוי הפ"מ אינה מוכרחת דלעומת זה מצינו בב"ק דף קי"ז דמערב תרומה בחולין הוא הפסד מועט אף שבכתובות דף נ"ח משמע שהוא קרוב למחצה דהא בלא טירחא צריך ליתן לה כפלים בתרומה וא"כ אף בטירחא ודאי שהוא קרוב לזה אלא אין לדמות כל המקומות. והנה בש"ך יו"ד סי' רמ"ב בקצור הנהגות הוראת או"ה אות ג' משמע שאם מפסיד קצת מקרן הוא הפ"מ שכתב שאף שמפסיד כל הריוח כיון שאין מפסיד בקרן לא מיקרי הפ"מ, משמע שאם מפסיד מקרן אף מקצת הוא הפ"מ וכונתו צריך לומר משום שמצטרף לזה גם הפסד הריוח דאל"כ ודאי אין סברא שהפסד קצת יחשב הפ"מ. ולפלא שלא הביאו הנ"ש והפ"ת דברי הש"ך. עכ"פ חזינו שאין להחמיר בחשיבות הפ"מ והעיקר לע"ד בזה לפי האדם והזמן. ובודאי זה שלא ירויח איזה ימים למחיתו באיש עני יש ג"כ להחשיב הפסד גדול כי יפסיד בהוצאתו. ובפרט אם יש מסים וארנוניות עליו ועיין בסנהדרין דף כ"ו שהתירו לזרוע בשביעית דרבנן משום ארנונא לפי' א' דתוס' אך זהו רק אם אין מוכן לו

בהמה אחרת לשחוט דאם יש לו בהמה אחרת שיכול לשוחטה ולהרויח בה אין לחשוב בטול הימים. ולכן תלוי זה רק לפי ראות עיני המורה אבל אין להחמיר בזה מאחר שלהש"ך אף בהפסד קצת מקרן הוא הפ"מ".

עי' אג"מ (יו"ד ח"ג סי' ט"ז) – "דבאיכא חלוק במקח בערך שתות הוא בחשיבות הפסד מרובה".

(יב) הגר"י גוסטמאן זצ"ל (הליכות ישראל ח"א עמ' רפ"ב, צהר ח"ג עמ' נ"א אות א') – "אין כאן סכום קבוע לזה שהרי הכל תלוי לפי מצב של השואל. אכן יש כלל בזה שאמר רשכבה"ג מרן הגאון ר' חיים עוזר זצ"ל בכל מקום שההפסד נעשה רושם עליו ומרגיש בו הרבה ומדבר לאשתו ולחבריו, הוי הפסד מרובה".

(יג) אור לציון (ח"ג פרק ט"ו הע' ה') – "ולענין גדר הפסד מרובה דנו הפוסקים. וראה בזה בכה"ח יו"ד בדיני הפסד מרובה שלפני סימן ל"א, ודעת הרבה פוסקים, שאין בזה שיעור כלל, אלא תלוי באדם עצמו, והפסד מרובה של עשיר הוא בכמות גדולה בהרבה מהפסד מרובה של עני. ובדרך כלל נראה שארגז יין נחשב הפסד מרובה בנידון דידן".

(יד) יביע אומר (ח"ה חו"מ סי' ו' אות ג', ח"ו יו"ד סי' ד' אות ד') – "הסכמת האחרונים שבדין הפסד מרובה דנים לעשיר כפי עושרו ולעני כפי עניו, ואם השואל עשיר ולא נחשב לגבי דידיה הפ"מ אין להתיר, ואילו היה השואל עני שלפי מצבו הי' נחשב הפ"מ היינו מתירים".

(טו) בדה"ש (סי' ק"ה בי' ד"ה יש, עמ' שי"ח) – "בסולת מנחה בכלל ל"ח דין ב' כתב שנשאל לפרש מה נקרא הפסד מרובה או מועט ... ועיקר שאין שיעור רק הכל לפי דעת ואומד המורה ...".

(טז) חשוני חמד (גיטין ריש דף ח:): – "כמה נקרא הפסד בימינו ... ונראה שהכלל בזה תלוי כל אחד לפי הרגשתו, שכל הפסד שמציק למאבדו נחשב הפסד, ודוגמא לדבר מקל כביסה שנופל מהקומה השניה אין בעל הבית מחפש אותו ומשאירו ברחוב. משא"כ תרנגולת שברחה לו מהבית הגם ששויה כמה שקלים, בכל זאת ירוץ אחריה להחזירה ולא ירשה לה להיות תרנגולת שמרדה והוי הפסד".

(יז) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שפ"ז).

(יח) ארחות שבת (פרק כ"ג הע' קע"ג) – "לענין ההגדרה מהו הפסד מרובה מסתבר שאין ליתן בזה קצבה אלא הכל לפי ראות עיני המורה, ומסתבר גם שהדבר משתנה מאדם לאדם, כל אחד לפי מצבו, וכעין זה כתב בפתחי תשובה יו"ד סי' ל"א ס"ק ב' בשם שו"ת הר הכרמל. ונביא בזה כמה ציורים שנתבארו בדברי המשנ"ב בהלכות שבת: [א]. סי' שט"ז ס"ק ל"ג, עיי"ש שכתב דמותר לומר לנכרי לטלטל דג שהוא מוקצה ולהוציאו מחבית של מים אם ירא שמא ימות הדג ויפסדו המים, [ב]. סי' שט"ז ס"ק נ"ז, עיי"ש שכתב בשם הח"א דמותר לומר לנכרי לצוד עופות שיצאו לחוץ וחושש שיגנבו אותם משום דהוי שבות דשבות במקום הפסד. [ג]. סי' תק"י ס"ק כ"ג, עיי"ש שהתיר לומר לנכרי לקלוט את השמנת מעל החלב אם הוא חושש שיתקלקל, והטעם משום דהוי שבות דשבות במקום הפסד".

(יט) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע יו"ד סי' צ"ח קצת מהל' תערובות אות ד') – "מורה הוראה שבאה לפניו שאלה בדיני איסור והיתר, שעל פי הדין אין להתירה אלא במקום הפסד מרובה, [וכגון שמרן כתב בש"ע להתיר במקום הפסד מרובה], שיעור הפסד מרובה אין לו קיצבה ידועה, אלא הכל תלוי במצבו הכלכלי של השואל, העשיר לפי עושרו, והעני לפי עוניו, והכל לפי ראות עיני הרב המורה, ואומדן דעתו, שאם ההפסד אצל השואל נחשב להפסד מרובה יש להקל, וטעם הדבר, כי בכל מקום שהתירו בהפסד מרובה, מעיקר ההלכה הדבר מותר לגמרי, שכן דעת רוב הפוסקים ואחרי רבים להטות, ורק כדי לחוש לדעת מיעוט הפוסקים שאוסרים, נוהגים חומרא בדבר כשההפסד מועט. אבל כשההפסד מרובה יש להתיר, מפני שהתורה חסה על ממונם של ישראל (חולין מט ב). [שו"ת יביע אומר חלק ו' חיו"ד סימן ד. וחלק ה' חושן משפט סימן ו' אות ג']".

(כ) מנחת אשר (ח"ב סי' נ' ענף ה') – "בפתחי תשובה".

2. שתות וכדו'.

א) נחלת שבעה (סי' נ"ה) – "דבעני הוי הפסד מרובה כמו שכתבתי תחילה, ובהפסד יותר משתות הקרן הוי הפסד מרובה אפילו בעשיר".

ב) באר היטב (סי' ל"ה ס"ק ד') – "כתב בתשובת נ"ש סימן נ"ה הפסד מועט הוא כבוד של תרנגולת ושל יונה וכל מה שהוא יותר מזה הוי ה"מ. ומי שלבו נוקפו נ"ל כל מה שהפסיד בקרן קצת יתר משתות הוי ה"מ בלי ספק. ויש לחלק בין עני לעשיר דאינו אצלו ה"מ אלא ביותר משתות עכ"ל".

ג) גליון מהרש"א (ריש סי' כ"ט) – "הפסד מרובה אם הוא יתר משתות בקרן ובעני י"ל כל שהוא יותר מכבוד של תרנגולת מקרי הפ"מ ת' נ"ש בבאר היטב סי' ל"ה סק"ה".

ד) דעת קדושים (סוף סי' כ"ט כללי הפמ"ר אות א', אות ג', עי' אות ד') – "הפס"מ שהוא שתות מהקרן דוקא ולא מניעת הריוח".

3. מראי מקומות – דע"ת (פתיחה להל' טריפות אות ל"ז, אות נ'), שד"ח (מערכת ה' כלל צ', פאת השדה סי' ד' ד"ה ובשיעור), דרכ"ת (סי' ל"א ס"ק י"א), מעדני השלחן (פתיחה סי' מ"ה, מעדני מלכים סי' נ"א), הליכות עולם (חו"ו עמ' נ"ו, עמ' ע"ב), אנציקלופדיה תלמודית (כרך י' ערך הפסד מרובה אות ג', טור ל"ח).

א) שלחן גבוה (סי' ס"ט ס"ק י"א, עי' כללים אות קי"ב) – "כתב נחלת שבעה בס"י נ"ה ... ואנן סהדי דכל בשר או עוף שנאסר ביד ישראל או בשחיטה או במליחה או במליגה, ובא למוכרו לגוי, שאינו מוכרו אפילו בחצי דמיו, ואין לך הפסד מרובה גדול מזה".

ב) פמ"ג (כללים בהוראת איסור והיתר אות ז') – "ודע דה"מ הוא שיפסיד שתות מהקרן או לעני בדבר חשוב או ע"ש וי"ט לעשיר ... גם הכל לפי ראות עיני המורה".

ג) בית מאיר (או"ח סי' של"ד על סעי' ב') – "ונקרא ה"מ בענין זה (טלטול מוקצה במקום הפסד מרובה) לפ"ע העושר והעני מה שלגבי דידי חשוב ה"מ".

ד) דברי יציב (או"ח סי' קצ"ז אות כ"א) – "ובפרט לפמ"ש כת"ה דהוי הפסד מרובה להאופה, וגם להקונים כיון שיוגדל המחיר פי שנים. והגם שכבר הערתי אם גם בזמה"ז הוי השיעור דהפסד מרובה מה שהוא יותר משויית כבוד, ועיין בפתחי תשובה יו"ד סי'

ל"א סק"ב מתשובת נחלת שבעה סי' נ"ה ומתשובת הר הכרמל יור"ד סי' ט"ו דהעלה דהוא לפי העת והזמן והאדם עיי"ש, מ"מ בני"ד גם בזמננו הוי הפסד מרובה כיון שיעלה לכפלים. ועיין פחד יצחק אות ה' ערך הפסד מרובה [דף ל"ז טור ב' מדפה"ס] והובא בדעות בפתחה להל' טריפות [הנקרא ראשית דעת] אות ל"ז, דדוקא אם ההיתר כפול ודחה זה עיי"ש, ובני"ד אם יעלה המחיר פי שנים הוי לכו"ע הפסד מרובה וז"ב".

ה) מנחת יצחק (ח"ג סי' קכ"ט אות ה') – "דיש סוברים לחלק בין עני לעשיר, ויש סוברים דאזלינן בתר שתות מהקרן, וכמו לענין אונאה במקח וממכר".

ו) הגריש"א זצ"ל (מאור השבת ח"ה עמ' תשע"ג) – "לדעתי הגדרת הפסד מרובה היא הפסד בסך חמישים שקל, ואינו נכון לומר שדוקא בסכום של מאתיים שקל. אך מכל מקום אין לקבוע דין זה במסמרות, אלא הדבר תלוי בכל אחד לפי פרנסתו, אמנם באופן כללי הסכום הוא חמישים שקל".

ז) הגר"ח פ"ש זצ"ל (דברי חכמים או"ח אות ש') – "דתלוי כמה מרויח וכמה צריך לפרנסו ופרנסת בני ביתו, ובאם יחסר לו הנצרך ע"י חומרתו מקרי הפסד מרובה".

ח) חוט שני (מאור השבת ח"ה עמ' תשצ"א) – "שאלה: מה שהתירו בהפסד מרובה, מהו הגדר של הפסד מרובה לאברך כולל. תשובה: מה שהוא מרגיש הפסד מרובה".

ט) הגר"ח ק זצ"ל (מאור השבת ח"ה עמ' תתל"ד אות ד') – "שאלה: מה שהתירו בהפסד מרובה, מהו הגדר של הפסד מרובה לאברך כולל, כמה כסף יש להחשיבו בשקלים. תשובה: שמצטער הרבה".

י) עי' ערך מקח וממכר לישראל קודם עכו"ם, לעוד שיטות ומראי מקומות.

ב] כללי הפסד מרובה.

א. מתירין במקום הפמ"ר, האם מותר לאוכלו אח"כ אף היכא דתו ליכא הפמ"ר.

1. מיקל.

א) עי' חת"ס (יו"ד סוף סי' ס"ה).

ב) פרי השדה (ח"ב סי' נ"ב) – "אם כבר התרנו פ"א משום הפס"מ לא מצינו בשום מקום שיהיה חוזר ונאסר אם הוזל אח"כ הדבר וליכא הפס"מ".

ג) טוב טעם ודעת (מהדו"ג ח"א סי' קע"ב) – "בשעת הפסד מרובה צריכין אנו להחזיק שהוא מותר לגמרי, וכיון שנפסק הדין שהוא מותר לגמרי קם דינא ואין סותרין אותו לומר להיפוך אח"כ ... וכן המנהג פשוט בכל מקומות היכא דהוי מותר מותר לגמרי".

ד) מקדש מעט (על דעת קדושים סוף סי' כ"ט כללי הפמ"ר ד"ה ודע).

ה) שו"ת רמ"ז (יו"ד סוף סי' ל"ח) – "דמותר ... וגם לאחרים שאין להם שום הפסד".

ו) זבחי צדק (ריש סי' ל"ה דיני הפמ"ר אות י"ד).

ז) כה"ח (סוף סי' ל"ה דיני הפמ"ר אות י"ד).

ח) יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' ד', הליכות עולם ח"ו עמ' ע"ג) – "המורם מכל האמור שבמקום שהתירו הפוסקים האחרונים בהפסד מרובה, כל שיצא הדבר להיתר מפי המורה הוראה, משום הפ"מ, יש להקל גם כשנעשה אח"כ הדבר הפסד מועט, ולא עוד אלא גם במקום שלא היה הפ"מ והורה המורה לאיסור, ואח"כ נעשה הפסד מרובה ע"י תערובת או שהוקר נידון השאלה, הדר דינא להיתרא".

ט) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע יו"ד סי' צ"ח קצת מהל' תערובות אות ה') – "אם בעת שהובאה השאלה בפני החכם היה הדבר בגדר הפסד מרובה, והתירה החכם, ולאחר זמן הוזל הדבר, או העשיר השואל עד שנעשה בשבילו הפסד מועט, מותר לאכול מאכל זה, שמאחר והורה החכם היתר בזה, ויצא הדבר בהיתר, מפי מורה הוראה, מותר לגמרי אף שנעשה אחר כך להפסד מועט. ואפילו אם לא היה הפסד מרובה, והורה המורה הוראה לאסור, ואחר כך נעשה להפסד מרובה, על ידי תערובת, או שהתייקר, יש להתיר המאכל ולהורות להקל. [שו"ת יביע אומר חלק ו' חיו"ד סימן ד. וחלק ה' חושן משפט סימן ו' אות ג]".

2. מראי מקומות – פמ"ג השלם (סי' צ"ד ליקוטי מגדים מש"ז ס"ק קי"א).

ב. האם חשש זלזול במצוה נחשב הפסד מרובה.

1. כמו הפמ"ר – אג"מ (או"ח ח"ד סי' ו' ד"ה ולענ"ד נראה, "הנה חשש הזלזול שיש בהנחה בלא ברכה עדיף מהפ"מ דמזון").

ג. האם הפמ"ר מותר רק לבעל החפץ או גם לאחרים.

1. מחמיר.

א) חת"ס (או"ח סוף סי' ס"ה) – "כבר כתבתי בתשו' אחרת דכל כיוצא בזה לא הותר אלא לבעל היין ובני ביתו משום הפסדו אבל אחרים למה יקנו ממנו לכתחלה וקרוב לודאי שמחוייב להודיעם ואם לא הודיעם ומכר סתם אפשר הוה מום במקח וחוזר".

1) אמנם עי' שאילת יעקב לקמן, וצ"ע.

ב) זכר יהוסיף (או"ח סי' קל"ג אות ב') – "להחת"ס סי' ס"ה ... בשו"ת בית שלמה יו"ד ... שדעת הבית שלמה שהולכין אחר בעל השאלה, דאם יש לו הפסד מרובה מותר לכל העולם, (ו) הוא נגד כל האחרונים שכתבו כהכרעת השואל ומשיב".

ג) אמרי יושר (ח"ב סי' כ"ט אות ה') – "בענין שאלה במקילין שמתירין מחמת ה"מ דלכאורה נראה דאין להתיר לקנות כיון דאצל הקונה לא הוי ה"מ, וכ"כ להדיא בתשו' חת"ס".

2. מיקל.

(א) הגרש"ק זצ"ל (ספר סת"ם הל' תפילין תשובה מ"ב) – "וקשה נהי דלמוכר הוי הפסד מרובה או דיעבד, להקונים ליכא הפסד מרובה ולמה יקנו הם לכתחילה ... ובע"כ דהעיקר בתר האדם שנולד בו הספק אזלינן, וכיון דלו הוי שעת הדחק והותר לו, כבר קם דינא ומותר לאחרים אף לכתחלה היתר גמור".

(ב) שאילת יעקב (ח"א סי' פ"ג), חשוקי חמד (חולין דף צה.). – "הלא כ' הרמ"א בהקדמה לתורת חטאת דהא דמקיל בהפמ"ר אינו משום דחס על הממון ומתיר ח"ו האיסור אלא דשם מצד הדין מותר רק במקום שאין הפמ"ר אנו חוששין לדעת המחמירין אבל במקום הפמ"ר אוקמי אדינא, לפ"ז בנידון דידן דבהפמ"ר כשר אמרינן שלא להורות דבר התמו' מתירין הכל אפי' לעשיר כיון דמדינא כשר, ושאלתי את מו"ח (מהר"ם שיק) הגוצ"ל והשיב לי בשם רבו הח"ס זצ"ל דלקצב הוא הפמ"ר ואנן אכלינן ליה, היינו העשיר שאין לו הפמ"ר אוכלו וזה מסכים למה שכתבתי דהעשיר נגרר אחר העני ומותר".

(ג) בית שלמה (יו"ד ח"א סוף סי' קפ"ח) – "אין להם הפ"מ, א"ו דהולכין רק אחר בעל השאלה שהשאלה שלו דאם יש לו הפס"מ שפיר מותר בין לו בין לכל העולם".

(ד) דעת (פתיחה להל' טריפות סוף אות ל"ח) – "חתם סופר ... ולכן נראה דכיון דהעיקר כדעת המתירים ושלא בהפסד מרובה מחמירים לחומרא בעלמא בכה"ג לא החמירו והותר לכל אדם".

(ה) דברי מלכיאל (ח"ג סי' צ"ד ובמקום) – "נראה שמותרים לאחרים ג"כ דכיון דאשתרי אשתרי ... ולזה נראה פשוט שמותר לכל אדם".

(ו) מתת ידן (יו"ד סי' כ"ג) – "כיון דהתירו לזה בשעת הדחק הותר לכל ... אם לא נתיר ליקח ממנו מה תועלת לו מה שהתרנו לו הבהמה והיין".

(ז) דברי יואל (ח"א יו"ד סי' נ"א ס"ק ו') – "ויהיה איך שיהיה, עכ"פ לדינא כבר נהגו כל מורי הוראות שמתירין להטבח ולסוחרין יין וכדומה היכא שהוא אצלם הפ"מ, ואינם מודיעים כלל להקונים, ובע"כ דכיון דשדעת המתיר עיקר אין נוהגין להחמיר בכה"ג".

(ח) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות ט') – "שמאחר שבעצם זה כשר, וזה הפסד מרובה, אפשר להתירה. ואף שמצד הבני ישיבה, אין זה הפסד מרובה שלהם, מ"מ רואים בהלכה, וזה מעניין, שזה הדין, שמתירים למוכר למכור איזה דבר מחמת הפסד מרובה, ולא מסתכלים מצד הקונים".

(ט) מנחת יצחק (ח"י סי' ד' ד"ה והנה) – "דפשיטא ליה להגרש"ק דדבר הניתר בהפ"מ שרי גם לאחריני לכתחילה, ועי' בתשו' חת"ס ... אלא דכ"פ חולקין עליו עי' ערך ש"י (יו"ד סי' ל"א סעי' א'), ושו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' כ"ט אות ה') דעתו נוטה לתשו' הח"ס, אלא שהביא דבתשו' בית שלמה (יו"ד ח"א סי' קפ"ח) כתב דרשאין לקנותו והכי נהוג עלמא, ועי' בדברי רבה"ק זי"ע בתשו' דברי יואל (ח"א יו"ד סי' נ"א סק"י) תשובה נפלאה בענין סדר ודרכי נתינת הכשרים, ופלפל שם בדברי הח"ס וסיים בזה"ל: ויהי' איך שיהי', עכ"פ לדינא כבר נהגו כל מורי הוראות שמתירין להטבח ולסוחרין היין וכדו' היכא שהוא אצלם הפ"מ, ואינם מודיעים כלל להקונים, ועכ"פ דכיון דשדעת המתיר עיקר אין נוהגין להחמיר בכה"ג עכ"ל"ק".

(י) בצל החכמה (ח"ד סי' פ"ט) – "דעת רובם המכריע של הפוסקים כי המותר משום הפס"מ, מותר בין לבעלים ובין לכל העולם כולו".

(יא) הגרש"א זצ"ל (לקט שאלות המצויות ח"א יו"ד הע' ב') – "מכיון שנפסק שמותר ממילא אין להחמיר בזה כלל ומותר ליתן לאורחים מבלי להודיעם".

(יב) לקט שאלות המצויות (ח"א יו"ד אות א') – "ומה"ט כשאוכלים דברים שיש בהם הכשר או בבית מלון שהתירו להם משום הפסד מרובה אינם חייבים לגלות לקונים, ויכולים למכרו בתורת 'כשר לכתחילה'".

(יג) מנחת אשר (ח"ב סי' נ' ענף ה') – "החת"ס ... כבר חלקו רבים על החת"ס".

3. יש לחלק בין 'מהדרין', או שכשר.

(א) בצל החכמה (ח"ד סי' פ"ט אות י"א) – "נלענ"ד בס"ד שאם בנוסח ההכשר כתוב "כשר למהדרין מן המהדרין" או לשון דומה המורה כי המוצר נעשה בתכלית הכשרות ללא פקפוק, אז על הרב המכשיר לדקדק שיהי' אותו מוצר כשר באמת גם להמדקקים המקפידים שיהי' אוכלים כשר בתכלית הכשרות ולא רק משום הפס"מ, ביטול ברוב וכה"ג. וזה טעם נוסף להתיר לקנות בלא שאלה".

(ב) הגרש"א זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ז' סוף הע' י') – "שאפשר להקל, אבל המאכל לא יחשב כשר למהדרין".

(ג) שבט הלוי (בדיקת המזון כהלכה שער ב' פרק ז' סוף הע' י') – "שאפשר להקל, אבל המאכל לא יחשב כשר למהדרין".

(ד) תשובות והנהגות (ח"ג סי' רמ"ג) – "כשמוכר בשר 'גלאט' או 'מהדרין' וודאי דינא כהח"ס זצ"ל, שאם ההיתר הוא משום הפסד מרובה שוב אינו כגלאט או מהדרין, ולכן אף שמותר מדינא חייב להודיעם דאל"כ מרמה אותם בזה, אבל כשמוכר בשר כשר כפי הדין, אם נפסק שהותר מפני הפסד מרובה הרי ההלכה כן, ולא צריך לבלבל את הלוקח, וכל צדדי הספק שנוכר בהפוסקים הם האיך להורות, אך כשההלכה בהפסד מרובה להתיר אזי ההיתר הוא מדינא. ולפ"ז היכא דאיכא למוכר הפסד מרובה ונפסק שהותר לו למוכרו זהו דין תורה שעל אותו דבר כבר נפסק להתיר ודי בכך".

(ה) מראי מקומות – דברי יואל (ח"א יו"ד סי' נ"א).

4. איסור דרבנן.

(א) לכ"ע מיקל – תשובות והנהגות (ח"ג סי' רמ"ג ד"ה אמנם, אפילו למהדרין).

5. מראי מקומות – גילוי דעת (פתיחה לה' טריפות אות ל"ח), ערך ש"י (יו"ד סי' ל"א סעי' א' ד"ה במקום), מהרש"ם (ח"ג סי' קצ"ד ד"ה ומ"ש), זבחי צדק (ריש סי' ל"ה דיני הפמ"ר אות כ"ב), דרכ"ת (סי' ל"א סוף ס"ק י"א), שערים מצויינים בהלכה (סי' ס"ב קונ"א אות א'), שד"ח (פאת השדה סי' ד' ד"ה ועל מה שהביא), כה"ח (סוף סי' ל' דיני הפמ"ר אות כ"ב), דברי יציב (או"ח סי' קצ"ז אות כ"א ד"ה שם, סי' ר' ד"ה גם), חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ה' אות כ"ה), יביע אומר (ח"י יו"ד סי' נ"ח קובץ הערות והארות על שו"ת 'רב פעלים' ח"ג חיו"ד אות ה'), ליקושי הערות (או"ח על שו"ת חת"ס וראיתי בהערות לס' ס"ה).

(א) פת"ת (סי' ל"א ס"ק ב') – "ועיין בתשובת ח"ס הא"ה סי' ס"ה שהבאתי בפ"ת לא"ה סי' ער"ב ס"א מבואר שם שלא הותר בהפ"מ אלא לבעל הבהמה ולבני ביתו משום הפסדו אבל אחרים למה יקנו ממנו לכתחלה וקרוב ודאי שמחוייב להודיעם ואם לא הודיעם ומכר סתם אפשר הוה מום במקת וחוזר אלא דאם לא נמצא בעיר בשר אחר כשר כ"א מבהמה זו שהותר בהפ"מ הותר לכל. רק לבעלי נפש המחמירים על עצמם כו' עש"ה אולם מתשובת רע"ק הנ"ל מבואר דגם בטבח המוכר לאחרים מתירין בהפ"מ ודוחק לומר דמירי בלא נמצא בשר אחר דא"כ פשיטא שיש להקל משום צורך הצבור אמנם הא ודאי שצריך להודיע כדברי הח"ס הנ"ל ונכון בכה"ג להזיל מעט לעניים".

(ב) שערי דעה (ח"א סי' קנ"ד), הו"ד בפסקי תשובה (סי' ר"א) – "הגאון חת"ס באו"ח ... מה שכתב הגאון ז"ל דנכון שהמוכר יודיע מזה להלוקח בזה דבריו נכונים מצד מדת חסידות והרחקה מאיסור לאו דלא תונו כו' שישנו אף בדברים שאין בהן דין אונאה".

ד. האם מחוייב להודיע להלוקח או להמקבל, שהוא מותר מטעם הפמ"ר.

1. כן.
- (א) בצל החכמה (ח"ד סי' פ"ט) – "מותר או נותן דבר שהותר משום הפס"מ יודיע זאת להקונה או להמקבל".
2. מיקל.
- (א) דעת (פתיחה להל" טריפות סוף אות ל"ח) – "וגם א"צ להודיע לקונים האוכלים ... ופוק חזי מה עמא דבר שאין מודיעים בשום פעם ורק הדבר מוטל על המורה להזהיר שלא ימכרו למקפידים ...".
- (ב) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ה' אות י"ח) – "אמר הרב דמנהג פשוט אצל מורי הוראה כמו שכתב בדעת תורה (פתיחה להלכות טריפות אות ל"ח) דאם בא לפנייהם שאלה שהתירוה מטעם הפסד מרובה דאין צריך להודיע להשואל שניתר מטעם הפסד מרובה".
- ג. והערב נא ( ).
3. באורחים יש להקל.
- (א) הגר"ח ק"צ"ל (חשוקי חמד ב"מ דף פז., ריש עמ' שע"ו) – "שכיון שהרמב"ם הביא זאת רק לענין דמאי, ולא לשאר איסורים, משמע שדוקא לגבי דמאי יש להודיעם, והטעם כיון שהעניינים והאורחים עדיין יכולים לתקן את האיסור".
4. מראי מקומות.
- (א) ש"ך (סי' רמ"ב קיצור בהנהגת הוראות או"ה סעי' ט'), שכנה"ג (שם הג' ב"י אות ס"ו) – "לפיכך אם הוצרך לאסור מחמת ספק או מחמת חומרא בזה שאין האיסור ברור כשמש צריך המורה לומר שאין האיסור ברור אלא שאנו מחוייבים להחמיר וכל שכן אם המורה מתיר בשעת הדחק וכיוצא בו שיאמר לו כן".
- (ב) הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תשכ"ח) – "שאלה: כיצד נוהגין למעשה לגבי המח' חתם סופר ורעק"א בענין אם יש דבר שהוא מותר רק בהפסד מרובה האם חייבים להודיע לקונים או לאוכלים שהוא מאכל שמותר דוקא בהפסד מרובה. תשובה: איני יודע".
- ג. חשוקי חמד (ב"מ דף פז., סוף עמ' שע"ה) – "שאלה. באופן הנ"ל שהשבע ברכות הוא לבני ספרד הסומכים על השו"ע, וחתכו את השניצלים, או שהרב פסק להם שהוא הפסד מרובה ושעת הדחק ומותר לחתוך וביטלו ברוב, האם יש להודיע זאת לאורחים או לא. תשובה. כתב הרמב"ם (פ"י מהלכות מעשר הי"א) מותר להאכיל את העניים ואת האורחים דמאי וצריך להודיע, והעני עצמו והאורח אם רצו לתקן מתקנין. וגיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א [זצ"ל] אמר לי שכיון שהרמב"ם הביא זאת רק לענין דמאי, ולא לשאר איסורים, משמע שדוקא לגבי דמאי יש להודיעם, והטעם כיון שהעניינים והאורחים עדיין יכולים לתקן את האיסור. אולם בפתחי תשובה (יו"ד סימן לא סק"ב) הביא בשם שו"ת חת"ס (או"ח סימן סה) שהפסד מרובה לא הותר, אלא לבעל הבהמה ולבני ביתו משום הפסדו, אבל אחרים למה יקנו ממנו לכתחלה, וקרוב לודאי שמחוייב להודיעם ואם לא הודיעם ומכר סתם אפשר הוה מום במקת וחוזר. וכתב בשו"ת דברי משה (סימן מב) שדברי חת"ס לא נאמרו אלא במוכר, אבל במכניס אורחים, אין צריך להודיעם. והנה אמרין בבבא מציעא דף פז ע"א כתיב 'לושי ועשי עגות' וכתוב 'ויקח חמאה וחלב וכן בקר' ואילו להם לא אייתי לקמייהו, אמר אפרים מקשאה תלמידו של רבי מאיר משמיה דרבי מאיר אברהם אבינו אוכל חולין בטרהה היה ושרה אמנו אותו היום פירסה נדה, ולכאורה הרי לפי מה שחשב אברהם אבינו שהם ערביים, למה לא נתן להם לאכול וכי יש להם קפיידא לאכול חולין טמאים. הרי שלא כיבד אברהם לאורחים מה שהוא עצמו לא אכל, דכיון דהוא אכל רק חולין על טהרת הקודש, ואעפ"י שאורחיו הישמעאלים אכלו גם טומאה, בכל זאת אברהם אבינו לא רצה לתת להם ממה שהוא לא אוכל. ולפי זה גם בענינו אם המארח אינו אוכל, לא יאכילנו את האורחים. ובחשוקי חמד פסחים (דף לה ע"א) הבאנו בשם מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] שאמר שגבאי צדקה יכול לחלק לעניים גם מה שהוא אינו אוכל, ואין ראייה מאברהם אבינו דהתם נשאר מנות יפות עבורם, חוץ מהלחם, והוא בן בקר רך וטוב, לשונות בחרדל וחמאה וחלב, אבל אם יחסר לעניים, אין למנוע מהם בשר כשר, אבל באמת באופן שיש עבורם שפע, אזי אין ליתן להם מה שהוא עצמו לא אוכל. ויתכן שבענינו לכו"ע יש להודיעם, מאחר ואין ההיתר ברור כל כך, הדעת נותנת שצריך בעל הבית להודיע לאורחיו שחלק מהחתיכות טוגנו במחבת חלבית".

ה. המנהג לומר להם הטעם שמפני מה הוא מיקל לו.

1. מהר"י מינץ (סי' ט"ו ד"ה אשר) – "אשר שאלת מע"ש ידע כ"ת עשיר מידי שבת בשבתו ועני כל ימות השנה שוין. והוא כי לפעמים תמצא גאון שאוסר דבר נגד דעתו מטעם או מסיבה מה אבל דעתו נוטה שהוא היתר גמור אז אם בא מעשה לידו והשואל עני או אם הוא ע"ש וסמוך לשבת אפילו הוא עשיר כבוד שבת משויהו לדין עני ומתיר לו ומ"מ המנהג לומר להם הטעם לזה מפני עניו ולזה מפני כבוד שבת כדי שלא יתמהו שלפעמי' אוסר ולפעמי' מתיר".

2. ט"ז (סי' צ"ב ס"ק כ"ב) – כגון בע"ש כו'. בת"ח כלל נ"ה כתב ה"ה לכל צורך גדול כגון לצורך אורחים או הפסד מרובה או לעני כפי ראות עיני המורה עכ"ל וכתוב בתשובת מהר"י מינץ סימן ט"ו דהמנהג לומר להם הטעם שמפני מה הוא מיקל לו כדי שלא יתמהו למה אוסר לפעמים ולפעמים מתיר".
3. תגורת שמואל (סי' צ"ב ס"ק ל"ד) – "ודע שכתב מהר"י מינץ בתשובתו סי' ט"ו דהמנהג לומר להם הטעם שמפני מה הוא מיקל כדי שלא יתמהו למה אוסר לפעמים ולפעמים מתיר ע"ש".
4. פמ"ג (סי' צ"ב מש"ז ס"ק כ"ב) – "ויש לומר לשואלים הטעם מפני מה מיקל לפעמים ופעמים אוסר ט"ז בשם מהר"י מינץ בתשובה ט"ו".

1. שותפים.

1. מיקל.
 (א) ילקוט יוסף (י"ד סי' ס"ט הע' קע"ו, קיצור שו"ע י"ד סי' צ"ח קצת מהל' תערובות אות ט') – "בהמה שאירע בה ריעותא באופן שאינה ניתרת אלא בהפסד מרובה, ושייכת לשני בני אדם בשותפות, ולכל אחד אין הפסד מרובה, יש מקום להכשירה, כיון שבסך הכל יש כאן הפסד מרובה".
2. מראי מקומות – רב פעלים (ח"א י"ד סי' ח'), זכר יהוסיף (או"ח סי' קל"ג אות ב'), שד"ח (מערכת ה' כלל צ' ד"ה ומה, פאת השדה סי' ד' ד"ה ועל מה שכתבתי), כה"ח (סוף סי' ל' דיני הפמ"ר אות י"ח, אות י"ט), הגעלת כלים (מבוא אות ב' סוף הע' ו').
- ז. הפס"מ במקום שיש היתר שלא ע"י הפמ"ר [כמו להכשיר בשר ע"י צלי, ולא ע"י מליחה].

1. אינו סומך על הפמ"ר.
 (א) ט"ז (סי' ס"ט ס"ק ט"ו), הו"ד ברע"א (שם על הט"ז ס"ק ט') – "ואף על פי שבסי' ע' כתב רמ"א דבהפסד מרובה י"ל שפולט ציר עד יום שלם מ"מ כאן לא שייך הפסד מרובה כיון דיש היתר בצלי".
 (ב) פ"ח (סי' ס"ט ס"ק כ"ג) – "ואף על גב דלקמן בסימן ע' [סעיף ו] כתב ההג"ה דבהפסד מרובה סמכינן שפולט ציר כ"ד שעות, מכל מקום שאני הכא דאפשר בצלי, וכן כתוב בט"ז [ס"ק טו], ודלא כהש"ך [ס"ק כא]".
 (ג) לחם הפנים (סי' ס"ט ס"ק ל"א, עי' ס"ק כ"ח, וצ"ע).
 (ד) כרתי (סי' ס"ט ס"ק ט"ו) – "ואף על גב דלקמן (סי' ע' סעיף ו') איכא מאן דאמר דסובר כ"ד שעות, [וכתב רמ"א שם דבהפסד מרובה סמכינן על זה, מ"מ] כאן דיש תקנה בצלי [לא שייך הפסד מרובה]. ט"ז (ס"ק ט"ו) ופרי חדש (ס"ק כ"ג, דלא כש"ך ס"ק כ"א)".
 (ה) מנחת יעקב (כלל ט"ו ס"ק י"ב).
 (ו) זבחי צדק (סי' ס"ט ס"ק נ"ח).
 (ז) ערה"ש (סי' ס"ט סעי' ל"א, עי' סעי' כ"ב) – "ואע"ג דבסי' ע' כתב דבהפסד מרובה יש לסמוך על הדיעה הסוברת דפליטת ציר הוה יום שלם מ"מ כאן שאפשר בצלי לא סמכינן ע"ז".
 (ח) כה"ח (סי' ס"ט ס"ק פ"א).
 (ט) ילקוט יוסף (י"ד סי' ס"ט סעי' קע"ו).
 (י) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל מליחה הע' ס"ו) – "שהלכה כהט"ז ורע"א שאינו נקרא הפס"מ במקום שיש היתר ע"י צלי. אבל אה"נ אם הוא באמת הפס"מ, כגון באטליו שיש הרבה בשר כזה, שהוא הפס"מ אם מצריכו למכור הכל רק לצלי. אה"נ בזה שפיר נקרא הפס"מ ויש להתיר ע"י מליחה שנית".

2. מיקל.

- (א) ש"ך (סי' ס"ט ס"ק כ"א, נקה"כ על הט"ז ס"ק ט"ו) – "מכל מקום כאן לא שייך הפסד מרובה כיון דיש היתר בצלי כו'. זה אינו, כמו שכתבתי בש"ך ס"ק כ"א".
 (ב) כנה"ג (סי' ס"ט ס"ק ב"י ס"ק קי"ג).
 (ג) תגורת שמואל (סי' ס"ט ס"ק י"ד).
 (ד) חו"ד (סי' ס"ט ח"י ס"ק כ') – "אך בנמלה מצד אחד מותר תוך י"ב שעות, שאז פולט ציר ולא בולע מצד השני. ולצורך מותר אפילו תוך מעת לעת, אף דאפשר בצלי, ש"ך [ס"ק כא]".
 3. מראי מקומות – גליון מהרש"א (סי' ס"ט על הט"ז ס"ק ט"ו, על הש"ך ס"ק י"ג).

ח. כל צורך גדול שוה עם הפמ"ר – שו"ת מהרש"ל (סי' מ"ו, "דאין חילוק בין צורך גדול להפסד מרובה"), מג"א (סי' רס"א סוף ס"ק ו'), "וכת' רש"ל ... דאין חילוק בין צורך גדול להפסד מרובה", גליון מהרש"א (על הש"ך ס"ק מ"ז), כה"ח (סוף סי' ל' דיני הפמ"ר אות י"ב), מעדני השלחן (פאר השלחן ס"ק תרל"ז).

ט. כבוד רב.

1. לא גרע מהפסד מרובה.
 (א) עי' מהר"ם שיק (י"ד סי' מ"ט ד"ה אמנם) – "וזילותא דמורה עדיף מהפסד מרובה".
 (ב) בצל החכמה (ח"ד סוף סי' פ"ט) – "בנודע להרב המכשיר כי הפועלים עירבו דבר איסור באוכל שנעשה בהשגחתו וכבר נמכר לרבים ... ובמידת דמות משום הפס"מ אף שכעת אין כאן הפסד כלל נראה דא"צ להודיע, עיי' שו"ת עטרת חכמים (חיו"ד סי' ה') מעתיקו גם בדרכי תשובה (סי' נ"ו סקס"ד) וז"ל, ואף אם הי' המורה מתיר שלא בהפס"מ הי' יפה השתיקה לכבוד התורה ולומדי".

ומדוע תוקטן בעיניו כבוד למדן מהפסד מה שבעוף ע"כ. ועיי' ס' גילוי דעת (פתיחה להל' טריפות אות מ"א) שמציין ג"כ לתשו' עט"ח הנ"ל ומביא ראיות לדבריו ע"ש".

ג) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ה' אות י"ט) – "שזילותא של אותו רב ג"כ מקרי הפסד מרובה ואין הרב צריך לחזור בו ...".

ד) תשובות והנהגות (ח"ג סי' רמ"ג ד"ה אמנם).

ה) יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' ד' אות ד') – "וכמ"ש בשו"ת עטרת חכמים (חיו"ד סי' ה) שאף במקום שאינו מותר אלא בהפ"מ, והורה המורה להתיר שלא בהפ"מ, יפה שתיקה לחכמים, כי איה כבוד התורה ולומדיה, האם הוא פחות מהפסד מה בעוף, וכבר כ' הרמ"א בתורת חטאת, שכל שמותר בהפ"מ או בע"ש משום שהדבר מותר מעיקר ההלכה, רק שהאחרונים החמירו בדבר, ולכן בהפ"מ או בע"ש יש להעמיד הדבר על דינו ... המורם מכל האמור ... ומורה הוראה שטעה והתיר דבר שאינו מותר אלא בהפ"מ, לא מהדרינן עובדא, אף על פי שאין בדבר הפ"מ, כיון שמעיקר ההלכה יש מקום להתיר גם שלא בהפ"מ".

ו) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע יו"ד סי' צ"ח קצת מהל' תערובות אות ו') – "מורה הוראה שטעה והתיר בהפסד מועט דבר שאינו מותר אלא בהפסד מרובה, ואחר כך נתבררה לו טעותו, כיון שיצא הדבר בהיתר, אין מחזירים הדבר לאסור, שכל דבר שהתירו הפוסקים בהפסד מרובה, מעיקר הדין הוא מותר אף בהפסד מועט, אלא שחששו להחמיר לכתחלה לדעת האוסר כשאין הפסד מרובה, אבל בדיעבד שכבר הורה המורה להקל, מעמידים הדבר על עיקר הדין. [יביע אומר ח"ו חלק יורה דעה סימן ד' אות ד']".

2. מראי מקומות – שבט הקהתי (ח"ה סוף סי' קע"ב, "ואין זה נקרא שעת הדחק אם מתבייש להודות על האמת").

א) עירובין (דף יא:) – "אמר ליה: אי משכחת להו לא תימא להו לבי ריש גלותא ולא מידי מהא מתניתא דכיפה".

י. במקום שצריך הפסד גדול, האם זה שוה להפסד מרובה, או יותר גדול מהפסד מרובה.

1. יותר גדול מהפסד מרובה – ערה"ש (סי' צ"ב סעי' כ"ח, סי' ע' סעי' מ"א).

2. שוה – שאר פוסקים [לשיטות ומראי מקומות, עי' סי' צ"ב גבי חנ"נ של לח בלח, וגם עי' סי' ע' סעי' ו'].

יא. האם מצרפים הפסדים של כמה אנשים בשביל להחשיב הפסד מרובה.

1. מחמיר, לא מצרפים.

א) אג"מ (מסורת משה ח"ג או"ח אות קע"ה) – "ושאלתי את רבינו האם יש איזה היתר של אמירה לנכרי לומר לנכרי לתקן החשמל לבנין שלם של הרבה יהודים, מחמת שאם ישאר מקולקל, יתקלקלו כל המאכלים שבמקרים ויהיה הפסד גדול. והשיב רבינו דאפילו אם נאמר שיש היתר לאמירה לנכרי במקום הפסד גדול, מ"מ אין זה נחשב להפסד גדול, דכמה יכול להיות חסר עשר דולר או משהו, ובאמריקה אין זה נחשב להפסד גדול. ואין לטעון שיש בנין שלם וממילא השווי של כל המאכלים ביחד הוא הפסד גדול, דאין מצרפים הפסדים הקטנים של כל היחידים ביחד להחשיב הכל ביחד כהפסד גדול. ומ"מ אם יש אדם אחד הגר בבנין שצריך את המקרר בשביל אוכל לתינוק, יהיה מותר לתקן את החשמל דנר לאחד נר למאה. וכן אם יש בזה ענין של כבוד ויו"ט, שאם יתקלקלו מאכליהם לא יהיה להם מה לאכול, ואפילו אם לא יהא אוכל רק לאדם אחד ואין לו אפשרות לשאול משכנים, כי לכולם התקלקל, אז ג"כ יש את ההיתר של אמירה לנכרי לצורך כבוד יו"ט".

יב. האם רשאי להחמיר במקום הפמ"ר - מצד בל תשחית.

1. מראי מקומות – עץ השדה (סי' י"ג הע' י"ב ד"ה ויש, דפו"ח פרק כ"א הע' י"ד ד"ה ויש).

א) רמ"ע מפענו (סוף סי' קכ"ט) – "שיש מחמירים ואנו דוחין את החומרא במקום הפסד או דוחק שעה וכיוצא, וכשאמרנו שהמחמיר לעצמו תבא עליו ברכה מכלל שהמורה לאחרים ילמוד מבית הלל שמחמירין לעצמן ומקילין לכל ישראל, אבל במקום הפסד מרובה אפילו לעצמו אין להחמיר שלא לעבור על בל תשחית והתורה חסה על ממונן של ישראל".

יג. כשיש ביטוח (insurance) אי חשיב הפסד מרובה.

1. מראי מקומות.

א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה הע' פ"א [על ס"ק כ"ו ד"ה אך], ערכי רפואה ח"א עמ' רנ"ח הע' י"ח) – "אך היום כשיש ביטוח אמר דיש לדון אי חשיב כהפסד מרובה".

ב) ארחות שבת (ח"ב פרק כ' הע' ק"כ) – "ובמקרה זה יש הפסד מרובה שהרי אם תגנב המכונית לא יקבל דמי ביטוח כיון שלא נעל אותה".

יד. מראי מקומות – ציץ אליעזר (ח"ב סי' נ"ג), אנציקלופדיה תלמודית (כרך י' ערך הפסד מרובה, טור ל"ב - טור מ"א).

1. מהרש"ם (ח"א סי' קל"ז, ח"ג סי' רצ"ו) – "וכבר נודע דבכל מקום שמותר בהפ"מ בדאיכא עוד ספק מותר גם בלא הפ"מ כמ"ש הש"ך סוף סימן נ"ד והפמ"ג בכללי הוראה אות ו'".

2. שבט הקהתי (ח"ה סי' קע"ב) – "לפעמים שכיחי דהחכם התיר דבר לשואל וכשהלך השואל מלפניו נזכר החכם דמתירין השאלה רק בשעת הדחק וקשה לו להשיג השואל בניקל גם על ידי טלפון וכדומה, אלא על ידי טירחא מרובה ... דאצל השואל לא הוי שעת הדחק מ"מ כיון דלהחכם הוי טורח גדול, כשעת הדחק דמי ואינו מחויב לרדוף אחריו".

ג) הגדר של הפסד מרובה אצל כלים - הפסד הנובע מצירוף כלים רבים, אם נחשב הפסד מרובה.

א. דאי כל כלי בפנ"ע לא הוי הפס"מ לא מהני צירופן לעשותו הפס"מ.

1. רע"א (סי' מ"ג ד"ה אמנם, דמאי פרק ד' משנה א' ד"ה מה) – "דמ"מ כל קדירה בפני עצמה לא הוי הפ"מ ולא מהני הפ"מ ע"י צרופן".
2. הו"ד בפת"ת (סי' קכ"ב ס"ק ג') – "רבינו עקיבא איגר ... דהרי ברלב"ח שם מוכח דדוקא היכא דהכלי בעצמו הוא הפ"מ כמו ההיא דתנור יוצן יש להקל אבל היכא דכל כלי בפ"ע לא הוי הפ"מ רק ע"י צירופן אין להקל (וע"ש מ"ש לחלק בין זה לבין מש"ל בשמו ס"ס ל"א) וא"כ בנ"ד דהוי הפ"מ רק מכה שיש לו הרבה כלים לא מקרי דיעבד ע"ש".
3. גליון מהרש"א (ריש סי' קכ"א).
4. יד יהודה (סי' ק"ג הארוך ריש ס"ק כ"ג) – "כיון דכל קדירה בפ"ע אינו הפסד גדול על כן כל קדירה נאסרה בפ"ע".
5. בדה"ש (סי' ק"ג בי' ד"ה קדירה עמ' רי"ח, סי' פ"ז סעי' ו' סוף ד"ה דהכלי עמ' כ"ג).

ב. מצרפים כל הכלים.

1. שארית יוסף (ח"ב יו"ד סי' א' ד"ה ואף) – "אם השאלה על כולם ביחד זה מיחשב הפסד מרובה ... ואע"ג שהגאון רעק"א ... סברא זו אינה נראית לדעת. ומה שהביא ראיה ... אין זה ראיה".
2. כתב סופר (יו"ד סי' פ' ד"ה ולדינא) – "ולדינא גם בכלי שיש בו לבדו הפ"מ שסמכו האחרונים על מהר"ח כשאני לעצמי חוכך אני להחמיר כי דבריו צל"ע מלבד לחלק בין אם יש הפ"מ בכלי עצמו או בצירוף שארי כלים חילוק דק וחדש הוא ולא מסתבר גם אם נקבל חילוק זה א"א להעמיס כן בכוננת הר"ן דהא ...".
- א) שד"ח (מערכת ה' פאת השדה סי' ד' ד"ה ובמה) – "אמנם בר ברתיה דרב מר ניהו הגאון כתב סופר סבירא ליה גם בכלים להקל על ידי צירוף שנים או שלשה כלים ... ופשוט שהגאון כתב סופר לא ראה דברי תשובת רבינו עקיב"א הנ"ל מדלא הזכיר דבריו".
3. אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ג ענף ז' ד"ה ותמוה, ח"ב סי' י"ז ד"ה ולכן, ח"ג סי' כ"ז ד"ה וגם יש, מסורת משה ח"ג יו"ד אות מ"ח) – "ותמוה מאד מה שחידש בתשובת רעק"א סי' מ"ג דכיון דכל קערה בפ"ע אינה הפ"מ אינן מצטרפות להחשב הפ"מ מחמת רבוי הקערות דמנדה ראיה מפורשת שמצטרפין להחשב הפ"מ ...".
4. ביע אומר (ח"א יו"ד סי' ו' אות י"ח, ח"ז יו"ד סי' י' סוף אות ו', ח"י יו"ד סי' ה', ריש סי' נ"ח אות ו') – "אמת שהגאון רעק"א בתשובה (סי' מג) כתב לצדד שיש לדון בכל כלי בפני עצמו אם יש בו הפסד מרובה, ולא בהצטרפות כל הכלים ביחד, ע"ש. אולם מדברי כמה מהאחרונים הנ"ל מוכח שאם בהצטרפות כל הכלים יש הפסד מרובה חשיב כדיעבד שיש להקל. וכן הוכיח במישור הגאון מהרש"ם ... וכ"כ בשו"ת עטרת שלמה (חיו"ד סי' יא אות ז) ...".
5. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע יו"ד סי' צ"ח קצת מהל' תערובות אות ט') – "לגבי ריעותא בכלים מרובים, שבכל אחד מהם אין הפסד מרובה, מצטרפים להחשב הפסד מרובה".

ג. אם הקערות הם סט אחד - למחמירים לעיל.

1. מיקל, נכלל בהפסד מרובה.
- א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ג ענף ז' ד"ה ותמוה, ח"ג סי' כ"ז ד"ה וגם יש) – "ובאם הקערות הם סט אחד ודאי אף לרעק"א נחשבו אחד לענין הפ"מ".
2. מחמיר, עדיין נכלל בהפסד מועט.
- א) מעדני אשר (או"ה סי' קס"ה אות ב') – "ולפי הבנתנו ברעק"א גם אם הכלים הם 'סט' אחד, לא יצטרפו להחשב כהפ"מ כיון שבכל כלי משתמשים בפ"ע, דלא כמו שנקט בדעתו האג"מ שם".

ד. מראי מקומות – נשאל דוד (ח"ב יו"ד סי' ה' ד"ה ומ"ש), דעת (פתיחה להל' טריפות אות ל"ח), שד"ח (מערכת ה' פאת השדה סי' ד' ד"ה ובמה), הגעלת כלים (מבוא אות ב' הע' ו' ד"ה עיין, ומלואים שם).

1. פת"ת (סי' ל"א ס"ק ב') – "ועיין בתשובת מאור הגולה רבי עקיבא איגר סוס"י מ"ג שכתב שהוא מסופק בכמה עניינים דמקילים בהפ"מ כמו בועי דסמיכי במים זכים אם הטבח שחט ב' או ג' בהמות והיה בכלום ב' בועי דסמיכי במ"ז ובענין דחדא בהמה לא הוי הפ"מ רק ב' וג' הוי הפ"מ אם זהו מקרי הפ"מ או לא כיון דכל אחד בעצמו לא הוי הפ"מ ויש לדון בזה להקל ע"ש בסימנים".
- א) שד"ח (מערכת ה' פאת השדה סי' ד' ד"ה ובמה) – "רבינו עקיב"א שהביא דבריו הרב פתחי תשובה בס"ל ל"א ... וסיים הרב פתחי תשובה עי"ש בסימנים כונתו שאף שבגוף התשובה לא החליט לומר כן אבל במפתחות הספר כתב כן מפורש דיש להקל ומבואר בגוף התשובה שם דבכדים בכי האי גוונא בכלי חרס שאינם בני יומן לדעת המתירים בהפסד מרובה אם כלי אחד לא הוי הפסד מרובה ורק שעל ידי צירוף כלים הרבה הוי הפסד מרובה לא מהני דבעינן שיהא בכלי עצמו הפסד מרובה בלא צירוף עי"ש".
- ב) דעת (פתיחה להל' טריפות אות ל"ח) – "ובפתחי תשובה סי' ל"א לא העתיקו יפה וכתב דלפ"ז ...".
2. מנחת אשר (ח"ב סי' נ' ענף ה') – "בשו"ת הגרעק"א ... ובאגרות משה ... ונראה בעיקר שאלה זו דהכל לפי הענין, דאטו נאמר שאדם שיש לו שאלה על שק מלא פירות שיש לדון על כל פרי ופרי ואין מצרפין את הפירות ביחד, או לגבי קדירות שבבית, ואפשר דשאני בהמות שכל אחת מהן הטרפות שבה מקרה הוא ואין הן תלויות זו בזו. והמהרש"ם בפתיחה שם הביא ממהרשד"ם ופנים מאירות שבדבר השכיח והמצוי מקילים אף בדבר שאצל כל אחד ואחד הוי הפסד מועט, עי"ש".

ד. לכבוד שבת.

א. המנהג לומר להם הטעם שמפני מה הוא מיקל לו.

1. מהר"י מינץ (סי' ט"ו ד"ה אשר) – "אשר שאלת מע"ש ידע כ"ת עשיר מידי שבת בשבתו ועני כל ימות השנה שוין. והוא כי לפעמים תמצא גאון שאוסר דבר נגד דעתו מטעם או מסיבה מה אבל דעתו נוטה שהוא היתר גמור אז אם בא מעשה לידו והשואל עני או אם

- הוא ע"ש וסמוך לשבת אפילו הוא עשיר כבוד שבת משויהו לדין עני ומתיר לו ומ"מ המנהג לומר להם הטעם לזה מפני עניו ולזה מפני כבוד שבת כדי שלא יתמהו שלפעמי אסור ולפעמי מתיר".
2. ט"ז (סי' צ"ב ס"ק כ"ב) – "כגון בע"ש כו'. בת"ח כלל נ"ה כתב ה"ה לכל צורך גדול כגון לצורך אורחים או הפסד מרובה או לעני כפי ראות עיני המורה עכ"ל וכתוב בתשובת מהר"י מינץ סימן ט"ו דהמנהג לומר להם הטעם שמפני מה הוא מיקל לו כדי שלא יתמהו למה אסור לפעמים ולפעמים מתיר".
3. חגורת שמואל (סי' צ"ב ס"ק ל"ד) – "ודע שכתב מהר"י מינץ בתשובתו סי' ט"ו דהמנהג לומר להם הטעם שמפני מה הוא מיקל כדי שלא יתמהו למה אסור לפעמים ולפעמים מתיר ע"ש".
4. פמ"ג (סי' צ"ב מש"ז ס"ק כ"ב) – "ויש לומר לשואלים הטעם מפני מה מיקל לפעמים ופעמים אסור ט"ז בשם מהר"י מינץ בתשובה ט"ו".
5. ת"ח (הל' לשה"ר כלל ד' סעי' י') – "אך באופן זה וכיוצא בזה נראה דמצוה להמספר לבאר הטעם למה מספר בגנותו של חבירו כדי שלא יטעה השומע להתיר על ידו יותר מזה, וגם שלא יבוא לתמוה עליו שהוא סותר את עצמו כי פעם יאמר לו שאסור לספר אפילו על אמת כמו שיתבאר לקמן בכלל ט' שמצוה רבה היא להפריש בניו הקטנים מזה העון ועתה הוא מספר בעצמו, (וכה"ג איתא בשו"ע יו"ד אם הוא מתיר דבר שיש פוסקים לאיסור בערב שבת וכי"ב)".

ב. לצורך שבת או לכבוד שבת.

1. אורח מישור (סי' ס"ט ס"ק ג') – "כבוד שבת, כגון אם אין לו לאכול בשבת זולת מאכל צלי ולא תבשיל אחר, ודאי אין זה מכבוד שבת, בפרט אם הוא באופן שאינו יכול לאכול חמין בשחרית, באם שאינו רשאי לאכול אלא צלי".

ג. בדבר שיש לו תקנה אחר שבת.

1. מחמיר – אבן שתיה (יו"ד סי' מ"ט), דרכ"ת (סי' ס"ט ס"ק קי"ז), שו"ת דברי משה (סי' מ"ב אות א' ד"ה וירווח), דברי סופרים (סי' ס"ט ס"ק קכ"ד).
2. מקיל – ילקוט יוסף (יו"ד סי' ס"ט סעי' ס"ז).

ד. האם יש היתר של 'כבוד שבת' שלא לצורך לאכול מאכל שנתחמם אחר שכבר נצטנן.

1. תורת האשם (סי' נ"ה ס"ק ב') – "ועי"ל דאפילו אם יהיה שהות בערב שבת כדי לחממו אפילו הכי אין זה כבוד שבת לאכול מאכל שנתחמם אחר שכבר נצטנן".
- א) סולת למנחה (כלל נ"ה דין ב') – "בתורת אשם ... על כן התירו לערו' מצד אחר עכ"ל".

ה. היכא דמתירין לצורך שבת, אי ניתותר לחול.

1. מיקל.

- א) פמ"ג (סי' צ"ד מש"ז סוף ס"ק ט', עי' או"ח סי' תס"ז א"א סוף ס"ק ב') – "כל היכא דמתירין לצורך ערב שבת אי ניתותר לחול לא מסתבר לאסור אחר כך הואיל ואשתרי אשתרי".
- ב) נטע שעשועים (יו"ד סוף סי' י"ב) – "מי שעלה על דעתו לאסור הבשר הנשאר אחר השבת, מילי דכדי כאלה אין מהצורך להשיב עליהם, ופלע בעיני מי הוא שעלה על דעתו לפטפט נגדו בדבר זה כזה".
- ג) עי' רע"א (דמאי פרק ד' משנה א') – "מה שנסתפק חתני נ"י במה דמצינו בכמה דברי' להקל לכבוד שבת. אם גם הנשתייר מותר לאחר שבת, דמחזי כחוכא לאסור מה שהותר, לענ"ד הא מצינו רפ"ד דדמאי שואלו ואוכלו ע"פ חשכה מ"ש לא יאכל עד שיעשר, והטעם דלא סמכי' על טעמא דאימת שבת, עליו רק בצירוף כבוד שבת הרי אף דכבר הותר לאכול בחזקת מתוקן, אפ"ה אסור למ"ש, וכן בחגיגה פ"ג מ"י דאחר הרגל מגען טמא למפרע, הרי אף שטהרת מגעו שנגע ברגל, מ"מ חוזר לטומאתו, ומ"מ ראי' לאיסור, זה אינו, שיש לחלק דהתם כך הי' מעיקר התקנה מחז"ל להתיר בשבת ולאסור בחול, אבל במה שאנו באסורי טריפות וכדומה דבעיקר הדין אין חילוק בין שבת לחול, אלא כיון דהוי פלוגתא בין הפוסקי' הללו אוסרי' והללו מתירי' ואנן ס"ל דהעיקר כהמתירים ולדידהו אף בחול מותר אלא דמיחש חיישי' להאוסרי' כיון שהתירו לכבוד שבת ופסקנו דהמאכל מותר כהמתירים, ממילא גם בחול שרי, וראיתי במשבצות זהב סי' צ"ד סק"ט שכ' להתיר".
- ד) טוב טעם ודעת (מהד"ג ח"א סי' קע"ב) – "ודאי אין לזוז מדברי הפמ"ג דמותר בכל ענין, וכן המהג פשוט בכל מקומות היכא דהוי מותר מותר לגמרי".
- ה) מקדש מעט (על דעת קדושים סוף סי' כ"ט כללי הפמ"ר ד"ה ודע) – "דמה שמתירין לצורך שבת וכדומה אפי' הנשאר לחול כשר דהואיל והותר הותר ... וכ"כ פמ"ג סי' צ"ד ...".
- ו) אבן שתיה (יו"ד סי' מ"ט).
- ז) הרי בשמים (קמא סי' נ"א) – "נראה דבנידן הפמ"ג פשוט הדבר להיתר דכיון דנתהוה האיסור בשכה שהי' צורך שבת א"כ גם כשהי' עדיין חול לא התחיל האיסור כלל ואמרינן שפיר דהוא מותר לעולם ואפילו מה שנשתייר אחר שבת מותר".
- ח) רמ"ץ (יו"ד סוף סי' ל"ח) – "דמותר גם לאחר שבת".
- ט) לב אריה (חולין סוף דף עה:): – "דכל מידי דאנו מתירין מפני כבוד שבת לא שמענו מעולם דאם נשאר מאותו דבר לאחר שבת שיהיה אסור לאכול וכן מצאתי בפ"מ".
- י) זבחי צדק (ריש סי' ל"ה דיני הפמ"ר אות י"ד).

- (יא) דעת תורה (סי' צ"ד על סעי' ה' ד"ה ומ"ש מש"ז, פתיחה להל' טריפות אות מ"א ד"ה והנה) – "מנהג פשוט להקל וכמ"ש במש"ז סי' צ"ד".
- (יב) רב פעלים (ח"א יו"ד סי' י' ד"ה והנה בתשובה, ח"ג יו"ד סי' ז') – "לענין הלכה נראה דיש להורות כסברת המש"ז ודעמיה".
- (יג) דלתי תשובה (סי' צ"ד אות ל"ז) – "בפמ"ג ... שו"ת רמ"ץ ... דעת קדושים ... טוטו"ד ... ידות נדרים ...".
- (יד) שו"ת יד יוסף (סי' ס') – "והפמ"ג שפיר אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי".
- (טו) דרכ"ת (סי' ס"ט ס"ק קי"ז, סי' צ"ד ס"ק ע"ו).
- (טז) משמרת שלום (סי' צ"ד מש"ז סוף ס"ק ט').
- (יז) כה"ח (סוף סי' ל' דיני הפמ"ר אות י"ד).
- (יח) עצי העולה (הל' בשר בחלב כלל ט' סוף סעי' ט"ו).
- (יט) שו"ת דברי משה (סי' מ"ב אות א' ד"ה וירווח).
- (כ) יביע אומר (ח"ג חו"מ סי' ז' אות ה', ח"ו יו"ד סי' ד' אות ג', ח"י יו"ד סי' נ"ח קובץ הערות והארות על שו"ת 'רב פעלים' ח"ג חיו"ד אות ה').
- (כא) בדה"ש (סי' צ"ד סעי' ה' בי' ד"ה ולאסור, עמ' רס"ד) – "ובפרמ"ג ...".
- (כב) ילקוט יוסף (יו"ד סי' ס"ט הע' ס"ז).
2. מחמיר.
- (א) יד שאול (ידות נדרים סי' רי"ח ס"ק ב') – "יש להסתפק בכמה דברים שמתירין הפוסקים לכבוד שבת האיך הדין אם ניתותר אח"כ בחול אם מותר מה שנתור ומצאתי בפ"מ סי' צ"ד ... אמנם לפע"ד ... שבחול דבר זה אסור דחיישינן לאותו דעה האוסרת רק דבשבת לכבוד שבת סמכי' להקל על דעת המקילין א"כ כשעבר שבת שוב חזר החשש למקומן וז"ב לפ"ד".
3. באיסורי דרבנן יש להקל.
- (א) הרב"ז (ח"א סי' קכ"ד, עי' סי' ק"ד אות ד') – "וכל שעבר השבת חזר האיסור למקומו. ולא אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי. ודלא כהפמ"ג והנט"ש הנ"ל. - אח"כ ראיתי בס' 'מקדש מעט'... ובמח"כ לא עיין בגוף הירושלמי וגם אישתמיט מיני' כל הנ"ל. דלדבריו מאי פריך הירושלמי גם למ"ד מפני אימת שבת, אמאי לא יאכל במוצ"ש עד שיעשר כנ"ל. למה לא משני דמעיקרא הכי תקנו שלא לאכול רק בשבת. אלא ודאי זה ליתא. וא"כ ממילא מוכח מהירושלמי דלא כהפמ"ג ונט"ש כדבר האמור. שוב ראיתי בס' לב ארי' על חולין דף ע"ה ע"ב בתוס' ד"ה אף [הנ"ל] הקשה על התוס' בשם הירושלמי, כקושיית הנ"ל דלמה לא פריך גם למ"ד מפני כבוד שבת להפמ"ג הנ"ל. וכתב דיש ליישב ע"ש. וגם הלב אריה' במחכ"ת לא עיין בגוף הירושלמי הנ"ל ... הואיל ואינו אלא איסור דרבנן, יש להתיר מטעם הואיל ואשתרי אשתרי".
4. מראי מקומות – חבצלת השרון (יו"ד סי' נ"ח ד"ה ואשר), שערי דעה (מהד"ק סי' ר'), בית לוי (הג' על פמ"ג סי' צ"ד מש"ז ס"ק ט'), הגרח"ק זצ"ל (שיח התורה אלף רע"ב), פמ"ג השלם (סי' צ"ד ליקוטי מגדים מש"ז ס"ק ק"י).

1. מראי מקומות.

1. הגר"י גוסטמאן זצ"ל (הליכות ישראל ח"א עמ' רפ"ב) – "כעין גדר זה במה שמצינו להקל משום כבוד שבת, דהיינו היכא שמרגיש שדבר זה יחסר לו מעונג השבת, אבל אם אינו מרגיש אינו בכלל זה".
2. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קצ"ג) – "שאלה: כתב הפמ"ג יורה דעה (סימן צ"ד משב"ז סוף ס"ק ט') לענין מה שהתירו באופנים מסוימים להשתמש בערב שבת ללא הכשרה, כגון בתחב כף חולבת אינו בן יומו לתוך מאכל פרווה בסיר בשרי בן יומו שהמנהג על פי הרמ"א להחמיר להכשיר הכף האינו בן יומו, וכתב הפמ"ג שבערב שבת מותר להשתמש בלי הכשר, והוסיף דאף בימי החול אח"כ תהיה הכף מותרת, דהואיל ואשתרי אשתרי. ונשאלתי מא' מהאברכים האם הדין כן גם אם בסוף לא השתמש עם הכף בערב שבת, שהרי הוא קיבל את ההיתר ובסוף לא השתמש איתו האם מותר לו להשתמש בו בימי החול אח"כ, או צריכים דוקא להשתמש בו פעם א' בערב שבת ואז יש ההיתר הואיל ואשתרי אשתרי. תשובה: אם חשב להשתמש בו בשבת סגי בהכי".
- (א) מציון תצא תורה (ח"א יו"ד הע' כ"ז) – "שמעתי מכמה מורי הוראה שליט"א שלכאורה הכוונה רק אם השתמש בו בערב שבת, ויש שהעירו שבכל אופן נוקטים להקל בדיעבד כדעת הרמ"א ולכן ממנ"פ מותר. עי' בבדי השלחן (ביאורים עמוד רס"ד) ובספר פרי הדר סימן צ"ד שם (אות קט"ז) אריכות בכל זה. וממו"ר הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א שמעתי שלכאורה יש להשתמש עמו בפועל, אמנם הבנתי מדעתו שיש מקום גם לסברת המתירים. ועי' היטב בדעת תורה יורה דעה (סימן צ"ד סעיף ה' ד"ה ונשאלתי), ובשו"ת יביע אומר חלק ו' יורה דעה (סימן ד') מבואר מדבריו דאחר שהותר לכבוד שבת, נשאר בהתירו לאחר השבת אף אם לבסוף לא אכלו ממנו בשבת, וכ"כ לי הגר"י טשזנר שליט"א".

ה) לכבוד אורחים.

א. המנהג לומר להם הטעם שמפני מה הוא מיקל לו.

1. מהר"י מינץ (סי' ט"ו ד"ה אשר) – "אשר שאלת מע"ש ידע כ"ת עשיר מידי שבת בשבתו ועני כל ימות השנה שוין. והוא כי לפעמים תמצא גאון שאוסר דבר נגד דעתו מטעם או מסיבה מה אבל דעתו נוטה שהוא היתר גמור אז אם בא מעשה לידו והשואל עני או אם הוא ע"ש וסמוך לשבת אפילו הוא עשיר כבוד שבת משויהו לדין עני ומתיר לו ומ"מ המנהג לומר להם הטעם לזה מפני עניו ולזה מפני כבוד שבת כדי שלא יתמהו שלפעמי' אוסר ולפעמי' מתיר".
2. ט"ז (סי' צ"ב ס"ק כ"ב) – "כגון בע"ש כו'. בת"ח כלל נ"ה כתב ה"ה לכל צורך גדול כגון לצורך אורחים או הפסד מרובה או לעני כפי ראות עיני המורה עכ"ל וכתוב בתשובת מהר"י מינץ סימן ט"ו דהמנהג לומר להם הטעם שמפני מה הוא מיקל לו כדי שלא יתמהו למה אוסר לפעמים ולפעמים מתיר".

3. חגורת שמואל (סי' צ"ב ס"ק ל"ד) – "ודע שכתב מהר"י מינץ בתשובתו סי' ט"ו דהמנהג לומר להם הטעם שמפני מה הוא מקיל כדי שלא יתמהו למה אוסר לפעמים ולפעמים מתיר ע"ש".
4. פמ"ג (סי' צ"ב מש"ז ס"ק כ"ב) – "ויש לומר לשואלים הטעם מפני מה מיקל לפעמים ופעמים אוסר ט"ז בשם מהר"י מינץ בתשובה ט"ו".

ב. בזמן שמקילים, אם תלוי רק במצות הכנסת אורחים או תלוי גם בבושה.

1. תלוי במצות הכנסת אורחים [מחמיר].
 (א) תוס' יו"ט (תורת אשם כלל ט"ו סוף סעי' ג').
 (ב) אנציקלופדיה תלמודית (כרך י' סוף ערך הפסד מרובה, טור מ"א).
2. ג"כ תלוי בבושה [מיקל].
 (א) תורת השלמים (סולת למנחה כלל ט"ו דין ג') – "ולענ"ד נראה דאפשר לחלק דוקא התם בשבת אין מפנין אלא לדבר מצוה וכל כה"ג ליכא סעודת מצוה וגם ליכא ביוש כולי האי אם אין לו מקום מרווח כל כך משא"כ כאן (בענין הדחה או מליחה) דבעינן כבוד אורחים וכל שזימן חבירו הראוי לכבדו אצלו ואין לו מה יאכל אין לך זלזול ובושת גדול מזה".
 (ב) יד אפרים (סוף סי' ס"ח) – "וכתב עוד [תורת האשם שם] דלא מיקרי אורחים אלא כשנתארחו בביתו או שזימן אצלו אורחים שנתארחו אצל אחרים, אבל כשזימן חבירו לסעוד לא מיקרי אורחים ולא הוי סעודת מצוה, כמו שכתוב באו"ח סימן של"ג [סעיף א בהגה]. והמחבר [סולת למנחה] שם כתב דאין ראייה משם לכאן, דכיון שזימן חבירו הראוי לכבדו ואין לו מה יאכל אין לך בושת גדול מזה, ועיין חולין דף צ"ד [ע"א] ובבבא בתרא דף צ"ג [ע"ב]."
 (ג) זבחי צדק (סי' ס"ט ס"ק ס"ח, ריש סי' ל"ה דיני הפמ"ר אות י"א).
 (ד) מקדש מעט (על דעת קדושים סוף סי' כ"ט כללי הפמ"ר ד"ה כתב הש"ך).
 (ה) דעת תורה (או"ח סי' של"ג סעי' א') – "עמג"א סי' תק"י סקי"ז ומה"ש שם דאם כבר זימן יש להקל, ועפמ"ג בא"א סי' ש"ז סק"ז. ועי' בהגהת רב"פ ליו"ד סי' רמ"ב. ופתחי תשובה יו"ד סי' ס"ט סקי"ב. וביד אפרים שם סי' ס"ח סעיף י"א".
 (ו) הג' אמרי ברוך (סי' רמ"ב).
 (ז) כה"ח (סי' ס"ט ס"ק צ"ד, סוף סי' ל' דיני הפמ"ר אות י"א).
 (ח) ילקוט יוסף (סי' ס"ט עמ' שכ"ז).
 (1) גבי שבת – מנחת שבת (סי' צ' ס"ק כ"ט), ששכ"ה (פרק ל' הע' מ"ד).

3. מראי מקומות.
 (א) פת"ת (סי' ס"ט ס"ק י"ג) – "כתב בסולת למנחה כלל ט"ו בשם ת"א ... דלא מיקרי אורחים אלא שנתארחו בביתו אבל לא כשזימן אצלו חבירו. והוא ז"ל חולק עליו בזה".
 (ב) הגר"ח פ"ש זצ"ל (דברי חכמים או"ח אות שפ"ג) – "הרמ"א (בס' של"ג סעיף א') כתב בנוגע להלכות מפנין שמה שנקרא אורחים, זו לא סתם אורח שאכל סעודה אצלו, רק שנתארח אצלו בבית. וצריכין לדעת האם בכל המקומות שמתיר השו"ע לצורך אורחים (וכמו טוחן, אמירה לעכו"ם, הכנה לחול, וכדו'), אם הביאור הוא כמו אורח זה שכתב הרמ"א, או שזה רק במה שנוגע להלכות מפנין, מא"כ בשאר מקומות, אפי' אורח לסעודה אחת הוי אורח להתיר. תשובה: שמעתי מהפוסקים שלכאורה כיון שלא זכר הרמ"א בשאר מקומות גדר זה, משמע שרק הכא שייך ולא בשאר מקומות (ואורח לסעודה אחת נחשב כאורח להתיר) וכן שמעתי מהגר"ח פ"ש".

ג. האם מותר לזמן (invite) חבירו כדי שיהיה התיר של "כבוד אורחים".

1. מחמיר.
 (א) תורת השלמים (סולת למנחה כלל ט"ו דין ג') – "לכן נ"ל דודאי לכתחילה לא יזמן אצלו חבירו כשיודע שיהא צריך להקל בענין הדחה או מליחה אבל אם כבר זימן או משום כבודם יש להקל כמו מפני שאר אורחים וגדול כבוד הבריות".
 (ב) יד אפרים (סוף סי' ס"ח) – "וכתב בסולת למנחה כלל ט"ו ... ובודאי לכתחלה לא יזמן חבירו אצלו כשיודע שיהיה גורם להקל בענין הדחה ומליחה, אבל אם כבר זימן, אז משום כבודם יש להקל, וכמו מפני שאר אורחים, וגדול כבוד הבריות [ברכות יט, ב]".
 (ג) יד אברהם (סי' ס"ט על הרמ"א סעי' ו').
 (ד) פת"ת (סי' ס"ט ס"ק י"ג) – "כתב בסולת למנחה כלל ט"ו ... וסיים דלכתחלה לא יזמן אצלו חבירו אם יודע שהוא צריך להקל בענין הדחה או מליחה אבל אם כבר זימן אצלו אז יש להקל כמו מפני שאר אורחים עכ"ד ע"ש".
 (ה) זבחי צדק (סי' ס"ט ס"ק ס"ח, ריש סי' ל"ה דיני הפמ"ר אות י"א).
 (ו) כה"ח (סי' ס"ט ס"ק צ"ד, סוף סי' ל' דיני הפמ"ר אות י"א).
 (ז) מעדני השלחן (סי' ס"ט ס"ק פ"ג).
 (ח) דברי סופרים (סי' ס"ט ס"ק קכ"ה).
 (ט) פתח האהל (סי' כ"ד סעי' ז', סעי' ט').
 (1) מדויק, רק אם צריך להקל מצד בושה, "לא יזמן אצלו חבירו". אבל מצד מצוה, יש להקל.
 2. "דאם אין לו מי שיזמם, יכול להזמינם אף לכתחילה" – מעדני השלחן (סי' ס"ט ס"ק פ"ג).
 3. מראי מקומות – דעת (פתיחה להל' טריפות אות מ"א ד"ה והנה).

ד. בזמן שמקילים, אם מיקל בכל דבר של כבוד או רק מה שמחוייב מצד הכנסת אורחים.

1. רק מה שמחוייבין מדין מצות הכנסת אורחים.
 א) אג"מ (אה"ע ח"א סי' צ"ד ד"ה והראיה) – "אינו שייך למעלת הכנסת אורחים שמקילין בכמה ענינים בהוראות איסור והיתר כמו לכבוד שבת ויו"ט וכן מפנין בשבת מפני האורחין כמו מפני בטול ביהמ"ד, דהתם הוא בענין אכילתן ושאר הנאות הגוף שמחוייבין לאורחין וגם בריש מפנין פרש"י שצריך להושיב האורחין להסב בסעודה ואף שמסתבר שלא דוקא לסעודה דבשביל שינה וסמיכה בעלמא נמי יש להתיר, עכ"פ הוא בשביל הנאות הגוף שמחוייבין מדין מצות הכנסת אורחין לעשות להם אבל לכבדם בברכות וכדומה שאין זה מהחייבים שעליו לעשות להאורחים אין זה בכלל הכנסת אורחים שהקלו בשבילם".

ה. מתירין משום כבוד אורחים, ונשתייר מהבשר, אם מותר לכל אדם.

1. מיקל – ילקוט יוסף (יו"ד סי' ס"ט סעי' ס"ו).
2. מראי מקומות – דברי משה (סי' מ"ב אות א' ד"ה ותו).

ו. בדבר שיש לו תקנה, אחר שהלך האורחים.

1. עי' לעיל גבי לכבוד שבת.

ז. אם סעודת מרעים נכללת במצות הכנסת אורחים.

1. עי' או"ח סי' של"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ו] **אדם שאינו ראוי להתכבד** - האם הכנסת אורחים שייך רק למי שראויים לכבדו או לכל בני אדם [ענינים].

א. רק למי שראויים לכבדו [שהם ראויים לכבוד כגון בעלי תורה או בעלי שם טוב ומעשים טובי' או עני בן טובים או עשירים שראוי לכבדם שאינם עושים רעה].

1. מהרי"ל (ליקוטים סי' ס) – "כל היכא דנזכר מצות הכנסת אורחים ר"ל דוקא הכנסת עשירים ומכובדים, כשנתאכסנו אצלו שאז יקבלם בסבר פנים יפות לנהוג בהם כבוד ולהכין תפנוקים בשבילם. וראייה מאברהם אבינו שסבר המלאכים היו אורחים, והרבה לשחוט בשבילם ג' שוורים להאכילם הלשונות בחרדל. אבל הכנסת ענינים בכלל צדקה היא".

א) הו"ד בגליוני הש"ס (שבת דף קכז).

2. יש נוחלים (זהירות צדקה ומעשר, הו"ד בשל"ה פסחים פרק נר מצוה אות ס"ז) – "והכניסו אורחים בבתים, רוצה לומר עשירים, דכל היכא דנזכר מצות הכנסת אורחים, רוצה לומר דווקא הכנסת עשירים ומכובדים כשנתאכסנו אצלו, שאז יקרם בסבר פנים יפות לנהוג בהם כבוד ולהכין תפנוקים בשבילם [דכל ההולך בדרך עני הוא באותו שעה כמ"ש חכמי משנה ז"ל במסכת פאה], וראייה מאברהם אבינו ע"ה שסבר שהמלאכים היו אורחים והרבה לשחוט בשבילם ג' שוורים להאכילם ג' לשונות בחרדל, אבל הכנסת ענינים ממש בכלל צדקה הוא, וכן הוא בליקוט מהרי"ל".

3. תוס' יו"ט (תורת אשם כלל ט"ו סעי' ג) – "בכל מקום שהוזכר כבוד אורחים לאו באכסנאים המתאכסנים שעוברים ושבים להמציא להם ולב"ב טרף ומזון דלהם די בארוחת ירק וכיוצא בו ואין חובה לכבדם בתענוגי בשר וכן מצאתי בליקוטי מהרי"ל דהכנסת אורחים בכל דוכתא דווקא עשירים ומכובדים שנתאכסנו אצלו כדאשכחן באברהם אבל ענינים בכלל צדקה הן עכ"ל והא דכתב עשירים ומכובדים חדא מילתא הוא דהיינו עשירים שהם מכובדין וא"נ מכובדין מילתא אחריתי מ"מ ממילא ודאי דוקא עשירים שהן ראויין לכבוד כי עשירים המבוזין במעשיהם עליהם נאמר ובוזי יקלו ומה מצינו דרבי היה מכבד עשירים ודאי דדוקא אותן שהיו ראויין לכבוד דמידי הוא טעמא אלא כדי שגם בו ינהגנו כבוד מצד עשרו ולא מצד תורתו ודיו אם כיבד עשירים בעלי מעשים טובים לא הגרועים שאין להם מעשה טוב כ"ש עושי הרעה מהרה יפולו אמנם אעפ"י שנאמר דמהרי"ל חדא מלתא קאמר עשירים שהן מכובדין לאו למעוטי מכובדים שאינם עשירים וכגון בעלי מעשים טובים וכ"ש כשהם ג"כ בעלי תורה או שהם מבעלי טובים וגדולים ובעצמן ג"כ צדיקים וישרים דודאי כל אלי ראויים לכבוד אלא למעוטי ענינים כדמסיק והיינו סתם ענינים אע"פ שכשרים הם דאילו אינם כשרין ועוברין במזיד אפילו על מצוה אחת מכל המצוות האמורות בתורה אף בכלל צדקה אינם".

4. הו"ד בתורת השלמים (סולת למנחה כלל ט"ו דין ג') – "כל מקום שהוזכר לכבוד אורחים היינו שהם ראויים לכבוד כגון בעלי תורה או בעלי שם טוב ומעשים טובי' או עני בן טובים או עשירים שראוי לכבדם שאינם עושים רעה ולא הגרועים שמהרה יפולו או הקבצנים שעוברים ושבים בשביל טרף ומזון הם בכלל צדקה ואינם בכלל כבוד אורחים והוציא כן מקצת דבריו מלקוטי מהרי"ל".

5. פמ"ג (כללים בהוראת איסור והיתר אות ז) – "אורחים ... דהיינו אורחים חשובים".

א) פמ"ג (סי' ע"ב מש"ז ס"ק ז) – "ואם נקרע הלב ולא נמלח אז דינו כשאר בשר בה"מ או לצורך ערב שבת להתיר אותה חתיכה ומיהו כבוד אורחים לא שייך דמשמעות אורחים בעלי תורה ואין אוכלים לב בהמה".

(1) מכאן נראה, רק בעלי תורה ממש, ולא גם שאר אורחים חשובים, וצ"ע.

6. יד אפרים (סוף סי' ס"ח) – "וכתב בסולת למנחה כלל ט"ו [דין ג ד"ה או לאורחים] בשם תורת האשם שחיבר הגאון בעל תוספות יום טוב [שם ד"ה אם לא], נראה לי דבכל מקום שהוזכר לכבוד אורחים היינו שהם ראויים [לכבוד], כגון בעלי תורה ובעלי שם טוב ומעשים טובים, או עני בן טובים, או עשירים שראויים לכבדם שאינם עושים רעה. ולא הגרועות שמהרה יפולו, או הקבצנים שעוברים בשביל טרף ומזון, הם בכלל צדקה, ואינם בכלל כבוד אורחים. והוציא מקצת דבריו מלקוטי מהרי"ל [עמוד תרכו]. ומה שהקשה השבות יעקב [סולת למנחה שם] מאברהם, לא קשה מידי, דהתם שאני שרצה להכניסם תחת כנפי השכינה, כמו שנאמר [בראשית כא, לג] ויטע אשל כו".

7. פת"ת (סי' ס"ט ס"ק י"ג) – "כתב בסולת למנחה כלל ט"ו בשם ח"א מקום שהוזכר כבוד אורחים היינו כגון בעלי תורה ובעלי שם טוב ומע"ט או עני בן טובים או עשירים שראוי לכבדם שאינם עושים רעה ולא הגרועים או הקבצנים שעוברים ושבים בשביל טרף ומזון הם בכלל צדקה ע"ש".
8. יד אברהם (סי' ס"ט על הרמ"א סעי' ו').
9. הג' אמרי ברוך (סי' רמ"ב).
10. זבחי צדק (סי' ס"ט ס"ק ס"ז, ריש סי' ל"ה דיני הפמ"ר אות י"א).
11. מנחת שבת (סי' צ' ס"ק כ"ט).
12. יוסף אומץ (סוף עמ' שכ"ב) – "על מי שמכניס אורח לביתו מרחוב העיר כשהוא הולך ותועה בה שלא ידע מי יאספהו לביתו שכן מוכח בעובדא דפלגש בגבעה שסיפר הכתוב פעמיים ברוע המעשה ואין איש מאספ אותו הביתה או איזה אורח שכבר גרשהו איש בליעל רוע מעללים מביתו כאשר בזמן הדור הרע הזה יש מי ומי העושים כן ואחר מכניסו לביתו מעצמו לזה וראי שכרו כפול ומכופל מכל המעלות הנאמרים על הכנסת אורחים שלא נתן לבו ביד יצר הרע המסיתו ואומר לו מה לך יותר חיוב בזה מאותו שגרשהו שהוא דמו בראשו ואתה וכסאך נקי וגם יוסיף התל בך אם כזה תעשה אם כן כל אילי נכיות והצאן והבקר אשר ישחטו לא יספיקו לך לכלכל מאה איש אורחים אשר יבואו אליך ויצרך הרע יביא לך לסייעתו ראייה מדברי חז"ל מה שדרשו על מברך רעהו בקול בבקר השכם קללה תחשב לו שאסור מטעם הנ"ל לאורח לשבח את בעל הבית יותר מדאי, אכן האמת הוא כדי שלא יאספו אליו ריקים ופוחזים אינשי דלא מעלי ולבוקי סריקי לא נאמרה מצות הכנסת אורחים ולכן הגבור הכובש את יצרו כאמור מה רב טוב הצפון לו. ולא זו בלבד שאין מצוה להכניס אורח לא טוב אלא אף זו שיש איסור להכניס אורח רע מעללים וכבר אסרו חכמינו ז"ל ליתן פה למי שמסופק בו אם נטל ידיו".
13. משמרת שלום (הקדמה כלל ז' אות ז').
14. כה"ח (יו"ד סי' ס"ט ס"ק צ"ג, סוף סי' ל' דיני הפמ"ר אות י"א, או"ח סי' של"ג ס"ק י"ד).
15. מעדני השלחן (סי' ס"ט ס"ק פ"ג).
16. ילקוט יוסף (סי' ס"ט עמ' שכ"ז).
17. דברי סופרים (סי' ס"ט ס"ק קכ"ה).
18. בתורתו יהגה (ח"ב פרק י"א עמ' רע"ז אות ג').
19. פסקי תשובות (דפו"ח סי' של"ג אות ג').

ב. כל בני אדם [גם עניים].

1. אבן ישראל (הגרי"ס זצ"ל, דרוש ג' ד"ה אבל) – "שהכנסת אורחים בין לעניים ובין לעשירים ...".
2. אהבת חסד (ח"ג פרק א') – "דמצות הכנסת אורחים נוהג אף בעשירים כמו שכתב בספר יש נוחלין בשם המהרי"ל ואף שאין צריכין לטובתו אפ"ה הקבלה שמקבל אותם בפנים יפות ומשתדל לשמשם ולכבדם לפי כבודם היא מצוה וכ"ש אם האורחים הם עניים **היא מצוה כפולה** שמקיים בזה גם מצות צדקה וכמה שכתב בספר הנ"ל בהג"ה ע"ש".
3. פלא יועץ (ערך אורחים) – "והנה אם בא אורח לעיר, איש עני שאין ידו משגת לקח לו מלון לעצמו, או שאינו לפי כבודו לישב במלון, או שאין מלון נמצא בעיר מה יעשה אותו האיש אם אין איש מאספ אותו הביתה והוא גר בארץ נכריה, אנה יפנה לעזרה, וכי ימצא איש שמאספ אותו חיה יחיה ממש, ולכן למצוה רבה יחשב".
4. ישכיל עבדי (ח"א או"ח סי' ז' אות ז') – "עניים שהיא ג"כ מצוה דגדולה הכנסת אורחים".
5. כוכבי יצחק (ח"ב סי' ב' אות י"ד) – המהרי"ל ... הדבר תמוה ...".
6. ס' הבית (סי' ל"ג סעי' ט', ע"ש הע' י"ג) – "אם האורח הוא עני, הרי מקיים בזה גם מצות צדקה".
7. פתח האהל (סי' ג' הע' ג') – "ונראה דזה גם כוונת המהרי"ל ... דהיינו רק לענין כבוד האורחים, אבל מצות הכנסת אורחים מקיימים גם בעניים בזויים ודו"ק".

ג. מראי מקומות.

1. רמב"ם (דעות פרק ו' הל' א') – "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כדי שלא ילמוד ממעשיהם, הוא ששלמה אומר הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע, ואומר אשרי האיש וגו', וכן אם היה במדינה שמנהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה ילך למקום שאנשיה צדיקים ונוהגים בדרך טובים, ואם היו כל המדינות שהוא יודעם ושומע שמועתן נוהגים בדרך לא טובה כמו זמנינו, או שאינו יכול ללכת למדינה שמנהגותיה טובים מפני הגייסות או מפני החולי ישב לבדו יחידי כענין שנאמר ישב בדד וידום".
2. מהר"י מינץ (סי' ז') – "נתעוררתי על שלשה דברים ... ג' על דבר הכנסת אורחים על פי פתקין הנחלקין מן הקלפי כפי ההזדמנות. ויש מהם אומרים שהאורח יקח הפתק מן הקלפי ולא הפרנס כדי שיתבייש העני ולא יוסיף לבא עוד והמתנגדים אומרים דכל כה"ג לא מקרי הכנסת אורחים אבל נקרא הוצאת אורחים אלא המנהג שהפרנס מוציא הפתקין נותן אותן לארחי ופרחי ואין לשנות המנהג ולא לבייש העניים".
3. הגה"ה יש נוחלים (של"ה, זהירות צדקה ומעשר אות כ"ו) – "ונראה דהכנסת אורחים עניים תרתי הוא דקעביד, צדקה וגמילות חסד ... ואברהם אבי' ע"ה כשהכניס האורחים לביתו וכסבור שהם ערבים לא ידע אם הם עניים או עשירים וקרי ליה ג"ח בפרק מפנין".
- של"ה (פסחים פרק נר מצוה אות ס"ז) – "והכנסת אורחים הוא בכלל גמילות חסדים השייך בין לעניים ובין לעשירים, והכנסת אורחים של עניים תרתי הוא עביד, צדקה וגמילות חסד".

4. ס' הברית (ח"ב מאמר י"ב פרק ח') – "כי לכל מצוה יש תחבולה לעני כמו לעשיר ... נצור בני מצות הכנסת אורחים למען ייטב לך כי אז תצליח את דרכיך בעוה"ז והלך לפניך צדקך בעוה"ב, כי המצוה הזו כלולה מצדקה וג"ח לפי שהיא נוהגת בין לעניים בין לעשירים".
5. דעת תורה (סי' של"ג סעי' א') – "עמג"א סי' תק"י סקי"ז ומה"ש שם דאם כבר זימן יש להקל, ועפמ"ג בא"א סי' ש"ז סק"ז. ועי' בהגהת רב"פ ליו"ד סי' רמ"ב. ופתחי תשובה יו"ד סי' ס"ט סקי"ב. וביד אפרים שם סי' ס"ח סעיף י"א".
6. מנורת המאור (ח"א פרק הצדקה, עמ' 41) – "וכשיבואו אורחים לביתו של אדם ואפי' הם עמי הארץ יכניסם בספר פנים יפות".
7. מכתב מאליהו (ח"א עמ' קמ"א) – "כי הכנסת אורחים **אפי' לפחותים ביותר**, היא קבלת שכונה גדולה ועמוקה ביותר אפי' מנבואה שהיא הדביקות הכי עליונה שבמתנות שמים. והטעם ...".
8. אנציקלופדיה תלמודית (כרח ט' טור קל"ג. **אמנם** עי' כרך י' סוף ערך הפסד מרובה, טור מ"א).

- ד. "וצ"ע קצת דהא אברהם ה' סבר שהם ערביים ואפ"ה כיבד אותם ויש ליישב וק"ל" – תורת השלמים (סולת למנחה כלל ט"ו דין ג').
1. י"ל הר"י טרטנר שליט"א ע"י המדרש רבה (בראשית פרשה מ"ח אות ט') – "וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו ... אמר אם רואה אני ששכינה ממתנת עליהם אני יודע שהן בני אדם גדולים, ואם אני רואה אותן חולקים כבוד אלו לאלו אני יודע שהן בני אדם מהוגנין וכיון שראה אותן חולקין כבוד אלו לאלו ידע שהן בני אדם מהוגנין".
- א) מראי מקומות – העמק דבר (בראשית פרק י"ח פסוק ב').
2. מראי מקומות – יד אפרים (סוף סי' ס"ח, לשונו מובא לעיל), בתורתו יהגה (ח"ב עמ' רע"ח הע' ה').

ה. הכנסת אורחים באורחים נכרים.

1. ס' החיים (ספר פרנסה וכלכלה פרק ג' עמ' קכ"א ד"ה כיצד) – "כיצד ינהג האדם עם האורחים הבאים לביתו? זהו יש ללמד מאברהם אבינו ... **ויעשה כן אף לאיש נכרי** שאינו ידוע לו, כרך שעשה אברהם אף על גב שהיה סבור שהם ערביים".
2. אהבת חסד (ח"ג פרק ב' הגה"ה ד"ה ואגב) – "אברהם אבינו ... פעלתו איננה פעלה שלמה, כי כל סביבין היו אז עובדי גלולים ... לא היו עדין עניים מהגנים בעולם לגמל עמהם חסד, כי עם אשר בחר ה' **עדין לא נבראו**".
3. ס' הבית (סי' ל"ג סוף הע' ט"ו) – "נראה פשוט שאין ללמוד ממעשה של אברהם אבינו להכניס אורחים גוים, ואברהם אבינו שעשה כן כוונתו היתה כדי לקרבן להשי"ת. **ואין ענין הכנסת אורחים באורחים גוים**, אם לא מפני דרכי שלום".
4. מראי מקומות – ברכת אבות (סוף סי' י"ז), פתח האהל (סי' ג' סעי' ז').

תולין הקלקלה במקולקל [שאני אומר]

סימן קי"א

- [א] מקור הדין. [ז] ציורים.
 [ב] האם תולין כמו כל ספק דרבנן לקולא. [ח] איסור רבה, אין תולין - סעיף ב'.
 [ג] האם תולין קיל טפי או חמור טפי. [ט] איסור מה"ת, אין תולין - סעיף ג'.
 [ד] האם תולין מדין בירור או מדין פסק. [י] איסור מה"ת ושיעור דרבנן - סעיף ד'.
 [ה] שאני אומר - סעיף א'. [יא] ב' קדרות של היתר - סעיף ה'.
 [ו] דבר חשוב נתערב חד בחד ואח"כ ברוב. [יב] יש אחד מהן לבטל האיסור.

[א] מקור הדין.

א. **יבמות** (דף פב.) – "והתניא: שתי קופות, אחת של חולין ואחת של תרומה, ולפניהם שתי סאין, אחת של חולין ואחת של תרומה, ונפלו אלו בתוך אלו, הרי אלו מותרים, שאני אומר: תרומה לתוך תרומה נפלה, וחולין בתוך חולין נפלו; ואמר ריש לקיש: והוא שרבו חולין על התרומה, ור' יוחנן אמר: אע"פ שלא רבו חולין על התרומה".

1. תולין הקלקלה במקולקל.
2. רק באיסור דרבנן.
3. צריך רוב היתר, או מחצה.

ב. איזה תקלה יכול לצאת על מי שאומר על המותר אסור.

1. פמ"ג (סי' א' מש"ז ס"ק ז') – "אמנם על מותר אסור אף שאין סדורים בסדר יש לאסור כמ"ש הש"ך בסימן רמ"ב דמן המותר יבוא להיפך והוא ירושלמי כו' ועיין בסי' קי"א בב' קדירות יע"ש ואם כן נפיק חורבא מיניה וודאי אסור".
2. פת"ת (סי' א' ס"ק ז') – "על האיסור מותר. עיין באר היטב בשם בית יעקב דאף באומר על מותר אסור ג"כ יש להעבירו. והנה שם בב"ע כתב הטעם דיש לחוש שיבא קלקול אם יקדש בו אשה וכיון שאסור לא יהי' שוה פרוטה כו' והפמ"ג במשבצות סק"ז כתב הטעם שיבא קלקול בב' קדרות דלקמן סימן קי"א ע"ש. מבואר מדבריהם דאף דהטעות אינו מפאת שכחה רק מחמת שיקול דעתו שכך נראה בדעתו המשובשת ג"כ יש להעבירו עד שיחזור בו. ונראה דיש נ"מ בין אלו הב' טעמים באם אומר על מותר שהוא אסור מדרבנן להבי"ע יש חשש גם בזה עי' פסחים דף ז' ובאה"ע סימן כ"ח סעיף כ"א ולהפמ"ג אין חשש דהא אין תולין במידי דאינו אסור אלא מדרבנן כמ"ש המנ"י בסי' ק"צ ס"ק מ"ג. וכן אם אומר על איסור מדרבנן שהוא מה"ת הוא בהיפך להבי"ע אין חשש ולהפמ"ג יש חשש. אמנם כבר חלוקים עליו חביריו על המנ"י (והארכתי בזה לקמן סי' קי"א) והעלו דתולין אף בדבר האסור מדרבנן לפ"ז באופן זה באומר על דרבנן שהוא מה"ת אין חשש גם להבי"ע גם להפמ"ג אך באופן הב' יש חשש לשניהם".
3. מנחת יצחק (הקדמה לח"א ד"ה אמנם) – "דהרי נודע דברי הירושלמי (ע"ז פ"ב ה"ט), דשמואל אמר קומי דר"ג, חכים אנא בין עוברי דגים טהורים לעוברי דגים טמאים, א"ל כזה מהו, א"ל טמא א"ל לא ביש לי דאמרת על הטהור טמא. אלא שסופך לומר על הטמא טהור, ובת' בית יעקב (סי' ל"א) כתב לפרש, דרצ"ל, באותה הוראה יצא קולא לבסוף, לענין קידושי אשה, וכגוונא דאיתא בתוס' (סנהדרין דפ"ו ע"א) לענין זקן ממרא, והפרי מגדים (יורה דעה סימן ב' מ"ז ס"ק ז') כתב שיבוא קלקול מזה לענין שתי קדרות (ביורה דעה סימן קי"א) ועיין פתחי תשובה (שם סק"ז) הנ"מ ביניהם. ואם כן אף באומר על מותר אסור, יש מכשול...".
4. מראי מקומות – ישועות יעקב (סוף ס"ק ו'), הגר"י שטייף זצ"ל (דרוש וחיידוש עמ' ד' ד"ה וכיוצא), יצחק ירבן (סי' ל"ג).

[ב] חקירה: האם שאני אומר הוי דין מיוחד, או כמו כל ספק דרבנן לקולא - ביאור הדבר: למה צריך הסוגיא שתולין הקלקלה במקולקל, הא יש דין ספק דרבנן לקולא.

א. נפקא מינה.

1. י"א נ"מ איסור משהו - עי' לקמן [ובעיקר הפר"ת].
2. י"א נ"מ דשיל"מ - עי' לקמן.

ב. טעמא דמילתא.

1. מכח ספק דרבנן לקולא.
 (א) ש"ך (ס"ק א') – "דספק דרבנן קי"ל לקולא".
 (ב) פר"ח (ס"ק ב') – "כיון ששיעורין וחומרות הללו אינן אלא מדבריהם תלינן לקולא בכל גוונא משום ספיקא דרבנן לקולא".
 (ג) לחם הפנים (ס"ק א').
 (ד) חגורת שמואל (ס"ק ג') – "כיון דהו"ל ספיקא דרבנן מותר. דספק דרבנן להקל".
 (ה) פמ"ג (שפ"ד ס"ק א', ס"ק ג') – "מאיסור דרבנן. דספק דרבנן קי"ל לקולא ש"ך משמע דשאני אומר רק מספק דרבנן לקולא".
 (ו) זבחי צדק (ס"ק א').
 (ז) ערה"ש (סעי' ב') – "וטעמא דמילתא, דקיי"ל ספיקא דרבנן לקולא".
 (ח) אבן יקרה (ריש סי' פ"ד).
 (ט) כה"ח (ס"ק א').

י) אג"מ (או"ח ח"א סי' י"ח ענף ב') – "ואם נימא שגדר שאני אומר אינו מטעם ספק ... אך האמת שהוא מטעם ספק לקולא".
 (א) בדה"ש (ס"ק א').

יב) ועוד.

2. הוא דין מיוחד.

א) פ"ת (ס"ק א') – "ומה שכתב הפר"ח ... לדחות דהמחמיר עליו להביא ראיה ליתא דכיון דטעם זה דשאני אומר קולא בלא טעם אין לו מקום שנאמרה בו ומעתה".

3. מראי מקומות – הגר"א יפה"ן זצ"ל (מגיה ריטב"א יבמות דף פב: הע' צ"א, הע' ק"ג, הע' קל"ה אות ה', הע' קנ"ז).

א) פמ"ג (סי' צ"ב שפ"ד ס"ק ח') – "ועוד שאני אומר לאו מספק דרבנן מצוי יליף".

ב) הגר"א יפה"ן זצ"ל (מגיה ריטב"א יבמות דף פב: הע' קנ"ז) – "האמת נראה לי, דלמאי דכתבתי דעיקר יסוד רבינו [א"ה: הריטב"א] להחמיר באיסור משהו בדרבנן דהיינו לשיטתו דדין שאני אומר דין מיוחד, (וכמבואר מהפרי תואר דלאו מדין ספק ספק דרבנן לקולא דעלמא), מעתה לפ"ז לרבינו לשיטתו נראה דשייך לומר דמועיל שאני אומר בעלמא גם בדשיל"מ, ולכן גם בשאר איסורי דרבנן דבמשהו, אף דהוי דשיל"מ, באמת אי לאו משום חומרת משהו הוה אמרינן שאני אומר, וא"ש לשון רבינו כאן 'שאר איסורי משהו החמורות' דמעתה א"צ לדחוק, דקאי רק על סתם יינם ורק שם הוצרך לטעמא דחומרת משהו, אלא אף בחמץ ועיסת חלה וכדומה ודו"ק)".

ג. קשה: אם הוא מדין ספק דרבנן לקולא, למה צריך הדין מיוחד של שאני אומר.

1. י"ל, במקום שיש ריעותא חזק כגון שודאי נופל איסור – רשב"א (תוה"ב הארוך בית ד' שער ב' כב:), "וקשיא לי באיסורין דרבנן למה לי ריבויא לריש לקיש ואפילו חד בחד לרבי יוחנן דהא כיון דמספקא לן אי נפלה תרומה לתוך חולין או לא הוה ליה ספק בדרבנן ולקולא. ושנינו בתוספתא תרומות פרק הזורע פשתן של תרומה היו לפניו שתי מדוכות אחת של חולין ואחת של תרומה ונתן מאחת מהן ואין ידוע מאי זה מהן נתן הריני אומר משל חולין נתן אלמא לעולם תולין להקל בשל דברייהם. ונראה לי דכיון שבודאי נפלה כאן תרומה אלא שאין ידוע לאי זו אין אומרינן בכי הא ספיקא דרבנן לקולא", הו"ד בט"ז (ס"ק ו'), וש"ד (ס"ק ו').
 א) פ"ת (ס"ק ב') – "אמאי לא הקשה הרב [הרשב"א] אלא אהא מלתא דאין איסור רבה ולא על מה שהצריך במה לתלות דקתני לה מתני' בהדיא שאני אומר תרומה לתוך תרומה נפלה ואמאי מהדר להקשות בדברי האמוראים ...".
 ב) מה הראיה מהתוספתא – ט"ז (ס"ק ו'), פלתי (ס"ק ג'), פמ"ג (מש"ז ס"ק ו'), יד יהודה (הארוך ס"ק ו'), "והאחרונים לא ידעו פירוש בהרא"י מהתוספתא ...".

ד. איסור משהו: האם מחמירים ואמרינן שצריך רוב היתר או די במחצה כמו כל שאר איסורי דרבנן.

1. אפשר צריך רוב.

א) נמו"י (יבמות דף כו. ד"ה ואי) – "ואפשר דלענין איסורי משהו החמורים לא אמרינן שאני אומר אפי' באיסורי דרבנן בפחות מרבייה ומיהו ברבייה אמרי' שאני אומר אפילו באיסורין של תורה".

ב) ריטב"א (יבמות דף פב: ד"ה ומכאן) – "בסתם יינם כי האי גונא, אע"ג דמשום חומרא דיין נסך הוי במשהו, אפשר דאמרינן שאני אומר בלא רבייה ככל איסורין דרבנן, ואפשר דבאיסורי משהו החמורים לא אמרינן שאני אומר אפילו באיסורין דרבנן בפחות מרבייה".

ג) דר"מ (ס"ק א') – "ובפירוש נמו"י פרק הערל דף תל"א וז"ל ואפשר דלענין איסורי משהו החמורים לא תלינן לקולא אפילו באיסורי דרבנן בפחות מרבייה דהיינו שיהא בהיתר רוב נגד האיסור שנפל בו עכ"ל".

ד) ש"ב (ס"ק ג') – "כתב הנ"י פ' הערל דאפשר דלענין איסורי משהו החמורים לא אמרינן שאני אומר אפילו באיסורי דרבנן בפחות מרוב עכ"ל ומביאו בד"מ".

ה) כנה"ג (הג' הטור ס"ק ג') – "כתב הרב הנמק"י פרק הערל דאפשר דלענין איסורי משהו החמורים לא אמרינן שאני אומר אפילו באיסורים דרבנן בפחות מרוב. ש"ך".

ו) עי' מג"א (ריש סי' תמ"ז, כדמפרש הפמ"ג, ומחה"ש. משא"כ מקור חיים, וחת"ס) – "מדאוריית' הוי חמץ כשאר איסורים (עמ"ש רסי' תמ"ב) אלא שחכמים החמירו בו כיון דאית ביה כרת ולא בדילי מיניה כולי שתא ועמ"ש ס"ב ועבי"ד סי' קי"א ובש"ך שם".

ז) פ"ת (ס"ק א') – "דכיון דטעם זה דשאני אומר קולא בלא טעם אין לו מקום שנאמרה בו ומעתה".

ח) חק יעקב (סי' תס"ז ס"ק מ"א).

ט) בית לחם יהודה (ס"ק ג') – "יש להחמיר".

י) חגורת שמואל (ס"ק ב') – "כתב הנ"י פ' הערל דאפשר דלענין איסורי משהו החמורים לא אמרינן שאני אומר אפילו באיסורי דרבנן בפחות מרוב ע"כ ומביאו בד"מ".

יא) חוו"ד (חי' ס"ק ב') – ובאיסורי משהו בעינן רוב דוקא".

יב) זבחי צדק (ס"ק ד').

יג) כה"ח (ס"ק ד').

2. אפילו מחצה.

א) פ"ת (ס"ק ב') – "הנמוקי יוסף ... אינו מחזור, דכיון דאיסור משהו אינו אלא מדרבנן בדין הוא שנתלה להקל נמי בו כי היכי דתלינן בשאר איסורין דרבנן ... והמחמיר יותר מזה עליו להביא ראיה וגם תרומה החמירו בו חכמים והצריכו בו שיעור למעלה מנותן טעם ואף על פי כן תלינן בשאני אומר".

ב) לחם הפנים (ס"ק ד') – "והפר"ח ...".

ג) א"ר (סי' תס"ז ס"ק כ"ח ד"ה אמרתי) – "נימוקי יוסף ... ולא נהירא דהא בתרומה דבעי יותר משישים קיימא לן בפסחים דף מ"ד דלא בעי רוב, והוא הדין במשהו דרבנן וכן משמע סימן ק"ט כמו שכתב בית יוסף מרשב"א ופוסקים דהא יבש ביבש בטל ברוב היינו בדבר שבטל בששים אבל משהו ותרומה שאוסר עד מאה לא, הרי דמדמין להדדי ועוד ראייה דהא ברייתא דשתי קופות מיירי אף מין במינו לתוס' פסחים דף מ"ד, ומיירי אפילו קמח בקמח ואתיא בכלי עלמא אף לרב יהודה דסבירא ליה מין במינו לא בטל ואפילו קמח בקמח לחד תירוצא בתוס' בפרק הערל דף פ"ב ואפילו הכי תלינן לקולא בלא רוב ותוס' פרק גיד הנשה וכן הפוסקים מדמין איסור משהו לשאר איסורים לר' יהודה דמין במינו לא בטיל וכן משמע יותר לרש"י וסייעתו בסיון צ"ח דפסקו כר' יהודה דמין במינו לא בטיל על כן נראה לי להקל כיון שגם נימוקי יוסף לא כתב אלא דרך אפשר עד כאן לשוני, והעתקתיו משום דנדפס מקרוב פרי חדש שפסק גם כן להקל מסברא וכתב עליו בחק יעקב שאין לחלוק על נימוקי יוסף בלא ראייה לכן הבאתיו דברי שיש בהן ראיות וטעם".

ד) עי' פמ"ג (סדר והנהגות השואל עם הנשאל באיסור והיתר סדר ראשון אות י"ב) – "ואומרים גם כן שאני אומר בהן אפילו בפחות מרוב ... וכן נוקשה בפסח ... ואפשר אף למאן דאמר במשהו הואיל דרבנן הוא".

עי' פמ"ג (מש"ז ס"ק ז' ד"ה תשובה) – "אם נאמר כ"ש מקילין וכדבעינן למימר שם בעזה"י".

ה) עי' מחה"ש (סוף הקדמה לסי' תמ"ז, עי' סי' תס"ז סוף ס"ק כ"ה).

ו) עי' ערך השלחן (ס"ק א').

ז) יד יהודה (הקצר ס"ק ג', הארוך ס"ק ב') – "דאין לחוש לזה כלל".

3. אפילו ברוב היתר יש להחמיר.

א) כרתי (ס"ק ב', פלתי ס"ק א', עי' סוף ס"ק ב') – "כתב הש"ך (ס"ק ג') בשם הנימוקי יוסף (יבמות כ"ו ע"א ד"ה ואי בעית) דבאיסורי משהו לא אמרינן שאני אומר, והפרי חדש (ס"ק ב') השיג, ועיין פלתי (ס"ק א') מה שכתבתי בזה, והעלתי דלענין דבר שיש לו מתירין יש מקום לדברי הנמוקי יוסף".

ב) יהודה יעלה (ח"א יו"ד סי' קע"ב ד"ה והמרדכי) – "והש"ך סי' קי"א סק"ג בשם הנמ"י כתב דבאיסור משהו לא אמרינן שאני אומר וכו' אפילו באיסור דרבנן והוא כסברת הש"ס ריש ביצה גבי דשיל"מ כמו דלא בטל אפילו באלף ואפילו ברבנן ה"נ לא אמרי' ביה סד"ר להקל".

1) הקשה האחרונים, שלא נכון – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ג', "ומה שכתב הכרתי ופלתי ... ועוד דברביה אפילו אסורי משהו תולין כמו שכתב הנמוקי יוסף"), עי' מגיה (כרתי הע' ד').

4. לצורך, אפשר להקל.

א) בית מאיר (או"ח סי' תס"ז בשו"ע חדש) – "כיון שהנמ"י כתב בלשון אפשר, שפיר איכא לסמוך על הוראתו [הפר"ח] לעת הצורך".

ב) בדה"ש (בי' עמ' ער"ב) – "שהמיקל בדין זה לעת הצורך יש לו על מי לסמוך".

5. מראי מקומות – באה"ט (ס"ק ב'), ערה"ש (סעי' ה'), דרכ"ת (ס"ק י"ב).

א) האלף לך שלמה (או"ח סי' רפ"א) – "ואף דהנ"י הביאו הש"ך ביו"ד סי' קי"א כתב דבאיסורי משהו דרבנן לא אמרינן שאני אומר ... י"ל דהנ"י לא כתב רק עכ"פ אם ידעינן שנפל כאן איסור אבל היכא דהוי ספק אם נפל כאן י"ל דאמרינן שאני אומר אף באיסורי משהו".

6. מה נכלל באיסור משהו.

א) דבר שבעצמו יש איסור משהו [משא"כ ראוי להתכבד, וכדומה] – פרות (ס"ק א'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ג').

1) סתם יין – ריטב"א (יבמות דף פב: ד"ה ומכאן, "בסתם יינם כי האי גונא, אע"ג דמשום חומרא דיין נסך הוי במשהו, אפשר דאמרינן שאני אומר בלא רבייה ככל איסורין דרבנן, ואפשר דבאיסורי משהו החמורים לא אמרינן שאני אומר אפילו באיסורין דרבנן בפחות מרבייה").

א. קשה לדעת רמ"א (סי' קל"ד סעי' ב'), "ויש אומרים דכל סתם יינם בזמן הזה בטל בששים ... וכן נוהגין להקל" – יד יהודה (הארוך ס"ק ב'), "לדידן לא משכחת כלל דיי"נ דרבנן אינו אוסר במשהו".

2) כמו חמץ בפסח [או טבל].

א. קשה לשיטות שאינו משהו – יד יהודה (הארוך ס"ק ב'), "לדידן ... חמץ דרבנן י"ל דאינו אוסר במשהו".

ב. קשה לשיטות שהוא דשיל"מ – פלתי (ס"ק א'), "מה איסורי משהו יש באיסורי דרבנן, כמעט לא תמצא רק בחמץ נוקשה שהוא דרבנן ... וכן טבל דרבנן עיסה שלא נטלה ממנו חלה בזמן הזה ... והנה טבל וחמץ עיקר איסורו הוי ליה דבר שיש לו מתירין כנודע ... וצ"ע".

ג. י"ל הנמ"י לשיטתה, דהגם שהוא דשיל"מ שייך הדין של תולין [עי' לעיל, ולקמן] – הגר"א יפה"ן צ"ל (מגיה ריטב"א יבמות דף פב: הע' קנ"ו, לשונו מובא לעיל).

ב) מראי מקומות – נמו"י (יבמות דף כו. ד"ה ואי), תשב"ץ (ח"ג סי' קי"ז), יד יהודה (הארוך ס"ק ב'), "משמע דאמאי דסליק קאי דגם בדבר חשוב כיון דחמיר לאסור בכ"ש וקורא לכ"ש מה שהוא ... ומש"ך ס"ק ה' משמע דהנ"י מודה בדבר חשוב ולא קאי זולת על איסורין החמירין דאוסרין במשהו", בדה"ש (סעי' ב' ד"ה לתוך, עמ' ער"ב).

ה. דבר חשוב [חתיכה הראוי להתכבד, דבר שבמנין].

1. תולין – נמ"י (יבמות דף כו. ד"ה ואי), ריטב"א (יבמות דף פב: ד"ה ומכאן, "דתלינן לקולא כיון דאיכא רבייה, ואפילו בחתיכה

חשובה, דאפילו בדבר שבמנין מדאורייתא חד בתרי בטיל"), פרישה (ס"ק ד'), ט"ז (ס"ק ה'), ש"ך (ס"ק ה'), בכל ג' ציורים), פר"ח (ס"ק ב', ס"ק י'), כנה"ג (טור אות י', אות י"א), לחם הפנים (ס"ק ו', ס"ק י"ד), בית לחם יהודה (ס"ק ה', ס"ק י'), באה"ט (מהרי"ט,

ס"ק ב'), חגורת שמואל (ס"ק ה'), שלחן גבוה (ס"ק י"א), חו"ד (חי' ס"ק ג', ס"ק ז', בי' ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק ח'), ערה"ש (סעי' ה', סוף סעי' י"ב), יד יהודה (הקצר ס"ק ו'), דרכ"ת (ס"ק כ'), כה"ח (ס"ק ט', ס"ק כ"ז), בדה"ש (ס"ק ד', ס"ק כ"ד, סעי' בי' ד"ה לתוך עמ' ער"ב).

2. אין תולין – עי' פלתי (ס"ק ב', עי' כרתי ס"ק ג', עי' ס"ק י"א, "נפל לתוך האיסור. אפילו הוא דבר חשוב וחתיכה הראויה להתכבד (נמוקי יוסף שם), וכן כתבו האחרונים (פרישה ס"ק ד' ש"ך ס"ק ה', פרי חדש ס"ק ב'), ועיין מה שכתבתי פלתי (ס"ק ב') בזה שהוא לכאורה נגד דעת הנמוקי יוסף").

1. דשיל"מ.

1. מחמיר.

א) עי' פמ"ג (שפ"ד ס"ק א', ס"ק ג', עי' ס"ק ב') – "וצריך עיון בדבר שיש לו מתירין".

ב) ערך השלחן (ס"ק א').

ג) זבחי צדק (ס"ק א').

ד) ערה"ש (סעי' ה').

ה) מהרש"ם (ח"ד סי' י', עי' דעת תורה על סעי' ג') – "הרי בדשיל"מ גם סד"ר להחמיר כדאי בש"ס רפ"ק דביצה וא"כ אין תולין מס' להקל".

ו) יד יהודה (הארוך סוף ס"ק ב', הקצר סוף ס"ק כ"ד).

ז) עי' כה"ח (ס"ק א', ס"ק ה').

ח) בדה"ש (ס"ק ד', ס"ק מ"ז, בי' ד"ה אלו עמ' רע"א).

ט) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

If there are two spoons in front of me, one milky and one meaty, and I used one of them to stir my hot chicken soup and I don't know which one I used, what is the halacha with regards to: 1) the soup 2) the spoon?

R' Y. Berkovits wrote: This is a case of תולין בספק דרבנן [Although the Taz says to treat chicken similar to meat regarding cases of safek, we are mekil like the Shach that chicken and milk are a regular d'rabonon.] 1. The pot of soup is fine. Even if the milk spoon was ben yomo and less than shishim, we are toleh that the meat spoon was used. 2. The milk spoon should be kashered (and meat pot, if milk spoon is ben yomo and no shishim). Why rely on teliah when you can kasher the spoon? [This is the principle of דבר שיש לו מתירין according to Rashi.]

2. הפס"מ יש להקל, אם יש רוב היתר – רועה בשושנים (סעי' א' ס"ק ד').

3. מראי מקומות – תשב"ץ (ח"ג סי' קי"ז), כרתי (ס"ק ב', פלתי ס"ק א', לשונו מובא לעיל), דרכ"ת (ס"ק י"ב).

4. לפי הפר"ת, הנמ"י לשיטתה – הגר"א יפה"ן זצ"ל (מגיה ריטב"א יבמות דף פב: הע' קנ"ז, לשונו מובא לעיל).

ג] חקירה: האם שאני אומר קיל טפי או חמור טפי.

א. מקורות.

1. חמור טפי – פשטות הרשב"א (לשונו לעיל), הו"ד בט"ז (ס"ק ו'), וש"ך (ס"ק ו'), יד יהודה (הארוך ס"ק א', ס"ק ה'), בדה"ש (ציונים ס"ק ב', בי' ד"ה אלו עמ' רע"א).

2. ראיות שקיל טפי.

א) איסור דאורייתא שנתגלגל לדרבנן - עי' סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ב) גבינה של עכו"ם - עי' לקמן.

ב. אמרינן תולין אף גבינות עכו"ם – רשב"א (תוה"ב הקצר בית ד' שער ב', כא:), "וכן הדין לשתי קדירות אחת של גבינה של עו"ג ואחת של גבינה כשירה ונפלה חתיכת גבינה של עו"ג לתוך אחת מהן...", ש"ך (ס"ק ב', "וגבינה של עובד כוכבים וכיוצא בו אפילו איסור שיש להם עיקר בדאורייתא כ"כ הרשב"א בת"ה"), פ"ח (ס"ק א'), פ"ר"ת (ס"ק א' ד"ה טעמא), לחם הפנים (ס"ק ב'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), חגורת שמואל (ס"ק א'), באה"ט (ס"ק א'), חו"ד (חי' ס"ק א'), ערה"ש (סעי' ה'), כה"ח (ס"ק ב'), בדה"ש (ס"ק ב').

1. קשה, "דגיבנות עכו"ם אין אומרים ספיקו להקל הואיל ואסרו מחשש איסור תורה" – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב').

א) "ואולי שאני אומר קיל טפי" – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב').

1) אג"מ (או"ח ח"א סי' י"ח ענף ב') – "וגם הפמ"ג לא אמר בהחלט שהוא גדר אחר רק בלשון ואולי ונשאר בצ"ע".

ב) "אף דגבינות עכו"ם אסרו מחשש ספק תורה, מכל מקום אינו אלא גזירה, ודו"ק. ועיין בפרי מגדים כאן שנתקשה בזה, ולא קשיא – יד שאול (על הש"ך ס"ק ב').

ג) "בודאי ח"ו לחשוד הש"ך ז"ל דחשב גבינה של עכו"ם ממש כדאורייתא בכל הספיקות נגד הרשב"א וכל הפוסקים וע"כ דרך לגבי זה שיש ספק אם גבינה זו היא של ישראל או היא של עכו"ם דבשאר איסור דרבנן כגון ביצה שיש ספק אם הוא מכשירה או מנבלה מותר, בזה אסור כיון דאסרוהו מעיקרו מחשש שמא נתערב בגבינה זו איסור דאורייתא עשוהו לגבי ספק זה כודאי איסור דאורייתא כיון דהכל הולך על מקום אחד אם נתערב בגבינה זו שלפנינו איסור דאורייתא או לא. אבל לא שיהא כדאורייתא ממש

לכל דבר. דהא סוף סוף רק מגזירת חכמים הוא. וזה שגם שם מתיר אם נתערב גבינה זו מטעם ס"ס, הגם דהוי ספק אחד בגוף ואחד בתערובות. משום דרבנן א"צ שיהא הספיקות מענין אחד וגוף אחד, הרי דע"כ אינו אלא מדרבנן. א"כ בספק אם נתערב כלל מותר מטעם ספיקא דרבנן – יד יהודה (הארוך ס"ק א').

ד) "צריך לומר דדין שאני אומר עדיף מספק בעלמא דהא חזינן בגבינה של עכו"ם דספקו לחומרא כדאימא בש"ך כללי ס"ס סי' י"ח ומ"מ אמרינן שאני אומר, ועיין בפמ"ג שהקשה זה וכתב ואולי שאני אומר קיל טפי, אבל באמת קשה לומר כן דבש"ך משמע שהוא רק מטעם ספק לקולא כמפורש בסק"א ומשמע בסק"ד שהוא בדוקא ובסק"ו משמע דב' קדרות עוד גרוע מכל ספק דעלמא. ומה שאמרינן גם בגבינה של עכו"ם שאני אומר אף שספק אם הוחלפה בגבינת עכו"ם אסור צריך לומר שלא החמירו רק בספק בגופו כיון שגם בלא גזירתם היה חשש איסור הועילה גזירתם להחשיב כודאי איסור אבל לענין שאני אומר שהוא לענין הקדרה לא החמירו מאחר דעל הקדרה לא היה כלל חשש איסור תורה עד עתה ולכן אף בגבינה הוא לקולא בשאני אומר, וגם הפמ"ג לא אמר בהחלט שהוא גדר אחר רק בלשון ואולי ונשאר בצ"ע ... ואם נימא שגדר שאני אומר אינו מטעם ספק ... אך האמת שהוא מטעם ספק לקולא ואף אם נצטרך לומר כהפמ"ג שאינו מטעם ספק עכ"פ לא מטעם זה, שהרבה משניות מפורשות דלא אמרי' ספק לקולא בתרומת תאנים שהביא כ"ג ולא כתב הפמ"ג שאינו מטעם ספק רק משום שהוקשה לו גבינות אבל בל"ז היה ניחא ליה לפרש גדר שאני אומר מטעם ספק לקולא – אג"מ (או"ח ח"א סי' י"ח ענף ב').

ג. אמרינן תולין אף באיסור דרבנן שיש לו עיקר בדאורייתא [כמו תרומה דרבנן] – רשב"א (תוה"ב הארוך בית ד' שער ב', כב.), ש"ך (ס"ק ב', לשונו מובא לעיל), פ"ח (ס"ק א'), כרתי (ס"ק א'), פ"ח (ס"ק א'), לחם הפנים (ס"ק ב'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), חגורת שמואל (ס"ק א'), באה"ט (ס"ק א'), חו"ד (ח"י ס"ק א'), חכ"א (כלל ס"ד סעי' ד', לשונו מובא לקמן), ערה"ש (סעי' ה'), כה"ח (ס"ק ב'), בדה"ש (ס"ק ב').

ד] חקירה: האם תולין הוי מדין בירור או מדין פסק - בירור הדבר: אם תולין מברר המציאות, או רק שאנו תולין להקל.

1. נ"מ, אם נפלה שוב החתיכה השניה לקדירה אחרת - עי' לקמן.
2. מה חזית, אם שייך למחצה - עי' לקמן.

א. נפלה שוב החתיכה השניה לקדירה אחרת [בציור ב'. או סעי' ה' זה אחר זה, ונאכל].

1. מחמיר – יד יהודה (הארוך ס"ק ד', ס"ק י"ג, הקצר ס"ק י"ד, "פשוט דאוסרת כיון דכבר נאסרה בפ"ע ... וברור"), בדה"ש (ס"ק י"ג, בי' ד"ה קדירה).
2. מיקל [אם נאכל, או שני בנ"א - דאם לא כן, מאי חזית] – פ"ח (ס"ק ד' ד"ה ודע), לחם הפנים (ס"ק ז'), בית לחם יהודה (ס"ק ו'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ה', "כתב הפר"ח אות ד' ב"ח ונפל א' לקדירה א' ונאכל נפלה ב' לקדירה ב' היתר של אדם א' שרי וראיתו מפ"ז דתרומות ... ולא שרי אלא דווקא בשנאכל הא"), חו"ד (ח"י ס"ק ח', בי' ס"ק ג'), זבחי צדק (ס"ק י"א), כה"ח (ס"ק י"ג).
א) רק אם א"צ לדין על הקדרה – יד יהודה (הארוך ס"ק י"ג, הקצר ס"ק י"ד), עי' בדה"ש (סעי' א' בי' סוף ד"ה קדירה, עמ' רע"ז).
ב) חו"ד (ח"י ס"ק ח', בי' ס"ק ג') – "דבעינן שכבר נאכל קודם שנולד הספק בשני, אבל אם נאכל אחר שנולד ספק בשניהו אף שעדיין לא שאל אלינו ובשעת שאלה כבר נאכלה אחת, מ"מ כיון שנולד ספק על שניהם ואלו היה שואל באותו פעם היינו אוסרין שניהם אף עכשיו אסור".
3. מראי מקומות – אמרי בינה (סי' כ"ו).

ג) בדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה קדירה, עמ' רע"ו) – "שהבאתי מהח"ד ... והנה גם הפר"ח בס"ק ד' ד"ה ודע וכו' כתב להתיר בזה, אלא דאיהו לא התנה שם דבעינן שנאכלה הראשונה קודם נפילת השניה, אלא משמע דעתו דכל אימת שנאכלה מותרת השניה. ונראה דאזיל בזה לטעמיה בקיצור כללי ספ"ס דידיה סעיף ל"ד דתערובת דחד בחד באיסור דרבנן ונאבד אחד מהם הותר השני, דמעתה תו לאו חד בחד הוא והדרינן לכללא דספק דרבנן לקולא, ולכן אף הכא כל שנאכלה אחת מהקדירות הותרה השניה. וגם הח"ד שחולק עליו אזיל לטעמיה בס"ק א' ד"ה וראיתי וכו', שתופס לעיקר דעת הש"ך בכללי ספ"ס סעיף כ"א דנשאר השני באיסורו אף כשנאבד חבירו [וכן כתבנו לדינא בס"ק רל"ה], לכן מותר כאן דוקא כשנאכלה הראשונה קודם הנפילה לתוך השניה באופן שלא היו לשתי הקדירות ישיבה אחת בעולם, דבזה סובר הח"ד שיש להתיר השניה דמעולם לא היו הקדירות בתערובת דחד בחד".

ב. מה חזית, אם שייך לומר למחצה, על אחרים חד דין ועל עצמו דין שניה [כגון אם ריבה במזיד, מותר לאחרים ואסור לו].

1. מיקל – נחלת אבות (בתוך ס' שער משפט, סי' ז').
2. שייך מאי חזית למחצה – רב פעלים (ח"א יו"ד סי' כ"ו, סי' כ"ז ד"ה ודע, "בנ"ד, כאשר בא שמעון לשאול על קדרה מוכרח שיזכיר גם הקדרה של ראובן בשאלתו, ולכן כיון דהקדרה של ראובן היתה מותרת לו, ולדידיה ב' הקדרות הם מותרים, השתא שפיר יש לומר לגבי שמעון מאי חזית דאסרת להאי טפי מהאי, משא"כ לראובן דקדרה שלו אסורה לו משום קנס, ליכא למימר מאי חזית, ותולין האיסור נפל בקדרה שלו, ואותה של שמעון מותרת לו").
3. מחמיר – יד יהודה (הארוך ס"ק י"ח, "ונראה דגם אם ריבה במזיד כיון דמותר לאחרים תו שייך מה חזית").
4. עי' לקמן המחלוקת לדין, אם תולין על קנס.

ה] שאני אומר - סעיף א'.

א. ציורים.

1. ציור א' (ברייתא יבמות דף פב., תוספתא תרומות פרק ח' הל' י"ג [ציור ג']) - יש ב' חתיכות [אחת איסור ואחת היתר], ונפל שניהם בתוך ב' קדרות [אחת איסור ואחת היתר].
2. ציור ב' (תוספתא תרומות פרק ח' הל' י"ג [ציור ב']) - יש ב' חתיכות [אחת איסור ואחת היתר], ונפל א' בתוך קדרה א' היתר.
3. ציור ג' (משנה תרומות פרק ז' משנה ה', תוספתא תרומות פרק ו' הל' ט"ו, פרק ח' הל' י"ג [ציור א']) - יש חתיכה א' של איסור, ונפל בתוך אחד מב' קדרות [אחת איסור ואחת היתר].

ב. מי יותר חמור - ציור א', ציור ב', או ציור ג'.

1. בבא א' חמור מב'. ובבא ב' חמור מג' - לבוש (סעי' א'), ט"ז (ס"ק א').
2. בבא א' חמור מג'. ובבא ג' חמור מב' - ש"ך (ס"ק ה'), ס"ק ו', פר"ח (ס"ק ד'), לחם הפנים (ס"ק ז'), כרתי (ס"ק ו'), חגורת שמואל (ס"ק ו'), ערה"ש (סעי' ח').
- א) פמ"ג (מש"ז ס"ק א') - ולפ"ז גם בזו תולין להקל קאי אנבא ב' ר"ל ל"מ בבא ב' אפי' בבא ג' והרשב"א שכתב כ"ש אבבא ג' קאי אבבא א' יע"ש בתה"א".
3. בבא ג' חמור מא'. ובבא א' חמור מב' - פרישה (ס"ק ב').
4. מראי מקומות.

א) פמ"ג (מש"ז ס"ק א') - "עט"ז המחבר סידרא דהטור נקיט והוא זו ואין צ"ל זו כי בבא א' חמור מכולן ויש ב' שאני אומר איסור לאיסור והיתר להיתר (עיין תה"א קי"ג א') ואיתרע חזקת היתר שגם בו נפל וגם יש וודאי נפילת איסורא אפ"ה תולין כ"ש בבא ב' דחד שאני אומר ואין כאן וודאי נפילת איסור וכ"ש בבא ג' קיל מכולן דלא איתרע חזקת היתר וחד שאני אומר ... **אמנם דעת הש"ך** אות ו' והפר"ח אות ד' אינו כן אלא סידרא כך הוא בבא א' חמור מג' וג' ממציעתא והטעם דמציעתא אין כאן וודאי נפילת איסור".

ג. ציור א', אם נתערבו.

1. תולין.
- א) פרישה (ס"ק ב').
- ב) ש"ך (ס"ק ד') - "ומ"ש הפרישה ס"ב דמיירי דהב' חתיכות נתערבו מתחלה זה בזה קאי להדיא אב' קדרות דאפילו דיינינן כ"א כגופו של איסור מ"מ הא אפילו בחתיכה א' איכא ספיקא דרבנן לקולא בב' קדרות משא"כ בקדרה א' ודו"ק".
- ג) כנה"ג (הג' טור ס"ק ה').
- ד) פר"ח (ס"ק ג') - "הכא בכל גוונא מיירי בין שניכרות החתיכות ובין שאינם ניכרות".
- ה) פר"ת (ס"ק ב').
- ו) חגורת שמואל (ס"ק ד').
- ז) ערה"ש (סעי' ו').
2. מחמיר.

א) יד יהודה (הקצר ס"ק א', הארוך ס"ק ג' ד"ה וכן) - "כיון דכבר נאסר חתיכה זו דנפלה בפ"ע במה תחזור להיתר כעת בלא שיעור ביטל כלל ... ה"ה בב' קדירות נמי והגם דסוף סוף ע"כ אחד הוא היתר מ"מ כבר התבאר דאחר שנאסר פ"א אינו חוזר להיתר במה דנאבד אחד או נאסר".

3. מראי מקומות - בדה"ש (ס"ק ג'), "צ"ע".

4. מה פשט בש"ך לחלק בין ציור א' לציור ב'.

א) תמוה.

1) פר"ח (ס"ק ג') - "הש"ך ... ותו יש לתמוה במה שרצה להסכים הפרישה עמו, דהא על כרכך כיון שהשני חתיכות נתערבו מתחלה שניהם נעשו כגופו של איסור לדבריו, ובקדרה של היתר על כרכך נפל גוף של איסור והיכי קשרינן לקדרה בלא ביטול האיסור שנפל לשם".

2) חכ"א (כלל ס"ד סעי' ו') - "ולדעת הש"ך שכתבתי סימן ג' היינו דוקא כשלא נתערבו החתיכות דאם נתערבו קודם הנפילה ואם כן נחשבים שניהם כודאי איסור ולא אמרינן ספק דרבנן לקולא ודברי הש"ך ס"ק ד' **תמוהים** ועיין פרי חדש".

ב) י"ל: דשניהם של איסור א"א להיות, ולא תהא חמור יותר מאלו היה כאן חתיכה של איסור ושתי קדרות דתלינן.

1) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ד') - "ועש"ך וכוונתו דב' קדירות נהי שכל אחד הוה כגופו של איסור מכל מקום לית כאן כי אם חתיכה א' של איסור והוה כבבא ג' איסור וב' קדירות מה שאין כן בבא ב' קדירה א' דניכרין".

2) ערה"ש (סעי' ו') - "דבשלמא בשתי חתיכות ושתי קדרות אפילו נתערבו תחלה נהי דכל אחד הוה כגופו של איסור מ"מ סוף סוף הרי אין כאן רק חתיכה אחת של איסור וכשאנו דנין על החתיכה שנפלה להיתר שזו היא הכשרה ועל החתיכה שנפלה לאיסור שזו היא האיסור בהכרח שנסתלק גוף האיסור דשניהם של איסור א"א להיות ולכן שפיר מותרת הקדרה של היתר ולא תהא חמור יותר מאלו היה כאן חתיכה של איסור ושתי קדרות דתלינן אבל בשתי חתיכות וקדרה אחת ושניהם הוחזקו באיסור ואחת מהם נפלה להקדרה דעל השניה אין אנו דנין כלל כיון שלא נפלה א"כ איך אפשר להתיר והלא הוחזקה באיסור אלא ודאי דמיירי שהיו ניכרים מקודם ולא הוחזקו באיסור [זהו כוונת הש"ך סק"ד ומתורץ תמיהת הפר"ח סק"ג ע"ש ודוק]".

ג) מראי מקומות.

1) בדה"ש (ציונים ס"ק ח') - "מ"מ יש לחלק בינייהו דשם לא אירע כלום בחתיכה זו רק שהחתיכה השניה נאבדה משא"כ הכא אירע שינוי בחתיכה זו עצמה שנפלה לקדרה ונתערבה בעוד היתר".

ד. ציור ב' - ב' חתיכות בתוך קדירה אחת.

1. דוקא אם החתיכות ניכרות.
 (א) ש"ך (ס"ק ד') – "וכן הדין כו' מאלו הב' חתיכות כו'. נראה דכאן מיירי דהב' חתיכות היו ניכרות בפני עצמן קודם נפילתן איזה מהן של היתר ואיזה מהן של איסור דאי נתערבו מתחלה חד בחד א"כ כיון דאתחזק איסור בב' חתיכות כל א' וא' דיינינן ליה כגופו של איסור ותו לא אמרינן ספקא דרבנן לקולא כמ"ש בדיני ס"ס דין כ"א".
 (ב) כנה"ג (הג' הטור ס"ק ה').
 (ג) חגורת שמואל (ס"ק ד').
 (ד) חונ"ד (חי' ס"ק ג', בי' ס"ק א').
 (ה) יד יהודה (הארוך ס"ק ג', ס"ק ד') – "כיון דכבר נאסר חתיכה זו דנפלה בפ"ע במה תחזור להיתר כעת בלא שיעור ביטל כלל".
 (ו) בדה"ש (ס"ק י').
 (1) חונ"ד (בי' ס"ק ג' ד"ה והנה) – "בקדירה אחת של היתר, נסתפקתי ... כשהחתיכה ניכרת ועומדת באיסורה היאך שייך לומר דהחתיכה תהיה אסורה ופליטתה וטעמה מותרת, והוא תרתי דסתרי".
 (2) מראי מקומות – יד יהודה (הארוך סוף ס"ק י"ג).

2. אפילו אינו ניכר.

- (א) פ"ח (ס"ק ג', כללי ס"ס כלל ט"ו) – "ודברי תימה הם דמה לי שהחתיכות ניכרות או שאינן ניכרות ...".
 (ב) פ"ח (ס"ק ב').
 (ג) לחם הפנים (ס"ק ה').
 (ד) בית לחם יהודה (ס"ק ד').
 (ה) שער המלך (מקואות פרק י' הל' ו').

(ו) רע"א (סי' צ"ב על הש"ך סוף ס"ק ט"ז) – "ואם נתערב תחילה חד בחד ואח"כ נפל א' מהם למקום אחר ונתערב עם חתיכה אחרת החתיכה הא' הנשארת במקומה אסורה כיון דאין עליה הספק שמא היא השלישית הכשירה והספק רק שמא היא הראשונה הכשירה או האסורה והוא רק תערובות חד בחד אבל הב' האחרות מותרות דעל כל א' הוי הספק אם היא האסורה או הכשירה הראשונה או הכשירה השנייה א"כ תערובתו תוך ב' וכאלו נתוסף אותו האחרון להב' הראשונות ובטל ברוב כ"כ בספר חוות דעת (סי' קי"א ביאורים סק"א) ונלע"ד דלפ"ז אף בחתיכה הראויה להתכבד הב' האחרונות שרי כיון דמה"ת הכל מותר מטעם ביטול ברוב ולגבי דרבנן אמרי' שאני אומר היתר לתוך היתר נפל למה דמסקי הכו"פ והפר"ח (רס"י קי"א) דאפי' נתערב תחילה א' בא' אמרי' שאני אומר דלא כש"ך שם".

(ז) חכ"א (כלל ס"ד סעי' ד') – "אם היה כאן קדירה אחת של היתר ולפניו שתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור דרבנן אפילו דבר שיש לו עיקר מן התורה ונפל בה אחת מאלו שתי החתיכות ואין ידוע איזו היא אנו תולין דשל היתר נפל ואפילו נתערבו החתיכות בענין שאין יודע איזו היתר או איסור אף על גב דהוי תערובת חד בחד מכל מקום כיון שההיתר כאן הוא מחמת שאני אומר ולכן אף על גב דלענין לאכול החתיכות שתיהן אסורות מכל מקום הקדירה מותרת ומוקמינן הקדירה על חזקתה (כדמוכח ממתניתין דתרומות שם נפל אחד מהן לחולין אינו מדמעת) (סימן קי"א סעיף א' פרי חדש וכתרי ופלתי)".

- (ח) זבחי צדק (ס"ק ו') – "והמחמיר תע"ב".
 (ט) עי' ערה"ש (סעי' ז') – "לדינא נראה יותר כהפר"ח".
 (1) מקום הפסד – כה"ח (ס"ק ז', "ובמקום הפסד יש להקל"), רועה בשושנים (סעי' א' ס"ק ג', "דבהפסד מועט יש להחמיר ובהפסד מרובה יש להקל").

3. מראי מקומות – פלתי (ס"ק ב', כרתי ס"ק ד'), שער המלך (מקואות פרק י' הל' ו' ריש כלל א', כלל ב'), ישועות יעקב (ס"ק א', ס"ק ג'), תפארת למשה (על הש"ך ס"ק ד'), חכ"א (כלל ס"ד סעי' ג', סעי' ו', "ודברי הש"ך ס"ק ד' תמוהים ועיין פרי חדש"), אמרי בינה (תערובות סי' כ"ה), דרכ"ת (ס"ק י"ד).
 (א) עי' סי' ק"י כללי ס"ס אות כ"ד, לעוד שיטות ומראי מקומות.

ה. יש כאן ד' שאלות - נוגע להשאלה לעיל.

1. אם יש איתחזק איסור בלי תערובות.
 (א) איתחזק איסורא גם בלי תערובות [מחמיר].
 (1) פ"ח (ס"ק ג') – "ודברי תימה הם דמה לי שהחתיכות ניכרות או שאינן ניכרות סוף סוף איתחזק איסורא הכא בודאי ובכהאי גוונא מייתי אשם תלוי דומיא דאשתו ואחותו עמו בבית דאיתיה בכריתות [יז, ב]".
 (2) כרתי (ס"ק ד', עי' פלתי ס"ק ב') – "והיתר וכו'. כתב הש"ך (ס"ק ד') דכאן מיירי כשכל אחד ניכר איזה איסור ואיזה היתר, ובשעת נפילה לא נודע וכו', אבל אם תחלה נתערבה חתיכות היתר וחתיכת איסור, הוי ליה איתחזק איסורא, ולא אמרינן שאני אומר. והפרי חדש (ס"ק ג') השיג על זה דמאי שנא, הלא אף בניכר קרינן ביה איתחזק איסורא, ועיין פלתי (ס"ק ב') שהבאתי ראיה לדברי פרי חדש ממשנה שלימה דתרומות (פ"ז מ"ה) ע"ש".
 (3) שב שמעתא (שמעתא א' פרק ט') – "וכתב עלה הש"ך ... ומשמע מדבריו דאם ניכרין בפני עצמן לא מקרי איקבע איסורא ... אלא דכבר השיגו הפר"ח שם והוכיח דכה"ג נמי מיקרי איקבע איסורא. מדמייתי אשם תלוי גבי אשתו ואחותו עמו בבית כדאיתא פרק ד דכריתות וע"ש".
 (ב) איתחזק איסורא רק בתוך תערובות (גבי איסור דרבנן) [מיקל].

- 1) ש"ך (ס"ק ד') – "זכאן מיירי דהב' חתיכות היו ניכרות בפני עצמן קודם נפילתן איזה מהן של היתר ואיזה מהן של איסור דאי נתערבו מתחלה חד בחד א"כ כיון דאתחזק איסור בב' חתיכות ...".
- 2) טוב טעם ודעת (ח"ג סי' רמ"ז שאלה ד').
- 3) שער המלך (מקואות פרק י' הל' ו').
- 4) הו"ד בפת"ת (ס"ק א') – "ועיין בשער המלך פ"י מהלכות מקואות בכללי ספיקא דרבנן ... דמה שכתב הפר"ח דאף בשהחתיכות ניכרות בפ"ע מיקרי איתחזק איסורא בזה נראה עיקר כהש"ך דלענין ספיקא דרבנן בעינן איתחזק איסור גמור".
- 5) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רכ"ט) – "שפשטות ההלכה כהש"ך בענין שאינו נקרא איתחזק איסורא א"כ היה כבר נתערב".

ג) מראי מקומות – ערה"ש (סעי' ז').

2. ספק דרבנן במקום איתחזק איסורא.

א) מיקל – פר"ח (ס"ק ג'), "וכבר העליתי בכללי הספק ספיקא כלל ט"ו דאף בדאיתחזק איסורא ספיקא דרבנן לקולא ואם כן הכא בכל גוונא מיירי בין שניכרות החתיכות ובין שאינם ניכרות ואף דאיתחזק איסורא תלינן לקולא", לחם הפנים (ס"ק ה').

ב) מחמיר – ש"ך (ס"ק ד'), "כיון דאתחזק איסור בב' חתיכות כל א' וא' דיינינן ליה כגופו של איסור ותו לא אמרינן ספקא דרבנן לקולא כמ"ש בדיני ס"ס דין כ"א", שער המלך (מקואות פרק י' הל' ו'), "הכלל העולה לענין הלכה, דספק דרבנן היכא דאיכא חזקת איסור כנגדה נקטינן ודאי כדעת הש"ך ז"ל", הו"ד בפת"ת (ס"ק א'), "ועיין בשער המלך פ"י מהלכות מקואות בכללי ספיקא דרבנן ... במה שדעת הפר"ח דאף בחזקת איסור אמרינן ספק דרבנן לקולא אין הלכה כן".

ג) מראי מקומות – ערה"ש (סעי' ז').

1) עי' סי' ק"י כללי ס"ס אות כ', לשיטות ומראי מקומות.

3. חזקת היתר של חתיכת היתר [ספק דרבנן כנגד איקבע איסורא].

א) אינו איתחזק, כיון שיש חזקת היתר של חתיכת היתר – תוה"ש (סי' ק"י כללי ס"ס אות ל"ח).

1) עי' סי' ק"י כללי ס"ס אות כ"א, לשיטות ומראי מקומות.

4. חזקת היתר של הקדירה.

א) אינו איתחזק, כיון שיש חזקת היתר של הקדירה.

1) שער המלך (מקואות פרק י' הל' ו').

2) הו"ד בפת"ת (ס"ק א') – "ועיין בשער המלך פ"י מהלכות מקואות בכללי ספיקא דרבנן ... על הש"ך חולק כתב דאפילו בשאין החתיכות ניכרות דאיתחזק איסורא תלינן לקולא לומר דשל היתר נפלה ודוקא באם נתערב איסור דרבנן חד בחד ואח"כ נאבד א' מהם לא אמרינן ספק דרבנן לקולא כיון דאיתחזק אבל בנפל אחד מהם לתוך קדרה של היתר דאיכא חזקת היתר כנגדה דהעמד קדרה בחזקת היתר תלינן לקולא".

3) חכ"א (כלל ס"ד סעי' ד') – "אף על גב דלענין לאכול החתיכות שתיהן אסורות מכל מקום הקדירה מותרת ומוקמינן הקדירה על חזקתה (כדמוכח ממתנייתין דתרומות שם נפל אחד מהן לחולין אינו מדמעת) (סימן קי"א סעיף א' פרי חדש וכתתי ופלתי)".

4) משנה ראשונה (תרומות פרק ז' משנה ה' ד"ה והשניה).

ב) חולק.

1) ש"ך (כללי ס"ס אות כ"ד) – "איסור דרבנן שנתערב חד בחד והוא דבר חשוב ואח"כ נתערב א' מהן ברוב אינו בטל כיון דנתחזק מתחלה האיסור בב' החתיכות א"כ כל א' וא' הרי הוא כגופו של איסור".

2) חזו"א (סי' ל"ח ס"ק ה' ד"ה ש"ך סי' קי"א, סי' קל"ז ס"ק ג' ד"ה ש"ך סי' קי"א) – "ובשעה"מ כ' דתלינן כאן לקולא משום חזקת היתר של הקדירה, ונסתייע מהא דב' מקואות ... ונראה דשאני הכא ...".

ג) מראי מקומות – מנחת כהן (ח"ג פרק י'), תהלה לדוד (סי' ל"ד).

ד) עי' סי' ק"י כללי ס"ס אות כ"ד, לשיטות ומראי מקומות.

ו) איסור דרבנן, דבר חשוב נתערב חד בחד ואח"כ ברוב – שיש חזקת היתר בתערובות השניה - כללי ס"ס אות כ"ד.

א. מחמיר.

1. ש"ך (כללי ס"ס אות כ"ד) – "איסור דרבנן שנתערב חד בחד והוא דבר חשוב ואח"כ נתערב א' מהן ברוב אינו בטל כיון דנתחזק מתחלה האיסור בב' החתיכות א"כ כל א' וא' הרי הוא כגופו של איסור".

2. חו"ד (בית הספק, בקצרה ס"ק כ"ד).

3. ערה"ש (סעי' קל"ו).

4. חזו"א (סי' ל"ח ס"ק ה' ד"ה ש"ך סי' קי"א, סי' קל"ז ס"ק ג' ד"ה ש"ך סי' קי"א) – "ובשעה"מ כ' דתלינן כאן לקולא משום חזקת היתר של הקדירה, ונסתייע מהא דב' מקואות ... ונראה דשאני הכא ...".

5. בדה"ש (ס"ק רמ"ו, בי' ד"ה אינו).

ב. אינו איתחזק, כיון שיש חזקת היתר.

1. תוה"ש (כללי ס"ס אות מ"א).

2. שער המלך (מקואות פרק י' הל' ו'), הו"ד בפת"ת (סי' קי"א ס"ק א').

3. משנה ראשונה (תרומות פרק ז' משנה ה' ד"ה והשניה).

4. **חכ"א** (כלל ס"ד סעי' ד', ודלא כמו כלל ס"ג סעי' כ"ח) – "אף על גב דלענין לאכול החתיכות שתיהן אסורות מכל מקום הקדירה מותרת ומוקמינן הקדירה על חזקתה (כדמוכח ממתניתין דתרומות שם נפל אחד מהן לחולין אינו מדמעט) (סימן קי"א סעיף א' פרי חדש וכתתי ופלתתי)".

ג. מראי מקומות – **מנחת כהן** (ח"ג פרק י'), **תהלה לדוד** (ס' ל"ד).

1. עי' ס' קי"א סעי' א' ציור ב', שאם יש ב' חתיכות [אחת איסור דרבנן ואחת היתר] ונפל א' מהן בתוך קדרת היתר, יש לתלות שההתר נפל בתוך הקדירה, והקדירה מותרת. והש"ך שם ס"ק ד' מסביר, שמדברים שם רק בחתיכות ניכרות. שאם הם אינו ניכרות, היינו ממש ההציוור כאן [אלא כאן הוא יבש ביבש ואח"כ נתערב אחד מהן בעוד יבשים (והוא דבר חשוב, שממילא אינו בטל). ושם הוא יבש ביבש ואח"כ נתערב אחד מהם בקדירה (ומצד הבליעות צריך ששים מדרבנן)].
א) והש"ך מחמיר שם בזמן שאינו ניכרת, לשיטתיה. וכן המחמירים שם [כנה"ג, חגורת שמואל, חו"ד (לשיטתיה), יד יהודה, בדה"ש (לשיטתיה)] ע"פ סברא יהיה מחמיר כאן.
ב) וכן המקילין שם גם בזמן שהחתיכות אינו ניכרות [פר"ח, פר"ת, לחם הפנים, בית לחם יהודה, שער המלך (לשיטתיה), חכ"א (לשיטתיה), זבחי צדק, ערה"ש], ע"פ סברא יהיה מיקל כאן. רק צ"ע על הערה"ש.

ז ציורים

א. **ב' חתיכות שנתערבה, ונפל אחד מהם בתוך קדירה של איסור** – מה הדין בהחתיכה הנשארת.

1. מיקל, שהחתיכה הנשארת מותרת באכילה.

א) **פר"ח** (ס"ק ה' ד"ה מסתברא) – "מסתברא לי שה"ה אם יש לפנינו שתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור והיה הקדירה אחת של איסור ונפלה אחד משני חתיכות לתוכה ואין ידוע איזו היא תלינן לקולא שחתיכה האיסור נפל לתוכה והחתיכה הנשארת מותרת באכילה, וראיה לדבר ...".

1) י"א שהפר"ח מדברים רק בציור של חתיכות ניכרות (בית מאיר בשם בנו, יד יהודה, ועוד). אבל זה לא פשטות הפר"ח (וכדאי' בפר"ת, פמ"ג, חו"ד ועוד). וכן עי' בדה"ש (ציונים ס"ק כ"ט).

2. מחמיר.

א) **פר"ת** (סוף ס"ק ג') – "ומה שדן הפר"ח מסברא דנפשיה ... אין להתיר במציאות ההוא דדוקא בהיכא שאתה בא לאסור המותר או לטמא את הטהור כהיה דב' שבילין הוא דאמרן דאין לאסור ולא לטמא מטעם ספק זה אלא כל קדירה תשאר בחזקת הכשרה ונאמר טמא לטמא אזל ליה, אך להתיר את האסור לא אמרינן. ולזה ב' חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור שנאסרו לא נבוא עליהם מכה ספק זה להתירם ולומר האיסור אזל ליה והאי היתר היא ונפקיעה מאיסור שהיתה בו ופשט. והגם דבמציאות שהיו לפנינו ב' חתיכות אחת איסור ואחת היתר הגם שנתערבו ולא נודעה האסורה ונפלו לב' קדירות אחת של היתר ואחת של איסור אנו דנים להתיר קדירה של היתר, הגם שבודאי נפלה לשם חתיכה שנאסרה, ולפי הפר"ח אפי' איכא רוב איסור, עכ"ז סוף סוף אתה בא לאסור המותר דהיינו הקדירה של היתר וכשאתה בא לדון על הקדירה שהיתה מותרת אתה בא לדון ודינא להתירא נפיק. משא"כ כשתבוא לדון במציאות זה של הפר"ח, כשאתה בא לדון על החתיכה עצמה האסורה אתה בא לדון להתירה מבלי שנולד בה שום ספק אחר, והבן, ע"כ נראה דאין להקל בדין זה כדעת הפר"ח".

ב) **פמ"ג** (שפ"ד ס"ק ז') – "כתב הפר"ח אות ה' ב' חתיכות איסור והיתר ונפל א' לאיסור תולין דאיסור נפל עכ"ל ולדעת הש"ך באות ד' איכא לקיומיה בהיו ניכרין מקודם ועכשיו א"א להבחין ומ"מ הפ"ת אות ג' חולק ואוסר. והיינו בנתערבו מקודם יראה דכן הוא דהשתא בס"נ נפל וא"י ואח"כ נפל איסור דלא מוציאינן מחזקה כ"ש כאן ומיהו בניכרין ואח"כ א"א לבחון הנשארת צ"ע".
ג) **ישועות יעקב** (סוף ס"ק א') – "כתב הפר"ח ... ולא ידעתי מאין לו דבר זה דהרי תערובת חד בחד חשיב כגופו של איסור, ומהכ"ת ניתלי זה דחתיכת אסור נפלה עד שנתיר ע"י זה החתיכה הנשארת ... ותמיה עליו שתפס הדבר בפשיטות כ"כ ולדעתי אין הלכה כמותו בזה".

ד) **בית מאיר** (על סעי' ב' ד"ה סעיף) – "כתב הפר"ח ... ובני מוה' חיים השיב על זה שדומה להנאמר סעיף ו' אבל אם נפל איסור לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזה נפל (ונאסרו שתיהן) ואח"כ נפל איסור לתוך אחת מהן וידוע לאיזה נפל שתיהן אסורות. והיינו משום כיון דנחית לאיסור לא אמרינן שאני אומר למפרע לחזור ולהתירו, וה"ה בזה אחרי שנאסר אינו חוזר להיתר. ואפשר דאירי כשהיו ניכרות בעודם זה אצל זה, שהימין הכשר והשמאל האיסור ואחר נפילת האחד הוא דנולד הספק על השאר וק"ל".

ה) **חו"ד** (בי' סוף ס"ק א') – "וראיתי בפר"ח ... והא ודאי ליתא דהא בחד בחד אפילו נפל אחד מהן לים לא תלינן לומר דאיסורא נפל כמבואר בכללי ס"ס בש"ך סעיף כ"א".

ו) **זבחי צדק** (ס"ק ט"ו) – "אין לסמוך על הפר"ח ז"ל בזה והעיקר הוא דהחתיכה הנשארת אסורה".

ז) **יד יהודה** (הארוך סוף ס"ק ג') – "כתב הח"ד ... שהשיג על הפ"ח במ"ש דאם נפלה חתיכה אחת לאיסור השני' מותרת יפה השיג ... והוא הדין דמבואר להדיא לקמן גבי נפל איסור לאחד משתי קדירות היתר ואח"כ חזר ונפל איסור בידוע לקדירה אחת אינה חוזרת השניה להיתר, והוא ממש דין שני חתיכות אלו. אח"כ מצאתי גם להפ"ת שהשיג עליו מטעם זה מאחר שכבר נאסרו. אבל תימה שגם הוא לא הביא מהמבואר לקמן. שוב מצאתי להפ"מ שהרגיש בהא דמבואר לקמן. אבל באמת קשה לומר דהפ"ח יטעה טעות גדול כזה, על כן נראה דמיירי דהי' החתיכות ניכרין כ"א בפ"ע, אך השתא אחר שנפלה אחת לאיסור שוב א"א לידע מי הוא ובזה שפיר קאמר דתולין דהאיסור נפל והשניה מותרת מטעם ספיקא דרבנן. ושפיר הראי' שהביא שם וע"ש, והפ"מ הניח גם דין זה בצ"ע, והברור כהפ"ח".

ח) **דרכ"ת** (ס"ק י"ח).

ט) **כה"ח** (ס"ק י"ח).

י) בדה"ש (ס"ק י"ב) – "נראה דאין תולין".
 3. מראי מקומות – מעדני אשר (סי' קל"ט אות ב').

ב. ב' חתיכות ניכרות, ונפל אחד מהם בתוך קדירה של איסור – מה הדין בהחתיכה הנשארת.
 1. מיקל.

א) פר"ח (ס"ק ה') – "מסתברא לי שהוא הדין אם יש לפנינו שני חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור והיה כאן קדרה אחת של איסור, ונפלה אחד משני חתיכות לתוכה ואין ידוע איזו היא, דתלינן לקולא שחתיכת האיסור נפל לתוכה והחתיכה הנשארת מותרת באכילה. וראיה לדבר..."

ב) יד יהודה (הארוך ס"ק ג', דיני ס"ס בקצרה אות מ"ז) – לשונו מובא לעיל.

ג) בדה"ש (סוף ס"ק י"ב) – "נראה להתיר החתיכה הנשארת מטעם דסד"ר לקולא כיון שמעולם לא אסרנו אותה מספק".
 2. מחמיר.

א) חור"ד (חי' ס"ק ג') – "ואם החתיכה היתה ניכרת ועכשיו מחמת שנפל אחד לקדירה לא ניכר שוב איזה אסורה, אפילו נפלה לקדירה אסורה לא תלינן דאיסורא נפל והנשארת מותרת, רק הנשארת גם כן אסורה".

ב) כה"ח (ס"ק י"ט) – "זב"צ אות ט"ז וכתב דיש להתיר בהפסד מרובה, ולי נראה דכיון דליכא ראייה בהדיא כ"א ממשמעות, והשפ"ד הניח בצ"ע אין להתיר אפי' בהפסד"מ אלא א"כ יש עוד איזה צדדין של היתר".

3. במקום הפסד מרובה יש להקל.

א) זבחי צדק (ס"ק ט"ז) – "ודאי דיש להתיר בזה בהפ"מ ואין לפקפק".

4. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ז', לשונו מובא לעיל), דרכ"ת (ס"ק י"ח), מעדני אשר (סי' קל"ט אות ב'), רועה בשושנים (סעי' ב' ס"ק ב').

ג. חתיכת א' איסור, ספק שנפל בתוך קדרה א' היתר.

1. מיקל – פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק א', "קדירה היתר ולפניה איסור וא"י אם נפל לתוכה או לאו מותר מטעם ספיקא דרבנן לקולא"), אבן יקרה (ריש סי' פ"ד, "לא היה כאן רק קדרה אחת של היתר וראינו שנפל איסור דרבנן על הכירה אך אין ידוע לנו אם נפל לתוך הקדירה או חוצה לה, בודאי עלינו להתיר הקדירה מטעם ספק דרבנן לקולא"), דרכ"ת (ס"ק י"ט), כה"ח (ס"ק י').

2. אם נתעסק סמוך לקדירה, יש להחמיר – תכ"א (כלל מ"ד סעי' ז', "ואם קדירה אחת של היתר ולפניו איסור דרבנן ונאבד ואינו ידוע אם נפל לקדירה נראה לי אם לא נתעסק בחתיכה כלל אם כן למה נחזיק ריעותא אבל אם נתעסק סמוך לקדירה נראה לי דאסור (עיין בשער רוב וחזקה סימן כ')"), כה"ח (ס"ק י"א).

3. מראי מקומות.

א) זבחי צדק (ס"ק ט') – "קדרה א' של היתר ולפניו איסור דרבנן ונאבד ואינו ידוע אם נפל לקדירה או לאו הקדירה מותרת דספיקא דרבנן לקולא. מש"ז סוף סק"א. וי"א דאם נתעסק בחתיכה זו סמוך לקדירה הקדירה אסורה. חכ"א אות ז".

ב) בדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה שתי, עמ' ע"ר) – "כתב החכ"א ... וצ"ע במה שהעמיד הדברים באיסור דרבנן".

ד. ב' חתיכות אחת איסור דאורייתא [ואחת היתר], ונפל אחד לתוך ב' קדרות [אחת איסור ואחת היתר].

1. מיקל – עי' פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק א', "כאן ב' קדירות איסור והיתר וב' חתיכות איסור תורה והיתר ונפל א' מהן לקדירה וא"י לאיזו יראה להתיר באיסור תורה מס"ס שמא לאיסור נפלה ואת"ל להיתר שמא היתר היה ועמ"ש בש"ך אות ד' וצ"ע"), הו"ד בזבחי צדק (ס"ק י'), "ומכל מקום דבר זה הוא צ"ע. מש"ז שם", דרכ"ת (ס"ק ל').

2. "ואם יש עוד איזה צדדים יש להקל" – כה"ח (ס"ק י"ב).

ה. ב' חתיכות אחת איסור דרבנן [ואחת היתר], ונפל אחד לתוך ב' קדרות [אחת איסור ואחת היתר] – ספק דרבנן.

1. "שתי קדרות של היתר ולפניהם שתי חתיכות אחת של איסור ואחת של היתר ונפל אחת לתוך אחת מהם שתיים אסורות אפילו באיסור מדבריהם" – צדה לדרך (מאמר ב' כלל ב' פרק י"ג, צ"ע ועי' מגיה שם).

ו. ב' כפות בני יומן [אחת איסור ואחת היתר], נפל בתוך ב' קדרות [אחת איסור ואחת היתר].

1. תולין – בית הלל (ס"ק א', "ונראה לי שהוא הדין אם היו שתי קדרות אחת של היתר ואחת של איסור, ולפניהם שתי כפות בני יומן אחת של איסור ואחת של היתר, גם כן דינא הכי, דבלוע בן יומו הוא כמו גוף האיסור לכל דינא, וק"ל"), לחם הפנים (ס"ק ג'), בית לחם יהודה (ס"ק ב'), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ב'), זבחי צדק (ס"ק ג'), כה"ח (ס"ק ג'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל, לשונו מובא לעיל).

2. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק א'), אבני ישפה (אהל יעקב כ"ד אלול תש"ע, לשונו מובא לקמן).

ז. ב' חתיכות [אחת איסור ואחת היתר], נפל שניהם בתוך קדרה א' היתר.

1. לשער לפי הקטנה – פר"ח (סוף ס"ק ד'), זבחי צדק (ס"ק י"ג), דרכ"ת (ס"ק כ"א), כה"ח (ס"ק ט"ו).

ח. ב' חתיכות אחת איסור דרבנן [ואחת היתר], ונפל אחד לתוך ב' קדרות ושניהם של היתר – חור"ד (חי' ס"ק ח').

ט. ספק דאורייתא, ספק נפל לאיסור.

1. תולין – פמ"ג (סי' ט"ו שפ"ד ס"ק א', "והטור שכתב ביצת אפרוח שלא יצא לאויר העולם אסור משום שרץ השורץ שהוא אסמכתא ואלו הוה איסור תורה לא הוה נקיט איסור דרבנן ושבקה לאיסור תורה הלכך לענין דינא וודאי מספיקא לא נפקא והוה ספק איסור תורה ואם יש ב' קדירות אחד היתר ואחד איסור ונפל אפרוח כזה ולא ידעינן להי נפל מן התורה הוה ספק ספיקא שמא לא נפל לכאן ושמא מן התורה מותר ומדרבנן אני אומר לתוך איסור נפל"), הו"ד הג' הגרש"ק (על פמ"ג מש"ז ס"ק ו').

(א) בדה"ש (סעי' ג' ד"ה היה, עמ' ר"פ) – "ועיין בש"ד ... ולא הבנתי מה הבדל בין זה להא דקיי"ל בסימן ק"י סעיף ט' דספק אחד בגוף וספק אחד בתערבת לא חשיב ספק ספיקא ועיין".

(ב) אולי יש לחלק אם הספק בגוף או ספק פלוגתא. וצ"ע. שו"מ השד"ח (כללים מערכת הס' כלל כ"ה ד"ה ואם) וז"ל "ואם הספק הוא מחמת פלוגתא אי מהני בזה ספק אחד בגופו וכו' הנה הפרי מגדים בחלק יורה דעה צדד בזה ומסיק דלא מהני גם בזה וכן כתב בשו"ת זכרון צבי מנחם סימן כ"ב עיין שם".

ת [איסור רבה על היתר, אין תולין - סעיף ב']

א. ציור א' - יש ב' חתיכות [אחת איסור ואחת היתר], ונפל שניהם בתוך ב' קדרות [אחת איסור ואחת היתר].

1. צריך מחצה.

(א) רשב"א (תוה"ב הארוך ב"ד ש"ב, כב:).

(ב) ריטב"א (יבמות דף פב. ד"ה והתניא) – "ור' יוחנן אמר אע"פ שלא רבו חולין על התרומה כלל אלא שהם שוה בשוה".

(ג) טור (סעי' א'-ב') – "בכל אלו".

(ד) צדה לדרך (מאמר ב' כלל ב' פרק י"ג).

(ה) מחבר (סעי' א'-ב') – "בכל אלו".

(ו) לבוש (סעי' ב').

(ז) פרי"ת (ס"ק ג').

(ח) כנה"ג (טור אות ו', ב"י אות ב').

(ט) חגורת שמואל (ס"ק ו').

(י) ערך השלחן (ס"ק ג').

(יא) שלחן גבוה (ס"ק ו').

(יב) עי' כנפי יונה (ד"ה סי').

(יג) חוו"ד (בי' ס"ק ב').

(יד) חכ"א (כלל ס"ד סעי' ו') – "צריך שעל כל פנים יהיה הקדירה של היתר שוה לאיסור".

(טו) ערה"ש (סעי' י').

(טז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רכ"ז) – "שהלכה כהש"ע".

2. אפילו רוב איסור.

(א) רא"ה (בדה"ב, כב:) – "דכיון דאמרינן בלישנא אחרינא דהוא לישנא בתרא והוא עיקר שאני התם דאיכא למימר שאני אומר לא בעינן לא רבייה ולא פלגא דכיון דאיסורין דרבנן תולין להקל כל היכא דאיפשר לומר דלא נפל הכא איסורא כלל".

(ב) הו"ד בש"ך (סוף ס"ק ו').

(ג) פרי"ת (ס"ק ד' [לשונו מובא לקמן], ס"ק ה') – "ועוד נראה לי להכריע כדעת הרא"ה מהא ...".

(ד) לחם הפנים (ס"ק ח').

(1) הפמ"ר מיקל – יד יהודה (הקצר ס"ק ח').

3. סומך בספק – עי' בדה"ש (ס"ק י"ח).

4. מראי מקומות – פלתי (ס"ק ד', כרת ס"ק ז', "יש להרא"ה ראייה מוכרעת ..."), ישועות יעקב (ס"ק ד'), זרכ"ת (ס"ק כ"ה), הגר"א יפה'ן זצ"ל (מגיה ריטב"א יבמות דף פב: הע' קל"ה, "ומצאתי בזה חמש תירווצים" לסוגיא פסחים דף ט:), מעדני אשר (סי' קמ"א).

ב. ציור ב' [לפי המחמירים לעיל] - יש ב' חתיכות [אחת איסור ואחת היתר], ונפל א' בתוך קדרה א' היתר.

1. צריך מחצה.

(א) טור (סעי' א'-ב') – "בכל אלו".

(ב) צדה לדרך (מאמר ב' כלל ב' פרק י"ג).

(ג) או"ה (כלל כ"ו דין י"ג).

(ד) מחבר (סעי' א'-ב') – "בכל אלו".

(ה) לבוש (סעי' ב').

(ו) כרתי (ס"ק ו', פלתי ס"ק ג') – "הרב הש"ך (ס"ק ו') וכן הפרי חדש (ס"ק ד') הסכימו דאין הדמיון ממש, דבבא מציעתא הקילו אף דאיסור רבה על ההיתר, משא"כ באינך בבא, בעינן מחצה על מחצה, אבל אם האיסור רבה, לא אמרינן שאני אומר. ועיין מה שכתבתי פלתי (ס"ק ג') בזה שגם בבא מציעתא יש להחמיר להצריך מחצה על מחצה".

(ז) תפארת למשה (בש"ך ס"ק ו').

(ח) זבחי צדק (ס"ק י"ד).

(ט) כה"ח (ס"ק ט"ז).

2. אפילו רוב איסור.

(א) רשב"א (תוה"ב הארוך ב"ד ש"ב, כב:).

(ב) ש"ך (ס"ק ו') – "דבב' חתיכות וקדרה אחת אפילו חתיכת האיסור רבה על הקדרה מותר".

(ג) כנה"ג (הג' הטור ס"ק ו').

(ד) פר"ח (ס"ק ד') – "ותימה על הטור והמחבר שלא ביארו זה, אלא שהאמת שנמשכו אחר דברי הרשב"א בתורת הבית הקצר [שם כב, ב] ששם לא ביאר כל הצורך דינים אלו והעיקר כמו שכתב בתורת הבית הארוך. והטור והמחבר לא כיוונו יפה וכבר השיגם הש"ך [ס"ק ו'], ויפה כיוון. וכל שכן למה שאכתוב לקמן בס"ק ה' שהעיקר כדברי הרא"ה [בדק הבית בית ד שער ב כב, ב] ושיש להתיר בשלשה דינים שהזכיר המחבר אף בלא תערובת חד בחד".

(ה) פר"ח (ס"ק ג').

(ו) לחם הפנים (ס"ק ח').

(ז) חגורת שמואל (ס"ק ו').

(ח) שלחן גבוה (ס"ק ז').

(ט) חו"ד (חי" ס"ק ה') – "ובשתי חתיכות וקדרה אחת דמותר, אפילו האיסור רבה, ומשכחת לה כשקדם וסילק האיסור דאי אפשר שוב לבדוק".

(י) ערך השלחן (ס"ק ג').

(יא) חכ"א (כלל ס"ד סעי' ה') – "אפילו אם האיסור רבה על ההיתר מותר (ש"ך סעיף קטן ו')".

(יב) יד יהודה (הקצר ס"ק ח') – "אין להחמיר כלל".

(יג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רכ"ח) – "שכן הלכה כהש"ך".

3. מסופק – בדה"ש (ס"ק י"ח, "ולדינא צ"ע").

4. מקום הפסד, מיקל – מעדני השלחן (ס"ק י"ב).

5. מחלק בין ניכר ההיתר [אח"כ, כמו ב' מדוכות] או לא ניכר [כמו ב' חתיכות. וא"כ הנידון הוא גם על הקדירה וגם על החתיכה שנשארה בחוץ] – בית מאיר (על סעי' ב'), יד יהודה (הארוך ס"ק ד', הקצר ס"ק ה').

(א) מראי מקומות – מעדני אשר (סי' קל"ט אות א').

6. קשה, מאי חזית [על צד שהיה ניכר - ש"ך].

(א) שלא מוסיף איסור בעולם – יד יהודה (הארוך ס"ק ד', "דגם מתחילה הי' אחת מהם אסורה א"כ כעת אם נאסר חתיכה הנשארת אין אנו מוסיפין איסור יותר ממקודם משא"כ אם נאסר הקדירה אנו מוסיפין איסור יותר ממה שהי' מקודם תו שפיר תלינן דהיתר נפל ואולי מחמת זה מצריך הרשב"א בהקצר גם בזה שלא יהא האיסור רבה").

(ב) מראי מקומות – תפארת למשה (בש"ך ס"ק ו').

7. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' י', סעי' כ"ב), יד יהודה (הארוך ס"ק ז').

ג. ציור ג' [לפי המחמירים לעיל, בציור א'] - חתיכה א' איסור שנפל בתוך ב' קדרות [אחת איסור ואחת היתר].

1. צריך מחצה.

(א) רשב"א (תוה"ב הקצר, כב:).

(ב) טור (סעי' א'-ב') – "בכל אלו".

(ג) מחבר (סעי' א'-ב') – "בכל אלו".

(ד) לבוש (סעי' ב').

(ה) כנה"ג (הג' הטור ס"ק ו').

(ו) ש"ך (ס"ק ו').

(ז) כרתי (ס"ק ו', פלתי ס"ק ג').

(ח) חכ"א (כלל ס"ד סעי' ה') – "ומכל מקום בזה צריך שיהיה על כל פנים בקדירות היתר כל כך כמו האיסור אבל אם האיסור רבה על ההיתר לא אמרינן בזה ספק דרבנן לקולא".

(ט) ערה"ש (סעי' י').

2. אפילו רוב איסור.

(א) פר"ח (ס"ק ג').

(ב) חגורת שמואל (ס"ק ו'). מראי מקומות שלו הוא ש"ך, וצ"ע.

(ג) יד יהודה (הקצר ס"ק ח') – "אין להחמיר כלל כיוון דעיקר ראיות הרשב"א הוא מהגמרא דילן מה שמשני מתחלה על מקוה ובגמרא לא מצינו הפלוגתא זולת בשתי חתיכות".

ד. טעם הדבר למה איסור רבה על היתר, אין תולין.

1. לפי ר"ל שצריך רוב, גזירה שלא יבא להתיר משום שאני אומר באיסור תורה – ריטב"א (יבמות דף פב. ד"ה בשלמא, "והצריכו בו רבויא דלא למיטעי באיסורין דאורייתא").

2. כמו כלי אחד – רשב"א (יבמות דף פב: ד"ה וסבר, "וייש לומר דכיון שנפלה ודאי תרומה לתוך אחת מהן ושתי הקופות במוקף הרי הן ככלי אחד ... ומיהו כיון דקופות מוחלקות הן ברבויא סגי לר"ל ולר' יוחנן בחד בחד").

(א) בדה"ש (בי" ד"ה במה, עמ' רע"ז) – "וראיתי ברשב"א ... ולא עמדתי על עומק כוונתו בזה".

3. כאילו האיסור בעין לפנינו – פרישה (ס"ק ג', "כאילו האיסור בעין לפנינו כיון שהאיסור רבה על ההיתר").
4. שלא יהא כמו אתחזק איסורא – מטה יהונתן (על סעי' ב', פלתי ס"ק ד', "דהנה הטעם שלא יהיה איסור רבה היינו משום שלא יהיה אתחזק איסורא דאם האיסור רוב מקרי אתחזק איסור מהיתר אבל אם הוא מחצה על מחצה דלא אתחזק איסורא יותר מהיתרא אמרינן שאני אומר").
5. שצריך כעין ב' ספיקות – פלתי (ס"ק ד', "ועוד יש לומר דלכך מצרכינן שלא יהיה איסור רבה על ההיתר, דכשהם שוים מחצה על מחצה ואוכל מקדרה שנפל שם הקופה, יש כאן ב' ספיקות, ספק לא נפל כלל מהאיסור, ואת"ל נפל דלמא הך דאוכל הוא ההיתר, (ועיין שם תוספות פסחים (מ"ד ע"א ד"ה איתיביה) דאירי הכל ביבש ביבש ע"ש, ועיין מה שכתבתי לעיל סימן ק"ט (פלתי ס"ק ד') באריכות). משא"כ אם נפל רוב איסור, ליכא למימר דלמא האי דאכל הוא היתר, דהא איסור הרוב, וכל דפריש מרובא קפריש ואוכל ודאי האיסור, ולכך אסרוה דעל ספק זה שאני אומר לא סמכו, ובלא [שאני אומר היתר לתוך היתר] נפל, אסור, דודאי אוכל ממה שנפל, כיון דהוא רוב ומרובא קפריש, ולכך החמירו").
6. כמו כולו איסור – ערה"ש (סעי' ט', "והטעם הוא דהא באמת אין זה רק תלייה בעלמא, וא"כ בעינן לכל הפחות שאף אם נפל האיסור להיתר לא יהא ככולו איסור, ואם יהיה רוב מהאיסור הרי הוא ככולו איסור, ולכן אין תולין ביותר ממחצה למחצה").
7. שלא יבא מזה לידי זלזול באיסורים – בדה"ש (בי' ד"ה במה, עמ' רע"ז, "דחשו רבנן בזה דמיחזי כקולא יתירא כיון שכבר אפשר שעיקר התבשיל שבקדירה זו הוא עכשיו איסור ושמה יבא מזה לידי זלזול באיסורים").
8. מראי מקומות – צמח צדק (פסקי דינים, או"ח ריש סי' תמ"ח ס"ק ה'), הגר"א יפה"ן זצ"ל (מגיה ריטב"א יבמות דף פב. הע' ס"ה), יד אליעזר (פסחים עמ' קצ"ט).

ה. קשה, א"א לצמצם [ועוד, קשה לומר שהנ"מ בין איסור דרבנן ואיסור דאורייתא, הוי רק מחצה על מחצה].

1. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ל"ו), שערים מצויינים בהלכה (יבמות דף פב. ד"ה ומהא), בדה"ש (בי' ד"ה ההיתר, עמ' רפ"א).

ו. היכי משכחת לה.

1. מראי מקומות – ט"ז (ס"ק ב'), ש"ב (ס"ק ז', נקוה"כ על הש"ך ס"ק ז'), פרח"ח (ס"ק ו'), לחם הפנים (ס"ק ט'), כרתי (ס"ק ח'), פמ"ג (מש"ז ס"ק ב').

ט. איסור דאורייתא, אין תולין - סעיף ג'.

א. קשה, הא חזקת היתר – עי' תוס' (יבמות דף פב. ד"ה שתי, "הקשה הר"ר שמואל מאכזב אדמקשה מברייתא לותיב ממתני' דתרומות (ריש) פ"ז (מ"ה) דתנן ב' קופות אחת של חולין ואחת של תרומה שנפלה סאה של תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזה מהן נפלה הריני אומר לתוך תרומה נפלה והווי להו לרבי יוחנן ור"ל לאיפלוגי עלה והשיב ר"י דמשום רבותא דר' יוחנן מייתי ברייתא דאפילו בב' קופות ושתי סאין דליכא למימר כולי האי אוקי חולין אחזקיייהו דמה שנפל בקופה של חולין ספק הוא ואין לו חזקת היתר שרי בה רבי יוחנן בלא רבייה ואפשר דבשעה אחת אפילו ר"ל שרי בלא רבייה דסמכינן אחזקת חולין שבקופה ומוקי לה אחזקתייהו ולהכי לא פליגי אמתניתין אלא אברייתא").

1. נפילה אטרע חזק – חכ"א (כלל מ"ט סעי' ה', "מה שהקשה הכרתי ופלתי נעמיד הצנן על חזקת היתר צריך עיון שהרי בסימן קי"א בקדירה אחת וב' חתיכות באיסור תורה אסור דעל ידי נפילה אטרע חזק"), הו"ד בבדה"ש (ציונים ס"ק מ"ה, סי' צ"ו סעי' א' ד"ה ואם עמ' של"א).

2. רועה בשושנים (סעי' א' ס"ק א') – "לא סגי להכשיר את הכל ע"י החזקת כשרות של הקדרה, דזה אינו מספיק אלא על מה שבקדרה דכשר, אבל חזקה זו אינה יכולה לתת דין הכשר למה שנפל דהוי גוף אחר, ולכן בעינן לטעמא דשאני אומר כדי להכשיר את הספק שנפל, דאם לא נאמר כן א"כ מה שהיה בקדירה כשר ומה שנפל בספק, וה"ז סותר זה את זה, ומשום דהאיסור הוא דרבנן ע"כ בספיקא הקילו בכה"ג".

3. מראי מקומות – מהרש"א (פסחים ריש דף י.), הזו"א (סי' ל"ט ס"ק א', עי' סי' ל"א ס"ק ב', "יבמות פ"ב ... ומבואר בסוגיא שם דבדאורייתא לא אמרינן שאני אומר, ובתו' שם ד"ה שתי קופות, משמע דמעיין הדין חשיב חזקה כה"ג, ומ"מ לא חשבינן לי' חזקה גמורה להקל בדאורייתא").

ב. מראי מקומות.

1. אבני ישפה (אהל יעקב כ"ד אלול תש"ע) – "בדבר השאלה שהיו שתי כפות של בשר אחד בן יומא ואחד אינו בן יומא ותחב אחד מהם לתוך תבשיל חלבי ולא היה שם ששים, ולא יודע איזה מהם תחב, מה הדין עם הכלי הקדירה והתבשיל. נראה לי שכיון שיש כאן איסור תורה, שהרי הכף הוא בן יומו וטעם כעיקר הוא מן התורה, לא אומרים שתולים שהיתר נפל, אלא צריך לחשוש שאיסור נפל לקדירה שהרי הוי ספק תורה. ע' יו"ד סי' קי"א סעי' א'. וממילא הכלי והקדירה והתבשיל הכל אסורים".

י. איסור דאורייתא ושיעור דרבנן, תולין - סעיף ד'.

א. קשה: איסור דאורייתא שנתגלגל לדרבנן יש דין דאורייתא [בדין ב' קדרות אחת של איסור ואחת של היתר, ונפלה חתיכה של איסור דאורייתא לתוך אחת מהן, דאם יש בקדירה רוב בענין שהוא מותר מן התורה, אע"ג דמדרבנן אסור, כיון שאינו ידוע באיזה קדרה נפל, ספיקא דרבנן לקולא].

1. י"ל, שאני אומר קיל טפי.

(א) ט"ז (סוף ס"ק א') – "ולכאורה יש להקשות על מה שכתב בס"ד זה דאם ספק נפל איסור דאורייתא מותר בשיעור דרבנן וזה סותר הכלל שאמרנו בס"ד דבזה א"א מקילין אלא הוה כודאי דאורייתא לק"מ דכאן ההיתר מכח שאני אומר ובהזדא אמרינן בפרק הערל שזכרתי בסמוך דכל ספק שיש בו לומר שאני אומר לא נפל כאן איסור קיל טפי".

(ב) חו"ד (חי" ס"ק ד').

(1) מראי מקומות – יד יהודה (הארוך סי' ס"ק ה', "ולא אבין דבריו ..."), בדה"ש (ציונים ס"ק ב', בי' ד"ה היה עמ' רפ"א, "עיין בט"ז ... נראה קשה לומר כן ...").

2. י"ל, אפשר אין כאן איסור כלל.

(א) ש"ך (כללי ס"ס אות י"ט) – "ואין להקשות אמ"ש הר"ב דהיכ' דמצד האיסור עצמו הוא ספק איסור דאורייתא ומצד אחר בא לו שהוא מדרבנן לא אמרינן ספק דרבנן לקולא דהא לקמן סימן קי"א אמרינן באיסור דאורייתא שנפל לשתי קדרות ויש בקדירה רוב בענין שהוא מותר מן התורה אע"ג דמדרבנן אסור הוה ליה ספק שאינו ידוע באיזו קדירה נפל ספק דרבנן לקול' ויש לומר דשאני התם דאין הספק מצד עצמו אסור מן התורה שהרי הקדירה מותרת לגמרי שהיא של היתר אלא שיש ספק אם יש בה איסור כלל והלכך אמרינן נהי דיש בה איסור מ"מ מה"ל בטל ברוב וא"כ לא הוה ליה אלא ספק דרבנן דכיון שאפשר שאין כאן איסור כלל א"כ הספק בא לו מצד עצמו ומצד עצמו הוא מדרבנן מה שאין כן הכא דאי אפשר לומר שמא אין חשש איסור כלל דהא ודאי יש בתערובות זה ספק טריפה ודו"ק".

(ב) פ"ה (כללי ס"ס אות ח').

(ג) חכ"א (כלל ס"ג סעי' כ"ג) – "אבל אם יש ספק אם יש כאן שום איסור כלל אפילו בא לו מצד אחר שהיא מדרבנן אנו אומרים בו ספק דרבנן לקולא כגון שתי קדירות אחת של היתר ואחת של איסור ונפל חתיכת נבילה לאחת מהם ואינו ידוע לאיזו נפל אם יש בקדירות היתר רוב והוא מין במינו בענין שהוא מותר מן התורה אף על גב דעדיין אסור מדרבנן שהרי מדרבנן צריך ששים כיון שיש לומר שמא אין כאן איסור כלל הרי הספק מצד עצמו בא לו שהוא מדרבנן (ש"ך סימן י"ט)".

(ד) ערה"ש (סי' ק"י סעי' ק"ז).

3. י"ל, לא היה בזה שום ספק בשל תורה.

(א) תוה"ש (כללי ס"ס אות ל"ג) – "המחבר מדחיק ומחלק חילוק זה מסברא דנפשי' כי היכי דלא תקשה מהא דב' קדרות וא' מהן של היתר ונפל נבילה לא' מהן אם יש בקדירה רוב בענין שמותר דמתירין מטעם ספק דרבנן וכמו שפסק בי"ד סי' קי"א וזה הוא שכתב המחבר שהרי אם מתירין וכו'. אבל באמת לע"ד חילוק זה הוא שלא לצורך דבלא"ה לא קשה מידי מההיא דב' קדרות דהתם אין הספק באיסור עצמו דאיסור הוא ודאי איסור אלא שהספק הוא בתערובת אם נתערב איסור בקדירה זו או לא וכיון שמצד התערובת הוא מדרבנן אזלינן להקל בספיקה וכן על כרחך צריך לומר הטעם דספק ברי' וחתיכה הראוי להתכבד אזלינן להקל מטעם ספיקא דרבנן כמבואר לעיל כלל מ' דין ז' וכן בנתערב מין במינו ונשפך ואינו ידוע אם הי' ס' דמתירין מטעם ספיקא דרבנן לקולא ואף דהאיסור מצד עצמו דאורייתא אלא שמצד אחר בא לו שהוא מדרבנן מ"מ מקרי שפיר ספיקא דרבנן כיון שמצד הספק עצמו שהוא בתערובות מאותו צד הוא מדרבנן משא"כ אם הספק עצמו הוא מצד האיסור עצמו והוא דאורייתא ואח"כ ע"י תערובת או ענין אחר בא שהוא מדרבנן ככה"ג דוקא לא אמרי' ספק דרבנן לקולא וכן מבואר להדי' במוצא הדין זה כלשון הרב בד"מ ס"ס נ"ז [סקי"ד] וכן משמע בתשובת מהרי"ן ל"ב סי' ק' ובתשובת צמח צדק סי' מ"ג ובט"ז סי' ס"ו ס"ק ה' וע"ש".

(ב) עי' פמ"ג (כללי ס"ס אות י"ט) – "וצ"ע".

(ג) ערך השלחן (סי' קי"א ס"ק ג') – "לא נפל הספק אלא בגוף האיסור".

(ד) אמרי בינה (תערובות סי' י"ז ד"ה וראיתי) – "נולד הספק בתערובות".

(1) קשה בציורים שנתערב הב' חתיכות קודם שנפל בתוך הקדרות.

4. מראי מקומות – שער המלך (מקואות פרק י' הל' ו' כלל ו' ד"ה וראיתי להש"ך), אג"מ (יו"ד ח"א סי' ר"ג ד"ה והש"ך), בדה"ש (ציונים ס"ק מ"ח, סי' ק"י ס"ק רכ"ה).

ב. קשה: נשפך - סי' צ"ח סעי' ב', "אם נתערב מין במינו ונשפך, בענין שאין יכולין לעמוד עליו לשערן, אם נודע שהיה רובו היתר, מותר".

1. עי' סי' ק"י כללי ס"ס אות י"ט, לשיטות ומראי מקומות.

יא [ב' קדרות של היתר, מה חזית - סעיף ה'.

א. הסברא.

1. לחם ושלמה (סי' ק"צ שלמה ס"ק מ"ד ד"ה והנה) – "משום טעמא דמיחזי כי חוכא, ומאי חזית צריכין לטמא לשתיהן, והיכא דאחת בלא"ה היא מקולקלת תלינן בה".

2. קונטרסי שעורים (קדושין שעור כ"ד ענף ד' ד"ה ויגעתי) – "דהוי תרי קולי דסתרי אהדדי ... ועי' שו"ע יו"ד סי' קי"א ס"ק ה' בענין שתי קדרות של היתר ושתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור וש"ך שם ס"ק י"א, י"ב".

ב. שתי הקדרות אינן שוות, אחת מהן קטנה ואחת גדולה.

1. תולין בקטן – או"ה (כלל כ"ט דין ה').

(א) אפשר עוד פשט באו"ה – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"א), יד יהודה (הארוך ס"ק י"ד).

2. מחמיר – ש"ך (ס"ק י"א, "דאפילו שתי הקדרות היתר אינן שוות אלא אחת מהן קטנה ואחת גדולה אין בידינו להתיר הגדולה ולומר דהאיסור לתוך הקטנה נפל דסוף סוף אתה אוסר אחת מהן מהיתירא ומאי חזית כו' וכן הרשב"א והנמשכים אחריו לא חלקו

כלל בזה וכן נראה לי ודלא כאו"ה כלל כ"ט דין ה' שכתב שתולין להקל שעל הקטנה נפל"), פ"ח (ס"ק י"א), פ"ח (ס"ק ה' ד"ה ולפירושה), כ"ח (ס"ק י"ב), בית לחם יהודה (ס"ק י"א), חגורת שמואל (ס"ק י"ב), באה"ט (ס"ק ט'), חו"ד (חי" ס"ק ח'), חכ"א (כלל ס"ד סעי' ט'), יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ו), דרכ"ת (ס"ק מ"ו), כה"ח (ס"ק כ"ט), בדה"ש (ס"ק ל').

ג. מה חזית, אם שייך למחצה [כגון אם ריבה במזיד].

1. עי' לעיל, בחקירה אם תולין הוי מדין בירור, או מדין פסק.

ד. לא נודע, האם גילו למפרע לאמרינן מה חזית.

1. מחמיר.

א) רב פעלים (ח"א יו"ד סי' ל') – "שאלה. כלה וחמותה היו שוים בקומה ובעובי, טבלו שתיהן בליל שני בשבת יתרו, ולבשו שניהם מכנסיים חדשים, ופשטו אותם בערב שבת יתרו, ואחר שבת נתנו כל הכלים שלהם לכובסת לכבס, וראתה המכבסת דם האוסר באחת המכנסיים, אך לא נודע של מי אם של החמות אי של הכלה, כי הם שוים במידה, וגם שוים בגוון שלהם, ושניהם היו חדשים, לכך לא נודע של מי מהם המכנסיים של הדם, והמכבסת ראתה זו ביום שלישי, אך החמות פרסה גדה שראתה דם ביום ראשון קודם הכבוס ונטמאה, ולכך עמד השואל ושאל, אם נאסור את שניהם, כיון דלא ידעינן של מי זאת, או אם תשאר החמות בטומאתה, כיון דכבר פרסה גדה ביום ראשון ונתיר לכלתה. יורינו המורה ושכמ"ה. תשובה. נראה פשוט דאין לתלות הכתם בחמות משום דפרסה גדה ביום ראשון ונטמאה, כי זה המכנסיים שנמצא בו הדם פשטה אותו בערב שבת קודם יום ראשון, ואותו היום הייתה בחזקת טהורה, ואין תולין הקלקלה במקולקל שיתחדש אח"כ, וכמבואר בש"ע יו"ד סי' קי"א סעיף ו', שתי קדרות של היתר ונפל איסור לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו נפל, ואח"כ נפל איסור לתוך אחת מהן וידוע לאיזו נפל שתיהן אסורות ע"כ. וכתב הש"ך ז"ל שתיהן אסורות שאין אומרים למקום שנפל איסור האחרון נפל גם הראשון, אלא דינו כמו נפל איסור, ואינו ידוע להיכן נפל, וכאשר נתבאר בסעיף ה' ע"ש".

ב) יד יהודה (הארוך ס"ק י"ז, הקצר ס"ק כ"ב).

ג) בדה"ש (ס"ק מ"א).

2. מיקל.

א) ערה"ש (סעי' י"ג) – "ונראה דדוקא כשנודע הנפילה הקודמת קודם הנפילה השניה".

ערה"ש (סי' ר"א סעי' ר"י, [גבי ב' מקוואות]) – "ונראה דדוקא כשנודע הנפילה הראשונה קודם הנפילה השנייה דכבר נחזקו שניהם בפסול אבל כשלא נודע הראשונה עד אחרי נפילת השנייה תלינן כיון שנודעו שניהם כאחד וכה"ג בארנו לעיל סי' קי"א סעי' י"ג ע"ש".

ב) אמרי בינה (בב"ח סי' כ"ז ד"ה הא).

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ס"ו).

א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט"ו ד"ה שתיהן) – "ויש לעיין ב' קדירות בערב פסח קודם זמן איסורו ונפל נוקשה וא"י להיכן למ"ד נוקשה דרבנן ואחר כך נפל חמץ גמור וכדומה וידוע להיכן נפל דהשתא לאחר זמן איסורו תולין דמה חזית לא שייך הכא והוחזק לא שייך דקודם זמנו עדיין כולו היתר וכן בלא נודע נפילה הראשונה עד לאחר נפילה שניה צ"ע".

ב) שמן רוקח (ח"א סי' ל"ז - סי' ל"ט), הו"ד בפת"ת (ס"ק ב') – "עיינן בשו"ת שמן רוקח ... אך אם לא נודע הספק הראשון עד אחר שנולד השני יש להתישב בדבר ובהפ"מ יש להקל ע"ש. עוד כתב דאם לא נודע הספק הא' מהקדרות הנ"ל עד שנודע השני אז י"ל קצת דאף הא' מהראשונים אשר אין בה ספק בפעם שניה מותרת אך לא מלאו לכו להתיר בזה ע"ש טעמו".

יב] יש אחד מהן לבטל האיסור.

א. ספק ששים [כמו נשפך].

1. מיקל (באיסור דרבנן, מתיר שניהם. באיסור דאורייתא, מתיר רק הספק ששים מצד ס"ס) – יד יהודה (הארוך ס"ק ט"ו, הקצר ס"ק י"ט), "ה"ה אם יש ספק אם יש בה ס' ואם הוא דאורייתא ובאחד יש ספק אם יש ס' אזי קדירה זו מותרת והשני אסורה מספיקא דאורייתא", דרכ"ת (ס"ק נ"ג), בדה"ש (ס"ק ל"ד).

ב. באיסור דאורייתא.

1. גם איסור דאורייתא – ב"ח (ס"ק ד').

2. רק איסור דרבנן – ש"ך (ס"ק י"ב), כנה"ג (הג' הטור ס"ק י"ט), בית לחם יהודה (ס"ק י"ב), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י'), חגורת שמואל (ס"ק י"ג), חכ"א (כלל ס"ד סעי' ט'), "אם היה האיסור דרבנן אנו תולין", ערה"ש (סעי' י"ח), יד יהודה (הקצר ס"ק כ'), כה"ח (ס"ק ל'), בדה"ש (ס"ק ל"ב).

3. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ב).

ג. קשה, למה לא מצטרף הב' קדירות.

1. י"ל, ב' נפילות – מהרש"ל (פרישה ס"ק י'), ב"ח (ס"ק ג'), פרישה (ס"ק י'), כנה"ג (טור אות י"ח, "ויש לחוש לחילוק דבין נפילה אחת לשתי נפילות להחמיר"), בית לחם יהודה (ס"ק י"ב, "ויש לחוש לחילוק דבין נפילה א' לשתי נפילות להחמיר").

א) חולק – ט"ז (ס"ק ו'), ש"ך (ס"ק י"ג), פ"ח (ס"ק י"ב), פ"ח (ס"ק ד'), כה"ח (ס"ק ל"ב), בדה"ש (בי' ד"ה אין עמ' רפ"ד, "ולענין דינא נראה שיש להקל בזה").

2. י"ל אה"נ – ט"ז (ס"ק ו'), "דלא מיירי לעיל אלא לענין שעכ"פ צריך ביטול דלא כרמב"ן ולא מיירי עדיין מצירוף", ש"ך (ס"ק י"ג, "נראה דלא מיירי כאן אלא מדין שאני אומר אבל מדין צירוף לא מיירי כלל הכא"), פ"ח (ס"ק י"ב), פ"ת (ס"ק ד'), כרתי (ס"ק י"ג), חו"ד (חי' ס"ק ט').
- א) שיש נ"מ במקום שאינו עומדת להתערב – דר"מ (ס"ק ב'), "ונראה דכאן מיירי שאין ב' הקדרות מין אחד ולכך לא מצטרפי ביחד לבטל האיסור אבל כשהן מין אחד ועומדים להתערב ביחד שניהם מצטרפין לבטל האיסור אם הן של אדם אחד וכמו שיתבאר סוף סימן זה", ש"ך (ס"ק י"ג), כרתי (ס"ק י"ג), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק נ"א), פמ"ג (מש"ז ס"ק ה'), בדה"ש (ס"ק ל"ג).
- ב) שיש נ"מ במקום שיש אחד מהן כדי לבטל [שלא אמרינן דמצטרפים] – דר"מ (ס"ק ב'), "ומדברי תורת הבית שכתב בית יוסף יש לפרש בתירוץ אחר דלא אמרינן שב' הקדרות מצטרפין אלא כששניהם בספק איסור דהיינו שאין בכל אחד לחוד לבטל האיסור אבל כשיש באחד מהן לבטל לא אמרינן דמצטרפים כן תירץ הרשב"א".
- ג) שיש נ"מ במקום שהם שני בנ"א – דר"מ (ס"ק ב'), "והרמב"ן כתב דכאן מיירי בשני בני אדם כן נראה מדברי תורת הבית שהביא בית יוסף".
- ד) שיש נ"מ אם צריך לערבם – תפארת למשה (על הש"ך ס"ק י"ג, "גם אין צריך לערב ב' הקדרות קודם אכילה משום שאני אומר כו' משא"כ אי משום צירוף צריך לערבם כמו שכתב ש"ך סקי"ח").
- ה) שיש נ"מ באינו מינו, דטעמו לא מצטרף – תפארת למשה (על הש"ך ס"ק י"ג, "גם י"ל דאיירי שהאיסור שנפל הוא אינו מין של ב' הקדרות דבכה"ג פסק הש"ך סימן צ"ב סק"ח וסימן ק"ה ס"ק ל' דאין מצטרפין לבטל ע"ש").
- ו) שיש נ"מ במקרה שאח"כ נפל עוד מן האיסור, ועכשיו אין שיעור ביטול – תפארת למשה (על הש"ך ס"ק י"ג, "ול"נ דנ"מ אם נתוסף אח"כ האיסור בקדרת אחת בענין שאין בהם לבטל אף ע"י צירוף דאי משום צירוף היו שני הקדרות אסורות אף אותו שלא ניתוסף איסור בו וע"ל סימן צ"ט ס"ו בהג"ה אבל אי היה באחד לבטל דמותר מכח שאני אומר כו' אף שניתוסף עליו איסור אח"כ, השני נשאר בהתירו").
- ז) דאין צריך להשליך אחד אף להיש מחמירים דבסי' ק"ט – תפארת למשה (על הש"ך ס"ק י"ג, "גם נ"מ דאין צריך להשליך אחד אף להיש מחמירים דבסימן ק"ט ס"א בהג"ה כיון שאמרינן שאני אומר כו' צריך להשליך מאותו שיש בו כדי לבטל ולא מהאחר").
3. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' י"ז), דרכ"ת (ס"ק נ"ד).

יג] זה אחר זה - סעיף ו'.

א. מה החידוש של הרישא.

1. בשביל הסיפא – ב"ח (ס"ק ד', תירוץ קמא), פלתי (ס"ק ו'), בדה"ש (ס"ק ל"ו).
2. קמ"ל דתולין על איסור דרבנן – ט"ז (ס"ק ז', "נראה דקמ"ל כאן אף על פי שאין כאן איסור מן התורה דבטיל ברוב היא אלא דנאסרה מחמת מיעוט' מדרבנן דאין בה ס' וה"א דלא לתלות באיסור בזה קמ"ל").
- א) פמ"ג (מש"ז ס"ק ז') – "ומ"מ קשה דלאידך קדירה נמי הוה רק מדרבנן ומהיכי תיתי לומר דאין תולה".
3. קמ"ל שאע"פ שהקדירה היתה כבר מוחזקת בהיתר תולין – ש"ך (ס"ק י"ד, "ל"ק נמי מה שהקשה הב"ח די"ל דאשמועינן הכא דאע"פ שהקדירה היתה כבר מוחזקת בהיתר אלא דהשתא בנפילה איתרעי אפ"ה תלינן לקולא").
4. צריך כפל ששים כדי לבטלו – יד יהודה (הארוך ס"ק ט"ז, הקצר ס"ק כ"א, "הגם שנ"מ אם יפול עוד היתר כדי לבטל איסור הא' והא השתא אסור מ"מ כיון דכעת הוא מקולקל תולין בו"), הו"ד בבדה"ש (ס"ק ל"ח).
5. פלתי (ס"ק ו') – "ול"י נראה דהמחבר לשיטתו דס"ל (ס"א צ"ב סעיף ד') דלא אמרינן חתיכה נעשית נבילה בשאר איסורים, וא"כ י"ל דמיירי דהאיסור נפל בקדרה שהחזיקו רק נ"ט זיתים, וא"כ הרי הקדירה אסורה, ואח"כ רבה עליה עוד שני זיתים היתר, וחזרה הקדירה להיתרא, ואיירי בלח בלח, דלא שייך אפשר לסוחטו אסור), ואח"כ נפל חתיכה אחר ולא נודע אי ההיתר אי האיסור. ואם באנו לדון הואיל והקדירה בחזקת איסור, גם החתיכה זו נחזיק בחזקת איסור, דבלאו הכי הקדירה אסורה. זה אינו, דהא הקדירה מותרת, דרבה עליה ההיתר וחזרת להיתרא. אבל אם באנו לדון הואיל ואתחזק בנפילת האיסור, אף זה הקדירה אתחזק דנפל האיסור שם, ואסור הקדירה, ומה בכך שאח"כ חזרו להיתרא. ועל זה נתכוין המחבר".
6. קמ"ל דתולין על איסור דאורייתא – ב"ח (ס"ק ד').
- א) עי' לקמן.
7. מראי מקומות – שואל ומשיב (תנינא ח"ג סי' קי"ד ד"ה נתתי).

ב. תולין למפרע.

1. מחמיר – מחבר (סעי' ו'), משנה אחרונה (מקואות פרק ב' משנה ג' ד"ה שאין), פוסקים.
2. מראי מקומות – נוב"ק (יו"ד סי' ס"ה), תפארת ישראל (מקואות פרק ב' בועז אות ב', צ"ע).

ג. איסור דאורייתא.

1. גם איסור דאורייתא – ב"ח (ס"ק ד').
2. רק איסור דרבנן – ט"ז (ס"ק ז', "וחלילה להקל בזה באיסור דאורייתא"), ש"ך (ס"ק י"ד, "באיסור דאורייתא ממש ודאי אין תולין להקל"), פ"ח (ס"ק י"ג), פ"ת (ס"ק ה'), בית לחם יהודה (ס"ק י"ד), פלתי (ס"ק ו', "וה"ו לסמוך עליה בספק דאורייתא"), חגורת שואל (ס"ק ט"ו), חו"ד (חי' ס"ק י'), כה"ח (ס"ק ל"ה), בדה"ש (ס"ק ל"ז).

יד] מוסיף איסור.

א. איסור הנאה בתוך איסור אכילה.

1. מחמיר, איסור הנאה הוא איסור חדש – פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ', ע"י ס"ק י"א), חו"ד (חי' ס"ק ח', בי' סוף ס"ק ג'), רב פעלים (ח"ב יו"ד סי' כ"א), יד יהודה (הארוך ס"ק ט"ז, הקצר ס"ק כ"א, "פשוט"), בדה"ש (ס"ק ה', בי' ד"ה מותרים עמ' ער"ב).
  2. מראי מקומות – ישועות יעקב (ס"ק ה', דרכ"ת כתוב שיש ראייה שתולין, ויש לחלק), אמרי בינה (סי' כ"ז), דרכ"ת (ס"ק מ"ה).
  3. נ"מ בימי הוסת, שאסורה לשמש אבל לא אסורה בשאר קריבות – רב פעלים (ח"ב יו"ד סי' כ"א, "אמת שהיתה השניה אסורה לשמש באותה הלילה, לא היתה אסורה בשאר קריבות, ואם תתלה הכתם בה הרי אתה אוסר אותה בשאר קריבות ג"כ, והשתא יש פ"פ לומר מאי חזית דאסרת להאי, אסור להאי, כיון דשתיהן היו מותרות בשאר קריבות, ולכן בשאר קריבות מוכרח לאסור את שתיהן, וכיון דאסרת בשאר קריבות מוכרח אתה לאסור שתיהן גם בתשמיש, דאין אוסרין ומתירים לחצאין").
- א) במקום שהקדירה בהכרח יהיה אסור מספיקא דאורייתא לחומרא [כגון ב' קדירות וא' בשר נבילה וא' בשר עוף ונפל חלב לא' מהן דאי תולה באיסור אתה אוסרו בהנאה] – ע"י לקמן.

ב. שתי קדירות היתר ואיסור נפל לאחת מהם, ובאחת מהם יהיה דין דאורייתא ואחת מהם יהיה דין דרבנן [כגון קדירות היתר יש רוב, קדירות איסור אין רוב. א"נ, חלב בתוך קדירה עוף או קדירה בהמה].

1. מחמיר.

א) חו"ד (חי' ס"ק ח', בי' סוף ס"ק ג') – "אם הקדירה א' אסורה רק שאם תתלה בה תאסור אותה יותר כגון בהנאה או מדאורייתא אין תולין".

2. תולין [משום אותה קדירה בהכרח יהיה אסור מספיקא דאורייתא לחומרא].

א) רע"א (הג"ה על פמ"ג שפ"ד ס"ק י"א) – "כיון דהקדירה שהוא ס' דאורייתא ספיקו אסור אף אם לא הי' רק הספק על זה לחוד א"כ ממילא מקילינן לזה שהוא ס' דרבנן כנלע"ד בעזה"י. ולפי"ז ממילא בכ"ש דנפשוט ספיקו הא' דהא הבשר נבילה בלא"ה אסור בהנאה מספק דאורייתא שמא נפל בו החלב הבשר העוף מותר".

ב) אמרי בינה (תערובות סי' כ"ז ד"ה עוד) – "וזה"פ וברור".

ג) אבן יקרה (סי' פ"ד) – "אין בנידון של הפמ"ג שום ספק כלל. דאם באחת מהקדורות הי' בשר איסור של בהמה ובהשני' בשר עוף ונפל חלב לאחת מהן בודאי אותה של בשר עוף מותרת. ואי משום דעי"ז יתוסף איסור הנאה בקדרת הבשר בהמה, מה בכך, הא מה שאנו אוסרין אותה בהנאה הוא לאו משום שאנו מתירין קדרה האחרת, דהא אפי' לא היה לפנינו רק אותה קדרה לבדה ומסופקין אנו אם נפל חלב לתוכה או חוצה לה עלינו לאוסרה בהנאה משום ספיקא דאורייתא לחומרא. וכיון שכן שאנו אנו מוכרחין מדין תורה לאסור אותה קדרה בהנאה שוב לא נשאר לנו לדון רק על קדרה השניה לבדה, וממילא עלינו להתירה משום ספק דרבנן לקולא".

ד) יד יהודה (הקצר ס"ק ט"ז, הארוך ס"ק י"ג, ס"ק ט"ז) – "אין מה לספק".

ה) בדה"ש (ס"ק ה').

3. מסופק.

א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"א) – "יש להסתפק, ב' קדירות, היתר ואיסור דרבנן נפל לא' מהם, ובא' מהם יהיה של תורה, מהו. המשל בזה בשר בהמה ובשר עוף ונפל חלב לא' מהם מהו אי אמרינן ב' קדירות היתר ואיסור דרבנן לא' מהם שתיהן אסורות אלא אם יהיה בשתיהן איסור דרבנן אמרינן מה חזית דאסרת להא כו' משא"כ בא' יהיה איסור תורה א"כ אותה קדירה בהכרח יהיה אסור מספיקא דאורייתא לחומרא מן התורה כרשב"א וא"כ תו תולין להתיר הקדירה שניה דרבנן א"ד כל שאתה מוציא א' מחזקה אין תולין וכעת הדבר צריך תלמוד".

ב) תהלה לדוד (סי' ל"ז) – "וצ"ע".

4. מראי מקומות – טוב טעם ודעת (ח"ג סי' רמ"ז שאלה ב'), בית שלמה (יו"ד סי' קפ"ב), דרכ"ת (ס"ק כ"ט).

ג. ספק איסור, ונפל ודאי איסור דרבנן.

1. תולין.

א) פמ"ג (שושנת העמקים כלל י"ג ד"ה ועתה) – "גם ב' קדירות היתר ונפל איסור דרבנן לא' וא"י באיזו, שתיהן אסורות, ואח"כ העמיד עוד קדירה שלישיית ונפל איסור דרבנן וא"י לאיזו משלשתן תולין הקלקלה בשתים הראשונות אע"ג דגם הם מספק, מה חזית, אפ"ה כבר נאסרו, ואם שא"צ לרא' אביא. ומנא אמינא לה מהא דכתב הר"מ ז"ל שם ה"ד שני שבילין א' טמא וא' טהור והלכו ב' בני אדם טהור וטמא, ואפילו תלוי וטהור, תולה הטהור בתלוי, וע"כ ברה"ר מיירי, דאי ברה"י טמאים שניהם בוודאי כספק טומאה ברה"י, וברה"ר ובאו שניהן לשאול בב"א או עליו ועל חבריו דתלוי טמא מדרבנן ואפ"ה תולה הטהור בתלוי, וה"ה כאן וכאמור. ואל תשיבני מכתמים המבואר בי"ד ק"ץ דאם שאלה חלוק לבעלת הכתם דאין תולה בה, ועיין נדה דף סמ"ך, דמשמע לכאורה הטעם כיון שאין טמאה אלא מספק לא תלינן בה, י"ל דווקא כתמים דאיכא למימר מעלמא אתי ולא הוחזקה ברואה, א"כ מה חזית דתלית הכתם בראשונה אימא בשניה, משא"כ בשאר איסורין דרבנן, והמעייין במנחת יעקב בתורת השלמים יראה שכדברי כן הוא. וא"כ לא מיבעיא אם נאסרו הראשונות בוודאי דרבנן אפילו בספק כה"ג דל"ש תו מה חזית, השלישית מותרת".

ב) שו"ת שמן רוקח (סי' ל"ז - סי' ל"ט).

ג) הו"ד בפת"ת (ס"ק ב') – "עיינן בשו"ת שמן רוקח ח"א סי' ל"ז ול"ח ול"ט שכתב דאף אם אחת מהקדורות אינו אסור אלא מספק אפ"ה תולין בו ולכן כתב במעשה שהיו עומדים ג' קדרות של היתר ונפל איסור דרבנן לאחד מב' קדרות מהם ובקדרה שלישיית עדיין לא היה שום ספק ואח"ז נפל איסור דרבנן לאחד מהקדורות ונולד לנו ספק בקדרה שלישיית ועל אחד מהראשונות. דהב' קדרות הראשונות ודאי אסורים כדלקמן סעיף ה' והקדרה הג' מותר דתולין אותו בב' קדרות שנאסרו כבר".

- ד. תהלה לדוד (סי' ל"ז) – "דאין לומר כיון שהיתה אסורה רק מספק וכשאנו תולין שהאיסור נפל לתוכה אתה מקלקלו יותר. דז"א **גם עתה אינה אסורה אלא מספק**".
2. מחמיר [ראיה מכתם] – טוב טעם ודעת (מהדו"ג ח"א סי' רמ"ח, חכמת שלמה כאן, עי' לשונו מובא לקמן).
3. מראי מקומות – לחם ושמלה (סי' ק"צ שמלה ס"ק מ"ד), יד יהודה (הארוך ס"ק ט"ז), דרכ"ת (ס"ק כ"ב), מעדני אשר (סי' ק"מ).

ד. אם תולין על דשיל"מ.

1. תולין.
- א) שו"ת נחלת אבות (בתוך ס' שער משפט, סי' ז') – "דבנדרים ... כיון דהשתא איסור הוא תלינו ביה כמו גבי כתמים, ובביצה שנולדה בי"ט כיון דהיתרא ממילא אתיא יש לספק בו אי אמרינן שאני אומר, והדעת נותנת דאף בכהאי גוונא נמי אמרינן שאני אומר".
- ב) הו"ד במהרש"ם (ח"ד סי' י', עי' דעת תורה על סעי' ג') – "ועיין שו"ת נחלת אבות סימן ז' באורך בדין אי תולין בדשיל"מ והוכיח בראיות תולין אבל היינו לענין אם נפל שם איסור שאל"מ דל"ה בכלל מוסיף קלקול כיון דעתה לפנינו הוא אסור ועיין בשו"ת תפ"י סימן י"ב מ"ש על דבריו בזה".
- ג) שואל ומשיב (מהדו"ד ח"ב סי' קע"ד ד"ה ובזה) – "בשו"ת נחלת אבות ... נלענ"ד דבכה"ג תלינן דבשל איסור יו"ט נפל, ותולין הקלקלה במקולקל ואף דלאחר יו"ט יהי' מותר וכשאתה תולה שנפל איסור יהיה אסור גם לאחר יו"ט נראה לפענ"ד כל דלא נתחדש איסור יותר גדול ממה שהיה כמו כאן, דכעת הוא אסור בשביל יו"ט ולא נתבטל משום דהוה דבר שיל"מ וזה אינו רק איסור דרבנן וכשאתה אומר שהאיסור נפל הא האיסור ג"כ אינו אלא דרבנן אין אתה מוסיף רק איסור דרבנן וכל שיש כבר איסור דרבנן אף שתהיה מותרת לאחר יו"ט מ"מ כעת לא מחדשין עליו איסור נוסף שיהיה אסור מה"ת, לכך תולין".
- ד) רב פעלים (ח"א יו"ד סי' כ"ז) – "שפיר למדנו לנ"ד מסברת הגאונים האחרונים שהם ישועות יעקב ושער המשפט ותפארת יוסף, דיש לתלות יין האסור באותו הכד שבא מחוץ לתחום, אשר בו ביום אסור היה לראובן בעה"ב, אע"ג דיש לו מתירין אחר שבת".
2. מחמיר, אין תולין.
- א) אבן יקרה (סי' פ"ד) – "כיון שאנו מוכרחין לדון על שתיהן".
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק מ"ה), פמ"ג השלם (שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ב').

ה. ע"י הגעלה.

1. תולין.
- א) פמ"ג (מש"ז ס"ק ז') – "וכ"ת שאין תולין דמקלקל יותר דדי בהגעלה וכשאתה אומר תחב כף חמץ לאיסור אף הגעלה לא מהני תוך הפסח עיין א"ח תנ"ב מכל מקום דמי לסימן ק"ץ סי"ב דתולה בסופרת ז' אפילו בערב ז' דכ"ז שלא טבלה מקולקלת היא כרשב"ג עיין תה"א קע"ט ה"ה כאן".
- ב) חו"ד (בי' ס"ק ה') – "ונראה כיון דיש תקנה לכף בהגעלה תולין".
2. מחמיר.
- א) יד יהודה (הארוך ס"ק ט"ז, הקצר ס"ק כ"א) – "אבל אם מוסיף באיסור השתא יותר כגון שמתחלה הי' אסור באכילה ועכשיו תאסר בהנאה או שמתחלה הי' מהני הגעלה ועכשיו לא מהני וכן אם הי' מתחלה מותר להוסיף עליו מעצמו שוב אין תולין בו".
3. מראי מקומות – בדה"ש (בי' ד"ה ויש, עמ' רע"ג).

ו. בשר בחלב.

1. תולין.
- א) פמ"ג (שפ"ד סוף ס"ק ג') – "ודע אם היו ב' קדירות מליאות חלב א' היתר וא' איסור ונפל בשר בצונן לא' מהן ושהה מעל"ע וסלקוהו ואינו ידוע באיזה היה מותר דכבוש מדרבנן שאני אומר מ"מ אסור להרתיח החלב אחר כך ולאכול צונן הוא דמישטרי דאם לא כן הוה איסור תורה ולא אמרינן שאני אומר ומה בכך דהוה תחלה דרבנן".
2. מראי מקומות.
- א) בדה"ש (סעי' ב' בי' ד"ה שתולין, עמ' רע"ט) – "ועיין במ"ז ... נראה שיש להעיר בעיקר דינו של הפמ"ג הנ"ל לענין בב"ח דיש לומר דאין דין תלייה כלל בבב"ח אף בגוונא דאינו אלא מדרבנן כגון בכבוש, משום דבבב"ח לא שייך למימר ששיעור ההיתר שוה כשיעור האיסור ואין האיסור רבה עליו, דבבב"ח הרי שניהם מיני היתר הם וע"י תערובתם נאסרים שניהם והו"ל א"כ ככולו איסור וליכא הכא היתר כלל, וגם בזה צ"ע לענ"ד".

- ז. זה אחר זה, לא ידע פעם ראשון, וידע פעם שניה.
1. אפילו ע"י צירוף, אסור [ממ"ש] – פ"ח (ס"ק י"ג).

טו. חומר האיסור.

א. אם תולין באיסור דרבנן.

1. כן – ט"ז (ס"ק ז', לשונו מובא לעיל), חו"ד (בי' סוף ס"ק ג'), שמן רוקח (הו"ד בפת"ת ס"ק ב'), פת"ת (סי' א' ס"ק ז', "על האיסור מותר. עבה"ט בשם בי"ע דאף באומר על מותר אסור ג"כ יש להעבירו. והנה שם בבי"ע כתב הטעם דיש לחוש שיבא קלקול אם יקדש בו אשה וכיון שאסור לא יהי' שוה פרוטה כו' והפמ"ג במשבצות סק"ז כתב הטעם שיבא קלקול בב' קדרות דלקמן סימן קי"א

ע"ש ... ונראה דיש נ"מ בין אלו הב' טעמים באם אומר על מותר שהוא אסור מדרבנן להבי"ע יש חשש גם בזה עי' פסחים דף ז' ובאה"ע סימן כ"ח סעיף כ"א ולהפמ"ג אין חשש דהא אין תולין במידי דאינו אסור אלא מדרבנן כמ"ש המנ"י בסי' ק"צ ס"ק מ"ג. וכן אם אומר על איסור מדרבנן שהוא מה"ת הוא בהיפך להבי"ע אין חשש ולהפמ"ג יש חשש. אמנם כבר חלוקים עליו חביריו על המנ"י (והארכתי בזה לקמן סי' קי"א) והעלו דתולין אף בדבר האסור מדרבנן לפ"ז באופן זה באומר על דרבנן שהוא מה"ת אין חשש גם להבי"ע גם להפמ"ג אך באופן הב' יש חשש לשניהם"), ערה"ש (סוף סעי' ט"ו), כה"ח (ס"ק ל"ג).

2. לא – תוה"ש (סי' ק"צ ס"ק מ"ג).

א) צ"ע, שהמקור מתרומה שבזה"ז דרבנן.

ב. דבר שכבר אסור מצד חומרא.

1. תולין.
- א) עי' חוו"ד (בי' סוף ס"ק ג') – "רק העיקר דכל שהקדרה האחרת בלא"ה אסור אפילו מחומרא בעלמא תולין האיסור בה ומתירין האחרת וצ"ע".
- ב) יד יהודה (הקצר ס"ק כ"א, הארוך ס"ק ט"ז) – "אם אין נ"מ הגם שמתחלה לא נאסרה אלא מחומרא תולין בו".
2. מראי מקומות – תהלה לדוד (סוף סי' ל"ח), דרכ"ת (ס"ק נ"ו).
- א) טוב טעם ודעת (מהדו"ג ח"א סי' רמ"ח ד"ה ואמת) – "בחוו"ד ... הכוונה דנאסר מחמת חומרא מכח ודאי, לכך בזה כיון דעכ"פ מדרבנן אסור מכח ודאי הוי ככל איסורין דרבנן ואמרינן שאני אומר, דהרי עיקר שאני אומר הוי באיסור דרבנן, וה"ה הנאסר מדברי אחרונים הוי נמי כמו איסור דרבנן, אבל הנאסר רק בתורת ספק וחשש אין תולין בו".
- ב) בדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה ואחת, עמ' ע"ר) – "ובח"ד ... אמנם לא ביאר בדיק מה ר"ל חומרא בעלמא ...".

ג. מנהג.

1. נ"מ, אם תולין על כלי שאינו בת יומא.
- א) עי' פמ"ג (מש"ז ס"ק ז') – "ודע דאם היה כאן ב' קדירות נקיים עם מים אצל האש א' בת יומא ואחת אינה בת יומא חולבת ותחב כף ב"י מבשר עוף ואינו יודע לאיזו תחב הכף שרי דתולין באב"י דרבנן וקדירה ב"י יראה נמי להתיר דתולה באב"י דמדינא אב"י שרי אלא מחמת חומרא בעלמא עס"י צ"ד ס"ה וא"כ לגבי ב"י מוקמינן אדיניה ותולין באב"י ואב"י מקולקל ממנהגא כמו בכתמים בסי' ק"ץ בסמ"ב ביושבת על דם טוהר האינדא דיושבת על דם טוהר מקולקלת ואולי יש לחלק וצ"ע".
- ב) בית שלמה (יו"ד סי' קפ"ב).
- ג) מנחת יצחק (ח"ה סי' נ"ז) – "ב' קדירות שעמדו על הכירה, א' בישלו בה בשר עוף, והב' ירקות אבל בשלו באותה קדירה בשר בהמה בתוך מעל"ע, ותחבו כף של חלב בא' מהן, ולא נודע באיזה מהם, מה דינם, ואח"כ תחבו אותו כף בקדירה אחרת עם ירקות שהי' על הכירה ולא הי' ס' כנגד הכף, בשום א' מהם. תשובה: הנה אם לא הי' הספק אלא על א' מהם הי' מותר, דבעוף הוי ספק דרבנן ולקולא, ובקדירה הב' הוי פלוגתא ... אם נתחב בהעוף, אסור מדינא, אבל בנתחב בקדירה עם הירקות, אם הוי אינו בן יומו, אסור רק מחומרא, כמבואר (סי' צ"ד סעיף ה'), בזה יש לתלות ולומר שנתחב בקדירה עם הירקות, דהנה הש"ך (סי' קי"א ס"ק י"א), ציין בזה (לסי' ק"ץ סעיף מ"ג) עיין שם, ושם סעי' מ"ב מבואר, דתולה ביושבת על דם טוהר, וכתב בש"ך שם (סקנ"ד) הטעם, לפי שמן הדין היא טהורה, ואם תתלה בה, אין כאן קלקול, ומה שהחמירו שלא לבעול על דם טוהר, לעצמן החמירו, אבל לענין שלא תציל חברתה לא החמירו עיי"ש, וא"כ ה"ה הכא, דבנתחב לירקות, אסור הכף רק משום חומרא, תולה בה, ואינו אוסר הקדירה שתחב בה אח"ז, וכ"כ בפמ"ג (סי' קי"א מ"ז ס"ק ז'), עיי"ש, (כן יש ללמוד מהמשא ומתן בתשו' בית שלמה (חיו"ד ח"א סי' קפ"ב), ומחמת שהשאלה דידן נשתנה קצת מנידון של הבית שלמה, לא נמנעתי מלכתבה)".
2. מנהג על מנהג, תולין – פמ"ג (מש"ז ס"ק ז'), "ומודינא אם תחב כף בן יומו לאינה בת יומא ונאסר ממנהגא ואח"כ תחב ואינה יודע תולין במקולקל באינה בת יומא אף דלא הוה רק ממנהגא".
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק נ"ו).

ד. קנס.

1. תולין – רב פעלים (ח"א יו"ד סי' כ"ו, "וראיתי להרב קהל יאודה ..."), מוכח מהיד יהודה (הארוך ס"ק י"ח).
2. אין תולין – קהל יאודה (ס"ק ו'), זבחי צדק (ס"ק ל"ג), כה"ח (ס"ק ל"ח).

ה. מותר הפמ"ר.

1. אין תולין – תהלה לדוד (סי' ל"ח), "ודבר המותר בהפ"מ לכאורה פשוט דלא מקרי מקולקל".

ו. דם טוהר.

1. עי' סי' ק"צ סעי' מ"ב, לשיטות ומראי מקומות.

ז. כתם.

1. עי' סי' ק"צ סעי' מ"ג, לשיטות ומראי מקומות.

א. הלכה.

1. יש דין של צירוף.

(א) רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"ב כג:) – "ואם אין באחת מהן כדי לבטל את האיסור אבל יש בין שתיהן לבטלו אם שתיהן של אדם אחד הן רואין את שתיהן כאלו הן כאחת ומצטרפין ומעלין והיינו דתנן ליטרא קציעות שנדרסה על פי הכד ואינו ידוע אי זו היא ר"א אומר רואין אותן כאלו הן פרודות והתחונות מעלות את עליונות ר' יהושע אומר לא תעלה עד שיהא שם מאה כד. ואפילו היו שתי קדירות בשתי עליות ואינו ידוע לאי זו נפל שתיהן מצטרפות ומעלות דתניא בתוספתא תרומות שתי קופות בשתי עליות שתי מגורות בעליה אחת הרי אלו יעלו ר' יהודה אומר לא יעלו ר' שמעון אומר אפילו הן בשתי עירות מעלות זו את זו וקיימא לן כתנא קמא".

(ב) טור (סעי' ז').(ג) צדה לדרך (מאמר ב' כלל ב' פרק י"ג).(ד) מחבר (סעי' ז').

2. מחמיר, טעמא שאני.

(א) רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"ב כג:) – "כל היכא דאית ביה טעמא ודאי כל היכא דיהיב טעמא או שראוי ליתן טעם כגון לח בלול במין במינו ואין בו ששים לא אמרינן ביה הני קולי אפילו באיסורין דרבנן ולא הוזכר דין זה בשום מקום בשום דבר שיש בו כדי ליתן טעם דטעמא לעולם לא בטיל או ראוי דטעמא לעולם לא בטיל או ראוי לנתנת טעם אע"ג דליכא טעמא כגון מין במינו".

(ב) או"ה (כלל י"ב דין ט').

(ג) עי' ט"ז (ס"ק ט') – "ול"נ לתמוה על זה הפסק שכל מה שנכנס בספק מצטרף לבטלו אמאי פסק בש"ע לעיל סי' ק"ה סעיף ט' ואם אין ידוע אם נגע בכולן כולן אסורות אמאי לא נימא דכולן מצטרפות לבטל ומטעם כיוצא בזה כ' באו"ה כלל י"ב דין ט' דלא קי"ל כפסק זה של י"ד".

1) ממילא מותר לכתחילה יבש ביבש מין במינו [באיסור דרבנן], או כמו תרומה [יותר מס' פחות מק'] – רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"ב כג., "וכן יבש ביבש דלית ביה טעמא או לח ואית ביה ס"), ש"ך (ס"ק כ'), "כתבו הפוסקים דדוקא בערלה ותרומה וכה"ג אמרינן שהאיסור מעלה ההיתר"), בית לחם יהודה (ס"ק כ'), חגורת שמואל (ס"ק כ"א), יד יהודה (הארוך ס"ק כ"ג), בדה"ש (ס"ק נ"ה).

3. הפסד מרובה.

(א) רמ"א (סעי' ז', תו"ח כלל ל"ה דין ז', שו"ת הרמ"א סי' קל"ב אות י"ג) – "אנכי כתבתי שאין להקל רק במקום הפסד מרובה ואז יש לסמוך אי"ד סימן קי"א שכתב להתיר".

(ב) לבוש (סעי' ז').(ג) ש"ך (ס"ק כ'), עי' ס"ק ט"ז, סי' ק"ח ס"ק י"ג) – "וכן נראה בדין דאין להתיר אלא במקו' הפ"מ".(ד) פ"ח (ס"ק י"ט, עי' סי' ק"ז ס"ק א') – "כהפסד מרובה כדאי הם הרשב"א והמחבר".(ה) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ג', ס"ק ט"ו, ס"ק י"ח).(ו) בית לחם יהודה (ס"ק כ').

(ז) מנחת יעקב (כלל ל"ה ס"ק כ"ד, שבות יעקב ח"ג סי' ס"ב) – "פשיטא דהכל מותר במקום הפסד כיון דכל מה שנכנס בספק מצטרף לבטל כדאיתא בש"ע סימן קי"א והוא הסכמת אחרונים ע"ש".

(ח) חכ"א (כלל ס"ד סעי' י').(ט) כה"ח (ס"ק מ"ז).(י) בדה"ש (ס"ק נ"ו, ס"ק ס').4. מראי מקומות – יד יהודה (הארוך ס"ק כ"ב, הקצר ס"ק ל"ב).

ב. חנ"נ.

1. מחמיר.

(א) ב"ח (סוף הסימן).

2. מיקל [יש לחלק].

(א) ט"ז (ס"ק י') – "לפי שכתב מו"ח ז"ל שהיתר שבכאן אינו אלא לאותן שסוברים שא"א חתיכה עצמה נ"נ אלא בבשר בחלב כמ"ש סי' צ"ב וצ"ט אבל לדין דקי"ל בכל האיסורים אמרינן כן גם כאן אין היתר דמה שנפל בתוך אחד מהן נעשה נבילה ואין זה נראה כלל דכיון שנכנסין שניהם בספק הוה כאלו היו כבר בכלי אחד ואחר כך נפל שם כמו שהוכחנו בסמוך וזהו דבר פשוט דהא אף למ"ד א"א בשאר איסורים חתיכה עצמה נעשית נבילה מ"מ אין מבטלין איסור לכתחלה וא"כ ע"כ כיון שיצא כאן מכלל זה ואמרינן דמבטלין ליה לכתחלה הוא גופיה נמי מהני ליה לכ"ע לענין שלא יקרא עליו שם נבילה כן נראה לע"ד ברור ופשוט".

(ב) ש"ך (ס"ק י"ז, סי' צ"ב ס"ק ח') – "נראה ברור דאפילו לפי מאי דקי"ל חנ"נ מצטרפים דלא אמרינן חנ"נ אלא היכא דידוע להיכן נפל אבל כאן דלא ידענו להיכן נפל א"כ כל שנכנס הכל לספק והוא עתיד להתערב רואין אותו כאלו הוא כבר מעורב כדכתב הטור מתה"ק וא"כ כיון שרואין אותו כאלו הוא כבר מעורב קודם הנפילה הרי הוא כאלו נפל מתחלה לקדרה שיש בה לבטל האיסור".

(ג) פ"ח (ס"ק ט"ו).(ד) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י"א).(ה) בית לחם יהודה (ס"ק י"ז).

(ו) חגורת שמואל (ס"ק י"ז).
 (ז) חו"ד (חי' ס"ק י"א) – ואפילו למאן דס"ל חנ"נ הכא דלא ידעינן לאיזו נפל לא שייך לומר חנ"נ דהוי כאילו הכל מעורב כיון שנכנס הכל בספק ולא אמרינן ביה חנ"נ".

(ח) באה"ט (ס"ק י"ג).

(ט) ערה"ש (סעי' כ"ד).

(י) אבני נזר (או"ח סי' קי"ד) – "על מה שכתבתי בס"ק כ"ד בהגה"ה ב' דמשקה שסופו להתערב ולהתבטל ממילא אינו מכשיר. הקשית עלי ממשקה הבא לאוכל דהיינו דוקא בתחילת ביאתו לעולם בא לאוכל. אבל אם עומד לבוא לאוכל לא חשיב אוכל עד כאן דבריו. איני יודע מנין לך זה. ובעיקר הדין לדעת רש"י ז"ל [קמה ע"א] דאפילו לא בא לאוכל רק שניכר שהוא לצורך אוכל חשיב אוכל. פשיטא דבזה הוי אוכל. אך לדעת התוס' רי"ד דמצריך בא לאוכל ממש. יש לומר דבזה לא שייך כל העומד להיות אוכל. דאדרבה אנו אומרינן דכבר נעשה משקה. ואף אחר כך יחשב משקה ואינו עומד להיות אוכל כלל. וזה סברת הב"ח יורה דעה סימן קי"א סקי"ז [בש"ך] דלמאן דאמר חתיכה נעשה נבילה לא אמרינן כל העומד להתערב מצטרף לבטל, דאדרבה אנו אומרינן שנעשה נבילה ואף אחר כך יהא אסור ואינו עומד להיות מותר. כן בזה. ועיין היטב. ואף להש"ך החולק. נראה לי דחתיכה נעשה נבילה בשאר איסורין דרבנן ולא גזרו חכמים. כיון שבלא גזירתם לא התחיל האיסור כלל".

(יא) כה"ח (ס"ק מ"א).

(יב) בדה"ש (בי' ד"ה מצטרפות עמ' רצ"ב, עי' ס"ק נ"ג).

3. מראי מקומות – פלתי (ס"ק ז', כרתי ס"ק ט"ו).

(א) אבני נזר (יו"ד סי' של"ה אות י"א) – "במחלוקת הב"ח והש"ך סי' קי"א ס"ק י"ז. דדעת הב"ח בב' קדירות בלח בלח לא אמרי' סופו להתערב כמעורב דאפי' יתערב לא יועיל דחנ"נ. והש"ך חולק דכיון דמעורב לא נעשה נבילה כלל. אך הב"ח סובר דלא שרינן משום סופו רק אם אפי' לא נחשבהו עכשיו כמעורב יהי' מותר בעת שיתערב. אבל כיון דחנ"נ ואף אח"כ יהי' אסור אי אפשר להתיר משום סופו".

(ב) תרי קולא בהפמ"ר.

1) ט"ז (סי' צ"א ס"ק י"ב), הו"ד בגליון מהרש"א (ריש סי' כ"ט).

2) מהרש"ם (ח"ג סי' קי"ח ד"ה אבל) – "ומ"ש די"ל דהוי כתרי קולי בהפ"מ כמ"ש הש"ך סוסי' ע' סקל"ח ובט"ז סוסי' צ"א ובנ"ד דבמדדו בידו רק בהפסד מקילין כמ"ש הרמ"א סי"ט א"כ אין להקל ונסתפק היכי דמתירין בהפסד מועט אי ג"כ דינא הכי הנה לענ"ד בהך כללא תקשי מדברי הש"ך סי' קי"א סקי"ז במ"ש דדוחק לומר דהא דסתם הרב כאן משום דבהפ"מ מקילין בלח בלח דא"כ למה הביא כאן דעת המחמירין ע"ש וקשה הא יהי' ב' קולי וגם מהש"ך סי' פ"ז סקל"ב תקשו כן...".

3) חלקת יעקב (יו"ד סי' נ"א אות ג') – "ובמהרש"ם ח"ג הנ"ל הקשה על הך כללא דתרי קולי במקום הפ"מ לא אמרינן, מדברי הש"ך סימן קי"א ס"ק י"ז במ"ש דדוחק לומר דהא דסתם הרב כאן משום דבהפ"מ מקילין בלח בלח דא"כ למה הביא דעת המחמירין, וקשה הא הוי תרי קולי".

ג. איסור דאורייתא.

1. גם איסור דאורייתא.

(א) ב"ח (ס"ק ד').

(ב) ש"ך (ס"ק ט"ז, ס"ק י"ט. כדאי' בשפ"ד ס"ק י"ד, ס"ק ט"ז. ויש חולקים).

(ג) פלתי (ס"ק ז') – "הכל באיסור דאורייתא".

(ד) חגורת שמואל (ס"ק ט"ז).

(ה) תוס' שבת (על הש"ך ס"ק ט"ז).

1) לדעתם, צריך לערב – פמ"ג (מש"ז ס"ק ז', סי' צ"ב שפ"ד ס"ק ח', דאין מותר אלא לאחר שנתערבו).

2. רק איסור דרבנן.

(א) רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"ב כג.) – "הא דאמרינן בתרומות שתי קופות בשתי עליות שתי מגורות בעליה יעלו לא נאמרו קולות אלו אלא באסורין דרבנן או באיסורי תורה ושעורין דרבנן".

(ב) ט"ז (ס"ק ז', ס"ק י') – "ומו"ח ז"ל כתב ... ואינו נכון כלל דמבואר...".

(ג) פ"ח (ס"ק ט"ו, ס"ק י"ט, סי' ק"ז ס"ק א') – "לא קיימא לן לצרף שתי קדרות אלא באיסור דרבנן".

(ד) פ"ח (ס"ק ח').

(ה) כנפי יונה (ד"ה בדין).

(ו) גר"א (ס"ק י"ט).

(ז) בית אפרים (יו"ד סי' ל"ג ד"ה לכן) – "כתבו הפוסקים דבדאורייתא לא אמרינן כל מה שנכנס בספק מסייע לבטל".

(ח) חו"ד (חי' ס"ק י"ג, בי' ס"ק ו', ס"ק ח') – "ודין צירוף דסעיף זה אינו רק באיסור דרבנן או ביבש ביבש. ש"ך".

(ט) חכ"א (כלל ס"ד סעי' י', בינת אדם שער הקבוע אות ד').

(י) גינת ורדים (כלל א' סי' ל').

(יא) ערה"ש (סעי' ט"ז, סעי' י"ח, סי' צ"ב סעי' ט"ז) – "וכל זה הוא באיסור דרבנן או איסור דאורייתא ושיעור דרבנן".

(יב) שו"ת מהרי"ף (סי' כ"ט ד"ה ודע).

(יג) יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ה).

(יד) מהרש"ג (ח"ב סי' קפ"ב ד"ה ואבוא).

(טו) כה"ח (ס"ק מ"ו).

(טז) בדה"ש (ס"ק מ"ה, סוף ס"ק נ"ה, ס"ק ס').

3. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט"ז, סי' צ"ב מש"ז סוף ס"ק ו', שפ"ד ס"ק ח', סי' ק"ה שפ"ד ס"ק ל' ד"ה ומה, "וצ"ע").

ד. אם רק מין במינו, או אפילו שלא במינו.

1. רק מין במינו [כיוון שקשה סי' ק"ה סעי' ט'] – ש"ך (בקה"כ על הט"ז ס"ק ט', סי' צ"ב סוף ס"ק ח', סי' ק"ה סוף ס"ק ל', סי' ק"ז ס"ק א', "דכאן כיון דהוי מין בשאינו מינו לא קי"ל הכי וכמ"ש בס"ב ס"ק ח' דבכה"ג הרשב"א והטור מודו ע"ש"), הו"ד באמרי ברור (סעי' ז'), פרה"ח (ס"ק י"ט ד"ה ודע, סי' ק"ה ס"ק מ"א, סי' ק"ז ס"ק א'), גר"א (סי' ק"ז ס"ק ד', "בסימן קי"א סעיף ז' ... דכל זה במין במינו"), חכ"א (כלל ס"ד סעי' י'), כה"ח (ס"ק נ').

א) ממילא המחלוקת הרשב"א והרא"ה הוא רק לח בלח מין במינו, לפרש המחלוקת – עי' שערי יושר (שער ג' פרק ו' ד"ה והנה מה).
 ב) כיון דאפשר למיקם עליה על ידי טעימת קפילא – ש"ך (סי' צ"ב סוף ס"ק ח'), פרה"ח (סי' ק"ה ס"ק מ"א), דגול מרבבה (תנינא על הש"ך ס"ק ט"ז, "משמע שאם אין בשום אחד מהם ששים ובשניהם יש ששים מצטרפי אפילו באיסור דאורייתא, ולעיל בסימן צ"ב ס"ק ח' כתב כן הש"ך לדעת הרמב"ם, אבל לדעת הרשב"א מסיק הש"ך שם דוקא במין במינו אבל במין בשא"מ מחמיר הרשב"א, ובסימן ק"ה ס"ק ל' מסיק הש"ך כן לדינא לאיסור באינו מינו, ודבריו כאן צ"ע. ואפשר לחלק דהש"ך כתב שם לרשב"א מין באינו מינו אין הטעם משום שהיא דאורייתא אלא משום דאיכא למיקום אטעמא ואין כאן ששים, אבל כאן הוה ליה איסור דאורייתא וליכא למיקם אטעמא כגון במינו בתרומה, ודו"ק היטב"), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ט"ז, עי' סי' ק"ה שפ"ד סוף ס"ק ל'), מחה"ש (סי' ק"ה ס"ק ל', "דהוי מין בשאינו מינו לא קיימא לן הכי. ר"ל, כיון דאפשר למיקם עליה על ידי טעימת קפילא"), נפש חיה (יור"ד סי' ל"ב ד"ה ואפשר).

1) צ"ע בזה"ז. י"ל החכ"א (כלל מ"ד סעי' ד', "דעת רמ"א דגם בזה אסור לנער דכיון דהיה אפשר לברר האיסור על ידי טעימת עכו"ם כל חתיכה וחתיכה בפני עצמה אף על גב דאין אנו סומכין להתיר על ידי טעימה היינו לחומרא אבל לא לקולא ולכן אם לא ניצר בתחילה לא יועיל הניעור אחר כך שכבר נעשית נבילה (שם בש"ך ס"ק ח'"), הו"ד בבדה"ש (סי' צ"ב ציונים ס"ק ע').

2. אפילו שלא במינו – בדה"ש (ס"ק ס').

3. קשה סי' ק"ה סעי' ט' – עי' או"ה (כלל י"ד דין ה'), וכתב המרדכי פרק ג"ה בשם מהר"ם ... גם לא קיי"ל כלל שכל מה שנכנס בספיקא יסייע לבטל"), ט"ז (ס"ק ט', לשונו מובא לעיל), תפארת למשה (על השו"ע סעי' ז', סי' ק"ה על הש"ך ס"ק ל').

4. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' כ"ד).

א) בית אפרים (יור"ד סי' ל"ג ד"ה לכן) – "נראה ברור דע"כ לא קאמר הר"ש אלא גבי שני קופות של תרומה או שני קדירות של חולין ובטל בששים או בק' אז שפיר יש לחלק בין אדם א' לב' משא"כ בדבר שביטולו ברוב ילפינן מסנהדרין דכתיב אחרי רבים ודאי דגם הר"ש מודה דכל מה שנכנס בספק מסייע לבטל ולכן אני תמה על הש"ך סי' קי"א ס"ק י"ז שכתב וז"ל ודוחק לומר דנ"מ לענין יבש ביבש ואין בא' מהם רוב ויש בשניהם רוב דמצטרפין כו' והיאך אפשר לומר כן שהרי איתא שם בד"א בשתייהם של אדם אחד אבל אם הם ב' בני אדם אין מצטרפין וביבש ביבש לענין רוב בודאי אפילו בשל ב' בני אדם אין מצטרפין וא"ל דכוונתו דבאמת בש"ע מיירי בלח בלח אלא דהרמ"א אעפ"י דס"ל חנ"נ בשאר איסורים מ"מ כתב דין זה משום דנ"מ לענין יבש ביבש הא ליתא שהרי הש"ך דחה זה וכתב דהא בב' קדירות מיירי דהיינו בלח משמע דמעיקרא הוי קסבר דביבש מיירי והיאך שיהי' הדבר פשוט דלא שייך לחלק בין אדם א' לשני ב"א לענין ביטול ברוב ויש לי ראיות ברורות ע"ז".

ה. גדרים של צירוף.

1. ב' עיירות, לא מצטרף [פסק כת"ק], מפני שאין דרכן להתערב יחד.

א) פרה"ח (ס"ק ט"ז).

ב) כרתי (ס"ק ט"ז) – "וב' עיירות אין מצטרפות. פרי חדש".

ג) ערה"ש (סעי' ט"ז) – "וכן אפילו באיסור דרבנן ושל אדם אחד משני עיירות אין מצטרף דכן מוכח בפ"ד דתרומות [פר"ח סקט"ז]".

ד) בדה"ש (ס"ק מ"ט).

2. ב' בני אדם בעליה אחת מצטרפים.

א) דר"מ (ס"ק ג') – "כתב בית יוסף לשון תורת הבית הארוך ומשמע שם הא דאינו מצטרף בב' בני אדם היינו שאחד בבית ואחד בעליה אבל בעליה אחת מצטרפים אפילו בשני בני אדם".

ב) שו"ת מהרי"ף (בס' גינת ורדים כלל א' סי' כ"ח) – "אבל בשתי קופות של ב' בני אדם והן במקום אחד לא קאמר דבהנהו כיון שהן במקום אחד ודאי שהם מצטרפות שהמקום מצרפן והיינו מגורות דברייתא שתי מגורות בעליה אחת אע"פ שאין דרכן להתפנות מעלו' זו את זו שהמקו' מצטרפן סתמא דמלת' הכי הוא כדכתיבנא ואם איתא כששתייהם של שני בני אדם אפ"ל בעליה אחת אינם מצטרפות לא הוה שתיק ר"ש מן דינא דמגורות ולאשמועינן דדוקא כשהם של אדם אחד ומדשתיק משמע ודאי דדברים כפשוטן".

ג) גינת ורדים (כלל א' סי' ל') – "שאם הם של ב' בני אדם אע"ג דקדירות סמיכי אהדדי במקום אחד אינם מעלות זו את זו כיון שיש הקפדה דלא ניחא להו לאינשי לערב האדם את תבשילו בתבשילו של חברו ואין להקל על היות הב' קופות בבית א' כי אין היותם בבית א' מסלק ההקפדה ואין להם תקנה אלא שיערבו מה שבשתי הקדירות עירוב ממש ואין בזה משו' מבטל איסור לכתחלה כיון שעיקר איסור שבהם הוא מדרבנן".

ד) יד יהודה (הקצר ס"ק כ"ח).

3. אינו עומד להצטרף.

(א) מחמיר – לבוש (סעי' ז'), יש"ש (חולין פרק ז' סוף סי' נ"ו), ט"ז (ס"ק ח'), "לפ"ז פשוט הוא דאם הב' מיני היתר אסורים בתערובות כגון הא' בשר והב' גבינה אין מצטרפין לבטלו וכתב רש"ל דאם הם אינם עומדים להתערב כגון שהא' נתבשל במתיקות והב' בקיוהא אינם מצטרפים", ש"ך (ס"ק י"ה), "וכ"מ בד"מ ... וז"ל נראה דכאן מיירי שאין ב' הקדרות מין א' ולכך לא מצטרפים ביחד לבטל אבל כשהן מין א' ועומדין להתערב ביחד שניהם מצטרפים לבטל האיסור אם הם של אדם א' ... עכ"ל ומשמע מדבריו דכל שהם שני מינים אע"פ שמותר לערבן כל שאין דרכו להתערב אין מצטרפים", פ"ח (ס"ק י"ז), פ"ת (ס"ק ט'), "כגון קדירה של אורז וקדירה של תבשיל של פולין או ירקות ... תבשיל אחד קיוהא ואחד מתיקות לאו דוקא קאמר אלא כל דאנן סהדי דלא ערבי אין מצטרפין", כנה"ג (ב"י אות י"ב, אות י"ג, אות י"ד), כרתי (ס"ק י"ז), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק י"ב), בית לחם יהודה (ס"ק י"ח), תגורת שמואל (ס"ק כ'), חו"ד (חי' ס"ק י"ב), שלחן גבוה (ס"ק י"ט), תכ"א (כלל ס"ד סעי' י', סעי' י"ב), באה"ט (ס"ק י"ז), ערה"ש (סעי' ט"ז), יד יהודה (הקצ"ר ס"ק כ"ט), כה"ח (ס"ק מ"ג, ס"ק מ"ד, ס"ק מ"ה), בדה"ש (ס"ק נ"ב).
(ב) דעתו שלא להצטרף, וצ"ע.

4. יש אחד שיעור לבטל.

(א) מחמיר – רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"ב כג:), רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"ב כג:), ב"י (ס"ק ז'), דר"מ (ס"ק ב'), ש"ך (ס"ק ט"ז, ס"ק י"ח), כנה"ג (ב"י אות י'), פ"ח (ס"ק ט"ו), בית לחם יהודה (ס"ק ט"ז), כרתי (ס"ק י"ד), תגורת שמואל (ס"ק ט"ז), חו"ד (חי' ס"ק י"א), באה"ט (ס"ק י"ג), יד יהודה (הקצ"ר ס"ק כ"ד, הארוך ס"ק י"ט), בדה"ש (ס"ק מ"ז).
(ב) מראי מקומות – פ"ת (ס"ק ח'), בדה"ש (סי' צ"ב סעי' ב' ב"ד ד"ה וכן, עמ' קנ"ז).

ו. אם צריך לערבם.

1. דעת המחבר.
- (א) לא – ט"ז (ס"ק י'), גר"א (ס"ק כ"א), בדה"ש (ס"ק מ"ח, בי' ד"ה שתיהן עמ' רצ"א).
2. מחמיר – רמ"א (סעי' ז'), "ומיהו אין לאכלו אלא לאחר שיערבנו יחד, דאז כבר נתבטל האיסור (בארוך כלל כ"ו בשם מהרי"ש)", לבוש (סעי' ז').
- (א) ערה"ש (סעי' כ"ה) – "וטעמם נ"ל דכיון דדבר שאין עתיד להתערב אין מצטרפין לביטול כמ"ש א"כ מי יימר שדבר זה דרכו להתערב ולכן הצריכו שלא יאכלם עד שיערב [ומתורץ קושית הט"ז סק"י]".
3. מיקל – ט"ז (ס"ק י'). כדאי' במהרי"ט, באה"ט, חו"ד, חו"ד (חי' ס"ק י"ג), גינת ורדים (כלל א' סי' ל'), "והוצרכנו לכל אריכות זו להוציא מלב הסוברים דבעינן שיתערבו להדיא".

ז. ב' בני אדם.

1. מחמיר – ר' שמשון (מס' תרומות פרק ד' משנה י"ב, "ומפרש בירושלמי (שם) מה בין מגורות לקופות קופות דרכן להתפנות מגורות אין דרכן להתפנות ולפי טעם זה נראה דהאי דמעלות זו את זו בשיש בזו ובזו נ' היינו בששתיהן של אדם אחד שדרכן להתפנות ולהתערב אבל ב' בני אדם לא", רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"ב כג:), "ומכל מקום צריכין אנו לחוש לדברי הרב רבי שמשון ז"ל שרב גדול ומובהק הוא". אמנם עי' בביצה דף ד. ד"ה רבי, שו"ת ח"ג סי' ר"ב), ריטב"א (יבמות דף פב: ד"ה ואיכא), או"ה (כלל כ"ו סוף דין י"ג), טור (סעי' ז'), צדה לדרך (מאמר ב' כלל ב' פרק י"ג), פוסקים.

ח. מה פשוט ברשב"א [בה"א, שגם ב' בנ"א מצטרף], אם מסכים שצריך הכלל שעומד להצטרף.

1. הרשב"א הסתכל רק על החפצא, והר"ש גם בדבר חיצוני.
- (א) שו"ת מהרי"ף (סי' כ"ט ד"ה האמת, וגם בס' גינת ורדים כלל א' סי' כ"ח ד"ה וא"כ) – "צריכין אנו לדעת דאיך יפרש הרשב"א ז"ל מה שאמרו בירושלמי קופות דרכן להתפנות מגורות אין דרכן להתפנות. ונ"ל לע"ד דהרשב"א ז"ל מפרש הירושלמי דאמר קופות דרכן להתפנות וכו' מפרש לה כמו שפירש הרמב"ם ז"ל דבפ"ד ממסכת תרומות [משנה י"ב] כתב וז"ל ואמרו קופות דרכן להתפנות מגורות אין דרכן להתפנות. ופירוש להתפנות לטלטלן ולהעתיקן ממקום למקום וכיון שמתלטלין ונעתקות יתקבצו בשעת הטלטול עכ"ל. וכ"כ בפרק י"ד מהלכות תרומות [ה"ה] וז"ל ואפילו היתה קופה בבית זה וקופה בבית אחר לפי שקרוב הדבר לקבץ שתיהן בבית אחד. וכן פירש רבינו עובדיה בפירוש המשנה בפ"ד ממסכת תרומות ... הרי להרמב"ם ור' עובדיה פירוש דרכן להתפנות אין רוצה לומר לפנות מהן מה שבתוכן אלא פירוש הוא שהקופות דבר המתלטל הם ועשויין לטלטלם ולפנותם ממקום למקום ומשום הכי מצטרפין נמצא שעיקר דין צירוף השתי קופות אפילו הן בשני בתים הוא משום דכיון דמתלטלין ולפעמים שמתקבצים שתיהן במקום אחד משום הכי רואין אותן כאילו הן בבית אחד והבית מצרפן כדין שתי מגורות בבית אחד ...".

(ב) גינת ורדים (כלל א' סי' ל') – "שלהרשב"א כיון שהקופות מצד עצמן ראויים להתערב לא משגחינן להיותם של ב' בני אדם שמקפידים על התערבם ולהר"ש אע"פ שהקופות מצד עצמן ראויות להתערב משגחינן נמי אבעלים דידהו שאם הם של ב' בני אדם יש בזה הקפדה בתערובת ואין מעלות זו את זו".

2. הרשב"א הסתכל רק מה שנכנס בספק בתוך חד מקום, והר"ש צריך דתלוי במה שעתידי להתערב בפועל – שערי יושב (שער ג' פרק ו' ד"ה והנה מה, "מה שנחלק הרשב"א עם הר"ש ... אינו מובן כיון דבתוספתא ובירושלמי מפורש החילוק בין קופות למגורות שזה עשוי להתערב וזה אינו עשוי להתערב ... שכתב הרשב"א שישוד ענין צירוף תלוי כל מה שנכנס בספק מחמת האיסור הוא מתעורר לבטלו ... דבעינן נמי שתהי' התערובות הכל ביחד, ומשו"ה בשתי עיירות קי"ל כת"ק דאין מצטרפין ... וסופר הר"ש ז"ל דתלוי במה שעתידי להתערב בפועל כמש"כ דכל העומד להתערב כמעורב דמי, ומשו"ה סובר דבשני בני אדם שאין עשוי להתערב מחמת קפידת הבעלים הוא דומה לשתי מגורות בשתי עליות ... וע"ז פליג הרשב"א ... דגם בשני בני אדם שאין עשוי להתערב לא

איכפת לן כיון שהן אינן מחולקות לגמרי, דשני עליות בבית אחד הם, ונראה דמש"כ בש"ך בסי' קי"א דאם הם מינים שאינם עשויים להתערב אינם מצטרפים הוא רק לשיטת הר"ש, אבל לרשב"א כיון שהם בבית אחד לא בעינן שיהי' עשויים להתערב, ולדינא חש הרשב"א לשיטת הר"ש ... כ"ז פשוט בביאור דבריהם").

יז] סמוכין ומוקפין - יבש ביבש מין במינו שחד בתרי בטל.

א. מחמיר, צריכין סמוכין ומוקפין.

1. **בינת אדם** (שער הקבוע אות ד') – "וראיתי בפרי מגדים סימן ק"ט ס"ק א' שכתב דיבש ביבש אפילו אחד בבית וב' בעליה מצטרפים ולא כתב שום ראייה לזה, ואני בעניי נראה לי להיפך דהא דין זה דאחד בבית וכו' נלמד מדין קופות עיין בתורת הבית הארוך דף קי"ג ושם הוא יבש ביבש ואם כוונת הפרי מגדים בעתידין להתערב ובאיסור דרבנן אם כן מאי שנא יבש הא בלח נמי דינא הכי כדאיתא בסימן קי"א ובאיסור דאורייתא בודאי אפילו ביבש ושל אדם אחד עתידין להתערב אינן מצטרפין וראיה ברורה לזה ...".
(א) לתרץ הראיה מסי' קי"א – **חמודי דניאל** (תערובות ח"א ס"ק ה'), **דעת תורה** (סי' ל"א ס"ק י"ג, לשונו מובא לקמן), **ערך ש"י** (על סעי' ז' ד"ה גס), **מהרש"ג** (ח"ב סי' קפ"ב ד"ה ואבוא, לשונו מובא לקמן), **דרכ"ת** (סי' ק"ט ס"ק ד').

ב. מיקל, שהוא בטל ולא בעינן סמוכין ומוקפין.

1. **פמ"ג** (שפ"ד ס"ק י"ז, סי' ק"ט מש"ז ס"ק א') – "ודע, דיבש ביבש חד בתרי בטיל לא בעינן סמוכין ומוקפין, אלא כל שיש שלש חתיכות ואחת מהן טריפה אזלינן בתר רובא, ואפילו אחת בבית ושתיים בעליה".
2. **שו"ת אבני מלואים** (סי' א' ד"ה לפ"ז) – "ביבש ביבש דכל אחד עומד במקומו ובפני עצמו ואפי' אחד בעליה ואחד בבור ואחד בשמי קורה מצטרפין לבטל חד בתרי".
3. **חוו"ד** (סי' ק"י בי' ס"ק ג') – "כיון דאין האיסור ניכר במקומו יש לן לומר דנתבטל חד בתרי דהא גבי ביטול חד בתרי הוא אפילו הספק הוא בין אחד מונח בבית ובין אחד המונח בסוף העולם".
4. **חת"ס** (יו"ד סי' צ"ט סוף ד"ה וע"ד) – "דמדאורייתא מצרפי' כל האוזות שבכל הבתים וכל א' מותרת דברובא בטיל האיסור והכל מותר".
5. **חמודי דניאל** (תערובות ח"א ס"ק ה').
6. **חכמת שלמה** (סי' ק"ט על סעי' א').
7. **זבחי צדק** (סי' ק"ט ס"ק ח') – "הא דיב"ב חד בתרי בטיל לא בעינן סמוכין ומוקפין אלא כל שיש ג' חתיכות וא' מהם איסור אזלינן בתר רובא ובטלי ואפי' א' בבית וב' בעליה. כן נראה ממנ"י כלל טל סקי"ח מש"ז סקי"א. וי"א דאינם מצטרפין. בי"א שער הקבוע סי' ד ע"ש. והעיקר כס' ראשונה דראיות הבי"א אינן מכריעות".
8. **דעת תורה** (סי' ל"א ס"ק י"ג) – "כבר כ' במש"ז רס"י ק"ט דגם בכה"ג ואפי' הוא של הרבה אנשים מהני ביטול וכ"ה בחוות דעת סי' ק"י סק"ב. ואף שראיתי בבינת אדם שער הקבוע סי' ד' שדחה דברי פמ"ג וחוו"ד דהא דין זה דאמר בבית וא' בעלי' נלמד מב' קופות ומבואר בסי' קי"א דדוקא בדרבנן ועתידים להתערב מצטרפין, לענ"ד לק"מ דבשלמא התם מיירי בנפל איסור לתוך קדירה א' ואין בה שיעור ס' או ק' כדי לבטל ויש ספק לאיזו קדירה ובשתיהן יש כדי לבטל ואנו באים לצרף שתיהן ולבטל, בזה שפיר בעינן שיהא עומד להתערב, דהא על כל קדירה משתיהן יש ספק איסור שאם נפל בה האיסור ואין בו כדי לבטל הרי התערובות אסור, וכיון דאחת מהן אסורה מהראוי לאסור שתיהן דמאי חזית וכו'. וליכא למימר דקדירה א' הנאסרת תתבטל בשאר קדירות ברוב, שהרי אין כאן רק ב' קדירות לפנינו שיש עליהם הספק, אלא דכיון שהספק על שתיהן אנו רוצים לצרף שתיהן לבטל בזה ס"ל דאין מצטרפין רק בגוונא המבואר לעיל. אבל בנ"ד דאנו באים לדון מכח ביטול ברוב ויש לפנינו ג' חתיכות שיש ספק על כל א' מהן שמא זהו האיסור וידענו שיש בהם ב' מותרים ורק א' מהן אסור, שפיר י"ל דבטיל ברוב ומצטרפין אף שמונח כל א' בפ"ע. וראוי' מדברי הר"ש מקינן שהובא בפר"ח סי' ק"י ...".
9. **יד יהודה** (סי' ק"ט הקצר סוף ס"ק י"ז, סי' ע' הארוך ס"ק י"א ד"ה אך עדיין).
10. **בית יצחק** (שער הקבוע סי' ל"ה).
11. **ערך ש"י** (על סעי' ז' ד"ה גס).
12. **אמרי יושר** (ח"א סי' ל"ט ד"ה ועובדא) – "אבל באמת הא לענין ביטול יבש ביבש גם בשני מקומות מצטרפין לבטל וכמ"ש הפמ"ג".
13. **מהרש"ג** (ח"ב סי' קפ"ב ד"ה ואבוא) – "דברי הפרמ"ג במ"ז סי' ק"ט סק"א וכן כתב בסוף סי' קי"א ... וראיתי בס' בינת אדם ... ולענ"ד אין ראיותיו מוכרחות כלל ... ואני תמה דמה לי שנתערבו בכלי אחד או בבית אחד או בעיר ובמדינה אחת, וכי כשנתערבו בכלי אחד הוי תערובות הלא גם אז זה לחודא קאי וזה לחודא קאי דיבש ביבש אינו נכנס כלל מחתיכה אחת לחברתה וכל אחת בפני עצמו עומד בתוך הכלי. וכי נימא דדווקא הנגיעה מתיר אותם אין זה אלא דברי תימה, וכי אם אח"כ יקחו שלשה אנשים הג' חתיכות כל אחד לביתו יחזרו לאיסורם ... אלא עכ"ה נראה דלענין ביטול יבש ביבש ברוב כיון דבלא"ה אף כשהם ביחד אין כאן תערובות ואפ"ה בטל, לכך בטל נמי כשאחד בבית ואחד בעליה, ועיקר הטעם עכ"ה הוא דאין בכח חתיכה אחת לאסור רוב חתיכות היתר וממילא אפילו בשני מדינות. ובתרומה שאני כיון דהתם חזינן דלא סגי ברוב ובעי מדרבנן מאה, א"כ אין הטעם משום דהמיעוט אינו אוסר הרוב אלא גזירה בפני עצמו הוא וסמכוהו אקרא דאת מקדשו ממנו, י"ל נמי דבעי דווקא שיהיו כולם בתערובת בכלי אחד יחד או לכל הפחות סופן להתערב".
14. **חזו"א** (יו"ד סי' ל"ז ס"ק ט' ד"ה כ', ס"ק י"ב ד"ה ועדיין) – "לדעת הב"ח שהביא הש"ך ... תמוהים דודאי ענין קבוע הוא באיסור ניכר וכמ"ש בדמ"ר ולפי דברי האחרונים ז"ל גם בשני חדרים בבית אחד הו"ל קבוע וא"כ ב' זוויות בחדר אחד נמי ולא מש"ל אינו קבוע ...".

ע'י חזו"א (יו"ד סי' ל"ז ס"ק ס"ק כ"א) – "בש"ך ס"ק י"ד הביא דברי הב"ח ... והדברים תמוהים ... ואין כונתו רק להעיר אבל לא לקבוע כן".
15. בדה"ש (סי' ק"ט ס"ק י"א, ציונים ס"ק כ"ז).

ג. הפמ"ר.

1. כה"ח (סי' ק"ט ס"ק י') – "ואין להקל אלא בהפ"מ או שעת הדחק וכדומה".

ד. מראי מקומות – משנה ראשונה (תרומות פרק ד' משנה י"ב), יד יהודה (סי' ק"י הקצר ס"ק י"ב), שחיטת חולין (עמ' ק'), פמ"ג השלם (סי' ק"ט מש"ז ליקוטי מגדים ס"ק ד').

1. חלקת יואב (תנינא סי' ט"ז) – "אני אומר דהא דאמרינן ביטול ברוב אפילו באחד בבית ואחד בעליי'. זהו רק אם הם בעיר אחת עכ"פ. אבל בשתי עירות ל"ש לומר דנהפך האיסור להיות היתר כיון דזה ילפינן רק מדיינין דהמיעוט צריך להסכים עם הרוב ולהיות אגודה אחת ...".

יח] באו לשאול בזה אחר זה - רמב"ן.

א. הלכה.

1. מיקל.

א) רמב"ן (ברשב"א תוה"ב ב"ד ש"ב כג.) – "ושאלתי את פי הרב רמב"ן ז"ל ותירץ לי דהתם כשהם של אדם אחד אי נמי בשל שני בני אדם וכשבאו לישאל בבת אחת אבל אם היו חביות של ב' בני אדם ובאו לישאל בזה אחר זה אפילו לא היו שם מאה כד כולן מותרות. דכל בדרבנן תולין להקל דומיא דשני שבילין ובשיש ביניהן אחת של תרומה אני תולה להקל אפילו בשבאו שניהם בבת אחת".

ב) הג' מרדכי (חולין סי' תשנ"א).

ג) ב"ח (ס"ק ה') – "ואפשר דדוקא באיסור דרבנן תלינן להקל בבאו לשאול זא"ז".

ד) ש"ך (ס"ק י"ט, ס"ק י"ג, נקה"כ סי' ק"צ על הט"ז ס"ק י"ז, שם על הט"ז ס"ק ל"ו) – "וכל זה ברור".

ה) פר"ח (ס"ק י"ח, ס"ק י"ג).

ו) פר"ת (ס"ק ט').

ז) בית לחם יהודה (ס"ק י"ג).

ח) חכ"א (כלל ס"ד סעי' י"א) – "אם באו לשאול בזה אחר זה וכל אחד שואל רק בשבילו מותר דכל תולה שהאיסור בשל חבירו (ס"ק י"ט)".

2. מחמיר.

א) רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"ב כג.) – "רמב"ן ז"ל ... אינו מחוור בעיני דאם איתא הוה להו לפרושי התם בחביות של אדם אחד או שבאו לישאל בבת אחת וכדרך שפירשו בשני שבילין ...".

ב) פשטות הרא"ה (שלא חולק בבדה"ב שם).

ג) או"ה (כלל כ"ו סוף דין י"ג).

ד) צדה לדרך (מאמר ב' כלל ב' פרק י"ג).

ה) פשטות הטור (סוף סעי' ה', דלא כש"ך סוף ס"ק י"ט) – "ואין חילוק בין אם שתי הקדרות של אדם אחד או משל שני בני אדם".

ו) ומחבר (ע'י סעי' ה', דלא כש"ך סוף ס"ק י"ט).

ז) ולבוש (סעי' ה', דלא כש"ך סוף ס"ק י"ט).

ח) תפארת למשה (על הש"ך ס"ק י"ט) – "ועמ"ש בגליון ט"ז סימן ק"ץ סקל"ו דלא דמי ההיא דב' שבילין לכאן ונ"ל עיקר כהרשב"א דלא כש"ך (כאן) וט"ז (סק"ו) ע"ש באורך".

ט) חגורת שמואל (ס"ק י"ט, ע'י ס"ק י"ד) – "וצ"ע לדינא, ויש להחמיר כדעת הרשב"א".

י) ישועות יעקב (ס"ק ז') – "טעם הדבר להחמיר בזה".

יא) חזו"ד (חי' ס"ק ט', בי' ס"ק ט') – "וכן עיקר כהרב דאפילו בשני בני אדם אסור".

יב) ערה"ש (סעי' כ"ג) – "ויש מהגדולים שהסכימו לדברי הרמב"ן [ש"ך סקי"ט ופר"ח סקי"ח] אבל הטור והש"ע אין סוברים כן וטעמם נראה".

יג) יד יהודה (הקצר ס"ק י"ב, הארוך ס"ק כ"א).

יד) כה"ח (ס"ק ל"ב. ובשם הב"ח, וצ"ב).

טו) חזו"א (סי' ל"ט ס"ק ב' סוף ד"ה ועיקר) – "ונראה עיקר לדינא כדעת הרשב"א אחרי שראה דברי רמב"ן וחלק עליהם והסכים עמו הרא"ה והריטב"א ביבמות שם והלכה כבתראי והם רבים".

טז) בדה"ש (ס"ק נ"ד).

3. מראי מקומות – ט"ז (סוף ס"ק ו', "וצ"ע"), ט"ז וש"ך השלם (סי' ק"צ כו"ל ס"ק מ"ד).

ב. טעם להחמיר, ולחלק בין כאן [וב' נשים] לשני שבילין.

1. אין לומד איסור מטומאה, וראיה מפסחים י"ל בצירוף שמא אכלתו.

א) ע'י חזו"ד (בי' ס"ק ט') – "והא דבפסחים ... רצה הש"ס להתיר מטעם אימר אכלתיה".

(ב) יד אברהם (על הש"ך ס"ק י"ט) – "דהוי ס"ס דעל כל אחד אפשר לומר שלא נכנס העכבר לתוכו אלא לחבירו. ואת"ל שנכנס לתוכו שמא אכליה".

(ג) ערה"ש (סעי' כ"ג) – "דאין ללמוד איסור מטומאה, [ואע"ג דבפסחים י. למדו לחמץ באתא עכבר ושקיל וכו', י"ל משום דשם יש עוד קולא שמא אכלתו, והוה כספק ספיקא ע"ש ודוק]".

2. צריך למזכיר חבירו [וכמו שבא בבת אחת].

(א) נקוה"כ (בנו של הש"ך) – "זה ברור".

(ב) פּלתי (ס"ק ח') – "דבשני שבילין, אם בא אחד לשאול לחכם הלכתי בדרך אחד ולא ידעתי באיזה, אין צורך בשאלתו להזכיר שגם חבירו הלך באחד משני דרכים אלו, ואם כן החכם דנשאל רק עליו מתיר, וכן לשני. אבל הכא אם בא לשאול לחכם חתיכה של איסור שנפל לקדרה, ודאי החכם אוסר, אם לא שמזכיר גם של חבירו, שיש כאן שני קדרות ואינו ידוע לאיזה נפל. ולפי זה דצריך להזכיר גם של חבירו, הרי הוא כנשאל עליו ועל חבירו (טהרות פ"ה מ"ה, רמב"ם הל' אבות הטומאה פי"ט ה"ב), ואסור, ודוק".

(ג) ישועות יעקב (ס"ק ז').

(ד) בית מאיר (סי' ק"צ על סעי' מ"ט) – "בש"ך ... ואני אפילו ריח קושי' איני רואה על הרשב"א כיון דבכתובות מסקינן והכא כיון דשרו לכולהו כבת אחת דמי, וביארו שם התוס' דאף דלא בא לפנינו לשאול אלא אחת מ"מ כיון שהדבר ידוע לכל שיש יותר כבא לשאול עליהם נמי דמי. ולפרש"י כבר ביאר הר"ן בפ"י מרווח דגבי ב' שבילין מה דשרי בזא"ז היינו משום דאיכא למימר דאחד לא ידע מחבר'י, משא"כ גבי נשים דאחת יודעת בגונא דחברת' כראוי לשאול עליו ועל חבירו דמי והלכה כר' יוסי דשתייהם טמאות. א"כ גבי שתי קדירות ושלוש נשים אף שבאתה אחת מהן מ"מ כיון דעיקר השאלה א"א אלא שאומרת גם מחברתה נמצא דידוע לב"ד משניהם, וגם להאחד ידוע בגונא דחבר'י נמצא דלר"י הוי זה כבבת אחת ושניהם אסורים וטמאים"ן

(ה) חוו"ד (בי' ס"ק ט', עי' סי' ק"צ בי' ס"ק י"ד).

(ו) רב פעלים (ח"א יו"ד סי' כ"ו ד"ה וראיתי).

(ז) בדה"ש (ס"ק נ"ד).

(1) חולק – יד יהודה (הארוך ס"ק כ"א).

(2) מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק ד').

א. צמח צדק (פסקי דינים סעי' ז') – "גבי ב' שבילין ... הריני רואה כאילו לא הלך חבירו כלל ונמצא אין חבירו מסייעו לא לטומאה ולא לטהרה. וה"ז כאילו הלך לבדו דמטהרינן ליה. משא"כ ב' דן ג' נשים ... וכיון שבהכרח אתה צריך להזכיר גם אותה שלא באה לישאל ה"ז כבאו לישאל בב"א ... גבי ב' בתים בדוקים ושני קדרות. י"ל דדמי לב' שבילין ולא לב' נשים ...".

(ח) ב' חתיכות, ב' קדירות, מיקל – ישועות יעקב (ס"ק ז').

3. אפשר דלא ידע חד בדחבר'י – ברוך טעם (הג' על פלתי ס"ק ח', "ויתכן יותר לחלק עפ"י סברת הר"ן בכתובות ... דבשני שבילין י"ל דאפשר דלא ידע חד בדחבר'י כו").

4. נ"מ שאלת הספק.

(א) שערי יושר (שער ג' פרק ה' ד"ה אמנם) – "דל"ד לשני שבילין דשם הספק על כל אחד בפ"ע שהלך בשביל וא"י באיזה מהם ומה שהשני הלך ג"כ הוא ספק בפ"ע, אבל בשתי קדירות הספק באיזו מהן נפל מחמת שראינו שנפל באחת משתי קדירות אלו, שאלת הספק הוא ספק כולל שתיהן ביחד ומשו"ה שתיהן אסורות ... עי' כו"פ שם בס"י קי"א שכתבו כן ובהגהת יד אברהם בשם המל"מ".

5. טעם להחמיר – משנה למלך (איסורי ביאה פרק ט'), יד יהודה (הארוך ס"ק י"ב).

(א) חזו"א (סי' ל"ט ס"ק ב' ד"ה ועיקר) – "ונראה דחילוק הרשב"א הוא ...".

(1) עי' בדה"ש (ציונים ס"ק קי"ז) – "דברי החזו"א צריכים ביאור".

6. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (סי' ק"צ כו"ל ס"ק נ"ג).

(א) ט"ז (ס"ק ו') – "וצ"ל דהרשב"א ס"ל דאין ללמוד מב' שבילין דשאני התם מטעם דספק טומאה ברשות הרבים להקל ע"כ אזלינן לקול' שם ... אלא דק"ל ... וצ"ע".

(ב) עי' סי' ק"צ סעי' כ"ה, לעוד שיטות ומראי מקומות.

ג. מראי מקומות – צמח צדק (פסקי דינים סעי' ז'), בית מאיר (סי' ק"צ סעי' מ"ט), הגר"א יפה"ן זצ"ל (מגיה ריטב"א יבמות דף פב: הע' ק"ד).

1. תשובות חדשות לרע"א (דפוס ירושלים, או"ח סי' ה') – "ולכאורה לפי זה ממילא יסולק תמיהת השאגת אריה הנ"ל על הרמב"ן פסחים דשפיר י"ל לא ס"ל דינא דדבר שיש לו מתירין, והא דחביות אסורה היינו מטעם אקבע אסורא, אולם לענ"ד להרמב"ן לא יתכן דברינו דהנה הרשב"א בתורת הבית כתב בשם הרמב"ן דהא דליטרא קציעות דכלם אסורות מיירי דהכל של אדם אחד, אבל בב' בני אדם בבאו לשאול בזה אחר זה כולם מותרים ומדמי לה לב' שבילין, והרשב"א חולק עליו דלא ילפינן איסור מטומאה הובא בש"ך יו"ד סימן קי"א סקי"ט, ומעתה לשיטת הרמב"ן ליתא לדברינו הנ"ל דבחביות הוי אקבע אסורא, דהרי אפילו בב' קדירות של ראובן ושמעון דהתם ג"כ שייך לומר דלגבי כל א' ישנו ב' הקדירות בספק וממנ"פ א' מהם אסורא, ואעפ"כ מקלי, והרי התם להב"ד שמתירי' לראובן קדירתו, וכן לשמעון קדירתו דבדואי אחת מהם אסורה, דכשמתירי' לראובן ושמעון לכל א' חצי חביות שהגיע לחלקו אין כאן איסור, א"כ פשיטא דמותר דכל א' בא לשאול רק חלקו, וא"כ בהכרח צ"ל לשיטת הרמב"ן דטעמא דר"י דחביות אסורות משום דבר שיש לו מתירין, וא"כ קושי' השאגת אריה על הרמב"ן פסחים במקומה עומדת".

פת עכו"ם

סימן קי"ב

- א] מקור - סעיף א'.
- ב] טעמים.
- ג] ישמעאלים: שאינם עובדי ע"ז.
- ד] במקום דליכא חשש חתנות.
- ה] פת מומר.
- ו] פת של נכרי.
- ז] פת ועולה על שלחן מלכים.
- ח] פת פלטר - סעיף ב'.
- ט] ראשונים.
- י] הלכה: פת פלטר.
- יא] הגדר של "פת דחוקה".
- יב] גדר של "בעל הבית" ו"פלטר".
- יג] פלטר שהזמין את ישראל - סעיף ג'.
- יד] אין פלטר ישראל מצוי, ובא - סעיף ד'.
- טו] פת פלטר יפה מפת מישראל - סעיף ה'.
- טז] תוספת עונג.
- יז] פת פלטר נמכרת יותר בזול.
- יח] פלטר שביצים טוחים על פניו - סעיף ו'.
- יט] פת הבאה בכיסנין.
- כ] ציורים.
- כא] בטר תחלתו או בטר השתא - סעיף ז'.
- כב] מקום שאין פלטר מצוי כלל - סעיף ח'.
- כג] עברו שלשה ימים ולא אכל.
- כד] לכבוד שבת ואין לו מה לאכול.
- כה] עשרת ימי תשובה.
- כו] שבת ויו"ט.
- כז] מעשה האפיה - סעיף ט'.
- כח] השלכת קיסם.
- כט] שעון אוטומטי, גרמא (timers).
- ל] כבה התנור מהיסק ישראל - סעיף י'.
- לא] ספק.
- לב] פת ישראל שאפאו נכרי - סעיף י"א.
- לג] גמר בישולו ביד ישראל - סעיף י"ב.
- לד] הבוצע יושב אצל אינו נזהר - סעיף י"ג.
- לה] תערובת פת עכו"ם - סעיף י"ד.
- לו] אוכל עם אחרים שאינן נזהרין - סעיף ט"ו.
- לז] בדרך: אם ימתין - סעיף ט"ז.

"ובאמת הוא טעות גדול הגם שהאמת כן הוא שהרבה הלכות שייכים למורי צדק מכל מקום רוב יורה דעה הוא צורך גדול לכל ישראל כמו הלכות מאכלי עכו"ם..."

חכמת אדם (הקדמה)

ספרים - חכ"א (כלל ס"ה), **קיצור שו"ע** (סי' ל"ח סעי' א' - סעי' ה'), **בן איש חי** (שנה ב' פר' חקת סעי' א' - סעי' ח'), **שד"ח** (ח"ה מערכת בישולי א"י ופתן), **עצי העולה** (הל' פת עכו"ם).

דור המלקטים - אהל יעקב (סקוצילס), **אור ההלכה** (מקיים), **בין ישראל לעמים** (פרק א' - פרק ד', טהרני), **הבית היהודי** (ח"ט סי' י"א - סי' י"ג, זכאי), **הכשרות** (פרק י"ט סעי' א' - סעי' י"ג, פוקס), **הכשרות כהלכה** (פרק מ"א, אדרעי), **הליכות עולם** (ח"ז עמ' פ"ח - עמ' צ"ו, יוסף), **הלכה ברורה** (אנגלית, ח"ו מספר ג'), **ויאמר גבריא** (פלאס), **יהי בנסוע** (דפו"ח פרק כ"א, מהדו' תליתאה פרק מ'), **חלקת בנימין** (כהן), **מטבח הכשר** (ארטסקרול, פארסט, אנגלית, פרק י'), **ילקוט יוסף** (יוסף, קיצור שו"ע), **כרם אפרים** (לנדא, עמ' א' - עמ' כ"ב), **נועם הלכה** (סי' א' - סי' י"ב, וינד), **עזרה כהלכה** (בייפוס, פרק ז'), **פתחי הלכה** (פרק ג', פארסט), **שבט הלוי** (מבית לוי ח"ה עמ' כ"ג - עמ' כ"ו, בענייני יו"ד עמ' מ"ג - עמ' נ"א), **Halachically speaking** (ח"ה מספר ט"ו, מספר ט"ז).

א] מקור - סעיף א'.

משנה (ע"ז דף לה:): – "ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואין איסורן איסור הנאה: חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו, והפת והשמן שלהן..."

א. דניאל גזר עליו - לפי רב.

1. **דניאל** (פרק א' פסוק ח') – "וַיִּשְׁמַע דְּנִיָּאל עַל-לְבָבוֹ אֲשֶׁר לֹא-יִתְגַּדַּל בְּפִתְיָו הַמֶּלֶךְ וַיִּבְיִין מִשְׁתָּיו. (א) ע"ז (דף לו.) – "רב סבר: על לבו שם ולכל ישראל הורה, ושמאל סבר: על לבו שם ולכל ישראל לא הורה".
2. מקורו מכאן.
- א) **ראב"ד** (רמב"ן ריש דף לו.) – "הא דאקשינן ושמן דניאל גזר עליו והאמר באלי וכו'. ק"ל ליקשי נמי פת ויין, והראב"ד ז"ל מתרץ דה"ה דהא אמר לכל ישראל הורה וכתוב פת ויין אלא חדא מינייהו נקט וחדא תירוצא סליק להו לכולהו, ולפי דבריו הא דאמר ר' יוחנן לעיל דמפלטר גוי בשדה מותר היינו משום דרבי דכיון דאמר הכי ואסכימו בהדיה בטל הוא ובית דינו גזירת תלמידי שמאי והלל אבל של דניאל במקומה היא עומדת".
3. י"א שהביטוי 'פת-בג' הנזכר בפסוק בדניאל אינו מתייחס ללחם עצמו, אלא למאכלים שונים שבאו ללפת את הפת. (א) **רש"י** (דניאל פרק א' פסוק ה') – "מפת בג. הוא שם מאכל המלך בל' כשדים ויש פותרים פת בג לחם ואין נראה כן שהרי כתיב ויהי המלצר נושא את פת בגם ונותן להם זרעונים ואין זרעונים חליפי לחם אלא חליפי תבשיל".
- ב) **רשב"ם** (תוס' דף לו. ד"ה אשר) – "פרשב"ם דהאי פת לאו פת ממש הוא דלישתמע מהכא דדניאל גזר על הפת אלא לפתן הוא והוצאת המלך הוא ריפוש"א בלע"ז וכן ממקרא מוכיח דכתיב (דניאל א) ויהי המלצר נושא את פת בגם ונותן להם זרעונים".
4. מראי מקומות.
- א) **רמב"ן** (ע"ז דף לו.) – "ונ"ל דדניאל הורה ודאי לכל ישראל ומיהו לא קבלו ממנו בדברים שהם חיי נפש כגון פת ויין, והיינו דאמרינן וכו' דדניאל גזר ולא קבלו ממנו כלומר כמו שהוא בפת ויין א"כ מאי אסדהותיה דרב שמן".

(ב) ריטב"א (דף לו. ד"ה רב) – "רב סבר על לבו שם ולכל ישראל הורה. פירוש גמרא גמיר ליה, דאי לא אמאי לא אמר כן בפתן ויינן של גוים דהא כולהו כתיבי בקרא, אלא ודאי כדאמרן, והיינו לישנא דאמרין לקמן בסמוך מאי סהדותיה דרב דאלמא בקבלה אמר כן, כדאמרין העיד פלוני על רבי פלוני, כנ"ל, אבל הראב"ד ז"ל פירש בענין אחר".

5. מראי מקומות – מקור מים חיים (על סעי' א'), חלקת בנימין (בי' סעי' א' ד"ה חכמים, עמ' א').

ב. י"ח דבר: תלמידי בית שמאי ובית הלל גזרו עליו. [לפי רב ע"פ הראב"ד, אפ"ל בשדה].

1. ע"ז (דף לו.) – "והאמר באלי אבימי נותאה משמיה דרב: פיתן ושמן, יינן ובנותיהן, כולן משמנה עשר דבר הן".
- (א) ע"ז (דף לו.) – "דניאל גזר עליו בעיר, ואתו אינהו וגזור אפילו בשדה".

ב] טעמים.

א. משום חתנות.

1. ע"ז (דף לה:.) – "מה ראו חכמים. משום חתנות".
2. וכן לשון הראשונים ופוסקים – רמב"ם (הל' מאכ"א פרק י"ז הל' ט'), רשב"א (תוה"ב הקצר בית ג' שער ז' צ"ב-ב'), "שאם תהא פת של עו"ג מותרת יבא לאכול עמו ויתחתן עמו, כדרך שאמר הכתוב וקרא לך ואכלתו מזבחו ולקחת מבנותיו לבניך", טור (סעי' א'), מחבר (סעי' א'), ועוד.
3. חכ"א (כלל ס"ה סעי' א') – "יש דברים שאינם אסורים מן התורה אלא שחז"ל אסרום עלינו כמו פת של עכו"ם כמבואר בכמה מקומות המפורזים בש"ס, כדי להבדיל אותנו מן העמים בתכלית ההבדל כדי שלא נתערב ונרגיל עצמנו עמהם שעל ידי זה ימשכו הלבבות ויקרבו דעתם אלו לאלו ויבואו לזנות ולהתחתן עמהם וכמו שאירע בערבות מואב וכל שכן על ידי מאכל ומשתה שנוח לאדם להתפתות בזה ולכן גזרו על פתן אפילו במקום שאין בו חשש איסור כגון שחממו המים בכלים חדשים ואפילו פת כומרים שאין להם בנים אסור דלאו משום בתו של מוכר או נותן אמרו אלא משום בנות עכו"ם שאם אין לזה יש לזה ולכן כל איש הירא וחרד לדבר ה' יזהר בזה מאד מאד".
4. מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק א').

ב. ע"ז (דף לו.) – "והאמר באלי אבימי נותאה משמיה דרב: פיתן ושמן, יינן ובנותיהן, כולן משמנה עשר דבר הן ... וגניבא משמיה דרב אמר: כולן משום עבודת כוכבים גזרו בהן ... אלא, על פיתן ושמן משום יינן, ועל יינן משום בנותיהן, ועל בנותיהן משום דבר אחר, ועל דבר אחר משום ד"א. בנותיהן דאורייתא היא, דכתיב: לא תחתן בהם ... ואתו תלמידי בית שמאי ובית הלל גזור אפ"ל אייחוד דעובדת כוכבים".

1. "על פיתן ושמן משום יינן, ועל יינן משום בנותיהן": היינו ייחוד שלהן [כמו ועל בנותיהן משום דבר אחר], או משום חתנות. (א) מטה יהונתן (על סעי' א' ד"ה פת) – "פת של עממים עובדי עבודה זרה. משמע אבל באינו עובד עבודת כוכבים לא נאסר הפת, והיינו משום שהוא מפרש כפירוש המפרשים דהא דקאמר [עבודה זרה לו, ב] על פיתן כו' ועל יינן משום בנותיהן ועל בנותיהן משום דבר אחר, דלמסקנא דקאמר [שם] דעל בנותיהן הוא ייחוד בנותיהן, קאי גם אהא דקאמר על יינן משום בנותיהן דמשום בנותיהן דרישא נמי ר"ל ייחוד בנותיהן קאי, וייחוד בנותיהן לא גזרו כי אם משום דבר אחר, ואם כן היכא דליכא חשש דבר אחר לא גזרו כלל על פיתן ועל יינן. אבל אית דמפרשי דהא דקאמר למסקנא משום בנותיהם היינו ייחוד, לא קאי רק אהא דקאמר על בנותיהן משום דבר אחר, אבל ברישא דיינן משום בנותיהן היינו הלאו דלא תחתן בהם [דברים ז, ג], ודקאמר על בנותיהן משום דבר אחר הוא מלתא באנפיה נפשיה, לפי זה גזירת פיתן לא תליא בעבודת כוכבים, אפילו שאינו עובד נמי אסור פיתן משום לא תחתן כו'".

2. פ"ל, דהא דאמרין דפתן ויינן משום בנותיהן לאו היינו ייחוד שלהן אלא ר"ל משום חתנות שלהן והו"ל גזירה אחרת לגמרי מההיא דייחוד ובאמת אינו ענין לע"ז".

(א) פ"ת (ס"ק ג') – "משום חתנות. גרסינן בפ' אין מעמידין גזרו פת משום יינן ומשום בנותיהן ובנותיהם משום ד"א ומסיק התם דגזירת בנותיהן היא שגזרו על ייחוד גויה משום ע"ז ע"כ א"כ כד דייקת שפיר גזירת פתן היא לצד חששת ייחוד הגויה וייחוד הגויה מטעם להתרחק מע"ז שלהן א"כ משמע דוקא בגוים דע"ז נינהו הוא דגזור אבל לא בגוים דלא ע"ז וא"כ הישמעאלים דכופרים בע"ז ושונאים לעובדיה אין לנו לאסור פתן כי לא גזרו בהם ואיכא למידק נמי במאי דכתבו כל הפוסקים ומר"ן דאיסור פת הוי משום חתנות דמהש"ס לא משמע הכי אלא משום ייחוד דבנותיהם כדי להתרחק מהן לבל יטעו אחר ע"ז ואין לומר דקרי לייחוד חתנות. ונראה לפרש דכוונת הש"ס היא דגזרו על פתן משום בנותיהן פ"ל לבל יתחתן בהם ואמרו על בנותיהן משום ד"א לא קאי אבנותיהן דקאמר ברישא אלא גזירה אחרת קאמר דגזרו על ייחוד בנותיהן משום ע"ז וכמו שמפרש הש"ס סיפא דההיא דקאמר ועל ד"א משום ד"א דהכוונה היא ועל דבר אחר שלא הוזכר כאן ה"נ נאמר דעל בנותיהן דקאמר לאו בנותיהן דהזכרו כאן והסברא תחייב כן דלמה לא יגזרו פתן אלא אחר גזירת ייחוד בנותיהן ולא משום חתנות מעקרא וכפ"ז מרווחנא תרי מילי חדא דכל בנות גוים בכלל ואתי שפיר אומרים דאיסור פת משום חתנות".

3. פ"ל, משום ייחוד בנותיהן ומפני הייחוד מביא לידי ע"ז.

(א) רבינו חננאל (ע"ז דף לו:.) – "גניבא משמיה דרב אמר כולהו משום עבודת כוכבים גזור בהו רבנן. גזרו על פתן ושמן משום יינן. וגזרו על יינן משום ייחוד בנותיהן".

(ב) תוספות הר"ש (ע"ז דף לו:.) [לפי גניבא, ולא לפי באל"י] – "גניבא משמיה דרב אמר כולן משום ע"ז גזרו בהן. לכאורה בהא פליגי דגניבא סבר פיתן [ושמן] משום יינן ויינן משום ייחוד בנותיהן וייחוד בנותיהן משום ע"ז. ובאלי סבר פתן ושמן ויינן

ובנותיהן נדות מעריסתן כולוהו אטו אישות דרך חתנות או אטו פרהסיא דהוי דאורייתא. ולהכי פריך אגניבא בנותיהן דאורייתא הוא ולא פריך אבאלי".

ג) רשב"א (תוה"ב הארוך בית ה' שער א', ל"ט-א') – "ולפיכך גזרו על סתם יינן **משום ייחוד בנותיהן** משום ע"ג. דגרסינן בפרק אין מעמידין אמר גניבא משמיה דרב כולוהו משום ע"ג גזרו בהו דכי אתא רב אחא בר אדא אמר ר' יצחק גזרו על פתן ועל שמנן משום יינן ועל יינן משום בנותיהן ועל בנותיהן משום דבר אחר. ופרישו התם בנותיהן משום ייחוד בנותיהן".

ד) שלחן גבוה (ס"ק א') – "כלומר שאם אתה מתיר לו לאכול פת של גויים, אתא לאכול עמו במסיבה אחת, ואחר כך אתי לשתות יינו, ולישא בתו, ולעבוד עבודה זרה".

ה) כה"ח (ס"ק א') – "שו"ג".

ו) חלקת בנימין (ס"ק א', ציונים ס"ק ד', בי' סעי' א' ד"ה משום [עמ' ג'], ע"י ציונים ס"ק כ') – "והפרי תואר ... וקשה דהא אמרינן בהדיא התם כולוהו משום ע"ז גזרו בהו וכנ"ל ועו"ק דאי טעמא דפת ויין משום חתנות א"כ גם ייחוד בנותיהן הו"ל למיגזר מה"ט וכמו בכל ייחוד דעלמא דחיישינן ביה משום דאתי לידי ערוה ואמאי הוצרכו לאסור הייחוד משום ע"ז ועו"ק ... והרי הרשב"א בתוה"ב ... וכ"כ גם בפיר"ח ... דר"ל שע"י חתנות יש לחוש שיכשל בע"ז".

4. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ד', לשונו מובא לקמן), מעדני אשר (סי' קמ"ב, "וצ"ע").

ג. האם יש טעם לאסור משום זליפתן, לפי שמואל.

1. כן.

א) ר"ן (ע"ז דף יג: ד"ה מתניתן) – "דלשמואל דאמר דשמן שאסר תנא דידן משום זליפתן של כלים אסורין אסרו כדאיתא בגמרא על כרחך הפת אפילו לא אפאו העובד כוכבים אסור משום זליפתן של כלים וכי אמרינן בגמרא מה ראו חכמים לאסור משום חתנות היינו אליבא דרבי יהודה הנשיא דסבר דנותן טעם לפגם מותר אי נמי לרב דאמר דשמן דניאל גזר עליו וכדאיתא בגמרא".

1) ר"ן (ע"ז דף יד: ד"ה פת), ריב"ש (סי' כ"ח), הו"ד בכנה"ג (הג' הטור ס"ק א'), הו"ד בשלחן גבוה (ס"ק ג') – "וא"ת אכתי ראוי לאסרו משום גיעולי עובדי כוכבים דסתמא דמילתא הפת בחמין לשיין אותו ואיכא משום גיעול ויש לומר דנותן טעם לפגם הוא".

2) בית מאיר (על הט"ז ס"ק י'), חדרי דעה (על סעי' א'), הר"ן להמן (קול התורה סוף חוברת נ"ד סוף עמ' ט') – "כל דברי הב"י בזה צ"ע דהא הר"ן כתב וכיון דלשמואל כל שנילש ביד עובד כוכבים אף על פי שלא אפאוהו עו"ג אסור אף לרב דאסר משום חתנות משמע דאסור דהא לא אפליגי בהכי. והרי ברור דלשמואל אי משום זליפתן האיסור ודאי דאך בלישה בלא העריכה האיסור שהרי הזליפה אינה אלא בשעת הלישה דסתמא היא בחמין כדאיתא בהר"ן. וא"כ ממילא ה"ה לרב נמי בלישה בלא עריכה דהא לא פליגי בהכי ואיך דייק מלשון הר"ן להתיר השאור משום דבעריכה נמי תלי' מילתא. ותו ...".

א. הגהות והערות (שו"ע מהודרת פרידמן אות י"ח) – "אולי צ"ל 'כחמין', עיין משנה ברורה סימן תסז ס"ק מז ובשער הציון שם".

ב. מ"ב (סי' תס"ז ס"ק מ"ז, שעה"צ ס"ק פ"ב) – "כל העיסה. דע"י הלישה מתחממת קצת והמים שבעיסה מוליכין את פליטת החטה שנפלט ע"י דוחק הלישה בכל העיסה. [עיין ברשב"א שהובא בבית יוסף ובדברי הט"ז, וגם בביאור הגר"א כתב סברא זו דלישה הוי כחמין, וקאי דעה זו אף לדעת הפוסקים דחמץ אינו אסור בצונן כמו שאר איסורים. וברשב"א כתב עוד טעם לאסור כולה, משום דשלא במקום אחד בלבד נגעה החטה, אלא כאן וכאן דרך גלגולה של העיסה בשעת לישתה]".

ג. לפי הפר"ח (ס"ק א', לשונו מובא לקמן), י"ל שפליטתן [זליפתן] מהכלי הוי ע"י אופיה בתנור.

2. מראי מקומות – ראב"ד (ע"ז ריש דף לה:), רא"ה (ע"ז דף לה: ד"ה והנכון).

א) רמב"ן (ע"ז דף לה:), "ומ"מ לתנא דמתני' אליבא דשמואל דאסר שמן משום דחייש לקדירה בת יומא אפשר שיהא בפת משום גיעולי גוים, ודאמרינן בגמ' למה אסרוה משום חתנות לר' יהודה הנשיא קאמרי, א"נ לרב דאמר דניאל גזר על השמן משום חתנות ותלמידי שמאי והלל גזרו על הפת משום חתנות דסוגיין כוותיה, ואפשר שגיעולם פוגם בפת אפי' בבית יומא ומש"ה לית ליה אלא משום חתנות אפי' לתנא דמתני' דומיא דבבש כדבעינא למימר קמן".

ב) פסקי רי"ד (ע"ז סוף דף לה:), "ולגיעולי גוים לא חש אייבו, לחמין שהוחמו ביורה של גוים, דנותן טעם לפגם מותר, כדבענן למימ' לקמן גבי כוספן, לקמן בפירקין".

ג) מאירי (ע"ז דף לה: ד"ה כבר) – "כבר בארנו שהפת עיקר איסורו משום חתנות ויש שואלים למה לא נאסר מחמת געול כליהם ואינה שאלה שאם של פלטר הוא סתמו מיחד כלים להחם בו את המים כדי לעשות בנקיות ואם של בעל הבית י"מ מפני שסתם קדרותיהם אינם בני יומן".

ג] ישמעאלים: שאינם עובדי עבודה זרה.

א. מחמיר, אין לחלק.

1. פר"ת (ס"ק ג', מסקנתו כדאי בפמ"ג ועוד) - לשונו מובא לעיל.

2. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב') – "ואף גוי שאין עובד עבודה זרה פתו אסור, וכן כתב הפרי תואר אות ג', ופשוט הוא".

3. חת"ס (ס"ק ג') – "נ"ל חדשים מקרוב באו אומות הממאסים בע"ז שלהם מכל וכל ומאמינים בבורא א' אלא שהם מינים ומאמינים בדעות נשחתות מפסידי הדתות והאמונות כולם, יש להחמיר בהו טפי טובא, דשאני מינות דמשכא, ומכ"ש להרחיק מאפיקורס ישראל ולא כאותן האוכלים ושותים עמהם במסיבה".

4. בן איש חי (שנה ב' פר' חקת סעי' ה'), ע"י רב פעלים ח"ג יו"ד סוף סי' י' [לשונו מובא לקמן].

5. אבני נזר (יו"ד סי' צ"ב) – "ומשמע דאפי' מומר לדת הישמעאלים. ואף שהישמעאלים גופייהו אין עושים יי"נ אלא משום בנותיהם כמו גר תושב. וכן מוכח דהרח"ו ששתה יין עם איש שהמיר לדת ישמעאלים ועשה תשובה ועדיין לא גמר תשובתו כראוי. והראו לו מן השמים ששתה נסך. והאר"י ז"ל צוה להתענות [מובא בברכ"י שיו"ב סי' קכ"ב אות ב']. הרי דאף מומר לדת ישמעאלים אוסר במגע".
6. דרכ"ת (ס"ק ד') – "עי' בפרי תואר סק"ג שכתב דאע"ג דבש"ס אמרו דגזרו על פתם משום יינם ויינם משום בנותיהם ובנותיהם משום דבר אחר ומבואר מדבריהם דגזרו על פתם רק כדי להתרחק מע"ז שלהם א"כ משמע דוקא בנכרים עובדי ע"ז הוא דגזרו משא"כ בגוים דלא עבדו ע"ז וא"כ הישמעאלים הכופרים בע"ז ושונאים לעובדי' אין לאסור פתן כי לא גזרו בהם אבל לדינא אין להקל גם בישמעאלים כי מדברי הפוסקים מבואר דהגזרה היה גם משום חתנות וכל בנות האומות אפי' של הישמעאלים אסורים לנו עיין שם ועי' בפרי חדש סק"ב שכ' דה"ה פת של קראים יש להחמיר ולאסור עיין שם וכ"כ בשפ"ד ס"ק ב' לדינא עיין שם".
7. כה"ח (ס"ק ד') – "פר"ת ... שפ"ד או' ב' וכתב והוא פשוט".
8. הליכות עולם (ח"ז עמ' צ"א).
9. חלקת בנימין (ס"ק ה', ציונים ס"ק י"ח, סי' קי"ג ס"ק א').
10. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ה') – "פת בעל הבית גוי שאסורה לישראל, אין חילוק בזה בין גוי נוצרי שעובד עבודה זרה, לגוי ישמעאלי שאינו עובד עבודה זרה, שהרי כל הטעם משום חתנות, וזה שייך גם לגבי ישמעאלים שאינם עובדים עבודה זרה. ושלא כמי שרצה לחלק בזה".
11. בין ישראל לעמים (פרק א' סעי' ג').
12. מטבת הכשר (ארטסקרול, עמ' רס"ו).
13. דברי בניהו (חי"א סי' נ"ג).
14. נועם הלכה (סי' א' הע' ה').
15. עזרה כהלכה (פרק ז' סעי' ב') – "אף נכרי שאינו עובד ע"ז אסרו לאכול מפיתו".
- ב. מראי מקומות – מטה יהונתן (על סעי' א' ד"ה פת, לשונו מובא לעיל).

ד] במקום דליכא חשש חתנות.

א. מחמיר – רמ"א (סעי' א', 'ואפילו במקום דליכא משום חתנות, אסור'), כה"ח (ס"ק ט'), פוסקים.

1. דלא פלוג רבנן.

- א) דר"מ (ס"ק ב') – "בתשובת הרשב"א (ח"א) סימן רמ"ח יש טועים לומר דוקא בגוים דאית להו בנים ובנות אבל פת כומרים שרי וטעות גדול הוא בידם דלא חלקו חכמים בגזירתן בין הגוי שיש לו בנים או אין לו עכ"ל".
- ב) ט"ז (ס"ק א') – "ואפילו במקום דליכא משום חתנות. כגון שאין לו בנים דלא פלוג רבנן".
- ג) בית לחם יהודה (ס"ק ב') – "דלא פלוג רבנן".
- ד) כה"ח (ס"ק י', עי' ס"ק ט') – "דלא פלוג".
2. משום שאם אין לזה יש לזה.
- א) רשב"א (ח"א סי' רמ"ח) – "גם הכומרים פעמים שיש להם בנים ובנות מתחלה קודם כניסתן לכמריא והגדולים שבהן כן יש להם. גם האחרים אין להם אפוטרופוס. ועוד משום בנותיהן שאמרו לאו דוקא משום בתו של מוכר או של נותן אמרו. אלא משום בנות הגוים שאם אין לזה יש לזה".
- ב) ש"ך (ס"ק ד') – "ואפילו במקום דליכא משום חתנות. כגון פת הכומרים שאין להם בנים אסור דלא משום בתו של מוכר או נותן אמרו אלא משום בנות עובדי כוכבים שאם אין לזה יש לזה, רשב"א שם".
- ג) כנה"ג (הג' הטור ס"ק ב').
- ד) פר"ח (ס"ק ד') – "דליכא משום חתנות. כגון הכומרים או של בחורים שאין נשואים ושל סריסים וכיוצא, דלאו משום בתו של מוכר או נותן אמרו אלא משום בנות גוים שאם אין לזה יש לזה, הרשב"א בתשובה [חלק א] סימן רמ"ח".
- ה) לחם הפנים (ס"ק ד') – "שאם אין לזה יש לזה".
- ו) שלחן גבוה (ס"ק ד').
- ז) ערך השלחן (ס"ק ב').
- ח) גר"א (ס"ק ב') – "ויז"ש משום בנותיהן ול"ק משום בנות עובדי כוכבים".
- ט) חכ"א (כלל ס"ה סעי' א') – "ואפילו פת כומרים שאין להם בנים אסור דלאו משום בתו של מוכר או נותן אמרו אלא משום בנות עכו"ם שאם אין לזה יש לזה".
- י) חלקת בנימין (ס"ק ז', עי' ציונים ס"ק כ"ד).
3. מראי מקומות.
- א) באה"ט (ס"ק א') – "ומ"ש במקום דליכא חתנות פירוש כגון פת הכומרים שאין להם בנים אסור דאם אין בנים יש לזה ולא פלוג רבנן".
- ב) נ"מ: אולי כמה מקרים לקמן.

ב. סריסי ישראל - י"ל שתלוי בהטעמים הנ"ל.

1. מחמיר.

א) ח' חת"ס (ס"ק ה') – "ולפי"ז יש להתיר לסריסי ישראל לאכול פתו, דלא שייך כלל חתנות גבי, אמנם ט"ז כתב משום לא פלוג ולפי"ז הכל אסור".

ג. להאכל לקטנים - י"ל שתלוי בהטעמים הנ"ל.

1. מחמיר.

א) נועם הלכה (סי' א' סעי' ב').

2. מראי מקומות.

א) שדי חמד (אסיפת דינים מער' בישולי א"י ופתן סעי' ט"ו), הו"ד בנועם הלכה (סי' א' הע' ח') – "... ויהיה הפסד כשני שלישי דמיו למוכרו לנכרי, הורתי להאכילו לקטנים דאף דקי"ל בא"ח סי' שמ"ג כרמב"ם דאפילו אסור דרבנן אסור לספות לקטן כ' בשו"ת בי"א יו"ד סי' ס"ב שהוא משום דאתי למיסרך ובנ"ד שאין הקטן יודע שפת שנאפה בלא השלכת קיסם אסור לא שייך אתי למיסרך, ועוד י"ל דהרמב"ם נמי הודה באיסורין דרבנן שאין להם עיקר מהת"א כפש"ג ובישולו דשרי לספותו בידיים, ועוד י"ל דקטנים דלאו בני חתנות נינהו לא אסרום הז"ל בפת ובש"ג ואף דקי"ל בריש סי' קי"ב בהגהה דלא פלוג רבנן היינו דוקא היכא דלא שייך חתנות מצד הנכרי ומצד ישראל שייכא ועיי"ש בש"ך סק"ד בשם הרשב"א אבל בקטני ישראל דהשתא לאו בני חתנות הו"ל דלא נאסרו בפת ובש"ג, ועוד יש לצרף סברת הריב"ש שפי' דברי רא"ה..."

ד. גר שנתגייר, ויש לו בנות שעדיין לא נתגיירו: מאפה גר.

1. מיקל – בין ישראל לעמים (פרק א' סעי' י', הע' ט"ו), "גר שנתגייר אף שיש לו בנות שלא נתגיירו, המאפה שאפה מותר משום שלא גזרו על מאפה של יהודים אלא על מאפה נכרים [פשוט הוא]"

ה. גר שנתגייר, והוריו גוים - וכן מי שנשא גיורת, האם מותר לאכול מפת של ההורים שלה.

1. הגר"א בבבצל שליט"א (אסיפת יצחק ב' אלול תשס"ז) – "שאלה: מי שנשא גיורת, האם מותר לאכול מפת של ההורים שלה (שעדיין לא נתגיירו). תשובה: לא".

ו. גר שנתגייר: האם מותר לאכול מפת שאפה בגיותו.

1. מחמיר.

א) ששכ"ה (אסיפת יצחק אלול תשס"ז) – "שאלה: בענין פת עכו"ם, אם גר אפה פת בעודו גוי, האם מותר לאחרים או לגוי עצמו לאכול הפת אחר שנתגייר. תשובה: נראה דלא יאכל דהוי פת עכו"ם".

ב) הגרש"א שטרן שליט"א (אסיפת יצחק תמוז תשס"ז) – "שאלה: גר שאפה פת בעודו גוי, האם מותר להגר עצמו לאכול הפת אחר שנתגייר. תשובה: לענ"ד פשוט דהאיסור חל על הגר בין בפת שאפה ובין בבישול שבישול בגיותו, וגם הכלים שקנה לעצמו בגיותו לענ"ד חייב להטבילם (ונסתפקתי בקנאה מישראל ע"מ שיחיל הקנין לאחר שנתגייר, והדעת נותנת דפטור מטבילה)".

ג) בין ישראל לעמים (פרק א' סעי' י"א, בירורי דינים אות ד') – "גר שאפה מאפה בעודו גוי, לאחר שנתגייר המאפה אסור באכילה אף לגר עצמו, כיון שנעשה המאפה באיסור אין לו היתר עולמית".

2. מראי מקומות.

א) דברי חיים (על מסכת ע"ז, ענין פת ושלקות של עכו"ם סוף אות ג') – "נסתפקתי ... וצ"ע".

ב) הגר"ח קצ"ל (אסיפת יצחק י"ב אייר תשס"ז, ע"י מסכת גרים פרק א' הל' ה') – "שאלה: גר שאפה פת בעודו גוי, האם מותר להגר עצמו לאכול הפת אחר שנתגייר. תשובה: ע"י ירו' עירובין פ"ט ה"ד".

1) ירושלמי (עירובין פרק ט' הל' ד', הגיגה פרק ג' הל' ד') – "גר דתני גר שנתגייר והיו לו יינות ואמר ברי לי שלא נתנסך מהן בזמן שנעשו על גב עצמן טהורים לו וטמאים לאחרים על גב אחרים טמאים בין לו ובין לאחרים ר' עקיבה אומר אם טהורין לו יהו טהורים לאחרים אם טמאים לאחרים טמאים לו ר"י אמר לחומרין טמאין בין לו ובין לאחרים".

ג) ע"י סי' קי"ג, לענין בישול עכו"ם.

ז. האוכל בטעות, האם צריך להודיעו שהפת של גוי.

1. מיקל, אין קירוב הדעת.

א) חקקי לב (יו"ד סי' כ"ד, רוח חיים על סי' קי"ב ס"ק א') – "מי אמרינן כיון דה"ט משום חתנות ... ונראה לע"ד ראייה להתיר ... סימן קצ"ה ס"ד בשם סמ"ג עמ"ש הש"ע לא ישתה משירי כוס ששתתה היא וז"ל ואם שתתה והוא אינו יודע ורוצה לשתות מכוס שלה א"צ להגיד לו שלא ישתה עכ"ל. וה"ט דודאי דכל זה שאסרו חכמים הוא משום חיבה ואהבה ואקרובי דעתה וכל זמן שאינו יודע לא שייך הא דכוותא נמי בנ"ד ... בראיות ברורות דכל שהנזהר ממנו אינו יודע א"צ להודיעו כיון שהוא חושב שהרי הוא של ישראל".

ב) דרכ"ת (ס"ק ט') – "ע"י בשו"ת חקקי לב חיו"ד סי' כ"ד שעמד על המחקר אם אתרמי שמונח פת של עכו"ם במקום א' ובא ישראל א' הנזהר שלא לאכול פת של עכו"ם וחשב שהוא פת של ישראל ולקח ממנו לאכלו וישראל חברו שאינו נזהר בפת של עכו"ם רואהו אם חייב להודיעהו שהוא של גוי או לא מי אמרינן דכיון דכל טעם האיסור הוא משום אהבה וחתנות וכל שאינו יודע אזדא לה האיסור או כיון דכתב הרמ"א מהרשב"א דאפי' במקום דליכא למיחוש לחתנות אסור צריך להודיעהו ועיי"ש במ"ש בזה והביא מכמה מקומות והעלה לדינא דכל שאינו יודע שהוא של עכו"ם ליכא איסורא כלל והיודע שהוא של עכו"ם אין צריך להודיע לאחרים שאינם יודעים עיין שם וע"י מזה בס' רוח חיים אות א".

ג) חשוקי חמד (ע"ז דף לו:).

2. מחמיר.

א) בין ישראל לעמים (פרק א' סעי' ו', בירורי דינים אות א').

ב) עי' ויהי בנסוע (דפו"ח פרק כ"א סעי' י"א) – "מדברי הפוסקים משמע שצריך להודיעו".

3. מראי מקומות – הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"ה אות ב', מציון תצא תורה ח"א אות רכ"א, לשונו מובא לקמן), כרם אפרים (לנדא, עמ' כ"ב), שמן המשחה (ח"ב סי' קי"ג אות ד', עמ' ע"ה), נועם הלכה (סי' א' סעי' ד').

א) הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ד) – "מכר בשוגג פת עכו"ם לישראל אם חייבים להודיע לו בזה. תשובה: כן".

ב) שואלין ודורשין (אהל יעקב מאכלי עכו"ם סוף עמ' תר"ה אות ב', מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' נ"ה) – "במקום שיודעים שהאנשים מהדרים ומדקדקים במאכלם, בודאי דיש להודיע על כך, ואין להאכילם בדבר שהם נזהרים בו אבל אם מדובר במסעדה או בקייטרינג שהוא בכשרות רגילה ומיועדת לאנשים שאינם מדקדקים כ"כ במצוות אין צריך להודיעם".

ה) פת מומר.

א. מיקל.

1. תפארת למשה (סי' קי"ג על סעי' ט') – "עיין בית יוסף טעמים על איסור בישולי גוים, י"א שמא יאכילנו דברים אסורים וי"א משום חתנות ונ"ל דנ"מ אי בישול של מומר לע"ז אסור דהוי מומר לכל התורה, למ"ד משום חתנות שרי דהא עכ"פ שחיטת ישראל הוא ומותר לישא בתו ממומרים ולמ"ד שמא יאכילנו דברים אסורים אסור ולפ"ז פת של מומר שרי דפת הוא רק משום חתנות".

2. פת"ת (ס"ק א') – "ועיין בספר תפארת למשה בסי' קי"ג ס"ט שכתב דפת של מומר שרי דמשום חתנות ליכא דאע"פ שחטא ישראל הוא ומותר לישא בתו ע"ש".

3. עצי העולה (הל' פת עכו"ם סעי' י') – "פת של מומר מותר. פ"ת ס"ק א'".

4. חזו"א (ארחות רבנו ח"ג עמ' ע"ט אות מ') – "בספר חזו"א יו"ד סי' א' ס"ק כ"ג כתב: ונראה דפתו ושלקו של מחלל שבת בפרהסיא אסור ומביא שם אבל בפ"ת מתיר וזה לא כש"כ הפ"ת במקו"א ע"כ (פ"ת יו"ד בסי' קי"ב ס"ק א' מתיר ובסי' קי"ג ס"ק א' אוסר). והנה אף דבספרו נראה למרן לאסור פתו, עובדא ידענא שסמך על הפ"ת המתיר דמרן התיר לאחד מב"ב ת"ח גדול (הי' חולה סכרת) לאכול לחם חי ממאפי' של מחללי שבת בת"א (בתקופה ההיא רק בת"א ניתן להשיג לחם חי) (עי' ביו"ד סי' קי"ב ס"ב ברמ"א), וכן אמר לי הגר"ח"ק שליט"א [זצ"ל] שלמעשה מרן לא אסר את פתם של מחללי שבת".

א) עי' חזו"א (יו"ד סי' ב' סוף ס"ק כ"ג) – "ונראה דפתו ושלקו דינו כיינו, וכ"כ הפמ"ג סי' קי"ב ס"ק ב' בש"ד בשם הפר"ח, דפתו של מחלל שבת בפרהסיא אסור אבל בפ"ת סי' קי"ב ס"ק א' בשם התפל"מ כ' דפת מותר וזה דלא כמש"כ בפ"ת סי' קי"ג ס"ק א'".

ב) עי' חזו"א (קוני' הזכרונות שנדפס בס' מלאכת שמואל [דרזין] עמ' י"ב אות כ"ו) – "הקיל לעצמו בפת של מחללי שבת במקום הצורך (ועי' חזו"א יו"ד סי' ב' סוף סקכ"ג, ועי' יו"ד סי' קי"ב ס"ב ברמ"א)".

ג) מראי מקומות – חלקת בנימין (ציונים ס"ק י"ז).

5. אג"מ (יו"ד ח"א סי' סוף מ"ה, ריש סי' מ"ו, מסורת משה ח"א יו"ד אות ס"ב ד"ה וגם, document a-133 ou [לשונו מובא לקמן]) – "וכשהפועלים הם מישראל אף שהם מחללי שבת בפרהסיא שיותר נוטה כהסוברין דאין להם דין עכו"ם לענין זה דהא האיסור הוא משום חתנות ולא נאסר החיתון וטעם המתמירין תמוה ודאי יש לסמוך ע"מ שכתבתי".

6. יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' י', הליכות עולם ח"ז עמ' צ"ב).

7. הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ו אייר תשס"ז) – "שאלה: האם פת של מומר נכלל בגזרת פת עכו"ם, ומה דינו של תינוק שנשבה. תשובה: נ' דנהגו להקל".

8. הגר"י בעלסקי זצ"ל (document a-133 ou, ישורון ח"א ריש עמ' שמ"ה) – "ושמעתי ממרן ר' משה זצוק"ל שהמנהג להקל ואף בבישול דהמחבר הנ"ל החמיר בו וכן שמעתי מהרה"ג ר' אברהם שפירא שליט"א והוא הגיד לי שכן שמע מרבנים הרבה מכל החוגים ולא שמע מאף אחד שנהגו לאסור".

9. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ח') – "ישראל המחלל שבת בפרהסיא, אף על פי שדינו כעכו"ם, וכמו שכתב הרמב"ם (בסוף הלכות שבת), פתו מותרת, כיון שאין בו איסור חתנות, שאם בתו שומרת תורה ומצות ויש בה יראת שמים, מותרת להנשא לבר ישראל, הילכך פת שאפאה לעצמו, או עוגה שאפאה לעצמו, מותרת לכל ישראל. [הליכות עולם חלק ז' עמוד צא]".

ב. מחמיר.

1. ערך השלתן (ס"ק ב') – "ונראה דה"נ מומר לע"ז דאין בבניתו איסור חתנות כיון דכגוי גמור הוא בכלל גזירת הוא ובתו אסור וכעין זה כתב הר"ן בחי' לחולין דף ד' גבי סתם יינן דלא נאסר אלא משום בנייתיהם דה"נ מומר לע"ז אע"ג דאין בבניתו איסור חתנות כיון דהוי מומר לכל התורה בכלל גזירתה הוא ע"ש".

2. קיצור שו"ע (סי' ע"ב ח"א סעי' ב', לחם הפנים שם) – "וכל המחלל את השבת בפרהסיא הרי הוא כעובד כוכבים לכל דבריו, אם נוגע ביין אוסרו, והפת שהוא אופה הוי כמו פת של עובד כוכבים, וכן התבשיל שהוא מבשל הוי כמו בישולי עובד כוכבים".

3. עי' מהר"ם שיק (או"ח סי' רפ"א ד"ה אמנם) – "נראה לי דאצל מומר לחלל שכת בפרהסיא. יש לומר דגם פתו ושמנון אסור. ובאמת בפ"ת ביו"ד סי' קי"ב. מביא בשם ס' תפארת למשה לענין בישולי עכו"ם. דא כ"ל דגבי מומר שרי. דהטעם דפתו ושמנון הוא משום בנותיהן. ובבת מומר קי"ל דל"ג. כדמוכח בנדה דף ל"ג לענין צדוקי. א"כ איכ"ל. דבישולי מומר ג"כ מותר. ולי הדבר צ"ע דהרי מבואר בחולין דף ד' ע"ב. גבי אחאב ויהושפט. דפריך דלמא מיכל לא אכיל. שתויי הוי שתי. ועדיין לא גזרו על סתם יינם. וכל שם הר"ן בחידושו. דמבואר מזה דאע"ג דבמומר לע"ז. לא גזרו על בנותיו. מ"מ כיון דגוי הוא. הוא בכלל הגזירה. דסתם יינם. ומסתמא

גם הוא בגזירת פתן ושמנן. כן הי' נראה לי ראי' גדולה. וצריך לומר דהתפאר' למשה ס"ל. דדוקא יינם בכלל. אבל פתן ושמנן אינו בכלל. ולא אדע החילוק. כיון דהחשש ניסוך לע"ז ליכא. כמבואר בהר"ן הנ"ל. אלא כיון דהוא כגוי. ג"ז בכלל. א"כ מ"ש פתן ושמנן מיינם. וצ"ע".

4. יהודה יעלה (יו"ד סי' ל"א) – "שוב ראיתי בפ"ה סי' קי"ב אות ב' אוסר אפי' פת של קראים ומייתי ראי' מתשו' מבי"ט ח"ב שכתב וז"ל מאלו הקראים המחללין את המועדות כאלו מחללין שבתות וכאלו כופרים בכהתו"כ ע"ש ולכאורה תמיה' דתליא תניא בדלא תניא דבקראים קי"ל בא"ה ססי' ד' הנ"ל דאסור להתחתן בהם ושייך טעמא לאסור פתם כמו של גוים משא"כ מומר לחלל שבת אע"כ גם מחלל שבתות שייך ביה טעמא מ' חתנות ס"ל להפ"ה והיינו כמו שכתבתי. מיהת פשיטא ליה להפ"ה לאסור פתו של המחלל שבתות בפרהסיא טפי מקראים וכ"ש בשולם דמלבד חתנות שייך ביה טעמא דרש"י ועי' בפמ"ג סי' קי"ב בש"ך סק"ב העתיק פסקא דפ"ה הנ"ל להלכה דמחלל שבתות פתו אסור כו".
5. זבחי צדק (ס"ק ג') – "פת מומר אסור. ער"ה אות ב".
6. אבני נזר (יו"ד סי' צ"ב) – "הפתחי תשובה כתב בשם תפארת למשה (סימן קי"ג ס"ט). דפת מומרים מותר דלא שייך בהו גזירות בנותיהם. ולפענ"ד דליתא [וכן מפורש בחי' הר"ן חולין (דף ד' ע"ב) עיין שם] דהא מפורש לקמן (סי' קכ"ד ס"ח) דמומר עושה יי"נ במגעו. מוכח דיש בהם גזירת בנותיהם. דהא קי"ל דכחו של נכרי אינו אוסר אלא בשתי'. והקשה הר"ן [פרק ר' ישמעאל בד' הרי"ף כז ע"א] לשיטה זו דהא עיקר ניסוך הוא ע"י כחו שהעכו"ם יוצא היין לע"ז. ותיריך הר"ן דבמגע החמירו טפי משום דאית בהו משום בנותיהם ג"כ. אבל בכחו דאינו אסור אלא משום חשש ניסוך מסתי' לאסור בשתי'. א"כ אי אמרת דמומר אין איסור משום בנותיהם לא יאסר מגעו בהנאה: ועוד דהא כתב הר"ן (פרק אין מעמידן) בשם הרשב"ם דע"כ צריך לטעמא דבנותיהם לאסור סתם יינם ותיפוק לי' משום ניסוך. ותיריך הרשב"ם דאזלינן בתר רוב רוב יינם אינם מנוסכים. וא"כ הא דאמרין בחולין (ד' ע"ב) בענין יהושפט ששתה יין אצל אחאב משום דשתי' סתם יינם הוא ועדיין לא נחסר יין של נכרים. ומוכח דאחר הגזירה הי' יינו של אחאב אסור אף דמשום חשש ניסוך לא הי' אסור כדברי הרשב"ם הנ"ל. ע"כ במומר יש גזירת בנותיהם: ומ"ש בספר הנ"ל שמותר לישא בת מומר. אומר אני כן הדברים. אך זה דוקא כשבתו מתנהגת בדת יהודית אבל אם היא מומרת כמוהו אסורה כמו נכרית ממש. דמה"ט דעת תשובת הגאונים (באבן העזר סי' קנ"ז) דמומר אינו זוקק ליבום דקנאים פוגעים בו ובמקום ערוה קיימא. הרי דדינו כגוי ממש להתחתן בו וע"כ יש בו גזירת בנותיהם. דמסתמא בתו תהי' מומרת כמוהו. זה ברור ופשוט לפענ"ד: ועוד ראי' דפת מומר אסור דהא המחבר סתמא קאמר דמומר עושה יי"נ במגעו. ומשמע דאפי' מומר לדת הישמעאלים. ואף שהישמעאלים גופייהו אין עושים יי"נ אלא משום בנותיהם כמו גר תושב. וכן מוכח דהרח"ו ששתה יין עם איש שהמיר לדת ישמעאלים ועשה תשובה ועדיין לא גמר תשובתו כראוי. והראו לו מן השמים ששתה נסך. והאר"י ז"ל צוה להתענות [מובא בברכ"י שיו"ב סי' קכ"ב אות ב']. הרי דאף מומר לדת ישמעאלים אוסר במגעו. ומוכח דאף במומר איכא משום בנותיהם ופתו אסור".
7. שבילי דוד (ס"ק א', סי' קט"ו סוף ס"ק א') – "עפר"ה הביא פת קראים אסור דמחללין שבת ולפ"ז מומרין לחלל שבת בפרהסיא ג"כ פתן אסור מיהא לקמן סי' קי"ט הביא הב"י תשו' הרשב"א ... ויש בזה הערה גדולה, כי אסור לאכול אצל מחללי שבתות הנ"ל או אינם מאמינים בחז"ל אפי' דברים דלית ביה משום כשרות, כגון בעים, דעכ"פ איכא בש"ע".
8. לבושי מרדכי (יו"ד מהד"ת סוף סי' נ"ו, עי' אה"ע מהד"ק סי' י"ח) – "והביא דברי פרי חדש [יו"ד סי' ב' ס"ק כ"ו] מ"ש לענין קראים שמחללים המועדים, ודינו כמו לחלל שבתות, וכן לענין פתו בסי' קי"ב דינא הכי, א"כ כל שכן לענין מומר לחלל שבת בפרהסיא, דודאי דינו כגוי ופתו ובשולו וחלבו אסור לגמרי, והוא בכלל של גוים".
9. כה"ת (ס"ק י"א) – "ער"ה שם. ומ"ש פ"ת או' א' להתיר נראה מפני שלא ראה דברי הער"ה הנז' שהביא ראי' מהר"ן יעו"ש. ועיין לקמן סי' קי"ג או' א'".
- עי' כה"ת (סי' קי"ג ס"ק א') – "נמצא דבר זה הוא בפלוגתא לפי הטעמים וא"כ כיון דמידי דרבנן הוא נראה דבדיעבד אין לאסור. ועיין לעיל סי' קי"ב או' י"א".
10. עי' בית אב"י (ח"א סי' ל"ח) – "תבא לדינא דלפיע"ד יש לאסור פת מחללי שבת בכל ימות השבוע למיגדר מילתא".
11. משנה הלכות (ח"א סי' קי"א, עי' ח"ג ריש סי' קכ"ב, ח"ז סי' קפ"ד נתיב ו' ד"ה וכ"ש) – "כמה מקומות מבואר דהמחלל שבת בפרהסיא הרי זה כגוי גמור לכל דבריהם פתו פת עכו"ם ויינו יין נסך ...".
12. עי' הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' קט"ו ד"ה ונראה, ד"ה שו"ר, עי' אשרי האיש יו"ד פרק ח' אות ו' [לשונו מובא לקמן]) – "ונראה פשוט דכל הני שאסרו חז"ל משום חתנות אף שאצל ישראל מומר לעבודה זרה (או מחלל שבת בפרהסיא) לא שייך איסור חתנות, מכל מקום גם הוא בכלל איסור זה שיסוד מטרת האיסור הוא להרחיקו ולהבדילו ודינו כגוי גמור ... שו"ר באגרו"מ ...".
13. עי' תשובות והנהגות (ח"א סי' ת"ע) – "נראה דאף לטעמא דאסרו פיתם משום חתנות יש לאסור בזה, דעיקר איסור חתנות היינו קירוב בינינו לבינים שבזה מביא להתרחק ח"ו מחיי תורה, א"כ גם במחלל שבת בפרהסיא יש לאסור. וע"ע בשו"ת אבנ"ז שמצדד כן שגם בהם שייך איסור משום בנותיהם ע"ש, ומיהו בתינוק שנשבה מצינו ביו"ד (קנ"ט) שאין דינו כעכו"ם שהוא כמו אנוס, ולפי זה גם כאן בתינוק שנשבה אינו כעכו"ם לאסור פיתו ובישולו, אבל נראה שאפילו הוא אנוס וכתינוק שנשבה, ולא אשם במה שמחלל שבת, התקרבות אליהם מזיק לנו, ולכן גזרו על פיתו ויינו שלא להתקרב עמהם, ואף שאינו כעכו"ם הקירוב עמו מביא אותנו לעשות כמעשיו ... ולפי זה למעשה נראה להחמיר לא לאכול מפיתם ויינם שאפילו הם כאנוסים ראוי להתרחק מהם, **אבל בשעת הדחק גדול נראה לסמוך על דברינו דכשאינם ריפורמיים או בקבוצה נגד דת דינם כאנוסים וליכא למיגזר בהו וכמ"ש".**
14. חלקת בנימין (ס"ק ד', ציונים ס"ק י"ג, בי' סעי' א' ד"ה עממים [עמ' א'], סי' קי"ג ס"ק א') – "ונראה להחמיר בזה".
15. עי' מעדני אשר (סי' קמ"ג) – "והנה כיום מחמת הקושי הגדול שבדבר מקילים בזה אפילו בהכשרים המהודרים, אבל לא מצאתי טעם וסברא לחלק בין פת ושלקות לבין יין שנזהרים להקפיד. וראיתי באג"מ ... והדבר צע"ג, ובפרט שגדולי האחרונים כפר"ח, פמ"ג, קצשו"ע, חזו"א החמירו להדיא גם בפת ושלקות".

ג. פת קראים יש להחמיר.

1. פר"ח (ס"ק ב') – "ולענין פת של קראים יש להחמיר ולאסור פתם דומיא דגוים שהרי הם גם כן אינן אוכלין פת שלנו ובתשובת מבי"ט ח"ב סימן ל"ח הביא בשם תשובת הר"ש ואלו הקראים המחללין את המועדות כאילו מחללין שבתות ...".
  2. לחם הפנים (ס"ק ב') – פר"ח".
  3. בית לחם יהודה (ס"ק א') – פר"ח".
  4. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב') – "ופת קראים אסור דמחללין שבת הוה כעובד כוכבים יע"ש".
  5. זבחי צדק (ס"ק ב') – פר"ח".
  6. לבושי מרדכי (י"ד מהד"ת סוף סי' נ"ו) – לשונו מובא לעיל.
  7. כה"ח (ס"ק ה') – פר"ח".
  8. אפשר יש לחלק בין פת קראים שאסרו לבין פת מומר.
- (א) חקר הלכה (אות ב' הל' בישול עכו"ם אות א') – "הפתחי תשובה יו"ד ר"ס קי"ב כתב בשם ס' תפארת למשה ... וצ"ע דהא כתב הפמ"ג במ"ז ג' דפת קראים אסור משום דמחללין שבת הויין כגוים ואף שבדאי מותר לישא בתו. ואפשר דבקראים אסור משום דעושאן כגוים גמורים".
9. מראי מקומות – יהודה יעלה (י"ד סי' ל"א, לשונו מובא לעיל), דרכ"ת (סוף ס"ק ד', ס"ק ה', לשונו מובא לקמן).

ד. מראי מקומות – חי' חת"ס (סוף ס"ק ג', לשונו מובא לעיל), אהלך באמיתך (פרק כ' סעי' י"א, הע' י"ד), שערים מצויינים בהלכה (סי' ל"ח ס"ק א'), ויהי בנסוע (דפו"ח פרק כ"א סעי' ב', מהדו' תליתאה פרק מ' סעי' ב'), ישיב יצחק (חי"ג סי' כ"ח), יבקש תורה (ח"ז סי' ל"ט אות א'), מנחת אשר (דברים סי' ה' אות ג'), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רס"ו), בישול ישראל (סי' קי"ב), תקנת השבים (סי' ל"ד), אור ההלכה (ס"ק ב'), מראה דבר (ח"ג סי' מ"א אות ב').

1. דרכ"ת (סוף ס"ק ד', ס"ק ה') – "עפת"ש מ"ש מהתפארת למשה דפת מומר שרי וע' בשו"ת מהר"ם שיק חלק או"ח סי' רפ"א באמצע התשו' (בד"ה אמנם) שתמה על הס' תפארת משה בזה וסיים בצ"ע עיין שם ועי' בס' חקר הלכה מערכת הב' בדיני בישולי עכו"ם אות א' שהניח ג"כ בצ"ע דמ"ש מפת של קראים שכ' הפר"ח והפרמ"ג שאסור משום שמחללים שבת הויין כגוים עיין שם ועי' בס' שבולי דוד אות א' שכ' בפשיטות דלפי מה שכ' הפר"ח דפת קראים אסור ממילא ה"ה דמומרים אפי' לאו לע"ז אלא לחלל שבת בפרהסיא ג"כ פתן אסור והביא מדברי התב"ש בס"י ב' דאפי' לא ראוהו שיחלל שבת בפני עשרה מישראל רק שידוע כי יתודע לכל שחילל שבת דינו כמו בפרהסיא עיין שם ועי' בשו"ת טוטו"ד תליתאי חלק ב' סי' ט"ז".
2. מנחת יצחק (ח"א סי' י' אות ג') – "דאלי' בס' תפארת למשה (בסי' קי"ג ס"ט) הביאו בפת"ש יו"ד (סי' קי"ב) דמותר לישא בתו, דאעפ"י שחטא ישראל הוא, וחולקין עליו איזה מהאחרונים מדברי הר"ן בחי' על חולין (דף ד' ע"ב) לענין מומר לע"ז דכ' דאף על גב דאין בתו אסורה מה"ת, מכל מקום בכלל גזירת חתנות היא, וכתב ע"ז המהר"ם שיק א"ע (סי' י"ד) דלפי דברי הר"ן נראה מבואר, דבת מחלל שבת בפרהסי' גם כן בכלל גזרת בנותיהן היא, כיון דדינו כמומר לכה"ת כולה, ותימא על העולם שאינן נזהרים בזה, וכ"כ בת' מהרי"א אסאד יו"ד (סי' ל"א) דמומר לע"ז ולחלל שבתות שקולים הם לענין חתנות בבנותיהם, ומכ"ש בהם עצמם עיין שם".
3. קנין תורה בהלכה (ח"ה סוף סי' צ') – "האג"מ ... וילע"ק בד' השפ"ד סק"ב ...".
4. ציץ אליעזר (ח"ט סי' מ"א אות ה') – "על ההנחה הנ"ל של הבעל תפארת למשה דבמשומד ליכא משום חתנות מביא הדרכי תשובה בסימן קי"ג ס"ק ט"ו בשם ספר דברי יוסף שהשיג עליו כי מומר דינו כעכו"ם גם לענין חתנות דבקרא דחיתון כתיב כי יסיר את בנך מאחרי וזה נאמר גם במומר שלא ליתן את בנו למומרת ובתו למומר דיסיר את בנך מאחרי ה' ע"ש. והכי ראיתי גם בשו"ת מהרי"א אסאד חי"ד סימן ל"א שכתב נמי כן והעלה ביתר על כך שגם במחלל שבתות בפרהסיא איכא נמי לטעמא דחתנות דמדרבנן אסור מיהת להתחתן בו עיין שם. ברם זאת העלה שם דגם במומר לע"ז נמי ליכא איסור מה"ת להתחתן, ודלא כדמשמע מספר דברי יוסף הנ"ל דבמומר איכא איסור חתנות מה"ת ממש כעכו"ם. אך יש להעיר על המהרי"א אסאד דלו יהיבנא ליה בזה דאסור מיהת מדרבנן להתחתן בו אבל איך יש לומר דגזרו משום כך גם על בישולו הא הרי הו"ל גזירה לגזירה דלא גזרינן, ודוחק לומר ...".
5. שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ח עמ' כ"ג אות ב', בענייני יו"ד עמ' מ"ד אות ב') – "פת מומר ומחלל שבת בפרהסיא מותרת מן הדין. ויש מחמירין".
6. דברי בניהו (חי"א סי' נ"ג) – "והמיקל יש לו על מה שיסמוך".
7. נועם הלכה (סי' א' סעי' ז') – "פת מומר טוב להחמיר ולאסור פתו".
8. בין ישראל לעמים (פרק א' סעי' ז') – "לכתחילה ראוי להמנע".
9. לענין בישול עכו"ם – עי' סי' קי"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ה. פת ממזר.

1. מיקל.

(א) חקר הלכה (אות ב' הל' בישול עכו"ם אות א') – "ומסופק אני בגר מאותן אומות שאסורים להתחתן בהם בגירותן אי נימא דהוי רק כשאר פסולי ישראל כמו ממזר וכדומה שאסור להתחתן בהם ואעפ"כ פתן מותר דלא גזרי בישול משום חתנות או דנימא כיון דכשהי' גוי ה' חל עליו הגזירה דחתנות וכשנתגייר ג"כ לא פקע טעם חתנות פתו אסור וצ"ע לדינא בכ"ז".

(ב) דרכ"ת (ס"ק ז') – "ועי' בס' חקר הלכה במערכת הב' בדיני בישולי עכו"ם אות א' שנכתב בגר מאותן אומות שאסורים להתחתן בהם בגירותן אם נימא דהוי רק כשאר פסולי ישראל כמו ממזר וכדומה שאסור להתחתן בהם ואעפ"כ פתן מותר דלא גזרו בישול ישראל

משום חתנות או נימא כיון דכשהי' גוי חל עליו הגזירה דחתנות וכשנתגייר ג"כ לא פקע טעם חתנות ופתו אסור וסיים בצ"ע לדינא עיין שם".

- (ג) הגרמ"ש קליין (נועם הלכה סי' א' הע' י"ד) – "שמסתבר להתיר".
 (ד) נועם הלכה (סי' א' סעי' ח') – "פת ממזר מותר לאכול ואע"פ שאסור להתחתן אתם".
 (ה) בין ישראל לעמים (פרק א' סעי' ט').

ו] פת של נכרי.

א. ראשונים.

1. מחמיר.

(א) רבינו גרשום (ס' האורה לרש"י ח"א אות קי"א*) – "פת של גוים אפילו בישראל אסור, שהרי איסורו משום חתנות, כדאמרין לעיל גזרו על פתן ושמנן משום יינן, ואף על גב דשאר איסורין אינן אסורין אלא בבית גוי כדאשכחן גבי [שכר ופת], בכל מקום אסורה, כדאמרין בא לאסרו בשדה, מכלל דאסרוהו אף בשדה, אפילו אפאו ישראל אסור, כדאמרין לעיל כסבורין העם לומר פלטר גוי, והוא לא אמר אלא פלטר ישראל, ואפילו זבניה מיניה דהא פלטר סתם זבין ודייק האסורין, ופת ישראל שאפה גוי בבית ישראל אסור משום בישולי גוים, וכן כל שאר בישולי גוים אסורין בביתו של ישראל, מדתניא מניה ישראל בשר על גבי גחלים עד שיבוא מבית הכנסת או מבית המדרש, הא ודאי בבית ישראל מיירי, וקתני מניה ישראל, אבל אם לא הניח לא, אלמא בבית ישראל אסור משום בישולי גוים, ועוד דהא הלכתא סתמא קאמרי דאסורין בכל מקום. אבל אם סייע ישראל אפילו בביתו של גוי מותרין שאר בישולין, חוץ מפת שאסור בכל מקום, וליכא למימר דבישולי גוים אסור משום חתנות, ובפת נמי אין בו אלא משום בישולי גוים ויהא מותר היכא דאפי' ליה ישראל הא ליכא למימר דאם איתא דבישולי גוים אסור הוא משום חתנות אמאי אסורין יותר משכר".

(ב) ראב"ד (ע"ז דף לח:).

(ג) ר"ן (ע"ז דף יג: ד"ה מתני') – "ולי נראה שהפת של עובדי כוכבים אפילו שנתבשל ע"י ישראל כיון שהעובד כוכבים לשו וערכו ומן העובד כוכבים הוא לוקחו אסור משום חתנות וכי אמרינן לקמן בגמרא (דף לח ב) דפת שלש מלאכות יש בו ואי אפה ישראל שרי ה"מ בפת שלנו שהרי אין בו איסור אלא משום בשולי עובדי כוכבים ואיסור בשולו של פת התירו אותו חכמים באחת משלוש מלאכות שתהא נעשית ע"י ישראל אבל פת שלהם אפילו נאפת על ידי ישראל אסורה ומשום הכי פלגינהו תנא בתרתי ותדע לך ...".

(ד) טור (סעי' א', ע"י סעי' ה') – "פת של עובדי גילולים יש דברים שאסרום חכמים אף על פי שאין להם עיקר מן התורה כמו פת של עו"ג אפי' אפאו ישראל והשלקות שמבשלין העו"ג".

(ה) ראב"ן (ע"ז סי' ש"ג) – "ואית דמפקי היתר פת גוים עכו"ם מיהא דאמרין [ל"ח ב] שגר גוי ואפה ישראל או שגר ישראל או חיתה בגחלים ואפה הגוי פתו דמותר לישראל הפת, ולא הוא דנהי דבישולי גוים ליכא מיהו פת גוים איסורא איכא דהוא מ"ח דבר שגזרו, ופת לא הותרה בבית דין, דר' שמלאי אמר ליה [ל"ז א] לר' יהודה נשיאה בימינו תתיר גם את הפת אמר ליה אם כן קרו לן בי דינא שריא, ולא דמי לשכר של גוים דאסור משום חתנות בבית הגוי ומותר בבית ישראל, משום דשכר אינו מ"ח דבר שגזרו אלא מאיליהן אסור משום חתנות וכי ליכא חתנות שרי, אבל פת מ"ח דבר הנאסרין בבית דין ושוב לא הותר, והא דאמר שגר גוי ואפה ישראל וכו', בפת ישראל מיירי, דבין שגר גוי את התנור ואפה ישראל ובין שגר ישראל ואפה בו גוי פיתו של ישראל דאין זה פת גוי כיון שיד יהודי באמצע".

(1) ב"ב (ס"ק א') – "ונראה דאפילו לדברי הר"ן אין לאסור ליקח שאור של גוים ולחמץ בו דלא אסר הר"ן אלא היכא שנשאר הפת על אותו תבנית שערכו הגוי וכדדייק לישנא דכיון שהגוי לשו וערכו דאם הגוי לשו וערכו ישראל או לשו ישראל וערכו גוי שרי דכל כהאי גוונא לית ליה קירוב דעת כל כך והיכא דלשו גוי וערכו גם כן אם בא ישראל וביטל עריכתו וחזר וערכו משמע דשרי דהא לא אהנו מעשה עריכת גוי כלום ובשאר כיון שמתבטלת עריכתו של גוי שרי ועוד דאפילו אם תמצי לומר דכל שלשו וערכו גוי אפילו ביטל ישראל עריכתו אסור איכא למימר דהני מילי בפת שערך אותו הגוי מתחלה על דעת לאפותו ע"י עריכה זו אבל כשמתחלה ערכו על דעת שאור הוא כלשו ולא ערכו שהרי עריכה זו עריכה על מנת לסתור היא שידוע הוא שהשאור אין אופין אותו כמות שהוא אלא מערבין אותו עם העיסה ונמצא שמשעה ראשונה היה ידוע שלא תתקיים עריכה זו אבל אין לומר דכיון דשאור מתערב עם העיסה אפילו היה אסור ממש משום פת של גוים שרו דלא גזרו על תערובת פת של גוים ... ונראה דלדעת הר"ן נמי מותר לישראל לתת קמחו לגוי ללוש ולערוך דע"כ לא אסר אלא כשהגוי לשו וערכו ואח"כ לקחו ישראל ממנו והכי דייק לישנא דהר"ן שכתב שהפת של גוים אפילו נתבשל ע"י ישראל כיון שהגוי לשו וערכו ומן הגוי הוא לוקחו אסור משמע דוקא כשלקחו מגוי הוא דמיתסר הא לאו הכי לא".

(2) לכו"ע אין איסור על הבצק.

א. ראב"ן (ע"ז סי' ש"ג) – "אבל אם קנה ישראל בציקו של גוי או קנה לחם אחר בעודו בצק וסימנו או לא סימנו אלא איזה שארצה אקח לאחר אפייה וחתי בגחלים שרי ליה, דעל הפת גזרו ועל הבצקות לא גזרו כדתניא [פסחים מ' א] הבציקות של גוים אדם ממלא כריסו מהן, וכיון דזבין ישראל את הבצק הוי פת של ישראל".

ב. פר"ח (ס"ק א') – "וכל זה פשוט הוא שהר"ן לא אסר אלא כשהגוי לשו וערכו ובישולו ישראל לצורך הגוי ואחר שעשוי פת לוקחו מן הגוי אז אסור משום חתנות, אבל אם לוקח פת עיסה מן הגוי פשיטא דשרי דבמתניתין דאלו דברים של גוים אסורים [עבודה זרה לה, ב] פת קתני עיסה לא קתני, ובפרק כל שעה [פסחים מ, א] אמרינן דבצקות של גוים אדם ממלא כרסו מהם".

(3) מראי מקומות – בית מאיר (על הט"ז ס"ק י', לשונו מובא לעיל), מקור מים חיים (על סעי' א' ד"ה פת).

- (א) רמב"ם (הל' מאכ"א פרק י"ז הל' י"ג).
- (ב) רשב"א (ח"א סי' רכ"ח. ע"א חלקת בנימין ציונים ס"ק י') – "פת של בעלי בתים שאפאו ישראל או שהסיק את התנור או שהפך בגחלים שרי".
- (ג) אור זרוע (ח"ד פסקי ע"ז סי' קפ"ט) – "הילכך על זה יש לסמוך ולאכול פת גוים אפילו אית ליה פת ישראל ומי שנוהג איסורא בפת גוים על ידי חיתוי גחלים ודאי שרי".
- (ד) תרה"ד (ספר ל"ו שערים שער כ"ה) – "כתב באור זרוע פרק אין מעמידין [פסקי ע"ז סי' קפח וקפט] מותר לאכול פת של גויים אפילו אית להו פת ישראל ומי שנוהג איסור בפת של גוים על ידי חיתוי ודאי שרי עד כאן. וכן כתב בסמ"ק במצות שלא לאכול שלקות [סי' רכז] דנהגו הכי".
- (ה) או"ה (כלל מ"ד דין ד') – "ומי שנוהר מפת של א"י מותר לו ע"י שיזרוק קיסם לתוך התנור או חתייה בגחלים ואפילו של בעל הבית כי נהגו העולם כהרמב"ם שאין מחלק כלל בין פת של כנעני ישראל שאפה כנעני ולא כ"ד והרא"ש שאסרו ואפ"א אם אפאו לו ישראל כולו לפי שלא נאסר משום הבישול אלא משום הפת עצמו וגם אותם שנוהרין בו אין מקבלין אותו עליהן כ"א כחומר שאר שלקות הכנעני".

ב. מחמיר: פוסקים.

1. ערך לחם (על סעי' א') – "ויש אוסרים פת שלשו גוי וערכו וקנה אותו ישראל ואפאו. ונראה לי דדוקא בפת בעל הבית אמרו כן. וכשלא סתר ישראל עריכה של גוי וחזר וערכו יש להחמיר".

ג. מיקל: פוסקים.

1. ב"י (ס"ק א') – "ולענין הלכה כיון שהרמב"ם והרשב"א מסכימים שלא לחלק בין פת ישראל לפת של נכרי דזה וזה מותרים ע"י אחת משלש מלאכות הכי נקטינן".
2. ב"ח (ס"ק ב').
3. דר"מ (ס"ק ו*), ע"י ס"ק א', תו"ח כלל ע"ה דין ב') – "וכן פסק באיסור והיתר הארוך כלל מ"ד (דין ד) דבכל ענין שרי על ידי השלכת קיסם או חיתוי עכ"ל".
4. ש"ך (ס"ק א') – "פת של עממים כו'. משמע דעת המחבר והרב בכל הסימן דאין איסור בפת של עובד כוכבים אלא כשאפאו עובד כוכבים וכמ"ש בב"י לדעת הרמב"ם והרשב"א דאע"פ שלשו וערכו עובד כוכבים כל שעשה בו ישראל מעשה באפייה מותר וע"כ לא כתב המחבר חלוקי הדינים דלישה ועריכה שכתב בב"י לפי שכל מ"ש בב"י היינו דוקא לדעת הר"ן והטור משא"כ להרמב"ם והרשב"א וק"ל וכ"פ הרב בת"ח כלל ע"ה דין ב' והביא שם הרבה מהאחרונים שסוברים כן".
5. כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ה') – "ולענין הלכה כיון שהרמב"ם והרשב"א ז"ל מסכימים שלא לחלק הכי נקיטי' כו', נ"ב: וכ"פ בספר קצר והגהת ש"ד והג"א ורוב גדולי האחרונים, וכ"נ הסכמת הב"ח, ועיין בפרישה אות א' וי"ד".
6. פר"ח (ס"ק א') – "אין דברי הר"ן מחוורין אצלי, מדקתני בתוספתא שהבאתי פת שאפאה ישראל אף על פי שהגוי לשה הרי זו מותרת, ואי בפת ישראל פשיטא ומאי למימרא, אלא לאו בפת גוי ואפילו הכי כל שאפאה ישראל מותרת, ועוד דדומיא דאיך בבא קתני דקמסיים בתוספתא וגבינה שהעמידה ישראל אף על פי שהגוי עבדה הרי זו מותרת, ואי בגבינת ישראל אפילו העמידה ועבדה גוי פשיטא דשריא, אלא על כרחך בגבינת גוים, וא"כ פת נמי מיירי בפת גוים דהא הני תרי בבי תרווייהו כי הדדי מיתנו בתוספתא. ועוד דלפי דבריו צ"ל שהחמירו בפת טפי משאר שלקות, דהא בשאר שלקות בכהאי גוונא שרי ובפת אסיר, ואדרבה בגמרא מקילין טפי בפת שלנו משאר שלקות דבפת מהני חתוי בגחלים [עבודה זרה לה, ב] מה שאין כן בשלקות, וכן כתב איהו גופיה [שם טו, ב ד"ה פת], וטעמא משום דבפת כיון דהוי חיי נפש הקילו טפי משאר שלקות וא"כ גם בפת של גוים הוא הדין והוא הטעם, ולפיכך העיקר כדעת הרמב"ם והרשב"א [שו"ת חלק א סימן רכח] דאפילו פת של בעלי בתים סגי בהשלכת קיסם וכן פסק הרב בב"י [עמוד ב ד"ה ונראה] ובכאן בסעיף ט' והכי נקטינן".
7. פר"ת (ס"ק ב') – "וכן רבים סברי הפך דעת הר"ן הכי נקטינן להלכה ולמעשה ומה גם דבשל סופרים הלך אחר המקל ואין איסור בפת ש"ג אלא מטעם בישול וכל דאיכא הכר לית לן בה".
8. באה"ט (ס"ק א').
9. שירי ברכה (ס"ק י"ח) – "בהשלכת קיסם שרי אפילו פת של בעלי בתים. כן נראה מהרשב"א בתשו' סימן רכ"ח, והביאה מרן בב"י. וכ"כ האחרונים. ועיין פר"ח ס"ק א".
10. זבחי צדק (ס"ק א') – "ודלא כהר"ן".
11. קיצור שו"ע (סי' ל"ח סעי' ב') – "אם ישראל השליך אפילו רק עץ אחד לתוך התנור בהיסקו, מותר הפת ולא הוי פת עובד - כוכבים".
12. ערה"ש (סעי' י') – "ודע דהלישה והעריכה לאו כלום הוא דאם אפה הישראל אף שהעכו"ם לש העיסה וערכו מותר ולהיפך אסור ואין חילוק בין שהפת שייך להישראל ובין ששייך להעובד כוכבים דהגזירה היתה על אפיינו וכן הסכימו גדולי האחרונים [ש"ך סק"א ופר"ח] וכן מבואר מתוך דברי רבותינו בעלי הש"ע בכל סי' זה ויש מגדולי ראשונים שחלקו זה לשתי גזירות דכשהפת שייך לישראל אין בו איסור משום חתנות אלא מפני בישולי עכו"ם ולפיכך אחרי שבפת יש לישה ועריכה אפילו לא עשאה הישראל מותר הפת אבל בפת שלהם דשייך משום חתנות אפילו אפה הישראל אם העכו"ם לשו וערכו וממנו לוקחו אסור אם לא שהישראל ביטל עריכתו ועשאו על תמונה אחרת או שהישראל לשו והוא ערכו או שהוא לשו והישראל ערכו [ר"ן וכמ"ש הב"י] וגם מהטור משמע כן שכתב דפיתן אסור אפילו אפאו ישראל ע"ש אבל כל הפוסקים אין סוברים כן והכי קי"ל ותמיהני על דעת זו שהרי להדיא שנינו בתוספתא דעבודה זרה [פ"ה הל' ה'] פת שאפאה כותי שלא במעמד ישראל הרי זו אסורה פת שאפאה ישראל אף על פי

- שהכותי לשה וגבינה שהעמידה ישראל אף על פי שהכותי עבדה ה"ז מותרת עכ"ל הרי מפורש דהלישה אינו מעכב ואין לומר דזהו בפת שלנו דהא דומיא דגבינות קתני וצ"ע".
13. דרכ"ת (ס"ק ב') – "ועי' בס' ערך לחם ... אמנם אנו אין לנו אלא דברי הש"ך סק"א שדעת המחבר והרב בכל ס' זה אינו כן וס"ל שאין איסור בפת של עכו"ם אלא כשאפאו דאם לא אפאה העכו"ם אף בעיסה של עכו"ם אפילו בפת בעל הבית והעכו"ם לש וערב העיסה מ"מ כשאפאה ישראל אפילו אם לא סתר הישראל את העריבה ואפאו כמו שהוא אפ"ה שרי".
14. כה"ת (ס"ק ב', או"ח ס' קס"ח ס"ק ל"א) – "ש"ך".
15. חלקת בנימין (ס"ק ג', ס"ק ע"ד, ציונים ס"ק י').

ז] פת ועולה על שלחן מלכים.

א. הגדר של הפת.

1. מחבר (סעי' א') – "ולא אסרו אלא פת של חמשת מיני דגן, אבל פת של קטניות ושל אורז ודוחן, אינו בכלל פת סתם שאסרו".
2. לענין פת הבאה בכיסנין [עוגות, בלילה רכה, בייג"ל, דגני בוקר (breakfast cereals), wraps] - עי' לקמן, סעי' ו'.

ב. פת שעולה על שלחן מלכים: האם צריך להחמיר את הכללים של "בישול עכו"ם".

1. פת אין בו משום בשולי עובדי כוכבים, ובמקום שהותר פת מותר לגמרי דלא היה בכלל שלקות.
  - א) תפארת למשה (על סעי' ב') – "בש"ע סימן קי"ב סעיף ב' וז"ל יש מקומות שמקילין בדבר ולוקחים פת הנחתום כו' עכ"ל. לפי מ"ש בהג"ה לפני זה יש לאסור ליקח פת נאה כגלוסקאו' וכדומה דהא עולה על שלחן מלכים ואסור משום בישולי גוים ובבישולי גוים לא נוהגים היתר אף בפלטר וצ"ע דנוהגים היתר אף בגלוסקאות וי"ל דכיון שהותר פת של גוים משום חיי נפש אף איסור בישולי גוים הותר בכל הנקרא בשם פת וכ"מ בטור ס"ו וכ"מ מתשב"ץ ואגור שהביא בית יוסף סימן קי"ג ועיין ס"ו בהג"ה".
  - ב) גר"א (ס"ק ד') – "וגם כו'. ר"ל דפת אין בו משום בשולי עובדי כוכבים ובמקום שהותר פת מותר לגמרי דלא היה בכלל שלקות אבל דבר שאינו פת ישנו בכלל שלקות. ואף כשהותר פת לא הותר אלא דבר שהוא פת ועס"ו בהג"ה".
  - ג) ערה"ש (סעי' י"ד) – "ועל הך פת קטניות ואורז ודוחן כתב רבינו הרמ"א בזה"ל וגם אינו אסור משום בישולי עובדי כוכבים אם אינו עולה על שלחן מלכים עכ"ל ביאור דבריו דוודאי פת אינה בכלל גזירת בישוליהם רק דאותן דאינן בכלל פת כמו פת קטניות ואורז ודוחן ממילא דישנן בכלל הבישולים ולזה קאמר דאם אין עולין על שלחן מלכים ממילא דאינו אסור מטעם בישוליהם ג"כ [הגר"א סק"ד] והאי כללא נקוט בידך דפת הוציאו מכלל בישוליהם והקילו הרבה בזה מפני שיש בזה חיי נפש אבל כל שאינו בכלל פת לא הוציאו מבישוליהם [שם] וגדולי אחרונים השיגו עליו דמלשון הטור משמע להדיא דוודאי אינו עולה על שלחן מלכים וכ"כ הלבוש [ט"ז סק"ג וש"ך סק"ה] אמנם בתשו' הרא"ש כלל י"ט מפורש כלשון רבינו הרמ"א אם אינו עולה על שלחן מלכים ע"ש [והובא בב"י] ואדרבא לשון הטור צ"ע ע"ש [ומ"ש הש"ך דכוונתו על תבשיל הוא דבר תמוה ע"ש].
  - ד) חלקת בנימין (סעי' ב' ב' ד"ה פת [עמ' ט']) – "תפל"מ".
2. מראי מקומות – נועם הלכה (סי' א' הע' ג'), אהל יעקב (הע' י"ג).
- א) מנחת יעקב (כלל ע"ה ס"ק י"ח), הו"ד בפמ"ג (מש"ז ס"ק ג', שפ"ד ס"ק ה', לישונו מובא לקמן), זבחי צדק (ס"ק ו') – "שאינן פת אורז ודוחן עולה על שלחן מלכים וגם דעת הרב כן ולכן כתב אם הוא בענין שעולה על שלחן מלכים דהיינו ע"י איזה תערובת ובשמים וכיוצא בזה וק"ל".
- ב) כה"ת (ס"ק י"ז) – "ואם עולה על שלחן מלכים ע"י בשמים ושאר תערובת אסור משום בשולי עכו"ם. מנ"י שם. מש"ז שם".
- ג) דרכ"ת (ס"ק י"ג) – "ועי' במנח"י כלל ע"ה ס"ק י"ח וי"ט שכ' דכל זה בסתמא אבל אם נעשה באופן שהוא עולה עש"מ כגון ע"י בשמים ושאר תערובת שפיר אסור משום בישולי עכו"ם עיין שם וכ"כ במ"ז ס"ק ג' ושפ"ד ס"ק ה' לדינא עיין שם אמנם יעוין בס' תפארת למשה בסעי' שאח"ז שכ' דמשמעות דברי המחבר והרמ"א בסעי' ב' שכ' דיש מקומות שנהגו היתר בפת מנחתום משמע דאפי' בגלוסקאות נהגו היתר והטעם הוא דכיון דהותרו פת של גוים משום חיי נפש אף איסור בישולי עכו"ם אין בו בכלל הנקרא בשם פת עיין שם וע"ל סעי' ו' בהג"ה ובדברינו שם (ס"ק מ"א וס"ק מ"ט)".
- 1) מש"כ הדרכ"ת למדמה המנח"י ופמ"ג לדין של התפארת למשה, צ"ע. שהמנח"י והפמ"ג והכה"ת הולך על דין של פת קטניות, שאם עולה על שלחן מלכים על ידי בשמים ושאר תערובת, אסור משום בשולי עובדי כוכבים. אבל התפארת למשה הולך על פת של חמשת מיני דגן, שדינו כפת עכו"ם.

ג. פת שאינו עולה על שלחן מלכים: האם אפשר להקל.

1. מיקל.
- א) עי' אבני נזר (יו"ד סי' צ"ב אות ז', עי' אגלי טל האופה ס"ק י' אות כ') [לישונו מובא לקמן] – "נראה דאין להוכיח מדנתן הרא"ש [בשו"ת כלל י"ט כ"א] שני טעמים בפת אורז להתיר. דמשום פת לא שאינו בכלל פת סתם. ומשום בישול לא. שאינו עולה על שלחן מלכים. ומדאיצטריך ליתן טעם בפני עצמו לענין איסור פת של עכו"ם ולא סגי לי' בטעם דאינו עולה על שלחן מלכים. מוכח דפת קיבר ביותר שאינו עולה על שלחן מלכים אסור. דהא ליתא ד"ל פת אורז עולה על שלחן מלכים לאכול. ואם הי' נקרא פת הי' אסור כמו כל פת שאינו ללפת בו פת. אלא דפת עצמו לא גרע מללפת בו פת. ולא יהא העיקר קל מטפל. וה"נ פת אורז אם הי' נקרא פת. אך עכשיו שאינו פת. וללפת בו פת אינו עולה על שלחן מלכים אין בו איסור גם משום בישול. ובש"ך (סק"ה) בשם רי"ו משמע שגם איסור פת אינו אלא אם כן עולה על שלחן מלכים. וברא"ש אין ראי' להיפוך כנ"ל ודו"ק [ע"ע באג"ט מ' אופה סוף סק"י]."
2. מחמיר, אין לחלק.

א) פמ"ג (מש"ז ס"ק ג') – "ועיין מנחת יעקב כלל ע"ה אות ח"י וי"ט דאם עולה על שלחן מלכים על ידי בשמים ושאר תערובת, אסור משום בשולי עובדי כוכבים. והפרי חדש אות ה' [כתב] באיים הרחוקים שאין מצוי כי אם פת אורז ודוחן וקטניות, עולה על שלחן מלכים. והוי יודע דחמשת מיני דגן ושאר מינים יש לכל אחד קולא וחומרא. חמשת מיני דגן חומרא, **אפילו פת שאין עולה על שלחן מלכים כמו עם סובין ומורסן וכדומה, אפילו הכי הוה בכלל גזירות פת.** קולא, דלא פשטה הגזירה בכל המקומות, ובפלטת התירו גם כן, והיינו כי על הלחם יהיה האדם והתירו משום חיי נפש. ואלו שאר מינים קולא, דאם אין עולה על שלחן מלכים מותר אף פת של בעל הבית. וחומרא, אם עולה על שלחן מלכים אסור משום בשולי עובדי כוכבים, ופשטה הגזירה דשלקות בכל המקומות (עיין מנחת יעקב שם אות י"ט. ועיין ר"ן פרק אין מעמידין עבודה זרה יג, ב ד"ה מתני', יש לומר משום הכי פלגינהו לפת ושלקות בתרתי, דחלוקין בדיניהן כאמור. ועיין אורה מישור אות ב ותבין דכפי מה שכתבתי אתי שפיר). ומיהו במקומות שאין מצוי כי אם פת של שאר מינים, יראה דיש לו קולת הפת, דיש בו חיי נפש, עיין מה שכתבתי באות ז' ובש"ך אות א".

ב) כה"ח (ס"ק י"ט) – "מש"ז שם".

ג) חלקת בנימין (ס"ק י"ב, ציונים ס"ק מ"ו, בי' סעי' א' ד"ה וגם [עמ' ה'], סעי' י"ב ד"ה אם [עמ' מ"ב]).

ד) שלחן מלכים (ח"ב שער י"א פרק א' סוף אות א', פרק ג' הע' ל').

ה) תורת הלחם (עמ' ק"ג אות ג', עי' הע' רנ"ז).

ו) הכשרות למעשה (עמ' כ') – "גם מאפה שאינו עולה על שלחן מלכים יש בו איסור מאפה גויים".

ז) שערי חיים (עמ' ר"נ אות י') – "אף שאיסור פת נכרי לא נתפשט בכל ישראל והקילו בו, בדבר אחד הוא חמור יותר מאיסור בישולי עכו"ם, שאף פת שאינה עולה על שלחן מלכים אסורה".

ח) פתבג המלך (פרק א' הע' א').

3. מיקל – בישול ישראל (סי' קט"ו), אהל יעקב (הע' י"ג).

א) מטה יהונתן (סעי' א' על רמ"א ד"ה וגם) – "והא דלא מחלקינן בפת עובדי כוכבים בין אם הוא עולה לאינו עולה, היינו משום דסתם פת מקרי עולה משום דעיקר סעודה הוא בפת ועל הלחם יהיה האדם, מה שאין כן פת קטניות דהוא לא חשוב כל כך, מקרי אין עולה, אך ודאי במקום דאף פת קטניות עולה כו' נמי אסור, דאף בפת איכא לאפלוגי בין עולה לאין עולה".

ח [פת פלטר - bakers bread - סעיף ב']

א. ע"ז (דף לה:) – "והפת. א"ר כהנא א"ר יוחנן: פת לא הותרה בב"ד. מכלל דאיכא מאן דשרי. אין, דכי אתא רב דימי אמר: פעם אחת יצא רבי לשדה והביא עובד כוכבים לפניו פת פורני מאפה סאה, אמר רבי: כמה נאה פת זו, מה ראו חכמים לאוסרה; מה ראו חכמים. משום חתנות. אלא, מה ראו חכמים לאוסרה בשדה; כסבורין העם: התיר רבי הפת, ולא היא, רבי לא התיר את הפת. רב יוסף ואיתימא רב שמואל בר יהודה אמר: לא כך היה מעשה, אלא אמרו: פעם אחת הלך רבי למקום אחד וראה פת דחוק לתלמידים, אמר רבי: אין כאן פלטר. כסבורין העם לומר: פלטר עובד כוכבים, והוא לא אמר אלא פלטר ישראל. א"ר חלבון: אפילו למ"ד פלטר עובד כוכבים, לא אמרן אלא דליכא פלטר ישראל, אבל במקום דאיכא פלטר ישראל לא. ורבי יוחנן אמר: אפי' למ"ד פלטר עובד כוכבים, ה"מ בשדה, אבל בעיר לא, משום חתנות. איבו הוה מנכית ואכיל פת אבי מצרי, אמר להו רבא, ואיתימא רב נחמן בר יצחק: לא תשתעו מיניה דאיבו דקאכיל לחמא דארמאי".

1. ירושלמי (שבת פרק א', שביעית פרק ח' הל' ד') – "במקום שאין פת ישראל מצויה בדין היה שתהא פת גוים אסורה ועימעמו עליה והתירוה מפני חיי נפש רבנן דקיסרין בשם רבי יעקב בר אהא כדברי מי שהוא מתיר ובלבד מן הפלטר ולא עבדין כן".

ב. בזמן הזה פת פלטר אסור אפי' אם אין שם פת ישראל היות ומערבים בו דברים טמאים.

1. בצל החכמה (ח"ה סי' פ"ג אות א', אהלך באמיתך פרק כ' סעי' ד') – "ראשית עלי להגיד דהא דמבואר בסוגיא דמס' ע"ז (מ"ה ב') וכ"ה בשו"ע יו"ד (סי' קי"ב סעי' א') כי חז"ל אסרו פת של עכו"ם משום חתנות, היינו פת שאין בו שום חשש תערובת של איסור, ולכן הקילו בו בשדה ובהולכי דרך, אבל פת שיש בו חשש תערובת של איסור כאשר כן הוא בזמנינו שבהרבה מקומות רגילין לערב בפת שומן וחלב ואבקות שונות, ויש גם מדינות שהחוק מחייב תערובת כזו בפת, בודאי שאסור פת עכו"ם ואפי' פת פלטר ואפי' בהיותו בדרך עד שיתברר לו שאין בפת ההוא שום חשש תערובת של איסור. ואפי' מאכילת פת ישראל יש להמנע בזמנינו מפני הך חששא דתערובת איסור אם לא כשמכיר את בעל המאפי' שהוא מוחזק בכשרות או שהמאפי' עומדת תחת השגחת רב או בד"צ חרדי".

2. שרגא המאיר (ח"ו סי' קנ"ה אות ג') – "ראשית צריך לידע שבזמן הזה בפרט צריך לדקדק ביותר אם הפת הוא כשר, אם אין בו נתערב חלב עכו"ם או שומן טריפה, או שאר חששות תערובות דברים אסורים".

3. תשובות והנהגות (ח"א סי' תמ"ד ד"ה ולכאורה, ח"ה סי' רמ"ט סוף אות ג', אורחות הבית פרק ח' סעי' א') – "אבל דע, שכיום אין היתר כלל לקנות פת מפלטר עכו"ם, כיון שמשדד הבריאות דורש להוסיף חומרים לבריאות הציבור, וצריך על זה השגחה מעולה שאין בזה חשש איסור בתערובות".

4. נטעי גבריאל (יום הכפורים פרק ד' סעי' כ"א) – "אכן בזמננו עפ"י רוב הלחמים משוחים בשמן איסור ואסורים כל ימות השנה".

5. מטבח הכשר (ארטסקרול עמ' רע"ו) -

This is no longer a valid assumption. The food industry today is complex and sophisticated. Flavoring, colorings, and preservatives, which all require Rabbinical supervision, are added to most food ...".

6. מראי מקומות.

א) פת"ת (ס"ק ב'), כה"ה (ס"ק כ"ב) – "עיינ בשו"ת מים רבים מסי' ה' עד סימן ט"ו ותוכן דבריו שם לאסור הפת מהנחתום ההוא כיון שהנחתום עוסק ג"כ בשומן של דבר אחר אי אפשר שלא יתערב בפת הן בשעת לישה או בעריכה ואפיה ושוא נתערב כל כך עד שיש נתינת טעם ולכן אפי' כשהנחתום אומר שנוזהר יפה אסור ע"ש".

ב) כה"ה (ס"ק ל"א, או"ח סי' קס"ה ס"ק כ"ו) – "ומיהו הגם שכן המנהג לקנות מפלטר גוי יש אנשי מעשה שאינם אוכלים מפלטר גוי כלל ועיקר (עיינ לקמן או"ו), ואנחנו אפי' מפלטר ישראל אין אוכלים יען שרוב הפלטרים הם עמי הארצות ואינם נוזהרין מן התולעים שבמים וכיוצא, וע"כ אנו נוזהרין שלא לאכול אפי' מפלטר ישראל. זב"צ שם. וע"כ בכל אתר ואתר צ"ל חברה קדישה להשגיח במעשה האופה בהנהלת הקמח וסינון המים ובמקום הלישה והעריכה והאפיה שיהיה נקי מן התולעים ומן הנמלים ובכל הפרטים בקיץ ובחורף יהיה זכות הרבים יגן בעדם".

ט] ראשונים.

א. אין היתר.

1. רבינו גרשום (מאור הגולה סי' כ'), ארחות חיים הל' איסורי מאכלות אות ס"ג, ס' האורה לרש"י ח"א אות קי"א*) – "והר' גרשום ז"ל כתב דאפילו פת פלטר גוי אסור ממה שאמר אין כאן פלטר וסבורין העם לומר פלטר גוי, והוא לא אמר אלא פלטר ישראל, אבל פלטר גוי ודאי אסור. ואפילו זבניה מניה, דהא ודאי סתם פלטר זבין ודייק באיסורין ופת של גוי אפילו בביתו של ישראל אסור משום בשולי גויים. וכן כל שאר בשולי גויים אסורין אפילו בביתו של ישראל. אבל אם סייע ישראל אפילו בביתו של גוי מותרין כל שאר (ישראל) [בשוליו] חוץ מן הפת שהוא אסור בכל מקום אפילו אם סייע ישראל".
2. רמ"ה (ריטב"א ע"ז דף לה: ע"י שם הע' תרצ"א) – "וזה דעת הר"ם הלוי ז"ל, ודחה גם כן הירושלמי שהביא רבינו אלפסי ז"ל ואומר שהוא חולק על גמרא שלנו והוא כדעת כסבורים העם לומר".

ב. פת פלטר מותר רק בשדה, ובמקום הדחק. [תרתו בעי ולחומרא]

1. רמב"ם (הל' מאכ"א פרק י"ז הל' י"ב, לפי גירסת הב"י וכס"מ) – "אף על פי שאסרו פת עכו"ם, יש מקומות שמקילין בדבר ולוקחין פת הנחתום העכו"ם במקום שאין שם נחתום ישראל ובשדה מפני שהוא שעת הדחק, אבל פת בעלי בתים אין שם מי שמורה בה להקל שעיקר הגזירה משום חתנות ואם יאכל פת בעלי בתים יבוא לסעוד אצלן".
- א) לפי גירסת הר"ן (ע"ז דף יד. ד"ה רבי, ע"ש בהג' מא"י אות ו'), אפי' בעיר. ע"י חלקת בנימין (סעי' ב' ד"ה יש, עמ' ז'), "וגם הב"י גופיה משמע שחזר בו בש"ע שהרי כאן העתיק לשון הרמב"ם כפי גירסת הר"ן ודלא כמש"כ בב"י, וכ"כ הפר"ת וערה"ש שדעתו כאן דאין לחלק כך".
2. פסקי רי"ד (ע"ז דף לה: – "וכך הלכה, דדוקא בשדה שאין פת יש' מצויה, אינמי בעיר שכולה גוים, שם התירוה ועימעמו עליהם ולא רצו למונעם, אבל בעיר, באיסורה עומדת, ולא התירוה. והכי אמרי' לקמ' בפ' השוכר: ההוא ביתא דחיטי דנפל עליה חביתא דיין נסך, שרא להו רבא למיטחניה ולמיפיה ולזבונה לגוים שלא בפני יש', כי היכי דלא ליתו יש' למיזבן מיניה, פי' אלמא מוכיח מיכן שאע"פ שהתירו העם את הפת ובית דין הניחום בהיתירם ולא מנעום, דוקא בשדה דלא שכיחא פת יש' ומשום חיי נפש, אבל בעיר לא, ומשום הכי התיר להם רבא שיעשו מהם לחם וימכרוה לגוים שלא בפני יש', ששוב אין לחוש שמא יחזרו וימכרו אותה ליש', שאין שום יש' אוכל פת שלגוים בעיר".

ג. יש להקל בפת פלטר [בין בעיר בין בשדה], במקום הדחק. [פסק כר' חלבו, דהיינו במקום שאין פלטר ישראל מותר אפי' בעיר]

1. רי"ף (ע"ז דף יד:) – "רבי יעקב בשם רבי יונתן אומר פת מהלכות של עמעום הוא ובמקום שאין פת ישראל מצויה בדין הוא שתהא פת עובדי כוכבים אסורה ועמעמו עליה והתירוה מפני חיי נפש רבנן דקיסרי בשם רבי יעקב כדברי המתיר ובלבד מן הפלטר".
2. רשב"א (ע"ז דף לה: תוה"ב הקצר בית ג' שער ז' צ"ג-א') – "פת של פלטר אין תקלות החיתון מצוי בו כל כך שאין כאן קירוב [דף צג עמוד א] הדעת אומנתו הוא ובאומנתו הוא עוסק והכל לוקחין ממנו, ולפיכך התירו לקנות פת ממנו במקום שאין פלטר ישראל מוכר פת כמוהו. היה שם פלטר ישראל מוכר פת כמוהו אסור".
3. פסקי ריא"ז (ע"ז פרק ב' הל' ד' אות ו') – "ואף כשנהגו בו היתר לא התירו אלא בשדה שהוא רחוק מן העיר ואין פת ישראל מצויה שם, אבל בעיר או במיצרי העיר שיכול ליכנס [לעיר] וליקה פת ישראל, לא התירו פת של גוים. ואם אין שם פלטר ישראל מצוי בעיר לקנות ממנו, נראה בעיני שמותר לקנות פת מפלטר גוי, ואע"פ שפת ישראל מצויה שם אצל בעלי בתים, שאין דרכן למכור, כמבואר בקונטרס הראיות".
- א) אמנם ע"י פסקי ריא"ז (עירובין פרק ו' הל' א' אות ט"ז) – "ופת הנמצא בדרך אומרין שלגוים הוא ואסור לאוכלו במקום שפת ישראל מצויה".

ד. יש להקל בפת פלטר בעיר במקום הדחק, או בשדה אפי' שלא במקום הדחק. [תרוייהו לקולא, דבשדה לעולם מותר ובעיר מותר בשאין שם פלטר ישראל].

1. רמב"ן (ע"ז דף לה: – "ואסיקנא בגמ' ר' יוחנן אמר אפי' פלטר גוי ה"מ בשדה אבל בעיר לא. אפשר לפרש דרבי יוחנן במקום שאין פלטר ישראל קאמר, ויש להקל ולומר אפי' יש פלטר ישראל כיון שהוא פלטר שאין בו חתנות כ"כ והוא בשדה מותר, אבל בעיר לא אי איכא פלטר ישראל אבל ליכא פלטר ישראל מותר".
2. ר"ן (ע"ז דף יד. ד"ה רבי) – "ויש להקל עוד ולומר דרבי יוחנן לא פליג אדר' חלבו ונקיטינן בתרוייהו לקולא דבשדה לעולם מותר ובעיר מותר בשאין שם פלטר ישראל וכיון שהפת מדבריהם הוא ועוד שלא פשט אסורו ברוב ישראל כמו שיתבאר בסיעתא דשמיא ראוי להקל בכך...".

3. ריטב"א (ע"ז דף לה:) – "ופת פלטר גוי במקום שאין שם פלטר ישראל מותר אפילו בעיר, ואם יש שם פלטר ישראל בעיר אסור ובשדה מותר".

ה. יש להקל אפי' פת בעלי בית, במקום הדחק [דהיינו, שאין שם פת פלטר של נכרי. ויש לדון לפי הארחות חיים לרא"ש].

1. רא"ש (ארחות חיים לראש יום א' אות ט"ז, גירסא לפנינו) – "שלא יאכל פת בעלי בתים של נכרים ולא של פלטר אלא אם כן לא יזדמן לו של ישראל".

(א) מראי מקומות – ב"י (סוף ס"ק ב' ד"ה ולדעת), ב"ח (ס"ק ו').

2. רא"ה (בדק הבית בית ג' שער ז', צ"ב-ב') – "ולענין פת בעלי בתים בשדה כיון דלישני נינהו ופלוגתא דרב דימי ורב יוסף מסתבר דאזלינן בה לקולא ובשדה מותר ואפילו של בעלי בתים ואף על גב דשקלי וטרי לפום לישנא דרב יוסף לאו משום דסבירא להו כותיה אלא אפילו קאמרינן הילכך כל מקום שאין מצוי בו פלטר כלל מותר ואפילו פת בעלי בתים".

ו. פת פלטר מותר.

1. רע"ב (ע"ז פרק ב' משנה ו' ד"ה הפת) – "ופת של נחתומין התירוהו, אבל פת של בעלי בתים לא הותר אלא להולכי דרכים ובשעת הדחק".

ז. הכל מותר, אפי' פת בעה"ב.

1. תוס' (ע"ז דף לה: ד"ה מכלל).

2. מרדכי (ע"ז רמז תת"ל. עי' חלקת בנימין סעי' ב' ב' ד"ה וי"א [עמ' י']) – "וגם יש סומכין אהא דקאמר [*בירושלמי] פתן מהלכות של עימעום הוא ומסיק במקום שאין פת ישראל מצויה עמעמו עליה והתירוה ומכל מקום מתוך הירושלמי אין לנו לסמוך ולהתיר פת של עובדי כוכבים במקום שפת של ישראל מצויה ונראה שיש לסמוך על האי תנא [דף לז ע"א] דא"ר שמלאי לר' יהודה נשיאה בימינו תתיר את הפת אמר ליה א"כ קרו לן בי דינא שריא משמע דאל"ה היה מתירו כמו שהתיר את השמן וא"כ לא פשט איסורו בכל ישראל ואנו [*ממקומות] [*מאותן המקומות] שלא פשט איסורו שהרי אנו נוהגין בו היתר וא"צ היתר [בית דין] אלא במקומות שפשט איסורו שקיבלו עליהם ולכך צריך מנין אחר להתירו אבל אנו אין צריכין וגם ראייה מהא דאמרינן בירושלמי דפרק כל שעה גבי חמץ של עובד כוכבים שעבר עליו הפסח שמותר בהנאה הא באכילה אסור מתני' במקום שנהגו שלא לאכול פת של עובדי כוכבים אבל במקום שנהגו לאכול פת של עובדי כוכבים אפילו באכילה מותר ש"מ דבמנהגא תליא מילתא והיכא דנהוג התירא נהוג. הלכה כדברי המתיר ובלבד מן הפלטר".

3. אור זרוע (ח"ד פסקי ע"ז ס' קפ"ט) – "הילכך על זה יש לסמוך ולאכול פת גוים אפילו אית ליה פת ישראל".

4. תרה"ד (ספר ל"ו שערים שער כ"ה) – "ופת של גויים דשרי ... כתב באור זרוע פרק אין מעמידין [פסקי ע"ז ס' קפח וקפט] מותר לאכול פת של גויים אפילו אית להו פת ישראל".

י. הלכה: פת פלטר.

א. מחמיר, אא"כ שאין שם נחתום ישראל - מפני שהיא שעת הדחק.

1. עי' מחבר (סעי' ב') – "יש מקומות שמקילין בדבר ולוקחים פת מנחתום העובד כוכבים, במקום שאין שם נחתום ישראל, מפני שהיא שעת הדחק".

2. ש"ך (ס"ק ט') – "וכתבו האחרונים והרב בת"ח ריש כלל ע"ה והב"ח שכן נתפשט המנהג מיהו כתב בת"ח שם בשם הפוסקים דבי ימי התשובה יש לזוהר בפת של עובדי כוכבים וכן נתבאר בא"ח סימן תר"ב ס"ב ע"ש מיהו נראה דיש לזוהר אף כל ימות השנה שלא ליקח פת של עובד כוכבים מן הפלטר היכא דיש פלטר ישראל אם לא שהפת עובד כוכבים יפה יותר דאז שרי".

3. כנה"ג (הג' ב"י ס"ק י', ס"ק י"א) – "ש"ך".

4. פ"ח (ס"ק ט') – "ומכל מקום לדינא העיקר כפסק המחבר ובכל ימות השנה אין ליקח מפלטר גוי היכא שיש פלטר ישראל אם לא שפת פלטר גוי ערב לו יותר כדלקמן בסעיף ה'".

5. מנחת יעקב (ריש כלל ע"ה) – "הש"ך".

6. בית לחם יהודה (ס"ק ט') – "ודוקא יפה ממנו אבל בשוין יש לזוהר לאכול פת של גוים אף דמורים בס"ב מיקל ש"ך ס"ח".

7. חת"ס (ס"ק ט') – "ש"ך".

8. עי' חכ"א (כלל ס"ה סעי' ב') – "כשגזרו חז"ל גזירה זו של פת לא נתפשט בכל המקומות של ישראל מפני הדחק שחיי האדם תלוי בו ולכן יש מקומות שמקילין לקנות מפלטר של גוים במקום שאין פלטר ישראל דאין קירוב הדעת כל כך כיון שעוסק באומנותו כן סתם המחבר ויש מקילין לקנות מפלטר אף על פי שיש גם כן פת ישראל מצוי (רמ"א) אבל כל בעל נפש ראוי לזוהר כיון שיש פת ישראל מצוי אם לא שיפה משל ישראל (ש"ך)".

9. ערה"ש (סעי' ט', סעי' י"ז [לשונו מובא לקמן]) – "ומכל אלו ראיות ברורות דהש"ס דילן אינו מחלק בין פלטר לבעה"ב וכן התוס' והרא"ש וגם סתמא דירושלמי דפסחים סובר כן אלא דבכאן בירושלמי דיעה אחת הסוברת כן ופסקו הרי"ף והרמב"ם כדיעה זו והרא"ש העתיק דברי הרי"ף כדרכו ואח"כ כתב מדקאמר תלמודא מכלל דאיכא מאן דשרי משמע שידוע היה להם שיש מקומות שנוהגים בו היתר וכו' ועל זה סמכו הגדולים שלא אסרו אותו לבני מדינתן שנוהגין בו היתר כי אמרו שהן מאותן המקומות שלא פשט שם איסורו וכו' עכ"ל הרי מפורש דכשבא הרא"ש לפלפל בדעת ש"ס דילן לא הזכיר שום הפרש בין פלטר לבעה"ב וזה שכתב אח"כ וברוב מקומות גלויותינו אין פלטר ישראל מצוי עכ"ל כוונתו ג"כ שאין לנו ממי לקנות דפלטר ישראל אין לנו ובעה"ב ישראל אין דרכו למכור ולכן הוי חיי נפש ומותר לאכול מפיתו ג"כ באין הפרש ולכן אולי יש מקומות קטנים שפלטר אין שם והישראל

- אוכל מפת בעה"ב של עובדי כוכבים אין לגעור בהם ויש להם על מה לסמוך [וכ"כ שם המעי"ט בפלפולא חריפתא אות ט' ע"ש ודו"ק] מיהו ודאי אנן קיי"ל לדינא כהרי"ף והרמב"ם והש"ע והטור עצמו ברמזים פסק כן ע"ש".
10. כה"ח (ס"ק כ"ג) – "ש"ך סק"ט".
11. שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' מ"ו אות ו') – "וכתב הרמ"א וי"א דאפילו במקום שפת ישראל מצוי שרי. אבל פת בעלי בתים אין מי שמורה שם להקל. וכתבו האחרונים שכן המנהג. וכן נהגו בהרבה מדינות בחו"ל אמנם הש"ך כתב דיש להזהר לא ליקח פת מן הפלטר היכא דיש פת ישראל. ור"ח ויטאל כתב בשם האריז"ל שהיה מזהיר שלא לאכול פת עכו"ם אפילו מפלטר. וע"כ במקום שמצוי פת ישראל ודאי שאין להקל".
12. הליכות עולם (ח"ז עמ' צ').
13. חלקת בנימין (ס"ק כ"ג).

ב. מיקל.

1. עי' רמ"א (סעי' ב') – "וי"א דאפילו במקום שפת ישראל מצוי, שרי".
- תו"ח (כלל ע"ה סעי' א') – "פת של עכו"ם נהגו בו היתר ברוב המקומות על כן לא אאריך בחילוקי דיניו כי כבר פשט המנהג להתירו ולאכלו אפילו כשיש לו פת ישראל ומי שנזהר בו יחמיר כפי מה שרוצה להחמיר על עצמו".
2. לבוש (סעי' ג') – "ואפילו במקום שפת ישראל מצויה נוהגין היתר בשל גוים, שכיון שלא פשט האיסור במקומותינו אין צריכין למנות ולהתירו".
3. ב"ח (ס"ק ה') – "במרדכי כתב דאפילו במקום שפת של ישראל מצויה שרי לאכול של גוים וכן פשט המנהג בכל מדינות אלו".
4. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ל"ג) – "ומצד האפיה הם רק בדין פת עכו"ם של פלטר שנוהגין להתיר אף במקום שפת ישראל מצוי כהי"א שהביא הרמ"א בסימן קי"ב סעיף ב' ומשמע שפוסק כן, וכדהביא הש"ך בסק"ט בשם הרמ"א בת"ח והב"ח ועוד אחרונים".
- אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קי"ב אות א') – "אין חילוק לדינא בפת פלטר בין אם הוא חשוב או לא ובכל אופן יהיה מותר".
- א (ח"ט) (ס"ק ט') – "ואני תמה בשארי סחורות מי התיר ליקח מגוי כשיש של ישראל יפה כשל גוי, וק"ו מלקמן סימן רמ"ג סעיף ד, וכן אמרו חז"ל [תורת כהנים בהר פרשתא ג אות א] או קנה מיד עמיתך [ויקרא כה, יד] ועיין תשובת רמ"א [סימן י ד"ה היסוד הגדול השלישי] ואעפ"י דאמרינן בהגהת רמ"א חו"מ סימן קנ"ו סעיף ה' ואי איכא כותים דמזבני דליכא רווחא לתלמיד חכם מותר לכל אדם למכור, היינו למכור אבל לנו לא הותר ליקח כי אם מישראל וכעת צל"ע, וי"ל אין הכי נמי אלא דאם עבר ולקח אין הפת אסור באכילה".

ג. מחמיר.

1. אריז"ל (שער המצות פר' וילך), הו"ד בכה"ח (או"ה סי' קס"ח ס"ק ל"ו, ס"ק ל"ט) – "גם יזהר שלא לאכול פת של גוים, אפילו מן הפלטר כלל, ואפילו בספיקו צריך לזהר, ולבדוק אם הפת שמוכר ישראל החנוני, אם הוא מפלטר גוי, כדרך שנוהגים בא"י, שיש חנוני ישראל, שמוכר פת של פלטר גוי".
- ד. מראי מקומות.
1. קיצור שו"ע (סי' ל"ח סעי' א') – "ויש מקומות שמקילין ולוקחין פת מנחתום עובד כוכבים במקום שאין שם נחתום של ישראל, או אפילו יש, אלא שאין הפת יפה כמו זה".

ה. מנהגים.

1. ירושלים.
- א (הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ו אייר תשס"ז) – "שאלה: האם ירושלים בזמן הזה נחשב כמקום שנהגו להחמיר על פת עכו"ם, ואין היתר לקנות מפת פלטר של עכו"ם אף לשיטת הרמ"א. תשובה: לא נהגו להחמיר".
- הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"ה אות ב', מציון תצא תורה ח"א אות רכ"א) – "שאלה: מעשה שהיה בקייטרינג שמוכרים כל מיני עוגות וכדומה, ובעשרת ימי תשובה מכרו הרבה עוגות לאנשים מסוימים והתגלה להם שבטעות העוגות היו מפת פלטר, וכעת הסתפק המוכר האם הוא חייב להודיע לכולם שהם קנו ואסורים לאכול פת פלטר בעשרת ימי תשובה, או שמא מאחר שהוא רק חומרא אין חיוב להודיע להם. תשובה: גם בשאר ימות השנה אין לאכול פת פלטר בירושלים שמצוי פת ישראל ועוד שיש בעיות בנפוי הקמח אצלם".
2. בני ברק.
- א (הגרש"א שטרן שליט"א (אסיפת יצחק תמוז תשס"ז) – "האם יש מנהג קבוע בבני ברק או ארץ ישראל להקפיד לא לקנות מפלטר, וממילא אין היתר לקנות מפלטר בכלל אף לפי הרמ"א. תשובה: לכאורה נתקבל המנהג להקפיד בדבר זה".

ו. בשדה.

1. מיקל, לבני אשכנז.
- א (חלקת בנימין (סעי' ב' ד"ה יש [עמ' ח'], ד"ה אין [עמ' י"ג]) – "והנה כל הראשונים הנ"ל ס"ל עוד דשדה קיל מעיר דבשדה שרי פת פלטר אפילו אם נמצא פלטר ישראל בעיר הסמוכה לו דלא מטרחינן ליה למיזבן מיניה [כ"כ התוה"ב, ונראה דה"ה אם יש פלטר ישראל בשדה גופיה ג"כ שרי, וכן משמע בהדיא ברמב"ן ורא"ה ור"ן, אלא דאורחיה דמילתא נקט הרשב"א משום דאין פלטר מצוי בשדה] וכן משמע מסקנת הגר"א כוותיהו מיהו לפי גירסת הב"י ופירושו בדברי הרמב"ם מוכח דלא מקילינן בהכי

וכן נראה דעתו מסתימת לשונו בש"ע כאן [ועיין בפמ"ג מ"ז סק"ד], ולענין הלכה אף שכתבנו בס"ק כ"ג מהש"ך דלכתחילה יש להחמיר כשיטת המחבר דאם יש פלטר ישראל אסור לאכול משל עכו"ם מ"מ בשדה נלע"ד דיש להקל כשיטת הרמ"א דבלא"ה ס"ל לכל הנך רבוותא הנ"ל דשדה קיל מעיר ... [וכ"ז מצד הדין אבל לאותם שמדקדקים שלא לאכול פת עכו"ם כלל א"נ בעשי"ת שהכל צריכים לזוהר, יתבאר הדין להלן סט"ז וע"ש ד"ה כבר].

1) פת בעה"ב – חלקת בנימין (סעי' ב' ד"ה אין, עמ' י"ג).

2. מראי מקומות – יד שאול (על סעי' ב').

ז. גדר של עיר ושדה.

1. חלקת בנימין (סעי' ב' ד"ה יש, עמ' ח') – "דיותר מע' אמה ושיריים מבית האחרון שבעיר נחשב שדה ...".

א) ב"י (ס"ק ח') – "כתוב בארחות חיים (הל' איסורי מאכלות אות סג ד"ה הפת) בשם הרא"ה (בדה"ב שם צב: ד"ה ולענין) דכל מקום שאין פלטר מצוי כלל מותר אפילו פת של בעלי בתים ולילך ולאכלו בשדה חוץ לתחום וכן בתוך התחום אין כאן איסור כיון שהוא חוץ לעיר שבעים אמה ושירים אלא שהוא מכוער לתלמיד חכם".

ח. מראי מקומות.

1. שערים המצויינים בהלכה (סי' ל"ח ס"ק ב') – "ובעיר לבוב, היה מנהג עוד מהגאון ר' חיים ראפורט **דביום ראשון אחר חג הפסח**, דעדיין אין בנמצא פת ישראל לסיבת חמץ שעבר עליו הפסח, לוקחים פת מפלטר עכו"ם, דדמי כמו שאין מצוי פלטר ישראל, ויש ראיות לזה מגמרא (פסחים ל). דאמר רבא כי הוינן ביה ר' נחמן כד שלמו שבעה יומא דפסחא, אמר צאו וזבינו לן חמירא דבני חילא כו' (ישועות יעקב סי' קיב סק"ג)".

יא] הגדר של "פת דחוקה".

א. אחר כלתה הפת ישראל.

1. עי' לקמן סעי' ד'.

ב. יש יפה ממנה, או מין אחר.

1. עי' לקמן סעי' ה'.

ג. תוספת תענוג.

1. עי' לקמן סעי' ה'.

ד. יותר זול.

1. עי' לקמן סעי' ה'.

ה. איבה וקטטה.

1. עי' לקמן סעי' ט"ו.

ו. יראת נזק.

1. מיקל.

א) ערך לחם (על סעי' ח') – "מושל גוי שיש יכולת בידו להזיק לישראל, ונתן מפתו לישראל לאכול לפניו עם דבש, הרי (כעת) [זה כפת] דחוקה לו מחמת יראת נזק, ואפילו הוא (סתם) [פת] בעל הבית, וזה פשוט, כן נראה לי וכן עמא דבר".

ב) פר"ח (ס"ק י"א) – "כתב הריק"ש [סעיף ח] וז"ל, מושל גוי שיש יכולת בידו להזיק לישראל ונתן לו מפתו לאכול לפניו עם דבש הרי זה כפת דחוקה מיראת הנזק ואפילו הוא בעל הבית ע"כ. ואני אומר שאם הפת של מושל הוא מן השוק מפלטר גוי שרי באכילה דהוי ליה כפת דחוקה, אבל אם הפת הוא עשוי למושל עצמו דאז מקרי פת בעלי בתים אין להתיר, ומצי הישראל לאשתמוטי שמתענה היום או שעדיין אינו תאב לאכול וכיוצא ואני מבטיחו שלא יגיע לו שום נזק בקיום גזרת חכמים".

ג) לחם הפנים (ס"ק י"א).

ד) בית לחם יהודה (ס"ק י"ד).

ה) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"א) – "כתב הפרי חדש ... אם המושל נותן פתו לישראל לאכול, מצי לאשתמוטי ולומר שמתענה, ומכל מקום נראה לי אם אי אפשר לאשתמוטי ויגיע לו נזק, הדין עם הריק"ש [ערך לחם סעיף ח] דהוה כפת דחוקה דשרי אף לנזרה".

ו) שיורי ברכה (ס"ק ו') – "ואני בעניי אומר דאי מצי לאשתמוטי, גם מהריק"ש מודה, אך מיירי כשידע שהמושל יקפיד ויזיק לו, ובכי הא נראה דהדין עם מהריק"ש".

ז) זבחי צדק (ס"ק כ"ג).

ח) דרכ"ת (ס"ק ל"ו) – "עי' בערך לחם ... ועפר"ה ... ועי' בבל"י ס"ק י"ד ועשפ"ד ס"ק י"א שהביא דברי הפר"ח בזה וסיים ומ"מ נ"ל אם א"א לאשתמוטי ויגיע לו נזק הדין עם הריק"ש דהוי כפת דחוקה דשרי אף להנזרה עכ"ל וכ"כ בס' מזמור לדוד דף ק"י ע"א עיין שם וכ"כ בשלחן גבוה ס"ק ט' וכ' שם דאפי' אם הפת נאפה בבית המושל ועשאוהו למושל עצמו שהוא פת בעה"ב אם אינו יכול להשתמט מיני' מפני יראת הנזק מותר לאכול עיין שם".

ט) כה"ח (ס"ק מ"ד).

י) חלקת בנימין (ס"ק כ', ציונים ס"ק פ"א).

יא) **אא"כ מצי ישראל לאשתמוטי** – פר"ח (ס"ק י"א, לשונו מובא לעיל), פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"א, לשונו מובא לעיל), **שירי ברכה** (ס"ק ו', לשונו מובא לעיל), **זבחי צדק** (ס"ק כ"ג), **דרכ"ת** (ס"ק ל"ו, לשונו מובא לעיל), **כה"ח** (ס"ק מ"ד).

ז. **יש בעיר בעה"ב ישראל ואפשר לקנות פת ממנו, אבל אין שם "פלט"ר ישראל.**

1. נחשב מקום שאין פת ישראל מצוי.

א) **פסקי ריא"ז** (ע"ז פרק ב' הל' ד' אות ו') - לשונו מובא לעיל.

ב) **מאירי** (ע"ז דף לה: ד"ה כבר) – "אבל יש שם בעלי בתים ישראלים יש אומרים שהוא צריך לחזור אם ירצו למכור או ליתן לו קודם שיקח מן הפלט"ר ואין נראה לי אין דרכו של אדם להטריח בעלי בתים בכך והילכך אף במקום שיש בו בעלי בתים מרובים ישראלים לוקח מפלט"ר גוי".

ג) **כנה"ג** (הג' ב"י ס"ק י') – "וכמ"ש ריא"ז הובאו דבריו שם בשל"ה פ' אין מעמי', ואם אין פלט"ר ישראל מצוי בעיר כדי לקנות ממנו נראה בעיני שמותר לקנות פת פלט"ר גוי ואעפ"י שפת ישראל מצויה אצל בעלי בתים שאין דרכם למכור. ע"כ".

ד) **חלקת בנימין** (ס"ק י"ט, ציונים ס"ק פ"ד) – "וכן מוכח מ**פשוטות לשון הש"ע** דכל שאין נחתום ישראל שרי".

ח. **לא מספיק לכולם.**

1. מיקל.

א) **כנה"ג** (הג' ב"י ס"ק י"א) – "ושמעתי ממורי הרב שהיה נותן טעם להתר זה, שלא אמרו דבמקום שיש פלט"ר ישראל מצוי אין ליקח מפלט"ר גוי אלא כשפת פלט"ר ישראל שבאותה העיר מספיק לכל הדברים באותה העיר, אבל כשאינו מספיק הוה ליה כפת דחוקה לו ומותר, ובקוש' יע"א אם היו **כולם לוקחים מפלט"ר ישראל לא יספיק לא' מאלה**, וכיון שאינו מספיק כמי שאין פלט"ר ישראל מצוי הוא ומותר ליקח מפלט"ר גוי".

ב) **זבחי צדק** (ס"ק ח', ס"ק י"ג, ס"ק י"ד) – "כן מנהגינו פה בגדאד".

ג) **כה"ח** (ס"ק ל') – "ובעיר קושטא' וכן בכל מקומות אלו מקום שנהגו היתר בפת פלט"ר גוי וגם שיש פלט"ר ישראל ופתו יותר משובחת לוקחים מפלט"ר גוי, והטעם להיתר זה שלא אמרו דבמקום שיש פלט"ר ישראל מצוי אין ליקח מפלט"ר גוי אלא כשפת פלט"ר ישראל שבאותה העיר מספיק **אבל כשאינו מספיק הו"ל כפת דחוקה לו ומותר**. ובקוש' אם היו **כולם לוקחים מפלט"ר ישראל לא יספיק**, וכיון שאינו מספיק כמי שאין פלט"ר ישראל מצוי הוא ומותר ליקח מפלט"ר גוי ... שכן נהגו בעיר בגדאד יע"א שקונים מפלט"ר גוי אפי' במקום שיש פלט"ר ישראל וגם של פלט"ר ישראל הוא יפה והיינו משום דבעירם יש רבוי עם ואם קונים הכל מפלט"ר ישראל יהיה הפת ביוקר הרבה יעו"ש".

ד) **יחזה דעת** (ח"ה סי' נ"ג) – "ובכנסת הגדולה ... וכן כתב עוד בספרו שו"ת בעי חיי (חלק יורה דעה סימן קנב) בשם רבו מהרימ"ט. וכן כתב הגאון רבי יהודה אשכנזי בספר קהל יהודה (סימן קיב סעיף ד') בשם רבו. וכן כתב הזבחי צדק (שם ס"ק יד), ושכן המנהג בבגדאד. ע"ש. וכן נהגו".

2. מחמיר.

א) **עי' חלקת בנימין** (בי' סעי' ב' ד"ה שאין, עמ' י') – "בכנה"ג ... צ"ע אם יש לסמוך ע"ז".

ט. **חולה סכרת לאכול פת פלט"ר.**

1. מחמיר.

א) **הגר"ח** קצ"ל (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"ה אות א', בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ה) – "מי שיש לו חולי סכרת שאסור לאכול סוכר ובזמנינו רוב הלחמים שמוכרים בשוק מעורבים עם מלח וסוכר ולכן יש לעיין האם מותר למי שחולה סכרת לקנות פת פלט"ר אפילו לדעת השו"ע. תשובה: לא".

2. מיקל.

א) **שרגא המאיר** (ח"ו סי' קנ"ה אות ג') – "הנה בודאי בחולה הוה כמו בשעת הדחק, וכיון שאינו נמצא פת כזה אצל פלט"ר ישראל הוה כשעת הדחק".

ב) **הגר"א** **בבבצל שליט"א** (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"ה אות א', מציון תצא תורה ח"א אות ר"כ) – "שאלה: מי שיש לו חולי סכרת שאסור לאכול סוכר ובזמנינו רוב הלחמים שמוכרים בשוק מעורבים עם מלח וסוכר האם מותר לו לקנות פת פלט"ר אפילו לדעת השו"ע. תשובה: כן אם אין חששות אחרים בפת פלט"ר".

ג) **בין ישראל לעמים** (פרק ב' סעי' ו') – "מי שהוא חולה סכרת ואינו מוצא מאפה ללא סוכר אלא רק אצל נחתום גוי, רשאי לקנות ממנו אם אין בעיות כשרותיות אחרות".

בין ישראל לעמים (פרק ב' סעי' ז') – "אדם שהוא חולה צילאק הרגיש לגלוטן, ואינו מוצא לחם ללא גלוטן אלא אצל גוי, אפילו אינו נחתום אלא בעל הבית גוי, מותר לו לקנות ממנו, כיון שאכילת לחם עם גלוטן אסורה לו מבחינה רפואית, דינו כמי שהתענה ג' ימים שמותר במאפה בעל הבית".

3. מראי מקומות.

א) **חזו"א** (ארחות רבנו ח"ג עמ' ע"ט אות מ') – "בספר חזו"א יו"ד סי' א' ס"ק כ"ג כתב: ונראה דפתו ושלקו של מחלל שבת בפרהסיא אסור ומביא שם אבל בפ"ת מתיר וזה לא כש"כ הפ"ת במקו"א ע"כ (פ"ת יו"ד בסי' קי"ב ס"ק א' מתיר ובסי' קי"ג ס"ק א' אוסר). והנה אף דבספרו נראה למרן לאסור פתו, עובדא ידענא שסמך על הפ"ת המתיר דמרן התיר לאחד מב"ב ת"ה גדול (הי' אוסר).

חולה סכרת) לאכול לחם חי ממאפי של מחללי שבת בת"א (בתקופה ההיא רק בת"א ניתן להשיג לחם חי) (עי' ביו"ד סי' קי"ב ס"ב ברמ"א).

יב] גדר של "בעל הבית" ו"פלוטר".

א. פת בעל הבית שעשאו למכור.

1. מיקל, הוי פת פלוטר.
(א) רמ"א (סעי' ב') – "פת בעל הבית, אלא אם עשאו לבני ביתו, אבל עשאו למכור, מיקרי פלוטר, אף על פי שאין דרכו בכך".
(ב) חכ"א (כלל ס"ה סעי' ב') – "ומקרי פת בעל הבית כל מה שנעשה לאכילת בני ביתו אפילו הוא פלוטר קבוע ומומחה לרבים אבל מה שנעשה למכור אף על פי שאינו פלוטר ואין דרכו למכור פת כיון שהפת נעשה למכור מותר (סעיף ב' ובש"ך ס"ק ח')".
(ג) כה"ח (ס"ק כ"ה).
2. מראי מקומות – יביע אומר (ח"א יו"ד סי' ה' אות י"ז).

ב. אם גוי אפה פת למכור לאיש פרטי (ולא לכל מי שירצה).

1. מיקל, הוי פת פלוטר.
(א) אבני ישפה (אסיפת יצחק ט"ו אייר תשס"ח) – "שאלה: פלוטר שאפה פת למכור מיוחד לאדם מסוים אם דינו כפת בעלי בתים. תשובה: ובדבר השאלה בפלוטר שאפה פת למכור מיוחד לאדם מסוים אם דינו כפת בעלי בתים או כפת פלוטר, הרי בכל מאפיה מצוי הדבר שאנשים מזמינים עבור שמחות הזמנה מיוחדת שהם צריכים לשמחה שלהם. והם מזמינים סוגים על עוגות, וסוגים של לחמניות, והמאפיה עושה אותם במיוחד עבור השמחה הזאת, אבל עדיין הוא נחשב פת פלוטר כי הוא נעשה במאפיה ולא נעשה בבית פרטי".
(ב) רבבות אפרים (אסיפת יצחק כ"ו ניסן תשס"ח) – "שאלה: שאלה: פלוטר גוי שנאפה פת למכור רק לאיש פרטי (ולא לכל מי שירצה) האם הפת נחשבת כפת פלוטר או פת בעל הבית. תשובה: אם מוכר רק לשמוש פרטי, יש לדין כפת פלוטר".
(ג) הגר"א ובנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ו אייר תשס"ז) – "שאלה: אם גוי אפה פת לאיש פרטי (ולא לכל מי שירצה) האם זה נחשב פת בעל הבית או פת פלוטר. תשובה: אם הגוי הוא פלוטר נלענ"ד דהוי פת פלוטר".
2. מחמיר, הוי פת בעל הבית.
(א) ששכ"ה (אסיפת יצחק סיון תשס"ח) – "שאלה: פלוטר גוי שנאפה פת למכור רק לאיש פרטי (ולא לכל מי שירצה) האם זה נחשב כפת פלוטר או פת בעל הבית. תשובה: דינו כבעה"ב ולא כפלוטר".
(ב) משנת יוסף (אסיפת יצחק י"א אייר תשס"ח) – "שאלה: פלוטר גוי שאפה פת למכור רק לאיש פרטי (ולא לכל מי שירצה) האם זה נחשב כפת פלוטר או פת בעל הבית. תשובה: ההיתר הוא רק בפת פלוטר שמוכר לרבים, אבל אפיה שהיא רק לישראל מיוחד, אין דינו כפלוטר אלא כבעה"ב".
(ג) עי' הגר"א שטרן שליט"א (אסיפת יצחק תמוז תשס"ז) – "אם גוי אפה פת למכור לאיש פרטי (ולא לכל מי שירצה) האם זה נחשב פת פלוטר או פת בעל הבית. תשובה: יותר נראה דהוי כאדם פרטי ויל"ע בזה".
(ד) עי' שואלין ודורשין (אסיפת יצחק י"א אייר תשס"ח) – "שאלה: פלוטר גוי שאפה פת למכור רק לאיש פרטי (ולא לכל מי שירצה) האם זה נחשב כפת פלוטר או פת בעל הבית. תשובה: פת פלוטר נראה דהוי כשעושה לרבים כמו נחתום כמו מאפיה וכיוצ"ב, אבל מה שעושה באופן חד פעמי לאיש פרטי הוי פת בעה"ב".
(ה) חלקת בנימין (ס"ק כ"ט, בי' ד"ה אבל [עמ' י"ד]) – "ונראה שיש להחמיר בזה".
3. מראי מקומות.
(א) הגר"ח ק"צ (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' תרס"ד) – "פלוטר גוי שאפה פת מיוחד עבור ישראל במאפיה שלו האם הפת נחשב כבעל הבית או כפלוטר. תשובה: כבעה"ב".

יג] פלוטר שהזמין את ישראל - סעיף ג'.

א. ראשונים.

1. מיקל, בתר תחלתו אזלינן.
(א) רשב"א (משמרת הבית בית ג' שער ז', צ"ג-א') – "ופלוטר בין שהוא בידו ולקחו ישראל בין ששלח לו לביתו בין שזמנו כל שלא היה שם פלוטר ישראל בשעת אפיתו מותר".
2. מחמיר, בתר השתא אזלינן.
(א) רא"ה (בדק הבית בית ג' שער ז', צ"ג-א') – "שאם הזמינו פלוטר לישראל הרי פתו של פלוטר אסורה לו דלא עדיף האי מפתו של ישראל שאפה אותו הפלוטר שהוא אסור ופתו של פלוטר הוא עצמו משתנה דינו שאם הגיע לשם פלוטר ישראל הרי הוא אותו פת בעצמו שהיה מותר קודם לכן עכשיו כשהגיע שם פלוטר ישראל נאסר וכשכלה פתו של ישראל חזר והותר, ואלו דברים ברורים".

ב. דעת המחבר: בתר תחלתו אזלינן או בתר השתא.

1. מחמיר.
(א) עי' מחבר (סעי' ג') – "יש מי שאומר שאם פלוטר הזמין ישראל, הרי פתו כפת בעל הבית".
2. מיקל.

א) מחבר (סעי' ז') – "פת בעל הבית אסורה לעולם, אפילו קנאה פלטר ממנו, ואפילו שלחה לישראל לביתו. וכן אפילו שלחה אותו ישראל לאחר, אסורה לעולם. ושל פלטר, מותרת לעולם, אפילו קנאה בעל הבית ממנו, שלא הלכו באיסור זה אחר מי שהפת בידו עכשיו, אלא אחר מי שהיה לו בשעת אפייה".

ג. בתר תחלתו אזלינן: וכאן כ' רק יש מי שאומר, ולא פסק כן.

1. פר"ח (ס"ק י"ב) – "וזהו היא דעת הרא"ה בבדק הבית דף פ"ח ע"ב [בית ג שער ז צג, א דיבור ראשון], אבל לא קיימא לן הכי אלא כדעת הרשב"א שם במשמרת הבית [שם דיבור ראשון] שחלק עליו דלעולם בתר אפייה אזלינן וכל שנעשה למכור אף שהיא עכשיו ביד בעל הבית מותר, וכמו שפסק המחבר לקמן בסעיף ז' והוא האמת".
2. כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ט"ו) – "וש"ך תירץ במזמינו אצלו גרע טפי, ולא נהירא, ואפילו לפי דבריו לענין הלכה נקיטנן דמותר, שהרי רב"י לא חילק כן אלא מפני שלא ראה משמר' הבי' דמתי', שאם היה רואה למש"ה דמתי' לא היה קובע הלכ' לאיסור".
3. בית לחם יהודה (ס"ק ו') – "ודלא כש"ך".
4. עי' גר"א (ס"ק י') – "יש מי כו'. כ"כ הרא"ה וכשיטתו דס"ל דבתר השתא אזלינן דהטעם משום אקרובי דעתא וחולק על הרשב"א דס"ל דבתר אפיה אזלינן כמ"ש בס"ז וכ' הרשב"א להדיא דאפילו זימנו מותר ועש"ך".
5. שלחן גבוה (ס"ק י') – "וזה ברור בעיני".
6. עי' זבחי צדק (ס"ק י"ב) – "ולא ס"ל הכי ... וכן עיקר ... ומיהו הנזהר בזה תע"ב".
7. בן איש חי (שנה ב' פר' חוקת סעי' ג') – "וכן אם הפלטר גוי זימן את ישראל בביתו והביא לפניו מן הפת שעשה למכור, ה"ז מותר לאכול ממנו, אבל אם הביא לו מהפת שאפה לצורך ביתו, ה"ז אסור לאכול ממנו, ועיין פר"ח ס"ק י"ב, והגם דהרב פר"ת פליג, כבר השיגו הרב מזמור לדוד וכן עיקר".
8. עי' כה"ח (ס"ק כ"ז) – "המחמיר תע"ב".
9. הליכות עולם (ח"ז עמ' פ"ט הע' א') – "וכן עיקר".
10. אור ההלכה (ס"ק י"ד) – "וכן עיקר להלכה".

ד. אע"ג דבתר תחילתו אזלינן, כאן גרע טפי.

1. לבוש (סעי' ז') – "ואם הזמין הנחתום גוי את ישראל לתוך ביתו, הרי פתו כפת בעל הבית".
2. פר"ת (ס"ק ה') – "יש מי שאומר וכו' היא דעת הרא"ה והיא סברא נכונה הגם דנסבור כהרשב"א במה שכתב דהולכין אחר מי שהיתה בידו בשעת אפייה אע"פ כן בכה"ג כיון דעקרא דמלתא משום אקרובי דעתא אין לך אקרובי דעתא כהאי ואנן סהדי דרבי דהתיר את הפת לא התיר אלא לחיי נפש ויכול הוא לקנות ממנו ולחיות ולא לסעוד אצלו ומלתא דסברא היא".
3. חת"ס (ס"ק ח') – "זהו דעת הרא"ה בבדק הבית [בית ג שער ז צג, א דיבור ראשון] (בד"ה) ולא מטעמיה, דאלו רא"ה סבירא ליה בתר השתא אזלינן והרב המחבר לא פסק כן לקמן סעיף ז כמו שכתב הש"ך [סעיף יב], אבל נ"ל דכבר כתבתי לעיל בס"ק שלפני זה דעת הרמב"ם לאסור פת פלטר בעיר אפילו כשאין פלטר ישראל מצוי, וכתבתי שהטעם משום דבעיר שייך חתנות טפי דומה למה שאסרו שכר בביתו של גוי, ושם העליתי דנראה אפילו להר"ן [עבודה זרה יד, א ד"ה רבי] אין להתיר בביתו של פלטר ע"ש באר היטב, ונהי דמחבר היקל בסעיף ב' לא רצה להיקל הכא דלא כפרי חדש [ס"ק יב], וחלילה להתיר לאכול בביתו של פלטר וקרוב לזה נוטים דברי הש"ך [שם] והם ברורים".
4. ערה"ש (סוף סעי' ד', ס"ק י"ט) – "ואין לשאול דא"כ איך כתבנו בסוף סעיף ד' דפלטר שהזמין לביתו פתו כפת בעה"ב כלומר ואסור הרי בשעת אפייה היה פת פלטר דלא דמי דהזמנה לביתו הוי עיקר קירוב הדעת ובוודאי אסור בכה"ג [וכתירוץ השני של הש"ך סקי"ב והגם דהפר"ח סקי"ב לא ס"ל כן מ"מ כנלע"ד עיקר וכ"כ הפמ"ג שם בשם הפר"ת דמזמינו גרע טפי ע"ש]".
5. עצי העולה (הל' פת עכו"ם סעי' א').
6. עי' חלקת בנימין (ס"ק ל"ד, ס"ק ל"ז, עי' ס"ק ע"ג) – "דטוב להחמיר".

ה. י"ל, דפלטר שהזמין ישראל לביתו מסתמא עשאו לעצמו.

1. נקה"כ (על הש"ך ס"ק י"ב) – "ולוי נראה דשאני הכא, כיון שהזמין פלטר את ישראל גלוי מילתא בעלמא שעשאו לעצמו, כמו שכתב הרב לעיל מיניה בסמוך. ומשום הכי לא כתב המחבר דינו של הרב משום דכל שכן הוא, וק"ל".
2. מטה יהונתן (על סעי' ג') – "עיין ש"ך ס"ק י"ב. מה שהקשה מלקמן סעיף ז' דבתר תחלה אזלינן, לא קשה מידי, דהנה הפוסקים מקשים בפת של פלטר אמאי מותר, ניחוש דלמא אפה לעצמו ואם כן הוי פת של בעל הבית. ותירצו, כיון דחזינן דמכר להאי פת מסתמא מתחלה אפה לשם כך. אם כן אתי שפיר, דכל זה אי חזינן דמוכרו, מה שאין כן אי הזמין ישראל בביתו ודאי חיישינן שמא אפאו לצרכו ובכהאי גוונא אף הרשב"א מודה דאסור. וכן משמע קצת בנקודת הנספ' להרב השייך [ס"ק א], ע"ש".
3. אבני נזר (יו"ד סי' צ"ג אות ד') – "ש"ך (ס"ק י"ב) הקשה על המחבר דס"ל דפת פלטר שקנאו בעה"ב גוי מותר משום דבתר תחילתו אזלינן. א"כ למה אוסר היכא דאזמני' פלטר גוי. ולפענ"ד יש ליתן טעם בדבר לדעת היש"ש [ב"ק פ"ה בדיני ברירה סוס"י ל"ב] דיש ברירה בדרבנן גם לחומרא ומסתמא הפלטר שאופה דעתו לאכול הוא וב"ב ג"כ מן הפת. וא"כ הפת שמשירר לעצמו וב"ב. הוברר למפרע שלעצמו וב"ב אפאו. ודינו כמו פת בעה"ב".

ו. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ל"ח).

1. ש"ך (ס"ק י"ב), באה"ט (ס"ק ו') – "ואולי לכך כתבו בשם יש מי שאומר או אפשר דס"ל מסברתו לחלק דמזמינו אצלו גרע טפי".

2. פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ב) – "עיין ש"ך. והפרי חדש אות י"ב התיר, וכן כתב בית לחם יהודה אות (ה') [נ]. והפרי תואר אות ה' החמיר, דמזמינו אצלו גרע טפ"י".
3. חכ"א (כלל ס"ה סעי' ג') – "ומכל מקום יש אומרים דאם הזמין פלטר לישראל הרי פתו כפת בעל הבית (סעיף ג' ובש"ך ס"ק י"ב)".

ז. גוי שהזמין ישראל לאכול בביתו פת פלטר - לשיטות שסוברים "כאן גרע טפ"י".

1. מחמיר.

א) עצי העולה (הל' פת עכו"ם ס"ק א') – "ואם בעה"ב הזמין ישראל בביתו בודאי אסור אפי' הוא פת פלטר דלא עדיף מפלטר עצמו שהזמין לביתו".

ב) אבני ישפה (אסיפת יצחק ט"ו אייר תשס"ח) – "וחשבתי לפי דברינו פשוט שהגוי מזמין יהודי לביתו לאכול עמו לחם שהגוי קנה מן הפלטר, הוא נחשב פת בעלי בתים לפי מסקנת הש"ך. והיינו שכיון שהגוי מזמין היהודי, והיהודי מגיע לביתו של הגוי, אף שהלחם הוא לחם שנוצר בפלטר, אבל כיון שהוא מזמינו לביתו, שייך בו איסור, כי הבית הופך אותו להיות פת בעלי בתים".

ג) חלקת בנימין (ס"ק ל"ה, ציונים ס"ק קל"ו, מילואים שם, בי' סעי' ג' סוף ד"ה יש [עמ' י"ז]) – "סימן קי"ב אות קל"ו, כתבנו דבעה"ב שקנה פת פלטר הוא כ"ש מפלטר עצמו, ואף שהיה אפשר לומר דפלטר עצמו גרע טפ"י מפני שהוא אפה הפת ואיכא קירוב דעת טפ"י מ"מ לפמ"ש"כ בביאורים דיסוד הדין הוא ע"פ שיטת הרא"ה דאזיל בתר השתא אלא דהמחבר לא חש להכי אלא במזמינו משום דיש קירוב הדעת טובא ולפ"ז נראה שאין הדבר תלוי בהאפיה אלא במה שהזמינו וממילא כ"ש דבעה"ב גרע, כנלע"ד".

ח. גוי שהזמין ישראל לאכול במסעדה של גוי אחר - למחמירים לעיל.

1. מחמיר, נחשב כפת בעל הבית.

א) רבבות אפרים (אסיפת יצחק כ"ו ניסן תשס"ח) – "שאלה: גוי שהזמינו ישראל לאכול עמו במסעדה של נכרי אחר (שיש הכשר), האם הפת נחשב כפת בעל הבית (ע"פ המחבר בס' קי"ב סעיף ג'). תשובה: נראה שהפת נחשבת כפת בעל הבית".

ב) עי' בדה"ש (חלקת בנימין מילואים על ס"ק ל"ו) – "סימן קי"ב ס"ק ל"ו, מה שכתבנו א"נ הזמינו לאכול במסעדה של נכרי אחר לא נעשה כפת בעה"ב דבכה"ג לא שייכא סברת הש"ך דיש לחוש בו טפ"י לחתנות, ואאמו"ר שליט"א פקפק בזה".

2. מיקל, נחשב כפת פלטר.

א) אבני ישפה (אסיפת יצחק ט"ו אייר תשס"ח) – "שאלה: אם גוי מזמין יהודי לאכול עמו במסעדת גוים אם הלחם שם נחשב פת בעלי בתים או פת פלטר. תשובה: חקרת לפי מה שידוע שמותר לאכול פת פלטר (מאפיה) של גוי ואסור לאכול פת בעל בתים של גוי, מה הדין אם גוי מזמין ישראל לאכול במסעדה של גוים, אם יש להחשיב הלחם כפת פלטר או כפת בעלי בתים. בשולחן ערוך יורה דעה סימן קי"ב סעי' ג' כתב וז"ל: יש מי שאומר שאם פלטר הזמין ישראל, הרי פתו כפת בעל הבית עכ"ל. וכתב הש"ך יורה דעה שם ס"ק יב וז"ל: שאם פלטר כו' - כ"כ הא"ח בשם הרא"ה ובדברי הרא"ה בס' ב"ה דף פ"ח ע"ב מבואר דהיינו לשטתו דלא אזלינן בתר תחלתו רק בתר דהשתא אבל להפוסקים דסוברים דפת של פלטר מותרת לעולם אפילו קנאה בה"ב עובד כוכבים ממנו משום דבתר תחלתו אזלינן ה"ה מותר דכיון דבשעת אפייתו היה מותר לא מיתסר תו וכן כתב הרשב"א במ"ה שם להדיא דאפילו זימנו הפלטר אצלו מותר כיון שהיה מותר בשעת אפייתו ולפ"ז קשה דהא המחבר ס"ל לקמן ס"ז דבתר תחלתו אזלינן והיאך כתב

כאן דין זה ואולי לכך כתבו בשם יש מי שאומר או אפשר דס"ל מסברתו לחלק דמזמינו אצלו גרע טפ"י עכ"ל. היוצא לפי דברי הש"ך שהיכן שמזמינו אזלינן בתר סופו, ולכן גם אם הוא פת פלטר שהוא מותר אבל כיון שסופו הוא מזמינו לאכול אצלו ואז נחשב פת בעלי בתים, אז הולכים אחר סופו והוא נחשב פת בעלי בתים. ולפי זה חשבת שאותו הדבר אם מזמינו למסעדה יש להחשיבו כפת בעלי בתים. אבל נראה לי שצריך בירור בהבנה של פת בעלי בתים, כי פירושו הוא שהוא לחם שעשוי לאכול על ידי המשפחה ולא לחם שעשוי למכירה לכל מי שרוצה. לכן כאן שהוא לוקח היהודי למסעדה, הרי כל הלחם שנמצא במסעדה הוא לחם שעשוי למכירה, וממילא דינו כמו פת פלטר ולא כפת בעלי בתים. ולכן מותר לאכול לחם זה בלי פקפוק. וכיון שאוכלים הלחם במסעדה, אין לקרוא לו פת בעלי בתים כי המסעדה היא מקום של מכירת אוכל ולחם, ואין ההזמנה יכולה להפוך את הלחם לפת בעלי בתים אלא אם כן הוא בתוך הבית של הגוי".

ב) ששכ"ה (אסיפת יצחק סיון תשס"ח) – "שאלה: גוי שהזמינו ישראל לאכול עמו במסעדה של נכרי אחר (שיש הכשר), האם הפת נחשב כפת בעל הבית (ע"פ המחבר בס' קי"ב סעיף ג'). תשובה: נראה דכאשר יש הכשר במסעדה אינו כפת בעה"ב, ועיין שם בש"ך סי' קי"ב סעיף י"ב בסופו, ונראה דיש לחלק בין מזמינו לביתו לבין מסעדה".

ג) הגר"ח ק"צ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ד) – "גוי מזמין יהודי לאכול עמו במקום של גוים ויש שם לחם האם הלחם נחשב כעת בעל הבית או עדיין כפת פלטר, מאחר שהוא לא הבעל הבית של המקום. תשובה: לכאורה יש מקום להקל".

ד) שואלין ודורשין (אסיפת יצחק י"א אייר תשס"ח) – "שאלה: גוי שהזמינו ישראל לאכול עמו במסעדה של נכרי אחר (שיש הכשר), האם הפת נחשב כפת בעל הבית (ע"פ המחבר בס' קי"ב סעיף ג'). תשובה: מפורש ברמ"א שם (קי"ב, ב) דלא מיקרי פת בעה"ב אלא אם עשאו לבני ביתו, אבל עשאו למכור מיקרי פלטר וכו'".

ה) חלקת בנימין (ס"ק ל"ו, מילואים שם [לשונו מובא לעיל], ציונים ס"ק קכ"ט, ס"ק קל"ז) – "ולפי זה נראה דאם הזמינו לאכול עמו ברשות שאינה שלו וכגון ברשות הרבים א"נ אם הזמינו לאכול עמו במסעדה של נכרי אחר אז אין נעשה הפת פלטר כפת בעה"ב וטעם הדבר משום דבאופנים אלו לא שייך סברת הש"ך שהבאנו לעיל שם דבהזמינו לאכול אצלו יש לחוש לחתנות טפ"י".

יד [מקום שאין פלטר ישראל מצוי, ובא אח"כ פת ישראל - סעיף ד']

א. מקום שאין פלטר ישראל מצוי וכבר לקח מפלטר עכו"ם, ואח"כ הגיע פלטר מישראל.

1. גירסת המחבר - עי' השו"ע של מכון ירושלים והג' אות ה' שם.

2. מיקל.

(א) ש"ך (ס"ק י"ג) – "ונראה דשרי".
 (ב) נקודת הכסף (בנו של הש"ך על הש"ך ס"ק י"ג) – "ליקה כו'. צ"ע כו'. אגב ריהטא כתב כן, דהגאון אמ'ו ז"ל הבין דלקח בקמץ, ופירושו [דאם לקח פת מפלטר עובד כוכבים וכו'. וזה אינו, אלא ליקח בחיר"ק, וקאי לדעת המתירין ליקח, וק"ל".

(ג) פר"ח (ס"ק י"ג).
 (ד) בית לחם יהודה (ס"ק ז') – "ש"ך".
 (ה) חכ"א (כלל ס"ה סעי' י"א) – "לקח פת במקום שלא היה פת ישראל ואחר כך הביאו לשם פת ישראל מותר (בש"ך ס"ק י"ג וגירסתו היה לקח ולכן הקשה אבל צריך לומר ליקח אבל לקח לכולי עלמא מותר וכן כתב הפרי חדש אבל ליקח לכתחילה מפלטר של עכו"ם כל זמן שפת ישראל שם אסור עד שכלה הפת של ישראל)".

(ו) ערה"ש (סעי' ט"ו) – "כתב רבינו הב"י בסעיף ד' ... ומיהו נ"ל דהפת שלקח מכבר מפלטר שלהם בעוד שלא היה פלטר ישראל מותר לאכלו כולו אף אם בא פלטר ישראל כיון שכבר לקחו בהיתר ורק ליקח מהפלטר שלהם אסור אפילו הפת שכבר הכין אבל מה שבידו אין סברא לאסור".

(ז) כה"ח (ס"ק כ"ח).

(ח) יביע אומר (ח"ו סי' ד' אות א') – "והנה בש"ע יו"ד (סי' קיב ס"ד) כ', מקום שאין פלטר ישראל מצוי, לדעת המתירין ליקח פת מפלטר עכו"ם, אם הגיע שם פלטר ישראל הרי פת עכו"ם אסורה עד שימכור ישראל פתו, ולאחר מכן חוזר פת העכו"ם להכשרו. והבין הש"ך שם, דהיינו גם מה שלקחו מפת פלטר עכו"ם נאסר כשהגיע שם פלטר ישראל. וחלק ע"ז, והעלה להתיר בזה. והשיג עליו בנו בנקודות הכסף, שמר אביו הש"ך הבין שהגירסא לקח פת מפלטר עכו"ם. וזה אינו, אלא הגירסא הנכונה ליקח, ומיירי שעדיין לא לקחו מהעכו"ם, הא אם לקח בהיתר אינו חוזר ונאסר. וכן העיר הפרי חדש שם ס"ק יג, שהעיקר כמ"ש בנו של הש"ך שצ"ל ליקח בחיריק, אבל אם לקח בהיתר לכ"ע שרי. וכן מבואר להדיא בד' הרשב"א במשמרת הבית, שאל"כ מחזי כחוכא ואיטולא. ע"ש. וכ"כ בשלחנו של אברהם (שם סק"ד). ובערוך השלחן (שם ס"ק טו). וכן דעת הרב עין המים, הובא בדרכי תשובה (שם סק"מ). [וכן הסכים בשו"ת רב פעלים חיו"ד ס"ס ז']".

(ט) חלקת בנימין (ס"ק מ', ציונים ס"ק קמ"ד, עי' בי' שם ד"ה הרי).
 (י) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' י') – "כשאין פת ישראל מצויה, וקנה פת פלטר של גוי, ואחר כך הביאו לו פת של ישראל, מה שקנה מותר לו לאכול. [יביע אומר חלק ו' סימן ד' אות א']".

(יא) דברי בניהו (ח"א סי' נ"ד).

(יב) באר שרים (יו"ד סי' כ"ג) – "הנה בשו"ע (יו"ד סי' קי"ג סעי' ט"ז) כתב הרמ"א עובד כוכבים שבשל לחולה ... אך צ"ע מדוע הרחיק ראיותיו הטו"ז עד לסעי' ח', ולא הביא ראיה מסעי' ד' גבי פת פלטר ... ולכן לענ"ד ... שרי באכילה לכל הדעות הנ"ל".

(יג) ההולך למקום שנוהגים להחמיר.
 (1) מיקל, אין לחלק.

א. אהלך באמיתך (פרק כ' סעי' י', הע' י"ג, בצל החכמה ח"ה סי' פ"ג) – "מעיקר הדין מותר לו לאוכלו ולא רק בהיותו בדרך ואי אפשר לו להשיג שם פת כשר, אלא גם מה שנשאר לו באמתחתו אחר שכבר חזר לביתו כהנ"ל. והוא נלמוד לענ"ד במכש"כ ממש"כ הפר"ח (סי' קי"ב סקי"ג) שאם לקח פת פלטר עכו"ם בהיתר דהיינו בשעה שלא הי' שם פלטר ישראל, שוב הגיע לשם פלטר ישראל, אף שמכאן ואילך פת פלטר עכו"ם אסורה עד שימכור פלטר ישראל את פתו כבשו"ע יו"ד (שם סעי' ד'), מ"מ כל מה שקנה מפלטר עכו"ם קודם שהגיע פלטר ישראל לשם לא יצא מהתירו לכ"ע ע"ש. וכ"כ גם בערוך השלחן (שם סעי' ט"ו) מדעתא דנפשי'. ועיי' דרכי תשובה (שם סק"מ) שמעתיק דבריהם בקצרה בלי חולק. - הרי כי גם כשמצוי לו לקנות עתה פת ישראל מותר בפת עכו"ם שקנה בזמן ההיתר מכש"כ בזה, שקנאה בזמן ההיתר וגם עתה בביתו אי אפשר לו להשיג פת ישראל, שמותר בשירי פת פלטר עכו"ם שבידו".

ב. חלקת בנימין (בי' סעי' ב' ד"ה הרי, עמ' י"ח) – "ובעיקר דברי הפוסקים הנ"ל דאותה פת שכבר קנה טרם ביאת הפלטר ישראל מותרת לכאורה יש ללמוד מדבריהם דה"ה במי שהיה במקום שאין בו פת ישראל והותר לו לקנות פת פלטר עכו"ם ושוב בא למקום שמצוי בו פלטר ישראל ונשאר בידו מהפת פלטר עכו"ם דמותר לו לאוכלה שם שהרי קנאה בהיתר ודמי לקנה פת פלטר עכו"ם קודם ביאת פלטר ישראל דמאי שנא ... ועיין בחכ"א ... ונראה מדבריו דמיירי התם שבא למקום שנוהגין להחמיר אפילו בדליכא פת פלטר ישראל ע"ש וא"כ אין זה ענין למה שכתבנו למעלה".

(2) מראי מקומות – מנחת יצחק (ח"ג סי' מ"ה), ויהי בנסוע (מדו' שנת תש"ע עמ' תקי"ג).

א. חכ"א (כלל ס"ה סעי' י"א) – "ואם הביא עמו פת שלקח ממקום שאין פת ישראל מצוי ואוכלין שם פת של עכו"ם ובא למקום שנוהגין איסור ויש שם פת ישראל וכל שכן חמאה אסור ואין להביא ראיה מסימן רי"ח סעיף ב' בש"ך וט"ז דשאני התם שלא היה עליו שום איסור בעולם מה שאין כן הכא".

3. מחמיר.

(א) פר"ת (ס"ק ו') – "אין לנו אלא מה שהותר בהדיא והיינו בדליכא פלטר ישראל ומה בכך אם קנה מפת גוי ובא פלטר ישראל דהא איכא פלטר ישראל ואסיר פת דקנה מפלטר גוי אלא דיש פנים לומר כיון דקנה ברשות אין להפסידו לזה אם אין לו הפסד במכירת הפת לגוים אין לאוכלו ואם יש לו הפסד שרי".

4. מראי מקומות.

(א) אבני נזר (יו"ד סוף סי' צ"ג) – "ובעיקר הדין שאם כבר לקחו בהיתר שוב אינו נאסר צ"ע לדינא. כי זה לשון הרשב"א במה"ב דומה למה שאמרו [יבמות פ"ח ע"ב] בשנים שאמרו לאשה מת בעלה והתירוה לינשא ונשאת ואח"כ באו שנים ואמרו לא מת לא תצא. ואסיקנא לא נשאת נשאת ממש אלא כיון שהתירוה לינשא לא תצא מהתירה הראשון כו' ע"ש. וכפי הנראה לא דימהו

הרשב"א לנשאת ממש. דשניא להוציא אשה מבעלה מלהוציא פת מבעלי. רק ראייתו מהתירוה. ובאמת בגמ' לא מצינו דין זה בהתירוה לינשא בתרי ותרי רק בעד ועד. ומשום דכל מקום שהאמינתה תורה ע"א הרי הוא כמו שנים. וחכם אחד בתשו' הריב"ש רצה לומר כן והשיג עליו הריב"ש (בסי' שע"ט) הביאהו הב"ש (סי' י"ז ס"ק קכ"ח) באין חולק. וא"כ דין נ"ד צ"ע וגם הפרי תואר מפקפק בזה יע"ש".

טו) פת פלטר של עכו"ם יפה מפת ישראל - סעיף ה'.

- א. ע"ז (דף לה:): – "פעם אחת יצא רבי לשדה והביא עובד כוכבים לפניו פת פורני מאפה סאה, אמר רבי: **כמה נאה פת זו**, מה ראו חכמים לאוסרה".
1. **חדרי דעה** (על סעי' ה') – "נראה דיצא להם זה מדקדוק לשון הש"ס כמה נאה פת זה ע"ש משמע דבשביל שהוא נאה נמי יש להתיר ע"ש".
2. **לחם סתרים** (ע"ז ריש דף לה:): – "גמרא כמה נאה פת זו מה ראו לאוסרה. ק"ק **דאדרבה** משום נאה ראוי לאוסרה יותר דכיון דנאה מקרבא דעתיה ואיכא חתנות. ואפשר עם מ"ש הרשב"א ז"ל אפילו במקום פלטר ישראל אינו כפת של גוי מותר כיון שערב עליו יותר אותו הפת הוא כפת דחוקה לו. ובזה אפשר שאף שהיה פת של ישראל שם תמה רבי כיון שהוא בשדה וגם כמה נאה פת זו יותר משל ישראל וק"ל".
3. מראי מקומות – **חלקת בנימין** (בי' סעי' ה' ד"ה יש [עמ' י"ח], עי' ציונים ס"ק קנ"ד).

ב. ראשונים.

1. מיקל, דינו כמו שאין פת ישראל מצוי.
- א. **רשב"א** (ע"ז דף לה:), תוה"ב הארוך בית ג' שער ז' צ"ב-ב', הקצר שם צ"ג-א') – "ואם לא היה פת פלטר ישראל כפת פלטר עו"ג לוקח מפת פלטר עו"ג שערב לו יותר".
- ב. **ר"ן** (ע"ז דף יד: ד"ה רבי) – "ולענין מי שיש לו פת בסלו ולוקח מפלטר עובד כוכבים מפני חשיבותו של פת כמו שנוהגין עכשיו הרשב"א ז"ל התיירו בשם רבו **הרב ר' יונה** דכיון שהותר פת של פלטר לגמרי הותרה כל היכא דליכא פלטר ישראל. שכיון שדעתו של אדם נוחה יותר בפת של פלטר מפני חשיבותו הרי זה כפת דחוקה לו וכן הדין היכא שיש פלטר ישראל אלא שהפת של פלטר עובד כוכבים נאה הימנו".
1. ביאור דבריו – **חלקת בנימין** (בי' סעי' ה' ד"ה שמי, עמ' י"ט).
- ג. עי' **ריטב"א** (ע"ז דף לה:): – "ויש אומרים דאם פת של פלטר ישראל אינו נאה הרי הוא כאילו אין שם פלטר, וכן אמרו בשם הרב רבינו יונה ז"ל".
2. מחמיר.
- א. **טור** (סעי' ה') – "וכתב הרשב"א אפילו יש שם פלטר של ישראל אם אין הפת של פלטר ישראל כפת הפלטר של עו"ג מותר כיון שערב עליו יותר **ואין נראה כן מן הירושלמי** שלא התיר אלא במקום שאין פלטר ישראל מצוי אבל אם הוא מצוי אלא דשל עו"ג ערב לו יותר לא התיר".

ג. הלכה.

1. **מחבר** (סעי' ה') – "**יש אומרים** שמי שיש בידו פת, או שיש פלטר ישראל, ויש פלטר עובד כוכבים עושה פת יפה ממנו, או ממין אחר שאין בידו של פלטר ישראל, מותר לקנות מפלטר עובד כוכבים במקום שנהגו היתר בפת של פלטר, דכיון דדעתו נוחה יותר בפת פלטר זה מפני חשיבותו בעיניו, הרי זה כפת דחוקה לו".
- א. **אג"מ** (יו"ד ח"ב סי' ל"ג) – "ואף שכתב זה בלשון יש אומרים **משמע שפוסק כן** דהא לא הביא חולק ע"ז".
2. מחמיר.
- א. **ערה"ש** (סעי' י"ז). עי' חלקת בנימין ציונים ס"ק צ"ו) – "ואפילו מפלטר יש ליזהר אם יש פלטר ישראל והפת יפה כמו פת פלטר שלהם ובעשרת ימי תשובה יש ליזהר בכל ענין [ש"ך סק"ט] והנה במדינתנו כולם זהירים תמיד בזה בכל השנה **בכל ענין** ובמקומות הרחוקים שישאר מועטים ואין פלטר ישראל אוכלים מפלטר שלהם אבל לא מפת בעל הבית אם לא כשאין לו מה לאכול כלל והוא רעב דאז ביכלתו לאכול גם פת בעה"ב וכן נכון לעשות **ואין לשנות**".
3. מיקל.
- א. **ש"ך** (ס"ק ט') – "וכתבו האחרונים והרב בת"ח ריש כלל ע"ה והב"ח שכן נתפשט המנהג מיהו כתב בת"ח שם בשם הפוסקים דבי' ימי התשובה יש ליזהר בפת של עובדי כוכבים וכן נתבאר בא"ח סימן תר"ב ס"ב ע"ש מיהו נראה דיש ליזהר אף כל ימות השנה שלא ליקח פת של עובד כוכבים מן הפלטר היכא דיש פלטר ישראל אם לא שהפת עובד כוכבים יפה יותר דאז שרי".
- ב. **כנה"ג** (הג' ב"י ס"ק י', ס"ק י"א) – "ש"ך".
- ג. **פ"ת** (ס"ק ט') – "ומכל מקום לדינא העיקר כפסק המחבר ובכל ימות השנה אין ליקח מפלטר גוי היכא שיש פלטר ישראל אם לא שפת פלטר גוי ערב לו יותר כדלקמן בסעיף ה'".
- ד. **מנחת יעקב** (ריש כלל ע"ה) – "הש"ך".
- ה. **בית לחם יהודה** (ס"ק ט') – "ודוקא יפה ממנו אבל בשוין יש ליזהר לאכול פת של גוים אף דמורים בס"ב מיקל שיד ס"ח".
- ו. **חת"ס** (ס"ק ט') – "ש"ך".
- ז. **חכ"א** (כלל ס"ה סעי' ב') – "כשגזרו חז"ל גזירה זו של פת לא נתפשט בכל המקומות של ישראל מפני הדחק שחיי האדם תלוי בו ולכן יש מקומות שמקילין לקנות מפלטר של גוים במקום שאין פלטר ישראל דאין קירוב הדעת כל כך כיון שעוסק באומנותו כן

סתם המחבר ויש מקילין לקנות מפלטר אף על פי שיש גם כן פת ישראל מצוי (רמ"א) אבל כל בעל נפש ראוי לזהר כיון שיש פת ישראל מצוי אם לא שיפה משל ישראל (ש"ך).
 (ח) קיצור שו"ע (סי' ל"ח סעי' א') – "ויש מקומות שמקילין ולוקחין פת מנחתום עובד כוכבים במקום שאין שם נחתום של ישראל, או אפילו יש, אלא שאין הפת יפה כמו זה".
 (ט) כה"ח (ס"ק כ"ג) – "ש"ך סק"ט".
 (י) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ל"ג) – לשונו מובא לקמן.
 (יא) חלקת בנימין (ציונים ס"ק צ"ד, עי' ס"ק צ"ו).
 (יב) פתחי הלכה (פרק ג' סעי' ה') – "נהגו להתירה".

ד. בל תשחית.

1. מנחת יצחק (ח"ג סי' מ"ה) – "כשאני נוסע מפאריס ללונדון, נשאר בידי פת עכו"ם, שפאריס כמעט אי אפשר להשיג פת ישראל, האם כדאי הוא לאכול בלונדון רק פת ישראל, אם גם עי"ז ילך פת עכו"ם לאיבוד, עכ"ל. תשובה, לענ"ד נראה שמשום הכי אינו כדאי לימנע מלאכול רק פת ישראל היכא דאפשר, דהנה הגם שענין בל תשחית בדרך כלל, אף בשאר מילי, ולא רק בעץ מאכל, לאו דבר קל הוא, ומכ"ש בנוגע להפסד אוכלין, מ"מ בנד"ד אינו נכנס תחת גדר זה, ואבאר קצת ...".

ה. מראי מקומות.

1. הגר"א ובבוצל שליט"א (ביצחק יקרא סי' שכ"ה על סעי' ה') – "לנו הדרים ב"ה בא"י ראוי מאד לזהר מפת עכו"ם, דיש אומרים (עין טור יו"ד סי' קי"ב) דלא התירו אותה אלא למי שהתענה ג' ימים. גם יש בדרך כלל בעיות נוספות במאפיות של הגוים, בכשרות הכלים, ובכשרות השמנים ובנפוי הקמח מתולעים".

טז] תוספת עונג - אם זה נכלל בפת "יפה".

א. מחמיר, אא"כ יש קצת ריוח באכילת פת העכו"ם.

1. פרי תואר (ס"ק ז') – "נראה דדוקא אם יש לו קצת ריוח בפת של פלטר ישראל, אבל תוספת תענוג לא ועיקרא דדינא הוא מאו' ראה פת דחוק לתלמידים והבן".
 (א) פ"י העין המין (מנשה, ס"ק ח') – "והפ"ת פס' וז"ל נראה דדוקא אם יש קצת ריוח ... ודייק לה הר' מדאמרינן ראה פת דחוק לתלמידים, ובודאי דהתלמידים נוחין דעתם אף בפת שאינו ערב, ולא קפדי אלא ארווחא דממונא".
 (ב) פ"י החלקת בנימין (ס"ק מ"ח) – "קצת ריוח ... וכגון ששבע יותר מפת זו אי נמי שמחמת עריבותה יוכל לאכול ממנה יותר".
 2. הו"ד בדרכ"ת (ס"ק מ"א) – "כ' בפרי תואר ס"ק ג' נראה דדוקא אם יש קצת ריווח בפת של פלטר עכו"ם (כצ"ל), אבל תוספת תענוג לא עכ"ל".
 3. פתחי הלכה (פרק ג' הע' כ"א) – לשונו מובא לקמן.
 4. הגר"ש פעלדער שליט"א (נחלת יעקב פת עכו"ם מספר ג' עמ' א', מנחת הבוקר עמ' קל"ה) – "ושאלתי דבר זה להרב פעלדער, והשיב שמ"מ לכתחילה אין לאוכלו עפ"י מש"כ הפרי תואר (סק"ז), דעל מה שפסק השו"ע שאם העכו"ם עושה פת יפה משל ישראל שרי, כתב דזהו דוקא אם יש לו קצת ריוח [וביאר בחלקת בנימין (סקמ"ח) כגון ששבע יותר מפת זו א"נ שמחמת עריבותה יוכל לאכול ממנה יותר] אבל תוספת תענוג לא [וראה לקמן בשם עין המים פירוש אחר בדברי הפרי תואר]. ממילא מאחר שיש עוגיות פת ישראל, ורק שה-Stella Dora טעים יותר, זהו רק תוספת תענוג, ואין להתיר מדין השו"ע".

ב. מיקל.

1. עין המים (מנשה, ס"ק ח') – "והפ"ת פס' וז"ל נראה דדוקא אם יש קצת ריוח ... ובודאי דהרב ז"ל לא בא לפרש דברי מרן ז"ל שהרי בפירוש נאמרו דכיון דדעתו כו', וכ"כ הרשב"א והר"ן ז"ל שערב לו יותר, אלא דההרב ז"ל חלק עליהם דלא התירו אלא כשיש קצת ריוח, ודייק לה ... אלא כל שדעתו נוחה יותר בפת של פלטר התיר רבי זהו דעת הראשונים וכותיהו נקטינן".
 2. חלקת בנימין (ס"ק מ"ו) – "יפה ממנו. נראה דר"ל שהוא יפה ממנו בטעמו אי נמי במראיתו".
חלקת בנימין (ס"ק מ"ח) – "ויש מי שכתב דהיתר זה הוא דוקא אם יש לו קצת ריוח באכילת פת העכו"ם וכגון ששבע יותר מפת זו אי נמי שמחמת עריבותה יוכל לאכול ממנה יותר, אבל משום תוספת תענוג בלבד לא התירו, מיהו מדברי שאר הפוסקים שלא חילקו בכך נראה דשרי בכל ענין".
 3. יבקש תורה (שו"ע סי' ל"ט אות ד') – "ועיין בפרי תואר דלא סגי בתוספת תענוג. ולענ"ד צ"ע מנליה ובפרט שמסתימת שאר הפוסקים דלא חילקו נראה דשרי".
 4. נועם הלכה (סי' ד' סעי' כ"ג).

5. בעל פמ"ג השלם (נחלת יעקב פת עכו"ם מספר ג' עמ' א', מנחת הבוקר עמ' קל"ה) – "ושאלתי דבר זה להרב פעלדער ... אמנם דברי הפרי תואר מחודשים, וכמ"ש בחלקת בנימין (שם) שמדברי שאר הפוסקים שלא חילקו בכך נראה דשרי בכל ענין. והרי אנו דנים כעת דנים על דבר שמותר מעיקר הדין כמ"ש לעיל, אלא שהוא זהירות שמובא בפוסקים, א"כ נראה שמאחר ששאר פוסקים לא הזכירו חידושו של הפרי תואר [שלא מסתבר לומר שמרוב פשיטותו לא כתבו כן], שפיר אפשר להקל שנכלל בקולתו של הרשב"א. שו"ר בס' עין המים (תרי"ח - יו"ד סי' קי"ב אות ח') שכתב דבודאי הפרי תואר לא בא לפרש דברי השו"ע, שהרי בפירוש כתב דכיון דדעתו כו', וכ"כ הרשב"א והר"ן ז"ל שערב לו יותר, אלא דהפרי תואר חלק עליהם דלא התירו אלא כשיש קצת ריוח, ודייק לה כו'. הרי שהבין מדברי הראשונים והשו"ע, הם הפך דברי הפרי תואר. ובאמת יש עוד נידון ב-Stella Dora שהרי יש

עליהם שוקולד, ומבשלים את השוקולד קודם שממיסים אותו ע"ג העוגיה, וא"כ לכאורה יש לדון בו משום בישול עכו"ם. וכנראה שהאוכלים עוגיות הללו סוברים ששוקולד לא נקרא עולה על שלחן מלכים אע"פ שמגישים שוקולד במקומות חשוכים, וכשנלמד הל' בישול עכו"ם נדון בזה".

יז | פת פלטר נמכרת יותר בזול.

א. לפי המחבר ובני ספרד.

1. מחמיר, רק אם אינו מצוי יש להקל.
(א) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות ס"א) – "הש"ך ... שבעצם שיטת הרמ"א יותר מובנת, דאם נפקע האיסור, לגמרי נפקע, שלא מסתבר שנפקא רק באופן של שעת הדחק. ושאלתי לפי שיטת המחבר, וכמו הש"ך מיעץ, מה נחשב כשעת הדחק, האם גם מכירה יותר ביוקר של פת ישראל נחשב כשעת הדחק. והשיב רבינו שבאופן רגיל, אין זה טענה מספיקה, רק לעני, או למי שאין לו כסף כרגע, נחשב זה כטענה, וזה מובן".
(ב) הגריש"א זצ"ל (בישול ישראל עמ' י"ז בהג"ה, אשרי האיש יו"ד פרק ח' אות י"א) – "ההבדל במחיר כנהוג, עדיין נחשב פת ישראל מצויה".
(ג) חלקת בנימין (ס"ק י"ח, ס"ק נ"א [לשונו מובא לקמן], ציונים ס"ק פ"א, בי' סעי' ה' ד"ה או [עמ' י"ט]) – "מסתימת הפוסקים".
2. מיקל.

(א) פרי תואר (ס"ק ז', לשונו מובא לעיל), הו"ד בדרכ"ט (ס"ק מ"א, לשונו מובא לעיל).
(ב) עי' זבחי צדק (ס"ק י"ד) – "וכן נהגו פה בגדאד יע"א, שקונים מפלטר גוי אפ"ל במקום שיש פלטר ישראל, וגם של פלטר ישראל הוא יפה, אפ"ה קונים מפלטר גוי, והיינו משום דבעירנו יש רבוי עם, ואם קונים הכל מפלטר ישראל, יהיה הפת ביוקר הרבה, והראיה דביום חגם שאין מוכרים הגוים, יהיה הפת ביוקר הרבה, וע"כ נהגו במדינתנו יע"א ליקח מפלטר גוי בכל זמן וכמ"ש רבינו הכנה"ג ז"ל".

(ג) הו"ד בכה"ח (סוף ס"ק ל') – לשונו מובא לעיל.
(ד) בעל פמ"ג השלם (נחלת יעקב פת עכו"ם מספר ג' עמ' ג', מנחת הבוקר עמ' קל"ו) – "אמנם לדבריו יצא שעכ"פ בני ספרד שנגררים אחר המחבר וסוברים שמדינא אין היתר במקום שפת ישראל מצוי, יהיה אסור לקנות לחם זול יותר, דלדידהו צריך להיות נכלל בהיתר של 'אינו מצוי', ומגלן שיוקר נקרא אינו מצוי. אמנם גם להם יש מקום להקל בזה. דבשו"ת תפארת שמואל (סי' ט"ז) כותב שבשנת תר"מ היה במדינה יוקר גדול בקמח דגן, והיה דוחק גדול לעניי ישראל, ובאו ושאלו על לחם שמכרו הקאזנ"א שנשאר ממה שהוכן לאנשי חיל למלחמה, שהממשלה פקדה על אנשי המדינה שיאפו פת בכל בתי העכו"ם בשביל אנשי החיל, אי שרי להו לאכול פת זה, או דלמא אסור משום פת עכו"ם. והשיב, דפת עכו"ם של בעה"ב אסור, ודוקא פת פלטר עכו"ם התיירו, ובנד"ד אף שנאפה הפת בבתי עכו"ם בעה"ב, מ"מ אין זה נחשב כפת בעה"ב רק כפת פלטר, דפת בעה"ב לא הוי רק מה שאפה הבעה"ב בשביל צורך אכילת אנשי ביתו, משא"כ בכה"ג שאפהו בשביל אנשי החיל, נעשו כל הבעה"ב כפלטריין לענין זה. וממשיך וכותב, דאף שהש"ך כתב דיש ליהזר מפת פלטר עכו"ם היכא דיש פת ישראל, מ"מ בנד"ד דהעניי מוכרחין לזה מחמת הדוחק והיוקר לכו"ע שרי, 'דזה דומה לההיא דס"ה שהפת עכו"ם יפה יותר, דהוי כפת דחוקה לו ושרי, כן ה"ה וכ"ש בזה דפת ישראל דחוקה להעניי מפני היוקר, ופת זה דעתם נוחה בו יותר מפני שהוא בזול, בכה"ג כו"ע מודו דשרי בפת פלטר'. והיה מקום לומר דנדון דידיה אולי מיירי, דלולי הזלות לא יכלו העניי לקנות בכלל לחם מפני היקרות, וממילא פשוט שהוא בכלל אינו מצוי, משא"כ בנד"ד דגם אם לא נתיר פת הזול מ"מ יכול לקנות היותר יקר, והוא רק שאלה של ממון. אמנם מלשונו משמע דבכל אופן מותר ד'פת זה דעתם נוחה בו יותר מפני שהוא בזול'. וכ"ה בס' זבחי צדק (סקי"ד) ... הרי שהזבחי צדק אף שהיה מבני ספרד, מ"מ הקיל במקום שיש שאלה יקרות. ושור"ר בס' עין המים (שם) שגם היה מבני ספרד, דפירש בדברי הפרי תואר שהוא לעיל, דמה שכתב דזהו 'דוקא אם יש לו קצת ריוח', הכוונה ריוח ממון, ובזה פירש ראיית הפרי תואר מהגמ' שם, דרבי ראה פת דחוק לתלמידים, דבדואי דהתלמידים נוחין דעתם אף בפת שאינו ערב, ולא קפדי אלא 'ארווחא דמונא', עכ"ד".

ב. לבני אשכנז.

1. מיקל.
(א) הגר"ש פאלדער שליט"א (בישול ישראל עמ' י"ז בהג"ה) – "והנה דעת הרמ"א (קי"ב סעי' ב) שמיקל בפת פלטר בכל השנה, ואפילו לדעת המחבר שם שמחמיר, מ"מ יש להקל כשפת עכו"ם יפה מפת ישראל וההבדל ניכר קצת (ע' שם סעי' ה' ובשו"ת אג"מ ח"ב סימן ל"ב), או כשאין פת ישראל מצוי. ולפ"ז ה"ה לדידן, הגם שכתבו הש"ך והאחרונים להחמיר כדעת המחבר, מ"מ אם יש הבדל במחיר כנהוג טוען הגה"ג ר' שמואל פלדר שליט"א שמותר בכה"ג להקל בפת פלטר. והגם שדעת הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] שהבדל במחיר כנהוג אכתי נחשב פת ישראל מצויה, מ"מ אין משו"ה סיבה להחמיר אלא לדעת הספרדים הנגררים אחרי פסקי מרן המחבר שהחמיר בפת פלטר כשפת ישראל מצויה, (איברא הרה"ג הנ"ל ציין לכף החיים קי"ב אות ל' בשם זב"צ דמבואר דביוקר הרבה גם לספרדים שרי ע"ש), וע"ז אמר הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] שהבדל של המחיר כנהוג נחשב עדיין פת ישראל מצויה. אבל אנו דנגררין בתר הרמ"א ז"ל דפת פלטר כל השנה שרי, ורק משום מהיות טוב החמירו אחרונים במקום שפת ישראל יפה כמותה מצויה, מ"מ בהבדלי המחירים כנהוג וזה נ"מ לו, אין צריך להחמיר".

2. מחמיר.

(א) שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' מ"ז הע' ח') – "דאף במקום שפת ישראל יותר ביוקר מפת פלטר אין להקל".

ג. תלוי כמה ההבדל במחיר.

1. עי' הגר"א בנבצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ו אייר תשס"ז) – "שאלה: אם יש פת פלטר של עכו"ם ופת פלטר של ישראל, והפת פלטר של עכו"ם זול מהפת ישראל, האם זה נכלל בהיתר של המחבר (ס' קי"ב סעיף ה') שאם הפת של עכו"ם יפה מותר לקנותו. תשובה: אם ההפרש פחות מעשרים אחוז נ' דאין להקל, מעל לזה איני יודע".
2. פתחי הלכה (פרק ג' סעי' ה', הע' כ', הע' כ"א, מטבח הכשר ארטסקרול סוף עמ' רס"ט, עמ' רע"ב, עי' פרק י' הע' י"ח) – "אם פת ישראל מצויה אבל פת פלטר נכרי נמכרת יותר בזול, אם ההבדל שבין המחירים הוא דבר ממשי לפי מצבו הכספי, מסתבר שיכול לקנות פת פלטר נכרי [כן נראה, דלא גרע ממה שפת פלטר יפה ממנה, שלדעת הרשב"א נחשב זה כפת דחוקה לו, כל שכן אם דחוק קצת מחמת איבוד ממנו. והרי לדינא מותר אפילו אם פת ישראל מצויה כמו שכתב הש"ך ס"ק ח']. אמנם בשביל הבדל מחיר של כמה פרוטות אין לקנות פת פלטר אם פת ישראל מצויה [דלא עדיף ממה שכתב הפרי תואר ס"ק ז שתוספת תענוג אינו בכלל מה שכתב הרשב"א שפת פלטר יפה מפת ישראל]".
3. נועם הלכה (סי' ד' סעי' ל', הע' נ', הע' נ"א) – "אסור לקנות פת עכו"ם מפני שהוא זול יותר מפת ישראל [דכל ההיתרים הנ"ל הוא משום טיב הפת אבל לא מפני הנוחיות של האדם, וכמו שכתב הפ"ת ס"ק ז' שמפני תענוג האדם אין להתירו, ואם יש לו קצת ריוח יש להקל, אבל בהתעוררת תשובה ח"ב סי' ס' כתב שצ"ע אם יש להתיר], אולם אם ההבדל במחיר הוא משמעותי יש להתיר לקנות פת עכו"ם [פתחה"ל פרק ג' סעי' ה', וכן יש לדייק מכה"ח ס"ק ל' שכתב נהגו לקנות פת עכו"ם אפי' כשיש פלטר ישראל, דאם כולם יקנו מהישראל יעלה הפת ישראל ביוקר, משמע מזה דאם ההבדל של במחיר הוא יותר מדי יש להתיר]".

ד. מראי מקומות.

1. התעוררות תשובה (ח"ב סי' ס' ד"ה נסתפקתי) – "נסתפקתי ... ויש פלטר עכו"ם עושה פת יפה ... אם הפת ישראל ביוקר מפת גוי אם מותר לקנות פת פלטר גוי אם יש לדמות זה לזה ובפרט שהטעם שעילה מצאו חכמים להקל בפת של גוים כדאיתא ... נראה כמה הקילו חכמים בזה ובפרט אם ערך הזול של פת פלטר גוי לפי מחיר פת ישראל הוא כל כך שאלו ה' הפסד נחשב להפסד מרובה כי לדעת הגם שחסרון ריוח לא מקרי הפסד מ"מ לקנות ביוקר ולהוציא מכיסו מה שיכול לקנות בזול יחשב בענין זה להפסד, ויש לעיין בדבר זה".
2. הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"א אות ו', בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ה) – "האם יש מקום להקל לקנות פת פלטר במקום שהוא יותר זול מפת ישראל או שחייבים לקנות תמיד פת ישראל. תשובה: בשעת הדחק".
3. הגר"א בנבצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"א אות ו', מציון תצא תורה ח"א אות רכ"ה) – "שאלה: האם יש מקום להקל לקנות פת פלטר במקום שהוא יותר זול מפת ישראל או שחייבים לקנות תמיד פת ישראל. תשובה: ראוי לקנות פת ישראל".
4. הגר"מ דייטש (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"א אות ו') – "שאלה: האם יש מקום להקל לקנות פת פלטר במקום שהוא יותר זול מפת ישראל או שחייבים לקנות תמיד פת ישראל. תשובה: כמו כל הידור מצוה".

ה. טירחה לקנות דוקא פת ישראל, שהוא יותר רחוק וכדו'.

1. מחמיר.
  - א) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (פסקי הוראה גם אני אודך יו"ד סי' ג') – "להחמיר בזה".
  - ב) חלקת בנימין (ס"ק י"ח, ס"ק נ"א) – "דדוקא מחמת מעלה בגוף הפת הוא דשרינן אבל אם רוצה לקנות פת עכו"ם מפני שהיא בזול טפי אי נמי מפני שטירחת לקיחתה מועטת וכל כי האי גוונא שאינו תלוי בגוף הפת אסור".
  - עי' חלקת בנימין (בי' סעי' ב' ד"ה במקום, עמ' ט') – "ויש להסתפק בעיר גדולה כמה פרסאות ויש בה נחתום ישראל בצדה אחד מי חייבים הישראלים הדרים בצדה השני ללכת לקנות אצלו או ...".
  - ג) שבט הקהתי (נועם הלכה סי' ד' הע' נ"ב, עי' פסקי הוראה גם אני אודך יו"ד סי' ו') – "ויש לעיין מה הדין כהיום בעיירות גדולות עד כמה הטריחו אותו. והגר"ש"ג שליט"א השיב יש להחמיר דלא פלוג".
  - ד) הגר"ע אויערבאך שליט"א (פסקי הוראה גם אני אודך יו"ד סי' ג') – "להחמיר בזה".
  - ה) נועם הלכה (סי' ד' סעי' ל"א) – "לא התירו לקנות פת עכו"ם מפני שהוא קרוב יותר לבית".
2. מיקל.
  - א) הגר"א בנבצל שליט"א (פסקי הוראה גם אני אודך יו"ד סי' ו') – "שמותר בכה"ג".
  - ב) הגר"י טשזנר שליט"א (פסקי הוראה גם אני אודך יו"ד סי' ג') – "אין היתר מצד פת פלטר יפה א"כ הפת פלטר הוא באמת יפה מהפת ישראל. אבל לכאורה אפשר להתיר מטעם שאין פת ישראל מצוי. שהיות שקשה להשיג פת ישראל לא נחשב שהפת מצויה".

יח. פת פלטר שביצים טוחים על פניו - סעיף ו'.

א. האם צריך להחמיר מצד בישול עכו"ם.

1. מחמיר, אינם בטלים.
  - א) רמ"א (סעי' ו') – "ויש אוסרים בפת שביצים טוחים על פניו, משום שהן בעין ואינם בטלים לגבי פת, ויש בהם משום בשולי עובדי כוכבים. וכן נוהגין".
  - ב) עי' לבוש (סעי' ד') – "מיהו יש מחמירין בפת הנטח בביצים על פניו, משום שהם בעין ויש בהן משום בישולי גוים, ואינן בטלין גבי פת כיון שהן בעין, ויש להחמיר בזה אם אפשר".
  - ג) עי' מנחת יעקב (כלל ס"ט ס"ק ב') – "בלבוש סי' קי"ב סעיף ד' כתב ז"ל ויש להחמיר אם אפשר עכ"ל משמע דאם א"א לו ליקח אחר דמותר ליקח וא"צ לטרוח או להתענות ג' ימים בשביל זה וכן"ל עיקר דבאמת (אי) אפשר לפרש דעת התוס' והרא"ש להתיר בשטוחים עליה וכ"כ הרשב"א והר"ן להדיא בשם התוס'".

(ד) עי' בית לחם יהודה (ס"ק י') – "אך בדוחק גדול יש לסמוך על המחבר".

(ה) קיצור שו"ע (סי' ל"ח סעי' ד').

(ו) דרכ"ת (ס"ק מ"ה) – "אמנם צריכין לדעת דהפרי תואר והכנה"ג והשלחן גבוה ובעל הס' עין המים הנ"ל כולם בני ספרדים הם דלא גרירי בתר הוראות הרמ"א גם במקום שכ' וכן נוהגין אמנם אנו בני אשכנז בודאי אין לנו לזוז מהכרעת הרמ"א ולהקל כנגדו כיון שכ' וכן נוהגין".

(ז) כה"ח (ס"ק ל"ד) – "ומיהו עי' כנה"ג אות ל"ו מה שהאריך בזה ומסיים ולכן אני מחמיר לעצמי כסברת האוסרים ומקל לאחרים כדברי הב"י ובשעת הדחק שלא היה לחם לשובע התיר בפומבי. וכ"כ הבל"י או"י ד' בדוחק גדול יש לסמוך על הש"ע".

(ח) שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' מ"ו אות ה', עי' שבט הלוי ח"ט ריש סי' קס"א) – "וכן נהגו".

(ט) הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"א אות ז', בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ה) – "האם יש חשש בישול עכו"ם במה שמושחים שמן או מקצת ביצים על גבי לחם פרוס שלנו. תשובה: כן".

(י) עי' חלקת בנימין (סעי' ו' ב"י ד"ה וכן, עמ' כ"ה).

2. מיקל, שהביצים טפל לגבי הפת.

(א) מחבר (סעי' ו').

(ב) פ"ח (ס"ק ט"ו) – "העיקר כפסק המחבר ז"ל דאף שביצים טוחים על פניו שרי משום דאינו אלא חזותא בעלמא ובמידי דרבנן חזותא לאו מילתא היא".

(ג) פ"ח (ס"ק ט').

(ד) זבחי צדק (ס"ק ט"ו) – "אין לנו אלא דברי מרן ז"ל ואפי' אם הביצים טוחים על פני הפת מותר יען דאינו חזותא בעלמא ולא דמי לאינפנא'דה. כן כתבו הטעם הרשב"א ופר"ח. ועוד טעם".

(ה) עי' אבני נזר (יו"ד סי' צ"ד) – "והפ"ת ג"כ חולק על הרמ"א וכתב דלא משמע מידי בתוס' וסייעתם לאסור בבצים טחין על פניו. וטעם החילוק שבין פשטידא של דגים כתב דהתם הדג בפ"ע ואינו אחד עם הפת. משא"כ הכא שהוא גוף אחד עם הפת. ואני מוסיף בה דברים דהטיחה שעל פניו לבד הא אינו עולה על שלחן מלכים. רק עם הפת והפת עיקר ... ע"כ כתב הדין בבצים טחים על פניו. ולדינא כתב הלבוש להחמיר במקום שאפשר. וכ"כ במנחת יעקב. והמיקל לגמרי כמ"ש הפ"ת לא הפסיד".

3. מראי מקומות.

(א) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ל"ו) – "ולענין הלכה, כבר כתבתי דרב"י בס' הקצר פסק דאפילו פת שטחו על פניו ביצי' מותר, אבל מור"ם ז"ל הגיה ויש אוסרים בפת שביצי' טוחים על פניו וכן נוהגים, וכ"כ בת"ח כלל ס"ט אות ג', ואיברא שבדבר שהוא מדרבנן ראוי לסמוך על פסק רב"י דמקל, אמנם ממה שראיתי לרב לא הזכיר כלל סברת האוסרי', חוששני אולי לא התיר אלא מפני שלא ראה דברי האוסרי' שאם היה רואה דבריהם (אלא) לא היה מתיר בפומבי אעפ"י שקשה לומר על הרב שסתרי תורה גלויין לו שלא ראה דברי האוסרי', ולכן אני מחמיר לעצמי כסברת האוסרי' ומקל לאחרי', דכדאי הוא רב"י לסמו' עליו, וכבר בא מענה לידי בהיותי בכפרי' בורחי' מדבר בעיר יהלוך שלא היה לחם לשובע והתירתי בפומבי".

(ב) הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-63, a-65) – "חפשי באבני נזר חלק יו"ד ומצאתי שם בסימן צ"ד אותיות א' וב' שטען בחזקה נגד דברי הרמ"א (בקשר לבישול עכו"ם בבצים טוחים על פני החלות) והסיק דמעיקר הדין שרי, והיכא דאפשר בודאי מן הנכון להחמיר - הואיל ונפיק מפומי דהרמ"א. והחומרא בזה הוא לכאן בבחינת מדת חסידות, משום כבודו של הרמ"א. כן הבנתי מדבריו הקדושים".

ב. משיחה בעלמא (egg glaze) - למחמירים לעיל.

1. מחמיר, אין לחלק.

(א) גר"א (ס"ק י"ד) – "ויש אוסרים כו'. כנ"ל וסברא הראשונה ס"ל כיון שאינו אלא למראה חזותא לאו מילתא כמ"ש רש"י בפ"ח דזבחים (ע"ל סי' ק"ב ס"ק ו')."

(ב) שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' מ"ו הע' ו') – "בערוך השלחן ... אמנם סתימת הדברים דהרמ"א מתכוין לאסור גם במשיחה בעלמא".

(ג) הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ו) – "חלות בזמנינו שטוחים על פניהם ביצים משום נוי ולא משום טעם האם נאסרים משום בישול עכו"ם. תשובה: כן".

(ד) חלקת בנימין (ס"ק ס', ציונים ס"ק קפ"ט, סעי' ו' ב"י ד"ה שביצים) – "ודלא כערה"ש".

2. מיקל.

(א) ערה"ש (סעי' כ"א) – "ודע שזה שכתב רבינו הרמ"א בתחלת דבריו לאסור בפת שביצים טוחים על פניו אין הכוונה שמושחין משיחה כל שהוא כדרך שאנו מושחין החלות בערב ש"ק דודאי זה מותר דלית ביה מששא וק"ו הוא מלעקא"ך וקיכלא"ך אלא הכוונה שטוח על פניו ביצים ממש שמרתיחים הרבה ביצים במחבת ושופכין על הפת שיש בזה ממשות של הביצים".

(ב) דרכ"ת (ס"ק מ"ו) – "עי' בערוך השלחן (להרב מהרי"ם מנוואהרדק) סעי' כ"א שכ' דבע"כ אין כוונת הרמ"א שמושחין הפת משיחה כל שהוא כדרך שאנו מושחין החלות בעש"ק דודאי זה מותר דלית ביה מששא וק"ו הוא מלעקי"ך וקיכלי"ך אלא הכוונה שטוח על פניו ביצים ממש שמרתיחים הרבה ביצים במחבת ושופכין על הפת שיש בזה ממשות של הביצים עכ"ד".

(ג) מנחת יצחק (ח"ז סי' ס"ב אות א') – "ועוד כיון דעיקר הנדון על מה שמושחין החלות וכיב"ז, דאין בהם ממשא, זה בודאי ל"ה בכלל מש"כ הרמ"א משום שהם בעין, ושור"ר שכ"כ בערוך השלחן שם (סעיף כ"א) שכתב דבע"כ אין כוונת הרמ"א שמושחין הפת משיחה כל שהוא כדרך שאנו מושחין החלות בעש"ק דודאי זה מותר דלית ביה מששא וק"ו הוא מלעקי"ך וקיכלי"ך אלא הכוונה שטוח על פניו ביצים ממש שמרתיחים הרבה ביצים במחבת ושופכין על הפת שיש בזה ממשות של הביצים עכ"ד".

ד) הגר"י בעלסקי זצ"ל (ou document a-63).
ה) הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-63) – "באמת דברי הרמ"א חומרא גדולה בלתי-מובנת היא וכאמור, והבו דלא לוסף אלה, ובכן נראה להגביל חומרא זו ולצמצמה כדברי הרב ערוך השלחן בטוח עבה, ולא בטוח דק מן הדין".
ו) יבקש תורה (ח"ז סי' ל"ט אות ז').
3. מראי מקומות – כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ל"ט), RJJ (חמ"ב עמ' נ"ח).
א) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"א אות ז', מציון תצא תורה ח"א אות רכ"ו) – "שאלה: האם יש חשש בישול עכו"ם במה שמושחים שמן או מקצת ביצים על גבי לחם פרוס שלנו. תשובה: כמדומני שלא".

ג. פירווי לחם.

1. מחמיר.
א) ט"ז (ס"ק י') – "אבל על הפרורים שהם בעין ודאי אסורין כל זמן שלא נתבטלו ברוב".
ב) לחם הפנים (ס"ק א') – "ט"ז".
ג) בית לחם יהודה (ס"ק א').
ד) כה"ח (ס"ק ז') – "ט"ז".
2. פת עכו"ם שבשלו הישראל אח"כ, כגון פירווי לחם שעושים מהם שניצל.
א) ע"ל לקמן, סעי' י"ב.

יט] פת הבאה בכיסנין.

א. עוגות.

1. מחמיר, נכלל בגדרי פת – רמ"א (סעי' ו', "ואותן נילו"ש שקורין קיכלי"ך או מיני מתיקה שקורין לעקי"ך, הם בכלל פת ובמקום שנוהגים היתר בפת של עובד כוכבים גם הם מותרים, ולא אמרינן שיש בהם משום בישולי עובד כוכבים"), אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות ל"ז, עמ' ר'), חלקת בנימין (ס"ק י').

ב. הגדר: דאי קבע עלייהו סעודה מברך המוציא נחשב "פת".

1. בית יוסף (סי' קי"ג סוף ס"ק ב' ב') – "כתב האגור (סי' אלף שח) בשם התוספות פ"ב די"ט (ביצה טז: ד"ה קמ"ל) אותם גילי"ש שקורין אוביאט"י הן שלקות מדלא מברכין עליהם המוציא ויש בהם משום בישולי גוים ומיהו ה"ר יחיאל מתיר מפני שדרך אפיית פת עושין לה ואי קבע סעודתיה עלייהו מברך המוציא עכ"ל".
2. רמ"א (דר"מ ס"ק ג', תו"ח כלל ע"ה דין י"ב) – "ונראה לי דלא קאמר אלא במיני מתיקה שבלילתן רכה ולכך יש לחוש בהו כמו בהרסנא וכמו שנתבאר לעיל כלל וסימן ס"ט לענין גלוש אבל בלילתן עבה ויש בהם תואר לחם ליכא למיחש דפת גמור הוא לענין המוציא ולענין חלה כי קמח הוא עיקר ואף על גב דיש בהם דבש ובשמים הרבה ודינן כפת הבאה בכיסנין דמברכין עלייהו בורא מיני מזונות אם לא קבע סעודה עלייהו מכל מקום נראה דאין להחמיר לענין פת עכו"ם הואיל ואי קבע סעודה עלייהו מברך המוציא ובלילתן עבה אזלינן בתר העיקר והוי דינן כפת וכן כתב הרמב"ם פרק י"ז מהלכות מאכלות אסורות [הכ"ג] להתיר מיני מתיקה וכן כתב מהר"א בהג"ה שערי דורא שער א' [אות ז'] ומימי לא ראיתי מי שנוהר מהן".
3. ט"ז (ס"ק ו') – "כיון דאי קבע עלייהו סעודה מברך המוציא ע"כ דינן כפת ממש".
4. פרו"ח (ס"ק י"ז) – "ואי קבע סעודה עלייהו מברך המוציא אזלינן בתר העיקר ודינו כפת ... זה הכלל כל דבר שמברכין עליו בורא מיני מזונות, אם כשקובע עליו מברך המוציא וברכת המזון דינו כפת, ובמקום שנהגו היתר בפת של גוים גם זה מותר. ואם הם דברים שאפ"י בקביעות סעודה עליהם אינו מברך המוציא, וכמו המיני מתיקות שכתבתי, יש בהם משום בישולי גוים".
5. לחם הפנים (ס"ק ח) – "הואיל ואי קבע סעודתייהו עלייהו מברך המוציא אזלינן בתר עיקר ודינו כפת (ב"י ות"ח)".
6. בית לחם יהודה (ס"ק י"א) – "הואיל ואי קבע סעודתייהו עלייהו מברך המוציא אזלינן בתר עיקר ודינו כפת ב"י ות"ח".
7. ע"ל גר"א (ס"ק ט"ו) – "ועוד דאי קבע עלייהו מברך המוציא כמ"ש בפ' כ"מ".
8. ברכי יוסף (ס"ק ט').
9. בית מאיר (על רמ"א סעי' ו') - לשונו מובא לקמן.
10. רע"א (או"ח סי' קס"ח על מג"א ס"ק מ"ד) – "ש"מ דפת הנלוש בבצים. בפשוטו יש לדחות דכיון דקבע עליו מברך המוציא ובהמ"ז הוי לחם גמור. והוי בכלל פת ואין בו משום בשול נכרים".
11. זבחי צדק (ס"ק ט"ז, ס"ק י"ז) – "וזה הכלל ...".
12. אבני נזר (יו"ד סי' צ"ד אות ג') - לשונו מובא לקמן.
13. כה"ח (ס"ק ל"ה) – "תו"ח כלל ע"ה דין י"ב. וכ"כ ב"י סי' קי"ג בשם הר' יחיאל. וכן הסכים פרו"ח ...".
14. שבט הלוי (ח"ט סי' קס"א על סעי' ו', קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' מ"ה אות ד').
15. תשובות והנהגות (ח"א סי' תמ"ד ד"ה ומהא').
16. פתחי הלכה (פרק ג' סעי' י"ב).
17. חלקת בנימין (ס"ק ח', ס"ק י', ס"ק ס"ג, ס"ק ס"ד, ס"ק ס"ה, ציונים ס"ק ק"ס, סי' קי"ג ס"ק כ"א) – "שזה הכלל ...".
18. מראי מקומות – תשובות והנהגות (ח"ג סי' רמ"ח).

א) ערה"ש (סעי' ל"א) – "כיון שנתבאר דבפת הרבה הקילו חכמים ולא כן בבישוליהם יש לנו לבאר מה נקרא לחם ומה נקרא בישול דאולי מה שעשוי באילפס שקורין פאמוו"א או סקווערד"א אינו קרוי לחם אמנם דבר זה למדנו מדין חלה שבס"ט ושם

נתבאר דעיסה שבלילתה עבה אף אם היא ע"י משקין בשמן ודבש ואפילו נעשית במחבת הוה לחם וחייב בחלה וכל שבלילתה רכה ושלא ע"י משקין אפילו נעשית במחבת ג"כ הוה לחם ורק אותן שבלילתן רכה וע"י משקין לאלו יש להם דין תבשיל ולא לחם [וכ"כ הריב"ש סי' כ"ח והפר"ח סקי"ז].

(ב) שבט הלוי (ח"ט סי' קס"א על סעי' י' ברמ"א) – "ובש"ך בשם הש"ד דאם הוא מסופק אם הכשיר ישראל התנור או לא שרי דהו"ל ספק דרבנן, בס' בית דוד להגאון ר' דוד כ"ץ [תלמיד מובהק למרן הח"ס זי"ע] ר"ל עפ"י לשון הראב"י שבאו"ה סי' מ"ג, י' דדוקא **אם הוא מסתפק בעצמו** אם הכשיר התנור והיינו מטעם ספק דרבנן, ומטעם ספק של סירכא נקט ואתי אם הוא רגיל בעצמו להכשיר כל פעם ועכשיו שכח וכלעיל סי' ס"ט ס"ק כ"ד בספק אם מלחה, אבל אם הוא מסופק אם הכשיר ישראל אחר אפשר דלא מקלינן דמי לחסרון ידיעה דישאל יודע אם הכשיר, וס' דתליא במעשה האחר הוא, א"ד ז"ל. ודבריו ז"ל נגד כל הפוסקים ממש שהקילו בכל ספק, לדבריו הו"ל להזכיר דמיירי בעצמו, ורגיל להכשיר, ואם הספק באחר יתכן דבאיתא במתא הו"ל אפשר לברר בקלות ואין להקל וכפ"ק דפסחים לענין בדיקת חמץ, והקילו כאן בספק אף אם נסבור בעלמא כדעת הסוברים באיתחזק איסורא לחומרא, מכ"מ פת קל יותר כמבואר בכל הסימן".

ג. צריך תואר לחם, כדי שייחשב פת [כהכלל הנ"ל] – רמ"א (דר"מ ס"ק ג', תו"ח כלל ע"ה דין י"ב, לשונו מובא לעיל), ש"ך (ס"ק י"ח, לשונו מובא לקמן), לחם הפנים (ס"ק ח'), בית לחם יהודה (ס"ק י"א), זבחי צדק (ס"ק ט"ז, ס"ק י"ז), ערה"ש (סעי' כ"א, לשונו מובא לקמן), חלקת בנימין (ס"ק ס"ה).

ד. בלילתה רכה.

1. מיקל: שאין בהן תואר לחם.
  - (א) רמ"א (תו"ח כלל ע"ה דין י"ב. אמנם עי' חלקת בנימין [ציונים ס"ק ר"ב]) - לשונו מובא לעיל.
  - (ב) ש"ך (ס"ק י"ח) – "שקורין קיכלי"ך. דוקא שבלילתן עבה ויש בהן תואר לחם כ"כ בת"ח שם דין י"ב ע"ש".
  - (ג) לחם הפנים (ס"ק ח').
  - (ד) חכ"א (כלל ס"ה סעי' ז') – "וכן אותן שבלילתן רכה אסורין לכולי עלמא דאין זה פת אלא בכלל בישול עכו"ם".
  - (ה) ערה"ש (סעי' כ"א. אמנם עי' סעי' ל"א [לשונו מובא לעיל], ועי' חלקת בנימין [ציונים ס"ק ר"ב]) – "והנה דבר פשוט הוא דקיכלא"ך הם דווקא שבלילתן עבה ויש בזה כתואר לחם אבל אם עושין בלילתן רכה כמו פיינקוכין או בלינצע"ס זהו בישול ולא אפיייה ואסור".
  - (ו) כה"ח (ס"ק ל"ה, עי' ס"ק ל"ז).
2. מחמיר: שאם קבע עליה סעודה ברכתו המוציא.
  - (א) בית מאיר (על רמ"א סעי' ו') – "כתב הש"ך דוקא שבלילתן עבה וכו' כ"כ בת"ח שם ... אבל בסימן ס"ט פסק להתיר אף בנילוש שזכר פה דהוא בלילתו רכה, ומשום דאף בהו מסיק בשו"ע או"ח סימן קס"ח שאם קבע עליהן מברך המוציא. וכן העלה הפרי חדש דהעיקר בזה תלוי".
  - (ב) אבני נזר (יו"ד סי' צ"ד אות ג') – "ש"ך סקי"ח שקורין קיכליך ודוקא שבלילתו עבה. [כן הגיהו האחרונים במקום רכה] יש תימה בדבר. שהרי בפסחים (ל"ז ע"א) הדובשנין וכו' פטורין מן החלה אמר ר"ל הללו מעשה אלפס הן. [פירש"י ר"ל אכולהו קאי] ר' יוחנן אמר מעשה אלפס חייבין והללו שעשאם בחמה. וכתבו התוס' שם ע"ב בשם ר"ת דבבבילתו רכה פליגי יע"ש. הרי דובשנין שבלילתו רכה אם אפאם בתנור לכ"ע ולר' יוחנן דקי"ל כוותי' אפילו באלפס חייב בחלה. הרי נתברר דלעקיך שבלילתו רכה אם חזר ונאפה הן בתנור הן במחבת חייב בחלה. וכן איתא ביו"ד (סי' שכ"ט סעיף ב') עיסה שבלילתה רכה וחזר ואפאה בין בתנור בין במחבת חייב בחלה ולא חילק בין נילוש במים או בשאר משקין. ובסעיף א' הדובשנין פטורין מחלה ולא חילק במה נאפה. התם בשעת חיוב חלה דהיינו לישא. ובדובשנין שדרכו לעשות בבבילתה רכה העירוב בכף היינו לישא דידהו. וקמ"ל דפטורה משום דבבילתה רכה ועיי"ש בלבוש ובש"ך סק"א. אבל כשחזר ואפאה חייב ולחם הוא. ואם קבע סעודתו עלי' מברך המוציא כמו בבבילתו עבה. ודברי הש"ך בשם ת"ח בכאן תמוהים מאד וא"י ליישבם".
  - (ג) חלקת בנימין (ס"ק ס"ד, ציונים ס"ק ר"ב) – "וכן נראה עיקר לדבנא".
3. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק י"א), שבט הקהתי (ח"ו סי' רע"ח), שלחן מלכים (שער י"א פרק ג').
  - (א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח) – "עיין ש"ך. ובתורת חטאת מבואר דוקא בלילתן עבה, אבל רכה החמיר הר"ש בר צמח [תשב"ץ ח"א סימן פט] מטעם שלקות, יע"ש דאדם חשוב ראוי להחמיר על עצמו".
  - (ב) תשובות והנהגות (ח"ג סי' רמ"ח) – "בש"ך יו"ד (קי"ב ס"ק י"ח) פסק דווקא דבר שבלילתן עבה ויש בה תואר לחם דינו כפת, ולפ"ז בלילתו רכה דינו כבישול עכו"ם ואסור, ומביא כן בשם הת"ח, אבל ב'בית מאיר' שם מסיק דהואיל דלדידן קי"ל דאפילו בבבילתו רכה אם קבע סעודתו עליהם מברך 'המוציא' דינו כפת עכו"ם שתלוי במנהג, ולדבריו גם דעת הת"ח כן, וזוהי דעת הפר"ח שהכל תלוי בזה, דאם קובע עליו מברך בה"מ' שדינו כפת, וכ"כ עה"ש ס"ס קי"ב שאם נאפה ובלילתו רכה ולא טגנו במשקין דינו כפת, ולכן אף שב'חכמת אדם' מחמיר בבבילתו רכה שדינו כבישולי עכו"ם, הואיל וגם הט"ז סתם (ס"ק ו) שתלוי בקבע שאז ע"כ צריך ברכת המזון, נמצא דיש לנו דעת הפר"ח, בית מאיר וט"ז ...".
  - (ג) נ"מ: טורטייה (wraps) - עי' לקמן.

כ [ציורים]

- א. מאפה בייגי"ל (bagels).
1. מחמיר, נכלל בגדרי פת.

(א) ערה"ש (סעי' ל"א) – "ואלו העגולים שקורין בייג"ל או קרענצלי"ך אף שבאמצע האפייה נותנין אותם ברותחין מ"מ הוא לחם גמור ויש לו דין פת".

(ב) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ל"ג, יגל יעקב מכתב נ"ח, מסורת משה ח"א יו"ד אות ס"א) – "בדין פת עכו"ם של פלטר שנוהגין להתיר אף במקום שפת ישראל מצוי כהי"א שהביא הרמ"א בסימן קי"ב סעיף ב' ומשמע שפוסק כן, וכדחביא הש"ך בסק"ט בשם הרמ"א בת"ח והב"ח ועוד אחרונים. וגם כיון שבייגל כותב כתר"ה שלא מצוי של ישראל אף שפת אחר מצוי נחשב לא מצוי ומותר אף להמחבר כדאיתא בסעיף ד' באם פת פלטר העכו"ם הוא יפה משל הישראל או שהוא מין אחר מטעם דכיון דדעתו נוחה יותר בפת פלטר זה מפני חשיבותו בעיניו ה"ז כפת דחוקה לו, וכ"כ הוא כשרוצה לאכול בייגל שאינם של ישראל במקום זה אף שיש פת אחר של ישראל שמותר אף להמחבר. ואף שכתב זה בלשון יש אומרים משמע שפוסק כן דהא לא הביא חולק ע"ז, וכן מפורש בש"ך סק"ט שאף שכתב שיש ליזהר אף כל ימות השנה שלא לאכול פת עכו"ם פלטר היכא דיש פלטר ישראל מסיק כשהפת עכו"ם יפה יותר שרי כדלקמן סעיף ה' הרי מפורש שפוסק כן המחבר ולכן אין לאסור הבייגל לרוב בנ"א הנוהגין היתר בפת של עכו"ם פלטר".

אג"מ (יו"ד ח"ד סי' ד', יגל יעקב מכתב נ"ח) – "בדבר מה שהערת על תשובתי באג"מ יו"ד ח"ב סימן ל"ג, שאיתא שם: הנה בדבר הבייגל אשר בעודה עיסה נותנים אותה במים רותחים ואח"כ אופים אותם בתנור אם יש בזה איסור בשולי עכו"ם. פשוט לע"ד מכיון שבהבישול קצת על ידי המים רותחים היתה העיסה ראויה לאכילה, לא נאסרה מצד בישולי עכו"ם. ומצד האפיה הם רק בדין פת עכו"ם של פלטר. הנה אמת שיש שם טעות דפוס, וצריך להיות 'פשוט לע"ד מכוון שבהבישול קצת ע"י המים רותחים לא היתה העיסה ראויה לאכילה, לא נאסרה מצד בישול עכו"ם'. וגם לדינא צודקת טענתך שאפילו אם נתבשל הבצק ונעשה ראוי לאכילה, מאחר שנחשב כפת נכלל בהיתר פת. דאיסור בישול עכו"ם חל גם על דברים אפויים, והיתר פת, כששייך, כמו בייגל, הוי גם כשנתבשל מקודם. וגם צודקת טענתך שאפילו אם כשנתבשל היה ראויה לאכילה, מבחינת איסור בישול עכו"ם אינו נאסר, שהרי אין דרך העולם לאכלו כך, ובטח אינו עולה כך על שולחן מלכים".

(ג) פתחי הלכה (פרק ג' סעי' י"ב, מטבח הכשר ארטסקרול, עמ' רע"ד) – "לחמניה עגולה שמשימים אותה במים רותחים לפני אפיתה (הנקרא בארה"ב 'בייגל'), דינה כלהם כיון שנאפית לבסוף".

2. מראי מקומות – חלקת בנימין (סעי' ו' בי' ד"ה קיכלי"ך, עמ' כ"ו).

(א) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ב אות ח', מציון תצא תורה ח"א אות רכ"ז) – "שאלה: וואפל"א או בייגלע"ך האם נאסרים משום פת עכו"ם. תשובה: אולי משום בישולי גוים".

ב. בייגלך (pretzels).

1. מחמיר, נכלל בגדרי פת.

(א) הגר"י בעלסקי זצ"ל (Halachically Speaking) ח"ה מספר ט"ו הע' ע', הע' ע"ג) -

According to many poskim, since soft pretzels are made from bread dough the beracha is hamotzei. Therefore one who wants to eat this pretzel must wash and bentch. If the pretzel tastes like cake then a mezonos would be made, but such pretzels are not manufactured ... However, the custom is that there is no difference between a small thin pretzel and large thick ones and if one is makpid on pas yisroel it would apply to these items as well.

(ב) הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ב אות ח', בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ה) – "וואפלא או בייגלע"ך האם נאסרים משום פת עכו"ם. תשובה: כן".

(ג) פתחי הלכה (פרק ג' סעי' י"ב, מטבח הכשר ארטסקרול עמ' ע"ר) – "כעכין".

2. מראי מקומות.

(א) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ב אות ח', מציון תצא תורה ח"א אות רכ"ז) – "שאלה: וואפל"א או בייגלע"ך האם נאסרים משום פת עכו"ם. תשובה: אולי משום בישולי גוים".

ג. דגני בוקר (breakfast cereals) - האם יש לו תואר לחם.

1. מיקל, שאינו נכלל בהגדר של פת שאין לו תואר לחם [אולי חוץ מעשרת ימי התשובה, שדינו כפת פלטר].

(א) הגר"ח זצ"ל (וזאת הברכה עמ' רי"ט ד"ה נחלקו) – "נחלקו מפוסקי זמננו ביחס למיני דייסות קרות - מיני צורות אפויים עבות קצת וכדומה העשויות מקמח חיטה ושיבולת שועל וכדומה, כגון 'פיצלי' 'עוגי' Grape nuts וכו'. אחד מגדולי הדור והגרש"ז אויערבאך מורים שיש למיני דייסה אלה דין תורת לחם, ואם אכל כדי קביעות סעודה מברך המוציא. ומאידך הגר"ח פ' שיינברג מורה שאין להם תואר לחם. על דייסות קרות העשויות בצורת פתיתים (כגון 'ברנפקלס') אף הגרש"ז אויערבאך מורה שאין לו תורת לחם מחמת דקותן. אך אחד מגדולי הדור סובר שאף פתיתים דקים יש להם תורת לחם אם קבע".

(ב) הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' ק"מ, Halachically Speaking ח"ה מספר ט"ו הע' ס"ז, הע' ס"ה, עי' ou document - (a-94

Some poskim are of the opinion that Cheerios®, Grape Nuts® and Cap'n Crunch® all look like bread and accordingly these products would be subject to the halachos of pas paltur. However, others say these items do not have an appearance of bread. L'maseh, there is an uncertainty if Cheerios® has an appearance of bread and therefore, one should refrain from eating it during aseres yemi teshuva. However, all year-round we are lenient and do not give it a status of pas paltur. Even if breakfast cereals are not bread items, but

are considered cooked items, nonetheless, breakfast cereals are not considered a food which is served on a king's table, therefore they do not require bishul yisroel and a non-Jew may cook it etc.

ג) הגר"א בנצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ב אות ט', מציון תצא תורה ח"א אות רכ"ח) – "שאלה: ומה הדין לגבי דגני בוקר שברכתם מזונות ואוכלים אותם ביחד עם חלב, ואין עליהם תואר לחם האם נאסרים משום פת עכו"ם. תשובה: כנ"ל [אולי משום בישולי גוים]."

2. מחמיר, יש לו תואר לחם.

א) הגרשז"א זצ"ל (וזאת הברכה עמ' רי"ט ד"ה נחלקו) - לשונו מובא לעיל.

ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"א פרק ל"ו אות י"ג, וזאת הברכה עמ' רי"ט ד"ה נחלקו) – "מיני דייסות קרות, דהיינו מיני צורות אפויות עבות קצת וכדומה העשויות מקמח חיטה ושיבולת שועל וכדומה, כגון 'פוצי' 'עוגלי' (Grape nuts) וכו', יש למיני דייסה אלה תואר לחם, ואם אכל מהם שיעור קביעת סעודה מברך המוציא. ואף דייסות קרות העשויות בצורת פתיתים (כ'ברנפקלס'), יש להם תואר לחם אם קבע."

ג) ע"י הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ב אות ט', בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' תרס"ה) – "ומה הדין לגבי דגני בוקר שברכתם מזונות ואוכלים אותם ביחד עם חלב, ואין עליהם תואר לחם האם נאסרים משום פת עכו"ם. תשובה: כן."

3. מראי מקומות – מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רע"ו, פרק י' הע' י"ט).

א) הגר"מ דייטש (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ב אות ט') – "מלשון הרמ"א (סימן קי"ב סעיף ט"ו) משמע לאיסור (במקומות שנהגים איסור בפת עכו"ם) - וע"י בברכי יוסף (שיורי ברכה ס"ק א') ומסיק להחמיר בלקו"ך וכדומה, וצ"ע למעשה."

ד. ציריוס (cheerios) - האם יש לו תואר לחם.

1. מחמיר, יש לו תואר לחם.

א) הגרשז"א זצ"ל (ותן ברכה עמ' תקכ"ח הע' ז', בעל פמ"ג השלם: נחלת יעקב פת עכו"ם מספר ד' עמ' ג', מנחת הבוקר עמ' קמ"א) – "בעמח"ס ותן ברכה אמר לי שדיבר עם הגרשז"א ע"ז [והראה לו את זה, ועיין בזה ושבר אותה ושאל איך נעשה], והכריע שיש לזה תואר לחם, וממילא אם קבע סעודה על cheerios חייב ליטול ידיים ולברך המוציא. וכן אמר לי הגר"ש פעלדער, ששלח שליח להגרשז"א ולהגריש"א, ושניהם פסקו שיש לו תואר לחם, וממילא ברכתו המוציא בקובע סעודה."

ב) הגריש"א זצ"ל (בעל פמ"ג השלם: נחלת יעקב פת עכו"ם מספר ד' עמ' ג', מנחת הבוקר עמ' קמ"א) - לשונו מובא לעיל.

2. מיקל [י"א שאינו נחשב פת (אלא תחת הסוגיא של בישול עכו"ם), וי"א שאין תואר לחם].

א) הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-94) – "כן נראה פשוט, שאפילו מי שאכל טון של ציריו"ז אינו מברך על זה ברכת המזון, דאין בזה צורת הפת כל עיקר. אבל לפי הגדרת החזון איש בדין עולה על שלחן מלכים, עדיין יש לפנינו שאלה. אלא אם כן נקיל מטעם ספק ספיקא דיש מקילים בנעשה בפעקטער"י ובפרט (כסברת הגר"מ פ) אם אופן הבישול שבפעקטער"י שונה לגמרי מאשר אופן הבישול שבבית בזה, וציריו"ז בכלל אינם נעשים בבית, ודברי הגר"נ טעלושקין בזה בסוף ספרו טהרת מים צע"ג."

ב) הגרי"א פארכהיימער שליט"א (קובץ הלכות ימים נוראים פרק כ"ב הע' על סעי' ב') – "לענין ציריוס", שמעתי ממומחים שאינה נאפית כלל, ולכן אינו פת, ולענין בישול אינו עולה על שלחן מלכים וכמ"ש הגרי"א הענין זצ"ל, וגם בקביעות סעודה לא יברך ברכת המזון אלא על המחיה."

הגרי"א פארכהיימער שליט"א (שיעורי עמ' ל"א) – "שאלה האם יש למנוע מלאכול cheerios הנעשה ע"י עכו"ם בעשי"ת ושבת ויו"ט האם דינו כפת דמחמירין שלא לאוכלם בזמנים אלו או שאין דינם כפת אלא כתבשיל וכיון דאינו עולה על שלחן מלכים מותר. תשובה: אין בה משום פת עכו"ם כיון שאינו נאפית, ולכן אין דינם כפת [ואף אם קובע סעודה עליו אינו מברך המוציא וברכת המזון] ומשום בישול לית ביה כיון שאינו עולה על שלחן מלכים."

ג) הגר"ש פורסט שליט"א (קלטת תש"ע, אחר נ' דקות) - שלכאורה יש צורת לחם, אבל כיון שמבשל ציריו"ז ואח"כ תשים בתנור רק כדי לייבש (באש נמוך (200 f) בערך שתי דקות), לכן נחשב מעשה קדרה.

ד) הגר"מ ח' כהנא שליט"א – "ושמעתי בשם ר' פורשהיימר שליט"א שהוא סובר **זכיון שהם קטנים כל כך שדרך לאכלם הוא בכפית** א"כ אין להם תואר לחם וממילא ברכתן במ"מ אפ"י היא דקובע עליהם סעודה. ויש להביא קצת סמך לסברת ר' פורשהיימר מהחידושי אנשי השם (כ"ז. בדפי הרי"ף) אות א' (כשהוא איירי באטריות דברכתן במ"מ אפ"י אליבא דר"ת) וז"ל כגון אלאטרי"א...ודומיהם לפי שאלו אינם נאכלים דרך מאכל לחם אלא דרך לפתן כמו דייסא ושאר מיני קדרה וגם אין בהם תואר לחם עכ"ל. ולכאורה גם בנידן דידן אינו נאכל דרך לחם אלא דרך מעשה קדרה ומטעם זה לא יהיה נחשב כפת בכלל. (ואגב, מדבריו מבואר שזה טעם אחר מטעם של אין בו תואר לחם ודו"ק)."

ה) הגר"נ גנק שליט"א (ou document a-94) – "ציריו"ז אינו עולה על שלחן מלכים, וכן נהגו בכל הישיבות שאכלו קאר"ן פלאק"ס וכו', ואולי כונת הטהרת מים הוא דאפילו אי נקוט כדברי החזון איש שהבאתי בספרי גן שושנים, מכל מקום אין אוכלים קאר"ן פלאק"ס בלא חלב, ולכן לעצמם אינם עולים על שלחן מלכים."

3. עשרת ימי תשובה יש להחמיר.

א) הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' ק"מ, Halachically Speaking ח"ה מספר ט"ו הע' ס"ז, הע' ס"ח) - לשונו מובא לעיל. אמנם ע"י הגר"י בעלסקי זצ"ל (ספירים, וכשר הדבר שנת תשע"ב [ע"י רב אלי גרסטין]) -

Rav Belsky holds that Cheerios are not pas. This is because Cheerios are made by cooking the oats. Although afterwards they undergo a drying process, Rav Belsky held that since this drying does not cause krimas panim (forming of a crust/ caramelization) but rather just dries out the O's to give them crunch, they are more similar to bread that is baked by leaving it out in the sun. On such bread one does not say

hamotzi. This has important implications for kevias seuda. According to this, if one ate a meal's worth of Cheerios they would still only say mezonos and al hamichya. However, he thought there was reason to be machmir and avoid such situations. Also, accordingly one may eat Cheerios during aseres y'mei teshuva, when there is a minhag to be nizhar only to eat pas Yisroel.

(ב) שיעורי הלכה (הל' ימים נוראים עמ' ל"ט, הע' נ"ט, דפו"ח מועדים ח"א פרק ט"ז אות ג', הע' ד' [עמ' קנ"ח]) – "ולענין cereals, הגנה אף אלו הנעשים מחמשת המינים, הרי אין בהם תואר להם וממילא אינו מברך עליהם המוציא אף אם קובע סעודה עליהם, וא"כ ה"נ לגבי פת פלטר לכו"ע אין לדונם כפת ומותרים גם בעשי"ת. אך לענין cheerios יש לדון, דהנה כבר הובאו לפני הגרש"ז אויערבאך זצ"ל ויבלחט"א הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] ואמרו שיש להם תואר לחם ודינם כפת כיסנין לענין המוציא וברכת המזון, וכן לענין איסור פת עכו"ם. ויש מצדדים להקל משום שעיקר עשיית cheerios הוא ע"י בישול, ורק אח"כ אופים אותם קצת, וא"כ אין זה בגדר אפיה כלל. אך סברא זו אינה מוסכמת, ולכן בעשי"ת ודאי יש מקום להחמיר. [ואם הקטנים הם מפונקים ואם נותנים להם של ישראל שמשונה בטעמו לא יאכלו אותם, הוי כאין מצוי של ישראל כלל, דבאופן זה מותר אף למי שנזהר כל השנה, ומותר ליתן להם לאכול מאלו של פלטר עכו"ם]."

הגר"ש פעלדער שליט"א (בעל פמ"ג השלם: נחלת יעקב פת עכו"ם מספר ד' עמ' ד', מנחת הבוקר עמ' קמ"א) – "למעשה שמעתי מהגר"ש פעלדער, שאף אם נחמיר כגרשו"א והגרשי"א שיש ל-cheerios תואר לחם ואם קובע סעודה עליו יש לברך המוציא, מ"מ יש מקום גדול להקל לאכול cheerios מתוצרת גוי אף אם של ישראל מצוי. ראשית כל הרבה מקבלים את ה-Cheerios General Mills מהמשלה בחנם, א"כ הפת עכו"ם הוא בחנם והפת ישראל הוא במחיר, וכבר אמרנו שאם הפת עכו"ם יותר זול, כמה פוסקים נקטו להקל בזה, כ"ש אם הוא בחנם לגמרי. ואפילו אלו שלא מקבלים את ה-cheerios בחנם, הרבה אומרים ש-cheerios תוצרת ישראל הטעם שלו הרבה פחות טעים משל עכו"ם, וא"כ נכלל בקולא של הרשב"א שאם פת עכו"ם ממנו, הוי כאינו מצוי ולכו"ע שרי ... אך בעשי"ת נוהגים לא לאכול פת עכו"ם אף שיפה היא כמ"ש המנחת יעקב (כלל ע"ה סק"א), ואף שפת של ישראל לא מצוי כמו שנקטו הפוסקים [וכדמוכח דעת השו"ע, דלדידיה אם הוא מצוי גם בכל השנה אסור, וע"כ החומרא דעשי"ת הוא גם באינו מצוי, והרמ"א והמ"ב שם לא העירו להקל לדעת הרמ"א]. וא"כ לדעת הגרשו"א והגרשי"א, אין לאוכלם בעשי"ת."

4. מראי מקומות – אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק י"א סעי' י"ד).

(א) שואלין ודורשין (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' תרע"א) – "האם הגאון שליט"א בירר למעשה מה הדין לגבי דגני בוקר לענין בישול ופת עכו"ם וכגון החברה המצויה ביותר בארה"ב הנקרא 'ציריוס' cheerios, והאם צריכים להקפיד מלאכול אותם בעשרת ימי תשובה, או לתת את זה לילדים בעשרת ימי תשובה. תשובה: דגני בוקר הם עשויים מחמשת מיני דגן, דינם כדין פת שנהגו להקל חוץ מעשרת ימי תשובה, ובימנו אין זה רק חשש לפת עכו"ם, רק יתכן שהכניסו שם חומרים אסורים באכילה, ומהאי טעמא אין להקל בימנו כלל ועיקר אלא אם ישראל עומד על גביו ורואה".

ה. סופגניות (doughnuts).

1. מראי מקומות – כה"ח (ס"ק מ"ג).

(א) הליכות חנוך (פרק ב' סעי' פ"ו) – "אמר הרב דייש לצדד ולומר דדאונא"ט כיון דמטוגן בשמן אין לו דין פת כלל אלא מבושל, ונפק"מ לגבי דין פת עכו"ם דבבישול בעי עולה על שלחן מלכים (עיין יו"ד סימן קי"ג סעיף א'), ודאונא"ט אינו עולה על שלחן מלכים ומותר בנעשה ע"י עכו"ם".

(ב) יחזה דעת (ח"ה סי' נ"ג, הליכות עולם ח"ז פ' חוקת עמ' ק"ו סעי' י"ב), ס' הכשרות (פרק י"ט הע' י"ד) – "בסיכום: סופגניות הנעשות על ידי גוים במסעדות ובתי הארחה של יהודים מותרים באכילה, ואין בהם איסור בישולי גוים. ומכל מקום יש להזהר שישראל ידליק את האש. וכן אם כיבו את הגאז ואח"כ רוצים לטגן עוד סופגניות, יחזור המשגיח וידליקנו בעצמו. והנהגים להזהר תמיד מלאכול אפילו פת נחתום גוי, עליהם להזהר גם בסופגניות אלה, ותבוא עליהם ברכה".

(ג) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סי' קי"ג סעי' ז') – "סופגניות מעיסה שבלילתה עבה, שמטגנים אותם בשמן על מחבת, ונמכרים במסעדות ובתי הארחה של יהודים עם הכשר כדת, והדלקת האש נעשית על ידי ישראל, והנכרי שהוא שכיר אצלינו נותן הבצק על האש לטגנו, יש להתירם באכילה, מכח כמה ספקות וספקי ספיקות להתיר בדין בישולי גוים דרבנן. אך צריך לזהר שישראל ידליק את האש. ובכל זאת הרוצה להחמיר על עצמו, תבוא עליו ברכה. [יחזה דעת ח"ה סי' נג. יביע אומר ח"ט חיו"ד סי' ז' עמ' רעה. ובח"י חיו"ד סי' ז'. ובהערות לרב פעלים ח"ג חיו"ד דף שנו אות ז'. הליכו"ע ח"ז עמ' קן]."

ו. טורטייה (wraps).

1. בעל פמ"ג השלם (נחלת יעקב פת עכו"ם מספר ד', מנחת הבוקר עמ' ק"מ) – "ראשית כל נדון אודות ה-wraps, והנה הזכרנו שדבר שמברכים עליו המוציא, דינו כפת עכו"ם ולא בישול עכו"ם, ודבר שמברכים עליו מזונות תלוי אם ע"י קביעות סעודה מברכים עליו המוציא דינו כפת ואם לאו דינו כבישול. אז מה דין ה-wrap לענין ברכות. והנה באו"ח סי' קס"ח סט"ו איתא, דטריתא, והוא מין מאכל העשוי מקמח ומים שנאפה, אפילו קבע סעודתו עליו ברכתו מזונות ומעין ג', והוא מהגמ' דברכות לז:, וכן פסקו הלבוש גר"א מג"ג וחזו"א. והביאור בזה, דאף דטריתא הוא עשוי מקמח ומים ונאפה, אז מה הוא שונה מלחם רגיל, מ"מ פירשו הרא"ש (סי' י"א) והראש יוסף (שם ד"ה טרוקנין) דמאחר ששופכין אותו על הכירה ומתפשט מאוד, מפני דקותו אין לו תואר לחם. והרי מתנאי פת הוא שיהיה לו תואר לחם, ולכן ל"מ שקבע סעודה עליו, דאין לו שם פת. ודנו הפוסקים מה דינם של ה-wraps אם קבע סעודתו עליו, כגון שממולא בטונה ואוכלו לארוחת צהריים. דלכאורה הם דקים מאוד כטריתא הנ"ל, וא"כ אין בהם תואר לחם וא"כ שברכתו יהיה מזונות ואף אם קבע סעודה עליו. בלילה עבה: אך יש שדנו דהציור של הגמ' והשו"ע הטעם שהם דקים מאוד מפני שעשויים

מבלילה רכה ושופכים אותו על הכירה והוא מתפשט הרבה, לכן התוצאה הוא דבר דק מאוד. אבל wraps הנ"ל בעצם העיסה הוא בלילה עבה כעיסה רגילה, אלא שאח"כ מגלגלים אותה עד שהופך לעיסה דקה מאוד, האם גם בכה"ג יש את הקולא של טריתא, דמצד אחד הוא בלילה עבה רגיל. או שמא לא איכפת לן בזה, כי למעשה התוצאה שלו הוא דק מאוד כטריתא, וא"כ אין לו תואר לחם, ומה שנקטו הגמ' והפוסקים בלילה רכה, מפני שזה היה המציאות שלהם במאכל שהוא לעשותו דק. ודעת הרבה פוסקים (מנחת יצחק הגרש"ז אויערבאך הגרי"ש אלישיב ומחזהו אליהו ועוד) שברכתו מזונות כי גם בכה"ג אין לו תואר לחם. וא"כ נפק"מ גדולה לענין פת עכו"ם, דאי נימא דברכתו של ה-wraps המוציא כי יש לו תואר לחם כי עשוי מבלילה עבה, אז הוא 'פת עכו"ם' ויהיה לו את הקולא של פת פלטר, ואם wraps של ישראל אין מצוי לכו"ע יהיה את ההיתר של פלטר, ואף אם כן מצוי, אלו שלא מחמירים לש"ך שיש לנהוג כמחבר, יקילו גם בזה. אבל לפי מה שנקטו רוב הפוסקים שאין לו תואר לחם וברכתו מזונות גם בקובע עליו סעודה, א"כ דינו כבישול עכו"ם ולא כפת עכו"ם, ולא שייך את הקולא של פלטר, כי אין קולא בישול פלטר. ומאחר שדינו כבישול עכו"ם, הרי כבישול עכו"ם צריך שיהיה עולה על שלחן מלכים וגם שלא יהיה נאכל חי. וכמובן ש-wrap אינו נאכל חי ולא יהיה מותר מצדו, אך יש לדון אם עולה על שלחן מלכים, שאם עולה על שלחן מלכים יהיה אסור ואם אינו עולה יהיה מותר. ודבר זה אינו ברור אם wrap מקרי עולה על שלחן מלכים או לאו. והגר"ש פעלדער נקט ש-wrap אינו על שלחן מלכים, כי לא מגישים אותו בסעודות חשובות, ומה שמגישים אותו בקבלת פנים של החתונה, הוא רק בתורת קינוח, snack, ולא בתורת מנה, ואין מגישים אותו אצל החתונה. וזה לא מספיק לעשותו עולה על שלחן מלכים. ונמצא שאין בהם לא משום פת עכו"ם ולא משום בישול עכו"ם".

כא | בתר תחלתו אזלינן או בתר השתא - סעיף ז'.

א. ראשונים.

1. בתר תחלתו אזלינן.
(א) רשב"א (משמרת הבית בית ג' שער ז', צ"ג-א') – 'ופלטר בין שהוא בידו ולקחו ישראל בין ששלח לו לביתו בין שזמנו כל שלא היה שם פלטר ישראל בשעת אפייתו מותר'.
(ב) ר"ן (ע"ז דף יד: ד"ה רבי) – 'נ"ל עיקר'.
2. בתר השתא אזלינן.
(א) רא"ה (בדק הבית בית ג' שער ז', צ"ג-א') – 'שאם הזמינו פלטר לישראל הרי פתו של פלטר אסורה לו דלא עדיף האי מפתו של ישראל שאפה אותו הפלטר שהוא אסור ופתו של פלטר הוא עצמו משתנה דינו שאם הגיע לשם פלטר ישראל הרי הוא אותו פת בעצמו שהיה מותר קודם לכן עכשיו כשהגיע שם פלטר ישראל נאסר וכשכלה פתו של ישראל חזר והותר, ואלו דברים ברורים'.
3. מראי מקומות – ריטב"א (ע"ז דף לה: ד"ה אמר).

ב. פוסקים.

1. בתר תחלתו אזלינן – מחבר (סעי' ז'), ושאר פוסקים.
(א) פלטר הזמין ישראל - עי' לעיל סעי' ג'.

כב | פת בעל הבית: במקום שאין פת פלטר מצוי כלל - סעיף ח'.

א. ראשונים.

1. אין שום היתר.
(א) רמב"ם (הל' מאכ"א פרק י"ז הל' י"ב) - לשונו מובא לעיל.
(ב) רמב"ן (ע"ז דף לה: - 'בלבד מן הפלטר אבל בעל הבית לעולם אסורה בין בעיר בין בשדה ואפי' אין לו מה יאכל'.
(ג) רשב"א (ע"ז דף לה:; תוה"ב הקצר בית ג' שער ז' צ"ג-א').
(ד) רבינו ירוחם (נתיב יז ח"ז, קס"א-ב').
(ה) ריטב"א (ע"ז דף לה:; 'ומיהו לא שרינן פת של בעל הבית אפילו בשדה כסבורין דלישנא קמא, דהא כולוהו אמוראי ובירושלמי לא סמכי אלא על לישנא בתרא דרב יוסף שלא הותר אלא של פלטר דוקא'), ר"ן (ע"ז דף יד: ד"ה רבי).
2. מיקל.
(א) רא"ש (אורחות חיים לראש יום א' אות ט"ז, גירסא לפנינו) – 'שלא יאכל פת בעלי בתים של נכרים ולא של פלטר אלא אם כן לא יזדמן לו של ישראל'.
(ב) רא"ה (בדק הבית בית ג' שער ז', צ"ב-ב') – 'ולענין פת בעלי בתים בשדה כיון דלישני נינהו ופלוגתא דרב דימי ורב יוסף מסתבר דאזלינן בה לקולא ובשדה מותר ואפילו של בעלי בתים ואף על גב דשקלי וטרי לפום לישנא דרב יוסף לאו משום דסבירא להו כותיה אלא אפילו קאמרינן הילכך כל מקום שאין מצוי בו פלטר כלל מותר ואפילו פת בעלי בתים'.
3. מיקל – תוס' (ע"ז דף לה: ד"ה מכלל), מרדכי.

ב. הלכה.

1. מחמיר, בני ספרד.
(א) מחבר (סעי' ב'. סתם וי"א, הל' כסתם. עי' ש"ך ס"ק י') – 'אבל פת של בעלי בתים אין שם מי שמורה להקל'.
(ב) פ"ח (ס"ק י"ח) – 'מותר אפילו של בעלי בתים. אבל לעיל בסעיף ב' סתם כדעת הרמב"ם [שם הלכה יב] דפת של בעלי בתים אין להקל בו כלל. וכן עיקר זולתי אם עברו שלשה ימים מעת לעת שלא אכל פת או בשבת משום עונג שבת. וכן כתב רבינו ירוחם [נתיב יז חלק ז קסא, ב] בשם הגאונים".

ג) פר"ת (ס"ק י') – "הא מלתא אין לה יסוד בדברי הפוסקים זולת בדברי הגאונים בהיכא דלא אכל ג' ימים או משום עונג שבת שלא יבטלנו שרי וחוז' מזה אסיר כפסק רמב"ם וכל רבוותא דפת של גוים בעלי בתים אין לה היתר כלל".

ד) זבחי צדק (ס"ק ט', ס"ק כ"ז).

ה) בן איש חי (שנה ב' פר' חוקת סעי' ד') – "פת של בעלי בתים אין לה היתר עולמית, אפילו במקום דאינו מצוי פת ישראל, וגם לא פת פלטר גוי, דקיי"ל כסתם מר"ן ז"ל דאסר בפת של בעלי בתים בכל גוונא ... ואפילו אם הוא בשדה שאין שם חשש חתנות אסור, וכנו' בב"י ועיין קהל יאודה ז"ל".

ו) כה"ח (ס"ק כ"ד, ס"ק מ"ט) – "הפר"ח ... הפר"ת ... למנהג אשכנז ...".

2. מיקל, בני אשכנז.

א) רמ"א (סעי' ח', סעי' ט"ז) – "וא"צ להמתין על פת כשר, וכן נוהגין".

ב) ש"ך (ס"ק י') – "אבל פת של ב"ב. זהו דעת הרמב"ם אבל אנן לא קיי"ל הכי כדלקמן ס"ח".

ג) בית לחם יהודה (ס"ק ה', ס"ק י"ג, ס"ק כ"ב) – "אבל פת של בה"ב כו'. זהו דעת הרמב"ם אבל אנן לא קיי"ל הכי כדלקמן ס"ח".

ד) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ח', ס"ק י') – "אבל לדידן תקנת הפת לא פשטה בכל מקום, ואפילו של בעל הבית מותר".

ה) קיצור שו"ע (סי' ל"ח סוף סעי' א') – "ויש מי שאומר דבמקום שאין נחתום מצוי, מותר אפילו בפת של בעל - הבית, ואינו צריך להמתין על פת כשר, וכן נוהגין".

ו) אהלך באמיתך (פרק כ' סעי' ט').

ז) חלקת בנימין (ס"ק כ"ה, ס"ק ע"ה, ציונים ס"ק ת').

ח) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' א') – "אבל פת של בעל הבית אין מי שמורה להקל, שעיקר הגזרה משום חתנות, ואם יאכל פת בעלי בתים יבא לסעוד אצלם. [ש"ע סי' קיב. יחזה דעת ח"ה סי' רלז]".

ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ד') – "ומכל מקום בשעת הדחק במקום שאין פת פלטר מצוי כלל, מותר לאכול מפת בעל הבית, וכן מותר לקנות פת של בעל הבית גוי לצורך סעודות השבת. [הליכות עולם ח"ז עמ' צ]".

3. מראי מקומות – חדרי דעה (על סעי' ב').

א) חכ"א (כלל ס"ה סעי' ב') – "אבל פת של בעלי בתים אין מי שמורה בה להקל והיא עיקר הגזירה שאם יאכל פת בעלי בתים יבוא לסעוד אצלם ויבוא לידי חיתון".

ב) ערה"ש (סעי' י"ח) – "ובדברי רבותינו בעלי הש"ע יש כאן תיוהא דבסעי' ב' כתבו כדעת הרמב"ם שאין להקל כלל בפת בעה"ב וסעיף ח' כתבו יש מי שאומר דבמקום שאין פלטר מצוי כלל מותר אפילו של בע"ב וא"צ להמתין על פת כשר וכן נוהגין עכ"ל וזה אינו כדעת הרמב"ם [פר"ח סקי"ח] ואם נאמר דבאמת דיעה זו חולקת היה לו להביא בסעיף ב' ולכן נ"ל דס"ל דגם הרמב"ם מודה לזה דהן אמת דאיהו ס"ל דלא הקילו בפת בעה"ב מיהו זהו הכל כשעכ"פ יש פלטר שלהם ואין פלטר ישראל דאז התירו פת הפלטר ולא פת בע"ב דבכה"ג מיירי בסעיף ב' אבל במקום שאין פלטר כלל לא פלטר ישראל ולא פלטר שלהם בכה"ג לא גזרו חכמים ולכן א"צ להמתין על פת כשר וזה שכתבו בסעיף ט"ז יש מי שאומר שהנזהר מפת שלהם והוא בדרך אם יש פת של ישראל עד ד' מילין ימתין עכ"ל אין זה סתירה למ"ש בסעיף ח' דזה כתב למי שנוהר מד' מילין א"צ ליזהר אף מי שנוהר תמיד אבל מי שאינו נזהר תמיד א"צ להמתין כלל וזהו שסיים רבינו הרמ"א בזה"ל וכבר נתבאר לעיל דנוהגין להקל עכ"ל וכוונתו לסעיף ח'".

1) חלקת בנימין (ציונים ס"ק קי"ב) – "דלא כמש"כ בערה"ש סי"ח ... ודבריו צ"ע".

2) אור ההלכה (שעה"צ ס"ק כ"ה) – "והנה בערוך השלחן (ס"ק י"א וי"ח) כתב שאין כאן מחלוקת כלל וגם הרמב"ם מודה שאם אין פת פלטר מצוי כלל מותר לאכול פת של בעל הבית עיי"ש וזה אינו דהלא בב"י כתב בפירוש שהרמב"ם והרא"ה חולקים. גם במשמרת הבית (צב). דחה דברי הרא"ה מחמת דברי הרמב"ם".

ג) דרכ"ת (ס"ק נ"ח) – "עפר"ח ס"ק י"ח ופרי תואר ס"ק י' שכ' דהעיקר לדינא כסתימת המחבר לעיל סעי' ב' דבשל בעלי בתים אין היתר זולת אם עברו ג' ימים מעל"ע שלא אכל פת או בשבת משום עונג שבת אבל בלא"ה אסור עיין שם ועי' בערוך השלחן (להרב מהרי"מ מנאוהרד"ק) סעי' י"ח מ"ש בביאור דברי הש"ע בזה".

ג. יראת נזק.

1. מיקל [אא"כ מצוי ישראל לאשתמוטי] – ערוך לחם (על סעי' ח', לשונו מובא לעיל), פר"ח (ס"ק י"א, לשונו מובא לעיל), בית לחם יהודה (ס"ק י"ד), שיורי ברכה (ס"ק ו'), דרכ"ת (ס"ק ל"ו), חלקת בנימין (ס"ק ע"ז).

ד. בשדה.

1. מראי מקומות – בן איש חי (שנה ב' פר' חוקת סעי' ד', לשונו מובא לעיל).

ה. האוכל פת בעל הבית באיסור: לענין ברכה ראשונה ואחרונה.

1. ריטב"א (הל' ברכות פרק ה' הל' ט"ז) – "האוכל פת של גוי בעל הבית באיסור אינו מברך לפניו, אבל לאחריו מברך שאין איסורו מוחלט ומקומות מקומות יש".

ו. מראי מקומות.

1. דרכ"ת (ס"ק נ"ז), חלקת בנימין (ס"ק ע"ז, עי' ציונים ס"ק רכ"ג) – "מצוי כלל. כ' בס' מנחת יהודה (להרב מהרי"ל אופינהיים ז"ל) נ"ל הא דנקיט תיבת כלל בא לאורי' אף אם מצא פת פלטר שאינו יפה כמו הפת בעה"ב אפ"ה אסור הפת של בעה"ב ולא אמרינן

הואיל ושל הבעה"ב הוא יפה אזלינן בתר יפה כדלעיל סי' ה' דז"א דבין פלטר לפלטר מחלקינן בזה אבל לא בין בעה"ב לפלטר עכ"ד".

כג] עברו שלשה ימים ולא אכל - לבני ספרד, המחמירים לעיל.

א. ביאור הדברים.

1. האם סוגיתנו רק במקום "שאינן לו מה יאכל כלל". וכן לשון הרשב"א "אין לו מה יאכל ... סכנת נפשות", ולשון הטור "התענה ג' ימים ממש", ולשון ר' ירוחם ונימוקי יוסף "התענה שלשה ימים", ולשון פר"ח "דלא אכל ג' ימים".
(א) וכ"פ בחלקת בנימין (ס"ק כ"ה, ע"י סעי' ב' ב' ד"ה אבל [ריש עמ' י"ג]).
  2. או דסוגיין אפי' יש לו מה לאכול אבל אין לו פת פלטר. וכן לשון הריטב"א "שלא אכל פת", ולשון פר"ח זבחי צדק ובן איש חי ודרכ"ת וכה"ח "שלא אכל פת".
  3. מראי מקומות.
- (א) חלקת בנימין (ציונים ס"ק קט"ו) – "בלשון הפר"ח ס"ק י"ח ... משמע דבשאר מילי אכל מיהו מדברי הפוסקים הנ"ל מוכח דמיירי בדלא אכל כלל וכן מוכח מהרמב"ן שהבאנו לעיל בסמוך, שו"ר בריטב"א שם דנקט ג"כ כלשון הפר"ח, וצ"ע".

ב. מיקל.

1. רשב"א (תוה"ב הארוך בית ג' שער ז', צ"ב-ב') – "אבל מבעל הבית אפילו אין לו מה יאכל אסור אלא אם כן משום סכנת נפש כגון שהתענה הרבה. וכתב הרמב"ם ז"ל כגון שהתענה שלשה ימים".
2. ריטב"א (ע"ז דף לה: ד"ה אמר) – "ואין לו היתר אלא אחר שעברו עליו שלשה ימים שלא אכל פת לדברי הגאונים ז"ל והרמב"ם ז"ל".
3. טור (סעי' ב') – "שכתוב בחלוף מנהגים שבין בני ארץ ישראל לבני בבל מי שהתענה ג' ימים מותר בפת של עו"ג משום חיי נפש וברוב מקומות גליותינו אין פלטר ישראל מצוי והוי כאילו התענה ג' ימים ע"כ ויש אוסרין אותו אלא א"כ התענה ג' ימים ממש ויש מהגאונים שהתירוהו בשבת אם אין לו מה לאכול משום עונג שבת".
4. רבינו ירוחם (נתיב יז ח"ז, קס"א-ב') – "ופת של בעלי בתים בודאי אסור משום חתנות אפילו בשדה ואין בכאן התר כלל זולתי אם התענה שלשה ימים או בשבת שאין לו פת וכן כתבו הגאונים".
5. ניומוקי יוסף (ע"ז דף לו.) – "כתבו בתשובת הגאונים ז"ל, מותר לאכול פת של גוים בשבת אם אין לו פת אחרת, דשבת אסור להתענות, הילכך מותר. ובחול כתב הרמב"ם ז"ל, שאינו מותר עד אחר שהתענה שלשה ימים".
6. פר"ח (ס"ק י"ח) – "וכן עיקר זולתי אם עברו שלשה ימים מעת לעת שלא אכל פת או בשבת משום עונג שבת. וכן כתב רבינו ירוחם [נתיב יז חלק ז קסא, ב] בשם הגאונים".
7. פר"ח (ס"ק י') – "הא מלתא אין לה יסוד בדברי הפוסקים זולתי בדברי הגאונים בהיכא דלא אכל ג' ימים או משום עונג שבת שלא יבטלנו שרי וחזין מזה אסיר כפסק רמב"ם וכל רבוותא דפת של גוים בעלי בתים אין לה היתר כלל".
8. זבחי צדק (ס"ק כ"ז) – "מיהו אם עברו עליו ג' ימים מעל"ע שלא אכל פת או בשבת משום עונג שבת שלא יבטלנו מותר. פר"ח סק"ח פר"ח סק"י בל"י סק"י ג".
9. בן איש חי (שנה ב' פר' חוקת סעי' ד') – "ואין היתר לפת בעלי בתים אלא בהיכא דעברו עליו שלשה ימים מעל"ע שלא אכל פת, או בשבת משום עונג שבת, ועיין פר"ח ופר"ח ושאר אחרונים".
10. דרכ"ת (ס"ק נ"ח) - לשונו מובא לעיל.
11. כה"ח (ס"ק נ').

כד] לכבוד שבת ואין לו מה לאכול - לבני ספרד, המחמירים לעיל.

א. ביאור הדברים.

1. האם סוגיתנו רק במקום "שאינן לו מה יאכל כלל". וכן לשון רמב"ן ורשב"א (בחידושים) "אסור להתענות", ולשון הרשב"א (בתוה"ב הקצר) "אם לא היה לו מה יאכל בשבת", ולשון הטור "אין לו מה לאכול", ולשון תשב"ץ "שלא היה להם מה לאכול", ולשון מאירי "ואין לו מה יאכל מותר".
(א) וכ"פ כה"ח (סי' שכ"ה ס"ק ל"ג) – "שם. ובשעת הדחק וכו' ואף אם הוא פת של בעה"ב דבחול אסור (כמ"ש ביו"ד סי' קי"ב) בשבת מותר כדי שלא יתענה דאסור להתענות בשבת. הרשב"ץ ח"א סי' מ"ד. והביאו הער"ה או' א' וכ"כ המו"ק. והביאו המחבר"ר או' ב' וכ"כ הפר"ח ביו"ד סי' קי"ב או ח"י. פר"ח שם או' יו"ד בל"י שם או' י"ג. משמע האם יש לו דברים אחרים לאכול שאינו מתענה אסור לאכול פת בעה"ב".
(ב) וכן נראה מהפמ"ג (או"ח סי' רע"ד מש"ז ס"ק ב', לשונו מובא לקמן) ומ"ב (סי' רע"ד ס"ק ד', לשונו מובא לקמן) שכתבו "שאם אין לו פת ישראל כי אם פת עכו"ם בשבת שיאכל ממנו אפילו נזהר בו, דאפילו משום איבה התירו".
(1) מדהוצרכו להביא ראייה מאיבה ולא הביאו שהראשונים התירו להדיא בכה"ג, וגם מדהתירו רק פת פלטר [דומיא דאיבה] ולא פת בעה"ב, מוכרח שהבינו שמה שהתירו הראשונים היינו רק כשאין לו מה לאכול כלל.
(ג) וכן יש ראייה מכמה מפרשים [ט"ז, א"ר, גר"ז, ערה"ש, מ"ב, וכה"ח] איך שמפרש המחבר (או"ח סי' שכ"ה סעי' ה'), ע"י לקמן. וכן ע"י המאמר מרדכי (סי' שכ"ה ס"ק ב', לשונו מובא לקמן).
(ד) וכ"פ דברי דוד (ח"ד יו"ד סי' י"ט אות ז') – "פת של בעלי בתים שהותרה בשבת היינו דווקא כשאין לו מה לאכול כלל אפילו לא פירות, אבל אם יש לו מה לאכול לא הותר. כן כתב הרשב"א ... הטור ... התשב"ץ ... המאירי ... ומה שרצו לדייק מלשון הרשב"א

- בתוה"ב הארוך שם ... אינה ראייה דכוונתו שאין לו פת אחרת וגם אין לו דברים אחרים, וכמ"ש בעליל מלשון הרשב"א בתוה"ב הקצר שהובא לעיל. וכ"כ למעשה בכף החיים (או"ח סימן שכה ס"ק לג). והפ"ת ... והן אמנם שהפ"ח (יו"ד סימן קיג ס"ק יח) כתב להתיר פת בעה"ב כאשר עברו שלשה ימים מעת לעת שלא אכל פת, או בשבת משום עונג שבת וכמ"ש ר"י בשם הגאונים, ע"ש. אבל למעשה בהיות שדעת רוב הראשונים שלא הותר פת בעה"ב אא"כ אין לו שום מאכל אחר, וכן דעת מר"ן וכמ"ש הפרי תואר בשמו, הכי נקטינן. ועיין עוד בלית חן (סימן עח), ובבא"ח (ש"ב חקת ס"ד). ובמנוחת אהבה (ח"א עמוד תו)."
2. או דסוגיין אפי' יש לו מה לאכול אבל אין לו פת ישראל. וכן מדויק מלשון רמב"ן נימוקי יוסף ואורחות חיים "אין לו פת אחרת", ולשון הרשב"א (בתוה"ב הארוך) "אם אין לו פת אחרת", הו"ד בב"י (ס"ק ב').
- א) וכ"כ מור וקציעה (או"ח סי' שכ"ה, לשונו מובא לקמן), הו"ד במחזיק ברכה (או"ח סי' שכ"ה ס"ק ב', לשונו מובא לקמן).
- ב) וכ"פ לית חן (סי' ע"ח) – "בביאור הלכה ... ויש להעיר כי בשו"ת התשב"ץ ... וכן כתב הפרי חדש יורה דעה (סימן קיב ס"ק י"ח) ... וכן כתב הפרי תואר ... בזבחי צדק ובכף החיים שם. ומדברי האחרונים משמע שאפילו יש לישראל פירות וכיוצא בזה, ולא יצטרך להתענות ממש, אף על פי כן מותר כדי לקיים מצות שלש סעודות. וכן מוכח מדברי מרן השלחן ערוך כאן".
- ג) מנוחת אהבה (ח"א פרק י"ח הע' ל"ח) – "ומ"ש הכה"ח ... הגה אע"פ שממ"ש הרשב"ץ שמותר לאכול מפת בעה"ב כדי שלא יתענו' בשבת, משמע כן. מ"מ הפ"ח יו"ד (סי' קיב ס"ק יח) כ' שלצורך עונג שבת מותר. וכ"מ מסתימת לשון מרן (סי' שכה סעיף ד) שמתיר גם בפת בעה"ב לצורך ברכת המוציא של סעודות שבת. וכ"כ מרן הגרע"י שליט"א [זצ"ל] בספר לית חן (אות עח). ועיין בבאה"ל (שם)".
3. מראי מקומות.
- א) חלקת בנימין (סעי' ב' ב' ד"ה אבל, עמ' י"ב) – "והנה מלשון הטור בדין זה משמע דהיינו דוקא אם אין לו מה יאכל כלל אבל אם יש לו מאכלים אחרים אע"פ שאין לו פת אסור, ולשון הטור נובע מדברי התוה"ב הקצר, מיהו מדברי הרמב"ן בחידושו ל"ה ב' [שממנו מקור דין זה] משמע דכל שאין לו פת אע"פ שיש לו מאכלים אחרים מותר בפת זו וכן נקט כדבריו בתוה"ב הארוך [והובא בב"י] וכן משמע בפר"ח ופר"ח בס"ח דס"ל הכי".
- ב. מיקל.
1. רמב"ן (ע"ז דף לה:): – "וראיתי מי שכתב כך מצאתי בתשובות הגאונים ז"ל מותר לאכול פת של גוים בשבת אם אין לו פת אחרת דבשבת אסור להתענות הלכך מותר, ולפי מה שפירשנו אף בחול ככה"ג כגון שאין שם פלטר ישראל ואין לו פת אחרת מותר, אלא שהם התירו בשבת אפי' מבעל הבית אם אין שם פלטר".
2. רשב"א (ע"ז דף לה:); תוה"ב הארוך בית ג' שער ז' צ"ב-ב', הקצר שם) – "והרמב"ן ז"ל כתב ראיתי מי שכתב מצאתי בתשובת הגאונים ז"ל מותר לאכול פת של עו"ג בשבת אם אין לו פת אחרת דבשבת אסור להתענות הילכך מותר. ולפי מה שפירשנו אף בחול ככה"ג כגון שאין שם פלטר ישראל ואין לו פת אחרת מותר אלא שהתירו בשבת אפי' מבעל הבית אם אין שם פלטר ע"כ".
3. רבינו ירוחם (נתיב יז ח"ז, קס"א-ב') – "ופת של בעלי בתים בודאי אסור משום חתנות אפילו בשדה ואין בכאן התר כלל זולתי אם התענה שלשה ימים או בשבת שאין לו פת וכן כתבו הגאונים".
4. ריטב"א (ע"ז דף לה:): – "אי נמי בשבת לכבוד שבת לפי מה שכתב הרמב"ן ז"ל בשם תשובת הגאונים ז"ל".
5. ר"ן (ע"ז דף יד:): – "ונמצא בתשובת הגאונים ז"ל שמותר לאכול פת של עובד כוכבים בשבת אם אין לו פת אחרת דבשבת אסור להתענות הלכך מותר".
6. נימוקי יוסף (ע"ז דף לו): – "כתבו בתשובת הגאונים ז"ל, מותר לאכול פת של גוים בשבת אם אין לו פת אחרת, דבשבת אסור להתענות, הילכך מותר. ובחול כתב הרמב"ם ז"ל, שאינו מותר עד אחר שהתענה שלשה ימים".
7. תשב"ץ (ח"א סי' מ"ד), הו"ד בערך השלחן (או"ח סי' שכ"ה ס"ק א') – "עוד שאלת עכו"ם שאפו פת לעצמן בשבת והיו שם ישראלים שלא היה להם מה לאכול בשבת ונתנו להם העכו"ם מאותו פת מהו שיאכלו ממנו ולא יתענו: תשובה נראה לי שמותר ואעפ"י שהוא פת של בעלי בתים שבחול אסור בשבת מותר כדי שלא יתענו שאסור להתענות בשבת וכן התירו הגאונים ז"ל כמו שנמצא בתשובותיהן ...".
8. מאירי (ע"ז דף לה:): – "ומ"מ הסכימו הגאונים שאם היה שבת ואין לו מה יאכל מותר אף בשל בעלי בתים אם אין לו פת אחרת כדי שלא יתענה בשבת".
9. אורחות חיים (הל' איסורי מאכלות אות ס"ג) – "כתוב בתשובות הגאונים ז"ל כי מותר לאכול פת של גוים בשבת אם אין לו פת אחרת מדאמרין בירושלמי דעמעמו עליה והתירוה וכו' ואין גוזרין גזרה על הצבור וכו' והכא אין יכול לעמוד בהו כדי שלא יתענה בשבת מותרת".
10. פר"ח (ס"ק י"ח) – "וכן עיקר זולתי אם עברו שלשה ימים מעת לעת שלא אכל פת או בשבת משום עונג שבת. וכן כתב רבינו ירוחם [נתיב יז חלק ז קסא, ב] בשם הגאונים".
11. פר"ת (ס"ק י') – "הא מלתא אין לה יסוד בדברי הפוסקים זולת בדברי הגאונים בהיכא דלא אכל ג' ימים או משום עונג שבת שלא יבטלנו שרי וחזין מזה אסיר כפסק רמב"ם וכל רבוותא דפת של גוים בעלי בתים אין לה היתר כלל".
12. לחם הפנים (ס"ק י').
13. בית לחם יהודה (ס"ק י"ג) – "זולת אם עברו ג' מעל"ע שלא אכל פת או בשבת משום עונג שבת".
14. זבחי צדק (ס"ק כ"ז) – "מיהו אם עברו עליו ג' ימים מעל"ע שלא אכל פת או בשבת משום עונג שבת שלא יבטלנו מותר. פר"ח סק"ח פר"ת סק"י בל"י סק"י ג'".
15. בן איש חי (שנה ב' פר' חוקת סעי' ד') – "ואין היתר לפת בעלי בתים אלא בהיכא דעברו עליו שלשה ימים מעל"ע שלא אכל פת, או בשבת משום עונג שבת, ועיין פר"ח ופר"ח ושאר אחרונים".

16. דרכ"ת (ס"ק נ"ח) – "מותר אפ"י של בעלי הבתים. עפר"ח ס"ק י"ה ופרי תואר ס"ק י' שכ' דהעיקר לדינא כסתימת המחבר לעיל סעי' ב' דבשל בעלי בתים אין היתר זולת אם עברו ג' ימים מעל"ע שלא אכל פת או בשבת משום עונג שבת אבל בלא"ה אסור עיין שם".

17. כה"ח (ס"ק נ').

18. קצות השלחן (סי' פ"ב ס"ק ה'), הו"ד בחלקת בנימין (ציונים ס"ק תל"ו) – "ואם אין לו לח"מ כ"א אחת פת של ישראל ואחת של עכו"ם אפילו אינו אוכל פת עכו"ם יוכל להניחה לצירוף ללח"מ, ואם אין לו רק פת עכו"ם יאכל ממנו בשבת (פמ"ג סי' רע"ד במ"ז) ... וכן המשנ"ב שם דאם אין לו לקדש רק על פת עכו"ם מותר לקדש עליו, ומהפמ"ג שהבאנו מבואר דאפ"י יש לו יין לקדש רק שאין לו לחם לאכול כ"א של עכו"ם מותר, ומסתבר לכאורה דאפ"י יש לו פת חתיכה של ישראל ואין לו שלם כ"א של עכו"ם רשאי לבצוע עליו משום לח"מ, ובסי' קס"ח ס"ו כ' אדמו"ר וז"ל וי"א שאפ"י נזהר ממנה (מפת נכרי) רשאי לבצוע ממנה אם היא נקי' וחביבה עליו שאיסור פת של עכו"ם הוא איסור קל והתירוהו משום חבוב מצוה שיברך על החביב עליו עכ"ל, ואע"פ שאין הלכה ברורה כן שע"כ כתבו שם לסלק פת של עכו"ם מן השלחן עד לאחר ברכת המוציא, אבל לגבי לח"מ שאינו חיבוב מצוה רק מצוה עצמה ולדעת הט"ז סי' תרע"ה הוא מה"ת שפיר מסתבר שדוחה איסור פת נכרי. וכיון שבצוע על פת נכרי הותרה לו לכל הסעודה כמ"ש בסי' קס"ח ו' וצ"ע".

19. ציץ אליעזר (חי"ד סי' מ' אות ג').

20. הליכות עולם (חי"ז עמ' צ').

21. חלקת בנימין (ס"ק קנ"ט) – "בשבת אם אין לו כי אם פת עכו"ם (המותרת על פי דין) יאכלנה כדי לקיים מצות סעודת שבת וא"צ להמתין כלל".

22. פתחי הלכה (פרק ג' סעי' ז') – "בני ספרד".

23. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ד') – "מותר לקנות פת של בעל הבית גוי לצורך סעודות השבת".

24. דברי בנייהו (חי"א סי' נ"ד).

25. נועם הלכה (סי' ג' סעי' ג').

ג. סעודה שלישית, ומלוה מלכה.

1. חלקת בנימין (סעי' ב' ב' ד"ה אבל, עמ' י"ג) – "יש להסתפק בסעודה שלישית בדדיעבד יוצא בה בשאר מאכלים מי שרינון פת בעה"ב כדי לצאת מצות פת [היינו לדעת הנך פוסקים הנ"ל דעיקר היתר זה נאמר אפילו אם יש לו מאכל אחר]".

2. דברי דוד (חי"ד יו"ד סי' י"ט) – "בחלקת בנימין (סימן קיב עמוד יב בביאורים) שהסתפק אם אין לו פת ישראל או פת נחתום ואוכל פת בעה"ב אי הותר לו גם עוגות בעה"ב, וכן אם בסעודה שלישית מותר בפת בעה"ב. ולמשנ"ת מבואר שרק בפת הקילו משום פקו"נ, ובוודאי שאין להקל בעוגות. ואם אין לו מה לאכול מותר בפת בעה"ב גם בסעודה שלישית, אבל אם יש לו מאכלים אחרים לאכול אסור גם בפת בעל הבית בסעודה ראשונה ושניה".

ד. לאכול יותר ממה שצריך.

1. חלקת בנימין (ציונים ס"ק תל"ז) – "ויש להסתפק אם מותר לאכול יותר ממה שצריך לקיום מצות הסעודה דאפשר דכל שיש בו משום עונג שבת נמי שרי, וצ"ע".

2. חלקת בנימין (סעי' ב' ב' ד"ה אבל, עמ' י"ג) – "יש להסתפק אם מותר לאכול יותר משיעור חובת סעודת שבת ... וכן אם מותר לאכול פת הבאה בכיסנין מפת זו די"ל כיון דהותר הותר לגמרי ...".

ה. יו"ט ור"ח.

1. חלקת בנימין (סעי' ב' ב' סוף ד"ה אבל, עמ' י"ג) – "יש לחקור אי שרי גם ביו"ט ור"ח ושאר ימים דאסור להתענות בהם".

ו. מחבר (או"ח סי' שכ"ה סעי' ה') – "פת שאפה א"י לעצמו בשבת, יש אוסרים ויש מתירים".
1. מיירי בפת פלטר.

א) ט"ז (או"ח סי' שכ"ה ס"ק ג') – "ואני בער ולא אדע בהיתר לחם זה דאי מיירי שעשאו העכו"ם לעצמו אפילו בחול אסור דה"ל פת של בע"ה ואסור כמ"ש בי"ד סי' קי"ב אלא ודאי שעושיהו למכור וה"ל פלטר א"כ קשה דכיון שאתה מתירו הוא עושה בשביל למכרו לישראל ג"כ ודומה למ"ש כאן בס"ו או בשביל ישראל ועכו"ם צריך להמתין כו' ועל הפוסקים שלא הזכירו טעם זה לאיסור י"ל דמיירי שעשאו לעצמו ומיירי בשעת הדחק שאין פת של פלטר מצוי כלל בענין שפת בע"ה מותר אלא דכאן בש"ע משמע להתיר לגמרי מדהכריע דבשעת הדחק יש לסמוך על המתירים משמע דלהמתירים שרי אפ"י שלא בשעת הדחק ותו דודאי ל"מ ברכת המוציא להת' פת של בע"ה כדמשמע בי"ד שם באיסו' פש"ג וצ"ל דמיירי כאן שעשאוהו למכור ורוב הלוקחים באותה עיר הם העכו"ם".

ב) א"ר (סי' שכ"ה ס"ק ח') – "קשה דפת של בעל הבית אסור, ואי בפת פלטר א"כ נעשה נמי בשביל ישראל. וצ"ל דרובם כותים (ט"ז סק"ג), עיין יו"ד סי' קי"ג".

ג) גר"ז (סי' שכ"ה סעי' ו') – "במקומות שנוהגים לאכול פת של פלטר נכרי יש מתירין ליקח ממנו בשבת אפילו פת שנאפית היום אם היא עיר שרובה נכרים".

ד) שלחן שלמה (סי' שכ"ה סעי' ב') – "והוא של פלטר".

ה) ערה"ש (סי' שכ"ה סעי' ז') – "וצ"ל דא"י זה הוא פלטר ובמקום שאוכלים פת פלטר כמ"ש ביו"ד סי' קי"ב דאלו פת בעה"ב אין בו היתר כמ"ש שם [עט"ז סק"ג]."
 ו) בה"ל (סי' שכ"ה סעי' ד' ד"ה לעצמו) – "לעצמו. האי לעצמו לאו דוקא דאם היינו יודעין שהוא לעצמו אפילו בחול אסור לישראל לאכול ממנו דהו"ל פת של בעה"ב ואסור לכו"ע כמ"ש ביו"ד סימן קי"ב אם לא בשעת הדחק שאין מצוי פת אחר כלל אלא מיירי **בפת שעושה למכור** והיא עיר שרובה א"י דאדעתא דרובה קעביד ומה שכתב לעצמו היינו שלא אפה בשביל ישראל [אחרונים]."
 ז) כה"ח (סי' שכ"ה ס"ק ל"א).

2. מיירי שאין לו פת ישראל ויש להקל בפת בעה"ב.

א) מור וקציעה (סי' שכ"ה) – "יש לסמוך על המתירין בשעת הדחק. ע"כ. כגון שדר יחידי בכפר (וכה"ג נ"ל אפילו היה פת בעל הבית) אם אין לו פת אחר לאכול בשבת (כיוצא בה מצינו שהתירו אסורין של דבריהם, משום עונג שבת, בפרק האשה רבה [יבמות צג, א], ובפרק הזהב [ב"מ נד, א]) או לצורך מצוה אחרת, כגון סעודת ברית, או חתונה (ובזו נ"ל שלא להקל כי אם בפת פלטר) יש לסמוך על המקילין, ובלבד בעיר שרובה גוים, אבל אסור לתת מעות לגוי מע"ש, ושיתן לו בשבת הפת הנאפה בו ביום".

ב) הו"ד במחזיק ברכה (או"ח סי' שכ"ה ס"ק ב') – "ובשעת הדחק וכו' כגון שדר יחידי בכפר וכה"ג נראה להתיר אפילו פת בעל הבית אם אין לו פת אחר לאכול בשבת שהרי התירו אסורין של דבריהם משום ענג שבת הרב מר וקציעה".

ג) לוית חן (סי' ע"ח) – "בביאור הלכה ... ויש להעיר כי בשו"ת התשב"ץ ... וכן כתב הפרי חדש יורה דעה (סימן קיב ס"ק י"ח) ... וכן כתב הפרי תואר ... בזבחי צדק ובכף החחים שם. ומדברי האחרונים משמע שאפילו יש לישראל פירות וכיוצא בזה, ולא יצטרך להתענות ממש, אף על פי כן מותר כדי לקיים מצות שלש סעודות. וכן מוכח מדברי מרן השלחן ערוך כאן".

ד) מנוחת אהבה (ח"א פרק י"ח הע' ל"ח) - לשונו מובא לעיל.

ה) ילקוט יוסף (או"ח סי' שכ"ה סעי' ד', הוספות שם סעי' א', קיצור שו"ע או"ח סי' שכה סעי' ד') – "ואף בפת של בעל הבית, דהיינו שאפאה הגוי לעצמו, שלא על מנת למכור, גם כן יש להקל, שלא החמירו חכמים לאסור פת עכו"ם במקום עונג שבת. [ילקו"י שבת כרך ד' עמוד נב, ושצח. הליכות עולם ח"ד]."

3. מיירי שהתנור הי' חם מהיסק של ישראל מע"ש.

א) מהרש"ם (ח"ה סי' ל"ו) – "קו' הט"ז בסי' שכ"ה שם דבלא"ה אסור משום פת עכו"ם והמעין בב"י ימצא דהרשב"א מיירי להדיא בפת פלטר אך דהמג"א כ"כ רק בש"י הש"ע וצ"ל דמיירי שהתנור הי' חם מהיסק של ישראל מע"ש ועי' יו"ד סי' קי"ב ס"ט וסעי' י' בהג"ה, ועכ"פ לפ"ד מג"א ההיתר בנ"ד הוא פשוט גם בלא שעה"ד".

4. מיירי באש שהבעיר הישראל מבע"י.

א) מאמר מרדכי (סי' שכ"ה ס"ק ב') – "ואין סברא לומר דמיירי בדלית ליה לישראל מידי למיכל מיניה וכדי שלא יתענ' בשבת הוה שרי אי לאו מפני אסור שבת שאין זה במשמעות ל' הג"א כל עיקר ושמא י"ל דס"ל להא"ז דבשפחות של ישראל ליכא משום בישולי עכ"ום כדאייתא ב"ד סי' קי"ג ע"ש בש"ך ס"ק ז' ואפשר דהה"נ דלית ביה משום פת של עכ"ום א"נ י"ל דס"ל כדברי הר' אברהם ז"ל שהביא הטור שם דכל מה שנעשה בבית הישראל לית ביה משום בישולי עכ"ום ועי"ל דמשכחת לה בשאפה העבד הפת באש שהבעיר הישראל מבע"י דאין בו משו' פת של עכ"ום כיון שעשה הישראל האש כמפורש ב"ד סי' קי"ב ותירוץ זה נ"ל עיקר דאתיא אליבא דהלכתא".

ז. מראי מקומות – טור (סעי' ב', לשונו מובא לעיל), אוצר השבת (ח"א פתיחה אות ל"ט).

כה] עשרת ימי תשובה.

א. צריך ליזהר.

1. טור (או"ח סי' תר"ג סעי' א') – "ירושלמי ר"ח מפקיד לרב אי את יכול למיכל כולי שתא בטהרה אכול ואי לא אכול שבעה ימים בשתא וכתב אב"ה קבלתי אלו הם שבעה ימים שבין ר"ה ליה"כ ע"כ וקורא אותן ז' ימים לפי שבר"ה לא היה צריך להזהר לאכול בטהרה שפשיטא שיאכל בטהרה שחייב אדם לטהר עצמו ברגל ולא נשאר עדיין אלא ז' ימי חול שהוצרך להזהירו עליהן וע"כ נוהגין באשכנז שאף מי שאינו נזהר מפת של עו"ג בעשי"ת הוא נזהר".

2. מחבר (או"ח סי' תר"ג סעי' א') – "אף מי שאינו נזהר מפת של כותים, בעשרת ימי תשובה צריך ליזהר".

א) מחה"ש (שם, הקדמה), אלף המגן (על מטה אפרים סי' תר"ג ס"ק א') – "ודע, דבעשרת ימי תשובה נוהגים אסור אפילו בפת פלטר גוי".

ב) מ"ב (שם ס"ק א') – "בעשי"ת צריך ליזהר. היינו אפילו מפת פלטר של גוי".

3. רמ"א (תו"ח כלל ע"ה דין א') – "אמנם בימים שבין ראש השנה ליום הכפורים כתבו הרא"ש [סוף פרק ד דר"ה] והמרדכי בראש השנה בשם אבי העזרי שיש להחמיר וכן נוהגין המדקדקים להחמיר בו בכל מה דאפשר להחמיר".

4. לבוש (או"ח סי' תר"ג סעי' א') – "אפילו מי שלא נזהר מפת של גוים בשאר ימות השנה, נוהגין להזהר בו בכל עשרת ימי תשובה, והיינו מראש השנה עד יום כיפור, כדי להנהיג עצמו בטהרה באלו הימים ולזכור שהם משונים למעליותא יותר משאר ימות השנה".

5. ש"ך (ס"ק ט') – "כתב בת"ח שם בשם הפוסקים דבי' ימי התשובה יש ליזהר בפת של עובדי כוכבים וכן נתבאר בא"ח סימן תר"ב ס"ב ע"ש".

6. נחלת שבעה (סי' ע"ב) – "מהוייב להדר אחר פת כשר בימים האלו".

7. נוהג כצאן יוסף (ימי התשובה אות א') – "אפ"י מי שאינו נותר מפת ש"ג בשאר ימות השנה נוהגין להזהר בו מר"ה עד אחר י"ה"כ. וכתב מהרמ"י בלבוש החור סי' תר"ג הטעם כדי להעלות על לבבינו שאנו מובדלין מהם ונעשה תשובה וכו'".

8. פר"ח (ס"ק ט') – "כתבו האחרונים שכן נתפשט המנהג ומכל מקום בעשרת ימי תשובה אף מי שאינו נזהר צריך לזוהר וכמו שכתוב באו"ח סימן תר"ב [תרג] ע"ש".
9. פמ"ג (שפ"ד ס"ק ח') – "ועשרת ימי תשובה נזהרין, עיין או"ח [סימן] תר"ג, ובהשלכת קיסם די".
10. חת"ס (ס"ק ט').
11. ח"א (כלל קמ"ג) – "והאוכלים פת פלטר כל השנה, בימים האלו ראוי שלא לאכול כי אם פת ישראל".
12. גר"ז (או"ח סי' תר"ג סעי' א') – "אף מי שאינו נזהר בכל השנה מפת של פלטר גוי (עיין ביו"ד סי' קי"ב) מכל מקום בעשרת ימי תשובה יש לו לזוהר ממנו".
13. קיצור שו"ע (סי' ק"ל סעי' ב').
14. מטה אפרים (סי' תר"ג סעי' א') – "אף במקומות שאין מחמירין בפה א"י ויש אנשים שאין נזהרים בהן מ"מ ביו"ד ימי תשובה צריך לזוהר ולאפות בביתו או ליקח מבית ישראל".
15. ערה"ש (סעי' י"ז, או"ח סי' תר"ג סעי' א') – "דאפילו מי שאינו נזהר בכל השנה בפת של אינו יהודי בעשי"ת נכון לזוהר".
16. כה"ח (ס"ק כ"ג).
17. הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' ק"מ, Halachically Speaking ח"ה מספר ט"ו הע' ס"ז) -
L'maseh, there is an uncertainty if Cheerios® has an appearance of bread and therefore, one should refrain from eating it during aseres yemi teshuva. However, all year-round we are lenient and do not give it a status of pas paltur.
18. חלקת בנימין (סוף ס"ק י"ד, ס"ק כ', ס"ק כ"ד, ס"ק ס"ו, ס"ק קמ"ה, בי' סעי' י"ג ד"ה הנזהר [עמ' מ"ח]).
19. נטעי גבריאל (יום הכפורים פרק ד' סעי' כ"א).
20. הגרי"א פארכהימער שליט"א (שיעורי עמ' ל') – "שאלה: אם יש להיזהר מפת הבאה בכיסנין [כל דבר שאם קובע עליו סעודה יברך המוציא וברכת המזון, כגון עוגות פרעצילו וכדומה] שתהא פת ישראל בכל השנה כדברי הש"ך (סי' קי"ב ס"ק ט') ערוך השלחן (סי' קי"ב ס"ק י"ז) וחכמת אדם (כלל ס"ה סעיף ב'). תשובה: נכון להחמיר ובפרט בשבת ויו"ט, ובעשי"ת צריך לזוהר".
(א) האם "צריך לזוהר" או "יש ליהרר" או "מחוייב" או רק "ראוי" או רק "נכון" – עי' חלקת בנימין (ציונים ס"ק ק').

ב. השלכת קיסם.

1. מיקל.
- א) פר"ח (ס"ק ט') – "ובהשלכת קיסם בתנור שאופה שם הפלטר סגי ואפילו פת של בעלי בתים סגי בהכי".
- ב) פמ"ג (שפ"ד ס"ק ח') – "ועשרת ימי תשובה נזהרין, עיין או"ח [סימן] תר"ג, ובהשלכת קיסם די".
2. רק אם אינו יכול לאפות בעצמו יש להקל בהשלכת קיסם.
- א) לבוש (סי' תר"ג סעי' א') – "ואם אינו יכול לאפות בעצמו, יכשיר את התנור שאופין בו הגוים, שישליך בו ישראל קיסם אחד כדי שיהא נראה כמסייע באפייתה, כדי להעלות על לבבנו שאנו מובדלים מהם בקדושה ובטהרה ונעשה תשובה".
- ב) מג"א (סי' תר"ג ס"ק א') – "ואם אינו יכול לאפות בעצמו די בהשלכת קיסם (לבוש ומנהגים)".
- ג) באה"ט (סי' תר"ג ס"ק א') – "ואם אינו יכול לאפות בעצמו די בהשלכת קיסם לבוש ומנהגים".
- ד) מטה אפרים (סי' תר"ג סעי' א') – "ואם אין שם אופה ישראל וגם א"א לו לאפות בביתו אזי יש לו להכשיר התנור שהא"י אופה בו הפת שקנה ממנו והיא ע"י שישליך לתוכו קיסם בשעת הבערה או ינער האש מעט".
- 1) אלף המגן (על מטה אפרים סי' תר"ג ס"ק ג') – "להכשיר התנור. ודוקא כשאי אפשר באופן אחר אבל בלא זה נהגו שלא לאכול וצריך לאפות בעצמו. ע' בשל"ה שער אותיות או"ח".
- ה) גר"ז (או"ח סי' תר"ג סעי' א') – "ואם אינו יכול לאפות בעצמו יכשיר את התנור שאופין בו גוים שישליך ישראל בתוך התנור קיסם אחד כמו שיתבאר ביו"ד סי' קי"ב".
- ו) ערה"ש (או"ח סי' תר"ג סעי' א') – "עמג"א דבפת של א"י יזהר לכל הפחות בהשלכת קיסם".
- ז) מ"ב (סי' תר"ג ס"ק א') – "ואם אינו יכול לאפות בעצמו יכשיר את התנור שאופין בו העכו"ם שישליך ישראל בתוך התנור קיסם אחד".
- ח) חלקת בנימין (ס"ק כ"ד, ציונים ס"ק ק"ד, בי' סעי' ט' ד"ה הרי [עמ' ל"ו]) – "דאולי ס"ל דעשי"ת חמיר טפי משאר השנה".
3. ישליך ג' חתיכות עץ לתנור.
- א) נוהג כצאן יוסף (ימי התשובה אות א'), הו"ד ברוח חיים (על סי' קי"ב ס"ק ב') – "ונוהגין להשליך ג' חתיכות עץ לתנור כדי שיהא נראה שהוא הסיק התנור ואפה חלחם עצמו".
- ב) הו"ד בדרכי"ת (ס"ק כ"ח) – "ועי' בדברי זקני הלבוש ובשפ"ד סק"ח שכ' דמ"מ בהשלכת קיסם סגי גם בעשי"ת עיין שם וכ"כ בס' מקור מים חיים עיין שם ועי' בס' נוהג כצאן יוסף דף ע"ד ע"ב שכ' דהמנהג דבעשי"ת כשאינו יכול לאפות בעצמו ומוכרח לקנות פת מפלטר עכו"ם שישליך ג' חתיכות עץ לתנור ולא סגי בקיסם א' כדי שיהא נראה שהוא הסיק התנור ואפה חלחם בעצמו עיין שם והביאו בס' רוח חיים כאן אות ב' ובאו"ח סי' תר"ג אות א' וסיים שכן יש לנהוג באפונים שלוקחין מן הגוים עיין שם".
4. ואפילו נפח ע"י מפות או בפיו מהני.
- א) מחצית השקל (הקדמה לסי' תר"ג) – "די בהשלכת קיסם. כמו שכתוב ביורה דעה סימן קי"ב סעיף ט'. וכתב שם רמ"א דאפילו נפח על ידי מפות או בפיו מהני. וכתב הפרי חדש שם [ס"ק יט] דאפילו הגחלים לוחשות והעצים דולקים מהני הניפוח, דעל ידי הניפוח גורם תוספת חום וממהר אפיית הפת".
- ב) מטה אפרים (סי' תר"ג סעי' א') – "או ינער האש מעט".

ג) מ"ב (סי' תר"ג ס"ק א') – "ואפילו נפה ע"י מפוח או בפיו מהני כמ"ש ביו"ד סימן קי"ב ס"ט".
5. מראי מקומות.

א) של"ה (שער האותיות אות ט"ת טהרה סעי' כ"ו) – "ובטור סוף הלכות ראש השנה (אורח חיים סימן תר"ג) כתב ... וזה לשון הבית יוסף, וכתב בתשב"ץ על דברי אבי העזרי, והרב שמואל מבונבורק אומר דלא דק, דדוקא חולין בטהרה דלית בהו איסור, טוב הוא לטהר עצמו, אבל פת של גוים דמשום איסורא הוא, אי נהוג בהני עשרה יומין, בכלוא שתא נמי לא מצי אכיל, [עד כאן]. ואין זו טענה, דכיון כו', עיין שם (בבית יוסף). והרב הקדוש האר"י ז"ל אמר, בודאי האמת הוא דלא קאי רק אענין חולין בטהרה, ומה שאמר הרב שמואל מבונבורק דלא דק, דפת של גוים דמשום איסורא כו', לא הבין את הפשט, דפת של גוים שכתבו כאן, אין רצונם לומר שיש בו איסור פת של גוים, אלא הוא כשר, רק שאפאו גוים. כיצד, כגון שהוכשר בקיסם. ואלו שנהגו שלא לאכול פת של גוים כו', רצונם לומר פת שאפו גוים והוא כשר, מכל מקום לא אכלו אותו משום טומאה, שבודאי הוכשר לקבל טומאה, וצריכין לאפות בעצמן, ולבחור מה שלא הוכשר כדלעיל (אות קטנה כה). נמצא, פת של גוים שהוזכר כאן, הוא משום לתא דאוכל חולין בטהרה".

ג. מי שהולך בדרך ואין לפניו פת של ישראל עד יותר מד' מילין ממקום שהוא עומד בו.
1. מיקל.

א) מג"א (סי' תר"ג ס"ק א') – "ונ"ל דמי שהולך בדרך א"צ להמתין רק כשיעור המפורש ביו"ד ססי' קי"ב דלא קיבלו עליהו להחמיר ב' ימים יותר משאר ימות השנה".

ב) באה"ט (סי' תר"ג ס"ק א') – "ונ"ל דמי שהולך בדרך א"צ להמתין רק כשיעור המפורש ביו"ד ס"ס קי"ב דלא קיבלו עליהו להחמיר ביו"ד ימים יותר משאר ימות השנה".

ג) גר"ז (או"ח סי' תר"ג סעי' א') – "מכל מקום מי שהולך בדרך אם אין לפניו פת של ישראל עד יותר מארבע מילין ממקום שהוא עומד בו ורוצה לאכול מותר לו לאכול פת של פלטר גוי אפילו בעשרת ימי תשובה כמו שמותר בשאר ימות השנה כמ"ש ביו"ד שם".

ד) מטה אפרים (סי' תר"ג סעי' א') – "ומי שהולך בדרך ואין לו פת של ישראל ויודע שלא ימצא פת של ישראל תוך ד' מילין מותר לאכול פת א"י אפי' בימים אלו".

ה) מ"ב (סי' תר"ג ס"ק א') – "ומ"מ מי שהולך בדרך אם אין לפניו פת של ישראל עד יותר מארבעה מילין ממקום שהוא עומד בו ורוצה לאכול מותר לו לאכול פת פלטר של עכו"ם בעשי"ת כמו שמותר בשאר ימות השנה כמ"ש ביו"ד שם דלא קיבלו עליהו להחמיר ביו"ד ימים יותר ממי שנוזהר כל השנה ואפ"ה מותר באופן זה".

ו) חלקת בנימין (ס"ק כ"ד).

2. מראי מקומות.

א) מחצית השקל (הקדמה לסי' תר"ג), הו"ד באלף המגן (על מטה אפרים סי' תר"ג ס"ק ד') – "וכתב הפרי חדש שם [ס"ק כח] וז"ל, דוקא כשהתחיל לילך ומשם עד מקום חנייתו יש ד' מיל, אבל אם חנה עכשיו במקום אחד, אף על פי שמקום זה עד החניה ראשונה שיש פת ישראל יש ד' מיל, מכל מקום הרי עכשיו אינו הולך לשם, ואינו צריך להמתין".

ב) ערה"ש (או"ח סי' תר"ג סעי' א') – "עמג"א ... ומ"ש במי שהולך בדרך וכו' ע"ש צ"ע".

ג) הגר"ש פעלדער שליט"א (שיעורי הלכה הל' ימים נוראים עמ' ל"ח הע' נ"ז) – "והנה בחכמ"א ... והובאו דבריו בפת"ת (סי' קי"ב סק"ו). ולפי"ז ה"ה בעשי"ת הדין כן, שאם יושב בביתו ואינו הולך בדרך צריך להמתין רק שיעור מיל".

ד) חלקת בנימין (בי' סעי' ט"ז ד"ה וכבר, עמ' נ"ט) – "כתב המג"א ... וקשה דהלא הרמ"א כתב דנוהגין להקל ואמאי שבקי דעת הרמ"א ונקטי שיטת המחבר ושמא י"ל לפמש"כ בפנים ע"פ הלבוש דהא דס"ל לרמ"א דא"צ להמתין הנ"מ אם הוא רעב ואל"ה מודה להמחבר ולפי"ז י"ל דהמג"א מיירי כשאינו רעב, ואף שבמ"ב שם כתב דמיירי כשרוצה לאכול עכשיו ואפ"ה הצריך המתנה י"ל דהרוצה לאכול עדיין אינו בגדר רעב ...".

ד. במקום שהפת פלטר יותר טעים מפת ישראל.

1. מחמיר.

א) עי' מנחת יעקב (כלל ע"ה ס"ק א'), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק כ"ח), וחלקת בנימין (ציונים סוף ס"ק ק"ב) – "וכ"כ הש"כ בסי' קי"ב ס"ק ט' וז"ל מיהו נראה דיש לזוהר כל ימות השנה שלא ליקח מהם היכי דאיכא פלטר ישראל אם לא שפת עכו"ם יפה יותר דאז שרי כדלקמן עכ"ל ומשמע קצת מדבריו שבין ר"ה ליום כיפור יש להחמיר בכל ענין אף אם יפה יותר וכן משמעות דברי הרב שכתב שיש להחמיר בכל מה דאפשר להחמיר".

ב) מקור מים חיים (על סעי' ב') – "המנחת יעקב".

ג) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"ו אות ג'), מציון תצא תורה ח"א יו"ד אות רכ"א, הע' נ"ו) – "שאלה: בעשרת ימי תשובה האם מותר לאכול פת פלטר אם הוא יותר טעים מפת ישראל כמבואר ביורה דעה סימן קי"ב סעיף ה'. תשובה: ... והגר"י שוב שליט"א כתב לי שהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א [זצ"ל] פסק שיש להחמיר בזה".

ד) הגר"ש פאלדער שליט"א (בישול ישראל עמ' י"ח בהג"ה) – "ובעשרת ימי תשובה מחמירים בפת פלטר אפילו אם יפה מן הישראל".

2. מראי מקומות – קובץ הלכות (ימים נוראים פרק כ"ב הע' ב').

א) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"ו אות ג'), מציון תצא תורה ח"א אות רכ"ב) – "שאלה: בעשרת ימי תשובה האם מותר לאכול פת פלטר אם הוא יותר טעים מפת ישראל כמבואר ביורה דעה סימן קי"ב סעיף ה'. תשובה: לא כדא"י".

ה. עוגות ועוגיות.

1. מיקל.

(א) עי' תשובה מאהבה (ח"ג סוף תשובה שמ"ב) – "לכן בעי"ת שרובן נזהרים אפילו במקום דליכא פלטר ישראל ואין זה כ"א נדר אפשר לענ"ד דיש להקל בלע"ק קוד".

(ב) עי' דרכ"ת (ס"ק נ"ד) – "עי' בתשו' מאהבה חלק ג' סי' שמ"ב שכ' וז"ל אבל הדבר פשוט בעיני במקום שאין פלטר ישראל שנוהגין היתר ובעל נפש החמיר על עצמו ואסר איסור על נפשו פת של נכרים דאין מיני מתיקה שקורין לעקי"ך בכלל נדר דבנדר הולכין אחר לשון בני אדם ואין בלשון בני אדם לעקי"ך בשם פת וכו' ולכן בעשי"ת שנוהרין אפי' במקום דליכא פלטר ישראל ואין זה כ"א נדר אפשר לפענ"ד דיש להקל בלעקי"ך עכ"ל ופשוט שכל זה הוא בימיו שלא הי' חשש איסור בלעקי"ך ובמיני מתיקה של עכו"ם רק משום לתא דפת עכו"ם אבל עכשיו שידוע שהאופים כל מיני מתיקה דרכם לערב בו מינים שונים ויש הרבה שמערבים בו שומן והרבה שמערבין בו יין והרבה מערבין בו חלב ובפרט במה שכמעט כולם נאפים על רעפין שנמשחים בשומן איסור ע"כ בודאי שצריך ליזהר עכשיו שלא לאכלן כלל וכלל".

2. מחמיר, וכל דבר נכלל בגדר פת עכו"ם.

(א) הגריש"א זצ"ל (בישול ישראל עמ' י"ח בהג"ה, אשרי האיש יו"ד פרק ח' אות י"ז, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרנ"ג, שיעורי הלכה הל' ימים נוראים עמ' ל"ט, דפו"ח עמ' קנ"ז [לשונו מובא לקמן]) – "בעשרת ימי תשובה שקיבלו ע"ע ליזהר מפת עכו"ם, נכלל בזה גם עוגות, דדעת רבינו שלא לסמוך על התשובה מאהבה שדוקא פת קיבלו ע"ע ולא עוגות".

(ב) קובץ הלכות (ימים נוראים פרק כ"ב סעי' ב') – "פת הכאה בכיסנין כגון עוגיות או המכונה 'פְּרָצִי"ל' נחשבים ג"כ פת לענין דיני פת עכו"ם, ולכן יש להחמיר גם בהם בעשי"ת".

(ג) חלקת בנימין (ס"ק ס"ו, ציונים ס"ק ר"ט, בי' סעי' ו' ד"ה ובמקום [עמ' כ"ז]) – "ודלא כתשובה מאהבה".

(ד) הגר"ש פעלדער שליט"א (שיעורי הלכה הל' ימים נוראים עמ' ל"ט, דפו"ח עמ' קנ"ז) – "דיש לדון הרבה בסברת התשובה מאהבה, דבשלמא מי שנודר ואוסר על עצמו פת תלוי בלשון בני אדם, אך מי שמחמיר על עצמו לאסור פת עכו"ם במקום שנוהגין בו היתר, או מה שנוהגים הכל בעשי"ת, הענין הוא שמחמירים וחוששים לשיטות האוסרים גם פת פלטר, וא"כ תלוי בדין פת לענין זה ואף אם בלשון בנ"א אינו נקרא פת. וכן אמר לי הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין להקל כדברי התשובה מאהבה. ועוד, כתב הש"ך (יו"ד שם ס"ק ט) ... וכן בחכמ"א (כלל סה דין ב) ... וכ"כ בערוך השלחן (סעי' י"ז) ... ואצלינו נמצאים כמעט כל מיני כיסנין גם אצל פלטר ישראל וא"כ עכ"פ בעשי"ת בודאי יש להחמיר".

ו. ילדים.

1. מיקל.

(א) קובץ הלכות (ימים נוראים פרק כ"ב סעי' ג') – "מנהג הזהירות מפת פלטר של גוים נראה שהוא רק לגדולים, ואין צריך לחנך הקטנים בזה".

(ב) הגר"י שוב (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"ו אות ד', מציון תצא תורה ח"א יו"ד סוף הע' נ"ז) – "אין חיוב בכל מחלוקת בעשרת ימי תשובה רק ראוי לנהוג כן וכ"ש לגבי קטנים מסתבר שאין צריך לחנכם להידורים בפרט שהם מפונקים ואינם מבינים מעצמם שיש להדר בעשרת ימי תשובה".

2. מחמיר.

(א) עי' הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"ו אות ד', מציון תצא תורה ח"א אות רכ"ג) – "שאלה: ילד מפונק שרוצה לאכול מזונות של פת פלטר בעשרת ימי תשובה האם יכולים לתת לו או שצריכים להביא לו מאכל מזונות שהוא פת ישראל דוקא. תשובה: רצוי לחנך אותו".

3. מראי מקומות.

(א) הגר"ש פעלדער שליט"א (שיעורי הלכה הל' ימים נוראים עמ' ל"ט, הע' נ"ט) – "ולענין cereals ... ואם הקטנים הם מפונקים ואם נותנים להם של ישראל שמשונה בטעמו לא יאכלו אותם, הוי כאין מצוי של ישראל כלל, דבאופן זה מותר אף למי שנזהר כל השנה, ומותר ליתן להם לאכול מאלו של פלטר עכו"ם".

ז. מראי מקומות – הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רכ"א, לשונו מובא לעיל).

1. סטאר קיי (Kashrus Kurrents חכ"ג מספר ג' עמ' ז' הע' י') –

Star-K policy is to **permit pas pALTER that is not oleh al shulchan melachim** during Aseres Yemei Teshuva because Chazal would not have made the gezaira of pas pALTER more stringent than the laws of bishul akum.

כו] שבת ויו"ט.

א. מיקל: אין לחלק בין ימי החול לשבת.

1. א"ר (סי' רמ"ב ס"ק י', א"ז ס"ק ז') – "נדחה נמי דינו דצריך לאכול דוקא פת כשר, דמה ענין שבת לפת כשר, דדוקא בעשרת ימי תשובה שייך חומרא זו, אבל הכא דנוהגים [ללוש בבית] הטעם משום כבוד שבת וכמ"ש רמ"א, ותדע דזה כתב הטור בסימן תר"ג דנוהגים ליזהר בעשרת ימי תשובה בפת כשר, הא אינם אלא ו' או ז' כדלעיל, אלא דאין חיוב לאכול בשבת פת כשר, וזה ברור".

2. תוס' שבת (סי' רמ"ב ס"ק ד') – "ודלא כמג"א דכתב בשם הד"מ דעיקר הטעם כדי שיאכל פת של ישראל בשבת ולא פת עכו"ם ולפ"ד אסור לו לאכול בשבת פת של עכו"ם אפי' בתוך הסעודה אכן בא"ר וזוטא השיג עליו בזה ויפה השיגו דלא מצינו חומרא זו רק בעשי"ת ומסיק שמצא כן בד"מ להדיא ע"ש".

ב. מחמיר: נכון ליזהר.

1. מג"א (סי' רמ"ב ס"ק ד') – "מוכח מדברי רמ"א שהטעם לאכול פת כשר וא"כ צריך לאכול החלות בשבת ולא פת אחר".
  2. ח"א (כלל א' סעי' ד') – "הנוהגין לאכול פת פלטר של נכרי בחול, מכל מקום יש ליזהר שבשבת יאכל דוקא פת של ישראל (רמ"ב)".
  3. גר"ן (סי' רמ"ב סעי' י"ג) – "(ובמקומות שאוכלים פת של נכרים כל ימות החול טוב ליזהר שלא לאכול בשבת ויו"ט כי אם מלחמים הכשרים שנילושו בבית שזהו כבוד שבת ויו"ט)".
  4. קיצור שו"ע (סי' ע"ב סעי' ו') – "אם אוכלים בימי החול פת פלטר עובד כוכבים שיש ליזהר לאכול ביום השבת קודש פת ישראל".
  5. ערה"ש (סי' רמ"ב סעי' מ"ה) – "וכ"ש האוכלים פת כותים בכל ימות החול שצריך לאכול בשבת פת כשר [עמג"א סק"ד]".
  6. מ"ב (סי' רמ"ב ס"ק ו') – "ועיין באחרונים דאפילו הנוהגין לאכול פת פלטר של א"י בחול מ"מ בשבת ויו"ט נכון ליזהר שלא לאכול כ"א מפת ישראל מפני כבוד השבת ויו"ט. ופשוט דאם הוא אנוס שאין לו על מה לקדש כ"א על פת של אינם יהודים כמו שמצוי לאנשי חיל העברים יכול לקדש עליו".
  7. כה"ח (סי' קס"ח ס"ק ל"ו, סי' רמ"ב ס"ק כ"ב) – "וכ"ש בשבת ויו"ט שיש ליזהר שלא להניח על השלחן פת של פלטר גוי לפי שהכרות רומזים אורות עליונים".
  8. ע"א אור יצחק (ח"א או"ח סי' ס"ה) – "עיקר הטעם שנהגו הנשים לאפות בע"ש לחם לשבת, הוא כדי שלא יבצעו בשבת על פת עכו"ם".
  9. הגר"ר בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קל"ט, Halachically Speaking ח"ה מספר ט"ו הע' מ"ח) –
- There are those who try not to buy pas paltur foods (even for a snack) out of honor for Shabbos, even if one normally eats it during the week. Therefore, people refrain from eating Stella D'oro® cookies on Shabbos.
10. חלקת בנימין (ס"ק כ"ג, ציונים ס"ק ת"א, בי' סעי' י"ג ד"ה הנזהר [עמ' מ"ח]) – "כתב במשנה ברורה ...".
  11. נועם הלכה (סי' ג' סעי' א') – "בשבת ויו"ט יחדר שלא לאכול מפת עכו"ם ואפי' בתוך הסעודה".
  12. הגר"א פארכהיימער שליט"א (שיעורי עמ' ל"א) – "שאלה: האם בעשי"ת ושבת ויו"ט מותר לאכול עוגות הנקרא Stella D'oro כיון דאינו יכול לקנות עוגות אלו שנאפה ע"י ישראל. תשובה: נכון ליזהר".
- א) אפילו בתוך הסעודה – תוס' שבת (סי' רמ"ב ס"ק ד', לשונו מובא לעיל), שעה"צ (סי' רמ"ב ס"ק י"ח), ולפי זה אפילו בתוך הסעודה נכון ליזהר), חלקת בנימין (ציונים ס"ק צ"ח), נועם הלכה (סי' ג' סעי' א', לשונו מובא לעיל).
- ב) כל היום (אפילו ארוחת בוקר) – הגר"ח זצ"ל (הליכות חיים ח"א אות רמ"ו, "בהא דהביא המ"ב בסי' רמ"ב סק"ו מהאחרונים שלא לאכול פת פלטר בשבת ויו"ט, אם זהו דוקא בתוך הסעודה או אפי' כל היום באקראי בעלמא, וכגון לענין מיני מזונות דהוו בכלל פת פלטר. תשובה: כל היום").

ג. מראי מקומות.

1. קצות השלחן (סי' פ"ב ס"ק ה') – "ועי' מג"א סי' רמ"ב סק"ד דאפי' מי שאינו נזהר מפת עכו"ם בחול צריך ליזהר בשבת ויש חולקים עליו, ודעת אדמו"ר ז"ל בסי' רמ"ב לא נתבאר איך לנהוג למעשה".
  2. שואלין ודורשין (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרע"א) – "האם יש להקפיד ולא לאכול עוגיות מזונות שכשרים אבל לא מפת ישראל בשבת, או גם זה נכלל במש"כ המשנה ברורה סימן רמ"ב. תשובה: המשנה ברורה שם משמע דרק מה שהוא לצורך מצוה אסור כמו פת לחם משנה או כדי שיהיה קידוש במקום סעודה, ובלאו הכי משמע שמותר. ומ"מ בודאי אין זה עונג שבת שיודע שהוא נאפה על ידי גוי, ורק בשעת הדחק יש להקל".
- א) לא נראה, עי' שעה"צ (סי' רמ"ב ס"ק י"ח) לשונו מובא לעיל.

ד. חול המועד.

1. מחמיר: דינא כמו יו"ט.
- א) הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"ו אות ה', מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' נ"ח) – "כן".
- ב) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"ו אות ה', מציון תצא תורה ח"א אות רכ"ד) – "שאלה: לענין פת עכו"ם, האם יש ענין למנוע מפת פלטר בימי חול המועד כמו שכתוב לגבי שבת ויום טוב, מ"ב סימן רמ"ב. תשובה: כן".
- ג) תשובות והנהגות שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' נ"ח) – "שיש להקפיד בזה אף בחול המועד".
- ד) משנת יוסף (חי"ד סי' שע"ה) – "נראה דבכל סעודה הקשורה לשבת ויו"ט, כסעודת חוה"מ או סעודת מלוה מלכה, נכון ליזהר שלא לאכול פת עכו"ם, דגם זה מכבוד השבת שאינו מלוה אותו בפת זה. וכ"ש בחוה"מ שמדינא שייך כבוד המועד ואסור במלאכה".
- ה) הגר"י מזלומיאן (אהל יעקב מאכלי עכו"ם סוף עמ' תר"ז, מציון תצא תורה ח"א מילואים לתשובה רכ"ד) – "יש להזהר אף בפת עכו"ם".
- ו) עי' הגר"מ דייטש (אהל יעקב מאכלי עכו"ם סוף עמ' תר"ו אות ה') – "לכאורה יש להקל, דמצות כבוד ועונג אינו נוהגת בחוה"מ כמבואר בשו"ע הרב סימן תקכ"ט סעיף ה', ומניעת אכילת פת פלטר בשבת ויום טוב הוא משום כבוד השבת ויום טוב כמבואר במ"ב שם. מיהו כיון עכ"פ איכא חובת כיבוד לכבוד חול המועד במאכל ובמשתה וכסות נקיה, כמש"כ המג"א בשם התניא (ריש

סימן תק"ל), והאריך בזה טובא בשער הציון (סימן תק"ל ס"ק ד'), והעולה מדבריהם דאיכא איכא ענין של חובת כיבוד בחוה"מ, לכן נראה דלמעשה בודאי יש עכ"פ ענין להחמיר בזה".
 ז) ודרשת וחקרת (ח"ו יו"ד סי' ו' אות א', אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"ז) – "ה"ה בנידון דידן בודאי שזה כבוד חול המועד לאכול פת ישראל דוקא כנלענ"ד פשוט".
 ח) הגר"מ פטרפרוינד (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"ח) – "יש להזהר מאד מלהקל בקדושתם".
 ט) עי' הגר"מ חליוה (גם אני אודך ח"ה סי' כ"ט, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"י) – "מ"מ ראוי למיחש דאף חוה"מ בכלל זה".
 י) תשובות ישראל (ח"ג סי' ז') – "וכן בחוה"מ אין לנו כלום שאין חיוב לאכול פת ועיין מ"ב תק"ל ס"ק א' בזה דמ"מ הוי סעודת מצוה ואם אוכל בפת הא קמן סעודת מצוה בפת ממילא צריך להימנע מפת פלטר שזהו מכבוד הסעודה, וכן בר"ח".

2. מיקל.

א) הגר"ע אויערבאך שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' נ"ח) – "פסק להקל בזה".
הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"ז) – "דכתוב שבת ויום טוב ולא כתוב חול המועד משמע שחול המועד מותר".

3. מראי מקומות – בית מתתיהו (ח"ד סי' ב' אות ח' ד"ה וילהס"ת).

א) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' נ"ח "הסתפק", אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"ז) – "דאולי חול המועד הוא בכלל יום טוב".

ב) הגר"א שלזינגר (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"ז) – "הדברים אמורים בעיקר לגבי ימים כאלה שיש חובה ומצוה לאכול פת, ואז לא ראוי לאכול פת עכו"ם למצוה. אך בחול המועד אין מצות אכילה, ולכן אין להקפיד. אמנם כבר כתבנו בכמה מקומות שבימינו אין להקל כלל ועיקר בפת עכו"ם כיון שנהיום זה לא רק שאלה של עכו"ם שאופה פת, אלא שגם מכניסים חומרים אסורים, וצריך לנפות את הקמח, ועוד שאלות הלכתיות, שבימינו אי אפשר להקל בזה כלל".

ה. פורים.

1. מחמיר: דינא כמו שאר יו"ט.

א) הגר"א נבנצל שליט"א (בית מתתיהו ח"ד סי' ב' אות ח' ד"ה וילהס"ת, גם אני אודך ח"ג סי' י"ב אות ח' ד"ה וילהס"ת [עמ' קמ"א]) – לשונו מובא לקמן.

ב) משנת יוסף (ח"ד סי' שע"ה) – "עצם היום הרי הוא כיו"ט לסעודה ... ולכן נראה דגם בו בדאפשר נכון ליזהר מפת עכו"ם".

ג) תשובות ישראל (ח"ג סי' ז') – "וכן בפורים נהי דנוהגים מנהג חול מ"מ פשוט מאוד שכבוד הסעודה הוא לכבדה כמה שיותר, ממילא אם נמנע מפת פלטר הרי יש כאן כבוד לסעודה וככל שהסעודה יותר חשובה הוי יותר מצוה".

2. מראי מקומות.

א) בית מתתיהו (ח"ד סי' ב' אות ח' ד"ה וילהס"ת, גם אני אודך ח"ג סי' י"ב אות ח' ד"ה וילהס"ת [סוף עמ' ק"מ]) – "וכיו"ב כתבנו להסתפק לענין פורים אם צריך ליזהר בפת פלטר, ובתשו' משנת יוסף ח"ד סי' מסיק שיש ליזהר בפת פלטר בפורים כשבת ויו"ט עיי"ש במכתבו אלי, וכ"כ לי הגר"א נבנצל".

ו. מלוה מלכה.

1. מחמיר: דינא כמו ששבת.

א) משנת יוסף (ח"ד סי' שע"ה) – "נראה דבכל סעודה הקשורה לשבת ויו"ט, כסעודת חוה"מ או סעודת מלוה מלכה, נכון ליזהר שלא לאכול פת עכו"ם, דגם זה מכבוד השבת שאינו מלוה אותו בפת זה".

ב) תשובות ישראל (ח"ג סי' ז') – "וכן במלוה מלכה ודאי שלהגמ"א יש ענין בפת ישראל כיון דזה כבוד הסעודה שמכבדה בפת כשירה של ישראל ולא בפת טמאה של עכו"ם".

ז. שאר סעודות מצוה.

1. מחמיר.

א) תשובות ישראל (ח"ג סי' ז') – "הדין בסעודות מצוה כגון נישואין וסיום מסכת ומילה וכיוצ"ב, וכן בסעודת ר"ח ופדיון הבן, וכן בשלום זכר שמביאים מזונות, וכן איך הדין באוכל בשבת מזונות, או אוכל פת בסעודה רביעית וחמישית בשבת דבכל אכילה הוי עונג שבת ... למי שמחמיר בשבת ויו"ט ה"ה בכל סעודות מצוה יחמיר שלא לאכול בפת עכו"ם. גם בזמנים שאין חיוב בפת מ"מ כיון שזה סעודת מצוה, להנמנעים מפלטר גוי בשבת ויו"ט ה"ה ימנעו בסעודות מצוה שזהו כבוד הסעודה".

2. מיקל.

א) סתימת הפוסקים.

ח. שבת ואין לו.

1. אין לו מה יאכל כלל - עי' לעיל.

2. אין לו פת ישראל - עי' לקמן, סעי' ט"ו.

ט. פת עכו"ם בשביל לחם משנה.

1. עי' או"ח סי' רע"ד, לשיטות ומראי מקומות.

כז מעשה האפיה - סעיף ט'.

ע"ז (דף לח): – "אמר רבינא, הלכתא: הא ריפתא דשגר עובד כוכבים ואפה ישראל, א"נ שגר ישראל ואפה עובד כוכבים, א"נ שגר עובד כוכבים ואפה עובד כוכבים ואתא ישראל וחתה בה חתויי שפיר דמי".

א. מקרים שנחשב אפיית ישראל.

1. הנחת הפת לתוך התנור, אפה ישראל – גמרא (ע"ז דף לח:), מחבר (סעי' ט').
  2. היסק התנור, שגר ישראל – גמרא (ע"ז דף לח:), מחבר (סעי' ט').
  3. חיתוי בגחלים – גמרא (ע"ז דף לח:).
  4. מנער האש מעט – מחבר (סעי' ט').
  5. השלכת קיסם – מחבר (סעי' ט').
  6. נפח באש – רמ"א (סעי' ט').
- א) המחבר חולק – פ"ח (ס"ק י"ט, "וכל זה דלא כהמצאתי כתוב שהביא הב"י בסימן קי"ג [עמוד טו ד"ה מצאתי] ע"ש"), כה"ח (ס"ק נ"ג).
- ב) אפי' לדעת מחבר – חלקת בנימין (ציונים ס"ק רס"ה, "ונראה דכיון דהכא איירינן בפת ולא בבישול ממילא גם הב"י יודה דמהני כה"ג, דומיא דהשלכת קיסם דמהני, ודוקא לענין בישול דס"ל דלא מהני קיסם הוא דכתב שם דלא מהני ניפוח ככה"ג, וצ"ע בפר"ח").
- ג) בין אם נפח במפוח בין אם נפח בפה – פ"ח (ס"ק י"ט), דרכ"ת (ס"ק ס"ג), כה"ח (ס"ק נ"ג), חלקת בנימין (ס"ק צ"א, ע"י ציונים ס"ק רס"ג).
- 1) לענין בישול - ע"י סי' קי"ג.
7. הכשיר התנור ונשארו גחלים בווערות מהיסקות הראשונות יש להקל – מחבר (סעי' י').
  8. אפי אם רק נשאר חם מהיסקות הראשונות יש להקל – רמ"א (סעי' י').
  9. מראי מקומות.
- א) ערה"ש (סעי' כ"ז) – "והנה כל אלה הם קולות גדולות ורק בשעת הדחק יש לסמוך על זה אבל לכתחלה צריך אחר מהג' המבואר בגמ' והיינו היסק התנור או חתיית הגחלים או ליתן הפת לתוך התנור".

ב. חיתוי בלי כוונה.

1. תלוי במחלוקת אצל בישול עכו"ם – חלקת בנימין (ס"ק פ"ו, ציונים ס"ק רנ"ב, ס"ק רנ"ט).
2. צריך כוונה – בית לחם יהודה (ס"ק ט"ו), כה"ח (ס"ק נ"ב).
3. דרכ"ת (ס"ק ס"ב) – "וכ' בגליון מהרש"א ולענין אם צריך כוונה בהנפוח להכשיר תלוי בפלוגתת הט"ז והש"ך להלן סי' קי"ג דלדעת הט"ז שם ס"ק ד' שרי גם בלא כוונה להכשיר אבל לדעת הש"ך שם ס"ק"י מבואר דצריך דוקא כוונה להכשיר עכ"ד ותמהני שלא הביא דברי הכנה"ג בהגהות ב"י אות כ"ח שכל' להדיא שצריך שיכוין לסיוע לתיקון האש ולהכשיר אבל אם זרק בלא"ה קיסם לאשו של גוי אסור עיין שם וכ"כ בב"י ס"ק לדינא עיין שם".

ג. אם לא קירב האפיה כלל.

1. מחמיר – חלקת בנימין (ס"ק פ"ו, ס"ק צ"ב, ציונים ס"ק רנ"א, ס"ק רנ"ט, בי' סעי' י"ב ד"ה מועיל [עמ' מ"ד], סי' קי"ג ס"ק ע"ז, ציונים ס"ק רי"ב, ס"ק רי"ג).

ד. אש מאש ופיילוט (pilot light).

1. ע"י סי' קי"ג סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ה. אש שמדליק ישראל פעם בשנה.

1. מחמיר.
- א) הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"ו עמ' ע"ב אות ג', שבט הקהתי ח"ו סי' רע"ה, אשרי האיש יו"ד פרק ח' אות י"ד) – "במאפיות של גויים שהתנורים בהם דולקים כל השנה ברציפות וסומכים על הדלקת הישראל פעם בשנה אין זה היכר, והרי זה פלטר".
2. מראי מקומות – שבט הקהתי (ח"ו סי' רע"ה).
- א) שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' מ"ט אות י') – "במאפיות לחם שקשה לסדר שיבוא משגיח להדליק את התנור כל יום לפני תחלת האפיה, יש עצה לעשות גוף חימום חשמלי שידלק במשך כל הזמן, והישראל ידליקנו בתחלה".

כח השלכת קיסם.**א. מיקל.**

1. תוס' (ע"ז ריש דף לח): – "ואתא ישראל וחתה חתוי בגחלים. מכולה שמעתין משמע דבעינן שיהא הישראל מקרב הבישול קצת ומה שנהגו להשליך קיסם לתנור סומכין על מה שיש בדברים שבין בני בבל לבני ארץ ישראל דקאמר בני בבל משליכין קיסם לתנור ובני מערב אומרים קיסם זה מה מעלה ומה מוריד ואנו נמשכין אחר בני בבל ותלמודם".

2. **רמב"ם** (הל' מאכ"א פרק י"ז הל' י"ג) – "ואפילו לא זרק אלא עץ לתוך התנור התיר כל הפת שבו, שאין הדבר אלא להיות היכר שהפת שלהן אסורה".
3. **מחבר** (סעי' ט'). עי' חלקת בנימין ציונים ס"ק רנ"ד, ובי' שם ד"ה הרי [עמ' ל"ד].
4. **פר"ח** (ס"ק י"ח, סי' קי"ג ס"ק ח', ס"ק י"ד) – "ומיהו על ידי השלכת קיסם שרי לכתחילה אפילו פת של בעלי בתים וכמו שהביא הב"י [עמוד א' ד"ה פת של גוים] בשם תשובת הרשב"א [חלק א'] בסימן רכ"ח ולקמן בסעיף ט'".
5. **לחם הפנים** (סי' קי"ג ס"ק י"ג).
6. **בית לחם יהודה** (סי' קי"ג ס"ק י"א).
7. **שולחן גבוה** (סי' קי"ג סוף ס"ק ט"ז).
8. עי' **פמ"ג** (שפ"ד ס"ק ח') – "ועשרת ימי תשובה נזהרין, עיין או"ח [סימן] תר"ג, ובהשלכת קיסם די".
9. **זבחי צדק** (סי' קי"ג ס"ק ל"ב).
10. **כה"ח** (סי' קי"ג ס"ק מ"ח).
11. **ילקוט יוסף** (קיצור שו"ע סעי' ו', סעי' ט') – "ישראל שהתארח בבית של ערבי, והם אופים לו פת לכבודו, ישליך קיסם בתנור, ויכשיר את כל הפת שבתנור, כי אין הדבר אלא משום היכר לדעת שהפת שלהם אסורה. [הליכות עולם חלק ז' ח"ז עמוד פנ]".
12. **נועם הלכה** (סי' ו' סעי' ג', עי' הע' ט') – "ואכן אם השליך ישראל קיסם באש ג"כ מותר לכתחלה".

ב. רק בשעת הדחק.

1. **ערה"ש** (סעי' כ"ז) – "והנה כל אלה הם קולות גדולות ורק בשעת הדחק יש לסמוך על זה אבל לכתחלה צריך אחר מהג' המבואר בגמ' והיינו היסק התנור או חתיית הגחלים או ליתן הפת לתוך התנור".
2. **שבט הלוי** (ח"ו סי' קל"ג) – "ולדידי פשוט דהצדק עם הפוסקים שכתבו להתיר רק בשעת הדחק".
3. **חלקת בנימין** (ס"ק פ"ז, ס"ק פ"ח [לשונו מובא לקמן], בי' סעי' ט' ד"ה הרי [עמ' ל"ד], ציונים ס"ק ק"ד, סי' קי"ג סעי' ז' בי' ד"ה וכן [עמ' צ'] – "שהמיקל יש על מי לסמוך אבל אם אפשר בקל לעשות מלאכה גמורה נכון להחמיר, ובשעת הדחק שהוא קשה לעשות מלאכה גמורה ודאי יש להקל".

ג. מראי מקומות.

1. **לבוש** (סי' תר"ג סעי' א', לשונו מובא לעיל), **מג"א** (סי' תר"ג ס"ק א', לשונו מובא לעיל), **מטה אפרים** (סי' תר"ג סעי' א', לשונו מובא לעיל), **גר"ז** (או"ח סי' תר"ג סעי' א', לשונו מובא לעיל), **ערה"ש** (או"ח סי' תר"ג סעי' א', לשונו מובא לעיל), **מ"ב** (סי' תר"ג ס"ק א') – "[עשרת ימי תשובה] ואם אינו יכול לאפות בעצמו יכשיר את התנור שאופין בו העכו"ם שישליך ישראל בתוך התנור קיסם אחד ואפילו נפח ע"י מפוח או בפיו מהני כמ"ש ביו"ד סימן קי"ב ס"ט".

ד. מה עדיף: פת פלטר בלא השלכת קיסם, או של בעה"ב ע"י השלכת קיסם.

1. פת בעה"ב ע"י השלכת קיסם.
- (א) **שדי חמד** (אסיפת דינים מער' בישולי א"י ופתן סעי' י"ג) – "מי שלא נמצא בידו לאכול אלא חד מתרתי פת של פלטר בלא השלכת קיסם או של בעה"ב ע"י השלכת קיסם צ"ע איזה מהם עדיף ונראה זכיון דשריותא דפת של פלטר לא הותר בכה"מ לש"ס דילן אלא שיש מקומות שנהגו בו היתר ופש"ג ע"י השלכת קיסם שרי לרוב הפוסקים והרשב"א והרא"ש ואפילו של בעה"ב ודעת הר"ן אינה מוסכמת הילכך נראה דהא עדיף כ"כ הגאון מוהרד"ף בספר **מזמור לדוד** דף ק"ו ע"א".

ה. השלכת קיסם על ידי קטן ישראל.

1. מיקל.
- (א) **ערוגת הבושם** (יו"ד סי' קט"ו).
- (ב) **הגרח"ק** זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ו) – "האם השלכת קיסם להציל מפת עכו"ם מועיל אפילו על ידי קטן ישראל. תשובה: כן".
- (ג) **הגר"א** **בבבצל** שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ג אות י"ב, מציון תצא תורה ח"א אות רל"א) – "שאלה: האם השלכת קיסם להציל מפת עכו"ם מועיל אפילו על ידי קטן ישראל. תשובה: כן".
- (ד) **אהל יעקב** (סעי' מ"ח).
2. **אם מותר לסומך על קטן בשליחותו להכשיר תנור ע"י השלכת קיסם וכדו'.**
  - (א) בקטן בר דעת יש להקל.
  - (1) **ערוגת הבושם** (יו"ד סי' קט"ו), הו"ד **באהל יעקב** (הע' ס"ב).
  - (2) **חינוך הבנים כהלכתו** (פרק ככ"א סעי' כ"ח), הו"ד **במציון תצא תורה** (ח"א יו"ד הע' ס"ה) – "קטן היודע ומבין שפת עכו"ם אסור לישראל באכילה, אפשר לסמוך עליו ולשלחו לחתות האש בשעת האפייה כדי להתיר את הפת באכילה, באופן שיש הסכם עם הנכרי שיתן לו רשות לחתות, והטעם מפני שהקטן נאמן במילי דרבנן כשהדבר בידו, ואף לסוברים (עיין רמ"א יו"ד סימן קי"ג ובש"ך שם סק"ו) דבעינן כונה להכשיר ע"י החיתוי מ"מ אפשר לסמוך בזה על הקטן דהוי בגדר מחשבתו נכרת מתוך מעשיו כיון שניכר מתוך מעשיו שהוא עושה כן ע"מ לחתות, ומיהו הני מילי בקטן שהוא בר דעת, אבל קטן כבן שש וכדומה שאינו בר הבנה לענין זה אין לסמוך עליו, ומקורו משו"ת ערוגות הבושם (יו"ד סימן קט"ו) יעו"ש. עוד כתב שם (סעיף ל') כי

קטן הכשר להכשיר התנור בחיתוי, כשר גם להעיד על אחרים שהם הכשירו התנור באופן שאנו מסופקים בזה, ואין נפק"מ בכל זה בין אם הקטן אוכל מפת זה או לא, ובכרם אליעזר שם ביאר טעמו ונמוקו בזה".

3. נועם הלכה (דיני עכו"ם פרק י"ט סעי' ח').

3. מראי מקומות – בין ישראל לנכרי (סי' ט' סעי' ל"א).

ו. כיריים של גז, שמגביה את האש.

1. חלקת בנימין (ס"ק פ"ח) – "והנה בכיריים של גז המצויים עתה אם ישראל מגביה את האש נראה דזהו כהשלכת קיסם באש שהרי על ידי פתיחת הברז הוא מוסף גז בהאש [ואם הוא מגיה האש הרבה באופן שסיועו ניכר במהירות הבישול א"כ הו"ל גם מלאכה גמורה ולא רק כמקצת מלאכה, ולפי מה שכתבנו בסמוך א"כ אף לכו"ע מותר לכתחילה להכשיר בכך]".

2. בתנורים שיש בהם טרמוסטאט, עי' לקמן.

ז. ישראל סגר דלת התנור.

1. מיקל.

א) חלקת בנימין (סעי' ט' בי' ד"ה ואפה, עמ' ל"ג) – "שסגירת התנור נחשב כהכשר אפייה מפני שמוסיף חום והפת נאפה בזמן מועט וכמ"ש הרמ"א או"ח סימן רנ"ט ס"ז ... אם הנכרי הניח הפת בתנור וקודם שנגמר אפייתה [וכמו שיתבאר שיעורה בסי"ב] נסתלקה מהתנור ובא ישראל וכיסה אותה לשתרי דהו"ל קירוב אפייה ... והנה לכאורה היה אפשר לדחות כ"ז ולומר דסגירת תנור וכיסוי קדירה גריעי מהשלכת קיסם מפני שאינו עושה מעשה לא באש ולא במאכל עצמו ולית ביה היכרא כ"כ משא"כ בקיסם שהוא מוסיף בו בגוף האש מיהו מדברי הרמ"א בס"י נראה דאין לחלק ...".

ב) נועם הלכה (סי' ו' סעי' ד').

ח. נורה חשמלית (glow plug or light bulb).

1. מהני.

א) הגר"מ היינעמאן שליט"א (Kashrus Kurrents חל"ו מספר ב' עמ' ה') -

Would a light bulb or glow plug that was turned on by a Yehudi and was burning continuously qualify for bishul Yisroel? The minimum halachic requirement for bishul Yisroel is "hashlochas kisem", literally, to throw a small wood chip into the fire. Any minor action that contributes heat to the cooking would qualify for bishul Yisroel. If the oven would be hot wired so that a bulb or a glow bar could be placed into the oven cavity, turned on by the Yehudi and left on permanently, the additional heat given off by the light bulb or glow plug, which is considered fire, would more than qualify for hashlochas kisem and would fulfill the requirements of bishul Yisroel.

2. לא מהני.

א) הגריש"א זצ"ל (ou document a-54) - לשונו מובא לקמן.

ב) הגר"י בעלסקי זצ"ל (ou document a-54, a-113) - לשונו מובא לקמן.

ג) הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-54, עי' a-113) – "הרמ"א ליו"ד סי' קי"ג ס"ז הביא שמנהגנו להקל בבישול עכו"ם- כמו בפת עכו"ם- בהשלכת קיסם, וכאן באמריקא [שאלה זו נשלחה לגדולי התורה שבא"י, ולפיכך נכתבה בסגנון שכזה- צ.ש.]. המציא ת"ח מפורסם אחד 'היתר', דבהדליקו נורה חשמלית בתוך התנור ע"י ישראל, והנורה תשאר מודלקת לכמה חדשים- בלי הפסק- דאף זה דינו כהשלכת קיסם, שהרי החום הניתוסף מחמת הנורה- החשמלית יתירה היא מאשר החום הניתוסף מחמת הקיסם. וטענו נגדו: א. די"ל דהיתרא דהשלכת קיסם נוהגת דוקא בהשליך הקיסם בבישול זה במיוחד, אך בהשליך קיסם בעד בישול קדירה אחת, ואחר גמר בישולה- הכניסו קדירה שניה, אף שהקיסם עדיין נשאר שמה, אולי י"ל שאין להתיר כמה בישולים ע"י חדא היכרא דהשלכת קיסם. [זו היתה טענת הגר"י בעלסקי, ואני לא הבנתי סברתו להחמיר בזה, כאשר תפסתי בפשיטות במק"א- צ.ש.]. ב. אפילו נקל בפרט זה ונימא דסגי בחדא היכרא אף לכמה בישולים, מכ"מ היינו דוקא בקיסם שהושלך אל תוך העצים האחרים הנמצאים בתנור, וכל העצים מצטרפים יחד להוות מדורה אחת, אבל בתנור גז י"ל דלא מהניא נורה חשמלית, שהרי אותה הנורה אינה מתמזגת ואינה מצטרפת עם הגז להוות חדא מדורה, ואפילו בתנור חשמלי נמי נראה לומר שדוקא אם הנורה-החשמלית היא בסמוך לחוטי-החשמל המחממים, דדוקא אז שייך לומר שהנורה מתמזגת ומצטרפת לשאר חוטי- החשמל להיות הכל נחשב כחום אחד, אבל אם חוטי החשמל הם במקום אחד- למעלה מגג מתנור- ומובילים את החום הנוצר שמה ע"י מאורר דרך נקב אל תוך פנים התנור לבשל את המאכלים, והנורה המודלקת ע"י ישראל היא לא למעלה מן הגג- סמוך לשאר החוטים החשמליים, אלא בתוך פנים התנור, י"ל דבכה"ג שאין הנורה מצטרפת לשאר חוטי החשמל ומתמזגת עמם להיות מדורה אחת, דאין להתיר בזה מדין השלכת קיסם, דאפילו בהשלכת קיסם גופא אם לא ישליכנו אל תוך שאר העצים שבתנור- אלא יהיה עומד בפנ"ע מן הצד- לכאורה מסתברא לומר שלא תהי' כל המדורה נקראת ע"ש ישראל בכה"ג. ואפילו נתפוס דלא מהניא נורה- חשמלית אפילו קבעוה ישראל (והודלקה על ידו) סמוך ממש לשאר חוטי החשמל שבתנור, אולי יש לצרף הך סברא לסברא נוספת של המהרי"ט צהלון (הו"ד בברכ"י) שבנכרי המבשל בפעקטער"י בעד המונים, אין בו משום חשש חתנות. והחלטנו שבנורה חשמלית שאינה סמוכה לשאר חוטי החשמל הפועלים את החימום, אין כאן אפילו סניף לצרף אל קולת המהרי"ט"ן ולהקל מכה צירוף השיטות. ושאלה זו שלחנו לכב' הגר"י ש אלישיב שליט"א [זצ"ל], ושמענו שכן הכריע גם הוא לאיסורא".

ד) הגרי"א פארכהיימער שליט"א (שיעורי עמ' כ"ז) – "שאלה אם ישראל הדליק bulb או שאר דבר שמוסיף חמימות בתנור האם מהני מדין השלכת קיסם [בדיעבד]. תשובה: רוב פוסקים מחמירים דלא מהני מדין השלכת קיסם דאינו דומה להשלכת קיסם שהוא חלק מעיקר האש משא"כ בנורה אינו חלק מעיקר האש".

3. מראי מקומות – ou document a-112 (בהערה).

א) הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה עשרת ימי תשובה פרק ג' הע' י"א, רק בדפוס ישן [עי' מטבח הכשר ארטסקרול, פרק י"א הע' ל"ד]) – לישונו מובא לקמן.

ב) Halachically Speaking (ח"ה מספר ט"ז עמ' ד') –

A glow plug is an electrical heating element which is placed in the oven by an electrician and gives off a large amount of heat in the oven. There has been much debate whether or not a glow plug would suffice as pas yisroel or not. Some say the twig would be thrown in daily and the glow plug is placed in the oven once. In addition, some kashrus agencies take issue with the glow plug and maintain that since the glow plugs are not near the fire which the non-Jew lights it is not considered 'throwing in a twig.' Others say that since heat is being added to the oven with the glow plug it is considered pas yisroel since it is considered as one is continuously adding heat to the fire. Since there is a difference of opinion regarding the usage of glow plugs, one who wishes to be stringent in this matter should consult with the kashrus agency that supervises the specific bread in question as to the process of how pas yisroel is maintained.

ט. שבט העלקטרי (heating rods).

1. מחמיר.

א) הגר"י בעלסקי זצ"ל (ou document a-115, ישורון חל"א עמ' שמ"ט) – "כבר בררנו מאה פעמים ויותר שאין באלו (שבט העלקטרי) שום סיוע לענין פת ישראל, וכולנו הסכמנו ע"ז והכל בכתב ועל ספר ופנקס, ואם יש צורך לחזור עליו הא לך החזרה בקיצור נמרץ: א. אחרי כיבוי האש שבתנור אין היתר אא"כ נשארה חמימות המועלת להסיק האחרון (ביאור הגר"א סימן קי"ב סק"כ) ואין רוד"ס (שבט העלקטרי) אלו מועילים כלל להסיק השני. ב. השלכת קיסם מועלת בתורת היכר להכשיר האש במקום שיש כבר אש, אבל מה שמסיק העכו"ם אש במקום שדולק שם קיסם של ישראל אינו כלום, וכמסקנת הש"ך סימן קי"ג סק"י. ג. הרבה יותר יש להגיד אבל למי שעייין בסוגיא הרי הוא פשוט יותר מביעתא בכותחא לאסור".

ב) הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-115).

כט | שעון אוטומטי, גרמא (timers).

א. מהני.

1. מנחת יצחק (ח"ד סי' כ"ה אות ד') – "תנור של נחתום נכרי, הנדלק מעצמו ונכבה מעצמו באופן אוטומטי בכל ערב ובכל בוקר, ובמשך היום אינו דולק כלל, עד עכשיו ה' תמיד ישראל א' בא בבקר (בשכבר כבה), ואז ה' הגוי סובב הכפתור - שע"ז לא ידליק אפ' ערב - והיהודי ה' שוב סובב הכפתור, כדי שידליק שוב בערב באופן אוטומטי, - השאלה אם זה מספיק להתיר הפת ... הנה כבר נודע פלוגת גדולי האחרונים כל היכא דצריך מעשה אדם, אם ע"י פתיחת כח האלקטרי, נחשב מעשה אדם, ע"י בספרי מנחת יצחק (ח"ב סי' צ"ו צ"ז צ"ח צ"ט) ובשמ"ק, ומכ"ש כה"ג, דהוי רק גרמא, שידליק בערב מעצמו, וע"י מש"כ שם (סי' ט"ז) בדיני גרמא, מ"מ, כיון דהכא אהני, אף מעשה כל דהו, ואף רק נפיחה באש, כיון שא"צ אלא להיכר בעלמא, כמו דאיתא (ביו"ד סי' קי"ב סעי' ט'), וע"י פר"ח שם (ס"ק י"ט), דאין חילוק בזה, בין אם נפח במפוח, בין אם נפח בפה, הובא בדרכ"ת שם (ס"ק ס"ג), א"כ י"ל דגם כה"ג מהני".

2. אבן ישראל (ח"ט סי' ע') – "בכהאי גווי דאיכא הדלקת אש ממש אף שנעשה ע"י שלט דשרי, אף דנעשה שידלק בשעה פלונית לכמה ימים".

3. מעדני השולחן (צהר ח"ד עמ' קנ"א אות א') – "כשמכוון שעון שידליק התנור בשעה מסוימת לאחר זמן, ג"כ טוב, כיון שהישראל גרם להתנור שידלק".

4. הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ג סיון תשס"ז) – "שאלה: בנוגע פת או בישול עכו"ם אם הדליק ישראל האש ע"י שעון האם זה נחשב בישול ישראל. תשובה: אם ישראל הפעיל השעון דינו כהדליק ישראל".

הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רס"ה, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"ג אות ל"ו) – "שאלה: אם בעל הבית מכין התנור על ידי שעון שידלק בשעה מסוימת האם זה נחשב שישראל הדליק את האש ויהא מותר לנכרי להכניס האוכל בתוכו. תשובה: כן".

5. חיי הלוי (ח"ה סי' ס"ד) – "אם העכו"ם נתן התבשיל על האש והישראל הדליק האש ע"י גרם יש להתיר. אם הישראל נתן הקדרה ואח"כ הדליק העכו"ם האש נאסר התבשיל - ואם העכו"ם הדליק ע"י גרמא יש להתיר".

6. מעשה חשוב (שלחן מלכים ח"ב עמ' א'קס"א) – "לענין שעון שבת, האיל והפעולה שתהיה בסוף תתייחס לישראל, הן לענין חיובא דנזיקין והן לענין בישול בשבת ובשר וחלב מדין אשו משום חציו".

7. מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תכ"ז, ע"י פרק י"א הע' מ"ב, וע"י פרק כ"ז הע' ט"ו)

8. יבקש תורה (ח"ז סי' ל"ט אות ט', ע"י אות ה').

9. נועם הלכה (סי' ו' סעי' ה') – "תנור המופעל ע"י שעון שבת שכיונו ישראל, יש להתיר ואפ' באפן שהעכו"ם עשה הכל".

10. אור ההלכה (ס"ק כ"ה).

ב. לא מהני.

1. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קי"ג אות ג') – "כשישראל כיוון את שעון התנור להפעילו אין לסמוך על זה להתיר איסור בישול עכו"ם, מאחר ואין במעשה הישראל שום שייכות עם הבישול".
2. הגר"ש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"ו עמ' ע"ב אות א', אשרי האישי יו"ד פרק ח' אות י"ב) – "ויש לדון במפעלי מזון שעובדים בהם גויים או מי שדינם כגויים, אם יועיל לזה שהישראל יערוך שעון עם מצבר שידליק התנור בכל יום בשעה הרצויה, ויחשב הדבר כהדלקת תנור ע"י ישראל. ושמעתי מהגר"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל]. א. ההדלקה כנ"ל ע"י שעון לא מהני, משום דיש לחלק ממה שמצינו דהקלו באפית גוי אם הישראל הסיק התנור או אפילו רק הטיל קיסם להיכר, דהתם ההיתר הוא משום שנעשה מעשה להיכר שהישראל משתתף בעסק האפיה, אך בהכין שעון שידליק התנור בכל יום מאליו, הואיל ובזמן האפיה ההדלקה נעשית מאליה לא ניכר יד הישראל בעסק האפיה ולא מהני. וגרע נמי מאם הדליק הגוי מאש של ישראל די"א מהני, דהתם משתמש באש קיימת של ישראל וי"א דחשיב היכר, משא"כ הכא שפעולת הישראל בשעה שנעשית עדיין לא הדליקה אש, וכשנדלק התנור אח"כ לא ניכרת יד הישראל בעסק זה".
3. שבט הקהתי (ח"ד סי' קצ"ו) – "אם כיוון הישראל השעון האוטומטי שידליק את האש ... נראה לכאורה דלא מהני ... דזה לא נחשב לכוחו אלא לגרמא ובעינן כוחו ולא גרמא כדמשמע במהרי"ל. ועוד דהא כתב המהרי"ל דבעינן היכרא טובא א"כ כשמכוין הישראל השעון לא ניכר פעולת הישראל בשעת הבערת התנור ולא ניכר פעולת ישראל על כן נראה לכ' דלא מהני לגבי בישול עכו"ם ... אבל למעשה צריך שיכריעו הגדולי הוראה שליט"א".
4. מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ג, עם התורה מהדורא ג' חי"א עמ' פ"ט, סוף ס' בישול ישראל תשובה ה') – "דהגם דלענ"ד לא מהני גרמא דישראל להפקיע מידי בישול שיעשה הנכרי, ולכן לא מהני הדלקת האש ע"י שעון אם אח"כ משים הנכרי הקדרה עליו או הפת בתנור".
5. הגר"מ רובין שליט"א (צהר חי"ד עמ' קע"ו).
6. חלקת בנימין (ס"ק פ"ח [לשונו מובא לקמן], ס"ק צ"א, ציונים ס"ק רס"ג, מילואים שם) – "אבל אם תיקן האש על ידי גרמא נראה דלא מהני שיהא על ידי מעשה בגופו".
7. הגר"מ שטרן (היכלא ח"ד עמ' פ"ד ד"ה ומהאי) – "לא יועיל".
8. מנחת אשר (שלוחן מלכים ח"ב עמ' א'קס"ו).
9. הגר"מ היינמן שליט"א (Kashrus Kurrents חל"ו מספר ב' עמ' ה') –

Can bishul Yisroel be achieved by setting a timer that will ignite the oven at set intervals?

Answer: No. Since the Yehudi does not perform direct lighting of the oven it would not qualify for bishul Yisroel. In commercial settings (e.g. hotels, hospitals or factories) where large boilers provide the steam for the cooking equipment, bishul Yisroel requirements would be fulfilled if the Yehudi flips a switch or presses a button that directly ignites a boiler. If the action that is done by the Yehudi causes an indirect lighting of the oven, that action would not qualify for bishul Yisroel. Hence, dialing a number that in turn trips a switch that in turn lights an oven would be considered a "grama", an indirect action that would not qualify for bishul Yisroel.

ג. מועיל רק פעם ראשון.

1. הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' ק"מ, Halachically Speaking ח"ה מספר ט"ז הע' ל"ח, דף הכשרות חכ"ה מספר י' עמ' נ"ז) –

Some factories are located in remote areas and it is difficult for Mashgichim to visit frequently or on short notice. If such a factory requires bishul Yisroel, it may be impossible to send a Mashgiach every time the boiler needs to be turned on. Rav Belsky said that it is acceptable to have the Mashgiach turn on the boiler remotely, from his cell phone, by dialing in a special code. Of course, a system would need to be set up that ensures that this is the only method for turning on the boiler. Also if the Mashgiach sets a timer in the evening to turn on the fire the next morning this is also acceptable. However, Rav Belsky only allows timers for a one time use but not if they turn on the oven again and again, because then the ma'aseh Yisroel is lost. Rav Belsky said that a timer for its first use is a real ma'aseh, similar to aisho mi'shum chitzo, and is not just a gerama but subsequent uses are only a gerama.

2. תשובות והנהגות (ח"ג סי' ר"ג) – "נלע"ד דאם העמיד שעון אמנם מועיל שנחשב מכחו ממש, אכן זהו רק כאלו הוא הדליק בפעם הראשונה, אבל מה שנדלק אח"כ בהשעון אינו בגדר חיציו רק כמו כלו חיציו, ולכן מדינא אין יוצאין בזה ידי חשב בישול עכו"ם ... והרה"ג ר' פסח אליהו פאלק ... ולע"ד גם כה"ג מועיל בפעם הראשונה דאף דלא נחשב שעשאו ממש בגופו או בכוחו מ"מ שפיר מתייחס אליו המעשה, אכן בפעם שנייה נראה שאינו מתייחס להמעשה שפעל כבר, לכן דעתי דכה"ג לא מועיל ומתייחס כל מעשה הבישול לעכו"ם שהכניסו לתנור לבד, וכפי ששמעתי מי שהוא הציע דבר זה שיהיה נחשב לעולם מעשיו, ולא קיבל הסכמת גדולי הוראה בעיה"ק ונלע"ד עיקר".

ד. מראי מקומות – ושב ורפא (ח"ג סי' קט"ו), ויהי בנסוע (דפ"ח פרק כ"א סעי' ט'), ישיב יצחק (ח"י סי' ט"ו, סי' ט"ז, סי' י"ח, הי"ב סי' כ"ז), בישול ישראל (סי' ס"ד), הרי"ש שכטר (קובץ בית הלל חי"ח עמ' ס').

1. שבט הלוי (ח"ט סי' קס"א על סעי' ט', סי' קס"ד אות א', קובץ מבית לוי ח"ח עמ' ל"ח הע' ל"ח*, בענייני יו"ד עמ' מ"ט הע' ט"ו, עמ' ס"ט אות כ"ח) – "ס"ט ברמ"א - ואם נפח באש הוי כחתי: בביאור הגר"א ס"ק י"ח, כמש"כ ב"ק י"ח ע"ב תרנגול וכו' [ר"ל דין תרנגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית ותקע בו ושברו, הרי דנפיחה נקרא כחו] ושם בב"ק י"ז ע"ב בשלמא סומכוס סבר כחו כגופו וכו' הדר אמר רבא לעולם כחו כגופו דמי ע"כ. ודע דנלמד מדברי הגר"א דבעינן גם בפת עכו"ם עכ"פ כחו כגופו, ומשמע דאם עשה זה דרך גרמא לא מועיל גם בפת גוי, ושאיני האי דס"י במחבר ורמ"א דמעיקרא עכ"פ נעשה בכח גופו, וצלע"ק להלכה אם עשה פעולה שלמה בגרמת מעשה ישראל שמועיל כחיתוי אם לא יהני בפת גוי".

2. הגר"ק זצ"ל (אסיפת יצחק ז' סיון תשס"ז) – "שאלה: בענין פת עכו"ם ובישול עכו"ם, אם הדליק ישראל האש ע"י שעון אוטומטי האם זה נחשב בישול ישראל. תשובה: צ"ע".

הגר"ק זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ה) – "אם בעל הבית ישראל מכין התנור על ידי שעון שידלק בשעה מסוימת שאז ידלק האם זה נחשב שישאל הדליק את האש ויהא מותר לנכרי להכניס את האוכל בתוכו. תשובה: יתכן".

3. הגר"א פארכהיימער שליט"א (שיעורי עמ' כ"ז) – "שאלה: אם מהני הדלקת אש באופן גרמא כגון שאין האש מתחיל לידלק מיד אלא לאחר קצת זמן [כגון ע"י שעון]. תשובה: נחלקו האחרונים בזה ולכן לכתחילה יש להחמיר אבל בדיעבד אפשר להקל בזה".

ה. תנור שפועל על טרמוסטאט: ישראל מגביה את החום של התנור, בעוד האש בוער בו - אם גוי הדליק תנור והכניס בו פת או תבשיל, וישראל הגביה את האש, כגון שהגוי הדליקו לחום של שלוש מאות, והישראל סיבב את הכפתור לחום של ארבע מאות.

1. מחמיר.

(א) הגר"י בעלסקי זצ"ל (ou document a-102) -

Rav Belsky said that in order for the product to be considered *bishul yisroel* the Jew would have to raise the flame. This can be accomplished in one of two ways: a) The Jew turns the thermostat to a higher setting when the flame is off. Once the Jew is sure that the flame turned on, he can lower the thermostat to its original setting. OR, b) The Jew turns the thermostat to a lower setting when the flame is on. Once the Jew is sure that the flame has gone out, he must raise the thermostat to its original setting. In both scenarios, the act of turning the thermostat higher causes the flame to go on.

(ב) מחזה אליהו (בעל פמ"ג השלם: נחלת יעקב פת עכו"ם מספר ה' עמ' ג', מנחת הבוקר עמ' קמ"ז) – "ודיברתי עם הרב פסח אליהו פאלק בעהמח"ס מחזה אליהו, ושאלתי אותו חוות דעתו בענין הנ"ל, ואמר שפשטות הדברים כך נראין, שלא יהני להגביה את חום התנור כיון שגרמא לא מהני, ואף שפעולת התנור כך היא שמגביהים את החום ע"י גרמא, מ"מ אינו אלא גרמא ובפשטות לא יהני [והוסיף שדעת הגרי"ש"א שהארכת זמן הבערת האש בתנור נחשבת כמעשה ולא כגרמא, שיטה יחידה היא]".

(ג) הגר"מ היינמן שליט"א (בעל פמ"ג השלם: נחלת יעקב פת עכו"ם מספר ד' עמ' ד', מנחת הבוקר עמ' קמ"ז) – "וגם הרב משה היינמאן לאחר שהסכים עמי, שאין בהגבהת החום בתנור אלא גרמא ובשבת אינו חייב עליה, ולא דמי להוספת שמן בנר שמבואר בגמ' בביצה שחייב, הסכים דמאחר שהוא גרמא הוא לא יועיל בבישול עכו"ם".

(ד) חלקת בנימין (ס"ק פ"ח) – "מיהו בתנורים שיש בהם טרמוסטאט וכשמגדיל חומו של התנור אין האש מתגדל רק שהוא נשאר בוער לזמן מרובה יותר נראה לענ"ד דזה אינו מכשיר אפיתו של נכרי, שהרי כתבנו להלן בס"ק צ"א דהכשר ע"י גרמא לא מהני וכי האי גוונא ודאי לא עדיף מגרמא [ובאמת נראה דאף גרע מיניה, שאינו אלא כמסלק מונע שהיה מפסיק את האש, אבל אינו מוסיף כלום בהבערתו], אלא יסגור ברז הגז ואח"כ יפתחנו דזה ודאי מועיל להכשיר, והני מילי אם הוא בא להגביה חום התנור בשעה שהאש בוער אבל אם אין האש בוער אז (שכבר הפסיקו הטרמוסטאט לאותה שעה) א"כ שפיר מהני הגדלת החום משום שע"י מעשיו יודלק האש מיד והרי זה הדלקת האש ממש".

(ה) בארות שלמה (יו"ד סי' קי"ב אות י"ג).

(ו) נועם הלכה (סי' ו' הע' י') – "וראיתי בחלקת בנימין ...".

2. מיקל.

(א) עי' מעשה חושב (שלחן מלכים ח"ב עמ' תשס"ב) – "לענין הגברת חום התנור וע"י הטרמוסטט התנור נשאר דלוק, הרי אם ישראל עשה מעשה שהדליק יותר זמן, זה לא פחות מהדליק מנר של ישראל, כי נעשה כאן מעשה בדבר עצמו, וזה לא פחות מקיסם, ומסתמא זה דומה במקצת למוסיף שמן בנר. ועיין. ולענין החלק השני, שכבר הגיע ע"י הטרמוסטט לחום הרצוי וישראל מגביר את החום ועי"ז נדלק התנור שוב, נראה שהוא סוב מקיסם, אלא שבאופן שחום התנור הקיים אינו יכול לבשל לבדו עד כמאכל בן דרוסאי, זה תלוי בדברי האבני נזר וש"ת באר שבע שכתבנו בשו"ת מעשה חושב ח"ה".

3. מראי מקומות.

(א) הגר"ש פעלדער שליט"א (בעל פמ"ג השלם: נחלת יעקב פת עכו"ם מספר ד' עמ' ד', מנחת הבוקר עמ' קמ"ז) – "וכן הסכים הגר"ש פעלדער דלדעות דלא מהני גרמא, ה"ה דלא מהני הגדלת החום בתנורים שלנו".

ו. הדלקת האש ע"י טלפון.

1. מהני.

(א) אבן ישראל (ח"ט סי' ע').

(ב) משנה הלכות (שלחן מלכים ח"ב עמ' א'קמ"ה) – "ובדבר הספק אי ישראל המדליק האש ממקום רחוק ע"י קוד אישי אי הוי הדלקה לענין בישול, לא הבנתי הספק בזה, ומאי שנא בין מקום קרוב לרחוק, ואנן השולח את הבערה תנו".

(ג) הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"ו עמ' ע"ב אות ד', אשרי האיש יו"ד פרק ח' אות ט"ו) – "אם ידליק את התנור ע"י חיוג מספר טלפון שיפעיל מצית חשמלי, חשיב היכר, כיון שהדלקת התנור נעשית מיד עם מעשה הישראל. ולדעת השו"ע די היכר רק לפת ולא לבישול".

(ד) שלחן הלוי (סי' כ"ו, ou document a-50) – "סוף דבר הוא מותר ומהודר לכל הדעות בלי פקפוק כלל".

(ה) הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-50).

(ו) הגר' גנק שליט"א (ou document a-50).

(ז) הגר"מ רובין שליט"א (צהר חי"ד עמ' ק"פ) – "אמנם בגוונא שהמשגיח מדליק את התנור ע"י שיחת טלפון שמפעילה מחשב מסתברא דחשיב כמעשה הישראל שהרי מיד מכה מעשיו נדלקת האש, ולדעת הרמ"א אם יעשה זאת הישראל ואחר כך הנכרי יניח את הקדירה חשיב בישול ישראל, ולדעת השו"ע בעינין דוקא שהקדירה תהיה מונחת במקום הבישול קודם הדלקת האש".

(ח) באר שרים (יו"ד סי' כ"ה אות ג') – "בודאי הדלקת האש או הדלקת התנורים גם בשלט רחוק מהני".

(1) לכאורה כל שהתיר שעון אוטומטי לעיל כ"ש שמודה כאן.

2. לא מהני.

(א) ע"י הגר"מ היינעמאן שליט"א (Kashrus Kurrents חל"ו מספר ב' עמ' ה' [לשונו מובא לעיל]), מכתב הנדפס בסוף ספר שלחן מלכים עמ' א'קצה מכתב ט"ז אות ד') – "אצלנו אין סומכים על הדלקת התנורים ע"י הטלפון או ע"י האינטרנט, כי לדעתי כיון שאין הישראל שם, הו"ל כמו אם העובד כוכבים מדליק מאש שהדליק ישראל שמהני רק בדיעבד, שזהו משמעות הרמ"א שם שאם רק הישראל גרם האש ולא הדליק האש דמהני, וה"נ הישראל שאינו שם רק גרם שידליק האש (אפי' ע"י מחשב) הוא רק בדיעבד. ואפילו אם יש בזה הפסד מרובה, שצריך המשגיח ללכת לשם וכו', כבר כתבתי שאנו דנים דבר זה לבדיעבד, והכשרים מהדרין אינם משתמשים בבדיעבד".

(1) בעל פמ"ג השלם (נחלת יעקב פת עכו"ם מספר ו' עמ' ב', מנחת הבוקר עמ' קמ"ד) – "ואיני מבין הדמיון להא דסי' קי"ג, והרי

שם לא עשה הישראל כלום באש שבישול התבשיל, ופחות אפילו מגרמא הוא, ולכן אינו מותר רק בדיעבד, אבל כאן שהודלק האש מכה הישראל בכח ראשון, למה שלא יועיל, ואטו לענין שבת גרמא הוא. [ושאלתי זאת את הרב היינמאן (ביום ו' לפ' ויקרא תשע"ו)], והסכים שאינו דומה לשם, אז שאלתי אותו האם כוונתו שגם לענין שבת גרמא בעלמא הוא או שהוא סברא רק לענין בישול עכו"ם, והשיב שכוונתו רק לענין בישול עכו"ם. אז חזרתי ושאלתי, דמאחר שלענין שבת כח ראשון הוא וחייב, מנלן שלא יועיל לבישול עכו"ם, ואמר לי שמנלן שכן יועיל, שאלתי אותו למה שלא יועיל, אז אמר שחז"ל רצו שהישראל יהיה מעורב בבישול, ולא ע"י שגורם לאש שידלק ממרחק של אלפי קילומטר. חזרתי ואמרתי לו, שזה נקרא שמעורב בבישול מאחר שבכה"ת מעשיו הוא ולא גרמא, וכמו שהוא סובר לענין המנורה שאף שאין היכר כעת, מ"מ הישראל עשה היכר מצדו בעת שהדליק המנורה, אז ה"ה כאן הישראל עשה היכר מצדו ע"י שלחץ על הכפתור מרחוק, ואמר שהוא שומע".

(ב) הכשרות כהלכה (שלחן מלכים ח"ב עמ' א'קנ"א).

3. מראי מקומות – בישול ישראל (סי' ס"ה), הגרפ"ל פדווא (נהרות איתן שלחן מלכים ח"ב עמ' א'רי"ב).

(א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רע"ג, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"א אות מ"ד) – "שאלה: ישראל שלוחץ על כפתור חשמלי שמדליק את התנור לאפייית פת או לבישול האם זה נחשב כפת או בישול ישראל. תשובה: כן".

ז. גוי שבישול ע"י גרמא.

1. מיקל.

(א) בן איש חי (שנה ב' פ' חוקת אות כ"ב) – "והנה בסימן קי"ג כתב מרן ז"ל בב"י מצאתי כתוב (הוא מהרי"ל) דנפוח בפה מועיל בבישולי גוים, דחשיב כגופו, וראיה מפרק כיצד הרגל, מתרגול שתקע בכלי זכוכית וכו', ומשמע מדבריו דה"ה לנופח במפוח או בשפופרת עכ"ד ע"ש, והנה בודאי מפוח ושפופרת אין זה כח כחו, אלא חשיב דהרוח היוצא מן המפוח הוא כח ידו, וכן הרוח היוצא מן השפופרת הוא יוצא מפיו, ונמצינו למדין מכאן דכחו כגופו לענין בש"ג, אבל כח כחו י"ל דאינו אוסר בבש"ג, וכ"ש בכח כח כחו דאיכא שלשה כחות דודאי מותר ... ולפ"ז בנ"ד דהוי שלשה כחות ויותר, לא חשיב זה בישול של גוי ומותר לכ"ע".

(ב) חיי הלוי (ח"ה סי' ס"ד) – "אם העכו"ם נתן התבשיל על האש והישראל הדליק האש ע"י גרם יש להתיר. אם הישראל נתן הקדירה ואח"כ הדליק העכו"ם האש נאסר התבשיל - ואם העכו"ם הדליק ע"י גרמא יש להתיר".

(ג) חלקת בנימין (בי' סעי' ט' ד"ה ואם, עמ' ל"ו, ע"י סי' קי"ג סוף ס"ק י"ד) – "אבל אם הכשיר ע"י גרמא בעלמא לא מהני ולפ"ז לכאורה נראה דאם בישל נכרי ע"י גרמא מותר שהרי לא מציינו שיהא נכרי אוסר באופן שאין ישראל יכול להכשיר ואדרבה ... ולפ"ז באותם מאכלים הנעשים בבתי חרושת של נכרים שבישולם הוא ע"י גרמא נראה שיש להתירם".

2. מראי מקומות.

(א) הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"ו עמ' ע"ב אות ב', אשרי האיש יו"ד פרק ח' אות י"ג) – "אם מכיון שעון שיפעיל המסוע להכניס האוכל לתנור מהני, כי הבישול לא נעשה ע"י גוי, אבל אם אחר הפעלת המסוע יניח הגוי האוכל ע"ג המסוע לא מהני".

(ב) חוט שני (שבת ח"ד עמ' שפ"ב, הל' מזוזה קובץ ענינים יו"ד אות א' עמ' ת"ו [לשונו מובא לקמן]) – "אדם חולה או זקן, שאינו יכול לעשות כל מיני פעולות לצורכו, והוא מסתייע ע"י גוי, וכמו שמצוי בזמנינו, ובני ביתו מביאים לו מאכלים שאינם מבושלים והם מונחים במקור ביתו, ויש לבשלם לפני אכילתו, וכיון שאינו יכול לבשלם בעצמו יש מקום לדון אם מותר לו לומר לגוי שיניח את הקדירה על מקום שמבשלים בו, שעדיין לא יהיה אז שם אש בשעה שמניח הגוי את הקדירה, והאש תדלק רק לאחר זמן ע"י שעון, אם יש בזה משום בישולי עכו"ם, דסוף סוף העכו"ם לא הניחה על האש אלא רק על מקום שאין המאכל יכול להתבשל בו,

והאש נדלקת אח"כ מעצמה שלא ע"י הגוי. או שיש לחוש בזה משום בישולי עכו"ם, דגדר איסור בישולי עכו"ם אין הוא משום מעשה מלאכת הבישול שנעשה ע"י גוי. אלא שחכמים אסרו את מה שהתבשיל נעשה מבושל ע"י הגוי, וכל שגמר הבישול נעשה ע"י גוי אסור, וכיון שהמעשה שלפנינו נגמר ע"י הגוי אפילו ע"י גרמא אסור, שהרי בלי מעשה הגוי לא היה המאכל מבושל, וצ"ע."

ג) מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ג ענף ב', עם התורה מהדורא ג' ח"א עמ' פ"ט, סוף ס' בישול ישראל תשובה ה') – "מ"מ נראה פשוט דאם נכרי משים קדרה על האש לפני שמדליקו שעון שהכינו ישראל ודאי זה יציל מידי בישול עכו"ם. דבאופן זה הבישול נעשה ע"י גרמת ישראל והנכרי עשה רק הכנה בעלמא להבישול [הכנה שאין לו שום חשיבות ואילו עשה ישראל הכנה כזה לבישול של נכרי לא היה זה נחשב כיד ישראל באמצע] ופשוט דאין ע"ז שם בישול עכו"ם".

ל) כבה התנור מהיסק ישראל: היסק שני - סעיף י'.

א. הלכה.

1. כשישארו גחלים בוערות מהיסקות הראשונות יש להקל.

א) מחבר (סעי' י').

ב) זבחי צדק (ס"ק ל"ה) – "ואנו אין לנו אלא דברי מרן ז"ל וכן עיקר".

ג) כה"ח (ס"ק נ"ח) – "ואין לנו אלא דברי מרן ז"ל וכן עיקר. זב"צ או' ל"ה. ור"ל לספרדים שקבלו חומרות הש"ע".

1) רק בדיעבד – ערה"ש (סעי' כ"ז, לשונו מובא לעיל), חלקת בנימין (ס"ק צ"ו, בי' סעי' י' ד"ה מותר [עמ' ל"ז]), "ובפרט דלשון הש"ע ורמ"א לישנא דבדיעבד נקטי".

2. אפי' אם רק נשאר חום מהיסקות הראשונות יש להקל.

א) או"ה (שער מ"ד סי' י') – "הורה מהר"ר יוחנן ז"ל מפריש שהפת מותר כי סומכין בדיעבד על הכשרת האש שעשה ישראל קודם לכן אף על פי שעמד כל הלילות שבנתיים בלתי חימום דחום הראשון מועיל גם עתה למהר בישול הפת דדבר הנראה לעינים הוא שהתנור נוח להתחמם כשהוחם ג"כ מאתמול יותר מכשעמד יום שלם בלתי חימום".

ב) רמ"א (סעי' י') – "וי"א דאם הכשיר התנור פעם א' ולא עמד התנור מעת לעת בלא היסק אפילו אפאו בו כך כמה ימים, הכל מותר מכה הכשר הראשון (ארוך כלל מ"ד ואגור). ויש לסמוך על זה".

1) רק בדיעבד – או"ה (שער מ"ד סי' י', לשונו מובא לעיל), הו"ד בדר"מ (ס"ק ז'), ערה"ש (סעי' כ"ז, לשונו מובא לעיל), כה"ח (ס"ק ס', ויש לסמוך על זה. וה"ד בשעת הדחק ... ערוך השלחן). חלקת בנימין (ס"ק ק"א, בי' סעי' י' ד"ה מותר [עמ' ל"ז]).

2) אבל בשעת הדחק יש להקל לכתחילה – חלקת בנימין (ס"ק ק"א).

3. מראי מקומות.

א) הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה עשרת ימי תשובה פרק ג' הע' י"א [רק בדפוס ישן], אוצר הל' בישולי עכו"ם מילואים סי' ח', כל לשונו מובא לקמן) – "ואע"פ שאנו בני אשכנז יוצאים ביד רמ"א ואיננו זזים מהוראותיו, עכ"ז כדאית היא הצלת ישראל שנדחוק בשבילה ככל האפשר במה שהקיל הרמ"א, ונחמיר בכל עניני בישול עכו"ם כמעט כשיטת הב"י [ולדוגמא נקט הגאון זצוק"ל ב' הלכות, הא' ... והב' בהא דהתיר הרמ"א בס' קי"ב ס"י דסגי בהכשרת התנור פעם אחת אם לא יעמוד בלא היסק אפי' כמה ימים, דבזמננו עלינו להחמיר בדבר ולהכשיר רק מה שהונח כבר בתוך התנור בשעת ההכשר ותו לא. ועיין ערוך השלחן יו"ד סי' קי"ג סמ"ד דדברי הרמ"א הם לענין דיעבד]".

ב. תנורים המצויים בבתים שלנו.

1. מחמיר.

א) חלקת בנימין (ס"ק צ"ז, ציונים ס"ק רע"ט) – "ונראה דבתנורים המצויים בבתים שלנו לא שייך דין זה מפני שתנורים אלו לא נעשו מאבנים וחרס ואינו מחזיקים חומם כי אם לזמן מועט משעת גמר השימוש בהם ואח"כ הם מצטננים לגמרי כאילו לא הוחמו מעולם, ולכן לא שייך לומר בהם שחום היסק ראשון מועיל אח"כ, דאדרבה דבר הנראה לעינים הוא שאינו מועיל אח"כ. [מיהו כל זמן שלא נצטננו שפיר שייך גם באלו דינו דהרמ"א]. (אבל בתנורים גדולים וחמים שבבתי חרושת אפשר דשייך דין זה, והכל לפי הענין)".

2. נועם הלכה (סי' ו' סעי' י"א, הע' כ"א) – "וכן שמעתי מעוד פוסקים שלכאורה הוא נכון".

ג. הפסקת חשמל באמצע אפיית פת וגוי הדליק אותו - לפי הרמ"א.

1. מיקל.

א) הגריש"א זצ"ל (פסקי הלכות קרול אות י"ג, אשרי האיש יו"ד פרק ח' אות ט"ז) – "מה שאי' לענין פת עכו"ם - שכשיהודי מדליק האש מותר, אין נחשבת הפעלת החשמל בכל העיר כהדלקת האש. וכן להיפך, אם גוי מפעיל החשמל בכל העיר אינו אוסר".

ב) חוט שני (עזרה כהלכה פרק ז' הע' י') – "אפה ישראל בתנור, ולפתע פסק זרם החשמל בבית, והנכרי העלה את המפסק הראשי [וכיו"ב] וע"י כך המשיך התנור לאפות, לא נאסרה הפת, ואינה נחשבת פת נכרי".

ג) הגר"א בנבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ר"ל, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ג אות י"א) – "שאלה: אפה ישראל פת בתוך התנור בביתו ולפתע היתה הפסקת חשמל וגוי אחד הרים אותו בחזרה והתנור נדלק ממילא על ידי הגוי האם הפת נחשב כפת ישראל עדיין או כפת עכו"ם. תשובה: פת ישראל".

ד) אהל יעקב (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' ס"ד) – "הגר"צ ובר שליט"א פקפק בזה ... ולענ"ד דאפילו אם התנור לא נשאר חם עד שהחזירו החשמל יש להתיר כדברי רבינו שליט"א, מאחר דלא כיון הגוי לאפות הפת על ידי הדלקתו, אלא רק להחזיר את

החשמל, וכמו שמצינו בבישול עכו"ם לקמן סימן קי"ג סעיף ה' שאין איסור בישול עכו"ם כשלא התכוין העכו"ם לבשל המאכל, כל שכן בפת שיש להקל בקיל טפי בדינים אלו כמובא בר"ן עבודה זרה דף ט"ו: ד"ה שלש".

2. מחמיר.

א) הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו ריש עמ' תרס"ו) – "אפה ישראל פת בתוך התנור בביתו ולפתע היה הפסקת חשמל וגוי אחד הרים אותו בחזרה והתנור נדלק ממילא על ידי הגוי האם הפת נחשב כפת ישראל עדיין או כפת עכו"ם. תשובה: כפת גויים".

3. מראי מקומות.

א) הגר"צ ובר שליט"א (עזרה כהלכה פרק ז' הע' י') – "פקפק בזה, ומכל מקום אם היה עדיין התנור חם בשעה שהעלה הנכרי את המפסק, מותרת הפת כמו שכתב הרמ"א בסימן קיב ס"י".

ב) הגר"מ דייטש (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ג אות י"א) – "אם נתקרה התנור לגמרי באמצע צ"ע אם יש להקל בזה. ומיהו אם אין דעת הנכרי גם על התנורים, יש לצדד יותר להתירא".

ג) לענין בישול עכו"ם – עי' סי' קי"ג סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ד. גדר החום.

1. הגר"י בעלסקי זצ"ל (ou document a-112) –

Rav Belsky said that Rav Shlomo Zalman Auerbach ruled that the food is acceptable as long as the oven maintained a minimum temperature of 80° C (176° F) since that is the minimum temperature at which any food can be cooked.

הגר"י בעלסקי זצ"ל (ou document a-112) – "מה שהעתיק הרב גארטענבערג (עי' לקמן) נ"י הוא נכון מאד ובדיוק כמו שנדברנו, יישר חילו לאורייתא. על דבר האחרון יותר נראה שאלמלא חום של 170° לא היו מרגישים ישר חום תנור רק חום בעלמא, ואולי יש להקל בשעת הדחק".

2. הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-112) – "עיי"ש בחלקת בנימין (ס"ק צ"ו וק"א) בשם הערוך השולחן (ס"ק כ"ז) והכף החיים (ס"ק ס'), שקולא זו של הרמ"א היא רק בדיעבד ולא לכתחילה. וגם היה נראה לחלק בין אופים פת בתנור לבין מבשלים איזה מאכל, דאולי למאכל סגי בחום בגבוה של 176°, אבל לאפיית פת צע"ג במציאות אם אפשר לאפות פת בכזה? ואם קבלה היא נקבל".

3. הר"א גארטענבערג (ou document a-112) – "שאלתי את הר"י בעלסקי – למה צריכין חום כל כך שיכולים לבשל ממנו, הרי דין 'נשארה חום' הוי כמו השלכת קיסם ואף מועיל החום יותר ממנו וכמו שכתוב בביאור הגר"א (סימן קי"ב ס"ק כ' וק"א), וקיסם אי אפשר לבשל עליו, ואם כן גם הכא היה צריך להיות הדין כן (וכן שמעתי מהר"ש פלדער פה בלייקווד). ולפי זה אפשר גם כן להקשות אמאי לא מהני נורית חשמל או glow-bar אם ישראל הדליק הנורית אחר שהוחם התנור ונשארה הנורית דלוק, הרי תיקן התנור על ידי קיסם ונשארה קצת חום. ובפרט שאין זה נגד מה שכתב הר"י בעלסקי על הערת הר"צ שכטר ב-A-113 דאין קיסם מועיל אחר שהוסק התנור, שהרי הדליקו הנורית רק אחר שהוחם התנור. תירץ הר"י בעלסקי דכל הדמיון לקיסם היא שההיתר ש'נשארה חום בתנור' פועל משום היכר כמו קיסם, אבל למעשה היכר צריך להיות, ובקיסם כיון שעשה מעשה הוי היכר בדבר מועט אבל בנשאר חום צריך להיות כמו שנשאר האש הראשון, וזה הוי רק בחום שיכולים לבשל בו, ורק בזה נקרא היכר. ושאלו על זה להרה"ג רש"ז אויערבך וגם הוא סבר כן מסברא זו. ודברתי עם הר"י בעלסקי עוד ושאלתי ממנו מקור לדבר זה, ואמר לי שבקיסם אינו הקיסם עצמו שמועיל להכשיר רק המעשה שהוא עושה, דעצם הקיסם לא יוכל להכשיר מפני קטנותו, ואם כן הכא – בנשאר חום בתנור – בכדי להיות היכר צריך החום להיות מועיל להיסק של עכשיו, ואין זה בחום מועט. שוב שאלתי אותו דאם יכולים לבשל בחום ההוא, אמאי חולק המחבר, והרי ה' נאפה הפת בלא הסיקו של עכו"ם, ומ"ש מהא דאיתא בגמרא (ע"ז לח.) לגבי הניח ישראל בשר על גבי גחלים ובא עכו"ם והיפך בו, דאי לא הפך ביה היה בשיל פשיטא דמותר? ותירץ דחום כזה לא ימשך מפני מיעוטו. והוסיף דהוא לא אמר שצריכים חום של 170° F מפני שהוא ראוי לבשל, אלא שרק בזה ניכר החום כראוי ואולי גם בפחות מזה קצת מועיל גם כן. ודברתי על זה עם הר" פלדער ואמר לי דאם כן אם הוא 15°-20° יותר מחום-החדר (ambient temperature) גם כן תועיל, וחומר גדולה היא זו לומר שצריך 176° F וכדומה, ואולי מפני שלהכשר OU צריכין דבר השוה לכל נפש גם באמצע בקיץ במקומות החמים ביותר בתוך התעשייה שהוא יותר חם מבחוץ, ולכן צריכים חום כל כך גבוה".

4. בעל פמ"ג השלם (נחלת יעקב פת עכו"ם מספר ו' עמ' ג') – "הרב בעלסקי כותב ב-ou Kashrus Manual עמ' נ"ב בשם הגרשז"א שבשעה שנכבה התנור, חומו צריך להיות לפחות חום של 176° F, שהוא החום המינמלי שנצרך ששייך שאיזה אוכל יתבשל. והנה דבר זה נשמע חידוש, כי יסוד ההיתר הוא שחום הראשון מועיל להיסק אח"כ, וכלשון האו"ה (כלל מ"ד ס"י) 'חום הראשון מועיל גם עתה למהר בישול הפת', ומה איכפת לן אם חום הזה יכול לבשל בעצמו, הרי זה מועיל לבישול הבא. וכשאמרתי דבר זה להרב משה היינמאן אמר שהוא חידוש, ושלא נראה כן".

5. הגר"מ היינמן שליט"א (Kashrus Kurrents חכ"ג מספר ג' עמ' ג') –

If an oven that was lit by a Yehudi was subsequently turned off, but remained warm until being relit by an akum, would the bishul Yisroel status of this oven be nullified?

Answer: As long as the oven remains warm the bishul Yisroel status remains intact.

ה. תנור שנכבה עם פתיחתו ומופעל עם סגירתו.

1. מראי מקומות – הגר"מ יוסף (קובץ בית הלל חכ"ו עמ' צ"ז).

(א) הגריש"א זצ"ל (כרם אפרים מילואים לפיה"א קי"ב דין י"ג עמ' כ' בד"ה ואמנם, הו"ד בבישול ישראל סי' פ' הע' א') – "לענין שאלה תנורים שנכבים כשנפתחים, ופותחן עכו"ם וחוזר וסוגרן ונמצא שהוא מדליק מחדש, וז"ל ואמנם שאלתי שאלה זו אח"כ בעצמי לכב' מרן הגריש"א אלישיב שליט"א [זצ"ל] והשיב בפשיטות דלמעשה אין לסמוך באפיית מאכלים שהנידון בהם משום בישולי עכו"ם על חום ורק על גחלים או אש (ע' קי"ב סעי' י), אי לאו שכבר נתבשרו שלישי על ידי ישראל עכ"ל".

(ב) שבט הלוי (קובץ מבית לוי חי"ט עמ' ס"ט) – "וכשהטבח פותח דלת התנור לבדוק מצב המאכל או המאפה, ניתק הזרם ומופעל מחדש כשחוזר ונועל דלת התנור וא"כ יוצא שהפעלתו מחדש של התנור נעשית ע"י הגוי. ולמעלת כב' מרצונו לחפש איזה זכות, נסתפק אולי היות כח האלקטרי אע"פ שהופעל ע"י גוי, כיון שכח האלקטרי נוצר בכל רגע ורגע מחדש, וכח זה בא מתחנת כח של ישראל, אולי נחשב כהטלת קיסם לאש ע"י ישראל ...".

(ג) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ד אות י"ג, מציון תצא תורה ח"א אות רל"ב) – "שאלה: תנורי אפיה של היום יש כאלו שנכבים כשפותחים אותם, ולכן נשאלת השאלה לגבי בישול ופת עכו"ם, שבבוקר הישראל הדליק את האש ואח"כ הגוי פתח והוציא את האוכל וכשסגר את הדלת התנור נדלק בחזרה, האם זה נחשב בישול עכו"ם, או מאחר שעדיין חם מחמת ההדלקה הראשונה של ישראל אין חשש. תשובה: לכאורה אם עדיין חם מותר".

לא] ספק.

א. ספק אם הכשיר ישראל את התנור תחילה.

1. מיקל, ספק דרבנן לקולא.
- (א) תנ"ח (כלל ע"ה דין ז') – "כתב בשערים [לו שערים שער כה] אם הוא ספק אם הכשיר ישראל התנור או לא שרי דהוה ספיקא דרבנן ולקולא".
- (ב) ש"ך (ס"ק כ') – "וכתב הש"ד דאם הוא מסופק אם הכשיר ישראל התנור או לא שרי דהוה ספיקא דרבנן ולקולא וכ"כ הרב בת"ח שם דין ו' ושאר אחרונים".
- (ג) ט"ז (סי' קי"ג ס"ק י"א) – "וכן כל ספק כו'. פי' שיש ספק אם חיתה ישראל באור או לא".
- (ד) פ"ח (ס"ק כ') – "כתב השערי דורא [סימן עה] דאם הוא מסופק אם הכשיר ישראל התנור או לא שרי דהוי ליה ספיקא דרבנן ולקולא, וכן כתבו [הפוסקים] ז"ל".
- (ה) לחם הפנים (ס"ק י"ב) – "כש"ד דאם הוא מסופק אם הכשיר ישראל התנור או לא שרי דה"ל ספיקא דרבנן ולקולא עכ"ל".
- (ו) בית לחם יהודה (ס"ק ט"ו) – "כש"ד דאם הוא מסופק אם הכשיר ישראל התנור או לא שרי דהוי ספיקא דרבנן ולקולא".
- (ז) באר היטב (ס"ק י') – "וכתב הש"ד דאם הוא מסופק אם הכשיר ישראל התנור או לא שרי דהוי ספיקא דרבנן ולקולא וכ"כ הרב בת"ח".
- (ח) פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ') – "ויש אומרים. עיין ש"ך. דספק דרבנן לקולא, וכל שכן פת דהקילו בו כמה קולות".
- (ט) זבחי צדק (ס"ק ל"ב) – "שערי דורא תו"ח ... ש"ך ... שפ"ד סק"כ וסיים וכ"ש פת דהקילו בו כמה קולות".
- (י) בן איש חי (שנה ב' פר' חקת סוף אות ז') – "ואם הם מסופקים בדבר אם נעשה הכשר לתנור ע"י ישראל או לאו, הרי זה מותר, דספיקא דרבנן לקולא, וכנז' בש"ך ופר"ח".
- (יא) ערה"ש (סוף סעי' כ"ז) – "ודע דכל ספק בענין זה הולכין לקולא כגון שיש ספק אם הכשיר ישראל בתנור אם לאו או שאר ספק הולכין להקל כן כתוב בשערי דורא ופשוט הוא שהרי אפילו באיסור גמור דרבנן קיי"ל ספיקא דרבנן לקולא כ"ש באיסור קל כזה".
- (יב) כה"ח (ס"ק נ"ה).
- (יג) שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' נ' אות י"ב).
- (יד) חלקת בנימין (ס"ק צ"ח) – "ונראה דכל שכן אם ידוע שהכשיר אבל יש ספק אם עבר מעת לעת בלא היסק משעת ההכשר".
- (טו) נועם הלכה (סי' ו' סעי' י"ב).

2. מחמיר.

(א) אריז"ל (שער המצות פר' וילך), הו"ד בבן איש חי (שנה ב' פר' חקת סוף אות ב'), וכה"ח (או"ח סי' קס"ח ס"ק ל"ו, ס"ק ל"ט) – "גם יזהר שלא לאכול פת של גוים, אפילו מן הפלטר כלל, ואפילו בספיקו צריך ליהזר, ולבדוק אם הפת שמוכר ישראל החנוני, אם הוא מפלטר גוי, כדרך שנוהגים בא"י, שיש חנוני ישראל, שמוכר פת של פלטר גוי".

(1) כה"ח (ס"ק נ"ו) – "האר"י ז"ל ... והיינו ממדת חסידות".

3. מראי מקומות.

(א) גליון מהרש"א (על הש"ך ס"ק כ') – "דהוה ספיקא דרבנן. עיין [ש"ך] סימן ק"י דיני ספק ספיקא אות כ"כ".

(ב) חכמת שלמה (על הש"ך ס"ק כ') – "ש"ך סק"כ. אם הכשיר ישראל התנור או לא שרי דהוה ספיקא דרבנן ולקולא. והנה לדינא אין זה הכרח לפי מה שכתב המשנה למלך בהלכות מקוואות [בכורות ד, א סוף ד"ה והנני] דלא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא היכא דהוי ספק אם נעשה מעשה המכשיר או לא, יעוי"ש ובספר שער המלך [מקוואות כלל א ד"ה ודע שלדעת כל], ואם כן הכי נמי כיון דהוי ספק אם נעשה מעשה המכשיר או לא, אמרינן ביה ספיקא דרבנן לקולא, ולמעשה אין הזמן גורם לעיין בזה כעת ודו"ק".

(ג) דרכ"ת (ס"ק ס"ח), הו"ד בחלקת בנימין (סי' קי"ג בי' סעי' י"א ד"ה וכן [עמ' ק'], עי' ציונים כאן ס"ק ר"פ) – "ועי' בגליון מהרש"א שמעורר בזה דלפמ"ש הש"ך בדיני ס"ס אות ב' דהיכא דאתחזק איסורא גם בספיקא דרבנן אזלינן לחומרא גם בספק זה צריכין להחמיר אמנם לפי מה שהבאתי שם (ס"ק שכ"ג) מהגו"ב דברי הת"ח כאן מצודקים כאשר יראה המעיין שם ודו"ק והנה בהגהות חכמת שלמה מעורר עוד ע"ד הש"ך בזה מדברי המשל"מ בהלכות מקוואות דלא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא היכי דהוי ספק אם נעשה מעשה המכשיר או לא והניח בצ"ע עיין שם אמנם יעוין בדברינו לעיל בדיני ס"ס שם ס"ק [ש"ל] שהבאתי מדברי

הרב בן אברהם שהעלה דהעיקר לדינא כדעת הט"ז להקל בספק איסור דרבנן גם בספק אם נעשה דבר המתירו ושכן הסכימו האחרונים עיין שם (ותמהני על דברי הרב בן אברהם הנזכר שלא העיר מדברי הש"ך כאן דמבואר דס"ל כן).

1) דרכ"ת (סי' ק"י ס"ק שכ"ג) – "עפת"ש מה שציינ להנו"ב קמא חיו"ד סי' ס"ה והיינו כי העלה שם לחלק בענין זה דאף דקיי"ל ספיקא דרבנן במקום דאתחזק איסורא לא מהני מ"מ יש בזה חילוק והוא דאם אנו צריכין לדון על הדבר שהוא בחזקה כגון טמא טומאה דרבנן שטבל במקוה שיש בה ספק דאורייתא כיון דא"א לתלות הספק כ"א במקוה ובה הוא ספק תורה והאדם יש לו חזקת טומאה שפיר אמרינן לחומרא והיינו טעמא שהרי מצד הספק שיש במקוה אי אתה יכול להכשיר שהרי הוא ספק דאורייתא ולחומרא וע"כ צריך אתה להניח הספק מן המקוה ולאחוז הספק באדם הטובל בה שהוא טומאה דרבנן ולכך שפיר אמרינן דבו יש חזקת טומאה ואזלינן ג"כ לחומרא אבל אם הי' ספק דרבנן במקוה כגון בהך דינא דב' מקואות וא' יש בה ג' לוגין מים שאובים ובא וטבל באחת מהם ואינו יודע באיזה מהם טבל אף שהוא טמא טומאה דאורייתא ויש לו ג"כ חזקה דטומאה שפיר דמי והוא טהור שהרי אין אנו צריכין לדון על האדם כלל שהרי הוא ודאי טמא רק עיקר הספק הוא במקוה שהרי אף אם לא טבל שם צריכין אנו לדון על המקוה איזה מהם כשרה ובה ליכא חזקת איסור ולכך נטהר האדם ג"כ אם כבר טבל בו דאז הוי כמו איכא למתלי שאנו אומרים שהמים שאובים נפלו למקוה שני' דלא שייך לומר מה חזית מאחר שכבר טבל באחת מהן ואנו אומרים שמקוה זו כשרה משא"כ קודם שטבל באחת מהן אמרינן מה חזית עיין שם באורך וע' בס' בית יצחק הנ"ל שער הספיקות סי' כ"ו שהביאו וסיים דלפ"ז אם הי' המקואות כל א' ידוע במקומה איזה כשרה ואיזה פסילה רק שהוא אינו יודע באיזה מהן טבל וא"כ אין אנו דנין על המקואות רק על האדם והוא בחזקת טומאה לכן הוא טמא בטומאתו ועיי"ש במה שפלפל עוד בזה".

ב. ספק אם עבר מעת לעת בלא היסק משעת ההכשר.

1. מיקל, ספק דרבנן לקולא – חלקת בנימין (ס"ק צ"ח, לשונו מובא לעיל), נועם הלכה (סי' ו' סעי' י"ב).

ג. ידוע שיש בעיר פת נכרי שישראל מכשירו כדין, ולא ידענו אם זה הפת הוא ממנו.

1. מיקל.

א) שואל ומשיב (מהדורא ג' ח"ג סי' ק"א) – "בפת עכו"ם וידענו שיש פת עכו"ם שישראל מכשירו באופן המועיל ורק שלא ידענו אם זה הוא מאותו פת שנאפה אצל עכו"ם הלז שישראל מכשיר נראה לפענ"ד שיש להקל ע"ד המבואר בש"ע סי' קי"ד סעיף יו"ד בהג"ה ואף שהט"ז האריך שם בכה"ג דנ"ד גם הט"ז מודה ע"ש ובלא"ה נראה לפענ"ד כיון דפת עכו"ם אינו רק משום חשש חיתון וכל דיש ספק שמא הוא מפת שהוכשר לא שייך חשש חיתון ובכה"ג לא גזרו כלל וגם שם יש מקום להקל דיינם אינו אלא משום בנותיהם ובכה"ג לא גזרו ויש להאריך בזה ועיין יו"ד ר"ס קכ"ג ואכ"מ".

ב) שדי חמד (אסיפת דינים מער' בישולי א"י ופתן סעי' י"ד) – "שו"מ ... ותמיה לי למה לא הביא לפשוט ספק הנ"ל ממ"ש השע"ד שהובא בש"ך סי' קי"ב סק"ב דאם הוא מסופק אם הכשיר התנור או לא שרי דהוי ספקא דרבנן ולקולא וכ"כ הרב בת"ח ושאר אחרונים עכ"ל הרי מבואר דבספקא לא גזרו משום חיתון וה"ה או כ"ש לבדון השו"מ וצ"ע".

ג) דרכ"ת (ס"ק ס"ה), הו"ד בחלקת בנימין (סי' קי"ג בי' סעי' י"א ד"ה וכן [עמ' ק], עי' ציונים כאן ס"ק ר"פ) – "ועי' בשדי חמד בחלק אסיפת דינים אות ב' במערכת בישולי א"י סי' י"ד שהביא מתשו' שואל ומשיב מהדורא ג' דאם ידוע שיש בעיר פת נכרי שישראל מכשירו כדין ולא ידענו אם זה הפת הוא ממנו יש להקל עפ"מ לקמן סי' קי"ד סעי' ז' בהג"ה דבכה"ג גם הט"ז מודה ובלא"ה אין להחמיר בזה כיון דפת נכרי אינו אלא משום חיתון וכל שיש שום ספק שמא הוא מפת שהוכשר לא שייך גזרת חיתון והרב שדי חמד הסכים עמו ע"פ דברי הש"ך כאן ס"ק ב' בשם השערי דירה דאם הוא מסופק אם הכשיר התנור או לא שרי עיין שם (ועי' בדברינו להלן סי' קי"ד ס"ק מ"ח)".

ד. ספק אם היא של פלטר או של בעה"ב.

1. מיקל, דינו כפת פלטר.

א) ב"ת (סוף הסימן) – "ואם הוא ספק אם הוא של בעל הבית או של פלטר ובדוכתא דליכא למיחש שמא קנאו מישראל שרי דבספק דרבנן אזלינן לקולא וכמו שכתב השערי דורא על שם רבינו תם בדין השלכת קיסם דבספק אם נתן קיסם מותר".

ב) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק מ"ז) – "ב"ח".

ג) פר"ת (ס"ק כ"א) – "ואם הוא ספק אי הוי של פלטר או של בעל הבית שרי דהוי ספיקא דרבנן ע"כ".

ד) בית לחם יהודה (ס"ק י"ז) – "הב"ח".

ה) דרכ"ת (ס"ק ע"ג) – "כ"הב"ח...".

ו) כה"ת (ס"ק ס"א) – "ב"ח".

ז) חלקת בנימין (סעי' ב' ד"ה ולא, עמ' י"ד) – "הב"ח".

2. מחמיר.

א) בן איש חי (שנה ב' פר' חוקת סעי' ב') – "ורבינו האר"י ז"ל מחמיר אפילו בספק אם הוא מפלטר ישראל או פלטר גוי, וכמ"ש בשער טעמי המצות".

ה. מצא פת בדרך, ומחצה על מחצה.

1. מחמיר.

א) פר"ת (על הדף, סעי' ד') – "ומצא גלוסקין בדרך ולא אכלו לפי שהולכין אחרי רוב עוברי דרכים ורובא עובדי כוכבים הוו ומסתברא דמחצה על מחצה יש להחמיר דומיא דמרחץ מרחצת בשבת".

- (ב) לחם הפנים (סוף ס"ק י"א).
 (ג) בית לחם יהודה (ס"ק י"ד) – "מחצה על מחצה יש להחמיר".
 (ד) ערה"ש (סעי' ל') – "ונראה דמחצה למחצה אסור ואף על גב דאיסור קל הוא מ"מ בפחות מרוב א"א להקל".
 2. מיקל.
 (א) ערך השלחן (ס"ק ד') – "וכתב הפר"ח ... וליתא שהרי ...".
 (ב) פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ג) – "ומה שכתב הפרי חדש [שם] מצא פת אזלינן בתר רובא, ובמחצה יש להחמיר, לא ידענא אמאי לא אמרינן ספק דרבנן לקולא".
 (ג) רע"א (על סעי' א') – "לאכול פת. מצא פת בדרך אזלינן בתר רוב עוברי דרכים (עירובין ס"ד ע"ב). ומשמע דאם הם מחצה על מחצה הוי ספק דרבנן ולהקל ע' במהרש"א שם".
 (ד) יד שאול (על סעי' ב') – "ועיינן פרי חדש ס"ק י"ג דבמחצה על מחצה יש להחמיר. ולפענ"ד יש להקל דהוה ליה ספק דרבנן ולקולא, וכן מבואר במהרש"א עירובין דף ס"ד [ע"ב] בתוספות ד"ה שהולכין ודו"ק. ועיינן חק יעקב סימן תמ"ט".
 (ה) כה"ח (ס"ק ט"ו) – "ודלא כפר"ח".
 (ו) עצי העולה (הל' פת עכו"ם ס"ק י"א) – "ותמוה לי אמאי נחמיר במע"מ הא הוי ספד"ר ולקולא".
 3. מראי מקומות – זבחי צדק (ס"ק ל"ד), דרכ"ת (ס"ק ל"ט).
 (א) חלקת בנימין (סעי' א' ב' ד"ה פת [עמ' א'], סעי' ב' ד"ה ולא [עמ' י"ד], סי' קי"ג סעי' ב' ב' ד"ה ואם [עמ' ע"א]) – "הפר"ח ס"ק כ"א ... וצריך טעם לחלק מההיא דהכא".

לב] פת ישראל שאפאו נכרי - סעיף י"א.

א. הלכה.

1. מחמיר, דינו כבישול עכו"ם: ואין היתר של פת פלטר.
 (א) ר' גרשום (ספר האורה סי' קי"א. עי' שו"ת רבינו גרשום מאור הגולה סי' כ', והע' ג' שם) – "ופת ישראל שאפה גוי בבית ישראל, אסור משום בישולי גוים".
 (ב) האשכול (הל' בישולי עכו"ם, עמ' ק"ל) – "וכ' גאונים, דוקא פת של גוי התירו אם הוא של פלטר משום חיי נפש, אבל פת ישראל שאפה גוי פלטר שיש בו איסור בשול גוי כמו בשלקות, לא התירו בשום מקום".
 (ג) מהר"ם מרטנבורג (דפוס פראג ח"ד סי' ל"ג, דפוס לבוב סי' שפ"א) – "אשר שאלת על פת של ישראל שאפאה גוי ולא חיתה ישראל בגחלים, יודע לך חביבי שבצרפת אוסרי' ... וכן מצאתי בספרי הגאונים' דהא דהתירו פת של גוי, ה"מ של גוי' אבל של ישראל שאפאה גוי אסורה".
 (ד) טור (סעי' י"א) – "אבל פת של ישראל שאפאו עו"ג הוא בכלל איסור שלקות ובאותו לא נהגו היתר בשום מקום ועלה קאמר ג' מלאכות בפת היסק התנור וחתית הגחלים והאפיייה שאם ישראל עשה א' מאלו אין בו משום בישולי עו"ג".
 (ה) או"ה (שער מ"ד סעי' ט') – "וכתב בתשובת הגאון ודוקא פת של כנעני שאפאה הכנעני התירו, אבל עיסתה של ישראל שאפאה כנעני מתחילה ועד סופו לבדו, שלא זרק הישראל קיסם בתנור או שלא חיתה בגחלים כל הפת, אסור אפי' בדיעבד משום בישולי כנעני".
 (ו) ט"ז (ס"ק ז', סי' קי"ג ס"ק ב') – "פת של ישראל כו'. בזה יש לו דין שלקות הנזכר בסימן קי"ג כ"פ הטור".
 (ז) ש"ך (ס"ק ז') – "דוקא פת עובד כוכבים אבל פת ישראל שאפאו עובד כוכבים כתב הטור שלא נהגו בשום מקום להתיר שהרי הוא כבישולי עובד כוכבים וכ"כ האו"ה כלל מ"ד דין ט' בשם תשובת הגאונים והוא מדברי המרדכי פרק אין מעמידין שהביא כן בשם תשו' הר"ם מהגאונים (והוא בתשובת מהר"ם דפוס פראג סימן ל"ג) וכ"כ בת"ח שם ריש דין ב' ומבואר בדבריהם שם דאע"פ שהפת של עובד כוכבים אפה עובד כוכבים נהגו בו היתר וכ"כ העט"ז וטעמא דלא אסרי' בכה"ג פת משום בישולי עובדי כוכבים דהוא גזירה שאין רוב הצבור יכולים לעמוד בה והלכך בפת של ישראל שאפאה עובד כוכבים דלא שייך ה"ט אסור".
 (ח) פר"ח (ס"ק ז').
 (ט) בית לחם יהודה (ס"ק ד') – "כל הפוסקים".
 (י) פמ"ג (מש"ז ס"ק ז').
 (יא) חכ"א (כלל ס"ה סעי' ו', כלל ס"ו סעי' ו') – "פת של ישראל שאפאה עכו"ם בלא השלכת קיסם ובלא חיתוי אסור משום בישולי עכו"ם אפילו במקום שמתירין פת עכו"ם של נחתום היינו משום שהיא גזירה שאי אפשר לעמוד בה מה שאין כן בזה (ש"ך ס"ק ז' ובשולחן ערוך סעיף י"א)".
 (יב) קיצור שו"ע (סי' ל"ח סעי' ה') – "פת ישראל שאפאו עובד - כוכבים גרע מפת עובד - כוכבים, ואסור משום בישולי עובד - כוכבים אם לא הכשיר את התנור בהשלכת עץ".
 (יג) התעוררות תשובה (ח"ב סי' ס').
 (יד) שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' מ"ח אות ח', אות ט') – "פת ישראל שאפאו עובד כוכבים אסור משום בישולי עכו"ם, ולא נהגו בשום מקום להתיר. וישראל שרוצה שעכו"ם יאפה פת שלו צריך להדליק את התנור או לחתות באש, או להשליך קיסם לדעת הרמ"א הן במאפיה של ישראל והן בבית פרטי של ישראל".
 (טו) תשובות והנהגות (ח"א סי' תמ"ד, ח"ג סי' רמ"ח [לשונו מובא לקמן]) – "אבל בנחתום יהודי כשאפאו עכו"ם מפורש בפוסקים (עיינן ש"ך קי"ב ס"ק ז') שחמור ודינו כבישול עכו"ם, ואם כן בנחתום יהודי ואופה עכו"ם נכשל באיסור חמור כבישול עכו"ם".
 (טז) חלקת בנימין (ס"ק ט"ז, ס"ק ק"ב, בי' סעי' ב' ד"ה שמקילין [עמ' ח'], סעי' י"א ד"ה פת [עמ' ל"ט]).
 (יז) שלחן מלכים (שער י"א).

יח) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ט').

2. מיקל, דינו כפת פלטר.

א) חי' חת"ס (ס"ק א') – "נראה פשוט כשהותר פתן הותר הכל בין של גוי בין של ישראל שאפאה גוי, וק"ו נמי הוא השתא של גוי הותר אפילו נילוש ולעקר"ך שלהם וכדומה, איך לא הותר של ישראל שאפאה גוי, ואין מי המחלק בזה, אלא לדעת הר"ן וסיעתו דפת ישראל היתה גזירה אחרת בכלל שלקות, ומכיון שהותר פת גוי לא רצו להתיר גם פת ישראל שהי' בכלל שלקות שהי' די בהיתר הראשון לחיי נפש, משא"כ לדעת הרמב"ם ותוס' הנ"ל, כל זה נ"ל ברור ופשוט ... ודברי המחבר י"ל דמ"ש בסי"א פת של ישראל וכו' היינו במקום שנהגו איסור בפת גוי ומ"מ לא ימכרנו לגוי שמא יתנו לו בפני ישראל, אבל דברי הש"ך וט"ז צ"ע".

ב) ערה"ש (סעי' כ"ט) – "עי' ט"ז סק"ז שכתב דפת ישראל יש לו דין שלקות לדעת הטור ע"ש וצ"ע דכבר נתבאר בסעיף י' דלא קי"ל כהטור ע"ש וכמ"ש הש"ך סק"א".

1) מראי מקומות – חלקת בנימין (ציונים ס"ק רפ"ו, "ומש"כ בערה"ש ... לכאורה ל"ק דהיינו דוקא לענין מה שאסור הטור עיסת נכרי שאפאה ישראל אבל עיסת ישראל שאפאה נכרי שפיר קי"ל כוותיה דאסור והטעם משום דלית ביה משום חיי נפש ...").

ג) קנין תורה בהלכה (ח"ה סי' צ').

3. מראי מקומות – אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ה).

א) דעת המחבר – חלקת בנימין (בי' סעי' י"א ד"ה פת [עמ' ל"ט]).

ב. מאפיה של ישראל עם פועלים גוים.

1. מיקל.

א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ה) – "בדבר פת ישראל שאפאה עכו"ם שסובר הטור ביו"ד סי' קי"ב דיש לו דין בשולי עכו"ם שבאותו לא נהגו היתר בשום מקום. הנה לכאורה הוא תמוה דמ"ט לא יהיה גם בפת של עכו"ם שאפאה עכו"ם איסור בשולי עכו"ם דכי מחמת שהוא פת של עכו"ם עדיפא להקל ... אולי הוא רק באופן שא"צ לפועלים כגון בשל בעה"ב שיכול בעצמו לאפות והניח להעכו"ם לאפות אסר הטור. ואף שבפרישה בהג"ה איתא אף של פלטר אולי ג"כ הוא רק באופן שא"צ לפועלים שיכול לאפות בעצמו אבל בפלטר גדול שאין יכול לאפות בלא פועלים אין בזה האיסור דבשולי עכו"ם יותר מבפת של עכו"ם. ויש לע"ד לסמוך ע"ז למעשה כיון שבאופן אחר ליכא שום טעם לדברי הטור. וכשהפועלים הם מישראל אף שהם מחללי שבת בפרהסיא שיותר נוטה כהסוברין דאין להם דין עכו"ם לענין זה דהא האיסור הוא משום חתנות ולא נאסר החיתון וטעם המחמירין תמוה ודאי יש לסמוך ע"מ שכתבתי".

ב) דף הכשרות (חכ"ג מספר ח' עמ' ל"ח) -

Igeros Moshe ... Based on this, the OU permits certifying pas palter from factories that are owned by Jews.

2. מחמיר.

א) שבת הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' מ"ח אות ח', אות ט' [לשונו מובא לעיל]) – "אבל במאפיה של ישראל שהדליק נכרי את התנור אין היתר".

ב) הגר"ח קצ"ל (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ד אות ט"ו, מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' ס"ז).

ג) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ד אות ט"ו, מציון תצא תורה ח"א אות רל"ד) – "שאלה: בית חרושת של ישראל שאופים שם פת והפועלים הם גויים, האם הפת נאסר משום פת עכו"ם אם הגויים אופים ועושים את הכל אע"פ שהבעלות של המקום של ישראל. תשובה: כן".

ד) תשובות והנהגות (ח"א סי' תמ"ד, ח"ג סי' רמ"ח) – "ודע שראוי לפרסם ד"ז שרבים מדמין ובמיוחד בחו"ל, שאם המאפייה של יהודי אין לחשוש כ"כ לפת עכו"ם, והאמת שלהיפך אם הבעה"ב יהודי ועכו"ם אופה (או מחלל שבת) חמור שהקילו בפת של עכו"ם ולא בפת ישראל שאפאו עכו"ם וכמבואר בש"ך (יו"ד קי"ב ס"ק ז') שאז דינו בזה כבישול עכו"ם שאיסורו חמור וכמ"ש לעיל, וכמה וכמה פעמים ביררתי במאפיות של יהודים ונוכחתי שאין נזהרין אפילו שיהודי שומר שבת ידליק כל פעם התנור ... אבל אין להקל ח"ו שיהודי שומר תורה לא ידליק בבוקר התנור".

3. מראי מקומות – בישול ישראל (סי' קי"ט).

א) לבוש מרדכי (סי' כ"א) – "וא"כ בפעקארנעס (מאפיות) שהפועלים אינם יהודים, מותר, וא"כ בדיעבד יש להתיר הפת, ולכתחילה אם אפשר להשליך קיסם, בודאי יש להכשיר התנור ע"י קיסם, דהרי יש פוסקים דאליבא דידהו אין היתר, אבל בדיעבד יש להתיר".

ב) מעדני אשר (סי' קמ"ה אות ב') – "וצ"ע לדינא".

ג. שותפות: מאפייה בבעלות משותפות של ישראל ועכו"ם.

1. מחמיר.

א) ערך ש"י (על סעי' ב') – "התבואה שנקנה במעות ישראל ועשה הגוי ממנה פת דאפאה אסור דהא הפת של ישראל וגם דנתן לגוי לאפות יכול לחתות באש ול"ל בזה אין רוב הציבור יכולין לעמוד. וכשיש לישראל שותפות עם נחתום גוי, כ"ז שלא חלקו אסור. ואחר שחלקו י"ל פת שנפל לחלקו של גוי מותר, דמדרבנן יש ברירה והוברר דמעולם היה שלו ...".

ב) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק כ"א) – "עבאה"ט מ"ש מהש"ך דוקא פת עכו"ם אבל פת ישראל שאפאו עכו"ם לא נהגו בשום מקום להתיר וכ' בס' ערך שי וכשיש לישראל שותפות עם נחתום עכו"ם כל זמן שלא חלקו אסור ואחר שחלקו י"ל דפת שנפל לחלקו של נכרי

מותר בדברבנן יש ברירה והוברר דמעולם הי' פת שלו וכו' ואם יש בו להעכו"ם יותר ממחצה בטל חלק הישראל ברוב וי"ל גם כשחלקו אח"כ לא אמרינן ברירה בדברבנן לחומרא עכ"ד".

ג) שלחן מלכים (שער י"א פרק א' אות ה').

2. מראי מקומות.

א) יבין דעת (על הש"ך ס"ק ז') – "לחם שישראל ונכרי שותפים בו שאפאה נכרי צ"ע, ונראה להתיר כדין פת נכרי, ובזה אי אפשר למיזל בתר רובא דממין בעלים לא בטל כמבואר בשלהי ביצה [לח ב], ומכל מקום יש להחמיר אם לא במחצה על מחצה".

ב) כרם אפרים (הע' י"ב) – "ע' בהג' יבין דעת ובערך שי שדנו בעיסה שישראל וגוי שותפין בו. ולכאורה צריך לדון בזה לפי טעמי החומרא בעיסת ישראל שאפאה עכו"ם. דאם הוא מחמת שאין בזה חיי נפש תליא זה אצל מי נמצא העיסה בפועל שנימא דבקל היה אפשר לישראל להניח בתנור. ואם הוא מפני שכה"ג אין לדון הגוי האופה כפלט, תליא זה נמי מי הוא שהביא את הבצק לאופה דרק אם הישראל הביאו יש כאן אפיה עבירו בפרטות וכה"ג לא התירו. ובבעלות ממונית של מניות אפ"ל באופן שהיא בעלות ממשית על הקמח לא שייך כלל הטעמים שהחמירו בזה. ואיני יודע על מה נסתפק בזה בתשובות והנהגות ח"ב סי' שפ"ו".

ד. מאפיה שרווחיה נסחרים בבורסה ויהודים קונים מניות שלהם.

1. מיקל.

א) כרם אפרים (הע' י"ב) - לשונו מובא לעיל.

2. מראי מקומות.

א) תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפ"ו ד"ה ויש) – "ויש לי כמה ספיקות בענין חברה בע"מ כשיש ליהודים מניות, מה נחשב פת של ישראל, ונראה דכיון דשורש החומרא הוא משום שהוא גזירה שיכולים לעמוד כשהוא של ישראל, ע"כ תלוי הכל אם יש להם השליטה לצוות בסדרי האפ"ל וצ"ב".

ב) שלחן מלכים (שער י"א פרק א' אות ה') – "ערך ש"י ... תשובות והנהגות ... ולענין מעשה, שחברות שמכניסות את המניות שלהם למסחר בבורסה, נראה שברוב המקרים אין חשש 'בישולי גוים' במאפיות אלו, כיון ששותפות זו אינה מעניקה לבעלי המניות חלק בבעלות המפעל, אלא רק ברווחים, (וכדי להיות אחד מבעלי החלטות בחברה, שיהיה לו 'שליטה לצוות בסדרי האפ"ל' כלשון התשובות והנהגות, או 'בעל זכות הצבעה' בלשון בעלי העסקים, צריך להחזיק לפחות בחמשה או עשרה אחוז מהמניות הנסחרות של אותה חברה, מה שבדר"כ אין רבים כאלו). וגם אם יש שם יהודים גבוהים בחברה, מ"מ יתכן שיש להתיר מצד אחר, שכיון שהישראל נוטל חלקו בכל פעם ברווחים הממוניים, ואין לו חלק בתוצרת הנעשית במפעל, הרי זה כמו שחלקו והוברר שהפת היא של הגוי, והוי ככל פת פלטר גוי, וכמש"כ הערך ש"י".

ה. בזמן הזה: לקנות חתיכות פת מן העכו"ם.

1. מיקל.

א) חלקת בנימין (ס"ק קי"ג) – "מה שמצוי כהיום בכמה מקומות שרגילים לקנות לחם חתוך מן הפלטר דמותר לקנותו כך אף מפלטר וחנות של עכו"ם [למי שנוהג היתר בפת פלטר עכו"ם] ואין לחוש שהוא פת של איסור שקנאו מישראל מפני שידוע דהכל מוכרים לחם כך ואין בו שום ריעותא למיחש שמא מישראל קנאו".

לג) גמר בישולו ביד ישראל - סעיף י"ב.

א. אפה הנכרי כשיעור מאב"ד, וישראל גמרה.

1. מיקל, וי"א שאפ"ל אם הוציא הפת מהתנור יכול להחזירה ולהכשירה אע"פ שנראה כאפ"יה אחרת – מחבר (סעי' י"ב).

א) זבחי צדק (ס"ק ל"ח) – "ולענין הלכה זה ידוע שכל מקום שסתם מרן ואח"ך מביא מחלוקת דהלכה כסתם וא"כ הכא דעת מרן ז"ל דכיון שהוציא הפת מן התנור אין לו תקנה והגם שכתבנו דמהני ס' היש מי שאומר לענין שעת הדחק כדכתבנו לעיל כמה פעמים על מרן ז"ל הכא שאני משום שהביא ס' האוסרים בסתם נקטינן הלכה כאוסרים כדאמרינן לעיל ס' צח אות נא עי"ש".

ב) כה"ח (ס"ק ס"ג) – "ולענין הלכה כבר כתב המחבר"ר ... נכון להחמיר אף בהפ"מ".

2. מיקל.

א) נועם הלכה (סי' ז' סעי' ב').

3. בשעת הדחק.

א) חכ"א (כלל ס"ה סעי' ח') – "כל זמן שהפת צריך לתנור ומשביח באפייתו אף על פי שכבר קרמו פניו מועיל חיתוי של ישראל ובשעת הדחק אפילו כבר הוציא מן התנור יש תקנה להחזירו לתנור על ידי ישראל אם הוא משביח עדיין על ידי זה (סעיף י"ב)".

4. מראי מקומות – בישול ישראל (סי' קי"ח).

ב. סתירת המחבר: שכאן פסק שאפ"ל אחר מאב"ד מהני חיתוי ישראל להתיר, ובסי' קי"ג סעי' ט' חושש להחמיר.

1. עי' סי' קי"ג סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

ג. אפה הנכרי ונגמרה אפייתה, אם ישראל מחזיר לתנור רק כדי שתהא הפת חמה.

1. מחמיר, וכ"ש אם מחזירה רק כדי שתתכשר – חלקת בנימין (ס"ק קי"ט, סי' קי"ג ס"ק צ"ג, ציונים ס"ק רס"א), נועם הלכה (סי' ז' סעי' ג').

ד. להכשיר פת אחר שנגמרה אפייתה, כשהוא בגדר מצטמק ויפה לו.

1. מחמיר.

(א) חינוך בית יהודה (סי' ס"ט) – "והכי מפורש ביו"ד סימן קי"ג ס"ט שאפי' לאחר שנתבשל רק כמאכל בן דרוסאי תו אינו מועיל כשגמרן ישראל. אפי' להיש מתירין שם עכ"פ צריך להיות גמר בשולו ביד ישראל, אבל בשולו ביד נכרי ודאי שאינו מועיל מה שירצה הישראל לחזור ולבשלו עוד אחר גמר בשולו, דאל"כ הו"ל לאשמועינן רבותא שאפי' אחר גמר בשולו מועיל בישול כל שכן לאחר בישול ביו"ד. ובסי' קי"ב לענין פת של גוים סי' ב' אי כה"ג וז"ל כל זמן שהפת צריך לתנור ומשביח באפייתו עדיין מועיל חיתוי ישראל. ויש מי שאומר שאפי' הוציא הפת יש תקנה להחזירו לתנור ע"י ישראל אם הוא משביח. ופרי חדש כתב ע"ז ר"ל מחמת צורך גמר בשולו, דאל"כ לא תמצא דבר שאסור משום בישול גוים".

(ב) הו"ד בגליון מהרש"א (על המחבר סעי' י"ב, סי' קי"ג על המחבר סעי' ט) – "ויש מתירין בכל ענין. כשצריך עוד לגמור בשולו, אבל כשכבר נגמר לא, תשובת חינוך בית יהודה סימן ס"ט".

(ג) זבחי צדק (סי' קי"ג ס"ק ל"ח) – "ואפי' לדעת המתירין אם נגמר בשולו אסור אפי' אם מצטמק ויפה לו. ער"ה אות י משם הרשב"א במשמרת הבית ודלא כהרא"ה בבדק הבית".

2. מיקל.

(א) מקור מים חיים (סי' קי"ג על סעי' ט) – "יש להקל".

(ב) אבני נזר (יו"ד סי' ק' אות ה') – "אך לדעת הרא"ה וכן לדעת המתירין להחזיר פת לאחר שהוציאו אותו מהתנור אף שנגמר רק שאם יכנסוהו עוד ישביח כעין מצטמק ויפה לו. דבזה ודאי נאסר תחילה מ"מ חוזר והותר".

(ג) דעת תורה (סי' קי"ג על סעי' ט) – "ועי' דרכי משה סי' קי"ד אות ד' בשם או"ה דמשמע דכ"ז שמשביח מותר ... וכ"ה ברא"ה בבדה"ב דגם בנתבשל כל צרכי ביד עכו"ם אם עדיין מצטמק ויפה לו ונגמר ביד ישראל מותר, ועי' בשו"ע סי' קי"ב סעיף י"ב [שפסק המחבר כן לענין פת עכו"ם], ובס' מקור מים חיים הביא ג"כ דברי הרא"ה הנ"ל ותמה על האחרונים שלא דיברו מזה, ונעלם ממנו דברי הד"מ הנ"ל".

(1) או"ה (שער מ"ג דין י"ב) – "ומטעמא דלעיל נהגו בכמה מקומות לקנות כרוב שלוק שקורין קומפוש"ט אפי' שלא סייע הישראל בתיקון האש כלל לפי שמשביח עדיין כשמבשלין אותו אח"כ".

(ד) אחיעזר (ח"ד סי' ל"ו, ס' זכרון בעל הפחד יצחק סי' ב', עמ' תש"י) – "מעכת"ר דכל שנגמר ביד ישראל אפילו בנגמר בשולו כל זמן שמצטמק ויפה לו מותר".

(ה) שבת הלוי (ח"ב סי' מ"ה, ח"ו סי' ק"ח אות י' ד"ה ועיי"ש, קובץ מבית לוי ח"ה עמ' ל"ה אות כ', בענייני יו"ד עמ' ס"ד אות כ') – "היוצא מזה להלכה דלדידן לא מבעיא בגמר בישול ע"י ישראל אחר בישול עכו"ם כמאכל ב"ד דמותר, אלא גם אחרי גמר בישול גמור, ולא הוסיף רק מצטמק ויפה לו דמותר כדעת הרא"ה והאו"ה הנ"ל, ומכ"ש לדידן דמותר אם נתייבש וחזר לקדמותו דנתבטל בישול הראשון".

(ו) מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ה אות א').

(ז) חלקת בנימין (ס"ק קי"ט, בי' סעי' י"ב בי' ד"ה ויש [עמ' מ"ד]) – "לענין הלכה נראה דיש לסמוך ולהכשיר במצטמק ויפה לו אפילו אצל בישול עכו"ם דכן מפורש ברא"ה ... מ"מ נלע"ד דלכתחילה נכון להכשיר קודם שיתבשל כל צרכו ... וכמו שנראה בחכ"א דאין לסמוך ע"ז כ"א בשעה"ד וכנ"ל וכן נראה בשו"ת אחיעזר ח"ד סימן ל"ו דלכתחילה טוב שלא לסמוך על היתר זה".

(ח) בישול ישראל (סי' ע"ד).

3. מראי מקומות – חלקת יעקב (ח"ב סי' ע"א, יו"ד סי' כ"ה אות א'), הגר"ע אויערבאך שליט"א (מוריה חוברת שע"ה עמ' קפ"ה).

(א) נועם הלכה (סי' ז' סעי' ד') – "בשעת הדחק יש להתירו".

(1) ערך השלחן (ס"ק י') – "ועיין הרא"ה בב"ה דף צ' שהתיר אפילו נגמר בשולו אם מצטמק ויפה לו אבל הרשב"א במ"ה שם כתב דליכא מאן דמתיר לאחר גמר בשול כל אדם ע"ש".

ה. לעשות צנימים (toast) מפת עכו"ם.

1. מחמיר.

(א) שבת הלוי (מבית לוי ח"ה עמ' כ"ו אות י"א, בענייני יו"ד עמ' נ' אות י"א, עמ' ס"ט אות כ"ח) – "פת שנגמרה אפייתו ועושה ממנו צנימים אין נחשב למשביח באפייתו, ואם נאפה ע"י עכו"ם אין מועיל שיעשה ממנו הישראל צנימים".

(ב) מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ה אות א'), עם התורה מהדורא ג' חי"ב עמ' פ"ו, סוף ס' בישול ישראל תשובה ז' אות ט) – "נלענ"ד דלא מהני לעשות צנימין מפת עכו"ם ולהחשיבן עי"ז כגמרו ביד ישראל. דנראה ד'תוספת שבח' מהני רק אם היא כשלב אחרון בדרכי עשייתו, אבל אם לדעת כל אדם פעולה זו נעשית אחרי שכבר נגמרה לגמרי אפיית הלחם, מסתברא דא"א לקרות לפעולה זו 'גמרו ביד ישראל'. ע' לשון האו"ה שהעתקנו לעיל אות ו' 'משביח ביד ישראל ר"ל מחמת צורך גמר בישול'. ולכן, עשיית צנימין שמוכן לכל שהוא דבר הנעשה אחרי שכבר נאפתה הפת לגמרי, לא מסתבר שיהא בכוחו להפקיע איסור פת עכו"ם מהלחם. וע' ס' תשובות והנהגות ... ולדידי דבר זה צע"ג".

(ג) הגר"ע אויערבאך שליט"א (מוריה חוברת שע"ה עמ' קפ"ב) – "ובשו"ת תשובות והנהגות ... ולפי האמור נראה שאין זה מועיל, שעשיית הצנימים אינה גמר האפיה אלא פעולה חדשה בפת".

2. מיקל.

(א) הגר"י בעלסקי זצ"ל (<https://oukosher.org/halacha-yomis/bought-bread-not-pas-yisroel-way-make-pas->) ([/yisroel](https://oukosher.org/halacha-yomis/bought-bread-not-pas-yisroel-way-make-pas-)) -

Similarly, Rabbi Belsky zt"l held that if a Jew toasts bread or bagels to enhance the taste, this will effect a Pas Yisrael status.

- (ב) תשובות והנהגות (ח"א סי' תמ"ד ד"ה ולכאורה) – "ולכאורה מקום להקל לקנות פת עכו"ם מפלטר עכו"ם ויהודי יושביו לעשות ממנו צנימים (טוסט) שלאיסור פת עכו"ם (ולא בישולי עכו"ם) די אם יהודי משביחו, וכן מפורש במחבר סי' קי"ב ס"ק י"ב".
 (ג) עי' נועם הלכה (סי' ז' סעי' ה') – "פת עכו"ם שעשאו ישראל צנימים יש מתירין לאכלו ע"י זה".
 3. מראי מקומות – בישול ישראל (סי' ע"ה), הכשרות למעשה (סוף הל' פת עכו"ם).

1. אפה הנכרי כשיעור מאב"ד, ולא גמרו.

1. מחמיר – חלקת בנימין (ס"ק קי"ז, ציונים ס"ק שי"ח, בי' סעי' י"ב ד"ה אם [עמ' מ"ב], סי' קי"ג ס"ק צ"ב).
2. עי' סי' קי"ג סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

2. בישול אחר אפייה: פת עכו"ם שבשלו ישראל אח"כ, כגון פירורי לחם (bread crumbs) שעושים מהם שניצל. 1. מיקל.

- א) אבני נזר (יו"ד סי' ק') – "ולפי זה בפת נמי אם בישלו ישראל וחזר ואפאו גם מהרי"ל מודה שמותר כיון דהבישול מבטל אפי' ראשונה והוי אפי' של ישראל אפי' מחדש. והרי יש אפיית ישראל ומותר".
2. מחמיר.

א) מהרי"ל (סי' קס"ה) – "ותמיהני היכ' סלקא אדעתא להתיר פת של גוים על ידי בישול לר' יוסי, דנהי דבשול מפקיעו מתורת לחם, איסור שבו להיכן אזיל, כגון יין מבושל אפי' אי לא מקרי יין, וכן החמיץ אפי' חומץ סיפתקא דמבשל על הקרקע, איסורו להיכן אזיל. נראה דמדמית [ליה] לפת שנאפה קצת שהתירו לזרוק קיסם כל זמן שמשביח בתנור, ורחוקים זה מזה כרחוק מזרח ממערב, דהתם עדיין לא נגמרה שם פת וחשיב גמרו ביד ישראל, אבל לאחר שנאפה פת ונאסר, כלום יהא לו היתר אחר כך. הכי נמי פירורי דקים לא חשיב פת מי פקע לאיסורא בכך".

ב) כנה"ג (הג' טור ס"ק ח') – "יש מי שהיה רוצה להתיר פת של גוים ע"י בישול, ומהרי"ל בתשו' סי' קס"ה כתב לו דליתא, האיסור שבו להיכן הלך".

ג) בית לחם יהודה (ס"ק י"ב) – "של ב"ב אסורה לעולם ולא יועיל בישול אח"כ מהרי"ל".

ד) זבחי צדק (ס"ק ז').

ה) בן איש חי (שנה ב' פר' חוקת סעי' ד') – "ואפילו אם ירצה לבשלו לפת זה לאכלו ע"י בישול נמי אסור, דלא פקע איסורו בכך, ועיין כנה"ג הגה"ט אות ח' ויוסף אומץ סי' ע"ט".

ו) דרכ"ת (ס"ק נ"ו) – "עי' בהלכות קטנות חלק ב' סי' פ"ב דלאו דוקא בעיני' כמו שהוא אסור אלא גם לעשות ממנו תבשיל כדי לאכלו אסור עיין שם וע' בשו"ת יכין ובוועז סי' ע"ז ובשו"ת חקרי לב חיו"ד ח"א סי' קל"ה שכ' דאף שאם לקח הפת בעה"ב עכו"ם ופררו ועשה ממנו פת או ששחקו וכתשו עד אשר דק לעפר וערבו בדברים אחרים ועשה תבשיל ממנו אף דליתא להפת בעיניה ונשתנה לגמרי ממה שהיה מ"מ כיון שנאסר בו לא פקע איסורו ממנו עיין שם איברא כי בשו"ת נחלת שבעה סי' ע"ב כ' להתיר בשנת בצורת הגליסקאות של נחתום עכו"ם שלא הוכשר התנור לאכלן ע"י בישול אפי' שלא בשעת הדחק ובעשרת ימי תשובה דכיון דחוזר להיות מבושל שמתחלה שורין אותו במים ואח"כ מערבין אותו עם קמח לעשות מהם תבשיל או שמבשלין אותו רק בלא תערובות קמח כלל דאז האפי' של הנחתום לא מהני כלל כיון שמבשלין אותו אח"כ אבל בשאר שנים לא הי' מתיר להדיא כיון שיכולין להשיג גליסקאות שהוכשר התנור וכו' עיין שם אמנם בשו"ת מהרי"ל סי' קס"ה השיג על השואל שרצה לומר כן דאיך תיסק אדעתין להתיר פת של עכו"ם ע"י בישול דנהי דבישול אפקוהו מתורת לחם אבל איסור שבו להיכן אזיל עיין שם ועי' בסולת למנחה כלל ע"ה דין א' שהביאו ומסכים עמו וכו' שדברי הנ"ש הם דברי שגגה והעיקר לדינא כדעת מהרי"ל עיין שם ועי' מזה בשירי ברכה אות יו"ד ובפחד יצחק אות פ' מערכת פת גוים ועי' מזה בס' שדי חמד בחלק אסיפות דינים אות ב' מערכת בישולי עכו"ם סי' ד' באריכות".

דרכ"ת (ס"ק ע"ה) – "עי' בס' עץ חיים על המשנות בהקדמתו לסדר מועד בביאור הל"ט מלאכות במלאכת האופה אות ו' שכ' דלפי האמור דיש בישול לאחר אפיה יש ללמוד היתר היכא דאפה עכו"ם פת של ישראל בלי חיתוי דישראל ובלי השלכת קיסום דקיי"ל דאסור דמ"מ אם אפשר לבשלו ע"י ישראל וכמו שעושין בפת הצנומה בקערה דמותר דהרי יש בישול אחר אפיה עיין שם ונעלם ממנו במח"כ תשו' הרשב"ש (בן התשב"ץ) סי' תרכ"ח ובתשו' מהרי"ל סי' קס"ה שיש מי שרצה להתיר פת עכו"ם ע"י בישול שיבשלו לאחר האפיה והם כ' דליתא דנהי דבישול מפקיעו מתורת לחם מ"מ איסור שבו להיכן אזיל וכו' שם בתשו' מהרי"ל דאף שיפררו לפרירים דקים לא מהני עיין שם והביאו בכנה"ג בהגהות הטור אות ח' עיין שם וכיוצא בזה כ' ג"כ בתשו' יכין ובוועז סי' ע"ו במאכל שעושין העכו"ם שלוקחין פתית פת של עכו"ם בעה"ב שאין בהם כזית ומערבין אותם בתמרים ודבש עד שתפסד צורת הפת מרוב פתותיותו וישאר דברים המערבין עמהם וכו' ופסק דלא מהני כל זה שאיסור פת עכו"ם נשאר עליו גם לאחר הבישול והתערובת עיין שם באורך וכו' ראיתי בס' שורש מיעקב הראשון אות ב' שכ' דאפי' להמקילין בזה נראה דלא מהני בישול אחר אפיה רק אם הוא משביח ע"י הבישול דאז שפיר דומה זה לדין המבואר כאן דמהני אפיה אחר אפיה אם הוא משביח אחר האפיה הב' אבל אם אינו משביח בכך כשיעשה פת הצנומה בקערה צ"ע אם יש להתיר גם לדעת המקילין עיין שם ועי' מזה בס' בני דוד חלק או"ח סי' רמ"ז ורמ"ח איברא כי בתשו' נחלת שבעה סי' ע"ה התיר לבשל גלוסקאות של עכו"ם דלאחר שנתבשל לא הוי פתם עיין שם והמנח"י בסולת למנחה כלל ע"ה הביאו ודחה דבריו ופסק לאסור עיין שם ועי' בשו"ת הלק"ט חלק ב' סי' ס"ג שנשאל אודות זה והשיב וז"ל אף על גב דיש בישול אחר אפיה מ"מ בנ"ד כאן שנגמרה מלאכת האפיה ע"י גוי בלא סיוע ישראל כבר נאסר ומה יועיל בישול עכ"ל ועי' בשירי ברכה אות י' ואות כ' שהביא דבריהם וכו' דגם הרב נחלת שבעה לא רצה להתיר

בפשוטות ולא היתר אלא בשנת בצורת עיין שם ועי' בדבריו באו"ח סי' תע"א מזה ועי' בס' עין המים אות א' שכ' ג"כ להחמיר לדינא והביא מכמה מקומות דאמרינן דכל שנאסר שוב אינו חוזר להתירו עיין שם ועי' בס' רוח חיים אות ב' שעמד ג"כ בזה וכ' דרך הכרעה דאם הפת הוא בעיניה אז לא מהני בישול אחר אפיה ואסור אכן בנידון שנשאל שעשה מהפת פירורין דקין ובשלו עם ביצים וכדומה עד שלא ניכר פירווי הפת כלל זה מותר לעשות אפי' לכתחלה דבכה"ג בודאי פקע איסורא מיני' עיין שם".

(ז) יבין דעת (על המחבר סעי' י"ב) – "להחזירו לתנור. דוקא ע"י אפיה אבל לא ע"י בישול, דאין הבישול מבטל תורת פת שכבר נאסר".

(ח) הליכות עולם (ח"ז עמ' פ"ט).

(ט) הגר"א נבצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ב אות י', מציון תצא תורה ח"א אות רכ"ט) – "שאלה: האם יש חשש פת עכו"ם לגבי פירווי לחם (וכגון מה שמדביקים לחזה עוף לעשות ממנו שניצל). תשובה: כן".

(י) שבט הקהתי (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ב אות י', מציון תצא תורה ח"א יו"ד סוף הע' ס"ג) – "ובמח"ס שבט הקהתי שליט"א כתב לי להחמיר בזה".

(יא) הגר"י טשזנר שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ב אות י', מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' ס"ג) – "והגר"י טשזנר שליט"א כתב לי וז"ל אם היו עושים את הפירווי ישר מהבצק אולי היה אפשר לדון האם פירווי לחם עולים על שלחן מלכים [ומסתבר שכיום זה נחשב עולה וכו']. ואולי תלוי לפי המקום] אבל היות שעושים אותם כמדומני מפת גמור, ודאי יש איסור פת נכרי בזה. שהרי כשאפו הפת שממנו עשו הפירווי ברור שהיה בו איסור פת נכרי, ואין האיסור פוקע כשעושים ממנו פירווי".

(יב) דברי בניהו (חי"א סי' נ"ה).

(יג) חלקת בנימין (ס"ק ק"כ, ס"ק קכ"ב, ציונים ס"ק שכ"ד, בי' סעי' י"ב ד"ה יש [עמ' מ"ו]).

(יד) הגר"י רובין שליט"א (שמעתי ממנו).

(טו) נועם הלכה (סי' ז' סעי' ח').

(טז) הגר"ע אויערבאך שליט"א (מוריה חשע"ה עמ' קפ"ו).

3. מראי מקומות – שד"ח (אסיפת דינים מער' בישולי א"י ופתן אות א'), שערים המצויינים בהלכה (סי' ל"ח ס"ק ג'), פתחי הלכה (פרק ג' סעי' י"ט), מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ה אות י"ג), בישול ישראל (סי' ק"כ), מנחת אשר (ח"ג סי' נ"ד אות ה'), הגר"מ חליוה (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ב אות י').

(א) נחלת שבעה (סי' ע"ב), הו"ד בבית לחם יהודה (סוף ס"ק י"ד) – "ומשום הכי התרתי נמי עכשיו בעשרת ימי תשובה הגלוסקאות של נחתום שלא הוכשר התנור לאכלן על ידי בישול, מאחר ששנים אלו שנת ותל"ה כל הארץ (ר"ל שנת תל"ה תל"ו) שנים של בצורת, ואפילו בינונים וכל שכן עניים, המה בחוסר לחם, התרתי לאכול אותן על ידי בישול. ואפילו שלא בשעת הדחק נראה לי להתיר מטעם שכתבתי, הואיל דחוזר להיות מבושלים, שתחלה שורין אותן במים ואחר כך מערבין אותן עם קמח לעשות מהם תבשיל או מבשלין אותם לבד בלא קמח רק כמו דייסא, אם כן האפיה של נחתום מאי אהני, שהרי כאילו חוזרין לסולת הואיל ונתבשל אחר כך. ומ"מ בשאר השנים לא הייתי מתירו להדיא כי מהיות טוב אל תקרי רע, באשר נוכל להשיג גלוסקאות שהוכשר התנור, מחוייב להדר אחר פת כשר בימים האלו. ושעת הדחק שאני".

(ב) באה"ט (סי' תר"ג ס"ק א') – "ועיין בתשובת נ"ש סימן ע"א להתיר בשנת רעבון לאכול גלוסקאות של נחתום עכו"ם ע"י הבישול אותם אח"כ בבית ישראל אף בעשרת ימי תשובה למי שזוהר ע"ש".

(ג) שעה"צ (סי' תר"ג ס"ק ד') – "עוד כתבו בשם תשובת נחלת שבעה להתיר בשנת רעבון לאכול בעשרת ימי תשובה גלוסקאות של נחתום עכו"ם על ידי הבישול אותם אחר כך בבית ישראל אף למי שזוהר".

(ד) רוח חיים (על סי' קי"ב ס"ק ב') – "ונסתפקי בזה בפת של גוים שעשאו פרוורים הדק היטב דק דק ובישלו עם ביצים וכדומה אי מתבטל האיסור או לא והנראה מתשו' הרב יכין ובוועז ח"א סי' ע"ו לפי הנדון שלו דכל כי האי גוונא ליכא למיחש אך ממ"ש הרב יוסף אומץ סי' ע"ט דז"ן ע"ג דדין ופת של גוי אעפ"י שבשלו לא פקע אסוריה כיע"ש נראה דיש צד לאסור אך כד הוינן בה שאני התם דהוא בעיניה כמו שהיה ולכך לא פקע אסוריה אבל היכא דנעשה פירווי ועוד הן בה דעירב מינים אחרים ואינו ניכר הפת ליכא בזה חשש כדי לומר לא פקע אסוריה ומותר לעשות אפי' לכתחילה ולמיכל מיניה".

(ה) הגר"א פעם זצ"ל (הגר"י רייזמן קלטת כאן, מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' ס"ג) – "ושמעתי שהגר"א פעם זצ"ל אמר שטוב להחמיר בזה".

(ו) הגר"מ דייטש (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ב אות י') – "אם ניכר שזה פת, יש לאסור, לפמ"ש כ' במהרי"ל סימן קס"ה ובמנחת יעקב ס"ק י"ב עי' שם".

לה | הבוצע יושב אצל מי שאינו נזהר בפת עכו"ם - סעיף י"ג.

א. עי' או"ח סי' קס"ח סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

לה | תערובת פת עכו"ם - סעיף י"ד.

א. הלכה.

1. בטל ברוב: בין במינו בין בשאינו מינו – רמ"א (סעי' י"ד, דר"מ ס"ק ט', תו"ח כלל ע"ה דין ח'), "כל מקום שנתערבה פת של עובד כוכבים בשאר מאכל, בטל ברוב, בין בלה בין ביבש. אבל אסור לערב כדי לאכלו (ארוך)", לבוש (סעי' י"ד, "אף על פי שטעם פת של גוי מתערב בטעם פת של ישראל מותר, דתחילת הגזירה לא היתה אלא על הפת כשהוא בעין ולא על תערובתו, וכן כותח של גוים מותר, אף על פי שיש בה תערובות פרפרות של פת גוים"), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק מ"א), פר"ח (ס"ק כ"ד), מנחת יעקב (כלל ע"ה ס"ק י"ד), גר"א (ס"ק כ"ט), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ג, הנהגות הנשאל באו"ח סדר ג' אות ל"ו), חכ"א (כלל ס"ה סעי' י', כלל ס"ו

סעי' י"א), זבחי צדק (ס"ק מ"א), כה"ח (ס"ק ס"ו), בדה"ש (סי' צ"ב ס"ק ס"ה), חלקת בנימין (ס"ק נ"ו, ס"ק ק"ל), שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' נ' אות י"ג).

א) אפילו הוא דבר חשוב – רמ"א (תו"ח כלל ע"ה דין ח'), ש"ך (ס"ק כ"ג), "אפילו הוא דבר חשוב כ"כ בד"מ ובת"ח שם דין ח' בשם או"ה", כנה"ג (הג' ב"י ס"ק מ"א), פר"ח (ס"ק כ"ה), חכ"א (כלל ס"ה סעי' י'), זבחי צדק (ס"ק מ"ב), לבושי מרדכי (יו"ד מהד"ק סי' נ"א), כה"ח (ס"ק ס"ז), חלקת בנימין (ס"ק קל"ז), שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' נ' אות י"ג), פוסקים.
 1) בין חתיכה הראויה להתכבד, בין דבר שבמנין – חלקת בנימין (ס"ק קל"ז, ציונים ס"ק שע"ב).
 2) דוקא בנתערב ולא ניכר גוף הפת – דרכ"ת (ס"ק פ"ו), "ודוקא בנתערב ולא ניכר גוף הפת אבל אם ניכר גוף הפת לא מקרי תערובת ואסור לאכול אף שנתפרר הפת לחתיכות קטנות וכמ"ש המהרי"ל בתשו' סי' קס"ה. מנח"י שם ס"ק י"ב", רע"א (סי' קי"ג על סעי' ג'), זבחי צדק (ס"ק מ"ג), כה"ח (ס"ק ס"ח), חלקת בנימין (ס"ק ק"ל, ס"ק קל"ד, ס"ק קל"ז, ס"ק קמ"ב, ציונים ס"ק שמ"ו), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רע"ט).
 2. מראי מקומות – פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ג, "וצ"ע"), דרכ"ת (ס"ק פ"ח).

ב. חתיכה נעשה נבילה.

1. מיקל, אין אומרים בו חנ"נ.
 א) פמ"ג (הנהגות הנשאל באו"ה סדר ג' אות ל"ז) – "ומסתברא דפת עכו"ם ובשולי עכו"ם וחמאה שלהם שנתערב פחות מרוב ונאסר, ואח"כ נפל לתבשיל אחר, אין אומרים בו חתיכה נעשית נבילה אף על גב דבשאר איסורים דרבנן אומרים חתיכה נעשית נבילה ואף איסור דבוק כדמוכח [ביו"ד] בסימן ע"ב [סעיף ג'] בלב ושאר דוכתי טובא, משום לתא דבשר בחלב [ש"ך סימן קלד ס"ק ט"ז מדברי הר"ן חולין מג, ב], באלו שהקילו דאין צריך ששים לא מחלף בבשר בחלב וכאמור".
 ב) פת"ת (ס"ק ה') – "עיינן פמ"ג לאו"ה בהנהגת הוראת או"ה סדר שלישי אות ל"ז שכתב מסתברא דפת עובד כוכבים ובשולי עובד כוכבים וחמאה שלהם שנתערב לפחות מרוב ונאסר ואח"כ נפל לתבשיל אחר אין אומרים בו חנ"נ (להצריך רוב נגד כל מה שנאסר בתחלה) אף על גב דבשאר איסורי דרבנן אומרים חנ"נ ואף איסור דבוק כדמוכח בסי' ע"ב בלב ושאר דוכתי משום לתא דבב"ח באלו שהקילו דא"צ ששים לא מיחלף בבשר בחלב ע"ש".
 ג) דעת תורה (סי' צ"ב סעי' ד' ד"ה ועי').
 ד) עצי העולה (הל' פת עכו"ם סעי' י"ד, ס"ק י"ד) – "דכיון דטעמו אינו אוסר ל"א חנ"נ כמו ביבש ביבש".
 ה) כה"ח (ס"ק ס"ט).
 ו) בדה"ש (סי' צ"ב ס"ק ס"ה).
 ז) חלקת בנימין (בי' סעי' י"ד ד"ה בין בלח, עמ' נ"ג).

ג. לבטל איסור לכתחילה.

1. עי' סי' צ"ט סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

ד. לבטל "טעם" של פת עכו"ם לכתחילה.

1. מחמיר.
 א) עי' דר"מ (ס"ק ט') – "ונראה לי דמכל מקום יכול להיות שמתירין לאכול בקערה אחת וליכא למיחש משום הטעם שנתערב ולא אסרו לערב לכתחלה אלא לאכול הפת עצמו אבל משום טעמא ליכא למיחש אך הגהות שערי דורא שכתבתי אוסרת לכתחלה".
 ב) פר"ח (ס"ק כ"ו) – "וכתב הש"ך [ס"ק כד] שעיינן בהגהת שערי דורא ושלא מצא הכרח לזה, ויש להחמיר בזה".
 ג) מנחת יעקב (סי' ע"ה ס"ק י"ג) – "בדר"מ ... הנה מ"ש הג"ה ש"ד אוסר לכתחלה הוציא כן ממ"ש בהג"ה ש"ד סימן ע"ה דמותר לאכול בקערה אחת ואין לחוש על טעם הפת. והביא ע"ז דברי ר"י מפרי"ש שאוסר לכתחלה א"כ משמע להדיא שדעתו לאסור לכתחלה אפי' משום טעם לבד ובש"כ סי' קי"ב ס"ק כ"ד השיג על הד"מ וכתב עיינתי בהג"ה ש"ד ולא מצאתי הכרח ובאמת דבריו מוכרחים כמ"ש גם מ"ש הש"כ שם וז"ל ובלא"ה הקערה הוא כלי שני ואינו מבשל עכ"ל צ"ל דהג"ה ש"ד סוברת דמ"מ לכתחלה איכא איסור אפי' בכלי שני בשאר איסורים וה"ה הכי".
 ד) עמק הלכה (יו"ד סוף סי' מ"ח ד"ה ולענין) – "דאף טעמו אסור".
 ה) חלקת בנימין (ס"ק קמ"א, ס"ק קמ"ג, ציונים ס"ק שפ"ז) – "וכן נראה עיקר לדינא".
 2. מיקל.
 א) ט"ז (ס"ק י') – "בתחילת סי' זה הוכיח ב"י דמותר ליקח שאור של עובד כוכבים ולהחמץ בו העיסה אפילו במי שזוהר מפת של עובד כוכבים אף על גב שטעם כו' כי לא גזרו חכמים על פת של עובד כוכבים על טעם כעיקר כ"כ רש"י".
 1) יד שאול (על המחבר סעי' ט"ו) – "[סעיף טו] שו"ע. ואף על פי שטעם פת גוים. לפענ"ד כאן צריך להיות הציון מה שכתב הט"ז ס"ק יו"ד אע"פ שטעם כו', ועל זה כתב הטעם דלא גזרו על טעם כעיקר בפת של עכו"ם, אבל בשאור ליתא לטעם זה כי שאור עביד לטעמא. והב"י [ריש הסימן] כתב על שאור טעם אחר, ודברי הט"ז מעורבבים, אבל לפי מה שכתבתי הם שני דבורים, ואע"פ שטעם הוא ציון אחר, וקאי על סעיף ט"ו, ודו"ק היטב".
 2) יד יוסף (סי' ל"ב ד"ה והנה) – "הט"ז ... עכ"ל הפמ"ג ולענ"ד ברור שט"ס נפל כאן ונהו"ך הדברים ומ"ש הט"ז ... וזה קאי על דברי המחבר שם סעיף ט"ו ... וע"ז צריך לציין הט"ז".

- (3) הר"ע אלטשולר זצ"ל (שערי ציון שנה ח' סי' ח', צהר ח"ד עמ' נ"ג) – "בט"ז ... וכתב ע"ז הפמ"ג ... וכל עין רואה שצדק הפמ"ג בתמיהתו ... אבל האמת נראה ברור דכל לשנת הט"ז ... שייך לס"ק ט', וכונתו להעיר דלפ"ז מותר גם לדין לערב לכתחילה פת של עכו"ם בכותת ...".
- (ב) בית הלל (ס"ק ה') – "וכתב ב"י בריש סימן זה, דמותר ליקח שאור של גוים ולחמץ בו עיסה אפילו מי שנוהר בפת של עכו"ם וכו' כי לא גזרו חכמים על טעם כעיקר בפת של גוים וכו', ע"ש".
- (ג) בית לחם יהודה (ס"ק א') – "כ"ה הט"ז ... כי לא גזרו חכמים על פת של עכו"ם על טעם כעיקר".
- (ד) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ג') – "ט"ז".
- (ה) באה"ט (ס"ק י"ד) – "בט"ז ...".
- (ו) חכ"א (כלל ס"ה סעי' י') – "פת של עכו"ם שנתערב בפת כשר או בשאר דברים אפילו הוא דבר חשוב בטל ברוב אבל אסור לערב לכתחילה כדי לבטלו ומכל מקום מותרים לאכול מקערה אחת אף על פי שנתערבו הטעמים (סעיף י"ד וט"ו) וכן מותר ליקח שאור של עכו"ם לחמץ בו עיסה אפילו במי שנוהר דעל הטעם לא גזרו חכמים (ט"ז ס"ק י')".
- (ז) ערה"ש (סעי' י"ב) – "מותר ליקח שאור שלהם ולהחמיץ בו העיסה דאע"ג דשאור נותן טעם וטעם כעיקר דאורייתא מ"מ לא גזרו חכמים על טעם כעיקר של פת אפילו להנזירים מפיתן לגמרי [ב"י וט"ז ס"ק י"]".
- (ח) עצי העולה (הל' פת עכו"ם ס"ק י"ד [לשונו מובא לעיל], ס"ק ט"ו [לשונו מובא לקמן])
- (ט) מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ו אות כ"ה) – "והגם דיש חולקים על הש"ך, דע"ש בש"ך שהביא שהדרכי משה סי' קי"ב ס"ק ט' הגם דס"ל מסברא דמותר לבטל טעמא לכתחילה, מ"מ העיר דמשמעות הגהות שערי דורא היא דאסור לבטל טעם פת עכו"ם בידים. והש"ך חולק על הד"מ וס"ל דאין שום משמעות כזו בשע"ד, ועי' מנח"י סי' ע"ה ס"ק י"ג דעמד לימין הד"מ, מ"מ לדינא עיקר הדין עם הש"ך וכמבואר בגר"א שם".
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק צ'), כה"ח (ס"ק ז'), דברי שלום (קרויז, ח"ז יו"ד סי' מ"א).
- (א) המחבר (סעי' ט"ו) – "מי שנוהר מפת עובד כוכבים, מותר לאכול בקערה עם מי שאינו נוהר ממנו, ואף על פי שטעם פת עובד כוכבים מתערב בפת ישראל, אינו חושש".
- (1) מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ו אות כ"ה) – "הש"ך ... ולכאורה הוא דינא דנפסק שם בשו"ע סי' קי"ב סעי' ט"ו ... ולכן נראה שבסעיף זה מבואר דמותר לבטל בליעות בידים וכדעת הש"ך, ולא זכיתי להבין למה לא הזכיר הש"ך ושאר פוסקים כלום מדברי המחבר הללו ...".
- (2) מראי מקומות – יד שאול (על המחבר סעי' ט"ו, לשונו מובא לעיל), חלקת בנימין (ס"ק קמ"ג, וציונים שם).
- (ב) ש"ך (ס"ק כ"ד), באה"ט (ס"ק י"ג) – "וכל בד"מ ע"ז וז"ל דמ"מ יכול להיות שמותר לאכול בקערה אחת וליכא למיסר משום הטעם שנתערב ולא אסרו לערב לכתחילה אלא לאכול הפת עצמו אבל משום טעמא ליכא למיחש אך הגהת ש"ד אוסרת לכתחילה עכ"ל ועיינתי בהגהת ש"ד ולא מצאתי הכרח די"ל דמירי כשאוכל הפת עצמו ובלאו הכי הא קערה היא כלי שני ואינו מבשל כמ"ש בסימן ק"ה ס"ק ד"ן".
- (1) חלקת בנימין (ציונים ס"ק שפ"ז) – "וגם הש"ך שכתב דאין הכרח מהגש"ד לאסור בזה [ודלא כמ"ש כ"ב בד"מ] מ"מ לא פסק בזה להקל ובביאורים ד"ה וכן וכו' כתבנו דבאמת משמע שדעת הש"ך ג"כ להחמיר בזה עיי"ש מיהו בהגר"א סט"ו לכאורה משמע דשרי עיי"ש".
- (2) מראי מקומות – מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ו אות כ"ה, לשונו מובא לעיל).
- (ג) נ"מ: לכאורה האם צריך להכשיר הכלים - עי' לקמן.

ה. כלים.

1. מיקל, שאין הפת אוסרת כלים בפליטתן.
- (א) עי' פמ"ג (הנהגות הנשאל באו"ה סדר ג' אות ל"ו) – "ועיין סימן קט"ו [שם] בט"ז [ס"ק] ח' וש"ך [ס"ק] [ט"ז] [יז] חמאה של עכו"ם במקום שנהגו איסור בטילה ברוב אף באינו מינו ואין אוסרת כלים, וגבינות עכו"ם צריך ששים ככל איסורי דרבנן דצריך ששים. ובישולי עכו"ם ופת עכו"ם למי שנוהר בו בטילה ברוב, עיין סימן קי"ב [שם] בש"ך אות כ"ג, ומשמע דהוא הדין שאין אוסרת כלים בפליטתן כמו חמאה ... ובסוף סימן קי"ג [שם] כלי שנתבשל בישולי עכו"ם משמע דעת המחבר כדעיה א' דצריך הכשר, ובסימן קט"ו [סוף סעיף א] משמע לכאורה דעת 'הרב' דבישולי עכו"ם וחמאה שוין המה, ומכל מקום אין טורח להכשירו ג' פעמים, ודיעבד אין אוסרת התבשיל. אבל שאר איסורי דרבנן אוסר עד ששים והכלים אסורים אפילו אינו בן יומו".
- (1) אמנם עי' חלקת בנימין (בי' סעי' י"ד ד"ה וכן, עמ' נ"ב).
- (ב) עצי העולה (הל' פת עכו"ם סעי' ט"ו, ס"ק ט"ו) – "פת עכו"ם אינו אוסר כלים שנתבשל בו הפת. פמ"ג בפתיחה לאו"ח סדר ג' אות ל"ו. [כיון דטעמו אינו אוסר ובכלי לא נכנס הממש]".
- (ג) מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ו) – "הש"ך ... ולפ"ז לכאורה לא מצאנו ידינו ורגלינו בחובת הגעלת הכלים ששמשו לבישול עכו"ם, דהא מהכלי יכנס לכל היותר 'טעם' לתוך המאכל שיבשל אח"כ, ואם מותר לבטל טעמו של בישול עכו"ם לכתחילה למה לן להגעילם ... והגם דיש חולקים על הש"ך, דע"ש בש"ך שהביא שהדרכי משה סי' קי"ב ס"ק ט' הגם דס"ל מסברא דמותר לבטל טעמא לכתחילה, מ"מ העיר דמשמעות הגהות שערי דורא היא דאסור לבטל טעם פת עכו"ם בידים. והש"ך חולק על הד"מ וס"ל דאין שום משמעות כזו בשע"ד, ועי' מנח"י סי' ע"ה ס"ק י"ג דעמד לימין הד"מ, מ"מ לדינא עיקר הדין עם הש"ך וכמבואר בגר"א שם. וכדי להחמיר ולצאת דעת הד"מ והמנח"י דס"ל דאסור לבטל בידים גם טעם של פת עכו"ם יכולים להמתין עד שהכלי יהיה אינו בן יומו, ואח"כ פשוט דמותר להשתמש בו בלי הגעלה ... ושמחתי לראות שכבר כתב כן הפמ"ג. דע' בריש או"ח סדר השואל

עם הנשאל ... העולה מכל הנ"ל דכלי שבלע איסור דפת עכו"ם אינו צריך הגעלה ובפרט אם מחכה עד שהבליעות שבכלי יהיו אינם בני יומן".

(ד) בישול ישראל (סי' צ"ה אות ה', סי' צ"ז אות ג') – "וכלים הבלועים מפת עכו"ם נראה שאין חייב להגעיל, והוא ע"פ מה שנתבאר לעיל [סימן צ"ה אות ה ובהערה ב] דבליעות פת עכו"ם אין איסור לבטלם לכתחלה".

(ה) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' ר"פ).

(ו) הר"י ארנסטער והר"י ברעטטער (תפארת למשה חוברת ב' עמ' קנ"ז) – "צ"ע על ספר חלקת בנימין שפסק כדעת יחידאה ה"ה הגנזי יוסף דלא ככל הראשונים ואחרונים והצריך להכשיר הכלים..."

2. מחמיר, צריך הכשר כדין בישול עכו"ם.

(א) גנזי יוסף (על פמ"ג הנהגות הנשאל באו"ה סדר ג' ס"ק ל') – "אסור לבשל בה לכתחלה שיתבטל הפליטה ומשמע דפת של עכו"ם שוה לבש"ע ומה שמביא הרב..."

(ב) חיי הלוי (ח"ד סי' נ"ד אות א').

(ג) חלקת בנימין (סוף ס"ק קל"ג, בי' סעי' י"ד וכן [עמ' נ"ב], סעי' ו' בי' סוף ד"ה אינפנ"דה [עמ' כ"ג]) – "דכן נראה עיקר".

(ד) עי' הר"א גרינבוים (זרע יעקב חוברת כ"ו עמ' פ"ד) – "היוצא מדברינו: (א) לפי דרך הראשון [הב"ח והישוע"י] אין שום איסור על טעם בפת עכו"ם ולכן אין שום חשש בכלי וא"צ הכשר, ומ"מ דעת הש"ד שאין לגרום לכתחילה בידים להפקיע מאיסור ברור להיתר ברור, וזה נוגע שלא לאכול לכתחילה בקערה אחת. (ב) לפי דרך השני [הגר"א והבנת הפר"ת בשיטת ר"ח] יש איסור על טעם ולכן צריך הכשר להכלי [התנורים או הרשת], אבל כל שיש ביטול ברוב אין שום חשש של ביטול לכתחילה, ומותר לאכול בקערה אחת - ואצל מוצרי הבי"ד לענייני כשרות דפה מדקדקים להכשיר הכלים לחוש לשיטת המחמירים".

(ה) הר"א קרויס (תפארת למשה חוברת ב' עמ' ק"נ ד"ה ואין).

3. מראי מקומות.

(א) רמ"א (סי' קט"ו סעי' א') – "חלב של עובדי כוכבים אוסרים כלים שנתבטלו בהם כשאר איסור, אף על פי שאינו רק ספק שמא עירב בה דבר טמא. וכן גבינותיהם, (תשובת הרשב"א סימן קמ"ג ובארון), אבל לא חמאה שלהם, אפילו במקום שנהגו בה איסור אינה אוסרת הכלים שנתבטלו בה ולא תערובת שלה, שאם נתערבה בהיתר, הכל שרי (בערוך) כדלעיל גבי פת של עובדי כוכבים".

1) נראה לקולה: שמשמע כמו חמאת עכו"ם אינה אוסרת כלים ה"ה פת נמי אינו אוסרת כלים.

(ב) דרכ"ת (ס"ק ס' [מחמיר], ס"ק פ"ז [מחלוקת], ס"ק צ' [נראה להקל]) – "מהפרמ"ג ... ועי' בס' גנזי יוסף על הפרמ"ג שם ס"ק ל' שהשיג עליו..."

(ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

In a high school with children from different backgrounds... can non pas yisrael bread and pas yisrael bread be used in the same toaster?

R' Y. Berkovits wrote: It would be best to have two different toasters, provided that it will create a healthy dynamic and awareness of pas yisrael and not create a separation of different groups within the school. If you feel that this is not possible, then part of attending a school with different backgrounds sometimes requires compromises on standards. [Agav - during they should all be eating pas yisrael.]

לו] מי שנוזהר מפת של עכו"ם ואוכל עם אחרים שאינם נזהרין - סעיף ט"ו.

א. מותר לאכול עמהם משום איבה וקטטה – רמ"א (סעי' ט"ו).

1. היינו רק במקום שהוא מותר מן הדין – חלקת בנימין (ס"ק קמ"ה, בי' בעי' ט"ו ד"ה י"א [עמ' נ"ה]).

(א) מ"ב (סי' תס"ח ס"ק כ"ג, שעה"צ ס"ק י"ט), הו"ד בחלקת בנימין (ציונים ס"ק תט"ז) – "ודוקא אם הדבר הזה אינו אסור מעיקר הדין אלא שנהגו לאיסור אבל דבר שהוא אסור מצד הדין אפילו איסור דרבנן ח"ו לעבור מפני חשש איבה ומחלוקת ומוטב לסבול ע"ע קטטות ולא לעבור על ד"ס שהעובר על ד"ס חייב מיתה בידי שמים. [פרי חדש, וכן כתב הגר"ז וכן משמע ביורה דעה סוף סימן קי"ב בהג"ה]".

2. אפילו במקום שאסור – בית לחם יהודה (ס"ק י"ד).

ב. היינו דוקא אחד עם שנים דאיכא איבה, אבל לא עם אחד – ש"ך (ס"ק כ"א), מנח"י (כלל ע"ה ס"ק ט"ז), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ה, או"ח סי' קס"ח מש"ז ס"ק ה'), ערה"ש (סעי' כ"ג), זבחי צדק (ס"ק מ"ד), בה"ת (ס"ק ע'), חלקת בנימין (ס"ק קמ"ח, עי' ציונים ס"ק ת"ז).

1. אם הפת עכו"ם היא נקיה ויפה יותר משלו.

(א) מיקל – עי' ש"ך (ס"ק כ"א, בתירוץ שני), פמ"ג (שפ"ד ס"ק כ"ה), זבחי צדק (ס"ק מ"ד), בה"ת (ס"ק ע').

(ב) מראי מקומות – חלקת בנימין (סוף ס"ק קמ"ח, עי' ציונים ס"ק תי"ב).

ג. שבת: ואין לו פת ישראל.

1. יכול לאכול פת פלטר, כמו שהתירו איבה וקטטה.

(א) פמ"ג (או"ח סי' רע"ד מש"ז ס"ק ב') – "ופשיטא שאם אין לו פת ישראל כי אם פת עכו"ם בשבת שיאכל ממנו אפילו נזהר בו, דאפילו משום איבה התירו, עיין יו"ד [סימן] קי"ב [סעיף טו בהגה] ולעיל [סימן] קס"ח סעיף ה', יע"ש".

(ב) מ"ב (סי' רע"ד ס"ק ד') – "כתב הפמ"ג אם אין לו בשבת פת ישראל כ"א פת א"י מותר לאכול ממנו".

(ג) כה"ח (או"ח סי' רע"ד ס"ק י"ד) – "מש"ז".

(ד) חלקת בנימין (ס"ק קנ"ט, ציונים ס"ק תל"ו) – "דא"צ להמתין כלל היינו משום דע"כ זהו כוונת הפמ"ג דאל"ה אף בחול שרי אפילו להמחבר".

2. אפילו לסעודה שלישית, ומלוה מלכה.

(א) שבת הקהתי (ח"ו סי' רע"ג) – "עי' בפרי מגדים ... ונראה שהוא הדין לצורך סעודת שלישית, אע"ג דאין כל כך חיוב לאכול סעודה שלישית כמו שתי סעודות הראשונות ... ואפשר אפילו לצורך סעודת מלוה מלכה מותר לאכול פת עכו"ם אף על פי שנזהר תמיד לא לאכול פת עכו"ם למי שרגיל לעשותה בפת, דהא מצוה לעשותו בפת (עי' סימן ש), ואע"ג דאין חיובו כל כך כמו בסעודה שלישית, מכל מקום יש חיוב לעשותו בפת (עי' בביאור הלכה סימן רצא ד"ה ולפחות), ולפי זה אם אין לו לסעודת מלוה מלכה אלא פת עכו"ם מותר לו לאכול".

3. מראי מקומות.

(א) חלקת בנימין (ציונים ס"ק תל"ז) – "ויש להסתפק אם מותר לאכול יותר ממה שצריך לקיום מצות הסעודה דאפשר דכל שיש בו משום עונג שבת נמי שרי וצ"ע".

4. עי' לעיל סעי' ח', שיש פוסקים כתבו שמותר לאכול אפי' פת בעל הבית.

ד. הנזהר מפת עכו"ם (פלטר) שבירך על פת ונדע שהיא פת עכו"ם.

1. יטעום קצת ממנה, שברכה לא גרע מ"איבה".

(א) שבת הלוי (ח"א סי' ר"ה הערות לסי' ר"ו) – "ובפת עכו"ם נראה דיצטרך אף המחמיר כל השנה בפת עכו"ם לטעום קצת, דהא מותר פת עכו"ם משום איבה כמבואר ביו"ד סימן קי"ב סי"ד וט"ו ואף ברכה לא גרע מזה ומותר".

(ב) פתחי הלכה (פרק א' הע' פ"א(ג')) – "מי שנזהר מפת עכו"ם (פלטר) שבירך על פת ונדע שהיא פת עכו"ם יטעום קצת ממנה, כ"כ בשו"ת שבת הלוי ח"א סי' ר"ה הערות לסי' ר"ו".

ה. במקום איבה: לעבור איסור דרבנן.

1. פמ"ג (או"ח סי' שכ"ה א"א ס"ק ה') – "ואם [מותר לעבור] איסור דרבנן משום איבה, צ"ע, עיין סימן שכ"ה במ"א אות ו'. ומשמע לכולי עלמא אם יש לחוש לאיבה בין אומות העולם מתירין שבות דרבנן ממש, וכל שכן מראית עין, וביו"ד [סימן] קי"ב בש"ך [ס"ק] כ"ה כ"ו איבה בין ישראל לחבריה אין מתירין כי אם בפת עכו"ם, יע"ש, ושאני איבה דאומות העולם, וצ"ע".

ו. במקומות שנהגו היתר בפת נכרים אך הוא נוהג בו איסור: האם מותר לשבת עמו בשולחן אחד - יו"ד סי' פ"ח.

1. מחמיר.

(א) פמ"ג (או"ח סי' קס"ח מש"ז ס"ק ה') – "ועיין יו"ד בסימן פ"ח בש"ך אות ב' משמע נזהר [מ]פת עכו"ם ובפרט דרך נדר, דאסור להעלות על השולחן שאוכל פת עכו"ם, יע"ש".

(ב) דרכ"ת (ס"ק פ"ב) – "ועפרמ"ג או"ח במ"ז שם ס"ק ה' שמעורר דלפ"ד הש"ך לעיל סי' פ"ח ס"ק ב' משמע דהנזהר מפת עכו"ם ובפרט דרך נדר אסור להעלות על השולחן שאוכל פת עכו"ם עיין שם".

(ג) חלקת בנימין (ציונים ס"ק קי"א) – "כתב הפמ"ג ...".

(ד) נועם הלכה (פרק ב' הע' י"ז) – "בפרמ"ג".

2. מיקל.

(א) כנף רננה (יו"ד סי' מ"ב) – "וצריך לומר דלא החמירו כ"כ בפת עכו"ם".

(ב) הגר"ח (קצ"ל דרכי הלכה, כשרות הבית פרק ג' הע' ב') – "ונסתפקתי בפת נכרים במקומות שנהגו איסור, אם נחשב איסור עד כדי שלא יאכל על שולחן אחד שבו אוכל חבירו פת זה מכא היתר מסויים כגון לרפואה או שעה"ד וכיו"ב. וכן להיפך במקומות שנהגו היתר בפת נכרים אך הוא נוהג בו איסור אם מותר לו לשבת על שולחן אחד. והגר"ח קנייבסקי שליט"א [זצ"ל] כתב לי דמסתבר דמותר".

ז. לענין זימון - עי' סי' קצ"ו סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

1. מחבר (סי' קצ"ו סעי' ג') – "שלשה שאכלו כאחד, אחד נזהר מפת עובד כוכבים ואחד אינו נזהר, או אחד מהן כהן ואוכל חלות, אף על פי שאותו שנזהר אינו יכול לאכול עם אותו שאינו נזהר, ולא ישראל עם הכהן, כיון שאותו שאינו נזהר יכול לאכול עם הנזהר וכהן עם הישראל, מצטרפין; אבל אם היו כהנים וזר אוכלים כאחד, והכהנים אוכלים חלה ונזהרים מפת של עובד כוכבים והזר אוכל פת של עובד כוכבים, אינם מצטרפין".

(א) הגריש"א (שיעורי מרן הגריש"א זצ"ל ברכות דף מז., עמ' תקכ"ו) – "ויש לעיין מש"כ הפוסקים (הנ"ל) דאם הכהן (האוכל פת של תרומה) נזהר מפת עכו"ם אינו מצטרף לזימון עם הישראל. וצ"ע אטו פת עכו"ם חמור יותר מדמאי, והרי אין איסור באכילת פת עכו"ם אלא הנהגה של זהירות היא, ומדינא מותר (כדאיתא בשו"ע שם). ורק בעשי"ת איתא (בשו"ע או"ח סי' תר"ג) שיזהר ממנה. ואילו דמאי איסור הוא. ולמה אכל דמאי מצטרף, ואילו אכל פת עכו"ם אינו מצטרף. וצ"ע".

2. מראי מקומות.

(א) פמ"ג (או"ח סי' קס"ח מש"ז ס"ק ה') – "עיין בסימן קצ"ו [סעיף] (א') [ג] לענין זימון ובמ"א [ס"ק] א', י"ל 'אחד' נזהר 'ואחד' אין נזהר והשלישי לא אכל כי אם כזית דגן תבשיל או ירק כבסימן קצ"ז [סעיף ג], יע"ש".

ה. עניינת אמן על ברכת המוציא של פת עכו"ם, כשהשומע נוהג בו איסור - עי' ס' רט"ו סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

1. יש לענות אמן.

(א) ברכי יוסף (סי' קצ"ו ס"ק ד') – "אחד נזהר מפת עכו"ם וכו'. יש לענות אמן אחר המברך על דבר שהשומע נוהג בו איסור, כגון האוכל פת עכו"ם וכיוצא בו - דברים שאחרים נוהגין בהם איסור - ומברך עליהם, יכולין הנוהגין איסור לענות אחריו אמן. דדוקא כשאוכל דבר שהוא אסור לו אין עונים אחריו אמן, דברכתו נאמן, אבל כשהוא אינו נוהג בו איסור ברכתו ברכה, ויש לענות אחריו אמן הנוהג בו איסור. מידי דהוה אזימון דקי"ל דמזמנין עליו. ותנא בתוספתא דדמאי (סוף פ"ב) לא יושיט ישראל אבר מן החי לבן נח ולא כוס יין לנזיר, שאין מאכילין את האדם דבר שהוא אסור ואין מזמנין עליהם ואין עונים אחריהם אמן. הרי דזמון ועניינת אמן שוין. מר זקנינו הרב בהגהותיו כ"י מספר זכרון משה".

(ב) שע"ת (סי' קצ"ו ס"ק א') – "ועיין בבר"י בשם מ"ה שכ' בהגהותיו מספר זכרון משה דאמן וברכת הזימון שוים ואין עונה אחר מי שבירך על אכיל' דבר איסור כדאיתא בתוס' דדמאי אבל כשהוא דבר שהאוכל נוהג בו היתר והשומע נוהג בו איסור כגון פת עכו"ם וכיוצא יכולים השומעים לענות אחריו אמן שאין זה מנאץ מידי דהוי אזימון דמזמנין על מי שאינו נזהר מפת עכו"ם ע"ש".

(ג) מגן גבורים (סי' קצ"ו אלף המגן ס"ק ג') – "ואין מברכין עליו. ה"ה דאין עונה אחריו אמן ודוקא בדבר שהוא איסור ממש אבל דבר שהאוכל נוהג בו היתר והשומע נוהג בו איסור כגון פת עכו"ם וכדומה השומע עונה אמן, בר"י בשם זקנו שכתב בשם זכרון משה".

(ד) ארחות חיים (סי' קצ"ו ס"ק ב').

(ה) שלחן מלכים (הלכה למעשה סי' ו' אות פ"ה ס"ק ג') – "יש לענות אמן אחר המברך על דבר שהשומע נוהג בו איסור כפת עכו"ם וכדומה דברים שאחרים נהגו בהם איסור כיון שהמברך אינו נוהג בו איסור ברכתו ברכה, אבל אם המברך נוהג בו איסור, הם מצד הדין כגון שנדר מן הככר ואוכלו, או אפילו רק מצד מנהגא...".

(ו) הר צבי (או"ח ח"א ריש סי' ל"ח) – "ברכת יוסף".

(ז) משנה הלכות (חי"א סי' קע"ג).

(ח) אשי ישראל (פרק ד' הע' א').

ט. נאמנות המיקל.

1. נאמן.

(א) הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ו) – "המתארח אצל מי שמיקל לאכול פת פלטר האם הוא נאמן לומר להאורח שהוא מגיש לו רק פת ישראל. תשובה: כן".

2. מראי מקומות.

(א) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ד אות י"ד, מציון תצא תורה ח"א אות רל"ג) – "שאלה: המתארח אצל מי שמיקל לאכול פת פלטר האם הוא נאמן לומר להאורח שהוא מגיש לו רק פת ישראל. תשובה: תלוי מי זה".

י. פת עכו"ם בשביל לחם משנה.

1. מיקל: אפשר לבצוע על פת עכו"ם.

(א) פמ"ג (או"ח סי' רע"ד מש"ז ס"ק ב') – "מי שאין אוכל פת עכו"ם ואין לו לחם משנה כ"א אחת פת כשר ואחת פת עכו"ם אפשר שיניח שנייה זכר למן".

(ב) קצות השלחן (סי' פ"ב ס"ק ה') – "ואם אין לו לח"מ כ"א אחת פת של ישראל ואחת של עכו"ם אפילו אינו אוכל פת עכו"ם יוכל להניחה לצירוף לח"מ, ואם אין לו רק פת עכו"ם יאכל ממנו בשבת (פמ"ג סי' רע"ד במ"ז) ... וכ' המשנ"ב שם דאם אין לו לקדש רק על פת עכו"ם מותר לקדש עליו, ומהפמ"ג שהבאנו מבואר דאפי' יש לו יין לקדש רק שאין לו לחם לאכול כ"א של עכו"ם מותר, ומסתבר לכאורה דאפי' יש לו פת חתיכה של ישראל ואין לו שלם כ"א של עכו"ם רשאי לבצוע עליו משום לח"מ, ובסי' קס"ח ס"ו כ' אדמו"ר ז"ל וי"א שאפי' נזהר ממנה (מפת נכרי) רשאי לבצוע ממנה אם היא נקי' וחביבה עליו שאיסור פת של עכו"ם הוא איסור קל והתירוהו משום חבוב מצוה שיברך על החביב עליו עכ"ל, ואע"פ שאין הלכה ברורה כן שע"כ כתבו שם לסלק פת של עכו"ם מן השלחן עד לאחר ברכת המוציא, אבל לגבי לח"מ שאינו חיבוב מצוה רק מצוה עצמה ולדעת הט"ז סי' תרע"ה הוא מה"ת שפיר מסתבר שדוחה איסור פת נכרי. וכיון שבצוע על פת נכרי הותרה לו לכל הסעודה כמ"ש בסי' קס"ח ו' וצ"ע".

(ג) כה"ח (או"ח סי' רע"ד ס"ק י"ד) – "מש"ז".

(ד) חלקת יעקב (ח"א סי' צ"ה, או"ח סי' צ' אות ב') – "פת עכו"ם ואף לנזהר, וכיון דמותר לענין עירוב מותר ג"כ לענין לח"מ, והכא עדיף עוד יותר לפי המבואר ביו"ד קי"ב דמשום איבה מותר אף להנזהר בפת עכו"ם לאכול עם מי שאינו נזהר, וא"כ אי מקלעי אורחים ויהי' חשש איבה אף לעצמו יהי' מותר".

(ה) ציץ אליעזר (חי"א סי' כ"ג אות ו', חי"ד סי' מ' אות ג').

(ו) אבני ישפה (אהל יעקב י"ג אלול תש"ע) – "מותר צירוף פת עכו"ם לפת ישראל ללחם משנה בסעודה שלישית או מלוה מלכה, שלא גרע ממה שהתיר הפמ"ג בסעודות הראשונות בסי' רע"ד ס"ק ב".

(ז) משנה הלכות (חי"א סי' שנ"ח ד"ה ועיין) – "פמ"ג".

(ח) ביע אומר (ח"ח או"ח סי' ל"ב אות ב').

(ט) קובץ הלכות (שבת ח"א פרק י"ד סעי' י"ט) – "ואפי' פת שאין אוכלו מחמת איסור - וכגון פת עכו"ם וכדו' - יכול לצרף".

- (י) עי' הגר"ח זצ"ל (אשיחה עמ' שי"ז) – "מי שאינו אוכל פת עכו"ם ויש לו בשבת רק לחם אחד מנחתום יהודי. ולחם אחד פת עכו"ם האם יש מקום להתיר לצרפו ללחם משנה. תשובה: יתכן".
- (יא) חלקת בנימין (סי' קי"ב ציונים ס"ק תל"ו) – "פמ"ג ... חלקת יעקב ... קצות השלחן".
- (יב) נועם הלכה (סי' ג' סעי' ב') – "אולם ללחם משנה מותר לצרף פת עכו"ם אפי' בשבת ויו"ט".
- (יג) פסקי תשובות (סי' רע"ד דפו"ח אות י"א) – "ובפמ"ג מוסיף ...".
2. מראי מקומות – בית מתתיהו (ח"ג סי' כ"ט אות ב', גם אני אוּדך ח"ב סי' ה' אות ב').

לז [בדרך: אם ימתין - סעיף ט"ז.

א. הציור.

1. מיירי בנוהרים בפת פלטר – חלקת בנימין (ס"ק קנ"ג, בי' סעי' ט"ז ד"ה יש [עמ' נ"ח]).
- (א) אם הוא מסופק שיש שם פת ישראל והוא תאב לאכול מיד, א"צ להמתין – חלקת בנימין (סי' קנ"ה, ס"ק קנ"ז, ציונים ס"ק תכ"ח, ס"ק תל"א, ס"ק תל"ב, "והני מילי אם הוא יודע בודאי שיש שם פת ישראל אבל אם הוא מסופק א"צ להמתין. [דדוקא אם הוא תאב לאכול מיד א"צ להמתין]).
2. אפי' פת בעה"ב.
- (א) לבוש (סעי' ח') – "ובמקום שאין שם נחתום מצוי כלל, אפילו פת של בעלי בתים מותר משום חיי נפש, ואף על פי שיודע שאם ימתין מעט יביאו פת כשר, אינו צריך להמתין כשהוא רעב ויאכל מפת של בעל הבית גוי, ויש אומרים שאם יודע שיש פת ישראל עד ד' מילין ימתין, ונוהגין להקל".
- (ב) חכ"א (כלל ס"ה סעי' ד') – "כיון שלא נתפשטה גזירה זו לכן במקום שאין פלטר מצוי מותר אפילו של בעל הבית ואין צריך להמתין על פת כשר (סעיף ח') ויש אומרים שאם יש פת ישראל מצוי עד פרסה (סעיף ט"ז) והוא הולך לשם צריך להמתין (פרי חדש)".
3. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' י"ח).

ב. הלכה.

1. מחמיר, ימתין עד ד' מילין.
- (א) מחבר (סעי' ט"ז) – "יש מי שאומר שהנזהר מפת עובד כוכבים, והוא בדרך, אם יש פת של ישראל עד ד' מילין, ימתין".
- (1) כה"ח (ס"ק ע"ב) – "אלא כי כן דרכו של ב"י סברא יחידות שלא מצאה כ"א בפוסק א' כותב אותה נמי בשם יש מי שאומר וזה הביא אותה בב"י בשם מ"כ בשם אגודה".
- (ב) קיצור שו"ע (סי' ל"ח סעי' א') – "אך בשעת הדחק ומי שהוא בדרך, אם יכול להשיג פת כשר צריך להמתין עד פרסה".
2. מיקל, א"צ להמתין.
- (א) רמ"א (סעי' ט"ז) – "וכבר נתבאר לעיל דנוהגין להקל".
- (ב) לבוש (סעי' ח') - לשונו מובא לעיל.
- (ג) בית לחם יהודה (ס"ק כ"ב).
- (1) רק אם רעב – חלקת בנימין (ס"ק קנ"ט, בי' סעי' ט"ז ד"ה וכבר [עמ' נ"ט] [לשונו מובא לעיל], "אבל אם אינו רעב ימתין").

ג. שיעור מיל: זמן (time) או שטח (distance).

1. שטח, וכן אם הדרך רע [אלא יש חילוק אם הוא הולך לבדו או אם הולך עם בניו ובני ביתו].
- (א) פת"ת (ס"ק ו') – "וע' בתשובת בית יעקב סי' ל"ה דאין חילוק בין רוכב על סוס או הולך ברגליו וכן אם הדרך רע אלא בזה יש חילוק אם הוא הולך לבדו או אם הולך עם בניו ובני ביתו ע"ש".
- (ב) אליה רבה (סי' צ"ב ס"ק ה'), הו"ד במ"ב (סי' צ"ב ס"ק י"ז) – "כתב בתשובת בית יעקב סי' ל"ה דרוכב דינו בזה כמהלך ברגליו, ואין חילוק בין דרך רע לטוב".
- (ג) זבחי צדק (ס"ק מ"ז) – "פת"ת".
- (ד) ערה"ש (סעי' י"ח) – "ואין חילוק בכל זה בין דרך טובה לדרך רעועה ובין נוסע בעגלה או רוכב על הסוס או הולך רגלי דחכמים השוו מדותיהם".
- (ה) כה"ח (ס"ק ע"ד) – "פת"ת".
- (ו) אהלך באמתך (פרק כ' סעי' ז').
2. אפי' זמן.
- (א) עצי העולה (הל' פת עכו"ם ס"ק י"ג) – "מיהו אם הולך בעגלה או בבאהן ובמהרה יבוא למקום שיש פת ישראל בודאי אסור להקל בפת עכו"ם אפי' ביותר מד' מיל. כן נ"ל".
3. מראי מקומות – יבקש תורה (ח"ז סי' ל"ט אות י"ב), מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק י' הע' י"ג).
- (א) חלקת בנימין (בי' סעי' ט"ז ד"ה עד, עמ' נ"ט) – "מיהו צ"ע במש"כ בביה"ל סימן קס"ג ס"א ד"ה ברחוק ...".

ד. כשאין לו דרך לשם.

1. אינו צריך להמתין.

- (א) ערך לחם (על סעי' ט"ז) – "[עד ארבעה מילין ימתין]. כשהוא הולך דרך שם. ודוקא מהלך לא כשהוא חונה, דלא אפשר אז ללכת שם לקנות אז, כן נראה לי".
- (ב) פר"ח (ס"ק כ"ח) – "עד ארבעה מילין ימתין. דוקא כשהתחיל להלוך ומשם עד מקום חנייתו יש ארבע מילין, אבל אם חנה עכשיו במקום אחד אף על פי שממקום זה לחנייה ראשון שיש פת ישראל לא יש אלא ארבע מילין מכל מקום הרי עכשיו אינו הולך לשם ואינו צריך להמתין".
- (ג) לחם הפנים (ס"ק י"ז) – "פר"ח".
- (ד) בית לחם יהודה (ס"ק כ"ב) – "וא"צ להמתין".
- (ה) מחצית השקל (או"ח סי' תר"ג) – "וכתב הפרי חדש שם [ס"ק כח] וז"ל, דוקא כשהתחיל לילך ומשם עד מקום חנייתו יש ד' מיל, אבל אם חנה עכשיו במקום אחד, אף על פי שממקום זה עד החנייה ראשונה שיש פת ישראל יש ד' מיל, מכל מקום הרי עכשיו אינו הולך לשם, ואינו צריך להמתין".
2. צריך להמתין שיעור מיל.
- (א) חכ"א (כלל ס"ה סעי' ד') – "ונראה לי דעל כל פנים לדעה זו שיעור מיל צריך לילך אפילו אינו הולך לשם (כדקיימא לן לגבל ולתפילה ולאחריו עד מיל)".
- (ב) פת"ת (ס"ק ו') – "ד' מילין ימתין בספר חכמת אדם כלל ס"ה כתב דעכ"פ לדעה זו שיעור מיל צריך לילך אפי' אינו הולך לשם דקי"ל לגבל ולתפילה לאחריו עד מיל".
- (ג) מקור מים חיים (על סעי' ט"ו) – "והפר"ח כתב ... הנה הפר"ח מסתם סתם הדבר אם בחזרה א"צ להמתין עד היכא השיעור דא"צ להמתין ולענ"ד כיון דנראה דלמד דין זה מהא דאיתא כמה מקומות פסחים מ"ו ברכות ט"ו חולין קכ"ג לגבל ולתפילה ולנט"י ד' ושם מסיק הש"ס דווקא בהלכה צריך להמתין ד' מילין אבל בחזרה אינו חוזר ומסיק הש"ס שם דכדי מיל הוא אינו חוזר אבל פחות ממיל חוזר וה"נ בנידון זה דבחזרה אם יש פתוח ממיל פת ישראל צריך לחזור".
- (ד) זבחי צדק (ס"ק מ"ו) – "חכ"א".
- (ה) ערה"ש (סעי' י"ח) – "ודע דד' מילין הוא אם צריך לילך לשם אבל כשאין לו דרך לשם או שצריך לחזור לאחריו אין כאן שיעור ד' מילין [פר"ח סקכ"ח] ומיהו שיעור מיל צריך להמתין [חכ"א]".
- (ו) דרכ"ת (ס"ק צ"ה) – "והוא בדרך. כ' בפר"ח ס"ק כ"ח דוקא כשהתחיל להלוך ומשם עד מקום חנייתו יש ארבעה מילין אבל אם חונה עכשיו במקום א' אף על פי שממקום זה לחני' הראשון לא יש אלא ארבעה מילין מ"מ הרי עכשיו אינו הולך ואין צריך להמתין עכ"ל וכ"כ בערך לחם (למהריק"ש) עיין שם ועי' בס' מקור מים חיים סוף סי' זה שכ' שהפר"ח מסתם סתם ולא כתב לענין חזרה ולא ביאר היכא הוא השיעור דא"צ לחזור והוא ז"ל העלה מדברי הש"ס דלענין חזרה הוי השיעור עד כדי הילוך מיל דאם יש כדי הילוך מיל א"צ לחזור אבל בפחות ממיל צריך לחזור עיין שם".
- (ז) כה"ח (ס"ק ע"ג) – "חכ"א".
- (ח) אהלך באמיתך (פרק כ' סעי' ה', סעי' ו').
- (ט) חלקת בנימין (ס"ק פ"א, ס"ק קנ"ד, ציונים ס"ק פ"ג, ס"ק תכ"ד).
- (י) הגר"ש פעלדער שליט"א (שיעורי הלכה הל' ימים נוראים עמ' ל"ח הע' נ"ז) – "והנה בחכמ"א ... והובאו דבריו בפת"ת (סי' קי"ב סק"ו). ולפי"ז ה"ה בעשי"ת הדין כן, שאם יושב בביתו ואינו הולך בדרך צריך להמתין רק שיעור מיל".

בישול עכו"ם

סימן קי"ג

[א] מקור הדין - <u>סעיף א'</u> .	[ט] פרפרת.	[ז] פיילוט (pilot light).
[ב] נשתנה מברייתו ע"י האור.	[כ] עירוב מאכלים - <u>סעיף ב'</u> .	[ח] מאכל בן דרוסאי - <u>סעיף ח'</u> .
[ג] טעמים.	[כא] פנאד"ה - <u>סעיף ג'</u> .	[ט] בישל מאב"ד: וגמרו ישראל - <u>סעיף ט'</u> .
[ד] באיזה עכו"ם גזרו.	[כב] שפחות: בזמן חז"ל - <u>סעיף ד'</u> .	[מ] להתבשל כמאב"ד - <u>סעיף י'</u> .
[ה] בישול ישראל מומר.	[כג] שפחות שכורות.	[מא] הניח עכו"ם לשמרו - <u>סעיף י"א</u> .
[ו] <u>נאכל חי</u> .	[כד] פועלים ועוזרת בזה"ז.	[מב] נאכל חי בשעת הדחק - <u>סעיף י"ב</u> .
[ז] אדם חשוב.	[כה] בישול עכו"ם בבית ישראל.	[מג] סוגי בישול - <u>סעיף י"ג</u> .
[ח] נאכל חי: הגדר.	[כו] פלטר.	[מד] דרגות של בישול, כלי שני וכדו'.
[ט] דבר שאינו נאכל חי משום בריאות.	[כז] מוצרי בתי חרושת.	[מה] ביצים - <u>סעיף י"ד</u> .
[י] נאכל חי: ציורים.	[כח] לא נתכוון לבישול - <u>סעיף ה'</u> .	[מו] תמרים - <u>סעיף ט"ו</u> .
[יא] דגים בזמן הזה.	[כט] בישלו ישראל מעט - <u>סעיף ו'</u> .	[מז] בליעות בכלים - <u>סעיף ט"ז</u> .
[יב] <u>עולה על שלחן מלכים</u> .	[ל] ג' מלאכות: סוגיא - <u>סעיף ז'</u> .	[מח] תערובת בישול עכו"ם.
[יג] גדר אכילת מלכים.	[לא] פוסקים.	[מט] בישולי עכו"ם לצורך חולה.
[יד] לפי המקום והזמן.	[לב] הכללים - לפי המקילים לעיל.	[נ] בישולי עכו"ם שנשאר למוצ"ש.
[טו] תפוח אדמה.	[לג] מה נחשב מעשה ישראל.	[נא] סתירות הפוסקים.
[טז] חטיף צ'יפס (potato chips).	[לד] חיתוך "שווארמה" ע"י עכו"ם.	[נב] תירוצים במ"ב.
[יז] עולה על שלחן מלכים: ציורים.	[לה] ספרדים אצל אשכנזים.	
[יח] מאכל הבא למזון ולהשביע.	[לו] אש מאש של ישראל.	

ספרים - חכ"א (כלל ס"ו סעי' א' - סעי' י"ג), **קיצור שו"ע** (סי' ל"ח סעי' ו' - סעי' י"א), **בן איש חי** (שנה ב' פר' חקת סעי' ט' - סעי' כ"ה), **שד"ח** (ח"ה מערכת בישולי א"י ופתן).

דור המלקטים:

1. אהל יעקב (סקוצ'ילס).
2. אוצר הלכות בישולי עכו"ם (קולברש).
3. אור ההלכה (מקיים).
4. בין ישראל לנכרי (גולדברג, יו"ד סי' י').
5. בין ישראל לעמים (טהרני, פרק ה' - פרק ז').
6. בישול ישראל (גאלדשמידט).
7. הבית בכשרותו (דינר, סי' ג' עמ' ס"ט - עמ' ע"ט).
8. הבית היהודי (זכאי, ח"ט סי' י"ד - סי' ט"ו).
9. הכשרות (פוקס, פרק י"ט סעי' י"ד - סעי' ל"ז).
10. הכשרות כהלכה (אדרעי, פרק מ"ב - פרק מ"ג).
11. הליכות עולם (יוסף, ח"ז עמ' צ"ז - עמ' קל"א).
12. הלכה ברורה (אנגלית, ח"ו מספר ד', מספר ה').
13. ויאמר גבריאאל (פלאס).
14. ויהי בנסוע (דפו"ח פרק כ"ב, מהדו' תליתאה פרק מ"א).
15. חלקת בנימין (כהן).
16. ילקוט יוסף (יוסף, קיצור שו"ע).
17. כרם אפרים (לנדא, עמ' כ"ו - עמ' ע"ג).
18. מחזה אליהו (פאלק, סוף ס' בישול ישראל).
19. מטבח הכשר (ארטסקרול, פארסט, אנגלית, פרק י"א).
20. נועם הלכה (וינד, בדיני עכו"ם בבית היהודי סי' י"ג - סי' כ"ג).
21. עזרה כהלכה (בייפוס, פרק ח').
22. פתחי הלכה (פארסט, פרק ד').
23. שבט הלוי (מבית לוי ח"ח עמ' כ"ז - עמ' מ', בענייני יו"ד עמ' נ"ב - עמ' ע"ב).
24. שלחן מלכים (בר שלום, ב' חלקים).
25. Halachically Speaking (ח"ז מספר א', מספר ב', ח"ד מספר ב', מספר ו').
26. Bishul Akum (ou document).

א [מקור הדין.

א. משנה (ע"ז דף לה:): – "ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואין איסורן איסור הנאה: חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו, והפת והשמן שלהן. רבי ובית דינו התירו השמן. והשלקות..."

1. ע"ז (סוף דף לז:): – "והשלקות. מנהני מילי. א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, אמר קרא: אוכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי. כמים, מה מים שלא נשתנו, אף אוכל שלא נשתנה. אלא מעתה, חטיין ועשאן קליות ה"נ דאסורין. וכי תימא ה"נ, והתניא: חטיין ועשאן קליות מותרין. אלא כמים, מה מים שלא נשתנו מבריינתו, אף אוכל שלא נשתנה מבריינתו. אלא מעתה, חטיין וטחנן ה"נ דאסורין. וכי תימא ה"נ, והתניא: חטיין ועשאן קליות הקמחים והסלתות שלהן מותרין. אלא כמים, מה מים שלא נשתנו מבריינתו ע"י האור, אף אוכל שלא נשתנה מבריינתו ע"י האור. מידי אור כתיב. **אלא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא**."

ב. **ב' תקנות: בישול עכו"ם ופת עכו"ם - איזה קודם.**

1. בישול עכו"ם קודם.

א) ר"ת (תוס' ע"ז דף לז: ד"ה והשלקות).

- (ב) רא"ש (ביצה פרק ב' סי' י"א, חולין פרק ג' סי' ס"א) – "פת היתה משמנה עשר דבר דגזור בית שמאי ובית הלל וגזירת שלקות קדמה הרבה".
- (ג) אונ"ה (שער מ"ג דין א', דין ג') – "ומפרש בסמ"ג ואין גזירת בישול של כנעני בכלל גזירת הפת דחזרו והתירוהו דשתי גזירות הו גזירת הפת היה אחד מי"ח דברי' שגזרו תלמידי שמאי והלל. ושלקות בשולי כנעני קדמה בזה הרבה. דהא בפ' א"מ רצה לאסור אותה מן התורה ומסיק דקרא אסמכתא בעלמא היא".
2. פת עכו"ם קודם.
- (א) רמב"ן (ע"ז דף לה: ד"ה ומפרש) – "שתי גזירות הוות למידי שמאי והלל גזרו על פתן ... ואתא בי דינא אחרינא וגזר בכל השלקות".
- (ב) ראב"ד (ע"ז סוף דף לז:, ע"י המגיה שם).
- (ג) רא"ה (ע"ז דף לה: ד"ה והנכון) – "והנכון בזה דודאי תרתי גזרות נינהו, דעל הפת [גזרו] תחלה משום דשייך ביה גזרה דחתנות טפי, לפי שהוא תדיר ויש בו חיי נפש, ונמצא מתוך כך שי"א רגיל אצלו. ואחר כך גזרו על כל בישולי גוים כדי שיהא סייג יפה לבנותיהן".
- (ד) ריטב"א (ע"ז דף לז:): – "ר"מ ... ונכון הוא".
- (ה) ר"ן (ע"ז דף יג: ד"ה הפת) – "י"ל שתי גזירות הו תלמידי שמאי והלל גזרו על פתן ושמנן ... ואתא בי דינא אחרינא וגזרו בכל השלקות".
- (ו) אונ"ז (ח"ד פסקי ע"ז סי' קצ"א) – "וכתב רבינו שמואל זצ"ל ... שמתחילה גזרו על הפת לבדו בשמונה עשר דבר ושוב גזרו על כל בישולי גוים".
3. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' א'), שבט הלוי (ח"ו סי' ק"ח אות א'), בישול ישראל (סי' ד').

ג. חומר הענין.

1. שיר השירים רבה (ופרשה ז' הל' ח'), הו"ד ברע"א (מגילה דף יב). – "למה באו ישראל בספק בימי המן, רבנן ורשב"י רבנן אמרי על שעבדו ישראל עבודת כוכבים, ור' שמעון אמר על שאכלו מתבשיל הגוים, אמרו לו ...".
- (א) הגר"ח זצ"ל (טעמא דקרא מגילת אסתר על הפסוק לעשות כרצון איש ואיש, עמ' קפ"ט) – "לעשות כרצון איש ואיש, במגילה י"ב א' כרצון מרדכי והמן פירש"י הם היו שרי המשקים בסעודה, תימא איך הסכים מרדכי להיות שר המשקים ולהכשיל ישראל באיסורים הרי הוא בעצמו הזהירם שלא ילכו למשתה כדאי' באסת"ר פ"ז סי' י"ג, וי"ל דמה"ט באמת רצה מרדכי להיות שר המשקים כדי לשמור היין ולטהרו שלא יתנסך ולזרוק קיסם ולשגר התנור להציל מבשולי עכו"ם ומפת עכו"ם דכמה דאפשר לאצולי מצילינן".
2. הגר"ש זצ"ל (הליכות שלמה עשרת ימי תשובה פרק ג' הע' י"א [רק בדפוס ישן], אוצר הל' בישולי עכו"ם מילואים סי' ח') – "וכאן המקום להעתיק רשימת חכ"א שליט"א העוסק בעניני הכשרות בארה"ב, והיא תוכן שיחתו של רבנו בביקור הנ"ל אצלו בחדשי חיינו האחרונים, וז"ל: הצעתי לפני הגאון זצוק"ל שאלות וספיקות רבים בנוגע לעניני בישול עכו"ם, ולאחר שראה שאינני חותר אחר קולא דוקא הסכים לענות לשאלותי, באופן כללי, וכה היו דבריו אלי, שנאמרו בכאב לב גדול ובהתרגשות עצומה: אומר לך שיטתי בכללות ענין בישולי עכו"ם בזמננו. הנה בדורותינו נתרבו נשואי התערובת ר"ל, בפרט בארה"ב, באופן שלא היה מעולם בכלל ישראל, ובודאי שומה עלינו לחקור ולפשפש איכה נהייתה הרעה הגדולה הזאת. אכן כבר גילו לנו חכמינו ז"ל להדיא שורש הדבר, ואמרו שהגורם לנשואין עם גויים ר"ל הוא אכילת פיתם ויינם, כמבואר בגמ' ע"ז ל"ה ע"ב וטו"ש ע"ז סי' קי"ג, והנה תחת שישמרו בכל עוז על גזירות חז"ל הללו הורגלו בדורותינו לחתור ולחפש אחר כל מיני קולות בזה, אשר הם ודאי נגד רצון חז"ל, וגברה המכשלה כאשר נמשכו איזה מן המורים במדינות חז"ל להקל קולות גדולות ביותר [ורמז לי הגאון זצוק"ל שבודאי ידוע לי לאיזה קולא כוונתו, ונראה שנתכוין למה שהקילו דסגי בהדלקת מנורת חשמל או מנורת לייט בהתנור, הערת הרושם], סוף דבר אין אנו נוזהרים לדאבוננו כראוי באלו הענינים, וראיה ברורה לזה הוא עצם המצב המחריד וה'טראגדיע' הלזו של נשואי התערובת, שהורו לנו חז"ל בבירור שהגורם לזה הוא בישולי עכו"ם ויין נסך כנ"ל. והנה בכל פזורות ישראל קמו אנשים נכבדים יראי ד' ורבים בפעולות גדולות ועצומות למניעת נשואי תערובת, אבל עדיין לא נושענו מן הצרה הגדולה הזאת, ויש לדעת כי הסיבה לכך היא כי בו בזמן שמתאמצים להציל הנפשות מלהטמע בבין הגויים ר"ל, עדיין ממשיכים לאחוז בכל אותן קולות שהן ההיפך הגמור מרצון חז"ל בתקנותיהם. ולכן העצה היחידה לכך היא לילך מן הקצה אל הקצה, ולהחמיר עד מקום שידינו מגעת, ואע"פ שאנו בני אשכנז יוצאים ביד רמ"א ואיננו זנים מהוראותיו, עכ"ז כדאית היא הצלת ישראל שנדחוק בשבילה ככל האפשר במה שהקיל הרמ"א, ונחמיר בכל עניני בבישול עכו"ם כמעט כשיטת הב"י [ולדוגמא נקט הגאון זצוק"ל ב' הלכות, הא' בהא דהקיל הרמ"א ביו"ד סי' קי"ג ס"ז בהדליק הנכרי את האש מאש של ישראל, שיש להחמיר דאם הבעיר הישראל אש קטנה (פיילוט) מותר שידליק ממנה הנכרי תחת סיר אחד בלבד, אבל אם בא להדליק האש תחת סיר נוסף צריך הישראל להדליק שוב את האש הקטנה (הפיילוט)], וכן על כל סיר וסיר. והב' בהא דהתיר הרמ"א בס"י קי"ב ס"י דסגי בהכשרת התנור פעם אחת אם לא יעמוד בלא היסק אפי' כמה ימים, דבזמננו עלינו להחמיר בדבר ולהכשיר רק מה שהונח כבר בתוך התנור בשעת ההכשר ותו לא. ועיין ערוך השלחן יו"ד סי' קי"ג סמ"ד דדברי הרמ"א הם לענין דיעבד]. ובאמת אם יתנו אחינו בני ישראל אל לבם ויבינו גודל הסכנה שיש בהקולות הללו, יתאמצו להעמיד ממונים ומשגיחים בכל מפעל ומפעל, שהיא התקנה הטובה ביותר, ואם אין זה באפשרי יעשו עכ"פ במדת האפשר. וסיים הגאון זצוק"ל ואמר לי, אשריכם אם תצליחו לקיים העצות והגדרים הנכונים ברוח כוונתם האמיתית של חז"ל, ואם תמנעו בישול עכו"ם בין אחב"י היראים והחרדים לדבר ד', תצילו עי"ז את זרע בית ישראל הרחוקים משמירת התורה מלהטמע בין הגויים רח"ל, וגדול יהיה שכרכם מן השמים! ע"כ רשימת הדברים הנ"ל".
- (א) מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק י"א הע' ל"ד, פרק י"ז הע' ה') -

It is noteworthy that this statement is missing from some editions of the sefer.

(ב) מכתב בשם הגר"י טרגר (מחבר הליכות שלמה) -

Why was taking out of all the new prints of שלמה הליכות שלמה.

Answer: The source is a tape of a private conversation. Rav Abraham Auerbach from Teveria said he doesn't know if his father would want it printed since he never said this publicly.

3. תשובות והנהגות (ח"ג סוף סי' רמ"ז) – "והנה איסור בישול עכו"ם חמיר מאד, שמפורש בגמרא בע"ז (לח א) שאף שאיסורו מדרבנן מ"מ יש אסמכתא בפסוק, ושמעתי בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל בגדר אסמכתא שהכוונה שהתורה ביקשה לנו לנהוג בזה איסור, ואת האיסור ממש קבעו חז"ל, אבל קרוב הדבר כאיסור תורה, וכן מפורש בריטב"א בר"ה דף יג ע"ב, ולכן הקפידו החרדים במסירות נפש שלא להתגאל באיסור זה גם בתקופות אימים, ולכן יש להזהר הרבה בזה".

ב] האם צריך שיהא נשתנה מברייתו ע"י האור.

א. ראשונים.

1. מיקל, דכל שלא נשתנה מברייתו ע"י האור מותר.

(א) רש"י (ע"ז דף לח: ד"ה והחמין) – "והחמין. מים חמין דהא אין משתנין מברייתם ע"י האור".

(ב) ר"ן (ע"ז דף יד: ד"ה שלקות) – "ונ"ל דמ"מ כיון דאסמכתא בעלמא אקרא דומיא דקרא בעינן וכל שלא נשתנה מברייתו על ידי האור כגון קליות אפילו הוא דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי ועולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בשולי עובדי כוכבים וכי אמרינן אלא מדרבנן לא עקרי לגמרי מאי דאמרינן עד השתא דמה מים שלא נשתנו מברייתן על ידי האור אף אוכל וכו' אלא דלאו דרשא ממש היא אלא אסמכתא בעלמא ומיהו נקיטין לה כדאמר' עד השתא באסמכתא וזהו היתרן של קליות מפני שהן לא נשתנו מברייתן [ולא] מפני שיהו נאכלין כמות שהן חיים ומדברי רש"י ז"ל למדתיה שכתב לקמן [דף לח ב] בברייתא דהכמון והקליות דחמין מותרין מפני שלא נשתנו מברייתן ע"י האור וקליות נמי לא נשתנו עד כאן אלמא היתרא דלא נשתנה מברייתו אמסקנא נמי קאי אף דברי הרב אלפסי ז"ל מטין כן שכתב חמין וקליות של עובד כוכבים וסלתות וקמחין שלהן כולן מותרין ואם לאו שהוא ז"ל סובר כן לא היה צריך לכתוב זה כיון שהוא כותב לישני דסוראי ופומבדיתאי כדאיתא בסמוך ומדנקיט להו בהדי סלתות וקמחין נראה שהוא סובר דהיתרן של קליות מפני שלא נשתנו מברייתן על ידי האור".

1) שבט הלוי (ח"ב ריש סי' מ"ג) – "ובעיקר הדין קצ"ע דהר"ן בעצמו כ' אח"כ דמסקנת הראשונים דלא כוותי' וא"כ נראה דלא סמך על דברי עצמו, ועיין בביאור הגר"א סוס"ק ו".

ג) נימוקי יוסף (ע"ז דף לח: – "והחמין. מים שהוחמו על ידי גוי, לא מיתסרי, דהא לא נשתנו מברייתן על ידי האור".

ד) פסקי רי"ד (ע"ז דף לח: ד"ה ת"ר) – "והחמין והקליות אף על פי שעל ידי האור עשאו, כיון שלא נשתנו מברייתן הן מותרין".

תוס' רי"ד (ע"ז דף לח: ד"ה הכי) – "וטעמא דמילתא דביצ' נשתני' ע"י האור אבל דג מליח לא נשתנה ע"י האור".

ה) הג' אשרי (ע"ז פרק ב' סי' כ"ח) – "אבל במידי דלא בשיל שלא נשתנה מברייתו אין לחוש לדבר טמא שהיתה ניכר".
2. מחמיר, אפי' לא נשתנה אסור.

(א) רמב"ם (הל' מאכלות אסורות פרק י"ז הל' י"ז) – כדאי' ר"ן (דף יד: סוף ד"ה שלקות).

(ב) או"ה (שער מ"ג דין א') – "ואפי' דבר שאינה משתנה מברייתו ע"י האור אלא ניכר עדיין לאחר הבישול כמו בתחילה נאסר בבישול ש"כ".

ב. מסקנת הש"ך (ס"ק א', עי' סי' קי"ד ס"ק י') – "מדלא התנה המחבר שיהא נשתנה מברייתו ע"י האור אלמא דס"ל אפילו לא נשתנה אסור וכדעת הרמב"ם שהביא בב"י וכן דעת הרב בד"מ ובת"ח כלל ע"ה דין ט' וזה דעתו בהג"ה ס"ב שלא התיר האפונים אלא מטעם שאינם עולים על שולחן מלכים ולא מטעם דלא נשתנו מברייתן וכמ"ש בד"מ ובת"ח שם אבל באמת נראה עיקר בש"ס (דעבודת כוכבים סוף דף ל"ז) כהר"ן ורש"י דאין אסור משום בשולי עובדי כוכבים אלא כשנשתנה מברייתו ע"י האור וכ"פ בהג"א פא"ט מא"ז וכן נראה דעת הרי"ף וכמו שכתב הר"ן וכן נראה דעת ראב"ן סי' ש"ג מיהו דעת שאר הפוסקים נראה דאין לחלק בזה".

1. מיקל – באה"ט (ס"ק א', עי' סי' קי"ד ס"ק י"א), אבני נזר (י"ד סי' צ"ו אות א'), ערה"ש (סוף סעי' ח'), שבט הלוי (ח"ו סי' ק"ח אות ב').

2. מחמיר – עצי העולה (הל' בשולי עכו"ם ס"ק ב', לשונו מובא לקמן), חלקת בנימין (סעי' א' בי' ד"ה דבר, עמ' ס"א).

ג. מיקל, דכל שלא נשתנה מברייתו ע"י האור מותר.

1. עי' לבוש (סי' קי"ד סעי' ז') – "וכן מים חמין שלהם מותרין, שאין עולין על שולחן מלכים וגם שותין אותן חיים ואין משתנין מברייתן ע"י האור".

2. תפארת למשה (ריש סי' קי"ג) – "בש"ך סימן קי"ג ס"ק א' וגם עולה על שלחן מלכים כו' אבל באמת נראה עיקר דאין אסור משום בישולי גוים אלא בנשתנה מברייתו כו' ע"ש ונ"ל ראייה ברורה מדאמר פרק אין מעמידין דל"ח מ"ב אבל דגים קטנים ודייסא ע"ש ולא קאמר אבל קליות דל"ק אסור ולל"ב שרי דאינו עולה על שלחן מלכים אע"כ אפילו לל"ק שרי כיון דלא נשתנו מברייתן ועי' בהג"א דכתב דדוקא למאן דמפרש טעם אי' בישולי גוים משום שמא יאכילנו דברים טמאים מותר בשלא נשתנה ע"ש ול"נ כמ"ש".

3. שלחן גבוה (סי' קי"ד ס"ק כ"ד).

ד. מחמיר, אפי' לא נשתנה אסור.

1. מחבר (כדאי' בש"ך ס"ק א'). עי' ב"י סי' קי"ד סוף ס"ק ז', וקצ"ע).

2. רמ"א (דר"מ ס"ק ב', תו"ח כלל ע"ה דין ט"ז).
3. אפי רברבי (שער ע"ז סעי' ב') – "ואין חילוק בין שנשתנה מברייתו ע"י בישול או לא".
4. פר"ח (ס"ק א') – "ולכן נראה עיקר כמו שכתב הרשב"א בתורת הבית דף פ"ט [בית ג שער ז צג, ב] וז"ל מה מים שלא נשתנו מברייתן על ידי האור אף כל שלא נשתנה מברייתו על ידי האור, כלומר לא אסרו אלא מה שנשתנה על ידי האור מהכשר אכילתו בדבר שלא היה ראוי מעיקרא לאכילה והוכשר לאכילה על ידי האור עד כאן. ולפי זה אוכל שלא נשתנה מברייתו ודבר הנאכל כמו שהוא חי הכל דבר אחד. ועל פי פירוש זה יפה עשו הפוסקים שהשמיטוהו".
5. פר"ח (ס"ק א').
6. כנה"ג (הג' ב"י ס"ק י"ח).
7. מנחת יעקב (כלל ע"ה ס"ק ל"ב).
8. ערך השלחן (ס"ק ב', ס"ק ד').
9. זבחי צדק (ס"ק א').
10. עי' אבני נזר (יו"ד סי' צ"ו אות א') – "ש"ך ... וק"ל דא"כ קרא חגב צלוי' דמבואר בגמ' [ע"ז לה ע"א] דיש בהם משום בישול גוים הלא צורתם אינה משתנה".
11. ערה"ש (סעי' ח', סעי' ט') – "והכי קי"ל".
12. דרכ"ת (ס"ק י"ד, עי' ס"ק ע"ו) – "עבאה"ט מ"ש מהש"ך ... עבפר"ח ס"ק א' שכ' ... וכ"כ בפרי תואר ס"ק א' וכו' דכיון דגדולי המורים סוברים לאסור אפי' לא נשתנה ע"י האור הכי נקטינן עיין שם ועי' במנח"י שם ס"ק ל"ב".
13. כה"ח (ס"ק ג', עי' סי' קי"ד ס"ק ל"ו).
14. חלקת בנימין (בי' סעי' א' ד"ה דבר [עמ' ס']).
15. אוצר הל' בישולי עכו"ם (מבוא סעי' ד') – "הכרעת הפוסקים".

ה. בצירוף יש להקל.

1. חת"ס (ס"ק ג', על סעי' א' ד"ה אסור) – "ויש לסמוך עליהם בצירוף סברא אחרת".
2. התעוררות תשובה (ח"ד סי' ס') - לשונו מובא לקמן.
3. עצי העולה (הל' בשולי עכו"ם סעי' א', ס"ק ב') – "ואם לא נשתנה מברייתו ע"י הבישול יש בזה פליגתת הפוס' ש"ך ס"ק א' ובנאכל חי ע"י הדחק ג"כ יש בו מחלוקת הפוס' ש"ע ס"ב ובלא נשתנה ע"י הבישול וגם נאכל חי ע"י הדחק יש להקל כן נ"ל. [דהא יש ס"ס אבל בספק אחד לבד אין להקל אף דבש"ע הוא דרבנן והוי ספד"ר מ"מ דעת הש"ך נראה להחמיר אבל בצירוף שניהם יש להקל דס"ס דפליגתת הפוס' נחשב לס"ס]".

ו. מראי מקומות – לבבוש (סי' קי"ד סעי' ז'), פרישה (סי' קי"ד ס"ק ו'), כנה"ג (סי' קי"ד הג' ב"י ס"ק י"ט), גר"א (ס"ק ו'), גינת ורדים (או"ח כלל ג' סי' ח' ד"ה ואני).

ז. ביצים, דגים, בשר, תפוחי אדמה, וכדו' - הגדר של "לא נשתנה מברייתו".

1. פר"ח (ס"ק ג') – "ואינו נוה לי דאם כן ביצה צלוייה אמאי אסורה, וגם דברי הר"ן אינן ברורין אצלי דאהני מרירי ומציעאי דאסירי [שם לה, ב] לא משמע שנשתנו מברייתו, על ידי האור בצלייה, וכן רוב דברים הנצלין באור אינן משתנין מברייתו, ואם כן בוא ונתיר צלייתן של גוים".
2. פר"ח (ס"ק א') – "להפ"ח ... ודבריו לא ישרו בעיני בזה כי ממה דכתב הר"ן להצריך שינוי ברייתו הגם שרוא' דאסרו ביצה צלוייה ודג ציר הרי הוא מורה באצבע כי כל כי האי מיקרי נשתנה מברייתו כי כל שאתה מכיר בבישולו ובצלייתו ואינו עדיין חי מקרי נשתנה מברייתו וביצה פשיטא שע"י בישול היא ניקפת ומשתנית וכל צלי מנכר צלייתו".
3. בית מאיר (על הפ"ח ס"ק ג') – "ומה דקשיא להפ"ח מכל מיני צלי הא ודאי להבנת הת"ח וד"מ בדין זה שפירש נשתנה מברייתו היינו אין צורתן עומדת דומיא דפאוידלה שדן עלי' ולא נשתנה היינו צורתו ניכרת פשיטא שיפה הקשה ולא די דקשה מן מיני צלי אלא אף ממבושל כמו ביצים וחתיכות בשר ודגים פשיטא דנמי צורתן עליהם ולא נשתנו מקרי. אבל הברור בעיני שרש"י ורמב"ם ור"ן מפרשים על דרך זה שאותן קליות שפי' רש"י נתייבשו בתנור חשיבו לא נשתנו מברייתן כלומר שעדיין ראויים ועומדים לכל דבר כמו מקודם שנתייבשו דהיינו לטוחנם ולעשות מהן פת ואפשר ידעו שנמי טבען קיים לזורען ויצמחו. ועיין פרק כיצד מברכין פירשו תוס' קמחא דחטי דהיינו של קליות שראוי לאכילה משמע משם דודאי אפשר לעשות נמי ממנו פת כמקודם שנתייבשו ולהכי חשיבו לא נשתנו מברייתן דומי' דמים דאחר שנתבשלו לכשיצננו הם כמקדם. אבל כל הדברים הצלויים או המבושלים פשיטא דמודו דחשיבו נשתנו מברייתן. ובחנם השיגו הפ"ח כי הוא אזיל במחשבת הד"מ ולא היא".
4. חת"ס (ס"ק ג') – "פרי חדש ... מה שהקשה מאי טעמא לאסור ביצה צלוייה לקמן סוף סימן זה [סעיף יד] תמהתי עליו וכי יש לך משתנה ע"י האור יותר מזה שהאור עושהו אוכל ומעיקרא משקה וגמיעה".
5. התעוררות תשובה (ח"ד סי' ס') – "דהן אמת דתפוחי אדמה עולין על שלחן מלכים ושרים, אולם כל זה כשנתבשלו באופנים שונים שנותנים בהם שומן ותבלין עד שנעשה מאכל טוב וחשוב, אבל בני"ד באופן זה שרק צולין אותם אינו עולה על שלחן מלכים ושרים רק לפעמים לעתים רחוקות, והוא לא שכיחא. ואין לומר דאסור משום לא פלוג ... והנה יש לסמוך על הרבה שיטות הראשונים שהביא הש"ך ביו"ד (סי' קי"ג ס"א) שסוברים כשיטת רש"י דאין אסור משום בשולי עכו"ם אלא כשנשתנה מברייתו ע"י הבישול, אבל אם לא נשתנה המאכל מכמות שהי' ע"י בישולו לא שייך בו בישולי נכרים, וה"ה בזה ע"י צלייתו לא נשתנה מאומה מעודו חי, והוא ממש כמו בחיותו".

6. שבת הלוי (ח"ב ריש סי' מ"ג, ח"ו סי' ק"ח אות ב') – "ובפי' שלא נשתנה מברייתו ע"י האור **איכא ג' דרכים** דהרשב"א בתו"ה בית ג' – ז' כ' כלומר לא אסרו אלא מה שנשתנה ע"י האור מהכשר אכילתו כדבר שלא הי' ראוי מעיקרא לאכילה והוכשר לאכילה ע"י האור, ולפ"ז טעם זה וטעם אינו נאכל כמו שהוא חי חדא מילתא, כמש"כ הפר"ח ס"ק א', ולפ"ז יש ליתן טעם להפוסקים שהשמיטו טעם זה דלא נשתנה כיון שהביאו להלכה אינו נאכל כמו שהוא חי. **והפי' השני** של לא נשתנה מברייתו הוא פי' רש"י ודעמי' דדבר שלא ניכר ההשתנות אחרי הבישול לא נאסר כלל אף על פי שמטעם אינו נאכל חי ועולה על שולחן מלכים הי' טעם לאסרו כמו קליות וכיו"ב, ולהלכה הסכים לזה הש"ך ס"ק א' – והפר"ח והפר"ח חולקים ומחמירים, והיתר קליות אינו מטעם לא נשתנה אלא מטעם אינו עולה על שולחן מלכים. **והפי' השלישי** הזכירו המאירי דאינו נשתנה מברייתם היינו שאפשר להחזירם לקדמותם, וקליות אפשר להחזירם לקדמותם ע"י שרי' וחולק המאירי במציאות עם הריטב"א שם דקליות אי אפשר להחזירם. והפר"ח הקשה על הש"ך דמקיל בלא נשתנה מברייתו מביצה דאסור בבשול גוים כמבואר בש"ס ובשו"ע, והפר"ח כ' דביצה נקרא נשתנה, והיינו דנעשה מלח ומשקה יבש וקשה, וכולם לא זכו לראות דברי המאירי בע"ז שם שכ' וז"ל ואף על פי שביצה צלויה נאסרה אף על פי שלא נשתנת צורתה בזו הואיל ואינה ראויה חיה לשום אכילה אא"כ דרך רפואה ע"כ דעתו הגדולה דאע"פ דלא נשתנה טעם הגון הוא מכ"מ דוקא בדבר שנאכל עכ"פ חי ע"י הדחק אפי' דחק גדול אף על גב דלא אהני טעם נאכל כמו שהוא חי אהני עכ"פ טעם לא נשתנה, לא כן בביצים, והוא דבר חדש".

ג] טעמים.

א. שמא יאכילנו דבר האסור.

1. או"י (ח"ד פסקי ע"ז סי' קצ"א) – "וכתב רבינו שמואל זצ"ל ... אבל שאר בישולים משום גזירה שלא יאכילנו גוי דבר טמא".
2. הג' אשרי (ע"ז פרק ב' סי' כ"ח).

ב. משום חתנות.

1. רמב"ם (הל' מאכלות אסורות פרק י"ז הל' ט"ו) – "שעיקר הגזרה משום חתנות".
2. תוס' (ע"ז דף לז: ד"ה והשלקות, דף לה. ד"ה אלא) – "פרש"י דרבנן גזור משום דחייש שמא יאכילנו דברים טמאים ויותר היה נראה לפרש הטעם משום חתנות וכן פ"ה במתני".
3. ראב"ד (ע"ז סוף דף לז:) – "משום חתנות".
4. רשב"א (ח"א סי' ס"ח, תורת הבית הארוך בית ג' שער ז' צ"ה-ב', משמרת הבית צ"ב-א') – "שלא אסרו בישוליהן אלא משום גזרת בנותיהן".
5. רא"ה (ע"ז דף לה: ד"ה והנכון) – "דעל הפת [גזרון] תחלה משום דשייך ביה גזרה דחתנות".
6. תוס' הרא"ש (ע"ז ריש דף לה.) – "פרש"י ז"ל שמא יאכילנו דברים טמאים, ונראה דעיקר הטעם משום חתנות כשאר התקנות".
7. תוספות רי"ד (ע"ז דף לה. מהדו"ת) – "אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא מה שפי' המור' שלא יהא ישראל רגיל אצלו במאכל ובמשתה ויאכילנו דבר טמא אינו נ"ל דטעמא דידיהו משום חתנות היא".
8. ריטב"א (ע"ז ריש דף לז:, תענית דף כו: ד"ה ולענין).
9. טור (ריש סי' קי"ב, ע"י ריש סי' קי"ג) – "יש דברים שאסרום חכמים אף על פי שאין להם עיקר מן התורה כמו פת של עו"ג אפי' אפאו ישראל והשלקות שמבשלין העו"ג ואסרו לשתות במסיבתן אפילו שאר משקין שאין בהן משום חשש יין נסך וכל אלו הדברים אסרו משום חתנות פי' שלא יבא להתחתן בהן שכל אלו מושכין לב האדם ואם יתקרב אליהם באחד מאלו יבא להתחתן בהם".
10. או"ה (שער מ"ג דין א') – "ואיסור זה מדרבנן הוא ולא משום חששה שמא יאכילנו הכנעני דבר טמא ... אלא משום גזירת חתנות שגזור חכמי' שמא יזמינו הכנעני בסעודתו ויתן עיניו בבתו ויבא להתחתן עמו. ואסמכוהו אקרא וקרא לך ואכלת מזבחזו ולקחת מבנותיו לבניך".

ג. ב' טעמים: משום חתנות ושמא יאכילנו דבר האיסור.

1. רש"י (ע"ז דף לה: ד"ה והשלקות) – "והשלקות. כל דבר שבישלו עובד כוכבים ואפילו בכלי טהור וכולהו משום חתנות".
2. רש"י (ע"ז ריש דף לה.) – "מדרבנן. שלא יהא ישראל רגיל אצלו במאכל ובמשתה ויאכילנו דבר טמא".
3. רמב"ן (ע"ז דף לה:): – "ואתא בי דינא אחרינא וגזר בכל השלקות משום חתנות או משום שמא יאכילנו דבר האיסור כלשון אחר שכתב רש"י ז"ל".
4. ר"ן (ע"ז דף יד: ד"ה שלקות) – "מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא כלומר מדרבנן משום חתנות כמו שכתב ר"ת ז"ל במשנתנו או כדי שלא יהא ישראל רגיל אצלו במאכל ובמשתה ויאכילנו דבר טמא כמ"ש רש"י כאן".

ד. פוסקים.

1. משום חתנות.
  - א) פרישה (ס"ק ג') – "הטעם משום דעיקר הגזירה משום חתנות ... רמב"ם".
  - ב) ט"ז (ס"ק א') – "הטעם דעיקר הגזירה משום חתנות".
  - ג) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק א').
  - ד) לחם הפנים (ס"ק א') – "דעיקר הגזירה משום חתנות".
  - ה) בית לחם יהודה (ס"ק א') – "דעיקר הגזירה משום חתנות".
  - ו) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק א') – "דעיקר הגזירה משום חתנות".

- ז) ערך השלחן (ס"ק ב') – "האו"ה".
 ח) עצי העולה (הל' בשולי עכו"ם ס"ק א') – "משום שע"י שיאכל מבישולו יבא להתחתן עמו".
 2. ב' טעמים: משום חתנות או משום שמא יאכילנו דבר האיסור.
 א) ב"י (ס"ק א') – "ופירש רש"י...".
 ב) לבוש (סעי' א') – "חדא משום חתנות, ועוד שלא יהא ישראל רגיל אצל הגוי במאכל ובמשתה ויאכילנו דבר טמא".
 ג) חכ"א (כלל ס"ו סעי' א') – "אסרוהו חז"ל משום חתנות ועוד שאם יהיה ישראל רגיל לאכול מבישוליהם יאכילנו דבר טמא".
 ד) בן איש חי (שנה ב' פר' חקת סעי' ט') – "אסרוהו חז"ל משום חתנות, ועוד יש בזה טעם אחר שמא ירגיל ישראל לאכול מן תבשיליהם ויאכילוהו דבר טמא".

ה. לשיטות שיש ב' טעמים - למה צריך תרוייהו.

1. ב"ח (סי' קי"ב ס"ק א') – "ופירש רש"י (לה א) מדרבנן שלא יהא ישראל רגיל אצלו במאכל ומשתה ויאכילנו דבר טמא עכ"ל וקשה דבמשנה (לה ב ד"ה והשלקות) פירש רש"י עצמו הטעם משום חתנות ונראה דבגמרא מוכח דבכולן גזרו משום בנותיהן אלא דאסמכתא דקרא היא כדי שלא יאכילנו דבר טמא דמשום הכי לא שרי אלא כמים שלא נשתנה על ידי האור ואין לחוש בהם משום דבר טמא".
 א) מראי מקומות – מקור מים חיים (ס"ק א' ד"ה שוב).
 2. טוב טעם ודעת (תילתאה ח"ב סי' ט"ז) – "פרש"י סתרי אהדדי ... אך נראה כונת רש"י המה דבור אחד דכונתו משום חתנות אינו דוקא במה דהוי איסור חיתון מן התורה רק הכונה דודאי ע"י מה שיאכל בישול נכרים בזה אין חשש שיאכל דברים טמאים רק הכונה דע"י בישול יבא להתחתן בהם ואם יתחתן בהם יאכילנו דברים טמאים לכך אסור אף במה דאין איסור החיתון מן התורה ויש לומר עוד בכונת רש"י...".
 3. ציץ אליעזר (ח"ט סי' מ"א) – "נראה לומר, דהנה רש"י בעצמו הוא שמפרש לה לב' הטעמים בזה, דבמשנה בע"ז ד' ל"ה ע"ב מפרש רש"י שהוא משום חתנות, ואילו בגמ' בד' ל"ה ריש ע"א ד"ה מדרבנן מפרש הטעם בזה, שלא יהא ישראל רגיל אצלו במאכל ובמשתה ויאכילנו דבר טמא. וכבר הרגישו בסתירה שבדברי רש"י התוס' שם בד' ל"ה ועמד במפורש על כך הב"ח ריש סי' קי"ב. וראיתי בספר מקור מים חיים על יו"ד למהרי"מ פאדווא ז"ל בס' קי"ג שכותב ליישב ולפרש דס"ל לרש"י דמחמת תרוייהו גזרו דהיינו חתנות ושמא יאכילנו דברים טמאים ומשום חד טעמא לא גזרו, לכן היכא דאינו עולה על שלחן מלכים לא גזרו אף דשייך החשש שמא יאכילנו דברים טמאים דמ"מ ל"ש חתנות דאין בזה קירוב הדעת דאין דרך להזמין עליו, וכן דבר שנאכל כמות שהוא חי אף דעולה על שלחן מלכים לא גזרו נהי דשייך בזה חתנות מ"מ לא שייך שמא יאכילנו וכו' דלא שייך אלא במידי דבעי בישול עיין שם ביתר אריכות".
 4. שבט הלוי (ח"ו סי' ק"ח אות א') – "איברא לרש"י נכון די"ל דמעיקרא לא נחתו כלל לגזרת חתנות, ורק גזרו משום דברים טמאים כנ"ל, וזה לא שייך רק בבישוליהם לא בפת, ושוב גזרו על חתנות, ובה נכלל פת, וגם בשול, נמצא נאסר בשול מב' טעמים, איברא דעת הרמב"ן ומאירי שתחלת גזירה דוקא על הפת מפני שקירוב דעת מרובה בו וחתנות שלו מצוי, ואח"כ גזרו על כל השלקות".
 5. הגר"צ שכתר שליט"א (ou document a-133) – "בישול עכו"ם בביתו של ישראל ... כי מסתמא היינו טעמי' דדיעה זו, דלא אסרו בישולי גוים משום חתנות לבד אלא בצירוף טעמי' (דרש"י) דשמא יאכילנו דברים טמאים, ובנעשה בבית ישראל (דהיינו דוגמת מאכל הנעשה תחת השגחה) אין לחשוש לזה".
 6. מראי מקומות – ערך ש"י (ריש סי' קי"ג), אוצר הל' בישולי עכו"ם (מילואים סי' א').

ו. משום איבה.

1. אין היתר.
 א) ט"ז (יו"ד סי' קנ"ב ס"ק א') – "לא מצינו היתר משום איבה אלא היכא שהמצוה משום דבר אחר כגון לעיל סימן קמ"ח שמשום איסור אליל הוא שראוי להרחיק באיזה דברים והתירו בקצת דברים משום איבה עמהם משא"כ כאן שעיקר המצוה של איסור אכילה גופה הוא משום שלא יהיה לנו עמהם אהבה והיאך נבטל זה גופיה משום איבה וכן אפילו בצווי דרבנן כגון שלא לאכול בישולי עובדי כוכבים שהענין הוא שלא יהיה לנו קירוב עמהם משום בנותיהם פשיטא שאין שום היתר משום איבה כל זה פשוט בעיני".
 ב) כנה"ג (הג' הטור ס"ק ב') – "בבישולי גוים אין להתיר משום איבה. ט"ז סי' קנ"ב אות א".
 ג) דרכ"ת (ס"ק י"ז) – "ואפי' היכא שיש בו משום איבה אין היתר כיון שהענין הוא שלא יהי' לנו קירוב עמהם משום בנותיהן א"כ פשיטא שאין שום היתר משום איבה. ט"ז להלן סי' קנ"ב סוף ס"ק א' וכנה"ג כאן בהגהות הטור אות ב".
 ז. מראי מקומות – חת"ס (ס"ק ג' ד"ה והנלפע"ד), ערה"ש (סעי' ב'), כה"ח (ס"ק א'), חלקת בנימין (ס"ק א'), מנחת אשר (דברים סי' ה' אות א').

ד] באיזה עכו"ם גזרו.

א. במקום דליכא חשש חתנות.

1. מחמיר, כמו פת עכו"ם – חלקת בנימין (ס"ק א'), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק א' סעי' ב').
 2. לענין פת עכו"ם - עי' סי' קי"ב סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב. ספק גוי: במקום שאי אפשר לברר.

1. מיקל – אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק א' סעי' ה').

ג. גוי קטן.

1. מחמיר.

(א) הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרט"ו אות א', בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"א, עמ' תרס"ג) – "גוי קטן שמבשל אוכל ששייך לאיסור בישול עכו"ם האם בישולו נחשב כבישול עכו"ם. תשובה: כן".

(ב) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרט"ו אות א', מציון תצא תורה ח"א אות רל"ה, מה טובו גליון ט"ו עמ' קצ"ט [לשונו מובא לקמן] – "שאלה: גוי קטן שמבשל אוכל שעולה על שלחן מלכים האם אסור לישראל ככל בישול עכו"ם אפילו שהוא קטן, או שמא יש לחלק בינו לגדול לענין זה. תשובה: לענ"ד אסור".

(ג) משנת יוסף (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרט"ו אות א', בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' תרס"ח) – "גוי קטן שמבשל אוכל ששייך לאיסור בישול עכו"ם האם בישולו נחשב כבישול עכו"ם. תשובה: לשני הטעמים, משום חתנות, ושמא יאכילנו הגוי דבר טמא, אין חילוק בין גוי גדול לקטן, כל שביכולת הקטן לבשל שייך זאת".

(ד) שבט הקהתי (ח"ו סי' רע"ג אות ב') – "נראה דהוא הדין גוי קטן אוסר, וכמו דאיתא (בסימן קכד ס"א) דגם תינוק בן יומו אוסר במגעו עיין שם בש"ך, ולכאורה הוא הדין כאן לגבי בישול עכו"ם".

(ה) שואלין ודורשין (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"ג אות ל"ז, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרע"ה, מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' צ"ח) – "תשובה: המבשל והוא גוי קטן, בישולו אסורים, וכ"כ בשו"ת שבט הקהתי חלק ו' (סימן רע"ג) וז"ל ל...".

(ו) שלחן מלכים (פרק ב' הע' י"ג) – "שבט הקהתי".

(ז) תשובות ישראל (ח"ה סי' ע') - לשונו מובא לקמן.

(ח) אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק א' סעי' ד').

ד. גוי שוטה.

1. מחמיר.

(א) הגר"א נבנצל שליט"א (מה טובו גליון ט"ו עמ' קצ"ט) – "קטן גוי שבישל אם הוא בישולי גויים וכן שוטה גוי שבישל אם הוא בישולי גויים שאין להם דעת. תשובה: כן".

(ב) תשובות ישראל (ח"ה סי' ע') – "ונמצא להלכה שגוי שוטה שבישל אסור וכן בקטן גוי, והוא שהם יודעים מה הם עושים ומתכוונים לבשל, אבל תינוק או שוטה שהזיזו הסיר והניחו על האש בלא מחשבת בישול מותר. וה"ה בגוי בר דעת אם הזיז סיר והביאו על האש בלא כוונת בישול מותר".

2. מראי מקומות.

(א) מציון תצא תורה (ח"א יו"ד הע' ס"ח, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרט"ו אות א') – "הגר"י שוב שליט"א העיר לי וז"ל כמדומה שבגוי אין שייך גוי קטן וגוי גדול רק יש גוי בר דעת ואינו בר דעת ואם הוא יכול לבשל הרי הוא בר דעת ואוסר משום בישול עכו"ם. ומהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א [זצ"ל] שמעתי דגם בישול של גוי שאינו בר דעת אסור משום בישול עכו"ם".

(ב) ישיב יצחק (חלק מ"ח סי' י"ג).

ה. ישמעאלי: שאינו עובדי עבודה זרה.

1. מחמיר, אין לחלק – רב פעלים (ח"ג יו"ד סוף סי' י', "ומה ששאלת אם יש חילוק בבישולי גוים בין ישמעאליים ובין נוצרים, תשובה, לא יש חילוק בזה והכל דינם שוה בזה, כי כאן הטעם הוא דגזרו רז"ל משום חתנות ואין הפרש בזה כלל וזה פשוט"), הליכות עולם (ח"ו עמ' ק"כ), חלקת בנימין (ס"ק א'), בישול ישראל (סוף סי' קי"ב), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ד), עזרה כהלכה (פרק ח' סעי' ב'), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק א' סעי' א'), פוסקים.

2. לענין פת עכו"ם - עי' סי' קי"ב סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ו. גר שנתגייר אם מותר לאכול מה שבישל בגיותו, ומה הדין של הכלים שלו.

1. מחמיר.

(א) לב אריה (ח"ב סי' כ"ה) – "להלכה נראה דהמאכל אסור וגם כליו צריכין הגעלה".

(ב) הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרט"ו אות ב', בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"א, עמ' תרס"ג) – "גר שבישל מאכל היתר בעת גיותו, ועכשיו עשה גרות כדת וכדין, האם הכלים שלו צריכים הכשר משום בישול עכו"ם, ומה הדין עם האוכל האם הוא יכול לאכול אותו. תשובה: צריך הכשר".

(ג) הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ד) – "גר שהתגייר ובישל מאכלים בהיותו גוי וכעת נשאר לו מאכל ורוצה לאוכלו האם המאכל נאסר משום בישול עכו"ם אפילו לאחר שהתגייר כי כעת אין חשש חתנות או שהוא אסור, והאם גם הכלים אסורים. תשובה: אסור וגם הכלים".

(ד) משנת יוסף (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרט"ז אות ב', בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ז) – "גר שבישל מאכל היתר בעת גיותו, ועכשיו עשה גרות כדת וכדין, האם הכלים שלו צריכים הכשר משום בישול עכו"ם, ומה הדין עם האוכל האם הוא יכול לאכול אותו. תשובה: גר שהתגייר כקטן שנוולד, ולמה יהא מותר במה שיבשל בהיותו נכרי, וגם הכלים שלו הם גיעולי עכו"ם וצריכים הכשר וטבילה".

ד) הגר"ע אויערבאך שליט"א (הגר"י שוב, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ז אות ב') – "בשו"ת לב אריה חלק ב' (סימן כ"ה) כתב דהמאכל אסור וגם כליו צריכין הגעלה, ובשו"ת אבני זכרון (סימן ס"ח אות א') כתב להתיר את המאכל והכלים, ולמעשה שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דהמאכל אסור והכלי צריך הגעלה".

ה) גירות כהלכתה (פרק ח' סעי' ט"ו, הע' י"ז) – "הגר שנתגייר חייב להגעיל מיד את כל כליו [אף אם לא נשתמש בהן בגיותו בבישול מאכלות אסורות, דמכל מקום היו אסורים מחמת בישולי עכו"ם דבעי הגעלה בשו"ע יור"ד סי' קי"ג סט"ז]".

ו) הגר"ש"א שטרן שליט"א (אסיפת יצחק תמוז תשס"ז) – "גר שאפה פת בעודו גוי, האם מותר להגר עצמו לאכול הפת אחר שנתגייר. תשובה: לענ"ד פשוט דהאיסור חל על הגר בין כפת שאפה ובין בבישול שבישול בגיותו, וגם הכלים שקנה לעצמו בגיותו לענ"ד חייב להטבילם (ונסתפקתי בקנאה מישראל ע"מ שיחיל הקנין לאחר שנתגייר, והדעת נותנת דפטור מטבילה)".

ז) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קונ' יד דודי עמ' קל"ט אות ג', עמ' ק"מ אות ה', דפו"ח עמ' קצ"ג אות ג', עמ' קצ"ד אות ה').

ח) עי' הגר"י טשזנר שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרט"ז אות ב') – "אולי בשעת הדחק יש מקום להקל, וצ"ע".

ט) הגר"א שלזינגר שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ז אות ב') – "גר הרי הוא כקטן שנולד דמי, וצריך להכשיר את כל הכלים שלו או לקנות חדשים, וכל מה שבישל בגיותו הרי זה בישול עכו"ם בכל דבר וענין".

י) מנחת פרי (ח"ו סי' ע"ה אות ב', אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ז אות ב') – "גוי שבישל מאכל והניחו במקפא ובינתיים התגייר לכאורה יש לומר דלגביו לא גזרו, אך נראה דנאסר מדין בישול עכו"ם ויש להגעיל את הכלי".

יא) אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק א' הע' על סעי' ב') – "נראה פשוט...".

יב) הגר"י סלומון (שערי הוראה גליון ט' עמ' קמ"ט) – "נראה לדינא דוודאי שצריך להכשיר הכלים ולהגעילן מבישולי עכו"ם".

2. מיקל.

א) אבני זכרון (פפר, ח"א סי' פ"ח אות א') – "עיקר טעם איסור בישול עכו"ם היא משום גזרות חתנות וזה ל"ש אלא בעודן בגיותן אבל לאחר שנתגיירו אפשר דאפי' לאחרים מותר גוף התבשיל וכש"כ הכלים דעתה גרים גמורים הם ול"ש איסור חתנות ואפי' אם נימא דכיון דכבר נאסרו התבשיל והכלים טרם שנתגיירו לא פקע האיסור גם אחר שנתגיירו מ"מ היינו דוקא לגבי אחרים אבל הם עצמן הרי לא נאסרו להם התבשיל והכלים בשום פעם וליכא טעם לאסור עליהם אחר שנתגיירו מה שבשלו הם בעצמם מקודם".

ב) הגר"י בעלסקי זצ"ל (Halachically Speaking ח"ז מספר א' הע' צ"ז [יש לדון בהאוכל שבישל בגיותו]) – that the non-Jew before he converted did nothing wrong when cooking for himself so his utensils are not bishul akum (if they were used for kosher food).

ג) הגר"ז'נ' גולדברג זצ"ל (בנין אריאל עמ' קי"א [ע"ש, שלפי המקורות, יש לאחרים להחמיר שלא לאכול מה שבישל בגיותו]) – "מעיקר הדין נראה שאין צורך להטביל או להכשיר את הכלים, אך הרוצה להחמיר יכול להטבילם ללא ברכה".

ד) עי' הגר"צ שכטר שליט"א (Halachically Speaking ח"ז מספר א' הע' צ"ז).

3. מראי מקומות – חיי הלוי (ח"ד סי' נ"ד אות ז', "יש להסתפק").

א) הגר"ש"י שלזינגר שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ז אות ב') – "בדרכי תשובה (סימן ק"כ ס"ק ד') הביא שבספר חדרי דעה הסתפק בזה אבל מהתשורת שי שמביא שם מוכח להדיא שסובר שחייב בטבילה ועי' גם בספר טבילת כלים (פרק ג' הערה מ"ו) מה שכתב בזה, ולענ"ד נראה שצריך לטבול, רק לענין ברכה יחשוש להסוברים שאינו חייב ולא יברך מטעם כלל הידוע ספק ברכות להקל ודו"ק, וכל האוכל אסור לו לאכול".

ב) לענין פת עכו"ם - עי' סי' קי"ב סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ה) בישול ישראל מומר.

א. מחמיר.

1. תפארת ל'משה (על סעי' ט') – "עיין בית יוסף טעמים על איסור בישולי גוים, י"א שמא יאכילנו דברים אסורים וי"א משום חתנות ונ"ל דנ"מ אי בישול של מומר לע"ז אסור דהוי מומר לכל התורה, למ"ד משום חתנות שרי דהא עכ"פ שחיטת ישראל הוא ומותר לישא בתו מומרים ולמ"ד שמא יאכילנו דברים אסורים אסור ולפ"ז פת של מומר שרי דפת הוא רק משום חתנות ואין להביא ראייה מהא דבריש חולין ד"ד ע"ב ס"ל לר' ענן מומר לע"ז מותר לאכול משחיטתו מדאכיל יהושפט אצל אחאב ופריך דילמא מזבח זבח מיכל לא אכל וכן צ"ל למאי דקי"ל מומר לע"ז אינו מומר לכל התורה דזבוח גברי דיהושפט משמע דאבישול לא קפיד רק אזבחה ואי איתא דבישול מומר הוי כבישול גוי איך בעינן למימר פרק אין מעמידים בישולי גוים אסור מדאורייתא מקרא דאוכל בכסף וגו' דא"כ איך אכל יושפט מבישול אחאב די"ל דודאי למאי דס"ד מגזירת הכתוב ודאי מומר שרי דעכ"פ שחיטת ישראל הוא אבל למאי דמסקי' דהוא דרבנן ומטעם שמא יאכילנו, גם בישול מומר אסור ודו"ק".

2. פמ"ג (או"ח סי' שכ"ה א"א ס"ק כ"ב) – "ולענין בישולי עכו"ם במומר לעכו"ם יש לומר דינו כעכו"ם, ומיירי בראוי לאכול חי או אין עולה על שולחן מלכים".

3. פת"ת (ס"ק א') – "עבה"ט של מהרי"ט ז"ל שכתב דעיקר הגזירה היתה משום חתנות כו' וע' בס' תפארת ל'משה שכתב דלפי טעם זה שרי בישול של מומר דמשום חתנות ליכא (עיין לעיל ר"ס קי"ב מ"ש שם) אלא שהיה עוד טעם מבואר בב"י דשמא יאכילנו דברים אסורים ולפ"ז גם בישול של מומר אסור דהוי ככופר לכל התורה כולה ושמא יאכילנו דברים אסורים ע"ש ולפ"ז ה"ה מומר לחלל שבת בפרהסיא או לכל התורה כולה חוץ משתים אלו דדינו כעובד כוכבים כדלעיל סי' ב' ס"ה ולקמן סי' קי"ט גם כן בישולו אסור".

4. קיצור שו"ע (סי' ע"ב סעי' ב') – "וכל המחלל את השבת בפרהסיא הרי הוא כעובד כוכבים לכל דבריו, אם נוגע ביין אסור, והפת שהוא אופה הוי כמו פת של עובד כוכבים, וכן התבשיל שהוא מבשל הוי כמו בישולי עובד כוכבים".

5. יהודה יעלה (יו"ד סי' ל"א) – "הנלע"ד פשוט דלא מבעיא לטעמיה דרש"י באיסור בישולי עכו"ם שלא יהיה רגיל אצל גוי במאכל ויאכילנו דברים טמאים ודאי גם במומר לחלל שבתות דמומר לכל התורה כולה הוא שייך ה"ט אלא גם לטעמא מ' חתנות כמבואר בטור ובב"י יו"ד רס"י קי"ג ב' הטעמים ומומר לע"ז נמי ליכא איסור מה"ת להתחתן בבנותם מ"מ הרי בע"ז דף ל"ו ע"ב פ' בנותיהן דאורייתא נינהו ומשני דאורייתא ז' אומות אבל שאר אומות לא כו' ומ"מ גזרו יינן ובשולן משום בנותיהם גם בכל האומות אף על גב דליכא איסור מה"ת להתחתן לרבנן דר"ש והכי פסק הטור א"ה סי' ט"ו וא"כ הה"נ במומר לע"ז או לחלל שבתות בפרהסיא דה"ל כגוי ומדרבנן ודאי אסור להתחתן בו כדמשמע נמי מלשון חי' הר"ן שהביא גם מעכ"ת מחולין ד' במומר לע"ז ע"ש והה"נ לחלל שבתות דשקולים הם".
6. טוב טעם ודעת (תילתאה ח"ב סי' ט"ז) – "ועכ"פ לדינא אסור בישולי מומר ומומרת כשל נכרי ממש, וז"ב לפע"ד".
7. זבחי צדק (ס"ק ג') – "תבשיל של מומר אסור משום בש"ג. פת"ת סק"א משם תפארת למשה ז"ל".
8. מהרש"ם (ח"ב סי' רס"ב) – "ועי' תשו' מהר"י אסאד יו"ד סי' ל"א דגם במומר לחלל שבת בפרהסיא בישולו אסור משום בש"ע ועי' פת"ש רס"י קי"ב בשם תפ"מ ועפ"מ א"ח סי' שכ"ה סוס"ק כ"ב מ"ש בזה".
9. לבושי מרדכי (אה"ע סי' י"ח) – "אין שום היתר לפי ענ"ד לאכול אצל מומרים לחלל שבת אפי' דברים שאין חשש בהם משום איסורא כגון ביצים וכיו"ב".
10. חזו"א (יו"ד סי' ב' סוף ס"ק כ"ג) – "ונראה דפתו ושלקו דינו כיינו, וכ"כ הפ"מ"ג סי' קי"ב סק"ב בש"ד בשם הפר"ח, דפתו של מחלל שבת בפרהסיא אסור אבל בפ"ת סי' קי"ב סק"א בשם התפ"מ כ' דפת מותר וזה דלא כמש"כ בפ"ת סי' קי"ג סק"א".
11. חזו"א (תשובות והנהגות ח"א סוף סי' ת"ע) – "ועיין בצפונות (תשרי תש"נ) שהביאו מכת"י החזו"א, וז"ל, הדגים שנעשים בבתי חרושת של אינם ישראל או של בלתי שומרי שבת אם נגמרים ע"י בישול בשמן יש בהם משום בישול עכו"ם ואין נפקותא בין ביה"ר לבישול פרטי וגם אין נ"מ בין מתבשלים במים או בזיעת המים עכ"ל".
12. עצי העולה (הל' בשולי עכו"ם סעי' כ"ד) – "מומר ישראל בישולי אסור כבישול עכו"ם, ומומר לחלל שבת בפרהסי' הוי כמומר לע"ז, פ"ת ס"ק א".
13. מנחת יצחק (ח"ג סי' ע"ג אות י', עי' ח"א סי' י' אות ג').
14. באר משה (ח"ה סי' צ"ד אות י"ב) – "בישול מחלל שבת אסור כבישול עכו"ם כן הסכמת האחרונים תשו' מהר"י אסאד (יו"ד סי' לא) שו"ת טוטו"ד (מהדו"ג ח"ב סי' ט"ז) וכן יוצא הלכה זו מדברי קמוח"ז מרן הח"ס (חחו"מ סי' קצה) דכל מאכליו ומשקיו בחזקת איסור הן".
15. משנה הלכות (ח"ב סי' ט"ז) – "לפענ"ד ה' נראה לפום ריהטא להתיר שהרי לא נאסרו בחיתון וכיון דעיקר טעם לבישול עכו"ם משום חתנות עיין טוש"ע יו"ד סי' קי"ג ועיין ב"י שם א"כ בישול מומר יהיה מותר. ובכף החיים סי' קי"ג ס"א הביא בזה מחלוקת הפוסקים וכתב להקל בדרבנן בדיעבד ע"ש. ומיהו מצאתי תשובה בשו"ת טו"ט ודעת סי' ט"ז מסיק דבישול מומרים יש לאסור יותר מבשולי נכרים והוסיף בשו"ת לבושי מרדכי א"ע סי' י"ח על דבריו דלפ"ז אין שום היתר לאכול אצל מומרי לחלל שבתות אפילו דברים שאין בהם חשש משום איסור בישול ובטלתי דעתי נגד דעתם".
16. תשובות והנהגות (ח"א סי' ת"ע, ח"ג סי' רמ"ז ד"ה ועיקר, ח"ה סי' רמ"ט אות ד', סי' ר"נ [לשונו מובא לקמן], סי' רנ"ב) – "ולא מצאתי בפוסקים שהתירו למעשה".
17. הגר"ח זצ"ל (ויכתוב מרדכי עמ' שמ"ב אות ע"ו, אהל יעקב בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' תרס"ו [לשונו מובא לקמן]) – "האם אוכל שבישולו מחלל שבת בפרהסיא דינו כבישולי גויים. תשובה: עי' חזו"א יו"ד סי' ב' סק"ג".
18. הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-133, גמר לשונו מובא לקמן) – "ועל פי פשוטו כן צריך להיות הדין ... אבל בדרך כלל יש להקל כי ...".
19. חלקת בנימין (ס"ק א') – "מחלוקת הפוסקים בפת של ישראל מומר ... וכתבנו דנראה להחמיר בזה, וכל שכן לענין בישול עכו"ם יש להחמיר בזה שהרי טעם שני הנ"ל דשמא יאכילנו דברים טמאים ודאי שייך גם בישראל מומר".
20. עי' הבית בכשרות (סי' ג', עמ' ע') – "יש לעי' בדיעבד ...".
21. עי' מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ד).
22. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -
- A Ben Torah married into a family where 2 brothers-in-law are not frum at all. Sometimes they cook on the parents keilim, and then offer the food they made to all. Can the Ben Torah eat such food? What status do the keilim have? (Does Pischei Teshuva 112:1 of Kula by pas akum of mumar play a role here?)
R' Y. Berkovits wrote: By bishul of a non-frum Yid - we are machmir not to eat the food. [See Pischei Teshuva 113:1] There are some circumstances that we would be mekil (some are mekil for factories), however it's shvach to be mekil here. Regarding the b'liyus, since anyway there is a machlokes regarding bliyus of bishul akum, although we are machmir by akum, we would mekil for a non-frum Yid and not require hechsher keilim.
22. מראה דבר (ח"ג סי' מ"א אות י"א) – "בישול של מומר, יש להחמיר כבישול עכו"ם".
23. הגר"א פארכהיימער שליט"א (שיעורי עמ' כ"ט) – "תשובה: המנהג בדרך כלל הוא להחמיר לאסור בישול של ישראל חילוני משום בישול עכו"ם דדינו כעכו"ם. ולענין תינוק שנשבה קשה לדעת מי חשיבא תינוק שנשבה ולכן קשה לומר היתר בזה ויש להרחיק מזה".

1. הגר"א קטלר זצ"ל (אור יצחק ח"ב יו"ד סי' י"ז אות י"ד) – "שמעתי ממורי ורבי הלכה למעשה שאין לחוש לבישולי עכו"ם בבישול מומר".
2. אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות נ"ט, אות ס"ב ד"ה וגם, ח"ג יו"ד אות מ"ב [עמ' ר"א], ou document a-133 ד"ה ושמעתי [לשונו מובא לקמן], ישורון ח"א ריש עמ' שמ"ה) – "והשיב רבינו שאין איסור בישול נכרי בישראל מחלל שבת".
 עי' אג"מ (יו"ד ח"א ריש סי' מ"ו) – "בדבר אם יש גזרת חלב עכו"ם על מי שמחלל שבת בפרהסיא. הנה לכאורה לע"ד אף שבשאר איסורי מאכלי עכו"ם הוא ספק גדול אם יש במחלל שבת בפרהסיא שיותר היה נוטה לומר דלית ליה דינא דעכו"ם אף שהאחרונים החמירו ביין לאסור במגעו וכן אנו נוהגין להחמיר למעשה ואיני רוצה להאריך כיון שלא זה הוא הנידון".
3. עי' ביע אומר (ח"ה יו"ד סי' י') – "אתה הראת לדעת שישנה מחלוקת רבה בספרי האחרונים מערכה לקראת מערכה, ולפע"ד העיקר כדעת הסוברים להקל בבישולי מומר לחלל שבת בפרהסיא, ותנא דמסייע להו הריב"ש ז"ל, ובפרט דקי"ל (בסי' קיג סי"א) דספק בבישולי עכו"ם אזלינן לקולא. ובכל זאת אומר אני, שמכיון שהרבה אחרונים מחמירים בדבר, טוב לתקן הדבר אליבא דכ"ע, שהמשגיח על הכשרות במקום עשיית השימורים הללו, ידליק את האש (ע"י לחיצה בכפתור החשמלי) כדי שפעולת הבישול תהיה על ידו. ולא מבעיא לדעת הרמ"א (סי' קיג ס"ז) שגם בדין בשולי עכו"ם מועילה הדלקת האש וחיתוי בגחלים ע"י ישראל, (וכתב הערך השלחן שם סק"ח, שכן דעת הרי"ף והראב"ן והמרדכי והכל בו). אלא אפילו לדעת מרן הש"ע שם שפסק לאסור בזה, (וכ"ה דעת רבינו יונה והרשב"א והר"ן והריב"ש סימן תקיד), מ"מ נראה דהני מילי כשהדליק ישראל את האש ובא אח"כ הגוי ושפת הקדרה עליה, אבל אם שפת העכו"ם את הקדרה תחלה, ובא ישראל והדליק האש, בודאי דמהני שפיר לכ"ע. וכמ"ש בכי"ב (בביצה לד). ושוב מצאתי כן להדיא בשו"ת אבני נזר (סימן צו אות ה) וז"ל: ונראה לי שהשלכת קיסם לאש לאחר ששפת עכו"ם הקדרה מהני גם לדעת המחבר, שהרי בודאי אם הסיק ישראל את התנור לאחר שפיתת הקדרה ע"י גוי מהני גם להמחבר, דהיינו בישול של ישראל ממש וכו'. ע"ש. (ולכאורה מלשון הש"ע סי' קיג ס"ז שצריך שיתן הישראל המחבת לתוך התנור למקום הראוי להתבשל בו, משמע דל"מ קיסם אחר שהגוי ישים המחבת. וע' בב"י שם. ודו"ק. ומ"מ בכה"ג שישראל מדליק האש כולו י"ל דלכ"ע שפיר דמי. ועוד שעכ"פ יש לנו ס"ס, שמא הלכה כמ"ד דמומר אין בו דין בישולי עכו"ם. ושמא הלכה כהרמ"א דמהני חיתוי וקיסם אף בבישולי גוים). ועל כגון זה נאמר (ברכות ל) מהיות טוב אל תקרי רע".
4. הגר"י בעלסקי זצ"ל (ou document a-133, ישורון ח"א ריש עמ' שמ"ה) – "ושמעתי ממרן ר' משה זצוק"ל שהמנהג להקל ואף בבישול דהמחבר הנ"ל החמיר בו וכן שמעתי מהרה"ג ר' אברהם שפירא שליט"א והוא הגיד לי שכן שמע מרבנים הרבה מכל החוגים ולא שמע מאף אחד שנהגו לאסור. וטעמם היה **מפני שסמכו על רוב ראשונים** ועל רש"י דמתני' דטעם האיסור הוא משום חתנות, ואין לאסור בישול מומר משום בנותיו".
5. עי' הגר"א בנבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ר"נ, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ח אות כ"א) – "שאלה: איך נוהגים למעשה ובפרט כאן בארץ ישראל לענין בישול או אפיית פת או תבשיל על ידי מומר מחלל שבת וכדומה. תשובה: יש מקילים".
6. מנחת אשר (דברים סי' ה' אות ג', שלחן מלכים ח"ב עמ' א'קס"ד אות א', עמ' א'קס"ה אות ד') – "וכיון שמצינו בזה דעות לכאן ולכאן בדברי האחרונים, ומאידך מצינו בזה דברים מפורשים בדברי גאון קדמון הריב"ש בסוף סימן שצ"ד שכתב דרק בסתם יינם החמירו בומר ולא בשאר דברים שנאסרו משום בנותיהם והאחרונים כנראה לא ראו דבריו, אין לנו אלא דברי הראשונים, וכן **עמא דבר** וגדול המנהג להקל בספיקא דרבנן".

ג. בישול מומר במקום שיש השגחה [לכאורה רק למקילין אצל פת עכו"ם].

1. מיקל.
 (א) ציץ אליעזר (ח"ט סי' מ"א) – "דבהיות דכפי שכותב התפארת למשה דמשום חתנות ליכא בזה וכל החשש הוא רק לפי הטעם דשמא יאכילנו דברים אסורים א"כ לזה מהני מה דאיכא משגיח ממונה ומפקח העומד עליהם ומשגיח שלא יערבו שום דבר אחר ויעשה הכל על טהרת הכשרות ... זאת תורה העולה מביורנו בזה, שאין מקום לחוש משום בשולי עכו"ם בהשימורים שנעשים ומתבשלים בבתי חרושת שבעליהם פורקי עול ומחללי שב"ק בפרהסיא רח"ל כשיש ממונה עליהם בן תורה ויר"ש העומד ע"ג ומפקח ומשגיח בעין פקוחה על כל הנעשה שם מראשיתו ועד סופו שהכל יעשה על טהרת ההלכה כדת וכדין".
 (ב) עי' קנין תורה בהלכה (ח"ז סי' ס"ד אות א' ד"ה וכן). מחמיר.
2. (א) טוב טעם ודעת (תילתאה ח"ב סי' ט"ז).
 (ב) תשובות והנהגות (ח"א סי' תמ"ה ד"ה ומעתה) – "ואף די שם משגיח נראה דלא פלוג והוא בכלל בישולי עכו"ם שנאסר".
 3. מראי מקומות – אהל יעקב (הע' ז'), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק א' סעי' ז').

ד. תינוק שנשבה.

1. מחמיר.
 (א) הגר"ח ק זצ"ל (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ח אות כ"ב, בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' תרס"ו) – "תינוק שנשבה האם בישולו נאסר משום בישול עכו"ם. תשובה: כן".
 (ב) תשובות והנהגות (ח"ה סי' ר"ג) – "כבר דנו האחרונים במחללי שבת בפרהסיא בזמנינו שיש הסתר בתוך הסתר בעו"ה אם הם כעכו"ם, דהלוא מסתברא שאיסור מחלל שבת בפרהסיא הוא משום שיש בזה עזות, שכיון שכל היהודים סוגרים את כל החנויות ושומרים שבת, והוא מתחצף לחלל שבת בפרהסיא דינו בזה כעכו"ם, וזה לא שייך בזמנינו, (ועיין בבה"ל (סי' שפ"ה) שאם הוא מוטעה אין דינו כמחלל שבת בפרהסיא), ומ"מ לענ"ד נראה דלמעשה אין להקל בזה ח"ו, דלמש"כ לעיל דעיקר חשש חתנות היינו

- שנתקרב אליו, א"כ האי טעמא שייך גם אם הוא אנוס וכתינוק שנשבה, דאף שאינו אשם מ"מ מעשיו מקולקלים והחיבור עמו מזיק, ולכן דינו כעכו"ם לגבי פיתו ובישולו (ועין כע"ז בשעה"צ סי' שפ"ה), עיין עוד בדברינו בח"א (סימן ת"ע).
- ג) עי' בינה ודעת (פרק י"ב סעי' ז') – "בישול ואפיה של תנוק שנשבה, לכתחילה יש לאסור באכילה".
- ד) הגרי"א פארכהיימער שליט"א (שיעורי עמ' כ"ט) – לשונו מובא לעיל.
2. מיקל.
- א) הגרי"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רנ"א, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ח אות כ"ב) – "שאלה: תינוק שנשבה האם בישולו נאסר משום בישול עכו"ם. תשובה: לא".
- ב) שבט הקהתי (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ח אות כ"ב, בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' תרע"ח) – "שאלה: תינוק שנשבה האם בישולו נאסר משום בישול עכו"ם. תשובה: לכאורה אינו אוסר".
- ג) חלקת בנימין (סי' קי"ב סעי' א' בי' סוף ד"ה עממים, עמ' ב') – "והנה תינוק שנשבה לבין הנכרים דינו כישראל וכמש"כ ברמ"א סימן קנ"ט ס"ג והיינו מפני שהוא כשוגג ועפ"ז כתב בחזו"א ס"ס א' דאותן שנתגדלו ללא תורה דינן כישראל לכל דבר [וע"ש שכתב דצריכים לדון על כל איש בפרט אם הוא שוגג או מזיד וע"ע בדבריו בס"ס ב'] ולפ"ז נראה דגם גזירות פת ובישול עכו"ם לא נאמרו בהן".
- ד) הגרי"צ שכטר שליט"א (ou document a-133) – לשונו מובא לקמן.
3. חילונים בזמנינו, האם הם בכלל תינוק שנשבה - לענין בישול עכו"ם.
- א) מחמיר.
- 1) הגריש"א זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' שצ"ד) – "החילונים של ימינו אינם נחשבים תינוקות שנשבו, וגם החזו"א מסכים לזה במצב התקשורת של היום, ולכן צריך להקפיד בבישולים על בישול ישראל שומר תומ"צ".
- עי' הגריש"א זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרנ"ג) – "ולענין אם אפשר להקל בבישולי יהודים מחללי שבת, מצד שהם בגדר תינוקות שנישבו, אמר רבינו, שבזמנינו אין מושג של תינוק שנישבה, כי כולם שומעים ויודעים על היהדות, ואולי יש להקל ברוסים ורומנים שלא שמעו על היהדות. גם בארה"ב יש כאלה שהם תינוקות שנישבו. ובמקום אחר הביא מרבינו: לרוב החילונים בזמנינו אין דין של תינוק שנישבה. והחזו"א כתב במכתב, לענין בישול בבתי חרושת של אינם שומרי תומ"צ, דהוי בישול עכו"ם, וממכתב זה מוכח, דלחומרא גם החזו"א לא סבר שיש לחילונים דין של תינוק שנשבה".
- עי' הגריש"א זצ"ל (ישא יוסף יו"ד ח"א סי' י' ד"ה ולמעשה [כל לשונו מובא לקמן]) – "דבזמנינו יתכן דאין דינו כמומר".
- 2) הגרי"צ שכטר שליט"א (ou document a-133) – "אבל בדרך כלל יש להקל כי מחלל שבת 'בפרהסיא' כמעט שאינו נמצא אצלנו - כמבואר בתשובות בנין ציון ובחזון איש (חלק יו"ד סימן ב'), ואף מומר לרוב דיני התורה (שהביא רעק"א בחידושו ליהלכות שחיטה מהפרמ"ג) שגם כן דינו כעכו"ם, כמעט שאינו נמצא בינינו כי רוב העבריינים בבחינת תינוק שנשבה הם, אשר דינם כשוגגים. וכל המדובר - במחלוקת הפוסקים הנ"ל - הוא במומר אשר דינו כעכו"ם, אשר הוא דבר שאינו מצוי כל כך".
4. מראי מקומות – תקנת השבים (סי' ל"ד ענף ד'), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק א' סעי' ח', מילואים סי' ב').
- א) הגרי"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רנ"ב, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ח אות כ"ג) – "שאלה: האם יש חשש בישול עכו"ם בכדורי פלאפל, ואם כן האם צריכים להקפיד לא לקנות ממקום שיש הכשר מקובל עליו מצד הכשרות אבל זה שמכין את הכדורים הוא עובד בלי כיפה האם אין לקנות ממקום כזה. תשובה: בלי כיפה אינו עכו"ם".
- ה. מראי מקומות – שבות יצחק (ח"ו עמ' ס"ח), יבקש תורה (ח"ז סי' מ"א), בישול ישראל (סי' קי"ב), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק א' סעי' ו').
1. כה"ח (ס"ק א') – "נמצא דדבר זה הוא בפלוגתא לפי הטעמים וא"כ כיון דמידי דרבנן הוא נראה דבדיעבד אין לאסור".
2. ציץ אליעזר (ח"ט סי' מ"א) – "... ויוצא לפי"ז דבין ליתר הראשונים דמפרשי שהוא משום איסור חתנות ובין לרש"י שמבאר משום שמא יאכילנו דבר טמא, לא שייך זה במומר ומכ"ש במחלל שבת בפרהסיא, בהיות דמה שכתב רש"י הך טעמא דשמא יאכילנו הוא אך הוספת טעם על טעמא דחתנות ולומר דצריכי לתרווייהו יחד ואחד בלא משנהו לא מהני, והרי טעמא דחתנות ליכא במשומד וכנ"ל בתפארת למשה דליכא במחלל שבת. ושוב מצאתי שגם הח"ס בחידושו ליו"ד סי' קי"ג סקי"ג כתב נמי לומר בכעין דברי המקור מים חיים דדעת רש"י הרי"ף והר"ן דצרכים לב' הסברות יחד עיין שם. וא"כ נתחזקו דברינו בזה...".
3. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ח' אות ו'), עי' קובץ תשובות ח"ג סי' קט"ו [לשונו מובא לעיל]) – "בישול של יהודי מחלל שבת בפרהסיא, יש לזה דין בישולי עכו"ם, ואין להקל בזה רק בשעת הדחק באמת, אבל **אם זה בבית של שומר שבת, יש להקל ולצרף שתי שיטות**, א, שאין בבית היהודי בישולי עכו"ם. ב, דאין דין בישולי עכו"ם ליהודי מומר, דאין האיסור אלא משום איסור חתנות, ואין שייך הוא במומר. ואף דאין נוקטים כן להלכה, מ"מ בדיעבד יש להקל בבית יהודי. ולענין אם אפשר להקל בבישולי יהודים מחללי שבת, מצד שהם בגדר תינוקות שנישבו...".
- הגריש"א זצ"ל (מנשים באהל יו"ד אות י"ז) – "להניח ע"ג האש ע"י מחלל שבת אם נקרא בישולי עכו"ם, אמר דאינו מן הראוי".
- הגריש"א זצ"ל (ישא יוסף יו"ד ח"א סי' ח' אות ו'), סי' י' ד"ה ולמעשה, סי' י"ב אות ד' ד"ה וכן) – "כי במפעלים ומקומות ציבוריים אשר מעסיקים מחללי שבת, אם הם מעונינים בהכשר מהדרין, ראוי לחוש לדעת הני רבנותא דסברי שיש איסור בבישול המומר (וראה מ"ש בקובץ תשובות ח"ג סי' קטו). ולפיכך צריך להנהיג שם שהמשגיח או פועל יר"ש ידליקו את האש, דבכה"ג אין איסור בבישול נכרים לדעת הרמ"א (יו"ד סימן קיג ס"ז). ואף דלדעת השו"ע (שם) הדלקת האש ע"י ישראל מועלת רק כפת ולא בתבשיל, מ"מ אף לדעת השו"ע, אין להחמיר במומר, **דמעיקר הדין אין איסור בישול נכרים במומר**, ובפרט בזמנינו יתכן דאין דינו כמומר. ובשעת הדחק, ובפרט בכשרות שאינה מהדרין - הרי דעת רוב הפוסקים דאיסור בישול נכרים הוא משום חתנות, וממילא בישול המומר מותר כיון דאין איסור להתחתן עמו".

4. הגר"ח זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תל"ד) – "שאלה: מה הדין בישול של מחלל שבת בפרהסיא האם זה נחשב בישול עכו"ם או לא. תשובה: עיין חזו"א יו"ד ב' כ"ג ד"ה ונראה".
- הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ג) – "מי שנולד מאמא יהודיה ואבא גוי, וחי בביתם ולא יודע חיים אחרת ממה שהוא נמצא שם, האם בישולו נחשב כבישול עכו"ם או לא. תשובה: לא".
5. דברי בנייהו (חי"א סי' נ"ג) – "והמיקל יש לו על מה שיסמוך".
6. לענין פת עכו"ם - עי' סי' קי"ב סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ו. בישול ממזר.

1. מיקל – בישול ישראל (סוף סי' קי"ב).

ז. נאכל חי.

ע"ז (דף לח.) – "אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב: כל הנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים. בסורא מתנו הכי. בפומבדיתא מתנו הכי, אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב: כל שאינו נאכל על שולחן מלכים לפת בו את הפת אין בו משום בישולי עובדי כוכבים. מאי בינייהו. איכא בינייהו: דגים קטנים, וארדי, ודייסא".

א. הלכה.

1. מיקל.

(א) תוס' (ע"ז דף לח. ד"ה איכא, ביצה דף ו. ד"ה והאידנא) – "איכא בינייהו דגים קטנים וארדי ודייסא. פ"א שאינם נאכלים חיים ואין עולין על שולחן מלכים ואור"ת דמדנקט הני ולא נקט דבש וגבינה שעולין על שולחן מלכים ונאכלים חיים ש"מ דבעי למנקט דברים שנעשה בהם לשון אחרון מוסף על הראשון ולהקל עליו דאפילו אינו נאכל חי כיון שאינו עולה לית ביה משום בישולי עובדי כוכבים ולכן פסק ר"ת דהלכתא כהני תרי לישני ואי איכא חד מינייהו או נאכל חי או אינו עולה אין בו משום בישולי עובדי כוכבים דבשל סופרים הלך אחר המיקל".

(ב) רא"ש (ע"ז פרק ב' סי' כ"ח).

(ג) ריטב"א (שבת דף נא. ד"ה כל) – "וכן הלכה".

(ד) ר"ן (ע"ז דף טו. ד"ה קמ"ל).

(ה) טור (סעי' א').

(ו) פוסקים – מחבר (סעי' א'), לבוש (סעי' ב'), חלקת בנימין (ס"ק ג'), בישול ישראל (סי' כ"ה), שאר פוסקים.

ז. אדם חשוב.

א. מקור הדין.

1. שבת (דף נא.) – "אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה: אטמין לי צונן, ואייתי לי מיא דאחים קפילא ארמאה. שמע רבי אמי ואיקפד. אמר רב יוסף: מאי טעמא איקפד. כרבוותיה עביד, חדא כרב וחדא כשמואל. כשמואל, דאמר רב יהודה אמר שמואל: מותר להטמין את הצונן. כרב, דאמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב: כל שהוא נאכל כמות שהוא חי אין בו משום בשולי נכרים. והוא סבר: אדם חשוב שאני".
2. מו"ק (דף יב:) – "רבי יהודה נשיאה נפק בחומרתא דמדושא, ואשתי מיא דאחים קפילא ארמאה. שמע רבי אמי ואיקפד. אמר רב יוסף: מאי טעמא איקפד. אי משום חומרתא דמדושא. הא תניא: השירין הנזמים והטבעות, הרי הן ככל הכלים הניטלין בחצר. אי משום דאישתי מיא דאחים קפילא ארמאה, הא אמר שמואל בר יצחק אמר רב: כל שנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי נכרים. אדם חשוב שאני".

ב. ראשונים.

1. הו"ד להלכה.

(א) ר"ח (שבת דף נא; מו"ק דף יב:) – "עבדיה אטמין לי את הצונן ואייתי לי חמין דאחים קפילא ארמאה. ואסי' אף על גב דקיי"ל דשרי להטמין את הצונן וכל הנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בשולי נכרים. אדם חשוב לא איבעי ליה למיעבד הכי".

(ב) רי"ף (שבת דף כג:) – "א"ל רב נחמן לדרו עבדיה אטמין לי את הצונן ואייתי לי מיא דאחים קפילא ארמאה שמע ר' אמי ואיקפד אמר רב יוסף מ"ט איקפד תרווייהו כרבוותא עביד חדא כרב וחדא כשמואל כשמואל דאמר שמואל מותר להטמין את הצונן כרב דאמר רב שמואל בר צדוק אמר רב כל שנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בשולי נכרים והוא סבר אדם חשוב שאני".

1 (מראי מקומות – ב"ח (ס"ק ב', לשונו מובא לקמן), תורת האשם (כלל ע"ה ס"ק ט"ז, לשונו מובא לקמן), שפת אמת (שבת דף נא., לשונו מובא לקמן).

(ג) ס' העיתים (סי' כ"ד) – "א"ל רב נחמן לדרי עבדי אטמין לי צונן ואייתי לי מיא דאחים קפילא ארמאה, שמע ר' אמי ואיקפיד, אמר רב יוסף מ"ט איקפיד תרווייהו כרבוותי עביד חדא כרב וחדא כשמואל, כשמואל דאמר שמואל מותר להטמין את הצונן, כרב דאמר רב יצחק בר יוסף אמר רב כל הנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בשולי גויים ור' אמי דאיקפיד סבר אדם חשוב שאני ולא איבעי לי למיעבד הכי ומהא שמעינן דאפי' מידי דשרי לגמרי אפ"ה אדם חשוב מיבעי לי לאחמורי אנפשי' ולדקדק טפי".

(ד) רא"ש (שבת פרק ד' סי' י"ב) – "אמר רב יהודה אמר שמואל מותר להטמין את הצונן. א"ל רב נחמן לדרו עבדיה אטמין לי צונן ואייתי לי מיא דאחים קפילא ארמאה. ובימות החול הוה. שמע רבי אמי ואיקפד. א"ל רב יוסף מ"ט קפיד מר תרווייהו כרבוותיה

עבד חדא כרב וחדא כשמואל. כשמואל דאמר שמואל מותר להטמין את הצונן. כרב דאמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב כל שהוא נאכל כמות שהוא חי אין בו משום בשולי נכרים. והוא סבר אדם חשוב שאני".

1 (מראי מקומות – ב"ח (ס"ק ב', לשונו מובא לקמן), תורת האשם (כלל ע"ה ס"ק ט"ז, לשונו מובא לקמן), שפת אמת (שבת דף נא, לשונו מובא לקמן).

ה) תשב"ץ (ח"א סי' פ"ט, ח"ג סי' י"א) – "ואדם חשוב יש לו לאוסרן לעצמו. כדמוכה בפ' במה טומנין (נ"א ע"א)".

ג. מחמיר.

1. ב"י (ס"ק ב' (ב')) – "כתב הר"ש בר צמח (תשב"ץ ח"א סי' פט) ...".

א) דעת המחבר - אוצר הל' ביטולי עכו"ם (פרק ג' ס"ק י"ז ד"ה ולענ"ד).

2. ב"ח (ס"ק ב', סי' קי"ד סוף ס"ק א') – "בפרק במה טומנין (שבת דף נ"א א) איתא דאדם חשוב יש לו להזהר אף בדבר שנאכל כמות שהוא חי ופרש"י לפי שהרואה אותו שהוא מיקל עומד ומיקל יותר דהכי איתא התם רב נחמן אמר ליה לדרו עבדיה אייתי לי מיא דאחים קפילא ארמאה שמע רבי אמי ואיקפד וקאמר תלמודא דטעמא דרבי אמי דאע"ג דהלכה כרב דדבר שנאכל כמות שהוא חי אין בו משום ביטולי גוים אדם חשוב שאני ומייתי לה רה"ף (כג ב) והרא"ש (פ"ד סי' יב) לשם אלמא דהכי הילכתא דאדם חשוב יש לו להזהר אף בדבר שנאכל כמו שהוא חי והכי נקטינן. ואיכא לתמוה למה לא כתבו רבינו".

3. ערך לחם (על סעי' א') – "ואדם חשוב צריך להחמיר על עצמו בזה, שבת פרק ד' דף נ"א ע"א".

4. ש"ך (סי' קנ"ב ס"ק ב') – "ולוי נראה דלא הוצרכו לכתבו משום דמלתא דפשיטא היא דאדם חשוב ירחיק עצמו בכל מאי שיוכל וכן צ"ל לדעת הרמב"ם והט"ו בסימן קי"ג שלא כתבו הא דאיתא בש"ס דאדם חשוב אסור בבש"ע אף בדבר שנאכל כמות שהוא חי".

5. תוס' שבת (סי' רנ"ד ס"ק י"ז) – "וודאי הכי קי"ל".

6. שאילת יעבץ (ח"ב סי' קמ"ב) – "אפשר שג"כ ה"י ראוי לי לעצמי למנוע משתייתו. מהא דבמה טומנין דאקפיד ר"א על ר"ן כדשתה מיא דאחים קפילא ארמאי אף על גב דשפיר עבד מדינא וכדאיתא התם דלית ביה משום ביטולי עכו"ם. כיון דאינו עולה על ש"מ".

7. פנים מאירות (ח"ב סוף סי' ס"ב) - לשונו מובא לקמן.

8. פמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ח) – "אבל רכה החמיר הר"ש בר צמח [תשב"ץ ח"א סימן פט] מטעם שלקות, יע"ש דאדם חשוב ראוי להחמיר על עצמו".

ע"י פמ"ג (או"ח סי' רנ"ז א"א ס"ק ט"ו) – "אפילו אדם חשוב שרי, מ"א, כנסת הגדולה. שבת נ"א א' רב נחמן כו', והוא סבר אדם חשוב שאני, ורב נחמן ורב יוסף לא סבירא להו כן, ואף אדם חשוב שרי. ועיין פרי חדש יורה דעה סימן קי"ג [סוף ס"ק ג] ובתוספת שבת [סימן] רנ"ד [ס"ק] י"ז, יע"ש".

9. דברי יוסף (אירגאס, סי' מ"ה ד"ה הרי דאדם).

10. שבט הלוי (ח"ו סי' ק"ה אות ג', קובץ מבית לוי ח"ה עמ' ל"א אות י"ג, בענייני יו"ד עמ' נ"ח אות י"ג) – "הנה בשבת נ"א ע"א מבוואר דאדם חשוב ראוי להחמיר לעצמו שלא ילמדו להקל יותר, והרי"ף והרא"ש הביאו כן להלכה, וכן הרשב"א בב"י כאן והב"ח תמה שהשו"ע השמיט, ובמנחת יעקב כלל ע"ה ס"ק ל' נדחק מאד בטעמו לישב דבזה"ז לא שייך להחמיר בזה, וקצת אחרונים נמשכים אחריו, איברא כבר כ' הש"ך לקמן סי' קנ"ב שכלל זה הלכה הוא בין בביטול גוים בין בשאר איסורים שבתורה וכ"כ בפשיטות בשו"ת דברי יוסף להגה"ק ר' יוסף אירגס סי' מ"ה בראיות מכריעות, ואין בידינו לדחות המפורש מפני הסתום, וכן הלכה, ומש"כ בערוך השולחן להקל ע"פ מג"א סי' רנ"ז ס"ק ט"ו, עיין ה"י בתוס' שבת סי' רנ"ד ס"ק י"ז תראה דאין הוכחה ממג"א להקל וגם התוס' שבת שם דעתו להחמיר יע"ש".

11. ע"י שבט הקהתי (ח"ד סי' ר') – "ונראה להוסיף קצת ראיות דיש להחמיר ...".

12. נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי סי' י"ג סעי' כ"ג).

ד. מיקל.

1. רמ"א (דר"מ ס"ק ט', תו"ח כלל ע"ה דין י"ב).

2. תורת האשם (כלל ע"ה ס"ק ט"ז) – "וראיתי לבעל ב"ח ריש סי' קי"ג ... ויש לתמוה למה לא כתבו רבינו (ר"ל הטור) עכ"ל. ואני אומר שאין כאן שום תמיהה, לפי שהטור סובר דאע"ג דר' אמי אקפד ומטעמא דאמרן, אפילו הכי ליתא הלכתא כוותיה, והכי איכא למידק מלישנא דסוגיא דקאמר הוא סבר אדם חשוב שאני. והל"ל בקצרה אדם חשוב שאני. אלא הכי קאמר הוא סבר, אבל אנן לא סבירא לן הכי ... ומאי דמייתו להו רה"ף והרא"ש, משום דמעשה רב ודסיימוה למלתיה. הרי תשובתך בצדו מלישנא דהוא סבר, כמו שכתבתי. ותדע נמי ... ובקיצור פסקי הרא"ש שהיה לפניו בלי ספק ספר הרא"ש, והשמיט לכתוב [בשבת פ"ד סימן יד] דאדם חשוב שאני ...".

3. פר"ח (סוף ס"ק ג') – "ודע דבפרק במה טומנין ... ולפי זה אין לאכול אדם חשוב בש"ג אפילו דבר שנאכל כמות שהוא חי ומכל מקום מסתברא דק"ל כוותיה דרב נחמן חדא מעשה רב ועוד ... ולאפוקי מהב"ח ... והש"ך כתב לקמן בסימן קנ"ב ... וכל זה אינו מחוור אלא העיקר של כתבוהו לפי שדבר ברור להתיר אפילו לאדם חשוב".

4. פר"ת (סי' קי"ד ס"ק ט') – "אין סברא בעולם לומר דיחוש לה אדם חשוב והדברים פשוטים דשרי אפילו לאדם חשוב".

5. לחם הפנים (ס"ק ב') – "פר"ח".

6. קרבן נתנאל (שבת פרק ד' אות ש') – "הש"ס מיישב דעת ר' אמי מה שהקפיד בתחלה. אבל אחר שאמר ליה רב יוסף שתרווייהו כרבוותא עבד והם לא חלקו בין אדם חשוב הוזהר ר"א לדבריו. ומש"ה הטור והרמב"ם לא חלקו בזה וכ"ה בכ"ה ובמ"א".

7. כנה"ג (הג' ב"י ס"ק י"ד, ס"ק ט"ו) – "למה לא הזכירו הרמב"ם והרא"ש גבי מימרא דשמואל דאד' חשו' שאני ...".

8. דגול מרבבה (על סעי' א') – "כיון שרבו נחמן עשה מעשה להיתר מעשה רב כן נלע"ד דלא כש"ך לקמן".
9. ערך השולחן (ס"ק ג') – "ודלא כהש"ך".
10. ישועות יעקב (ס"ק א') – "הב"ח ... וע"כ לא הזכירו חומרא דאדם חשוב וזה ברור".
11. ע"י תשובה מאהבה (על סעי' ג') – "וראיתי בפרי חדש ... ולאפוקי מהב"ח ... וכן נראה מהמג"א או"ח סימן רנ"ז ס"ק ט"ו ומתוספת שבת שם סימן רנ"ד ס"ק י"ז. וכעת מצאתי בזה דרך ארוכה בספר ברכי יוסף באו"ח סימן רנ"ז [אות ב'] מדברות קדשו נראה שלא ראה דברי פרי חדש ועיין עליו, ועיין מנחת יעקב כלל ע"ה ס"ק ל".
12. ע"י חת"ס (ס"ק א') – "דאפילו אדם חשוב שרי בכל גונוי ומשום הכי השמיטו הרמב"ם וטור שו"ע, וכן נכון לדינא בלי פקפוק כלל. שוב מצאתי בספר דגול מרבבה פליג ג"כ על הש"ך הנ"ל ע"ש ...".
13. זבחי צדק (ס"ק י') – "פר"ח".
14. שואל ומשיב (תליתי ח"א סי' ר"ל) – "ואף לאדם חשיב שרי כמ"ש הדגמ"ר סי' קי"ג כיון שנאכל כמו שהיא חי דלא כש"ך".
15. שם אריה (יו"ד סוף סי' י"ט) – "ואף לאדם חשוב שרי כמו"ש הדגמ"ר סי' קי"ג".
16. מסגרת השלחן (דין א' ד"ה וכתב) – "נלענ"ד נראה כהרב פר"ח".
17. ערה"ש (סעי' י"א) – "יש מגדולי אחרונים שרצו לומר דאדם חשוב אסור לו לאכול ולשתות מביטול כוכבים אף בדבר הנאכל כמו שהוא חי [ב"ח וש"ך סי' קנ"ב סק"ב] ורבים דחו דבריהם [פר"ח סק"ג וט"ז סי' קנ"ב ומג"א סי' רנ"ז סקט"ו וק"נ סוף פרק במה טומנין] והאמת כן הוא דאע"ג דמצינו כמה פעמים בש"ס שאדם חשוב צריך להחמיר על עצמו מ"מ בדין זה שמצינו בגמ' [שבת נ"א א] דר"ג עשה מעשה בעצמו להתיר ורב יוסף החזיק בידו ולכן אף על גב דר' אמי הקפיד על זה מ"מ הלכה כרבים וכן משמע מלשון הש"ס שם וכן במועד קטן [י"ב ב] עשה ר"י נשיאה מעשה בעצמו ושתה ממים שהיחם עכו"ם ש"מ דלא חשו לזה ולכן אף על גב דביבמות [מ"ו א] מצינו ששלח ר"י לאיזה מקום לאסור עליהם משום שאינן בני תורה ע"ש מ"מ אנן לא מחזקינן א"ע לאינן בני תורה וכן בכל הדברים שנתבארו שם ע"ש היטב וכ"כ התוס' בפ"ק דביצה [י' ב] ד"ה והאידינא והרא"ש שם סי' ה' ע"ש".
- (א) מראי מקומות – שבט הלוי (ח"ו סי' ק"ח אות ג'), לשונו מובא לעיל).
18. ע"י מנחת פתים (ריש סי' קי"ג) – "דגול מרבבה. אבל דבר שנאכל וכו' אפילו לאדם חשוב. וכבר קדמו הפרי חדש [סוף ס"ק ג] ועיין מנחת יעקב כלל ע"ה ס"ק ל".
19. שערי דעת (גורדון, סעי' א') – "מותר אפי' לאדם חשוב".
20. שלחן הלוי (סי' כ"ה סוף אות ד') – "דהדגול מרבבה ...".
21. מחזה אליהו (קול התורה גליון פ"א עמ' שט"ז) – "ושמעתי מהגאון בעל שו"ת מחזה אליהו שליט"א להורות בזה לענין מעשה, כי אפשר להקל ולסמוך על הפוסקים הרבים המקילים בהלכה זו, ולכן מותר בשופי אפילו לאדם חשוב לשתות מים שחימם אותם נכרי. והוסיף ואמר כי לא שמענו כלל להחמיר בזה, שאנשים חשובים נמנעו מלשתות מים חמים שנתחממו על ידי נכרי, כאשר נמצאים במטוס, או בבית מלון, או בית חולים וכדו', והטעם בזה מכיון שיש הרבה פוסקים שהקילו בזה".
22. יבקש תורה (ח"ו סי' מ' אות ב').
23. הר"א קרויס (תפארת למשה ח"ב עמ' רמ"ח, י"א טעמים) – "וכיון שדעת רוב הפוסקים והם הרמ"א, פר"ח, דגמ"ר, מנח"י, פר"ת, מג"א, חת"ס, ערוך השלחן, זב"צ, מחה"ש, חיד"א, קרבן נתנאל, כנה"ג, שו"ת ישועות יעקב, מנחת פתים, ערך השלחן, סוברים דאדם חשוב אין צריך להחמיר ומטעמים טובים, וגם הרמב"ם טור ושו"ע לא חלקו בין אדם חשוב לשאר אדם, הכי נקטינן דאדם חשוב אין צריך להחמיר".
- ה. מראי מקומות – מנחת יעקב (כלל ע"ה ס"ק ל', "וצ"ע"), ברכי יוסף (שיורי ברכה ס"ק ה', עין זוכר מערכת א' אות ל'), מחה"ש (סי' רנ"ז ס"ק ט"ו), דברי יוסף (אירגס, סי' מ"ה ד"ה הרי, עמ' צ"ב-א'), גינת ורדים (או"ח כלל ג' סי' ז' ד"ה ומ"ש, יו"ד כלל ג' סי' ו' ד"ה ונראה), כה"ח (ס"ק י"ב), ודרשת וחקרת (ח"ד יו"ד סי' ד' אות ד'), חלקת בנימין (ס"ק ד'), ביטול ישראל (סי' ק"ג, סי' ק"ד), שלחן מלכים (שער כ'), אוצר הל' ביטולי עכו"ם (פרק ג' סעי' י"ד), הרי"י ווינקלער (קול התורה גליון פ"א עמ' ש"ז).
1. חת"ס (סי' קי"ג סוף ס"ק א') – "ולכל הפחות אדם חשוב יזהר, דהא לדעת ש"ך ריש סימן קנ"ב הנ"ל בלאו הכי נמי נאסר לשתות משום מים חמים דאחים קפילא ארמאה, א"כ לכל הפחות חייב ליזהר בכעין הנ"ל שלא ילמדו להקל יותר, אך להביא משם לביתו מותר, וכן במדינות שלא פרצו בכך מותר לכל אדם חשוב לשתות בבית הקאפע ואין כאן בית מיוחד, אך בתשב"ץ [חלק א סימן פט] מזהיר כמה לאדם חשוב מכל כיוצא באלו עיי"ש".
2. שפת אמת (שבת דף נא, מו"ק דף יב: ד"ה אר"י) – "וקצת ק' דהכא הקפיד על ר"נ ושם הקפיד ר"י נשיאה ע"ש ולכא' הלכה כר"נ ור"י דמעשה רב אך הרי"ף והרא"ש העתיקו האי סוגיא משמע דבאו לאסור באדם חשוב וצ"ע אי קאי גם אהטמנה או רק אבישולי עכו"ם (ועי' בש"ך יו"ד סי' קנ"ב ס"ק ב') ובמג"א (סי' רנ"ז ס"ק ט"ו) בשם כנה"ג".
3. חיי הלוי (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ו אות י"ט) – "וע"ע מה שכתבנו שם סימן נ"א אות ו' ובחלק ה' סימן ס"ו אות ג' דיש סוברים דאדם חשוב יש להחמיר שלא לאכול מביטול עכו"ם אפילו כשאינו עולה על שלחן מלכים".

ח [נאכל חי: הגדר.

א. שראוי לאוכלו כמות שהוא חי, אע"פ שאין הרגילות לאוכלו אלא מבושל.

1. ריטב"א (ע"ז ריש דף לה.) – "כל הנאכל כמות שהוא חי. פירוש שראוי לאוכלו כמות שהוא חי ואף על פי שאין הרגילות לאוכלו אלא מבושל, והכי רהיט כוליה פרקין".
2. שיורי ברכה (ס"ק א' ד"ה וראיתי) – "להריטב"א".
3. יביע אומר (ח"י יו"ד סי' ז' סוף ד"ה ותבט) – "הריטב"א".

4. חלקת בנימין (ס"ק ה', ע"י ציונים ס"ק י"ט) – "פירוש שראוי להיות נאכל כמו שהוא חי ואע"פ שאין הרגילות לאכלו כי אם מבושל דכיון דסוף סוף ראוי ליאכול חי אין כל תועלת בבישולו ואינו נחשב בישול"

ב. בטר דידיה או בטר דעלמא.

1. בטר דידיה.

א) בני חיי (ס"ק ב') – "בפ"ח ... ולי נראה דלכל חד בטר דידיה אזלינן, והטעם כיון דבישולי גוים נאסר תשו"ג גזרה שימשוך אחר הגוי ויאכילהו דבר טמא, א"כ לא שייך לומר הכא בטלה דעתו, דכדבר הנאכל חי שייך הך גזרה, וא"כ אם זה אינו אוכלו לא שייך לומר בטלה דעתו, כיון דאיכא למיחש דממשיך אבתריה. וכן איפכא. ומ"ש הפרי חדש דהיה דהג' אשרי אתרי ניהו, לא משמע כן מדברי הג' אשרי מלישנא שכתב ולמי שזרכו לאכלו כמו שהוא חי, משמע דלא מיירי באתראי, אלא לכל חד וחד בטר דידיה אזלינן".

2. בטר דעלמא, לפי הזמן.

א) ראב"ן (ע"ז סוף סי' ש"ג) – "ודג מליח שבישלו גוי וביצה שצלאה גוי ואף על פי שיש בני אדם שאוכלין דג מליח חי וגומעין ביצה חייה, מיהו כיון דרובא דעלמא לא אכלי הכי אסר להו ר' יוחנן והלכתא כוותיה, אבל דג קטן מליח כגון הרינגש שבישלו גוי אין בו משום בישול גוים דרובא דעלמא אכלי ליה (כחי) [בחי] כשהוא יבש, וכל דבר שאוכלין אותו בני אדם רובן כמות שהוא בחי אם בישלו גוי אין בו משום ב"ג".

ב) פר"ח (ס"ק ג' ד"ה ויש) – "ויש לדקדק בדין דבר נאכל כמות שהוא חי, שאם אדם אינו אוכלו אלא צלי או מבושל והעולם אוכלים אותו כמות שהוא חי או איפכא, אי אזלינן בטר דידיה או בטר דעלמא ... ודאי אי רובא דעלמא אוכלין אותו כשהוא חי מקרי דבר נאכל כמות שהוא חי ולא משגחינן במיעוטא וכליתנהו דמו ואף לדידהו לית ביה משום בישולי גוים".

ג) לחם הפנים (ס"ק ב', ס"ק כ"ב) – "פר"ח".

ד) בית לחם יהודה (ס"ק ב', ס"ק כ') – "פר"ח".

ה) תוס' שבת (סי' רנ"ד ס"ק י"ז) – "כתב שם הפר"ח (סק"ג), דאזלינן בזה בטר רובא דעלמא דהיינו אם רובא דעלמא אוכלין אותו כמות שהיא חי אף שאנשי מקום א' אינם אוכלים אותו כמות שהיא חי לא משגיחין בהן דבטלה דעתם אצל כל אדם, וה"ה נמי להיפך אם רובא דעלמא אינם אוכלים אותו כשהוא חי אף שאנשי מקום א' אוכלים אותו כשהוא חי נמי בטלה דעתם בזה, וחל עלייהו בע"כ גזירות בישול עכו"ם".

ו) סולת למנחה (כלל ע"ה דין ט"ז ד"ה דבר) – "הפר"ח".

ז) ברכי יוסף (שיורי ברכה ס"ק א') – "בני חיי ... הרי מוכח מדבריו כסברת הרב פרי חדש".

ח) תפארת ישראל (ע"ז פרק ב' אות נ"ב) – "וגם צריך שיהיו רוב בני עיר אין אוכלין את המין הזה כשהוא חי [עפר"ח], אז חשוב הוא".

ט) חכ"א (כלל ס"ו סעי' ד') – "כללו של דבר הכל הולך אחר המקום מה שדרך לאכול באותו מקום לרוב בני אדם כשהוא חי או שאינו עולה על שולחן מלכים מותר ואם לאו אסור אבל אם הוא אוכל כשהוא חי לא אזלינן בתריה דבטלה דעתיה (פרי חדש ס"ק ג')".

י) זבחי צדק (ס"ק ה', ס"ק נ"ח).

יא) ערה"ש (סעי' י"ב) – "דבר פשוט הוא דלענין דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי הולכין אחר רוב בני אדם דאם הרוב אין אוכלין מאכל זה כמות שהוא חי אף שהיחיד אוכלו מ"מ אסור גם לאותו יחיד לאכול מבושל ואם הרוב אוכלין זה כשהוא חי אף שהיחיד אינו יכול לאכול רק מבושל מ"מ מותר בו דבטלה דעתו אצל כל אדם וכן פסק אחד מגדולי אחרונים [פר"ח סק"ג]".

יב) דרכ"ת (ס"ק ג', ס"ק פ"ט).

יג) כה"ח (ס"ק י', ס"ק י"ד, ס"ק ע"ב, ס"ק פ"ו, ס"ק פ"ז).

יד) ע"י מנחת יצחק (ח"י סי' ט"ז ד"ה אמנם) – "וכפי המבואר בפוסקים אזלינן בזה בטר רובא שבכל מקום ומקום וכמ"ש בזה בספר חכמת אדם (כלל ס"ו סעי' ד') ובספר ערוך השלחן ועוד, אבל ראיתי בספר תשו' נחלת שבעה (שאלה ע"ב), וז"ל שוב מצאתי בביאורי הגאון מוהר"ר חיים ורידבורג לספר ת"ח (כלל ע"ה דין ט"ז), כתב, וז"ל ואפילו אותו הלטווערגא מן גרגיר הפרי של הולדר, וזה ודאי אסור שהרי אינם נאכלים חיים, ומיהו לפי מש"כ בספר שני לוחות הברית שער האותיות דף צ' (נראה דצ"ל צ"ד ע"ב) שקצת אוכלין אותו חיים, דהיינו המוהל של הגודגדניות של הולדר, וגם אותו מוהל מערבין עם יין כי יתאדם מהם ונחמד למראה א"כ לנאכל כמות שהוא חי יתחשב, ומותר אותו לטווערג שעושים הכותים מהם כמו שאר פאווי וכו' עכ"ל, הרי מחשיב לנאכל כמות שהוא חי, אף רק מה שקצת אוכלין אותו חיים כנ"ל, ואף דלמעשה קשה לפסוק כן כנגד מה שנקטו שאר פוסקים, מ"מ מצטרף לסניף".

טו) שבט הלוי (ח"ה סוף סי' צ"ג, ח"ט סי' קס"ג ד"ה בעניותי, קובץ מבית לוי ח"ה עמ' כ"ח הע' ו', בענייני יו"ד עמ' נ"ג הע' ו') – "דעת הגאון בני חיי שהובא בד"ת יו"ד סי' קי"ג ס"ק ג' שחולק על הפר"ח והכריע דאזלינן לכל אדם בטר דידי' וספר הנ"ל לא נמצא בגבולינו לעיין בו, איברא האמת דרוב הפוסקים הכריעו כהפר"ח, ועיין בברכי יוסף סי' קי"ג הביא כן בשם הראב"ן".

טז) נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי סי' י"ג סעי' ו').

יז) חלקת בנימין (ס"ק ה', ס"ק קי"ב, ס"ק קט"ז, ס"ק קי"ח, ס"ק קל"ג, ציונים ס"ק רפ"ו) – "הרבה פוסקים".

יח) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ה).

יט) מנחת פרי (מציון תצא תורה ח"א מילואים לתשובה רל"ה) - לשונו מובא לקמן.

3. מראי מקומות – אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ג' סעי' ד').

(א) חלקת בנימין (ציונים ס"ק כ"ג) – "ומלשון הפוסקים שכתבו בני אדם לכאורה משמע קצת דאין חילוק בזה בין ישראלים לנכרים, ועיין".

ג. **האם הולכים אחר רוב העולם או לפי רוב אנשי אותו מקום** - לפי הפוסקים שהולכים בתר דעלמא, עי' לעיל.

1. אחר רוב העולם [א"כ דלא ידיע הי מינייהו הוי רובא].

(א) פר"ח (ס"ק ג' ד"ה ויש), הו"ד במקור מים חיים (ס"ק א' ד"ה ודע, לשונו מובא לקמן) – "ואי הוה ברירא מילתא שבמקומות דשכיחי ההרינג"ש רובן אוכלים אותן כשהם חיים הוי ליה למיזל בתר רובא דעלמא דאף באתרא אמרינן דבטלה דעתו לגבי רובא דעלמא וכדאיתא בפרק המצניע [שם צב, ב] גבי אנשי הוצל. ובריש פרק בכל מערבין [עירובין כט, ב] נמי פרכינן ופרסאי הוו רובא דעלמא, ובבל הויה רובא דעלמא [שם כח, א], אלמא דאף באתרא אמרינן בטלה דעתן. אלא דבעל הגהת אשירי לא קם עלה דמילתא שפיר הי מינייהו הוי רובא, וכיון שיש מקומות שאין נאכלין חיים ויש מקומות שדרכן לאוכלן חיים כל חד וחד כי אתריה וכדוכתייה ליקום ולא מיבטלי אהדדי כיון דלא ידיע הי מינייהו הוי רובא".

1) עי' כה"ח (ס"ק י"א), וצ"ע.

(ב) תוס' שבת (סי' רנ"ד ס"ק י"ז) - לשונו מובא לעיל.

(ג) לחם הפנים (ס"ק ב') – "פר"ח".

(ד) בית לחם יהודה (ס"ק ב') – "פר"ח".

(ה) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ב') – "הפרי חדש".

2. אחר רוב אנשי אותו מקום.

(א) סולת למנחה (כלל ע"ה דין ט"ז ד"ה דבר) – "דבר הנאכל כמות שהוא ודוקא שנאכל כן לרוב בני אדם דאף אם אדם אחד אכלו חי בטלה דעתו אצל כל אדם וכ"כ הפר"ח סימן קי"ג ס"ק ג' ואם יש שני מקומות באחד אוכלין חיים ובאחד אין אוכלין הדין בכל א' כמנהגו ועי' בשבת דף צ"ב בתוספות שם ד"ה ואנשי הוצל ודו"ק".

(ב) עי' חכ"א (כלל ס"ו סעי' ד') - לשונו מובא לעיל.

(ג) ערה"ש (סעי' י"ב) – "אבל אם מדינה אחת אוכלת כשהיא חיה ומדינה אחרת אין אוכלין אותה רק מבושל אין נבטלין זה לזה [עי' תוס' שבת צ"ב ב ד"ה ואת"ל ועירובין כ"ח ד"ה ובבל ודו"ק]".

(ד) דרכ"ת (ס"ק ג') – "בסלת למנחה ... ערוך השלחן".

(ה) כה"ח (ס"ק י"א, ס"ק ע"ב, ס"ק פ"ו).

(ו) מנחת יצחק (ח"י סי' ס"ז).

(ז) שבט הלוי (ח"י סי' קכ"ה, עי' ח"ט סי' קס"ג [לשונו מובא לקמן]) - לשונו מובא לעיל.

(ח) חלקת בנימין (ס"ק ה', בי' סעי' א' ד"ה נאכל [עמ' ס"א], מילואים שם).

(ט) אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ג' סעי' ד').

3. מראי מקומות – חלקת בנימין (מילואים על סעי' א' בי' ד"ה נאכל).

(א) שבט הלוי (ח"ט סי' קס"ג) – "ואפילו נימא לחלק בין אתרא למדינה, ובמדינה אין הולכים בתר רובא דעלמא, וכמש"כ בס' ערוך השולחן שם סי' י"ב ועתוס' שבת צ"ב ע"ב ועוד, היינו דאין מדינת יאפאן בטלה לרוב העולם כיון דמדינה שלמה אולכים כשהוא חי, אבל עדין אין זה אומר **דאם רוב רובא דעלמא אין אוכלים חי** ובא אחד באופן זמני למדינה שאוכלים חי פשיטא דאין לו היתר בשול גוי חדא דהוא עצמו אינו אוכל חי ועוד רובא דעלמא, מלבד הסברא דחומרא מקום שיצא משם".

ד. **מאכל שהובא ממקום שנאכל חי למקום שאינו נאכל חי**.

1. מחמיר.

(א) שואלין ודורשין (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרע"ב) – "מאכלים הנאכלים חי במקום או מדינה מסוימת, ושולחים אותו למקום אחר וכגון מאכל שנאכל חי או עולה על שלחן מלכים בארץ ישראל ולא עולה על שלחן או נאכל חי בחוץ לארץ, האם אזלינן בתר מקום עשייתו או מקום ששם הגיע בסוף. תשובה: זו שאלה שראוי להרחיב עליה הרבה, אבל מה שהלב חושק, הזמן דוחק. לפי הנראה מהפרי חדש (סימן קי"ג ס"ק כ"ב) הרי כל מקום נוהג כמנהגו. וכן משמעות הגהות אשר"י (ע"ז פ"ב סימן ל"ד) וכן מהר"ח אור זרוע (סימן כ"ה), וכ"כ בזבחי צדק (סימן קי"ג ס"ק ט"ו) שבכל מקום אזלינן אחר מנהג המקום. וכן העלה בכף החיים שם (ס"ק י"א) בשם כמה פוסקים דבמקומות חלוקים כל אחד ואחד דינו כפי מנהג המקום".

(ב) הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-88) – "גם על זה יש מקום לדון ולהחמיר, למרות ההסבר ועל פי האבני נזר הנ"ל, שאין כאן חפצא של מאכלות אסורות אלא איסור של התקרבות ושפיר שייך לומר שאף שבמקום הבשול לא הי' בזה איסור, אך במדינתנו כן יהי' איסור".

2. מיקל.

(א) הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קמ"א) -

If a non-Jew cooks a food which is edible raw then it is permitted even if it is shipped to a country where it is not customary to be eaten raw.

הגר"י בעלסקי זצ"ל (ou document a-88), עי' ou document a-136 [לשונו מובא לקמן] -

If the non-Jew cooks food in a country where it is eaten raw then that food remains permitted regardless of where it is eaten. Rav Belsky explained the difference between cases #3 and #1 as follows. Food which is edible raw is precluded from *bishul akum* because the non-Jew's cooking is not considered to be a

meaningful act. Thus the food was, in effect, not cooked by a non-Jew and is not, and can never become, *bishul akum*. This is the rationale for case #3. In contrast, foods which are not served at *shulchan melachim* are precluded from *bishul akum* because the food is not formal enough and not because of any deficiency in the act of cooking. These foods are considered to have been "cooked by a non-Jew" but remain (tentatively) kosher in light of the fact that they are not formal. If however, the food is subsequently sent to a country where it is served at *shulchan melachim*, it reverts to being forbidden as *bishul akum*.

3. מראי מקומות.

(א) הגר"י בעלסקי זצ"ל, הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-88) -

Rabbi Lenny Steinberg reported that Rabbi Valt of Brazil says that, in the countries where hearts of palm are grown (and canned), they are eaten raw. Hearts of palm only grow in tropical climates and therefore only canned/cooked hearts of palm are consumed in the Continental United States. Nonetheless, it would seem that there is no issue of *bishul akum* since at the time of the cooking the hearts of palm were in a country where they are eaten raw. Furthermore, there is no reason to think that Americans wouldn't eat raw hearts of palm if they had such an option (in fact, fresh hearts of palm are served as an "exotic vegetable" to American tourists in Hawaii). Rav Belsky ruled that since Brazilians eat raw hearts of palm, **there is no reason to think that Americans wouldn't do the same if they had such an option.** Rav Schachter commented as follows: כן נראה נכון מאוד

4. לענין עולה על שלחן מלכים - עי' לקמן.

ה. דבר הנאכל חי רק עם מאכלים אחרים.

1. מיקל.

(א) מג"א (סי' ר"ג ס"ק ד') - "הב"ח כתב כאן דזנגביל שבשלו עכו"ם בדבש אסור משום בשולי עכו"ם וכ"כ רש"י ביומא וכ"כ הל"ח פכ"ה והזנגביל שמביאין מהירידים היא געשה ע"י כבישה ושרי ע"כ אבל דעת הטור והתוס' משמע דשרי ובגמ' קאי הקושי מברכ' ומשני הא ברטיבת' הא ביבשתא, וכ"כ תר"י אבל לענין בשולי עכו"ם אין חילוק דהא היבש ג"כ נאכל כמות שהוא חי עם לחם ומלח דאל"כ דג מליח נמי ליתסר משום בישולי עכו"ם וכן חומץ ושמן דאין נאכלין חי לבדן אלא ע"כ כל שנאכלין חיינן ש"ד וכ"ה בת"ח כלל ס"א ד"ז וכ"כ בהג"ה סוף או"ה וז"ל דאפי' זנגביל ופלפלין יבשין שבשלו עכו"ם שרי".

(ב) הו"ד בדגול מרבבה (תנינא סי' צ"ו על ש"ך ס"ק י"ז).

(ג) א"ר (סי' ר"ג ס"ק ג') - "ודעת מג"א [סק"ד] דאף נרקח ביבש מותר כיון שנאכל כשהוא חי עם לחם ומלח וכיון דבישולי כותים דרבנן יש להקל".

(ד) גליון מהרש"א (על סעי' א') - "אפילו עם דבר אחר נאכל כמו זנגביל שנאכל חי עם לחם ומלח שרי דאל"כ גם דג מליח לתסור מג"א סימן ר"ג סק"ד".

(ה) ח"א (כלל נ"ג סעי' ט') - "ואפילו רקחו עכו"ם, מותרים, שהרי נאכלין חיינן על ידי תערובת צוקר".

(ו) מ"ב (סי' ר"ג ס"ק י"א) - "הזנגביל עיקר. ואפילו רקחו עו"ג אין בו משום בשול עו"ג שהרי נאכלין חיינן ע"י תערובת צוקר אבל שאר כל מיני פירות או ירקות וכן עלי ורדים כל שאינו ראוי לאכול אותו חי אם בשלן או רקחו נכרי אסורים משום בשול עו"ג".

(ז) מהרש"ם (ח"ב סי' רס"ב) - "ועמג"א סי' ר"ג סק"ד דגם היכי שאינו נאכל בעצמו חי אלא עם דבר אחר יחד הוי בכלל נאכל חי וליכא משום בש"ע".

(ח) עצי העולה (הל' בשולי עכו"ם סעי' ז') - "מג"א".

(ט) כה"ח (ס"ק כ"ז, או"ה סי' ר"ג ס"ק כ"ד).

(י) שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ח עמ' כ"ח אות א', בענייני יו"ד עמ' נ"ג אות א') - "דבר שאינו נאכל חי לבדו אבל נאכל חי בתערובת עם דברים אחרים, נחשב לנאכל חי ואין בו משום בישולי עכו"ם".

(יא) שבט הקהתי (ח"ה סי' קל"ד אות א').

(יב) חלקת בנימין (ס"ק ז', ציונים ס"ק ל"א, עי' ס"ק כ"ח, בי' ד"ה כמו).

2. מחמיר.

(א) יד אפרים (או"ה סי' ר"ג על מג"א ס"ק ד') - "המג"א ... לתמוה ע"ז ... מה לי שראוי לאוכלו בפ"ע או שהוכשר ע"י ד"א אבל כשעתה אינו ראוי לאכילה רק שהיה יכול להכשירו ע"י ד"א והוא בשלו זו לא שמענו שלא יהא בו משום בש"ג הואיל והיה יכול להכשירו בלא בישול וכמה דברים מצינו שאסורים משום בש"ג אף שהיה יכול לתקנם ע"י ד"א".

(1) מראי מקומות - חלקת בנימין (ציונים ס"ק ל"א, בי' סעי' י"ב ד"ה שמלחן [עמ' ק"א]).

(ב) עי' ערה"ש (סעי' י"ד) - "ויש מי שמתיר בזנגביל בין לח בין יבש דאין בו משום בישולי עכו"ם מג"א סי' ר"ג סק"ד ע"ש וצ"ע ודו"ק".

3. מראי מקומות - זבחי צדק (ס"ק י"ט), דרכות (סוף ס"ק כ"ה), אמרי יעקב (על חכ"א דיני אר"י, עמ' ק"י), בישול ישראל (סי' כ"ט), הר"ר שענין (בית הלל גליון כ"ד עמ' קס"ו, לשונו מובא לקמן), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ג' סעי' ח'), מנחת חן (בנתיבות ההלכה גליון מ"ו עמ' קע"ב, לשונו מובא לקמן).

(א) לענין 'ביצים בזמנינו נאכלים חי ע"י שמעריבים אותן חיים בגלידות ומיונו ועוד' - עי' לקמן סעי' י"ד, לשיטות ומראי מקומות.

ו. אי אזלינן בתר המין: פירות שלא נתבכרו עדין כל צרכן ואין נאכלין עדיין חיים - אם יש בהם משום בשולי גוים.
 1. עי' לקמן סעי' ט"ו, לשיטות ומראי מקומות.

ט] דבר שאינו נאכל חי משום בריאות.

א. **מים: במקום שמבשלים את כל המים** [כגון טשערנובל שבאוקריאנה, Chernoble Ukrain].
 1. מיקל.

א) שבט הלוי (ח"י סי' קכ"ה, קובץ קול התורה חמ"ה עמ' קע"ח, חמ"ו עמ' קע"ח, קובץ מבית לוי ח"ח עמ' מ', בענייני יו"ד עמ' נ"ז אות י"א*) – "ספיקא דמר, במה שנשאל מסוחר שנוסע לטשערנובל שבאוקריאנה ומעת הפצצת בית הרושת האטום שם נוהגים כולם לבשל כל מים לפני שתייתם, והסוחר הנ"ל משתמש במים שבשלו עכו"ם, והיות שכולם מבשלים שם מסתפק הנ"ל אם חל איסור בשול עכו"ם על המים. וכ"ת העיר ממשי"כ הרמב"ם פי"ז ממאכלא"ס דאין בחלב משום בשול גוים, והעתיקו אותו כמה אחרונים לדינא בזה"ז, אף על גב שרגילים לבשל מטעמי בה"ג, איברא הביא ממשי"כ בס' שו"ת מהרי"ץ דושינסקיא להסתפק בזה מחמת שבזה"ז כולם מבשלים חלב מטעמי בריאות, ומס' שו"ת מנחת יצחק ח"י סי' ס"ז הביא כב' דנטה בה להחמיר. ובענייני דאין שום פקפוק בשנית מים אלה, דגם אם נקבל מש"כ הגאון מהרש"ם ח"ב סי' רס"ב דבצלים כיון דאיכא סכנתא וקשים לגוף כרמחים דיש בהם משום בשול גוים, היינו בבצלים דקבעו כן חז"ל והוא הנהגה לכל העולם ובכל מדינות ונעשה במציאות דבר שאינו נאכל כמו חי, **אבל מים דשותים בכל העולם בלי בשול ורק שם ע"י מקרה אסון האטום חששו לו ומבשלים**, ואם יעבור הזמן שוב ישתו ג"כ ככל העולם בלי בשול אין זה קובע להיות חל עליהם דבר שאינו נאכל כמו חי, ועוד דבגמ' מוכח דמים לא נקרא עולה על שולחן מלכים הגם שגם הם שותים אותו, ועוד דעיקר היא גזרת חתנות כמש"כ תוס' ע"ז ל"ח ע"א ועיין בט"ז קי"ג ס"ק א' וה"ט דדבר שאינו חשוב כ"כ אין אדם מזמין חבירו עליו, ואין בשול המים עושה אותו למאכל חשוב, דהכלל דמים אין גורמים חתנות, ועיין מש"כ לכב' בתשובת שבט הלוי ח"ט סי' קס"ג, ובאמת גם הוראת הגאון מהרש"ם צל"ע בזמנינו שמרבים לאכל ירקות חיים ואוכלים גם בצלים חיים בשבת וקנוה וכיו"ב, ועיין בשו"ע או"ח סי' ר"ה ס"א, לענין ברכת ירקות חיים ומבושלים שכ' הפוסקים דשומין ובצלים כירקות דסתם אכילתם חיים ולא מבושלים דאישתנו לגריעותא, וכשהם חיים בורא פרי האדמה, ולאחר בשול שהכל, ועיין במ"ב ס"ק ו', הרי דסתם בצלים אין עומדים לבשול".

ב) הגר"ש פעלדער שליט"א (בעל פמ"ג השלם נחלת יעקב בישול עכו"ם מספר ג' עמ' ג' [לשונו מובא לקמן], בישול ישראל סי' ל"ד אות ז' [עמ' קכ"ז]) – "איברא במקסיקו נהוג שכולם מחממין את המים ... דנראה שאעפ"כ אין בהם משום בישולי עכו"ם, שאין הבישול אלא לסלק את החיידקים **ולא לשיפור טעם**, ובישול כזה אינו אוסר".

ג) הגר"מ היינעמאן שליט"א (Kashrus Kurrents חל"ו מספר ב' עמ' א') –

Prohibition of *Bishul Akum* Does Not Apply To ... Foods whose form and taste do not change through cooking. This applies even to food that would normally not be eaten without cooking (e.g. pasteurized milk or distilled water).

ד) שלחן מלכים (לוה המאכלים ערך מים [עמ' א'רפ"ב], הע' רצ"א).

ה) ויהי בנסוע (דפו"ח פרק כ"ב אחר סעי' ט"ו) – "ואף מים שאי אפשר לשתותם כמות שהיא בלא בישול מחמת סכנה אין בו משום בישול עכו"ם".

2. מראי מקומות – בישול ישראל (עמ' קכ"ז).

ב. חלב מפוסטר (pasteurized milk).

1. מיקל, אינו נכלל באיסור בישול עכו"ם.

א) הגריש"א זצ"ל (בישול ישראל עמ' קכ"ו אות ה') – "שאינו חושש לזה כלל".

ב) שבט הלוי (ח"י סי' קכ"ה [לשונו מובא לעיל], קול התורה חמ"ה עמ' קע"ח, חמ"ו עמ' קע"ח, קובץ מבית לוי ח"ח עמ' ל' אות י"א, הע' י"ז, עמ' מ', בענייני יו"ד עמ' נ"ז אות י"א, הע' י"ז) – "חלב נאכל כמו שהוא חי, ואף שרגילים לבשלו מחשש סכנה (פיסטור), מ"מ דינו כנאכל חי. [דאף שבזה"ז חוששים לאוכלו חי מחשש סכנה ומפסטורים אותו בבישול, מ"מ לא נשתנה דינו כיון שראוי בעצמותו לאכול חי]".

שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ח עמ' ל"ט אות כ"ט, הע' מ', בענייני יו"ד עמ' ס"ט אות ל', הע' מ"ה) – "פיסטור הנעשה ע"מ לשמר את המאכל ולא למטרת בישול אינו נאסר כשנעשה ע"י עכו"ם [דאין כאן כוונה לבישול כלל]".

ג) הגר"מ היינעמאן שליט"א (Kashrus Kurrents חל"ו מספר ב' עמ' א') – לשונו מובא לעיל.

ד) חלקת בנימין (ס"ק ז', ציונים ס"ק ל"ה).

ה) ויהי בנסוע (דפו"ח פרק כ"ב אחר סעי' ט"ו, עי' סעי' ז').

ו) נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי עמ' קפ"ה).

ז) הגר"ש פעלדער שליט"א (בעל פמ"ג השלם: נחלת יעקב בישול עכו"ם מספר ג' עמ' ג', מנחת הבוקר עמ' קס"ד, בישול ישראל סי' ל"ד אות ד') – "**והטעם להקל** בחלב מפוסטר ובמים מבושלים ... דכל הענין של איסור בישול עכו"ם הוא שע"י אכילת דברים שנתבשלו ע"י עכו"ם יבוא לידי קירוב דעת, ואסרוהו משום חתנות. וה"מ כשהישראל מקבל הנאה חיובית מהנכרי, כגון דבר שלא היה ראוי לאכילה חי, וע"י בישולו הוכשר לאכילה, שאז קיבל הנאה מהגוי ומביא לידי קירוב הדעת. אבל חלב שגם בלעדי פיסטור העכו"ם הוא בעצם ראוי לשתיה, אלא שמפאת הסכנה שיש בחיידקים מבשלים החלב כדי למנוע היזק לאדם, נמצא **שע"י בישולו הוא רק מבריה ארי שמסלק את החיידקים והסכנה**, ומאחר שאין זה הנאה חיובי רק שלילי, אין זה מביא לידי קירוב הדעת,

ולא נכלל בגזירה דבישול עכו"ם. וכדוגמא לזה מצינו בעניני חו"מ שהמהנה את חבירו ע"י הברחת ארי אינו חייב משום נהנה, דמבריה ארי בעלמא הוא [ואע"פ שאומרים שע"י פיסטור ובישול החלב משתנה טעמו, אמנם אין זה מפאת הוצאת החיידקים, אלא שטעמו משתנה אם עושים זאת לחלב, אבל החלב הרי היה ראוי לשתייה גם בלא שינוי טעם זה]. ואינו דומה למה שכתב המהרש"ם דיש איסור בישול עכו"ם בבצלים משום דבצלים חיינן קשיין לגוף כחרבות, דשאני התם שע"י בישול הבצלים מתקן ומשנה את גוף הטעם של הבצל, שע"י פקע חריפותו, נמצא שיש כאן הנאה חיובית שמשנה את טעמו מטעם חריף לטעם שאינו חריף, אלא שעושה זאת מפני הסכנה. והוסיף שזה מסתמא הכוונה במה שמובא בקובץ מבית לוי (ח"ח תשנ"ו עמ' ל') בשם הגר"ש ואזנר, דאף שבזה"ז חוששים לאוכלו חי מחשש סכנה ומפסטרם אותו בבישול, מ"מ לא נשתנה דינו כיון שראוי בעצמותו לאכול חי, עכ"ד. וכן השיב הגר"ש אלישיב ע"י שליח, שלדעתו אין לחשוש כלל לבישול עכו"ם בחלב מפוסטר.

ח) שלחן מלכים (שער י"ב פרק א' סעי' ג', לוח המאכלים הע' קפ"ז) – דעת הפוסקים.

2. נכון להחמיר.

א) מנחת יצחק (ח"י סי' ס"ז) – "אבל בודאי היכא דאפשר, וכמ"ש בנוגע למקומו שאפשר לסדר בניקל באופן שיהי' נעשה ע"י ישראל, מה טוב ומה נכון לסדר כן".

ב) הגר"י רובין שליט"א (שמעתי ממנו).

3. מראי מקומות – ויהי בנסוע (מהדו' תליתאה פרק מ"א סעי' ז'), בישול ישראל (עמ' ל"ח אות ד', עמ' קכ"ד), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ג' סעי' י"ג).

א) מהרי"ץ (דושינסקי, ח"א סי' מ"ו) – "יש ספק אחר אם אין בזה משום בישול עכו"ם, ואף דבנאכל כמו שהוא חי ל"ש בישול עכו"ם, אבל הרופאים כולם מעידים שחלב חי בלי בישול הוי סכנה, וגם ניכר הבישול לפנינו".

ג. בישול עכו"ם בשומשום קלוי.

1. הגר"ש זצ"ל (קובץ בית הלל חכ"ו עמ' ק"א ד"ה ומדין, אשרי האיש יו"ד פרק ח' אות ג') – "שומשום שקולים אותו כדי להוציא ממנו את הלחות שבו, ולא לצורך טעם (ואח"כ טוחנים אותו לעשות ממנו טחינה או חטיף - שומשום עם סוכר) אין בדבר איסור בישול עכו"ם".

ד. מראי מקומות – בית אב"י (ח"ג סי' קט"ו אות ד'), בישול ישראל (סי' ל"ד).

1. שבט הקהתי (ח"ה סי' קל"ה) – "שאלה: יש מיני מאכלים שמרתיחים אותם במפעלים במים והמטרה הוא להרוג את החיידקים שבתוכם ואין המטרה לרככם שיהיו ראויים לאכילה, אבל המציאות היא שעל ידי הרתיחה במים רותחים, נעשים ראויים לאכילה ואח"כ כל אחד מבשלם בביתו לרככם עוד, האם יש בזה משום בישול עכו"ם במה שהגויים מרתיחים המאכלים במים. תשובה: עי' במסכת עבודה זרה (דף ל"ח) וכן איפסק ביור"ד (סימן קי"ג ס"ה) דעכו"ם שבישל ולא נתכוין לבישול מותר, כיצד ... ובשאלתנו דומה יותר ללא נתכוין העכו"ם כלל לבשל דהא אינו מכוין לבשל דהיינו לרככו, אלא להרוג החיידקים וכדומה ואח"כ כ"א מבשל המאכל בביתו, הגם שנעשו ראוי לאכילה ע"י החליטה ברותחין, מ"מ כיון דלא כיון להשל מותר. ודומה קצת למה דאיתא בספר חקר הלכה מובא בדרכי תשובה שם, דאם הגוי נתכוין לבשל דבר שנאכל כמו שהוא חי, או מאכל שכבר נתבשל כמב"ד ובישל דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי, הוי כלא נתכוין לבשל עיי"ש, א"כ לכאורה ה"ה כאן דלא נתכוין לבישול אלא להרוג החיידקים אין בו משום בישול עכו"ם, הגם שנעשה עי"ז ראוי לאכילה, ועי' במאירי בע"ז (ל"ח ע"א), שכתב דבישול עכו"ם אסור משום קירוב הדעת ואינו אסור אלא על מה שהוא תכלית כוונתו, עיי"ש. וה"נ תכלית הכוונה דמרתיוח במים רותחין אינו לרכך המאכל אלא עיקר כוונתו להרוג חיידקים כל אחד מבשלו אח"כ, ומש"ה ליכא חשש של בישול עכו"ם. וכן שמעתי מגדולי הוראה שליט"א דיש לחלק בזה כנ"ל".

י) נאכל חי: ציורים.

א. ביצים בזמן הזה: שנאכל חי רק בשעת הדחק.

1. מחמיר - עי' לקמן סעי' י"ד, לשיטות ומראי מקומות.

ב. בצלים.

1. מחמיר, אינו נאכל חי.

א) מהרש"ם (ח"ב סי' רס"ב) – "וע"ש דבצלים אינן נאכלין חיים משום דקשיין לגוף כחרבות וא"כ אם טיגון עכו"ם אסורים".

ב) דברי שלום (ח"ו קיצור פסקי הלכות יו"ד אות קצ"ג, עמ' רצ"ג) – "שייך בבצלים בישול עכו"ם דאינו נאכל יפה כמות שהוא חי, עי' תוס' (שבת דמ"ח)."

2. מיקל, נאכל חי.

א) עצי העולה (הל' בשולי עכו"ם סעי' ו', ס"ק ז').

ב) שבט הלוי (ח"י סי' קכ"ה [לשונו מובא לעיל]), קול התורה חמ"ה עמ' קע"ח, חמ"ו עמ' קע"ח, קובץ מבית לוי ח"ח עמ' ל' אות י"ב, עמ' מ', בעניני יו"ד עמ' נ"ז אות י"ב) – "בצל דינו כנאכל חי".

ג) שבט הקהתי (ח"ה סי' קל"ד אות א') – "אע"ג דאינו נאכל בפ"ע אלא ע"י הדחק מ"מ כיון דנאכל חי ע"י תערובות עם שאר ירקות הוי נאכל כמו שהוא חי שאין בו בישול עכו"ם".

ד) עי' חלקת בנימין (סעי' א' ב"י ד"ה כמו, עמ' ס"ב) – "נהי דבצל אינו נאכל חי בפ"ע מ"מ הא נאכל חי עם מאכלים אחרים...".

ה) ויהי בנסוע (דפו"ח פרק כ"ב סעי' ו', אחר סעי' ט"ו).

1. נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי עמ' קע"ט).
 2. שלחן מלכים (לוח המאכלים ערך בצל, עמ' א'רמ"ז).
 3. מראי מקומות – מנחת יצחק (ח"י סי' ס"ז ד"ה בענין).

ג. גזר (carrots).

1. מחמיר, אינן ראויים לאכול חי רק ע"י הדחק.
 א) חכ"א (כלל ס"ו סעי' ד') – "מיני לפתות שקורין מערין וריבין נראה לי אף על פי שנאכלים חיין כיון שאין זה אלא לפרקים על ידי הדחק ועולה על שולחן מלכים אסורין".
 ב) ערה"ש (סעי' ט"ו) – "אינן ראויים לאכול חי רק ע"י הדחק לא מקרי נאכל כמו שהוא חי ולפ"ז גם ריבין ומעריין וברוסק"א יש בהם משום בישולי עכו"ם [וכ"כ החכ"א כלל ס"ו] וכן כל כיוצא בזה".
 2. בזמן הזה יש להקל, שנאכל חי.
 א) באר משה (פתחי הלכה עמ' קס"ב שאלה כ"ד אות ה').
 ב) שבט הלוי (ח"ו סי' ק"ח אות ד', קובץ מבית לוי ח"ח עמ' כ"ט אות ח', הע' י"ד, עמ' מ', בענייני יו"ד עמ' נ"ו אות ח') – "ולמעשה שמעתי ממרן שליט"א להקל בגזר דנאכל הרבה מאוד חי".
 ג) ויהי בנסוע (דפו"ח פרק כ"ב אחר סעי' ט"ו).
 ד) נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי עמ' קפ"א).
 ה) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ה, עמ' רפ"ט, עמ' רצ"א, עמ' רצ"ב, עמ' תכ"ו).
 ו) שלחן מלכים (לוח המאכלים ערך גזר, עמ' א'רנ"א).

ד. כרוב (cabbage).

1. בזמן הזה יש להקל, שנאכל חי – באר משה (פתחי הלכה עמ' ק"ס שאלה ט"ז), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ט, עמ' רצ"ב), שלחן מלכים (לוח המאכלים ערך כרוב, עמ' א'עדר).

ה. פטריות (mushrooms).

1. מחמיר – דר"מ (ס"ק ג'), ש"ך (ס"ק ב'), כתב האו"ה ... דכמהין ופטריות עולין על שלחן מלכים משום פפראות ויש בו משום בשולי עובדי כוכבים וכ"פ בת"ח שם סוף דין ט"ו), פ"ת (ס"ק ז'), באה"ט (ס"ק א'), חכ"א (כלל ס"ו סעי' ד'), זבחי צדק (ס"ק ג'), דרכ"ת (ס"ק ז', ס"ק ח'), עצי העולה (הל' בשולי עכו"ם סעי' ב').
 2. מיקל, אין עולה על שלחן מלכים – מאירי (ע"ז דף לח. ד"ה ולענין), פ"ח (ס"ק ג'), ערה"ש (סעי' י').
 3. מראי מקומות – לחם הפנים (ס"ק א'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), ברכי יוסף (שיורי ברכה ס"ק ט'), שבט הלוי (ח"ב סי' מ"ג על הש"ך ס"ק ב'), שלחן מלכים (שער ג' פרק ה' אות א').
 4. בזמן הזה.

- א) מחמיר – שבט הלוי (ח"ו סי' ק"ח אות ד', קובץ מבית לוי ח"ח עמ' ל"א אות ט"ו, עמ' מ', בענייני יו"ד עמ' נ"ט אות ט"ו, עמ' ע"ב).
 ב) בזמן הזה יש להקל, שנאכל חי – מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ו, עמ' רפ"ט, עמ' רצ"ב).
 ג) מראי מקומות – שלחן מלכים (שער ג' פרק ה' הע' ע"ה, לוח המאכלים הע' תי"ז), שואלין ודורשין (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ה אות י"ח), הגר"ע קולברש שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ה אות י"ח).
 1) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רמ"ח, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ה אות י"ח) – "שאלה: האם כל הפטריות נאכלת חי ואין בהם חשש בישול עכו"ם בזמנינו. תשובה: איני יודע".
 2) אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק י"א סעי' ח') – "לענ"ד בזמנינו יש לחלק בין סוגי פטריות שהפטריה המצויה שפיר נאכל בסלט ואף לבד. אולם יש סוגים כגון 'פורטבלה' ו'שיטקי' אינם נאכלים כל כך...".
 3) הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קמ"א) -

Portobello mushrooms are not eaten raw and are served on a king's table, thus they require bishul Yisroel.

ו. תרד (spinach): בזמן הזה.

1. מיקל: שנאכל חי – באר משה (פתחי הלכה עמ' ק"ס שאלה ט"ז), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ו, עמ' רצ"ב).
 2. מראי מקומות.
 א) שלחן מלכים (לוח המאכלים הע' תק"ג) – "עלי התרד אינם נאכלים כמות שהם חיים וצריכים בישול ישראל. וכן הוא בעלי תרד הניתנים כמילוי במאפים, שצריך בישול ישראל. ועלי תרד הנאכלים בסלטי עלים חיים הם עלי תרד ביבי, כלומר צעירים, שהם נאכלים חיים ואינם נאסרים בבישולי גויים".

ז. כרובית (cauliflower): בזמן הזה.

1. מיקל: שנאכל חי – מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ו, עמ' רפ"ט, עמ' רצ"ב).

2. מחמיר – שלקח מלכים (לוה המאכלים ערך כרובית, הע' רמ"ב, "כרובית נאסרת בבישולי גוים מפני שאינה נאכלת כמות שהיא חיה. ומצויים היום גם כרוביות כבושות, ואם הכבישה שלהם נעשתה ע"י גוי באופן טבעי ולא בכבישה שע"י האש, אינם נאסרים בבישולי גוים").

יא] דגים בזמן הזה: האם בגלל שדגי סושי (sushi) נאכל חי, אין בדגים משום בישולי עכו"ם. **א. מחמיר.**

1. הגר"ק זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ד) – 'נפוץ בחו"ל שאוכלים דג חי מעוטף עם אורז ושאר מאכלים, והם טוענים שאוכלים את זה הדג תמיד חי באופן הנ"ל, האם יש בזה חשש בישול עכו"ם, או מאחר שהרבה אנשים אוכלים אותו חי אין איסור, או מאחר שעיקר המאכל הוי האורז האם צריכים להחמיר בבישול עכו"ם. תשובה: יזהר".
2. אבני ישפה (אסיפת יצחק כ"א תמוז תשס"ז, אהל יעקב הע' ל"ג ד"ה ובעל) – "שאלה: אם בגלל שדגי סושי נאכל חי, אין בדגים משום בישולי עכו"ם. תשובה: חקרת שהיות והכלל הוא שכל דבר שנאכל חי אין בו משום בישולי עכו"ם, מה הדין של דגים לענין מאכלי עכו"ם שהרי הסושי נאכל חי. הסושי הוא נעשה מסוג דג מסוים, ואני חושב שהוא דג הסלומון, וכיון שהוא עובר תהליך שהוא נעשה רך וטעים בלי בישול אז הוא נאכל חי. אבל כדי לדעת אם סלומון נאכל חי, עלינו לברר אם רוב אכילת הדג של סלומון הוא נאכל כמו סושי או שמא רוב אכילת הדג סלומון אינו נאכל חי אלא אחר בישול ואפייה. ונראה לי שהמציאות היא שעדיין לא הצליח הסושי להיות רוב אכילת הסלומון בעולם, וכיון שרוב אכילת הסלומון הוא לא נאכל חי, שוב אין היתר מצד בישולי עכו"ם. ואפילו אם יבוא יום אחד שרוב אכילת הסלומון בעולם הוא יהיה על ידי אכילת סושי, אבל זה מועיל רק לאותו סוג של דג, והיינו לסלומון שממנו עושים את הסושי, וממילא יהיה מותר לאכול מאכלי עכו"ם של סלומון והיינו אם הגוי בישל סלומון. אבל פשוט שאין זה מתיר את כלל הדגים שבשלו עכו"ם. ושו"ר שכ"כ בפר"ח אות ג' בשם המהריק"ש ומובא גם כפ החיים קי"ג ס"ק י"א שהכל הולך אחר הרוב ואם רוב העולם אינם אוכלים אותו חי, הגם שאדם זה אוכלו כמות שהוא חי, יש בו משום בשולי עכו"ם ע"ש. וזה ממש כדברינו שהרי רוב בני אדם אינם אוכלים הדג שעושים ממני הסושי כאשר הוא חי. היוצא מדברינו שכיון שאין הרוב של הסוג הדג שממנו עושים סושי נאכל חי, שוב אין היתר בסוג הזה משום מאכלי עכו"ם".
3. הגר"י בעלסקי זצ"ל (דף הכשרות חכ"ב-ד' עמ' כ"א) – "ראיתי את מה שידדי הרב שכטר נ"י כתב והכל אמת, כי אין מה שנטפל לשאר דברים באכילת ה'סושי' ככה לקבוע על מעט הדג שבתוכו שיהא נקרא נאכל כמות שהוא חי ופשוט הוא. ר"ח שבט תשע"ד לפ"ק. חיים ישראל הלוי בעלסקי".

הגר"י בעלסקי זצ"ל (Halachically Speaking) חי"ד מספר ו' הע' כ"ט) -

Although a specific fish may be eaten raw, that does not mean that all fish is edible raw and would not require bishul Yisrael. Therefore, salmon and tuna would require bishul Yisrael even though sushi may not.

4. מנחת פרי (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ז אות ג', מציון תצא תורה ח"א מילואים לתשובה רל"ה) – "תבנא לדינא דיש להחמיר לדינא לגבי דג הנאכל חי במאכל 'סושי' לגבי דין בישולי עכו"ם, שאע"פ שהרבה אנשים אוכלים את זה אפילו כשהוא חי, מ"מ רוב הפוסקים הכריעו כהפרי חדש דס"ל דאזלינן בתר רוב העולם, והרי רובא דעלמא לא אוכלים דג חי, ואפילו לפי שיטת המגן אברהם ... אם אפשר להקל בדיעבד ...".

5. הגר"י מצגר שליט"א (אסיפת יצחק י"ד טבת תשס"ח) – "בדבר שאלתך בענין דין דגים בזה"ז שנאכלים במאכל מסוים כשהם חיים, וכמו"כ בדין ביצים בזה"ז שניתנים חיים לתוך כמה מאכלים, האם יש לחושבם ע"י כן כדבר שנאכל כמות שהוא חי ולהתירם מאיסור בישולי עכו"ם כמבואר בגמ' [עבודה זרה ל"ח ב'] : 'כל הנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי עכו"ם'. הנה נודע, כי כלל נקוט הוא בידנו 'דדבר הנאכל חי, היינו שרוב העולם אוכלים אותו כשהוא חי ולא מבושל, וכ"כ בספר סולת מנחה [כלל ע"ה דין ט"ז], וכ"כ הפר"ח [ס"ק ג'] והובא ג"כ בערוה"ש [ס"י קי"ג סי"ב] וז"ל: 'דבר פשוט הוא דלענין דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי, הולכין אחר רוב בני אדם, דאם הרוב אין אוכלים מאכל זה כמות שהוא חי, אף שהיחיד אוכלו, מ"מ אסור גם לאותו היחיד לאוכלו מבושל, ואם הרוב אוכלים זה כשהוא חי, אף שהיחיד אינו יכול לאוכלו רק מבושל, מ"מ מותר בו, דבטלה דעתו אצל כל אדם'. [ועוד כתב שם דאם בעיר אחת אוכלים אותו חי ובעיר אחרת אוכלים אותו כשהוא מבושל, כל עיר נוהגת כפי מקומה, וכ"כ החכמת אדם [כלל ס"ו ס"ד], ובדרכי תשובה סק"ג כתב בשם הפר"ח דאם עיר אחת דרכה לאוכלו חי, ורוב העולם דרכו לבשלו, אזלינן אחר רוב העולם]. שוב ראיתי שגם דעת המהריק"ש [אהלי יעקב ס"י נ"ח] דאזלינן אחר רוב בני אדם, וראיתו, מדאמר רב [ע"ז ל"ח]: 'כל הנאכל כמות שהוא חי, ואי סלקא דעתך דאזלינן לכל חד כדעתיה, הול"ל 'כל שזה אוכלו כמות שהוא חי, ומדקאמר 'כל הנאכל', שמע מינה דאחר דרכם של בני אדם אזלינן, ולא חיישנן לדעתו של זה. הן אמת שספר "בני חיי" השיג על הפר"ח והעלה דהעיקר לדינא דאזלינן לכל אדם בתר ידיה ולא בתר רוב העולם, אולם הביא הרבה פוסקים דס"ל כהפר"ח, וכן הוכיח במישור בספר שיוורי ברכה [ס"י קי"ג אות א'] מדברי הראב"ן וז"ל : 'ודג מליח שבשלו גוי וביצה שצלאה גוי, אע"פ שיש בני אדם שאוכלים דג מלוח חי וביצה גומעין אותה חיה, מיהו כיון דרובא דעלמא לא אכלי הכי, אסר להו ר' יוחנן [ע"ז ל"ח, א', ובשו"ע ס"י קי"ג סי"ד], והלכתא כוותיה, אבל דג קטן מלוח כגון הרינגא"ס שבישלו גוי, אין בו משום בישולי גוים, דרובא דעלמא אכלי ליה חי כשהוא יבש, וכל דבר שאוכלים אותו רובן כמות שהוא חי, אם בשלו גוי, אין בו משום בישולי גוים', הרי מוכח מדבריו כסברת הפר"ח. אשר נראה בנדו"ד שמאחר ורובא דאינשי במקומותינו אינם אוכלים דגים חיים או ביצים חיות בצורה שהובאה בגוף השאלה, וצורת אכילה זו היא נחלתן של מיעוטא דבטלי ברובא, לכן אין בכוחם של המיעוט להחיל שם של 'דבר הנאכל חי' על מאכלים שעדיין אין הרוב אוכלין חי, וכמו שנתבאר לעיל. עוד יש להוסיף, דמסברא נראה דהגדרת 'דבר נאכל חי' היינו שאין צריך תיקון גדול כדי לאוכלו חי, אלא שע"י תיקון מועט ניתן לאוכלו מיד, כגון ע"י מלח או לחם או סוכר וכדו', ונלע"ד ראיה לדבר ממ"ש השו"ע [ס"י קי"ג סי"ב]: 'דגים קטנים שמלחן ישראל או עכו"ם הרי הן כמו שנתבשלו מקצת בישול, ואם צלאן עובד כוכבים אחר כן מותרים', ומבואר דדגים קטנים שלא מלחן כלל ונתבשלו ביד עכו"ם, אסורים משום בישולי גוים. וקשה, הרי

ראויים לאוכלן חי ע"י מלח ומדוע יאסרו? אלא ע"כ שרק דבר שניתן לאוכלו מיד ע"י תיקון מועט, כגון פיזור מלח, נקרא שמו 'דבר הנאכל חי', אולם דבר שצריך תיקון רב, כגון דגים כבושים שמלוחים אותם ושוהים זמן מה עם המלח ועי"כ נעשים מתוקנים למאכל [וכלשונו השו"ע 'הרי הן כמו שנתבשלו מקצת בישול'], אינו נחשב 'דבר הנאכל חי', ולכן דגים קטנים שלא נמלחו נאסרים בבישול גויים, וא"כ י"ל דה"ה בנדו"ד הדגים והביצים במאכלים שהוזכרו בגוף השאלה צריכים תיקון רב עד שיהיו מתוקנים לאכילה, ולכן אין בכוח צורת אכילה זו להעניק להם שם של 'דבר הנאכל חי', והנלע"ד כתבתי".

6. הגר"צ שכטר שליט"א (דף הכשרות חכ"ב-ד, עמ' כ"א) – "בנדון בעיית בשול-עכו"ם בדג הטונא, כבר כתבנו בחוברת מסורה, והובאו הדברים בספרי גנת אגוז (סי' ט"ז). ובשלשים שנה האחרונות נתחדש מנהג אכילת הסושי בכל רחבי אמריקא ואף בא"י וכמעט בכל העולם כולו, ויש שטוענים שכעת הטונא אין בו בכלל בעיית בשול-עכו"ם, שהרי הוא נאכל כמות שהוא חי במאכל הסושי". ונראה לומר שזה לא כ"כ פשוט שזה נקרא נאכל כמות שהוא חי, שהרי אין אוכלים את חתיכת הדג בפנ"ע אלא בצירוף עם האורז ושאר הירקות, ואחוז הדג שבחתיכת הסושי הוא פחות מחמישים אחוז, והרבה אוכלים מין סושי שאין בו חתיכת דג בכלל, ועל כן, קשה לקבוע שהדג הוא העיקר שבסושי, וע"פ פשוטו - דינו כטפל, ומן הנכון לברך מזונות, בזמן שהאורז הוא הרוב (אשר ממילא [- לגבי ברכת הנהנין] דינו כעיקר), ויש מקום לומר שרק מקילים בנאכל כמות שהוא חי כשנאכל בתורת עצמו, ולא כשנאכל בתורת טפל. ואף שיש שאוכלים את הדג בפני עצמו בלי האורז ושאר הירקות, ע"פ פשוטו נראה שאותה הנהגה עדיין לא נתפשטה מספיק במקומנו, ורק מעוט בני אדם הוא שעושים כן, ודומיא דביצה בזמן הגמ', שמעוט בנ"א היו אוכלים אותה מבלי לבשלה, אשר על כן נפסק בגמ' שיש בה משום ב"ג. צבי שכטר. עש"ק פ' וארא תשע"ד".
7. שלחן מלכים (שער ט' פרק ה' אות ו', לוח המאכלים ערך סושי [עמ' ארצ"ב]) – "נאסר בבישולי גויים".
8. משנת יוסף (אבני דרך ח"ט סי' צ"ט) – "לענ"ד גם כן להחמיר בזה, כי הסושי נאכל כשהוא מעוטף עם אורז וביחד זה נהיה תבשיל של בישול עכו"ם. וזה מקרוב כתבתי בס"ד לאסור בישול נכרי בתנור 'פיילוט' שהאש דולק תמיד. והבאתי מהגרשז"א צ"ל שהזהיר נגד זה שזה גורם התבוללות בחו"ל רח"ל. גם כשיהא מצב שנאכל חי לכולם עדיין צריך הכשר כמו סרדינים".
9. אבני דרך (ח"ט סי' צ"ט) – "כדברינו להחמיר ולאסור משום בישולי עכו"ם".
10. הגר"י מזלומיאן (מציון תצא תורה ח"א מילואים לתשובה רכ"ד, עמ' תר"ח).
11. מנחת חן (בנתיבות ההלכה גליון מ"ו עמ' קע"ב) – "תבנא לדינא דיש להחמיר לדינא לגבי דג הנאכל חי במאכל 'סושי' לגבי דין בישולי עכו"ם, שאע"פ שהרבה אנשים אוכלים את זה אפילו כשהוא חי, מ"מ רוב הפוסקים הכריעו כהפרי חדש דס"ל דאלזינן בתר רוב העולם, והרי רובא דעלמא לא אוכלים דג חי, ואפילו לפי שיטת המגן אברהם דס"ל דגם היכא שאינו נאכל לבדו, אבל נאכל חי בצירוף דבר אחר נחשב למאכל חי, מ"מ היתר זה לא יועיל בנידון דידן, לגבי מאכל סושי מכמה טעמים: א) דרוב אינשי לא אוכלים מאכל זה (דג חי בתערובת), וא"כ לא נחשב כנאכל חי על ידי תערובת (כמ"ש לעיל אות י"ג). ב) דיש לחלק בין מאכל סושי לעיקר דינא דהמגן אברהם שהרי המג"א מיירי לגבי זנגביל דנחשב נאכל חי משום דאפשר לאוכלו על ידי תערובת סוכר, והרי שם הלא עיקר כוונתו הוא אכילת הזנגביל והסוכר לא בא רק להטעימו, משא"כ לגבי סושי הרי עיקר כוונתו לא רק על אכילת הדג, אלא כוונתו לכל חלקי המאכל כמו האורז וכיו"ב, ולא מקילים להחשיבו כנאכל חי כשנאכל בתורת טפל וצירוף לדברים אחרים. (כמ"ש לעיל אות ט'). ג) ועוד הלא יש הרבה פוסקים דפליגי על המג"א וסוברים דנאכל חי רק על ידי צירוף לא נאכל כמות שהוא חי (כמ"ש לעיל אות י'). ד) ועוד הרי יש מי שכתב שגם להמקילים כשיטת המג"א דנאכל חי ידי תערובת נחשב נאכל חי, היינו דוקא אם המאכל חי הוא רוב התערובת, כמ"ש לעיל אות י"ב. ולענין השאלה אם אפשר להקל בדיעבד לענין מאכל סושי, כשהזמין גוי סיני להגיע ל'ווארט' והיהודי שכח להדליק את הסיר לבישול האורז והגוי הכין את הכל, האם הסושי אסור באכילה באותו ווארט, במקום הפסד כזה האם יש מקום להקל, נראה דבכה"ג יעשה שאלת חכם...".
12. עי' שערי תורת הבית (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תל"ו).

ב. מצד האורז אסור.

1. הגר"א ובנצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרי"ז אות ג', מציון תצא תורה ח"א אות רל"ו) – "שאלה: לגבי המאכל הנפוץ בזמנינו הנקרא 'סושי' sushi שהוא בעיקר דג חי מעוטף עם אורז, שהאורז עצמו נאסר משום בישול עכו"ם, אבל בזמננו דנים בזה מאחר שהרבה בעולם אוכלים את הדג הזה והוא נאכל חי אולי אין איסור בישול עכו"ם כיון שהוא כבר נחשב כמאכל שנאכל חי, למרות שהוא עם אורז שהוא חשוב. ולכן רצינו לדעת האם הוסר מזה חשש בישול עכו"ם על סמך שאוכלים כ"כ הרבה אנשים ובפרט בחו"ל הדג הזה חי. תשובה: אף אם הדג מותר, אבל האורז אסור. ותשובה אחרת כתב: כן (אסור משום בישול עכו"ם), גם צריך לברר אם הדג טהור".
- הגר"א ובנצל שליט"א (אבני דרך ח"ט סי' צ"ט) – "אף אם הדג מותר, אבל האורז אסור".
2. שואלין ודורשין (אבני דרך ח"ט סי' צ"ט) – "כ"כ לי ידידי הגר"א שלזינגר (מח"ס שו"ת שואלין ודורשין): בנוגע לדג הסושי שעלה על שולחננו בדבר בישול נכרי, הרי לכאורה כיון שהיום הוא נפוץ שאוכלים אותו חי, הרי ממילא לא יהיה בזה איסור בישול נכרי. לגבי האורז, הגם שהוא אולי טפל לדג, אך כיון שרגילים לאכול את הדג עם האורז, משמע שהוא נצרך לאכילת הדג, וע"כ לענ"ד אי אפשר להקל בבישול האורז וצריך להיות דוקא ע"י יהודי".
- עי' שוואלין ודורשין (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ג, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תר"ע) – "תשובה: לענין דג 'סושי' כיון שרבים אכן אוכלים אותו חי כמות שהוא, לא יהא בזה משום בישול עכו"ם. אלא שכפי שהבנתי ישנם סוגים שונים של דגים, ולא כולם נאכלים חי, ומה שלא נאכל חי, יש בו משום בישול עכו"ם. ובפרט שאוכלים אותו עם מוצרים אחרים שאינם נאכלים חי שלפעמים המוצר האחר הוא העיקר כמו אורז וכיוצ"ב, ואם מתבשלים יחד, יש מקום לחשוש לבישול עכו"ם. ולכן יש מקום להזהר בזה מאוד, כי המכשול קרוב".

3. עי' דברי בנייהו (חכ"ד סי' נ"ז) – "המאכל שושי שהוא דג חי מעוטף עם אורז אם מבשלו הגוי ביחד עם האורז אם האורז הוא הרוב יש לאסור משום בישולי גויים מאחר והולכים אחר הרוב אמנם אם מפריד את הדג מהאורז יכול הוא לאכול את הדג כיון שהוא נאכל כשהוא חי עיין שו"ע יו"ד סימן קיג סעיף ב".

ג. מיקל.

1. הגר"מ גנק שליט"א (מסורה ח"א עמ' פ"ט, עמ' צ"ו אות ב') – "בענין ה'טונא', הרי בהרבה מדינות ה'טונא' נאכל כמו שהוא חי, בארצות המזרח הרחוק, ובפרט ביאפן כך דרך אכילתו, ונקרא 'שושי', ועכשיו באמריקה וכן בארץ ישראל נאכלין חי במסעדות יאפניות. ואפילו אי תימא דאין זה הרוב באמריקה, הרי ודאי דנאכל וראוי לאוכלו חי ולהריטב"א כיון שראוי לאכול חי, דאף דרגילים לאכלו מבושל, חשיב נאכל כמו שהוא חי, ואפילו אי נימא דאינו נאכל חי אלא ע"י הדחק, יש דעה במחבר דנאכל ע"י הדחק חשיב כמו שהוא חי. ולכן נראה שיחשב ה'טונא' לדבר שנאכל כמו שהוא חי, וממילא אין בו משום בישולי נכרים".

ד. מראי מקומות – הגר"י טשזנר שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ג), בישול ישראל (סי' ל"ג אות ט', מילואים סי' ט'), Halachically Speaking (חי"ד מספר ו' עמ' ו'), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק י"א סעי' ג'), עומק הפשט (גליון רצ"א).

1. שבט הלוי (ח"ט סי' קס"ג, מבית לוי בענייני יו"ד עמ' נ"ה אות ו*) – "ואשר שאל בסוחר שנוסע בקביעות למדינת יאפאן במקומות שהתושבים אוכלים דג חי ושואל האם בהיותו שם שרי לוי לאכול דג מבושל ע"י נכרי כיון שבאותו מקום נאכל כמו שהוא חי או שנדון כפי המקום שיצא משם ובמקומינו איכא בשול עכו"ם בדגים. בענייני דבר זה נוטה לאיסור דלא מבעיא לדעת הגאון בני חיי שבד"ת יו"ד סי' קי"ג ס"ק ג' שחולק על הפר"ח שהי' דעתו דאזלינן בתר רוב העולם ואין מקום אחד קובע ודעת הבני חיי דאזלינן בתר כל אדם בדידי' עצמו אם דרכו לאכול חי א"כ נוסע זה הרי לא דרכו לאכול חי ואיכא בשול גוי אלא גם להפר"ח מכ"מ אזלינן בתר רובא דעלמא ורובא דעלמא אין אוכלים חי. ואפילו נימא לחלק בין אתרא למדינה, ובמדינה אין הולכים בתר רובא דעלמא, וכמש"כ בס' ערוך השולחן שם סי' י"ב ועתוס' שבת צ"ב ע"ב ועוד, היינו דאין מדינת יאפאן בטלה לרוב העולם כיון דמדינה שלמה אוכלים כשהוא חי, אבל עדין אין זה אומר דאם רוב רובא דעלמא אין אוכלים חי ובא אחד באופן זמני למדינה שאוכלים חי פשיטא דאין לו היתר בשול גוי חדא דהוא עצמו אינו אוכל חי ועוד רובא דעלמא, מלבד הסברא דחומרא מקום שיצא משם, וגם לבי אומר דגם ביאפאן אין זה כל המדינה ואולי רק אתרא, וגם מן הסתם יש הנוהגים כך ויש הנוהגים כך באופן דלא ראיתי מקום להתיר".

2. תשובות והנהגות (אהל יעקב הע' ל"ב ד"ה וכששאלו [עמ' ע"ט], רק בדפו"י) – "שבדרך כלל מה שאוכלים שושי עם דג חי בטלה דעתו, ונאסר משום בישול עכו"ם. מיהו אם רוב העולם אוכלים דג מיוחד בתוך הסושי חי יש להתיר הסושי משום בישול עכו"ם".

ה. עוד שאלות לענין שושי.

1. תולעים - סי' פ"ד.
2. מה הברכה על שושי [מה העיקר, ומה הרוב. האם מברך ביחד, או על כל חלק בפני עצמו] - עי' או"ח סי' רי"ב, לשיטות ומראי מקומות.
3. האם דגים מוקצה בשבת - עי' או"ח סי' ש"ח סעי' ל"א, לשיטות ומראי מקומות.
4. לעשות שושי בשבת, האם יש איסור מצד מגבן ובונה - עי' או"ח סוף סי' שי"ד, לשיטות ומראי מקומות.
5. לחמם שושי בשבת, האם יש איסור בישול - עי' או"ח סי' ש"ח סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.
6. למלוח שושי בשבת, האם יש איסור מצד מעבד - עי' או"ח סי' שכ"א סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.
7. להפריד העור מהבשר בשבת, האם יש איסור מצד מפשיט - עי' סוף סי' שכ"ז, לשיטות ומראי מקומות.
8. לפתוח המקלות שושי (צ'ופסטיק, chop-sticks), האם יש איסור מכה בפטיש - עי' מלאכת מכה בפטיש [סוף סי' ש"מ], לשיטות ומראי מקומות.
9. מראי מקומות - Dira days.

יב] עולה על שלחן מלכים.

א. הלכה.

1. מיקל – תוס' (ע"ז דף לח. ד"ה איכא, לשונו מובא לעיל), רא"ש (ע"ז פרק ב' סי' כ"ח), ר"ן (ע"ז דף טו. ד"ה קמ"ל), טור (סעי' א'), פסקי רי"ד (ע"ז דף לח. ד"ה אמ' ר', תוס' רי"ד יבמות דף מו.), מחבר (סעי' א'), פוסקים.
2. אנשים שאינן בני תורה.

א (ע"ז דף נט., יבמות דף מו.) – "ר' חייא בר אבא איקלע לגבלא, חזא בנות ישראל דמיעברן מעובדי כוכבים שמלו ולא טבלו, חזא חמרא דמזגו עובדי כוכבים ושתו ישראל, חזא תורמוסא דשלקי להו עובדי כוכבים ואכלי ישראל, ולא אמר להו ולא מידי; אתא לקמיה דרבי יוחנן, א"ל: צא והכרז על בניהם שהן ממזרים, ועל יינן משום יין נסך, ועל תורמוסן משום בישולי עובדי כוכבים משום שאינן בני תורה ... ועל תורמוסן משום בישולי עובדי כוכבים לפי שאינן בני תורה. טעמא דאינן בני תורה, הא בני תורה שרי, והאמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב: כל שנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים. ר' יוחנן כי הך לישנא ס"ל, דאמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב: כל שאינו עולה לשולחן של מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בישולי עובדי כוכבים, טעמא דאינן בני תורה, הא בני תורה שרי".

ב) מיקל, אפי' לאנשים שאינן בני תורה – רלב"ח (ריש סי' קל"ח), ב"י (ס"ק ב'), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק י"ג, ס"ק כ"ה), חלקת בנימין (ציונים ס"ק י"ב).

ג) מראי מקומות – אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ג' סוף הע' על סעי' י"ד).

3. אדם חשוב.

א) מראי מקומות – שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' קמ"ב, לשונו מובא לעיל), שלחן הלוי (סי' כ"ה סוף אות ד'), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ג' הע' על סעי' י"ד).
 ב) כה"ח (ס"ק י"ג) – "מיהו רבינו האר"י ז"ל בשה"מ פ' וילך כתב צריך ליהזר שלא לאכול תרמוסין הנשלקים ע"י גוים למתקן ואעפ"י שמן הדין מותרין הם לפי שאין עולין עש"מ עכ"ז לא גרעיה מההוא גברא (עיין מו"ק די"ב ע"ב) דלא אתחזי ליה אליהו ז"ל משום דשתה מים דאחים ליה קפילא ארמאה עכ"ל".

ב. רק מלכים או ה"ה שרים.

1. ה"ה שרים, ושאר אנשים חשובים.
 א) או"ה (שער מ"ד סי' ג') – "ואינו עולה על שולחן שרים".
 ב) אריז"ל (נגיד ומצוה חלק ברכת המוציא והנהנין עמ' י"ח-ב', דפו"ח עמ' קס"ו) – "גם צריך ליהזר שלא לאכול תורמוסים המתוקים מן הגויים, ולא אפונים הנקראים קודמא"ש, כי אע"פ שאינם עולים על שולחן מלכים, השרים אוכלים אותם. צמח: וצ"ל שכוונת הרב זלה"ה באמרן שאע"פ שאינם עולים על שולחן מלכים, השרים אוכלים אותם, הוא מובן עם מ"ש הוא ז"ל בספר הדרושים דף רל"ט (ע"ח דף נ"ד ע"ד) על פסוק (ישעיה י' ח') הלא שרי יחדו מלכים, ואמר יחדו, כי מה שהיו תחלה מלכים הם עתה סוד שרים, ואתי שפיר שרי יחדו מלכים כל שהם יחד בדין".
 ג) ברכי יוסף (שיורי ברכה ס"ק ב') – "לאו דוקא מלכים, אלא אפילו עולה על שלחן שרים שבארץ ההיא אסור. רבינו האר"י זצ"ל בשער המצות".
 ד) זבחי צדק (ס"ק ב', ס"ק י"ד, הג"ה שם).
 ה) בן איש חי (שנה ב' פר' חקת סעי' ט') – "והא דבעינן עולה על שלחן מלכים לאו דוקא מלכים, אלא אפילו על שלחן שרים שבארץ ההיא נמי אסור, ועיין שיו"ב אות ב' ושאר אחרונים, וכן סבר רבינו האר"י ז"ל".
 ו) דרכ"ח (ס"ק כ"ה) – "האריז"ל...".
 ז) כה"ח (ס"ק ב').
 ח) חלקת בנימין (ס"ק י', מילואים שם, בי' סעי' א' ד"ה מלכים [עמ' ס"ה]).
 ט) אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ד' סעי' א').
 1) כה"ח (ס"ק ב') – "שרים ... ור"ל אנשים חשובים שראוי מאכל זה לתת לפניהם".

2. מראי מקומות.

א) דברי יציב (יו"ד סי' ל' ס"ק י"ג) – "הגם שבליקוטי תורה פרשת עקב [בטעמי המצוות], ובשער המצוות פרשת וילך, דלאו דוקא מלכים דה"ה כשהשררות אוכלין אותן, ובכף החיים [סי' קי"ג ס"ב] דר"ל חשובים, לא ידעתי מנ"ל הא, דפשיטא דחשובים ומלכים ושרים אינו גדר אחד...".

ג. מלכי אוה"ע או מלכי ישראל.

1. מלכי עכו"ם.

א) תו"ח (כלל ע"ה דין י"א, דין ט"ז) - חמש פעמים.
 ב) הגר"ח זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תל"ג) – "שאלה: כשחז"ל קבעו לענין בישולי עכו"ם שצריך שיהיה המאכל עולה על שולחן מלכים, לאיזה מלכים היתה כוונתם, אם לשלחן מלכים של יהודים או לשלחן מלכים של גויים. תשובה: של גויים".
 2. אין לחלק.

א) חלקת בנימין (בי' סעי' א' סוף ד"ה מלכים, עמ' ס"ה) – "דאין לחלק בין מלכי (או שרי) ישראל לאוה"ע".

3. מראי מקומות – אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ד' הע' על סעי' ג').

א) דרכ"ח (ס"ק י') – "הנה בת"ח שם דין י"א כ' בלשונו על שלחן מלכים עכו"ם וכן ראיתי במנח"י שם ס"ק ל"א שכ' ז"ל וכן שמעתי שעכשיו ערבס"ן עולה על שלחן מלכים עכו"ם ומבואר מדבריהם דפשוט דהעיקר תלוי בשלחן מלכי עכו"ם ואם אינו עולה על שלחן מלכי עכו"ם אף שעולה על שלחן מלכי ישראל מותר וכן להיפוך אם עולה על שלחן מלכי עכו"ם אף שעל שלחן מלכי ישראל אינו עולה אסור אמנם למעשה צ"ע כי לא ראיתי לשום מחבר מגדולי האחרונים שיכתבו כן להדיא וגם הרמ"א בעצמו בש"ע וכל נושאי כלי הש"ע לא הזכירו שום דבר מזה שצריך שיעלה עש"מ עכו"ם דייקא וצ"ע".

ד. מאכלים שעולים ב'טיש' האם נחשב עש"מ - מאן מלכים, רבנן.

1. לא.

א) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ז אות י"ט) – "דזה לא הוכחה שזה עולה על שלחן מלכים".
 ב) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ה אות י"ט) – "שאלה: האם כל מאכל שעולה על שלחן 'טיש' של אדמו"ר עולה על שלחן מלכים לענין בישול עכו"ם. תשובה: לענ"ד רוב אדמו"רים אינם אוכלים דווקא מאכלי מלכים".
 ג) משנת יוסף (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ה אות י"ט) – "שאלה: האם כל מאכל שעולה על שלחן 'טיש' של אדמו"ר עולה על שלחן מלכים לענין בישול עכו"ם. תשובה: לענ"ד גדר עולה על שלחן מלכים תלוי באיכות המאכלים, אם מגישים אותם לפני אנשים חשובים או בסעודה חשובה או לא, שישנם מאכלים פשוטים, כגון מאכל הנקרא 'פיתה פלאפל' שהוא מאכל פשוט שאוכלין ברחוב, וכן מכרו מקדם הגוים החשובים ברחוב מאכל הנקרא ערמונים [קאסטניות] קלויים, ואלו בודאי אינם בכלל עולה על שולחן מלכים, שאין הדרך לאכלם בסעודות חשובות, ובודאי לא אצל אנשים מכובדים. וגם אם המלך לפעמים מתאוה לאכול

ערמון זה, מ"מ אין מגישים אותו לו בתוך הסעודה בין המנות החשובות. וכמו שרואים כשנכנסים למסעדה חשובה ששם יש תפריט מיוחד של מאכלים [דהיינו מנה ראשונה, שניה ולפתן בסוף], ואין הערמונים נמנים בין המאכלים החשובים, אע"פ שלפעמים נאכלים בסוף הסעודה לקינוח".

(ד) שבת הקהתי (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ו אות י"ט) – "שאלה: האם כל מאכל שעולה על שלחן 'טיש' של אדמו"ר עולה על שלחן מלכים לענין בישול עכו"ם. תשובה: רק מה שדרך לכבד אנשים חשובים".

ע"י שבת הקהתי (שלחן מלכים ח"ב עמ' א'קנ"ט אות א') – "ומה שהסתפק בזה עוד אם שלחן של רב או אדמו"ר נחשב לשלחן מלכים, וכתב שנאכלים שם סרדינים שלא נאכלים אצל המלכים, והארבעים (חומוס) נאכל שם בידים. מסתבר שכן יש עליו דין עולה על שלחן מלכים".

(ה) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ז אות י"ט) – "דבשלחן של אדמו"ר עולה גם מאכלים פשוטים".
 (ו) מנחת פרי (ח"ו סי' ע"ט אות ב', אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ו אות י"ט) – "שאלה: האם כל מאכל שעולה על שלחן 'טיש' של אדמו"ר עולה על שלחן מלכים לענין בישול עכו"ם. תשובה: הדבר שעלה על שלחן מלכים באיסור בישול נכרים, כתב הכף החיים יו"ד סימן קי"ג ס"ק ב' לאו דוקא מלכים אף שרים, ורבינו הארי"ל בס' טעמי המצות פרשת עקב ובש"ה פ' וילך יעון בשו"ת ברכה אות ב' דר"ל אנשים חשובים שראוי מאכל זה לתת לפניהם. וא"כ מאכל שמגישים בסעודות חשובות כחתונה וכדומה, או אם בדרך להזמין עלייו אורחים חשובים יעוין ברמב"ם פרק י"ז ממכ"א הלכה ט"ו מיקרי עולה על שלחן מלכים. ולפי זה נראה שארבעים לא מיקרי עולה על שלחן מלכים אך שעולה על שלחן 'שלום זכר', וכן לא כל מה שמגישים ב'טיש' של אדמו"רים מיקרי עולה על שלחן מלכים, דאמנם מאן מלכי רבנן, אדרבה המלכות היא במה שמולכים על עצמם ופורשים מהבלי עולם הזה יעוין באבן עזרא בפ' נזיר".

(ז) חיי הלוי (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ו אות י"ט) – "שאלה: האם כל מאכל שעולה על שלחן 'טיש' של אדמו"ר עולה על שלחן מלכים לענין בישול עכו"ם. תשובה: בשאלת חכם מה נקרא עולה על שלחן מלכים, והנה כתבנו בחיי הלוי חלק ד' סימן נ' בכמה דברים שיש להסתפק אי נקרא עולה על שלחן מלכים, ובפשטות לא נקרא עולה על שלחן מלכים רק כשראוי לכבד בזה את האדם החשוב, אבל בזה שמעלין גם מאכל זה על שלחנו עדיין לא נקרא שהוא מאכל חשוב, וע"כ מה ששאל מע"כ אי כל המאכלים שמעלין על שלחן של אדמורים שהן כמו תבלינים, אי בזה כבר נקרא עולה על שלחן מלכים. נראה פשוט דאינו כן דהלא גם בסעודת מלכים מעלים גם מאכלים שאינם חשובין כ"כ והעיקר הקובע הוא אי מעלין מאכל זה לכבד את המלכים ואדם חשוב, וזה תלוי לפי המקום והזמן. וע"ע מה שכתבנו שם סימן נ"א אות ו' ובחלק ה' סימן ס"ו אות ג' דיש סוברים דאדם חשוב יש להחמיר שלא לאכול מבישול עכו"ם אפילו כשאינו עולה על שלחן מלכים".

(ח) שוואלין ודורשין (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ז אות י"ט) – "שאלה: האם כל מאכל שעולה על שלחן 'טיש' של אדמו"ר עולה על שלחן מלכים לענין בישול עכו"ם. תשובה: הלב רוצה לומר, דשולחן של תלמידי חכמים ואדמורים"ם, הוא הוא שולחן המלכים האמיתי, ומאן מלכים רבנן. אבל באמת כוונתו חז"ל היתה על שלחן מלכים כפשוטו, שהרי אצל אדמורים"ם מניחים גם מאכלים פשוטים שקשה לומר עליהם שהם חשובים. ולכן נראה דבדאי נתכוונו לומר דמאכל נמדד בחשיבותו לפי אלה שרגילים להניחם על שולחנם. והמלכים הם המודד, ואם על שולחנם יש את המאכלים הללו, בודאי נחשב למאכל חשוב. והרי כתוב במשנה באבות 'פת במאכל תאכל ומים במשורה תשתה וכו' ואם כך אתה עושה אשריך בעולם הזה וטוב לך בעוה"ב. וכי נאמר שפת במלח ומים במשורה עולה על שלחן מלכים. ומלכים מעלים על שולחנם פת עשירה עם טעמים שונים".

(ט) הגר"א וינד שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ז אות י"ט) – "לכאורה בזמנינו הדבר הכי חשוב אצל האדם זה אדמו"ר או ראש ישיבה וכדומה, ולכן נראה שזה הגדרה אמיתית לעולה על שלחן מלכים, אולם למעשה נראה לי שזה עולה על שולחנם אינו מעלה כלל לגבי בישול עכו"ם, דלגבי דין זה צריך מאכל שמכבדים בזה אורח, וזה שעולה על שולחנם אינו ראיה שיכבדו בזה המאכל את האדמו"ר שיגיע אליו לביקור".

2. מחמיר.

(א) ע"י הגר"י טשזנר שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ו אות י"ט) – "שאלה: האם כל מאכל שעולה על שלחן 'טיש' של אדמו"ר עולה על שלחן מלכים לענין בישול עכו"ם. תשובה: אינו רגיל במאכלים העולים על שלחן המלכים האדמורים"ם, ואינו יודע על מה כב' הסתפק. ומ"מ מסתברא שהמאכלים האלו נחשבים עולה על שלחן מלכים. הגדרת עולה על שלחן מלכים היא מאכל חשוב שמגישים באותו מקום לפני האורחים".

ה. ספק אם המאכל עולה על שולחן מלכים.

1. מראי מקומות – בישול ישראל (מילואים סי' י"ד).

(א) הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ב) – "האם מחמירים בספק מאכל שעולה על שלחן מלכים. תשובה: ראוי. [אמנם דעת הגר"ש וואזנר שליט"א [זצ"ל] מובא בספר כרם אפרים להקל בזה, וכן השיב לי בעל השבט הקהתי שליט"א שבאופן שאי אפשר לברר מותר ע"י ועל פי הרמ"א סימן קי"ג סעיף י"א שכל ספק בבישול עכו"ם מותר]."

(ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ער"ה, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ו אות מ"ו) – "שאלה: מאכל שמסתפקים בו אם הוא עולה על שלחן מלכים או לא, האם נאסר משום בישול עכו"ם, או שמא זה ככל ספק בבישול עכו"ם שיש להקל כמ"ש בסימן קי"ג סעיף י"א. תשובה: אינו יודע".

(ג) אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ד' סעי' ה').

1. אינו עולה על שולחן מלכים מחמת מיעוט הכמות שלהן.

1. מחמיר – חלקת בנימין (סי' קי"ב סעי' ו' בי' ד"ה ויש, עמ' כ"ה).

ז. מה שאכל לבריאות אע"ג שאינו טעים.

1. מראי מקומות – אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ד' סעי' ט"ו, "יש להסתפק").
 (א) התעוררות תשובה (ח"ד סוף סי' ס') – "אבל זה שנים הרופאים החליטו שתפוחי אדמה צלויים אחר הסעודה מועיל לבריאות הגוף, ולכן גם עולה על שלחן מלכים, ויש להסתפק אם נקרא מה"ט עולה על שלחן מלכים, כיון דאינו עולה על שלחן מלכים מחמת חשיבות המאכל. ואולי י"ל דהגם שאינם עולים אלא מחמת רפואה, מ"מ כיון שאחר הסעודה מעלים אותה על השלחן ע"י זה חשובים המה, ונתגלו שעולה על שלחן מלכים".
 (ב) שבט הקהתי (ח"ו סי' רע"ט) – "אודות החלב שעושים מסויה ... דשותים זה לבריאות אף על גב שאינו טעים ...".

ח. מאכל שעיקרו לרפואה.

1. מיקל.
 (א) ריטב"א (ע"ז דף לה. ד"ה והוי) – "והוי יודע דכל מאכל שעיקרו לרפואה כמו האל מעג'ונין אין בו משום בשולי גוים שאין זה בכלל אוכל ושלקות".
 (ב) עי' דרכ"ת (סי' קט"ו ס"ק ל') – "בשו"ת דברי יעקב סי' ג' ... דמשום בישולי עכו"ם לא שייך בזה שאין הבישול של המאלק"ן פועלת רק שיהיה הנסיובא ראוי להיות מוכשר לרפואה אבל אינה פועלת להיות ראוייה לשתייה לאיש בריא ולעלות על שלחן מלכים ודבר שלא ישתו אינשי רק לרפואה חשוב שלא כדרך הנאתן".
 (ג) חלקת בנימין (סעי' ט"ז ב' ד"ה עובד [עמ' ק"י], עי' ב' סעי' י"ד ד"ה אע"פ [עמ' ק"ז]).
 (ד) פתבג המלך (פרק ב' סוף סעי' ו').
 (ה) אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ז' סעי' ז').
 2. מראי מקומות.
 (א) פני יוסף (ע"ז סי' י"ג ד"ה והנה) – "בריטב"א ... ובפוסקים לא נזכר מזה כלום, ולכאורה נראה דחולקים על הריטב"א, ולדעתם גם כשמבשל מאכל לרפואה, אפ"ה נאסר משום בשולי עכו"ם. וצ"ב סברת החולקים, דבסברה נראה דכיון דעיקרו לרפואה אין בו משום התנות, ומדוע שיאסר".

יג. גדר אכילת מלכים.

א. שאוכל ב"סעודה חשובה", או שיכול לאכול מאכל זה ואינו דוחה אותו מחמת פחיתותו.
 1. שאוכל ב"סעודה חשובה".
 (א) באר משה (פתחי הלכה עמ' ק"ס שאלה י"ח) – "הגדר הוא מה שדרך להזמין עליו אורחים".
 (ב) הגר"י בעלסקי זצ"ל (ou document a-94) – "כל השיחה לענין שולחן מלכים, הן חידושו של מרן החזון איש הן חידושו של הגאון רב טעלושקין ז"ל, הכל הם חדושים ולא יותר, אבל ח"ו להכניסם בגוף ההלכה שאנו משתמשים בו יום יום ...".
 הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קמ"ב, Halachically Speaking ח"ז מספר א' עמ' ו') -
 Harav Yisroel Belsky shlita says it refers to food served at a wedding smorgasbord.

(ג) הגר"מ היינעמאן שליט"א (Kashrus Kurrents חל"ו מספר ב' עמ' ד') -
 Prohibition of *Bishul Akum* Does Not Apply To ... Foods that are not prestigious and would not be served at a kings' table when hosting an official state dinner (e.g. baked beans or corn flakes). These foods are permitted because a person does not experience deep feelings of gratitude and appreciation when someone warms up a can of string beans. Therefore, cooking non-prestigious food would not bring on feelings of closeness between preparer and recipient. Any food that would not be served at a wedding feast because it is not elegant (e.g. doughnuts) would certainly not qualify for bishul akum.

(ד) שבט הקהתי (ח"ו סי' רע"ד אות ד') – "ולגבי הגדר מה נקרא עולה על שולחן מלכים, נראה דאין לקבוע הגדר על פי המאכלים שמחלקים במלון, משום דבמלון מחלקים גם כן מאכלים שאינם חשובים כל כך, דכל מה שאדם אוכל בביתו מחלקים במלון כדי שירגיש בהסעודות והארוחות שאוכל כאילו הוא בבית. אבל יש לקבוע הגדר של עולה על שולחן מלכים כגון מה שמחלקים במסעדה למי שנכנס לאכול שם ארוחה, או מה שמחלקים בסעודות ברית או שאר סעודות מצוה שמזמנים אנשים חשובים, מה שמחלקים שם זה קובע מה נקרא עולה על שולחן מלכים [וכן מצאתי באחרונים]".

(ה) מנחת אשר (דברים סי' ה' אות ח' ד"ה וראיתי, שלחן מלכים ח"ב עמ' א'קס"ד) – "ולענ"ד אין זה תלוי כלל אם דרך המלך לאכול מאכל מסויים דבאמת פשוט דאין בין אכילת מלכים לאכילת הדיוטות ומה שזה אוכל זה אוכל דאין אכילתן צלויה אלא בתאותם, אלא שבסעודת מלכים יש שוני בין מלך להדיוט ודו"ק בזה. ונראה עוד דאף שאמרו חז"ל שלחן מלכים, אין הכונה אלא לסעודה חשובה ולא למלכים ממש דזיל בתר טעמא, וכי חששו רק שמא ישא בת מלך וכי בת הדיוט גוי מותרת, אלא ע"כ דכל שמזמינים עליו והוא חשוב להזמין אורחים חששו בו משום בישו"נ, ועיין בכף החיים ס"ק ב' שכבר כתב כן אלא שראיתי שקמו עליו עוררין ולענ"ד הדברים פשוטים וברורים".

(ו) חיי הלוי (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ו אות י"ט) - לשונו מובא לעיל.

(ז) עי' הגר"א וינד שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ז אות י"ט) - לשונו מובא לעיל.

2. המלך "אוכל" מאכל זה, ואינו דוחה אותו מחמת פחיתותו.

(א) חזון איש (מסורה ח"א עמ' פ"ו, עי' קונ' הזכרונות שנדפס בס' מלאכת שמואל [דרזי] עמ' י"ד אות כ"ח) – "ושמעתי מהרה"ג ר' שמעון שוואב שליט"א [זצ"ל], שפעם שאל מהחזו"א מה דעתו ע"ד אכילת הסרדינים הנמכרים בקופסאות, אם אסורים משום

בישול עכו"ם או לא. והשיב לו החזו"א שאסור. ושוב שאלו עוד הגר"ש שהלא כמה ראשי ישיבה מאירופה נהגו בזה היתר, והיו אוכלים סרדינים, וכנראה דסבורים היו דאינו עולה על שלחן מלכים. והשיבו החזו"א, דאף סרדינים ראויים לעלות על שלחן מלכים, שהרי גם 'מלך אנגליה אוכל סרדינים בעד ארוחת הבקר שלו'. [כן השיבו באידיש]."

ב) הגריש"א זצ"ל (צהר ח"ד עמ' צ' אות ג', עמ' צ"ג אות י' ס"ק ב') – "שדעתו נוטה דגם דבר שהמלך או ילדי המלך אוכלים שלא בשעת סעודה חשיב עולה על שלחן מלכים דכל מאכל שמשפחת המלך אוכלת **בכל אופן שהוא** חשיב כמאכל חשיב ולא כמאכל פשוט".

ג) שבת הלוי (ח"י סי' קכ"ד, צהר ח"ד עמ' צ"ה) – "בענין מאכל המכונה צ'יפס ... וצריכים ברור אם באמת החשובים ושרים אין אוכלים זה, כי לבי אומר לי שהיום גם שרים אוכלים כזה".

שבת הלוי (קובץ מבית לוי ח"ח עמ' כ"ז הע' ג', בענייני יו"ד עמ' נ"ב הע' ג') – "ונראה שאין הכוונה למאכל מלכים בדווקא, אלא למאכל שהציבור אוכל וגם המלכים אוכלים ואינם דוחים אותו מחמת פחיתותו".

3. מראי מקומות – תשובות והנהגות (ח"ה סי' רמ"ט אות א', לשונו מובא לקמן), משנת יוסף (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ה אות י"ט, לשונו מובא לעיל), בישול ישראל (סי' ל"ו), הגר"מ יוסף (קובץ בית הלל חכ"ו עמ' צ"ח, לשונו מובא לקמן), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ד' סעי' ב').

א) משנה הלכות (שלחן מלכים ח"ב עמ' א'קמ"ה) – "ובדבר שאלתו אי **ארוחת בוקר** נמי בכלל עולה על שלחן מלכים, בפשטות נראה מהא דסעודות ומשתה שבימי אחשורוש שהתקיימו בלילה וביום, וכן משתה אסתר שעשתה לפנות בוקר. וגם יש להעיר מדברי הגמרא בריב"ל דלא טעים אומצא עד דלא אתי ינוקא לבי ספרא ומשמע דזה היה סעודת הבוקר, (ובתקופת השואה שמענו על נשיא מדינת בריטניה שהיה מתחיל את יומו באכילת בשר בקר), וכיון שכן נוהגין מלכים לסעוד סעודה בבוקר ונותנין אותו על שלחן מלכים, הרי הוא בכלל".

ב. מה נכלל ב"סעודה חשובה" - לפי המיקליון לעיל.

1. נחשב סעודה חשובה.

א) להזמין עליו אורחים – רמב"ם (הל' מאכ"א פרק י"ז הל' ט"ו, הל' י"ז, "שעיקר הגזרה משום חתנות שלא יזמנו העכו"ם אצלו בסעודה ודבר שאינו עולה על שלחן מלכים לאכול בו את הפת אין אדם מזמן את חבריו עליו"), באר משה (פתחי הלכה עמ' ק"ס שאלה י"ח, לשונו מובא לעיל).

ב) חתונה – הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קמ"ב), הגר"מ היינעמאן שליט"א (Kashrus Kurrents חל"ו מספר ב' עמ' ד', לשונו מובא לעיל), הגר"ע אויערבאך שליט"א (מוריה חשע"ה עמ' קע"ה ד"ה והתנאי).

ג) ברית – שבט הקהתי (ח"ו סי' רע"ד אות ד', לשונו מובא לעיל).

ד) שאר סעודות מצוה שמזמנים אנשים חשובים – שבט הקהתי (ח"ו סי' רע"ד אות ד', לשונו מובא לעיל).

ה) מסעדה למי שנכנס לאכול שם ארוחה – שבט הקהתי (ח"ו סי' רע"ד אות ד', לשונו מובא לעיל).

ו) official state dinner – הגר"מ היינעמאן שליט"א (Kashrus Kurrents חל"ו מספר ב' עמ' ד', לשונו מובא לעיל).

2. אינו נחשב סעודה חשובה.

א) מלון – שבט הקהתי (ח"ו סי' רע"ד אות ד', לשונו מובא לעיל).

ב) אוכל בפני עצמו – שבט הקהתי (שלחן מלכים ח"ב עמ' א'קנ"ט אות א', "מה ששאל אם מודדים שלחן מלכים כיום רק לפי המאכלים שמגישים בשלחנות הנכבדים או גם לפי מה שאוכלים הנכבדים לעצמם נראה לי דאפילו אוכל בפני עצמו, מסתבר דאינו נקרא עולה על שלחן מלכים, רק מה שאוכל בסעודה שיש שם 'שלחן' עליו").

3. שלחן שבת.

א) נחשב סעודה חשובה – אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ד' ס"ק ז').

4. שלום זכר.

א) אינו נחשב סעודה חשובה.

1) הגר"א וינד שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ו) – "לכאורה בישול עכו"ם אינו קשור כלל למנהג אכילת ארבעס ב'שלום זכר' דהתם הוה מנהג, אבל המאכל אינו מקבל בזה חשיבות כלל אבל יש לדון בכללות האם מכבדין עם זה אדם חשוב, ותלוי לפי מנהגי המקום, וכמו כל דין בישול עכו"ם שיש לדון האם עולה על שלחן מלכים, ותלוי לפי הזמן והמקום".

ב) מראי מקומות – מנחת פרי (ח"ו סי' ע"ט אות ב', אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ו אות י"ט, לשונו מובא לעיל).

5. קבלת פנים לבני החופה [שמורגסבורג wedding smorgasbord].

א) נחשב סעודה חשובה.

1) הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קמ"ב, Halachically Speaking ח"ז מספר א' עמ' ו') - לשונו מובא לעיל.

2) הגר"ר פיינשטיין שליט"א (אוצר הל' בישולי עכו"ם פרק ד' הע' על סעי' ב') – "שוב שאלתי את הגה"ר ראובן פיינשטיין שליט"א מדוע החמיר אביו בעל האגרות משה בחטיף צ'יפס (יו"ד ח"ד סי' מח), והשיב מכיון שמגישים אותם לפני החופה כנ"ל יש להתייחס להמאכלים של 'שמורגסבורג' כמנה ראשונה של סעודת החתונה. אלא שלפי"ז צ"ע שכמעט לא נשאר שום מאכל שאינו בכלל גזירת בישולי עכו"ם".

ב) אינו נחשב סעודה חשובה.

1) אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ד' הע' על סעי' ב') – "שבט הקהתי ... ולענ"ד מאותה סברא שכתבנו לגבי בתי מלון שאין להביא משם ראיה ה"ה מה שמגישים בהרבה מקומות קודם החופה כל מיני מאכלים בפרט בחו"ל וקוראים לזה 'שמורגסבורג', ויוכל להמצא שם מכל מאכל שבעולם, גם מדברים פשוטים. ונ"ל ששם גם כן כוונתם למלא תאוותם של האורחים, ולכן יתכן שיגישו

לפעמים גם דברים שמעולם לא היו מעלים אף על שולחן שבת ובוודאי לא בסעודת החתונה עצמה, וכנזכר, וא"כ אין להביא מהם ראיה לנד"ד".

6. קוקטייל פארטי (cocktail party).

(א) נחשב סעודה חשובה.

1) הגר"ר פיינשטיין שליט"א (אוצר הל' בישולי עכו"ם פרק י"א הע' כ"ג) – "ושאלתי מאת בנו הג"ר ראובן פיינשטיין שליט"א (שאליו נכתבה תשובה זו) היתכן שהחמיר מרן זצ"ל על צ'יפס, הרי אינו עולים על שלחן מלכים. והשיב שאביו זצ"ל סובר שהם עולים עש"מ ... והשיב שיש סוג מסיבה מכובדת שמזמינים עליה אלא שאין אוכלין שם פת ואפילו לא יושבים אלא מתקבצין שם וקוראים למסיבה זו בשם 'קוקטייל פארטי' (cocktail party) ושם מכבדין רק בדברים קלים כנ"ל ... ואמר שג"כ ראה בעיניו בחתונה יוקרתית מאוד שהניחו קצת מצ'יפס הנ"ל על הצלחת שהגישו לכל אורח".

7. מאכלים שעולים ב'טיש' אם עולה על שלחן מלכים - מאן מלכים, רבנן.

(א) עי' לעיל.

8. שערי תורת הבית (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תל"ה) – "שאלה: האם התבשיל 'טשולנט' עולה על שלחן מלכים. תשובה: טשולנט הוא מאכל חשוב, וכיום מגישים אותו גם בימות השבוע בשמחות [ב'בר שבסוף הערב] ובוודאי נחשב עולה על שלחן מלכים".

(א) לענין חמין: טשולנט (cholent) - עי' לקמן.

ג. האם הולכים אחר המין, אף שאינו עולה עכשיו.

1. או"ה (כלל מ"ג דין ב'), דר"מ (ס"ק ג'), ש"ך (ס"ק ב'), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ט"ז), לחם הפנים (ס"ק א'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), באה"ט (ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק ג'), כה"ח (ס"ק ד'), עצי העולה (הל' בשולי עכו"ם סעי' ב') – "עולה על שלחן מלכים. כתב האו"ה קרביים וקורקבן ובני מעיים אף על גב דאמרינן לעיל (ר"ס ע"ה) אוכליהון לאו בר אינש ולא הוי חז"ל מ"מ אסורים משום בישולי עובדי כוכבים ומביאו ד"מ".

2. פירוש, כיון שהולכים אחר המין ולא פלוג חכמים.

(א) פ"ח (ס"ק ב') – "עולה עש"מ. כתב האו"ה קרביים וקורקבן ובני מעיים אע"ג דאמרינן אוכליהון לאו בר אינש ולא הוי חז"ל מ"מ אסור משום בש"ג עד כאן. וכן בדין דאלא מעתה בשר כחוש שאינו עולה על ש"מ דכוותיה ה"נ דשרי אלא ודאי לא פלוג רבנן וכל מין בשר אסרו".

(ב) תפארת ישראל (ע"ז פרק ב' אות נ"ב) – "ודוקא אם הוא ממין שעולה על שולחן מלכים, אפילו הוא עצמו אינו עולה, כגון שהבשר כחוש, או בני מעיים וכדומה".

(ג) ערה"ש (סעי' י') – "אבל קורקבן ובני מעיים אף על גב דאיתא בגמ' נדרים [נ"ד א] דאוכליהון לאו בר אינש ואינש נחשבין בכלל חתיכה הראויה להתכבד כמ"ש בס"י ק"א מ"מ לענין שלקות אסורים דלא חילקו חז"ל בין בשר לבשר דאל"כ נתיר בשר כחוש דאין בזה חשיבות אלא ודאי דכל מין בשר אסור [ש"ך ופ"ח שם]".

(ד) חשב האפוד (ח"ג סי' כ"ט אות ג').

(ה) הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ג אות י"ג, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ה) – "ירק שעולה על שלחן מלכים רק באופן הכנה מסוים כגון תפוח אדמה לבד יש אומרים שעולה על שלחן מלכים אבל כשעושים ממנו ציפס אינו אסור האם אומרים כלל כזה שאותו מאכל פעם כן עולה ופעם לא עולה. תשובה: אסור".

עי' הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו ריש עמ' תרס"ה) – "מאכל שעולה על שלחן מלכים רק כשהוא מתובל בתבלינים האם אסור משום בישול עכו"ם לפני שהוא מתובל. תשובה: כן".

(ו) שבט הקהתי (ח"ו סי' רע"ד) – "אם המין עולה על שולחן מלכים, ויש סוג אחרת מאותו מין שאינו עולה על שולחן מלכים, כגון בשר סתתא עולה על שולחן מלכים, אבל יש סוג בשר דאינו עולה על שולחן מלכים כגון הבני מעיים וכו', הבני מעיים אסור משום בישול עכו"ם, דלא פלוג רבנן כיון דאותו צורת הבישול עולה על שולחן מלכים".

3. פירוש, מפני שהם עולים על שלחן מלכים לפרפרת [ולכן, אין מקור לחומרא הנ"ל].

(א) אפי רברבי (שער ע"ז סעי' ב') – "אבל מיני קטניות וקרבי דגים ודגים וחגבים ובני מעיים של בהמה וכהאי גוונא ואף כמהין ופטריות אסורים שהן עולים על שלחן מלכים משום פרפאות".

(ב) סולת למנחה (כלל ע"ה על ס"ק ל"א) – "עולין על שלחן מלכים לפרפרת ומה"ט כתב שם דקטניות וקרבי דגים ובני מעיים של בהמה אע"פ שאין ראויין ליתן לפני אורחים נכבדים מ"מ עולה משום פרפרת כמ"ש הרמב"ם פט"ז".

(ג) מזה"ש (על הש"ך ס"ק ב') – "אסור משום בישולי עובדי כוכבים. דאכתי עולים על שלחן מלכים".

(ד) אבני נזר (יו"ד צ"ו אות ב') – "ש"ך סק"ב מבואר הטעם באו"ה דאף שאין דרך ליתנו לפני אורחים נכבדים מ"מ עולה משום פרפרת. ודרך להזמין חבירו עליו. ולכאורה אם דרך להזמין עליו למה לא יחשב ראוי להתכבד לפני אורחים. ונראה דטעם דברים חשובים שאין בטלים משום שמחמת חשיבותם עומדים בפ"ע ואינם מתבטלים לאחריהם. אבל אלו שחשיבותם רק לפרפרת הפת לא לעצמם שפיר בטלים".

(ה) שלחן הלוי (סי' כ"ה אות ג') – "ביאור דברי האיסור והיתר: אמנם תדע שהכל טעות מכאיבה, כי לא נמצא כלל בדברי האו"ה דברים כדלעיל, והטעות נובעת מהקוראים השטחיים שלא טרחו לפתוח ספרי מקור, ושכל ידיעותיהם נובעות ממה שציטטו ... ולפי זה קורקבן ובני מעיים מקרי עולה על שולחן מלכים, הואיל ואוכלים אותם בפרפאות".

(ו) חלקת בנימין (ס"ק י"ג) – "כתבו הפוסקים דקרביים וקורקבן ובני מעיים של בהמה יש בהם משום בישול עכו"ם אע"פ שאינם בכלל חתיכה הראויה להתכבד ועיין בביאורים שכתבנו דנראה הטעם מפני שהם עולים על שלחן מלכים לפרפרת".

חלקת בנימין (סעי' א' ב' ד"ה או, עמ' ס"ז) – "ובפר"ה ... ובערה"ש נמשך אחריו בזה מיהו לכאורה קשה לפרש כן דמגליה להאו"ה לחדש כאן דין לא פלוג, דלכאורה כל כה"ג טעון מקור בגמרא ... ועו"ק דבאו"ה אינו במשמע שבא לחדש כהך כללא דלא פלוג רבנן במין אחד ... אמנם כד מעיינת באו"ה [והוא בשער מ"ג דין ב'] נראה כוונה אחרת בדבריו, שמתחילה הזכיר דברי הרמב"ם דפרפרת אסור ואח"כ כתב וז"ל, אפילו שאינו עיקר הסעודה כגון כו' מ"מ עולה משום פרפרת ודרך אדם להזמין חבירו עליו, וה"ה בני מעיים של בהמה וכה"ג אע"פ שאין הדבר ראוי ליתן לפני אורחים נכבדים, ואפילו כמהין ופטוריות שהם עולין משום פרפרות, עכ"ל. ומדנקט לדין בני מעיים בתוך דין הפרפרת, משמע דאינהו נמי עולים עש"מ לפרפרת. ולפ"ז נראה בכונתו דאע"ג דאין אדם מזמן חבירו לאכול בני מעיים בלבד מ"מ עולים הם על השלחן לפרפרת בתוך סעודה חשובה. וא"כ נהי דלגבי דין חתיכה הראויה להתכבד לא הווי בני מעיים בכלל, התם ה"ט משום דבעינן שתהא חתיכה זו עצמה דבר חשוב כדי שלא תתבטל ולא מהני מה שעולה על השלחן בתוך סעודה חשובה, משא"כ בעניננו כל שהוא בכלל סעודה שאדם מזמן חבירו עליו כבר יש לחוש בו משום חתנות. ושור"ר באבני נזר סימן צ"ו אות ב' שכתב כעיקר דברינו אלה בביאור דברי האו"ה, והכי נקט גם בדעת הש"ך דטעם דין זה משום שעולים לפרפרת. ולפי פירושו זה א"ש מאי דלא ניחא ליה להפר"ח בהכי, דאיהו הא ס"ל דבעינן שיהא המאכל חשוב מצד עצמו ...".

4. מראי מקומות – חדושים ובאורים (ע"ז סי' ה' אות ז' ד"ה ש"ך), בישול ישראל (סי' מ').

ד. בזמן שיש שינוי בסדר הבישול - האם הולכים אחר המין.

1. מחמיר: הולכים אחר המין.

(א) עמק הלכה (יו"ד סי' נ') – "דבזה נחלקו התוס' עם הרמב"ם והרשב"א דהתוס' ס"ל דהכל תלוי בהמין ולא במה שנעשה עכשיו נאכשה"ח או אין עש"מ ... דאין היתר במה שעשאו האיני יהודי אין עש"מ או נאכשה"ח ... דאזלינן בתר המין שנאכשה"ח ותימא על האחרונים ז"ל שלא הביאו דעת התוס' לאסור בצלאו אחר מליחתו והעיקר כהתוס' להחמיר בזה".

(ב) אמת ליעקב (יו"ד הע' מ"ב) – "על פוטיטו ציפס יש דין בישול עכו"ם, ואע"פ שאינו עולה על שלחן מלכים, מ"מ המין של פוטיטו עולה, וה"ה לענין נקניק (salami) דיש איסור בישול עכו"ם כיון דמין בשר עולה, ויש להביא ראי' לזה מבשר שנתבשל רק כמאב"ד שאסור משום בישול"ע (היינו בלא גמרו ישראל) אע"פ שבעצמו אינו עולה עש"מ, וע"כ דאזלינן בתר המין [ועוד ראייה מהא דע"ז ל"ח א' בעכו"ם שהצית את האור באגם כל החגבים שבאגם אסורין, אף שבדאי אינם ראויים כמו שהם עש"מ]".

(ג) הגריש"א זצ"ל (צהר ח"ד עמ' צ"ב אות ח') - לשונו מובא לקמן.

(ד) ששכ"ה (אסיפת יצחק סיון תשס"ח) – "שאלה: בדיני בישול עכו"ם, דבר שמינו עולה על שלחן מלכים אבל עכשיו אינו עולה כמו 'ציפ"ס' מתפוח אדמה, האם יש היתר של אינו עולה על שלחן מלכים או אסור משום בישול עכו"ם. תשובה: נראה דיש להחמיר".

(ה) הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ג אות י"ג) – "שאלה: ירק שעולה על שלחן מלכים רק באופן הכנה מסוים, כגון תפוחי אדמה שיש אומרים שעולה על שלחן מלכים כשנתבשלו או נאפו כצורתן, אבל כשעושים ממנו ציפס אינו עולה על שלחן מלכים, ויש להסתפק האם שייך שמאכל אחד יחשב בצורה מסויימת כעולה על שלחן מלכים ובצורה אחרת יחשב כאינו עולה ויהא מותר. תשובה: אסור".

(ו) תשובות והנהגות (ח"א סי' תל"ח) – "נהגו כאן ע"פ כמה רבנים גם להתיר תפוחי אדמה צלויים באופן שנאכלים בחבילה עראי (מכונה כאן 'פליקס') שאינם עולים על שלחן מלכים, ולע"ז בזה יש לצדד כיון שתפוחי אדמה הם ממאכלים שנאסרו, וכמבואר בחכמ"א כלל ס"ו. ואם כי בערוה"ש דעתו בזמנו דלא חשיב עולה על שלחן מלכים בזמנינו נראה דלכו"ע חשיב עולה עש"מ, אף דמבשל או צולה באופן שנאכל עראי, אין לחלק היאך נעשו רק נאסר בכל אופן כבישול עכו"ם שמה שמלכים אין אוכלים עראי הוא מפני שאוכלים כדי צורכם בסעודה אבל גם להם המאכל חשוב, ושאינו ממאכל שאין אוכלים אותו מפני שגופו לא חשוב להם שלא נאסר".

(ז) משנת יוסף (אסיפת יצחק י"א אייר תשס"ח) – "שאלה: בדיני בישול עכו"ם, דבר שמינו עולה על שלחן מלכים אבל עכשיו אינו עולה כמו 'ציפ"ס' מתפוח אדמה, האם יש היתר של אינו עולה על שלחן מלכים או אסור משום בישול עכו"ם. תשובה: תלוי ברוב מינו עולה שולחן מלכים אסור, אפי' שינהו עכשיו לצורה אחרת אסור, עי' יו"ד קי"ג בגליון מהרש"א שמשם יש ללמוד לנדנו"ד".

2. מיקל: אינו הולכין אחר המין (רק אם עולה עכשיו).

(א) מהרש"ם (ח"ב סי' רס"ב) – "בדין ערדעפיל נראה דבישול כיון שעולין בזה"ז על שלחן מלכים אסור משום בש"ע אבל בצלויים ע"י עכו"ם יש להקל כמ"ש כה"ג הפר"ח סק"ה בדין אפונים ועדשים שבסעי' ב' בהג"ה דבקלויים מותרים ומ"מ בבישול אסורים וה"נ בזה".

(ב) התעוררות תשובה (ח"ד סי' ס') – "דהן אמת דתפוחי אדמה עולין על שלחן מלכים ושרים, אולם כל זה כשנתבשלו באופנים שונים שנותנים בהם שומן ותבלין עד שנעשה מאכל טוב וחשוב, אבל בני"ד באופן זה שרק צולין אותם אינו עולה על שלחן מלכים ושרים רק לפעמים לעתים רחוקות, והוא לא שכיחא. ואין לומר דאסור משום לא פלוג ...".

(ג) חשב האפוד (ח"ג סי' כ"ט אות ג') – "היוצא מדברי הפר"ח דאע"ג שאין מחלקים בין בשר שמן לבשר כחוש וכדומה, אבל מחלקים בין סדר בישול לסדר בישול, כלומר שמחלקים בין אפונים קלויים לאפונים מבושלים, ואוסרים אפונים מבושלים ומתירים אפונים קלויים".

(ד) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ד ניסן תשס"ח) – "שאלה: בדיני בישול עכו"ם, דבר שמינו עולה על שלחן מלכים אבל עכשיו אינו עולה כמו 'ציפ"ס' מתפוח אדמה, האם יש היתר של אינו עולה על שלחן מלכים או אסור משום בישול עכו"ם. תשובה: מותר".

הגר"א בנצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ג אות י"ג, מציון תצא תורה ח"א אות רמ"ג) – "שאלה: ירק שעולה על שלחן מלכים רק באופן הכנה מסוים, כגון תפוחי אדמה שיש אומרים שעולה על שלחן מלכים כשנתבשלו או נאפו כצורתן, אבל כשעושים ממנו צ'יפס אינו עולה על שלחן מלכים, ויש להסתפק האם שייך שמאכל אחד יחשב בצורה מסוימת כעולה על שלחן מלכים ובצורה אחרת יחשב כאינו עולה ויהא מותר. תשובה: לכאורה כן".

עי' הגר"א בנצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ג אות י"ב, מציון תצא תורה ח"א אות רמ"ב) – "שאלה: מאכל שעולה על שלחן מלכים רק כשהוא מתובל בתבלינים האם אסור משום בישול עכו"ם לפני שהוא מתובל. תשובה: אם אפשר לתבלו כשהוא מבושל לכאורה אסור".

(ה) שבת הקהתי (ח"ו סי' רע"ד) – "אם המין המאכל כשמבשלים אותו עולה על שלחן מלכים, וכמבשלין אותו באופן אחר אינו עולה על שלחן מלכים, ובשלו באופן שאינו עולה על שלחן מלכים, אין בו משום בישול עכו"ם".

(ו) שלחן הלוי (סי' כ"ה, פסקי הלכה עמ' קמ"ג, ou document a-68, a-106) – "סוף דבר פוק חזי עד כמה טעו המלקטים שלא הביטו במקורות ומפיצים שיטות ודעות ששמעו מכלי שלישי ורביעי ומהפכים הקערה על פיה".

(ז) הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-23, a-106).

(ח) הגר"מ גנק שליט"א (ou document a-106) – "לומר שבישול עכו"ם תלוי על המין הוא דבר שאי אפשר לאומרו, שודאי עולה על שלחן מלכים, שהוא משום קירוב הדעת, תלוי על המאכל כמו שהוא ובכל מקום משתנה ופשוט".

(ט) חלקת בנימין (סי' ק"ח) – "אם מתחילה נעשה התבשיל באופן שלא יהא ראוי לעלות על שלחן מלכים כלל אז אע"פ שתבשיל אחר ממין זה עולה שפיר על שלחנם מכל מקום תבשיל זה אין בו משום איסור בישול עכו"ם וכגון פת אורז ... וכן מאכל שהכשירו עכו"ם על ידי צלייה (לדוגמא) ובהכשר זה אינו עולה על שלחן מלכים הרי זה מותר אע"פ שמין זה עצמו עולה שפיר ע"י בישול או טיגון".

(י) מחזה אליהו (ח"ב סי' מ', עם התורה מהדורא ג' ח"י עמ' ע"ה, סוף ס' בישול ישראל תשובה ב') – "ובזה סליקנא לדינא דברור בע"ה דמאכל שהוכן בצורה כזו שאינה עולה על שלחן מלכים הרי הוא מותר לאכילה הגם דיש דרכי בישול אחרים שעל ידי ההכנות ההם המאכל הזה נעשה ראוי לעלות על שלחן מלכים. ול"ז 'פוטיטו קריספס' ו'רייס קריספס' צריך השגחה שכל מה שניתן בו כשר אבל אין חיוב שיהא בישול ישראל".

(יא) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ו) -

In defining foods that are fit to serve to nobility, we consider the actual food as prepared, not the general type of food.

3. מראי מקומות – בישול ישראל (סי' ל"ז), RJJ (חמ"ב עמ' נ"ג), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ד' סעי' ז', מילואים סי' ה'), הגרי"א פארכהיימער שליט"א (שיעורי עמ' כ"ג, לשונו מובא לקמן).

(א) באר משה (פתחי הלכה עמ' ק"ס שאלה י"ז) – "במין המאכל או בצורת המאכל ...".

(ב) שואלין ודורשין (אסיפת יצחק י"א אייר תשס"ח) – "שאלה: בדיני בישול עכו"ם, דבר שמינו עולה על שלחן מלכים אבל עכשיו אינו עולה כמו 'ציפ"ס' מתפוח אדמה, האם יש היתר של אינו עולה על שלחן מלכים או אסור משום בישול עכו"ם. תשובה: בערוה"ש (קי"ג, י"ח) מדבר על דברים שפעם לא עלו על שלחן מלכים וכיום עולים, דנחשב עולים על שלחן מלכים, ונלענ"ד דה"ה איפכא, וכל דבר הוא לפי המקום והזמן".

ה. עולה עש"מ בתורת טפל: תבלינים.

1. מיקל.

(א) טוב טעם ודעת (תניינא סי' רכ"ה) – "ובנדון מה שחשש על הצוקר דהוי בשולי נכרים גם זה אינו דבשולי נכרים לא נאסר רק משום חתנות, והיינו בדברים חשובין הנאכלים בפ"ע ודרך לקבוע סעודה עליהם, אבל מה שבעצמו אינו נאכל רק הוא טפל לדבר אחר, אז אין בו קירוב דעת, ואין בו בישולי נכרים, וכיון דמלח או צוקר אינו נאכל בפ"ע רק בא להטעים המאכל, אין בו משום בישולי נכרים".

(ב) בית שלמה (יו"ד סי' קע"ח) – "נדון שמן שנעשה בעיקרו למשוח בו, ורוצים לאכלו, אי יש בזה איזה חשש איסור משום בישול עכו"ם ... אמנם נראה דבלאו הכי אין לחוש בשמן שהוא משום בישולי נכרים מכמה טעמים, חדא, דודאי השמן הזה אינו עולה על שלחן מלכים כמו שכתב כ"ת. שנית, דהא אינו אסור משום בישולי נכרים אלא דברים העשויין ללפת בהם הפת, או עכ"פ לפרפרת לדעת הטוש"ע, ועיין בפרי חדש ובפרי תואר (סי' קיג), ובמשחא שליכא דאמר בש"ס דאין בו משום בישולי נכרים משום דנאכל כמו שהוא חי, על כרחך דהיו אז מלפתין בו הפת. אבל השמן הזה עכשיו, ודאי דאין עשוי ללפת בו הפת, רק לתתן לתוך דבר מאכל, וא"כ אין בו משום בישולי נכרים".

(ג) אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות מ"ה, עמ' ר"ב) – "שרסק עגבניות נחשב כתבלין ואינו נכלל בכלל האיסור דבישול נכרי".

(ד) הגר"ח ק"צ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ו) – "תבלין האם נאסר משום בישול עכו"ם, כגון פלפל חריף או סוכר וכדומה. תשובה: מסתבר דלא גזרו".

2. מחמיר.

(א) שם אריה (ערוגות הבושם בהשמטות עמ' קפ"ז) – "בספרו טוב טעם ודעת גם מה שחזר והשיב לי ... ואשתומם על המראה. דהרי איתא להדיא במסכת ע"ג דף ל"ח אמר רשב"י אמר רב כל שאינו עולה על שלחן מלכים ללפת בו אח הפת אין בו משום בשו"ע. ולשון הטור ג"כ שצריך להיות עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת או לפרפרת. וכן הוא ברמב"ם וכל הפוסקים. הרי להיפך ממש כבודו. ואדרבא שצריך להיות ללפת הפת או לפרפרת וצוקר אין ספק דבא ללפת הפת וכל מיני מתיקה ...".

- (ב) מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ז) – "הגרש"ק ... הבית שלמה ... נמצא דלבד מב' גדולי העולם שהזכרנו באות ט"ו, כמעט כל הפוסקים ס"ל שגם על תבלין חל איסורא דבישול עכו"ם".
- (ג) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ב אות י"א, עמ' תרמ"א אות ל', מציון תצא תורה ח"א אות רמ"א, ע"א אות רנ"ט [לשונו מובא לקמן]) – "שאלה: תבלינים שהתבשלו במפעל של גוים ואח"כ מבשלים אותם עם תבשיל שאינו אסור משום בישולי נכרי, האם הכל מותר כי הם בטלים ברוב, או לא, כיון שהם אינם טפלים במהותם. תשובה: תבלינים עבידי לטעמא ואינם בטלים".
3. מראי מקומות – הגר"א שלזינגר שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ד אות ה', לשונו מובא לקמן), הגר"ע אויערבאך שליט"א (מוריה חשע"ה עמ' קע"ה), אהל יעקב (סעי' ס"ב).
- (א) לענין סוכר - ע"ל לקמן.

יד] לפי המקום והזמן.

א. הכל תלוי במה שהוא דבר חשוב באותו מקום ובאותו זמן.

1. פ"ת (ס"ק ז') – "דאין הולכין אלא לפי המקום".
2. חכ"א (כלל ע"ה סעי' ד') – "כללו של דבר הכל הולך אחר המקום".
3. מקור מים חיים (ס"ק א' ד"ה ודע) – "הרב פר"ח להוכיח דעיקר דבר תלוי ברוב ב"א ... מיהו נלע"ד דהך כללא נאמר לענין שדרכו לאכול כמ"ש חי ולענין כללא דעולה עש"מ אינו כן דעיקר תלוי במקומו ...".
4. בית יהודא (סי' כ"א) – "דלא אזלינן בתר רובא דעלמא גבי עלייה על שולחן מלכים כדמוכח מלשון הרמב"ם ז"ל גבי פולין וז"ל דאסורין במקום שעולין על שולחן מלכים כו' דמשמע דאין הולכין אלא אחר המקום שהוא בו ואפילו יהא מעוטא דעלמא כדמוכח בבירור מהפר"ח סימן קי"ב ס"ק ה'".
5. ערה"ש (סעי' י"ח) - לשונו מובא לקמן.
6. חדושים ובאורים (ע"ז סי' ה' אות ג' ד"ה כל שאינו).
7. חלקת בנימין (ס"ק ט', סוף ס"ק י"ג, ס"ק כ"ה, ציונים ס"ק מ"ז, ס"ק מ"ט, בי' סעי' י"ב ד"ה הרי [עמ' ק"ב]).
8. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ג') – "דבר שבעיר אחת עולה על שולחן מלכים, ובעיר אחרת אינו עולה על שולחן מלכים, הולכים אחר מנהג המקום, במקום שעולה על שולחן מלכים יש בו איסור משום בישולי גוים, ובמקום שאינו עולה על שולחן מלכים, אין בו משום בישולי גוים. [הליכות עולם ח"ז עמוד, ...]".

ב. מאכל שהוא במקום שעולה עש"מ למקום שאינו עולה עש"מ.

1. מחמיר.
- (א) ע"ל כה"ח (ס"ק כ') – "ומיהו אם במקום שקולים אותם עולים ושולחים אותם למקום אחר שאין עולים נסתפק בזה הרב חיים שאל ח"א סימן ע"ד בסעיף הששי וכתב שדעתו נוטה לאסור יעו"ש. ונראה דה"ה בהיפך דאם במקום שקולין אותה אין עולין ובמקום אחר ששולחין אותם עולים דיך להחמיר לפי דברי האר"י ז"ל ואין דומה לפת שהולכין אחר אפייה דהכא תלוי בטעם אחר בעולה עש"מ".
- (ב) ויחי יעקב (ערך מאכלות אסורות, עמ' ל') – "בשיעורו של הדומ"צ שליט"א נשאר בצ"ע בענין דבר שנתבשל במקום שעולה על שולחן מלכים, והביאווהו למקום שאינו עולה על שולחן מלכים, מה דינו, ושאלתי להרב [שליט"א] זצ"ל, והשיב דמסתבר שדינו כמו המקום שנתבשל שם, שהרי כבר נאסר".
- (ג) הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קמ"ד, ou document a-88) -

If a non-Jew prepares food (which is not edible raw) in a country where it is served at *shulchan melachim* then that food becomes forbidden as *bishul akum* even if it would not be served at *shulchan melachim* in the location where the food will be eaten. This is because once the food becomes forbidden as *bishul akum* it cannot subsequently become permitted by shipping it to another location

(ד) מחזה אליהו (עם התורה מהדורא ג' ח"א עמ' פ', סוף ס' בישול ישראל תשובה ג' אות י') – "דאזלינן בתר מקום הבישולו לא אחר מקום האכילה".

(ה) בישול ישראל (סי' כ"א).

- (ו) הגר"א פארכהיימער שליט"א (שיעורי עמ' כ"ב) – "שאלה: דבר העולה על שולחן מלכים במקום הייצור אבל במקום האכילה אינו עולה על שולחן מלכים, וכן להיפך אם במקום הייצור אינו עולה ובמקום האכילה עולה על שולחן מלכים מה דינו. תשובה: בדבר שנתבשל במקום שעולה על שולחן מלכים כבר נאסר שם ולא פקע האיסור ממנו ולכן יש בה משום בישול עכו"ם. ואף בדבר שנתבשל במקום שאינו עולה על שולחן מלכים ג"כ יש להחמיר כיון דבמקום אכילתו עולה על שולחן מלכים יש לומר דנאסר כאן".
2. מיקל.

(א) ע"ל תשובות והנהגות (ח"ג סוף סי' ר"נ) – "והרה"ג ר' פסח אליהו פאלק שליט"א כתב ... שאלה בענין בישול עכו"ם שנעשה במקום שעולה על שולחן מלכים, ואח"כ הגיע התבשיל למקום שאינו עולה, שמצדד לאיסור כיון שכבר נאסר במקום עשייתו, ולענ"ד יש לצדד לקולא שמעיקרא נאסר רק למקום שחשוב ולא לגבי מקום שאינו חשוב, כמו בדין חתיכה הראויה להתכבד שהביא הבאה"ט, ביו"ד סי' ק"א 'שזה תלוי לפי המקום והזמן', והנה אם יעבירו התערובת למקום שאינו חשוב י"ל דלכו"ע חוזר ובטל. וכמו דבר חשוב שלם דלא בטל ובנחתך שלא בכונה [שלא נתכוין לבטל] מותר, וה"נ י"ל דכשהועבר למקום אחר ובטל חשיבתו מותר וצ"ב".

(ב) עי' הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-88) – "יש מקום לדון בזה להקל על פי דברי האבני נזר חלק יו"ד סימן ק".
3. מראי מקומות – אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ד' סעי' ד').

ג. מאכל שהובא ממקום שאינו עולה עש"מ למקום שעולה עש"מ.
1. מחמיר.

(א) עי' כה"ח (ס"ק כ') - לשונו מובא לעיל.

(ב) הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קמ"ד, ou document a-88) -

Even if the situation is reversed (i.e., a non-Jew prepared a food which is not edible raw but fit to be served on a king's table in that country), the food is forbidden if it is shipped to a country where it is not eaten on a king's table.

(ג) הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-88) – "כן מסתברא".

(ד) מחזה אליהו (עם התורה מהדורא ג' חי"א עמ' ע"פ, סוף ס' בישול ישראל תשובה ג' אות ט') – "ומאכל שנתבשל במקום שאינו עש"מ והובא למקום שעש"מ לכאורה חל עליו איסור לגבי אוכלים אלו שסוף סוף יש סיבה של קריבות הדעת לגבי אוכלים אלו והאיסור יכול לחול גם אחר שנתבשל האוכל".

(ה) הגר"א פארכהיימער שליט"א (שיעורי עמ' כ"ב) - לשונו מובא לעיל.

2. מראי מקומות.

(א) בישול ישראל (סי' כ"א) – "ולענ"ד הדבר נוטה יותר להיתר ...".

טו] תפוח אדמה.

א. תפוח אדמה (potatoes).

1. מיקל.

(א) ערה"ש (סעי' י"ח) – "תפוחי אדמה שקורין קארטאפליע"ס או בולבע"ס נלע"ד דזה מקרי אין עולין על שלחן מלכים ואם בישול העכו"ם אותם רק במים בלבד או אפה אותם מותר לישראל לאכלם דידוע שהיא אכילה פשוטה ורק דלת העם אוכלים אותה למרובה מפני עניותם ודוחקם ואף שגם עשירים אוכלים אותם לפרקים זהו מפני גודל ריבויים ולא מפני שהוא מאכל חשוב ועל שלחן מלכים בודאי לא תעלה לא ללפת את הפת ולא לפרפרת ורק בזמן בישולם שהם עדיין רכים דרך השרים לקנותם לשומם באיזה מאכל בתבלין אבל בכל השנה לא יאכלום לשם מאכל אך מצאתי לגדול אחד שכתב שתפוחי אדמה עולין על שלחן מלכים [חכ"א שם] ואולי דבזמן הקדמון שלא היה זה בנמצא היה מאכל חשוב דזה ערך מאה שנים שהובא המין הזה מהמדינות שמעבר לים הגדול אבל עתה במדינתנו שזורעים אותה למרבה והוא מאכל רוב ההמון והוא מאכל פשוט מאד והאיש הרך והענוג יאמר לה זרה הלאה נלע"ד דאין שייך לומר על זה עולה על שלחן מלכים ויש להתיישב בזה".

(ב) ישכיל עבדי (ח"ז יו"ד סי' ו' אות ד' ס"ק ד') – "לתפוחי אדמה כבר כ' העה"ש באוי"ח שאינם עולים על שלחן מלכים, ואף לא על שלחן שרים (דמ"ש על שלחן מלכים לאו דוקא, עי' בשיו"ב שם או"ב)".

(ג) הגר"א הענקין זצ"ל (תשובות איברא סי' מ"ב אות א') – "אי שייך בישולי עכו"ם בקארן פלעקס. הנה בשו"ע שצריך שיעלה על שולחן מלכים ללפת בו את הפת או לפרפרת, היינו שיעלה על שולחן מלכים דוקא ללפת בו ולא בתור מאכל בפ"ע לשובע. (דין פת עכו"ם בודאי שאין בו דהרי אינו מחמשת המינים). כי עיקר הפירוש עולה על שולחן מלכים לענ"ד אינו כפי שמשמע לכאורה שמפני חשיבות המאכל יש בו משום בשולי עכו"ם, ואם אינו חשוב כאן אין בו משום בשו"ע, כי כמדומה שכמעט כל המאכלים אוכלים אותם כעשיר וכרש, וההבדל שביניהם הוא שהעני אוכלם במים והעשיר בחלב או בבשר, ומתבלם במיני תבלין שונים, וע"כ שאמרו הני בבלאי טפשאי דאכלי נהמא בנהמא (ביצה ט"ו), דהעני אפילו הדייסא חשיבא לו כליפתן, וכדומה למשל תפוח-אדמה וכן אלה המינים שנחשבו במאמר של כבודו, אבל העשיר אף שגם הוא אוכל דייסא ותפוח"א ואלה המינים אבל הוא אוכלם להשביע את עצמו ולא ללפתן ובוה אין דין בשולי עכו"ם לפי פסק ההלכה".

2. מחמיר.

(א) חכ"א (כלל ס"ו סעי' ד') – "ונראה לי דפירי שקורין ערד עפיל או בולבעס עולה על שולחן מלכים".

(ב) התעוררות תשובה (ח"ד סי' ס', עי' סוף התשובה) – "בחכמת אדם ... דהן אמת דתפוחי אדמה עולין על שלחן מלכים ושרים".

(ג) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קי"ג אות ו') – "בזמנינו תפוחי אדמה נחשבים למאכל חשוב ויש בהם משום איסור בישול עכו"ם".

(ד) שבט הלוי (ח"ב סוף סי' מ"ה, ח"ו סי' ק"ח אות ד', ח"ט סי' כ"ג אות א', קובץ מבית לוי ח"ח עמ' ל"ג אות י"ז, עמ' מ', בענייני יו"ד עמ' ס"א אות י"ז, עמ' ע"ב) – "כבר בארנו במק"א ח"ב סי' מ"ה דאין הלכה כבעל ערוך השולחן סי' קי"ג שכ' דאין בתפוחי האדמה משום בשולי גוים, דחזינן דעולים על שולחן מלכים, וכבעל חכ"א ודעמי', ואם משום דמין זה הוה רק לפרפרת בעלמא כבר ידוע דהשו"ע סי' קי"ג ס"א סותם דפרפרת יש בו משום בשולי גוים, ודלא כהפרי חדש שם שחולק בזה, ועיין בפר"ת שם דמקיים שיטת השו"ע וכ"כ בבית מאיר".

(ה) תשובות ונהגות (ח"א סי' תל"ח) – "שתפוחי אדמה הם ממאכלים שנאסרו, וכמבואר בחכמ"א כלל ס"ו. ואם כי בערוה"ש דעתו בזמנו דלא חשיב עולה על שלחן מלכים בזמנינו נראה דלכו"ע חשיב עולה עש"מ".

(ו) שבט הקהתי (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ג אות י"ג) – "תפוח אדמה נקרא עולה על שלחן מלכים".

ז) הבית בכשרותו (חוקי חיים ח"א סי' פ"ג) – "דמה שהביא מדברי הערוך השולחן שכל בישול מתפוא"א אינו עולת על שולחן מלכים, איני יודע המציאות שהיתה בזמן הערוך השולחן. ומכל מקום משמע מדבריו שהיה מאכל זול מאד, וכנראה היו אוכלים אותו רק עניים. אבל כיון שהדבר תלוי במציאות שבכל דור, הרי בזמנינו אין שולחן מלכים שאין עליו תפוא"א".

ח) ou document (m-7).

ט) ויהי בנסוע (דפו"ח פרק כ"ב סעי' ח').

י) נועם הלכה (עמ' ר"א).

יא) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ה, פרק י"א הע' ט"ו).

יב) שלחן מלכים (לוח המאכלים ערך תפוח אדמה).

יג) הגר"י שוב שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ד אות י"ז) – "תפוא"א בזמנינו עולה על שלחן מלכים".

3. מראי מקומות – באר משה (פתחי הלכה עמ' קס"ב שאלה כ"ד אות ו'), כוכבי יצחק (ח"ג סוף סי' כ"ג), חלקת בנימין (ס"ק ט', ציונים ס"ק נ').

א) חלקת יעקב (ח"ב סי' ע"א, יו"ד סי' כ"ה סוף אות א') – "שוב ראיתי בערוך השולחן ... ולני"ד יכולין לסמוך עליו להתיר".

ב. פירה שנעשה מאבקה, אינסטנט (instant mashed potato).

1. מחמיר.

א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רנ"ח, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"מ אות כ"ט) – "שאלה: האם יש איסור בישול עכו"ם במאכל הנקרא 'פירה' שהוא תפוח אדמה מרוסק, ולפעמים יש תמצית לזה ומערבבים אותו במים, האם גם בזה יש איסור בישול עכו"ם. תשובה: כן".

ב) שואלין ודורשין (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' תרע"ה) – "שאלה: האם יש איסור בישול עכו"ם במאכל הנקרא 'פיריי' שהוא תפוח אדמה מרוסק אבל לפעמים יש תמצית לזה ומערבבים אותו במים האם גם בזה יש איסור בישול עכו"ם. תשובה: אם האבקה ראויה לאכילה כמות שהיא אז אין בזה משום בישולי עכו"ם. אבל נראה שבלא מים זה לא ראוי לאכילה, וע"כ בודאי שאסור בבישול עכו"ם".

2. מראי מקומות – עזרה כהלכה (פרק ח' בי' על ס"ק כ"א).

א) הגר"צ ובר שליט"א (עזרה כהלכה פרק ח' ס"ק כ"א, בי' שם) – "שביבי תפוחי אדמה [אבקת פירה] שעירה עליהם הנכרי מים רותחים והכשירים לאכילה, אין בהם משום בישולי נכרים. [שהואיל וניתן להכין את המחית גם ע"י עירוב האבקה במים צוננים, אין כאן בישול ע"י הנכרי כלל אף אם הכינה הנכרי ע"י עירו מים רותחים, ואינה נאסרת בזה]".

ב) לענין עירו כלי ראשון, או כלי שני - עי' לקמן, סעי' י"ג.

ג. צי'פס מתפוחי אדמה (french fries).

1. מחמיר.

א) חיי הלוי (ח"ד סי' נ' אות י') - לשונו מובא לקמן.

ב) הבית בכשרותו (סי' ג', עמ' ע"ז הע' כ"ט).

ג) שלחן מלכים (לוח המאכלים ערך צי'פס, עמ' א'שי).

ד) הגר"י שוב שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ד אות י"ג, אות י"ז), תפוא"א בזמנינו עולה על שלחן מלכים, ולכן צי'פס רגיל דהיינו תפוח אדמה חתוכים בצורות קוביות וכדו' ומטוגן בשמן יש בו משום בישול עכו"ם".

2. מיקל.

א) אג"מ (AKO General Membership Meeting עמ' י') - לשונו מובא לקמן.

ב) הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קמ"ב, Halachically Speaking ח"ד מספר ו' הע' ל"ה) -

It is the general consensus among caterers that fried or deep-fried potatoes are never served on a king's table. Based on that, the following applies: French fries which were prepared by a non-Jew do not pose a problem of bishul akum. The fact that French fries are served at the children's table at weddings does not make them fit to be served on a king's table.

ג) שבט הקהתי (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ג אות י"ג) – "אבל צי'פס אינו עולה על שלחן מלכים".

שבט הקהתי (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ד אות י"ג, אות י"ז), תפוא"א בזמנינו עולה על שלחן מלכים, ולגבי צי'פס מה ההכרעה למעשה לענין בישול עכו"ם, והאם יש חילוק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ בענין זה. תשובה: מותר בכל מקום דאין עולה על שלחן מלכים".

ד) ודרשת וחקרת (ח"ד יו"ד סי' ד' אות ב') - לשונו מובא לקמן.

3. מראי מקומות – חוקי חיים (ח"א סי' פ"ב, לשונו מובא לקמן), נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי עמ' ר"א).

א) באר משה (פתחי הלכה עמ' קס"ג שאלה כ"ד אות ט"ו) – "ויש לחקור".

ב) שלחן מלכים (ח"א עמ' ר"ס הע' ס"ז) – "ולענין המציאות בזמננו, תפוא"א המוכנים בהקפאה לטיגון מסוג 'תפוגן' דומיהם, מתבשלים במפעל באופן זה, תחילת התהליך הוא ע"י מכת חום שניתנת לרצועות התפוא"א, אח"כ עובר בישול יסודי בשני חולטות במים רותחים ועוד חומרים כדי לרככם, ואח"כ עוברים טיגון קל וקצר [וקצוותיהם כבר מוכנים בזה לאכילה לגמרי], ועוברים להקפאה. והטיגון הביתי הנעשה להם הוא גמר הבישול. ולנוהגים כדעת הרמ"א ודאי שאף אם הבישול הראשון במפעל נעשה ע"י גוים אין זה אוסר את המאכל, כיון שאע"פ שנתבשל כמאב"ד מ"מ גמר הבישול נעשה ע"י ישראל בבית, ועוד שהרי ההקפאה

מבטלת במעט את הבישול הראשון, וכמו שביארנו. **אולם לנוהגים כדעת השו"ע** אם כבר נתבשל במפעל כמאב"ד ע"י גוי הרי זה נאסר בבישולי גויים, וההקפאה אינה מתירה בזה, מפני שכל מה שהתיר בשבט הלוי את ה'איסור שבו להיכן הלך' הוא מפני הצירוף שהוא מצטמק ויפה בבית, אך לדעת השו"ע שלא מצרפים היתר זה, צריך שהבישול במפעל יהיה ע"י ישראל. ואכן, בועדי כשרות המהדרין נאמר לי שהזנת קוי ה'צי"פס' נעשית ע"י יהודים בלבד, וכדעת השו"ע. ומ"מ גם הבישול השני, הביתי, צריך להעשות ע"י ישראל, מפני שהתפוא"א המוקפאים עדיין אינם ראויים לאכילה לאחר ההקפאה".

ד. מכונת צי"פס העומדת במקום צבורי.

1. **ודרשת וחקרת** (ח"ד יו"ד סי' ד) – "לענ"ד אין כאן חשש מכמה טעמים ... בנד"ד שהמאכל הוא בצורתו מאד רחובי וזול, ואין מכבדים צי"פס (שקורין 'פרענץ פרייס' בלע"ז) לשום אדם חשוב, מסתבר שלכו"ע אינו בכלל אוכל העולה על שולחן מלכים. זאת ועוד יש לי הרהורי דברים די"ל דעל מכונה כזו בכלל לא גזרו חז"ל, ולא מיבעי ... מ"מ עם כל הצירופים נלענ"ד דא"צ הכשר גם אם גוי קנה מהמכונה צי"פס, כ"ש אם המכונה רק מחממת צי"פס שכבר נתבשלו, וצריכים לברר המציאות. (שוב פגשתי את הגר"י בלוי שליט"א [זצ"ל] ראש ועד הכשרות של 'העדה החרדית' ואמר לי שבאמת המכונה רק מחממת)".
2. **הבית בכשרותו** (סי' ג', עמ' ע"ו) – "שאלה: האם מותר להשתמש במכונת צי"פס העומדת במקום צבורי או לא (שמבחוץ כתוב שכל המוצרים בהכשר הבד"ץ). תשובה: אם המכונה נמצאת במקום שיש שם גויים או חילונים יש לחשוש משום איסור בישולי עכו"ם שהרי צי"פס נעשה מתפוא"א מטוגנים בשמן אם כן כשעכו"ם הפעיל המכונה קודם לכן ואח"כ באים להשתמש באותו מן הרי נאסר השמן מבליעות היוצאות מהתפוא"א לתוך השמן, ואפילו אם בכל פעם משתמשים בשמן אחר, הרי עדיין יש בליעות איסור בכלי ולכן מה שנתבשל באותו כלי אסור לאוכלו [וכן הורה הגר"נ קרליץ שליט"א [זצ"ל]]. אולם כל זה אם נדלק אור (אש) מחדש בשעה שמפעילים המכונה דנחשב בישול עכו"ם ואסור, אבל אם תמיד יש שם אש קטנה שתמיד דולקת משעת הפעלת המכונה, וההפעלה נעשית ע"י יהודי, ובזמן שרוצים לקנות רק מתוספת אש, א"כ כשהעכו"ם בישראל שם הצי"פס האש היתה דולקת כבר ע"י ישראל, וע"כ בני אשכנז הנוהגים כהרמ"א שאם יהודי זרק שם קיסם וכו' אין בו משום בשולי עכו"ם ודאי שרי, אבל לפי בני ספרד הנוהגים כהשו"ע אסור, שהרי הגוי הדליק עיקר האש".
- הבית בכשרותו** (חוקי חיים ח"א סי' פ"ג) – "אין אפשרות להתיר להניח מכונה כזו, כיון שבדאי גויים יקנו מזה כפעם בפעם, וכשיהודי קונה אחר הגוי הרי אתה מכשילו באיסור, ואין כאן ביטול כיון שסתם כלי אין בו ס' נגד הכלי, וא"כ הכל הפך חנו", וכל שקונה פעם אחת גוי הרי הכל איסור, עד שינוח הכלי ולא יבשלו בו מעת לעת ונעשה נטל"פ, ואז אם יבשלו בו בשוגג יתבטל ברוב. וכ"ש שכבר הורה החזו"א [במכתב המובא לעיל] לאסור בישול הנעשה ע"י ישראל שרח"ל אינו שומר תו"מ, הרי שבדאי מצוי הדבר שיקנה מזה, וכל הקונים אחריו נכשלים באיסור".
3. **חוקי חיים** (ח"א סי' פ"ב) – "לכבוד הרה"ג רבי יהודה אריה הלוי דינר ... לא הבנתי המקום להחמיר בזה והוא משום כמה טעמים כדלהלן. א. יש לדון אם צי"פס הם עולין על שלחן מלכים, והוא ע"פ ... ב. ומכ"ש שצי"פס שיוצאים ממכונה זו אינן עולין על שלחן מלכים, דסתם צי"פס מטוגנים בשמן עכ"פ יוצאים בצורה יפה, אבל אלו יוצאין רטוב קצת והאיכות שלהם הם גרוע מאוד ... ג. גם צריכים לדון על אופן הבישול שנעשה במכונה זו, דשמעתי שהוא נעשה ע"י מיקרוגל ... ד. עוד יש לדון אם נקטינן כדעת הש"ך דבישול עכו"ם בטל ברוב ... ו. וגם יש לומר דגוי אינו שכיח כ"כ, בפרט שצריכים לנקוט שגם הוא קנה ממכונה זו שכל המוצרים כשרים עם השגחה עד שיהא כשר לישראל לקנות ממנו, ואם לחשוש לחילוני שיש לו דין מומר, גם בזה פליגי בה קדמאי ... וא"כ לפי כל הנ"ל באופן שלא ראינו שקנו בו עכו"ם לכאורה יש להתיר, ובפרט שיש גם לצדד ולסמוך שישראל אחר כבר קנה בו אחרי הגוי וממילא מנה צי"פס שלו היתה כהגעלה לכלי, ומנה צי"פס שהוא עומד לקנות עכשיו כשרים הם, אלא אפילו אם ראה איך שגוי גמור קנה מנה לפניו גם כן לכאורה יש להתיר מכיון שיש לומר דצי"פס אלו אינן עעלש"מ וכנ"ל".
- חוקי חיים** (ח"א סי' פ"ד) – "האמת היא שלפני זמן מה הקב"ה אינה לידי לעבור ברחוב על יד מכונה כזו ממש בעת שבעליו עמד שמה למלאותו עם הדלת פתוח, ומיד הלכתי אצלו לשואלו על טבעו ועבדו של מכונה זו. וכנראה מדבריו שאחר שנתברר אצלי טבעו של מכונה זו לכאורה אין צריך לדון עליו כמו שדננו, אלא שיש להתירו באופן פשוט - אם יסכים לזה כ"ת שליט"א. א. הצי"פס שהוא שם בפנים הם מטוגנים **בחציו** ע"י חברה בתל-אביב ובהכשר של העדה"ח, ומכניסים אותם במכונה זו לחלק שיש בו מקפוא והם נשארים בתוך המקפוא עד שמכניסים בו מטבע ואז הוא מוריד סכום מסוים לתוך סל קטן שנכנס לתוך תנור. וכיון שכך לכאורה פשוט דמותר הוא וכמו שפסק המחבר (קי"ג ס"ח) דאם הגיע למאכל בן דרוסאי שהוא שלישי בישולו [בבישול עכו"ם מקילים כדעת רש"י ורשב"א שסגי בשליש] ע"י ישראל שוב אין בו משום בישולי עכו"ם. ב. בעל המכונה הסביר לי והראה לי שכדי שיוכל לבשל הצי"פס במהירות כזו של דקה וחצי **צריך שיהיה התנור חם כל הזמן, והוא דלוק עשרים וארבע שעות** באופן שהוא חם, ומיד כשמכניסים מטבע בתוך המכונה התנור נדלק במקסימום שיבשלו בתוך זמן קצר מאד, וזה היה א"א אם היו צריכים לחמם התנור מקר, וכיון שכך לכאורה יש לומר דנקרא שנדלק האש על ידי ישראל ובה באנו למחלוקת (בסעי' ז') דהמחבר מקפיד שישראל צריך להניח התבשיל בתוך התנור במקום שראוי להתבשל בו והרמ"א מיקל בו ומסיים וכן נוהגין. ולכן לכל הפחות לבני אשכנז אפשר לסמוך על זה, [אלא שיש לדון לדעת המחמירים שלא התירו חיתוי בגחלים אלא בבית ישראל אבל בבית עכו"ם לא, איך נחשב מכונה זו שעומד ברשות הרבים ושייך ומחובר לחנות של ישראל, אם נחשב כרשות עכו"ם כיון שהגוי רוכשו כדי להפעילו או שנחשב לבית ישראל שהמכונה שייך אליו ובבעלות ישראל, וצ"ע]."
4. **הגר"ד רוט שליט"א** -

Usually, however, the french fries have already been cooked at least a third of the way before being placed into the machine and the machine just does the last stage of the cooking process. As long as the initial cooking was done in the hands of a Jew, there would therefore be no *bishul akum* on such machines

[כן אמר לי הרב משה פלג (רב של בית חולים שערי צדק, ירושלים) בשם הרב יעקב בלוי של העדה החרדית כששאלתי אותו גבי **המכונה בשערי צדק**. ועוד יש לדון אם המכונה עובד ע"י אויר חם ולא טיגון אם דינו כקיסור שיש מקילים או כתולדת האור שאסור לכו"ע].

טז | חטיף צ'יפס (potato chips).

א. דעת האג"מ (יו"ד ח"ד סי' מ"ח אות ה') – "בדבר פאטייטא טשיפס, צריך לברך בורא פרי האדמה, שיש לו דין ניכר הפרי אף שנשתנה המראה ע"י השמן שנתבשל בו. אך צריך לידע שנתבשלו בשמן כשר, וכשלא ידוע אסור דשמא נתבשל בשומן אסור. ואם יש בהו איסור בישול עכו"ם כשידוע שהוא בשומן כשר - אם הידיעה הוא ע"י השגחת אדם ירא שמים יש לסמוך שגם על זה משגיח לתקן שלא יאסר מדין בישול עכו"ם. אבל אם האמת שלא השגיח על זה ונתבשלו ע"י עכו"ם, **אין בזה היתר ברור**. והוא כמו כל דבר הנעשים בבתי חרושת שיש אומרים טעמים להקל וכן נוהגין רוב העם, ובאיסור זה שהוא דרבנן אין למחות באלו שמקילין".

1. אמנם ע"י אג"מ (שמעתי מהגר"ש פורסט שליט"א בקלטת תשע"א, AKO General Membership Meeting עמ' י', הג' שם) - Reb Moshe said that the modern status of potatoes depends on how they are prepared. French fries are never served at a formal dinner and therefore they do not require bishul Yisroel, but mashed potatoes would be presented as a fancy dish and therefore should not be cooked by a non-Jewish chef or maid [There are those who questioned this based on Iggeros Moshe YD 4:48 (end) who says the following regarding bishul Yisroel on potato chips ... Most people would agree that potato chips themselves are not oleh al shulchan melachim such that the most simple way to understand the words "אין בזה היתר ברור" is that since some/many potato products are oleh therefore all potato products require bishul Yisroel. This would seem to be at odds with the position noted in the text. Rav Fuerst responded that in light of the clear ruling he heard from Reb Moshe on this issue (as noted in the text) we must surmise that the teshuvah was written in response to a question of something like "if one holds that all potato products require bishul Yisroel because some potato products are oleh al shulchan melachim, what would be the status of potato chips?". (Rav Fuerst also suggested that the final sentence of the teshuvah is a reference to the ruling noted earlier in the text regarding bishul akum in factories)].

2. וכן אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קי"ג אות ד') – "כל תבשיל שאי אפשר להכין בבית פרטי רק בבית חרושת מחמת כלים מיוחדים הנצרכים לכך, כגון צ'יפס (Potato Chips) אין בכה"ג משום איסור בישול עכו"ם".

3. וכן אג"מ (דברי חכמים יו"ד פרק ב' אות כ"ב) – "והגרמ"פ מתיר בזה".

4. שלחן הלוי (סי' כ"ה, ou document a-106) – "כי שאלת חכם אי אפשר להבינו על בוריו אלא אם כן נדע בדיוק דברי השואל איך שאל, והנה כל ההוראות המפורסמות מפאר דורנו מרן הגאון ר' משה צוק"ל הן מפורטות עם נימוקים וביאורים עד אשר נבין על מה קאי בדיוק וכוונת השואל והנשאל, לא כאותה שלפנינו שיש בה שתי שורות, בשולי מכתב שמלפני ארבעים שנה ויותר, ולא נודע תוכן מלות השואל, ואף הוא בעצמו (ר' ראובן נ"י) איננו ברור בדיוק כי אבד זכרו על איזה חפץ דיבר ואיך תיאר".

5. בישול ישראל (סי' ל"ז סוף הע' י"א) – "והרה"ג ר' שמואל פלדר שליט"א התקשר לבנו (הרב ראובן) שליט"א לאשר שאביו זצ"ל החמיר בזה, וגם בירר איתו שהאג"מ ידע היטב את המציאות של מאכל הנ"ל, וכתבתי זאת להוציא מלב המפקקים בתשובה זו".

6. הגר"ר פיינשטיין שליט"א (אוצר הל' בישולי עכו"ם פרק ד' הע' על סעי' ב') – "שוב שאלתי את הגה"ר ראובן פיינשטיין שליט"א מדוע החמיר אביו בעל האגרות משה בחטיף צ'יפס (יו"ד ח"ד סי' מח), והשיב מכיון שמגשים אותם לפני החופה כנ"ל יש להתייחס להמאכלים של 'שמורגסבורג' כמנה ראשונה של סעודת החתונה. אלא שלפ"ז צ"ע שכמעט לא נשאר שום מאכל שאינו בכלל גזירת בישולי עכו"ם".

הגר"ר פיינשטיין שליט"א (אוצר הל' בישולי עכו"ם פרק י"א הע' כ"ג) – "ושאלתי מאת בנו הג"ר ראובן פיינשטיין שליט"א (שאליו נכתבה תשובה זו) היתכן שהחמיר מרן זצ"ל על צ'יפס, הרי אינו עולים על שלחן מלכים. והשיב שאביו זצ"ל סובר שהם עולים עש"מ ... והשיב שיש סוג מסיבה מכובדת שמזמינים עליה אלא שאין אוכלין שם פת ואפילו לא יושבים אלא מתקבצין שם וקוראים למסיבה זו בשם 'קוקטייל פארטי' (cocktail party) ושם מכבדין רק בדברים קלים כנ"ל ... ואמר שג"כ ראה בעיניו בחתונה יוקרתית מאוד שהניחו קצת מצ'יפס הנ"ל על הצלחת שהגישו לכל אורח".

ב. מחמיר.

1. אמת ליעקב (יו"ד הע' מ"ב [לשונו מובא לעיל], דברי חכמים יו"ד פרק ב' אות כ"ב) – "שיש איסור בישול נכרי ב'Potato chips'". (א מראי מקומות – שלחן הלוי (סי' כ"ה ד"ה וכן, ou document a-106).

2. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ח' אות א', בנתיבות ההלכה חמ"ו ריש עמ' תרנ"ג) – "בחטיף צ'יפס שייך בישול עכו"ם, שעולה על שולחן מלכים. כי מלבד שנעשה מתפוחי אדמה, אפשר לאוכלו עם גבינה רבה ללפת את הפת, ואין בו חסרון מצד חשיבות".

הגריש"א זצ"ל (צהר ח"ד עמ' צ"ב אות ח') – "נוטה להחמיר בזה ושמאכל זה המכונה צ'יפס יש לדון בו כעולה על שולחן מלכים כיון שבאופן כללי תפוחי אדמה עולים על שולחן מלכים".

3. שבט הקהתי (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' תרס"ה) – "ירק שעולה על שלחן מלכים רק באופן הכנה מסוים כגון תפוח אדמה לבד יש אומרים שעולה על שלחן מלכים אבל כשעושים ממנו צ'יפס אינו אסור, האם אומרים כלל כזה שאותו מאכל פעם כן עולה ופעם לא עולה. תשובה: אסור".

4. עי' תשובות והנהגות (ח"א סי' תל"ח) – "ואם כן שפיר ראוי לאסור תפוחי אדמה הנ"ל, אף שמתוקן באופן אחר משלחן מלכים, וכיון שתפוחי אדמה נאכל על שלחן מלכים אף אם נעשה באופן שאינו ראוי לשלחן מלכים עובר עליו, ונראה פשוט שהוא הדין אף כשהוא עשוי באופן דנאכל עראי דוקא, כיון שביסודו הוא תפוחי אדמה ושייכים לסעודה גזרו עליו, ועיין שו"ת מהרש"ם ח"ב ר"ס רס"ב שמתיר בתפוחי אדמה צלויים, ולמעשה ירא שמים יחמיר ולא יאכל".
5. עי' הגר"י שוב שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ד אות י"ז) – "וחטיף ציפ"ס יש מקום לדון וראוי להחמיר".
6. הגר"מ יוסף (קובץ בית הלל חכ"ו עמ' צ"ח) – "וברור הדבר כי כשאנו אומרים 'עולה על שלחן מלכים', הכוונה היא שרוב העם אוכלים אותו בשופי ובטוב לבב, ולא בדוחק ובצער, כי ישראל בני מלכים הם. ואין אנו מצריכים שמלכים ממש יאכלו ממאכל זה, או שמאכל זה נאכל רק בסעודות מפוארות ולפי זה תפ"א חתוך דק ומטוגן, (תפוצ'פס), אף שאין מגישים אותו בסעודות מפוארות כיון שנאכל על ידי רוב העם לתיאבון, שפיר נחשב כעולה על שלחן מלכים, ובעיני ביה הוא בישול ישראל".

ג. מיקל.

1. אבני ישפה (אסיפת יצחק ט"ו אייר תשס"ח, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ד אות י"ז, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרנ"ח) – "שאלה: דין ציפ"ס שמינו עולה על שלחן מלכים אבל הוא עצמו אינו עולה. תשובה: אינו ברור שתפוחי אדמה הם מין שעולה על שלחן מלכים, שהרי ערוך השולחן יו"ד סי' קי"ג סע' י"ח והו"ד בדרכי תשובה שם ס"ק ח', כתב שאף שהחכמת אדם כתב כן, הוא משום שלא נמצא פרי זה כל כך בזמנו והיה מאכל חשוב, ולכן היה נראה לו שעולה על שלחן מלכים. אבל דבר זה השתנה בזמנו, והוא משום שהוא מאכל עניים ומרבים לזרוע אותו. אבל סיים שצריך להתיישב בזה. ועוד סברא להקל בציפ"ס כי צריך לדעת באיזה מצב עשו אותם. והיינו רק אם הם במצב רגיל הם עולים על שלחן מלכים, אבל אם עשו אותם בצורה של נאש, והיינו כמו ציפ"ס שהם יבשים ולא נאכלים בתוך סעודה כלל, אז אינם עולים על שלחן מלכים. והיינו משום שכעת הוא רק פרפרת ודעת הפר"ח ס"ק ג' שדעת הרמב"ם שרק אם הוא בא ללפת את הפת הוא נחשב כמאכלי עכו"ם אבל אם לא מלפתים הפת אינו נחשב כן. וכ"כ התורת חיים על ע"ז דף ל"ה, וכ"כ בתורת יקותיאל, והו"ד בדרכי תשובה סי' קי"ג ס"ק י"ב. ולפי זה הני ציפ"ס שהם רק מאכל נאש אין בהם משום בישולי עכו"ם. היוצא מדברינו ששפיר נוהגים לאכול ציפ"ס של גוים שיש בו הכשר ואין בו משום בישולי עכו"ם מן הטעמים שכתבנו".
2. שלחן הלוי (סי' כ"ה, פסקי הלכה עמ' קמ"ג, ou document a-25, a-68, a-106) – "מה שמטו משמם של גדולי ישראל להחמיר בבישול עכו"ם בציפ"ס, נראה ברור דלא ענו הרבנים והגאונים רק כלפי מה ששאלום השואלים, ואילו ידעו שתפוחי אדמה צלויים לא עולים על שלחן מלכים בשום אופן, לא היו מחמירים. ואינני רואה שנאות לאסור את המותר על פי קיצורי דברים וסיפורים שאפשר לפרשם באלף אופנים שלא יסתרו להדין הפשוט, ולמה נחמיר. פוק חזו מאי עמא דבר, וכדאי להשתיק הדבר ולהנהיג כסתומת כל הפוסקים שזה מותר בלי פקפוק".
- הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קמ"ג) -

Kettle-cooked potato chips have the same halachah as fried potato chips.

3. חיי הלוי (ח"ד סי' נ' אות י') – "ובענין פאטעט"א טשיפ"ס, ראיתי לחלק דהדקים אינו עולה עש"מ, אבל העבים הנקרא פרענט"ש פריי"ז נקראו עולה עש"מ".
4. מחזה אליהו (ח"ב סי' מ'), עם התורה מהדורא ג' ח"י עמ' ע"ה, סוף ס' בישול ישראל תשובה ב') – "דלענ"ד מוכח מכמה דוכתי לקולא שהרייז קריספס או הפוטיטו קריספס מותרים ...".
5. מנחת אשר (דברים סי' ה' אות ח') – "נראה דאין בהם בישו"ג, דהלא בגמ' שם איתא 'כל שאינו עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת' ... אלא שהרמב"ם בפ"ו הי"ח - י"ט הוסיף דיש בישו"ג גם בפרפרת וכ"ה בשו"ע שם ס"א, אך נראה ברור דגם פרפרת ענינו שבה ע"י סעודה ולא באלו החטיפים שאינם קשורים לסעודה כלל".
6. הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-25, a-106).
7. הגר"מ גנק שליט"א (ou document a-25, a-106).
8. מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ט, עמ' רצ"ב, פרק י"ז הע' י').

ד. טעמים להקל.

1. תפוחי אדמה אינו עולה של שלחן מלכים - עי' לעיל.
2. ציפ"ס אינו עולה של שלחן מלכים.
3. הולכין אחר המין, יש כמה חולקים - עי' לעיל.
4. בצורתו אינו עולה על שלחן מלכים, הגם שהמין עולה - עי' לעיל.
5. אין מלפת את הפת - עי' לקמן.
6. פלטר [מהריט"ץ] - עי' לקמן.
7. מוצרי בתי חרושת [אג"מ] - עי' לקמן.
8. ספק דרבנן [ורוב מקילים].

ה. מראי מקומות – RJJ (חמ"ב עמ' מ"ו), הגר"מ רובין שליט"א (צהר ח"ד עמ' פ"ט), נהרות איתן (ח"ג סי' מ"א), בישול ישראל (עמ' קמ"ו), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ד' הע' על סעי' ז', פרק י"א סעי' י"ג).

1. שבט הלוי (ח"י סי' קכ"ד, צהר ח"ד עמ' צ"ד, קובץ מבית לוי ח"ח עמ' מ', בענייני יו"ד עמ' ס"ב אות י"ז) – "נמסר לי מכתבו החשוב בענין מאכל המכונה ציפ"ס שהוא תפוחי אדמה נחתך דק דק כמין עלים ומטוגנים בשמן בבתי חרושת גוים, ודעתו דאינו עולה על

שולחן מלכים בצורה זאת, ושאל דעתי העני' בזה. הנה ידוע פלוגתת הטור ושו"ע עם הפר"ח בענין פרפראות בכלל אם שייך בשול גוים, ודעת הפר"ח להקל דדוקא ללפת פת, ורוב הפוסקים פסקו להחמיר, וכן הלכה, ובשבט הלוי ח"ו סי' ק"ח ד' הבאתי בעניי מש"כ המאירי ע"ז ל"ח ע"ב דהרבה לא גורסים בגמ' ללפת פת דגם בלי זה שייך ב"ג, וכ' ממש היפך הפר"ח, דאם ללפת שייך בשול גוים ק"ו אם נאכל בפני עצמו כמו פרפראות. וכן דעת הבית מאיר שם דלא כפר"ח, ובאמת הפר"ח עצמו בס"ק ה' אוסר האגוזים המרוקחים, ולפ"ז מה דאיתא ברמ"א בס"ב לענין האפונים הקלויים לדעת הפר"ח משום דהם רק קנוח ופרפרת כמבואר במנחת יעקב בתו"ח סי' ע"ה ס"ק ל"א, ולדידן הטעם משום דאינם עולים על שולחן מלכים, אעפ"י שמבושל אסור מכ"מ מבושל עולים עש"מ. והשתא המקילים בצ"פס אלו כנראה הי' דעתם דהו"ל כמו אפונים קלויים, וצריכים ברור אם באמת החשובים ושרים אין אוכלים זה, כי לבי אומר לי שהיום גם שרים אוכלים כזה, וגם בלא"ה גם באפונים קלויים יש מחמירים עיי"ש בדרכי תשובה, ע"כ לבי אומר לי **אע"פ שאין למחות בזה בחזק יד, מכ"מ לבעל נפש יש מקום להחמיר**, (והמקילים או שתלו עצמן בפר"ח או בפשטות לשון הרמ"א בס"ב).

2. **הגר"א נבנצל שליט"א** (מציון תצא תורה ח"א אות רמ"ז, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ד אות י"ז) – "שאלה: ולגבי ציפ"ס מה ההכרעה למעשה לענין בישול עכו"ם, והאם יש חילוק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ בענין זה. תשובה: לכאורה אין חילוק, והאם עולה על שלחן מלכים איני יודע".

3. **הגר"מ היינעמאן שליט"א** (Kashrus Kurrents חל"ו מספר ב' עמ' ד') -

Prohibition of *Bishul Akum* Does Not Apply To ... Foods which are generally not eaten together with a meal or are not eaten for healthy nutrition (e.g. candy, or potato chips) according to many poskim, halachic authorities, these types of food would not be forbidden as a bishul akum product ... Interestingly, certain Third World countries view potato chips as a prestigious food. The U.S. considers potato chips junk food. Obviously, in countries where potato chips reach a king's state dinner, potato chips would also be subject to the laws of bishul akum ... The White House State Dinner Policy - The Star-K asked the White House executive chef what the White House banquet policy is regarding the use of canned products for state dinners. A specific question was what is the policy regarding canned cranberry sauce? We also asked whether potato chips are served at state dinners. The chef's response was as follows, "We would serve whatever the guest wants, however, we never served potato chips, nor do we ever use canned goods...everything is prepared fresh!

4. **שואלין ודורשין** (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרע"ד) – "ולגבי ציפ"ס מה ההכרעה למעשה לענין בישול עכו"ם, והאם יש חילוק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ בענין זה. תשובה: מה שנאסר הוא בישול, ושכן אם הטיגון היה בשמן עמוק או במשקה אחר, יש לזה דין בישול ויהיה אסור. אבל אם שם שמן רק למרוח שלא ישרף, דינו דין טיגון ולא נאסר".

5. **אוצר הל' בישולי עכו"ם** (פרק י"א סעי' י"ג) – "נחלקו פוסקי זמנינו".

6. **הר"ד לנדאו** (מכתב לר"י ירמיש) - "הנהגה בוועדות הכשרות המהדרין הוא להקפיד על בישול ישראל גם בצ"פס, וכפי שמסכם זאת בשו"ת נהרות איתן (ח"ג סי' מ"א): על אף שישנם רק מעטים בעלי נפש הדורשים שתהא רמת הכשרות מיועדת ומתאימה לבעלי נפש, מכל מקום חובת נותני ההכשרים לדאוג ולעשות עבורם, ולהחמיר בצ"פס תפוי"א לסוגיו השונים, כולל הצ"פס הנחתך דק דק כמין עליים, שלא יעשה ע"י בישול עכו"ם. ולכן בכשרות מהדרין, המיועדת לכל העדות והשיטות, נכלל בחיובם לעשות בישול הצ"פס על ידי ישראל, דהיינו הדלקת האש וההנחה על האש".

7. **הגר"א פארכהיימער שליט"א** (שיעורי עמ' כ"ג) – "תשובה: מצינו באפונים דתלוי באופן שהם מוכשרים לאכילה שאם הם קלויים כיון דאינו עולין על שלחן מלכים אין בהם משום בישול עכו"ם, אבל אם הם מבושלים יש בהם משום בישול עכו"ם כיון שבאופן זה הם עולים על שלחן מלכים ולא אמרינן לא פלוג לומר דכיון דמין אפונים עולים כל המין אסורה כיון שהם ב' תהליכים של בישול. אולם כתבו הפוסקים דבשר כחוש אף שהוא עצמו אינו עולה על שלחן מלכים אפ"ה אסור כיון דמין בשר עולה על שלחן מלכים, ואינו דומה לאפונים כיון דמין בשר עולה על שלחן מלכים באותה אופן של בישול. ולכן יש מקום להחמיר לקנות potato chips שהם בישול ישראל דאף דהם אינם עולים על שלחן מלכים כיון שמינם עולים באותו מהלך של בישול אמרינן לא פלוג".

1. **ציפ"ס פרינגלס** (pringles).

1. **מיקל**.

א) **שלחן הלוי** (סי' כ"ה אות ה'), פסקי הלכה עמ' קמ"ג, Halachically Speaking, ou document a-68 ח"ד מספר ו' הע' פ"א) – "ובענין בישול עכו"ם במאכל הנקרא Pringles דדרך עשייתו הוא שתחילה מבשלין תפוחי אדמה עצמן ואחר כך מייבשים אותם ונעשה אבקה ומזה עושים ה Pringles ובתחילה היו עשויין האבקה באופן שיצטרך לבשלם עוד פעם כדי לעשות ממנו מאכל, ועל כן פסק הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] דיש לסמוך על דברי הבית יוסף בתשובות אבקה רוכל סי' ל' (הובאו דבריו בדרכי תשובה סי' קי"ג ס"ק ס"ה) שכתב שם שאף אם הביישל הראשון היה על ידי עכו"ם ונאסר המאכל, מ"מ כשנתייבש המאכל וצריך לבישול אחר, ובישול החדש המכשירו נעשה על ידי ישראל, הותר האיסור. והנה לאחרונה נשתנה דרך עשיית האבקה ועכשיו עושין אותה באופן שאינו צריך לבישול שני כדי להכשירו לאכילה ועל כן הוצרכו הרבנים המכשירים לתקן שלא לקבל האבקה אלא אם נעשית על ידי steaming ולא על ידי בישול רגיל, דבזה הקילו כמה פוסקים דלא הוי כבישול, ועוד יש היתרים אחרים, והיינו דלפעמים אין בישול התפוחי אדמה נגמר אלא על ידי חום הייבוש שבא אחר הבישול, וייבוש זה ודא לא גרע מעישון (smoking) דלית ביה משום בישול עכו"ם, ועוד דמרון הגר"מ פיינשטיין זצ"ל היתר התיר במאכלים שאי אפשר להכניסם בבית בעל הבית אלא בבית חרושת (factory), ואבקה זו ודאי אי אפשר לעשותו בבית בעל הבית. ועוד חידש מר"ן הגרי"ש אלישיב

שליט"א [זצ"ל] סברא אחרת להתיר, והיינו משום שבשעת בישולו אינו ראוי להעלות על שולחן מלכים, דמחוסר הוא בטעם וריח עד שיתבלו אותו, אבל לאחר זמן מה דקדק בסברא זו, מטעם דכל תפוחי אדמה הנאסרין משום בישול עכו"ם אינם ראויין להעלות על שולחן מלכים בשעת בישולן בלי הכנות נוספות ואף על פי כן אסרום הפוסקים בדורות הקודמים אם לא מטעמים אחרים. ועל כל פנים נראה דיכולין לצרף סברא זו עם שאר מטעמים להקל בהנ"ל".

(ב) הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-23, a-68) – "מספיק להקל בצרוף סברת הגרמ"פ ודעת המקילים בקיטור".

(ג) הגר"מ גנק שליט"א (ou document a-68).

(ד) ou document (m-7).

2. מחמיר.

(א) שלחן מלכים (לוח המאכלים ערך פרינגלס, עמ' א'שח).

3. מראי מקומות.

(א) בישול ישראל (עמ' תקע"ח) – "פרינגלס" (באנגלית pringles): חטיף מתפוחי אדמה שעשוי מקמח תפוז"א כעין חטיף תפוז"א (פטיט"ו טשיפ"ס, potato chips, crisps). והנה לכאורה אם הוא נעשה מאבקת תפוז"א של ייצור עכו"ם ואח"כ נעשו פרינגל"ס הנ"ל ע"י עכו"ם, יש להחמיר אפילו למקילים בפטיט"ו טשיפ"ס (ע' סימן ל"ז אות י"ג), דהרי נתבשלו בתור תפוז"א, ואיסור שבו להיכן הלך (ע' סימן ע"ז ובסימן ק"כ אות ג-ד). ורק אם השתמשו בקמח תפוז"א שצריך עוד בישול עשר דקות, ונימא שלכן קיל אפילו מבישול עכו"ם עד מאב"ד מפני שאינו ראוי לאכול כך כלל (ע' סימן ע"ז בשוה"ג 1), ולכן הייבוש שלאחר בישול התפוז"א הפקיע את האיסור דמעיקרא, אז יש מקום להקל למקילין בפטיט"ו טשיפ"ס הרגילים, שגם בכה"ג יהיה מותר, וצע"ג. וע' מש"כ בסימן ע"ו אות ב' ובסימן ק"כ אות ו-ז, ויותר נראה להחמיר בזה".

יז] עולה על שלחן מלכים: ציורים.

א. ארבעס.

1. מחמיר.

(א) נתיבות אדם (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ו) – "יש להחמיר בארבעס, כי רבים משתמשים בזה כיום לסעודה, בתוך סאלא"ט וכדומה".

(ב) שלחן מלכים (ערך ארבעס) – "נאסר בבישולי עכו"ם".

(ג) השולחן כהלכתו (סי' ט"ו סעי' ט"ו) – "ולכן חומס מבושל ('ארבעס'), בוטנים, גרעיני דלעת וחמניות, 'פיסטוקים' עולים עש"מ ונאכלים חיים רק על ידי הדחק ויש להקפיד על בישולי ישראל".

2. מיקל.

(א) משנת יוסף (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ה אות ז') – "הנה לגבי ארבעס מפורש ברמ"א (יו"ד קיג, ב) שקטניות שקורין ערבשי"ן [ארבעס] קלויים, אינו עולה על שולחן מלכים. וגם ארבעס שלנו אפילו אם אוכלים אותן בסעודת שבת או בחתונה, אינו אלא כתבלין למאכל העיקרי, והוי לקינוח ותוספת טעם. וגם אם מלכים עורכים סעודה ואוכלים שם ארבעס על סעודתם, מ"מ אי"ז אלא כתוספת טעם לעיקר הסעודה. והנה הגרש"ז אויערבאך זצ"ל אמר, שמאז שהקילו בכמה מקומות בהלכות בישולי עכו"ם, גרמו בזה ירידה בגדרי וחומת הדת עד כדי התבוללות בין הגוים, ולכן המחמיר בענין זה תבא עליו ברכה".

(ב) מנחת פרי (ח"ו סי' ע"ט אות ב'), אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ו אות ז', עמ' תרל"ו אות י"ט [לשונו מובא לעיל]) – "נראה ש'ארבעס' לא מיקרי עולה על שלחן מלכים אך שעולה על שלחן 'שלום זכר'".

3. מראי מקומות – הכשרות (פרק י"ט, הע' ע"ח [עמ' תמ"ט], לשונו מובא לקמן), הגר"א וינד שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ו, לשונו מובא לעיל), הגר"י מזלומיאן שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ו).

(א) שבט הקהתי (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ו) – "נקרא אינו עולה, ברם עי' בשוירי ברכה להחיד"א סימן קי"ג סעיף ו' בשם האר"ז"ל שאסרו".

(ב) הגר"י טשזנר שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ו) – "ולענין ארבעס, הנה הרמ"א סימן קי"ג סעיף ב' כתב ומותר לאכול אפונים קלויים של עובדי כוכבים, וכן הקטניות שקורין ערבשטי"ן קלויים, דאינם עולים על שלחן מלכים, עכ"ל. אמנם בדרכי תשובה שם ס"ק י' וס"ק כ"ה כתב שעכשיו ערבשטי"ן עולים על שלחן מלכים ועע"ש ס"ק כ"ד. אולם לא ברור אם ארבעס כלולים בשם ערבשטי"ן. אולם שם בסעיף א' כתב השו"ע שדבר שעולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת או לפרפרת, אסור משום בישולי עובדי כוכבים. וארבעס בצורה שמגישים בשלום זכר כמדו' שאין מלפתים בהם את הפת אבל רבים נוהגים לאכלם בסוף הסעודה כפרפרת, וא"כ כיום יש בהם משום בישולי נכרים. בספר מבית לוי (עמוד נ"ג סעיף ג) כתב שכיום כמעט אין בנמצא דבר שאינו עולה על שלחן מלכים עי' שם במקורות".

ב. קופסאות שימורים (canned food).

1. מיקל.

(א) אחיזר (יענה ברוך סי' כ"ז) – "הסכימו להתיר הקאנוזערווען [של קופסאות שימורים]".

(ב) אג"מ (דברי חכמים יו"ד פרק ב' אות כ"ב) – "מה הדין בבישול עכו"ם היום לגבי ירקות שהגוי בישל הפחים (canned vegetables) ... וממעשה רב מהגרמ"פ שמעתי שהתיר לעצמו כל מאכלי פחים (canned food)".

(ג) הגר"ד סולוביצ'יק זצ"ל (מסורה ח"א סוף עמ' פ"ו, עמ' צ"ו אות א') – "דמה דאוכלים כל המאכלים שקונים בקופסאות, ואין חוששין לבישול עכו"ם דאחד הטעמים הוא משום דאין נחשבים ראויים לעלות על שלחן מלכים".

- (ד) הגר"חפ"ש זצ"ל (דברי חכמים יו"ד פרק ב' אות כ"ב) – "מה הדין בבישול עכו"ם היום לגבי ירקות שהגוי בישראל הפחית (canned vegetables) ... הגר"חפ"ש ביאר, שכל העולם נוהגין היתר, לאכול canned veg, וטעמם, כיון שאינו חשוב לשלחן מלכים, ממילא אינו ראוי כלל לבישול עכו"ם (שתלוי זה בזה)".
2. מחמיר [במקום שיש הכללים של בישול עכו"ם].
- (א) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ח אות כ') – "דאם זה מאכלים שאין בו את ההיתרים של בישול עכו"ם יש להחמיר בזה".
- (ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רמ"ט, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ז אות כ') – "שאלה: מה דעת הגאון שליט"א בענין קופסאות שימורים בקשר לבישול עכו"ם האם יש בזה חשש למעשה, ומדוע. תשובה: תלוי אם זה דבר שנאכל כמות שהוא חי, ואם עולה על שלחן מלכים".
- (ג) שבט הקהתי (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ח אות כ') – "מועד הכשרות של בעלז מחמירין שיהא גם בישול ישראל".
- (ד) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ח אות כ') – "דאם זה מאכלים שאין בו את ההיתרים של בישול עכו"ם יש להחמיר בזה".
- (ה) וואלין ודורשין (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ח אות כ', בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרע"א) – "איך פוסק הגאון שליט"א בענין בישול עכו"ם בקופסאות שימורים למעשה. תשובה: כל דיני בישולי עכו"ם חלים גם על שימורים, דאם נאכלי חי מותר, ואם אינו עולה על שלחן מלכים מותר וכו', ואל"ה אסור. יש רק דין אחד בשימורים שאם גוי בישראל אותו על מנת שיישמר דעת רעק"א דזה אינו נקרא בישול, וכן אמר לנו מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל".
- (ו) הגר"י טשזנר שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ז אות כ') – "דע שיש דעות בפוסקים בזה. ולפני שנים רבות כשלמדתי הלכות אלו בשו"ע בפעם הראשונה ושמעתי שמו"ר הגר"ש וואזנר זצ"ל מחמיר בזה (עי' שו"ת שבט הלוי חלק ב' סוף סימן כ"ה), רציתי לדעת איך נוהגים רבנים אחרים של קהלות הקדושות החרדים. והגיע לארץ ישראל הגר"צ דונר זצ"ל רב הקהילה החרדית בלונדון וראש מערכת הכשרות המהודרת 'כדתיא' דשם, והלכתי אליו ושאלתי אותו האם בהכשר שלו מקילים בזה. וענה לי שלא, וכשנתן הכשר על מאכלים הנעשים בבתי חרושת של הגויים, סומך על צירוף של כמה דברים (איני זוכר את לשונו בדיוק אבל אלו הם תוכן הדברים). ושו"ר שכ"כ בשו"ת מנחת יצחק חלק ג' (סימן כ"ו ושוב בסימן ע"ב אות ב')".
3. מראי מקומות – הגר"א הענקין זצ"ל (תשובות איברא סי' מ"ב אות ג'), באר משה (פתחי הלכה עמ' קס"א שאלה כ"ב, עמ' קס"ב שאלה כ"ג), מחזה אליהו (סוף ס' בישול ישראל תשובה ו'), יבקש תורה (ח"ו סי' מ' אות ג'), בישול ישראל (סי' י"ג), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ד' הע' סעי' ז').
- (א) חשב האפוד (ח"ג סי' כ"ט) – "היוצא מדברים אלה שיש מקום להתיר כמה מיני שימורי קופסאות אם אינם עולים על שולחן מלכים בהיותם שימורים, אף על גב שהמאכל שבהם עולה על שולחן מלכים אם הוא בא באורח טרי וטבעי. כי שימורים הם מין בישול לעצמם ואם בסדר כזה אינם עולים על שולחן מלכים אין בהם משום בישול נכרים, ובפרט אם סדר עשייתם הוא על ידי הבל וקיסור שאז ניתוסף בהם טעם להתיר, לפי הסברא כי זה דומה למעושין".
- (ב) תשובות והנהגות (ח"ג סי' רמ"ז) – "עוד נראה פשוט שאין להתיר כל הקופסאות, מטעמא דלאחר שנתבשלו באופן שמכניסם לקופסאות שימורים שוב אינו ראוי עוד לשלחן מלכים, שאוכלים רק טרי ולא מקופסאות [שבזה נגרע טעמו וכו']". ראשית שלא נתברר שאכן המציאות כך היא שקופסאות אינם עולים, ואפילו יתברר שאינם עולים, כיון שמוכן לגמרי לאכילה קודם שהניחום בקופסא, ודאי שההנחה בקופסא לא התירה האיסור, ואפילו נימא שצלייה אחר בישול מתרת האיסור, היינו דוקא באופן שנשתנה לגמרי ולא בנתינה לקופסאות".
- (ג) הגר"מ היינעמאן שליט"א (Kashrus Kurrents חל"ו מספר ב' עמ' ד') -
- Does bishul akum apply to canned goods? The answer is that it depends. Canned soups and canned pasta would present a problem of bishul akum without proper supervision. Canned fruit would not present a bishul akum problem because fruit is usually eaten raw. As long as the fruit has been processed on kosher equipment with kosher ingredients it would be permitted. Canned vegetables that are either eaten raw or are not elegant enough to be served at a state dinner would not have a bishul akum problem. Whole asparagus, when served alone, is a prestigious food. Therefore, canned whole asparagus should only be used with a reliable hechsher which surely addressed the bishul akum issue ... The White House State Dinner Policy - The Star-K asked the White House executive chef what the White House banquet policy is regarding the use of canned products for state dinners. A specific question was what is the policy regarding canned cranberry sauce? We also asked whether potato chips are served at state dinners. The chef's response was as follows, "We would serve whatever the guest wants, however, we never served potato chips, nor do we ever use canned goods...everything is prepared fresh!". Note1: Even though the White House may never use canned foods, if the food was first cooked before the canning process, then at that time it is perfectly fit for use at a state dinner and the subsequent canning does not remove the proscription of bishul akum.
4. קופסת שימורים שמתבשל ע"י קיסור - ע"ל לקמן.
- ג. דג טונה (tuna fish) הבא בקופסאות מבתי חרושת: מצד בישול עכו"ם.
1. מיקל.

(א) בית אב"י (ח"ג סי' קט"ו) – "מצד בישול עכו"ם אין לפקפק בזה".
 (ב) הגר"חפ"ש זצ"ל (דברי חכמים יו"ד פרק ב' אות כ"ב) – "מה הדין בבישול עכו"ם ... מה הדין ב'tuna fish' ... הגר"חפ"ש ביאר, אפי' שזה מאכל חשוב, אבל סומכין על היתר של הדרכי תשובה (שכיון שמבושל בפחים, נחשב כאינו ראוי לבישול עכו"ם) וממילא מותר גם זה".

(ג) הגר"מ גנק שליט"א (מסורה ח"א עמ' פ"ד, אור המזרח גליון ל"ו עמ' קס"ז) – "ושמעתי מהגר"מ היינמאן שליט"א ששמע מרבו הגר"א קוטלר זצ"ל שהתיר לאכול בומבל בי טונא [אף שלא היתה אז השגחה כלל] ומשום בעיית בישול נכרים בטונא גם כן לא חשש משום שסבר דבישול ע"י קיטור חשיב כמעושן ואין בו משום בישולי נכרים. וכן בעדותו של הגר"א סולוביצ'יק שליט"א [זצ"ל] שמעתי שאביו הגאון ר' משה זצ"ל היה אוכל בומבל בי טונא".

2. מחמיר.

(א) אמת ליעקב (דברי חכמים יו"ד פרק ב' אות כ"ב) – "מה הדין בבישול עכו"ם ... מה הדין ב'tuna fish' ... ואחד אמר לי ששמע מהגר"י"ק שיש חשש בישול עכו"ם לגבי tuna fish".

(ב) שלחן מלכים (לוח המאכלים ערך טונא, עמ' א'רסח).

3. מראי מקומות – מנחת יצחק (ח"ד סי' פ"א), יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ט'), אוצר הל' בישולי עכו"ם (מילואים סי' ז').

(א) חלקת יעקב (ח"ג סי' ט', יו"ד סי' ל') – "ובספר לב יהודה להרה"ג צירלזאהן אינו מתיר לאכול הסארדינען, מטעם בישול עכו"ם, מפני שמכניסין תיבות הממולאות בדגים אל תוך מים רותחין אשר על האש שזה גמר מלאכתו. אכן לעובדה דמילתא נתפשט ההיתר בכל העולם באין פוצה פה ומצפצף. והסיבה לזה היתה לפע"ד, כי בשנים האחרונות שזרמי יהודים חרדים באו לארצות המערב לבקש פרנסתם (והרבה מהם בתחילה בלי משפחתם) והיו נוהרים מלאכול בשר וחלב מחששות יותר גדולים, ובחרו הרע במיעוט לאכול עכ"פ סארדינען וזארדעללען, ונעשה להם לעיקר סעודתם גם בשויו"ט, וכידוע, ודוקא החרדים והנוהרים ביותר נהגו כן, וגלל כן נשתרבב המנהג לאוכלן גם בחוגי החרדים והנח להם לישראל (אבל איני יודע הסיוע או אם אינם נביאים בני נביאים הם כבפסחים ס"ו, או מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, כביצה ל' א')."

(ב) תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפ"ב ד"ה עוד) – "עוד יש לעיין באיסור בישול עכו"ם, שבסרדינים נוהגים לעשן את הדגים, ובמעושן נהגו ישראל להקל שאין איסור בישול עכו"ם שלא גזרו ע"ז, אבל כאן שהעישון הוא בתוך קופסאות עם מים הוה בישול ממש וראוי לגזור עלה משום בישול עכו"ם, שבזה לא שייך הסברא דבמעושן לא גזרו, שסכ"ס הוא מבושל במים ומה לי צורת חימום המים, בכל אופן המאכל מבושל במים ולא מעושן, וכ"כ בשו"ת אחיעזר וז"פ. וכן אין לסמוך על דעת המהריט"ץ המיקל שבבתי חרושת הוה כעין פלטר, כיון שאין ליהודי מגע כלל עם המבשל לא גזרו על זה משום בישול עכו"ם, דהוא דעת יחידאה להקל כן ולא קי"ל כן, וכמ"ש בברכי יוסף סימן קי"ב סקי"ט ע"ש. וד"ז צ"ב וחקירה היטב אם מעשנים בלי מים, ואז מותר אפילו מבשלים אח"כ, אבל אם מעשנים בקופסאות עם מעט מים כיון שיש מים הוה בישול ממש, וכפי ששמעתי יש הבדלים בזה בין בית חרושת אחד לחבירו. (וצ"ב אם עולין בזמננו בסעודה חשובה דמלכים, שאם אינו עולה אין איסור בישול עכו"ם, ותלוי באיזו מדינה ובאיזה זמן שאוכל)".

(ג) מצד שהדגים ביד עכו"ם ואולי יחלוף בשביל דג טמא - רמב"ם (מאכ"א פרק ג' הל' כ"א), מחבר (סי' קי"ח סעי' א').

(ד) מצד נאמנות עכו"ם - עי' סי' פ"ג, לשיטות ומראי מקומות.

(ה) מצד מצות הבדלה - עי' סי' פ"ה, לשיטות ומראי מקומות.

4. דגים בזמן הזה: האם בגלל שדגי סושי (sushi) נאכל חי, אין בדגים משום בישולי עכו"ם - עי' לעיל.

ד. דגני בוקר (breakfast cereals).

1. מיקל, שאינו עולה על שולחן מלכים.

(א) הגר"א הענקין זצ"ל (תשובות איברא סי' מ"ב אות א') - לשונו מובא לעיל.

(ב) באר משה (פתחי הלכה עמ' קס"ב שאלה כ"ד אות ג', חיי הלוי ח"ד סי' נ' אות י').

(ג) חיי הלוי (ח"ד סי' נ' אות י').

(ד) הגר"י בעלסקי זצ"ל (ou document a-94).

(ה) הגר"מ גנק שליט"א (ou document a-94).

(ו) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קונ' יד דודי עמ' קל"ט אות ב', דפו"ח עמ' קצ"ג אות ב').

(ז) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ט, עמ' רצ"ב).

(ח) ou document (m-7).

(ט) הגר"א פארכהיימער שליט"א (שיעורי עמ' כ"ב) – "שאלה: אינו אסור משום בישול עכו"ם אלא א"כ עולה על שלחן מלכים, מהו גדר של עולה על שלחן מלכים. האם דגני בוקר או hot cereals אסור משום בישול עכו"ם. ואם תאמר דאין דנין מה דעולה בארוחת בוקר הלא ביצים אינם עולים אלא בארוחת בוקר ואסור כדאיתא בשו"ע (סי' קי"ג סעיף י"ד). תשובה: גדר דבר העולה על שלחן מלכים הוא שעולה מחמת חשיבות המאכל ולכן דגני בוקר או hot cereals דאינם מאכלים חשובים אף דעולים על שלחן מלכים כיון דאינם עולים אלא כדי להשביע ולא משום חשיבותם לכן אינם נקראים עולה על שלחן מלכים ולא בעינן שתהא בישול ישראל (וע' לקמן בענין cheerios). אמנם ביצים דעולים מחמת חשיבותם כמו שמצינו דמגישים בסעודת ברית סלט ביצים או scrambled eggs בעינן שתהא בישול ישראל".

2. מחמיר.

(א) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"ל אות ח', מציון תצא תורה ח"א אות רל"ה, עי' אות רכ"ח) – "שאלה: האם דגני בוקר (cereal) צריכים בישול ישראל. תשובה: לכאורה כן".

3. מראי מקומות – הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-94), שלחן מלכים (לוח המאכלים ערך דגני בוקר), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק י"א סעי' ה').

א) תשובות והנהגות (ח"ה סי' רמ"ט אות א') – "קבלתי קונטרסו, שיש להתיר מיני דגני בוקר, שנתבשלו ע"י עכו"ם, כיון שלא נאכל אצל מלכים לסעודה המשביעה, אלא נאכלים בדרך כלל בבוקר כסעודה קלה להשקיט הרעבון. וכן זוכר אני שבחול"ל נהגו להקל. [והביא עוד סניף להתיר, שכיון שמוצר בבתי חרושת ואין שום שייכות לקונה בשוק עם המבשל בבית, ולא שייך בזה קירוב חתנות, אינו בכלל הגזירה דבישול עכו"ם]. אמנם, בארץ ישראל בהכשר העדה החרדית מקפידים שישראל יסיק התנור. וטעם המחמירים הוא, דס"ל דכל שנאכל אצל מלכים לסעודה, אפי' אם אינו סעודה העיקרית נמי אסור, וא"כ כיון שדגני בוקר חשובים גם אצל מלכים לסעודת הבוקר יש לאסור. ומה עוד, דיש לצדד שאפילו במידה ונאכל למלכים אפילו שלא בסעודה כלל, אלא עראי בעלמא (כמעדנים וכדו') ג"כ נאסר בבישול עכו"ם. (ע"ע בדברינו להלן הערה ה'). [ואף שמוצר בבית חרושת כבר קי"ל שאין לסמוך על היתר זה, ועיין בדברינו להלן הערה ח']. ומעיקר הדין נראה, שיש להתיר, ומ"מ יש מקום להדר, ולכן במקום שאפשר להשיג בבישול ישראל, ראוי להדר בכך".

ב) צ'יריום (cheerios), ואם יש תואר לחם - עי' סי' קי"ב סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

ה. חומוס.

1. מחמיר.

א) יביע אומר (מעין אומר ח"ה פרק ז' סי' י"ח) – "כתב לענין אפונים ופולים מבושלים על ידי גויים, שאסורים משום בישולי גויים. ובפרט בימינו שהחומוס עולה על שלחן מלכים ונמצא בסעודות חשובות של אנשים רמי מעלה".

ב) שבט הקהתי (בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' תרע"ט) – "שאלה: כיצד מסתכלים על 'חומוס' לגבי בישול עכו"ם. תשובה: יש להחמיר".

ג) עי' שוואלין ודורשין (אהל יעקב בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרע"ב, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ה אות ו', מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' ע"א [לשונו מובא לקמן], הע' פ') – "שבחומוס יש חשש בישול עכו"ם".

ד) שלחן מלכים (ערך חומוס) – "נאסר בבישולי עכו"ם".

2. מראי מקומות – הכשרות (פרק י"ט, הע' ע"ח [עמ' תמ"ט], לשונו מובא לקמן).

א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רמ"ו, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ד אות ט"ז) – "שאלה: כיצד פוסקים על 'חומוס' לגבי בישול עכו"ם האם הוא דבר שעולה על שלחן מלכים. תשובה: איני יודע".

ו. חמוציות (cranberries).

1. מיקל.

א) הגר"י בלסקי זצ"ל (ou document a-103).

ב) הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-103) – "לכאורה צריכים לברר אם אחוז האוכלים אותו טרי הוא כל כך קטן שאין להתחשב בו, או שהוא אחוז חשוב, וכפי המתבאר ממחלוקת האמוראים לענין הביצה. ואף דלמעשה אפשר ואפשר לכו"ע לאכול פירות אלו טריים, וכל הסיבה שמקפידים רובא דרובא דאינשי לאכלם דוקא מבושלים הוא מפני שרוצים לצרף להם מתיקות, והאופן הכי-קל לזה הוא לבשלם עם צוקע"ר (וכיוצא בו), אבל אין עצם הבשול נצרך באמת לשם ריכוך הפרי או להטעימו - אלא רק בכדי לצרף המתיקות (שמבחוץ) אליו, וזה אפשר לעשות באמת אפילו בפרות טריים – על ידי זריקת צוקע"ר עליו (או בכמה אופנים אחרים, כפי המתואר ברעסעפי"ז הנ"ל), מכל מקום נראה, דכיון דסוף כל סוף רק מיעוטא דמיעוטא הם האוכלים אותו חי- יהי' מאיזה טעם שיהיה, הרי פרי זה בכלל אינו נאכל כמות שהוא חי. כן נראה לכאורה. אכן לאחר העיון הי' נראה דזה אינו. דכבר נפוץ הוא מאוד לאכול קרייזנ"ז (דהיינו קרנבערי"ז) יבשים בלתי-מבושלים אשר הושלך עליהם צוקע"ר, ומכאן נראה דזה כבר נהפך להיות נאכל כמות שהוא חי, וצודקים דברי הגר"י בעלסקי הנ"ל".

ג) הגר"א אולמאן שליט"א (אסיפת חכמים ח"ב עמ' ס"ג אות ד') – "אחרי שהצליח מע"כ לסדר ע"י אחד היבואנים, להביא כמות קטנה של חמוציות טריות קפואות לא מעובדות, כדי שהרבנים שליט"א יבררו בעצמם אם ראוי לאכילה בלא עיבוד, ובחודש מנ"א הגיע. ואחרי שטעמו, רובם אמרו שאפשר לאכול בלא עיבוד, כי החמיצות היא לא כ"כ חזקה, ומיעוטם אמרו שזה לא כ"כ אכיל להדיא אבל אם אוכלים עם סוכר אפי' בלא עיבוד הוא טוב ונעים לאכול, ע"כ בודאי נחשב לנאכל כמו שהוא חי ואין בו משום בישולי עכו"ם".

ד) הר"א פריזנד (אסיפת חכמים ח"ב עמ' ס').

ה) הגר"ש מילר שליט"א -

since cranberries can and are eaten fresh, at least by some, bearing also in mind that in their canned or dried presentation they may not be considered "fit for a king" and that their process may not involve bishul at the necessary temperature or even be bishul at all, you can be lenient as long as other aspects of Kashrus certification are met

ו) דברי פנחס (ח"ג סי' ט"ו אות ט"ו) – "אין לחוש בכלל כי מלבד שאין בהם בישול אלא תהליך יבוש, גם אוכלים אותם חיים כך שלא שייך בהם איסור בישול עכו"ם, ואף אינם עולים על שלחן מלכים ולא מכבדים בו בסעודות חשובות ולא מזמינים עליו חבירו שיהי' בגדר עולה על שלחן מלכים, אלא הם נאכלים אחר תהליך יבוש כמאכל טפל במאכלים אחרים, ממילא אין בהם שאלת בישול עכו"ם".

ז) שיעורי הלכה (מאכלי עכו"ם עמ' ע"ג אות י').

2. מחמיר.

א) הר"ב קובר שליט"א (שמעתי).

1. מראי מקומות – אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק י"א סעי' ו').

ב. חמין: טשולנט (cholent).

1. מחמיר.

א) שבת הלוי (הבית בכשרותו סי' ג', עמ' ע"ו) – "שאלה: מעשה בעכו"ם שהדליק את האש של הטשולנט (חמין) האם יש בזה משום בישול עכו"ם או שמא מאחר שלא מצינו שגוי יש לו מאכל כזה א"כ בודאי מלך עכו"ם לא היה אוכלו. תשובה: יש בו משום בשולי עכו"ם שבודאי אם הגוי היה טועמו היה אוכלו אע"פ שעשוי מחומרים פשוטים. ויש מכתב מבעל המהר"ם שיק זצ"ל שהיה במקום נופש וראה מלך 'פראנץ יוסף' שבקש קוקורוץ (תירס) מהמלצר ואפילו שהיה מאכל פשוט".

ב) שואלין ודורשין (אהל יעקב בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרע"ב) – "האם כדורי פלאפל, או 'טשולנט' עולים על שלחן מלכים. תשובה: חמין בודאי עולין על השלחן מלכים, ומאן מלכים, רבנן, וזהו המאכל העיקרי בשבת קודש".

ג) שלחן מלכים (לוח המאכלים ערך חמין).

ד) שערי תורת הבית (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תל"ה) – "שאלה: האם התבשיל 'טשולנט' עולה על שלחן מלכים. תשובה: טשולנט הוא מאכל חשוב, וכיום מגישים אותו גם בימות השבוע בשמחות [ב'בר שבסוף הערב] ובודאי נחשב עולה על שלחן מלכים".

ג. כדורי פלאפל (flafel).

1. מחמיר.

א) יביע אומר (מעין אומר ח"ה פרק ה' סי' ט"ו, עמ' קצ"ט) – "שאלה: האם פלאפל של גויים מותר באכילה ואין בו בישולי גויים. תשובה: אסור".

ב) הכשרות למעשה (בישולי עכו"ם עמ' מ"ג, הע' ע"ח) – "יש להחמיר בכדורי פלאפל משום בישולי גויים, ולכן לכתחילה אין לתת לגוי להורידם לתוך המטגנת. ולבני אשכנז, די בהדלקת המטגנת על ידי ישראל. מטגנות חדישות שמניחים את עיסת הפלאפל תוך מכונה חשמלית, והיא מעצמה נותנת את הכדורים לתוך השמן, נראה שאף לדעת בני ספרד אין איסור בדבר לאחר שהיהודי הדליק את המכונה, אף שהגוי נותן את העיסה לתוך המכונה. [ועיין בשו"ת דברי דוד ח"ג (יו"ד סימן יב) שהעלה להחמיר בזה. ואחר המחילה צריך לי עיון מה ראה על ככה. ועוד, שבחשמל קיל טפ"י]."

2. מיקל.

א) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ה אות ו', מציון תצא תורה ח"א אות רל"ז) – "שאלה: האם כדורי פלאפל עולים על שלחן מלכים. תשובה: לכאורה לא".

ב) משנת יוסף (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ה אות י"ט) – "לענ"ד גדר עולה על שולחן מלכים תלוי באיכות המאכלים, אם מגישים אותם לפני אנשים חשובים או בסעודה חשובה או לא, שישנם מאכלים פשוטים, כגון מאכל הנקרא 'פיתה פלאפל' שהוא מאכל פשוט שאוכלין ברחוב, וכן...".

ג) הכשרות (פרק י"ט, הע' ע"ח, עמ' תמ"ט) – "קטניות שונות כגון חומוס וכן פלאפל וכדומה, אינם בכלל בשולי גויים".

3. מראי מקומות.

א) שואלין ודורשין (אהל יעקב בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרע"ב, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ה אות ו', מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' ע"א) – "שאלה: האם כדורי פלאפל, או 'טשולנט' עולים על שלחן מלכים. תשובה ... לענין הפלאפל, הרי החומוס קרוב לודאי שיש בו משום בישול עכו"ם. ואם עולה על שלחן מלכים נחלקו בזה פוסקי דורנו, ועכ"פ ועדי הכשרות נוהגים בו לחומרא שטיגון הפלאפל יעשה על ידי ישראל בדוקא שהוא יניח את עיסת הפלאפל בתוך המכונה האוטומתית, ובודאי אם עושה זאת בידיים".

ב) הגר"י שוב שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ה אות ו', מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' ע"א) – "בפלאפל יש להחמיר בבישול עכו"ם. אולם לגבי ישראל שאינו שומר תורה ומצוות קיימא לן להקל בבישולו".

ג) מחזה אליהו (ח"ב סוף סי' מ"ב) – "ולפ"ז קמח תפוחי אדמה, פארפעל, פלאפל, וכדומה, שנתבשלו ע"י ישראל ונתייבשו ושוב בישראל אינו יהודי, הרי הם אסורים. אולם אם יבשלם ישראל אחר בישול הנכרי ובה יוסיף להם ריכוך שהוא תיקון למאכל ההוא, בזה הרי הם שוב ניתרים ... נשארה עדיין עצת האבני נזר יו"ד סי' ק' לאפות את המאכל המבושל ולהתירו מטעם אפיה אחר בישול".

ד. נקניק (salami).

1. מחמיר – אמת ליעקב (יו"ד הע' מ"ב, לשונו מובא לעיל), (m-7) ou document.

ה. סוכר (sugar).

1. מיקל.

א) טוב טעם ודעת (תניינא סי' רכ"ה) – "ובנדון מה שחשש על הצוקר דהוי בשולי נכרים גם זה אינו דבשולי נכרים לא נאסר רק משום חתנות, והיינו בדברים חשובין הנאכלים בפ"ע ודרך לקבוע סעודה עליהם, אבל מה שבעצמו אינו נאכל רק הוא טפל לדבר

- אחר, אז אין בו קירוב דעת, ואין בו בישולי נכרים, וכיון דמלח או צוקר אינו נאכל בפ"ע רק בא להטעים המאכל, אין בו משום בישולי נכרים".
- (ב) ערה"ש (סעי' כ"ג) – "ובצוקער לא שייך כלל בישולי עכו"ם מכמה טעמים ובפרט שאינו כצורתו הראשונה לא במראה ולא בטעמו ואינו בגדר אכילה ושתייה כלל".
- (ג) הליכות עולם (ח"ז פ' חוקת עמ' קל"א).
- (ד) הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ו) – "תבלין האם נאסר משום בישול עכו"ם, כגון פלפל חריף או סוכר וכדומה. תשובה: מסתבר דלא גזרו".
- (ה) נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי עמ' קצ"ב).
- (ו) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ח, עמ' רצ"ב).
- (ז) ou document (m-7).
- (ח) שלחן מלכים (לוח המאכלים ערך סוכר, עמ' ארצא).
- (ט) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' כ"ג) – "סוכר הנעשה על ידי גוים מן הלפת האדום, אף על פי שהלפת אינו נאכל חי, הסוכר מותר, מפני שעיקר בישולו נעשה על ידי קיטור, ובזה אין איסור בישולי גוים. [שם עמ' קלא]".
- (י) אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק י"א סעי' ז') – "הפוסקים".
2. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ט"ז).
- (א) שם אריה (יו"ד סי' י"ט, סי' כ"א, סי' כ"ב, ערוגות הבושם בהשמטות עמ' קפ"ז [לשונו מובא לעיל]) – "ועכ"פ לא עלה בידי איזה היתר ברור על הצוקר מחשש בשולי אינו יהודי. ואת חטאי אני מזכיר כי גם אנכי בעצמי אין אני נזהר מן הצוקער הזה. כי במדינותינו לא נמצא מן צוקער אחר ובלעדו א"א להיות. והכל חולים אצל צוקער. רק אני סומך בשעת הדחק על דעת הפוסקים הקדמונים שפוסקים כחזקיה דאכילה ע"י הדחק מיקרי נאכל כמו שהוא חי".
- (ב) הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת ביצה דף טז. ד"ה והנה) – "מיהו נוהגים להתיר בזה מחמת כל הני טעמי קלישי".
- (ג) לענין תבלין - עי' לעיל.

1. סוכריות (candies) או טופי וכדו'.

1. מיקל, שאינו עולה על שולחן מלכים.
- (א) שבט הקהתי (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ד אות ה') – "שאלה: האם יש חשש בישול עכו"ם בסוכריות, או טופיים וכדומה, או שזה דבר פשוט שאינם עולים על שלחן מלכים. תשובה: אינו עולה על שלחן מלכים".
- (ב) עי' הגר"א שלזינגר שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ד אות ה') – "לענין סוכר ראה בערוה"ש (קי"ג סעיף כ"ג) שכתב דלא שייך בזה בישול עכו"ם מכמה טעמים, ובפרט שאינו כצורתו הראשונה לא במראה ולא בטעמו, ואינו בגדר אכילה ושתייה כלל. ויש הסוברים דדינו כתבלין וראה בשו"ת טוב טעם ודעת (להגר"ש קלוגר תניניא סימן רכ"ה). גם סוכריה לא ברור אם הוא מאכל או שתייה או תבלין וכיוצ"ב. והעולם נהגו להקל בזה. והמחמיר בודאי תבוא עליו ברכה".
- (ג) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ד אות ה') – "דאינם עולים על שלחן מלכים".
- (ד) הגר"א וינד שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ד אות ה') – "לא הבנתי כלל, כי לכאורה הרי סוכריות וכל מיני ממתקים אינם עולים על שלחן מלכים, ואין הדרך לכבד בזה אורחים חשובים, ואפילו נניח שבזמנינו יכולים להניח על השלחן מיני מתוקה זה רק למלאות את השלחן אבל לא זה הכיבוד כלל, וכן הבאתי בספרי סימן י"ג ס"ק ט' ואע"ג שהמחבר כתב בפירוש שמאכל העשוי לפרפרת יש בו משום בישול עכו"ם, שם כתב הפרי חדש ועוד מפרשים דהיינו שבא להמשיך הלב לאכילה, ובריטב"א גם כן מצדד לומר שמאכל הנאכל בפני עצמו אין בו כלל משום בישול עכו"ם, ואע"ג שיש מחמירין בזה, וכן מבואר בתורת הבית שכתב שאפילו מאכל הנאכל בפני עצמו יש בו דין בישול עכו"ם ומ"מ כתב שצריך להשביע, ולכן נראה לי לומר שממתקים אין בזה כלל דיני בישול עכו"ם כיון שאינו שייך לסעודה, ואינו משביע, ואינו נאכל עם פת, ואינו עולה על שלחן מלכים ואין לחוש כלל. ומ"מ אציין בזה שהבאנו שאדם חשוב יש להחמיר על כל המאכלים שלא לאכול ממה שבישלו עכו"ם ואפילו על מים משמע מהגמ' בשבת דף נא שיש להחמיר, ויש מקילין בזה".

2. פופקורן (popcorn).

1. מיקל, שאינו עולה על שולחן מלכים.
- (א) באר משה (פתחי הלכה עמ' קס"ב שאלה כ"ד אות ב').
- (ב) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ד אות ד') – "שאינו בזה חשש בישול עכו"ם כיון שאינו עולה על שלחן מלכים".
- (ג) אבני ישפה (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ד אות ד') – "בדבר השאלה אם יש איסור בישול עכו"ם בפופקורן, נראה לי שאין איסור בזה כיון שאינו עולה על שלחן מלכים שהרי הוא מאכל שאוכלים אותו כמו 'נאש' [חטיף]".
- (ד) חיי הלוי (ח"ד סי' נ' אות י').
- (ה) עי' רבבות אפרים (ח"ז עמ' ת"נ) – "אם עכו"ם עשה פא"פ קאר"ן אם הו"ל בישול עכו"ם ואסור לאכול, ועניתי לו דמותר לו לאכול כי המאכל הזה אינו עולה על שולחן מלכים, וראיתי כמו כן בספר נשמת שבת חלק שני לידידי הרה"ג ר' ישראל דוד הארפנעס שליט"א בהלכות בישול סימן י"ח דכתב דפא"פ קאר"ן אינו עולה על שלחן מלכים, אבל מהיות טוב, אז אני תמיד טוען דטוב להזהר שלא לאכול משום אוכל שנאפה או נתבשל ע"י עכו"ם כדי שלא יתרגל לזה".
- (ו) שבט הקהתי שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ד אות ד') – "פופקורן אינו עולה על שלחן מלכים".

(ז) ou document (m-7).

ח) נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי עמ' קצ"ג).

ט) מטבח הכשר (ארטסקורול, עמ' רפ"ו, עמ' רפ"ט, עמ' רצ"ב, עמ' תכ"ו).

י) שלחן מלכים (לוח המאכלים ערך פופקורן, עמ' א'שא).

יא) שואלין ודורשין (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרע"ג) – "האם יש חשש בישול עכו"ם במאכל הנקרא 'פופקורן' שהוא גרעיני תירס שאפו. תשובה: פופקורן אינו נאסר בבישול עכו"ם, דאע"פ שהתירס אינו נאכל כמות שהוא חי מ"מלא נאסר כיון שאינו עולה על שלחן מלכים בסעודה. וכל אכילתו היא אכילת ארעי, ראה בתורת חיים עבודה זרה לח. ד"ה כל שאינו".

יב) הגר"מ דייטש שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ד אות ד') – "יש להקל, כיון שאינם נאכלים בסעודה, רק בדרך עראי בעלמא".

2. מראי מקומות.

א) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרכ"ג אות ד', מציון תצא תורה ח"א אות רל"ו) – "שאלה: האם יש חשש בישול עכו"ם במאכל הנקרא 'פופקורן' שהוא גרעיני תירס שנאפו. תשובה: איני יודע האם הוא עולה על שלחן מלכים".

ב) בישול ישראל (עמ' תקע"ח) – "חטיף זה נעשה מתירס יבש. והנה דעת הגר"ש וזנר שליט"א שתירס עולה בא", וכן דעת הגרה"ג רבי פ"א פאלק שליט"א שהוא עולה באנגליה. והנה הגה"ג רבי שמואל פלדר שליט"א העיר שהגם שתירס נאכל חי שהוא לח, מ"מ חטיף זה נעשה מתירס יבש, (וע' לעיל סימן כ"ז שנקטו לעיקר שלכן יש בישול עכו"ם), ומ"מ המאכל נעשה למאכל ארעי גרידא ולכן אינו נחשב עולה ע"כ".

ח. פירות שביעית: גוי שבישול פירות שביעית באופן שנאסרו משום בישול עכו"ם, כיצד נוהגים עם הפירות.

1. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רל"ט, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"ל אות ט') – "שאלה: גוי שבישול פירות שביעית באופן שאסרו אותם משום בישול עכו"ם כיצד נוהגים עם הפירות. תשובה: יעטפם בשקית ניילון וישליכם".

2. וישמע משה (סי' רל"ד), הו"ד באהל יעקב (מאכלי עכו"ם עמ' תר"ל אות ט') – "ויש להסתפק מה הדין אם בישל עכו"ם תפוחי אדמה, שהם דבר שאינו נאכל חי ונאסרים בבישולי עכו"ם, והיו התפוחי קדושים בקדושת שביעית, האם מותר להפסיד את התפוחי א מכיון שבלאו הכי נאסרו באכילה מחמת בישולי עכו"ם, או לאו. תשובה: הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א [זצ"ל] הורה שיש להניח את התפוחי א בפח של שמיטה עד שיירקבו מאליהם ואז ישליכם. וכן הורה הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א, והוסיף דאם יש ברשותו בהמה שיכולה לאכול את התפוחי א הללו, יתנם לבהמה שזה לא חשיב הפסד בידיים. והגאון רבי שמאי גרוס שליט"א הוסיף, דאם יש עכו"ם שעובד אצלו ומזונותיו עליו, יכול ליתן לו התפוחי א לכתחילה לאכול, וכמו שפסק הרמב"ם בהלכות שמיטה ויובל (פ"ה הי"ג). והגאון רבי מנדל שפרן שליט"א הוסיף דיש לעיין טובא בכל מקרה לגופו האם יש בו איסור בישולי עכו"ם, דהרי כל שאינו עולה על שלחן מלכים אינו נאסר משום בישולי עכו"ם [ומכל מקום לענין תפוחי א שהזכרנו בשאלה מקובל כיום שנחשב עולה על שלחן מלכים ואסור משום בישולי עכו"ם]. ועוד דדעת הר"ש ב"ר אברהם שהביא הש"ך (יו"ד סימן קטו) שאם בישל העכו"ם בבית ישראל לא נאסר התבשיל משום בישולי עכו"ם. ואע"פ שאין עיקר ההלכה כן, מכל מקום בשעת הדחק יש להקל בזה. ובכה"ג בודאי אסור להפסיד התבשיל מכיון שאינו בודאי אסור משום בישולי עכו"ם, ויש לחפש אחת מהעצות הנ"ל לאפוקי נפשיה מספיקא. אמנם הגאון הגדול רבי נסים קרליץ שליט"א [זצ"ל] הורה שמותר לכתחילה לזרוק התפוחי א לפח ולא חשיב הפסד פירות שביעית כיון שכבר נאסרו באכילה. וכן הסכימו הגאונים רבי עזריאל אויערבאך ורבי מרדכי גרוס שליט"א. והוסיף הגר"מ גרוס, דלפעמים לא נאסרו התפוחי א בהחלט, כמו למשל אם הדליק ישראל את האש וכל היתר עשה העכו"ם, דלדעת השו"ע חשיב בישולי עכו"ם והתפוחי א אסורים ולדעת הרמ"א לא חשיב בישולי עכו"ם והתפוחי א מותרים באכילה. ובכה"ג אף למי שנוהג כדעת השו"ע אין לו היתר להשליכם לפח ולהפסידם בידיים, מכיון שהם ראויים לנוהגים כדעת הרמ"א, ויש ליתנם לאשכנזי שיאכלם".

3. הגר"י טשנר שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"ל אות ט') – "נראה לכאורה שצריך להשאיר התבשיל מחוץ למקרר ליום או ליומיים, עד שהמאכל נהיה קצת פגום, ואז להכניסו לשקית ניילון ולהכניסו לפח של הזבל שבבית".

4. שואלין ודורשין (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"ל אות ט') – "בודאי כוונתם לפירות וירקות שאינם נאכלים כשהם חיים, שרק באופן כזה הבישול של הגוי אסור. לענין פירות שביעית מה שקדש בקדושת שביעית ונתבשל, הרי הכלי בלוע עכשוו מקדושת שביעית ואם יבשל בו בשר, יהיה הבשר בקדושת שביעית. ורק אחרי מעת לעת כבר נותן טעם לפגם ומסתמא המתבשל בו כבר לא יהיה בו קדושה ואם בישל דבר שיש בו איסור ספיחין, צריך להגעיל את הכל כאילו בישל בשם עוף בחלב".

ט. פיצוחים.

1. מחמיר [אבל בישול ע"י ישראל מומר יש להקל].

א) אור לציון (ישא יוסף יו"ד ח"א סי' ח' אות ה') – "שחששו שיש בפיצוחים משום בישולי עכו"ם".

ב) הגר"מ אליהו זצ"ל (ישא יוסף יו"ד ח"א סי' ח' אות ה') – "שחששו שיש בפיצוחים משום בישולי עכו"ם".

ג) הגריש"א זצ"ל (ישא יוסף יו"ד ח"א סי' ח' אות ד', הליכות שדה גליון קמ"ה עמ' ח') – "הגם שיש סברא חזקה שדבר שאינו קשור לסעודה אין בו משום בישולי עכו"ם, מ"מ יש עלינו לחוש שרבותינו האחרונים למדו (כנראה מאיסור פרפרת) שכל דבר שעולה על שלחן מלכים גם אם איננו קשור לעצם הסעודה יש בו משום בישולי עכו"ם. ואף על פי שיש מקום לדון שמא הקדאמס שימש בזמנם כלפתן או כאוכל - ולא כמו בזמנינו שאוכלים אותו רק בתורת 'חטיף', ולכן לא מצאו מקום להתיר משום שאינו פרפרת, מ"מ אין בידנו להקל בזה, ומזה בנין אב להחמיר בכל הפיצוחים שעולים על שלחן שרים ומלכים שיש בזה משום בישולי עכו"ם ואסור אף שאינו פרפרת ... כבר נודע בשערי הלכה מ"ש בשבילי דוד - דמאחר שלדעת רוב הראשונים איסור בישול עכו"ם הינו מחמת חתנות אין איסור בבישול מומר, ולכן גם אם בישל מחלל שבת אין בישולו אסור, והגם שקבלה מאתנו ממרן

עט"ר שליט"א [זצ"ל] להחמיר בזה לכתחילה, הרי בנידון דידן בפיצוחים לכאורה אין צריך להחמיר בזה עד כדי כך, ובפרט אם המשגיח ידליק התנור, וכך גם זכינו לשמוע ממרן עט"ר שליט"א [זצ"ל] דאפשר להקל בפיצוחים".

(ד) ישא יוסף (יו"ד ח"א סי' ח', הליכות שדה גליון קמ"ה עמ' ה') – "יש לחוש בפיצוחים שיש בהם משום בישולי עכו"ם ... הגם שמחמירין לחוש משום בישולי עכו"ם, אם יהודי שאינו שומר תומ"צ עושה את הקליה - אין בזה משום בישולי עכו"ם, שהרי רבו הפוסקים דס"ל שאין בכלל חשש בישול עכו"ם ביהודי שאינו שומר תומ"צ, ובפרט אם המשגיח ידליק את התנור".

(ה) השולחן כהלכתו (סי' ט"ו סעי' ט"ו) – "פיצוחים כמעט כולם נחשבים עולים על שולחן מלכים [מלבד חלקם המועט שהוא פחות ביותר כמו חומס קלוי (קדמס') ובמדינות מסוימות גם גרעיני אבטיח], ונאכלים חיים רק על ידי הדחק וממילא הקליה אוסרת אותם. ולכן חומס מבושל (ארבעס'), בוטנים, גרעיני דלעת וחמניות, 'פיסטוקים' עולים עש"מ ונאכלים חיים רק על ידי הדחק ויש להקפיד על בישולי ישראל".

2. מיקל.

(א) נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי עמ' קצ"ב) – "פיצוחים, לא נאסרו בבישול עכו"ם כיון שנאכלים חיים (אע"פ שיותר לאכלו ע"י בישול או טיגון עם מלח מ"מ כיון שהוא נאכל גם בלא זה הרי זה נאכל חי, א"נ כיון שאינה עולה על שולחן מלכים, וכן אין הוא בא ללפת הפת, כן משמע מרמ"א סעי' ב' מאפונים, וכן כתב בפר"ח סי' קי"ג ס"ק ה', ועיין מה שכתב בבא"ח פרש' חוקת)".

3. מראי מקומות – אהל יעקב (סעי' ס"ז).

(א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רמ"ד, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ג אות י"ד) – "שאלה: כמה סוגי מאכלים שונים שרצינו לדעת אם הם עולים על שלחן מלכים, איטריות, שקדי מרק, פיצוחים. תשובה: איני יודע".

י. שוקולד (chocolate).

1. מיקל.

(א) עי' תשובות והנהגות (ח"א סי' תל"ח, ח"ה סי' רמ"ט אות ה') – "ולמעשה נראה עיקר כהפוסקים שרק בדבר הנאכל בסעודה יש בו משום בישול עכו"ם. ולכן כשנשאלתי על בי"ח לשוקולד שיש השגחה שאין שום חשש תערובת איסור (ובשוקולד שכמה וכמה מרכיבים מעורבים בו צריך השגחה מעולה וקפדנית במיוחד) האם יש לחשוש לאיסור בישול עכו"ם בשוקולד, השבתי שמן הדין מותר (וע"ע בח"א סי' תל"ח). מיהו, מהיות טוב עדיף אם אפשר, שיהודי שומר שבת יוסיף איזו פעולה בבישול. וראוי לדאוג לכך, שיהודי שומר שבת יסיק את התנור, ושוב יש לסמוך ולהכשיר לכ"ע".

(ב) חלקת בנימין (בי' סעי' ב' סוף ד"ה העיקר [עמ' ע"א], עי' ציונים ס"ק צ"א).

(ג) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ה, עמ' רצ"ב).

(ד) שלחן מלכים (לוח המאכלים ערך שוקולד, עמ' א'שכג).

(ה) הגר"א פארכהיימער שליט"א (שיעורי עמ' כ"ט) – "שאלה: האם מיני שוקולד חשובים שמגישים בסוף הסעודה צריך שתהא בישול ישראל. תשובה: אין צריך שתהא בישול ישראל משום דסדר עשיית מאכל זה הוא שמתחילה קולין פולי הקקאו ואח"כ טוחנין אותן ונעשה אז נוזל וממנו עושין השוקולד ע"י בישול עם שאר מינים, ובשעת שקולין אותן אינם ראויים לעלות על שלחן מלכים ואח"כ כשהם מבשלים אותה עוד הפעם חשיבא נאכל חי ולכן אין בה משום בישול עכו"ם".

2. מראי מקומות.

(א) לענין משקה שוקולדה (chocolate drink) - עי' לקמן סי' קי"ד, לשיטות ומראי מקומות.

יא. תירס (corn).

1. מיקל [י"א שאינו עולה על שולחן מלכים, י"א שנאכל חי].

(א) באר משה (פתחי הלכה עמ' קס"ב שאלה כ"ד אות ה').

(ב) הגר"י בעלסקי זצ"ל (ou document a-136) -

Rav Belsky ruled that there is no concern of *bishul akum* on canned corn because people eat raw corn even if it is not a *sha'as hadchak*. [לכא' מה שאכילת ביצה חיה נקראת אכילה על ידי הדחק אינו מפני שמיעוט אנשים אוכלין] . כן והרוב אוכלים על ידי האור, אלא משום דקשה או מאוס לאכלה חי וצריך לדחוק עצמו לאכלו, ואולי אין אוכלים אותו כי אם אנשים רעבים שאין להם מה לאכול חוץ מזה. אבל מה שקל לאכול ואף טעים אלא שיותר טעים לבשלו, מי אמרינן דנקרא 'על ידי הדחק'. פוק חזי דב' הדברים שנקראו אכילה על ידי הדחק - רצה לומר דגים מלוחים גדולים וביצים חיים (שלחן ערוך סימן קי"ג [סעיפים י"ב וי"ד]) - הוי תרויהוון כענין שתארת לעיל (קשה ומאוס) ולא כענין הב' והבן

(ג) הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-136) – "הופתעת לשמוע שכן היא המציאות, שקור"ן חי טעים לחיך, אלא שכך נהגו לבשלו אף שאינו צריך להבישול להכשירו לאכילה. ומאחר שכן, נכונה הסברא הנ"ל שאין כאן בעיא".

(ד) הגר"מ גנק שליט"א (ou document a-136).

ה. ou document (m-7).

2. מחמיר.

(א) שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ח עמ' ל"א אות ט"ו, עמ' מ', בעניני יו"ד עמ' נ"ט אות ט"ו, עמ' ע"ב).

(ב) נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי עמ' ר').

3. מראי מקומות – מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"א אות ג', עי' סי' מ"ה אות כ"ב), שלחן מלכים (לוח המאכלים הע' תקצ"ה, עמ' א'שכח).

(א) בישול ישראל (עמ' תקע"ח) – "דעת הגר"ש וזנר שליט"א שתירס עולה בא", וכן דעת הגר"ג רבי פ"א פאלק שליט"א שהוא עולה באנגליה. והנה הגה"ג רבי שמואל פלדר שליט"א העיר שהגם שתירס נאכל חי שהוא לח".

(ב) הגר"א פארכהיימער שליט"א (שיעורי עמ' כ"ד) – "תשובה: קי"ל כדברי הפוסקים הנ"ל דתלוי אם נאכלים חי לרוב אנשי אותו מדינה, ולפ"ז לכאן תירס חשיב אינו נאכל חי דרוב אינם אוכלים אותו חי. מ"מ יש לצדד להקל משום שיש אוכלים אותו חי ואע"ג שאין הרגילות לאכלו כי אם מבושל מ"מ נחשב ראוי לאכלו חי ולכן אין בו משום בישול עכו"ם. Baby corn דהוי מאכל חשוב וראוי לעלות על שלחן מלכים ואינו נאכל חי נקטינן דיש בה משום בישול עכו"ם".

יב. מראי מקומות.

1. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קי"ג אות ה') – "תבשיל הנעשה מפולי סויה (Soy Bean) אינו נחשב כעולה על שולחן מלכים".
2. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רמ"ה, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ג אות ט"ו) – "שאלה: האם חוששים לבישול עכו"ם במאכל טחינה בזמנינו. תשובה: איני יודע".
3. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) –

Regarding bishul akum, would it be correct to say: (1) A toasted cheese sandwich is מותר since all ingredients are edible raw? (2) A waffle is אסור (it IS מלכים על שלחן מלכים)?

R' Y. Berkovits wrote: 1. If you are referring to kosher bread and kosher cheese that a Goy toasted together - it's fine. 2. A waffle is a problem.

ב. מאכל הבא למזון ולהשביע, אלא שהוא נאכל בפני עצמו (שאינו מלפתין בו את הפת).

א. מחמיר.

1. פ"ח (ס"ק ג') – "וא"כ אורזו הוי דכוותיה דדייסא ושניהם באים בתורת מאכל ולפיכך אף שאינם עשויים ללפת בהם את הפת אסירי משום בישולי גוים כיון דחשיבי דאתו בתורת מאכל, אבל דברים הבאים בקנוח סעודה שאינם עשויים ללפת בהם את הפת וגם אינם באים בתורת מאכל פשיטא דלית בהו משום בישולי גוים שאין אדם מזמן חבירו עליהם".
2. פ"ח (ס"ק ג').
3. לחם הפנים (ס"ק ה') – "אורז אין נאכל חי ועולה עש"מ ואף שאינה ללפת בו הפת אסור משום בש"ג משום דעולה בתורת מאכל".
4. בית מאיר (על פ"ח ס"ק ג') – "נ"ב ר"ל לאפוקי דגים קטנים שהם מין ליפתן וכיון שאינם עולין על ש"מ ללפת מותרים אבל מאכלים הנאכלים לא בתורת ליפתן אלא בתורת מאכל בפ"ע כל שעולה עש"מ אסור יהיו נאכלים באיזה אופן שיהי".
5. חכ"א (כלל ס"ו סעי' א') – "או בתורת מאכל".
6. תפארת ישראל (ע"ז פרק ב' אות נ"ב) – "ואם נאכל בתורת מאכל ממש כאורז ושאר תבשיל, אז אפילו אינו עשוי ללפת בו הפת, אסור".
7. חת"ס (ס"ק ב') – לשונו מובא לקמן.
8. ערה"ש (סעי' ז') – "ונראה שדעתם כן הוא דזה שאמר חז"ל ללפת בו את הפת לאו דווקא הוא ואורחא דמילתא קאמר דדבר שאינו חשוב אין מעלין על שלחן מלכים ללפת בו את הפת אבל העיקר תלוי בדבר של חשיבות העולה על שלחן מלכים אף על פי שנאכל בפ"ע ולא עם הפת".
9. בן איש חי (שנה ב' פר' חקת סעי' ט') – "או לקנוח סעודה, או בתורת מאכל".
10. דרכ"ת (ס"ק כ"ה) – "בפר"ח שכ' דאורז אינו נאכל חי ועולה על ש"מ ואף שאינו בא ללפת בו את הפת אסור משום בש"ג משום שעולה על ש"מ בתורת מאכל עיין שם והביאו הבל"י ובלחם הפנים ס"ק ה' ועי' בס' חקר הלכה ערך אות ב' בדיני בישולי עכו"ם סוף ס"ק ב' שהביא דבריהם בזה וסיים שצ"ע לידע בזה מה הוי בתורת מאכל או לאו עיין שם".
11. שבט הלוי (ח"ו סי' ק"ח אות ד') – "אבל מאכלים הנאכלים בתור מאכל בפ"ע לא בתורת ליפתן כל שעולה עש"מ אסור יהי' בתור מה שיהי' וכן פרפרת אסור, והפר"ח בעצמו פסק בסק"ה דאגוזים ירוקים מרוקחים אסור, ועיין מאירי ע"ז ל"ח כ' דיש דאין גורסין כלל בגמ' ללפת את הפת, וכתב דגם להגורסין מכ"מ הכונה אף ללפת הפת ומכ"ש הנאכל בפ"ע, א"כ להלכה בין ללפת בין תוך הסעודה בפ"ע, בין לפרפרת אסור".
12. חלקת בנימין (ס"ק י"א, ציונים ס"ק נ"ב).
13. אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ד' סעי' י"א).

ב. מיקל.

1. מהריט"ץ (סוף סי' ס') – "וראיתי לבאר מה שטועין המון העם במה שאו' דבר זה עולה על שלחן מלכים ואסור שאין הדבר תלוי בעלייתו על שלחן מלכים אלא צריך כמו שדייק הרמב"ם ז"ל ללפת בו את הפת שאם אין מלפפין בו את הפת כמו התבשיל אפי' יעלה על שלחן מלכים אינו אסור".
2. הגר"א הענקין זצ"ל (תשובות איברא סי' מ"ב אות א', כל לשונו מובא לעיל) – "אי שייך בישולי עכו"ם בקארן פלעקס. הנה בשו"ע שצריך שיעלה על שולחן מלכים ללפת בו את הפת או לפרפרת, היינו שיעלה על שולחן מלכים דוקא ללפת בו ולא בתור מאכל בפ"ע לשובע".

ג. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק י"ב).

ג] פרפרת.

א. **רמב"ם** (הל' מאכלות אסורות פרק י"ז הל' י"ח, הל' י"ט) – "פולין ואפונין ועדשים וכיוצא בהן ששולקין אותן העכו"ם ומוכרין אותן אסורין משום ביטול עכו"ם במקום שעולין על שלחן מלכים משום **פרפרת** ... עכו"ם שהצית אור באגם כדי להעביר החציר ונתבשלו בה חגבים הרי אלו מותרין, ואפילו במקום שהן עולין על שלחן מלכים משום **פרפרת**".

1. פ"י פרפרת, היינו ללפת את הפת – **פר"ח** (ס"ק ג'), "ומאי דקרי הרמב"ם לפולין וחגבים דאתו משום פרפרת, אינו רוצה לומר פרפרת בעלמא דהיינו לקנוח סעודה, אלא רוצה לומר לפתן ללפת בהם את הפת, ותדע ...", ע"י **ערה"ש** (סעי' ז', לשונו מובא לקמן).
2. פ"י פרפרת, היינו מאכל הבא למזון ולהשביע ואוכל בפני עצמו – **חת"ס** (ס"ק ב', לשונו מובא לקמן).
3. פ"י פרפרת, היינו לקנוח הסעודה – **בית מאיר** (על הפר"ח ס"ק ג', לשונו מובא לקמן), **חכ"א** (כלל ס"ו סעי' א', לשונו מובא לקמן), **בן איש חי** (שנה ב' פר' חקת סעי' ט', לשונו מובא לקמן), וכמה פוסקים לקמן.

ב. **מיקל, אא"כ הפרפרת בא ללפת את הפת או שבא למזון ולהשביע** [ע"ל לעיל].

1. **מהרש"ל** (ביאוריו על הסמ"ג סוף ל"ח קמ"ח) – "ללפת בה את הפת, לאפוקי קינוח".
2. **פר"ח** (ס"ק ג', סי' קי"ד ס"ק ו') – "אבל דברים הבאים בקנוח סעודה שאינם עשויים ללפת בהם את הפת וגם אינם באים בתורת מאכל פשיטא דלית בהו משום בש"ג שאין אדם מזמן חבירו עליהם".
3. **תפארת ישראל** (ע"ז פרק ב' אות נ"ב) – "אבל דבר שבא לקינוח סעודה, צריך שיהיה ראוי גם ללפת בו הפת [פר"ח], ולפיכך [אינגעמאכטע פריכטע] של עכו"ם שרי [כברכות דל"ו ב'], וכ"כ [איבערצאגענע פאממעראנצען] שרו, דאף דאין נאכלין חי, והרי ביטול העכו"ם, על כל פנים אינן באין בתורת מאכל ממש, רק לקינוח, והרי אינן עשויין ללפת הפת".
4. **יד אפרים** (ריש סי' קי"ד) - לשונו מובא לקמן.
5. **חת"ס** (ס"ק ב') – "או לפרפרת. בש"ס [עבודה זרה לה, א] לא הוזכר כי אם ללפת בו הפת, והרמב"ם [מאכלות אסורות יז, יט] הזכיר לשון זה לפרפרת, וכונתו דהש"ס לרבותא קאמר אפילו דבר שאין אדם מזמין חברו עליו בפני עצמו כי אם ללפת הפת בו, אסור, כל שכן מה שנאכל בפני עצמו לסעודה גמורה כגון קטניות וכדומה שאדם קובע סעודה עליו אפילו בלא פת לא כל שכן דאסור והיינו דקרי ליה הרמב"ם פרפרת. אבל הפרפרות שאוכלין לקנוח סעודה בעלמא אין שום הוה אמינא שיאסרו וכן כתב פרי חדש".
6. **הגר"מ היינעמאן שליט"א** (Kashrus Kurrents חל"ו מספר ב' עמ' ד') -

Prohibition of *Bishul Akum* Does Not Apply To ... Foods which are generally not eaten together with a meal or are not eaten for healthy nutrition (e.g. candy, or potato chips) according to many poskim, halachic authorities, these types of food would not be forbidden as a bishul akum product.

ג. מחמיר, אפילו סתם פרפרת [לקנוח הסעודה].

1. **ריטב"א** (ע"ז דף לה: ד"ה מרירי) – "מרירי לא תבעי לך דודאי אסירי. פירוש ואפילו ללישנא דנהרדעי שגם אלו עולים הם על שלחן מלכים לקינוח סעודה".
2. **טור** (סעי' א') – "ולא אסרו אלא דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי וגם עולה על שולחן של מלכים ללפת בו הפת או לפרפרת".
3. **מחבר** (סעי' א') – "דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי, וגם עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת או לפרפרת, שביטול עו"ג, אפילו בכלי ישראל ובבית ישראל, אסור משום ביטול עובדי כוכבים".
4. **לבוש** (סעי' ב') – "ולא אסרו אלא דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי, וגם עולה על שולחן מלכים ללפת בו את הפת או לפרפרת".
5. **ש"ך** (ס"ק ב') – "וכתב עוד דכמהין ופטריות עולין על שלחן מלכים משום פרפרות ויש בו משום בשולי עובדי כוכבים וכ"פ בת"ח שם סוף דין ט"ו".
6. **פר"ת** (ס"ק ג') – "ואני אומר דכל כי האי אין ברירת הפר"ח ברירה כנגד דעת הטור כי הטור ...".
7. **בית מאיר** (על הפר"ח ס"ק ג') – "פר"ח ... מנ"ל לחלק בין פרפרות הנאכלים בקינוח סעודה ...".
8. **פנים מאירות** (ח"ב סי' ס"ב) – "פרי חדש ... ולי נראה דאין דבריו מוכרחי' דהא כל האחרונים הסכימו עם הטור ואפשר דבגמרא דקתני ללפת את הפת לרבותא נקט דלא מבעי' אם הוא דבר חשוב בפני עצמו כגון פרפרת פשיטא שהוא חשוב אלא אפילו לא בא אלא ללפת את הפת אפ"ה חשוב".
9. **חכ"א** (כלל ס"ו סעי' א') – "וגם שיהיה מאכל שעולה על שולחן מלכים ללפת בו הפת או לקינוח סעודה או בתורת מאכל".
10. **בן איש חי** (שנה ב' פר' חקת סעי' ט') – "או לקנוח סעודה".
11. **ערה"ש** (סעי' ז') – "אך י"ל דכונתו פרפרת שאוכלין עם הפת שכן כתב להדיא בפ"ד מברכות דין ו' וז"ל בירך על הפת פטר את הפרפרת שאוכלין בהן הפת וכו' עכ"ל מיהו לדינא כיון דהטור וש"ע פסקו לאיסור הכי קי"ל [ומירושלמי פרק אין מעמידין הל' ח' משמע כהרמב"ם דאיתא שם כל אוכל שנאכל כמות שהוא חי אין בו משום ביטול נכרים עם הפת יש בו משום ביטול נכרים עכ"ל כלומר מה שאוכלין ללפת את הפת דבר מבושל דלפת פת דרכו במבושל והירושלמי לא הזכיר כלל הך דעולה על שולחן מלכים מיהו העיקר נראה דתלוי בלפת את הפת וצ"ע".
12. **כה"ח** (ס"ק ז') – "פר"ח ... אבל החכ"א ... וכ"כ ערוך השלחן".
13. **שבט הלוי** (ח"ב סי' מ"ג בש"ך ס"ק ב', ח"ו סי' ק"ח אות ד', ח"י סי' קכ"ד, צהר ח"ד עמ' צ"ה, קובץ מבית לוי ח"ח עמ' כ"ז אות ב', בענייני יו"ד עמ' נ"ב אות ב') – "ידוע פלוגתת הטור וש"ע עם הפר"ח בענין פרפרות בכלל אם שייך בשול גוים, ודעת הפר"ח להקל דדוקא ללפת פת, ורוב הפוסקים פסקו להחמיר, וכן הלכה, ובשבט הלוי ח"ו סי' ק"ח ד' הבאתי בעניי מש"כ המאירי ע"ז ל"ח ע"ב דהרבה לא גורסים בגמ' ללפת פת דגם בלי זה שייך ב"ג, וכ' ממש היפך הפר"ח, דאם ללפת שייך בשול גוים ק"ו אם נאכל בפני עצמו כמו פרפרות. וכן דעת הבית מאיר שם דלא כפר"ח".

14. חלקת בנימין (ס"ק י"ב, ציונים ס"ק ס', בי ד"ה או [עמ' ס"ו]) – "וכן נראה עיקר לדינא".

ד. מראי מקומות – שאלת יעב"ץ (ח"ב סי' קמ"ב), דרכ"ת (ס"ק י"ב), הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת ביצה דף טז. ד"ה והנה, קובץ תשובות ח"ד סי' ק"א, ישורון חכ"ו עמ' תתצ"ח אות ז', אשרי האיש יו"ד פרק ח' הע' ג', לשונו מובא לקמן), הגר"ש מילר שליט"א (הלכה ברורה ח"ו מספר ד' הע' מ"ב), בישול ישראל (סי' מ"א, סי' מ"ג-א', סי' מ"ד).
1. עזרה כהלכה (פרק ח' סעי' ז') – "נחלקו האחרונים".

ה. מרקחת: שאינו ללפת ולא לפרפרת או לקינוח [כגון סוכריה על מקל, lollypop].

1. מיקל.

א) תורת חיים (ע"ז ריש דף לה.) – "כל שאינו נאכל על שלחן מלכים ללפת את הפת. דוקא נקט ללפת את הפת דכיון דמלכים מלפתין בו את הפת חשיב הוא ושייך ביה חתנות אבל דבר שעולה על שלחן מלכים ואין מלפתין בו את הפת אף על גב דאינו נאכל כמות שהוא חי אכילת עראי הוא ולא שייך ביה חתנות. ונראה דמהאי טעמא נוהגין לאכול מרקחת של עכו"ם מעשה רקח אף על גב דעולה על שלחן מלכים ואין נאכלין כמות שהן חיינ כגון מיני עיקרין וקליפי פירות מרוקחין לפי שאין מלפתין בהן את הפת ואין אוכלין מהן קבע אלא אכילת עראי, והטור כתב ללפת בו את הפת או לפרפרת וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל וצריך לומר נמי דדבר העולה לפרפרת חשוב הוא".

ב) רע"א (השלם על סעי' א') – "ללפת בו את הפת. אבל אם אינו ללפת ולא לפרפרת כגון מרקחת מותר תורת חיים".

ג) חלקת בנימין (ס"ק י"ג, ציונים ס"ק ס"א) – "מיהו הני מילי אם המאכל שבישל הנכרי הוא בעצמו הוי לפתן או פרפרת או מזון אבל אם לא הוי אחד מאלו אע"פ שעולה על שלחן מלכים אגב הני מכל מקום כיון דלית ביה חשיבות מצד עצמו אין לחוש בו לקירוב הדעת ואין בו משום בישול עכו"ם וכגון סוכר א"נ מין שמן...".

ד) הגר"ע אויערבאך שליט"א (מוריה חשע"ה סוף עמ' קע"ו) – "ברעק"א ... מבואר בדבריו שם, שאין בזה סתירה למה שאסר הטור פרפרת, דפרפרת הבאה בסעודת פת יש לה חשיבות, משא"כ מרקחת שנאכלת עראי שלא בסעודת פת אין לה חשיבות והיא מותרת. ולפי האמור אין דינו של התורה חיים ענין למרקחת (ריבה) של זמנינו, שהרגילות לאכלה עם הפת, ולא בזה סברת התורה חיים".

2. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק י"ב).

ד [עירוב דבר הנאכל כמו שהוא חי עם דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי - סעיף ב'.

א. גמ' (ע"ז דף לה.) – "ואי עבדינהו עובד כוכבים כסא דהרסנא אסור. פשיטא. מהו דתימא הרסנא עיקר, קמ"ל קימחא עיקר".

1. חזושים ובאורים (ע"ז סי' ה' אות ז' ד"ה בשו"ע) – "אבל בעולה על שולחן מלכים לא שייך האי דינא, והתם העיקר תלוי אם עולה על שולחן מלכים לאחר שנתבשל".

ב. האם מותר לכתחלה לערבם ולבטלם.

1. מותר.

א) דרכ"ת (ס"ק י"ח) – "ואפי' לכתחלה מותר לערבם ולבטלם ואין כאן משום ביטול איסור לכתחלה. הרב קהל יאודה (דף מ"ד ע"א)".

ב) חלקת בנימין (ס"ק כ"ד, ציונים ס"ק צ"ו) – "דכיון שנעשה טפל קודם הבישול א"כ מעולם לא היה כאן שום איסור דכל התבשיל דינו כדבר הנאכל חי".

ג. הגדר של עיקר וטפל.

1. כמו לענין ברכה [אא"כ ניכר].

א) תוס' (חולין דף סד. ד"ה סימנין, ע"ז דף לא: ד"ה ותרוייהו) – "ועוד יש טעם אחר להתיר השכר דאין בו משום בישולי עובדי כוכבים דכי היכי דהתבואה בטלה לגבי המים לענין ברכת שהכל נהיה בדברו ה"נ היא בטלה לענין איסור בישול".

ב) רא"ש (ע"ז פרק ב' סי' ט"ו) – "ושכר של שעורין אין בו משום בשולי עובד כוכבים לפי שאינו עולה על שולחן מלכים. א"נ כי היכי דלא חשיבא התבואה לענין בורא פרי האדמה הכי נמי לא חשיב לענין בישולי עובד כוכבים".

ג) פר"ת (ס"ק ד', סי' קי"ב ס"ק ט') – "עירב וכו' ובהיכא דהוי בתערובת מה' המינים הם עקר כדקי"ל לענין ברכות".

ד) בית שלמה (יו"ד סי' קע"ח) – "וכוונת התוס' והרא"ש (בע"ז) לענין השכר הוא פשוט, משום דלעולם אם בישל יחד דברים שיש בהם משום בישולי עכו"ם עם דברים שאין בהם משום בישולי נכרים, אזלינן אחר העיקר כמבואר בש"ע (סי' קיג ס"ב). ובכל הדברים ודאי דהרוב הוא העיקר, אמנם בדבר שיש בו מחמשת המינים, הוא העיקר כמו לענין ברכה, וכדאיתא בש"ס (ע"ז לה, א) גבי כסא דהרסנא, מהו דתימא הרסנא עיקר קמ"ל קימחא עיקר. ועיין בפרי חדש (סימן קיב סקי"ז), ובספר פרי תואר (סימן קיג סק"ד). ולזה היה מקום לאסור שכר משום בישולי נכרים דאף דהמים הם הרוב, מ"מ קימחא עיקר. משום הכי כתבו התוס' והרא"ש דכיון דגם לענין ברכה, אף דכל שיש בו מחמשת המינים הוא עיקר, מ"מ על השכר לא אמרינן הכי, כמו שכתבו התוס' והרא"ש (ברכות דל"ח), משום הכי גם לענין בישולי נכרים ככהאי גונא אין קימחא עיקר ואזלינן אחר הרוב שהוא המים".

ה) דרכ"ת (ס"ק כ') – "בפרי תואר".

ו) חלקת בנימין (ס"ק כ', ס"ק כ"ב, ציונים ס"ק ע"ז, בי' סעי' ב' ד"ה עירב [עמ' ס"ח]).

ד. **מחצה על מחצה ושניהם עיקר: כגון מרק שחלק ממנו נאכל חי וחלק לא נאכל חי.**

1. מיקל.

- (א) ערה"ש (סעי' י"ד) – "ומלשון זה משמע דאם שניהם שוים בעיקר מותר דכיון דאיסור קל הוא מותר גם במחצה על מחצה".
 (ב) דרכ"ת (ס"ק י"ט) – "בערוך השלחן".
 2. מחמיר.

- (א) חכ"א (כלל ס"ה סעי' ז') – "ולוי נראה שאותן טארטין הביצים עיקר כמו הקמח ואסורין משום בישולי עכו"ם משום הביצים".
 (ב) הגרה"ק זצ"ל (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ט אות כ"ד) – "שאלה: עוזרת גויה שבישלה מרק ירקות חלק מהם נאכלין חיין וחלק לא נאכלין חיין ואין שם רוב של מין מיוחד, האם מחמירים שהוא אסור משום בישול עכו"ם. תשובה: אסור".
 (ג) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רנ"ג, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ט אות כ"ד) – "שאלה: עוזרת גויה שבישלה מרק ירקות חלק מהם נאכלין חיין וחלק לא נאכלין חיין ואין שם רוב של מין מיוחד, האם מחמירים שהוא אסור משום בישול עכו"ם. תשובה: לכאורה אסור".
 (ד) הגר"י שוב שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ט אות כ"ד) – "שאלה: עוזרת גויה שבישלה מרק ירקות חלק מהם נאכלין חיין וחלק לא נאכלין חיין ואין שם רוב של מין מיוחד, האם מחמירים שהוא אסור משום בישול עכו"ם. תשובה: אסור משום בישול עכו"ם".

3. מראי מקומות – חלקת בנימין (סעי' ב' בי' ד"ה ואם [עמ' ע"א], צ"ע בדין זה).

- (א) שבט הקהתי (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ט אות כ"ד) – "שאלה: עוזרת גויה שבישלה מרק ירקות חלק מהם נאכלין חיין וחלק לא נאכלין חיין ואין שם רוב של מין מיוחד, האם מחמירים שהוא אסור משום בישול עכו"ם. תשובה: אפילו כשיש רוב יש הרבה אסורין דצריך ששים ולא סגי ברוב".
 (ב) שואלין ודורשין (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ט אות כ"ד) – "שאלה: עוזרת גויה שבישלה מרק ירקות חלק מהם נאכלין חיין וחלק לא נאכלין חיין ואין שם רוב של מין מיוחד, האם מחמירים שהוא אסור משום בישול עכו"ם. תשובה: אולי יש בזה דין של ספק דרבנן לקולא, ואפשר להוסיף את המים של המרק שאין בזה משום בישול עכו"ם, ויחד הוי רוב שמתר".

ה. **אם ניכר בתערובתו.**

1. מחמיר – דרכ"ת (ס"ק כ"ב), חלקת בנימין (ס"ק י"ח, ס"ק כ"א, בי' סעי' ב' ד"ה עירב [עמ' ס"ח], סעי' ג' ד"ה וכן [עמ' ע"ג], סי' קי"ב ס"ק נ"ד).
 2. מראי מקומות – כה"ת (ס"ק ל"ג).

ו. **קפה, תה, יין שרף, משקה שוקלדה (coffee, tea, whisky, chocolate drink).**

1. עי' לקמן סי' קי"ד, לשיטות ומראי מקומות.

ז. **ארבעס** [קטניות שקורין ערבשי"ן].

1. עי' לעיל, לשיטות ומראי מקומות.

ה [פנאד"ה - סעיף ג']

א. עי' לעיל, סי' קי"ב סעי' ו'.

ב. **קשה: דנימא ביטול ברוב.**

1. י"ל דמיירי שהשומן ניכר, ולכן לא בטיל – רע"א (על סעי' ג'), חור"ד (בי' ס"ק א'), מקור מים חיים (על סעי' ג'), זבחי צדק (ס"ק כ"ב), ערה"ש (סעי' כ"א), כה"ת (ס"ק ל"ג), חלקת בנימין (ס"ק ל"ג).
 2. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ל"ב, ס"ק ל"ד).
 (א) לענין תערובת בישול עכו"ם: האם הוא בטל ברוב או צריך ששים - עי' לקמן, סוף הסימן.

ו [שפחות: בזמן חז"ל - סעיף ד']

א. **פי': שפחות שגופן קנוי למעשה ידיהן, ליכא חשש חתנות וקירוב דעת.**

1. כיון שקנויות לנו ומוזהרין אנו על מלאכתן בשבת, דידן כיד בעליהן והרי זה נחשב כאילו האדון עצמו הוא שבישל – רמב"ן (בש"ת המיוחסות לשב"א סי' רפ"ד, לשונו מובא לקמן), הו"ד בב"י (ס"ק ד'), רא"ה (ע"ז דף לוח. ד"ה איבעיא, "שמעתי בשם חכם גדול דאילו על ידי עבדו ושפחתו הקנוים לו שרי לגמרי, כיון דבתורת כפיה יש לו לעשות מלאכתו, והוא קנוי קנין עולם, אין בהם משום בישולי גוים, שהם חשובים כממונו של ישראל, שאף לענין שבת אתה מצווה על שבייתתן. ואע"פ שהדעת נוטה לדבריו, בעל נפש ראוי להחמיר").
 2. כיון שהם מוכרחת לעשות מלאכתה אפי' אינה רוצה – רשב"א (ח"א סי' ס"ח, לשונו מובא לקמן), רא"ה (בדק הבית בית ג' שער ז' צ"ד-א, לשונו מובא לקמן), ריטב"א (ע"ז דף לוח. ד"ה וכן, לשונו מובא לקמן).
 3. מראי מקומות – גר"א (ס"ק ט'), חלקת בנימין (ס"ק ל"ד, בי' סעי' ד' ד"ה יש [עמ' ע"ד], ד"ה ויש [עמ' ע"ה]).

ב. **ראשונים.**

1. מיקל.

(א) **רמב"ן** (בשו"ת המיוחסות לרשב"א סי' רפ"ד) – "וגם בענין בשולי נכרים דעתי אני שאין אסורין בשפחות הללו הקנויות לנו. דמלאכה דעבד ערל מלאכה דישאל הוא דקנוי לו למעשה ידיו ומוזהר עליו בשבת מן התורה וליתיה בכלל נכרים. והלכך ליתיה בכלל גזירות דידהו וכן נהגו".

(1) עי' שו"ת הרשב"א מהדורת **מכון ירושלים** (הקדמת העורך לח"ז ד"ה החלק) – "הספר תשובות הרמב"ן ... כבר הרגיש כי תשובות רבות הם להרשב"א וסיעתו וכפי שכתב בהצעתו לספר, אך לאמתו של דבר רק סימנים רפג רפד ורפח הם להרמב"ן".

2. מחמיר.

(א) **רשב"א** (ח"א סי' ס"ח, סי' תקכ"ב, המיוחסות לרמב"ן סי' קמ"ט, ע"ז דף לח. ד"ה ולענין) – "שאלת שפחות אלו הקנויות לנו אם דינן כעבד ערל אחר שהם קנויות למעשה ידיהם. ואם יהיו בכלל גזרותיהם. תשובה ... בודאי הרי הן בכלל גזרת מגען בין של ישראל ובגבינות ובכלל כל הגזרות. אלא שיש מרבתינו ז"ל שעמעמו על בשולי העבדים והשפחות שלנו להתיר. ונותנין טעם לדבריהם שאין איסור הבשול אלא מגזרת חתנות. ואין גזרת חתנות וקרוב הדעת אלא במי שעושה מרצונו לאהבת ישראל. ואלו עושין בין ירצו בין לא ירצו ואין קרוב הדעת בכיוצא בזה ולא גזרת חתנות. ומכל מקום אין דבריהם מחוורין בעינינו ואין אנו סומכין על זה. אלא שנוהגים אנו איסור בבשוליהם ואפילו בדיעבד".

רשב"א (תוה"ב הארוך בית ג' שער ז' צ"ה-ב', משמרת הבית שם צ"ד-ב') – "ולבשל על ידי עבדו ושפחתו של ישראל אסור כנכרי דעלמא **שלא חלקו בגזרותיהם** ואין הפרש בין עבד ושפחה לנכרי דעלמא שאם כן אפילו שפירו לשתרי וב(י)ן מלכים לשתרי דמן הידוע שלא יתחתן בו ואין הדבר אלא משום איקרובי דעת ודברים אילו מביאים לידי קירוב הדעת".

(ב) **ריטב"א** (ע"ז דף לח. ד"ה וכן) – "וכן נחלקו בענין בישול גוים שהיא שפחה בבית ישראל ומבשלת לו בביתו, יש אומרים **דכל שכך** שצריך להתרחק משום חתנות, ויש אומרים שלא גזרו אלא בשל גוים ולא גוי שכבשתו, והבו דלא לוסף הוא, וכן נהגו רבים וגדולים בארץ צרפת, וראוי להחמיר".

3. בדיעבד יש להקל.

(א) **רא"ה** (בדק הבית בית ג' שער ז' צ"ד-א', עי' ע"ז דף לח. ד"ה איבעיא [לשונו מובא לעיל]) – "שמעתי בשם הרב ר' יצחק ברבי מנוח ז"ל שאין דין בשולי נכרים בעבדו ושפחתו הקנוים לו כיון שמעשי[ה]ם דרך כפיה לא שייך הכא איקרובי דעתא. ומורי רבנו משה ז"ל רואה דבריו אף על פי שאין ראוי לעשות כן לכתחילה דיעבד מותר. ומעתה יש לדון לזכות בנדון שלפנינו דלא חשיב בשולי נכרים שכיון שזה מחוקי המלכות לאפות כלם פתן בפורני ואין אדם רשאי לקבוע פורני לעצמו לא גרע לענין פת מפת פלטר נכרי במקום שאין פלטר ישראל".

(ב) **מאירי** (ע"ז דף לח: ד"ה יש) – "יש מי שאומר שעבדים ושפחות הואיל ועל כרחן הם עושים ולא מנדבת קרוב הדעת אין בהם משום בשולי גוים וכן פורני שאדם מוכרח לאפות לשם מחמת השולטנות ושהוא נעשה מחמת שכירות ואף על פי שלכתחלה ראוי להחמיר בדיעבד מיהא נראים דבריהם".

4. מראי מקומות.

(א) **ארחות חיים** (הל' איסורי מאכלות אות ס"ז) – "כתב הר"ם ב"ן בתשובת שאלה דעתי שאין איסור בשפחות הללו הקנויות לנו דמלאכה דעבד ערל מלאכה דישאל הוא דקנוי הוא לו למעשה ידיו ומוזהר עליו בשבת מן התורה וליתיה בכלל גוים והילכך ליתיה בכלל גזירות דידהו וכן נהגו עכ"ל. והר"א אהרן הלוי ז"ל כתב אף על פי שהדעת נוטה לדבריו בעל נפש ראוי להחמיר על עצמו וכן נמי כתב הרשב"א ז"ל בתשובה ואנו נוהגין איסור בבשוליהן ואפילו בדיעבד ע"כ".

ג. פוסקים.

1. בשעת הדחק יש להקל.

(א) עי' **מחבר** (סעי' ד') – "יש מי שמתיר בשפחות שלנו, ויש מי שאוסר, ואפילו בדיעבד".

(1) **כה"ח** (ס"ק ל"ה) – "ויש מי שאוסר וכו' וכ"ה דעת הש"ע דבכל מקום שמביא יש ויש דעתו לפסוק כסברא אחרונה אם לא בשעת הדחק דיש לסמוך על סברא ראשונה אם היא להקל כמ"ש בדברינו לאו"ח סי' י"ג או' ז' יעו"ש וכ"כ הכנה"ג בהגב"י סוף או' ח' דבמקומות הללו אין נוהגין התר אפי' בשפחות שהן קנויות לנו אפי' בדיעבד ומיהו שמעתי מא"א דבשעת הדחק יש לסמוך אסברת יעו"ש. והב"ד השו"ג או' ט".

(2) עי' **מנחת יצחק** (ח"ז סי' ס"ב ד"ה ועוד) – "ובדעת המחבר היכא דאמר י"א וי"א לא ברירא, ומהפמ"ג (בכללי או"ה אות ב') משמע די"ל בזה בדעת המחבר דל"ה הכרעה ובדבר תורה לחומרא ובדרבנן להקל, והובא בשד"ח כללי הפוסקים (סי' י"ג אות ט"ז), וא"כ בנ"ד דהוי דרבנן הולכים לקולא אף להמחבר".

(ב) **כה"ח** (ס"ק ל"ה, ס"ק ל"ח) - לשונו מובא לעיל.

2. מחמיר.

(א) **מהרש"ל** (או"ש כלל ע"ה) – "שיש מרבתינו נ"נ שעמעמו על בישולי העבדים והשפחות שלנו להתיר ונותנים טעם לדבריהם שאין איסור הבישול אלא מגזירות חתנות ואין גזירות חתנות וקרוב הדעת בהן אלא במי שעושה מרצונו מאהבת ישראל ואילו עושין בין ירצו בין לא ירצו ואין קרוב הדעת בזה ולא גזירות חתנות. ומ"מ אין דבריהם מחוורין בעינינו ואין אנו סומכים על זה אלא נוהגים אנו איסור בבישוליהם ואפילו בדיעבד".

(ב) **גר"א** (ס"ק י'. כדאי' בדרכ"ט ס"ק ל"ה) – "ויש כו'. הוא הרשב"א וראיה מדפריך נ"ז א' לרב מעבדים קטנים ואם איתא כיון דאין יודע בטיב עבודת כוכבים אין אסור אלא משום חתנות דלהכי אין אסור אלא בשתיה לרב ובשפחות ועבדים לא שייך".

3. מיקל.

- (א) פר"ת (ס"ק ו') – "יש מי שמתיר וכו' כל כי האי אמינא ביה בשל סופרים הלך אחר המקל ומה גם בנדון זה דאינה אלא גזירה בעלמא".
4. בדיעבד יש להקל.
- (א) רמ"א (סעי' ד') – "ובדיעבד, יש לסמוך אדברי מתירים".
- (1) פי', בצירוף בית ישראל – דר"מ (ס"ק א'), ט"ו (ס"ק ג'), "ולסמוך על הר"א שמביא הטור שבבית ישראל אין בו משום בישול עובד כוכבים אף על גב דלא קי"ל כוותיה", גרא (ס"ק י"א), "ובדיעבד כו'. מצורף לדעת הראב"ד בתוס' ל"ח א' ד"ה אלא. ד"מ בשם או"ה".
- (2) מראי מקומות – ש"ך (ס"ק ז', ד' פשטים ברמ"א).
5. מראי מקומות – זבחי צדק (ס"ק כ"ג), זרכ"ת (ס"ק ל"ה).

ז] שפחות שכורות.

א. פוסקים.

1. מחמיר.

- (א) פר"ת (ס"ק ט') – "אבל שפחות שנשכרות שאין אנו מוזהרין עליהם בשבת כמו שכתוב באו"ח סימן ש"ד [סעיף ג], לכולי עלמא יש לאסור ואפילו בדיעבד".
- (ב) לחם הפנים (ס"ק ח') – "פר"ח".
2. במקום הפסד מרובה יש להקל.
- (א) חכ"א (כלל ס"ו סעי' ז') – "אפילו בישלו השפחות הנשכרות לנו שלא שייך בזה חתנות שהרי עושין בעל כרחן אפילו הכי אסור אם לא שחיתה אחד מבני הבית כמו שנבאר ומכל מקום בהפסד מרובה יש להתיר (עיין ש"ך ס"ק ז')".
3. בבית ישראל [דאיכא תרתי לטיבותא]: בדיעבד, יש להקל.
- (א) ט"ז (ס"ק ג').
- (ב) תפארת ישראל (ע"ז פרק ב' אות נ"ב) – "ולכן שפחות עכו"ם שבבית ישראל, בישולן מותר בדיעבד".
- (ג) חלקת בנימין (ס"ק מ', ס"ק מ"ד, ציונים ס"ק קכ"ה, ס"ק קכ"ז, בי' סעי' ד' ד"ה ובדיעבד [עמ' ע"ז]).
4. מראי מקומות – כה"ת (ס"ק ל"ז).

ב. שפחות של עכו"ם.

1. מחמיר – חלקת בנימין (ס"ק ל"ח, ע"י ציונים ס"ק קי"ט, בי' סעי' ד' ד"ה ובדיעבד [עמ' ע"ז]).

ג. מבשלת עבור עצמה.

1. מחמיר.

- (א) יד שאול (על הש"ך ס"ק ז') - לשונו מובא לקמן.
- (ב) אבני נזר (יו"ד סי' צ"ז אות א') – "ונ"ל דהיינו דוקא בבישולו של ישראל. דבמלאכת ישראל הוא מצווה על שביתתן מה"ת ולענין מלאכת ישראל דינם כישראל לענין שביתה. אבל אם בשלו של עצמם אסור. שהרי עושין מלאכה לעצמם כישראל בחול".
- (ג) חלקת בנימין (ס"ק ל"ו, ציונים ס"ק קי"ז, ס"ק קכ"ה, ס"ק קל"א).
2. ש"ך (ס"ק כ'), חכ"א (כלל ס"ו סעי' י"א), חלקת בנימין (ס"ק קל"ז) – "וכתב בת"ח כלל ע"ה דין י"ד וז"ל וכלים שבישלו בהן עובדי כוכבי' אסורין לכך צריך ליהדר בשפחות עובדות כוכבים המבשלות לעצמן בבית רבן שלא יניחו ע"ג האור ואם קדמו והניחו כו' צריך הגעלה עכ"ל ואין להקשות דהא כתב שם דין י"ז דבדיעבד נוהגים להתיר אפילו התבשיל שנתבשל בבית ישראל י"ל כמ"ש בהג"ה שבסוף ס' או"ה דאע"פ שבשלה בבית ישראל **אם בשלה לעצמה גרע טפי** ואף על גב דכפנים בת"ח מתיר בבית ישראל מטעם דא"א שלא יתה אחד מבני הבית י"ל דאם מבשלה לעצמה אין רגילות כלל שא' מבני הבית יתה".
- (א) חלקת בנימין (ציונים ס"ק קכ"ה) – "וכן נראה דעת הש"ך בסק"כ שכתב דהיתרא דשפחה בבית ישראל הוא דוקא במבשלת לבעה"ב ולא לעצמה, ולכאורה לא מסתבר לחלק בכך כ"א מצד היתרא דשכירות אבל מצד היתרא דבית ישראל אין נפק"מ בכך וא"כ מוכח דמלבד טעמא דבית ישראל בעינן גם טעמא דשכירות".
- (ב) חלקת בנימין (ציונים ס"ק של"ה) – "ש"ך ... וקשה דאדרבה דוקא במאכל יש להתיר דהו"ל בדיעבד משא"כ בכלי דאפשר בהגעלה הו"ל לכתחילה, וצ"ע".
- (1) אולי תלוי במחלוקת הפוסקים האם צריך להכשיר כלי שמקבל טעם ע"י כלי שני, לפי המחבר ורמ"א (סי' ק"ה סעי' ב'). ע"ש ברע"א בשם המנח"י, ויש כמה חולקים עליהם.

ד. מבשלת עבור ישראל אחר.

1. לכו"ע יש להחמיר.

- (א) יד שאול (על הש"ך ס"ק ז') – "לכאורה לפי מה שכתב הרמב"ן [שו"ת המיוחסות סימן רפד] הטעם משום שמוזהר עליו, א"כ אם השפחות הקנויות מבשלים לישראל אחר שאינו בעל הבית שלו ואינו נקנה אליו ואינו מוזהר עליו בודאי אסור, ומכל שכן לטעם השני שכתב הטור [עמוד יא] בשם ה"ר אברהם".
2. מיקל, אין לחלק.

א) אבני נזר (י"ד סי' צ"ז אות א') – "ובספר יד שאול ראיתי שאם ביטולו של ישראל אחר שאינו אדונם אסור שאין ישראל אחר מצווה על שביתתם. והא בורכא. דמפורש בא"ח (סי' ד"ש) שישראל אחר אסור מה"ת לומר להם לעשות מלאכתו. וגם אפשר שאדונם מצווה שלא יעשו מלאכה עבור ישראל אף שאין מצווים להם כמו שמוזהר על שביתת בהמתו. ואחר ודאי אינו מוזהר אם עושים מלאכה בלא צוואתו. מ"מ יהי' אדונם מוזהרים שלא יעשו של ישראל אחר. וא"כ אכתי דין ביטול ישראל יש להם. מה נ"מ אם מי שהמלאכה נעשית עבורו מוזהר. או האדון שאין המלאכה שלו. מ"מ אם עושים מלאכת עצמם אף הרמב"ן יודה שאסור".

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ל"ו), חלקת בנימין (ציונים ס"ק קי"ז, בי' סעי' ד' ד"ה יש [עמ' ע"ד]).

ח) פועלים ועוזרת בזמן הזה.

א. צ"ע.

1. חלקת בנימין (ס"ק ל"ה, ציונים ס"ק קט"ו, בי' סעי' ד' ד"ה ובדיעבד [עמ' ע"ז]) – "יש להסתפק אם שייך היתר זה בפועל שכיר יום דכיון דיכול לחזור בו כל שעה שירצה ואין הבעה"ב יכול לכופו לשום דבר אפשר דלא שייך גביה סברא הנ"ל לומר שהוא עושה מצד ההכרח אלא הרי זה כפלוט דקיי"ל דביטולו אסור וכנ"ל סק"ב אע"פ שבודאי אין הפלוטר עושה רק כדי להשתלם אלא דכיון שא"ל לכופו אינו דומה לעבד ושפחה ואסור והכי נמי י"ל בפועל, ודוקא באותן עבדים ושפחות דמיירי בהו הפוסקים דמשנכנסו תחת יד בעה"ב היו **כבושים תחתיהם והיו נזקקים לעשות כל מלאכתן ולא היו יכולים להשתמש מהם** רק בקושי גדול באלו הוא די"ל דעושים מצד ההכרח אבל בפועל דעלמא צ"ע, ואפילו בשפחה ועוזרת בית המצויות בזמנינו לענ"ד יש להסתפק אם שייך בהן היתר הנ"ל דאפילו אם הן שכורות לזמן גדול מכל מקום אין עליהן שום הכרח לעבוד דיכולות ללכת לדרכן אימתי שתמצאנה ומי יעכב על ידן, וא"כ אינן אלא כפועלים ולא דמי לשפחות דמיירי בהו הפוסקים שכנראה דהן היו כבושות תחת יד הבעה"ב לכל משך זמן עבודתן, אולם אפשר דאין לחלק בכל זה אלא גם כל פועל הוא בגדר כבוש תחת יד בעה"ב אע"פ שיכול לחזור בו כשירצה דסוף סוף כל זמן שלא חזר בו הוי עובדתו דרך כפייה, ולענ"ד צ"ע בכ"ז, ונפק"מ מזה רק לענין בדיעבד...".

2. הגר"צ ובר ש"ט (מציון תצא תורה ח"א י"ד הע' פ"ח) – "שאולי יש לחלק, שדוקא בשפחות בזמננו שלא היו יכולים לילך אלא היו מחויבים לעבודתם כל רגע, לכן חשיב שלא מרצונם, אבל פועל בבית חרושת שכל רגע יכול ללכת, ורק יפסיד משכורתו, יש לומר דלא חשיב שאינו עושה מרצונו, וצ"ע אם יש להקל בזה ואין זה מוכרע, ומ"מ כל זה היינו בדיעבד כי לכתחילה ודאי אסור".

ב. מחמיר.

1. משנה הלכות (חי"ג סי' קט"ז, ע"א ח"ט סי' קנ"ט) – "ליתא בדין שהרי פשוט שהגויות הללו שאנו מדברים בהם אינן קנויות כלל לבעל הבית אלא הם שכירות יום או לשבוע ובידה לחזור בכל שעה ושעה...".

2. הגר"י בעלסקי זצ"ל (ou document a-133) – "דין פועלים רגילים בבית חרושת אינו כדן שפחות אף להמקילים בשפחות של זמנינו כי שם 'שפחה' קאי רק על מי שמשועבדת לעשות כל מה שיצונו הבעל הבית ולא פועל ושכיר רגיל, וזה דבר מוזר מאד להשוותם, ועל כן אין לצרף קולא זו במקום פועל ושכיר רגיל לשום קולא אחרת... אני לא חילקתי בין שפחות הקנויות ובין השכורות, אלא בין השכורות לשנה ויותר המשועבדות לנו ועושים בעל כרחם בין ירצו ובין לא ירצו כמפורש בש"ך לכל מעיין ובין פועלים רגילים השכורים ליום ואין עליהם שום שעבוד ועושים מרצונם, בהני לא התיר ששום פוסק מעולם מלבד ר' אברהם שהביא הטור ולא סמכו עליו בלי צירופים הרבה כידוע לכל".

3. ע"א תשובות והנהגות (ח"א סוף סי' תל"ט) – "וע"ע בדברינו בהלכה במשפחה השלם פרק כ"ז במקורות (מ"ז) שצידדנו שבעוזרת שבזמנינו שאפשר לה להסתלק מתי שתמצא, (וגם אינה כשפחה רק לעשות מצורכי הבית כביטול וכדומה) דאפשר דלכו"ע יש בזה משום ביטול עכו"ם. ע"ש".

4. הגר"י מצגר שליט"א (אסיפת יצחק י"ד טבת תשס"ח) – "ולענ"ד נראה כי אפילו לענין דיעבד יודה הרמ"א כי בזה"ז אי אפשר להקל במאכלים שנתבטלו ע"י עובדות נוכרות, שהנה מדברי הש"ך נראה כי טעם שהיקל הרמ"א בדיעבד מבוסס ג"כ על ההיתר של 'א"א שלא יחתה אחד מבני הבית' - שכבר נתבאר דאינו שייך בזה"ז, או שמבוסס על צירוף סברות הראב"ד וסברת המקילים בתשובת הרשב"א בשפחות שלנו, שכיוון שעושים בדרך כפייה - בין ירצו ובין לא ירצו, לא שייך קירוב דעת בביטוליהם וכמו שכתב הכנה"ג בשם אביו הנ"ל שבשעה"ד יש להקל לצרף סברות אלו, והנה לגבי הנימוק הראשון כבר הראנו לדעת כי אינו שייך למעשה בזה"ז, וגם את הנימוק השני יש לדחות, מאחר והמציאות הנוכחית רחוקה מאוד מזו המתוארת בתשובת הרשב"א: 'שעושים בדרך כפייה בין ירצו ובין לא ירצו', שכן כבר גדל כוחן של העובדות זרות והן ונתמכות ע"י איגודים מקצועיים ויועצים משפטיים וכדו' ורבו זכויותיהם מספור, וכמעט וא"א לכופו לשום פעולה, ובנפול היסוד נפל הבניין, ונמצא שאין מקום בזה"ז להקל להתיר. וראיתי לנכון לצטט כאן את דברי מרן הגרשז"א זצ"ל שהובאו בספר הליכות שלמה...".

5. ע"א מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רצ"ח).

ג. מיקל.

1. חלקת יעקב (ח"ב סי' ע"א, י"ד סי' כ"ה אות א') – "וגם כמה פוסקים מתירין ביטול שפחות בבית ישראל משום דלא שייך חתנות, ואם כן לדידהו שייך היתר זה גם בדבר הנעשה בפאבריק".

2. ע"א מנחת יצחק (ח"ז סי' ס"ב ד"ה ועוד) - שלא מחלק בין שפחות שכורות ופועלים ועוזרת בזמן הזה.

3. יחזה דעת (ח"ה סי' נ"ד ד"ה אולם, יביע אומר ח"ט י"ד סי' ו' אות ג'), הליכות עולם ח"ז עמ' קי"ז) – "שבפועלים המושכרים בבית ישראל יש להקל".

4. הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ג סיון תשס"ז) – "שאלה: בשפחות בזמן הזה (עוזרת) שמבשל בבית ישראל האם יש מקום להקל לכתחילה או בדיעבד. תשובה: כמו בשפחת ממש".

ע"ה הגר"א בנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רנ"ו, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"מ אות כ"ז) – "שאלה: בחור אמריקאי התחזק וחזר לביתו ששם מבשלת עוזרת גויה כל יום, כעת הוא עומד לפני שבת קודש ומסתפק האם מותר לו לאכול מהכלים האלו שעוד לא הכשירו ואפילו לא עברו עליהם מעת לעת, וכדעת הרא"ה, או שהוא צריך להחמיר ולאסור האכילה, במקום דחוק כזה האם יש עצה. תשובה: אם הוא אשכנזי כמדומני יכול להקל".

5. מנחת חן (ח"א יו"ד ס' ד') – "דאפי' בזמנינו שהשפחות רק שכורות לזמן (ולא גופן קנויות) מותר בדיעבד היכא דאיכא תרתי לטיבותא, דהיינו שהן שפחות שכורות, ועוד שהבישול הוא בבית ישראל".

6. הגר"מ גנק שליט"א (מסורה ח"א עמ' צ"ג, עמ' צ"ו אות ד', ou document a-133) – "דבשכירים אין קירוב הדעת ולהש"ך יש מקילים".

ד. מראי מקומות – חיי הלוי (ח"ד סי' נ"ב אות י'), הגר"צ שכטר שליט"א (ou documents a-43, a-133, לשונו מובא לקמן), בישול ישראל (מילואים סי' י' אות ד').

1. שבט הלוי (ח"א סי' קצ"א) – "בענין ת"ח ור"מ שזוגתו חולנית ונכריות מטפלות בה כל היום, והבעל יוצא מן הבית כל היום להרביץ תורה, ולבו נקפו מחשש הרמ"א סי' קכ"ב ס"ט דאם מיחד כלים אצל עבדים ושפחות בביתו יש לחוש לכתחלה, מלבד אם יוצא ונכנס, וזה לא שייך הכא. וכב' צידד בתחלה מהא דיו"ד סי' קי"ח דאם אין הגוי נהנה אין חשש חליפין ואיסור, אמנם באלו השפחות הרגילים זמן רב בבית ישראל בידועם שאין מקפידים עליהם כ"כ, מסופק אני אם מהני יוצא ונכנס, וגם אם שייך הכלל דאינו נהנה, כי לבם גס בכל הנעשה בבית וצריכים להם. איברא עצתו אמונה, שיתנו להם כלים שיהיו שלהם ולא יצטרכו כלל לשל ישראל, וכיון שבלא"ה מכח ס"ס דיעבד הכלים מותרים כמבואר שם, יש לסמוך ע"ז גם לכתחלה, ויש עוד פרט לענין בישול עכו"ם לפעמים, ועיין בזה יו"ד סי' קי"ג ס"ד בענין אי שייך בשול עכו"ם בעבדים ושפחות שלנו, דמדברי הרמ"א משמע להחמיר ועיין ש"ך שם, ועיין בטור בשם רבינו אברהם ור"ת חולק, ועיין גם בתו"ח כלל ע"ב סי' י"ז יש קצת משמעות להקל, אבל דברי הרמ"א והש"ך הם להלכה".

2. אבני ישפה (אסיפת יצחק כ"א תמוז תשס"ז) – "שאלה: גויות עוזרות שעובדות בבתים של היהודים ומבשלות, אם יש בזה משום בשולי עכו"ם. תשובה: כבר ראית דברי הרמ"א יו"ד סי' קי"ג סע' ד' שאפילו לכתחילה נוהגים להקל בבית ישראל ששהשפחות והעבדים מבשלים בבית ישראל כי אי אפשר שלא יחתה אחד במני הבית מעט עכ"ל. וכתב בהגהות בכנה"ג אות ח' שהרמ"א מדבר בשפחות של בני אשכנז שאינם קנין הגוף רק נשכרים לזמן ע"ש. ונראה שיש לסמוך על זה עבור זקן או חולה, אבל לכתחילה עושים פיילוט לייט, והיינו אש שכל מי שמדליק האש נדלק ממנו, וממילא כיון שהיהודי הדליק את הפיילוט לייט נחשב שהוא בישראל המאכלים. וכבר מוזכר ברמ"א שם סע' ז' ששמועיל הדלקת האש או חיתוי בגחלים לענין בישול כמו לענין פת, וכאן נחשב שהיהודי הדליק את האש".

ט | בישול עכו"ם בבית ישראל.

א. ראשונים.

1. מיקל.

(א) ראב"ד (תוס' ע"ז דף לח. ד"ה אלא) – "אומר הר"ר אברהם ב"ר דוד דודאי שלקות אסרו חכמים כשהעובד כוכבים מבשל בביתו אבל כשהוא מבשל בביתו של ישראל אין לחוש לא לחתנות ולא לשמא יאכילנו דברים טמאים".

(ב) רבינו ירוחם (נתיב י"ז חלק ז', ק"ס-ד') – "אבל ר"י דודו של ר"י כתב שבבית ישראל אין בו משום בישולי גוים ולזה הסכימו רוב הפוסקים".

2. מחמיר.

(א) ר"ת (תוס' ע"ז דף לח. ד"ה אלא) – "ולא הודה לו ר"ת דודאי כיון שהעובד כוכבים מבשל לא חלקו כלל חכמים בין רשות הישראל לרשות העובד כוכבים כי לעולם יש לחוש שמא לא יזהר גם בביתו של ישראל כמו בביתו של עובד כוכבים".

(ב) סתומות הראשונים (ב"י ס"ק א' א') – "וכן נראה שהוא דעת הפוסקים שסתמו דבריהם ולא חילקו".

ב. פוסקים.

1. מחמיר.

(א) מחבר (סעי' א') – "שבישלו עו"ג, אפילו בכלי ישראל ובבית ישראל, אסור משום בישולי עובדי כוכבים".

(ב) לבוש (סעי' א') – "דבר שבשלו גוי אפילו בביתו של ישראל ובכלי של ישראל, אסרוהו ג"כ חז"ל".

(ג) חכ"א (כלל ס"ו סעי' א') – "דבר שבישלו עכו"ם אפילו בביתו של ישראל ובכלי של ישראל אסרוהו חז"ל".

(ד) קיצור שו"ע (סי' ל"ח סעי' ז').

(ה) רב פעלים (ח"ג יו"ד סי' ט') – "מ"מ אין לסמוך להתיר בס"ס זה משום דשני הספיקות הם נגד סברת מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו כי מרן ז"ל פסק להדיה בש"ע סעיף א' דאפילו בבית ישראל אסור".

2. בשפחות שכורות [דאיכא תרתי לטיבותא]: בדיעבד, יש להקל.

(א) ט"ז (ס"ק ג') – "בשפחות שלנו. פ"ה הקנויות לנו ומוזהרין לנו על מלאכתן בשבת מן התורה ואין מכלל זה השפחות עובדי כוכבים שהם נשכרים לישראל לזמן אלא דבאו"ה כלל מ"ג כתב גם באלו להתיר בדיעבד ולסמוך על הר"א שמביא הטור שבבית ישראל אין בו משום בישול עובד כוכבים אף על גב דלא קי"ל כוותיה".

(ב) תפארת ישראל (ע"ז פרק ב' אות נ"ב) – "ולכן שפחות עכו"ם שבבית ישראל, בישראל מותר בדיעבד".

(ג) חלקת בנימין (ס"ק מ', ס"ק מ"ד, ציונים ס"ק קכ"ה, ס"ק קכ"ז, בי' סעי' ד' ד"ה ובדיעבד [עמ' ע"ז]).

ד) מראי מקומות – ש"ך (ס"ק ז'), מנחת אשר (דברים סי' ה' אות ד').

3. מראי מקומות – ביטול ישראל (סי' י"ט).

א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רנ"ו, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"מ אות כ"ז) – "שאלה: בחור אמריקאי התחזק וחזר לביתו ששם מבשלת עוזרת גויה כל יום, כעת הוא עומד לפני שבת קודש ומסתפק האם מותר לו לאכול מהכלים האלו שעוד לא הכשירו ואפילו לא עברו עליהם מעת לעת, וכדעת הרא"ה, או שהוא צריך להחמיר ולאסור האכילה, במקום דחוק כזה האם יש עצה. תשובה: אם הוא אשכנזי כמדומני יכול להקל".

ב) הגר"מ שפרן שליט"א (וישמע משה סי' רל"ד, הו"ד באהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"א) – "דדעת הר"ש ב"ר אברהם שהביא הש"ך (יו"ד סימן קטו) שאם בישראל העכו"ם בבית ישראל לא נאסר התבשיל משום ביטול עכו"ם. ואע"פ שאין עיקר ההלכה כן, מכל מקום בשעת הדחק יש להקל בזה. ובכה"ג בודאי אסור להפסיד התבשיל מכיון שאינו בודאי אסור משום ביטול עכו"ם, ויש לחפש אחת מהעצות הנ"ל לאפוקי נפשיה מספיקא".

ג. נוהגין להקל בבית ישראל שהשפחות והעבדים מבשלים בבית ישראל, כי א"א שלא יחתה אחד מבני הבית מעט – הרמ"א (סעי' ד').

ד'), לבוש (סעי' א'), תפארת ישראל (ע"ז פרק ב' אות נ"ב), קיצור שו"ע (סי' ל"ח סעי' ז').

1. פ"י, שיש שלשה צדדי היתר [שהם שכורים, בית ישראל, וחיתוי] – ערה"ש (סעי' ד'), ונראה להדיא שהקיל מפני כל הטעמים ביחד והיינו בבית ישראל והשפחות שכורות וא"א שאחד מבני הבית לא יחתה מעט בביטול התבשיל והצלי ובדבר המועיל לקרב הביטול וס"ל לרבינו הרמ"א דנהי דר"י ור"ת חולקים על סברת הראב"ד דבביתו של ישראל שרי וגם על היתר דקנויות לנו אין לסמוך כי אינן קנויות לנו אלא שכורות מ"מ בשניהם ביחד ובצירוף היתר השלישי יש להתיר לכתחלה [ועי' ש"ך סק"ז וט"ז סק"ג], חלקת בנימין (ס"ק מ"א).

2. רק בשעת הדחק – ערה"ש (סעי' ד'), ובוודאי שבמקומות הגדולים שאין מניחים להשהות משרתת ישראלית ודאי דיכולים לסמוך על היתרים אלו אבל במקום שאפשר אין לסמוך על כל ההיתרים שנתבארו וכן המנהג פשוט ואין לשנות", הו"ד בדרכות (ס"ק ל"ז), חלקת בנימין (ס"ק מ"ג).

ד. בית משותף לישראל ולגוי.

1. מחמיר.

א) שבט הקהתי (שלחן מלכים ח"ב עמ' א'קנ"ט אות ד') – "מה ששאל אם בית משותף לישראל ולגוי נחשב בית ישראל שהיתר הראב"ד נאמר בו. בפשטות מדובר רק בית שמוחזק לישראל".

ה. מסעדה (restaurant) בבעלות של ישראל.

1. דין כביתו של ישראל.

א) אור לציון (מבוא לח"ב ענף ב' אות ה') - לשונו מובא לקמן.

ב) הליכות עולם (ח"ז עמ' קי"ז, יביע אומר ח"ט יו"ד סי' ו', יהוה דעת ח"ה סי' נ"ד) - לשונו מובא לקמן.

ג) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' פ"ז, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ט אות כ"ה) – "דלכאורה גם חנות ובית חרושת של ישראל חשיב בית ישראל".

ד) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רנ"ד, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ט אות כ"ה) – "שאלה: פועל נכרי שמבשל בחנות של ישראל או אולם שמחות לדעת הראב"ד שמתיר שפחות בבית ישראל האם בכה"ג נחשב גם כן כבית ישראל או נחשב כבית עכו"ם. תשובה: מסתבר דהוי כביטול בבית ישראל".

הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רנ"ה, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"מ אות כ"ו) – "שאלה: ומה הדין בפועל נכרים בבית חרושת של ישראל האם נחשב כביטול בבית ישראל לדעת הראב"ד. תשובה: בית ישראל".

ה) שבט הקהתי (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' פ"ז, הע' פ"ח, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ט אות כ"ה, עמ' תר"מ אות כ"ו) – "שיש לו דין כשפחות בבית ישראל".

2. מחמיר.

א) הגר"ח"ק זצ"ל (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' פ"ז, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ו, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ט אות כ"ה) – "פועל נכרי שמבשל בחנות של ישראל או אולם שמחות לדעת הראב"ד שמתיר שפחות בבית ישראל האם בכה"ג נחשב גם כן כבית ישראל או נחשב כבית עכו"ם. תשובה: לחומרא".

ב) הגר"ע אויערבאך שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' פ"ז, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ט אות כ"ה) – "להחמיר דרק ביתו חשיב בית ישראל ולא חנות או בית חרושת של ישראל".

3. מראי מקומות – הגר"מ דייטש שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ט אות כ"ה).

ו. בית של מומר.

1. מחמיר.

א) תשובות והנהגות (ח"ה סי' רנ"ב) – "כיון שהמסעדה בבעלות מחלל שבת שדינו כעכו"ם, א"כ הוי כבית עכו"ם, ולא יועיל מה שהמשיגה ידליק את האש".

ב) הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-133) – "אינו נראה להתיר בבשול נכרים ממש בפעקטער"י של מומר מטעם בשול עכו"ם בביתו של ישראל, [דיש דעה בתוס' (ע"ז לח. ד"ה אלא) שלא גזרו בכה"ג, ובדיעבד קיי"ל להקל בזה, ולכתחילה גם כן

סומכים על דיעה זו כשיש עוד סניף להקל (ע' ש"ך סי' קי"ג ס"ק ז'), אכן נראה דהיינו דוקא בביתו של ישראל שומר תורה ומצוות המדקדק ומפקח על כשרות של המאכלים שברשותו, אבל לא בביתו של זה כי מסתמא היינו טעמי' דדיעה זו, דלא אסרו בישולי גוים משום חתנות לבד אלא בצירוף טעמי' (דרש"י) דשמא יאכילנו דברים טמאים, ובנעשה בבית ישראל (דהיינו דוגמת מאכל הנעשה תחת השגחה) אין לחשוש לזה. ובעכו"ם המבשל בביתו של מומר, אין לדנו כנעשה תחת השגחה, ופשוט".

ז. בית אבות.

1. הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רפ"א, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ו אות נ"ג) – "שאלה: איש זקן שנמצא בבית חולים או בית אבות האם הוא יכול לאכול דבר שנתבשל על ידי גוי. תשובה: בליט ברירה".
2. שואלין ודורשין (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרע"ג) – "איש זקן שנמצא בבית חולים או בית אבות האם הוא יכול לאכול דבר שנתבשל על ידי גוי. תשובה: זקנים וחולים בבישולי עכו"ם ראה ר"ן ע"ז דף ט. מדפי הרי"ף ד"ה וכו' אתא, ועכשיו נהגו לבשל לחולה שאין בו סכנה על ידי עובד כוכבים בשבת, ואע"פ שהתבשל עצמו אסור משום בישול עכו"ם וכו' וראה שו"ת באר שבע סוף סימן כ"ד שלדינא לא חלק על היתר זה. ובאמת אם יש אפשרות שלא להאיכלם בישולי עכו"ם בודאי צריך להתאמץ בכך, אבל אם הדבר לא אפשרי אפשר להקל".

י. פלטר - האם שייך היתר של פלטר בבישול עכו"ם.

א. מיקל: דלא שייך חתנות, דבאומנתו הוא עסוק.

1. מהריט"ז (סי' קס"א) – "ואני אומר דאין אנו צריכין לזה דמה שנהגו התר בקוראמי הוא משום דהן מן הפלטר דלא שייך טעמא דחתנות אעפ"י שבפת יש חולקים דאפילו מהפלטר אסור דוקא פת דחשוב אבל קליות ודאי העושה אותם למכור בשוק כולי עלמא מודו דליכא איסור משום דליכא טעם חתנות ודוקא בפת אסור דאפילו פלטר איכא חשש דחתנות כיון שהוא חשוב ומזמין עליו אבל קליות אפילו מי שיחמיר בפת פלטר יודה בקליות שעושים למכור בשוק דומיא דפלטר דשרי וטעמא דכתב הר"ן והרמב"ם זלה"ה בקליות הוצרכו לכתובו כדי להתיר אפי' קליות של בעל הבית אבל בקליות פלטר בלאו הני טעמי שרו משום דבפלטר לא שייך חתנות דבאומנתו עוסק ואפי' מי שמחמיר בפת פלטר מודה בקליות פלטר".

ב. מחמיר.

1. ב"י (סי' קי"ב ס"ק ט') – "וכתב הריב"ש (סימן תקיד) שהרא"ה (בדה"ב ב"ג ש"ז צג:) כתב להתיר הפת שלנו בפורני התנור הנעשה בשכר אף בלא השלכת קיסם דכיון דבשכר אופין לכל הבא אין בו משום חתנות כמו שהתירו פת פלטר מטעם זה עכ"ל ולא נהגו לסמוך על זה אלא אף בשאופין בשכר מצריכים השלכת עץ לכתחלה וכן בדין שאף הרא"ה לא אמרה אלא מדוחק שהרי "...".
2. פמ"ג (סי' קי"ב מש"ז ס"ק ג') – "והוי יודע דחמשת מיני דגן ושאר מינים יש לכל אחד קולא וחומרא. חמשת מיני דגן ... קולא, דלא פשטה הגזירה בכל המקומות, ובפלטר התירו גם כן, והיינו כי על הלחם יחיה האדם והתירו משום חיי נפש".
3. ברכי יוסף (סי' קי"ב ס"ק ט') – "מהרי"ט צהלון זלה"ה בתשובותיו סימן קס"א ... איני רואה ראייה להתיר, והנה מ"ש הרב דגם בבישולי גוים יש התר בפלטר, זו לא שמענו, דדוקא בפת הותר הפלטר ולא בבישולי גוים, דדוקא בפת משום שהוא חיי הנפש, והיא גזרה שאין רוב הצבור יכולים לעמוד בה, הניחום שניהגו התר בפלטר. וכמבואר מדברי הרשב"א והריטב"א, כמש"ל אות ו'. והיינו מאי דאתמר בירושלמי (שביעית פ"ח ה"ב ע"ז פ"ב ה"ח) עמעמו והתירו פלטר משום חיי נפש, והיינו דוקא בפת, אבל בבישולי גוים ליכא שריותא דפלטר כלל".
4. שם אריה (יו"ד סי' כ"ב).
5. חזו"א (קובץ צפונות גליון ה' תשרי תש"נ עמ' ל"ג, פאר הדור ח"ד עמ' ר"ז מובא הכת"י, ארחות רבנו ח"ג עמ' ע"ט אות ל"ט, אות מ"א) – "הדגים הנעשין בבתי חרושת של אינם ישראל, או של בלתי שומרי תורה ח"ו, אם נגמרין ע"י בישול בשמן יש בהם משום בישולי עכו"ם. ואין נפקותא בין בית חרושת לבישול פרטי. וגם אין נ"מ בין מתבשלין במים או בזיעת המים. עוד יש חשש תערובות שומן האסור".
6. חזו"א (שבט הלוי ח"ב סוף סי' מ"ה, ח"ו סי' ק"ח אות ו', ח"ט סי' כ"ג אות א') – "והמקילים בזה סומכין עצמן על יסוד המבואר בקצת ספרים שאין מעשה בית חרושת שעושים בו רבבות לרבים בכלל גזרת חתנות, ומפה קדוש החזון איש זצ"ל שמעתי להחמיר בזה".
7. אז נדברו (ח"ב סי' ס"ט אות ג') – "סרדינים ... דגים קטנים אינם עולין על שלחן מלכים אם היו מבושלין במים אלא כשנעשית בבית חרושת בצורת קופסת סרדין בזה י"ל דכמו בפת פלטר מותר מדינא דליכא משום חשש חתנות כמו כן בבישול גוי. אבל סברא זו היא דעת יחידאה - הרב מהריט"ץ וישרי לב המובא בשד"ח (ח"ה מערכת בישולי א"י אות פ') ושם מוכיח מהחיד"א ותשובת הריב"ש דבבש"ג לא התירו בפלטר כמו בפת, דבפת הקילו משום חיי הנפש".
8. שבט הלוי (ח"ב סוף סי' מ"ה, ח"ו סי' ק"ח אות ו', ח"ט סי' כ"ג אות א'), קובץ מבית לוי ח"ח עמ' ל"ז אות כ"ו, בענייני יו"ד עמ' ס"ז אות כ"ו) – "ואם משום מעשה בית חרושת לא בשול גוי פרטי ויש מן האחרונים שכ' דבזה לא שייך כלל גזרת בשול גוים, כבר כתבתי במק"א דמרן חזון איש דחה זה בפשיטות, לכן עלינו להחמיר בזה".
9. הגר"ח (ק"צ ז"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ו)) – "ומה הדין בפועלי נכרים בבית חרושת של ישראל האם נחשב כבישול בבית ישראל לדעת הראב"ד שיוכל להקל בבישולו. תשובה: כנ"ל [לחומרא]".
9. תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפ"ב ד"ה עוד, ע"י ח"א סי' תמ"ה [לשונו מובא לקמן]) – "אין לסמוך על דעת המהריט"ץ המיקל שבבתי חרושת הוה כעין פלטר, כיון שאין ליהודי מגע כלל עם המבשל לא גזרו על זה משום בישול עכו"ם, דהוא דעת יחידאה להקל כן ולא קיי"ל כן, וכמ"ש בברכי יוסף סימן קי"ב סקי"ט ע"ש".

10. מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ה).

11. וכמה פוסקים להלן.

ג. האם אפשר לצרף שיטה זו.

1. מיקל.

א) מנחת יצחק (ח"ג סי' כ"ו אות ו', סי' ע"ב אות ב') – "בענין בישול עכו"ם. במה שיש טוענים, שכל מה שנתבשל בבית חרושת, אין בו משום בישול עכו"ם, מפני שאין מכירים את מי שבשלו, היש לזה יסוד בהלכה, עכ"ל. הנה יש קצת מקור לזה בספר ברכי יוסף (יו"ד קי"ב אות ט') בשם המהרי"ט צהלון, אבל ל"ה כן אליבא דהלכתא, כמ"ש הברכ"י שם, אכן היכא שמתבשלים ע"י קיטור, יש גדולי האחרונים שס"ל דאין בזה בישול עכו"ם, ועי' בדרכ"ת (יו"ד סי' רי"ג סקט"ז), וחזי לאצטרופי גם הנ"ל".

ב) חשב האפוד (ח"ג סי' כ"ט אות א') – "נראה שבמקום שיש עוד סניף להתיר, אפשר לצרף גם דעת הרא"ה שכל שנעשה בבית חרושת אין בו משום בישול עכו"ם".

ג) כוכבי יצחק (ח"ג סי' כ"ד אות ד').

ד) יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ט' אות ה') – "ויש להוסיף עוד סניף להקל ע"פ מ"ש מהריט"ץ..."

ה) עי' תשובות והנהגות (ח"א סי' תמ"ה, עי' ח"ב סי' שפ"ב ד"ה עוד [לשונו מובא לעיל]) – "ומיהו בבתי חרושת של עכו"ם וכ"ש מחללי שבת שיש מיקילין בלאו הכי, אף דלא קיימא לן כן, מ"מ נראה שבבית חרושת של מומר נוכל לצרף סברתם לסניף להקל שאינו כביתו של עכו"ם ליאסר משום בישולי עכו"ם הואיל והם משווקים סחורתם להנויות ואינו קונה אצלם במקום הבישול, כנלע"ד".

2. מחמיר.

א) הגריש"א זצ"ל (צהר ח"ד עמ' צ"ג אות ט') – "שאינן לסמוך על דברי המהריט"ץ הנ"ל אפילו לסניף בעלמא".

ב) מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ד ענף ב') – "ולענ"ד אין לעשות מדבריו אפילו סניף להתיר באשר דעת יחיד הוא ונמנו וגמרו דלא כוותיה".

ג) עי' חלקת בנימין (ס"ק ב', ס"ק ל"ה [לשונו מובא לעיל], סעי' ד' בי' ד"ה ובדיעבד [עמ' ע"ז], סי' קי"ב ס"ק ט"ז, ציונים שם) – "ולענ"ד צ"ע אם שייך לסמוך על דברי המהריט"ץ אפילו לסניף בעלמא [ועיין בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן כ"ו אות ו' וסימן ע"ב]".

ד. מראי מקומות – בישול ישראל (סי' כ').

1. עי' רא"ה (בדה"ב בית ג' שער ז', צג:) – "והשתא ודאי קשיא טובא מנהגא היאך אנו אופין בפורני. ויש משליכין עץ לתוך הפורני ... ומעתה יש לדון לזכות בנדון שלפנינו דלא חשיב בשולי נכרים שכיון שזה מחוקי המלכות לאפות כלם פתן בפורני ואין אדם רשאי לקבוע פורני לעצמו לא גרע לענין פת מפת פלטר נכרי במקום שאין פלטר ישראל".

2. הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-54) – "אולי יש לצרף הך סברא לסברא נוספת של המהרי"ט צהלון (הו"ד בברכ"י) שבנכרי המבשל בפעקטער"י בעד המונים, אין בו משום חשש חתנות. והחלטנו שבנורה חשמלית שאינה סמוכה לשאר חוטי החשמל הפועלים את החימום, אין כאן אפילו סניף לצרף אל קולת המהריט"ץ ולהקל מכח צירוף השיטות".

יא] מוצרי בתי חרושת (factory) - דהיינו באופן שאי אפשר לבשל כעין זה בבית, ורק בבית חרושת.

א. מיקל: אם הבישול אינו באופן רגיל (כמו שעושה בביתו) אינו נחשב בישול עכו"ם.

1. אג"מ (מסורה ח"א עמ' צ', עמ' צ"ו אות ה', ח"ג יו"ד אות מ"ג [עמ' ר"ב], ou document a-60, a-68, רבבות אפרים ח"ה סי' תקצ"ו) – "יש לדון להתיר 'עג ראלס' אלו מאיסור בישול עכו"ם, דהנה כבר דנו בעלי הוראה בדור שעבר, כשעלתה שאלת ה'סרדינים' וכדומה להתיר משום דבמציאות לא שייך בהם גזירה דחתנות, דהרי מתבשלים בבית חרושת ע"י כמה וכמה פועלים אינם יהודים ונאכלים במקום אחר לגמרי, באופן שלא יבואו האוכלים להתקרב לאלה שעסקו בבישולם, והאוסרים סוברים שמ"מ יש לאסור משום לא פלוג רבנן. ונראה שלא שייך לאסור משום לא פלוג אלא כשהבישול הוא באופן הרגיל, בגוונא ששייך שיבואו לידי קירוב, שאז אף כשהבישול הוא במקום אחר שלא שייך התקרבות לא"י המבשלים אסור משום לא פלוג. אבל באופן שלנו שמתחממים הביצים ע"י מכונה ובצורה שבזו שלעולם לא מבשלים במכונה זאת באופן שיש חשש של קירוב במציאות (ובאמת כשהביצים מתחממות אין א"י מתעסקים אז בהחימום) י"ל שאין לאסור משום לא פלוג, דהרי בצורה זו של בישול אין חשש של חתנות לעולם".

אג"מ (מסורה ח"ב יו"ד אות מ"ג, עמ' קפ"ד) – "ובענין השאלה של בישול עכו"ם בדגים טונה שאמר רבינו שכל הטענות שאנשים טוענים, שבכלל במפעל אין שאלה, הם טענות מאוד חלושות, עיקר הטענה הוא, שאם נתבשל בדרך שלא שייך בעלי בתים לדמותו, אז מותר. וזה תלוי במציאות, אם נתבשל בדרך זיעה שלא שייך לבעלי בתים, מותר, כעין ההיתר שאמרתי פעם לגבי אם נתבשל בתוך הפחית עצמו, ואם לא אסור".

עי' אג"מ (AKO General Membership Meeting עמ' י', כעין זה שמעתי מהגר"ש פורסט שליט"א בקלטת תשע"א) -

There are two reasons why bishul akum is forbidden - the non-Jew may add non-kosher ingredients, and chasnus. The first does not apply if there is good hashgachah on the company, and Reb Moshe said that the second is not a concern if the factory is out of the confines of a Jewish community. Accordingly, he held that food made in a factory located in New York City requires bishul Yisroel but if a national brand is produced in a remote factory or in India there is no such requirement. This position - that bishul akum and

pas akum do not apply to food cooked in a remote factory - is discussed to some extent in Birkei Yosef YD 112:9 and Minchas Yitzchok 3:26:6, and other talmidim of Reb Moshe report different opinions as to why Reb Moshe was lenient. What is written above is what I heard from Reb Moshe. I did not ask Reb Moshe if one should be machmir about pas made in such a factory during Aseres y'mei teshuvah.

2. פירוש דעת האג"מ: שאפשר להשתמש בהיתר זה עם סניף מהיתר אחר.

א) הגר"י בעלסקני זצ"ל (ou document a-60) – "כבר קבלנו כאן להשתמש בהיתר זה עם סניף מהיתר אחר, והדברים מפורסים. ודע, שהנוסח שמסר הרב נטע נ"י הוא אמיתי, ולא כמו שאחרים השמיעו כאילו מרן התיר בכל בית חרושת, וכן שמעתי מפיו, כמו שפרסמתי כבר".

ב) בעל פמ"ג השלם (נחלת יעקב בישול עכו"ם מספר ז' עמ' ה', מנחת הבוקר עמ' קפ"ט) – "אמנם בשו"ת אג"מ (יו"ד ח"ד סוף סי' מ"ח) כשדן אודות ציפס שעשוי מתפוח אדמה, כותב שאם המשגיח לא הדליק האש ונתבשל ע"י עכו"ם, אין בזה היתר ברור, והוא ככל דבר שנעשה בבתי חרושת, שי"א טעמים להקל וכן נוהגין רוב העם, ובאיסור זה שהוא דרבנן אין למחות באלו שמקילין, עכ"ד. הרי שהגרמ"פ הזכיר כאן קולא של 'דברים המתבשלים בבית חרושת', ויל"ב מהי קולא זו. ועוד דאיתבדרא ביה מדרשא בשם הגרמ"פ שסמך על קולא הנ"ל דבישול עכו"ם בבית חרושת, ובתשובה הנ"ל כתב רק שאין למחות באלו המקילים, ומשמע שאינו לכתחילה. ודיברתי עם בעל השמועה, הגר"ר נטע גרינבלאט תלמיד הגרמ"פ, ואמר לי דגופא דעובדא כך הוה, שהגרמ"מ לא הרגיש בטוב, ולא נתנו לזרים להכנס אליו, והשגחה מסויימת בקשו ממנו שיכנס להגר"מ לשאול אותו אודות מכוונה מסויימת המופעלת ע"י עכו"ם אם יש בו משום בישול עכו"ם, ולאחר שהקיל בזה הגר"מ ביקש ממנו שיכתוב זאת בכתב, ומפני חולשתו אמר לו הגר"מ שהוא יכתוב את זה ויאשר לו הכתב, ולמחרת חזר עם התשובה והקריאו בפניו והסכים לזה ואמר שנכתב כראוי. וראיתי שהמכתב נדפס בשו"ת רבבות אפרים (ח"ה סי' תקצ"ו) ואעתיקו משם וז"ל ... עכ"ל התשובה. והוסיף הגר"מ שהגר"מ סבר מעיקר הדין כמקילים בבישול עכו"ם בבתי חרושת, רק שבמכוונה הנ"ל הוסיף שאפשר לסמוך ע"ז לכתחילה מפני סברות הנ"ל (והוסיף שהסברא היתה מאחר שאין הגוי משתתף בכלל בפעולת הבישול דהכל נעשה מאליו, ממילא אין ע"ז לא פלוג]. ממילא י"ל דמש"כ באג"מ דאין למחות ביד המקילים, היינו באופן שאין סברות נוספות הנ"ל, שבזה לא התיר ממש לכתחילה, רק מאחר שסבר שמעיקר הדין מותר, אין למחות ביד המקילים, משא"כ במכוונות הנ"ל הקיל אף לכתחילה ... נמצא שבית חרושת המדליקים אש מאש של ישראל, כגון ע"י ה- pilot light אע"פ שנתברר שלדעת כמה גדולי הפוסקים אין לסמוך ע"ז לכתחילה, אמנם יש כאן עוד צירוף עכ"פ, והיינו בישול בתי חרושת".

ב. מחמיר, חולק על האג"מ.

1. חזו"א - לשונו מובא לעיל.
2. שבט הלוי (ח"ו סי' ק"ח אות ו', ח"ט סי' כ"ג אות א', ועוד כמה מקומות) – "ואם משום מעשה בית חרושת לא בשול גוי פרטי ויש מן האחרונים שכ' דבזה לא שייך כלל גזרת בשול גוים, כבר כתבתי במק"א דמרן חזון איש דחה זה בפשיטות, לכן עלינו להחמיר בזה".
3. הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ו) - לשונו מובא לעיל.
4. תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפ"ב ד"ה עוד [לשונו מובא לעיל], ח"ה סי' רמ"ט אות ח') – "פלא והפלא, תשובת הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל בכת"י (מובא בשו"ת 'רבבות אפרים' ח"ה סימן תקצ"ו), שכבר דנו בעלי הוראה בדור שעבר כשעלתה שאלת הסרדינים וכדו' להתיר משום דמציאות לא שייך בהם גזירה דחתנות, כיון שלא יבואו האוכלים להתקרב לאלו שהתעסקו בבישולם, ודעת האוסרים הוא דלא פלוג, אבל באופן שיוצר במכוונה ובצורה כזו שלעולם לא מבשלים במכוונה זו באופן שיש חשש קירוב במציאות (והיינו שא"א לבשל בה בבית פרטי), אין איסור לא פלוג, שהרי בצורה זו של בישול אין חשש חתנות לעולם עכ"ד. ויש הכשר מפורסם באמריקה שאין חוששים לבישול עכו"ם במוצרי בית חרושת כנ"ל היות וסומכים על דברי הגרמ"פ הנ"ל. אמנם, מעולם לא סמכו ח"ו להתיר את הסרדינים משום שמיוצר בבית חרושת, אלא מטעם שאינו עולה על שולחן מלכים, אבל מעולם לא סמכו להתיר מה שמיוצר בבתי חרושת אף שמבושל במכוונה כזו שא"א לבשל בו אלא בבית חרושת. וכן משמע בתשובות הגר"ח"ע ('אחיזר' ח"ד סימן ל"ו). ורבינו החזו"א זצ"ל במכתביו (נדפס בקובץ 'צפונות' תש"ן) אסר בפשיטות שאין לנו לחלק בזה, ולאחר שגזרו נשאר בעינו בכל אופן. ותמהני שסוברים על סברת הגרמ"פ, ואף אם נמצא כן בכמה אחרונים הרי הוא בטל ומבוטל וח"ו לסמוך על זה, וכפי ששמעתי, החרדים באמריקה אינם סומכים על הכשר שיש בו חשש שמבוסס על סברא הנ"ל".
5. עי' מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ד ענף ב').

ג. אפשר לצרף שיטה זו.

1. אז נדברו (ח"ב סי' ס"ט אות ג') – "סרדינים ... דגים קטנים אינם עולין על שלחן מלכים אם היו מבושלין במים אלא כשנעשית בבית חרושת בצורת קופסת סרדין בזה י"ל דכמו בפת פלטר מותר מדינא דליכא משום חשש חתנות כמו כן בבישול גוי. אבל סברא זו היא דעת יחידידה - הרב מהריט"ץ וישרי לב המובא בשד"ח (ח"ה מערכת בישולי א"י אות פ') ושם מוכיח מהחיד"א ותשובת הרי"ב ש'דבבש"ג לא התירו בפלטר כמו בפת, דבפת הקילו משום חיי הנפש. אמנם עדיין י"ל דדוקא בדבר ששייך שניהם פלטר ואינו פלטר והי' ראוי לאסור גם בפלטר משום אינו פלטר אף שלא שייך בזה חתנות ע"ז אמרו שלא אסרו רק משום חיי הנפש, אבל דבר שלא שייך אלא כעין פלטר כמו קופסת סרדין אינו אסור כלל דלא שייך חתנות בזה, וצ"ע. אמנם ראוי לצרף סברא זו ללמד זכות על הנוהגים להקל ושאין למחות בידן".
2. שבט הלוי (ח"ז סי' קל"ג) – "וגם ידוע דנזכר בדברי הגדולים בדור שלפנינו שיש מקום לומר דמעשה בתי חרושת אינו בכלל גזירת חתנות, ואע"פ שאינני סומך ע"ז למעשה כאשר קבלנו ובארתי במק"א מכ"מ הוא קצת צירוף".

3. הגר"ש מילר שליט"א (הלכה ברורה ח"ו מספר ד' הע' ד') – "לצרף באופן סניף..."

ד. מראי מקומות – באר משה (פתחי הלכה עמ' ק"ס שאלה י"ט, עמ' קס"א שאלה כ'), מנחת יצחק (ח"ג סי' כ"ו אות ו'), לשונו מובא לעיל), באר שרים (יו"ד סי' כ"ה אות ד'), בישול ישראל (סי' כ' הע' ב').

יב) לא נתכוון לבישול - סעיף ה'.

א. ע"ז (דף לה.) – "אמר רב ברונא אמר רב: עובד כוכבים שהצית את האור באגם, כל החגבים שבאגם אסורין. ה"ד. אילימא דלא ידע הי טהור והי טמא, מאי איריא עובד כוכבים. אפילו ישראל נמי. אלא משום בישולי עובדי כוכבים, כי האי גוונא מי אסיר. והאמר רב חנן בר אמי א"ר פדת א"ר יוחנן: האי עובד כוכבים דחריך רישא שרי למיכל מיניה אפילו מריש אוניה, אלמא לעבורי שער קמיכוין, ה"נ לגלויי אגמא קא מיכוין. לעולם דלא ידע הי טהור והי טמא, ומעשה שהיה בעובד כוכבים היה. גופא, אמר רב חנן בר אמי א"ר פדת א"ר יוחנן: האי עובד כוכבים דחריך רישא שרי למיכל מיניה אפילו מריש אוניה. אמר רבינא: הלכך, האי עובד כוכבים דשדא סיכתא לאתונא, וקבר בה ישראל קרא מעיקרא שפיר דמי. פשיטא. מהו דתימא: לבישולי מנא קא מיכוין, קמ"ל: לשרורי מנא קא מיכוין".

1. רא"ה (בבדה"ב בית ג' שער ז', צ"ד-א') – "ובשלקות התירוה כל שאין הנכרי מתכוין לבשל כדאיתא בגמרא, נמצא דבר אחד פעמים אסור פעמים כיוצא בו מותר שלא אסרו בזה כל זמן שאין בו חשש בנותיהן".

2. חדושים ובאורים (ע"ז סי' ה' אות ה') – "דאי לבישולי מנא קמכוין אסור, אע"ג דלא ידע כלל דאיכא קרא, ונראה דהוא משום דלא פלוג חכמים, אבל מן הדין כי היכי דבאינו מכוין לבישול שרי משום שאינו יודע שבישול ולא שייך כאן חתנות שעיקרו הכרת הטוב למבשל מצד האוכל וזה אינו בשעה שנתבשל ממילא בלא כוונה, ה"נ אף בנתכוין לבישול כל שלא ידע שיש שם קרא ולא נתכוין לבשלה יש להתיר".

3. חלקת בנימין (ס"ק מ"ז) – "משום דליכא קירוב הדעת בתבשיל שבישול הנכרי בלא כוונה וליכא למיחש ביה לחתנות או לשמא ירגיל עצמו לאכול אצלו ויאכילנו דברים טמאים".

ב. אם הנכרי ידע שהיה הבשר בתנור.

1. מיקל.

א) ב"י (סוף ס"ק ה') – "ומה שכתב לפיכך אם ידע שהיה הבשר בתנור אפילו חממו ליבש בו כלי אסור וכו'. היינו מה שכתב הרא"ש לפי גירסת הרי"ף ולא ראיתי לאחד מהפוסקים שכתב כן כי הרי"ן (טו. ד"ה כל) פירש גירסת הרי"ף דמשמע מינה דמעיקרא מכוין גוי לשרורי מנא ובתור הכי לבשולה וכתב שאינו מחזור".

ב) חת"ס (ס"ק ט', על סוף סעי' ה') – "וגם השמיטו פה בשו"ע דבדרבנן אזלינן להקל ותלינן שלא חשב עליו".

2. מחמיר, חיישינן שמא יכוון.

א) רא"ש (ע"ז פרק ב' סי' ל"א).

ב) טור (סעי' ה').

ג) תו"ח (כלל ע"ה דין כ"ב) – "ודוקא שלא היה יודע שהיה בו בשר אבל אם ידע שהיה בו בשר אף על פי שחממו להתחמם בו חיישינן שמא חממו גם כן לבשל ואסור".

ד) לבוש (סעי' ו') – "לפיכך אם ידע הגוי שהיה בו בשר בתנור, אפילו חממו ליבש בו כלי אסור, דחיישינן שמא כיון ג"כ לבישול כיון שידע בו".

ה) פר"ת (ס"ק ח').

ו) מנחת יעקב (כלל ע"ה ס"ק מ"ג) – "שמא חממו ג"כ לבשל ואסור. והא דלא אמרינן בהא ספק דבריהם להקל כדלעיל דין י"ט צ"ל דשאני הכא דהוא דבר הרגיל ומצוי לכוון לבישול כ"כ הט"ז בס"י קי"ג ס"ק ה'".

ז) חכ"א (כלל ס"ו סעי' י') – "אפילו הסיק לחמם הבית אלא שידע שיש שם בשר אסור דמסתמא כיוון לבשל (סעיף ה' ובט"ז)".

ח) חלקת בנימין (ס"ק נ"ה, ציונים ס"ק קנ"ה).

1) אא"כ הוא בשר שאין דרך לבשל, שאז לא חיישינן שנתכוין גם לבישול – פרישה (ס"ק ה'), 'ומיהו אם חרך ראש גדי מותר לאכול ממנו אף שהגוי ידע בו משום דבודאי לא היה דעתו על שום בישול דאין דרך לבשל או לצלות כך כלל. עד כאן המגיה",

חלקת בנימין (ס"ק נ', ציונים ס"ק קמ"ג).

3. בהפסד מרובה יש להקל.

א) פר"ת (ס"ק י"א) – "ורבים מן הפוסקים חלוקים בזה והיכא דליכא הפסד מרובה ראוי לחוש לזה".

ב) זבחי צדק (ס"ק כ"ו).

ג) ערה"ש (סעי' כ"ח) – "וי"א דדוקא כשהעכו"ם לא ידע מהטמנת ישראל אבל כשידע אסור משום שמא נתכוין לבישול וזהו דעת הטור ע"ש אבל רוב הפוסקים לא ס"ל כן [ב"י] ובלא הפסד מרובה ראוי לחוש לדיעה זו [פר"ח סקי"א]".

ד) כה"ח (ס"ק מ"א).

4. מראי מקומות – ט"ז (ס"ק ה').

ג. כיוון הגוי לבשל דבר אחר.

1. מחמיר.

(א) רשב"א (תוה"ב בית ג' שער ז' צ"ה-א') – "היכא דנתבשל על ידי נכרי אם לא נתכוון העו"ג לבשל מותר שלא אסרו אלא בשנתכוון הנכרי לבשל אבל אם נתכוון לבשל תבשיל זה של ישראל או אפילו לא נתכוון לבשל זה אלא לבשל בו תבשיל שלו ונתבשל תבשילו של ישראל ממילא [דף צה עמוד ב] אסור דהא איכא כוונת תבשיל ביד נכרי".

(ב) ריטב"א ("ע"ז דף לה. ד"ה ואגב) – "ואגב אורחין שמעינן מהכא דכל שנתכוון גוי לשום בשול שלו אף על פי שלא נתכוון לבשול של ישראל, הוי יודע בו שיש בו משום בשולי גוי".

(ג) טור (סעי' ה')

(ד) פוסקים – מחבר (סעי' ה'), ערה"ש (סעי' כ"ט), פוסקים.

2. מראי מקומות.

(א) י"א [הערה"ש (סעי' כ"ט)] היינו דוקא כשנתנו שלא לשם בישול רק להטמין שם אבל אם היתה כוונתו כדי שיהא הבשר נצלה שם אע"פ שבשעת הנחתו עדיין לא הוסק התנור מותר - עי' לקמן סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ד. אם הסיק הנכרי התנור כדי לחמם.

1. נחשב אינו מתכוון.

(א) תו"ח (כלל ע"ה דין כ"ב) – "אבל אם לא נתכוין לבשל כגון שחמם התנור להתחמם והיה בו בשר שרי ודוקא שלא היה יודע שהיה בו בשר אבל אם ידע שהיה בו בשר אף על פי שחממו להתחמם בו חיישינן שמא חממו גם כן לבשל ואסור".

(ב) חכ"א (כלל ס"ו סעי' י') – "ונראה לי דהוא הדין אם הציית אור בתנור בית החורף להחם הבית והיה עומד קדירה שם והעכו"ם לא ידע מזה ונתבשל מותר אבל אם כיוון לשם בישול כגון שהסיק התנור לבשל בו והיה בו בשר תחילה או אפילו הסיק לחמם הבית אלא שידע שיש שם בשר אסור דמסתמא כיוון לבשל (סעיף ה' ובט"ז)".

(ג) זבחי צדק (ס"ק כ"ה) – "חכמת אדם".

(ד) חלקת בנימין (ס"ק מ"ח, בי' סעי' ה' ד"ה ולא [עמ' ע"ט], ד"ה אבל [עמ' פ']).

(ה) אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ה' סעי' א').

2. מראי מקומות.

(א) אבני נזר (יו"ד סי' צ"ח אות א') – "סעיף ה' אבל אם כוון לשם בישול כגון שהסיק התנור לבשל בו והי' בו בשר תחילה ונצלה אעפ"י שלא כוון לזה הבשר שהרי לא ידע בו אסור. לשון זה שהסיק התנור לבשל בו משמע שעדיין לא הי' תבשילין על התנור רק שכוון לבשל בו אח"כ. והוא תימה דלמה אסור כיון שלא כוון לבשל אז. כמ"ש הרא"ש [פ"ב סי' ל"א] בפ"י דברי הר"ף לבסוף אסור דהיינו בתר דשדא עכו"ם סיכתא לאתונא קודם שהבעיר האש. מבואר דהיסק הי' לאחר השלכת הסיכתא בזה אמרינן דבתחילה אם הי' מכוון לבישול הסיכתא הי' אסור. אבל לא אם מתכוין לבשל אח"כ. וכל ראיות הרשב"א וריטב"א מהא דשדא גוי סיכתא לאתונא דאי לבשולי מנא מכיין הי' נאסר. והתם נתכוון אז לבשל. ולשון ריטב"א שנתכוון גוי לשם בישול שלו לשון זה מורה שנתכוון לבשל אז. ע"כ נראה לשון הטוש"ע הסיק לבשל לאו דוקא".

ה. אם הסיק הנכרי התנור על דעת לבשל בו, ולבסוף באמת לא בישל בו הנכרי תבשילו.

1. מחמיר.

(א) ערה"ש (סוף סעי' כ"ט) – "נ"ל דכשלא נתכוין הישראל לבישול והעכו"ם נתכוין לבישול אסור אף אם העכו"ם לא בישל כלל בהיסק זה כגון שחזר בו מלבשל מ"מ כיון שההיסק היתה לכוונת בישול אסור".

(ב) דרכ"ת (ס"ק מ"ד) – "וכ' בערך השלחן שם נ"ל דכשלא נתכוין הישראל לבישול והעכו"ם נתכוין לבישול אסור אף אם העכו"ם לא בישל כלל בהיסק זה כגון שחזר בו מלבשל מ"מ כיון שההיסק היתה לכוונת בישול אסור עכ"ל".

2. מיקל.

(א) אבני נזר (יו"ד סי' צ"ח אות א') – "סעיף ה' אבל אם כוון לשם בישול כגון שהסיק התנור לבשל בו והי' בו בשר תחילה ונצלה אעפ"י שלא כוון לזה הבשר שהרי לא ידע בו אסור. לשון זה שהסיק התנור לבשל בו משמע שעדיין לא הי' תבשילין על התנור רק שכוון לבשל בו אח"כ. והוא תימה דלמה אסור כיון שלא כוון לבשל אז. כמ"ש הרא"ש [פ"ב סי' ל"א] בפ"י דברי הר"ף לבסוף אסור דהיינו בתר דשדא עכו"ם סיכתא לאתונא קודם שהבעיר האש. מבואר דהיסק הי' לאחר השלכת הסיכתא בזה אמרינן דבתחילה אם הי' מכוון לבישול הסיכתא הי' אסור. אבל לא אם מתכוין לבשל אח"כ. וכל ראיות הרשב"א וריטב"א מהא דשדא גוי סיכתא לאתונא דאי לבשולי מנא מכיין הי' נאסר. והתם נתכוון אז לבשל. ולשון ריטב"א שנתכוון גוי לשם בישול שלו לשון זה מורה שנתכוון לבשל אז. ע"כ נראה לשון הטוש"ע הסיק לבשל לאו דוקא".

(ב) אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ה' סעי' ב', עי' סוף סעי' א').

3. מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק נ"ג).

ו. בישול שלא לצורך אכילה.

1. מחמיר.

(א) ר"ן (שו"ת סי' ה'), הו"ד בערך השלחן (ס"ק ו') – "ומה שהקשה אי דבש דמתניתין דבש דבורים קאמר היכי קאמרינן בגמרא למאי ניווש לה אי משום בשולי גויים נאכל כמות שהוא חי הוא, הא בלאו הכי היה מותר לפי שאין מתכוונין לבשלו אלא כוונתן להוציא את השעוה לבד, והוה ליה כגוי דחריך רישא דשרי למיכל מריש אודניה, אינה קושיא דגוי דחריך רישא אינו מתכוין לבשול כלל, אבל זה לבשול מתכוין ואף על פי שאינו רוצה אותו בשול אלא בשביל הוצאת השעוה מ"מ כוונתו היא שיתבשל הדבש וכיון שכוונתו לבשול אין הפרש בין שמתכוון בו בשביל עצמו או בשביל דבר אחר".

(ב) חדושים ובאורים (ע"ז סי' ה' אות ה' ד"ה ונראה) – "ונראה דעכו"ם שבישול פירות לצורך כיבוס, דאסורין משום בישולי עכו"ם, דסו"ס נתכוין לבשלם ואין נפקותא לאיזה צורך בישראל".

(ג) הגר"א ונבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ר"ס, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"א אות ל"א) – "שאלה: גוי שעובד בחנות או מסעדה ורצה לראות אם השמן בתוך הסיר מבושל היטב, ולכן עושה ניסוי ולוקח מאכל לצורך טיגון ורואה בסוף שיצא טוב, האם זה אסור באכילה או זה נקרא שאין כוונתו עבור הבישול, כיון שכוונתו היתה רק לבדוק אם השמן מטוגן מספיק טוב. תשובה: כוונתו לבישול".

ז. גוי הפעיל את החשמל.

1. מיקל.

(א) שבת הקהתי (ח"ה סי' קל"ז אות ב') – "שמעתי מי שחש לגבי בישול עכו"ם בחו"ל דלא מהני אם הישראל מדליק החשמל כיון דכל הזמן עובדים הגוים בתחנת החשמל ורק הכח הראשון של החשמל הפעיל הישראל, אבל אח"כ הכח החשמל שזורם הוא מכח פעולת הגוים העובדים בהתחנת החשמל, נמצא דאח"כ מבשל מכה הגוי, והו' דלהרמ"א ... ולכ' לא מהני להב"י דהגם דכ' המחבר בס"י [קי"ג - ו'] דאם בישלו ישראל מעט מותר, מ"מ כאן אף קצת לא מתבשל ע"י ישראל דמכח הכח הראשון אינו מבשל כלום, כך שמעתי חוששין. ולענ"ד נראה דאין חשש דעיין במס' ע"ז [דף ל"ח] וכן איפסק בשו"ע יור"ד [קי"ג - ה'] דעכו"ם שבישול ולא נתכוין לבישול מותר כיצד ... א"כ ה"נ במה שמפעיל הגוי החשמל בתחנת החשמל אינו מכויין כלל לבשל אלא מכויין שיפעיל החשמל, א"כ ליכא שום חשש ודרא דאיסור".

(ב) חיי הלוי (ח"ה סי' ס"ד) – "שהדליקה התנור בשעה שלא פעל כלום שהי' העלעקטער סגורה (שקורין בלעק-או"ט) וגם נתנה התבשיל על התנור ואח"כ שוב נדלק התנור ע"י הפועלים נכרים שעבדו על העלעקטער ונתבשל המאכל אי נאסר המאכל משום בישול עכו"ם ... יש לצדד יותר להקל כיון שסכ"ס היה הבישול בלא כוונה שהרי הפועלים לא נתכוונו רק להדליק העלעקטער, ומה שהדליק העכו"ם מתחילה כשעדיין לא היה פועל וגם נתנה התבשיל על התנור יש לומר דזה אינו נחשב לכלום כיון שהיה רק גרמא דגרמא, וממילא לא איכפת לן מה שכל המאכל נתבשל ע"י עכו"ם וכמו בנכרי שהדליק את האגם ונתבשלו החגבים".

2. לענין פת עכו"ם [שהפסקת חשמל באמצע אפיית פת וגוי הדליק אותה].

(א) ע"י סי' קי"ג סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

יג. בישולו ישראל מעט - סעיף ו'.

ע"ז (דף לח.) – "אמר רב יהודה אמר שמואל: הניח ישראל בשר על גבי גחלים, ובא עובד כוכבים והפך בו מותר. היכי דמי. אילימא דאי לא הפך ביה הוה בשיל, פשיטא. אלא לאו דאי לא הפך לא הוה בשיל, אמאי מותר. בישולי של עובדי כוכבים נינהו. לא צריכא, דאי לא הפך הוה בשיל בתרתי שעי, והשתא קא בשיל בחזא שעתא, מהו דתימא: קרובי בישולא מילתא היא, קמ"ל ... תניא נמי הכי: מניח ישראל בשר על גבי גחלים, ובא עובד כוכבים ומהפך בו עד שיבא ישראל מבית הכנסת או מבית המדרש, ואינו חושש; שופתת אשה קדירה על גבי כירה, ובאת עובדת כוכבים ומגיסה עד שתבא מבית המרחץ או מבית הכנסת, ואינה חוששת. איבעיא להו: הניח עובד כוכבים והפך ישראל, מהו. אמר רב נחמן בר יצחק: ק"ו, גמרו ביד עובד כוכבים מותר, גמרו ביד ישראל לא כ"ש. איתמר נמי: אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, ואמרי לה אמר רב אחא בר בר חנה א"ר יוחנן: בין שהניח עובד כוכבים והפך ישראל, בין שהניח ישראל והפך עובד כוכבים מותר, ואינו אסור עד שתהא תחלתו וגמרו ביד עובד כוכבים".

א. מחבר (סעי' ו'): "בין בסוף". קשה, שדעת המחבר (סעי' ט') שלא מהני הכשר אלא קודם שהגיע למאכל בן דרוסאי.

1. צ"ל "בסוף" היינו קודם שנתבשל כשיעור מאב"ד.

(א) דרכ"ת (ס"ק מ"ה) – "בין בסוף. פי' שבשולן בסוף קודם שנתבשל כשיעור מאב"ד דאי לאחר שכבר נתבשל כמאב"ד אפי' קודם גמר בישולו גמרה ישראל הרי כתב המחבר דין זה להלן שיש לאסור. ס' שרש מיעקב הראשון אות ה' וה"פ".

2. כאן עדיין מונח על האש מתחילת הבישול.

(א) האם יש לחלק בין אם הוסר התבשיל מן האש או לא - ע"י סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

3. מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק נ"ח).

ב. לא היה מתבשל בלא סיוע העכו"ם.

1. מיקל. [קשה: שהוא נגד הש"ס, "דאי לא הפך לא הוה בשיל, אמאי מותר". ע"י ט"ז וש"ך].

(א) רמ"א (סעי' ו') – "אפי' לא היה מתבשל בלא סיוע העכו"ם".

(ב) לבוש (סעי' ז') – "וכן אם הניח ישראל וגמר הגוי הרי זה מותר, אפילו לא היה מתבשל בלא סיוע הגוי".

(ג) תשובה מאהבה (סי' שמ"ג, על הרמ"א סעי' ו') – "יש להקל כדעת הרמ"א".

2. מחמיר.

(א) ע"י ש"ך (ס"ק ח'). כדאי בברכי יוסף, לשונו מובא לקמן) – "ומ"מ לענין דינא צ"ע כיון דבש"ס איתא בהדיא דהיכא דהניח ישראל בשר ע"ג גחלים ובא עובד כוכבים והפך בו אסור אם לא היה מתבשל בלא סיוע העובד כוכבים וכ"כ הפוסקים אלא דהאו"ה והרב מקילין בזה ומטעמא דמדמי להו לקיסם וחיתוי וי"ל דל"ד לקיסם וחיתוי כמו שמחלק הר"ן פא"מ להדיא ע"ש".

(ב) פר"ח (ס"ק י"ג).

(ג) פר"ת (ס"ק י') – "הגהה זו אין לסמוך עליה דהש"ס סבר להדיא להפך דקאמר ...".

(ד) ברכי יוסף (שיורי ברכה ס"ק י"א) – "ואפילו לא היה מתבשל בלא סיוע הגוי וכו'. הרב שפתי כהן (ס"ק ח) והרב פרי חדש (ס"ק יג) חלקו על זה. וכן העלה לאסור הרב מהר"ר ישועה זיין בתשובה כ"י, בספר שערי ישועה י"ד שער א' סימן ט"ו.
(ה) כה"ח (ס"ק מ"ו).
3. מראי מקומות – ט"ז (ס"ק ו').
(א) מנחת יעקב (כלל ע"ה ס"ק מ"א) – "ולע"ד נראה דהמיקל לא הפסיד ולסמוך על האו"ה והרב ומטעם שכתב הרב לעיל דין י"ח לסמוך עליהו באיסור קל בישולי עכו"ם".

יד] ג' מלאכות: סוגיא - סעיף ז'.

ע"ז (דף לח:): – "אמר רבינא, הלכתא: הא ריפתא דשגר עובד כוכבים ואפה ישראל, א"נ שגר ישראל ואפה עובד כוכבים, א"נ שגר עובד כוכבים ואפה עובד כוכבים ואתא ישראל וחתה בה חתויי שפיר דמי".

א. מלאכה א': "שגר נכרי ואפה ישראל", דהיינו שהנכרי הדליק התנור והישראל הניח הפת לתוך התנור.

1. אם נתן ישראל הקדירה לתנור, ובא אח"כ נכרי והדליק האש - לשיטת המחבר וסייעתו: ש"צריך שיתן ישראל הקדירה לתוך התנור".
(א) מחמיר, נחשב בישול עכו"ם.
(1) שבט הקהתי (ח"ד סי' קצ"ט אות א') – "נראה פשוט דלא סגי במה שהניח הישראל הקדירה על הכירה, כיון דאינו דולק עדיין האש לא הוי בכלל מעשה בישול ובשבת כה"ג אינו חייב כלום...".
(2) וכן לשון המחבר (סעי' ז'), ושאר פוסקים – "צריך שיתן ישראל המחבת לתוך התנור, למקום הראוי להתבשל בו".
(3) כ"ש המחמירים לקמן, לבני אשכנז - רבינו ירוחם, תוס' רי"ז, חלקת בנימין, מחזה אליהו.
2. אם הניח ישראל הקדירה לתוך התנור, ובא אח"כ נכרי והדליק האש - לשיטת הרמ"א וסייעתו: שהג' מלאכות מהני.
(א) מיקל.

(1) ערה"ש (סעי' כ"ט) – "ויראה לי דזהו כשהישראל לא כוון ליתן הבשר שתצלה אלא הטמין שם בלא כוונת בישול אבל כשהישראל נתן את הבשר לכוונת בישול פשיטא שמותר כמו שיתבאר דבזה אין משום בישולי עכו"ם כשהישראל נתן המאכל להתנור ואין לומר דזהו דווקא אחר שגירת התנור ולא קודם דמאי נ"מ וכן מתבאר לי מלשון הגמ' [ל"ח א] דהישראל לא נתכוין לבישול ע"ש".

ע"י ערה"ש (סעי' מ"ז) – "אמנם אם הניח ישראל את הבשר או הקדירה על גבי גחלים עוממות שלא היה ראוי להתבשל עליהם אף כמאכל בן דרוסאי ובא העכו"ם והוסיף גחלים וגמר הבישול ודאי אסור דאין שם בישול על זה כלל כן פסק רבינו הב"י בסעיף י' ומדלא הגיה רבינו הרמ"א עליו כלום ש"מ דגם הוא מודה בזה דהגם שהוא מיקל הרבה כמו שנתבאר מ"מ כיון שראשית מלאכת הישראל היה שלא היה באפשרי להגיע גם למאכל בן דרוסאי אין שם בישול ע"ז כלל ואף שמצד הסברא לא נראה כן דמי גרע זה מחיתוי גחלים ובעל דיעה זו הוא הרשב"א ז"ל דס"ל דרק בפת יש היתר זה ולא בבישולים כמו שבארנו אבל לדין היה אפשר להקל ומה שלא הגיה רבינו הרמ"א י"ל דסמך אדלעיל וכן דרכו בכ"מ מ"מ למעשה צ"ע ויש להתיישב בזה".

(2) דרכ"ת (ס"ק מ"ג) – "ע"י בערוך השלחן (להרב מהרי"מ מנאוואהרדק) סעי' כ"ט שכ' דזה דוקא אם היה שם הבשר בלא כוונת ישראל לצורך בישול אבל אם נתן הישראל את הבשר שם לכוונת בישול פשיטא שמותר דבזה אין משום בישולי עכו"ם כשישראל נתן המאכל לתנור ואין לומר דזה דוקא אחר שגורת התנור ולא קודם דז"א דמה נ"מ וכו' עכ"ד".
(ב) מחמיר.

(1) ע"י רבינו ירוחם (נתיב י"ז ח"ז קס"א-א') – "גוי שהשליך מקל לח בתנור לבשלו ולישרו והצית בו האש וטמן בו ישראל דלעת או שום דבר לאפות מותר בין שהטמינה קודם שהבעיר הגוי בין אחר שהבעיר כך פשוט".

(2) ע"י תוס' רי"ד (ע"ז דף לח, אות ל"ב) – "הכא משום דקבר לה מעיקרא דליכא לגחלים דלא אהני לי' מידי הילכך טעמא דנתכוין לשרורי הא לבישולי אסור".

(3) חלקת בנימין (ס"ק נ"ד, ציונים ס"ק קנ"ב) – "ויש מי שכתב ... היינו דוקא כשנתנו שלא לשם בישול רק להטמין שם אבל אם היתה כוונתו כדי שיהא הבשר נצלה שם אע"פ שבשעת הנחתו עדיין לא הוסק התנור מותר ... מיהו לכאורה פשטות הציור לא משמע ... וכן מפורש ברבנו ירוחם [וכן מוכח בהדיא בתורי"ד אות ל"ב]".

(4) מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ג אות י') – "חידוש נורא ראיתי בעה"ש ולענ"ד דבריו צע"ג. והוא דחידש לן בס"י קי"ג סעי' כ"ט דאם הניח ישראל קדירה על כירה בטרם הודלקה האש, ובא נכרי והדליק את האש ועי"ז נתבשל המאכל, התבשיל מותר לבני אשכנז ולא הוי בישול נכרי. והוא משום דס"ל דכמו שהקיל הרמ"א בסעי' ז' בהדליק הישראל את האש בטרם הונחה הקדירה על האש ע"י נכרי דנחשב כיד ישראל באמצע ולא הוי תחלתו וגמרו ע"י עכו"ם, כ"כ להיפך, שאם הניח ישראל את הקדירה על הכירה ואח"כ בא נכרי והדליק את האש מותר. ולדבריו יוצא היתר גדול לכל אלו ההולכות לעבודה ורוצות שהתבשיל יהא מבושל בשעה שחוזרות הביתה. והוא ששימו את הקדירה על הכירה בטרם יצאו מהבית. וכמו שעה וחצי לפני זמן הסעודה תדליק הנכרית העובדת בבית את הכירה ועי"ז המאכל יהא מוכן לסעודה ... צ"ע מן הסברא ... צ"ע מן הגמ' ... צ"ע מן הלכה ... דאין שום צד להתיר דבר כזה".

(5) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תכ"ז).

ב. מלאכה ב': "שגר ישראל ואפה נכרי", דהיינו שהישראל הדליק התנור והנכרי הניח הפת לתוך התנור - לענין בישול עכו"ם.

1. מחמיר: הדלקת אש לא מהני.

(א) ר' יונה (אגרת התשובה אות ל"ח [עם פתשגן הכתב, אות פ"א]) – "ואע"פ שהדליק ישראל האור לא תתן השפחה ע"ג האש, אלא יהודית נותנת הקדרה ע"ג האש, והשפחה יכולה לנער את הקדרה. וכל שעה שתעביר הקדרה מע"ג האש קודם שנתבשלה כמאכל בן דרוסאי צריכה ההיהודית להחזירה ע"ג האש".

ע"י ר' יונה (אגרת התשובה אות ל"ט [עם פתשגן הכתב, אות פ"ג]) – "לא יתן הנכרי המחבת לתוך האש אע"פ שיש שם שומר ישראל, ואפילו השליך ישראל עץ אחד בתנור, שאין התנוד נכשר בהשלחת העץ אלא לאפות בלבד אבל לא לתבשיל. אלא צריך שיתן היהודי את המחבת לתוך התנור למקום שראוי להתבשל שם".

(ב) רשב"א (תוה"ב בית ג' שער ז' צ"ג-א'), [ע"י משמרת הבית שם סוף צ"ד-א'], [ע"ז דף לח: ד"ה היכא] – "גרסינן בפרק אין מעמידין (לח ב) אמר ר' יוחנן שלש מלאכות בפת הילכך האי ריפתא דשגר גוי ואפה גוי אסור שגר ישראל ואפה גוי ואפה ישראל שרי שגר גוי ואפיה וישראל מהפך בגחלים שרי. ואף על גב דבשאר בישולי נכרים כל היכא דבשל גוי אף על גב דשגר ישראל לא מהני כדבעינא למיכתב קמן בפת הקלו והתירו בשגר ישראל או שהפך בגחלים משום דעיקר חיי נפש בפת".

(ג) רא"ה (ע"ז דף לח. ד"ה איבעיא).

(ד) ר"ן (ע"ז דף טו: ד"ה א"נ) – "א"נ שגר ישראל ואפה עובד כוכבים שרי. מיהו דוקא בפת לפי ששגירת התנור היא מלאכה מיוחדת בו אבל בשאר תבשילין לא והכי מוכחא כולה שמעתין דאמרינן שופתת אשה קדרה ואמרינן הניח ישראל בשר ע"ג גחלים ומשמע שהדלקת האש בלחוד לא מהני וכן כתבו הראשונים ז"ל ואין בדבר ספק כלל וכבר כתבתי למעלה מה שנראה לי דהא דאמר ר' יוחנן דוקא בפת שלנו אבל בפת שלהם אינה ניתרת במלאכות הללו".

(ה) ריב"ש (סי' תקי"ד) – "שכבר הסכימו כל המפרשים ז"ל שאין שגירת התנור מועיל אלא בפת. וכמו שאמרו (ע"ג ל"ח:) בפת ג' מלאכות יש בו. הלכך האי ריפתא דשגר א"י ואפה ישראל, שגר ישראל ואפה א"י וכו' לפי שהיא מלאכה מיוחדת בפת. אבל בשאר המתבשלים אין שגירת התנור ולא הדלקת האש מעלה ומורדת. אלא ההנחה דוקא".

2. מיקל.

(א) ר' פרץ (הג' הסמ"ק מצוה רכ"ג) – "בתחלה היינו הנחתו בתנור ביד ישראל אף על פי שגמר העכו"ם הביטול מותר אי נמי הניחו העכו"ם בתנור אך ישראל מסיק התנור גם זה מותר ולא דוקא היסק גמור דבחיטוי בעלמא סגי או בזריקת קיסם כמו שרגילין העולם".

(ב) כל בו (סי' ק') – "הדליק הגוי האש ובשל בו ישראל או הדליק ישראל ובשל בו הגוי או אפילו לא עשה הישראל שום מעשה אלא שנער האש מעט או זרק בו עץ או שהגיס בקדרה התיר כל התבשיל וכן הדין בתנור שאפה בו הגוי הפת לפי שאין זה אלא להכרא בעלמא שהפת שלהן ותבשיליהן אסור".

(ג) מהר"א שטיין זצ"ל (ביאורו על הסמ"ג ל"ת ס"ה שרשים וענפים, עמ' מ"ז א"נ עמ' רי"ג) – "ומשום בשולי גוים אין לחוש, כי יש לומר דמירי שישראל הבעיר האש בערב שבת סמוך לחשיכה, ובאותו האש בישל הגוי בשר או דגים ובצים משנכנס שבת, ואז אין בו משום בשולי גוים, הואיל והישראל הבעיר האש".

3. אם נתן נכרי הקדירה לתוך התנור, ובא אח"כ ישראל והדליק האש - לפי המחמירים לעיל.

(א) מיקל, נחשב ביטול ישראל.

(1) אבני נזר (יו"ד סי' צ"ו אות ה') – "ודאי הסיק ישראל התנור לאחר שפיתת הקדירה מהני גם להמחבר".

(2) שבט הקהתי (ח"ד סי' קצ"ט אות ג') – "דהא דכתב המחבר דהדלקת האש לחוד לא מועיל, היינו אם הדליק ישראל האש כשעדיין לא היה שם הקדירה, אבל אם הדליק ישראל האש כשהקדירה היה שם שהניח העכו"ם הקדירה שם, נראה דמהני, דהנחת הקדירה ע"י עכו"ם כשאין שם אש אינו כלום כנ"ל, ומה שהדליק הישראל האש הוי עיקר פעולת הביטול, דלגבי שבת חייב המביא האש כדאיתא שם בביצה ודו"ק. וכן יש להוכיח כן מרבינו הב"י (סימן קי"ג ס"ז), דדן שם אי חיתוי של ישראל מהני, וכ' דעד כאן לא ...".

(3) חלקת בנימין (ס"ק ס"ז) – "אבל אם התבשיל לא היה ראוי להתבשל כלל בלא החיתוי ובא ישראל וחתה ונתבשל מותר מפני שבאופן זה הרי עיקר הביטול בא על ידו, וכל שכן שאם הניח הנכרי את הקדירה במקום ביטולו אבל עדיין לא היה שם אש ובא ישראל והדליק האש מותר מפני שהישראל הוא שעשה עיקר הביטול ומה לי הנחת התבשיל על האש או הדלקת האש תחת התבשיל".

(4) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רצ"ג, פרק י"א הע' נ"ג).

(5) מעשה חושב (ח"ה סי' כ"ו אות ד', עטרת שלמה ח"ב עמ' פ"ג) – "הראש"ל צ"ה הגאון רבי מרדכי אליהו ... אכן באמת נראה דמה שרצה הב"י לדחות ולחלק היינו רק ... אבל במקום שהנכרי לא עשה כלל כל פעולת ביטול, ורק הישראל עשה את כל פעולת הביטול, הרי פשוט דלית ביה בית מיחוש כלל, ובדאי אין בזה משום ביטול נכרים כלל אף לדעת הב"י".

(6) בנין בנייהו (ח"ט סי' מ"א) – "שמכין את תערובת התבשיל ומניח אותו בתוך סיר ומניח את הסיר בתנור, גוי והישראל הוא שמפעיל את התנור, ומבלי הפעלתו לא יעשה שום פעולה של ביטול ע"י מה שהניח הגוי את התבשיל שם, הוי ליה ביטול ישראל שיש להתיר את התבשיל הזה באכילה עיין ב"י ...".

(7) ושב ורפא (ח"ג סי' קט"ז) – "אבל ברור, דאם העכו"ם לא עשה שום מעשה של ביטול (רק הניח הקדירה בתוך התנור) וכל פעולת הצתת האש נעשית ע"י ישראל לבד וממילא כל מעשה הביטול הוא ע"י ישראל, לפע"ד אין שום חשש של ביטול עכו"ם".

(8) אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ו' סעי' ג').

(ב) מחמיר.

(1) ע"י הגר"מ אליהו זצ"ל (מעשה חושב ח"ה סי' כ"ו אות ד', עטרת שלמה ח"ב עמ' פ"ג) – "ובמאמר ששיגר אלי הראש"ל צ"ה הגאון רבי מרדכי אליהו שליט"א [זצ"ל] בענין זה ראיתי שמצדד לומר דלדעת הב"י אין לחלק בין אם הישראל היפך באש לאחר

שהנכרי הניח את הקדרה ע"ג האש ובין אם הניח הגוי את האוכל ע"ג הכירה ואח"כ הבעיר הישראל את האש, דבכל גוונא לא מהני. ומשום דלדעת הב"י שפסק דבתבשיל לא מועילה הדלקת אש רק הנחת הקדרה עצמה ממש, אין נפקא מינה אם הדלקת האש היתה בתחילה או בסוף. שהרי הב"י רצה לדחות ולתרוץ דהרמב"ם והר"ן והריב"ש ורבינו יונה והטור לא פליגי, ויש חילוק בין אם ההדלקה היתה לפני הנחת הקדרה על האש ע"י הגוי לבין אם ההדלקה היתה לאחר שהאוכל מונח על הכירה, וסיים ע"ז הב"י דהוא דוחק, והוא משום שהרמב"ם וסייעתו הדגישו שהיפוך פירושו בבשר ולא בגחלים, וממילא נמצא דלפי שיטתו בעינן שיעשה הישראל פעולה בביטול עצמו ולא סגי בפעולה בהבערה".

ג. מלאכה ג': "שגר נכרי ואפה נכרי ואתא ישראל וחתה בה חתויי", דהיינו הישראל עשה רק החיתוי.

1. מחמיר: חיתוי גחלים לא מהני.
(א) ל"מ מפורש בראשונים.
- (ב) וע"י לשון המחבר (סעי' ז') וסייעתו, "לפיכך הרוצה לבשל במחבת בתנור של עובד כוכבים, צריך שיתן ישראל המחבת לתוך התנור, למקום הראוי להתבשל בו".
- (1) ב"י (ס"ק ז' (ב')) – "והר"ן ... דהדלקת האש בלחוד לא מהני ... הרשב"א ... לה"ר יונה ... ומשמע דלפי דבריהם כל שכן דחיתוי באור לא מהני וכן כתב הריב"ש ... ומיהו יש לדחות ולומר ... אבל כשמחתה בגחלים בעוד הבשר עליהם ומקרב ביטולו מישרא שרי אפילו לדעת הר"ן ודוחק".
- (2) דר"מ (ס"ק ד') – "וכן הוא במרדכי ... דחיתוי מהני וכל שכן דעשיית האש מהני".
2. מיקל: מהני כמו בפת.
(א) ראב"ן (ע"ז סי' ש"ג) – "והצריכו חיתויי האש משום ביטולי גוים עכו"ם שלא עימעמו על ביטולי גוים שאין בהן חיי נפש כמו בפת".
(ב) ר"ן (ע"ז דף טו:) – "המשים מעט גחלים בתנור לא עשה ולא כלום אבל המשליך עץ בתנור שהוא ראוי לאפות קרובי בשולא איכא דא"א בלאו הכי ואף על פי שאין זמן הקרוב נכר משמע דמהני דהא פסק ר' יוחנן ואמר דכי ישראל מחתה בגחלים שרי ואף על פי שאפשר שלא יהא נכר זמן קרוב האפייה בכך".
(ג) ר' פרץ (הג' הסמ"ק מצוה רכ"ג) - לשונו מובא לעיל.
(ד) טור (סעי' ו', סעי' ט').
- (ה) מרדכי (ע"ז רמז תתל"א) – "המנהג שנהגו העולם לזרוק קיסם בתנור פלוגתא היא מבני בבל ומבני א"י בני בבל נהגו להתיר פת ע"י קיסם ובני ארץ ישראל אומרים קיסם זה אינו מעלה ואינו מוריד ואנן קי"ל כבני בבל ... וכן תבשיל היה מועיל".
- (ו) תרה"ד (הג' שע"ד סי' ע"ה ס"ק ב') – "בכמה מקומות נוהגין להתיר ולהניח שפחות גויות לבשל ולצלוח בבית ואין ישראל שולח יד בתבשיל או בצלי כלל. ואפשר דסמכי אהא דאי אפשר שלא יחתה אחד מבני בית בגחלים לצורך ביטול או צלייה. מהרא"י ז"ל".
- (ז) או"ה (כלל מ"ג דין ט') – "ואפילו שהישראל אינו מהפך במאכל כלל אלא שמסייע רק בתיקון האש בלבד ואפי' אם נייער את האש מעט או כבשו לאש הואיל ונשתתף במלאכת הביטול או האפייה מותר ואפי' אם זרק הישראל רק קיסם לתוך האש סגי אף על פי שהיא מתבשיל גם בלא קיסם ובלא חיתויי וכ"כ בהג"ה במי"א פ"ח דא"מ דאנו קיימא לן כבני בבל שנוהגין להתיר הפת ע"י קיסם. ולא כבני א"י דאמרו קיסם זה לא מעלה ולא מוריד".
- (ח) כל בו (סי' ק') - לשונו מובא לעיל.
- (ט) האגור (סי' אלף ש"ג) – "נשאל מהר"י מולין אם יועיל נפוח באש בפה בבשולי גוים. והשיב כי ודאי מועיל. וראי' מחצי נזק צרורות דתרנגול דתקע בכלי חרס או זכוכית ונשבר דודאי כגופו דמי. הוא הדין נמי לענין בשולי גוים סגי בהכי. ודאי צריך שינפח כל כך עד שידליק האש באופן שיועיל דבר מה בבשול דומיא דחתוי בגחלים דמיירי שמועיל למקצת בשול עכ"ל".

טו | פוסקים.

- א. מחמיר: צריך שיתן ישראל המחבת לתוך התנור [אחר הנכרי הדליק האש, ע"י לעיל. או נתן הנכרי הקדירה לתוך התנור ובה אח"כ ישראל והדליק האש, ע"י לעיל].
1. מחבר (סעי' ז') – "אין שגירת התנור מועלת אלא בפת, אבל בשאר המתבשלים אין שגירת התנור ולא הדלקת האש מעלה ומוריד, אלא ההנחה דווקא. לפיכך הרוצה לבשל במחבת בתנור של עובד כוכבים, צריך שיתן ישראל המחבת לתוך התנור, למקום הראוי להתבשל בו".
2. של"ה (שער האותיות אות הקו"ף קדושת האכילה (א) אות צ"ג) – "כתב בתורת חטאת ... שם (דין כ') פסק, דעשיית האש או שגירת התנור מועיל לענין ביטולי עכו"ם. ורש"ל (באו"ה שלו סי' ע"ה) מוכיח מדברי מהרא"י (ספר שערים, שער כ"ה), דאין מותר אלא במחתה בגחלים שמקרב ביטולו, אבל בכהאי גוונא לא מקרב ביטוליה, ואין מותר אלא בפת, והא ראייה דהשלכת קיסם לא מהני בביטול גוים אלא בפת".
3. פר"ח (ס"ק י"ג, ס"ק ט"ז) – "ומיהו כל זה אינו עיקר לדינא אלא כפסק המחבר ואף בדיעבד".
4. לחם הפנים (ס"ק ט"ו) – "פר"ח".
5. זבחי צדק (ס"ק ל"א) – "ולדידן בני הספרדים אין לנו אלא דברי מרן ז"ל דקבלנו הוראותיו לא הדלקת האש ולא השלכת קיסם וכל שכן חתוי אינו מועיל כלל אצל בש"ג וכן העלה הפר"ח סקי"ג וסקט"ז ואפי' בדיעבד אסור עיי"ש".
6. רב פעלים (ח"ג יו"ד סי' ט') – "אנן בתר סברת מרן ז"ל גרירן דס"ל לא מהני הדלקת האש לחודא בביטול כי אם דוקא באפיה בלבד מהני וכמ"ש בש"ע שם".

7. כה"ח (ס"ק נ"ג) – "זב"צ".
8. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ב', סעי' ד').

ב. מיקל: בין הדלקת האש בין חיתוי בגחלים מהני, כמו בפת [אא"כ הניח ישראל הקדרה על הכירה בטרם הודלקה האש, ובא נכרי והדליק את האש, עי' לעיל].

1. רמ"א (סעי' ו', סעי' ז', דר"מ ס"ק ד') – "יש חולקין וסבירא להו דהדלקת האש או חיתוי בגחלים מהני לענין ביטול כמו לענין פת, וכן נוהגין".
2. חכם צבי (ליקוטי תשובות סי' קכ"ו) – "אי משום ביטולי גויים כבר נהגו בכל אלו הארצות כדעת מהרמ"א (יו"ד סי' קי"ג ס"ז) להתיר ביטולי גויים ע"י הדלקת האש או חיתוי בגחלים, וכן עושים מעשים בכל יום שהגוי האופה נותן התבשילין לצורך שבת לתוך התנור שלו אף שהדלקת האש היתה כמו כן על ידו, רק שהוכשר התנור ע"י ישראל כמו שעושין באפיית פת, וכן בחול עושין כן בכל יום ויום בצליית בשר ושאר דברים הנצרכין ונאפים בתנוריהם".
3. עי' מנחת יעקב (כלל ע"ה ס"ק מ"א) – "ולע"ד נראה דהמיקל לא הפסיד ולסמוך על האו"ה והרב ומטעם שכתב הרב לעיל דין י"ח לסמוך עליהו באיסור קל ביטולי עכו"ם".
4. תשובה מאהבה (סי' שמ"ג, על הרמ"א סעי' ו') – "יש להקל כדעת הרמ"א ודו"ק וגם הרב בעל מ"י בכלל ע"ה ס"ק מ"א כ' המיקל לא הפסיד".
5. ערה"ש (סעי' מ"ד) – "והנה זה שכתב דהדלקה או חיתוי מהני זהו מעיקר דין הגמ' כמו שבארנו".

ג. יש להקל בחיתוי [קירוב ביטול, גמרו ביד ישראל], אבל לא בהדלקת האש.

1. יש"ש (או"ש סי' ע"ה) – "ואפשר שמכי אהא שא"א שלא יחתה אחד מבני הבית לצורך ביטול או צליה. וכן רוב הדיעות במדכ"י והכי נוהג".
- יש"ש (ביאורו על הסמ"ג ל"ת ס"ה שרשים וענפים, עמ' תס"ו [ודלא כעמודי שלמה דפו"י, עמ' ל"ז-ב']) – "אמאי לא אסור משום ביטול גוים. די"ל דמיירי שהישראל הבעיר את האש בע"ש סמוך לחשיכה, ובאותו האש ביטול הגוי בשר או דגים כו' כשנכנס שבת, א"כ אין בו דין ביטול גוים הואיל והישראל הבעיר את האש. כך פ' מהר"א שטיין, ולא דק, ולפי דעתי דברים אלו לא יצאו מפיו. דלא מהני הדלקת האש אלא גבי פת ולא גבי ביטול שלקות, וגדולה מזו אמרינן בפ' אין מעמידין (ע"ז לח, א) אמר רב יהודה אמר שמואל הניח ישראל...".
2. עי' ש"ך (ס"ק ו', ס"ק ח', ס"ק י"ב) – "כיון דבש"ס איתא בהדיא דהיכא דהניח ישראל בשר ע"ג גחלים ובא עובד כוכבים והפך בו אסור אם לא היה מתבשל בלא סיועת העובד כוכבים וכ"כ הפוסקים אלא דהאו"ה והרב מקילין בזה ומטעמא דמדמי להו לקיסם וחיתוי וי"ל דל"ד לקיסם וחיתוי כמו שמחלק הר"ן פא"מ להדיא ע"ש".
3. פר"ת (ס"ק י', ס"ק י"א) – "ודלא כהפר"ח דחה דברי רמ"א בין בדין זה בין בחיתוי ולדעתי דלא כרמ"א בדין זה וכרמ"א בדין החיתוי".
4. גר"א (ס"ק י"ח, ס"ק כ') – "דלקולא אמרו כאן דלאו מילתא היא ולמד דהדלקת האש נמי מהני וליתא דדוקא גמרו ביד ישראל כה"ג מהני אבל לא תחלתו כמ"ש אלא דאי לא הפוך כו' וער"ן".
5. פמ"ג (סי' קי"ב שפ"ד ס"ק ו') – "ועיין לקמן [סימן קי"ג סעיף ז'] להר"ב בהג"ה אף שלקות מהני חיתוי וקיסם, וכן הלכה".
6. תפארת ישראל (ע"ז פרק ב' אות נ"ב) – "מיהו כל ביטול עכו"ם שסייע ישראל קצת בהשלכת קיסם או חתוי באש כדי למהר הביטול, שרי".

ד. רק בבית ישראל יש להקל.

1. ט"ז (ס"ק ו', ס"ק ז', עי' ס"ק ב') – "ונראה לע"ד לענין הלכה דדוקא בבית ישראל יש לסמוך אקולא זו דיש חולקין של רמ"א בסמוך כיון דיש דעה בהתחלת סימן זה בטור בשם הר"ר אברהם דבבית ישראל אין איסור שלקות אף על גב דר"ת פליג עליה מ"מ בכה"ג הוה מותר אבל בבית עובד כוכבים אין להקל רק שהישראל יניח הקדירה למקום הראוי להתבשל".
2. באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ה') – "שרי. וט"ז [ס"ק ו'] כתב דוקא בבית ישראל מהני זה אבל לא בבית עכו"ם, ע"ש".

ה. בדיעבד או בשעת הדחק יש להקל.

1. חכ"א (כלל ס"ו סעי' ח') – "מדינא אף על גב דלענין פת של עכו"ם מהני אם עשה אחד מצורכי אפיה כמו שבארנו בכלל הקודם סימן ה' זה דוקא בפת אבל בביטול לא מהני אלא מצורכי ביטול כגון שהפך והגיס בו הישראל ובלא זה לא היה מתבשל או שיתן הישראל הקדירה על האש במקום שראוי להתבשל (ש"ך ס"ק ט') ולא מהני מה שהישראל מכניס רק לתנור אלא צריך לקרבו אל האש ממש (פרי חדש) אך מפני הדחוק יש לסמוך על המקילין דסבירא להו דהוא הדין הדלקת האש או שנפח באש או חיתוי בגחלים אפילו חיתוי בלא כוונה או השלכת קיסם מהני ויזהר לכתחילה שיראה שיהיה החיתוי מועיל לקרב הביטול ובדיעבד אפילו לא הועיל אין כח למחות אפילו אם רק הדליק מאש של ישראל או שהשליך קיסם (סעיף ו' וז' ובש"ך)".
2. חלקת בנימין (ס"ק מ"ד, ס"ק ע"ט, ס"ק פ"ז, ס"ק צ"ח, בי' סעי' ד' ד"ה ובדיעבד [עמ' ע"ז], סעי' ז' ד"ה וכן [עמ' צ'])).

ו. מראי מקומות – לבוש (סעי' ח', סוף סעי' י"א), מטבת הכשר (ארטסקרול, עמ' רצ"ג), אוצר הל' ביטולי עכו"ם (פרק ו' סעי' ט').

1. שבט הלוי (ח"ז סי' קל"ג) – "ולענין מעשה אעפ"י שהרבה מחמירים, מ"מ אין להרהר אחרי מש"כ רבינו הרמ"א והפוסקים, וכמש"כ פמ"ג הנ"ל, ובפרט בזה"ז שהרבה דברים נעשים בבתי חרושת, וצריכים להשתמש בקולא הנ"ל, וגם ידוע דזנכר בדברי הגדולים

בדור שלפנינו שיש מקום לומר **דמעשה בתי חרושת** אינו בכלל גזירת חתנות, ואעפ"י שאינני סומך ע"ז למעשה כאשר קבלנו ובארתי במק"א מכ"מ הוא קצת צירוף".

ז. אכילה במסעדה בהכשר הרבנות.

1. **תשובות והנהגות** (ח"ה סי' רנ"ב) – "קבלתי דבריו, שאוכל במסעדה בהכשר הרבנות המקומית רק מאכלים פרווה שאינם בחשש תערובת איסור, וטוען, שבירר שמקפידים במקום שלא יהיה בישול עכו"ם, ואת התרו"מ מפריש בעצמו, ואינו אוכל דברים הצריכים בדיקה מתולעים וכיו"ב.
2. **ואני תמה**, שהלוא אצל הרבנות בנוגע לבישול עכו"ם מסתמכים שהוא יהודי על כך שרשום בתעודת זהות שהוא יהודי, ויש מאות אלפים מרוסיה שרשומים שהם יהודים מכח גירות שלא כדין שכידוע לא נתכוונו לקבל עול מצוות, או מכח סיפור שאחד ממשפחתם היה יהודי, שמספיק אצלם סיפור שהסבתא הדליקה נרות שבת, או שלימדו אותם לומר יהודי אני, או ע"י תעודות מזוייפות שהשיגו ברוסיה, וכן הגיעו עולים מכל ארצות אירופה ביהדות או גירות מפוקפקת. וכשהגיע גל של עליה מחבש (אתיופיה) התירו הרה"ר כמאה וחמשים אלף ללא גירות, והם לדידן גויים או עכ"פ ספק גויים, ורשומים בתעודת זהות שלהם כיהודים.
3. וביותר, שהם סומכים על הפוסקים שמחלל שבת בפרהסיא אינו אוסר בבישול עכו"ם, אבל מגדולי האחרונים (עי' 'פתחי תשובה' סי' קי"ג ובפמ"ג או"ח סי' שכ"ה ועוד) שאוסרים בבישול מחלל שבת בפרהסיא. (ולשון החזו"א במכתבו (מובא בקובץ 'צפונות' תשרי תש"נ) שדגים המתבשלים בבית חרושת של נכרי או של בלתי שומרי תורה ח"ו, יש בהם משום בישולי עכו"ם, עכ"ד. מדויק מלשונו שכתב בלתי שומרי תורה, ולא פירש מחלל שבת בפרהסיא, ואולי הולך לשיטתו דס"ל שאפילו שומר שבת שפגום בדעותיו בעיקרי האמונה, דין מגעו ביין כאפיקורס וכמחלל שבת בפרהסיא (ע"ע ח"א סי' תי"ג)).
4. ועוד שהרי דעת המחבר והגר"א, שאפילו אם הישראל מדליק את האור, והעכו"ם מניח הקדירה אסור. ולדעת הט"ז (סי' קי"ג ס"ק ו') קי"ל כהרמ"א שמיקל רק כשמדליק בבית ישראל ולא בבית העכו"ם. ולענינינו, כיון שהמסעדה בבעלות מחלל שבת שדינו כעכו"ם, א"כ הוי כבית עכו"ם, ולא יועיל מה שהמשגיח ידליק את האש.
5. ועכ"פ רבו החששות, מלבד מה שבט"ז (יו"ד סי' ט"ט ס"ק ד') מביא מהד"מ שאסור לאכול אצל חשוד אפי' דברים המותרים שמא יאכילנו דבר האסור, וע"ש בגליון מהרש"א שם (ע"ע ח"ג סי' רנ"ב), ולכן עליך להמנע מלאכול שמה".

טז [הכללים - לפי המקילים לעיל.

א. חיתוי בלי כוונה.

1. מיקל.
2. (א) **רמ"א** (סעי' ד', סעי' ז', דר"מ ס"ק א').
3. (א) **הג"א** או"ה (סוף הספר שער מ"ג סי' י') – "אם חיתה כו'. ומאחר שחיתוי וזריקת הקיסם להיכרא צריך שיכוין לסייע בתיקון האש ולהכשיר אבל אם זרק בלאו הכי הקיסם לאשו של הכנעני אסור".
4. (ב) **ט"ז** (ס"ק ח', עי' ס"ק ד') – "וכן על מ"ש כאן רמ"א ואפילו חיתוי בלא כוונה כתבתי בסמוך (?) שאו"ה חולק על זה".
5. (ג) **ש"ך** (ס"ק י') – "ואפילו חיתוי בלא כוונה כו'. ובהגהה שבסוף ספר או"ה כלל מ"ג פסק שצריך שיכוין לסייע בתיקון האש להכשיר".
6. (ד) **כנה"ג** (סי' קי"ב הג' ב"י ס"ק כ"ח) – "מאחר שזריקת הקיסם להיכרא צריך שיכוין לסייע בתיקון האש ולהכשיר אבל אם זרק בלאו הכי קיסם לאשו של גוי אסור, או"ה כלל מ"ג אות י' שם בהגהה שבסוף הספר".
7. (ה) **בית לחם יהודה** (ס"ק י"ג, סי' קי"ב ס"ק ט"ו) – "ובאו"ה פסק...".
8. (ו) **באה"ט** (מהרי"ט, ס"ק ד').
9. (ז) **זבחי צדק** (ס"ק כ"ט).
10. (ח) **בן איש חי** (שנה ב' פר' חקת סוף אות ה') – "מיהו צריך שיכוין שהוא מסייע בהטלת הקיסם כדי להכשיר, אבל אם זרק קיסם לתנור כמתעסק בעלמא שלא כיון כדי להכשיר, לא מהני כלום, ועיין כנה"ג הגהב"י אות כ"ח וקהל יאודה ז"ל".
11. 3. רק בדיעבד או שעת הדחק יש להקל.
12. (א) **חכ"א** (כלל ס"ו סעי' ח') – "אך מפני הדוחק יש לסמוך על המקילין דסבירא להו דהוא הדין הדלקת האש או שנפח באש או חיתוי בגחלים אפילו חיתוי בלא כוונה או השלכת קיסם מהני".
13. (ב) **עי' ערה"ש** (סוף סעי' מ"ד) – "אבל באמת הם קולות גדולות ואין ראוי לסמוך על זה רק בשעת הדחק ובבית ישראל וכן מ"ש דחיתוי בלא כוונה מועיל ג"כ הרבה חולקין בזה [עי' ש"ך סק"י]".
14. (ג) **כה"ח** (ס"ק ל"ט, ס"ק נ"א, עי' סי' קי"ב ס"ק נ"ב) – "אין להקל אם אין הפ"מ או בשעת הדחק".
15. (ד) **חלקת בנימין** (ס"ק מ"ג, ס"ק פ', עי' מילואים שם, בי' סעי' ז' ד"ה ואפילו [עמ' צ"א], עי' סי' קי"ב ס"ק פ"ו).
16. 4. מראי מקומות – **אוצר הל' בישולי עכו"ם** (פרק ו' סעי' י"ח).

ב. השלכת קיסם: לבני אשכנז.

1. מהני – **ר' פרץ** (הג' הסמ"ק מצוה רכ"ג, לשונו מובא לעיל), **מרדכי** (ע"ז רמז תתל"א, לשונו מובא לעיל), **או"ה** (כלל מ"ג דין ט', לשונו מובא לעיל), **עי' רמ"א** (סעי' ז'), **ש"ך** (ס"ק ו', ס"ק י"א), **פר"ח** (ס"ק ט"ז), **לחם הפנים** (ס"ק ט"ו), **בית לחם יהודה** (ס"ק י"ב), **גר"א** (ס"ק כ'), **תפארת ישראל** (ע"ז פרק ב' אות נ"ב, לשונו מובא לעיל).

(א) רק בדיעבד – עי' חכ"א (כלל ס"ו סעי' ח', לשונו מובא לעיל [עי' חלקת בנימין (ציונים ס"ק קכ"א)], חלקת בנימין (ס"ק ע"ט, בי' סעי' ו' ד"ה אם [עמ' פ"ג], ד"ה והפך [עמ' פ"ד]).
 (ב) מראי מקומות – מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רצ"ד), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ו' סעי' י', סעי' כ').

ג. נורה חשמלית (glow plug or light bulb).
 1. עי' סי' קי"ב סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

ד. הנמכת האש לתועלת.

1. מראי מקומות – אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ו' הע' על סעי' י').
 (א) הגר"א ונבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רע"ד, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"א אות מ"ה) – "שאלה: בישול עכו"ם, האם מועילה הנמכת האש על ידי ישראל (כשיש צורך לכך) כחיתוי, כלומר האם יש איזה שלב שלהנמיך האש נחשב כתיקון בבישול שיועיל להציל מבישול עכו"ם, וכגון שאם לא היה עושה זאת היה התבשיל נשרף. תשובה: איני יודע".
 (ב) שבט הקהתי (ח"ו סי' ר"פ אות א') – "ולמעשה צריך עיון כעת".

ה. כבה התנור מהיסק ישראל: היסק שני - אם יש להתיר ע"פ הכללים של פת עכו"ם, סי' קי"ב סעי' י'.
 1. מחמיר.

(א) תשובות והנהגות (ח"ה סי' רמ"ט אות ג') – "וכמ"ש במק"א (ח"ג סי' רמ"ז) דמה שכתב הרמ"א שאפי' אם לא הכשיר הישראל התנור לאפיה זו, אלא לפני כמה ימים, ורק שלא עמד התנור מעל"ע, מותר, זהו דוקא לענין פת עכו"ם שעיקר איסורו קיל, דיש מקומות שנוהגין היתר בפת פלטר, (וע"ע בדרכ"ט ס"ק ס"ז שהביא מאחרונים שגם בזה אין הרמ"א מקיל אלא בתוך שבוע מעת שהכשיר ישראל ואין מועיל הכשר הישראל פעם אחת לעולם), אבל בבישול עכו"ם שאיסורו גמור מצד הדין, בזה לא מועיל אלא אם הכשיר הישראל התנור לבישול זה".
 2. מראי מקומות.
 (א) חלקת בנימין (בי' סעי' ז' ד"ה וי"א, עמ' צ"ב) – "ולענ"ד צ"ע למעשה".

יז [מה נחשב מעשה ישראל.

א. הדלקת האש ע"י טלפון.

1. עי' סי' קי"ב סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

ב. קטן: אם מציל מבישולי עכו"ם.

1. מיקל.

(א) הגר"ח ק"ק זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ג) – "האם ישראל קטן שמתתף בבישול עכו"ם נחשב כשיתוף ישראל ומותר, או שצריכים דוקא גדול לעשות השותפות. תשובה: נחשב".
 (ב) מנחת אשר (שלחן מלכים ח"ב עמ' א'קס"ה אות ג') – "בשאלתו האם השתתפות של ישראל קטן מצילה מפני בישולי נכרים, לכאורה נראה פשוט דכל שישראל משתתף בבישולו אין בו משום בישול"נ, ואין נפק"מ אם הישראל גדול הוא או קטן, דמ"מ אין כל הבישול ע"י גוי. ואף שיש מקום לטעון דבילד קטן שלא הגיע לחינוך שאין בו דעת ואין מעשיו נחשבים כלום, ה"ה דאין בישולו בישול להציל מאיסור בישול"נ, מ"מ נראה טפי לענ"ד דכל שיד ישראל באמצע אין בן משום בישול"נ ולא חילקו בזה בין גדול לקטן, וכן משמע מלשון הרמב"ם שם הי"ג דבכל ענין שיש בו השתתפות ישראל מותר, עי"ש".
 2. מראי מקומות.
 (א) הגר"א ונבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רס"ו, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"ג אות ל"ז) – "שאלה: האם קטן ישראל נחשב כשותף להציל מבישול עכו"ם או צריך דוקא גדול לזה. תשובה: איני יודע".
 3. לענין פת עכו"ם - עי' סי' קי"ב סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

ג. שוטה: אם מציל מבישולי עכו"ם.

1. מיקל.

(א) הגר"א ונבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רס"ז, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"ג אות ל"ח) – "שאלה: שותפות על ידי שוטה האם מועיל להנצל מבישול עכו"ם, וכגון איש שהוא שוטה מדליק את התנור או מניח את האוכל בתוכו האם זה נחשב כבישול ישראל. תשובה: כן".
 (ב) הגר"ע אויערבאך שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' צ"ט).
 (ג) הגר"י טשנר שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' צ"ט) – "שבין ישראל או גוי שוטה".

ד. גוי שבישל ע"י גרמא.

1. עי' סי' קי"ב סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

ה. הנחת ישראל על גבי מסוע המוביל לתנור.

1. הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"ו עמ' ע"ב אות ב', אשרי האיש יו"ד פרק ח' אות י"ג) – "אם מכוין שעון שיפעיל המסוע להכניס האוכל לתנור מהני, כי הביטול לא נעשה ע"י גוי, אבל אם אחר הפעלת המסוע יניח הגוי האוכל ע"ג המסוע לא מהני".
2. הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"א אות ל"ב) – "שאלה: האם לדעת השו"ע מה שמניח ישראל אוכל על גבי מסוע המוביל את המאכלים אל התנור נחשב כהנחת הישראל לענין ביטול עכו"ם או שצריכים ממש שיניחו בתוך התנור דוקא. תשובה: מותר".
3. חוט שני (הל' מזוזה קובץ ענינים יו"ד אות א', עמ' ת"ו) – "הדבר פשוט שמי שעושה את הפעולה האחרונה שלפני הביטול, הוא נחשב המבשל, כגון אם היהודי מדליק את התנור ואת הסרט נע, ועדיין התבשילים אינם על הסרט נע, אזי מי שמניח אח"כ את התבשיל על הסרט נע הוא נחשב המבשל. וכן להיפך, אם הסרט נע לא פעל והיהודי הניח את התבשיל על הסרט נע, ואח"כ בא הגוי והפעיל את החשמל, כך שעשה את הפעולה והמעשה שהתבשיל יכנס לתוך התנור, הרי הוא נחשב שהוא עושה את מעשה הביטול. ואף אם נימא דמה שהסרט נע מכניס את הקדירות לתנור, אין זה נחשב למעשה גמור אלא כגרמא בעלמא, מ"מ באיסור ביטול עכו"ם, פשוט שכל מי שאליו מתייחסת הפעולה הוא נחשב המבשל".
4. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רס"א, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"א אות ל"ב) – "שאלה: האם לדעת השו"ע מה שמניח ישראל אוכל על גבי מסוע המוביל את המאכלים אל התנור נחשב כהנחת הישראל לענין ביטול עכו"ם או שצריכים ממש שיניחו בתוך התנור דוקא. תשובה: לכאורה בעיני שיניחו בתוך התנור ממש".
5. מעשה חושב (שלחן מלכים ח"ב עמ' א'קס"א) – "בנוגע לשאלה על סרט נע, הדבר תלוי אם הוא באפיה או בביטול. והנה אם הוא מדובר בביטול, שבו נחלקו המחבר והרמ"א אם די בהיסק ישראל או שיש צורך שמעשה הביטול יהיה של ישראל, יש בזה אפשרויות רבות, ויהיה הבדל בין הדעות. ומה ששאל על הנחת מאכלים אחרי היסק התנור ואחרי הפעלת סרט נע, ממילא שימת האוכל על הסרט נע [שמדין אשו משום חציו לענין איסור ביטול בשבת או בבשר וחלב] יחול על זה שהניח את האוכל, כי הוא עושה מעשה שבהכרח יביא לידי ביטול, וממילא הרי הוא כדין מניח את האוכל, ואם הוא ישראל הרי גם אם הדברים האחרים נעשו ע"י נכרי, לכל הדעות כשר, וכמבואר אצלנו בארוכה בשו"ת מעשה חושב ח"ה סימן כ"ו".
6. מנחת אשר (שלחן מלכים ח"ב עמ' א'קס"ה אות ה') – "במה ששאל על מפעלי מזון מודרניים שיש בהם מסוע שמניחים עליו את המאכל, והמסוע מכניס את המאכלים השונים לתנור, לדעת השו"ע דצריך שישראל יניח את התבשיל על האש או לתוך התנור, האם די בכך שהישראל ידליק את המסוע, ומותר אף אם הגוי יניח את המאכל על המסוע, או לחילופין האם מותר כשגוי הדליק את המסוע והישראל הניח את הקדרה. נראה לענ"ד דלעולם הדבר תלוי באחרון, דהיינו במי שגורם בסופו של דבר שהמאכל מגיע למקום ביטולו. כוונתי לומר, אם הגוי הדליק את המסוע ובא הישראל והניח עליו את המאכל מותר, כיון דאילו הניח התבשיל ע"י הישראל לא היה מגיע לתנור. אם הישראל הניח התבשיל תחילה על המסוע ואח"כ בא גוי והדליק אסור, כיון דאילו שהפעיל את המסוע לעולם לא היה האוכל מגיע לתנור. תמצית הדברים, מי שגורם בפועל שהתבשיל יגיע לתוך התנור, הוא זה שנחשב כמניח קדרה ע"ג האש, וחבירו לאו מילתא דעביד".
7. שואלין ודורשין (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרע"ו) – "שאלה: האם לדעת השו"ע מה שמניחים ישראל אוכל על גבי מסוע המוביל את המאכלים אל התנור נחשב כהנחת הישראל לענין ביטול עכו"ם או שצריכים ממש שיניחו אל התנור דוקא. תשובה: הנה הנחת אוכל על גבי המסוע לא נראה לי שיש לזה דין של הכנסת האוכל בתוך התנור. אולי יש בזה גרמא, אבל לא מצינו דין גרמא בביטול עכו"ם. בתנאי שהדלקת המסוע תיעשה על ידי ישראל. אמנם ידעתי שמחמירים בזה".
8. הגר"י שוב שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"א אות ל"ב) – "אם הגוי הדליק את המסוע ובא הישראל והניחו עליו את המאכל מותר ואם הישראל הניח התבשיל תחיל על המסוע ואח"כ בא גוי והדליקו אסור".
9. נהרות איתן (שלחן מלכים ח"ב עמ' א'קע"ט) – "כבר כתבתי שבאמת יצור המתבצע בהשגחה המצהירה שהיא לכלל העדות והשיתות, צריך להתבצע באופן זה: הדלקת המסוע צריך להיות ע"י יהודי שומר תורה ומצוות באופן מוחלט. כולל גם הקיטורים במקום שזה רלוונטי. ההנחה על המסוע, אפילו באופן שיש כמה מסועים אחד אחרי השני, ואף שאינם צמודים ממש אחד לשני, צריך להיות ג"כ ע"י יהודי שומר תורה ומצוות. [וכשהאוכל עובר ממסוע למסוע יתכן שהוי רק גרמא אם עכו"ם הניח על המסוע]. באופן פרקטי, ישנם פסי ייצור כמו שניצלים, שלא די שיהודי שומר תורה ומצוות ידליק את המסוע ויניח על המסוע, אלא לאורך המסוע ג"כ צריכים לעמוד יהודים שומרי תורה ומצוות, כי בדרך לתנור השניצלים דורשים יישור או היפוך וסידור מפני שבהעברה ממסוע למסוע פעמים שהשניצלים מתעקמים או מתקפלים, או שלכתחילה לא הניחו את השניצלים ישר כראוי וכדו', וכל עבודת מפעל בנושא זה כל דבר לפי עניינו, לפי הכלל הנ"ל".
10. מראי מקומות – אוצר הל' ביטול עכו"ם (פרק ו' הע' על סעי' ו').

1. ישראל וגוי שהניחו סיר כבד על גבי האש.

1. מיקל, אף לדעת המחבר.
- א) חוט שני (עזרה כהלכה פרק ח' סעי' י"ד, הע' מ"ד) – "אם הניחו הישראל והנכרי יחד את הסיר על גבי האש, כגון שכל אחד אחז בידיה אחת של הסיר, אין בדבר משום ביטול נכרים והמאכל מותר".
- ב) הגר"ח"ק זצ"ל (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' צ"ה, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"ב אות ל"ג) – "ספק דרבנן לקולא".
- ג) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רס"ב, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"ב אות ל"ג) – "שאלה: מצוי במקומות ציבוריים או בתי חרושת שנמצאים סירים כבדים ולפעמים צריכים שישראל וגוי יניחו אותם ביחד בתוך התנור, האם זה נחשב כהנחה על ידי ישראל ונפק"מ כששנים עושים את המעשה, וכיצד מכריעים בזה למעשה מאחר שבפשוט זה תלוי בסוגיא לענין מלאכת שבת בשנים שעשאוה. תשובה: לכאורה זה לכו"ע כשר".

(ד) אבני דרך (ח"י סי' פ"ו) – "כאשר יהודי וגוי מרימים יחדיו סיר כבד ומניחים אותו על גבי האש, המאכל יהא מותר גם לדעת הספרדים".

(ה) שואלין ודורשין (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"ב אות ל"ג, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרע"ו) – "תשובה: לגבי הנחת סירים על ידי שנים דינים כדן מלאכה לענין שבת אם גם אחד יכול לעשות המלאכה יתכן וזה נחשב למעשה של ישראל. ואם לאו נחשב למעשה של שניהם. ובלאו הכי צ"ע, אם שנים שהכניסו יחד סיר לתנור אם זה נחשב לבישול עכו"ם, ומצאתי ברשב"א במשמרת הבית ב"ג ש"ז שכתב דכל שבו בישול קצת היתר הוא מותר. וכן מבאר באיסור והיתר שער מ"ג דין ט' וכפי הנראה בכה"ג אין לאסור את הבישול".

2. מחמיר.

(א) הגר"ש דבליצקי צ"ל (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' צ"ה, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"ב אות ל"ג) – "להחמיר בזה כדן שנים שעשוהו".

3. מראי מקומות.

(א) שבט הקהתי (ח"ד סי' קצ"ז) – "העולה מכל הנ"ל: א) אם הישראל והעכו"ם יכולין לדחוף העגלות כל א' לבד אפילו בדוחק, וכ"ש כשהישראל לבד יכול לדחוף והעכו"ם לבד אינו יכול לדחוף דמהני לגבי בישול עכו"ם ונקרא בישול ישראל ומותר אפילו להמחבר. (ב) אבל כשכל א' לבד אינו יכול לדחוף העגלות אלא כל א' מסייע להשני, וכן אם הישראל אינו יכול והעכו"ם יכול, באנו למחלוקת אי בכה"ג מסייע יש בו ממש, או אין בו ממש ואי יש בו ממש מותר, ואי אין בו ממש לכאורה אסור. אך בשעת הדחק יש לצרף ולהתיר היכא דהישראל התחיל לדחוף העגלות והעכו"ם בא לסייעו..."

(ב) הגר"ע אויערבאך שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' צ"ה, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"ב אות ל"ג) – "דטבח ישראל שצריך להניח סיר גדול על האש ואינו יכול להניח לבד ומבקש עזרה מהפועל שירים ביחד איתו את הסיר, דנראה לכאורה שאף לדעת השו"ע אין בזה משום בישול עכו"ם בכה"ג, דחשיב שעיקר זה הטבח הישראל והגוי רק עוזר לו. אולם להיפך אם הטבח הוא גוי וישראל עוזר לו להניח את הסיר יש בזה משום בישול עכו"ם דהעיקר הוא הגוי".

[ית] חיתוך "שווארמה" ע"י עכו"ם - חשש בישול עכו"ם בהכנת "שווארמה", לפי שיטת המחבר.

א. מיקל.

1. יביע אומר (אור תורה אייר תשס"ד סי' פ"ח, עמ' תק"ס) – "ביום שבת חוה"מ פסח תשס"ד) ושאלתיו על פתגמא דנא, וענה לי בצורה נחרצת וברורה שאין בבשר השווארמה דין בישולי עכו"ם לדעת מרן ז"ל".

2. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רס"ח, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"ד אות ל"ט) – "שאלה: ראיתי שדנים בזמנינו לפי דעת השו"ע בענין המאכל שמוכרים הנקרא 'שווארמה' שחוטכים שכבות של בשר עם סכין חשמלי, והחלק שמתגלה אחרי החיתוך אומרים שהוא קר ולא מבושל וממילא חסר את ההנחה של ישראל, האם באמת זה אסור לפי הספרדים, וממילא וועדות הכשרות צריכים להקפיד בזה, או שמא זה אינו אלא גרמא או קירוב בישול שמותר בבישול עכו"ם אף לדעת השו"ע. תשובה: מ"מ זה לכאורה מכח ההנחה הראשונה".

3. מנחת אשר (דברים סי' ה' אות ז) – "וזה פשוט דלדעת הרמ"א אין כאן שאלה כלל דהלא לשיטתו בסי' קי"ג ס"ז די בכך שהישראל הדליק את האש אף אם הגוי הוא זה שעשה את כל הבישול ואין בו איסור, אבל לשיטת הבית יוסף שאין היתר אלא כשהישראל משתתף בעצם הבישול יש לעיין בנידון דידן. ולכאורה אין כאן אלא גרמא, שהרי הבשר היה מכבר מונח ע"ג האש אלא שכל זמן שלא חתכו את השכבה החיצונית לא היתה השכבה הפנימית נצלית וא"כ גרם בישול הוא ויש לעיין אם יש בזה דין בשו"נ. וראיתי בבן איש חי בפרשת חוקת שדן בשאלה זו והוכיח מדברי מהרי"ל לקולא ... באמת נראה דכל הבשר היה נצלה במשך הזמן ואין כאן אלא קירוב בישול שבגרמא, וכיון שעיקר הבישול דהיינו הדלקת האש והנחת הבשר ע"י הישראל הוא אין כאן בישול"ג, כך נלענ"ד".

4. הגר"י שוב שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' ק', אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"ה אות ל"ט) – "הרי אם לא יחתכו את השכבה העליונה הרי לבסוף הבשר שבפנים גם יתבשל רק הבשר החיצוני ישרף, לכן נלענ"ד דבדאי מותר אף לדעת השו"ע דהא שהגוי חותך זה רק אם הוא רק מציל את השכבה העליונה שלא ישרף ואינו נחשב כמבשל את החלק הפנימי שבממילא היה מתבשל לבסוף ורק קירוב בישולו".

5. הרא"ח פנחס (הכשרות למעשה עמ' ל"ח, בנין אב ח"ה סי' מ"ו עמ' רט"ז, אור תורה אייר תשס"ד סי' פ"ח עמ' תקנ"ט) – "מסעדות המוכרות שווארמה [שפוד מתכת שמכניסים בו חתיכות בשר הודו לא מבושל עד שנעשה גוש גדול, לאחר מכן מניחים אותו על ציר מסתובב ובצדו ישנה להבת אש המופעל על גז], מותר מעיקר הדין שגוי יחתוך את הבשר הצלוי מעמוד השווארמה, והמחמיר שהדבר יעשה על ידי יהודי תבוא עליו ברכה".

6. עי' אור ההלכה (ס"ק מ"ט, הלכה בהירה ד"ה ונתבשל) – "שהמיקל יש על מה שיסמוך".

ב. מחמיר.

1. בנין אב (ח"ה סי' מ"ו) – "אולם, חקרתי במעשה הנכרי ומתברר שתפקידו להסיר הבשר הצלוי בסדר כזה שהאש תשלוט על הבשר שתחתיו כדי שיתבשל הבשר, ובכגון דא קשה להתיר מטעם שאינו מתכוון לבשל, לפי שזה חלק מתפקידו לדאוג שהבשר הבא אחר הבשר הצלוי יתבשל כראוי, וללא מעשיו לא יתבשל, ועל כן נראה שלדעת מרן אין להתיר הבשר שנצלה לאחר חיתוך הנכרי, מדין בישולי עכו"ם. והעצה היעוצה שתאפשר עבודת הנכרי בחיתוך, שמלבד הדלקת האש ע"י ישראל בתחילה, בכל סיבוב חיתוך בשר צלוי יכבה המשגיח את האש וידליקנה בשנית כך שיהא שותף בכל צליית הבשר. ונכון להודיע הדבר למשגיחים ואחראים על כשרות מסעדות הבשר".

2. בין ישראל לעמים (פרק ז' סעי' י"א, בי' סוף הספר אות י"ב, דברי דוד ח"ד סי' י"ג) – "ואף שהישראל הדליק את האש והניח את עמוד השווארמה בצד האש, מ"מ דין אש זו כמניח בשר ע"ג גחלים עוממות שלא היה יכול להתבשל בהם ללא חיתוי הגוי, שהבשר אסור משום בשר"ג. ולכן יש להזהר שלא ליתן לגוי לחתוך את השווארמה מהעמוד".
3. על פתבג המלך (פרק ב' סעי' ל"א) – "הניח הישראל עמור של בשר שווארמה על גבי האש אסור לגוי לחתוך את השכבה החיצונית של הבשר בכדי להגיש את הבשר לסועדים, כיון שגם כוונתו לבשל את השכבה הפנימית, וללא חיתוך השכבה החיצונית ע"י הגוי לא היתה השכבה הפנימית מתבשלת, ומכל מקום אם אירע כן במסעדות של ישראל יש להקל בדבר".
4. מנחת פרי (ח"ו סי' ע"ה אות א', מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' ק', אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"ד אות ל"ט) – "בענין המאכל שמוכרים במסעדות הנקרא 'שווארמה' שחתכים שכבות של בשר עם סכין חשמלי, ופעמים החלק שמתגלה אחרי החיתוך הוא עדיין חי ולא מבושל של מאכל בן דרוסאי, (תלוי בעובי הבשר ובזמן שהתבשל לפני הנחתו על המוט המסתובב) האם יש לאסור לגוי לחתוך את הבשר לדעת השו"ע דלא סגי בבישולי עכו"ם הדלקת האש על ידי הישראל, בכה"ג שאם לא היה חתוך את השכבה החיצונית לא היה מתבשל הפנימי דאל"ה הרי הגוי רק קירב בישולו. יש להוסיף דאם מוציא את המוט ומפסיק את סיבובו, אין לגוי להחזירו אף להרמ"א דהרי עתה אין נמצא על האש ולא יכול להתבשל נמצא עתה שמבשלו הגוי ולא מהני הדלקת האש שהיתה לפני כן על ידי ישראל. לכאורה נראה דהסרת מונע הוי גרמא וכבר הבאתי בתשובה דברי הבן איש חי שכתב דגרמא אינו אסור בבישולי עכו"ם, אך החזון איש כתב בבא קמא (סימן י"ד ס"ק י"ב, ונדפס באו"ח סימן קנ"ו) וז"ל אם היתה מחיצה מפסקת בין האש והקדירה וסילק המחיצה כדי שיתבשל הקדירה חשיב מבשל אף שהחום שבישול כמאכל בן דרוסאי היה כח שני וכן אם סילק מחיצה שהיתה בין הגינה להמים ובאו המים והשקו הגינה חייב, ואף שהחזון איש גופיה (סימן ל"ח) כתב דאדם המניח על פלטה חשמלית בשבת בעודה כבויה ושעון ידליקנה לאחר זמן יש לאסור רק מדין שהיה בשבת אבל מדין בישול הוי גרמא ושרי, החילוק כמבואר בחזון איש דכיון דהמים הראשונים הוי כוחו הכל מתיחס אליו ולא דמי למלאכת שבת לרציחה שחטיטה ונוזיקין ע"י שם, וא"כ היכא שכל הבישול הוא על ידי גרמא שרי. ולפי זה בנידון דידן יש לומר נמי דחשיב הכל בישולו של הגוי, ואף שיש לחלק בין מלאכת שבת לבישולי עכו"ם שלא גזרו בכה שני וכ"מ בבן איש חי הנ"ל פרשת חוקת שניה שניה, בנידון של שווארמה כאן שזה תהליך הבישול הוי כבישול הגוי אף כח שני חשב הכל כבישולו על ידו בזה. והוסיף בתשובה אחר: שאם הגוי הוציא את המוט אף להרמ"א יש להחזיר את המוט רק על ידי הישראל, זה אינו דאם הישראל הדליק את האש ועדיין דולקת יכול הגוי להניח את הקדירה על גבי האש ופשוט. ויש אף לדון דחיתוך הגוי היא לא לכונת בישול השכבה הפנימית רק להגיש את החתיכה לאכילה, אך נראה כמ"ש דכיון דכך סדר הדברים וצורת הבישול של השווארמה מונח בזה אף כונת בישול ויש לאסור לדעת המחבר".
5. שלחן מלכים (שער ו' פרק א' סעי' י"א) – "ישראל שהניח מוט בשר שווארמה במכשיר המיועד לכך, והגוי מחתך בבשר לכל הקונים, לדעת הרמ"א אין בבשר זה איסור בישולי גוים, כיון שבמעשה הישראל נעשה היכר מספיק. אך לדעת השו"ע לא התיר בזה מבישולי גוים, כיון שהנחה זאת לא מביאה את הבשר לדרגת בישול כמאכל בן דרוסאי, כמבואר כל זה בפנים. וכן הוא במכשירי שווארמה חשמליים, כמבואר בפנים".
6. הו"ד בתשובות הגר"מ חליוה (גם אני אודך ח"ז סי' כ"ד).
7. אבני דרך (ח"ו סי' פ"ז) – "לפי האשכנזים ניתן לאכול שווארמה גם כשהגוי חותך את הבשר מהגלגל, והוא שהיהודי הניח את הגלגל בסמוך לאש. אולם לדעת הספרדים אין להקל, וצריך שיהא יהודי שיחתוך את בשר השווארמה מהגלגל".
- ג. מראי מקומות – הר"ג פנש (בנין אב ח"ה סי' מ"ו עמ' רי"ז, אור תורה סיון תשס"ד סי' צ"ט עמ' תרמ"א), הר"א קבץ (בית הלל חוברת ט' עמ' ע'), הר"צ כהן (בית הלל חוברת י' עמ' ע"ז), הר"ש סויסה (בית הלל חוברת י' עמ' ע"ז), הר"א עידן (בית הלל חוברת י' עמ' ע"ז), הר"י יוסף (בית הלל חוברת י' עמ' ע"ז), הר"י ברכה (בית הלל חוברת י"א עמ' צ"ג), בינה ודעת (פרק י"ב הע' ט"ז), הגר"י מזלומיאן שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"ה אות ל"ט).
1. ודרשת וחקרת (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' ק', אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"ה אות ל"ט) – "[לא] ראיתי מי שדן במאכל 'שווארמה' שחותכים שכבות של בשר עם סכין חשמלי והחלק שמתבשלה אחר הרי תוך הוא קר ולא מבושל, אם נחתך על ידי גוי לדעת המחבר מהו, אבל לפי תוארו של מעכ"ת נראה שההנחה הראשונה היא ההנחה, לא מיבעי אם היה נשאר שם כמה שעות שהכל היה מתבשל והגוי רק קירב בישולו, אלא אפילו אם בלי החיתוך לא היה מתבשל מ"מ קשה לומר שהסרת בשר מיקרי הנחת הבשר שתחתיו אבל קשה לי להכריע בזה כי איני מכיר את המציאות".
2. הר"מ חן (בנין אב ח"ה סי' מ"ו, עמ' רי"ח) – "עשיתי נסיון, ובקשתי בשעות הבוקר להשאיר את המתקן דולק יותר משעתיים מבלי כל חיתוך, והתוצאה היתה שהבשר החיצוני נחרך יותר, אבל לאחר כמה ס"מ הבשר היה חי מבלי כל השפעה של האש".
3. אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק י"א סעי' כ', הע' ל"ט) – "ויש להדגיש שיש מכשירים עם מנגנון שעל ידו מרחיקים את הבשר מן האש כשחותכים אותו, ובכה"ג אין מקום להקל כלל. ועכ"ז עדיין יש לדון ע"פ צירופים של בית ישראל (ראה לעיל פ"ב סעיף ט) ופלטר (שם סעיף י), וכן עצם גדר שולחן מלכים האם שווארמה בכלל".

ט] ספרדים אצל אשכנזים.

- א. אי שייך לפני עור במכירת מאכלים שלשיטת המחבר יש בהם משום בישולי עכו"ם ולהרמ"א אין חשש זה.
1. מיקל.

א) מנחת יצחק (ח"ז סי' ס"ב) – "ובנד"ד דלהמוכר שהוא אשכנזי ליכא איסור, והקונה הוא שוגג, והוא רק איסור דרבנן, יש בזה ג' פלוגתא דרבבא, היכא דלדידי מותר, ס"ל לבעל אמונת שמואל שהובא בפוסקים (ביו"ד סי' ס"ב) דאין בזה משום לפ"ע, ורוב הפוסקים חולקים, הובא באריכות בשד"ח (כללים מ"ע וא"ו כלל כ"ו אות ט"ו) עיין שם. ואם המקבל שוגג, הנה בשד"ח שם (אות י"ג) הביא מדברי הפרישה והסמ"ע (ח"מ רס"י ע') שהוכיח מדברי רש"י (ב"מ ע"ה ע"ב), דהיכא דהעובר שוגג ליכא משום

לפ"ע, אבל הביא המון פוסקים שחולקים ע"ז, ושם (אות כ"א) הביא המון פוסקים בענין אם באיסור דרבנן שייך לפ"ע, דהנה בס' יד מלאכי (סי' שס"ד) הביא מהרדב"ז (ח"ב קובץ ג' סי' רט"ו מלשונות הרמב"ם) דלא אמרינן כן אלא באיסורי תורה, והוא חולק עליו, וכן ס"ל לרוב הפוסקים, ויש שס"ל דאינו עובר רק לפ"ע דרבנן ויש דס"ל דעובר על לפ"ע דאו"ע עיין שם. אמנם בהצטרפות כולם ביחד ובכה"ג דבעיקר האיסור אף אם יש בזה בודאי ביטול עכו"ם, הא דל"מ הדלקת האש תלי' בפלוגתת הפוסקים, והמחבר החמיר, ויש בזה כמה צדדי היתרא אף לדעת המחבר כנ"ל, ולא נצרכא להנ"ל רק לרווחא דמילתא שפיר מצטרפינן כ"ז כנלענ"ד".

ב. ספרדי שמתארח אצל אשכנזי שמקילים כדעת הרמ"א.

1. מחמיר.

(א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רס"ט, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"ח אות מ') – "שאלה: ספרדי שמתארח אצל אשכנזי האם מותר לו להקל באכילת מאכלים שהתבשלו על ידי גוי על פי שיטת הרמ"א. תשובה: לא".

(ב) המחמירים בהשאלה לקמן, כ"ש כאן.

2. מראי מקומות.

(א) בני ריינוס - עי' סי' קי"ט סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ג. ספרדי בבתי מלון ומסעדות שמקילים כדעת הרמ"א.

1. מיקל [יש ס"ס להקל].

(א) באר שרים (יו"ד סי' כ"ו) – "ולכן המיקל בזה לא הפסיד והמחמיר תבא עליו הברכה".

(ב) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ד') – "ומסעדות ובתי מלון שהסקת האש נעשית על ידי ישראל שהוא המשגיח על הכשרות, והטבח הנותן את הקדרה על האש ומבשל את התבשילים הוא גוי שכיר אצל הישראל, הספרדים צריכים להדר בזה לכתחלה, שהמשגיח יתן את הקדרה על האש, אך מי שמיקל במקומות ציבוריים באופן הנז', ובפרט אותם הבאים מחוץ לארץ להתארח בבתי מלון בארץ ישראל, יש להם על מי שיסמוך, מכמה ספיקות, שמא הלכה כהסוברים שדי בכך שהישראל מדליק את האש, ואפילו אם תאמר כהסוברים שהישראל צריך להניח את הקדרה על האש, שמא הלכה כהסוברים שאין איסור ביטול גויים אלא בבית הגוי, אבל אם הגוי בא אצלנו ובישל אין איסור ביטול גויים. ואף אם תמצא לומר שגם בזה יש איסור ביטול גויים, שמא פועל גוי שהוא שכיר של הישראל ידו כבעל הבית, ואין בזה משום ביטול גויים, ושמא כל שאופה לרבים ולא לצורך אדם מסויים אין בו איסור ביטול גויים. ואמנם לכתחלה יזהרו שאם כיבו את האש, שהישראל יחזור וידליק. ומכל מקום כל רבנות הנותנת הכשר צריכה להקפיד לכתחלה שהישראל יתן הקדרה על האש, מאחר ובין האורחים האוכלים שם יש מבני עדות המזרח הפוסקים כדעת מרן השלחן ערוך המצריך שהישראל יתן הקדרה על אש. [שו"ת יחזקאל דעת ח"ה סי' נד. יביע אומר ח"ט חלק יורה דעה סימן ו' עמוד רעו. הליכות עולם ח"ז עמוד קיז]".

2. מחמיר.

(א) רב פעלים (ח"ג יו"ד סי' ט') – "ואף על גב דהכא ישראל הדליק האש ואיכא דס"ל דמהני הדלקת האש בביטול כמ"ש רמ"א סי' קי"ג סעיף ז' אגן בתר סברת מרן ז"ל גרירן דס"ל לא מהני הדלקת האש לחודא בביטול כי אם דוקא באפיה בלבד מהני וכמ"ש בש"ע שם ואף על גב דנעשה ד"ז בבית ישראל וס"ל לרבינו אברהם ז"ל שהביאו הטור ז"ל בריש סי' קי"ג דאם בישל הגוי בבית ישראל מותר דלא שייך גזרה דמשום חתנות ולא גזרה דשמא יאכילנו דברים טמאים, ואף על גב דאיכא רבים חולקים בזה דס"ל לא פלוג רבנן כמ"ש בב"י בשם מרדכי ז"ל, וכתב בבדק הבית לאפוקי מן רבינו ירוחם שכתב רוב הפוסקים הסכימו להתיר ע"ש, והא איכא ס"ס בזה והוא ספק אי הלכה כמ"ד הדלקת האש מהני בביטול ס' וכמ"ד לא מהני, ואת"ל הלכה כמ"ד מהני שמא הלכה כהר"א ז"ל ודעמיה דס"ל אם בישל בבית ישראל מותר וה"ז ס"ס מתהפך, מ"מ אין לסמוך להתיר בס"ס זה משום דשני הספיקות הם נגד סברת מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו כי מרן ז"ל פסק להדיה בש"ע סעיף א' דאפילו בבית ישראל אסור".

(ב) אור לציון (מבוא לח"ב ענף ב' אות ה') – "ומטעם זה אין לנו להתיר לאכול במסעדות של יהודים שהפועלים שם נכרים, והיהודים מדליקים את האש בלבד, והנכרים הם שנותנים את הסירים. שלכאורה יש לנו כאן ספק ספיקא, ספק שמא הלכה כהר"א שהביאו הראשונים, והובא בב"י ביו"ד בריש סימן קי"ג, שמשרת גוי בבית ישראל אין בו משום ביטול עכו"ם, וספק שמא הלכה כהראשונים שהביא הרמ"א שם בסעיף ז' שאם יהודי נתן את האש די בזה. וכבר דן בזה בשו"ת רב פעלים ח"ג חיו"ד סימן ט', וכתב דלא אמרינן ס"ס נגד מרן. והוא לשיטתו דלא אמרינן ס"ס נגד מרן כששתי הספיקות נגד מרן. אולם נראה שאף לפי מה שנתבאר לעיל באות א' שבכל אופן אמרינן ספק ספיקא נגד מרן, ג"כ אין להתיר כאן, ומשום שנראה שכאן מרן לא סתם הכריע להחמיר, אלא פסק כן בתורת ודאי, וכמו שמוכח שם בב"י, שהביא את דעת הר"ן והרשב"א ורבינו יונה להחמיר, ולא הביא מי שיקל בזה, וכן הדבר מוכרח, שאם היה זה רק ספק, הרי כאן הוי איסור דרבנן, וספק דרבנן לקולא, ומפורש שם בשו"ע בסעיף י"א שספק ביטול עכו"ם להקל, ועל כרחך שכאן מרן פסק בתורת ודאי, וא"כ אין לנו לעשות בזה ספק ספיקא, שהרי הטעם שאנו עושים ספק ספיקא נגד מרן, הוא משום שבמקום שיש את שני הספיקות יחד, אפשר שאף מרן היה מודה להקל, כיון שמרן אינו אלא מכריע, משא"כ כאן שמרן פסק בתורת ודאי. והוא הדין לכל כה"ג, שאין לעשות ספק ספיקא נגד מרן אלא בדבר שמרן רק הכריע בו להחמיר, ולא בדבר שמרן פסק כן בתורת ודאי".

3. דעת הגר"ע יוסף זצ"ל.

(א) יחזקאל דעת (ח"ה סי' נ"ד) – "גם הספרדים ובני עדות המזרח יש להם על מה שיסמוכו להתארח ולאכול בבתי מלון ובמסעדות הכשרים על ידי השגחת הרבנות המקומית, אף על פי שהטבח שמבשל התבשילים הוא גוי, כיון שישראל הוא המשגיח על הכשרות מדליק בעצמו את האש של תנורי הביטול והאפיה. (ואם כיבו את האש, צריך להזהר שישראל יחזור וידליקנה). והמחמיר על עצמו תבוא עליו ברכה".

(ב) הליכות עולם (ח"ז פ' חוקת עמ' קי"ז) – "יש ללמד זכות על המתארחים מבני חוץ לארץ שבאים למסעדות של ישראל בארץ ישראל, וסומכים על התעודות של הרבנות הראשית, ושל בית הדין של העדה החרדית, ואוכלים שם, אף על פי שהטבח גוי, והוא מבשל את בתבשילי של המסעדה, מפני שיש צירוף להקל, שכל הביטול נעשה ברשות ישראל, וגם הטבח הגוי שכיר הוא בא בשכרו אצל ישראל. ויש כאן ספק ספיקא להקל. אבל מן הראוי ונכון, שמשגיח של הכשרות במסעדה יתן בעצמו את קדרת התבשיל על האש, ואז יאכלו עונים וישבעו".

(ג) יביע אומר (ח"ט א"ו סי' ק"ח אות ו', יו"ד סי' ו') – "ואין למהות במי שנוהג להקל שיש לו על מה שיסמוך".
(ד) יביע אומר (מעין אומר ח"ה פרק ז' סי' ז') – "שאלה: מסעדה יהודית שהטבח גוי, האם מה שרכנו מתיר בדיעבד לאכול שם זה גם בגוונא שיכול לאכול בביתו, אך רוצה לצאת עם אשתו למסעדה. תשובה: זה רק לתיירים שאין להם מקום לאכול".

(ה) הגר"י מזלומיאן שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"ג אות מ"א) – "עיינן בשו"ת יחווה דעת (חלק ה סימן נד) להראש"ל הגרע"י זצ"ל, ובספרו שו"ת יביע אומר (חלק ט יורה דעה סימן ו עמוד רעו, ובחלק י יורה דעה סימן ז), ובספרו הליכות עולם (חלק ז עמוד קיז). ומבואר שדעתו להקל. ע"ש. אמנם בשו"ת מעין אומר (חלק ה פרק ז סימן י) נשאל הראש"ל הגרע"י זצ"ל ע"י הגר"ר יהודה נקי בזה"ל: מסעדה יהודית שהטבח גוי, האם מה שרכנו מתיר בדיעבד לאכול שם זה גם בגוונא שיכול לאכול בביתו, אך רוצה לצאת עם אשתו למסעדה. והשיבו הראש"ל: זה רק לתיירים שאין להם מקום לאכול. ע"כ. והוסיף הגר"ק בהערה שהראש"ל שכן היה מורה ובא בשיעוריו שלא, לאכול במקומות כאלו. ע"ש. וצ"ע דהא מספריו משמע שיש להקל בכל אופן. ועיין להג"ר עזרא שרם בספר חוקותי תשמורו (פרק ל סעיף יא-יב). ע"ש".

4. מראי מקומות – אוצר הל' ביטולי נכרים (פרק ו' סעי' י"א).

(א) שואלין ודורשין (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרע"א, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"ט אות מ"א) – "דנו הפוסקים בענין ספרדי שאוכל בשיבה של אשכנזי שמקילים כדעת הרמ"א, האם מותר לבחור כזה לאכול שם, ויותר מזה ספרדי שרוצה לאכול במסעדה כזה האם מותר לו, או שהוא באמת צריך להניח את המאכל שלו על האש, וכגון אחד שהולך למקום שמוכרים בשר או דברים כאלו סנדוויץ וכדומה, והשיראל הדליק את האש, האם הוא באמת צריך להגיע למבטח ולהניח את הבשר שהוא רוצה לאכול. תשובה: בודאי לכתחילה ראוי לספרדי להקפיד כדעת מרן השו"ע שהם הביטול יהא על ידי יהודי. אמנם במסעדות עם כשרות רגילה שבה נוהגים רק על פי הרמ"א, שמעתי גם מהגר"ע יוסף זצ"ל שבזמן שהיה הרב הראשי לת"א היה מיקל לספרדים להכנס למסעדות הנהוגות על פי הרמ"א, וכתב על זה תשובה ביביע אומר. אמנם בימינו ובפרט פה"ק ירושלים דאיכא דרכא אחרינא וישנם הרבה מסעדות עם כשרות מהדרין ושם מקפידים כדעת מרן הבית יוסף, בודאי שראוי לספרדי לאכול במקום מהדרין".

ד. בחור ספרדי שלומד בישיבה אשכנזית שמקילים כדעת הרמ"א.

1. מחמיר.

(א) הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' תרס"ב) – "בחור ספרדי שלומד בישיבה של אשכנזים שנוהגים שם במטבח להקל כדעת הרמ"א ולא מקפידים על הנחת המאכל על ידי ישראל כדעת המחבר, האם מותר לו לאכול שם. תשובה: לא".

2. מיקל.

(א) עי' תשובות והנהגות (ח"ה סי' רנ"א) – "נחלקו המחבר והרמ"א בענין ביטול עכו"ם, דלדעת הרמ"א אם ישראל מדליק את האש, והעכו"ם מניח את הקדירה על גבי האש, מותר. אבל לדעת המחבר והגר"א בכה"ג הוי ביטול עכו"ם ואסור, אלא א"כ הישראל בעצמו מניח את הקדירה על גבי האש. ונשאלתי ע"י בחור ישיבה ספרדי, האם יכול להצטרף ללמוד בישיבה אשכנזית שנוהגין כרמ"א שיהודי מדליק את האש והעכו"ם מניח, מאחר שלפי מנהג אבותיו הספרדים הנהגים כהמחבר לאסור בזה משום ביטול עכו"ם, הרי הוא נכשל במאכלות אסורות. ורב אחד הורה לו להחמיר בזה. והנה קשה הדבר כחומץ לשיניים, לנעול דלתות ישיבה אשכנזית לספרדים משום ביטול עכו"ם. וע"כ נראה לומר, שאע"פ שבדבר שאפשר לו לנהוג כמנהג אבותיו כמו נוסח התפלה ושאר מנהגיו הפרטיים אינו נוהג כשאר הציבור, אלא ממשיך לנהוג כמנהג אבותיו. אמנם, במה שאי אפשר לו לנהוג כמנהג אבותיו, נראה שרבותיו נחשבים כאביו, ויכול לנהוג כמנהג רבותיו כשקבוע אצלם, ולא מחמירים עליו לנהוג כמנהג אבותיו, ואדעתא דהכי לא נהגו מעולם לאסור בכה"ג, ולא אמרינן בזה נותנים עליו חומרי מקום שיצא משם ובפרט באיסור דרבנן. ועוד, דאף שהאמת שהשו"ע וכן רבינו הגר"א מחמירים בזה, מ"מ הרי מודים שיש מגדולי הפוסקים שמקילים בכך, וא"כ י"ל, דגם הם יודו דאדעתא להפסיד בקביעות כמה שנים של ת"ת דרבים בסביבה הרצויה ודאי שיש להקל. ולמעשה מתברר מדברינו, שיכול להקל לאכול בישיבה, ואין כאן נדנדוד ספק, שהישיבה נקרא קביעות גמורה אף שדעתו להיות שם רק לתקופה מסוימת, ואינו נחשב כאורה, אלא קבוע אצל רבותיו כשהוא עמהם, וע"כ נוהג כרבותיו כשא"א לנהוג כאבותיו. ועוד, שהאי חומרא קולא היא במצוות ת"ת, ולא נהגו מעולם להחמיר כשיש בזה קולא. ולדעתי חייב לחפש מקום תורה ויראת שמים, וחומרא כאן קולא היא כמ"ש, וצריך לבחור את המקום שלדעתו יכול ללמוד טפי, ובזה עושה נחת רוח ליצריו וטובה לעצמו וכמ"ש, וכשלא נמצא בפועל בישיבה, ימשיך לנהוג כמנהג הספרדים והגר"א, דלא אמרינן בזה כיון שהותרה הותרה, וכ"ש כשעוזב את הישיבה חייב לנהוג כמנהג אבותיו".

3. מראי מקומות – הגר"י טשזנר שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"ט אות מ"א).

ה. מראי מקומות – מנחת פרי (ח"ד סי' נ"ד), אמרי יעקב (על חכ"א דיני אר"י, עמ' ק"ט), אוצר הל' ביטולי עכו"ם (פרק ו' סעי' י"א).

1. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ע"ר, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"ח אות מ"א) – "שאלה: וכן כבר ראינו שדנו הפוסקים בענין ספרדי שאוכל בישיבה של אשכנזים שמקילים כדעת הרמ"א, האם מותר לבחור כזה לאכול שם, ויותר מזה ספרדי שרוצה לאכול במסעדה כזו האם מותר לו, או שהוא באמת צריך להניח את המאכל שלו על האש, וכגון אחד שהולך למקום

שמוכרים בשר או דברים כאלו סנדוויץ וכדומה, והישראל הדליק את האש, האם הוא באמת צריך להגיע למטבח ולהניח את הבשר שהוא רוצה לאכול. תשובה: איני יודע".

כ] אש מאש של ישראל.

א. רמ"א (סעי' ז', דר"מ ס"ק ד') – "וי"א דאפילו לא חיתה ישראל ולא השליך שם קיסם, רק שהכותית הדליקה האש מאש של ישראל, שרי (או"ה שם בשם מהר"ם)".

1. לכתחילה או רק בדיעבד.

א) דעת הרמ"א.

1) משנה הלכות (ח"ט סי' קנ"ט ד"ה ולולי) – "והנה האו"ה לא כתב שהי' אש של ישראל וגם לא כתב אלא דבדיעבד שרי והרמ"א ז"ל כתב וי"א דאפילו לא וכו' כיון שהדליק מאש של ישראל שרי ומשמע דאפילו לכתחילה שרי לדעת הי"א ומצינו לכאורה חומרא וקולא בדברי הרמ"א חומרא דהר"ם כתב כיון שעשתה מאש שנשאר מאתמול ובאותו אש חיתה ישראל ולא בעי אש שעשאו ישראל והרמ"א החמיר דבעי שתדליק מאש של ישראל והר"ם סגי ליה באש שחיתה בה ישראל, וקולא דהר"ם ואו"ה לא הותרו אלא בדיעבד והרמ"א מתיר אפילו לכתחילה וי"ל דהרמ"א בכיון שינה בלשונו הקדוש דכיון דישראל הדליק האש הראשון א"כ עיקר האש בא מן הישראל וכה"ג לעולם לא אזל עיקר הראשון ושפיר מותר אפילו לכתחילה נמצא חומרו קולו דמה שמחמיר דבעי שהאש יהי' של ישראל מתיר אפילו לכתחילה והר"ם שמקיל אפילו רק באש שחיתה בה ישראל קולו חומרו שאינו מתיר רק בדיעבד וי"ל בזה כמובן".

2) חלקת בנימין (ס"ק פ"ב, ציונים ס"ק רל"ה) – "והנה מלשון הרמ"א כאן משמע שלא התיר כאן כ"א בדיעבד [מדשינה לשונו מגווני דלעיל ונקט כאן לישנא דדיעבד ועוד דכתב לישנא דשרי ודלא כמש"כ למעלה (גבי עצם דין הדלקה) לישנא דמהני] וכן הוא בהדיא באו"ה".

3) הגר"צ שכטר שליט"א (ou documents a-43, a-86) – "בתשובת לב אריה ח"ב (מדיין גרוסנס) כתב שמותר לסמוך לכתחילה על דברי הרמ"א, שעכו"ם שהדליק אש מאש שהדליק הישראל אין בו משום בישול עכו"ם. והרבה נוהגים כן במלון ובריסטורנט. והוא תמוה, דמקור דברי הרמ"א הוא בספר איסור והיתר (כלל מ"ג סי' י"ג), ושמה כתוב להדיא בשם תשובת מהר"ם שמותר בכה"ג רק בדיעבד, ואף לשון הרמ"א ביו"ד הוא לשון של בדיעבד, והיא הערה נחוצה לדינא, כאשר העיר הררא"ח יאנג, שיחי'.

ב) רק בדיעבד.

1) או"ה (שער מ"ג דין י"ג) – "השיב מהר"ם שמותר בדיעבד כיון שעשתה האש מן האש שנשאר מאתמול ובאותו האש חיתה הישראל בגחלים אף על פי שבזה לא חיתה עכ"ל. ואפי' אם הביאה האש מבית אחר נוהגין כן".

2) חלקת בנימין (ס"ק פ"ב, בי' סעי' ז' ד"ה וי"א [עמ' צ"א]).

3) הגר"צ שכטר שליט"א (ou documents a-43, a-86) – לשונו מובא לעיל.

ג) אפילו לכתחילה.

1) הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קמ"א) – "this even l'chatchilah".

ב. בני ספרד.

1. מחמיר, לא מהני – כה"ח (ס"ק נ"ג), פשוט.

ג. אין כח למחות.

1. חכמת אדם (כלל ס"ו סעי' ח') – "ויזהר לכתחילה שיראה שיהיה החיתוי מועיל לקרב הבישול ובדיעבד אפילו לא הועיל אין כח למחות אפילו אם רק הדליק מאש של ישראל או שהשליך קיסם".

ד. במקום הדחק או בדיעבד יש להקל.

1. ארחות הבית (פרק ח' סעי' י"ח) – "ויש אומרים שאפילו העכו"ם הדליק מאש ישראל לא נקרא בישול עכו"ם, ובמקום הדחק או בדיעבד יש להקל".

ה. רק בשעת הדחק ובבית ישראל.

1. ערה"ש (סעי' מ"ד) – "וז"ל רבינו הרמ"א בסעיף ז' ויש חולקין וס"ל דהדלקת האש או חיתוי בגחלים מהני לענין בישול כמו לענין פת וכן נוהגין ואפילו חיתוי בלא כוונה מהני ומועיל וי"א דאפילו לא חיתה ישראל ולא השליך שם קיסם רק שהכותית הדליקה האש מאש של ישראל שרי עכ"ל והנה זה שכתב דהדלקה או חיתוי מהני זהו מעיקר דין הגמ' כמו שבארנו רק מה דמשמע מדבריו דגם השלכת קיסם מהני זהו לאו מדינא דגמ' אלא ממנהגים שיש בין בני בבל לבני ארץ ישראל כמ"ש התוס' והרא"ש שם ולכן ס"ל ליי"א דגם בלא השלכת קיסם רק בהדלקה מאש של ישראל שרי דס"ל ליי"א אלו דכיון דשוה דינו לפת ומאחרי שבפת הקילו הרבה כמ"ש בס' קי"ב כמו כן בכאן אבל באמת הם קולות גדולות ואין ראוי לסמוך על זה רק בשעת הדחק ובבית ישראל וכן מ"ש דחיתוי בלא כוונה מועיל ג"כ הרבה חולקין בזה [עי' ש"ך סק"ד]".

2. כה"ח (ס"ק נ"ד, לבני אשכנז) – "ערוך השלחן".

ו. האם נכרי נאמן שלקח מאש של ישראל.

1. ארחות הבית (פרק ח' הע' נ"א) – "ויש לעיין אם העכו"ם נאמן עליו כשטוען שלקח מאש ישראל, ואין לו הנאה לעשות בעצמו דוקא, ולכן יכולים לסמוך עליו, ואין לאסור התבשיל שבחזקת היתר מספק. ובבישול עכו"ם ספיקו לקולא, וביוצא ונכנס ודאי שרי".
2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Can a person light a long-life candle in the morning for a non-Jew to use to transfer (with a 2nd candle) to light a gas stove, in order to cook dinner for the family?

R' Y. Berkovits wrote: It would work if he does it. However, how do we know that he really did it? You'd need a video camera to prove it.

ז. מראי מקומות – אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ו' סעי' כ"א).

כא [פיילוט (pilot light).

א. מהני.

1. הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קמ"א).
2. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רע"א, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"א אות מ"ב) – "שאלה: האם סומכים על הדלקת 'פיילוט' שהוא אש דלוק על ידי ישראל והנכרי מגיע אח"כ ופותח את הגז ויש אומרים שנחשב כהמשך של הישראל, האם זה מותר לפי דעות האשכנזים. תשובה: כן".
3. שבט הקהתי (שלחן מלכים ח"ב עמ' א'קנ"ט אות ג') – "מה ששאל אם הדלקה מאש פיילוט מועילה רק לפעם אחת או ליותר, ושואל אם להחמיר בזה כדברי ערוך השלחן. אינו דומה, ובדאי שמועיל, ויש שסמכו על זה אפילו לכל השבוע. וכן שמעתי מהגר"י ש אלישיב, ויש מקור לזה בשם האגור, יעיי"ש בדרכי משה. עכ"פ המדליקים פיילוט בתחילת היום, בודאי שמהני לכל היום".
4. שאילת אהרן (סי' כ"ד) – "שאיין מה לפקפק על מה שנהגו ונוהגים גדולים וטובים לסמוך על הפיילוט לייט כדי להסיר ולא להכשל באיסור בישול עכו"ם ח"ו".

ב. לא מהני.

1. עי' באר משה (פתחי הלכה עמ' קנ"ב) – "חלילה להקל כי ידוע שהאש הקטן הנקרא 'פיילוט' הרבה פעמים נכבה מעצמו והוא מצוי מאד ואין להקל כלל".
2. עי' באר משה (רבבות אפרים ח"ב במפתחות לסי' קנ"ח) – "שאלתי לו דבעל הבית שאלני שיש לו תנור מגעז והפיילוט לייט בוער תמיד, ואם עכו"ם באה ומבשלת דאין בזה משום בישול עכו"ם היות שהדליקה מהפלייט לייט שהוא הודלק פעם, וענה לי הפיילוט לייט אינו מתיר הבישול עכו"ם, בבית עכו"ם או בפעקטארי ובבית ישראל המיקל יש לו על מה לסמוך".
2. הגרמז"א ביק (רבבות אפרים ח"ג סי' תקל"ט ד"ה בפתח) – "לא מהני לבישול עכו"ם".
3. אור יצחק (רבבות אפרים ח"ג סי' תקל"ט ד"ה בפתח) – "לא מהני לבישול עכו"ם".
4. עי' הגר"י בעלסקי זצ"ל (ou documents a-43, a-86) – "בהא דנהגו לסמוך על מה שהעכו"ם מדליק אש מן pilot light שהדליק ישראל יש לעורר כי יסוד ההיתר בנוי על דברי ההג"ה בסימן רי"ג סעיף ז' וזה לשונו ... עכ"ל ומשמעותו שהוא מותר לכתחילה, מיהו מקור הדין הוא מספר איסור והיתר ... עכ"ל מוכח דלא התיר אלא בדיעבד, גם בספר חכמת אדם כלל ס"ו סעיף ח' הביא דזה מותר דוקא בדיעבד ולכאורה יש להחמיר, מיהו הואיל והרמ"א לא הגביל ההיתר אולי יש מקום להתיר היכא דאי אפשר בענין אחר ושעת הדחק כדיעבד דמי. והנה בט"ז סק"ו פרפר בעצם שיטת הרמ"א ... וברור היכא דיש משגיח על אתר ח"ו לסמוך על pilot light (כשהבישול נעשה בביתו של עכו"ם - ז. ש.) וצריך המשגיח לעשות החיתוי או השגירה בעצמו בכל פעם אף אם יפריע זה למנוחת הבעל הבית ואף אם יזעק קצת כך היא דרכו של עולם, אינהו בדידהו ואנן בדידן, ואם יעלה בידינו לתקן אף היכא דליכא משגיח על אתר, מה טוב ומה נעים".
5. הגר"מ שטרן (היכלא ח"ד עמ' פ"ג) – "על פיילוט לייט נראה דאין לסמוך עליו כלל ... אין זה היכר כלל ואסור הוא מדינא".

ג. דעת האג"מ.

1. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קי"ג אות ב') – "לכתחילה אין לסמוך על להבת התנור (Pilot Light) להתיר איסור בישול עכו"ם אלא במקרה בעלמא ולזמן מועת".
2. אג"מ (שאילת אהרן סוף סי' כ"ד) – "שמותר לכתחלה לסמוך על הפיילוט לייט".
3. אג"מ (דברי חכמים יו"ד פרק ב' אות כ"ג) – "האם יכולין להתיר שהיהודי מדליק ה'Pilot' על התנור להוציא זה מחשש פת עכו"ם, או צריך להדליק כל יום ויום. תשובה: שמעתי בשם הגר"מ פ' שבדיעבד אם רק הדליק ה'Pilot' מהני להוציא זה מפת עכו"ם, אבל לכתחילה טוב לעשות כל יום ויום".
4. אג"מ (שמעתי מהגר"ש פורסט שליט"א בקלטת תשע"א, AKO General Membership Meeting עמ' י"א) -

Shulchan Aruch 113:7 says that in order for food to be considered bishul Yisroel the Jew must put the food onto the fire. Rema adds two other options - either the Jew can (a) light the fire (or throw in a kisem), or (b) light the fire from which the non-Jew lights a second fire which is used to cook the food. Some argue as to whether the second of those options is acceptable (and whether it is sufficient l'chatchilah), but all agree that if the Jew lights the fire then the food cooked on that fire is bishul Yisroel for Ashkenazim. Some people think that if a Jew lights a pilot light and then a non-Jew lights-up the stovetop from that pilot that

is an example of the latter case which is the subject of debate. However, Reb Moshe held that this case is actually an example of Rema's first case (a Jew lighting the fire) because the fire which the Jew lights on the stovetop is actually a continuation/extension of the Jew's pilot rather than a "new" fire. Therefore, he held that if a Jew lights the pilot in a home or restaurant, the food cooked on the stovetop lit from that pilot is bishul Yisroel for all Ashkenazim. [Talmidim of Rav Henkin say that he agreed with this ruling.]

ד. מהני רק לפעם אחת.

1. הגר"ש זצ"ל (הליכות שלמה עשרת ימי תשובה פרק ג' הע' י"א [רק בדפוס ישן], אוצר הל' בישולי עכו"ם מילואים סי' ח', כל לשונו מובא לעיל) – "ואע"פ שאנו בני אשכנז יוצאים ביד רמ"א ואיננו זזים מהוראותיו, עכ"ז כדאית היא הצלת ישראל שנדחוק בשבילה ככל האפשר במה שהקיל הרמ"א, ונחמיר בכל עניני בבישול עכו"ם כמעט כשיטת הב"י [ולדוגמא נקט הגאון זצוק"ל ב' הלכות, הא' בהא דהקיל הרמ"א ביו"ד סי' קי"ג ס"ז בהדליק הנכרי את האש מאש של ישראל, שיש להחמיר דאם הבעיר הישראל אש קטנה ('פיילוט') מותר שידליק ממנה הנכרי תחת סיר אחד בלבד, אבל אם בא להדליק האש תחת סיר נוסף צריך הישראל להדליק שוב את האש הקטנה ('הפיילוט'), וכן על כל סיר וסיר. והב' ...".
2. חוט שני (עזרה כהלכה פרק ח' הע' נ"א) – "דמסתמא היא קולא גדולה להקל לבשל הרבה תבשילים באותה האש".
3. תשובות והנהגות (ח"ה סי' רמ"ט אות ג') – "ומביא עוד, דלפי"מ שכתב הרמ"א (סי' קי"ג ס"ז) להקל אם העכו"ם הדליק האש מאש של ישראל, א"כ בכיריים של גז שיש בהם פיילוט [שלהבת קטנה הדלוקה בקביעות] שממנה מבעירים את האש בלהבות האחרות, אז אם הודלק הפיילוט ע"י ישראל אין בכיריים אלו משום בישול עכו"ם. ולע"ד נראה, דכולי האי לא מקילינן, דכיון שהישראל לא פעל כלל לבישולים הבאים אין להתיר מצד שלקחו מהאש שלו אלא לפעם אחת, ולא מצינו שהקילו בזה גם לכמה פעמים. וכן נראה מסברא, שאם יועיל דבר זה, הרי יבטל עי"ז בביתו דין בישול עכו"ם".
4. תשובות והנהגות (ח"ה סי' רמ"ט אות ג') – "דלפי"מ שכתב הרמ"א (סי' קי"ג ס"ז) להקל אם העכו"ם הדליק האש מאש של ישראל, א"כ בכיריים של גז שיש בהם פיילוט [שלהבת קטנה הדלוקה בקביעות] שממנה מבעירים את האש בלהבות האחרות, אז אם הודלק הפיילוט ע"י ישראל אין בכיריים אלו משום בישול עכו"ם. ולע"ד נראה, דכולי האי לא מקילינן, דכיון שהישראל לא פעל כלל לבישולים הבאים אין להתיר מצד שלקחו מהאש שלו אלא לפעם אחת, ולא מצינו שהקילו בזה גם לכמה פעמים. וכן נראה מסברא, שאם יועיל דבר זה, הרי יבטל עי"ז בביתו דין בישול עכו"ם ... ולכן לע"ד, אפילו בביתו של ישראל אין להקל לומר שיועיל ליותר מפעם אחת אלא בשעת הדחק גדול דוקא וכמ"ש, ובלא"ה משמע בחכמ"א שאין לסמוך להתיר כשהעכו"ם הדליק מאש של ישראל אפי' בדיעבד, ורק שהמקיל אין מוחזין בידו. ובעה"ש כתב דרק בשעת הדחק ובצירוף שהוא בביתו של ישראל יסמוך להתיר כשהעכו"ם הדליק מאש של ישראל. [וכ"ש מה שמיקל בשעת הדחק בסברא חדתא, שבבית מלון היות ואין למבשלים קשר עם האורחים האוכלים, דינו כבית חרושת שיש המצדדים להקל, הנה מלבד מה דקי"ל בבית חרושת לאסור, [ראה להלן סעיף ח'] נראה שהסברא להתיר אף בבית מלון אינה מתאימה אלא לריפורמיים וכיו"ב ר"ל, דפשיטא שגזרו בכל אופן שאוכל במקום הבישול, ואין לחלק]. ומיהו בפת עכו"ם דקיל (ומקילין שאפי' כשהישראל לא פעל כלל לאפיה זו אלא הכשיר התנור לפני כמה ימים ורק שלא עמד התנור מעל"ע נמי מותר), אפשר להקל שישראל ידליק אש והעכו"ם ידליק כמה פעמים התנור מאותו אש. אבל דע, שכיום אין היתר כלל לקנות פת מפלטר עכו"ם, כיון שמשרד הבריאות דורש להוסיף חומרים לבריאות הציבור, וצריך על זה השגחה מעולה שאין בזה חשש איסור בתערובות, והיות שבלא"ה ישראל המשגיח נמצא שם, ראוי להדר שהמשגיח ידליק בכל פעם את התנור עצמו, ולא לסמוך על היתר הדלקת האש מאש של ישראל".
5. עזרה כהלכה (פרק ח' סעי' ט"ו) – "וזאת, פעם אחת בלבד מכח הדלקה זאת של הישראל".

ה. דעת הגריש"א זצ"ל

1. הגריש"א זצ"ל (עזרה כהלכה פרק ח' הע' נ"א) – "שאין להקל לבשל מאש זו פעמים רבות - כן שמעתי מהגר"צ ובר שליט"א".
2. הגריש"א זצ"ל (שבט הקהתי שלחן מלכים ח"ב עמ' א'קנ"ט אות ג') – "מה ששאל אם הדלקה מאש פיילוט מועילה רק לפעם אחת או ליותר, ושואל אם להחמיר בזה כדברי ערוך השלחן. אינו דומה, ובודאי שמועיל, ויש שסמכו על זה אפילו לכל השבוע. וכן שמעתי מהגרי"ש אלישיב, ויש מקור לזה בשם האגור, יעיי"ש בדרכי משה".

ו. בצירוף שפחות בבית ישראל מהני.

1. בית אב"י (ח"ד סי' קכ"ד) – "ולדינא כתבתי לעיל דיש להתיר אבל לא בישיבה לתלמידים".
2. אבני ישפה (אסיפת יצחק כ"א תמוז תשס"ז) – "שאלה: גויות עוזרות שעובדות בבתי של היהודים ומבשלות, אם יש בזה משום בשולי עכו"ם". תשובה: כבר ראית דברי הרמ"א יו"ד סי' קי"ג סע' ד' שאפילו לכתחילה נוהגים להקל בבית ישראל ששהשפחות והעבדים מבשלים בבית ישראל כי אי אפשר שלא יחנה אחד במני הבית מעט עכ"ל. וכתב בהגהות בכנה"ג אות ח' שהרמ"א מדבר בשפחות של בני אשכנז שאינם קנין הגוף רק נשכרים לזמן ע"ש. ונראה שיש לסמוך על זה עבור זקן או חולה, אבל לכתחילה עושים פיילוט לייט, והיינו אש שכל מי שמדליק האש נדלק ממנו, וממילא כיון שהיהודי הדליק את הפיילוט לייט נחשב שהוא בישל את המאכלים. וכבר מוזכר ברמ"א שם סע' ז' ששמועיל הדלקת האש או חיתוי בגחלים לענין בישול כמו לענין פת, וכאן נחשב שהיהודי הדליק את האש".
3. הגר"צ שכטר שליט"א (ou documents a-43, a-86) – "ועל זה העיר הר"ר מנחם גנק, דבשפחות השכורות בבית הישראל, דבין כה וכה שרינן בדעיבד מפני שיש דעות בראשונים הסוברים דבכה"ג שרי לגמרי, וקיי"ל כוונתיהו לכל הפחות לענין דיעבד, אזי בכה"ג אם בישל הנכרי באש שהדליק מאש שהדליק הישראל, דלדעת מקצת פוסקים שרי בכה"ג אפילו לכתחילה, אלא דאנן לא

קיי"ל הכי אלא לענין להתיר בדיעבד, בכה"ג הרי יש לפנינו צירוף של שתי סברות להקל, ובכל כה"ג נראה שיש להתיר אפילו לכתחילה. והוא כעין ספק ספיקא להיתרא, וכדרך כל מקרה של צירופי שיטות לקולא. אבל אין הכי נמי דאין להתיר לכתחילה לסמוך אנכרי שהדליק אש מאש שהדליק הישראל כשזה בביתו של נכרי, דבכה"ג ליתא לצירוף השיטות הנ"ל. וכן הוא בט"ז ליו"ד סי' קי"ג סוף סק"ו. אבל בהערות מנחת יעקב לספר תורת חטאת (כלל ע"ה ס"ק מ"א) כתב להקל נגד הט"ז, לסמוך על עשיית האש על ידי ישראל אפילו שלא בביתו של הישראל".

ז. בצירוף בית ישראל מותר בדיעבד.

1. שרגא המאיר (ח"ד סי' מ"ט, ח"ה סי' ל"א אות א').
2. מטבח הכשר (ארטסקורול, עמ' רצ"ט, עמ' תכ"ה) -

One may rely upon this leniency only when necessary and only if the cooking is done in a Jewish home.

ח. האם נכרי נאמן לאסור מאכל.

1. אינו נאמן.
  2. מראי מקומות.
- א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רס"ד, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"ב אות ל"ה) - "שאלה: האם גוי נאמן לאסור מאכל, וכגון גוי שאומר שהאש נכבתה לפני שבישל אוכל אפילו שלישי בישולו, והוא חזר והדליק את האש בחזרה, האם יש חשש שהמאכל אסור. תשובה: אם מסיח לפי תומו".

ט. מראי מקומות - משנת יוסף (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ז), יבקש תורה (ח"ז סי' מ' אות ח'), בישול ישראל (סי' נ"ד), ou document (a-104), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ו' הע' על סעי' כ"א).

1. משנת יוסף (אבני דרך ח"ט סי' צ"ט) - "לענ"ד גם כן להחמיר בזה, כי הסושי נאכל כשהוא מעוטף עם אורז וביחד זה נהיה תבשיל של בישול עכו"ם. וזה מקרוב כתבתי בס"ד לאסור בישול נכרי בתנור 'פיילוט' שהאש דולק תמיד. והבאתי מהגרשז"א זצ"ל שהזהיר נגד זה שזה גורם התבוללות בחו"ל רח"ל. גם כשיהא מצב שנאכל חי לכולם עדיין צריך הכשר כמו סרדינים".
2. לב אריה (ח"ב סי' כ"ב) - "אע"פ שכן נראה מעיקר הדין, אבל כנראה כל זה הוא רק בדיעבד אבל לכתחילה אין לסמוך על משרתת עכו"ם".
3. משנה הלכות (ח"ט סי' קנ"ט, ח"י סי' ק') - "דלכתחילה ודאי יש להזהר שידליק ישראל עכ"פ פעם אחת ביום ויאכלו ענוים וישבעו, ועל שכבר אכלו אין להזניחם כלל על העבר שלא עשו כן ולשגגה יחשב".
4. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רס"ג, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"ב אות ל"ד) - "שאלה: עובד זר גוי שעוזר לזקן שלא יכול להגיע לכיריים להדליק את האש, האם זה מספיק טוב שהיהודי ידליק נר נשמה והגוי יקח את האש משם, כמו ששמעתי בשם כמה רבנים שהתירו כך או לא סומכים על זה, ומה הדין לחולה זקן ספרדי בכה"ג (או לפי המחמירים כגר"א). תשובה: אולי לחולה יש להקל כהאשכנזים".
5. הגר"מ היינעמאן שליט"א (Kashrus Kurrents חל"ו מספר ב' עמ' ה') -

If a pilot light is burning continuously, how long can it remain lit without Yehudi intervention and still be considered bishul Yisroel? If the pilot is directly heating the stove or the pot, as the old style pilot lights of a gas oven, the light can burn indefinitely and still retain bishul Yisroel status. If the pilot light indirectly lights the burner but does not add heat to the food, as the old style central pilot light of a gas cook top, then a halachic authority needs to be consulted to determine if the burner needs to be lit each time (even the first time) by a Yehudi even though the pilot light burns continuously.

6. חלקת בנימין (ס"ק פ"ד) - "נראה דאותם תנורים שיש בהם אש קטנה הדולקת תמיד וכשפותח את ברז הגז נדלק הגז מאש זו, אם מתחילה הדליק ישראל אותה אש קטנה ובא עכו"ם ופתח את הגז ובישל עליו מותר שהרי העכו"ם הדליק האש מאש של ישראל, וכציר הרמ"א כאן".

חלקת בנימין (ס"ק פ"ב, ציונים ס"ק רל"ז) - "וצ"ע למעשה".

7. מטבח הכשר (ארטסקורול, עמ' ש', עמ' תכ"ה) -

Since the energy crisis of the late 20th century, government regulations resulted in the **discontinuation of the pilot lights in most ovens.**

8. הגר"א פארכהיימער שליט"א (שיעורי עמ' כ"ח) - "תשובה: אין סומכין על פיילוט אלא בדיעבד".

כב [נתן ישראל קדרה על האש: מאכל בן דרוסאי - סעיף ח'.

ע"ז (דף לח.) - "והאמר ר' אסי א"ר יוחנן: כל שהוא כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים".

א. שלישי בישולו או חצי בישולו.

1. שליש – רשב"א (תוה"ב הקצר בית ג' שער ז' צ"ג-א', "איזהו מאכל בן דרוסאי כל שהגיע לשליש בישולו"), דרשות מהר"ח או"ז (סי' כ"ה ד"ה לכן), טור (סעי' ח'), אהל מועד (שער איסור והיתר דרך ז' נתיב ט'), ארחות חיים (הל' איסורי מאכלות ד"ה ואלו), מחבר (סעי' ח'), לבוש (סעי' י'), חכ"א (כלל ס"ו סעי' ט'), זבחי צדק (ס"ק ל"ו), פוסקים.
2. הגדרים: ע"י או"ח סי' רנ"ג סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב. כשיש קולא איפכא, שהוא חצי בישול - כגון בישולו עכו"ם כמאב"ד וגמרו ישראל (לשיטת המחבר).

1. מחמיר.
  2. מיקל.
- (א) שבת הלוי (ח"ו סי' ק"ח אות י') – "ובס"ט פוסק השו"ע כהרשב"א דבין להקל ובין להחמיר אזלינן בתר שליש בשולו".
- (ב) חלקת בנימין (ס"ק צ"ד, ס"ק ק"ג, בי' סעי' ח' ד"ה שהוא [עמ' צ"ד], ע"י סעי' ט' ד"ה כמאכל [עמ' צ"ו]).
- (א) בית הילל (ס"ק א') – "וי"ל דלענין הלכה למעשה סמכינן (גם בשבת) [גבי שבת] לחומרא ופירוש במאכל בן דרוסאי כהרמב"ם חצי בישולו, וגבי בישול עכו"ם לקולא כדעת רש"י והרשב"א. ולפי זה מה שכתב בסעיף שאחר זה אם בשולו עכו"ם כמאכל בן דרוסאי וגמרו ישראל יש לאסור אלא א"כ וכו', נראה פירושו כאן כמאכל בן דרוסאי חצי בישולו אבל אם פחות מחצי בישולו אעפ"י שהוא שליש בישולו הוא מותר דאזלינן לקולא באיסורא דרבנן כמו שכתבתי למעלה".
- (ב) דרכ"ת (ס"ק ס"א, ס"ק ס"ו).
- (ג) אמת ליעקב (על סעי' ט', הע' מ"ג) – "סעיף ט' ... והנה בס"ח כתב א"כ הגיע למאכל ב"ד שהוא שליש בשולו וכו', הרי דלכאורה גם כאן אם יבשולנו העכו"ם עד שליש בשולו יאסר שלא במקום הפסד. אבל המעיין בב"י כאן משמע דרק לקולא אנו סומכין אדעת רש"י דהוי שליש בשול, אבל במק"א כמו גבי שבת פסק באו"ח בס"י רנ"ד ס"ב דהוי חצי בשולו ולחומרא ועיי"ש במג"א סק"ח, וא"כ הכא גבי בישול עכו"ם ומכ"ש דבמקום הפסד מרובה דמתירין לגמרי בודאי יהי' דעתו דמהני גמרו ע"י ישראל אפילו אחד חצי בשולו, ונכון וברור הוא. [ובמק"א הוסיף: וצ"ל דסמך עצמו [בס"ח] על סתימתו באו"ח שם, וצע"ק]".
- (ד) מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק י"א הע' נ"ו).
3. מראי מקומות – בן איש חי (שנה ב' פר' חקת סעי' י"ז), כה"ח (ס"ק נ"ז), בישול ישראל (סי' ע').

ג. ספק מאב"ד.

1. מיקל – חכ"א (כלל ס"ו סוף סעי' ט'), זבחי צדק (ס"ק ל"ו), כה"ח (ס"ק נ"ו), חלקת בנימין (ס"ק ק"ט), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ה' סעי' י"ב).

ד. התחיל ישראל לבשל וסילקה, ובא עכו"ם והחזירה.

1. מחמיר, א"כ הגיע למאב"ד – גמרא (ע"ז דף לה., "והאמר ר' אסי א"ר יוחנן: כל שהוא כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים, הא אינו כמאכל בן דרוסאי יש בו משום בשולי עובדי כוכבים. התם כגון דאותביה בסילתא, ושקליה עובד כוכבים ואותביה בתנורא"), מחבר (סעי' ח').
- (א) אפילו היה הסילוק ע"י העכו"ם – לבוש (סעי' י'), פרישה (ס"ק ז'), ט"ז (ס"ק ט'), ש"ך (ס"ק י"ב), כנה"ג (הג' הטור ס"ק ז'), פר"ח (ס"ק י"ז), בית לחם יהודה (ס"ק י"ד), חכ"א (כלל ס"ו סעי' ט'), לשונו מובא לקמן, זבחי צדק (ס"ק ל"ד), חלקת בנימין (ס"ק פ"ז).
- (ב) רק אם הסילוק היה ע"י ישראל – ב"ח (ס"ק ג'), נלפע"ד דהעיקר דלהלכה נקטינן דבסילקה גוי מעצמו והחזירה ליכא איסורא אפילו סילקה מקמי שהגיע למאכל בן דרוסאי ודו"ק, יד שאול (על המחבר סעי' ח').
- (ג) מראי מקומות – פר"ח (ס"ק י"ב), בישול ישראל (סי' פ').

ה. לפי שיטת הרמ"א (סעי' ז') דאפילו הדליק ישראל האש או השליך קיסם שרי.

1. השו"ע מייירי באש שהדליקו נכרי, דאילו באש שהדליקו ישראל קיי"ל כהרמ"א להקל.
- (א) חכ"א (כלל ס"ו סעי' ט') – "ואם סילקה העכו"ם והחזירה אם הישראל הדליק האש מותר אבל אם הניח הישראל אצל אש של עכו"ם וסילקה העכו"ם קודם שליש בישולו והחזירה אסור (ט"ז ופרי חדש וש"ך)".
- (ב) ערה"ש (סעי' מ"ה) – "אבל אם סילקה קודם שהיתה כמאכל בן דרוסאי ובא עכו"ם והחזירה אסור ואפילו לדעת רבינו הרמ"א אסור אם הסקת התנור לא היתה ע"י ישראל ולא דמי להיפך שבסעיף ל"ח".
- (ג) חלקת בנימין (סוף ס"ק פ"ז) – "וכל זה מייירי באש שהדליקו נכרי דאילו באש שהדליקו ישראל הא קיימא לן ברמ"א ס"ז דאפילו עשה עכו"ם כל הבישול מותר וביעבד מיהת יש לסמוך על זה".
2. אפי' באש שהדליקו נכרי יש להקל.
- (א) ש"ך (ס"ק י"ב) – "למאי דקיי"ל דאפילו הדליק ישראל האש או השליך קיסם שרי לא נ"מ מידי בהא דפשיטא דשרי ואף שכתבתי בס"ק ח' בשם הר"ן דיש לחלק מכל מקום כאן כיון דלא סלקו הישראל רק העובד כוכבים נראה דדמי מיהת לקיסם וכה"ג".
- (ב) ע"י לחם הפנים (ס"ק י"ז) – "והחזירה אסורה. וכ"כ פרישה לבוש וט"ז. אבל הש"ך פסק להתיר דדמי מיהת לקיסם וכה"ג".
- (ג) כה"ח (ס"ק נ"ה) – "מיהו הש"ך שם כתב דלפי מה דק"ל דאפי' הדליק ישראל האש או השליך קיסם שרי בהא נמי שרי. והב"ד הלה"פ או"י. והיינו לפי דברי המקילים שכתב בהג"ה בסעי' הקודם אבל לפי פסק הש"ע אסור גם לדברי הש"ך".
- (ד) מפקפק.

- 1) **כנה"ג** (הג' טור ס"ק ז') – "וכתב ש"ך ... ואני אומר משקולות הללו אין דעתי נוחה, ל"מ למ"ד דיותר פשוט לאסור סלקו הגוי מסלקו הישראל, אלא אפילו למ"ד דיותר פשוט לאסור סלקו ישראל מסלקו גוי, לא בשביל שסלקו נקל בו, כ"ש לדידן דאין שגירת התנור מועלת בשאר דברים המתבשלים אלא הנחה דוקא, ואם יש לתפוס קולא זו היא בשפחות הקנויות לנו, שהרמב"ן וסיעתו סוברים דבשפחות שלנו אין איסור משום ב"ג, ואף אי לא קי"ל הכי אפ"ה אם סלקו נקטינן לקולא".
- 2) הו"ד **בדרכ"ת** (ס"ק נ"ט) – "עש"ך שכ' ... ועי' בכנה"ג בהגהות הטור אות ז' מ"ש ע"ד הש"ך בזה וכו' דאין לדמות זה להשלכת קיסם וכו' וסיים אך יש לפתוח קולא זו בשפחות שלנו כיון שהרמב"ן וסייעתו סוברים דבשפחות שלנו אין איסור משום בישולי עכו"ם ואף דאנן לא קי"ל כן מ"מ עכ"פ אם סלקו סמכינן להקל עיין שם".
- 3) **חלקת בנימין** (סעי' ח' ב' ד"ה נתן, עמ' צ"ג) – "הש"ך ... צ"ע מאי דמדמה ההיא דהכא להדלקה וקיסם דלכאורה הכא גרע טפי שהופסק בישול ישראל לגמרי ולא נשתתף כלל בבישול החדש שלאחר החזרת הנכרי, וצ"ע".
- ה) מראי מקומות – **בישול ישראל** (סי' פ' אות ג'), **באר שרים** (סוף ח"ה מתורתן של בני ס' ב' אות ה').

ו. התבשל רק צד אחד כמאכל בן דרוסאי.

1. מראי מקומות – מקור מים חיים (על סעי' ח'), **זבחי צדק** (ס"ק ל'), **דרכ"ת** (ס"ק ס'), **כה"ח** (ס"ק מ"ד), **חלקת בנימין** (בי' סעי' ח' ד"ה אא"כ [עמ' צ"ג], מילואים על ס"ק ס'), **בישול ישראל** (סי' ע"א-א').
- א) **שבט הלוי** (ח"ו סי' ק"ה אות י') – "ראיתי בד"ת ס"ק ס' בשם ספר מקור מים חיים להסתפק - לפי המבואר במנחות נ"ז לענין שבת דאם לא נתבשל רק מצד א' כמאכל ב"ד לאו כלום הוא א"כ לענין בשול עכו"ם אם נתבשל כמב"ד רק מצד א' ע"י ישראל לאו כלום - ואם בא אח"כ ובשלו הגוי נאסר אף הצד שכבר נעשה כמב"ד - או דאין לדמות בשול גוים לאיסור שבת דקיל הוא שהקילו באיסור בשול גוים ע"כ אם נתבשל רק מצד א' מהני עכ"פ שלא יאסר אותו צד שכבר נתבשל כמב"ד יע"ש. ולכאורה יש לעיין בזה דלמש"כ הרשב"א והובא ביתה יוסף בנתבשל כמאכל ב"ד וגמרו ישראל, והטעם מדשרינן היכא שבשלו ישראל כמאכל ב"ד וגמרו גוי, הרי דאנו דנין בו דין אין בשול אחר בישול, והה"ד להיפך להומרא דכבר נתבשל, והשתא אי קס"ד דהרשב"א מקיל כנ"ל דאע"ג דהי' רק כמאכל ב"ד מצד אחד דמעיקר הדין לא נקרא בשול כלל דכל מצד אחד רק כמאכל ב"ד לאו כלום עיין תוס' מנחות שם, וא"כ משכחת גם כשבשול הישראל מצד אחד כמאכל ב"ד וגמרו גוי ואתה מתירו אף על גב שעשה הגוי בשול גמור מה"ד, וע"כ משום דבשול עכו"ם הקילו לענין זה, וא"כ מנ"ל להרשב"א דבבישול גוי כמאכל ב"ד, וגמר ישראל ב' שלישים או מחצה דלא נשתנה דין בשול עכו"ם מכל דיני בשול שבתורה ע"כ נראה דלהרשב"א איה"נ גם הכא בעינן דין בשול כמ"ד כהלכה ור"ל מב' צדדים, ואם מצד אחד בלבד וגמר גוי גם אותו צד נאסר. איברא להרא"ש שחולק ע"ז וכו' דלהקל עשאוהו כמבושל ולא להחמיר וס"ל דגם בבשול גוי כמאכל ב"ד וגמר ישראל דאין בו בישול גוי הגם דבכה"ת כולה כבר נקרא בשול בראשונה משל גוי, לפ"ז יתכן סברא הנ"ל מש"כ בס' מקור מים חיים דעכ"פ אותו צד אינו נאסר, ועוד יש לעיין בכ"ז".
- ב) בעל **פמ"ג השלם** (נחלת יעקב בישול עכו"ם מספר ז' עמ' ד', מנחת הבוקר עמ' קפ"ח) – "ויש לעורר, דלכני ספרד הנוהגין כדברי המחבר וכן לכני אשכנז הנוהגין כדעת הגר"א והחכ"א שלא מספיק שהישראל הדליק את האש אלא צריך שהישראל יניח את הקדירה ע"ג האש או עכ"פ יגיס את הקדירה, ולכן כשהולכים למסעדה או חתונה הם מקפידים להכניס את האוכל לשמן או ע"ג האש, אם הוא מאכל שלאחר זמן מה צריך להפוך אותו ע"ג האש לצדו השני, כגון שצולים את הבשר ע"ג מתכת רותח, יש להם ליהזר להכנס שוב למטבח ולהפוך את הבשר כדי שצד השני גם יהיה צלוי ע"י ישראל, דאם הנכרי יגביה את הבשר מע"ג האש ויהפכו לצד השני, נמצא שצד השני נצלה ע"י הנכרי ויש בו משום בישול עכו"ם. והסכימו לזה הגר"מ היינמאן והגר"ש פעלדער. אלא שאם ע"י הנחתו של הישראל בצדו הראשון נצלה צד השני מכה האש עכ"פ כמאכל בן דרוסאי [ושכיה הוא כשיש כיסוי מעל הבשר], בזה יהיה מותר לכו"ע, שהרי קי"ל בסעי' ח' דאם נתן ישראל קדרה על האש וסלקה והחזירה עכו"ם, אם נתבשל כמאב"ד בהנחת הישראל מותר. וכן אם לא הוגבה הבשר ע"י העכו"ם כ"כ גבוה אלא עדיין נמצא בגובה שיכול להתבשל ע"י החום שלמטה, גם לא יהיה אסור. וכן יוצא מתוך דברי הב"י וז"ל, ונראה דבשר שצולין בשפוד אע"פ שהניח ישראל השפוד עם הבשר תחוב בו סמוך לאש במקום צלייתו, אסור ליתנו לגוי להפכו כדי שיצלה אא"כ נצלה ביד ישראל כמאב"ד, שהרי אם לא היה הופכו הגוי לא היה נצלה מהצד האחר כלל, עכ"ל. וכן פסק הלבוש (סי"א). אלא שבן אשכנז יכול לתקן את זה לאחר שנתבשל ע"י כמאב"ד ביד הגוי כדאיתא בסעי' ט".

כג] בישול עכו"ם כמאכל בן דרוסאי וגמרו ישראל - סעיף ט'.

א. ראשונים.

1. מחמיר.

- א) **ר"ת** (ע"ז דף לח:): – "ואינו אסור אלא עד שתהא התחלתו וגמרו ביד עובד כוכבים. ובלבד שלא תהא ביד עובד כוכבים בישול כמאכל בן דרוסאי".
- ב) **ר' יונה** (אגרת התשובה אות ל"ח [עם פתשגן הכתב, אות פ"א]) – "קדרה שהניחה השפחה על האש, ונתבשלה התבשיל כמאכל בן דרוסאי, אותו תבשיל אסור באכילה".
- ג) **רשב"א** (ע"ז דף לח:), תוה"ב הקצצר בית ג' שער ז' צ"ג-א') – "הניח עו"ג והגיע מחמת מעשיו למאכל בן דרוסאי אף על פי שבא ישראל וגמר בשולו הרי זה אסור, לפי שכל שהגיע למאכל בן דרוסאי הרי הוא כמבושל".
- ד) **ר"ן** (ע"ז דף טו: ד"ה ואינו) – "דברי רבינו חננאל ז"ל עיקר".
2. מיקל.
- א) **רא"ה** (ע"ז דף לח:): – "דאפילו הגיע ביד גוי לכלל מאכל בן דרוסאי כיון שנגמר בישולו ביד ישראל מותר, דאזלינן ביה לקולא, דכל שסייע ישראל בין בתחלה בין בסוף מותר".

(ב) רא"ש (ע"ז פרק ב' סי' ל"ב) – "ראיתי מי שאסר תבשיל שבשלו עובד כוכבים כמאכל בן דרוסאי וגמרו ישראל. וראיתו מדשרינג היכא שבשלו ישראל כמאכל בן דרוסאי וגמרו עובד כוכבים ואין בו משום בישולי עובד כוכבים. אלמא חשיב כמבושל ואין בישול אחר בישול. ול"נ דלהקל עשאוהו כמבושל ולא להחמיר. כדאמר גבי קרובי בישולא דקרובי בישולא דעובד כוכבים לאו מילתא היא לאסור בהניח ישראל וקרובי בישולא דישאל מהני להתיר בהניח עובד כוכבים. אף על פי שאי לא הפך ביה הוה בשיל. ואין לחלק דשאני הכא שהיפך ישראל קודם שראוי לאכול דא"כ עובד כוכבים נמי יאסר מטעם זה. אלא ודאי קל היה להם לחכמים באיסור שלקות ואין ללמוד ק"ו".

(ג) ריטב"א (ע"ז דף לח.) – "וכן הסכים מורי הר"א הלוי ז"ל על ידי, וכן דעת רוב הפוסקים דכל שגמרו ביד ישראל לעולם מותר אפילו היכא דתחלתו ביד גוי כמאכל בן דרוסאי ואותביה בסלתא והדר בשליה, וכן עיקר".

(ד) תוס' הרא"ש (ע"ז דף לח: ד"ה ואינו).

(ה) טור (סעי' ט').

ב. מחמיר.

1. יש"ש (או"ש סוף סי' ע"ה) – "שדברי רשב"א עיקר שפסק כל היכא שנתבשל כבר כמאכל בן דרוסאי ע"י גוי ששוב אין לו היתר. ולכן לא נראה בעיני להקל בקירוב בישול אלא קודם שנתבשל כמאכל בן דרוסאי".
2. של"ה (שער האותיות אות הקו"ף קדושת האכילה (א) אות צ"ב) – "כתב בתורת חטאת ... כלל עה (דין י"ח) בענין בישול גוים, פסק, אם חתה ישראל בגחלים אף לאחר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי על ידי גוי, שרי, ודלא כשאר פוסקים שכתבו דצריך לחתות קודם שיתבשל כמאכל בן דרוסאי, וכתב בית יוסף (יורה דעה סי' קי"ג) דנקטינן כוותיהו כו'. ורש"ל פסק דצריך".
3. הו"ד בפת"ת (ס"ק ד').

ג. מחמיר, אא"כ במקום הפמ"ר וכדו' [בני ספרד].

1. מחבר (סעי' ט') – "אם בישלו עובדי כוכבים כמאכל בן דרוסאי וגמרו ישראל, יש לאסור, אלא אם כן הוא ערב שבת או ערב יום טוב או שיש הפסד מרובה בדבר".
2. זבחי צדק (ס"ק ל"ח, ס"ק ל"ט).
3. כה"ח (ס"ק ס"ב) – "אבל לספרדים שקבלו חומרות הש"ע אין להתיר אלא א"כ הוא ע"ש וכו' כפסק הש"ע".

ד. מיקל.

1. רמ"א (סעי' ט') – "וכן נוהגין".
2. ש"ך (ס"ק י"ד) – "ויש מתירין. וכן הסכמת רוב הפוסקים ודלא כמהרש"ל בא"ו שלו".
3. בית הלל (ס"ק א') – "ולדידן אין נפקותא בדין זה משום דכתב מור"ם בהג"ה [שם] ויש מתירין בכל ענין וכן נוהגין".
4. תפארת למשה (על סעי' ט') – "בש"ע ס"ט אם בישל גוי כמאכל בן דרוסאי וגמרו ישראל יש לאסור ויש מתירין כו' ע"ש וכן נ"ל עיקר דהא אינו עולה על שלחן מלכים כשהו' כמאכל ב"ד כ"ז שלא נגמר בשולו ולדעת המחבר צ"ל דעולה על שלחן מלכים אף שלא נתבשל רק כמאכל ב"ד ודו"ק".
5. באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ו').
6. חכ"א (כלל ס"ו סעי' ט') – "היה לנו לאסור אם נתבשל על ידי עכו"ם בלא שום סיוע ישראל כמאכל בן דרוסאי שהוא שלישי בישול ומכל מקום מתירין בזה דלקולא אמרינן דהוי כאילו נתבשל כבר ולא לחומרא כיון דאיסור זה מדרבנן הוא לא גזרו בזה".
7. ערך השלחן (ס"ק י').
8. ערה"ש (סעי' מ"ו) – "וזהו דעת הרא"ש והטור ורוב פוסקים וכן משמע מדברי הרמב"ם וכן פסק רבינו הרמ"א בסעיף ט' וכתב שכן נוהגין ואין לפקפק כלל בזה והרוצה להחמיר יחמיר לעצמו ולא לאחרים".
9. חלקת בנימין (ס"ק צ"ט, ציונים ס"ק ער"ב).
(א) רק בדיעבד – חלקת בנימין (ס"ק צ"ז).
(ב) מראי מקומות – שבט הקהתי (ח"ו סי' רע"ו).

ה. במקום הפסד יש להקל.

1. לבוש (סעי' י').
- (א) חלקת בנימין (בי' סעי' ט' ד"ה אלא, עמ' צ"ז) – "דהלבוש נתכוין להכריע במחלוקת ...".
- ו. מראי מקומות – קהלות יעקב (ע"ז סי' י"ד), בישול ישראל (סי' ס"ו, סי' ע"ד), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ה' סעי' ט').

ז. קשה, סתירת המחבר: שכאן חושש להחמיר, ובסי' קי"ב סעי' י"ב פסק לגבי פת שאפי' אחר מאב"ד [קרמו פני הפת בתנור] מהני חיתוי ישראל להתיר, וי"א אפילו אחר שסילק הפת מן התנור.

1. מראי מקומות – מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ה אות י'), הגר"ע אויערבאך שליט"א (מוריה חוברת שע"ה עמ' קפ"ד ד"ה ובסי'), בישול ישראל (סי' קי"ח).

(א) חת"ס (ס"ק י"א) – "וצל"ע הרי לעיל בסימן קי"ב סעיף י"ב פסק בפשיטות דאפילו קרמו פני הפת בתנור מהני אח"כ חיתוי ישראל, וקרימת פת בתנור היינו מאכל בן דרוסאי בתבשיל כמבואר [בב"י שם סוף הסימן, ועיין תוספות מנחות נז, ב ד"ה ושמעין]

ומדוע פשיטא ליה שם להקל והוא מהמרדכי פרק ב דעבודה זרה סוף סימן תתל"א וז"ל ואם נאפה הפת בתנור של גוי בלא חיתוי ואפילו קרמו פני הפת בתנור מועיל חיתוי דישאל אח"כ כל זמן שהפת צריך לתנור ומשביח באפייתו עדיין דהוי גמרו ביד ישראל דמסקינן הכא דמותר, וכן תבשיל היה מועיל אף לאחר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי, אך רבינו יהודה כתב בכת"י במסכת שבת כי היכי דאמרינן התם [כ, א] כל שהוא כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בישול גויים אח"כ הוא הדין לחומרא דחיתוי דישאל לא מהני לאחר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי ביד כותים וכן לענין פת לא מהני לאחר שקרמו פניה וכו' ע"ש, הרי קמן מאן דאסר בתבשיל אוסר בפת אחר שקרמו פניו ומאן דשרי בהא שרי נמי בהא והרב המחבר ארכביה אתרי רכשי וצ"ע".

(ב) אגלי טל (האופה ס"ק י' אות כ') – "ובזה אפשר ליישב מה דק"ל בדברי המחבר יו"ד סי' קי"ג ס"ט. אם בשלו עכו"ם כמאכל בן דרוסאי ובא ישראל וגמרו יש לאסור אלא א"כ לצורך שבת כו'. ואלו בסימן קי"ב סעיף י"ב אם אפה העכו"ם הפת אפ"ל קרמו פניו בתנור מועיל חיתוי ישראל כל זמן שהפת צריך להתנור. ולהנ"ל ניחא דדוקא בישול שהעכו"ם אוכלין בכשיעור הזה נאסר אז התבשיל. אבל פת לא מצינו שהעכו"ם ימהרו לאכול בכדי אכילת בן דרוסאי. וטעם יש בדבר שבישול דרכו סמוך לאכילה ע"כ בשהגיע לכמאכל ב"ד הם ממחרים לאכלו. אבל פת דרכו לאפות לאיזה ימים ואינו עולה על שלחן מלכים עד שיוגמר כל צורכו. ומשמע ברי"ו הובא בש"ך [יו"ד] סי' קי"ב ס"ק ה' שגם בפת אין איסור וא"כ אין איסור הפת רק בשעה שיוגמר ע"כ מועיל גמר ישראל".

(ג) חלקת בנימין (סי' קי"ב ס"ק קי"ד, ציונים ס"ק שי"ד, בי' סעי' י"ב ד"ה אם [עמ' מ"ב]) – "מכל מקום בפת יש להקל בזה כשיטת הרא"ש דפת קילא טפי מבישול".

ח. קשה, סתירת המחבר: שכאן חושש להחמיר, ובסעי' ו' כתב "כל שבישלו ישראל מעט בישולו בין בתחילה בין בסוף מותר".
1. צ"ל, "בסוף" היינו קודם שנתבשל כשיעור מאב"ד – שרש מעקב (הראשון אות ה'), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק מ"ה, לשונו מובא לעיל).
2. א"נ, יש לחלק בין אם הוסר התבשיל מן האש או לא - ע"ל לקמן.

ט. האם יש לחלק בין אם הוסר התבשיל מן האש או לא - למחמירים לעיל.

1. מיקל, יש לחלק.
(א) ריטב"א (ע"ז דף לח.) – "ומה שאמרו לקמן דכל שתחלתו או גמרו ביד ישראל אין בו משום בישולי גוים ההיא בדלא אותביה בסלתא בינתים כמסקנא דסוגיין דבסמוך".
(ב) ב"י (בדה"ב ס"ק ט') – "וכתב רבינו ירוחם (ני"ז ח"ז קסא.) דאף האוסר לא אסר אלא כשהיה מונח בסל שאילו היה מונח על גבי גחלים אפילו התחיל נכרי וגמר ישראל מותר דלא שייך בזה שיעור מאכל בן דרוסאי".
(ג) פר"ת (ס"ק י"ב, ס"ק י"ח) – "כיון שלא סילקו מעל גבי האור מהני, וכדמוכח בהדיא בגמרא [שם]".
2. מחמיר.

(א) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק נ"ד) – "כתב רבינו ירוחם ... ול"נ דמאן דאסר כשנתבשל ביד גוי כמאכל בן דרוסאי אעפ"י שהיפך ישראל אח"כ אפילו היה מונח על גבי גחלים אסר, דכיון דנתבשל ע"י גוי כמאכל בן דרוסאי שהוא ראוי לאכילה מה מועיל היפוך הישראל, ואינו יודע מה חילוק יש בין כשהניחו הגוי על גבי האש ונתבשל כמאכל בן דרוסאי והניחו בסל וגמרו ישראל, לכשהניחו גוי על גבי האש ונתבשל כמאכל בן דרוסאי ולא הגביהו מעל האש ובא ישראל וגמרו, כיון דבין הכי ובין הכי נתבשל כמאכל בן דרוסאי ביד גוי ...".

(ב) פר"ת (ס"ק ט') – "והכריע הפר"ח ... ולי נראה איפכו דדוקא קודם אבל בתר הכי לא מהני ...".

(ג) זבחי צדק (ס"ק כ"ז, ס"ק ל"ז).

(ד) כה"ח (ס"ק מ"ב, ס"ק נ"ח).

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק מ"ו, ס"ק מ"ז), חלקת בנימין (ס"ק נ"ח, ס"ק צ"ו), אור ההלכה (ס"ק מ"ג), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ה' ס"ק ט"ז).

י. אפה הנכרי לגמרי וישראל מחזירה לתנור רק כדי שתהא הפת חמה.

1. מחמיר, וכ"ש אם מחזירה רק כדי שתתכשר – חלקת בנימין (ס"ק צ"ג, ציונים ס"ק רס"א).
2. ע"י יו"ד סי' קי"ב סעי' י"ב, לשיטות ומראי מקומות.

יא. האם מצטמק ויפה לו מהני: לשיטת הרמ"א וסייעתו.

1. מיקל.

(א) מקור מים חיים (על סעי' ט') – "יש להקל".

(ב) שבת הלוי (ח"ב סי' מ"ה, ח"ו סי' ק"ח אות י' ד"ה ועיי"ש, קובץ מבית לוי ח"ח עמ' ל"ה אות כ', בענייני יו"ד עמ' ס"ד אות כ') – "מ"מ יראה דעת הרא"ש דדוקא בנתבשל כמאב"ד עכ"פ הוא דשרי, אבל בנתבשל כל צרכו אפילו מצטמק ויפה לו בתוספת בשול ע"י ישראל מ"מ כבר נאסר בבשל כ"צ ע"י גוי, איברא ברא"ה בבדק הבית בית ג - ז, כ' מפורש ואיכא מ"ד דכל שגמרו ביד ישראל מותר ואפ"ל בנגמר בשולו כל זמן שמצטמק ויפה לו וכן עיקר ע"כ, א"כ הרא"ה עדיפא מהרא"ש כפשוטו ... היוצא מזה להלכה דלדידן לא מבעיא בגמר בישול ע"י ישראל אחר בישול עכו"ם כמאכל ב"ד דמותר, אלא גם אחרי גמר בישול גמור, ולא הוסיף רק מצטמק ויפה לו דמותר כדעת הרא"ה והאור"ה הנ"ל".

(ג) חלקת בנימין (סעי' ט' בי' ד"ה וגמרו, ע"י סי' קי"ב סעי' י"ב ד"ה ויש [לשונו מובא לעיל]), (דלא כס' יבקש תורה בשמו)).

2. מחמיר.

- (א) זבחי צדק (ס"ק ל"ח).
 3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ס"ה), מחזה אליהו (סוף ס' בישול ישראל תשובה ז' אות ז'), יבקש תורה (ח"ז סי' מ' אות ט'), בישול ישראל (סי' ע"ג, סי' ע"ד), אור ההלכה (ס"ק מ"ו), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ה' סעי' ט"ו).
 (א) ערך השלחן (ס"ק י') – "ועיין הרא"ה בב"ה דף צ' שהתיר אפילו נגמר בשולו אם מצטמק ויפה לו אבל הרשב"א במ"ה שם כתב דליכא מאן דמתיר לאחר גמר בשול כל אדם ע"ש".
 (ב) עי' יו"ד סי' קי"ב סעי' י"ב, לעוד כמה שיטות ומראי מקומות.

יב. השלכת קיסם בגמר בישולו: לשיטת הרמ"א וסייעתו.

1. מחמיר.

- (א) פרישה (ס"ק ח', ס"ק ט"ז) – "דגם הרא"ש מודה בזה כיון דתחילת בישולו עד מאכל בן דרוסאי היה ביד גוי אם הוה גם גמר בישולו ביד גוי לא מהני החיתוי דבנתיים וכן מוכח בסוף סימן זה וכמ"ש שם (אות טז) עיין שם".
 (ב) רע"א (על רמ"א סעי' ט') – "ויש מתירין בכל ענין. ובעי' גמרו ממש אבל לא היפוך בעלמא. דרישה".
 2. מראי מקומות.
 (א) חלקת בנימין (ס"ק צ"ח, בי' סעי' ט' ד"ה בכל [עמ' צ"ח]) – "ויש מי שכתב ... אבל מכמה פוסקים אחרים מוכח דאין לחלק בכך אלא כל סיוע המועיל קודם מאב"ד מועיל גם אח"כ ... דבדיעבד יש לסמוך ...".

יג. בישול הנכרי כשיעור מאב"ד, ולא גמרו - למקילין לעיל.

1. מחמיר.

- (א) רא"ה (בדה"ב בית ג' שער ז', צ"ה-א') – "גמרו ביד ישראל בכדי שיהא בו תיקון התבשיל מותר ... דמי איכא מאן דאמר כשבישול הנכרי כדי מאכל בן דרוסאי ובא ישראל לאוכלו דלא מיתסר הא ודאי פשיטא דמיתסר".
 (ב) ריטב"א (ע"ו דף לה. ד"ה אלמא) – "ותדע לך דהא גוי דחריך רישא לא נעשה ריש אוניה יותר ממאכל בן דרוסאי ואותביה ישראל בסלתא והדר בשליה ואפילו הכי לא שרינן ליה אלא משום דגוי לעבורי שער מכויין, וכן למד מכאן מ"ו הרשב"א נר"ו, ולא ירדתי לסוף ראיתו דדילמא כי איצטריך הכא לטעמא דלעבורי שער מכויין כשבא ישראל לאוכלו בחרוך זה בלבד".
 (ג) או"ה (שער מ"ג דין י') – "ודוקא שחוזר אותו אצל האש אבל אם לא מחזירו אפי' אם לא היה כ"א כמאכל בן דרוסאי שהוא שלישי בישולו כדפי' בי"ד. אסור מאחר שלא עשה בו שום היכרא. וגם מאחר שהוא אוכלו כך הוי ליה לדידיה גמר בישולו ולא נתנו חכמים שיעור לבישולו אלא אסרו כל בישול שעשה הכנעני לבדו".
 (ד) אבני נזר (יו"ד סי' ק' אות ד') – "ומה שהתיר דוקא בשגמרו ישראל אח"כ משום דאי אוכלו בבישול כמאב"ד אחשביה וגלי דעתיה דבישול זה די לו. כעין שכתב הרא"ש (פרק כל שעה [סוף סי' א']) גבי אלמורי. אבל כשגמרו לא חל עליו איסור תחילה".
 (ה) שם אריה (יו"ד סי' י"ט ד"ה ויש) – "ויש להסתפק ... וגם הרא"ש דמתיר מטעם דגמרו ביד ישראל מ"מ י"ל דאפי' לא גמרו ישראל ואכלו כמו שצלאו האיני יהודי כמאב"ד ג"כ שרי שמטעם דאינו עולה עש"מ. ומלשון הפוסקים נראה דדוקא מטעם דגמרו ישראל שרי. וכן נראה מלשון הרא"ש ...".
 (ו) חלקת בנימין (ס"ק צ"ב, ציונים ס"ק רנ"ח, בי' סעי' ט' ד"ה אם [עמ' צ"ד]).

2. מיקל.

- (א) שדי חמד (אסיפת דינים מע' בישולי א"י ופתן סי' א' ד"ה וראיתי) – "דדעת הרא"ש בזה הוא דלא אסרו חכמים בישולי נכרים אלא כשנתשל לגמרי ולא כשנתקבל רק כמאכל ב"ד ולדעת הרא"ש אין ההיתר משום שחזר הישראל וגמר הבישול דאפילו אם לא גמר ובישולו מותר לדידיה ולא שייך בזה איסור שבו להיכן הלך ... שם אריה ... אך לענ"ד איני רואה שום הכרח לזה ... וקצת יש לדקדק שלא כדבריו מ"ש בפ"ת סימן קי"ג סק"ג בשם ספר תפ"מ ...".

יד. בישול שני נכרים, זה אחר זה.

1. לקחו העכו"ם מן האש.

- (א) מחמיר – תפארת למשה (על סעי' ט', "וכ"מ דאי לא גמרו ישראל רק בישל גוי כמאכל בן דרוסאי לכ"ע אסור ומ"מ אף אי כמאכל בן דרוסאי אינו עולה על שלחן מלכים מ"מ אי בישל גוי כמאכל בן דרוסאי ולקחו מהאש וחזר בין אותו גוי בין גוי אחר וגמרו אסור ולא דמי לדגים קטנים שמלחן גוי וחזר וצלאן דאמילחא לא גזרו כלל אבל הכא תחילתו וסופו ביד, מה לי בבת אחת או שלקחו בנתיים"), פת"ת (ס"ק ג'), כה"ת (ס"ק ס"א), הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת ביצה דף טז. ד"ה והנה), בישול ישראל (סי' י"ח).
 (ב) מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ס"ד), מחזה אליהו (סוף ס' בישול ישראל תשובה ב' אות כ"ד).
 2. לקחו ישראל מהאש והחזירו עובד כוכבים.
 (א) מראי מקומות – תפארת למשה (על סעי' ט', "מיהו אם לקחו ישראל מהאש והחזירו גוי צ"ע ע' ש"ך סקי"ב כו"), הו"ד בפת"ת (ס"ק ג').

טו. האיך נאסר דבר שנתבשל כמאב"ד והא אינו עולה על שלחן מלכים.

1. מראי מקומות – תפארת למשה (על סעי' ט', לשונו מובא לעיל), שם אריה (יו"ד סי' י"ט ד"ה ויש, לשונו מובא לעיל), חלקת בנימין (בי' סעי' ט' ד"ה שהוא, עמ' צ"ה).

כד לא היה ראוי להתבשל כמאב"ד - סעיף י'.

א. שיטת הרמ"א (סעי' ו').

1. עי' סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.
2. אם הניח ישראל קדרה על כירה בטרם הודלקה האש, ובא נכרי והדליק את האש ועי"ז נתבשל המאכל - עי' סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

כה הניח עכו"ם לשמרו - סעיף י"א.

א. ספק חיתוי: לשיטת רמ"א.

1. מהני - או"ה (שער מ"ג דין י' בהג"ה), ט"ו (ס"ק י"א), בית לחם יהודה (ס"ק ט"ו), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ז'), חכ"א (כלל ס"ו סוף סעי' ט'), כה"ח (ס"ק ס"ח), חלקת בנימין (ס"ק ק"ט), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ו' סעי' י"ט).
2. שבט הלוי (מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ע"א סעי' ל"ד) - "ספק בישול עכו"ם מותר".

כו דבר שנאכל חי בשעת הדחק - סעיף י"ב.

- א. ע"ז (דף לח.) - "אמר רב אסי אמר רב: דגים קטנים מלוחים אין בהן משום בישולי עובדי כוכבים. אמר רב יוסף: אם צלאן עובד כוכבים סומך ישראל עליהם משום עירובי תבשילין".
1. הגר"י בעלסקי זצ"ל (ישורון חל"א עמ' שמ"ה) - "לכאן מה שאכילת ביצה חיה נקראת אכילה על ידי הדחק אינו מפני שמיעוט אנשים אוכלין כן והרוב אוכלים על ידי האור, אלא משום דקשה או מאוס לאכלה חי וצריך לדחוק עצמו לאכלו, ואולי אין אוכלים אותו כי אם אנשים רעבים שאין להם מה לאכול חוץ מזה. אבל מה שקל לאכול ואף טעים אלא שיותר טעים לבשלו, מי אמרינן דנקרא 'על ידי הדחק'. פוק חזי דב' הדברים שנקראו אכילה על ידי הדחק - רצה לומר דגים מלוחים גדולים וביצים חיים (שלחן ערוך סימן קי"ג סעיפים י"ב וי"ד) - הוי תרויהון כענין שתארת לי לעיל (קשה ומאוס) ולא כענין הב' והבן".
2. סוגי בישול - עי' לקמן, סעי' י"ג.

ב. ע"ז (דף לח:) - "דג מליח: חזקיה שרי, ור' יוחנן אסר".

1. נחלקו חזקיה ור' יוחנן אם מליחת עכו"ם בלא שום צלי או בישול אוסר כבישול.

- א. רש"י (שם) - "דג מליח. שמלחו העובד כוכבים ובמליחתו הוא נאכל בלא בישול: חזקיה שרי. דלאו הוא בישול: ור' יוחנן אסר. דזהו בישולו".
- ב. פר"ח (ס"ק כ"א) - "ולי נראה עיקר כפירוש רש"י ורבי יוחנן סבור דאף המליח נכנס תחת גזרת בישולי גוים ואזיל לטעמיה דאיתא בירושלמי דפרק קמא דשבת [הלכה ד] דגזרו על כבושיהן ועל שלוקיהן ועל מלוחיהן ולא קיימא לן כותיה דהא חזקיה ובר קפרא שרו, ועוד ...".

2. בדג מליח שצלאו עכו"ם פליגי, דחזקיה סבר דנאכל הוא כמות שהוא חי ע"י מלחו.

- א. רמב"ן (ע"ז דף לח: ד"ה והא) - "והא דפליגי חזקיה ור' יוחנן בדג מליח שפרש"י ז"ל אם הוא נאסר מחמת מלוחו אינו נראה שלא גזרו חכמים אלא בתולדות האור, שהרי הכבוש הרי הוא כמבושל וכל שאין דרכן לתת לתוכן יין וחומץ מותר, וה"נ משמע כולה סוגיין, אלא בדג גדול מליח שצלאו גוי פליגי ר' יוחנן אסר דעולה הוא על שלחן מלכים ואינו נאכל נמי כמות שהוא מליח, וחזקיה שרי דנאכל הוא ע"י הדחק".
- ב. ראב"ד (ע"ז דף לח: ד"ה דג) - "דג מליח - פי' דג גדול מליח שצלאו גוי, וביצה שצלאו גוי, חזקיה שרי, נאכל כמות שהוא חי שהרי נאכל ע"י הדחק, ור' יוחנן אוסר, דרובא דאינשי לא אכלי הכי".
- ג. תלמידי רבינו יונה (ע"ז דף לח: ד"ה דג) - "פירש"י ז"ל ... וזה הפירוש תימה גדולה ...".
- ד. רשב"א (ע"ז דף לח: ד"ה דג) - "הראב"ד ז"ל ... וכ"כ הרמב"ן ז"ל".
3. מראי מקומות - אוצר הל' בישולי עכו"ם (מילואים סי' ד').

ג. ראשונים.

1. מחמיר, קי"ל כריו"ח דאכילה ע"י הדחק לאו שמיה אכילה.
- א. רבינו יונה (ר"ן דף טו: ד"ה חזקיה) - "יש חולקין בזה ופוסקין כרבי יוחנן אף בדג מליח משום דהא דרב [אסי] דאמר דגים קטנים מלוחין אין בהן משום בשולי עובד כוכבים כוותיה שייכא וכן דעת הרב רבי יונה וזה על דרך מי שמפרש דג מליח שצלאו עובד כוכבים קאמר".
- ב. טור (סעי' י"ב) - "כתב הרשב"א דגים מלוחין גדולים אף על פי שקצת אנשים אוכלין אותן חיינ מחמת מלחן אכילה זו אכילה ע"י הדחק היא ואינה אכילה לפיכך אם בשלם עו"ג אסורין ויש מן החכמים שהתירו והראשון נראה עיקר".
2. מיקל, קי"ל כחזקיה דאכילה ע"י הדחק שמיה אכילה.
- א. רמב"ן (ע"ז דף לח: ד"ה והא) - "קאמר רבינו ז"ל משמיה דגאון ז"ל דהלכתא כר' יוחנן בביצה וכחזקיה בדג, והטעם לפי שזה כבר נתבשל קצת והו"ל תחילתו בהיתר וגמרו באיסור ושרי כדלעיל".
- ב. רא"ש (ע"ז פרק ב' סי' ל"ד) - "וקאמר גאון דלא איפסיקא כרבי יוחנן אלא בביצה צלויה. אבל בדג מליח הלכה כחזקיהו ובר קפרא דשרו. דהוה להו רבים לגבי יחיד: ועוד שהיו רבותיו של ר' יוחנן".
3. דעת הרשב"א.

(א) מיקל.

(1) רשב"א (ע"ז דף לח: ד"ה ולענין) – "אבל בדג מליח הלכתא כחזקיה ובר קפרא דשרו דרבים נינהו ... ואני תמה היאך אפשר לפסוק כר' יוחנן דהא חזקיה רביה דר' יוחנן הוא ואין הלכה כתלמיד במקום הרב וכ"ש דלית הלכתא כותיה דרב במקום חזקיה דהשתא לגבי ר' יוחנן לית הלכתא כותיה לגבי חזקיה דהוא רביה דר' יוחנן הלכתא כותיה".

(2) רשב"א (תוה"ב הארוך בית ג' שער ז', צ"ה-ב') – "ולענין פסק הלכה. בפלוגתא דחזקיה ור"י בדג מליח וביציה צלויה ופסק אביי כוותיה בביציה הלכה כותיה. אבל בדג מליח הלכתא כחזקיה ובר קפרא דשרו דרבים נינהו. ואף על פי שהרב אלפסי ... ואני תמה היאך אפשר לפסוק כר' יוחנן דהא חזקיה רביה דר' יוחנן הוא ואין הלכה כתלמיד במקום הרב וכל שכן דלית הלכתא כוותיה דרב במקום חזקיה דהשתא לגבי ר' יוחנן לית הלכתא כותיה לגבי חזקיה דהוא רביה דר' יוחנן הלכתא כוותיה והילכך אפילו א"ר אסי משמיה דרב בהדיא דגים קטנים מלוחין אין בהן משום בישולי נכרים אבל גדולים יש בהן משום בישולי נכרים אפילו כן היה לנו לפסוק כחזקיה כמ"ש וכ"ש דחזקיה ובר קפרא שרו. וכל שכן דר' אסי לא אמר בהדיא. והילכך בין דגים קטנים בין דגים גדולים מותרין. וכן פסק הרמב"ן ז"ל בדגים גדולים שצלאן נכרי להתיר כחזקיה ובר קפרא".

(ב) מחמיר.

(1) רשב"א (תוה"ב הארוך בית ג' שער ז', צ"ד-ב') – "דבר שנאכל כמות שהוא חי על ידי הדחק כביצה שיש מקצת בני אדם לאכלה חיה על ידי הדחק פליגי בה חזקיה ובר קפרא ור' יוחנן דגרסינן התם ביצה צלויה חזקיה ובר קפרא שרו ור' יוחנן אסר. ואמר אביי הלכה כר' יוחנן דאסר ותניא כוותיה הקפריסין והנלקיקאות הימליא והחמין והקליות שלהן מותרין. ביצה צלויה אסורה".

(2) רשב"א (תוה"ב הקצר בית ג' שער ז', צ"ד-ב') – "בישל דגים גדולים מלוחים אף על פי שיש מקצת אנשים אוכלים אותן חיון מחמת מילחן אכילה זו אכילת הדחק היא הרבה ואינה אכילה היא לפיכך בשלן עו"ג הרי אלו אסורין, ויש מן החכמים שהתירו והראשון נראה עיקר".

(ג) סתירה.

(1) פר"ח (ס"ק כ"א) – "ויש לתמוה עליו שבתורת הבית הקצר [שם צד, ב] פסק הפך מה שהסכים בתורת הבית הארוך".

(2) פר"ת (סוף ס"ק ט"ו) – "... וגם הרשב"א בת"ה הארוך אלא דבקצור כתב כדעת רבו ...".

ד. פוסקים.

1. מחמיר.

(א) מחבר (סעי' י"ב. סתם וי"א, הל' כסתם) – "אבל דגים מלוחים גדולים, אינם נאכלים אלא ע"י הדחק; לפיכך אם צלאן עובד כוכבים, אסורים, ויש מתירין".

(ב) תו"ח (סוף כלל ע"ה) – "אבל דגים גדולים אינן נאכלין ע"י מליחה אלא על ידי הדחק ולכן כתב הרשב"א ולא מקרי דבר הנאכל כמו שהוא חי עכ"ל וכתב בית יוסף [שם ד"ה וכן] והוא הדין דבר מעושן אינו נאכל אלא על ידי הדחק ואם בשלו עכו"ם אחר כך נאסר".

(ג) אפי רברבי (שער ע"ז סעי' ב') – "וכל דבר הנאכל ע"י הדחק ועולה על שלחן מלכים יש בהם משום בישולי גויים דע"י הדחק לא הוה אכילה".

(ד) פר"ח (ס"ק כ"א) – "ולענין דג גדול מליח שצלאו גוי יש להחמיר אף שנאכל על ידי הדחק דומיא דביצה שהיא ראויה לגמעה חיה ואף על פי כן אסירא משום בישולי גויים".

(ה) גר"א (ס"ק ל"א).

(ו) תפארת ישראל (ע"ז פרק ב' אות נ"ב) – "דבר שנאכל חי ע"י הדחק, אסור".

(ז) זבחי צדק (ס"ק מ"ה).

(ח) ערה"ש (סעי' ט"ו, סעי' י"ט, סעי' כ"ו) – "והעיקר כדעת האוסרים דאכילה ע"י הדחק לא שמה אכילה [פר"ח סקכ"א]".

(ט) דרכ"ת (ס"ק ע"ה) – "עפ"ר"ח שם שהעלה דהעיקר לדינא להחמיר בדגים גדולים שנאכלין רק ע"י הדחק כדעת הרשב"א שהביאו המחבר עיין שם ועיין בת"ח שם סוף דין כ"ד שהעתיק ג"כ רק דעת הרשב"א שהביא הטור שדגים הגדולים לא מקרי דבר הנאכל כמו שהוא חי והשמיט דעת המתירין עיין שם".

2. מיקל.

(א) פר"ת (ס"ק ט"ו) – "וכבר הודעתך דכל הפוסקים כחזקיה ובר קפרא ס"ל הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והר"ן והתוס' ורש"י וגם הרשב"א בת"ה הארוך אלא דבקצור כתב כדעת רבו לכן פסק הלכה הוא דכל דמתכשרי דגים לאכול ע"י המליחה הגם דהויא אכילתם קצת ע"י הדחק כמאכל בן דרוסאי שרי ולא דמיא לביצה שנגמעת חיה דזה הוי דוחק גדול ואינה דומה למליחת הדגים ופשוט".

3. שעת הדחק או הפמ"ר יש להקל.

(א) שם אריה (יו"ד סי' י"ט ד"ה ועכ"פ [כל לשונו מובא לעיל], סי' כ"א) – "רק אני סומך בשעת הדחק על דעת הפוסקים הקדמונים שפוסקים כחזקיה דאכילה ע"י הדחק מיקרי נאכל כמו שהוא חי".

(ב) כה"ח (ס"ק ע"א, ע"י ס"ק פ"ד) – "בהפ"מ או בשעת הדחק יש לסמוך אמתירין".

(ג) חלקת בנימין (ס"ק קי"ז, ציונים ס"ק ש', ע"י בי' סעי' י"ב ד"ה ויש [עמ' ק"ג]) – "ונראה דבשעה"ד או בהפ"מ אפשר להקל בזה".

4. מראי מקומות – חכ"א (כלל סעי' ו' סעי' ג').

כז סוגי בישול - סעיף י"ג.

א. צלי.

1. מחמיר – מחבר (סעי' ה'), כנה"ג (הג' הטור ס"ק א'), פ"ר"ח (ס"ק א'), תפארת ישראל (ע"ז פרק ב' אות נ"ב), זבחי צדק (ס"ק י"א), ערה"ש (סעי' כ"ז), "אבל כשצלאן עכו"ם קודם העישון פשיטא שנאסרו בצלייה דזהו כבישול", שם אריה (יו"ד סי' כ"א), כה"ח (ס"ק ט"ז), עצי העולה (הל' בשולי עכו"ם סעי' א'), שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ח עמ' ל"ה אות כ"א, בענייני יו"ד עמ' ס"ה אות כ"א), חלקת בנימין (ס"ק י"ד), נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי עמ' ר"ג), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ז).

ב. אפיה (baked).

1. מחמיר – תפארת ישראל (ע"ז פרק ב' אות נ"ב, "ש"ך קי"ב סק"ז, וכן בדין, דהרי בכל דוכתא ובשבת אפייה כבישול"), שם אריה (יו"ד סי' כ"א), שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ח עמ' ל"ה אות כ"א, בענייני יו"ד עמ' ס"ה אות כ"א), חלקת בנימין (ס"ק י"ד).
2. מראי מקומות – בישול ישראל (סי' ו' אות ב').

ג. טיגון (fried).

1. מחמיר.
א) חכ"א (כלל ס"ו סעי' ו') – "מיני טיגון אסור לעולם משום בישול עכו"ם".
ב) ערה"ש (סעי' כ"ד) – "ומ"מ נ"ל דטיגון הוי בכלל בישול לענין זה משום דגם בשבת הוה טיגון כבישול ממש וסייג מצאתי לזה מהירושלמי שם ע"ש [ובזה מדוקדק לשון הרמ"א בסעיף י"ג ודו"ק]".
ג) שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ח עמ' ל"ה אות כ"א, בענייני יו"ד עמ' ס"ה אות כ"א).
ד) חלקת בנימין (ס"ק י"ד).
ה) נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי עמ' ר"ג).
ו) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ז).

ד. תולדות אש.

1. מחמיר.
א) שם אריה (יו"ד סי' כ"א, סי' כ"ב) - לשונו מובא לקמן.
ב) בן איש חי (שנה ב' פ' חוקת אות כ"ב) - לשונו מובא לקמן.
ג) לבושי מרדכי (יו"ד תליתאי סי' י' אות א') - לשונו מובא לקמן.
ד) חלקת בנימין (ס"ק קכ"ו, ציונים ס"ק שי"ד, בי' סעי' י"ג ד"ה ופירות עמ' ק"ג [לשונו מובא לקמן]).
2. מיקל.
א) זר זהב (על או"ה שער מ"ג ס"ק ז') - לשונו מובא לקמן.
ב) דרכ"ת (ס"ק ע"ב) – "על בשו"ת אבן שתיה חיו"ד סי' נ' שנשאל ע"ד דגים קטנים שנקראים סנעטקע"ס שמביאין אותן והם ניצלו ע"י העכו"ם ואופן צלייתם הוא שצולין אותם בתנוריהם הגדולים שנעשו לזה ואחר ההסקה נותנין שם חול חם ובזקין עליהם מלח וע"י רתיחות החול והמלח ראויין הן לאכילה אם יש בזה משום בש"ג ועיי"ש במה שפלפל בזה ומצדד דאין זה בכלל בישול עכו"ם כיון דניצלו בתולדות האור ובתולדות אור לא שייך איסור בש"ג ועיי"ש במה שהאריך בזה (ועי' בדברינו לעיל ס"ק ט"ז)".
ג) יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ט') - לשונו מובא לקמן.
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ט"ז).
א) נ"מ: קיטור (steamed), בישול ע"י הבל וזיעה - עי' לקמן.

ה. מליחה (salting).

1. מיקל – רמב"ם (מאכ"א פרק י"ז הל' י"ז, לשונו מובא לקמן), מחבר (סעי' י"ב, סעי' י"ג, "דמלוה אינו כרותח בגזירה זו"), פוסקים.

ו. כבוש (marinating, pickling).

1. מיקל – רמ"א (סעי' י"ג, "גם כבוש אינו כמבושל, דלא אסרו אלא בישול של אש"), פוסקים.

ז. עישון (smoked).

1. מיקל – רמב"ם (מאכ"א פרק י"ז הל' י"ז, "דג שמלחו עכו"ם ופירות שעישון עד שהכשירן לאכילה הרי אלו מותרין, מליח אינו כרותח בגזירה זו והמעושן אינו כמבושל"), טור (סעי' י"ג), מחבר (סעי' י"ג, "והמעושן אינו כמבושל"), פוסקים.
2. האם יש לחלק בין עישון חם (כמו white fish) לעישון קר (כמו בסלמון, lox).
א) מיקל, אין לחלק.
1) מחזה אליהו (ח"ב סי' ל"ט, סוף ס' בישול ישראל תשובה א' אות ו').
2) חלקת בנימין (ס"ק קכ"א, ציונים ס"ק ש"ז, בי' סעי' י"ג ד"ה ופירות [עמ' ק"ג]) – "דשאני בישול דמעושן משאר תולדות אור, דמעושן הוא אופן אחר של בישול דהוא פועל גם מצד חריפותו ואין זה כדרך בישול דעלמא שהוא מכח החום לבד. ועלה נסתפק בירושלמי אם יש בו איסור בכ"ח ובישול עכו"ם דאפשר דאין זה דרך יבשול, ולענין בכ"ח קיי"ל שהוא ספיקא דדינא וכנ"ל, אבל לענין בישול עכו"ם קיי"ל להקל".
ב) מראי מקומות – ר' יעקב לובאן (מסורה ח"ו עמ' ע"ח), בישול ישראל (סי' ח'), נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי עמ' ר"ד).

1) הגר"י בעלסקי זצ"ל (ou document a-41) – "הרב יעקב לובאן במסורה חוברת ו', עיין שם פלפול ארוך ונאה, וטען ביסוד שאין העישון החם זה העישון שהתירו חכמים כי האש הוא מבשל בפני עצמו ודי בו לאסור המאכל עיין שם בכל ראיותיו. ובאמת כבר טענתי לפניו כי אינו צודק בזה כי לא מצאנו בכל דברי הפוסקים לחלק בין עישון חם לעישון קר והרי מצינו בספר פרישה (יו"ד סימן פ"ז ס"ק ט') שדן על עישון אם לאסור בשר וחלב על ידו, ר"ל היכא שנתעשן בשר בחלב יחד, ותפס בפשיטות שסתם עשן הוא חם ולגבי בישול עכו"ם יש לדון שלא אסרו בישול כזה הנעשה על ידי עשן חם כי משונה הוא מהבישול הרגיל, והביאו הרב לובאן להפרישה בהירחון הנ"ל ויש לדון על כל זה, ואולי טוב היה להחמיר לכתחילה היכא דאפשר, וצ"ע כי נראה יותר להתיר".

הגר"י בעלסקי זצ"ל (ישורון חל"א סוף עמ' שמ"ט) – "כבר נמנו וגמרו בינינו, ר"ל שכן המנהג נפוץ, שמה שהתירו עישון עכו"ם דלא מקרי בישול, לא מיירי אלא בעישון קר כי עישון חם היא בישול ממש, כי החום שבעשן הוא המעבד והמבשל, והעשן עצמו אינו פועל עיקר הבישול, וכן הסכמתי להחמיר כי קשה לברר בכל עובדא דעישון חם אם באמת העשן פועל או לא. אף דבאמת ברור שהעישון שדברו עליו בכל מקום הוא עישון חם בלי ספק ... עיין בפרי חדש שהובא בבאר היטב יו"ד סימן פ"ז ... אלא דהשתא איגלאי דמצוי אצל דג סלמון דעושים ב' אופני עישון, הראשון עישון קר והשני חם, אבל אומרים דבגמר העישון הקר ראוי הוא לאכילה בלי דחק אלא דאיצטריכא להו העישון הב' לשכלל הטעם הדרוש. ובודאי אחר שנעשה ראוי לאכילה לפני התחלת הבישול מיקרי בישול בדבר הנאכל כמות שהוא חי כבדגים מלוחים שביו"ד סימן קי"ג סעיף י"ב, ולא גרע על ידי מעשה העכו"ם דלבסוף, ויותר שיש כאן ב' מעשים נפרדים, הא' עישון והב' בישול והוה ממש כעין המליחה והבישול דלעיל. מיהו צריך לדקדק הרבה, כי אולי לא נגמר לאכילה אחר העישון הקר. וגם שמעתי שלפעמים שינו הסדר בשבילנו ומעיקרא עשו הכל בעישון חם ומי יעמוד על המשמר שלא יחזרו לסורם, ולכן כשמסדרים השגחה חדשה יראו לעשות הכל על ידי ישראל לבל יכשלו".

הגר"י בעלסקי זצ"ל (ספירים, וכשר הדבר שנת תשע"ב) -

Rav Belsky is of the strong opinion that even though theoretically hot smoking is included in the heter of "ishun" brought in YD 113, the current process of hot smoking is not the same as that of the Gemarah, as the cooking and the smoking elements of the present day process are not the same (the heat is not from the smoke, rather from a separate cooking element). Practically, this is not a concern on most smoked fish as they are edible after the brine step, before the cold smoking step (even if the cold smoking is not separate from the hot smoking process but one continuous process). Each fish and manufacturer should be evaluated separately, by having samples – before and after hot smoking – tasted by someone familiar with fish.

ה. קיטור (steamed): בישול ע"י הבל וזיעה.

1. מחמיר.

א) שם אריה (יו"ד סי' כ"ב) – "וע"ד אשר הוא חותר למצוא היתר על הצוקער מהחשש שעוררתי משום בשולי אינו יהודי ... מ"ש כי אינו נעשה ע"ג אש ורק מהיורה אשר על האש יוצא ההבל אל היורה ... דכמו שאין במעושה משום בש"נ כן י"ל בהבל. ומה לי החום מהעשן או מההבל עכ"ד. הנה זה ליתא. הלא מבואר ברמב"ם פ"ט ממאכ"א דמעושה ומבושל בחמי טבריה אין בו משום בישול בב"ח ... ולענין שבת פטור. ועיין ביו"ד סי' פ"ז ובפ"ט מהלכות שבת מבואר ברמב"ם והוא גמרא מפורשת בשבת שהמבשל בתולדות האור חייב כמבשל באור עצמו, ואם נתן ביצה בצד המיחם ונתגלגל חייב. והמבשל בכלי ראשון אע"ג שהעבירו מן האור חייב ... הרי דמעושה לא חשוב תולדת האור ... אבל ההבל היוצא לא גרע מהמיחם שקבל תולדות האור דחייבים. שקבל חמימות ע"י האור. מכ"ש ההבל בעצמו אשר חומו בא ע"י האור דודאי מבשל יותר ממיחם שפנהו כאשר עינינו רואות. ואין לו שום דמיון למעושה. וה"ה לענין בש"נ אע"ג דמעושה שרי. אבל ההבל מבשל ודאי. ומה לי נתבשל ע"י מים או ע"י הבל".

ב) אחיעזר (ח"ד סי' ל"ו) – "צדקו ד' השם ארי' דמה לי הבל היוצא מן האור כמו עשן או קיטור היוצא מן המים כמו דאמפף".
ג) לבושי מרדכי (יו"ד תליתאי סי' י' אות א') – "וע"ד מה שכתב לסמוך על מ"ש בשם אריה [יו"ד שם] וזר זהב [על איסור והיתר הארוך כלל מ"ג סק"ד], דבימי חכמים לא היה עוד בישול כזה ע"י זיעה, ולא גזרו על דבר זה. והנה הוא סברא בלי ראייה, וכבר הוי בכלל גזירה כמו שכתבתי לעיל, דהוי תולדות האש, דגם בימי חז"ל הי' בישול כנ"ל. ועוד לפי"ד הרמ"א [יו"ד סי' צ"ב [סעי' ז'] הנ"ל עיקר בישול בזה האופן, דהיינו העלות הזיעה, וכי מפני שינוי התנור נימא דלא היה בכלל הגזירה".

ד) חזו"א (קובץ צפונות גליון ה' תשרי תש"נ עמ' ל"ג, פאר הדור ח"ד עמ' ר"ז מובא הכת"י, ארחות רבנו ח"ג עמ' ע"ט אות ל"ט, אות מ"א, קונ' הזכרונות שנדפס בס' מלאכת שמואל [דרז"י] עמ' י"ד אות כ"ט) – "הדגים הנעשין בבתי חרושת של אינם ישראל, או של בלתי שומרי תורה ח", אם נגמרין ע"י בישול בשמן יש בהם משום בישולי עכו"ם. ואין נפקותא בין בית חרושת לבישול פרטי. וגם אין נ"מ בין מתבשלין במים או בזיעת המים. עוד יש חשש תערובות שומן האסור".

ה) עי' הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"ו עמ' ס"ה ד"ה וכן, אשרי האיש יו"ד פרק ח' אות ה'), עי' הערות במסכת ביצה דף טז. ד"ה ויש) – "בישול עכו"ם ע"י קיטור, בזמנינו שהדרך לבשל ע"י קיטור, מסתבר דכו"ע מודו דהוי בישול עכו"ם ואסור".

ו) שבט הלוי (ח"ב סוף סי' מ"ה, ח"ט סי' קס"ב על סעי' י"ג, קובץ מבית לוי ח"ח עמ' ל"ו אות כ"ד, בענייני יו"ד עמ' ס"ו אות כ"ד) – "דלא מבעיא דהיינו כשנכנס הקטור תוך המים ומחמם המים שזה בשול ממש, אלא גם אם נכנס הקטור לתוך הקנים ונמצא שהבל המים בלבד הוא המבשל מכ"מ לענ"ד כל שנקרא עליו שם בישול כדרכו הוא בכלל גזרה דבישול עכו"ם והוציאו רק עישון ומליחה וכבוש דאינו בישול במציאות".

שבט הלוי (ח"ו סי' ק"ה אות ו') – "ובענין בשול בזיעה המסקנא ג"כ להחמיר. בענין הסרדינין - כהיום אין נמלחין לפני עשיתן ושמין אותם בקופסאות ברזל תוך שמן ואחרי שנסגרו כבר הם מתבשלין בכח זיעה, והבשול הוא באופן כזה שע"י הזיעה מתבשל השמן מהר, והם מתבשלים ע"י בשול השמן - ולפי שורת ההלכה, יש בהם בשול גוים, דגים קטנים אלה עולים על שולחן מלכים, וזיעה הוא בשול גמור, והמקילים בזה סומכין עצמן על יסוד המבואר בקצת ספרים שאין מעשה בית חרושת שעושים בו רבבות לרבים בכלל גזרת חתנות, ומפה קדוש החזון איש זצ"ל שמעתי להחמיר בזה".

(ז) הגר"ח ק"צ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ג) – "האם בישול על ידי קיטור ואדים נחשב כבישול לאסור בישולי נכרי. תשובה: אם הגוי עשאו".

(ח) מחזה אליהו (ח"ב סי' ל"ט אות ז').

(ט) חלקת בנימין (ס"ק קכ"א, בי' סעי' י"ג ד"ה ופירות [עמ' ק"ה]) – "נחלקו בו הפוסקים ... שהעיקר כדעת האוסרים משום דבישול בקיטור הוא שוה לבישול בשאר תולדות אור כיון דהבישול בא מכח החום בלבד ולא דמי למעושן שמתבשל גם מחמת חריפותו".

2. מיקל.

(א) הגר" אברהם יעקב מזאבוטינע (השואל בשם אריה יו"ד סי' כ"א) - לשונו מובא לעיל.

(ב) בן איש חי (שנה ב' פ' חוקת אות כ"ב) – "דטעם ההיתר שכתב הרב אברהם יעקב ז"ל שהביאו הגאון שם אריה בס"י כ"ב, הוא טעם חשוב שראוי לסמוך עליו, דכתב שזה אינו מתבשל באש אלא רק בהבל, וכמו שאמרו אין במעושן איסור בש"ג, כן יש לומר בהבל עכ"ד, ומה שדחה הרב המחבר טעם זה בשתי ידים הנה במחילת כבודו לא דק, דמ"ש בנתן ביצה בצד המיחם ונתגלגלה חייב, ומ"ש המבשל בכלי ראשון אף על גב דהעבירו מעל האש חייב, היינו משום דזה חשיב מבשל באור ממש, כי המיחם והקדירה נעשו הן עצמן גחלת של אש, אבל ההבל אין בו ממשות ורק הוא חום אוירי, ואין הפרש בין הכל לבין העשן, דגם ההבל הוא עשן אלא דההבל חומו יותר חזק וגדול מן העשן, מפני שכנוס בתוך הכלי ואינו מפורשט, אך העשן הוא מפורשט והם ענין אחד הם ורק שזה חומו יותר חזק, כמו שתאמר יש שכר ויש ספירט"ו, ורז"ל נסתפקו בעשן שבביל שאין בו ממשות אלא הוא חום אוירי, וכמו כן יפול הספק הזה בהבל דמאי שנא, ולכן כמו דקי"ל אין במעושן בש"ג, כן הדין בהמתבשל בהבל, וזה ברור, הרי גם זהו טעם נכון בהיתר הצוק"ר הנז', ותמהני על הגאון המחבר איך דחה טעם זה בשתי ידים מכח דין המיחם והקדירה, דלפ"ד יקשה לעצמו למה נסתפקו בגמרא במעושן והלא חום העשן הוא בא מן האש, ולמה אין לוקין במעושן באיסור שבת, ואיסור בשר בחלב והלא חום העשן שהוא מבשל בא לו מן האש, וצריך שיהיה נחשב תולדות האור כמו מיחם וקדירה הנז"ל, אך באמת הטעם הוא כמו שכתבתי בס"ד, דהעשן אין בו ממשות שיהיה נידון כגחלת של אש, וכמו מיחם וקדירה, וחומו אשר מבשל הוא חום אוירי וזה הטעם ישנו גם בהבל".

(ג) זר זהב (על או"ה שער מ"ג ס"ק ז') – "עיל בתשו' שם ארי' סי' כ"ב שרב אחד רצה לומר ... ובאמת דבריו נכונים הם עיל בס' ...".

(ד) הגר"א קוטלר זצ"ל (הגר"מ גנג שליט"א אור המזרח גליון ל"ו עמ' קע"ו) – "ושמעתי מהגר"מ היינמאן שליט"א ששמע מרבו הגר"א קוטלר זצ"ל שהתיר לאכול בומבל בי טונא [אף שלא היתה אז השגחה כלל] ומשום בעיית בישול נכרים בטונא גם כן לא חשש משום שסבר דבישול ע"י קיטור חשיב כמעושן ואין בו משום בישולי נכרים. וכן בעדותו של הגר"א סולוביצ'יק שליט"א [זצ"ל] שמעתי שאביו הגאון ר' משה זצ"ל היה אוכל בומבל בי טונא".

הגר"א קוטלר זצ"ל (בעל פמ"ג השלם: נחלת יעקב בישול עכו"ם מספר ז' עמ' ט', מנחת הבוקר עמ' קצ"א) – "וכן אמר לי הגר"מ היינמאן בשם הגר"א קוטלר שהקיל בבישול ע"י זיעה".

(ה) אג"מ (משנה הלכות חי"ב סי' י"ז) - לשונו מובא לקמן.

(ו) שערים המצויינים בהלכה (סי' ל"ח ס"ק ה') – "כתב בדרכי תשובה ... ומזה יש היתר על קופסאות דגים סרדינים וצוקער וכדומה לזה".

(ז) משנה הלכות (חי"ב סי' י"ז) – "לענין ששאלתם אם יש לאסור מאכלים שנתבשלו ע"י עישון סטים בלע"ז משום בישול עכו"ם. נלפענ"ד דאין בדינו לאסור לפ"מ שכתבו בירושלמי נדרים הובא בטוש"ע יו"ד סי' קי"ג סי"ג דהמעושן אינו כמבושל ועיין ש"ך שם סקי"ח. ומצאתי באו"ה שער מ"ג סט"ז וז"ל והלכך דגים מעושנין שעישונן הא"י ונאכלין כך חיינ ע"י עישון כמו הבוקינג מותרין ואף על פי דבפ' כלל גדול בירושלמי חושב מעשן בכלל אופה מ"מ לגבי בישול א"י לא גזרו שיהא מעשן כבישול כמו שלא גזרו במליחה וכו'. ובזר זהב שם אות ז' שהביא בשם תשובת שם ארי' סי' כ"ב שרב אחד רצה להתיר ציקר דאין בו משום בישול עכו"ם שהמיץ לא נתבשל על אש ממש אלא ע"י קיטור והבל ממים רותחים שנכנס לתוך היורה ע"י צינורות והבל המים לא גרע ממעושן דמה לי הבל האש ומה לי הבל המים והבעל זר זהב הסכים עמו והביא ראיה מס' האשכול הל' תערובות איסור סי' ל"ה. וגם דכיון שהוא דבר חדש אפשר דלא ה' בכלל גזירת חז"ל. וכן שמעתי מידיד נפשי הגאון מהרמ"פ זצלה"ה שפסק להתירא ובאיסור דרבנן אין להחמיר יותר מדאי כנלפענ"ד".

(ח) יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ט') – "הן אמת שיש מקום לדון אם העישון ע"י הקיטור נחשב רק כעישון בלבד, ואין דינו כבישול, שאפשר שדוקא כשנתלה בעשן בלבד נחשב כעישון, אבל הבל הקיטור הוא כבישול גמור ... יותר נכון הטעם שכתבנו דהו"ל כמעושן שאין בו משום בשו"ג. ואמנם ראיתי בשו"ת שם אריה (חיו"ד סי' כב), שהביא מ"ש אליו רב גדול אחד בהיתר הצוקר שנעשה בבתי חרושת של גוים, שאף שהבוריקעס נתבשלו תחלה ע"י עכו"ם, אין בזה משום בשו"ג, מפני שבישולם הוא ע"י הבל הקיטור, ומה לי חום מהעשן או מההבל, והוי כמ"ש המעושן אינו כמבושל בבשו"ג. והרב המחבר כ' לדחות דבריו, דמעושן שאני, אבל הבל הקיטור מבשל הוא בודאי, ומה לי ע"י מים או הבל. ע"ש. אולם בהגהות זר זהב על האו"ה (כלל מג אות ד) כ' שדברי הרה"ג המשיב נכונים הם, ומה שדחה הרב המחבר את דבריו, ומביא ראיות מחיובי שבת תולדות האור כאור, באמת אינם ראיות לדין בשו"ג דקילי טובא, ובפרט שענין הבישול ע"י הקיטור הוא דבר שנתחדש עתה מקרוב, וי"ל שלא היה בכלל גזרת חז"ל כשגזרו על בישולי עכו"ם. עכת"ד. וכ"כ בשו"ת אבן שתיה (חיו"ד סי' מז) להצדיק ד' הרה"ג המשיב הנ"ל, שהרי גם העשן מבשל ממש מחמת יסוד האש המולידו, וע"כ דבתולדות האש לא גזרו משום בשו"ג, ולכן גם בהבל הקיטור אין דין בשו"ג. ול"ד למ"ש

בדיני שבת. ע"ש. ומעתה קמה וגם נצבה ראייתנו מדין המעושה להתיר את הסרדינים של דגים קטנים. והרי זה כמבואר. וע' בשו"ת מנחת יצחק ח"ג (סי' כו אות ו). ודו"ק".

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ט"ז), מנחת יצחק (ח"ג סי' כ"ו אות ו', לשונו מובא לעיל), אבני ישפה (ח"א סי' קל"ט ענף ב' ד"ה ולכאורה), ר' יעקב לובאן (מסורה ח"ו עמ' ע"ח), שבות יצחק (ח"ו פרק ו' אות ב'), בישול ישראל (סי' י"א), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ז), הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-23, a-68), נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי עמ' ר"ח). (א) הגר"מ גנק שליט"א (ou document a-23), עי' אור המזרח גליון ל"ו סוף עמ' קע"ה) – "האמת הוא שהOU סומכת על שיטת המקילים בקיטור בלי שום צירוף אחר, ובתנאי שמאכל...".

4. קופסת שימורים שמתבשל ע"י קיטור.

(א) מחמיר.

1) אג"מ (בישול ישראל סי' י"ג הע' ב', ou document a-47 [לשונו מובא לקמן]) – "הרה"ג ר' שמואל פלדר שליט"א אמר ששמע שגם האגרות משה זצ"ל אחז בתוקף שאין בכה"ג היתר של בישול באדים, כיון שהאדים מחממין את המים".

2) תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפ"ב ד"ה עוד, ח"ג סי' רמ"ז ד"ה ויש) – "כאן שהקיטור מרתיח המים שמבשלים התבשיל פשיטא שאין חילוק הבל היוצא מן האור להבל היוצא מעשן הקיטור, שפעולת הבישול הנעשית בשניהם שוה, דהמים וודאי יש בזה איסור בישול עכו"ם".

3) הגר"י בעלסקי זצ"ל (ou document a-47) – "מה שמבשלים הקופסאות ע"י קיטור מבחוץ – הלא הקיטור הוא במקום האש של בישול, כמובן, אבל עצם הבישול הוא על ידי המים שבתוך הקופסא, וכן צעק מר על זה מרן הגאון רמ"פ זצוקל"ה. ומה שאומרים בשם הרב גוסטמאן זצ"ל, צריכין לברר אם היה זה חלק משיעור ארוך שהרצה כדרכו ז"ל, ובכלל, אינני סומך על שמועות כאלו ובפרט במלתא דלא מסתבר כלל. בכלל, על ההיתר בקיטור יש להתרעם כי כבר עמדו על זה הרבה פוסקים ולפי הנראה רבו האוסרים על המתירים, והכל בנוי על חידוש שאלמלא הצורך הגדול לא נכנסו בזה להתיר מה שאין לו מקור, ושהסברא הפשוטה נראה לאסור".

4) מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ד אות ב', סוף ס' בישול ישראל תשובה ו' אות ב' ד"ה שנית).

5) חלקת בנימין (סעי' י"ג ב' ד"ה ופירות, עמ' ק"ה) – "אם המאכל הוא מונח במים (או שאר משקה) ומחממים אותו ע"י קיטור דזה נראה שהוא בישול ממש [וכל שכן אם המאכל סגור בקופסא עם משקה דאז המאכל מתבשל במים בלבד וודאי אין הקיטור אלא כשאר תולדת אור המחמם את התבשיל]".

ב) מראי מקומות – באר משה (פתחי הלכה עמ' קס"א שאלה כ"ב, עמ' קס"ב שאלה כ"ג), חשב האפוד (ח"ג סי' כ"ט אות ב'), בית אב"י (ח"ג סי' קט"ו אות ד'), שבט הלוי (ח"ו סי' ק"ח אות ו', לשונו מובא לעיל), תשובות והנהגות (ח"ג סי' רמ"ז), ou document (a-104), הגר"מ גנק (מסורה ח"א עמ' צ"ה), בישול ישראל (סי' י"ג), יבקש תורה (ח"ז סי' מ' אות י' ד"ה ומכאן).

1) הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-46) – "צורת הכשרת דג זה שונה מהכשרת דג הטונא, דהיינו שכאן הדג מתבשל במשקה שבתוך הקופסא על ידי הקיטור [ולא כמו בטונא שהדג מתבשל בקיטור גופא – אשר שמה סמכנו על צירוף שתי השיטות, הא', דבקיטור (אפילו שהוא חם) אין בו משום בישול עכו"ם, וב', סברת המהרי"ט צהלון שבברכי יוסף שבמפעל לית ב' משום בישול עכו"ם, דעדיף טפי מפלטר], ודעת הגר"מ פ"פ ז"ל להתיר בכה"ג אפילו לכתחילה, כמבואר במסורה א'. אלא דנהגו אצלנו בהאוי"ו שלא לסמוך על זה לחוד בלי צירוף עוד דיעות, וצ"ע אם כדאי להמשיך באופן זה של מתן הכשר, שהג"ר גדלי פלדר ז"ל [וכן שמעתי בשם הגר"י גוסטמן ז"ל] התיר אפילו במתבשל במשקה שבקופסא המתחמם על ידי הקיטור החי, אם נכון הדבר לצרף סברא זו לדעת הגר"מ פ"פ הנ"ל לנהוג קולא בזה אפילו לכתחילה".

ט. חמי טבריה.

1. מיקל – שם אריה (יו"ד סי' כ"ב, לשונו מובא לעיל), כה"ח (ס"ק ע"ד), להורות נתן (ח"ז סי' ס"ד, לשונו מובא לקמן), חלקת בנימין (ציונים ס"ק שי"ח).

י. ייבוש או בישול בחמה (sun-drying).

1. מיקל.

א) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ס"ב) – "ה"ה אם עושים דברים שהם ראויים לאכילה ע"י היובש אין בו משום ב"ג, כדמוכח מדברי הר"ר ברכיא מניקולאי שהביא שלטי הגבורים".

1) דרכ"ת (ס"ק פ"ב) – "יש לומר דהכנה"ג לא קאמר רק ביובש בחמה ולא ביובש בתנור".

ב) בית לחם יהודה (סוף ס"ק י"ח).

ג) פמ"ג (סי' קי"ב שפ"ד ס"ק ז') – "לחם הנאפה בחמה כמו לכותח אין בו לא משום בשולי עובד כוכבים...".

ד) זבחי צדק (ס"ק נ') – "כנה"ג".

ה) דרכ"ת (ס"ק ט"ז, ס"ק פ"ב [לשונו מובא לעיל]) – "ועי' בשו"ת חיים שנים סוף סי' ד' שכ' דמדברי הפוסקים שכ' דמלווח אף על גב דקיי"ל שהוא כרותח אפ"ה אין בו משום בישולי עכו"ם דלא גזרו אלא בתולדות האור דוקא שמעינן דין חדש דאם צלה נכרי ביצה בחמה שרי ואין בו משום בישולי עכו"ם דהא אפ"ל לענין שבת שרי ולא דוקא בחמה אפ"ל בחול ובאבק דרכים ובגג רותח וכיוצא שאינו תולדות האור אף על גב דלענין שבת אסור מ"מ לענין בישולי עכו"ם שרי וכו' עיין שם ועי' בשו"ת שם ארי'...".

ו) כה"ח (ס"ק ע"ו).

ז) להורות נתן (ח"ז סי' ס"ד) – לשונו מובא לקמן.

ח) שבט הלוי (ח"ו סי' ק"ח אות ו') – "ודוקא בתולדת חמה לא גזרו, והיינו במבשל בחמה ותולדה יע"ש".

- ט) חלקת בנימין (ס"ק קכ"ה, ס"ק קכ"ו) – "ייבשו בחמה ... בישול בחמה מותר".
 י) נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי סי' כ"א סעי' י', עמ' ר"ה).
 יא) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ז).
 2. נ"מ: צימוקים (raisins).

יא. תולדות חמה.

1. מיקל – שבט הלוי (ח"ו סי' ק"ח אות ו', לשונו מובא לעיל).
2. מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק קכ"ו, ציונים ס"ק שי"ט).

יב. חשמל.

1. מחמיר.

- א) מנחת יצחק (ח"ז סי' ס"ב אות ג' ד"ה הנה).
 ב) הגריש"א זצ"ל (ישא יוסף יו"ד ח"א סי' ח' אות ה', הליכות שדה גליון קמ"ה ריש עמ' ט') – "ונקטינן לדבר פשוט לאסור בישולי עכו"ם אפילו בחשמל".
 ג) שבט הלוי (לשונו מובא לקמן).
 ד) תשובות והנהגות (ח"א סי' תל"ט, ח"ה סי' רמ"ט אות ב' [לשונו מובא לקמן]) – "שאלה: האם יש להתיר בישול עכו"ם בחום אלקטרי. שמעתי שחכ"א מצדד להקל שכיון שלא אסרו אלא בישול באש ולא אסרינן כבוש או מעושן, כמבואר בשו"ע סי' קי"ג סעיף י"ג, יש לומר שהוא הדין במבעיר בגחלת של מתכת, אף שלענין איסור שבת מחמירים שחייבין בבישול כזה מה"ת, מ"מ באסור בישול עכו"ם שהוא דרבנן יש לומר כהפוסקים דלא נקרא אש ולא גזרו ומותר, וגם בלאו הכי אם מיירי בשפחות הנשכרות לנו יש מקילין. (עי' ש"ך סי' קי"ג סק"ז ובחכמ"א כלל ס"ט דין ז' מיקל בהפ"מ ע"ש). ונראה פשוט שאין שום מקום ח"ו להקל בזה, שגזרו על בישול ולא על כבוש או מעושן, שבאלו איכות הבישול שונה וגם אין על זה שם בישול, ואף שמדינא מעושן הרי הוא כבישול, הפעולה אינו כבישול, ולא חשיבא כמבושל, דבעינן בישול ע"י האור כמבואר ברמב"ן ור"ן ע"ז ל"ח ע"א ולא גזרו בזה משום קירוב חתנות, אבל אלקטרי מבשל כמו אש ממש וזהו דרך בישול לדידן ובודאי הוי בכלל הגזירה, ופשיטא דלא צריך דוקא בישול בגחלים כבזמן הגזירה ולכן אין ספק שיש בזה איסור בישול עכו"ם, ואין להקל בזה כלל ח"ו והאיסור ברור ופשוט לע"ד".

ה) חיי הלוי (ח"ד סי' נ"ג אות ד').

- 1) שלחן מלכים (שער ט' פרק ו' אות א', עמ' תרס"ו) – "אור לציון ... ולענין מעשה לא מצינו שמקילים כן".
- 2) מראי מקומות – כוכבי יצחק (ח"ג סי' כ"ד סוף אות א'), הו"ד בויברך דוד (ח"א סי' צ"ה ד"ה ויותר), נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי עמ' ר"ט).

א) אור לציון (ח"ה פרק ל"ג סעי' ד' ה' ח' פרק ל"ד סעי' ח' י"א י"ב, עטרת פז ח"א כרך ב' יו"ד הערות סי' ב' הע' ו' ד"ה וממילא) – "יש להוסיף ולומר, דאם אותם תנורים הם פועלים על ידי חשמל דהדבר קיל טפי, כי הנה עתה שמענו משמיה דהגאון מוהר"ר ב"צ אבא שאול שליט"א [זצ"ל], חידושהא רבא. דבאותם הדברים הנאפים ומתבשלים ע"י תנורי חשמל, ליכא בהו משום בשו"ג, ואפילו אם הגוי הוא אשר מפעיל את התנור. וטעמו ונימוקו עימו, כי הנה זרם החשמל פועל בתדירות גבוהה [של 300 ק"מ לשניה לערך], וא"כ נמצא שאותו כח חשמלי שמחמם את התנור, אשר בא מכה הרמת המתג שע"י הגוי חלף הלך לו תיכף ומיד תוך שניות מועטות, והרי באותו כח חשמל שע"י מעשה הגוי לא היה בו כדי לאפות ולבשל, וכח החשמל שיבוא אח"כ ומבשל את התבשיל הזה אין בו כלל מידו של העכו"ם, שהרי זהו רק כח כוחו, דהרי כאמור בכל שניה בא כח חדש, והחשמל שבא עתה אינו כלל מכוחו של הגוי, אלא מכה כוחו שהרים לפני כן את מתג החשמל ואיפשר את זרימת החשמל. ומכיון שכן יש להתיר בישול כזה שע"י גוי היכא דהתנור פועל על חשמל. ורק בישול הנעשה ע"י גאז או חומר בערה כנפט או סולר שהוא פעולה מתמשכת של הגוי, יש בו משום בישול עכו"ם. ודפח"ח. וא"כ יש לצרף ענין זה לקולא כאן. וגם הלום ראיתי להרב בן איש חי בשנה שניה (פר' חוקת אות כב) ומהתם איכא נמי תנא דמסייע ליה למר. ע"ש היטב. אמנם מתורף דבריו מו"ר מרן מלכא שליט"א בשו"ת יביע אומר ח"ה (חיו"ד סי' ט סק"ג, וסי' י אות ז) והרב ציץ אליעזר בתשובותיו (ח"ט סי' מא אות א) ועוד, עולה ומתבאר דלא ס"ל לחלק כדברים אלו, להתיר טפי ענין בשו"ג בתנורי חשמל. ע"ש היטב".

- 1) אור לציון (ישא יוסף יו"ד ח"א סי' ח' אות ה', הליכות שדה גליון קמ"ה עמ' ח' ד"ה אמנם) – "אמנם שמעתי אומרים בשם הגר"ב צ"א אבא שאול זצוק"ל שלדעתו בתנור חשמלי (וברוב המקרים את הפיצוחים קולים בתנור חשמלי) המשך הפעולה החשמלית אינו מתיחס למדליק שהרי החשמל הממשיך לא ה' בעולם בעת ההדלקה, ומשום כך לדעתו בתנור חשמלי אין משום בישולי עכו"ם, ובנו ידידי הרה"ג ר"א שליט"א אישר לי שמועה זו אף שאמר שלא הי' מורה כן למעשה".

יג. מיקרוגל (microwave).

1. מיקל, אינו בישול עכו"ם.

- א) להורות נתן (ח"ז סי' ס"ד) – "נראה דגם הנך תנורי מיקרו-גל שהומצאו באחרונה, שאין שם אש כלל, לא עדיף מחמי טבריא ומבשל בחמה דנראה דאין בו משום בישול עכו"ם כיון דהוי בישול שלא כדרכו, ואע"ג דבזמן הזה נעשה כדרכו מכל מקום מעולם לא חל על זה גזרה של בישול עכו"ם".

(ב) עי' רבבות אפרים (ח"ח סי' תקי"א אות א') – "בדבר שאלתך אם בישול עכו"ם שייך במיקרו וועו, הנלענ"ד דמבואר בטור יור"ד סי' קי"ג דלא אסרו בבישול עכו"ם אלא בבישול שע"י האש אבל שלא ע"י האש אע"פ שמלוח כרותח וכבוש כמבושל שרי, ומבואר בבית יוסף דלא אסרו אלא תולדות האש ומיקרו וועו הו"ל כבישול ע"י החמה ואינו חייב, ואף שהסיבה היא משום גזירת חתנות לעכו"ם, אבל היות שזה סטים ולא אש א"א לנו לגזור גזירות מדעתנו, ולכן נ"ל דאין בו משום בישול עכו"ם, ומכל מקום לעצמי אני מחמיר ואף פעם לא אכלתי דבר שעכו"ם בישל במיקרו וועו, ושמתתי שראיתי בספר מטבח בהלכה נדפס ירושלים תנש"א ע"י הרה"ג ר' יוסף יצחק שליט"א בנו של הרה"ג ר' נסים אליהו שליט"א שבעמוד קנ"א סיים בלשון זה, תשובה אין דין בישולי עכו"ם במיקרו וועו. ולגבי שבת כתב באג"מ אור"ח ח"ג סי' נ"ב, דאסור לבשל בשבת במיקרו וויי, א"כ זה בישול לגבי שבת ולא לגבי עכו"ם ועי' בזה".

(ג) הגר"מ היינעמאן שליט"א (Kashrus Kurrents חל"ו מספר ב' עמ' ד') -

Prohibition of *Bishul Akum* Does Not Apply To ... Foods that are microwaved by an *aino Yehudi*. *Bishul akum* does not apply to microwaved food. The Rabbinical prohibition of *bishul akum* applies only to conventional cooking methods, eg. cooking, frying, roasting. Food prepared through microwaving is not included in the prohibition.

(ד) יבקש תורה (ח"ז סי' מ' אות י"א).

2. מחמיר, הוי בישול עכו"ם.

(א) הגרשז"א זצ"ל (Halachically Speaking ח"ז מספר ב' הע' כ"ג).

(ב) שרגא המאיר (ח"ו סי' נ"ב אות ג') – "בודאי נוהג בהם גזירת בישול עכו"ם כיון ...".

(ג) הגר"א פאם זצ"ל (Halachically Speaking ח"ז מספר ב' הע' כ"ג).

(ד) הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"ו עמ' ס"א ד"ה וכן, בישול ישראל עמ' כ"א אות ה'), אשרי האיש יו"ד פרק ח' אות ד', בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרנ"ג) – "בישול עכו"ם במיקרוגל, הוי בישול עכו"ם גמור, ואין מקום להקל בו. עבר ובישל, נאסר המאכל".

(ה) שבת הלוי (ח"ח סי' קפ"ה, ח"ט סי' קס"ב על סעי' י"ג, קובץ מבית לוי ח"ה עמ' ל"ו אות כ"ה, בענייני יו"ד עמ' מ"ב אות י"א, עמ' ס"ז אות כ"ה) – "כי הדבר פשוט כי דבר זה אסור משום בשולי עכו"ם, כי בין לטעם הגזרה משום חתנות ובין לטעם הגזרה משום שמא יאכילנו דברים טמאים כמש"כ רש"י ע"ז ל"ה ע"א, ובין לקס"ד דגמ' שם ל"ז ע"ב דילפינן מקרא אוכל בכסף תשברני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי דמה מים שלא נשתנו מבריינתן ע"י האור, כ"ז שייך בבישול זה דמיקרוגל, דאלו היה האיסור מלאכת בישול הי' עלינו לחקור בטיב פעולת מלאכת בישול של מיקרוגל אשר עכשיו אין לנו עסק בזה, אבל היתה הגזרה בישול גוי משום חתנות וגזרו להנזר מהם להתרחק מבשוליהם אשר בשול הסעודה מביא לידי התקרבות כמש"כ הראשנים א"כ מה איכפת צורת ואיכות הבשול כל שנתבשל והוכן לסעודה באופן הרגיל בתקופה זאת, ואוכלים מאכל זה בתור נתבשל היא הגזרה שגזרו חז"ל. ולא הוציאו רק עישון בירושלמי פי"א דנדרים וטור יו"ד סי' קי"ג, דעישון אינו בשול ומכ"ש כבוש כמבושל, וכן מליח בגמ' שם ל"ה ע"א ובפוסקים דכ"ז אינו נכנס בגדר בשול אעפ"י שיש בו צדדי דמיון לבשול וממילא אינו בכלל הגזרה דאין זה הכנת תבשיל הרגיל, אבל מיקרוגל דעושה כהיום הכנת תבשיל הרגיל פשיטא דהוא בכלל בישוליהם וחלילה להקל בזה, וגם סו"ס נתבשל ע"י אור אש אלקטרי וא"ת דגם זה אינו בכלל א"כ גם בשול על אור האלקטרי הרגיל יצא מכלל הגזרה ואסור לומר כן".

(ו) תשובות והנהגות (ח"ה סי' רמ"ט אות ב') – "ואני לא שמעתי שמקילין לומר שאין בזה בישול עכו"ם ח"ו, דנראה דאפי' אם נימא דלדין תורה לא חשיב בישול מיקרוגל כבישול ופטור עליו בשבת, מ"מ לענין בישול עכו"ם אינו תלוי במה דנחשב עפ"י התורה לבישול, אלא כיון שאצל בנ"א הבישול במיקרוגל חשוב ומקובל כשאר בישול באש, הלוא שייך ביה טעם הגזירה ככל מאכל מבושל ע"י אש (והיינו שיזמן העכו"ם את הישראל אליו לסעודה, ויבואו לקירוב חתנות ביניהם או שיאכילנו דבר האסור), וח"ו להקל בזה. ואף שמומחים טוענים שפעולת הבישול במיקרוגל אינו כבישול באש, מ"מ כיון שלבנ"א אינו ניכר השינוי ביניהם, והוא חשוב ומקובל אצלם כבישול באש, ה"ה בכלל הגזירה דבישול עכו"ם. ואם נתיר במיקרוגל, נימא ג"כ דבישול עכו"ם באלקטרי מותר, שלשיטת הראב"ד (פי"ב דשבת ה"א) דגחלת של מתכת אינו אש, א"כ המבשל באלקטרי אין כאן בישול באש או תולדותיו. ואף שלענין שבת אנו מחמירים כדעת הרמב"ם דס"ל דהוי אש, אבל לענין איסור בישול עכו"ם שהוא דרבנן נקיל לסמוך על שיטת הראב"ד. וע"כ כמ"ש שכל שחשוב ומקובל כמו בישול באש ה"ה בכלל הגזירה, ואם כי יש לחלק שפעולת הבישול באלקטרי הוא ממש כפעולת הבישול באש משא"כ במבושל במיקרוגל, נראה עיקר שלא תלוי בפעולת הבישול, אלא אם חשוב ומקובל לבנ"א כבישול באש וכמ"ש".

(ז) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ב' אלול תשס"ז) – "שאלה: אם עכו"ם עושה מאכל במיקרוגל האם זה נחשב בישול עכו"ם. תשובה: כן".

הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רע"ו, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ב אות מ"ז) – "שאלה: מה הדין בזמנינו לגבי מיקרוגל האם זה נחשב כבישול לגבי הדינים של בישול עכו"ם או בישול בשבת או לבשר בחלב. תשובה: לבישול עכו"ם נראה שכן, לבישול בשבת לר' משה פיינשטיין אסור מדאורייתא, ולאדמו"ר מדרבנן, ואולי ה"ה לבשר בחלב".

(ח) הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה עמ' קמ"ד, Halachically Speaking ח"ז מספר ב' הע' כ"ג) -

The consensus of the poskim is to be stringent. Since a microwave can be used to cook food, it is comparable to a regular oven

(ט) ישיב יצחק (ח"ג סי' י"ב, ושב ורפא ח"ג סי' קי"ז [עמ' קצ"ה]).

(י) נתיבות אדם (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ב אות מ"ז) – "גדולי ההוראה החמירו בזה".

(יא) הבית בכשרותו (סי' ג', עמ' ע"ב) – "וחלילה להקל בזה".

הבית בכשרותו (חוקי חיים ח"א סי' פ"ג) – "כבר נפסק הדבר לאיסור כיון שבזמנינו הוא דרך בישול, ואין כאן גזירת הכתוב שצריך אור דווקא, וכ"כ החזון איש במכתב לאסור דגים הנעשים בבתי חרושת, בין ע"י גויים בין על ידי בלתי שומרי תו"מ, ואין הבדל אם מבשלים במים או ע"י זיעת המים, עכת"ד [הובא בשבות יצחק (ח"ו פ"ו) ומסתמא ג"כ בקוב"א ג'] ועיין בשבט הלוי (ח"ח קפ"ה), ובשבות יצחק בשם מרן הגריש"א, ונקטו לאיסור וכן משמע באגרות משה (או"ח ח"ג נ"ה). וכל מה שהתיר בהגהות זר זהב בקיטור כיון שהבין שזה מעושן ולא מבושל, אבל במיקרוגל שמבשל כדרכו לכו"ע אין מקום להתיר. ולפי מה שידוע לי כל וועדי הכשרות החרדיים אומרים שהם מקפידים גם על בישול בקיטור".

(יב) בישול ישראל (סי' ו' אות ה') – "פוסקי דורנו שליט"א אוסרים בישולי עכו"ם שבישלם העכו"ם ע"י מיקרו גל".
(יג) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ז).

(יד) עזרה כהלכה (פרק ח' סעי' ג').

(טו) הגרי"א פארכהיימער שליט"א (שיעורי עמ' כ"ח) – "שאלה: אם המנהג להחמיר במיקרוגל דבעינן שתהא ע"י ישראל, ואם בישל בה עכו"ם האם צריך העגלה. תשובה: המנהג להחמיר".

3. מראי מקומות – ויברך דוד (ח"א סי' צ"ה, "נסתפקתי..."), חוקי חיים (ח"א סי' פ"ב), שבות יצחק (ח"ו פרק ו'), חיי הלוי (ח"ד סי' נ"ג אות ד'), הגר"ש מילר שליט"א (הלכה ברורה ח"ו מספר ד' הע' י"ב), ויהי בנסוע (דפו"ח פרק כ"ב סעי' י'), נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי עמ' ר"ח), ישיב יצחק (ושב ורפא ח"ג סי' קי"ז, עמ' קצ"ה), שלחן מלכים (שער ט' פרק ו' אות ב', עמ' תרע"א), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ב' סעי' י"ג).

(א) מגד יהודה (ח"א סי' כ"א) – "והמתבאר מכל זה, דלכאורה יש להקל בתנורים החדשים ובפרט דבישול עכו"ם הוא רק איסור דרבנן ... אמנם מכל מקום כיון שהוא דבר חדש עדיין צריך להתיישב בזה וצ"ע למעשה".

(ב) מנחת חן (ח"א יו"ד סי' ד') – "ולכתחילה ודאי צריכין לחוש להמחמירין, אבל בדיעבד יש להקל".

(ג) מנחת אשר (דברים סי' ה' אות ו') – "נלענ"ד דבמקום הפסד ושעה"ד גדול יש להקל דאין איסור בשו"נ במיקרו גל".

(ד) עי' הגר"ש מילר שליט"א (הלכה ברורה ח"ו מספר ד' הע' י"ב) – "שיש מקום להקל בזה ובמקום שיש חשש שהשפחה שבבית ישתמש בכליו של ישראל טוב לומר לה להשתמש רק במקרו גל שבזה יש מ"מ צד להקל, ופשוט שלצורך לסניף עם התיירים של שפחה בבית ישראל דלהלן במקום צורך יש מקום להקל".

(ה) חלקת בנימין (ס"ק קכ"ו, ציונים ס"ק ש"כ, מילואים שם) – "וצ"ע למעשה".

י. אינדוקציה (induction cooking).

1. מחמיר.

(א) אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ב' ביאורים על סעי' י"ב) – "מסתבר שגם בישול באינדוקציה אסורה משום בשולי גוים, שאף שאין שם גוף חימום, מכל מקום אין שום חילוק בצורת הבישול בו מבישול באש רגיל ... ונראה שאף המקילים במיקרוגל לא יקילו בזה".

(ב) ראשית דרכו (סוף הע' ל"ח) – "לענין אינדוקציה, בספר אוצר הלכות בישולי עכו"ם ... ונראה להוסיף שדרך פעולתו היא שבכיריים ישנם חוטי חשמל שיש בהם זרם חשמל חילופין ועי"ז נוצר שדה מגנטי, וממילא כשמים עליהם סיר הנעשה ממתכת, השדה המגנטי נכנס לתוך הסיר, וזה גורם שזרם חשמל יזרום בתוך הסיר שיוצר חום. נמצא שבעצם הוי כמבשל ע"י חשמל שכתבו הפוסקים שיש להחמיר בו. ואגב, שמעתי מי שהאיר הארה חשובה שלענין כיריים אינדוקציה, אפי' אם ישראל הדליק האש ושם הקדירה עליו, אם הגוי סילקו ושוב החזירו אסור (אא"כ הגיע למאב"ד) שהרי מיד כשסילקו נפסק השדה המגנטי וכשהחזירו הוי כאילו הדליקו מחדש".

כח [דרגות של בישול.

א. כלי ראשון שהועבר מן האש.

1. מחמיר – בן איש חי (שנה ב' פר' חקת סעי' כ"ב ד"ה עוד), עי' שבט הלוי (ח"ט סי' קס"ד אות ב', "ובשול תוך כלי ראשון שהעביר מעל האש לרוב הפוסקים שהוא בשול דאורייתא משמעות הענין דכן הוי גם לענין בשול עכו"ם, ולירושלמי פ"ג דשבת ובמס' מעשרות דאין זה בשול ברור עדין לא ברור לי"), חלקת בנימין (ס"ק קכ"ו, ציונים ס"ק שט"ז, עי' ס"ק שי"ז, בי' ד"ה דלא [עמ' ק"ו]), בישול ישראל (סי' ט"ו), שואלין ודורשין (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' תרע"ב, לשונו מובא לקמן).

2. מיקל – הגריש"א זצ"ל (בישול ישראל פרק ט"ו הע' א').

3. מראי מקומות – נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי סי' כ"א סעי' י"א, עמ' רי"א).

ב. עירווי מכלי ראשון.

1. מיקל.

(א) עי' מהרש"ם (ח"ג סי' רצ"ו) – "ע"ד שאלתו אם עירה עכו"ם מכ"ר על בשר חי ולמ"ד עירווי מבשל אם שייך בזה דין בישולי עכו"ם. והנה למאי דקיי"ל דעירווי מבשל רק כ"ק א"כ כמו דקיי"ל דדבר הנאסר כ"ק א"ב דין חהר"ל ה"נ אינו בכלל עולה על שלחן מלכים. ועוד דעכ"פ אינו מבשל יותר מכמאכל בן דרוסאי דקיי"ל דאם גמרו ישראל מותר כמ"ש בסי' קי"ג ס"ט. ואף דהמחבר אוסר בלא הפ"מ הרי לדידן רק ספק אם מבשל וא"כ מותר גם בלא הפ"מ. כנודע דבצירוף עוד ספק מותר גם בלא הפ"מ היכי דגם בודאי שרי בהפ"מ".

(ב) ע"י שבט הלוי (ח"ט סי' קס"ד אות ב') – "ואשר שאל בענין בשול עכו"ם ע"י עירו מכלי ראשון, והביא משו"ת מהרש"ם ח"ג סי' רצ"ו הכי נראה אי משום דעירו רק ספק מבשל לדינא והם גזרו על בשול, ואי משום שאינו עולה כה"ג על שולחן מלכים אבל היות כי אני חונה כאן בלי ס' הנ"ל לא אוכל לישא וליתן בזה".

(ג) שבט הקהתי (ח"ה סי' קל"ד אות ג').

(ד) ויהי בנסוע (דפו"ח פרק כ"ב סעי' י"א).

(ה) נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי סי' כ"א סעי' י"ב, עמ' ר"י).

(ו) מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק י"א הע' ב').

(ז) הגר"י טשזנר שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ב אות מ"ח) - לשונו מובא לקמן.
2. מחמיר.

(א) אבני ישפה (ח"א סי' קל"ט ענף ב' ד"ה אמנם עדיין).

(ב) הגר"ח ק"ק זצ"ל (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ב אות מ"ח, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ב) – "עירו מכלי ראשון או כלי ראשון שהעבירו מן האש האם נחשב כבישול לענין בישול עכו"ם. תשובה: יש להחמיר".

(ג) יבקש תורה (ח"ז סי' מ' אות י').

(ד) שואלין ודורשין (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ב אות מ"ח, בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' תרע"ב) – "מה שקובע בבישול עכו"ם הוא, שהגוי גורם שיהא ראוי לאכילה אפילו בדוחק כמו שלישי בישול כמאכל בן דרוסאי. אם הגוי עשה בישול כזה הרי זה אסור. ומאידך אם הישראל עשה בישול כמאכל בן דרוסאי והגוי גמר את הבישול, לא הוי בישול עכו"ם. וה"ה לענין בישול של כלי ראשון או שני. מה שקובע הוא, מתי נעשה ראוי לאכילה בשעת הדחק, ומי שעשה את הבישול שעכשיו נעשה ראוי לאכילה אפילו בדוחק, ובדאי בקלי הבישול יש מקום להחמיר יותר".

3. מראי מקומות – חיי הלוי (ח"ד סי' נ"ג אות ה'), חלקת בנימין (סעי' י"ג בי' ד"ה דלא [עמ' ק"ה], "וצ"ע למעשה"), בישול ישראל (סי' ט"ו, סי' ל"ט), הגר"מ חליוה שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ג ד"ה עוד).

(א) נ"מ: פירה (instant mashed potato) וכדומה.

ג. כלי שני.

1. מיקל.

(א) שרגא המאיר (ח"ו סי' קס"ז אות ב') – "שפשוט שמותר ולא שייך בישול עכו"ם בכלי שני".

(ב) אבני ישפה (ח"א סי' קל"ט ענף ב' ד"ה אמנם עדיין).

(ג) בישול ישראל (סי' ט"ו אות י"א).

(ד) נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי עמ' ר"י).

(ה) ע"י מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק י"א הע' ב').

(ו) הגר"י טשזנר שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ב אות מ"ח) – "בספר חלקת בנימין (סימן קי"ג ס"ק קכ"ו) דבישול בכלי ראשון שהועבר מן האש אסור בבישולי נכרים. ובביאורים שם הסתפק מה דין עירו מכלי ראשון, וסיים דצ"ע אם שייך חתנות בבישול כה"ג ע"י שם. אולם לענ"ד אפשר להתיר עירו מכלי ראשון וכל שכן מכלי שני מטעם אחר, כי מאכל כזה המובשל רק בקליפתו החיצונית בודאי אינו עולה על שלחן מלכים, ואינו מאכל חשוב. ולגבי קלי הבישול. אם הדרך לעשות כן, והמאכל עולה על שלחן מלכים אסור, ואם אין הדרך לעשות כן, מן הסתם אינו עולה על שלחן מלכים ומותר".

(ז) הגר"מ חליוה שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ג) – "ברור דבכלי שני ודאי ליכא בש"ג ומדקיי"ל דכלי שני אינו מבשל".

2. מחמיר.

(א) שואלין ודורשין (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ב אות מ"ח, בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' תרע"ב) - לשונו מובא לעיל.

3. ודאי קלי הבישול [כגון ביצים].

(א) מחמיר – מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק י"א הע' ב'), שואלין ודורשין (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ב אות מ"ח, בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' תרע"ב, לשונו מובא לעיל), הגר"י טשזנר שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ב אות מ"ח, לשונו מובא לעיל).

(ב) מיקל – ע"י שבט הקהתי (ח"ה סי' קל"ד אות ב').

(ג) מראי מקומות – בישול ישראל (סי' ט"ו אות י"א), נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי עמ' ר"י), הגר"מ חליוה שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ג ד"ה והנה).

1) שבט הלוי (ח"ט סוף סי' קס"ד, קובץ מבית לוי ח"ח עמ' ל"ו הע' ל"א, בענייני יו"ד עמ' ס"ו הע' ל"ה) – "ולענין קלי בשול בכלי שני, יש פנים לכאן ולכאן בתנאי שמבשל בשול גמור ועדין צריך הכרע".

4. יד נכזית.

(א) מראי מקומות – בישול ישראל (סי' ט"ו אות י"ב).

5. מראי מקומות – חיי הלוי (ח"ד סי' נ"ג אות ה'), חלקת בנימין (סעי' י"ג בי' ד"ה דלא, "וצ"ע למעשה").

ד. עירו מכלי שני.

1. מיקל.

א) תשובות והנהגות (ח"א סוף סי' תל"ו) – "ונראה שאם שופך מכלי שני שאין לחשוש שעל בישול גזרו ולא על כלי שני שאינו מבשל, ומצוי ששופך מכלי שני דוקא וא"ש".

ה. בישול אחר בישול: דבר שכבר נתבשל ע"י ישראל (reheating).

1. מיקל, אינו נאסר כשעכו"ם מחממו – רא"ש (ע"ז פרק ב' סי' ל"ב, לשונו מובא לעיל), ט"ז (סוף ס"ק ב'), ש"ך (ס"ק ה'), כנה"ג (הג' הטור ס"ק ט"ו), מנחת יעקב (כלל ע"ה ס"ק כ"ג), לחם הפנים (ס"ק ו'), בית לחם יהודה (ס"ק ז'), שלחן גבוה (ס"ק י"ז, ס"ק כ'), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ג'), חכ"א (כלל ס"ו סעי' ו'), זבחי צדק (ס"ק כ'), ערה"ש (סעי' כ"א), עצי העולה (הל' בשולי עכו"ם סעי' א'), כה"ח (ס"ק כ"ט), שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ה עמ' ל"ה אות כ', בענייני יו"ד עמ' ס"ד אות כ', לשונו מובא לעיל), חלקת בנימין (ס"ק ל"ב, ס"ק צ"ג, ציונים ס"ק רס"ב), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ז, עמ' רצ"ו).

2. לח שנצטנן.

א) מיקל.

1) שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ס"ד אות כ') – "אין בישול אחר בישול בבישולי עכו"ם. ודבר שכבר נתבשל ע"י ישראל אינו נאסר כשעכו"ם מחממו הן בדבר יבש והן בדבר לח כגון מרק שנתבשל ונצטנן, והעכו"ם חממו אינו נאסר".

2) הגר"א ונבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רנ"ז, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"מ אות כ"ח) – "שאלה: מה הדין ברוטב קר שנכרי חיים אותו אחרי שכבר התבשל מקודם על ידי ישראל האם יש חשש בישול עכו"ם. תשובה: לא".

3) חלקת בנימין (סי' קי"ג סעי' ה' בי' סוף ד"ה אבל, עמ' פ') – "לכאורה יהא תלוי בפלוגתא דרבנותא המובא באו"ח סימן שי"ח ס"ד ובכיה"ל שם ולפי מה שהכריע ברמ"א שם ס"ו דאם לא נצטנן לגמרי שרי וביאר החזו"א שם דהיינו דס"ל לרמ"א מעיקר הדין כשיטת הפוסקים דליכא בישול כלל בדבר לח אחר שנצטנן ומה שאסר בלא נצטנן לגמרי הוא כעין גזירה אטו דבר חי ע"ש בעניינינו לכאורה לא נחשב כוונת בישול בכל ענין דהא לא שייך גזירה כאן והו"ל כדבר יבש".

4) עי' אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ב' הג"ה על סעי' ט').

5) עי' עזרה כהלכה (פרק ח' סעי' י"ז) – "תבשיל לח שנתקרה, וחזר הנכרי וחממו, לנוהגים כרמ"א אין לחוש בו לבישולי נכרים, ולנוהגים כדעת השו"ע יש להסתפק בדבר. [השו"ע בהלכות שבת (סימן שיח, טו) ... והרמ"א ... וביאר דבריו החזו"א ... וכן כתב באגרות משה ... ונמצא שלגבי בשול נכרי שאיסורו מדרבנן, לדעת הרמ"א יש להקל אפילו נצטנן לגמרי, וכן שמעתי מהגר"צ ובר שליט"א. ואילו לדעת השו"ע לכאורה יש להחמיר ולאסור את המאכל אם חזר הנכרי וחממו. אלא יש לעיין גם לדעת השו"ע שהחמיר בלח שנצטנן שיש בו משום בישול, יתכן שזו סברא רק לגבי איסור בישול בשבת, אולם לגבי בישול נכרי יתכן שכמו שהקלו בדבר שמבושל בכדי אכילת בן דרוסאי שאין בו בישול, אף תבשיל שהצטנן דינו כן. וראיתי בספר באר חיים (עמ' סז) שדן להתיר מטעם אחר לחמם מרק ירקות לדעת השו"ע, שהרי הסיבה שאנו אוסרים את המים שבמרק [אע"פ שהם ראויים לשתייה בלא בישול] משום שהם נתבשלו עם הירקות וטפלים להם [כמו שנתבאר לעיל סעיף יט אות ה], וא"כ באופן זה שהירקות מותרים, שהרי לגבי הירקות אין בישול אחר בישול, אין לאסור את המרק]".

כט ביצים (eggs) - סעיף י"ד.

א. ע"ז (דף לח:): – "ביצה צלויה: בר קפרא שרי, ור' יוחנן אסר. כי אתא רב דימי אמר: אחד דג מליח ואחד ביצה צלויה, חזקיה ובר קפרא שרו, ורבי יוחנן אסר. ר' חייא פרוואה איקלע לבי ריש גלותא, אמרו ליה: ביצה צלויה מאי. אמר להו: חזקיה ובר קפרא שרו, ור' יוחנן אסר, ואין דבריו של אחד במקום שנים. אמר להו רב זביד: לא תציתו ליה, הכי אמר אביי: הלכתא כוותיה דרבי יוחנן. אשקיהו נגוטא דחלא ונח נפשיה".

1. מחלוקת בבליע – רש"י (שם, "בר קפרא שרי. הואיל ובליע אוכל דידיה ולא נגע עובד כוכבים באוכלא").

2. נאכל ע"י הדחק – רמב"ן (דף לח: ד"ה והא, "וכן הטעם בביצה צלויה לפי שראויה לגמוע אותה חיה, ואף על גב דבחד טעמא שייכן קאמר רבינו ז"ל משמיה דגאון ז"ל דהלכתא כר' יוחנן בביצה וכחזקיה בדג").

3. מראי מקומות – תלמידי רבינו יונה (ע"ז דף לח: ד"ה ביצה), חלקת בנימין (בי' סעי' י"ד ד"ה ביצה, עמ' ק"ז).

ב. בזמן חז"ל.

1. בביצה (דף ד:): – "ביצה משום דבימא נמי חזיא לגומעה".

א) קשה: שלא הביא בזה השו"ע שום פלוגתא, ומשמע דלכו"ע אסור. ובסעיף י"ב הביא מחלוקת בדין נאכל ע"י הדחק.

2. י"ל: אין נאכלין אלא ע"י דוחק גדול.

א) ט"ז (ס"ק י"ד) – "הטעם דאכילה ע"י הדחק היא ואף ליש מתירין דסעיף י"ב בדגים גדולים מודים כאן ובתמרים המרים דסעיף ט"ו שכאן אין נאכלין אלא ע"י דוחק גדול וכן סיים הטור בהדיא ע"י דוחק גדול".

ב) פר"ת (ס"ק ט"ו) - לשונו מובא לעיל.

ג) בית לחם יהודה (ס"ק י"ט) – "ט"ז".

ד) חכ"א (כלל ס"ו סעי' ב').

ה) דרכ"ת (ס"ק ע"ד) – "עט"ז להלן ס"ק י"ד דבאין נאכלין אלא ע"י דוחק גדול כ"ע מודים שאסור עיין שם".

ו) כה"ח (ס"ק פ"א) – "ט"ז".

ז) חלקת בנימין (ס"ק קי"ז, ס"ק קכ"ה, ס"ק קל"א, ציונים ס"ק רח"צ, ס"ק ש"ג, בי' סעי' י"ב ד"ה ויש [עמ' ק"ב]) – "והנה יש קולא וחומרא בין לפי תירוץ הט"ז ובין להב"ח, דדבר הנאכל בדוחק גדול והוכשר במליחה להט"ז אסור לכו"ע ולהב"ח עדיין היא

מחלוקת שתי דיעות שבש"ע, ובדבר הנאכל בדוחק סתמא ולא הוכשר כלל להט"ז תלוי במחלוקת הנ"ל ולהב"ח אסור לכו"ע, ולענין הלכה נראה שיש לתפוס כדעת הט"ז..."

1) נמצא דלדעת הט"ז יש ג' דרגות בדבר הנאכל חי. א', נאכל חי בשופי, דבזה לכו"ע אין בו משום בישול עכו"ם. ב', נאכל חי ע"י הדחק, שבזה סתם השו"ע בס"ב שיש בו משום בישול עכו"ם, אך הביא שיש מתירים בזה. ג', נאכל ע"י דוחק גדול, שבזה סתם השו"ע דלכו"ע יש בו משום בישול עכו"ם.

3. י"ל: שסתם כדעת האוסרים.

4. י"ל: שאני התם שתחילת הכשרו היה בהיתר. (א) ע"י חלקת בנימין (ציונים ס"ק רח"צ) – "והפ"ח נקט דבאמת סתם המחבר בביצה כשיטת האוסרים כאן וכ"נ דעת הגר"א".

4. י"ל: שאני התם שתחילת הכשרו היה בהיתר. (א) ב"ח (ס"ק ז') – "תימה לאותן חכמים שהתירו ומאי שנא מביצה ותמרים המרים דאף על פי שגם המה נאכלים למקצת אנשים ע"י דוחק הרבה אסורין לדברי הכל ואין חולק על זה וי"ל דכל שהוא חי אם אינו נאכל כמות שהוא חי בלא דוחק לא מקרי נאכל כמות שהוא חי בסתמא ואית ביה משום בישולי גוים אבל כשהוא מבושל אף על פי שאינו נאכל אלא לקצת אנשים ע"י הדחק הרבה אין בו משום בישולי גוים דלא גרע מנתבשל כמאכל בן דרוסאי דאינו נאכל אלא לקצת אנשים ע"י דחק הרבה ואפילו הכי אין בו משום בישולי גוים כיון שנתבשל ונאכל לקצת אנשים כנ"ל".

ג. בזמן הזה.

1. מחמיר.

(א) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות ס"ד ס"ק א').

(ב) שבט הלוי (מבית לוי ח"ה עמ' מ', בענייני יו"ד עמ' ע"ב).

(ג) אבני ישפה (אסיפת יצחק כ"א תמוז תשס"ז) – "שאלה: איסור בישולי עכו"ם בביצים כיום שמכניסים ביצים חיות בגלידה. תשובה: גם שאלת שכיום יש שמניחים ביצים חיות לתוך הגלידה הפרוה ועוד מאכלים. ולפי מה שבארנו לעיל שהכל ברוב אכילת המאכל הזה כדי לתת לו השם שלו, פשוט שרוב אכילת ביצים הוא דוקא בבישול או טיגון, וממילא עדיין יש בו משום בישולי עכו"ם אף שמקצת בני אדם אוכלים אותו כאשר הוא חי".

(ד) הגר"י מצגר שליט"א (אסיפת יצחק י"ד טבת תשס"ח) – לשונו מובא לעיל.

(ה) דברי שלום (ח"ו קיצור פסקי הלכות יו"ד אות קצ"ב, עמ' רצ"ג).

(ו) (m-7) ou document.

(ז) ויהי בנוסע (דפ"ח פרק כ"ב סעי' ג').

(ח) נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי עמ' ק"פ).

(ט) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ט, עמ' רצ"ב).

(י) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

A lady cooked pumpkin in order to make pumpkin fritters. She then measured out the egg and spices. Her full-time non-Jewish ozeret took the initiative to mix up the ingredients, switch on the stove and fry them. - What's with both the fritters and pan in terms of bishul akum?

R' Y. Berkovits wrote: We are machmir that cooking eggs is considered bishul akum. Therefore the food should not be eaten. As for the frying pan, we are machmir to kasher it. There is a machlokes whether a frying pot requires hagalah or libun. You can be mekil with bishul akum to kasher with hagalah.

(יא) שלחן מלכים (לוח המאכלים ערך ביצה, עמ' ארמה).

(יב) הגר"א פארכהיימער שליט"א (שיעורי עמ' כ"ב) – "ביצים דעולים מחמת חשיבותם כמו שמצינו דמגישים בסעודת ברית סלט ביצים או scrambled eggs בעינין שתהא בישול ישראל".

2. קשה: ביצים בזמנינו נאכלים חי ע"י שמערבים אותן חיים בגלידות ומיוז ועוד.

(א) הר"ר שענין (קובץ בית הלל חכ"ד עמ' קס"ו) – "שם הובאה שאלה במה שכתב השלחן ערוך ביורה דעה סימן קיג סעיף יד, ביצה אינה נאכלת חיה, וצ"ע לפי מה שכתב המשנה ברורה בסימן רג ס"ק יא שכל דבר שנאכל חי אפילו בתערובת אין בו איסור בשולי גויים, וא"כ נתיר ביצה, שהרי בגלידה יש ביצים בתערובת ללא בישול, וכן בקצפת עוגה אפילו לפני אפיה יש שם ביצים שנאכלים חיים בתערובת. וכן יש לדון גבי שום, שכתב הבן איש חי שנחשב שלא נאכל כמות שהוא חי, וכיום הרבה אוכלים את השום חי בתערובת בתוך סלט חי. נראה דמה שאוכלים ביצים בגלידה או בקצפת, אין זה נקרא נאכל חי, כיון שמשתנה מראהו וטעמו, וכן הוא משמעות המגן אברהם שם בסימן ר"ג ס"ק ד' שכתב דהזנביל נאכל 'כמות שהוא' חי ע"י תערובת, וכונתו רצויה שדוקא אם נאכל כמות שהוא מבלי שינוי מראה, אבל ביצים אינם נאכלים ללא שינוי מראה ואיכות בצירוף תערובת. ועם זה יש ליישב גם השאלה השניה לגבי אכילת שום, שרגילים לתת שום חי לתוך הסלט, דהתם נמי לא חשיב נאכל כמות שהוא חי, לפי שהנותנים את השום לתוך הסלט כונתם בזה שהרוטב שיש בסלט יכנס לתוך השום ויפיג חריפותו, ועי"ז יאכל השום, ולכן לא חשיב כנאכל כמות שהוא חי, ודו"ק".

(ב) בעל פמ"ג השלם (נחלת יעקב בישול עכו"ם מספר ב' עמ' ג', מנחת הבוקר סוף עמ' קנ"ז) – "ושמעתי להעיר דלדברי המג"א יש לדון להיתר בישול עכו"ם בביצה בזמנינו, שהרי אע"פ שאין הדרך לאכול ביצה חיה לכדה, מ"מ כשמערבים אותה עם מאכל אחר הדרך לאוכלה חי, כגון כשמערבים אותה עם מיוז, וכן מכניסים ביצים בגלידה בלא שום בישול, וכן בקצפת לעוגה. ונראה דזה אינו, דסברת המג"א היא דמאחר שכל האיסור של בישול עכו"ם הוא משום איקרובי דעתא ומשו"ה באינו עולה על שלחן מלכים או נאכל חי שרי, אם כן הוא הדין לענין זנביל אין כאן אקרובי דעתא דמאכל זה בעצמו' היה יכול לאכול גם מבלעדי העכו"ם ע"י

הנחתו על פת, דהנחתו על הפת אינו משנה את השם שלו, נמצא שזנגביל שפיר נאכל חי. משא"כ ביצים דלא נקרא יכול לאכלו חי במה שאפשר להכניסו למיוניז גלידה וקצפת, כי על ידי הכנסתו למוצרים הנ"ל **משתנים הם לגמרי למאכל אחר**, ונמצא שאין לנו ביצים שנאכלים חיים, רק יש לנו מיוניז גלידה וקצפת שנאכלים חיים, ואם כן בביצה רגילה יש אקרובי דעתא במה שהגוי בישל ביצה שאינה נאכלת חי ועשה ביצה ראוי לאכילה".

ג) הגר"ר בכרך (מכתב) -

According to the svara that is said by Rav Belsky/Rav Shechter in daf hakashrus as well as Rav Oelbaum in his article (you quoted them all earlier in sif 1) as to why sushi doesn't make salmon be considered neechal chay, since the fish is a tafel component of the sushi (and the magen avraham only said ginger is neechal chay when it is the main part of its mixture) then its pashut eggs in ice cream also are tafel parts of the mixture and not considered neechal chay.

ד) מראי מקומות – הגר"י מצגר שליט"א (אסיפת יצחק י"ד טבת תשס"ח, לשונו מובא לעיל), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק י"א סעי' א').

ד. חביתה (fried eggs).

1. מחמיר.

א) חוט שני (עזרה כהלכה פרק ח' הע' כ"ג) – "שחביתה היא מאכל חשוב העולה על שלחן מלכים".

ב) הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רע"ז, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ה אות מ"ט) – "שאלה: חביתה מביצים האם נחשבת עולה על שלחן מלכים. תשובה: לכאורה כן".

ג) על שלחן מלכים (לוח המאכלים הע' קע"ד) – "ביצה בעיקרה היא דבר הנאסר בבישולי גוים. אולם יש שדנים בחביתה שזו צורת בישול שאולי אינה נחשבת לעולה על שלחן מלכים. והדבר תלוי במחלוקת הפוסקים בזמננו אם מחשיבים את ארוחות הבוקר והערב שבבתי המלון ל'שלחן מלכים', כמבואר בשער ג פרק ז אות ב. ולעניין מעשה הדבר נראה לאסור בבישולי גוים כיון שבארוחה ביתית ודאי שהדבר מביא לקרבה, ואדם מזמן את חבית גם לארוחות אלו".

ד) אהל יעקב (סעי' קס"ז).

ה. האם ביצים "נשתנה מברייתן".

1. עי' לעיל, סעי' א'.

ו. שיעור הבישול בביצים.

1. אפילו כל דהו – פר"ת (ס"ק י"ז, "ונראה דכל שבישל ישראל הביצה כל דהו אין בה משום בישולי גוים"), זבחי צדק (ס"ק נ"ד, "פר"ת"), בן איש חי (שנה ב' פר' חקת סעי' י"א), כה"ח (ס"ק פ"ב, "פר"ת"), שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ח עמ' כ"ט הע' י"ג, בענייני יו"ד עמ' נ"ר הע' י"ג), חלקת בנימין (ס"ק קכ"ט, "הפרי תואר ... ונראה בכונתו משום דביצה כל שמבושלת קצת כבר הו"ל בגדר מאכל בן דרוסאי וקיי"ל בס"ח דכל שנתבשל כמאב"ד ביד ישראל אם גמרה עכו"ם מותר"), נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי עמ' קפ"א).

2. מראי מקומות – בישול ישראל (סי' ע' הע' א'), הגר"י רובין שליט"א (ליל שבת קודש פר' ויצא תש"פ, לשונו מובא לקמן). א תורת חיים (ע"ז סוף דף לח.) – "וקצת קשה לפירוש רש"י ז"ל אמאי נקט דג מליח וביצה צלויה גבי הדדי מה ענין זה לזה אבל לפירוש הר"ן והראב"ן ז"ל נחא דתרוייהו נאכלין חיין ע"י הדחק כמ"ש הראב"ן בהדיא דיש בני אדם אוכלין דג חי מליח וגומעין ביצה חיה ושמא דיש לומר דטעמא דביצה צלויה לאו כדפירש רש"י ז"ל אלא משום דבישול קל הוא שאין צריכין לבשלה אלא כל דהו ומתני' שלקות קתני משמע בישול יפה וכן דג מליח לאו בכלל שלקות הוא אף על גב דנאכל על ידו להכי נקט להו גבי הדדי".

ז. בישולי עכו"ם בנוזל ביצים שעבר פיסטור.

1. מחמיר.

א) הגר"י רובין שליט"א (ליל שבת קודש פר' ויצא תש"פ) – "ישנן מקומות, כגון מפעלי מזון, קונדיטוריות, בתי מלון ומסעדות, שכאשר הם זקוקים לבשל מאכלים או לאפות עוגות אזי במקום להשתמש בביצים רגילות, רגילים הם להשתמש בנוזל ביצים לצורך הכנת מאכלים אלו. נוזל ביצים זה מקורו מביצים רגילות שעברו תהליך של פיסטור [בחום של כ-60 מעלות], ויש לעיין האם מותר לנכרי לבשל מאכלים מנוזל ביצים זה או שיש בדבר איסור משום בישולי עכו"ם, ושורש הנידון הוא האם נימא דכיון שנוזל זה עבר תהליך של פיסטור על ידי ישראל, יחשב פיסטור זה כבישול ישראל, ועכ"פ כבישול בשיעור של מאכל בן דרוסאי, שאם בא הנכרי ובישל אחריו לא נאסר המאכל באכילה, או דילמא יש בדבר איסור בישולי עכו"ם ... נראה דביצים מפוסטרות אינן נחשבות כנתבשלו בשיעור מאכל בן דרוסאי, והטעם דמאכל בן דרוסאי הוא מאכל שהתחיל להתבשל ועדיין לא הושלם תהליך בישולו, ומ"מ הוא נאכל על ידי הדחק מחמת תחילת בישולו, ואילו ביצים אלו שעברו פיסטור הם במצב נוזלי לחלוטין, ואינן נאכלות לבני אדם אפילו על ידי הדחק ... ומש"כ הפרי תואר סי' קי"ג ס"ק י"ז דנראה דאם בישל ישראל את הביצה בישול כל דהו תו אין בו משום בישול עכו"ם [והיינו דבישול כל דהו חשיב כנתבשל בשיעור של מאכל בן דרוסאי], אין ללמוד מדבריו לנידו"ד כלל, דבישול כל דהו היינו כשהוא ראוי לאכילה על ידי הדחק, וכפי שמצוי שבשעה שנראה לעינינו שחלבון או חלק גדול ממנו כבר נתקשה [וכפי שמצוי בתהליך של בישול ביצה רכה] מאותה שעה בני אדם כבר אוכלים את הביצה על ידי הדחק. אך

הפרי תואר לא איירי כלל בנידון שאחרי ביטול כל דהו הביצה עדיין לא התקשתה כלל והיא נשארה במצב נוזלי ואינה נאכלת לאינשי ואף לא על ידי הדחק. העולה מכל הנ"ל: נראה דיש בנוזל ביצים מפוסטר איסור ביטול עכו"ם".

ל] תמרים - סעיף ט"ו.

א. ע"ז (דף לח:): – "בעו מיניה מרבי אסי: הני אהני שליכי דארמאי מאי. חוליי לא תיבעי לך דודאי שרו, מרירי לא תיבעי לך דודאי אסירי, כי תיבעי לך מציעאי מאי. אמר להו: מאי תיבעי להו. דרבי אסר, ומנו לוי".

ב. קשה: שלא הביא בזה השו"ע שום פלוגתא, ומשמע דלכו"ע אסור.

1. ע"י לעיל, סעי' י"ד.

ג. אי אזלינן בתר המין: פירות שלא נתבכרו כל צרכן ואין נאכלין עדיין חיים.

1. מיקל.

א) גליון מהרש"א (על סעי' א') – "ואני נבוכך בפירות שלא נתבכרו עדיין כל צרכן ואין נאכלין עדיין חייך דאם יש בהם משום בשולי עובדי כוכבים וטעם הספק ... ומצאתי סמך בס' או"ה ...".

ב) שבט הלוי (ח"ו סי' ק"ח אות ה', קובץ מבית לוי ח"ח עמ' כ"ח אות ב', בענייני יו"ד עמ' נ"ד אות ב') – "בגליון מהרש"א כאן מסופק בפירות שלא נתבכרו עדין כל צרכן ואין נאכלין עדיין חיים דאם יש בהם משום בשולי גוים וטעם הספק אם פירש אמרם כל הנאכל כמו שהוא חי על המין א"כ שרי אף על גב דלא נתבכר עדין או הפירוש לפי המציאות אף על גב דהמין נאכל חי מכ"מ לפי המציאות עתה אינו נאכל חי, ושפיר פשט לה ממש"כ האו"ה כלל מ"ג ד' דאגסין הקשין אף על פי שרוב אכילתן ע"י צלי דמ"מ מותרין דנאכלים ג"כ חייך, ועוד דרוב המין נאכל חיים. ואני מוסיף על דבריו ממש"כ שם דאגסין ותפוחין ושאר פירות שדרכן לאכול חיים מותר לקנותם בשוק מבושלין מן הגוי שהרי נאכלין חיים, - והדבר ידוע דפירות הללו תולשין הרבה פעמים כשעדין לא נתבכרו לגמרי, וכן נוהגים בזה"ז בהרבה מדינות וכן ע"י בשול נעשה ראוי לאכילה ומכ"מ מותרים כנ"ל, וכן מדאסרו הפוסקים והאו"ה ערמונים וחבושים מדאין נאכלים חיים כלל, מכלל דשאר פירות דומיא דחבושין מותרים והכי נראה".

2. מחמיר.

א) חלקת בנימין (ס"ק ו', ציונים שם, בי' סעי' ט"ו ד"ה שאינם [עמ' ק"ח]) – "כן מוכח ברש"י יומא פ"א ב' גבי זנגבילא, וכמש"כ בב"ח סימן ר"ג וכ"כ בדברי חמודות ...".

3. מראי מקומות – תדושים ובאורים (ע"ז סי' ה' ריש אות ז').

א) מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ב ענף ב') – "גליון מהרש"א ... ופשיט לה מדברי האו"ה ... ולא זכיתי להבין דאדרבה משם מבוואר ראייה להיפך, שהלא רק בצירוף שני הטעמים התירו האו"ה ... וצ"ע".

לא] בליעות בכלים - סעיף ט"ז.

א. ראשונים.

1. מחמיר.

א) ר' יונה (אגרת התשובה אות ל"ח [עם פתשגן הכתב, אות פ"א]) – "קדרה שהניחה השפחה על האש, ונתבשלה התבשיל כמאכל בן דרוסאי, אותו תבשיל אסור באכילה, ושוברין אותה הקדירה ומגעילין את הקערות שאכלו בהן אותו תבשיל. ואם הקערות של חרס ישברו".

ב) ע"י תלמידי רבינו יונה (ע"ז דף לה: ד"ה והשלקות) – "ושמעתי מפי מורי הרב החסיד הר' יונה זצ"ל כי כשבא מצרפת לעיר יירונדא שזרש ברבים ואמר, שאם בישל הגוי שום ביטול, ואפילו ירקות, ואפילו בכלי טהור, ואפילו בפני ישראל, דלא מבעיא שהתבשיל ההוא אסור, אלא אפילו הכלי שנתבשל בו אסור לעולם. ואמר להם ז"ל 'ועינכם אל תחוס על כליכם' שכל כלי חרס שבישיל בו הגוי ישבר ואם בכלי נחושת בישל, ומורק ושוטף במים, כדין כלים של גוים. וכן ראוי לעשות, והמחמיר תבא עליו ברכה".

ג) רשב"א (תוה"ב הקצר בית ג' שער ז', צ"ה-א') – "הכלים שבשלו בהם העו"ג דברים שיש בהן משום בשולי עו"ג אסורים. ולפיכך צריך ליזהר בשפחות נכריות שמבשלות לעצמן בבית רבן ישראל בקדירות של ישראל שלא יניחו הן על גבי האור, ואם קדמו והניחו צריך שיהפך בו ישראל קודם שיגיע למאכל בן דרוסאי".

ד) ר"ן (שו"ת סי' ה') – "אבל למעשה אני אסור לפי שראיתי קצת מן הגדולים שחלקו על הרא"ה ז"ל ואסרו פליטת הכלים הבלועים מבשולי גוים אף על פי שהם דברים מותרים והצריכו הכלים הגעלה ואם הם של חרס ישברו, והרב בעל התרומה מזה הדעת, ולפיכך ראוי להנהיג איסור בדב"ס שלכם. (ופגיון) [ופורץ גדר ישכנו נחש] ושלום לכם".

2. מיקל.

א) רא"ה (בדה"ב בית ג' שער ז', צ"ד-א') – "שאע"פ שהתבשיל אסור משום בשולי נכרים אבל הכלים מותרין להשתמש בהן אחר הדחה דלגבי גיעולי הכלים לא מסתבר למימר דגורו ואסרו בהו משום בשולי נכרים דלית בהו משום חתנות ולא משום איקרובי דעתא".

ב) רא"ש (טור סעי' ט"ז [ע"י ב"י בבדה"ב], תוס' הרא"ש ע"ז סוף דף מ.) – "ואני אומר דלכולי עלמא הכלים שבשלו בהן הגוי מותרין ואין צריכין הגעלה דכולי האי לא החמירו חכמים לאסור פליטת בשולי גוים דלא שייך בית חתנות כלל, ויותר מזה אמרו חכמים דתערובת דמאי מותר בפ"ק דחולין (ו' א') וכ"ש פליטת בשולי גוים ואף על גב דרוב עמי הארץ מעשרין הן יותר נראה להקל בבישולי גוים כי כמה קולות הקלו בהם חכמים, ועוד דלא דמי פליטה לתערובת, וכן הורה רבינו יצחק למי שנזהר לאכול מפת

של גויים שיכול לאכול בקערה אחת עם מי שאוכל פת של גויים ואין לחוש לתערובת הפת, והביא ראייה מתערובת דמאי וכן בעל הלכות גדולות התיר כמכ"א דגויים ואף על פי שמערבין בו פת משום דליתיה לפת בעיניה דכי גזור רבנן משום יינן היכא דאיתיה בעיניה אבל היכא דליתיה בעיניה לא גזור. ומכל הלין טעמא איכא למילף מכל שכן דפליטת בשולי גויים לא נאסרה, ואף על פי שבעל התרומות כתב דפנדא של גויים של דגים שאף הלחם אסור מפני שומן הדגים, שאני התם שתבשיל אחד הוא ונתבשל ביחד וידוע ממשות הדגים בפת, **וכן מנהג פשוט** אשר שפחות גויות העומדות בבתי ישראל בימי עינוי שלהן עושות מדורות ומבשלות תבשילין, ולא שמענו מכל גדולי אשכנז שפירשו מכליהן, ובמקום שהלכה רופפת הלך אחר המנהג וכל שכן שאין כאן רפיון".

ג) **טור** (סעי' ט"ז) – "וכתב הרשב"א ... ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל וכתב שאין צריך לחוש לזה כלל שלא החמירו בבישולי עו"ג לאסור פליטתו".

ד) **רבינו ירוחם** (נתיב י"ז חלק ז', ק"ס-ד') – "כלי שבלע מאיסור בישולי גוים י"מ שכשר שאינו אסור אלא בעין וכן כתב הר"אש אבל הרשב"א כתב שדינו כמו אם בלע שאר איסורין ורוב הפוסקים הסכימו למה שכתב הר"אש בתשובה".

3. מראי מקומות.

א) **ריטב"א** (ע"ז דף לז. ד"ה וכל) – "וכל שנאסר משום בשולי גוים אומר מורי הרשב"א נר"ו שגם הכלים נאסרין עמו כשאר איסורין דרבנן דהא בלעי איסורא, אבל מורי הרא"ה ז"ל היה אומר דכיון דהקלו כמה דברים משום בשולי גוים [מסתברא נמי] שלא היתה הגזירה אלא בעיקר התבשיל ולא בבליעתו דגרע טובא מדבר שאינו עולה על שלחן מלכים, וטעמא דמסתבר הוא, ומיהו בכלי שאפשר בהגעלה טוב הוא להגעילם".

ב. מיקל.

1. **מנחת כהן** (ספר התערובת ח"א סוף פרק א') – "ונ"ל שכדאי הוא הרא"ש ז"ל לסמוך עליו במידי דרבנן אע"פ שהרשב"א אוסר ולכן מותרים בלא הכשר וכן נוהגים".

ג. מחמיר.

1. **מחבר** (סעי' ט"ז, סתם וי"א הלכה כסתם).
2. **עי' תו"ח** (כלל ע"ה דין י"ד).
3. **אפי רבב** (שער ע"ז סעי' ה').
4. **פ"ת** (ס"ק י"ט) – "לענין הלכה כיון דהרשב"א והר"ן אסרו הוה ליה הרא"ה יחידאה לגביהו".
5. **עי' בית לחם יהודה** (ס"ק כ"א) – "דלכתחלה מיחש חייש לסברת הרשב"א".
6. **חכ"א** (כלל ס"ו סעי' י"א).
7. **זבחי צדק** (ס"ק נ"ט).
8. **ערה"ש** (סעי' נ').
9. **בן איש חי** (שנה ב' פר' חקת סעי' כ"ד) – "כלים שבישול בהם הגוי דבר האסור משום בש"ג, צריך להם הכשר ע"י הגעלה, ואפילו אינם בני יומן אסור לבשל בהם לכתחילה, וכמ"ש הגאון שפ"ד בס"י צ"ג סק"ג, דהלכה מרווחת היא בישראל דאפילו איסור דרבנן שנבלע בכלי לא מהני נטל"ף לכתחילה, ועיין ערך השלחן סי' קי"ג אות כ"ב ואם הם כלי חרס אף על גב דבשאר איסורים לא מהני הגעלה לכלי חרס הקלו באיסור בש"ג, ואמרו מגעילו שלשה פעמים ודיו".
10. **מ"ב** (סי' שכ"ח ס"ק ס"ג) - לשונו מובא לקמן.
11. **כה"ח** (ס"ק פ"ט).
12. **שבט הלוי** (קובץ מבית לוי ח"ח עמ' כ"ז אות ג', עמ' ל"ט אות ל', בענייני יו"ד עמ' נ"ג אות ג', עמ' ס"ב אות י"ט, עמ' ע' אות ל"א).
13. **זה השלחן** (ח"א יו"ד סי' קכ"א על סעי' ב') - לשונו מובא לקמן.
14. **ילדים בהלכה** (ארטסקרול, עמ' קצ"ג).
15. **חלקת בנימין** (ס"ק קל"ו, סי' קי"ב ס"ק קל"ג, סעי' ו' בי' סוף ד"ה אינפנ"דה [עמ' כ"ג], סעי' י"ד ד"ה וכן [עמ' נ"א]).
16. **הבית בכשרותו** (סי' ג', עמ' ע"א).
17. **נועם הלכה** (בדיני עכו"ם בבית היהודי סי' י"ז סעי' א').
18. **מטבח הכשר** (ארטסקרול, עמ' ש"ג).
19. **קשה: שפע**.

א) **זה השלחן** (ח"א יו"ד סי' קכ"א על סעי' ב') – "ולכאורה תמהתי דהא המצריך הגעלה בכלי בישוליהם הוא הרשב"א בסימן קי"ד ס"ט"ז והרשב"א סביר' ליה בסימן צ"ט ס"ז ובסימן קכ"ב ס"ה דכלי גדול שדרכו להשתמש בו בשפע וכו' מותר להשתמש בו בלי הגעלה כשנבלע בו איסור וכאן פסקינן שברובא סגי א"כ בכל תבשיל יש רוב כנגד הבליעה ולמה צריך להגעיל אח"כ ראיתי בפוסקים שבאמת הרשב"א סבירא ליה שגם בבישולי עכו"ם בעינן ס' ואתי שפיר אך להלכה קיימ"ל כנ"ל דסגי ברוב".

ב) **מחזה אליהו** (ח"ב סי' מ"ו אות י"ח, סוף ס' בישול ישראל תשובה ח' אות י"ח) – "דבישול עכו"ם בטל חד בתרי. וא"כ הוי תמיד משתמש בשפע ולדעתו אין איסור להשתמש בו. וא"כ למה שתק הרמ"א לחובת הגעלה. וצע"ג. ואולי מוכח מזה שאין להכניס ענינא דמשתמש בשפע להנידון שלפנינו. וי"ל דהוא משום די"ל דקולת משתמש בשפע נאמר רק בבליעה שנחשב כדבר של מה בכך, והוא בליעה שלעולם לא תתן טעם בהתבשיל שיבשלו בקדרה זו מאחר שיש תמיד ס' נגדה, ואז אין בישול מאכל כשר נחשב כמבטל איסור לכתחילה' באשר אין דעת המבשל לבטל וגם אין דבר שמעוררו לזה שמבטל דהוי כדבר הנשכח. משא"כ באופן שהאיסור נותן טעם, דהיינו שהאיסור בטל רק חד בתרי, וכמובן שבמאכל שאינו מינו **ודאי יתן טעמא**, בזה הגם שתמיד האיסור יתבטל בדיעבד בהתבשיל, מ"מ מאחר שטעם האיסור נרגש אין להחשיבו כדבר של מה בכך, ואינו כדבר הנשכח מהלב,

בכל כזה יש איסור של אין מבטלין איסור לכתחילה אם נבשל בקדרה כזו ... ומאחר דלא נתברר עדיין אמיתות דבר זה הנחתי מה שכבר כתבתי במקומו וצע"ג".

ד. מראי מקומות – בישול ישראל (סי' צ"ז).

ה. הגעלת כלי חרס.

1. ראשונים.

א) מחמיר, ישבר – ר' יונה (אגרת התשובה אות ל"ח [עם פתשגן הכתב, אות פ"א], לשונו מובא לעיל), רשב"א (תורת הבית הארוך בית ג' שער ז' צ"ה-ב'), עי' תלמידי רבינו יונה (ע"ז דף לה: ד"ה והשלקות, לשונו מובא לעיל), ר"ן (שו"ת סי' ה', לשונו מובא לעיל).

ב) מגעילו שלש פעמים – טור (סי' קכ"א סעי' ב' (ב)), "כתב בעל העיטור אי לא מסתפינא מרבוותא אמינא דאפילו כלי חרס בקדרה דלאו בת יומא כיון דאיסורה דרבנן מגעילה ג' פעמים ודיו והביא ראייה מן הירושלמי וכ"כ הרשב"א וסיום דבריו דאפשר שלא התירו אלא באיסור של דבריהם שאין לו עיקר מן התורה כתרומה וחלה בחוצה לארץ וכן בישולי נכרי אבל שאר איסורים של דבריהם החמירו בהם כשל תורה וראוי לחוש שלא להקל בהם ע"כ".

2. פוסקים.

א) מגעילו שלש פעמים, ודיו – מחבר (סעי' ט"ז), לבוש (סעי' ט"ז), חכ"א (כלל ס"ו סעי' י"א), תפארת ישראל (ע"ז פרק ב' אות נ"ב), ערה"ש (סעי' נ', או"ח סי' קצ"ו סעי' א'), בן איש חי (שנה ב' פר' חקת סעי' כ"ד), מ"ב (סי' שכ"ח ס"ק ס"ג, לשונו מובא לקמן), שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ה עמ' ל"ט אות ל', בענייני יו"ד עמ' ע' אות ל"א), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' ש"ג). (1 הטעם – גליון מהרש"א (על סעי' ט"ז).

ב) מראי מקומות – אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות ס"ד ס"ק א', ס"ק ד'), דברת במ (ח"א סי' קל"ג אות ד'), בישול ישראל (מילואים סי' ט"ז).

ו. כלים שנשתמשו באור: האם די בהגעלה ג' פעמים, או שצריך ליבון.

1. מיקל, די בהגעלה ג' פעמים – שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ד אות י"ט).

ז. מחבת.

1. מיקל, די בהגעלה – הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל, לשונו מובא לעיל).

ח. אם אי אפשר להכשיר הכלי (כמו כלי חשמל).

1. ימתין כ"ד שעות, ודיו [בהפסד מרובה].

א) זבחי צדק (ס"ק ס"ו).

ב) בן איש חי (שנה ב' פר' חקת סעי' כ"ד) – "אם הם רעועים שיודע הוא שאם יגעילם ג"פ ברותחין פקעי ואיכא הפסד מרובה מותר להשתמש בהם אחר כ"ד שעות בלא הגעלה".

ג) כה"ח (ס"ק צ') – "מיהו בכלים דחיישי עלייהו דילמא פקעי במי הגעלה ויש הפ"מ הו"ל כדיעבד ויש לסמוך על המתירין להשתמש בהו אחר מעל"ע".

ד) נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי סי' י"ז סעי' ד').

ה) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' ש"ג, עמ' ד"ש).

2. מראי מקומות – חלקת בנימין (ציונים סוף ס"ק של"ב), בישול ישראל (סי' צ"ח).

ט. האם צריך להמתין מעל"ע לפני הכשרה.

1. מיקל, אפילו בתוך מעת לעת.

א) ערך השולחן (סעי' כ"ב).

ב) דרכ"ת (ס"ק צ"ב) – "עבשו"ת מנחת יהודה חיו"ד סי' ל"ו שמתמה השואל במה שנוהגין בכלים של בישולי עכו"ם לצורך חולה בשבת להגעילם תיכף במוצ"ש דנהי שמקילין להגעיל גם כלי חרס ג"פ אבל מנ"ל להקל דמהני הגעלה זו גם בתוך מעל"ע ועכ"פ הו"ל להמתין עד אחר מעל"ע והשיב שמנהג זה כדן נהגו בזה דלא דמי לשאר הגעלות משאר איסורין אפי' באיסור דרבנן דצריכין להמתין מעל"ע דהתם כדמפרש טעמא כיון שצריך שיהיה במים ס' לביטולו חיישינן שמא לא היה ס' ע"כ לצאת מחששא זו מצריכין שיהיה אינו ב"י משא"כ בנ"ד דקיי"ל דבישולי עכו"ם בטלה ברוב א"צ לדקדק שיהיה אינו ב"י".

ג) כה"ח (ס"ק צ"ה) – "ואף לדברי המצריכין הכשר אם הוא כלי חרס מגעילו ג' פעמים וכו' וה"ד לאחר מעל"ע שנעשה אינו ב"י. סול"מ שבסוף התו"ח כלל ע"ה דין י"ד. אמנם הער"ה או' כ"ב כתב על דברי סול"מ הנז' דליתא אלא דאפי' הכלי ב"י מותר להגעילו ג"פ כיון שהוא איסור דרבנן שאין לו עיקר מה"ת וכו' להוכיח כן מש"ס ופי' יעו"ש".

ד) זה השולחן (ח"א יו"ד סי' קכ"א על סעי' ב') – "וכלי הנאסר משום בישולי עכו"ם מותר להגעילו אפילו בן יומו ואפילו אין במים ס' כנגדו אלא רוב בעלמא דהא בישולי עכו"ם בטלים ברוב כמ"ש הש"ך בסי' קי"ג סקכ"א ובסימן קי"ב סקכ"ג ובחכמ"א כלל ס"ו סקי"א".

ה) הגעלת כלים (פרק י' סוף הע' י"א) – "זה השולחן".

1. הגר"י רייזמן שליט"א (קלטת על בישול עכו"ם שיעור ה' אחר מ"א דקות).
2. בכלי חרס יש להחמיר.
- א) סולת למנחה (כלל ע"ה דין י"ד) – "שם סגי ליה בהגעלה ג"פ והיינו דוקא לאחר מע"ל שנעשה אינו ב"י כמבואר בטור סי' קכ"א וע"ש בדרישה ס"ק י"ז".
- ב) חלקת בנימין (ס"ק קמ"ב, בי' סעי' ט"ז ד"ה הכשר [עמ' ק"ט], ציונים ס"ק של"ו) – "בדר"ת בשם ספר מנחת יהודה ... דהגעלת כ"ח ג"פ מבואר בטור דהוא דוקא אחר מעל"ע וכמש"כ בציונים כאן וזה מעיקר הדין דלא מקילינן להגעיל כ"ח אלא בצירוף מה שהוא אב"י דע"ז נעשה לאיסור קל טפי, ובוזה לא מהני מאי דאיכא ס' דלא מיקליש איסורא בהכי ...".
3. מחמיר, צריך להמתין מעל"ע.
- א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רע"ח, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ה אות נ') – "שאלה: כשמגעילים כלים שבלועים מבישול או פת עכו"ם האם צריכים להמתין עד שהם אינם בני יומם. תשובה: לכאורה כן".
- ב) עי' מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ו אות כ"ט, סוף ס' בישול ישראל תשובה ח' אות כ"ט) – "איברא כל זה מדינא, אבל כבר העיד בנו הרמ"א או"ח סי' תנ"ב סע' ב' ע"כ נהגו שלא להגעיל שום כלי בן יומו' בכדי לא לטעות ולהגעיל שבלע איסור כשהוא בן יומו באופן שהגעלה אינו עולה להכשירו. ע"ש מ"ב ס"ק כ' בשם המאמר מרדכי וז"ל ר"ל בין מבשר לחלב [דהוי התירא בלע] או מחמץ למצה ואפילו מגעילו לבדו וקודם שעה ה' [דג"כ הוי התירא בלע לכמה דיעות] ויש ס', משום גזירה שמא יגעיל כלי של איסור בפחות מששים דשם לא מהני ליה הגעלה כ"ז שהוא בן יומו שחוזר ובלוע ממי הגעלה' עכ"ל. ולפ"ז גם נד"ד בכלל ולא מובן איך יכול מי שהוא להתיר להגעיל הכלי מיד בלי להמתין, דלא עדיף כלי זה מכלי שבלע התירא. הלום ראיתי בספר הגעלת כלים פ"י הע' י"א שכתב וז"ל 'כתב בספר זר השלחן ... וכה"ג איתא בדרכי תשובה סי' קי"ג ס"ק צ"ב ע' שו"ת מנחת יהודה ... עכ"ל. ותמוה לי איך העלימו עין מהמנהג שהביא הרמ"א באו"ח סי' תנ"ב סע' ב'. ורק בשעת הדחק מותר לסמוך על עיקר הדין ולהגעיל הכלים בעודם בני יומן במים שאין ס' נגד הבליעות ... אבל כאשר ישנה מצב של דחק מותר להגעילו בתוך מעל"ע ולא בעינן ס' נגד גודל הכלי".
- ג) נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי סי' י"ז סעי' א').
4. מראי מקומות – זבחי צדק (ס"ק ס"ד), כה"ח (ס"ק צ"ה), חיי הלוי (ח"ד סי' נ"ד אות ב'), בישול ישראל (סי' צ"ט).
- א) הגר"ח ק"צ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ו) – "כשמגעילים כלים שבלועים מבישול או פת עכו"ם האם צריכים להמתין עד שהם אינם בני יומם. תשובה: טוב להמתין".

י. צדדים להקל.

1. בית ישראל.

- א) עי' הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ר"פ, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ה אות נ"ב) – "שאלה: מה הדין לגבי משפחה שהמשרתת הגויה בישלה בכלים באופן שאסור משום בישול עכו"ם, האם יכולים להקל כשהכלים אינם בני יומם בצירוף האחרונים שהקילו להכשיר כלי הבלוע מבישול עכו"ם אפילו כשהוא בן יומו, ויש לומר לדעתם שבכלי שאינו בן יומו מותר אף בלא הגעלה, וכן בצירוף דעת הראב"ד שמיקל בבישול משרתת בבית ישראל. תשובה: כן".
- ב) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' כ') – "כלים של ישראל שבישל בהם גוי תבשיל לעצמו, צריכים הכשר על ידי הגעלה, כיון שנבלע בהם טעם התבשיל האסור לישראל משום בישולי גוים. ואם הם כלי חרס שאין להם תקנה בהגעלה בשאר איסורים, מכל מקום באיסור בישולי גוים שאין לו עיקר מן התורה, מותרים הכלים על ידי הגעלה ג' פעמים. ואם הגוי בישל תבשיל לחולה שאין בו סכנה בשבת, אין הכלים צריכים הכשר כלל. וכל שכן אם הדבר נעשה בביתו של ישראל, או בבית חולים יהודי, שאין הכלים צריכים הכשר כלל. [לית חן סי' שיח. הליכות עולם ח"ז עמ' קג]."

2. חילוני.

- א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

A Ben Torah married into a family where 2 brothers-in-law are not frum at all. Sometimes they cook on the parents keilim, and then offer the food they made to all. Can the Ben Torah eat such food? What status do the keilim have? (Does Pischei Teshuva 112:1 of Kula by pas akum of mumar play a role here?) Thanks!

R' Y. Berkovits wrote: By bishul of a non-frum Yid - we are machmir not to eat the food. [See Pischei Teshuva 113:1] There are some circumstances that we would be mekil (some are mekil for factories), however it's shvach to be mekil here. **Regarding the b'liyus**, since anyway there is a machlokes regarding bliyus of bishul akum, although we are machmir by akum, we would mekil for a non-frum Yid and not require hechsher keilim.

3. ספרדי: לאכול מכלים של אשכנזי שיש בו בליעות מבישול עכו"ם המותר לפי דעת הרמ"א.

- א) הגר"ח ק"צ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ג) – "ספרדי שהולך כשיטת השו"ע האם מותר לו לאכול מכלים הבלועים מבישול עכו"ם שמותר כדעת הרמ"א, היינו האם מותר לספרדי לאכול מכלים של אשכנזי שיש בו בליעות מבישול עכו"ם המותר לפי דעת הרמ"א. תשובה: מותר".
- ב) שואלין ודורשין (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו ריש עמ' תרע"ג) – "ספרדי האם מותר להשתמש עם כלים הבלועים מבישול לפי דעת הרמ"א. (היינו לכתחילה ששאל כלי וכדומה ורוצה לבשל בתוכו אלא שהוא בלוע מבישול עכו"ם לפי הרמ"א, ולכאורה

זה צריך להיות תלוי במח' יביע אומר אור לציון, ולכאורה חמור טפי וצ"ע). תשובה: כמה מפוסקי הספרדים הקילו לספרדים כדעת הרמ"א לענין בישול, וא"כ ק"ו שהכלי בודאי לא נאסר, ויש על זה תשובה ביחודה דעת".

יא. מדיח כלים: הדיח כלים עם כלים בלועים מבישול עכו"ם.

1. מחמיר.

(א) הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רע"ט, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ה אות נ"א) – "שאלה: האם מותר להשתמש עם מכונת מדיח כלים לכלים כשרים עם כלים הבלועים בבישול עכו"ם. תשובה: לא לכתחילה".

יב. מראי מקומות – הגר"ש"א זצ"ל (מנשים באהל יו"ד אות ט"ז), מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק י"ז הע' מ'), הגר"מ שטרן (היכלא ח"ד עמ' פ"ג).

לב. תערובת בישול עכו"ם.

א. ראשונים.

1. בטל ברוב: בין במינו בין בשאינו מינו.

(א) רא"ש (תוס' הרא"ש ע"ז סוף דף מ.) - לשונו מובא לעיל.

(ב) ריטב"א (יבמות דף פב:) – "ומיהו לענין פתן ובשוליהם כיון שאין איסורן שוה בכל כדפי' בדוכתא אפשר דבטיל חד בתרי וכן עיקר בעיני וכן הסכים ע"י הר"ם ז"ל".

(ג) נמוקי יוסף (יבמות דף כו.) – "ומיהו ענין פתן ובשוליהן כיון שאין איסור שוה בכל הוא אפשר דבטיל חד בתרי כן נראה עיקר בעיני וכן הסכים על ידי מוריניו הר"ב ז"ל והריטב"א ז"ל".

(ד) או"ה (כלל מ"ג דין ז') – "והילכך אם נתערב אפי' מאכל שנאסר כבר ע"י בישולי כנעני תוך מאכל של היתר ואין ניכר בתוכו להפרידו ולהוציא בין שנתערב במינו בין שנתערב בש"מ בין בלח בין ביבש בטל ברוב בעלמא. ואפי' ביצה ועוף שלם ושאר דברים שאין מתבטלין בעלמא בבישול כנעני מתבטל שפיר אפי' בלח ברוב בעלמא".

2. מחמיר, צריך ששים.

(א) רשב"א (תוה"ב הארוך בית ג' שער ז', צ"ה-ב') – "דכל שאסרוהו חכמים פליטתו אסורה כמוהו דהא אפילו שמנו של גיד שאינו אלא ממנהג קדושים אוסר תערובתו בין בתערובת גופו בין בצירו ורוטבו וכן כל איסורין של דבריהם ככחל וגבינה של נכרים ואף על פי שלא אסרו בישוליהן אלא משום גזרת בנותיהן ליכא למימר שאין בגיעוליהן משום חתנות אלא בגופן ממש שאם כן אף אנו נאמר שאין לגזור משום חתנות אלא באוכל בביתו של נכרי אי נמי בעיר אבל בשדה אי נמי בלוקח ואוכל בביתו של ישראל לא ... וטעמא דכל שאסרו חכמים כעין דאורייתא אסרו".

(ב) מהרשד"ם (יו"ד סי' מ"א ד"ה ולענין הקדרה) – "ואם היה במים ס' לבטל השומן הדבוק בקדרה אז ג"כ לדברי הכל הקדרות מותרות".

1) עי' שו"ת ברכה (ס"ק י') – "ואולם לפי דעת הרשד"ם י"ד סימן מ"א, נראה דבעי ששים, והוא יחיד בדבר. וכל שכן דאיכא למימר דלאו דוקא, כמו שיראה המעיין, ולחומרא אמרינן דלא דק".

ב. מחמיר, צריך ששים.

1. מנחת כהן (ספר התערובת ח"א פרק א' ד"ה ואמנם).

2. פ"ח (סי' צ"ט ס"ק י"ז, עי' סי' קי"ג ס"ק כ"ה, ועי' סי' קט"ו ס"ק י"ב) – "ודע שנחלקו המפרשים בזה שיש מהם שסבורין דכל איסורין דרבנן שאין להם עיקר מן התורה כגון גבינה של נכרים ובישולי נכרים דינן כתרומת חוצה לארץ שמותר לבטלם ברוב ולאוכלם. וקצת מפרשים אחרים חלוקין בזה וסבורין שדוקא בתרומת חוצה לארץ הוא שהקלו יותר משאר איסורין ואין למדין הימנו לבטל לכתחילה בשאר איסורין או דסגי ברובא, אלא לכתחילה אין מערבין אותם כדי לבטלם וצריך ששים בביטולם כשאר איסורין של דבריהם וכמו שכתב הרשב"א לשם ובדף ק"ח [בית ד שער א יז, ג], וסברא זו עיקר".

3. פ"ת (ס"ק ה', סי' קי"ב ס"ק י"ג).

4. גר"א (ס"ק ח', ס"ק מ').

5. יד יהודה (סי' צ"ט הארוך ס"ק כ"ב ד"ה ובגוף) – "הא בישולי עכו"ם עוד קיל יותר דהא בבישולי עכו"ם ס"ל להרמ"א בת"ח [כלל ע"ה דין ח] דבטל ברוב כמו שהביא הש"ך שם בסי' קי"ב ס"ק כ"ג. מיהו בשו"ע לא הזכיר מזה ואדרבה מדברי סה"ת שהביאו הפוסקים והטו"מ [סי' קיג סע' ג] בי פנאדא וירקות של עכו"ם נראה מבואר דאינו בטל ברוב, והגם שאחרונים דחקו לחלק כל רואה יראה דאינו כן".

6. הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קונ' יד דודי עמ' קל"ט אות א', דפו"ח עמ' קצ"ג אות א').

ג. בטל ברוב: בין במינו בין בשאינו מינו.

1. רמ"א (תו"ח כלל ע"ה דין ח') – "וכתב באיסור והיתר הארוך כלל מ"ג [דין ז] דהוא הדין דבר שאינו אסור רק משום בישול עכו"ם שאינו אסור תערובתו ובטל ברוב בעלמא בין במינו בין שלא במינו אפילו הוא דבר חשוב שאינו בטל במקום אחר".

2. אפי רברבי (שער ע"ז סע' ה').

3. ש"ך (ס"ק כ"א, סי' קי"ב ס"ק כ"ג, סי' קט"ו ס"ק י"ז) – "ואם נתבשלה בהן בדיעבד ויש רוב בתבשיל שרי דבשולי עובדי כוכבים בטלים ברוב כדלעיל סי' קי"ב ס"ק כ"ג".

4. כנה"ג (הג' הטור ס"ק ג', הג' ב"י ס"ק ע"ו).
  5. לחם הפנים (ס"ק כ"ג, סי' קט"ו ס"ק ז') – ש"ך.
  6. בית לחם יהודה (ס"ק ד', ס"ק כ"א, סי' קט"ו ס"ק ו').
  7. מנחת יעקב (כלל ע"ה ס"ק י"ד, ס"ק כ"ו).
  8. פמ"ג (הנהגות הנשאל באו"ה סדר ג' אות ל"ו, אות ל"ז) – לשונו מובא לקמן.
  9. שלחן גבורה (סי' קט"ו ס"ק י"ג).
  10. באה"ט (ס"ק י"ח).
  11. חור"ד (ב"י ס"ק א') – "פנאד"ה שאפאה גוי כו'. והוא תמוה, דהא פסק הש"ך בסימן קי"ב ס"ק כ"ג דבישולי עכו"ם בטל ברוב. ומצאתי במנחת יעקב [סימן עה ס"ק כו] שהקשה זה ותירץ דבפנאד"ה השומן ניכר בעין ולא בטיל, וכצ"ל בירקות שכתב המחבר דמיירי שהשומן ניכר, אבל כשאינו ניכר מותר".
  12. רע"א (על סעי' ג') – "ונבלע בפת. ואף דבטל ברוב כדלעיל (סי' קי"ב סי"ד) בהג"ה הכא גרע דהשומן נראה וניכר בעין בתוך הפת והוי כההיא דלעיל (סקי"ב ס"ו) בהגהת מנ"י (כע"ה סקכ"ו)".
  13. חכ"א (כלל ס"ו סעי' י"א) – "ובדיעבד אם בישל בו בלא הגעלה התבשיל מותר כיון שיש על כל פנים רוב נגד הפליטה ובישולי עכו"ם בטל ברוב כמו הפת שלהם לעיל".
  14. מקור מים חיים (על סעי' ג').
  15. זבחי צדק (ס"ק י"ג, ס"ק כ"ב, ס"ק כ"ה, ס"ק ס', ס"ק ס"א, ס"ק ס"ג).
  16. ערה"ש (סעי' כ"א, סעי' נ"ג) – "אם נתערב בתבשיל כשר תבשיל שנתבשל ע"י כותי אם יש רוב מן התבשיל הכשר מותר לאכלו [ש"ך סקכ"א] דאע"ג דבכל איסורי דרבנן מצרכינן ששים בלח בלח כמו באיסור תורה וכמ"ש בסי' צ"ח מ"מ איסור זה קל הוא ובטל ברוב".
  17. מ"ב (סי' שכ"ח ס"ק ס"ג. ע"י חלקת בנימין סי' קי"ב ציונים ס"ק שנ"ט) – "ובדיעבד אם בישל בו בלי הגעלה ויש רוב בתבשיל מותר".
  18. כה"ח (ס"ק י"ז, ס"ק ל"ג, ס"ק צ"א, ס"ק צ"ב, ס"ק צ"ג).
  19. שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ח עמ' ל"ט אות ל', בענייני יו"ד עמ' נ"א אות י"ג, עמ' ע' אות ל"א).
  20. בדה"ש (סי' צ"ב ס"ק ס"ה).
  21. זה השלחן (ח"א יו"ד סי' קכ"א על סעי' ב') – "קיימ"ל כנ"ל דסגי ברוב".
  22. מחזה אליהו (סוף ס' ביטול ישראל תשובה ח' אות י"ח) – לשונו לעיל).
  23. חלקת בנימין (ס"ק קל"ו, סי' קי"ב ס"ק קל"ג, ס"ק נ"ט, ע"י ס"ק מ"ו, בי' שם סעי' י"ד ד"ה וכן [עמ' נ']).
  24. יבקש תורה (ח"ו סי' מ' אות א').
  25. ביטול ישראל (סי' צ"ד, סי' צ"ו) – "ויש להקל בזה".
  26. נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי סי' י"ד סעי' ה').
  27. מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' ר"צ, עמ' רצ"ב).
- א) אפילו הוא דבר חשוב – אור"ה (כלל מ"ג דין ז', לשונו מובא לעיל), רמ"א (תו"ח כלל ע"ה דין ח', לשונו מובא לעיל), כנה"ג (הג' הטור ס"ק ג'), ביטול ישראל (סי' צ"ו), נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי סי' י"ד סעי' ה').
- ב) דוקא בנתערב ולא ניכר – אור"ה (כלל מ"ג דין ז', לשונו מובא לעיל), רמ"א (תו"ח כלל ע"ה דין ח', לשונו מובא לעיל), כנה"ג (הג' הטור ס"ק ג'), מנחת יעקב (כלל ע"ה ס"ק כ"ו), הור"ד בחור"ד (בי' ס"ק א', לשונו מובא לעיל), רע"א (על סעי' ג', לשונו מובא לעיל), מקור מים חיים (על סעי' ג'), זבחי צדק (ס"ק כ"ב), ערה"ש (סעי' כ"א), דרכ"ת (ס"ק כ"ב), כה"ח (ס"ק ל"ג), שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' נ"ד אות ד'), חלקת בנימין (סי' קי"ב ס"ק נ"ו, בי' שם ד"ה אינפנ"דה), הבית בכשרותו (סי' ג', עמ' ע"ח), מטבח הכשר (ארטסקרול, סוף עמ' ר"צ).
- ג) חלקת בנימין (סי' קי"ב סוף ס"ק קל"ו) – "דדבר המעמיד או מילתא דעביד לטעמא ... דינו כמו שאר איסורים דאפילו באלף לא בטיל".
- ד. מראי מקומות – יד יהודה (סי' צ"ט הארוך ס"ק כ"ב, כ"ה-ב'), דרכ"ת (ס"ק צ' ד"ה אמנם), שבט הקהתי (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ט אות כ"ד, לשונו מובא לעיל).
1. שירי ברכה (ס"ק י') – "יש להתיר התבשיל בפשיטות, כשיש בו רוב בעלמא, דלבשולי גוים לבטל לא בעי ששים לדעת רוב האחרונים, וכמתבאר מדברי הרב המפה סימן קי"ב (סעי' יד) וקט"ו והמפרשים. ועיין כנה"ג סימן צ"ט אות ל"ז, וסימן קי"ב הגהת ב"י אות מ"ב, וסימן קי"ג הבי"ג אות ע"ו. ואולם לפי דעת הרשד"ם י"ד סימן מ"א, נראה דבעי ששים, והוא יחיד בדבר ... שוב ראיתי להפרי חדש סימן צ"ט ס"ק י"ז, הכריע כסברת האומר דאפילו בבישולי גוים בעי ששים. ומ"מ מידי פלוגתא לא נפקא. ודברי מרן לא מכרעו".
  2. הגר"א ונבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רנ"ט, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרמ"א אות ל') – "שאלה: תבלין שנאסר משום ביטול עכו"ם ובטל ברוב מרכיבים, האם המאכל נאסר משום ביטול עכו"ם, כלומר האם קיימא לן כדעת האחרונים שביטול עכו"ם סגי ליה ברוב או בעינן ששים, וא"כ נ"מ לגבי אבקות מרק שיש בתוכם תבלין שנאסר משום ביטול עכו"ם. תשובה: איני יודע".

1. מיקל, אין אומרים בו חנ"נ [שבטל ברוב].
 (א) פמ"ג (הנהגות הנשאל באו"ה סדר ג' אות ל"ז) – "ומסתברא דפת עכו"ם ובשולי עכו"ם וחמאה שלהם שנתערב פחות מרוב ונאסר, ואח"כ נפל לתבשיל אחר, אין אומרים בו חתיכה נעשית נבילה אף על גב דבשאר איסורים דרבנן אומרים חתיכה נעשית נבילה ואף איסור דבוק כדמוכח [ביו"ד] בסימן ע"ב [סעיף ג] בלב ושאר דוכתי טובא, משום לתא דבשר בחלב [ש"ך סימן קלד ס"ק ט"ז מדברי הר"ן חולין מג, ב], באלו שהקילו דאין צריך ששים לא מחלף בבשר בחלב וכאמור".
 (ב) הו"ד בפת"ת (סי' קי"ב ס"ק ה') - לשונו מובא לעיל.
 (ג) בדה"ש (סי' צ"ב ס"ק ס"ה).
 (ד) חלקת בנימין (סעי' ב' בי' ד"ה אם, עמ' ס"ט).
 (ה) ויהי בנסוע (דפו"ח פרק כ"ב סעי' ט"ו).
 (ו) בישול ישראל (סי' צ"ו).
 2. לכאורה הפוסקים [פ"ח, פ"ת, גר"א, ועוד] שצריך ששים, ה"ה אומרים חנ"נ.

ו. איסור דבוק.

1. מיקל – בישול ישראל (סוף סי' צ"ו).

לג [בישולי עכו"ם לצורך חולה.

א. בישולי עכו"ם לצורך חולה שאין בו סכנה - בשבת.

1. אין איסור בישול עכו"ם – רא"ה (בדה"ב בית ג' שער ז' צד, לשונו מובא לקמן), רשב"א (משמרת הבית בית ג' שער ז', לשונו מובא לקמן), ריטב"א (פסחים דף כה: ד"ה איכא), ר"ן (ע"ז דף ט. ד"ה דרך), מאירי (ע"ז דף לח: ד"ה בחולה), מחבר (או"ח סי' שכ"ח סעי' י"ט, "חולה שאין בו סכנה מותר בבישולי א"י"), רמ"א (יו"ד סי' קי"ג סעי' ט"ז), לבוש (או"ח סי' שכ"ח סעי' י"ט, סעי' ל"ז), פמ"ג (או"ח סי' שכ"ח מש"ז ס"ק ו'), פוסקים.
 (א) ולכן מברך עליו ברכת הנהנין – פמ"ג (או"ח סי' שכ"ח מש"ז ס"ק ו'), מ"ב (סי' שכ"ח ס"ק ס"ג, "וגם החולה מברך עליו דבהתירא קאכיל"), כה"ח (או"ח סי' שי"ח ס"ק ק"כ), חלקת בנימין (ס"ק קמ"ד), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ז' סעי' ו').

ב. מיחוש בעלמא.

1. מחמיר.

- (א) חלקת בנימין (ס"ק קמ"ד, ציונים ס"ק שנ"א).
 (ב) הגר"י רובין שליט"א (מוריה גליון שע"ח עמ' רע"ו אות ז') – "היתר זה של בישול בשבת הוא רק לחולה שאין בו סכנה, אבל מי שהגדרת חוליו פחות מכן כגון מצטער, אין היתר לבשל עבורו על ידי נכרי".
 2. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' שכ"ח ס"ק ל"ג.ה').

ג. בישולי עכו"ם לצורך חולה - בימי חול.

1. מחמיר.

- (א) לבוש (או"ח סי' שכ"ח סעי' י"ט) – "בענין אמירה לגוי לא נתיר לו המאכל שיש בו בעצמו איסור משום בישולי גוים, דהא בחול אין מתירין לו בישולי גוים לחולה שאין בו סכנה, בשבת מתירין לו, שלא יהא בישולי גוים חמור ממעשה שבת שנעשה ע"י גוי".
 (ב) פמ"ג (או"ח סי' שכ"ח מש"ז ס"ק ו'), מש"ז ס"ק י"ד, א"א ס"ק י"א [לשונו מובא לקמן] – "עוד אבאר לך דבישולי עכו"ם לחולה שאין סכנה שהותר, דווקא בשבת, וכמו שנראה מלשון רשב"א [משמרת הבית בית ג' שער ז' צג, ב] הובא בב"י [עמוד תקו ד"ה כתב] ובר"ן פרק אין מעמידין [עבודה זרה ט, א ד"ה כי], דלא רצו להחמיר בו יותר ממעשה שבת, הא בחול כהאי גוונא באין ישראל י"ל דבישולי עכו"ם אסור לחולה שאין סכנה. וביו"ד [סימן] קי"ג דמתיר לבריא כהאי גוונא בשבת, דיש היכרא, הא בחול אף לחולה אסור באין סכנה".

(ג) ח"א (כלל ס"ט סעי' ט"ז) – "ודוקא בשבת דהוי היכר".

(ד) כה"ח (או"ח סי' שי"ח ס"ק קי"ט) – "לבוש".

(ה) חלקת בנימין (ס"ק קמ"ד, ציונים ס"ק שנ"ב).

(ו) אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ז' סעי' א').

2. במקום שא"א לבשל ע"י ישראל.

(א) מחמיר.

- 1) פמ"ג (או"ח סי' שכ"ח א"א ס"ק י"א) – "אבל בחול אין הכי נמי דבישולי עכו"ם אסור לאין סכנה אף באי אפשר על ידי ישראל".
 2) בינת אדם (או"ח כלל ס"ט אות ג') – "והנה מדברי כולם נלמוד מדלא כתבו להתיר בישולי נכרים לחולי משום שהוא מילתא דאיתא באקראי בעלמא ולכן התיירו דאין בו משום חתנות, אע"כ דהא שבשתא דחולי הוא מילתא דשכיחא טובא ואית ביה משום חתנות, אלא בשבת דא"א ואז איסורו של שבת מוכיח עליו, אבל בלא"ה אסור, ולפי זה ה"ה אי נימא דבש"נ בחול אפילו אין לו מי שיבשל אפ"ה אסור".

(3) כה"ח (או"ח סי' שי"ח ס"ק קי"ט) – "מש"ז".

4) מנחת אשר (פק' דברים סי' ה' אות ה') – "הנה ראיתי בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' ע"ב) שכתב בפשיטות דחולה שאב"ס מותר בבשו"נ, ותמיהני מה ראה על ככה, ולהדיא מבואר בשלחן ערוך שאין היתר לחשאב"ס לאכול בשו"נ אלא בשבת בלבד כמבואר באו"ח סי' שכ"ח סעיף י"ז..."

5) הגר"י רובין שליט"א (מוריה גליון שע"ח עמ' רע"א, היכלא ח"ד עמ' פ"ו) – "מבואר להדיא בדברי הראשונים והאחרונים לאיסור".

(ב) מיקל.

1) עי' רע"א (שו"ת ח"א סי' ה' ד"ה אמנם, שבת דף צה.) – "ומה"ט י"ל דאין מערבין בבישול נכרי אף דמותר לכ"ע לחשאב"ס ואפשר דגם להחולה בעצמו אין מערבין לו בזה דמה שמותר לו לאכלו רק משום החולי, לא מקרי סעודה הראויה".

א. הגר"נ נוסבוים (בית הלל חוברת ג' עמ' מ"ז אות ח') – "בשו"ת רעק"א ... עכ"ל. וע"כ איירי בבישול בחול שהרי העירוב מניח מבעו"י ובעינין סעודה הראויה מבעו"י ואפ"ה ס"ל לרעק"א ז"ל דמותר לחולה שאי"ב סכנה, ודלא כמ"ש"כ הפרמ"ג בשם הלבוש דהוי כיי"נ דאסור לחולה שאי"ב ס"ל".

ב. הגר"י רובין שליט"א (מוריה גליון שע"ח עמ' רע"ד הע' י') – "והראוני מש"כ בשו"ת רע"א סי' ה' באה"ד וז"ל - אמנם נראה דיש לדחות ד"ל דס"ל מסברא דמה שמותר לחולה רק משום רפואה או שלא יכבד עליו החולי מחמת רעבון זהו לא מקרי סעודה הראויה ומה"ט י"ל דאין מערבין בבישול נכרי אף דמותר לכ"ע לחשאב"ס ואפשר דגם להחולה בעצמו אין מערבין לו בזה דמה שמותר לו לאכלו רק משום החולי, לא מקרי סעודה הראויה. ומבואר בדבריו דהותר בישולי עכו"ם לצורך חשאב"ס, והרי העירוב ודאי נתבשל מערב יו"ט, וחזינן דשרי בישול עכו"ם לחולה שאין בו סכנה, אף לא בשבת גופא. והנה דברי רע"א אלו צריכין תלמוד, שלא מצינו לאף אחד מן הפוסקים שהתיר בישולי נכרים לחולה בסתמא, ומה שמצינו ביד יהודה הנ"ל הערה ח' שהתיר, זהו דוקא בגוונא שאין בנמצא ישראל שיבשל עבורו, כפי שכתב להדיא בתוך דבריו, וא"כ דוחק הוא שרע"א איירי בדבריו בגוונא שמערבין לחולה היינו בגוונא שאין ישראל מצוי שם לבשל, וסתם את דבריו בלי לפרש, ודו"ק".

2) יד יהודה (סי' צ"ט הארוך ס"ק כ"ב ד"ה ועיין) – "ועיין בפ"מ באו"ח סי' שכ"ח במ"א ס"ק י' ובט"ז שם ס"ק ו', נראה דנעלם ממנו תשובת הרשב"א שהביא הב"י כאן בסי' קכ"ג, והוא נמצא בשו"ת הרשב"א ח"ד סי' רפ"ד, דשם נראה מבואר דבישולי עכו"ם גם בחול מותר לחולה שאין בו סכנה אם אי אפשר על ידי ישראל, אך דוקא בבישולי עכו"ם אמרו וע"ש".

א. הגר"י רובין שליט"א (מוריה גליון שע"ח עמ' רע"ג הע' ח') – "והראוני שבספר יד יהודה יור"ד סי' צ"ט ס"ק כ"ב בפירוש הארוך באה"ד שכתב להקשות על דברי הפמ"ג וז"ל ... ולכאורה דברי היד יהודה צע"ג שהרי מבואר להדיא בדברי הרשב"א שלא התירו אלא רק כאשר יש שני היכרים, חוליו מוכיח עליו ושהבישול נעשה בשבת, ואל"ה לא התירו".

3) מנחת יצחק (ח"ג סי' ע"ב אות ב') – "ובלא"ה, צרכי קטן כחולה שאין בו סכנה, ומותר בבישולי עכו"ם, עי' או"ח (סי' שכ"ח סעי' י"ז וי"ט)".

4) שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ע"א אות ל"ג, הע' נ"א) – "חולה אפילו שאין בו סכנה מותר בבישולי נכרים אם אין לו או שאינו יכול לאכול בישול ישראל. [שו"ע או"ח סי' שכ"ח סי' ע"ש במ"ב. ומ"ש אם א"א בבישול ישראל הוא מהא דבמוצ"ש אסור אם יכול לבשל ע"י ישראל".

א. הגר"י רובין שליט"א (מוריה גליון שע"ח עמ' ער"ה) – "וע"ע בקובץ מבית לוי ... ולהאמור לעיל זה אינו, דלשון המשנ"ב באה לבאר את דברי הרשב"א החולק על הרא"ה הסובר שהותר לחולה שאב"ס לאכול במוצ"ש מאכל שנתבשל עבורו ע"י נכרי בשבת, ונקט הרשב"א שאסור דרק בשבת עצמה שאין אפשרות על ידי ישראל הותר המאכל, אבל במוצ"ש ס"ל לרשב"א שהמאכל כבר נאסר הואיל ואז כבר אפשר לבשל על ידי ישראל. ולשון זו ניתנת להתפרש, אגב שיטפא, שאם אי אפשר ע"י ישראל, מותר על ידי נכרי, אבל כאמור הדבר מפורש להדיא בלשונות הרשב"א לאיסור".

5) הגר"נ נוסבוים (בית הלל חוברת ג' עמ' מ"ה) – "העולה ממש"כ דבישולי עכו"ם לחולה שאי"ב סכנה, ואין לו מאכלים אחרים ואין לו ישראל שיבשל עבורו, לדעת הפרמ"ג בשם הלבוש אסור ... אמנם רהיטת ל' הראשונים. ולשון מרן בשו"ע או"ח סי' שכ"ח סעי' י"ט וכ"כ בשו"ת רמ"א הנז"ל, וכ"פ הרעק"א דמותר לחולה שאי"ב ס' אפי' כשבישול בחול, וא"כ כשאין לו מאכל מבושל י"ל דהוי פלוג' דרבוותא, וספיקא לקולא".

ג) מראי מקומות – הגר"מ שטרן (היכלא ח"ד עמ' פ"ה ד"ה תו, הערה שם, עמ' פ"ז), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ז' הע' ו').

ד. הבריא בו ביום.

1. מיקל.

א) בית יעקב (סי' ק"ב).

ב) נחפה בכסף (או"ח ח"א סי' ג') – "כלל העולה מדברינו דבספק שנסתפקתי היכא שבישלו לו בהיתר והבריא אח"כ פשיטא ודאי דמותר כיון שהיה ע"י גוי דאיכא מאן דס"ל דמותר להרבות".

2. מחמיר.

א) כה"ח (או"ח סי' שי"ח ס"ק קכ"א).

3. מראי מקומות – ציץ אליעזר (ח"ח סי' ט"ו פרק י"א אות ג'), אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק ז' סעי' ד').

ה. מראי מקומות.

1. לבוש (או"ח סי' שכ"ח סעי' ל"ז) – "דלא גרע מבישולי גוים שהתירו לו כ"ש זה שאינו אסור אלא משום שחיקת סמנין ... לא גזרו ביה אע"פ שאין בו סכנה".

לד] בישולי עכו"ם לצורך חולה בשבת: ונשאר למוצ"ש.**א. ראשונים.**

1. מותר: אפילו לבריא.
- (א) רא"ה (בדה"ב בית ג' שער ז', צד.) – "שהנכרי שבא לבשל לחולה והוא בשבת בזמן האסור לנו לבשל שלא אסרו משום בשולי נכרים כלל דלא שייך הכא משום חתנות ולא עוד אלא שמותר לבריא במוצאי שבת".
- (ב) ריטב"א (פסחים דף כה: ד"ה איכא) – "דכי האי גוונא דעביד לצורך חולה דלא שייך משום חתנות ליכא משום בישולי גוים, ואפילו לבריא מותר למוצאי שבת".
2. אסור: אפילו לחולה עצמו.
- (א) רשב"א (משמרת הבית בית ג' שער ז') – "ודוקא לחולה ובשבת לפי שא"א לו והקלו לו בזה אעפ"י שתחלתו וגמרו ביד נכרי ודכותיה בחול אסור לעשות כן אף לחולה ומ"מ לא לגמרי התירו אלא מה שהצריך לו דהיינו בשבת עצמו ולחולה עצמו אבל במוצאי שבת אסור אף לחולה ואף קדרה שבשל בה אסורה לחולה בחול שלא מצינו אסור אפילו של דבריהם שלא תהא חליפת כליו אסור כמוהו דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון".
3. לבריא יש להחמיר.
- (א) ר"ן (ע"ז דף ט. ד"ה דרך), הו"ד בב"י (או"ח סי' שכ"ה ס"ק י"ט) – "והרא"ה ... ואין לסברא זו ראייה שאפילו נאמר דבכלל צרכי חולה שנעשין על ידי עובד כוכבים בשבת הוי דבר שיש בו משום בשולי עובד כוכבים וכמו שפשט המנהג אכתי אפשר דהיינו דוקא לחולה מפני שהתירו בו כל דבר הנעשה ע"י עובד כוכבים שאין איסורו מגופו אבל להתירו לבריא אין לנו".

ב. מותר: אפילו לבריא.

1. רמ"א (יו"ד סי' קי"ג סעי' ט"ז) – "עובד כוכבים שבשל לחולה בשבת, מותר למוצאי שבת, אפילו לבריא, ואין בו משום בשולי עובדי כוכבים, דכל כה"ג היכרא איכא".
2. לבוש (יו"ד סי' קי"ג סעי' ט"ז) – "גוי שבשל לחולה בשבת מותר למוצאי שבת אפילו לבריא ואין בו משום בישול גוים, דכל כה"ג היכרא איכא".
3. אפי רברבי (שער ע"ז סעי' ה') – "גוי שבישל לחולה בשבת מותר לבריא למוצאי שבת דבכהאי גוונא אית ליה היכרא".
4. ש"ך (יו"ד סי' קי"ג נקודת הכסף על הט"ז ס"ק ט"ו, סי' קכ"ג ס"ק נ').
5. עי' מג"א (סי' שי"ח ס"ק ז', עי' מחה"ש שם, ושעה"צ ס"ק כ') – "ואפי' בישל וכו'. אבל במ"ש מותר מיד וטעמו דכיון דהעכו"ם בישל בהיתר לא בעי להמתין בכדי שיעשו".
6. אור לציון (ח"ב פרק ל"ו הע' ה') – "ומ"מ להלכה קי"ל כדברי מרן, שהתיר אף באכילה".

ג. אסור: אפילו לחולה עצמו.

1. כנה"ג (יו"ד הג' ב"י ס"ק ע"ט, שכנה"ג או"ח סי' שי"ח הג' ב"י ס"ק ג').
2. בית יעקב (סי' ק"ב).
3. עולת שבת (סי' שי"ח ס"ק ז') – "והרשב"א ... בין לחולה ובין לאחר, ולדבריו הסכימו כל האחרונים".
4. פ"ח (יו"ד סי' קי"ג ס"ק כ"ו) – "ובספר ט"ז [ס"ק טו] פסק להחמיר נמי כסברת הרשב"א וכן עיקר, ודלא כהש"ך".
5. פ"ת (סי' קי"ג ס"ק י"ט) – "גם דלא כהגהה דמתיר גוי שבשל בשבת לחולה וכו' דזו סברת הרא"ה ודלא כהרשב"א".
6. מנחת יעקב (כלל ע"ה ס"ק כ"ט).
7. לחם הפנים (סי' קי"ג ס"ק כ"ד) – "וכן עיקר ודלא כש"ך בספר נקודת הכסף".
8. בית לחם יהודה (סי' קי"ג ס"ק כ"ב) – "וכן עיקר ודלא כש"ך בספר נקה"כ".
9. באר היטב (יו"ד סי' קי"ג ס"ק י"ט, או"ח סי' שי"ח ס"ק ה', סי' שכ"ה ס"ק י"ב) – "אם יהא מותר לחולה למ"ש שמא ירבה בשבילו וק"ל".
10. באה"ט (מהרי"ט, יו"ד סי' קי"ג ס"ק י') – "וליי נראה להוכיח דאסור לחולה במוצאי שבת דאיתא בגמרא [חולין טו, ב] השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא אבל המבשל לחולה בשבת אסור לבריא שמא ירבה בשבילו, א"כ הכא נמי אם יהא מותר לחולה למוצאי שבת שמא ירבה בשבילו, וק"ל".
11. ת"א (כלל ס"ט סעי' ט"ז, עי' נשמת אדם ס"ק ב', חכ"א כלל ס"ו סעי' י"ב) – "ומכל מקום מה שנשאר למוצאי שבת, אסור אפילו לחולה עצמו".
12. תשובה מאהבה (סי' שמ"ג, על הט"ז ס"ק י"ד) – "וכן ראוי להורות".
13. קיצור שו"ע (סי' ל"ח סעי' ט') [לשונו מובא לקמן], סי' צ"ב סעי' ט') – "המבשל בשבת בשביל חולה אסור לבריא לאוכלו בשבת, אבל למוצאי שבת מותר מיד גם לבריא אם בשלו ישראל".
14. נור ישראל (סי' כ"ה סעי' ל"א, עי' ס"ק ל"ט) – "אסור אפי' לחולה עצמו".
15. שואל ומשיב (מהד"ת ח"ב סי' ט"ו).
16. זבחי צדק (ס"ק ס"ז).
17. בן איש חי (שנה ב' פ"ה חקת סעי' כ"ה) – "אם בישל הגוי לחולה בשבת, התבשיל אסור למוצאי שבת אפילו לחולה עצמו אם יש לו בישול ישראל לאכול".
18. עי' דרכ"ת (סי' קי"ג ס"ק צ"ד).

19. תורת שבת (סי' שכ"ח ס"ק כ"ז) – "משמרת השבת ... ולענ"ד יש ראי' מפורשת דאסור אפי' להחולה עצמי במ"ש אם אפשר לו בתבשיל אחר, דמשנה מפורשת היא בחגיגה דכ"ו ...".
20. תולדות שמואל (מצוה ל"ב סי' ל"ה אות ב') – "ולמוצש"ק אפי' בישראל ע"י א"י ג"כ מותר אפי' לבריא ואין בזה משום בישול עכו"ם דכל כה"ג היכירא איכא [רמ"א ביו"ד ס"ס קי"ג אבל הטור"ז שם חולק ופסק דבמוצש"ק אסור אפי' להחולה עצמו משום בישול עכו"ם ועיי"ש בדרכי תשובה ס"ק צ"ד הביא הכרעת רוב האחרונים כהטור"ז]".
21. כה"ת (יו"ד סי' קי"ג ס"ק צ"ו, עי' או"ח סי' שי"ח ס"ק ל"א, סי' שכ"ח ס"ק קכ"א).
22. חזון עובדיה (שבת ח"ג עמ' תי"ח).
23. חלקת בנימין (ס"ק קמ"ג, ס"ק קמ"ה).
24. מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ט, סוף ס' בישול ישראל תשובה י"א) – "לענ"ד ברור שלדינא אין להתיר התבשיל למוצאי שבת להחולה וק"ו לבריאם ...".
25. ילדים בהלכה (ארטסקרול, פרק י"ג הע' ט').

ד. לבריא אסור.

1. דברי חמודות (חולין פרק א' אות ע"ב) – "כתב בהדיא הר"ן ... אבל להתירו לבריא אין לנו ע"כ ... וא"כ הוא צ"ל דאשתמיטתיה לדהר"ן הנזכר ואילו לא אשתמיטתיה לא היה פוסק להקל וכן ראוי להורות לחומרא".
2. באר שבע (סי' כ"ד) – "וכבר ראיתי מי שפסק כן בפשיטות כדעת הרא"ה ז"ל אך אין דעתי נוחה בזה שהרי הר"ן סתר שם סברת הרא"ה ז"ל בטוב טעם ודעת ... ועוד שהרי רבים תמהו על הרמב"ם שהתיר בפ"ב דהלכות שבת בישולי ע"א לחולה שאין בו סכנה והרשב"א הטריח עצמו ועשה לו סמוכות והביאו רבינו ירוחם בספר אדם וחוה בחלק ט' ע"ש וא"כ הבו דלא לסיף עליה להתיר גם לבריא".
3. שלחן עצי שטים (סי' א' סעי' י' ס"ק ט') – "ואם נשאר למ"ש אסור לבריא ואפילו לדידיה אם הבריא".
4. גר"ן (סי' שי"ח סעי' ה') – "שאם אפה נכרי או בישראל בשבת לצורך חולה אסור לבריא אף במוצאי שבת משום בשולי נכרים".
5. שבט הלוי (ח"ו סי' ק"ח אות ט', ח"ה ריש סי' ע"ח, קובץ מבית לוי ח"ח עמ' ל"ט אות ל"א, בענייני יו"ד עמ' ע' אות ל"ב) – "ומכ"מ לבריא במוצש"ק יש להחמיר".

ה. אם אין לו לחולה מה לאכול במוצש"ק כ"א התבשיל - למחמירים לעיל.

1. מיקל.
- א) ת"א (כלל ס"ט סעי' ט"ז) – "שאין לו מה לאכול יש להתיר".
- עי' ת"א (נשמת אדם כלל ס"ט סעי' ב) – "ואפשר דאם אין לחולה מה לאכול למוצאי שבת דיש לסמוך על הרא"ה ולהתיר וכדפסק רמ"א ביו"ד סוף סי' קי"ג ועיי"ן בש"ך בי"ד סוף סימן קכ"ג".
- ב) קיצור שו"ע (סי' ל"ח סעי' ט') – "עובד - כוכבים שבישל בשבת בשביל חולה, התבשיל אסור במוצאי שבת אפילו להחולה אם אפשר בתבשיל אחר".
- ג) כה"ת (סי' קי"ג ס"ק צ"ז, עי' או"ח סי' שכ"ח ס"ק קכ"א) – "אם אין לו לחולה לאכול במוצש"ק כ"א התבשיל יש להתיר. חכ"א".
- ד) חלקת בנימין (ציונים ס"ק שנ"א).

ו. אם נעשה בבית ישראל או בבית חולים של ישראל, יש להקל.

1. יביע אומר (לוית חן אות מ"ב, הליכות עולם ח"ז פר' חוקת סעי' ט', חזון עובדיה שבת ח"ג עמ' תי"ח).
2. ילקוט יוסף (שבת ח"ד עמ' קי"ג סוף הע' ל"א) – "אם נעשה בבית ישראל או בבית חולים של ישראל, מותר אף לבריא לאכול ממנו במוצאי שבת".
- ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' כ') – "תבשיל שבישלו גוי בשבת בשביל חולה שאין בו סכנה, לא גזרו בו חז"ל לחולה משום בישולי גוים, כיון שאי אפשר לבשל בשבת לחולה שאין בו סכנה על ידי ישראל. ואם נשאר מהתבשיל למוצאי שבת, אם התבשיל נעשה על ידי גוי בביתו של ישראל, מותר אפילו לאדם בריא לאכול ממנו במוצאי שבת, אבל אם נתבשל בביתו של הגוי, אסור לאכול ממנו במוצאי שבת, ואפילו החולה עצמו אסור לו לאכול ממנו במוצאי שבת, כיון שאפשר לבשל לו כל צרכו על ידי ישראל. [הליכות עולם ח"ז עמוד קג]".

ז. כלים.

1. מחמיר.

- א) רשב"א (משמרת הבית בית ג' שער ז') - לישנו מובא לעיל.
- ב) עי' ברכי יוסף (שירי ברכה ס"ק י"ח) – "בשלה שפחת ישראל לחולה בשבת ועד שלא הוכשר הכלי בשלו בו, יראה ברור שמותר התבשיל, וטעמא, דהנה הרא"ה אית ליה בכה"ג שהתבשיל מותר ואין בו משום בישולי גוים. וגם הכלי. וכן פסק הרב המפה סוף סימן קי"ג. ובעיקר הכשר הכלים מבש"ג הוא מחלקת, אלא דמרון (כאן) פסק וסתם כדעת המצריכין. אבל יש מהאחרונים פסקו להקל. ועיי"ן כנה"ג הגב"י סוף סימן קי"ג. וגם ידוע המחלקת שיש בשפחות שלנו, ואפילו למה שאנו תופסין עיקר ההתר למלאכת שבת. גם ידוע המחלקת שיש בבישול גוי בבית ישראל. ועיי"ן כנה"ג שם. הנה כי כן, בכל כה"ג דדיעבד בשלו, פשיטא מילתא דשרי התבשיל. ואף דלמ"ש הכנסת שם בהב"י אות ח'. ועש"ב. וכבר היה נראה להתיר הכלי נמי מבלי הכשר, מחמת כל הטעמים הנזכרים, מיהו לכתחילה ראוי למיחש לחומרא ולהכשירו. מורינו הרב בתי כהונה בחידושי דינים כ"י".

- ג) בן איש חי (שנה ב' פר' חקת סעי' כ"ה) – "והכלים צריכין הגעלה, ואף על גב דיש כאן ס"ס, ועוד ספק שלישי נמי, מ"מ כיון להגעלה הוא דבר נקל אין לסמוך על ס"ס להתיר בלא הגעלה, אף על גב דהוא איסור דרבנן".
2. לכתחילה יש להכשיר.
- א) כה"ת (יו"ד סי' קי"ג ס"ק צ"ט, עי' או"ח סי' שי"ח ס"ק ל"ב) – "דלענין דינא דלכתחלה יש להחמיר ולהכשירה והמיקל שלא להגעילם כלל ולהשתמש בהם אחר מעל"ע לא הפסיד יעו"ש ואם הם כלי חרס ממינים דחייס עלייהו שמא פקעי במי הגעלה בלא"ה כבר כתבנו לעיל או' ז' דבזה יש לסמוך על המכשירין ומותר לשתמש בהם בלא הגעלה אחר מעל"ע יעו"ש".
3. מיקל [ויש להמתין כ"ד שעות] - מדין ס"ס.
- א) פת"ת (ס"ק ו') – "ובספר חכמת אדם כלל ס"ו דין י"ב כתב דיש להתיר הכלים אחר מעל"ע אפילו בלא הגעלה ע"ש ועיין בחיי אדם כלל ס"ט דין ט"ז".
- ב) קיצור שו"ע (סי' ל"ח סעי' ט') – "ובכלים יש להתיר, אחר מעת לעת".
- ג) זבחי צדק (ס"ק ס"ח) – "מיהו אין להתיר הכלים אלא דוקא אחר מעל"ע".
- ד) חזון עובדיה (שבת ח"ג עמ' תי"ח) – "אינם צריכים הכשר".
- ה) חלקת בנימין (ס"ק קמ"ה).
- ו) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' כ') – "ואם הגוי בישראל תבשיל לחולה שאין בו סכנה בשבת, אין הכלים צריכים הכשר כלל".
4. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק צ"ה).
- א) ציץ אליעזר (ח"ח סי' ט"ו פרק י"א אות ג') – "גם בנוגע להכלים שבישראל בהם העכו"ם ישנם המצריכים להגעילם ומתירים רק להגעיל גם כלי חרס ג"פ, וישנם המתירים את הכלים אחר מעת לעת אפילו בלי הגעלה. ובמיוחד מצדדים להתיר להקל לגמרי בבתי חולים שההפסד בשם מרובה בזה וגם מצוים שם מסוכנים".
- ב) מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ט, סוף ס' ביטול ישראל תשובה י"א) – "יש לסמוך לעת הצורך להקל אחר שיעבור מעת לעת, מאחר דיש בזה ס"ס להתיר...".
- ג) דעת החכ"א (כלל ס"ו סעי' י"ב, ח"א כלל ס"ט סעי' ט"ז) - עי' לקמן.
- ד) דעת בערה"ש (יו"ד סי' קי"ג סעי' נ"ב, או"ח סי' שי"ח סעי' י"ב, סי' שכ"ח סעי' כ"ה) - עי' לקמן.

- ח. מראי מקומות – בית הלל (יו"ד סי' קי"ג ס"ק ג'), נחפה בכסף (או"ח ח"א סי' ג' ד"ה עוד נראה), ברכי יוסף (או"ח סי' שי"ח ס"ק ב'), דרכ"ת (ס"ק צ"ד), הגרשו"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' שכ"ה ס"ק ג'), ציץ אליעזר (ח"ח סי' ט"ו פרק י"א אות ג'), מחזה אליהו (סוף ס' ביטול ישראל תשובה י"א), ביטול ישראל (סי' ק"ב, סי' ק"ו, מילואים סי' ו', סי' ז'), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' ד"ש).
1. ציץ אליעזר (ח"ח סי' ט"ו פרק י"א) – "הנשאר מבישולי העכו"ם למוצ"ש יש אוסרים לאכול מזה יותר אפילו לחולה עצמו שנתבשל עבורו כיון שאפשר כבר לבשל לו אז ע"י ישראל, ויש מתירים להמשיך לאכול מזה למוצאי שבת אפילו לבריא אחרים ואין בו משום בשולי עכו"ם, דכל כהאי גוונא היכרא איכא. גם בנוגע להכלים שבישראל בהם העכו"ם ישנם המצריכים להגעילם ומתירים רק להגעיל גם כלי חרס ג"פ, וישנם המתירים את הכלים אחר מעת לעת אפילו בלי הגעלה. ובמיוחד מצדדים להתיר להקל לגמרי בבתי חולים שההפסד בשם מרובה בזה וגם מצוים שם מסוכנים".

לה] סתירות הפוסקים.

- א. דעת המ"ב [בסי' שי"ח מיקל כרא"ה ורמ"א, ובסי' שכ"ח חושש להחמיר כהרשב"א].
1. מ"ב (סי' שי"ח ס"ק י"ד) – "אסור בשבת. לבריא ליהנות ממנו אבל במו"ש מותר מיד וטעמו דכיון דהא"י בישראל בהיתר לא בעי להמתין בכדי שיעשו וגם לא גזרו בזה משום בישולי א"י [הגר"א]".
2. מ"ב (סי' שכ"ח ס"ק ס"ג, שעה"צ ס"ק ל"ט, ס"ק מ"א) – "ומה שנשאר למו"ש (אחרונים וכן מבואר ברשב"א) אסור אפילו לחולה עצמו כיון שאפשר לבשל לו אז ע"י ישראל. והכלים של בישולי א"י צריכים הכשר ואפילו כלי חרס כיון דעיקר איסורו אינו אלא מדרבנן דיו אם מגעילו ג"פ ובדיעבד אם בישראל בו בלי הגעלה ויש רוב בתבשיל מותר ויש מקילין דאין צריכין הכשר כלל והסומך עליהן לענין כלים שבישלו בהן לחולה בשבת לא הפסיד. (דבלאו הכי הרמ"א סתם שם כהרא"ה דאף לבריא מותר, דאין על זה שם בשול אינו יהודי, וכן דעת הנקודות הכסף שם, ונהי דלמעשה אין להקל, וכמו שכתב בתוספות שבת בשם כמה אחרונים דסבירא לן כה"ט, על כל פנים לענין הכלים יש לסמוך עלייהו, וכן משמע בחיי אדם)".
3. מראי מקומות – חלקת בנימין (ציונים ס"ק שמ"ח, מילואים שם).
- א) לתירוץ - עי' לקמן.
- ב. דעת הט"ז [באו"ח סי' שכ"ח וביו"ד סי' קכ"ג נראה להחמיר רק לבריא, וביו"ד סי' קי"ג נראה להחמיר גם לחולה עצמו].
1. ט"ז (או"ח סי' שכ"ח ס"ק י"ד) – "ואם נשאר למו"ש אסור לבריא ואפ"ל לדידי אם הבריא".
2. ט"ז (יו"ד סי' קכ"ג ס"ק י"ח) – "וכיון דכאן אסור ה"נ אסור התם לבריא במו"ש".
3. ט"ז (יו"ד סי' קי"ג ס"ק ט"ו) – "ובעל משמרת הבית שהוא הרשב"א כתב על זה וחלילה וחס שלא הותר אפילו לחולה עצמו אלא בעת הצורך בלבד דהיינו בשבת הא למוצאי שבת חוזר לאיסורו וכ"ש לבריא".

ג. דעת התוס' שבת [בסי' שי"ח מיקל כרא"ה ורמ"א, ובסי' שכ"ח חושש להחמיר כהרשב"א].

1. תוס' שבת (סי' שי"ח ס"ק ט') – "אבל למוצ"ש מותר מיד כיון דהעכו"ם עשה בהיתר ש"ך ומג"א, וכ"כ הב"י בשם רוב הפוסקים".

2. תוס' שבת (סי' שכ"ה ס"ק כ"ה) – "ואם נשאר למוצ"ש, כתב הרא"ה דמותר גם לבריא, דכל כי ה"ג איכא היכרא ומביאו רמ"א ב"ד ססי' קי"ב, אבל הרשב"א במשמרת הבית חולק עליו וכתב דאסור דדמי לנבילה דשרי לחולה שיש בו סכנה, ואם הבריא אחר כך ודאי אסור לו, והוא הדין נמי בזה אסור אף לדידיה אם הבריא, וכן כתב הט"ז שם להלכה, וגם בספר מנחת יעקב הביא בשם באר שבע ושירי כה"ג להחמיר כדעת הט"ז".

ד. דעת הגר"א [באו"ח מיקל כרא"ה ורמ"א, וביו"ד חושש להחמיר כהרשב"א].

1. מחמיר.

א) גר"א (יו"ד סי' קי"ג ס"ק מ"ב) – "עובד כוכבים כו'. כ"כ הרא"ה וכשיטתו דכל דלא שייך חתנות מותר אבל הרשב"א חלק עליו ועט"ז ופר"ח".

ב) גר"א (יו"ד סוף סי' קכ"ג) – "וכדעת הרא"ה הביאו בש"ע סי' קי"ג ס"ט בכלים של ב"נ וה"נ בדבש של ישמעאלים אף על גב דבא מיי"נ כיון שאינו אסור אלא משום חתנות אבל כתב כיון דרבים חולקים על הרא"ה וסה"ת מכללם אין להתיר ע"ש וכמ"ש בש"ע שם בשמם".

2. מיקל.

א) גר"א (או"ח סי' שי"ח סעי' ב' ד"ה בשבת) – "בשבת. לאפוקי במ"ש ואין בו משום ביטול נכרים כיון דלא שכיחי אין בו משום חתנות".

3. מראי מקומות – הגר"ח פ"ש זצ"ל (תורת היולדת פרק ל"ט הע' ט"ז), שבט הלוי (מבית לוי ח"ח עמ' ל"ט הע' מ"ב, בענייני יו"ד עמ' ע"א הע' נ', לשונו מובא לקמן), חלקת בנימין (ציונים ס"ק שמ"ט), מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ט, סוף ס' ביטול ישראל תשובה י"א אות י"ג), ביטול ישראל (סי' ק"ו אות י"ג), שלמי יהונתן (סי' שכ"ח ס"ק מ"ו אות ו', עמ' רל"ה), הר"י טרביץ (ישורון חל"ו עמ' קפ"ה, לשונו מובא לקמן).

א) שביתת השבת (מבשל ס"ק י"ב) – "ובמ"ב כאן סתם להקל שכן כתב הגר"א כאן, אבל אין ראוי שדעתו כן שכן דרכו ז"ל לפרש דברי הש"ע והרמ"א גם שאין דעתו מכרעת כן וכאן כתב רק לפרש ד' הרמ"א שכתב אסור 'בשבת' אבל ביו"ד כתב הגר"א על דין זה ... וידוע כשכותב לשון זה דעתו כדעה האחרת".

ה. דעת הח"א: לענין כלים [בח"א חושש להחמיר, ובחכ"א פסק להקל].

1. ח"א (כלל ס"ט סעי' ט"ז) – "והכלים צריכים הכשר ואפילו כלי חרס, כיון דעיקר איסורו אינו אלא מדרבנן, דיו אם מגעילו שלש פעמים".

2. חכ"א (כלל ס"ו סעי' י"ב) – "גוי שביטל לחולה בשבת התבטל אסור למ"ש אפי' לחולה אם לא שאין לו מה לאכול יש להתיר והכלים יש להתיר אחר מע"ל אפי' בלא הגעלה כן נ"ל (כיון שיש מתירין אפי' המאכל ססי' קי"ג ועוד שהרי י"א שא"צ הכשר בסעי' ט"ז)".

3. מראי מקומות – פת"ת (יו"ד סי' קי"ג ס"ק ו', לשונו מובא לעיל), כה"ח (יו"ד סי' קי"ג ס"ק צ"ט, או"ח סי' שי"ח ס"ק ל"ב, "חכ"א ... אמנם בספרו ח"א ..."), ציץ אליעזר (ח"ח סי' ט"ו י"א אות ג', לשונו מובא לקמן), מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ט, סוף ס' ביטול ישראל תשובה י"א אות י"ז).

ו. דעת הערה"ש [ביו"ד פסק להחמיר אפי' על הכלים, באו"ח שכ"ח פסק להקל על הכלים, ובסי' שי"ח פסק להקל גם על האוכלים].

1. ערה"ש (יו"ד סי' קי"ג סעי' נ"ב) – "בשבת כדאי הם הרא"ה והר"ן לסמוך עליהם והרשב"א יחיד לגביהו ויש מהגדולים שהסכימו לדבריו [ש"ך בנקה"כ ומג"א סי' שי"ח סק"ז] ויש שחלקו עליו ופסקו כהרשב"א להחמיר [ט"ז סקט"ו ופר"ח סק"ו] **ובוודאי לכתחלה יש להחמיר** ובדיעבד אם ביטלו בהכלי אפילו כשהיא בת יומא אין לאסור התבטל".

2. ערה"ש (או"ח סי' שכ"ח סעי' כ"ח) – "דחולה שאין בו סכנה מותר בביטול א"י אך לערב אסור גם לעצמו והכלי שבטל הא"י י"א שצריך הכשר וי"א שא"צ **ויש לסמוך על המקילין** שהרי רבינו הרמ"א פסק ביו"ד סוף סימן קי"ג שאפילו המאכל עצמו מותר לאחר השבת אפילו לאחרים משום דביטול בשבת לחולה יש היכר ולא גזרו על זה ונהי שבזה חולקין מ"מ הכלי ודאי דאין לאסור בדיעבד הרוצה לסמוך על המקילין [עמג"א סק"ז וחלקו עליו]".

3. ערה"ש (או"ח סי' שי"ח סעי' י"ב) – "ואפילו ביטול ע"י אינו יהודי אסור לבריא בשבת ובמוצאי שבת מותר מיד וא"צ בכדי שיעשו כיון שהאינו יהודי ביטל בהיתר [שם סק"ז] ומשום ביטול עכו"ם אין כאן כמ"ש ביו"ד ס"ס קי"ג **דבזה לא גזרו** ע"ש אבל לחולה שאין בו סכנה פשיטא שיותר שהרי מותר לכתחלה בשבילו ע"י אינו יהודי כמ"ש בסימן שכ"ח ע"ש".

4. מראי מקומות – שבט הלוי (מבית לוי ח"ח עמ' ל"ט הע' מ"ב, בענייני יו"ד עמ' ע"א הע' נ', לשונו מובא לקמן), מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ט, סוף ס' ביטול ישראל תשובה י"א אות י"ח), ילדים בהלכה (ארטסקרול, פרק י"ג הע' ט', "צ"ע").

לו] תירוץ במ"ב.

א. "כי בשביל שהכתבים לא יצאו תמיד מעט אחת נמצא לפעמים סתירות".

1. קיצור תולדות ח"ת (בנו של הח"ח, סוף עמ' מ"ב) – "אם כי אין מאמרי מיעוד לחידושי תורה, רק לתאר ולספר לדור דברי ימי אבי, אעפ"כ אעיר בכאן את הקורא התורני, כי בשביל שהכתבים לא יצאו תמיד מעט אחת נמצא לפעמים סתירות שהרב המחבר לא עמד עליהם, יעיין התורני, במ"ב סימן שי"ח ס"ק י"ד, שכתב, אבל במו"ש מותר מיד וכו'. ובסימן שכ"ח ס"ק ס"ג כתב, ומה שנשאר למוצ"ש אסור אפילו לחולה בעצמו עיי"ש, וסיבת הדבר הוא, שבסימן שי"ח הוא מיסודו של מר אבא, והוא אחז בשיטת הרא"ה,

- וכמו שהעתיק הרמ"א ביו"ד סימן קי"ג להלכה, ובסימן שכ"ח הוא כתב ידי, ואנכי העתקתי להלכה שיטת הרשב"א שחולק על הרא"ה, עיין שם בסוף סימן קי"ג בט"ז ובנה"כ, והפר"ח שם הכריע כהרשב"א, וכן העתיק בח"א".
2. לוית חן (אות מ"ב, חזון עובדיה שבת ח"ג עמ' ת"כ ד"ה והנה).
3. ששכ"ה (דפוס ראשון פרק כ"ח הע' ר"ג).

(א) מפקפק בהסבר זה.

1. חזו"א (הגרח"ק זצ"ל, נזר החיים עמ' קפ"ח אות פ"ג, הע' ס"ז) – "מהחזו"א זצ"ל שמעתי שטעה בזה ואין כאן סתירה, אך לא פירט מדוע. [וכשנכנסתי אל קודש פנימה בכ"ג תמוז התש"ס שאלתי ממרן שליט"א האם אפשר לתרוץ סתירות במ"ב ע"י שנאמר דדין אחד כתב הח"ח ז"ל ואת הדין השני כתב בנו, כמ"ש במכתבי הח"ח (עמוד מ"ג), והשיבני שהחזו"א אמר **שזה שקר וכזב ולא ניתן להיאמר, כי הח"ח ז"ל עבר על כל מה שכתוב במ"ב**]."
- חזו"א (מעשה איש ח"ב עמ' צ"ד בהג"ה) – "רבי לייב, בנו של מרן הח"ח זצ"ל, כותב בכתבי תולדות אביו, שהיה הוא מסייע לאביו בכתבת ספר 'משנה ברורה', וכתב לענין מה שמצאנו סתירה בספר מ"ב (בסימן שי"ח לדבריו בסימן שכ"ח), כי בסי' שי"ח סידר החפץ חיים בעצמו, ובסי' שכ"ח סידר בנו. ואמר רבינו **שלא יתכן לומר כן**, וברור שכל מה שיש בספר משנה ברורה, עבר עליו הח"ח ולא סמך על אחרים (מהרמ"ב)".
- חזו"א (תשובות והנהגות ח"ג סי' ק"ב) – "ובספר שיחות הח"ח לכן הח"ח העיר בזה, וכתב שבמ"ב יש לפעמים סתירות, ומציע שכאן בסימן שי"ח סידר בעצמו וס"ל כהגר"א, ובסימן שכ"ח זהו דברי בנו דס"ל דלא כהגר"א, ושמעתי שרבינו החזו"א זצ"ל דחה דבריו, שאם בנו סידר ודאי עבר ביקורת אביו ואם נדפס במ"ב אזי הסכים לזה אביו".
2. הגר"ה זקס זצ"ל (שלמי יהונתן סי' שכ"ח ס"ק מ"ו אות ו', עמ' רל"ד) – "שמעתי שהגאון רבי הלל זקס שליט"א [זצ"ל] מיאן בכל זה ואמר שאין ליישב כך סתירות במ"ב".
3. דעת יהודה (עמ' ר"ט אות מ"ה) – "מש"כ בתולדות החפץ חיים מבנו ר' אריה ליב הכהן שגם הוא היה שותף לכתבת המ"ב וכיון שהכתבים לא יצאו תמיד מעט אחת נמצא לפעמים סתירות שהרב המחבר לא עמד עליהם ומביא שם דוגמא לזה, האם מתיחסים לסימנים שלא נכתבו ע"י החפץ חיים בפחות חרדת קודש. תשובה: המשנ"ב כותב בתחילת ספרו כ"ז חברתי בעזה"י, ופשיטא דזהו אמת ואם נסתייע פעמים בקרוב ודאי עבר ע"ז בעצמו, וחלילה להכניס בלב מחשבות כאלו".
4. מראי מקומות – דברי יציב (יו"ד סי' ל', לשונו מובא לקמן).

ב. י"ל: שיש חילוק בין חולה שיש בו סכנה, לחולה שאין בו סכנה.

1. על זכרון יהודה (סי' י"ג).
2. אג"מ (שמירתה של שבת פרק י' הע' תקכ"ד, בקונ' שם עמ' כ' ד"ה מרן, ביטול ישראל סי' ק"ו הע' ד', מסורת משה ח"ג או"ח אות קע"א) – "אמר רבינו שאין זה סתירה, דהלא בסימן שכ"ח מיירי בחולה שאין בו סכנה, כלשון השו"ע (בסעיף י"ט) 'חולה שאין בו סכנה מותר בבישולי נכרי', ובסי' שי"ח מיירי בחולה שיש בו סכנה, דחולה שאין בו סכנה הוא שכיח וגזרו על מה שבישל גוי בשבילו, מה שאין כן בחולה שיש בו סכנה שאינו שכיח ולא גזרו על בישולו".
3. הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהונתן סי' שכ"ח ס"ק מ"ו סוף אות ו', עמ' רל"ה) – "ושמעתי משמיה דבעל השש"כ שהגרשז"א זללה"ה אמר לו שזו הדרך הנכונה ביישוב סתירת המ"ב וכפי שמפורש בהגר"א, ודו"ק היטב".
4. שבט הלוי (מבית לוי ח"ח עמ' ל"ט הע' מ"ב, בענייני יו"ד עמ' ע"א הע' ג') – "ובמכתבי הח"ח ... ואינו נראה, ועיין בשו"ת זכרון יהודה סי' י"ג ... וא"כ י"ל שבסי' שי"ח מיירי בחולה שיש בו סכנה ובסי' שכ"ח מיירי להדיא בחולה שאין בו סכנה. גם בביאור הגר"א ... גם בערוך השלחן ...".
5. הגרח"ק זצ"ל (שונה הלכות סי' שי"ח דין ח', נזר החיים עמ' קפ"ז אות פ"ג) – "בנו של הח"ח זצ"ל כתב שיש בזה סתירה, אך מהחזו"א זצ"ל שמעתי שטעה בזה ואין כאן סתירה, אך לא פירט מדוע. ובספרי שונה הלכות כבר רמזתי לתירוץ אחד, דבסימן שי"ח מיירי שבישל לחולה שיש בו סכנה, ובסימן שכ"ח מיירי שבישל לחולה שאין בו סכנה".
6. ששכ"ה (פרק ל"ח הע' מ"ד [דפוח"ה, הע' מ"ז]) – "ועיין שו"ת זכרון יהודה סי' יג, דבחושיב"ס דשרי לבשל לו גם ע"י יהודי, י"ל שפיר דמודה הרשב"א להרא"ה, דכיון דלא שכיחא, לא גזרו ביה רבנן משום חתנות".
7. חוט שני (תורת המלאכות האופה ס"ק רס"ג ד"ה ובשמירת).
8. תשובות והנהגות (ח"ג סי' ק"ב) – "... ולא שמענו היאך החזו"א זצ"ל תירץ הסתירה. וי"ל בפשוטו דבסימן שי"ח מיירי בחולה שיש בו סכנה, ובזה מותר במוצאי שבת לבריא דחולה שיש בו סכנה לא שכיח, ולא גזרו בזה כלל משום חתנות באיסור בישול עכו"ם וכמ"ש הגר"א בביאורו שם, אבל בסימן שכ"ח מיירי בחולה שאין בו סכנה ובזה ס"ל לעיקר דאסור הואיל ושכיח הוא איכא בו גזירת בישול עכו"ם דחתנות, וא"ש שאין שום סתירה ורק בכלים מיקל שם (ונראה שגם תוך מעל"ע לכתחלה מותר בכל בישול עכו"ם להגעיל, כיון שבדיעבד בנתערב ורובו כשר לא אסרינן)".
9. תורת היולדת (פרק ל"ט הע' ט"ז) – "דבסימן שכ"ח דמיירי בחולה שאין בו סכנה, הכריע לאיסור כדעת הט"ז, אבל בסימן שי"ח דמיירי בחולה שיש בו סכנה, היקל כדעת הרמ"א ביו"ד סימן קי"ג והגר"א, שגם במוצ"ש מותר".
10. נשמת אברהם (אנגלית, סי' שכ"ח על סעי' י"ט).
11. חידושי בתרא (סי' שי"ח על מ"ב ס"ק י"ד) – "צ"ע מהו הסתירה הא כאן מיירי דהא"י בישל בהיתר' לצורך חולה שיש בו סכנה דהא הרמ"א ז"ל אדברי השו"ע קאי ששוחטים ומבשלים בשבת בשביל מסוכן. משא"כ לקמן ששכ"ח סקס"ג מיירי בבישול עכו"ם בעד חולה שאין בו סכנה לכן אסרו במו"ש כיון דהקילו רק משום שלא היה אפשר ע"י ישראל (משא"כ כאן הותרה אף לישראל)".
12. ילדים בהלכה (ארטסקרול, פרק י"ג הע' ט').
13. רפואת השבת (פרק י"ז הע' י"ג).

14. רפואת ישראל (פרק ג' הע' פ"א).
 15. פסקי תשובות (דפו"ח אות מ"א) – "אמנם לקושטא דמילתא אין כאן סתירה כלל, כי בסימן שי"ח מדובר שבישלו על ידי נכרי עבור חולה שיש בו סכנה, שהוא מילתא דלא שכיחא, ובמילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן 'משום חתנות', והכא מיירי שבישלוהו עבור חולה שאין בו סכנה".
 16. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל שבת הע' תצ"ח).
 (א) **מפקפק, וחולק.**

- 1 (הגר"חפ"ש זצ"ל (תורת היולדת פרק ל"ט הע' ט"ז) – "שכל זה סתום מאד בדברי המ"ב. ואם היה כוונתו לחלק בין יש בו סכנה לאין בו סכנה הוה ל'י לפרש בדבריו ולחלוק בהדיא. וגם עצם החילוק אינו נראה כ"כ. דאף דחולה שיש בו סכנה לא שכיח כלל כמש"כ התוס' בפסחים, מ"מ גם חולה שאין בו סכנה לא כ"כ שכיח, ואין בו משום חתנות עפ"י סברא".
 2) מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ט, סוף ס' בישול ישראל תשובה י"א אות ט"ו, אות י"ט ד"ה ודבריו) – "לא נחה דעתי מזה מכמה טעמים. חדא, דבכלל לא מסתבר דאיסורא דבישול עכו"ם יהא תלוי אם הבישול היה מילתא דשכיח או דלא שכיח. דבשלמא ... שנית, נראה דדברי הרמ"א דסי' שי"ח סע' ב' מיירי בנכרי שבישול בין לחולה שיש בו סכנה ובין לחולה שאין בו סכנה, דהא ... שלישית, מהיכי תיתי לפרש שהרמ"א ביו"ד ס"ס קי"ג קאי על חשאיב"ס ולא על חשיב"ס, הא סתמא קאמר ...".
 3) הר"א דגן (בית הלל חכ"ג עמ' צ"ו ד"ה ראיתי) – "רפואת השבת ... ויש לתמוה על"ז משום שהמש"ב בשעה"צ שם ציין להרשב"א והרשב"א כותב כיון שאי אפשר לחולה אלא ע"י הגוי והגוי מטיב עמו כ"ש דאיכא משום אקרובי דעתא ומטעם זה הוי ק"ו שבחולה שיש בו סכנה שמטיב עמו טובה גדולה ששייך אקרובי דעתא ודו"ק".
 4) הר"י טרביץ (ישורון חל"ו עמ' קפ"ה) – "בשונה הלכות ליישב ולחלק בין חולה שייב"ס לחולה שאיב"ס ... לא ניתנים להיאמר כלל כיישוב לכוונת הח"ח בזה ורק להכרעת ההלכה".

ג. י"ל: יש לחלק אם מבשל כפי הדרוש לחולה ולא יותר, או שבשלו עבורו הרבה.

1. הגר"חפ"ש זצ"ל (תורת היולדת פרק ל"ט הע' ט"ז) – "אלא אם יש לחלק וליישב הסתירה במ"ב אפשר יש לחלק באופן זה, אף שאין מוכח כן מהמ"ב) והוא שבסי' שי"ח איירי בבישול הגוי כפי הדרוש לחולה ולא יותר אלא שבמקרה לא גמרו החולה, ובזה מכריע המ"ב להקל. ואילו בסי' שכ"ח במ"ב אות ס"ג שכ' 'ומה שנשאר למו"ש אסור אפי' לחולה עצמו כיון שאפשר לבשל לו אז ע"י ישראל' איירי בבישול הגוי הרבה, יותר מכדי צורך החולה לשבת ובזה הכריע לאסור את הנשאר. וקצת משמע כן מהלשון שבסי' שי"ח איירי בעצם המאכל שבשלו עבור החולה היינו מה שדרוש לו ע"ש, ואילו בסי' שכ"ח איירי באכל החולה בשבת מה שבשלו עבורו אלא שבשלו עבורו הרבה, יותר מהדרוש לו ונשאר למוצאי שבת. והוא חילוק המסתבר להלכה בעזה"ת".
 (א) **מפקפק, וחולק.**

- 1) מחזה אליהו (ח"ב סי' מ"ט, סוף ס' בישול ישראל תשובה י"א אות כ') – "לא מסתבר כלל ...".
 2) מנחת אהרן (זיסו, סי' י"ג אות ח' ס"ק ג') – "וגם זה צ"ב למנין לחלק כן בכוונת המ"ב שלא הזכיר מזה כלל שסתם דבריו ולא חילק, וגם חילוקו שכ' שנראה כן להלכה יש לעיין אם כן מצינו כע"ז בפוסקים".

ד. י"ל: בסי' שי"ח בישלו עבור החולה, ובסי' שכ"ח היה לו בישולי עכו"ם מקודם.

1. הגר"ח זצ"ל (שונה הלכות הוספות להוצאה שני', נזר החיים עמ' קפ"ז אות פ"ג) – "לתרץ עוד דבסימן שי"ח מיירי שהעכו"ם בעצמו בישל, ובסימן שכ"ח מיירי שלא בישלו עבור החולה רק היה לו בישולי עכו"ם מקודם".
 2. פסקי תשובות (סי' שכ"ח הע' י"ג, דפו"ח הע' שמ"א).
 (א) **מפקפק, וחולק.**

- 1) בירור הלכה (תנינה סי' שי"ח על סעי' ב', עמ' קל"ג) – "ובשונה הלכות ... והוא תימה בניגוד לשער הציון סימן שכ"ח ס"ק מ"א".
 2) הר"א דגן (בית הלל חכ"ג עמ' צ"ו ד"ה ראיתי) – "פסקי תשובות ... ודבריו תמוהים, דמשמע מדבריו מכיון שבסימן שכ"ח מיירי שלא בשל עבור היהודי לכן יש לאסור ומשמע אם בישל עבור היהודי האוכל יהא מותר, ופשוט שאינו כן שהרי שם בשעה"צ ציין לרשב"א ומהרשב"א מוכח בפירוש שאם בשל לחולה האוכל אסור למוצ"ש וכמש"כ לעיל".
 3) מנחת אהרן (זיסו, סי' י"ג אות ח' ס"ק ב').
 4) הר"י טרביץ (ישורון חל"ו עמ' קפ"ה) – "בשונה הלכות ... בתיקונים להוצאה שניה תירץ ... לא ניתנים להיאמר כלל כיישוב לכוונת הח"ח בזה ורק להכרעת ההלכה".
 (ב) מראי מקומות – שעה"צ (סי' שכ"ח ס"ק מ"א).

- 1) הגר"ח זצ"ל (תורת המלאכות האופה ס"ק רס"ג ד"ה ובשונה) – "ובשונה הלכות ... אולם בספר בירור הלכה (תנינא [לשונו מובא לעיל]) העיר על זה, דבשעה"צ שם ס"ק מ"א משמע בהדיא דלא כדבריו, עיי"ש, וצ"ע. ושאלתי על כך להגר"ח קניבסקי שליט"א, [זצ"ל] וכתב שיפה העיר".

הגר"ח זצ"ל (מנחת אהרן סוף סי' י"ג) – "מקשים העולם סתירה בדברי המשנה ברורה ... ובס' שונה הלכות (בהוספות ותיקונים להוצאה שניה, סי' שי"ח דין ח') כ' ליישב ... ולכאורה לא משמע כן מלשון המ"ב בסי' שכ"ח שכ' שם בסוף דבריו 'והסומך עליהן לענין כלים שבישלו בהן לחולה בשבת לא הפסיד', הרי מבואר דמיירי בבישול האיני יהודי לחולה בשבת. וע"ע שם בשער הציון (אות מ"א) שתולה זה במחלוקת הרשב"א והרא"ה, וברשב"א ורא"ה מיירי להדיא רק בבישול לחולה בשבת עצמו עיין שם בדבריהם ... תשובה: החילוק בין חולה שיש בו סכנה לאין בו סכנה".

ה. י"ל: **בסי' שי"ח בא לפרש הרמ"א, ובסי' שכ"ח כתב הלכה למעשה ששם עוסק בדינים אלו.**

1. בשם שבת בשבתו (ח"ב עמ' תקפ"ה).
2. הר"י טרביץ (ישורון חל"ו עמ' קפ"ה) – "הטעם הנכון לזה נראה כי בסי' שי"ח העתיק הגר"א כצורתו וסתמו עם ציונו בסוגריים, וזהו באמת הפי' הנכון להרמ"א שם (שכתב 'שבבת') [וכדחזינן שהגר"א כ"כ אף שלעצמו לא ס"ל כן וכנ"ל]. אך בסי' שכ"ח במקומו כשנזקק להכרעה בסוגיא זו, שפיר הכריע לאיסור כמסקנת האח' שם וכמש"ש בשעה"צ. וזה היישוב הנכון, וכאן יש גם הצירוף של כלל הגרי"ק וכפי שנתבאר".

ו. י"ל: **בסי' שי"ח בא לפרש הרמ"א [שליטתו מיקל], ובסי' שכ"ח בא לפרש המחבר [שליטתו מחמיר].**

1. הר"א דגן (בית הלל חכ"ג עמ' צ"ה).

ז. י"ל: **בסי' שי"ח מיירי בבית ישראל, משא"כ בסי' שכ"ח כשבישל בביתו.**

1. דברי יציב (יו"ד סי' ל') – "ובזה א"ש גם מ"ש במשנה ברורה בסי' שכ"ח ס"ק ס"ג דבמוצ"ש אסור ולענין הכלים הסומך על המקילים לא הפסיד עיין שם, ובשעה"צ ס"ק מ"א, ובסי' שי"ח ס"ק י"ד כתב בסתמא דבמוצ"ש מותר מיד עיין שם. אלא דבסי' שי"ח מיירי בבית ישראל ובסי' שכ"ח כשבישל בביתו וכנ"ל ודו"ק. והגם שהראו לי מ"ש בנו [קיצור תולדות חפץ חיים עמ' מ"ב] שהמשנ"ב לסי' שי"ח כתב אביו וסתם כרא"ה, והמשנ"ב לסי' שכ"ח כתב הוא וסתם כהרשב"א ואח"כ שלחו לאביו עיין שם, מ"מ ממה שהכניס אביו את הדברים בחיבורו ע"כ צ"ל כמ"ש ודו"ק".
- א) **אוצר הל' בישולי עכו"ם** (פרק ז' ס"ק י"ז) – "דברי יציב ... צ"ע ביישוב זה שאין בדברי המשנה ברורה שום משמעות לענין מקום הבישול, וכמו כן אפשר לומר כל מיני חילוקים כהיתרים שונים שמצינו בבישולי עכו"ם שיש צדדים להתיר בדיעבד".

ח. **חזר בו החפץ חיים, ולא תיקנוהו בדפוסים חדשים.**

1. **רבבות אפרים** (ח"ח סי' ת"ה) – "הרה"ג הרב וינברגר שליט"א מהתאחדות הרבנים דהמשנה ברורה סותר עצמו שכתב ... ואמר לי ידידי הנ"ל שבחיי החפץ חיים הדפיס את המ"ב ג"פ וא"כ מ"ש בסי' שכ"ח **חזר בו ממ"ש בסי' שי"ח** וא"כ מה שהמוציאים לאור המ"ב החדש ציינו עיין סימן שי"ח מ"ב סקי"ד מ"ש בזה, איך לא הרגישו שחזר בו ולא להעיר עליו, וא"כ אין סתירה עליו כי חזר בו. (וראיתי בספר שכנו כתב אח"כ ועי' בזה)".

ט. מראי מקומות – **נשמת אברהם** (סי' שכ"ח ס"ק נ"ח), **פני ברוך** (ביקור חולים סי' ג' הע' ט"ז, הע' מ"ב), **תורת המלאכות** (האופה ס"ק רס"ג), **הבית בכשרותו** (סי' ג', עמ' ע"ד הע' כ"ב), **אוצר הל' בישולי עכו"ם** (פרק ז' ס"ק י"ז).

1. **אמת ליעקב** (או"ח הע' תקצ"ו) – "מה שמצינו שהמ"ב סותר א"ע בכ"מ ... שבכמה מקומות מסר הח"ח סידור המ"ב לבנו, עי' בכתבי ח"ח שכ"כ, ואף שעבר על הדברים ותיקנם, מ"מ בדברים התלויים במנהג ושיש בהם מנהגים שונים, לא רצה לשנות".
2. **אור לציון** (ח"ב פרק ל"ו הע' ה') – "ואף המ"ב בסימן שי"ח ס"ק י"ד כתב להתיר אף לבריא באכילה, וצ"ע שסותר למש"כ בסימן שכ"ח".
3. **ציץ אליעזר** (ח"ח סי' ט"ו פרק י"א אות ג') – "ובדברי המ"ב איכא סתירה בדבריו דבסי' שי"ח סקי"ד מכריע כהגר"א ואילו בסי' שכ"ח ס"ק ס"ג מכריע כהאוסרים ע"ש. וכן בדברי הבעל חיי אדם ג"כ ישנו סתירה, דבחיי אדם כלל ס"ט סעי' ט"ז פוסק להצריך להגעיל גם הכלים ורק מתיר להגעיל ג' פעמים גם כלי חרס, וכן מתיר בנשמת אדם שם באין לחולה מה לאכול, ואילו בחכמת אדם כלל ס"ו סעי' י"ב פוסק להתיר הכלים אחר מעת לעת אפילו בלא הגעלה ויש להאריך".
4. **אליבא דהלכתא** (חס"ז עמ' נ"ח אות י') – "כתב במ"ב סי' שכ"ח ס"ק ס"ג: ומה שנשאר למוצ"ש אסור אפילו לחולה עצמו וכו', והכלים של בישולי עכו"ם צריכים הגעלה. אמנם לעיל בסימן שי"ח ס"ק י"ד נקט שמותר בין המאכל בין הכלים, כיון שעשה ע"י העכו"ם בהיתר. תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א [זצ"ל]: כתבתי בשונה הלכות לתרץ. תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: הסתירה ידועה, ובתולדות הח"ח הובא מבנו".

שכר ושאר משקין של עכו"ם

סימן קי"ד

[ז] חשש שמא זילף עליהם יין - <u>סעיף ח'</u> .	[ט] טעמים להקל בקפה - בישול עכו"ם.	[א] <u>שכר של עכו"ם</u> - <u>סעיף א'</u> .
[ח] ציר דגים שיש בו כולכית - <u>סעיף ט'</u> .	[י] שאר משקין - לענין בישול עכו"ם.	[ב] המקום.
[יט] טרית טרופה - <u>סעיף י'</u> .	[יא] מקום שנוהגין קולא ביין - <u>סעיף ב'</u> .	[ג] דרך שתיה.
[כ] כבשים שבדרך כלל מערבים בהם יין.	[יב] משקה שאינו מצוי - <u>סעיף ג'</u> .	[ד] איזה משקה.
[כא] מוריים - <u>סעיף י"א</u> .	[יג] חשש תערובת יין - <u>סעיף ד'</u> .	[ה] מסיבה של עכו"ם.
[כב] כרכום - <u>סעיף י"ב</u> .	[יד] נאמנות: תגר ואומן - <u>סעיף ה'</u> .	[ו] קפה: לשתות בחנות או בבית הגוי.
	[טו] חשש שמרים של יין - <u>סעיף ו'</u> .	[ז] קפה: מצד בישול עכו"ם.
	[טז] שמן דבש ומים של עכו"ם - <u>סעיף ז'</u> .	[ח] טעמים להקל בבירה: בישול עכו"ם.

דור המלקטים - אהל יעקב (סקוצילס), בין ישראל לעמים (טהרני, פרק ח'), הכשרות כהלכה (אדרעי, פרק ע"ו), ויאמר גבריאל (פלאס), חלקת בנימין (כהן), כשרות המשקאות (אדרעי, פרק י'), שלחן מלכים (בר שלום, שער י"ב).

[א] שכר של עכו"ם - סעיף א'

א. ע"ז (דף לא:) - "אתמר: מפני מה **אסרו** [אמרו] שכר של עובדי כוכבים. רמי בר חמא אמר רבי יצחק: משום חתנות, רב נחמן אמר: משום גילוי..."

1. **בימי האמוראים אסרו** - ע"ז (דף לא: ד"ה מפני, לשונו מובא לקמן), רא"ש (ע"ז פרק ב' סי' ט"ו, לשונו מובא לקמן), ר"ן (דף י"א, לשונו מובא לקמן).

2. חלקת בנימין (ס"ק ב') - "ומשמע מסתימת הפוסקים דאין הדבר תלוי בעשיית השכר אם עשאו עכו"ם או ישראל, **אלא ברשותו של השכר תליא מילתא**, שאם הוא עתה ברשות נכרי הרי זה בכלל הגזירה ואסור לקנותו ממנו ולשתותו ברשותו אפילו אם עשאו ישראל, ואם לקח השכר מישראל ולא מעכו"ם משמע דמותר מצד הדין להביאו לבית עכו"ם ולשתותו שם דכיון שלא לקחו מהעכו"ם אינו בכלל הגזירה".

ב. מדינא או מנהג.

1. מנהג.

(א) רמב"ן (ע"ז דף לא:) - "ובנמוקי חכמי הצרפתים מצאתי בשכר ראשונים לא אסרוהו מעולם אבל אחרונים נהגו בו חשש חתנות, ונראה שמפני זה מקילין בו שלא נאסר בב"ד, ואפשר שזהו הלשון שבמקצת הנוסחאות מפני מה אמרו שכר של גוים אסור ולית בהו מפני מה **אסרו** שכר של גוים".

(ב) רשב"א (תוה"ב בית ה' שער א', מ"ב) - "שכר של עו"ג אסור הרחקה יתירה נהגו בו משום חתנות... ובית דין נמי לא גזרו עליו אלא ישראל קדושים אמרו שינהגו בו איסור בבתיהם של עו"ג להרחקה יתירתא מבנותיהן והיינו דאמרינן מפני מה אמרו שכר של עו"ג אסור ולא אמרו מפני מה גזרו על שכר העו"ג".

(ג) מאירי (ע"ז דף לא: ד"ה שכר) - "והשכר הקלו בו על כלם ואף איסורו לא היה בכלל גזרה אלא מנהג קדושים להרחקה יתרה והוא שאמרו מפני מה אמרו שכר של גוים אסור ולא אמר מפני מה גזרו וכו' שלא היה בכלל שני הגזרות ולא מצינו איסורו במשנה מפני שאין ענינו מצוי כל כך ושאין קרוב מצוי בסבתו ואין בני אדם מזמינים עליו".

(ד) שלחן מלכים (שער י"ב פרק ב' סוף סעי' א').

2. מדינא.

(א) רבינו חננאל (ע"ז דף לא:) - "איתמר מפני מה אסרו שכר של עובדי כוכבים..."

(ב) תוס' (ע"ז דף לא: ד"ה מפני) - "מפני מה אסרו שכר כו'. איסור שכר לא מצינו לא במשנה ולא בברייתא ושם בימי האמוראים אסרוהו".

(ג) רמב"ם (הל' מאכ"א פרק י"ז הל' י') - "ואין שותין שכר שלהן שעושין מן התמרים והתאנים וכיוצא בהן ואינו אסור אלא במקום מכירתו, אבל אם הביא השכר לביתו ושתהו שם מותר שעיקר הגזירה שמא יסעוד אצלו".

(ד) רא"ש (ע"ז פרק ב' סי' ט"ו) - "איתמר מפני מה אסרו שכר של עובד כוכבים... ונראה דשכר לא נאסר בימי התנאים ואח"כ בימי האמוראים **כשאסרו השכר אסרו גם הדבש**. אלא שבבבל היה מצוי השכר יותר. ושכר של שעורין אין בו משום בשולי עובד כוכבים לפי שאינו עולה על שולחן מלכים. א"נ כי היכי דלא חשיבא התבואה לענין בורא פרי האדמה הכי נמי לא חשיב לענין בישולי עובד כוכבים".

(ה) ריטב"א (ע"ז ריש דף לא:) - "מפני מה אסרו שכר של גוים. כתב רבינו הגדול בשם רבותינו הצרפתים ז"ל דגזירת אחרונים היתה לחומר בנותיהן, וזהו שלא הוזכר במשנה ולא בבריתא, וזהו שהקלו בו לשתותו אפומא דחנותא או בבית שלנו, מה שאין כן בפתן דמיתסר אבי מצרי מתא ובכל דוכתא כדאיתא לקמן, ואף על גב דתרוייהו משום בנותיהן, והטעם משום שזו תוספת חומרא הוא ושמצא דשמצא הוא כדלקמן, וכתב כי שמא זהו מה שגורסין במקצת נוסחאות מפני מה אמרו שכר של גוים אסור כלומר מפני מה אמרו האחרונים כן, ונכון הוא".

(ו) טור (סעי' א') - "אסורין משום חתנות".

(ז) מחבר (סעי' א') - "אסור".

ח) ערה"ש (סעי' ט') – "והרשב"א ז"ל כתב בתורת הבית [בית ה' שער א'] דשכר לא היה מגזירת חכמים אלא מנהג קדושים שנהגו בו להרחיק את עצמם ממסיבתן ולפיכך לא החמירו בו רק בבתיהן ע"ש אבל מכל הפוסקים משמע דחכמי הגמ' גזרו בשכר וכן משמע מהטור והרא"ש **ורוב הפוסקים** ונראה להדיא דהרשב"א הוכרח לזה דאל"כ למה יש הפרש בין שכר לכלל האיסורים ולפי מ"ש א"ש בפשיטות ולדינא אין נ"מ בזה [ועי' ט"ז סק"ב טעמים אחרים].

ט) חלקת בנימין (בי' סעי' א' ד"ה כל, עמ' קי"א).
3. מראי מקומות.

א) ר"ן (דף יא.) – "מפני מה אסרו שכר של עובדי כוכבים ... שאמוראין היו פורשין הימנו".

ג. טעם הגזירה.

1. משום חתנות – רמב"ם (הל' מאכ"א פרק י"ז הל' ט'), רשב"א (תוה"ב בית ה' שער א' מ'ב', לשונו מובא לעיל), סמ"ג (לאוין סי' קמ"ח), מאירי (ע"ז דף לא: ד"ה שכר), טור (סעי' א'), או"ן (פסקי או"ן סי' קס"ב), פסקי רי"ד (ע"ז דף לא:), פסקי ריא"ן (ע"ז פרק ב' הל' ב' אות כ"ד), ראב"ן (סוף סי' רצ"ז, סי' ש"ג), מחבר (סעי' א'), חכ"א (כלל ס"ו סעי' י"ד), בן איש חי (שנה ב' פר' חקת סעי' כ"ו), עצי העולה (הל' בשולי עכו"ם ס"ק י'), אג"מ (יו"ד ח"ב סי' קי"ז, דברות משה ע"ז דף לא:).
2. מראי מקומות – ב"ח (ס"ק א').

ד. מומר: שתיית שכר בבית המומר.

1. מיקל.
- א) אהל יעקב (סעי' י"ג, הע' י"ח) – "יש להקל בשתיית שכר בבית מי שאינו שומר תורה ומצוות, ואין צריך להחשיבו כגוי לדין זה. [קיימא לן בכל דיני הלכות מאכלי עכו"ם שיש לחשוש במומר שפרק מעליו עול תורה ומצוות להחזיקו כגוי לכלל העניינים, אמנם לענין שכר שאין איסורו חמור כולי האי **כתבו הפוסקים** דיש להקל שלא להחשיבו כנכרי"].
2. מראי מקומות – חלקת בנימין (בי' סעי' א' ד"ה של [עמ' קי"א], וצ"ע").
א) פשטות, תלוי במחלוקת אצל פת עכו"ם.

ב. המקום.

ע"ז (דף לא:): – "רב פפא מפיקין ליה לאבבא דחנותא ושתי, רב אחאי מייתו ליה לביתיה ושתי, ותרוייהו משום חתנות, רב אחאי עביד הרחקה יתירתא".

א. חנות של עכו"ם.

1. מחמיר – ע"ז (דף לא:), לשונו מובא לעיל, ראשונים, פוסקים.

ב. בית של עכו"ם.

1. מחמיר – טור (סעי' א'), מחבר (סעי' א'), לבוש (סעי' א'), חכ"א (כלל ס"ו סעי' י"ד), בן איש חי (שנה ב' פר' חקת סעי' כ"ו), חלקת בנימין (ס"ק י'), פוסקים.

ג. פתח החנות או פתח הבית: ראשונים.

1. מחמיר, פסק כרב אחאי.
א) רמב"ם (הל' מאכ"א פרק י' הל' י"ז) – "ואינו אסור אלא במקום מכירתו, אבל אם הביא השכר לביתו ושתהו שם מותר שעיקר הגזירה שמא יסעוד אצלו".
1) כדאי בכנה"ג (הג' ב"י ס"ק ד'), פר"ח (ס"ק ג'), גר"א (ס"ק ה'), חלקת בנימין (ס"ק י"ב).
2) י"א שפסק לקולא – מהרש"ח (סי' נ"ז, הו"ד בכנה"ג שם, וערך השלחן שם), "ודאי שהרמב"ם לא חש לכתוב דין דאבבא דחנותא דהוי דבר דלא שכיח לשתות בפתח החנות אלא או בחנות או בביתו של ישראל ודבר בהווה, וכיון שדקדק לומר ואינו אסור אלא במקום מכירתו מינה נשמע דבפתח החנות שאינו מקו' מכירתו מותר", ערך השלחן (ס"ק א').
2. מיקל, פסק כרב פפא.

א) עי' רמב"ן (ע"ז דף לא:), כדאי בערך השלחן ס"ק א') – "רב פפא מפיקין ליה לבבא דחנותא ושתי. ותו ליכא משום חתנות".
ב) עי' רשב"א (תוה"ב בית ה' שער א', מ'ב') – "ולפיכך בעל נפש צריך לעשות בו הרחקה טפי שלא לשתות בפתח חנותם עד שיביאנו ברשותו כרב אחא. ומיהו הלכתא כר"פ דמפקי ליה בבבא דחנותא ושתי דכל דברבנן הלכה כדברי המיקל".

ג) רא"ה (בדה"ב בית ג' שער ז', צ"ד-א') – "ובשכר התירו חוץ לביתם".

ד) ספר התרומה (סי' קנ"ח) - לשונו מובא לקמן.

ה) סמ"ג (לאוין סי' קמ"ח) – "רב פפא (אפקא) [מפקו] ליה אבבא דחנותא ... ואומר שם (לא, ב) רב פפא כשהיה רוצה לשתות משכר הגוים היה מצוה להביאו לפתח החנות שלא יראה כשותה עם הגוים".

ו) טור (סעי' א') – "שלא אסרוה אלא בבית עו"ג".

ז) מאירי (ע"ז דף לא: ד"ה שכר) – "ומתוך כך לא אסרוהו אלא בביתו של גוי אבל חוץ מביתו אפילו היה חנוני והוציאו לפני הפתח למכור מותר ואעפ"כ חסידים שבחכמי התלמוד היו נמנעים שלא לשתותו אלא בבית ישראל ובזמנים הללו אין נמנעים מהם כלל".

ח) או"ן (פסקי או"ן סי' קס"ג) – "שאסור לשתות שכר בבית הגוים אבל חוץ לבית הגוים שרי".

ט) פסקי ריא"ן (ע"ז פרק ב' הל' ב' אות כ"ד) – "ולא אסרו אלא ליכנס לתוך החנות שלהם וישתה, אבל מוציאין לו מבחוץ ושותה".
 3. מראי מקומות – פסקי רי"ד (ע"ז דף לא:, דף סה:).
 א) ראב"ן (סוף סי' רצ"ז) – "מפני מה אסרו שכר של גוים משום חתנות דעיקר בישולי מים הוא ושתי להו כמות שהן חיין, ואמרי' רב פפא מפקי ליה אפיתחא דחנותא ושתי ורב אחא מעייל לביתיה, אבל בבית גוי לא שתי דסבר דמשום חתנות אסרו ולא אסרי אלא בבית הגוי דאיכא חתנות".
 ראב"ן (סי' ש"ג) – "דאסור משום חתנות בבית הגוי ומותר בבית ישראל".
 1) ערך השלחן (ס"ק א') – "וראב"ן סי' ש"ג ... ומשמע דדוקא בבית הגוי אסרו ומ"ש ומותר בבית ישראל דבר כהוה וה"ה חוץ מבית כגון בפתח הבית מותר וכן מוכח בדברי בסוף סי' רצ"ז ע"ש".

ד. פתח החנות או פתח הבית: פוסקים.

1. מחמיר, פסק כרב אחאי.
 א) מחבר (סעי' א') – "ואינו אסור אלא במקום מכירתו, אבל אם הביא השכר לביתו ושותהו שם, מותר, שעיקר הגזרה שמא יסעוד אצלו".
 ב) רמ"א (סעי' א'. כה"ח ס"ק ד', "מדלא פליגי").
 ג) חכ"א (כלל ס"ו סעי' י"ד) – "אבל אם הביא השכר לביתו ...".
 ד) זבחי צדק (ס"ק ג') – "ודלא כפר"ח ... דאנו אין לנו אלא דברי מרן ז"ל ואסור בפתח החנות".
 ה) ערה"ש (סעי' י') – "והנה הטור והש"ע כתבו ג"כ כלשון הרמב"ם וז"ל ...".
 ו) בן איש חי (שנה ב' פר' חקת סעי' כ"ו) – "אבל אם הביא השכר לביתו ...".
 ז) כה"ח (ס"ק ד').
 2. מיקל, פסק כרב פפא.
 א) לבוש (סעי' א') – "במיני משקים לא אסרום אלא בבית גוי".
 ב) פרה"ח (ס"ק ג') – "ואף אם מביאים לו בפתח החנות ושותהו שרי כדמוכח בגמרא [עבודה זרה לא, ב] וכן עיקר ודלא כפסק המחבר ז"ל".
 ג) עי' שלחן גבוה (ס"ק ב', סוף ס"ק ו' [לשונו מובא לקמן]) – "וכבר ידעת דמן הדין אף לשותותו בפתח החנות של המוכר שרי כרב פפא דעביד הכי אף להרמב"ם, שלא סתם לן כרב אחאי אלא כדי להרחיק האדם מן העבירה שלא יבא לסעוד עם הגוי ויתחתן בו".
 ד) עי' ערך השלחן (ס"ק א') – "המקיל לא הפסיד".
 ה) דרכ"ת (ס"ק ג') – "אם הביא השכר לביתו. עפר"ח ס"ק ג' שכ' דהעיקר כמשמעות דברי הש"ס דלאו דוקא אם הביא השכר לביתו דאף אם הוציאו לחוץ לחנותו ושותה בפתח החנות שרי עיין שם".
 ו) שלחן מלכים (שער י"ב פרק ב' סעי' א').
 3. מראי מקומות.
 א) חלקת בנימין (ס"ק י"ב, בי' סעי' א' ד"ה אבל [עמ' קי"ג]) – "יש להסתפק אם לקח שכר מעכו"ם זה מי שרי לשותותו בבית עכו"ם אחר שהרי משעה שהוציאו לחוץ י"ל דכבר נעשה בדין שכר ישראל ושוב רשאי לשותותו בבית עכו"ם אחר, וצ"ע, מיהו הא מיהת נראה פשוט דלא מהני הוצאת השכר חוץ ממקום מכירתו כדי להחזור ולהכניסו בפנים דאלת"ה שוינהו מילתא דרבנן כחוכא שתמיד יוכל להוציאו ולהכניסו ובטלה תקנת חכמים".

ה. בשוק [ובשאר מקומות], לאפוקי פתח החנות - למחמירים לעיל.

1. מיקל.
 א) עי' כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ד') – "ומה שהקשה הרב אדתידוק מסיפא לידוק מרישא דקאמר במקום מכירתו כו', מי האומר שרב"י אינו מדייק רישא דלישא, אלא דס"ל דלשון מקום מכירתו כולל בין בחנות בין בפתח החנות, דאי ר"ל דוקא בחנות הי"ל הרמב"ם לו' ואינו אסור אלא תוך החנות, מדלא קאמר הכי אלא מקום מכירתו כולל אפילו בפתח החנות שלפעמים באים בני אדם ושותים".
 ב) שלחן גבוה (ס"ק ו') – "לשון הרמב"ם ... ולכאורה קשה דיוקא אדיוקא, דמתחילה כתב ואינו אסור אלא במקום מכירתו וכו', אלמא דוקא במקום מכירתו אסור דהיינו תוך החנות שמוכרים אותו, הא חוץ לחנות ואפילו לפתח החנות, מותר והיינו כרב פפא, ואחר כך כתב, אבל אם הביא לביתו ושותהו שם מותר, הא חוץ לביתו אסור והיינו כרב אחאי, לכך צריך לומר לדעת הרמב"ם, דלפני החנות, כתוך החנות חשיב ליה, והא דנקט לביתו לאו דוקא, אלא כל שהוציאו מפתח החנות ולחוץ כביתו חשיב, ולא נקט לביתו, אלא שדיבר הכתוב בהווה, וכתב כתבתי בסעיף קטן ב', דכל זה אף להרמב"ם אינו אלא לעשות הרחקה יתירתא, אבל מן הדין אף לפני פתח החנות שרי כרב פפא".
 ג) זבחי צדק (ס"ק ד') – "הא דנקט לביתו לאו דוקא אלא כל שהוציאו מפתח החנות ולחוץ כביתו חשיב ולא נקט לביתו אלא שדבר הכתוב בהווה דכשלוקחין יין או שכר או שותין במקום שמוכרים אותו או מביאים לביתו ושותים אבל אם רוצה לשותותו בשוק מי מעכב על ידו הילכך לביתו קאמר לאו דוקא ואפי' שותהו בשוק שרי. שו"ג סק"ו".
 ד) כה"ח (ס"ק ה') – "שו"ג".
 2. מראי מקומות.
 א) חלקת בנימין (ציונים ס"ק ל"ז) – "ובכף החיים ... צ"ע בזה".

1. הגר"א בבבצל שליט"א (אהל יעקב) – "בתוס' ע"ז דף לא: מבואר דאכסנאי אם מביא יין ממקום אחר מותר לשתות בבית הגוי משום דחשיב כביתו של ישראל. האם הכוונה דוקא שהוא כביתו או משלם לישן שם או אפילו אם אינו משלם לישן שם. תשובה: אפילו אם אינו משלם".
- הגר"א בבבצל שליט"א (אהל יעקב) – "ובענין הנ"ל מי שנוסע במטוס ומשלם עבור הכרטיס האם נחשב כבית ישראל לענין זה שמותר לשתות שכר שם בחברת גויים. תשובה: אם המטוס של ישראל".
- הגר"א בבבצל שליט"א (אהל יעקב) – "בבית מלון פשוט בחדרו נחשב כבית ישראל, אבל מה הדין לענין כניסת המלון או כל שטח המלון ששייך גם גויים בעיקר, האם מותר לשתות שם שכר ויין כיון שהוא כבית ישראל בזה ששילם עבור ההשתמשות. תשובה: לא".

ג] דרך שתיה.

- א. דרך עראי ובאקראי [תרתני בעינין], יש להקל – מחבר (סעי' א'), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק י'), פ"ח (ס"ק ד'), חכ"א (כלל ס"ו סעי' י"ד), זבחי צדק (ס"ק ה'), דרכ"ת (ס"ק ד'), כה"ח (ס"ק ו'), חלקת בנימין (ס"ק ט"ו).
1. עראי ולא בקביעות, כגון השותה מפני צמאון – חכ"א (כלל ס"ו סעי' י"ד), "או שנכנס לבית העכו"ם לשתות משום צמא", חלקת בנימין (ס"ק ט"ו).
2. אקראי ולא שיהא רגיל בכך, דהיינו ג' פעמים – כה"ח (ס"ק ו'), "ורגילות היינו ג"פ אבל פעם א' או שתיים דרך עראי שרי".
- א) חלקת בנימין (ציונים ס"ק מ"א) – "ובכף החיים כתב דהיינו ג"פ אך לא פירש אם הכוונה בתוך שנה א' או שאר זמן, וצ"ע".
- ב. במקום איבה יש להקל, כגון ששותה משל האכסנאי.
1. תוס' (ע"ז דף לא: ד"ה ותרוייהו) – "ואף אם העובד כוכבים אכסנאי שלו נותן לו משלו (ושותה) משום איבה דלא אסרו משום חתנות אלא לקבוע שתיה בחנות או ברגילות לשתות בבית העובדי כוכבים אבל אקראי בעלמא שרי".
2. או"ז (פסקי או"ז סי' קס"ג), "מיהו אדם ההולך בדרך ונתאכסן בבית גוי מותר באקראי בעלמא הואיל שאינו רגיל תדיר אצלו ליכא למיחש שיתן עינו בביתו. אי נמי כגון נכנס בבית גוי ומזג לו כוס שכר נראה דשרי משום איבה".
3. מרדכי (ע"ז רמז תתי"ט) – "ואם ישראל נתאכסן בבית עובד כוכבים נראה שמותר ואפילו הולך לבית עובד כוכבים נראה שמותר לשתות מן השכר משום איבה כשיתן לו העובד כוכבים".
4. נימוקי יוסף (ע"ז דף לא: –) "וכתב הרב בעל התרומות זצ"ל, דאפשר שאם יתאכסן הישראל אצל הגוי או אם יהיה לו איבה מן הגוי אם לא ישתה ממנו שמותר".
5. ב"י (סוף ס"ק א') – "וכיוצא בדברי הרא"ש כתבו התוספות (לא: ד"ה ותרוייהו) וז"ל המתאכסן בבית הגוי יכול להיות שמותר לשלוח בעיר לקנות שכר מן הגוים דהוי כמו בביתו של ישראל ואף אם הגוי אכסנאי שלו נותן לו ושותה משום איבה דלא אסרו משום חתנות אלא לקבוע שתיה בחנות או ברגילות לשתות בין הגוים אבל באקראי בעלמא שרי".
6. ש"ך (ס"ק ב') – "ואף אם העובד כוכבים אכסנאי שלו נותן לו שותה משום איבה כ"כ התוספות ומביאה ב"י".
7. ושאר פוסקים – כנה"ג (הג' ב"י ס"ק י', ע"י הג' הטור ס"ק א'), פ"ח (ס"ק ה'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), חכ"א (כלל ס"ו סעי' י"ד), זבחי צדק (ס"ק ז'), כה"ח (ס"ק ט').
8. הטעם.

א) נכלל בעראי – אג"מ (יו"ד ח"ב סי' קי"ז, דברות משה ע"ז דף לא:), "לאם הנכרי עצמו עושה משתה לאיזה שמחה שלו ומזמין איזו יהודי שאם לא יכול לאישתמוטי רשאי לילך וגם לשתות משקין המותרין שהוא משום איבה, והשתיה נחשב ממילא עראי".

ב) חלקת בנימין (בי' סעי' א' ד"ה ומותר, עמ' קי"ד) – "באג"מ ... מיהו בכנה"ג ... וכן משמע בב"י שהעתיק לשון התוס' באופן אחר עיי"ש ולפ"ז נראה דהיתר זה הוא מטעם איבה עצמה וכן משמע במרדכי שם שכתב היתרא דאיבה הנ"ל ולא הזכיר כלל מדין שתיית קבע וארעי ומשמע דהיתר דאיבה דכאן הוא כמו בשאר דוכתי דהוא מחמת האיבה גופה ... וצ"ע".

ג. הולך לבית עכו"ם [ולא אכסנאי], אם יש היתר של "איבה".

1. מיקל – או"ז (פסקי או"ז סי' קס"ג, לשונו מובא לעיל), מרדכי (ע"ז רמז תתי"ט, לשונו מובא לעיל), נימוקי יוסף (ע"ז דף לא:), לשונו מובא לעיל), אג"מ (יו"ד ח"ב סי' קי"ז, דברות משה ע"ז דף לא:), חלקת בנימין (בי' סעי' א' סוף ד"ה ומותר, עמ' קי"ד).

ד] איזה משקה.

א. ראשונים.

1. כל משקה: אפי' דבש.
- א) רא"ש (ע"ז פרק ב' סי' ט"ו) – "כשאסרו השכר אסרו גם הדבש".
- ב) טור (סעי' א') – "כל שכר אחד שכר תמרים או של שעורים וכן משקה העשוי מדבש אסורין משום חתנות".
- ג) או"ז (פסקי או"ז סי' קס"ג) – "והדבש. כתב הרב ר' ברוך זצ"ל בספר תרומות דשרי אפי' בביתו של גוי דלא הזינן דאסר לי' תלמודא משום דליכא כולי האי קרובי דעתא כמו שכר. ותמיהה היא זאת דאדרבה יותר יש בו קירוב דעת מבשכר. ונראה לומר דדבש נמי לא שרינן בבית הגוי אלא בביתו. ופי' רבינו שמואל זצ"ל ושמעינן מהכא דכל מידי דאסיר משום חתנות כיון דאכיל ליה בביתו ולא בבית גוי שפיר דמי וליכא משום חתנות. עכ"ל".
2. רק שכר: בין של תמרים, תאנים, שעורים, תבואה, וכדו' - לאפוקי דבש וכדו'.

- (א) ספר התרומה (סי' קנ"ח) – "שכר של ענבים של עכו"ם אסור לשתותו בבי' העכו"ם דהא רב פפא ורב אחא שתו ליה אלא חוץ מבית העכו"ם ואם נתאכסן בבית העכו"ם מותר אבל דבש ושאר משקין מותר אפי' בבית העכו"ם".
- (ב) סמ"ג (לאוין סי' קמ"ח) – "אבל דבש ושאר משקין מותרין אפילו בבית הגוי (סימני סה"ת שם)".
3. מיקל, רק בשכר של תמרים יש להחמיר.
- (א) ראבי"ה (סי' אלף ס'), הו"ד במרדכי (ע"ז רמז תתי"ט) – "מכל מקום גבי שכר שלנו הנעשים מתבואה המיושנת, דהיינו כשתיתא, נראה להיתר כדפרישית, ואפילו לשתות בבית הגוי ואפילו אם בישלו הגוי בבית הגוי".
- (ב) או"ה (שער מ"ג דין י"ז) – "וכ' עוד בסמ"ק ובמרדכי פ"ב דעבודה זרה בשם ראבי"ה שהעתיק מס' הישר דשכר שלנו שעושין מתבואה אין בו משום חתנות".
4. מראי מקומות.
- (א) תוס' (ע"ז דף לא: ד"ה ותרוייהו) – "ובכלל דין שכר בין שכר של תמרים בין של תבואה".
- (ב) הגהות אשרי (ע"ז פרק ב' סי' ט"ו) – "ובספר התרומה מתיר הדבש אפילו בבית עובד כוכבים דלא חזינא דאסר ליה משום דליכא כולי האי קרוב דעת כמו שכר וא"נ לא"ז ולא שרי דבש אלא בביתו ולא בבית עובד כוכבים מא"ז. ע"כ הגה"ה".

ב. כל משקה: אפי' דבש.

1. מחבר (סעי' א') – "כל שכר של כותים, אחד שכר של תמרים או של תאנים או של שעורים או של תבואה או של **דבש**, אסור משום חתנות".
- (א) עי' חלקת בנימין (ס"ק ג', ציונים ס"ק ז'), "ולא עוד אלא אפילו משקה דבש שאינו שכר כל עיקר גם כן נאסר. [פר"ח והגר"א סק"ז וכן הוא בב"י בשם סמ"ג ועוד פוסקים וכ"נ מלשון הטור (מיהו לשון המחבר ורמ"א משמע דהוא מין שכר, וצ"ע)].
- (ב) וכן עי' חכ"א (כלל ס"ו סעי' י"ד), לשונו מובא לקמן. שמחמיר בדבש שקוראין מעד, ומיקל על קפה. ולפי הפר"ח, נראה שהוא סתירה, אלא צ"ל שהחכ"א מחמיר רק בשכר של דבש. וצ"ע.
- (ג) אבל עי' המחבר (סעי' ג') שכ' שצריך להחמיר בין תפוחים או רמונים אלא שהוא דבר שלא מצוי. ראינו משם, שלא דוקא שכר, אלא ה"ה שאר משקין יש להחמיר.
2. ב"ח (ס"ק א') – "ומסתמא היה להם גם מי דבש דבורים כמו שלנו דאין דבר חדש תחת השמש שלא היה לעולמים והכל היה בכלל האיסור ולפי זה היה ראוי לכוף לאותן בני אדם העוברין על דברי חכמים ושותים בקביעות שכר ודבש בבית הגוי אבל לא ראיתי לרבתי שמיחו בהן דהנח להם לישראל מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין".
3. עי' גר"א (ס"ק ח').
4. יין שרף, זיעת צימוקים.
- (א) מחמיר – זבחי צדק (ס"ק ב'), ערה"ש (סעי' י"א), "דבאמת לדיעה ראשונה יש עכ"פ איזה איסור בכל המיני משקים לשתות בכנופיא ולא נשמע מעולם שנזהרים בזה ולזה", חלקת בנימין (ס"ק ג', ציונים ס"ק י').
- (ב) פר"ת (ס"ק א'), הו"ד דרכ"ת (ס"ק א') – "והמים שרופים שהם זיעת הצימוקים נראה דמותר דהגם דשכיה טובא עכ"ז אין דרך לקבוע לשתות ממנה הרבה ולמרבה אם ישתו בהסיבה ישתו ב' כוסות קטנים ביותר וכל השותה יותר אינו מן היישוב' ודעת שוטים לא חשיבא דעת".
5. קפה.
- (א) מחמיר.
- (1) עי' פר"ח (ס"ק ו'). בדעת המחבר, והוא נחלק עליו.
- (2) שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' קמ"ב) - לשונו מובא לקמן.
- (3) ערה"ש (סעי' י"א) - לשונו מובא לעיל.
- (4) הגר"צ שכטר שליט"א (ou kosher) – "דבגמרא עבודה זרה לא: איתא שאסרו לשתות שכר של עכו"ם במקום מכירתו, ולדעת כמה פוסקים אף כל המשקאות הקלות גם כן בכלל הך גזרה (עיין יורה דעה ריש סימן קי"ד), על כן יש ליעצו לרב המשגיח שלא ישתנה הקאו"ע שמה - בחנות, אלא להוציאו לחוץ ולשתותו **ברכב שלו**, דבגמרא (שמה) הובאו ב' הנהגות של האמוראים - אם מספיק לשתותו אבבא דחנותא, או דמן הנכון להחמיר שלא לשתותו אלא בביתו, וכאן - בנידון דידן, לשתותו ברכב שלו הוא החומרא הכי גדולה שאפשר להצריך".
- (ב) מיקל.
- (1) הגר"י בעלסקי וצ"ל (ou kosher) – "מש"כ ... שכמה פוסקים אסרו משקאות קלות, נעלמה ממני דעה זו ולא שמעתי מעולם".
- (ג) מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק ג').
6. משקה שאינו מצוי כלל.
- (א) מיקל – מחבר (סעי' ג'), פר"ח (ס"ק א'). בדעת המחבר, והוא נחלק עליו, חלקת בנימין (ס"ק ג').

ג. רק משקה המשכר נאסר [ולכן יש להחמיר בין שרף, ולא בקפה].

1. הלכות קטנות (ח"א סי' ט') - לשונו מובא לקמן.
2. בית יהודה (יו"ד סי' כ"א) – "ועוד דלא משכר ולא מרוי וכמ"ש הרב ר' יעקב חאגיז זלה"ה בהלכות קטנות".

ד. רק שכר: בין של תמרים, תאנים, שעורים, תבואה, וכדו' - לאפוקי דבש וכדו'.

1. פ"ח (ס"ק א') – "ואינו מחוור אצלי דהא בגמרא לא הזכירו אלא שכר ואם באנו לומר דלאו דוקא יש לאסור כל משקין ואם בדוקא הזכר שכר מנין לנו להוסיף מי דבש, ולי נראה עיקר כדכתיבנא שלדעת הרא"ש כל מיני משקין נכנסו תחת הגזרה ולדעת הרמב"ם לא מצינו איסור אלא בשכר וחדוש הוא והבו דלא לוסף עלה וזה דעת רוב הפוסקים ועיקר".
  - פ"ח (ס"ק ו') – "ולפי זה המיקל בשכר של תבואה עובר על דברי חכמים וראוי לגערה שכל מין שכר אסור".
  2. לחם הפנים (ס"ק א') – "הפר"ח".
  3. בית לחם יהודה (ס"ק ב') – "הפר"ח".
  4. ע' חכ"א (כלל ס"ו סעי' י"ד) – "שכר של עכו"ם בין של תבואה בין של תאנים או של דבש שקורין מעד ... הכי אסרו חכמים משום חתנות ... וכל זה בשכר שמצוי אבל יין תפוחים ושאר פירות מותר דדבר שאינו מצוי לא גזרינן וכן קאווע ושקלאדע מותר לשתות בבית העכו"ם (פרי חדש)".
  - (א) ע' לעיל, מש"כ בדעת החכ"א. וצ"ע.
  5. זבחי צדק (ס"ק ח') – "ואנו בני הספרדים אין לנו אלא דברי מרן ז"ל וכל מין שכר אסור וכן פסק הפר"ח סק"ו".
  6. כה"ח (ס"ק י', ס"ק י"א).
- (א) ולכן יש להקל בקפה – פ"ח (ס"ק ו'), לחם הפנים (ס"ק א'), בית לחם יהודה (ס"ק ב'), חכ"א (כלל ס"ו סעי' י"ד), זבחי צדק (ס"ק ט'), כה"ח (ס"ק י"ב), חלקת בנימין (ס"ק כ"ב, ציונים ס"ק נ"ה).

ה. מיקל, רק בשכר של תמרים יש להחמיר.

1. רמ"א (סעי' א') – "ויש מתירין בשכר של דבש ותבואה, וכן נוהגין להקל במדינות אלו".
  2. לבוש (סעי' א') – "ויש מתירין בשכר של דבש ותבואה, מפני שסתם שכר הנאמר בתלמוד, רצה לומר שכר תמרים. ואומרים שלא גזרו אלא על שכר תמרים ולא על שאר משקים שאינם חשובין כל כך לקרב בהן הדעות, וכן נוהגין במדינות אלו להקל".
  3. סתימת הט"ז (חלקת בנימין ציונים ס"ק נ"ב).
  4. סתימת הש"ך (חלקת בנימין ציונים ס"ק נ"ב).
  5. ע' תפארת ישראל (ע"ז פרק ב' סוף אות נ"ב) – "ומחשש חתנות אסרו נמי לשתות שכר או שאר משקה משכרת אצל נכרי דרך קבע, ובמדינות אלו נהגו להקל בשכר שעורים או מעטה [קי"ד א']".
  6. קיצור שו"ע (ס' ל"ח סעי' י"ב) – "שכר של תבואה ושל דבש, נוהגין בו היתר לשתותו אפילו בבית שמוכרין אותו העובדי-כוכבים ואין בו משום בישולי עובד-כוכבים, דהתבואה בטלה במים, רק שצריכין לחקור אם אין מעמידין אותן בשמרי יין".
  - (א) ע' לקמן, שהקיצור שו"ע חושש להחמיר בקפה. ולכאורה סתירה, וצ"ע.
7. יין שרף.
- (א) מיקל.

1) ע' ערה"ש (סעי' י"א) – "יש מהקדמונים שאמרו דרך תמרים היתה הגזרה ולא בשכר של תבואה ולא במשקה של דבש הנקרא מייא"ד ולכן גם אצלנו שמשקה יי"ש היא עיקר המשקה מ"מ אין שום זהירות בה וטעמו של דבר כתב המרדכי בשם ראב"ה בשם ר"ת דבשכר שלנו אין כל כך קירוב דעת ע"ש דשכר תמרים היא משקה חשובה ולא כן שכר שלנו ולפ"ז ק"ו ליי"ש שהיא משקה פשוטה מאד וכן מי דבש אין בזה קירוב דעת כל כך וכשנצטרף לזה סברת הרשב"א שהבאנו בסעיף ט' שגם על שכר תמרים לא היתה מעולם גזירת חכמים ע"ש ודאי דאין שום חשש בכל המשקין זולת יין והגם שיש משקים יקרות מאד כמו רא"ם ופארטע"ר וקאניא"ק דבאלו ודאי יש קירוב דעת מ"מ הם משקים שאינם מצויים מפני היוקר והוה כיון תפוחים ויין רמונים שלא גזרו עליהם מפני יוקר מציאותם כמ"ש הרמב"ם והטור והש"ע סעיף ג' ולכן בכל אלו לא שייך להכשל במסיבות שלהם אלו מפני פחיתותן ואלו מפני ריחוק מציאותם".

- 2) דרכ"ת (ס"ק ו', ס"ק ז') – "ערוך השלחן".
  - 3) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' קי"ז, דברות משה ע"ז דף לא:) – "ואפילו להמקילין בשכר של דבש ותבואה שהביא הרמ"א שם וה"ה ביי"ש שהוא מטעם שלדידהו מה שלא היה מצוי בימי הגמ' ולא נגזר אז, כהא דין תפוחים ויין רמונים לא אסרינן אף כשנעשו מצויין, שלכן גם שכר דבש ותבואה ויי"ש שלא היה מצוי אז מותרין אף עתה שהם מצויין".
  - 4) חלקת בנימין (ס"ק כ'), ציונים ס"ק נ"א.
- (ב) מראי מקומות.

1) שבט הלוי (ח"ב סי' מ"ג, קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ע"ד אות ד') – "ויש מתירין בשכר של דבש וכו' וכן נוהגין להקל במדינות אלה. עיין בד"ת שכ' להקל בשם ערוך השולחן גם במשקים יקרות כמו רום (נראה שהוא רום שלנו) פארטער וקוניאק דבאלו יש ודאי קרוב דעת מ"מ הם משקים שאין מצויים מפני היוקר וכו' יעש"ה, ולענ"ד דאין להקל בהם למעשה חזא דבזה"ז שכיחי טובא ואינם ביוקר כלל, ועוד ידוע דיש בהם חשש תערובת דין נסך וחלילה לשתות מהם, וכמבואר בכאלה בס"ד לקמן".

ו. מראי מקומות.

1. סמ"ע, הו"ד בלחם הפנים (ס"ק א'), ובית לחם יהודה (ס"ק ב') – "כתב הסמ"ע בקונטרס שלו ז"ל השותים בבתי משתאות של גוים, והקובע לשתות שם, הוא בכלל הריקים והפוחזים, ולא יכונה בשם רב וחסר, ולא יהיה לו שום מינוי בקהילה".
2. חכ"א (כלל ס"ו סעי' י"ד), חלקת בנימין (סוף ס"ק כ"ב) – "ואף שבזמן הזה נוהגים להקל לשתות שכר של תבואה בבית העכו"ם ואין למחות בידם כי יש מקילין אבל ראוי לכל בעל נפש להרחיק מזה (עיין פרי חדש (ס"ק ג' וד') ואף שראיותיו מרב פפא יש לדחות בקל מכל מקום דבריו נכונים)".

3. בן איש חי (שנה ב' פר' חקת סעי' כ"ו) – "כל שכר של גוים, הן של תמרים הן של תאנים הן של שעורים ושל תבואה ושל דבש, אסרו חז"ל משום חתנות ... וכתב מור"ם ז"ל דיש מתירין בשכר של דבש ושל תבואה, ונהגו להקל בזה יע"ש, והמחמיר גם במקום שנהגו היתר תבא עליו ברכה".

ה] מסיבה של עכו"ם.

א. מסיבה של נכרי, אפי' בית ישראל

1. מחמיר: אא"כ רוב אנשי המסיבה הם יהודים.

(א) רמב"ם (הל' מאכ"א פרק י"ז הל' ט', הל' י') – "ויש שם דברים אחרים אסרו אותן חכמים ואף על פי שאין לאיסורן עיקר מן התורה גזרו עליהן כדי להתרחק מן העכו"ם עד שלא יתערבו בהן ישראל ויבאו לידי חתנות, ואלו הן: אסרו לשתות עמהן ואפילו במקום שאין לחוש ליינן נסך ... כיצד לא ישתה אדם במסיבה של עכו"ם, ואף על פי שהוא יין מבושל שאינו נאסר, או שהיה שותה מכליו לבדו, ואם היה רוב המסיבה ישראל מותר".

(ב) טור (ריש סי' קי"ב) – "ואסרו לשתות במסיבתן אפילו שאר משקין שאין בהן משום חשש יין נסך".

(ג) ב"י (סי' קי"ב סוף ס"ק א') – "ומ"ש ואסרו לשתות במסיבתן אפילו שאר משקין וכו'. כן כתב הרמב"ם בפ"ז מהלכות מאכלות אסורות (ה"י) וז"ל לא ישתה אדם במסבה של גוים ואף על פי שהוא יין מבושל שאינו נאסר או שהיה שותה מכליו לבדו. ואפשר שהוא ברייתא או תוספתא. וכתב עוד ואם היה רוב המסיבה ישראל מותר ונראה שלמד כן מדאמרינן בפרק אין מעמידין (ל). דשמואל ואבלט הוו שתו יין מבושל ואי לא הוה צד היתר לשתותו במסבת הגוי היכי הוה שתי שמואל".

(ד) רדב"ז (ח"ג סי' תרל"ז) – "מ"מ לשתות אותו במסיבה של עכו"ם אינו מסכים לפי שנמשך מזה כמה תקלות וישראל קדושים הם ואין ראוי שיהיו עמהם במסיבותם".

(ה) ב"ח (סי' קי"ב ס"ק ג') – "ואסרו לשתות במסיבתן. פירוש כשרוב המסיבה של גוים דאם רוב המסיבה של ישראל שרי כ"כ הרמב"ם שם (ה"י) והיינו בשותה בבית ישראל דאילו בבית הגוי אפילו שותה ביחיד אסור ע"ל סימן קי"ד".

(ו) כנה"ג (סי' קי"ב הג' ב"י ס"ק ו') – "וכתב עוד ואם היה רוב המסיבה ישראל מותר, נ"ב: והיינו בשותה בבית ישראל דאלו בית הגוי אפילו ביחיד אסור, ב"ח".

(ז) פר"ח (ס"ק ו') – "כתב הרמב"ם ... וכתב הרב הב"י בריש סימן קי"ב ... ואיברא דהכי משמע מפשט הגמרא דגם אבלט היה במסיבה עם שמואל וכן כתוב שם בתוספות [ד"ה יין], וכן בפרק קמא דעבודה זרה [ח, ב] מבואר שמותר לילך לסעוד בבית העכו"ם אי לית ליה הילולא ורב יצחק בריה דרב משרשיא איקלע לבי ההוא גוי שזימנו לסעוד אצלו כדאיתא התם, וכן בפרק ב' דביצה [כא, ב] איתא דמזמנין את הגוי בשבת, ואף על פי שיש לדחות דמירי שהגוי מיסב לבדו והישראל לבדו, מכל מקום פשטן של דברים משמע שמותר להיסב עם הגוי בשלחן אחד זולתי אם רוב המסיבה גוים כמו שכתב הרמב"ם ז"ל".

(ח) פר"ת (סוף ס"ק א') – "אך במסיבה אסור כדעת רמב"ם דאסר לשתות במסיבה של גוים כל מיני משקין ואפילו יין תפוחים וכדומה וגם מים שרופים אסור".

(ט) לחם הפנים (סוף ס"ק א').

(י) בית לחם יהודה (סוף ס"ק ב').

(יא) שלחן גבוה (מחודש ס"ק א').

(יב) חסד לאברהם (אלקלעי, יו"ד סי' כ"ו) – "ורבים אין נזהרין בזה, דיוצאים אל הגנות בימות הקיץ יחד עם הגוים, ויושבין בשלחן אחד ואוכלי' ושותים עמהם, ולפעמים אף שאין שם אכילה, מ"מ שותין יין שרף ביחד, ואין נותנים על לב להשיגה אי איכא רוב ישראל או לא, וצריך להזהירם ע"ז, ושומר נפשו ירחק מהם".

(יג) זבחי צדק (ס"ק י').

(יד) ערה"ש (סעי' א' - סעי' ח') – "הרמב"ם ... זה שכתב שלא לשתות במסיבתן אף ששותה מכליו לבדו או דבר שאינו נאסר הוא דבר תמוה שלא נמצא דין זה בשום מקום וגם הפוסקים לא הזכירו זה ולא הביאו דבריו כלל לבד הטור ... נלע"ד דהרמב"ם דקדק זה מאלו הגזרות עצמם דבאמת יש בזה שאלות גדולות דהנה במשנה [ל"ה ב] לא מצינו רק שגזרו על הפת והשלקות וא"כ מאין להם לחכמי הגמ' לגזור גם על שכר ... אמנם עיקר הענין כן הוא דכל כוונת רבותינו הקדושים הוא להרחיק מבנותיהן דהיינו חתנות ודבר זה בא ע"י מסיבות ביחד אך בלא אכילה ושתיה אינו כלום כדאמרינן ריש חולין דהסתה הוי באכילה ושתיה ע"ש ולכן הוכרחו לאסור פיתן ובישולם ... וע"י זה יבואו לידי חיתון וגם הוכרחו לאסור יין לחלוטין משום דיין ישמח לבב אנוש והנותן בכוס עינו כל העולם דומה עליו כמישור ... ולפ"ז דברי הרמב"ם ברורין בטעמן דלפי שהיה צריך לבאר כל גזרות אלו ואינן דומות זל"ז לפיכך הקדים הטעם דמפני שעיקר הטעם הוא כדי להתרחק שלא יבא לידי חתנות וחתנות בא ע"י מסיבה ביחד גם ע"י שתייה לבדה וכדפירש"י ולכן פיתן ובישוליהן אסרו לגמרי ושכר גזרו בביתן והטעם דמפני שעיקר האיסור הוא שלא לשתות עמהם במסיבה יחד היה די האיסור לשכר כשאסרו לשתותו בביתם דווקא וזהו שסיים אבל אם הביא השכר לביתו מותר שעיקר הגזרה שמא יסעוד אצלו עכ"ל כלומר **שלא יאכלו ולא ישתו יחד במסיבה אחת**".

(טו) כה"ח (ס"ק י"ג, ס"ק י"ד).

(טז) דרכ"ת (ס"ק י', סי' קנ"ב ס"ק ד' [לשונו מובא לקמן]) – "כ' בפרי תואר ס"ק א' דכל זה דוקא שלא במסיבה אבל במסיבה אסור וכמ"ש הרמב"ם דאסור לשתות במסיבה של עכו"ם כל מיני משקים אפי' יין תפוחים וכדומה וגם מים שרופים עיין שם ועי' בפר"ח סק"ו שהביא ג"כ דברי הרמב"ם בזה וכ' דפשטן של דברים משמע מדברי הש"ס דכל המשקאות מותר לשתות אצלם אפי' במסיבה בשלחן א' היכא דרוב המסובין ישראל עיין שם".

(יז) משנה הלכות (ח"ז סי' קי"ח ד"ה ומ"ש) – "הרמב"ם ... מה שכתב כת"ר ... המחבר ביו"ד השמיט בכלל דין דאסור לשתות במסיבת מרעים רק הביא דין של חופת בן עז"כ בס"י קנ"ב ובס"י קי"ד כל שכר של כותים וכו' ומדלא הביא סעודת מרעים משמע

דלא ס"ל לאיסור ודלא כרמב"ם, ואני תמה בזה דאדרבה הרי ס"ל דכל שכר אסור משום חתנות אלא שמותר להביאו לביתו אבל לשתותו בין העו"כ אסור שלא משום איבה וז"פ".
 יח) עי' הגר"א בבבבבב שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תנ"ב) – "שאלה: האם מותר בזמנינו לשבת ולשתות במסיבת גויים או בבית משה שלהם שתייה כשרה. תשובה: אין זה רצוי".
 יט) חלקת בנימין (ס"ק ח', עי' בי' סעי' א' ד"ה משום [עמ' קי"ב]).

ב. מחצה על מחצה.

1. מחמיר – פ"ח (ס"ק ו'), לחם הפנים (סוף ס"ק א'), בית לחם יהודה (סוף ס"ק ב'), שלחן גבוה (מחודש ס"ק א'), חסד לאברהם (אלקלעי, יו"ד סי' כ"ו), זבחי צדק (ס"ק י"ב), זרכ"ת (ס"ק ח'), כה"ח (ס"ק ט"ו), חלקת בנימין (ציונים ס"ק כ"א).

ג. ישמעאלים.

1. מחמיר, אין לחלק – חסד לאברהם (אלקלעי, יו"ד סי' כ"ו).
 2. מראי מקומות – הריי"מ דואיק (ישמח ישראל ח"ג עמ' קי"ב אות ד').

ד. מומר.

1. מראי מקומות – הר"י ארנסטער (תפארת למשה ח"ב עמ' רס"ח).
 א) בפשטות, תלוי במחלוקת לגבי פת עכו"ם.

ה. גר: אם מותר לגר צדק לאכול במסיבה אצל משפחתו העכו"ם.

1. ושב ורפא (ח"ג סי' קי"ח) – "נשאלתי ע"י גר צדק אם מותר לו לבקר אצל משפחתו העכו"ם ולאכול אתם ביחד סעודת מרעים לרגל יום הולדת השמונים לאבא שלו. תשובה: עיינתי בפר"ח יו"ד סי' קי"ד שהביא מהרמב"ם פי"ז ממאכלות אסורות ה"י לא ישתה אדם במסיבה של עכו"ם, ואם היה רוב המסיבה ישראל מותר, וכו'. ומסתברא דאפי' מחצה על מחצה נמי יש לאסור, דאמרינן בפ' אין מעמידין דשמואל ואבלט הוו יתבי, אייתן לקמייהו חמרא מבשלא, וכו', ומסתמא אינשי אחרני הוו יתבי בהדי דשמואל באופן שרוב המסובין היו ישראלים אלא דלא חשיב להו תלמודא משום כבודו דשמואל. מ"מ בנ"ד דהוי רוב עכו"ם בסעודה, אפילו אם היה בבית ישראל וממומן ע"י ישראל, אין להתיר אלא באופן דכל הישראלים (הגר ומשפחתו היהודית) ישבו בשלחן אחד והם רוב המסובין בשלחן זה, וע"ע בשו"ת חסד לאברהם חיו"ד סי' כ"ו. ואם א"א בע"א מותר לו ללכת לשם, דאיסור זה לא כ"כ מקובל בינינו במדינה זו. ועוד דיש כאן ענין של איבה וגם כבוד אב, שאף גויים מחוייבים במצוה זו באופן מסויים, ואפשר להתיר מטעם שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה כעין שכתב בס' זקן אהרן לענין אמירת קדיש על אביו העכו"ם, וכן שמעתי ממו"ר הגה"צ מוה"ר ר' מאיר יוסט שליט"א יו"ר דרה"ר לענדראנד יצ"ו וכן התיר מו"ר הגה"צ מוה"ר ר' משה שטרנבוך שליט"א סגן נשיא דהעדה החרדית ירושלים טובב"א".

ו. יין תפוחים, שלא מצוי.

1. מחמיר – פ"ח (סוף ס"ק א', לשונו מובא לעיל), זבחי צדק (ס"ק י"א), זרכ"ת (ס"ק י'), לשונו מובא לעיל), כה"ח (ס"ק י"ד), חלקת בנימין (ציונים ס"ק י"ט).

ז. יין שרף.

1. מחמיר – פ"ח (סוף ס"ק א', לשונו מובא לעיל), זבחי צדק (ס"ק י"א), זרכ"ת (ס"ק י') [לשונו מובא לעיל], סי' קנ"ב ס"ק ד' [לשונו מובא לקמן], כה"ח (ס"ק י"ד).

ח. קפה.

1. מחמיר, אא"כ יש איבה.

א) עי' חת"ס (ע"ז ריש דף לא:) – "א"נ המתאכסן בבית גוי ושותה עמו קאפע בסתם כלים שאינם בני יומן ואינו במסבה...".
 ב) זבחי צדק (ס"ק י"א) – "וק' א"כ למה התיירו לשתות הקאווי במסיבת הגוים וזה מנהג פשוט במדינתנו ובכל המדינות ואפשר שהתיירו זה משום איבה יען שהמנהג הוא שישבין בחנות של הקאווי גוים וישראלים ועושים כבוד זל"ז בשתיית הקאווי וא"כ אם הישראלים אינם שותין הוי איבה ומשו"ה התיירו הקאווי כנז"ל והכל משום דרכי שלום".

ג) כה"ח (ס"ק י"ד).

ד) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סי' קי"ג סעי' י') [לשונו מובא לקמן], או"ח סי' שכ"ה הוספות סעי' ב', קיצור שו"ע או"ח סי' שכ"ה סעי' ג') – "ויש לאסור אפילו בחול שתיית קפה של גויים במסיבות שלהם, משום חתנות, כמו שאסרו חז"ל שכר של גויים במסיבות הגויים, (ע"ז לא ב). אלא יקח הקפה לביתו ושם ישתה".

2. מיקל.

א) עי' אהל יעקב (סעי' ט') – "דנו הפוסקים אם יש לאסור עצם האכילה במסיבה שבבית הנכרי, ואפילו אם אוכל ושותה רק דברים המותרים למהדרין. דיש מהפוסקים שהחמירו בזה על פי דעת הרמב"ם, ויש שצידדו ללמד זכות על המקילים. ונראה לדינא דבמשתה יין ושכר וכדומה ודאי דיש להחמיר מדינא שלא לילך אלא במקום חשש איבה וכדומה, אבל בשתיית קפה ותה ושאר מיני משקאות קלים במסיבת גויים יש מקום להקל יותר מדינא, אך כמובן שראוי להימנע ולהתרחק מחברתם ככל האפשר. וראה

בהערה. [ולדינא נראה, דדברי הרמב"ם הובאו בטור (סי' קי"ב), מ"מ לא הובאו בשו"ע, ואף לא בנושאי כליו על הדף כהט"ז ש"ך ופתחי תשובה, וגם מדברי החכמת אדם (כלל ס"ו סעיף י"ד) נראה שאין בזה אלא עצה טובה לאפרושי מאיסורא ... ונראה למעשה, דכיון דהעתיקו הרבה אחרונים דברי הרמב"ם ... ודאי דיש לחשוש לכך לדינא ומעיקר ההלכה. הן אמנם הגם דיש איסור לעשות מסיבות ומשתאות בבית הנכרי, אך מכל מקום לענין שתיית קפה ושאר משקין יש להקל מתרי טעמי, א' דהאי איסורא אין מקורו ברור כ"כ, ודי לנו במה שנאסור מסיבה של יינות ושכר וכדומה, ב' דבאופן שהזמינו הנכרי או שהרגילות לשתות בביתו יש להקל מחשש איבה, כמבואר בכף החיים ובאגרות משה]."

3. מראי מקומות.

(א) חלקת בנימין (ציונים ס"ק י"ט) – "מיהו צ"ע בשאר משקים דלאו יין ושכר אי הוו בכלל מסיבה ובפר"ת משמע דאסור ע"ש וע"ע בלשון הרמב"ם והטור שם, וצ"ע".

ט. לאכול.

1. מחמיר.

(א) חסד לאברהם (אלקלעי, יו"ד סי' כ"ו) – "דודאי אסור בין לאכול בין לשתות".

(ב) ערה"ש (סעי' ז') - לשונו מובא לעיל.

(ג) דרכ"ת (סי' קנ"ב ס"ק ד') – "עיי בפרי תואר לעיל סי' קי"ד סוף ס"ק א' ובכנה"ג לעיל סי' קכ"ג בהגהות ב"י אות קי"א ובתשו' חסד לאברהם שם שכ' דאיסור זה לשתות עמהם במסיבה א' הוא בין שרוף ובין ביין מבושל ואפ"ל באכילה בלבד דהיינו לסעוד לחם בלי שום שתייה אסור במסיבת גוים ועיי"ש במה שכ' תוכחת מגילה על מה שאין נזהרים העולם בזה שיוצאים אל הגנות בימות הקיץ יחד עם הגוי ויושבין בשלחן א' ואוכלין ושותין עמהם ולפעמים אף שאין שם אכילה מ"מ עכ"פ שותין יין שרוף ביחד ואין נותנים על לב להשגיח אי איכא רוב ישראל או לא וצריך להזהירם על זה ושומר נפשו ירחק מהם עיין שם".

(ד) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' קי"ז, דברות משה ע"ז דף לא:) - לשונו מובא לקמן.

(ה) משנה הלכות (ח"ז סי' קי"ח) – "וודאי כונת הרמב"ם על כל סעודה עם העכו"ם וכמבואר בתדב"א הנ"ל".

2. מיקל – לשון הרמב"ם וכמה הפוסקים ("ישתה").

י. שולחנות נפרדים.

1. מיקל.

(א) פר"ת (ס"ק ו', כל לשונו מובא לעיל) – "שיש לדחות דמיירי שהגוי מיסב לבדו והישראל לבדו".

2. מחמיר, אא"כ יש רוב יהודים.

(א) משנה הלכות (ח"ז סי' קי"ח) – "ועל שתי שלחנות יש להחמיר כל שיש שם רוב גוים עכ"פ".

3. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' קנ"ב ס"ק ד', לשונו מובא לעיל).

(א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תנ"ג) – "שאלה: ומה הדין אם מותר לאכול בשלחן אחד אפילו עם היכר ביחד עם גוי, וכגון אחד שיש לו גויה בביתו והוא יושב ואוכל בשלחנו והיא כעת רוצה לשבת שם להפסקה לכמה דקות ולאכול האם זה אסור. תשובה: מותר עם היכר".

(ב) משנת יוסף (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' רפ"א) – "שאלה: ומה הדין אם מותר לאכול בשלחן אחד אפילו עם היכר ביחד עם גוי, וכגון אחד שיש לו גויה בביתו והוא יושב ואוכל בשלחנו והיא כעת רוצה לשבת שם להפסקה לכמה דקות ולאכול האם זה אסור. תשובה: להחמיר בזה אפילו כשיש היכר".

יא. בבית עכו"ם לצורך מצוה (parlor meeting).

1. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' קי"ז, דברות משה ע"ז דף לא:) – "בדבר לעשות פארלע מיטינג בבית נכרים אף לצורך מצוה **נראה שאסור**, משום שאיכא איסור לעשות משתאות בבית נכרים אף לאכול שם דברים המותרין ולשתות שכר וי"ש ומשקין המותרין, שהרי אסרו בשביל זה לשתות שכר בביתו של נכרי אף בלא עשיית משתה כשהוא שתיית קבע, כדאיתא בע"ז דף ל"א מגזירה דחנתות שלא ירגיל לעשות משתאות אצל עכו"ם ויתן עיניו בבתו כדפרש"י שם ואיפסק כן בש"ע יו"ד סימן קי"ד סעיף א'. ואפילו להמקילין בשכר של דבש ותבואה שהביא הרמ"א שם וה"ה ביי"ש שהוא מטעם שלדידהו מה שלא היה מצוי בימי הגמ' ולא נגזר אז, כהא דיין תפוחים ויין רמונים לא אסרינן אף כשנעשו מצויין, שלכן גם שכר דבש ותבואה וי"ש שלא היה מצוי אז מותרין אף עתה שהם מצויין, מ"מ הוא רק הגזירה שבשביל עשיית המשתאות לא אסרו אבל המשתאות גם לדידהו אסור. וכיון שהוא דבר איסור לא שייך להתיר אפילו לצורך מצוה. ול"ד זה לאם הנכרי עצמו עושה משתה לאיזה שמחה שלו ומזמין איזו יהודי שאם לא יוכל לאישתמוטי רשאי לילך וגם לשתות משקין המותרין שהוא משום איבה, והשתיה נחשב ממילא עראי, אבל הפארלע מיטינג הרי עושין בכוונה היהודים בבית הנכרי שזה אין להתיר".

(א) חלקת בנימין (בי' סעי' א' ד"ה משום, עמ' קי"ג) – "באג"מ ... לא ידענא אם כוונתו לההיא דהרמב"ם הנ"ל דאסור לשתות במסיבת עכו"ם, שלא הזכיר באג"מ דברי הרמב"ם, וגם משמע מדבריו דמיירי אפילו כשרוב המסובים הם יהודים ואפ"ה קאסר ואילו בההיא דהרמב"ם מפורש דבכה"ג שרי, וכן ממה שתלה האיסור בבית עכו"ם לכאורה משמע שלא נתכוין לההיא דהרמב"ם אלא איסור אחר הוא דיליף לה מדברי רש"י הנ"ל דאסור לעשות משתה בבית עכו"ם אפי' אם רובן יהודים, וצ"ע".

(ב) אהל יעקב (הע' י"ד) – "והנה יל"ע אמאי לא הביא האגרות משה מדברי הרמב"ם. ונראה דהרמב"ם לא התנה דהאיסור הוא דוקא בביתו של עכו"ם, דמסיבה לחוד הוא דאסורה, והאגרות משה כתב ברש"י דמשתאות אצל עכו"ם היינו בבית העכו"ם. ועוד דלהרמב"ם לא אסרו אלא לשתות יין במסיבת עכו"ם, ולהאגרות משה אסור לעשות סעודה במסיבת עכו"ם. וגם משמע מדברי

האגרות משה דמיירי אפי' כשרוב המסובים הם יהודים, אפ"ה אסור, ואילו בהרמב"ם מפורש דבכה"ג שרי. אמנם עיין שם שחילק בין אופן שעושה הישראל מרצונו מסיבה בבית הנכרי ובין והזמינו מסיבה הנכרי שעושה מקום להישראל, שבזה דעתו להקל משום איבה ...".

יב. פגישה עם גויים במסעדה.

1. מיקל.

א. הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תנ"ד) – "שאלה: מי שצריך לעשות פגישה עם העובדים שלו והם מזמינים אותו למסעדה של נו"ט האם הוא יכול להכנס לשם. תשובה: כן".

יג. מראי מקומות – שלהי דקייטא (סי' ס"ב), הרי"מ דואיק (ישמח ישראל ח"ג עמ' קי"א), מחשבת הצבי (סי' ט"ו), הר"י ארנסטער (תפארת למושה ח"ב עמ' רנ"ג).

ו] קפה: לשתות בחנות או בבית הגוי.

א. איזה משקה נכלל בגדר של "קפה".

1. וכן שוקו (משקה שוקולדה, chocolate) - פר"ח, יעב"ץ, לחם הפנים, בית לחם יהודה, יד אפרים, חכ"א, זבחי צדק, כה"ח, חלקת בנימין (ציונים ס"ק נ"ו), ועוד.
  2. וכן תה (tea) - קיצור שו"ע, חלקת בנימין (ס"ק כ"ב).
  3. מיץ פרי, מי סודה, וכדו'.
- א. חלקת בנימין (ציונים ס"ק י"א) – "מיהו לענ"ד מסתבר דהיינו דוקא משקה החשוב קצת ולא מיץ פרי בעלמא".

ב. מחמיר.

1. ערך לחם (למהריק"ש, על סעי' א') – "יש להחמיר בקהווא שעושים במצרים שלא לשתותו במקום מכירתו, משום חתנות. ובזולת זה יש לאסור הישיבה שם משום מושב לצים. ועיין דברי רש"י על טרטיאות של גוים, עבודה זרה דף י"ח ע"ב [ד"ה לטרטיאות]".
2. שבות יעקב (ח"א סי' י"ב) – "ובלא"ה מי שהוא ירא ה' אף בחול אינו הולך לביתם לשתות אף דאין בזה משום בישול עכו"ם יש שאר חששות בזה וכדאיתא ג"כ בהל' קטנות סי' ט' וז"ל אבל משום מושב לצים איכא ושומר נפשו ירחק מזה".
3. שאלת יעב"ץ (ח"ב סי' קמ"ב) – "שתיית שאקלאטי ... אבל דרך קביעות דינו כשכר (עיין במה שיבוא בסמוך) והקאפיע בכלל הזה עמהם דין אחד לכולם".
4. ברכי יוסף (סי' קי"ג ס"ק ג') – "מדברי מהריק"ש בסימן קי"ג שאסר לשתות הקאבה"י במקום הנועד לזה משום חתנות, וכ"כ הרב הגדול מהר"ר אברהם סכנדרי ז"ל בתשובה כ"י".
5. יד אפרים (על הט"ו ס"ק א') – "עיין [שאלת] יעב"ץ חלק ב' סימן קמ"ב ... אבל לשתות קאפ"ע ושיקלאדע בקבע בבית הגוי ודאי אסור".

ג. מיקל.

1. באר עשק (סי' ק"ה) – "אפילו בביתו של גוי ובמקום קביעותו שיש לחוש משום חתנות אין כאן שום איסור מכל הני טעמי".
2. על הלכות קטנות (ח"א סי' ט') – "ומה ששאלו אם יש בה משום בישולי גוים. [מהמפתחות/ על הד"ט או"ח סי' י' אות נ"ז ונ"ח ופחד יצחק כרך קאווי] אני מחמיר על עצמי ומ"ש חמי הרב נר"ו דאסור לשתות אותה בקאבאניס משום חתנות במח' מכבודו דלאו מידי דמשכר הוא אבל משום מושב ליצים איכא [אמר המנ"ח עיין בבאר עשק שבעה טעמים להתירה משום ב"ג] (ע' בשבו"י ח"א סי' ב' יעב"ץ ח"ב סי' קמ"ג וקמ"ד. ופמ"א ח"ב סי' ס"ב)".
3. פר"ח (ס"ק ו') – "ועל פי זה מותר לשתות הקאו"י בבית העכו"ם".
4. לחם הפנים (ס"ק א') – "הפר"ח".
5. בית לחם יהודה (ס"ק ב') – "הפר"ח".
6. זבחי צדק (ס"ק ט') – "וכן נהגו במדינתנו פה בגדאד יע"א ששותין קאו"י וגאי בבית הגוים ואין פוצה פה ומצפצף".
7. כה"ח (ס"ק י"ב) – "זב"צ".

ד. שומר נפשו ירחק את עצמו.

1. חכ"א (כלל ס"ו סעי' י"ד), חלקת בנימין (ס"ק כ"ב) – "וכן קאווע ושקלאדע מותר לשתות בבית העכו"ם (פרי חדש). אך בעוונותינו הרבים בזמן הזה כמה קלקולים באים מזה ובפרט לשתות קאווע עם חלב שהוא איסור גמור מלבד שעל ידי זה חס ושלום באו לידי זנות כידוע על כן כל אשר בו ריח תורה ירחיק מזה מלהכנס לבתיהם לשתות איזה משקה שיהיה (סימן קי"ד סעיפים א' ג')".
2. קיצור שו"ע (סי' ל"ח סעי' י"ב) – "ובענין שתיית קפה (בלא חלב, דעם חלב ודאי אסור) וכן שוקולדה ותה אצל עובד כוכבים שומר נפשו ירחק את עצמו. ויש מתירין לשתות דרך ארעי, אבל דרך קביעות אסור".

ה. במסיבה.

1. ע' לעיל.

1. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ב'), חלקת בנימין (ס"ק ג'), שלחן מלכים (שער י"ב פרק ג' סעי' ב').

1. שלחן גבוה (ס"ק ט') – בפ"ח ... מהריק"ש".
2. בן איש חי (שנה ב' פר' חוקת אות ט"ז) – "ופה עירנו בגדאד המנהג פשוט מקדם קדמתא לשתות קהו"א של גויים אפילו במקום הנועד שלה, ובודאי בעל נפש צריך להחמיר והצנועין מושכין ידיהם ממנה".

ז קפה: מצד בישול עכו"ם.

א. מחמיר.

1. אריז"ל (נגיד ומצוה חלק ברכת המוציא והנהנין עמ' י"ח-ב', דפו"ח עמ' קס"ו) – "גם הקאהו"י לא היה שותה אותו מן הגויים. והיה אומר, כי השותה אותו מהם עובר משום בשולי גויים".
2. כנה"ג (סי' קי"ג הג' ב"י ס"ק י"ז) – "ואפשר דלאו במים לחודייהו קאמר דהא ודאי פשיטא, אלא אפילו עירבו במים איזו דבר מותר מטעם שלא נשתנו מברייית, ומכאן סמך להיתר הקא"וי אעפ"י שהקא"וי בעצמו אינו נאכל כמות שהוא חי ועולה עש"מ, דכיון דהמים לא נשתנו מן בריות ע"י הקא"וי אעפ"י שנשתנו מבריותם אין בהם משום ב"ג, ואינו מספיק. ושמעתי מהרב המקובל מהר"י אשכנזי אוס' קא"וי של גויים מב"ג ועיין מ"ש בתשו' חיד"ו סי' קנ"ה".
- ע"י כנה"ג (שיו"ר ברכה סי' קי"ג ס"ק ג') – "אסרה משום בשולי גויים ... וכן דעת הרב כנה"ג בסימן זה ובתשו' הנדפסות מחדש י"ד סימן קנ"ה, וכתב דהיה אוסרו על עצמו שלא לשתות, אך לא היה מוחה בשותים".
3. ע"י הלכות קטנות (ח"א סי' ט') – "ומה ששאלו אם יש בה משום בישולי גויים. [מהמפתחות/ ע"י הד"ט או"ח סי' י' אות נ"ז ונ"ח ופחד יצחק כרך קאו"ן] אני מחמיר על עצמי".
4. ברכי יוסף (סי' קי"ג ס"ק ג') – "הקאהב"י של גויים, רבינו האר"י אסרה משום בשולי גויים, כמ"ש בספר נגיד ומצוה. אך לא ראיתי זה בשער המצות. וכן דעת הרב כנה"ג ... אמנם מדברי מהריק"ש בסימן קי"ג שאסר לשתות הקאהב"י במקום הנועד לזה משום חתנות, וכ"כ הרב הגדול מהר"ר אברהם סכנדר ז"ל בתשובה כ"י, מוכח דמשום בישולי גויים ליכא. וכן הוא דעת הרב פרי חדש סימן קי"ד ס"ק ו'. וכ"כ הרב שאלת יעבץ ח"ב סימן קמ"ב דף ע"ה. אכן הרב פנים מאירות בח"ב סימן ס"ב חלק על הרב פרי חדש, וסבר דיש בו משום בישולי גויים. ע"ש באורך. ועתה נדפסו תשובות הרדב"ז מחדש באשכנז, ובסימן תרל"ז התיר הקאהב"י, דאין בה משום בישולי גויים, אך לא ישתה במסיבתם. ע"ש. וכן התיר הרב בני חיי, וכתב דאפשר דהרב האר"י היה מחמיר על עצמו. ע"ש. ומלשון נגיד ומצוה נראה שהאר"י זצ"ל מן הדין קאמר. וכבר הרב כנה"ג והרב פנים מאירות ס"ל דמדינא אסור".

ב. מיקל.

1. באר עשק (סי' ק"ה) – "אין כאן שום איסור מכל הני טעמי דקאמרינן הדרתי ריש מילין אלו לחכם שכמותך להראות לך שאפילו ממנהג קדושים מותר גמור".
2. שבות יעקב (ח"א סי' י"ב) – "דאין בזה משום בישול עכו"ם".
3. פרח"ח (סי' קי"ב סוף ס"ק י"ז, סי' קי"ד ס"ק ו') – "דמותר לשתות הקאו"י בבית העכו"ם שאעפ"י שאינו נאכל כמות שהוא חי ועולה על ש"מ מכל מקום אינו עשוי ללפת בו הפת וא"כ לית ביה משום בש"ג ... ובלאו הכי יש להתיר בין הקאו"י ובין מין זה של גיקולאט"י דכי היכי דבטל הפרי לגבי מים לענין ברכה דהא לא מברכינן עלייהו אלא שהכל ה"נ בטל לענין איסור בישול וכמ"ש התוספות בפ' א"מ גבי שכר של תבואה ... וכן עמא דבר".
4. שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' קמ"ב, מור וקציעה או"ח סי' ר"ד ד"ה ראיתי) – "מכל זה מוכח שנתנו לו דין מיא בעלמא. ומשום הכי לא מיתסר משום בישולי גויים לשתותו בביתו ואף בבית גוי דרך עראי. אבל דרך קביעות ...".
5. יד אפרים (ריש סי' קי"ד) – "עיינן יעב"ץ ... באר עשק סי' ק"ה להתיר הקאו"י שאין בו משום בשולי עובדי כוכבים וכתב ז' טעמים ואינם מספיקים ועיקר הטעם הוא שכתבו הפר"ח ג"כ משום שאינו עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת ...".
6. בית מאיר (סי' קי"ד על פר"ח ס"ק ו') – "פר"ח ... ועיקר ההיתר דשתיית קאו"י היינו כדמסיים בשם התוס".
7. גליון מהרש"א (ריש סי' קי"ג) – "שתיית קאפ"ע בקאפעהייזר כתוב בתשובת באר עשק סימן ק"ה שאף ממנהג קדושים מותר, דגם אין לחוש לתערובת איסור דלא שכיחי (ואולי בזמנו היה בקאפעהייזר אך קאפ"ע שחורה, אבל בזמנינו הנה שכיח חלב, ובודאי היה בכלי ששותין ממנו חלב שחלבו גוי. אך יש לומר משום דהוה כלי שני אין לחוש כל כך)".
8. תפארת ישראל (ע"ז פרק ב' אות נ"ב) – "[קאפפע] וכן שכר שעורים וכדומה אין בו משום בשולי עכו"ם, דכי היכא דבטל פירא לגבי מים לענין ברכה, דמברכינן עליו רק שהכל, ה"נ לענין איסור [פר"ח קי"ד סק"ו]".
9. מהרש"ם (ח"ב סי' רס"ב) – "ובדין הקאווע כבר הביא בפת"ש רס"י קי"ד בשם פמ"א להחמיר ואני מצאתי בתשו' הרדב"ז ח"ג סי' תרל"ז שפסק להקל וז"ל ... ובתשו' באר עשק סי' ק"ה פסק ג"כ להקל ... ומצאתי בחידושי ח"ס לע"ז (דף ל"א ע"א) שהעלה דגם להסוברים דבשכר אין השעורים בטלים לגבי המים כדעת הב"ח מ"מ בקאווע שהגרעינין עצמן אינן נמוחים רק הטעם נכנס לכ"ע אין בו בש"ע ולכן שלא במסיבה ומושב לצים אין בו שום איסור וכן בטשיקילאדע ליכא איסור שהרי נאכל חי ודלא כתשו' פמ"א שהחמיר בזה ע"ש".
10. ערה"ש (סי' קי"ג סעי' כ"ב) – "הרי אנו שותים הטיי בבתיהם מפני שעשב הטיי בטל לגבי המים וכן מותר לשתות קאו"א ושקאלאד"א בלא חלב מפני שבטל להמים ואין לך ניכר גדול מזה [כ"כ הפר"ח בהיתר הקאו"א והשאקאלאדא בסי' קי"ב סקי"ז וכ"פ בתשו' באר עשק סי' ק"ה דגם ממנהג קדושים מותר ע"ש וכ"כ הבאה"ט ריש סי' קי"ד ולית מאן דחש לה למ"ש הפמ"א בח"ב סי' ס"ב הביאו הפ"ת שם ודו"ק]".
11. אמת ליעקב (יו"ד הע' מ"ב) – "אבל בטיי וקפה אין חשש בישו"ע, דהוי מיא בעלמא וכמ"ש תוס' לענין שכר דהוי מים צבועים, והטיי והקפה שנותנים במים אינו מאכל".

12. משנה הלכות (חי"ב סי' י"ט) – "ועל דבר ששאל אי מותר לשתות קפה שחור אצל עכו"ם במקום דליכא חשש טרפות מצד הקדרה. ולפענ"ד הנה מבואר באחרונים דבקפה ליכא משום בישול עכו"ם, עיין ש"ע יו"ד סי' קי"ד דיני שכר ושאר משקים, וגם הוא אינו מאכל אלא משקה. והוא כמו שתיית טעה שלא אסרו לשתות אצל עכו"ם אפילו בביתו, רק שיזהר שלא יהי' חשש איסור מצד ההכנסה כלומר שיכנס במקום שיביא עצמו לידי חשד שנכנס בקאפה של עכו"ם לאכול וגם לא יהיה חשש מצד הקדרה וכיוצא בזה. איברא דבבה"ט של הרב מהרי"ט כתב דמי שמיקל בשתיית שכר ה"ה דמותר לשתות קאווי והוא מדברי הפ"ח סי' קי"ד סק"ו אבל הפנמ"א ח"ב סי' ס"ב חלק עליו דלא דמי לשכר, וקאווי עולה על שלחן מלכים ויש לאסור בשתיית קאווי ועיין פת"ש ובחכ"א כלל ס"ו סוסי' ד' שע"פ הדין מותר לשתות קאווי ושקאלאדא אבל בזמנ"ז כמה קלקולים באו מזה ואין ליכנס לבתייהם כלל ועיין דרכ"ת ושומר נפשו ירחק מהם. ומיהו להביא לביתו ולשתות נראה דמותר לכ"ע".
13. הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ד סי' ק"א, ישורון חכ"ו עמ' תצ"ח אות ז', אשרי האיש יו"ד פרק ח' הע' ג') – "ובקפה של נכרים כתבו להתיר, משום דבעינן בישול עכו"ם בדבר העולה על שולחן מלכים - במידי דבר אכילה לא במידי דבר שתייה. או מטעם כיון דלא בא ללפת את הפת רק ששותין אותן בפני עצמם. ואף אם קצת בני אדם טובלים בו את פתם (עוגות), מכל מקום הרוב אין עושין כן. או בעינן שיהיה עולה על שולחן מלכים ללפת בהם הפת. עיין בדרכי תשובה".
- עי' הגריש"א זצ"ל (הערות על מסכת מועד קטן דף יב:) – "ובאמת בסברא קשה סברת המתירין שאומרין דאזלינן בתר המים והקאווע בטל למים, (אך לדינא א"א לאסור אחר שהתירוהו גדולי האחרונים)".
14. יחזק דעת (ח"ד סי' מ"ב, הליכות עולם ח"ז עמ' קי"ב) – "מותר לשתות קפה של גוים, ואין לחוש בזה לאיסור בישולי גוים. וכתבו האחרונים שכן פשט המנהג בכל המקומות. ואם הלכה רופפת בידך צא וראה היאך הצבור נוהגים ונהוג כן. והרוצה להחמיר על עצמו תבוא עליו ברכה. והנוסעים במטוס של חברה לא יהודית, שיש לחוש שהשתמשו בכוסות של הקפה בחלב של גוים, נכון שישתו הקפה בכלי זכוכית, שאינם בולעים ואינם פולטים. ואם אי אפשר יש להקל בשעת הדחק אף בכוסות של פורצליין וכיוצא בזה".
15. שבט הקהתי (ח"ו סי' רע"ט).
16. הגר"מ היינעמאן שליט"א (Kashrus Kurrents חל"ו מספר ב' עמ' ד') -
- Prohibition of *Bishul Akum* Does Not Apply To ... Foods of any combination whose main ingredient does not qualify for bishul akum would be acceptable as long as all the ingredients are blended together. An example of such a product would be brewed coffee which is a combination of water and roasted coffee beans. Cooked water does not qualify for bishul akum. Although roasted coffee beans cannot be used without brewing, coffee is a prestigious beverage which is served at weddings. Nevertheless, since the water is considered the main component of the beverage and the coffee is considered a flavoring, freshly brewed coffee would not be subject to the restriction of bishul akum.
17. ou document (m-7).
18. חלקת בנימין (ס"ק כ"ב, בי' סעי' ד"ה ללפת [עמ' ס"ו], סעי' ב' ד"ה העיקר [עמ' ע'], עי' סי' קי"ד ס"ק ג', ס"ק כ"ב, סי' קכ"ב ציונים ס"ק מ"ח).
19. ילדים בהלכה (ארטסקרול, עמ' קצ"ג).
20. ויהי בנסוע (דפו"ח פרק כ"ב סעי' ט') – "קפה שנעשה ע"י נכרי מותר לשתותו וכן מנהג העולם, והמחמיר תבוא עליו ברכה".
21. בישול ישראל (סי' צ"ג) – "וכן נראה עיקר ... ולענ"ד אין לחשוש בזה משום בשולי עכו"ם".
22. עי' מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ח, עמ' רצ"ב, עמ' תכ"ו) – "most Poskim".
23. שלחן מלכים (לוח המאכלים ערך קפה, עמ' א'ש"ז).
24. עי' דברי בניהו (חי"א סי' נ"ה).
25. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סי' קי"ג סעי' י') – "מותר לשתות קפה שנתבשל על ידי גויים, ואין בו משום בישולי גוים. וכן פשט המנהג בכל תפוצות ישראל. ומנהג נכון הוא על פי הדין. ומכל מקום המחמיר על עצמו תבוא עליו ברכה. אולם יש לאסור שלא לשתות קפה במסיבות הגויים בבתי הקפה שלהם, משום קירוב דעת וחשש חתנות. אך המתארח בבית גוי ומכבדו בכוס קפה, רשאי לשתות הקפה. וכל זה באופן שמייחדים כלי להרתחת המים בלבד. [יחזק דעת ח"ד סימן מב, עמוד ריז. הליכות עולם ח"ז עמוד קיב. ושם עמוד קמ דבמסיבות של גויים יש לאסור. ולא רק חומרא וחסידות]. ונהגו להקל בזה גם כשהמים הם מבורות שמצוי בהם תולעים, דשמא לא היו תולעים, ושמא התולעים שהיו לא פירשו, ושמא נימחו. [יביע אומר חלק י' חיו"ד דף שסט טור ב]."
26. אוצר הל' בישולי עכו"ם (פרק י"א סעי' ט"ו) – "רוב הפוסקים".
27. הגר"ע אויערבאך שליט"א (מוריה חשע"ה עמ' קע"ז ד"ה והנה).
28. מראה דבר (ח"ג סי' מ"א אות י"ב).
29. הגר"א פארכהיימער שליט"א (שיעורי עמ' כ"ט) – "שאלה: מה הדין עם קפה שבישל עכו"ם. תשובה: קי"ל דקפה אינו צריך שתהא בישול ישראל משום דעיקר הוא המים ומים נאכל חי והקפה טפלים למים".

ג. אדם חשוב ובעל נפש יש להחמיר.

1. פנים מאירות (ח"ב סי' ס"ב) – "הי' ראוי לבעל נפש להחמיר שלא לשתות הקאווע מעכו"ם ואף אמ"י דאחים קפילא ארמאי אמרינן אדם חשוב שאני שראוי להחמיר ק"ו בדבר זה שיש לחוש שהוא אסור מצד הדין מחמת בש"ג ... מ"מ ראוי לבעל הנפש להחמיר מחמת בשול גוים דכיון שאינו נאכל כש"ח ועולה עש"מ".

2. עי' חת"ס (סי' קי"ג סוף ס"ק א') – "ולכל הפחות אדם חשוב יזהר, דהא לדעת ש"ך ריש סימן קנ"ב הנ"ל בלאו הכי נמי נאסר לשתות משום מים חמים דאחים קפילא ארמאה, א"כ לכל הפחות חייב ליזהר בכעין הנ"ל שלא ילמדו להקל יותר, אך להביא משם לביתו מותר, וכן במדינות שלא פרצו בכך מותר לכל אדם חשוב לשתות בבית הקאפע ואין כאן בית מחוש, אך בתשב"ץ [חלק א סימן פט] מזהיר כמה לאדם חשוב מכל כיוצא באלו עיי"ש".
- עי' חת"ס (ע"ז ריש דף לא:): – "שכר של נכרי עמ"ש תוס' דאין בו משום בישולי נכרי משום דכי היכי דבטיל לגבי המים לענין ברכה הה"נ לענין בשול נכרי והב"ח כ' שזה התי' אינו עיקור שהרי יש בו קזית בכדי א"פ משעורי' וחייב עליו כרת בפסח ואינו בטל לגבי מים אלא משום שנשתנו השעורי' מברך שנ"ב ע"ש ואפשר שצדקו דבריו בשכר שעורי' דהשעורי' עצמם נימוחי' ויוצא כל כחם בבישול אבל מ"מ הקאפע שהתיר הפר"ח סי' קי"ד סק"ו בודאי מותר מטעם זה שגרעיני הקאפע אינם נימוחים במים רק קליטת טעם בעלמא ולית בי' משום בשולי נכרים משפחת גויה בבית ישראל המבשלי' קאפע א"נ המתאכסן בבית גוי ושותה עמו קאפע בסתם כלים שאינם בני יומן ואינו במסכה ובמושב לצים לית בי' משום בשולי נכרים ושאיילאט"ע פשוט דנאכל כמות שהוא ומותר ודלא כתשו' מהר"מ א"ש ה"ב סי' צ"ב ע"ש".
3. פת"ת (סי' קי"ד ס"ק א') – "עבה"ט של הרב מהר"ט ז"ל מ"ש דמי שהיה מיקל בשכר ה"ה דמותר לשתות קאווי" כו' והוא מדברי הפר"ח סק"ו ועיין בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"ב סי' ס"ב שחלק עליו דאף בשכר לא היה עיקר הטעם משום דהתבואה בטילה אלא עיקר הטעם היה דשכר שלהם לא היה עולה על שולחן מלכים או כמ"ש הב"ח דלא שייך בי' חתנות כולי האי דלא מזמני עלייהו וליכא קריבא דעתא כולי האי אבל בקאווי' עינינו רואות שעולה על שולחן מלכים ומזמני עלייהו לכן ראוי לבעל נפש שלא לשתות קאווי' או טיי"א מעובד כוכבים ע"ש ועיין בשאלת יעב"ץ ח"ב סי' קמ"ב וקמ"ג מזה ועמש"ל סי' קכ"ב סק"ד בשם נו"ב".
4. זבחי צדק (סי' קי"ג ס"ק ט"ז) – "ובמדינתנו בגדאד יע"א נוהגים היתר גמור בקאווי' דנהגו כמתירים אכן מי שהוא ירא שמים יחמיר לעצמו ותע"ב".
5. בן איש חי (שנה ב' פר' חוקת אות ט"ז) – "הקהו"א שמבשלין הגוים, יש אוסרין ויש מתירין, ומרן רבינו האר"י ז"ל אסר אותה, אך אין בידנו למחות ביד המקילים שיש להם על מה לסמוך, ובפרט במקום שפשט המנהג להתיר".
6. עצי העולה (הל' בשולי עכו"ם סעי' ט') – "וקאווע וטייע שבישלו עכו"ם ג"כ אין בו משום בש"ע, ומ"מ ראוי לבעל נפש שלא לשתות ממנו, פ"ת שם ס"ק א'". [וקאווע וטייע דעת הפר"ח להתיר כמו בשכר והפמ"א אוסר דל"ד לשכר שיש בו עוד טעם דאינו עולה עש"מ משא"כ בקאווע וטייע והעיקר כפר"ח רק דבע"נ יחוש לעצמו].
7. כה"ח (סי' קי"ג ס"ק כ"א, ס"ק כ"ב, או"ח סי' ר"ב ס"ק ע"א) – "רבינו האר"י אסרה משום בש"ג כמ"ש בס' נגיד ומצוה ... כנה"ג ... ברכ"י בשיו"ב אות ג' נמצא דדבר זה בפלוגתא שנייא וע"כ המחמיר יחמיר לעצמו אבל לא יוכל למחות ביד השותים כי יש להם על מה לסמוך".
8. שבט הלוי (ח"ב סי' מ"ד, ח"ה סי' צ"ג [לשונו מובא לקמן], קובץ מבית לוי ח"ח עמ' ל"ב אות ט"ז, בענייני יו"ד עמ' נ"ט אות ט"ז) – "בנס קפה אעפ"י שנתבשל כבר בבית חרושת עד שנעשה אבק הקפה מ"מ זה לא יושענו להתיר הבשול של אח"כ דאסור לפי טעמו של הח"ס וכאמור למעלה, ואעפ"י שיש לי ללמד זכות על אלה המקילים בזה דלית להו חידושו של החת"ס שהוא עפ"י דעת הב"ח שדחה דברי התוס', רק נקטו להו פשטות דברי התוס' משום דבטל להמים וזה שייך גם בנס קפה, מכ"מ הואיל והדבר יצא מפי הח"ס כל בעל נפש יחמיר עצמו בזה, וכיו"ב לענין נס תה בזמן הזה".
9. הבית בכשרותו (סי' ג', עמ' ע"ג) – "בעל נפש יחמיר בזה שלא לשתות".
- ד. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' קי"ג ס"ק ב', סי' קי"ד ס"ק ב'), באר משה (ח"ד סי' מ"ט, סי' נ'), כוכבי יצחק (ח"ג סי' כ"ד), שערי מצויינים בהלכה (סי' ל"ח אות י'), אבני ישפה (ח"א סי' קל"ט ענף ב'), ובלכתך בדרך (פרק ח' הע' ק"ז), שלחן מלכים (שער י"ב פרק ג').
1. תשובות והנהגות (ח"א סי' תל"ו, סי' תל"ח, עי' סי' תל"ז) – "לתה וקפה ומשקה שוקולדה שנהגו שאין בהם בישול עכו"ם, עיין ב"ד אפרים ר"ס קי"ד, ובערוך השולחן סימן קי"ג סעיף י"ט".
2. הגר"א רובין שליט"א (קובץ בית הלל חכ"ד עמ' קכ"ח) – "קפה מרוכז שהעיקר הוא שתית הקפה עצמו ורק כדי להקל את שתיתו מוהלים אותו בקצת מים כפי הנהוג בזמנינו קפה אספרסו וקפה טורקי מרוכז שנוהגים להגישם לשותים בכוסיות קטנות, מחמת ריכוזם וכדו', יש בו משום בישול עכו"ם. קפה או נס שעיקר שתיתו הוא בריבוי מים, ומעט אבקת קפה או נס קפה וכדו' ובאבקת קפה בכה"ג ובסיום השתיה נשאר בוץ הקפה בתחתית ספל או כוס השתיה, וכדו' יש להקל למעשה בשעת הצורך דאין בו משום בישול עכו"ם עכ"פ כששותה בדרך של ארעי, והמיקל בזה יש לו להקפיד על הכלים שאין בהם בליעת איסור והקפה או הנס קפה או כל קפה מעובד אחר שמשמשים בו הוא כשר מצד עצמו, מ"מ הנוהגים להקפיד גם בזה אף בשעת הצורך (כשאין זה לצורך רפואה) משום בישול עכו"ם, ישרים הם דרכיהם ורצויים מעשיהם, להתקדש בקדושת המאכלים".
3. חלקת בנימין (סעי' ב' בי' ד"ה העיקר) – "ועיין".
4. עזרה כהלכה (פרק ח' סעי' ח', הע' ל"א) – "הכין הנכרי כוס קפה או תה, לדעת רוב האחרונים אין בזה משום בישולי נכרים. ויש שכתבו שראוי לבעל נפש להחמיר על עצמו ולחוש לבישולי נכרים [מצד בישול הקפה והתה, שהרי מצד הרתחת המים אין חשש וכמו שנתבאר]. והמנהג היום להקל בזה, ובפרט לזקן או חולה שאין לו אפשרות לשתות קפה או תה אלא א"כ יכין לו הנכרי. [כן שמעתי מהגר"צ ובר שליט"א, וכן הביא בדרכי תשובה שם, שבמקום שאי אפשר ע"י ישראל יש להקל ע"י הנכרי]".
5. קפה נמס - עי' לקמן.

ח [טעמים להקל בשכר - לענין בישול עכו"ם.]

א. אינו עולה על שלחן מלכים.

1. תוס' (ע"ז דף לא: סוף ד"ה ותרוייהו) – "ואין לאסור של תבואה משום בשולי עובדי כוכבים כמו סלקא ודייסא דאע"ג דלא חזי לכוס כשהוא חי דס"ל כאיך לישנא דרב דאמר כל שאינו עולה על שלחן מלכים אין בו משום בשולי עובדי כוכבים ואשכחנא ר' יוחנן סבר לקמן פרק רבי ישמעאל (דף נט.) כוותיה ובפרק החולץ (יבמות דף מו.) ועוד יש טעם אחר להתיר השכר דאין בו משום בישולי עובדי כוכבים דכי היכי דהתבואה בטלה לגבי המים לענין ברכת שהכל נהיה בדברו ה"נ היא בטלה לענין איסור בישול".
  2. רא"ש (ע"ז פרק ב' סוף סי' ט"ו) - לשונו מובא לקמן.
  3. לבוש (סעי' א') – "אף על פי שאין בהם לא משום בישולי גוים, שהרי קצתם כגון של תאנים או תמרים או דבש נאכלין כמות שהוא חי, וקצתם כגון של תבואה אינו עולה על שלחן מלכים, ועוד דבטלה היא לגבי המים שהם הרבה".
  4. ש"ך (ס"ק א') - לשונו מובא לקמן.
  5. מפקפק.
- (א) ב"ח (ס"ק א') – "והטעם שאמרו דשכר אינו עולה (של) [על] שלחן מלכים ליתיה במלכותינו דהוא עולה על שלחן מלכים".

ב. בטל למים, והמים נאכל חי.

1. תוס' (ע"ז דף לא: סוף ד"ה ותרוייהו) - לשונו מובא לעיל.
2. רא"ש (ע"ז פרק ב' סוף סי' ט"ו) – "ושכר של שעורין אין בו משום בשולי עובד כוכבים לפי שאינו עולה על שלחן מלכים. א"נ כי היכי דלא חשיבא התבואה לענין בורא פרי האדמה הכי נמי לא חשיב לענין בישולי עובד כוכבים".
3. סמ"ג (לאוין סוף סי' קמ"ח) – "עוד קבלנו \ממנו\ דשכר אין בו משום בישולי גוים כמו שהתבואה בטילה במים לענין ברכה (ע"ז לא, ב תד"ה ותרוייהו)".
4. לבוש (סעי' א') - לשונו מובא לעיל.
5. ט"ז (ס"ק א') – "ואין בזה איסור משום בישולי עובדי כוכבי' כי היכי דהתבואה בטילה לגבי המים לענין ברכה דשהכל הכי נמי בטילה לענין איסור בישול עובדי כוכבי'. תוספות".
6. ש"ך (ס"ק א') – "ואין לאסור משום בישולי עובדי כוכבים דאסור בכל ענין כדלעיל סי' קי"ג ס"א לפי שאינו עולה על שלחן מלכים ועוד דכי היכי דהתבואה בטילה לגבי מים לענין ברכת שהכל נהיה בדברו ה"נ בטלה לענין איסור בש"ע כ"כ התוס' והרא"ש ושאר פוסקים ומ"ש הב"ח בכאן לא ירדתי לסוף דעתו בכל דבריו ע"ש".
7. פ"ח (ס"ק ב').
8. גר"א (ס"ק ג') – "וליא משום בש"נ כמו שבטיל לענין ברכה שמברכין שהכל".
9. לחם הפנים (ס"ק א').
10. חכ"א (כלל ס"ו סעי' י"ד) – "דאין בזה איסור משום בישולי עכו"ם ואפילו בישל תבואה שהרי אין כאן אלא המים ולא התבואה, והא ראייה שמברכין עליו שהכל ולא בורא מיני מזונות".
11. כה"ח (ס"ק ב').
12. חלקת בנימין (ס"ק ד').
13. מראה דבר (ח"ג סי' מ"א אות י"ב).
14. הגר"א פארכהיימער שליט"א (שיעורי עמ' כ"ט) - לשונו מובא לעיל.
15. מפקפק.

(א) ב"ח (ס"ק א') – "והטעם דהתבואה בטילה לגבי מים הוא קשה מאוד שהרי התבואה עיקר ואית ביה כזית בכדי אכילת פרס כמ"ש הרא"ש (פסחים פ"ג ס"א) גבי איסור חמץ ואין ראייה ממה שמברכין שהכל נהיה בדברו דאינו אלא לפי שנשתנה מברייתו ואין התבואה בעין".

(ב) שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' קמ"ב) – "אף שזה דוחק גדול. שהרי לכל הדברים יש לו דין התבוא' ממש. משום דטעם כעיקר צא ולמד מאיסורו בפסח. ולעבור עליו בשתייתו ולא עוד אלא שאיסורו ג"כ מחמת דממשו מיקרי ולא בלבד טעמו ודמיה להמחהו וגמעו..."

(ג) חת"ס (ע"ז ריש דף לא:, כל לשונו מובא לעיל) – "והב"ח כ' ... ואפשר שצדקו דבריו בשכר שעורי' דהשעורי' עצמם נימוחי' ויוצא כל כחם בבישול".

(ד) פנים מאירות (ח"ב סי' ס"ב), הו"ד בפת"ת (סי' קי"ד ס"ק א') - לשונו מובא לעיל.

(ה) ערה"ש (סי' קי"ג סעי' כ"ב) – "ודע דיש לי בדין זה שאלה גדולה והרי כל רבותינו כתבו דלכן אין בשכר משום בישולי עכו"ם דכמו דהתבואה בטילה להמים לענין ברכה דמברכין עליה שהכל ה"נ בטילה היא לגבי איסור בישולי עכו"ם [תוס' פרק אין מעמידין ל"א ב ד"ה ותרוייהו ורא"ש שם] והרי אין לך ניכר מזה והכל רואים שיש שעורים בהמים וא"כ מי עדיף השומן שבהפנאד"א מהשעורים שבתוך השכר".

ג. חטין נאכל חי.

1. ב"ח (ס"ק א') – "אכן הרשב"א סוף בית ג' כתב דהא דאמר איכא בינייהו ארדי דגים קטנים ודייסא הכי פירושו ארדי ודגים קטנים אינו נאכל כמות שהוא חי ואינו עולה על שלחן מלכים וההפך בדייסא שהיא נאכלת כמות שהוא חי ועולה על שלחן מלכים וכ"כ ר"ח והראב"ד דחטין נאכלין הן כמות שהן חיים וכן מצאתי בירושלמי מפורש וכו' השתא לפי זה ניהא דאין בשכר של תבואה משום בישולי גוים כיון דנאכל כמות שהוא חי".
  2. מפקפק.
- (א) תוס' (ע"ז דף לא: סוף ד"ה ותרוייהו) - לשונו מובא לעיל.

(ב) לבוש (סעי' א') - לשונו מובא לעיל.

ד. לא נכלל בגזירה של שלקות.

1. ב"ח (ס"ק א') – "אבל העיקר דלא גזרו על השכר כלל כשגזרו על השלקות וטעמא כדכתב הרשב"א בית ה' שער א' דלא שייך ביה חתנות כולי האי דלא מזמני עליה וליכא קרובי דעתא כולי האי ובית דין נמי לא גזרו עליו אלא ישראל קדושים אמרו שינהגו בו איסור בבתייהם של גוים להרחקה יתירתא מבנותיהן והיינו דאמרינן מפני מה אמרו שכר של גוים אסור ולא אמרו מפני מה גזרו על שכר של גוים וכו' אלמא דלא גזרו עליה ולפיכך גם אדם חשוב אין צריך להזהר ממנו כמו שצריך לזהר משאר דברים שנאכלין חיינן כדלעיל בסימן קי"ג סעיף ב'".

2. פנים מאירות (ח"ב סי' ס"ב), הו"ד בפת"ת (סי' קי"ד ס"ק א') - לשונו מובא לעיל.

3. מפקפק.

(א) שבת הלוי (ח"ב סי' מ"ג על סי' קי"ד ש"ך ס"ק א') – "סי' קי"ד ש"ך ס"ק א', ומש"כ הב"ח כאן לא ירדתי לסוף דעתו בכל דבריו. עיקר השגת הש"ך על הב"ח נלענ"ד במש"כ הב"ח דלהכי אין בשכר תבואה משום בשולי גוים הוא לפמש"כ הרשב"א בתו"ה בית ה - א, דלא שייך בשכר חתנות כולי האי וכו' וזה ודאי צ"ע רב דהרשב"א כ' כן ליתן טעם למה לא גזרו במיוחד על שכר כמו שגזרו על פתן ווינן ולזה ודאי אהני טעמא להרשב"א, אבל פשיטא דבשביל זה לא יצא שכר מכלל הגזירה הכללית דבשול גוים, ויש הרבה דברים שהם פחות טובא לענין קרבות דחתנות משכר ואף על פי כן הם בכלל הגזירה אלא ע"כ טעם להקל בשכר כמש"כ הש"ך בשם תוס' והרא"ש".

ה. מצד פלטר ובית חרושת.

1. עי' סי' קי"ג סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ט [טעמים להקל בקפה - לענין בישול עכו"ם.

א. טעם א': אינו עולה על השלחן ללפת את הפת – באר עשק (סי' ק"ה), פ"ח (ס"ק ו'), לחם הפנים (ס"ק א'), שאילת יעב"ץ (מור וקציעה או"ח סי' ר"ד ד"ה ראיתי), בית יהודה (י"ד סי' כ"א), הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ד סי' ק"א, ישורון חכ"ו עמ' תתצ"ח אות ז', אשרי האיש י"ד פרק ח' הע' ג', לשונו מובא לעיל).

1. וגם אינו עולה לפרפרת.

(א) שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' קמ"ב) – "יש ליישב המנהג שסמכו על מה שאינו עשוי ללפת בו את הפת או פרפרת. שזה אחד מחלקי תנאי האסור בבישולי גוים ובחד דליתיה ביה סגי למשרייה. אפ"י חשבינן ליה ודאי אינו נאכל כמות שהוא חי".

(ב) בית יהודה (י"ד סי' כ"א) – "ואף על גב דלפי מ"ש מרן ב"י ריש סי' קי"ג דפ"י פרפרת דכתב הטור הם דברים הבאים בקינוח סעודה דיש בהם משום בישולי עכו"ם אם עולים על שולחן מלכ"י לפרפרת והקאוי הזה עולה על שולחן מלכים בקינוח סעודה מ"מ יש לחלק דדוקא בדברים הבאי' בתורת מאכל ולא בתורת משקה. ועוד דאין אותו דין דקינוח סעודה מוסכם כמ"ש הפר"ח שם".

2. מפקפק.

(א) פנים מאירות (ח"ב סי' ס"ב) – "והנה בטעם ראשון שכתב שאינו בא ללפת את הפת כל זה לפי דרכו שהשיג על הטור ריש סי' קי"ג שכתב הטור ללפת הפת או לפרפרת ומשמע שר"ל שאף שהמלכים אינם מלפתים בו את הפת כיון שעולה על שולחן מלכים לפרפרת היינו לקינוח סעודה נאסר משום בש"ג וכתב ואין זה מחזור כלל דהא בגמ' איתא בהדיא כל שאינו נאכל על ש"מ ללפת בו את הפת אין בו משום בש"ג. ולי נראה דאין דבריו מוכרחי' דהא כל האחרונים הסכימו עם הטור ...".

3. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' קי"ג ס"ק י"ב ד"ה ועי').

ב. טעם ב': המשקה עומד לשתייה – באר עשק (סי' ק"ה), "שנית הקאוי הזה מותר ואין בו משום בישולי גוים לפי שאיסור בישולי גוים דתקונו רבנן לא היה אלא על מיני משקין שבישלו הגוים לאכילה כגון השכר וכדומה וכמו שכתב הטור בסימן קי"ד הנ"ל לא על משקין שהם לשתייה כגון מי וורדדים ...", הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ד סי' ק"א, ישורון חכ"ו עמ' תתצ"ח אות ז', אשרי האיש י"ד פרק ח' הע' ג', לשונו מובא לעיל).

1. מפקפק.

(א) מהרש"ם (ח"ב סי' רס"ב) – "וטעמים האמצעים יש לפקפק בהם ובפרט מ"ש דשכר עומד לאכילה הוא תמוה וכבר רמז ביא"פ קצת שאין דבריו נכונים".

(ב) חלקת בנימין (בי' סעי' א' ד"ה ללפת, עמ' ס"ה) – "הנה משקה הוא ג"כ בכלל איסור בישול עכו"ם וכמבואר בתוס' ל"א ב' גבי שכר והובאו דבריהם בט"ז וש"ך ושאר פוסקים ר"ס קי"ד וכן מבואר מכל הפוסקים שדנו בקפה ... דלא כמש"כ בשו"ת באר עשק סימן ק"ה בטעם שני שלו להיתר קפה ... ולכאורה אין דבריו מובנים וכבר השיגו עליו ...".

(ג) שלחן מלכים (שער י"ב פרק א' סעי' א') – "רוב האחרונים".

ג. טעם ג': שאין שם מקום קביעות – באר עשק (סי' ק"ה).

1. מפקפק.

א) בית יהודה (י"ד סי' כ"א) – "גם מ"ש בטעם ג' דאפי' בקוואני מותר לשתותו שאין שם מקום קביעתו וכו' יע"ש ליתא לענ"ד דודאי כיון שהקאוי נמכר שם בקוואני שהיא חנות המיוחדת לכך ודאי דחשיב מקום קביעות ואין טעם ההיתר אלא כדכתיבנא דחשיב כמו משקיין ומי פירות בעלמא".

ד. **טעם ד': בטל למים, והמים נאכל חי – באר עשק** (סי' ק"ה), תפארת ישראל (ע"ז פרק ב' אות נ"ב).
1. מפקפק.

א) עי לעיל, לגבי שכר - ב"ח (ס"ק א'), שאלת יעב"ץ (ח"ב סי' קמ"ב), חת"ס (ע"ז ריש דף לא; לשונו מובא לעיל), ערה"ש (סי' קי"ג סעי' כ"ב).

ב) פנים מאירות (ח"ב סי' ס"ב) – "הב"ח ... ובאמת דבריו נראין. והמעייין בדברי התוס' יראה שלא סמכו באמת על תירץ זה אלא דעיקר טעמייהו דשכר שלהם לא הי' עולה על שולחן מלכים".

ג) בית יהודה (י"ד סי' כ"א) – "ועיקר ההיתר אינו אלא מטעם דאינו עולה על שולחן מלכים ללפת בו את הפת".

ה. **טעם ה': דהקאוי כבר קלוי קודם הבישול – באר עשק** (סי' ק"ה).
1. מפקפק.

א) בית יהודה (י"ד סי' כ"א) – "ומה שכתב בטעם ה' דהקאוי כבר קלוי קודם הבישול יע"ש ליתא דקודם בישול אינן נאכלין אלא על ידי הדחק והוי פלוגתא גבי דגים מלוחים גדולים סעיף י"ב בסימן קי"ב ואפשר דגריע טפי מאכילה דעל ידי הדחק דלא עדיף מחטים דחזו לכוס ואעפ"כ משמע מהתו' גבי תבואה דאי לאו מטעמא דבטילה במים הו"ל למיסר משום בישולי עכו"ם אף על גב דנאכלין כמות שהן חזין על ידי הדחק דחזו לכוס אלא ודאי לא חשיבא אכילה דידהו אכילה כלל".

ו. **טעם ו': כיון שנעשה מן האומן לא חיישינן – באר עשק** (סי' ק"ה), "ששית, נלמוד מן המורייס דהיינו החרדל של גוים שהיא מותרת כשאין בו חשש שיהיה בה יין ואעפ"י שאינה נאכלת כמו שהוא חי וגם היא עולה על שלחן מלכים ושלפתין בה את הפת כיון שנעשה מן האומן לא חיישינן לשום איסורא הכי נמי הכא".

1. מפקפק.

א) בית יהודה (י"ד סי' כ"א) – "וטעם הששי והשביעי יע"ש אינן חשובים טעמים בפני עצמן להיתר איסור בישולי עכו"ם אלא טעם למאי דלא חיישינן לתערובת דוק".

ז. **טעם ז' - באר עשק** (סי' ק"ה), "שביעית נאמר כי אין כאן ספק תערובת שיהיה מעורב דבר הנאכל כמו שהוא ...".
1. מפקפק.

2. בית יהודה (י"ד סי' כ"א) - לשונו מובא לעיל.

ח. **טעם ח': אינו עולה על שלחן מלכים.**
1. מפקפק.

א) פנים מאירות (ח"ב סי' ס"ב) – "דהא אינו נאכל כמות שהוא חי ועולה על שלחן מלכים ... ולטעם הב"ח דלא שייך בי' חתנות כולי האי דלא מזמנים עלייהו וליכא קרובי דעתא כולי האי אבל בקאווע עינינו רואות שעולה עש"מ ומזמנים עלייהו בודאי ראוי לחוש לבישול גוי".

ב) שאלת יעב"ץ (ח"ב סי' קמ"ב) – "והרי קאפיע זה עולה עש"מ כידוע".

ט. **טעם ט': הרבה פעמים הוי עירווי כלי ראשון, או כלי שני.**

1. עי' סי' קי"ג סעי' י"ג, לשיטות ומראי מקומות.

י. **טעם י': רק קליטת טעם בעלמא – חת"ס** (ע"ז ריש דף לא; לשונו מובא לעיל), הו"ד במהרש"ם (ח"ב סי' רס"ב).

יא. **טעם י"א: דהמים לא נשתנו מברייתן.**

1. מפקפק.

א) כנה"ג (סי' קי"ג הג' ב"י ס"ק י"ז, לשונו מובא לעיל).

י [שאר משקיין - לענין בישול עכו"ם.

א. שוקו: משקה שוקלדה (chocolate).

1. דינו כמו קפה, ועי' לעיל - יד אפרים, מהרש"ם, ערה"ש, תשובות והנהגות, מראה דבר, ועוד.

2. שאלת יעב"ץ (ח"ב סי' קמ"ב) – "אבל על שתיית שאקלאטי תגדל התמיהה ביתר עז מאין הרגלים להתפשט ההתר שהוא מתחלתו נעשה ללפת בו את הפת הקלוי מעט לטבל בו ... וכ"ש שעולה על שלחן מלכים ושרים בודאי כידוע והיתה זו השגה גדולה לשותיו. אבל בהסתכלות מעט. נראה ודאי שאין מקום לאסרו והנח להם לישראל דשפיר עבדי. מטעם התוספות בהיתר שתיית השכר. משום שנתבטלו החטים והתבוא' במים הרבה ... בפולי הקאקלאטי הקודם דחזיין לכוס חזיין. ומעלו טובא לרובא דעלמא לאכלן ולכוססן כמות שהן חזיין ר"ל קודם בישולן במים ...".

ב. תה (tea).

1. דינו כמו קפה, ועי' לעיל - פת"ת, ערה"ש, עצי העולה, אמת ליעקב, תשובות והנהגות, שבט הלוי, מטבח הכשר, מראה דבר, ועוד.

ג. יין שרף.

1. בית מאיר (סי' קי"ד על פר"ח ס"ק ו') – "ואולם לפ"ז צריך לי עיון מה ההיתר ליי"ש שלא יהא באיסור בישולי נכרים וע"כ לומר משום דאין עולה עש"מ להזמין כלל עליו חבירו. וכדדייק לשון הרמב"ם ז"ל שבפר"ח סי' קי"ג סק"ב ע"ש ודוק. ועדיין צ"ע. ואולי נמי שהיי"ש להכי אינו בכלל בישול נכרים מפני שאין דבר חי לפני הבישול אלא הוא הוצאת בר' חדשה מן התבואה ע"י חום האש שמוציא הזיעה ולא מקרי בישול ודוק".
- א) חלקת בנימין (סי' קי"ג בי' סעי' א' ד"ה ללפת [עמ' ס"ו], עי' ציונים ס"ק פ"ט) – "בית מאיר ... ונראה בביאור דבריו דאיסור בישול עכו"ם לא איתמר אלא בבישול הבא לתקן מאכל שמתחילה היה חי ועכשיו נתבשל אבל בישול המחזק מאכל לא גזרו בו חכמים דאינו דומה לבישול דעלמא".
2. הגר"ש זצ"ל (קובץ תשובות ח"ד סי' ק"א, ישורון חכ"ו עמ' תצ"ח אות ז', אשרי האיש יו"ד פרק ח' הע' ג') – "האחרונים ביורה דעה סימן קי"ג כתבו להתיר יין שרף של נכרים מטעם שנעשה על ידי הזיעה לא מיקרי בישול".

ד. קפה נמס של גויים (instant coffee).

1. מיקל [כאשר היהודי מערב במים].
- א) הגר"ש זצ"ל (אבני ישפה ח"א סי' קל"ט סוף ענף א') – "שקפה נמס של גויים אין בו משום בישולי עכו"ם כאשר היהודי מערב במים".
- הגר"ש זצ"ל (פסקי הלכות קרול יו"ד אות י"ב) – "קפה של גוי אין בזה משום בישול עכו"ם, שעדיין לא נגמר וצריך ליתנו במים חמים".
- הגר"ש זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ח' אות ב') – "קפה נמס של גויים, אין בו משום בישולי עכו"ם, כאשר היהודי מערב במים, (דהוא מצד עצמו) עדיין לא נגמר, וצריך ליתנו במים חמים".
- ב) שבט הלוי (ח"ה סי' צ"ג, קובץ מבית לוי ח"ח עמ' ל"ב אות ט"ז, בענייני יו"ד עמ' נ"ט אות ט"ז) – "אבל פשוט דכוונתנו בתשובה שם על המשקה קפה עצמה שנעשית כבר בתערובת הנס קפה עם מים וזה אם עשה גוי להח"ס הנ"ל יש מקום לחשוש משום בשול גוי דהא כל נדונינו בתשובה שם דומיא דשתיית משקה הקפה דדנו במ הגאונים פר"ח פמ"א והח"ס ודעמייהו שהזכרנו שם".
- ג) אבני ישפה (ח"א סי' קל"ט ענף א').
- ד) תשובות והנהגות (ח"א סי' תל"ו) – "שמ"מ בעודו קפה יבש לכו"ע שרי כיון שאינו עולה על שולחן מלכים וז"פ וכ"כ בכה"ח (שם) אלא שהנידון כשמבשלו במים ועולה על שולחן מלכים וכמ"ש".
- ה) הגר"א בבבצל שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ב אות י', מציון תצא תורה ח"א אות ר"מ) – "שאלה: קפה נמס האם יש חשש בישול עכו"ם. תשובה: לא".
- ו) שואלין ודורשין (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ב אות י') – "קפה נמס נחשב למבושל ושכן גם בזה יכול העכו"ם לבשל ולעשות לו קפה".
- ז) שבט הקהתי שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ב אות י') – "אין חשש בישול עכו"ם".
- ח) הגר"א רובין שליט"א (קובץ בית הלל חכ"ד עמ' קכ"ח) – "ומש"כ אודות בישולי עכו"ם בקפה הבא מחו"ל, דנראה לכת"ר דאף לדעת האחרונים המחמירים בקפה משום בישולי עכו"ם (עיין פת"ש קיד סעי' א בשם פנים מאירות עיין בדרכ"ת סי' קיג אות ק שהביא חבל פוסקים אחת לאחת) זהו דוקא בקפה עם מים המוכן לשתיה. שראוי להעלותו על שולחן מלכים, משא"כ בקפה שרק האבקה נעשתה ע"י עכו"ם, ואילו נתינת המים בקפה נעשית ע"י ישראל, נראה דאין בזה משום בישולי עכו"ם, כיון שהאבקה לבדה אינה ראויה לאכילה, וכ"ש שא"א להעלותה על שולחן מלכים ... קלית פולי קפה יש להקל למעשה דאין בו משום בישול עכו"ם, וכ"כ יש להקל על עצם יצור אבקת הקפה כשאין בה חשש איסור שאכן אין בזה משום בישול עכו"ם".
- ט) הגר"י שוב (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרל"ב אות י') – "נקטינן להקל בזה כהפרי חדש".
- י) נועם הלכה (בדיני עכו"ם בבית היהודי עמ' קצ"ג) – "קפה נמס: שבישלו עכו"ם (פי' שעכו"ם עשה קפה מוכן לשתיה), לא נאסר".

יא. מקום שישראל נוהגין קולא ביין - סעיף ב'.

ע"ז (דף לא): – "רב שמואל בר ביסנא איקלע למרגואן, אייתו ליה חמרא ולא אשתי, אייתו ליה שיכרא ולא אשתי; בשלמא חמרא משום שימצא, שיכרא משום מאי. משום שימצא דשימצא".

א. ראשונים.

1. מחמיר – רשב"א (תוה"ב הקצר בית ה' שער א', מ'-א'), טור (סעי' ב').

2. ל"מ – רי"ף, רמב"ם, רא"ש.

ב. פוסקים.

1. מחמיר.

(א) מחבר (סעי' ב') – "אסור".

(ב) דרכ"ת (ס"ק ט') – "בודאי אין לנו לזוז מפסק מרן המחבר כיון שהש"ך וטו"ז ופר"ח הסכימו לזה".

2. מיקל.

(א) כנה"ג (הג' הטור ס"ק ב') – "ובעלי ההלכות והפוסקים לא הזכירוהו, וכתב הב"ח ... והנכון שהם סוברים דאע"ג דרב שמואל בר ביסנא היה עושה ממדת חסידות משום הרחקה יתירתא לא קי"ל הכי, משו' דבשלמא רב אחאי חזא גזירה עביד אבל רב שמואל בר ביסנא עביד כעין גזירה לגזירה וגזירה לגזירה לא גזרי".

(ב) פרי תואר (ס"ק ב') – "והרי"ף והרמב"ם והרא"ש השמיטו דין זה מהלכות זולת הרשב"א וגם הרשב"א לא החליט לאסור והביא ב' סברות ומכרעא ליה מלתא כאחת מהם והיא דרב שמואל מעשה חסידות נהג בעצמו ומטעם זה השמיטו גדולי המורים דיו זה ... בהיכא דליכא למיחש לתערובת שרי ודלא כמר"ן בדין זה ומה גם במילי דרבנן אין להחמיר".

(ג) עי' ערך השלחן (ס"ק ב') – "הרי"ף והרמב"ם והרא"ש השמיטו דין זה ואפשר דס"ל כמ"ש הריטב"א בחי' דמקום גוים היה ושלחו לו בתורת דורון ע"ש וא"כ לא רי"ל כותי' או מדת חסידות הוא דכל אמוראי דלעיל ס"ל דלא גזרי' שכר אטו יין ובבית ישראל לכ"ע מותר".

3. בעל נפש יש להחמיר.

(א) לבוש (סעי' ג') – "ובמקום שישאל נהגין קולא ביין של גוים, כל בעל נפש יזהר שם אפילו מן השכר, כדי שלא יבא לשתות שם עם הישראלים יין, שיתנו לו יין של גוים".

(ב) קיצור שו"ע (סי' ל"ח סעי' י"ב) – "ובמקום שישראלים מזלזלין ומקילין ביין של עובד-כוכבים, יש לבעל נפש להחמיר על - עצמו גם בשכר".

4. מראי מקומות – ב"ח (ס"ק ב'), שלחן גבוה (ס"ק י"א).

(א) ערה"ש (סעי' י"ב) – "הא הרי"ף והרמב"ם והרא"ש השמיטו זה לגמרי וגם הרשב"א בעצמו כתב דאולי אין זה רק לבעל נפש ולא לכל אדם [עי' ב"י] וא"כ איך סתמו לאיסור וגם י"א דזהו רק במקום שמקילין אבל במקום שבעוה"ר בשאט בנפש נעשה להם כהיתר מותר לשתות שם שכר [ב"ח בשם רש"ל וכ"כ בדרישה] ובפרט לפי פסק רבינו הרמ"א לעיל דעל שכר שלנו לא גזרו כלל ודאי דלא שייך דין זה עי' ט"ז סק"ג שדחה דברי הב"ח ולענ"ד דברי הב"ח ברורים וכ"כ הפרישה בשם הב"י".

ג. שכר של ישראל או שכר של נכרים.

1. רק שכר של ישראל – מאירי (ע"ז סוף דף לא:), עי' ב"ח (ס"ק ב', וקוני"א), ש"ך (ס"ק ד'), פר"ח (ס"ק ז'), לחם הפנים (ס"ק ב'), שלחן גבוה (ס"ק י"ב), זבחי צדק (ס"ק י"ג), דרכ"ת (ס"ק ט'), חלקת בנימין (ס"ק כ"ג, ציונים ס"ק נ"ט).

2. גם שכר של נכרי – ט"ז (ס"ק ג').

3. רק שכר של נכרי – פרישה (ס"ק ב').

4. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' י"ב).

ד. במקום שנוהגים היתר גמור.

1. מיקל – מהרש"ל (הו"ד בפוסקים), פרישה (ס"ק ב'), ט"ז (ס"ק ג'), בית לחם יהודה (ס"ק ג'), ערה"ש (סעי' י"ב), חלקת בנימין (ס"ק כ"ו).

2. מחמיר – ב"ח (ס"ק ב').

ה. מראי מקומות.

1. תשובות והנהגות (ח"א סי' תל"ז) – "ודבר חדש פירש ב'חתם סופר' שנדפס מכת"י על הלכות בישול עכו"ם, דבמקומות שפורצים גדר לשתות בכלי חלב דעכו"ם גזרינן אפילו ברור שאין חלב ואסור וכעין דמבואר בש"ע קי"ד (ס"ק ב') דבמקום שישראל נוהגין קולא ביין עכו"ם אנן אסרינן אפילו שכר מדינא, וכן כאן כששותים בכלי חלב אסור לשתות קפה אף שאין חלב, ורק במקומות שאין פורצים גדר מותר לשתות בבית העכו"ם קפה ואין חוששין. ולפי זה כשנוסעים ברכבת ומגישים לשתות בכלי חלב מסוג שאין בו חשש בליעה נראה כשאין מגישים כלל חלב לא גזרינן ומותר לשתות שם קפה, ומיהו בלאו הכי אם רגילין להשתמש בכוס חד פעמי וזורקים הכוס אחר שימוש נראה שבכה"ג אין לגזור ולא דמי למש"כ החת"ס".

יב] משקה שאינו מצוי - סעיף ג'.

א. מיקל – מחבר (סעי' ג'), חכ"א (כלל ס"ו סעי' י"ד).

1. הגם דלפעמים יהיה זמן ומקום שיהיה מצוי הרבה – פר"ח (ס"ק ג'), יין תפוחים וכו' דבר שאינו מצוי והגם דלפעמים יהיה זמן ומקום שיהיה מצוי הרבה עכ"ז אין הדבר רגיל ושדי", הו"ד בזבחי צדק (ס"ק י"ד), דרכ"ת (ס"ק י"א), וכה"ח (ס"ק י"ז).

2. פשט – מטה יהונתן (על המחבר סעי' ג').

ב. תלוי לפי המקום והזמן.

1. חלקת בנימין (בי' סעי' ג' ד"ה וכיוצא [עמ' קט"ז]) – "ומדברי הפר"ת בסק"א יש ללמוד דאזלינן בהך מילתא בתר אותו מקום ואותו זמן ... ומש"כ הפר"ת בסק"ג ...".

יג [חשש תערובת יין בשאר משקים או חומץ - סעיף ד']

א. מקור הדין.

1. ע"ז (ריש דף לב.) – "האי חלא דשיכרא דארמאה אסור, דמערכי ביה דורדיא דיין נסך. אמר רב אשי: ומאוצר שרי, כיון דמערכי ביה מסרא סרי".
2. ע"ז (דף מ:): – "וכן יין תפוחים של עובדי כוכבים הבאין מן האוצר ומן ההפתק ומן הסלולה - מותרין, הנמכר בקטלואז - אסור, מפני שמערכין בו יין".

ב. בראנדי (brandy).

1. מראי מקומות – כשרות המשקאות (הע' שפ"ג, ערך ברנדי [עמ' שי"א]).
 א. אהל יעקב (סעי' ח', הע' י"א) – "שכר הנקרא בראנדי שעושין אותו הגויים מן היין, אסור לשתותו אפילו שלא בבית הגוי, מפני שדרך עשייתו הוא מיין גמור בתחילה ושוב אין לו היתר בשנותו את טעמו ועושהו שכר על ידי שמבשלין אותו מחדש, כיון שכבר נאסר בעודו יין. [ראה בספר בן איש חי פרק בלק (הלכה ה'). ובספר כשרות השלחן-ועוננו (עמוד קס"ח) כתב **דהיום יש לברר אם עדיין הברנדי עשוי באופן זה**, שכנראה נשתנו מרכיבי המשקים כיום ובמיוחד שעושים היום הרבה מיני שכר מכל מיני מרכיבים שאינם טבעיים, וכל משקה צריך בירור וחקירה היטב קודם שעושין ממנו כי רבים המכשולים בדבר. והביא עוד, ששמע מתלמיד חכם אחד מירושלים המבין בדבר שהיה בחוץ לארץ וראה כיצד מיצרים את השכר הנקרא ויסקי, והעובדה שנתבררה היא שלוקחים מיכל גדול ומעמידין בו ימים רבים יין ולאחר זמן מה שהחבית בלעה היטב מטעם היין מוריקין היין מתוכה ומניחים בתוכה כל מיני משקין (אלכוהול) והמשקין קולטים טעם היין ומשקה זה נקרא ויסקי, אם כן מי יעלה על דעתו שמשקה זה נעשה באופן זה שבודאי יש לאוסרו בשתיה משום יין נכרים. ואי"ה להלן בענין הלכות יין נסך נביא דעות הפוסקים שדנו בזה, ובפרט התראתו החמורה של הגרמ"ל לנדא שליט"א שמעורר נמרצות בדבר איסור שתיות רוב המשקאות החריפים המיוצרים בחו"ל. ובודאי שכל דבר מאכל צריך בירור וחקירה היטב לגופו, ואין להתיר משקין המגיעים במיוחד מחוץ לארץ ללא הכשר כדת וכדין]".

ג. "עד שאין ס' לבטלו" – רמ"א (סעי' ד', סעי' ו').

1. ששה חלקים – ט"ז (ס"ק ד', ס"ק ו'), בית הלל (ס"ק א'), פר"ח (ס"ק י', ס"ק י"ג), באה"ט (ס"ק י', ע"י ס"ק ז'), ע"י חכ"א (כלל ס"ו סעי' ט"ו).
2. דוקא במים סגי בששה חלקים, אבל בשאר משקין צריך ששים – ש"ך (נקה"כ על הט"ז ס"ק ד', סי' קל"ד ס"ק כ"א), בנה"ג (הג' ב"י ס"ק י"ג), מג"א (סי' ר"ד ס"ק ט"ז), כה"ח (ס"ק כ"ב, ע"י ס"ק ל').
3. יש לחלק היכא שאינו משביח [מספיק ששה] והיכא שמשביח [שצריך ששים] – מטה יהונתן (על הרמ"א סעי' ד').
4. מראי מקומות – פמ"ג (סי' ר"ד א"א ס"ק ט', ס"ק ט"ז), ערה"ש (סעי' י"ג, סעי' ט"ז), בה"ל (סי' ר"ב סעי' א' ד"ה ואם, שעה"צ ס"ק י"ד), דרכ"ת (ס"ק י"ג), חלקת בנימין (ס"ק ל"ד, ע"י בי' סעי' ו' ד"ה אם [עמ' קכ"א]).
 א. ע"י סי' קל"ד סעי' ה'.

ד. מה שדרך לערב בו איסור, הגם שיש ביטול.

1. מראי מקומות.
 א. חלקת בנימין (סעי' ד' ד"ה עד, עמ' קי"ח) – "והנה עיקר הדין הרמ"א כאן דמהני ביטול היין במשקים אלו לכאורה הוא כנגד דעת הראב"ד ורשב"א בתוה"ב בית ג' שער ו' שכתבו דמאכלים שנאסרו מחמת שדרכם לערב בו איסור, ועיקר המאכל הוא כך שמערכין בו איסור, לא הלכו חכמים אחר נו"ט כיון דשכיח בהו טעמא ואסורים לעולם כדי שלא יפרצו ומשו"ה גבינת עכו"ם אסורה ... ולכאורה מוכח מזה דדעת הרמ"א לפסוק דלא כשיטת הרשב"א אלא בכל ענין יש ביטול ...".
 ב. ע"י יו"ד סי' צ"ט סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ה. לקנות מנכרי שביטל איסור [מדעת עצמו], במאכל של עכו"ם.

1. מיקל.
 א. תהלה לדוד (יו"ד סי' כ"ג) – "רדב"ז ז"ל ח"ג סי' תקמ"ז כתב דאסור ליקח מן העכו"ם דבר שאיסור נתבטל בו בס'. דהקני' הוי כלכתחלה. והברכ"י הביאו. והדבר צע"ג דהיפך מבואר ברמ"א ז"ל סי' קי"ד ס"ד וס"ו. ובב"י סי' קל"ד בשם שו"ת הרשב"א ז"ל והוא בח"ג סי' רי"ד. וע"י נוב"ת יו"ד סי' נ"ו".
 2. מראי מקומות.
 א. ע"י סי' צ"ט סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ו. נתינת הכשר לתוצרת נכרים, שמבטלים איסור בששים וכדו'.

1. ע"י סי' צ"ט סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ז. "ואע"פ שרגילים למשוך היורות והכלים בשומן חזיר, אין לחוש, דהוי נתינת טעם לפגם, גם בטל בס"א – רמ"א (סעי' ד').
 1. גליון מהרש"א (על הרמ"א סעי' ד') – "דהוי נתינת טעם לפגם. סימן קי"ד סעיף ב' [ובהגה]. ועיין סימן קכ"א סעיף א' בהג"ה דטבע היין לברוח מן החלב".

יד] נאמנות: תגר ואומן - סעיף ה'.

א. מנחות (דף מג.) – "ת"ר: הלוקח טלית מצוייצת מן השוק מישראל הרי היא בחזקתה, מן העובד כוכבים, מן התגר כשרה".
 1. ר"ן (ע"ז דף יא. ד"ה האי), הו"ד בב"י (ס"ק ה') – "האי חלא דשכרא דארמאי ... ומכאן אסרו בתוספות ליקח יין רמונים מכותים אא"כ בא מן האוצר לפי שיש לחוש עליו שמא ערב בו חומץ שלהם שהרי דמיו קלין ממנו והכי מוכח הא דאמרין בסוף פירקין [דף מ ב] וכן יין תפוחים של עובד כוכבים הבאים מן ההפתק ומן האוצר מותר והנמכר [בקטליזא] לחנוני אסור מפני שמערב בו יין נסך מכאן יש לדון ליין של רמונים אבל במקומותינו נהגו ליקח יין רמונים מן העובד כוכבים [וכך דעת הרמב"ם ז"ל בפרק י"ז מהל' מאכלות אסורות] וכן נראה לי דשרי דכיון דיין של רמונים לרפואה מוכרים אותו ואיכא קפידיא אם נתערב בו חומץ אם לאו [הלכך] ללוקחו מן התגר שרי דכל היכא דאיכא למקפד טפי עלה דמלתא תגר לא מרע נפשיה ואף על גב דליכא למיקם עליה וראיה לדבר מדאמרין בפרק התכלת (דף מג א) הלוקח טלית מצוייצת מן השוק וכו' מן העובד כוכבים מן התגר כשרה מן ההדיוט פסולה וטעמא דמילתא משום דתגר לא מרע נפשיה ואף על גב דליכא למיקם עלה דמילתא דתכלת אין לה בדיקה וכדאמרין התם משום טעימה".
 2. רמ"א (סעי' ה') – "וכן כל דבר שקונים מן האומן דלא מרע נפשיה".

ב. מה נחשב "אומן".

1. ערה"ש (סעי' ט"ו) – "כתבו רבותינו בעלי הש"ע בסעיף ה' ... וכן כל דבר שקונין מן האומן דלא מרע נפשיה עכ"ל אמנם דבר זה תלוי לפי העת דהנה יש שידוע באומנים שעושים תערובות ולא קפדי וכן יש במחזיקי מרתפים של יין יש דלא מרע נפשיה ואינו עושה שום תערובות ויש שעושה ועל הקונה לדעת אם יש איזה חשש איסור בהתערובות וא"א לפרוט הכל בכתב".
 2. חלקת בנימין (ס"ק מ"ז, בי' סעי' ה' ד"ה מותר [עמ' קי"ט]) – "מיהו תגר שהוא הדיוט והוא מגסי העכו"ם לא שייך סברא זו דלא מרע נפשיה ... ונראה שלמעשה בכל כגון דא הכל תלוי בראות עיני המורה".

ג. הגדר: במקום שא"א לעמוד עליו - האם נכרי נאמן אף בדבר שהעכו"ם אינם מקפידים על זיופו.

1. מחמיר.

א. מג"א (סי' כ' ס"ק א'), הו"ד בפת"ת (ס"ק ד') – "מתגר. אפ"י הוא תגר בשאר סחורות נאמן דאם ימצא בדאי בדבר א' שוב לא יאמינוהו בד"א [ב"י] ועב"י סי' קי"ד ס"ה דגם בשאר איסורים סמכינן אתגר היכא דאיכא קפידיא טובא במלתא ומ"מ צ"ע דמשמע התם דוקא בדבר דאיכא קפידיא באומנתו כגון מורייס שמערבין בו חומץ דהוי זיוף אפ"י לעכו"ם אבל הכא יש לחוש שנטוה שלא לשמה ולא מרע נפשיה בזה תדע דאטו מי שרי לקנות בשר מעכו"ם תגר כשאומר שהיא כשר' משום דלא מרע נפשי' ועיין בחולין פרק ג"ה לכן נ"ל דדוקא גבי טלית מקילינן משום דאין דרך עכו"ם לעשות ציצית בבגד ולהכי נקט טלית מצוייצת אבל ציצית אסור לקנות מעכו"ם אפ"י הוא תגר ולהכי נקט הגמ' והפוסקים טלית מצוייצת והא דמייתי הר"ן ראייה מציצית לענין מורייס לא מייתי אלא ללמוד דסמכי' בתגר אסבר' דקפידיא".

2. מיקל.

א. נוב"ת (או"ח סי' ע"ב) – "ואמנם עיקר דברי המג"א אצלי תמוהים דהרי דין זה דיין רמונים הוא מדברי הר"ן שכתב ... ולדברי המג"א דטעמא דתכלת משום דאין דרך נכרי לעשות ציצית בבגד א"כ היאך יליף הר"ן ממנו ליין רמונים וגם הרי הר"ן מפרש בהדיא דטעמא דתכלת משום דלא מרע נפשיה וכן רש"י פי' טעם זה והמג"א המציא טעם מלבו: ומה שהקשה המג"א דא"כ גם בשר יקנה מתגר נכרי כשיאמר שכשרה היא ומישראל לקחה. אומר אני דמה שאין לוקחים בשר מנכרי אפילו מתגר אין הטעם שאנו חושדין את התגר שזייפן הוא ושקר הוא מה שאומר שקנה מישראל. אבל הטעם שאנו חוששינן אולי הישראל מכר לו נבילה או טריפה בחזקת כשירה דכל שלא נתנה הישראל לנכרי בפני הישראל ואמר לו בפני ישראל שהיא כשירה אף שהנכרי אמר שהיא כשירה חיישינן שמא טריפה בחזקת כשירה מכר לו. ואף שאין לגנוב דעת כמבואר בחולין ...".

ב. א"ר (סי' כ' ס"ק א') – "ודקדק נמי [בסק"א] כט"ז דציצית פוסל, ובמה שכתבתי נדחה דבריו. ומה שהקשה ומי שרי לקנות [בשר] מתגר כותי כשאומר שהוא כשר, יש ליישב".

ג. מנחת יעקב (כלל ל"ב ס"ק מ"ה) – "וכמבואר בא"ח סי' כ' וכן הדין לענין יין רמונים ושאר כל הדברים שנקחין מן האומן ולא חיישינן לזיוף ושעל כרחק מוכר' כן דעת הרב שפסק להדיא בס"י קי"ד סעי' ה' וכן כל דבר שקונין מן האומן דלא מרע נפשיה ...".

3. גם אם זה עיקר פרנסת העכו"ם יש להקל.

א. מ"ב (סי' כ' ס"ק ד', שעה"צ ס"ק ג') – "דלא מרע נפשיה. עיין במ"א שכתב דוקא גבי טלית בציציותיה סמכינן על סברא זו ומאמינין לו משום דאין דרך לנכרי לתלות ציצית בבגדו אבל לקנות ציצית אסור אף מתגר שמא לא היה הטויה והשזירה לשמה וכן פסק הט"ז ודה"ח ויש מקילין בזה [אליה רבה ומנחת יעקב כלל מ"ה וברכי יוסף] ועיין בארה"ח ובישועות יעקב שהסכימו דהיכא דעסק התגר הוא לקנות ציצית מישראל ולמכור מותר מתגר".

4. מראי מקומות – חלקת בנימין (בי' סעי' ה' ד"ה דכיון [עמ' ק"כ], סי' קי"ח סעי' ט' ד"ה ויש [עמ' רכ"א]), אהל יעקב (הע' כ"ד).

ד. במקום שאפשר לעמוד עליו.

1. מיקל.

(א) רמ"א (סי' ש"ב סעי' ב') – "אבל אם נותן לו חוטי קנבוס, שרי, ולא חיישינן לאחלופי".
 (1) ש"ך (סי' ש"ב ס"ק ד') – "ולא חיישינן לאחלופי כו'. דכיון דהוא אומן לא מרעא אומנתיה מאחר שיש לו לעמוד על הדבר כן הוא בהרב המגיד ור"ן ורבינו ירוחם ושאר מחברים טעמא דאומן והרב קיצר במובן".
 (ב) חלקת בנימין (בי' סעי' ה' ד"ה דכיון, עמ' ק"כ).
 2. מראי מקומות.

(א) גליון מהרש"א (על המחבר סעי' ה', סי' ש"ב על הש"ך ס"ק ד') – "אומן לא מרעא. על קושית הפרי חדש [סימן קיד ס"ק יב] מה שכתב הב"י כאן [עמוד שנ ד"ה כתב] לסמוך להלכה לא למעשה, וביין רמונים [לרפואה] סומכים גם למעשה [סימן קיד סעיף ה], תירץ בתשובת חכם צבי סוף סימן ל"ט דביין רמונים דהקפידא יותר גדולה דכל עיקרו קונה רק לרפואה, יותר יש סברא לא מרע נפשיה, אבל הכא אף שמקפיד על פשתן מכל מקום עיקרו רק לתפור".

ה. נאמנות בכתב: אומן לא מרע נפשיה, עבידי לאיגלויי, ומירתת מעונש לפי חוק המדינה.

1. אג"מ (יו"ד ח"א סי' נ' ד"ה ובדבר) – "ובדבר מיץ ענבים שקורין גרייבס דזוס שנעשה ע"י עכו"ם יש שעושין זה ע"י שמבשלין תחלה את הענבים ואז אין בזה איסור דיין מבושל אין בו משום יין נסך וממילא ה"ה כשבשלו את הענבים ואלו שאין מבשלין את הענבים אסור המיץ ואף שמבשלין את המיץ אח"כ דכיון דכבר נאסר לא הותר ע"י הבשול. ולכן צריך לחקור איך עושין ואם הפעקטערי/הביח"ר/ משיב בכתב מסתבר דיש להאינמם כיון דהוא איסור מדרבנן ולסמוך דלא מרעי נפשיהו ויש לשאול באופן שלא ידעו שיש חלוק לדינא בזה שאז הוא כעין מסל"ת ויהיה עוד טעם להתיר".
 2. אג"מ (יו"ד ח"א סי' נ"ה, ע"י ח"ד סי' א') – "מטעם אומן לא מרע נפשיה ומטעם עבידי לאיגלויי ומטעם מירתת מעונש לפי חוק מדינתנו ומטעם דהיתה התשובה שלהם לשאלה **שנוגע לחולה** ולא שאלה להכשר ודבריו נכונים לדינא ... עכ"פ לדינא צדק כתר"ה שיש לסמוך על הכתב שהשיבו לו מהפעקטערע שהוא נעשה רק משומן וועדזשעטייבלס ויש להתיר".

ו. מדינא דמלכות.

1. טוב טעם ודעת (מהדורא ג' ח"ב סי' ט') – "נראה ללמד היתר כיון דמפורש ביו"ד סי' קי"ד דמאומן מותר ליקח מכה דלא מרע נפשי'. והנה לאו דוקא אומן גם תגר הסוחר הוי כן כדמשמע מלשון הפוסקים וביותר באו"ח ה' ציצית ... ופרט בזמנינו דהוי אחריות גדול מדינא דמלכותא ודאי מרתת לזייף לכך אין לחוש לזייף דראוי לילך בתר רובא".
 2. חלקת בנימין (בי' סעי' ה' ד"ה דלא [עמ' קכ"א]) – "בטוטו"ד ... ע"ש וכמובן דבכל כה"ג הכל לפי הענין".

טו. חשש שמרים של יין - סעיף ו'.

א. בשאר מיני משקים.

1. מחמיר, אין לחלק – חכ"א (כלל ס"ו סעי' ט"ז), חלקת בנימין (ס"ק נ', "כגון יין שרף").

ב. עבידי לטעמא - רמ"א.

1. עי' צ"ח סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.
 2. משקה שרי קעסקס (Sherry casks) - יי"ש וויסקי ששמים אותו בחביות של סתם יינם כדי שיספגו את הריח ואת הטעם. (א) עי' סי' קכ"ג, לשיטות ומראי מקומות.

טז. שמן דבש ומים של עכו"ם - סעיף ז'.

א. שמן של עכו"ם: מותר.

1. משנה (ע"ז דף לה:) – "ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואין איסורן איסור הנאה: חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו, והפת והשמן שלהן. רבי ובית דינו התירו השמן".
 (א) רמב"ם (הל' מאכ"א פרק י"ז הל' כ"ב) – "שמן של עכו"ם מותר, ומי שאוסרו הרי זה עומד בחטא גדול, מפני שממרה על פי בית דין שהתירוהו".
 (1) הו"ד בב"י (ס"ק ז'), לבוש (סעי' ז'), ב"ח (סי' קי"ג סוף ס"ק ח'), שלחן גבוה (ס"ק כ"א), ערה"ש (סעי' י"ז), כה"ח (ס"ק ל"ג), ושאר פוסקים.

ב. שמן ודבש.

1. מצד בישול עכו"ם: נאכל חי.
 2. מצד גיעולי עכו"ם.
 (א) הבשר פוגם את השמן ואת הדבש – ט"ז (ס"ק ז').
 (ב) א"נ סתם כלי אינו ב"י – ש"ך (ס"ק ט').

ג. בשר פוגם שמן ודבש.

1. עי' סי' ק"ג סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ד. נשתנה מברייתו ע"י האור – ב"י (סוף ס"ק ז'), ש"ך (ס"ק י').

1. עי' ריש סי' קי"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ה. **מים: וכלי ב"י.**

1. מחמיר: בין לשתייה בין לבישול.
  - א) ש"ך (ס"ק י"א).
  - ב) ערך השלחן (ס"ק ד') – "וכן עיקר".
  - ג) כה"ח (ס"ק ל"ז).
2. רק לבישול יש להחמיר.
  - א) מגיה על הש"ך (ס"ק י"א).
  - ב) פ"ח (ס"ק ט"ו) – "ולוי נראה עיקר כדברי העטרת זהב דמים חמים שהם לשתייה אין ספק שהשומן פוגמם ומותרים אבל מים חמים שהם להניח בתבשיל או ללוש בהם וכיוצא בהני השומן משביח בהם ובכהאי גוונא מיירו תוספות והרא"ש".
  - ג) לבוש (סוף סעי' ז') – "וגם לכלי גוים אין לחוש משום גיעולי גוים, דשומן פוגמן מלשתות".

ו. **לקנות מעכו"ם לכתחילה בזמן שאינו ב"י.**

1. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' מ"א ד"ה ואם, לענין אינו ב"י) – "בהמרגרינא של עכו"ם שבארתי שאם הוא המציא לעשות המרגרינא הכשרה שכשר אף בלא הגעלה אם אינם בני יומן ונקנחו היטב שליכא בעין, מ"מ **מכוער הדבר** להשיג בלא הגעלה".
2. מראי מקומות.
- א) עי' סי' קכ"ב סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

יז] **חשש שמא זילף עליהם יין** - סעיף ח'.

א. **לענין דבר חריף.**

1. עי' סי' צ"ו, לשיטות ומראי מקומות.

ב. **כשיש מים עם הזיתים וכבר נתבטל חריפתן: האם צריך שיהא רוב מים.**

1. עי' סי' ע' סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

יח] **ציר של דגים שיש בו כולכית** - סעיף ט'.

א. **כולכית: דג טמא או טהור.**

1. דג טמא – רש"י (ע"ז דף לה: ד"ה וציר).
2. דג טהור – ר"ח (ע"ז סוף דף לט:), רמב"ם (פרק ג הל' כ"ב), ריטב"א (ע"ז דף לט:).
3. מראי מקומות – ר"ן (דף טז: ד"ה כל), ש"ך (סי' פ"ג ס"ק י"ח), חלקת בנימין (ס"ק ע"ב, ציונים ס"ק קנ"ד).

ב. **בזמן הזה.**

1. עכשיו אין אנו מכירים אותו המין – ש"ך (סי' פ"ג ס"ק י"ח), "ונראה דבזמן הזה פשיטא דאין לסמוך אפרש"י שהרי אין מכירין אותו המין"), חלקת בנימין (ציונים ס"ק קנ"ה).
2. מראי מקומות.
- א) עי' סי' פ"ג סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

יט] **טרית טרופה** - סעיף י'.

א. **טרית: מהו.**

1. דגים קטנים מלוחים – רש"י (ע"ז דף לה: ד"ה וטרית).
2. חתיכת דג גדול הנקרא טונינה בלע"ז – ערוך (ערך טרית), רש"י (ברכות דף מד. ד"ה ספלי, מגילה דף ו. ד"ה טרית), תוס' רי"ד (דף לה: ד"ה פיסקא), הפ"י בתוך הרמ"א (סעי' י').

ב. **דג טונה שלנו.**

1. מצד מצות הבדלה - עי' סי' פ"ה, לשיטות ומראי מקומות.
2. מצד בישול עכו"ם - עי' סי' קי"ג סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
3. מצד שהדגים ביד עכו"ם ואולי יחלוף בשביל דג טמא - רמב"ם (מאכ"א פרק ג הל' כ"א), מחבר (סי' קי"ח סעי' א').
4. מצד נאמנות עכו"ם, אם צריך משגיח תמיד - עי' ריש סי' פ"ג, לשיטות ומראי מקומות.
5. מראי מקומות.
- א) עי' סי' פ"ג, לשיטות ומראי מקומות.

כ] **כבשים שבדרך כלל מערבים בהם יין.**

א. **קשה: דהא ספק לקולא.**

1. הרחקה – רשב"א (תוה"ב הקצר בית ג' סוף שער ו', "ואף על פי שסתם יינם אינו אסור אלא מדבריהם אסרו מספק. והרחק הוא שעשו כדי להתרחק מתבשליהם ומכבשיהן של עו"ג"), חלקת בנימין (ס"ק ע"ט).

ב. המקרה: במקום שספק אם עירבו.

1. מיירי באינו ידוע איזה עכו"ם אינו מערב – ש"ך (ס"ק י"ח, נוה"כ על הט"ז ס"ק י"ג), פ"ח (ס"ק כ"ה), באר הגולה (ס"ק י"ז), ח"י הגרשוני (על רמ"א סעי' י'), חכ"א (כלל ס"ו סעי' י"ח), ערה"ש (סעי' כ"ב), חלקת בנימין (ס"ק פ"ה, ציונים ס"ק קע"ח).
2. מיירי בידוע איזה עכו"ם אינו מערב – ט"ז (ס"ק י"ג).

ג. קשה: ספק ספיקא – ט"ז.

1. י"ל, אינו מתהפך.
- א) בית שערים (יו"ד סי' ר"י ד"ה ודברי) – "ודברי טו"ז תמוהים מאי ס"ס הוא זה הא א"י להתהפך ולומר שמא לא נבעלה ואת"ל נבעלה שמא היתה במחבואה ... י"ל כיון דספק שמא היתה במחבואה ולא היה ריעותא שתיאנס כלל א"כ בספק זה אתה צריך להתחיל ולא בעינן יכול להתהפך כמ"ש ש"ך דיני ס"ס אות ט"ו".
2. י"ל, שני הספיקות הוה "שם אחד".
- א) בית שערים (יו"ד סי' ר"י ד"ה ודברי) – "ועוד דהוי שם אונס חד דשני הספיקות הם שמא לא נאנסה, מיהו בזה י"ל ... וגם לא מקרי שם אונס חד כמ"ש חו"ד שם באות יו"ד".
3. י"ל, אחד בגוף אחד בתערובות.
- א) בית שערים (יו"ד סי' ר"י ד"ה ודברי) – "אבל הא קשיא הא הוי ספק אחד בגופו וספק אחד בתערובות דספק שמא לא נאנסה הוא בגופה וספק שמא זו היתה במחבואה ולא אחרת הוי ספק בתערובות ...".
4. מראי מקומות – משנה הלכות (ח"י סי' ק"ט ד"ה ואמנם).

ד. קשה: כל קבוע.

1. ערה"ש (סעי' כ"ג) – "דדין קבוע הוה בין באיסור דאורייתא ובין באיסור דרבנן אבל בסי' ק"י סעיף י' בארנו דקבוע אינו בדרבנן כיון דהוי כמחצה ע"מ הולכין להקל וצ"ע [וכן משמע מתוס' פסחים ט': ד"ה היינו]".
2. טוב טעם ודעת (מהדורה ג' ח"ב סי' י"ד ד"ה והנה) – "דברי הרמ"א גופיה אין מובנין לי מ"ש דהוי קבוע וכמחצה על מחצה דמי מה בכך הרי סתם יינן דרבנן וא"כ לו יהא דהוי מחצה על מחצה הוי ספק דרבנן ולהקל ותדע ... וצ"ע".
3. דרכ"ת (ס"ק מ"ה) – "דתלינן לקולא. כ' הש"ך ס"ק י"ח כלומר ומותר ליקח מכולן אפילו מהן בבתייהן דבכל אחד ואחד שאני לוקח ממנו אני אומר זהו שלא עירב ואפי' הרוב דרכן להתערב מ"מ כיון שאין ידוע בודאי שעירבו אמרינן שהאחד שלא עירב מציל על כולם עכ"ל ובלשון זה כתב ג"כ בפר"ח ס"ק כ"ה ועי' בס' בית יצחק (מהגאון בעל תשו' ב"ע ז"ל) בשער הקבוע סי' ו' שהתפלא על הש"ך והפר"ח בזה דמשמע מדבריהם דבפירוש לשיק"ש דמותר ובבתייהם הוא רבוא יתיר וזה אינו דבבתייהם הו"ל קבוע וכמחצה על מחצה דמי וליכא רובא לאיסורא משא"כ בפירוש היה לנו לילך אחר הרוב לאסור אלא דבע"כ עיקר הטעם הוא דבדרבנן הקילו אפי' איכא רובא לאיסורא כיון דאיכא ספיקא שמא לא עירב עיין שם ועי' בשו"ת עמק הלכה (מהרב מזיטל) חיו"ד סי' נ"א שהתפלא על ג"כ ע"ד הש"ך בזה ועיי"ש במ"ש בזה וכתב בשם מהר"ש דנראה דאם יש נכרי א' שמעכב בודאי אסור לקנות בבתייהם וכו' עיין שם ועי' בשו"ת שערי דעה קמא סי' מ"ו".
4. מנחת יצחק (ח"ו סי' ע"ב ד"ה ואקדים) – "אם מקצתן ודאי מערבין ומקצתן ודאי אינן מערבין, אסור לכנוס לבתייהן, אף אם האינן מערבין הרוב, דכל קבוע כמחצה על מחצה, ובפירוש מקום הקביעות, אזלינן בתר רוב, אמנם הערוך השלחן שם העיר בזה, לפי מה שביאר (בסי' ק"י ס"א), דקבוע אינו בדרבנן כיון דהוי כמע"מ = כמחצה על מחצה = הולכין להקל וצ"ע עיין שם, אבל באמת בס' בית יצחק (מהגאון בעל ב"ע) בפתח השער (סי' ז'), כתב דמבואר בכמה מקומות, דגם באיסור דרבנן יש להחמיר בספק בקבוע עיין שם, והובא בס' דרכ"ת (סי' ק"י אות נ')."
5. חלקת בנימין (ציונים ס"ק קע"ט, בי' סעי' י' ד"ה אבל [עמ' ק"ל]) – "וכן הקשו בערה"ש ובטוטו"ד ... והניחו דין הרמ"א בצ"ע, מיהו יש לתרץ לדעת רש"י מיהת וע"פ סברת המ"ב הנ"ל שהרי גם בכבשים נאסרו אפילו במקום ספק תערובת וכמש"כ בש"ע דאפילו אם הוא רק בדרך לערב נמי אסור אע"ג דהוי רק ספק דרבנן וכמש"כ בס"ק ע"ט מהרשב"א דמשום הרחקה גזרו בהם חכמים אפילו במקום ספק וא"כ י"ל דגם ספק דקבוע הו"ל בכלל גזירה זו, ועכ"פ לדינא יש להחמיר ...".

ה. קבוע: האם צריך "ודאי" איסור.

1. ט"ז (או"ח סי' תר"ה ס"ק ד') – "ובאמת אין כאן איסור קבוע דהא א"א כל קבוע כו' אלא אם יש איסור ודאי שם משא"כ כאן דליכא איסור בבירור".
- א) חת"ס (על הט"ז שם) – "ומ"ש הט"ז היכא דליכא איסור בבירור לא שייך קבוע יש לפקפק על זה הכלל ממ"ש בהג"ה ביו"ד סי' קי"ד ס"ס ע"ש".
2. מראי מקומות.
- א) עי' סי' ק"י סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ו. כשהמוכר שולח אליו: דינו כקבוע או כפריש.

1. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק מ"ז).

א) מעדני אשר (סי' קכ"ט אות ה') – "ולענ"ד ד"ז תלוי בשתי השיטות הנ"ל, דלשי' השערי יושר דטעם הא דלקח ישראל מן הקביעות חשיב כקבוע, היינו משום דכיון שיש לו נאמנות הרי הספק שלו מועבר אלינו ולכן הספק הוא על טיב החנות ולא על פרישת הפשר, לכאורה פשוט דבנד"ד דאין למוכר שום נאמנות א"כ הספק של ישראל מתחיל רק כשמגיעה הסחורה לידו והוא על מקרי הפרישה וא"כ אזלינן בטר רובא. אולם לשיטת השב שמעתתא דטעם הא דלקח ישראל מן הקביעות חשיב כלקח מן הקבוע, היינו משום שהיתה נ"מ בעולם בזמן הפרישה מן החנות, ונחשב שנולד הספק בקבוע, לכאורה בנד"ד הגם שהסחורה עדיין שייכת לגוי כל עוד לא הגיעה ליד הישראל, מ"מ היות והיא אמורה להגיע לידי הישראל מסתבר דחשיב כנולד הספק בעולם, ולא גרע מראה ישראל גוי יוצא מהמקולין אף שכרגע אין בזה שום נ"מ מעשית מ"מ ראיית הישראל מחשיבה את זה כנולד הספק בעולם, כ"ש בנד"ד שבאמת יש בזה נ"מ".

ב) על סי' ק"י סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ז. לשאוף טאבא"ק מחשש יין נסך.

1. מ"ב (סי' תס"ז ס"ק ל"ג) – "וכתב הח"א שחקר אצל האומנין שעושיין שנו"ף טבא"ק (דהיינו ששואפין בחוטם) מלחלחים הפעקיל טבא"ק ביי"נ וידוע שיי"נ אסור בהנאה מדינא וא"כ ראוי לזהר שלא לשאוף אותו טבא"ק אף כל השנה. והנה כ"ז כתב הח"א בזמנו אבל עתה יש לחקור אצל האומנין אם עושיין כן".
2. הו"ד בחלקת בנימין (בי' סעי' י"ב ד"ה נזהר [עמ' קל"א]).

ח. מראי מקומות.

1. מנחת יצחק (ח"ו סי' ע"ב) – "תשובה: והנה בנוגע לשאלה הא', במה דסיים אפתח, שכתב דרוב בתי החרושת מייצרים אותם מהיתר ומדברים שאין בהם חשש חימוץ, ובזה אחרי שהחליט דהוי רק חשש איסור דרבנן, כשידוע שא' אינו מערב איסור, תולין בהיתר, כמבואר בש"ע (יו"ד סי' קי"ד סעי' י') ברמ"א עכת"ד. הנה אף אם נאמר כן, מ"מ כ"ז רק היכא דא"א לברר, אבל היכא דאפשר לברר בודאי מבררינן".

כא] מוריים - שומן של דגים - סעיף י"א.

א. בזמנינו אין זה מצוי.

1. ב"י (ס"ק י"א) – "וכתב הרשב"א (תוה"א ב"ג ש"ו צא): שעל זה סמכו ליקח מוריים בכל מקום מכל אדם לפי שלא נהגו עכשיו לתת לתוכו יין כלל עכ"ל".
2. חלקת בנימין (ציונים ס"ק ק"צ) – "והמהכר שהשמיט כל פרטים הללו נראה דהוא עפמש"כ בב"י בשם הרשב"א א...".
2. כה"ח (ס"ק נ"ז) – "אין זה עתה מצוי בינינו ולכן לא כתבנו בו".

כב] כרכום (זפרי"ן או נעגלי"ך) - סעיף י"ב.

א. בזמן הזה.

1. מיקל.

- א) ש"ך (ס"ק כ"א) – "והעולם נהגו עכשיו היתר בפשיטות בכרכום ובני עלייה הנזהרים הם מועטים ונראה לומר "...".
  - ב) פ"ח (ס"ק כ"ט) – "היה נזהר מהכרכום. בש"ך [ס"ק כא] האריך לתת טעם למה שנוהגים עכשיו היתר בכרכום ע"ש".
  - ג) ערה"ש (סעי' כ"ח) – "אמנם האריכו גדולי אחרונים דעכשיו נוהגין היתר בהכרכום ואין שום חשש בדבר אפילו לכתחלה שהכרכום שלנו רואים בחוש שהוא כולו כרכום והוא דבר יקר והולך ממרחקים ואומנים גדולים עושים אותו ואומן לא מרע אומנתיה [ש"ך סקכ"א ופר"ח]".
  - ד) האלף לך שלמה (סי' קפ"ו) – "אשר שאל למה העולם נהגו היתר בזאפרין מה שקצת הראשונים מחמירין הנה מה זו שאלה למה לא נראה לו דברי הש"ך בסי' קי"ד מ"ש ע"ז היתר וכדאי הש"ך לסמוך עליו ואני מוסיף ע"ד הש"ך "...".
- ה) מנחת יצחק (ח"ו סי' ע"ב ד"ה ואקדים).
2. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק נ"ה).
- א) רמ"א (או"ח סי' תס"ז סעי' ח') – "והמנהג במדינות אלו שלא לאכול כרכום שקורין זפרי"ן או נעגלי"ך (מהרי"ל), מיהו אינן אוסרין תערובתן וכן נראה לי".

ב. מראי מקומות – ט"ז (סי' תס"ז סוף ס"ק ו').

ג. חוטי בשר יבש בטל הוא ברוב" - ש"ך (ס"ק כ"א).

1. נקודות הכסף (על הש"ך ס"ק כ"א), הו"ד בבאה"ט (ס"ק כ') – "דמיעוטא חוטי בשר יבש בטל הוא ברוב. הגה"ה, לא ירדתי לסוף דעת הגאון אמ"ו ז"ל, הלא זהו מין בשאינו מינו, כיון שאין טעמן שוין וגם שמן אינם שוין, כמו שכתב בסימן ק"ט ס"ק ח' בעצמו, ע"ש וצ"ע".
2. דגול מרבבה (על הש"ך ס"ק כ"א) – "ואף שזה הוא מין כשאינו מינו ואינו בטל ברוב, נראה לענ"ד כיון שעיקר הטעם דמין כשאינו מינו אינו בטל הוא משום דכשיתבשלו יתן הטעם, ואם כן דבר שאין דרך לאכלו רק על ידי תערובת בהיתר הרבה, שאי אפשר שלא יבוטל בששים, אם כן אי אפשר שיבוא לידי איסור תורה, זה גם מין כשאינו מינו בטל ביבש ומקרי היתר, ומותר לערבו אחר כך לכתחלה בתבשיל לבטלו בששים. ובזה מתורץ מה שהשיג בנו של הש"ך בנקודות הכסף על אביו הש"ך. אמנם ההיתר שכתב

הש"ך מטעם נתייבש, והביא ראיה מעור הקיבה, יש לדחות שאין הנדון דומה לראיה, כמו שביארתי בנודע ביהודה חלק יריד בריש סימן כ"ו".

3. צבי לצדיק (על הש"ך ס"ק כ"א) – "הש"ך לשיטתו ס"ל שם דבאיסור דרבנן גם באינו מינו הוא כן מש"ה שרי לכתחלה".

ד. **בשר יבש כעץ**.

1. פת"ת (סי' פ"ז ס"ק כ"א) – "כעץ בעלמא. עבה"ט ס"ק כ"ז דה"ה שאר מעיים כו' אבל בשר יבש כעץ אוסר וה"ה עור הקיבה בבישול יש לאסור דמתרכך וה"ה ע"י שריה מעל"ע יש להחמיר ודוקא ע"י מליחה או כשיעור על האש הוא דמותר פמ"ג ... בתשו' נו"ב חיו"ד ריש סי' כ"ו אלא שכ' שם דזה דוקא בבשר בחלב דכיון שנתייבש מקודם הבשר לא נשאר בו טעם לאסור החלב ולא חל עליו שם בב"ח אבל בשר איסור לא נפקע ממנו שם איסור ע"י שנתייבש ע"ש וגם בזה חולק עליו בתשובת תפארת צבי שם ע"ש. ועיין בש"ך לקמן סי' קי"ד ס"ק כ"א בענין הכרכום שכתב דאף אם ימצא חוט בבשר יבש לית לן בה כמו בעור הקיבה ע"ש **מבואר דלא כהפמ"ג וגם דלא כהנו"ב** וכן מבואר בתשובת שבו"י ק"ב סי' ע' אביאנו לקמן סי' קנ"ה סק"ה".
  2. מראי מקומות – דגול מרבבה (על הש"ך ס"ק כ"א, לשונו מובא לעיל).
- (א) עי' סי' פ"ז סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ה. מראי מקומות.

1. אג"מ (יו"ד ח"א סי' ס"ג ד"ה ויש) – "ויש תימה על הש"ך בסי' קי"ד ס"ק כ"א לגבי כרכום שהיה נזהר הרשב"א ועכשיו נוהגין היתר בפשיטות שתירץ בעי"ל דהרשב"א היה יודע שהיו מערבין בו יין הרבה ולא היה שעור בטול והא להרשב"א יש לאסור אף במשהו וצע"ג. וכן על המציין על הרמ"א סעי' ו' שהוא בב"י ס"ס קל"ד בשם תשובת רשב"א והא להרשב"א אסור אף ביש שעור בטול וצע"ג".

ו. **לבטל ספק איסור (כגון שנסתפק לנו על חתיכת בשר אם היא שחוטה או נבלה)**.

1. עי' סי' צ"ט סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

חלב עכו"ם

סימן קט"ו

- א] חלב עכו"ם - סעיף א'.
 ב] רק לצורך מכירה או אפי' לצרכו.
 ג] טעמים שחלב נכרי אסור.
 ד] חשש עירוב חלב טריפה.
 ה] חשש של איסור דאורייתא או דרבנן.
 ו] מומר.
 ז] מה נחשב "ישראל רואהו".
 ח] תחילת החליבה, יראה בכלי, וכלי מיוחד.
 ט] מקום שאין חשש של עירוב דבר טמא.
 י] חוק ממשלה: חלב "סתם".
- יא] אבקת חלב.
 יב] שפחות שחולבות הבהמות בבית ישראל.
 יג] נכרי שחלב מקצת בהמות.
 יד] ארץ ישראל: חלב של מחלל שבת.
 טו] כלים.
 טז] תערובת חלב עכו"ם.
 יז] גבינות עכו"ם: מקור והטעם - סעיף ב'.
 יח] מעמידין אותה בעור קיבת נבילה.
 יט] במקום שידוע שאין חשש.
 כ] לעשות הגבינה בידיים או לראות העשיה.
- כא] לא ראה החליבה - איסור חלב עכו"ם.
 כב] תערובת גבינות עכו"ם.
 כג] גבינה שעשויה ממי חלב: ריקוטא.
 כד] חמאת עכו"ם: מקור והטעם - סעיף ג'.
 כה] בישול חמאת עכו"ם.
 כו] תערובת חמאת עכו"ם.
 כז] גבינה רכה וקוטג'.
 כח] מוצרי חלב ומרכיביהם.

דור המלקטים:

1. אהל יעקב (סקוצילס).
2. אנציקלופדיה תלמודית (חט"ו ערך חלב של גוי, טור קע"א - קצ"ב).
3. בין ישראל לנכרי (גולדברג, יו"ד סי' י"ב - סי' י"ד).
4. בין ישראל לעמים (טהרני, פרק ט' - פרק י').
5. הבית היהודי (זכאי, ח"ט סי' י"ז).
6. הכשרות (פוקס, פרק ח').
7. הכשרות כהלכה (אדרעי, פרק מ"ד - פרק מ"ח).
8. יאמר גבריאל (פלאס).
9. חלב ישראל כהלכה (גרוס).
10. חלב ישראל כהלכתו (בלייער).
11. חלקת בנימין (כהן).
12. כרם אפרים (לנדא, עמ' ע"ה - עמ' קכ"ה).
13. מטבח הכשר (ארטסקרול, פורסט, אנגלית, פרק י"ב - פרק י"ג).
14. שאילת משה (קליין, שערי או"ה ח"א).
15. שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ה עמ' מ"א - עמ' מ"ז, בענייני יו"ד עמ' ע"ה - עמ' פ"ג).
16. Halachically Speaking (שנה ה' מספר ו', שנה ט"ו מספר ב').

א] חלב עכו"ם: מקור - סעיף א'.

- א. משנה (ע"ז דף לה:) - "ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואין איסורן איסור הנאה: חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו".
 1. משנה (ע"ז דף לט:) - "ואלו מותרין באכילה: חלב שחלבו עובד כוכבים וישראל רואהו".

ב. חומר הענין.

1. רמב"ם (הל' מאכ"א פרק ג' הל' ט"ו), טור (סעי' ב'), אורחות חיים (הל' מאכ"א אות ע'), צידה לדרך (מאמר ב' כלל ג' פרק ג'), לבוש (סעי' ב'), חקקי לב (ח"א סי' ל"ח ד"ה אסופא, מ-ג'), ערה"ש (סעי' י"ז), דרכ"ת (ס"ק ל"א), כה"ח (ס"ק ל"א) - "האוכל גבינת העכו"ם או חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו מכין אותו מכת מרדות".
- א) שלחן גבוה (ס"ק ג') - "כתב הרמב"ם ... ולפי שבזמן הזה אין לוקין מכת מרדות שהוא עד שתצא נפשו, לא הביאו הפוסקים, זולת הטור שהביאו לשונו אגב רישא דמילתא שהוא דין גבינה של גויים, אך שמעינן מינה דלפחות יש לקונסו מלקות, ובכנסת הגדולה בהב"י אות ט כתב בשם או"ה, שהאוכל חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו עובר משום ואל תטוש תורת אמך וכו', ומדעת עצמו כתב, דכל העובר על זה ענוש יענש כפי ראות עינינו עד כאן דבריו".
- 1) מראי מקומות - חקקי לב (ח"א סי' ל"ח ד"ה אסופא, מ-ג').
- ב) כה"ח (ס"ק ל"א) - "והיינו אם עושה במזיד ואם היה בשוגג יתענה יום א' ואם היה במזיד ג' ימים".
2. רא"ה (ע"ז לה:) - "ומאן דעבר קרינן ליה עבריינא ומשמתינן, ואף על גב דלא אסיר אלא דרבנן, כדאשכחן בכמה דוכתי בתלמודא דמאן דעבר אדרבנן קרינן ליה עבריינא ומשמתינן ליה".
3. או"ה (סוף שער ע"ה) - "והאוכל חלב שחולב כנעני ואין ישראל רואהו עובר על לא תטוש תורת אמך ופורץ הגדר שעשו רבותינו הקדמונים ומיקל במאמרם שכל דבריהם כגחלי אש (הגה"ה)".
4. מהר"י מברונא (סי' ע"ח) - "דנגזרה במנין בין איכא דבר טמא בעדר או לא וגזרו על זה כמו שכתב בשערים, ופורץ גדר ישכנו נח"ש".
5. פלא יועץ (ערך דברי חכמים) - "ידוע שחמורים דברי חכמים מדברי תורה שכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה (ברכות ד ב). והן בעון רבים מעמי הארץ מקילים ועוברים על דברי חכמים בהיותם חכמים בעיניהם כגון חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו שאסור משום חשש חלב טמא".
6. תשובות והנהגות (ח"א סי' תמ"א) - "ויש להקפיד מאד על אסור חלב עכו"ם, והאדמו"ר רבי יוסף יצחק מלובביץ זצ"ל קבלה בידו שהשותה חלב עכו"ם פוגם אצלו באמונה, ואבות אבותינו הקפידו מאד מטעם כמוס".

תשובות והנהגות (ה"ב סי' שע"ג, ח"ה סי' רנ"ד) – "ובאמת באיסור חלב עכו"ם יש עוד טעמים נסתרים, וכ"כ ב"ערוך השולחן" על חלב עכו"ם, דמקובלנו שכל גזירות חכמים לבד הטעמים הנגלים יש עוד טעמים כמוסים שלא גילו אותם. וכן שמעתי מכ"ק האדמו"ר רבי ישראל אלתר זצ"ל שבחלב עכו"ם ראוי להחמיר מאד שיש בזה עוד כמה טעמים, והוסיף עוד שהזירות בזה **מביא לידי יראת ה'.**"

7. בענין טעמים נסתרים - עי' לקמן.

ג. מראי מקומות.

1. בית הלוי (בראשית פרק ל"ד) – "ועל זה הענין אמר ישעיה הנביא (ישעיה ה) הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה. ולכאורה אינו מובן דעון הוא מזיד וחמור הוא הרבה מחטא דהוא שוגג ועל העון אמר חבלי השוא ועל החטא אמר וכעבות העגלה. רק המשך הפסוק הולך לכוונה זו. אמר הוי לשון צעקה ודאגה. מושכי העון בחבלי השוא דהוא מכוין לחטא במזיד רק עון קל וקטן כחוט השערה וזהו בחבלי השוא דסובר שאין במעשה זו רק עבירה קלה אבל באמת יש באותו מעשה עצמו דבר חטא חמור וגדול אשר הוא כעבות העגלה הנעלם מהאדם והוא שוגג בה והוי ואבוי לזה האדם דאלהים יביא במשפט גם על כל נעלם כיון דהוא מ"מ נתכוין לעשות דבר האסור לעשותו. וכמו למשל **חלב שחלבו כותי** אשר אסרוהו רבנן משום חשש שמא נתערב בו חלב מבהמה טמאה, ומי שהקיל לעצמו לעבור איסורא דרבנן הלז ולא חשש לו ואכלו הרי אם במקרה וסיבה נזדמן לו פעם אחת שהיה בו תערובות חלב טמא הרי כבר **נכשל באיסור דאורייתא**, ובאמת היה שוגג בזה דאם היה יודע מזה לא היה אוכלו כי אין בדעתו לעבור על איסור דאורייתא מ"מ לדידיה אינו נחשב זה לשוגג יען עכ"פ נתכוין לדבר האסור, ואף על גב דגם לאדם כשר יוכל להזדמן שיתערב במקרה בלא ידיעה דבר איסור במאכלו מ"מ לדידיה הוא שוגג גמור כיון דנתכוין לעשות מה שרשאי לעשותו אבל זה שנתכוין לדבר האסור נידון גם על הנעלם, וזהו שאמר וכעבות העגלה חטאה. והאדם בעצמו יוכל להתבונן במעשיו אשר כמה פעמים סבר שאינו עובר רק על מנהג ישראל שנהגו מצד החסידות וחומרא בעלמא ובאמת יש באותו דבר איסור דאורייתא מהחמורים רק הוא לא ידע שורש הדברים והלכותיו. או דגורם במעשיו חיה"ש חלילה שאחרים למדים ממנו שהוא מן החמורות כמבואר במסכת יומא (דף פ"ו)."

ד. לקנות חלב מאיש ישראל שאין מכירין.

1. מחמיר, לוקחין רק ממי שמוחזק בכשרות.

(א) ש"ך (סי' קי"ט ס"ק ג') – "ומסתימת דברי הרב משמע דה"ה חלב אין לוקחין ממנו א"כ הוחזק בכשרות דלא כהרמב"ם שם שכ' דחלב לוקחין מכל אדם וכתב הרב המגיד שם שזה למד ממה שלא נזכר חלב עם שאר דברים והטעם מפני שקרוב לעמוד עליו עכ"ל היינו לפי שהיה גורס כגירסת הרי"ף והרא"ש שגורסין אין לוקחין ימ"ח מח"ג בסוריא אלא מן המומחה לא יין ולא מורייס ולא חתיכת דג שאין בה סי' ולא מלח סלקונדריות ולא חלתית ולא גבינה ע"כ אבל בנוסחי דידן בש"ס (בעבודת כוכבים דף ל"ט ע"ב) איתא חלב במקום חתיכת דג וכך היא גירסת התוס' שם וכן העתיק הב"י א"כ משמע להדיא דחלב שוה לשאר הדברים וזה דעת הרב".

(ב) חכמת אדם (כלל ע"א סעי' ב') – "מכל מקום לקנות ממנו יש אומרים דאסור כל דבר שיש לחוש בו לדבר איסור אפילו דרבנן כגון יין ואפילו חלב ופת אלא אם כן מכירין אותו שהוא מוחזק בכשרות דשמא חשוד על לפני עור וכן ראוי לנהוג בזמן הזה".

(ג) גליון מהרש"א (ריש סי' קט"ו) – "ואין לקנות כי אם ממי שהוחזק בכשרות, ש"ך סימן קי"ט ס"ק ג', לא כרמב"ם [מאכלות אסורות ג, כא]".

(ד) דרכ"ת (ס"ק ד') – "עש"ך להלן סי' קי"ט ס"ק ג' שכ' ממשמעות לשון הרמ"א דאסור לקנות חלב מאיש שאין מכירין אותו שהוא מוחזק בכשרות ואפי' אין יודעין בו שהוא חשוד אפ"ה אין לוקחין ממנו חלב כי צריך שיהיו יודעין בו דוקא שהוא מוחזק בכשרות עיין שם".

(ה) חלקת בנימין (ס"ק ד').

2. מראי מקומות.

(א) רא"ה (ע"ז דף לה:) – "וכל החשוד בדבר אין לוקחין ממנו, אבל אם אינה שלו נאמן להעיד עליה, דקיימא לן דליתה דר' שמעון דאמר התם בבכורות החשוד בדבר לא דנו ולא מעידו. וכן אם הוא שלו ונותנה במתנה ומעיד לו עליה נאמן, דהני תרתי בעינן בשלו [ומוכרו] כדפרישנא לקמן".

(ב) עי' סי' קי"ט סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב רק לצורך מכירה או אפי' לצרכו.

א. ראשונים.

1. האיסור רק אם חלב ע"מ למכור.

(א) מאירי (ע"ז דף לה: ד"ה אמר) – "אמר המאירי אלו דברים של גוים אסורים ואין איסורן איסור הנאה חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו ופי' הטעם בגמ' שמא מאחר שחלבה למכרה עירב לתוכו חלב טמא לרבות בשיעורה ואפילו רוצה אותה הישראל לגבנה יש לחוש לצחצוחים שבו כמו שהתבאר וכן הלכה וכבר בארנו שלדעת אחרוני הרבנים כל שחלבו הגוי לעצמו או שעשה ממנה גבנה אין לחוש לתערובת חלב טמא הא כל שחלבה למכרה אסורה".

2. מחמיר, אפי' אם הנכרי חלבו לצרכו.

(א) סמ"ק (מצוה רכ"ג) – "ואין חילוק להתיר היכא שחלבו הגוי לצרכו".

(ב) ר' פרץ (הג' הסמ"ק מצוה רכ"ג ס"ק ד') – "ולאפוקי מאותם בני אדם שמתאכסנין בבית גוים ומוצאים חלב שחולבו הגוי לצרכו ואוכלין אות' דודאי איסורא קא עבדי דכיון שחלבו הגוי ואין ישראל רואהו מתחילת החליבה אסור בכל ענין".
 (ג) טור (סעי' א') – "ל"ש חלבו לצרכו או לצורך ישראל".

ב. הסברות להתיר כשהנכרי חלבו לצרכו.

1. דודאי לא עירב חלב טמא ויקלקל את חלבו כיון דאינו מעמיד.
 (א) ט"ז (ס"ק א') – "פירוש דבחלבו לצרכו יש סברא להתיר דודאי לא עירב חלב טמא ויקלקל את חלבו כיון דאינו מעמיד אפילו הכי אסור".
 (ב) שלחן גבוה (ס"ק ד').
 (ג) ערה"ש (סעי' ב', טעם שניה) – "משום שיש רוצים לחלק דדווקא בחלבו לצורך ישראל יש לחוש שעירב חלב טמא כדי להשתכר מפני שטהור ביוקר נגד הטמא אבל בחלבו לצורך עצמו לא חיישינן שמא יערב בו חלב טמא משום דחלב טמא גרוע הרבה מן הטהור ועוד שאינו יכול להעמיד ולזה אומר הטור שאין חילוק בזה דלעולם יש חשש בזה דמי מעיד לנו שהטמא גרוע יותר ואולי אינו צריך להעמידו ואולי הטמא מבריא יותר ולכן אסור בכל גווני [ע"א ב"י וב"ח ודו"פ]".
 (ד) כה"ח (ס"ק א').
2. כיון דחלב טמא אינו טוב לאכילה כמו הטהור.
 (א) פרישה (ס"ק א') – "דלא תימא דוקא חלבו לצורך ישראל אסור משום שמא עירב בו חלב טמא אבל חלבו לצורך עצמו אימא ודאי לא עירב חלב טמא לפי שחלב טמא אינו טוב לאכילה כחלב טהור שהיא טובה יותר קא משמע לן דאפילו הכי אסורה אפילו חולב לצרכו וכן משמע מדברי סמ"ק".
 (ב) ע"א לבוש (סעי' א') – "ולא אמרינן כיון שחלבו הגוי לצרכו לא עירב בו דבר טמא, שגם הגוים אין רגילין לאכול חלב רק מבהמה טהורה, אפילו הכי אסורה מפני שאין נזהרין בה כל כך וחיישינן".
 (ג) חלקת בנימין (ס"ק ג').
3. כל שאין לעכו"ם הנאה בתערובתו לא חיישינן.
 (א) חוט המשולש (תשב"ץ ח"ד טור ראשון סי' ל"ב) – "ויש סוברין שאם העכו"ם חלבו לצורך עצמו דלא חיישי' לתערובת ומותר הוא לישראל הבא ומצאו חלוב לשתותו ומזה נהגו קצת חכמים להתיר לאות' הולכי דרכים לשתות החלב שחלבו עכו"ם לצורך עצמו. וי"ל שדעת המתירים בזה הוא מצד שתערובת זו של חלב שחששו אליה רז"ל אינה כי אם לזיוף בשביל אחרים לאיזו כוונה אבל לגבי ידידהו אין להם תועלת בערוב זה שאין חשש תערובת חלב כמו חשש תערובת מורי"ס דאסרוהו ז"ל משום תערובת יין ... ואינו כן חשש תערובת החלב דאין תקון לחלב בתערובת החלב דכל שאין לעכו"ם הנאה בתערובתו לא חיישינן וכההיא דאמרינן בגמ' (שם י"א ע"ב) ... ולפ"ז יראה החלב שחלבו עכו"ם לצורך עצמו שיהי' מותר דלא חיישי' לזה שערבו דמה הנא' אית ליה בערובו ואין לחוש אלא בחלב שחלבו לצורך אחרים שמא יערב אותו כדי להרבותו ולמכרו זה עם זה או לנותנו וכיוצא בזה".
 4. האיסור לא נעשה אלא כשבא ליד הישראל.
- (א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ט ד"ה אבל קצת) – "ודחקו הפרישה והט"ז בטעם ... לכן נראה לפי מה שבארתי דהאיסור לא נעשה אלא כשבא ליד הישראל לכן היו סבורין אותן בנ"א דכשמתאכסנים בבית העכו"ם ואוכלין מחלב שחלבו העכו"ם לצורך עצמן לא נחשב שבא החלב ליד הישראל אבל סובר הסמ"ק שהוא טעות דכיון שהישראל לקח לאכול הוא נחשב בא ליד ישראל, שאינו תלוי בקנין או בחליבה לצורך ישראל ...".

ג. פוסקים.

1. אפי' אם הנכרי חלבו לצרכו יש להחמיר – לבוש (סעי' א'), ב"ח (ס"ק א'), ט"ז (ס"ק א'), ש"ך (ס"ק א'), פ"ח (ס"ק א'), חכ"א (כלל ס"ז סעי' א'), באה"ט (ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק ב'), ערה"ש (סעי' ב'), עצי העולה (הל' חלב כלל ד' סעי' א'), כה"ח (ס"ק א'), חלקת בנימין (ס"ק ג'), ושאר פוסקים.
- ד. מראי מקומות – שאלת משה (שערי או"ה ח"א שיעור כ"א).

ה. במקום שהנכרים נזהרים מחלב טמא מחמת שהוא נמאס בעיניהם.

1. מיקל.
 (א) ע"א חוט המשולש (תשב"ץ ח"ד טור ראשון סי' ל"ב) – "שהדבר הזה ר"ל לחלוב חמורתות או סוסיות הוא להם דבר נמאס וגנות וחרפה וגם יש להם בזה נחושה רע לעושה זה א"כ אין לחוש לדבר הזה".
2. מחמיר, אין לחלק.
 (א) ע"א הרשב"א (תוה"ב הארוך בית ג' שער ו', צ"ב) – "לא נשמע בהם מעולם מי שמערב חלב טמא עם חלב טהור שמאיס הוא להם ...".
 (ב) שלטי גבורים (על מרדכי ע"ז פרק ב' אות ה') – "ועובדי כוכבים שבינינו קים לן שנזהרים מחלב טמא מחמת שנמאס בעיניהם אפ"ה אין להקל ולחלב בין עובד כוכבים הללו לשאר עובד כוכבים הואיל ולא חלקו חכמים בדבר".
 (ג) חת"ס (יו"ד סי' ק"ז) – "שוב דנת על עיקור הדין אי חלב נאסרה במנין אפילו במקום וזמן שאין בהמה טמאה הראוי' לחלוב מצוי ביניהם כבזמן ומקומות אלו שהבהמות הטמאים המצויים גם הגוים ממאסים חלבם ...".
 (ד) חקקי לב (ח"א סי' ל"ב) – "שהרי מבואר מדברי הרשב"א ... בתשב"ץ ... נראה מדברי הרשב"א ודעימיה דאין מקום להתיר".

ה) זבחי צדק (ס"ק ט"ו) – "חקקי לב".

ו) דרכות (ס"ק ח') – "על" בשלטי הגבורים ... וכיוצא בזה כ' גם זקני הלבוש בריש סי' זה ... והנה בשו"ת מהר"ש דוראן בחוט המשולש שבתשו' התשב"ץ סי' ל"ב (דף ט"ז ע"ב) מצדד להתיר מה"ט משום דחלב בהמה טמאה הוא דבר הנמאס בעיניהם וגנאי הוא להם לחלוב מבהמה טמאה ואין מערבין אותה בחלב טהורה עיין שם וכיוצא בזה כ' גם בשו"ת זכור לאברהם (להרב מהר"א אביגדור ז"ל) חיו"ד סי' פ' לדינא עיין שם וכה ראיתי בס' ערך שי בחידושו לסי' זה שהביא דברי המהר"ש דוראן שבתשו' התשב"ץ הנזכר בדבר פשוט ופסק כן לדינא אמנם עיין בשו"ת זרע אברהם חיו"ד סי' כ"ה שכ' דאין לסמוך על מה שהוא מאוס להם דיש לחוש אפ"י אם מאוס להם מוכרים לאחרים וכמ"ש הרשב"א בתורת הבית הארוך שער ו' דחלב שנמצא ביד גוים אסור דאע"פ שהיא מאוס להם מוכרים לאחרים עיין שם ועל"י בשו"ת חקקי לב ביו"ד סי' ל"ב שהרחיב הדיבור בזה והביא דברי אחרונים בזה והעלה ג"כ לדינא כדברי הרב זכור לאברהם הנ"ל דאין לסמוך כלל על ההיתר דחלב טמא הוא מאוס להם".

ז) כה"ח (ס"ק ט"ז) – "חקקי לב".

ח) חלקת בנימין (ס"ק ז', ציונים ס"ק י"ט) – "וחת"ס ... וחקקי לב".

ט) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' ש"י).

3. מראי מקמות.

א) חלק מהמחלוקת, אם חכמים אוסר עם לא פלוג [חת"ס לשיטתיה], או רק במקום שיש חשש [חוט המשולש לשיטתיה].

ג] טעמים שחלב נכרי אסור.

א. חשש עירוב חלב טמא.

1. ע"ז (דף לה:) – "חלב למאי נחוש לה. אי משום איחלופי, טהור חיוור, טמא ירוק. ואי משום איערובי, ניקום, דאמר מר: חלב טהור עומד, חלב טמא אינו עומד. אי דקא בעי לגבינה ה"נ, הכא במאי עסקינן דקא בעי ליה לכמכא. ונשקול מיניה קלי וניקום. כיון דבטהור נמי איכא נסיובי דלא קיימי, ליכא למיקם עלה דמילתא. ואב"א: אפ"י תימא דקבעי לה לגבינה, איכא דקאי ביני אטפי".
2. תוס' (ע"ז דף לה. ד"ה משום, דף לט: ד"ה ימ"ח).
3. רמב"ם (הל' מאכ"א פרק ג' הל' ט"ו) – "וכל חלב שלהן חוששין לו שמא עירבו בו חלב בהמה טמאה".
4. סמ"ג (לאוין סי' קל"ב) – "שכל חלב הנמצא בידי גוי אסור שמא עירב בו חלב בהמה טמאה".
5. סמ"ק (מצוה רכ"ג) – "שמא עירב בו חלב בהמה טמאה".
6. רשב"א (תורת הבית הארוך בית ג' שער ו', צ"ב) – "כלומר הא דאמרן אי דקא בעי ליה לגבינה הכי נמי דשרי לא היא דהא איכא למיחש לצחצוחי חלב טמא דילמא קאי ביני אטפי".
7. טור (סעי' א') – "חלב שחלבו עו"ג ואין ישראל רואהו אסור שמא עירב בו חלב טמא".
8. נימוקי יוסף (ע"ז דף לה:) – "אסורין באכילה חלב שחלבו גוי וכו'. דילמא עריב בה חלב טמא, ואף על פי שחלב טמא אינו נקפא, יש לחוש שמא בגומות הגבינה נשאר ממנו".
9. והפוסקים – מחבר (סעי' א'), לבוש (סעי' א'), ש"ך (ס"ק ח'), חכ"א (כלל ס"ז סעי' א'), ערה"ש (סעי' א'), עצי העולה (הל' חלב כלל ד' סעי' א'), ושארי פוסקים.

ב. וגם משום הרחקה מן העכו"ם.

1. מהר"ש אבוהב (ס' הזכרונות הל' מאכ"א פרק ג' ד"ה אמת) – "אמת כתוב בספרים משמא דגמרא דטעם אסור חלב שנחלבו גוי ואין ישראל רואהו משום שמא עירב בו חלב בהמה טמאה הוא וגם אמנם כמו שנראה מדבריהם ז"ל לא בשביל זה בלבד נגעו באסור זה וכיוצא בו כעין שכתב הרב המגיד בפ"ג מה' מאכלות אסורות בשם ראב"ד והרמב"ן והרשב"א ז"ל שפרשו והוכיחו שאין הולכים באסורים אלו של כותים אחר נתינת טעם, ולכן אינה מתבטלים בששים ואפילו א' באלף לא בטל כל שדרכן של כותים לתת לתוך הדבר ההוא שום דבר של אסור שחכמים רצו להרחיק מאכליהם וכ"כ הרב בב"י בטור י"ד בס"י קט"ו וס"ס קל"ד הזכירו הרב בעל ההג"ה ס"ס קנ"ה. והדין עמהם שהרי דרך משל האסור זה של חלב שלפנינו ספק יש אם יש בו תערובת חלב טמא אם לא דבלא תערובת כבר אמרינן בגמרא טהור חיוור טמא ירוק, כלו' וניכר הוא לעין ולהחליף בכך לא חיישינן כדאיתא התם ואת"ל יש בו תערובת שמא דבר מועט הוא ובטל במעוטו ואפ"ה אסרוהו לפי שכל כוונתם היתה להיות ישראל עם קדוש לה' אלקינו כאשר דבר לנו וכאשר נשבע לאבותינו כשם שאסרו פתן ושמן ובשוליהן אפילו בפנינו ובכלים שלנו ואין בדברים הללו חשש אסור מבחוץ כמ"ש ז"ל אלא שבחלב לפי גודל דעתם הקלו כל שישראל רואהו בלבד. וכדמות ראייה לדבר מדשנה ר' במשנתנו האי אסור דחלב בתחילה קודם ג' האיסורין האמורין ולא לבסוף ששם היה מקומו וז"ל המשנה בפ"ב דע"ז ואלו דברים של גוים אסורים ואין אסורין אסור הנאה חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו והפת והשמן שלהן ר' ובית דינו התירו בשמן והשלקות וכבשים שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ וטרית טרופה וכו' ואם איתא דכל עצמו של חלב לא נאסר אלא משום חשש דתערובת חלב טמא בתר השלקות הוה לי למתנייה גבי כבשין וטרית טרופה והשנים אצלן דטעמא דכלהו משום חששא התערובת אסור הוי. אלא ודאי להכי איתנייה בתחילה לומר כי גם שנאסר מחמת חשש איסור גם יש בו מטעם הכולל בכל האסורין של עכו"ם דהיינו להתרחק מהם כגון השנויים אחריו פת ושמן ושלקות. שאין בהם אלא מטעם זה בלבד וכדאמרן בסמוך ...".
- א) אולי יש ראייה מהסדר של הטור ושלחן ערוך. שהמשניות מביא חלב עכו"ם, ואח"כ פת ובישול עכו"ם. וכן הרמב"ם מביא חלב עכו"ם בפרק ג', ואח"כ פת ובישול ושכר עכו"ם בפרק י"ז [ובסוף, הענין של בל תשקצו, שהוא בשו"ע סי' קט"ז]. אבל טושו"ע מביא חלב עכו"ם אחר פת ובישול ושכר עכו"ם. כדי להודיא שהוא חלק של הרחקה מן עכו"ם.
- ב) רש"י (דף לה: ד"ה והשלקות) – "וכולהו משום חתנות".

2. תשובות והנהגות (ח"א סי' תמ"א, ח"ה סי' רנ"ה [לשונו מובא לקמן]) – "וגם כאן בחלב עכו"ם מקובל שאין הטעם משום חשבון חלב טמא לבד, אלא כנראה גם כדי להבדיל אותנו מעכו"ם, ועל יינם גזרו אף בנגיעה ובחלב גזרו שצריך שמירה".

ג. משום גילוי.

1. ירושלמי (שבת פרק א' הל' ד' דף י., תרומות פרק ח' הל' ג' דף מג:; ע"ז פרק ב' הל' ח') – "חלב הנכרי למה הוא אסור רבי בא בר רב יהודה רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי חלב הנכרי למה הוא אסור **משום גילוי**. ויעמיד אמר רבי שמואל בר רב יצחק מפני האירס הנתון בין הנקבים ותני כן שלשה אירסים הן אחד צף ואחד שוקע ואחד דומה לשבכה".
2. תוס' (ע"ז דף לה. ד"ה משום) – "משום ניקור. תימה לקמן דמסקינן טעמא דחלב דבעינן ישראל רואהו דחיישינן לעירוב חלב טמא תיפוק ליה משום גילוי וי"ל **דאין ה"נ** אלא טעמא פסיקא ליה נקט הכא בשאין ישראל רואהו דמערב אבל טעמא דגילוי זמנין דלא שייך כגון שמצא העובד כוכבים יוצא ממקום שחולב שם דכיון שכל שעה תופסו בידו ליכא למיחש לניקורא".
3. תוס' הרא"ש (ע"ז דף לה. ד"ה אריב"ל) – "אריב"ל משום ניקור. וא"ת הא דתניא לקמן יושב ישראל בצד עדרו של גוי וחיישינן לחלב טמא תיפוק לי משום גילוי, וי"ל דאה"נ אלא ברייתא [אשמעינן] דאפילו היכא דאין לחוש לגילוי יש לחוש לחלב טמא, וכן משמע בירושלמי א"ר ירמיה חלב דגוי למה אסור משום תערובת בהמה טמאה ותניא עומד ישראל בצד עדרו של גוי והגוי חולב ומביא לו ואינו חושש ר' אבא בשם רב יהודה ר' סימון בשם ריב"ל חלב הגוי למה אסור מפני גילוי ויעמיד א"ר שמואל בר רב יצחק מפני ארס העומד בין הנקבים".
4. לענין גילוי בזמן הזה - עי' ריש סי' קט"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ד. חיישינן שמא יטיל העכו"ם איסור גם בשביל להכשיל אף כשלא ירויח כלום.

1. ר' שמואל (מרדכי ע"ז רמז תתל"א) – "וסמ"ג פסק דמותר ישראל לילך בשוק ולהניח קדרתו בביתו ואף על פי שיש חלב או איסור אחר דלא חיישינן שמא יטיל העובד כוכבים איסור בקדירה כדי להכשיל הישראל דכל היכא דאין העובד כוכבים מרויח בדבר לא חיישינן להכי ... וכתב הר"ר שמואל מצאתי כתוב דיש אוסרין ומפרשין דלא חשו להם חכמים דלמא מהדר ישראל אפיה משמע דאי מהדר אפיה אסור".
- (א) ב"ח (ס"ק ב') – "והא דכתב המרדכי פן יערב או ישם הגוי חלב טמא בכלי וכו' נראה דהכי פירושו לסברת הר' שמואל שכתב שם המרדכי בשמו דיש אוסרין בלא שומר דחיישינן שמא יטיל הגוי איסור בקדירה כדי להכשיל אף על גב שאינו מרויח בדבר אם כן הכא נמי איכא למיחש פן יערב שם איסור כדי להכשיל ...".
- (ב) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' ט"ז ד"ה ולכן) – "ולכן נראה דטעם הרמ"א שלכתחלה יש לחוש לשיטת הר' שמואל שהביא המרדכי ...".

ה. יש בזה טעם כמוס אחר שלא גילו לנו אותו.

1. חת"ס (דרשות ח"א דרוש לז' טבת תקע"ג ד"ה והנמשל, עמ' פ"א) – "ויתחילו לדרוש באגדות של דופי לאמר מ"ט נאסר חלב בהמה טמאה משום שמוליד חולי וטמטום כך וכך עפ"י חכמת הטבע וחכם גדול הי' מרע"ה, אך א"כ טפשות הוא לאסור חלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואהו, וכיוצא באלו בכל המצות, ולו חכמו ישכילו **כי יש בכל אלו טעמים אחרים גבוהים מעל גבוהים** ועל כל דבר ממונים מלאכים מטיבים ומריעים ואז יבינו וישכילו כי כל גדרי הז"ל וגזרתם יש להם שרש מלמעלה אז ישימו מחסום לפיהם".
2. פלא יועץ (ערך דברי חכמים) – "ואין לנו אלא דברי חכמים שמלבד הטעם לפי הפשט יש בהם כמה צפוני סודות ותומת ישרים תנחם שלא לסור מדבריהם ימין ושמאל באיסורין ותקנות וגזרות ועצות טובות המפוזרות בתלמוד כי רוח ה' דבר בם ושומע להם ישכון בטח ושקט ושאנן מפחד רעה וימצא חן ושכל טוב בעיני אלקי"ם ואדם".
3. ערה"ש (סעי' ו') – "ובאמת כך מקובלני שכל גזירת חכמים לבד טעמם הנגלה יש עוד הרבה טעמים כמוסים שלא גילו אותם והשומע ישא ברכה מאת ד' וישולם גמולו בזה ובבא".
4. דברי חיים (מנחת אלעזר ח"ד סי' כ"ה ד"ה ויראה) – "וכמ"ש שם בשם ערוך השלחן דבאמת יש בתקנות חכ"ל טעמים כמוסים שלא גילו אותם וכו' עיין שם וא"כ מי יהיו ויזיד לבו להתיר זאת בימינו וגם שמעתי כעין זה מפה קדוש אאזמו"ר זי"ע מפה"ק בשם רבו הקדוש בעל דברי חיים זי"ע מצאנו **בענין טעמים נסתרים** שהיו לחכ"ל בתקנתם וכגון בחלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו וכו' אשר פוגם בנפש ר"ל".
5. דברי יציב (או"ח סי' כ"ז) – "ותראה בדרכי חיים אות נ' בא"ד, ואמר רבינו ז"ל בזה"ל שלשה דברים קבלנו מחותני הרה"ג מלייפניק (מח"ס ברוך טעם) ז"ל **איש מפי איש עד מרע"ה**, ואחת מהם הוא שחלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו אין הטעם שמא עירב בו חלב טמא כי זה הטעם גילו החכמים רק לפני העולם רק שיש טעם כמוס בדבר עיין שם".
6. תשובות והנהגות (ח"א סי' תמ"א, ח"ה סי' רנ"ד, סי' רנ"ה [לשונו מובא לקמן]) – "וידועים דברי הגר"א זצ"ל בענין מים אחרונים שחז"ל לא גילו אלא הטעם הפשוט, אבל יש לתקנותיהם טעמים נוספים, וגם כאן בחלב עכו"ם מקובל שאין הטעם משום חשבון חלב טמא לבד, אלא כנראה גם כדי להבדיל אותנו מעכו"ם, ועל יינם גזרו אף בנגיעה ובחלב גזרו שצריך שמירה, וכן הביא הגה"ק רבי חיים מצאנז זצ"ל בשם חמוי ה'ברוך טעם' זצ"ל שקבלה בידו איש מפי איש שזהו תקנה קדומה ולא רק מהטעם שפירשו שהוא משום חשבון חלב טמא. וכן כתב בערוך השלחן ס' קט"ו ס"ו שכך מקובל מגדולי הדורות ועי"ש מעשה נורא מענין זה".

ד [חשב עירוב חלב טריפה: בזמן הזה.

א. מיקל, אין חשב.

1. משנה הלכות (חט"ז סי' ז', סי' קל"ז, קונ' הבאר חכ"א עמ' קכ"ב) – "בדבר אשר פנה אלי בשם כמה ת"ח בדבר כשרות החלב בזמנינו ומקום השאלה כיון שידוע שבזמננו נמצא אצל כל בהמות אפי' הבריות והצעירות חלק גדול מאד של טריפות, והאיך אנחנו

שותין חלב ואוכלין גבינה שברור לנו שיש בין ששים בהמות בבירור יותר מעשר טרפות ואפי' עד עשרים ושמנה, והגם שאם היו חולבין כל פרה ופרה בנפרד הי' מותר דסומכין שהיא מהרוב כשרות, מ"מ כשמערבין חלב ממאות או אלפי פרות עלינו לדון האם אין בכל אלה חלק אחד מששים טריפות ... והנלפענ"ד מתחלה עלינו להעמיד יסוד גדול בדיני התורה ובפרט בדין רוב וחזקה שאמרה תורה אחרי רבים להטות ובין ברובא דאיתא קמן ובין ברובא דליתא קמן ...".

2. הגרי"ש זצ"ל (הליכות שדה חצ"ד עמ' י"ד, עמ' כ"ז ד"ה וכפי) – "שהלכה למעשה כבר הורה זקן - הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] - שבמציאות הקיימת כיום אין לחשוש למידי, והחלב כשר לכתחילה גם למהדרין".

3. הגר"י בעלסקי זצ"ל (ישורון חל"א עמ' שמ"ו) – "הנה ידידי ר' דוד מיניץ נ"י הראה לי דברי עיונו של ידידי הרה"ג מוהר"ר צבי שכטר שליט"א בענין חלב. בו הקשה היאך אנו שותים חלב בזה"ז אחרי שרואים שאחוז גדול מהפרות (ובפרט מהפרות החולבות) לקוויות בטריפות הרי אין כאן ששים לבטל החלב הבא מן הטרפה כדברי המחבר יו"ד סי' פ"א סעי' ב'. ואחר פלפול קצת הניח בקושיא. והנה דין זה דבעי ס' לבטל חלב הטרפה הוא דין מדיני תערוכות וכל המחבר שם וז"ל ואם היתה (ר"ל אותה ששחטה ומצאו שהיא טריפה וגם הוגלד פי המכה כדאיתא התם) בעדר עם בהמות אחרות, ונתערב חלבה עם חלב האחרות, הולכים בו אחר שיעור ששים עכ"ל, הרי לפניך דמיירי בודאי טריפה דחלבה נתערב בתערובת רגילה ולהכי אסור אי ליכא שיעור ששים. אבל הא דידן אין בכל עדר אפילו בהמה אחת שהיא ודאי טריפה, ועל כוונתו כאו"א יש לדון שהיא כשירה דאזלינן בתר רוב בהמות. ולכל אחד יש ג"כ חזקת כשרות מהאי טעמא, ואף בנמצא בה ודאי טרפות אחר השחיטה אמרינן בהו דכשרות הן, בטריפות שאפשר שלא אירע לה אלא עתה (שם) ולדעת הרמ"א אף בטריפות שאירעו לה מקודם דלא אסרינן אלא עד שעת התחלת הטריפות ודאי, שזה ע"פ הרוב ג' ימים, ומה שקודם לכן הוא כשר מטעם חזקת כשרות דידה, ואין נפק"מ בכל זה בגודל האחוז שמוצאים לבסוף, ואמרינן עלייהו דנולדו הטריפות סמוך לשחיטה ועד שלא מצאו הטריפות נקטינן דכולן כשרות הן. ועל מה שהביא הרה"ג ר' צבי שליט"א מדרום אפריקא דשם מצאו רוב טריפות ואולי תאמר דמטעם זה לא נאמר עלייהו כלל דרוב בהמות כשרות וישתנו מחמת זה הרבה דינים. ליהוי ידיע דכל זה אינו, דמה שמצאו שם וכיו"ב טריפות כולם מיירי בסרכות הריאה דהוה להו ספיקי טריפה ולא יותר כדברי תוס' חולין דף י"א ע"א ד"ה אתיא מפרה אדומה עי"ש, והובא להלכה שם בשו"ע בסוף הסעיף, ולכן אף בבהמה ששחטה והטריפו אותה משום סירכות הריאה, מ"מ הגבינות שנעשו ממנה כשרות. ועי' בהג"ה שם לענין מה שנחלב תוך ג' ימים. ואגב אענה חלקי בענין האחרון, כי מה שהובא בשו"ע שם לגבי סרכות אתיא אליבא דשיטת המחבר דס"ל דבטריפה כגון סירכא דידוע שנטרפה קודם שחיטה אמרינן דסלקא לה חזקת כשרות דידה למפרע, ולכן לא שרי אלא מטעם ספק ספיקא, וזהו דעת התוס' הנ"ל. אבל לדעת הר"ש, דס"ל להרמ"א כוותיה, דחזקת כשרותה עדיין קיימת לא בעינן ספק ספיקא להתיר, כי ממנ"פ עד לפני ג' ימים נקטינן דודאי לא נסרכה וליכא אלא ספק א', ולפני זה לא בעינן הספק השני דקיימת חזקת כשרות דידה, ואף בשאר טריפות דלית בהו ספק ג"כ שרינן הגבינות, וזה פשוט למעיין. היוצא מכל הנ"ל דאין בעית טריפות בחלב דידן, יאכלו ענוים וישבעו, חמאת בקר וחלב צאן, לכו שברו ואכולו בלי מחיר, יין וחלב תחת לשונך".

4. מעשה חושב (ח"ה סי' כ"ח, קונו' הבאר חוברת כ"א עמ' קמ"ז) – "מותר לשתות את החלב ללא כל חשש, ואין מקום להחמיר לצרוך חלב שנחלב מפרה אחת בלבד ולא התערב עם חלב פרות אחרות".

5. מנחת אשר (ח"א סי' ל"ט, סי' מ', פר' משפטים סי' מ"ג אות ד', קונו' הבאר חכ"א עמ' קמ"ה) – "ולענ"ד כל המהומה הזו בטעות יסודה, ויסוד הטעות במה שהחליפו בין דין תורה דאחרי רבים להטעות ל"מדעי הסטטיסטיקה", דאף אם אמנם נכון הדבר שבהסתברות סטטיסטית אי אפשר לומר על עדר בהמות שכולן כשרות, אלא יש להניח שכשאחוז המיעוט הכללי יהיה אשר יהיה, כך אחוז המיעוט גם בעדר זה, אך לא כן בדין תורה דאזלינן בתר רוב, ולפי משפט התורה דיינינן בכל בהמה דין כשרה וממילא אף אם יצטרפו בהמות רבות, כולן כשרות לפי דין תורה ...".

6. הגר"ז ויטמן שליט"א (הליכות שדה חצ"ד עמ' י"ד) – "לאור האמור ניתן לומר שקשה מאוד למצוא בעדר החולבות הישראלי פרות שהן טריפות ודאי, אלא רק מספר מועט של פרות שהן ספק טריפות ואותן נראה שניתן כיום להשאיר בעדר ללא חשש".

7. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קמ"ה) – "בהמות טריפת הוא פחות מעשר אחוז. ויש להקשות בזמנ"ז שנתערב כל החלב ביחד הא אין כאן ששים. ואף שהוא מין במינו אבל מ"מ אסור מדרבנן. ושמעתי מרי"ב של' להקל מטעם אין מחזקינן איסורא, והוא כרובא דליתא קמן על כל אחד ואחד".
הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

According to some kashrus inspectors about 80% of milk cows are found to be treif when slaughtered. These high rates of treifos in dairy cows are attributed to a number of factors such as a heavy grain diet, the weaning process for calves and excessive milking. If this is the case then should we all stop eating dairy products? Especially since the milk in our glass always comes from numerous cows and even if we accept the lowest number of 10% of all slaughtered beef being treif then it is still not batul beshishim.

R' Y. Berkovits wrote: The claim is that most of the issues are only with older cows. Most older cows have had a procedure done to them to relieve gas pain which renders them treifa. The Chalov Yisrael companies claim that they are makpid to use only young cows which avoid most of these issues. Agav - This is an additional serious issue with chalav stam.

ב. מראי מקומות – הגר"ז נ' גולדברג זצ"ל (קונו' הבאר חוברת כ"א עמ' קמ"מ), הרג"י אילאוויטש (בית אהרן וישראל חוברת ק"ד עמ' ס"ו), קונו' הבאר (חוברת כ"א עמ' ק"ו), חלב ישראל כהלכתו (פרק ד' סי' ד'), הרי"ש בריזל (בית אהרן ישראל גליון רכ"ב עמ' קמ"ט).

1. הגר"צ שכטר שליט"א (מכתב ד' חנוכה תשס"ז) – "קושיא אחת מטרידני בנוגע לשתיית החלב בזמננו, שמערבים יחד החלב היוצא מאלפי פרות, ודבר ידוע הוא שיש מיעוט המצוי של פרות שיש להן טריפות מחמת סירכת הריאה, ולפי"ד המשכנות יעקב גדרו - 10%. ואפי' נניח דלא כוותי, אלא שהאחוז הנכון בזה הוא 7%, ושמעתי מהרב נויבירט שיש לו ידיעה בזה, שבמדינת יוראגווי (בדרום אמריקה) יש רק 5% מכ"מ - לאחר שמערבים יחד כל החלב מכל הפרות - הלא ברור הדבר שאין שמה ששים בחלב המותר נגד החלב האסור, כי יש לנו רובא דלית' קמן שבין כמה אלפי פרות, יהיו בודאי כל כך טריפות - כפי האחוז הנ"ל, ומה שייך לומר שכבר פסקנו על כל פרה בפנ"ע שאיננה טריפה (מכח הרוב), הלא בעת - לאחר שנתערב כל החלב ביחד, יש לנו ידיעה (מכח הרובא דליתא קמן של הסטטיסטיקה הנ"ל שיש אחוז מסויים של בהמות שיש להן טריפות של סירכת הריאה) - שיש לפנינו איסור המעורב בהיתר (לח בלח מין במינו) שאין בו ששים. והראו לי את דברי המרחשת (ח"א סי' כ"ט) שלדעת התוס' שאין סירכא בלא נקב לא ר"ל שיש כבר נקב, אלא שסופה לינקב, וכל כה"ג ליכא אי' לאו דטריפה אלא רק איסור עשה ולדעת המגיד משנה בכונת הרמב"ם, אין דין יוצא מן האסור נוהג אלא באופן שיש אי' לאו על הבהמה, לפי"ז ביאר כונת התוס' בחולין (יא). שגבינות שנעשו מחלב בהמה שלאחר זמן נשחטה ונמצאת סירכא בריאה שזה ספק טריפה, ורוצה הוא לבאר בכונתם, שספק הוא אם כבר נתהווה הנקב - וממילא החלב אסור או רק שסופה לנקב - וממילא החלב מותר. האם אפשר לסמוך על דברי הגאון מרחשת לענין ס', שאינו אלא דרבנן (במין במינו לח בלח)? ברמ"א ליו"ד סוף סי' ק"ט הכריע דבמקום הפסד יש לסמוך על דעת הרא"ש שכל תערובת של יבש ביבש שנודעה התערובת ואח"כ נתבשל הכל ביחד - שאינו אוסר, למרות מה שאין שם ששים, האם על זה כולנו סומכים כל ימי חיינו - שזה תמיד אצלנו מקום הפסד? ואפילו נצריך לזה סברתו המחודשת של הגאון בעל ס' מרחשת ז"ל, צריכים לברר - מה אחוז שאר טריפות האוסרות בהמות - חוץ מסירכות הריאה, כי קיימת אפשרות שמשאר טריפות לבד כבר לא יהי' ששים? קושיא זו הקשיתו זה מכבר כמה שנים, וראיתו שהדפיסו תשובות בזה - אך לא נחה דעתו בדבריהם. ולפני ד' חדשים בקרתו ביוהניסבורג (דרום אפריקה) ואמרו לי הרבנים - **שאצל הפרות החולבות אחוז הטריפות שמחמת סירכות הריאה הוא - 95%** כשחזרתי לאמריקה ושאלתי אצל הרב דזשוראוול שיחי' (אחד מרבני הו"א) אמר לי שכאן באמריקה - הוא 80%. ושהריאה כ"כ מלאה בסירכות - שאין שייך להתחיל לבדוקה. כשמעתי דברים אלה לא הבנתו - היאך אנו שותים חלב - **אפילו לא מעורב עם חלב משאר אלפי פרות, אם אצלנו רוב בהמות החולבות טריפות הן.** וע"ז השיבנו הגאון הרב אלישיב שליט"א [זצ"ל] כדברי האחרונים לסי' פ"א, שמדינתא תמיד יש רוב כשרות, ומה שאוסרים כ"כ - זה רק בתורת חומרא, ולא החמירו על החלב (כמו שהחמירו על הבשר) כי (לפי דברי המגיד משנה) אי' יוצא מן האסור גדרו כדוגמת אי' חצי שעור - שבשתיים אין מלקות (לדעת הרמב"ם אך לתוס' - שיש מלקות אף ביוצא - עדיין צ"ע חילוק זה) ובאמת יש לעיין בזה אצל המומחים - אם האחוז הגבוה של סירכות הריאה בפרות החולבות - זה רק בתורת חומרא, כי שמעתי בשם הרב לוינגר (משווייץ) שיש בזה הסבר עפ"י רפואה - כי מסירים אותן במקדם מלינק מאימותיהן (לאילו הפרות החולבות) ושוה גורם שיחלו בנמוני"א (א"ה: דלקת ריאות) - אשר זה גורם לגידול הסירכות - ומן הנכון שהמומחים בנידון ועיינו בכל הנ"ל. בשיבות מקובל שהכלל רובא וחזקה רובא עדיף - ר"ל, שרוב מברר, וחזקה - לא מבררת, אלא שזה דין היאך לנהוג, ולא נאמרו כללי הנהגה אלא במקום שאין שמה בירור. אשר לפיכך כתבו התוס' שברוב גרוע ל"א רובא עדיף, אלא ששקולים הם, ששניהם דיני הנהגה. וכאן שלפי הסטטיסטיקה ידוע לנו שקרוב לודאי הוא שיש אחוז מסויים של חלב מבהמות טריפות בתוך התערובת, היאך שלא נפלפל להסביר מדוע יש לסמוך על חזקת כשרות של הבהמות, אבל סוכ"ס, הסטטיסטיקה מהווה בירור (של רובא דליתא קמן), וכל מה שלא נגיד לגבי חזקת כשרות של הבהמות, כל אלה - דיני הנהגה המה, ורובא וחזקה - רובא עדיף, כלומר, במקום שיש בירור לפנינו - אין מקום לסמוך על כל דיני הנהגות".

ה) חלב עכו"ם: חשש של איסור דאורייתא או רק חשש איסור דרבנן.

א. ביאור הדברים.

1. חלב מבהמה טמאה אסור מה"ת, שכל יוצא מן הטמא טמא – רמב"ם (הל' מאכ"א פרק ג' הל' א'), מחבר (יו"ד סי' פ"א סעי' א').
2. וחכמים הוסיפו לאסור כל חלב שחלבו עכו"ם שמא נתערב בו חלב בהמה טמאה, והחשש הוא שנתערב מיעוט חלב טמא בחלב טהור אינו ניכר – ע"ן (דף לה:).
3. אחר שנתערב, האם יש חשש של איסור דאורייתא או רק חשש איסור דרבנן.

ב. חשש של איסור דאורייתא.

1. ב"ח (סי' קי"ח ס"ק א' בקונ"א) – "בתורת הבית הארוך בית ד' שער ב' (דף קי"ח) (כח א) כתב להדיא דחלב אית ביה חששא דאחלופי טהור בטמא ואפילו הכי סגי בחותם אחד משום דלא טרח ומזייף במידי דלית ליה רווחא ... שוב ראיתי שכתב מהרו"ך (פרישה אות ד) דסבירא ליה להרשב"א דבחלב כיון דליכא חששא אלא לאחלופי מיעוטא דחלב טמא בטהור שאינו ניכר כיון דרובו טהור א"כ אין כאן אלא איסור מדבריהם דמין במינו בטל ברוב ושרא ליה מאריה דכתב כנגד הגמרא וכנגד תורת הבית הארוך מה שלא עלה על לב".
2. פ"ת (ס"ק ד') – "מצאתי להרשב"א שכתב דתערובת טמא בטהור דלא מנכר היינו בהיכא דחלב טמא הוא דבר מועט בטהור ע"כ ואין דעתי נוחה בזה דאם כן ליהדר ליפרוך תלמודא אמאי אסור ספק דרבנן הוא דמין במינו מדאורייתא ברוב וחלב טמא בטהור כתב הרשב"א דהוי מין במינו וכיון שכן אמאי אסורוהו ואפשר ליישב לפי דעת הרב דאי הוי מחצה ומחצה לא מנכר אלא למדקדק היטב להכיר דוקא וכיון שכן גזור דלמא לא ידקדקו היטב והוי מחצה ומחצה וסובר הרב דמחצה ומחצה אסור מדאורייתא".
3. הר צבי (יו"ד סי' קי"ג) – "אלא דלכאורה מצד אחר יש לדקדק בדברי הש"ך שאומר דחשש תערובות של חלב טמא בטהור אינו אלא במיעוטא דמה"ט אינו אלא דרבנן א"כ יקשה וכי בשביל איסור דרבנן עמדו למנין לגזור על חלב עכו"ם דהא הוי כעין גזירה לגזירה ובתוס' (ע"ז דף לה ע"א ד"ה מפני שמעמידן אותה בעור קיבת נבילה) כתבו, וא"ת מאי איריא נבילה אפילו שחוטת נמי אסורה משום בשר בחלב, וי"ל דדוקא נקט נבילה דאז איכא בה איסורא דאורייתא אבל בשחוטת משום בשר בחלב ליכא איסורא

דאורייתא דצונן בצונן הוא ואף על גב דאוקומי קא מוקים אינו אסור אלא מדרבנן, עכ"ל. ומבואר מדבריהם דמשום איסור דרבנן לא גזרינן, אמאי גזרו על חלב עכו"ם להש"ך דאין בתערובתו אלא איסור דרבנן דמה"ט סגי בחלב רק חותם אחד, אבל באמת הא לא קשיא די"ל דמה שגזרו על חלב של עכו"ם הוא משום חשש תערובות של מחצה על מחצה וכל שאין רוב טמא לא ניכר בשינוי מראה וגם דין ביטול אין בו ושפיר יש בו חשש איסור דאורייתא. אלא דא"כ חוזר ונייעור קושית הש"ך הנז' דלמה סגי חותם אחד במפקיד חלב אצל הגוי מכיון דיש כאן חשש איסור דאורייתא, אך לזה י"ל דיש חילוק בין חלב של גוי ובין חלב של ישראל שהופקד אצל הגוי. דבחלב השייך להגוי יש לחוש לתערובות של מחצה על מחצה דלא ניכר ומשו"ה יש בו משום איסור דאורייתא משא"כ חלב של ישראל שהופקד ביד הגוי דאם יזייף יהא נתפס כגנב, העכו"ם מירתת לזייפו בתערובת חלב טמא עד מחצה דמקפיד שלא יהא נתפס כגנב ונזהר שלא יהא התערובות אלא מיעוטא כדי שיהא בטוח שלא יהא ניכר ומה"ט אומר הש"ך שאין בו חשש איסור דאורייתא ובחותם אחד סגי, משא"כ בחלב של עכו"ם דאיכא למיחש לתערובות של מחצה על מחצה דבשלו לא שייך מירתת, חששו לאיסור דאורייתא וגזרו על חלב של עכו"ם לאוסרו".

ג. חשש של איסור דרבנן.

1. פרישה (סי' קי"ח ס"ק ד', עי' דרישה ס"ק א'), הו"ד בט"ז (סי' קי"ח ס"ק א') – "יש לדקדק הא חלב טעמו שמא יחליף בחלב טמא וזה איסור דאורייתא הוא ולמה מנו בין אותן שאיסורן דרבנן שדי להם בחותם אחד. ונראה שחלב טמא ניכר שהוא עכור ובודאי אין לחוש שהחליף כל חלב טהור או רובה בטמא דאם כן היתה ניכרת אלא יש לחוש שהחליף ולקח מעט מהטהור ושפך במקומו מעט מהטמא ומתוך שהחלב טהור נתרבה עליה אינו ניכר וכיון שהרוב טהור משום הכי סבירא ליה דאינו אסור אלא מדרבנן דמין במינו בטל ברוב".
  2. ש"ך (סי' קי"ח ס"ק ח') – "אף על גב דחלב טעמו שמא יחליף בחלב טמא שהוא אסור מדאורייתא וכמו שנתבאר בר"ס פ"א י"ל שחלב טמא ניכר שהוא עכור כדאמרין בעבודת כוכבים (דף ל"ה ע"ב) טהור חיוור טמא ירוק וא"כ אין לחוש שיחליף כל החלב או רובו אלא יש לחוש שמא החליף מעט דאינו אסור אלא מדרבנן דמאורייתא מין במינו בטל וכמו שנתבאר בסימן צ"ח וכן תירץ בפרישה ס"ד וכי האי גוונא כתב האו"ה כלל מ"ח סוף דין ה' אי נמי כמ"ש האו"ה כלל מ"ה דין ז' דמאחר דרוב חלב המצוי בינינו הוי חלב טהור א"כ סתם חלב הוא מדרבנן".
  3. חלקת בנימין (סי' קי"ח ס"ק י"ב).
- ד. מראי מקומות – חלב ישראל כהלכתו (פרק א' סי' ב').

ה. למה חלב עכו"ם הוא רק איסור דרבנן.

1. חלב טהור מיקרי מין במינו עם חלב טמא, אף שהם בעצם שני מינים, ולכן מן התורה בטל ברוב.
  - א) פרישה (סי' קי"ח ס"ק ד') - לשונו מובא לעיל.
  - ב) ש"ך (סי' קי"ח ס"ק ח') - לשונו מובא לעיל.
2. שהוא חשש מיעוט.
  - א) רא"ה (ע"ז לה:) – "ומיהו מדאורייתא לא מיתסר, דמיעוטא דעלמא הוא דעבדי הכי דליערבי ביה חלב טמא. ומדאורייתא לא חיישינן למיעוטא. אבל רבנן ראו לגזור עליה".
  - ב) חזו"א (יו"ד ריש סי' מ"א) – "ונראה דכיון דמן הדין אין לחוש [וכמש"כ הש"ך סי' קי"ח ס"ק ח' משום דמב"מ ברובא בטל וכ"כ המ"מ פ"ג מה' מ"א הט"ו ועי' בגליון הגרע"א דהק' אכתי לר"י דמב"מ לא בטל הוי דאורייתא, ובגליון דמ"ר דן אם אפשר למבטל להיות כבטל והבטל להיות כמבטל, מיהו הרבה סוגיות לית להו הא דר"ח כמש"כ תו' מנחות כ"ב ב' ד"ה (מכאן) [ורבי יהודה], ולעולם לר"י מב"מ לא בטל, והגרע"א כתב שאינן שוין בטעם ויש כאן טעם כעיקר, ואפשר דהוי טעם לפגם, אבל נראה דמן הדין אין לחוש דהחשש עירוב הוא מיעוט ואין לחוש לי' מן הדין, ואפשר שכונת ה"ה שהביא הש"ך שם היינו שהריוח מועט ואין לחוש מן הדין אלא שחכמים גזרו עלי לחוש לאיחלופי, וכש"כ שאין לחוש לתערובות הנותן טעם דמירתת שיכירו וכן כשאין טועמין בו טעם חלב טמא הרי אנו בטוחים שאין כאן משום טכ"ע] אלא הוא גזירת חכמים".
  3. מראי מקומות – דעת תורה (סי' קי"ח ד"ה שעירבו), חלקת בנימין (סעי' א' בי' ד"ה חלב, עמ' קמ"ט).

ו. האם חלב טהור עם חלב טמא מיקרי מין במינו.

1. כן.
  - א) מגיד משנה (מאכ"א פרק ג' הל' ט"ז) – "שאינו אלא חשש של דבריהם דמדאורייתא חד בתרי בטיל וכ"ש שהוא ספק אם יש שם חלב טמא כלל".
  - ב) פרישה (סי' קי"ח ס"ק ד') - לשונו מובא לעיל.
  - ג) ש"ך (סי' קי"ח ס"ק ח') - לשונו מובא לעיל.
  - ד) פ"ת (ס"ק ד') - לשונו מובא לעיל.
  - ה) בית מאיר (סי' קי"ח על הש"ך ס"ק ח') – "ולפ"ר רציתי לומר דהוי מבשא"מ בטעמא. אלא שכבר הוכחתי בס' ק"ז מרש"י דדג טמא וטהור הוי מב"מ בטעמא וע"ש. וה"ה די"ל דחלב טמא וטהור שוים בטעם".
  - ו) הר צבי (יו"ד סי' ק"ג) – "שנסתפקתי בדין תערובת זה של חלב טמא בטהור אם זהו תערובות של מין במינו או דזהו מין בשאינו מינו, וידוע דאיכא נ"מ טובא לדינא ונוגע לכמה דברים. וכבואי אל העיון ראיתי שדבר זה כבר נפתח בגדולי הדורות, הש"ך (יו"ד סי' קי"ח ס"ק ח) פשיטא ליה דזהו מין במינו ... ולעומת זה בחידושי רע"א על הש"ך שם ס"ל דחלב טמא בטהור חשיב מין בשאינו

מינו ... ובהגהת בית מאיר מסכים לשיטת הש"ך דחלב טמא וטהור שוים בטעמן ושפיר חשיבי מין במינו. והנה הנובי"ת (או"ח סי' סו) מסכים להש"ך דחלב טמא בטהור בטל אבל לא מטעמיה ואומר דאע"ג דהוי מבשא"מ וטעם כעיקר דאורייתא, מ"מ חלב טמא שאני דאינו אלא מדרבנן ... ונמצינו למדין דהש"ך והנוב"י, תרווייהו סבירא להו דחלב טמא בטהור אינו אלא מדרבנן אלא שהמה חלוקים בטעמו דהש"ך ס"ל משום דהוי מין במינו והנוב"י ס"ל דבעצם חשיב מין בשאינו מינו דחלוקים הם בטעמם אלא דמ"מ אינו אלא דרבנן משום דבחלב טמא אמרינן דטע"כ לאו דאורייתא. וזה מימם תמהתי על דברי הנוב"י מסוגית הגמרא (ע"ז דף לה ע"ב) דפריך שם חלב למאי ניהוש לה אי משום אעירובי ניקום, והדר פריך, ונשקול מינה קלי וניקום. וכל עין רואה כי ריהטא דסוגיא זו אהתירא קא מהדר והולך ומקשה דאמאי אסרו חלב של עכו"ם סתם דהא איכא דרכים להתיר ההשתמשות בחלב של עכו"ם, א"כ אמאי לא פריך כדאמרינן בעלמא וליטעמיה קפילא ויהא שריא אם אינו מורגש טעם של חלב טמא, וכעין זה הקשה הר"ן בשם הר"י מיגאש בהא דאסרו גבינות של עכו"ם מפני שמעמידין אותם בעור קיבת נבילה דליטעמיה קפילא, מזה מוכח כהש"ך דחלב טמא בחלב טהור שוים בטעמא וחשיבי מב"מ ולכן לא שייך דליטעמיה קפילא ותמה על הנוב"י דנקט שאינם שוים בטעמא. ובפתחי תשובה שם (ריש סימן קיח) הקשה ג"כ על הש"ך כקושית רע"א והוא תמה על הש"ך מדנפשיה בפשיטות דהא חלב טהור וחלב טמא משונים בטעמן וא"כ הו"ל מין בשאינו מינו. אבל לע"ד מסוגית הגמרא בע"ז דלעיל מוכח דשוין בטעמן ושפיר קאמר הש"ך דחשיבי מין במינו וכ"כ הדרישה על הטור כדברי הש"ך".

2. לא.

(א) נמוקי יוסף (דף כט: ד"ה ולהאי) – "ולהאי פסקא דאסיקנא בגמרא באיסור גבינה משום חלב טמא דקאי ביני איטפי, אף על גב דלא ידעינן אי איכא בחלב טמא אחד מששים, כתב הראב"ד ז"ל דבכל דבר של גוים לא הלכו בו חכמים אחר נותן טעם, ואין מטעמינן אותו לקפילא, אלא כיון דשכיח בהו טעמא אוסרין אותו לעולם כדי שלא יפרוצו, שהרי למ"ד מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר, אין אנו הולכין בה אחר נותן טעם, וכן בשמן גוים למ"ד משום זליפתן של כלים אסורין, וכן בקורט של חליתית, וכן בכבשים שדרכן לתת לתוכן יין, דאע"ג דאיכא לספוקי שמא אין בו טעם יין אפילו הכי חיישינן להו, דכל היכא דאיכא למיחש דילמא איכא טובא עד דיהיב ביה טעמא".

(1) שאר ראשונים מביאים את הראב"ד לענין ליטעמיה קפילא רק לגבי גבינה שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה – עי' בעל המאור (חולין דף מב:), רמב"ן (ע"ז דף לה. ד"ה הא), רא"ה (ע"ז דף לה: ד"ה ואיכא), רשב"א (ע"ז דף לה. ד"ה שמואל, תוה"ב בית ג' שער ו' צ"ב), ר"ן (ע"ז דף יג:).

(2) וא"כ נראה מהם להיפך, מדלא הביאו את הראב"ד קודם לגבי חלב, מוכח שבחלב לא שייך "ליטעמיה לקפילא" כי באמת הם שוים בטעמם והו"ל מין במינו וכע"ז בהר צבי [לעיל] ע"ש.

(3) וכן מדויק מהרשב"א (תוה"ב בית ג' שער ו' צ"ב) – "והראב"ד ... ודקא קשיא לך מאי טעמא לא אזלינן ביה בנותן טעם לא קשיא דכל דבר של נכרים לא הלכו בו חכמים אחר נותן טעם ואין מטעמינן אותו לקפילא אלא כיון דשכיח בהו טעמא אוסרין אותם לעולם כדי שלא יפרוצו שהרי למאן דאמר מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר אין אנו הולכין בה אחר נותן טעם וכן בשמן של נכרים למאן דאמר משום זליפתן של כלים אסורין (ע"ז לו א) וכן בקורט של חליתית (ע"ז לט א). אלמא כל דבר של נכרים לא הלכו בו חכמים אחר נותן טעם. עוד נאמר טעם אחר בגמרא באיסור גבינה משום תערובת חלב טמא. ואף על גב דחלב טמא אינו עומד איכא דקאי ביני אטפי פירוש בין הנקעים שבתוך הגבינה".

א. וחזינו שאחר שהרשב"א מביא את הדין של גבינה, שאסור משום עור קיבת נבילה, ומביא את דעת הראב"ד עם כמה ראיות - מוסיף הרשב"א שיש עוד טעם, משום תערובת חלב טמא. ומוכח, ששם אין נתינת טעם, והוי מין במינו.

(ב) נוב"ת (או"ח סי' ס"ו ד"ה היתר) – "וקשה הרי חלב טמא משונה בטעמו מחלב טהור ואם כן צריך ששים מן התורה ... ומה שרצה לתרץ שאינו משונה רק מעט בטעם לא ידעתי הפרש בין מעט לרב כיון דיהיב טעמא אמרי' טעם כעיקר ... ובגוף הדין דחלב סגי בחותם אחד נלע"ד דיפה כיון הש"ך דמדאורייתא בטל ברוב אפילו אם נתן טעם גמור דאף דאנן קי"ל כר"ת וסייעת' דטעם כעיקר דאורייתא מ"מ הרי ילפינן ממשרת או מגעולי נכרים לכל מר כדאית ל' בפסחים דף מ"ד ע"ב והיינו באיסורים דכוותיהו שהם לאוין שיש בהם מלקות אבל חלב טמא אף שהוא אסור מן התורה אין בו מלקות".

(ג) רע"א (סי' קי"ח על הש"ך ס"ק ח') – "דמדאורייתא מב"מ בטל ... הא מסקנת הש"ך לעיל (סימן צ"ח) דענין ביטול ברוב דתליא בטעמא אם כן הכא הוי אינו מינו דהא חלב טמא וטהור אין טעמן שוה ועיין תשובת נודע ביהודא (מה"ת סימן ס"ו)".

(ד) פת"ת (סי' קי"ח ס"ק א') – "עש"ך ... ותימא דהרי הש"ך לעיל סי' צ"ח סק"ו מסיק דאזלינן בתר טעמא וא"כ הרי חלב טמא משונה בטעמו מחלב טהור וצריך ס' מדאורייתא ומצאתי (בתשובת נו"ב תניינא חלק או"ח סי' ס"ו) שתמה ג"כ בזה וכתב ליישב משום דהא דטכ"ע דאורייתא ילפינן ממשרת או מגיעולי עובדי כוכבים אמרינן דדוקא באיסורים דכוותיהו שהם לאוין שיש בהם מלקות ולא בלאוין שאין בהם מלקות כגון חלב טמא וכיוצא לא אמרינן טעם כעיקר מן התורה רק מדרבנן אסור ע"ש".

(ה) ערה"ש (סעי' א') – "מיהו אין בהטהור ששים נגד הטמא וכיון דחלב טמא הוא איסור דאורייתא חששו לזה".
3. מראי מקומות – דעת תורה (סי' קי"ח ד"ה שעירבו), חזו"א (יו"ד ריש סי' מ"א, לשונו מובא לעיל), חלקת בנימין (ציונים ס"ק ד'), חלב ישראל כהלכתו (פרק א' סי' ב' אות ב').

(א) חת"ס (ח"ב סי' ק"ז) – "נהי כל חלב טמא הוה מב"מ בשמא עם חלב טהור מ"מ בטעמא איכא חלב טמא דשוה בטעמא ואיכא דלא שוה".

(ב) דברים שחלוקים קצת בטעמם - עי' סי' צ"ח סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

1. **שבילי דוד** (סוף אות א') – "אבל מומר לחלל שבתות בפרהסיא או יודע שיתודע לכל ומי שאין מאמין בחז"ל דינו כגוי וכמו שבארתי ב"ה בס"י קי"ב לענין פת א"כ גם כ"נ לא מהני".
2. **דרכת** (ס"ק ד') – "ועי' בס' שבילי דוד סוף אות א' שכ' דחלב של ישראל חשוד כל שאין דבר טמא בעדרו מותר ולא חיישינן שמא הביא חלב טמא ממקום אחר דאמרינן כאן נמצא כאן היה אבל של מומר מחלל שבת בפרהסיא או אפי' לא ראינוהו שחילל שבת בפני עשרה מישראל רק שידוע שיתודע לכל ג"כ בכלל מחלל שבת בפרהסיא מקרי וכן מי שאינו מאמין בדברי חז"ל דינו כגוי לענין זה שגם אם אין דבר טמא בעדרו אסור משום דחיישינן שמא הביא חלב טמא ממקום אחר ולא אמרינן כאן נמצא כאן היה עינין שם".
3. **שלמת חיים** (יו"ד סי' כ"ב) – "צ"ע בענין חלב שחלבו מחלל שבת בפרהסיא אם דינו כחלב עכו"ם, והיינו היכא דליכא חשש תערובת חלב טמא דא"כ פשיטא דאין לו נאמנות אלא משום דבר שנאסר במנין וכשיטת הרמ"א וכו', ויש לציין לפ"ק דחולין (י"ג ע"א) דחשיב שם פתו פתו כותי יינו יין נסך כו' ולא נזכר שם חלבו חלב עכו"ם, ואי נימא תנא ושייר מאי שייר דהאי שייר. תשובה: אם בעל החלב מחלל שבת בפרהסיא פשיטא שחלבו אסור".
4. **תשובות והנהגות** (ח"א סי' ת"פ, ח"ה סי' רנ"ג) – "שאלה: מחלל שבת בפרהסיא שיש לו עדר פרות ואין דבר טמא בעדרו, מהו דין החלב כשעכו"ם הוא הרועה. תשובה: רב אחד רוצה להתיר, כיון שאין לישראל דבר טמא בעדרו, ומה שאסרו גם כשאין דבר טמא בעדרו דעתו דזה רק בחלב של עכו"ם לבד, ואמנם נראה שאין להקל בזה כלל, דמה שהחלב שייך לישראל אף שהוא מחלל שבת אף שאם הוא כתינוק שנשבה אפשר שלענין זה אין דינו כגוי, (ובספר שבילי דוד יו"ד סי' קט"ו סק"א כתב שמחלל שבת דינו כגוי, ובשו"ת אג"מ יו"ד סי' מ"ו מתיר וכתב דאין לאסור אלא כשיש חשש ממש לחלב טמא), מ"מ אין זה מתיר כלל שמעיקרא דדינא לא חלב עכו"ם נאסר אלא חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו, ואפילו בעה"ב יהודי אם עכו"ם חולב ואין ישראל רואהו אסור, וכאן בעה"ב היהודי המחלל שבת לא נמצא שמה כלל והרועה שהוא העכו"ם חולב, ועכו"ם חולב ואין ישראל רואהו אסור ככל חלב עכו"ם, ואפילו אם המחלל שבת נמצא בעת החליבה לא מועיל, דכיון שהחלב נחלב ע"י עכו"ם אף ששייך לישראל צריך שיעשה ע"י שמירה דישראל ומחלל שבת לא חשיב שומר. ולכן אין להקל כלל מצד שזהו חלב מחלל שבת אף אם נאמר שאינו כעכו"ם לדין זה, כיון שהאסור מצד חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו אסור, והיינו אפילו הבעה"ב שומר מצוות אסור ... סוף דבר אין בידינו להתיר החלב, ודינו כחלב עכו"ם לכל דבר, ומי ששותהו עובר על תקנת חז"ל וכליו צריכים הגעלה".

ב. **מיקל** [ולכן במקום שאין בו כ"א חשש רחוק של תערובת חלב טמא מותר].

1. **שלמת יוסף** (סי' י"ד אות ב') – "בענין חלב של מחלל שבת בפרהסיא היכא דליכא למיחש משום דבר טמא. תשובה: בחלב של מחלל שבת יראה בירוש' ע"ז פ"ה גבי כותים דביצה צלויה שלהם מותר ולא גזרו ואף דין שלהם אסור לאחר גזרה בירוש' שם ובחולין דף ו' ושם ר"ל מחמת גזרה ועין ע"ז דף ל"א ושם ר"ל מחמת נאמנות ועין נדה דף נ"ז ע"א ולא כהמפרש עכ"פ מדברי הירוש' נראה דגזרה לא גזרו רק משום חשש אף דמגעו אסור ביין כמ"ש בה"ג ועין בתוס' ע"ז דף ס"ד ע"ב גבי גר תושב ואכ"מ".
  2. **חזו"א** (מעשה איש ח"ב עמ' רי"ב בהג"ה, ברכת שרגא עירובין דף סא: ד"ה ולפי"ז) – "נשאל: חלב של מחלל שבת, יש לו דין חלב עכו"ם או לא. והשיב: לא. וכתב רבי שרגא היימן זצ"ל (שהיה השואל בזה) בספרו 'ברכת שרגא' (עירובין ס"א ב'): לאחר זמן כשזכיתי לדבר עמו הסביר לי הוראתו ואמר. לא מצאנו בחז"ל אלא שאסרו את יינם, ותקנה זו כעין קנס הוא להם, אך לענין חלב לא מצאנו שגזרו עליהם, ויש לדון בזה רק מדין 'חשוד', אך אם אין יסוד לחשוד במציאות שמערבים דבר איסור - אין לאסור החלב של התועים האלה".
  3. **אג"מ** (יו"ד ח"א סי' מ"ו, ח"ב סי' מ"ז) – "בדבר אם יש גזרת חלב עכו"ם על מי שמחלל שבת בפרהסיא. הנה לכאורה לע"ד אף שבשאר איסורי מאכלי עכו"ם הוא ספק גדול אם יש במחלל שבת בפרהסיא שיותר היה נוטה לומר דלית ליה דינא דעכו"ם אף שהאחרונים החמירו ביין לאסור במגעו וכן אנו נוהגין להחמיר למעשה ואיני רוצה להאריך כיון שלא זה הוא הנידון. אבל בחלב שהוא משום שחוששינן לחלב טמא וכיון שהוא חשוד לכל התורה כולה כדאיתא ביורה דעה סי' קי"ט סעי' ז' הוא חשוד ג"כ לערב חלב טמא כמו עכו"ם. וגם לשלח ע"י חלב ישראל הוא לר"ת בתוס' ע"ז דף ל"א גרע מעכו"ם והביאו הרמ"א סי' קי"ח סעי' א' וא"כ כ"ש שחלב שלו יש לאסור. ואף אם היה מחלל שבת רק בצנעא יש לעיין דחשוד לחמור חשוד לקל. ורק הש"ך בס"י קי"ט ס"ק י"ב מצריך שיהיו שניהם מין איסור אחד כגון בדבר מאכל עינין שם. ומדין חשוד בדברים שאין דרך הרבים להקל שחשוד גם להחליף נימא ג"כ דהוא רק באיסורי אכילה כדאיתא בש"ע בס"י קי"ח סעי' ח' ובס"ס קי"ט הלשון חשוד לאכול ואולי הוא דוקא. ועיין בש"ך שם שהוא דוקא לאותו דבר אבל הביא מהב"ח שהוא לכל התורה ומשמע שגם לאו דוקא איסורי אכילה. ולכן אם רק בצנעא יש להקל כהש"ך שלא חשוד להחליף אבל בפרהסיא הרי חשוד גם להחליף וכ"ש לערב. ולפ"ז אף אם נימא שהוא כקטן שנשבה בין העכו"ם מ"מ יש לחוש שחשוד גם להחליף ולערב שגם לזה הוא כנשבה בין העכו"ם שרגילין לשקר ולהחליף ולזיף. אבל מ"מ נראה שלא היה בכלל הגזרה למה דאיתא במ"מ פ"ג ממ"א הי"ג בשם רמב"ן ורשב"א שאין הולכין באיסורין אלו של עכו"ם אחר נתינת טעם שחכמים רצו להרחיק מאכליהם שזה לא שייך בישראל מחלל שבת אף בפרהסיא ולכן אין לאסור אלא כשיש חשש ממש ועיין בכ"מ שם ה"ט' לענין ישראל אינו מומחה שהוא חשוד שאינו בכלל הגזרה ואסור רק במקום שיש חשש ממש עינין שם. ולכן אם יודעים שאין אצלו דבר טמא שהחשש הוא רק שמא היה בכלי חלב טמא שלכן כשידוע שמעולם לא הי"ל דבר טמא אין לחוש לזה אלא אם הוא סמוך לעכו"ם אולי שאל כלי מעכו"ם ואם יש אומדנא גדולה שלא עשה זה משום שיש לו הרבה כלים יש להקל. ולמה דמשמע מהמ"מ הי"ד שבמקומות שידוע שמאוס להם חלב טמא ליכא גם חשש שיערב אף באלו שרוצה למכור רק שמ"מ אסור מטעם שנאסר במנין לא הותר אף שבטל הטעם א"כ בישראל מחלל שבת שלא נאסר במנין והאיסור הוא רק כשיש החשש ממש אין לאסור במדינתנו שהיא מהמקומות שמאוס להם חלב טמא שליכא חשש שיערב להמ"מ ובודאי ינקה הכלים כשישאל מעכו"ם".
- (א) **אמנם** עי' אג"מ (יו"ד ח"ה סי' י"ג, דברות משה גיטין פרק ד' סי' כ"ז הע' קי"ג [עמ' תק"מ]) – "ויש לכאורה להביא ראייה מכאן אף לשאר דברים שגזרו בעכו"ם שלא יהיה ישראל מומר בכלל הגזרות דגזרו על של עכו"ם אף כשיאכא אותו החשש, כהא דאיסור חלב עכו"ם שהוא משום חשש עירוב חלב טמא שהוא תלוי במחלוקת תרי האמרי לה, דלאמרי לה כעכו"ם אסור בדין

חלב עכו"ם ולאמרי לה כישראל מותר, והוא דלא כמו שכתבתי בתשובה זה זמן רב דאף אם לשאר הדברים לא היה ישראל מומר בכלל הגזירות מ"מ בחלב שהוא משום חשש עירוב חלב טמא דאיכא נמי בישראל מומר יש לאסור, ולא הזכרתי שהוא פלוגתא דאמוראי ... אפשר לפרש שאין הבעיא ומחלוקת דאמוראי אם ישראל מומר הוא בכלל הגזירה, דודאי כשגזרו בלשון עכו"ם לכו"ע אין ישראל מומר בכלל, אלא הבעיא והמחלוקת הוא אם גזרו בפירוש גם על ישראל מומר, וא"כ בחלב שלא מציינו בגמ' בעיא ומחלוקת בזה לכו"ע אינו בכלל הגזרה וצ"ע לדינא".

4. הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג יו"ד סי' קט"ו) – ונראה פשוט דכל הני שאסרו חז"ל משום חתנות אף שאצל ישראל מומר לעבודה זרה (או מחלל שבת בפרהסיא) לא שייך איסור חתנות, מכל מקום גם הוא בכלל איסור זה שיסוד מטרת האיסור הוא להרחיקו ולהבדילו ודינו כגוי גמור, אך בשאר הדברים שאסרו בגוי כגון חלב עכו"ם או גבינת עכו"ם דהאיסור הוא רק משום גיעולי מאכלות אסורות שמא עירב בו חלב טמא בזה לא מציינו שישראל מומר בכלל זה, הא ודאי דינו כחשוד ובודאי חיישינן שמא עירב חלב טמא, אך במקום דלא שכיחי בהמות טמאים, דכל האיסור אצל גוי הוא בכלל דבר שנאסר במנין, הרי אם ישראל מומר אינו בכלל הגזירה ההיא, יש לדון על חלב ישראל מומר בפני עצמו אם יש מקום לחוש לזה או לא".

הגריש"א זצ"ל (בנתיב החלב ח"א עמ' ל"ב ד"ה וכן, אשרי האיש יו"ד פרק ח' אות ט') – "גזירת חלב עכו"ם, אינה נוהגת במומר, כל שאין חשש לחלב טמאה".

5. שבת הלוי (קובץ מבית לוי ח"ו עמ' נ"ו אות ב', ח"ה עמ' מ"א אות ג', הע' ד', בענייני יו"ד עמ' ע"ו אות ג', הע' ד', עי' עמ' ע"ז אות ז') – "ולמעשה שמעתי ממרן שליט"א להקל בזה".

עי' שבת הלוי (ח"ט סי' קס"ה) – "מכ"מ לענין חלב גוי נהי דאין לו נאמנות כלל כי הוא חשוד על כל, מכ"מ יתכן מאד דאינו נכנס בגזרת חלב עכו"ם הכללי, והנפ"מ דבישראל מומר עכ"פ אם ידוע שאין דבר טמא לחלוב בכל המקום ועכ"פ בכל הסביבה, אהני לן לענין זה קולת הפר"ח, ומכ"ש שהמחלבות מקפידות מאד על תערובות משהו בזה".

6. חלקת בנימין (סעי' א' ב' ד"ה עובד, עמ' קל"ג) – "יש חילוק בין חלב עכו"ם וחלב של ישראל המחלל שבת דבחלב עכו"ם נאסר במנין ולכן אפילו אם אין בו כ"א חשש רחוק של תערובת חלב טמא נמי אסור וכגון במקומות שחלב טמא מאוס להם מ"מ הגזירה במקומה עומדת וכמש"כ בסק"ז אבל ישראל המחלל שבת לא נאסר חלבו במנין דלא הוי בכלל הגזירה דחלב עכו"ם ולכן אם אין בו כ"א חשש רחוק של תערובת מותר וכמו כל דבר שהופקד אצל נכרי שהוא אסור מחמת חשש חילוף ומ"מ אם יש בו רק חשש רחוק שרי וממילא במקומות שחלב טמא מאוס להם שרי [הכל בשו"ת אג"מ סימן מ"ו], ולפ"ז נראה דה"ה באין דבר טמא בכל העיר א"נ אם חלב טמא הוא ביוקר מחלב טהור דבחלב עכו"ם ככה"ג לא מיתסר אלא מחמת שנאסר במנין ומשו"ה בעינן למיחש אפילו לחשש רחוק וכמש"כ בס"ק י"א וא"כ בחלב מחלל שבת שרי ככה"ג וכע"ז כתב באג"מ ח"ב סימן מ"ז ע"ש".

7. מראה דבר (ח"ג סי' מ"א אות כ"ה).

8. ישא יוסף (יו"ד ח"א סי' י"ב) – "חלב הנחלב במשקים יהודים מחללי שבת ואינם שומרי תורה מצוות אין בזה משום חלב עכו"ם כל שהחולבים הינם יהודים".

ג. מראי מקומות – בין ישראל לנכרי (יו"ד סי' י"ב סעי' ב'), חלב ישראל כהלכתו (פרק ב' סי' ה'), הרמ"א אייזן (בית אהרן וישראל גליון ר"ח עמ' צ"ה).

1. מנחת יצחק (ח"ט סי' כ"ה) – "שבילי דוד ... אמנם יש לצדד לומר דלאו כללא הוא ...".
2. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רפ"ב, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ז אות א') – "שאלה: האם חז"ל גזרו על חלב שנחלב על ידי מומר. תשובה: מסתבר שאם יש חשש שיערב חלב לא כשר אסור".
3. אם מחמירים אצל בישול עכו"ם משום "שמא יאכילנו דבר האסור", יש לדון מה הצד להקל כאן [לפי השיטות שלא מהני משגיח בבישולי עכו"ם].

ד. קראים.

1. רק אם הם אוכלים או שותים ממנו מותר – כנה"ג (הג' הטור ס"ק ג'), "חלב הקראים אם הם אוכלים ממנו מותר לאכלו ואם אינם אוכלים ממנו אסור לאכלו, הרדב"ז בתשו' כ"י ח"ב סי' ר"ם", בית לחם יהודה (ס"ק א'), שלחן גבוה (ס"ק ב'), זבחי צדק (ס"ק ט"ז), כה"ח (ס"ק ג').
2. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ה').

ה. צדוקי.

1. רק אם הם אוכלים או שותים ממנו מותר – ערך לחם (מהריק"ש על סעי' א'), "חלבו גוי לפני צדוקי, אם שותה הוא או אוכל ממנו מותר משום דקפדי אחלב טמא, ואפילו במגע גוי בחלב קפדי מפני הטומאה, כל שכן על חליפין. ואם אין הצדוקי שותה ממנו אסור, משום דלא חיישי אלפני עור", שלחן גבוה (ס"ק ב'), דרכ"ת (ס"ק ה'), כה"ח (ס"ק ד').

ו. שפחות.

1. מחמיר [שאינו דומה לבישול עכו"ם, שהוא מצד חתנות].
(א) כנה"ג (הג' הטור ס"ק א') – "נ"ב: עבדים ושפחות שלנו הקנויות לנו בכלל גוי וחלב שחלבו הם ואין הישראל רואהו אסור, הרשב"א בתשו' ח"א סי' ס"ח, וכן מוכח מההיא שהביא ...".
(ב) חלקת בנימין (ס"ק כ"ו, ציונים ס"ק פ"א).

ז] מה נחשב "ישראל רואהו".

א. השגחה בוידיאו.

1. מראי מקומות – חלב ישראל כהלכתו (פרק ד' סי' ב').

(א) מאמר מרדכי (ח"א יו"ד סי' ד' אות ד') – "ולדינא אופן זה של צילום במעגל סגור מהני, כיון שיכול לראות את החליבה בשעת חליבתה, ובלבד שהגוי החולב ידע שיש צילום במעגל סגור, וכן צריך לידע שחלב טמא אסור לישראל ומרתת".

(ב) הגריש"א זצ"ל (חלב ישראל כהלכתו פרק ד' סי' ב' ד"ה הגרי"ש) – "שלא חזר בו הגרי"ש זצ"ל כלל וכלל".

(ג) שבת הלוי (הסכמת לס' שאילת משה שערי או"ה ח"א, חלב ישראל כהלכתו פרק ד' סי' ב' ד"ה הגרי"ש בקובץ) – "אשר הביא בספרו בענין המצלמות ברפתות שהנהיגו בזמנינו להיות בגדר יוצא ונכנס, אי מהני, הן אמת שזה כמה שנים הסכמתי - לשעת הצורך - לדעת הרבנים המתירים, בתנאי ובצירוף שבנוסף למצלמה יהיה ישראל יוצא ונכנס מזמן לזמן, ולא לסמוך רק על המצלמה. אמנם במציאות כהיום נשתכלל הטעכניק והמומחים במכשירים אלו יכולים לשנות את הנתונים, א"כ מה הועילו חכמים בתקנתם, וגם יכול להביא למכשולים, ע"כ דע"ת נוטה בודאי שא"ל לסמוך על המצלמות גם בתנאי הנ"ל, ובעיני ישראל רואהו או יכול לראותו כמובא בשו"ע, והדברים פשוטים".

(ד) הגר"מ גרוס (קובץ בנתיב החלב ח"א עמ' נ"ה אות ב').

(ה) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י' אייר תשס"ח) – "שאלה: אם יש מערכות וידיאו במקום חליבה, ואפשר לראות זה במשרד האם החלב נחשב חלב ישראל. תשובה: כן".

(ו) תשובות והנהגות (ח"ה סי' רנ"ה) – "דהנה מקובל בידינו שחז"ל אסרו חלב בלי השגחה, וגילו שהטעם משום שמא יערב דבר

טמא שהיה זה טעם פשוט ומוכן בשעתו, אולם היו להם בעצם טעמים נוספים, (וכמב' בעה"ש סי' קט"ו סוף ס"ק ו' וכן הביא הגה"ק ה'דברי חיים' בשם חמיו ה'ברוך טעם'), ועיין ב'ספר הזכרונות' למהר"ש אבוהב שכתב שעיקר הטעם הוא כדי להרחיק ישראל ממאכלי עכו"ם, וכשם שאסרו בישול עכו"ם כדי שלא נתקרב אליהם, כמו"כ גזרו שצריך שמירה בחלב שלהם, והתירו כשישראל רואה החליבה כמו שהתירו בבישול עכו"ם כשהיהודי עושה איזה פעולה בבישול. ולפי"ז אפי' אם רואה הישראל החליבה במצלמה ונתברר שלא עירב חלב טמא לא מועיל, דמ"מ כדי להתבדל מהם לא התירו רק כשישראל נמצא שם כדי לשמור. והאמת שבלא"ה ת"ו לסמוך על השגחה במצלמה, שסיפר לי ת"ח אחד שחקר המצב היטב, ונוכח שמצוי מאוד שמצלמות מתקלקלות, והעיד לפני שבדק במקום אחד שהציבו שם מצלמות ומצא שקרוב לחצי מהמצלמות לא פעלו כראוי וצריכים תיקון. וע"כ, גם במידה ויסכימו הרבנים לכך, אין להתיר אלא כשנחלב בחול כשיש משגיחים שמדינא מספיק בהם, ולזהירות יתר, שמא לא מספיק, אז נשתמש בוידיאו, ובזה נוכל אולי להתיר בלי לחשוש שיבואו להיכשל להתיר לסמוך על מצלמה בלבד. (מיהו דע שאין במצלמה שמירה נוספת אא"כ המפקח הבודק במצלמה יהיה יהודי שומר תורה ומצוות ויבדוק עכ"פ לעיתים תכופות, שבוזה אולי הגוי מירתת לערב גם מפני המצלמה, אבל בלא"ה אין כאן שום תוספת שמירה ע"י המצלמה). הדרא לדינא כמ"ש, שלדין נתיר מצלמה רק כשמירה נוספת, ולא שתיבטל שמירה דבן דעת, אלא צריך שמירה כהלכה, ובנוסף יבדקו הצילומים תכופות באופן שאולי הגוי מירתת, ובוזה דוקא נוכל לומר שיצאנו ידי חובתינו".

(ז) מנחת חן (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ח) – "תבנא לדינא דאתאן מזה לענ"ד, דמעיקר הדין ניתן להסתמך על השגחה הנעשית באמצעות מצלמות וידיאו, וכדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל, אולם למעשה אין דעתי נוחה להשתמש בזה לכתחילה כ"א בשעת הדחק, כגון במקום שאי אפשר למצוא משגיח שיראה את החליבה במו עיניו, וכדומה, וטעמא דידי, שאע"פ שלענ"ד השגחת הוידיאו נחשבת כשמירה לענין דין חלב עכו"ם, מ"מ חוששני דשמא בעתיד יתשלמו מלפקח על זה להתיר שתיית חלב גם כשלא היה פיקוח הדוק על תצולמי הוידיאו, וזה דומה כמושנ"ל לעיל (באות י"א) משו"ת תשובות והנהגות. ומ"מ דעתינו מסכמת למש"כ הגרש"א שטרן, והגר"ר מרדכי גרוס, דניתן להסתמך על השגחת מצלמות וידיאו 'כאשר החלב נחלב בעדר של ישראל', על ידי גוי, והיינו משום דבכה"ג יש לומר דגם להחתם סופר לא היתה הגזירה בכל גוונא, אלא רק היכא דשייכא חששא דחלב טמאה, וא"כ הברור דישראל רואה אחר זמן נמי מועיל".

(ח) הגר"י בעלסקי זצ"ל (ou document a-159) -

and that watching the control screens is considered to be 'watching' the cheese making. He reasoned that the requirement to watch the cheese is to make sure that the non-Jews don't add any non-kosher rennet into the cheese. This goal is better accomplished by standing in the control room and watching the control screens than by mindlessly looking at a maze of tanks and pipes sitting seemingly unattended in a plant. No meaningful actions are done at the tank and therefore it is pointless to 'watch' the tanks; rather, watching what is going on in the control room is what gives the Jew control that the cheese or rennet casein is kosher and creates *gevinas yisroel* according to the *Rema*.

ב. השגחה בחלב עכו"ם ע"י אשה.

1. בית יוסף (ס"ק ב'), הו"ד בש"ב (ס"ק י"ג), ועוד - "שרבינו יעקב הקפיד על אחד שהיו רחלותיו אצל הגוי והיה שולח שם בכל

בקר את בתו לראות ולא היתה מספקת לבא שם עד שחלבו רובו או כולו".

2. הגריש"א זצ"ל (בקובץ תל תלפיות גליון ס"ח עמ' ל"ז אות רמ"ו) – "האם אשה יכולה להיות משגיחה על אבקת חלב שנעשה בחו"ל [והיא גרה שם], כיון דהוי טירחא של י"ב שעות. - והשיב כיון שמקבלת שכר לא חיישינן לנשים עצלניות הן המבואר להלכתא ברמ"א סי' קכג".

3. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רפ"ה, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ז אות ד') – "שאלה: מה הדין לגבי השגחה של אשה לענין חלב עכו"ם. תשובה: מעיקר הדין כן, כל זה בתנאי שאינה מפחדת".

4. הגר"י שוב (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קי"ז) – "דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל ... שכן שמע מהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א [זצ"ל], אמנם מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמע דרך בבית אפשר לסמוך על אשה אולם שתהיה משגיח במטבח וכדומה שצריכה לפקח על אחרים, אמרינן שנשים דעתם קלה ואין לסמוך עליהם".

ג. גדר של יוצא ונכנס.

1. מראי מקומות.
- א) מנחת אלעזר (ח"ד סי' כ"ה ד"ה ומ"ש) – "הנה פשיטא דזה לא מיקרי לענינו יוצא ונכנס דיהי' מירתת בכל רגע שיבוא כיון דא"צ הנכרי זמן לזה רק איזו רגעים יוכל לערב המעט חלב טמא".
- ב) חלקת בנימין (סעי' א' ב' ד"ה אפילו, עמ' קל"ז) – "אפילו בחולב לצרכו נמי ... סגי ביוצא ונכנס ... הוא לשון מושאל דהא הכי לא מדין מירתת ...".

ח [רמ"א: ג' דינים - שיהיה שם מתחילת החליבה, ושיראה בכלי, ושלא יחלוב בכלי שדרכו לחלוב בו.

א. שיהיה שם מתחילת החליבה: בדיעבד שלא היה.

1. מחמיר – ט"ז (ס"ק ד'), ש"ך (ס"ק ו', ס"ק ח'), לחם הפנים (ס"ק א'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), שלחן גבוה (ס"ק י'), חכ"א (כלל ס"ז סעי' א'), חלקת בנימין (סעי' ב' ב' ד"ה ואם, עמ' קמ"ז), שאר פוסקים.
2. אם חלבו נכרי מקצת בהמות ולא היה שם ישראל, ואין דבר טמא בעדרו - עי' לקמן.

ב. שלא ראה בתוך הכלי: בדיעבד.

1. מיקל.
- א) רמ"א (סעי' א').
- ב) לבוש (סעי' א').
- ג) ט"ז (ס"ק ד').
- ד) ערה"ש (סעי' ז') – "ומדינא אין חשש בזה דאף אם יש צחצוחי חלב יתבטל בששים מיהו בדיעבד אין לחוש לכל זה".
2. מחמיר.
- א) ש"ך (ס"ק ח') – "דאפילו דיעבד בעינן שראה ישראל מתחלה בכלי וכן ...".
- ב) פ"ח (סוף ס"ק ו') – "אפילו בדיעבד אסיר ודלא כמור"ם בתורת חטאת [כלל פא דין ו]. והכי מסיק הש"ך [ס"ק ח']".
- ג) גר"א (ס"ק ו').
3. אם אין דבר טמא בעדרו יש להקל.
- א) מנחת יעקב (כלל פ"ב ס"ק י"ב) – "אין להחמיר נגד דעת הרב ומ"מ באיכא דבר טמא בעדרו אין להתיר בדיעבד אם לא ראה תוך הכלי וכן פסק הט"ז בס"ק ד".
4. אם אין דבר טמא בעדרו יש להקל בשעת הדחק.
- א) זבחי צדק (ס"ק י"א) – "ועל כן אם אין ד"ט בעדרו אע"פ שלא ראה מתחלה בכלי כיון שראה עכ"פ החליבה יש להתיר בשעת הדחק כס' שנייה. חכ"א שם בסוף אות א וכן יש להנהיג".
- ב) כה"ח (ס"ק י"ד) – "החכ"א".
5. אם אין דבר טמא בכל העיר יש להקל בשעת הדחק.
- א) חכ"א (כלל ס"ז סוף סעי' א') – "ואפשר דבאין דבר טמא בעדרו אף על פי שלא ראה מתחילה בכלי כיון שראה על כל פנים החליבה יש להתיר בשעת הדחק (עיין מנחת יעקב שהרי הפרי חדש מתיר אם אין בכל העיר דבר טמא הראוי לחלב וגם התשב"ץ חלק ד' סימן ע"ה ואני מצאתי בכפתור ופרח דף כ' ואף דלא קיימא לן הכי כיון שעל כל פנים ראה החליבה)".
- ב) חלקת בנימין (ס"ק כ"ה, ציונים ס"ק ע"ט).
6. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק י"ד).

ג. שלא לחלוב בכלי נכרי, שמא נשארו בו צחצוחי חלב ולא ירגיש בו הישראל.

1. בדיעבד יש להקל – רמ"א (סעי' א'), לבוש (סעי' א'), חכ"א (כלל ס"ז סוף סעי' א'), "ולכתחילה נהגו להחמיר שלא יחלוב בכלי שדרכו של עכו"ם לחלוב בו שמא נשארו בו צחצוחי חלב ובדיעבד או על הדרך אין לחוש לזה (סעיף א')", חלקת בנימין (ס"ק כ"ה).
2. ובדרך אפי' לכתחילה – חכ"א (כלל ס"ז סוף סעי' א'), לשונו מובא לעיל, חלקת בנימין (ס"ק פ').
3. כלי שמדיחו אפי' לכתחילה שרי – פ"ח (ס"ק ה'), "ולפי זה כל שמדיחו אפילו לכתחילה שרי", שלחן גבוה (ס"ק ט'), זבחי צדק (ס"ק י"ז). ערה"ש (סעי' ז', "ולכן צריך להדיחה במים היטב"), עצי העולה (הל' חלב כלל ד' סעי' א'), כה"ח (ס"ק י"ג).
- א) מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק כ"א, ס"ק כ"ד, סעי' א' ב' ד"ה שמא [עמ' קמ"א]).

ט [במקום שאין חשש של עירוב דבר טמא.

א. מיקל.

1. רשב"ש (סי' תקנ"ד) – "בפרק אין מעמידין תנן, ואלו דברים מותרים חלב שחלבו גוי וישראל רואהו, וקאמר עלה בגמרא תנינא להא דתנו רבנן ישראל יושב בצד עדרו של גוי וגוי חולב ומביא לו חלב ואינו חושש, היכי דמי אי דאיכא דבר טמא בעדרו אמאי

מותר אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא לא לעולם דאיכא דבר טמא בעדרו וכי קאי חזי ליה וכי יתיב לא חזי ליה מהו דתימא כיון דאי יתיב ולא חזי ליה אימא חולב ומייתי ליה קמ"ל כיון דאי קאים חזי ליה אירתותי מירתת סבר דילמא קא חזי ליה ולא מערב. ומדקא הוי תלמודא אי דאיכא דבר טמא בעדרו אמאי מותר, נראה דלא הוי איסור אלא כי הוי בעדרו דבר טמא. ותו, מדקא פשיט ואי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא, משמע דפשיטא ליה לתלמודא דאי ליכא דבר טמא בעדרו שהוא מותר, ואין איסורו משום גזרה כמו הגבינה שאיסורה הוא משום גזרה אבל איסורו הוא משום ספיקא בלחוד, וכן מוכח בירושלמי כתבו הרי"א"ף ז"ל בהלכותיו. ועל סמך דבר זה היה מתיר אדוני אבי מורי הרשב"ץ ז"ל לקנות חלב מהבתים אשר בעיר אעפ"י שאין ישראל רואהו, כל שהדבר ידוע שאין באותה חצר בהמה טמאה, וסברא נכונה היא למבין אותה. ואני אומר שחשש בהמה טמאה בארצות אלו על שני מינים, או מחשש חלב גמלה או מחשש חלב חמורה וסוסייה. והנה חלב הגמלים לפי הנודע מהם הוא חשוב אצלם בארצות אלו ואינם נותנים אותו אלא לחשובים, ואם הדבר הזה הוא אמת ליכא למיחש לערובי, דחלב של גוי אינו אסור אלא משום תערובת כדאיתא בירושלמי, וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות מאכלות אסורות. כמו שכתבתי למעלה, בגמרא מתברר דכל שהאסור חשוב מן המותר אין חוששין לתערובת כדאמרינן בפרקיין דאין מעמידין בהיה ארבע דמוריסא ...".

2. רדב"ן (סי' אלף קמ"ז) – "שאלה עוד שאלת חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו ואין שם דבר טמא שידוע זה בבירור כגון שאין במקום לא גמל ולא חמור נקבה או כגון שהיה העדר בתוך הדיר ובדק ולא היה שם דבר טמא ויצא והביא לו הנכרי חלב מאותו הדיר אבל לא היה יכול לראותו חולב כלל השאלה אם גזרת החלב שחלבו עכו"ם הויה כגזרת גבינת הנכרים דפסקו שאפי' במקום שמעמידין אותו בשרף אפ"ה אסור משום כיון שגזרו גזרו וכן בחלב או דילמא לא. תשובה: הדבר ברור כי הגבינה נאסרה במנין מהנך טעמי דאמרינן בגמרא אבל לא כן בחלב שחלבו נכרי שאסרו אותו משום חשש דבר טמא. תדע שאם היה יושב בצד העדר במקום שאם היה עומד היה יכול לראותו אעפ"י שיש בעדרו דבר טמא מותר ואם גזרה כללית היתה לא הוי מתירין כה"ג וכן נראה מדברי כל הפוסקים. אבל נמצא כתוב במרדכי עלה דהא דפרכינן בגמרא אי דליכא דבר טמא וכו' יש מוכחין מכאן שאם ברור לנו דאין בהמה טמאה בעדרו דמותר ליקח חלב מן העכו"ם אע"פ שאין ישראל רואהו וטעות הוא בידם דא"כ הו"ל אי דליכא דבר טמא בעדרו למה לי ישראל עומד בצד עדרו פשיטא דבעומד בצד עדרו סגי. ולדידי מיהא לא איריא כלל דלא מצי לאקשווי הכי דבעינן עומד בצד עדרו משום גילוי אבל משום חשש דבר טמא לא חיישינן כיון שאין בעדרו דבר טמא. וכן הבנתי מתוך דברי התוספות. הילכך השתא דלא חיישינן לגלווי מותר הוא. וכן משמע מדברי הר"ר פרץ ז"ל שהוא המחמיר מכולם וז"ל ואפי' אין דבר טמא בעדרו יש להחמיר להיות הישראל שם בתחלת החליבה פן יערב או ישים העכו"ם חלב טמא בכלי קודם שיבוא הישראל עד כאן. הא אי ליכא למיחש להכי מותר דאחזוקי איסורא לא מחזקינן ומ"מ מדברי כולם למדנו שלא היתה גזרה כללית. עוד נ"ל לפרש דמאי דפריך בגמ' פשיטא אמאי אצטריך למתני הך ברייתא כולה ובכלל קושיא זו הוי ג"כ מאי ששנה יושב בצד העדר. כללא דמלתא דאם אין לחוש כלל לדבר טמא אפי' שאינו בצד העדר מותר".

(א) מראי מקומות – חלקת בנימין (ציונים ס"ק כ"ט).

3. חוט המשולש (נדפס בתשב"ץ ח"ד טור הראשון סי' ל"ב) – "ובקשתי לי סעד לדבר הזה מגאוני עולם ומצאתי בספר כפתור ופרח (פרק ה') שהביא דבר זה מבורר בשם גאוני עולם וז"ל והנך רואה התר חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו היכא דקי"ל שאין שם דבר איסור כי מ"ש בס' העתים ז"ל ואין בכל אותה מדינה דבר טמא לאו כל בהמה טמאה קאמר אבל שראויה לחלוב שהרי א"א מכלבא וחמור' וכיוצא בהן ואחר שהענין כן נראה לפי זה שאם היה במדינה דבר טמא שראוי לחלוב אלא שחלבו יותר יקר מן הטהור כמו שהוא בחלב גמלה כנגד שאר החלבים פה בארץ הערבה שיהיה מותר מההוא דפ' אין מעמידין (שם) גבי ארבע דמורייסא וכו' עכ"ל ז"ל. הא תניא דמסייעא לן בכל מילי דקאמרינן. ומזה מצאו להם סמך אנשי ארצנו לשתות חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו".

4. פרי חדש (ס"ק ו', ס"ק י') – "וכן מצאתי להרדב"ז ... הכלל העולה דבעיר שלא נמצא שם חלב טמא או שהוא יותר ביוקר מחלב טהור מותר לקנות מהעכו"ם חלב שחלבו בלא ראיית ישראל כלל. וכן מצאתי המנהג פשוט פה אמשטירדאם וכן נהגתי אני ג"כ זולת קצת יחידים הנזהרים בזה".

5. פ"ת (ס"ק ב') – "ולגונוי דינא במקומותינו נראה דשדי לקנות מגוי חלב הגם שלא ראהו ישראל ולא עמד בצד עדרו והגם דיש דבר טמא בעדרו דהא חלב בהמה טמאה נמכר בדמים יקרים לשרים וגדוליהם וכמעט שוה על חד ארבע מהחלב של טהורה ובוודאי דלא מערבי ליה אבל דרך מתנה אסור דהגוי חפץ הוא לרצות אהובו ולמצוא חן בעיניו ויבחר לתת לו דבר חשוב וכהוא עובדא דאייתנן לעיל ובשאר מקומות דלא הוי חלב טמאה יקר מותר הגם דהוי שוה קצת יותר אסור דהא לא אשכחן דאסרוה מטעם זיופי להרויח דנאמר כל דליכא הרוחה שרי אלא מטעם דלא קפדי לערוביה וכיון שכן הגם דשוה קצת יותר אינם מקפידין לערוביה ואסיר".

6. לחם הפנים (ס"ק א', ס"ק ה').

7. בית לחם יהודה (ס"ק א').

8. יד אפרים (על המחבר סעי' א') – "חלב שחלבו גוי. עיין באר היטב [ס"ק א]. ובתשב"ץ חלק ג' סימן קמ"ג חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו אינו משום תקנה וגדר, אלא ספיקא דאורייתא משום תערובת חלב טמא, וכבר העידו לי לאחר שחלבו הגמל ונשאר [בכלי] בעין לחלוחית ממנו חולבין בו בהמה טהורה. וגם יש לחוש שמא עירבו בידים הרבה, ע"ש. ועיין שם [ח"ד] בחוט המשולש טור א' סימן ל"ב האריך בזה, ע"ש".

9. שלחן גבוה (ס"ק י', ס"ק י"ב) – "פר"ח".

10. עי' חזו"א (יו"ד סי' מ"א אות ד') – "אבקת חלב ... ואמנם בשיש פיקוח הממשלה על החלב שלא יערבו חלב טמא והם צפויים לעונש על הזיוף, יש מקום לומר דהוי כשפחות החולבות דמירתתות, וכיושב בצד העדר וכשהוא עומד הוא רואה, והפר"ח כתב דאם חלב טמא ביוקר יש להתיר כמו במורייס כיון דהתירו חכמים חלב בזמן שהוא מבורר שהרי לחד לישנא התירו לעשות גבינה, ואף למאי דקיי"ל לאסור היינו משום חלב דביני אטפי, אבל אם היה אפשר להבטיח מחלב טמא לא היו אוסרין וכן התירו באין בעדרו טמאה ויושב בצד העדר וכמו שהאריך הפר"ח ... ומש"כ הח"ס ... הם דברים תמוהים מאד וברש"י מבואר בהדיא דהחשש של צחצוחי

חלב הוא משום חלב טמא, [שהרי אמרו שא"א לה בלא צחצוחי חלב ופירשו רש"י דנשאר חלב בגומות שבגבינה, ובסוף סיים רש"י ויש לחוש שבגומות נשאר ממנו, ואם חלב טהור קאמר מאי ספק יש בדבר הלא זהו שאמרו שא"א בלא צחצוחי חלב] אבל משום חלב טהור ודאי אין לגזור, ואף חלב עצמו כשמתברר שאין בו עירוב חלב טמא מותר, והא דלא מהני לעשות חמאה ולבשל שאני התם דאיכא חשש שיש כאן עירוב חלב טמא אלא שמערבו לבטלו, בזה אמרו חכמים שכל החלב אסור, וכן מש"כ הח"ס ז"ל מדברי הש"ד בשם רש"י לאסור חלב המבורר שאין בו תערובות חלב טמא תמוה שהרי כבר פירשו הפר"ח דהוא דוקא ביש בעיר חלב טמא והרי הופקד ביד עכו"מ החלב וחיישינן שמא עירב חלב טמא אבל אם אין בכל העיר לא חמורה ולא גמלה ולא חזירה ולא סוסיא לא שמענו לאסור.

(א) ארחות רבנו (ח"ג עמ' ע"ז אות ל"ג) – "בענין אבקת חלב הבא מחו"ל כתב מרן זצוק"ל בחזו"א יו"ד סי' מ"א ס"ק ד' דאינו ענין להיתר דחמאת עכו"ם ואין הבדל בין חלב עכו"ם לאבקת חלב ואמנם כשיש פקוח ממשלתי שלא יערבו חלב טמא והם צפויים לעונש וכו' ע"כ ע"ש, למעשה שמעתי שמרן אמר שת"ח יחמיר כמדומה לי בישיבות היו משתמשים באבקת חלב הי' קשה להשיג רק חלב טרי והקיל להם מרן, עי' להלן שאמר לי מו"ר זצוק"ל שמרן זצוק"ל התיר אבקת חלב, ואפשר דכונת מו"ר היתה נמי דהתיר בשעת הדחק כגון חלשים וחולים, ע"ש. מאן קצירי ומריעי רבנן כי תלמידי הישיבות חלשים וזקוק לבריאותם, והוי עובדא שמרן החזו"א נ"ע הלך לבקר בחור מבאי ביתו שלמד בישיבת פוניביו ושכב חולה בישיבה הלה סירב לשתות חלב מהישיבה כי הי' מעורב באבקת חלב ואמר לו מרן שמוכרח לשתות וטען בהחור הלא אפשר להשיג חלב טרי ענה לו מרן שאם לא ישיגו פעם לא תשתה לכן שתשתה כל זמן חליך חלב עם אבקת חלב וכשתבריא תוכל לחזור להנהגתך לשתות רק חלב טרי".

(ב) דברי ישראל (יו"ד סי' ט"ו ד"ה בענין, עמ' כ"ב) – "אמר לי הגאון בעל החזו"א, כי למעשה אינו מתיר אף בשיש פיקוח הממשלה רק לילדים קטנים דהו' כמו חיי נפש כבימות (ק"ד ע"א) וכן ביולדת תוך ל' כשבסת סו"פ מפנין, ולשארית אנשים ונשים כשהם חולי' שאין בו סכנה אין להתיר ...".

(ג) חלקת יעקב (יו"ד סי' ל"ה אות י') – "והנה סיפר לי הרב הה"ג ר' משה סאלאווייטשיק, נכד הר"ח, שהוא שאל להחזו"א ע"ז שאומרי' עליו שהתיר חלב עכו"ם, והשיב בזה הלשון מה עוד יאמרו עלי, בקרוב יאמרו עלי שאני מתיר ח"ו גם א"א - והעיד לפני איש מהימן ביותר, ששאל לחזון איש על השמנת (סמעטענע) של עכו"ם, ואסר לו בפירוש. וגם העיד לפני עוד איש אחר מהימן ביותר שאסר בהוראתו חלב עכו"ם אף לקטן בן ה' שנים. וכנראה מה שכתב בספרו הנ"ל, הוא רק בדרך שקלא וטרי' וכלשונו שם יש מקום לומר. ובאמת לא הביא לן שם שום חדשות, דמי לא יודע מדעת הפר"ח דחלב לא נאסר במנין, והשד"ח (מערכת חלב) הנ"ל מביא בארוכה כל השיטות בפרטיות שהרבה סוברים דנאסר במנין, והרבה סוברים דלא. אבל עובדא דמלתא אין מי שיכחיש, דמדור דורות בכל המקומות ואף בערי ספרד (חוץ מאיזה מקומות בספרד וכמבואר בשד"ח הנ"ל) אנו נוהגין לאיסור, ועל זה כתב שפיר החת"ס (סמן ק"ז הנ"ל) דנמצא קולו חומרו, דיש חשש נדר דאורייתא, ומזה לא נגע החזו"א כלל בספרו (גם י"ל, דכל השקלא וטריא קאי רק על האבקת חלב דלא היתה בכלל הגזירה דנאסר במנין)".

(ד) קהלות יעקב (קנין תורה בהלכה ח"א סוף סי' ל"ח, קריינא דאגרתא ח"ב סי' קכ"ג, דפו"ח ח"ב סי' שצ"ב [לשונו מובא לקמן]) – "וערכת כ"ז להג"מ י"י קניבסקי שליט"א [זצ"ל] גיסו של החזו"א ז"ל ואישר כל מש"כ בזה ודגם החזו"א לא התיר רק באבקת חלב בימי המצור אחרי המלחמה והחרדים לא נהנו כלל מהבשר וגם דגים חיים נאסרו על ידו שנתברר שא"א לנקות מהתולעים וגם הקפואים א"א לעמוד על סימני טהרה שלהם ולכן היקל באבקה המעורב בהחלב לחלושים דמהם שיגיעו לכלל סכנה ח"ו אבל כמו במדינתנו ח"ו להתיר עכ"ד מכתבו מא' ויקהל תשי"ד".

(ה) תשובות והנהגות (ח"א סי' תמ"א, ח"ב סוף סי' שע"ג, ח"ה סי' רנ"ד) – "יש סומכין על רבינו החזו"א זצ"ל שכתב (יו"ד סימן מ"א סק"ב) דבמקום שיש פיקוח ממשלה לא לערב בחלב מין אחר יש להתיר חלב עכו"ם דהוה כשפחות דמרתנות, אבל שמעתי מהגאון רבי ישראל וועלץ זצ"ל ששאל פי רבינו החזו"א זצ"ל, והשיב שאין דבריו למעשה כלל אלא לילדים קטנים או יולדת תוך שלשים".

(ו) מראי מקומות – מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק י"ב הע' י"ד).

11. עי' קהלות יעקב (קריינא דאגרתא ח"ב סי' קכ"ג, דפו"ח ח"ב סי' שצ"ב) – "בדבר החלב אינני מבין לפום ריהטא למה אין שום הנאה מחליפין הלא כשייסיף מעט חלב טמא יתרבה הכמות ובודאי הוא מוכר לפי מדה, ואם כי בזמנינו גם הנכרים אין חולבים סוסים וחזירים מ"מ הרבה פוסקים מחמירים יע' בזה באריכות בדרכי תשובה סי' קט"ו בשם כמה וכמה פוסקים, ואכן אם יש פקוח הממשלה באופן שזה המוכר בחזקת חלב בהמה טהורה אם יתברר שעירב שם חלב טמא יתחייב עונש גדול יש צדדין לדון בזה להתירא ועובדא ידענא שבזמן המלחמה שלא הי' מצוי חלב והיו משתמשים באבקת חלב והקיל מרן החזו"א זצ"ל לה"ה לחלושים מבני הישיבה להשתמש בזה מחמת פקוח הממשלה והוא ע"פ שיטת הפרי חדש והדברים נדפסו כעת בחזו"א יו"ד סי' מ"א והוא מחזו"א על ע"ז סי' ד' ובצירוף דברי מעכ"ת שבזמנינו במקום אין שום הנאה לחליפין ובצירוף פקוח הממשלה [אם יש] כמדומה שרבנים היו מתירים בכזה [אם אין פקוח ממשלתי אולי יתכן שבעל המחלבה יתן התחייבות בכתב שלא יערב שום חלב... ואז ע"פ התחייבות זו ודאי יהי' צפוי לעונש גדול אם ירמה ויערב ויהא זה... דומה להתיר השפחות שבש"ע"].

ב. מחמיר: נאסר במנין - ביאור הדבר: עי' חלקת בנימין (ס"ק י"א).

* יש שכתבו שנאסר במנין היכא דאיכא שום חשש תערובת חלב טמא אע"פ שהוא רחוק מאד עדיין הוא בכלל הגזירה - בית מאיר, חכ"א, אבני נזר, אג"מ, ועוד כדלקמן.

* יש שכתבו שנאסר במנין ממש כמו גבינה דאע"פ שידוע ודאי שלא נתערב בהחלב עכו"ם שום חלב טמא מ"מ אסרוהו חכמים - מטה יהונתן, חת"ס, הרי בשמים, ועוד כדלקמן.

1. כסף משנה (פרק ג' מאכ"א סוף הל' ט"ו) – "וכן מה ששינוי פרק אין מעמידין (ע"ז לט, ב), יושב ישראל בצד עדרו של גוי וגוי חולב ומביא לו ואינו חושש ואף על גב דאיכא דבר טמא בעדרו, וכי קאי חזי ליה וכי יתיב לא חזי ליה דכיון דכי קאי חזי ליה אירתותי

- מרתת. אם כן היכא דליכא למיחש לאיסור הוא מה שנמצא כתוב בספר המצות הקצר, אומר (הרב אלפס) [הר"ף] שיש מקומות שמעמידים הגבינים בפרחים ובאותן המקומות אין נוהגין איסור בגבינה. וכתב בסוף, מ"מ אין להקל מפני שנאסר במניין".
2. מהר"ש אבוב (ס' הזכרונות הל' מאכ"א פרק ג' ד"ה אמת) – "מה שהיו רוצין קצת להוכיח דאם ברור הוא דאין בהמה טמאה בעדר הגוי דמותר ליקח ממנו ואפילו אין ישראל רואהו וכתב עליהם ז"ל דטעות הוא בידם כמו שהוכיח יפה מן הגמרא דמ"מ לא שנא וכ"כ סמ"ק וכ"כ הרי"ף כמו שכתב הרב ז"ל בס"י קט"ו הנזכר. וכן הוא מנהג כל ישראל זולתי בקצת מקומות שאין אנו יודעין על מה הם סומכין לילך בזה כנגד הדין וכנגד מנהגן של ישראל כי תורה היא וגם כי יטענו טענה מעין הקודמת לומר שאין מצוי במקומות ההם חלב טמא גם בשאר המקומות אינו מצוי אלא שנראה דבר זר ורחק שלא ימצא שם סוסיא או חמורתא או הזירתא והשתא כ"ש הוא מדין עדר דבסמוך שאסור ליטול משם אע"פ שידוע בודאי שאין בו דבר טמא כל שישאל אינו רואהו וחז"ל גזרו גזירה זו על ספק תערובת מועט עשאוה שאם היה הספק בתערובת מרובה גזרה למה הלא מן התורה הוא אסור ככל ספקא דאורייתא אפ"ה גזרו עליו כמ"ש בסמוך דעיקר הכוונה היה להרחיק מאכליהם. ואין לומר ...".
3. מטה יהונתן (על המחבר סעי' א') – "ומעתה הרמ"א בסימן זה תופס שיטת המרדכי לעיקר, דלדין אף דלא שכיח חלב טמא מכל מקום הוא אסור דלא פלוג. ומה שכתב הרמ"א ומיהו בדיעבד אין לחוש לכל זה, היינו אפילו אי לא ראה בכלי בתחלה, וכמו שכתב הש"ך ס"ק ח', וע"ש, היינו משום דלא שכיח דבר טמא. והא דלא מצרכינן כולי האי משום לא פלוג רבנן, היינו משום דכיון שראה החליבה אם כן עשה כתיקון חכמים, שוב לא שייך כלל למיסר משום לא פלוג רבנן, ודו"ק".
- מטה יהונתן (ס"י קט"ז על המחבר סעי' א') – "דמצינו הרבה דברים שנאסרו במנין ... ואף דהשתא ליכא קרבן פסח, דבטל הטעם, מכל מקום כיון דכבר נאסר במנין מבלי שום תנאי, השתא נמי אסור. מה שאין כן היכא דבשעה שנאסר היה בה תנאי, כמו חלב של גוי שצריך להיות ישראל יושב ורואהו והיינו מפני שהוא מערב בו חלב טמא [עבודה זרה לה, ב], והלכך כיון שאם ישראל רואה מתחלה לא נאסר, השתא נמי שאין בינינו דבר טמא אם כן הוי כמו ישראל רואה [סימן קטו סעיף א בהגה], דאף בשעת הגזירה לא נאסר בכהאי גוונא. וכמו כן נמי גילוי ...".
- א) ביאור הדבר: נאסר במנין, אבל בתנאי שיש בינינו דבר טמא. [נראה כמו האג"מ].
4. חכ"א (כלל ס"ז סעי' א') – "ואפילו בדיעבד אסור אם לא ראה תחילה בכלי והיה שם מתחילת החליבה לדעת כל האחרונים ואפילו אין בכל העיר דבר טמא לחלוב והוא הדין עכו"ם שדר לבדו באכסניא ואין לו דבר טמא (ועיין בתשובת תשב"ץ חלק ד' סימן ל"ב וכפתור ופרח דף כ' והוא כתב בשם ספר העיתים דאם אין בכל אותה מדינה דבר טמא מותר וסיים ויש מחמירין וכיון שכל גדולי ראשונים ואחרונים אין אחד שיזכיר היתר זה שמע מינה דכולם קיבלו עליהם כהיש מחמירין ואם כן הוא אצלנו ככל איסורין שקיבלנו עלינו לפסוק כפוסק אחד ואסור לשנות. וזה לשון איסור והיתר כלל מ"ח דין ד' כל עיר ועיר חייבים לנהוג כדעת הגדול הרב המנהיג הראשון שהיה באותו מקום מתחילה מאל השופט אשר יהיה בימים ההם (דברים י"ז, ט') כשאין בית דין האחרון גדולים מהם בתורה ובמנין עד כאן לשונו. ולכן אין כאן מקום לדברי הפרי חדש ועוד שהרי גם הם לא התירו רק אם אין בכל העיר דבר טמא)".
5. בית מאיר (על הפר"ח ס"ק קו') – "ונמצינו למדין שדינו ממש כדין המורייס. וזה לשוני צ"ע בתשו' הרשב"א ס"י רמ"ח שכתב בלשון הזה תדע שכל אותן שבפרק אין מעמידין גזירות קבועות הן יין וגבינה וכן כולם זולת המורייס שמצאו לו היתר במקום שהיין ביוקר ובמה שנאמר איתמר בכל השאר דלא איתמר לא איתמר. וכן קורא תגר עליו גיסו בעל ספר שתי לחם בס"י מ"ב ותו הברור דאף לדבריו דוקא אם החלב טמא מצוי למכור ביוקר מהטהור. אבל כמו במדינתנו שאין אדם קונה חלב טמא ודאי כל שיש דבר טמא בנמצא במקום הזה דיש לחוש שיערבנה כדי למוכרה דאילו בעינה אין קונה אותה. ואף אם למשל כשאחד צריך לחלב טמא כמו לרפואה אינו מוצא לקנותה זולת בדמים יקרים יותר מהטהורה היינו מפני שאינו מצוי לחולבם מחמת שבפשוט אין קונה אותם. אבל מש"ה החשש הנ"ל במקומו. ואף במקום שאינו נמצא צ"ע כנ"ל שהם דלא כמשמעות הרשב"א. וגם תמה אני אם יש מקום ועיר בעולם שלא יהי' בנמצא שום דבר טמא. לכן היתר זה לענ"ד כפותא דנפל בבירא ... אבל מה שחלב טמא ביוקר פשיטא דלא מהני בזה כדכתב הרשב"א בתשו' הנ"ל".
6. חת"ס (י"ד ס"י ק"ז) – "מ"מ כיון שגזרו ואסרו במנין סתם אסרו כל חלב שאין ישראל רואה החליבה או יכול לראות אפ"ה ליכא חשש דבר טמא כגון החולב לגבן מ"מ החלב אסורה ... מבואר מכאן דמשמע דחלב טמא מגזירה נאסרה במנין בלא פלוג וכן יראה בהדיא בלשון רשב"א בתה"א והרמ"א בהגה"ה ס"י קט"ו שכל ואם חלבו גוים מקצת בהמות וכו' ומ"ש עליו ש"כ ס"ק י"ג וכן ממ"ש רמ"א עוד שם אוסרת כלים שנתבשל בהם וכו' ומ"ש ש"כ עליו סקי"ד ע"ש מבואר להדי' דס"ל דנאסרת במנין כיינם ובישולם אך הפר"ח מייתי תשו' רדב"ז דפשיטא לי' דחלב לא נמנו עליו לאוסרה ומשו"ה היכא דליכא דבר טמא מצוי מותרת וכו' פר"ח שעל זה סמך בהיותו באמשטרדם אכל עמה' חלב שחלבו נכרי ר"ל כי במדינתו מקום שיצא משם שמה שכיחי חלב גמלים משא"כ במדינתנו הנה מ"ש באמשטרדם רצונו שנתאכסן אצל ספרדי' פורדגיסין שם והם נוהגים היתר עפ"י רדב"ז הנ"ל הנה בגוף הדין כבר כתבתי לעיל דעתי מש"ס ופוסקי' אך לו יהיה שיהיה דעת כהרדב"ז ועכ"פ איכא דעת רש"י בגמ' ותשו' רש"י ועוד פוסקים דס"ל לאסור ורמ"א וכ"מ כ' כוותי' ואנו נוהגים כן א"כ אפ"ה הלכה כאינך פוסקי' מ"מ כיון דיש דעה להחמיר כבר קבלנו אבותינו עליהם כאותה דיעה ואסור עלינו בני אשכנז מדינא ואין לו התרה ועמג"א ס"י קנ"א ססק"ז וקרוב בעיני נדר דאורייתא אף על פי שמכל מקום קיל ככל אי' דרבנן היינו כך קבלו הנדר שיהיה אסור עלינו כקולא איסו' דרבנן אבל לעבור על זה עובר על נדר דאורייתא והיינו אם הלכה כרדב"ז להקל ורק אבותינו קבלו עליהם כדעת המחמיר ה"ל נדר דאורייתא אך אם עיקור הדין דלא כרדב"ז אם לא קבלנו עלינו כלום אלא שהאיסור הוא כך מעיקרא איננו נדר אלא העובר הוא עבריין באיסור דרבנן נמצא חומרא קולו וק"ל".
- א) לענין אם קבלה ה"ל נדר דאורייתא - עי' או"ח ריש ס"י תקנ"א, לשיטות ומראי מקומות.
7. פת"ת (ס"ק ג') – "בתשובת ח"ס ...".

8. **תשובה מאהבה** (בפתיחה לח"א ד"ה וחלקי, עמ' ה'-ב') – "וכן הסכמת כל הפוסקים ומה שסומכים בשטות עצמן על הפר"ח טועים בזה בשני טעיות, חדא דבטלה דעתו נגד כל הפוסקים. ועוד אתם עברים העורים הביטו לראות, בדברי הפר"ח בי"ד סי' קט"ו. ועיניכם תראינה שצדיק באמונתו יחיה. שהתנה בתנאי כפול שלא להיות חלב טמא מצוי כלל בכל העיר ההיא..."
9. **פלא יועץ** (ערך דברי חכמים) – "והמתפרצים אומרים מידי הוא טעמא, אלא משום חלב טמא אנו סהדי דליכא חלב טמא. ולו חכמו ישכילו שכל דברי חכמים חיים וקיימים אין להם בטול עולמית ולא נתנו תורת כל אחד בידו, ובכמה דוכתי אמרו לא פלוג רבנן. והעובר על דבריהם, אף שלפי האמת יהיה החלב מבהמה טהורה, יש אומרים דהוא כאוכל נבלות וטרפות, ואין לנו אלא דברי חכמים".
10. **חקקי לב** (ח"א סי' ל') – "פר"ח ... חלקו עליו רוב הפוסקים ולדברי הנז' הוא כל הפוסקים וכן ראוי להחמיר".
11. **זבחי צדק** (ס"ק י"ב) – "בשו"ת תשב"ץ ... וכן הפר"ח ... אבל רוב האחרונים אסרו לקנות חלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואהו ומכללם הגאון חכ"א ... בית מאיר ... ולענין הלכה אנו אין לנו אלא דברי גאון עוזינו רבינו חיד"א ז"ל שכתב בשו"ת ב אות א דבעיר שלא מצא בה ח"ט אם נהגו לקנות מן הגוי כך בהדיא מותר ואין למחות בידם מאחר שנהגו אותם גדולים שמתירים אבל בעיר חדשה שאין בה מנהג יש להחמיר ולאסור חש"ג ואין ישראל רואהו עי"ש בסוף אות א. ועירנו זאת בגדאד יע"א נהגו כס' המחמירין הגם שאין מצוי מכור ח"ט אפ"ה נהגו לאסור בפומבי פוצה פה ומצפצף".
12. **ערה"ש** (סעי' ה') – "מיהו עכ"פ האיסור הוא בכל אופן **ודלא כאחד מגדולי האחרונים שהאריך בזה להקל** לשתות חלב שלהם במקום שאין שם דבר טמא או שהוא רחוק המציאות שיחלבו את הטמא או שחלב טמא ביוקר והביא ראייה מאיזה גדולים שהקילו בכה"ג ומסיבה זו יש הרבה מתפרצים באיסור זה בדורנו בעוה"ר כאשר ראינו ושמענו ותולים א"ע באיזה תלמיד חכם שעשה כן ולא ידעו ולא יבינו שחמורים דברי סופרים מדברי תורה **והתלמיד חכם שעשה כן עונו ישא** וכיון שנפסק לאיסור בטור וש"ע וכל גדולי אחרונים מי יוכל להעיז פניו ולמלא תאות נפשו ושומר נפשו ירחק א"ע מזה".
- (א) **ערה"ש** (סעי' ו') – "וליתר שאת אברר לך איך שכל דברי רבותינו הקדושים הם כגחלי אש מה שהתוודה לפני בלב נשבר בהיותי יושב על כסא הרואה בעיר פלונית שאחד מהבע"ב החשובים דשם היה נוהג היתר בדבר בהיותו חוץ לביתו בעיר הגדולה במדינה וישב תדיר בשם לעסקיו והוא ועוד אורחים בשתותם חמים בבוקר בבוקר היו קונים חלב שמן שקורין סמאנ"ט אצל חנוני אינו יהודי שכנגד אכסניא שלהם ופעם אחת התחילו לחקור ביניהם מאין לוקח החנוני הקטן זה כל כך חלב שמן והלך הוא להחנוני ושאלו וא"ל החנוני **אני קונה באיטליז של בשר הרבה מוח של הבהמות וממחה אותם עם הרבה חלב** ומבשלם ביחד וזה הוא השמנונית אז נפלו כולם על פניהם על חטאם הגדול שאכלו טרפות ובשר בחלב והבעה"ב התודה לפני וצעק בקול כמה גדולים דברי חכמים ובאמת כך מקובלני שכל גזירת חכמים לבד טעמם הנגלה יש עוד הרבה טעמים כמוסים שלא גילו אותם והשומע ישא ברכה מאת ד' וישולם גמולו בזה ובבא [וביחוד שמעתי שבאמעריקא יש רבים מהאומות ששותים חלב חזיר מפני שמצויים שם הרבה]".
13. **אבני נזר** (יו"ד סוף סי' ק"ג) – "אך ז"א. דאם איתא דבמדינות אלו ליכא חשש חלב טמא הי' לנו להתיר חלב עכו"ם לגמרי כמו שמתירין גלוי במדינות אלו שאין הנחשים מצויין. ובאמת הפר"ח הי' שותה חלב עכו"ם באמשטרדם משום דליכא שם חלב טמא. ולדידן שאוסרין ע"כ ס"ל דבכל מקום איכא חשש. ועוד שסברא זו שבמדינתנו אין לחוש שעירב בחלב שמוכר לישראל חלב טמא הוא דעת יחידית בחוט המשולש שנאמר שאין חולבין הטמאין דמכחש כחשי. וזה דעת יחידית. ובודאי מה שר"ל שגם הגוים ממאסין אותם י"ל דאף שבעצמו מאיס לי' לשתותו. מ"מ שיטעה את הישראל חיישינן".
14. **צמח צדק** (יו"ד סי' ע"ו) – "דאע"ג דבמדינתנו אין מצוי כלל חלב טמא ומקילים בזה מאד פוסקים ראשונים ואחרונים מ"מ יש לחוש בודאי לדעת ר"ת שסומך הטעם משום ניקור. ואף על גב דהשתא אין נחשים מצויים וכמו שמקילים בגילוי בשא"ד מ"מ הדבר פשוט שיש לחוש בודאי למ"ש הפוסקים משום שיש כאן עוד טעמים. ואיכא למגזר אטו היכי דשכיחי נחשים. עב"י בשם סמ"ק. והוא הדין דמהאי טעמא נמי איכא למגזר אטו היכי דשכיחי חלב טמא וגם יש לחוש באמת גם לדידן שיחלבו דבר טמא למלאות המדה אשר תחסור".
15. **הרי בשמים** (תנינא סי' רט"ו ד"ה אמנם) – "חת"ס".
16. **באר יצחק** (יו"ד סוף סי' י"ג) – "ולסמוך על מה שאין חלב טמא מצוי בינינו הא כבר כתבו האחרונים שלא לסמוך בחלב א"י על היתר זה, ואף דלכאורה יש להוכיח מהא דמורי"ד (ס"ס קי"ד) דמבואר שם בשם הראשונים דבמקום שאין דרכן לערב יין מותר לקנות מהן, א"כ ה"ה לכאורה יש לדון כן בחלב א"י, דכיון דאין דרכן כעת לערב בפרט שאינו מצוי בינינו, עכ"ז בלשון המשנה דע"ז (ל"ה ע"ב) מוכח דגזירת חלב חמירא בזה, דהא גבי חלב תנן התם דחלב שחלבו א"י ואין ישראל רואהו אסור, וגבי שלקות וכבשין תנן התם דהשלקות וכבשין שדרכן לתת לתוכן יין או חומץ, הרי דבחלב ל"ש בין דרכן או לא אלא כללא כילי דכ"ז שאין ישראל רואהו אסור".
17. **מלמד להועיל** (ח"ב סי' ל"ג, סי' ל"ו סוף אות ד') – "מ"מ החלב אסור אף דידיעין דאין בו דבר טמא משום דנאסר במנין".
18. **מנחת אלעזר** (ח"ד סי' כ"ה) – "ובודאי נכונים דברי החתם סופר ...".
19. **זקן אהרן** (ח"א סי' מ"ו, ח"ב סי' מ"ד) – "בחת"ס ...".
20. **חלקת יעקב** (ח"ב סי' ל"ז, סי' ל"ח, יו"ד סי' ל"ד, סי' ל"ה) – "ע"כ פשיטא דפשיטא, דח"ו לן להתיר ולזולל בדרכן להתגאל באיסור. וכן אנו נוהגין פה במדינת שווייץ, שהקהלות מפזרים ממון רב עבור כשרות החלב, וכן במדינת אנגליא ואנטוורפן, ומסתמא גם החרדים בארה"ב יודעים להיזהר בזה".
21. **אג"מ** (יו"ד ח"א סי' מ"ז) - לשונו מובא לקמן.
22. **מנחת יצחק** (ח"ה סי' ס' ד"ה אמנם) – "דפשיטא לי' להחת"ס ...".
23. **מאמר מרדכי** (ח"א יו"ד סי' ד' אות ב') – "אך כמבואר לעיל רבו החולקים עליהם וסוברים דאיסור חלב עכו"ם הוא משום דבר שבמנין, ואף שבטלה הטעם לא נשתנה הדין".

24. קנין תורה בהלכה (ח"א סי' ל"ח, וע' ח"ו השלמה סי' ל"ג) – "שאינן שום צד להתיר בזה ...".
25. משנה הלכות (ח"ד סי' ק"ג) – "גם כי בעיקר דברי הפר"ח דחיים הם וכבר רבו עליהם האוסרים ובטלוהו וכמבואר בח"ס יו"ד סי' ק"ז שהביא כת"ר וכן מבואר בכל האחרונים הצדיקים הקדושים אשר מימיהם אנו שותים ונמשכים אחר דבריהם ועיין ערוך השלחן סי' קט"ו מה שהאריך הרבה לחזק שיטתינו שאסרו חז"ל חלב עכו"ם בכל ענין ודלא כפר"ח דסתמא תנן במתני' חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו אסור והוא ע"פ דעת המרדכי והסמ"ק והאו"ה סי' מ"ה וזה דעת הטור ורבותינו בעלי הש"ע (דכן כתב הכ"מ ג"כ) והש"ך והט"ז והב"ח והדרישה וכן מצאתי מפורש בשו"ת מוהר"י ברונא סימן ע"ח שדן בכלים שבישל בהם ספק חלב עכו"ם וכתב מפורש דחלב עכו"ם נאסר במנין ואסור אפילו במקום דאין טמאה בעדר וליכא למיחש שנתערב בו חלב טמא ע"ש ... והנה ליכנס בדין זה ולברר בשיטת הפוסקים הראשונים והאחרונים צריך לזה חבור מיוחד וזמן הרבה ולפי שכבר הבאנו דרוב הראשונים ס"ל דלא כהפר"ח וגם הקבלה בזה מכרעת היה לי לדבר פשוט בכל זה אלא שראיתי לידיד נפשי הגאון המובהק רמ"פ בשו"ת אגרות משה ... לפענ"ד תמוהין מאד וכבר ראיתי להאחרונים שתפסו עליו בזה ואציג כאן איזה הערות. ראשונה ...".
26. בית אב"י (ח"א סי' ע"ב, ח"ד סי' ק"פ אות כ"א) - לשונו מובא לקמן.
27. שבט הלוי (ח"ה סי' נ"ט ד"ה אמנם [לשונו מובא לקמן], ח"ו סי' ק"י, ח"י סי' ס"ו, קובץ מבית לוי ח"ח עמ' מ"ב אות ד', בענייני יו"ד עמ' ע"ו אות ד') – "מכ"מ כבר הי' לי וכו' פה אל פה בחיים חיותו עם מרן מרן החזון איש בנדון זה, ושאל אותי בענוותנותו מה דעתי העני' בזה, ואמרתי לו כיון שהראה יראה דכתב הח"ס זה למיגדר מילתא כדעת המחמירים דחלב ג"כ נגזר במנין - הגם דהראיות אינם מכריעות מכ"מ הלכה בזה כהח"ס".
28. תשובות והנהגות (ח"א סי' תמ"א, סי' ת"פ, ח"ב סי' שע"ג) – "יש סומכין על רבינו החזו"א זצ"ל שכתב (יו"ד סימן מ"א סק"ב) דבמקום שיש פיקוח ממשלה לא לערב בחלב מין אחר יש להתיר חלב עכו"ם דהוה כשפחות דמרתות ... ויש להקפיד מאד על אסור חלב עכו"ם, והאדמו"ר רבי יוסף יצחק מלובביץ זצ"ל קבלה בידו שהשותה חלב עכו"ם פוגם אצלו באמונה, ואבות אבותינו הקפידו מאד מטעם כמזכ"ר, ודי בזה להעיר לאלו שהתירו כאן, ומוסרים הכשר למצרכים עם חלב עכו"ם מפני שיש פיקוח ממשלתי, אבל בלאו הכי היתר זה אין בו ממש היום, שאפילו ימצאו שם חלב מעורב יקנסו אותו קנס ממון מועט כנגד הריוח התמידי שיש להם מזה וע"כ לא מירתת, ולא נקרא בזה שמירה. והשותים גם היום חלב עכו"ם וסומכין על פיקוח ממשלתי חסר בהם יראת שמים, ועליהם וכיוצא בהם אני קורא 'מי ששותה חלב עכו"ם וסומך על המכשיר אינו ראייה שאין בו יראת שמים, אבל מי שאין לו יראת שמים הוא שמחפש לזה היתר".

ג. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ו'), שדי חמד (מערכת חלב של נכרי אות א'), מעדני אשר (או"ה סי' קמ"ח).

1. ברכי יוסף (שיו"ר ברכה ס"ק א') – "פר"ח ... הרדב"ז ... בספר הזכרונות (זכרון ג פרק ג) שהחמיר הרבה. והרב בית דוד סימן ג"ן השיג על דברי ספר הזכרונות ... וכך המנהג כדברי הרב פרי חדש בארגי"ל על פי הרב הגדול הר"ש בן הרשב"ץ, כמ"ש בתשובותיו סימן תקנ"ד, וכמ"ש הרב בית יהודה במנהגי ארגי"ל ... ולענין הלכה במקום שלא יש מנהג בעיר פשוט לכל להקל, יש להחמיר ודאי. וכך פשטה הוראה בכל גלילות טורקיא"ה וארץ הצבי".
- א (כה"ח (ס"ק ט"ו) – "הברכ"י ... ומשמע אבל במקום שכבר נהגו להקל אין למחות".

י [חוק ממשלה: חלב "סתם" - למחמירים לעיל.

א. מיקל: שסגי ידיעה ברורה ע"י הוכחות אחרות שלא נתערב בו חלב טמא.

1. אג"מ (יו"ד ח"א סוף סי' מ"ו) – "ומש"כ כתר"ה לשון לאלה המזדהרים מסתם חלב הבא מנכרים תמוה דהאלו שאין נזהרין מת"ח ויר"ש הוא רק מחלב של הקאמפאניעס מטעם גדול שמירתתי לערב אף משהו מצד השגחת דיני המדינה שעונשין ע"ז ובמירתת לא גזרו כי הא דישאל יושב בצד עדרו של עכו"ם שמותר אף דלא חזי ליה כיון שיכול לראותו כשיעמוד מירתת בע"ז דף ל"ט ועיין ברמב"ם פ"ג ממ"א הי"ז לכן סברי דגם במירתת זה של עונש חוקי המדינה לא הי' בכלל הגזרה ולע"ז מסתבר שהדין כמותם".
- אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ז) – "ובדבר החלב של הקאמפאניעס במדינתנו אשר יש פקוח הממשלה ואם יערבו חלב בהמה טמאה יענשו וגם יסגירו את העסק שלהם שלכן ודאי מירתתי מלערב יש טעם גדול להתיר אף בלא שיטת הפר"ח משום דהעיקר ידיעה ברורה הוא כראיה ממש כהא ... ולכן בחלב שאסרו רק בחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו יש להתיר גם בישראל יודעין ידיעה ברורה דהוי כראיה. וזה שאם יערבו יענשו ויצטרכו לסגור העסק שלהם שהוא הרוחה של כמה אלפים והממשלה משגחת אליהם הוא ודאי ידיעה ברורה שהיא כראיה שלא היה בכלל איסורם. וזה הוא גם לכו"ע דאין טעם לחלוק בזה ולכן הרוצה לסמוך ולהקל יש לו טעם גדול ורשאי וכמו שמקילין בזה הרוב בנ"א שומרי תורה וגם הרבה רבנים וח"ו לומר שעושין שלא כדין. אבל מ"מ לבעלי נפש מן הראוי להחמיר ואין בזה משום יוהרא וכך אני נוהג להחמיר לעצמי אבל מי שרוצה להקל הוא עושה כדינא ואין להחשיבו כמזלזל באיסורין".
- אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ח) – "ולכן תשובתי הראשונה שיש טעם גדול להמקילין היא נכונה וברורה. אבל ודאי לבעלי נפש מן הראוי להחמיר ואין בזה משום יוהרא כדכתבתי שם".
- אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ט) – "ולכן אף שודאי גזרו זה במנין כיון שמדינא היה מותר אין להוכיח מזה שאסרו אף כשאין שום חשש עירוב כיון שעל אלו שיש בהם חשש עירוב הוצרכו לגזור, וגם אין שייך לא פלוג מאחר שבפירוש היתה הגזירה רק מצד חשש עירוב דהא אסרו רק באין ישראל רואהו ונפלגו אלו שאין בהם חשש עירוב בהכרח. אבל הוא רק באין שייך כלל לחוש לעירוב חלב טמא, דאם שייך לחוש רק שנתקטן החשש מאד באופן שבשביל חשש כזה לא היו גוזרין לאסור הוא בכלל הגזירה דשייך ע"ז לא פלוג כיון שנאסר במנין ולא ניתן הדבר לשעורין ... והנה נתבאר הענין היטב שיש טעם גדול להמקילין בחלב הקאמפאניעס ושהדין עמהם. אך ודאי מן הראוי לבעלי נפש להחמיר על עצמן כדכתבתי במכתבי הראשון".
- א חלב ישראל כהלכתו (פרק א' הע' כ"א) – "שיש שני מהלכים גם לפי הצד שהיתה גזירה במנין. מהלך אחד ... כן בספר חלקת בנימין ... האבנ"ז ... ואם כנים הדברים, אתי שפיר גם דברי האגרות משה ... ולכאורה דבריו מחוסרי הבנה, דמצד אחד הוא סובר

דלא כהפרי חדש במה שכתב שהגזירה היתה גזירה במנין, ומצד שני כתב שגזירתם היתה דווקא במקום דאיכא בית מיחש, הא במקום דאין בו בית מיחוש החלב מותר ... אלא שמכל מקום הגזירה היתה דווקא במקום דאיכא בית מיחוש, הא אם אין בו חשש כלל, החלב מותר אף בלא ישראל רואהו".

אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ל"א) – "בספרי אגרות משה על יו"ד בארתי טעם גדול שחלב הקאמפאניעס אינם בדין חלב עכו"ם אבל מ"מ ראוי להחמיר עיין שם ולכן כשרוצים להחמיר יש להם להכשיר כמו מחלב עכו"ם שצריך שתי הגעלות כדלעיל".

אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ל"ה) – "שליכא איסור חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו, אבל מ"מ מן הראוי לבעלי נפש להחמיר, שמטעם זה ודאי ראוי למנהלי ישיבות קטנות שיתנו להתלמידים חלב של אלו הקאמפאניעס שמעמידין ישראל לראות החליבה, **ואף שהוא ביוקר מעט שלהישיבות עולה זה סך גדול במשך השנה והמצב של הישיבות דחוק בשנים אלו** שבשביל זה מקילים באיזו ישיבות, מ"מ כדאי להחמיר כי גם זה הוא מעניני חינוך ולמוד שידעו שכדאי וראוי לבני תורה להחמיר אף כשיש רק חשש איסור, דמזה יתבוננו לראות איך לירא מאיסורין, **וכל הוצאות הישיבה הרי הוא כדי לחנך דור נאמן לה' ולתורתו, ומעניני חינוך אין לצמצם**. אבל במקומות הרחוקות שאין שם קאמפאניעס מחלב שישראל רואהו, והוא דבר קשה מאד להשיג חלב שישראל רואה בשעת החליבה אף ליחידים אין להם להחמיר".

אג"מ (יו"ד ח"ב סי' מ"ז ד"ה ואם) – "דאם שותה רק מחלב הקאמפאניעס לא היה נחשב נחשד לאותו דבר משום שחלב הקאמפאניעס יש סברות להתיר וכדמקילין הרבה משומרי תורה".

אג"מ (יו"ד ח"ב סי' מ"ח) – "אבל להמקילין בחלב הקאמפאניעס שלא להחשיב לחלב עכו"ם ובארתי שהדין נוטה כן".

אג"מ (יו"ד ח"ג סי' ט"ז) – "ובחלב הקאמפאניעס שבמדינתנו הא בארתי בתשובתי אג"מ חיו"ד א' סימן מ"ז שמדינא אין לאוסרם ורק שהוא מן הראוי להחמיר".

אג"מ (יו"ד ח"ד סי' ה', דף הכשרות שנה א' עמ' י"ט) – "הנה בדבר החלב שזה הרבה שנים שיראי השי"ת אשר בטאראנטא נזדרזו בהסכם הרבנים וכל החרדים למצוות התורה ותקנות חז"ל, וראו שיהיה קאמפאניא לחלב שנחלב ע"פ השגחת ישראל, וכן כל הדברים הנעשים מחלב, כגבינה וחמאה וקרים מחלב זה ע"פ השגחת ישראל. ועתה נתרשל הדבר מצד שעולה ביוקר מעט, והרבה לוקחים חלב מסתם קאמפאניעס, אף מאלו שלקחו כל השנים מהחלב והגבינות וכל המינים מהחלב שתחת השגחה. איברא דאיכא טעמים להקל במדינה אשר מדיני המדינה אסור למכור חלב שיש בו עירוב חלב טמא הוא רק בשעת הדחק אף אם גם בטאראנטא איכא איסור מדיני המדינה, ולא בשביל יוקר מעט. ובפרט אלו שכבר נהגו הרבה שנים שלא לסמוך על הטעמים להקל, אלא על השגחת ישראל כדון, שעליהם יש איסור מדין נדר דהנהגה הרבה שנים, וגם על גבינות הא ליכא היתר ההוא ומצד שמקילין בחלב מקילין אף בגבינות. **ולכן ודאי יש להזדרז בזה ביותר, ולחזק ידי יראי השי"ת העוסקים בזה**, שיתקיים החלב שתחת השגחת ישראל בטאראנטא. ויתרבו חרדים לדברי התורה שיקחו חלב זה, וכל המינים מהחלב שתחת השגחה, אשר ממילא גם יזול המקח, ולא יקשה הדבר לשום אדם. ובזכות הזהירות והזרירות במצוות השי"ת ותקנות חז"ל נזכה כולנו לגאולה השלימה אשר אנחנו מצפים ומקווים כל הימים".

אג"מ (פתחי הלכה עמ' קמ"ט, קובץ גינת ורדים חוברת י"ד עמ' קכ"ט, קובץ חלב ישראל כהלכתו פרק ג' סי' ב' עמ' ס"ה, עמ' תקכ"ט) – "ב' דר"ח תמוז תש"ז. מע"כ ידידי הרב המאו"כ מהר"ר אברהם וויינפעלד שליט"א [זצ"ל] שלום וברכה כל הימים. הנה בדבר חלב הקאמפאניעס שבמדינתנו, ודאי יש טעמים להתיר לומר שאינם בכלל האיסור שאמרו חז"ל, וכדחזינן שהרבה מקילין בזה מפני הדוחק, בהרבה מקומות. אבל במקום שאפשר להשיג **אף שעולה בקצת טרחה יותר ואף ביוקר מעט**, חלב של ישראל, אין מן הראוי להקל בזה וצריכים להשיג חלב של ישראל".

אג"מ (קובץ גינת ורדים חוברת ט"ו עמ' כ"ג, חלב ישראל כהלכתו פרק ג' סי' ב' עמ' ס"ה, עמ' תקכ"ט) – "בדבר חלב הקאמפאניעס, אף שיש טעמים להקל, ודאי שהוא רק במקום שליכא חלב ישראל שהוא תחת השגחת רבנים יראי ה', אבל במקום שאיכא חלב ישראל שהוא בהשגחה וכדומה כל עניני חלב, **צריך להחמיר**, וכ"ש אלו שבבתיהם נזהרין לאכול רק מחלב ישראל שבהשגחה שצריכין ליהזר שהיא גם מחשש ענין נדרים, וממילא גם בהאספיטעלער [בתי חולים] המתנהגים במאכלי כשר שיש להם לתקן מה שאפשר להם בזה להשיג מאכלי חלב שבהשגחה, כי בפה נוא יארק ליכא בזה שום דוחק. ולכל הפחות ישיגו מאכלי חלב שבהשגחה לאלו שנוזהרין בזה בבתיהם, ולא לכוף אותם ח"ו שיאכלו שם מה שנזהרים".

אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות כ"ו, עמ' קצ"ג).

(ב) פשט באג"מ – **חלב ישראל כהלכתו** (פרק ג' סי' א', מכתב ט' [עמ' תקנ"ט - עמ' תקס"ד]).

2. עי' **אמת ליעקב** (שלחן הלוי פרק כ"ב אות ה' ס"ק א') – "וזכורני פעם אחת שביקר אצלי מופת הדור הגאון מורנו רבי יעקב קמנצקי זצוקלה"ה עם הרבנית ע"ה, ואז היינו במקום נופש מחוץ ליישוב והנחנו על השולחן שתי כוסות של קפה עם חלב מעורב בהם. ושאלני מרן זצ"ל מאין מוצא החלב, כי באותה תקופה לא נתפשטה הפצת חלב ישראל במקומות הרחוקים. ואמרתי לו שחלב זה נחלב תחת עינא פקיהא משגיח בן תורה נאמן. ושוב שאלני האידך עשו את הפסטור [pasteurization], ואמרתי לו שרצו את כלי הפסטור אבל לא הגעילו אותם. ותיכף הניח את הקפה ולא שתאו. ואז שאלתו הרבנית ע"ה אם גם היא תמנע מלשתות הקפה, ואמר לה הגאון זצ"ל, את תשתי בטוב, כי כלי חלב סתם מותרים הם, **כי באמת צדקו דברי הגאון רבי משה פיינשטיין**, ורק נכון להחמיר ומשם זה אינו אוסר את הכלים כי כל מה שמותר ע"פ דין ורק מחמירים ע"ע אינו אוסר את הכלים. וכך הוזה, שהרבנית שתתה והרב לא שתה".

3. עמק הלכה (ח"ב ריש סי' נ"ג ד"ה בענין) – "החתם סופר ... והנה מדברי האבני נזר מוכח שדעתו הוא דחלב עכו"ם לא הוי דבר שנאסר במנין שכתב (יו"ד סימן קג בא"ד) וז"ל ... מפורש בדבריו דמה שאנו אוסרים חלב עכו"ם בזמן הזה דלא כהפר"ח הוא משום דאנו סבירא לן דאיכא חשש חלב טמא מכל מקום, אבל אי ידעינן בבירור בודאי דליכא חשש כלל מותר לדעתו לשתות חלב עכו"ם, ואם כן במדינה זאת שהחלב תחת בדיקת הממשלה וידוע בודאי שליכא חשש תערובות מבהמה טמאה מותר לשתות חלב עכו"ם באין

מיחוש ויכולין לסמוך על האבני נזר, ומכל מקום המחמיר תבוא עליו ברכה. [הערת העורך: רבינו הורה לתלמידיו להחמיר בזה אף דמעיקר הדין מותר, מפי תלמיד רבינו הר"ר אפרים דוב גולדשטיין שליט"א].

ב. **מחמיר** [ג' טעמים: א) מצד החת"ס וסייעתו, דלא פלוג חז"ל. ב) מצד שאין ידיעה מוחלטת. ג) מצד שלוקחים מהמשק (פארמערס), ושם אין פיקוח].

1. **חת"ס** (יו"ד סי' ק"ז) - לשונו מובא לעיל.
2. **פת"ת** (ס"ק ג') - "בתשובת ח"ס ...".
3. **הרי בשמים** (תנינא סי' רט"ו ד"ה אמנם) - "חת"ס".
4. **זקן אהרן** (ח"ב סי' מ"ד) - "בחת"ס ...".
5. **חלקת יעקב** (ח"ב סי' ל"ז, סי' ל"ח, יו"ד סי' ל"ד, סי' ל"ה) - "בדבר החלב מהפירמות הגדולות בארה"ב שקיים שם פקוח מהממשלה שלא לערב חלב טמא ויענשו וגם יסגרו כל העסק בעברם על זה, אם יש להתיר בכה"ג ולסמוך על רב מפורסם שם שדעתו נוטה להתיר, וטעמו ונימוקו כיון דמרתתי מאוד לערב, יש סמך גדול להתיר אף בלא שיטת הפר"ח, משום דעיקר, ידיעה ברורה הוי כראי' ממש כהא ... והנה באמת אין בכל ראיותיו כדי לסתור דין המפורש בשו"ע והפוסקים עד גדולי האחרונים, והנהוג מקדמת דנא בכל תפוצות ישראל, וכמו שנברר להלן ... דח"ו לן להתיר ולזלזל בדרבנן להתגאל באיסור".
6. **מנחת יצחק** (ח"י סי' ל"א אות ט"ו) - "פ"ח הערה ה', הביא כת"ר אגב בזה"ל: וכעין זה דעת החזו"א לגבי חלב עכו"ם, שפיקוח ממשלתי נחשב כישראל עומד ע"ג. לדעתי לא ה' צריך להביא דבר זה בספרו כאלו היא הלכה פסוקה, שידוע שרוב החרדים לדבר ד' הזהירים בכשרות המאכלים נזהרים עד מאוד בחלב עכו"ם, אפ"ל בזה"ל, אפ"ל לקטנים, והארכתי בזה בכמה מקומות בספרי בח"א (סי' קל"ח) ובח"ב (סי' כ"א) ובח"ג (סי' ד' אות י') הבאתי שם דבר נפלא בשם שו"ת תשובה מאהבה, ושם מסי' ע"ד - ע"ח, ובח"ט (סי' כ"ה) הארכתי לענין מחלל שבת אם דינו כעכו"ם גם לענין דין חלב עכו"ם, ונדחקתי לצדד בכמה צדדים במקום הדחק יעו"ש".
7. **מאמר מרדכי** (ח"א יו"ד סי' ד' אות ב') - "להלכה איסור חלב נכרי הוא משום גזירה, ולכך גם אם בטל הטעם, הגזירה לא בטלה, ולכן אף במקום שאין מצוי חלב טמא או שהוא מצוי אך ביוקר, מ"מ החלב אסור".
8. **קנין תורה בהלכה** (ח"א סי' ל"ח) - "שאינן שום צד להתיר בזה ...".
9. **משנה הלכות** (ח"ד סוף סי' ק"ג) - "ובאמת כי גם הגאון ר' משה שליט"א כנראה דרך ענותנותו שנו כאן ואהבת ישראל שבו חפש אחר היתר וכמ"ש בספרו כי א"א שהרבה בני תורה ואפילו מרבנים ששותים סתם חלב עוברים כולם באיסור ושלא כדן עושים וגם בעצמו כתב שהוא שותה רק חלב ישראל וכן אמר לי מפורש **שבביתו ח"ו אין נכנס חלב עכו"ם** לא מיניה ולא מקצתו".
10. **תשובות והנהגות** (ח"א סי' תמ"א [לשונו מובא לעיל]), ח"ב סי' שע"ז ד"ה ובש"ע, ח"ה סי' רנ"ד) - "החזו"א ... פסק הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל ... ונראה שמעיקרא דדינא פירכא, שאם ירצה לערב חלב טמא, לא יפחד מפיקוח ממשלתי, אף שהם מטילים בזה קנסות, כיון שלא מצוי שמגיע פיקוח, ואף במידה ויבואו וימצאו משהו, יתכן שיסתדר עם הפקיד ויתן מעט שוחד שיוותר לו הפעם ... וקרוב בעיני, שבזמנינו שאפשר לטרוח ולהשיג חלב ישראל, ונהגו החרדים בזה איסור, א"כ מלבד חלב עכו"ם, **יש בזה איסור חילול השם**, שמזלזל בתקנת חז"ל, וכ"ש כשהם בני תורה, וע"כ יזהר לנפשו ולא יקל באיסור זה".
11. **הר"מ גרוס** (קובץ בנתיב החלב ח"א עמ' נ"ו, הע' ה') - "ומשום חוק הממשלה שאין לערב, לא סמכינן על זה, כדהכריעו הפוסקים. [ע"י שו"ת זקן-אהרן ח"א סי' מו וח"ב סי' מד, מנחת-אלעזר ח"ד סי' כה, מלמד-להועיל סי' ל אות ד, שו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' פא, ח"י סי' לא אות טו, חלקת-יעקב ח"ב סי' לז-לח, ושו"ת משנה-הלכות ח"ד סי' קג. דלא כשו"ת אגרות-משה יו"ד ח"א סי' מו וסי' מט, שפיקוח הממשלה נחשב כידיעה דהוי כראיה. ועי"ש יו"ד ח"ב סי' לה וח"ג סי' מז]."
12. **חלקת בנימין** (ס"ק ט"ז) - "הרבה פוסקים נחלקו ע"ז וס"ל דאין להתיר חלב זה וטעמם משום דאזלי בשיטת החת"ס סופר ... ויש שכתב עוד ... מקום מקום אין פיקוח ממשלתי גורם ידיעה מוחלטת דאין בו חלב טמא מפני ... ונראה שראוי להחמיר בזה".
13. **שאלת משה** (שערי או"ה ח"א שיעור ל').

- ג. מראי מקומות - **חזו"א** (יו"ד סי' מ"א אות ד', ארחות רבנו ח"ג עמ' ע"ז אות ל"ג, לשונם לעיל), **קהלות יעקב** (קריינא דאגרתא ח"ב סי' ככ"ג, דפו"ח ח"ב סי' שצ"ב, לשונו מובא לעיל), **מעדני אשר** (או"ה סי' קמ"ט), **חלב ישראל כהלכות** (פרק ג').
1. **יביע אומר** (מעין אומר ח"ד פרק ב' סי' כ"ב) - "שאלה: האם מותר לשתות חלב עכו"ם, במקום שהחוק אוסר לערב חלב אחר. תשובה: יש מתירים, וכדאי [או וצריך] להחמיר".
2. **חשש שהמחלבות קונים החלב גם ממשקים קטנים דאין עליהם השגחת הממשלה כ"כ** - ע"י לקמן.

ד. **חלב בקנדה** (Canada) - לפי האג"מ וסייעתו.

1. כמו ארצות הברית.

א) **אג"מ** (יו"ד ח"ד סי' ה', דף הכשרות שנה א' עמ' י"ט) - לשונו מובא לעיל.

ה. **חלב במכסיקו** (Mexico) - לפי האג"מ וסייעתו.

1. מחמיר.

א) **רבבות אפרים** (ח"ח סי' י"א אות א') - "בחלב עכו"ם שמו"ר הרה"ג רמ"פ זצ"ל התיר, האם אפשר להקל גם כן אחרי שרבו בה ההכשרים והאם אפשר לומר קולא הזו גם במכסיקו **שאינן נאמנות לממשלה לשחד אותם בממון** ... ואצלכם שאפשר לשחד בממון אם כן אין ההיתר של מורתם אז לכאורה דמו"ר ה' אוסר להשתמש בחלב עכו"ם כך מסתבר לי, עכ"פ יש רבנים חשובים אצלכם ותשאל חות דעתם בזה".

ו. חלב באנגליה (England).

1. מראי מקומות – הר"י אברהם (חלב ישראל כהלכתו במכתבים עמ' תקל"א), הגרא"י וועסטהיים (חלב ישראל כהלכתו במכתבים עמ' תקל"ה), הר"א גארדימער (חלב ישראל כהלכתו במכתבים עמ' תקמ"א אות ד').

ז. חנות של גוים שמוכרים קפה - ויש שם בקבוקים פתוחים של חלב ישראל.

1. עי' סי' קי"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ח. מראי מקומות – הגי"א הרצוג זצ"ל (ח"ד סי' ל"ב, סי' ל"ג), הגרי"א הענקין זצ"ל (תשובות איברא סי' מ"ג, לשונו מובא לקמן), שערים מצויינים בהלכה (סי' ל"ח ס"ק י"ב), חלקת בנימין (ס"ק י"א), הגר"ז וויטמאן שליט"א (קובץ בנתיב החלב ח"א עמ' ל"ט), חלב ישראל כהלכתו (פרק א' הע' כ', דפו"ח הע' כ"א), הגר"ש פעלדער שליט"א (שיעורי הלכה גליון י"ב, פר' שמות תשפ"ג).

1. רבבות אפרים (ח"ו סי' ש"ג אות ב') – אחת שנהגה לאכול רק חלב ישראל, והתחנתה לאחד שלא קבל עליו החומרא, האם צריכה התרת נדרים אם רוצה לאכול כבעלה. נראה אם אוכלת את זה בתורת איסור, אז זה איסור בטעות כי יש מתירין, ולא צריכה התרה כלל. ואם קבלה עלה מתורת חומרא, אז יש לה פתח דהיא כפופה ומשעבדת לבעלה לבשל עבורו וממילא קשה לה לאכול לבד, אז זה פתח טוב, וג' ת"ח יתירו לה את נדרה, וכן הסכים לזה דודי הרה"ג ר' נטע צבי שליט"א.

2. הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ד) – "בחול"ל יש ציבור רחב ששותים חלב סתם על סמך דברי המקילין של מירתת של הבתי חרושת וכו', לכן האם מותר לאחד שקיבל מאכלי חלבי שיש בו חלב סתם ולתת אותו לאחד שמיקל בזה. תשובה: לא".

א) המחזיק איזה דבר לאיסור אי שרי להושיטו להמתיר - עי' ערך לפני עור, לשיטות ומראי מקומות.

3. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Does one need to be makpid on cholov yisrael with baby formula, especially if the non cholov yisrael is significantly cheaper? Can someone who is makpid on cholov yisrael drink non cholov yisrael milk when on the road or in an office where there is no cholov yisrael available? Does one need to be makpid on dairy equipment (especially when it is clear on the package that the product is lactose free)?

R' Y. Berkovits wrote: It has to be significantly cheaper and money is tight. If it would be a question of health, that's a different story. Agav - Some say there is an inyan to be more machir by babies. Yes. The question is being machmir on b'liyos of chalav stam. If you hold that chalav stam is issur, then DE has bliyos of issur.

יא [אבקת חלב (powder milk)].

א. מיקל.

1. הר צבי (יו"ד סי' ק"ג, סי' ק"ד) – "שנשתנה ביד הגוי דגבינה וחלב לא היו בכלל הגזירה דחלב, וה"ה אבקת חלב ... דבאבקת חלב אין חשש אלא למיעוטא שצריך לזה גזירה חדשה, כעין זה מציינו דלר' חנינא דס"ל בגזירה דגבינה דאסרו משום צחצוחי חלב טמא שבה, ומפורש דגם בגבינה יש חשש ערוב דחלב טמא ועכ"ז הרי מבואר ברמב"ם דבשעת גזירה דחלב לא נכללה גבינה וגבינה היתה מותרת עד לאחר איזה דורות שחזרו ונמנו לאסור גם הגבינה, וטעמא דגזרו הוא משום דאינו מעורב בכלול ואין לזה בטול, הרי דהוצרכו לגזירה חדשה אף על פי שהחשש אחד הוא, שמא יש בו תערובות חלב טמא, אלא דזה יש חשש שמא אינו מיעוט וכאן בגבינה אינו אלא חשש דמיעוטא, אף אנן נאמר על אבקת חלב, דאין בו חשש אלא של מיעוט כמבואר בקונטרסי, **ובלי גזירה חדשה לא נאסר**".

2. זקן אהרן (ח"ב סי' מ"ד) – "בנ"ד שנתייבש ע"י מכוונות ופעולות חימיות עד שנעשה לאבק, גם חלב טמא אפשר להיות כן, וכן אין לצדד היתר מטעם שנתייבש ונעשה כעץ בלא שום לחלוחית חלב, ואפי' היה בו ודאי חלב טמא פרה איסורו עי"ז שנתייבש כ"כ וכהיא דיו"ד סי' פ"ז גבי עור קיבת נבילה שנתייבש, ובש"ך יו"ד סי' קי"ד סקכ"א גבי כרקום שמערבין שם חוטי בשר דכיון שהכרקום הוא יבש כעץ א"כ אפי' ימצא חוט בשר יבש לין בה ע"ש ובתשובת נו"ב מהדו"ק חיו"ד סי' כ"ו, דהא הכא כשמשמים אותו א"כ בקאפע חוזר הוא להיות נימוח ולהיות חלב ממש ... שאין להתיר לכתחלה אפי' במקום שאין שום טעם לאיסור, דהא כבר כתבו דגזירה דחלב הוי דבר שנאסר במנין ואין להתירה בלא מנין אחר גדולים מהם בחכמה ובמנין, ועיין בחת"ס ... אלא דאפי' נראה להתיר עפ"מ החת"ס שם לימוד זכות על מה שנפתשט היתר לקנות מפלטר גוי פת שנילושה עם חלב משום דכשנלושה עם קמח ונאפה פנים חדשות בא לכאן וכעין מ"ש בכריתות דף ה' ולא הוי בכלל הגזירה, וא"כ הוה"ד בנ"ד שהפולווער הזה אין אוכלים אותו כמו שהוא אלא משימין אותו בגיבעק ושקאלאד דפנים חדשות בא לכאן, ואפי' כשנותנים אותו בקאפע שנעשה חלב ממש, אפי' יש כאן שינוי בגוף החלב שנשתנה הרבה מטבעו שעומד להתחמץ ולהתקלקל במשך ימים מועטים ואינו מתקיים הרבה וכמ"ש בתענית ד"ז ועי"ז שנעשה כעת לפולווער, פנים חדשות בא לכאן ולא הוי בכלל הגזירה, ונמצא דאין לאסרו משום טעם חשש דחלב טמא ודאי שאינו כמ"ש, וחשש דנאסר במנין ליכא נמי בכה"ג שנשתנה שינוי גמור ולא הוי בכלל הגזירה, ולכן נ"ל להתיר".

3. ישכיל עבדי (ח"ה יו"ד סי' ט' אות ג) – "נראה מכיון שהאבקה נעשית ע"י נכרי, הו"ל כעשיית הגבינה בידי נכרי לצורך ישראל, דלא באו לידי ישראל באיסור בעיניהו, רק אחר שנקרש, דהיינו אחל עשיית האבקה, שנקרש החלב ונעשה אבקה, ושפיר מותרת לישראל לד' רמ"א הנ"ל ...".

4. בית אבי (ח"א סי' ע"ב).

5. ביע אומר (מעין אומר ח"ד פרק ב' סי' כ') – "לגבי אבקת חלב עכו"ם אמר שדעתו כרב פרנק שהתיר, והוסיף שכך פסק אחד מרבני תוניס. [שמחת כהן כמדומני]".

ב. מחמיר, אין חילוק בין זה לחלב רגיל.

1. חזו"א (יו"ד סי' מ"א אות ד', ארחות רבנו ח"ג עמ' ע"ז אות ל"ג [לשונו מובא לקמן]) – "אבקת חלב אינו ענין לגבינה וחמאה, דגבינה נעשה ע"י הפרשת המים מן הגוש, והפרשה זו נעשית ע"י החימוץ שנותנין בהחלב, והחמאה נעשית ע"י תנועה ונדנדוד של החלב, או ע"י חימום על האש לקלוט את השומן הקפוי, וטבע של ענינים אלו אינו בחלב טמא, אבל אבקת חלב נעשה ע"י אויר חם ויבש והלחות של החלב כלה באויר והיבש של החלב נשאר, ופעולה זה אין לה צורך לטבע של הפרשה, ואפשר ליבש כל דבר לח ואפשר ליבש חלב טמא כחלב טהור ויש כאן חשש של חלב טמא לגמרי או לתערובתו, ואין הבדל בין חלב עכו"ם לאבקת חלב".

2. משמרת חיים (רגנשברג, סי' ט"ו) – "וראיתי בספר הר צבי ... ולענ"ד שדין האבק הוא כמו החלב. וכל הדינים שהיו על החלב קיימים גם על האבק וכן פסק החזו"א ע"ז ס' ס"ד".

3. באר משה (ח"ד סי' נ"א) – "ומצאתי בתשו' ישכיל עבדי (ח"ו סי' ט' שתח"י בתור שאלה על זמן קצור) שכ' כן וכו' שהאריך בזה בספריו (ח"ג חיו"ד סי' ו', וח"ד יו"ד סי' א'), ורק הוא ז"ל דן על אבק חלב הנעשה מחלב עכו"ם עם השגחת ישראל, בידי נכרי לצורך ישראל, באופן דלא באו לידי ישראל באיסור בעיניהו, רק אחר שנעשה אבק, ושפיר מותרת לישראל בדיעבד, ולבי לא כן אדמה ונראה לי דאסור האבק בכה"ג. דהאבק אינו אלא חלב בעצמו רק שנתייבש הלחלוזית ע"י שריפת האש וע"כ לא התירו והקילו בחלב שחלבו עכו"ם ונעשה ממנו גבינה או חמאה כי אין החלב עכו"ם לפנינו, אבל באבק חלב הוא כאלו בא החלב בעצמו בידו של ישראל ונשאר באיסורו. והא ראייה דהלא אחר שנותנים האבק במים נעשה חלב ונראה כחוזר לבריאתו, ודי לנו מה שהקל הרמ"א ולא להוסיף עלה, ותל"מ".

4. מאמר מרדכי (ח"א יו"ד סי' ד' אות ה') – "גם אבקת חלב של נכרי הוא אסור, וע"כ יש ליוזר שלא לקנות מוצרים המכילים אבקת חלב נכרי. לגבי אבקת חלב לתינוקות יש להקפיד לקנות אבקת חלב של ישראל אף שמחירו הרבה יותר יקר, מיהו אם האבקת חלב הישראל מזיקה לתינוק או שאינה מתאימה לו לעיכול וכדו', יכול להשתמש באבקת חלב של נכרי לכתחילה".

5. שבט הלוי (קובץ מבית לוי בעניני יו"ד עמ' פ' אות ט"ו) – "אבקת חלב מחלב עכו"ם אסורה".

ע"י שבט הלוי (ח"י סי' ס"ו) – "אשר שאל בענין משאבה חשמלית לצורך שאיבת חלב, והיא בתקע מע"ש, וע"י ששמים האצבע וסותמים נוצר ואקום השואב את החלב, ושאלתו אם מעשה הסתימה חשיב גרמא או מעשה בידיים. דעתי דגם אם הוא חשיב גרמא מה שהוא ספק בעיני, מכ"מ לו דיהא כן, מכ"מ לא בכ"מ גרמא מותר, וגם בדליקה שהתירו חז"ל גרמא בשבת ק"כ ע"ב מטעם לא תעשה מלאכה עשיל אסור גרמא מותר, מכ"מ כ' פוסקים דוקא במקום פסידא וגם לא כל מקום ואופן התירו גם במקום פסידא עיין שו"ע או"ח סוס"י של"ד. ואם א"א להאכיל לתינוק אלא באופן זה, ואין לו מאכל אחר הייתי מקיל, אבל אם זה רק לאבד, או שיש לו מאכל אחר אפי' אבקת חלב של חלב נכרי, טוב יותר מאכל מאבקת חלב בפרט לדעת החזון איש כידוע שנטה להקל, ואנחנו בהנהגה מחמירים".

6. הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכות פרק מ"ז הע' ט', Halachically Speaking שנה ה' מספר ו' הע' מ"ח).

7. תשובות והנהגות (ח"ב סי' שע"ג, אורחות הבית הדרכה והערות פרק ד' ס"ק ה' עמ' קל"ח [לשונו מובא לקמן]) – "זקן אהרן ... הר צבי ... שהחזו"א ... אין להתיר את האבקת חלב".

8. ע"י ילקוט יוסף (קיצור שו"ע או"ח סי' ש"ח סעי' קנ"ג) – "יש מי שכתב שאין לטלטל שוקולד עם אבקת חלב של עכו"ם בשבת, משום דהוי מוקצה, ואמנם כיון שיש פוסקים שמקילים באבקת חלב של עכו"ם, ממילא לענין מוקצה הויה ליה ספק במילי דרבנן, ושפיר דמי להקל לטלטלו. ובפרט דחזי ליתנו לתינוקות. ואף שאנו תופסים לכתחלה להחמיר באבקת חלב של עכו"ם, מכל מקום לענין מוקצה נראה שמעיקר הדין יש להקל בזה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב' עמוד תרנג, וילקו"י על שעטנו שם]".

ע"י ילקוט יוסף (קיצור שו"ע יו"ד סי' פ"א סעי' י"ד) – "אבקת חלב של גויים שמערבים בשוקולד וכדומה [עם הכשר מהרבנות], מעיקר הדין אין בזה איסור משום חלב עכו"ם, אחר שידוע שעושים אבקה זו מחלב פרות. וכן דעת החזון איש, הרב זקן אהרן, לבושי מרדכי, ועוד. ולכן מותר לאכול שוקולד זה. אולם עם כל זה ראוי ונכון להחמיר בזה. אך לקטנים יש להקל גם במיני מתיקה. [איסור והיתר ב' עמוד צו. וכ"ד כמה מאחרוני זמנינו, ובהם: שו"ת לבושי מרדכי, זקן אהרן וילקין, החזון איש (יורה דעה סימן מא סעיף ד'), הר צבי, אג"מ, ישכיל עבדי, דבר יהושע, ישיב משה, ציץ אליעזר]".

ע"י ילקוט יוסף (קיצור שו"ע יו"ד סי' פ"א סעי' י"ח) – "מטרנה [מאכל לתינוקות] הנעשית בתערובת אבקת חלב של גויים, מותר ליתנה לתינוקות, אחר שידוע שכיום עושים אבקה זו מחלב פרות, ולא מחלב בהמה טמאה. אך אם יש לפנינו מטרנה עם הכשר מהודר, מהיות טוב שיקנה מטרנה עם הכשר. אבל כשאי אפשר, אפשר להקל בנקל במטרנה. [ילקוט יוסף איסור והיתר כרך ב' עמוד קד]".

9. הגר"מ גרוס (קובץ בנתיב החלב ח"א עמ' נ"ו אות ג' ד"ה אבל).

10. חלקת בנימין (סעי' א' ב' ד"ה חלב [עמ' קל"ב], סעי' ב' ב' ד"ה כי [עמ' קס"א]) – "בחזו"א ... הר צבי ... אמנם לענ"ד צ"ע בדבריו דלכאורה אינו דומה אבקת חלב לגבינה וחמאה דבגבינה וחמאה יש שינוי בגוף החלב שע"י ההעמדה נשתנה להיות מאכל אחר משא"כ באבקת דאין כאן כ"א הסרת המים שבו וממילא הוא שנשאר האבקת חלב ומהכ"ל לחדש דזה נחשב שינוי ובפרט דאח"כ כשנותנים בו המים לעשותו חלב הרי זה ממש כמו שהיה מתחילה, ולענ"ד נראה להחמיר בזה כדעת החזו"א".

11. מראה דבר (ח"ג סי' מ"א אות כ"ד).

- ג. מראי מקומות – דברי ישראל (יו"ד סוף סי' ט"ו ד"ה בענין), שערים מצויינים בהלכה (סי' ל"ח ס"ק י"ב), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' שט"ו, פרק י"ב הע' כ'), חלב ישראל כהלכתו (פרק י"א סי' ג').
1. הגר"י שטייף (סי' קנ"ט) – "ומאחר שכ' כי אם יש להתיר אפילו למהדרין נראה דזה וודאי אינו, דבלא ספק יש בין קוני הגבינה מדקדקים כאילו שאם היו יודעים שיש בתוך הגבינה אותו האבק לא היו קונים אותו, ע"כ נראה דלמכור לצורך רבים חמור טפי מיחיד העושה גבינה לעצמו. וכמדומה ששמעתי סברא זו מהרב הגאון בעל פקודת אלעזר ...".
  2. עמק הלכה (ח"א סי' נ"ו) – "וסיומא דהך פסקא, דאף דיש מקום להתיר המאלטעד מילק אף בלי בחינה הכימית, מ"מ כיון דיש בזה כמה פקפוקים ע"כ אין רצוני להתיר רק באופן שמכל חביות מילק - פוידער ישלחו מעט לבחינה כימית, ואחרי תעודת הכעמיקר שאין שם תערובת חלב טמא יוכל למכרו בתורת כשר גמור בלי שום חשש ופקפוק, ויאכלו עונים וישבעו".
  3. ויען יוסף (או"ח סי' קי"ג אות א') – "הנה מקודם אציין שצ"ע גדול אם בהאי אבקת חלב אין בו משום חלב עכו"ם, ובארץ ישראל יש מחלוקת בזה בין הרבנים, ואני אמרתי שאם יבורר הדבר ע"י הפאבריקען העוסקים בזה, שאין מציאות לעשות כזאת מחלב טמא, אז יש לדמותו לחמאה, ודו"ק. אך אצליכם הלא הותר למי שהוא חולה ל"ע חלב עכו"ם".
  4. ציץ אליעזר (חט"ז סי' כ"ה) – "והנה כי כן, חוץ מה שיוצא לנו מדברי הגרצ"פ ז"ל גם לנידוננו שאבקת החלב הניתנת במוצרי השוקולדה מותרת היא בכלל, עוד זאת נלמד מהם בעל אמת כמה וכמה להתיר במכש"כ לכגון נידוננו אשר לקונים הישראלים המדובר כבר על תערובת שניה. זאת אומרת לאחרי שגם את האבקת חלב מערבם בגוף אחר, הוא מוצרי השוקולדה, אשר בהם מוצרים נוספים אחרים כנ"ל, לכן בודאי שיש איפוא מקום לומר שאפילו מחמירים באבקת חלב לבד, מכל מקום יודו גם הם בכגון דא שאבקת חלב מעורב עם מוצרים אחרים שזה כבר לא היה כלל בגזירת הדבר שבמנין של חז"ל, ונשאר רק החשש כשלעצמו, ואם כן מכיון שברור לנו במציאות שזה רק מחלב טהור של פרות, א"כ כו"ע יודו שזה מותר".
  5. הגר"ש זצ"ל (קובץ נתיב החלב ח"ג עמ' כ"ז) – "דאם איכא גברא רבא אשר מתיר האבקה, משום דנשתנה צורתו, יש לצרפו לסניף בזה, כיון דמדניא שרי אף בחלב, דאזלינן בתר רובא ואיכא ביטול ברוב, ורק דהכשר אין מאשרים באופן זה, ובאיכא צירוף יש להקל, אבל צירוף ד"ז אשר הממשלה קונסת בחוק למערב חלב טמא - השיב דאינו צירוף, דמאן יימר דאיכא קנס על שתי אחוז חלב טמא אשר אין בטל בששים".
- הגר"ש זצ"ל (בקובץ תל תלפיות גליון ס"ח עמ' ל"ז אות רמ"ד) – "האם באבקת חלב שמייצרים בארה"ב, ושם יש שני מפקחים [רבנים] וכעשרה משגיחים שלא יהא חלב עכו"ם, ואם אינם מקפידים מלשנות חלב עכו"ם דסומכים על היתרו של האגרות משה כידוע. אי נאמנים. - והשיב דנאמנים לכתחילה, כיון דהם סומכים על דעת האג"מ, וגם מקבלים ממון ולא נחשדו על גזל שלא להשיגיה כדת".
- הגר"ש זצ"ל (בקובץ תל תלפיות חוברת ס"ח עמ' ל"ז אות רמ"ה) – "שאלתי בחלב של ישראל שרוצים לעשותו לאבקת חלב ע"י מי קיטור המחממים את החלב ומי הקיטור הוא מחלב של עכו"ם שנתאדה, והשיב שאמנם יש חד בתרי כגנד מי הקיטור שנכנס בחלב והוי מין במינו, והזכיר עוד צדדי היתר, ואמר דמ"מ בכלל מהודר אינו".
6. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רפ"ד, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרנ"ז אות ג') – "שאלה: האם פוסקים להקל במאכל חלבי שעשוי מאבקת חלב כדעת ההר צבי ועוד, או שיש להחמיר בזה כמו בחלב. תשובה: יש מקום להקל בשעת הצורך, אבל החזון איש (יו"ד סימן מ"א ס"ק ד) מחמיר".
- הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) – "יש לפעמים תרופות ויטמינים שיש בהם איזה אחוזים של חיזוק כברזל וכדומה, אך חלקם עשויים מאבקת חלב עכו"ם, האם מותר בכה"ג לאשה בהריון לקחת אותם כשהרופא אמר לה שזה טוב לה, וה"ה אם קטן עד גיל בר מצוה, האם הוא יכול ליטול אותם ויטמינים כשחשוב לו לקחת אותם לחיזוק הגוף. תשובה: אם אין תחליף".
7. חשוך חמד (ע"ז דף לה. הע' ל"ב) – "אם בשוקולד יש רק אבקת חלב, וברור שכל הרכיבים שלו כשרים, יעוין בציץ אליעזר (חט"ז סכ"ה) שכתב כמה צדדים להקל, דהרי שיטת ההר צבי (יו"ד סימן קג) שאין אבקת חלב בכלל גזירת חלב עכו"ם, [והחזו"א (יו"ד סימן מא) פליג וס"ל שהאבקה בכלל האיסור], ואף לשיטת שאבקת חלב אסורה, היינו דוקא כשאנו קונים את האבקה, אך כשקונים שוקולד שהאבקה היא כבר בתערובת, יש מקום להקל, יעו"ש. ויעוין גם בחלקת יעקב (או"ח סימן קצט)".
  8. לענין הכלים - עי' לקמן.

ד. איך משערים ביטול בששים עם אבקת חלב.

1. עי' סי' צ"ח סוף סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

יב] שפחות שחולבות הבהמות בבית ישראל.

א. הטעם להקל.

1. מירתת.

(א) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ז').

(ב) גר"א (ס"ק ז') – "ושפחות כו'. כמו ישראל יושב כו' דמירתת וכן כאן מירתת".

(ג) חלקת בנימין (ס"ק כ"ו, עי' ציונים ס"ק פ"ב).

2. לא גזרו אלא במקום חשש.

(א) צמח צדק (יו"ד סי' ע"ו) – "אך מי שעשה כן באונס או בשוגג אמיתי ולא במזיד יש להתיר החמאה והגבינות שנעשו מן החלב ההוא (אך לא החלב כמו שהוא אם לא יעשו ממנו חמאה וגבינות) מחמת שהוא חמאה וגבינות של ישראל באמת אלא רק שהא"י עשאה א"כ לא היה בכלל גזירת חז"ל שגזרו ואסרו חלב וגבינות של עובדי כוכבים כמ"ש בפוסקים וכיון דגזר' אין כאן וטעם הגזרה אין כאן נמי לדין אין לאסור בדיעבד אך מי שעשה כן במזיד אין להתירם לו כלל".

(ב) ערה"ש (סעי' ח') – "לא גזרו על זה כשאין חשש מחלב טמא".

(ג) על זקן אהרן (ח"א סוף סי' מ"ו) – "ובכדי להסיר כל הפקפוקים הנני להוסיף לצרף לזה שבעלי החצירות יעשו ע"י מכירה כדין את החלב על שם ישראל המשגיח, כמובן שהמכירה יהיה כדין באופן המועיל לחלב שהוא דבר שלב"ל, וכיון שהחלב יהי של ישראל נמצא דאין בזה עוד אלא חשש עירוב חלב טמא ובנ"ד דליכא למיחש להכי כיון דאין חלב טמא מצוי בינינו וגם החלב נבחן ע"י אנאליז, לא שייך למיסר משו"ה וחשש דגזירת חלב נמי ליכא, דעל חלב עכו"ם גזרו ולא על חלב ישראל".

3. מראי מקומות.

(א) חזו"א (יו"ד סי' מ"א אות ד') – "אבקת חלב ... ואמנם בשיש פיקוח הממשלה על החלב שלא יערבו חלב טמא והם צפויים לעונש על הזיוף, יש מקום לומר דהוי כשפחות החולבות דמירתתות, וכיושב בצד העדר וכשהוא עומד הוא רואה ...".

ב. אחורי הבית.

1. נוהגים היתר – ש"ך (ס"ק י'), פ"ר"ח (ס"ק ז'), לחם הפנים (ס"ק ב'), בית לחם יהודה (ס"ק ב'), עצי העולה (הל' חלב כלל ד' סעי' ב'), כה"ח (ס"ק י"ז), חלקת בנימין (ס"ק כ"ט).
2. מראי מקומות – ט"ז (ס"ק ו'), לשונו מובא לקמן.

ג. בית עכו"ם מפסיק.

1. בדיעבד מיקל – תו"ח (כלל פ"א סעי' ח'), ש"ך (ס"ק י"א), על כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ח' [נראה שיש ט"ס שם]), פ"ר"ח (ס"ק ח'), לחם הפנים (ס"ק ג'), בית לחם יהודה (ס"ק ג'), תכ"א (כלל ס"ז סעי' ב'), זבחי צדק (ס"ק י"ח), עצי העולה (הל' חלב כלל ד' סעי' ב'), כה"ח (ס"ק י"ח), חלקת בנימין (ס"ק ל"ד, ס"ק ל"ז).

ד. בהמה של נכרי.

1. מחמיר – ט"ז (ס"ק ו'), ש"ך (ס"ק י"ג), כנה"ג (הג' ב"י סוף ס"ק י', ס"ק ז'), פ"ר"ח (ס"ק י'), לחם הפנים (ס"ק ה'), בית לחם יהודה (ס"ק ה'), זבחי צדק (ס"ק כ"א), עצי העולה (הל' חלב כלל ד' סעי' ב'), כה"ח (ס"ק כ"א), חלקת בנימין (ס"ק כ"ז).

ה. בהמה של ישראל וחלבו עכו"ם.

1. מחמיר, דינו כחלב עכו"ם.
- (א) תשובות והנהגות (ח"א סי' ת"פ [לשונו מובא לקמן], ח"ה סי' רנ"ג) – "אמנם שבתשו' צמח צדק' (סי' ע"ו) מצדד שחלב בהמת ישראל שחלבו עכו"ם אינו בכלל הגזירה, ולכן בזה"ז שאין חלב טמא מצוי כלל ול"ש טעם הגזירה ורק שבמה שגזרו נשאר האיסור אף דבטל הטעם, מותר חלב בהמת ישראל שחלבו עכו"ם (עיין אבנ"ז יו"ד סי' ק"ב) שביאר כן בדעת הצ"צ, מ"מ הצ"צ גופא כתב שאין שום ספק שלכתחילה אין שום היתר לעשות כן, ורק בדיעבד בשוגג אמיתי התיר רק הגבינות והחמאה שנעשו מהחלב, וכן לא אסר הכלים שנשאר שם החלב מעל"ע עיין שם, אבל אינו מתיר לשותות החלב גופא. וע"ע ב'באר יצחק' (יו"ד סי' י"ג) דנשאל בבהמת ישראל שחלבו עכו"ם, ומבו' שם בסיום תשובתו דפשיטא ליה שזהו בכלל גזירת חלב עכו"ם, דקיי"ל שאסרו אפי' כשאין דבר טמא מצוי ע"ש (ודעתו שם לאסור אפי' הגבינות שנעשו מהחלב). ולדעתי זהו משנה מפו' שאסור, דאיתא במתני' חלב 'שחלבו' נכרי אסור וכמ"ש לעיל. (וע"ע בתשו' מנח"י (ח"א סי' קל"ח) שמוכיח להדיא שגם כשאין דבר טמא מצוי כלל אסור חלב בהמת ישראל שחלבו עכו"ם אא"כ כשהעכו"ם מירתת)."
- (ב) חלקת בנימין (ס"ק כ"ז, סעי' א' בי' ד"ה הבהמות [עמ' קמ"ג], סי' ב' בי' ד"ה גבינות [עמ' קנ"ג]).
2. מראי מקומות.
- (א) הגריש"א זצ"ל (הגר"ז ווייטמן, חלב ישראל כהלכתו פרק ב' הע' כ"א) - לשונו מובא לקמן.

ו. הובלת חלב ישראל על ידי גוי.

1. על סי' קי"ח סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

יג. נכרי שחלב מקצת בהמות ולא היה שם ישראל.

רמ"א (סעי' א') – "ואם חלבו עובד כוכבים מקצת בהמות ולא היה שם ישראל, ואחר כך בא ישראל אל האחרים, עכשיו בזמן הזה שאין חלב דבר טמא מצוי כלל, מותר".

א. הרמ"א קאי בעכו"ם שחלב בהמת ישראל אחורי הבית.

1. ט"ז (ס"ק ו') – "ואם חלבו עובד כוכבים מקצת כו'. זה קאי על חולב בהמות ישראל ברפת שאחורי בית ישראל".
- (א) ערה"ש (סעי' ט') – "ויש שפירשו דבריו דקאי אבהמת ישראל שחלבה הכותי ברפת שאחורי בית ישראל [ט"ז סק"ו] והדברים תמוהים דא"כ גם לאחר החליבה מותר כמ"ש מקודם [ש"ך סקי"ג]".
- (ב) מראי מקומות – חלקת בנימין (סעי' בי' בי' ד"ה ואם, עמ' קמ"ז).

ב. הרמ"א קאי אהיהא דלעיל בנכרי שחלב בהמת ישראל, ובית נכרי מפסיק [שדינו כברשות נכרי] - וחולקים על הרמ"א.

1. ש"ך (ס"ק י"ג) – "אבל באמת לא מסתבר כלל לחלק בזה בין כולם למקצתן ... תרוייהו בעינן בהמתו של ישראל ודיר של ישראל ע"ש וגם בת"ח שם כתב בבית של ישראל מותר לחלוב פרותיו אף כשאין ישראל רואהו ואם הרפת אחורי הבית או שביט עובדי

- כוכבים מפסיק אסור לכתחלה ובדיעבד בכל ענין שרי עכ"ל ולא מחלק בין נחלבו כולן או מקצתן ואולי איזה ט"ס נפל בדבריו כאן בהג"ה".
2. פר"ח (ס"ק י') – "מסיק הש"ך [ס"ק יג] דלא מסתבר לחלק בין כולם למקצתם אלא כיון שהבהמות והדיר של ישראל בכל ענין שרי".
3. לחם הפנים (ס"ק ה').
4. בית לחם יהודה (ס"ק ה').
5. ע"י חכ"א (כלל ס"ז סוף סעי' ב') - לשונו מובא לעיל.
6. זבחי צדק (ס"ק כ').
7. כה"ח (ס"ק כ').
8. חלקת בנימין (ס"ק ל"ז, ב' ד"ה ואם [עמ' קמ"ז]) – "פירש הש"ך דברי הרמ"א דקאי אההיא דלעיל בעכו"ם שחלב בהמת ישראל בדיר הישראל והיה בית עכו"ם מפסיק ביניהם ... אבל הש"ך עצמו נחלק עליו ...".
- (א) בבית ישראל, יש להקל - ע"י לעיל.

ג. י"ל: דמיירי שכבר נתערב עם החלב שנחלב אחר ביאת ישראל.

1. מטה יונתן (על הש"ך ס"ק י"ג) – "ואם חלבו גוים מקצת בהמות כו'. עיין בש"ך ס"ק י"ג שהאריך ליתן טעם למה לא נאסר אותו חלב שנחלבו קודם ביאת ישראל. ואפשר דודאי אם אותו חלב שנחלב אחר ביאת ישראל עומד לבד בכלי באמת אף הרמ"א מודה דאסור, רק מיירי שכבר נתערב עם החלב שנחלב אחר ביאת ישראל, אם כן יש לומר דעל ידי תערובת באמת כולי האי לא אסרוה רבנן משום לא פלוג רבנן".
2. ע"י צבי לצדיק (על הרמ"א סעי' א') – "ואם חלבו גוים מקצת בהמות. הש"ך בס"ק י"ג נדחק בזה דלאו דוקא כר"ת משום דלא מסתבר לחלק, ולענ"ד סברא גדולה לחלק, דיש כאן ספק ספיקא, שמא לא היה שום חלב טמא, ואם תמצי לומר היה הא רוב חלב כשירה, ובטיל ברוב מין במינו מן התורה. ואף דלקמן מצריך ששים, היינו בודאי חלב אינו יהודי, אבל בחששא כהאי גוונא דדיעבד מותר ודאי לכולי עלמא סגי ברוב. ועוד, דמן התורה בלאו הכי בטל ברוב, ומדברנן בעי ששים, והוה ליה תרי דרבנן, מה שאין כן בכולן או רובן הוה ליה ודאי חלב אינו יהודי וצריך ששים. ואתי שפיר דברי רמ"א ור"ת".

ד. י"ל: דמיירי אפילו בבהמת עכו"ם ובבית עכו"ם ובשאיין ד"ט בעדר.

1. ערה"ש (סעי' ט') – "הרמ"א ... לכאורה משמע בכוותנו דזה קאי גם אבהמה של הכותי דכיון דעמידת הישראל הוה רק משום גזירה בעלמא כשאין דבר טמא בעדרו כמו שבאמת יש מתירים לגמרי בכה"ג כמ"ש בסעיף ה' ונהי דלא קיי"ל כן מ"מ מקילנן בזה לענין כשחלבו הרבה בהמות ובא הישראל בהאחרונות דעכ"פ נתקיימה תקנת חכמים בחליבה זו אבל כשבא לאחר גמר כל החליבה לא חשבינן ביאתו שאח"כ כביאתו באמצע ואסור ... ולענ"ד נראה כמ"ש דקאי אבהמה שלהם ורבינו הרמ"א הכריע כן מדעת עצמו דכל שנתקיימה תקנת חכמים שיהא הישראל רואה החליבה אף שהוא באמצע החליבה ויש בהמות שכבר נחלבו מ"מ כיון שהחליבות מבהמות אלו הם בהמשך אחד לא חיישינן לה כשאין חשש מחלב טמא ולא גרע זה ממה שנתבאר דאפילו אינו יכול לראותו כשהוא יושב מ"מ כיון שיכול לראותו כשהוא עומד מותר בכה"ג וה"נ כן הוא כיון שיש תקנת חכמים כמ"ש [וכ"מ מהגר"א סק"ט והפר"ח סק"י שפירשו כן ע"ש ונלע"ד לסמוך על זה בשעת הדחק]".
- (א) מראי מקומות – חלקת בנימין (סעי' ב' ב' ד"ה ואם, עמ' קמ"ז).

ה. מצד המחלבות קונים החלב גם ממשקים קטנים [החשש שהקאמפאניעס companies לוקחין חלב גם מהפארמערס farmers].

1. אג"מ (יו"ד ח"א סוף סי' מ"ט) – "ואם הקאמפאניע הוא של ישראלים והם קונים גם מפארמערס לא נשאר רק טעם מטה יהונתן דבזה"ז שהוא רק משום לא פלוג לא אסרו בתערובות. והיה לן להחמיר כהש"ך שפליג ע"ז. אך אם מה שקונים מפארמערס עכו"ם הוא המעוט אולי כיון שהוא מין במינו נבטל ברוב. דאף שהדגמ"ר על הש"ך ס"ק ט"ז כתב דחלב שלא ראה ישראל כשנחלב שנפל לתבשיל אוסר עד ששים אולי הוא רק לתבשיל שהו אינו מינו ולא לחלב ישראל שהוא במינו. ואף שגם באיסורים דרבנן צריך ששים אף במינו כדאיתא בפמ"ג בש"ד סי' צ"ח ס"ק כ"ו מ"מ אולי חלב שאני ובפרט בזה"ז שהוא רק משום לא פלוג. וגם כיון שהפועלים הם עכו"ם ולא בא החלב ליד הישראל ממש אלא ליד עכו"ם הפועלים יש אולי לדון כמו שהוא של עכו"ם שעדין לא נעשה איסור חלב ועתה מירתת כדלעיל. ולכן אין למחות ביד הנוהגין היתר גם בחלב של קאמפאניעס של ישראל שקונין גם מפארמערס אף שבזה אין ההיתר ברור משום שעכ"פ יש להו על מה לסמוך".
- (א) חלקת בנימין (ציונים ס"ק נ"ד) – "דן בזה באג"מ שם אך לא הבנתי דבריו בזה".
2. הר"א גארדימער (ראש מחלקת חלב ישראל בהשגחת ou בארה"ב) -

Currently, the government inspects all milk farms 2-6 times per year.

Governmental (state) farm inspection protocol specifically includes a provision that only cows are in the farms' milking parlors and/or cowyard. This provision (formulated in terms of swine) is part of the standard farm inspection form. (See sections of Dairy Farm Inspection Forms below.)

Government inspectors track the intake and output of all milk at dairies. Thus, the source farms are identified by the inspectors, and they must correlate with farms approved by the government.

Reb Zev also related that state farm inspectors told him that they have never encountered horses, pigs or other livestock (besides cows) on dairy farms, and that were they to do so, they would immediately report it as part of their responsibilities.

In light of this current state of affairs, such that the farms are indeed uniformly inspected for non-kosher animals, and the dairy plants' inspectors work with the farm inspectors' data, Rav Belsky ruled that the heter of cholov stam applies for those who wish to rely on it, albeit based principally on farm inspections rather than on dairy inspections. The correlation of data between the farm and dairy inspections extends the farm inspections' efficacy to the dairies, from which point the milk is "bo l'yad Yisroel" and retains its permissibility.

It should be noted that the above, newly-formulated position on cholov stam is actually the total reverse of Reb Moshe's heter: Reb Moshe was mattir cholov stam based on dairy plants being inspected by the government, and government inspection of farms was a non-issue due to the concept of "bo l'yad Yisroel". Now, in contradistinction, government inspection of farms plays the central role, and dairy plant inspection is no longer central for the heter. **It is also important to note that the new position does not rely on "bo l'yad Yisroel"** and may appeal to those who were not comfortable using this rationale in this case.

An update: In a recent issue ... We described how milk used in commercial dairy plants can only be provided by government-approved source farms, and how government inspectors track documentation for all milk shipped to commercial dairies to assure that it indeed originates from exclusively government-inspected farms. After discussion with a high-ranking senior dairy farm inspector in upstate New York, as well as with administrative officials at departments of agriculture of several states, the following additional points of information were determined to be worthy of publication for the readership:

* Goat and sheep milk farms must be licensed specifically for these types of milk. Otherwise, all milk licensing applies only to cow milk.

* Farms which have animals other than cows (most notably Amish farms) must either keep the other animals in different quarters from the cows, or - if this is not feasible - a partition must be erected to physically prevent the other animals from contacting the cows.

* Animals other than cows (or goats and sheep, as per the farm's license) are never permitted in farms' milking parlors or in milking areas of barns. The presence of such animals in these milking areas would be a red flag violation.

* Dairy farms are strictly prohibited from adding milk from any other species to cow milk.

* Milk from all dairy farms that provide the commercial market must be sent to laboratories for analysis. Unlike the laboratory analysis conducted on milk samples taken from dairy processing plants, the analysis of dairy farm milk tests for protein, fat and cell levels, all of which indicate whether the milk is from cows or other species. **Even one pail of milk from other species intermingled in a silo sample of cow milk would show up in the results and indicate that the milk is not pure cow milk.**

* The state routinely reviews the laboratory analyses of milk from all dairy farms which supply the commercial milk chain.

יד | ארץ ישראל: חלב של מחלל שבת.

א. מומר.

1. עי' לעיל.

ב. מיקל, כיון שאין בו כ"א חשש רחוק של תערובת חלב טמא - אבל המשגיה צריך לבקר פעם בשבוע.

1. הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ה"ג יו"ד סי' קט"ו, ישא יוסף יו"ד ה"א סי' י"ג) – "ונראה פשוט דכל הני שאסרו חז"ל משום חתנות אף שאצל ישראל מומר לעבודה זרה (או מחלל שבת בפרהסיא) לא שייך איסור חתנות, מכל מקום גם הוא בכלל איסור זה שיסוד מטרת האיסור הוא להרחיקו ולהבדילו ודינו כגוי גמור, אך בשאר הדברים שאסרו בגוי כגון חלב עכו"ם או גבינת עכו"ם דהאיסור הוא רק משום גיעולי מאכלות אסורות שמא עירב בו חלב טמא בזה לא מצינו שישראל מומר בכלל זה, הא ודאי דינו כחשוד ובודאי חיישינן שמא עירב חלב טמא, אך במקום דלא שכיחי בהמות טמאים ... אמנם אם הרפת שייך ליהודים מחללי שבת ופורקי עול, אף שלפי האמור אין לנו שעליהם חל גזירת חז"ל שאסרו חלב שחלבו עכו"ם, ואם אין חשש של בהמות טמאים אין איסור בחלב שלהם, אך אם ברור הדבר שמפעם לפעם גויים העובדים אצלם חולבים את הפרות שעל ידם חוזר וניעור הגזירה של חלב עכו"ם, אף שהבהמות שייכים ליהודים הנ"ל".

א) הגר"ז ווייטמן (חלב ישראל כהלכתו פרק ב' הע' כ"א) – "זו הייתה דעתו מתחילה, אך לאחר שהבאנו בפניו את העובדות שהגוי מירתת מחמת הקפדת בעל הבית שלא יערב שום חלב זר במיכל ולא מטעמי כשרות, אמר שבהחלט יש לסמוך על כך, אלא שדרש בכל אופן השגחה סמלית של פעם בשבוע בזמנים משתנים".

2. עי' שבת הלוי (ח"ט סי' קס"ה, ישא יוסף יו"ד ח"א סי' י"ד) – "בענין דעתי העני' ברפת ישראל מומר לחלל שבת, וגוי מתנדב חולב שם אם נקרא חלב גוי, לענ"ד היות כידוע פליגי גדולי הדורות אם גזרת חלב עכו"ם הוא דבר שנגזר במנין, ולדעת מרן הח"ס יו"ד סי' ק"ז הוא נגזר במנין, ודלא כפר"ח יו"ד סי' קט"ו, מכ"מ היות כי רוב הפוסקים דעתם דהא דמומר כגוי הוא מדרבנן דמה"ת ישראל הוא כמו שאנו תופסים לענין קידושין, וידוע מה דפליגי גדולי הראשונים לענין זיקה של חליצה, ועיין באורך בשבת הלוי ח"ב סי' ד', מכ"מ לענין חלב גוי נהי דאין לו נאמנות כלל כי הוא חשוד על כל, מכ"מ יתכן מאד דאינו נכנס בגזרת חלב עכו"ם הכללי, והנפ"מ דבישראל מומר עכ"פ אם ידוע שאין דבר טמא לחלוב בכל המקום ועכ"פ בכל הסביבה, אהני לן לענין זה קולת הפר"ח, ומכ"ש שהמחלבות מקפידות מאד על תערובות משהו בזה, ועוד לבי אומר שכל פעם יש ששים נגד חלב שחולבים גוים אלה עכ"פ במחלבות, וכיון שאינו נכנס בגזרת דבר שבמנין לענין זה הרי החשש קטן מאד, אבל **ודאי גליתי דעתי כבר הרבה פעמים דעלינו להדר לכתחלה לעמוד השגחה על זה**, וגם כתבתי כ"פ שאין להעמיד כשרות המאכלים באופן קבוע על יסוד בטול בששים, הגם דכאן איכא עוד סניף הנזכר מכ"מ לבי נוטה דלכתחלה צריך השגחה כמו בכל מקום, ומעולם לא עלה על הלב שיהי' ישראל החשוד לחלל שבתות וכו' כהשגחה על הגוי שעובד אצלו, והדברים פשוטים".

א) הגר"ז ווייטמן (חלב ישראל כהלכתו פרק ב' הע' כ"ב) – "לשיטתו כפי ששמענו ממנו בזמנו הרי שברפת שבבעלות יהודים והחולבים הינם גויים, מדינא אין צורך כלל בהשגחה אלא שהסכים שהדרישה של ההשגחה כפי שדרש הרב אלישיב זצ"ל הינה הידור ראוי שיש לתמוך בו".

3. מראי מקומות – הרמ"א אייזן (בית אהרן וישראל גליון ר"ח עמ' פ"ד).

ג. חלבו עכו"ם.

1. מחמיר, דינו כחלב עכו"ם.

א) תשובות והנהגות (ח"א סי' ת"פ, ח"ה סי' רנ"ג [לשונו מובא לעיל]) – "רב אחד רוצה להתיר, כיון שאין לישראל דבר טמא בעדרו, ומה שאסרו גם כשאין דבר טמא בעדרו דעתו דזה רק בחלב של עכו"ם לבד, ואמנם נראה שאין להקל בזה כלל, דמה שהחלב שייך לישראל אף שהוא מחלל שבת אף שאם הוא כתינוק שנשבה אפשר שלענין זה אין דינו כגוי, (ובספר שבילי דוד יו"ד סי' קט"ו סק"א כתב שמחלל שבת דינו כגוי, ובשו"ת אג"מ יו"ד סי' מ"ו מתיר וכתב דאין לאסור אלא כשיש חשש ממש לחלב טמא), מ"מ אין זה מתיר כלל שמעיקרא דדינא לא חלב עכו"ם נאסר אלא חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו, ואפילו בעה"ב יהודי אם עכו"ם חולב ואין ישראל רואהו אסרו, וכאן בעה"ב היהודי המחלל שבת לא נמצא שמה כלל והרועה שהוא העכו"ם חולב, ועכו"ם חולב ואין ישראל רואהו אסור ככל חלב עכו"ם, ואפילו אם המחלל שבת נמצא בעת החליבה לא מועיל, **דכיון שהחלב נחלב ע"י עכו"ם אף ששייך לישראל צריך שיעשה ע"י שמירה דישראל ומחלל שבת לא חשיב שומר**. ולכן אין להקל כלל מצד שזהו חלב מחלל שבת אף אם נאמר שאינו כעכו"ם לדין זה, כיון שהאסור מצד חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו אסור, והיינו אפילו הבעה"ב שומר מצוות אסרו וכמ"ש, ועי' ברמ"א בשו"ע ר"ס קט"ו דבשפחות החולבות בבית ישראל אם אין דבר טמא בעדרו אם אין בית עכו"ם מפסיק ביניהם מותר לכתחלה להניחם לחלוב, ע"ש, ברם נראה פשוט דמהא ליכא להתיר בנידון דידן, כיון דתרתיה בעינן בהמות של ישראל וגם בביתו של ישראל כמבואר בש"ך (שם ס"ק י"ג) דבזה הוא דשרינן. וכן נהוג בא"י ובכ"מ, דבבית ישראל מירתת, אבל כאן שאין הישראל דר במקום העדר לא מירתת ואסור, ואף דקיי"ל דכשבת עכו"ם מפסיק בין בית הישראל לדירה ישראל שרי בדיעבד וכמבואר בש"ך ס"ק י"א, כאן שאין הישראל דר שם כלל גרע דגם בדיעבד אסור, עיין בדרכ"ט סק"ט, ופשוט שאין להתיר".

2. מיקל, עם הכללים הנ"ל.

א) הגריש"א זצ"ל (הגר"ז ווייטמן, חלב ישראל כהלכתו פרק ב' הע' כ"א) - לשונו מובא לעיל.

טו] כלים.

א. מחמיר.

1. רמ"א (סעי' א') – "חלב של עובדי כוכבים אוסרים כלים שנתבשלו בהם כשאר איסור, אף על פי שאינו רק ספק שמא עירב בה דבר טמא. וכן גבינותיהם, (תשובת הרשב"א סימן קמ"ג ובארוך), אבל לא חמאה שלהם, אפילו במקום שנהגו בה איסור אינה אוסרת הכלים שנתבשלה בה".

2. תפארת ישראל (ע"ז פרק ב' אות מ"ח ס"ק ו').

3. עצי העולה (הל' חלב כלל ד' סעי' ג').

4. ושאר פוסקים.

5. מראי מקומות.

א) מהר"י מברונא (סי' ע"ח) – "אבל בקדרות דחשיבי דיעבד נר' להתיר ... הכא דבקדרות הללו כלם אינם בני יומן נראה להתיר. משום דאיכא ספיקא דרבנן לקולא דכל נ"ט לפגם דרבנן, וכיון דאיכא למימר דילמא לא היה שם דבר טמא וליכא שום חלב טמא מעורב בו שרי. וה"נ איתא בשערים דס' דנסייובי חלב שרי".

ב. נתערב צלוחיות סתומיות מחלב עכו"ם בחלב ישראל.

1. מראי מקומות – מנחת יצחק (ח"ה סי' ס').

ג. אם נכבש מעל"ע.

1. מחמיר, אין לחלק – או"ה (כלל מ"ה דין ד'), ט"ז (ס"ק ז'), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ב*), לחם הפנים (ס"ק ו'), בית לחם יהודה (ס"ק ו'), זבחי צדק (ס"ק כ"ב), ערה"ש (סעי' י"א), כה"ח (ס"ק כ').

2. מראי מקומות.
א) הרי בשמים (תנינא סי' רט"ו) – "וכ' בט"ז שם בשם או"ה דה"ה אם כבוש שם מעל"ע אמנם המעיין בדברי האו"ה כלל מ"ה אות ב' יראה דלא ברירא לי' הא מילתא ...".

ב) דרכ"ת (ס"ק י"ח) – "ועי' בשו"ת הרי בשמים מה"ת סי' רט"ו שנשאל ג"כ ע"ז ועיי"ש במה שהאריך בזה והעלה דלענין הכלים שנתבשל בהם החלב לא מלאו לבו להתיר אבל הכלים שנכבש בהם החלב מעל"ע יש לסמוך להתיר לאחר מעל"ע אפי' בלא הגעלה כיון דהא דנאסרה הכלי ע"י כבוש אינו מעיקר הדין רק מצד מנהג ע"כ יש לסמוך להקל עכ"פ בכה"ג שיש כמה סניפים להקל עיין שם ועי' בשו"ת מהר"י אסאד חיו"ד סי' קכ"ה בישראל ששכר משר א' עסק החליבה ליקח בכל יום ק"כ מדות חלב ויש שם הרבה כלים לצורך העסק ואם יצטרך לקנות כלים חדשים לצורך העמדת החלב הוא הפסד רב אם יש היתר להעמיד בכלי חרס שהם גלייזיר"ט של השר שישנם שם בבית החליבה שהיו מעמידים בהם עד עתה חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו ועיי"ש במ"ש בזה וסיים כיון דבכבישה לא בלע הכלי רק משהו וגם הוא לאחר מעל"ע דהוי נטל"פ והוא במקום הפ"מ דהו"ל כמו דיעבד וכו' מכל הלין יש לסמוך להקל עיין שם באורך".

ד. במקום שאין חלב טמא מצוי - למחמירים לעיל.

1. מראי מקומות – זבחי צדק (ס"ק כ"ו), כה"ח (ס"ק כ"ו).

א) דרכ"ת (ס"ק י"ח) – "ועי' בשו"ת מהר"י ברינא סי' ע"ח שכ' להתיר להדיא הכלים שנתבשל בהם החלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו כיון שאין חלב טמא מצוי בינינו עיין שם ועי' בשו"ת בית שלמה ח"א מיו"ד סי' קפ"ו שכ' להתיר הכלים עכ"פ ע"י הגעלה אפי' בכ"ח עיין שם".

ב) שבט הלוי (ח"ה סי' נ"ט ד"ה אמנם) – "ואם נצרף לזה עוד מש"כ הגאון חזון איש יו"ד סי' מ"א להקל בכלל בחלב גוי ונטה הרבה לשיטת הפר"ח שהקיל בזה ודלא כמש"כ מרן הח"ס ביו"ד סי' ק"ז דחלב גוי נחשב נאסר במנין אפילו טהור, ונו"נ שם באבקת חלב, א"כ יש שוב עמוד גדול לסמוך, אמנם להוי ידוע שלפני שהגאון חזון איש העלה דבר זה בכתב נתישב אתי עני בע"פ, והיה לי וכוח אתו ע"ז שאין לנו לדחות דברי הח"ס הגם שראיתו לא מכרעת, מכ"מ לענין בליעת כלים עכ"פ שלא להצריך לבון שפיר יש לצרף כל הנ"ל".

ה. אם חלב סתם בזמן הזה אוסר הכלים.

1. מיקל.

א) הגר"א העניקין זצ"ל (תשובות איברא סי' מ"ג) – "בענין חלב א"י, לפי השו"ע הדבר הוא חמור, אבל כיון שיש בזה ערבות מטעם הממשלה לכן הרבה מקילים, ונאמר גם בשם הגה"צ חזון איש ז"ל, וממילא אפילו המחמירים מקילים בכלים ובפרט אצל בני הבית, וחמאה יותר קל מחלב, ואם אחד רוצה להחמיר צריך לומר בלי נדר כי זה נוגע גם לנדרים".

ב) בית אב"י (ח"ד סי' ק"פ אות כ"א) – "שהעלה החתם סופר ... אבל עד כדי כך לאסור הכלים, אין להחמיר ובזה יש לסמוך על שו"ת מהר"י מברונא (סי' ע"ח מובא בפתחי חשובה) שהתיר הכלים של חלב עכו"ם, מטעם שאין דבר טמא מצוי בינינו יעו"ש, אבל אעפ"י שאין אנו סומכין על היתר זה אבל עכ"פ בחלב סתם יש לומר כדאמרינן בש"ס חולין (דף מ"ט) גבי חלב דאייתרא אינהו מיכל אכלו ולדידן מיסתם לא סתים, ופעם אחת נתכבדתי להתארח בבית גברא רבה והגישו אל השלחן קפה עם חלב ישראל אבל ידעתי שהכלים הם מחלב סתם, ושתיתי, מחמת כבוד הבעל הבית וכבוד אנשים חשובים דוחה אפילו מנהגים מקוריים, וזהו מן הנימוס וד"ל".

ג) אמת ליעקב (על יו"ד סי' קט"ו, שלחן הלוי פרק כ"ב אות ה' ס"ק א' [לשונו מובא לעיל]) – "והנה גאון דורנו בעל חזון איש שליט"א [זצ"ל] בספרו זה האחרון מקיל במדינותינו, עיי"ש בחזון איש למס' ע"ז. ואף שאין למדין הלכה למעשה, אבל בכגון דא ודאי שיש לסמוך להקל בהחלט כי יולדת עד ל' יום בודאי בכלל חולים תחשב ואין לך דחק גדול מזה שכדאי וראוי הוא גאון זה לסמוך עליו. ומה שנוגע אל הילד הא קי"ל דעד ב' וג' שנים אמרינן סתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב. ובנוגע לכלים שמשתמשים בו ג"כ בודאי שיש לסמוך להקל דכיון דמן הדין לפ"ד הוא היתר גמור לא גרוע מכלי בני רינוס שכתב הרמ"א סי' ס"ד דאף אלו האוסרין את החלב שתחת הפריסה מ"מ אינן נמנעין מכלי בני רינוס, א"כ מכ"ש בכה"ג בודאי יש לסמוך להתיר הכלים שמשתמשים באותו החלב".

ד) שערים מצויינים בהלכה (סי' ל"ח ס"ק י"ב) – "בדרכי תשובה ... ולפי זה מי שבא למקום שאין נזהרין בסתם חלב יכול להקל להשתמש בכלים".

2. מחמיר.

א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ל"א ד"ה והנה בספרי, ח"ד סי' ל"ו אות ב' [אפילו אינו ב"י], אמנם עי' מסורת משה ח"ג יו"ד אות ל"ג [עמ' קצ"ז]) – "בספרי אגרות משה על יו"ד בארתי טעם גדול שחלב הקאמפאניעס אינם בדין חלב עכו"ם אבל מ"מ ראוי להחמיר עיין שם ולכן כשרוצים להחמיר יש להם להכשיר כמו מחלב עכו"ם שצריך שתי הגעלות כדלעיל".

1) מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק י"ב הע' מ"ג) -

However, these responsa are referring to the initial use of a non-chalav Yisrael utensil. Our question relates to the foods cooked in that utensil. Since we normally assume that utensils are not ben-yomo, the food may be unaffected. Therefore, perhaps one who drinks only chalav Yisrael may nevertheless eat foods cooked in a home that uses non-chalav Yisrael milk.

(ב) הגריש"א זצ"ל (מסורה חי"ב עמ' ע"א ד"ה ולכן).

(ג) ר' שכטר (60-k ou document).

(ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) - לשונו מובא לעיל.

3. מראי מקומות – מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' שי"ז), חלב ישראל כהלכתו (פרק ג' סי' ה').

(א) הגר"א בבבצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ג סיון תשס"ז) – "שאלה: מי שבדרך כלל מקפיד שלא לשתות חלב סתם (בפיקוח ממשלה בארצות הברית) האם מותר לאכול בבית ובכלים של מי שאינו מקפיד. תשובה: כן".

(ב) שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ב אות ה' ס"ק א', עי' פרק כ"ד אות י"ג) – "מה שכתבתי לעיל תיבות 'ולהחמיר בכליהם', כוונתי בזה להזכיר שיש בענין זה שני מנהגים מובהקים, ויש שנוהגים להחמיר בכלי חלב סתם כבכל כלי איסור, ואחרים נוהגים להתיר כליהם אף שמחמירים שלא לשתות ולא לאכול חלב סתם וכל מוצריו ולא יהינו להקל אף בשעת הדחק ובמקום רעבון כבכל מאכל איסור, מ"מ מתירים לעצמם הכלים".

עי' שלחן הלוי (ח"א פרק כ' אות ט"ז ס"ק ט"ו) – "חלב ישראל: מוצר המסומן כחלבי, ולא מצויין עליו שהוא מחלב ישראל, יש להחשיבו כחלב סתם. וגם אם המוצר עצמו לא מכיל חלב, אלא רק הוכן בכלים חלביים, מי שמקפיד שלא לאכול מזון שהוכן בכלים של חלב עכו"ם, אינו יכול לאכול מוצרים אלו".

1. אבקת חלב.

1. מיקל.

(א) חלקת יעקב (יו"ד סי' כ"ב אות ג') – "לענין השאלה דאבקת חלב, מבואר במנחת פתים בשם שו"ת מהר"י ברונא סי' ע"ח, שמתיר הכלים כיון שאין דבר טמא מצוי בינינו, וכן נמי בהנהגות או"ה לפמ"ג סדר ג' אות כ"ו להתיר הכלים בחלב עכו"ם לאחר מע"ל וצריך להתישב בדבר, ולענין אבקת חלב קילא יותר, עי' חזון איש ע"ז סי' ד' (יו"ד סי' מ"א) ס"ק ד' שחוכך להקל באבקת חלב עי"ש".

(ב) שבת הלוי (ח"ה סי' נ"ט) – "ואם נצרף לזה עוד מש"כ הגאון חזון איש יו"ד סי' מ"א להקל בכלל בחלב גוי ונטה הרבה לשיטת הפר"ח שהקיל בזה ודלא כמש"כ מרן הח"ס ביו"ד סי' ק"ז דחלב גוי נחשב נאסר במנין אפילו טהור, ונו"נ שם באבקת חלב, א"כ יש שוב עמוד גדול לסמוך, אמנם להוי ידוע שלפני שהגאון חזון איש העלה דבר זה בכתב נתישב אתי עני בע"פ, והיה לי וכוח אתו ע"ז שאין לנו לדחות דברי הח"ס הגם שראיתו לא מכרעת, מכ"מ לענין בליעת כלים עכ"פ שלא להצריך לבון שפיר יש לצרף כל הנ"ל".

2. מחמיר.

(א) ויען יוסף (יו"ד סי' ל"ו אות כ"ב).

3. מראי מקומות – חלקת יעקב (או"ח סי' קצ"ט אות ג'), מנחת יצחק (ח"ד סי' י"ב).

ז. הגעלת כלי חרס.

1. מגעילו שלש פעמים, ודיו.

(א) ערה"ש (או"ח סי' קצ"ו סעי' א') – "בישולי עכו"ם וחלב שחלבו עכו"ם שהקילו בהן להגעיל כלי חרס כמ"ש ביו"ד סי' קי"ג עי"ש".

2. מחמיר.

(א) כנה"ג (הג' ב"י סוף ס"ק ב*) – "ויראה פשוט דאעפ"י דבב"ג הסכים רב"י דאפילו כלי חרס מגעילו ג"פ ודיו, בכאן גבי חלב וגבינה של גוים הוא שוה לשאר איסורי דכלי חרס אינו יוצא מידי דפיו לעולם, מהטעם דנתן האו"ה האיסור מעצמו ולא משום גזרה".

(ב) יד יהודה (סי' צ"ט הארוך ס"ק כ"ב ד"ה ובגוף [עמ' כ"ה-ג', דפו"ח עמ' ס'ב]), הו"ד בדרכ"ת (סי' קכ"א ס"ק ע"ד) – "ובגוף הדין אם יש איזה מקום להקל גם בגבינה של עכו"ם כמו בבישולי עכו"ם וחלת חו"ל לגבי הגעלה ג' פעמים ... בודאי אין שום מקום וצד להקל בו".

3. מראי מקומות – הרי בשמים (תנינא סי' רט"ו), חלקת יעקב (או"ח סי' קצ"ט אות ג'), חלקת בנימין (ס"ק מ"ה, בי' סעי' א' ד"ה אוסרת [עמ' קמ"ט]).

(א) דרכ"ת (ס"ק י"ח, לשונו מובא לעיל) – "בשו"ת בית שלמה ח"א מיו"ד סי' קפ"ו ... בשו"ת מהר"י אסאד חיו"ד סי' קכ"ה ...".

(ב) שבת הלוי (ח"ה סי' נ"ט) – "דהנה ברמ"א יו"ד סי' קט"ו סו"ס א' דחלב של גוים אוסרים כלים שנתבשלו כשאר איסור אף על פי שאינו רק ספק וכן גבינותיהם, ובפמ"ג בהנהגת הוראה פ"ג רצה לצדד אם בשלו חלב עכו"ם או גבינות עכו"ם בכלי חרס אחרי מע"ל כיון שא"א להגעיל דלגבי כלים אולי זה כעין גזרה לגזרה, ובתשובת בית שלמה יו"ד סי' קפ"ו האריך לצדד להקל בכלי חרס בהגעלה ג"פ כדין איסורים קלים, יעש"ה והובא ג"כ בד"ת יו"ד שם".

טז] תערובת חלב עכו"ם.

א. ששים או רוב.

1. ששים – או"ה (שער מ"ז סעי' ז', "שצריך ס' נגד כולה"), ש"ך (ס"ק י"ז), דגול מרבבה (על הש"ך ס"ק י"ז), פרי"ח (ס"ק י"ב),

לחם הפנים (ס"ק ז'), בית לחם יהודה (ס"ק ו'), שלחן גבוה (ס"ק י"ג), חכ"א (כלל ס"ז סעי' ה'), באה"ט (ס"ק י', עי' ס"ק ט'), זבחי

צדק (ס"ק כ"ג), ערה"ש (סעי' י"א), עצי העולה (הל' חלב כלל ד' סעי' ג'), בה"ח (ס"ק כ"ג), אג"מ (יו"ד ח"א סוף סי' מ"ט, לשונו

מובא לקמן), מנחת יצחק (ח"ה סי' ס'), חלקת בנימין (ס"ק מ"ב).

2. בהפסד מרובה יש להקל ברוב.

א) **חכ"א** (כלל ס"ז סעי' ה') – "חלב של עכו"ם אוסרת כלים שנתבשלה בהם כשאר איסור אף על פי שאינו רק ספק שמא עירב בה דבר טמא ואוסר עד ששים (ש"ך ס"ק י"ז). והוא הדין גבינה של עכו"ם ובהפסד מרובה אפשר דיש לסמוך על איסור והיתר דמתיר אפילו בגבינה שנתבשלה דבטל ברוב ואם כן על כל פנים בחלב דקיל מיניה יש לסמוך עליו אף על גב דגבינה אסור עד ששים (עיין שם בש"ך)".

3. ששים כנגד חצי החלב.

א) **פ"ר** (ס"ק ד') – "נראה דאם נתערב דלא בעינו ס' אלא כנגד חצי החלב ש"ג דהא למאי דקאמר הש"ס טמא ירוק טהור חיור נראה דאי הוה חלב טהור טפי מחציו מנכר ולזה לא בעינן ס' כנגד כל החלב אלא כנגד מה שיכול להתערב ולא מנכר ושיעורו עד חצי החלב".

ב) **זבחי צדק** (ס"ק כ"ד) – "פ"ר"ת ... מ"מ בשעת הדחק יש לסמוך עליו ... ובצרוף האו"ה".

4. דוקא הפמ"ר ובשעת הדחק ואין שינוי במראה.

א) **כה"ת** (ס"ק כ"ד) – "פ"ר"ת ... זב"צ ... וכן מ"ש החכ"א ... נראה מפני שלא ראו דברי האו"ה בשורשם כלל מ"ז דין ז' אלא מ"ש בש"ך שם דהא האו"ה שם כתב הטעם בגבינה דבטל ברוב משום דאיכא ס' בגבינה נגד האיסור שהוא המעמיד אבל בחלב ש"ג כתב בהדיא דצריך ס' יעו"ש. אלא רק הטעם בכאן משום דחלב טמא ירוק ומשו"ה די בס' נגד חציו כמ"ש הפ"ר"ת ומשום דלא נזכרה סברא זו בפ"י ע"כ אין להקל אלא דוקא בהפ"מ ובשעת הדחק וה"ד נמי כשהחלב הוא לבן כמראה שאר חלב טהור אבל אם יש שינוי אפי' מעט צריך ס' כנגד כולו אפי' בהפ"מ ושעת הדחק".

5. מראי מקומות – **פמ"ג** (סי' צ"ז שפ"ד סוף ס"ק א'), לשונו מובא לקמן, **דרכ"ת** (ס"ק י"ט).

א) מש"כ כמה אחרונים (פמ"ג, חכ"א, זבחי צדק) שהאו"ה כ' שסגי רוב אצל חלב לא נכון, רק רוב לגבינה אבל צריך ששים בחלב עכו"ם – **דגול מרבבה** (על הש"ך ס"ק י"ז), **כה"ח** (ס"ק כ"ד, לשונו מובא לעיל), **מנחת יצחק** (ח"ה סי' ס', "וצ"ע בדברי הפמ"ג ("...").

ב. מין במינו.

1. **אג"מ** (יו"ד ח"א סוף סי' מ"ט) – "דאף שהדגמ"ר על הש"ך ס"ק ט"ז כתב דחלב שלא ראה ישראל כשנחלב שנפל לתבשיל אוסר עד ששים אולי הוא רק לתבשיל שהוי אינו מינו ולא לחלב ישראל שהוא במינו. ואף שגם באיסורים דרבנן צריך ששים אף במינו כדאיתא בפמ"ג בש"ד סי' צ"ח ס"ק כ"ו מ"מ אולי חלב שאני ובפרט בזה"ז שהוא רק משום לא פלוג ...".

ג. **לענין ספק** [איסור דרבנן שחכמים חששו לאיסור דאורייתא].
1. עי' סי' ק"י ש"ך כללי ס"ס כלל י"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ד. חתיכה נעשה נבילה.

1. מראי מקומות – **אג"מ** (יו"ד ח"ב סי' ל"א).

א) **פמ"ג** (סי' צ"ז שפ"ד סוף ס"ק א') – "ומיהו משום חלב של עובדי כוכבי' יש לעיין ביה וי"ל דלאו"ה חלב עובדי כוכבים לא בעינן ס' רק רוב ואף דלדידן ס' בעינן מ"מ חתיכה נעשה נבילה בשאר איסורין ובפרט בלח יש להקל עיין סי' צ"ב וכ"ש עתה שאין מצוי חלב טמא ובקט"ז יבואר בעזה"י".

ב) **דעת** (סוף ד"ה ועי' פרי [עמ' כ"ז], ד"ה הכל [עמ' כ"ח]) – "שפתי דעת".

ג) **עצי העולה** (הל' חלב כלל ד' סעי' ג', ס"ק ד') – "בשפ"ד".

ד) **שלחן הלוי** (ח"א פרק כ"ב אות ה' ס"ק ג', עי' פרק כ"ד אות ט', אות י"ב) – "אולם לענין הגעלת כלי חלב עכו"ם (וכ"ש כלי חלב סתם) כבר כתב מרן הגר"מ פיינשטיין על זה תשובה נפלאה (אג"מ יו"ד ח"ב סי' לא) להוכיח כי אין צריך להמתין מעל"ע ואפשר להגעילם בשתי הגעלות ביום אחד, רק שישמרו להדיחם בין זו לזו בצוננים. וטעמו בקיצור דלא אמרינן חתיכה נעשית נבילה בבישול חלב עכו"ם (וכ"כ בעל הפרמ"ג יו"ד שפ"ד סי' צד ס"ק א'), ולכן בהגעלה ראשונה נתמעט האיסור עד שלא נשאר שם בכדי לאסור בהגעלה שניה".

יז [גבינות עכו"ם: מקור הדין והטעם - סעיף ב']

א. **משנה** (ע"ז דף כט:; פרק ב' משנה ה'), **רא"ש** (ע"ז פרק ב' סי' כ"ו) – "אמר ר' יהודה: שאל ר' ישמעאל את רבי יהושע כשהיו מהלכין בדרך, אמר לו: מפני מה אסרו גבינות עובדי כוכבים ...".

1. **ירושלמי** (שבת פרק א' הל' ד', דף ט.), **אורחות חיים** (הל' איסורי מאכלות אות ס"ט) – "ובשמונה עשרה נחלקו. ואילו הן שגזרו על פיתן של עכו"ם ועל גבינתן ועל שמנן ועל בנותיהן ...".

ב. **מפני שמעמידין אותה בקיבה של נבילה** - ר' יהושע (משנה ע"ז דף כט:).

1. ראשונים – עי' **רי"ף** (ע"ז סוף דף יג.).

2. קשה: האי חלב הכנוס בקיבת הנבילה כפירשא בעלמא הוא.

א) עי' סי' פ"ז סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

ג. **מפני שמעמידין אות' בקיבת עגלי עבודת כוכבים** - ר' יהושע (משנה ע"ז דף כט:).

1. קשה: למה לא אסרוה בהנאה.

ד. **משום ניקור [גילוי] - ר"ש בן פזי אמר ריב"ל** (גמ' ע"ז דף לה.).

1. ראשונים – ר"ת (תוס' דף לה. ד"ה חדא), סמ"ג (לאוין סי' קל"ב, לשונו מובא לקמן), סמ"ק (סי' רכ"ג, לשונו מובא לקמן), ר' פרץ (הג' הסמ"ק סי' רכ"ג ס"ק ה', לשונו מובא לקמן).

2. פוסקים – ט"ז (ס"ק י', סוף ס"ק י"א).

3. במקום שאין נחשים מצויים.

א) מיקל – ר"ת (תוס' דף לה. ד"ה חדא), סמ"ק (סי' רכ"ג, לשונו מובא לקמן), טור (ב"י ס"ק ב', "לא כתב טעמו של רבי יהושע בן לוי משום דאנן לא חיישינן לגילוי כמו שיתבאר בסימן שאחר זה"), וסתמות שאר ראשונים.

ב) מחמיר, אין לחלק – רמב"ן (ע"ז דף לה. ד"ה ולי), ר' פרץ (הג' הסמ"ק סי' רכ"ג ס"ק ה', לשונו מובא לקמן), ט"ז (ס"ק י', סוף ס"ק י"א).

ג) מראי מקומות – אורחות חיים (הל' מאכ"א אות ס"ח).

ה. לפי שא"א לה בלא צחצוחי חלב - ר' חנינא (ע"ז דף לה.).

1. דאיכא למיחש לחלב תמא הנשאר שם – רש"י (ע"ז דף לה. ד"ה לפי), סמ"ק (סי' רכ"ג, לשונו מובא לקמן), רשב"א (תוה"ב בית ג' שער ו', צ' ב'), פסקי רי"ד (ע"ז דף לה:), טור (סעי' ב'), אורחות חיים (הל' מאכ"א אות ס"ח), אהל מועד (שער או"ה דרך ז' נתיב ב').

2. ר"ח התכוין לחשש גילוי שבחלב – תוס' (ע"ז דף לה. ד"ה לפי, ד"ה חדא).

ו. מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה - שמואל (ע"ז דף לה.).

1. ראשונים – ר"ף (חולין סוף דף מב:), רמב"ם (הל' מאכ"א פרק ג' הל' י"ג, פ"ה המשניות ע"ז דף כט:), סמ"ק (סי' רכ"ג, לשונו מובא לקמן), רשב"א (תוה"ב בית ג' שער ו', צ' א'), ר"ן (ע"ז דף יג:), טור (סעי' ב'), אורחות חיים (הל' מאכ"א אות ס"ח).

2. פוסקים – מחבר (סעי' ב'), פר"ת (ס"ק ו'), חכ"א (כלל ס"ז סעי' ז'), תפארת ישראל (ע"ז פרק ב' אות מ"ה).

ז. מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר - רב מלכיא משמיה דרב אדא בר אהבה (ע"ז דף לה:).

1. ראשונים – רשב"א (תוה"ב בית ג' שער ו', צ' ב'), טור (סעי' ב'), אורחות חיים (הל' מאכ"א אות ס"ח), אהל מועד (שער או"ה דרך ז' נתיב ב').

ח. מפני שמעמידין אותה בחומץ - רב חסדא (ע"ז דף לה:).

1. קושיית הגמ': תיתסר בהנאה.

ט. מפני שמעמידין אותה בשרף הערלה - רב נחמן בר יצחק (ע"ז דף לה:).

1. קושיית הגמ': תיתסר בהנאה.

י. מפני שמולחין הקיבה בעורה – תוס' (ע"ז דף לה. ד"ה חדא).

1. תוס' מסיים "ואיכא איסור בשר בחלב" [והשמיט הב"י מילים אלו כשהביא את תוס'], למה לא כתב משום איסור נבילה דהוה מדאו' – דעת יהונתן (ע"ז דף לה., מטה יונתן סי' פ"ז על רמ"א סעי' י'), עבודת עבודה (ע"ז סוף דף לה.), שואל ומשיב (מהד"ת ח"ב סי' ס"ו ד"ה והנה), יד יהודה (סי' צ"ו הארוך סוף ס"ק ל"א).

יא. חיישינן שמא יטיל העכו"ם איסור בשביל להכשיל אף כשלא ירויח כלום.

1. ה"ר שמואל (מרדכי ע"ז רמז תתל"א) – "וסמ"ג פסק דמותר ישראל לילך בשוק ולהניח קדרתו בביתו ואף על פי שיש חלב או איסור אחר דלא חיישינן שמא יטיל העובד כוכבים איסור בקדירה כדי להכשיל הישראל דכל היכא דאין העובד כוכבים מרויח בדבר לא חיישינן להכי ... וכתב ה"ר שמואל מצאתי כתוב דיש אוסרין ומפרשין דלא חשו להם חכמים דלמא מהדר ישראל אפיה משמע דאי מהדר אפיה אסור".

א) ב"ה (ס"ק ב') – "והא דכתב המרדכי פן יערב או ישים הגוי חלב תמא בכלי וכו' נראה דהכי פירושו לסברת הר' שמואל שכתב שם המרדכי בשמו דיש אוסרין בלא שומר דחיישינן שמא יטיל הגוי איסור בקדירה כדי להכשיל אף על גב שאינו מרויח בדבר אם כן הכא נמי איכא למיחש פן יערב שם איסור כדי להכשיל ...".

ב) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' ט"ז ד"ה ולכן) – "ולכן נראה דטעם הרמ"א שלכתחלה יש לחוש לשיטת הר' שמואל שהביא המרדכי ...".

יח מעמידין אותה בעור קיבת נבילה.

א. למה לא בב"ח.

1. צונן בצונן לא הוי בב"ח כ"א מדרבנן, ומשו"ה לא גזרי רבנן אטו בב"ח.

א) תוס' (דף לה. ד"ה מפני).

(ב) ראב"ד (רשב"א תוה"ב בית ג' שער ו', צ'ב') – "והראב"ד ז"ל תירץ דלבוש בחלב לא חיישינן דאפילו ודאי דרבנן הוא דצונן בצונן מדאורייתא שרי ורבנן הוא דגזרו והויא לה ספיקא דרבנן ולקולא".

2. בדלית בעור הקיבה כדי נתינת טעם בחלב.

(א) ר"י מיגש (מגילת סתרים נדפס בס' הלקוטים ברמב"ם מהדורת פרנקל הל' מאכ"א פרק ג' הל' י"ג, הו"ד ברשב"א תוה"ב בית ג' שער ו' צ'ב' ועוד ראשונים) – "ומצאתי שגם ר' יוסף הלוי זצוק"ל הקשה קושיא זו וכך מצאתי במגלת סתרים דידי' ... דכיון דלא יהיב טעם אף על גב דהא איתי' בעיני' הו"ל כבשר דקאי לחוד' בלא חלב דלית ביה איסורא והיינו דתנן המעמיד בעורה של קיבה אם יש בה כנ"ט ה"ז אסורה. ואי לא לא. עד כאן דבריו".

(ב) רמב"ם (הל' מאכ"א פרק ט' הל' ט"ז, פי' המשניות ע"ז דף כט:) – "אסור להעמיד הגבינה בעור הקיבה של שחוטה, ואם העמיד טועם את הגבינה אם יש בה טעם בשר אסורה ואם לאו מותרת מפני שהמעמיד דבר המותר הוא שקיבת שחוטה היא ואין כאן אלא איסור בשר בחלב ששעורו בנותן טעם, אבל המעמיד בעור קיבת נבילה וטרפה ובהמה טמאה הואיל והמעמיד דבר האסור בפני עצמו נאסרה הגבינה משום נבלה לא משום בשר בחלב, ומפני חשש זה אסרו גבינת עכו"ם כמו שביארנו".

(ג) רשב"א (חולין דף קטז. ד"ה מתניתין).

(ד) ר"ן (חולין דף מב: ד"ה קיבת).

(1) ע"י סי' פ"ז סעי' י"א, לשיטות ומראי מקומות.

3. מראי מקומות – ט"ז (ס"ק ט').

(א) רע"א (סי' פ"ז על הש"ך ס"ק ב') – "וכ"כ המרדכי פ' אין מעמידין. עיין שם שהביא ראייה מהא דאמרינן מפני מה אסרו גבינות עובד כוכבים מפני שמעמידים אותם בעור קיבת נבילה ואמאי אינו אסור ג"כ בהנאה משום בב"ח אע"כ כיון דהוי רק דרך כבישה דרבנן אינו אסור בהנאה וקשה לי הא באמת קשה למאי נקט הטעם דמעמידים בעור קיבת נבלה הא גם בעור קיבת כשירה הוי בב"ח וכן הקשו תוספות ותירצו כיון דהוי רק בב"ח דרבנן לא חיישינן לספיקא וכן למה שתירצו הר"י מיג"ש והרמב"ם דבאמת יש מהסתם ס' בחלב ואיסורו רק מעמיד וע"י מעמיד לא נעשה בב"ח וממילא בזה אזדא ג"כ ראייתם דלענין הנאה משום בב"ח ליכא דהא משום מעמיד לא נעשה בב"ח וכיון דהמרדכי לא ס"ל להנך תירוצים ישאר קושיית תוספות דלמאי נקט נבילה הא בכשירה ג"כ אסור משום בב"ח וצ"ע גם קשה לי על תירוץ המרדכי דגבינות לא נאסרו בהנאה דכבוש מותר בהנאה וכן לפמ"ש דלתוספות לענין הנאה הוי ספק דרבנן מ"מ עדיין קשה יהא גבינות דעובד כוכבים אסורים לעשות מהם תבשיל דאם העובד כוכבים העמיד בעור ונבלע טעם בשר בחלב בכבישה כשעתה מבשל אותו הבלוע בתוך החלב הוי עתה בישול ועבר משום בישול בב"ח וגם בבשלו יהא אסור בהנאה וצ"ע".

ב. למה אסור אפי' באלף.

1. מעמיד – רמב"ם (הל' מאכ"א פרק ג' הל' י"ג, פי' המשניות ע"ז דף כט:), ר"י מיגש (רשב"א תוה"ב בית ג' שער ו' צ'ב'), לשונו מובא לעיל), אורחות חיים (הל' מאכ"א אות ס"ח), ש"ך (סי' קי"ח ס"ק י"א), תפארת ישראל (ע"ז פרק ב' אות מ"ה).

2. כדי שיתרחקו ממאכלם.

(א) ראב"ד (רשב"א תוה"ב בית ג' שער ו', צ'ב') – "ודקא קשיא לך מאי טעמא לא אזלינן ביה בנותן טעם לא קשיא דכל דבר נכרים לא הלכו בו חכמים אחר נותן טעם ואין מטעימין אותן לקפילא אלא כיון דשכיח בהו טעמא אוסרין אותם לעולם כדי שלא יפרצו שהרי למאן דאמר מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר אין אנו הולכין בה אחר נותן טעם וכן בשמן של נכרים למאן דאמר משום זליפתן של כלים אוסרין (ע"ז לו א) וכן בקורט של חלתית (ע"ז לט א). אלמא כל דבר של נכרים לא הלכו בו חכמים אחר נותן טעם".

(1) לא נפסק כן, ולעולם גם במאכלי עכו"ם נאמר דין ביטול.

א. נוב"ת (יו"ד סי' נ"ו) – "ואמנם מה שהביא דברי הרשב"א שהביא הב"י ביו"ד סוף סימן קל"ד שכל דבר שעיקרו כן לא בטל

דבר זה צריכא עיונא. ונדבר כאן מגוף דינו של הרשב"א אשר באמת אריה שאג מי לא יירא מלהרים ראש נגד הרשב"א ובפרט שהראב"ד הוא מריה דהאי סברא והרשב"א מביאו אך אמינא הרי מצינו ג"כ עמודי עולם דלית להו הך סברא. וז"ל הר"ן בפ"ב דע"ז במשנה מפני מה אסרו גבינות הנכרים כו' והקשה הרב הרי"ן מיגאש כו' וניחא ליה אי משום בשר בחלב לא מיתסר אלא כנ"ט כו' ומשום קיבת נבילה נאסרה בכ"ש כיון דאוקמי קא מוקים כו' ולזה הסכים הרמב"ם תלמידו בפ"ג ממ"א מכלל דסבירא להו ז"ל דבאיסורין הללו הולכין אחר נ"ט אלא דהכא אסור משום דאוקמי קא מוקים אבל הראב"ד ז"ל כתב כו' ע"ש בר"ן. וא"כ הרי לך הרמב"ם ורבו רבינו יוסף הלוי החולקין על סברת הראב"ד והרשב"א. וכיון שאפילו לדעת הראב"ד והרשב"א אין כאן איסור תורה שעיקר טעמיה שכל דבר שעיקרו כן חיישינן שמא יפרצו וכן מפורש במג"א סימן תמ"ב ס"ק א'. ואני תמה על המג"א שמשמעות דבריו שהוא כותב כן מסברא דנפשיה שהרשב"א מדרבנן קאמר. ובאמת הדבר מפורש בדברי הראב"ד והרשב"א וכיון שהוא מדרבנן כדאי הם הרי"ן מיגאש והרמב"ם לסמוך עליהם להקל. ולא עוד אלא שלפי הנראה הכריע המחבר בש"ע להקל שהרי מפלוגתא זו שבין הרמב"ם והרשב"א יצא מזה פלוגתא אחרת ביניהם אם מועיל הבישול לחמאה של נכרי דלהרמב"ם להאוסרים אותה מועיל בישול שאז שוב אין החלב בעין ובטל במיעוטו ולהרשב"א אינו מועיל דלשטתו אין מועיל בטול במעוטו וכמפורש בתה"ה בית שלישי תחלת שער ששי והב"י הביא פלוגתייהו בזה בסימן ק"א וכיון שפסק שם בש"ע סעיף ג' להתיר אם בישלה הרי הכריע כהרמב"ם ואולי לכך כתב שם בש"ע ובמקום שאין מנהג אם בישלה וגו'. והפ"ח באמת תמה שהרי ברמב"ם מבואר אפילו במקום שנוהגין איסור בחמאה מותר אם בישלה ולפי מ"ש ניהא דחשש קצת לדעת הרשב"א ולכך לא התיר רק במקום שאין מנהג לא להיתר ולא לאיסור".

ב. חלקת בנימין (סעי' ב' ד"ה שהיא, עמ' קנ"ד).

3. מה שדרך לערב בו איסור, הגם שיש ביטול - יש להחמיר.

(א) רשב"א (ח"ג סי' רי"ד) – "כל הדברים הנעשין על ידיהם שרגילין לתת לתוכן שום דבר איסור אין אותו דבר האסור מתבטל במיעוטו להתירו ... **כגבינה** של עכו"ם למ"ד: שאסרוה מפני שמעמידין אותו בעור קיבה, ואע"פ שאין בה טעם בשר, ואלו מן הדין, בטל, כיון שאין בה טעם בשר, דבשר בחלב בנותן טעם; אלא כל שאסרו להתרחק מהן, בכל ענין אסרו. וכן דעת הראב"ד ז"ל, והוא הישר שבטעמים שאמרו בדברים אלו".

1. עי' סי' צ"ט סעי' ה', לשיטת ומראי מקומות.

4. מראי מקומות – ט"ז (ס"ק ט').

יט] במקום שידוע שאין חשש.

א. מיקל.

1. גאוני נרבונא (תוס' דף לה. ד"ה חדא).
  2. ר"ת (מרדכי ע"ז סי' תתכ"ו) – "אני מתיר ...".
- (א) לפעמים מצרף שיטת ר"ת, כגון במקום ש"ולא ראה החליבה" – עי' לקמן.

ב. מחמיר, לא פלוג.

1. עי' רמב"ם (הל' מאכ"א פרק ג' הל' י"ד) – "גבינה שמעמידין אותה העכו"ם בעשבים או במי פירות כגון שרף התאנים והרי הן ניכרין בגבינה הורו מקצת הגאונים שהיא אסורה שכבר גזרו על כל גבינת העכו"ם בין שהעמידה בדבר אסור בין שהעמידה בדבר המותר גזירה משום שמעמידין אותה בדבר האסור".
  2. סמ"ג (לאוין סי' קל"ב) – "ואף על פי שעכשיו אין אנו נוהרין בגילוי אין להקל בגבינות הגוים מפני שנגזר [ה] במניין כמו שאומר שם (לה, א) גזירה חדשה היא, ואף על פי שבטל הטעם צריך מנין אחר להתירו כדמוכח בפרק קמא דביצה (ה, א) מדכתיב (דברים ה, כז) שובו לכם לאהליכם".
  3. רמב"ן (ע"ז דף לה. ד"ה ולי').
  4. סמ"ק (סי' רכ"ג) – "שלא לאכול גבינות של עכו"ם (עיין בתוס') יש הרבה טעמים שאין נוהגים עתה ויש שנוהגין עתה, כגון שמעמידין בעור הקיבה וזה נוהג בינינו, אבל יש מקומות שמעמידין הגבינות בפרחים של קרדון, ובאותן המקומות אין נוהג איסור הגבינות גם טעם גלוי אינו נוהג בינינו, גם טעם חלב טמא אינו נוהג ומכל מקום אין להקל שכבר (ירוש' דשבת ה) נאסרה במנין".
  5. ר' פרץ (הג' הסמ"ק סי' רכ"ג ס"ק ה') – "ונראה כמו שפ"י רבינו יעקב בתשובה, דאף על גב דאיסור גילוי אינו נוהג בינינו לגבי מים מכל מקום לגבי גבינות נוהג איסורא דגילוי משום דאי שרינן גבינות במקומות הללו שאין נחשים מצוים אתי נמי למשרי במקום שהנחשים מצוים דאע"ג דאנו נוהגים היתר במים מגולים ולא גזרינן אטו מקומות שהנחשים מצוים היינו משום דגבי מים לא שייך בהו לומר טעם של איסור כי אם משום נחשים וכיון שהדבר ידוע הוא דלא שייך טעמא דאיסור מים מגולים כי אם מטעם נחשים הילכך כי שרינן להו מים מגולים במקומות הללו שאין נחשים מצוים מכל מקום לא יבא להתיר כך במקומות שהנחשים מצוים אבל גבי גבינות דשייך בהו טעמי טובא לאסור בלא טעמא דגילוי כגון טעמא דעור קיבת נבילה וטעמא אחריו דקאמר תלמודא הלכך אי שרית להו לגבינות במקום שאין הנחשים מצוים אתית למשרי נמי במקום שהנחשים מצוים הלכך לפי אותו הטעם דמפרש רבי יהושע בן לוי טעמא דאיסור גבינות של גוים משום ניקור (פ"י משום גילוי) יש לאסור הגבינות של גוים אפי' במקום שמעמידין אותו בפרחים והלכה כרבי יהושע כמו שפסק ר"ת".
  6. רשב"א (תוה"ב בית ג' שער ו', צ"ב) – "איסור זה של גבינה אפילו במקומות שמנהגן שלא להעמיד בעור קיבה כמקומות האלו שאין מעמידין אלא בפרח ודמיו קלין יותר מדמי עור הקבה וכן אין טוחין בשומן חזיר לפי שנהגו בו הם איסור לפי שאוכלין אותן בימים הנאסרין להם בבשר ומכין ועונשין עליהן וכן לא נשמע בהם מעולם מי שמערב חלב טמא עם חלב טהור שמאיס הוא להם. אפילו הכי גבינה שלהם אסורה דסתמא דמילתא כל דבר שנאסר במשנת אין מעמידין נאסר במנין וכל שנאסר במנין אפילו בטל הטעם לא בטל דבר. ואף על פי שהמוריס שנוי במשנתנו ונאסר משום תערובת יין ואפילו הכי כל מקום שהיין דמיו יקרין מן המוריס מותר כדאמרינן בארבא דמוריסא דאתא לנמלה דעכו. אפילו הכי היכא דאיתמר איתמר היכא דלא איתמר לא איתמר דדילמא כך נאמרה הלכה מוריס במקום שהיין מצוי אסור במקום שאין היין מצוי ואין לחוש לתערובתו מותר. אבל בשאר הדברים שלא שמענו לעולם אסורין דאעפ"י שבטל הטעם האיסור במקומו עומד".
  7. טוב (סעי' ב').
  8. אהל מועד (שער או"ה דרך ז' נתיב ב').
  9. וכן דעת הפוסקים.
- (א) מחבר (סעי' ב').
- (ב) רמ"א (סעי' ב') – "וכן המנהג, ואין לפרוץ גדר (ב"י), אם לא במקום שנהגו בהם היתר מקדמונים".
- (ג) לחם הפנים (ס"ק ח').
- (ד) חכ"א (כלל ס"ז סעי' ז') – "גבינות העכו"ם חמור מחלב דאף על פי שידוע לנו בודאי שאין בה שום דבר איסור לא פלוג רבנן ואסרו כיון דיש מעמידין הגבינות בעור קיבת נבילה לכן אסרו הכל לכן הפורץ גדר ואוכל גבינות או חלב האסור פורץ גדר ועובר על דברי חכמים".
- (ה) תפארת ישראל (ע"ז פרק ב' אות מ"ה).
- (ו) עצי העולה (הל' גבינות סעי' ז').
- (ז) ועוד.

ג. קראים.

1. מראי מקומות – רדב"ז (סי' תקנ"ב), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק כ"ח, ס"ק כ"ט), בית לחם יהודה (ס"ק י"ב), כה"ח (ס"ק ל"ז).

ד. מומר.

1. מיקל.

א) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג יו"ד סי' קט"ו) – "ונראה פשוט דכל הני שאסרו חז"ל משום חתנות אף שאצל ישראל מומר לעבודה זרה (או מחלל שבת בפרהסיא) לא שייך איסור חתנות, מכל מקום גם הוא בכלל איסור זה שייך מטרות האיסור הוא להרחיקו ולהבדילו ודינו כגוי גמור, אך בשאר הדברים שאסרו בגוי כגון חלב עכו"ם או גבינת עכו"ם דהאיסור הוא רק משום גיעולי מאכלות אסורות שמא עירב בו חלב טמא בזה לא מצינו שישראל מומר בכלל זה, הא ודאי דינו כחשוד ובודאי חיישינן שמא עירב חלב טמא, אך במקום דלא שכיחי בהמות טמאים, דכל האיסור אצל גוי הוא בכלל דבר שנאסר במנין, הרי אם ישראל מומר אינו בכלל הגזירה ההיא, יש לדון על חלב ישראל מומר בפני עצמו אם יש מקום לחוש לזה או לא".

ב) חלקת בנימין (סעי' ב' ד"ה העובדי, עמ' קנ"ג) – "אינן בכלל גזירת גבינת עכו"ם אלא דינם תלוי אם יש בהן חשש איסור ואם ידוע שנעשו בעשבים וכדומה וגם אין חשש תערובת איסור שרי, כן מוכח ברדב"ז סימן תקנ"ב [וציין עליה בפ"ת] וכנה"ג".

2. מראי מקומות.

א) לכאורה המחמירים אצל חלב עכו"ם [שבילי דוד, דרכ"ת, שלמת חיים], ה"ה אצל גבינת עכו"ם.

כ. אם הישראל צריך לעשות הגבינה בידים או רק לראות העשיה.

א. מספיק ראיה.

1. רמב"ם (פי' המשניות ע"ז דף כ"ט) – "ולפיכך מותר לנו לקנות קיבת הגויים ולהעמיד בה הגבינה, וכן אם ראינו גוי שהעמיד החלב בקיבה עצמה מותר לנו לאכול את הגבינה הזאת. ואין מועיל בזה הפרסום, ולא הכרע הסברה, אלא ראיית העין".

2. רמ"א (סעי' ב', או"ח סי' ש"ז סעי' כ"ב, תו"ח כלל פ"א סוף דין א') – "ואם הישראל רואה עשיית הגבינות והחליבה, מותר".

3. לבוש (סעי' ב').

4. כנה"ג (הג' ב"י ס"ק כ"ז) – "והמנהג להתיר כמ"ש".

5. מנחת יעקב (סי' פ"א ס"ק ג') – "נ"ל דאין לזוז מפסק הרב ודו"ק".

6. תפארת למשה (על הש"ך ס"ק כ') – "סימן קט"ו סק"ך אוסר בש"ך גבינות הגויים אף שישראל ראהו מתחילת החליבה עד סוף עשיית הגבינה ע"ש ול"נ דכל הטעמים שבש"ס הנאמר באיסור גבינות גויים לא שייכי כשישראל רואה וכ"מ כל הפוסקים, ובית יוסף ראיותיו אין מוכרחים".

7. נוב"ת (או"ח סי' ל"ז) – "ואמנם בעיקר דינא של הש"ך כבר פשט המנהג שלא כדברי הש"ך רק כדברי רמ"א שם בי"ד סימן קט"ו ובת"ח כלל פ"א וכן הורה המנחת יעקב שם והפרי תואר בי"ד שם ודלא כש"ך וט"ז ופר"ח".

8. פ"ת (ס"ק ז') – "מעקר דינא שרי ודלא כהפר"ח".

9. בית לחם יהודה (ס"ק י"א) – "ובכה"ג מאריך בכאן וסותר לדברי הש"ך ומביא ראיות מכמה וכמה פוסקים שהמנהג להתיר באם ישראל רואה בחליבה והגיבון".

10. פת"ת (ס"ק ו') – "עבה"ט בשם ש"ך ועיין בתשובת נו"ב תניינא חלק א"ח סימן ל"ז שהכריע כדברי הרמ"א ולא כהש"ך וט"ז ופר"ח וכן הורה המנ"י והפרי תואר וכתב שכן פשט המנהג. ואם הקיבה של ישראל אף שהעובד כוכבים נותנה לתוך החלב מותר לכ"ע אף לכתחלה ע"ש ועיין בספר תפארת למשה שכתב ג"כ דכל ראיות הש"ך אין מוכרחים וכל הטעם שבש"ס באיסור גבינות עובדי כוכבים לא שייכי באם ישראל רואה וכ"מ מכל הפוסקים ע"ש".

11. גר"י (סי' ש"ז סעי' ל"ח) – "נכרים העושים גבינות בשבת מחלב שלהם והישראל רואה את החליבה והגיבון כדי שיהיה מותר לישראל לאכול ויוכל לקנותן אחר השבת לאכילה".

12. גליון מהרש"א (על הש"ך ס"ק כ') – "וברמב"ם פירוש המשנה [עבודה זרה פ"ב משנה ה] במפורש כתב דאם אנו רואים ההעמדת הגבינה מותר. גם הא המרדכי כתב רק אפילו הכי אין נוהגים ללוקחן כו', לא מדינא. ועיין ספר פרי תואר [ס"ק ז] דהעלה להתיר, לא כהש"ך ופרי חדש [ס"ק טו]".

13. זבחי צדק (ס"ק כ"ח).

14. מ"ב (סי' ש"ז ס"ק ע"ט, שעה"צ ס"ק צ') – "רואה ויקנה וכו'. ר"ל דאע"פ שהישראל עומד בעת עשיית גבינות ובעת חליבת החלב כדי שיוכל אח"כ לקנותם ממנו אפ"ה שרי דבעת העשייה הא"י אדעתיה דנפשיה קעביד. [עיין ש"ך יורה דעה סוף סימן קט"ו דחולק על רמ"א שם דמתיר כהאי גוונא הגבינות לאוכלן, אך המנחת יעקב מסכים עם הרמ"א, וכן בנודע ביהודה מהדורא תנינא, והביאם בחכמת אדם כלל ס"ז]".

15. כה"ח (ס"ק ל"ב, או"ח סי' ש"ז ס"ק קנ"ה).

16. חזו"א (קובץ בנתיב החלב ח"א עמ' מ"ח, עי' חזו"א יו"ד סי' מ').

17. אג"מ (יו"ד ח"א סי' נ') – "ואין היתר אלא כשראה הישראל עשית הגבינות להרמ"א שכן יש להורות דלא כהש"ך שאוסר בעשיית עכו"ם אף בפני הישראל עיין בפ"ת סק"ו שהאחרונים מכריעין כהרמ"א. ואם הבהמות הם של ישראל אף רק בשכירות או כשקנה הישראל ממנו סכום גבינות שבשעת העשייה הם של הישראל גם להש"ך מותר עיין שם סק"כ".

אג"מ (יו"ד ח"ג סי' ט"ז ד"ה ומצד, או"ח ח"ה סי' י"ח על סי' ש"ז סעי' כ"א, מסורת משה ח"ג יו"ד אות ל"ב [עמ' קצ"ו]) – "ומצד שיטת הש"ך דגבינות של עכו"ם אסורין כשלא עשה בו הישראל שום מעשה, הנה רוב האחרונים חולקים עליו עיין בנו"ב תנינא

האו"ח סימן ל"ז ובפ"ת ס"ק ו' ובחדושי בית מאיר ובגליון מהרש"א, וכן משמע שפוסק במ"ב סימן ש"ז ס"ק ע"ט ובשער הציון אות צ"י.

18. שבת הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ע"ח אות י') – "וכן המנהג".

19. מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' שכ"ד) – "common custom".

ב. צריך עשייה (אבל א"צ אם החלב של ישראל).

1. ט"ז (ס"ק י"א. כדאי בנו"ב או"ח סי' ל"ז [לשונו מובא לקמן], הו"ד בפת"ת ס"ק ו' [לשונו מובא לקמן]).

(א) אמנם עי' החלקת בנימין (ציונים ס"ק קס"ח).

2. ש"ך (ס"ק כ', ס"ק כ"א, ס"ק כ"ז) – כתב המרדכי ... אבל ודאי אין לחלק בין ראה הישראל עשיית הגבינות או לא כיון שאסרו חכמים גבינות העובד כוכבים כל הגבינות אסרו דהא אפילו העמידוה בעשבים אסרו משום לא פלוג א"כ ה"ה ראה שעשאן העובד כוכבים והיינו דבמתניתין פא"מ תנן סתמא גבינות העובד כוכבים אסורין וגבי חלב העובד כוכבים תנן התם חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו אסור ואם ישראל רואהו מותר אלמא דבגבינות אין חילוק בין ראה עשיית הגבינות או לא וכן כל הפוסקים כתבו סתמא ולא חלקו בגבינות כמו שחילקו בחלב העובד כוכבים אלא ודאי גבינות העובד כוכבים בכל ענין אסורים וכן הוא בתשובת מיימוני המ"א סימן ח' מתשובת רבי' שמשון ב"א וז"ל ומעולם לא ראיתי ליקח גבינות העובד כוכבים אפילו ראה החלב משחלבו עובד כוכבים עד שעשה ממנו שאין לחוש לאיסור כו' עכ"ל וכן הוא בתשו' מהר"מ מרוטנבורג ... וכן הוא באו"ה ... ובהג"א שם ...

3. פ"ח (ס"ק ט"ו) – "... עכ"ל הש"ך ודברי' נכונים ומכוונים להלכה הם ורבים וגדולים בדורנו טועים בדין זה ולפיכך צריך להזהיר לשומרים שהולכים עם העכו"ם כשעושים גבינות למכור לישראל שהם ישימו הקיבה לתוך החלב ואם לאו הגבינות כולם אסורות".

4. לחם הפנים (ס"ק ט', ס"ק י').

5. גר"א (ס"ק י"ד) – "א"א לומר דבפני ישראל מהני".

6. תפארת ישראל (ע"ז פרק ב' אות מ"ה) – "ואפילו ראה הישראל החליבה, וגם עשה העכו"ם הגבינות לפנינו בעשבים וכדומה, אפ"ה כבר נאסר במניין, אם לא שהחלב והגבינות של ישראל, אז שרי בשעשאן הנכרי לפנינו בהיתר [י"ד קט"ו, ש"ך ורט"ז שם], ואם החלב של עכו"ם, צריך שישים הישראל הדבר המעמיד לתוך החלב [רפ"ח שם סקט"ו]".

7. קיצור שו"ע (סי' ל"ח סעי' י"ד) – "גבינות העובד-כוכבים אסורה, ואם הישראל רואה החליבה ועשיית הגבינות, אם הגבינות בשעת עשייתן הן של ישראל מותרות, אבל אם הן בשעת עשייתן של עובד - כוכבים אסורות".

ג. לכתחילה יש להחמיר, בדיעבד יש להקל.

1. ערה"ש (סעי' י"ט) – "ויש להחמיר לכתחילה למעשה שישים הישראל החלב לתוך הקבה או לתוך היורה ובדיעבד אין לאסור כיון שרוב הגדולים הסכימו להיתר ומפורש כן בהרמב"ם ודו"ק".

2. עצי העולה (הל' גבינות סעי' ח', ס"ק ח', סעי' י"א, ס"ק י').

3. הגר"י בעלסקי זצ"ל (ou document a-159) – "that we may b' dieved rely on Rema's opinion".

4. חלקת בנימין (ס"ק ס"ד, ס"ק ס"ה, ס"ק ס"ו) – "ומכל מקום כתב בערוך השלחן ...".

ד. דעת החכ"א.

1. חכ"א (כלל ס"ז סעי' ז') – "ואפילו הישראל ראה החליבה ועשיית הגבינות אסור אם היה חלב של עכו"ם אם לא שהישראל יעשה מעשה דהיינו שישים הקיבה לתוך החלב".

2. ח"א (כלל ס"ב סוף סעי' י"ב) – "וכן מותר לישראל לעמוד בשעה שחולבים בהמתם או שעושין גבינות ליקח מהם אחר שבת, כיון שעדיין אינו של ישראל".

ה. מראי מקומות – ט"ז (ס"ק י"א, עי' חלקת בנימין ציונים ס"ק קס"ח), באה"ט (ס"ק ט"ו), הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא סי' ק' אות א').

1. בית מאיר (על הש"ך ס"ק כ') – "מאריך להשיג על הרמ"א והפר"ח מסכים על ידו. ודבריהם נראים אבל מצאתי בתשו' הרשב"א שבב"י ס"ס קי"ח כתב להדיא בלשון זה גבינות של נכרי שעמדו עליהם ישראל בשעת עשייתה וכו' ואפי' הם של נכרים אין חוששין להם וכו'. מזה נראה ברור כדעת הרמ"א וצ"ע".

2. ou (document a-132) הע' ו' – "וכהיום נראה דהמנהג הוא להחמיר כדברי הש"ך".

ו. גבינה ששייכת לישראל.

1. לא גזרו – ש"ך (ס"ק כ'), לחם הפנים (ס"ק ט'), קיצור שו"ע (סי' ל"ח סעי' י"ד, לשונו מובא לעיל), חלקת בנימין (ס"ק ס"ה).

(א) אפי' רק אם המעמיד של ישראל – נוב"ת (או"ח סוף סי' ל"ז, "נלע"ד כיון שהקיבה היא של ישראל אף שהנכרי נותנה תוך החלב כבר יש להישראל חלק משהו בגבינות הללו ובזה גם המהר"ם מתיר ועיין בפר"ח סימן קט"ו ס"ק ט"ו שהתיר ג"כ בשותפות אלא דאיהו כתב דוקא בדיעבד ולענ"ד דבזה מותר לכ"ע אף לכתחילה"), פת"ת (ס"ק ו', לשונו מובא לעיל), כה"ח (ס"ק ל"ב), מנחת יצחק (ח"ט סי' פ"א), חלקת בנימין (ס"ק ס"ה).

2. אופן הקנין – הגר"י בעלסקי זצ"ל (ou document a-181), הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-181).

א) אג"מ (י"ד ח"ג סי' ט"ז ד"ה ומצד) – "אבל אפשר בנקל לעשות שיוכשר גם להש"ך דהרי כתב הש"ך בס"ק כ' בסופו וה"ה כשאין שוכרין הבהמות וקונין סכום גבינות ממנו א"כ הגבינות הם בשעת עשייתן של ישראל, וסובר הש"ך דלא נחשב זה לא בא לעולם כיון דאית לו החלב ודבר המעמיד לעשות מהם הגבינות ואולי מצד שהוא קנין בדינא דמלכותא, וזה הרי מכיון שאומרינן להעכו"ם שיעשה ויקנו ממנו יקנו ממנו תיכף בקנין המועיל ע"פ דיני המדינה שהוא בקאנטראקט שמותר גם להש"ך אף שהעכו"ם יעשה בעצמו בלא סיוע דישראל".

ב) חלקת בנימין (ציונים ס"ק קפ"ב) – "וא"צ לזה קנין המועיל בדין התורה רק שיתפשר עמו באופן שכפי מנהגם אינן רגילים לחזור [חזו"א שם] וכן מוכח בהדיא בפר"ח וכע"ז כתבו גם במטה יהונתן וערך ש"י וע"ע באג"מ שם מש"כ בזה".

כא) ראה [או עשה] ישראל הגבינות ולא ראה החליבה - מצד איסור חלב עכו"ם.

א. בדיעבד יש להתיר.

1. רמ"א (סעי' ב') – "ואם ראה עשיית הגבינות ולא ראה החליבה, יש להתיר בדיעבד, כי אין לחוש שמא עירב בו דבר טמא מאחר שעשה גבינות מן החלב, כי דבר טמא אינו עומד, ובודאי לא עירב בו העובד כוכבים מאחר שדעתו לעשות גבינות".
2. לבוש (סעי' ב').
3. חכ"א (כלל ס"ז סעי' ז').
4. מנחת יצחק (ח"ט סי' פ"א) – "ותמה אני מאד על הקונטרס של הגרמ"פ שליט"א [זצ"ל] הנ"ל, על שנחית לחלוק על דברי הרמ"א להקל אף לכתחילה במה שהרמ"א מחמיר לכתחילה עכ"פ, ואנחנו קבלנו עלינו פסקי הרמ"א כנתינתן מסיני, וכנודע המלצת גדולי האחרונים אשר מימיהם אנו שותין ובני ישראל יוצאים ביד רמ"א, והגרמ"פ בונה יסודו על דקדוק קלוש בלשון הרמ"א לדחות דברי רמ"א עצמן אשר כתב בפירושו דלא כן, והוא ... החרדים לדבר ד' מחמירים על עצמן כדברי הטו"ז".
5. חלקת בנימין (סעי' ב' בי' ד"ה ואם, עמ' ק"ס).

ב. מחמיר.

1. ט"ז (ס"ק י"א) – "יש להתיר בדיעבד כי אין לחוש כו'. זהו דעת ר"ת שכתבו מקצת פוסקים בשמו דמתיר באם ידוע שהעובד כוכבים חולב לגבינה אבל לא בחולב לאכילה או לכותח ופסק באו"ה כוותיה ולא ירדתי לסוף דעת רמ"א דהא כבר פסק ב"י וש"ע כרמב"ם דאפילו העמידו בודאי בעשבים אסור משום לא פלוג ה"נ אסור בזה כיון שלא היה אצל החליבה ותו דיבוא להתיר גם אכילת החלב דהא ...".
- א) נקה"כ (על הט"ז ס"ק י"א) – "הקשה על רמ"א כמה דקדוקים קלושים ...".
2. בנה"ג (הג' ב"י ס"ק י"ג) – "אבל בספר ט"ז ... ובשה"ג אשר סביב המרדכי בפ' א"מ כתב ג"כ אך אין להקל כי פשט המנהג שהולכין לראות החליבה אפילו כשהולכין לגבן. גם הרשד"ם בחלק י"ד סי' נ"ב כת' דאין לסמוך על הגהה זו, וכן נר' מדברי רבי' בסה"ק, וכך הוא מנהגי' שלא להתיר גבינה מחלב שחלבו גוי אם לא שהישראל רואה החליבה מתחלה ועד סוף, כולי האי והלואי יהיו נוהרים בחלב שחלבו גוי.
3. בית לחם יהודה (ס"ק י"ב, ע"י ס"ק י"ג).

ג. מיקל.

1. ע"י אג"מ (י"ד ח"ג סי' ט"ז) – "והוא תמוה לכאורה כי מאחר שכתב הרמ"א שבודאי לא עירב בו העכו"ם דבר טמא אין לך ראייה גדולה מזה, דהא עדיף זה מראיה דיוצא ונכנס ... ונמצא שהמסקנא לדינא שיותר נוטה שיש להתיר גם לכתחלה הגבינות שראה בעשיית הנכרי מחלב שלו משום דליכא שום חשש לעירוב חלב טמא לפסק הרמ"א ובזה שהרמ"א אינו מתיר אלא בדיעבד לא נהגינן לפסוק כמותו דטעם הרמ"א משום שחושש לכתחלה לשמא יערב העכו"ם כדי להכשיל שבזה פוסקין רוב הפוסקים דאין לחוש כלל. אך אף אם נחמיר כהרמ"א שלא להתיר לכתחלה יש להתיר כשיש צורך לגבינות דזה עדיף מהפסד סתם כדצריך לומר להש"ך, ואף שודאי אם אפשר להשיג גבינות שנעשו מחלב שראה ישראל עדיין הוא מן הראוי להחמיר בשביל פרש"י בהא דר"ח, אין להחמיר כשקשה להשיג כיון שהרמ"א וכל האחרונים לא פסקו כוותיה, וכ"ש שאין להחמיר זה לבני ביתו ... סוף דבר אף בחלב עכו"ם ממש אין לאסור הגבינות שעשה העכו"ם ממנו כשראה ישראל העשייה אלא רק לבעלי נפש במקום שאפשר להשיג בלא טירחא ובלא חלוק בהשויי כדבארתי, ובחלב של הקאמפאניעס דמדינתנו שבארתי שאין לאוסרם מדינא אלא רק מן הראוי להחמיר לבעלי נפש שנמצא שהוא חומרא על חומרא אין לחוש כלל".

ד. הטעם להתיר [בדיעבד].

1. דרק בשעה שבא ליד הישראל חל הגזירה.
- א) הר צבי (י"ד סי' ק"ג) – "גבינת עכו"ם עדיין היתה מותרת שלא נכללה בגזירת חלב ולא נחתו לגזור עליה גזירה חדשה משום צחצוחי חלב שבה דאינו אלא מיעוט כמש"כ המ"מ, ומה"ט כל שאר אמוראי חוץ מר' חנינא ס"ל דגבינה של עכו"ם לא נאסר כלל מעולם מפני צחצוחי חלב שבו, ואפילו ר' חנינא דגזירת גבינה של עכו"ם היתה מפני צחצוחי חלב, הרי מודה, דבזמן שהחלב כבר נאסר מ"מ הגבינה שלהם עדיין היתה מותרת עד שאחר כמה שנים עמדו למנין שנית בימי המשנה וחדשו לגזור על הגבינה של עכו"ם".

ב) חלקת בנימין (ס"ק ע"ו, ציונים ס"ק רכ"ט, סעי' ב' בי' ד"ה ומכל [עמ' קס"ד]) – "ביאר בב"י דאיסור חלב עכו"ם אינו חל כל זמן שהחלב הוא ברשות העכו"ם דרק בשעה שבא ליד הישראל הוא שחל הגזירה ומשו"ה הוא דשריא חמאת עכו"ם מפני שבשעה שבא ליד הישראל כבר נשתנה החלב ונעשה חמאה ולא גזרו בה חכמים [וכמו שיתבאר עיקר דין חמאה בס"ג] והכי נמי בעניננו

כיון שנשתנה החלב ונעשה גבינה טרם בואו ליד ישראל א"כ לא חל עליו גזירת חלב עכו"ם וכיון שנחלב לגבן לית לן למיחש מצד הדין לחלב טמא שבה [וכ"כ במטה יהונתן [על הש"ך ס"ק י"ח] כעיקר חילוק זה בין בא ליד ישראל כשהוא חלב או גבינה].

ה. בדיעבד יש להתיר: רק באופן מסויים.

1. רק בהפמ"ר, אא"כ ראה חלק מהחליבה – ש"ך (ס"ק כ"ב), "בהג"א ובאו"ה שם ... וכ"כ בד"מ ובת"ח ... וכן משמע בתשובת מהר"ם שם", פ"ר"ח (ס"ק י"ז), לחם הפנים (ס"ק י"א), מנחת יעקב (כלל פ"א ס"ק ה'), באה"ט (ס"ק ט"ו), חכ"א (כלל ס"ז סעי' ז'), עצי העולה (הל' גבינות סעי' ה'), חלקת בנימין (ס"ק ע'), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' שכ"ד).
2. רק כשמשלם לפי המשקל או סכום הגבינות, ולא לפי המידה של החלב – או"ה (כלל מ"ה סעי' ה'), תו"ח (כלל פ"א דין ב'), ש"ך (ס"ק כ"ג), פ"ר"ח (ס"ק י"ז), לחם הפנים (ס"ק י"א), באה"ט (ס"ק ט"ו), חכ"א (כלל ס"ז סוף סעי' ז'), זבחי צדק (ס"ק כ"ט), חכמת שלמה (על רמ"א סעי' ב'), עצי העולה (הל' גבינות ס"ק ח'), בה"ח (ס"ק ל"ג), מנחת יצחק (ח"ט סי' פ"א), חלקת בנימין (ס"ק ע"ג).

א) א"כ במפעל גבינות בזה"ז אין היתר – חלקת בנימין (ס"ק ע"ג, ע"י ציונים ס"ק רי"ד, "ולפי זה גבינות הנעשות על ידי בית חרושת עכו"ם [אפילו אם אין בהן משום איסור גבינה עצמה וכגון שישראל רואה העשייה או שנתן בהן הדבר המעמיד וכנ"ל] יש בהן משום איסור חלב עכו"ם אפילו בדיעבד ואפילו במקום הפסד מרובה שהרי הם קונים החלב שלהם מנכרים אחרים ובודאי שהם משלמים עבורו כפי מדת החלב".

ב) מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ל"ו).

3. דהיינו אף לכתחילה לעשות גבינה מחלב זה שנחלב לגבן.

א) ש"ך (ס"ק כ"ד) – "מאחר שעשה כו'. הלשון אינו מתוקן דאפילו לא עשה גבינה אלא שנחלבה החלב מיקרי בדיעבד כמ"ש האו"ה ומביאו בד"מ ובת"ח שם".

ב) פ"ר"ח (ס"ק י"ח).

ג) לחם הפנים (ס"ק י"ב).

ד) באה"ט (ס"ק ט"ז).

ה) חלקת בנימין (ס"ק ס"ט) – "וכתבו הפוסקים דבאמת כוונת הרמ"א להתיר אף לכתחילה לעשות גבינה מחלב זה שנחלב לגבן, ומאי דקרי ליה בדיעבד היינו משום שהחלב כבר נחלב דזה מקרי בדיעבד מיהו עכשיו מותר לכתחילה לעשות גבינה מחלב זה".

4. אפילו היה לו דבר טמא בעדרו – ש"ך (ס"ק כ"ה), פ"ר"ח (ס"ק י"ט), לחם הפנים (ס"ק י"ג), באה"ט (ס"ק ט"ז).

ו. גבינה מחלב סתם.

1. אפי' בעל נפש יכול להקל – אג"מ (יו"ד ח"ג סי' ט"ז [לשונו מובא לעיל], בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תפ"ח [לשונו מובא לקמן], עמ' תצ"ב. אמנם ע"י יו"ד ח"ד סי' ה' [לשונו מובא לעיל]).
  2. מחמיר – הגר"י בעלסקי זצ"ל (Halachically Speaking שנה ט"ו מספר ב' הע' ל"ב).
  3. מראי מקומות – מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' שכ"ה, פרק י"ג הע' כ"ו).
- א) לפי מש"כ החלקת בנימין (ס"ק ע"ג, לשונו מובא לעיל) שבזמן הזה הבית חרושת עכו"ם שקונים החלב שלהם מנכרים אחרים, לכאורה אין חילוק בין גבינה מחלב סתם או גבינה מחלב עכו"ם.

כב) תערובת גבינות עכו"ם.

א. ששים או רוב.

1. ששים – ש"ך (ס"ק י"ז), פ"ר"ח (ס"ק י"ב), פ"מ"ג (הנהגות הנשאל באו"ה סדר ג' אות ל'), "וגבינות עכו"ם צריך ששים ככל איסורי דרבנן דצריך ששים", ערה"ש (סעי' י"א), שלחן גבוה (ס"ק י"ג), עצי העולה (הל' גבינות סעי' י"ד), אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י"ז ד"ה אבל), ושאר פוסקים.
  2. מראי מקומות.
- א) חכ"א (כלל ס"ז סעי' ה') – "חלב של עכו"ם אוסרת כלים שנתבשלה בהם כשאר איסור אף על פי שאינו רק ספק שמא עירב בה דבר טמא ואוסר עד ששים (ש"ך ס"ק י"ז). והוא הדין גבינה של עכו"ם ובהפסד מרובה אפשר דיש לסמוך על איסור והיתר דמתיר אפילו בגבינה שנתבשלה דבטל ברוב ואם כן על כל פנים בחלב דקיל מיניה יש לסמוך עליו אף על גב דגבינה אסור עד ששים (עיין שם בש"ך)".

ב. לענין ספק [איסור דרבנן שחכמים חששו לאיסור דאורייתא].

1. ע"י סי' ק"י ש"ך כללי ס"ס כלל י"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ג. כלים.

1. מחמיר – רמ"א (סעי' א'), ושאר פוסקים.

ד. הגעלת כלי חרס.

1. מחמיר.

(א) כנה"ג (הג' ב"י סוף ס"ק ב*) – "ויראה פשוט דאעפ"י דבב"ג הסכים רב"י דאפילו כלי חרס מגעילו ג"פ ודיו, בכאן גבי חלב וגבינה של גוים הוא שוה לשאר איסורי' דכלי חרס אינו יוצא מידי דפיו לעולם, מהטעם דנתן האו"ה האיסור מעצמו ולא משום גזרה".

2. מראי מקומות.

(א) שבט הלוי (ח"ה סי' נ"ט) – "דהנה ברמ"א יו"ד סי' קט"ו סו"ס א' דחלב של גוים אוסרים כלים שנתבשלו כשאר איסור אף על פי שאינו רק ספק וכן גבינותיהם, ובפמ"ג בהנהגת הוראה פ"ג רצה לצדד אם בשלו חלב עכו"ם או גבינות עכו"ם בכלי חרס אחרי מע"ל כיון שא"א להגעיל דלגבי כלים אולי זה כעין גזרה לגזרה, ובתשובת בית שלמה יו"ד סי' קפ"ו האריך לצדד להקל בכלי חרס בהגעלה ג"פ כדין איסורים קלים, יעש"ה והובא ג"כ בד"ת יו"ד שם".

ה. לענין חתיכה הראויה להתכבד.

1. עי' סי' ק"א סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

כג גבינה שעשויה ממי חלב: ריקוטא - דהיינו שעשוי מהנסיובי דחלבא הנשאר אחר עשיית הגבינה (ricotta cheese, cheese)
(made from whey).

א. מצד חלב עכו"ם.

1. מיקל.

(א) פר"ח (ס"ק כ"א) – "וכן יש להתיר מין מקפא אחר שעושים הגוים דהיינו מה שנשאר אחר שעושין הגבינה שנקרא נסיובי דחלבא מרתיחין אותו מעט מעט עד שנקפא והוא כעין גבינה ונקרא ריקוט"א בלע"ז, והיינו מטעמא דכתיבנא שהרי בחלב שחלב הגוי לגבן בודאי שלא עירב חלב טמא וזו הריקוט"א לא נכנסה תחת גזירת גבינות של גוים ואם כן למה נאסור מה שמותר מן הדין, ואיתא בירושלמי [שם פרק ב הלכה ט] שאסור לאסור את המותר. וכן לעיל בסימן קי"ב [סעיף יד] נתבאר דכוחה של גוים מותר והטעם משום שנעשה מנסיובי דחלבא וכמו שכתבתי שם בס"ק כ"ד ע"ש ואם כן כל שכן זו הריקוט"א שקפואה ועומדת ועדיפא מחמאה".

(ב) שלחן גבוה (ס"ק ד') – "כנסת הגדולה".

(ג) דרכ"ת (ס"ק א', ס"ק ל') – "עי' בכנה"ג בהגהות הטור אות ב' שהוכיח מלשון השלה"ג פ"ב דע"ז דדוקא חלב אסור אבל מי חלב אין בהם משום חלב שחלבו עכו"ם עיין שם".

2. מחמיר.

(א) כה"ח (ס"ק נ"ב) – "מי חלב ש"ג שלא ראה ישראל החליבה דהיינו שקולטין מן החלב כל הגבינה ונשאר המי חלב יש לאסור מחשש שמא נתערב בו חלב טמא. חקקי לב סי' ל"ה".

3. מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק ע"ה).

ב. מצד גבינת עכו"ם.

1. מיקל.

(א) פר"ח (ס"ק כ"א [לשונו מובא לעיל], סי' קי"ב ס"ק כ"ד) – "וא"ת ותיפוק ליה דאסיר מטעם חלב דאית ביה דהוי ליה חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו, ויש לומר דהכותח אינו נעשה אלא מנסיובי דחלבא וכדאיתא בריש פרק אלו עוברין [פסחים מב, א] והנסיובי דחלבא הוי מה שנשאר אחר שעושין הגבינה, וידוע שחלב טמא אינו עומד ואין לחוש לתערובת חלב טמא כמו שכתבו התוספות בפרק אין מעמידין [עבודה זרה] דף ל"ה ע"ב [ד"ה לגבינה] דבמה שעושים הגוים לצרכו ליכא למיחש דילמא עירב חלב טמא כיון שאינו עומד, ואם כן בידוע שהנסיובי דחלבא שמערבין בכוחה דהוי מחלב טהור והכותח לא נכנס תחת גזרת גבינה של גוים ואם כן בדין שיהא מותר".

(ב) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י"ז) – "שאין לחוש אף לנסיובי דחלבא שהרי הם המים שנפרש מעשיית הגבינות ומעשיית החמאה שלתוס' אין לחוש אפילו לנסיובי דחלבא של כל עכו"ם, ולרש"י נמי אין לחוש לנסיובי דחלבא דאלו שמגדלין בהמות לחולבן לעשיית גבינות וחמאה וכ"ש בנסיובי דחלבא דהקאמפאניעס /של החברות/ שאין לחוש".

(ג) הגר"י בעלסקי זצ"ל (ספירים, וכשר הדבר שנת תשע"ב) - לשונו מובא לקמן.
(ד) חלקת בנימין (ס"ק ע"ה).

ג. מצד שבלע טעם גבינת עכו"ם.

1. מחמיר.

(א) שבט הלוי (ח"ד סי' פ"ו) – "דאם נתבשל עד כדי שהיד סולדת בו איה"נ שנאסר מטעם גבינת עכו"ם".

(ב) חלקת בנימין (ס"ק ע"ה) – "נראה להחמיר בזה".

2. מיקל.

(א) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י"ז) – "אבל נסיובי זה הא נעשה ע"י בשול הגבינות וא"כ הא יש לאסור מצד בליעה מהגבינות שנאסרו שאסרי בנותן טעם כמפורש ברמ"א סימן קט"ו סעי' א' שכתב חלב של עכו"ם אוסרת כלים שנתבשלה בהם כשאר איסור אף על פי ... וראיתי בדרכי תשובה ס"ק ל' שהביא מספר מזמור לדוד שהקשה על הפר"ח ... סובר הפר"ח בפשיטות דלא נאסרו כל אלו שנפרדו מן החלב בטעם החלב שאיכא בהם, דמאחר דלא רצו חכמים לאסור הגבינה והחמאה בכלל גזירתם מלאכול את החלב

הוכרחו להחשיב שנפרדו גם מן הטעם דהחלב ונחשב גם טעם החלב שהוא מהגבינה ומהחמאה ומהנסיובי ... ולמה שבארתי באג"מ ח"א דיו"ד סימן מ"ט אליבא דרש"י והרמב"ם דהאיסור שאסרו בחלב של עכו"ם לא אסרו אלא כשבא ליד ישראל אבל כשהוא עדיין ביד העכו"ם לא אסרו ניהא בפשיטות מה שלא נאסרו הגבינה והחמאה והנסיובי דחלבא מצד בליעה מחלב עכו"ם אף כשאין לחוש לחלב טמא משום דאז כשקבלו הבליעה לא היה החלב בחשיבות איסור ... ולכן אין לאסור את אבק זה הנקרא וויי שעושין מזה אף לטעם השני, ולטעם הראשון מותר בפשיטות, ונמצא ששפיר נתפשט ההיתר להשיב אבק זה במיני מאפה ומיני קענדע וכדומה כי הוא דבר המותר שלא גזרו עליו".

3. מראי מקומות – מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק י"ג הע' ל"ב).

א) דרכ"ת (ס"ק ל') – "ע"י בפר"ח ס"ק כ"א ... וע"י בספר מזמור לדוד (להרב מהרד"ף ז"ל) בסוף סי' זה שעמד ע"ד בזה והתפלא עליו וכ' ז"ל לא ידעתי על מה סמך הרב ז"ל להתיר הריקוט"ה דהואיל שזה נשאר אחר הגבינה ונפרדה ממנה ע"י בישול הרי נתערב טעם הגבינה עמה ולא מבעיא לשיטת הרשב"א דאסור אפ"י בדבר מיעוט אלא אפ"י לשאר הפוסקים פשיטא דליכא ס' כנגד הגבינה והיאך אפשר להקל אפ"י לשיטתו דלא חייש לחלב טמא מ"מ לגבינה מיחש חייש דהוי דבר שבמנין עכ"ל וע"י ...".

ד. מראי מקומות – חלב ישראל כהלכתו (פרק י' סי' א' ד"ה נסיובי, פרק י"א סי' א', ע"י פרק ח' סי' ד').

כד | חמאת עכו"ם: מקור הדין והטעם - סעיף ג'.

א. "אמרו בספר העתים בשם הירושלמי דפ"ק דשבת (ה"ד) שחמאותיהן מ"ח דבר דקתני התם תני ר' שמעון בן יוחי בו ביום גזרו על פיתן ועל שמנן ועל כבושיהם וכולן [מלוחיהן וגבינותיהם וחמאותיהן, אמנם בירושלמי שלפנינו אין [כתוב] שם חמאותיהן" – סמ"ג (סמ"ג לאוין סי' קל"ב), האגור (סי' אלף רצ"ו), הג' מיימוניות (הל' מאכ"א פרק ג' הל' ט"ו אות ל'), מהר"ח א"ו (סי' י'), ב"י (ס"ק ג'), גר"א (ס"ק י"ז), ערה"ש (סעי' כ"ד).
1. לא הובא בבבלי – א"ו"ה (שער מ"ח דין א'), פוסקים.

ב. האם נכלל בגזירת גבינת עכו"ם.

1. מצד עור קיבת נבילה [או קיבה של נבילה, או קיבת עגלי ע"ז, או שמולחין הקיבה בעורה, או שמעמידים בחומץ, או בשרף הערלה]: אין חשש, דאין בחמאה העמדה – א"ו"ה (שער מ"ח דין א'), גר"א (ס"ק י"ז), ערה"ש (סעי' כ'), חזו"א (יו"ד סי' מ"א ס"ק ד'), חלקת בנימין (ס"ק ע"ט).
2. מצד שמא החליקו פניה בשומן חזיר: לא שייך בחמאה – ערה"ש (סעי' כ'), חלקת בנימין (ציונים ס"ק רל"ה).
3. מצד גילוי: אין חשש, כיון שחמאה אין בה צחצוחי חלב, לפי שאין בה שום גומות – ר' פרץ (הג' הסמ"ק סי' רכ"ג ס"ק ה'), לשונו מובא לקמן), א"ו"ה (שער מ"ח דין א'), "וגם אין חושש בה משום ניקור דגילוי דהא לית לחמאה איטפי דלוקי זיהרה בגויל' כמו בגבינ'".
4. מצד תערובת חלב טמא - ע"י לקמן.

ג. מחמירי: הטעם.

1. מקצת גאונים (רמב"ם הל' מאכ"א פרק ג' הל' ט"ו) – "החמאה של עכו"ם מקצת הגאונים התירוה שהרי לא גזרו על החמאה וחלב הטמאה אינו עומד, ומקצת הגאונים אסרוה מפני צחצוחי חלב שישאר בה, שהרי הקום שבחמאה אינו מעורב עם החמאה כדי שיבטל במיעוטו, וכל חלב שלהן חוששין לו שמא עירבו בו חלב בהמה טמאה".
א) פ"י: שבכלל גזירת גבינה, שיש לחוש לחלב טמא שבין הגומות.

(1) גר"א (ס"ק י"ז) – "ומקצת הגאונים אסרוה מפני צחצוחי חלב שישאר בה כו' וכמ"ש בגמ' שם ואב"א כו' ופליגי הגאונים באוקימתות שם א' דסברא שניה ס"ל כו' חנינא לפי שא"א כו' וכפירש"י וא"כ ה"ה בחמאה".
(2) ע"י חזו"א (יו"ד סי' מ"א ריש ס"ק ד'). [ולא כ' זה בדעת הגאונים, רק לפי שיטת רש"י וע"י הגר"א הנ"ל] – "שם ס"ג החמאה של עכו"ם אין מוחין כו', לדעת תו' דבגבינה ליכא חשש חלב טמא דיון החמאה הוא אם נחשבת החמאה למין בפני עצמה, או כל הנעשה מחלב נחשב כמין אחד, וכיון שיש בנעשה מחלב שמעמידין בעור הקיבה אסרו חכמים כל תוצרת החלב, ובזה משמע דעת הפוסקים דחמאה אינה בגזירת גבינה, וא"כ אין לאוסרה לדעת תו', אמנם לפרש"י ל"ה א' דגבינה אסורה לר"ח משום צחצוחי חלב ודאי חמאה ג"כ בכלל האיסור, [ולענין קו' ר"ת כיון דאין עכו"ם נהנה בתערובתו הרי אין לחוש שיערב משמע מדברי הגר"א דהחשש שמא הכלי אינו מנוקה מחלב טמא וכמ"ש כ' לעיל]".

ב) פ"י: אין גזירת גבינה מחמת חשש חלב טמא, מיהו איכא למיחש לחלב טמא שבגומות החמאה, ואין החלב בטל לחמאה מפני שהוא בעין וניכר.

(1) רשב"א (תוה"ב הארוך בית ג' שער ו' צ"ב, ע"ז דף לה: [בדעת הרמב"ם. והרשב"א עצמו חולק, ע"י לקמן]) – "והר"מ במז"ל (הל' ממאכלות אסורות פ"ג הט"ו) כתב החמאה של נכרים מקצת הגאונים אסרוה מפני צחצוחי חלב שישאר בה שהרי (ריקום) [הקום] שבחמאה אינו מעורב עם החמאה כדי שיבטל במיעוטו וכל חלב שלהן חוששין שמא עירב בו חלב טמא. ואין טעם דברים אלו מחורין בעיני וזה יצא לו לרב ז"ל מן העיקר שתלה בו טעם איסור הגבינה שהוא ז"ל כתב שאיסורו מפני שמעמידין אותה בעור קיבה של נבלה והואיל ודבר האסור הוא הכל אסור וזה בשיטת תירוצו של הרב אבן מג"ש ז"ל שכתבנו למעלה ולפיכך הוא ז"ל סבור שמן הדין היה לנו להתיר את החמאה שיש בה תערובת מעט חלב טמא מפני שבטל במיעוטו ולא נאסרה החמאה אלא מפני שהקום של חלב טמא אינו מעורב בחמאה. ואין דרכו בזה הדבר ישר ולא טעם איסורו מחזור לפי שהגבינה הרבה טעמים יש בה ואחד משום דקאי ביני אטפי. ואף על פי שהוא דבר מועט אין (ה)הולכין באיסורי נכרים אלו בנתינת טעם

וכתירו צו של ראב"ד ז"ל שכתבנו למעלה והוא העיקר ולולי זה היה לנו להתיר את החמאה שהטעם שכתב הרב ז"ל באיסור החמאה מפני שהקום שבחמאה אינו מעורב אם החמאה שיבטל במיעוטו אינו מחוור כלל שהביטול ברוב דעלמא אינו מצד שהמיעוט מתערב בתוך הרוב שהרי חטים של תרומה או גרוגרות של תרומה שנפלו לתוך החולין אף על פי שזה בפני עצמו עומד וזה בפני עצמו עומד בטלים בשיעורן (תרומות פ"ד מ"ח) שכל שאין אתה יכול לברור דבר מתוך דבר אלו היית אוסר הרוב מפני המיעוט נמצא שאין המיעוט בטל אלא בכלול לח כגון יין או שמן וכיוצא בזה אבל חתיכה בחתיכות לא. וגדולה מזו אמרו (שם מי"ב) בשתי קופות בשתי עיירות שמצטרפות ומעלות את האיסור כל שכן בקום שבחמאה שאי אתה יכול לברור אותו מתוך החמאה ולסלקו דרוכ כל האיסורין המתבטלין ברוב בטלין בכיוצא בזה אלא שלא הלכו בדברים אלו אחר הרוב או אחר נתינת טעם כמו שאמרנו.

א. לענין המחלוקת רמב"ם ורשב"א: דבר "שאפשר להכירו בהתערובת, אבל א"א להוציא" - ע"י סי' ק"ד סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב. נ"מ: אם מבשלו - ע"י לקמן.

2. איכא למיחש לחלב טמא שבגומות החמאה, ואין החלב בטל לחמאה [הגם שאינו ניכר] כדי שיתרחקו ממאכלם.

(א) רשב"א (ח"א סי' ק"י, תוה"ב הארוך בית ג' שער ו' צ"ב) [כל לשונו מובא לעיל], ע"ז דף לה: - "וכן חמאה הנמצאת בידו לעולם אסורה משום חשש דקאי בינה..."

3. יש לחוש שנעשתה בכלים שאינם מקונחים מאיסור כגון נבלה ודם ונתערבו איסורים אלו בחמאה.

(א) אונ"ה (שער מ"ח דין א') - "אבל במלכיות הללו שאין כאן רוב בהמות במקום אחד ומאספים החלב מעט מעט בבתיהן ואינן נזהרין מלערב בה איסור וקערות שאינן מקונחין מאיסוריהן אין נוהגין לאכול חמאה של כנעני כלל".

4. מראי מקומות - חלקת בנימין (ס"ק ע"ט).

ד. מקילים: הטעם שאין לחוש כלל לחלב טמא.

1. כיון שאין בה גומות לא דמי לגבינה - ר' פרץ (הג' הסמ"ק סי' רכ"ג ס"ק ה', לשונו מובא לקמן).

(א) כדאי - ב"י (ס"ק ג' ד"ה וה"ר), ערה"ש (סעי' כ').

2. כיון שאינו עומד ודאי לא יערבנו בו [שאינן הגוי שוטה לערב דבר שאינו עומד בדבר שעושה לצרכו] - מרדכי (ע"ז פרק ב' סי' תתכ"ו, לשונו מובא לקמן).

(א) כדאי - פר"ח (ס"ק כ'), גר"א (ס"ק י"ז), ערה"ש (סעי' כ').

(ב) נ"מ: אם חלבו לצורך אכילת חלב.

ה. ראשונים.

1. מחמיר.

(א) רשב"א (ח"א סי' ק"י, תוה"ב הארוך בית ג' שער ו' צ"ב) - "וכן חמאה הנמצאת בידו לעולם אסורה משום חשש דקאי בינה".
(ב) אונ"ה (שער מ"ח דין א') - "אבל במלכיות הללו שאין כאן רוב בהמות במקום אחד ומאספים החלב מעט מעט בבתיהן ואינן נזהרין מלערב בה איסור וקערות שאינן מקונחין מאיסוריהן אין נוהגין לאכול חמאה של כנעני כלל. וכבר נתפשט הדבר לאיסור גמור ברוב המקומות שבאשכנז ובלוע"ז. ומנהג אבותינו תורה היא ואל תטוש וגו'. ורבותינו הקדמונים הניחו לעשות בזה ובעשיות היין כל מדינה ומדינה כמנהגו. (דשניהם דרבנן הן)".

2. מיקל.

(א) ר"ת (מרדכי ע"ז פרק ב' סי' תתכ"ו) - "בתשובת הגאונים בני בבל מתירין חמאה של עובד כוכבים דאין לחוש בתערובת חלב טמא דכשם שאין ראוי לגבינות כך אינו עומד להקפות לחמאה ובצרפת אוכלין אותו ע"פ הוראת ר"ת וכתב ר"ת דודאי אם יודע שיש בחמאה נסיובי דחלבא אסור אבל מספק לא אסרינן דספק דרבנן לקולא גם הורה ר"ת דאם חלבו לצורך אכילת חלב ועתה נאסר משום חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו תו לא מקילינן כשנמלך לחמאה ואנן לא חיישינן להכי דלמא נעשה כך שהרי...".

(ב) ע"י ר' פרץ (הג' סמ"ק סי' רכ"ג ס"ק ה') - "ומיהו חמאה של עכו"ם נוהגין היתר בכמה מקומות ויש ליתן טעם בדבר דאף על גב דהגבינות אסורים משום גילוי כדפרישי' היינו דוקא משום דסתם גבינות יש מהם גומות בפנים ואי אפשר בלא צחצוח חלב כדאמר רבי ירמיה אליבא דרבי יהושע בן לוי לפי' ר"ת וחמאה אין בה שום גומות הלכך אין בה שום איסור".

(ג) ע"י בעל העיטור (שער א' הכשר הבשר דף י"ט טור ב') - "והחמאה מחלוקת בני בבל ובני א"י אנשי מזרח מתירין ובני מערבא אוסרין אותה מפני חלב שחלבו א"י ואין ישראל רואהו ואין בידינו מנהג ואיסור אינו רואה והמחמיר תע"ב".

3. לא ידע טעם ברור לאסור.

(א) רא"ש (ע"י ב"י ס"ק ג' ד"ה ואדוני), הו"ד בטור (סעי' ג') - "וא"א הרא"ש ז"ל היה אומר שלא היה יודע בה טעם ברור לאסור אלא שנהגו בו איסור לכן לא היה מוחה לאנשי המקום שנוהגין בו היתר אבל אם רוב המקום נוהגין בו איסור אין לאדם לשנות".

4. מראי מקומות - רמב"ם (הל' מאכ"א פרק ג' הל' ט"ו, לשונו מובא לעיל).

ו. הלכה.

1. אין מוחין, אבל לכתחילה יש להחמיר.

(א) מחבר (סעי' ג') - "החמאה של עובדי כוכבים, אין מוחין לאנשי המקום שנוהגין בו היתר. ואם רוב בני המקום נוהגים איסור, אין לשנות".

- (ב) בית הלל (ס"ק א') – "החמאה של גוים אין מוחין לאנשי המקום שנוהגים בו היתר וכו'. ונראה מלשון זה דאין מוחין משמע אבל לכתחלה אסור לעשות כן".
- (ג) חלקת בנימין (ס"ק פ', סעי' ג' ב' ד"ה החמאה [עמ' קס"ה]) – "וכן נראה לענין דינא".
2. מראי מקומות – לבוש (סעי' ג'), אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות ל' [עמ' קצ"ו], אות ל"ה [עמ' קצ"ט]), חלב ישראל כהלכתו (פרק י').
- (א) חכ"א (כלל ס"ז סעי' ט') – "החמאה של עכו"ם אף על פי שיש פוסקים אומרים שדינה לגמרי כגבינה מכל מקום אין מוחין במקום שנהגו היתר על פי הפוסקים המתירים ואומרים דבחמאה אין בה שום חשש שחלב טמא אינו עומד (סעיף ג' ש"ך וט"ז) ועל פי זה נתפשט המנהג בכל אשכנז לאוכלו בין חי ובין מבושל אבל במקום שנהגו בו איסור אסור לאוכלו ... ובמדינתנו נהגו איסור בחמאה ...".

ז. חמאה שנעשה מנסיובי של גבינה (whey cream).

1. חת"ס (יו"ד סי' ע"ט), הו"ד בפת"ת (ס"ק ז') – "ולענין נידון שלפנינו הנה אם הועמדו הגבינות בעור קיבה לית דין ולית דיינא דגם שיורי הגבינות שעשה ממנו חמאה שאסור אך אם לא העמיד בעור הקיבה נהי מ"מ הגבינה אסורה משום דבר שנאסר במנין מ"מ שם חמאה לא נאסר במנין ובמקום שנהגו היתר בחמאה של גויים גם זו מותרת ואם כי אין נראה לי להתיר לכתחלה להמון עם לקנות חמאה כזו מכל מקום בדיעבד אין לאסור התערובות והכלים כן נלפענ"ד".
2. שבט הלוי (ח"ד סי' פ"ו ד"ה וכו') – "כוונת ח"ס דכיון דהא דאסרו גם בהעמיד בדבר מותר הוא מטעם שנאסר במנין גזירה אטו מעמידין בעור איסור כמבואר ברמב"ם פ"ג ממאכא"ס הי"ד ובהה"מ שם, הנה לא גזרו על גבינה המותרת בעצם רק כל זמן שיש תורת גבינה עליו בצורתה ובמהותה אבל כיון ששיורי גבינה אלו נהפכו למהות ולצורה אחרת דהיינו חמאה, והם מותרים בעצם כיון שהפעם לא העמיד הגוי בדבר איסור, על חמאה לא גזרו במנין ולא חל הלא פלוג של הגזרה ע"ז".
3. מראי מקומות – חלב ישראל כהלכתו (עמ' רמ"ד, פרק י' הע' ח').

ח. מראי מקומות – חלב ישראל כהלכתו (פרק ט').

כה] בישול חמאת עכו"ם.

א. ראשונים.

1. מיקל.
- (א) רמב"ם (הל' מאכ"א פרק ג' הל' ט"ז) – "יראה לי שאם לקח חמאה מן העכו"ם ובשלה עד שהלכו להן צחצוחי חלב הרי זו מותרת, שאם תאמר נתערבו עמן ונתבשלו כולן בטלו במיעוטם, אבל החמאה שבשלו אותה עכו"ם אסורה משום גיעולי עכו"ם כמו שיתבאר".
2. מחמיר.
- (א) רשב"א (ח"א סי' ק"י, תוה"ב הארוך בית ג' שער ו' צ' ב', ע"ז דף לה:;) – "והר"מ במז"ל ... יראה לי שאם לקח חמאה מן הגוי ובשלה עד שהלכו צחצוחי החלב הרי זו מותרת שאם תאמר שנתערבו עמה ונתבשל הכל בטלו במיעוטן. גם זה אינו מחוור כלל. תדע לך שהרי הקשו בגמרא חלב למאי ניהוש ליה אי משום איערובי טהור קאים טמא לא קאים ואמרינן אי דבעו ליה לגבינה הכי נמי הכא במאי עסקינן דבעי ליה לכמכא ואסיקנא דאפילו בעי ליה לגבינה משום דאיכא דקאי ביני אטפי. ולומר דחלב שחלבו גוי דקתני במתניתין מילתא פסיקתא קתני לא שניא בעי ליה לכמכא ולא שניא בעי ליה לגבינה ולא שניא בעי ליה לחמאה".
- (ב) אהל מועד (שער או"ה דרך ז' נתיב ב') – "החמאה של גוים אסורה והרמ"מ מתירה לאחר בישול ואהר"א השיג ע"ז ואמר אף על פי שאם היה בו חלב טמא הלך אחר הרוב והאיסור נתמעט ונתבטל מכוער הדבר מאד שנקנה מהם חשש איסור מפני ביטולו ברוב ע"כ וכן עיקר".

ב. פוסקים.

1. במקום שאין מנהג יש להקל.
- (א) מחבר (סעי' ג') – "ובמקום שאין מנהג, אם בשלה עד שהלכו צחצוחי החלב, מותרת".
- (ב) לבוש (סעי' ג') – "ובמקום שאין מנהג ידוע בהם ובשלה עד שהלכה לה ציחצוח החלב שדבוקה בה מותרת, ואפילו לכתחלה מותר לבשלה כדי שילכו להן ציחצוחי חלב".
- (ג) נוב"ת (יו"ד סי' ס"ו), הו"ד בפת"ת (ס"ק ח').
2. מיקל.
- (א) פר"ת (ס"ק כ"ב) – "ובמקום שאין מנהג כו'. ליתא, דהרמב"ם [מאכלות אסורות ג, טז] אף לדעת האוסרים [שם הלכה טו] התירה על ידי בישול אם כן אף במקומות שנהגו כדברי האוסרים אינו אלא החמאה בעינה, אבל על ידי בישול שריא בכל מקום, וכל שכן בדבר שהעיקר כדעת המתירין אפילו בלא בישול".
3. מראי מקומות.
- (א) חכ"א (כלל ס"ז סעי' ט') – "ובמדינתנו נהגו איסור בחמאה ואם כן אין היתר אפילו על ידי בישול דדוקא במקום שאין מנהג קבוע סמכינן על הרמב"ם דמתיר לבשל (ועיין בבית יוסף ובתורת חטאת) (אבל הפרי חדש כתב דאפילו במקום שנהגו איסור מותר לבשל)".
4. פשט במחמירים.

(א) חוששים לשיטת הרשב"א.

- 1) נוב"ת (יו"ד סי' ס"ו), הו"ד בפת"ת (ס"ק ח') – "וכיון שכבר נהגו בו איסור בקהלתם ומעולם לא נהגו היתר לבשלה א"כ נהגו כרשב"א ולכן איך אפשר להתיר להם".
- 2) אור לציון (ח"א או"ח סי' ל"ד אות א' ד"ה והן אמת) – "דהנה מרן הב"י (יו"ד סוס"י קל"ד) הביא דברי הרשב"א בתשובה, דטעם שאסרו גבינת עכו"ם משום שמעמידים אותה בעור קיבת נבילה, ואעפ"י שיש פי ששים כנגד האיסור אינו בטל, מפני שכל דבר שמניחים אותו בכוונה לא בטיל, ע"כ. וכתב הנוב"י שם דהרי"ף הרמב"ם והר"י מיגאש פי' דה"ט משום שהוא דבר המעמיד, ע"כ. ומשמע דאי לא הכי אינו נאסר, (ואפילו שמעריכים בכוונה), הרי דלא ס"ל כהרשב"א וסיעתו. ומעתה כיון שבשו"ע פסק דלא כהרשב"א, דהא ביו"ד (סי' קט"ו סעי' ג'), פסק שאם בישראל הישראל חמאת הגויים עד שהלכו ממנה צחצוחי החלב מותרת, וזהו כשיטת הרמב"ם וסיעתו, דאילו לרשב"א והראב"ד אין להתיר מחמת שנבלע מעט חלב בחמאה, ע"כ. ולפ"ז לכאורה גם בחמץ אין לומר דטעמו דמרן הוא ע"פ סברת הרשב"א ורי"ו, אלא דסיים שם הנוב"י דמ"מ נראה דעת השו"ע לחוש קצת לשיטת הרשב"א וסיעתו, דהא באופן שרוב בני המקום נהגו בה איסור פסק דאין להתיר, עכת"ד".

ג. האם מותר לבשל לכתחילה - למקילים לעיל.

1. מיקל.

(א) ב"י (ריש ס"ק ג').

(ב) רמ"א (סעי' ג').

(ג) לבוש (סעי' ג') - לשונו מובא לקמן.

(ד) שלחן גבוה (ס"ק כ"ג).

(ה) וכמה פוסקים לקמן.

2. מחמיר.

(א) ט"ז (ס"ק י"ב) – "שכתב רמ"א מותר לבשל לכתחילה ע"פ דברי ב"י דאין כאן מבטל איסור לכתחילה שאין הכוונה אלא לכלות האיסור ואם ישאר קצת דרך מקרה בטל ברוב תמתיי דהא בזה שפיר מבטלינן איסור לכתחילה כיון שהוא איסור דרבנן כמו שכתב המגיד משנה פרק ט"ו מהלכות מ"א ודברים אלו הם לדעת רמב"ם כמבואר בב"י והרמב"ם ס"ל בכל איסור דרבנן מבטלינן לכתחילה כל שאינו איסור תורה ממש כמו שכתב בכסף משנה פ' ט"ו מהלכות מאכלות אסורות וע"כ דהרמב"ם כתב זה דוקא בדיעבד והיינו דאע"ג דאיסור זה מדרבנן הוא מ"מ אינו נכון ליקח מן העובד כוכבים כדי לבטל האיסור וכמ"ש ב"י בשם הראב"ד ע"כ כתב הרמב"ם שאם לקח החמאה לשון דיעבד".

(ב) מנחת יעקב (כלל ע"ח ס"ק ג') – "ואין זה כמבטל איסור. אף דהרמב"ם פסק דבאיסור דרבנן שכתב נתרב מותר להוסיף ולבטלו וכ"פ הב"י בס"י צ"ט סעיף ו' מ"מ הכא כיון שבא לקנות מן העכו"ם אין נכון לכתחילה לקנות מהם כדי לבטל האיסור וכמ"ש ב"י בשם הראב"ד כ"כ הט"ז בס"י קט"ו ס"ק י"ב".

ד. קשה: והא אין מבטלים איסור לכתחילה - למקילין לעיל.

1. אינו מתכוון, א"נ שהוא רק ספק.

(א) או"ח (שער מ"ח דין א').

(ב) ב"י (ס"ק ג') – "דהא איכא ספיקי טובא חדא ...".

(ג) תו"ח (כלל ע"ח דין א').

(ד) ש"ב (ס"ק כ"ח).

(ה) פ"ח (ס"ק כ"ג) – "ועוד שאין כונתו לבטל האיסור לאוכלו עם ההיתר מעורב כשאר ביטול בעלמא אלא כונתו לכלות ולהוציא האיסור מהעולם דומיא דהגעלה וליבון דלא מקרי מבטל איסור, וזה ברור".

(ו) לחם הפנים (ס"ק י"ט) – "פר"ח".

(ז) בית לחם יהודה (ס"ק ט"ז).

(ח) שלחן גבוה (ס"ק כ"ג).

(ט) באה"ט (ס"ק י"ח).

(י) חכ"א (כלל ס"ז סעי' ט').

(יא) ערה"ש (סעי' כ"ה) – "אין זה כמבטל איסור לכתחילה דשמא אין כאן איסור כלל ועוד דאין כונתו לבטלה אלא שילכו לה הצחצוחי חלב [ש"ך סק"ח בשם ב"י] כלומר דאין הכוונה לבטל האיסור בהיתר אלא אדרבא לכלות האיסור ע"י האש שישרף האיסור לגמרי ואפשר שלא ישאר אף משהו איסור [ובזה מתורץ קושית הט"ז סקי"ב ע"ש ודו"ק]".

(יב) כה"ח (ס"ק מ"ה).

(יג) חלקת בנימין (ס"ק צ"א).

כו. תערובת חמאת עכו"ם.

א. רוב, או ששים, או כלום.

1. אפילו למחמירים בטל ברוב: אפילו אינו מינו – ט"ז (ס"ק ח'), ש"ב (ס"ק י"ז), פר"ח (ס"ק י"ב), לחם הפנים (ס"ק ז'), בית לחם יהודה (ס"ק ז'), שלחן גבוה (ס"ק י"ג), פמ"ג (הנהגות הנשאל באו"ח סדר ג' אות ל"ו, אות ל"ז [לשונו מובא לקמן], "חמאה של עכו"ם במקום שנהגו איסור בטילה ברוב אף באינו מינו ואין אוסרת כלים"), חכ"א (כלל ס"ז סעי' י'), ערה"ש (סעי' י"א, סעי' כ"ז),

עצי העולה (הל' חמאה סעי' ה', ס"ק ה'), כה"ח (ס"ק כ"ז), חלקת בנימין (ס"ק נ', ס"ק פ"ו, סעי' א' ב' ד"ה אבל [עמ' ק"נ]), חלב ישראל כהלכתו (פרק י' סי' ה').

ב. חתיכה נעשה נבילה.

1. מיקל, אין אומרים בו חנ"נ.
א) פמ"ג (הנהגות הנשאל באו"ה סדר ג' אות ל"ז) – "ומסתברא דפת עכו"ם ובשולי עכו"ם וחמאה שלהם שנתערב פחות מרוב ונאסר, ואח"כ נפל לתבשיל אחר, אין אומרים בו חתיכה נעשית נבילה אף על גב דבשאר איסורים דרבנן אומרים חתיכה נעשית נבילה ואף איסור דבוק כדמוכה [ביו"ד] בסימן ע"ב [סעיף ג] בלב ושאר דוכתי טובא, משום לתא דבשר בחלב [ש"ך סימן קלד ס"ק ט"ז מדברי הר"ן חולין מג, ב], באלו שהקילו דאין צריך ששים לא מחלף בבשר בחלב וכאמור".
ב) פת"ת (סי' קי"ב ס"ק ה') – "עיין פמ"ג לאו"ח בהנהגת הוראת או"ה סדר שלישי אות ל"ז שכתב מסתברא דפת עובד כוכבים ובשולי עובד כוכבים וחמאה שלהם שנתערב לפחות מרוב ונאסר ואח"כ נפל לתבשיל אחר אין אומרים בו חנ"נ (להצריך רוב נגד כל מה שנאסר בתחלה) אף על גב דבשאר איסורי דרבנן אומרים חנ"נ ואף איסור דבוק כדמוכה בסי' ע"ב בלב ושאר דוכתי משום לתא דבב"ח באלו שהקילו דא"צ ששים לא מחלף בבשר בחלב ע"ש".
ג) עצי העולה (הל' חמאה סעי' י') – "פמ"ג".
ד) כה"ח (סי' קי"ב ס"ק ט"ט).
ה) חלקת בנימין (סעי' א' ב' ד"ה אבל [עמ' ק"נ], סי' קי"ב סעי' י"ד ד"ה בין בלח [עמ' נ"ג]).

ג. כלים.

1. מיקל – תשב"ץ (סי' שנ"ד), רמ"א (סעי' א'), פמ"ג (הנהגות הנשאל באו"ה סדר ג' אות ל"ו, לשונו מובא לעיל), חכ"א (כלל ס"ז סעי' י'), ערה"ש (סעי' י"א, סעי' כ"ז), עצי העולה (הל' חמאה סעי' ה'), חלקת בנימין (ס"ק מ"ט, ס"ק פ"ו), חלב ישראל כהלכתו (פרק י' סי' ג').
2. מראי מקומות – לחם הפנים (ס"ק ט"ו), בית לחם יהודה (ס"ק י"ד), כה"ח (ס"ק נ"ד).

ד. לענין חתיכה הראוי להתכבד.

1. עי' סי' ק"א סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

[כז] גבינה רכה וקוטג' - שאין העמדתן על ידי נתינת דבר המעמיד לתוכן, רק שהן עומדות מאליהן. [היום משתמשים במעמיד גם בגבינה רכה. עי' הגר"צ שכטר שליט"א וחלקת בנימין, לשונם מובא לקמן. וצ"ע].

א. מחמיר.

1. רדב"ן (סי' שני אלפים רצ"א [כדאי' בהגר"צ שכטר שליט"א וחלקת בנימין, לקמן], כל לשונו מובא לקמן) – "נשאלתי על היגור"ת של העכו"ם ... דמה לי אם העמיד החלב בשרף האילנות ומה לי אם העמידו בדבר המחמיץ סוף סוף דין החלב העומד יש לו ואסור כמו הגבינה".
2. עי' חכ"א (כלל נ"ג סעי' ל"ח. אמנם עי' חלקת בנימין סעי' ב' ב' ד"ה העמידה עמ' קנ"ה [לשונו מובא לקמן]) – "גבינות עכו"ם אסרו חכמים מפני שמעמידים אותם בעור קיבת שחזיתם שהיא נבילה ואפילו העמידו בעשבים או [שנעשו] ממילא אסור דלא פלוג רבנן (סימן קט"ו)".

ב. מיקל.

1. עי' פר"ח (סוף ס"ק כ"א) – "ומיהו כותח של גוים דכתיבנא דשרי הני מילי במקומות שעושים אותו מנסיובי דחלבא כמו בזמן התלמוד, אבל בכאן הכותח המורגל בין הישמעאלים היום הוא בענין אחר שלוקחין חלב חמוץ ביותר ולשין אותו עם חטים כתושים כמו דייסא ועושים ממנו פתין הרבה של כותח זה ומייבשין אותו בחמה, וכותח זה הדבר פשוט שאסור מפני החלב חמוץ שבו דאסיר משום חשש תערובת חלב טמא".
2. הגר"א הענקין זצ"ל (ou document a-162) – דבריו הובא לקמן, בתוך דברי הגר"י בעלסקי זצ"ל.
3. הגר"ט גולדשטיין זצ"ל (ou document a-132 הע' כ"ו, עי' ou document a-162 [דבריו הובאו לקמן, בתוך דברי הגר"י בעלסקי זצ"ל]) – "עיין בספר דברי זאב סוף סימן י"ח שהתיר גבינות אלו משום דאין בהם העמדה וגם אינן דומין לגבינות הנעשות על ידי העמדה עיי"ש. וכן שמעתי מהרב טובי' גולדשטיין שליט"א [זצ"ל] לדינא".
4. הגר"י בעלסקי זצ"ל (ou document a-162) – "דע כי כבר נהגו כל ארגוני ההכשר לעשות כן מלפני ששים שנים ויותר על פי הכרעת הגאון האדיר מרן ר' יוסף אליהו הענקין זצוק"ל שחישב כל אלה לחמאה ולא לגבינה (ואושרה על ידי מה שמסר הגאון מוהר"ר טובי' גאלדשטיין זצוק"ל בשמו). ובתקופה זו שבה נתפשט ההוראה להיתר היה הגאון רב הענקין ז"ל הפוסק הראשי במדינתנו ודבריו נתקבלו על כל החוגים מבלי ערעור, ומעולם לא נסתפק בה אדם על אף שמרן הגאון בעל האגרות משה יצא אחר כך לפקפק, ומאז ועד עתה נהגו כן אצל כל אוכלי חלב הקאמפאני"ס במדינתנו פה, וזה הטעם וזו הסיבה להוראה זו".
5. הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-162) – "בזמן התלמוד, כנראה, כשעשו גבינה רכה, לא השתמשו כלל בשום מעמיד, ודבר זה רק הותחל בתקופה האחרונה, והיות שבגמ' הובאו כמה טעמים לאיסור זה (דגבינת עכו"ם) והאחד המפורסם הוא - מפני שמעמידים אותה בעור וכו', אף דהרמ"א החמיר כדעת רוב הראשונים לאסור אפילו בהועמד בעשבים, מכל מקום בגבינה רכה

שבכלל אין בו דבר המעמיד, אי אפשר לומר שיהי' בכלל האיסור. ואף שיש מקום לבעל-הדין לטעון ולומר דלאחר שגזרו רז"ל איסור על הגבינות הנעשות בהעמדה, נכללו אף אלו הגבינות הרכות הנעשות שלא בהעמדה בתורת לא-פלוג כמו שמצאנו ברוב גזירות רז"ל שנגזרו באופן לא-פלוג, כאן קשה לומר כן, דגבינת ישראל גדרו (על פי פשוטו) הגבינה הנעשית על ידי ישראל (לפי הגדרת הש"ך, או לפי קולת הרמ"א גבינה הנעשית תחת פיקוח ישראל הרואהו), ובגבינה רכה איזו עשייה יש שמה - כי קשה לומר שמה שמשמשים בקבוק החלב בחמה היינו עשיית הגבינה (או לפי דעת הרמ"א על מה יפקח ישראל המשגיח, הלא אין מכניסים כאן שום מעמיד בכלל, ואין כאן על מה לפקח). [ודברי החכמת אדם והערוך השולחן בזה צע"ג]. ובספר חלקת בנימין סימן קט"ו סעיף ב' בביאורים ד"ה העמידוהו (דף קנ"ה-קנ"ו) אסר גם כן קט"ו צ"ז של נכרים וגם דבריו צע"ג]. ומאי דמבואר בגמרא ע"ז (לה). דגבינה לחה פשיטא דאסורה, אלא אפילו גבינה יבשה נמי אסורה, אין הביאור בזה דלחה היינו גבינה רכה, ויבשה היינו גבינה קשה, אלא נ"ל דתרווייהו אגבינה קשה קיימי, ולחה היינו בתחילת תהליך העשייה, ויבשה היינו בגמר התהליך. כן ה"ל שאין ביוגר"ט משום גזרת גבינת עכו"ם, דגדר גבינה היינו כשמפרידים את הקורד"ז מן הו"יי (הנסויבי), וביוגר"ט אין שמה הפרדה בכלל, אלא רק שמכניסים קולטשור"ר אל תוך החלב, והכל מתעבה (במדה מסויימת), [ובשדי חמד (מערכת חלב של נכרי - חלק ח' דף 165) הביא תשובות החיד"א מהספר יוסף אומץ שהבין בדעת הרדב"ז שיוגר"ט נכלל בכלל גזירת גבינת עכו"ם, ודבריו צע"ג וכאמור. והשדי חמד בעצמו כתב שמה ע"ד החיד"א, שאין פשטות לשון תשובת הרדב"ז סובל הבנה זו.].

ג. אין למחות ביד המקילין.

1. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' מ"ח [לשונו מובא לקמן, בענין "קאטד טשיז"], יו"ד ח"א סוף סי' נ' [לשונו מובא לקמן, בענין "קרים טשיז"]).

ד. דעת הערה"ש.

1. ערה"ש (סעי' ט"ז) – "ולפ"ז לדין הגם שמעמידים אותה בעור קיבה שנתייבש כעץ דהוה כעפרא בעלמא ואין בה איסור כלל כמ"ש בס' פ"ז או גבינה פשוטה שלנו שאין בה העמדה כלל מ"מ האיסור במקומו עומד מטעם שנתבאר".

2. ערה"ש (סעי' כ"ח) – "ויש להסתפק במקום שנוהגים היתר בחמאה איך הדין בחלב שהועמד יום או יומים עד שנעשה עב והעליון הוא שמן וקורין סמעטענ"א והתחתון הוא חמוץ וקורין זויע"ר מיל"ך אם זה דומה לחלב ואסור או דומה לחמאה ומותר ונראה דדומה לחמאה דהא חלב טמא אינו עומד ואי משום הנסויבי הא גם בחמאה איכא נסויבי וא"כ הנסויבי שהוא בעין יכולין לשפכו ומה שנבלע בהחלב הקרוש נתבטל והנה בהזויער מילך יש הרבה נסויבי שקורין סראוועטקא וצריך לשפכו לגמרי ובהסמעטענא ליכא נסויבי בפ"ע ונלע"ד דבמקומות הרחוקים שאין להישראל מה לאכול יכול לאכול סמעטענא וזויער מילך כמו חמאה ורק ישפוך הסראוועטקא [ע' פר"ח סק"א שהתיר הקאמייק"א שבמדינת טורקי והוא ג"כ כעין זה וג"כ מטעמים אלו ע"ש דלרוב פוסקים החמאה הוא היתר גמור וה"ה זה]."

א) חלקת בנימין (סעי' ב' ב' ד"ה העמידוהו, עמ' קנ"ה [כל לשונו מובא לקמן]) – "והנה לכאורה דין זה מפורש לאיסור בערה"ש סוף סט"ז שכתב דלמאי דקיי"ל דהעמידוהו בעשבים אסור, ממילא גם גבינה פשוטה שלנו שאין בה העמדה כלל אסורה עכ"ד, וכנראה שכוונתו לגבינות רכות כאותה שהזכרנו בפנים וכהיא דמיירי בה באג"מ, אמנם יל"ע ... וביותר תיקשי ממאי דמבואר בהדיא בערה"ש בסוף הסימן דזויע"ר מיל"ך אין בו משום איסור גבינת עכו"ם [עיי"ש שדן רק לענין חלב עכו"ם, ואף בזה נוטה להתיר וכמו שיתבאר עיקר דין זה בסק"צ]. והשתא תיקשי ממש"כ איהו גופיה דגבינה פשוטה שלנו אסורה משום לא פלוג, וכנ"ל, והרי גם הזויע"ר מיל"ך לכאורה יש בו העמדה, וא"כ מאי שנא מגבינה פשוטה, ואולי צריכים לחלק דכותת זויע"ר מיל"ך הם לחות ורכות יותר מגבינה רכה, וממילא אינן בגדר גבינה כלל, אך צ"ע דמהו גדר דבר זה, ועוד דאם אמנם תלוי הדין בזה, א"כ הו"ל להפוסקים לפרש הענין בהדיא, ושור"ר ...".

ה. מראי מקומות – מנחת יצחק (ח"ו סי' ע"ג אות א'), הר"י בורו (בנתיב החלב גליון א' עמ' מ"ג), חלב ישראל כהלכתו (פרק ח' סי' ג').

1. שרידי אש (ח"א סי' י"ט אות ב') – "ע"ד הגבינה הנקרא וויסקיזע [גבינה לבנה] – אם ברור שהגבינה נעשית בלא העמדה כלל והכל נעשה מאליו, אז יש להתיר בארצנו בזה"ז שאין בשר כשר מצוי כלל מחמת גזירת מלכות הרשעה ואין אפשרות לקנות גבינה של ישראל. אבל אם מעמידים אותה ע"י דבר אחר ואפילו ע"י עשבים, וכדומה - אין להתיר אלא לחולים ולא לבריאים, ואנשים זקנים וחלשים ועניים בכלל חולים הם".

2. חלקת בנימין (ס"ק ס' [לשונו מובא לקמן], ס"ק פ"ט, סעי' ב' ב' ד"ה העמידוהו [עמ' קנ"ה]) – "ובפנים כתבנו שיש להסתפק בגבינות רכות הנעשות בלי נתינת דבר המעמיד לתוכן, מי דמיין לגבינה קשה שהעמידוהו בעשבים אי לא, וכבר נסתפק בזה באג"מ וכמש"כ בציונים, ומסיק ליה בספיקא, והנה לכאורה דין זה מפורש לאיסור בערה"ש סוף סט"ז שכתב דלמאי דקיי"ל דהעמידוהו בעשבים אסור, ממילא גם גבינה פשוטה שלנו שאין בה העמדה כלל אסורה עכ"ד, וכנראה שכוונתו לגבינות רכות כאותה שהזכרנו בפנים וכהיא דמיירי בה באג"מ, אמנם יל"ע ממאי דמבואר בהדיא בפרישה ובנה"כ סימן קי"ב בשם מהרש"ל דכותת עכו"ם אין בו משום איסור גבינת עכו"ם, וכ"כ בהדיא בב"ח שם [ואף ה"ט"ז שם שאסר הכותת, היינו רק מדין חלב עכו"ם, אבל מצד גבינה לא מצינו מי שיאסר], והרי לכאורה כותת הוא נמי מין גבינה הנעשה בהעמדה דממילא, וכמו גבינות רכות הנ"ל, ובב"מ שם כתב בהדיא דכותת הוא מה שקורין זויע"ר מיל"ך שזהו מין גבינה הנעשה בהעמדה דממילא [מיהו בחכ"א כתב דכותת הוא סמעטענ"א, וזה נראה דאין בו ענין העמדה אלא הוא שומנו של החלב שנפרד ממנו], וביותר תיקשי ממאי דמבואר בהדיא בערה"ש ... ושור"ר ברדב"ז סימן שני אלפים רצ"א שכתב שהיגור"ת הוא בכלל גזירת גבינה, דמה לי אם העמיד החלב בשרף אילנות או בדבר המחמיץ, דסו"ס דין חלב העומד יש לו ואסור כמו הגבינה, עכ"ד, וכנראה שזהו כעין הזויע"ר מיל"ך, וע"ע בחת"ס סימן ע"ט [הובא בפ"ת סק"ן] שהצווארי"ך שהזכיר שם החשיבו בכלל גזירת גבינה, ובשבת הלוי ח"ד סימן פ"ו כתב דהוא גבינה שנעשה שלא בדבר המעמיד אלא ע"י בישול או ע"י חלב שנתחמץ מעצמו, ונראה שזהו כעין הגבינות רכות הנ"ל, וע"ע בחכ"א כלל נ"ג דין ל"ח שכתב דגבינת עכו"ם אפילו

העמידה בעשבים או ממילא, אסור, דלא פלוג רבנן, עכ"ד, ומש"כ ההעמידה ממילא אסור, לא ידענא אם כוונתו לגבינות רכות, ונמצא שדעתו לאסורן, או כוונתו לגבינות קשות, וכמו ששמעתי דאפשר לעשות אף גבינה קשה גם בלא דבר המעמיד, אם ישים החלב בחום השמש, ולענ"ד צ"ע בכ"ז. והנה כפי מה שהוגד לי, אותן גבינות רכות הנעשות מחלב שלא ראה ישראל החליבה ויש בהן תעודת הכשר, אין ישראל עומד עליהן בשעת עשיית הגבינה, אלא שסומכים להקל בעיקר דין זה לומר דאינן בכלל הגזירה. והנה כנראה דגבינת שמנת (שנקראה בלע"ז קרי"ם טשי"ז) היא ג"כ בכלל הך ספיקא דגבינה רכה, וכן נראה באג"מ ח"א ס"ס נ' שכתב דיש להסתפק בגבינה זו אם יש בה משום גבינת עכו"ם, וכנראה שכוונתו לאותו ספק שהזכיר בגבינה רכה וכן"ל, דגם גבינה זו בכלל גבינה רכה. ודע, דכהיום גבינות הרכות אינן עומדות מאליהן ממש, מפני שמתחילה מבשלין החלב ושוב א"א להתהוות בתוכו החמצת חלב המעמידו, רק שלאחר הבישול משימים בתוכו מחדש דבר הגורם שיהא החלב תסס וחמוץ [או משימים בתוכו חמצת חלב עצמו], והשתא לכאורה היה אפשר"ל דשוב אין להסתפק בגבינות אלו, דהן דומות לגמרי לגבינה קשה שהעמידה בעשבים, שהרי אינן עומדות מאליהן כלל, שהן זקוקות לדבר אחר להעמידן. אמנם, נראה דבכל זאת שוות גבינות רכות שלנו לאלו שעומדות מאליהן ממש, משום דסו"ס הו"ל מין גבינה שאינה זקוקה להעמדה מן החוץ, ואם גבינות העומדות מאליהן ממש לא היו בכלל הגזירה, אף אותן שלנו אינן בכלל הגזירה, ועוד, שמה ששימין בתוך החלב אחר הבישול, הוא כאותו דבר שהיה בתוכו מתחילה, וא"כ לא דמי לגבינה קשה שצריכים להכניס בחלב דבר המעמיד שלא היה נמצא בו כל עיקר, וכן נראה מוכח באג"מ הנ"ל דהא מסתמא מיירי באותן שנעשו מחלב מבושל, ומ"מ מספק"ל בהו [מיהו אם העמידו הגבינה רכה ע"י רענע"ט, י"ל דבאמת אסורה, דבזה לא שייך סברות הנ"ל, דגבינה שנעשה ע"י רענע"ט אין טעמה ורקמתה שוה לאותן שנעשו מאליהן או באופנים הנ"ל, ובזה שפיר י"ל דדמיה לגבינה קשה]. ודע עוד, דכהיום משימים מעט רענע"ט [שהיא דבר המעמיד גבינות הקשות] גם בגבינות רכות מיהו נראה דמ"מ אין זה גורם שיהא דינן כגבינות קשות, מפני שאין משימים בהן כ"א דבר מועט מאד, והוא כאחד ממאה ממה שנותנים להעמיד גבינה קשה, ואין שיעוד זה מספיק להעמיד הגבינה כלל, וגם אינו משיב טעם הגבינה, ומכניסים אותו רק כדי למחר ההעמדה, וכן מוכח באג"מ שם ע"ש. והנה כ"ז לענין החשש של איסור גבינת עכו"ם שבגבינות רכות, אבל לענין חלב עכו"ם יש לדעת דכהיום יש מיני גבינות רכות [וכגון קאטעד"ז טשי"ז], שלאחר גמר העמדת הגבינה מערבים בהן חלב בעין, וממילא לא שייך בגבינות אלו היתרא דרמ"א שבסמוך דבגבינה אין לחוש שנתערב בה חלב טמא מפני שאינו עומד, שהרי בגבינות אלו הלא מערבים בה החלב אחר גמר עשיית הגבינה, ואין דעתם כלל שיעמוד חלב זה".

ו. המציאות.

1. ou document a-132 (הע' כ"ה).

"The rennin enzyme changes curd texture, increases the ability of each curd cube to remain intact, enhances whey expulsion during heating, and permits a curd bed to be cut at a slightly higher pH thus providing a sweeter cheese" (Cheese and Fermented Milk Foods, Frank V. Kosikowski, p. 111). ולפי זה יש לעיין במה.

2. הר"י בורו (בנתיב החלב גליון א' עמ' מ"ה) – "אולם הרב בלעך מעלה במאמרו, שייתכן שהמציאות בייצור קוטג' אינה תואמת בדיוק את מה שכתוב באגרות-משה לגבי השימוש באנזים בקוטג'..."

ז. גבינת קוטג' (cottage cheese) - שאין העמדתן על ידי נתינת דבר המעמיד לתוכן, רק שהן עומדות מאליהן.

1. אין למחות ביד המקילין.

(א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' מ"ח) – "הנה בדבר הגבינה בשם קאטעד טשיז שאמרתי לכתר"ה שיש טעם להקל לומר שלא היתה בכלל איסור גבינה הוא בזה. דהא עיקר הטעם הוא מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה דטעם זה הא נקט הרמב"ם בפ"ג ממ"א הי"ג והמחבר בסימן קט"ו סעי' ב', ומטעם זה כתבו התוס' ע"ז דף ל"ה דגאוני נרבונו אתם במקומן מטעם שמעמידין אותם בפרחים, והכוונה פשוט שלא איירי בעמד שם ישראל וראה שהעמיד בפרחים דזה פשיטא דאף כשהעמיד בקיבות כשרות היו מותרין כמפורש ברמ"א שאם ראה ישראל עשיית הגבינות כשרות, ואף הש"ך שפליג על הרמ"א בסק"כ לא הביא ראיה מדין העמידה בעשבים הנאמר שם לאיסור שמנא ידעינן אם לא עמד שם ישראל, אלא איירי שדרך אנשי המקום שמעמידין בפרחים שיש מדינא למיזל בתר רובא שגם עכו"ם זה העמיד בפרחים ולכן מתירין גאוני נרבונו אף בלא ראה ישראל והרמב"ם והמחבר אסרי שכבר גזרו על כל גבינות העכו"ם אף בהעמידה בדבר המותר גזירה משום שמעמידין אותה בדבר האסור, והמ"מ הוסיף שאף שבטל הטעם לא בטלה הגזירה משום שנאסר במנין, וכוונתו דאף בזמן שאין מי שיעמיד בדבר איסור אסור כדפ"ל הלח"מ. אבל א"כ יש טעם גדול שרק הגבינות שצריכין לאיזה העמדה אך במקום העמדה בעור קיבה מעמידין בפרחים, בזה פליגי על גאוני נרבונו ואסרי משום ששייך בהו לגזור משום המעמידין בדבר האסור, אבל הגבינות לבנות שא"צ להעמדה מנתינת איזה דבר כלל דמעצמם מועמדים במשך הזמן ומחום המקום אינם בכלל האיסור כיון שלא שייך בהו הגזירה משום המעמידין בדבר האסור שהרי הוא ענין גבינה אחרת של"ד להו לא בטעם ולא במראה ולא נאסרו מעולם כלל אף להרמב"ם... מ"מ למעשה איני אומר בזה היתר אבל גם איני מוחה בהמקילין מאחר שיש טעם להיתר והוא מלתא דרבנן, וגם הא יש גאוני שהתירו לגמרי ויש לצרף שיטתם שלא למחות. ולכן איני רואה חובה על כתר"ה להורות לאיסור להאין שואלין ובפרט שיש גם ספק שלא יצייתו כדכותב כתר"ה שיש גם מטעם מוטב שיהיו שוגגין אבל לפרסם שיש מקום להתיר ודאי אינו מן הראוי".

(1) עי' הר"מ גנק (ou document a-162) – "שמעתי מרב אלכסנדר שטרן שליט"א שהיה בן בית אצל הגר"מ פינשטיין זצ"ל שבביתו של הגר"מ השתמשו בגבינת קוטג' בעד הרבנית זצ"ל שהיה צורך לה, ובודאי שסמך על מה דסבר, דמעיקר הדין גבינה רכה מותרת".

2) אג"מ (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' ת"צ) – "שאלה: מי שנוהג להקל ולאכול חמאת עכו"ם בהשגחה היכול לאכול גבינה קשה (כגון מה שנקרא גבינת אמעריקע"ן וכד') בהשגחה רק מזמן הגיבון, ולא משעת חליבה ... האם יש אותו היתר לגבינת קוטג' [cottage cheese]. תשובה: יש אותו היתר לקוטג' כל זמן שלא עירבו בו חלב [עכו"ם] אחרי שנעשתה כבר הגבינה".

3) מראי מקומות – אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות כ"ה [עמ' קצ"ד], אות כ"ט).

2. מיקל.

א) הגר"חפ"ש זצ"ל (דברי חכמים יו"ד פרק ב' אות ל"א) – "מי שמקפיד על חלב ישראל, האם צריך להקפיד ג"כ על מאכלי חלב (כמו cottage cheese) או גלידה, וכדו'. תשובה: שמעתי בשם הגר"חפ"ש שרק צריך להקפיד על חלב ולא על 'קאדעטש טשיז', אבל על גלידה ג"כ צריך להקפיד אם נעשה מחלב".

ב) הגר"י בעלסקי זצ"ל (ספירים, וכשר הדבר שנת תשע"ב) –

The curd of cottage cheese, however, is produced by acidifying the milk, and rennet (if used) plays an insignificant role. Rav Belsky felt that there never was a minhag to consider cottage cheese to be included in the gezeira of Gevinas Akum, and allowed the certification of cottage cheese (as well as cream cheese and ricotta cheese) provided all of the ingredients used were Kosher.

3. מראי מקומות – מטבח הכשר (ארטסקרול עמ' שכ"ז, לשונו מובא לקמן), חלב ישראל כהלכתו (פרק ח' סי' ג' ד"ה יש).

א) חלקת בנימין (ס"ק ס', סעי' ב' בי' ד"ה העמידה עמ' קנ"ה [לשונו מובא לעיל]) – "ויש להסתפק בגבינות רכות כגון אותה שקורין בלע"ז קאטעד"ז טשיז, שאין העמדתן על ידי נתינת דבר המעמיד לתוכן רק שהן עומדות מאליהן, דבשהיית החלב יום ויומים נעשה תסס וחמוץ ומתהווה בו חמצת חלב, ועל ידי זה הוא עומד להיות נעשה גבינה רכה, וי"ל דגבינות כאלו אינן בכלל גזירת גבינת עכו"ם דהן סוג אחר של גבינה, מפני שאין עשייתן על ידי נתינת דבר המעמיד לתוכן, ולא דמו לגבינה שהעמידה בעשבים, דהתם מיירי באותו מין גבינה שאסרו חכמים דהיינו בגבינה הזקוקה לדבר המעמיד, רק שבמקום עור קיבה הוא משתמש בעשבים, ובוזה הוא שאמרו חכמים לא פלוג שלא לחלק בין מעמיד של איסור למעמיד של היתר, אבל גבינות רכות הנ"ל י"ל שלא היו בכלל הגזירה כלל, דהן דומות לחמאה דאין בה גזירת גבינה [וכמו שיתבאר בס"ג], מיהו אפשר לחלק דשאני חמאה דאין בה פעולת העמדה כל עיקר, מה שאין כן בגבינות רכות דסוף סוף יש בהן פעולת העמדה, וא"כ אפשר דהן בכלל הגזירה".

ב) הר"ז בלע"ז (ou document a-132 הע' כ"ז) – "ונראה שדין גבינה רכה (כגון קאטעז' צ'יז) שאין בה העמדה בקיבה (או אפילו במייקרוביעל רענעט) לענין גזירת גבינת עכו"ם כבר תלוי במחלוקת קדומה. עיין בערוך שולחן סימן קט"ו ס"ק ט"ז שכתב וז"ל או גבינה פשוטה שלנו שאין בה העמדה כלל מכל מקום האיסור במקומו עומד מטעם שנתבאר עכ"ל. ועיין ברדב"ז חלק ו' תשובה שני אלפים רצ"א שאסר היגור"ט של עכו"ם מטעם גבינת עכו"ם (חוץ מאיסור חלב עכו"ם) [Yogurt is fermented dairy product which uses certain bacteria to coagulate milk]. וז"ל ועוד שהרי הגבינה נאסרה במנין ואף על פי שהיא יבשה ואין בה צחצוחי חלב ואפילו העמידו אותם בשרף האילנות אסורה וכו' ומה לי אם העמידו בדבר המחמיץ סוף דין החלב העומד יש לו ואסור כמו הגבינה עכ"ל. ונראה שלפי דבריו כל שכן שקאטז' צ'יז יהא נכלל בגזירה. וכן מבואר מדברי החכמת אדם הנ"ל דאסר גבינה הנעשית ממילא. הרי ברור לשיטות הנ"ל דבנדון דידן עדיין איסור גבינת עכו"ם במקומו עומד".

ה. קרים טשיז (cream cheese).

1. אין למחות.

א) אג"מ (יו"ד ח"א סוף סי' נ') – "ובדבר קרים טשיז אם יש בזה איסור גבינת עכו"ם הנה יש טעמים להתיר שלא להחשיב זה גבינה שנוטה להחשיב זה לקרים שנגלד וא"כ הוא בדין חמאה אבל למעשה אינו אומר בזה לא היתר ולא איסור וטוב להחמיר. אבל למחות באלו שאוכלין אותו אין צריכין".

2. מיקל.

א) הגר"י בעלסקי זצ"ל (ספירים, וכשר הדבר שנת תשע"ב) – לשונו מובא לעיל.

3. מראי מקומות – חלקת בנימין (סעי' ב' בי' ד"ה העמידה, עמ' קנ"ו [לשונו מובא לעיל]).

א) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' שכ"ז) –

Even if cottage cheese and cream cheese are not included in the chalav akum prohibition, those whose custom is not to use non-chalav Yisrael butter should not use non-chalav Yisrael cottage cheese or cream cheese as well. These cheese are no more permissible than butter.

4. לענין שמנת - עי' לקמן.

ט. לבן: יוגורט (yogurt).

1. מחמיר.

א) רדב"ז (סי' שני אלפים רצ"א) – "נשאלתי על היגור"ט של העכו"ם אם מותר לפי שנהגו בו היתר מקצת בני אדם ע"י שרוחצים אותו עד שיצאו צחצוחי חלב אשר בו: תשובה כל ימי יגורתי להורות בה היתר שהרי החמאה שהתיר הרמב"ם ע"י בישול חלקו עליו האחרונים וכ"ש זה שלא יתקן ע"י הרחיצה כיון שאתה מודה שאסור קודם רחיצה איך אפשר להתיר אחר הרחיצה ומי עדיף מבישול ועוד שהרי הגבינה נאסרה במנין ואף על פי שהוא יבשה ואין בה צחצוחי חלב ואפ"י העמידו אותה בשרף האילנות אסורה כ"ש היגור"ט שעדיין הוא רך קצת ואפילו נתייבש אסור דמה לי אם העמיד החלב בשרף האילנות ומה לי אם העמידו בדבר המחמיץ סוף סוף דין החלב העומד יש לו ואסור כמו הגבינה. עוד דע כי העידו לי עדים כשרים הבאים בארץ תימן שראו חמאה מחלב גמלים ואין זה כנגד קבלת רז"ל שהם לא אמרו חלב טמאה אינו עומד אלא לענין נקפה ונעשה קשה כעין גבינה וכיוצא בה

אבל אפשר שהיא נקפה קצת ומתעבה הלכך מאן לימא שלא נתערב שם חלב בהמה טמאה ונסתבך עם שאר החלב ונתחבר עמה ולא תצא ע"י רחיצה. כללא דמלתא אין דעתי להתיר דבר זה ולא כיוצא בו".

(ב) חקקי לב (יו"ד סי' ל"ח) – "אסור מכמה פוסקים ... העולה דל"מ עירינו אזמיריע"א שהמנהג לאסור ... אלא אפי' במקום דנהגו היתר נלע"ד דיש לבטל המנהג".

(ג) ברכי יוסף (שיו"ר ברכה ס"ק ה') – "הקאימא"ק והיגורט"י של גוים, הרב בכנסת הגדולה ובתשובותיו י"ד סימן קנ"ט אסר, וכתב שכך נתפשט המנהג ופורץ גדר וכו' ... והרדב"ז ...".

(ד) מהרש"ם (ח"ג סי' קס"ד) – "רדב"ז".
2. מיקל.

(א) חקרי לב (יו"ד סי' קל"ט) – "המקל בזה אינו רואה בו טעם לאסור והמחמיר תבוא עליו ברכה".

3. מראי מקומות – כה"ח (ס"ק מ"ט, ס"ק נ', ס"ק נ"א), הגר"צ שכטר שליט"א (ou document a-162, לשונו מובא לעיל), חלקת בנימין (ס"ק צ'), חלב ישראל כהלכתו (פרק י"א סי' ו').

(א) שבט הלוי (ח"ד סי' פ"ז, מבית לוי בענייני יו"ד עמ' פ"א אות י"ז) – "לבן (יגורטי בלשון הפוסקים) שנעשה מחלב עכו"ם יש אוסרים ויש מתירים".

כת [מוצרי חלב ומרכיביהם.

א. כותח.

1. מחמיר.

(א) ט"ז (סי' קי"ב ס"ק ט') – "ונראה לע"ד דודאי כותח של עובד כוכבים אסור אלא זכאן מיירי שנעשה בהכשר שישראל רואהו אלא שהעובד כוכבים נתן שם פת שלו דאין בזה משום איסור פת של עובד כוכבים כן נראה לע"ד פשוט".

(ב) מנחת יעקב (כלל ע"ה ס"ק י"א) – "ומכל מקום גם מדברי הש"כ בנה"כ נלמד דיש לאסור הכותח מכה חלב של עובדי כוכבים אם לא שידעינן שנעשה מחלב טהור או שידעינן שאותו מין כותח אין נעשה כלל מחלב טמא אבל מן הסתם יש לאסור כמשמעות הש"ס וכ"פ האו"ה בכלל מ"ד והמרדכי פ' אין מעמידין ואף שבנה"כ צידד קצת להקל היינו ליישב דעת הפוסקים אבל לא להלכה ע"ש".

2. מיקל: שחלב טמא אינו עומד להיות נעשה כותח, ואפי' אם נשארו מעט נסיובי דחלבא הרי הן בטילין במיעוטן מפני שמעורבין בו.

(א) ש"ך (סי' קי"ב ס"ק כ"ב, נקוה"כ שם) – "כותח כו' ואין לחוש לחלב של עובד כוכבים כדכתבו הפרישה והב"ח בשם מהרש"ל ע"ש וכן הוא בתשובת מהר"ם מרוטנבורק דפוס פראג סימן קנ"ד".

3. מראי מקומות – חלקת בנימין (סי' קי"ב ס"ק קל"ב).

(א) נקוה"כ (סי' קי"ב על הט"ז ס"ק ט') – "בעל כרחך צריך לומר דשאני כותח שהיה בזמן הש"ס מכותח זה. אי נמי, כמו שכתב הב"ח וז"ל, ולי נראה דכותח וחמאה תרוייהו לא הוי בכלל גזרת חלב וגבינה, ובחמאה הוא דנהגו איסור במקצת מקומות משום שנשארו חלב בגומות, אבל (בחלב) [בכותח] דליכא גומות לא נהגו איסור בשום מקום, וגם זה בכלל דברי מהרש"ל, עכ"ל. ואם כן לא קשה מידי, דכותח הבבלי ודאי שאני, שלא היה עב ואיכא ביה נסיובי טובי. והא דאמרינן בחולב לכמכא, וכן מה שכתב ר"ת דבחולב לכותח אסור, היינו בחולב העובד כוכבים לעצמו אסור בחולב לכותח, כיון שהוא חולב לפנינו והוי בכלל גזירת חלב שחלבו עובד כוכבים. ועוד אפשר (שבוחר) [שאוסר] בכותח שאינו עב, אבל כותח שמוכרים העובדי כוכבים לאחרים כיון שאינו חלב לפנינו והוא עומד שרי".

(ב) פר"ח (ס"ק כ"א, סי' קי"ב ס"ק כ"ד) – "וכן לעיל בסימן קי"ב [סעיף יד] נתבאר דכותח של גוים מותר והטעם משום שנעשה מנסיובי דחלבא וכמו שכתבתי שם בס"ק כ"ד ע"ש ואם כן כל שכן זו הריקוט"א שקפואה ועומדת ועדיפא מחמאה. ומיהו כותח של גוים דכתיבנא דשרי הני מילי במקומות שעושים אותו מנסיובי דחלבא כמו בזמן התלמוד, אבל בכאן הכותח המורגל בין הישמעאלים היום הוא בענין אחר שלוקחין חלב חמוץ ביותר ולשין אותו עם חטים כתושים כמו דייסא ועושים ממנו פתין הרבה של כותח זה ומייבשין אותו בחמה, וכותח זה הדבר פשוט שאסור מפני החלב חמוץ שבו דאסיר משום חשש תערובת חלב טמא".

(ג) חלקת בנימין (סעי' ב' בי' ד"ה העמידוה, עמ' קנ"ה) – "ליל"ע ממאי דמבואר בהדיא בפרישה ובנה"כ סימן קי"ב בשם מהרש"ל דכותח עכו"ם אין בו משום איסור גבינת עכו"ם, וכ"כ בהדיא בב"ח שם [ואף הט"ז שם שאסר הכותח, היינו רק מדין חלב עכו"ם, אבל מצד גבינה לא מצינו מי שיאסר], והרי לכאורה כותח הוא נמי מין גבינה הנעשה בהעמדה דממילא, וכמו גבינות רכות הנ"ל, ובב"מ שם כתב בהדיא דכותח הוא מה שקורין זויע"ר מיל"ך שזהו מין גבינה הנעשה בהעמדה דממילא [מיהו בחכ"א כתב דכותח הוא סמעטענ"א, וזה נראה דאין בו ענין העמדה אלא הוא שומנו של החלב שנפרד ממנו]".

ב. שמנת [סמעטענ"א] - והיא השומן שבהחלב הצף למעלה.

1. אם הוא עבה [whipped] י"א שדינה כחמאה.

(א) עי' ערה"ש (סעי' כ"ח) – "ויש להסתפק במקום שנוהגים היתר בחמאה איך הדין בחלב שהועמד יום או יומים עד שנעשה עב והעליון הוא שמן וקורין סמעטענ"א והתחתון הוא חמוץ וקורין זויע"ר מיל"ך אם זה דומה לחלב ואסור או דומה לחמאה ומותר

ונראה דדומה לחמאה דהא חלב טמא אינו עומד ואי משום הנסיובי הא גם בחמאה איכא נסיובי וא"כ הנסיובי שהוא בעין יכולין לשפכו ומה שנבלע בהחלב הקרוש נתבטל והנה בהזויער מילך יש הרבה נסיובי שקורין סראוועטקא וצריך לשפכו לגמרי ובהסמעטענא ליכא נסיובי בפ"ע ונלע"ד דבמקומות הרחוקים שאין להישראל מה לאכול יכול לאכול סמעטענא וזויער מילך כמו חמאה ורק ישפוך הסראוועטקא [עי' פר"ח סק"א שהתיר הקאמייק"א שבמדינת טורקי והוא ג"כ כעין זה וג"כ מטעמים אלו ע"ש דלרוב פוסקים החמאה הוא היתר גמור וה"ה זה]".

2. מחמיר.

א) מהרש"ם (ח"ג סי' קס"ד) – "וע"ד שאלתו בענין נסיוני דחלבא (סמעטינא) /שמנת/ שעכו"ם מביאים לעירכם למכור ורבים אוכלים הנסיוני בעין ורבים עושים ממנה חמאה והנה לענין הנסיוני עצמה הביא ר"מ מדברי הטו"ז ונה"ך סי' קי"ב סי"ד בדין כותח של עכו"ם וגם בנ"ד תלוי בפלוגתא זו עכ"ד. והנה לפענ"ד גם לשי' נה"ך אין להתיר דדוקא בכותח שהוא עב אלא שיש בו תערובות מחלב וכיון דחלב טמא אינו עומד איכא הוכחה שאין בו תערובות אבל בנסיוני עצמה אף שהיא עבה קצת מ"מ מאן יימר שאינה בכלל חלב עכו"ם. ומצאתי בתשובת רדב"ז חלק ששי סי' שני אלפים רצ"א וז"ל ... הרי מבואר דגם בדבר שהוא עב קצת כיון שאינו עב כגבינה גם מחלב טמא יוכל להקפיא קצת וא"כ הסמעטינא בכלל האיסור של חלב עכו"ם ואינו דומה לכותח".

ב) עי' חלקת בנימין (ס"ק צ') – אבל הרבה פוסקים ...

3. מראי מקומות – חלב ישראל כהלכתו (פרק י"א סי' ב').

א) חכ"א (כלל ס"ז סעי' ג'), עצי העולה (הל' חמאה סעי' י"א, ס"ק ח') – "הכותח של עכו"ם דהיינו שקורין סמעטני אם היא עבה יש אוסרין ויש מתירין שהרי חלב טמא אינו עומד ודומה לחמאה וקיל ממנה דהתם יש לחוש לחלב דביני אטפאי מה שאין כן בסמעטני עבה אין חשש בזה דבטל ברוב כמו שכתב הט"ז סימן קי"ב ס"ק ט' בשם דרישה וב"ח וכן הסכים הש"ך בנקודות הכסף והפרי חדש מכל מקום בסמעטני רכה שיש בו חלב הרבה אסור כמו שכתב שם הש"ך. אבל אם הוא עדיין צלול ששותין בו קאווע אסור לכולי עלמא שהרי ידוע שיש בו חלב הרבה ואינו דומה לחמאה כלל (עיין בסימן קי"ב סעיף י"ד בט"ז שם ובנקודות הכסף ובפרי חדש שם)".

ב) חזו"א (קונ' הזכרונות שנדפס בס' מלאכת שמואל [דרזי] עמ' ט"ו אות ל"א) – "שמנת של גויים דינו כחלב ולא כחמאה (רמ"ג, ועי' ד"ת סי' קט"ו סקל"ט)".

ג) שבט הלוי (ח"ד סי' פ"ז, קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' פ"ב אות י"ט) – "שמנת (סמעטנע) של נכרים גם במקום שנוהגים היתר בחמאה נראה לאוסרה. והמקיל בה לצררך יש לו על מי לסמוך. ובתנאי שאין חשש לעירוב דברים טמאים כמו ששכיח בזמנינו".

ג. שמנת חמוצה (sour cream).

1. אג"מ (אג"מ) (י"ד משה מכתב א' אות י"א עמ' קי"ג, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תצ"ב, עי' מסורת משה ח"ג יו"ד אות ל"א [עמ' קצ"ו], אות ל"ד [עמ' קצ"ח]) – "שאלה: ומה בנוגע לסאוור כריים" [שמנת חמוצה] (sour cream). תשובה: לסאוור כריים" בעצם אין צורך להיתר זה, דדינו ממש כחמאה, אבל למעשה באמריקה כמעט אין בנמצא סאוור כריים" שאין בו תערובת חלב, וממילא צריך לעשותו מחלב ישראל. ובכל זה יש לקחת בחשבון הדין של חלב ישראל בכלליות, כדמבואר בשו"ת אגרות משה".

ד. מי חלב של חמאה (butter milk).

1. מחמיר.

א) כה"ח (ס"ק נ"ב) – "מי חלב ש"ג שלא ראה ישראל החליבה דהיינו שקולטין מן החלב כל הגבינה ונשאר המי חלב יש לאסור מחשש שמא נתערב בו חלב טמא. חקקי לב סי' ל"ה. ונראה דה"ה מי חלב של חמאה של ש"ג שלא ראה ישראל החליבה דהיינו דאחר שעושין החמאה וקולטין אותה מן החלב נשאר מי חלב דיש לאסור ג"כ מחשש דשמא עירב בו חלב טמא וכ"ש לפי מ"ש לעיל או"מ"א שעושין חמאה מחלב גמלים שיש לאסור דשמא מי חלב זה הוא מחמאה של דבר טמא".

ב) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' שכ"ו).

2. מראי מקומות – חלב ישראל כהלכתו (פרק י' סי' ב').

א) מלמד להועיל (ח"ב סי' ל"ג) – "שאלה: אם מותר לשתות בוטטערמילך של נכרים לצורך רפואה, והוא חלב שנשאר מן הזאהנע אחרי אשר בררו ממנה החמאה שקורין בוטטער. תשובה: ידוע שיטת הפר"ח דמתיר חלב ש"ג באין דבר טמא בעדרו וראיתי בלקט הקמח דפוס אמשטרדם ליי"ד דף י' ע"ב שהביא כן גם בשם רדב"ז ונחלת יעקב ודבר שמואל ובית יעקב, והספרים האלה אינם לפני כעת לעינין בהם, אך אין צורך לעיין כי כבר הסכימו הפוסקים דלא כפרי חדש, ואין מתיר חלב ש"ג במדינתנו רק קלי הדעת. אמנם בסי' קי"ב סעיף י"ד מתיר המחבר כותח של עכו"ם והקשו הא יש בו נסיוני דחלבא וע' ט"ז שתירץ בדוחק, והפר"ח תירץ כיון שעשאו כותח הוכיח סופו על תחילתו דלא עירב בו חלב טמא וכן כתב בסי' קט"ו ס"ק כ"א דיש להתיר החמאה אף בידוע שיש בה נסיוני דחלבא דכיון שהנכרי רוצה לעשות חמאה מן החלב למה יערב חלב טמא בכדי כיון שאינו עומד ונקפא, וכן התיר המימי חלב הנשארים באחרונה מטעם דלית בהו חשש תערובת חלב טמא. ואף שהפר"ח מתיר עפ"י אותה הסברא קיימאק וריקוטא ורבים חולקין עליו גם בסברא זו (ע' לקט הקמח הנ"ל ד' י"ב ע"ג) מ"מ יש לצרף ב' סברות הפר"ח באין דבר טמא בעדרו להתיר בוטטערמילך או מאלקען לצורך רפואה".

ה. גבינה אמריקאין (american cheese).

1. אג"מ (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תפ"ח) – "שאלה: מי שנוהג להקל ולאכול חמאת עכו"ם בהשגחה היוכל לאכול גבינה קשה (כגון מה שנקרא גבינת אמעריקע"ן וכדו') בהשגחה רק מזמן הגיבון, ולא משעת חליבה. תשובה: מי שמחמיר בחלב ישראל, ומיקל בחמאה כפי הדין מותר לאכול גבינה שעשאה גוי, ושנעשית מחלב של גוי, ובתנאי שישראל השגיח עליו, ואח"כ נמכר לישראל דבאופן זה אין איסור גבינת עכו"ם וגם אין איסור חלב עכו"ם ומר סבי הגר"מ האריך בזה בתשובה שנדפס בקונטרס של הכולל, עיין שם [ועי' בשו"ת אג"מ יו"ד ח"ג סי' ט"ז]".

2. חלקת בנימין (סעי' ב' ב' ד"ה כי [עמ' קס"א], ציונים ס"ק רנ"ט) – "ודע דגבינה הנקראה בלע"ז אמעריקע"ן גבינה, היא באמת תבשיל של גבינות שונות שמבשלים אותם ביחד, ויש שמערבין בה גם אבקת חלב, ובחלב זה הא לא שייך עיקר היתרא דרמ"א כאן,

שהרי החלב שמערבים בתוכה אינו עומד ונעשה גבינה כלל, אלא הוא מתערב עם הגבינה, והרי הוא כשאר תבשיל של חלב [וכמובן דכ"ז הוא לפמש"כ לעיל ס"א בד"ה חלב שחלבו וכו' דנראה להחמיר כדעת החזו"א דאבקת חלב הו"ל בכלל גזירת חלב עכו"ם], וכע"ז כתבנו למעלה בסוד"ה העמידה וכו' גם לענין מקצת גבינות רכות ע"ש".

חלקת בנימין (סעי' ב' ב' ד"ה כי [עמ' קס"א], ציונים ס"ק רנ"ט) – "ולעומת זה אותו מן גבינה שקורין בלע"ז אמעריקע"ן גבינה שהיא תערובת גבינות שונות שמבשלין אותן ביחד וכפי מה שהוגד לי מסתמא לא נשאר עוד בה שום חלב בהגומות ולפ"ז אפילו אם נעשה מחלב עכו"ם בדין הוא דלשתרי כמו חמאה מבושלת [אם העמדת הגבינות היתה בהכשר כדי שלא יהא בה משום גזירת גבינת עכו"ם], ולמעשה צ"ע, וע"ע בביאורים ס"ב ד"ה כי וכו' מש"כ על אודות חשש אחר בגבינה זו".

ו. מרגרינה (margarine).

1. מיקל.

(א) שרידי אש (ח"א סי' י"ט אות ב') – "ע"ד המארגארינע [המרגרינה] - כבר העלו האחרונים להתיר. עי' במלמד להועיל יור"ד".

ז. אלכוהול הנעשה ממי חלב [זיעת חלב] - lactose.

1. מראי מקומות – חלב ישראל כהלכתו (פרק י"א סי' ד').

ח. חומצות [culture] שמקורן מחלב עכו"ם.

1. חלב ישראל כהלכתו (פרק י"א סי' ז').

ט. סוכר החלב: לקטוז [lactose].

1. מיקל.

(א) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' ע"ג אות א') – "לקטוז [סוכר החלב שבדרך כלל מפיקים אותו ממי חלב (קום) שהם המים המופרשים לאחר הגיבון] אינו אסור מחמת חלב עכו"ם משתי סיבות. א. היות ולאחר ערבובו בחומר שבטבילית נפסל הוא לאכילת אדם ואפילו למאכל כלב ויעוין בסימן ק"ג ביורה דעה. ב. מכיון שהלקטוז עשוי ממי גבינה (כמבואר בהקדמה) אין בו איסור של חלב עכו"ם כמבואר בכנסת הגדולה סימן קט"ו הגהות הטור אות ב' בשם השלטי גבורים. ומטעמים הללו מותרת בליעתה לאחר מאכלי בשר. א. משום שהחלב נפסל מאכילת כלב. ב. יתכן שמאחר ואינו עשוי מחלב אלא ממי גבינה מותר לבלעו אחר בשר. ואף על פי שכתב הש"ך ביורה דעה סימן פ"ז אות י"ז שמי גבינה שנפלו לתבשיל בשר אסרוהו, היינו דוקא לאכלו יחד עם הבשר ואסור משום מראית עין, אבל לבלעו לאחר בשר יתכן שמותר".

(ב) אורחות הבית (הדרכה והערות פרק ד' ס"ק ה', עמ' קל"ח) – "לקטוז והלבון הידרזייליט מחלב עכו"ם, ולכאורה לא גזרו כשנשתנה, ואף לאוסרין היינו מפני דניכר שהוא מחלב, וכאן שנשתנה לגמרי לא נאסר, אבל אסור חלב עכו"ם חמור, וכבר פירש הח"ס זצ"ל שלדידן שאסור אפילו אין דבר טמא בעדרו, האסור בגדר נדר שקיבלו כבר אבות אבותינו וחמור מאד, וראוי לאסור בכל אופן, ולא מקילין שום קולות בחלב עכו"ם, אבל בחולה לא קפדינן כשנשתנה, וכמו בטבלאות שמצוי, בזה תלינן להקל, ויש רבנים שכותבים על אבקת חלב שמחלב עכו"ם כשר שלדידהו באבקה לא נאסר, ובתשובות ח"ב סימן שע"ג ביארנו האיסור גם באבקה ע"ש".

2. מראי מקומות – חלב ישראל כהלכתו (פרק י"א סי' ה').

(א) חלקת יעקב (יו"ד סי' ל"ג) – "עשייתו מחלב עכו"ם ושמא נתערב חלב טמא, לפי דברי החעמיקער גם בחלב טמא יש כח הצוקער ... ועכ"ח מטעם דסומכין על מרתת שענש יענש מטעם הממשלה אם ימצא זיוף, רק בחלב עצמו הגזירה במקומה עומדת כיון שעליה היתה הגזירה, (עי' בסימן שלאח"ז בארוכה), ואם כן בני"ד נמי כיון דסתם חלב לית זיוף מטעם מרתת, עי' מג"א סימן כ', ואנו דנין רק על הצוקער הבא מהחלב ודאי יש להתיר. ועוד יש סברא להתיר כיון דאין דרך לאכול הצוקער בפ"ע רק ע"י תערובות ... ועוד לפי הידוע מילך-צוקער זה הוא ביוקר גדול והוא נאכל מסתמא רק לבעלי מיחוש או לקטן שהם בגדר חולה, עי' רמ"א או"ח סימן שכ"ח סעי' י"ז דסתם צרכי קטן כחולה שאיב"ס, א"כ יש עוד סניף להתיר, מובן מאליו שכל האמור הוא רק במקום שאין חשש שהמילך-צוקער נעשה מחלב טמא בעין, והחשש רק משום תערובת חלב טמא שאינו מצוי, אבל מילך-צוקער הבא ממדינות שיש חשש שנעשה רק מחלב טמא, וכאמור שלפי דעת החעמיקער יוכל להיעשות גם מחלב טמא, קשה להתיר כיון דאין לנו צדדי ההיתר הנ"ל".

(ב) ציץ אליעזר (חי"ז סי' ע"ו אות א') – "מכיון שהמדובר הוא בבטחון בחלב פרות בלבד (ויש פיקוח ממשלתי שלא יזיפו, והעובר ע"ז ענוש יענש), לזאת על יסוד הבירור ההלכתי שכתבתי כבר בספרי שו"ת ציץ אליעזר חלק ט"ז סימן כ"ה אודות ייבוא מוצרי שוקולדה משוויצריה, וכן אודות חמאה של עכו"ם, מחו"ל, וצידדתי להתיר, כדיעוין שם, יש להתיר לאור האמור שם גם לקיחת ואכילת סוכר - חלב נידון השאלה".

י. אבקת חלב.

1. עי' לעיל, סי' א'.

סכנה
סימן קט"ז

כרך בפני עצמו.

סחורה איסור

סימן קי"ז

[א] דרבנן או דאורייתא.	[ה] גביית דברים טמאים בחובו.	[ט] שליחות.
[ב] דבר שאינו עומד לאכילה שרי.	[ו] איסור דרבנן.	[י] מקרים נוספים.
[ג] חלב.	[ז] דם.	[יא] שימוש בסבון שנעשה מדברים טמאים.
[ד] נזדמנו.	[ח] לקנות איסור כדי להאכילו לנכרים.	[יב] אם הסבון פגום - למחמירים דלעיל.

ספרים - חכ"א (כלל ס"ט), **קיצור שו"ע** (סי' ס"ד), **עצי העולה** (הל' סחורה בדבר האסור).

דור המלקטים - אהל יעקב (סקוצילס), **בין ישראל לנכרי** (יו"ד סי' ט"ו), **ויאמר גבריא** (פלאס), **חלקת בנימין** (כהן), **שבט הלוי** (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ק"ל - עמ' קל"ז), **Halachically Speaking** (שנה ד' מספר כ"א).

[א] דרבנן או דאורייתא.

א. מקורות.

1. **משנה** (שביעית פרק ז' משנה ג') – "**שאיין עושים סחורה** בפירות שביעית ולא בבכורות ולא בתרומות ולא בנבלות ולא בטרפות ולא בשקצים ולא ברמשים".
  2. **משנה** (שביעית פרק ז' משנה ד') – "צדי חיה עופות ודגים **שנזדמנו להם** מיני טמאין מותרים למכרן".
  3. **פסחים** (דף כג.) – "והרי שרצים, דרחמנא אמר שקץ הוא לא יאכל, ותנן: צידי חיה ועופות ודגים, שנזדמנו להם מינין טמאין מותרין למוכרן לנכרים. שאני התם, **דאמר קרא לכם** שלכם יהא. אי הכי, אפילו לכתחלה נמי. שאני הכא, **דאמר קרא יהיו** בהוייתן יהו".
- (א) מראי מקומות – **חלקת בנימין** (בי' ד"ה כל, עמ' קפ"ט).

ב. ראשונים.

1. דאורייתא – **תוס'** (פסחים דף כג. ד"ה אמר), **רא"ש** (ב"ק פרק ז' סי' י"ג), **נמ"י** (ב"ק על הרי"ף דף כט: ד"ה אין, "הרא"ש והרא"ה"), **רשב"א** (ב"ק דף פב: ד"ה לא), **ח"י הר"ן** (פסחים דף כג. ד"ה אמר), **מהר"ם חלאווה** (פסחים דף כג. ד"ה צידי), **תשב"ץ** (ח"ג סוף סי' רצ"ב).
2. דרבנן – **תרה"ד** (ח"א סי' ר'), **בגיליון דתוספות** (").

ג. דרבנן.

1. **עי' ש"ך** (ס"ק ב') – "אסור לעשות בו סחורה. הטעם שמא יבוא לאכול מהן ...".
  2. **נוב"ת** (יו"ד סי' ס"ב) – "**דהסכמת כל הראשונים** שהוא רק מדברי סופרים".
- (א) **משמרת שלום** (ריש סי' קי"ז) – "ולפלא על הנו"ב שכתב דהסכמת כל הראשונים שהוא מד"ס, דהרי בד' הרא"ש ב"ק ותוס' פסחים הנ"ל מפורש להדיא שהוא מה"ת, ושו"ר שכבר תמה עליו **בטור** מהדורא ג' ח"ב סי' ב' שלא הביא כמה רבנותא דהוא ד"ת, וכן תמה על הנו"ב בזה, **בכתב סופר** חיו"ד סימן ע"ד".
3. **באר יעקב** (סי' קי"ז) – "כיון דלדעת ת"ה ובעל גליון תוס' ומהרש"ל הוי איסור סחורה מדרבנן והוא שיטה ברורה ואין ראי' משום אחד מראשונים נגד זה וגם בעל ת"ה ה' בעל הוראה ומפורסם בדורו במדינות אשכנז ראוי לסמוך עליו".
  4. **עי' רע"א** (תנינא סי' ל"ב) – "באמת י"ל דהאיסור מדרבנן ...".

ד. דאורייתא.

1. **לבוש** (ח"מ סי' ת"ט סוף סעי' ב') – "למוכרן לגוים אף מדאורייתא אסור".
2. **משאת בנימין** (סי' כ"ה) – "ואסורא דאורייתא הוא וכדמפרש בפרק כל שעה דיליף ליה מקרא ובשל תורה ראוי להחמיר".
3. **ב"ח** (ס"ק א').
4. **תוס' יו"ט** (שביעית פרק ז' משנה ג' ד"ה ולא בנבלות) – "דמדאורייתא אסור לעשות בהן סחורה מדכתיב יהיו אי נמי מדרשא דירושלמי. אפי' הכי מדכתיב נמי לכם לומר שלכם יהיה. נשאר האיסור והיתר מסור לחכמים לפרש לנו באיזה דרך אסור ובאיזה דרך מותר וכדאשכחן בבבלייתא שהביא הרי"ף בריש מסכת מועד קטן דחש"מ אמרה התורה עצור ממלאכה ואמרה התורה שביעי עצור ולא הששה הרי שלא מסרן הכתוב אלא לחכמים לומר לך איזה מלאכה אסורה ואיזה מלאכה מותרת לדעת קצת פוסקים שסוברים דלאו אסמכתא הוא. ומעתה אף על פי שמן התורה אסורה המכירה יפה כתב הר"ב ואסרו כו".
5. **כנה"ג** (הג' הטור ס"ק ב') – "אסור לעשות בהם סחורה כו", נ"ב: איסור מדאורייתא זה תוס' פכ"ש והרא"ש פ' מרוב', וכ"כ ב"ח, משאת בנימין סי' כ"ה, מהר"ם די בוטון סי' ה', וכ"ן מתשו' הרשב"א סי' ש"א. ואעפ"י דמתשובת הרשב"א לא מוכח הכי, כבר מהר"ש יונה בסי' י"ז ומהר"ם די בוטון סי' ה' פירשו תשובת הרשב"א שהביא רב"י בענין שיסכים דאיסור זה דאורייתא הוא כדמוכח מהירושלמי ומפכ"ש. ובעל תי"ט כתב דאיסורו מדברי תורה אלא שהכתוב מסר לחכמים מה יהיה אסור ומה יהיה מותר דוגמא דמלאכה דחול המועד וכ"כ ט"ז. אבל בעל ת"ה בסי' ק"ק כתב בשם גליון דאיסורו מדרבנן אלא דאסמכוהו אקרא וקרא אסמכתא. וכתוב בס' פ"מ סי' ג' שדברי ת"ה מלבד שהם מוקשים דברי יחיד הם".
6. **סמ"ע** (ח"מ סי' ת"ט ס"ק ד') – "דלסחורה אסור מדאורייתא כמ"ש ביו"ד סימן (קי"ג) [קי"ז]".

7. נחלת שבעה (סי' ע') - לשונו מובא לקמן.
8. חו"י (סי' קמ"ב) - "י"ל שהאיסור מן התורה כמשמעות דברי התוס' והרא"ש במקום שיש חשש תקלה..."
9. פ"ח (ס"ק א') - לשונו מובא לקמן.
10. פ"ח (ס"ק ב') - "וכך העלו רוב הפוסקי' רוב בנין ורוב מנין דהוי דאו' א"ג דברי קבלה ואסמכוה אקרא ודברי קבלה כד"ת דמו לענין ספקא דאסור וכדומה".
11. משנה למלך (הל' מאכ"א פרק ח' הל' י"ח) - "דאיסור הסחורה הוא דבר תורה פשיטא דאף בספק איסור תורה אסור לעשות בו סחורה מהכלל המסור בדינו ספיקא דאורייתא לחומרא".
12. פמ"ג (סי' פ"ד שפ"ד ס"ק י"ח) - לשונו מובא לקמן.
13. חת"ס (יו"ד סי' ק"ד, סי' ק"ה, סי' ק"ו, סי' ק"ח) - "מוסכם מרובי גדולי אחרוני' כי איסור סחורה בדברים האסורים מן התורה..."
14. חכ"א (כלל ס"ט סעי' א') - "ודעת כל הפוסקים דאסור מן התורה וכן כתב הפרי חדש והמשנה למלך פרק ח' מהלכות מאכלות אסורות".
15. מהר"ם שיק (יו"ד סי' קל"ו) - "לרוב הפוסקים הוא מן התורה ומדאוריית' היכא דאית' ב' דיעות ואין הכרעה צריכין אנו להחמיר ואם יש עמי הארצים שמקילין כיון שיש דיעה המקילת אין אנו אחראין להם כמבואר בב"י או"ח סי' תמ"ב לענין נוטל"פ בפסח".
16. שואל ומשיב (קמא ח"ב סי' קנ"ט) - "דרוב בנין ורוב מנין סברו דמה"ת אסור".
17. ערה"ש (סעי' ב', סעי' ג', סעי' כ"ז, סעי' כ"ח, חו"מ סי' ת"ט סעי' ג') - "לרוב הפוסקים מן התורה אסור לעשות סחורה בדברים האסורים לאכילה כמ"ש ביו"ד סי' קי"ז".
18. שבט הלוי (חו"י סי' קי"ג אות א', מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ק"ל אות ב') - "רוב הפוסקים".
19. תשובות והנהגות (ח"א סי' תכ"ט, סי' תשצ"ז) - "רוב הפוסקים".
20. שבט הקהתי (חו"י סי' רפ"ה אות ב', אות י"ב, סוף סי' רפ"ה) - "רוב הפוסקים".
21. חלקת בנימין (ס"ק א', סי' קי"ט סעי' א' בי' ד"ה שהוא [עמ' רל"ג]) - "רוב הפוסקים".
22. אהל יעקב (סעי' ב') - "רוב הפוסקים".

ה. על צד שהוא דאורייתא - אם הוא כדי שלא יבא לאכול.

1. כדי שלא יבא לאכול.
  - א) ט"ז (ס"ק א') - "ונראה דהרשב"א כתב גזירה זו שהתורה אסרה משום זה מדחזינן היתרא משום לכם ואיסורא משום יהיו הרי הדבר מסור לחכמים שהם יבחרו מה יהיה אסור ומה יהיה מותר דוגמא לדבר איסור מלאכה דחול המועד בפ' ב' דחגיגה וע"כ דנו חכמים שבכל מידי דהוא מאכל יש לאסרו שמא יבוא לאוכלו אבל דבר המיוחד למלאכה מותר".
  - ב) פ"ח (ס"ק א') - "דאיסור סחורה הוי מן התורה. וכן נראה מדברי הרשב"א בתשובה [חלק א] בסימן ש"א ע"ש. ואף על פי שבסימן תפ"ט [שם] כתב שלא אסרו אלא מה שהוא נאכל וכל מה שעומד לאכילה, וכן בתשובה חלק ג' סימן רכ"ג שהביא הב"י [עמוד מד ד"ה והרשב"א] כתב כל הדברים שמגדל אותם אדם לאכילה ואין רובן עשויים לתשמישן אסור לעשות בהם סחורה גזרה שמא יבוא לאכול מהן דמשמע לכאורה דהוי מדרבנן, ליתא, אלא דלפי שהאיסור וההיתר אינם מפורשים בקרא אלא שהכתוב מסרו לחכמים שייך שפיר למימר הני לישני".
  - ג) פמ"ג (סי' פ"ד שפ"ד ס"ק י"ח) - לשונו מובא לקמן.
  - ד) חת"ס (יו"ד סי' ק"ד, עי' סי' ק"ה ד"ה והנה) - "ומדתלי כתוב בלשון לא יאכל מזה הוציא חז"ל דהקפידא בדברים העומדים לאכילה..."
2. גזירת הכתוב בלי טעם.
  - א) חכמת שלמה (ד"ה וכל, וסי' פ"ד על פמ"ג שפ"ד ס"ק י"ח) - "דמן התורה לא מצינו גזירה כלל, ובעל כרחך מאן דאמר הטעם שמא יבוא לאכול סבירא ליה דאיסור סחורה הוי רק דרבנן, ומאן דאמר דהוי מן התורה לא סבירא ליה הטעם מכח גזירה שיבוא לאכול רק דהוי גזירת הכתוב כך".
  3. מראי מקומות - חלקת בנימין (ס"ק א').

ו. מאכל שיש בו ספק איסור.

1. על הצד שהוא איסור דאורייתא צריך להחמיר, כמו כל ספיקא דאורייתא לחומרא - פ"ח (ס"ק ב', לשונו מובא לעיל), משנה למלך (הל' מאכ"א פרק ח' הל' י"ח, לשונו מובא לעיל), בית מאיר (על הט"ז ס"ק א', "המ"ל"), רע"א (ריש הסי', "משנה למלך"), מהר"ם שיק (יו"ד סי' קל"ו, לשונו מובא לעיל), חכמת שלמה (ד"ה וכל, "במשנה למלך"), משמרת שלום (ס"ק א'), שבט הלוי (מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ק"ל הע' ב'), חלקת בנימין (ס"ק א').
2. אפילו למ"ד שהאיסור סחורה במאכלות אסורות מדרבנן צריך להחמיר.
  - א) דרכ"ת (ס"ק ג') - "ועי' בס' ערוגת הבשם סי' נ"ז אות י"א (בד"ה ובעיקר) שהביא דברי המש"ל מ' בזה וכו' דלדעתו נראה דגם בספק איסור יש איסור סחורה אף לדעת הסוברים דכל ספק תורה אסור מדרבנן דאף דהוי רק ספיקא דרבנן מ"מ איך שרי לעשות סחורה לכתחלה הא אין עושין ספק איסור דרבנן לכתחלה בידיהם וכמ"ש המנח"י בדיני ס"ס במחודשים אות ה' עיין שם ועי'..."
  - ב) אהל יעקב (סעי' ב') - "אסור לסחור אפילו בספק איסור תורה, ודין זה הוא אפילו למ"ד שאיסור סחורה במאכלות אסורות מדרבנן".

3. מראי מקומות.

א) פמ"ג (סדר הנהגות הנשאל עם השואל סדר שלישי אות כ"ט) – "אמר הכותב, בענין ספק תורה לחומרא רבו הדיעות והתנאים אי הוה מן התורה או מדרבנן ... נפק"מ בדין סחורה כבסימן קי"ז סעיף א (ב') ביו"ד כל האסור מן התורה אסור לעשות בו סחורה ואיסור דבריהם מותר, א"כ בספק איסור תורה יש נפק"מ כאמור".

ב) בית שערים (יו"ד סוף סי' קצ"ח) – "יפה כתב בני שהרבה טרפות הם רק מצד חומרא והרבה רק ספק טרפות ופרמ"ג בפתיחה לאו"ח הביא שיטת דבספק איסור תורה מותר לעשות סחורה וגם ראיתי כן בתשובות ריב"א בשם מהרשד"ם ולא מצאתיו [עיין בתשובות ריב"א סי' קמ"ו] אבל לשטת הרמב"ם דספק דאורייתא רק מדרבנן לחומרא הוא פשוט דמותר בסחורה כיון דודאי איסור דרבנן נמי מותר כמ"ש הרמב"ם בפ"ח ממ"א הח"י אבל להסוברים דמה"ת לחומרא אם איסור סחורה מה"ת א"י טעם להקל בסדא"ו, ואולי ס"ל דטעם איסור סחורה משום דלמא אתי למיכל וא"כ הוי ס"ס שמא מותר ואת"ל שהוא איסור דלמא לא אתי למיכל".

ז. נבילות וטריפות.

1. דרבנן, כיון שהיה להם שעת כושר.

א) עי' חו"י (סי' קמ"ב) – "דקראי בבהמות טמאים ובשרצים נאמרו שלא היה להם שעת הכושר לכן ודאי אינו רק גזירות חכמים ...".

2. דאורייתא.

א) אור זרוע (ח"א סי' ש"ל) – "ודוקא גבי בכור קתני שאם לקחו למשתה בנו או לרגל שמותר למוכרו בדמים שקנה מפני שסחורתו לא אסור אלא מדרבנן כדפריש' ואלו גבי נבילות וטריפות לא קתני שאם לקחו לצורך עבדיו ושפחותיו הנכרים ולצורך הכלבים שלו שמותר למוכרם בדמים שקנה דהתם ודאי אסור מפני שסחורתם אסורה מדאורייתא כדאי' בירוש' כדפרי"י".

ב) תשב"ץ (ח"ג סוף סי' רצ"ב) – "ובאמת מכוער הדבר שישא אדם טריפה בביתו זמן מרובה כדי להרויח אפי' לא מצא קונה לטרפ' שומר נפשו ירחק מזה והדבר פשוט שאם מצא קונה אפי' בזול הרבה שהוא עובר על דברי תורה אם אינו מוכרה מיד".

ג) נחלת שבעה (סי' ע') – "דאיסור סחורה בנבילות וטרפות דאורייתא, כדיליף בירושלמי (פרק ז' הלכה א' דשביעית), מטמאים המה לכם וטמאים יהיו לכם. ובפרק כל שעה בתלמודא דידן (דף כ"ג ע"א)".

ד) דעת תורה (סי' ס' ס"ק ו') – "לשי' הסוברים דאיסור סחורה בדברים האסורים הוי מה"ת גם בנבלה וטרפה הוא מה"ת".

ה) ערה"ש (סעי' ח') – "וכן יש מי שאומר דרק בשקצים ורמשים הוי דאורייתא ולא בנבלה וטרפה ושאר איסורים דקרא דיהיו הוא בשקצים [חו"י סי' קמ"ב] וגם זה אינו דא"כ נימא ג"כ דרק בדגים טמאים אסור מדאורייתא ולא בשאר שקצים ורמשים דהא האי קרא דיהיו בדגים כתיבא אלא העיקר כמ"ש בסעיף ב' דכל האיסורים שוין בזה וראיה ברורה לזה שהרי התנא כללן יחד צידיי חיה ועופות ודגים שנזדמנו וכו' וכן מבואר מכל הפוסקים ומגוף הסוגיא דפסחים מוכח להדיא כן כמבואר למדקדק שם בכל הסוגיא הלכך ליתנהו להני מילי".

3. מראי מקומות – חת"ס (יו"ד סי' ק"ה, סי' ק"ו, סי' ק"ח), מהר"ם שיק (יו"ד סי' קל"ו), פת"ת (ס"ק ו'), דרכ"ת (ס"ק כ"ה ד"ה ומ"ש).

ה. מראי מקומות – ברכי יוסף (שיורי ברכה ס"ק א'), דרכ"ת (ס"ק כ"ה), משמרת שלום (פתיחה לסי' קי"ז), כה"ת (ס"ק א'), משנה הלכות (ח"ד סי' ק"ד ד"ה ומעתה), שבט הקהתי (ח"ו סי' רפ"ה אות ב').

ב] דבר שאינו עומד לאכילה שרי.

א. כשדרך בני אדם לגדלן לאכילה, והוא מגדלן שלא לאכילה.

1. מחמיר.

א) רשב"א (ח"ג סוף סי' רכ"ג), הו"ד בב"י (ס"ק א' ד"ה והרשב"א) – "ראיתי במה שכתבת דבר שאינו נראה לי, ואף כי אמרת שמצאת כן בתוס' בפרק מרובה והוא שכתבת שאם אינו סוחר בדברים להעמדן ולמכרן לצורך אכילה אלא כדי לתקן בהם עורות וכיוצא בזה הרי אלו מותרין בסחורה כזו, וראיה מפורשת ממה שתירצו בירו' בחמור וגמל דלמלאכתן הן עומדין. וזה נראה לי כשבוש שכל שהוא מן הדברים שמגדל אותם אדם לאכילה כחזיר ושאר המינין האסורין בבהמה ובעוף שדרך בני אדם לגדלן כדי לאוכלן ושארין רובן עומדין לתשמישן אסור לעשות בהן סחורה גזרה שמא יבוא לאכול מהם כיון דמינן לאכילה הוא עומד, יצאו חמור וגמל שאין אדם מגדלן רובן לאכלן אלא למלאכתן. ותדע שאם אין אתה אומר כן צדי חיה עופות ודגים למה לא יצוד מהן לכתחלה לעשות מהן סחורה ולמכרן לעכו"ם שלא לאכילה, אלא שאין הדבר תלוי אלא במה שאין של דרכן של בני אדם ואפי' העכו"ם לגדל רובן לאכילה אלא למלאכה כחמור וגמל אבל המתגדלין ברובן לאכילה לא. ותמה אני אם התירו התוספות בענין זה שאמרת אלא אולי כבענין שנפסד לאכילה ושאינו ראוי אפי' לעכו"ם אלא לעבד בהן העורות דכל שנפסד כל כך אין לחוש ולגזור משום אכילה, ואם אולי אמרו אפשר שכך אמרו".

ב) לבוש (סעי' א') – "אבל לגדל חזירים ובהמות ועופות שדרך רוב בני אדם לגדלן כדי לאוכלם ואין רובן עשויין לתשמישן, אף על פי שהוא אין מחשבתו לגדלן לאכילה אלא למשוה עורות בשומנן, או למוכרן לאחרים למשוה עורות בשומנן וכה"ג, אסור לעשות בהן סחורה גזירה שמא יבא לאכול מהם".

ג) ב"ח (ס"ק ה' ד"ה זה).

ד) עי' פרי"ח (סוף ס"ק ב') – "והב"י [הנ"ל] הביא בשם תשובת הרשב"א ... וראוי לחוש לסברתו".

ה) פרי"ת (ס"ק א').

ו) עי' לחם הפנים (סוף ס"ק ב') – "וראוי לחוש לסברתו (פר"ח)".

ז) בית לחם יהודה (ס"ק ב').

ח) זבחי צדק (ס"ק ב').

ט) עי' כה"ח (ס"ק ד') – "דראוי לחוש...".

2. מיקל.

א) תוס' (ב"ק דף פב. ד"ה לא) – "אבל אם מגדלן למשוח עורות בשומן או למוכרן לישראל שימשח בהן שרי".

ב) ש"ך (ס"ק א') – "והב"י הביא בשם התוספות דסוף פ' מרובה שכתב ר"ת דה"ה שאר דברים טמאים שעומדין לאכילה אם מגדלן למשוח עורות בשומן להשתכר בהן או למוכרן לישראל שימשח בהן או להדליק מותר...".

ג) עצי העולה (הל' סחורה בדבר האסור סעי' א').

ד) שבט הלוי (מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קל"א אות ה').

3. מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק ה', עי' בי' ד"ה אם [עמ' קצ"א]), אהל יעקב (סעי' ו').

ב. במקום שהסחורה אינה באה לביתו וחנותו כלל.

1. מחמיר, שתלוי בחפצא ולא במצב.

א) חו"י (סי' קמ"ב) – "ואפילו נותנם בחדר לבד לומר דמעטה זר לחוש לתקלה ואין לנו להקל מסברא במקום שאסרו רז"ל ותדע שהרי אין רחוק וחשש זר יותר מגידול חזרים שנחוש שישחטם ויאכלם ואסור לגדל ואפילו חמור סוס וגמל לולי שלמלאכתם עומדים ואינם בני אכילה דלא פלוג רבנן. ואף על פי שיש לחלק".

ב) חת"ס (יו"ד סי' ק"ד) – "וכן נוטה דעת הרמ"ע בתשו' סי' למ"ד שאוסר לישראל השוכר שדה מנכרי ומסרה לאריס נכרי ומגדל עליו דברים טמאים לטובת המשכיר שאוסר לישראל השוכר להרויח בזה ואף על גב שאינו בביתו וברשותו ולא אתי למיכל מיניה כלל ומכל מקום גזירת הכתוב הוא כל דבר העומד לאכילה אסור להשתכר בו אפילו לא יבוא למיכל מיניה".

ג) פת"ת (ס"ק ז') – "וכתב עוד שם (חו"י) דאפילו אם מייחד להם מקום לבד וסגרם בחדר לא מהני ע"ש".

ד) חלקת בנימין (ס"ק ג').

ג. מאכל המיוחד לבעלי חיים, אבל שראוי לאכילת אדם [canned dog food].

1. מיקל, דליכא למיחש שמא יאכלנו.

א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ל"ז) – "דהנה אם אינו ראוי למאכל אדם כלל אף שראוי לכלב דאיפסק הלכה כר"ש דאינה ראויה לגר אינה קרויה נבלה בע"ז ריש דף ס"ח, פשיטא שאין לאסור דאף שאסור עכ"פ מדרבנן הוא זה רק דבר האסור רק מדרבנן שאין בו איסור סחורה... אבל אף בראוי האוכל אשר בהקופסאות גם למאכל אדם, נמי כיון דקופסאות אלו שנכתב עליהן שהוא לכלבים לא יקחם שום אדם למאכל אדם, מסתבר שאף הרשב"א שהביא הב"י סימן קי"ז והש"ך סק"א שסובר שמה שמיוחד למאכל אסור לסחור בו אף למוכרו שלא לצורך אכילה, מודה באלו שמותר לסחור בהן למוכרן על מה שנתייחדו, דהא אף שראויין לאכילת אדם עכ"פ מיוחדין הם רק לאכילת כלבים ולא לאדם. דהא לא כתב הרשב"א שדבר שראוי לאכילה אסור לסחור בהן אף שלא לאכילה אלא כתב שדרך בנ"א לגדלן כדי לאוכלן ואין רובן עשויין לתשמישן אסור לעשות בהם סחורה יצאו חמור וגמל שאין אדם מגדל רובם אלא למלאכתן עיין שם, הרי הוא כמפורש שאם אף רק רובם שלא לאכילה מותר לעשות סחורה אף שאיכא מיעוט שהוא לאכילה, וכ"ש דבר המיוחד רק לכלבים לכל העולם כהא דקופסאות המיוחדים לכלבים שאף מיעוט ליכא שיקחום לאכילת אדם, אף שראויין לאכילה אין אחד רוצה לאכול מהן, שמותר לעשות סחורה".

ב) הגר"א ונבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רצ"ט, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרע"ט אות א') – "שאלה: האם מותר לישראל לסחור במכירת מאכל כלבים שהוא עשוי מנו"ט וראוי באכילה, אלא שמיוחד לאכילת כלב. תשובה: כן".

ג) חלקת בנימין (ס"ק ד').

2. מראי מקומות – אהל יעקב (סעי' י"ח, הע' כ"ב).

ד. עצמות של איסור.

1. מחמיר.

א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קי"ז אות א') – "אסור לסחור עם קרניים (horns) וטלפיים (paws) של בהמה כי יש להם דין עצמות".

2. עי' ריש סי' צ"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ה. שערות של איסור.

1. מיקל.

א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קי"ז אות ה') – "מותר לעשות סחורה בשערות של טריפות ונבילות אע"פ שהוא קונה אותם ביחד עם חלקי הבהמה ומוכרה אח"כ לאחר".

2. מראי מקומות – אהל יעקב (סעי' ה').

ו. עורת שאינו ראוי לאכילה - belts, wallets.

1. מיקל.

- (א) רשב"א (ח"א סי' תפ"ט) – "כל העורות מותר לעשות בהן סחורה וללבו' אותן. שלא אסרו אלא מה שהוא נאכל וכל מה שעומד לאכילה".
- (ב) דברי מלכיאל (ח"ה סי' רס"ו) – "אם מותר ללבוש בתי ידים שנעשו מעור חזיר. לדעתי אין בזה איסור דהא חזיר מותר בהנאה. וגם העור אינו ראוי לאכילה ואין בו איסור סחורה. דרק בדבר שאסור באכילה אסור לסחור בו. כדקיי"ל בפ"ז דשביעית וביו"ד סי' קי"ז. ואף דתנן בחולין (דף קכ"ב) שעור חזיר ראוי לאכילה. מ"מ הא קתני שם בסיפא שאם עבדם אינם ראויים לאכילה. ובנ"ד כשעושים מהם בתי ידים. ודאי שעבדום לכך ויצא מכלל דבר מאכל. ועוד דהרי כתבו האחרונים ביו"ד שם שמותר לסחור בדבר איסור כשאינו קונה לאכילה רק למלאכה או לכלים וכדומה ע"ש. ומקורו מהירושלמי פ"ז דשביעית דלמלאכה מותר לסחור בבהמות טמאות. וא"כ ה"ה בנ"ד הרי אינו נמכר לאכילה. ועוד הא בנ"ד אין אנו דנין על המסחר בזה. רק על גוף הליבישה. ובוה אין שום איסור. ורק אם היה ראוי לאכילה. היה מקום לחוש דילמא אתי למיכל. ויש לדחות וע' שבת (דף צ' ע"ב)".
- (ג) עמק הלכה (ח"ב סי' נ"ג, עמ' שי"ח) – "דברי מלכיאל ... וכן ברור".
- (ד) חלקת בנימין (ס"ק ד').
- (ה) אהל יעקב (סעי' י"ג).

ז. נפסד מאכילת אדם.

1. מיקל.

- (א) צמח צדק (סי' ס') – "דכבר נתעפש והבאיש ונפסד הוא לאכילה ואינו ראוי לאדם ודאי דשרי אפילו להרשב"א שהרי הוא עצמו כתב וז"ל ותמה אני אם התירו התוס' בענין זה שאמרת אלא אולי כבענין שנפסד לאכילה ושאינו ראוי לאדם אלא לעבד בהם עורות דכל שנפסד כל כך אין לחוש ולגזור משום אכילה עכ"ל התם. וזה דבר ברור הוא דכל חלב שמוכרין הקצבים לבעלי מלאכה זו כבר נפסד הוא לאכילה. לכך שרי להו לקנות אפילו להרשב"א".
- (ב) שואל ומשיב (קמא ח"ב סי' קנ"ט) – "דרך כלל לפע"ד נראה דדברי הצ"צ ברורים באם נפסד ונבאש אין לגזור בו. ואף אם יהי' ספק אם נפסד ונבאש כבר צידד להתיר כמה פעמים ובפרט דדעת הרמב"ם ז"ל לא בריר אם הוא סובר דאסור מה"ל ודרכו לבאר בהדיא מקור האיסור".
- (ג) זבחי צדק (ס"ק ו').
- (ד) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ל"ז) - לשונו מובא לעיל.
- (ה) חלקת בנימין (ס"ק ו').

2. מראי מקומות.

- (א) דרכ"ת (ס"ק י"א) – "עיי' בשו"ת טוט"ו דתליתאי חלק ב' סי' ט"ו שדעת השואל דבדבר איסור שהוא מאוס לאכילה מותר לעשות סחורה דלא שייך הגזירה דלמא יבא לאכול והוא ז"ל השיב שזה תלוי בפלוגתת הפוסקים אם איסור סחורה הוא מה"ל או מדרבנן דלפי דעת הסוברים דהוי איסור תורה ודאי אין לחלק בהכי כי איסור תורה אינו בדרך גזירה לומר מחשש שמא יבא לאכלו ואנו צריכין לחוש גם לדעת הפוסקים דס"ל דהוי מ"הת עיין שם ולפמש"ל (סק"ב) הנה הגאון מהרש"ק ז"ל לשיטתו בזה אבל לפמש"ל שם מתשו' חו"י והח"ס נכונים דברי השואל בזה ועיי' בשו"ת צ"צ סי' ס' בסניף הראשון בהיתר עשיית הבורית שכ' בפשיטות להתיר ליקח חלב חזיר למלאכת הבורית דכיון שכבר נסרחה ונשחת טעמו ואינו ראוי לאכול לא שייך בו איסור סחורה והאריך בזה ועיי' בשו"ת מהר"י אשכנזי חיו"ד סי' ל"ט שנשאל בסוחר של זפת למשוה אופני העגלות ונחוץ לו להחזיק בביתו גם שומן חזיר מוסרחה ונשחת ונפסל מאכילת אדם לצורך משיחת העגלות כו' והאריך טובא בזה והעלה דהעיקר לדעתו כדברי הרב צ"צ הנזכר דכל שנפסד מאכילת אדם וקונין אותה רק לצורך מלאכה ולא לאכילה לא שייך בה איסור סחורה ועיי"ש בפלפולו הארוך בזה".

ג. חלב.

ייקרא (פרק ז' פסוק כ"ד) – "וְחֵלֶב נְבִלָה וְחֵלֶב טְרֵפָה יַעֲשֶׂה לְכֹלֵי מְלֹאכָה וְאָלֵל לֹא תֹאכְלֶהוּ".

א. רק חלב בהמה טהורה או גם חלב טמאה.

1. מיקל – עיי' אורחות חיים (הל' איסורי מאכלות אות מ"ה), "ויש מתיר מזה לעשות סחורה מחלב חזיר שלא חלק הכתוב בין חלב טהורה לטמאה", עיי' חכ"א (כלל ס"ט סעי' א'), עיי' קיצור שו"ע (סי' ס"ד סעי' א').
2. מחמיר, רק חלב מבהמה טהרה יש להקל – ב"י (ס"ק א' ד"ה כתב בארחות), לבוש (סעי' א'), ש"ך (ס"ק ד'), פ"ת (ס"ק ד'), לחם הפנים (ס"ק ה'), באה"ט (ס"ק ג'), תפארת ישראל (שביעית פרק ז' אות ל"ג), זבחי צדק (ס"ק ט'), ערה"ש (סעי' כ"ג), עצי העולה (הל' סחורה בדבר האסור ס"ק א'), שערים מצויינים בהלכה (סי' ס"ד ס"ק ב'), שבט הלוי (מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קל"ב אות ו'), שבט הקהתי (ח"ו סי' רפ"ה אות ג'), חלקת בנימין (ס"ק י"ד).
3. מראי מקומות – שבט הלוי (ח"ו סי' קי"ג אות ה').

ב. לסחור עם חלב בהמה טהורה לצורך אכילה.

1. מחמיר.

- (א) תוס' (ב"ק דף פב: ד"ה לא), הו"ד בב"י (ס"ק א' ד"ה כתב הרמב"ם) – "וכל חלב מותר למכור היכא דלא קאי לאכילה".
- (ב) פ"ת (ס"ק ד').
- (ג) הגר"א בנבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ש"ג, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"א אות ה') – "שאלה: האם מותר לסחור עם חלב מבהמה טהורה גם לצורך אכילה. תשובה: לא".

2. מיקל.

(א) ש"ך (ס"ק ד', ע"י ס"ק א').

(ב) חכ"א (כלל ס"ט סעי' א') – "וחלָב אף על גב שעומד לאכילה מותר לעשות בו משא ומתן שהרי בפירוש התורה יעשה לכל מלאכה".

3. במקום צורך והפסד ממון יש להקל.

(א) שבט הלוי (ח"ו סי' קי"ג, מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קל"ב אות ו') – "ודע דבעצם ההלכה אם חלב טהורה מותר לגמרי כהרמב"ם ודעמ' וכמשמעות השו"ע דאפי' במסחר לאכילה או כתוס' ב"ק דגם בחלב לא הותר במסחר לאכילה פליגי בזה הפר"ח והפר"ת דדעת הפר"ח להקל למעשה כהרמב"ם - והפר"ת מחמיר כהתוס', ובמקום צורך והפסד ממון פשיטא דסוגית ההלכה כפשטות השו"ע והש"ך להקל".

4. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ל"ד).

(א) תרומת הדשן (ח"א סוף סי' ר'), הו"ד בב"י (בבדק הבית) – "אבל חלב משמע בהדיא מדברי מהר"ם דמותר לקנות ולמוכרן לכתחילה אפי' אם עומד לאכילה ולא לתקן ממנו נרות להדלקה, אבל בתוס' פ' מרובה לא שרי אם עומד לאכילה וע"ש".

ג. חלב חזיר שלא לצורך אכילה.

1. מיקל – צמח צדק (סי' ס'), האלף לך שלמה (יו"ד סי' קפ"ט, טוב טעם ודעת תליתאה ח"ב סי' ד', סוף סי' ט"ו).

2. מחמיר – באה"ט (ס"ק ג').

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ל"ב), שבט הלוי (ח"ו סי' קי"ג אות ה', מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קל"ב אות ו').

ד. נזדמנו.

(א) משנה (שביעית פרק ז' משנה ד') – "צדי חיה עופות ודגים שנזדמנו להם מיני טמאין מותרים למכרן. רבי יהודה אומר אף מי שלא לצורך אכילה שנתמנה לו לפי דרכו לוקח ומוכר ובלבד שלא תהא אומנתו בכך וחכמים אוסרין".

ב. שאר כל אדם שאינו צייד.

1. מחמיר.

(א) ב"י (ס"ק א' ד"ה וכתב).

(ב) לבוש (סעי' א') – "ודווקא צייד שאומנתו בכך, אבל שאר כל אדם אף על פי שנזדמנו לו בצידה לא התירוהו לו".

(ג) ט"ז (ס"ק ג') – "מבואר בב"י דהלכה כחכמים דדוקא בציייד שאומנתו בכך התירו לו אבל לא באדם אחר".

(ד) צמח צדק (סי' ס' ד"ה ועוד) – "דלא התירו בנזדמן טמאים עם טהורים אלא בציד".

(ה) ע"י חכ"א (כלל ס"ט סעי' א').

(ו) זבחי צדק (ס"ק י"ד) – "דאנו אין לנו אלא דברי מרן ז"ל".

(ז) ע"י שבט הלוי (מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קל"ד אות י"ג).

2. מיקל, אבל בדרך מקח וממכר אפי' בנזדמן אסור לקנות מהם.

(א) או"ז (סוף סי' ש"ל).

(ב) הרמ"ע מפאנו (סי' כ"ט) – "דרישא דברי הכל היא ואין בה מחלוקת שמותר לכל אדם להעשות צייד בלי אונס המלכות לצוד במכמתו מה שיזדמן לו הטמא והטהור, ואפי' נתמנו לו מינים טמאים בלבד מותר לזכות בהן מן ההפקר שאין לך מציל לעצמו גדול מזה ... אלא אסיפא קאי דמיירי במקח וממכר ... הרמב"ם ... פסק בהלכות מאכלות אסורות דלא כרבי יהודה דיחיד ורבים הלכה כרבים. לפיכך בדרך מקח וממכר אפי' בהזדמן ואקראי בעלמא אסור לקנות מהם, אלא שאם עבר ולקח לא קנסוה רבנן שיהא אסורן אסור הנאה".

(ג) הו"ד בש"ך (ס"ק ו') – "... ב"י בשם הפוסקים ובתשו' מ"ע שם פסק דאפילו צייד שאינו קבוע וכל אדם שנזדמן לו מותר למכרם אבל דרך מקח וממכר אפי' בהזדמן ואקראי בעלמא אסור לקנות מהם אלא שאם עבר ולקח לא קנסוהו רבנן שיהא אסור בהנאה ע"ש".

(ד) פר"ת (ס"ק ו').

(ה) פר"ת (ס"ק ה').

(ו) תפארת ישראל (שביעית פרק ז' אות מ') – "צייד חיה וכו'. ל"ד צייד, דה"ה כל אדם [ש"ך שם סק"ו] וה"ה לגבותם בחובו".

(ז) ערה"ש (סעי' י"ז).

(ח) דברי מלכיאל (ח"ב סוף סי' נ"ה).

(ט) חלקת בנימין (ס"ק י"ח, ב' ד"ה לצייד) – "ולענין הלכה נראה שיש להקל כשיטת הרמ"ע ופר"ח דכן נראה גם דעת הש"ך וכן מבואר באו"ז וכן מוכח בחי' רעק"א במה שהביא משי למורא הנ"ל דלקבל מתנה שרי דהוי כנזדמן ...".

3. מראי מקומות – באה"ט (ס"ק ז'), באה"ט (ס"ק ד'), עצי העולה (הל' סחורה בדבר האסור סעי' ד').

ג. ירושה.

1. נחשב כנזדמנו – תוס' (פסחים דף כג. ד"ה אמר), רשב"א (ב"ק דף פב: ד"ה לא), ש"ך (ס"ק ה', ס"ק י"ב), פר"ת (ס"ק ה', סוף ס"ק ו', ס"ק י"ב), לחם הפנים (ס"ק ז'), באה"ט (ס"ק ד'), גליון מהרש"א (על הט"ז ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק י"ג), זר זהב (על או"ה

- שער כ"א ס"ק י"ד), ערה"ש (סעי' כ"ב), דרכ"ת (ס"ק ל"ב, ס"ק מ"ב), עצי העולה (הל' סחורה בדבר האסור סעי' ה'), שבט הקהתי (ח"ו סי' רפ"ה אות ד'), חלקת בנימין (ס"ק י"ז), אהל יעקב (סעי' נ"ד).
2. מתנה מנכרי - עי' לקמן.
3. מציאה - עי' לקמן.

ד. "לקנות" טמאים בהדי טהורים, כשעיקר כוונתו בשביל טהורים - שוכרי עיירות וכפרים מן השר.

1. מחמיר.
- א) הרמ"ע מפאנו (סי' כ"ט [לשונו מובא לעיל], סוף סי' ל') – "אבל לנמלך מעקרא בהדא שומא דדברים טמאים אף על גב דלפי דרכו נתמנו לו שהרי אגב שכירות אתו לידיה בהדי מינים המותרים עגלים וסייחים רחלים ועזים, מכל מקום מורינו ליה מצות פרוש, כרבנן דרבי יהודה שם בשביעית פ"ז דאסרי בכל גוונא בדרך מקח וממכר".
- ב) הו"ד בש"ך (ס"ק ו') – לשונו מובא לעיל.
- ג) פר"ת (ס"ק ח') – "זה אינו מותר אלא משום דהוי דרך צידה, אבל דרך משא ומתן כגון שמוצא מי שמוכר בהמות טמאים עם טהורים ואינו רוצה למכור הטהורים אלא לקונה כולם יחד גם הטמאים עמהם, לא מקרי נזדמנו לו בכהאי גוונא, ומשמע ודאי דלכולי עלמא אסור לקנותם כיון דהוי דרך מקח וממכר. והכי מוכח בהדיא דעת הרמ"ע [מפאנו] בתשובה סוף סימן ל' ע"ש. וכל שכן בנידון דידן שמסתחר בעורות ובבשר ואינו מרויח בעורות ולא היה לו עסק עמהם לולי הפשר, הוה ליה מתכוין בדבר האיסור ואין בידי להתיר. ואף על פי שראיתי לבעל ספר ט"ז [ס"ק ד] שהטיח דברים כלפי האוסרים ושהדבר פשוט בעיניו להתיר, כבר ראיתי כל ראיותיו וסמוכותיו ולא ראיתי בדבריו שום ממשות לסמוך עליו להתיר, ולפיכך יש לגעור במי שעושה כן כל זמן שאין בידינו ראיה מרעעת להתיר".
2. מיקל.
- א) ט"ז (ס"ק ד') – "כתב מו"ח ז"ל שאותן שוכרי עיירות וכפרים מן השר דהיינו כל ההכנסה של השר ובכלל זה החזירים שבחצר ובתוך זמן החכירות מגדל ישראל החזירים ומאכיל אותם לפועליו שלא יפה הם עושים ע"כ. ומ"מ נראה ללמוד היתר על זה שכיון שעיקר כוונתם בשעת השכירות לשכור שאר דברים וזהו טפל אין איסור בזה דהא כתב רבינו הטור בר"ס זה או שצד טמאים עם טהורים משמע שבכוונה הוא צד אותם יחד ואפ"ה מותר והיינו מטעם שאין כוונתו אלא על טהורים לחוד אלא שא"א להיות הטהורים ניצודים לחוד שבערבוביא הם וניצודים טמאים עמהם ע"כ שרי אף על פי שידוע תחלה שיהיה כן מ"מ אחר מחשבתו אזלינן במאי דניחא ליה ... וכבר נהגו במדינו' רוסי"א וואלי"ן וכן רבים ולא מיחו בהם חכמים משום דמידי דהשר הם ואין שם ישראל עליהם ואין לו עסק עמהם והפועלים העובדי כוכבים הם פועלים של השר ומדידיה קא אכלי כן נ"ל ללמד זכות עליהם בזה".
- ב) פר"ת (ס"ק ה').
- ג) צמח צדק (סי' ס' ד"ה ועוד) – "ועוד נראה דכ"י האי גוונא שאין הקצבים הערלים רוצים למכור חלב שור וכשב אלא דוקא שיקנו גם חלב חזיר הוי ממש כציד שנזדמנו לו טמאים וטהורים דמותר דכיון שהוא צריך לקנות חלב וקטרח לקנות ונזדמן לו לקנות אלא שאין יכול לקנות אם לא שיקנה גם חלב חזיר ודאי דשרי כדי שלא יפסיד כל טרחו דמאי שנא טרחא דציד מטרחא דבעל מלאכה זו".
- ד) ערה"ש (סוף סעי' י"ח, סעי' כ"ו, עי' סעי' כ"ז [לשונו מובא לקמן]) – "כיון דאמרין דבכה"ג לא אסרה תורה דהתורה לא אסרה אלא כשעיקר הכוונה הוא בשביל הטמאים אבל כשעיקר כוונתו לדבר המותר ורק בשביל זה מוכרח שיהיה אצלו גם הדבר האסור שפיר הוה כנזדמנו ומותר [ט"ז סק"ד]".
- ה) מהרש"ם (ח"א סי' קכ"ו) – "ואף שהפר"ח סק"ח כתב דדוקא לצוד שרי ולא לקנות יחד הרי בפר"ת סק"ה פסק להקל וכ"ה בצ"צ סימן ס' ונו"ב מ"ת סוף סימן ס"ב".
- ו) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ל"ח) – "יש למילף דגם למכור באם הלוקח אינו רוצה לקנות הטהורים אם לא ימכור לו גם טמאים נמי אין לאסור דמ"ש לקנות מלמכור. וזהו טעם ערוך השלחן וכמפורש בדבריו סעיף כ"ז".
- ז) חלקת בנימין (ס"ק י"ט, ציונים ס"ק פ"ח, בי' ד"ה חיה) – "אין הכרח לחלק בין דרך צידה לדרך מקח".
3. אפילו למקילין - רק למכרם מיד, ולא להרויח בהם [לאפוקי החכירות הישראל מגדל החזירים ומאכילם לפועלים] – ב"ח (ס"ק ה' ד"ה זה), רמ"ע מפאנו (סי' ל'), ש"ך (סוף ס"ק י"ד), פר"ת (ס"ק י"ד), חו"י (סי' קמ"ב), חלקת בנימין (ס"ק כ').
- א) מלמד זכות בשכירות – ט"ז (ס"ק ד', לשונו מובא לעיל), עצי העולה (הל' סחורה בדבר האסור סעי' י').
4. מראי מקומות – זבחי צדק (ס"ק ט"ז).

ה. נחירה.

1. נחשב כנזדמן אצלו.
- א) ט"ז (ס"ק ד') – "נראה לי דהיתר גמור הוא ... ואי משום שאין עושין סחורה בנבלות וטריפות ג"כ אינו שייך כאן כיון דבהיתר עושין אותה נבלה ה"ל אח"כ כאלו נזדמנה לו נבלה בתוך ביתו דכיון שהוא עושה תחלה בהיתר בשביל הנאה שלו אין אח"כ שום איסור דלא אסרו חכמים אלא במכוון לעשות מעיקרא באיסור כגון לצוד מינים טמאים משא"כ כאן ... אלא דבר פשוט כל שעושה תחלה בהיתר כגון שצריך לדם או לעור הוי הבשר אח"כ כאלו נזדמנה לו נבלה ומותר למוכרה לעובד כוכבים אבל מי שאינו יודע הלכות שחיטה ורוצה למכור הבשר לעובד כוכבים ורוצה לשחוט באיסור זה ודאי אסור שמתחלה עושה נבלה בשביל מכירת הנבלה לחוד לא משום דבר היתר וכל זה נ"ל ברור ופשוט".
2. מחמיר.

- (א) אשכול (הל' שחיטה סי' י' אצל ס"ק י"ז, עמ' כ"ב) – "הא דאי' בתוספתא השוחט וצריך לדם נוחרו וכן הא דהתיר רבי לר"ח לנבל בידים, לא שרי לי' למכור הבשר לגוי".
- (ב) משאת בנימין (סי' כ"ה) – "אבל למכור הבשר אחר כך לנכרי ודאי אסור משום דמכין מלאכתו בדבר איסור מקרי".
- (ג) ב"ח (או"ח סי' תקנ"א סוף ס"ק י').
- (ד) ש"ך (ס"ק ח', נקוה"כ על הט"ז ס"ק ד').
- (ה) א"ר (סי' תקנ"א ס"ק כ"ט, א"ז שם ס"ק י"ז) – "מה שחלק הט"ז על משאת בנימין דפסק דוקא ישליך הבשר לכלבים אבל אסור למכור לעכו"ם, ופסק הט"ז דאף למכור מותר, כתבתי בספרי ליו"ד בראיות ברורות דאסור כפסק משאת בנימין עיי"ש, וכן מבואר מב"ח כאן".
- (ו) פר"ח (ס"ק ח').
- (ז) חו"י (סי' קמ"ב) – "ואף כי הרב הגדול בט"ז כתב להתיר נחירת תיישים ... אין דבריו מוכרחים כי בעל הג"ה שו"ת מ"ב שפיר דייק וגמר כי אם ימכר הבשר נחירה ודאי פעולת הנחירה היה עיקרה לתכלית ריוח גם מדמי הבשר שהוא נבילה נמצא מצד זה לאו בהיתר עושה נבילה כי כל מעשים שעושה בעסק דבר שאסור להתעסק בו הוי עוסק באיסור וכ"פ הב"ח סי' תקנ"א הביאו הש"כ ואישתמיטת' לחתנו הט"ז".
- (ח) חת"ס (יו"ד סי' ק"ח) – "אבל לנחור תיישים למכור הבשר לנכרים אלא שלא להפסיד עורם הוא נוחרם זה בודאי אסור כמ"ש הגהת משאת בנימין סי' כ"ה ע"ש ודברי ט"ז המתיר תמוהים מאד כבר מחו לי' מאה עוכלי בעוכלי דאין כאן שום התחלה בהיתר דהרי עיקר קנייתם למכור הבשר לנכרים ורק משום הפסד מועט דהעור רוצה לנחור וישתקע הדבר".
- (ט) חכ"א (כלל ס"ט סעי' ה') – "ולנחור תיישים בכדי שלא יתקלקל העור הט"ז שם מתיר והב"ח ומשאת בנימין וש"ך ס"ק ח' אוסרים (שם)".
- (י) פת"ת (סוף ס"ק ו') – "ומ"ש בה"ט בסק"ג בתשובת מ"ב אוסר כו' ע' (בתשובת חו"י סי' קמ"ב) שדעתו ג"כ נוטה כדעת המ"ב ולא כט"ז ע"ש. [גם בתשובת ח"ס סוס"י ק"ח כתב שדברי הט"ז המתיר תמוהים מאד וכבר מחו ליה מאה עוכלי דאין כאן שום התחלה בהיתר דהרי עיקר קנייתם למכור הבשר לעובד כוכבים ורק משום הפסד מועט דהעור רוצה לנחור וישתקע הדבר עכ"ל וכבר נתבאר רס"ק זה פרטים המסתעפים מזה]".
- (יא) יד אברהם (על הט"ז ס"ק ד').
- (יב) זבחי צדק (ס"ק ל"ז) – "ודלא כט"ז".
- (יג) שבט הלוי (מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קל"ה אות ט"ז)
- (יד) חלקת בנימין (ס"ק כ"ד).
- 1) "מיהו כ"ז היכא דעיקר כוונתו גם להבשר אבל אם מרויח אף בעורות בלבד ועיקר כוונתו להסתחר בהם ולא בבשר ורווחא דבשר ממילא קאתיא שוב מותר גם למכור הבשר דמאחר שאין עיקר כוונתו לבשר שפיר הו"ל כנודמן אצלו" – חלקת בנימין (ס"ק כ"ד).
3. מראי מקומות – עטרת זקנים (או"ח סי' תקנ"א ס"ק ו'), עצי העולה (הל' סחורה בדבר האסור סעי' ז).
- (א) ערה"ש (סעי' כ"ה) – "ולענ"ד נראה להכריע דאם עיקר המסחר הם העורות והבשר הוא טפל הוה הבשר כנודמנו ואם הבשר הוא עיקר כהעורות אסור.

1. מכור לישראל כדי שהוא ימכור לאחרים.

1. מיקל.

- (א) ט"ז (ס"ק ב') – "כי דייקא משכחת להיתרא דהא דין תורה במכירת טרפות עומדת אף לדידן וכמ"ש ב"י ע"ז דמקרא מלא הוא או מכור לנכרי והך מכירה אין בה חילוק בין מוכר ע"י עצמו למוכר ע"י אחר דקי"ל בריש האיש מקדש בכל התורה שלוחו של אדם כמותו ולישנא דקרא נמי הכי דייקא דקאמר או מכור ולא אמר תמכור כמו שאמר תחלה לגר תתנה אלא להורות שאף שהמכירה היא שלא על ידך אלא ע"י אחר שרי ואין זה דומה לשביעית ומכירת בהמה שזכרנו דשם אין הלוקח מיקרי שלוחו של ישראל כיון שהמוכר יכול למוכרם ללוקח שיאכלנה עצמה למה נאמר שהוא שלוחו למכור לעובד כוכבים משא"כ כאן במכירת טרפה שא"א למכור לו אלא לעובד כוכבים ממילא המוכר ללוקח מוכר לו דוקא דבר זה שהוא יהיה במקומו למכור לעובד כוכבים והגע בעצמך דאם לא תאמר כן יהיה הפסד במי שנודמן לו נבילה והוא לאו בר הכי שיוכל למכור לעובד כוכבים וכי יפסיד ולא ימכרנה לאחר שיוכל למכור לעובד כוכבים הא ודאי ליתא ואין בזה חילוק אם השליח ירויח או לא דכל סרסר דזבין ומזבין מיקרי שליח ומ"ה אף בקונה ישראל מחבירו טריפה להאכילה לפועליו עובדי כוכבים אין איסור דאין כאן איסור על טריפה זו דעומד במקום המוכר ושלוחו הוא וכן המנהג פשוט כפי מה שראיתי ואף שמו"ח ז"ל כתב לאיסור לקנות כדי להרויח בזה הנלע"ד כתבתי".
- (ב) באה"ט (ס"ק ב').
2. אסור לקנות, אבל מותר בתורת שליח.
- (א) ב"ח (ס"ק ב').
- (ב) ש"ך (ס"ק ח') – "וז"ל הב"ח ומשמע דוקא אותו שנודמנה לו יכול למכרו לעובד כוכבים מפני הפסד ממונו אבל ישראל אחר אסור לקנות מחבירו הנבלה וטרפה שנודמנה לו כדי להרויח בה למכרה ביוקר לעובד כוכבים דהיינו נמי סחורה עכ"ל וכן משמע בתוס' דסוכה (דף ל"ט ע"א) ד"ה וליתב לה וכן משמע דעת ר' שמשון בפ"י המשניות פ"ז דשביעית משנה ג' ע"ש".
- (ג) פר"ח (ס"ק ח').
- (ד) שלחן גבוה (ס"ק ח').
- (ה) חכ"א (כלל ס"ט סעי' א').

- (ו) חת"ס (יו"ד סי' ק"ח ד"ה ובתוס').
 (ז) פת"ת (ס"ק ד') – "ובש"ך ... כדעת הב"ח ... וכ"ד הפר"ח ... גם בתשו' חת"ס ...".
 (ח) מהר"י אסאד (יו"ד סי' קמ"ח).
 (ט) קיצור שו"ע (סי' ס"ד סעי' ב') – "ויכול למכרם גם על ידי שליח אף על פי שהשליח ירויה בו, אבל לא שיקנה השליח לחלוטין, דאם כן הוי אצלו סחורה".
 (י) זבחי צדק (ס"ק י"ז, ס"ק י"ט) – "ודלא כט"ז".
 (יא) ערה"ש (סעי' כ"ג) – "וכן מה שהתירה תורה בנבלה כשנזדמן לידו אינו אלא זה שאירע לידו מותר למוכרה אבל ישראל אחר אסור לקנות מיד ישראל זה ולמוכרה ופשוט הוא".
 (יב) שבט הלוי (מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קל"ד אות י"א).
 (יג) שבט הקהתי (ח"ו סי' רפ"ה אות ד').
 3. מראי מקומות – רע"א (על הט"ז ס"ק ד'), דרכ"ת (ס"ק ט"ו), עצי העולה (הל' סחורה בדבר האסור סעי' ב'), שערים מצויינים בהלכה (סי' ס"ד ס"ק ה'), אהל יעקב (סעי' נ"ה).

ז. רק הטמא והטהור ביחד, או אפילו הטמא בפני עצמו.

1. רק הטמא והטהור ביחד.
 (א) אורחות חיים (הל' איסורי מאכלות אות מ"ה) – "ומה שאמרנו שמותר למכרן הני מילי ביחד הטמא והטהור אבל לא הטהור בפני עצמו והטמא בפני עצמו דכיון שהוא צייד יאמרו שהוא כיון מלאכתו אליהם ולכן צריך שימכרם מיד לא שישהה הטמא עד שיהא שמן".
 (ב) ש"ך (ס"ק ט'), [ע' נקוה"כ בקצת דפוסים, סוף הסימן, על הב"י] – "והיכא דצד טמאים וטהורים צריך למכור הטהור והטמא ביחד וכמ"ש הא"ח אבל לא הטמא בפני עצמו ולא הטהור בפני עצמו ול"ד לאם לא עלו בידו אלא טמאים בלבד דהתירו לו למכור דהתם אם לא נתיר לו יפסיד כל טרחו וא"א בענין אחר משא"כ הכא ודלא כב"י".
 2. אפילו הטמא בפני עצמו, אא"כ היכא דעבד איסורא קנסינן ליה.
 (א) ב"י (ס"ק א' ד"ה וכתב).
 (ב) כנה"ג (הב"י ס"ק ב') – "... וכן הסכים ש"ך, וסוגיין דעלמא אזלא כדברי רב"י, ומעשים בכל יום בצייד השולה דגים מן הים שנאספים במכירתו כמה דגים שהם טמאים עם הטהור ומוכר הטהור לישראל והטמאים לגוי ואין מהרהר בדבר".
 (ג) פר"ת (סוף ס"ק ו') – "וגם מחייבינן ליה למוכרם כולם ביחד ולא על יד יד, דמאי דשרינן למוכרם על יד על יד בפרק מרובה [בבא קמא פ, א] אינו אלא בנפלו לו חזירים בירושה דלא עבד איהו איסורא, אבל היכא דעבד איסורא קנסינן ליה מיהא בכהאי גוונא".
 (ד) פר"ת (סוף ס"ק ח', ס"ק י"ב [לשונו מובא לקמן]) – "ואם צד טמאים וטהורים ביחד כיון שיכול לעכבם בידו למוכרם על יד על יד כל שכן שרשאי למכור הטמאים בפני עצמן ואין צורך למכור הטמא והטהור ביחד כדברי האורחות חיים [סימן כה הלכות איסורי מאכלות אות מה ד"ה הצייד] אלא כהב"י [ריש עמוד מג] שהשיג עליו. והש"ך [ס"ק ט] הסכים עם האורחות חיים ויותר נראים דברי הב"י".
 (ה) נוב"ת (יו"ד סי' ס"ב).
 (ו) לחם הפנים (ס"ק ח').
 (ז) בית לחם יהודה (ס"ק ח').
 (ח) פת"ת (ס"ק ו') – "נו"ב ... מזה מוכח דס"ל כדעת הפר"ח שהביא הבה"ט סק"ד ולא כש"ך".
 (ט) זבחי צדק (ס"ק כ"ב) – "ודלא כהש"ך".
 (י) ערה"ש (סעי' כ"א) – "וכן עיקר".
 (יא) מהרש"ם (ח"א סי' קכ"ו) – "ואף דהש"ך סק"ט פסק דגם בנזדמנו צריך למכור הטמא והטהור יחדיו הרי דעת הב"י אינו כן. ובפר"ח דחה דברי הש"ך וקיים דברי הב"י".
 (יב) עצי העולה (הל' סחורה בדבר האסור סעי' ד', ס"ק ה').
 (יג) כה"ח (ס"ק ל"א).
 3. מראי מקומות – באה"ט (ס"ק ד'), חלקת בנימין (ס"ק כ"ג).
 (א) פר"ת (ס"ק י"ב) – "אפילו חזירים מותר ליקח בחובו מהאי טעמא שהוא כמציל מידם ומותר למכרם על יד על יד כדן נפלו לו בירושה, וכן כתבו [הפוסקים] ז"ל".
 (1) דרכ"ת (ס"ק נ"ו) – "עפר"ח ס"ק י"ב שכ' דאם גבה בחובו חזירים צריך למכרם כולם בבת אחת דוקא ואסור למוכרם על יד על יד ולא דמי לנפלו לו בירושה עיין שם (וע"ל ס"ק נ"ד)".
 (2) כה"ח (ס"ק ל"ז) – "ראיתי בדרכי תשובה ... וצע"ג על הדרכי תשו' שכ' להיפך בשם הפר"ח".

ח. להשהותם אצלו.

1. רק כדי שלא יפסיד כדי שויו יש להקל – ש"ך (ס"ק י"א), פר"ת (ס"ק י'), לחם הפנים (ס"ק י'), בית לחם יהודה (ס"ק ח'), קיצור שו"ע (סי' ס"ד סעי' ג'), זבחי צדק (ס"ק כ"ג), דרכ"ת (ס"ק נ"ד), כה"ח (ס"ק ל"ב), שבט הקהתי (ח"ו סי' רפ"ה אות ד'), חלקת בנימין (ס"ק כ"ו).

ה] גביית דברים טמאים בחובו.**א. ראשונים.****1. מיקל.**

(א) רשב"א (ח"ג ריש סי' רכ"ג) – "והשאלה השניה שאמרת שנשאלת אם החזיר מותר בהנאה במה שהתרת ליקח אותו בחובו. חדא שהוא בעצמו אינו אסור בהנאה דבר תורה ואפילו לעשות בו סחורה אלא מדבריהם וצדי בהמה ועופות אסור לכיין מלאכתו לצוד הטמאה אבל אם נזדמנו לו מותר בהן למוכרו. וכמו ששנינו צדי חיות ועופות ודגים שנזדמנו להן מינין טמאין מותרין למוכרו. ועוד שהמקבל בחובו הרי הוא כמציל מידם ואפי' בהמתו, ואמכור יין נסך ואביא לך שהוא אסור אם לקבל בחובו ולהצילו מידן מותר".

2. מחמיר.

(א) אורחות חיים (הל' איסורי מאכלות אות מ"ה) – "ואסרו ז"ל לגדל חזירים בכל מקום לפי שהן מזיקים וכן אוסרים הפוסקים ליקח אותן בחובו אבל עופות טמאים נראה שמותר לגדל אותם כגון עופות המדברים ובלבד שלא יגדל אותן להשתכר אבל ליקח אותם בחוב אסורין דהוה ליה כסחורה ואם הוא כמציל מידו מותר".

ב. פוסקים.**1. מיקל.**

(א) רמ"א (סעי' א') – "וכן מותר לגבות דברים טמאים, בחובו, מן העובדי כוכבים, דהוי כמציל מידם".
 (ב) ש"ך (ס"ק י"ב) – "דהוי כמציל מידם. כלומר מן הסתם אמרינן דהוי כמציל מידם דלא כהא"ח".
 (ג) פר"ח (ס"ק י"ב) – "דהוי כמציל מידם. דעל הסתם הוי מציל ודלא כהארחות חיים [שם ד"ה ואסרו]".
 (ד) באה"ט (ס"ק ה').
 (ה) חכ"א (כלל ס"ט סעי' א').

(ו) תפארת ישראל (שביעית פרק ז' אות מ') – "צייד חיה וכו'. ל"ד צייד, דה"ה כל אדם [ש"ך שם סק"ו] וה"ה לגבותם בחובו".
 (ז) קיצור שו"ע (סי' ס"ד סעי' ג').
 (ח) זבחי צדק (ס"ק ל"א) – "דלא כאו"ח".
 (ט) עצי העולה (הל' סחורה בדבר האסור סעי' ט', ס"ק ט').
 (י) כה"ח (ס"ק ל"ה).
 (יא) שבט הקהתי (ח"ו סי' רפ"ה אות ד').
 (יב) חלקת בנימין (ס"ק ל').
 (יג) אהל יעקב (סעי' ס"ג).

ג. מתנה מנכרי.**1. מיקל.**

(א) שי למורא (סי' י"ז) – "מדינא אין בו איסור כלל".
 (ב) פר"ח (ס"ק י"ד) – "גוי שהביא דורון לישראל מדברים טמאים מותר לקבלו דאי לאו דהוה ליה הנאה מיניה לא הוה יהיב ליה כדאיתא בריש פרק בני העיר [מגילה כו, ב] והוה ליה כמציל מידו. וכן פסק בספר שי למורא סימן י"ז ע"ש בארוכה".
 (ג) רע"א (על המחבר סעי' א') – "שי למורא".
 (ד) חכ"א (כלל ס"ט סעי' ג') – "עכו"ם שהביא דורון לישראל דברים טמאים מותר לקבלן דאי לאו דהוה ליה הנאה מיניה לא יהיב ליה והוה ליה כמציל מידם (פרי חדש שם)".

(ה) זבחי צדק (ס"ק ל"ג).

(ו) זר זהב (על או"ה שער כ"א ס"ק י"ד).

(ז) עצי העולה (הל' סחורה בדבר האסור סעי' ט"ו).

(ח) שבט הקהתי (ח"ו סי' רפ"ה אות ה').

(ט) חלקת בנימין (ס"ק י"ז).

(י) אהל יעקב (סעי' נ"ב).

2. מחמיר.

(א) מתנה אפרים (הל' מאכ"א פרק י"ג סוף הל' ט"ז) – "בדין גוי שנתן מתנה לישראל דברים טמאים כתבו האחרונים דשרי לקבלם משום דחשיב כמציל מידו דאי לאו דקביל הנאה מישראל לא הוה יהיב ליה. ולע"ד אנ"כ דהא בי"ד סי' קמ"ח כתב דנפרעין מהם מלוה ע"פ ואפילו מלוה בשטר מפני שהוא כמציל מידם ואפ"ה כתבו דמתנה אסור אלמא דלא שייך במתנה לומר מפני שהוא כמציל מידם וכו'".

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק מ"א).

ד. מציאה והפקר.**1. מחמיר.**

(א) שי למורא (סי' י"ז ד"ה ונראה, סוף כ"ב-ב').
 (ב) שלחנו של אברהם (ס"ק ב') – "אבל מי שמוצא קן אסור לצודו ע"ש ולפ"ז אם מצא בשר נבילה בשוק אסור ליטלו למוכרו לגוי כיון שעדיין לא זכה בו לא הוי כנזדמנו. ונ"ל ראייה מגמ"ב בפ"ק דסנהדרין דט"ו...".

ג) דרכ"ת (ס"ק מ"ב) – ויעי' בשו"ת חקרי לב ח"א מיו"ד סי' קמ"א שעמד על המחקר אם נזדמן לאדם שמצא דבר טמא או שאר מאכלים אסורים שאסורים בסחורה אי שרי ללוקחם ואם לקחם אי שרי למכרם ועיי"ש במה שהאריך בזה ולדינא העלה דכיון דהוי מציאה דליכא הפסד ממון מכיסו אסור ללקחו ואם לקחו לא שרי למכור עיין שם באריכות.

ד) חלקת בנימין (ס"ק י"ז).

2. מיקל.

א) זבחי צדק (ס"ק ל"ה) – ודלא כהשלחנו של אברהם.

ב) זר זהב (על או"ה שער כ"א ס"ק י"ד) – "רעק"א ... שי למורא וכ"ש שפשוט דמותר במציאה.

ג) עי' יביע אומר (כה"ח ס"ק כ"ב) – "המיקל יש לו ע"מ שיסמוך".

3. מראי מקומות – אהל יעקב (סעי' נ"ח).

א) הרשב"א (עי' לעיל) כת' ב' טעמים למה יכול לגבות דברים טמאים בחובו. 1) שנחשב כאילו נזדמו לו. 2) הרי הוא כמציל מידם.

1) לכאורה הנ"מ בין הטעמים, מציאה והפקר. שנזדמו אבל אין כאן "הצלה" או הפסד ממון.

2) רמ"א כ' רק הטעם של "מציל מידם", ולכן נראה להחמיר בצורינו.

ב) וכ"ת, למה כ' הפוסקים שבירושה (עי' לעיל) יש להקל, הא אין שם "הצלה" או הפסד ממון.

1) אולי י"ל, ירושה כבר נכנס ברשות [כמו ציד]. משא"כ במציאה והפקר, שרצה לקנות ואח"כ למכור, הוי ממש מו"מ עם דבר

אסור.

ו) איסור דרבנן.

א. ירושלמי (שביעית פרק ז' הל' א', ב"ק פרק ז' הל' ז') – "כל דבר שאיסורו דבר תורה אסור לעשות בו סחורה וכל דבר שאיסורו מדבריהן מותר לעשות בו סחורה".

1. ראשונים – רמב"ם (הל' מאכ"א פרק ח' הל' י"ז, הל' י"ח), טור (סעי' א').

2. פוסקים – מחבר (סוף סי' קי"ז), לבוש (סוף סי' קי"ז), באר יעקב (סי' מ"ב ד"ה וזה), חכ"א (כלל ס"ט סעי' ב'), קיצור שו"ע (סי' ס"ד סעי' ד'), עצי העולה (הל' סחורה בדבר האסור סעי' י"ד), ושאר פוסקים.

ב. מכירת ג' לטיון לגויים.

1. מיקל – אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות מ"א, עמ' ר"א, "שיותר מאסור דרבנן מסתמא אין ... וממילא מותר למוכרו לנכרים").

ג. סחורה ב'חדש'.

1. מיקל.

א) כתר ראש (אות קמ"ט) – "מותר למכור חדש לאוכלי חדש. וראינו שהיה מאכיל ומשקה על שולחנו לאוכלי חדש בפניו".

1) המחזיק איזה דבר לאיסור אי שרי להושיטו להמתיר: מצד לפני עור – עי' ערך לפנ"ע, לשיטות ומראי מקומות.

ב) בית דוד (ס"ק כ"א) – "וודאי ליכא ס' דמותר לסחור כמו שכ' הפר"ח בסי' פ"ג אות כ"ו על דג הברביטא".

ג) דרכ"ת (ס"ק ס"ג) – "וראיתי בחידושי יו"ד כת"י מהגאון מו"ה דוד ביסטריץ ז"ל (א' מגדולי תלמידי הח"ס ז"ל) בחידושי לס'י

זה אות כ"א שנשאל ע"ד איסור חדש שהוא לשיטת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש מדאורייתא א"כ להנהיגין בו איסור לחוש לדעת הפוסקים הנ"ל אם ראוי להם לחוש ג"כ לאיסור סחורה ולאסור לסחור בסחורה מחדש כמו דאסור לסחור בשאר איסור דאורייתא והשיב להתיר וכמ"ש הפר"ח בסי' פ"ג על הדג ברביט"א שנהיגין בו איסור בכמה מקומות ואפ"ה מותר לסחור בו דאינהו מיכל אכלי ל' ואנן לא משתכרין ב' ובשו"ת באר יעקב מתיר לסחור בדבר שאפ"ל רק דעה א' מתירו א"כ בחדש כיון שהרבה פוסקים מתירין בודאי אין לאסור בו הסחורה ובסוף סיים דלפ"ז גם דבר מאכל שנתערב בו איסור תורה בנ"ט מותר לסחור בו כיון דרוב שיטות ס"ל טע"כ לאו דאורייתא ובאיסור דרבנן מותר לסחור וממילא דאפ"ל להחוששים וס"ל טכ"ע דאורייתא אין לאסור הסחורה עכ"ד".

ד) הגר"א נבנצל (אסיפת יצחק ו' תמוז תשס"ז) – "האם יש איסור סחורה ב'חדש'. תשובה: לא, אא"כ מכשיל בזה אחרים".

הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ד"ש, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"א אות ו') – "שאלה: האם מותר לעשות סחורה באיסורי חדש. תשובה: אם סובר שהקונה ישאירם עד זמן היתר חדש מותר".

ה) תשובות ונהגות (ח"ב סי' שצ"ו) – "נשאלתי מיהודי סוחר תבואה ירא שמים ונזהר גם באיסור חדש, אם יש איסור סחורה בחדש

ככל איסורי תורה שאסור להרויח בהם, ומסברא נלע"ד פשוט שאין איסור, דרק בנבילות וטריפות אסרה תורה להחזיקם כדי

לסחור בהם, שאיסורם איסור עולם, מה שאין כן באיסור חדש שלאחר ט"ו ניסן מותר באכילה, ויכול להחזיק אצלו עד שעה

שמותר, לא אסרה תורה ולא חז"ל גם לסחורה, ולא שמענו שהסוחרים לפני יום טוב חייבים לקנות מנכרי דוקא, ואילו מיהודי

אסור לקנות להרויח מפני איסור סחורה, וע"כ כיון שאינו אלא איסור זמני מותר גם עכשיו לסחור בו. וביותר נלע"ד שאיסור

סחורה הוא רק בנבלה, שרצים, דם וכדומה שאסורים מחמת מאיסותם (ככתוב ולא תטמאו בהם), בהם אסרה תורה סחורה, אבל

איסור חדש אינו משום דמאיס אלא שצריך להמתין, וכה"ג אין איסור סחורה, ואף לפמ"ש באור שמח פ"ו דחמץ ומצה (פ"ז)

דנחלקו הבבלי והירושלמי באיסור חדש אם הוא איסור גברא או איסור חפצא, ודעת הבבלי שזהו איסור חפצא אף שאינו אלא

איסור זמני, מ"מ לעניינו הואיל ולא מאיס אין איסור סחורה. וכעין סברא זו ביארנו במת אף שאסור בהנאה מ"מ מותר לקבל

שכר שמירה עליו, וכן בהקדש ששומרים לוקחים שכרם, שרק באיסור הנאה מחמת שפגום הוא דאסור ליהנות גם בשכרו, אבל

בהקדש או מת האיסור הנאה הוא מפני חשיבותם לא אסרו הנאה צדדית כמו שמירה, וא"ש. ולמעשה לדעת פשוט שיכול לסחור

בחדש ואין בזה שום חשש, רק הראוני בשו"ת 'שבט הלוי' (ח"ו סימן קי"ד) שהניח בצ"ע הדין אם חדש אסור בסחורה, וכן

בדרכות בסוף סימן קי"ז אות ס"ג מתיר סחורה בחדש מחו"ל רק משום דיש מתירין חדש בחו"ל אפילו באכילה, משמע שבא"י אסור, ולע"ד נראה שאין לחשוש וכמ"ש, וכן המנהג.

1. שבת הקהתי (ח"ו סי' רפ"ה אות י"א) – "מותר לסחור באיסור 'חדש' [ע"י בספר בית דוד על יור"ד סימן קיז דמתיר מכח כמה טעמים, עיין שם, וכן משמע בשו"ע הרב הלכות שבת (סימן שח) שכתב דחדש אינו מוקצה דאפשר למוכרו לעכו"ם עיין שם, ודוחק לומר דאיירי רק בנזדמנו], ולמכור פירות טבל ע"י יור"ד (סימן שלא ס"ק יז) דאין מוכרין פירות טבל שמא יבוא הלוקח לידי מכשול, ואפילו חבר לחבר לא ישלח טבל, שמא יסמכו זה על זה ויאכל טבל, אלא יתקנו מקודם".

2. מחמיר.

א. שבת הלוי (ח"ב סי' קס"ב, ע"י ח"ו סי' קי"ד אות ג', ע"י קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קל"ו אות י"ח) – "סוף דבר לא מצאתי בעניי טעם מספיק להתיר, והדברים נראין לאיסור וגם אם יתעקש אדם דעכ"פ איסור תורה אין כאן מכח שאינו דומה לשרצים או כדעת הסוברים דעיקר איסור מסחר רק מדרבנן (להסוברים כן) מ"מ פשוט דמכ"מ מדרבנן אסור, ואינו דומה לדם דמפורש התירו, ובירושלמי פ"ז ה"ג דשביעית לא הוציאו רק איסורים דרבנן מכלל איסור זה".

ב. הגרחה קצ"ל (גידולי חדש עמ' קמ"ט אות י') – "האם יש איסור סחורה בתבואה חדשה, ואם כן, האם זה רק בקמח ובדגן בעיניהו, או אפילו מה שיש בתערובתן מן החדש. תשובה: לכאורה דינו ככל איסור דאורייתא ביור"ד סי' קי"ז".

3. מראי מקומות – גידולי חדש (פרק ב' סעי' ט'), בין ישראל לנכרי (יו"ד סי' ט"ו סעי' כ"ג), אהל יעקב (סעי' י"ד).

ד. סחורה ב"טבל".

1. מיקל.

א. שבת הקהתי (ח"א סי' שפ"ו) – "מותר לסחור בטבל אף אם תרומה בזה"ז מה"ת".

ה. טעם של איסור.

1. מיקל.

א. בית דוד (סי' קי"ז ס"ק כ"א) – "ועתה גם דבר מאכל שנתערב בו איסור בנ"ט כיון דרוב שיטות ס"ל טע"כ לאו דאורייתא ובאיסור דרבנן מותר בסחורה ה"ה דמותר לסחור אפי' להחוששי' וס"ל טע"כ דאורייתא כנ"ל".

ב. הו"ד בדרכות (סי' קי"ז ס"ק ס"ג) – לשונו מובא לעיל.

2. מחמיר.

א. שבת הלוי (ח"ב סי' קס"ב, קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קל"ו הע' כ"ט) – "בית דוד ... ומה"ט לא זכיתי להבין כלל מש"כ הגאון הנ"ל שם לדעתו דמאכל שנאסר מכח טעם כעיקר לית עליו איסור מסחר כיון דאיכא הרבה שיטות דטע"כ לאו דאורייתא, דהמעייין בפוסקים ריש סימן צ"ח ופמ"ג בפ"כ ה' תערובות יראה דעכ"פ טע"כ ספיקא דאורייתא וא"כ יש עליו איסור מסחר מספק הנ"ל".

ו. מראי מקומות.

1. שבת הקהתי (ח"ו סי' רפ"ה אות י"ג) – "דבר שהוא ספר אם אסור מן התורה או דאסור רק מדרבנן הוי מחלוקת בהפוסקים אי מותר לסחור בו, (ע"י תשובת בית שלמה יור"ד ח"א סימן קנ)".

ז. דם.

א. מיקל.

1. פר"ת (סוף ס"ק ד').

2. נוב"ת (יו"ד סי' ס"ב ד"ה אך) – "אך ראיתי שם בפרי תואר שמתיר הדם לסחור בו כיון דאיתקש למים הרי הוא כמים שמותר לסחור בו כמו במים. ודבריו בזה ודאי נכונים שאם מועיל היקש זה לר' אבנה להתיר דם בהנאה כמבואר שם בפסחים דף כ"ב ולמה לא יועיל להתיר הסחורה".

3. חת"ס (יו"ד סי' ק"ו, סי' ק"ח ד"ה והנלע"ד).

4. פת"ת (ס"ק א') – "ע' בס' פרי תואר שמתיר את הדם לסחור בו כיון דאיתקש למים ועיין (בתשובת נו"ב תניינא חיו"ד סי' ס"ב) שהסכים עמו ע"ש".

5. שואל ומשיב (מהדורה קמא ח"ג סי' קכ"ב, ע"י תניינא ח"ג סוף סי' נ"ז) – "דהרי דם לכ"ע מותר בסחורה כמ"ש הפ"ת סי' קי"ז והנוב"י החזיק ע"י".

6. ערה"ש (סעי' ט"ו) – "ודע דדם ואבר מן החי מבואר ג"כ בפסחים שם שהתורה התירתו לגמרי וזה שהרמב"ם לא הביאם עם היתר **חלב ג"כ א"ש** דדם ודאי אין דרך לעשות עסק בו שהרי נפשו של אדם קצה בו ואבר מן החי אסור לבני נח ופשיטא שאסור למכור וליתן להם כמבואר שם בגמ' ואי משום אקראי בעלמא למכרם לאיזה צורך הלא מותר גם בכל האיסורים אבל חלבים מסחר גדול הוא ולכן לא הביאם הרמב"ם דם ואבר מן החי עם חלב".

7. עצי העולה (הל' סחורה בדבר האסור סעי' י"ג, ס"ק י"ג).

8. כה"ת (ס"ק ט').

9. חשוקי חמד (פסחים דף כג., עמ' קצ"א).

10. אהל יעקב (סעי' כ"ה) – "ונראה להקל בזה".

ב. מחמיר.

1. בית הלל (סי' י"א ס"ק ב') – "הלא הרואה אחר כך שהוא מקבל בכלי תיכף אחר גמר שחיטה יאמרו מקבל הדם לזורקו לעבודת אלילים ועוד נראה דאסור לישא וליתן בדבר האסור, דהיינו הדם שהוא דבר אסור ואסור לעשות סחורה בדבר האסור כדאיתא לקמן בסימן קי"ז, ע"ש, והוא איסור דאורייתא. ולא מקרי אם נזדמן לו נבילות וטריפות, היינו דוקא אם נטרפה הבהמה, אבל לכתחלה לקבל הדם ולמכור לעכו"ם זה ודאי איסור גמור הוא, ואם כן לא יפה עושים הקבצים השוחטים בבתייהם ומקבלים הדם בכלים ומוכרים לעכו"ם".
2. פ"ח (קונ"א סי' י"א).
3. דברי חיים (או"ח ח"ב סי' כ"ז) – "איך להתנהג פונדק במאכלי גוים ולבשל להם בשר טריפה: והדין פשוט לאיסור בב"י [יו"ד] סי' קי"ז ובפרי חדש [ס"ק ח'] וגם בשר אחרים אסור חזא שאינו נמלח ודם שבישל נהי שהוא מזרבנן מ"מ מצינו שהחמירו בו כבדאורייתא וכמבואר במנחת יעקב [כלל ב' ס"ק ו'] ובפרי חדש [סי' ס"ח ס"ק ז']".
4. זבחי צדק (ס"ק י"ב).

ג. במקום שאינו עומד לאכילה יש להקל.

1. שואל ומשיב (מהדורא תליתאה ח"ג סי' ל') – "דם דהוא מדברים שנפשו של אדם קצה בהם ופשיטא דאינו מיוחד למאכל ובזה ודאי מותר".
2. חלקת בנימין (ס"ק ט"ו).

ד. מראי מקומות – מהר"ם שיק (יו"ד סי' קל"ו ד"ה ובזה), דרכ"ת (ס"ק ד'), שערים מצויינים בהלכה (סי' ס"ד ס"ק א'), שבט הלוי (מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קל"ג אות ח').

ה. דם היוצא בשעת שחיטה.

1. הוי כנזדמן – פ"ח (קונ"א סי' י"א), פמ"ג (סי' י"א שפ"ד ס"ק ו'), "עיין בה"י מ"ש לענין דם שמקבלין אחר השחיטה מן הצואר בכלי ומוכרין והפרי חדש התיר בקונטרס אחרון אפילו לקבל מן הצואר בית השחיטה כל שהוא לאחר גמר שחיטה וכן אין בו צד איסור סחורה ויפה כ' לענין סחורה וכן הסכים השמלה חדשה", זבחי צדק (ס"ק י"א), חלקת בנימין (ס"ק ט"ו).
2. מחמיר – בית הלל (ס"ק ב'), לשונו מובא לעיל.
3. מראי מקומות – לחם הפנים (ס"ק ד').

ו. מכירת בשר שלא נמלח.

1. מחמיר.
  2. (א) דברי חיים (או"ח ח"ב סי' כ"ז) - לשונו מובא לעיל.
  3. מיקל.
- (א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ש"ו, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"א אות ח') – "שאלה: האם מותר למכור בשר שלא נמלח, ואם מותר מה הדין אם יודעים שהאנשים לא ימלחו את הבשר. תשובה: מותר. ואם יודעים אסור".
3. מראי מקומות – שבט הלוי (ח"ט סי' קנ"ט, מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קל"ז אות י"ט), חשוקי חמד (פסחים דף כג., עמ' קצ"א), אהל יעקב (סעי' ט"ו).
- (א) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' ז') – "הנה בשר ששהה שלשה ימים משנשחטה בלא מליחה וגם לא הודח במים, אסור לחנויות המוכרות בשר כשר למכור בתור בשר כשר, אף כשיודיעו להקונים שהוא בשר שעברו ג' ימים בלא מליחה ואסור לבשלם במים, דאף שאם נזדמן בדרך מקרה לאשה אחת ששכחה מלמלוח איזה חתיכה רשאה לצלות החתיכה על האש בלא כלי, הוא דוקא לאכול תיכף ולא להשהות על יום אחר, וממילא ודאי אסור לקנות בשר כזה, אף לצורך סעודה אחת שרוב הפעמים שאין קונים בשר לאכול תיכף, וגם לא מצוי כלל ענין אכילת צלי כזה שעל האש בלא כלי, ואם יאמרו הקונים שיעשו צלי כזה אין להאמינם, כי ודאי לא ידעו פרטי הדברים שצריך לגמור הבשול רק על האש בלא סיוע מבשול בכלי. כללו של דבר שאסור להחנויות של בשר למכור בשר ששהה שלשה ימים בתור כשר ואסור לקנות בשר כזה אף כשיודיעו שאסור לבשלם אלא לצלותם על האש ועל סעודה אחת, וכל שכן למוכרם כסתם בשר, ולכן כשנמצא בחנות בשר כזה הוא כנמצא בשר טרפה שצריך לאסור חנות כזה מלמכור בשר כשר".

ז. אבר מן החי.

1. מיקל – חת"ס (יו"ד סי' ק"ו, סי' ק"ח ד"ה והנלע"ד), פת"ת (ס"ק א'), ערה"ש (סעי' ט"ו, לשונו מובא לעיל), כה"ח (ס"ק ט').
2. מחמיר – לכאורה המחמירים לעיל, ה"ה כאן [שכל המקור להתיר, דאבר מן החי איתקש לדם].
3. מראי מקומות – נוב"ת (יו"ד סי' ס"ב), חלקת בנימין (ס"ק ט"ו).

ח. לקנות איסור כדי להאכילו לפועלין נכרים.**א. מחמיר.**

1. רמ"א (סעי' א') – "ואפילו לקנותו להאכילו לפועליו עובדי כוכבים אסור".
2. לבוש (סעי' א') – "ואפילו לקנותו להאכילו לפועליו גוים אסור".

3. דרישה (ס"ק ב', המגיה) – "וכתב הרמ"א ...".
4. עי' ט"ז (ס"ק ב').
5. פר"ת (ס"ק ג').
6. קיצור שו"ע (סי' ס"ד סעי' א') – "ואפילו לקנותו להאכילו לפועלו אינו יהודי אסור".
7. זבחי צדק (ס"ק ז') – "ודלא כהש"ך סק"ג ודלא כהפר"ח סק"ג".

ב. מיקל.

1. און"ן (סי' ש"ל) – "אבל מותר לקנות להאכיל לעבדיו ולשפחותיו נכרים ולכלבים שלו".
2. עי' ש"ך (ס"ק ג') – "לפי דעת הרב ולא ידעתי על מה שמכו רבים מבני עמינו שלוקחין טריפות בכיון כדי להאכיל לפועליהם עובדי כוכבים והדבר פשוט להם להתיר אבל צ"ע מנין לו להרב פסק זה כי אדרבה ...".
3. כנה"ג (הג' ב"י ס"ק כ') – "וכתב עוד שם אמרינן בירושלמי מי שלקח לצורך פועלים גוים כשמוכרו אינו מוכרו אלא בדמיו כו', נ"ב: מהכא משמע דמותר לקנות חזירים להאכיל לפועלים גוים, אבל בס' המפה כתב ואפילו לקנותו להאכילו לפועלים גוים אסור וכן סתם בהגהת דרישה. ואיני יודע מאין לו זה דמהא דא"ח והגהות מיימוניות מוכח דמותר, גם השפתי כהן תמה עליו בזה וכתב שרבים לוקחים טריפות להאכיל לפועלים, והטורי זהב כתב דלפי דעת הרב הך דירושלמי מיירי בעבר ועשה ולא משמע הכי".
4. פר"ח (ס"ק ג') – "וכן עיקר".
5. לחם הפנים (ס"ק ד') – "וכן נוהגין".
6. עי' חכ"א (כלל ס"ט סעי' א') – "ולקנות כדי להאכיל לפועליו יש אוסרין והמנהג פשוט לקנות לצורך פועליו".
7. פת"ת (ס"ק ד') – "לקנות כדי להאכיל לפועליו בלא"ה שרי לדעת הש"ך סק"ג דאין זה כעין סחורה וכ"ז הפר"ח".
8. ערה"ש (סעי' י"ט, סוף סעי' כ"ו) – "וכתב על זה רבינו הרמ"א או להלוות עליו ואפילו לקנותו להאכילו לפועליו עכו"ם אסור עכ"ל וכבר השיגו מפרשי הש"ע על מה שאסר לקנות להאכיל לפועלים [ש"ך סק"ג וט"ז סק"ב] וכבר המנהג פשוט לקנות בעד פועלים ואין שום חשש איסור בזה שאין אסור אלא לסחור ולא כשצריך לפועליו ואין לך נזדמנו יותר מזה ומה יעשה בפועליו ואפילו אם ביכולתו ליתן להם בשר כשר אם הוא ביוקר מטרפה אינו מחוייב לאבד מעותיו ואין האיסור אלא להשתכר ולא להפסיד עי"ז והרי זה דומה ממש לנבלה שבביתו שהתורה התירה למכור מפני הפסד ועדיפא מינה".
9. עי' חלקת בנימין (ס"ק י') – "והמיקל בזה יש לו על מי לסמוך".
10. אהל יעקב (סעי' מ"ב) – "כבר נהגו להקל בזה".

ג. מתנה.

1. כו"ע אסור.
  - א) ב"י (ס"ק א' ד"ה מדברי) – "נראה שכל דבר שאיסורו דבר תורה כשם שאסור לעשות בו סחורה כך אסור לקנותו כדי ליתנו לגוי ונראה לי הטעם משום דמתנה כמו מכר היא (ב"מ טז). דאי לאו דקבל הנאה מיניה לא הוה יהיב ליה מידי".
  - ב) לבוש (סעי' א') – "וכשם שאסור לקנות דברים הללו למכור אותם ולהשתכר בהם, כן אסורים לקנות אותם ליתנם לגוי במתנה, דמתנה היא כמכר, דאי לאו דקביל הנאה מן הגוי לא הוה יהיב ליה מידי והיינו מכר".
  - ג) ש"ך (ס"ק ג').
  - ד) כנה"ג (הג' טור ס"ק ו') – "ונר' ברור דכשם שא"י לקנות כדי למכור כך א"י לקנות כדי ליתן לפועליו גוים למאן דאסר אפילו במי שנזדמן לו בהמה באקראי שהיא נבילה וטריפה לא ימכור אותה אלא בדמים שקנאה ולא יותר, מהר"ם די בוטון סי' ה', וסוגיית דעלמא אזלא דלא כותיה".
  - ה) פר"ח (ס"ק ג') – "דמתנה כמכר והוה ליה סחורה, אבל להאכילם לפועלים עכו"ם לא מחזי כסחורה".
  - ו) פרי תואר (ס"ק ג') – "ונראה להקל בגוים האנסים שעושים להם ישר' כן ושולחי' להם דורונות מצד יראתם ואלמותם דלא מיקרי זה סחורה אבל אם היה לו גוי חבירו שמכדו ושולח לו דורון אסור".
  - ז) זבחי צדק (ס"ק ח').
  - ח) יביע אומר (כה"ח ס"ק כ"ח).
  - ט) שבט הלוי (מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קל"ג אות ט').
  - י) חלקת בנימין (ס"ק י"א).
2. מראי מקומות.
  - א) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) – "אחד שיש לו הרבה פועלים גויים ובכל שנה מחלק להם ממתקים יפים למתנה, וכמוכן יותר זול בשבילו לקנות ממתקים שאינם כשרים, האם מותר לו לתת להם ממתקים שאינם כשרים, או שאסור משום שמצאנו שמותר רק להאכיל פועל נכרי אבל לתת מתנה אולי תמיד אסור משום סחורה, וצ"ע. תשובה: מותר. (בעל פה, אינו נקרא סחורה בכ"ה"ג וכהלכות סחורה בפירות שביעית)".
  - הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) – "מכתב אחרון שאלנו לגבי קניית ממתקים עבור גוי למתנה שהרב שליט"א השיב שמותר, משום שאינו סחורה, ורצינו להבין שהרי הש"ך (סימן קי"ז ס"ק ג') כתב דאף שהוא מיקל לתת אוכל לפועל גוי כיון שאינו סחורה, מ"מ לתת לו מתנה אסור, וא"כ מאי שנא בנידון דידן. תשובה: בשיש סיבה לתת לו מתנה מותר".

- ד. ליתן דינר לפועלים ולומר הילך מעות הללו וקנה ואכול.
  1. כו"ע מותר.

(א) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק כ') – "ולכ"ע מותר לאדם לומר לפועליו הילך דינר וקנה ואכול אעפ"י שיודע שיקנה חזיר, אבל לא יאמ' לו צא וכו' ואני פורע כמו שהוא הדין בחמ' בפח', ולמאן דמת' שם אפילו לומר צא ואכו' ואני פורע גם כאן מותר אא"כ הקדים לו או שנשא ונתן ביד".

(ב) זבחי צדק (ס"ק ז') – "כנה"ג".

(ג) חלקת בנימין (ס"ק י"ב) – "מיהו מותר ליתן להם דינר ולומר הילך מעות הללו וקנה ואכול אע"פ שיודע שיקנה דברים אסורים וגם יכול לומר צא ואכול ואני פורע אא"כ הקדים דינר להנוני או שנשא ונתן ביד דבזה הו"ל כאילו קנה בעצמו ומאכילו בידים דאסור אליבא דהרמ"א".

ה. מראי מקומות – גר"א (ס"ק ד'), דרכ"ת (ס"ק כ"ז, ס"ק כ"ח), כה"ח (ס"ק י"ב), משנה הלכות (ח"ד סי' ק"ד), שבט הלוי (מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קל"ג אות י').

1. מחנה אפרים (הל' מאכלות אסורות פרק י"ג הל' ט"ז) – "גרס' בפ"ב דע"ז (דף ס"ב א) תניא החמרין שהיו עושין מלאכה בפירות שביעית שחרן שביעית, ופריך מאי שחרן שביעית אילימא דיהבינן להו שכר מפירות שביעית נמצא זה פורע חובו מפירות שביעית והתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה ע"כ. משמע לכאורה דמה שנותן אדם לפועליו סחורה מיקרי, ולפי זה היה נראה דאסור לקנות נבילות וטריפות כדי להאכיל לפועליו גוים. איברא דלקמן בשמעתין גבי מתני' דאומר אדם לפועליו צאו ושתו בדינר זה ואינו חושש משום [שביעית ולא משום מעשר ולא משום] י"נ ופירש רש"י ז"ל ואינו חושש משום שביעית כלומר דאסור למסור פירות שביעית לע"ה דהא איהו לא יהיב להו אלא פריטי אבל כי לא יהיב להו פריטי אסור, דהוי כמוסר פירות שביעית לע"ה עכ"ל ואלו משום איסור סחורה לא חייש, משמע דמה שנותן לפועלים לא מיקרי סחורה, ומדברי הרמב"ם ז"ל למדנו שרש הדברי' וכך הוא עיקרן של דברים דכל מה שלוקח האדם לצורך בני ביתו לית ביה משום סחורה, וה"נ פועלים אם קצץ מזונותיהם עליו הרי הם כאנשי ביתו וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מהלכות שביעית וכן הוא בירושלמי שם לקח חזירי' לצורך פועלים כשמוכרם אינו מוכרם אלא בדמיו, ואיכא למידק ממתני' דפ"ג דדמאי דקתני ר"ג היה מאכיל את פועליו דמאי ופירש ר"ע ז"ל דאין הלכה כותיה דכיון דמזונותיהן עליו נמצא פורע חובו מדמאי, ולפי מ"ש אינו כך אלא טעמא דאיסורא דכיון דמזונותיו עליו נמצא כמאכיל לבני ביתו דמאי ומ"ש בהגהת מיימון דאסור ליקח טריפות כדי ליתן לגוי למתנה ופירש הב"י הטעם משום דמתנה הוי כמו מכר דאי לאו דקבילו הנאה מיניה לא הוה יהיב ליה עכ"ל, צריך להבין דהרי לגבי שביעית שרי ליתן מתנת חנם ובפ"ח נמי אמרו דמותר ליתן לפועליו בדרך מתנה ואף על גב דאי לאו הוי עביד ליה עבידתיה לא הוה יהיב ליה. והתוס' בפ' לולב הגזול כתבו דאין איסור סחורה אלא בקונה בזול כדי להרויח למכרו ביוקר".

2. מהר"ם שיק (יו"ד סי' קל"ו) – "ולענין לקנות דברים אסורים להאכיל לפועליו ג"כ כבר מבוא' באחרוני' ובפר"ח בס"י ק"ד האריך בזה ורוצה לנטות גם דעת הרמ"א לדעת המתירין וא"כ בוודאי ירא שמים לא יעשה כן אבל מי שעושה כן וסומך עצמו על המתירין אין אנו מחוייבין למחות בידו".

ו. לעשות מסיבה לפועלים גויים: האם דומה למאכיל או כמו מתנה.

1. מיקל.

(א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שי"א, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ב אות י"ג) – "שאלה: האם מותר לעשות מסיבה לפועליו הגויים עם אוכל של נבילות וטריפות. תשובה: כן".

(ב) ויען אברהם (ח"ד ח"א סי' נ"א) – "על דבר מה שהנך רגיל ליתן להפועלים בבית מסחרך. ביום אידם של טענקסגיווינג' תרנגולי הודו (טוירקי"ס בלע"ז), ושאלת אם מותר לך לקנות להפועלים טוירקי"ס של נבילות וטריפות, שהם יותר בזול. והוריתי לך להיתר, וחכם אחד אמר לך שהוא נגד דברי הרמ"א בס"י קי"ז, לכן אבא בזה לבאר טעמי ונימוקי ההתיר. דאין מזה שום שייכות לדברי הרמ"א...".

2. לפי הש"ך יש להקל.

(א) אבני ישפה (אסיפת יצחק י"ז תמוז תשס"ז, מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קמ"ד) – "גם שאלת אם מותר לעשות מסיבה לפועלים שלו ולהאכיל אותם נבילות וטריפות, שהרי נבילות וטריפות מותרים בהנאה אבל אסור לעשות בהם סחורה, ואם כן שמא באופן זה הוא נחשב לעשות בהם סחורה שהרי הוא מרויח שהוא נותן אותם לפועלים במקום לתת להם אוכל כשר. ראיתי את דברי הש"ך יו"ד סי' קי"ז ס"ק ג' שהביא פוסקים שמותר לקנות נבילות וטריפות כדי להאכיל לפועלים כיון שאין זה דרך סחורה ע"ש. ונראה לי שה"ה אם הוא עושה להם מסיבה וכמו שנהוג עם פועלים בעת חגם. ואדרבא זה אפילו פחות שאלה מדברי הש"ך שהרי כאן ודאי שאינו דרך סחורה כיון שאינו דבר רגיל לעשות מסיבה מה שאין כן אוכל שרבים נותנים אוכל כחלק מן השכר ויותר דומה לסחורה. לכן פשוט שמותר לפי המקילים שהביא הש"ך".

3. מחמיר.

(א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Can a Jewish owner of a company have an event for his non Jewish employees (eg. Holiday Party) and serve not kosher food? Rema in YO"D 117 by schora bdovar assur seems to assur and even the Shach and Aruch Hashulchan there, that have scenarios that are mattir, seem not to apply in this case. Yet some poskim say it's okay and many seem to follow that opinion. What is Rebbe's psak? If there may be an irreligious Jew attending, even if Muttar for Schora, I assume it would be Lifnei Iveir? Any reason it would be ok?

R' Y. Berkovits wrote: 1. B'pashtus this would have a din of sechora, since it's understood that he has to do this for his business. Poskim say it's ok? I'm not aware of this. Give them kosher food. 2. Of course assur.

4. מראי מקומות.

(א) הגר"ח"ק זצ"ל (מציון תצא תורה ח"א יו"ד סוף הע' קמ"ד, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ב אות י"ג) – "שאלה: האם מותר לעשות מסיבה לפועליו הגויים עם אוכל של נבילות וטריפות. תשובה: לא ראוי".
(ב) אהל יעקב (סעי' מ"ז) – "יש לצדד להתיר לישראל לעשות מסיבה לפועליו הגויים עם אוכל של נבילות וטריפות".

ז. לקנות אוכל לכלבים שיש בו נו"ט.

1. מיקל.

(א) א"י (סי' ש"ל) – "אבל מותר לקנות להאכיל לעבדיו ולשפחותיו נכרים ולכלבים שלו".
(ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ש"ב, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"א אות ד') – "שאלה: האם מותר לקנות לכלב אוכל לכלבים שיש בו נו"ט. תשובה: כן".

(ג) אהלי שם (יו"ד ח"ג עמ' רמ"א) – "האם מותר לקנות מאכלות אסורות נבילות וטריפות עבור כלב הגדל בביתו ...".

(ד) Commerce and Issurei Hana'ah (עמ' פ"א, עמ' ק"ג, הע' א') – "ראיתי במשנה הלכות ... אבל כנראה שזה אינו ...".
2. מראי מקומות.

(א) משנה הלכות (ח"ד סי' ק"ד) – "לקנות נבילות וטרפות להאכילו לבהמתו ולכלב ... תבנא לדינא דנראה דמי שיש לו כלב בתוך ביתו ורוצה ליקח לו מאכלות אסורות לא מבעיא תערובות נבלה דלא הוה אלא איסור דרבנן או נבלה שאינה ראויה לגר דודאי מותר אלא אפילו נבלה ראויה לגר נמי אין מזניחין אותו אף שהרוצה להחמיר על עצמו תבא עליו ברכה, ואולי אם היו האחרונים רואים דברי הא"י היו מודים שמותר בלי פקפוק מ"מ למכור מה שנשאר מהם אין להתיר לכתחלה, עוד אני מסופק כמה מותר לקנות בפעם אחת ובהקונה לפועליו לאכול משמע לכאורה רק לסעודה אחת אבל לקנות בפעם אחת הרבה שיהיה לו ליתן להם הרבה פעמים וירויה בזה זה כבר הוה מו"מ במאכלות אסורות וא"כ גם בקונה מאכלי כלב אולי אינו מותר רק לקנות לפעם אחת אבל לקנות הרבה להניח בבית אוצרות אולי דיהי אסור וגם כי אז איכא טעם שמא אתי לאכול מיניה כיון שמונה אצלו זמן רב אבל כשקונה רק לאכילת פועליו בזמנו א"כ ליכא חשש שמא יאכלנו שהרי קונהו בשבילם וכנלפענ"ד דודאי אסור לקנות לזמן הרבה דאז הוה כבר משתכר בנו"ט אמנם גם זה רק באיסורי דאורייתא דבאיסורי דרבנן מותר להשתכר כמבואר בש"ס ופוסקים".
(ב) צער בעלי חיים (פרק ט"ו סעי' י"א הע' תתרמ"ז אות ד') – "משנה הלכות ...".

(ג) אהל יעקב (סעי' מ"ז) – "מי שיש לו כלב בביתו ורוצה לקנות לו נבילות וטריפות, אם איסורם מדרבנן ודאי שיש להקל, אבל אם איסורם של הנבילות וטריפות מדאורייתא, מי שיקל בזה ויקנה בשביל כלבו אין מזניחין אותו, אך המחמיר בזה תבוא עליו ברכה".

ט [שליחות.

א. סחורות ישראל, שהמקח וממכר נעשה ע"י שליח נכרי ועוסק לדידיה [שיש לו ריוח].

1. מיקל.

(א) נחלת שבעה (סוף סי' ע') – "שאינ הכותי עושה שליחות של ישראל, שבשביל הרווחה דידיה הוא עושה, וגם אין העסק ניכר שהוא של ישראל. אלא שמכוער הדבר אם הישראל עומד על גביו ומקבל הדמים. אבל אם אין הישראל עומד על גביו, נראה דשרי, דהכותי בדידיה קא טרח".

2. מחמיר.

(א) רמ"ע מפאנו (סי' ל').

(ב) חת"ס (סי' ק"ה), הו"ד בפת"ת (ס"ק ו') – "מ"ש בס' תשו' נ"ש ס"סי ע' להתיר ע"י שליח נכרי ומייתי ראי' משבת בש"ע א"ח ס"סי רמ"ה במ"כ לא דק בזה התם מיירי שאינו מכוון מלאכתו בשב' דוקא וישראל מקבל הריוח של שבת בהבלעת שאר הימים אבל לכוון מלאכתו ושולח גוי לעסוק עבורו בדברי' אסורי' לבד ישתקע הדבר ולא יאמר שהרי אמירה לנכרי שבות בכל איסורים ויעיין כ"מ פ"א מכלאים הלכ' ב' אלא שיש ללמוד זכות על הרב נ"ש שלא הזמין תקלה ע"י צדיק כי מלבד דעכ"פ איכא תה"ד הנ"ל דמשו"ל לי' איסורא דרבנן עוד הסביר בתשו' חו"י סי' קמ"ב דקרא לא מיירי אלא מאיסורא שלא הי' להם שעת הכושר אבל נבלות וטרפות שהי' להם שעת הכושר אינם נלמדים מהך קרא ואיסורן מדרבנן וא"כ י"ל אמירה לנכרי דרבנן הוה שבות דשבות וניצל אותו צדיק מאותו מכשול מ"מ אנן לא נסמוך על כזה ועל כיוצא בזה".

(ג) מהר"ם שיק (יו"ד סי' קל"ו ד"ה ועתה) – "ועתה באתי להעיר את ע"י שותפות עם הגוי מותר לעשות סחורה בנו"ט ובספר אמרי אש בחיו"ד סי' נ' כ' דאפילו עם גוי בשותפות אסור חדא משום דסחורה אסורה משום הנאה כמו שמבוא' בירושלמי והשנית דלפי פרש"י בב"מ דף ע"א וכן פסק הש"ע ביו"ד סי' קס"ט דיש שליחות לחומר' ולי נראה עוד טעם שלישי לאסור דבב"מ דף צ' איבעי' אי אמירה לגוי שבות בכל מקום ופסקו להחמיר יעוי"ש ברא"ש ובאמת גם הראב"ד כ' ריש פרק א' מכלאים להחמיר ועיין בפמ"ג בפתיחה כוללת ובאו"ח סי' ש"ז א"כ אי אמירה לגוי שבות יש להחמיר בשותפות עם הגוי וכ"כ בתשובת מנחם עזרי' דאפילו אריסות הגוי יש להחמיר וכן פסק הפר"ח ובתשובת מרן בעל חת"ס זצ"ל סי' ק"ה וק"ו".

(ד) חלקת בנימין (ס"ק ז') – "והסכימו הרבה פוסקים ...".

3. מראי מקומות – אהל יעקב (סעי' כ"ז).

ב. סחורות נכרי, שהמקח וממכר ע"י פועל ישראל.

1. מיקל.

א) **שואל ומשיב** (קמא ח"ג סי' קכ"ב, תנינא ח"ג סי' נ"ז) – "דבפועל ל"ש זאת אף לטעם הרשב"א דחיישינן שמא יאכל ממנו ל"ש בפועל דכל שנותנין לו במשקל והוא משלם עבור הנחסר ל"ח לזה. ובוה י"ל קושית התוס' מלא יצבע בשכר ודו"ק. ולפענ"ד ש"ס מפורש דבפועל ל"ש זאת דהרי אמרו ב"מ צ"ב נזיר שאמר תנו לאשתי ולבני אין שומעין לו וקשה איך רשאי לעשות כלל ביין דלמא יבא למיכל מיניה ובש"ס אמרו דלכך אין נותנין לאשתו משום לך לך אמרינן נזירא ופירש"י משום קנסא וקשה למה לא אמר הטעם אסור סחורה דלרוב פוסקים הוא מן התורה ושם בוודאי יש חשש שיאכל ממנו דמשמאי קא זכו לי וע"כ דלא חשו בפועל לזה ומכ"ש בשאר פועלים".

ב) **מַהְרֵשׁ"ם** (ח"א סי' קכ"ו) – "ובדין פועל זה זמן רב דחיתי דברי תשו' ב"ש סימן קצ"ב שכתב ראייה מרמב"ם פ"ו משמטה ה"ג לאסור. והבאתי מהא דע"ז (ס"ב ע"ב) ותוספות ד"ה חמרין וכו' דמוכח דדוקא בחמרין דמי לסחורה מה שאין כן בפועל. אם כן בפועל שכיר יום יש להקל. ובפרט לשיטת הרמב"ן ור"ן וריטב"א שם דדוקא בפירות עבירה אסור פשיטא דיש להקל. וגם בשו"ת ב"א החדשות דף ט"ו ע"ב וט"ז ע"א מבואר דמותר להיות פועל ולהשכיר עגלות להוליך דגים טמאים ול"ש לגזור שמא יבא לאכול רק בשלהם ולא בשל אחרים. ורמז לתוס' ורשב"א סוף פרק הנזקין וחולין (ז)".

ג) **הגר"ח** (אסיפת יצחק כ"ו סיון תשס"ז) – "שאלה: האם מותר להיות פועל אצל גוי למכור נבלות וטריפות. תשובה: לגויים מותר".

2. מחמיר.

א) **חתם סופר** (יו"ד סי' ק"ד) – "ומכל מקום נ"ל אהני לן הטעם להחמיר אפילו אין הישראל קונה לעצמו כלל רק **משכיר עצמו לגוי להרויח בסחורת** דבריה האסורים לטובת הגוי והישראל אינו מרוויח בו כלל כי אינו שלו רק בא בשכרו מ"מ אסור משום דלמא אתי למיכל מיני' ולזה אהני הטעם להחמיר אבל לא להקל".

חתם סופר (יו"ד סי' ק"ה, סי' ק"ח), הו"ד בפת"ת (ס"ק ו') – "נ"ל נפקותא בטעמי' דקרא להחמיר שלא יעשה הישראל שלוחו של גוי לשאת ולתת בשליחותו וישראל אינו נהנה ממנו מכל מקום אסור דלמא אתי למיכל מיני'".

ב) **בית שלמה** (יו"ד סי' קצ"ב) – "דפעולה בשכר היא כסחורה".

ג) **אג"מ** (יו"ד ח"א סי' נ"א) – לשונו מובא לקמן.

ד) **שבט הקהתי** (ח"ו סי' רפ"ה אות ט') – "אי מותר לישראל להיות פועל אצל נכרי ולעבוד בדברים אסורים, דבר זה דנו בו הפוסקים, ויש כמה שמקילים בזה, אבל בשו"ת בית שלמה (ח"ב יור"ד סימן קנב) ובשו"ת אבנ"ז (יור"ד סימן קה) אסורים, כן אסרו הפוסקים שלא יהיה ישראל שלית לקנות דברים אסורים במעות של הנכרי (עי' תשובת חתם סופר יור"ד סימן קה), וכן לא יעשה ישראל שליח לנכרי לקנות ולמכור, אף על גב דאין שליחות לעכו"ם, (תשובת אמרי אש סימן נ, ושו"ת פרשת מרדכי או"ח סימן כ, ועי' בשו"ת בית שלמה יור"ד סימן קצב)".

3. מראי מקומות – **דרכ"ת** (ס"ק נ'), **אהל יעקב** (סעי' ל"ט).

א) **אג"מ** (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קי"ז אות ג') – "מותר להיות קבלן משנה (subcontractor) לסחורה טמאה אם לא תבא הסחורה לרשותו, מחמת שהמשלה מקפדת בכך".

ב) **משנה הלכות** (ח"ה סי' ק"ג) – "ואומר אני דאפילו להאסורים בפועל מ"מ נראה דלא אסרו אלא בפועל העובד רק בדברים אסורים אבל כגון בדין ששוכרין פועל לעשות בכל מיני מלאכה ובתוכם גם נ"ט נראה דכה"ג כ"ע מודי דלגבי פועל הוה כנודמנו לו ומותר לעבוד בו ומיהו להשכיר עצמו לקצוב רק נ"ט בזה נראה דאין להתיר לכתחלה כיון דעכ"פ מכוער הדבר ביותר להיות קצב רק בבשר חזיר ונבילות וטרפות".

ג) **שבט הלוי** (ח"ו סי' קי"ד אות ג'), קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קל"ג אות י') – "י"א שאסור לקנות מאכל איסור ע"מ להאכילו לפועליו הנכרים ויש מתירים".

ג. פועל ישראל המשכיר עצמו אצל נכרי לעסוק בדברים טמאים.

1. מחמיר.

א) **קול אליהו** (יו"ד סי' כ"ז) – "ממאי דקי"ל אסור לעשות סחורה בדברים האסורים, יש לאסור להיות ישראל עומד ומשרת לבשל לגויים מאכלות אסורות, שהרי מכיון מלאכתו בכך. כללא דמילתא דלא מצאתי היתר לדבר זה, אי משום איסור בישול בשר בחלב, אי משום שמא ישכח ויטעום את התבשיל, ואי משום עושה סחורה בדברים האסורים דאיסורו מן התורה".

ב) **בית שלמה** (יו"ד סי' קצ"ב) – "ומבואר מזה דגם המשתכר באיזה פעולה שעובד הוא סחורה, ואסור בפירות שביעית, והוא הדין לענין איסור סחורה בנבילות וטריפות, דתנן במתני' בחדא מחתא דכוותיה הוא. ואין לומר דהא דקתני במתני' ולא יצבע בשכר, היינו דוקא בצבע של הצבע עצמו, דזהו ודאי הוא סחורה כיון דמקבל שכר נמי בעד סימנים עצמם, אבל לעולם דשכר ידיו לבד לא מקרי סחורה, דמתני' סתמא קתני, ומלתא דפסיקא נקטה, דבכל ענין אסור ... ומבואר מזה דפעולה בשכר הוא כסחורה ... ולהפוסקים דאיסור סחורה בדברים האסורים הוא מדרבנן, משום שמא יבא לאכלם, פשיטא דבנידון דידן האיסור ברור מהאי טעמא כמו שכתב הט"ז (סי' קטז סק"ב) לענין הלואה ע"ש, וכן כתב להדיא בתשובת **חתם סופר** (סי' קד, וסי' קה), וז"ל (בסימן קד) ומ"מ נראה לי דאהני לן הטעם להחמיר אפילו אין הישראל קונה לעצמו כלל, רק משכיר עצמו לגוי להרויח בסחורות דברים האסורים לטובת הגוי, והישראל אינו מרויח בו כלום כי אינו שלו, רק בא בשכרו, מ"מ אסור משום דלמא אתי למיכל מיניה כו' ע"ש. ובסימן קה כתב וז"ל ואמנם נראה לי נפקותא בטעמיה דקרא להחמיר שלא יעשה הישראל שלוחו של גוי לשאת ולתת בשליחותו וישראל אינו נהנה ממנו, מ"מ אסור דלמא אתי למיכל מיניה ע"כ".

2. מיקל.

- (א) שואל ומשיב (קמא ח"ג סי' קכ"ב, תנינא ח"ג סוף סי' נ"ז, תליתאה ח"א סי' רס"ט) – "דבפועל ל"ש זאת אף לטעם הרשב"א דחיישינן שמא יאכל ממנו ל"ש בפועל דכל שנותנין לו במשקל והוא משלם עבור הנחסר ל"ח לזה".
- (ב) מהרש"ם (ח"א סי' קכ"ו, דעת תורה סעי' א' ד"ה ועיין ברכי [עמ' מ"ח]) – "ובדין פועל זה זמן רב דחיתי דברי תשו' ב"ש סימן קצ"ב שכתב ראייה מרמב"ם פ"ו משמטה ה"ג לאסור. והבאתי מהא דע"ז (ס"ב ע"ב) ותוספות ד"ה חמרין וכו' דמוכח דדוקא בחמרין דמי לסחורה מה שאין כן בפועל. אם כן בפועל שכיר יום יש להקל. ובפרט לשיטת הרמב"ן ור"ן וריטב"א שם דדוקא בפירות עבירה אסור פשיטא דיש להקל. וגם בשו"ת ב"א החדשות דף ט"ו ע"ב וט"ז ע"א מבואר דמותר להיות פועל ולהשכיר עגלות להוליך דגים טמאים ול"ש לגזור שמא יבא לאכלו רק בשלהם ולא בשל אחרים. ורמז לתוס' ורשב"א סוף פרק הנזקין וחולין (ז)".
- (ג) בית יצחק (יו"ד ח"א סי' קמ"ג) – "ותבנא לדינא הנה להתיר לכתחילה להיות פועל בדברים אסורים נהי דגם לדעתי אינו נכלל בכלל איסור סחורה. אבל עכ"פ החשש דלמא אתי למיכל שייך".
- (ד) אמרי יושר (ח"א סי' קי"ח) – "והביא כ"ת דברי החת"ס יו"ד סי' ק"ד שפועל בשכר בדברים האסורים בסחורה אסור דלמא אתי למיכל מיני ובתשו' בי"ש יו"ד סי' קצ"ב הוסיף לומר דהיא איסור תורה דהוי סחורה ממש והביא ראי' מפ"ז דשביעית ... אבל תמהני טובא ... באופן שלדינא הי' נראה דשרי להשכיר עצמו לפועל בדברים האסורים והא דלא יצבע בשכר היינו בצבע דידי' דהוי סחורה ממש וכן מוכח מדברי הט"ז יו"ד סי' קי"ז ס"ק ב".
3. יש לחוש שמא יאכל [אם בעה"ב נתן לו רשות] – קול אליהו (יו"ד סי' כ"ז, לשונו מובא לעיל), בית יצחק (יו"ד ח"א סי' קמ"ג, לשונו מובא לעיל).
4. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק י"ג, ס"ק נ'), חלקת בנימין (ס"ק ח').
- (א) רע"א (במקצת דפוסים, על מחבר סעי' א') – "אסור לעשות בו סחורה. לקבוע מלאכתו לבשל לנכרי דברים האסורים ונוטל שכר טרחתו אם מקרי סחורה צ"ע ועיין תשובות קול אליהו סי' כ"ז וכן כתב התו"ט פ"ז מ"ג דשביעית".

ד. הובלת מאכלות אסורות.

1. מיקל.
- (א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' נ"א) – "בדבר מה שהורה כתר"ה להעגלון שמותר לו להוליך בשר חזיר כיון שאין לו חלק בגוף האיסור נראה לע"ד שיפה הורה ... ומה שציינן כתר"ה לש"ך סי' קי"ז סק"ב כוונתו דלטעם שמא יאכל או מפני הרואין יהיה אסור, אינו כלום חדא דאין שייך גזירה זו במוליך ופועל דהא אינו שלו ואינו חשוד על איסור גניבה ולא יאכל אף אם היה דבר מותר וגם יתיירא מהבעלים כשיחסר מהמדה והמשקל ולא יפסיד בזה אומנתו כשיגנוב ויאכל ממה שמוליך ועושה פעולה. וגם יותר מזה מציינו בש"ך שם סק"ג דרוצה להתיר לקנות כדי להאכיל לפועליו אף ששם שייך חשש שמא יאכל ומפני הרואין ומ"מ לא אסרו משום דעיקר האיסור הוא רק לעשות סחורה דיליף מקרא ומטעם שמא יאכל לבד בלא הקרא או אסמכתא אקרא לא היו אוסרין ... ולא יקשה כתר"ה ממה שאסר בחת"ס סי' ק"ד לישראל להיות שכור לגוי לעשות סחורה בדבר איסור משום שמא יאכל, דהוא משום דמספקינן בגדר האיסור אם מעשה המסחר אסור ואז ישראל עבור גוי אסור וגוי עבור ישראל מותר כשיטת הנ"ש סי' ע' או דעסק המסחר אסור שהוא ההרוחה והאחריות מזה ואז הוא להיפוך דישראל עבור גוי מותר וגוי עבור ישראל אסור. ואזלינן הכא והכא לחומרא זהו כוונת החת"ס לע"ד אבל מוליך ופועל מותר כדבארתי".
- אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קי"ז אות ג') – "אין איסור לחברת הובלות (trucking company) להוביל נבילות וטריפות של אחרים ואף לעזור לטעון ולפרוק מהמשאית מותר".
2. מחמיר.
- (א) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב סוף הע' מ"ז, עמ' תרפ"ב אות ט', מציון תצא תורה ח"א אות ש"ז) – "שאלה: האם מותר לישראל לעשות עבודת הובלה של מאכלות אסורות, או בשר שלא נמלח וכדומה. תשובה: מאכלות אסורות לא, בשר שלא נמלח כן".
3. מראי מקומות – שבט הלוי (ח"ט סי' קנ"ט, מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קל"ז אות י"ט), אהל יעקב (סעי' מ"א).

ה. לבשל נו"ט עבור גוי.

1. מחמיר.
- (א) ויען דוד (ח"ו סי' ק"ח).
2. מיקל.
- (א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' נ"א) – "וגם מפורש בסי' פ"ז דמותר אף לכתחלה לבשל בשר טמאה בחלב ואף הרמ"א לא אסר אלא מפני מראית העין אבל הפשר עצמו מותר לבשל אף שיותר יש לחוש שמא יאכל או מפני הרואין משום דרק סחורה אסור".
- (ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ש"ח, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ב אות י') – "שאלה: האם מותר לעבוד ולבשל מאכלות אסורות בשביל גוי. תשובה: כן".
3. מראי מקומות – יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' ו'), ויען דוד (ח"ו סי' ק"ח), אהל יעקב (סעי' מ').
- (א) קול אליהו (ח"א יו"ד סי' כ"ז) – "נתבארו דברי הרשב"ץ ז"ל שאסר לבשל נבילה לגוי מטעמא דשמא ישכח ויאכל וגמר לה ממה שאמרו אסור לישראל למזוג יין לגוי, דודאי התם נמי שייך חששא דשמא ישכח וישתה ממנו כיון דדרך הוא לטעום את המזיגה אם היא כראוי".
- (1) שנראה מדבריו דאוסר דוקא מטעם גזירה שמא יבא לאכלו ולא משום סחורה.

(ב) רע"א (על המחבר סעי' א', במקצת דפוסים) – "אסור לעשות בו סחורה. לקבוע מלאכתו לבשל לנכרי דברים האסורים ונוטל שכר טרחתו אם מקרי סחורה צ"ע ועיין תשובות קול אליהו סי' כ"ז וכן כתב התו"ט פ"ז מ"ג דשביעית".

י] מקרים נוספים.

א. סחורה בפירות מתולעים.

1. מחמיר.

(א) בית הלל (סי' פ"ד ס"ק ב') – "ודבר שהוא אסור מן התורה אסור לישא וליתן בהם".

(ב) פמ"ג (סי' פ"ד שפ"ד ס"ק י"ח) – "כתב הפר"ח בקו"א אותן שקונים ומוכרים דבר מאכל שהוא מתולע אין איסור דלא כבית הלל שאוסר משום דאסור להסתחר בדברים האסורים באכילה דאין נותנין יותר דמים בשביל התולעים עכ"ל ולא ידענא למה דחאו דהא דאין עושין סחורה בדבר העומד לאכילה והוא אסור מן התורה הוא שמא יבוא לאכול ממנו בשעת מכירה כמבואר סי' קט"ז ה"ה כאן דיש לחוש לזה ואף שרואה בו תולעים ישכח כמו חזיר וכדומה ותקלה חיישינן ואף להאכיל עבדו ושפחתו לזמן מרובה חיישינן דלמא אתי למיכל ע"כ צ"ע על מה מקילין העולם להסתחר בדברים מתולעים שפירשו וחזרו דהוה דבר תורה עי' סי' קי"ז".

(ג) הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ב' אות נ"ה) – "התירו מכירת קטניות, במקום שאינם מוחזקים בודאות בתולעים, משום שמניחים שהקונה יבדקם. ואכן אסור להחזיק דבר מתולע בחנות, אפי' דברים שיודעים שצריך לבדוקם".

(ד) עי' דרכי הלכה (פרק ב' סעי' י').

2. מיקל.

(א) פר"ח (סי' פ"ד קונ"א על בית הלל ס"ק ב') – "ואין זו הוראה של כלום שהם אינם מסתחרים בתולעי' כי אם באוכל עצמו ואינו נמכר יותר ביוקר מפני התולעת והאוכל עצמו אף לישראל שרי ע"י בדיקה א"כ אין לו טעם וריח לאסור להסתחר בו וזה פשוט".

(ב) בית לחם יהודה (ס"ק א') – "בה"י ... והפר"ח חולק ...".

(ג) זבחי צדק (ס"ק א', סי' פ"ד ס"ק ל"ט) – "פר"ח בקו"א דלא כהרב בה"י".

(ד) חכמת שלמה (ד"ה וכל, סי' פ"ד) – "דמן התורה לא מצינו גזירה כלל, ובעל כרחך מאן דאמר הטעם שמא יבוא לאכול סבירא ליה דאיסור סחורה הוי רק דרבנן, ומאן דאמר דהוי מן התורה לא סבירא ליה הטעם מכה גזירה שיבוא לאכול רק דהוי גזירת הכתוב כך. וא"כ הפרי חדש סובר כדעת [הסוברים] דהוי מן התורה והוי גזירת הכתוב, לכך סבירא ליה דזה דוקא אם הסחורה הוי בגוף דבר האסור, אז אסרה התורה, אבל בזה גוף הפירות היתר הם רק שיש בהם תולעים, והרי אין נותנין יותר בשביל התולעים, וא"כ אינו קונה ומוכר רק דבר היתר לא איסור. ולכך י"ל דהעולם סומכין על הני פוסקים דהוי מן התורה. בפרט דממה נפשך, אי הוה מדרבנן הוי ספק דרבין ולהקל, והם סומכים על דעת [מאן דאמר] דהוי מן התורה ומותר בכהאי גוונא, וזה ברור".

(ה) שואל ומשיב (מהדורה ג' ח"ג סי' ל' ד"ה וראיתי) – "וראיתי בפרי מגדים סי' פ"ד בס"ק י"ח שחולק על הפר"ח וכתב דלדעתו הדין עם ב"ה דאוסר לעשות סחורה בדבר מאכל מתולע ומטעם שמא יאכל ממנו ע"ש ולפענ"ד לא כן ונראה דברי הפר"ח דאטו הוא קונה התולעים הוא קונה המאכל והתולעים הנמצאים הוה כנזדמנו לו דמותר וכעין שכתב הר"ח והט"ז לענין אורנדא שיש בו ג"כ דברים טמאים וכעין שכתבו לענין מה שקונין ארנבת הבשר אגב העור כנלפענ"ד".

(ו) עצי העולה (הל' סחורה בדבר האסור סעי' י"ב).

(ז) כה"ח (ס"ק ב', סי' פ"ד ס"ק נ') – "זב"ח או' ט"ל".

(ח) הגר"א נבנצל (אסיפת יצחק ו' תמוז תשס"ז) – "שאלה: האם יש איסור סחורה בפירות מתולעים. תשובה: כנ"ל [לא, אא"כ מכשיל בזה אחרים]".

(ט) שבט הקהתי (ח"ו סי' רפ"ג, סי' רפ"ה אות ו') – "פירות מתולעים - הפרי חדש מקיל ומתיר לסחור בהן, משום דאין עושה מסחר עם התולעים כי אם בהפירות, ודעת הפרי מגדים להחמיר דשייך חשש שמא יבוא לאכול, ועמא דבר נהגו להקל".

(י) אהל יעקב (סעי' י', עי' סעי' י"א, עי' סעי' י"ב) – "והמנהג כדעת המקילים".

3. מראי מקומות – גליון מהרש"א (סי' פ"ד על המחבר סעי' ה'), דעת (סי' פ"ד סעי' ה' ד"ה ועי' שפ"ד), בין ישראל לנכרי (יו"ד סי' ט"ו סעי' י"ח), בדיקות המזון כהלכה (פרק י' הע' א').

(א) פת"ת (ס"ק ב') – "עבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל שכתב בשם בה"י דלכתחלה אסור לקנות פירות מתולעים למוכרן לעובד כוכבים והפר"ח בק"א חולק עליו ועי' פמ"ג לעיל סי' פ"ד מ"ש בזה".

(ב) חלקת בנימין (סי' קי"ז ס"ק ב') – "ובשעת הדחק יש להקל בזה".

ב. בית מלון או מסעדה שמאכילים נבלות, ויש להם רק אורחים נכרים.

1. מחמיר – חשוקי חמד (פסחים דף כג., עמ' ק"צ), אהל יעקב (סעי' ל"ב [לשונו מובא לקמן], סעי' נ').

2. אם יקנה עם שותף נכרי, וחלק המזון יהיה של הנכרי.

(א) מיקל.

1) חשוקי חמד (פסחים דף כג., עמ' קצ"א) – "ולכאורה אם יקנה את המלון עם שותף נכרי, וחלק המזון יהיה של הנכרי, והלינה

תהיה של הישראל, יוכל לקנות את המלון. ובכך יצא גם מחשש של חמץ בפסח, ויצטרך להשכיר גם את חלקו לכל ימות הפסח,

כדי שלא יעבור על רוצה בקיומו של החמץ, כי בלי מזון חמץ אין לינה, וכדי שיבאו נופשים נכרים הם צריכים את החמץ של

שותפו הגוי, וכך גם בשבת יתן לנכרי אחוזים כדי שיטפל באורחים".

2) אהל יעקב (סעי' ל"ב) – "אסור לישראל לפתוח מסעדה ולהאכיל נ"ט לנכרים, שהרי משתכר במאכ"א. אבל יכול למנות שותף נכרי שיקנה הנו"ט ויהיה אחראי על בישולם והגשתם, והשכר עבור הנו"ט יגיע לידי הנכרי, ושאר רווחי הסעודה ירויח הישראל".

ג. ברבוט"א (Barbattus).

1. עי' סי' פ"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ד. מניות (stocks).

1. מחמיר.

א) הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' תרס"ג) – "אחד בחו"ל קונה מניות וכדומה, ורוצה לדעת האם מותר לקנות מחברות שמוכרים מאכלי אסורות, או שמא יש בזה איסור של סחורה במאכלות אסורות אע"פ שהוא לא מתעסק עם המאכלים עצמם. תשובה: אסור".

ב) עי' הגר"א בבבצ שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ש', אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרע"ט אות ב') – "שאלה: האם מותר לקנות מניות [stocks] בחברת 'מקדונלד'ס' [McDonalds] מסעדה שמוכרת טריפות ובשר וחלב. תשובה: לכאורה יש להחמיר".

ג) אבני ישפה (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרע"ט אות ב', מציון תצא תורה ח"א יו"ד סוף הע' קל"ב) – "שאלה: האם מותר לקנות מניות [stocks] בחברת 'מקדונלד'ס' מסעדה שמוכרת טריפות ובשר וחלב. תשובה: יש לאסור מעיקר הדין עסק במניות של נ"ט".

ד) הגר"א שלוזינגר שליט"א (אהל יעקב הע' ל"א, עמ' תר"פ אות ב', מציון תצא תורה ח"א סוף הע' קל"ב) – "שאלה: האם מותר לקנות מניות [stocks] בחברת 'מקדונלד'ס' מסעדה שמוכרת טריפות ובשר וחלב. תשובה: יש להחמיר לא להתעסק בקניות מניות של נ"ט".

2. מיקל, כשאין לו בעלות ממש רק מרוויחים בכספו.

א) שאלת ישרון (ח"א יו"ד סי' ט"ז) – "לקנותם לכתחילה ולהחזיקם נראה ג"כ לדון להתיר דלא גרע הקונה אלו השטרות מסרסור, ובזה הלא דעת הפוסקים דאין להחמיר, ועוד דאין כאן האי חששא של שמא יבוא לאכלן. ובהצטרף להמבואר עוד האי סברא דאינו אלא דרבנן נראה לפע"ד להתיר להלכה".

ב) שערים מצוין בהלכה (סי' ס"ד קונ"א על סעי' ד') – "ואי מותר ליקח חלק להשתתף במסחר בחניות הגדולות שמוכרים שם גם בשר נ"ט ... בנדון דידן אין כאן איסור סחורה, ושמעתי דגם בשו"ת מהרש"ג ח"ב כתב היתר בזה".

ג) משנה הלכות (ח"ה סי' ק"ב) – "אלא דמ"מ לדידן נראה דלקנות מוניות סטאקס ליכא שום איסור בדבר לא מבעיא לדעת הראב"ה אלא אפילו לדעת החולקין על הראב"ה מ"מ איכא כאן ס"ס דילמא הלכה כראב"ה ואפילו את"ל דאין הלכה דילמא הלכה כערוך השלחן וזקן אהרן דמתירין כה"ג אפילו למכור בעצמו בחנות למכור גם נ"ט ואפילו את"ל דאין הלכה כזקן אהרן מ"מ היכא דהוא בעצמו אינו מוכר וגם לא ניחא ליה במכירת נ"ט ואין לו שום כח להתערב בהמסדר ולא ישמעו לו כלל כה"ג ודאי כ"ע מודי דאין עליו שום איסור ומותר הוא בחלקו המגיע לו דהרי נ"ט אינו אסור בהנאה אלא אסור לסחור ואם הי' לאחד שותף ועבר בע"כ ועשה סחורה בנו"ט לא נאסר כה"ג ובפרט היכא דיכול לומר קים לי ... ועל בעל הסטאק ליכא איסור שהרי אין מניחין אותו לעשות שום דבר שם והו"ל אנוס לענין ההנהלה שאין בידו כלל".

ד) תשובות והנהגות (ח"א סי' תכ"ט, סי' תשצ"ז) – "שורש האיסור הוא כשקונה ע"מ למכור, אבל במניות שאני שאין לו בעלות ממש רק מרוויחים בכספו, וב'דרכי תשובה' (קי"ז ס"ק י"ז) מביא מנהג בכמה מקומות שמתירין בשותפות לעסוק בדברים האסורים כשאין השותף היהודי מתעסק בעצמו בסחורה, אבל אף אם נקוט שאסור גם באופן זה היינו משום דהוה כעובד בשבילו, ואף שאין שליחות לנכרי כאן לא צריך שליחות שעובד בממונו והתנה שהרווחים שייכים לו, אבל בחברה בע"מ, וקנה מניות בבורסה, לא נחשב שיש לו שליטה בגוף הדברים האסורים ולא הוה כאלו הוא מכר ולא נמכרו עבורו, רק הותנה לתת לו הרווחים, וכה"ג נראה ברור שאין איסור סחורה בדברים האסורים, שלא נקרא הוא סוחר כלל כשלא נקראת על שמו, ולא קשור לניהול העסק כלל".

3. מראי מקומות – פתחי חושן (ח"ז פרק י' הע' כ"ב, הע' מ"ח), הגרש"מ אריאלי (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרע"ט אות ב'), אבני דרך (ח"ט סי' ק'), אהל יעקב (סעי' כ"ט), R.J.J. (חכ"ד עמ' ס"ט).

א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קי"ז אות ב') – "אסור לקנות ולמכור (commodity) של נבילות וטריפות".

ב) חשב האפוד (ח"א סי' ס"ב, ח"ג סי' מ"ד) – "שאין אני רואה בזה שום איסור. והוא על פי מה שהראה לי הגאון מטשעבין ז"ל מה שכתב בספר מהרי"א הלוי ז"ל ח"ב סי' קכ"ד שאין לבעלי המניות זכות לחוות דעה בענין המסחר ורק הם שותפים לקבל רווחים, ובהיות כן אין הם אחראים על מה שהמסחר הוא בדברים אסורים. שוב היתה לי הזדמנות לקבל עוד הפעם ידיעה יותר מפורטת מענין המסחר הזה, ושמעתי שהמסחר של אותה החברה הוא אך ורק בנבילות וטריפות ולא בשום דבר היתר, ואמרתי אם כן הדבר שונה לגמרי והוא איסור גמור להשתתף בחברה כזו. כי בשלמא אם החברה הזו עוסקת במילי דהיתר גם כן, אף שעוסקת גם בדברים אסורים, אז יש מקום לומר שאין הישראל אחראי בעד מה שהחברה עוסקת באיסורי סחורה, כי אין לו השפעה להכריע במה החברה תעסוק או לא תעסוק, והוא רק שותף לקבל רווחים, ומצדו הי' על החברה לעסוק רק בדברי היתר. אבל אם החברה היא חברה של קצבות וכל המסחר הוא רק בנבילות וטריפות, אם הישראל קונה שם מניות הנה הוא בהדיא שותף לדברים האסורים בסחורה, ובכגון זה לא שמענו שום היתר".

ג) שבת הקהתי (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"פ אות ב', מציון תצא תורה ח"א יו"ד סוף הע' קל"ב) – "שאלה: האם מותר לקנות מניות [stocks] בחברת 'מקדונלד'ס' מסעדה שמוכרת טריפות ובשר וחלב. תשובה: אם יש לו כ"כ אחוזים שיכול לומר דעה אז אסור לקנות, ולכן נראה דראוי למנוע כשאפשר".

ד) הגר"י שוב שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"פ אות ב') – "שאלה: האם מותר לקנות מניות [stocks] בחברת 'מקדונלד'ס' מסעדה שמוכרת טריפות ובשר וחלב. תשובה: כמדומה שנוהגים להקל ולא ברור לי מהו ההיתר וכן דיברתי על שאלה זו עם גדולי הוראה ולא היה ברור להם מהו ההיתר ולא אמרו בזה לא איסור ולא היתר".

ה. בית אבות: להאכיל גוי מאכלות אסורות.

1. מחמיר.

א) הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ג) – "ומה הדין אם ישראל עובד בבית אבות או בית חולים ורוצה להאכיל להגויים המאושפזים שם מאכלות אסורות האם זה אסור משום סחורה במאכלות אסורות. תשובה: כן".

ב) ישא יוסף (יו"ד ח"א סי' כ') – "אולם במקום שהוא בבעלות יהודי והוא מאכיל מאכלות אסורים, ודאי שהרווח בא גם מהאוכל גופא, ולכן בזה פשוט שחשיב סוחר במאכלות אסורים. וכן מורה ובא מרן עט"ר הגר"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל]".

ג) אבני דרך (ח"ט סי' ק').

2. שותף נכרי מהני

א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קי"ז אות ו') – "מותר ליהודי להיות שותף עם נכרי במושב זקנים של נכרים באופן שאין הנכרי מתחשב בדעתו בניהול המוסד, אע"פ שאין שאר השותפים יכולים לסלקו".

ע"י אג"מ (נזר התורה טבת תשע"ו עמ' שי"ד) – "ששמעתי בשם ר' דוב וובסטר שליט"א שהם סומכים על השמועה בשם בעל אגרות משה זצ"ל שמותר לסדר היתר מכירה למי שזהו עיקר מקור פרנסתו. כמו כן מוסרים בשם הרה"ג ר' טוביה גולדשטיין זצ"ל שיש להתיר ע"י שטר מכירה".

ב) אבני ישפיה (ח"ו סי' קט"ו ענף ב') – "להאכילו לפועליו ... האמת יורה שאין דמיון בין הנושאים, שהרי בפועליו הם באמת באו אליו לעבוד ולא באו לאכול, ודרך אגב הוא גם מאכיל אותם, ולכן יש לומר שאין זה נחשב כסחורה בנבילות וטריפות. אבל בבית אבות הרי הזקנים באים כי אין בכוחם לדאוג לעצמם, והם צריכים מקום שיקבלו בו אוכל, לינה וטיפול רפואי. ולא ילך שום זקן למקום שידוע שלא יקבל אוכל. ואם כן ודאי שכיון שכל ביאתו היא לקבל אוכל, הרי זה כעושה סחורה בנבילות וטריפות. נמצא דאסור לכל הדעות לפתוח בית אבות ולהאכיל הזקנים בנבילות וטריפות ... חשבתי עצה שיכול לקחת לעצמו שותף גוי ... עצה נוספת היא שיתנה עם הזקנים שבאים למושב זקנים שהאוכל הוא בחנם, ומה שהם שמשלמים הוא תמורת שאר ההטבות שהם מקבלים בבית אבות".

ג) הגר"א שלזינגר (אהל יעקב הע' נ"ז ד"ה וגם) – "שעל פי הלכה אין לסחור גם אם מדובר בנכרים גם מטעם שמא יכשל ויאכל בעצמו, או ח"ו יאכיל יהודי נו"ט, ומי שמחזיק בתי אבות לנכרים צריך להאכילם אוכל כשר או להעביר חלק זה במוסד לידי שותף נכרי, ובנוסף לזה צריך שאיש נכרי העובד שם יזמין עבורם אוכל נו"ט מבחוץ, באופן שהוא עצמו לא יהיה לו קשר ישיר עם נושא המזון".

3. מראי מקומות – ויען דוד (ח"ו סי' ל"ב), אהל יעקב (סעי' מ"ט), הר"ג שוסטער (נזר התורה טבת תשע"ו עמ' שי"ב).

א) מנחת חן (ח"א יו"ד סי' ו') – "דיש להתיר לבעה"ב של נזיריסינג האם' להאכיל להגויים הדורים שמה נבילות וטריפות ע"י גוי הקונה מטעמים המבוארים: א. דעת הש"ך בסק"ג, והמחנה אפרים, ואו"ז דבקונה להאכיל לפועליו מותר. ב. דלא גרע מנזדמנו דמותר, כמ"ש הערוך השלחן דיש לו פועלים ומוכרח ליתן להם לאכול, ואינו מחויב לאבד מעותיו ולקנות דוקא כשר אם עולים ביוקר. ג. לפימ"ש הפר"ח דאפי' הרמ"א דאוסר בקונה לפועליו, היינו דוקא כשקונה אותם לגדלם בביתו להאכילם לפועליו, אבל לקנות מן השוק שפיר דמי. ד. בנבילות וטריפות דאיסור סחורה רק מדרבנן יש לסמוך על דעת המהרש"ק (בטוטו"ד מה"ג ח"ב סי' ד') דאינו אסור בסחורה רק בקונה ומוכר, אבל אם רק קונה מאכלות אסורות או רק מוכר אינו אסור, ובנד"ד הוא רק קונה אבל אינו מוכר. ה. באופן שקונה ע"י גוי שליח, או שמלוה מעותיו להגוי באופן שאין הישראל מטפל בו, ואין לו בהם שום קנין כלל, ורק הגוי הוא מתעסק בהמכר והקנין".

ו. מכירת נו"ט במכונה אוטומטית ברחוב ברבים.

1. מחמיר.

א) באר משה (ח"ו קונ' עלעקטריק א' סי' פ"ד) – "במכונות אלו אסור ליתן סחורה שאסורין בסחורה דע"כ סחורה עושה במכונה זו, אבל סחורה הגם שאיננו כשר לגמרי, אם איננו אסור בסחורה, שרי להניח בתוכו".

ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ש"א, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"פ אות ג') – "שאלה: האם מותר למכור מאכלות אסורות במכונות אוטומטיות, (והאם בשבת יש איסור להשאיר את זה פתוח שמא יקנה יהודי רח"ל). תשובה: אסור. במקומות ששכיח שישראל קונים אולי כדאי לסגור בשבת".

ג) הגר"א שלזינגר (רבבות אפרים ח"ג סי' רנ"ב) – "דאסור, דאף שאם לא יאכל כאן ילך למקום אחר, אין בטעם זה ולא כלום, דא"כ נתיר אסורים שונים לכל קהל עם ועדה, דאם לא יעשו זאת על ידי, יעשו זאת ע"י אחרים, ובודאי דאין בזה כלל ועיקר סברא להיתרא".

ד) אהל יעקב (סעי' ל"ו).

2. מראי מקומות.

(א) ויען דוד (ח"ו סי' ק"ט) – "כשעושה הסכם עם חברה (של נכרים כבע"מ) שהם ישכרו המאשי"ן, והמפתחות יהיו רק אצלם, ולא יהיה לו שום עסק עם המאכלים, באופן שלא יהיה לו שום גישה אליהם, וגם לא תהיה נקראת על שמו, יש להתיר".

ז. מכירת בגדי שעטנז.

1. ע"י יו"ד סי' ש"ג סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ח. חנות של ישראל: אם מותר למכור מאכלות אסורות.

1. מחמיר.

(א) דרכ"ת (ס"ק מ"ו) – "ע"י בערוך השלחן ... והנה לפי דבריו גם שאר דברים מאכלות אסורות ונבילות וטריפות וחזיר מותר להחזיק בהחנות דהוי הכל אגב שאר הסחורה הכשרה שבחנות אבל לפענ"ד הנה כל דבריו היו נכונים אם הבעל החנות קונה כל הסחורה ביחד הדברים המותרים עם הדברים האסורים שפיר יתכן אבל לפי דרך העולם שבעל החנות הוא קונה כל דבר ודבר בפ"ע וכל סחורה וסחורה יש לה מקום מיוחד שממנה קונין אותה וא"כ איך מותר לקנות הקרבי דגים טמאים או שאר דברים האסורים ממקומות שקונין כל או"א וכי אם יודע הצייד שבמקום זה יש קן מלא מינים טמאים מותר לו לפרוש הרשת ואח"כ יערבנו עם מיני טהורים שיש לו בביתו דזה בודאי אינו וכמש"ל (ס"ק ל"ט) מהפר"ח ע"כ לפענ"ד לא מצאתי שום טעם בדבריו להתיר וכה ראיתי בשו"ת יד יצחק חלק א' סי' ק"ל שרצה רב א' להתיר לבעל חנות שיש לו הרבה דברים למכור בחנותו להיות לו למכור שם גם שומן חזיר העומד לאכילת הגוים כדי שיתרבו לו הקונים לכשיקנו שומן חזיר יקנו גם שאר דברים שבחנות דזה הוי כמוכר דברים המותרים עם דברים האסורים ביחד והוא מדחה דבריו בשתי ידים וסיים כללא דמלתא המתיר הזה בא לפרוץ פרץ לטהר את השרץ כו' עיין שם באריכות וע"י עוד בדבריו לעיל סי' כ"א שנשאל אם מותר לישראל להחזיק בחנותו למכור סאלאמ"י וזעליכווארע"ן שנעשו מבשר טריפה והשואל מצדד להקל ג"כ מה"ט משום שיש לו למכור בחנותו הרבה דברים המותרים והוא מדחה כל ההיתרים שלו וסיים סיומא דפסקא לפענ"ד שלא מצאתי היתר בזה וא"א להתיר מה שאין לו מקור ושורש בהפוסקים ורק בסברת הכרס ומפני שאנו מדמין לא נעשה מעשה עיין שם. וע"ל (ס"ק כ"א)".

(ב) אג"מ (ח"ב יו"ד סי' ל"ח) – "ופלא הוא מש"כ בדרכי תשובה כפי שמעתיק מהרא"ל ויילנער שמסכים לעה"ש וכתב שדבריו נכונים אם בעל החנות קונה כל הסחורה ביחד הדברים המותרים עם האסורים אבל לא כשקונה דברים האסורים ממקום אחר, דאיזה חלוק יש בזה ... אבל לדינא נראה שלעשות חנות בקביעות למכור לקונים שירצו דוקא שימכור להם גם דברים האסורים אף שהוא בשביל שיקנו דברים המותרים אסור, משום דלא שייך להחשיב זה כנזדמן כיון שהוא מסחר קבוע גם למכור טמאים. ובשביל פרנסה לא שייך להתיר כמו שאסור למכור טמאין לבד בשביל פרנסה דלא כדמשמע בעה"ש שגם זה מתיר דהרי כתב ללמד זכות על בעלי חנויות שמחזיקים אצלם למכירה גם קרבי דגים טמאים כיון דעיקר העסק הוא בשביל דברים המותרים, שכיון שהוא דבר קבוע שעשה חנותו ע"ד זה למכור לקונים כאלו אסור דאין זה נזדמן. ורק לאחד שעיקר חנותו הוא לקונים שרובם אין צריכים לדברים טמאים ורק שנזדמן לפעמים איזה קונה גדול שאינו רוצה ליקח דברים המותרים אם לא שיתן לו גם דברים אסורים יש להתיר לו לקנות אז מאחד דברים האסורים אף לבדם כפי צורך הקונה שזה נחשב נזדמן. אבל לא יוכל להכין בחנותו בשביל שמא יזדמן לו קונים כאלו שזה גופיה הוא ענין קביעות. וגם הא אין להשהות אצלו אף בנזדמן כדאיתא ברמ"א ואיך יכין שיהא אצלו".

(ג) משנה הלכות (ח"ה סי' ק"ב) – "ובערוך השלחן ... ומזה יצא לדון בשו"ת זקן אהרן (וואלקין) סי' מ"ה שיצא להתיר לסחור בנו"ט בפשיטות בחנווני שיש לו גם שאר סחורות שאם לא יסחור בהם יפסיד הקונים העכו"ם שצריך לשלם מס וגם דהוי כנזדמן לו טמאים עם הטהורים וכדעת הט"ז ע"ש סק"ד ביו"ד סי' קי"ז ובב"ח ופרישה. ובתשובה אחת תמהתי הרבה אבעל זקן אהרן שהפריז על המדה להתיר לישא וליתן עם נו"ט ולא תהא כזאת בישראל קדושים וכן נראה דעת האחרונים שלא תתירו כה"ג הרי לן מרן הנוב"י יו"ד סי' ס"ב וח"ס יו"ד סי' ק"ו ומרן בב"ש יו"ד סי' קצ"ח כולוהו ידעו מהא מילתא דצריך לפרוע מס למלך מ"מ אסרו למכור נו"ט למעין שם".

(ד) ביע אומר (כה"ה ס"ק ס"ז, ע"י ס"ק ע"א) – "בעלי חנויות מכלת שמחזיקים אצלם דגים טמאים וכיו"ב למכרן לעכו"ם, נראה שאין כל מקום להתיר להם, אע"פ שעיקר כוונתם למשוך ע"ד זה רגלי העכו"ם לחנותם לקנות מצרכים כשרים, כי בלעדי הדברים האסורים, הם נמנעים בכלל לבקר החנויות של היהודים, ופונים לחנות של הגוים. מ"מ לא דמי כה"ג לנזדמן לו דגים טמאים וטהורים ביחד. שהרי הדברים האסורים נמכרים לבדם ג"כ ... וכן מתבאר בשו"ת מהרש"ג (חיו"ד סי' כ) ובשו"ת לבושי מרדכי ח"א (סי' סח) ובמה"ת (סי' נג). ע"ש. וכ"כ בשו"ת מהרי"ץ דושינסקי (סי' סו) ... ובאמת שכן נראה עיקר לאסור, ודלא כהערוך השלחן".

(ה) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ש"י, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ב אות י"ב) – "שאלה: יהודי בחו"ל שיש לו חנות שמוכר מאכלים כשרים ונמצא באזור שיש הרבה גוים האם מותר לו למכור בחנות שלו גם מאכלות אסורות. תשובה: לא".

(ו) שבט הקהתי (ח"ו סי' רפ"ה אות ז') – "בעלי חנויות שרוצים להחזיק בחנויותיהם גם דברים שאסורים מן התורה למכרם לנכרים כדי למשוך על ידי זה קונים נכרים, יש מי שרוצה להקל בזה, אבל דעת רוב הפוסקים הוא להחמיר דאפילו בכהאי גוונא לא יחזיק בחנותו דברים אסורים, (עיין בערוך השולחן יור"ד סימן קי"ז)".

(ז) חלקת בנימין (ס"ק י"ט).

2. מראי מקומות – מנחת יצחק (ח"ג סי' צ"ג ענף ב' אות א'), שערים מצויינים בהלכה (סי' ס"ד ס"ק ד'), הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ ח"א סי' רכ"ב), אבני דרך (ח"ט סי' ק"א), אהל יעקב (סעי' נ"ט).

א) ערה"ש (סעי' כ"ז) – "ומזה יש לי ג"כ ללמד זכות על בעלי חנויות ומרתפים שמחזיקים אצלם למכירה בתוך שארי דברים גם קרבי דגים טמאים שקורין איקר"א אף על גב דמדאורייתא אסורים משום דזה דומה ג"כ לצד דגים טמאים וטהורים ביחד וכיון דעיקר העסק הוא בשביל שארי מאכלים ומשקים המותרים ואת זה מוכרחים להחזיק ג"כ דאל"כ יגיע להם הפסד בפרנסתם מהדורשים מאכל זה ואם לא יהיה להם מאכל זה יפסידו הפדיון משארי דברים וכל בית עסק כחנות ומרתף מעלים מזה מס הרבה ועולה הוצאות הרבה שפיר הוי כנודמנו בצייד דלפי דעת הרבה מן הפוסקים הוה ההיתר בשם משום המס כמ"ש בסעיף י"ב וה"נ דכוותיה ואפילו לדברינו שם דאינו מפני המס מ"מ הוה כצדיית טהורים וטמאים ביחד וכמו שכירת החצרים וכמ"ש בכאן דהמין הזה הוא טפל בעלמא דהוה כנודמנו".

ט. מראי מקומות – אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות י"ט), הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קונ' יד דודי עמ' קל"ו אות מ"ג, עמ' קל"ז אות נ"ד).

יא] שימוש בסבון שנעשה מדברים טמאים.

א. מחמיר [א"כ במקום צער].

1. אורחות חיים (הל' איסורי מאכלות אות מ"ה) – "ויש מתיר מזה לעשות סחורה מחלב חזיר שלא חלק הכתוב בין חלב טהורה לטמאה אבל לסוך בו את בשרו ודאי אסור משום דכלל שתייה הוא וה"ה בחלב שאר בהמות וחיות ועופות הטמאין. ובהלכות שבת כתוב דעת הבעל התרומה בדין חולה. אבל לסוך בהן עורות ודאי מותר דכתיב יעשה לכל מלאכה".
2. איסור והיתר הארוך (סוף כלל ל"ט) – "וכ"ש שאדם בריא אסור לסוך עצמו סיכת תענוג בחלב או בשומן של ד"א ובשאר איסור דאורייתא דסיכה כשתייה מדרבנן דאסמינ' אקרא מותבא כמים וגו'. וכתב בסמ"ק ובסמ"ג ומ"מ אם יש לו חטטין מותר אפילו בכל איסורא דאורייתא דבמקום צער לא גזרו עכ"ל. והיינו דווקא באותן שאין בה איסור הנאה. והא דכתבו התוס' פ' בנות כותיים בשם ר"ת דדוקא סיכת שמן של תרומה אסמינהו אקרא ואסור מדרבנן אבל סיכת שומן של חזיר ושל חלב שרי שמא היינו ג"כ דווקא במקום צער למי שיש לו חטטין. וכן הא דא' פ' כ"ש המניח חלב של שור הנסקל על גבי מכתו פטור אבל אסור לפי שאסור בהנאה משמע באיסור אחר מותר היינו ג"כ משום דהוה במקום צער. אבל סיכה של תענוג ודאי אסור בכל איסור דאורייתא לאדם בריא אליבא דכ"ע אפילו בקטנים מסיק בהא בסמ"ג ותנוקות נר' שאסור לסוך גופן בחלב חזיר שאין זה אלא תענוג אבל מניחין א"י לסוך ולהאכילן שאין אמור להזהיר גדול על הקטן אלא לסוך להן בידיים עכ"ל".
3. שלטי גבורים (דף כד: סוף אות ג') – "איסור והיתר".
4. ט"ז (יו"ד סי' קי"ז ס"ק ד') – "כתב ב"י בשם א"ח דאסור לסוך בשרו בחלב חזיר דסיכה בכלל שתייה היא ונראה דלא קי"ל כן דבהדיא כתב התוספות פרק בתרא דיומא (דף ע"ז) דמותר לאדם לסוך בחלב דלא אשכחן סיכה כשתייה אלא ביום כיפור ואיסורי הנאה משום דאיכא אסמכתא אבל חלב דהיתירא הנאה מותר וכ"כ בפרק בנות כותיים בשם ר"ת וכ"כ ב"י סי' קכ"ג בשם רשב"א בתשובה שמותר לסוך בחלב חזיר אפילו שלא במקום סכנה אלא שבאו"ה סוף כלל ל"ט ראייתו שכ' דאין היתר סיכה בחלב או בחזיר אלא היכא דאיכא צערא אבל אדם בריא משום תענוג לא וע"כ אין לסוך תינוק בחלב חזיר שאין זה אלא לתענוג אבל מניחין עובד כוכבים לסוך ולהאכילן שאין אמור להזהיר גדולים על הקטנים אלא לסוך אותם בידיים עכ"ל וכן עיקר ובלבוש חילק מסברתו לאסור בסיכת חלב חזיר ולא בשאר חלב ולא דק במקורן של דברים כי אין חילוק בהם לגמרי".
5. גר"א (או"ח סי' שכ"ו על סעי' י') – "או בשאר חלב. משמע מדבריו דבחול מותר וכ"כ תוס' בספ"ד דנדה בשם ר"ת דמותר. ודבריו דחוקין דא"כ ביה"כ אין אסור אלא שמן דוקא אבל במרדכי פ"ה דשבת ובסה"ת וש"פ אוסרין להדיא כמו ביה"כ דאידי ואידי כרת וכן בתרומה ול"ת דמשום עינוי הוא ביה"כ דמדקאמר בפ"ט דשבת מנין לסיכה שהיא כשתייה ביה"כ שנאמר כו' אלמא משום דדמי לשתייה וכן ברפ"ד דנדה אלא שתוס' ומרדכי וסה"ת וש"פ כתבו שאסמכת' הוא ואינו אלא מדרבנן עשו אותו כשתייה ולפיכך במקום צערא התירו כמש"ש בפ' בתרא דיומא מי ש"ל חטטין בראשו סך כדרכו ביה"כ כו' אבל שלא במקום צערא אסור ועתוס' שם ביומא וכן בחדש וכל איסורין".
6. זבחי צדק (יו"ד סי' קי"ז ס"ק מ"ח) – "רוב האחרונים".

ב. מיקל.

1. ר"ת (תוס' נדה ד"ה לב. ד"ה וכשמון, יומא דף עז. ד"ה דתנן) – "ועוד אומר ר"ת דדוקא סיכת שמן אסמכוה רבנן אקרא ואסור מדרבנן אבל סיכה של שומן חזיר ושל חלב שריא ובפרק כל שעה (פסחים דף כד:): אמר המניח חלב של שור הנסקל ע"ג מכתו פטור אבל אסור הוא משום דאסור בהנאה משמע אבל חלב דעלמא אפילו איסורא ליכא".
2. רשב"א (נדה דף לב.).
3. ריטב"א (נדה דף לב.).
4. מאירי (נדה סוף דף לב.) – "כתבו גדולי הרבנים שאין למדין המנה אלא למה שהוזכרה הא שאר איסורים כגון חלב ודם או שומן חזיר אין סיכתן אסורה כלל".
5. ב"ח (יו"ד סוף סי' קט"ז, סי' קי"ז ס"ק ה') – "והכי נקטינן דאסור לעשות סחורה בחלב חזיר. אבל לסוך בשרו ודאי שרי אפילו לחולה שאין בו סכנה כדפרישית בסימן הקודם (בסוף הסימן) וכ"כ התוספות בפרק בתרא דיומא תחלת דף ע"ז (ד"ה דתנן) וז"ל ומותר לאדם לסוך בחלב דלא אשכחן דאתסר סיכה כשתייה אלא ביום הכפורים ובתרומה ובאיסורי הנאה וכו' עיין שם".
6. תורת האשם (כלל ל"ה סוף דין י"ג. עי' הוצאת זכרון אהרן, "בהעתק הכת"י חסר כאן ... ובסולת למנחה הביא כאן מקצת לשון רבינו ...) – "ולא מצינו בשום מקום שאסרו לסוך בחלב או בשומן ד"א אפילו שלא במקום סכנה, לפי שאין דרך הנאתו בכך, אפילו בגוהרקי דערלה התירו במקום חולי שאין בו סכנה [פסחים כה ע"ב] לפי שאין דרך הנאתו בכך עכ"ל. ומשמע מדבריו דלאו דוקא נקט שלא במקום סכנה. אלא אפילו שלא במקום צער, כיון דאינו אסור בהנאה, דהא בלא מצינו תליא מילתא. וכן מבואר

- להדיא מדברי תוספות פרק בנות כותיים [נדה לב ע"א ד"ה וכשמן] ופרק יום כפורים [יומא עז ע"א ד"ה דתנן מנין לסיכה] דלא אשכחן דאיתסר סיכה כשתייה אלא ביו"כ ובתרומה ובאיסורי הנאה, וגם ביה"כ מותר במקום צער. וכיון דמידי דרבנן הוא, דסיכה כשתיה אסמכתא בעלמא היא, אין למחות בנהגין היתר, ופוק חזי מה עמא דבר דחופפין ראשם אף לתענוג בבורית של חלב".
7. סולת למנחה (כלל ל"ה דין י"ג על ס"ק מ"א) – "התורת אשם ... נכון ועיקר".
8. אג"מ (מסורת משה ח"א עניני שונים אות י"ד, ע"י אג"מ או"ח ח"ג סי' ס"ב) – "שלא מובן למה יש שאוסרים להשתמש בסבון שנעשה מחלב אסור, דרק לגבי יו"כ יש ענין שסיכה כאכילה ...".
9. חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות פ"ח) – "אמר הרב דנהגין להקל לרחוץ בבורית הנעשה מחלב, כמש"כ הש"ך (נקודות הכסף יו"ד סימן קי"ז בדברי ט"ז סק"ל) [ואין חוששין שיהא בו איסור מטעם דסיכה כשתי]".
10. קנין תורה בהלכה (ח"א סי' ע"ז ענף ב') – "על מה סומכים העולם להתרחץ בבורית הנעשה מחלב ... ועוד אמינא בזה דענין סיכה שהיו עושין לפני הנה סכו את הגוף בשמן בתכלית שזה יעשה פעולה בתוך הגוף, וכמובן דמה"ט השאירו את השמן לתמיד על הגוף, משא"כ הניקוי בבורית מחלב אינו בא לשיעשה איזהו פעולה בקרב הגוף רק להסיר הזוהמא והלכלוך מעל הגוף, ואדרבה כמ"פ יש בו דברים חריפים המזיקים להגוף כידוע, וע"כ מקפידים להסירו תיכף מכעל הגוף, א"כ מכל אופן אין לזה שום ענין לסיכה שעליה דיברו חז"ל להחמיר ע"ז, וע' בהגהות מהרש"ק על הפרמ"ג בפתי' לבב"ח דהתיר לעשות בורית מחלב וחלב שהוא פגום, ולא הרגיש כלל מענין הסיכה בחלב, וכ"ה בערוך השלחן יו"ד קי"ז דאין פוצה פה ע"ז, ורק מדקדקין מאוד נזהרין בזה כמב' בדרכי תשובה שם".

ג. נכון לחוש.

1. ש"ך (נקוה"כ על הט"ז יו"ד סי' קי"ז ס"ק ד') – "ומכל מקום ראיתי יש מחמירין שלא לרחוץ ביו"ף העשויה מחלב, ונכון הוא".
2. בה"ל (סעי' י' ד"ה ואסור, ד"ה בשאר) – "עיינן בביאור הגר"א שדעתו כדעת הרבה מגדולי הפוסקים דאף בחול אסור דסיכה כשתיה ועכ"פ מדרבנן אסור ודלא כר"ת וסייעתו שהתירו בזה לגמרי. **מיהו מנהג העולם** לרחוץ בבורית שלנו הנעשים מחלב ורק איזה מדקדקים זהירין בזה. ואם מצוי להשיג בורית שנעשים שלא מחלב בודאי נכון לחוש לדעת המחמירין בזה".
- ד. מראי מקומות – ערך לחם (יו"ד סי' קי"ז ד"ה מלאכה).
1. ב"י (יו"ד סי' קי"ז ס"ק א' ד"ה כתוב בארחות) – "כתוב בארחות חיים (שם ד"ה כל) שיש מי שמתיר מכאן לעשות סחורה בחלב חזיר שלא חילק הכתוב בין חלב טהורה לטמאה אבל לסוך בו בשרו ודאי אסור משום דבכלל שתיה הוא עד כאן לשונו. ומ"ש שלא חילק הכתוב בין חלב טהורה לטמאה אינו נראה דהא קרא בחלב נבלה וטריפה מיירי יצא חזיר וכיוצא בו דלא שייך בהו נבילה וטריפה".
- א (כנה"ג יו"ד סי' קי"ז הג' ב"י ס"ק י"ז) – "ואיכא למידק קצת על רב"י, דממה שהעתיק בכאן דברי א"ח ולא ערער עליו מוכח דהכי ס"ל דאסור לסוך בשמן חזיר, ואלו בסי' קכ"ג העתיק תשו' הרשב"א דמתיר לסוך בחלב ואפילו בשמן חזיר. וכן הסכים הב"ח דמותר לסוך בשמן חזיר והביא ראייה מדברי התוספו' פר' בתרא דיומא תחלת דף ע"ז וז"ל, ומותר לאדם לסוך בחלב דלא אשכחן דאיתסר סיכה בשתיה אלא ב"ה ובתרומה ובאיסורי הנאה ובס"י קי"ו התיר ג"כ לסוך בשמן חזיר, ובתשו' הרשב"א שהביא רבה"מ בסי' קכ"ג ומדברי התוס' דיומא, ובט"ז כתב שגם בפר' בנות כותים כתבו כן והסמ"ג ג"כ נסתייע הב"ח".
2. לבוש (יו"ד סי' קי"ז סעי' א') – "יש אומרים שאסור לסוך בשרו בחלב חזיר, ונותנין טעם משום דסיכה בכלל שתיה היא כדאיתא בלבוש החזיר בהלכות יום הכיפורים [סימן תריד סעיף א] ע"ש. ותמיהני דלפי זה גם בחלב בהמה טהורה היה לנו לאסור, והרי כבר נהגנו להיתר בסיכת חלב בהמה טהורה. לכך נ"ל דטעם האוסרים בסיכת חלב חזיר לא מטעמא דסיכה בכלל שתיה היא, שהרי לא מצינו שחייבו מלקות על הסיכה ועל השתייה מצינו שחייבו, שהרי אם המחזה חלב ושתאהו כרביעית אמרו שחייב מלקות. אלא נ"ל טעם האוסרים בחזיר משום שכיון שאמרה תורה בחלב בהמה טהורה יעשה לכל מלאכה וגו', לא רצו לאסור בו הסיכה מפני שהיא בכלל כל מלאכה ולא יבאו לטעות לבא לידי אכילה. אבל בשאר איסורין שלא התירה התורה בפירוש כל מלאכה, אסרו גם הסיכה משום האכילה דלא ליתי לידי אכילה ואינו אלא מדרבנן. מיהו גם לפי זה לא נהגו איסור אלא בחזיר ולא בשאר בהמות טמאות ולא בשום איסורי מאכלות, ואפשר לי לומר משום דהגוים רגילים בחזיר לאוכלו הרבה, נהגנו מאד להרחיקו כדי דלא ליתי לידי אכילה, משא"כ בשאר איסורין, נ"ל".
3. כה"ח (יו"ד סי' קי"ז ס"ק ט"ז) – "מ"מ בנ"ד מותר לומר לעכו"ם לסוך התינוקות בחלב או שומן חזיר, שהואיל ולד' ר"ת וריטב"א ורשב"ץ וסייעתם מותר אפ"י סיכה של תענוג גם לגדולים, לקטנים מיהא סמכינן עלייהו".
4. קהלות יעקב (ארחות רבנו ריש ח"א הפסד ד"ה מעלת) – "אמר לי שמימיו לא רחץ את גופו עם סבון **אף עם סבון כשר עם הכשר** מחשש שמא מעורב בו חומר שאינו כשר, כשהי' לו כתם על אצבעותיו דיש חשש חציצה לנט"י הורידו עם אבן שמוריד כתמים, אמר לי דחושש לשיטת הגר"א סיכה כשת'י ובכל זאת גופו הי' נקי צח טהור ומלובן כיום הולדו וכדפרש"י בגמ' ע"ז ד"כ ב' טהרה: צח מלובן ע"כ, וזוהי אחת מהנהגותיו הקדושות דבר ששייך בו חשש איסור, שוב לא השתמש בו אף עם הכשר טוב".

יב | אם הסבון פגום - למחמירים דלעיל.

א. מחמיר.

1. שבט הלוי (ח"ב סי' מ"ח) – "ואשר תמה על מה שכתב בביאור הלכה או"ח סי' שכ"ו ס"י דנכון לחוש להמחמירים שלא להשתמש בבורית שנעשה מחלב וטמאים וכב' כתב דדבריו צ"ע דכיון דלא חזי לאכילה מותר לכ"ע כמו שמבואר בפר"ח יו"ד סימן קי"ז ומסתמא הבורית בזמנו הי' גם כן כעין זה - שנפגם עד שנפסל, הנה הבורית בכל הזמנים והתקופות הי' דבר הפגום כמבואר מט"ז יו"ד סימן צ"ה ס"ק ט"ו, ומש"כ הט"ז שם בסו"ד בשם המהרי"ל בעובדא דתינוק דמשמע דמהרי"ל לא ס"ל כן, עיין תשובת צמח

צדק הקדמון סימן צ"א שכתב דגם המהרי"ל ומהרש"ל ס"ל דבורית פגום, ועיין גליון מהרש"א בקיצור, ובתשובת צ"צ שם ביאר היטב אופן עשיית הבורית גם בימים הקדמונים, וע"ע תשובת צ"צ סי' מ"ז וסי' ס', וא"כ גם הש"ך בנקה"כ סימן קי"ז דמיירי מבורית איירי מדבר הפגום דכן הי' כל הדורות אפ"י בדור המהרי"ל הקדום טובא, ואעפ"כ אסור הש"ך לכתחילה ודלא כהפ"ה, וע"כ דס"ל דכמו בנו"ט לפגם לענין אכילה בסי' ק"ג מותר דוקא דיעבד אבל כל נו"ט לפגם אסור מדרבנן לכתחילה כמבואר בש"ס ופוסקים כן ס"ל להש"ך ודעמ' דחומרת סיכה כשתי' שייכת גם בזה דכמו דשתי' אסורה מדרבנן בדבר הפגום כן סיכה כשתי' אסורה והפ"ה בהא גופא חולק דבסיכה כשתי' נחתין חד דרגא ומתירים אפילו לכתחילה בפגום אבל עכ"פ אין טענה על הש"ך והביאור הלכה סימן שכ"ו הנ"ל".

א) אמנם עי' שבט הלוי (ח"ו סי' קי"ד אות ב') – "בענין בורית זיי"ף שדברו הפוסקים - ועיין במחלוקת האו"ה סוף כלל ל"ט הובא בט"ז כאן ובש"ך בנקה"כ ובשאר פוסקים לענין סיכה כשתי' אם אסור באיסור אכילה עכ"פ לכתחילה, ועכ"פ בבורית כבר כתבו כולם דמותר כמבואר בפ"ה ובתשובת צמח צדק (הקדמון) סי' ס' ועוד, והיינו משום דנו"ט לפגם, ואף על פי שקונה החלב בעין ואז הוא עדיין ראוי לאכילה מכ"מ עיקר המסחר בשעת מכירתו, וקניה ומכירה בעינין כאשר האריך ביסוד זה בתשובת טוטו"ד מהדו"ג ח"ב סי' ד' יעש"ה".

2. עי' הגר"י בעלסקי זצ"ל (ספירים, וכשר הדבר שנת תשע"ב) -

Rav Belsky maintains that it is worthwhile to be choshesh for those who are machmir regarding sichah keshesiah and to therefore only use kosher body soap. I explained to Rav Belsky that "out of town" it is difficult to find kosher soap. To this he responded that as relates to this question one could be lenient and assume that all liquid body/hand soap is acceptable even if it contains glycerin.

ב. מיקל, א"כ ראוי לאכילה.

1. פר"ח (יו"ד סי' קי"ז סוף ס"ק ד') – "ומיהו אפילו לדעת הפוסקים האוסרים משום תענוג, יש להתיר לרחוץ בבורית אף על פי שהוא עשוי מחלב לפי שהוא פגום, ואף למה שכתבתי לעיל בסימן ק"ה ס"ק כ"ב דאומן המבשל בורית אסור לטועמו, התם מיחלף להו לאינשי טעימה באכילה, אבל סיכה בשתייה לא טעו אינשי ולא מיחלף להו ולא גזרו ביה רבנן, וכל שכן שדברי המתירין לסוך בכל האיסורין זולת איסורי הנאה ותרומה ויום הכפורים נראין עיקר".

2. באה"ט (יו"ד סי' קי"ז סוף ס"ק ג') – "פר"ח".

3. ערה"ש (יו"ד סי' קי"ז סעי' כ"ט) – "יש רוצים לאסור לסוך בבורית שקורין זיי"ף מטעם סיכה כשתי' ויש מתירין דכבר כתבו התוס' בנדה [ל"ב א] בשם ר"ת דסיכה כשתייה אינו אלא לענין יוה"כ ע"ש ואף גם ביוה"כ אינו אלא דרבנן לכמה פוסקים וכן מתבאר מדברי רבינו הרמ"א בא"ח סי' ש"כ שכתב דבשבת אסור לרחוץ בבורית משום נולד ע"ש הא בחול שרי [ע"ש בהגר"א] וגם המתירים לא התירו רק במקום צער כמו חטטין אמנם בבורית שלנו שהוא מסריח ואף לכלב אינו ראוי ואין לך לפגם יותר מזה פשיטא שאין בזה חשש אפילו לבריאים וכן **המנהג פשוט בכל תפוצות ישראל** לסוך בבורית במרחץ ואין פוצה פה ומצפצף".

4. כה"ח (או"ח סי' שכ"ו ס"ק מ"ה, יו"ד סי' קי"ז סוף ס"ק י"ז) – "משמע דבחול מותר לרחוץ ידיו בחלב, אבל יש אוסרין משום דסיכה כשתי', ומ"מ אינו אלא מדרבנן, ולפיכך במקום צערא התירו, אבל שלא במקום צערא אסור, וכן בכל האיסורין. ביאורי הגר"א ומיהו בורית שעושין מחלב אינו נכנס בכלל זה דכיון שמערבין בו סיד ושאר דברים הפוגמין אותו הו"ל טעם פגום וטעם פגום אינו אוסר כמ"ש ביו"ד סי' ק"ד, וא"כ כ"ש לענין רחיצה דשרי אפ"י לכתחילה".

5. עי' חזו"א (דמאי סי' ד' ס"ק י"ג, עי' ט"ו סוף ס"ק א') – "וטבל שנפסל מאכילה וראוי לסיכה נראה דחייב במעשר מדרבנן משום סיכה כשתי', [ועי' בהגר"א יו"ד סי' קנ"ה ס"ק י"ז], **ואפשר** דלא אסרו סיכה אלא בדבר הראוי לאכילה".

עי' חזו"א (מעשה איש ח"ד עמ' י"ב) – "אם אסור להתרחץ מסבון שעשוי מחלב - לפי הגאון יש איסור [עיין 'משנה ברורה' סי' שכ"ו ס"י בביאור הלכה ד"ה בשאר חלב], אע"פ שסבון נפסל מאכילת כלב. אולי מכיון שלגבי סיכה עוד ראוי לא ירד האיסור, אף **שנראה** שהיה צריך להיות מותר, אף שסבון תרכובת חדשה, מכיון שעשוי מחלב, לולא היה נפסל מאכילת כלב היה אסור".

עי' חזו"א (קונ' הזכרונות שנדפס בס' מלאכת שמואל [דרזין] עמ' ח' אות י"ז) – "הקפיד על סבון כשר (וכד' הגר"א מובא במ"ב סי' שכ"ו ס"י בבה"ל ד"ה ואסור), ור"ש קוסובסקי ז"ל כל בשמו להתרחץ בסבון בלתי כשרה מותר מעיקר הדין כיון שנפסל מאכילת כלב אך יש מקום להחמיר מצד פרישות (ועי' בבה"ל ס"ס שכ"ו ד"ה בשאר ובחזו"א דמאי סי' ד' סקי"ג וסי' ט"ו סק"א) והוא נזהר בזה (רמ"ג)".

6. עי' באר משה (ח"ה סוף סי' פ"ז) – "נשאלתי כמה פעמים אי שרי לרחוץ עם בורית גוש או לח מחלב ונו"ט, והלא סיכה כשתי'. השבתי, הגם שיש מרבתינו גדולי האחרונים שמחמירים, אבל בבורית (זייף) שלנו שנותן טעם לפגם ביותר כי יש בו כעמיש"ע חלקים, בין בשל גוש ובין בלח, שרי. ואפילו לכתחילה אין להחמיר לאחרים, והמחמיר יחמיר לעצמו ולא לאחרים. הנה המ"ב (בביאור הלכה סי' שכ"ו ס"י) מביא מהגר"א לאסור לרחוץ בחלב עכ"פ מדרבנן משום סיכה כשתי'. אבל בבורית ליכא למיחש, דהלא הצ"צ (הישן סי' מז) כל להתיר אפילו לטעום בורית משום דנוטלפ"ג. וידוע שבורית שלנו שיש בו הרבה מיני תערובות כעמיש"ע הוי עוד יותר נטופ"ג מבורית של זמן הצ"צ. ומצאתי בדרכ"ת (סי' צ"ה אות פ"ד) שהביא מהיד אפרים כן שבורית של זמנו יותר נטופ"ג מזמנו של הצ"צ, ואני אומר שבורית של זמנינו עוד יותר נטופ"ג מבורית של זמן היד אפרים. וכ"כ בדרכ"ת משמ' דהתשובה מאהבה (ח"ג סי' של"ב) להתיר תבשיל שנפל בו בורית מנו"ט, כי הבורית נטופ"ג. באופן שכל פולפולא בזה אינו מן הצורך, וגם האוסרים מדור שלפנינו מודים דשרי לרחוץ לכתחילה בלא שום חשש, והמחמיר יחמיר לעצמו ואל יורה כן לאחרים".

7. הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה פסח פרק ד' סעי' י"א, הע' ס"ג) – "סבון רחצה שיש בו תערובת חמץ עם דברים חריפים, מותר להשהות ולהשתמש בו בפסח. [וכן הורה בפשיטות לשואלים] ולשואל שלא נחה דעתו אמר פעם, הגישהו נא לכלב ותוכח אם ראוי הוא לו לאכילה או לאו). ומדבריו מבואר דהצד להחמיר הוא רק דשמא לא נפסל מאכילת כלב, אבל בנפסל דשרי להשהותו אין

- להחמיר כלל, והיינו דלא חיישינן בזה אף משום סיכה כשתיה. דאף לפי מאי דנקטינן כהמחמירים שגם בנפסל מאכילת כלב אסור לאוכלו מטעם אחשביה, כמ"ש הט"ז בסי' תמ"ב סק"ח (ועיי"ש ובמ"ב סקמ"ג דהיינו מדרבנן), מ"מ עיין רמ"א סי' שכ"ו ס"י דסתם דלא אמרינן סיכה כשתיה בשאר איסורים (מלבד תרומה ויום הכפורים, ועיי"ש בבה"ל (ד"ה בשאר) שכן מנהג העולם ורק איזה מדקדקין נזהרין בזה, והתם מיירי בחלב דמסתמא ראוי לאכילה, ולכא"כ כ"ש בנד"ד דנפסל מאכילת כלב). ועיין עוד חזון איש דמאי סי' ד' סקי"ג שכתב לענין טבל דאפשר דלא אמרינן סיכה כשתיה בדבר שנפסל מאכילת כלב, עיי"ש (ואולי יש לחלק בין חמץ וטבל), ובחי' הגרי"ז על הרמב"ם במכתבים שבסוף הספר. ומ"מ לעצמו השתמש רבנו בסבון הכשר לפסח".
8. **אבן ישראל** (ח"ט עמ' פ"ז, הג"ה על מ"ב אות ג') – "ולא העיר כלל דבורית הוה גם נפסל מאכילת כלב, וא"כ אפילו אי נימא סיכה כשתיה הא אינה ראויה, ואף דבדבר הנפגם אם הוא בעין אסור, כאן בסיכה י"ל דמותר ולא שייך לדון כאן מדין אחשביה שהוא א"צ להחלב, וגם הוא לא ערבו אלא קנה בחנות דאחשביה למסחר ולא לדבר אחר".
9. **אור לציון** (ח"ג פרק ח' הע' ו') – "ואמנם יש שחששו להשתמש בחומרים אלו, ומשום דקיי"ל סיכה כשתיה, (ראה ב"י יו"ד סימן פ"ד בבדק הבית שם ושם בסימן קי"ז ובכנה"ג שם אות י"ז ובזבחי צדק שם אות מ"ה. וראה עוד בפר"ח שם ס"ק ד' ובמחב"ר בסימן תרי"ד), וכמו שחשש הש"ך ביו"ד סימן קי"ז בנקודות הכסף לרחוץ בסבון הנעשה מחלב, וכן כתב בבאה"ל בסימן שכ"ו סעיף י' ד"ה בשאר חלב, שנכון לחוש לדעת המחמירים שלא לרחוץ בסבון הנעשה מחלב, ע"ש. אולם מלבד שאף בסבון הנעשה מחלב נראה עיקר שאין בו איסור, ומשום שאין לומר סיכה כשתיה אלא בדבר הראוי לאכילה ולא בדבר פגום. (וראה גם בפר"ח ביו"ד שם ס"ק ד' ובערוה"ש שם סעיף כ"ט ובחזו"א דמאי סימן ט"ו ס"ק א'), הרי כאן בחומרים אלו שהחמץ נפסל מאכילה קודם זמנו, ולא חל עליו איסור כלל ומותר בהנאה, א"כ אף שהסכימו הפוסקים לחוש לחידושו של הרא"ש שלענין אכילה אמרינן מדאכליה אחשביה, ואף זה אין זה אלא מדרבנן כמבואר בט"ז בסימן תמ"ב ס"ק ח', א"כ לענין סיכה, שכל דין סיכה כשתיה הוא מדרבנן, כמבואר בדברי התוס' בנדד דף ל"ב ע"א ד"ה וכשמן, לא נוסף לומר מדסך ביה אחשביה, אלא כל שנפסל מאכילת כלב קודם זמנו, מותר ליהנות ממנו בכל צורה, ואף דרך סיכה. ועל כן אין צריך להחמיר ולחזור אחר סבונים וחומרי ניקוי, בשמים, ותמרוקים שאינם ראויים אף לאכילת כלב שיהו דוקא כשרים לפסח".
10. **הגריש"א זצ"ל** (קובץ תשובות ח"ד סי' ל"ח, ישורון חכ"ו עמ' תצ"ז) – "דבר שנפסל מאכילת כלב לפני הפסח מותר ליהנות ממנו בפסח כמבואר בסימן תמ"ב סעיף ו'. אמנם בבית יוסף (ביו"ד דעה סימן קי"ז) בשם אורחות חיים כתב דסיכה [בדבר האסור באכילה] אסור, דסיכה בכלל שתיה. אלא שהאחרונים חולקים על זה. אך בנקודות הכסף שם כתוב: 'מכל מקום ראיתי יש מחמירין שלא לרחוץ ב'זיף' (סבון) העשויה מחלב ונכון הוא'. ובפרי חדש שם [ס"ק ד'] התיר לרחוץ בבורית (סבון) אף על פי שהוא עשוי מחלב לפי שהוא פגום. והנה אף שבשאר ימות השנה נוהגין היתר בדבר, מכל מקום בנוגע למילי דפסח נוהגין להחמיר, מטעם אחשביה".
- הגריש"א זצ"ל** (אבני ישפה ח"ג סוף סי' מ"ג [לשונו מובא לקמן], אשרי האיש יו"ד פרק ד' אות י"ז) – "מותר להשתמש עם סבון טרף, ואף שהבה"ל סי' שכ"ו ס"י הביא מחמירים, בזמנינו הסבון הוא פגום, ומותר לכו"ע".
11. **יחזקאל דעת** (ח"ד סי' מ"ג, כה"ח יו"ד סי' קי"ז ס"ק י"ז) – "נראה שלכל הדעות סבון שנעשה מחלב ושומן חזיר, אין שום איסור לרחוץ בו, לפי שטעמו פגום מאוד ... לפיכך העיקר להלכה ולמעשה שמותר להתרחץ בסבון של חלב או שומן חזיר וכיוצא בזה, ואין בו שום חשש איסור כלל".
12. **הגר"ש דבליצקי זצ"ל** (אליבא דהלכתא גליון פ"ג עמ' ע"ג טור ב') – "דבימות השנה אין מדקדקין להשתמש בדוקא עם סבון שידוע שאין מעורב בו דבר איסור, כיון דאף אם מעורב בו דבר איסור הרי כבר נפסל מאכילת כלב, וכמו שכתב בכף החיים סי' שכ"ו ס"ק מ"ה".
13. **פסקי תשובות** (דפו"ח אות י"ג, עי' הע' קס"ג) – "ובענין מש"כ בביה"ל (ד"ה בשאר חלב): דאף בחול אסור לרחוץ בקֶּלֶב דסיכה כשתיה וכו'. כבר כתבו גדולי הדורות האחרונים כי בבורית שבזמנינו גם אלו שמעורב בהם קֶּלֶב מן החי, מעורב עוד הרבה מיני תרכובות וכימיקלים שונים אשר פוגמים אותם לגמרי גם מאכילת כלב, לכן לכולי עלמא אין איסור להשתמש בו".
- ג. מראי מקומות – **דברי יציב** (השמטות סי' ס"ז).
1. **דרכת** (סי' קי"ז ס"ק ל"ג) – "ועי' בס' ערוך השלחן ... אמנם עכשיו שנתפשט הבורית ממין הנקרא פאלמינקער"ן או מהקאקו"ס פעטע"ן וכיוצא והוא זול כמו הבורית הנעשה בחלב ובדאי **מהיות טוב** ראוי לתחילה להדר ליקח רק מהבורית הכשר **וכן נהזרים כל היראים** בכל מה דאפשר".
2. **הגר"א נבנצל שליט"א** (ביצחק יקרא על בה"ל סעי' י') – "לכאורה הסבון נפסל מאכילת כלב, ושאלתי את אדמו"ר [הגרש"א זצ"ל] זללה"ה ואמר דהפוסקים כתבו דלא נפסל. שאלתי דנית כלב ונחזי, וענה לי שיתכן **שכלבים שלנו מפונקים**. אך צ"ע לענ"ד אם אין עבוד הסבון אצלנו שונה מבימי הפוסקים, ובחמרים החריפים נראה ודאי דנפסלו מאכילת כלב".
- א) "נראה דזה אינו שייך בזמנינו במדינתו דחזינו דכלבים שלנו אין אוכלים צואת אדם ובע"כ לומר **דנשתנה טבעם**, ועוד דלא שכיח בינונו כלבים אצל יהודים" – **אמרי דוד** (סי' ש"ח ס"ק י"ט, בילקוט מפרשים), **תולדות שמואל** (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ו' ערך טינוף).
3. **מחזה אליהו** (קול התורה חנ"ב עמ' ל"ח) – "ולדינא כבר העיד הש"ך והבה"ל והעה"ש שמנהג העולם הוא להקל ולהשתמש בזיי"ף גם כשעשוי ממאכלות אסורות. וכן הוא עיקר הדין דהרי קי"ל כר"ת דרק ביוהכ"פ ובתרומה ובאיסורי הנאה הוא דיש דינא דסיכה כשתיה ולא בשאר איסורים. ולכן, הגם שנכון לחשוש לשיטת האו"ה והגר"א דסיכה כשתיה בכל מידי, מ"מ בצירוף שיטת הפרי חדש והעה"ש דס"ל דגם אם ננקוט כהאו"ה מ"מ במאכל פגום אין דין סיכה כשתיה, **ודאי שאין צורך לברר אם הסבון כשר** או לא, כאשר אפילו אינו כשר מ"מ לידי איסור לא יגיע. מ"מ כידוע לו דעשוי מנבילות בזה המחמיר תבוא עליו ברכה כאשר בין להש"ך ובין להמ"א כן הוא לדינא. וגם מהרמ"א בהגהותיו לאו"ה מבואר דאם ס"ל דסיכה כשתיה בשאר איסורים אז גם סבון בכלל

האיסור הגם שנפסל מאכילת כלב, ע' בדברינו בחו' נ"א עמ' קמ"ב בס"ק י"ד. וכל זה דלא כשו"ת יחיה דעת ח"א סי' מ"ג שדוחה דעת המחמירים בשתי ידים ולענ"ד הוא שלא בצדק, הגם דודאי אין חיוב להחמיר בדינא דסיכה כשתיה בשאר איסורים, ובפרט כאשר האיסור כבר פגום".

4. אבני ישפה (ח"ג סי' מ"ג) – "כתב הבה"ל ... וראיתי בפר"ח ... ולפ"ז צריך ביאור מה יענה על זה הבה"ל. ואין לומר שבזמנו של המ"ב היה הסבון לא פגום, כי זה דחוק טובא לומר שהסבון נשתנה. ויתכן לומר שאע"פ שהסבון פגום, אבל עכ"פ אין לסוך בו לכתחילה ורק בדיעבד יש להתירו. וכן מסתבר שהרי נלמד מן הפסוק לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה, ואם אין אינו ראוי לגר מותר (בכורות כג), ומי זה אשר יקח חתיכת נבילה ויאכלנה כיון שכבר נתקלקלה. וידידי הרב גבריאל עטייה שליט"א אמר שיש לומר שהמ"ב החמיר משום דאין אנו בקיאים מתי נחשב פגום, ויש לחשוש שמא עדיין הסבון הוא לשבח. ודרך אגב שמעתי מרופא עור שסבון שאינו עשוי מחלב הוא הרבה יותר בריא לעור, כי סובלים מפצעים בעור, רגישים לסבון רגיל שמכיל חלב. ובימינו פה בארץ ישראל אפשר להשיג בקלות סבונים כשרים, ולכן **ראוי להשתמש בהם** וכדברי הבה"ל הנ"ל. וגאון אחד שליט"א [זצ"ל] אמר שאין צריך להחמיר כי הסבון שלנו פגום, ואעפ"י שהבה"ל החמיר, זה בגלל שסבון שלו לא היה פגום, אבל שלנו פגום. (וראה מה שכתבתי לעיל, וצע"ק)".

ד. פסח: סבון כשר לפסח - בזמנינו.

1. עי' הל' פסח, לשיטות ומראי מקומות.

ה. מראי מקומות – אג"מ (או"ח ח"ג סי' ס"ב, מסורת משה ח"א יו"ד אות י"ח), הל' פסח (איידר, פרק ב' הע' ק"ו), הגרח"ק זצ"ל (אגרות וכתבים מכתב קכ"ט), באר שרים (ח"ד סי' ל"ה), חלקת בנימין (סי' קי"ז בי' ד"ה החלב, עמ' קצ"ה), הגר"א פרץ (קובץ בית הלל חכ"ג עמ' ע'), אהל יעקב (סעי' ס"ב).

1. הר"נ אבראהם (אור ישראל חמ"ד עמ' קי"ט) – "אם אינו פגום נהגו העולם להקל ויש להם ע"מ לסמוך, וטוב להחמיר, אבל אם הוא פגום (כבורית שבזמנינו עפ"י הרוב) מותר לכתחילה מעיקר הדין, והמדקדק לרחוץ רק בבורית כשר יש לו מקום ותע"ב".

2. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ש"ט) – "שאלה: האם מקפידים בזמנינו לומר שהסבונים פגומים ואפילו אם עשו מחלב מותר לסוך בהם אף שהביאור הלכה סימן שכ"ו הביא ענין להחמיר, מ"מ האם בזמנינו השתנה הפגימות של הסבונים ואפשר לומר דאף המשנה ברורה יודה לכאלו סבונים העשויים עם חלב. תשובה: מסתבר כן, אבל אדמו"ר זצ"ל לא פסק כך".

השולח ומפקיד דבר ביד עכו"ם

סימן קי"ח

א] חבי"ת אסור בחותם אחד - <u>סעיף א'</u> .	י] דבר שאי אפשר לזייף.	יט] מניח עכו"ם בביתו - <u>סעיף י'</u> .
ב] אימתי יין צריך ב' חותמות.	יא] בשר שנחתך כדרך ישראל - <u>סעיף ה'</u> .	כ] אינו נהנה בחליפין.
ג] ציורים בחז"ל.	יב] סימן ע"י שחיטה - <u>סעיף ו'</u> .	כא] ציורים.
ד] חלב די בחותם אחד: מדוע.	יג] טביעות עין.	כב] ב' קדירות זו אצל זו - <u>סעיף י"א</u> .
ה] כללים.	יד] מעבר לרבים - <u>סעיף ז'</u> .	כג] להניח קדרות אצל השפחות - <u>סעיף י"ב</u> .
ו] לחזור אחריו לראות חתומו - <u>סעיף ב'</u> .	טו] מעבר לרבים: הגדרים.	כד] אם אירע קלקול, אין להאכילה.
ז] מה נחשב חותם - <u>סעיף ג'</u> .	טז] מעבר לרבים: ציורים.	כה] עכו"ם שאמר שאני השלכתי בה חלב.
ח] חותם במפתח - <u>סעיף ד'</u> .	יז] עמי הארץ: ישראל חשוד - <u>סעיף ח'</u> .	כן] שכח הדפוס בבית העכו"ם - <u>סעיף י"ג</u> .
ט] אומן לא מרע נפשיה.	יח] כתוב 'כשר' ואינו יודע מי כתבו - <u>סעיף ט'</u> .	

ספרים - חכ"א (כלל ע'), **עצי העולה** (הל' עכו"ם שהפקידו אצלו או ששלחו ע"י מאכל).

דור המלקטים - אהל יעקב (סקוצילס), **בין ישראל לנכרי** (יו"ד סי' י"ז), **ויאמר גבריאל** (פלאס), **חלקת בנימין** (כהן), **יביע אומר** (קף החיים).

א] חבי"ת אסור בחותם אחד, חמפ"ג מותר בחותם אחד - סעיף א'.

ע"ז (סוף דף לט.) – "אמר רב: **חבי"ת אסור בחותם אחד, חמפ"ג מותר בחותם אחד**; חלב, בשר, יין, תכלת אסורין בחותם אחד; חילתית, מורייס, פת, גבינה מותרין בחותם אחד. פת למאי ניהוש לה. אי משום איחלופי, קריא בחמימא מידע ידיע, דחיטי בדשערי נמי מידע ידיע, אי כי הדדי, כיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזייף. ורב, מ"ש גבינה. דלא טרח ומזייף, חלב נמי לא טרח ומזייף. אמר רב כהנא: אפיק חלב ועייל חתיכת דג שאין בה סימן. היינו בשר. תרי גווני בשר. **ושמואל** אומר: ב"ת אסור בחותם אחד, מח"ג מותר בחותם אחד; בשר, יין, תכלת אסורין בחותם אחד; מורייס, חילתית, גבינה מותרין בחותם אחד. לשמואל, חתיכת דג שאין בה סימן היינו בשר, תרי גווני בשר לא אמרינן".

א. שיטה א': החילוק הוא אם דמים יקרים (חבי"ת) או לא (חמפ"ג).

1. **רש"י** (ריש דף לט): – "אסורין בחותם אחד. לשגר ביד עובד כוכבים דכיון דבשר ותכלת דמיהן יקרים טרח ומזייף להחליפם ועל היין לנסכו".
2. חולק.

א) **פ"ת** (ס"ק א') – "לדעת רש"י ליכא הפרש בין דאורייתא לדרבנן וכבר כתבנו דהסכמ' הפוסקי' רוב בנין ורוב מנין דלא כרש"י".

ב. שיטה ב': החילוק הוא אם יש חשש איסור תורה (חבי"ת) או רק חשש איסור דרבנן (חמפ"ג) [חוץ מיין, משום חיבת ניסוך].

1. **רשב"א** (תוה"ב הקצר בית ד' שער ב', כ"ו-ב) – "המפקיד ביד עו"ג או ביד ישראל חשוד או שמשלח על ידם בשר או חתיכת דג טמא שאין בו סנפיר וקשקשים וכיוצא בו מן הדברים שאם החליפן באיסורים יש בהן איסור דבר תורה צריך לעשות בהם חותם בתוך חותם. ומפתח וחותם כחותם בתוך חותם הם כדרך שאמרו ביין נסך. הפקיד בידם או ששלח על ידם דבר שאין איסורו אלא מדברי סופרים כמורייס וגבינה ופת שאפילו החליפן [דף כז עמוד א] בשל עו"ג אין בהם אלא איסור של דבריהם אפילו בחותם אחד מותר, ומפתח אינו מועיל במקום חותם אחד".

ג. שיטה ג': החילוק הוא בין איסור בגופו (חבי"ת) או בתערובת (חמפ"ג), אא"כ הוא איסור דרבנן.

1. **רא"ה** (ע"ז סוף דף לט., בדה"ב בית ד' שער ב' כ"ח-א) – "ולפי שיטת הירושלמי כל שאיסורו בגופו כגון חשש חליפין וליהוי נמי איסורא דאורייתא בעינן שתי חותמות וכל שאיסורו מחמת חשש תערובת אי נמי איסורא דרבנן סגי בחותם אחד לבד מיין דהחמירו בו ואליבא דרבנן דבעו בו שני חותמות דלא כרבי אליעזר דלדידיה בחותם אחד סגי והלכתא כר"א ורב דאמרה אליבא דרבנן נקטה אבל איהו כר"א סבירא ליה".

2. **ר"ן** (דף טז. ד"ה חבי"ת) – "טעם מפורש בירושלמי דגרסינן התם טעמיה דרב כל דבר שאיסורו מגופו אסור בחותם אחד משום תערובת מותר בחותם אחד. חבי"ת איסורו מגופו וחמפ"ג אסור משום תערובת חוץ מפת שאיסורו מגופו שהרי הפת עצמו גופיה אסור וכ"ת אם כן פת ליבעי שתי חותמות י"ל דכל שאיסורו מדבריהם אף על פי שאיסורו מגופו מותר בחותם א' וראיה לדבר מדאמרינן לעיל [דף כט ב] חומץ שלנו ביד עובד כוכבים אינו צריך חותם בתוך חותם אי משום נסוכי לא מנסך אי משום חלופי כיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזייף ופת נמי אסורה מדבריהם ומש"ה סגי ליה בחותם אחד ויין אף על פי שהוא מדבריהם בעי שתי חותמות דמשום חיבת נסך טרח ומזייף".

3. האם יש לחלק אם יש עיקר מן התורה או לא.

א) יש לחלק – **תו"ח** (כלל ל"ב דין י', "ור"ן ... אבל חמפ"ג אינו אסור רק שנתערב בו איסור ופת אף על גב דאיסורו מגופו אפילו הכי הואיל ועיקר איסורו מדבריהם סגי ליה בחותם אחד עכ"ל"), **מנחת יעקב** (כלל ל"ב ס"ק כ"ו, "הש"ך ... ולע"ד דדברי הרב נכונים וברורים אף שהר"ן לא כתב כן לשונו ממש מ"מ הדבר מוכרח שזה כוונת הר"ן והירושלמי דאל"כ ...").

(ב) אין חילוק – פ"ח (סוף ס"ק ה').

ג) מראי מקומות.

1) ש"ך (ס"ק ה') – "יש לתמוה הרבה על מ"ש בסימני ת"ח ובספר אפי ררבי או שהוא מדרבנן ואסורו מגופו כו' דהא אפילו להר"ן בכה"ג סגי בחותם אחד כמו פת וכמבואר בדבריו ובדברי הרא"ה להדיא ואולי י"ל בזה דס"ל דדוקא בפת שאיסורו מדבריהם ואין לו עיקר מדאורייתא וכמ"ש ר"ס קי"ב אמרינן הכי אבל לא בכל שאר איסורי דבריהם וכן כשהעתיק בת"ח דברי הר"ן העתיק ופת אף על גב דאיסורו מגופו אפ"ה הואיל ועיקר איסורו מדבריהם סגי ליה בחותם אחד עכ"ל אלא שבר"ן אינו כלשון הזה וגם משמע בר"ן דאפי' איסור של דבריהם שיש לו עיקר בדאורייתא ואיסורו מגופו סגי בחותם א' שדימה חומץ לפת ע"ש ועבס"ק ז' דדוק ועוד דא"כ לא הוצרך לומר טעם דיינ דמשום חיבת ניסוך טרה ומזייף דכיון דיש לו עיקר בדאורייתא שפיר בעי חותם בתוך חותם וצ"ע".

ד. הלכה.

1. יש לחלק אם יש חשש איסור תורה (חבי"ת) או רק חשש איסור דרבנן (חמפ"ג) [חזן מיינ, משום חיבת ניסוך].

א) מחבר (סעי' א').

ב) חכ"א (כלל ע' סעי' א').

ג) שלח בתיבה אחת דברים שיש בהם חשש דאורייתא עם איסורי דרבנן - כגון בשר עם גבינה.

1) דרכ"ת (ס"ק י') – "על בשו"ת נדיב לב חיו"ד סי' יו"ד שנסתפק מה הדין כשהיה בתיבה א' בשר או שאר דבר שצריך ב' חותמות וגם גבינה או שאר דבר דסגי בחותם א' והיה חתום בתיבה אחת א' אם מותר הגבינה או שאר דבר דסגי בחותם א' וגם הבשר מותר דכיון דחז"ל התירו הגבינה בחותם א' דלא חיישנן לזיופא ממילא דגם הבשר מותר דהא לא זייף או דלמא כיון דלבשר צריך ב' חותמות דחיישנן לזיוף ממילא דגם הגבינה יהיה אסור דהא חיישנן שזייף לפתוח בתיבה אחת מחמת הבשר ממילא דגם הגבינה אסורה וכתב שם דהדבר תלוי בפלוגתא הפוסקים לענין קבוע לעיל סי' ק"י אי אמרינן בבהמה אחת דחצייה מותר וחצייה אסור ועיי"ש במה שהעיר בזה והביא מכמה מקומות".

2) מראי מקומות – חלקת בנימין (סעי' א' ב' ד"ה מותר [עמ' ר"ד]), ציונים ס"ק ס"ו, "ואם שלח בתיבה אחת דברים שיש בהם חשש של תורה עם דברים שיש בהם חשש דרבנן כגון בשר עם גבינה והחתימו בחותם אחד כתב בד"ת..."), אהל יעקב (סעי' י"ב).

2. חושש לכל השיטות.

א) תו"ח (סימני כלל ל"ב דין י') – "והרבה טעמים בחבי"ת אמאי צריך ב' חותמות לכן כל הדומה לזה שהוא גם כן איסור דאורייתא או שהוא דרבנן ואיסורו מגופו כמו חבי"ת או שהוא מדרבנן ואין איסורו מגופו אבל הוא חשוב כמו חבי"ת בכל ענין צריך שני חותמות".

ב) ש"ך (ס"ק ה') – "והארכתי בזה מפני שהרב בת"ח כלל ל"ב ד"י כתב שטוב להחמיר כדברי כל הפירושים גם בסימני ת"ח כתב וז"ל והרבה טעמים בחבי"ת אמאי צריך חותם בתוך חותם וכן כל הדומה לזה שהוא ג"כ איסור דאורייתא או שהוא מדרבנן ואיסורו מגופו כמו חבי"ת או שהוא מדרבנן ואין איסורו מגופו אבל הוא חשוב כמו חבי"ת בכל ענין צריך חותם בתוך חותם עכ"ל וכ"פ בספר אפי ררבי וצ"ע למה סתם כאן כדברי המחבר...".

ה. צדדים להיתר.

1. רוב בשר כשר בעיר - פרישה (ס"ק י"א), אמנם עי' ש"ך (ס"ק א', ס"ק כ"ה).
2. אינו נשאר זמן רב ביד הגוי - ש"ך (ס"ק א').
3. אומן לא מרע נפשיה - פ"ח (ס"ק י"ח), אמנם עי' חכם צבי (סי' ל"ט), פמ"ג (או"ח סי' רנ"ג מש"ז ס"ק י"ח).
4. טביעות עין - ט"ז (ס"ק ח').
5. מעבר דרבים - מחבר (סעי' ז').
6. אינו נהנה בחליפין - רמ"א (סעי' ב'), מחבר (סעי' י').
7. יוצא ונכנס - מחבר (סעי' י').

ו. מראי מקומות.

1. קנה בשם (ח"ג סי' מ"ט אות ב'), פסקי בושם פרק כ"ב סעי' כ', בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' שצ"ו) – "אף תבשיל פרווה אסור לשלוח על ידי נכרי בלי חותם, כיון שיש איסור אכילה בדבר שנתבשל על ידי עכו"ם, ובפרט היכא שיש לחוש שיערב בו דבר איסור, אמנם מאחר שאין איסורו אלא מדרבנן סגי בחותם אחד ואין צריך חותם בתוך חותם".

ב) אימתי יין צריך ב' חותמות, ואימתי צריך חותם אחד.

ע"ז (דף לא.) – "דתניא: אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצירו של עובד כוכבים ומלאוהו יין, ומפתח או חותם ביד ישראל. ר"א מתיר, וחכמים אוסרין. א"ר חייא בריה דרבי חייא בר נחמני א"ר חסדא אמר רב, ואמרי לה: אמר רב חסדא אמר זעירי, ואמרי לה: א"ר חסדא אמר לי אבא בר חמא, הכי אמר זעירי: הלכה כר"א".

1) איך רב (ע"ז דף לט): הצריך ב' חותמות בחבי"ת, והרי רב בעצמו (ע"ז דף לא.) פסק כר' אליעזר שצריך רק חותם אחד ביין.

א. שיטה א': אף בדברים שצריכים ב' חותמות, יש להקל בנכרי, משא"כ ישראל חשוד.

1. ר"ת (תוס' ע"ז דף לא. ד"ה דאמר, ב"מ דף כג: ד"ה אתלתא [לשונו מובא לקמן]) – "ויש להקשות דרב אדרב דהא אמר רב לקמן (דף לט.) חב"ת בחותם אחד אסור סימן חלב בשר יין תכלת ועוד קשה ... מתרץ ר"ת דההוא דרב דלקמן מיירי בישראל חשוד וגרע מעובד כוכבים מפני שהוא בטוח שיאמינוהו ולא מירתת כ"כ וכן ההיא דרב אשי דלעיל (דף כט:): נ"מ לענין ישראל חשוד וכן רבא מפרש חותם בתוך חותם אליבא דרבנן ואפי' אליבא דהלכתא איכא נפקותא כגון ישראל חשוד וההיא דרבה בר רב הונא חתך לה לבישראל אתלתא קרנתא כשמלחה ביד עובד כוכבים ולהכי סגי בחותם אחד".
2. הו"ד ברא"ש (ב"מ פרק ב' סי' ג') - לשונו מובא לקמן.
3. תוס' הרא"ש (ב"מ דף כג: ד"ה מחתך, ע"ז דף לא. ד"ה הלכה [מהלך ראשון]) - לשונו מובא לקמן.
4. אר"ן (ח"ד פסקי ע"ז סוף סי' קצ"ה) – "ודוקא (בישראל) חשוד קא אסר רב אבל בשאינו חשוד אפילו חב"ת שרי רב בחותם אחד כדפרי' לעיל בפרקין. חתיכה אתלת קרנתא הוי סימן כדאמר' באלו מציאות דרבה בר רב הונא מחתך לה אתלת קרנתא".

פוסקים.**5. מחמיר.**

- (א) פ"ת (ס"ק י"ד) – "וליתא, שסברא זו דחוייה היא ואינה מחוורת כלל בש"ס".
- (ב) פ"ת (ס"ק ב') – "הסכימו רוב בנין ורוב מנין בה"ג והרי"ף והרמב"ם והרשב"א והטור ולהכי פסק מר"ן בסתם בלי חילוק בין גוי לישר' חשוד ובין שולח למפקיד".
6. **בדיעבד יש להקל.**
  - (א) רמ"א (סעי' א', דר"מ ס"ק א', רמ"א סי' ק"ל סעי' ב') – "וכן נוהגין להקל".
  - (ב) לבוש (סעי' א') – "ובדיעבד יש לסמוך על זה".
  - (ג) חלקת בנימין (ס"ק ל"א, ס"ק ס"ב).
  - (ד) אהל יעקב (סעי' ה').
7. מראי מקומות.

- (א) אג"מ (י"ד ח"א סי' מ"ו, ח"ב סי' מ"ז) – "אף אם נימא שהוא כקטן שנשבה בין העכו"ם מ"מ יש לחוש שחשוד גם להחליף ולערב שגם לזה הוא כנשבה בין העכו"ם שרגילין לשקר ולהחליף ולזייף".
- (ב) חלקת בנימין (סעי' א' ב' ד"ה בישראל, עמ' ר"ו) – "ואותם אנשים שאינם זהירים במצות כלל אע"פ שלענין כמה דברים דינם כאנוסים וכתיוק שנשבה מ"מ בענינו נראה שדינם כעכו"ם ולא כישראל חשוד ולי"א הללו סגי להו בחותם א' דלא שייך בהו טעמא דישראל חשוד דמסתמא יודעים שהם חשודים בענינו וממילא מירתתי כמו נכרי".

ב. שיטה ב': אף בדברים שצריכים ב' חותמות, יש להקל בחותם אחד אם הישראל עתיד לראות חותמו, [א"נ אפי' לא יחשוב כן אם לבסוף יבדקו גם מהני].

1. תוס' (ע"ז דף לא. ד"ה דאמר) – "ויש לחלק בין שולח לחבירו ואינו חוזר ורואה חותמו להכירו דאז צריך חותם בתוך חותם דלא מרתת שסבור האחר לא יכיר החותם אבל היכא שמניחו ביד העובד כוכבים ועתיד לראות חותמו להכיר די בחותם אחד תדע שכן הוא שהרי ר"א הזכיר בדבריו המפקיד יינו אצל עובד כוכבים ובסתמא אדם דעתו לחזור שם להכיר חותמו וסתמו אבל רב אשי דלעיל הזכיר בדבריו חומץ שלנו ביד עובד כוכבים משמע ששולחו ביד עובד כוכבים ורבא נמי אשכחן לקמן דקאמר נוד בדיסקיא ופיו למטה ואיהו גופיה אמר בפ' בתרא (לקמן עד:): כי הוה משדר גולפי להרפניא סחיף להו אפומיהו וחתים להו אבירציייה ומלתיה דרב לקמן (דף לט.) מיירי בשולח ביד עובד כוכבים כפרש"י וה"ג".
2. תוס' רבינו אלחנן (ע"ז דף לא. ד"ה הלכה) – "והאי דאסר רב לקמן חב"ת בחותם אחד וכן הא דדייק בסמוך היכי דמי חותם בתוך חותם זהו כששולח לחבירו ואינו עתיד להכיר החותם שאז יש לחוש לזיוף, אבל כששולח לביתו ולא יכירו החותם עד שישוב הוא לביתו ויכיר חותמו אז מותר אפי' בחותם אחד כר' אליעזר ולא חיישינן לזיופא דאי איתא דזייף מידע ידיע ויכיר יפה".

פוסקים.**3. מחמיר.**

- (א) מחבר (סעי' א' [סתם וי"א הל' כסתם], ב"י סוף ס"ק א', מחבר סי' ק"ל סעי' א').
- (ב) פ"ת (ס"ק ב') – "הסכימו רוב בנין ורוב מנין בה"ג והרי"ף והרמב"ם והרשב"א והטור ולהכי פסק מר"ן בסתם בלי חילוק בין גוי לישר' חשוד ובין שולח למפקיד".
- (ג) בית מאיר (על הש"ך ס"ק י"א) – "עיין פר"ח מסיק שיטה זו עיקרית בש"ס. ובני החתן ר' חיים הקשה על שיטה זו ...".
4. **מיקל.**
  - (א) פ"ת (ס"ק י"ד, ס"ק י"ח) – "ולהכי מחוורתא דשמעתתא שיש חילוק בין שולח למפקיד כסברת היש אומרים שהזכיר המחבר וכן עיקר".
  - (ב) ערה"ש (סעי' ט', סעי' כ"ג) – "וכבר בארנו דדיעה ראשונה היא דעת הרמב"ם והרשב"א וגם דעת הירושלמי מסכים לזה ואינו טעם בפ"ע כמ"ש בסעיף ג' וטעם זה תפס לעיקר ואח"כ כתב דעת התוס' והרא"ש דכשעתיד לראות החותם גם בדאורייתא די בחותם אחד ויראה לי דשני הדיעות לא פליגי כלל וגם דיעה ראשונה מודה בכה"ג דא"צ אלא חותם אחד ודיעה אחרונה מודה לדיעה ראשונה דבאין עתיד לראות חותמו צריך בדאורייתא שני חותמות ובדרבנן בחותם אחד וזה שכתב רבינו הב"י וי"א אינו מפני המחלוקת אלא שכן דרכו בדבר שבגמ' וברמב"ם לא נזכר דין זה אלא שהפוסקים חידשו זה כתב בלשון וי"א".
5. **האם צריך לבדוק בפועל, או שמספיק שהגוי חושב שהוא יבדוק.**
  - (א) לא צריך.

1) ש"ך (ס"ק ט"ו) – "נראה דמ"ש הט"ו אם הודיע לחבירו כו' הוא לאו דוקא דה"ה אם אינו מודיע לחבירו אלא שאומר לעובד כוכבים שמודיע נמי מירתת דסבור הוא שהאמת כן דהא כתבו הט"ו בסעיף ב' כיון שהחתימו כראוי כו' במקום שדי בא' אין צריך לחזור עליו ולראותו".

2) פ"ח (ס"ק י"ג) – "ואין הכי נמי דכשיאמר לגוי שהודיעו לחבירו סגי בהכי אף שאינו מודיע לחבירו, דהא עכו"ם לא ידע בהכי ומירתת".

3) באה"ט (ס"ק ד').

ב) צריך.

1) ערה"ש (סעי' ה', סעי' ו') – "לתועלת הענין כדי שלא יגע העכו"ם לקלקל החותם ולעשות מה שלבו חפץ וכי תימא דא"כ כשמודיע להעכו"ם הרי לא יגע בו שמתירא ולמה צריך להודיע לחבירו די"ל משום דלפעמים מתקלקל החותם מעצמו שהרי יכול להיות כן וכמבואר לקמן סי' ק"ל ולפ"ז אין להעמיד על טעמא דמירתת בלבד שהרי יהיה ביכולתו לומר דמעצמו נתקלקל החותם ולכן עיקר ההיתר הוא בשביל הכרת החותם כמו במפקיד אך דלזה טוב יותר גם לומר לו שהודיע לחבירו דאז ברוב פעמים הלא יכיר החותם ואם אפילו במקרה רחוק תתקלקל החתימה אם יבין לפי ראות עיניו שיכול להיות שמעצמה נתקלקלה נעמיד ההיתר על טעמא דמירתת אינו נכון דכיון שיהא ביכולתו לומר שמעצמו נתקלקל לא מירתת כל כך ובוזה מדוייק לשונם שכתבו אם הודיע לחבירו וכו' וגם אמר וכו' דמבואר להדיא דעיקר ההיתר הוא בהודעה לחבירו כדי שיכיר החותם ונוסף לזה גם צריך לומר לו".

6. מראי מקומות – תלקת בנימין (ס"ק י"ט).

ג. שיטה ג': אף בדברים שצריכים ב' חותמות, יש להקל ע"י מפתח וחותם.

1. רשב"א (תוה"ב בית ה' שער ד', נ"ב-ב') – "וקולו של רבי אליעזר דעביד מפתח אחד עם חותם כשני חותמות ואף על פי שאפשר לזייף המפתח ולא יהא [דף נב עמוד ב] ניכר אפילו כן סבירא ליה לרבי אליעזר דכולי האי לא טרח. ורבנן סברי דלעולם אסור עד שיהו שם שני חותמות. ופלוגתא דר' אל(י)עזר ור"י דהכל משתמר בחותם אחד חוץ מן היין ור' יוחנן אמר אפילו יין בחותם אחד ומפתח קאמר. וכי פסק רב הלכה כרבי אליעזר במפתח וחותם קאמר ולעשותן כשני חותמות ולעולם שני חותמות בעינן אלא שמפתח אחד עולה במקום חותם אחד. והשתא ניחא מאי דפסק רב בפלוגתא דר"א ורבנן כר' אליעזר ופסק בחבי"ת דבעינן חותם בתוך חותם. ולא דוקא אלא אפילו מפתח וחותם כשני חותמות ולאפוקי דלא סגי ליה בחותם אחד בלחוד וכזה נראה שהיה דעת הרב בעל הלכות גדולות...".

2. אחרים (ר"ן ע"ז דף יא.) – "אבל אחרים אומרים שמחלוקת של רבי אליעזר וחכמים שר' אליעזר מיקל לעשות מפתח וחותם אף על פי שאין זיופו של מפתח ניכר וסגי ליה לר"א במפתח וחותם כאילו היו שני חותמות וחכמים אוסרין דסבירא להו דשני חותמות גמורים בעינן ופסקינן כרבי אליעזר דמפתח וחותם סגי והיכא דליכא מפתח בעינן שני חותמות והיינו כולה סוגיין דבעי ביין חותם בתוך חותם ולפיכך כי אמר רבי יוחנן אפילו יין משתמר בחותם אחד בהדי מפתח קאמר וההיא נמי דפרק כל כתבי (דף קכב א) דאמרינן דלרבי אליעזר יין הבא בקרונות של עובדי כוכבים מותר בחותם אחד כגון שהיה מפתח בידם של בית רבי מתוקמא נמצא שלפי שטה זו מפקיד יינו אצל עובד כוכבים לא סגי ליה לעולם אלא או במפתח וחותם או בשני חותמין וכן נראין דברי הר"ם במז"ל בפרק י"ג מהל' מאכלות אסורות ואף דברי בעל הלכות ורבינו אלפסי ז"ל מטין כן".

3. חולק.

א) פ"ח (ס"ק י"ד) – "וגם שיטה זו דחוקה בסוגיא, חדא...".

4. להלכה - עי' סעי' ד'.

ד. שיטה ד': רב [בדף לט.] מפרש שיטת חכמים [שר' אליעזר סבר באיסור דרבנן סגי בחותם אחד, ורבנן החמירו שצריך ב' חותמות].

1. רא"ה (ע"ז דף לא., סוף דף לט., בדה"ב בית ד' שער ב' כ"ח-א', בית ה' שער ד' נ"ב-ב') – "ולפי שיטת הירושלמי כל שאיסורו בגופו כגון חשש חליפין וליהוי נמי איסורא דאורייתא בעינן שתי חותמות וכל שאיסורו מחמת חשש תערוכת אי נמי איסורא דרבנן סגי בחותם אחד לבד מיין דהחמירו בו ואלבא דרבנן דבעו בו שני חותמות דלא כרבי אליעזר דלדידיה בחותם אחד סגיא והלכתא כר"א ורב דאמרה אליבא דרבנן נקטה אבל איהו כר"א סבירא ליה".

ג. ציורים בחז"ל.

א. תכלת.

1. השו"ע השמיטו, לפי שאין תכלת מצוי בזמן הזה – מנחת יעקב (כלל ל"ב ס"ק כ"ב), דרכ"ת (ס"ק א'), יביע אומר (כה"ח ס"ק א'), תלקת בנימין (סעי' א' ב' ד"ה וחתיכת, עמ' ר"ב).

ב. יין: בזמן הזה.

1. יש להקל בחותם אחד.

א) ט"ז (ס"ק ד', ס"ק ה') – "ולע"ד נראה דכ"ע מודים (ביין) [בוזה הזמן] דהא עיקר הטעם דחיישי' ביין שצריך שני חותמות אף על פי שהוא דרבנן הוא מצד שחיבת היין נסך עליו כמו שזכרתי בסעיף א' ובזמן הזה לאו עובדי עבודת כוכבים הם כמ"ש לקמן ע"כ אין שייך חיבת נסך ממילא לכ"ע די בחותם אחד".

ב) מנחת יעקב (כלל ל"ב ס"ק ל"ב) – "בט"ז סי' קי"ח ס"ק ד' כתב דביין נסך כ"ע מודה דבדיעבד סגי בחותם א' בזמן הזה כיון דלא שייך לומר חיבות ניסוך ודבריו נכונים אך במה ששמע שם בדבריו כן בדג ותכלת ובשר צ"ע דאין להם טעם להקל בזמן הזה וכן השיג עליו הש"ך בנה"כ ושמעתי שיש ט"ס בדברי הט"ז במקום תיבת בזה צ"ל ביין והוא נכון".

ג) ערה"ש (סעי' י"ג) – "ולכן הסכימו כמה מהגדולים דבזהמ"ז לא שייך זה ודי ביין בחותם אחד ככל איסורי דרבנן וכן יש להורות וממילא דא"צ גם לחפוש אחר הכרת החותם וגם א"צ להודיעו כיון דמדינא די בחותם אחד [ט"ז סק"ד ויש בו טה"ד וז"ש דכ"ע מודים בזה צ"ל דכ"ע מודים ביין ומתרץ קושיית נקה"כ וכ"כ המנ"י כלל ל"ב ובשבו"י ח"א סי' ס"ג ובהגהות ר' ברוך פרנקל]".

ד) דרכ"ת (ס"ק ט"ז) – "עיי' ט"ז ס"ק ד' ובנקה"כ ועיי' מזה בשו"ת עדות ביהוסף סי' ל"ט ובכנה"ג בהגהות ב"י אות ו' ועיי' במנח"י כלל ל"ב ס"ק ד' שכ' וז"ל ושמעתי שיש ט"ס בדבר הט"ז שבמקום תיבת בזה צ"ל ביין ונכון עכ"ל והביאו באמרי ברוך וסיים שגם בשו"ת שבות יעקב חלק א' סי' ס"ג מסכים להלכה כדעת הט"ז דבזה"ז די ביין בחותם א' עכ"ד".

ה) חלקת בנימין (ס"ק ב', ציונים ס"ק ו') – ולכאורה אפילו לכתחילה סגי בהכי וכן מבואר בערה"ש מיהו במנ"י שם נראה דדוקא בדיעבד דינא הכי [וכן משמע קצת בט"ז מדקבע דינו אהיתרא דדיעבד לקמן ברמ"א ע"ש] וצ"ע אמאי".

2. ישמעאלים שאינו עע"ז, יש להקל בחותם אחד.

א) עיי' בייע אומר (כה"ח ס"ק ה') – "גבי ישמעל דלא שייך לו' דחביב עליו הניסוך, די בחותם א'. ואף שי"ל ... מצאנו להט"ז סק"ד שכ' דבזה"ז ... אינו מספיק לד' מרן שקבלנו הוראותיו שכ' דיין צריך חב"ח ... ומ"מ בישמעאל מיהא נראה שאין לחוש כ"כ ... ומיהו לכתחילה יש לחוש לד' האור שמח הנ"ל להצריך ב' חותמות גם אצל ישמעאל".

ג. פת: די בחותם א'.

1. איכא למיחש שמא יחליפנה בפת עכו"ם שאיסור רק מדרבנן.

א) ש"ב (ס"ק י') – "ופת. אין בו אלא שמא יחליף בפת שלהם שהוא איסור מדרבנן וכמו שנתבאר בס"י קי"ב והלכך במקו' שנוהגין היתר בפת של עובדי כוכבים פשיטא דאין צריך חותם כלל".

2. איכא למיחש דילמא יחליפנה בפת בעה"ב.

א) פ"ה (ס"ק ט') – "ופת. אף במקום שנוהגים היתר בפת פלטר גוי צריך חותם שמא יחליפנו בפת של בעלי בתים דאסיר בכל מקום".

ב) חלקת בנימין (סעי' א' ב' ד"ה ופת [עמ' ר"ד], סי' קי"ט ציונים ס"ק כ"א) – "וצ"ע בדעת הש"ך".

3. בזמן הזה: הוא חשש דאורייתא, ולכן צריך ב' חותמות.

א) דרכ"ת (סוף ס"ק מ"ז) – "וכן בפת שיש חשש שנתערב בו חלב טמאה או שומן איסור כמש"ל סי' קי"ב (ס"ק ב') פשוט הוא דבאותן המקומות שיש אופים עכו"ם או ישראל פושעים הנחשדים שעושים את הפת באופן שיש בו חשש תערובת חלב טמאה או שומן איסור וכן במקום שנמצא למכור חמאה האסורה הנ"ל בודאי דגם בפת וחמאה וגבינה צריכין לחוש שמא החליפה כמו בבשר וה"פ".

ב) חלקת בנימין (ס"ק י"ג, ציונים ס"ק כ"ו) – "אמנם היכא דמערבים בפת שלהם גם מיני איסור כגון חלב ושומן נבלה וכדומה דאסור מן התורה אז בודאי צריך שני חותמות וכדין שאר איסור תורה. [פשוט]".

ד. פסח: מאכל שיש לחוש בו שיתחלף בשל חמץ.

1. מחמיר, צריך ב' חותמות וכדין שאר דבר שיש בו חשש איסור תורה.

א) פ"ג (או"ח סי' תמ"ה מש"ז ס"ק ד') – "מעשה ששלחו יין שרף של פסח ע"י עכו"ם בלי חותם כלל לעיר אחרת וקיבלו הישראל וכבר נתן הלוקח דמים למוכר קודם לכן, מהו הדין. תשובה, יש לדון בזה הרבה, ובקצרה זה פתרון, היין שרף אסור לשתות בפסח, עיין יורה דעה [סימן] קי"ח [סעיף א'] 'חביות' צריך ב' חותמות, יע"ש. ושמא החליף העכו"ם ושתה המוכר והטוב, והחליף בכפר ביין שרף חמץ".

ב) חלקת בנימין (ס"ק ח').

ד [חלב די בחותם אחד: מדוע.

א. משום דלית ליה רווחא.

1. ב"ה (קונ"א ס"ק א') – "בתורת הבית הארוך בית ד' שער ב' (דף קי"ח) (כח א) כתב להדיא דחלב אית ביה חששא דאחלופי טהור בטמא ואפילו הכי סגי בחותם אחד משום דלא טרח ומזייף במידי דלית ליה רווחא כי היכי דבגבינה דאיכא נמי חששא דאיסורא דאורייתא משום צחצוחי חלב טמא בין הגומות של גבינה לרבי ירמיה שם (דף ל"ה א) וסגי בחותם אחד דלא טרח ומזייף משום דלית ליה רווחא ... שוב ראיתי שכתב מהרו"ך (פרישה אות ד) דסבירא ליה להרשב"א דבחלב כיון דליכא חששא אלא לאחלופי מייעוטא דחלב טמא בטהור שאינו ניכר כיון דרובו טהור א"כ אין כאן אלא איסור מדבריהם דמין במינו בטל ברוב ושלא ליה מאריה דכתב כנגד הגמרא וכנגד תורת הבית הארוך מה שלא עלה על לב".

א) ש"ב (ס"ק ח') – "והב"ח ... ונהפוך הוא שהוא כתב נגד הש"ס וכנגד ת"ה הארוך ואדרבה בטור איתא להדיא לפי הגירסא בספרים הישנים שהיא הגירסא הנכונה וכמו שהסכים הוא ג"כ עליה דבחלב להכי סגי חותם אחד כיון דאיסורו מדבריהם וכמ"ש הרמב"ם והמחבר וכ"כ רבינו ירוחם סוף נט"ו וכן הוא באו"ה בכמה דוכתי אלא ודאי כי היכי דבדג ושאר דברים אית ליה רווחא במה שמחליף הטהור בטמא ה"נ בחלב דאי משום לית ליה רווחא אתינן עלה הא כתבו הט"ו בסימן זה ס"ז (והוא מן הש"ס ומסכם מכל הפוסקים) דלא חיישינן שמא החליף א"כ נהנה בחליפין הא כל שאינו נהנה מותר אפילו בלא חותם כלל אלא העיקר כמו שכתבתי".

(ב) חזו"א (יו"ד ריש סי' מ"א) – "ונראה דכיון דמן הדין אין לחוש [וכמש"כ הש"ך סי' קי"ח סק"ח משום דמב"מ ברובא בטל וכ"כ המ"מ פ"ג מה' מ"א הט"ז ועי' בגליון הגרע"א דהק' אכתי לר"י דמב"מ לא בטל הוי דאורייתא, ובגליון דמ"ר דן אם אפשר למבטל להיות כבטל והבטל להיות כמבטל, מיהו הרבה סוגיות לית להו הא דר"ח כמש"כ תו' מנחות כ"ב ב' ד"ה (מכאן) [ורבי יהודה], ולעולם לר"י מב"מ לא בטל, והגרע"א כתב שאינן שוין בטעם ויש כאן טעם כעיקר, ואפשר דהוי טעם לפגם, אבל נראה דמן הדין אין לחוש דהחשש עירוב הוא מיעוט ואין לחוש לי' מן הדין, **ואפשר שכונת הב"ח** שהביא הש"ך שם היינו שהריוח מועט ואין לחוש מן הדין אלא שחכמים גזרו עלי' לחוש לאיחלופי, וכש"כ שאין לחוש לתערובות הנותן טעם דמירתת שיכירו וכן כשאין טועמין בו טעם חלב טמא הרי אנו בטוחים שאין כאן משום טכ"ע] אלא הוא גזירת חכמים".

ב. חלב עכו"ם הוא איסור דרבנן, כי החשש הוא רק לתערובת של מיעוט, והרי מין במינו בטל ברוב.

1. פרישה (ס"ק ד', עי' דרישה ס"ק א') – "יש לדקדק הא חלב טעמו שמא יחליף בחלב טמא וזה איסור דאורייתא הוא ולמה מנו בין אותן שאיסורן דרבנן שדי להם בחותם אחד. ונראה שחלב טמא ניכר שהוא עכור ובודאי אין לחוש שהחליף כל חלב טהור או רובה בטמא דאם כן היתה ניכרת אלא יש לחוש שהחליף ולקח מעט מהטהור ושפך במקומו מעט מהטמא ומתוך שהחלב טהור נתרבה עליה אינו ניכר וכיון שהרוב טהור משום הכי סבירא ליה דאינו אסור אלא מדרבנן דמין במינו בטל ברוב".
2. ט"ז (ס"ק א') – "והקשה בדרישה דהא חלב הוא גם כן איסור דאורייתא בחילוף חלב טמא ותירץ דהתערובות הוא מדרבנן".
3. ש"ך (ס"ק ח' [מהלך ראשון]) – "אף על גב דחלב טעמו שמא יחליף בחלב טמא שהוא אסור מדאורייתא וכמו שנתבאר בר"ס פ"א י"ל שחלב טמא ניכר שהוא עכור כדאמרינן בעבודת כוכבים (דף ל"ה ע"ב) טהור חזיר טמא ירוק וא"כ אין לחוש שיחליף כל החלב או רובו אלא יש לחוש שמא החליף מעט דאינו אסור אלא מדרבנן דמדאורייתא מין במינו בטל וכמו שנתבאר בסימן צ"ח וכן תירץ בפרישה ס"ד וכי האי גוונא כתב האו"ה כלל מ"ח סוף דין ה"י".
4. הר צבי (יו"ד סי' קי"ג) – "י"ל דיש חילוק בין חלב של גוי ובין חלב של ישראל שהופקד אצל הגוי. דבחלב השייך להגוי יש לחוש לתערובות של מחצה על מחצה דלא ניכר ומשו"ה יש בו משום איסור דאורייתא משא"כ חלב של ישראל שהופקד ביד הגוי דאם יזייף יהא נתפס כגנב, העכו"ם מירתת לזייפו בתערובת חלב טמא עד מחצה דמקפיד שלא יהא נתפס כגנב ונוזהר שלא יהא התערובות אלא מיעוטא כדי שיהא בטוח שלא יהא ניכר ומה"ט אומר הש"ך שאין בו חשש איסור דאורייתא ובחותם אחד סגי, משא"כ בחלב של עכו"ם דאיכא למיחש לתערובות של מחצה על מחצה דבשלו לא שייך מירתת, חששו לאיסור דאורייתא וגזרו על חלב של עכו"ם לאוסרו".
5. חלקת בנימין (ס"ק י"ב).

ג. חלב עכו"ם הוא איסור דרבנן, כי הולכין אחר רוב החלב המצוי בינינו.

1. ש"ך (סי' קי"ח ס"ק ח' [מהלך שני]) – "אי נמי כמ"ש האו"ה כלל מ"ה דין ז' דמאחר דרוב חלב המצוי בינינו הוי חלב טהור א"כ סתם חלב הוא מדרבנן".

ד. חלב עכו"ם הוא איסור דרבנן, דאף שהחלב הטמא נותן טעם בכל החלב והרי טעם כעיקר, מ"מ בלאוין שאין בהם מלקות אין טעם כעיקר אלא מדרבנן.

1. נוב"ת (או"ח סי' ס"ו ד"ה היתר) – "וקשה הרי חלב טמא משונה בטעמו מחלב טהור ואם כן צריך ששים מן התורה ... ומה שרצה לתרץ שאינו משונה רק מעט בטעם לא ידעתי הפרש בין מעט לרב כיון דיהיב טעמא אמרי' טעם כעיקר ... ובגוף הדין דחלב סגי בחותם אחד נלע"ד דיפה כיון הש"ך דמדאורייתא בטל ברוב אפילו אם נתן טעם גמור דאף דאנן קי"ל כר"ת וסייעתי' דטעם כעיקר דאורייתא מ"מ הרי ילפינן ממשרת או מגעולי נכרים לכל מר כדאית לי' בפסחים דף מ"ד ע"ב והיינו באיסורים דכוותיהו שהם לאוין שיש בהם מלקות אבל חלב טמא אף שהוא אסור מן התורה אין בו מלקות".
2. פת"ת (ס"ק א') – "עש"ך ... ותימא דהרי הש"ך לעיל סי' צ"ח סק"ו מסיק דאולינן בתר טעמא וא"כ הרי חלב טמא משונה בטעמו מחלב טהור וצריך ס' מדאורייתא ומצאתי (בתשובת נו"ב תניינא חלק או"ח סי' ס"ו) שתמה ג"כ בזה וכתב ליישב משום דהא דטכ"ע דאורייתא ילפינן ממשרת או מגיעולי עובדי כוכבים אמרינן דדוקא באיסורים דכוותיהו שהם לאוין שיש בהם מלקות ולא בלאוין שאין בהם מלקות כגון חלב טמא וכיוצא לא אמרינן טעם כעיקר מן התורה רק מדרבנן אסור ע"ש".

ה. מראי מקומות – דעת תורה (ד"ה שעירבו), חלקת בנימין (סי' קט"ו סעי' א' ב' ד"ה חלב, עמ' קמ"ט), חלב ישראל כהלכתו (פרק א' סי' ב' ד"ה שיטת החזון איש, עמ' י"ג).

1. בית מאיר (על הש"ך ס"ק ח') – "ולפ"ר רציתי לומר דהוי מבשא"מ בטעמא. אלא שכבר הוכחתי בסי' ק"ז מרש"י דג טמא וטהור הוי מב"מ בטעמא וע"ש. וה"ה די"ל דחלב טמא וטהור שוים בטעם".
2. רע"א (על הש"ך ס"ק ח') – "דמדאורייתא מב"מ בטל ... הא מסקנת הש"ך לעיל (סימן צ"ח) דענין ביטול ברוב דתליא בטעמא אם כן הכא הוי אינו מינו דהא חלב טמא וטהור אין טעמן שוה ועיין תשובת נודע ביהודא (מה"ת סימן ס"ו)".
(א) דברים שחלוקים קצת בטעמם – עי' סי' צ"ח סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.
(ב) האם חלב עכו"ם חשש של איסור דאורייתא או רק חשש איסור דרבנן – עי' סי' קט"ו סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ו. חנות של גוים שמוכרים קפה - ויש שם בקבוקים פתוחים של חלב ישראל.

1. דינו כחלב סתם.
(א) סטאר קיי (star - k).

ב) CRC.

ג) Halachically Speaking (שנה ד' מספר כ' עמ' ד', שנה ו' מספר ו' עמ' י"א) -

Those who are makpid to only drink cholov yisroel, should be careful not to drink from an opened cholov yisroel bottle on a road stop unless you see the person in the store opening it. This is because we cannot verify that cholov yisroel milk is in there.

ד) אהל יעקב (סי' קי"ח קובץ הלכות שכיחות סעי' ח', סוף הע' ט') - "יש שעוררו במה שמצוי בחו"ל שנמכרים מאכלים כשרים במקומות של נכרים, כגון בתחנות דלק וכדומה, דיש לזהר כשמזמינים קפה וכדו' לברר ולראות שהגוי מוזג מהבקבוק של חלב ישראל בתוכו ולא מהחלב עכו"ם, כיון שמדובר כאן במקום שיש ביד הנכרי ב' סוגי חלב. [אמנם עי' בסימן קט"ו בענין אותם שאין מדקדקים בחלב עכו"ם, ולמנהגם פשיטא שאין כאן בית מיחוש]".

2. מראי מקומות.

א) הרי"ע נאגאל (אור ישראל גליון כ' עמ' קפ"ו) - "יש כמה חנויות השייכים לאינם יהודים והם בשכונות ישראל (כגון חנויות דלק וכדומה), שמוכרים קפה ומעמידים שם גם חלב ישראל בשביל הקונים היהודים. או מצוי מאוד שאנשים שמרבים לנסוע לצורך פרנסתם וכשעוברים ליד שכונה יהודית נכנסים לחנויות אלו השייכים לעכו"ם וקונים קפה. וכדאי לעורר שאם הגוי אינו פותח קופסה חדשה של חלב ישראל לעיני הישראל אסור בשום פנים לשתות את החלב, דיש חשש שמא לאחר שנגמר ממנו החלב ישראל שפך הגוי מחלב עכו"ם לתוך בוקבוק של חלב ישראל, דרוצה להרויח קצת כסף, דחלב ישראל הוא ביוקר מחלב עכו"ם, ובמקום שהגוי מרויח חוששין לחלופין לכו"ע".

ב) בעל פמ"ג השלם (מנחת הבוקר עמ' ר"י) - "ואפילו במדינתנו שיש פיקוח ממשלתי יש להעיר דיש מקומות אשר בבעלות של גוים שמוכרים קפה, כגון תחנות דלק והדומה להן, שבמקומות אלו לכאורה אסור לקנות קפה שמערב בו חלב, בין שיש להם גם בבקבוקים מיוחדים המכילים חלב ישראל ובין שיש להם רק בבקבוקים של חלב סתם, ואפילו אם כשישראל מזמין קפה מכניסים בפניו לתוך הקפה את החלב מהבקבוק אשר כתוב עליו 'חלב ישראל'. שהרי כל סברת הגרמ"פ בבתי חרושת הוא שמאחר שיש פיקוח ממשלתי, מירתתי מלערב בו חלב טמא, כי יענשו עונש ממון ויקחו מהם הרשיון ויסגרו העסק. ומירתת זו לא שייך בתחנות דלק וכדומה, שאין שם שום פיקוח ממשלתי במה שמכניסים לקפה, ואין לגוי שום מניעה מלערב חלב טמא בבקבוק של החלב ישראל או בבקבוק של החלב סתם, וא"כ במקרה שאזל לו החלב, בודאי שיש לחשוש שבאין רואה יערב חלב אחר בבקבוק זו. וכ"ת שלא מצוי חלב טמא במקומינו, ואף שאפשר להזמין חלב טמא גם בזמנינו, אבל הוא יקר מאוד וכרוך בטירחא, ז"א שהרי הפוסקים דחו שיטת הפר"ח שאם לא נמצא חלב טמא בעיר או שהוא יקר יותר מותר, דלדעת רוב הפוסקים גם בכה"ג נאסר משום חלב עכו"ם ומשום לא פלוג, וכן קיי"ל וכמשנ"ל לעיל. **וא"כ לכאורה אין שום היתר לקנות קפה עם חלב במקומות אלו אא"כ הגוי יפתח את הבקבוק לראשונה בפניו.** וכן הסכימו ... אך יש לדון בחשש הנ"ל, דיש אומרים שלא מצינו גזירת חז"ל של חלב עכו"ם רק במקום החליבה, אבל שלא במקום החליבה הוא כסתם חלב שנשלח ע"י עכו"ם שרק צריך חותם. וממילא במקומות הנ"ל אין את הלא פלוג, ואפשר לסמוך ע"ז שאין שום סברא שהגוי יערב חלב טמא, מפני שאינו נמצא, וגם הוא יקר מאוד, עכ"ל. והדבר צריך הכרע ובירור".

ה) כללים.

א. השולח ומפקיד כלים ביד עכו"ם.

1. עי' סי' קכ"ב סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

ב. מומר.

1. מחמירים - עי' לקמן סעי' ח'.

ג. האם צורך את החתמות מדאורייתא או מדרבנן.

1. דאורייתא.

א) דר"מ (ס"ק ד') - "וכתב בתרומת הדשן סימן ר"ו הא דאמרינן כל החתיכות שהניקור היה ניכר בהן שרי הא האחרים אסורות דוקא בבשר משום דהוי ספיקא דאורייתא ...".

ב) פמ"ג (או"ח סי' תמ"ה מש"ז ס"ק ד') - "ואף ערב פסח עד הלילה אין תקנה לבטל היין שרף זה בששים של יין שרף פסח, דאף ספק תורה אין מבטלין ...".

ג) חכ"א (כלל ע' סעי' ז') - "שלח בשר וכל דבר שהוא מן התורה וניכר מקצת חתיכות על ידי ניקור ויש בו חתיכות אחרות שאינו ניכר בו. הניכרות מותרות והאחרים אסורים אף על גב שהם יותר יפים מאלו החתיכות שאינם מנוקרים ויש סברא לומר אילו החליף העכו"ם היה נוטל היפים אפילו הכי אסור דהוי ספק דאורייתא אבל אם שלח גבינות או שאר איסור דרבנן ומכיר קצתם שלא הוחלפו כולן מותרים אף אלו שאינו מכיר אם אותן שמכיר שלא הוחלפו הם יותר טובים דאי איתא שהחליף היה לוקח הטובים שבהם (סעיף ה')".

2. מראי מקומות - חלקת בנימין (סעי' א' בי' ד"ה יין [עמ' ר"א], ס"ק נ"ח, ציונים ס"ק קמ"ו).

א) יביע אומר (כה"ח ס"ק פ"א) - "שבשו"ת נדיב לב (חיו"ד ס"ס י) נחלקו בזה זוגא דרבנן, דהרה"ג הפוסק מהר"י הלוי ס"ל בפשיטות דהוי מדרבנן. והרה"ג המחבר ס"ל דהוי מה"ת. אבל אין דבריו מוכרחים".

ד. אוכל של הנכרי: האם מהני סימן החתמות.

1. מיקל.

א) זקן אהרן (ח"ב יו"ד סי' נ"ג, מסקנתו [ודלא כהשואל בהאג"מ]) – "יש להביא ראיה דבבשר לא חישי' שמא יטרח לזייף מהא דאיאתא ביו"ד סי' קי"ח סעיף ט' דבשר הנמצא ביד עכו"ם וכתוב עליו חותם או כשר אע"פ שאין ידוע מי כתבו והוא שלא יהיו מצוים שם עכו"ם היודעים לכתוב, והא האי דינא בשלו מיירי וא"כ למה לא נימא דחוששין לזיפא כיון דלא מרתת א"כ יטרח לזייף לכתוב כתמונת אותיות עבריות ... מסקנת הדברים הנח לישראל מנהג לקנות מחנויות עכו"ם תרגולות חתומות בפלומבוס בהיות שכבר הורה זקן הגאון בעל שבו"י ז"ל ועוד כמה אחרונים והדברים צודקים בטעמם וכמ"ש".

ב) אג"מ (יו"ד ח"א סי' נ"ו ד"ה ועוד נראה) – "שהגאון ר' אהרן וואלקין זצ"ל בספרו זקן אהרן סובר דהיכא דהדבר של עכו"ם לא מהני סימן החותמות כ"א שומר אף בבשר ואף במורייס. הנה לע"ד אין לחוש כלל להא שמחמיר הגר"א וואלקין זצ"ל, דראיתו ...".

ה. כשאין הנכרי יודע שהמאכל נשלח עמו.

1. מיקל.

א) על בית מאיר (סוף סי' קי"ח), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק נ"ה) – "נשאלתי אחד שלח בשר בלא סי' ע"י נכרי בענין שהנכרי לא ידע דהיינו שהניחו בלי ידיעתו על העגלה תחת המשאות שהי' העגלה טעונה במ. והי' נראה להתיר מטעם ס"ס ספק נגע בהבשר וידע ממנו ספק לא ידע ואת"ל ידע שמא לא החליף וכדתנן הנכנס לבקעה וכו' ר"א מטהר משום ס"ס ואף רבנן לא פליגי אלא כדכתבו תוס' פסחים דף י' ד"ה ספק דגבי טומאה גזה"כ משא"כ הכא ס"ס בדאורייתא שרי ואפילו הש"ך שהחמיר בס"ס להתהפך בנדון זה מודה ע"ש. ואי משום בשר שנתעלם מן העין הא קיי"ל דשרי. אך לא באתי לידי מדה זו שבל"ז הי' להישראל ט"ע בגוויל. והי' נוח לי מפני שמסיק הש"ך שלא להורות ס"ס אלא בדאיכא צדדים להתיר. ומ"מ בה"מ אפשר להקל וצ"ע".

ב) חלקת בנימין (סעי' א' בי' ד"ה או, עמ' ר"ג) – "בב"מ ... נראה דאפילו ידע העכו"ם שמשלחים עמו איזו תיבה או קופסא אך לא ידע שהמאכל בתוכו רק חשב שמשלחים רק דברים אחרים שאין כדאי בהם להחליפם נמי י"ל הך ספ"ס דהאיכא שפיר הך ספיקא דדילמא לא ידע שיש מה להחליף ותדע ...".

2. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ל"ט, לישנו מובא לקמן).

א) מבי"ט (ח"א סי' ר"ח) – "א"כ הוי ס"ס ספק אם פגע בהיאי ברישא או לא ואת"ל דפגע בה דלמא לא החליף ושרי ...".

ו. דין הכלי - במקום שחסר חתימות.

1. מחמיר, צריכה הכשר.

א) פמ"ג (או"ח סי' תמ"ה מש"ז ס"ק ד') – "והכלי או עץ יגעיל".

ב) מהרש"ם (ח"ו סי' נ"ה) – "וע"ד שאלתו באחד ששלח מן הכפר ע"י ערל לשחוט עופות ומנהג השו"ב לרשום בחותם על בשר העוף עצמו שמורט קצת נוצות במקום א' ונותן חותמו, והערל הביא העופות ושכחו להשגיח ע"ז ובשלו הבשר ואח"כ נזכרו ושאלו להערל אם יש בידו קוויטל והשיב שלא נתן השו"ב שום קוויטל רק נתן החותם על הבשר. והאשה אומרת שהכירה העופות בט"ע ועתה נתערבו כל הכלים והוא הפסד מרובה גדול מאד ...".

ג) חלקת בנימין (סעי' א' בי' ד"ה צריך, עמ' ר"ג).

ד) אהל יעקב (סעי' י"א).

2. מראי מקומות.

א) דרכ"ת (ס"ק י"ט) – "ע"י בשו"ת ויאמר יצחק חיו"ד סי' מ"ז שנשאל בראובן ששלח לשמעון דרך אני' בלב ים חבית א' של בשר ולא היה מחותם כדת של תורה ואסרו את הבשר מה דין החביות דלכאורה היה נראה לומר דאם נאמר שהבשר אסור כיון שנכבש הבשר בהכלי מעל"ע גם הכלי אסור ולא גרע עכ"פ מכלים שנתבשל בהם בשר ע"י גוי דצריך הגעלה ויש תקנה בהגעלה גם לכלי חרס אבל לדינא ז"א דהכלים מותרים בזה דאפילו אם נתבשל בשרם שנמה"ע בכלי יש להתיר הכלי לאחר ששהה מעל"ע גם בלי הגעלה עיין שם באורך אמנם יעוין בשו"ת רב טובך סי' נ"ט שכתב שם חכם א' בפשוטות דמי ששלח בשר ע"י נכרי בלי חותם בודאי אם בשלו הבשר הכלים אסורים וכמו חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו עיין שם".

ז. רוב בשר כשר בעיר.

1. עדיין צריך חתומות, במפקיד ושולח בשר ביד נכרי גרע טפי.

א) ש"ך (ס"ק א', ס"ק כ"ה) – "מיהו צ"ע שהרב כתב שם בסוף הסי' שאם היה ביד עובד כוכבים בשר במקום שרוב המוכרים הם ישראלים כשר ואולי מיירי הכא כשאין רוב המוכרים ישראלים ונראה לחלק דהתם לא מיירי אלא בנמצא בשר ביד עובד כוכבים שלקחו מהמקולין הלכך במקום שהמוכרים הם ישראלים שרינן ליה דליכא למיחש שמא נבלה לקח וגם ליכא למיחש לאחלופי בנבלה שהיה לו בביתו דלאיזה צורך יחליפו הרי הכל שלו אבל הכא דמיירי בשולח או מפקיד ביד עובד כוכבים דאיכא למיחש באחלופי בנבלה שיש לו עוד יש לחלק בין שולח או מפקיד ששוהה הבשר זמן רב בידו ויש לו שהות שיזדמן לו בשר נבלה ושיחלוף ובין לוקח מהמקולין וכמ"ש הט"ו בר"ס קכ"ח דבגר תושב אסור לייחד אצלו יין לזמן מרובה ולזמן מועט מותר והיינו נמי משום דלאחלופי בזמן מועט ליכא למיחש ע"ש".

ב) באה"ט (ס"ק א') – "הש"ך".

2. אינו צריך חותם.

א) ריב"ש (סי' ע"ג) – "שאלת כי פרש אחד עשה נשואין לבנו והיה לו עגל ורצה שישחטנו טבח ישראל כדי לשלוח מנות ממנו ליהודים מידועו וכן עשה. ושולח המנות על יד נערו כותי בלי שומר אם הם מותרות. תשובה: כבר ידעת מ"ש בפ' גיד הנשה (צה)

דמקולין וטבחי ישראל בשר הנמצא ביד א"י מותר. ואפי' לרב דאמר בשר שנתעלם מן העין אסור משום דרב חייש לעורבים שהחליפוהו והביאו נבלה ממקום רחוק דרובא דעלמא א"י נינהו. אבל נמצא ביד א"י אין לחוש לעורבים ובודאי מן המקולין לקח שהם יהודים. ואפי' יש בהם טבחים כותים כל שרוב מקולין טבחי ישראל אמרי' כל דפרי' מרובא פריש כל שלא ראינוהו לוקח מן המקולין דאז ספקו אסור משום דכל קבוע המחצה על מחצה דמי".

(ב) פרישה (ס"ק י"א) – "היינו דוקא במקום שאין רוב ישראל או רוב טבחי ישראל אלא מצוי גם כן בשר נבילה משום הכי חיישינן שמא החליף הבשר בנבילה ואין לסמוך על סימן שחיטה מה שאין כן לעיל בסימן א' (עמ' י) דשם איירי במקום שרוב ישראל מצוין ורוב טבחיהו ישראל דליכא בשר נבילה שכיח כלל אלא דיש לחשוש כיון דנמצאת בשוק דלא נשחטה כראוי בזה אמרינן דסמינן ארוב המצוין אצל שחיטה מומחין הן".

(ג) מנחת יעקב (כלל ל"ב ס"ק נ"ב) – "והיכי דהמוכרים והטבחים הם ישראלים ואפי' בשולח ע"י עכו"ם בלא חותם ג"כ מותר וכן מבואר להדיא בתשובת הרב בסי' מ' ובתשובת ריב"ש ש"ס ע"ג ובתשובת הרשב"א להדיא בסי' תשס"א אך שלכתחלה אין משלחין בלא חותם אבל בדיעבד יש להתיר, ע"ש, וא"כ צ"ל הא דבעינן בבשר שני חותמ' מיירי במקום שהטבחים עכו"ם או ישראלים מוכרים בשר טריפה ובש"ך סי' קי"ח ס"ק א' כתב לחלק ולומר דבשולח או מפקיד אסור אף בטבחים ומוכרים ישראלים ובודאי נתעלם ממנו דברי הרשב"א והריב"ש והרב בתשו', ודו"ק".

(ד) פ"ח (ס"ק א') – "ולפי מה שכתב שם ההג"ה [סעיף ב] דבמקום שכל המוכרים ישראל בשר שנמצא ביד גוי מותר, הכא מיירי במקום שאין כל המוכרים ישראל, ודלא כהש"ך [ס"ק א] שחילק בזה ע"ש".

3. לכתחילה יש להחמיר, בדיעבד יש להקל.

(א) רשב"א (ח"א סי' תשס"א) – "בעיר טבחין ישראלים ורב מקולים מוכרים בשר שחוטה ויש שמוכרים שם גם בשר נבלה. בשר הנמצא שם ביד גוי מותר כדאיתא בפרק גיד הנשה (דף צ"ה). ואפ"ה נראה שאין משלחין שם לכתחלה בשר ביד גוי בלא חותם. וצא וראה בכל המקומות אף על פי שיש להם שכונת ישראל. והשכונה בעיר אחת בפני עצמה שהיא מיוחדת לישראל ואין דרך הגוים מפסקת. ואפ"ה לא ראינו מי שסמך לכתחלה לשלוח בשר ביד גוי בלא סימן. ואף על פי שבדיעבד יש להתיר מפני שאמרו בנמצא הלך אחר הרוב. ואמר בפרק גיד הנשה (דף צ"ב) בנמצא ביד גוי".

(ב) כה"ח (ס"ק ב').

(ג) חלקת בנימין (ס"ק ג', ציונים ס"ק ט') – "וכנראה דטעמו משום דלכתחילה אין לסמוך על הרוב ולפ"ז יש מקום לומר דבחנותם א' סגי דהא ליכא חשש דאורייתא, ועיין".

4. מראי מקומות.

(א) רמ"א (שו"ת סי' מ') – "דע אהובי כי מבואר בגמרא בהדיא דבנמצא ביד כותי הוא עדיף מבשר שנתעלם מן העין, והיינו דוקא במקום דליכא למיחש לטריפה כמבואר בגמרא, לדברי רב המחמיר בבשר שנתעלם אף על פי שאין אנו חוששין שנתחלף בטריפה, מ"מ אסור שמא עורבים הביאו טריפה ממקום אחר והחליפוהו. אבל בנמצא ביד כותי בכי האי גוונא שרי אפילו בלא סימן. ולכן מה שכתב המרדכי למעלה מזו דבשולח על ידי כותי יש לחוש בלא סימן, היינו שעבר במקום שהטריפות מצויות שם דיש לחוש שמא החליפו, וזה מוכרח על פי סוגית הגמרא ע"ש".

ח. שוהה זמן מועט ביד הגוי.

1. מיקל, אחרופי בזמן מועט ליכא למיחש.
- (א) ש"ך (ס"ק א') – "עוד יש לחלק בין שולח או מפקיד ששוהה הבשר זמן רב בידו ויש לו שהות שיזדמן לו בשר נבלה ושיחלוף ובין לוקח מהמקולין וכמ"ש הט"ו בר"ס קכ"ח דבגר תושב אסור לייחד אצלו יין לזמן מרובה ולזמן מועט מותר והיינו נמי משום דלאחרופי בזמן מועט ליכא למיחש ע"ש".
- (ב) באה"ט (ס"ק א') – "הש"ך".
2. מראי מקומות.
- (א) רש"י (ע"ז דף סד: ד"ה אבל) – "אבל מייחדין אצלו יין. ישראל מניח בחנותו עד שילך כדי מיל או יותר ...".

ו] לחזור אחריו לראות חתומו - סעיף ב'.

- א. אם רואה הדבר ששולח או הפקיד והוא טוב כמו ששולח, ולא נהגה העובד כוכבים אם החליפו, לא חיישינן, אף שהחותם מקולקל - רמ"א (סעי' ב'), לבוש (סעי' ב'), תורת האשם (כלל ל"ב דין י"א), תכ"א (כלל ע' סעי' ג'), ערה"ש (סעי' י"ב).
1. חלקת בנימין (בי' סעי' י' ד"ה ואם, עמ' רכ"ה) – "לכאורה ה"ה בההיא דלעיל ברמ"א ס"ב דאם שלח בלא חותם ואח"כ בדקו וראה שהוא טוב כמו ששולח דשרי מפני שלא היה מרויח בחליפין הכי נמי אף לכתחילה שרי לשלוח בלא חותם אם ירצה לסמוך על הבדיקה אח"כ וכמו שציין שם הגר"א לדברי התוס' הנ"ל, אמנם למעשה נראה דאף אי שרי מצד הדין מ"מ יש להתמיר בזה דאפילו בההיא דשפחות גופא סיים עליה הרא"ש דיש להתמיר מפני שכמה טעמים אירע קלקול בדבר וכמו שפסק גם המחבר סי"ב ... והכי נמי מסיק הפר"ת שם דכל שאפשר בלא"ה אין להקל".

ב. רמ"א (סי' ק"ל סעי' ח'), ש"ך (ס"ק כ'), פ"ח (ס"ק ט"ז), זבחי צדק (ס"ק כ"ב), חלקת בנימין (ס"ק כ"ט, ס"ק ל"ז, בי' סעי' ב' ד"ה ולא [עמ' ר"ז], ציונים ס"ק קמ"ח) – "ודוקא אם רואים שנסתר בכוונה ע"י אדם, אבל במקום שיכולים לתלות שנסתר ונתקלקל מעצמו או ע"י בהמה או תנוקות שלא בכוונה, מותר בדיעבד".

1. שבט הלוי (ח"ב סי' מ"ט) – "חמשים עופות נשלחו מבית מטבחים להחנות ע"י שליח גוי, והיו מסומנים ע"י סימן פלומבה כנהוג, וכשבא לחנות חסר פלומבה ממיעוט עופות ויתכן שנפלו מאליהם. הנה אם מכיר הסוחר שהעופות כולם לא נשתנו לגריעותא בסוג

שלהם, נראה לענ"ד פשוט שמותר והוא עפ"י מש"כ רמ"א יו"ד סי' קי"ח ס"ב, אם ראה הדבר ששלח או הפקיד והוא טוב כמו ששלח ולא נהנה הגוי אם החליפו לא חיישינן אף שהחותר מקולקל, והיינו אף שנראה מתוך החותר שהגוי התחיל לקלקל ונראה שאדם קלקלו ומכ"ש בנפילת הפלאמבע, וכמבואר ברמ"א סימן ק"ל ס"ח דדוקא אם רואים שנסתר בכוונה ע"י אדם, אבל במקום שיכולים לתלות שנסתר ונתקלקל מעצמו וכו' מותר דיעבד, ואף דממש"כ בד"ת סי' ק"ל ס"ק ל"ב בשם כמה גדולים מוכח דאין היתר הרמ"א רק בניכרים עדיין אותיות אלא שנתקלקלו אבל אם אינו ניכר עכ"פ קצת חותרם אסור, הנה בתשובת נוב"ת סימן ע"ב שהובא בפת"ש ס"ק ב' שם לא משמע כן דהא כ' דהיתר הרמ"א רק במקום שלא הרגיש העכו"ם שנתקלקל החותרם אבל במקום שהגוי הרגיש ה"ז כמפקיד בלי חותרם ומשמע מזה דאין זה ריעותא כל זמן שלא הרגיש הגוי בנפילה דחושב דאיכא עדיין הסימן ואינו ניגש לזייף, וסברא זו שייכת גם בנפלה לגמרי כל זמן שלא הרגיש הגוי, וכזה היה בנידון דידן שאומדנא דמוכח דלא הרגיש הגוי כלל, וגם בצירוף דחור שנעשה ע"י הפלומבה עדיין היה ניכר היטב ואיכא קצת סימן, לכן להלכה נראה להתיר דיעבד בנ"ד".

ג. **"נכון הדבר אפילו בשולח בב' חותמות להודיע לחבירו צורת החותרם כדי שיבדקנו אח"כ אם נזדייף"** [וכן נכון (אפילו בב' חותמות) גם לומר להעכו"ם שהודיע לחבירו על ענין החתימה כדי שיהא מירתת טפין] – ש"ך (ס"ק ט"ו), פ"ת (ס"ק י"ג), חכ"א (כלל ע' סעי' א'), חלקת בנימין (ס"ק כ'), ס"ק כ"ה, סוף ס"ק פ"ד, ציונים ס"ק קצ"ד, בי' סעי' א' ד"ה וביעבד [עמ' ר"ו]).

ד. **אינו נהנה בחליפין: האם יש חשש שגוי יחליף רק בשביל להכשיל בעבירה.**
1. עי' לקמן סעי' י'.

ז [מה נחשב חותרם - סעיף ג']

א. במקום שיוודעים לכתוב כתב ישראל.

1. מחמיר – מחבר (סעי' ג', סעי' ט', סי' ק"ל סעי' ו'), פ"ת (ס"ק י"ב), חכ"א (כלל ע' סעי' א'), חלקת בנימין (ס"ק מ"ג, ס"ק פ"ו, ציונים ס"ק צ"ב, בי' סעי' ג' ד"ה וי"א [עמ' ר"ו]).

ב. החתים בכמה מקומות.

1. מחמיר, דלא חשיב אלא כחותם א'

א (נוב"ת יו"ד סי' ע"א) – "אם החותרם הזה עצמו הוא החותרם שעל היין ואין כאן חב"ח ואפילו מאה חתימות שכולם נחתמו בחותרם אחד כחד חשיבי".

2. מיקל.

א (ערה"ש (סעיף ט"ו)) – "ודע שיש מי שכתב דחותם אפילו הניחו בכמה מקומות לא חשיב רק כחותם אחד [נודע ביהודה תנינא יו"ד סי' ע"א] ודברים תמוהים הם דמה לי שני אותיות או שני חתימות ואם יש חשש שיש להם חתימה כזו או שגונבים חתימת המשלח וחותמים מעצמם כמ"ש הרשב"א בתשו' [חלק א' סי' ק"ט] בדפוס גבינות שגונבים הדפוסים ממראשותיהם של ישראל ומניחים בעצמם הדפוסים א"כ אינו נחשב אף כחותם אחד ואם אין חשש זה שפיר הוי כב' חותמות [ר' ברוך פרנקל]".

3. מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק מ"ב).

ג. מראי מקומות.

1. חלקת בנימין (בי' סעי' ג' ד"ה שתיים, עמ' ר"י) – "היה נראה דאות ה' וקו"ף שיש להם רגלים חלוקים מגופן יהיו חשובות כשתי אותיות דלא גריעי מאילו צירף אות דלי"ת עם אות יו"ד אך פשטות לשון הש"ע משמע דוקא שתי אותיות שלימות הוא דמהני וי"ל בטעמא דמילתא ...".

ח [חותם במפתח [סימן שאינו מובהק] - סעיף ד']

א. מפתח וחותם הוי ב' חותמות, אבל בדברים שדי בחותרם אחד, אם לא היה בו אלא מפתח לא חשיב חותרם.

1. מחבר (סעי' ד') – "מפתח וחותם הוי ב' חותמות. אבל בדברים שדי בחותרם אחד, אם לא היה בו אלא מפתח לא חשיב חותרם".

2. ש"ך (ס"ק כ"ב, נקה"כ על הט"ז ס"ק ג').

3. גר"א (ס"ק ט"ו, ס"ק ט"ז).

4. מנחת יעקב (כלל ל"ב ס"ק ל"ז).

5. עי' בית מאיר (על הש"ך ס"ק י"א) – "לכן לענ"ד אילו הייתי כדאי להכריע ה' יותר מחוור בעיני הדיעה א' שבש"ע ע"פ הגירסא דמפתח וחותם".

6. זבחי צדק (ס"ק ל') – "כן עיקר וכן הסכים הש"ך סקכ"ב ודלא כהפר"ח".

ב. בדיעבד סגי במפתח.

1. ט"ז (ס"ק ג', ס"ק ו') – "ורמ"א קיצר במקום שהיה לו לכתוב היתר לדידן בדיעבד בסעיף ד'".

ג. במקום שצריך חותרם א' מותר לכתחילה במפתח.

1. ב"ח (ס"ק א') – "דבדיעבד יש להתיר אפילו בחותם אחד ולא דוקא חותם זהו הדין מפתח דכיון דבדיעבד אנו סומכין ארבינו תם אם כן יש לסמוך עליו גם במה שמתיר במפתח כמו בחותם ... והכי נקטינן דבמפתח לחוד סגי מיהו לכתחלה צריך חותם בתוך חותם אבל חמפ"ג דסגי בחותם אחד לכתחלה נהגו להתיר אף במפתח לכתחלה כרבינו תם וכך מפורש בסמ"ק".

א) חלקת בנימין (ציונים ס"ק ק"ד) – "והב"ח כתב בדבר הצריך חותם א' מותר לכתחילה במפתח ע"ש [ואע"ג דלעיל מיניה משמע דס"ל כהכרעת הרמ"א ס"א דדוקא בדיעבד סומכין אר"ת נראה דעתו דהנ"מ בדבר שיש בו חשש של תורה אבל במאי דסגי ביה בחותם א' דעכ"פ הוי רק מדרבנן יש להקל אף לכתחילה]".

ד. לכתחילה סגי במפתח.

1. פר"ח (ס"ק י"ח, על הדף על סעי' ד') – "אפילו מפתח לחודיה מהני במקום חותם אחד וכן שני מפתחות במקום שני חותמות ... נשאלתי על תנורים של גוים שמטמינין בו החמין בשבת אי סגי בחותם אחד או בעי' ב' חותמות, ואי מהני מפתח במקום חותם או לא ... אמנם יש מהמורים שהורה להחמיר ולהצריך שני חותמות וכך עשה ותיקן מפתח וחותם. והוראה זו תמוהה היא בעיני שנמצא חומר קולו, דמילתא דפשיטא דקלקול וקריעת הנייר בשבת כדי לפתוח התנור לא מקרי מקלקל אלא מתקן ומלאכה אסורה היא בשבת מן התורה ... וא"כ מילתא דפשיטא דפשיטא דעדיף טפי למסמך אסברת הנהו פוסקים דסבירא להו דב' מפתחות מהני במקום ב' חותמות ... ואל תשיבני ממנהג הן רבים עתה עמי הארץ מהספרדיים וגם מהאשכנזים ... סוף דבר בהא סליקנא ובהא נחיתנא למאי דשאלנא דקלקול החותם בשבת הויא מלאכה דאסירא מן התורה ואין להתיר כלל בזה האמירה לגוי. וכן אין צורך לשני חותמות ואפילו לחותם אחד אלא הכא סגי לכולי עלמא במפתח אחד וכדכתיבנא. וכעת תו לא מידי".

ה. במקום הפסד מרובה יש להקל.

1. חכ"א (כלל ע' סעי' ד') – "מפתח וחותם הוי שתי חותמות (סעיף ד'). ובדברים שדי בחותם אחד אם היו שם שתי מפתחות דינו כחותם אחד (פרי חדש) ומפתח אחד במקום הפסד מרובה יש להתיר ולומר דדינו כחותם אחד (ב"ח ט"ז פרי חדש סעיף ד') וכן ב' מפתחות חשוב כשתי חותמות".

ו. בשעת הדחק יש להקל.

1. ערה"ש (סעי' ט"ז) – "והנה אמת שיש מראשונים דס"ל דמפתח הוי כחותם אחד ולזה הסכימו גדולי אחרונים מ"מ יש שהסכימו לדברי רבינו הבי"י ובדיעבד יש לסמוך על המתירים וכן אם הוא **שעת הדחק** שא"א לעשות איזה חותם די במפתח [הט"ז סק"ג והב"ח והפר"ח הסכימו להיתר והש"ך סקכ"ב הסכים להב"י]".

ז. מראי מקומות – פר"ח (ס"ק ב', ס"ק ז'), **ביע אומר** (כה"ח ס"ק מ"ה), **חלקת בנימין** (ס"ק מ"ה, בי' סעי' ד' ד"ה מפתח [עמ' רי"ב]), **אהל יעקב** (סעי' ל"א).

ח. מפתחות המצויים אצלינו.

1. מיקל, דינם כחותם.
א) חלקת בנימין (ס"ק מ"ו).
ב) הגר"א **נבנצל** (אסיפת יצחק ב' אלול תשס"ז) – "שאלה: ביו"ד ס' קי"ח סעיף ד' המחבר כתב 'שמפתח לא חשיב חותם', האם ה"ה במפתחות בזמן הזה, או כיון שא"א לפתוח או לזייף אלא בטורה גדול ממילא נקרא חותם. תשובה: מסתבר דהוי חותם".

2. מחמיר.
א) הגר"ח"ק (אסיפת יצחק ג' אלול תשס"ז) – "שאלה: ביו"ד ס' קי"ח סעיף ד' המחבר כתב 'שמפתח לא חשיב חותם', האם ה"ה במפתחות בזמן הזה, או כיון שא"א לפתוח או לזייף אלא בטורה גדול הוי כחותם ממש. תשובה: לא מועיל".

3. מראי מקומות.
א) **ביע אומר** (כה"ח סוף ס"ק מ"ה) – "ונראה שהסומך ע"ז בדיעבד מיהא אף בלא הפ"מ יש לו ע"מ שיסמוך".

ט) אומן לא מרע נפשיה (חמין בשבת).

א. מיקל במקום שיש חותם אחד (או מפתח).

1. פר"ח (ס"ק י"ח) – "ואף לדעת המחבר דמפתח לא חשיב חותם, הני מילי בגוי דעלמא דלא מירתת לאורועי נפשיה וכיון דמפתח זיפו בנקל קמזיזיף ולא מסתפי, אבל הכא דהוי כעין אומן לא מרע נפשיה ואף אזיזוף כל דהו לא מהדר, וטעמא תריצא הויא והכי מסתבר".

א) מש"כ הפר"ח לענין איסור קריעת הנייר בשבת - עי' או"ח סי' ש"מ סעי' י"ג, לשיטות ומראי מקומות.
ב) מש"כ הפר"ח לענין מלאכת שבת ע"י שבות דשבות במקום מצוה - עי' או"ח סי' רע"ו סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ב. מחמיר.

1. חכם צבי (סי' ל"ט) – "ראיתי בספר הנזכר שהתיר להשהות התבשילין בתנורו של גוי לצורך השבת יום ולילה א' במפתח לבד ומדמי ליה לאומן גם מסייע מדעת המחלקים בין שולח למפקיד שהרי עתיד לראות חותמו וכל מ"ש בענין זה הוא טעות גמור כי אין זה דומה לאומן ותגר וכמ"ש ומפתח א' וודאי אינו כלום אף שחוזר ורואהו מה יכול להכיר במפתח ובעיקר הקדרה א"א להיות בה סימן בענין גדולה וקטנה ואף בענין השומן שהרי היא מצטמקת והולכת כל הלילה ואית ליה לאישתמוטי וגם אינו מתירא להפסיד

אומנותו שהרי יחשוב אם יוודע ולא יאמינו לי יחתמו בחותם תוך חותם גם מה שאסר לקרוע הנייר החתום בשבת ואפי' ע"י עכו"ם והאריך בזה הכל הוא טעות גמור ושרא ליה מאריה שאסר את המותר והתיר את האסור כאשר הוכחתי בראיות ברורות במקום אחר הלא בספרתי וכבר הוכחתי על פניו בהיותו פה עמנו ושתק לי סוף דבר בנ"ד הדבר פשוט להתיר מכל הטעמים שכתבנו בלי שום פקפוק וצור ישראל יצילנו משגיאות".

2. פמ"ג (או"ח סי' רנ"ג מש"ז ס"ק י"ח) – "כתב הפרי חדש ביורה דעה סימן קי"ח אות י"ח בענין הטמנה בבית העכו"ם (שאלתי"ט וכדומה), התיר בחותם אחד ואף במפתח לחוד, אבל לחתום בנייר ולקרוע בשבת אסור, דמקלקל על מנת לתקן חייב מן התורה, ושבות לעכו"ם במלאכה דבר תורה אסור אף לצורך מצוה, יע"ש. ובשו"ת חכם צבי [סוף] סימן ל"ט כתב דנהפוך הוא, לא מבעיא מפתח דלא, אף חותם אחד לא מהני (בדבר איסור תורה), ואומן לא מרע לא שייך בכאן. ונייר מותר לומר לעכו"ם לקרוע, יע"ש. והנה ביורה דעה [סימן] ש"ב בש"ך אות ד' דאומן לא מרע אומנתיה בדבר שיכול לעמוד עליו, הא אין יכול לעמוד על הבריור אף אומן אסור, אם לא תכלת [שם], ויין רימונים [שם סימן קיד סעיף ה], דקפדי טובא, וכל משא ומתן שלו בזה, יפסיד הרבה כו', וקפילא [חולין צז, א; טור יו"ד ריש סימן צח] גם כן אפשר לעמוד עליו, לא מרע אומנתיה. משמע אף בלא מפסיד כל אומנתיה בכך (ועיין שו"ת חכם צבי שם בזה). וגם זה כשאינו יכול לאישתמוטי, הא לא נתן לו קנבוס מצי לאישתמוטי, עיין ט"ז שם [סימן שב] אות ה'. ואם אומר לו שיתפור במשי, שרי לפי דעת הט"ז, ואין מקומו פה. ואמנם מה שכתב לקרוע הנייר על ידי עכו"ם שרי, אינו יודע כעת טעמו של דבר, דבר"מ פרק עשירי מהלכות שבת הלכה י' וי"א קורע בחמתו חייב, הוא הדין דהקורע הנייר להוציא המאכל, ובאיסור תורה אסור, עיין סימן שי"ד [סעיף א] שובר חביות היינו בזפת, ועיין שם סעיף זי"ן, ואי"ה יבואר שם [משבצות זהב אות א ד"ה אגב]. ועיין סימן ש"מ [סעיף ג בהגה] בענין אותיות מעוגה גופא, יע"ש. ולפי דעת הפרי חדש אסור לפתוח אגרת על ידי עכו"ם בשבת, ואי"ה יבואר [סימן שז אשל אברהם אות כ]."

3. יד אפרים (על המחבר סעי' ד') – "ועיין שו"ת חכם צבי סימן ל"ט בסופו, משיג על הפרי חדש [ס"ק יח] שמתיר להשהות התבשיל בתנורו של עובד כוכבים לצורך שבת, יום ולילה אחד במפתח לבד, דזה אינו, דלא דמי לאומן ותגר, ומפתח אחד אינו כלום, שאף שחוזר ורואהו, מה יוכל להכיר במפתח. ובעיקר הקדרה אי אפשר להיות בה סימן בענין גדולה וקטנה, ואף בענין השומן, שהרי מצטמקת והולכת כל הלילה ואית ליה לאישתמוטי. וגם אינו מתיירא להפסיד אומנותו, שהרי יחשוב אם יוודע ולא יאמינו לו, יחתמו בחותם בתוך חותם, ע"ש. ועיין תוספת מרובה שהזכיר מזה בקיצור".

4. ברכי יוסף (שיו"ר ברכה ס"ק ב') – "מפתח לא חשיב חותם וכו'. הרב פרי חדש ס"ק י"ח כתב בדין התנור שחותמין בנייר שמשימין על גבי המנעול, וביום השבת קורעין הנייר על ידי גוי, והעלה דאסור לקרוע הנייר ע"י גוי, דמלאכה גמורה היא, וכן אסור לפתוח חותם הכתבים על ידי גוי. והתנור סגי במפתח אחד. זהו תורף דבריו. והאריך הרב ז"ל. ע"ש. וראיתי לאחד קדוש ז"ל שכתב על דבריו ז"ל, בתוספתא דשבת פ"ז (ה"ט) תני, קורע אדם את העור שעל פי החבית של יין ושל מורייס, ובלבד שלא יתכוין לעשות זינוק. הא קמן דשרי לכתחילה. ואין לחלק בין אית ביה חותם ללית ביה, דהני ראיות דמיייתי הרב המחבר לא מיירי באית בהו חותם, ועוד דמסתמא התוספתא באית בהו חותם מיירי, דמורייס ויין אין מפקדין ביד גוי בלא חותם, ומסתמא חתומים בעור שעליהם. עכ"ל. ויש לצרף לזה מאי דקי"ל בא"ח סימן שי"ד (סע' ז) חותמות שבכלים מתיר אף מפקיע. וכבר אתמחזי לן אריא הגאון מהר"ר צבי ז"ל בתשובותיו סימן ט"ל, שהשיג על הרב פרי חדש בזה בכח גדול וביד חזקה, והעלה דלא סגי במפתח אחד ומותר לקרוע הנייר. ע"ש באורך. וכתב שם הרב שנתוכח על זה עם הרב פרי חדש ז"ל עצמו, וחלק עליו לאסור איסור מאי דשרי ובאוננו שר'א מאי דאסר, ושתק לו. הגם הלום ראיתי אחרי רואי להרב יעב"ץ בנו זלה"ה בתשובותיו ספר שאלת יעב"ץ ח"ב סימן ק"ם ז"ל, מותר לפתוח אגרת חתומה בשבת וי"ט, וכן כתב מהרי"ל, ואף עפ"י שהרב מגן אברהם סימן תקי"ט (ס"ק ד) פירש דבריו דוקא בשאין צורות ואותיות עליו, ליתא, דאין חותם אלא באותיות וסימן, ופשוט דמותר דהא קי"ל חותמות שבכלים מתיר אף מפקיע וחותר, וכן קבלתי מא"א הגאון ז"ל להתיר אף שקטן הייתי ולא ידעתי טעמו. ודבר זה נעלם גם מפר"ח בי"ד סי' קי"ח, ושרי ליה מריה דהקל במידי דאיסורא, ושרי משום דלא לפגע בהתרא לגמרי. עכ"ל. ויש להעיר על הרב ז"ל דמעיד בגודלו מה שקבל בקטנו מהגאון מר אביו ז"ל, ולא זכר מ"ש הרב אביו בתשובותיו סימן הנז', שחלק בפה מלא על הרב פר"ח ז"ל כמדובר. ועמ"ש אני בעניי בקונטרס חיים שאל (ח"א) סימן ד"ע סעיף נ"ב".

5. גליון מהרש"א (על המחבר סעי' א') – "ומה שכתב הפרי חדש [ס"ק יח] להתיר להשהות התבשילין בתנור של גוי ביום השבת במפתח לבד, כתב עליו בתשובת חכם צבי סוף סימן ל"ט ששגה, דמה מועיל במפתח חוזר ורואהו, במה יוכל להכיר. גם מה שאסר [פרי חדש שם] לקרוע הנייר החתום בשבת ואפילו על ידי עובד כוכבים, הוא טעות גמור. ועיין תשובת צמח צדק סימן קט"ז דהא דאמר רבי אליעזר [עבודה זרה לא, א] מפתח וחותר, וכיון דבחותרם לחוד סגי על כרחך יפורש או חותרם, ושרי גם במפתח לחוד, היינו בענין שיש היכר במפתח דומיא דחותם. ועיין סעיף ד"ם".

6. זבחי צדק (ס"ק ל"ז) – "תנורים של גוים שמטמינים בו חמין בשבת בעי ב' חותמות ודלא כהפר"ח שהכשיר בחותרם א' משום דאומן לא מרע אנפשיה דלא היא אלא בעי ב' חותמות. שו"ת ח' צבי סי' טל קה"י סעי' ד שיו"ב אות א".

ג. חזקת אומן דלא מרע נפשיה, זה רק בסחורה שלו.

1. ערה"ש (סעי' כ"ג) – "יש מי שאומר דהמטמין בשר לשבת ושאר מאכלין בתנורי עובדי כוכבים מותר גם בחותרם אחד אפילו לדעת הרמב"ם והרשב"א שאין מחלקין בין שולח למפקיד וס"ל דבכולהו בעי שני חותמות בדאורייתא משום דבעל התנור לוקח שכר מזה והוי כאומן דלא מרע נפשיה ולא טרח ומזייף החותרם להחליף טוב ברע [פר"ח סקי"ח] ולענ"ד נראה דאם באנו לדמותו לאומן ליהוי מותר גם בלא חותם מטעם זה אלא ודאי דאין ענין זל"ז דהא דאמרינן אומן לא מרע אומנתו זה בסחורה שלו שלא יקלקלנה ולא יערב בה שום זיוף אבל במשכיר תנורו והישראל מעמיד בה מאכליו אין זה ענין למרע אומנתו ומ"מ הדין דין אמת דהעיקר כדעת התוס' והרא"ש דמחלקים בין שולח למפקיד וכבר כתבנו בסעיף ט' דגם הרמב"ם והרשב"א מודים בזה ולכן די בחותרם אחד וצריכים להכיר החותרם [ע"ש בפר"ח שכתב שחלקו עליו על טעמו ולא ביאר למה וברור הוא דהטעם כמ"ש ודו"ק]".

2. בית שלמה (י"ד סי' קפ"ח) – די"ל דדוקא בשלו שמחזיק למכור הוא דיש ראייה מהתכלת, דבאומן ותגר לא חיישינן, משא"כ בשל אחרים לא ברירא כולי האי, די"ל דלא חייש גם אומן ושפיר חשוד להחליף".

ד. מראי מקומות – פרח מטה אהרון (ח"ב סי' י"ג), שמש צדקה (ח"א יו"ד סי' ט"ו), אבני צדק (יו"ד סי' נ'), קנין תורה בהלכה (ח"א סי' מ' אות ג'), תשובות והנהגות (ח"ב סי' שע"ב, לשונו מובא לקמן), חלקת בנימין (סעי' ד' בי' ד"ה מפתח לא [עמ' רי"ב], סעי' ט' ד"ה ויש [עמ' רכ"א]), מטבח הכשר (ארטסקורל, פרק י"ז הע' ל"ח).

1. מבי"ט (ח"א סי' ר"ח) – "השיב לו הרי"ת נראה כי אין הנדון דומה לראיה דנפק' אפילו בשכר אין פרנסתו בכך דיש לו אומנות אחרת ולא חייש אי מרע נפשיה אבל בעלי הספינות דפרנסת' תלויה בכך חיישי' והביא ראייה ממה שכתב ביורה דעה סימן קל"א על גוים שקוננין יין מישראל וחותמין אותו וכו' דחש לטורחו ולהוצאתו ולא יזייף ובנ"ד נמי חושש שמא יקפח פרנסתו וכו' אם יגלה אותו אחד מן המלחים וכו' ויהיה נתפש כגנב ודמי להא דאמרינן פ' רבי ישמעאל אם נתפס עליו כגנב מותר וכו' וכן מהא דאמרינן פרק אין מעמידין בין הגתות שכו וכו' עלה הרשב"א ז"ל דבמקום דאיכא עוברי דרכים הרבה הוי כביין הגתות ואלו הספינות הוו בהו עוברי דרכים וכו' והרמ"א נר"ו חזר להשי' על זה דאם במקום שמקפח פרנסתו לא מזייף ואין צריך חב"ח גם אם גוי שדרכו לשכ' המרתף שלו וכו' יהיה מותר להניחם בידו בלי חותם שלא יקפח וכו' והא ליתא מדתנן פ' השוכר המניח יינו בקרון ובספינ' ביד גוי אם הודיעו שהוא מפליג היין אסור וכו' ולא אמרינן דלא מרע נפשיה וכו' ואף אם יהיו שם מלחים לא אמרינן שירא מהם שיגלו סודו כי כתב הרשב"א ז"ל בת"ה ...".

2. לב חיים (ח"ב סי' צ"ט) – "ראיתי בתשו' שהובא בס' פחד יצחק מע' בית דע"א ע"ב שכתב וז"ל ואם זה הגוי המביא צוארי האווזות ההם הוא ספן או קארוני אין ספק אצלי שיהיה נאמן בהבאת התיבה או הביאה במסמרים דאומן לא מרע נפשיה וירא דילמא יתפס כגנב ואפילו אם הניח התיבה בבית המכס גם שם סתמ' לא מרעו נפשיהו ויראים דילמא יתפסו עליהם כגנב ומורת מלכות עליהם עם כל טעמי דאמינא אי הוה אתי מעשה כי האי לידי במקום הפסד מרובה הייתי מכשיר ליה מן הטעמים שכתבתי וכו' יע"ש ועיין בשמים ראש סי' ש"ן. ונראה דדוקא בבית המכס אין מקום לספק בו כלל שנוגעים ומחליפין וכדומה משום מורא מלכות ...".

3. דרכ"ת (ס"ק ל"ט) – "עי' בשו"ת דברי מנחם סי' פ"ז בעובדא אשה אחת שלחה לאחותה אווזא אחת סגור בתיבה ע"י הפאס"ט וואגע"ן ... ועוד י"ל דבפאס"ט וואגע"ן לא חיישינן לאחלופי כיון דהוי כמו מעבר לרבים דהא רבים מצויים שם שבואו ובצאתו ועוד דאי הוי מחלפי לא הוי מחליף באווזא שמנה וטובה כזאת אשר ממש לא נראתה כמוה טובת מראה ושמנה וגם בפאס"ט שייך לומר חזקה אומן לא מרע אומנותיה ע"כ אין לאסור האווזא עיין שם".

4. הגרשז"א זצ"ל (שבט הקהתי ח"ג סי' רכ"ח) – "גם משום דירא הנהג שיפטררו אותו אם יתפשו אותו שמחליף הבשר".

5. חלקת בנימין (ס"ק נ"א) – "באופן נקל שאם המאכל הוא בתוך קופה יחתמנה בסרט דביק (sellotape) ואם צריך שני חותמות יעשה כן בשני מקומות והני מילי אם הסרת הסרט גורמת קלקול בהקופה וכגון בקרטון דאל"כ יכול הנכרי לפותחו ולחזור ולסתמו בקל ואם אין ההסרה מקלקלת הקופה וכגון שהיא משל עץ או פלסטיק יכול להשים עליה הסרט ויחתום שמו על הסרט מקצת החתימה עליו ומקצתה נמשך על הקופה ואם יעשה כן בשני מקומות הרי אלו שני חותמות, ואם משלח המאכל בתוך שק ואם יסיר הסרט לא יקלקל אותו וגם לא יוכל לחתום שמו על הסרט ועל השק מפני שנענוע השק מקלקלו תיכף נראה שיהתמנו בסיכות חיבור (staple) שאם יפתח הגוי את השק יהא ניכר נקבי הסיכות וקשה מאד לכוון סיכות שניות במקום הראשונות ממש ויהא מירתת מלזייף בזה".

י' דבר שאי אפשר לזייף.

א. מיקל.

1. אג"מ (יו"ד ח"א סי' נ"ו ד"ה ועוד נראה) – "דכל הנידון דאפשר לזייף אך שמפני הטורח תולין שלא יזייף כמפורש ברש"י דף ל"א שכתב גבי חותם בתוך חותם דדיקולא ומיהדק שהוי חב"ח משום דלא טרח לזיופי כולי האי וכן פ' אח"כ בנוד בדיסקיא ופיו של נוד למטה דכולי האי לא טרח והוא כמו בדברים שהתירו בחותם אחד שהוא מפני שלא טרח ומזייף כמפורש בדף כ"ט ובדף ל"ט ורק שיש דברים כבשר יין ותכלת שטרח יותר מפני שרצונו לנסך ביותר ובבשר ותכלת משום שדמיהן יקרים כפרש"י ותוס' החמירו לעשות בשני חותמות ואמדו שבזה לא יטרח אף בהן ולהמחבר החלוק הוא בין דאורייתא לאיסור דרבנן בר"ס קי"ח שבדאורייתא החמירו שלא לסמוך על טירחא קלה אלא על טירחא גדולה דשני חותמות, ולכן כיון שאפשר לזייף רק שסומכין שלא יזייף מפני הטירחא בזה סברי רוב הראשונים דביינו של עכו"ם ברשות העכו"ם יש לחוש שיטרח ויזייף אף בשני חותמות כיון דלא מירתת לשהות ולטרוח אף זמן גדול, אבל בחותם אף אם הוא אחד אם הוא כזה שא"א לזייף שלא יוכל העכו"ם לעשות כמותו אין לחוש כלל ומותר ודאי אף כשהוא של העכו"ם ואף בליכא טירחא כלל לשבור החותם דכיון דחזינן שאיכא חותם הרי ברור שלא החליף. ואף ביין יהיה מותר כה"ג בחותם כזה אף שיהיה רק אחד. אבל צריך שיתפרסם החותם שרק כשאיכא חותם זה ידעו שהוא כשר. וכמפורש בע"ז דף ס"ט דבהניח להיין עם העכו"ם והודיעו שהוא מפליג ולא היו חתומות שיש לחוש לזיוף דמ"מ לא נאסר אם לא היה כדי שישתום ויגוב, וה"נ ממש כן הוא דכיון דלא יוכל לעשות כמו שהיה הרי ברור שלא נגע ולא החליף ואין מקום לחוש כלל".

ב. טונה בקופסת שימורים, שסגור רק בחותם אחד - האם זה מספיק למנוע מחשש החלפה או שצריך ב' חותמות.

1. הגר"ח"א שיינברגר שליט"א (אהלי יעקב הע' מ"ב, עמ' תרפ"ו אות ה') – "מעיקר הדין כפי המבואר בטור ושו"ע יור"ד סי' קי"ח וסי' ק"ל אם יש חותמת של אותיות ועדיף שיהא חציו על הקופסא וחציו על המכסה שלא יוכל לדייק להחזירו הוי סגירתו חותם אחד והאותיות חותם אחד והוי ב' חותמות ויותר טוב הוא כפי שכתב תוס' ע"ז ל"ט ע"ב ונפסק ברמ"א סי' ק"ל סעיף א' ואפילו שלא כתב כנ"ל הרי איתא בטור סי' ק"ל שסגירת החבית בטוב הוי חותם אחד וסתמימו בטיט הוי ב' חותמות ועי' בכף החיים שם ס"ק

מ"ט שה"ה בקופסא ואח"כ מכניסו בשק הוי ב' חותמות וכאן הרי כל הקופסאות באות עוד בקרטון או בניילון וגם הקרטון והניילון סגורים אבל בעצם הענין נראה לי שבסגירה הרמטיך אין צריך ב' חותמות כי לא יוכל לפתחו ולחזור ולסגרו והוי כב' חותמות ויש משמעות כזה בגמרא של חיתוך מיוחד כירך מחותכת בצורה מיוחדת בחולין צ"ד צ"ה והובא במאירי שם ועוד ראשונים וא"כ בקופסאות שימורים לענ"ד נראה שא"צ יותר מהסגירה הרמטית שיש בזה כי **הרי לא יוכל לזייף** והוא חידוש אבל יש לזה מקור בגמ' וראשונים כנ"ל וגם בפועלים דמירתתי שכתבו הפוסקים להקל בזה שלא יזייף ולאור כל הנ"ל יש ליישב מה שנהגו לשלוח קופסאות טונה כשאלתו ודוק".

2. הגר"מ שעיו שליט"א (אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ז אות ה') – "נראה בס"ד לפי מיעוט הבנתי, והוא כי קופסאות שימורים חשיב חותם בתוך חותם, שהרי צריך לעשות להם וואקום ואח"כ לשים את המכסה. ואם גוי ירצה להחליף את הדג לדג טמא לא יספיק לו לכסות את הקופסה אלא יצטרך לעשות גם וואקום, ולכן חשיב כחותם בתוך חותם. הוואקום נחשב לחותם פנימי, והקופסה לחותם חיצוני, ויש לסמוך על זה לכתחילה".

3. הגר"א שלזינגר שליט"א (אהל יעקב הע' מ"ב) – "קופסא של מתכת שהיא סגורה, וניכר היטב אם מישהו פתח אותה, זה נחשב כמו ב' חותמות, ואין שום מקום לחשוש ובפרט שיש משגיח במקום בחו"ל".

4. שבט הקהתי (אהל יעקב הע' מ"ב) – "וכן היקל בזה ... על פי האגרות משה שם לגבי מה שסגור הרמטי שאין חשש".

5. אהל יעקב (סעי' ל"ד) – "בזמנינו מצוי קופסאות של טונה ממתכת שסגור כוואקום vacuum sealed ומודבק עליו מדבקה של שם הטונה ושם החברה, אע"פ שהוא רק חותם אחד דינו לענין זה כחותם בתוך חותם".

ג. סרט פלסטיק (sealed with a plastic band).

1. מיקל.

א) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ד תמוז תשס"ז, אהלי יעקב הע' מ"א, עמ' תרפ"ו אות ד') – "שאלה: קופסאות של פלאסטיק המכוסים, וסגורים מסביב למכסה בסרט של פלאסטיק, האם סגי לחשב כב' חותמות או לא. תשובה: כן".

ב) הגר"צ שכטר שליט"א (ou document F-40) – "וסרט של פלסטיק הסוגר את מכסה הקופסא [דוגמת הסרט של פלסטיק הסוגר את מכסה בקבוקי היין] בודאי יש בו טרחה מרובה לזייפן, וממילא דבר פשוט הוא שגדרו על פי דין כשני חותמות - דאין זה בבחינת הלכה למשה מסיני והלכתא בלא טעמא להצריך ב' חותמות, אלא הדבר תלוי בשיעור הטרחה, וכדברי הגמרא הנ"ל - ובהכי סגי אפילו לחבי"ת. והר"מ גנק, שיחי', אמר שכמדומה לו שכן שמע מכב' מהגר"ד"ס, ז"ל, ופשוט".

2. מחמיר.

א) הגר"א שלזינגר שליט"א (אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ו אות ד') – "שאלה: קופסאות של פלאסטיק המכוסים, וסגורים מסביב למכסה בסרט של פלאסטיק (הנקרא אזיקון), האם סגי לחשב כב' חותמות או לא. תשובה: נראה לי שאין לסמוך על סגירה באזיקון כיון שבקלות אפשר לחתוך אותו ולשים חדש. לכן צריכה להיות סגירה שאינה נפתחת בקלות".

ב) הגר"א שלזינגר שליט"א (אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ו אות ד') – "שאלה: קופסאות של פלאסטיק המכוסים, וסגורים מסביב למכסה בסרט של פלאסטיק (הנקרא אזיקון), האם סגי לחשב כב' חותמות או לא. תשובה: כנכד מרן רב רבנן החת"ס זתע"א נראה לי להישתמש במליצתו הידועה, 'שחדש אסור מן התורה' ואין מספיק כחותם".

ג) הגר"צ כהן שליט"א (אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ו אות ד') – "שאלה: קופסאות של פלאסטיק המכוסים, וסגורים מסביב למכסה בסרט של פלאסטיק (הנקרא אזיקון), האם סגי לחשב כב' חותמות או לא. תשובה: לכאורה אין אזיקון יכול לשמש כחותם, שהרי כל אחד יכול להחליף את הבשר ולהניח אזיקון דומה המצוי אצל רבים, ולא יהיה ניכר לבעלים שהחליפו את הבשר".

3. מראי מקומות – אהל יעקב (סעי' ל"ג).

א) הגר"ח ק"צ"ל (אסיפת יצחק ד' אב תשס"ז, אהלי יעקב הע' מ"א, עמ' תרפ"ו אות ד') – "שאלה: קופסאות של פלאסטיק המכוסים, וסגורים מסביב למכסה בסרט של פלאסטיק, האם סגי לחשב כב' חותמות או לא. תשובה: צ"ע".

ד. הובלת חלב ישראל על ידי גוי.

1. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שט"ו, אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ז אות ו') – "שאלה: האם מותר לשלוח חלב ישראל סגור בבקבוקים עם נהג גוי להוביל אותם לכל החנויות. תשובה: אם במציאות אין חשש שיחליף - מותר".

2. אהל יעקב (הע' י"ג) – "והנה מדברי השו"ע (סימן קי"ח) נראה שחלב סגי בחותם אחד, ועוד ראיתי כן בספר כשרות השלחן חלק ז' (עמוד קל"ה) שהוסיף דהרי דבר פשוט הוא דכמעט כל פתיחה של מוצרי חלב ניכרת בפתיחתה וכל שכן כיום שמלבד החותם העליון ישנו עוד חותם תחתון לאחר שמסירין את המכסה שהוא כעין נייר כסף הסוגר את המאכל המונח בקופסא בצורה הרמטית והדבר קשה לזייף, אם כן אפשר להחשיבו כחותם בתוך חותם, אבל ממילא דברי חלב אינם צריכים חותם בתוך חותם, אלא חותם אחד, לכן שרי לשלוח לכתחילה שקיות חלב של תנובה או טרה וכדומה, ועוד הוסיף סברא שהגוי יודע שכל הגבינות יש להם טעם מסוים באופן שאדם יכול להבדיל בטעמו בקלות וכשהגוי יחליפנו באחר בודאי יהא הדבר ניכר ממילא אותו הגוי מירתת ולא יעשה כן, ולכן נראה דגם בלא מכסה בתוך מסכה אף שיש לומר שהמכסה לא נחשב כחותם אחד כיון שאפשר להוריד אותו בקלות, מ"מ שאני הכא דאיכא כמה סברות להקל. אבל אותן גבינות מלוחות הנמכרים במשקל המונחים סתם בשקיות רגילות, אין לשלוח אותם על ידי נכרי אא"כ יחתימו בחותם אחד, וכן נוהגים הרבה ששולחים אותם עם דבק וכדומה".

יא] בשר שנחתך כדרך שישראל חותכה - סעיף ה'.

א. מקורות.

1. ב"מ (דף כג:) – "כי הא דרבה בר רב הונא מחתיך ליה אתלתא קרנתא".

2. חולין (דף צד.) – "חיתוכא דעובד כוכבים מידע ידיע".

א) רש"י (שם) – "חיתוכא דעובד כוכבים. בירך אינו עשוי כשל ישראל שהוא פורעה כדרך שהגיד מונח ועל דא סמך רבי בשולח ירך לחבירו על יד עובד כוכבים ולא עשה בה חותם דכשרה היא אם היא חתוכה כדרך שישראל חותכה אחר חטיטת הגיד אבל באבר אחר שחיתוך עובד כוכבים וחיתוך ישראל שוין בו אסור עד שיהא בו חותם".

ב. קשה, למה לא צריך שני חותמות - ראשונים.

1. י"ל, סימן זה עדיף טפי מחותם.

א) רא"ש (ב"מ פרק ב' סי' ג') [מהלך ראשון]] - לשונו מובא לקמן.

ב) תוס' הרא"ש (ע"ז דף לא. ד"ה הלכה [מהלך שני]] - לשונו מובא לקמן.

2. י"ל עכו"ם סגי בחותם א', משא"כ ישראל חשוד.

א) ר"ת (תוס' ב"מ דף כג: ד"ה אתלתא, ע"ז דף לא. ד"ה דאמר) – "וא"ת דרב אמר בפ' אין מעמידין (ע"ז דף לט: ושם) חבית"ת אסור בחותם אחד ושמאל נמי לא פליג עליה אלא בחלב אבל בשר יין ותכלת מודה ומפרש ר"ת דהתם מיירי בישראל חשוד וכן משמע דמיירי התם לעיל בחבר ועם הארץ וישראל חשוד לא מרתת כמו נכרי".

ב) הו"ד ברא"ש (ב"מ פרק ב' סי' ג') – "כי הא דרבה בר רב הונא מחתך לה אתלת קרנתא ומשלח לביתו ע"י כותי ואף על פי דבפרק אין מעמידין (דף לט ב) משמע בין לרב בין לשמואל בשר אסור בחותם אחד. האי סימן לתלתא קרנתא עדיף טפי. ור"ת ז"ל פי' דהתם בישראל חשוד איירי וגרע מכותי דעביד להטעות לפי שידוע שיסמכו עליו ואינו ירא מלזייף. וכולה שמעתתא דהתם איירי בעם הארץ. דאלת"ה קשיא דרב אדרב דאסר התם בשר ויין בחותם אחד ולעיל בהיהא שמעתתא פסק רב הלכתא כרבי אליעזר דלא חייש לזיופא דשרי לוקח ושוכר בית בחצרו של עכו"ם ומילאהו יין ומפתח או חותם ביד ישראל".

ג) תוס' הרא"ש (ב"מ דף כג: ד"ה מחתך, ע"ז דף לא. ד"ה הלכה [מהלך ראשון]] – "וכן כולה שמעתתא מיירי בישראל חשוד ודלא כפרש"י וה"ג שפירשו לקמן בגוי, והא דאמרינן בחולין ובפרק אלו מציאות רבה בריה דרב הונא מחתך לבשריה אתלת קרנתא, במשלחו ביד גוי איירי דא"צ חותם בתוך חותם, או שמא אפילו ביד ישראל חשוד ועדיף טפי מחותם".

ד) או"ז (ח"ד פסקי ע"ז סוף סי' קצ"ה) – לשונו מובא לעיל.

3. ראי מקומות – התרומה (סי' קפ"ב ד"ה ויש), רבינו ירוחם (נתיב ט"ו אות ל"ב), נמו"י (ע"ז דף לא.), חלקת בנימין (סעי' ה' בי' ד"ה אם, עמ' רי"ד).

ג. הלכה.

1. לכתחלה.

א) רשב"א (משמרת הבית בית ד' שער ב', כח:) – "והדין נותן בודאי לסמוך על סימן ניקור במשלח לחבירו על ידי נכרי דהשתא על סימן שתי אותיות הקלות להזדייף ביד נכרי סמכינן עליה החתוך דישראל בחטיטת גיד הנשה הרבה למי שלא למד לכ"ש וזהו קל וחומר שאין עליו תשובה".

ב) ר"ן (חולין דף לג.) – "ובשם רש"י ז"ל כתבו שהיה למד מכאן שמותר לשלוח ירך מנוקרת לחברו ע"י עובד כוכבים בלא חותם כלל דחיתוכא דעובד כוכבים מידע ידיע וחיתוך זה שהוא של ישראל ראייה דכשרה היא".

ג) טור (סי' ס"ה סעי' י"ד) – "אבל כל חתיכה שניכר בה חיתוך הניקור כגון הירך ונטילת חוטי היד והחוט שנוטלין מן החזה מותר לשלוח ע"י נכרי".

ד) פ"ת (ס"ק כ"א) – "וכן עיקר".

1) מנחת יעקב (כלל ל"ב ס"ק ל"ח) – "ואף על גב דבשר לא סגי בחותם א' מ"מ צ"ל בס"י מובהק בגוף הבשר שנחתך כדרך

שישראל חותכ' עדיף מחותם אחד וכה"ג כתב הרא"ש פ' אלו מציאות גבי רבה בר רב הונא מחתך לה אתלתא קרנתא ועיין בתוס' פ' אלו מציאות דף כ"ג ע"ב ד"ה אתלתא קרנתא".

2. רק בדיעבד.

א) או"ה (כלל כ"ב דין י') – "אמנם לשלוח ע"י לכתחילה ע"י הכרת הניקור לבד בלתי חותם ודאי אסור".

ב) לשון המחבר (סעי' ה'. כדאי בט"ז ס"ק ח', וש"ך ס"ק כ"ג).

ג) ט"ז (ס"ק ח') – "משמע דוקא דיעבד אבל לכתחלה לא וכ"כ באו"ה כלל כ"ב".

ד) ש"ך (ס"ק כ"ג) – "מלשון זה משמע קצת דוקא דיעבד הוי ניקור וכיוצא בו סי' אבל לא לכתחלה אכן הטור כתב ג"כ כלשון הזה ואפילו הכי כתב להדיא בסימן ס"ה דמותר לשלוח אפילו לכתחלה ע"י עובד כוכבים ע"י סימן ניקור אבל המחבר לא כתב שם מזה כלום ומ"מ כתב באו"ה דלכתחלה אין לסמוך עליו וכ"כ הרב בסימני ת"ח שם".

ה) מנחת יעקב (כלל ל"ב ס"ק ל"ט).

ו) באה"ט (ס"ק י"א).

ז) עי' חב"א (כלל ע' סעי' ו').

ח) אהל יעקב (סעי' ל"ה).

3. מראי מקומות – תו"ת (כלל ל"ב דין י"ד), זבחי צדק (ס"ק מ"ג), דרכ"ת (ס"ק מ'), חלקת בנימין (ס"ק נ"ב).

ד. "וכיוצא בו" - מחבר (סעי' ה').

1. ב"י (סוף הסי') – "כתב הר"ן בתשובה (סימן מה) על ראובן שהביא בספינה ממזכ"א טלאים מלוחים והניחם בספינה והפליג והלך למקום אחר לחוג חג הפסח והטלאים היו בסלים חתומים אלא שבין חותם לחותם היה איפשר להכניס ולהוציא ובכל אותם מקומות

- לא נמצא ביד גוי לעולם בשר טלאים כאלו מלוחים לפי הנשמע אחר החקירה אלא שבקשטילי"א מולחים הגויים גדיים והשיב אפילו היו אותם שבקשטילי"א דומים לאלו כיון שהוחזק כאן שבאו טלאים מלוחים כשרים ממירוק"א ואין דרך הגויים למלוח אותם בכל הארצות האלה ולא נשמע מעולם שבאו טלאים מלוחים מקשטילי"א אית לן למימר שחזקתן מן הכשרים ממירוק"א הם עכ"ל".
2. פ"ח (ס"ק מ"א) – "ובדיעבד אף שאינו מעבר לרבים שרי לפי שאין דרך הגויים לעשות פשטיד"ה כאילו שנהוגות בינינו".
3. חלקת בנימין (ס"ק נ"ו) – "וכתבו הפוסקים דה"ה במאכל שאין דרכם של הנכרים לעשותו א"נ שאין דרכם לעשותו כעין שלנו נמי הוא גוף המאכל סימן ולא בעינן למיחש דילמא השתא קעביד עכו"ם כעין של ישראל".
4. אהל יעקב (סעי' ל"ו) – "יש אומרים שמאכל שאין דרכם של הנכרים לעשותו או שאין דרכם לעשותו כעין של ישראל הוא גוף המאכל כסימן, ובדיעבד אין צריך לחוש שמא הנכרי למד לעשות כעין ישראל".

יב | טביעות עין.**א. הלכה.**

1. מיקל.

- א) ט"ז (ס"ק ה', ס"ק י"ב) – "ומבואר בדברינו סימן ס"ג בשם המרדכי דכל שיש לו ט"ע במה ששלח לו על ידי העובד כוכבים שרי".
- ב) פ"ח (ס"ק כ"ג, ס"ק מ"א) – "אסורים. אם אין לו טביעות עין בהם".
- ג) ערה"ש (סעי' י"ב, סעי' ל"ז) – "ודבר פשוט הוא שאם מכירין בטביעות עין שזהו הנשלח מותר בכל ענין ... **טביעות עין עדיף מסימנים** וכ"כ הקדמונים".
- ד) הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ה' אות ז') – "היוצא מדברי הפוסקים שאין חוששים שגוי יחליף בשר רק אם יש לו הנאה, אבל אינו עושה דבר להכשיל את היהודי אם אין לו הנאה, וזה יתכן בעיקר בבשר יותר שמן שיחליף בכחוש. ולכן, **כל שמכיר את הבשר שיש לו בבית בטביעות עין**, א"כ שוב אין לנו לחשוש להחלפה, ויכולים להשאיר את האוכל כשאינו נעול, אע"פ שהיהודי אינו בבית".
- ה) חלקת בנימין (ס"ק ט', ס"ק נ"ז, ס"ק ס', ציונים ס"ק י"ז) – "ט"ז (סק"ז) [סק"ח] וכ"כ בתרוה"ד וב"ח וכדלקמן אות קמ"ט ופר"ח בסוף הסימן, ולכאורה משמע דאפילו לכתחילה רשאי לשלוח ולסמוך על טביעות עינו דהא טב"ע עדיף מסימנא וכדאיתא בחולין צ"ו א' וכן העתיק בב"י ס"ס ס"ג [וכ"כ בערה"ש בענינו סעיף ל"ז] מיהו בט"ז סימן א' ס"ק ט"ו לכאורה משמע דמצד חומרא מיהת ראוי שלא לסמוך עליו דשמא לא יכירנו היטב ע"ש ואולי דוקא בגוונא דהתם קאמר וכמו שחילק בזה הב"ח בסימן ס"ג ועיין בט"ז שם בסוף הסימן וצ"ע".

ב. "שאלה: אחד שנסע במטוס עם מזוודה שהיה בתוכה בשר ודגים בתוך שקיות סגורות, וכשנחת במקומו **ראה מדבקה על גבי המזוודה שרשום עליה שאנשי הביטחון פתחו את המזוודה לבדיקה והסתכלו בפנים**, האם עליו לזרוק את הבשר והדגים שהיו שם משום חשש בשר שנתעלם מן העין, והאם יש חילוק בזה אם אנשי הבטחון היו גויים או מחללי שבת כמו בחברת 'אל על'".

1. מיקל.

- א) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ד אות ב', מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קמ"ו) – "שאפשר להקל בזה".
- ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שי"ג, אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ה אות ב') – "שאלה: אחד שנסע במטוס עם מזוודה שהיה בתוכה בשר ודגים בתוך שקיות סגורות, וכשנחת במקומו **ראה מדבקה על גבי המזוודה שרשום עליה שאנשי הביטחון פתחו את המזוודה לבדיקה והסתכלו בפנים**, האם עליו לזרוק את הבשר והדגים שהיו שם משום חשש בשר שנתעלם מן העין, והאם יש חילוק בזה אם אנשי הבטחון היו גויים או מחללי שבת כמו בחברת 'אל על'. תשובה: לכאורה אין חשש".
2. מחמיר.
- א) ע"י הגר"ח זצ"ל (אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ה אות ב', מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קמ"ו) – "ראוי לא לאכלו".
3. מראי מקומות.
- א) שבט הקהתי (אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ה אות ב', מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קמ"ו) – "אם מכיר הבשר ודגים **אין חשש חוץ אם רואה משהו חשוד**. ובפרט שהעושה חליפה נענשים על זה. ובפרט היום יש שם כל סוגי מצלמות. ואין נפק"מ בין יהודי או גוי".

ג. מראי מקומות – אהל יעקב (סי' קי"ח קובץ הלכות שכיחות סעי' י', לשונו מובא לקמן).

יג | סימן ע"י שחיטה - סעיף ו'.**א. ראשונים.**

1. מיקל.

- א) בעל העיטור (ח"ב הכשר הבשר ט:): – "וכתב רש"י מכאן סמך רבי בשולח ירך לחבירו ע"י אינו ישראל בלא חותם וחתוכה כדרך שיששראל חותכו אחר חטיטת הגיד שמותר אבל באבר אחר אסור ומסת' נמי עוף שחוט או בהמה שחוטת מותרת וביה"ש סימן דהאידינא א"י לא שחוט עוף כזו ובהמה נמי לא שחוט כישראל כהאי דמצא גדי שחוט".
2. מחמיר.
- א) רש"י (תשובות רש"י סי' ש"ט) – "וא"ר השולח עוף שחוט מעיר לעיר צריכי' סימן וחותר ברור, ולא סמכינן אשחיטה".

- (ב) רשב"א (חולין סוף דף צג; תוה"ב הקצר בית ד' שער ב' כז.) – "והרב בעל העיטור ... ולא מחזור כלל ... אלא [ודאי] דסימן דשחיטה אינו סימן דפעמים דנכרי נמי משחט שחיט ולא בסכין בדוקה ובכונת סימנין".
- (ג) נמ"י (ב"מ דף יג: ד"ה זיל) – "הרב בעל העטור ... וליתא ...".
- (ד) מרדכי (חולין ס' תקצ"ד) – "[וכתב] רש"י ז"ל בתשובה על דבר העופות שהובאו שחוטין ביד העובד כוכבים בלא סימן ובא מעשה לפני רבתי והתירום אין לי ראייה להתיר ... ואחרי שידענו שיש הרבה עובדי כוכבים וערביים ששוחטין ואין שחיטת ישראל ניכרת בין שחיטתן לא חילקו בין ארמאי לארמאי ואם סמכו על חיתוכה דעובדי כוכבים מידע ידע בטוח אני שלא באת תקלה ע"י בהמתן כ"ש ע"י עצמן מכאן ואילך אל ינהגו כן".
- (ה) טור (סעי' ו').

ב. פוסקים.

1. מחמיר – מחבר (סעי' ה'), חכ"א (כלל ע' סעי' ו'), ערה"ש (סעי' כ"ב), חלקת בנימין (סעי' ה' בי' ד"ה אסורים, עמ' רי"ז), אהל יעקב (סעי' ל"ח), ושאר פוסקים.

[יד] מעבר לרבים - סעיף ז'.

ע"ז (סוף דף לא.) – "וסתומות מותרות. ורמיניה: השולח חבית של יין ביד כותי, ושל ציר ושל מורייס ביד עובד כוכבים, אם מכיר חותמו וסתמו מותר, אם לאו אסור ... אלא אמר רבי ירמיה: בין הגיתות שנינו, כיון דכולי עלמא אפכי מירתת, אמר: השתא אי חזי לי מפסדו ל".

א. ראשונים.

1. מיקל, והמחמיר תע"ב.
- (א) רשב"א (תוה"ב הקצר בית ד' שער ב' כ"ט-א', הארוך שם כ"ט-ב') – "המשלח ביד עו"ג אפילו בשר ובלא חותם אם אותו מקום מעבר לרבים שהוא חושש שאם יחליף יראו אותו הרבים אפשר לומר שהוא מותרת משום דמירתת. דתניא בפרק אין מעמידין ... ופרקינן אמר רבי ירמיה בין הגיתות שאני כלומר שהרבים מצויין בדרכים ומתיירא לפתוח וליגע ... ומכאן יראה למי ששלח בשר מן המקולין ביד עו"ג ובלא חותם וישראלים רבים מצויין שם הרי זה מותר דנכרי רתותי מירתת והמחמיר תבוא עליו ברכה".
- ע"י רשב"א (ח"א ס' תשס"א [לשונו מובא לקמן]) – שרק מותר בדיעבד.
2. מחמיר.
- (א) ר' יונה (אגרת התשובה אות ל"ט, כדאי בב"י ס"ק ז') – "וה"ר יונה כתב באגרת התשובה (אות לט) השולח מחבת לתנור ביד נכרי באין שם שומר ישראל הרי הבשר שבמחבת נבלה שמא החליף הגוי חתיכה מן החתיכות או החליף את התרנגולת או החליף המרק שכך אז"ל (ע"ז לט). בשר של ישראל ביד גוי אסור אפילו בחותם אחד עד שיהא חותם בתוך חותם עכ"ל. ודברים אלו כסותרין לדברי הרשב"א דמסתמא התנור במקום מעבר הרבים הוא".
- (ב) מאירי (חולין דף צה. ד"ה יתבאר) – "יתבאר לנו גם כן מבין ריסי שמועות שבמסכת ע"ז ושבמסכת דמאי שהמשלח ביד גוי בשר בלא חותם מן המקולין לביתו הואיל והוא מקום שעוברים ושבים שם מותר מתירא הוא להחליף שמא יתפש עליו כגנב וזהו שאמרו בשני של ע"ז בין הגתות שנו כלומר שהגוים מצויים בדרכים ומתיראים ובתוספות דמאי אמרו השולח ביד גוי חושש משום מעשרות ומשום שביעית אבל אמרו גויים המדרים מן הגורן לעיר ר"ל הנושאים משאותיהם מלשון דרי טונא אינו חושש מפני שהוא חזקת המשתמר ואנו מפפקין בה כמו שיתבאר במסכת ע"ז פרק שני ומ"מ במקום שאין העוברים מצויים אסור ובעל נפש יחוש בכל".
- מאירי (ע"ז דף לא: ד"ה יראה) – "יראה מסוגיא זו שכל מה שאין בו חשש נסוך אלא חשש חלוף אם הוא מקום מעבר מותר מתירא הוא להחליף ואינו מכניס עצמו לכך משום חלוף לבד והוא הרמז בכאן בבין הגתות ואף על פי שלא נאמרה בכאן אלא בכותי שבדרך ובין הגתות קפדי אמגע גוי נראה שאף בגוי הדין כן בכל שאין בו אלא חשש חלוף וכן יראה מברייתות של דמאי פרק הלוקח ירק והוא שאמרו שם השולח ביד הגוי חושש משום מעשרות ומשום שביעית כלומר שמא החליף על ידי חמרי גוים המדדין מן הגורן לעיר אינו חושש משום מעשרות ומשום שביעית מפני שהם בחזקת משתמר כלומר ואין בהם חשש חלוף ויש אומרים כן בבשר וכבר רמזנוהו בפרק גיד הנשה אלא שאני אומר שבין הגתות ומגורן לבית אין לדמותם למעבר שבמקומות אחרים".
3. לכתחילה יש להחמיר, בדיעבד יש להקל.
- (א) או"ה (שער כ"ב דין ח') – "וה"מ לכתחילה אבל דיעבד ביד א"י עבדו או שלווחו מותר דמרתת כמוש"כ רשב"א".

ב. לכתחילה יש להחמיר, בדיעבד יש להקל.

1. מחבר (סעי' ז', ב"י ס"ק ז') – "אם שלח על ידי עובד כוכבים, בלא חותם, אם אותו מקום מעבר לרבים, מותר, שהוא ירא שמא יראנו אחד מהעוברים ויתפוס עליו כגנב. ומיהו לכתחלה לא ישלח על ידי עובד כוכבים בלא חותם".
2. לבוש (סעי' ז').
3. פ"ת (ס"ק י') – "ודוקא דיעבד אבל לכתחילה לא".
4. חכ"א (כלל ע' סעי' ח') – "היה אותו מקום מעבר לרבים אפילו לא שכיחי ישראל מותר בדיעבד אפילו בלא חותם שירא שמא יראה אחד מן העכו"ם העוברים ויגידו לישראל ויתפס עליו כגנב (שם סעיף ז' ובט"ז) ולכתחילה לא ישלח על ידי עכו"ם אלא על ידי חותם".

5. יביע אומר (כה"ח ס"ק ע"ח).
6. קנה בשם (ח"ג סי' מ"ט אות ב', פסקי בושם פרק כ"ב סעי' כ"א, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' שצ"ו) – "אך בדיעבד היכא ששלח על ידי נכרי בלא חותם, אם הוא מקום מעבר לרבים מותר, מפני שהנכרי ירא שמא יראנו אחד מהעוברים ייתפס עליו כגנב, אבל לכתחילה לא ישלח בלא חותם אפילו באופן הזה".
7. שבט הקהתי (ח"ו סי' רפ"ו אות ד').
8. אהל יעקב (סעי' מ').

ג. המחמיר תבא עליו ברכה.

1. יוסף אומץ (סי' כ"ב) – "הראת לדעת דלפי דברי מרן בב"י רבינו יונה חולק על הרשב"א וסבר דאפילו במעבר לרבים אסור. ואף על גב דמרן בב"י ורבנן בתראי פסקו כהרשב"א מ"מ בנ"ד האיך החכם אשר החמיר על עצמו חש לה רב לסברת רבינו יונה וקדוש יאמר לו ... אמור מעתה מה שעשה החכם שהחמיר על עצמו שלא לאכול מזה ששלחו לו בלא חותם דרך מעבר לרבים היינו כמ"ש הרשב"א והמחמיר תע"ב הנה כי כן יבורך גבר מפי עליון וקדוש הרשב"א ז"ל".

ד. אם הוא למקום רחוק אסור.

1. מהרש"ם (ח"ו סי' נ"ה) – "והנה מ"ש ר"מ שהוא דרך הרבים, כבר הרגיש בעצמו דכיון שהוא מהלך כמה פרסאות אין לסמוך ע"ז".

ה. מראי מקומות – זבחי צדק (ס"ק נ"ט).

טו] מעבר לרבים: הגדרים.

א. מקום דלא שכיחי ישראל.

1. מחמיר – רשב"א (תוה"ב הארוך בית ד' שער ב' כ"ט-ב', לשונו מובא לעיל).
2. מיקל – ט"ז (ס"ק י'), כנה"ג (הג' הטור ס"ק כ"ג*), פ"ח (ס"ק כ"ה), מנחת יעקב (כלל ל"ב ס"ק מ"ג), לחם הפנים (ס"ק כ"ו), בית לחם יהודה (ס"ק כ"ב), באה"ט (ס"ק ט"ו), שלחן גבוה (ס"ק ל"א), חכ"א (כלל ע' סעי' ח', לשונו מובא לעיל), לב חיים (ח"ב סי' צ"ט ד"ה ונראה), זבחי צדק (ס"ק נ"ו), יביע אומר (כה"ח ס"ק ע"ו), שבט הקהתי (ח"ו סי' רפ"ו אות ח'), חלקת בנימין (ס"ק ס"ט, בי' סעי' ו' ד"ה אם [עמ' רי"ז]), אהל יעקב (סעי' מ"א).
3. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' כ"ה).

ב. שכונת ישראל.

1. מותר אף לכתחילה.
  - א) ט"ז (ס"ק י"א) – ב"ת"ח כלל ל"ב כתב דנוהגין לשלוח ע"י עובד כוכבי' במקום מעבר לרבים והיא שכונת ישראל ואין עובדי כוכבים מצויין שם עכ"ל".
  - ב) שלחן גבוה (ס"ק ל').
  - ג) באה"ט (ס"ק ט"ו).
  - ד) חכ"א (כלל ע' סעי' ח') – "ומכל מקום המנהג לשלוח על ידי עכו"ם במקום מעבר לרבים והוא שכונת ישראל ואין עכו"ם מצויין שם (ט"ז ס"ק י"א ושם טעות סופר דמידע ידעי הוא ס"ק בפני עצמו דהיינו ס"ק י"ב)".
  - ה) ערה"ש (סעי' כ"ו) - לשונו מובא לקמן.
  - ו) שבט הקהתי (ח"ו סי' רפ"ו אות י') – "הפוסקים".
2. עדיין אסור לכתחילה.
  - א) רשב"א (ח"א סי' תשס"א), הו"ד בב"י (ס"ק ז') – "ואפ"ה נראה שאין משלחין שם לכתחלה בשר ביד גוי בלא חותם. וצא וראה בכל המקומות אף על פי שיש להם שכונת ישראל. והשכונה בעיר אחת בפני עצמה שהיא מיוחדת לישראל ואין דרך הגוים מפסקת. ואפ"ה לא ראינו מי שסמך לכתחלה לשלוח בשר ביד גוי בלא סימן. ואף על פי שבדיעבד יש להתיר מפני שאמרו בנמצא הלך אחר הרוב. ואמר בפרק גיד הנשה (דף צ"ב) בנמצא ביד גוי".
  - ב) לבוש (סעי' ז') – "ואפילו במקום שכונת ישראל הוא בעיר מיוחדת ברחוב אחת בפני עצמה ואין דרך הרבים מפסיקתה, אפ"ה אין משלחין לכתחלה בלא סימן על ידי גוי".
  - ג) פ"ח (ס"ק מ"ג) – "כתב המחבר בספר בדיק הבית [עמוד נב] בשם תשובת הרשב"א [חלק א סימן תשסא] דאף על גב דקיימא לן דכל דבר שיצטרך עכו"ם להפסיד משלו כדי להעביר את ישראל אין חוששין, אין אומרים כן לסמוך על עכו"ם בכך לכתחילה ולא אמרו אלא בדיעבד, וצא וראה בכל המקומות אף על פי שיש להם שכונת ישראל ואין דרך הגוים מפסקת אפילו הכי לא ראינו מי שסמך לכתחילה לשלוח בשר ביד עכו"ם בלא סימן אף על פי שבדיעבד יש להתיר עד כאן".
  - ד) מנחת יעקב (כלל ל"ב ס"ק מ"ג).
  - ה) יביע אומר (כה"ח ס"ק ע"ט).
  - ו) חלקת בנימין (ס"ק ע"ג, בי' סעי' ז' ד"ה ומיהו [עמ' רי"ח]).
3. מראי מקומות – אהל יעקב (סעי' מ"ג).
- א) תו"ח (כלל ל"ב דין ט"ז) – "מתירין אף בשאר עכו"ם במקום שהוא מעבר לרבים והוא שכונת ישראל ואין עכו"ם מצויים שם".

תו"ח (סימני כלל ל"ב דין ט"ז) – "ואם שלח על ידי עכו"ם בלא חותם בשכונת ישראל והוא מעבר לרבים מותר שהעכו"ם ירא לזייף אבל לכתחילה אין משלחין אלא בחותם".

ג. אם ההיתר דוקא בשפחה ועבד של ישראל.

1. דוקא שפחה – או"ה (שער כ"ב דין ז'-ה').
2. כל עכו"ם – דר"מ (ס"ק ה'), ע"י תורת חטאת כלל ל"ב דין ט"ז), ש"ך (ס"ק כ"ז), פ"ר"ח (ס"ק כ"ד), לחם הפנים (ס"ק כ"ה), בית לחם יהודה (ס"ק כ"א), באה"ט (ס"ק ט"ו), שלחן גבוה (ס"ק ל'), זבחי צדק (ס"ק נ"ה), יביע אומר (כה"ח ס"ק ע"ה), שבט הקהתי (ח"ו סי' רפ"ו אות ה'), חלקת בנימין (ס"ק ס"ח, ע"י ס"ק ע"ד), אהל יעקב (סעי' מ"ד).
3. מראי מקומות.

א) ערה"ש (סעי' כ"ו) – "וכתב רבינו הרמ"א בספרו תורת חטאת דנוהגין לשלוח ע"י כותים במקום מעבר לרבים והיא שכונת ישראל ואין כותים מצויים שם עכ"ל כלומר אף על גב דנתבאר דרק בדיעבד מותר במקום מעבר לרבים מ"מ בשכונת ישראל נוהגין להיתר גם לכתחילה ויש להסתפק אם דווקא ע"י עבדו ושפחתו או ע"י כולם וכן נראה מדכתב סתם ומזה משמע קצת דבדיעבד מותר גם בלא שכונת ישראל ובלא עבדו ושפחתו ודלא כמ"ש בסעיף הקודם אך י"ל דהא דמותר בדיעבד גם בלא שכונת ישראל אינו אלא ע"י עבדו ושפחתו וכמ"ש וצ"ע לדינא".

ב) ויכוח מים חיים (על התורת חטאת כלל ל"ב על דין ט"ו), יביע אומר (כה"ח ס"ק ע"ה) – כ"כ כי במקום שיש שכונת ישראל ירא מפני ישראל ואינו מזייף וחולק בזה על או"ה דמחמיר אף בשכונת ישראל. ונראה כי ענין זה תלוי בחילוקי המדינות והמקומות כי במדינת הרב ידוע ה' שת"ל עם ה' אינו בזוי ושזוי כ"כ ולכן כל עכו"ם הבא ברחוב היהודים אימת הצבור עליו וירא לעשות נבלה בישראל אבל הארוך אין ספק שהי' במדינות מארוקי וכדומיהם וראה כי בעו"ה כל איש יהודי נגוש עשוק ורצוץ כל היום ואין העכו"ם ירא או מתבייש מלרדות את הישראל אף בכיחו ולכך כ' שאין להקל רק בעבדו או בשפחתו".

ד. אם צריך ב' חותמות כששולחים במעבר לרבים.

1. מיקל.
- א) אהל יעקב (סעי' מ"ב) – "מה שהצריכו להחמיר לכתחילה לא לשלוח מאכלים על ידי גוי דרך מעבר הרבים, היינו מאכלים בלי חותם כלל, אבל בשר שיש בו חותם אחד או אפילו מפתח אחד, מותר לכתחילה לשולחו במקום מעבר הרבים, ואין צריך ב' חותמות".

ה. זמנים שונים.

1. לילה.
- א) אין חילוק בין יום ולילה, בכל זמן ששכיח רבים – יביע אומר (כה"ח ס"ק ע"ז), שבט הקהתי (ח"ו סי' רפ"ו אות ז').
2. בזמן שאין שם עוברי דרכים: כגון בזמן מאוחר בלילה או בשעה מוקדמת בבקר.
- א) מחמיר – חלקת בנימין (ס"ק ע').
3. לן בדרך.
- א) מחמיר – פ"ר"ת (ס"ק י'), דוקא דלא לן בדרך אבל לן לילה זמן ומקום פנוי ומיוחד לכל הוא", זבחי צדק (ס"ק נ"ז), יביע אומר (כה"ח ס"ק ע"ז).
4. מראי מקומות.
- א) דרכ"ת (ס"ק נ"ח) – "ע"י פרי תואר ס"ק י' שכ' דזה דוקא היכא דלא לן בלילה אבל אם לן זמן במקום פנוי ומיוחד אסור עכ"ד וע"י בשו"ת רב טובך חיו"ד סי' נ"ט בעובדא אשר פועל נכרי אצל בעל מלאכה יהודי הביא לבעה"ב היהודי מאכלי תבשיל בלילה וח"א רצה לאסור אפי' הקדירה כיון שהבאת התבשיל ה' באישון לילה ואפילה קרוב לחצי הלילה ע"כ אין היתר מצד מעבר לרבים והוא ז"ל מדחה דבריו וכ' דמ"ש דמעבר לרבים לא מהני בלילה הוא דבר בדוי כי בד"מ סוף סי' ק"ל וברמ"א שם מבואר דאין חילוק בזה בין יום ללילה עיין שם".

טז] מעבר לרבים: ציורים.

א. רכבת.

1. מחמיר.

- א) בית שלמה (יו"ד סי' קפ"ז ד"ה אלא, סי' קפ"ח ד"ה ומצד) – "וגם אין לומר צד היתר כיון דהבאהן הוא מקום מעבר לרבים, א"כ אין לחוש לשמא החליף כדאיתא (סימן קיח ס"ז, ובסימן קכט ס"ד), דזה אינו דשם הטעם דמירתת שמא יראנו אחד מהעוברים ויתפס עליו כגנב, ובנידון דידן לא שייך לומר כן, דהנכרי הממונה על הבאהן תחת ידו כל הסחורות, ומי יודע ורואה מה הוא עושה במקום אוצר הסחורות אשר בבאהן".
- ב) אבני צדק (יו"ד ריש סי' נ') – "בית שלמה ...".
- ג) דרכ"ת (ס"ק נ"ו) – "בית שלמה".
- ד) שבט הקהתי (ח"ג סי' רכ"ח אות ג', ח"ו סי' רפ"ו אות ז') - לשונו מובא לקמן.
- ה) חלקת בנימין (סעי' ז' ב' ד"ה מותר, עמ' רי"ח) - לשונו מובא לקמן.
2. מראי מקומות – קנין תורה בהלכה (ח"א סי' מ' אות ג'), תשובות והנהגות (ח"ב סי' שע"ב, לשונו מובא לקמן).

ב. מכונית.

1. מחמיר.

א) חלקת בנימין (סעי' ז' ב' ד"ה מותר, עמ' רי"ח) – "מיהו בשולח על הבאה" (רכבת) אע"פ שהוא מקום מעבר לרבים לא שייך הך היתרא שהנכרי הממונה על הבאה"ן הרי כל הסחורות תחת ידו ומתעסק תמיד בהן ומי יודע מה הוא עושה במקום אוצר הסחורות אשר בהבאה"ן [בית שלמה סימן קפ"ז והעתיקו גם בדרכ"ת]. ולפ"ז גם בשולח ע"י משאית יש להזהר מפני שיכול לעשות מה שירצה בתוכה ולא יראנו שום אדם, ואפילו במכונית לכאורה נראה דלא שייך הך היתרא שהרי יכול לעשות בתוכה בהצנע כל מה שירצה או שיהג אותה למקום פנוי מבני אדם עד שיגמור החלפתו ... כתב בעבודת הגרשוני סימן צ"ח דאם יש נכרי אחד בהדי השליח לא שייך הך היתרא דמעבר לרבים מפני שאחד יכול לשמור את הדרך לראות אם יבואו עוברים בשעה שהשני יחליף וכעין לקמן סימן קכ"ט ס"ב".

2. מראי מקומות – קנה בשם (ח"ג סי' מ"ט אות ב'), אהל יעקב (סי' קי"ח קובץ הלכות שכיחות סעי' י', לשונו מובא לעיל).

א) שבת הקהתי (ח"ג סי' רכ"ח אות ג' [לשונו מובא לקמן], ח"ו סי' רפ"ו אות ד', אות ז') – "ועיין בשו"ת 'בית שלמה' (יור"ד חלק א סימן קפז) דאם שולחין גבינה ברכבת בלא חותם, והגבינה מונחת באוצר של הרכבת אין היתר של מעבר לרבים דהממונה על הרכבת יש תחת ידו כל הסחורות ומתעסק תמיד בהסחורות ומי יודע ורואה מה הוא עושה במקום אוצר הסחורות, עיין שם. אבל נלענ"ד אם לוקח הגוי ברכב שלו האוכל וידוע שהוא פועל של היהודי להוביל האוכל, שייך דמירתת במקום מעבר לרבים ודו"ק".

ג. הזמנת אוכל ממסעדה ושולחים במונית.

1. מחמיר, שצריך סימן.

א) הגר"ש דבליצקי צ"ל (אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ד אות א', מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קמ"ה ד"ה והגר"י) – "דרק אם אז יש סימן מובהק באוכל אפשר להקל".

ב) עי' הגר"ק (אסיפת יצחק ד' אב תשס"ז) – "שאלה: האם יכול להזמין ממסעדה בשרי, והם שלחו במונית (חלוני או ערבי) הבשר בלי חותמות. תשובה: טוב ליזהר".

2. מראי מקומות.

א) הגר"א בנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ד תמוז תשס"ז, מציון תצא תורה ח"א אות שי"ב, אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ד אות א') – "שאלה: האם אדם יכול להזמין ממסעדה בשר, והם שלחו במונית (חלוני או ערבי) בלי חותמות. תשובה: אם ניכר שלא שלטה בזה יד, או שהסברא כך המוכר".

ב) אבני ישפה (אהלי יעקב [ח' אלול תש"ע] מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ד אות א', מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קמ"ה ד"ה וכששאלתי) – "בדבר השאלה מה שהרבה מסעדות שולחים האוכל הכשר עם גוי או מחלל שבת לבית הלקוח, אם מותר לאכול אוכל זה או לאו. יש שני טעמים למה מקילים לשלוח אוכל מוכן לבית הלקוח בלי סימן מיוחד. טעם אחד הוא שאוכל מבושל שונה ממקום למקום, וכל מטבח עושה בסגנון שלו, וממילא הוי כמו סימן שהתיר השו"ע יו"ד סי' קי"ח סע' א'. ולכן כיון שניכרים המאכלים שהם באים ממטבח פלוני, ולא משום מקום אחר ולכן נחשב כמו סימן באוכל וממילא אין חשש. טעם נוסף הוא שאין הגוי מחליף אלא אם יש משהו להרויח, אבל מה יש להרויח מאוכל כשר שהוא אינו זקוק לו כלל. גוים מחליפים בבשר שמן לתת בשר רזה כי השמן היה יותר יקר, אבל כאן אין לו שום ריוח אם יחליף. ועוד שחושש הגוי שמא יתפס ויפסיד מקום עבודתו ואינו כדאי לו לקבל ריוח קטן ולהפסיד עבודתו. מכל הטעמים האלה נוהגים להקל לשלוח עם גוי או מחלל שבת, אבל הנכון הוא לעשות סגירה של האוכל שנחשב כמו חותם ומועיל חותם אחד וכדברי הרמ"א שם וש"ך ס"ק ט"ז כי הם לא חשודים להחליף".

ג) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ד אות א', מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קמ"ה ד"ה והגר"י) – "שאלה: האם אדם יכול להזמין אוכל ממסעדה בשרית, והם שולחים במונית (חלוני או ערבי) בלי חותמות. תשובה: שאפשר להקל אם האוכל נראה מסודר ועובר מעבר לרבים".

ד) אהל יעקב (סי' קי"ח קובץ הלכות שכיחות סעי' י"א) – "מי שמזמין אוכל מוכן מחנות או מסעדה והשליח הוא נכרי או מחלל שבת בפרהסיא, וכן כשמזמינים לצורכי חתונה וכדו' ארוחות מוכנות מקייטרינג, ופועל נכרי או חילוני מביא את האוכל בקדירות מוכנות ואין עליהם שום חותם - יש לחוש לכאורה שמא טעם מזה השליח בדרך, ואח"כ הוסיף דבר שאינו כשר כדי שלא יורגש החסרון, ומעיקר הדין צריך להחתימו בחותם. ובפרט כאשר המאכלים הם בשריים וכדו' יש לכתחילה להצריך סימן מיוחד באוכל או ב' חותמות כמבואר לעיל. אמנם ישנם כמה טעמים להקל באופנים מסוימים אף כשאין להאכל סימן מיוחד או חתימות כמבואר בהערה. אך הוראת ועדי הכשרויות ברוב המקומות שיש להם משלוחים של בשר וכדומה בדברים שיש בהם חשש דאורייתא, שיש להדביק ולכסות את המאכלים באופן שנחשב כחותם".

ד. פירות וירקות.

1. שבת הקהתי (ח"ו סי' רפ"ו) – "והנה אם הקונה אורז הפירות בחנות קיל יותר, דיש לו טביעת עין על הפירות ואפשר לו לפעמים להרגיש אם החליפו הפירות בפירות אחרים. אבל באופן שהמוכר אורז הפירות והבעל הבית מזמין הקנייה דרך הטלפון דלית ליה טביעת עין, אם כן לכאורה יש חשש שמא יחליף הגוי ... היוצא מכל הנ"ל: א) אם שלח פירות על ידי גוי או ישראל חופשי, במקום מעבר לרבים, כדיעבד מותר מדינא, ולכתחילה אסור לשלוח בלי חותם. ב') אבל אם הגוי הוא פועל של ישראל, ושולח בשכונת ישראל מירתת הגוי טפי, ואפשר לסמוך על הפוסקים דמתירין בכה"ג אף לכתחילה ... אבל אם אינו שולח תוך שכונת ישראל, או על ידי גוי שאינו פועלו, יש להחמיר שלא לשלוח בלי חותם. והמחמיר שלא לשלוח בכל אופן בלי חותם, קדוש יאמר לו ותבוא עליו ברכה".

2. אהל יעקב (סי' קי"ח קובץ הלכות שכיחות סעי' י') – "בענין פירות וירקות המוזמנים על ידי שליח גוי, כפי שמצוי בזמנינו אף בחנויות עם ההכשרים המהודרים, יש לחלק באופנים הבאים: באופן שהישראל נמצא בתוך החנות ואורז בעצמו את הפירות והירקות, ואז מוסרם לשליח הגוי, אין לחוש שמא יחליף את הפירות בפירות של ערלה וכדומה, משום שיש טביעות עין על הפירות, ואפשר להרגיש אם הוחלפו הפירות בפירות אחרים, וממילא אף הגוי מירתת ולא יבוא להחליפם. ובאופן שבעל הבית מזמין את הקנייה דרך הטלפון, והמוכר אורז לבדו את הפירות ולית ביה טביעות עין יש לכאורה חשש שמא יחליפם הגוי מחמת רעבונו וכדו'. ולכן לדינא המחמיר שלא לשלוח בלי חותם תבוא עליו ברכה, אולם אם המשלוח עובר דרך שכונת ישראל והגוי הוא פועל של ישראל ויש לו מירתת ממנו, או שהפירות יש עליהם חותם אחד יש להתיר ואין לחוש להחלפה".

**[יז] שלחו ביד עמי הארץ: ישראל חשוד - סעיף ח'.
א. עי' סי' קי"ט סעי' כ', לשיטות ומראי מקומות.**

**[יח] כתוב ש"כשר" ואינו יודע מי כתבו - סעיף ט'.
א. ראשונים.**

1. מיקל.

(א) רשב"א (ח"א סי' ק"ט) – "הבשר שחתום עליו כשר או כיוצא בו שורת הדין סומכין עליו דחותם זה מידע ידיע שהוא של ישראל וסומכין עליו. וכאותה שאמרו בירך חתוכא דישאל מידע ידיע. כלומר שמא יבא ישראל לקנות מן הגוי ויסמוך על סימן זה. ולא ברשיעי עסיקין שיסמכו על מה שאין לסמוך בו מן הדין דתקנתא לרשיעי לא עבדינן".
2. מחמיר.

(א) מהרי"ק (שורש ל"ג) – "לע"ד נראה דאין להתיר בלא הכרת חותם אפילו לר"ת שפסק דאין צריך הכרת חותם אלא דווקא היכא דאיתחזק היתרא כגון בשולח לחבירו יין או ציר או מוריס דאיתחזק היתיר' ואז איכא למימר לא טרח ומזייף להחליף איסור בהיתר דמה תועלת יש לו לגוי בחלופו זה אבל בכה"ג שאין אנו יודעים בבירור שיש ליהודים גבינות בבית גוי זה ואפילו היינו יודעים שיש לו שם גבינות ולא היינו יודעים חשבונם איכא למיחש דלמא טרח ומזייף כדי למכרם ביוקר לישראל דהא לא אשכחן היתירא כ"א בשולח לחבירו ולא לישתמיט תלמוד דידן דלימא בחד דוכתן דהמוציא בבית גוי שהוא מותר בחותם אחד או בחותם תוך חותם".

ב. פוסקים.

1. מיקל – מחבר (סעי' ט'), לבוש (סעי' ט'), פר"ח (ס"ק כ"ט), גר"א (ס"ק כ"ה, ס"ק כ"ח), תכ"א (כלל ע' סעי' א').
2. לכתחילה יש להחמיר, בדעבד יש להקל – רמ"א (סעי' ט'), ערה"ש (סעי' ל"ט).
- (א) פי', אם כבר קנה המאכל – ש"ך (ס"ק ל"א), פר"ח (ס"ק ל"ב), חלקת בנימין (ס"ק צ"ד).
- (ב) ביון יש להקל – ש"ך (ס"ק ל"א), חלקת בנימין (בי' סעי' ט' ד"ה ובדעבד, עמ' רכ"ב).
3. מראי מקומות – אהל יעקב (סעי' מ"ט).

ג. כלים שכתוב ש"כשר" ואינו יודע מי כתבו.

1. מיקל – תו"ח (כלל ל"ב סוף סעי' י"ז), "ובכלים הנמצאים ביד עכו"ם נוהגין להקל אם מוצאין עליו כתוב כשר ואפשר טעמן משום דסתם עליהם של עכו"ם אינן בני יומין", זבחי צדק (ס"ק פ'), ערה"ש (סעי' ל"ט), ביע אומר (כה"ח ס"ק קל"ח), חלקת בנימין (ס"ק צ"ב).

(א) רק אם הכתב מתקלקל על ידי השימוש – מנחת יעקב (כלל ל"ב ס"ק מ"ו), "ומיירי בענין דאם היה משתמשין בו היה החותם נתקלקל וכה"ג מבואר בי"ד סי' קל"ו לעניין יי"ג דאי לאו הכי פשיטא דאסור כמי שאין עליו חותם כלל", זבחי צדק (ס"ק פ'), ערה"ש (סוף סעי' ל"ט), ביע אומר (כה"ח ס"ק קל"ח), חלקת בנימין (ס"ק צ"ב).

ד. במקום שמצויים נכרים ומורמים שיודעים לכתוב.

1. לכו"ע אסור – מחבר (סעי' ט'), לבוש (סעי' ט'), תכ"א (כלל ע' סעי' א'), חלקת בנימין (ס"ק פ"ז, ס"ק צ"ב, ס"ק צ"ד, ציונים ס"ק ר').
(א) ועכשיו מצויים – תכ"א (כלל ע' סעי' א'), חלקת בנימין (ס"ק צ"ד, ציונים ס"ק ר').

ה. במקום שיש לחוש שנשארו דפוסי הכתב ביד עכו"ם.

1. מחמיר – פר"ח (ס"ק ל"ב), לחם הפנים (ס"ק ל"א), זבחי צדק (ס"ק ע'), אהל יעקב (סעי' נ').
2. במקום הפסד יש להקל – לבוש (סעי' י"ג), עי' ש"ך (ס"ק ל"א, "מיהו כתב העט"ז..."), עי' בנה"ג (הג' ב"י סוף ס"ק כ"א, "ובס' הלבוש..."), עי' בית לחם יהודה (ס"ק כ"ז, "הפסד מרובה"), ערה"ש (סעי' מ'), חלקת בנימין (ס"ק פ"ט, ס"ק צ').

[ט] מניח עכו"ם בביתו: יוצא ונכנס - סעיף י'.

ע"ז (דף טו.) – "המניח עובד כוכבים בחנות, אף על פי שיצא ונכנס מותר, ואם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויסתום ויגוב; רשב"ג אומר: כדי שיפתח את החבית ויגוף ותיגוב".

א. אם זהו מותר לכתחילה.**1. יוצא ונכנס הוא לכתחילה, ושהה זמן רב [יותר מי"ח דקות] הוי בדיעבד.**

(א) ש"ך (ס"ק ל"ב) – "המניח כו'. בחולין (דף ג' ע"א) דייק מההיא לישנא דהמניח היינו דיעבד מיהו מסיק התם דאפילו לכתחלה מותר ביוצא ונכנס וא"כ צ"ל דמ"ש הט"ו האי לישנא משום סיפא נקטוהו דשהה זמן רב ולא הודיעו שדעתו לשהות דאינו מותר אלא בדיעבד וכ"כ הרב לקמן סי' קכ"ט סעיף א' דבכה"ג אסור לכתחלה ע"ש והוא מהמרדכי פרק רבי ישמעאל בשם ראב"ן".

(ב) פ"ה (ס"ק ל"ג) – "המניח נכרי כו'. בריש חולין [ג, א] מסיק דאף לכתחילה שרי ביוצא ונכנס, ולישנא דהמניח דמשמע דיעבד משום סיפא נקטיה דשהה זמן רב ולא הודיעו שדעתו לשהות שאינו מותר אלא בדיעבד כדלקמן בריש סימן קכ"ט בהגה, ש"ך [ס"ק לב]."

(ג) באה"ט (ס"ק י"ט) – "כתב הש"ך ...".

(ד) שלחן גבוה (ס"ק מ"ג) – וכתב בפ"ח ... ש"ך".

(ה) חכ"א (כלל ע' סעי' ט') – "יש להחמיר שלא להניח הקדירות אצל השפחות כשהולכין לבית הכנסת והשפחות יודעין ששוהין שם אם לא שנשאר בבית ביוצא ונכנס ואז אפילו לכתחילה מותר".

(ו) זבחי צדק (ס"ק פ"א) – "ש"ך".

(ז) ערה"ש (סעי' כ"ט) – "וזה שכתבו המניח דמשמע דיעבד נקטי לשון השי"ס אבל גם לכתחלה מותר להניחו ביוצא ונכנס [ש"ך סקל"ב] ועוד דנקטו לשון דיעבד משום סיפא דבשהה זמן רב ולא הודיעו שדעתו לשהות מותר וזה אינו אלא בדיעבד ולכתחלה אסור לעשות כן [שם]."

(ח) חלקת בנימין (ס"ק צ"ו, סעי' י' בי' ד"ה אם [עמ' רכ"ג]) – "כתב הש"ך ...".

(ט) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תל"ג, ע"י פרק י"ז הע' ל"ה).

(י) אהל יעקב (סי' קי"ח קובץ הלכות שכיחות סעי' א').

2. ביין יש להחמיר גם אם לא שהה זמן רב.

(א) לבוש (סי' קכ"ט סעי' א') – "מיהו לכתחלה לא יעשה אדם כן שיניח גוי לבדו בבית עם יין, אבל בדיעבד מותר אפילו אם שהה זמן רב, מפני שהוא ירא בכל פעם עתה יבא ויראני, ואינו נוגע".

(ב) בית הילל (סי' קכ"ח ס"ק א') – "מיהו אם פי החבית רחב או שהוא בקנקן שיש לחוש שמא נגע בו דרך מתעסק חיישינן. ולפי זה יש להזהר כשקונין בערב שבת יין לקידוש באיזה כלי ומניחין בחדר (לה) והשפחה הולכת שם לפעמים ביחידות ואין עמה שום אדם, יש לחוש (שלא) [שמא] ישתה ממנו ולא יודע לשום אדם, ועיין לעיל סימן קי"ח סעיף ב' [בהגה] וסוף סימן קכ"ד ועיין לקמן סימן קכ"ט סעיף א' בהג"ה [ובתחלה] [לכתחלה] לא יניח בביתו יין או חומץ אצל עכו"ם לבד כלל אבל בדיעבד מותר עכ"ל".

3. מראי מקומות – לחם הפנים (ס"ק ל"ב), בית לחם יהודה (ס"ק כ"ח), יביע אומר (כה"ח ס"ק ק"ב).

(א) מנחת יעקב (כלל ל"ב ס"ק י"ב) – "משמע להדיא ממתני' דפרק השוכר את הפועל דקתני המניח נכרי בחנותו אם היה יוצא ונכנס מותר ואם הודיע שהוא מפליג אסור הרי כל שלא הודיע שהוא מפליג יוצא ונכנס קרי ליה וא"כ לפי זה היה נראה לפי מה שהחמיר הרב בשם המרדכי משום הרחק מן הכיעור א"כ אף ביוצא ונכנס יש לאסור לכתחלה אכן משמעות הרב בש"ע סימן קי"ח משמע דיוצא ונכנס מותר אפילו לכתחלה אף לדעת המרדכי וכ"כ הש"כ שם ס"ק ל"ב, וצ"ע".

(ב) רב פעלים (או"ח ח"ד סוף סי' ז') – "ומי שיש לו מוח בקדקדו יבין כמה תקלות יצא אף על פי שהישראל יוצא ונכנס ודי בהערה זאת".

ב. שיעור שהה זמן רב.**1. למעלה משיעור מיל [יותר מי"ח דקות] הוא זמן רב.**

(א) כסף משנה (הל' מאכלות אסורות פרק י"ב הל' ט"ז) – "וקשיא לי מאי האי דקתני יותר ממיל דאפי' כמה פרסאות הוי בכלל יותר ממיל ואפשר דמעט יותר ממיל קאמר ומדברי רבינו נראה שהיה גורס כדי מיל והיא הגירסא הנכונה וכן גירסת הרי"ף והרא"ש".

(ב) גר"א (סי' קכ"ט ס"ק ב') – "אפילו שהה כו'. כגי' שלנו בגמ' אפילו כו' יותר ממיל".

(ג) חלקת בנימין (ס"ק צ"ו, ס"ק צ"ח) – "וזמן מועט פירושו כשיעור הליכת מיל [דהיינו י"ח רגעים] וזמן מרובה הוא יותר משיעור זה".

(ד) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תל"ג).

2. עד כמה יש להתיר.

(א) אפילו הפליג כמה פרסות שרי.

(1) יין המשמח (סי' קכ"ט ס"ק ב'), הו"ד בדרכ"ת (סי' קכ"ט ס"ק ה') – "אפי' שהה זמן רב. ע"י בביאור הגר"א ס"ק ב' שהביא מדברי הש"ס דאפילו הפליג מהם יותר ממיל עיין שם וע"י ביין המשמח ס"ק ב' שהביאו ועיי"ש במ"ש בזה והוכיח מדברי הרמב"ם דיותר ממיל לאו דוקא דאפילו הפליג מהם כמה פרסאות שרי וסיים דהכי נקטינן עיין שם".

(2) חלקת בנימין (ס"ק צ"ח).

(ב) אם שהה כחצי יום תו לא מירתת.

(1) ב"ח (סי' קל"ו ס"ק א' סוף ד"ה השולח) – "משמע דלפי שעה אין לחוש דמירתת ואמר השתא אתי ישראל וחזי לי אבל בחצי יום או יותר לא מירתת דמימר אמר כיון דלא אתא ישראל עד השתא שכחו אי נמי לא יבא עד למחר".

- א. חלקת בנימין (ס"ק צ"ח) – "והב"ח כתב דאם שהה כחצי יום תו לא מירתת דמימר אמר כיון דלא אתא עד השתא כבר שחכ ממנו, מיהו אכתי לא ידעינן שיעור מסויים למעלה ולכאורה נראה שהדבר תלוי בשיקול הדעת בכל מקרה ומקרה לפי פרטיה לדון עד אימתי מתיירא העכו"ם".
- ג. מראי מקומות – מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק י"ז הע' ל"ו).
3. מראי מקומות – ערוך השלחן (סי' קכ"ט ס"ק ב'), לחם משנה (הל' מאכלות אסורות פרק י"ב הל' ט"ז), יביע אומר (כה"ח ס"ק ק"ה), נועם הלכה (סי' כ"ח הע' י"ג).
- א. רש"י (ע"ז דף סד: ד"ה אבל) – "אבל מייחדין אצלו יין. ישראל מניח בחנותו עד שילך כדי מיל או יותר ...".
- ב. חלקת בנימין (ס"ק ק"ה) – "ונראה דהמניח עכו"ם בביתו בכל יום לזמן מרובה ואין דרכו לחזור בתוך זמן הרי זה כשהודיעו שדעתו לשהות דסוף סוף אין הנכרי מירתת מיניה וע"ע ס"ק צ"ח מה שהבאנו מהב"ח".
- ג. אפי' קטן יכול להשגיח – ש"ך (ס"ק ל"ג), פר"ח (ס"ק ל"ד), לחם הפנים (ס"ק ל"ג), בית לחם יהודה (ס"ק כ"ט), באה"ט (ס"ק י"ט), שלחן גבוה (ס"ק מ"ד), חכ"א (כלל ע' סעי' ט'), זבחי צדק (ס"ק פ"ב), ערה"ש (סעי' כ"ט), יביע אומר (כה"ח ס"ק ק"ג).
1. מט' שנים – חלקת בנימין (ס"ק צ"ז, ע"י ציונים ס"ק רי"ג), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תל"ב, ע"י פרק י"ז הע' ל').
- א. ע"י ערה"ש (סי' קט"ו סעי' ח') – "אלא אפילו קטן או קטנה אך שיהיו לא פחות מט' שנים דאז הם קצת בני דעת ומירתת הכותי אבל בפחות מזה אינו כלום [ש"ך סקי"ב בשם או"ה וט"ז]".
2. תלוי בחריפות – יביע אומר (כה"ח ס"ק ק"ג), "שנראה דלאו דוקא בן ט' שנים וכל שהגיע לעונת הפעוטות כל חד וחד לפום חורפיה מבן שש שנים סגי בהכי".
- א. ע"י חכ"א (כלל ע"ז סעי' ד') – "נראה לי דקטן חריף אפילו בן שש נאמן להעמידו אצל החליבה".
3. מראי מקומות – נועם הלכה (סי' כ"ח הע' י"ד).

כ אינו נהנה בחליפין: אם יש חשש שגוי יחליף רק בשביל להכשיל בעבירה.

ע"ז (סוף דף יא:) – "א"ל: לא הלכת לצור מימך, וראית ישראל ועובד כוכבים ששפתו שתי קדירות על גבי כירה אחת, ולא חשו להם חכמים. מאי לא חשו להם חכמים. אמר אב"י: משום בשר נבילה, לא אמרינן: דלמא מהדר אפיה ישראל לאחוריה ושדי עובד כוכבים נבילה בקדירה ... רבא אמר: מאי לא חשו להם חכמים. משום בישולי עובדי כוכבים ... רבה בר עולא אמר: לא חשו להם חכמים משום צינורא".

א. ראשונים.

1. אינו חושש.

א. ר"י (תוס' ע"ז דף יב. ד"ה שדי) – "ושדי עובד כוכבים נבילה בקדיר'. פירש ר"י שדי בשר כחושה שלו ושקיל בשר שמינה כדי להרויח אבל בחנם כדי להכשיל את ישראל לא חיישינן אפילו הולך למרחוק וראיה מדלקמן בפרק שני (דף לד:): גבי ההיא ארבא דמורייסא דלא חייש לתערובת חמרא כיון דקיסתא דמורייסא בלומא פי' בזוזא וקיסתא דחמרא בארבעה לומי פירוש בארבע זוזי ומהאי טעמא שבקינן בכל יום קדירות שלנו לשפחותינו עובדות כוכבים ולא חיישינן דלמא הטילה איסור בתוכו".

ב. רשב"א (ח"א סי' תשס"א, תוה"ב הארוך בית ג' שער ז' צ"ה-א' [לשונו מובא לקמן], ע"ז דף לח: ד"ה והיכא), הו"ד בב"י (בדה"ב ס"ק י"ב) – "והאמת כי בכל דבר שיצטרך הגוי להפסיד משלו כדי להעביר את ישראל אין חוששין. וגם כאן אלו היה הקנבוס נוח לתפור יותר מן הפשתן ותפרו הגוי ואמר כי בקנבוס תפרו נאמן ומותר. והראיה מההיא ארבא דמורייסא דאיתא בע"ז פרק אין מעמידין (דף ל"ד ב') ... גם אפשר שאין אומר כן לסמוך על הגוי בכך לכתחלה. ולא אמר אלא בדיעבד כמעשה שהיה בההוא ארבא דמורייסא וזה קרוב בעיני. ותדע בעיר טבחין ישראלים ורב מקולים מוכרים בשר שחוטא ויש שמוכרים שם גם בשר נבלה. בשר הנמצא שם ביד גוי מותר כדאיתא בפרק גיד הנשה (דף צ"ה). ואפ"ה נראה שאין משלחין שם לכתחלה בשר ביד גוי בלא חותם. וצא וראה בכל המקומות אף על פי שיש להם שכונת ישראל. והשכונה בעיר אחת בפני עצמה שהיא מיוחדת לישראל ואין דרך הגוים מפסקת. ואפ"ה לא ראינו מי שסמך לכתחלה לשלוח בשר ביד גוי בלא סימן. ואף על פי שבדיעבד יש להתיר מפני שאמרו בנמצא הלך אחר הרוב. ואמר בפרק גיד הנשה (דף צ"ב) בנמצא ביד גוי".

ג. רא"ש (ע"ז פרק א' סי' ט') – "הלכת לצור מימך וראית ישראל ועובד כוכבים [דף יב ע"א] ששפתו שתי קדירות על גבי כירה אחת ולא חשו להם חכמים מאי לא חשו להם חכמים אמר אב"י לא חשו להם חכמים משום בשר נבלה ולא אמרינן דלמא מיהדר אפיה ישראל ושדי עובד כוכבים נבילה בקדירה ה"נ לא חשו להם חכמים משום דמי עבודת כוכבים ביד עובדי כוכבים הא דקאמר ושדי עובד כוכבים נבילה בקדירה (הא) דהוה לן למיחש אי מהדר אפיה היינו דוקא להחליף רע בטוב אבל בלא הנאת העובד כוכבים רק להכשיל הישראל להאכילו דבר איסור לא חיישינן כדאמר לקמן בפרק שני (דף לד א) קיסתא דמורייסא בלומא וקיסתא דחמרא בארבע לומי שרי ולא חיישינן שמא עירב בו מעט יין להכשילו".

ד. ר"ן (ע"ז דף ג. בדפי הרי"ף) – "ובודאי שאין כוונתו ז"ל לומר דאב"י מייתי ראייה מדלא חיישינן דלמא שדי עובד כוכבים נבלה בקדרת ישראל מדעת דהאי מילתא דפשיטא היא דלעולם לא חיישינן שיחליף העובד כוכבים או יערב אלא כשיש לו תועלת בדבר אבל כל שאין לו תועלת לא חיישינן שמא יתכוין להעביר את ישראל וראיה לדבר מדאמרינן לקמן בפ' אין מעמידין (דף לד ב) גבי ההיא ארבא דמורייסא למאי נחוש אי דמערבי ביה חמרא קיסטא דמורייסא בלומא קיסטא דחמרא בארבעה לומי".

ה. סמ"ג (לאוין קמ"ח נ"ו-ד') – "ובמקום שאסור פירש רבינו שמואל זהו דווקא במקום לשיכול [שיכול] להביא מים תחת חסרון היין שהוציא או להחליף טוב ברע אבל כדי ליגע בחנם לא חיישינן".

1 (אמנם ע"י ר' שמואל במרדכי, הו"ד לקמן).

(ו) אור זרוע (ח"ד פסקי ע"ז סי' קכ"ד) – "אבל בחנם להכשיל את ישראל להאכילו איסור בחנם לא חיישי' כהיה דלקמן דפרק אין מעמידין ההיא ארבע (דאורייתא) דאתאי לנמילא דעכו אותיב ר' אבא דמן עכו נטורי בהדה. א"ל רבא לר' אבא עד האינדא מאן נטרה א"ל ר' זירא עד האינדא למאי נחוש לה אי משום איערובי חמרא קיסתא דמוריסיא (כלומי) קיסתא דחמרא בארבעה לומי ולא חיישי' דילמא יערב בו מעט להכשיל את ישראל".

(ז) תשב"ץ (ח"ב סי' מ"ה) – "וגם כשהוא במקום הישראליים עוברים שם אף בלא זה מותר כדאי' בפ' בתרא דע"ז (ע' ע"א) ולתערובת אין לחוש כיון שאין הנאה לעכו"ם בזה. וכבר כתבו זה המפרשים ז"ל והביאו ראיה לזה מדאמרי' בפ' אין מעמידין (ל"ד ע"ב) אמאי נחוש לה קסטא דמוריסיא בלומא קסטא דחמרא בארבע לומי. וגם יש בזה טעם אחר לפי שהי' מקום שהרכיב מצויין שם".

(ח) הג' שע"ד (ריש סי' ל"ב) – "כתב בסמ"ג דמותר לישראל לילך לשוק ולהניח קדירה על האש אעפ"י שיש שם חלב או איסור אחר דלא חיישינן שמא גוי יטיל בו איסור כיון שאין מרויח בדבר. וראיתי ישראל וגוי ששפתו קדירות על גב כירה אחת ולא חששו להם. ומיהו יש אוסרין ומפרשים שלא חשו חכמים דלמא מהדרי אפי מיניה הא מהדרי אפיה אסור ... דרש מהר"ר חיים מווינא בנו של א"י (פסקי הלכה של מהר"ח עמ' קי) כללא דמילתא כל איסורין דאמרינן שעשה הגוי להכשיל את ישראל ואין בזה ריוח לגוי לא חיישינן דאפילו אין ישראל יוצא ונכנס דלהכשיל לא אמרינן. וראיה ממה שהקשה ר"י שמא (נתונה) [נתנו] יין במוריסי, ופסק ר"י דלהכשיל לא חיישינן. וכן אדם השולח חתיכות בשר ע"י גוי ובא אצל חבירו ורואה שהיא שמינה כבראשונה ששלח, מותר כיון שהגוי אין לו ריוח במה שמחליף ע"כ".

(ט) טור (סעי' י) – "ול"ח שמא החליף להכשילו אא"כ הנהגה בחליפין".

2. חושש.

(א) ר"ח (תוה"ב הארוך בית ג' שער ז' צ"ה-א', ע"ז דף לח: ד"ה והיכא) – "והיכא דהניח ישראל על גבי גחלים ובא נכרי והפך בו ואינו יודע אם סלקו מעל גבי האור והחזירו אם לאו מסתברא דאין חוששין לכך. חדא דספיקא דרבנן הוא ולקולא. ועוד דמה הנאה יש לו לנכרי בסלוקו ובחזרתו. ועוד שמעינן ליה מדתניא [מניח] ישראל (שהניח) בשר על גבי גחלים ובא נכרי ו[מ]הפך בו עד שיבא מבית הכנסת או מבית המדרש ואינו חושש. וכן [שופתת] אשה (ששפתה) קדרה על גבי כירה ובאת נכרית ומגיסה בה עד שתבא מן השוק או מבית המרחץ ואינה חוששת. וסתמא דמילתא בשאין שם שומר שידע אם סלקו מעל גבי האש היא מתניתא. וגם ר"ח ז"ל כן פירוש וזה לשונו והני מילי דליכא חשש דילמא חליף ליה כגון שיש עליה שומר שלא תחליף לה או שסגרה הדלת עליה ונעלה בפניה כראוי שלא תוכל לצאת ולהביא דבר האסור ולהחליף וכגון שידועת שאין אתה בבית שום דבר אסור".

(1) ב"י (ס"ק י"א) – "והרשב"א בתורת הבית ... כתב בשם ר"ח דהני מילי דליכא חשש דחליף ליה כגון שסגר הדלת עליה ונעלה בפניה כראוי שלא תוכל לצאת ולהביא דבר האסור ולהחליף וכגון שידוע שאין עתה בבית שום דבר אסור עכ"ל. ואף על גב דאיכא לאוקומי דלחלופי כדי להרויח דוקא הוא דחייש מכל מקום מה שכתבו סתם להתיר להניח קדרות לשפחות גויות ומשמע דבלי נעילת דלת עליהן ואפילו יש עמהן בבית דברים האסורים שרו ר"ח חולק בדבר".

(2) עי' כנה"ג (הג' ב"י ס"ק מ"ה), שהוא ר"ח.

(ב) ר' שמואל (מרדכי ע"ז רמז תתל"א) – "וסמ"ג פסק דמותר לישראל לילך בשוק ולהניח קדרתו בביתו ואף על פי שיש חלב או איסור אחר דלא חיישינן שמא יטיל העובד כוכבים איסור בקדירה כדי להכשיל הישראל דכל היכא דאין העובד כוכבים מרויח בדבר לא חיישינן להכי ... וכתב הר"ר שמואל מצאתי כתוב דיש אוסרין ומפרשין דלא חשו להם חכמים דלמא מהדר ישראל אפיה משמע דאי מהדר אפיה אסור".

(1) אמנם עי' ר' שמואל בסמ"ג, הו"ד לעיל.

(2) ב"ח (סי' קט"ו ס"ק ב') – "והוא דכתב המרדכי פן יערב או ישים הגוי חלב טמא בכלי וכו' נראה דהכי פירושו לסברת הר' שמואל שכתב שם המרדכי בשמו דיש אוסרין בלא שומר דחיישינן שמא יטיל הגוי איסור בקדרה כדי להכשיל אף על גב שאינו מרויח בדבר אם כן הכא נמי איכא למיחש פן יערב שם איסור כדי להכשיל ...".

(ג) ר"ת (הג' אשרי ע"ז פרק א' סי' ט' הגהה א') – "משמע האי דמהדר אפיה ישראל חיישינן מכאן פסק רבנו פטר בשם ר"ת שאם היו שתי קדירות על גבי כירה אחת של ישראל ואחת של עובד כוכבים ואהדר ישראל אפיה חיישינן דלמא שדי עובד כוכבים נבלה בקדרת ישראל ואסורה והר"ר ברוך בר' יצחק מריגנשפור"ק מתיר וכן דעת אבא מורי נוטה לאיסור ודוקא להחליף רע בטוב או כחוש בשומן וכו'. ע"כ מא"ז".

(1) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק מ"ד ד"ה ומיהו, ס"ק מ"ה) – "ר"ת חולק בזה הוא מפני שסובר דאפילו בחנם חיישי' להחליף כמו שמוכיח מדברי הגהות אשרי".

(2) אמנם עי' יביע אומר (כה"ח ס"ק קי"א).

3. מראי מקומות.

(א) רשב"א (חולין דף ו: ד"ה וכן, תוה"ב בית ד' שער ב' כ"ט-ב', שו"ת ח"ז סי' קס"ה), הו"ד בש"ך (סי' קי"ט ס"ק ל"ו) – "אין אדם עשוי ליתן משלו בשם אחר ועוד שאם אתה חושדו בכך הרי אתה חושדו בעו"ג גמור שמכוין להכשילו ולהעבירו".

(1) פתח זוטא (ח"א יו"ד סי' מ' אות א') – "וצ"ע לי על החכם צבי מלשון הרשב"א מובא בש"ך ... משמע דגם בלא ידוע להישראל, חשוד העכו"ם להכשילו. וצ"ע, ואולי כוונת הש"ך שם שכתב וז"ל, וע"ל סי' קי"ח ס"י עכ"ל, להקשות על סברת הרשב"א".

(ב) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק מ"ד) – "ומכלל האמור נתבאר דלהכשיל הגוי לישראל בחנם במקום דאינו מרויח במחלוקת היא שנויה, לתוספ' וסיעתם לא חיישינן דיכשיל הגוי לישראל בחנם אם אין לו ריוח כלל, ולר"ת וסיעתו ז"ל דסבירא להו אפילו להכשיל בחנם חיישי'. והרשב"א ז"ל בתשו' סי' ס"ז ובמכונות להרמב"ן ז"ל סי' קס"ו והיא היא התשובה שמביא רבינו המחבר ז"ל לפנינו יש לו סברא שלישיית, דכל שאין הגוי מפסיד אפילו שאין לו הנאה מכשיל בחנם, אבל לחסר משלו להכשיל את ישראל לא חיישינן שכתב דאין חוששין לשמא יאבד את שלו להטיח פני הגבינה בשומן שלו כדי להעביר את ישראל וכן כתב בפירו' בתשובותיו סי' תשס"א כתב כל דבר שיצטרך הגוי להפסיד משלו כדי להעביר את ישראל אין חוששין".

ב. לא חושש.

1. מחבר (סעי' י') – "ואם אינו נהנה בחליפין, מותר בכל ענין, דלא חיישינן שמא החליף להכשילו, כיון שאין לו הנאה בדבר".
2. רמ"א (סעי' ב', דר"מ ס"ק ב', ס"ק ח', תו"ח כלל ל"ב דין ב') – "אבל אם רואה הדבר ששלח או הפקיד והוא טוב כמו ששלח, ולא נהנה העובד כוכבים אם החליפו, לא חיישינן, אף שהחותם מקולקל".
- א) פתחא זוטא (ח"א יו"ד סי' מ' אות א') – "ובזה ניחא מה שהרמ"א כתב בדוקא אם רואה שהדבר הנשלח הוא טוב כמו ששלח וגם אין העכו"ם נהנה בחליפתו, והלא בסעיף י' כתב המחבר דאם אינו נהנה בחלופין מותר בכל ענין. ולפי"ש ניחא דכיון שהחותם מקולקל בכוונה יש להחמיר יותר והבן".
3. לבוש (סעי' ב', סעי' י"א).
4. חכם צבי (סי' ל"ט).
5. פר"ח (ס"ק ל"ו) – "הכלל העולה דלעולם לא חיישינן שהגוי מכוין להכשיל ישראל אף בדבר שאין לו שום טורח אלא לעולם מכוין להנאתו אם מעט ואם הרבה. וכן משמעות הפוסקים ודלא כמהרי"ט ז"ל".
6. פר"ת (ס"ק י"ד).
7. ראש יוסף (חולין דף ו. ד"ה והתנן) – "ודוקא משום איזו הנאה, הא לא"ה לא חיישינן, וכדאיתא בש"ע יורה דעה סימן קי"ט[ח] סעיף י"י".
8. חכמת אדם (כלל ע' סעי' ג').
9. זבחי צדק (ס"ק כ"ה, ס"ק פ"ח).
10. ערה"ש (סעי' י"ב, סעי' ל"ב, או"ח סי' כ' סעי' ד') – "וזהו דוקא כשיש לחוש שנהנה בחליפין אבל בלא"ה אין לחוש דאינו חשוד להכשיל וכן הדין בישראל חשוד".
11. פתחא זוטא (ח"א יו"ד סי' מ' אות א') – "זה כלל גדול דאם ליכא למיחש בהחלופין להנאתו אין חשש כלל בדיעבד כמובאר בס"י קי"ח סעיף יו"ד".
12. יביע אומר (כה"ח ס"ק קי"א).
13. שבט הקהתי (ח"ו סי' רפ"ו אות ב').
14. חלקת בנימין (ס"ק ק"ז) – "והסכמת רוב הפוסקים דאפילו אם אפשר לו להחליף בלי טירחא כלל נמי שרי דכל שאין לו הנאה לא יחליף בשום ענין".
15. מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תכ"ט).
16. אהל יעקב (סעי' י"ח).

ג. לכתחילה או רק בדיעבד.

1. אפילו לכתחילה.
  - א) ר"י (תוס' ע"ז דף יב. ד"ה שדי) - לשונו מובא לעיל.
  - ב) רא"ש (ע"ז פרק א' סי' ט) - לשונו מובא לעיל.
  - ג) פר"ת (ס"ק י"ט) – "ולעולם כל דלית ליה הנאה אין לאסור כלל אפי' לכתחילה".
2. רק בדיעבד.
  - א) רשב"א (ח"א סי' תשס"א) - לשונו מובא לעיל.
  - ב) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' ט"ז ד"ה ולכן) – "ולכן נראה דטעם הרמ"א שלכתחילה יש לחוש לשיטת הר"ש שמואל שהביא המרדכי ... ואף שהרמ"א סובר כהסמ"ג וכתוס' דף י"ב ד"ה ושדי דאין חוששין שיעשה העכו"ם להכשיל כשאינו מרויח כלום סובר שיש לחוש לכתחילה ... וגם הוא כהרשב"א שהביא בב"י בבדה"ב בסימן קי"ח שאביא בסמוך סובר דלכתחילה חוששין, וזהו טעם הרמ"א".
  - ג) ע"י חלקת בנימין (בי' סעי' ב' ד"ה אבל [עמ' ר"ט], בי' סעי' י' ד"ה ואם [עמ' רכ"ד]) – "ובב"י לקמן בבדה"ב מייתי מתשובת הרשב"א דלכתחילה לא ששרינן ... אמנם מדברי התוס' והרא"ש י"ב א' יש ללמוד דאף לכתחילה שרי ... למעשה נראה דאף אי שרי מצד הדין מ"מ יש להחמיר בזה דאפילו בההיא דשפחות גופא סיים עליה הרא"ש דיש להחמיר מפני שכמה טעמים אירע קלקול בדבר וכמו שפסק גם המחבר סי"ב ... והכי נמי מסיק הפר"ת שם דכל שאפשר בלא"ה אין להקל".
  3. מראי מקומות – כנה"ג (הג' ב"י ס"ק מ"ד, לשונו מובא לעיל).

ד. במקום שאין טורח או הפסד.

1. יש חשש.
  - א) ע"י רש"י (ע"ז דף לט: ד"ה כי) – "כי הדדי. שמא יש עמו הדומה לו, פשיטא לן כיון דאיכא חותם לא טרח ומזייף במידי דלית ליה רווחא".
  - ב) מהרי"ט (ח"א סי' י"ב) – "וטעמו דלא חיישינן לאחלופי אלא כשיש לו ריוח בדבר ונראה שסמך על מה שכתבו התוספות ... לפי שהיין ביוקר יתר על המוריים ובודאי בהא לא פליגא המתנייתין דדמאי דתנן אצל הנכרי כפירותיו אף על פי שאין לו ריוח ועוד דבס"פ אין מעמידין גבי הא דאמר רב חבי"ת אסור בחותם אחד חמפ"ג מותר (פירוש חלית מוריים פת גבינה) מפרש תלמודא פת למאי ניחוש לה חטי בדשערי מידע ידיע קרירי בחמימי מידע ידיע אי כי הדדי כיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזייף ופי' רש"י לא טרח ומזייף במידי דלית ליה רווחא משמע טעמא דאיכא חותם אחד לא טרח הא לאו הכי חיישי' שיחליף אף על גב דלית ליה הנאה כלל דכי הדדי נינהו וכן מוכח מדאמרין לעיל בהך פרקא דמתנייתין דחלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואהו דאמרין חלב

למאי ניהוש לה אי משום אחלופי טהור חוור טמא ירוק ומסקינן כיון דאיכא נסיובי ליכא למיקם עלה דמילתא ואפילו בעי לה לגבינה איכא דקאי ביני אטפי משמע דחיישינן שעירב דבר מועט דקאי ביני אטפי אף על גב דלית ליה רווחא בהוא פורתא שעירב דמתוך שמעתתא מוכח דחלב של ישראל היא אלא שחלבו הנכרי מדקאמר אי משום אחלופי ולא קאמר אי משום חלב טמא וכן מוכח לשון המשנ' דקתני חלב שחלבו נכרי משמע אפילו של ישראל כיון שלא ראהו ועוד יש קצת ראייה ... לכך נראה דהא דחיישינן הכא ובדמאי שיחליף אף בלא שום הנאה לא שהוא טרע להכשילו את ישראל אלא דאי מתרמי ליה בנקל שיחליף כגון גבי טוחן שנותן לו חטין אחרים במקומם אבל לא שיהא עושה שום דרך זיוף כדי להכשילו (הא דאמרין דחיישינן שמא זיף הנכרי אפי' לית ליה הנא' היינו במתרמי ליה בנקל שיחליף אבל לא שהוא טר' להכשיל את ישראל).

ג) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק כ"ח) – "ולדברי מורי הרב שאכתוב לפנינו בס"ד, דהיכא דאין טירחא להחליף חיישי' אפילו במקום דלית ליה הנאה הכא חיישי' לאחלופי ואם נשאר החותם בידו אסור".

עי' כנה"ג (הג' ב"י ס"ק מ"ד) – "ולענין הלכה הרב בס"ה הרדב"ו בנדפסות סי' רצ"ט והמבי"ט ומהר"ם די בוטון סי' ז' תפסו בפשוט כדברי התוס', דכל דלית ליה הנאה לגוי אף על גב דל"ל פסידא לא חיישי' לאחלופי להכשיל. וכ"כ מורי הרב ח"א סי' י"ב וחי"ד סי' ג', אלא שחילק דהיינו דוקא היכא דיש לו טורח להחליף אבל היכא שאין לו טורח להחליף אפילו לית ליה הנאה חיישי' שמא החליף להכשילו. וכתב הרשב"א בתשו' ח"א סימן תשס"א, וקרוב בעיני שאין אומרים כן לסמוך על הגוי אלא בדיעבד אבל לא לכתחלה. והאו"ה בכלל כ"ב כתב והיינו דוקא בבית ישראל מותר אפילו לכתחלה אבל בבית גוי דוקא בדיעבד. וכתב המרדכי פרק כ"צ אעפ"י שמצריך מיהא בירושלמי בבית גוי תינוק יושב ומשמר, בדיעב' נהגו להתיר ולא חיישינן לאיחלופי ע"כ. ובת"ח כלל ל"ב אות ח' מביא דבריו לחלק בין בדיעבד לכתחלה, ושבישראל יושב ומשמר אפילו לכתחלה שרי ולא הזכיר החילוק דבית ישראל לבית גוי. ולא עוד אלא שנר' מדבריו שם דאפילו בבית ישראל דוק' בדיעבד אבל לא לכתחלה, ואולי הא"ו מתיר בבית ישראל אפילו לכתחילה".

ד) גלין מהרש"א (סעי' י') – "ואם אינו נהנה. תוספות עבודה זרה י"ב א' [ד"ה ושדי] וראייתם מהאי ארבע דמורייסא [שם לד, ב]. וקצת קשה, דשם מפסיד בחליפין ומנא לן עוד באינו נהנה ולא מפסיד. ועיין בבדק הבית סימן זה [עמוד נב] ד"ה כתב הרשב"א ז"ל. ומהרי"ט חלק א' סימן י"ב כתב דגם באינו נהנה, דוקא כשאינו צריך לזיף ולכוין החתימה או המשקל, והיינו טעמא דסעיף י"א בסמוך, אבל אם במקרה ובנקל יכול להחליף חיישינן, וזה שכתב רש"י גבי חמפ"ג מותר בחותם אחד [שם לט, ב ד"ה כי הדדי] דלית ליה רווחא, והרי מכל מקום בעינן חותם אחד. ועוד לו ראיות".

ה) עי' צמח צדק (לובאוויטש, או"ח סי' נ"ה) – "מ"ש הטוש"ע סי' קי"ח סוף סעי' יו"ד ואם אינו נהנה בחליפין מותר בכל ענין זהו דעת התוספות והר"ן. והרא"ש מחמיר ל"ש. אמנם הרשב"א חולק ע"ז דדוקא כשמפסיד לא חיישינן. וכן במרדכי הביא אוסרין. ולכאורה יש ראייה לאסור מדף (ל"ט ע"ב). וכ"מ בתשו' מהרי"ט ח"א סי' י"ב וחי"ד סי' ג".

ו) תשובות ונהגות (ח"ב סי' שע"ב) – "שאלה: שלח חבילה שהכילה שלשה קילו בשר ע"י הרכבת בלי חתימות כדין ... אבל הגרש"א בהגהות שם מביא דלא מקילינן אלא כשצריך לזיף ולכוין למשקל דומה, אבל אם קל להחליף חיישינן אף שלא נהנה, וכאן הלוא קל להחליף אף שלא נהנה בזה, ולדעת הגרש"א בשם מהרי"ט כה"ג אנו חוששין. וכן הוא בדרכ"ת שם בשם הפנים מאירות שכ"ז בבית ישראל אבל בבית הגוי חיישינן ע"ש. והעיקר נראה דיש לסמוך כאן על הא דאומן לא מרע אומנתיה, והפקידים פוחדים שאם יתפסו שגנבו והחליפו יפסידו מיד פרנסתם, ובמקום שלא נהנה בחליפין ודאי לא יסתכן בכך, וכ"ש במקום מעבר לרבים לא יכול לגנוב ומותר אפילו בלי חותם כמבואר בש"ע שם סעיף ז', וכאן שאם יגנוב צריך לעבור דרך רבים בגשר, כולי האי לא חיישינן. סוף דבר בדיעבד יש לנו יסוד נאמן להתיר, שלא נהנה בחליפין, וגם לא מרע אומנתיה, ובפרט שהמדובר בחבילה קטנה ודאי לא יסכן את פרנסתו בכך ועדיף האי חזקה מאומן דלא מרע אומנתיה ומותר בדיעבד. וכאן נוהגים גם לכתחילה לשלוח את השפחה עכו"ם לקנות ולהביא הבשר, וכמדומה שהטעם שאין לה סיבה להחליף את הבשר, וכפשוטו הש"ע והפ"ח שם ודלא כהגרש"א בהגהותיו, וגם שעוברת ביום במעבר רבים לא מפסדת אומנתה כשיתפסו אותה, ונראה שלכתחילה ראוי לדרוש מהאיטליו להחתים כדין דוקא ולא לסמוך על היתרים הנ"ל, ורק בדיעבד יש לצדד להקל. וע"ש בלבושי מרדכי יו"ד תנינא סימן נ"ד יעושו"ה".

2. מיקל.

א) מג"א (סי' תקי"ג ס"ק י"ג) – "ויש"ש כ' וז"ל כ' מהרי"ו סי' ו' אפי' בי"ט אחר השבת נאמן כיון שאין משביח מקחו אדרבה מגרע אותו דבצים ישנים גרועים הם ולא חיישי' שעשה להכשיל ישראל (כמ"ש בי"ד סוף סי' קי"ח) ואף שיש לפקפק בדבריו דהתם אמרי' שאינו עושה מעשה להכשילו מאחר שאינו מרויח כלום אבל לעולם לא מאמינים ליה במה שהוא ספק דאורי' מ"מ נ"ל להתיר דרוב המוכרים בצים הם מאותן שנולדו כבר ונהי דלא שרי משום רובא משום דהוי דשיל"מ מ"מ מדאורי' יש לן לסמוך ארובא אלא שאסור מדרבנן ולכן עכו"ם מסל"ת נאמן עכ"ל היש"ש".

ב) חכם צבי (סי' ל"ט) – "ואני תמה על הרב מהרי"ט ... ובעיקר הטעם אמאי לא חיישינן שיתכוין הגוי להכשילו נלע"ד דאף דהנכרים חשודים על שפיכות דמים ואין מתיחדים עמהם היינו בדבר שהוא נוקם ועושה רעה לישראל בוודאי חשיד עליו ועושהו כדי להנקם מישראל אויבו **אבל להכשילו בדבר איסור במקום שא"א לעמוד עליו אין זה נקמה לפי דעת הגוי שהרי אין הישראל יודע בדבר זה ומה רעה עשה לו וק"ל".**

ג) פר"ח (ס"ק ל"ו) – "הכלל העולה דלעולם לא חיישינן שהגוי מכוין להכשיל ישראל אף בדבר שאין לו שום טורח אלא לעולם מכוין להנאתו אם מעט ואם הרבה. וכן משמעות הפוסקים ודלא כמהרי"ט ז"ל".

ד) פר"ת (ס"ק י"ד, ס"ק י"ט) – "מהרי"ט ... ודבריו אין נראים".

ה) לחם הפנים (ס"ק ל"ה) – "ודלא כמהרי"ט (פר"ח)".

ו) בית לחם יהודה (ס"ק ל"א) – "ודלא כמהרי"ט. פר"ח".

ז) זבחי צדק (ס"ק פ"ח) – "ודלא כמהרי"ט".

ח) ערה"ש (סעי' ל"ב) – "ואני אומר דוודאי לשון רש"י ז"ל מורה דאף בדבר שאין לו ריוח כלל חיישינן אמנם רש"י הולך לשיטתו בפ"ק שם [י"ב א'] שפי' בד"ה רבא אמר וז"ל דהתם לית ליה הנאה דלישדי נבלה לקדרה דמיסתפי דאי חזי ליה ישראל תבע ליה בדינא עכ"ל הרי שכתב מפורש דאפילו במאי דלית ליה הנאה אי לא מפני היראה חשדינן ליה ואמת שהתוס' כתבו שם שדי בשר כחושה שלו ושקיל בשר שמינה כדי להרויח אבל בחנם כדי להכשיל לא חיישינן עכ"ל אבל רש"י לא ס"ל כן והיא דיעה יחידאה אבל התוס' יפרשו גם גבי פת דבחותם לא טרח ומזיין רע בטוב אבל בל"ז לא חיישינן כלל וכיון דזהו דעת רוב הפוסקים הכי קיי"ל".

ט) יביע אומר (כה"ח ס"ק קי"א) – "ואנן לא קי"ל כרש"י בהאי מילתא ... ורוב כל הפוסקים רוא"ח דס"ל לקולא".

י) חלקת בנימין (ס"ק ק"ז) – "והסכמת רוב הפוסקים".

יא) סתימות כמה פוסקים.

3. מראי מקומות – קנין תורה בהלכה (ח"א סי' מ' אות ב').

ה. האם יש לחלק בין ביתו של ישראל ובין אם היה בדרך או בביתו של העכו"ם.

1. יש חשש בבית עכו"ם.

א) פרח מטה אהרון (ח"ב סי' י"ג).

ב) הו"ד בדרכת (ס"ק ע"ה) – "ועי' בשו"ת פנים מאירות חלק ב' סי' י"ג מ"ש בזה וכ' לחלק בזה בין אם הוא בביתו של גוי או אם הוא בביתו של ישראל דאם הוא בביתו של גוי חיישינן לאחלופי אפי' אם אין לו הנאה משא"כ בביתו של ישראל אם יש לו הנאה חיישינן ואם אין לו הנאה לא חיישינן משום דמירתת עיין שם".

1) ומ"ש בשם הפנים מאירות, ולכאורה זה ט"ס וצ"ל פרח מטה אהרן.

2. מיקל, אין לחלק.

א) זבחי צדק (ס"ק פ"ח) – "ודלא כפרח מט"א".

ב) יביע אומר (כה"ח ס"ק קי"ב) – "מדברי האחרונים הנ"ל נראה שאין כל חילוק בזה בין אם היה הגוי בביתו של ישראל דמירתת טפי, ובין אם היה בדרך או בביתו של הגוי ... וכן עיקר".

ג) סתימת הפוסקים.

3. מראי מקומות – חזו"א (יו"ד סי' מ"א ריש ס"ק א').

ו. האם יש חשש שהנכרי רעב ואוכל ומחליף משלו.

1. רק בדרך חוץ לשוב (שאינן מאכל כזה מצוי).

א) חכם צבי (סי' ל"ט ד"ה ואני) – "היכא דאיכא למיחש שמא הוצרך לפי שעה מאותו דבר הנפקד כגון אם פת הוא והלך במקום שאין פת מצוי דאיכא למיחש שמא ירעב ויאכלנה ואח"כ יתן לו אחרת משלו או בבשר דאיכא למיחש נמי בכה"ג אם הוא במקום שאין בשר שכיה ולפי שעה אכלו ואח"כ יתן לו אחר משלו בכי הא וודאי לא מהימנינן ליה לגוי אף אם רואים שהיא שמנה כמות שהיתה אם לא ע"י ב' חותמות".

ב) בית מאיר (על הש"ך ס"ק י"א) – "הא המסתבר ע"פ המושכל דכל ההיתר הנאמר בש"ע סעיף י' ובהג"ה סוף סעיף ב' ואם אינו נהנה בחליפין מותר בכל ענין. היינו דוקא במפקיד ביישוב דמצוי לו להנפקד דבר שכמו הדבר הנפקד דאילו בשולח במקום מרחק דיש לחוש שמא על הדרך לא הי' מצוי לו להשיג כיוצא בדבר הנפקד והוא הי' צריך לו ואכלו. וכשבא לביתו נתן תמורתו מדידיל ודאי אף אם רואה הדבר הזה מושבח כדידיל מ"מ אסור כי אין לך נהנה בחליפין יותר מזה. והמורה צריך ליזהר להשיג על זה. וכן מצאתי להדיא בתשו' ח"צ סי' ל"ט".

ג) זבחי צדק (ס"ק כ"ז) – "שו"ת חכם צבי סי' טל הגאון בית מאיר בזה הסימן".

ד) חלקת בנימין (ס"ק ל"ה).

ה) אהל יעקב (סעי' כ').

2. חושש אף בשוב.

א) עי' מטה יהונתן (על סעי' י') – "ואם אינו נהנה בחליפין מותר בכל ענין כו'. הקשה הפרי חדש [ס"ק לו'] דהא בעבודה זרה דף ל"ט ע"ב מוכח דאפילו אינו נהנה בחליפין נמי חיישינן לאחלופי, דקאמר פת למאי ניחוש כו' אי כי הדדי נינהו כו' כיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזיין, אם כן מוכח דאף היכא שאין נהנה בחליפין נמי צריך חותם אחד. ולא קשה מידי, דודאי בפת אם שלח פת על ידי עובד כוכבים שפיר איכא למיחש דלמא לא יהיה לו כלל פת לעובד כוכבים עד שיהיה מוכרח לפת ישראל, ואחר כך כשירצה לקיים שליחותו יחליף בפת שלו, ואם כן אין נהנה בחליפין גדול מזה וחיישינן לאחלופי, מה שאין כן היכא דידעינן דאית ליה לעובד כוכבים פת שלו, ככהאי גוונא ודאי לא חש לאחלופי היכא דלית ליה הנאה מיניה".

3. אינו חושש כלל.

א) קנאת סופרים (השמטות לטטו"ד ויוס"ד תשובה ז' [ע"ה-ב']) (הו"ד בכה"ח ס"ק קי"ג), עי' השמטות להל' ס"ת תשובה כ"ו ד"ה ובמה [י"ב-ב']. אמנם עי' טוב טעם ודעת תליתאי ח"ב סי' י"ט [ט"ב-ב'] – "אין דברי החכם צבי נראין בזה כיון דמהני פוסקים הנ"ל מוכח להיפוך ובפרט מנ"ל לחדש חששות במה שרק חז"ל החמירו בזה חומרא ומן התורה הוא מותר לגמרי רק שחז"ל אסרו ועשו בזה תקנה א"כ אין לנו אלא מה שאמרו ולמה לנו לנו לחדש חששות יתירות ובפרט דחילוק רב ביניהם דבשלמא אם הנכרי נהנה בחליפין כיון דסתם נכרי גולנא הוא וכמ"ש רש"י בסוכה דף למ"ד לכך חיישי' לאחלופי אבל כל שאינו נהנה לחוש שמא הי' רעב הי' ב' ספיקות שמא לא הי' רעב ואת"ל הי' רעב שמא אעפ"כ לא החליף והוי ס"ס ומנ"ל לחוש לזה".

4. מראי מקומות – יביע אומר (כה"ח ס"ק קי"ג).

א) עמודי אש (אייזנשטיין, סי' ח' דף ס"א ריש ע"א), הו"ד יביע אומר (כה"ח סוף ס"ק קי"ג) – "חכם צבי ... שלא חשש הח"צ רק היכא שהלך למקום שאין פת מצוי אבל בסתמא לא חיישינן לזוה ומוכרחין אנו לומר כן דאל"כ ...".

כא] ציורים.

א. יחוד גוי בבית ישראל עם אוכל ויש מצלמה - "שאלה: גויה משרתת בבית ישראל ונשארת שם לבד במשך היום, כבר מובא בשו"ע (סימן קי"ח וקכ"ב) שיש לחוש שמא השתמשה עם הכלים או שהחליפה האוכל וכדומה, האם בכה"ג יועיל להתקין מצלמה בבית שרואה את כל הנעשה שם וממילא אין לחוש להשאיר אותה שם לבד במשך היום לכמה שעות".
1. מהני, בתנאי שהנכרי יודע שיש שם מצלמה - אפילו לכתחילה.

א) עמק התשובה (ח"ט סי' פ"ו) – "אודות שאלתו במושב זקנים שיש ביניהם גם מבנ"י, וב"ה שעלה בידו לסדר מטבח כשר ומינה שם משגיח תמידי ירא ושלם על כל ימות השבוע, אבל דא עקא היות שהמקום נמצא רחוק מישוב החרדי, באופן שקשה למשגיח חרדי לשבות שם בשבוי"ט, ע"כ עשה בזה שנתן בכל צד מהמטבח כלי המכשיר הנקרא 'ווידאו' שיכולין לראות עי"ז כל המתרחש שם, באופן שאחר השבת בא המשגיח וחוזר חלילה על כל התמינות של יום השבת והעכו"ם יודעים מזה, ובנוסף לזה מפעם לפעם מודיע להם ממה שנעשה שידעו שהוא עוקב וחוקר אחריהם, וכמ"ע רוצה לדעת אם עי"ז המטבח נשאר בחזקת כשרות שלא יהי' גייעתו לריק ח"ו עכתו"ד. הנה כלי מכשיר הווידאו הלא לזה עשוי, והוא כדי לידע כל הנעשה שם בהווה ובעבר, והפועלים ירתתו שלא יתשלחו ויתעצלו במלאכתם, וע"כ גם לענין פיקוח הכשרות לידע אם נעשה איזה שינוי פעולה בדבר שיודעין הן שיש קפידא שלא לשנות עבוד הכשרות, מועיל הוא, דאין לך השגחת עינים יותר עדיף מזה דהא רואין כל שעת העבודה מה מתרחש ומתעביד, ועדיף מיוצא ונכנס דמועיל אפי' בדבר שנהנה בחליפין ... לכן בוודאי לענין זה יכולין לסמוך על זה, ובפרט שאפי' בלא זה בדיעבד יש להתיר מכיון שאין שום הנאה בחליפין ...".

ב) הגר"א ונבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שט"ז, אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ח אות ז') – "שאלה: גויה משרתת בבית ישראל ונשארת שם לבד במשך היום, כבר מובא בשו"ע (סימן קי"ח וקכ"ב) שיש לחוש שמא השתמשה עם הכלים או שהחליפה האוכל וכדומה, האם בכה"ג יועיל להתקין מצלמה בבית שרואה את כל הנעשה שם וממילא אין לחוש להשאיר אותה שם לבד במשך היום לכמה שעות. תשובה: אם יזהירו אותה שיש מצלמה ואם תחפש יפטרנה".

ג) הגר"י טשזנר שליט"א (אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ח אות ז') – "מצלמות יכול להועיל אבל רק אם מצלמות את כל שטח הבית [עכ"פ כל המקומות ששייך לאסור המאכלים] ואין פינה שיכולה להסתתר שם. וגם העוזרת צריכה לדעת שיש שם מצלמות כדי שתדע להמנע מלעשות דברים שאין לה לעשות".

ד) חוט שני (עזרה כהלכה פרק ט' הע' כ"ח) – "אם הניחו בבית מצלמה שמצלמת את כל הנעשה במקום שבו מונחים המאכלים, המאכלים מותרים. ואע"פ שאין הישראל רואה את כל התמונות שהמצלמה מצלמת, מכל מקום חושש הנכרי שמא יבדקו את התמונות ויידעו שהחליף את המאכלים. וזאת בתנאי שהנכרי יודע שיש שם מצלמה".

ה) חלקת בנימין (ס"ק ק') – "כתב הרמ"א לקמן סימן קכ"ט ס"א דאפילו סגר הדלת אם יש סדק או חור שיכולים לראות בתוכו חשוב כפתוח ולפי זה נראה דה"ה אם יש לו מצלמה נגד האוכלים שאם יגע העכו"ם בהם יוכל לראותו דרך המצלמה נמי מותר ואפילו אם אינו מסתכל בה אם העכו"ם יודע שיכול לעיין בה כבר מירתת מלהחליף ואפילו בלילה נראה דמהני".

ו) מטבח הכשר (ארטסקרול, ריש עמ' תל"ה, פרק י"ז הע' ל"ט) -

If she is told about the camera, one need not review the video daily to check if she did anything wrong. See a similar point in Shach 118:15. However, one should check the video every so often.

ז) אהל יעקב (סי' קי"ח קובץ הלכות שכיחות סעי' י"ט) – "אם הניחו בבית מצלמה שמצלמת את כל הנעשה במקום שבו מונחים המאכלים, המאכלים מותרים. ואע"פ שאין הישראל רואה את כל התמונות שהמצלמה מצלמת, מכל מקום חושש הנכרי שמא יבדקו את התמונות וידעו שהחליף את המאכלים. וזאת בתנאי שהנכרי יודע שיש שם מצלמה".

אהל יעקב (סי' קי"ח קובץ הלכות שכיחות סעי' כ') – "מושב זקנים שנמצא שם משגיח תמידי במשך כל השבוע, והמקום נמצא רחוק מישוב חרדי, וממילא המשגיח אינו יכול להגיע בשבת וכדומה, והצריכו לסדר מצלמות שמצלם את כל המתרחש בתוך המקום, אפשר לסמוך לכתחילה ואין לחוש להחלפת או שאר חששות ביום השבת".

ב. מפתח של המטבח ביד גוי - "שאלה: מקום שעשו מנין לשבת עבור שמחה והיה מטבח עם חמין ועוד מאכלים שם, והמפתח היחידי של המטבח היה ביד גוי אחד שהוא מנקה את המקום, והיהודים שהגיעו לשמחה הגיעו למקום הנ"ל רק לתפילות ולסעודה אחרי שחרית, האם יש חשש שהגוי יחליף את הטשולנט וכדומה כיון שרק אצלו יש מפתח או שאפשר לסמוך על טביעות עין ועוד סניף אם יש".

1. הגר"ח ק"צ"ל (אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ה אות ג'), מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קמ"ז) – "למיחש מבעי".

2. הגר"א נבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שי"ד, אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ה אות ג') – "שאלה: מקום שעשו מנין לשבת עבור שמחה והיה מטבח עם חמין ועוד מאכלים שם, והמפתח היחידי של המטבח היה ביד גוי אחד שהוא מנקה את המקום, והיהודים שהגיעו לשמחה הגיעו למקום הנ"ל רק לתפילות ולסעודה אחרי שחרית, האם יש חשש שהגוי יחליף את הטשולנט וכדומה כיון שרק אצלו יש מפתח או שאפשר לסמוך על טביעות עין ועוד סניף אם יש. תשובה: אם יש טביעות עין וסימן הרי טוב".

3. שבט הקהתי (אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ה אות ג'), מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קמ"ז) – "הגם שאי אפשר שיחליף מ"מ יש חשש שיערב בסיר דבר איסור כדי שתהא מוטעם ואח"כ יטעום מהתבשיל".

4. הגר"א שלזינגר שליט"א (אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ה אות ג', מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קמ"ז) – "נלענ"ד שאין זה פשוט כלל ועיקר, ואין שום טביעת עין בטשולנט והוא במקום שנכרים מצוים והוא לבד יוצא ונכנס, לכאורה יש מקום לאסור".
5. מנחת פרי (אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ה אות ג', מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קמ"ז) – "נראה דבדיעבד יש להקל, חדא דאם יש טביעות עין בטשולנט יעוי' בד"ת יורה דעה (סימן קי"ח ס"ק כ"ד) ועוד דיש לומר שאינו נהנה בחליפין דשרי כמ"ש הרמ"א שם (סעיף ב') והשו"ע בסעיף י'. ויש לעיין דאפשר דנהנה לאכול מתבשיל זה ולטועמו, ועוד דאם הוא מעבר לרבים שרי כסעיף ז' ועי' שם בד"ת ס"ק נ"ח לגבי לילה, ובמקרה זה כל כניסתו לבית הכנסת יעורר חשד דהרי זה לא בזמן שצריך להמצא שם, וא"כ מירתת, אבל לכתחילה ודאי שהם צריכים לבקש את המפתח ושלא יהא ביד הנכרי".
6. הגר"י טשזנר שליט"א (אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ה אות ג', מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קמ"ז) – "הנה דעת הרמ"א יורה דעה (סימן ס"ג סעיף ב') שמותר בשר שנתעלם מן העין אפילו אם היה ביד נכרי, אם מצאו במקום שהניחו, או שיש בו סימן או טביעות עין (ע' י' שם ט"ז). [אולם בנידונינו, קשה להאמין שיהיה טביעות עין על כל חתיכה וחתיכה של בשר בטשולנט]. וכתבו הפוסקים דמ"א אם יש חשש לאחלופי יש להחמיר. והנה במקרים כאלו אין חשש שהגוי יחליף חתיכת בשר כשר בחתיכת בשר טרף, כי אצלינו הגויים חשודים לגנוב אבל לא מצוי שמחליפים. לכן לבני אשכנז ודאי שהטשולנט מותר. ולגבי בני ספרד, הנה לכאורה לדעת השו"ע באמת אסור, אבל כמדו' שגם הם לא מחמירים כמו השו"ע בכל דבר בזה, ולא הצלחתי לברר מהי בדיוק ההנהגה בזה אצלם. ולכן אם השאלה נוגע לבני ספרד יש להם לשאול אצל חכמיהם איך לנהוג".
7. אבני דרך (ח"ט סי' ק"ב) – "העולה לדינא: סיר חמין אשר נשאר במטבחון בבית הכנסת בחו"ל ויש מפתח לגוי האחראי על הניקיון (אף אם יש מפתחות נוספים), התבשיל נאסר כיוון שהגוי עלול להחליף את הבשר (בשעות בהם אין לו מירתת), דיש לו אפשרות הנאה בבשר מבושל זה. אולם יהא ניתן להתיר לכתחילה לאכול את החמין, אם הסיר היה חתום וסגור בכיסוי נוסף למכסה (אשר יש סימן בפתיחתו, כניילון נצמד הסגור היטב) או שישנם בבית הכנסת מצלמות אבטחה הגורמות לגוי שלא להיכנס בשעות שאין הוא אמור להיות נוכח במקום".

ג. לשלוח ממוסד אחד למוסד אחר קדירה עם בשר מבושל.

1. שבט הקהתי (ח"ג סי' רכ"ח) – "האם מותר לשלוח ממוסד אחד למוסד אחר קדירה עם בשר מבושל עבור התלמידים שם, ע"י שליח חילוני שיש לו רכב, בלי שישראל שומר תורה ומצוות מלווהו ובלי חותם בתוך חותם ... מ"מ נראה דלא חיישינן שמא החליף העכו"ם בשר כשר בטרופה, דלא שכיחי אצלו שישא עמו בשר מבושל ... ועוד נראה ... כשלוקח קדירה גדולה עם הרבה מנות בשר לא יתוודע לעולם דלקח חתיכה אחת דהא אין שולחין הבשר במדה אלא שולחין מאומד בדרך כלל וא"כ כיון דלא יתוודע שלקח לא חיישינן שישבי חתיכה אסורה במקומה. ועוד ... דאף אם העכו"ם הוא בתוך הרכב ג"כ דינו כמעבר לרבים כיון דאפשר לאנשים מבחוץ להרגיש אם מחליף בשר כשר בטרופה. [ועי' בשו"ת בית שלמה ... וצ"ע]. והצעת השאלה לפני הגאון הגדול ב' שלמה זלמן אוריבך שליט"א [וצ"ל] והשיב בפשיטות דמותר ואין צריך לחוש כלל שמא יחליף בשר כשר בנבילה. והוסיף גם משום דירא הנהג שיפטררו אותו אם יתפשו אותו שמחליף הבשר".
2. מראי מקומות.
- א) הר"י סלומון (אור ישראל חכ"ה עמ' קמ"ט) – "אין כאן סיבה להחליף, דהכל כשלו ולצרכו".

ד. לשלוח דבר טרפה ע"י ישראל חשוד: אם מחויב להודיע כן לשלוח, מחשש כיון דהשליח חשוד להחליף.

1. דרכ"ת (ס"ק ס"ו) – "וכ' בשו"ת טוטו"ד קמא סי' קע"ח נסתפקתי בראובן שביקש משמעון לקנות לו בשר טריפה ולשלחו לו וקנה שמעון הבשר טריפה ושלחן ביד אלו החשודים להחליף והנה לראובן עצמו א"צ להודיעו שהוא בשר טריפה דהא יודע זה שהרי ביקש ממנו רק בשר טריפה אך יש לספק אם מחויב להודיע כן לשלוח מחשש כיון דהשליח חשוד להחליף והרי הוא אינו יודע שראובן ביקש ממנו בשר טריפה א"כ סובר דמסתמא היא כשרה ויבא להחליפו בבשר אחר ויאכלנו וא"כ צריך הוא להודיעו שלא יטעה ויאכלנו או כיון דהוא רשע וחשוד להחליף אמרינן הלעיטהו לרשע וימות ואינו מחויב להודיעו שהוא טריפה ועיי"ש במ"ש בזה והוכיח דבזה וכיוצא בזה אמרינן אנו אחראין גם לרמאין וצריכין לעשות תקנה גם לרמאין וצריך להודיעו שהוא טריפה שמא יחלפנו ויבא לאכול בשר טריפה בלא הודע ועיי"ש במ"ש עוד בדינים אלו דהלעיטהו לרשע וימות ואין אנו אחראין לרמאין באריכות".

ה. מראי מקומות.

1. אג"מ (מסורת משה ח"ב יו"ד אות י"ד, עמ' קס"ח) – "והשיב רבינו שאין לחוש לדין של 'בשר שנתעלם מן העין' כשנכנס שמרטפית (babysitter) (נכרית) לתוך ביתו, דאין סיבה בזמננו לחשוש לזה דלמה תרצה לשנות את בשרו".
2. תשובות והנהגות (ח"א סי' תפ"ו) – "מנהג הפקר נוהג כאן בדרום אפריקא שמפקידים הבית ביד נכריות ויש מקומות שהנכריות או יהודיות פרוצות נוהגות כבעל בית שהם אוכלות מהתבשילין שיש להם הנאה מזה, ומפורש בשולחן ערוך יורה דעה קי"ח (סעיף י') ושם סי"ב וברמ"א וביאור הגר"א שם ס"ק ל"ו ובש"ך ס"ק ל"ה), שרק ביוצא ונכנס מותר אבל אם הודיעו שדעתו לשהות אסור, וכהיום הבעל ואשתו לא נמצאים בבית והכל נשאר ביד הנכרית ומדינא חיישינן בכל דבר שיש לה הנאה ממנו שמא תחליפנו או תיערב דבר איסור בתבשיל ואסור. וצריך לסגור התבשילים והיין במפתח אף התבשילים שבמקרה, אבל בבשר עצמו כיון שניכר בין בשר טהורה לטמאה לא חיישינן שתערב בנבילה דאין לה הנאה בכך. וכל זה הוא מחמת חשש מאכלות אסורות, אבל ראוי למנוע מהם שיש גם חשש בנכריות שמביאות לבית עתונים מזוהמים ומטמאים הבית, ועצם המראה בה עלול לטמא ומזיק מאד לחינוך הילדים, ובכל אלו ההורים מוזהרים, וכ"ש בפרוצה שהיא בעצמה מכניסה הרהורים בבנים ר"ל. ואשרי הבית שאין להם פרוצה או נכרית לעבוד, ומתנהגים בקדושה וטהרה ששכרם רב מאד".

כב ב' קדירות זו אצל זו - סעיף י"א.**א. הלכה.**

1. מיקל - מחבר (סעי' י"א), לבוש (סעי' י"א).
2. לכתחילה יש לזוהר - רמ"א (סעי' י"א).

ב. "לכתחילה יש לזוהר": למה.

1. חיישינן שמא יתחלפו התבשילים [שיטעו ויקחו תבשילו של השני ונמצא שהישראל אוכל בשר נבילה].
(א) מרדכי (ע"ז פרק ב' ס' תת"א) - "וראיה מפרק כיצד צולין אין צולין ב' פסחים ביחד **מפני תערובת גופין** הלכך אסור לצלות נבילה ושחטה בשני שפודין זה אצל זה".
(ב) ט"ז (ס"ק י"ב).
(ג) פר"ח (ס"ק ל"ח).
(ד) מנחת יעקב (כלל ל"ב ס"ק י"ז) - "במרדכי ... הט"ז".
(ה) חור"ד (ס' ק"ח ב' ס"ק א').
1) ולכן דוקא אם שני התבשילים הם של מאכל אחד - ט"ז (ס"ק י"ב), חלקת בנימין (ס"ק קי"ד).
2. משום ניצוצות.

- (א) ש"ך (ס"ק ל"ו, סוף ס"ק ל"ז).
(ב) שאלת יעב"ץ (ח"א ס' צ"ג), יד אפרים (הג' שו"ע ריש ס' צ"ז) - "ואף לשפות קדרה של היתר בצד קדרה של איסור שרי. אע"ג דאיכא למיחש נמי לניצוצות כדאי' בגמרא פ"ק דע"א בהדיא לא הלכת מימך לצור כו' ואינו אלא חומרא להזהר לכתחלה עיין ס' קי"ח".
(ג) אהל יעקב (סעי' נ"ז).

- 1) מכוסה מהני - ש"ך (ס"ק ל"ו), יביע אומר (כה"ח ס"ק קי"ח), חלקת בנימין (ס"ק קי"ד, ע' ציונים ס"ק רל"ו).
2) אפשר דוקא בתבשיל שיש בו רוטב הוא דחיישינן ולא בדבר גוש - חלקת בנימין (ס"ק קט"ו).
3) "וגדולה מזו כתב הרמ"א דלעיל סימן צ"ה ס"ו שיש לזוהר לכתחילה שלא ליתן בתוך תיבה אחת כד של בשר אצל של חלב שמא יפלו מזה לזה וכל שכן בענינו דמירי ברותחין דאיכא למיחש ביה טפי לניצוצות" - פר"ח (ס"ק ל"ח), "אבל שני קדרות אחת של בשר ואחת של חלב שרי אף לכתחילה דליכא חשש דחליפין וניצוצות לא שכיחי. ומיהו לפי מה שכתב ההג"ה לעיל בסוף סימן צ"ה [סעיף ו] שטוב לזוהר שלא יתן בתיבה אחת כד של בשר אצל של חלב כל שכן הכא שיש לזוהר", חלקת בנימין (ס"ק קי"ד).
4) מנחת יעקב (כלל ל"ב ס"ק י"ז), יביע אומר (כה"ח ס"ק קי"ח) - "ומ"מ יש להרחיק קצת זו מזו משום ניצוצות וכ"כ האו"ה כלל ל"ט דין כ"ב וכן עמא דבר".
5) חכ"א (כלל ע' סעי' י') - "ומכל מקום יזהר שלא יתזו ניצוצות ולכתחילה יש לזוהר שלא לשפות שתי קדירות זו אצל זו (סעיף י"א)".
6) יד יהודה (ס' צ"ב הקצר ס"ק ע"ג) - "וכעת אנו רואין מכשלות בכל יום ויום ונאסרו כמה קדירות ותבשילין ... על כן בודאי לכתחילה נכון לזוהר הרבה שלא יבואו לידי כך והירא דבר ה"ש יזהר מאוד בזה שלא לבשל בשר עם חלב בפ"א ומי שיכול להיות כירה מיוחדת לבשר ומיוחדת לחלב תבא עליו ברכת טוב".

3. חושש לב' פירושים.

- (א) גר"א (ס"ק ל"ה).
- (ב) פמ"ג (ס' ק"ח שפ"ד ס"ק ג') - "בסימן קי"ח מבואר לכתחלה אסור היינו משום ניצוצות או לחלופי והיכא דמרוחקים והם שני מינים שפיר דמי".
(ג) באה"ט (ס"ק כ"ב, סוף ס"ק כ"ג).
(ד) חלקת בנימין (ס"ק קי"ד, ציונים ס"ק רמ"א).
1) "ולכן רק אם אין הקדירות מגולות וגם של שני מינים שונים הן שרי דתו ליכא שום חשש" - חלקת בנימין (ס"ק קי"ד).
4. מראי מקומות - ערה"ש (סעי' ל"ד), יביע אומר (כה"ח ס"ק קי"ט).

כג להניח קדרות אצל השפחות - סעיף י"ב.**א. הלכה.**

1. רא"ש (ע"ז פרק א' ס' ט') - "ועל זה סומכין להניח הקדירות אצל השפחות **כשהולכים לבית הכנסת** ועוד דהוי כיוצא ונכנס ולירא **שמים נכון להחמיר** כי כמה פעמים אירע קלקול בדבר ועוד כדי להשביח חלקה נותנת חלב בקדירה".

ב. טעמים לאיסור.

1. שחושש שיש הנאה, וגם סמכה דעתה שלא יחזור מיד - עי' ש"ך (ס"ק ל"ז), פר"ח (ס"ק י"ז), גר"א (ס"ק ל"ו), "יש להחמיר כו'. כמ"ש בס"י באין יוצא ונכנס אסור אם נהנה וכן כאן פעמים נותנת חלב להשביח חלקה ובמפליג שהולך לב"ה כמ"ש ברא"ש", חלקת בנימין (ס"ק קט"ז), עי' מטבת הכשר (ארטסקרול, עמ' תל"ג).
2. וגם שכמה פעמים אירע קלקול בדבר - רא"ש (ע"ז פרק א' ס' ט'), לשונו מובא לעיל, חלקת בנימין (ס"ק קי"ז).

כד] אם אירע קלקול, אין להאכילה.א. **האם רק להכעיס.**

1. שבולי הלקט (ח"ב סי' ד"ה ולגאון) – "ולגאון אחר מצאתי: מה ששאלת, גוי הנכנס בחצר ישראל ויעא בידו, ומכניס אותה בסיר מלאה בשר **להכעיס**, כדי לאסור אותה על ישראל. כך ראינו, שאותו הבשר והסיר מותר לישראל, ואין בה משום בשולי גוים, ולא עוד, אלא שלא ילמדו הגוים לעשות כן לישראל אחר, אבל אם הכניס אותו הגוי חלב באותה קדרה וישראל רואהו, אסורה היא לו ולאחרים, ומשליך אותה לארץ ומשברה, ואסור לישראל להאכיל, **לא לאותו הגוי ולא לגוים אחרים**, כדי שלא ילמדו לעשות כן לישראל אחר. אבל אם אמר אותו הגוי לישראל, אל תאכל מן הקדרה שהשלכתי לתוכה חלב, אין מקבלין ממנו, אלא מותרת היא לישראל".

2. **כל שהגוי במזיד [ולאו דוקא להכעיס].**(א) ש"ב (ס"ק ל"ח).

(ב) פ"ח (ס"ק מ') – "שנתנה דבר איסור כו'. היינו כשכיוונה להכעיס או נתנו נמי להנאתה, אבל אם בלא ידיעה נתנו שפיר דמי להאכילה, וכן כתב הש"ך [ס"ק לח]".

(ג) פ"ח (ס"ק י"ח).(ד) לחם הפנים (ס"ק ל"ח).

(ה) מנחת יעקב (כלל ל"ב ס"ק י"ט) – "לאו דוקא נקט להכעיס אלא דנקט להכעיס לאפוקי אם לא ידע עכו"ם שדבר זה אסור לישראל וכן משמע בש"ע סי' קי"ח וכ"כ הש"ך שם ס"ק ל"ח".

(ו) חכ"א (כלל ע' סעי' י"ב) - לשונו מובא לקמן.(ז) זבחי צדק (ס"ק צ"ד).

(ח) ערה"ש (סעי' ל"ה) – "וזה שכתבו שלא להאכילה לאו דווקא לה אלא ה"ה גם לאחרים כדי שתראה שאין מעשיה כלום [שם] [ע"י פ"ת סק"ו בשם תפארת למשה שמחלק בין להנאתה ובין להכעיס ע"ש ואינו מוכרח ובכל ענין אין ליתן גם לאחרים וז"ש להכעיס לאו דווקא וכמ"ש הש"ך סק"ל ודו"ק]".

(ט) יביע אומר (כה"ח ס"ק קכ"ה).(י) חלקת בנימין (ס"ק ק"כ).3. **דוקא להכעיס.**(א) תפארת למשה (על הב"י) - לשונו מובא לקמן.(ב) הו"ד בפ"ח (ס"ק ז') - לשונו מובא לקמן.**ב. לכל נכרים או רק לאותו נכרי.**1. **לכל נכרים.**(א) שבולי הלקט (ח"ב סי' ד"ה ולגאון) - לשונו מובא לעיל.(ב) תו"ח (כלל ל"ב דין ט') – "אסור להאכילה לא לאותו עכו"ם ולא לאחרים שלא ילמדו לעשות כן".(ג) ש"ך (ס"ק ל"ט).(ד) בית הלל (סי' קכ"ד ס"ק ב') – "וכתב הש"ך...".(ה) פ"ח (ס"ק מ"א).(ו) פ"ח (ס"ק י"ח).(ז) לחם הפנים (ס"ק ל"ט).(ח) חכ"א (כלל ע' סעי' י"ב) - לשונו מובא לקמן.(ט) ערה"ש (סעי' ל"ה) - לשונו מובא לעיל.(י) יביע אומר (כה"ח ס"ק קכ"ו).(יא) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תל"ז).2. **תלוי.**(א) ע"י לבוש (סעי' י"ב) – "ואם אירע קילקול שנתנה דבר אסור בקדירה, לא יאכיל אותה לאותה שפחה כדי שלא ירגילה בכך".

(ב) תפארת למשה (על הב"י) – "ונ"ל דוקא להכעיס אבל להנאותה אינו אסור להאכיל אלא לו אבל לגוים אחרים מותר דהא לא נתקיימה מחשבתו ודו"ק וז"ש בש"ע דלא כש"ך נ"ל ברור".

(ג) הו"ד בפ"ח (ס"ק ז') – "וע" בספר תפארת למשה שכתב שיש חילוק אם נתנה להכעיס אסור להאכיל גם לעובדי כוכבים אחרים אבל אם נתנה להנאתה שרי להאכיל לעובדי כוכבים אחרים דהא לא נתקיימה מחשבתה עכ"ד".

(ד) מקור מים חיים (על סעי' י"ב) – "דבדאי היכא דעושה להכעיס ולא עבור הנאהו בזה מסתבר דאין להאכילו לא לאותו עובד כוכבים ולא לעובד כוכבים אחרים כ"א לקנוס רק דלא ליתן רק לאותו עובד כוכבים אבל לעובד כוכבים אמרים יתן אכתי אהני מעשיו קצת כי הוא לא עשה בעבור הנאתו רק שלא יאכל הישראל וכדי שלא ירגיל צריך למיקנסי דלא ליתן לו ולא לעובדי כוכבי אחרים משא"כ היכא דעשה להנאתו דאי אם לקנוס שלא יתן לו דבזה לא אהני מעשיו כיון דעשה רק עבור הנאתו וכדאי לקנוס דלא יתן לו שוב לא אהני מעשיו וממילא לא ירגיל עצמו בכך".

3. **מראי מקומות – חלקת בנימין** (ס"ק קכ"א), מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק י"ז הע' נ').

ג. למכור האוכל.

1. מיקל.

א) בית הלל (סי' קכ"ד ס"ק ב') – ונראה דאפשר למכור לעכו"ם מותר שלא יפסיד את שלו וגם בזה לא מקרי שלא ירגילו בכך מאחר שמקבל דמים בעד המאכל".

ב) מנחת יעקב (כלל ל"ב ס"ק כ') – נראה דמותר למכור אפי' לאותו עכו"ם עצמו רק שלא יזלזל אצלו במכירה בשביל איסור ושיהא הדבר מצוי לקנות כדי שלא יהיה לו שום הנאה דאז ליכא למיחש שירגיל עצמו לעשות כך בחנם".

ג) זבחי צדק (ס"ק צ"ז).

ד) יביע אומר (כה"ח ס"ק קכ"ז).

2. אסור.

א) חכ"א (כלל ע' סעי' י"ב) – "אם אירע קלקול שנתן עכו"ם במזיד דבר איסור בקדירה של ישראל לאוסרו עליו אין להאכיל המאכל לעכו"ם אלא ישליכנו לבית הכסא (שם) שלא ירגילו בזה (סעיף י"ב)".

3. מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק קכ"ב, ציונים ס"ק רנ"ז).

כה] עכו"ם שאמר אל תאכל מקדירה זו שאני השלכתי בה חלב.

א. הלכה.

1. מיקל, אינו נאמן – ב"י (ס"ק י"ב), תו"ח (כלל ל"ב דין ט'), ש"ך (ס"ק ל"ח), פ"ר"ח (ס"ק מ"א), באה"ט (ס"ק כ"ד), חכ"א (כלל ע' סעי' י"ג), זבחי צדק (ס"ק צ"ח), ערה"ש (סעי' ל"ו), יביע אומר (כה"ח ס"ק קכ"ח), חלקת בנימין (ס"ק קכ"ג, עי' בי' סעי' י"ב ד"ה בכך [עמ' רכ"ח], "וצ"ע"), מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק י"ז הע' ב').

2. מראי מקומות – כנה"ג (הג' ב"י ס"ק מ"ט).

א) דרכ"ת (ס"ק פ"ט), יביע אומר (כה"ח ס"ק ק"ל) – "וכתב בס' מגדים חדשים ולפענ"ד נראה דאם אמר העכו"ם להדיא אל תאכל מקדירה זו שאני השלכתי וכו' יש להורות שיאכל הישראל המאכל לפני העכו"ם תיכף כדי שלא ירגיל העכו"ם א"ע בכך כדלקמן ס"ס קכ"ד בהג"ה מיהו כ"ז דוקא בכה"ג דנראה מהדברים שאומר להכעיס אבל ...".

ב. במסיח לפי תומו.

1. מחמיר.

א) עי' פ"ר"ח (ס"ק י"ח ד"ה כתב) – "כתב הב"י ... ונראה דדוקא אם אמר בסדר זה אבל אם היה מדבר עם ישראל אחר והיה מדבר לפי תומו שהשליך בה חלב כגון שנפל מידו לתוכה או שנשארה חתיכת חלב בידו וחש עליה להשליכה לאיבוד ונתנה בקדירה או שלא ידע דאסור ולצד טובת ישראל עביד הכי והודיע הדבר לפי תומו אסור ... ונראה דאם אמר הגוי אני השלכתי שומן הגיד לקדירה דשרי גם במל"ת דדוקא בדאורייתא הוא דמחמירין".

ב) חינוך בית יהודא (סי' נ"א) – "מיהו הך דשבולי לקט דלעיל לא מקרי מסיח לפי תומו דכיון שאומר אל תאכל מקדירה זו שהשלכתי בה חלב ש"מ שהגוי יודע שהישראל אסור לאכול כי יש בו חלב, י"ל דאומר להכעיס ואיכא אמתלא. אכן בנדון דידן שבא הגוי בתומו ואמר שהי' מחט בכרס דרך פלא ואינו יודע שטריפות תלוי בזה שמא יש לחוש לחומרא לדברי הגוי".

ג) זבחי צדק (ס"ק צ"ט).

2. מיקל.

א) משאת משה (או"ח ח"א סי' ב') – "ואיך שיהיה לענין גוי מסל"ת נאמן להקל ולהתיר בשאר איסורין יש בדבר להקל ולהחמיר בדברנו מיהא לפי רוב חילוקי דעות, דבפלוגתא מתניין בספרן של ראשונים ואת אחרונים ז"ל, אכן לענין אי נאמן להחמיר במסל"ת הא ודאי נראה דרובא דרבנותא מסכימים לדעת אחת דאינו נאמן אפילו במסל"ת ... גם בסי' קי"ח [ס"ק י"ב], כתב מרן בשם שיבולי הלקט [ח"ב סי' ב' ד"ה ולגאון], שאם א"ל גוי לישראל אל תאכל מקדירה זו שאני השלכתי בה חלב דלא מקבלינן מיניה יע"ש. והדברים חוזרין אל השורש שהשרישו לנו דכל שאינו בידו אינו נאמן להחמיר, ויש להם על מה שיסמוכו מדברי הש"ס".

3. מראי מקומות – יביע אומר (כה"ח ס"ק קכ"ט), חלקת בנימין (ציונים ס"ק רס"א).

א) ב"ח (החדשות סוף סי' י"ט) – "כי ב"י כתב בשם שבולי לקט בגוי שאומר לישראל אל תאכל מקדירה זו שהשלכתי לתוכו חלב דאין מקבלינן ממנו וה"ה דה"נ דלא מציינו דגוי נאמן במסל"ת אלא בעדות אשה כנ"ל עכ"ה וכתב שם הגה על הגה זה וז"ל ול"נ דאין מכאן כ"כ רא"י דבשלמא התם ראינו שאמר להכעיס דקאמר שהשלכתי בו חלב א"כ אמרינן כיון דהוא עושה להכעיס דלמא לא השליך כלל ואומר להכעיס משא"כ בנ"ד די"ל שפיר קאמר וצ"ע".

ב) דרכ"ת (ס"ק פ"ט) – "ועי' בפרי תואר ... וכתב בס' מגדים חדשים ... אבל היכא דהעכו"ם מסלפ"ת ומתוך דבריו אנו שומעין שנתן חלב בקדירה שלא להכעיס אף די"ל דאינו נאמן לאסור מ"מ עכ"פ אינו מחויב לאכול בפניו כיון שאנו רואין שאינו מתכוין להכעיס עיין שם".

ג. אם באמת נאמן.

1. מחמיר.

א) ערה"ש (סעי' ל"ו) – "כתבו הפוסקים דכתי שאמר לישראל אל תאכל מקדירה זו כי השלכתי בו איסור אינו נאמן [ב"י וש"ך שם] ובוודאי מעיקר הדין כן הוא אמנם לאו כללא הוא דאם הישראל מבין מדבריו שיכול להיות כן כגון שאמירתו הוא שלא על דרך השחוק והנקימה אלא דרך התוודות וכה"ג בודאי שצריך לחשוש ולא לאכול דכללו של דבר בענין נאמנות דאף שמדינא אינו נאמן

מ"מ אם מבינים לפי ההשערה שאינו משקר צריך להאמין וכמ"ש בסי' קכ"ט ע"ש ולעיל בסי' ל"ו סעיף כ"ב ובסוף סי' מ"ה בארנו
בזה ע"ש וע' באהע"ז סי' קט"ו".
(ב) יביע אומר (כה"ח ס"ק קכ"ח).
(ג) חלקת בנימין (ס"ק קכ"ג).
2. מראי מקומות – מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק י"ז הע' ב').

כו | שכח הדפוס בבית העכו"ם - סעיף י"ג.

נאמנות סימן קי"ט

[א] ישראל כשר: נאמן.	[יא] אינו נאמן - <u>סעיף ז'</u> .	[כא] ספק איסור דאורייתא.
[ב] חשוד לאכול דברים אסורים - <u>סעיף א'</u> .	[יב] מפורסם שעובר בא' מעבירות שבתורה.	[כב] המוכר דברים האסורים - <u>סעיף ט"ו</u> .
[ג] לאכול שם דברים המותרים.	[יג] בשל אחרים.	[כג] טבח שרוצה להכשיל - <u>סעיף ט"ז</u> .
[ד] נאמן כבי תרי: בזמן הזה.	[יד] חשוד בדבר דלא משמע שהוא עבירה.	[כד] טבח שיצאת טריפה - <u>סעיף י"ז</u> .
[ה] לקנות ממי שאינו מכירין.	[טו] המחזיק להיתר, להושיטו להאוסר.	[כה] טבח שאינו בקי - <u>סעיף י"ח</u> .
[ו] חשוד למכור דברים אסורים - <u>סעיף ב'</u> .	[טז] הלכה.	[כו] האם חשוד עשה שליחותו - <u>סעיף י"ט</u> .
[ז] ליתן לחשוד משלו לתקן האוכל - <u>סעיף ג'</u> .	[יז] מקח טעות - <u>סעיף י"ג</u> .	[כז] חשוד - <u>סעיף כ'</u> .
[ח] החשוד לדבר אחד - <u>סעיף ד'</u> .	[יח] שוגג דרבנן: האם צריך כפרה.	[כח] משגיח.
[ט] החשוד על איסור חמור - <u>סעיף ה'</u> .	[יט] שוגג דרבנן: האם יש איסור לפנ"ע.	
[י] אם אפי' בשני מיני איסורים.	[כ] בהמה שלא נבדקה כהוגן - <u>סעיף י"ד</u> .	

ספרים - חכ"א (כלל ע"א), עצי העולה (הל' ישראל חשוד).

דור המלקטים - אהל יעקב (סקוצילס), ויאמר גבריא (פלאס), חלקת בנימין (כהן), יביע אומר (כף החיים).

[א] ישראל כשר: נאמן.

נאמנות: ו' סוגים - 1) גוי. 2) ישראל כשר. 3) ישראל עמי הארץ. 4) ישראל חשוד לאכילה. 5) ישראל חשוד רק למכירה. 6) ישראל שאינו מכיר.

א. וספרה לה.

1. ויקרא (פרק ט"ו פסוק כ"ח) – "נאם טַהֲרָהּ מְזוֹכָה וְנִסְפְּרָה לָהּ שְׁבַעַת יָמִים וְאַחַר תִּטְהַר".
2. כתובות (דף עב.) – "דא"ר חננא בר כהנא אמר שמואל: מנין לנדה שסופרת לעצמה. שנאמר: [ויקרא ט"ו] וספרה לה שבעת ימים, לה לעצמה".

ב. עד אחד נאמן באיסורין - גיטין (דף ב:).

1. סברא הוא – רש"י (יבמות דף פח. ד"ה ואמר, "והא ודאי פשיטא לן דסמכי' עליה כל זמן שלא נחשד דאי לאו הכי אין לך אדם אוכל משל חברו ואין לך אדם סומך על בני ביתו").
2. פסוק, וזבחת ושחט – רש"י (חולין דף י: ד"ה עד, עי' גיטין דף ב: ד"ה ומשני, "עד אחד נאמן באיסורין. דכל יחיד ויחיד האמינתו תורה וזבחת מבקר ומצאנך [דברים י"ב] ושהט את בן הבקר [ויקרא א'] ואכלי כהנים על ידו ולא הזקיקו להעמיד עדים בדבר ולא הצריכה תורה עדים אלא לעונש ממון או מיתת בית דין ולעריות דגמרינן (גיטין ז) דבר דבר ממון").
- (א) דברים (פרק י"ב פסוק כ"א) – "כי ירסק ממך המקום אשר יבסר ה' אלקיך לשום שמו שם וזבחת מבקר ומצאנך אשר נתן ה' לך כאשר צויתך ואכלת בשעריך בכל את נפשך".
- (ב) ויקרא (פרק א' פסוק ה') – "ונשחט את בן הבקר לפני ה' והקריתו לפני ה' את הקנים את הקנים ונתת את הקנים על המזבח סביב אשר פתח אהל מועד".
- (1) פמ"ג (פתיחה להל' שחיטה ד"ה ודע) – "ראיתי ברש"י חולין יו"ד ב' ד"ה ע"א דמשחיטה קא יליף לה וזבחת ושחט בן הבקר בלשון יחיד ולא הזקיקתו התורה לעדים ש"מ ע"א נאמן באיסורין אף היכא דאיתחזק איסורא כיון דבידו הוא".
3. פסוק, וספרה לה – תוס' (גיטין דף ב: ד"ה עד, "וא"ת ומנא לן דעד אחד נאמן באיסורין וי"ל דילפינן מנדה דרשין בפרק המדיר (כתובות דף עב.) וספרה לה לעצמה").
- (א) חולק: שאין ראייה מפסוק "וספרה לה".
- (1) רמב"ן (גיטין דף ב:): – "וק"ל התם הא איתחזק איסורא שאפילו פירסה נדה עמו במטה או שילדה סופרת לעצמה ונאמנת על טבילתה, וניגמר מינה דעד אחד מהימן אפילו איתחזק איסורא ... התם אי אפשר שתביא עדים לפסיקת זיבתה ונדותה ולספירתה ולטבילתה לפיכך האמינתה תורה ואין למידין ממנה לשאר עדיות כלל שאין דנין אפשר משאי אפשר".
- (2) פמ"ג (פתיחה להל' שחיטה ד"ה ודע) – "ודע דהא דע"א נאמן אף דאיתחזק איסורא היכא דבידו והיכא דאין בידו נאמן בלא איתחזק נפקא לן מנדה דכתיב וספרה לה שבעת ימים (נדה לאו דווקא דזבחה הוא דכתיבי) ודרשין כתובות ע"ב א' לה לעצמה אלמא ע"א נאמן שאומרת שטבלה אף דאיתחזק איסורא שהיתה טמאה כיון דבידה לטבול ... ומיהו זה אינו, דזבחה מנא לן דנהי דספרה לעצמה אבל טבילתה אימא דבעינן בפני שני עדים כשרים".

ג. אין דבר שבערוה פחות משנים - גיטין (דף ב:).

1. דברים (פרק י"ט פסוק ט"ו) – "לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר".

2. דברים (פרק כ"ד פסוק א') – "כי יקח איש אשה ובִּעָלָהּ וְהָיָה אִם לֹא תִמָּצָא תָן בְּעֵינָיו כִּי מָצָא בָּהּ עֲרֹת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר פְּרִיִּתָת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ".
 א) רש"י (גיטין דף ב: ד"ה ומשני) – "ואין דבר ערוה. ראוי להתירו בפחות משנים דליף דבר דבר ממון כתיב הכא כי מצא בה ערות דבר (דברים כד) וכתיב התם על פי שנים עדים יקום דבר (שם יט) במס' סוטה (דף ג:)."
 ב) הגדר של "ערוה" – עי' ריש הל' נדה, לשיטות ומראי מקומות.

ב] חשוד לאכול דברים אסורים – סעיף א'.

לבוש (סעי' א', סעי' ב') – "אע"ג דקיימא לן דמן התורה **כל אדם נאמן על שלו**, לסמוך עליו כשיאמר על שלו דבר זה כשר הוא, וילפינן לה **מקרא דכתיב [ויקרא טו, כת] וספרה לה**, לעצמה ונאמנת לומר שהיא מותרת לבעלה, כדבעינן למימר לקמן בעז"ה סימן קכ"ז סעיף א' ובהלכות נדה סימן קפ"ה [סעיף ג], מ"מ אמרו חז"ל **הני מילי סתם בני אדם**, אבל בחשוד לאכול דברים האסורים, בין אם הוא חשוד באיסור תורה בין אם הוא חשוד באיסור דרבנן, אין לסמוך עליו בהן".

א. יש לחלק בין עם הארץ [סתם דתיים] וישראל חשוד [כגון חילוני].

1. מחבר (סי' קי"ח סעי' ח') – "הלוקח בשר ושלחו ביד אחד מעמי הארץ, נאמן עליו אף על פי שאינו מוחזק בכשרות, ואין חוששין שמא יחליף. ואפ"י עבדי ישראל ואמהותיהם נאמנים בדבר זה. ויש מי שאומר שאם הוא חשוד לאכול דברים שאין דרך הרבים להקל בהם, אף הוא חשוד להחליף".
 2. רמ"א (סעי' ז') – "מי שהוא חשוד בדבר דלא משמע לאינשי שהוא עבירה, לא מקרי חשוד, מיהו לאותו דבר אינו נאמן".
 א) הכללים והגדרים – עי' לקמן סעי' ז'.
 3. מראי מקומות – משנת יוסף (חי"א סי' ק"מ).

ב. אם מתארח: בדיעבד.

1. מחמיר – מחבר (סעי' א'), לבוש (סעי' א'), "אפילו יאמר לו כשר הוא אינו נאמן", ש"ך (ס"ק ד'), חכ"א (כלל ע"א סעי' א'), ביע אומר (כה"ח ס"ק ז'), חלקת בנימין (ס"ק ה').

ג. במקום שרוב חנויות מוכרות בשר כשר.

1. מראי מקומות – הגרז"ן גולדברג זצ"ל (בינה ודעת פרק י"א הע' כ"ב).
 א) לקחו מומר: האם דינה כפרוש או כקבוע – עי' סי' ק"י סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ד. החשוד לאכול דברים האסורים ויש לו אשה יראת ה' והיא משגיחה על המטבח.

1. מיקל – ביע אומר (כה"ח ס"ק ח'), אהל יעקב (סעי' כ"ב), "המחמיר בזה תע"ב".

ג] המתארח עם החשוד, לאכול דברים המותרים.

א. מקור הדין.

1. משנה (שבת דף יא.) – "לא יאכל הזב עם הזבה, מפני הרגל עבירה".
 2. ברייתא (שבת דף יג.) – "כיוצא בו, לא יאכל זב פרוש עם זב עם הארץ ... שמא יהא רגיל אצלו, ויאכילנו דברים טמאין בימי טהרתו".

ב. מחמיר.

1. פסקי ריא"ז (שבת פרק א' הל' ג' אות י') – "וכן לא יאכל אדם עם אשתו נדה מפני הרגל עבירה. והמורה אוסר לוכל עמה בקערה אחת, ומז"ה אוסר אף בשולחן אחד. וכבר ביארתי טעמם בקונטרס הראיות. וכן לא יאכל זב פרוש עם עם הארץ, שמא יהא רגיל אצלו ויאכילנו דברים טמאים בימי טהרתו. ונראה בעיניי שכך ראוי לומר **במי שחשוד על האיסורין שאסור לוכל עמו אפילו של היתר, שמא יהא רגיל אצלו ויאכילנו דברים האסורים**, כמבואר בקונטרס הראיות".
ריא"ז (שבת שלטי גבורים סוף דף ה:) – "וכן לא יאכל אדם עם אשתו נדה מפני הרגל עבירה. והמורה אוסר לאכול עמה בקערה אחת, ומז"ה אוסר אפ"י בשולחן אחד. וכבר ביארתי טעמו בקונטרס הראיות. ונראה בעיניי שכך ראוי לומר **במי שחשוד על האסורים שאסור לאכול עמו אפילו דברים של היתר**, שמא יהא רגיל אצלו ויאכילנו דברים האסורים, כמבואר בקונטרס הראיות".
 2. דר"מ (ס"ק ד') – "כתב בהגהת [אשיר"י] בשם ר"י אור זרוע דמי שהוא חשוד על איסור שאסור לאכול עמו אפילו דברים המותרין שמא יהא רגיל אצלו ויאכילנו דברים האסורין עכ"ל".
 א) מגיה על פסקי ריא"ז (ע"ז פרק ב' הע' ר"ד) – "ועיין בדרכי משה טור יו"ד (הוצאת מכון ירושלים) סי' קיט אות ד' שכתב כן בשם ר"י או"ז, ונראה שנפל שם ט"ס וצ"ל **ריא"ז**".
 3. ט"ז (סוף ס"ק ד') – "וכתוב בד"מ בשם הגהת אשר"י שמי שחשוד על איסור שאסור לאכול עמו אפילו דברים המותרים שמא יאכילנו דברים האסורים גם כן עכ"ל".
 4. כנה"ג (הג' הטור ס"ק א') – "החשוד לאכול דברי האסורי' כו, נ"ב: מדתנן פ"ק דשבת לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה יש ללמוד שאסור לאכול אפילו דברים של היתר עם מי שחשוד על האיסורים, שמא ירגיל אצלו ויאכילנו דברים האסורים, ריא"ז הובאו דבריו בשלטי הגבור' בפ"ק דשבת, וכ"כ ט"ז בשם ד"מ שכתב כן בשם הגהות אשר"י, וכ"כ הרלנ"ח סי' קכ"א".

5. בית לחם יהודה (סוף ס"ק ד') – כ' ד"מ בשם הג"א ...".

6. הלכות קטנות (ח"א סי' ק"ג ד"ה ובאכסנאי) – "ובאכסנאי בבית החשוד על האיסורין ולאכול היתר עמו עיין פ"ק דשבת הלכות הרי"ף דף ק"ג ע"א בשלטי הגבורים סי' ד' המתחיל לשון ר' ישעיה אחרון ונראה בעיני וכו' דמי שחשוד על האיסורין שאסור לאכול עמו אפי' דברים של היתר שמא יהא רגיל אצלו ויאכילנו דברים האסורים עכ"ל ומשמע דמה דקאמר ונראה בעיני וכו' היינו לאכול אפי' דברים של ודאי היתר אבל להיות רגיל לאכול עמו בסתמא פשיטא דאסור".

7. באה"ט (סוף ס"ק ג') – "וכתב בד"מ בשם הגהת אשר"י ...".

8. שלחן גבוה (ס"ק ד') – "כנה"ג ...".

9. בכור שור (ע"ז דף לט: על הפר"ח) – "סי' קי"ט סק"ו הביא בשם הט"ז מ"ש ד"מ בשם הג"א ... וכתב הפר"ח ע"ז ... ולענ"ד אשתמיטתיה לפר"ח ש"ס ערוכה המבואר שם כהג"א והוא בשבת דף י"ג ע"א כיוצא בו לא יאכל זב פרוש עם זב עם הארץ ומסיק הטעם אף על גב דהאי ליכא איסורא דהא בלא"ה זב פרוש דברים טמאים קאכיל מ"מ שמא יאכל עמו בימי טהרתו והוא חשוד להאכיל דברים טמאים ע"כ וההיא לאו למשנת חסידים אתמר אלא לדינא דהא כיוצא בו דאיסור אכילת זב עם הזבה אתמר וההוא דין גמור הוא כמ"ש סי' קצ"ה וכן מוכח התם בגמ' להדיא דחמור משיינים הוא בבגדו והיא בבגדה. ובלא"ה מ"ש בגמ' בסתמא לאו לחסידות אתמר כמ"ש ביבמות פ' כיצד (כ' ע"א) כל שאינו מקיים דברי חכמים קדוש כו' רשע נמי לא מקרי, וכדברי הג"א אלו משמע להדיא מהרמב"ם סוף פ"א מהלכות מאכלות אסורות (הכ"ו) ולכן יתד הוא שלא תמוט".

10. ערך השלחן (ס"ק ב') – "הד"מ כ' בשם הג"א ... וכעין זה כ' רש"י בע"ז ריש דף ל"ח הטעם דבשולי גוים אסור שלא יהא ישראל רגיל אצלו במאכל ובמשת' ויאכילנו דבר טמא וכ"כ הג"א בשם רשב"ם וע"ש בתוס' ועיין בהפר"ח שכ' דאין זה אלא חומרא אבל ה' בכור שור דף קכ"ד ע"ב כ' דאסור מעיקר הדין ע"ש".

11. זבחי צדק (ס"ק ה') – "ט"ז ... פר"ח ... ויש להחמיר כס' ראשונה".

12. הסבא קדישא (יו"ד סי' ט"ו, שו"ת מהרש"א ח"א יו"ד סי' ז') – "ודאי דאין לסמוך על דברי הפרי חדש בזה ... ובאמת דכן מבואר גם כן בדברי הרמב"ם שם, דכתב וז"ל דאסור להתארח אצל החשוד ואם עבר ונתארח אצלו אינו אוכל בשר ואינו שותה יין על פיו עד שיעיד לו אדם כשר עליהם ע"כ. דמפורש יוצא דלכתחילה מיהא אסור בכל אופן ואף בדבר המותר ורק דאם עבר עכ"פ לא יאכל דבר שיש בו חשש איסור ואפילו הכי דמכל מקום עברינא אתקרי, וכן כתב ג"כ כל הפוסקים כדבריו עיין עליהם ... **דיש לומר דהך דינא דלא יתארח הוא אף בלא אכילה כלל**, וכמ"ש כן הרא"ש בפירושו המשנה וז"ל ...".

13. אורח נאמן (סי' קצ"ו ס"ק א', ע"י הג"מ מבהמ"ח שם ס"ק ז') – "הד"מ ...".

14. דרכ"ת (ס"ק ה') – "עי' בד"מ שכ' מהג"א ... והביאו הט"ז להלן סוף סק"ד ועפר"ח ס"ק ו' שכ' ... אמנם בכור שור דף קכ"ד ע"ב בחידושי לע"ז דף ל"ט כתב דאסור מעיקר הדין עיין שם ובערך השלחן אות ב".

15. שבט הלוי (ח"ד סי' צ', אבני ישפה ח"א סי' קמ"ד) – "אמנם בכ"ז צדקו דברי הגאון בכ"ז דמשמע לי' ברמב"ם מדכ' בתחלה סתם אסור להתארח אצלו ואח"כ כ' ואם עבר ונתארח אצלו אינו אוכל בשר וכו' משמע דרבינו הרמב"ם תרתי קאמר דיש דין לכתחלה ודין דיעבד דלכתחלה לא יתארח אצלו כלל אפילו לדברים המותרים מחשש שיאכילו דברים אסורים שחשוד עליהם, ודין שני **דאם עבר ע"ז והתארח אצלו לא הצריכו לבטל הארחתו אלא יאכל הודאי מותר**, ועל החשוד יעמיד עדים וזה דיעבד מפני כבוד הבריות או לצורך, אבל לכתחלה בודאי מכ"מ אסור באופן דלענ"ד דברי רבינו הבכ"ו"ש הלכה הם דהחשוד על האיסור אסור לאכול עמו אפילו דברים מותרים מעיקר הדין, וכה ראינו ג"כ בד"ת סי' קי"ט ס"ק ה' העתיק דברי הבכ"ו"ש סתמא להלכה".

16. יביע אומר (כה"ח ס"ק ג').

17. תשובות והנהגות (ח"א סוף סי' תכ"ד, ח"ג סוף סי' רנ"ד) – "ומכאן נלע"ד להעיר, על מה שרגילים הרבה אנשים שקונים דברי מאכל ובודקים הרשום על העטיפה מה הם מכילים, ואם לדעתם אין בהם תערובות חשש איסור אוכלים אותם, וטענתם בפייהם שאינם סומכים על עדותו שהרי אינו כשר לעדות, אלא על הרשום על המוצרים שידוע שאין במוצרים אלו חשש איסור, ולפ"מ שנתבאר דבחשוד אסור לאכול אפילו דבר היתר, גם כשאומר שכשר וכ"ש שאינו אומר, וה"ט שעלול לערב וע"כ אסור מדינא וכמ"ש הט"ז והתבו"ש, ולפ"ז יש לומר שגם בקונה בשוק דבר מאכל המורכב מכמה מוצרים אך שידוע שאין בו דבר איסור אסרוהו חכמים שמא לא יזהר ויבוא לאכול גם כשיהא בו חששות איסור. אכן יש לחלק שדוקא בבית החשוד אין לאכול גם דברים המותרין כשאין צורך גמור, אבל לקנות בשוק באריזה שרי, והיינו באופן שאין חשש תערובת איסור, אבל כשיש חשש תערובת איסור אין לסמוך על רישום בעטיפה שאצלם אם המרכיב הוא אחוז קטן מאד כגון שני אחוז כליתא דמי, שלפי החוק הבינלאומי אם המרכיב הוא בשני אחוז ואינו משנה הטעם, אין חובה להזכיר כלל על העטיפה, ולדין אסור מה"ת בשישים, ויש דברים שנותנים טעם ביותר משישים כדבר חריף, ויש שאוסרים כ'מעמיד' דאפילו באלף לא בטיל, ובזה לא שייך הדין דאומן לא מרע אומנתיה. ועוד ביארנו במקום אחר המכשולות המצויים גם בחשש כישול בכלי איסור בני יומן ותערובות חששות איסור ואכמ"ל, ועל כן אין לסמוך בחשש תערובת איסור על הרשום על האריזה מה מכיל, שעלול להיות בו תערובת איסור ח"ו ואכמ"ל. ולכן ח"ו לסמוך על הרשום לבד, ויש לדרוש תמיד ההכשר הכי מעולה דוקא".

18. חשוקי חמד (נדרים דף נח: ד"ה אולם, עמ' תר"י) – "כתב הט"ז ... בפר"ח ... אולם הבכור שור ...".

19. ע"י חלקת בנימין (סוף ס"ק ה', בי' סעי' א' ד"ה ואם [עמ' רל"ב]) – "וכתב הרי"ז ... וכו"כ בחידושי בכור שור ... ועוד יש להעיר **דאפילו אינו מתארח אצלו יהא אסור מלאכול עמו דומיא דזב עם הזבה ועיין ... ולענין דינא הפר"ח ... ולכאורה ה"נ משמע מהש"ך הנ"ל מדהוצרך לפרש דלרבותא דיעבד נקט המחבר אך הואיל והד"מ והט"ז הביאו דבריו וכן הסכים בכור שור לדינא וגם מלשון המחבר משמע הכי וכנ"ל נראה שלא במקום הדחק מיהת ראוי להחמיר בזה".**

(א) ומה שמעורר החלקת בנימין (ציונים ס"ק כ"ז), ע"י לחם הפנים (ס"ק ו') ובית לחם יהודה (ס"ק ד').

20. מנוחת אמת (פרק כ"א הע' י"ח) – "תבו"ש ע"ז לט ע"ב ...".

ג. חומרא בעלמא ומשנת חסידים.

1. פר"ח (סוף ס"ק ו') – "כתב בדרכי משה ... וליתא דאין זה מעיקר הדין אלא חומרא בעלמא ומשנת חסידים".
2. לחם הפנים (ס"ק ו') – "פר"ח".
3. חסד לאלפים (ס"ק ג') – "ומכל מקום נכון שלא לאכול עמו אפילו דברים המותרים, שמא יאכילנו דברים האסורים [פר"ח]".
4. מחצית השקל (סוף ס"ק ג') – "והפרי חדש".

ד. מראי מקומות – אהל יעקב (סעי' י"ב, סעי' י"ג).

1. חת"ס (חו"מ סי' קצ"ה אות א') – "המחלל שבת ... הרי הוא מובדל מקהל ישראל ונידון כיוצא מן הדת ואיננו לא ישראל ולא נוצרי ולא תוגר וע"כ אסור לשום ישראל לאכול בביתו ושחיתתו אסורה לנו כמבואר לנו ש"ע יו"ד סי' ב' סעי' ה' ואין מקבלין ממנו עדות ואין מוסרי' לו שבועה כלל דמלתא כאלו נמחה שמו מישראל עד שישוב אל ה' וירחמהו".
2. שפת אמת (שבת דף יג., והג"ה שם) – "בגמ' כיוצא בו לא יאכל זב פרוש עם זב ע"ה ופליגי אביי ורבא בטעמא דמילתא וא"כ משמע דהכי הלכתא וראיתי בש"ג בריא"ז שהוציא מזה ג"כ דאסור לאכול עם חשוד ע"ש הגם דאין זה מוכח כל כך דלרבא דקיי"ל כוותי' י"ל דדוקא משום טומאה החמירו טפי כדבעינן למימר לקמן אבל עכ"פ נראה דעיקר הדין אמת ויש לתמוה דכמה משניות תנינא בדמאי דאוכלין עם ע"ה כל היכא שמפריש מעשר על מה שאוכל בכל גווני מותר [כמבואר בדמאי (ברייתא פ"ז) ע"ש] וגם בל"ז בשבת ראשונה אוכל עמו וכמבואר במשנה שם (פ"ד מ"ב) וברמב"ם בה' מעשר (פ"ה ה"ב) דחבר שאוכל עם ע"ה אין להוכיח מזה שהוא נאמן דאפשר שהוא מפריש על מה שאוכל אבל עכ"פ לא נמצא איסור עם ע"ה ודוחק לפרש כל הני דמייירי שלא אכלו על שלחן אחד וגם דוחק הוא לפרש דכשאוכל משל ע"ה על סמך הפרשתו עדיף טפי דלא ישכח [להיות נזהר שלא לאכול משל ע"ה] משא"כ בזה אוכל לעצמו וע"ה לעצמו על שלחן אחד ככה"ג דוקא אסרו גם לא ראיתי שהביא הרמב"ם דין זה בחיבורו שלא יאכל פרוש עם ע"ה זולת מה שמביא שם דכל המקבל עליו להיות נאמן על המעשרות צריך לברר שאינו מתארח אצל ע"ה ע"ש דמ"מ פשט דבריו משמע דדוקא לאכול משל ע"ה אסור שם וצ"ע. [אך י"ל דכמו שהתירו לאכול עם הנדה ע"י היכר כמ"ש ביו"ד (סי' קצ"ה) כן עם ע"ה מהני היכר אולם לפמ"ש המאירי דאפ"ל להפוס' שלא אסרו לאכול עם הנדה אלא בקערה אחת מ"מ עם ע"ה אסור אפ"ל בשני קערות ע"ש משמע דטפי יש לחוש שמא ירגילנו אצלו וא"כ אפשר דלא מהני נמי היכר וצ"ע].
- א) מה ששואל של"מ דין זה ברמב"ם, עי' הסבא קדישא (יו"ד סי' ט"ז, שו"ת מהרש"א ח"א יו"ד סי' ז) שמתרין.
3. עצי העולה (הל' ישראל חשוד ס"ק א') – "ובבאה"ט ס"ק ג' הביא בשם הד"מ ... ע"כ. ונ"ל דהיינו שלא יאכל אצלו בקביעות או מדברים המותרים שיש בו חשש שיש בו מדבר האסור. דאל"כ אמאי לא הגיה על הש"ע בס"א שכתב ואם נתארח וכו'. דמשמע דמדבר שאין בו חשש מאיסור הזה מותר לאכול אצלו".
- א) אמנם, המקור הוא הריא"ז ע"פ הסוגיה בשבת (דף יא., ודף יג.), ושם אפ"ל אכילת עראי ודברים שאין חשש שהוא דבר האסור.
4. אבני ישפה (ח"א סי' קמ"ה) – "ולכן נראה דשרי לאכול דברים המותרים אצל החשוד, ואין לגזור שמא יאכל דברים האסורים, אם זה באקראי והזמינו ולא שהלך מעצמו (על דרך תוס' אנשי שם הנ"ל), או לדבר מצוה (על דרך החזו"א)".
5. בינה ודעת (פרק י"א הע' ל"ה) – "ונראה שדברים אלו אמורים בדברים המוכנים בבית, שיש חשש יחליפו לו בדברים אסורים שהכינו, אולם במאכלים סגורים אין לאסור".
- א) יש לדון אם זה נכון. שוב הראוני בינה ודעת (מהדו"ח שנת תשע"ב, שם הע' ל"ו) שמוסיף "והעירני חתני רמ"מ, אם היא גזירה שברבות הזמן הוא יהיה חבר שלו וממילא יאכל כרגיל, מנלן שיש היתר בדברים שהוצאו מאריזה".

ה. בדיעבד - לפי המחמירים לעיל.

1. מיקל – לשון רמב"ם (פרק י"א הל' כ"ו), לשון המחבר (סעי' א'), הסבא קדישא (יו"ד סי' ט"ז, לשונו מובא לעיל), שבט הלוי (ח"ד סי' צ', לשונו מובא לעיל), תשובות והנהגות (ח"ג סי' רנ"ד, לשונו מובא לקמן).

ו. מפני דרכי שלום וכדו'.

1. מיקל: נחשב בדיעבד.
- א) תשובות והנהגות (ח"ג סי' רנ"ד) – "שמעתי דעה האוסרת לאכול אצל מחלל שבת גם דברים המותרין שמא יאכילנו דבר האסור, ומביא מדברי הט"ז יו"ד (קיי"ט ס"ק ד) מהדרכי משה בשם הג"א ... ב'בכור שור' ע"ז ל"ט שזהו מעיקר הדין ... אכן הנה מפורש ברמב"ם שבדיעבד אם נתארח מותר לאכול אצלו בדברים המותרים, ולפ"ז נראה שמפני דרכי שלום או כשיש סיכוי שיביא אותם לחזרה בתשובה, אף שע"י כך מתארח ומתכבד באכילה ושתייה (המותרת) נראה להתיר, ועוד אפשר דבמקום שמכיר את קרוב משפחתו כאדם ישר ונאמן, שאף שלעצמו אינו מדקדק מ"מ יודע הוא ומכיר שהמטבח שלו כשר ולא ירמה בשום אופן, יש להקל שלענין דברים המותרים לא נגזור משום כך, ולכן כה"ג שאוכל אצלו דברים המותרין שרי, והרמב"ם מיירי באדם שאינו מכירו היטב וראוי לחשוש שישכח ויאכל מדברים שיש בהם חשש איסור ויכשילהו במאכלות אסורות, וכעין זה מצינו בכתובות (פה א) אצל בת רב חסדא דרבא קיבל דבריה אף שהיא אשה ואינה נאמנת כיון שקים ליה בגוה דלא משקרת ולעולם לא תשקר, משא"כ רב פפא לא קיבלו כיון שלא קים ליה, ע"ש ...".
- ב) בינה ודעת (פרק י"א סעי' י"א) – "יש אומרים ... ויש מתירים, ולמעשה, במקום הצורך [כביוד הורים, דרכי שלום, דבר מצוה, קירוב רחוקים], מותר לאוכלם".

ד | נאמן כבי תרי: בזמן הזה.

א. מקור הדין.

1. כתובות (דף פה.) – "היה איתתא דאיחייבא שבועה בי דינא דרבא, אמרה ליה בת רב חסדא: ידענא בה דחשודה אשבועה, אפכה רבא לשבועה אשכנגדה. זימנין הוו יתבי קמיה רב פפא ורב אדא בר מתנא, אייתו ההוא שטרא גביה, א"ל רב פפא: ידענא ביה דשטרא פריעא הוא, א"ל: איכא איניש אחרינא בהדי דמר. א"ל: לא, א"ל: אף על גב דאיכא מר, עד אחד לאו כלום הוא. א"ל רב אדא בר מתנא: ולא יהא רב פפא כבת רב חסדא. בת רב חסדא קים לי בגויה, מר לא קים לי בגויה".

ב. בשעת הדחק יש להקל.

1. אג"מ (יו"ד ח"א סי' נ"ד, ח"ב סי' מ"ג ד"ה ונשאר) – "וראיה גדולה לזה מהא דכתובות דף פ"ה ... וצריך לומר דמצד נאמנות היינו שאינו יודע בידיעה עצמית שאינו משקר רק מחמת שהוא צדיק וחסיד יודעין שלא משקר ויש להאמינו, אינו כלום להאמינו ביחיד דהתורה נתנה גבול שאף משה ואהרן אין נאמנים ביחיד לדיני ממון כמו כל אדם שהם בחזקת כשרות ולא נתנה תורה לשיעורים שכל אחד יאמין מי שרוצה ולכן כל כח הנאמנות נתנה תורה לכל איש שסתמו הוא בחזקת כשרות כמו לצדיק וחסיד היותר גדול בעולם כמשה ואהרן והצריכה דוקא שנים. אבל זהו רק מדין נאמנות שלא מכיר האיש וטבעו ומדותיו בעצם רק מצד חזקתו אבל אם יודע ומכיר את האיש בעצם מצד טבעותיו ומנהגיו שניסוה הרבה פעמים וראה שאינו משקר אין זה מצד נאמנות אלא הוא כראיה ממש כיון שהוא ידיעה עצמית שיוודע ומכירו שלא מצד חזקתו. ולכן אף שודאי ידע רבא שר"פ איש נאמן כיון שהוא צדיק וחסיד עוד יותר מבת ר"ח אבל עכ"פ הוא רק מצד חזקתו ונכנס בגדר נאמנות שע"ז נתנה תורה גבול שאף משה ואהרן אין נאמנים ביחיד כסתם איש ... ואף שכתבו הרי"ף והרמב"ם דבזה"ז אין דנין דין קים ליה בגויה מסתבר שהוא רק בדיני ממון ולא באיסורין שאין בזה דין ב"ד ולכן בשעת הדחק ולאנשים חלושים יש להקל אם יודע בברור שקים ליה בגויה מצד טבעותיה ומנהגיה באיזה נסיונות שלא תכשילהו לסמוך עליה ולאכול ממה שמבשלת בעדו ואמרה שעשתה בהכשר אבל לאחרים ושלא בשעת הדחק ולכריאים יש להחמיר".

אג"מ (יו"ד ח"א סי' ס"ה ענף ד' ד"ה ולכן הנכון) – "אמרתי בזה במה שבמדינתנו מצד סדרי המדינה אין להאבות החלושים והזקנים שום עצה לחיותם אלא לזיון על שלחן בניהם ובנותיהם שהם בעוה"ר מצד הנהגת המדינה עוברים על הרבה איסורים ומחללים שבת ויש גם כופרים בה' ובתורתו ואין נאמנים על איסורים שנמצא שא"א להאבות החלושים והזקנים עצה איך לאכול דבר מבושל, שיש להקל באם האב יודע וקים ליה בגויה דבתו וכלתו שלא תכשילהו באיסורין משום דמכיר טבעה בידיעה ברורה כגון שניסה אותה או שראה שמזהירתו מאיסורין מחמת שאינה רוצית לצערו או מחמת טבעה שאינה רוצית להעביר אחרים על דעתם אז יכול לסמוך עליה ולאכול מה שמבשלת בעדו משום שאין זה נאמנות אלא ידיעה עצמית כראיה ויש לסמוך ע"ז בשעה"ד וצער גדול כזה".

2. ביע אומר (מעין אומר ח"ד פרק א' סי' נ) – "שאלה: הורים לא שומרי שבת שמבשלים לילדיהם בשר חלק ירקות הסלט וכו' האם יש להם נאמנות. תשובה: אם הבן סומך עליהם שלא מרמים אותו, מותר".

3. שבט הקהתי (ח"ה סי' קמ"ב) – "בשו"ת אג"מ ... דאם הוא שעת הדחק שצריך הבן לאכול אצל הוריו ומפעם לפעם בודק בחניות ושואלם, אם אמו קנתה מאכלים כשרים ומכיר אותם היטב דבודאי לא יכשלוהו, יכול לסמוך עליהם".

4. חשוקי חמד (פסחים דף קיג:): – "שאלה. חולה המאושפז בבית חולים ואינו יכול לטלף לרב שימכור חמצו, ומבקש מאדם שאינו שומר תורה ומצוות, שילך לרב כדי לעשותו שליח שימכור חמצו לנכרי, והסכים, האם יכול לסמוך עליו שבאמת ילך לרב. תשובה. איתא בשו"ע (יו"ד סימן ס"ח) החשוד בדבר אינו נאמן באותו דבר. ולכאורה כיון דאדם הזה אינו שומר תורה ומצוות ומזלזל בחמץ בפסח, אין החולה יכול לסמוך עליו. אלא שיעוין בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סימן נד) שכתב וז"ל ... וכעין זה שמעתי ממו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל], על אחד שנסתפק אם בירך ברכת המזון אחרי ששבע, האם יכול לסמוך על בנו הקטן המעיד שבירך, ואמר שאם סומך עליו בבטחון מוחלט ואין לו ספק, פטור מלברך, וראיה ... ואם כן סיים מו"ח שליט"א [זצ"ל], דה"ה כשהאדם סומך ונכון בלבו שבנו הקטן מעיד אמת. לאור כל זאת, נראה דבענינו, אם ישלח החולה את בנו או בתו שאינם שומרי תורה ומצוות, וכתב הרשאה לרב שימכור את חמצו והוא יודע וברור לו שאינם משקרים, וגם ביטל חמצו, יכול לסמוך עליהם, ואפשר דאם יאמר לו שימסור את כתב ההרשאה לרב מסוים אשר החולה מכירו, אפשר דיכול לסמוך עליו, כי היא מילתא דעבידא לגלויי על ידי בדיקות ברשימת מוכרי החמץ אצל הרב".

5. מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק י"ז הע' ג).

ג. מחמיר.

1. ת"ח (רכילות כלל ו' דין ז', ס"ק ט"ו, ע"י לשה"ר כלל ז' דין ז', דין ח') – "וכל זה הוא בזמן התלמוד, אבל היום לפי מה שהסכימו הפוסקים שאין לו לאדם לומר שפלוני מהימן ליה כבי תרי דלא משקר, על כן אסור לו לקבל דבריו בשום אופן, רק לחוש בלבד. [שהסכימו הפוסקים וכו'. הוצאתי ממה שהובא ברי"ף וברא"ש בפרק הכותב סימן ו' בא"ד וז"ל: וחזינן לגאון דקאמר והאינדא לית ליה לדיין לומר קים ליה בגויה, דלא ברירא לן קים ליה בגויה היכי הוי, והובא דבר זה בה"מ סימן ט"ו סעיף ה' לפסק הלכה. ואע"ג דבאהע"ז בסימן קט"ו הנ"ל לא הובא דבר זה, התם משום דלאפרושי מאיסורא החמירו בדבר, אבל הכא אם לא נקבל לשה"ר ורכילות להחליט מה בכך, והלא לחוש לשמור את עצמו בלא"ה מותר".

א) כדאי בתשובות והנהגות (ח"ב סי' ת"ל), לשונו מובא לקמן.

ד. דעת הגריש"א זצ"ל.

1. הגריש"א זצ"ל (ישא יוסף יו"ד סוף סי' ה') – "אין להקל גם כשקים ליה בגויה שאינו מכשילו".

2. הגריש"א זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' שצ"ג) – "מנהגינו להקל כהרשב"א שקטן נאמן לומר היכן קנה מאכל מסוים, וכן אם האב מכיר את הקטן ויודע שאפשר בודאי לסמוך עליו, הקטן נאמן כמבואר בגמרא בכתובות".

3. הגריש"א זצ"ל (חשוקי חמד פסחים דף קיג:): – לשונו מובא לעיל.

- ה. מראי מקומות – ילקוט יוסף (דיני חינוך קטן דיני נט"י לסעודה וברהמ"ז אות ז', הע' ז'), אהל יעקב (סעי' י"ד, סעי' י"ז).
1. תשובות והנהגות (ח"ב סי' ת"ל) – "שאלה: בעל תשובה שאשתו עדיין לא חזרה בתשובה אם נאמנת לעניני גדה ... התחלתי לחפש תרופה, וראיתי בספר אגרות משה (ח"א סימן נ"ד) שאלה ממדינת רוסיא שאוכלים האבות על שולחן בניהם שרובם כופרים ומחללי שבת בפרהסיא רק קים להו להאבות על בניהם שנאמנים, אם מותר להם לסמוך על כך ולאכול אצלם, ומביא ראיה מכתובות (פ"ה) דאמרינן התם שצריך שני עדים ורב פפא לא נאמן אבל בת רב חסדא קים לה בגווה ונאמנת לו, הרי דברי לן מועיל כעדים וכ"ש כע"א ע"ש, ואני תמה דהתם מועיל רק לענין להטיל ספק ולחשוש אבל לא לענין להאמין בודאות שכן כשצריך ברור, והיאך נאמין מחלל שבת להקל ... ובעיקר דינא דברי לי כבי תרי מועיל עיין בח"ה הל' רכילות כלל ו' דין ז', וע"ש דבזה"ז אין לומר דיהני מהימן לי כבי תרי, ורק כשזה לחומרא מחמרינן כן ע"ש, ובפרט שאז"ל כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו (עיין ר"ן נדרים ח א) וכאשר גר עמה קשה לו הפרישה וממהר להאמינה, וכשאינו לו אסמכתות ברורות על נאמנותה כבי תרי אין מקום להקל אף דעסקינן בבעל תשובה כהנ"ל, ואף כשיש לו אסמכתות ברורות לא רציתי להכריע בזה, עד שנשמע הכרעת גדולי הוראה בזה".
- א) לענין הלכות גדה: בעל תשובה שישב ואשתו עדיין לא שבה – עי' יו"ד סי' קפ"ה סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
- תשובות והנהגות (ח"ג סי' רנ"ג, סי' רנ"ד) – "דברי הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת אגרות"מ ח"א סימן נ"ד) שמביא מכתובות פ"ה. דקים לי שלא משקרת מועיל עד כדי להאמין לאשה וקרוב שהבע"ד חשוד עד שהורה שכנגדו נשבע ונוטל ממון בתביעה. וכ"ש לענין איסורים שיועיל 'קים לי' באומדנא ברורה להתיר לו לעצמו. ואף שהבאנו שם שדעת הח"ה שבזה"ז אמרינן 'קים לי' רק להחמיר ולא להקל ע"ש, מ"מ בענינינו דהחשש איסור הוא רחוק ויש כאן חשש איבה וזלזול בכבוד אביו ומוראו, נראה שאין הכרח לחשוש במקום חשש איבה לאיסור, ואפילו מזמין עבורו דוקא, אם מכיר אביו ואמו שבטוח שלעולם לא ירמו אותו, ומיקל כדעת הגרמ"פ הנ"ל, יש לו על מה לסמוך, אבל עיין בכתובות שם שרבה לא קיבל אפילו את רב פפא כשני עדים אלא את אשתו בת רב חסדא דרק בזה היה חשוב לו ליהוי קים לי וצ"ב היטב".
- תשובות והנהגות (ח"ה סוף סי' ר"נ) – "שהגרמ"פ זצ"ל מתיר לאב לאכול אצל שולחן בנו מומר, אם קים ליה כבי תרי שבנו לא יכשילו במאכלות אסורות, והוכיח כן מגמ' בכתובות, מיהו במק"א פקפקתי ע"ז ואכמ"ל".
2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) –

Two questions regarding Ne'emanus: 1- A couple keeps kosher at home (we kashered the home) but they've been spotted in non-kosher restaurants eating real treif. Can we allow people in the community to eat by them or do they lose their ne'emanus in the inyan of kosher? They claim their house is 100% kosher. 2- A couple keeps taharas hamishpacha but disregard all harchakos (even negia derech chibba which would be d'oraisa according to the Rambam). Does she lose ne'emanus l'gabei bedikos or the tevilla or anything? If Rebbe can explain the answer I would appreciate it.

R' Y. Berkovits wrote: 1. No, you can't eat there. They are חשוד לאותה דבר. Rav Moshe does has a tshuvah regarding eating by one's non-frum children, that if the parent believes his children (קים ליה כבי תרי) he can be somech on them, since it is a sha'as hadchak. This case is not similar to that. 2. It could be that this is not considered חשוד לאותה דבר as a large part of their community are lax on negiah and not on tevila. Here we could also possibly apply קים ליה כבי תרי especially since they don't believe that they are doing anything wrong, נעשה לו כהיתר. Either way this is just theoretical. If the husband really cares and is asking about ne'emanus, just tell him that negiah is assur. Agav, he does not become pasul l'eidus since his community at large is mezalzel on this.

ה) לקנות ממי שאינו חשוד, רק שאין מכירין אותו שהוא מוחזק בכשרות.

א. ראשונים.

1. מחמיר.

א) רמב"ם (הל' מאכ"א פרק י"א הל' כ"ה) – "בזמן שהיתה ארץ ישראל כולה לישראל היו לוקחין היין מכל אדם מישראל ואין חוששין לו, ובחוצה לארץ לא היו לוקחין אלא מאדם שהוחזק בכשרות, ובזמן הזה אין לוקחין יין בכל מקום אלא מאדם שהוחזק בכשרות וכן הבשר והגבינה וחתיכת דג שאין בה סימן כמו שביארנו".

2. מיקל.

א) ראב"ד (הל' מאכ"א פרק י"א הל' כ"ה) – "וכן הבשר והגבינה וכו'. א"א זו אינה משנה שאין עמי הארץ חשודים להחליף ולא למכור דבר האסור אא"כ נחשד".

3. דעת הטור.

א) מחמיר – עי' דר"מ (ס"ק א'), גר"ן (סי' א' קונ"א ס"ק ב', לשונו מובא לקמן), משנה הלכות (ח"ז סי' ק"ט).

ב) מיקל – ש"ך (ס"ק א', לשונו מובא לקמן).

ג) מראי מקומות – מקור מים חיים (על סעי' א', 'עש"ך ... תמיהני על הש"ך ... ובאותו סעי'ק בד"מ דייק מדברי הטור ז"ל להיפוך ממה שסבר הש"ך בדעתו").

ב. דעת המחבר (סעי' א').

1. מיקל: ושאי טבח שוחט דשכיחא טובא ודיני שחיטות מרובים ובקל יכול לעשות שהייה או דרסה או שאר פסולים – ש"ך (ס"ק א', לשונו מובא לקמן), פר"ח (ס"ק א'), שלחן גבוה (ס"ק ו'), באה"ט (ס"ק ב'), ערה"ש (סי' פ"ו סעי' ח'), יביע אומר (כה"ח ס"ק ד', ס"ק ה'), חלקת בנימין (ס"ק א', עי' ציונים ס"ק ז').
2. מחמיר, כדעת הרמב"ם – עי' לבוש (סעי' ב', לשונו מובא לקמן), פר"ת (ס"ק א' ד"ה וראיתי), בכור שור (ע"ז ריש דף לט:), גר"ז (סי' א' קונ"א ס"ק ב', לשונו מובא לקמן).
- א) בית הילל (ס"ק א') – "וא"כ היה לו להרב ב"י להביא ג"כ דעת הרמב"ם בב"י ובשו"ע כדרכו תמיד להביא דעת הרמב"ם עיקר, ולכל הפחות היה לו להביא דעת הרמב"ם בלשון יש אומרים, וגם בכסף משנה לא הביא דעת הטור וצ"ע".
- ב) חכ"א (כלל ע"א סעי' ב') – "ולא זכיתי להבין דברי הש"ך ס"ק א' שהקשה דברי הטור אהדי שהרי יש לומר דכוונת המחבר דאחשוד אין לסמוך אפילו אם נתארח אצלו אבל לקנות שפיר יש לומר דמוזה לרמב"ם דאפילו בסתם אין לקנות ומה שכתב רמ"א ויש אומרים דמשום דלא מפרש בהדיא בדברי המחבר".

ג. מחמיר.

1. עי' רמ"א (סעי' א') – "וי"א אפילו ממי שאינו חשוד, רק שאין מכירין אותו שהוא מוחזק בכשרות, אסור לקנות ממנו יין או שאר דברים שיש לחוש לאיסור. מיהו אם נתארח אצלו, אוכל עמו".
2. לבוש (סעי' ב') – "אבל בסתם, כל אדם הרי הוא בחזקת כשר, ויכול לאכול עמו מדכתיב וספרה לה, לעצמה ... במה דברים אמורים להתארח אצלו, אבל לקנות ממנו, לא יקנה יין או שאר דברים שיש לחוש בהן לאיסור, כי אם ממי שמכירין אותו ומוחזק בכשרות".
3. ט"ז (ס"ק ב') – "וי"א אפילו ממי שאינו חשוד כו'. בד"מ כתב אמנם המנהג אינו כן אלא מחזיקין כל אדם בחזקת כשרות וכיון שלא כתבו הרב כאן משמע שאין לנהוג כן ונכון הוא בפרט שאינו רואין קלקול הדורות ולא אפשר דרי".
4. בית הלל (סוף סי' ס"ה) - לשונו מובא לקמן.
5. מג"א (סי' ל"ט ס"ק י"ג) – "דע"א נאמן באיסורין כמ"ש בי"ד סימן קכ"ז וע"ש סי' קי"ט ס"א דעכ"פ בעי' שיהא מוחזק בכשרות".
6. עי' פר"ת (ס"ק א').
7. פמ"ג (או"ח סי' ל"ט א"א ס"ק י"ג) – "אם אין מוחזק בכשרות אין ליקח הימנו כמו שכתב הרב בהגה יו"ד [סימן] קי"ט [סעיף] א', והוא הדין כאן דמוכר שלו לאחרים".
8. בכור שור (ע"ז ריש דף לט:): – "וכתב הד"מ דהמנהג הוא להקל ומ"מ לא כתב כן בהג"ה כדרכו, ונראה טעמו דס"ל דהמנהג לאו ברצון חכמים הוא כאשר אנו רואים גם עתה שאע"פ שיש תקנות קדמונים במדינתנו בחרם שאין לקנות מכל אדם יינות וגבינות וכדומה כ"א כשיש כתב הכשר בידו ממורה הוראה שחקר על המאכל והמשקה ההוא אם נעשה בכשרות ראינו עלה הפורץ זה ימים לא כביר ומקילין לקנות מכל אדם וכל אשר נגע יראת ה' בלבו יש ליזהר בפרט באסורי תורה כגון בשר יבש וכרכשות ושומן שאין ראוי לקנותם בסתם כלל רק בידועו ומכירו מאיזה שוחט ומי שנתעסק בהם כי זה מדינא אסור כמ"ש לעיל לא לבד מצד התקנה וכעין זה דעת הט"ז (ס"ק ב)".
9. עי' חכ"א (כלל ע"א סעי' ב') – "אף על גב דבסתם אדם שאינו יודע אם הוא חשוד או לא מחזיקין אותו בחזקת כשרות ומותר לאכול עמו כשנתארח אצלו שהרי אינו חשוד לאכול דבר איסור מכל מקום לקנות ממנו יש אומרים דאסור כל דבר שיש לחוש בו לדבר איסור אפילו דרבנן כגון יין ואפילו חלב ופת אלא אם כן מכירין אותו שהוא מוחזק בכשרות דשם חשוד על לפני עור וכן ראוי לנהוג בזמן הזה בפרט על הישובים שזר שם ישראל אחד ומי יודע אם הוא כשר או חשוד והרבה יש ליזהר בדבר בזמן הזה שלא לאכול כי אם אצל מי שמוחזק בכשרות ובפרט בשר דאפשר דלכולי עלמא אסור (עיין ש"ך ס"ק א') ויין דהרבה פרוצים בזה ועל זה נאמר (משלי כ"ג, ב') ושמת סכין בלועך אם בעל נפש אתה (ס"ק ג)".
10. גר"ז (סי' א' קונ"א ס"ק ב') – "וכתב רמ"א בדרכי משה סי' קי"ט שגם הטור שם ס"ל כהרמב"ם (דלא כש"ך שם), דסבירא ליה לרמ"א דמה שכתבו הטור ושלחן ערוך שם דאין לסמוך על החשוד דווקא, היינו לאכול עמו אם נתארח אצלו או ששיגר לו דורון, דבכהאי גוונא בסתם כל אדם שאינו חשוד אף על פי שלא הוחזק בכשרות מותר, כדתיבא בסיפא דברייתא דלעיל וכולן אם נתארח אצל בעל הבית מותר, ואמר ר' יהושע בן לוי שיגר לו בעל הבית לביתו מותר, מאי טעמא, בעל הבית לא שביק היתרא ואכיל איסורא (פירש"י שחנוונים שבסוריא חשידי דלא קפדי אלפני עור כו' ומזבני לישראל דברים שלקחו מן הנכרים אבל אינהו גופייהו לא אכלי איסורא עכ"ל, ולרמב"ם סוריא לאו דווקא) וכשמסדר ממאי דאכיל משדר ליה עכ"ל הגמרא שם. אבל אין לוקחין אף ממי שאינו חשוד אלא ממי שהוחזק בכשרות. וכן דעת הבית יוסף שם שהביא דברי הרמב"ם והמגיד משנה שם בלי שום חולק, ובשלחן ערוך שם העתיק לשון הטור".
11. קיצור שו"ע (סי' מ"ו סעי' כ"א) – "מי שאין מכירין אותו שהוא מוחזק בכשרות, אסור לקנות ממנו יין או שאר דברים שיש לחוש בהם לאיסור. מיהו אם נתארח אצלו, אוכל עמו כל שלא נודע לו שהוא חשוד".
12. מ"ב (סי' ל"ט ס"ק כ"ד) – "נאמן. דעד אחד נאמן באיסורין וכתב המ"א דעכ"פ בעינן שמכירין אותו שהוא מוחזק בכשרות עיין יו"ד סימן קי"ט סעיף (ב') [א'] בהג"ה. ולפי המבואר שם מוכח דאם ראינוהו שלבשן בעצמו נאמן בכל גיוני דלעבור בעצמו בודאי אינו חשוד. וע"ש בש"ך סק"א".
- א) התיקון: הוא מהמ"ב של עוז והדר המבואר.
- ב) אמנם עי' מ"ב (סי' כ' ס"ק א') – "מישראל. אפילו אין מכיר אותו שהוא כשר ונאמן אפ"ה תלינן דסתם ישראל בחזקת כשר הוא ובודאי טוואן ושזרן ותלאן לשמן אם לא שהוא חשוד [ב"ח] וכללי החשוד עיין ביו"ד סימן קי"ט".
- 1) ואולי הוא בא למפרש המחבר [וכן עי' הכה"ח לקמן], וצ"ע. וכן עי' חלקת בנימין (סעי' א' בי' סוף ד"ה שאין, עמ' רל"ג).
13. עצי העולה (הל' ישראל חשוד סעי' ג').

14. בצל החכמה (ח"ה סי' פ"ג אות א') – "ואפי' מאכילת פת ישראל יש להמנע בזמנינו מפני הך חששא דתערובת איסור אם לא כשמכיר את בעל המאפי' שהוא מוחזק בכשרות או שהמאפי' עומדת תחת השגחת רב או בד"צ חרדי".
15. נהרות איתן (ח"ו קונ' משיב דבר סי' ג' אות ב').
16. הגרי"ב ואזנר שליט"א (מה טובו גליון י"ב עמ' רי"ב) – "הנה נשאלתי ע"י מעכ"ת בדבר כמה וכמה קייטרינג פרטיים שאין להם הכשר רק כותבים על המוצרים שלהם או בפירסומים אחרים, שכל המוצרים שלהם רק בהכשר הבד"ץ, ונראה שהציבור סומך על זה, הגם שמילתא דתמיה היא שהרי הרמ"א יו"ד סימן קי"ט סעיף א' כותב שאסור לקנות מאכל ממי שלא מכירים אותו שהוא מוחזק בכשרות, ויש מוצרים רבים שמניחים אותם בחניות או בבתי מדרשים ... וכבר כתב רמ"א (יו"ד סי' קי"ט סעי' א') שלא לקנות דבר מאכל ממי שאינו מוכר שמוחזק בכשרות, וכתב שם הטו"ז (ס"ק ב') שהגם שהרמ"א בד"מ כתב שהמנהג לסמוך בעניני כשרות גם על מי שאין מכירין אותו, מדלא העתיקו הרמ"א בשו"ע ש"מ שלמעשה אין לנהוג כן, והוסיף על זה הטו"ז, שנכון הוא שלא לסמוך על מי שאין מכירין אותו והיות ואנו רואים קלוקל הדורות ולא אכשור דרי עכ"ל. אמנם כי כן הוא, אך כל זה לא איירי בבני אדם שיש להם נגיעה, כמו בעל חנות, ובעל עסק, או בעל בית השחיטה וכל הדומה לזה, כי פשוט אצלי כביעתא בכותחא שאין לסמוך לא על בעל הבית ולא על מי שסומך על בעל הבית, אפילו רק 'מפעם לפעם' ... ובפרט להני פוסקים דסברי שהריעותא של נגיעה אינו משום שנעשה כקרוב ובעל דבר, דלפ"ז ליכא ריעותא שהרי בעדות איסורין יכול להיות גם קרוב ובעל דבר, אלא שהטעם משום חשש משקר, וזה שייך בהחלט גם בעדות איסורין, והנסיין והמצייאות בזה יותר ממאה עדים שיש חששות רבות של שקר וגניבת דעת בזה (עי' ש"ך, סמ"ע קצות, ונתיבות ריש סי' ל"ד ובקוב"ש כתובות אות נ"ז, ואכ"מ)".

ד. מיקל.

1. ערך לחם (למהריק"ש, ריש הסימן) – "כתב הרמב"ם ... משמע שאף על פי שאינו חשוד אין לוקחין ממנו עד שיוחזק בכשרות. ולא נהגו כן במצרים".
2. מהרלב"ח (סי' קכ"א) – "ולענין מעשה כזה נראה שמי שירצה לסמוך על הראב"ד זכרוננו לברכה ולעשות מעשה לקולא על פיו הרשות בידו אחרי שהוא היה רב גדול והאיסור הוא איסור דרבנן זולתו במקומו' שקבלו עליהם לרב להרמב"ם שראוי להחמיר להם על פיו".
3. ש"ך (ס"ק א') – "החשוד לאכול כו'. משמע דהא דלא סמכינן עליו היינו דוקא בידוע שהוא חשוד אבל בסתם ישראל סמכינן עליו אפי' באיסור דאורייתא וכמ"ש הטור בד"א בחשוד אבל בסתם כל אדם הוא בחזקת כשר לאכול עמו וכן דעת הראב"ד בהשגות סוף פי"א מהמ"א וכן נראה מרש"י שכתב חנוונים שבסוריא חשידי וכ"פ ר"ל ה' חביב בתשובה סימן קכ"א ע"ש גם נ"ל ראיה לזה מהירושלמי פ"ח דשביעית הל' ב' אמר ר' יוסי לא אמרו אלא כשאנו יודע אם חשוד אם אינו חשוד הא דבר ברי שהוא חשוד אסור כו' ע"ש ולא כדעת הרמב"ם (והוא הי"א שהביא הרב דס"ל) דבעינן דוקא שיכירו אותו שהוא מוחזק בכשרות וכ"כ בד"מ דהמנהג אינו כדעת הרמב"ם אלא דמחזיקים כל אדם בחזקת כשרות עכ"ל".
4. כנה"ג (הג' הטור ס"ק ז) – "אם אינו מוחזק בכשרות אלא דהוא סתם ע"ה, לדעת הרמב"ם אסור לאכול משלו ולדעת הראב"ד מותר. ולענין מעשה ראוי לתפוס כהראב"ד אפילו במקום שקבלו להרמב"ם לרב, הרלנ"ח שם וכ"פ ש"ך אות א".
5. פרח"ה (ס"ק א', ס"ק ג') – "שסברא ראשונה עיקר".
6. לחם הפנים (ס"ק ג') – "שסברא ראשונה עיקר (פר"ח)".
7. בית לחם יהודה (ס"ק ב').
8. זבחי צדק (ס"ק ב', ס"ק ד') – "וכן המנהג פה עירנו בגדאד יע"א".
9. כה"ח (או"ח סי' כ' ס"ק א', ס"ק ב') – "הב"ח שכתב בשם הטור דסתם ישראל בחזקת כשרות הוא, וכן כתב הש"ך ביורה דעה סימן קי"ט אות א', וכן כתב בספר זבחי צדק שם אות ב' בשם כמה פוסקים ויעו"ש ובאות ד' שפסק כן להלכה, ודלא כהיש אומרים שהביא מור"ם בהגה שם סעיף א".

ה. הגדר: למחמירים.

1. ערה"ש (סעי' י"א), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ו'), וחלקת בנימין (ס"ק ז', סעי' א' בי' סוף ד"ה שהוא [עמ' רל"ד]) – "דזה שכתב הרמב"ם מוחזק בכשרות אין הכוונה שיהיה ירא אלהים מרבים או חסיד וצדיק אלא כל שמתנהג ע"פ דת ישראל מניח טלית ותפילין ומתפלל ג' פעמים בכל יום ונוטל ידיו לאכילה ומנהיג את בני ביתו בכשרות דת תורתנו הקדושה זה נקרא מוחזק בכשרות ויכול להיות שבאיזה פרט הוא חשוד מפני קלות הדבר בעיניו ולכל הדברים הוא מוחזק בכשרות וראיה לדבר זה שהרי מצינו בבכורות שהכהנים חשודים היו להטיל מום בבכור ולכן אינם נאמנים כשאומרים מום זה נפל מעצמו דאם כן נאמר דכל הכהנים לא נקראו מוחזקים בכשרות וכן הוא בכל הדברים ולכן זה ששינוי בבכורות שם החשוד על וכו' דמזה מבואר דמאינו חשוד רשאים לקנות מיירינג באנשים שאנו מכירין אותם ליהודים מוחזקים בכשרות ולבד בפרט זה הוא חשוד אבל מאדם שאין מכירין אותו כלל אין לוקחין ממנו כדברי הרמב"ם ולפ"ז גם בכל הדברים שצריך מוחזק בכשרות אין הכוונה לצדיק וחסיד או ירא אלקים מרבים אלא שמתנהג בדת ישראל כמ"ש ואין נ"מ בין הרמב"ם לרש"י והראב"ד לדינא אלא לאדם שאין מכירין אותו כלל אבל כל שמכירין אותו אין ביניהם מחלוקת דאם מתנהג בדת ישראל גם להרמב"ם מותר לקנות ממנו ואם הוא מיקל במצות ואיסורים פשיטא שהוא חשוד וגם לרש"י והראב"ד אסור לקנות ממנו בלא עדות וכן מוכח מדברי הרמב"ם עצמו שכתב דמתארח אצל בעה"ב מותר לאכול אצלו אף על פי שאינו מכירו אלא יודע שהוא יהודי בלבד ע"ש מכלל דלקנות ממנו צריך לידע שגם מתנהג על צד היהדות ולא יותר".
2. שואל ונשאל (ח"ה יו"ד סי' פ"א ד"ה תשובה) – "וכל זה אף אם נאמר דמוחזק הוא כמ"ש הרב ערוך השלחן אשכנזי. אמנם לענ"ד נראה דמוחזק בכשרות ר"ל מי שהוא בדוק ומנוסה ומפורסם לנאמן ולא שייך זה רק בתלמיד חכם".

1. תקנת הארצות שצריך כתב הכשר: האם צריך תעודה.

1. מחמיר, אף אם הוא מוחזק בכשרות משום לא פלוג.

א) בית הלל (סוף סי' ס"ה), הו"ד בלחם הפנים (ס"ק ג'), ובית לחם יהודה (ס"ק א'), ודרכ"ת (ס"ק ז'), ויביע אומר (כה"ח ס"ק ד'), תשובות והנהגות (ח"ב ריש סי' שע"ז) – ועיין לקמן בסי' קי"ט ס"א בהג"ה שכתב וי"א אפי' ממי שאינו חשוד רק שאינו מכירין שהוא מוחזק בכשרות אסור לקנות ממנו יין או שאר דברים שיש לחוש לאיסור מיהו אם נתארח אצלו ב"י בשם הרמב"ם פי"א דמ"א עכ"ל. ומזה נראה שתיקנו בפנקס המדינה שלא ליקח דבר מאכל או יין אלא אם כן שיש בידו כתוב וחתום מאיזה אב"ד שנעשה בהכשר שקורין כשר בריב"ל ואף אם הוא מוחזק בכשרות משום לא פלוג. אכן אם אירע שנאבד ממנו הכתב ראה והוא מוחזק בכשרות יש להאמינו אף בלא כתב ולסמוך עליו כנ"ל.

2. מיקל.

א) הגר"ח"ק (אסיפת יצחק כ' אלול תשס"ז) – "שאלה: בדרכי תשובה (ס' קי"ט ס"ק ז') מביא שיש תקנת הארצות שלא ליקח דבר מאכל או יין משום ישראל אפילו הוא מוחזק בכשרות אא"כ יש בידו כתב הכשר, האם המנהג להחמיר על זה, או יכול לקנות מכל אדם שמוחזק בכשרות אף אם אין להם הכשר. תשובה: המנהג דבמוחזק קונים."

ב) הגר"א נבנצל (אסיפת יצחק י"ז אלול תשס"ז) – "שאלה: בדרכי תשובה (ס' קי"ט ס"ק ז') מביא שיש תקנת הארצות שלא ליקח דבר מאכל או יין משום ישראל אפילו הוא מוחזק בכשרות אא"כ יש בידו כתב הכשר, האם המנהג להחמיר על זה, או יכול לקנות מכל אדם שמוחזק בכשרות אף אם אין להם הכשר. תשובה: לענ"ד נ' דמותר".

3. מראי מקומות – בכור שור (ע"ז ריש דף לט; לשונו מובא לעיל). חלקת בנימין (ס"ק ו').

א) שואל ונשאל (ח"ה יו"ד סי' פ"א ד"ה ודוגמא) – "מציינו להרב בית הלל סי' ס"ה שכתב וז"ל אא"כ היה מוחזק בכשרות וגו' ועי' לקמן סי' קי"ט ס"א בהג"ה וי"א אפילו וגו'. ומזה נראה שתיקנו בפנקס המדינה שלא ליקח דבר מאכל או יין אא"כ יש בידו כתב כתוב וחתום מאב בית דין שנעשה בהכשר ואפילו שהוא מוחזק בכשרות דלא פלוג. אך אם אירע שאבד ממנו הכתב ראייה והוא מוחזק בכשרות יש להאמינו ע"ש. וכוונתו מבוארת דסומכין עליו היינו במ"ש תעודת הכשר היתה לי מרב פלוני ונאבדה ממני. והטעם פשוט חזק דבכה"ג דהביא ונאבד מילתא דלא שכיחא ועוד דמילתא דעבידא לאגלווי היא. ומי שהוא מוחזק בכשרות לא משקר אבל סתם אדם חוששין לו דמשקר למכור את שלו. ותקנה זו נזכרה בשמו בהלחה"פ רס"י קי"ט ובהדרכ"ת ע"ש".

ב) חשוקי חמד (ע"ז דף לט:); – "ההחכמת אדם (כלל עא סעיף א) פסק שבזמן הזה, ראוי לנהוג כדעת המחמירים שלא לקנות שום דבר אפילו שהחשש רק מאיסור דרבנן, אלא ממי שמוחזק בכשרות. ובדרכי תשובה (סק"ו) הביא שכתבו הפוסקים שכיון שפסק ה"ט"ז (סק"ב) שבזמן הזה שיש קלקול הדורות, ולא אכשר דרא, יש להחמיר כהרמ"א, תקנו בתקנת הארצות, שלא ליקח דבר מאכל או יין משום ישראל, אפילו הוא מוחזק בכשרות, אלא אם כן יש בידו כתב הכשר מאיזה רב אב"ד שנעשה בהכשר. ונראה שאף שהבא לאכול אצל חבירו נאמן, כי עד אחד נאמן באיסורים, אך במקום שהודה שקנה במקום שאין לו הכשר, אין לו להמשיך לאכול, כיון שיש תקנה שלא לקנות רק במקום שיש הכשר. ונראה שאם הרב המקומי מעיד שאדם זה נאמן ואפשר לאכול שם, הרי זה ככתב הכשר, ואין צריך דוקא שיתן לו דוקא כתב הכשר".

ג) אהל יעקב (הע' ח') – "מצוי שאברכים מביאים למכור מיני עוגות או סלטים וכדומה, וחבריהם המכירים אותם סומכים עליהם וקונים מהם. וכתב לי הג"ר ר"י שוב שליט"א ששמע מאת הגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שכשמכירים באופן אישי את המוכר שהוא מוחזק בכשרות, ניתן לסמוך על עיקר הדין ולקנות ממנו מאכלים, וכן הורה לו הגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א [זצ"ל] דמותר לקנות מאכלים מאדם ירא שמים אף שאין לו הכשר".

ז. בדיעבד: למחמירים לעיל.

1. מיקל.

א) חכ"א (כלל ע"א סעי' ב') - לשונו מובא לעיל.

ב) גר"ז (סי' א' קונ"א ס"ק ב') - לשונו מובא לעיל.

ג) עצי העולה (הל' ישראל חשוד ס"ק ג') – "ובדיעבד שכבר קנה ממנו אפשר דיש להתיר דיש לסמוך על הראב"ד שסובר סתם ישראל בחזקת כשרות ובד"מ כתב דהמנהג כהראב"ד רק דה"ט"ז ס"ק ב' כתב דנכון לחוש לדעת הרמב"ם והיינו לכתחילה".

ח. דברים שיש נוהגים איסור ויש נוהגים היתר - אם יכול לסמוך על סתם בני אדם.

1. מיקל.

א) מהרלב"ח (סי' קכ"א) – "אימנם הוא המאכסן הוא מסתם עמי הארץ כפי הנראה מהרמב"ם ז"ל אינו יכול לסמוך האוסר על דבריו דחשידי לעבור על ולפני עור וגומר שהרי כתב בהלכותיו פרק שלישי פרק שמיני ופרק י"א דארבעה דברים אין לוקחין בחוץ לארץ משו' אדם זולתי אם יהיה מוחזק בכשרות ואם בשר וחתכת דג שאין בה סי' ויין וגבינה ... הדבר השני הוא בענין הנאמנות דבנדון דידן אין אנו חייבין להתמיר כסברת הרב רבינו משה בר מיימוני שכתבתי דסתם עם הארץ אינו נאמן אלא שהכל נאמן זולתי אם יהיה חשוד ודאי אלפני עור".

ב) ש"ך (ס"ק כ') – "אם אינו ודאי חשוד רק סתם בן אדם עם הארץ יכול האוסר להתאכסן אצלו אפילו אינו חכם ובקי בדינים אם הוא יודע שהאוכל אוסר אותו מאכל בין שאוסרו מחמת המנהג בין מחמת שסובר שהדין כן".

ג) באה"ט (ס"ק י"ב) – "הש"ך".

ד) חלקת בנימין (ס"ק נ"ט, ציונים ס"ק קכ"ד) – "מיהו אם אינו חשוד רק שהוא סתם בן אדם עם הארץ רשאי האוסר להתאכסן אצלו אע"פ שאינו בקי בדינים אם הוא יודע מיהת שהאורח מחמיר באותו דבר. [ואפילו לשיטת הרמב"ם וכן פסק הרמ"א לעיל ס"א דאסור לקנות מאנשים כאלו מ"מ כאן בדבר שאינו אסור לכל יש להקל (מהרלב"ח שם)]."

ט. בשל אחרים - הגדרים: עלי לקמן סעי' ז'.

1. נאמן - גר"א (ס"ק י"ח, לשונו מובא לקמן), חלקת בנימין (סעי' ז' ב"ד"ה ובשל, עמ' רמ"ד).

י. איש המוחזק בכשרות, מה הדין באשתו.

1. מראי מקומות - חלקת בנימין (סעי' א' ב"ד"ה שאין, עמ' רל"ג, "ולמעשה צ"ע").

יא. מראי מקומות - פר"ת (ס"ק א'), בית לחם יהודה (ס"ק ב'), חו"ד (ב"י ס"ק ב', ס"ק ח'), דברי יוסף (סוף סי' תת"ג), דרכ"ת (ס"ק ז'), אפרקסטא דעניא (ח"א סי' קי"ז ד"ה ואע"ג, ח"ב יו"ד סי' קט"ז ד"ה ובקצב), אג"מ (או"ח ח"ד סי' צ"ו ד"ה הנה), משנה הלכות (ח"ד סי' ד', ח"ד סי' רי"א ד"ה וחמישית), יביע אומר (כה"ח ס"ק ד', ס"ק ו'), חלקת בנימין (ס"ק ו'), תשובות ישראל (מה טובו גליון י"ג עמ' רע"ו אות ד', לשונו מובא לקמן).

1. ערה"ש (או"ח סי' כ' סעי' א') - "ובלקיחה מישראל אין שום רבותא דכל ישראל נאמנים כשאינם חשודים כמבואר ביו"ד סי' קי"ט ונ"ל דהרבנות היא דאע"ג דתכלת אינה נקחת אלא מן המומחה כדאיתא שם מקודם וכמ"ש בס"י ח' זהו בתכלת לבד אבל טלית מצויצת נקח מכל אדם והרי הוא בחזקתו שמי שעשה הטלית הזה קנה התכלת מן המומחה".

יב. למכור מאכל כשר, כשהלוקח אין מכיר המוכר, מצד לפני עור.

1. מחמיר.

א) ע"י הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ל"ה אות ד') - "שהנותן לחברו דבר מאכל בכה"ג שהמקבל היה צריך מן הדין לשאול אותו תחלה אם הוא כשר או לא, או אם הפירות שהוא נותן לו הם מתוקנים מתרו"מ או לא, דחייב הנותן בכה"ג להקדים ולומר לו שהפירות הם מתוקנים אף על פי שאין המקבל שואלו על כך כדי שלא יכשילנו באיסור זה שהוא אוכל מבלי לברר תחלה אם מאכלו כשר או לא, ועוד יותר מזה נלענ"ד דבכה"ג שהנותן יודע שהמקבל אינו מכירו ומעיקר הדין הי' אסור לו לאכול מפירותיו עד שיברר תחלה אם הנותן הוא אדם כשר שאפשר להאמינו, דיתכן שאסור בכה"ג להאכילו אף על פי שהנותן יודע בעצמו שהוא כשר ופירותיו מתוקנים וגם אומר בפירוש למקבל שפירותיו הם מתוקנים, כיון שהוא סו"ס מכשיל את המקבל בזה שהוא אוכל אצלו באופן שמצד הדין אסור לו לאכול מפירותיו עד שיברר תחלה שהוא נאמן".

ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

The Rama writes (YD 119:1) that you cannot buy any food product from a person you do not know, unless he is a muchzek. Can I give my homemade product to stores to sell on my behalf, and write on the product 'made with only bedatz ingredients', with my name on it. Some people buying the product will know who I am, therefore it won't be a problem with them buying this product. Others will buy it, since they do not know this halachah. Is there an issur [either livnei iver or misayaah] to sell it in place were I know for 'sure' that some people buying it are not allowed to.

R' Y. Berkovits wrote: I do not understand how these products could be sold among strangers without a hechsher.

Q: Just for clarification. Does the Rav mean that this is an issur of 'lifnei iver' on the producer and seller or that the Rav can't understand who would be willing to buy it without a hechsher? Yisrael Stilerman, Yehuda Baum.

R' Y. Berkovits wrote: It is לפני עור.

ג) ע"י הרימו מכשול (פרק כ"א סעי' י"ט, סי' כ' אות ז', הע' ט') - "ראובן המכבד את שמעון במאכל, ושמעון לא מכיר את ראובן, באופן שעפ"י דין הוא חייב לברר אם ראובן הוא אדם כשר שאפשר לאכול ממאכליו, אף שראובן יודע שזה כשר, יתכן והוא עובר משום לפני ע".

2. מיקל.

א) תשובות ישראל (מה טובו גליון י"ג עמ' רע"ו אות ד') - "ונראה דבבשר אין לסמוך על אף אחד אא"כ מכירו שהוא נאמן, אבל בשאר מאכלים בודאי יש להחמיר כמב' ברמ"א, ומ"מ המיקל יש לו על מה לסמוך על הטור והראב"ד ומהרי"ל בן חביב והש"ך הוכיח כן מהירושלמי, ובד"מ כתב דהמנהג דלא כהרמב"ם, ובפרט בשכונות חרדיות שרובם בחזקת נאמנים. ואשר שאל כת"ר שיל"ד שעוברים בזה. אלו שמכינים האוכל בלפני עור, כיון שאסור לקנות, ולענ"ד כיון שהם יודעים שמאכלם כשר אין כאן לפני עור ואע"ג שנגיד שאסור לקנות מ"מ אם באמת האוכל כשר אין כאן באמת שום איסור, כיון דאין כאן שום מכשול. ויל"ד להיפך שאם האוכל לא כשר הוי לפני עור לקונים שמכשילים את המכינים ה האוכל בהכשלת הרבים שבגלל שקונים הם ממשיכים למכור, מלבד הלפני עור שיש למכינים".

3. מראי מקומות - הגרי"ב ואזנר שליט"א (מה טובו גליון י"ב עמ' רי"ב, לשונו מובא לעיל), אהל יעקב (סעי' ו', רק במהדורה חדשה).

א) גהרות איתן (ח"ו קונ' משיב דבר סי' ג') - "במה שמצוי בבתי מדרשות חשובים וכמו בישיבת מיר המעטירה בעיה"ק ירושלים ת"ו, שמוכרים ליד ביהמ"ד דברי מאפה או מאכל מוכן למכירה, ללא תעודת כשרות מנאמן כשרות על מקור דבר מאכל זה, ואין מכיר את טיבם של מביאי האוכל לשם, רק שבסתמא כל הבאים לשם הם מוחזקים לכשרות ... ובמקום שכל העוסקים שם עם הציבור הם אברכים יר"ש הגונים, ומעיקר הדין מותר לקנות מהם שמוחזקים לכשרות לגמרי. אלא שכל מקום שיש ענין של ממון, הר"ז בכלל התקנה שצריך שתהיה השגחה נוספת, מלבד החזקה שיש על המוכר ...".

(ב) שבת הקהתי (מה טובו גליון י"ב עמ' קי"ט) – "שאלה: בירושלים בפרט יש הרבה בני תורה שנשיהם מכינים אוכל בביתם למכירה, לפעמים מוכרים את זה בחנות לפעמים בפתח של בית מדרש כגון עוגות וכדומה ולפעמים מכינים אוכל לשבת למכירה ששולחים, נשאלתי למעשה במה סמכו אלו שעושים כך ולא לוקחים משגיח, אם הרמ"א ריש סימן קי"ט פסק כשקונים אוכל מוכן צריך לדעת שהוא מוחזק בכשרות, ושאלו אותי מדוע לא עוברים על זה לפני עור אלו שמכינים את האוכל. תשובה: אם יודעים מי עושה קיל טפי".

(ג) חיי הלוי (מה טובו גליון י"ב עמ' קצ"א) – "ומה ששאל מע"כ במה שיש בני תורה שמוכרים בבתי מדרשות עוגות וכדומה שנעשה בביתם בלי משגיח, ולכאורה הלא כתוב ברמ"א (יורה דעה סימן קי"ט סעיף א') דיש אומרים דאפילו ממי שאינו חשוד רק שאין מכירין אותו שהוא מוחזק בכשרות אסור לקנות ממנו יין או שאר דברים שיש לחוש לאיסור עיי"ש, וכתב מע"כ דלפי זה לכאורה המוכרים עוברים על לפני עור. אכן לענ"ד נראה דאין בזה שום חשש, הגם דודאי צריך להנהיג של ימכרו מאכלים הנעשים בלי השגחה, [ובאמת כן הוא נהוג במקומינו], אבל למעשה האיש החרדי העושה המאכלים ויודע שהוא כשר ודאי אינו עובר על לפני עור, דיש סברא דכיון דלפי המציאות אין מוכרים מאכלים כאלו רק מבתי חרדים, ובאמת אין חשש כלל, אכן למעשה כבר אמרו גדולי הוראה שכל דבר שנעשה למסחר צריך להנהיג שיהיה בהשגחה".

(ד) הגרי"א פארכהיימער שליט"א (מה טובו גליון י"ב סוף עמ' קכ"ח) – "לפעמים מוכרים את זה בחנות לפעמים בפתח של בית מדרש כגון עוגות וכדומה ולפעמים מכינים אוכל לשבת למכירה ששולחים, נשאלתי למעשה במה סמכו אלו שעושים כך ולא לוקחים משגיח, אם הרמ"א ריש סימן קי"ט פסק כשקונים אוכל מוכן צריך לדעת שהוא מוחזק בכשרות, ושאלו אותי מדוע לא עוברים על זה לפני עור אלו שמכינים את האוכל. תשובה: עד אחד נאמן באיסורים, אמנם אעפ"כ ראוי ליקח משגיח, לכן אם נראה כבן תורה או פרומא איד' אין צריך לחשוש. אבל מ"מ כנ"ל לכל מי שמוכר לרבים ליקח השגחה".

(ה) לכאורה אם הספק אם האוכל מהודר [כגון בד"ץ] או אם האוכל יש הכשר שאני לא סומך עליו [כמו רבנות], יש להקל. ע"פ המהרלב"ח (סי' ק"א) הו"ד בש"ך (ס"ק כ') לשונם לעיל, כיון שהוא דבר שאינו אסור לכל. ורק במקום שהספק אם יש הכשר או שאינו כשר כלל, צריך להחמיר.

יג. האם מותר להתארח אצל.

1. מיקל, אפי' לכתחילה רשאי להתארח אצל – ש"ך (ס"ק ד'), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ט'), פר"ח (ס"ק ד'), פר"ת (ס"ק ד', הראשון), לחם הפנים (ס"ק ד'), בית לחם יהודה (ס"ק ג'), דרכ"ת (ס"ק ט'), בייע אומר (כה"ח ס"ק ז'), חלקת בנימין (ס"ק ט').

א) חלקת בנימין (ס"ק י'), אהל יעקב (סעי' כ"ה) – "ונראה דהיינו דוקא באוכל אצל בביתו וכדומה אבל לאכול במסעדה אליבא דשיטה זו דבאופנים אלו לא הוי כאורח אלא כבא ליקח ממנו [ופשוט דאין נפקותא אם משלם אותו שאוכל או מישהו אחר שהזמינו לאכול שם] דלא שייך הסברא הנ"ל בסמוך דחזקה ממה שאוכל נתן לאורחיו".

יו. חשוד למכור דברים אסורים - סעיף ב'.

א. ע"ז (דף לט): – "ת"ר: אין לוקחין ימ"ח מח"ג בסוריא, לא יין ולא מורייס ולא חלב, ולא מלח סלקונדרית ולא חילתית ולא גבינה אלא מן המומחה, וכולן אם נתארח אצל בעל הבית מותר. מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי, דא"ר יהושע בן לוי: שגר לו בעל הבית לביתו מותר; מ"ט. בעל הבית לא שביק היתירא ואכל איסורא, וכי משגר ליה, ממאי דאכיל משדר ליה".

ב. ליתן להמוכר לאכול: הואיל ואינו חשוד לאכול איסור, האם מועיל בדיקה זו.

1. מחמיר, אין לחלק.

א) פר"ת (ס"ק ב') – "ונראה דלא מהני טעימתיא דאמדינן דעתיה, דהא כד זבין ליה הוה ליה לאסוקי אדעתיה כל מציאות דמשתלשל מההוא עובדא, ומן הסתם יסק דעתיה דאמר ליה ישראל טעום אנת, ופשיטא דלא מצית דלא למטעמיה דמרתת ואע"פ כן זבין, ש"מ דאדעתא דהכי נחית וליכא למסמך על מה דטעם ליה איהו בסדר זה דבדיק ליה ישראל הקונה אבל אי חזינן ליה דאכיל מדנפשיה ממה דזבין נראה דשרי, וליכא למימר דקנסו ליה רבנן דלא אשכחן דהוזכר קנס במציאות זה ולא דמי מציאות זה לאמגוזי".

ב) חסדי דוד (תוספתא בבכורות פרק ג' הל' ה' ד"ה החשוד על, עמ' תל"ב) – "פרי תואר".

ג) חלקת בנימין (סעי' ב' ב' ד"ה אבל, עמ' רל"ה) – "ויש להעיר דהואיל ואינו חשוד לאכול א"כ יתן להמוכר כזית בשר לאכול ואם יאכלנו ש"מ דהוא כשר ... וראיתי בפר"ת ... ולענ"ד צ"ע בסברא זו ... ולזה נראה ... דילמא השתא תקיף יצריה מחמת הפסד ובושה שהרי אם לא יטעום ידעו הכל שהיה מוכר איסור ומכשיל את הרבים".

ג. להתארח אצל החשוד למכור.

1. מיקל – מחבר (סעי' ב'), לבוש (סעי' ב'), ש"ך (ס"ק ד'), פר"ח (ס"ק ד'), פר"ת (ס"ק ד', הראשון), עצי העולה (הל' ישראל חשוד סעי' א'), חלקת בנימין (ס"ק י"ג, סעי' א' ב' ד"ה מיהו, עמ' רל"ד).

ד. "עובר עבירה לתיאבון לא מקרי חשוד" – רמ"א (סעי' ב').

1. מחמיר, שמקרי חשוד – ט"ז (ס"ק ד'), גר"א (ס"ק ו'), סוף ס"ק י"ח, בנין ציון (החדשות סי' י').
2. כוונת הרמ"א דמיירי היכא דידעינן שיש גם היתר לפניו – עי' ש"ך (ס"ק ו'), נקה"כ על הס"ו ס"ק ד'), פר"ח (ס"ק ו'), בית לחם יהודה (ס"ק ד'), חכ"א (כלל ע"א סעי' ד'), זבחי צדק (ס"ק ה'), בייע אומר (כה"ח ס"ק י"ב).
3. דמיירי בעובר עבירה במקרה פעם אחת לתיאבון – ערה"ש (סעי' י"ג, סעי' י"ד).

4. מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק ט"ז, ציונים ס"ק כ"ז).

ז] ליתן לחשוד משלו לתקן האוכל – סעיף ג'.

חולין (דף ו.ו.) – "והתניא: הנותן לשכנתו עיסה לאפות וקדירה לבשל אינו חושש לשאור ותבלין שבה לא משום שביעית ולא משום מעשר ... ולחלופי לא חיישינן. והתנן: הנותן לחמיותו מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל ממנה, מפני שחשודה מחלפת המתקלקל. התם כדתניא טעמא, א"ר יהודה: רוצה היא בתקנת בתה ובושה מחתנה. ולעלמא לא חיישינן. והתנן: הנותן לפונדקית שלו מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל הימנה, מפני שחשודה מחלפת. התם נמי מוריא ואמרה: בר בי רב ליכול חמימא ואנא איכול קיריא".

א. חמיותו.

1. ראשונים.

א) מחמיר – רשב"א (תוה"ב בית ד' שער ב' כ"ט-כ', חולין דף ו.ו.), ר"ן (חולין דף א: ד"ה בד"א), טור (סעי' ג'), רע"ב (דמאי סוף פרק ג').

ב) מיקל – רמב"ם (הל' מעשר פרק י"א הל' י"ב). אמנם ע"י פירוש המשניות דמאי סוף פרק ג'), מאירי (חולין סוף דף ו.ו.).

2. פוסקים.

א) מחמיר – מחבר (סעי' ג'), פר"ח (קונ"א על סי' קי"ט), חלקת בנימין (סעי' ג' בי' ד"ה כיצד, עמ' רל"ז).

ב) מראי מקומות.

1) בית הילל (ס"ק א') – "וא"כ היה לו להרב ב"י להביא ג"כ דעת הרמב"ם בב"י ובשו"ע כדרכו תמיד להביא דעת הרמב"ם עיקר, ולכל הפחות היה לו להביא דעת הרמב"ם בלשון יש אומרים, וגם בכסף משנה לא הביא דעת הטור וצ"ע".

2) פר"ת (ס"ק ג') – "רמב"ם ... ורבינו פסק דלא כרמב"ם ולא ראייתי הכרעה למה דפסק מר"ן הפך רמב"ם אשר ע"כ כל דאיכא צד קולא מכריעין להקל".

3) חת"ס (ח"ו סי' י"א) – "צ"ע דשביק רבנן ופסק כר' יהודה וגם רמב"ם בהלכות מעשר פסק כרבנן עתי"ט משנה ו' פ"ג דדמאי וי"ל דס"ל לרשב"א דלא יחלקו רבנן על מצייאות דרוצה בתקנת בתה אלא ס"ל כיון דאפשר לה לעשר ולתקן לא תאכיל את בתה טבל ומשו"ה פסק כן רמב"ם בהלכות מעשר אבל רשב"א מייירי משארי איסורים שאין להם תקנה מודים כ"ע שרוצית בתקנת בתה וחשודה מחלפת ובאמת תירץ זה צ"ע קצת מדתנן במתניתין מודה ר"י שביעית שאינה חשודה להאכיל בתה שביעית ומשמע דוקא שביעית דבאתרא דר"י חמירא ליה כבגיטין נ"ד ע"א אבל בשארי איסורים כעין מע"ג דאין להם תקנה פליגי ר"י ורבנן. מיהו מציינו בש"ס מודה אף על גב דלא פליגי כמ"ש תורת חיים במס' ע"ז מ"ה ע"ב אמנם איהו מסתייעא התם מס"פ או"ב ולא משמע כן בתוס' שם ע"י ע"ז מ"ג ע"א ד"ה הלכה וכו' ומ"מ מ"ש תי"ט הנ"ל ממשנה דבכורות צ"ע דאין ענין לכאן דהתם לא מייירי מחשוד להחליף".

4) ביע אומר (כה"ח ס"ק ט"ז) – "נראה דלמעשה נקטינן כפסק מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו. וכן כתב במסגרת השלחן. ומכל מקום נראה שאם יש עוד איזה ספק בזה חד לאצטרופי להקל וכעין מה שכתב הפרי תואר. ועיין בערך השלחן ס"ק ד', ובערוך השלחן ס"ק ט"ז י"ז".

3. החשש.

א) דרישה (ס"ק ו') – "שבושה מחתנה ורוצה בתקנת בתה. פירוש שגם היא נהנית מזה. ויש מפרשים ורוצה בתקנת בתה פירוש שחוששת שמא ירגיז חתנה על בתה ויכנה או שיאהבנה בעלה מכח חמותו שמתקנת לו המאכל ואינו נראה דאם כן למה לא נקט רבינו גם אופן זה שרוצונה להשביח חלק בתה כמ"ש לעיל (סו"ס קיח) שרוצה להשביח חלקה".

ב) מראי מקומות – חלקת בנימין (סעי' ג' בי' ד"ה שבושה, עמ' רל"ז).

ב. פונדקית.

1. ראשונים.

א) חוששת לתקנת האורח, פעמים שבושה מאכסנאי ומחלפת לו רע בטוב – רש"י (חולין דף ו.ו: ד"ה התם), רמב"ן (חולין דף ו.ו.), רשב"א (חולין דף ו.ו:), ר"ן (חולין דף א: ד"ה בד"א), טור (סעי' ג'), מאירי (חולין ריש דף ו.ו.), תשב"ץ (ח"א סי' קמ"ד).

ב) חוששת לתקנת עצמה, ליטול מנה יפה שלו ע"י שמורה היתר מחמת שטרה בשבילו בהנם – תוס' (חולין דף ו.ו: ד"ה התם), ע"י רמב"ם (הל' מעשר פרק י"א הל' י"ב).

2. פוסקים.

א) חוששת לתקנת האורח – מחבר (סעי' ג'), תורת חיים (חולין דף ו.ו:), זבחי צדק (ס"ק י"ב), יביע אומר (כה"ח ס"ק י"ט).

1) ולכן אם ידוע שאינה בושה מהאכסנאי מותר, ואם יש לחוש שבושה ממנו אפילו נותן לה שכר טירחא אסור.

3. מראי מקומות – ש"ך (ס"ק ט'), פר"ח (ס"ק ח'), חלקת בנימין (ס"ק כ"ז).

ח] החשוד לדבר אחד – סעיף ד'.

א) משנה (בכורות דף כט:) – "החשוד להיות מוכר תרומה לשום חולין אין לוקחין ממנו אפילו מים ומלח, דברי רבי יהודה; רבי שמעון אומר: כל שיש בו זיקת תרומה ומעשרות אין לוקחין ממנו".

1. פסק כר"ש: שהחשוד לדבר אחד אינו חשוד לדברים אחרים – מחבר (סעי' ד'), פוסקים.

א) חלקת בנימין (ס"ק ל"א) – "והני מילי בדברים שאיסורם חמור מאותו דבר שהוא חשוד עליו אבל דברים שאיסורם קל ממנו הרי זה חשוד גם עליהם וכדלקמן ס"ה ולא בא המחבר כאן אלא לאשמועינן דלא הוי חשוד לכל מילי וגם דלא קנסינן ליה בכל מילי".

ב. קנס: קנסינן ליה דאסור לקנות ממנו כל מה שצריך לאותו דבר.

1. אפ"ל חשוד למכור האגוזים כדי שיבאו אצלו ליקח גם את האיסור ומשו"ה קנסינן ליה – פרישה (ס"ק ח'), ש"ך (ס"ק י').
2. דוקא אם ידוע לנו שיש לו צורך בהאגוזים למכירת איסור קנסינן ליה – ט"ז (ס"ק ז', לשיטתו לס"ק ו').
3. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' כ"ב), חלקת בנימין (ס"ק ל"ב).

ג. בדיעבד: שלקחו אגוזים.

1. אסור לאכול.

א) פ"ת (ס"ק ד') – "ונראה דמכרעא מלתא לומר דאפ"ל אם קנה אסור כדין השומן דאל"כ פוק חזי טעם הקנסה הוא משום דמחלק אגוזים לתינוקות להרגילם אצלו וכו' ואם לא קנסוה אלא לזבונא לבד הרי העקר חסר דמחלק לתינוקות כמעשהו הראשון בחנם ומה שייכות לגזירה זו אם העקר דעליה גזור איתיה אם לא שנאמר דמה דגזור הוא דליהו אגוזיו אסורים כשומן שלו ובזה הגם דיהיב אגוזים לתינוקות הנה הם אסורים עליהו וגדולים מוחים בידם לבל יאכלום כי היכי דמוחים בידם על שאר איסורים משא"כ אי הוה אמ"ל דלא גזור אלא לזבונא לכתחילה כפ"ז מציאות זה דמחלק בטר דמחלק ליהו הרי הם מותרים בידם".

ב) דרכ"ת (ס"ק כ') – "ע"פ פרי תואר ... וע"פ בפר"ח ס"ק ט' שכתב בלשונו שאותו דבר של היתר שע"י הרגיל למכור איסור אסורים חכמים כאלו הוא האיסור עצמו עיין שם ומשמע ג"כ דאסור אפילו בדיעבד".

2. מיקל.

א) זבחי צדק (ס"ק י"ז) – "פר"ת סק"ד. מיהו מ"ש הרב שם שאם קנו ממנו שהוגוזים אסורים כבוד הרב במקומו מונח ובמחכ"ת וחסידותו אין בידנו לגזור גזירות שלא נזכרה מכה דקדוק קל ומסתמיות הגמרא והפוסקים נראה דאם קנה ממנו האגוזים מותרים".

ב) יביע אומר (כה"ח ס"ק כ"ד) – "פרי תואר ס"ק ד'. ואינו מוכרח כל כך שהואיל ואסור לקנות ממנו אגוזים הגדולים מזהירים לקטנים לבל יגשו אליו והוא עצמו לא יניח בחנותו אגוזים רק בכדי לחלקם בחנם הואיל ואסור לו למכרם. וכן בזבחי צדק ס"ק י"ז כתב לדחות דברי הפרי תואר, וכתב ... ודלא כמו שכתב בדרכי תשובה ס"ק כ' לדייק מלשון הפרי חדש ס"ק ט' שכתב ... דליתא דדוקא לענין זה אמר כן 'שאסור לקנותו ממנו' ותו לא מידי".

ג) חלקת בנימין (ב"ל סעי' ד' ד"ה אבל, עמ' רל"ט) – "הפר"ת ... אמנם הוא חידוש גדול ולענ"ד מסתימת שאר הפוסקים אין נראה כן".

3. מראי מקומות.

א) פ"ת (ס"ק ט') – "חשוד גם עליו. לאו דווקא ור"ל שאותו דבר של היתר שעל ידו הרגיל למכור איסור הוה ליה כאילו היה איסור וחשוד עליו שאסור לקנותו ממנו".

1) ביאור דברים – דרכ"ת (ס"ק כ'), לשונו מובא לעיל), יביע אומר (כה"ח ס"ק כ"ד, לשונו מובא לעיל).

ט) החשוד על איסור חמור - סעיף ה'.

א. חשוד על הקל ממנו.

1. רק אם יש הנאה מהם – פרישה (ס"ק ט'), ט"ז (ס"ק ח'), ש"ך (ס"ק י"ג, נקוה"כ על הט"ז ס"ק ח'), בית לחם יהודה (ס"ק ו'), חלקת בנימין (ס"ק ל"ז).

2. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' ל"ב).

א) לענין המחלוקת ט"ז וש"ך לגבי מומר בשבת ולע"ז – חלקת בנימין (ב"ל סעי' ה' ד"ה חשוד, עמ' ר"מ).

ב. באיסורים שוין.

1. מיקל – לבוש (סעי' ה'), פ"ת (ס"ק ה').

2. מחמיר – רמב"ן (בכורות ריש דף ל:), זבחי צדק (ס"ק כ"א), דברי יוסף (סי' תת"ה), יביע אומר (כה"ח ס"ק כ"ח).

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק כ"ב), חלקת בנימין (ס"ק ל"ט, ציונים ס"ק ע"ג).

ג. איסור שחמור בעיני בני"א ונזהרים בו יותר מן האיסור החמור בעונש (כגון שהחשוד על חלב דעונשו בכרת ואינו חשוד על חזיר, אע"ג דאיסורו בלאו גרידא).

1. מיקל – מחבר (סעי' ה'), לבוש (סעי' ה'), פ"ת (ס"ק י"ב), חו"ד (ב"ל ס"ק ג'), זבחי צדק (ס"ק י"ח), יביע אומר (כה"ח ס"ק כ"ה), חלקת בנימין (ס"ק מ', ציונים ס"ק ע"ח).

2. מחמיר – טור (לפי הש"ך ס"ק י"ב).

ד. חשוד על אותו איסור שנזהרים בו יותר הרי זה חשוד גם על איסור שאין נזהרים בו כל כך.

1. אפילו אם האיסור השני חמור מן הראשון בעונש [דיותר יש לנו לתלות במורא הבריות ממורא שמים] – טור (לפי הש"ך ס"ק י"ב), לבוש (סעי' ה'), פ"ת (ס"ק י"ב), חלקת בנימין (ס"ק מ"א).

ה. אם ראינו שנוהר מאיסור הקל.

1. מראי מקומות – חלקת בנימין (סעי' ה' ב' ד"ה החשוד, עמ' ר"מ).

י [רק כששניהם ממין אחד או אפי' בשני מיני איסורים.

א. מיקל, רק כששניהם ממין אחד יש להתמיר.

1. ב"י (ס"ק ח' ד"ה ועל).
2. ט"ז (ס"ק ד', ס"ק ח') – "והב"י בסוף סימן זה מחלק דבמין אחד דהיינו שכולם בדבר מאכל אז אמרינן חשוד לדבר חמור חשוד לקל אבל בשני מינים לא".
3. ש"ך (ס"ק י"ב, ס"ק ל"ח. אמנם עי' האג"מ לקמן).
4. פרח"ח (ס"ק י"ב, ס"ק ל"ה) – "ודע דכל זה מיירי במין איסור אחד כגון ששניהם בדבר מאכל וכיוצא בו, הא לאו הכי לא".
5. בית לחם יהודה (ס"ק ו').
6. חת"ס (חולין דף ג: ד"ה ונ"ל, דף ד: ד"ה מפני).
7. שושנים לדוד (בכורות פרק ד' משנה י') – "ומיהו היינו דוקא כששניהם מין איסור אחד כגון שביעית וטומאה שכולם דבר מאכל אבל באיסורין מוחלקים אף על גב דחשוד על החמור אינו חשוד על הקל כן מסיק בב"י יו"ד סי' קי"ט עיין שם".
8. זבחי צדק (ס"ק י"ט, ס"ק קכ"ט).
9. בנין ציון (ח"א סי' מ"ו).
10. יביע אומר (כה"ח ס"ק כ"ו).

ב. מחמיר.

1. אג"מ (יו"ד ח"א סי' א' ד"ה ומה) – "הש"ך שם בס"ק י"ב דאיסור שאינו בעניני אכילה אף שהוא חמור נאמן לאכילה אף שהוא קל משום שהוא מין איסור אחר והביא ראיה מהא דמומר לערלות אינו מומר לשחיטה עיין שם הא מוכרחין לומר שרק לשחיטה הרא"ש כתב זה הש"ך דהא המחבר בסי' ב' סעי' ז' כתב דמומר לערלות דינו כמומר לעבירה אחת שא"כ פליגי בזה הרא"ש והרמב"ם דלהרמב"ם צריך בדיקת סכין כמפורש שם בסעי' ו' וא"כ אינו נאמן להרמב"ם אף שהוא לאיסור שלא מעניני מאכל ויש להתמיר כהרמב"ם דכן משמע מהש"ך ומפורש כן בפמ"ג בש"ד ס"ק י"ח דהכי הלכתא כהרמב"ם".
- אג"מ (יו"ד ח"ב סי' מ"ג ד"ה איברא) – "יותר נוטה דבש"ע לא סבר המחבר החלוק בין איסורין דמין אחד לאיסורים משני מינים אף שבב"י כתב ע"ז וזה נראה לי עיקר דאולי כוונתו שהוא רק עיקר בפירוש תשובת הרמב"ן שמאמין לחשוד על איסור חמור לאיסור אחר אף לדבר קל, ולא שנראה לו עיקר גם לדינא, אלא שלדינא סובר כסתימת הטור שחשוד לחמור חשוד לקל ואינו מחלק, שמשמע שאף לאיסורין ממין אחר אם הם קלים הוא חשוד, וחלוק הפרישה נמי לא סבר וכדפליגי עליה גם הש"ך בס"ק י"ג, וא"כ הוא קאי רק על חמור בעיני בנ"א שבסעיף ה' שמחלל בפרהסיא אינו נאמן".
- א) פמ"ג (סי' ב' שפ"ד ס"ק י"ח) – "ולהרמב"ם צריך. וכן הלכתא".
- ב) אמנם עי' חלקת בנימין (סעי' ז' ב' ד"ה מי, עמ' רמ"ג) – "ונראה דאפילו לדעת הרמב"ם דמייתי המחבר סימן ב' ס"ו דמומר לשום עבירה צריכים לבדוק סכינו ואין לסמוך עליו בהכי אע"פ שאינו מומר לנבלה מ"מ יודה לדין זה דטעמא דהתם כמש"כ הפוסקים בשם הרא"ש דכיון דחזינו דפוקר בשביל תאותו בא' משאר עבירות חיישינן שמא פוקר שלא לקיים שום מצוה כהלכתה ולפ"ז י"ל דדוקא במילתא דבעי דקדוק הוא דחיישינן שלא יעשה כדין אבל מצד נאמנותו עצמה שפיר יכולים לסמוך עליו, וכבר הוזכר סברא זו ביד יהודה שם וכן בחזו"א סימן ב' ס"ק י"א ...".

ג. בזמן הזה מי שאוכל נבלה לתיאבון הרי הוא חשוד על הכל.

1. בית הלל (סי' ב' ס"ק ב') – "ונראה דעכשיו בזמנינו שהוא חשוד לאכול נבילות לתיאבון אין אוכלין ממנו שום דבר מאכל שיש לחוש שיש בו חשש איסור, לשום דבר שבקדושה, ומכל שכן שלא ליתן לו הסכין בדוק לשחוט ולאכול משחיטתו. ומי שעושה דבר זה בכלל מומר יחשב לכל מילי, וזה פשוט".
2. תבואת שור (שמלה חדשה סי' ב' סעי' י"ב) – "(בית הלל) יש מי שאומר שהאידינא החשוד לאכול נבילות לתיאבון בכלל מומר יחשב לכל מילי ואין אוכלין ממנו שום מאכל של חשש איסור וכ"ש שאין אוכלין משחיטתו אח' בדיק' סכין ע"כ. ואע"פ שכל הפוסקים האחרונים לא כתבו מזה כלום מ"מ ראוי לחוש לדבריו וידון המורה בזה לפי ענין המומ' ההו' ולפי פרצת הגדר".
3. פמ"ג (סי' ב' שפ"ד ס"ק י"ז) – "אמנם האידינא כתב בית הלל האוכל נבילה יש להתמיר ולומר דחשוד לכל התורה וראוי לחוש לדבריו כל זה העתקתי משמלה חדשה".
4. דברי מלכיאל (ח"ב סוף סי' ט') – "אי מותר לקנות בשר כשר מקצבים שמוכרים בפרהסיא בשר בשבת כמה פעמים. והנה השבתי ע"י ט"ג בקוצר שאסור לקנות מהם. ופה אבאר דברי. הנה פשוט בש"ס פ"ק דחולין ובפוסקים שמומר לחלל שבת בפרהסיא הוא חשוד על נבילות וטריפות ג"כ. וכ"ז במידי דאורייתא. אבל אם חילל שבת בדברבנן ידוע דעת הבית הלל ועוד אחרונים דהוי מומר. אכן הפר"ח ועוד אחרונים חלקו עליו והעיקר כדבריהם. ולפ"ז היה מקום לומר דבנ"ד לא עבר רק על מקח וממכר בשבת דהוי דרבנן משום ממצוא חפצך או שמא יכתוב כדאיתא בביצה ל"ו ע"ב ולא נעשה חשוד לכה"ת כולה. אכן ... נראה שכל פרטי הדינין הללו היו בזמן הש"ס שהיה מורא שמים על כל אדם. ואף מי שהיה חשוד על דבר לא היה מקום לחשודו על איסורים אחרים חמורים מזה אבל עתה ידוע כי אנשים כאלה שפרקו מעליהם עול שמים בפרהסיא כבר נעשה הכל לפנייהם כהיתר וחשוד על כל התורה. וכעין זה חילקו בש"ס בגיטין נ"ד בין אתרא דקילא להו שביעית או חמירא להו. וכן קיי"ל בי"ד סי' קי"ט ס"ה ונתבאר באחרונים שם שתלוי לפי הענין והזמן אי קיל להו האיסור או חמור ע"ש. ולהאנשים האלה ידענו דקיל להו כל האיסורים ומביטים על הנזהר מהם

בעין בוז. ואיך אפשר לסמוך עליהם. וכ"כ הש"ך ב"ד סי' ב' ס"ק כ"ד בשם שו"ת רבינו בצלאל לחלק בין צדוקים שבזמן הש"ס לצדוקים שבזמננו. וכ"כ הבית הלל הובא בתב"ש סי' ב' סעיף י"ב ובבה"ט ס"ק ד' שבזה"ז אף מומר לתיאבון אין לסמוך עליו בשום דבר איסור. וכתב התב"ש שם שראוי לחוש לדבריו. ובזמנינו **אנו רואים זה בחוש אשר אלה שעוסקים בפרהסיא במסחר וקנין בשבת. חשודים על כל דבר איסור.** שוב במשך שנה אחר כותבי כל זה מצאתי בשו"ת ח"ס חז"מ סי' קצ"ה שכתב ג"כ שהפותח חנותו בשבת חשוד על כל דבר ע"ש ות"ל שכוונתי לדעתו הק"י.

5. **אג"מ** (יו"ד ח"א סי' א' ד"ה ולכן) – ובר מן דין איתא בשמ"ח סי' ב' סעי' י"ב בשם בית הלל דהאידינא האוכל נבלה לתיאבון נמי הוא מומר לכל מילי והביאו בפמ"ג סי' ב' ס"ק י"ז וכתב שראוי לחוש לדבריו וכ"ש במחלל שבת אף בצנעא בזה"ז בשביל תיאבון קטן כזה לעשן סיגארעטס שיש לדונן למומר ולכופר בה' ובתורתו ויש לאוסרו מדינא.

ד. מראי מקומות.

1. **אג"מ** (יו"ד ח"א סי' א' ד"ה וגם) – וגם נראה שרק בחשוד שעבר רק פעם אחת בזה מחלל הש"ך בין חשוד למין איסור אחד כגון ששניהם בדבר מאכל לחשוד לעבירה ממין אחר וראייתו ממומר לערלות הוא שעכ"פ חזינן שיש חלוק בין למין זה דמאכל למין אחר כערלות אף במומר וכ"ש שיש לחלק לענין חשוד שלא להחשיבו בדין חשוד להמור אף להרמב"ם. **אבל במומר אף למין אחר אין להאמינו לקל אף במאכל,** דהא מוקים הש"ך בסי' קכ"ז ס"ק כ' הא דבסי' קי"ט סעי' ז' שמפורסם באחת מעבירות נאמן בשל אחרים אפילו על אותו דבר דאירי רק בחשוד ופירוש מפורסם היינו שהוא מפורסם שעשה העבירה פעם אחת דהוי חשוד ואינו מועד להיות מומר עיין שם וא"כ גם הא דנאמן בשאר איסורים נמי הוא רק בחשוד ולא במומר אף שהוא באיסור דמין אחר".
2. **חלקת בנימין** (ס"ק ל"ו) – ונראה דהכל לפי הענין ולפי ראות עיני המורה עד היכן פרק עול שמים מעל צוארו".
- חלקת בנימין** (בי' סעי' ה' ד"ה חשוד, עמ' רמ"א) – דבאמת יין הוי מין א' בהדי זנות מפני שע"י היין מתפתה לזנות".

יא אינו נאמן: דהמומר לאלו הוי מומר לכל התורה כולה ודינו כנכרי דאין לו נאמנות כלל - סעיף ז'.

א. עובד עבודת כוכבים.

1. ה"ה המנסך יין לע"ז – ש"ך (ס"ק ט"ו), פ"ח (ס"ק י"ד), תבואות שור (שמלה חדשה סי' ב' סעי' ט"ז), באה"ט (ס"ק ט'), שלחן גבוה (ס"ק כ"ג), זבחי צדק (ס"ק כ"ד), דרכ"ת (סי' ב' ס"ק ס"ה), חלקת בנימין (ס"ק מ"ז).

ב. חלול שבת בפרהסיא.

1. פרסום הוה עשרה מישראל או שידע שיתפרסם – **תבואות שור** (שמלה חדשה סי' ב' סעי' ט"ז), פמ"ג (סי' ב' שפ"ד ס"ק י"ז, "כתב השמלה חדשה ... פרסום הוה עשרה מישראל או שידע שיתפרסם"), קיצור שו"ע (סי' ע"ב סעי' ב'), זבחי צדק (ס"ק כ"ו), עמודי אש (סי' ד' ד"ה ודע), מ"ב (סי' שפ"ה ס"ק ד'), דרכ"ת (סי' קט"ו ס"ק ד'), משפטי עוזיאל (כרך ג' או"ח סי' נ"ה).
2. **רק חילול שבת על דאורייתא, או ה"ה על דרבנן.**
- א) רק על דאורייתא – **תבואות שור** (שמלה חדשה סי' ב' סעי' ט"ז, ס"ק כ"ח), פמ"ג (סי' ב' שפ"ד ס"ק י"ז, "כתב השמלה חדשה חילול שבת דוקא בדאורייתא לא דרבנן דלא כבית הלל"), חכ"א (כלל א' סעי' ח'), דברי מליכאל (ח"ב סי' ט').
- ב) ה"ה על דרבנן – **בית הלל** (סי' ב' סעי' ג'), בית מאיר (או"ח סי' שפ"ה).
- ג) מראי מקומות – פמ"ג (פתיחה להל' תפילין ד"ה עוד), חת"ס (אה"ע סי' כ"ב), מ"ב (סי' ל"ט ס"ק ו', סי' שפ"ה ס"ק ה'), דרכ"ת (סי' ב' ס"ק ס"ח), אג"מ (אה"ע ח"ב סי' כ' ענף ד').
3. אפילו הפותח חנות בשבת בקביעות – חת"ס (חו"מ סי' קצ"ה אות ב'), דברי מליכאל (ח"ב סי' ט'), חלקת בנימין (ס"ק מ"ח).
4. שביתת בנו: האם גורם שהאב יהיה מומר.

א) מחמיר.

1) הגר"ח מבריסק זצ"ל (תשובות והנהגות ח"ב סי' ר"ה ד"ה ושמעתי, ח"ד עמ' תל"ה אות מ' [לשונו מובא לקמן]) – "ושמעתי בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל שמפרש שזהו בכלל איסור שבת, כיון שבקרא מפורש במלאכת שבת, ולכן לדעתו העובר במלאכת שבת בבנו הקטן, נעשה מומר לחלל שבתות אף שאינו אלא לאו כיון שזהו בכלל מלאכת דשבת דחמיר, עיין יבמות (ו') דמוקמינן בלאו דמחמר, ומסקינן שזהו בכלל 'לאו דשבת דחמיר' ומשמע אף שאינו בסקילה כלל, ולדעתו גם כאן כן, ומי שאינו מחנך בנו לשמור שבת ומשתמש בו למלאכות הוא גופא נקרא בזה **מחלל שבת ממש** ... מדברינו יוצא גודל הזהירות לזיהור לא להניח בנו להוציא עבורו, שעלול לעבור באיסור לאו דשבת **עד שנעשה מומר שדינו כעכו"ם** ... לכן מה שנהגו כשיש ספק אם זהו מלאכה לבקש בנו הקטן לעשותו, נראה דעדיף שהוא בעצמו יעשה המלאכה כלאחר יד שבדאי אינו אלא מדרבנן וקיל מקטן ולא ליכנס לחשש איסור דשבתה דחמיר מאד, ותמהני שהמפרשים לא נתעוררו בזה".

ב) מיקל.

1) **תשובות והנהגות** (ח"ד עמ' תל"ה אות מ') – "יש מביאים מהגר"ח דלהכי נאמר בשבת אתה ובנך ולא קאסרינן בלאו הכי משום לא תאכילום, שבזה שמתפרש בפסוקי שבת נעשה איסור שבת והעובר על כך נעשה בזה מומר רנ"ב: ראייתו מיבמות (ו.) דלא דחינן איסור מחמר משום דאיסור שבת חמיר, ופירש רש"י דהיינו דמחלל שבת הוא כע"ז, הרי שגם באיסור לאו אמרינן כן, אבל נראה שרש"י מפרש דעיקר איסור שבת חמור והיינו שכע"ז, וממילא מחמירין אפילו באיסור לאו שבו, אבל במחמר גופא שיהא עליו דין כעובד ע"ז לא שמענו, שהוא רק לאו ואינו מעשה בגופו, וכן במצוה לבנו הקטן לא שמענו שנעשה בזה מומר".

ג) מראי מקומות – **נשמת שבת** (סי' שמ"ג אות תנ"ג סוף ד"ה ואגב, סוף אות ת"ע), **נעות מרדכי** (חי"ד פרק ד' אות כ"ט, עמ' רנ"א).

1) **הר צבי** (יו"ד סי' ז') – "לענין שו"ב שבניו הקטנים הולכים לבתי ספר של נכרים ועושים שם מלאכה בשבת, אם נפסל, מטעם שעובר בל"ת לא תעשה מלאכה אתה ובנך וגו', ואם נקרא מחלל שבת שדינו כעכו"ם לכל דבר ...".

5. מראי מקומות.

א) הגריש"א זצ"ל (חשוקי חמד שבת סוף דף קמה, קב ונקי סי' רע"ד, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות ל"ז) – "שאלה. מעשה באשה שהלכה לטבול בליל שבת בחצות, וחיפשה אשה שתעמוד ותעיין אם היא טובלת כדן, והנה מצאה אשה יוצאת ממכונת, ושאלה אותה אם היא מוכנה לעמוד ולראות אם היא טובלת כדן, השיבה לה האשה שהיא מוכנה, וכשבאה לביתה וספרה זאת לבעלה, הסתפק אם מחללת שבת נאמנת להעיד על זאת. תשובה. שאלתי שאלה זו את מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל], והשיב שאם האשה שעמדה על גבה היא בעצמה טובלת לנדוטה, בשעת הדחק היא נאמנת על טבילת חברתה".

ג. אינו מאמין בדברי רבותינו – רשב"א (ח"ז סי' קע"ט), מחבר (סעי' ז'), לבוש (סעי' ז'), פרח"ח (סי' א' סוף ס"ק כ"ט, לשונו מובא לקמן), חכ"א (כלל א' סעי' ה', כלל ע"א סעי' ה'), גלין מהרש"א (סי' קנ"ח על המחבר סעי' ב'), ערה"ש (סעי' ל"ה, ע"א אה"ע סי' י"ז סעי' ל"א), דרכ"ת (סי' קט"ו ס"ק ד').

1. פירוש: שאינו מאמין בתורה שבעל פה – חלקת בנימין (ס"ק מ"ט).
2. "מי שאינו מאמין בדברי החכמים ואוסר אכילת חמין בשבת, חיישינן שמא אפיקורס הוא" – ע"א או"ח סי' רנ"ז סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ד. מומר להכעיס אפי' בעבירה אחת – ט"ז (ס"ק ד'), ש"ך (ס"ק ט"ז), פרח"ח (ס"ק ט"ו), לחם הפנים (ס"ק ז'), תבואות שור (שמלה חדשה סי' ב' סעי' י"ג), שלחן גבוה (ס"ק כ"ג), פמ"ג (פתיחה להל' תפילין ד"ה עוד), חכ"א (כלל א' סעי' ה'), זבחי צדק (ס"ק כ"ח), ערה"ש (סעי' י"ג), מ"ב (סי' ל"ט ס"ק ו', ע"א שפ"ה ס"ק ד'), דרכ"ת (ס"ק ל', ס"ק נ"ט), משנה הלכות (ח"ז סי' קפ"ד נתיב ו'), יביע אומר (כה"ח ס"ק ל"ד), חלקת בנימין (ס"ק מ"ו).
1. להכעיס בדין דרבנן – פמ"ג (פתיחה להל' תפילין ד"ה עוד).

ה. מומר לתיאבון לרוב מצוות התורה – פרח"ח (ס"ק ז'), תבואות שור (שמלה חדשה סי' ב' סעי' ט"ו), פמ"ג (סי' ב' שפ"ד ס"ק י"ז, "כתב השמלה חדשה ... ואם עבר על רוב המצוות אף שנזהר בשאר רובו ככולו"), מהר"ם שיק (סנהדרין ריש דף פא; חו"מ סי' ס"א אות ה'), זבחי צדק (ס"ק כ"ה), דרכ"ת (סי' ב' ס"ק ע"ד), אפרקסתא דעניא (ח"ב או"ח סי' י"ט ד"ה אלא), משנה הלכות (ח"ז סי' קפ"ד סוף נתיב ו'), יביע אומר (כה"ח ס"ק ל"ה), חלקת בנימין (ס"ק מ"ו).

ו. ראינוהו עובר ג' עבירות מפורסמת – תבואות שור (שמלה חדשה סי' ב' סעי' ט"ו), פמ"ג (סי' ב' שפ"ד ס"ק י"ז, "כתב השמלה חדשה ... מומר לשלשה עבירות מפורסמות כמו לבישת שעטנז והקפת ראש ונבילה הוה מסתמא לכל התורה ואם ראינו נזהר בשאר הוי מומר לדבר אחד"), מהר"ם שיק (סנהדרין ריש דף פא; יו"ד סי' רמ"ט ד"ה אלא, חו"מ סי' ס"א אות ה'), זבחי צדק (ס"ק כ"ה), לבושי מרדכי (קמא סוף סי' ה'), דרכ"ת (סי' ב' ס"ק ע"ד), זקן אהרן (ח"א סי' נ"ה ד"ה אמנם נהי), אפרקסתא דעניא (ח"ב או"ח סי' י"ט ד"ה אלא), משנה הלכות (ח"ז סי' קפ"ד סוף נתיב ו'), יביע אומר (כה"ח ס"ק ל"ה), חלקת בנימין (ס"ק מ"ו).
1. מראי מקומות – בית יצחק (יו"ד חז"ב סי' ק"ה אות י"ח).

ז. מסור.

1. ע"א לקמן סעי' י'.

ח. מבזה תלמידי חכמים, מגלה פנים בתורה שלא כהלכה, וכדו' – שאין להם חלק לעולם הבא.

1. מקור הדין.

א) סנהדרין (דף צט.) – "אמר רבי אלעזר המודעי: המחלל את הקדשים, והמבזה את המועדות והמפר בריתו של אברהם אבינו, והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה, והמלבין פני חבירו ברבים, אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא".

ב) סנהדרין (דף צט:): – "אפיקורוס. רב ורבי חנינא אמרי תרווייהו: זה המבזה תלמיד חכם".

2. אינו חשוד.

א) מהרי"ל (סי' קצ"ד) – "אבל כל הני אפיקורס ומגלה פני בתורה דפרק חלק אף על גב דגדול עונו מנשוא לא מסתבר' למפסל שחיטתו, דדווקא דברים הללו חשוד עלי' דנראה בעיניו דבר קטן וחוצפא בעלמא, ומשום הכי אינו חשוד לעבור על שום עבירה, וכה"ג אמרינן בעלמא לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע, וכה"ג טובא".

ב) פרח"ח (ס"ק כ"א) – "כתב מהרי"ל ... ויפה כתב. ותדע דהא גבי מגלה פנים בתורה שלא כהלכה קתני נמי בהדיא במסכת אבות [פרק ג משנה יא] מפר בריתו של אברהם אבינו, ומומר לערלות כשר לשחיטה וכמו שכתוב לעיל בסימן ב' [סעיף ז], וכן אינך דקתני נמי בהדיאה לא מסתברא כלל למפסל שחיטתם ואף על פי שאין להם חלק לעולם הבא, מכל מקום אין להחשיבם כנכרי בשביל זה כיון דלא עבדי להכעיס, ואף שיודע ומודיעים לו שאסור, מכל מקום כל שאינו להכעיס, ישראל קרינן ליה דומיא דמומר לשאר עבירות, אלא דלהרמב"ם [שחיטה ד, יד] בעי בדיקת סכין וכדלעיל בסימן ב' [סעיף ו] ע"ש".

פרח"ח (סי' א' סוף ס"ק כ"ט) – "דע שמי שאינו מאמין בדברי רז"ל שחיטתו פסולה אבל אפיקורוס דהיינו מבזה תלמידי חכמים וכן מגלה פנים בתורה שלא כהלכה שחיטתם כשרה".

ג) תבואות שור (שמלה חדשה סי' ב' סעי' י"ז).

ד) דרכ"ת (ס"ק ל"ז, ס"ק ס"ט, ע"א הסי' ב' ס"ק ע"ז).

ה) חלקת בנימין (ס"ק נ').

(ו) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שכ"ה, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרצ"ו אות ה') – "שאלה: אחד שהוא מבזה תלמידי חכמים רח"ל ודינו אולי כאפיקורס כמ"ש במסכת סנהדרין, האם הוא נחשב כחשוד לענין כשרות המאכלים וכדומה. תשובה: לא".

3. מחמיר.

(א) הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרצ"ו אות ה', בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ד) – "אחד שהוא מבזה תלמידי חכמים רח"ל ודינו אולי כאפיקורס כמ"ש במסכת סנהדרין, האם הוא נחשב כחשוד לענין כשרות המאכלים וכדומה. תשובה: כן".

4. מראי מקומות.

(א) הגר"ג מלצר שליט"א (אהל יעקב הע' מ"ט) – "והנה לגבי הנידון החשוב הזה שלצערנו הרב מצוי קצת, ולכן הדבר צריך עיון היטב לברר אם מי שבאמת מבזה תלמידי חכמים דינו כגוי לכל דבר, ונ"מ לענין נאמנות בכשרות יין נסך וכו'. והרי מצאתי לנכון להביא כאן דברי הגאון רבי גרשון מלצר שליט"א שהאריך בנושא הנ"ל בטוב טעם ודעת, ודבריו מובאים בספר 'Living halacha' באנגלית ולתועלת הענין נעתיק דבריו היקרים כאן. והנה איתא בסנהדרין דף צט: שהמבזה ת"ח או שביזה חבירו בפני ת"ח ה"ה אפיקורס. והלחם משנה הלכות תשובה (פרק ג' הלכה ז' סוף ד"ה ונראה) דייק ברמב"ם שדינו כאפיקורס רק לגבי זה שאין לו חלק לעולם הבא, וכמ"ש הרמב"ם שם בהלכה י"ד, אבל אין לו דין של מורידין ולא מעלין. ועי' בחזון איש שם הלכה ח' שביאר שלפי זה גם שחיטתו כשרה, כיון שלדעת הרמב"ם אין דינו ככופר שהוא כגוי, אלא דינו רק כאפיקורס בזה שאין לו חלק לעולם הבא. מאידך הרי"ף במסכת עבודה זרה (דף ז': בדפי הרי"ף) כתב שאפיקורסין מורידין ואין מעלין, וכתב שם הר"ן להדיא וז"ל והאפיקורסין, מבזין תלמידי חכמים או חבירו בפני ת"ח, עכ"ל. והבית יוסף ודרכ"מ הארוך ביורה דעה סימן קנ"ח סתמו הלכה כדברי הר"ן, וכן פסק שם הש"ך ס"ק ו'. ולפי זה שחיטתו פסולה וכן לא יצטרפו למנין ועוד, ואילו לפי מה שביאר הלחם משנה וחזון איש שחיטתו כשרה. אמנם לא שמענו מי שנוהג כן, ושואא אפשר ללמד זכות משום שאין בזמן הזה דין ת"ח לזה, אבל החפץ חיים פסק שהכל לפי דורו ויש ת"ח בזמן הזה, והנה יש לומר לימוד זכות בכמה אופנים על מה שראינו שאין חוששים לזה כל כך בזמנינו, לפסול מלהצטרף למניין כל מי שמבזה תלמידי חכמים. (א) סומכים על דברי השו"ע הרב בהל' שחיטה (קו"א סימן ב' ס"ק ח') שכתב דאפילו לשיתת הר"ן מכל מקום שחיטתו כשרה, כיון שאיש זה מודה ומאמין בתורה שבכתב כולה, ה"ה כישראל בתורת שחיטה ומקרי בר זביחה. ולמעשה מדברי הש"ך בסעיף זה וכן בנקודות הכסף יורה דעה סימן קכ"ד, ובעוד גדולי אחרונים מבואר דלא כהשו"ע הרב ולכן צ"ע למעשה מה הדין לגבי יין וכשרות וכדומה. (ב) עוד יש להסתמך על שיטת הפרי חדש (ס"ק כ"א) בשם תשובת מהרי"ל שכיון שדומה בעיניו כחוצפא בעלמא אין לפוסלו מחמת כן. והוסיף הפרי חדש דאפילו שיודע חומר העון ומודיעים לו שאסור מ"מ אין לחשבו בשביל זה כנכרי, דכיון דלא עביד להכעיס, ישראל קרינן ביה דומיא דמומר לשאר עבירות. (ג) ועוד יש לצרף שיטת הלחם משנה והחזון איש הנ"ל בדעת הרמב"ם. (ד) ועוד צד להקל למי שלא רגיל לבזות ת"ח אלא עבר וביזה במקרה כגון פעם א' דאינו נעשה חשוד בכך. ולענין מה נחשב רגיל, בשם הגרי"י פ"ש זצ"ל נקטו דבכל מקום רגיל היינו ג' פעמים, ואילו הגר"ח קניבסקי שליט"א [זצ"ל] כתב לענין רגילות באכילת זיתים דפעם בל' יום נחשב רגיל, וצ"ע בזה, עכ"ל. ועי' שם בהערה 73 מה שכתב הגאון שליט"א בענין ת"ח בזמנינו וכל גדריו, ועוד הערות חשובות בכל זה. ועי' בכף החיים (סימן קי"ט ס"ק ס"ו)".

(ב) אהל יעקב (סעי' מ"ג) – "אפיקורסים הנזכרים בפרק חלק במסכת סנהדרין שאין להם חלק לעולם הבא, כגון המבזה תלמידי חכמים, או מגלה פנים לתורה שלא כהלכה וכדומה, אע"ג דבודאי גדול עוונם מנשוא, מ"מ לענין דיני חשוד יש אומרים שאינם נחשבים כגוי גמור, כיון שדבר זה כדבר קטן בעיניהם כסתם חוצפא בעלמא. אמנם יש מגדולי הפוסקים שהחמירו בזה שדינם כגויים גמורים, ובפרט אם מבזים תלמידי חכמים להכעיס, והכל לפי הענין וראה אריכות הדברים בהערה".

יב] מפורסם שעובר בא' מעבירות שבתורה חוץ מהנ"ל.

א. מיקל: דקיי"ל דהמומר לדבר א' אינו מומר לכל התורה.

1. נאמן בשאר איסורים.

(א) היינו באיסורים החמורים מן האיסור שהוא חשוד עליו, או שהוא ממין אחר של אותו איסור – ערה"ש (סעי' ל"ה), חלקת בנימין (ס"ק מ"ה).

2. בשל אחרים, נאמן אפי' באותו דבר.

(א) עי' לקמן.

יג] בשל אחרים.

א. ראשונים.

1. מיקל: נאמן אפי' באותו דבר.

(א) רמב"ם (הל' מעשר פרק י"ב הל' י"ז) – "חשוד שהעיד על של אחרים נאמן, חזקה אין אדם חוטא ולא לו, ואין צריך לומר ע"ה, לפיכך עם הארץ שאמר זה טבל זה תרומה זה ודאי וזה דמאי אפילו בשלו נאמן, אמר אלו פירות מתקנין בשל אחרים נאמן והוא שלא יראו כעושה קנוניא כמו שביארנו".

רמב"ם (הל' שמיטה פרק ח' הל' י"ז) – "כל החשוד על דבר אף על פי שאינו נאמן על של עצמו נאמן הוא על של אחרים חזקה אין אדם חוטא לאחרים, לפיכך החשוד על הדבר דנו ומעידו".

רמב"ם (הל' עדות פרק י"א הל' ז', הל' ח') – "עד אחד נאמן באיסורין אף על פי שהוא פסול לשאר עדויות, שהרי רשע בעבירה ששחט שחיטתו כשירה ונאמן לומר כהלכה שחטתי, אבל החשוד על דבר אינו נאמן על שלו אבל נאמן הוא על אחרים. לפיכך החשוד על דבר יש לו לדון בו ולהעיד בו לאחרים, חזקה אין אדם חוטא כדי שיהנו אחרים, כיצד נאמן עם הארץ לומר פירות

פלוגי מתקנים הם, ונאמן הנחשד למכור בשר בכור לומר בשר זה שמוכר פלוגי חולין הוא וכן כל כיוצא בזה משאר האיסורים, לפי שאימת האיסורים על הרשעים ואין אימת הממון עליהן".

(ב) רא"ה (ע"ז דף לה:) – "וכל החשוד בדבר אין לוקחין ממנו, אבל אם אינה שלו נאמן להעיד עליה, דקיימא לן דליתה דר' שמעון דאמר התם בבכורות החשוד בדבר לא דנו ולא מעידו. וכן אם הוא שלו ונותנה במתנה ומעיד לו עליה נאמן, דהני תרתי בעינן בשלו [ומוכרו] כדפרישנא לקמן".

(ג) רשב"א (ח"א סי' ת"ל, סי' תרפ"ז) – "וכ"ש במה שאינו בידו שנאמן לומר בשל אחרים זה מותר".

(ד) ר"ן (שו"ת סי' כ"ה) – "הילכך ישראל חשוד בעבירה מן העבירות מעיד לאחרים באותו דבר כל זמן שאינו נוגע בשום הנאה לעצמו באותו עדות".

(ה) ריב"ש (סי' ד', סי' י"ב) – "אבל אם נאמנין על של אחרים אם לאו בהא איכא פלוגתא בבכורות (פ' כל פה"מ לה) דר"מ סבר החשוד בדבר לא דנו ולא מעידו ורשב"ג פליג עליה ואמר נאמן הוא על של חבירו ואינו נאמן על של עצמו, ויש מי שפוסק כר' מאיר משום דהת' (בפ' עד כמה ל) איכא סתמא כותיה דתנן התם זה הכלל כל החשוד בדבר לא דנו ולא מעידו. אבל רוב הפוסקים ז"ל וכל האחרונים פסקו כרשב"ג משום דבפ' בתרא דיומא (עח) איפסיקא הלכתא בהדיא כותיה ולא חיישינן לההוא סתמא דבפ' עד כמה דסתם ואח"כ מחלוקת הוא הילכך נאמן על של חבירו ואינו נאמן על של עצמו, וכ"כ הר"ם ז"ל (פי"א מהלכות עדות), וכ"כ הרשב"א ז"ל בתשובה".

2. מחמיר.

(א) ראב"ד (הל' מעשר פרק י"ב הל' י"ז) – "חשוד שהעיד על של אחרים נאמן וכו'. א"א אין דבר זה מחזור שהרי הנכנס לעיר ואמר מי כאן מעשר ואמר אחד איש פלוגי נאמן הקשו עליה בגמרא ועד אחד נאמן אמר ר' יוחנן קל הוא שהקלו באכסניא מפני חיי נפש ועוד דרבי מאיר סבירא לה החשוד בדבר לא דנו ולא מעידו ואם קבעו הלכה כרבן שמעון בן גמליאל לענין מטיל מום בבכור שהוא קנס אבל לשאר איסורין חשוד אין מעיד וסתם לן תנא בבכורות כרבי מאיר".

ראב"ד (הל' שמיטה פרק ח' הל' י"ז) – "לפיכך החשוד על הדבר דנו ומעידו. א"א כבר כתבתי למעלה בפי"ב מה' מעשר שאין לסמוך על זה".

ראב"ד (הל' עדות פרק י"א הל' ח') – "לפיכך החשוד על דבר וכו' עד ואין אימת (הפסד) ממון עליהם. א"א זה אינו כן ומשנה שלמה היא במסכת דמאי פ"ד הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכח לעשרן שואל לו בשבת ואוכל על פיו חשכה מוצ"ש לא יאכל עד שיעשר ואי קשיא לך פסקא אחריתי הנכנס לעיר ואינו מכיר שם אדם נאמן ואמר לו אחד אני איני נאמן איש פלוגי נאמן ה"ז נאמן הא אמרינן בירושלמי אכסנאי שאני ועוד משנה שלימה החשוד בדבר לא דנו ולא מעידו ומומי בכור שאני דקנסא בעלמא הוא ומש"ה נאמן הוא על חבירו".

ב. מיקל: נאמן אפי' באותו דבר.

1. ש"ך (ס"ק י"ח).
2. פר"ח (ס"ק י"ז) – "והעיקר כדעת הרמב"ם וכפסק המחבר. וכן כתב הרשב"א בתשובה [חלק א] בסימן ס"ד והר"ן בתשובה סימן כ"ה והריב"ש סימן ד' וי"ב וכן דעת כל הפוסקים והכי נקטינן".
3. לחם הפנים (ס"ק ט') – "פר"ח".
4. חכ"א (כלל ע"א סעי' ה') – "אבל בשל אחרים נאמן אפילו על אותו דבר שחשוד בו דקיימא לן החשוד על הדבר נאמן על של חבירו ואינו נאמן על של עצמו ודוקא החשוד אבל אם הוא מועד לכך אינו נאמן אפילו על של אחרים לאותו דבר (סעיף ז' ובש"ך שם)".
5. תפארת ישראל (בכורות פרק ד' אות נ"ה) – "לא דנו ולא מעידו. ולא קיי"ל כן, אלא דעכ"פ נאמן בשל אחרים [י"ד קי"ט ש"ך סקי"ח, ועי' לקמן פ"ה מ"ד]".
6. ערה"ש (סעי' ל"ו - סעי' ל"ח) – "והכי קיי"ל לדינא כפסק הרמב"ם והש"ע וכל גדולי הפוסקים הסכימו לו".

ג. מחמיר.

1. ט"ז (ס"ק י"ח [סוף הסימן]) – "בב"י הביא כאן בשם הרמב"ם דחשוד וכ"ש ע"ה נאמן על של אחרים להעיד עליו שהוא מעושר דאין אדם חוטא ולא לו. והקשה ב"י ... וא"כ קשה מאי טעמא האמין כאן לחשוד בכל גונוי על של אחרים ושוב ראיתי שהראב"ד בהשגות מקשה כן על הרמב"ם בסוף פרק י"ב והכסף משנה תירץ ... ותמהתי על פה קדוש מה חשב בזה דהא הרמב"ם גופיה כתב על אותו דין דמיירי דוקא באכסנאי שאינו מכירו כמו שהעתיקתי בסמוך ותו דהרי בתוספתא איתא להדיא כך כמו שזכר הר"ש לעיל א"כ הדרא קושיא לדוכתא דלמה פסק כאן דחשוד נאמן בכל גוונא והראב"ד סבירא ליה דלא פסקו כרשב"ג אלא בבכור שאינו אלא משום קנס אבל בשאר דוכתי קים לן דחשוד על דבר לא דנו ולא מעידו כר"מ וכך יש לפסוק למעשה כנלע"ד".
2. גר"א (ס"ק י"ח) – "ועיקרא דמילתא דרשב"ג ור"מ ל"פ אלא בסתם אדם שאינו מוחזק וכמ"ש בבכורות ... ולפי מ"ש יבא הכל על נכון. והכלל דסתם אדם אף על גב שאינו נאמן להרמב"ם אף בשאר איסורים כמ"ש בס"א בהג"ה מ"מ נאמן על של חבירו משא"כ בחשוד".

ד. הגדר: למקילין.

1. לענין איסורא אבל פסול לעדות ממון – ש"ך (ס"ק י"ח), "דוקא לענין איסורא אמרינן הכי אבל לענין ממונא מי שהוא חשוד לדבר אחד פסול להעיד לדבר אחר אפילו בשל אחרים", באה"ט (ס"ק י'), ערה"ש (סוף סעי' ל"ט), תלקת בנימין (ס"ק נ"א).
2. רק במקום שאין לו הנאה – ש"ך (ס"ק י"ח), באה"ט (ס"ק י'), ערה"ש (סעי' מ"ה), תלקת בנימין (ס"ק נ"א, בי' סעי' י"ט ד"ה קנה עמ' ר"ס).

3. היינו אם רק חשוד, אבל במועד יש להחמיר [אא"כ ברור שאין לו ריוח] – ש"ך (ס"ק י"ח), באה"ט (ס"ק י'), חו"ד (בי"ס"ק ד'), חכ"א (כלל ע"א סעי' ה', לשונו מובא לעיל), זבחי צדק (ס"ק ל"א), ע"י ערה"ש (סעי' ל"ט), חלקת בנימין (ס"ק נ"ג, ע"י בי"סעי' ז' ד"ה נאמן [עמ' רמ"ד]).

(א) מראי מקומות – בית מאיר (על הש"ך ס"ק י"ח), יביע אומר (כה"ח ס"ק מ"ב).

4. רק אם עובר לתיאבון – חו"ד (בי"ס"ק ד'), חלקת בנימין (ס"ק נ"א).

5. דווקא כשאין כאן חזקת איסור – ערה"ש (סעי' ל"ח, לשונו מובא לעיל), "ודע דהא דחשוד נאמן על של אחרים זהו דווקא כשאין לזה הדבר חזקת איסור אבל בחזקת איסור כמו בשחיטה אינו נאמן כמ"ש רבינו הרמ"א סי' ב' סעיף ו' ע"ש ואף שכתב מי שפסל לעדות ע"ש י"ל דה"ה בחשוד מיהו י"א דבחשוד גם ככה"ג נאמן [ש"ך שם סק"כ] וכן נראה עיקר".

6. היינו בדליכא כשר להעיד – ערה"ש (סעי' ל"ח, לשונו מובא לעיל), חלקת בנימין (ס"ק נ"ב, ע"י ציונים ס"ק ק"ה).

7. אינו נאמן להעיד עליו שהוא אסור – ש"ך (סי' קכ"ז ס"ק כ'), "דהר"ן בקדושין פרק האומר כתב בהדיא דפסולי עדות אינן נאמנין באיסורין ובתשובה סימן כ"ה פסק דאפילו חשוד לאותו דבר כשר להעיד בשל אחרים כגון לומר בשר זה שחוטה וכה"ג ונראה לחלק דלהתיר ודאי נאמן להעיד דהא קי"ל החשוד בדבר דנו ומעידו כדלעיל סי' קי"ט ס"ק י"ח אבל בפרק האומר מיירי בהדיא בבא לאסור של חבירו כגון לומר נתנסך יינך דאז אינו נאמן אלא גם מכת שתיקת הבעל דין שסומך על דברי העד הכשר וכמ"ש הר"ן שם והלכך כל שהוא פסול אינו סומך עליו ולא כל כמיניה לאסור של חבירו", זבחי צדק (ס"ק ל"ג), חלקת בנימין (ס"ק נ"ד).

ה. מראי מקומות – בית מאיר (על המחבר סעי' ז').

יד [חשוד בדבר דלא משמע לאינשי שהוא עבירה.

א. מיקל, לא מקרי חשוד – רשב"א (ח"א סי' ת"ל, סי' תרפ"ז, "ואפי' חשוד לעברה דלא משמע להו לאינשי שהוא אסור כשר הוא לכל. וכאותה שאמרו בריש פרק קמא דמציעא (דף ה' ב') לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו", רמ"א (סעי' ז').

1. נ"מ: רק לענין שבועה – רמ"א (שו"ת סי' קכ"ד, "ואף על גב דמתשובת הרשב"א שהביא הקרא"ו סי' קי"ט משמע דאע"ג דלא מקרי חשוד בדבר איסור שנדמה לו כהיתר מ"מ אינו נאמן על אותו דבר עצמו, מ"מ הרווחנו במה שלא נקראו חשודים, שיש להאמינם על זה בשבועה ואין דינם כשאר חשודים שאינן נאמנים אפילו בשבועה, כמ"ש הריב"ש בתשובה דשאני התם דהואיל וחשוד לעבור ואינו חושש על שבועת הר סיני ה"נ שאינו חושש על שבועתו, כמפורש בדברי בר ששת. אבל אם נדמה להם כהיתר אינו חשוד על השבועה כלל ונאמן, מידי דהווי גבי שבועת ממון דלא אמרינן מגו דחשידי אממונא חשודים אשבועתן, ודוק"), ש"ך (ס"ק י"ט), פרו"ח (ס"ק י"ח), בית לחם יהודה (ס"ק י'), גר"א (ס"ק כ'), באה"ט (ס"ק י"א), חכ"א (כלל ע"א סעי' ח'), ערה"ש (סעי' מ'), יביע אומר (כה"ח ס"ק מ"ח), חלקת בנימין (ס"ק נ"ה).

2. מראי מקומות – ט"ז (ס"ק ט').

ב. לאותו דבר בשל אחרים.

1. מיקל – ש"ך (ס"ק י"ט).

2. מראי מקומות – חלקת בנימין (סעי' ז' בי"ד"ה מי [עמ' רמ"ה], "וצ"ע").

ג. דברים אחרים הקלים מאותו דבר.

1. נאמן, כיון דאינו עובר במזיד – ש"ך (ס"ק י"ט), ערה"ש (ס"ק מ'), חלקת בנימין (ס"ק נ"ו, ע"י בי"סעי' ז' ד"ה מי [עמ' רמ"ו]).

טו [המחזיק איזה דבר להיתר, אי שרי להושיטו להאוסר: הסוגיה.

א. חולין (דף קיא:): – "רבי אלעזר הוה קאים קמיה דמר שמואל, איתו לקמיה דגים שעלו בקערה וקא אכיל בכותח, יהיב ליה ולא אכל, א"ל: לרבך יהיבי ליה ואכל, ואת לא אכלת. אתא לקמיה דרב, א"ל: הדר ביה מר משמעתי. א"ל: חס ליה לזרעיה דאבא בר אבא דליספי לי מידי ולא סבירא לי".

1. ראייה שאסור [חס ליה לזרעיה דאבא בר אבא דליספי לי מידי ולא סבירא לי].

(א) ראב"ד (על הרי"ף סוכה סוף דף ה.) – "מאן דשרי לא ספי למאן דאסר מידי דלא סבירא ליה, כדאיתא במסכת חולין".

(ב) ריטב"א (יבמות דף יד: ד"ה ומאי) – "מדינא נהי דאסור למיספי להו בידיים כדאמרינן בחולין (קיא ב') חס ליה לזרעיה דאבא בר אבא למיספי מידי דלא ס"ל".

ריטב"א (סוכה דף י: ד"ה רב) – "וני"ל דהכא דוקא מפני שהאיסור ניכר לחברו ואי לא סבירא ליה לא ליכול הא בשאינו ניכר לחבירו לא, ואמרינן התם חס ליה לזרעיה דאבא בר אבא דליסופו ליה מידי דלא סבירא ליה בפרק כל הבשר, וכן הורה לי מורי הרב נר"ו".

(ג) ארחות חיים (הל' איסורי מאכלות אות ג') - לשונו מובא לעיל.

(ד) רשד"ם (יו"ד סי' רכ"ז).

(ה) גר"א (ס"ק כ"א) – "וכן בפ' כ"ה (קיא ב') חס ליה לזרעיה דאבא כו".

(ו) מאמר מרדכי (מרדכי בן הילל הכהן, קונ' ענינים נפרדים אות ע"ד, צ"ג-א').

(ז) ערה"ש (סעי' מ"א) – "יש ראייה מחולין קיא ב' מדגים שעלו בקערה שאומר שם חס ליה לזרעיה וכו' ע"ש ודו"ק".

2. ראייה שמותר [מהה"א].

(א) אמונת שמואל (סי' י"ד ד"ה עוד יש להקל).

(ב) דבר אברהם (ח"ג סי' כ"ג).

(ג) דברות משה (שבת סי' י' ענף ב' ד"ה אבל, עי' יבמות פרק א' סי' י"ד הע' ס"ד, אג"מ יו"ד ח"ה סי' ח' אות ח' ד"ה אבל, אמנם עי' סי' ז') – "משמע דליכא לפני עור לשמואל שסובר מותר אם היה נותן לרב שסובר אסור מאחר דלשמואל הוא מותר וליכא מכשול, אך שמ"מ מצד צדקת שמואל שהוא זרעיה דאבא בר אבא היה בטוח שלא היה מספי ליה, דאם היה ע"ז לאו דלפ"ע לא היה תשוד אפילו כל אדם לעבור אלא ודאי דליכא לפ"ע כיון שהנותן לו לאכול סובר דליכא איסור בזה וליכא שום מכשול".

3. מראי מקומות – כנה"ג (יו"ד סי' צ"ה הג' טור ס"ק א' ד"ה ובא"ח), חת"ס (חולין דף קיא: ד"ה חס), הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת חולין דף קיא: ד"ה א"ל).

(א) מהרלנ"ח (סי' קכ"א) – "והיה אפשר לתרוצי ולמימר דפליגי רב ושמואל נמי בהא דלדעת רב אסור ולדעת שמואל שרי והדרה לכוליה דהלכת' כרב באיסור' והלכתא כותיה בהא אף על גב דבעיקר פלוגתיהו בההיא דדגים שעלו בקערה הלכתא כשמואל כדפסק חזקיה. הא הוה אפשר למימר אלא דלא ניחא לי דלא מסתבר לאפושי פלוגתא במילתא כי הא ולמימר דסבירא ליה לשמואל דשרי ולא לשום אמורא בעולם ...".

(ב) פ"ח (או"ח סי' תצ"ו מנהגי איסור אות כ"ג) – "והיינו דקאמ' רב חס ליה לזרעיה דאבא דליספי לי מידי דלא ס"ל כלומ' כיון שהוא זרע ובנן של קדושים לא היה עושה כך להעבירו על דעתו ואילו בירו' דפ' אין מעמידין הזקיקו שמואל לרב שיאכל חס ליה לזרעיה כו' אלמ' שלא היה מזקיקו שמואל לרב להעבירו על דעתו ואילו בירו' דפ' אין מעמידין הזקיקו שמואל לרב שיאכל שמן של עכו"ם וא"ל ואי לא כתב' עלך זקן ממרא לאו קושי' היא דשאני התם דר"י וב"ד התירו את השמן ואם לא היה רוצה לאכול הרי היה חולק על בית דין הגדול ולפיכך א"ל ואי לא כתב' עלך זקן ממרא אבל בפלוגתא דפליגי רב ושמואל מנפשייהו בהא ודאי ששמואל לא הי' מעבירו על דעתו שהרי רב היה גדול בחכמה יותר משמואל וזה פשוט".

(ג) תפארת ישראל (עדות פרק ד' בועז ס"ק ב') – "הרי בחולין [דקי"א] ... חס לן נמי לומר ששמואל אמר שקר לר"א שהאכילו לרב אע"כ שהאכילו לרב ולא הודיעו שעלו בקערה, וק' שפיר וכי רשאי היה שמואל להאכילו. וי"ל דהא דקאמר שמואל לר"א לרבך יהיבי ליה ואכל, לא שנתן לו במכוון, אלא שקרה כך שאכלן רב אצל שמואל, מבלי שידע שמואל שעלו בקערה, והביא אה"כ ראייה לר"א דשריין, דאל"כ השתא בהמתן של צדיקים וכו' צדיקים עצמן לא כ"ש [כחולין ד"ה ב']. ור"א לא הבין דברי שמואל, וחשב שהאכילו במכוון ורב הדר בו. והשיב לו רב דחס ליה לשמואל להכשילו, רק דלא הבין דברי שמואל, אלא שקרא כך, והביא ראייה מדהזמן שאכלתים ש"מ דשריין".

(ד) בנין ציון (סי' ס"ב ד"ה והנה) – "לכאורה הי' אפשר לומר שפליגי בזה רב ושמואל דאהא דאמרינן חולין ... אתי לקמי' דרב אמר לי' הדר בי' מר משמעתי' אמר לי' חס לי' לזרעיה' דאבא בר אבא דליתבי לי' מידי דלא סבירא לי' ופירש רש"י לא היו דברים מעולם אמנם קשה לומר דשמואל שקורי קמשקר ח"ו אלא משמע דבהא פליגי דשמואל סבירא לי' מותר להאכיל למי שאוסר דבר שחושב להיתר ולכן נתן לרב שסבר שידע שהיו דגים שעשו בקערה אבל רב סובר שאסור ליתן ובטח על שמואל שלא יתן לו דבר שהוא אסור לדעתו אלא שראיתי בריטב"א ... אמנם גם אי נימא דשמואל פליגי ארב הלכה כרב באיסורי נגד שמואל ... נלענ"ד להלכה כיון שמהנך מעשיות דרב ור"נ אין ראי' גמורה שיש שמתיר להאכיל לחבירו מה שלדעתו אסור ואפי' יפלטו שמואל ור"נ ארב מ"מ כיון שמדברי רב דאמר לי' חס לי' לאבא נראה בפירוש שאוסר והלכתא כרב באיסורי לכן אין להתיר להאכיל לחבירו מה שאסור לדעתו אפי' נראה בעיני הנותן להיתר גמור וכמו שנראה ג"כ מדברי האור זרוע ומדברי הריטב"א שהסכים מורו (שהוא הרא"ה או הרשב"א) עמו ורק באפשר להכיר בהדיא מותר להאכילו ואולי גם בזה צריך להודיעו. ולכן בנתארח האוסר אצל המתיר שהוא בעל הוראה אם יכול לסמוך עליו שלא יאכילנו מה דלא ס"ל אף דהא"ז מתיר מכ"מ לפי מה שכתבתי שאין ראי' מהא דלא נמנעו ב"ה מב"ש דלמא בקשו מהם שיוודעו להם ולכן לענ"ד לא יסמוך עליו בסתם אלא ישאלנו בכל מקום שיש אצלו ספק ורק באי אפשר לשאלו יש לסמוך על פסק הא"ז".

ב. יבמות (דף יד.) – "ת"ש: אף על פי שאלו אוסרים ואלו מתירים, לא נמנעו ב"ש מלישא נשים מב"ה, ולא ב"ה מב"ש; אי אמרת בשלמא לא עשו, משום הכי לא נמנעו, אלא אי אמרת עשו, אמאי לא נמנעו ... לא, לעולם עשו, דמודעי להו ופרשי'."

1. ראייה שאסור.

(א) אור זרוע (ח"א סי' תר"ג) – "פשיטא לי אדם שאסר עצמו בדבר המותר לו ואחרים יודעים שהחמיר על עצמו אע"פ שידע שהוא היתר אלא שהדיר עצמו. פשיטא לי שסומך על אחרים ואין לחוש שמא יאכילהו כמו שנזיר אוכל בבית ישראל ולא חיישי' שמא שם בו ישראל יין באותו מאכל דלא עבר משום לפני עור לא תתן מכשול וכן ישראל בבית כהן ל"ח שמא יאכילנו תרומה. אלא בהא נסתפקתי. (כל שעה) ראובן שפירש עצמו ממאכלים מחמת שנראה לו שאלו המאכלים אסורים לו. ושמעון נוהג בהם היתר גמור ונראה לו שראובן טועה בדבר לגמרי אם יכול ראובן לאכול בבית שמעון מי אמרי' הואיל ששמעון תופס את ראובן טועה. גם ראובן עצמו אם הי' יודע שהוא מותר היה אוכל אלא שמחמת טעותו מניח. הרי יש לחוש לראובן שמא שמעון יאכילנו וה"ל לגבי' דידי' כמו אסור דתנן פ' עד כמה החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו או דילמא לא ספי אינש לחברי' מידי דלא (סבירא) [כשירה] ליה. ויש לדקדק מההיא דאפליגי רב ושמואל דרב אמר לא עשו ב"ש כדבריהם. ושמואל אמר עשו כדבריהם. ואסקינן דעשו ב"ש כדבריהם. והאי דלא נמנעו ב"ה מב"ש משום דמודעו להו ופרשי' אלמא שסומך עליו ולא חיישינן דילמא ספי ליי'".

(ב) הג' מרדכי (פ"ק יבמות סי' צ"ו).

(ג) ריטב"א (יבמות דף יד: ד"ה ומאי) – "פי' (בראשונה) דסמכי על שתיקתם ויודעים להם דלא שבקו להו למיספי מידי דחשיב להו איסורא, דאהבה וריעות היו נוהגים זה בזה. פי' דאילו מדינא נהי דאסור למיספי להו בידים ... מ"מ כד ספו אינהו מנפשייהו לא מחייבי לאפרושינהו כיון דלדידהו היתר גמור הוא, אלא דאהבה וריעות נוהגים זה בזה ומאי דסני להו לחבריהו לא עבדי'".

(ד) מאירי (יבמות סוף דף יד.) – "לא נמנעו מלישא נשים אלו מאלו שמן הסתם אף הם מודיעין זה לזה ולפי דרכך למדת שכל ששנים חולקים אחד להיתר ואחד לאיסור אסור למתיר להעלימו לאוסר וליתן לו מן האיסור אלא צריך שיודיעהו שזהו דבר האסור לו לפי שיטתו וכל שאינו מודיעו מותר לאוסר לסמוך עליו".

(ה) ר' ירוחם בשם רמ"ה (נתיב ב' ח"ה, כ"ב-ד') – "תלמידי חכמים אחד אוסר בדבר א' וא' מתיר ואינו דבר שניכר לעין אסור למתיר ליתנו אל האוסר אלא אם כן הודיעו שזה הדב' שהוא אסור לו לפי סברתו וזה האוסר יכול לסמוך עליו מסתמ' ואין צריך לישאל לו אם הוא מאותו דבר שהוא אוסר לפי סברתו ואם הודיעו פורש ממנה מאחר שהוא אסור כך מוכח ביבמות וכן כתב רמ"ה".

(ו) וכן הפוסקים – ב"י (בדק הבית יו"ד סי' רמ"ב), דרכי משה (ס"ק ב'), מהרל"ח (סי' קכ"א ד"ה אמנם), רשד"ם (יו"ד סי' רכ"ז), גרא (ס"ק כ"א), גלין מהרש"א (פסחים כב:), חיים של שלום (ספר ב' סוף סי' קי"ג), "שאסור לו ליתן להם מחמת איסור דלפ"ע ... כבמס' יבמות ד' ט"ו ... ועיי' יו"ד סי' קי"ט בש"ך ס"ק י"ז"), ערה"ש (סעי' מ"א), "והביא ראייה מהך דעשו ב"ש כדבריהם ע"ש".

2. ראייה שמותר.

(א) פרי חדש (או"ח סי' תצ"ו מנהגי איסור אות כ"ג) – "עוד נ"ל שאף באיסור שאינו ניכר נהי שאין ראוי למתיר להאכיל לאוסר שלא להעבירו על דעתו מכל מקום אין המתיר עובר משום ולפני עור כיון שהדבר מותר לדעתו ודלא כדמשמע מדברי הרא"ה וראייה מהא דאמרין בפרק קמא דיבמות ת"ש אף על פי שאלו אוסרים ואלו מתירים לא נמנעו ב"ש לישא נשים מב"ה ולא ב"ה מב"ש אא"ב לא עשו משום הכי לא נמנעו אלא עשו אמאי לא נמנעו וכו' ואם אית' דב"ש לא הוו מצוי להכשיל את ב"ה והוו עברי על לאו דלפני עור אם כן מאי ק"ל הלא דבר ברור למה לא נמנעו לפי שהיו מוכרחים ב"ש לאודעיניהו לב"ה לאפרושינהו מאיסור' לפי דעתם וכדמשני תלמוד' דמודעי להו ופרשי אלא משמע שהיו רשות בידם להכשילם ולהכי פריך אמאי לא נמנעו ומשני שהיו נאמנים בדבר ומודעי להו ופרשי וכן מוכיח עוד מהא דאמר' התם שהיו נמנעין ב"ה מן הודאי אבל לא מן הסתם ופירש רש"י דכל כמה דלא מודעי להו ולא פרשי מסתמ' דודאי אי הוה מהנך דלא ס"ל הוו מודעי להו ע"כ ואמרין התם דהא קמ"ל דאהבה וריעות נוהגין זה בזה ואם אית' דאיכ' איסור לפני עור לא תתן מכשול הא אף בסתמ' הוו מחויבים לאפרושינהו מדינ' ולא משום אהבה וריעות אלא ודאי כדאמרן. ואחר כתבי זה ראיתי לרלב"ח בתשו' הנז' שהרגיש מזה ודחאו ואין דבריו מחוורין יענין שם".

(ב) אמונת שמואל (סי' י"ד).

(ג) תפארת ישראל (עדיות פרק ד' בועז ס"ק ב') – "נ"ל טפי דהא הודיעו ב"ש לב"ה וב"ה לב"ש הכא, ר"ל מתורת חסידות, ולא מצד דינא, דאל"כ מה קמ"ל. וכן משמע לישנא ביבמות [ד"ד ב'] דקאמר דמודעי אהדדי, ללמדך שחיבה וריעות נהגו זל"ז. ואי מדינא אסור, מהיכא מוכח שחיבה וריעות נוהגת ביניהן".

(ד) דברות משה (יבמות פרק א' סי' י"ד הע' ס"ד, אג"מ יו"ד ח"ה סי' ז').

ג. סוכה (דף י'): – "אתמר, נויי סוכה המופלגין ממנה ארבעה. רב נחמן אמר: כשרה, רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי: פסולה. רב חסדא ורבה בר רב הונא איקלעו לבי ריש גלותא, אגנינהו רב נחמן בסוכה שנוייה מופלגין ממנה ארבעה טפחים, אשתיקו ולא אמרו ליה ולא מידי. אמר להו: הדור בהו רבנן משמעתייהו. אמרו ליה: אנן שלוחי מצוה אנן ופטורין מן הסוכה".

1. ריטב"א (סוכה דף י'): – "פ"י ואע"ג דאכתי לא ידע ר"נ דהדרו משמעתייהו או דהוו שלוחי מצוה, אגנינהו לפום דעתיה ולא חש דהוי חתיכא דאיסורא לדידהו ויתבי בסוכה פסולה ומברכי התם שלא כראוי והוה כנותן מכשול לפני פקח, יש אומרים דמהא שמעינן שהמאכיל לחבירו מה שהוא מותר לו לפי דעתו אין בזה משום לפני עור לא תתן מכשול, ואע"פ שיודע בחברו שהוא אסור לו לפי דעתו וחבירו בעל הוראה, שהמאכיל היה גם כן ראוי להוראה וסומך על דעתו להאכיל לעצמו ולאחרים לפי דעתו, ונ"ל דהכא דוקא מפני שהאיסור ניכר לחברו ואי לא סבירא ליה לא ליכול הא בשאינו ניכר לחבירו לא, ואמרין התם חס ליה לזרעיה דאבא בר אבא דליסופו ליה מידי דלא סבירא ליה בפרק כל הבשר (חולין קי"א ב'), וכן הורה לי מורי הרב נר"ו, מיהו היכא דאיפסיקא הלכתא דלא כותיה בין לנפשיה בין לאחרים אסור וכדמוכח ממאי דכתיבנא בפ"ק דע"ז ובפ"ק דיבמות".

2. השגות הראב"ד (סוכה סוף דף ה.) – "דהא הוה מטעה להו לאפוקינהו משמעתייהו, ואשכחן בגמרא דתרי אמוראי דפליגי חד שרי וחד אסר, מאן דשרי לא ספי למאן דאסר מידי דלא סבירא ליה, כדאיתא במסכת חולין, ורב נחמן דעבד הכי ודאי דקים ליה כשמעתייהו".

3. מראי מקומות – ערוך לנר (סוכה דף י': ד"ה אגנינהו), אוצר מפרשי התלמוד (סוכה דף י', עמ' שי"א).

ד. מראי מקומות – הרימו מכשול (ריש סי' ט"ו).

1. אג"מ (יו"ד ח"ה סי' ז') – "ואולי תלוי זה באם איסור לפני עור להכשיל באיסורין הוא מדינים שבין אדם לחברו או מדינים שבין אדם למקום, דאם הוא מדינים שבין אדם למקום שאסור לאדם לעשות מעשה שיגרום ע"י זה עשיית עבירה בעולם הרי כיון שחכם זה סובר שהוא דבר היתר ואוכל בעצמו הרי לא יעשה עבירה בעולם במה שיאכיל להסובר שהוא אסור ואין לאוסרו מדינא, ואם הוא מדינים שבין אדם לחברו יש לאסור דכיון דחברו סובר שאסור הרי גרם שיעשה חברו דבר איסור לשיטתו שאין רוצה האדם לעשות איסור אף בשוגג דהא איכא עונש גם כשעבר בשוגג, דכשביל זה מביא חטאת וגם אשם תלוי הרי הוא להגן מן היסורין כדאיתא בכריתות דף כ"ו ע"ב, והסובר שאסור אם היה עושה במזיד היה נענש, וא"כ גם כשהוא שוגג הרי יהיה לו עונש כעובר על איסור ברור בשוגג דהרי ג"כ הו"ל לאסוקי אדעתיה, ועיין".

טז] הלכה.

א. ראשונים.

1. מחמיר.

- (א) ע"י השגות הראב"ד (סוכה סוף דף ה.) - לשונו מובא לעיל.
- (ב) מהר"ם מרוטנברג (דפוס פראג, סי' ע"ו) - "מיהו נראה דהא דאסרי' במכירו ה"מ בגוי דלא קפיד אלפני עור אבל בישראל המבשל ליכא למיחש שמא ירבה בשבילו ויאכילנו דאלפני עור לא עבר".
- (ג) ריטב"א (יבמות דף יד: ד"ה ומאי, סוכה דף י: ד"ה רב) - לשונו מובא לעיל.
- (ד) ארחות חיים (הל' איסורי מאכלות אות ג') - "כתב הר' אהרן הלוי שני תלמידי חכמים בעלי הוראה שהאחד אוסר והאחד מתיר המתיר אוכל לעצמו ומאכיל לחבירו האוסרו ואין בזה משום ולפני עור לא תתן מכשול ואף על פי שיודע בחבירו שאסור לו לפי דעתו ודוקא כשהאיסור נכר לו לאוסר דאי לא סבירא ליה [לא] ליכול אבל בשאינו נכר לו לא כדאמרינן בפרק כל הבשר חס ליה לזרעיה דאבא [בר אבא] דליספי ליה מידי דלא סבירא לי. מיהו היכא דאיפסיקא הלכתא דלא כותיה בין לנפשיה בין לאחרים אסור ע"כ.
- (ה) אור זרוע (ח"א סי' תר"ג) - לשונו מובא לעיל.
- (ו) הג' מרדכי (יבמות רמז צ"ו).
- (ז) מאירי (יבמות סוף דף יד.) - לשונו מובא לעיל.
- (ח) ר' ירוחם בשם רמ"ה (נתיב ב' ח"ה כ"ב-ד') - לשונו מובא לעיל.

ב. מחמיר.

1. ב"י (או"ח סוף סי' תרכ"ד ד"ה וז"ל) - "וז"ל תשובת הר"מ (מרוטנבורג ד"פ סי' עו) ... מיהו נראה דלא אסרינן במכירו אלא בגוי דלא קפיד על לפני עור אבל בישראל המבשל ליכא למיחש שמא ירבה בשבילו ויאכילנו דאלפני עור (ויקרא יט יד) לא עבר עכ"ל".
  2. רמ"א (סעי' ז) - "מי שנוהג באיזה דבר איסור מכה שסובר שדינא הוא הכי, או מכה חומרא שהחמיר על עצמו, מותר לאכול עם אחרים שנוהגין בו היתר, דודאי לא יאכילוהו דבר שהוא נוהג בו איסור".
  3. לבוש (או"ח סי' רס"ג סעי' י"ז, סי' תרכ"ד סעי' ה) - "ואם הרבו בשבילם ונותנים להם לאכול בשבת, הרי אותם האחרים עוברים על לאו דלפני עור לא תתן מכשול".
  4. ב"ח (או"ח סי' רס"ג ס"ק ג' ד"ה ועוד) - "כל שכן בספיקא דיום הכפורים דאינו זכאי באמירתו לומר לאחרים לעשות בשבילו ואף אחרים שעשאו בשבילו כתב בהגהות מיימוניות (הובא בב"י סו"ס תרכ"ד עמ' תסח ד"ה וחסידים) דעוברין על לפני עור לא תתן מכשול".
  5. ש"ך (ס"ק כ').
  6. כנה"ג (יו"ד סי' צ"ה הג' טור ס"ק א').
  7. מג"א (סי' תרכ"ד ס"ק ז) - "תוב בתשו' מהר"מ סי' ע"ו כיון דבהיתר הוא מבשל לא שייך לאסור משום קנס (וע' סימן שי"ח) ואפי' מכירו שרי ולא גזירנן שמא ירבה בשבילו לשנה הבאה דישראל לא עבר אלפני עור ל"ת מכשול להרבות בשבילו משא"כ בעכו"ם (עסי' שכ"ה) עכ"ל".
  8. שע"ת (או"ח סי' ר"י ס"ק ד) - "עיינן במשאת משה חלק יו"ד סי' ד' שכ' שאם אחד נזהר אסור למי שאינו נזהר להדליק מנר של חלב וליתן לחבירו הנזהר ע"ש ועיינן ביו"ד סי' קי"ט בש"ך שם".
  9. חכ"א (כלל ע"א סעי' ט') - "מי שנוהג בדבר איסור מכה שסובר שדינא הוא הכי או מכה חומרא שהחמיר על עצמו מותר לאכול עם אחרים שנוהגין בו היתר דודאי לא יאכילוהו דבר שנוהג בו איסור ובלבד שיודעים שהוא נוהג בו איסור (סעיף ז)".
  10. פת"ת (יו"ד סי' צ"ב סוף ס"ק ז) - "ועיינן בתשובת משאת משה ח"י"ד ס"ס ד' שכתב שאם אחד נזהר אסור למי שאינו נזהר להדליק מנר של חלב וליתן לחבירו הנזהר ע"ש ועיינן לקמן סי' קי"ט סעיף ז' בהגהה".
  11. גר"ן (סי' תרכ"ד סעי' י"ב) - "אבל ישראל המבשל בשביל עצמו אין לחוש שמא ירבה לבשל גם בשבילם שמן הסתם לא יעבור על לאו דלפני עור לא תתן מכשול ולא יאכיל אותם מבישולו כיון שהם מחזיקין יום זה ליום כיפור".
  12. ע"י ערוך לנר (סוכה דף י: ד"ה והיוצא, בנין ציון סי' ס"ב ד"ה והנה [לשונו מובא לעיל], ע"י יבמות דף צט: בתוד"ה ס"ד) - "והיוצא מזה לענין דינא דלעולם י"ל דאסור ליתן מידי למאן דלא ס"ל דעל לא יאונה לצדיק כל און אין ידועים בדורנו אנשים גדולים כ"כ שנוכל לסמוך על זה ואף על פי דאפשר להכיר שיש לחוש שמא לא יכיר ודלא כהריטב"א שמשמע מדבריו דיוכל להכיר לחוד סגי דא"ל דגם הריטב"א לא התיר אלא במזכיר לו בפ"י שהוא דבר שהוא אוסר שזה אינו דהא מביא ראי' מהא דר"נ והרי ר"נ לא הזכיר להם ולענין דינא צ"ע".
- (א) חלקת בנימין (סעי' ז' ב' ד"ה מי, עמ' נ"ח) - "בנין ציון ... וצ"ע".
13. לבושי שרד (או"ח סי' תרכ"ד על מג"א ס"ק ז) - "ואי אפשר לו לאכול אלא מה שבשלו אחרים לצורכן, אבל אם בשלו לצורכו אסור לו לאכול, וכשנותן לו עובר משום לפני עור".
  14. ערה"ש (סעי' מ"א) - לשונו מובא לקמן.
  15. חיים של שלום (ספר ב' סוף סי' קי"ג) - "דמי שנוהג היתר בדבר ואחרים נוהגים בזה איסור שאסור לו ליתן להם מחמת איסור דלפ"ע אעפ"י דלדידי פשוט דהוי היתר גמור כבמס' יבמות ד' ט"ו ... ועיי' יו"ד סי' קי"ט בש"ך ס"ק י"ז".
  16. דברי יואל (ח"א יו"ד סי' נ"א ס"ק ז').
  17. באר משה (ח"ה סי' קל"ה אות י"ב).
  18. מנחת יצחק (ח"ז סי' ל"ה, סי' ס"ב) - "היכא דלדידי מותר, ס"ל לבעל אמונת שמואל שהובא בפוסקים (ביו"ד סי' ס"ב) דאין בזה משום לפ"ע, ורוב הפוסקים חולקים, הובא באריכות בשד"ח (כללים מ"ע וא"ו כלל כ"ו אות ט"ו) עיינן שם".
  19. הגריש"א צ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' ל"א, הערות במסכת חולין דף קיא: ד"ה א"ל).
  20. חלקת בנימין (ס"ק נ"ט, ע"י ציונים ס"ק קי"ט).

21. הרימו מכשול (פרק ו' סעי' ה', סעי' ו') – "איסור זה הוא אף אם הנוהג בו איסור הוא רק מחמת חומרא, ובין אם נוהג כך מעצמו ובין אם זהו מנהג אבותיו, אסור למיקל בדבר להכשילו בזה. ולכן אסור למיקל לאכול בפסח שרויה, להאכיל אחר שמחמיר בזה. וכן אסור לנוהג לאכול מאכל חלבי תוך ג' שעות מאכילת בשר, להאכיל מאכל שלא ניכר שהוא חלבי לאחד שנוהג לאסור תוך ו' שעות מאכילת בשר. וכאמור לעיל כל זה רק כאשר האיסור לא ניכר".

ג. מיקל.

1. פרי חדש (ס"ק י"ט, או"ח סי' תצ"ו מנהגי איסור אות כ"ג) – "הכלל העולה ממ"ש דשני ת"ח שאחד אוסר ואחד מתיר אף על פי שכשהמתיר מאכיל לו דבר האסור לו אינו עובר משום לפני עור לא תתן מכשול וכמו שהוכחתי בין באיסור ניכר בין באיסור שאינו ניכר **מכל מקום באיסור שאינו ניכר אין ראוי לו למתיר להעבירו על דעתו** ואף בסתמא מצי למיכל בביתיה וכדמוכח מההיא דפרק קמא דיבמות וההיא דחס ליה לזרעיה כו' ודבר ברור הוא שכליו של מתיר אסורים לאוסר שהרי הם בלועים מאותו דבר האסור לדעתו ואף אם הם אינן ב"י דהא דנט"ל מותר אינו אלא בדיעבד ואף לומר לו בשל לי אסור כדאמרינן בפרק קמא דחולין כיון דא"ל עשי לי משליכי כמאן דבישל בידו דמי וכ"כ הרשב"א והר"ן ומיהו אם המתיר בישל לאוסר בלא ידיעתו מותר למתיר לאכול אותו תבשיל דהשתא הו"ל דיעבד ועוד נ"ל דאף שיודע האוסר שמבשל לו כל שלא ציוה לבשל לו מותר לו לאכול דהא נמי דיעבד מקרי ... ולא דוקא שמותר להתארח אצל ת"ח אלא בסתם ע"ה מותר להתארח אצלו כיון שמודיע לו שהוא אוסר בדבר פלוני ואדרבה עדיף טפי מהת"ח שהת"ח יודע שמותר הדבר להטעותו אלא שמכוער הדבר והע"ה סבור דאיכא לאו לפני עור ופשיטא שלא יאכילנו דבר האסור לו דהא לא חשיד אלאו דלפני עור ודלא כדעת הרמב"ם ועיין ברלב"ח שהאריך בזה".
2. לחם הפנים (ס"ק י') – "הפר"ח".
3. תפארת ישראל (עדיות פרק ד' בועז ס"ק ב') - לשונו מובא לעיל.

ד. אם האוסר טועה בדבר משנה.

1. מחמיר, עי' לחלק.
2. על ערה"ש (סעי' מ"א) – "ולא מיבעיא בידוע שהוא מותר והחמיר על עצמו דהוה כעין נדר ואיסור גמור הוא אלא **אפילו כשסובר שדינא הכי דהוה כעין טעות** מ"מ כיון דהוא סובר איסור בזה מפני שסובר כאיזה דיעה דס"ל כן בוודאי המאכילים אותו עוברים על לפני עור וגו'".
2. מיקל.
- א) טוב טעם ודעת (תליתאי סי' רס"ד) – "מדברי הרמ"א ביו"ד סי' קי"ט סעיף זי"ן אין ללמוד דין זה דיש לומר הוא מיירי בטועה בשיקול הדעת, ולכן נהי דרוב הפוסקים לא סבירא להו כן מ"מ כיון דהוי בשיקול הדעת אסור להאכילו. אבל בטועה בדבר משנה יש לומר כיון דידוע שהוא מותר והאוסר רק טועה בדין מותר להאכילו כיון דהוי לו רק טעות גמור".
- ב) חלקת בנימין (סעי' ז' בי' ד"ה מכה, עמ' נ"ח) – "והנהי מילי כשהם מחולקים בדבר של שיקול הדעת דאע"ג דרוב פוסקים מתירים מ"מ אסור להאכילו אותו דבר אבל אם האוסר טועה בדבר משנה מותר להאכילו [טוב טעם ודעת תליתאי סימן רס"ד]".
3. מראי מקומות.
- א) יש לדון מדין לפני עור מצד עצה שאינה הוגנת.

ה. מראי מקומות – מרדכי (פ"ק יבמות), בנימין זאב (ח"ב סי' שי"ב), יש"ש (יבמות פרק א' סוף סי' י"א), בנסת הגדולה (הג' הטור ס"ק ה'), עמודי אש (קונ' כללי תורה סי' ד' כלל ג'), כת"ס (יו"ד סי' ע"ז), מראה פנים (תרומות פרק י' הל' ב' ד"ה אייכל), זרע אמת (ח"ב סי' י"ט), נשמת כל חי (יו"ד סי' ל"ג), ערוגות הבושם (יו"ד בקונ' שבסוף הספר דיני שויא חד"א ואמתלא אות ו'), חפץ חיים (רכילות כלל ט' במ"ח ס"ק י"ז), שדי חמד (מערי' ו' כלל כ"ו אות כ"ח, שם אות ט"ו), דרכ"ת (ס"ק נ', ס"ק נ"ב), דברי יואל (יו"ד סי' נ"א), שערים מצויינים בהלכה (סי' מ"ו ס"ק י"ג), יחזה דעת (ח"א סי' י', ח"ד סי' נ"ג, יביע אומר ח"א או"ח סי' כ"ט אות י"ב), מגיה בריטב"א (יבמות דף יד: הערה קכ"א), לפני עור (עמ' ס"ב), הגר"מ גרוס שליט"א (מנוחת אמת פרק כ"ב סעי' ח').

1. אג"מ (יו"ד ח"ה סי' ז') – "וצ"ע לדינא".
2. דרך אמונה (הל' מעשר פרק י' ס"ק י"ט, ציון ההלכה ס"ק כ"ח) – "בעה"ב שנוהר מלאכול שאינו מעושר אלא שהוא סומך על ההכשרים שלפי דעתו אפשר לסמוך עליהם אז אורח שאינו סומך על ההכשרים הנ"ל **אין לו לאכול אצל הבעה"ב בסתמא אף על פי שהבעה"ב יודע שאין האורח סומך ע"ז אמנם אם הבעה"ב אומר שהוא בעצמו עישר יש לדון להאינו**. [מו"ח שליט"א [זצ"ל] ע"פ הריטב"א סוכה י' ב"]".

א) הרימו מכשול (סי' ט"ו אות ו' ד"ה ומצאתי) – "בדרך אמונה ... ולכאורה כוונתו היא שכיון שהריטב"א שם הביא בשם י"א שהוכיחו מסוכה שהמתיר יכול ליתן לאוסר וכדעת הפר"ח, ממילא צריך האורח לחוש שאולי הבעה"ב ינהג כך. אלא **שלכאורה זה צ"ע שהרי הרמ"א פסק להלכה שאסור וכדלקמן, ולכן פסק שכן מותר לאכול אצל המתיר** ... ולכן צ"ל שהגר"ש"א נקט שלאכול בבית המיקל זה נחשב לדבר הניכר, כי הרי האוסר יודע שיגישו לו אוכל מהכשר זה, והרמ"א שהתיר מיירי שיגישו לו דבר שלא ניכר".

3. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: Is it considered lifnei iver to buy a voucher at a restaurant or book at hotel room that is 'Rabbanut' and buys heter mechira produce?

R' Y. Berkovits wrote: Rav Moshe has a tshuva about heter mechira, and he says it isn't lifnei iver. Rav Yaakov Kaminetzky was asked about someone selling candies with a Rabbanut hechsher, and he said that

as long as the hechsher is clearly printed, it is up to the consumer if he wants to rely on it. On the other side, it is said b'shem the Chazon Ish that it would depend if the fellow holds of heter mechira b'shitta or the person simply couldn't care less. If the person couldn't care less because he is lax in all areas of halacha, it would be lifnei ivur. Kiruv organizations that do their own booking should book mehadrin (even if that is below standards they keep themselves) but nothing less. If another organization or agency does booking, one does not have to insist on changing standard rabbanut to mehadrin.

ו. אם המאכל ניכר: לפי המחמירים לעיל.

1. תלוי אם מצד מנהגו [מחמיר] או מחמת שסובר הדין כן [מיקל] – מהרלב"ח (סי' קכ"א), ש"ך (ס"ק כ'), באה"ט (ס"ק י"ב), ערה"ש (סעי' מ"ב), חלקת בנימין (ס"ק נ"ט).
  2. מראי מקומות.
- א) הרימו מכשול (פרק ו' סעי' ה' אות ג') – "אדם העורך שמחה מותר לו להגיש דגי הערינג, אף שיש המחמירים שלא לאוכלם מחשש תולעים, כיון שידוע הדבר שנחלקו בזה הפוסקים ... ממילא זה נחשב לדבר הניכר, ומי שאוסר יידע להזהר ולא יבוא לידי מכשול".

ז. לבשל בכלים שאינם בני"י: לפי המחמירים לעיל.

1. תלוי אם מחמיר מצד מנהג [מיקל] או מחמת שסובר שהדין כן [מחמיר] – מהרלב"ח (סי' קכ"א), ש"ך (ס"ק כ'), באה"ט (ס"ק י"ב), ערה"ש (סעי' מ"ב), חלקת בנימין (ס"ק נ"ט).

ח. בני ריינוס.

1. רמ"א (סי' ס"ד סעי' ט') – "וכן המנהג בכל מקום, מלבד בני ריינוס, שנוהגין במקצתו היתר, ואין מוחין בידם שכבר הורה להם זקן. (הגהות אשר"י ומרדכי ורוב הפוסקים) ובכל מקום שנוהגין בו איסור דינו כשאר חלב לבטל בששים (א"ו הארוך) אבל אין אוסרין כלים של בני ריינוס, הואיל ונוהגין בו היתר".
  2. מסתמא בטל בששים – ט"ז (סי' ס"ד ס"ק ט').
  3. האוסרים עצמם נוהגים להקל בכך, מבישוליהם וכ"ש בכלים בני יומן – מהרלב"ח (סי' קכ"א), ש"ך (ס"ק כ'), חלקת בנימין (ס"ק נ"ט).
- א) ש"ך: ד' דרגות. 1) אסור. 2) מנהג אבותיו. 3) בני ריינוס, (אולי דומה לחלב סתם בזמנינו). 4) נראה לו היתר, (אולי דומה להכשר של חת"ס וכדו').
4. אג"מ (יו"ד ח"ד סי' ו') – "ואף קייטערערס הלוקחים רק בשר בלא שום סירכא, הנקרא גלאט כשר, נמי אין להם לחוש להכלים שיתשמשו בהם אחרים שאינם מקפידים בכך. דלא חמור מכלים של בני ריינוס שמתורין אף להאוסרין חלב ההוא הדבוק לכרס שתחת הפריסה, והוא משום שנוהגין בו בני ריינוס להיתר עפ"י רבנו יואל, כמפורש ברמ"א סימן ס"ד סעיף ט"ו".
  5. מראי מקומות – באה"ט (ס"ק י"ב, סי' ס"ד ס"ק י'), דרכ"ת (סי' ס"ד ס"ק נ"ח, ס"ק נ"ט).

ט. סתם בני אדם.

1. נאמן, אפ"ל לשיטת הרמב"ם ורמ"א (סעי' א') דאסור לקנות מאנשים כאלו כאן בדבר שאינו אסור לכל יש להקל – עי' לעיל סעי' א'.

י. המחזיק איזה דבר לאיסור אי שרי להושיטו להמתיר.

1. עי' ערך לפני עור, לשיטות ומראי מקומות.

יז] מקח טעות - סעיף י"ג.

א. איסור דאורייתא: אם נאכל כבר.

1. רק במקום מזיד יחזיר לו הדמים, כיון שהוא קנס – ט"ז (ס"ק י"ד, ס"ק ט"ו), ש"ך (ס"ק כ"ה), תפארת למשה (על הש"ך ס"ק כ"ה), פ"ח (ס"ק כ"ב, ס"ק כ"ז), לחם הפנים (ס"ק ט"ו), באה"ט (ס"ק ט"ו), שלחן גבוה (ס"ק ל"ו), עי' זבחי צדק (ס"ק ס"ו), חלקת בנימין (ס"ק ע"ה, ציונים ס"ק קע"ה).
- א) אבל יחזיר המוכר מה שקיבל יתר על דמי טריפה – חלקת בנימין (ס"ק ע"ה).
- ב) מזיד שמכר לפלוני והלה מכר בשוגג – חלקת בנימין (סעי' י"ג בי' ד"ה ואם, עמ' רנ"א).

ב. ספק איסור דאורייתא.

1. עי' לקמן, סעי' י"ד.

ג. איסור דרבנן: כשאכלו.

1. אין מחזיר לו כלום – ש"ך (ס"ק כ"ז), פ"ח (ס"ק י"ז), נתיבות (סי' רל"ד חי' ס"ק ה', בי' ס"ק ג', לשונו מובא לקמן), שער משפט (סי' רל"ד ס"ק א'), חת"ס (ח"מ סי' ק"פ), פת"ת (ח"מ סי' רל"ד סוף ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק ס"ח), שערי יושר (שער א' פרק י' אות קנ"ז), חלקת בנימין (ס"ק ע"ז).

א) במקום שלא נתן הלוקח מעות, האם מחויב לשלם עכשיו מה שנתחייב בעת הקניה.

1. מחויב ליתן – שער משפט (סי' רל"ד ס"ק א').
2. לא צריך – חת"ס (ח"מ סי' ק"פ), פת"ת (ח"מ סי' רל"ד סוף ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק ס"ו).
3. חייב להחזיר היותר על דמי טריפה – פר"ח (ס"ק כ"ד), לחם הפנים (ס"ק י"ז), שלחן גבוה (ס"ק ל"ט), ערה"ש (סעי' נ"ג).
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ע"ז), יביע אומר (כה"ח ס"ק פ"ה).

ד. הטעם לחלק בין איסור דאורייתא לדרבנן.

1. רק באיסור דאורייתא קנסו [כיון שהוא איסור חמור – חלקת בנימין (ס"ק ע"ז)].
- א) סמ"ע (סי' רל"ד ס"ק ד') – "דדוקא במכשול דאיסור דאורייתא קנסוהו".
2. באיסור דאורייתא אין לו הנאה.
- א) סמ"ע (סי' רל"ד ס"ק ד') – "ועוד, דאין אכילת האוכל מחשב לו הנאה, ואדרבה מצער הוא לו שעבר על איסור דאורייתא באכילתו אף שהיה שוגג, משא"כ באכל איסור דרבנן וק"ל".
- ב) ט"ז (ס"ק י"ב, ס"ק י"ג).

1. נ"מ: אם עירבם הלוקח בששים בלח בלח ואכל אחר שכבר הותר – נתיבות (סי' רל"ד בי' ס"ק ב', "עיין סמ"ע ס"ק ד' שכתב ב' טעמים באיסור דאורייתא דחייב להחזיר הדמים. א' משום דקנסוהו. ב' משום דלא חשיב הנאה כשאכל איסור דאורייתא ע"ש, ונ"מ בין שני הטעמים אם עירבם הלוקח בששים בלח בלח ואכל אחר שכבר הותר א"כ חשיב הנאה, ומ"מ שייך קנס על שגרם במזיד לבטל האיסור, אך יש לספק אם עירבו ועדיין בעין דנראה דיכול (לחזור) [להחזיר] הדמים וליקח חלקו מהתערובת המותר דבשר וטריפה כשני מינים דמי והמקח בטל, אך יש לספק אם התערובות אסור להמוכר כיון שע"י גרמתו שגרם במזיד נתבטל האיסור ומבטל איסור במזיד אסור להמבטל, או דגורם לא חשיב כמבטל איסור במזיד, ומסתבר לאיסור".

2. מראי מקומות – חלקת בנימין (סעי' י"ד בי' ד"ה ואם, עמ' רנ"ד).

3. לא גזרו איסור כדי להוציא ממון, דלענין ממון אוקמוה אדין תורה.

א) ש"ד (ס"ק כ"ז) – "נ"ל הטעם דהם לא גזרו איסור כדי להוציא ממון דלענין ממון אוקמוה אדין תורה וכן משמע מדברי הרב המגיד שכתב בפ' ט"ז מהל' מכירה דמ"ש הרמב"ם דבאיסורי רבנן אין המוכר מחזיר לו כלום יצא לו ממה שאמרו בירושלמי דשביעי' (ונתבאר לעיל סימן קי"ז) דכל דבר שאיסורו מן התורה אסור לעשות בו סחורה וכל דבר שאיסורו מדבריהם מותר לעשות בו סחורה ואפשר דאף זה כן עכ"ל משמע דר"ל כי היכי דגבי סחורה לא העמידו חכמים דבריהם לענין ממון ה"נ כאן לענין מכירה".

ה. 'פאה נכרית' חדשה שנתברר שהיא של עבודה זרה.

1. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק י' אות ט"ו) – "מי שקנתה 'פאה נכרית' ונתברר לה שהיא פאה אסורה משום עבודה זרה, נשאל רבינו, האם אף שהיא מקח טעות צריכה לשלם דמי שימוש. והשיב, שאין צריכה לשלם, כדין מי שנתברר לו דאכל מאכל אסור, המבואר ביו"ד סי' קיט, ובח"מ סי' רלד".

ו. חילוני שמכר שעטנז אי הוי מקח טעות.

1. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק י"ז אות ל"ג) – "נשאל רבינו, בחילוני שמכר בגד שעטנז ואין לו כלל ידיעה באיסורים אלו, האם יהודי דתי שקנה, יכול לטעון טענת מקח טעות, או שנימא שהקונה הו"ל להתנות. והשיב, שהוי מקח טעות ואין צריך לשלם, כדין מי שנתברר לו דאכל מאכל אסור, המבואר ביו"ד סי' קיט, ובח"מ סי' רלד".
2. האם יש איסור "לפני עור" בעצם החזרת הבגד לחנות.
- א) הגריש"א זצ"ל (חשוקי חמד דמאי פרק ג' משנה ב', ראש השנה דף כד:): – "שמעתי ממו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל לגבי מי שקנה בגד שעטנז, שמותר לו להחזיר את הבגד לחנות, אפילו שיש חשש שהוא ימכור את הבגד לאחרים, מפני שהמקח היה מקח טעות, ולא יצא מרשות המוכר מעולם. אך יעוין בקב ונקי (ח"ב סימן שלה) שאמר מו"ח זצ"ל שמכל מקום יש בזה מדת חסידות שלא להחזיר את הבגד שעטנז לחנות, שמכל מקום יכשיל בה אדם".
- ב) מראי מקומות – וישמע משה (פר' בהעלותך תשע"ח עמ' ב'), אהל יעקב (וישמע משה פר' שלח תשע"ח עמ' ד'), והרימו מכשלו (פרק כ"א סעי' קל"ד, סי' ל"ו אות כ').

יח. שוגג דרבנן: האם צריך כפרה.

א. מקור הדין.

1. רמב"ם (מכירה פרק ט"ז הל' י"ד) – "המוכר בשר לחבירו ונמצא בשר בכור, פירות ונמצאו טבלים, יין ונמצא יין נסך, מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים, וכן כל המוכר דבר שאסור לאכלו מן התורה כך הוא דינו, בין שהיה איסורו בכרת בין שהיה איסורו בלאו בלבד, אבל המוכר דבר לחבירו שאיסור אכילתו מדברי סופרים, אם היו הפירות קיימין מחזיר את הפירות ונוטל את דמיו, ואם אכלן אכל ואין המוכר מחזיר לו כלום".
2. מחבר (יו"ד סי' קי"ט סעי' י"ג, ח"מ סי' רל"ד סעי' ג') – "אבל המוכר לחבירו דבר שאיסור אכילתו מדברי סופרים, אם היו הפירות קיימין מחזיר הפירות ונוטל דמיו, ואם אכלם אכל ואין המוכר מחזיר לו כלום".

ב. מיקל.

1. נתיבות (חו"מ סי' רל"ד בי' ס"ק ג') – "ואין המוכר מחזיר לו כלום. בש"ך ביו"ד סימן קי"ט [סקכ"ז] פסק דאפילו המותר משויו א"צ להחזיר ע"ש. ולכאורה אינו מובן, כיון דהמקח בטל הוי כמזיק או כאוכל שלא במקח ולמה יצטרך לשלם יותר משויו. ואפשר דאף דבאיסורי תורה אפילו אוכלן בשוגג צריך כפרה ותשובה להגין על היסורין, מ"מ באיסור דרבנן א"צ שום כפרה וכאילו לא עבר דמי. תדע, דהא אמרינן בעירובין דף ס"ז בדרבנן עבדינן עובדא והדר מותבינן תיובתא, ואילו היה נענש על השוגג היאך היה מניחין לו לעבור ולקבל עונש, אלא ודאי דאינו נענש כלל על השוגג באיסור דרבנן והרי הוא להאוכל כאילו אכל כשירה, והרי נהנה כמו מן הכשירה, ומש"ה צריך לשלם כל דמי הנאתו כמו בזה נהנה וזה חסר מועט, דכללא הוא דצריך לשלם כפי מה שנהנה, משא"כ באיסור דאורייתא שמקבל עונש על השוגג וחסרונו גדול מהנאתו".
2. מהרש"ם (עין הרועים ערך כפרה אות כ') – "מיהו בשוגג באיסור דרבנן לכו"ע ובכל גווני א"צ כפרה ... והטעם דאיסור דרבנן איסור גברא הוא".
3. מחנה חיים (ח"א סי' מ"ו ד"ה ובמכתבו, מכתב מהאח הרה"ג ר' יעקב שלום) – "נ"ל להבדיל בין אם הכשיל חבירו בשוגג באיסור דרבנן ליכא לפני עור דכבר בארתי במק"א דמי שאכל בשוגג באיסור דרבנן לא עשה איסור כלל דחכמי' לא יוכלו לעשות רק סיג לתורה והיינו דוקא אם ישראל יודע שזה החפץ אשר נאסר אבל אם אכל בשוגג שיהי' לו עון לזה אין להם כח יען שאין בזה גדר לתורה והבאתי ראי' ממי שמכר בשר טריפה מדרבנן ואכל שלא צריך להחזיר הדמי' ועי' בסמ"ע שנתקשה בזה ובש"ך יו"ד סי' קי"ט ולפי מ"ש מתוק מדבש".
4. חלקת יעקב (או"ח סי' ט"ז אות ד') – "ועי' נתיבות סי' רל"ד וכעין זה גם בחת"ס חו"מ סי' ק"ט דבאיסור דרבנן בשוגג אי"צ כפרה".
5. חמד שלמה (ח"ב סי' כ"ח) - אפילו בשבת.

ג. הטעם להקל.

1. מצות לא תסיר וגו' הוא על הגברא ולא החפצא.
    - (א) תורת חסד (ח"א סי' ל"א אות ה').
    - (ב) אתון דאורייתא (כלל י' ד"ה והנה).
    - (ג) מהרש"ם (עין הרועים ערך כפרה אות כ') - לשונו מובא לעיל.
    - (ד) מנחת אלעזר (ח"א סי' א').
    - (ה) שערי יושר (שער א' פרק י').
    - (ו) קובץ הערות (סי' ח' אות ט"ו) – "בנתיבות ... דבאיסור דרבנן אין המעשה מצד עצמה אסורה, אלא שמצוה לשמוע לדברי חכמים, וכיון שעושה בשוגג ואין כונתו ודעתו לעבור על דברי חכמים לא עשה איסור כלל".
    - (ז) אור שמח (גירושין פרק א' הל' י"ז) – "אפשר לומר דשוגג דדברי סופרים לא הוי עבירה כלל, דדבר האסור מדברי סופרים אינו אסור בעצם, רק מלא תסור ושאל אביך ויגדך כו', וכיוון שלא היה מזיד אישתכח דמה דעבר לא מפני שלא שמע לדברי זקנים ותקנתם, רק מסיבת שלא ידע, ותו ליכא עבירה כלל".
    - (ח) עמק הלכה (ח"א סי' ע"ח ד"ה ולכאורה).
    - (ט) הרימו מכשול (סי' י"ז אות כ"ג).
  2. מראי מקומות – מחנה חיים (ח"א סי' מ"ו ד"ה ובמכתבו, לשונו מובא לעיל).
    - (א) משך חכמה (דברים פרק י"ז פסוק י"א ד"ה ירושלמי) – "ירושלמי ברכות פרק א' הלכה ד'. דברי תורה, יש בהם איסור (ויש בהם היתר), יש בהם קלים ויש בהם חמורים, אבל דברי סופרים כולם חמורים הם ... אבל דברי סופרים, הם אינם נידונים מצד עצמותם, רק מצד המצוה שאסור למרוד, 'ולא תסור וכו'', והוה כמרד. אם כן כולם חמורים, שבכל דבר הוא מורד. ולזה אתי שפיר, דמוכר לו דברים האסורים באכילה מדין תורה, אינו מנכה לו מן הדמים שאכל, שהאכילה - אף שלא מרד - מכל מקום גרמה מחלה בנפש. לא כן האסורים מדברי סופרים, מנכה לו מן הדמים, שהאכילה בעצמותה אינה מזקת, לו, רק המרד - וכאן לא מרד. וכזה כתב בנתיבות (חושן משפט) סימן רל"ד. והיינו דוקא רק במתעסק, דבכל מקום אינו חייב, רק בחלבים ועריות שכן נהנה. אבל שוגג קרוב למרד דהוה ליה לדייק ולדעת, לכן אמר בגיטין נג, ב דברבנן קנסו שוגג אטו מזיד, וברור".
  - ד. מחמיר.
    1. רוח חיים (סי' ש"מ ס"ק א').
    2. זרע אמת (ח"א סי' מ"ג).
    3. בית יצחק (או"ח סי' ס"ה) – "אך מ"ש התוס' דעובר בלפ"ע ואף אם כונתם רק מדרבנן מ"מ מוכח דלא כהנתיבות ובאמת דברי הנתיבות דחוקים מאוד".
    4. אתון דאורייתא (כלל י' ד"ה והנה) – "ועל כרחך דגם שוגג דרבנן יש עליו עונש וצריך כפרה וסליחה".
    5. אור שמח (גירושין פרק א' הל' י"ז) – "מוכרח ג"כ דשוגג בדברי סופרים הוי עבירה וצריך כפרה, דאי לאו הכי אין סברא לחייבו משום שכן נהנה במתעסק, דלענין קרבן, דשוגג חייב, לכן מידי דהנאה, מתעסק דייליה הוי כשוגג בלא מתעסק בכל מילי היכי דלא נהנה, אבל אם תאמר דכל שוגג בדברי סופרים ליכא עבירה, תו אטו משום שנהנה תדין אותו כמזיד, זה לאו סברא, ומוכרח דשוגג בדברי סופרים עבר עבירה".
    6. קובץ הערות (סי' ח' אות ט"ו) – "בנתיבות ... מיהו היסוד אינו מוסכם ... כי איסורין דרבנן הן אסורין מצד עצמן ... ולפי"ז גם שוגג באיסור דרבנן קמיתעביד איסורא".
- קובץ ביאורים (גיטין אות ו', אמנם עי' הערות שם עמ' ק"ג) – "דף ז' ע"א תוס' ד"ה השתא בהמתן בסוף הדבור. אין דבר מגונה כל כך אכילה של היתר בשעת האיסור. כונת דבריהם נראה, דיום הכפורים הוא איסור גברא, אבל תרומה או אבר מן החי הוי איסור

חפצא. וא"כ יש להוכיח מדבריהם מה שנסתפקו האחרונים אם איסורין דרבנן הם איסור חפצא או איסור גברא דהא לפי מה שביארנו דבריהם לא פרכינן השתא בהמתן וכו' אלא באיסור חפצא, ובחולין דף ו' פריך הש"ס על רבי זירא היכי עלתה לו שאכל דמאי השתא בהמתן וכו' והא דמאי אינו אלא איסור דרבנן, ואי נימא דכל איסורין דרבנן אינן אלא איסור גברא, א"כ לא פריך הש"ס מדי, אע"כ גם איסורין דרבנן איסורי חפצא הן".

7. לב דוד (סי' צ"ב אות א') – "דס"ל להנתיבות דא"צ שום כפרה ותשובה וכאילו לא עבר דמי, זה דבר אשר במחכ"ה לא ניתן להאמר ... ומ"מ אף שהדרתי פני זקן מוסמך אבל האמת אינו נ"ל כן. והרי בש"ס חולין ...".

8. גרי"ז (משמר הלוי פר' שופטים פרק י"ז פסוק י"א [עמ' תקע"ט]), שיעורי משמר הלוי סנהדרין דף פד: ד"ה והנתיבות [עמ' קי"ז] – "הנני מודה להשי"ת שהנני יכול לשמח את הדר"ג שליט"א במה שלמד מדברי מרן רי"ז הלוי זיע"א הל' חמץ ומצה שסובר שיש איסור חפצא באיסורים דרבנן ממה שכתב שם מרן זיע"א להדיא שחמץ בערב פסח בשעה ששית, 'לכבר הוא אסור מדרבנן באיסור חפצא כדין חמץ של דבריהם' והעיר הדר"ג שליט"א שהוא דלא כהנה"מ סי' רל"ד ס"ק ג'. ידע נא ידידי יקירי ואהובי שליט"א שלפני למעלה מארבעים שנה במוצאי שביעי של פסח נכנס ג"א זצ"ל אצל מרן הגרי"ז, ושאל ביאור דברי הרמב"ן בפ' ויקרא א' ה' בענין אם שוגג צריך כפרה וכו', ואינני יודע מה דיברו, ועמד שם הגאון רבי שמואל אויערבאך שליט"א ואמר בחרדת קדש לפני 'דער הייליגער רבי דער בריסקער רב' [זהו לשונו הקדוש]: הרי הנתיבות אומר ששוגג דרבנן אין צריך כפרה, והשיב מיד מרן זיע"א: ס' איז דא אזא נתיבות?! ... [האם יש כזה נתיבות?!] ... והוציא את החו"מ סי' רל"ד ועיין מרן טובא בנתיבות וחזר על דבריו הקדושים 'וכמאן דלא עבר דמי', בתמיה, ואמר אחד: מבארים שהנתיבות מתכוון שאיסורים דרבנן אינם איסורים עצמיים אלא רק ההמראה, ומלמל מרן זיע"א לעצמו כמה פעמים: איסורים דרבנן הם ג"כ איסורים עצמיים, וסתם ולא פירש כל מה שעבר אז במחשבתו הקדושה איסורים דרבנן שהם איסורים עצמיים, רק חזר ואמר כמה פעמים כנ"ל [כמדבר אל עצמו]: איסורים דרבנן הם ג"כ איסורים עצמיים ... וגם חזר כמה פעמים בלשון תימה על לשון הנתיבות: 'כמאן דלא עבר דמי?! ... עכ"ד הגרש"א שליט"א".

9. אג"מ (או"ח ח"א סי' קע"ה) – "שאף על איסור דרבנן בשוגג צריכים לשוב בתשובה".

10. ע"י דברי יציב (יו"ד סי' מ"ח אות ב') – "ובגוף דברי הנתיבות לא זכיתי להבין דבריו הקדושים ...".

11. עמק הלכה (ח"א סי' ע"ח) – "הנתיבות ... אין לסמוך עליו למעשה, וצריך תשובה וכפרה וסליחה על כל חטא ואפילו על דרבנן בשוגג, והוא רחום יכפר עון".

12. נשמת שבת (סי' של"ד אות קל"ב) – "יש להחמיר".

13. והיה העולם (חו"מ סי' ט"ו, פסקי דין ירושלים דיני ממונות ובירורי יהדות ד' פס"ד בעמ' קנ"ג) – "והנה מה שכתב דבאיסור דרבנן בשוגג לא צריך כפרה, הוא תימא, דהרי הרמ"א בסי' שלד סעי' כו כתב אסור לחלל שבת כדי להציל ממון ואם עבר וחילל צריך להתענות ארבעים יום שני וחמישי ולא ישתה יין ולא יאכל בשר ויתן במקום חטאת וכו', וכתב בא"ר והביאו המ"ב אות עח וכ"ז הוא בין שעבר על איסור דאורייתא או על איסור דרבנן, ומיירי כשעבר בשוגג, וכ"כ בספר כלכלת שבת הובא בשעה"צ אות סה דאפי' עבר בשוגג איסור דרבנן הדין כן, וכ"כ בכה"ח ס"ק קלד פסקים וכתבים סי' נה א"ר אות כו ואפי' בתחומין דרבנן אם לא היה סכנת נפשות צריך להתענות ארבעים יום, ובתו"ש אות ו דאפי' במלאכה שא"צ לגופה עיי"ש. ועי' עין יצחק להגאון רבי יצחק אלחנן מקובנה חלק אבהע"ז ח"ב ואתון דאורייתא כלל י' שהרבו לתמוה על הנתיבות. ושו"ר בשו"ת יביע אומר הנז' שהקשה על דברי הנתיבות ממ"ש בתה"ד סי' קנו שהאוכל ביום י"ז בתמוז בשוגג א"צ להתענות יום אחר שאי אפשר לתקן אשר עיוות אם לא שכוונתו להתענות לכפרה על שגגתו, [עמוד קנט] אלמא אף באיסור דרבנן צריך כפרה, ועוד כמה ראיות, והביא שיטת הפוסקים החולקים על הנתיבות עיי"ש".

14. מנחת אשר (ח"ב סי' נ"ב, סי' ס"א, ח"ג סי' ע"ז) – "שאינן הלכה בזה כהנתיבות".

ה. מחמיר לגבי שבת – תפארת ישראל (כלכלת שבת כללי ל"ט מלאכות אות א' סוף ד"ה אמנם, 'אפי' בעבר אשבות בשוגג, חייב להתענות מ' יום'), ח"א (כלל ט' סעי' י"ב, 'המהלל שבת בשוגג, אפילו באיסור דרבנן, יתענה מ' יום ואפילו אינם רצופים'), מ"ב (סי' של"ד ס"ק ע"ה, שעה"צ שם ס"ק ס"ה, "וכן כתב בספר כלכלת שבת דאפילו עבר בשוגג איסור דרבנן הדין כן"), מנחת שבת (סי' פ"ה ס"ק כ"ו), כה"ח (סי' של"ד ס"ק קל"ט), קצות השולחן (סי' ק"א סעי' ו').

1. קשה, מה בין שבת לבין הנתיבות.

א) יש מחלקים בין שבת של איסור כרת לשאר איסורים – כבוד מלכים (שערי שלום פתיחה לדיני אונס שוגג מזיד אות קס"ב ס"ק ח', אות קס"ו, "שוגג בדרבנן, באיסור כרת, ולהציל הנתיבות מיתר התמיהות, נראה דעד כאן לא אמר הנתיבות, דשוגג בדרבנן לא בעי כפרה, אלא במה שהוסיפו וגדרו, באיסורי לאו, כנידון דידיה, טריפות דרבנן, דכיון שרבו הסוברים, שאפילו שוגג בדאורייתא, לא בעי כפרה, בשוגג בדרבנן, הכל מודים, דלא בעי כפרה, אבל שוגג באיסורי כרת, שהצריכה התורה, כפרה על השוגג, מודה הנתיבות, דכל דתיקון רבנן, כעין דאורייתא תקנו, והשוגג בדבריהם, בעי כפרה מדבריהם, ועיין שלום ואמת (סימן ב' ס"ק ט"ו). ונסתלקו התמיהות וההשגות משניות לעריות, ומאכילה תרומה דרבנן, (דהאוכלה בשוגג, משלם קרן וחומש לכפרה), ומאוכל חמץ דרבנן, ומחלל שבת ויום הכפורים בדרבנן, וכיון דהאוכל ביום הכפורים בשוגג חייב חטאת, אף האוכל בשאר תעניתים בשוגג, בעי כפרה), ע"י אורח ישראל (סי' ח' אות ב' הע' י"ט, "מצאתי שכתב גדול א' שליט"א לחלק בזה, וז"ל בשבת אפילו איסור דרבנן חמור ויש איסור אפילו במתעסק. וכה"ג כתב הרא"ש בשבת בפ' במה טומנין סי' ב' בשם הר"ח, דמשום חומרא דשבת חשובה איסור דרבנן כשל תורה ואזלינן לחומרא עכ"ד. ולכך מצוה למשמש בבגדיו ע"ש עם חשיכה שלא יהיה בהם דבר שאסור לצאת בו בשבת, ע' שבת י"ב, ואפילו עכשיו שאין לנו רה"ר גמור, וכמ"ש הגר"ס ס"ס רנ"ב (סעי' י"ח). וכיון דיש על איסור דרבנן של שבת חומר דשבת, לכך צריך כפרה אפילו עבר בשוגג על איסור דרבנן וכמ"ש באו"ח ס"ס של"ד (סעי' כ"ו, וע"ש במ"ב ס"ק ע"ח ובשעה"צ אות ס"ה), משא"כ בשאר איסורי דרבנן וכמ"ש הנתיבות חו"מ סי' רל"ד עכ"ל").

- 1) לפי הכבוד מלכים (לשונו לעיל), ה"ה שווג בימי הוסת לכו"ע צריך כפרה, כיון שהוא נוגע לאיסורי כרת. [לענין תשובה בימי וסת. ע"י יו"ד סי' קפ"ה סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות].
- 2) אם הסברא להקל כנתיבות, מצד האיסור על הגברא מצד לא תסיר. ממילא אין סברא להקל בין שבת לשאר איסורים.
- ב) ראיה משם להחמיר – בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' ד', ע"י הג' מבן המחבר שם, "ואף שבנה"מ ... אמנם מדברי המג"א ס"י של"ד מבוואר להיפך"), ע"י לב דוד (סי' צ"ב אות א'), קונטרסי שעורים (קדושין שעור כ"ד ענף ג' ד"ה והנה), עמק הלכה (ח"א סי' ע"ח ד"ה אולם), נשמת שבת (סי' של"ד אות קל"ב), והיה העולם (ח"ו"מ סי' ט"ו), פסקי דין ירושלים דיני ממונות וביורורי יהדות ד' פס"ד בעמ' קנ"ג, לשונו מובא לעיל).
- ג) מראי מקומות – באר משה (ח"ב סי' כ"ח אות ה').

ו. לענין אכל דבר איסור: ברכה ראשונה ואחרונה.

1. רמב"ם (הל' ברכות פרק א' הל' י"ט) – "כל האוכל דבר האסור בין בזדון בין בשגגה אינו מברך עליו לא בתחלה ולא בסוף, כיצד הרי שאכל טבל של דבריהם או שאכל מעשר ראשון שלא נטלו תרומותיו או מעשר שני והקדש שלא נפדו כהלכתן אינו מברך, ואין צריך לומר אם אכל נבלות וטרפות או שתה יין נסך וכיוצא בו".
- א) הגרשז"א זצ"ל (חי' למסכת ברכות דף מה), בית יצחק הלוי ח"ב עמ' ב' אות א', מעדני ארץ תרומה פרק ה' הל' ח' אות ו' ד"ה אולם [עמ' תכ"ח]] – "כתב הרמב"ם פ"א הי"ט כל האוכל דבר האסור בין בזדון בין בשגגה אינו מברך עליו לא בתחילה ולא סוף כיצד הרי שאכל טבל של דבריהם וכו' מתבאר מדברי הרמב"ם שאין מברכים אפילו על איסור דרבנן ומוכח שסובר שאיסור דרבנן בשוגג צריך כפרה ודלא כמ"ש הנתיבות (סי' רל"ד ס"ק ג')".
- ב) מראי מקומות – הרי"ל קגן (ספר זכרון להגאון רבי שמואל דוד עמ' כ"ט), מנחת פרי (ח"ג סוף סי' מ"ג אות א', בסכמה לס' שערי שלום), ברית הלוי (ח"א סוף סי' ל"ט), אהבתי תורתך (סי' י"א ענף ו' אות י"א, עמ' קע"ב), הר"נ הרצל (מאורות ירושלים גליון ח' עמ' רנ"ד).

ז. שווג בכתמים.

1. ע"י יו"ד סי' קפ"ה סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.
2. לענין דם טוהר – ששבה"ל (סי' קצ"ד סעי' א' ס"ק ו' ד"ה ולמעשה).
- ח. מראי מקומות – שערי צדק (ח"ב יו"ד סי' קל"ז ד"ה אך), שד"ח (מערכת הא' פאת השדה אות ק"ח), כבוד מלכים (שערי שלום פתיחה לדיני אונס שווג מזיד ענף ט"ז), מנחת אלעזר (ח"א סי' כ"ד אות ג', ח"ד סי' כ"ט), חלקת יעקב (או"ח סי' נ"ד), מחזה אברהם (ח"א סי' מ"ט ד"ה ומ"ש), דברי יציב (יו"ד סי' מ"ח, סי' ס"ז), יביע אומר (ח"א יו"ד סי' י"ד אות ח'), חלקת בנימין (סי' קי"ט סעי' י"ג ב' ד"ה ואם, עמ' רנ"ב), לקט מראי מקומות (ערך דרבנן - אם צריך כפרה על שווג).

יט] בשוגג דרבנן: האם יש איסור לפנ"ע לפי הנתיבות.

א. אין איסור לפנ"ע.

1. אבני נזר (אה"ע סי' נ"א אות ח') – "די"ל בדרבנן שווג ליכא לפני עור, דאין מכשול בדרבנן כשאינו יודע, שהרי ספק דרבנן להקל, ש"מ שאינו נענש באינו יודע, שאם יענש איך יכניס עצמו בספק עונש, אלא ודאי כיון שאינו יודע שאסור בוודאי אינו נענש, כל שכן כשאינו יודע כלל שאסור שאינו נענש ואינו מכשול".
2. מנחת אלעזר (ח"א סי' כ"ד אות ג', סי' נ"ג, ח"ד סי' י"א אות ב', סי' כ"ט) – "עפיש"כ האחרונים דבאיסור דרבנן בשוגג א"צ כפרה א"כ כשמכשיל חבירו באיסור דרבנן בשוגג איך שייך לומר שנתן לו מכשול הא אין לחבירו מכשול כלל מזה דא"צ כפרה כלל כיון שלא ידע ואכל בשוגג".
3. בית יצחק (או"ח סי' ס"ה) – "ולפמ"ש בנתיבות סימן רל"ד דבאד"ר בעבר בשוגג א"צ כפר' וכאלו לא עבר דמי ולפ"ז א"ע בלפ"ע מדאורייתא. אך מ"ש התוס' דעובר בלפ"ע ואף אם כונתם רק מדרבנן מ"מ מוכח דלא כהנתיבות ובאמת דברי הנתיבות דחוקים מאוד".
4. מחנה חיים (ח"א סי' מ"ו ד"ה ובמכתבו, מכתב מהאח הרה"ג ר' יעקב שלום) - לשונו מובא לעיל.
5. שדה יצחק (ח"א סי' ה' אות ג') – "באם הנכשל הוא שווג אין המכשיל עובר לפמ"ש הנתיבות (בסי' רל"ד) דבאיסור דרבנן שווג א"צ כפרה".
6. הר צבי (יו"ד סי' מ"ט, סי' קכ"ד ד"ה שוב) – "דלפי מש"כ הנתיבות דשגגת עבירה דרבנן לא עבר כלל באיסור א"כ שוב לא יהא לפני עור באיסור דרבנן אלא כשהלה יעבור במזיד משא"כ גבי מכירה לעכו"ם דהוי שווג, א"כ בדרבנן לא יהא אסור וצ"ל דאסור משום מבטל איסור לכתחילה".
7. באר דוד (סי' ד' ד"ה אבל באמת) – "ואם עבר איסור דרבנן בשוגג אפילו באיסור אכילה שהוא חמור מפני שמטמס את הלב ע"י תוס' חולין ד"ה ע"ב ורמ"א יו"ד סימן פ"א סעיף ח' אין צריך כפרה, ע"י בנתיבות סי' רל"ד היכא שאין מידי דאכילה לכ"ש שאינו צריך כפרה בשוגג, ממילא לא הכשיל את חבירו במידי ולא כלום ולא שייך לפני עור כלל, ואין צריך לבזבז את ממונו".
8. דברי יציב (יו"ד סי' מ"ח אות א') – "ליכא כלל מכשול".
9. הגר"י רייזמן שליט"א (מלכים א' מספר י"ח).

ב. יש איסור לפנ"ע.

1. חו"ד (י"ד סי' ק"ס בי' ס"ק ז') - אורח ישראל (סי' ח' אות ו').
2. עין יצחק (ח"א אה"ע סי' ס"ז אות ט"ז, אות כ"א-כ"ב, אות מ"א) - באמת אין בזה מקום ספק כלל כי ברור ופשוט הוא דאף מי שעובר בשוגג על דרבנן מחויבים להפרישו וראי' לזה מהא דשבת ... (דף קמ"ח) דקאמרי שם והא הני נשי דקא מליין חצבייהו בי"ט ולא קא משניין ולא אמרינן להו ולא מידי וכן דמטפחין ומרקדין ביו"ט ולא אמרינן להו כו' ולטעמיה דאמר רבא כו' והא קא חזינן דמותיב חצבא ויתבי אפומא דמבואה ול"א להו ולא מידי אלא הנח לישראל מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידיים. ואי נימא דעל שוגג אינו מחויב להפרישו א"כ באמת אין להפרישם מדינא כיון דעבדי בשוגג איסור דרבנן לאו מידי עבדי ומן הדין אין צריכים להפרישם והיכא דאמרו מותר ג"כ שוגג הוי וכמש"כ למעלה לכן ברור דאף למי שעובר על דרבנן בשוגג מחויבים להודיעו ולהפרישו ...
3. אחיעזר (ח"ב סי' נ' אות ז') - גם לד' נה"מ דשוגג מאיסור דרבנן א"צ כפרה מ"מ המכשיל את חבריו באיסור דרבנן בשוגג עובר משום לפני עור, דעכ"פ מכשול מיהו הוי שאלו הוי יודע הוי פורש מזה ולא גרע ממשיא לו עצה שאינה מהוגנת".
4. אור שמח (גירושין פרק א' הל' י"ז) - "מצאתי להנתיבות (בחז"מ) בסימן רל"ד שביאר כן. אמנם לפ"ז יהיה מותר ליתן איסור דברי סופרים לחבירו בשוגג, ולא יעבור על לאו דלפני עור, ישתקע הדבר ולא יאמר, [ועיין פרק כל הבשר (חולין דף קיא, ב) חס ליה לזרעא דאבא בר אבא דליספי לי מידי ולא ס"ל]. אך יש לחלק דכל מה דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון".
5. שערי יוסר (תולדות נח עמ' תרכ"ו ד"ה וכאן) - "ששמע מתלמיד מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל שהגאון רבי יהודה עדס שליט"א היה חפץ זמן רק להפגיש בין הגרש"ר להגרשז"א, והסתייע בידו פעם אחת באיזה חתונה והושיבם יחד, ואיכשהו נזרקה השאלה הנ"ל דלנתיבות א"כ יהיה מותר למכור איסורי דרבנן בשופי וכו', ומיד השיב הגרשז"א כנ"ל דרבנן גזרו על כל מי שאינו שוגג שיתייחס לדבר כאיסור תורה וממילא אסור לו להכשיל אחרים בזה, ואמר הגרש"ר דכהאי לישנא שמע הוא ממורו ורבו מרן הגר"ש שקא"פ זצ"ל".
6. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' מ"ד, הליכות שלמה תפילה פרק ב' ס"ק י"ג, על שב שמעתא ביאורים והערות ש"א אות ט"ו, אות כ"ט, תולדות נח עמ' תרכ"ו ד"ה וכאן [לשונו מובא לעיל]) - "דאע"ג שכתב הנתיבה"מ בס"י רל"ד ביאורים סק"ג דמי שנכשל באיסור דרבנן בשוגג לא עשה שום עבירה ואין צריך כלל שום כפרה, מ"מ חוץ ממה שרבו החולקים עליו, גם נראה פשוט שאף להנתיבות איסור גמור הוא להכשיל את חברו ולהאכיל אותו איסור דרבנן ואין זה דומה לספק ערלה בחז"ל שאמרו בקדושין ל"ט ע"א דמספקי ספוקי לאהדדי, דהתם כך היתה הלכה ודאה אסור וספיקה לגמרי מותר, משא"כ באיסור דרבנן כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקנו, וגזרו גם בדרבנן על המכשיל שהוא מזיד להתנהג עם איסור דרבנן כמו עם דאורייתא דאסור משום לפני עור לא תתן מכשול אע"ג שלמעשה אין מי שיכול להכשל בדרבנן בשוגג".
7. הגרשז"א זצ"ל (טבעת השולחן סי' רל"ד).
8. מנחת אשר (ח"ב סי' נ"ב ד"ה אך).
9. הרימו מכשול (פרק ד' סעי' א') - "המכשיל את חבריו באיסור דרבנן עובר בלפנ"ע. ויתכן שזה רק לפנ"ע דרבנן. אף אם הנכשל הוא שוגג, עובר המכשיל בלפנ"ע, וי"א שבזה הלפנ"ע הוא מדאורייתא. ולכן המכשיל את חבריו באיסור של לעבור לפני המתפלל, לדבר באמצע קדיש, לטלטל מוקצה, אף שכל אלו הם איסורים דרבנן, עובר המכשיל משום לפנ"ע. [או"ש (פ"א מגירושין הי"ז), חוות דעת (סי' ק"ס בביאורים סק"ז), אחיעזר (ח"ב סי' נ' סק"ז), מנחת שלמה (ח"א סי' מ"ד). דאף לדעת הנתיבות המשפט (סי' רל"ד סק"ג) שהנכשל באיסור דרבנן, אין צריך כלל כפרה, דאין בזה כל סרך תקלה ומכשול, מ"מ אסור להכשיל את חבריו שיעבור על איסור דרבנן בשוגג, כי כשרבנן אסרו דבר, הם תקנו לנהוג בזה כאיסור דאורייתא, וממילא אף להכשיל בזה אסור משום לפנ"ע, דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון, ועוד שרבו החולקים על הנתיבות. וכ"ז שלא כדברי האחרונים (שו"ת מנחת אלעזר ח"א סי' נ"ג, שו"ת מחנה חיים ח"א סי' מ"ו, שו"ת בית יצחק או"ח סי' ס"ה, שו"ת הר צבי יו"ד סי' קכ"ד) שנקטו שלדעת הנתיבות אין בזה לפנ"ע. ואדרבא כשהנכשל הוא שוגג כתב החזו"א (יו"ד סי' ס"ב אות כ"ה) שיש בזה לפנ"ע דאורייתא, דלא גרע ממזיק את חבריו, וכע"ז כתבו החכמת שלמה והאחיעזר (לעיל הערה ו')."

ג. הטעם שיש איסור לפנ"ע: להחמירים.

1. משום עצה שאינו הוגנת - אחיעזר (ח"ב סי' נ' אות ז', לשונו מובא לעיל).
א) והרימו מכשול (סי' י"ז אות כ"ג ד"ה ומצאתי עמ' תתקכ"ג) - "באחיעזר ... ולא הבנתי דבריו דאמנם אילו היה יודע ודאי היה פורש כי הוא כבר מזיד, אבל בשוגג באמת לא היה פורש. וצ"ל שכוונתו שגם לאחר מעשה, סתם אינשי היו מצטערים על זה. ועדיין זה דוחק שהרי הנתיבות אומר שנחשב כנהנה מאוכל כשר".
2. משום כל תיקון דרבנן כעין דאורייתא תיקון - אור שמח (גירושין פרק א' הל' י"ז, לשונו מובא לעיל), שערי יוסר (תולדות נח עמ' תרכ"ו ד"ה וכאן, לשונו מובא לעיל), הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' מ"ד, הליכות שלמה תפילה פרק ב' ס"ק י"ג, ביאורים והערות ש"א אות ט"ו, אות כ"ט, תולדות נח עמ' תרכ"ו ד"ה וכאן, לשונו מובא לעיל).
3. משום מגלגל חוב ע"י חיוב - הגרשז"א זצ"ל (טבעת השולחן סי' רל"ד).
- ד. מראי מקומות - עמק הלכה (ח"א סוף סי' ע"ח ד"ה ועיין עוד), נטעי גבריאל (יחוד, עמ' רע"א ד"ה אך), שירת משה (סי' ט"ו אות ה'), מנחת אשר (ויקרא סי' ל"ט אות ה' ד"ה אמנם), בית מתיתיהו (ח"א סי' ב' אות י"ז ד"ה ובזו), הרימו מכשול (סי' י"ז אות כ"ג).
1. אתון דאורייתא (כלל י' ד"ה והנה) - "והנה י"ל עוד דאפי' אי שוגג בדרבנן לא הוי עבירה שתצטרך כפרה וסליחה עכ"ז תקלה עכ"פ נחשב ובפרט לגבי אדם גדול".
2. הר צבי (יו"ד סי' קכ"ד) - "אם מכשיל לחבירו באיסור דרבנן בשוגג, דלבסוף לא עשה עבירה לפימ"ש הנתיבות (בסימן רל"ד) דבשגגת עבירה דרבנן ליכא עבירה כלל והוי כאילו לא עביד איסורא, א"כ למה יעבור בלפני עור אפילו אם נצדד דמושיט כוס יין

לנזיר עובר בלפני עור אף אם אח"כ לא שתה הנזיר דלא תתן כתיב, עכ"ז י"ל שלענין איסור דרבנן כגון מוסר לו איסור דרבנן וברור לו להנותן דבמזיד ודאי לא יאכלנו אלא כ"ז שלא ידע, א"כ אינו במציאות כלל שיעבור חבירו על איסור דרבנן".

3. חלקת בנימין (סי' קי"ט סעי' י"ג בי' ד"ה ואם, עמ' רנ"ב) – "יש להקשות בעיקר דברי הנתיבות דברבנן אם עבר בשוגג לאו כלום הוא דא"כ למה לא יהא מותר אף לכתחילה לתת לחבירו דבר האסור מדרבנן ולא יאמר לו שהוא איסור וממילא לא יעבור ונמצא דגם הנותן לא הכשילו".

כ] בהמה שלא נבדקה כהוגן: חסר בדיקת ריאה - סעיף י"ד.

- א. דינו כמוכר דברים שאסורים מדברי סופרים – ריב"ש (סי' תצ"ח, סי' תצ"ט), מחבר (סעי' י"ד), פוסקים.
1. כיון שבמזיד לא בדק כהוגן, נחשב כמבטל איסור לכתחילה – ריב"ש (סי' תצ"ח), ש"ך (סי' כ"ח), יביע אומר (כה"ח ס"ק פ"ז), חלקת בנימין (ס"ק פ').
  2. ביטל איסור עבור מי שירצה לקנות - עי' סי' צ"ט סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

כא] ספק איסור דאורייתא: בהמה דאתילד בה ריעותא.

א. כדאורייתא.

1. ב"ח (ס"ק ה') – "אבל אם אתיליד בה ריעותא דאסור לאכלה דבר תורה עד שתבדק דאין בהמה זו מן הרוב כיון דנולד בה ריעותא ושמה טרפה היא וספק דאורייתא היא לפיכך דינו כמוכר דברים שאסורים מדברי תורה וכן פסק הריב"ש בתשובה ומביאו בית יוסף".
2. ט"ז (ס"ק י"ב, ס"ק י"ד, ס"ק ט"ו) – "אבל אם יש פה ריעותא ממילא צריכה בדיקה אפי' מ"ה ואירע הדבר שאין יכולין לבדקה אף על פי שאכלה הלוקח חייב המוכר להחזיר דהרי ספק איסור דאורייתא מכר לו".
3. כנה"ג (הג' ב"י ס"ק מ').
4. תפארת למשה (על הש"ך ס"ק כ"ט) – "נ"ל עיקר לדינא כמו שכתב הב"ח וט"ז".
5. גר"א (ס"ק ל') – "ואם מכר כו'. ר"ל שלא יוכל לומר אייתי ראייה דטרפה וכמ"ש בההיא מוגרמתא בפ"ט דב"ק (צ"ט ב') כיון שספק טריפה אין לך מום גדול מזה והמקח טעות ואמר כאלו היתה כו' ר"ל ודינו כאיסור דאורייתא ול"ד לבהמה שלא נבדקה דבחזקת היתר עומדת כמ"ש בפ"ק דחולין (ט' א') משא"כ בספק וכמו בכור וערש"י בבכורות שם ד"ה ויחזור כו'".
6. רע"א (חו"מ סי' רל"ד על הרמ"א סעי' ג') – "שהרי הבדיקה. משמע מזה דאם ה' הבדיקה מדאורייתא אף דהוא אסור רק מספק דאורייתא מ"מ דינו כודאי איסור. דמה שאכלו אכלו. ויחזיר להם הדמים".

ב. כדרבנן.

1. סמ"ע (סי' רל"ד ס"ק א').
  2. ש"ך (ס"ק כ"ט, נקה"כ על הט"ז ס"ק י"ב, על הט"ז ס"ק ט"ו) – "ואם מכר לו דבר מבהמה כו'. כלומר ל"מ מבהמה שלא נבדקה כהוגן שעכ"פ מדבריהם היא אסורה בוודאי ואם כן אין המוכר יכול לומר אייתי ראייה דטרפה היא פשיטא דצריך להחזיר לו הדמים כשהבשר קיים אלא אפילו מכר לו דבר מבהמה דאתיליד בה ריעותא כו' שצריכין לאסור מספק וה"א דיאמר המוכר דלמא לאו טרפה היא ואייתי ראייה דטרפה היא ואחזיר לך המעות אפי' הוי כאילו היתה ודאי טרפה מדבריהם וצריך להחזיר לו הדמים כשהבשר עדיין קיים".
- א. שערי יושר (שער א' פרק י' אות קס"ה) – "ולענין מכירה אם אכלן הלוקח ואח"כ נודע דהיה ספק טריפה כבר הכריע הש"ך ביו"ד סימן קי"ט דינו מחזיר הדמים, דאף שאם לא אכלן יכול לבטל המקח כמו שכתב הריב"ש דספק טריפה מבטל המקח דאין לך מום גדול מזה, אבל כשאכלן אינו מחזיר המוכר דהמע"ה ויכול לומר שמא כשר ה' והמכירה היתה מכירה מעליא, ומזה מוכח ג"כ כמו שכתבנו דהא דספק איסור לחומרא מה"ת ונעשה איסור ודאי אינו איסור אכילה כטריפה, אלא איסור אחר להזהר מן הספק וכשאכל בשוגג הוי ספק אם נהנה באכילתו או לא כנ"ל".
- ב. חלקת בנימין (ס"ק פ"א) – "ונראה בביאור דבריו דאע"פ שאסור מן התורה לאכלו וכנ"ל בכל זאת לא חשבינן ליה כאכילת איסור דהא דצריך להחמיר במקום ספק היינו דמן התורה חייב לחוש דילמא הוי איסור אבל לא דדיינינן ליה כחפצא דאיסורא ...".
- ג. מראי מקומות - עי' כללי ספק דאורייתא (סוף סי' ק"י), לשיטות ומראי מקומות.

ג. מיקל.

1. לבוש (סעי' י"ד) – "אבל אם נולד אחר כך ספק טריפה אחר שאין הדרך לבדוק אחריו, כגון שנמצא מחט בריאה והריאה כבר חתוכה ואין ידוע אם נקבה הריאה אם לאו, ועכשיו אי אפשר לבדקה בנפחה ואסרינן לה מספק, כל כי האי גוונא אפילו הבשר קיים אין צריך המוכר להחזיר הדמים שהוא מוחזק בהם, שהלוקחים רוצים להוציא ממנו ועליהם להביא ראייה, וגם בזה אם מכרה אחר שנולד הספק מחזיר הדמים, אף ע"פ שאינה ודאי טריפה מ"מ לא היה לו למוכרו לו".

ד. בכל ספק דאורייתא יש גדר כדרבנן, אבל בהמה שנולדה בה ריעותא יש גדר כדאורייתא.

1. פ"ח (ס"ק כ"ז) – "ומדבריו אתה למד לכל ספק טרפות וכל ספק איסור דאורייתא שאם מכרו במזיד קנסינן ליה, וכן כתב הט"ז [ס"ק יד]. ומכל מקום לא קיימא לן הכי בטרפות שאנו אוסרים מחמת מנהג או אפילו מחמת ספק, משום דרש"י אזיל לטעמיה שסבור דמאי דאמרינן ספיקא דאורייתא לחומרא הוי מן התורה, אבל לפי מה שהעליתי לעיל בסימן ק"י בריש כללי הספק ספיקא [אות א] כדעת הרמב"ם [טומאת מת ט, יב] דכל איסורי ספיקות אינן אלא מדבריהם וכל ספק טרפות רחמנא שרייה, א"כ כל טרפות שאנו

אוסרים מחמת ספק אינו אלא מדבריהם דומיא דבדיקת ריאה ודינו כמוכר דברים האסורים מדברי סופרים, אבל במידי דאיתיליד ריעותא דמיירי ההג"ה דלכולי עלמא אף מן התורה צריכה בדיקה דהרי ריעותא לפנינו ומצי מתבריר, משמע ודאי דהוה ליה כמוכר דברים האסורים דבר תורה דאף שאכלו מחזיר לו הדמים כדעת הב"ח: הכלל העולה שאם מכר בהמה שנמצא בה טרפות דלא אסיר מעיקר הדין אלא מחמת מנהג וחומרות הפוסקים, או שהטריפוה מחמת ספק כגון ספק מחיים ספק לאחר מיתה או מחט שנמצאת בריאה לאחר התוכה שאי אפשר לבדוקה בנפיקה וכן שאר ספיקי איסורים דומים לאלו, כיון דבהני גווני מן התורה שריא דינו כמוכר דברים האסורים מדברי סופרים, אבל בהמה שנולדה בה ריעותא שמן התורה צריכה בדיקה אם מכרה בלא בדיקה דינו כמוכר דברים האסורים דבר תורה וכמו שכתבתי, ודלא כהש"ך".

א) לענין המחלוקת ראשונים אם ספק של תורה אסור מדאורייתא או מדרבנן – חלקת בנימין (ציונים ס"ק קע"ו).

2. לחם הפנים (ס"ק י"ט) – "ודלא כש"ך".

3. בית לחם יהודה (ס"ק י"ח) – "פר"ח".

א) אמנם עי' ס"ק ט"ז, שלכאורה יש סתירה. ועוד, הוא פסק בקונ' הספיקות ומחודשים אות ח' ואות י"ב, שספק דאורייתא לחומרא מה"ת, וא"כ איך פסק כהפר"ח. וצע"ג.

4. עי' ערה"ש (סעי' נ"ה) – "דבכה"ג שיש ריעותא צריך בדיקה מן התורה ולכן הוה כדבר האסור מן התורה דאפילו אכלה צריך להחזיר הדמים [ב"ח וט"ז סקט"ו ופר"ח סקט"ז] ויא' דגם כאן הוה כדבר שאיסורו מדברי סופרים ואם אכל הבשר א"צ להחזיר הדמים [ש"ך סקט"ט] ונראה עיקר כדיעה ראשונה אמנם גם לדיעה זו דווקא בריעותא גמורה שצריכה בדיקה מן התורה אבל דבר שאסור רק מחמת חומרות הפוסקים או מחמת מנהג או שהטריפוה מחמת ספק כגון ספק מחיים ספק לאחר שחיטה או מחט שנמצאת בריאה שא"א לבדוקה בנפיקה אם היא חתוכה וכל כיוצא בזה דמן התורה שריא אלא מדרבנן אסורה הוה כמוכר דבר שאיסורו מדברי סופרים [פר"ח שם] ולפ"ז י"ל דשתי הדיעות לא פליגי וגם היש אומרים מיירי בכה"ג ובח"מ סי' רכ"ד נתבאר איך הדין במוכר בהמה לחבירו ונמצאת טרפה אם צריך להחזיר המעות עמ"ש שם".

א) עי' ערה"ש (סי' ק"י סעי' צ"ה) – "כללו של דבר אין הכרעה ברורה בפלוגתא זו והוי ספיקא דדינא אם הלכה כהרמב"ם או כהרשב"א".

ה. מראי מקומות – באה"ט (ס"ק י"ט), יביע אומר (כה"ח ס"ק פ"ט, ס"ק צ').

כב) המוכר דברים האסורים – סעיף ט"ו.

א. מעבירים אותו ומשמתיים אותו.

1. כמה פעמים – רמ"א (סי' ב' סעי' ב').

2. אפילו לא עשה כן רק פעם אחת – רשב"א (ח"א סי' תרי"ט), ריב"ש (סי' קי"ג), ט"ז (ס"ק ט"ז, סי' ב' ס"ק ה' [כדאי בפמ"ג שם]), צמח צדק (סי' ע"ג), ש"ך (ס"ק ל', סי' ב' ס"ק י"א), כנה"ג (סי' ס"ד הג' הטור ס"ק כ"ה), פר"ח (ס"ק כ"ח), פמ"ג (סי' ב' שפ"ד ס"ק י"א), חכ"א (כלל ב' סעי' ה'), זבחי צדק (ס"ק ע"ב), יד יהודה (סי' ב' הארוך ס"ק ה'), דרכ"ת (ס"ק פ"ו), חלקת בנימין (ס"ק פ"ב, עי' ס"ק צ"ז, ציונים ס"ק קפ"ג).

א) "מקילינן בזמן הזה שבפעם אחת יזהירנו לפי ראות עיני החכם ויענשנו לפי הזמן והענין" – יש"ש (חולין פרק ז' סי' ט"ז), ט"ז (ס"ק ט"ז), פמ"ג (סי' ב' שפ"ד ס"ק י"א), חכ"א (כלל ב' סעי' ו'), ערה"ש (סעי' מ"ט), דרכ"ת (ס"ק פ"ו), חלקת בנימין (ס"ק פ"ג, ס"ק ק"א).

ב) חולק – כנה"ג (סי' ס"ד הג' הטור ס"ק כ"ה).

ב. כלים: האם לאסור הכלים למפרע בפעם ראשון.

1. מחמיר – רשב"א (ח"א סי' תרי"ט), ט"ז (ס"ק ט"ז), צמח צדק (סי' ע"ג), עי' תבואות שור (סי' ב' סעי' י"ח, ס"ק ל"ב).

2. מיקל – ש"ך (ס"ק ל', סי' א' ס"ק ח').

3. מראי מקומות – ב"ח (ס"ק ו'), יד יהודה (סי' ב' הארוך ס"ק ה'), דרכ"ת (ס"ק צ"ד).

ג. אפי' אם יש מקום לומר דבטעות נעשה ולא בכונה.

1. מעבירים אותו – חכ"א (כלל ב' סעי' ה'), חלקת בנימין (ס"ק פ"ב, ס"ק ק"ב).

2. עי' לקמן סעי' י"ח.

ד. תקנה: שילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר אבדה בדבר חשוב, או ישחוט לעצמו ויוציא טריפה לעצמו בדבר חשוב.

1. דוקא באיסורין דאורייתא, אבל באיסורי דרבנן סגי ליה בקבלת דברי חבירות – מהר"י בן לב (ח"א סי' נ"ו), פר"ת (ס"ק כ'), עי' בכור שור (ע"ז דף לט: על הפר"ח ס"ק כ"ח), עי' דעת (סי' ב' ס"ק י"ג).

2. אפי' באיסורי דרבנן – סתימות המחבר (סעי' ט"ו), מהרשד"ם (יו"ד סי' נ"ג), פר"ח (ס"ק כ"ח), פמ"ג (סי' ב' שפ"ד ס"ק י"א), חכ"א (כלל ב' סעי' ה'), יביע אומר (כה"ח ס"ק קי"ח).

3. מראי מקומות – שואל ומשיב (קמא ח"א סי' רע"ו), חלקת בנימין (ס"ק פ"ד, בי' סעי' ט"ו ד"ה דברים [עמ' רנ"ה]).

א) "שעששו שהדור פרוץ ואין כח להעמיד על דין התלמוד אם יראה לחכמים שא"א לו לזוז ממקומו שטפלי תלוי בו וכיוצא בזה נותנין לו תשובה במקומו בסיגופים כדי שיהא כמשקל הזה שבתלמוד" – יש"ש (חולין פרק ז' סי' ט"ז), ט"ז (ס"ק ט"ז), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק נ"ד), חכ"א (כלל ב' סעי' ו'), לישונו מובא לעיל, ערה"ש (סעי' מ"ט), חלקת בנימין (ס"ק פ"ו).

4. להעמיד משגיח – דרכ"ת (ס"ק צ', ס"ק קי"ז), חלקת בנימין (בי' סעי' ט"ו סוף ד"ה מעבירים, עמ' רנ"ו).

כג] טבח שרוצה להכשיל הציבור - סעיף ט"ו.

א. קשה: מה בין כאן והוא דסעי' י"ג, שדבר שאסור באכילה מבטל המקח אפי' מספק.
1. י"ל, מקח וממכר שאני - עי' חו"מ סי' ש"ו ה' בנו"כ.

ב. משמע אע"פ שלא עלתה בידו להכשיל – תבואות שור (סי' ב' סוף סעי' י"ח), חלקת בנימין (ס"ק צ"ד, בי' סעי' ט"ו ד"ה המוכר [עמ' רנ"ה]).

כד] טבח שיצאת טריפה מתחת ידו - סעיף י"ז.

א. אין לו התנצלות לומר שוגג הייתי – מחבר (סעי' י"ז), לבוש (סעי' י"ז), ש"ך (ס"ק כ"ה, ס"ק ל', וואף על גב דנתבאר בסעיף י"ז דטבח אין לו התנצלות לומר שוגג הייתי היינו לענין איסור אבל לא להוציא ממון), הו"ד בגליון מהרש"א (על סעי' י"ז), באה"ט (ס"ק ט"ו, ס"ק כ'), ערה"ש (סעי' מ"ח).

1. אא"כ יש לו הוכחה – צמח צדק (סי' ע"ג), פ"ר"ח (סוף ס"ק כ"ח), חלקת בנימין (סוף סי' פ"ג, ס"ק צ"ו).
2. אא"כ הוא ירא שמים – מהר"י ווייל (סי' צ"ו), ש"ך (ס"ק ל"ג), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק מ"ד), פ"ר"ח (ס"ק ל"א), לחם הפנים (ס"ק כ"ג), בית לחם יהודה (ס"ק כ"ב), באה"ט (ס"ק כ"ב), חכ"א (כלל ב' סעי' ה'), שלחן גבוה (ס"ק מ"ט), זבחי צדק (ס"ק קי"ז), שואל ומשיב (קמא ח"א סי' רע"ו), ערה"ש (סעי' מ"ח), יביע אומר (כה"ח ס"ק קכ"ד), חלקת בנימין (ס"ק צ"ה, ס"ק א"), מכל מקום צריך דברי חבירות – פ"ר"ח (ס"ק ל"א), לחם הפנים (ס"ק כ"ג), בית לחם יהודה (ס"ק כ"ב), חכ"א (כלל ב' סעי' ה'), שלחן גבוה (ס"ק מ"ט), זבחי צדק (ס"ק קי"ז), ערה"ש (סעי' מ"ח), יביע אומר (כה"ח ס"ק קכ"ו), חלקת בנימין (ס"ק צ"ח).
ב) ודוקא בפעם א' וב', אבל בג' פעמים דינו כשאר אינשי – חכ"א (כלל ב' סעי' ה'), חלקת בנימין (ס"ק צ"ח).
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק פ"ה).

כה] טבח שיצאו טריפות מחמת שאינו בקי - סעיף י"ח.

א. קבלת דברי חבירות.

1. מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק א').

ב. פטור מלשלם.

1. מראי מקומות – משפט המזיק (ח"ב סי' מ"ד).

א) עי' חו"מ סי' ש"ו סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

כו] האם חשוד עשה שליחותו - סעיף י"ט.

א. חשוד על איסור דאורייתא: בין רישא דאמר מפלוני מומחה קנתי, בין סיפא דהביא מנחה בשם א' מהמומחין.

1. מחמיר – ב"י (ס"ק י"ט, על דין הראשון), רמ"א (סעי' י"ט), ש"ך (ס"ק ל"ז, נקה"כ על הט"ז ס"ק י"ח [י"א רק על דין הראשון, עי' חלקת בנימין]), תבואות שור (סי' ב' ס"ק ט"ו, בכור שור סוף מכסת ע"ז), חו"ד (בי' ס"ק ט'), עי' יביע אומר (כה"ח ס"ק קנ"א).
2. מיקל – ט"ז (ס"ק י"ח), פ"ר"ח (ס"ק ל"ד), פ"ר"ת (ס"ק כ"ז), גר"א (ס"ק מ'), זבחי צדק (ס"ק קכ"ח), עי' דרכ"ת (ס"ק קכ"ו).
3. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק כ"ד), חכ"א (כלל ע"א סעי' י"א), חלקת בנימין (ס"ק קט"ז).

כז] חשוד לאכול דברים שאין הרבים רגילים להקל בהם - סעיף כ'.

א. ראשונים.

1. מיקל.

א) רמב"ם (הל' מאכלות אסורות פרק ח' הל' י') – "הלוקח בשר ושלחו ביד אחד מעמי הארץ הרי זה נאמן עליו, ואף על פי שאינו מוחזק בכשרות אין חוששין לו שמא יחליף, ואפילו עבדי ישראל ואמהותיהן נאמנין בדבר זה אבל לא לעכו"ם שמא יחליף".

ב) רא"ה (בדק הבית בית ד' שער ב', כ"ח-א') – "כתב החכם ... ודבריו תמהים במה שאמר בתחילת דבריו למי שהוא חשוד למה שאין הרבים רגילים להקל אין מפקדין אצלו בלא חותם מאי קאמר אם הוא חשוד לדבר זה פשיטא ולא בעינן טעמא דחשיד למה שאין הרבים רגילים להקל ואם אינו חשוד לדבר זה כי חשוד לשאר דברים שאין הרבים רגילים להקל בהם מאי הוי והלא מומר לדבר אחד אינו מומר לשאר דברים".

2. מחמיר: חשוד להחליף.

א) רשב"א (תוה"ב הארוך בית ד' שער ב', כ"ח-א') – "אם הוא חשוד למה שאין רבים רגילים להקל אין מפקדין אצלה בלא חותם. ואם הם דברים שיש לחוש להם לחלופי איסור של תורה צריך חותם בתוך חותם אבל באיסורין של דבריהם בחותם אחד סגי ליה".

3. מראי מקומות.

א) מגיד משנה (הל' מאכלות אסורות פרק ח' הל' י', עי' פרק ג' סוף הל' כ') – "הלוקח בשר ושלחו וכו' ... וראיתי לרשב"א ז"ל שכתב בספרו הארוך שמי שהוא חשוד לאכול דברים שאין הרבים רגילים להקל בהן שאף הוא חשוד להחליף ולא אמרו אין חשודין להחליף אלא במי שחשוד לאכול אחד מן הדברים האסורין שהרבים רגילים בהן כדמאי לעם הארץ וכגבינה של עכו"ם אבל אם

הוא חשוד לאיסורין שאין הרבים רגילין להקל בהם הרי הוא כעכו"ם ואין מפקידין אצלו דבר האסור מן התורה אלא בשני חותמות ועל הדרך שיתבאר פי"ג בדין העכו"ם בדברי רבינו והביאו לזה מה שאמרו בפ' אין מעמידין (דף ל"א) בדבר של תורה שאסור בחותם אחד ומפרשי לה רבוותא ז"ל בישראל החשוד ע"כ דבריו ז"ל. ואין נראה כן דעת רבינו כמו שיתבאר פ"ג אלא בעכו"ם דוקא וז"ש כאן אבל לא לעכו"ם שמא יחליף".

ב. מיקל.

1. פ"ר"ת (ס"ק כ"ח, סי' קי"ח ס"ק י"א) – "כבר כתבתי בסי' קי"ח ס"ח דדין זה ליכא למסמך עליויה וגם מאריה דהאי דינא דהוא הרשב"א הדר ביה בפ' במשמר' הבית ואמר בהדיא דלא חשיד לאיחלופי כל דלא חשיד אגזול הגם דחשיד לעבירות חמורות זולת החשוד על ע"ז דהוי חשיד על כל התורה".
2. דרכ"ת (ס"ק קכ"ח) – "בפרי תואר".
3. שבט הקהתי (ח"ו סי' רפ"ו אות ג') – "פרי תואר".

ג. מחמיר: חשוד להחליף.

1. ש"ך (סי' קי"ח ס"ק ד') – "ביד עובד כוכבים. לאו דוקא דה"ה ביד ישראל החשוד לאכול דברים שאין הרבים רגילין להקל בהם וכמ"ש המחבר בסי' זה ס"ח ובס"ס קי"ט (ועיין בהרב המגיד פ"ח מהמ"א דין י' ודוק) אלא להכי נקט הכא עובד כוכבים דין לא שייך אלא בעובד כוכבים דהא טעמא דין הוי משום חיבות ניסוך טרח ומזייף וכמ"ש בס"ק ה' וזה לא שייך בישראל חשוד אם לא שהוא חשוד לנסך יין לעבודת כוכבים דאז פשיטא דהרי הוא כעובד כוכבים גמור וכמ"ש בסימן קי"ט ס"ק ט"ו א"נ להכי לא נקט ישראל חשוד משום גבינה ודכותיה דדבר שהרבים מקילין בו הוא וכמו שיתבאר בס"ק ט"ו והא דלא נקט חשוד להחליף משום דזה פשיטא ודוק".
2. פ"ר"ח (ס"ק ל"ה, ס"ק ל"ו).
3. לחם הפנים (ס"ק כ"ד).
4. בית לחם יהודה (ס"ק כ"ה).
5. ע"י יביע אומר (כה"ח ס"ק קנ"ב).
6. חלקת בנימין (סי' קי"ח ס"ק פ"ב, ציונים ס"ק קפ"א) – "והכי קיימא לן [ש"ך סק"ד ושאר פוסקים וע"ע בש"ע ס"ס קי"ט]".
7. אהל יעקב (סי' קי"ח סעי' מ"ו).

ד. קשה: כיון שמומר לדבר א' לא הוה מומר לשאר דברים, למה נחשדו על איסור גזילה - קושית הרא"ה (בש"ך ס"ק ל"ח), פ"ר"ת (ס"ק כ"ח).

1. י"ל, הכא נידונים כשתי עבירות מסוג אחד.
- א) בית מאיר (על הש"ך ס"ק ל"ח), הו"ד בחלקת בנימין (סי' קי"ח ס"ק פ"ג) – "חשוב לי אותו דבר דכיון שהוא מומר לאכול נבילה לתאוות ועובר על לאו דנבילה ה"ה דמשום תאוותו לאכול חתיכת בשר זה המשובח עובר על לא תגזול וחשוב לי מש"ה חשוד לאותו דבר".
- ב) חת"ס (חולין דף ה: ד"ה מיהו) – "מיהו צ"ע איך ס"ד דחשוד על גזילה וחליפין הא מומר לדבר א' לא הוה מומר לשאר דברים והרשב"א בתה"א פסק דחשוד לדברים שאין רבים מקילין כגון לאכול נבלה לתיאבון חשוד נמי להחליף ונפקא מס"פ אין מעמידין והקשה עליו הרא"ה בביד"ה הא מומר לדבר א' לא הוה מומר לכל התורה ועמ"ש ש"ך סי' קי"ט סקל"ח וקשה משמעתיך איך ס"ד דיהי' חשוד לאחלופי ולגזול. מיהו איחלופי דכולי' שמעתיך נ"ל לולי דהחברים מקפידין שלא לאכול מעם הארץ לא הי' שייך בטוחן ושכנתו ופינדוקי' ענין גזילה כלל כי אין הטוחן מקפיד מלידת קמח של זה לזה ואין הנותנים לטחון לאפות ולבשל מקפידין ומה לי הא או הא. אך הכא יודעת הפונדקית שהחבר מקפיד אי מחלפת הוה גזילה. והוה סד"א כיון דכל עיקר קפידת החבר הוא משום הפרשת מעשר והיא נחשד ע"ז חשודה נמי להחליף וזה התני' יתכן על חליפין אך על מיגזול גזלה לא שייך תי' זה וצ"ל כיון דע"ה נחשדים על גזל השבט ובשביעית על גזל עניים דרחמנא אפקרי' חשוד נמי לגזול בעלמא וכעין זה כ' רמב"ם בפ' מתני' ה' פ"ה דדמאי ובתי"ט שם ד"ה אבל בזמן ע"ש ובסוף הדבור מיהו כל אלו התירוצים לא יעלו מזור לרשב"א דס"ל החשוד בדבר שאין רבים מקילין חשוד על גזילת אותו דבר ובעי ב' חותמות שלא יזייף להחליף טוב ברע. ושפיר הקשה רא"ה לרשב"א. וצ"ל כשם שמפני תאוותו עובר על לאו דנבלה ה"ה מפני תאוותו לנתח טוב יזייף ויחליף רע שלו בטוב של חברו".
2. מראי מקומות – יביע אומר (כה"ח ס"ק קנ"ג), חלקת בנימין (סי' קי"ח ס"ק פ"ג).

ה. רמב"ם (רמב"ם הלכות מעשר פרק יב הל' י"ז), הו"ד בב"ב (ס"ק י"ט) – "חשוד שהעיד על של אחרים נאמן, חזקה אין אדם חוטא ולא לו, ואין צריך לומר ע"ה, לפיכך עם הארץ שאמר זה טבל וזה תרומה זה ודאי וזה דמאי אפילו בשלו נאמן, אמר אלו פירות מתוקנין בשל אחרים נאמן והוא שלא יראו כעושה קנוניא כמו שביארנו".

1. ערה"ש (העתיך הל' דמאי סי' קי"ג סעי' י') – "הרמב"ם ... ביאור דבריו החשוד למכור תרומה לשם חולין על של אחרים נאמן וכ"ש ע"ה או החשוד למעשרות אך שיש דברים דע"ה והחשוד למעשרות נאמן אפילו בשלו והיינו לומר זה טבל וזה תרומה וכו' וזה מהתוספתא שהבאנו ומפרש מה שאמרה התוספתא חשוד זהו החשוד למכור תרומה לשם חולין והוא אינו נאמן בשלו אפילו על זה טבל וכו' אבל ע"ה והחשוד על המעשרות בזה נאמנין אפילו בשלהם ורק על המעשרות אין נאמנין בשלהם אלא בשל אחרים כמו חשוד גמור והראב"ד השיג עליו וכבר בארנוהו וביתר ביאור ביו"ד שם".

[כה] משגיה.**א. אשה להיות משגיה.****1. מיקל.**

(א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' מ"ד) – "נמצא שמצד נאמנות אין שום חשש שאם אך היא מוחזקת לאשה כשרה וליודעת ומבינה איך ומה להשגיח יש לסמוך עליה. אבל יש לדון בזה מצד אחר, דהנה הרמב"ם בפ"א ממלכים ה"ה כתב וכן **כל משימות שבישראל אין ממנים בהם אלא איש** ... אבל במדינתנו עיקר ההשגחה הוא על הרב שעליו הוא כל מעשה השגחה לכן אם גם הוא ישלם השכירות הוא רק פועל של הרב ולא ממונה בשררות השגחה כדבארתי".

(ב) הגר"ש"א זצ"ל (תל תלפיות גליון ס"ח שנת תשע"ג עמ' ל"ז אות רמ"ו) – "האם אשה יכולה להיות משגיה על אבקה חלב שנעשה בחו"ל [והיא גרה שם], כיון דהוי טירחא של י"ב שעות. - והשיב כיון שמקבלת שכר לא חיישינן לנשים עצלניות הן המבואר להלכתא ברמ"א סי' קכג".

(ג) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרצ"ו אות ו', מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קי"ז) – "הגר"י שוב שליט"א: כמו שסומכים על אשה שהיא יראת שמים לאכול בביתה כך יכולים לסמוך עליה שתהא משגיה כשרות וכן שמעתי מרבי שריה דבליצקי שליט"א [זצ"ל]".

(ד) הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרצ"ו אות ו') – "שאלה: האם אשה יכולה להתמנות להיות משגיה כשרות. תשובה: כן".

(ה) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות רפ"ה, אות שכ"ו, אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרצ"ו אות ו') – "שאלה: מה הדין לגבי השגחה של אשה לענין חלב עכו"ם. תשובה: מעיקר הדין כן, בתנאי שאינה מפחדת".

2. מחמיר.

(א) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרצ"ו אות ו', מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קי"ז) – "דרק בבית אפשר לסמוך על אשה אולם שתהיה משגיה במטבח וכדומה שצריכה לפקח על אחרים נשים דעתם קלה ואין לסמוך עליהם".

3. מראי מקומות.

(א) תשובות והנהגות (ח"א סי' תכ"ו) – "וזהו הנלע"ד להלכה ולמעשה, ומיהו יש לבחור הקל תחלה, ובמקום משגיה שאינו כ"כמדקדק במצוות" אשה המדקדקת במצוות עדיפא אם היא פקחית, ואף שאסורה לכל מנוי בישראל, לפי שאשה פסולה לא רק למלכות אלא לכל מנוי, נראה שמפקחת תלויה במשגיה ראשי, ולא נקרא שררה אלא מלאכה, אבל לדין ראוי לציבור לחפש תמיד אנשים דוקא, שבת ישראל צניעותה פנימה, אבל צריך לדון לפי המקום והמצב והצורך וכמו שביארנו לעיל. ועיין עוד בדרכי תשובה סי' פ"ד אות קנ"ב בענין נאמנות נשים".

ב. משגיה במסעדה שהוא בעצמו לא סומך על רמת כשרותו.**1. מיקל [א"כ הוא סובר שמדינא אסור].**

(א) הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ג) – "האם מותר לאחד להיות משגיה כשרות במקום שהוא לא מחזיק מרמת הכשרות. תשובה: אם יכול לברר הכל".

(ב) הגר"א נבנצל שליט"א (אבני דרך ח"ו סי' ק"ה, עמ' ש"ב) – "כן".

(ג) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם סוף עמ' תרצ"ט, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תקפ"ג) – "מותר לשמש כמשגיה כשרות ברבנות שיש שם חששות ופיקפוקים בכשרות ואינו נחשב במכשיל את הרבים".

(ד) משנת יוסף (אבני דרך ח"ו סי' ק"ה, עמ' ש"ב).

(ה) אהל יעקב (מאכלי עכו"ם עמ' תקע"ג סעי' כ"א) – "מותר לאחד להיות משגיה אצל מסעדה וכדומה אע"פ שהוא בעצמו לא סומך על רמת כשרותו. ולעתים אף עדיף כן כיון שהוא מקפיד יותר שיהא הכל כמו שצריך. אך יזהר באופן הפרסום שלא יגרום לכך שיהיו אנשים שיבואו לאכול שם רק מחמת שסומכים עליו".

ג. משגיה כשרות שמיקל לעצמו, נאמנותו על החמור.**1. מחמיר.**

(א) עי' הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' ת"ש אות ב', בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תקפ"ג) – "משגיה כשרות שמיקל לעצמו בדבר שועד הכשרות מחמירים בזה ראוי לא לקחת אותו למשגיה דיש לחשוש דיורה היתר בשעת הדחק".

2. מיקל.

(א) שבט הקהתי (ח"ה סי' קמ"ג) – "ועכ"פ נראה דזה ודאי מהני כשממנים המשגיה ואומרים לו דאנו מאוד מקפידין על הדבר שאתה נוהג בו היתר ואיכא לאו דלפנ"ע אם תכשילנו, ובכה"ג ודאי מהני אם המשגיה מוחזק בכשרות ובפרט דאיכא ג"כ סברא דהמשגיה מירתת שיפסיד שכרו אם יתפסו אותו שמזלזל בדבר שאנו מחמירין בו, וק"ל".

(ב) אהל יעקב (מאכלי עכו"ם עמ' תקע"ב) – "מותר למנות משגיה שמיקל לעצמו בדבר א', אע"פ שוועד הכשרות מקפידים על זה ולא חוששין שהמשגיה יכשיל אותם. וכגון במקום שוועד הכשרות מקפידים שלא להשתמש בירקות של היתר מכירה, והמשגיה עצמו אינו מקפיד, אם אומרים לו שאנו מקפידין על הדבר שאתה נוהג בו היתר, ודאי מהני אם המשגיה מוחזק בכשרות, מפני כמה טעמים וראה הערה".

טבילת כלים

סימן ק"כ

א] מקור הדין.	כא] ברכת הטבילה - <u>סעיף ג'</u> .	מא] כלי לצורך משלוח מנות.
ב] דאורייתא או דרבנן.	כב] נוסח הברכה.	מב] נותן כלי לחילוני, או למכור להם כלים.
ג] איסור השתמשות.	כג] כלי שאינו טבול שנתערב בטבולים.	מג] קופסאות הנקנים עם מאכל בתוכם.
ד] קונה מנכרי: חילוני, וגר - <u>סעיף א'</u> .	כד] כלי שהאוכל נוגע בו - <u>סעיף ד'</u> .	מד] קנה בקבוק ונתרוקנה.
ה] כלי סעודה.	כה] ציורים.	מה] משכון מנכרי - <u>סעיף ט'</u> .
ו] סוגי החומרים.	כו] סכין של שחיטה - <u>סעיף ה'</u> .	מו] נכרי שעושה כלי לישראל - <u>סעיף י'</u> .
ז] זכוכית (glass).	כז] הברזלים שמתקנים בהם המצות.	מז] אם נתבטל מתורת כלי ותיקן ישראל.
ח] פלסטיק (plastic).	כח] סיוע צדדי בהכנת האוכל.	מח] מכר כלי לגוי ולקחו ממנו - <u>סעיף י"א</u> .
ט] אלומיניום (aluminum).	כט] מקום שמחזיקים האוכל.	מט] משכנו ביד עכו"ם.
י] קוניא: מצופה (coating).	ל] כיסוי הכלי - רמ"א.	נ] ישראל ונכרי שקנו כלי בשותפות.
יא] שאר חומרים.	לא] מעמיד: עץ שמעמיד בברזל - <u>סעיף ו'</u> .	נא] מסופק אם הכלי של גוי או של ישראל.
יב] חומרים: סיכום.	לב] כסף מחובר בעץ, ולהיפך - <u>סעיף ז'</u> .	נב] לטבול הכלים שמוכר לגוי לפסח.
יג] מחובר לקרקע.	לג] מגש שחותכים עליו חלות.	נג] ידות הכלים - <u>סעיף י"ב</u> .
יד] כלים חשמלים.	לד] רחיים של פלפלן.	נד] חציצה בכלים - <u>סעיף י"ג</u> .
טו] ציורים: כלי חשמל.	לה] שואל כלי מנכרי - <u>סעיף ח'</u> .	נה] טבילה ע"י קטן - <u>סעיף י"ד</u> .
טז] מתקנים למים קרים (water cooler).	לו] קנה כלי אוכל כדי לחתוך קלפים.	נו] קטן שטבל כלי בפני גדול.
יז] תבניות נייר אלומיניום: חד פעמי.	לז] האם הולך אחר רוב תשימושו.	נז] טבילה ע"י נכרי - <u>סעיף ט"ו</u> .
יח] טבילה במקוה - <u>סעיף ב'</u> .	לח] אכילה בבית מלון: בכלי שאינו טבול.	נח] לא הטביל הכלי - <u>סעיף ט"ז</u> .
יט] דרך טבילתו: רפוי בידו.	לט] לטבול כלי סחורה לפני מכירתו.	נט] לתת כלי לנכרי לעולם, ולשאול ממנו.
כ] דרך טבילתו: לחלח ידו במים תחילה.	מ] לטבול כלי מתנה לפני נתינתו.	ס] טבילת כלים בשבת.

פוסקים - חכ"א (כלל ע"ג), קיצור שו"ע (סי' ל"ז), בן איש חי (שנה ב' פר' מטות), טהרת ישראל (סי' ק"כ).

דור המלקטים.

1. אהל יעקב (סקוצ'ילס).
2. אהלי ישרון (פעלדער [אנגלית], ח"א פרק ג').
3. אור ההלכה (מקיים).
4. באר מים חיים (טבילת כלים, רז).
5. בין ישראל לעמים (פרק י"א - פרק י"ג, טהרני).
6. הבית בכשרותו (דינר, עמ' פ"ז - עמ' ק"י).
7. הבית היהודי (זכאי, ח"ט סי' ל"ח - סי' מ"ב).
8. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ט').
9. הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים).
10. הגרשז"א זצ"ל (שלמי מועד פרק צ"ז).
11. הכשר כלים (פרק ד' - פרק י"ג, אדרעי).
12. הכשרות (פרק ד', פוקס).
13. הכשרות כהלכה (ח"א פרק ל"ב - ל"ו, ח"ב פרק נ"ד - נ"ח, אדרעי).
14. הכשרת המטבח וכליו (שימל).
15. הליכות עולם (ח"ז פר' מטות).
16. הלכה ברורה (פרק י"ט).
17. הלכות טבילת כלים (ישראלזון, הו"ד ב"גלאט" חכ"ה עמ' קע"ג [מהע' י' עד הסוף, המספרים של ההערות לא מתאימים למספרים שבפנים הספר, שכל מספר מקדים באחד], וטבילת כלים כהלכתה עמ' רפ"ה).
18. הל' שונות הנוגעות לשבת (ארטסקרול, פרק כ').
19. השלחן השלם (פרק י"ט, אוחנה).
20. ויאמר גבריאל (פלאס).
21. ויגד מרדכי (אנגלית, פוזן).
22. חוט שני (טבילת כלים, קרליץ).
23. חלקת בנימין (כהן).
24. טבילת כלים (כהן).
25. טבילת כלים (ווייל, גולדבלט).
26. קונ' טבילת כלים (סנדר).
27. טבילת כלים כהלכתה (פיליפס).
28. יבקש תורה (ח"ז סי' פ"ח).
29. יין לנסך (טהרני).
30. ילקוט גבריאל (טבילת כלים).
31. כוס של אליהו (רוטשטיין).
32. כשרות הכלים (חזן).
33. ל"ט מלאכות (רביעט, ח"ד עמ' תתשס"ב - עמ' תתש"פ).
34. מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק י"ח).
35. מים רבים (קוט).
36. מנחת אליעזר (בבור).
37. משמרת הבית (קארפ).
38. עזר לשלחן (טבילת כלים, דיקמן).
39. קנין דעה (על יו"ד סי' ק"כ, שרייבער).
40. רועה בשושנים (ישראל).
41. שבט הלוי (קובץ מבית לוי חלק ט"ו עמ' ע"ו - עמ' פ"ח, בענייני יו"ד עמ' ק"מ - עמ' קנ"ה).
42. שיעורי הלכה (טבילת כלים, ויג).
43. שיעורי הלכה (טבילת כלים, פעלדער).
44. שיעורי הלכה ברורה (טבילת כלים, מענדלאוויטש).
45. Halachically Speaking (שנה ב' מספר ל', שנה ג' מספר ל"א, שנה י"א מספר ו').

א] מקור הדין.

א. מטות (פרק ל"א פסוק כ' - כ"ג) – "וַיֹּאמֶר אֱלֹעֶזֶר הַפֶּהֶן אֶל־אַנְשֵׁי הַצֵּבֹא הַבָּאִים לַמִּלְחָמָה זֹאת חֲקֵת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יִקְנֹק אֶת־מִשְׁחָה: אַךְ אֶת־הַהֶבֶב וְאֶת־הַכֶּסֶף אֶת־הַנְּחֹשֶׁת אֶת־הַבְּרֹזֶל אֶת־הַבָּדִיל וְאֶת־הַעֲפָרָת: כָּל דְּבַר אֲשֶׁר יָבֵא בְּאֵשׁ תִּעְבְּרוּ בְּאֵשׁ וְטָהַר אַךְ בְּמֵי נְדָה יִתְחַטָּא וְכָל אֲשֶׁר לֹא יָבֵא בְּאֵשׁ תִּעְבְּרוּ בְּמֵי־".

1. ע"ז (דף עה:) – "אמר רבא, דאמר קרא: כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר, הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת. תני בר קפרא: מתוך שנאמר במי נדה שומע אני שצריך הזאה שלישי ושביעי, ת"ל: אך, חלק; א"כ, מה ת"ל במי נדה. מים שנדה טובלת בהן, הוי אומר: ארבעים סאה. איצטריך למיכתב וטהר, ואיצטריך למיכתב במי נדה; אי כתב וטהר, ה"א וטהר כל זהו, כתב רחמנא במי נדה; ואי כתב רחמנא במי נדה, הוה אמינא הערב שמש כנדה, כתב רחמנא וטהר, לאלתר. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה: אפי' כלים חדשים במשמע, דהא ישנים וליבנן כחדשים דמו, ואפילו הכי בעי טבילה".

ב. מטות (פרק ל"א סוף פסוק כ"ג) – "וְכָל אֲשֶׁר לֹא יָבֵא בְּאֵשׁ תִּעְבְּרוּ בְּמֵי־".
1. פ"י, יטביל במקוה.

א (במדבר פרק ל"א סוף פסוק כ"ג) – "תעבירו במים. מטבילן ודיו ודוקא כלי מתכות".
ב) רבינו בחיי (במדבר פרק ל"א פסוק כ"ג) – "תעבירו במים, מטבילן ודיו ודוקא כלי מתכות".
ג) מזרחי (במדבר פרק ל"א פסוק כ"ג) – "הרמב"ן ז"ל טען ... ונראה לי שאין מכל אלו טענה כלל ... ועוד שלשון רש"י הוא לשון המשנה בעינו, דקתני (עבודה זרה עה ב): 'את שדרכו להטביל יטביל' שפירושו כל הראוי לטהר בטבילה, אין צריך בתקון אחר ...".

ד) עיני דוד (הל' מאכלות אסורות פרק י"ז הל' ג') – "ראיתי להרב קרית ספר ז"ל שכתב ... דברים אלו קשין להולמן דמי הגיד לו דפי' תעבירו במים הוא להגעלה מה שאינו כי פי' תעבירו במים היינו טבילה לחודה וכן פי' רש"י בחומש וכן הוא פי' הכתוב הנכון והאמת ואיני יודע איך יצאו מפה גדול כדברים האלה וצ"ע".

2. פ"י, ידיח וישפשף יפה להעביר איסור שעל פניו.

א (במדבר פרק ל"א פסוק כ"ג) – "תעבירו במים - מטבילן ודיו, לשון רש"י. ואינו נכון בעיני, שאין לשון 'תעבירו' טבילה, כי היה אומר 'תביאו במים' שהוא לשון הטבילה, כמו במים יובא וטמא עד הערב וטהר (ויקרא יא לב). ועוד שאף הכלים שתשמישן בצונן צריכין הכשר מן האיסור שבהן מלבד הטבילה הזו, ואיך לא יזכיר הכשרן כאשר עשה בבאים באש. וכשלמדו חכמים טבילה זו לא הזכירו בה המקרא הזה, אלא דרשו (ע"ז שם) אך במי נדה יתחטא, מים שהנדה טובלת בהם. אבל פירוש 'תעבירו במים', לכבסם ולשפשף אותם במים יפה עד שתסור חלודה שנדבקה מהם מן האיסור שנשתמש בהם, שזהו הכשרן מן האיסור. יאמר הכתוב, דבר שתשמישו באש תביאו באש כדרך שהיה התשמיש בו באיסורין, אם תשמישו באור ממש כגון הברזל והנחשת וגם הכסף והזהב מלבנו באור, ואם ע"י חמין כגון הבדיל והעופרת מגעילו בחמין, ודבר שלא נשתמשו בו באש אלא בצונן תדיחו אותו במים עד שיתמרק ויטהר. וכך אמרו חכמים (שם), מדיחן ומטבילן והן טהורים".

3. פ"י, תעבירו במים להגעלה.

א) סידור רש"י (סי' שנ"ט) – "ואפילו הכי בעיין טבילה, כדנפקא לן מקרא ואשר לא יבא באש תעבירו במים (במדבר ל"א כ"ג) דהיינו גיעול, וכתב וטהר, ונפקא לן דהיינו טבילה".

ב) או"ה לרש"י (סי' ו') – "ואפי' הכי בעו טבילה כדנפקא לן מקראי ואשר לא יבא באש תעבירו במים דהיינו געול וכתב וטהר דהיינו טבילה".

ג) ספר האורה (ח"ב אות כ') – "ואפילו הכי בעי טבילה, כדנפקא לן מקרא ואשר לא יבא באש תעבירו במים [במדבר ל"א כ"ג]. דהיינו גיעול, וכתב וטהר, ונפקא לן דהיינו טבילה".

ד) מחזור ויטרי (הל' פסח סי' ו') – "ואפילו הכי בענן טבילה. כדנפק לן מקרא. ואשר לא יבא באש תעבירו במים. (במדבר לא) דהיינו גיעול. וכת' וטהר. ונפקא לן דהיינו טבילה".

ה) ראבי"ה (סי' תס"ד ד"ה ואחרי) – "וטבילה נפקא לן מקרא ואשר לא יבא באש תעבירו במים דהיינו גיעול, וכתב וטהר דהיינו טבילה".

ו) בכור שור (במדבר פרק ל"א פסוק כ"ג) – "וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים אם תשמישו בחמין צריך להגעילו בחמין, ואם תשמישו בצונן סגי בהדחה דכבולעו כך פולטו".

ז) סמ"ג (לאוין סי' קמ"ח) – "וכל אשר לא יבא באש כלומר שאין עיקר תשמישו על ידי האש לבדו אלא על ידי חמין כגון הקדירות והיורות תעבירו במים (ע"פ ספרי) כלומר מגעילן במים רותחין ואחר כך מטבילן כמו שפירש הכתוב לעניין הליבון".

ח) ספר הניר (אות מד. הל' הגעלה וליבון וטבילת כלים) – "וכל כלים שתשמישן בחמין תעבירו במים פי' תגעילו ואחר יטהר".
ט) יכין ובוועז (ח"א סי' ה').

י) רלב"ג (במדבר פרק ל"א פסוק כ"ג. עי' מגיה שם ד"ה השפוד).

יא) קרית ספר (הל' מאכלות אסורות פרק י"ז) – "וכל דבר אשר לא יבא באש כלומר שאין עיקר תשמישו ע"י האש לבדו אלא ע"י חמין תעבירו במים כלומר מגעילין במים רותחים".

יב) פנים יפות (במדבר פרק ל"א פסוק כ"ג) – "ופירש"י ... והרמב"ן ... לולא דבריהם נראה ... וכל אשר לא יבא באש היינו הקדירות שמבשלין בהם במים או שאר משקין, כבולעו כך פולטו ע"י הגעלה במים וא"צ ליבון ממש".

4. מראי מקומות – גור אריה (במדבר פרק ל"א פסוק כ"ג), כנה"ג (סי' קכ"א הג' טור ס"ק י', הג' ב"י ס"ק ד').

(א) שפתי כהן (במדבר פר' מטות פרק ל"ב פסוק ל"ד) – "תעבירו, אותיות עבירות, תעבירו באש גיהנום, וכל אשר לא יבוא באש תעבירו במים, ואין מים אלא תורה, רצה לומר אם תרצה שלא יפגע בכך מנוול זה שהוא היצר, משכהו לבית המדרש שהוא מים, שנאמר (ישעיה נ"ה, א') הוי כל צמא לכו למים".

(ב) ערה"ש (סעי' א') – "... וזהו לפירש"י אבל הרמב"ן ... וכו' הסמ"ג ... וכ"מ בגמ' שם שאומר אר"נ אפי' כלים חדשים במשמע דהא ישנים וליבנן כחדשים דמי וכו' ולרש"י צ"ל דסברא זו מגלה על קרא דתעבירו במים דהיינו טבילה ודו"ק".

(ג) שבת הלוי (ח"ד סי' צ"ב אות א') – "וג' דרכים לפנינו בפירוש הפסוק ...".

ג. משנה (ע"ז דף עה:): – "הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים, את שדרכו להטביל יטביל, להגעיל יגעיל, ללבן באור ילבן באור".

1. פי', יטביל במקוה.

(א) רש"י (ע"ז דף עה: ד"ה את) – "את שדרכו להטביל. כלומר כלי הראוי ליטהר בטבילה אין צריך תיקון אחר כגון כלי שתשמישו ע"י צונן יטביל ותו לא צריך".

(ב) ר' יהונתן (על המשנה ע"ז פרק ה' משנה ט"ו) – "הלוקח כלי תשמיש מן הגוים וכו', את שדרכו להטביל כגון שתשמישו על ידי צונן דלא בלע ולא מידי יטבילם והם טהורים יטבילם במקוה של ארבעים סאה ...".

2. פי', יטביל כלומר ידיח וישפשף יפה להעביר איסור שעל פניו.

(א) רמב"ן (ע"ז דף עה: ד"ה והא) – "דמתניתין דקתני את שדרכו להטביל יטביל דהיינו הדחה".

(ב) רא"ה (ע"ז ריש דף עה:): – "מתניתין הלוקח כלי תשמיש מן הגוים את שדרכו להטביל יטביל. פירוש להדיח ידיח".

(ג) רשב"א (ע"ז דף עה: ד"ה והא) – "דמתניתין דקתני את שדרכו להטביל יטביל דהיינו הדחה, מדקתני את שדרכו כלומר את שדרכו להשתמש בו בהטבל לבד כלומר לצונן יטביל ידיחנו".

(ד) ריטב"א (ע"ז דף עה: ד"ה את) – "את שדרכו להטביל יטביל. פירוש את שדרכו להשתמש בו בצונן כעין טבילה, יטביל כלומר ידיח וישפשף יפה להעביר איסור שעל פניו, דאילו בטבילה דארבעים סאה לא איירי במשנתנו, ולישנא דשדרכו להטביל לא שייך בטבילה, וכן פירשו כל המפרשים".

(ה) ר"ן (ע"ז סוף דף לט, דף מ. ד"ה וכולן) – "יטביל. ותו לא צריך ומאי יטביל ידיח".

(ו) מאירי (ע"ז דף עה: ד"ה אמר) – "ואמר על זה את שדרכו להטביל יטביל ר"ל את שנשתמש בו בצונן ודרך הטבלה במים צוננן כגון כוסות וצלוחיות וקתונות יטביל ר"ל ידיח בצונן ודיין".

3. מראי מקומות – מזרחי (במדבר פרק ל"א פסוק כ"ג, לשונו מובא לעיל), מים רבים (פרק א' הע' ב').

(א) ראב"ד (ע"ז דף עה: ד"ה יטביל) – "יטביל. פי' ידיחהו במים, כדרך תשמישו, ולא דברה המשנה על טבילת מ' סאה. והוצאה מן המים את ההדחה בלשון הטבלה. וי"מ דברה המשנה במ' סאה ובכלי מתכות ...".

ב | דאורייתא או דרבנן.

א. שיטת הרמב"ם (הל' מאכ"א פרק י"ז הל' ה') – "טבילה זו שמטבילין כלי הסעודה הנלקחים מן העכו"ם ואח"כ יותרו לאכילה ושתייה אינן לענין טומאה וטהרה אלא מדברי סופרים, ורמז לה כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר ומפי השמועה למדו שאינו מדבר אלא בטהרתן מידי גיעולי עכו"ם לא מידי טומאה, שאין לך טומאה עולה על ידי האש וכל הטמאים בטבילה עולין מטומאתן, וטומאת מת בהזאה וטבילה ואין שם אש כלל אלא לענין גיעולי עכו"ם, וכיון שכתוב וטהר אמרו חכמים הוסיף לו טהרה אחר עבירתו באש להתירו מגיעולי עכו"ם".

1. דרבנן.

(א) ריטב"א (ע"ז דף עה: ד"ה הוה, ד"ה איבעיא) – "ומיהו הרמב"ם ז"ל סובר דטבילה זו מדרבנן".

(ב) ר"ן (ע"ז דף לט: ד"ה משכנתא), הו"ד בב"י (ס"ק ט').

(ג) רשב"ש (סי' תס"ח).

(ד) פוסקים – קרית ספר (הל' מאכ"א פרק י"ז), פ"ח (ס"ק ח'), הו"ד בדרכ"ת (סי' ק"כ ס"ק ל'), פ"ת (ס"ק ד'), לחם משנה (הל' מאכ"א פרק י"ז הל' ה'), פ"מ"ג (או"ח סי' רס"א א"א ס"ק ג', סי' שכ"ג מש"ז ס"ק ה'), ג"ר א (ס"ק כ"ג), בית מאיר (על סעי' י"א), ערך השלחן (ס"ק י"ז), תפארת ישראל (ע"ז פרק ה' אות פ"א, לשונו מובא לקמן), קיצור שו"ע (סי' ל"ז לחם הפנים ס"ק ג', וּבאמת מה שרוצים הרשב"א והכסף משנה להעמיס ואת בדעת הרמב"ם שם צע"ג דבפירוש סיים הרמב"ם אמרו חכמים הוסיף לו טהרה"), מאמר מרדכי (סי' שכ"ג ס"ק ח'), ברכת הבית (שער ל"א ס"ק כ"ב, עצי העולה ח"ב הל' טבילת כלים ס"ק א'), דובב מישרים (ח"א סי' ס"ה, לשונו מובא לקמן), אג"מ (יו"ד ח"ג סי' כ"א ד"ה אבל), עמק הלכה (ח"א סי' פ"א ד"ה הנה בארנו), חלקת בנימין (ס"ק א', ס"ק קכ"א, סעי' ט' בי' ד"ה ואם עמ' רפ"ו).

2. דאורייתא.

(א) ערה"ש (סעי' ד', סעי' כ"א, סעי' מ"ח) – "כל רבותינו הסכימו דטבילה זו היא מן התורה ויש שכתבו דהרמב"ם ס"ל דהוא דרבנן [רשב"א בתה"ב] דלכאורה ריהטת לשונו משמע כן דקרי לה מדברי סופרים אמנם לפי מה שבארנו א"ש דלפי שבפשטא דקרא אין כאן יתור אלא דרבנן קבלו זה ע"פ השמועה בהכרח דלא מיירי כאן מטומאה וטהרה ולפ"ז הוי מיותר הך וטהר ולכן קרי לה מדברי סופרים כמו שקורא קדושי כסף מדברי סופרים אף שהיא מן התורה כמ"ש בעצמו בשורש שני מס' המצות דכן דרכו בכל הדינים והכי קי"ל דטבילה זו הוי מן התורה".

3. דעת הרשב"א בשיטת הרמב"ם.

(א) רשב"א (ח"ג סי' רנ"ה) – "מה שאמרת שטבילת כלים מדברי סופרים לא כולי עלמא מודים בו ומדברי הרמב"ם ז"ל יראה שהוא סבור שהוא מדאורייתא ופשטא דשמעתתא דשיליהי ע"ז הכין משמע טפי".

(ב) רשב"א (ח"ג סוף סי' רנ"ט) – "גם מה שאמרת שלא מצאת לטהרת כלים חדשים צד תורה כבר אמרתי לך שהרמב"ם ז"ל סובר שהיא דבר תורה ופשטה של שמועה שבסוף פרק בתרא דע"ז מוכח כן דאמרינן...".

(ג) רשב"א (תוה"ב הארוך בית ד' שער ד' ל"ה-א', ח"א ע"ז דף עה: ד"ה ולא), הו"ד בנמוקי יוסף (ע"ז דף עה: ד"ה מנא) – "איבעיא להו משכנתא מאי תא שמע דאמר מר בר רב אשי אבא משכן ליה נכרי כסא דכספא ואטביליה ושתי ביה ולא ידענא אי משום דסבר משכנתא כזביני דמיא אי משום דחזייה לעו"ג דדעתיה לשקועיה. ולענין פסק הלכה הרמב"ם ז"ל כתב דאינו צריך טבילה. ותמיהא לי דהא משמע דטבילה זו מדאורייתא היא דמכלי מדין גמרינן לה ואפילו לכלים ואם כן הוה ליה ספק בדאורייתא ולחומרא. ומיהו הוא ז"ל כתב דטבילת כלים מדברי סופרים היא וקראי אסמכתא בעלמא הן. והראב"ד ז"ל כתב דמשכנתא צריך טבילה ונראה לי שהוא העיקר".

(ד) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ל"ג, ס"ק ס'), הו"ד בחדושי הגהות (על הטור ס"ק ו') – "תמהני דבתשו' שהביא רב"י בסוף הסי' כתב דדעת הרמב"ם דטבילת כלי דאורייתא, ואלו בת"ה תמה על הרמב"ם דפסק לקולא דהא משמע דטבילה זו דאורייתא והו"ל ספק דאורייתא לחומרא ותירץ שהרמב"ם כתב דטבילת כלים מד"ס היא וקראי אסמכתא בעלמא הן. ולכן אמינא ולא מסתפינא, דמ"ש בתשו' הרשב"א דהביא רב"י בסוף הסי' ומדברי הרמב"ם יראה שהוא סבור שהוא מדאורייתא, ט"ס הוא וצ"ל ומדברי הראב"ד נראה שהוא סבור דהוא מדאורייתא. והוא מפני שראה להראב"ד שפס' דמשכנתא צ"ט דן בדעתו דטעמו דאע"ג דבגמ' נשאר בתיקו תיקו דאורייתא לחומרא, אבל בדעת הרמב"ם אין מי שאומר שסוב' דהיא מדאורייתא, וכן ראיתי להר"ם מטראני בס' קרית ספר כתב בפשוט לדעת הרמב"ם שהיא מדרבנן ולא הזכיר מחלוקת".

(ה) עמודי אש (קוני' דיני או"ה סי' י"ג ריש אות י"ז) – "ונ"ל דמ"ש הרשב"א בתשו' ח"ג (סי' רנ"ד) בשם הרמב"ם דטבילת כלים מד"ת צ"ל הרמב"ן".

(ו) קיצור שו"ע (סי' ל"ז לחם הפנים ס"ק ג') - לשונו מובא לעיל.

4. מראי מקומות – כסף משנה (הל' מאכ"א פרק י"ז הל' ה'), ישועות יעקב (ס"ק א'), מים רבים (פרק א' הע' ה').

ב. שיטת הרמב"ן.

1. רמב"ן (במדבר פרק ל"א פסוק כ"ג) – "ולבי מהרהר עוד, לומר שהטבילה הזו מדבריהם והמקרא אסמכתא עשו אותו, וכן אונקלוס מתרגם אותו בחטוי הזאה של אפר פרה, והצריכו אותה חכמים בכלי המתכות בלבד מפני שיש בהם כלים שתשמישן באור ובכלי ראשון ובכלי שני ובצונן, וזה צריך תלמוד".

2. רמב"ן (ע"ז דף עה: ד"ה הוה, הו"ד ברשב"א שם ד"ה ת"ל) – "הוה אמינא מאי וטהר בכל דהו כתב רחמנא במי נדה. ק"ל והא טבילת כלים דאורייתא ברביעית היא כדאמר בפסחים (י"ז ב') הואיל וחזי למטבל בה מחטין וצנורות, אלא דרבנן בטלוה לרביעיתא, כדמפורש במסכת נזיר (ל"ח א'), ויש לומר טבילה זו גזירת הכתוב היא וכך היא גזירת מלך להצריכה ארבעים סאה, אי נמי אסמכתא, ויש לפרש דכל דהו היינו מים שאין כל גופו של כלי עולה בהן, כתב רחמנא מי נדה לומר מה נדה מים שכל גופה עולה בהן דהיינו ארבעים סאה אף כלים מים שכל גופן עולין בהן לפי מה שהן, וגמרא נקיט להו ארבעים סאה משום דבטלוה לרביעית, כנ"ל".

3. מראי מקומות – רשב"א (ותוה"ב בית ד' שער ד' ל"ה-א'), ריטב"א (ע"ז דף עה: ד"ה הוה), עמודי אש (קוני' דיני או"ה סי' י"ג ריש אות י"ז, לשונו מובא לעיל).

ג. שאר ראשונים.

1. דאורייתא – רש"י (ע"ז דף עה: ד"ה זוזא, "וגזירת הכתוב היא"), סידור רש"י (סי' שנ"ט, לשונו מובא לעיל), או"ה לרש"י (סי' ו'), לשונו מובא לעיל), רשב"א (תוה"ב בית ד' שער ד' ל"ה-א', ח"ג סי' רנ"ה, סוף סי' רנ"ט, לשונם מובא לעיל), ספר האורה (ח"ב אות כ', לשונו מובא לעיל), מחזור ויטרני (הל' פסח סי' ו'), לשונו מובא לעיל), ראב"ה (סי' תס"ד ד"ה ואחרי, לשונו מובא לעיל), סמ"ק (מצוה קצ"ט), תרה"ד (ח"א סי' רנ"ז), או"ה (כלל נ"ח סעי' צ"א).

2. דרבנן, אסמכתא בעלמא – תוס' רי"ד (ע"ז דף עה: מהד"ג, פסקי רי"ד שם ד"ה איבעיא, "הכא טבילה מדרבנן הוא").

ד. נפקא מינה.

1. כלים המצופים בזכוכית [סעי' א'] – פ"ת (ס"ק ג').
(א) יש חולקים - עי' לקמן, לשיטות ומראי מקומות.
2. טבילת כלים בשלג [סעי' א'] – תכ"א (כלל ע"ג דין י"ט), פ"ת (ס"ק ד'), מלמד להועיל (יו"ד סי' מ"ז), טהרת ישראל (סעי' א'), חלקת יעקב (יו"ד סי' מ"א אות ב').
(א) עי' לקמן סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.
3. רפוי בידו, הטעם לחלק בין טבילת כלים לנדה (שהחמיר שם) – פ"ת (ס"ק ח'), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ל'), ישועות יעקב (ס"ק ב').
(א) עי' לקמן סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.
4. קנה כלי אוכל כדי לחתוך קלפים, ושואל חבירו לצורך סעודה [סעי' ח'] – בינת אדם (שער או"ה סי' ס"ה), פ"ת (ס"ק ט'), אלף המגן (סי' תרכ"ה ס"ק ל"ב), בן איש חי (שנה ב' פר' מטות אות ט"ז).
(א) עי' לקמן סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.
5. חיוב טבילה במשכון [סעי' ט'] – רשב"א (תוה"ב הארוך בית ד' שער ד' ל"ה-ב', ע"ז דף עה: ד"ה ולא), הו"ד בב"י (ס"ק ט'), ריטב"א (ע"ז דף עה: ד"ה איבעיא), נמוקי יוסף (ע"ז דף עה: ד"ה מנא), מאירי (ע"ז דף עה: ד"ה קבלו), או"ה (כלל נ"ח סעי' צ"א).
(א) יש חולקים - עי' סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

6. בית הרושת של ישראל ופועלים נכרים [סעי' י'] – חכ"א (כלל ע"ג סעי' ד'), פת"ת (ס"ק י"ב), זבחי צדק (ס"ק ע"ב), קיצור שו"ע (סי' ל"ז סעי' ו'), שלחן הלוני (ח"א פרק כ"ד אות ל"ג ס"ק א').
א) עי' לקמן סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.
7. נאמנות של קטן [סעי' י"ד] – תרה"ד (ח"א סי' רנ"ז), הו"ד בב"י (ס"ק י"ד), ט"ז (ס"ק ט"ז), פרי"ח (ס"ק ל"ח), באר הגולה (אות כ"ד), גר"א (ס"ק ל"ו), חכ"א (כלל ע"ג סעי' כ"א), פת"ת (ס"ק י"ד), בה"ל (סי' שכ"ג סעי' ז' ד"ה מותר), ערה"ש (סעי' י"ג).
א) יש חולקים – עי' סעי' י"ד, לשיטות ומראי מקומות.
8. הגיע ל"ג שנה, האם צריך לבדוק אחר ב"ש [סעי' י"ד] – עי' פמ"ג (או"ח סי' תנ"א מש"ז ס"ק ו').
א) יש חולקים – פת"ת (ס"ק י"ד).
9. טבילת כלים בבין השמשות בער"ש או בערב יו"ט [סעי' ט"ז] – פת"ת (ס"ק ט"ו).
10. מראי מקומות – פמ"ג (או"ח סי' שכ"ג מש"ז ס"ק ה').

ה. פוסקים.

1. דאורייתא – לבוש (סעי' י"ד), ט"ז (ס"ק ט"ז), בית הלל (ס"ק ב'), ש"ך (ס"ק כ"א), פרי"ח (ס"ק ו'), ס"ק כ"ו, ס"ק ל"ח, פרי"ת (ס"ק ד'), בית הלל (ס"ק ב'), לחם הפנים (ס"ק ה'), ס"ק ל"ג, בית לחם יהודה (ס"ק כ"ו), באר הגולה (אות כ"ד), נוב"ת (יו"ד סי' קמ"ב ד"ה ועוד), פמ"ג (או"ח סי' רס"א א"א ס"ק ג'), סי' שכ"ג מש"ז ס"ק ה', א"א ס"ק י"א), גר"א (ס"ק ל"ו), "דטבילת כלים מדאורייתא כמ"ש בגמ' שם וכו"פ רוב הפוסקים", גר"ז (סי' שכ"ג סעי' ח'), פת"ת (ס"ק י"ד), מאמר מרדכי (סי' שכ"ג ס"ק ח'), עמודי אש (קונ' דיני או"ה סי' י"ג ריש אות י"ז, "התפארת ישראל ... ליתא"), ערה"ש (סעי' ד', סעי' י"ג, סעי' כ"א), בן איש חי (שנה ב' פר' מטות אות ב'), פרי השדה (ח"ג סי' כ"ו), עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים ס"ק א'), טהרת ישראל (סעי' א', סעי' ד'), כתבי קהלות יעקב (פסחים סי' קי"א), חלקת בנימין (ס"ק א'), אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' י"ז אות ט"ז), פוסקים.
2. דרבנן, אסמכתא בעלמא – ישועות יעקב (ס"ק ב'), "דלדעת רוב הפוסקים אינו רק מדרבנן", תפארת ישראל (ע"ז פרק ה' אות פ"א, "וטבילת כלים כל שלא לטומאה הוא מד"ס, [כרמב"ם פי"ז ממאכלות] ודלא כבאר הגולה").
3. מראי מקומות – תפארת למשה (יו"ד ריש סי' ק"כ), חכ"א (כלל ע"ג סעי' י"ט), מ"ב (סי' שכ"ג ס"ק ל"א, בה"ל שם סעי' ז' ד"ה מותר), שדי חמד (מערכת ט' כלל ב'), טבילת כלים (מבוא אות ג'), מנחת אשר (ח"ג סי' נ"ה אות א'), אהל יעקב (סעי' ג').

ו. ספק חיוב טבילה בכלי שכל חיובו רק מדרבנן, כגון כלי זכוכית.

1. מיקל.

- א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו אות ט"ו, תנינא (ב - ג) סי' ס"ח אות ב' ד"ה ולענין, הליכות שלמה פסח פרק ז' הע' פ', נדפס סוף ס' טבילת כלים) – "ולענין ספק חיוב טבילה בכלי שכל חיובו רק מדרבנן, נלענ"ד דמלבד שבספיקא דדינא לא מחמירים גם ביש לו מתירין, גם נלענ"ד פשוט דדוקא ככה"ג שאפשר ע"י עצה מן הצד, כגון לפדות את המעשר או בספק ביצה שנולדה ביום טוב להמתין עד למחר, אבל אם הדיון הוא אם חייב לטבול את הכלי או לא, רק אומרים לו 'מהיות טוב אל תקרא רע', אבל אין זה שייך להכלל של דבר שיש לו מתירין, דאל"כ איך הקילו בשו"ע לענין ספק חלה בזה"ז משום טעמא דספיקא דרבנן לקולא, הרי אפשר להפריש חלה פירור קטן בגודל של שומשום או חרדל, וליכא לא טורח ולא הוצאה של ממון, ועל כרחך, הואיל והא גופא הוא עיקר הנידון אם חייב בהך הפרשה או לא, אין זה קרוי דשיל"מ, וה"נ בספק חיוב טבילה בדרבנן".
1) יש לדון מה בין טבילת כלים להגעלת כלים [שכמה מחמירים, וגם המקילים שם אומרים טעמים שונים למה להקל] – עי' מלאכת שמואל (עמ' קס"ו, עמ' תרל"ד), והר"י רפפורט (מבית לוי גליון ט"ז עמ' קפ"ג).
2. מחמיר, מצד דשיל"מ.
א) ישועות יעקב (ס"ק ג') – "משכן עכו"ם כלי לישראל כו'. ואם לאו יטבילנו בלי ברכה הנה לדעת הסוברים טבילת כלים דרבנן צ"ע כאן כיון דספיקא הוא אי צריך טבילה ובדרבנן ספיקא לקולא למה צריך טבילה וכבר הרגישו בזה ואני מוסיף כיון דביד עכו"ם אינו צריך טבילה ואנו מספקין אי נתחייב בטביל' מהראוי להעמיד בחזקת פטור ונראה לי הטעם כמו דקאמר הש"ס במסכת ע"ז גבי ספק טומאה ברה"ר דטהור וכי אתי לקמי' דרבי ינאי אמר להו הא מי' בנהרא זילי טבילי הרי אף דיש ספק אם נטמא ויש לו ג"כ חזקת טהרה מ"מ כיון דאפשר לטבול צריך טבילה וה"ה בזה כיון דאפשר לטבול אמרינן זיל טבול וכמו בדשיל"מ דמחמירין בספיקו ה"ה בספיקא דהכא מחמירין כיון דאפשר לטבול בלי הפסד".
ב) חזו"א (סי' ל"ז ס"ק ט"ו) – "לקח כלי זכוכית וא"י אם בית החרשת הוא של ישראל נראה דחייב לטבולו משום דרובא נכרים אע"ג דישאל קבוע חשיב פירש כפי הרגיל שאין החנוני מוציא בידו מביה"ח אלא המוכר שולח את הסחורה ללוקח והו"ל פירש ... ואף אם לקח מן הקבוע אפשר דאין להקל משום ספיקא דרבנן כיון דאפשר להטביל ויש לו מתירין, ואם לוקח במקום שרוב ביה"ח של ישראל והוא אינו מכירם, אפשר דבכ"מ הוי ספיקא דאורייתא מדין קבוע, אבל יש מקום לומר כיון שאין המקום הספק של חיוב טבילה חייל רק כשהוא כבר ביד הלוקח הוי כפירש, ואם המוכר שולח ללוקח ודאי אזלינן בתר רובא, ומיהו בכל ענין צריך טבילה מדרבנן כיון שקל לטבול".
1) לענין 'מסופק אם הכלי של גוי או של ישראל' – עי' לקמן.
ג) עי' הגר"ח זצ"ל (מלאכת שמואל סי' י"ח ד"ה ולענין [עמ' קס"ו], מילואים שם [עמ' תרל"ו]) – "ולענין דינא שמעתי ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א [זצ"ל] דאם יש כלי זכוכית שיש ספק אם חייב בטבילה ראוי להטביל בלי ברכה, כעין מה דמצינו בגמ' ע"ז ל"ז: הא מיא בנהרא זילו טבולו".
ד) תשובות והנהגות (ח"ו סי' ק"ה).
3. מראי מקומות – מלאכת שמואל (סי' י"ח, מילואים).

(א) כלי זכוכית שאינו טבול שנתערב בכלים טבולים, ולענין דבר שיש לו מתירין - על לקמן.

ז. טעם הטבילה.

1. כדי שיצאו מטומאתו של נכרי לקדושתו של ישראל – ירושלמי (ע"ז פרק ה הל' ט"ו, "צריך להטביל לפי שיצאו מטומאת הנכרי ונכנסו לקדושת ישראל"), הו"ד בב"י (ס"ק א'), רשב"א (יבמות ריש דף מז:; תוה"ב בית ד' שער ד' ל"ב-ב', "כיון שהטבילה כוללת עיקר גירות ולצאת מטומאת גוים וליכנס בקדושת ישראל לפיכך צריכה בסוף, ואפילו בלוקח כלים חדשים מן הגוי צריך טבילה ומן הטענה הזאת"), ריטב"א (ע"ז דף עה: ד"ה גמרא, "פירשו בירושלמי לפי שיצאו מטומאתן של גוים לקדושתן של ישראל עד כאן, כלומר משום מעלה"), ר"ן (פסחים דף ה:; ע"ז דף לט:), מהר"ח און (סי' ס"ג, "ובירושלמי מפרש מפני שיצאו מטומאת גוים ונכנסו לקדושת ישראל, מדמה אותו לגר שנכנס לקדושה על ידי טבילה"), און (כלל נ"ח דין ע"ו, "והטעם מפרש בירושלמי שהטבילה הוא בשביל שנכנס לקדושת ישראל ודומ' לכענני הנכנס לקדושה ע"י טבילה"), דר"מ (ס"ק א'), לבוש (סעי' א'), ט"ז (סוף ס"ק א'), וטעם הטבילה כדי שיצאו מטומאתו של עובד כוכבים לקדושתו של ישראל"), לחם הפנים (ס"ק ב'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), גרא"א (ס"ק ל"א), באה"ט (ס"ק א'), קיצור שו"ע (סי' ל"ז סעי' א'), בן איש חי (שנה ב' פר' מטות אות א'), בה"ל (סי' שכ"ג סעי' ז' ד"ה מותר), מסגרת השלחן (על קיצור שו"ע סי' ל"ז ס"ק ב'), עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים ס"ק א'), חוט שני (טבילת כלים, פרק א' ס"ק א' ד"ה והטעם), חלקת בנימין (ס"ק א', ס"ק נ"ט).

(א) מדמה אותו לגר שנכנס לקדושה ע"י טבילה – רשב"א (יבמות ריש דף מז:), ריטב"א (ע"ז דף עה: ד"ה הוה, "ותירץ דשמא הכא גזרת מלך היא משום מעלה שעשאוה כטבילת גר"), מהר"ח און (סי' ס"ג, לשונו מובא לעיל), און (כלל נ"ח דין ע"ו, לשונו מובא לעיל), חוט שני (טבילת כלים, פרק א' ס"ק א' ד"ה והטעם), חלקת בנימין (ס"ק א').

(ב) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' כ"א ד"ה ולכן) – "וכדאיאת בירושלמי בע"ז שם הט"ו שא"ר ירמיה על חיוב הטבילה לפי שיצאו מטומאת הנכרי ונכנסו לקדושת ישראל, ואף שאין זה ענין טומאה ממש דנכרים אין להם כלל ענין קבלת טומאה משום דבר ואין בהם לא זיבות ולא נדות ולא טומאת צרעת וגם ליכא שום איסור להשתמש בכלים טמאים לחולין, וגם אם הוא איסור מצד טומאה ממש הא גם כלי חרס וכלי עץ מקבלין טומאה, אבל קורא זה בשמא דעלמא לכלי עכו"ם שהם טמאים לתשמישי אכילה דישאל קדושים".

2. מראי מקומות – טבילת כלים (מבוא אות ו').

(א) דרכ"ת (ס"ק ב') – "ועי' בכנה"ג בהגהות ב"י אות א' שכ' ממשמעות האו"ה לפי דעת הירושלמי דאע"ג דקודם שקנאו מן העכו"ם מותר משורת הדין להשתמש בו בלא טבילה מ"מ מכווער הדבר משום דאותו תשמיש אינו בקדושה עיי"ש. ולפ"ז אם יש לו כלי בשותפות עם העכו"ם או שלקח כלי לראות אם תטיב בעיניו ומשתמש בה צריך לטבול הכלי קודם שקנאו בלא ברכה ואח"כ כשקונה אותה יטבילנה בברכה".

(1) חלקת בנימין (סעי' ח' ד"ה השואל, עמ' רפ"א) – "ובדרכ"ת ... ולענ"ד אינו נראה דכיון דמדינא א"צ טבילה א"כ אף לא מהניא".

ח. מראי מקומות.

1. הגר"ש זצ"ל (הל' טבילת כלים אות כ"ח, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות נ"ה) – "חנוני שמוכר כלי סעודה שהיו של נכרי, אם אין ניכר על הכלי שזה היה של גוי, צריך המוכר להודיע לקונים שיטבילו".

ג. איסור השתמשות – חקירה בגדר מצות טבילת כלים: אם הוא מצוה המוטלת על האדם או רק הכשר לאכילה.

א. האם האיסור השתמשות מדרבנן או מדאורייתא, (להסוברים שדין טבילת כלים הוי דאורייתא).

1. איסור דרבנן.

(א) ישועות יעקב (ס"ק א').

(ב) בה"ל (סי' שכ"ג סעי' ז' ד"ה מותר) – "בכלי חדש גם אם ישתמש בו בלי טבילה אין המאכל נאסר ואף על גב דעביד איסורא במה שמשמש בו בלי טבילה אפ"ה משום זה לא גזרינן שמא ישהה כיון דעכ"פ אינו אוכל איסור וגם אין איסור זה כ"א מדרבנן אפילו לדעת הסוברים דהטבילה הוא מה"ת".

2. דאורייתא.

(א) און (ח"ד פסקי ע"ז סי' רצ"ג) – "דהשתא פלטו כל האיסור שהיה בהם וכחדשים דמו. ואפילו הכי בעו טבילה. אין זה כי אם גזירת הכתוב דאסר רחמנא להשתמש בהם".

(ב) פמ"ג (או"ח מש"ז ריש סי' תפ"ו) – "בליל פסח אם אין לו כוס כי אם א' שלא טבל, י"ל דשרי לטבול במים סרוחים בלילה בשביל מצות ד' כוסות. ואפשר אם אין לו מים שרי להשתמש כך, דאית עשה דרבנן ודחי לאיסור טבילה בזכוכית מדברי סופרים, מה שאין כן במתכות הוה דין תורה, עיין יורה דעה [סימן] ק"כ סעיף י"ו, ואפשר לא הוה בעידנא, עיין סימן תמ"ו [מ"א ס"ק ב], וצ"ע".

(ג) חדרי דעה (על סעי' י"ד סוף ד"ה ועט"ז) – "בטבילה זו שנראה לכאורה דעיקר המצוה אינו אלא ההיתר לתשמיש. וכשאינו רוצה להשתמש לכאו' אינו מחויב להטביל וכמש"כ בסמוך סי"ד בשי' הג"א דטבילה זו דומה לשחיטה".

(ד) עמק הלכה (ח"א סי' פ"א ד"ה הנה בארנו) – "והנה מתחילה היה בדעתי וכן דברתי עם כמה גדולים בעלי ועמודי ההוראה באירופה ובארה"ב, וכולם הסכימו לדברי שאם טבילת כלי מתכות דאורייתא, היינו שגם האיסור תשמיש בלי טבילה הוא מדאורייתא, מכיון שמן התורה צריכין לטבול הכלי ממילא אסור להשתמש בלי טבילה, אולם ראיתי בישיבות יעקב ... בבאיור הלכה ...".

ה) אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' ט"ז, סי' י"ז אות ט"ז).

3. מראי מקומות – אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות נ"ט, הע' ס"ח, לשונם מובא לקמן), חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק א' ד"ה בגדר מצות טבילת כלים [עמ' י"ז], שעה"צ ס"ק ס"ז [עמ' כ"ט]), טבילת כלים (פרק ד' הע' ב' ד"ה איסור), חלקת בנימין (סוף ס"ק א', בי' סעי' א' ד"ה הקונה [עמ' רס"ה], סעי' ח' ד"ה אבל [עמ' רפ"ב], ד"ה אבל [עמ' רפ"ד], ד"ה אסור [עמ' רפ"ה], סעי' י"א ד"ה ישראל [עמ' רצ"ד]), אהל יעקב (סעי' ד'), הר"מ פרץ (אור תורה שנת תשנ"ז, עמ' תשצ"א), מים רבים (פרק ב' סעי' א').

א) מנחת יצחק (ח"א סי' מ"ד אות ג') – "דלפי הנראה חידושו של הישויע"ק ל"ה מוסכם אליבא דכל הפוסקים, דהרי כיון שהוקשה להם קושי הישויע"ק בד' הש"ס דהזאה הנ"ל, כמבואר בח"ס חיו"ד (סי' קי"ד) בשם הגאון מחצית השקל ז"ל בכת"י, והח"ס קיהה הרבה בתירוץו והאריך בישובו עיין שם, ולפי דברי הישויע"ק מעיקרא לא קשה מידי דמה"ת ליכא איסור בתשמישו קודם טבילה, וע"כ דלא ס"ל כן, מ"מ נאמן עלינו הגאון בעל ישויע"ק ז"ל, באומרו שיש עוד הרבה ראיות לזה דהוי רק מדרבנן, וכ"כ בביאור הלכה או"ח (סי' שכ"ג סעי' י"ז) ...".

ב) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ס"ח אות ב', עי' ח"א סי' י"ח אות ח' [לשונו מובא לקמן], טבילת כלים פרק ד' הע' ב' ד"ה העירני, עי' מכתב סוף הס' ד"ה אגב) – "אמנם אף אם אמרינן דאיסור ההשתמשות רק מדרבנן, כ"ז כשאין באפשרות המשתמש להטביל בבוואו להשתמש, אבל אם יכול להטביל ומשתמש בכלי בלא להטבילו, אפשר שחייבים מה"ת לטבול בשעה שרוצה להשתמש עם הכלי, ואם אינו טובל, עובר על עשה אם הוא יכול לטבול באותה שעה, דאילת"ה ימתין עד שימות או יצוה את בנו אחריו לטבול כליו לאחר מותו, ואף גם הם ימתינו עד שישברו הכלים ולא יהיה כלל מה לטבול".

ג) מנחת אשר (במדבר סי' ס"ח אות ב') – "יש לעיין בגדר טבילה זו אם הוי מצוה או מתיר ... וארבע מחלוקות בדבר, לדעת הרמב"ם ורש"י כל מצות הטבילה להתיר את הכלים, לדעת הראב"ה וסיעתו מותר להשתמש בכלי לפני טבילתו, לדעת הרבה אחרונים יש בזה איסור דרבנן, ולדברנו הנ"ל יש בזה בטול מ"ע דטבילה".

ב. אולי נ"מ: אכילה בבית מלון וכדו': בכלי שאינו טבול - האם יש טעם להתיר כיון שאינו בידו לטבול. 1. עי' לקמן ח'.

ג. אולי נ"מ: האם יש דין "זריזין" מקדימין למצות במצות טבילת כלים. 1. עי' לקמן סעי' ט"ז.

ד. אולי נ"מ: האם מותר לומר לעכו"ם להשתמש בכלי (של ישראל) קודם טבילה בשביל הישראל. 1. מחמיר.

א) לבושי מרדכי (יו"ד מהדו"ת סי' י"א אות ב') – "מה שדן אם מותר לומר לגוי להניח תבשיל בתוך כלי חדש שלא טבול, אם גם בזה איכא איסור אמירה. ושכן מצא הערה זו בשו"ת מהרי"ל דיסקין [קונטרס אחרון סי' קל"ו], ואין הספר תח"י לעיין. ואני לא אבין וכי זה המעשה שאסרה תורה, התורה אמרה מה שבא מיד טומאת גוי לקדושת ישראל צריך טבילה, והיינו כלי סעודה אסור להשתמש בהם לסעודה, וכי אם נפל מעצמו המאכל לתוך הכלי, הכי מותר לשימוש סעודה, ודאי צריך להסיר המאכל וליתן לכלי אחר שאין צריך טבילה. ודומה לזה הא מצינו לבית שמאי לענין שביתת כלים [עי' שבת י"ח ע"א], וכן לענין כלאי כרם והרכבת אילן מפני שאסור לקיימו, על כן גם ע"י גוי אסור, כמ"ש ביו"ד [סי' רצ"ה סעי' ב' ורצ"ו סעי' ס"ט], ועיין בתשו' מהרי"א סי' שנ"א באריכות. והא ראייה ממ"ש בשו"ע ססי' ק"כ [סעי' ט"ז] ובאו"ח סי' שכ"ג [סעי' ז'] מי שלא טבל כלים וצריכין לסעודת שבת ויו"ט, דיתנו במתנה לגוי ושוב יהי שואל מהם, והלא תקנה פשוטה שיתן הגוי המאכל לתוך הכלי. אלא על כרחך דעיקר האסור להשתמש לצורך ישראל, וסוף סוף באו לקדושת ישראל, כנלענ"ד".

ב) עמק הלכה (ח"א סי' פ"א ד"ה והנה צריכים) – "בטבילת כלים, שגזרה הכתוב שכלים הבאים מטומאת עכו"ם לקדושת ישראל (כלשון הירושלמי בעבודה זרה פרק ה הלכה טו) חייבים לטבול ואסור להשתמש בהם בכלי סעודה, אם כן אפילו יאמר לעכו"ם להשתמש בשבילו בכלי זה קודם טבילה ואחר כך יאכל הוא מן המאכל, זה מיקרי שהוא השתמש בכלי סעודה קודם טבילה, ואיהו גופיה (הישראל) עובר באיסור שמוש, דזה נמי מיקרי תשמיש מה שהעכו"ם עושה בעדו דהא הוא יאכל אחר כך ומשתמש בכלי קודם טבילה, ומה בכך שהעכו"ם עשה השימוש, אטו כאן המלאכה הוא האיסור, דוק בזה".

ג) הגר"נ קופשיץ שליט"א (קו"ט טהרת הכלים אות מ"ד) – "כיון שזו נחשבת להשתמשות של הישראל, למרות שבפועל הגוי הוא זה שמבשל".

ד) אהל יעקב (סעי' ה') – "אסור לומר לנכרי שישתמש עבורו בכלי שאינו טבול, כיון שעל ידי זה נחשב כאילו השתמש הישראל עצמו".

ה. האם מותר לישראל להשתמש בכלי (של ישראל) קודם טבילה בשביל נכרי. 1. מחמיר.

א) הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ל"ח, הע' נ"ד, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות נ"ט) – "אסור להגיש אוכל ומשקה לגוי בכלי שאינו טבול, אפילו אם עובד אצלו, משום שגם זה נחשב שהישראל משתמש בכלים".

ב) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרי"ד) – "אסור להגיש אוכל ומשקה לגוי בכלי של ישראל שאינו טבול".
 ג) חשוקי חמד (ע"ז דף עה:) – "שאלה. מעשה באדם שמזג לפועל קפה בכוס לא טבולה, העירו לו על כך, אמר בעל הבית פועל זה הוא נכרי, והרי בירושלמי (ע"ז פ"ה ט"ו) תני רבי הושעיה צריך להטביל... לפי שיצאו מטומאת נכרי ונכנסו לקדושת ישראל, ובריטב"א ובשו"ת מהר"ח אור זרוע (ס"ג) כתבו שזה דומה לטבילת גר שנכנס לקדושה על ידי טבילה. יעו"ש. וא"כ לגוי מותר

ליתן לשתות בכוס לא טבולה. האם הוא צודק. תשובה. מו"ח מרן הגר"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] סובר שזה נחשב לשימוש של הישראל, שהוא משתמש בזה שנותן לנכרי פועלו לשתות בכוס. וכך כתב בשמו גיסי הגר"י ישראלזון זצ"ל בקיצור טבילת כלים סעיף לח".

ד) אהל יעקב (סעי' י"ב) – "אסור להגיש אוכל ומשקה לגוי בכלי שאינו טבול, אפילו אם הנכרי עובד אצלו, משום שגם זה נחשב שהישראל משתמש בכלים".

2. מראי מקומות.

א) אם הכלי מיועד לעכו"ם [אם מייחד את הכלים לשימוש עכו"ם האם נחשב ל"כלי סעודה"] – ע"י לקמן.

ו. אמירה לעכו"ם להשתמש בכלי (של ישראל) קודם טבילה בשביל נכרי.

1. מראי מקומות.

א) מהרי"ל דיסקין (קונ"א סי' ה' אות קל"ו) – "גם יש לעיין אם ע"י עכו"ם יכול הוא להשתמש בלא טבילה, אם יש בזה משום שבות, או דנימא דאיהו גופיה קעבר".

ז. אולי נ"מ: מצוה בו יותר מבשלוחו.

1. יש דין "מצוה בו יותר משלוחו".

א) יוסף אומץ (דיני טבילת כלים עמ' שמ"ה) – "ע"י ומה טוב לבעל הבית שיזכה בעצמו במצוה ובברכה, ומצינו שנשתבח אברהם אבינו עליו השלום כמה שחבש החמור בעצמו לעקידה שלא היה רק מכשירי מצוה, כל שכן במצוה עצמה שיזדרז בעצמו לעשותה ולא יניח לעשות על ידי שלוחו [וכמו שנשתבחו האמוראים במלאכות לשבת שעשו בעצמם, וברי"ש האיש מקדש אמרו בפירוש מצוה בו יותר מבשלוחו (כת"י ב')]. וירוויח בזה שידקדק במצות הטבילה לעשותה כראוי, דהיינו שידקדק שיבואו המים לתוך הכלי בכל צדדיו בפנים ובחוץ ושיהא רפוי במקום הנחת היד בו".

ב) הגר"ח ק"ק זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרי"ב) – "שאלה: אם בטבילת כלים אמר"י מצוה בו יותר מבשלוחו שיתביל בעצמו. תשובה: כן".

ע"י הגר"ח ק"ק זצ"ל (בין אהרן וישראל גליון קמ"ג ריש עמ' קמ"ח) – "וצידד דיש בזה מצוה בו יותר מבשלוחו".

ג) ע"י חלקת בנימין (סעי' ט"ו בי' ד"ה אבל, עמ' ש').

ד) טבילת כלים כהלכתה (פרק ט"ז סעי' א').

2. אין דין "מצוה בו יותר משלוחו".

א) הגר"א ל' שטינמן זצ"ל (בין אהרן וישראל גליון קמ"ג ריש עמ' קמ"ח) – "די"ל דאין בזה מצוה יותר מבשלוחו דא"ז מצוה גמורה ורק כשרוצה לאכול צריך לטבול וזהו רק מתיר ודומה זה לשחיטה דאין בזה מצוה בו יותר מבשלוחו (כמש"כ מהר"ח או"ז סימן קכו) דרק כשרוצה לאכול יש מצוה, וה"נ טב"כ".

3. מראי מקומות – אהל יעקב (סעי' ז'), בית מתתיהו (ח"ב סי' ב' אות י"ג ד"ה ועפ"ז).

א) דעת קדושים (סי' רפ"ט על סעי' א' ס"ק ב', עמ' י"א) – "ונוהגים שקונים טליתות שבהם ציציות ואין מסירין להטיל מחדש, והוא מטעם שא"צ שליחות בכך. ול"ש מצוה בו כו' רק גבי קדושין שקיום המצוה הוא הקדושין. וכן הכנה לשבת ממש"ה ... ואולי י"ל שלשון מזוזות ביתך ה"ל מה שהוא בית שלו ועומד לדירה. גם קודם דירה מקיים מצוה בהכנה. והרי צריך להקדים [מזוזת טרם שידור] כי בית שלו חייב בכל הרף עין במזוזה ... וכי"ל בטבילת כלים באולי. כיון דצריך להקדים [טבילה] לפני שימוש לסעודה. משא"כ במעקה דכתיב ...".

ח. הוצאת יותר מחומש מממונו לצורנך טבילת כלים.

1. אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות נ"ט, הע' ס"ח) – "ושאלתי את רבינו האם לענין טבילת כלים ג"כ יהיה הדין שלא יהא מחויב האדם לבזבז יותר מחומש, כגון שמאד קשה לו לטבול כליו, או שאם לא יטבול ירויח הרבה ממון או שלא יפסיד הרבה, האם מותר לו אז לאכול מכלים כאלו שלא נטבלו מאחר שזהו רק עשה, ועל מצות עשה אינו מחוייב להוציא יותר מחומש. והשיב רבינו שבדאי שזהו רק עשה, ומי שאוכל מכלי שאינו טבול מבטל עשה כמו מי שאוכל חוץ לסוכה [א.ה. מדברי רבינו משמע שאיסור שימוש בכלי שאינו טבול הוא איסור מה"ת, וע' ביה"ל ס' שכ"ג], אבל מ"מ היתר של חומש נכסיו הוא רק היתר לגבי עשה שעובר עליו בשב ואל תעשה, כגון שאינו מחויב לקנות אתרוג ושאר מצות בקום ועשה אם יצטרך לבזבז חומש מנכסיו, אבל לגבי אכילה מכלים שלא נטבלו שזה עבירת עשה שעובר עליה בקום ועשה, לגבי זה אין היתר של לא לבזבז יותר מחומש".

ט. כלי סעודה קודם טבילה, האם מותר לחתוך בו קלפים.

1. מראי מקומות.

א) דרכ"ת (ס"ק ל"ט) – "וע"י בס' גנוז אלימלך דף כ"ג ע"ב דפשיטא לי' דאם קנה סכין שיש בו שני להבים אחת לחתוך בה הצפורנים ולתקן בו קולמס ואחת גדולה לצורך סעודה אזי כל זמן שאין משתמש עם הלהב הגדולה רק בקטנה לצורך חתיכת הצפורנים וכדומה א"צ טבילה אך נסתפק איך הדין באם רוצה לחתוך את הציפורנים עם הלהב הגדולה שבדעתו להשתמש לצורך סעודה אם מותר בלא טבילה או אם נימא כיון דבדעתו להשתמש באותו הלהב לצורך סעודה אסור לחתוך בו קלפים בלא טבילה ועיי"ש במ"ש בזה וכו' דמדברי הש"ך משמע דדוקא היכא שנמלך לחתוך בו קלפים בתמידות אין צריך טבילה משא"כ אם דעתו להשתמש בו ג"כ לצורך סעודה נ"ל דגם הש"ך ס"ל דאסור לחתוך בו קלפים בלא טבילה וכו' וסיים בצ"ע לדינא עיין שם".

ב) וישמע משה (פרא' מסעי תשפ"ב אות ג') – "האם מן הראוי לטבול את הפה בכוס שאינה טבולה ...".

ד] קונה מנכרי: חילוני, וגר - סעיף א'.

א. קנה כלי מחילוני.

1. אין צריך טבילה.

(א) חי' חת"ס (סוף ס"ק ט"ו) – "מומר לעבודה זרה אומן שעשה כלי לא בעי טבילה דהרי בעל הכלי נמי לא בעי טבילה כשחזור בתשובה רק משום חומרא בעלמא כמ"ש נ"י פרק החולץ הביאו רמ"א לקמן סוף סימן רס"ה א"כ כליו לא בעו טבילה כלל".

(ב) **דובב מישרים** (ח"א סי' ס"ה) – "עכ"ז מאחר דלשיטת רוב הפוסקים מומר שקידש קידושיו קידושין מן התורה, א"כ ש"מ דינו כישראל, ממילא כלים הנקחים ממנו אינן צריכין טבילה, ובפרט לפי מה דס"ל להר"ן ז"ל [ע"ז ל"ט ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה גמ'] בדעת הרמב"ם בפ' י"ז מה' מאכלות אסורות ה"ה דטבילת כלים מדרבנן, ועי' בכסף משנה שם ובב"י יו"ד סי' ק"כ [ד"ה ואם משכן], וחשיב עכ"פ ספיקא אי מומר חשיב בכלל ישראל, וממילא כלים הנקחין ממנו אינן צריכין טבילה משום דספיקא בטבילת כלים להקל ... וא"כ שפיר בטבילת כלים סומכין אדעת הפוסקים דקידושי מומר הם קידושין מן התורה וחשיב כישראל, וממילא כלים הנקחין ממנו א"צ טבילה. וצ"ע לי דברי החתם סופר ז"ל בשו"ת חו"מ סי' קל"ד, מובא ג"כ בפ"ת [חו"מ] סי' קצ"ד אות א', שדן לענין הקנאות ומחילותיו של מומר אם דינו כישראל ע"ש, ולא הביא מדברי הנמוקי יוסף ביבמות פרק הבא על יבמתו [י"ט ע"ב ד"ה גמ'] בענין פלוגתת ר"י ור"ל בגר אי יש לו בכור לנחלה, שמביא בשם הגאונים דמומר לענין הקנאות ומחילותיו דינו כישראל גמור ע"ש. ועפ"ז י"ל במומר שנשא מומרת והוליד בן, הכלים הנקחים מהבן הזה שפיר צריכים טבילה, לפי דעת מהר"י בן חביב [מובא תשובתו בשו"ת ר' אליהו מזרחי סי' מ"ז] והרשד"ם [אהע"ז סי' י'] מובא בבאר היטב אהע"ז [סי' מ"ד] ס"ק ח' דבבנים הנולדים בפסול אין חוששין לקדושיהן ע"ש, וא"כ י"ל דגם כלים הנקחים מהן צריכין טבילה. עוד נ"ל דאפילו אם נימא דמומר יצא מכלל ישראל, מ"מ בכלל עכו"ם אינו כיון דנולד מזרע ישראל, וממילא אין הכלים הנקחים ממנו צריכין טבילה. וכן נראה משו"ת הרשב"א [ח"א סי' קצ"ד] מובא ברמ"א ז"ל יו"ד סי' שע"ב [ס"ב] דקבר של מומר מטמא כשל ישראל, וי"ל עפ"ד התרגום יונתן בפ' וישלח [בראשית ל"ה, ב'] דבני שכם היו מטמאים משום שהיו נימולין ועל כן היו מטמאין כישראלים".

(ג) **אג"מ** (או"ח ח"ג סוף סי' ד') – "והבאין מא"י א"צ לטבול כלל כי כולם של ישראל ואף אם מפעקטערע של עבריינים ומחללי שבתות נמי א"צ טבילה".

(ד) **צמח יהודה** (ח"ד סי' י"ג, בית הלל גליון ל' עמ' י"ג) – "ולכן לאור כל הדברים הללו, אני הצעיר בדעת עומד וחולק על המחמירים ואומר בקול רם - אף שאינני כדאי להכריע - לסברת הירושלמי שהזכרנו שהטבילה היא לפי שיצא מטומאת הנכרי ובה לקדושת ישראל הרי הדברים אמורים רק במקום שאין קדושת ישראל כלל, אבל במומר - לרוב הפוסקים, וכל שכן במחללי שבתות בפרהסיא שלא הוציאו עצמן מכלל ישראל - לכו"ע, עדיין הם בקדושת ישראל ובגדר ישראל שחטא ישראל הוא, וכדברי הגמ' ביומא (נ"ז א') א"ל ההוא צדוקי לר' חנינא השתא ברי טמאים אתון דכתיב 'טמאתה בשוליה' אמר ליה תא חזי מה כתיב בהו' 'השכן אתם בתוך טמאתם' אפילו בזמן שהן טמאין שכינה שרויה ביניהן, ולכן אין מקום להטביל כאשר קונים כלים מיד איש כזה. ואין הנושא הזה דומה כלל לשאר ההלכות בשו"ע שבהם נידון מחלל שבת בפרהסיא כנכרי, דזה לא אמור בנושא שלנו שנוגע לעצם קדושתו הישראלית. ולא מבעיא להבבלי שדן מגזה"כ דכלי מדין דשם מדובר בנכרים ממש ולא במומר ומחללי שבתות, אלא אפילו לדעת הירושלמי דתליא בקדושת ישראל, כאן יש קדושה לכו"ע. והסכים עמי להלכה ולמעשה הגאון ר' שלמה טנא אב"ד בת"א".

(ה) **ציץ אליעזר** (ח"ה סי' י"ט אות ה', סי' כ' אות ג') – "ולמעשה יש לפסוק כרבינו הח"ס ז"ל".

(ו) **משנה הלכות** (ח"ו סי' קל"ז, ח"ט סוף סי' קס"ה) – "דכלי מומר לא בעי טבילה ודלא ככל הני אחרוני שמספקא להו ותשורת ש"י כתב דלא מצא זה להדיא וא"כ פשוט דאלו ראו דברי הח"ס היו חזרו בהם וגם האב"ג והדובב משרים לא ראו דברי הח"ס שלא ראו עדיין אור בזמן ולא שבקינן פשיטותיה דמרן רבינו הגדול עמוד ההוראה בשביל ספיקת האחרונים ז"ל ופטורים כל הכלים הללו מטבילה".

(ז) **הליכות עולם** (ח"ז עמ' רס"ט) – "וכן ישראל מומר, אפילו המיר לדת אחרת, וחזר בתשובה, אין כליו צריכים טבילה, לאחר שיכשירם כדת. וישראל הקונה כלים ממומר מחלל שבת בפרהסיא, אינו צריך להטבילם".

יביע אומר (ח"ב יו"ד סי' ט') – "המורם מכל האמור שמן הדין הכלים הנקחים מישראל מומר לחלל שבתות בפרהסיא, אינם צריכים טבילה. ואם רוצה לחוש להטבילם, אינו מברך עליהם. ומכ"ש בכלי זכוכית דלכ"ע אין טבילתם אלא מדרבנן, שאין להצריכם טבילה כשנקחים מישראל מומר. ואפילו ממדת חסידות אין להחמיר בכלי זכוכית. וכל זה אפי' בישראל חפשי בדעות ומחלל שבת בפרהסיא בזדון לבב. וכ"ש במי שמחלל שבת בפרהסיא רק באונס ע"י טענות פרנסה וכו', שבלא"ה יש מקום לומר דלא חשיב כגוי. וכמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"א (חיו"ד סי' יא), לענין מגעו ביין. ע"ש. ומכ"ש לענין טבילת כלים שאין להחמיר בזה כלל".

(ח) **חוט שני** (טבילת כלים, פרק א' ס"ק ב' ד"ה הנה [עמ' כ']) – "וכנראה שכן מקובל להקל שאין טובלין כליהם, דאם כן היו צריכים לטבול כל הכלים הנקחים מהך חשש".

(ט) **הגר"ח** ק"צ"ל (הליכות חיים ח"ב אות רל"ו, שערי ציון ח"ב עמ' רי"ט אות ב', אות ג') – "אם צריך להטביל כלי שעשה מחלל שבת שדינו כעכו"ם או לא. תשובה: לא".

(י) **יבקש תורה** (שו"ע סי' פ"ה אות ו') – "כלי מומר א"צ טבילה".

(יא) **אור יצחק** (ח"ב יו"ד סי' י"ז אות י"ד) – "כלים של מומרים בודאי שאינם צריכים טבילה, והם דברים פשוטים ואינם צריכים ראייה, ואע"פ שהאריכו בזה כמה מאחרוני זמנינו. [והדבר פשוט דכמו שבמומר עצמו אינו צריך טבילה כשחזור בתשובה - דאינו כגר, כ"ש שאין כליו צריכים טבילה]".

(יב) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ח) – "ישראל מומר לחלל שבת, ואפילו המיר לדת אחרת, וחזר בתשובה, אינו צריך להטביל את הכלים שברשותו. ורק את הכלים שנקנו מגוי או היו קודם ברשות הגוי, צריך להטביל. [ומכל מקום צריך להכשיר את הכלים שאכלו בהם דבר איסור ויעשה כן על פי שאלת חכם]. [הליכות עולם ח"ז עמוד רסט]."

(ג) קונ' כוס של אליהו (פרק א' אות ג').

2. צריכין טבילה.

(א) תשורת שי (תנינא סי' ק"ג), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ד') – "כליו צריכין טבילה".

3. מראי מקומות – פסקי בושם (פרק כ"ה סעי' י"ז), טבילת כלים (פרק ג' סעי' כ"ג), חלקת בנימין (סעי' א' ב' ד"ה מהעובד, עמ' רס"ו), מים רבים (פרק ד' סעי' ט"ז).

(א) אבני נזר (יו"ד סי' ק"ט) – "הקונה כלי תשמיש מן המומר צריכין טבילה או לא ... דין הנ"ל צ"ע כעת".

(ב) דעת תורה (על סעי' א' ד"ה עוד) – "עוד נשאלתי אם קנה כלי ממומר, אם צריך טבילה, אם גם לענין זה הוא דינו כעכו"ם".

(ג) הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות נ"ו, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ל"ה, אות ל"ו) – "הקונה כלים ממי שמחלל שבת בפרהסיא, שיש לו דין מומר, וכן מי שהיה מחלל שבת וחזר בתשובה, אין הכלים צריכים טבילה. כלים המיוצרים ע"י יהודים חילונים, רצוי להטביל את הכלים".

(ד) שבט הלוי (מבית לוי גליון ט"ו עמ' פ"א אות ב', הע' ב', בעניני יו"ד עמ' קמ"ז אות ב', הע' ב') – "כלים המיוצרים באר"י כולל כלי מתכת אינם טעונים טבילה, וגם אם ידוע שהבעלים אינם שומרי שבת מורים שאין לחייבם בטבילה [ועיין בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סימן רמ"ה אות ג') שנוטה לחייב כלים המיוצרים ע"י מומר בטבילה, ומ"מ א"ל מרן שליט"א שמורה להקל בזה למעשה, ומסתמך על הסוברים שמחללי שבת בזמנינו אינם נחשבים למומרים לכל התורה כולה]."

שבט הלוי (ח"ו סי' רמ"ה אות ג') – "ואשר נסתפק כ"ת לענין משומד ומומר אם יש לו דין גוי - ומה דינו כשחזר בתשובה אם צריך לטבול כליו - ומה הדין במחלל שבתות. הנה בתשובת תשורת ש"י סי' ק"ג שם ומובא גם בד"ת מסופק לענין משומד, ודעתו דדינו ככלים הנקחים מן גוי דצריך טבילה איברא תלי במחלוקת הראשונים אם דינו כגוי מעיקר דין תורה יע"ש - והארכתי ג"כ בזה בשו"ת שבט הלוי יו"ד קמא סי' ד'. איברא ראיתי בחי' חתם סופר יו"ד לסי' ק"כ ס"ק ט"ו (נדפס בלונדון) כ' בפשיטות מומר לע"ז אומן שעשה כלי לא בעי טבילה דהרי בעל הכלי עצמו לא בעי טבילה כשחזר בתשובה רק מחומרא בעלמא כמבואר יו"ד סו"ס רס"ח, וא"כ כליו לא בעי טבילה כלל יע"ש"ה. איברא למעשה כדאי לחשוש לטבול עכ"פ בלי ברכה - וכן כשחזר בתשובה, ומחלל שבת דדינו כגוי, דלהרבה דעות מה"ת הוא כגוי, ולרוב דעות רק מדרבנן עיין בשבט הלוי יו"ד שם, וגם אם הוא מה"ת אולי לא שייך טומאת גוי - והדברים ארוכים במק"א עכ"פ הטבילה רק מחומרא בלי ברכה".

(ה) תשובות והנהגות (ח"ב סי' ת"ג, ח"ג סי' רנ"ח) – "נראה שיש חילוק בזה בין משומד למחלל שבת בפרהסיא לחוד ... וזהו טעם המנהג בארץ ישראל שאין מטבילין הכלים שקונים מביח"ר שבעליו חילוניים גמורים, דאף שהם נוהגין כעכו"ם בלי תורה ומצוות, מ"מ אין להם קהלות לעצמם ומהם שבאים ביום כיפור להתפלל עם הקהל, לא גזרו עליהם כעכו"ם והם כמחללי שבת, ולכן לא נהגו להטביל עליהם, אפילו בכלי מתכות. אבל משומדים או קראים ורפורמים שהבדילו עצמם מהקהל ויצאו מהכלל נראה שראוי להטביל".

(ו) חיי הלוי (ח"ד סי' נ"ז אות ה') – "הקונה כלים ממומר נחלקו האחרונים אי צריך טבילה, ולכתתילה יש להטבילם בלא ברכה, ועי' מש"כ בשו"ת דברי ישרא' (סי' צ"ח), ועי' בספר טבילת כלים (פ"ג סעיף כ"ג), ובשעת הדחק יש להקל שלא להטבילם, וכן שמעתי מש"ב הגר"ש וואזנער שליט"א [זצ"ל], ובפרט באותן שיש לדון עליהם שהן כתינוקות שנשבו".

(ז) הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות ס"ו) – "ונהגו להקל כשמדובר באחד שהוא לא בודאי מומר".

ב. גר שנתגייר: האם צריך להטביל כליו.

1. טבילה עם ברכה.

(א) שבט הלוי (ח"ד סי' צ"ב סוף אות ב', ח"ו סי' רמ"ה אות ב', מבית לוי גליון ט"ו עמ' פ"ו אות י', בעניני יו"ד עמ' קנ"ד אות י"א) – "דבודאי צריך לטבול כליו דדומיא דמעשה שהי' אינו על עצם הלכחה שצריך קנין - אלא דהגורם דמעיקרא הי' לגמרי ברשות גוי ועכשיו נכנס לגמרי ברשות ישראל, דבעלמא ע"י לקיחה וכיו"ב ובגר גם בלי קנין, וצריך טבילה מן הדין ובברכה ושור"ר בד"ת סי' ק"כ ס"ק ד' אייתי חקירה זו בשם ס' חדרי דעה שמסופק בזה והניח בצ"ע, ולענ"ד דודאי חייב, וכן נראה מפשיטות הגאון תשורת ש"י מהדו"ת מדדן כה"ג לענין משומד יע"ש".

2. טבילה בלי ברכה.

(א) מהרש"ג (ח"ג סי' מ"ח) – "דאני מסתפק אפילו בעכו"ם שנתגייר אם צריך לטבול הכלים משום דלכאורה לא נמצא דין זה בפוסקים ויש לומר כיון דטבילת כלים לאו מטעם בליעת איסור הוא אלא חידוש הוא שחידשה תורה כמבואר בש"ס סוף ע"ז וביו"ד סימן ק"כ דילפינן ממדין ובעי' דומיא דמעשה שהיה א"כ אפשר דדווקא באם הכלים יצאו מרשות זה לרשות אחר דהיינו מרשות נכרי לרשות ישראל רק בכהאי גוונא הצריך הכתוב טבילה אבל בעכו"ם שנתגייר דהכלים נשארו ברשות הראשון אלא דהבעלים הם שנשתנו שמתחילה היה עכו"ם ועתה נעשה ישראל אפשר דככהאי גוונא לא הצריך הכתוב טבילה ולמעשה היה נראה בכה"ג להטביל הכלים בלא ברכה. ולפי זה אפשר עוד לחקור דהה"ד בעכו"ם שמת וירשו בנו גר אפשר דככהאי גוונא יש לטבול רק בלא ברכה אף דכאן כבר הכלים נכנסים לרשות אחר מכל מקום לכמה דברים יורש לא מיחשב כרשות אחר יעויין בחו"מ בסימן שנ"ג בסוף הסימן דקיי"ל רשות יורש לאו כרשות לוקח דמיא וצ"ע".

(ב) ציץ אליעזר (ח"ח סי' י"ט אות ה', עי' סי' כ' אות ב', והכ"ב סי' מ"ט אות א') – "יש להורות עכ"פ דיטבלם בלא ברכה".

(ג) תשובות והנהגות (ח"א סי' תמ"ט) – "ומיהו צודק הפוסק להטבילם בלי ברכה כיון שלא מצינו הדין מפורש ראוי להטביל בלי ברכה".

- ד) טבילת כלים (פרק ג' סעי' כ"ד) – "גר שהתגייר יטביל כליו בלא ברכה".
- ה) חיי הלוי (ח"ד סי' נ"ז אות ו') – "כתב בספר שם משמוא' (פ' מטות) בשם אביו האבני נזר ... ובדרכי תשובה ... וע"כ למעשה יש לו לטבול בלא ברכה".
- ו) גירות כהלכתה (פרק ח' סעי' ט"ו) – "הגר שנתגייר חייב להגעיל מיד את כל כליו ואחר כך להטבילם במקוה כשר. אך לדעת רוב הפוסקים לא יברך ברכת הטבילה".
3. בזכות יכול להקל, בכלי מתכות שלו להטבילם בלא ברכה.
- א) יביע אומר (ח"ז יו"ד סי' ח'). אמנם עי' הליכות עולם ח"ז עמ' רס"ט, והע' י"ג שם, וקצ"ב) – "ולענין הלכה נ"ל להכריע שיש להחמיר בכלי מתכות שלו להטבילם בלא ברכה, מכיון שלדעת הראב"ד ועוד פוסקים טבילת כלי מתכות מדאורייתא. וכמו שכתבנו בשו"ת יביע אומר ח"ב (חיו"ד סי' ט), הילכך מפני שאנו מדמים, לא נעשה מעשה (גיטין לז א), אבל בכלי זכוכית שטבילתם מדרבנן (כמש"כ שם אות ז), שפיר יש לסמוך על סברת האחרונים הנ"ל דס"ל שאינם צריכים טבילה. וכדקי"ל בעלמא (ע"ז ז א) בשל סופרים הלך אחר המיקל. ובכה"ג לא חשיב אתחזק איסורא, כמ"ש בס' בית הלל (סי' קכ סק"ב). ע"ש".
4. א"צ טבילה.
- א) אבני נזר (שם משמואל פר' מטות שנה תרע"ח, מועדים סוכות שנה תרע"ז) – "והנה בש"ס תמורה (ל' ב) ולד טריפה בנתעברה ולבסוף נטרפה אסור דהיא וולדה נטרפה אבל נטרפה ולבסוף נתעברה מותר, ודייק מזה כ"ק אבי אדומו"ר זצלה"ה דה"ה בדבר קדושה שחל על האדם. וע"כ העלה בדין טבילת כלים מפני שנכנסו לקדושת ישראל, בגר שנתגייר וכליו עמו אין הכלים צריכין טבילה שחלות הקדושה שעליו חלה נמי על הכלים שלו, אף כשקנה כלים לאחר מכאן צריכים טבילה. למען יכנסו בטבילה זו לקדושת ישראל".
- ב) עי' הגרז"נ גולדברג זצ"ל (בנין אריאל עמ' קי"א) – "מעיקר הדין נראה שאין צורך להטביל או להכשיר את הכלים, אך הרוצה להחמיר יכול להטבילם ללא ברכה".
- ג) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' י"ב) – "בעל ואשה נכרים שהתגיירו כדת, אינם צריכים להטביל את כלי הסעודה שלהם שנקנו קודם הגירות. ודי שיכשירו אותם כדת ממה שבלעו איסור. [יביע אומר ח"ז סימן ח'. ושם ביאר שאין זה דומה למעשה שהיה בכלי מדין, ועוד, שכאשר נתגיירו חלה עליהם קדושת ישראל, ואותה קדושה חלה גם על כליהם, וכמ"ש האחרונים. הליכות עולם ח"ז עמוד רסט]".
- ד) עי' הבית היהודי (ח"ט סי' מ"ב סעי' ה') – "גר שנתגייר אינו צריך מעיקר הדין להטביל את כליו, והרוצה להחמיר ולהטביל ובפרט בכלי מתכות, לא יברך על הטבילה".
- ה) מנחת אשר (ח"ג סי' ס"ו) – "דכל דין טבילת כלים אינו אלא בכלי שעובר מרשות לרשות בדרכי הקנינים, וכאשר יוצא הכלי מרשות הגוי ונכנס לרשות ישראל חלה עליו מצות טבילה, וכמעשה שהיה בכלי מדין. וכפשטות לשון הטור והשו"ע בסימן ק"כ ס"א 'הלוקח כלים חדשים מן הגויים'. משא"כ בגר שנתגייר דאין קנינו נפקע ע"י גירות והכלי לא עבר מרשות לרשות, אין כאן מצות טבילה ... דהמטביל בלי ברכה תבא עליו ברכה אך מעיקר הדין פטור הוא מטבילת כליו".
5. צריך טבילה [ולא כתב אם הוא בברכה או בלי ברכה].
- א) לב אריה (ח"ב סי' כ"ה).
- ב) משנה הלכות (ח"ט סי' ר"ט) – "כיון דכאן הבעלים נתגיירו במילה ובטבילה, גם הכלים צריכין לטבול כעין טבילת בעלים. ואדרבה, מלשון הרשב"א שמסמיך ענין טבילת גר, שהוא כמו קונה כלים חדשים מעכו"ם וכו' לשם קדושת ישראל, חזינן דצריך לטבול כליו".
- ג) הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות נ"ה, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ל"ד, פרק נ"ז אות י"ט, מנחת אשר ח"ג ריש סי' ס"ו) – "גר שהתגייר, צריך להטביל את כל הכלים שהיו שלו בעת היותו גוי. ואם רוצה להטבילם לפני הגירות כדי שיהיו מוכנים מיד כשיתגייר, יכול להקנותם ליהודי, ואז הוא יכול להטבילם בהיותו גוי, אפילו שאין יהודי אחר שעומד ורואה את טבילתו, משום שלגבי עצמו הוא נאמן".
- הגריש"א זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' שצ"ב) – "שאלה: גר שנתגייר צריך לטבול את הכלים שלו. תשובה: כן".
- ד) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרי"ד) – "גר שנתגייר צריך להטביל את כליו".
- עי' הגר"ש דבליצקי זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרי"ד) – "ואם הבעל יהודי והאשה גויה והאשה נתגיירה יש להחמיר שיטבילו את הכלי מתכות ואת הכלי זכוכית אפשר להקל לא להטביל".
- ה) הגר"ח זצ"ל (מנחת אשר ח"ג ריש סי' ס"ו) – "צריך לטבול כליו".
- הגר"ח זצ"ל (בזאת יבא אהרן עמ' שצ"ו) – "וענה מרן הגר"ח שליט"א [זצ"ל]: 'למה שלא יטבול'. אולי זה רק דין בלוקח מן הנכרי (שו"ע יו"ד ק"כ א'). ואמר הרב שליט"א: 'הוא לוקח מגוי'. הוא מתגייר ... ואמר הרב שליט"א: 'בוודאי אם יש לו כלים צריך לטבול. מסתמא הוא מתגייר בלי שום דבר בא לכלל ישראל. אם יש לו כלים למה לא לטבול אותם?'.
עי' הגר"ח זצ"ל (שיח התורה עמ' רנ"ה אות תקיח) – "שאלה: גר שנתגייר האם צריך גם להטביל כליו בברכה כדי קונה כלים מן העכו"ם. תשובה: יתכן".
- ו) משנת יוסף (אהל יעקב) – "גר שבישל מאכל היתר בעת גיותו, ועכשיו עשה גרות כדת וכדין, האם הכלים שלו צריכים הכשר משום בישול עכו"ם, ומה הדין עם האוכל האם הוא יכול לאכול אותו. תשובה: גר שהתגייר כקטן שנולד, ולמה יהא מותר במה שיבשל בהיותו נכרי, וגם הכלים שלו הם גיעולי עכו"ם וצריכים הכשר וטבילה".
- ז) הגר"ע אויערבאך שליט"א (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרי"ג) – "גר שנתגייר חייב להטביל כליו".
- ח) עי' אהל יעקב (סעי' ל"ב) – "גר שנתגייר, יש דעות באחרונים אם כליו צריכים טבילה, ונראה דיש להחמיר ולהטבילם בלא ברכה".

6. מראי מקומות – להורות נתן (חי"א סי' צ"ו), שבט הקהתי (ח"ה סי' קמ"ט אות ג'), חלקת בנימין (סעי' א' בי' ד"ה מהעובד, עמ' רס"ה), אבני דרך (חי"ד סי' קמ"ח), הגר"י סלומון (שערי הוראה גליון ט' עמ' קמ"ט), מים רבים (פרק ג' סעי' ז').
- א) מהרי"א הלוי (ח"א סוף סי' ק"ט) – "ואם היתה כוונתו לשאול ואמאי לא הצריכה תורה טבילה לכל הכלים בשעת מ"ת. האמת אגיד ולא אבוש כי אינני זוכר בגר שנתגייר אם נאמר בטוש"ע שיהיו כליו צריכין טבילה. ואף אם יהי' כדבריו מ"מ כאן לא שייך לומר שיכנסו הכלים מטומאתן של עכו"ם לקדושתו של ישראל. דישאל קודם מ"ת לא היו טמאים ח"ו וכבר נצטוו קצת מצות במרה ושירת הים מחלה להם על כל עונותיהם כמבואר במדרש".
- ב) חדרי דעה (על סעי' א') – "צריך להטביל כ' הטעם שיצאו מטומאת עכו"מ"ז כו' צ"ע לפי"ז דא"כ גם גר שנתגייר יהי' כליו צריכים טבילה. ולא מצינו זה בשום דוכתא. ואולי דמ"מ אינו כמעשה שהי' וצ"ע".
- ג) דרכ"ת (ס"ק ד') – "ועי' בס' חדרי דעה ריש סי' זה שעמד על המחקר דלפ"ז נראה דגר שנתגייר כל כליו צריכין טבילה ועיי"ש במ"ש בזה והניח בצ"ע שלא נמצא בפוסקים דין זה ולא נתעורר שום מחבר בזה עיי"ש".
- ד) הבית בכשרותו (טבילת כלים סי' א' הע' י"ד) – "וצ"ע שלא מצינו בזה"ז שמחייבים את הגרים וכן הרוסים המתחזקים להטביל את כליהם. ושמא י"ל דבכלי זכוכית שחיובם מדרבנן מקילים, ואפילו בכלי מתכות, הואיל ונחלקו הפוסקים אי חיובם מדאורייתא או מדרבנן".
- ה) אהל יעקב (סעי' ל"ג) – "גר שהטביל את כליו בהיותו גוי לא עלתה לו טבילה, וצריך לחזור ולטבול את הכלים פעם שנית".
- אהל יעקב (סעי' ל"ד) – "גר שמל וטבל את כליו קודם שטבל הוא עצמו, חייב לטבול את הכלים פעם נוספת אחרי שטבל ונתגייר".

ג. הפקיר הכלי.

1. עי' לקמן, סוף הסימן.

ד. מראי מקומות.

1. הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תי"א) – "האם בעל תשובה שהוריו עוד לא חזרו בתשובה יכול לטבול את הכלים של הוריו אפילו בלי רשותם. תשובה: כן".

ה. כלי סעודה.

- א. ע"ז (דף עה:): – "מתקיף לה רב ששת: אי הכי, אפי' זוזא דסרבלא נמי. א"ל: כלי סעודה אמורין בפרשה".
1. רש"י (שם), ט"ז (ס"ק א') – "כלי סעודה אמורין בפרשה. דהכתיב כל דבר אשר יבא באש ואין דרך להשתמש ע"י האור אלא כלים של צורכי סעודה ובהנהו כתיב וטהר טבילה אבל זוזא דסרבלא לא".
- ב. קנה מנכרי כלי סעודה כדי למכרו בשוק [חקירה: אם פירושו שאצל הגוי היו כלי סעודה או אצל ישראל].
1. מיקל, אין חל עליהם שם כלי סעודה ולא צריך טבילה.
- א) צפנת פענח (הל' מאכלות אסורות פרק י"ז הל' ג') – "נ"ל דרק אם העכו"ם עשה זה עבורו לסעודה אז חייב טבילה מן הדין אבל אם עשאן לסחורה י"ל דאין עליהם שם כלי סעודה כלל כמו פת פלטר. אך זה יהיה כמו הך דפסחים דף ל"ח ע"ב גבי נחתום עשאן למוכרן בשוק וה"ל י"ל כן".
2. מחמיר [ש"כ כלי סעודה] אמורים בפרשה, היינו שאצל ישראל הוו כלי סעודה].
- א) אבני נזר (יו"ד סי' ק"ו אות ב') – "והא דכלי סעודה כתיב בפרשה היינו שישתמש בה ישראל בצורכי סעודה. וכן משמע מדברי הפוסקים [עי' ש"ך סי' ק"כ ס"ק ט"ז] דסכין שנשתמש בו הנכרי בחיתוך קלפים וקנאו ישראל לצורכי סעודה דצריך טבילה. דהא כתב הב"י דכלים שקנאם ישראל מנכרי לסחורה ומכרם לישראל אחר לסעודה דצריך טבילה. דלא כתב הגהת אשר"י אלא דאם ישראל ראשון קנאו לחתוך קלפים והשאלם לאחר דא"צ טבילה. אבל אם מכרם לישראל אחר צריך לטובלן. ומוכח דקנאם לסחורה קנאם לחתוך קלפים. וא"כ מדטובלין כל הכלים שהיו עומדים ביד עכו"ם לסחורה. מוכח דאפי' הי' ביד עכו"ם לחתוך קלפים וכהאי גוונא דצריך טבילה. ואין הטעם דחדשים צריכין טבילה משום דהי' עומדין להשתמש ביד הנכרי".
- ב) עולת יצחק (ח"ב סי' קנ"ו אות א' ד"ה ואנכי) – "צפנת פענח ... שכל רבוותא ...".
- ג) טבילת כלים (מבוא אות ב', פרק א' ס"ק ד') – "באבני נזר ... דלא כמ"ש הצפנת פענח".
- ד) סתימת כל הפוסקים.
3. מראי מקומות – אבני דרך (ח"ט סי' ק"ד הע' ב'), אשר חנן (ח"ו סי' כ"א ד"ה ודבר, ח"ה סי' י"ד ד"ה וניכר), הר יהודה (ח"ב יו"ד סי' ט' הערה על אות י'), הר"א שקלאר (אליבא דהלכתא גליון פ"ה עמ' ק"א טור ד').
- א) ריטב"א (ע"ז דף עה: ד"ה כלי) – "כלי סעודה אמורין בפרשה. פירוש ומשום דסופן להשתמש באיסור ויצאו לקדושה הצריכם הכתוב טבילה אף בחדשים, מה שאין כן בזוזא דסרבלא".
- ב) חשוקי חמד (ערכין דף ה.; עמ' קט"ו) – "הצפנת פענח ... האבני נזר ... שיש להטביל את הגביע בלי ברכה, דשמא מכיון שאצל הגוי לא היה זה כלי סעודה, אין הוא חייב בטבילה".

ג. אם מייחד את הכלים לשימוש עכו"ם האם נחשב ל"כלי סעודה".

1. מיקל.

א) מהרי"ל דיסקין (קונ"א סי' ה' אות קל"ו) – "ודע דנ"ל דבמשמש לסעודה עבור עכו"ם לא לעצמו, לא מיקרי כלי סעודה, וכדקיי"ל לכם ולא לעכו"ם, וגם לא הוי כמעשה שהיה. וקצת ראייה מהא דס"ל לכמה פוסקים בסי' שאחר זה, דצריך ליבון קודם, ומה בכך, עכ"פ חזי לבשל לעכו"ם, ומדוע אינן נקראין כלי סעודה".

ב) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב הע' ט"ו, מציון תצא תורה ח"א אות ת"י) – "שאלה: האם מותר לתת אוכל לגוי שעובד אצל ישראל בכלי שאינו טבול (היינו כשהכלי מיועד לו). תשובה: כן".

2. מראי מקומות.

א) עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' כ"ד, הע' כ"ו) – "אך בכלים שמיחדים לשתיית עכו"ם ואין ישראל שותה מהם אפשר דיש להקל. וצ"ע [אם אין משתמשים בהם רק לצורך עכו"ם אפשר דיש להקל כמו בסכין המיוחד לחתוך קלפים דהעכו"ם א"צ טבילה]".

ב) עי' הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב הע' ט"ו, מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' רמ"ב) – "שאינן ראוי".

ג) אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' י"ז אות ט"ז ס"ק ב') – "כתב המהרי"ל דיסקין ... ואינו מובן, דלכם ולא לעכו"ם לא נאמר אלא על מלאכות שלצורך עכו"ם, אבל בלי מלאכה מותר להאכיל לעכו"ם, וא"כ למה לא הוי כלי סעודה".

ד) הגר"צ ירמיש שליט"א – "האור יצחק ... לק"מ (וכמדו' שלא הבין את כוונת המהרי"ל) כי הראייה פשוטה- מהא דלגבי מלאכת אוכל נפש חזינן שבישול לעכו"ם לא נחשב כאוכ"נ משמע שאין אכילתו חשובה לגבי ישראל וא"כ ה"נ לאייחשב כ"כלי סעודה" לגבי ישראל".

ד. שאר כללים וגדרים.

1. עי' לקמן סעי' ד', סעי' ה', סעי' ח' - לשיטות ומראי מקומות.

ו' סוגי החומרים (materials).

א. חיוב טבילה מן התורה.

1. זהב (gold).

2. כסף (silver).

3. נחושת (copper).

4. ברזל (iron).

5. בדיל (tin).

6. עופרת, אבר (lead).

ב. אין צריך טבילה.

1. עץ (wood) - רמב"ם (הל' מאכ"א פרק י"ז הל' ו').

2. אבן (stone) - רמב"ם (הל' מאכ"א פרק י"ז הל' ו').

3. כלי אדמה (earthenware).

ז' זכוכית (glass).

א. ע"ז (דף עה:): – "אמר רב אשי: הני כלי זכוכית, הואיל וכי נשתברו יש להן תקנה, ככלי מתכות דמו".

1. הגריש"א זצ"ל (מטבח כהלכה פרק י"ב הע' ו') – "שחיוב זה קיים גם בכלי זכוכית שמאיזו סיבה לא ניתן להתיכם ולתקנם, מכל מקום לא חילקו בתקנתם וחייבו טבילה בכל גווני".

ב. דאורייתא או דרבנן.

1. דין דרבנן – קרית ספר (הל' מאכ"א פרק י"ז), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ל"ג), פר"ח (ס"ק ג', ס"ק כ"ו), פר"ת (ס"ק ב'), הלכה ברורה (סי' שכ"ג ס"ק ג'), שאגת אריה (סי' נ"ו), נוב"ת (יו"ד סי' קמ"ב ד"ה ועוד), פמ"ג (או"ח סי' שכ"ג א"א ס"ק י"א, סי' תנ"א מש"ז ס"ק ו', ריש סי' תפ"ו, סי' תק"ט א"א ס"ק י"ד), רע"א (על הט"ז ס"ק ט"ז), חכ"א (כלל ע"ג סעי' א', סעי' ד', סעי' י"ט, סעי' כ"א, בינת אדם כלל פ"ד), פת"ת (ס"ק ט', ס"ק י"א, ס"ק י"ד, ס"ק ט"ו), ערך השלחן (ס"ק י"ז), זבחי צדק (ס"ק ע"ב, ס"ק צ"ב), ערה"ש (סעי' י"ג, סעי' כ"ב, סעי' כ"ד, סעי' נ"א, סעי' נ"ח, סעי' ס', סעי' ס"א), מ"ב (סי' תק"ט ס"ק ל', בה"ל סי' שכ"ג סעי' ז' ד"ה מותר), בן איש חי (שנה ב' פר' מטות אות ב', אות ט"ז), אלף המגן (סי' תרכ"ה ס"ק ל"ב), תשורת ש"י (ח"ב סוף סי' ק"ג), דרכ"ת (ס"ק י"ג, ס"ק כ"א), עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים ס"ק א'), פרי השדה (ח"ג סי' כ"ו), טהרת ישראל (סוף סעי' ד'), כתבי קהלות יעקב (פסחים סי' ק"א), חלקת בנימין (ס"ק ו', ציונים ס"ק כ"ט), פוסקים.

2. דין דאורייתא – מאמר מרדכי (סי' שכ"ג ס"ק ח').

3. מראי מקומות – טבילת כלים (מבוא אות ה').

א) עולת יצחק (ח"ג סי' ר"ח אות א') – "מה שדן בספרו טהרת כלים פרק שני הערות כ"ב וכ"ג שלדעת המאירי כלי זכוכית שנקנו מן הגוי אין טבילתן אלא מדרבנן, אני בעניי עדיין איני רואה הכרח כלל. כי ...".

ב) ספק חיוב טבילה בכלי זכוכית - עי' לעיל.

ג. לענין ברכה.

1. צריך ברכה.

- (א) מאירי (ע"ז דף עה: ד"ה מכל) – "כלי זכוכית אינם מתכת ומ"מ הואיל ואם נשברו יש להם תקנה הרי הם ככלי מתכות וצריכין טבילה ומ"מ לענין טומאה אמרו במסכת שבת ט"ו ב' הואיל ותחלת ברייתן מן החול דינן ככלי חרס ומעתה לענין טבילה מטומאה שבו אין לו טהרה במקוה ואף מזו יש מפקפקין בהם לטבילה זו ומטבילים בלא ברכה **ולא יראה לי** כן הואיל ובמקומה נאמרה הלכה היא ולא עוד אלא שגדולי המפרשים דוחין אותה של מסכת שבת מפני זה אף לענין טומאה".
- (ב) רשב"ש (סוף סי' תס"ח).
- (ג) כל בו (סי' מ"ח ד"ה כלי חרש) – "וכן כלי זכוכית. ומברך על טבילתן".
- (ד) או"ה (כלל נ"ח דין פ"ב) – "וכלי זכוכית עצמן מברכין בטבילתן".
- (ה) ב"ח (ס"ק ג') - לשונו מובא לקמן.
- (ו) כנה"ג (הג' הטור ס"ק ט', הג' הב"י ס"ק ח') – "וכתב האו"ה כלל נ"ח אות ע"ט צריכין טבילה בברכה והוא פשוט".
- (ז) פ"ח (ס"ק י').
- (ח) פמ"ג (או"ח מש"ז סוף סי' תנ"א) – "ובברכה טובל זכוכית ומתכות".
- (ט) חכ"א (כלל ע"ג סעי' א').
- (י) בן איש חי (שנה ב' פר' מטות אות ו') – "דינו כזכוכית ממש שצריך טבילה בברכה".
- (יא) ערה"ש (סעי' כ"ב) – "ואפילו כלי זכוכית שטבילתן הוא מדרבנן כמו שיתבאר מ"מ צריך לברך עליהן דגם על מצות דרבנן אנו מצווים כמו שכתוב בתורה [דברים יז, יא] לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל".
- (יב) עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים ס"ק א').
- (יג) טהרת ישראל (סוף סעי' ד') – "צריכין טבילה בברכה".
- (יד) שבט הלוי (ח"ו סי' רמ"ה אות א', קובץ מבית לוי ח"ה עמ' כ"ד אות א', ח"ז עמ' כ"ב אות א', ח"ד עמ' כ"ג אות א', ח"ט"ו עמ' ע"ו אות א', בענייני יו"ד עמ' ק"מ אות א') – "כמו שאר כלי זכוכית שצריך ברכה כמבואר בפוסקים, ודלא כחזק דעה במאירי ע"ז ע"ה ע"ב שס"ל דאין לברך על כלי זכוכית דלהלכה אינו כן כמבואר גם במאירי שם".
- (טו) חלקת בנימין (ס"ק כ"ח).
- (טז) ודרשת וחקרת (ח"א יו"ד סי' י"ב) – "ומש"מ באיזה סידורים שא"צ לברך על טבילת כלים של זכוכית טעות גמור הוא כי בודאי צריך לברך כמש"כ וכ"כ החכמ"א ...".
- (יז) יקבש תורה (שו"ע סי' פ"ח אות ג') – "מברכים על כלי זכוכית - מקור הטעות הוא נוסח הברכה שפעם בירכו בלשון: להטביל כלי מתכות".
- (יח) מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק י"ח הע' צ"ח).
- (יט) טבילת כלים כהלכתה (פרק י"ז סעי' א').

ד. פשוטי כלי זכוכית.

1. טבילה בברכה.

- (א) ע"י שבט הלוי (ח"ו סי' רמ"ה אות א', מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ק"מ אות ג') – "בענין פשוטי כלי זכוכית אם צריך טבילה בנלקח מן הגוי. דעתי העני' שצריך טבילה כהלכה, וקרוב גם עם ברכה, כמו שאר כלי זכוכית שצריך ברכה כמבואר בפוסקים ... ושוב גם פשוטי כלי זכוכית כה"ג חייב טבילה, כיון דחכמים קבעו בע"ז ע"ה ע"ב הני כלי זכוכית כיון דכי נשתברו יש להם תקנה ככלי מתכות דמי - והיינו בכל דיני כלי מתכות לענין טבילת כלים".
- (ב) הגר"ש דבליצקין זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרט"ו) – "פשוטי כלי זכוכית ששמים עליהם אוכל כגון דף שחותכים עליו אוכל טעון טבילה בברכה".
- (ג) חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ג' אות כ"ח, עמ' כ"ג) – "פשוטי כלי זכוכית, אם משמשים לסעודה חשיב כלי סעודה וטעונים טבילה. לפיכך מגש פשוט בלי בית קיבול העשוי לחיתוך לחם וכיוצ"ב טעון טבילה אם הוא עשוי מחומר הטעון טבילה. לפיכך קרש חיתוך העשוי לחיתוך ירקות וכדו' טעון טבילה, אם עשוי ממתכת או זכוכית. אבל קרש שעשוי לערוך עליו בצק לאפיה אין טעון טבילה, כיון שצריך עדיין תיקון לאכילה, אא"כ הוא ראוי לחתוך עליו גם דברים הראויים לאכילה".
- (ד) חלקת בנימין (סעי' ז' בי' ד"ה וכן, עמ' רע"ט).
2. טבילה בלי ברכה.
- (א) הגר"ש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ס"ה, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות כ"ג) – "פשוטי כלי זכוכית ששמים עליהם אוכל [כגון דף שחותכים עליו אוכל] יש להטבילם ללא ברכה".
- ע"י הגר"ש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ד סי' ק"ב, ישורון חכ"ו עמ' תצ"ח אות ח') – "צלחת שטוחה המיועדת לפירות - צריך טבילה. כי גם כלי שאין לה בית קיבול טעון טבילה כמבואר בסימן ק"כ ביורה דעה".
3. מראי מקומות – טבילת כלים (פרק י"א הע' קי"ב), טבילת כלים כהלכתה (פרק ט' סעי' ג').
- (א) נ"מ: מגש שחותכים עליו חלות שעשוי מזכוכית ומעץ [challah board] - ע"י לקמן, סעי' ז'.

ה. קריסטל (crystal): האם נכלל בזכוכית.

1. טבילה עם ברכה – טבילת כלים (פרק י"א סעי' קצ"ב*), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תנ"ח), הכשר כלים (פרק י"ב סעי' ל'), טבילת כלים כהלכתה (פרק ב' סעי' ד', לוח חומרי הכלים אות ל"ט), מים רבים (פרק ה' סעי' ב').

ו. **קורל (corelle)**: האם נכלל בזכוכית.

1. טבילה עם ברכה.
  - (א) אורחות הבית (פרק ט' הע' ח').
  - (ב) ל"ט מלאכות (רביעט, ח"ד עמ' תתשס"ו).
  - (ג) קונ' טבילת כלים (אות ג').
  - (ד) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תנ"ח).
  - (ה) הל' שונות הנוגעות לשבת (ארטסקרול, עמ' קכ"א).
  - (ו) ס' הכשרות (פרק ד' סעי' כ"ד).
2. טבילה בלי ברכה.
  - (א) מנוחת אמת (פרק כ"ט פ"ב אות נ"ז).
  - (ב) הכשר כלים (פרק י"ב סעי' כ"ח).
3. אינו צריך טבילה.
  - (א) אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות ס"ט, עמ' ר"ט) – "ושאלתי את רבינו בענין כלי קורל שהם כלים בינוניים בין חרס לזכוכית, איך יהיה דינם לגבי טבילה ולגבי הכשרה, שהמדענים אומרים שהם ממש (שיהי) [שיעי] ולא בלעי, אבל אינם נעשים כזכוכית וגם אי אפשר לתקנם כזכוכית. והשיב רבינו שמאחר שאי אפשר לתקנם כזכוכית, אינם בכלל גזירת זכוכית, דאינם דומים למתכות ואין צורך טבילה".
  4. מראי מקומות.
    - (א) טבילת כלים כהלכתה (לוח החומרים הע' ל"ב) – "שלא ברור האם הכלי עשוי כולו מזכוכית או שיש בתוכו חומרים נוספים..."

ז. **פיירקס (pyrex)**: האם נכלל בזכוכית.

1. טבילה עם ברכה – הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ס"ד, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ט'), שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ה עמ' כ"ד אות א', ח"ז עמ' כ"ב אות א', בענייני יו"ד עמ' ק"מ אות ג'), יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' י"ב), אורחות הבית (פרק ט' סעי' ג'), טבילת כלים (פרק י"א סעי' קע"ה), ל"ט מלאכות (רביעט, ח"ד עמ' תתשס"ו), מנוחת אמת (פרק כ"ט פ"ב אות נ"ו), קונ' טבילת כלים (אות ג'), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תנ"ח, עמ' תס"ב), הבית היהודי (ח"ט סי' ל"ח סעי' ו', סי' מ"ב סעי' א'), הל' שונות הנוגעות לשבת (ארטסקרול, עמ' ק"כ), ס' הכשרות (פרק ד' סעי' כ"ד), טבילת כלים כהלכתה (פרק ב' סעי' ד', לוח חומרי הכלים אות ל"ג), מים רבים (פרק ה' סעי' ב').

ח. **דורלקס (duralax)**: האם נכלל בזכוכית.

1. טבילה עם ברכה.
  - (א) הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ס"ד, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ט').
  - (ב) שבט הלוי (טבילת כלים פרק י"א הע' ל', קובץ מבית לוי ח"ה עמ' כ"ד אות א', בענייני יו"ד עמ' ק"מ אות ג').
  - (ג) יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' י"ב).
  - (ד) עי' חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ד' אות ג', עמ' כ"ה) – "דורלקס, אם הוא ודאי מגוי, חייב בטבילה בברכה".
  - (ה) אורחות הבית (פרק ט' סעי' ג').
  - (ו) טבילת כלים (פרק י"א סעי' ל"ז).
  - (ז) מנוחת אמת (פרק כ"ט פ"ב אות נ"ו).
  - (ח) הבית היהודי (ח"ט סי' ל"ח סעי' ו', סי' מ"ב סעי' א').
  - (ט) קונ' טבילת כלים (אות ג').
  - (י) הל' שונות הנוגעות לשבת (ארטסקרול, עמ' קכ"א).
  - (יא) ס' הכשרות (פרק ד' סעי' כ"ד).
  - (יב) טבילת כלים כהלכתה (פרק ב' סעי' ד', לוח חומרי הכלים אות י').
  - (יג) מים רבים (פרק ה' סעי' ב').

ט. **קורניג (corningware)**: האם נכלל בזכוכית.

1. טבילה בלי ברכה – מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תנ"ח, עמ' תק"ל, פרק י"ח הע' ט"ו).
2. טבילה עם ברכה – אורחות הבית (פרק ט' הע' ח').

י. מראי מקומות.

1. חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ה' אות א', עמ' כ"ז) – "עיין פר"ח דכלי זכוכית יש להקל בספיקו. ואע"ג דמיקרי דבר שיש לו עיקר בתורה מ"מ לא חמיר כדאורייתא לענין ספיקות, אלא בדברים מסויימים מחמירין".
- חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ה' אות ב', עמ' כ"ז) – "כוס שעשוי באופן שהוא מעורב מפלסטיק וזכוכית, צ"ע אם חייב בטבילה. וכן צ"ע האם אזלינן בתר רוב בזה".

ח [פ] פלסטיק (plastic).

א. מיקל: אין צריך טבילה.

1. חזו"א (ארחות רבנו ח"ג עמ' פ"ה, ע"י דינים והנהגות יו"ד פרק א' אות כ"ב, חוט שני טבילת כלים פרק א' ס"ק ה') [לשונו מובא לקמן], שבת ח"ב עמ' שכ"ט אות א' ס"ק א' [לשונו מובא לקמן], קונ' הזכרונות שנדפס בס' מלאכת שמואל [דרזי] עמ' י"ז אות ג', שערי ציון ח"ב עמ' רי"ט אות ו' [לשונו מובא לקמן] – "הגרח"ק שליט"א [זצ"ל] אמר לי ששאל כמה פעמים את מרן החזו"א בנוגע לכלי ניילון וכלי פלסטיק מחו"ל ואמר לו שאין צריך להטבילם דהוי ככלי זפת ... שזוכר שמרן אמר לו בנוסף שרק כלי מתכות וזכוכית טעונים טבילה".
- חזו"א (ארחות רבנו ח"א עמ' שע"ז אות י"ט) – "מו"ר שאל את מרן החזו"א זצ"ל אם כלי ניילון הבאים מחו"ל טעונים טבילה, וענה מרן זצ"ל בבדיחותא שהם כסוג כלי זפת היוצא מהעץ ולמעשה לא הצריכו להטבילו כמו כלי זפת".
2. הגרי"א הענקין זצ"ל (עם התורה מהדורא א' ח"י עמ' ה').
3. קהילת יעקב (הגרח"ק זצ"ל שערי ציון ח"ב עמ' רי"ט אות ו') – "א"צ".
4. חלקת יעקב (יו"ד סי' מ"ה) – "נלפענ"ד דאין לטובלן, דרק לענין זכוכית מבוואר בסוף ע"ז הואיל וכי נשתברו יש להן תקנה, וכפירש"י שם חזי לתקניהו על ידי התכה ככלי מתכות דמי, ודוקא זכוכית דע"י התכה יכול לתקניהו כמו מתכות דמי למתכות, אבל הני כלים דכי נשתברו אי"א לתקן, אפילו אם אפשר להשתמש עוד קצת עם השברים ע"י חכמת החעמי, אזי פנים חדשות יבא לכאן ולא דמי לכלי מתכות או זכוכית, ואף כפי הנאמר לי מפי מומחין בזה דאף בכלים הללו אפשר לתקן על ידי התכה לחוד כמו כל מתכות ג"כ אין לנו מעצמנו לחייבם בטבילה ויבא לידי ברכה לבטלה, ויש לדמות להא דמג"א ומחצה"ש סוף סי' ש"א ס"ק נ"ח דכיון דבימיהן לא היתה הגזירה, משה"כ אף האידנא דשייך לגזור לא נגזור מעצמינו, והביא כן מב"י או"ח סימן י"ג לענין לבוש בטלית עם ציצית פסולין בכרמלית ע"י שם – והכ"נ כיון דבימיהן לא הי' מיני כלים הללו ולא נתחייבו בטבילה, אין בידינו לחייבן בטבילה, ואף שיש לדחוק ולדחות ראיה זו, מ"מ לפע"ד אין לטבולן אף בלי ברכה – אכן מי שירצה להחמיר לטבולן אין מזניחין אותו, כנלפע"ד בהוראה זו – אם יסכימו גם שארי הרבנים, כי זו שאלה כללית הנוגעת לכל העולם, ואין לרב יחיד לפסוק בזה".
5. אג"מ (לתורה והוראה ח"א עמ' י"א, ח"ב סוף עמ' כ') [לשונו מובא לעיל], ע"י עמ' מ"ב, ח"י עמ' י"ד אות ח') – "שהפלסטיק אינה צריכה טבילה דלאו זכוכית היא".
- אג"מ (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תקצ"ב, י"ד משה מכתב א' אות ט"ז עמ' קט"ז) – "שאלה: איזה חומר פטור לגמרי מטבילה. תשובה: כלי פלסטיק פטורים לגמרי".
6. אמת ליעקב (דברי חכמים יו"ד אות ל"ז) – "בודאי לא צריך טבילה".
7. באר משה (ח"ב סי' נ"ג) – "אינם צריכים טבילה".
8. חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות צ"ו) – "אמר הרב בלשון חריף דזה דבר פשוט אצלו דכלים העשויים מפלאסטיק אינם צריכים טבילה".
9. הליכות אבן ישראל (מועדים ח"א עמ' ל"ט אות ע"ז) – "כלים העשויים מפלסטיק שקנה מגוי, אין צריך טבילה".
10. ציץ אליעזר (ח"ז ס' ל"ז) – "הכלי הפלסטיק אינם טעונים טבילה כלל, כי בודאי הברור שאינם בכלי מתכת וגם אינם ככלי זכוכית".
11. הגריש"א זצ"ל (פסקי הלכות קרו"ל יו"ד אות ט"ז, ה' טבילת כלים אות ה', מנשים באהל יו"ד אות מ"ב, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ט', מטבח כהלכה פרק י"ב סעי' ו') – "וכן הכלים הנעשים מחומר סינטטי כגון פלסטיק או ניילון אין צורך להטבילם כלל, כיון שאינם מקבלים טומאה".
12. שבט הלוי (מבית לוי ח"ה עמ' כ"ד אות ב', ח"ז עמ' כ"ב אות ב', ח"ד עמ' כ"ג אות ב', חט"ו עמ' ע"ו אות ה', בענייני יו"ד עמ' קמ"א אות ה') – "כלי פלסטיק נהגו העולם שלא לטובלם [וכן ידוע בשם החזו"א זצ"ל]".
13. יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' ח', הליכות עולם ח"ז עמ' רנ"ה ד"ה והנה).
14. חוט שני (שבת ח"ב עמ' שכ"ט אות א' ס"ק א') – "כלי פלסטיק, [אפילו כלי פלסטיק שאינם חד-פעמיים] אמר מרן החזו"ן איש שאין צריך להטבילם בטבילת כלים".
- חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ה', עמ' כ"ו) – "וכך מנהג העולם שלא לטבול כלי פלסטיק, והיינו משום דאפילו אם נאמר דאפשר להתירן ולחזור ולעשות מהם כלים, מ"מ חכמים גזרו על כלי זכוכית, ורק זכוכית בכלל. וגם בלא זה, כיון שהנידון הוי בגזירה דרבנן, ולא מציינו יותר אין לנו לחדש יותר ולהצריך טבילה. וכך מטו משמיה דחזו"א שאמר שכלי פלסטיק הנקחין מן הגוי אינם חייבים בטבילת כלים".
15. אורחות הבית (פרק ט' סעי' ג', ע"י תשובות והנהגות ח"א סי' תנ"א ד"ה ושמעתי) – "כלי פלסטיק, ניילון ובקליט אינם צריכים טבילה, כך הוא דעת רוב הפוסקים, וכן המנהג, אף שיש מחמירים להטבילם בלי ברכה".
16. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שכ"ח) – "האם טובלים כלים העשויים מפלסטיק. תשובה: לא".
17. טבילת כלים (פרק י"א אות קמ"ז) – "כלי סעודה העשויים מניילון, פלסטיק או בקליט, אינם צריכים טבילה. המחמיר על עצמו להטבילם, יטביל בלא ברכה".
18. אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' י"ז אות ח') – "כלי אלומיניום ופלסטיק אינם צריכים טבילה".
19. הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות א') – "ואין נוהגים להחמיר בזה".
20. ל"ט מלאכות (רביעט, ח"ד עמ' תתשס"ז).
21. ע"י ודרשת וחקרת (ח"א יו"ד סוף סי' י"ב) – "המיקל בודאי לא הפסיד (והחלקת יואב ס"ל דבדוקא לא יטבול) והרוצה להחמיר יחמיר לעצמו בלא ברכה".
22. מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תנ"ח) – "most authorities".
23. הבית היהודי (ח"ט סי' ל"ח סעי' י') – "והמחמיר על עצמו להטבילם בלי ברכה – תבוא עליו ברכה".
24. הל' שונות הנוגעות לשבת (ארטסקרול, עמ' קכ"א) – "most authorities".

25. ס' הכשרות (פרק ד' סעי' כ"ה) – "נתפשט המנהג".

ב. מחמיר: צריך טבילה.

1. עי' שערים מצויינים בהלכה (סי' ל"ז ס"ק ד') – "כל מיני כלים הנ"ל, אם נשברו יש להם תקנה ע"י התכה באש הוי ככלי זכוכית, וצריך טבילה".

ג. טבילה בלא ברכה.

1. מנחת יצחק (ח"ג סי' ע"ו, סי' ע"ז אות ב', סי' ע"ח אות א') – "והנה בנוגע לכלי פלאסטיק אם צריך טבילה, כבר נשאלתי איזה פעמים בזה, והשבתי דיטבילים בלא ברכה, צריכים טבילה, מטעם המבואר בדרכי תשובה (שם ס"ק י"ד) בשם ת' אוהל אברהם, לענין כלי עצם שיש להם תקנה אם נשברו, ובלא ברכה, משום הטענה שטען בס' מלמד להועיל (יו"ד סי' מ"ט), דיש לדון כיון דכלי זכוכית גזרת חכמים, אולי לא גזרו רק על כלי זכוכית ולא על שאר כלים דאפשר להתיכם, וכן ראיתי במסגרת השלחן על הקש"ע (סי' ל"ז), בכלים של פורציליין שיש להם תקנה כשנשברו, שיטבילים בלא ברכה עיין שם".
2. קנין תורה בהלכה (ח"ב סי' פ"ד אות ז') – "נתפשט המנהג לטובלם בלא ברכה".
3. עי' פסקי בושם (פרק כ"ה סעי' ט"ו) – "שמעיקר הדין אינם צריכים טבילה, אבל לתחילה היכא דאפשר יש לטובלם בלי ברכה, וכן הנהיג בביתו להטביל את כלי הפלסטיק".
4. הגר"מ ניישלאס זצ"ל (חיי הלוי ח"ד ס' נ"ו אות ג', הרב דסקוויירא).
5. חיי הלוי (ח"ד סי' נ"ו אות ג') – "ועכ"פ אם אינו קשה לו וודאי יש לתחילה להטבילם בלא ברכה".
6. ברכת ראובן שלמה (ח"ח סי' נ') – "יש להטבילם בלא ברכה".

ד. שאר כלים שיש להם תקנה ע"י היתוך.

1. מחמיר: טבילה עם ברכה.
- א) דרכ"ת (ס"ק י"ד) – "ועי' בשו"ת אהל אברהם סי' כ"ד שנשאל בכלי עצם אשר חדשים מקרוב באו שהמציאו כלי עצם שיש להם תקנה להתיכם באש אם צריכין טבילה ככלי זכוכית שדינם ככלי מתכות משום שניתך באש והסכים לדברי השואל שכן הוא ההלכה דכל כלי עצם שיש להם תקנה בהתכה באש צריכין טבילה וכדין כלי זכוכית עיין שם".
2. מיקל: אין צריך טבילה.
- א) עי' מלמד להועיל (יו"ד סי' מ"ט) – "לענין טבילת כלי עצם מביא הרב בעל דרכי תשובה בסי' ק"כ בשם שו"ת אהל אברהם סי' כ"ד דאופן כלי עצם שאפשר להתיכן כמו כלי זכוכית צריכין טבילה כמו כלי זכוכית. ואני לא ראיתי אותן בלי עצם, גם יש לדון כיון דכלי זכוכית גזירת חכמים אולי לא גזרו רק על כלי זכוכית ולא על שאר כלים אף דאפשר להתיכן".
- ב) חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ה' ד"ה ולפי, עמ' כ"ז) – "דהא התם הוי בגררא דטומאה ... דלא כדברי האהל אברהם".
3. טבילה בלי ברכה.
- א) עי' מסגרת השלחן (על הקצור שו"ע סי' ל"ז ס"ק א') – "ואפשר דכלים של פורציליין של עכשיו שנשברו מחזירין השברים להתיכן כמו כלי זכוכית ועכ"פ אין לברך על טבילתם".
- ה. מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק ז'), מים רבים (פרק ה' סעי' ה').
1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Should we toivel plastic ice-cube-trays?

R' Y. Berkovits wrote: It's kedai (maybe it's meltable) without a beracha.

ו. ניילון.

1. אין צריך טבילה – חזו"א (לשונו מובא לעיל), הגריש"א זצ"ל (לשונו מובא לעיל), אורחות הבית (פרק ט' סעי' ג'), לשונו מובא לעיל), טבילת כלים (פרק י"א אות קט"ז, לשונו מובא לעיל).

ז. בקליט.

1. אין צריך טבילה – אורחות הבית (פרק ט' סעי' ג'), לשונו מובא לעיל), טבילת כלים (פרק י"א אות כ"א, אות קמ"ז, לשונו מובא לעיל), טבילת כלים כהלכתה (לוח חומרי הכלים אות ז').

ח. גומי (rubber).

1. אין צריך טבילה – מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תנ"ח), הל' שונות הנוגעות לשבת (ארטסקרול, עמ' קכ"א), טבילת כלים כהלכתה (לוח חומרי הכלים אות ט').

ט [אלומיניום (aluminum) ושאר מתכת שאינו מפורש בפסוק, כגון נירוסטה (stainless steel), פלדה וכדו'.
א. מחויב מן התורה.

1. עי' תפארת ישראל (קוני' יבקש דעת ריש סדר טהרות אות מ"ד) – "ולפע"ד זה לאו דוקא דהרי בעתים הללו מצאו הטבעיי' כמה מיני מתכות חדשים שלא שערום אבותינו. והגם שי"ל שהם כולן בכלל אלו הו' מינים שזכר הגאון זצוק"ל, עכ"פ צ"ל שש שמות של מתכות הנ"ל הן לאו דוקא, אלא כל הנרקע בפטיש רקועי פחים נקרא מתכות".
2. שבת הלוי (טבילת כלים פרק י"א הע' קי"ג), קובץ מבית לוי ח"ה עמ' כ"ד אות א', ח"ו עמ' כ"ב אות א', ח"ז עמ' כ"ג אות א', חט"ו עמ' ע"ו אות ד', בענייני יו"ד עמ' ק"מ אות ד') – "בכלל כלי מתכות כל סוגי המתכות ברזל נחושת ובדיל וכן סוגי המתכות שנתחדשו בדורות האחרונים כמו אלומיניום ונירוסטה".
3. עי' חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ד', עמ' כ"ה).
4. הגר"נ קופשיץ שליט"א (קוני' טהרת הכלים אות ב').
5. יבקש תורה (שו"ע סי' פ"ח אות י').
6. ברכת ראובן שלמה (ח"ח סי' מ"ה, סי' מ"ט) – "ולענין כלי אלומיניום ונירוסטה של גוי פשוט הוא דחייבין טבילה מן התורה, דלא כאגרות משה...".
7. מ"ם רביים (פרק ה' סעי' ג').

ב. אינו דאורייתא.

1. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' כ"ב) – "הנה כלי אלומיניום שהיא מתכת חדשה שלא נזכרה בקרא נראה דמה"ת אינם צריכים טבילה, דממה שנקט הקרא שש מינים בשמותיהם ולא נקט כלל כל כלי מתכות מוכרחין לומר דדוקא הני מקבלין טומאה וצריכין טבילה ולא כלים ממזינים אחרים דהתורה שניתנה מפי הקדוש ברוך הוא הרי הוא ברא את כל מיני המתכות שבעולם אף אלו שלא ידעו האינשי ואם היו בדין טומאה וטבילה לא היה להקרא לפרט אלו, וגם כיון דכלי זכוכית שהוא ג"כ דבר הניתך והיה טהור מדאורייתא וגם רבנן שגזרו על כלי זכוכית לא היתה עיקר גזירתם בשביל דדמי למתכות אלא בשביל דדמי לכלי חרס בזה שתחלת בריאתן מן החול כדאמר ר"ל בשבת דף ט"ו ורק אחרי שגזרו טומאה החמירו שיטמא אף מגבן ככלי מתכות ולר' אשי הוא רק מטעם דדמו לכלי חרס עיין שם, וא"כ מוכרחין לומר דלא כל מתכות הם בדיני טומאה אלא הששה מינים שנאמרו בפירוש, ולכן לא היה שייך לגזור בשביל זה מאחר שאינו מהששה מינים שלכן היתה הגזירה משום כלי חרס, וממילא גם טבילה מדין כלים חדשים אולי אין להצריך דהא בפרשה ההוא נאמר גם דיני טבילת כלים, אבל נראה דטבילה מזרבנן צריך כמו כלי זכוכית שא"ר אשי הואיל וכי נשתברו יש להם תקנה ככלי מתכות דמו, שטעם זה איכא בשאר מיני מתכות עוד יותר, ואף שר' אשי אינו סובר טעם זה בזכוכית לטומאה בשבת, והתוס' בשבת הזכירו שר' אשי רק לטבילת כלים חדשים סובר טעם זה ולא לענין טומאה ולא כתבו טעם, ונראה דהוא מחמת דאיתא בביצה דף ז' אפוש טומאה מזרבנן לא מפשינן לענין שלל של ביצים אף שגזרו לאסור לאכילה, ובתוס' מנחות דף ס"ט ד"ה דבלע הביאו בשם ר' האי גאון שלא גזרו לאפוש טומאה לענין עיכול עיין שם, דלכן לא היו גוזרין טומאה על כלי זכוכית בשביל הדמיון למתכות כיון שרק אלו הששה מינים נאמרו ולכן הוצרכו לגזור משום כלי חרס, אבל לטבילה בכלים חדשים גזרו אף בשביל הדמיון למתכות".
- א) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות ל') – "שעל טבילת כלי אלומיניום אין לברך, דיש סברא גדולה שרק המיני מתכות הנזכרים בפסוקים חייבים בטבילה".
- ב) אג"מ (י"ד משה מכתב א' אות ט"ו, עמ' קט"ו) – "יש לברך גם על טבילת כלים שנעשו משאר מתכות שלא נזכרו בקרא, כגון אלומיניום, משום דאינם גרועים מזכוכית שמברך".
- ג) אג"מ (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תקצ"א) – "שאלה: בטבילת כלים, האם רק על כלים הנזכרים בפסוק צריך לברך, או גם על אלומיניום וכד' יש לברך. תשובה: יש לברך גם על טבילת כלים שנעשו משאר מתכות שלא נזכרו בקרא, כגון אלומיניום משום דאינם גרועים מזכוכית שמברך".
2. עי' תשובות והנהגות (ח"א סי' תנ"א) – "ומיהו נראה דלא דמי לכלי פלסטיק וניילון וחייבין להטביל אלומיניום בברכה דלא גרע מכלי זכוכית דכלי אלומיניום דומה יותר למתכות, דהא משמעות הגמרא בשבת ט"ז דכלי זכוכית 'ככלי מתכות שויניהו' ומשמע דלכל הפחות כל סוגי כלי מתכות הם וודאי בכלל גזירה זו דיש להם תקנה. וא"כ כל מיני המתכות חייבים עכ"פ בטבילה מזרבנן, ואפשר שצריכים טבילה גם מהתורה, ומה שנתפרשו סוגי המתכות שהיו במדין הוא משום דשם אמר אלעזר הכהן הדינים למעשה בכלי מדין לאנשי הצבא ולכן פירש סוגי הכלים שהיו שם. ועוד העירוני למש"כ באג"מ (יו"ד ח"ב סי' קס"ד) דיתכן דבשאר סוגי מתכות יש תערובות משהו סוגי מתכות הנזכרים בתורה ע"ש. ועיין בתפארת ישראל בקונטרס 'יבקש דעת' מביא שהיום מצאו הטבעיים מיני כלי מתכות חדשים ודינם ככלי מתכות, וכן בעה"ש ק"כ (כ"ג) דכל סוג מתכת שהוא חייבין בטבילה, ובס"ס טבילת כלים מביא בשם הגר"י קמנצקי צ"ל שאין חיוב מה"ת במה שלא נזכר בפסוק בתוך שש מינים (זהב, כסף, נחושת, ברזל, בדיל ועופרת), ומצדד דאפשר דגם מזרבנן אינם חייבים בטבילה ע"ש. ואפשר שתלוי שאם עיקר חיוב טבילה בכלים חדשים הוא מזרבנן וזה דעת הרמב"ם פי"ז ממאכלות אסורות ה"ה, והריטב"א והר"ן בע"ז דף ע"ה א, אז החיוב בסוג מתכות ואלומיניום בכלל, אבל אם חיוב הטבילה הוא מה"ת וכמ"ש התוס' ורש"י בע"ז שם ורוב הראשונים, א"כ אפשר שאין לנו אלא כפי המבואר בתורה, והוסיפו חז"ל רק זכוכית. ומיהו שמעתי שכאן, בדרום אפריקא משתמשים בתערובות ברזל, בדיל ואלומיניום, אבל יש דברים כגון בקופסא למשקאות נהגו רק באלומיניום, ואם כן שימוש שונה, ואולי כה"ג כיון שאינו מבואר בפסוק שמפורט בו שש מינים דוקא לא נעשה כמותו, אבל מזרבנן ודאי ראוי לחייבו שדומה ממש כמוהו, ואם גזרו בכלי זכוכית אף שבא מן החול כיון שדומה למתכות כ"ש כאן שחשוב ומשמם כמוהו ממש, ולפי זה יכולים לטבול בברכה שמצוה דרבנן, אבל לענין חיוב דאורייתא עדיין צ"ב".

ג. טבילה עם ברכה [אולי דאורייתא, אולי דרבנן].

1. שרגא המאיר (ח"ב סי' פ"ג) – "בכלים ממש של אלומיניום צריכין בודאי טבילה ואפילו בברכה, וכן עמא דבר".

2. הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ל"ו, מנשים באהל יו"ד אות מ"א, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ה') – "כלים מאלומיניום יש להטביל בברכה".
3. רבבות אפרים (ח"ד עמ' ת"כ ד"ה כעת) – "כעת טילפן לי אחד ושאל אם צריך להטביל כלי אלימנאום ועניתי דכן ובברכה".
4. עי' חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ד' אות א', עמ' כ"ה).
5. חיי הלוי (ח"ד סי' נ"ו אות ג').
6. טבילת כלים (פרק י"א סעי' ג', סעי' קמ"ב) – "הרי הם ככל כלי מתכת, וטעונים טבילה בברכה".
7. הל' שונות הנוגעות לשבת (ארטסקרול, עמ' ק"כ).
8. טבילת כלים כהלכתה (פרק ב' סעי' ג', לוח חומרי הכלים אות ג').

ד. טבילה בלי ברכה.

1. אמת ליעקב (הע' נ"א, עי' מכתב בסוף ס' טבילת כלים, עי' דברי חכמים יו"ד אות ל"ז) – "ולמעשה יש להתנהג לטבול כלי אלומיניום בלי ברכה".
2. חשב האפוד (ח"ג סי' ע', הליכות חנוך פרק ב' אות צ"ג) – "הי' נראה לי שאין כלי אלומיניום מקבלים טומאה ולא צריכים טבילה אם נקחים מעכו"ם. והי' רצוני לקבוע כן להלכה לפטור כלי אלומיניום מטבילה. אולם הרצייתי הדברים לפני הגאון שר התורה מטשעבין, ולא הסכים לדבר, באמרו ומי יודע ושמא זה מין ברזל, וכמובן משכתי את ידי. אכן אני מונע את עצמי לברך על טבילת כלים האלה, ואני מקבל כל טענה קלה לפטור כלי אלומיניום מטבילה".
3. הגרש"א זצ"ל (פתחי הלכה [עברית] פרק ז' הע' כ"ב, מטבח הכשר ארטסקרול עמ' ת"ל) – "שלא לברך על טבילת כלי אלומיניום, וצירוף לזה שיש להסתפק שמא בא מבעלות יהודי ואינו חייב בטבילה גם מטעם זה. ואף שאין למנוע מלברך על כלי מתכת מטעם זה לבד, מ"מ בכלי אלומיניום יש לצרפו לסניף שלא לברך".
4. מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תנ"ח, עמ' תקכ"ט).

ה. מיקל, אינו חייב בטבילה.

1. אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' י"ז אות ח') – "כלי אלומיניום ופלסטיק אינם צריכים טבילה".

ו. נירוסטטה (stainless steel).

1. מחויב מן התורה – שבט הלוי (לשונו מובא לעיל), ברכת ראובן שלמה (לשונו מובא לעיל).
2. טבילה עם ברכה – טבילת כלים (פרק י"א אות ק"נ), טבילת כלים כהלכתה (פרק ב' סעי' ג', לוח חומרי הכלים אות כ"ד).

ז. פלדה.

1. טבילה עם ברכה – טבילת כלים כהלכתה (פרק ב' סעי' ג', לוח חומרי הכלים אות כ"ט).

ח. מראי מקומות.

1. ערה"ש (סעי' כ"ג), הו"ד בטהרת ישראל (סעי' ד') – "לא כל הכלים טעונים טבילה אלא כלי מתכות כדכתיב [במדבר לא, כב] אך את הזהב ואת הכסף וגו' ולכן כל כלי מאיזה מין מתכת שהוא צריך טבילה".
2. הגר"י בעלסקי זצ"ל (הלכה ברורה טבילת כלים הע' ז') – "שבעיקר באלומיניום צריך להשתדל ביותר להטבילו אחר כלי שמחויב טבילה בברכה".
3. חלקת בנימין (ס"ק ה', בי' סעי' א' ד"ה של [עמ' רס"ו]) – "בדעת הערה"ש ... חייב מה"ת. מיהו באג"מ ... מדרבנן".

י. קוניא: מצופה (coating).

א. מקור הדין.

1. ע"ז (דף עה:): – "קוניא. פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אמר: כתחלתו, וחד אמר: כסופו. והלכתא: כסופו".
2. רש"י (ע"ז דף עה: ד"ה קוניא) – "קוניא. פלומיר"י תחלתו של חרס וחופין אותן בחופיא של אבר ותשמישו ע"י צונן וניקה מן העובדי כוכבים".

ב. דרבנן או דאורייתא.

1. דרבנן – קריית ספר (הל' מאכ"א פרק י"ז, "וחרס השועין באבר לא הוו אלא מדרבנן"), בנה"ג (הג' ב"י ס"ק ל"ג), עי' פמ"ג (או"ח מש"ז סוף סי' תנ"א, "ובברכה טובל זכוכית ומתכות, אבל חרס מצופה אבר בפנים ובחוץ אפשר נמי טובל בברכה, ושם [בטור] כתב בפנים"), חכ"א (בינת אדם כלל פ"ד, "בסעודות גדולות נוהגין להשאיל כלי חרס מצופין ... דטבילת כלים אלו לכולי עלמא אינו אלא מדרבנן"), הו"ד בפת"ת (ס"ק ט'), אלף המגן (סי' תרכ"ה ס"ק ל"ב), ערך השלחן (ס"ק י"ז), בן איש חי (שנה ב' פ' מטות אות ט"ז), דרכ"ת (ס"ק ט"ז), עי' בכנה"ג שם שכ' דכלים המצופים באבר א"צ טבילה מה"ת אלא מדרבנן"), שבט הלוי (ח"ד ריש סי' צ"א, קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קמ"ב אות י"א), חלקת בנימין (ס"ק כ"ח, בי' סעי' ו' ד"ה כלי [עמ' רע"ו]).
2. מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק ח').

ג. מצופה מבפנים או אפילו מבחוץ: ראשונים.

1. רק מצופה מבפנים – תוס' (ע"ז דף עה: ד"ה והלכתא, "והלכתא כסופו. היינו כלים שמחופין באבר מבפנים אבל אם מחופין מבחוץ וכן כלי עץ המחושקין סביב ברזל מבחוץ אפילו למ"ד הכל הולך אחר המעמיד אין צריכין טבילה כיון דאין משתמשין בהן דרך המתכת דכלי סעודה האמורים בפרשה היינו משתמשין בהן"), רא"ש (ע"ז פרק ה' סי' ל"ה), נמוקי יוסף (ע"ז דף עה: ד"ה מנא), ר' פרץ (הג' סמ"ק סי' קצ"ט אות ב'), פסקי רי"ד (ע"ז דף עה: ד"ה אמ'), טור (סעי' א' ב').
2. בין מצופה מפנים או מבחוץ – ראב"ה (סי' תס"ד ד"ה ואחרי, "ומאני דקוניא, בין מחופה בפנים בין מבחוץ ולא מבפנים, טעונין טבילה, שלא חילקו חכמים בפרק בתרא דעבודה זרה בין פנים לחוץ. וכן מצאתי בתשובת רש"י").
3. מצופה מבפנים ומבחוץ – י"א בר"ן (ע"ז דף לט: ד"ה והלכתא, "ומיהו איכא מ"ד דדוקא כשהוא מחופה מבית ומחוץ ולפיכך כל שאינו מחופה [מבפנים] טבילתו בלא ברכה").
4. מראי מקומות – ח"י חת"ס (ס"ק א', לשונו מובא לקמן).

ד. הלכה: מצופה בפנים.

1. יטבול – מחבר (סעי' א'), פר"ח (ס"ק ז').
2. יטבול בלי ברכה – מאירי (ע"ז דף עה: ד"ה כלי, "הורו רבותי שמטבילין אותם בלא ברכה"), או"ה (כלל נ"ח דין פ"ב, "וה"ה אפ"י כלי חרס המחופין באבר מבפנים נהוג עלמא להטבילין בלא ברכה. וטוב להטבילין עם כלים אחרים בברכה דיש מאותן שנחפו מבפנים שנחפו כדי שלא יבלעו כ"כ"), רמ"א (סעי' א', דר"מ ס"ק ה', "וכן נוהגין"), לבוש (סעי' ו'), ערה"ש (סעי' כ"ח), ברכת הבית (שער ל"א סעי' י"ב, עצי העולה ח"ב הל' טבילת כלים סעי' ב'), הליכות עולם (ח"ז עמ' רנ"ז), ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ד'), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תנ"ט).
- א) דהציפוי בפנים אינו אלא לנוי – ט"ז (ס"ק ג'), דהציפוי בפנים אינו אלא לנוי, באה"ט (ס"ק ב').
- ב) טוב להטבילין עם כלים אחרים בברכה – או"ה (כלל נ"ח דין פ"ב, לשונו מובא לעיל), ש"ך (ס"ק ה'), באה"ט (ס"ק ב'), עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' ב'), חלקת בנימין (ס"ק י"ט).

ה. הלכה: מצופה רק בחוץ.

1. יטבול בלי ברכה – לבוש (סעי' ו'), ש"ך (ס"ק ד'), בית לחם יהודה (ס"ק ג'), באה"ט (ס"ק ב'), ברכת הבית (שער ל"א סעי' י"ב, עצי העולה ח"ב הל' טבילת כלים סעי' ב'), חלקת בנימין (ס"ק י"ח).
2. אין צריך טבילה – מחבר (סעי' א'), פר"ח (ס"ק ז'), חכ"א (כלל ע"ג סעי' א'), אבל אם מצופין מבחוץ אין צריך טבילה, ערה"ש (סעי' כ"ח, לשונו מובא לקמן), ס' יהושע (פסקים סי' י"ט, לשונו מובא לקמן).
- א) דעת הרמ"א: מחלוקת, הפר"ח (ס"ק ז') הו"ד בדגול מרבבה (מהדו"ת על המחבר סעי' א') כ' שצריך טבילה בלי ברכה. משא"כ הערה"ש (סעי' כ"ח, לשונו מובא לקמן) כ' של"צ טבילה. ועי' חלקת בנימין (ציונים ס"ק נ"ו, ובי' סעי' ו' ד"ה כלי [עמ' רע"ו]).
- ב) חלקת בנימין (ציונים ס"ק נ"ח) – "ובחכ"א ... מיהו קצת משמע שיש שם חסרון לשון בהעתקת דברי הרמ"א באופן דהך מילתא לא כתב אלא אליבא דהמחבר".
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק נ"ג).

ו. הלכה: מצופה בפנים ובחוץ.

1. יטבול עם ברכה – לבוש (סעי' ו'), פר"ח (ס"ק ד', ס"ק ז'), לחם הפנים (ס"ק ו'), בית לחם יהודה (ס"ק ג'), דגול מרבבה (מהדו"ת על המחבר סעי' א'), פמ"ג (או"ה מש"ז סוף סי' תנ"א, לשונו מובא לקמן), גר"א (ס"ק ה'), באה"ט (ס"ק ב'), רע"א (על הרמ"א סעי' א', על הש"ך ס"ק ד'), ברכת הבית (שער ל"א סעי' י"ב, עצי העולה ח"ב הל' טבילת כלים סעי' ב'), הליכות עולם (ח"ז עמ' רנ"ז), שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קמ"א אות ט'), חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ו' אות א', עמ' כ"ח), חלקת בנימין (ס"ק י"ז), ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ג'), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תנ"ט).
- א) לענין מצופה בזכוכית, עי' לקמן.
2. מראי מקומות.
- א) ח"י חת"ס (ס"ק א') – "המעייין יראה כי יש בזה ד' דיעות. (א) דעת התוס' דהכל תלו' בפנים אבל המצופים בחוץ ולא בפנים לא בעי טבילה, וזהו דעת המחבר. (ב) דעת המרדכי דס"ל ה"ה בחוץ נמי בעי טבילה. (ג) דעת הר"ן דלא בעי טבילה עד שיהיו מצופים בפנים ובחוץ ולזה חשש הרמ"א ... (ד) אמנם דעת הסמ"ק אינו נראה כן אלא כל שהציפוי אינו עשוי להעמיד הכלי רק לנוי בעלמא לא בעי טבילה וא"כ אותן קדירות שלנו רובם אינו אלא לנוי אפילו מצופים בחוץ וגם בפנים מ"מ אין לברך עליהם לפע"ד ובט"ז וש"ך משמע דרמ"א נתכוון להסמ"ק וכן נרשם בש"ע ומה שנלעפע"ד כתבתי. ועמג"א סימן תנ"א ס"ק מ"ה משמע דיש לחוש מלברך וכסמ"ק וק"ל".
- ב) בזמן הזה, והמצופים גלייזר"ט - עי' לקמן.

ז. מצופה בזכוכית (glass) מפנים ומבחוץ.

1. דינם כמצופים באבר.
  - א) ערוך (ערך קניא) – "קוניא תחילתו חרש וסופו טחין אותו בזכוכית".
  - ב) נמוקי יוסף (ע"ז דף עה: ד"ה מנא) – "קוניא. כלי חרס שמחפין אותו מזכוכית או מיני מתכות".
  - ג) או"ה (כלל נ"ח דין פ"ב) – "ונהגינן לטבול אף המחופין בזכוכית דנידן לחומרא ככלי מתכות כדאי' לעיל".
  - ד) ש"ך (ס"ק ב') – "וכתב האו"ה כלל נ"ח דין ע"ט דהמצופים בזכוכית דינם כמצופים באבר".

- ה) פר"ח (ס"ק ד') – "ולדינא הכל אמת, שבין המצופים באבר ובין המצופים בזכוכית צריכים טבילה".
 ו) לחם הפנים (ס"ק ד') – "פר"ח".
 ז) בית לחם יהודה (ס"ק ב').
 ח) פמ"ג (או"ח סי' שכ"ג מש"ז ס"ק ה') – "ועיין לבוש [סעיף ז] כלי "חרס" הטעון טבילה, לכאורה חרס מצופה זכוכית מדרבנן".
 ט) באה"ט (ס"ק א').
 י) ערה"ש (סעי' כ"ט) – "דחיפוי בזכוכית הוי כציפוי במתכות".
 יא) עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' ב').
 יב) הליכות עולם (ח"ז עמ' רנ"ז).
 יג) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ג') – "כלי חרס המצופים מבפנים ומבחוץ באבר או בזכוכית, צריכים טבילה בברכה. ואם אינם מצופים אלא רק מבפנים, יטבילם בלא ברכה. [הליכות עולם ח"ז עמוד רנז]".
2. אינו צריכין טבילה.
 א) פר"ת (ס"ק ג') – "הרי"ף והרמב"ם והר"ן והמרדכי והר"פ וגם התוס' בשלהי ע"ז כלם סברי דמצופים באבר, אלא דהערוך פי' בזכוכית. ונראה דכיון דכולהו רבוותא לא אמרו אלא באבר, דוקא באבר הוא דדמי למתכות, אבל לא בזכוכית. ואיכא טעמא במלתא דכיון דזכוכית לא הוי אלא משום דדמי למתכות והוא לכלי חרס יחשב, לא החמירו בו להצריך כלי חרס דמצופין בו, דהא איכא למ"ד בש"ס דאפי' המצופין באבר אין צריך טבילה, אלא דאיפסיקא הלכתא בש"ס כמ"ד דצריכין טבילה, ולית לן לאסופי גם מצופי' בזכוכית, ואפי' מצופין פנים ואחור אין צריכין טבילה, וכן הוא פסקיה דמר"ן ודלא כהפר"ח".
 3. מטביל בלי ברכה [או יטביל עם כלים אחרים].
 א) כנה"ג (הג' הבי"ס ס"ק י"ח) – "נהגינן לטבול אף המחופים בזכוכית, או"ה כלל נ"ח אות ע"ט. ופשוט דלא ברכה קאמר או להטביל עם כלים אחרים".
 ב) שערי דעה (ס"ק א') – "דיטבלם בלא ברכה או יטבול עם כלי אחרת החייבת בטבילה ובברכה".
 ג) בן איש חי (שנה ב' פר' מטות אות ז') – "כלי חרס המצופין, בין אותם הבאים מערי אירופ"א שקורין אותם פרפורי, בין אותם המצופין שעושים פה עירנו, מטבילם בלא ברכה, אף על פי שהם מצופין מבית ומחוץ, משום דאיכא פלוגתא בזה וסב"ל, ואם יש לו כלי אחר שטעון ברכה בודאי יטבילם עמו ביחד כדי שתועיל הברכה גם לאלו".
 ד) דרכ"ת (ס"ק י"ט).
 ה) שבט הלוי (מבית לוי גליון ט"ו עמ' ע"ז אות י', בענייני יו"ד עמ' קמ"א אות י', עי' שבה"ל ח"ב סי' מ"ג על סי' ק"כ בש"ך ס"ק ב') – "המצופים זכוכית מבפנים ומבחוץ טובלם בלא ברכה והמצופים מצד אחד בלבד אף אם הציפוי מבפנים פטורים מטבילה".
 ו) שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ד אות ל"ב).
 ז) טבילת כלים (פרק י"א אות מ"ח) – "מטביל בלא ברכה".
 4. בזה"ז אינו חייב טבילה.
 א) אג"מ (אהלי ישרון ח"א פרק ג' הע' קכ"א) – "היות ואין הציפוי ממש. ואף שהחכמת אדם שם סעי' א' וערוך השלחן שם ס"ק כ"ט וד"ת שם ס"ק י"ח כתבו שחייב בטבילה צריך לפרש שכונתם הוא בכלים שיש להם קליפה של זכוכית ממש".
 1) עי' לקמן.
 5. מראי מקומות.
 א) חלקת בנימין (ציונים ס"ק ל"ח) – "ולכן נראה דטוב לטובלו עם כלי אחר".
- ה. מצופים בגלייזר"ט.
 1. מטביל בלי ברכה.
 א) יוסף אומץ (דיני טבילת כלים עמ' שמ"ה) – "כלי חרס המצופין בזכוכית, שקורין גלזוירניט, יש פילפול אם מחויבים בטבילה, לכן יש לטובלם בלי ברכה".
 ב) פמ"ג (או"ח מש"ז סוף סי' תנ"א) – "אבל חרס מצופה אבר בפנים ובחוץ אפשר נמי טובל בברכה, ושם [בטור] כתב בפנים. וגלייזר"ט שלנו בפנים ובחוץ או בפנים לחוד, בלא ברכה".
 ג) רע"א (על הש"ך ס"ק ד') – "ואם מצופה מבפנים ומבחוץ טעון ברכה. פר"ח. ומ"מ י"ל דוקא מצופי' באבר ממש אבל גלזוירט לא יברך עיין במשבצות זהב (א"ח סי' תנ"א סקל"א)".
 ד) תפארת ישראל (ע"ז פרק ה' אות פ"א) – "מיהו כלי חרס א"צ טבילה, רק המצופין אבר [גלאזירט] מבפנים או בחוץ או בשניהן יחד, יטביל בלא ברכה, ובאפשר יטבילם עם כלים הצריכים ברכה וודאי".
 1) מראי מקומות – עמודי אש (קונ' דיני או"ה סי' י"ג אות י"ז ד"ה והנה מבואר).
 ה) ערה"ש (סעי' כ"ט) – "ויראה לי דאולי בימים הקדמונים היו הכלים האלה מצופים בזכוכית דק שקורין גלייזר"ט ואלו ודאי צריכים טבילה דחיפוי בזכוכית הוי כציפוי במתכות וראיתי כלים כאלו וזמה נשתרבב המנהג דכלי פארצלעלאיי צריכים טבילה ולא דקדקו בין גלייזרט ובין אינם גלייזרט אך גם הגלייזרטי טוב לטובלן בלא ברכה".
 ו) עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' ב').
 ז) טבילת כלים (פרק י"א אות מ"ח) – "מטביל בלא ברכה".
 2. מה זה גלייזר"ט!

(א) דרכ"ת (ס"ק י"ח) – "בס' זר זהב ... דגלייזירי"ט אינו בכלל מצופה באבר ואין שום סברא שיברך על הטבילה חזק כיון שידוע דמעשה הגלייזיר היא שמערבין חול בעופרת וחול הוא רוב נגד העופרת ועוד כיון שלא נעשה בכבשן רק עושין אותו כמין צבע במים קרים עיי"ש".

(ב) חלקת בנימין (ס"ק י"א) – "וגלזירט הוא ציפוי דק בין של זכוכית בין של אבר ומאי דקילי טפי משאר ציפוי נראה משום **דאין בו ממשות אלא צבע בעלמא ולא חשיב**".

3. מראי מקומות – אג"מ (אהלי ישראל ח"א פרק ג' הע' קכ"א, לשונו מובא לעיל).

(א) חכ"א (כלל ע"ג סעי' א') – "ואמנם חכמים תיקנו טבילה לכלי זכוכית דכיון דהן שוין במקצת לכלי ברזל דאם נשתברו יש להם תקנה שיכול להתיכן והוא הדין כלי חרס המצופין באבר בפנים שקורין גלזירט אבל אם מצופין מבחוץ אין צריך טבילה ויש פוסטריין כלי חרס אפילו המצופין".

(ב) דרכ"ת (ס"ק כ"ח) – "ועי' בס' תפארת ישראל על המשניות ע"ז פרק ה' שכ' דאפי' מצופים באבר מבפנים ומבחוץ יטביל בלא ברכה עיין שם ועי' בשו"ת עמודי אש סי' י"ז שהביאו ומתמה עליו שנעלם ממנו דברי הפר"ח ושכ"כ זקיני הלבוש וכ' לתרץ דנשתנה עתה מלאכת ציפוי הכלים ממה שהי' בזמן הש"ס דבזמן הש"ס היה הציפוי בכדי שיהיה חזק כמו מתכות משא"כ בזה"ז שלא נעשה אלא לנוי ע"כ בכ"מ אין לברך עיין שם באורך".

(ג) חלקת בנימין (צינונים ס"ק נ"ג) – "וצ"ע בחכ"א דמשמע דטובל בלא ברכה שו"ר בספר יד יוסף שדחה דבריו וע"ע בדרכ"ת ס"ק כ"ה".

4. עי' או"ח סי' תנ"א סעי' כ"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ט. **להיפך: כלי מתכת המצופה בטיחה של מין חרס.** [האם אזלינן בתר "סופו" רק לחומר].

1. פסק לחומרא – רשב"א (ע"ז דף עה: ד"ה הא, "ופסקינן לחומרא כמהן דאמר כסופו וצריך טבילה"), ריטב"א (ע"ז דף עה: ד"ה והלכתא).

(א) לכאורה כיון מצופה הוי רק דין מדרבנן (עי' לעיל), בפשטות הוא רק לחומרא ולא לקולא למבטל עיקר הכלי.

2. יטבול בלי ברכה.

(א) מהרש"ם (ח"ג סי' כ') – "יטבול בלא ברכה".

(ב) חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ו' אות ב', עמ' כ"ח) – "כלי מתכת המצופה מבפנים בחומר שאינו טעון טבילה (כגון אמאיל, חרס) טעון טבילה בלי ברכה".

(ג) חלקת בנימין (ס"ק ט') – "יש לטבול בלא ברכה".

(ד) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תקל"ג).

3. יטבול עם ברכה.

(א) שבט הלוי (מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קמ"א הע' ז') – "ועיין בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' כ') שדן בכלי אמאיל וכתב דהציפוי מחרס הוא (עיין בזה בשו"ת חת"ס יו"ד סי' קי"ג) וכמ"ש בשו"ת מהר"מ שיק, ודן אם הציפוי בטל לכלי כיון שעשוי כדי שלא תעלה חלודה בכלי וא"כ אינו בטל לכלי, ואולי מ"מ בטל, ובפרט די"ל דחרס בטל לכו"ע בכלי מתכות ולכן יטביל בלא ברכה. אמנם דעת מרן שליט"א [זצ"ל] דהציפוי בטל לכלי ויטביל בברכה".

י. **בפנים מתכת ומצופה באמאיל (enamel).**

1. מצופה בפנים ובחוץ.

(א) יטבול בלי ברכה.

(1) חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ד' אות ד', עמ' כ"ה) – "כלים מאמאיל, דהיינו שהוא ברזל המצופה מבית ומבחוץ בדבר אחר, יתכן שדינו כחרס (ויש צד לומר שהוא זכוכית). על כן יטבלם בלא ברכה".

(2) מטבח הכשר (ארטסקרול, ריש עמ' ת"ס).

2. מצופה רק בחוץ.

(א) יטבול עם ברכה.

(1) מטבח הכשר (ארטסקרול, ריש עמ' ת"ס).

יא. **טפלון (teflon).**

1. מצופה בפנים.

(א) יטבול בלי ברכה.

(1) מחזה אליהו (כוס של אליהו פרק א' סעי' ו') – "בזמננו מצוי מאד כלים שעשויים ממתכות אבל מצופים בטפלון (מין פלסטיק), או באמאיל (enamel) (שמבואר בשו"ת חת"ס יו"ד רס"י קי"ג) שדינו ככלי חרס), ויש להסתפק אם הציפוי בטל להמתכת או לא, בדומה לספק של כלי חרס המצופה באבר. ושמעתי ממו"ר הגרפ"א פאלק זצ"ל שצריכים טבילה בלי ברכה".

(2) מטבח הכשר (ארטסקרול, ריש עמ' ת"ס, עמ' תס"ב, עמ' תע"ח, פרק י"ח הע' כ"ח).

(3) בין ישראל לעמים (פרק י"ג סעי' ל"ו, דברי דוד ח"א יו"ד סי' ט' אות ז').

(ב) יטבול עם ברכה.

(1) שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קמ"א אות ז' [לשיטתיה, עי' לעיל]) – "סירים ומחבתות המצופים טפלון טעונים טבילה בברכה".

(2) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קונ' יד דודי עמ' קמ"ד אות כ"ח, דפו"ח עמ' קצ"ח אות כ"ח).
 (3) הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות ד') – "טבילה בברכה, דאין צד שהציפוי של הטפלונין יפטור את עיקר הכלי שהוא ממתכת".

2. מחמיר.

א) הגר"י בעלסקי זצ"ל (Halachically Speaking) שנה ג' מספר ל"א הע' כ"א, פסקי הלכה פרק מ"ח הע' ט"ז) -
 Teflon is comprised of a metal substance and is coated with a special type of plastic which is slippery.
 Some poskim feel that items made from this material require tevilah.

יב. כלים שהוטבלו ואח"כ ציפם באבר.

1. צריכים טבילה שנית – רע"א (על סעי' א', "כלים שהוטבלו ואח"כ ציפם באבר צריכים טבילה שנית. עי' מג"א (סי' תנ"א ס"ק כ"ז)).

יג. כלי שחיפן גוי.

1. עי' לקמן, סעי' ז'.

יד. מראי מקומות.

1. חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ו' אות ג', עמ' כ"ח) – "כלי המצופה באבר לנוי, טעון טבילה בלי ברכה".

יא. שאר חומרים.

א. פורצלן (porcelain).

1. אינו צריך טבילה.

א) כנה"ג (הג' הטור ס"ק י') – "מנהג העולם שלא להטביל כלי הפארפור"י שקונין מהגויים, ולכאורה נר' שצריכין טבילה דלא גרעי מכ"ז ולא היא ודויל בתר טעמא למה כ"ז צריכין טבילה משום דאם נשתברו יש להם תקנה להתירו ולעשותו כלי כמו שפר' רש"י ככלי מתכות דמי וצריכים טבילה, אבל הפארפור"י שאם נשבר אין לו תקנה להתיכו ולעשותו כלי דמי לכלי עץ וכ"ח שאינן מצופי' באבר שאין צ"ט".

ב) שאילת יעב"ץ (ח"א סי' ס"ז) – "שאלת אם צריך לטבול כלים הבאים ממדינת הים שנקראים פרצליין ודומין לכלי זכוכית. תשובה נ"ל שאינן צריכין טבילה כשניקחין מן הנכרי, לפי שידוע שעשייתן מן החול ומן האדמה, וכלי מתכות אמורין בפרשה, ואף על גב דשיעי טפי לית לן בה, דהא כלי זכוכית שיעי טפי מנייהו, ואי לאו משום דכי נשברו יש להן תקנה להתיכן, משו"ה ככלי מתכות שווינהו, ואי לאו הכי לא, והני לית להו הך תקנתא, על כן פשוט בעיני להתירן בלא טבילה, וכן לא שמענו ולא ראינו מעולם מי שהצריכן טבילה".

ג) הו"ד ביד אפרים (על סעי' א').

ד) פת"ת (ס"ק ב') – "בשאלת יעב"ץ".

ה) גליון המרש"א (על סעי' א') – "כנה"ג ות' יעב"ץ".

ו) עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' ג').

ז) שלמת חיים (יו"ד סי' כ"ט, סי' ל') – "כבר נפסק באחרונים, אין מקום לשאלה".

ח) אג"מ (לתורה והוראה ח"ב סוף עמ' כ', ח"י עמ' י"ד אות ח') – "ואם הוא על כלי חרס ועל כלי פארצעליין ופלאסטיק שאינה צריכים טבילה יכול לאכול ממנו או בידים או בכלי פלאסטיק".

ט) הליכות עולם (ח"ז עמ' רנ"ז).

י) חלקת בנימין (ס"ק ז').

יא) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ב') – "וכן כל כלי פורצליין [בלשון ערבי פרפורי] פטורים מטבילה. [שו"ת יביע אומר חלק ד' סימן ח. יחזה דעת חלק ג' סימן ס' עמוד קצב]. ואין למורה הוראה ששואלים אותו להצריך להחמיר להטביל כלי פורצלן, מצד חומרא, שאין אחר המנהג כלום. וכיום בהרבה מקומות בעולם רוב כלי הפורצליין מצופים זכוכית, ולכן צריכים טבילה".

יב) הל' שונות הנוגעות לשבת (ארטסקרול, עמ' קכ"א).

2. טבילה בלי ברכה.

א) הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ד') – "על טבילת כלי חרס המצופים הנ"ל, אין לברך. וכן כלים מחרסינה [פורצלן] יש להטבילם בלי ברכה".

ב) חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ד' אות ה', עמ' כ"ה) – "כלים מפורצליין, נוהגין לטובלם בלי ברכה, משום חשש כלי זכוכית".

ג) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תנ"ט, עמ' תקל"א).

ד) ס' הכשרות (פרק ד' סעי' כ"ד) – "נהגו רבים להטבילם בלא ברכה".

ה) הבית היהודי (ח"ט סי' ל"ח סעי' ח').

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק י"ב).

א) ערה"ש (סעי' כ"ט) – "והנהגה בימינו אלה בכל המדינות עיקר תשמישי כלי סעודה קערות גדולות וקטנות משל חרס מלובנים יפים וברים שקורין פאליו"א או פארצעלאיי"א או פאייאנס ואין בהם שום מתכות ורק הם מלובנים באש והעולם נהגו להטבילן ואינו מובן הטעם על מה הם צריכים טבילה והרי אין בהם הטעם שאמרו חז"ל בזכוכית הואיל וכי נשתברו יש להם תקנה שוינהו ככלי

מתכות ואלו כשנשתברו אין להם תקנה ככל הכלי חרס וכבר נתעוררו שני גדולי הדור בזה הכנסת הגדולה והחכם צבי [כמ"ש הפ"ת והגרש"א ביו"ד החדשים] ולכן חלילה לברך על טבילתן דהוי ברכה לבטלה דא"צ טבילה ויראה לי דאולי בימים הקדמונים היו הכלים האלה מצופים בזכוכית דק שקורין גליזיר"ט ואלו ודאי צריכים טבילה דחיפוי בזכוכית הוי כחיפוי במתכות וראיתי כלים כאלו ומזה נשתרבב המנהג דכלי פארצעלאיי צריכים טבילה ולא דקדקו בין גליזירט ובין אינם גליזירט אך גם הגליזירטי טוב לטובלן בלא ברכה".

(ב) מסגרת השלחן (על קיצור שו"ע סי' ל"ז ס"ק א') – "שו"ת יעב"ץ יד אפרים פת"ש) ואפשר דכלים של פורצליין של עכשיו שנשברו מחזירין השברים להתיכן כמו בכלי זכוכית ועכ"פ אין לברך על טבילתם".

(ג) מלמד להועיל (יו"ד סי' מ"ז) – "ואפשר דבכלים שאינם חייבין אלא מצד חומרא ומנהגא כגון פארצעלאין ושטיינגוט מותר להערים".

(ד) אורחות הבית (פרק ט' סעי' ג') – "וכן כלי פורצליין אינם צריכים טבילה, ויש נוהגין להטבילם בלי ברכה".

ב. חרסינה (china).

1. מיקל.

(א) אמת ליעקב (הע' נ"ב, דברי חכמים יו"ד אות ל"ז) – "שאינן צריך טבילה בזה".

(ב) הל' שונות הנוגעות לשבת (ארטסקרול, עמ' קכ"א).

2. טבילה בלי ברכה, שמצופה קצת.

(א) שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ד אות ל"ב, Halachically Speaking שנה ג' מספר ל"א הע' כ"ו, פסקי הלכה פרק מ"ח הע' כ"ב) –

"כלי חרס המצופה בזכוכית, יש להטביל בלי ברכה (עיין חידושי רעק"א יו"ד סי' קכ על ש"ך ס"ק ד). **אבל מה שכבר נמצא**

במסעדות יש לסמוך להקל על פי פסקו של מרן בעל אגרות משה (יו"ד ח"ב סוף סי' מו), דס"ל שאינן נחשבים לכלי זכוכית,

ובצירוף דעת הגאון מרן ר' שלמה קלוגר זצ"ל (בספרו טוב טעם ודעת, מהדו"ג ח"ב סי' כב) דסבירא ליה דמקרי אלו כלי מסחר.

אבל מיומא דנן והלאה יש להטביל גם הכלים שבמסעדות בלי ברכה כנ"ל".

(ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שכ"ז) – "האם צריכים לטבול כלים שעשויים מחרסינה. תשובה: בלי ברכה".

ג. קרמיקה (ceramic).

1. אינו צריך טבילה – הל' שונות הנוגעות לשבת (ארטסקרול, עמ' קכ"א).

2. טבילה בלי ברכה – מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תס"ב).

ד. אמאיל (enamel).

1. טבילה בלי ברכה.

(א) הגרש"א (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו סוף אות ה', שלמי מועד סוף עמ' תקנ"ה) – "מן הראוי לטובלן בלא ברכה".

(ב) הגר"ש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ל"ו, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ה') – "וכלי אמאיל חייבים להטביל, אבל בלא ברכה".

(ג) שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קמ"א אות ו').

(ד) טבילת כלים (פרק י"א סעי' ד') – "ראוי להטבילם אך בלא ברכה".

(ה) הבית היהודי (ח"ט סי' ל"ח סעי' ט').

(ו) הל' שונות הנוגעות לשבת (ארטסקרול, עמ' קכ"א).

יב [חומרים: סיכום.

1. חומרים כמו ברזל, יש חיוב טבילה מן התורה: בדיל, ברזל, זהב, כסף, נחושת, עופרת.

2. חומרים כמו זכוכית, יש חיוב טבילה מדרבנן: דורלקס, זכוכית, פיירקס, קורל, קריסטל.

3. חומרים כמו כלי אדמה, אין דין טבילה: אבן, כלי אדמה, עץ.

4. חומרים חדשים שיש להם תקנה ע"י התכה באש כמו פלסטיק, המנהג שאין דין טבילה: בקליט, גומי, ניילון, פלסטיק.

5. חומרים של מתכת שלא נזכר בקרא כמו אלומיניום, יש דין טבילה ונידון על ברכה: אלומיניום, נירוסטה, פלדה.

6. חומר שפטור מטבילה ומצופה עם חומר שחייב בטבילה, יש דין טבילה. השאלה, מה הגדר.

(א) מצופים בגליזיר"ט [חיפוי דק], טבילה בלי ברכה.

א. אבן (stone) - אין דין טבילה.

ד. בדיל (tin) - חיוב טבילה.

1. דאורייתא, דינו כברזל.

1. כמו כלי אדמה.

ב. אלומיניום (aluminum) - טבילה, והרבה נוהגים עם ברכה.

ה. בקליט - המנהג שאין דין טבילה.

1. כמו חומרים חדשים שיש להם תקנה ע"י התכה באש.

1. כמו חומרים של מתכת שלא נזכר בקרא.

ו. ברזל (iron) - חיוב טבילה.

ג. אמאיל (enamel) - טבילה בלי ברכה.

1. דאורייתא, דינו כברזל.

1. ע"י לעיל.

- ז. **גומי (rubber)** - המנהג שאין דין טבילה.
1. כמו חומרים חדשים שיש להם תקנה ע"י התכה באש.
- ח. **דורלקס (duralex)** - חיוב טבילה.
1. דרבנן, דינו כזכוכית.
- ט. **זכוכית** - חיוב טבילה.
1. דרבנן, דינו כזכוכית.
- י. **זהב (gold)** - חיוב טבילה.
1. דאורייתא, דינו כברזל.
- יא. **חרסינה (china)**: **אינו מצופה** - אין דין טבילה.
1. כמו כלי אדמה.
- יב. **חרסינה (china)**: **מצופה** - טבילה בלי ברכה.
1. ע"י לעיל.
- יג. **כלי אדמה (earthenware)** - אין דין טבילה.
1. כמו כלי אדמה.
- יד. **כסף (silver)** - חיוב טבילה.
1. דאורייתא, דינו כברזל.
- טו. **נחושת (copper)** - חיוב טבילה.
1. דאורייתא, דינו כברזל.
- טז. **ניילון (nylon)** - המנהג שאין דין טבילה.
1. כמו חומרים חדשים שיש להם תקנה ע"י התכה באש.
- יז. **נירוסטה (stainless steel)** - טבילה, וכמה נוהגים עם ברכה.
1. כמו חומרים של מתכת שלא נזכר בקרא.
- יח. **עופרת, אבר (lead)** - חיוב טבילה.
1. דאורייתא, דינו כברזל.
- יט. **עץ (wood)** - אין דין טבילה.
1. כמו כלי אדמה.
- כ. **פיירקס (pyrex)** - חיוב טבילה.
1. דרבנן, דינו כזכוכית.
- כא. **פלסטיק (plastic)** - המנהג שאין דין טבילה.
1. כמו חומרים חדשים שיש להם תקנה ע"י התכה באש.
- כב. **פלדה** - יש דין טבילה, והרבה נוהגים עם ברכה.
1. כמו חומרים של מתכת שלא נזכר בקרא.
- כג. **פורצלן (porcelain)**.
1. ע"י לעיל.
- כד. **קורל (corelle)** - חיוב טבילה.
1. דרבנן, דינו כזכוכית.
- כה. **קורנינג (corningware)**:
1. ע"י לעיל.
- כו. **קריסטל (crystal)** - חיוב טבילה.
1. דרבנן, דינו כזכוכית.
- כז. **קרמיקה (ceramic)**.
1. ע"י לעיל.

יג] מחובר לקרקע.**א. אינו צריך טבילה.**

1. **שב יעקב (ס"ל"א)** – "ומנהגן של ישראל תורה אשר לא נראה ולא נשמע מעולם מי שטבל כלים אילו".
2. **יד אפרים (על סעי' ה')** – "ועיין שו"ת (שבו"י) [שב יעקב] [ח"א] סימן ל"א קדורה חדשה של נחושת שקורין הע"ל טא"פ ושקובעין בתנור בית החורף צריך טבילה, כיון שלוקחים ללוש הפת וליקה לתבשילין ונותנין ממנו לשתות טיי"א, והוה ליה כלי סעודה. והמנהג שאין צריך טבילה, ונתן טעם למנהג כיון שקובעין אותן בתנור והתנור קבוע בקרקע ולא נעשו לכתחילה להשתמש בהם אלא במחובר, ואין מטמאין בשום טומאה ומכל שכן בטומאה זו, כמו שכתב הטור, ע"ש. וכתב שם עוד טעם, כיון שעיקרו להחם מים משום הא לא חשיב כלי סעודה, שאין שותין ממנו מים, ולשתיית טיי"א היא מיעוטא ועיקר תשמישי הכלי לא נעשה לשם כך. וכתב שטעם האחרון לסניף, ומנהגן של ישראל תורה היא שאין טובלין כלים כאלו, ע"ש. ונראה דמהאי טעמא אין נוהגין לטבול יורות גדולות של נחושת שקובעין בווינהייזר, משום דעיקר תשמישן היא בעת שמחוברין לקרקע, ובכהאי גוונא אין צריכים טבילה".
3. **ערה"ש (סעי' ל"ט)** – "ודע דלא ראינו מעולם שיטבילו היורות של ברזל או של נחשת הקבועים בהתנורים שמחמין בהם הרבה חמין ואין לומר מטעם דהמחוברים לתנור והתנור מחובר לקרקע ודינם כקרקע ולא ככלי שהרי קיי"ל דתלוש ולבסוף חיברו הוה כתלוש לענין הכשר זרעים ועכו"ם וגם לענין שחיטה דעת הרי"ף והרמב"ם דהוה כתלוש כמ"ש בס"ו' סעיף ד' ע"ש ומ"מ י"ל דמ"מ **אינם בכלל כלי סעודה** דכלי סעודה לא מקרי אלא כשמטלטלין אותם ממקום למקום עוד אפשר לומר דכל כלי שהיא גדולה יותר מדאי והיא עשויה שממנה ישפכו לכלים קטנים ג"כ אינה נקראת כלי סעודה והיא כלי אוצר ולא כלי סעודה ולכן לא ראינו מעולם שיטבילו חביות גדולות של מתכות האצורים בהם מים או שארי משקין דכיון שהיא גדולה יותר מדאי אינה נקראת כלי סעודה דכלי סעודה הוי מה שמשמשין בהם אצל התנור ובבית המבשלות ובשלחן האכילה ולא הכלים הגדולים שלהם מיוחד מקום בפ"ע [ע"י י"א בשם שבו"י] ונ"ל ראייה לזה מה דקיי"ל לענין טומאה דכלי עץ המחזקת מ' סאה אינה מקבלת טומאה ובגמ' מפורסם הטעם משום דבעינן דומיא דשק שיהא מיטלטל מלא וריקן אך בתורת כהנים פ' שמיני איתא כלי עץ יכול השידה והתיבה והמגדל וכו' והם מחזיקים מ' סאה וכו' ת"ל מכלי עץ ולא כל כלי עץ או יכול שאני מוציא דרדור עגלה וכו' ת"ל כל כלי עץ ריבה ומה ראית וכו' ת"ל שק מה שק מיוחד שהוא מטלטל במילואו וכו' עכ"ל והוא כדרשת הגמ' אלמא דעיקר המיעוט הוא מן כלי עץ ולא כל כלי עץ דכל

- שהיא גדולה יותר מדאי אינה נכנסת בגדר כלי כלל וק"ו לענין סעודה דלא מקרייא כלי סעודה כשהיא גדולה ואינה משמשת לעיקר הסעודה [כנלע"ד].
4. עי' אבני ישפה (אהל יעקב) – "המנהג להקל ולא טובלים כלי גדול שמחובר לחשמל לשתיות מים. ונראה הטעם שסומכים על הפוסקים שמחובר לקרקע אינו חייב בטבילה".
5. אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' י"ז אות ג') – "אם היו ממש מחוברים איה"נ דלא בעי טבילה".
6. הגר"י בעלסקי זצ"ל (תשובות של הOU, A-82).

ב. צריך טבילה.

1. חת"ס (ס"ק א') – "עיין תשו' שב יעקב ... ואני תמה והיכן ראה דהך טבילה אתי מטומאה ... ע"כ נלע"ד שאין להקל כלל בטבילת הנהי קדירות".
2. חכמת אדם (כלל ע"ג סעי' י"ג, בינת אדם כלל פ"ה) – "היורות הגדולות שמבשלין בו שכר נראה לי דצריכין טבילה ואף על פי שקובעין אותן ומחברין אותן לקרקע מכל מקום דינו ככלי ונראה לי דאין להם תקנה אלא שיטבילם או שינקוב בהם נקב גדול כדי שיתבטל מתורת כלי ואז יתקן אומן ישראל כדלעיל סימן ד' (והארכתי בתשובה) אך לפי מה ששמעתי שהשכר שמבשלין בו אינו ראוי לשתיה כלל עד שמסננין אותו ואם כן דומה לסימן ט' ואפשר על זה סמכו העולם שאינם טובלים אותו".
3. הו"ד בפת"ת (ס"ק א', עי' ס"ק ו').
4. עי' יהודה יעלה (יו"ד סי' רט"ז) – "הנה לא ידענא צדדי הספק כי דין זה דמחובר לקרקע אינו מקבל טומאה בטומאה ממש אתמר בכ"מ אבל טבילת כלים חדשים שאינו לטהר מידי טומאה אלא כדי שיצאו מטומאת עכו"ם לקדושת ישראל יעוין בלח"מ פ' י"ז ממאס"ו דין ה' טעם זה שייך גם אם היה הכלי מתכות מחובר לקרקע עוודו ברשות עכו"ם וכשלקחו ישראל בעי' טבילה ועוד בטומאה ממש נמי דוקא כשכבר הוא מחובר לקרקע דמי ואינו מקבל טומאה אבל קודם שקבעו בקרקע ודאי מקבל טומאה עוודו מטלטל הוא בתלוש חוץ מאותן השנויין במשנה ב' פי"א דכלים שביאר תו"ט שם בשם הרמב"ם הואיל ועיקר עשייתן להיות דבוק בארץ שגם קודם שיקבעו בארץ אין מקבלין טומאה ולא נשנה במשנה שם מיחם. וע"כ לפי דמיחם אין עיקר עשייתן להיות דבוק בארץ דוקא דהא גם בתלוש ראוי לתשמיש זה עצמו להחם בו חמין ע"ג האש פשיטא מלתא דמקבל טומאה אם הוא מיטלטל ובעי טבילה עם ברכה בפ"ע [שוב אחר עשרה שנים בא לידי ס' שו"ת גידולי טהרה בס"י י"ז נשאל ע"ז ומייתי לתשו' שב יעקב דמיקל והוא השיג עליו עיישה והנאני תה"ל]."
5. שבט הלוי (מבית לוי גליון ט"ו עמ' ע"ז אות י"ב, בענייני יו"ד עמ' קמ"ב אות י"ב) – "כלים המחוברים לקרקע חייבים טבילה".

ג. טבילה בלא ברכה.

1. חלקת בנימין (ס"ק ג') – "ונראה להחמיר בכל זה לטבול בלא ברכה".
2. משמרת הבית (פרק ג' סעי' ט') – "ויש להטביל בלא ברכה".

ד. מראי מקומות – גידולי טהרה (סי' י"ז), דרכ"ת (ס"ק ה').

1. עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' ז', ס"ק ו') – "ואם נעשו מתחילה על דעת לחברם בקרקע וגם חברם בקרקע או בתנור בכל ענין א"צ טבילה. כן נ"ל".
2. עיין "בכלים חשמלים" - לקמן.

ה. כלי המחזיק ארבעים סאה.

1. אינו צריך טבילה.
- א) טוב טעם ודעת (תליתאי ח"ב סי' כ"ב) – "אבל היורה של יי"ש הנה אם היורה מחזיק ארבעים סאה שהוא לפי ערך אמה על אמה ברום שלש אמות דאף אם אינו גבוה כל כך אבל רחב יותר מאמה על אמה ולפי ערך יש בו שיעור זה יש לומר כיון דקיי"ל דזה לא נחשב כלי רק חולקות רשות לעצמה ועיין במג"א רס"י שי"ד וסי' ר"מ לכך התורה לא אמרה רק דכלי צריך טבילה אבל זה לאו כלי הוא".
- ב) עי' חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ג' אות ג', עמ' כ"ב) – "דוד מים גדול כמו אלו העומדים בגנות המיועד לשתיה והם מחומר הטעון טבילה אף אם לא מחוברים לקרקע, אינם טעונים טבילה. [עי' ח'י רעק"א בשו"ע סעיף א']".
2. צריך טבילה.
- א) רע"א (על רמ"א סעי' א') – "בכנה"ג (בהגהות ב"י אות י"ח) כתב ויש לחקור הני חביות דידן של חרס גדולות המצופות באבר שמשמיה' בהם יין באיזה מקוה יטביל דודאי לא יכילו אותם מי המקוה מתוך גדולתן ומצאתי בתשובת כ"י להחכם מהר"י זאבי דאין תקנה כ"א על ידי הערמה לתתם לעובד כוכבים במתנה ולהשאלם ממנו ...".
- ב) שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קמ"ב אות י"ג) – "כלים גדולים אף אם הם גדולים מאוד חייבים בטבילה".
- ג) הגר"י בעלסקי זצ"ל (תשובות של הOU, A-82) -

There are those who have the impression that equipment which is larger than 40 se'ah does not require tevilah because such equipment is not mekabel tumah. This is incorrect because: 1. Metal and glass are mekabel tumah no matter how large they are. Wood utensils are not mekabel tumah if they are larger than 40 se'ah but wood never requires tevilah. 2. There is no relation between the criteria for tevilas keilim and kabalas tumah.

3. **טבילה בלא ברכה.**

א) חלקת בנימין (ס"ק ג') – "ונראה להחמיר בכל זה לטבול בלא ברכה".

4. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' ל"ט, לשונו מובא לקמן), דרכ"ת (ס"ק ה'), באר משה (ח"ז קו"ע סי' ע"ב ד"ה הנה, לשונו מובא לקמן).

[יד] כלים חשמלים (electric appliances).

א. **מיקל, אין צריך טבילה** [כיון שהכלי מחובר לקרקע (ויש לעי' שהיום מדליקים ע"י גנרטור המיטלטל או בתוך רכב, אולי כל ההיתר לא שייך בזה"ז)].

1. **בית אב"י** (ח"א סי' קי"ד) – "ולפי"ז כיון דא"א להשתמש בנידון שאלתו רק אחר החיבור לזרם האלקטרי הנבנה בכותל הבית המחובר לקרקע וכלי כיו"ב אינו מקבל טומאה, לכן מסתבר לומר דא"צ טבילה כיון דהכלים נעשים מעיקרא רק להשתמש באופן זה לחברם לזרם האלקטרי שבבנין הבית ונעשים להשתמש עם הקרקע ואינם מקב"ט כלל".
2. עי' חלקת יעקב (ח"א סי' קכ"ו, יו"ד סי' מ"א, עי' סי' מ"ג) – "דכיון דאי"א להשתמש במתכת הלזה רק ע"י חיבור לחשמל שבכותל הוי כנעשה לשמש עם הקרקע דלא מקבל טומאה, וממילא אי"צ ג"כ טבילה".

ב. **מחמיר, צריך טבילה.**

1. עי' **אג"מ** (יו"ד ח"א סי' נ"ז, ח"ג סי' כ"ד) – "ואף שכלי אחד הוא **א"צ לטבול כולו** דלא נבטל העליון להתחתון להחשיב גם העליון לכלי סעודה כיון דמשתמש הוא למקום האש שהוא תשמיש אחר והן לענין התשמישין כשני כלים המחוברין. ונשאר רק מה שמקום החבור לא יוטבל במים, הוא בדין בית הסתרים שאינו חוצץ בכלים כמפורש ברא"ש".
2. עי' **מנחת יצחק** (ח"ב סי' ע"ב, ח"ה סי' קכ"ו אות ב', ח"ט סי' פ"ג).
3. **באר משה** (ח"ד סי' ק', ח"ז קו"ע סי' נ"ז, סי' ע"ב ד"ה הנה [לשונו מובא לקמן]) – "ומה שאומרים שרב אחד פסק דכל אלו כלי עלעקטרי פטורים מטבילה, לפי שמחברים אותו לכותל ע"י חוט, ודינם ככלי המחוברי לקרקע שפטורים מן הטבילה. **אינני מאמין שדברים כאלו יצא מפי רב בעל דעת, והוא שטות מעיקרא**, ואין שום צורך להשיב עליו".
4. עי' **הגרשז"א זצ"ל** (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו אות ד', שלמי מועד עמ' תקנ"ב, טבילת כלים פרק י"א הע' נ"א*).
5. עי' **אבן ישראל** (ח"ט סי' ע"ב).
6. **קנין תורה בהלכה** (ח"ד סי' צ').

7. **משנה הלכות** (ח"ט סוף סי' קס"ב, ח"ב סי' ל"ב) – "והנה חכ"א רצה לפטור מטבילה מטעם שהטאוסטער מחובר הוא בקרקע ע"י חוט החשמלי וכיון שמחובר לקרקע אינו מקבל טומאה, ובאמת כי שגגה היא חדא דמה שמחברו ע"י חוט להחשמל פשוט דלא נקרא בשביל זה מחובר לקרקע ועוד דהא טבילה של כלים אינה משום קבלת טומאה אלא הוא משום גירות דיוצאת מטומאת עכו"ם לקדושת ישראל ועיין מרן חת"ס סימן ק"כ הנ"ל שכתב להדיא כן אמש"כ בתשו' שב יעקב דקדירות של נחושת שקובעין בתנורים שקורין העלהאפי"ן לא בעי טבילה מתרי טעמי חדא כיון שעשו מתחילה לחברו בקרקע לא עדיף מטומאה דאתי מיניה דכל העשוי לחברו לקרקע אינו מקבל טומאה וע"ז תמה החת"ס ז"ל ואני תמה והיכן ראה דהך טבילה אתי מטומאה וכו' בטומאה דגלי רחמנא גלי והכא הך טבילה גזה"כ היא ומלתא אחריתא הוא מנ"ל להקל בעשוי לחברו לקרקע וכו' ע"ש. הנה מבואר דאפילו העשוי לחברו קבוע בקרקע באמת נמי פליג הח"ס ז"ל דאינו פוטר מטעם זה מטבילה וכ"ש בחוט החשמל שכו"ע מודי בזה דלא מקרי מחובר לקרקע כן נלפענ"ד".

8. **רבבות אפרים** (ח"ב סי' קע"ב אות י') – "חלקת יעקב ... אמנם לדעתי דין מחובר לקרקע דאין מקבל טומאה הוא רק באופן שכל הכלי מחובר לקרקע משא"כ בנידון דידן כל הכלי לא מחובר אלא חוטי החשמל מחוברין ובעיקר הכלי משתמשין כשהוא תלוש וא"כ יש לזה דין תלוש ובאיזה כח חוט החשמל עושה את הכלי כמחובר".

9. **שבט הלוי** (ח"ב סי' נ"ז אות ג'), קובץ מבית לוי ח"ה עמ' כ"ד אות ד', חט"ו עמ' ע"ח אות י"ד, בענייני יו"ד עמ' קמ"א אות י"ד) – "ואשר שאלת בענין דוד שמבשלים בו מים ע"י אלקטרי האריך להתנהג בזה בענין טבילת כלים כי חלק האלקטרי שבו יכול להתקלקל על ידי המים בשעת טבילה. כבר נשאלתי ע"ז וכיו"ב הרבה פעמים, ופשוט דאם הוא קדרה שמבשלים בו או שאר כלי סעודה עפ"י המבואר יו"ד סימן ק"כ אין שום היתר לפטור מטבילה מחשש קלקול חלק האלקטרי, ושכיחי היום מחבות ברזל שצולים בהם בתוכם ע"י רשת חוטי האלקטרי שבתוכו שבודאי יתקלקל ע"י המים לא ראיתי שום עצה להשתמש בו רק אם יקבעו החוטים אחרי הטבילה או יתקנו אותם שוב, ואל ישיאך לבך להתיר עפ"י מי שרצה לומר דכיון דמחוברים ע"י החוט לכותל נקרא כלי המחובר לקרקע שפטור מן הטבילה, דלענ"ד **זה הבל ורעות רוח** דהא גופא דכלי תלוש שחברו לקרקע דפטור מן הטבילה ג"כ מפוקפק ועיין ביד אפרים יו"ד שם ובס' ערוך השולחן שם סל"ט ובד"ת ס"ק ה', והא דידן פשיטא דעפ"י הלכה לא נקרא מחובר לענין זה לפטור מטבילה ואין להאריך בפשוט".

10. **הגר"י בעלסקי זצ"ל** (Halachically Speaking שנה ג' מספר ל"א הע' מ"ו).

11. **חוט שני** (טבילת כלים ס"ק י"ז ד"ה ועצם, סוף עמ' מ"ג) – "ועצם הכלים חשמליים כגון מיקסר ובלנדר וכיוצ"ב שתשמישן ע"י כח המניע של החשמל, קשה להגדירו שתשמישו ע"י הקרקע לפוטרו מן הטבילת כלים, דהנך פוסקים שדיברו על כלים המחברים לקרקע היינו בכלים שצורת השימוש בהם הוא ע"י ההתחברות לקרקע, אבל כח החשמל שלנו שמחובר לקרקע קשה להגדירו שתשמישו ע"י קרקע, ולכן אין לפוטרו מן הטבילה".

12. **מחזה אליהו** (ח"א סי' קי"ב אות י' ד"ה ונראה) – "חלקת יעקב ... יש לפקפק טובא שהלא מעבירים הכלי ממקום למקום וגם **חיי הלוי** (ח"ד סי' ס' אות ה', ח"ה ס' ס"ו אות י"ב) – "אין לסמוך על האומרים דכל הכלים העובדים ע"י עליקטע"ר, נקראים מחוברים לקרקע מפני שצריך לשוקעם בתוך הכותל".

13. תשובות והנהגות (ח"א סי' ת"נ, אורחות הבית פרק ט' סעי' י' [לשוננו מובא לקמן]) – "ויש פוטרין טוסטער כיון ששימושו כשמחבר לקרקע, ודבריהם תמוהין כיון שהדיוט מכניס ומוציא ועומד לכך אין זה חיבור גמור ליהוי כקרקע, וצריך טבילה כדין, כנלענ"ד".
14. אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' י"ז אות ג') – "לא נראה לי כלל".
15. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות של"ח) – "שאלה: האם יש יותר מקום להקל לאכול מכלי חשמלי שלא טבול כיון שיש צד בפוסקים שמצרפים את שיטות המקילים לגבי מחובר לקרקע בכה"ג. תשובה: לא".
16. מחברים אותו למקומות שונים בתוך הבית ולכן לא נראה דבריו בזה ואין לחושבו כמחבר".
17. טבילת כלים (פרק י"א אות נ') – "כלי חשמלי שמיניחים בו את המאכל עצמו, צריך טבילה".
18. הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קונ' יד דודי עמ' קמ"ד אות כ"ז, דפו"ח עמ' קצ"ח אות כ"ז).
19. הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות ל"ו) – "טעון טבילה".
20. ל"ט מלאכות (רביעט, ח"ד עמ' תשס"ט).
21. הבית היהודי (ח"ט סי' ל"ט סעי' א').
22. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) – לשוננו מובא לקמן.
23. טבילת כלים כהלכתה (פרק י' סעי' א') – "רוב הפוסקים".
24. שיעורי הלכה (גליון כ"ו) – "כלים הפועלים ע"י חשמל, מחוייבים הם בטבילה עם ברכה, וכן המנהג פשוט".

ג. טבילה בלא ברכה.

1. הגריש"א זצ"ל (משמרת הבית פרק ג' הע' י' ד"ה והנה, עמ' מ"ד) – "והנה דעת רבינו הגריש"א זצ"ל בשנים עברו היתה דישה להטביל כלים חשמליים בברכה ודלא כחלקת יעקב בהחלט, וכמו ששמענו ממנו, אך בשנת תשס"ט הביא רבינו בשיעוריו שיטה זו דכלים חשמליים שאין יכולים לעבוד בלא החשמל ואין להם שימוש אחר פטורים מטבילה, ואז שאלנו אותו שוב וראינו שנתן פנים לדעה זו ביותר, ואמר דאין לברך על כלים חשמליים. וכן הביא לי נכדו הרב הגאון ר' משה ישראל זצ"ל מרשימותיו וז"ל: שאלה: שמעתי שהי' חידוש באחרונה, כלי שמשמשים בו רק ע"י חיבור לחשמל. תשובה: בכל אופן בלי ברכה ודאי צריך להטביל, וכו', צריכים להניח שיש לזה דין של מחובר, זה לא ברור אם זה מחובר, בלי ברכה צריך להטביל. (אור לכ"א חשון תשס"ט). שאלה: האם כלים המחברים לחשמל שלא משמשים בהם בלי החיבור, אין צריך לטבול. תשובה: רצוי לטבול, אבל בלי ברכה. (כ"ב חשון תשס"ט). ע"כ. וכן שמעתי גם מידידי הגה"צ ר' שמעון כהן שליט"א שהוא שאל אז לרבינו זצ"ל כשיצאה שמועה זו אם מי שעובד במקום שיש שם מתקן חימום מים חשמלי ואין בידו להטבילו או להקנותו לגוי אם מותר להשתמש במתקן זה ולחמם בו מים והשיבו מרן זצ"ל דמותר. [הארכתי בזה כי לא כו"ע יודעים מחזרה זו ואף יש שפרסמו בשם רבינו זצ"ל דחייבים בטבילה בברכה מדינא, לפיכך הוצרכתי להאריך בזה]."
- ע"י הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' ג' אות ב', ודלא כקונ' טבילת כלים הע' ל"ה) – "כלי מאכל חשמליים שא"א לטבולם, העצה לזה שאומן ישראל יפרק חלק מן הכלי באופן שיתבטל ממנו תורת כלי ואח"כ ירכיבם, ושוב אי"צ טבילה".
- ע"י הגריש"א זצ"ל (קונ' טבילת כלים הע' ל"ה) – שא"צ טבילה.
2. ע"י משמרת הבית (פרק ג' סעי' ט') – "ולכתחילה יש להחמיר ולטבול בלא ברכה או להקנותו לגוי".

ד. מראי מקומות – הליכות עולם (ח"ז עמ' רס"ז הע' ט'), הר"מ אמסעל (קובץ המאור חס"ג עמ' כ"ב), הרמ"ה פארשגור (קובץ המאור חס"ד עמ' ג'), שערים מצויינים בהלכה (סי' ל"ז ס"ק ז', קונ"א שם), חלקת בנימין (ס"ק ג', ציונים ס"ק כ"ג), מים רבים (פרק ה' סעי' ל').

1. הגר"ח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק כ"ז אלול תשס"ז) – "שאלה: כלי חשמל שחייב בטבילת כלים, האם צריך להכניס החוט להמקוה. תשובה: י"א שמחובר אין חייב בטבילה".
- הגר"ח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק כ"ה תשרי תשס"ח) – "שאלה: מגירות (של מתכת) של המקרר שהאוכל מונח שם בלי הפסק, האם הם צריכים טבילה. תשובה: כמדומה שזה נקרא מחובר לקרקע (כי תשישן ע"י חיבור) וא"צ טבילה".
- הגר"ח"ק זצ"ל (תשובות בריש ס' הבית בכשרותו, טבילת כלים סי' א' הע' ל"ז) – "שאלה: מכונת שתי' של מים קרים כגון שיש בכולל חזו"א האם חייבים בטבילה או שמא מכיון שמחובר לחשמל וגם כבר אין חייב לטבול. תשובה: כבר נסתפקו בכל כלי חשמל כיון שעשוי להשתמש עם הקרקע ואין מקבל טומאה אם חייבים טבילה וכמדומה שהחמירו".

טו [ציונים: כלי חשמל.

א. מצנב, טוסטר (toaster).

1. אינו צריך.

א) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' כ"ד, מסורת משה ח"ג יו"ד אות ס"ה, ע"י לתורה והוראה ח"א עמ' י"א) – "בדבר הטאסטר לע"ד אין צריך טבילה ... יבוש הפת ע"י הטאסטר שאף להרגילין בזה אינו דבר נחוץ ורובא דעלמא ורובא אכילות אף להרגילין בזה הוא פת האפוי כמו שהוא אין להחשיבו כלי דצורך סעודה".

1) משא"כ טוסטר אובן (toaster oven) – אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות מ', הע' נ"ה, ח"ג יו"ד הע' ס"ה).

2) מראי מקומות – הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קונ' יד דודי עמ' קמ"ד אות ל"ב, דפו"ח עמ' קצ"ט אות ל"ב).

ב) רבבות אפרים (ח"ד עמ' ת"ה) – "במה שכתבנו ברבבות אפרים דטאוסטער אין צריך טבילה בשם מו"ר הרה"ג ר' משה פיינשטיין שליט"א [זצ"ל] הנה כעת שנת תשמ"ג יצא לאור שו"ת משנה הלכות ח"ט מידיד נפשי הרה"ג ר' מנשה קליין שליט"א [זצ"ל]

ובסימן קס"ב כתב דחייב בטבילה. והנה אנחנו הולכים בשיטתינו כדברי הגרמ"פ שאי"צ טבילה ויש לבאר הענין להלכה ובאנו פה רק לחות דעת ידידי בעל משנה הלכות שליט"א [זצ"ל] ואי"ה עוד חזון למועד".

2. צריך.

(א) אמת ליעקב (דברי חכמים יו"ד אות ל"ז) – "שצריך טבילה".
(ב) באר משה (ח"ד סי' ק', ח"ז קו"ע סי' נ"ז) – "הדבר פשוט מאוד דחייבין לטבול הטאסטער ככל כלי בישול וצלי, ושאר כלי תיקון מאכלים".

(ג) מנחת יצחק (ח"ט סי' פ"ג) – "כבר מובא בספרי מנחת יצחק האיך להתנהג, עלעקטערעשיר - טויסטער איתא שם (חלק ה' סי' קכ"ו אות ב') עיין שם, שכתבתי שם עצה ע"י מתנה לעכו"ם".

(ד) הגרשז"א זצ"ל (טבילת כלים פרק י"א הע' נ"ב, שלמי מועד עמ' תקנ"ו) – "צריך טבילה בברכה".

(ה) משנה הלכות (ח"ט סי' קס"ב) – "ואמת אגיד כי מאד הקשית לשאול מאחר דכן פסק ידי"נ הגאון המובהק מוהרמ"פ שליט"א אין אני כדאי לחלוק עליו ובפרט כי הוא מידידי הנאמנים ואני קשור באהבתו נמצא שאני משוחד מחמת אהבה וכמו דקיי"ל באוהב שלא יהיה דיין ומ"מ היות כי לפענ"ד נראה ברור דצריך טבילה ואפילו בברכה וכן ראיתי באיזה אחרונים זה לא מכבר שפסקו בפשיטות שצריכין טבילה גם ריהטא דשמעתא לכאורה כוותנו וכמו שהבאתי ראיות בס"ד ולכן אפלפל קצת והבוחר יבחר".

(ו) הגריש"א זצ"ל (מנשים באהל אות ל"ז).

(ז) שבט הלוי (טבילת כלים פרק י"א הע' נ"ב).

(ח) דעת יהודה (עמ' קמ"ה אות תרס"ז) – "טוסטר שיש חשש שיתקלקל ע"י המים האם טעון טבילה. תשובה: טעון טבילה, שמעתי שהגר"מ פיינשטיין התיר את זה בשעת הדחק מטעם שהוא משמש עם הקרקע".

(ט) חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ג' אות ד', עמ' כ"ב) – "טוסטר טעון טבילה".

(י) תשובות והנהגות (ח"א סי' ת"נ, אורחות הבית פרק ט' סעי' י' [לשונו מובא לקמן]) – "נראה פשוט שצריך טבילה כדין כיון שהפת נוגע בו, ואמרת עצה שלא יתקלקל ע"י המים בטבילה להקיף בסדין שהוא רטוב טופח ע"מ להטפיה ולהטבילו כך שבוה אין כאן חציצה והמים מחלחלין, ואחר כך לא להשתמש בו כמה ימים עד שיתייבש ואז לא ניזוק. והראו לי תשובה מהגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל בקובץ לתורה והוראה ח"א שבשעת הדחק שיש חשש קלקול המכונה שמיקל בכלי טאסטר דלא נחשב ככלי סעודה דלא נחוץ [עשיית הצנימים] כ"כ, ולא מצאתי בדבריו שום הכרח להקל בחיוב דאורייתא, וכיון ששימושו לכך זהו חשיבותו. ונראה שחייב מדינא בטבילה, ויש עצה לפרקו ולבטלו מתורת כלי לגמרי ונעשה מחדש על ידי אומן ישראל ואז לא נקרא כלי עכו"ם, והיינו כיון שאין הדיוט בקי להחזירו נראה שבטלה מינה תורת כלי וכשישראל מתקנו נעשה כלי חדש אצל הישראל ואין עלה חיוב טבילה, אבל במפרק מכונה באופן שהדיוט יכול להחזירו לא נפטר, ואדרבה כה"ג דעתי שחייב להחזירו ולטבולו כדרך שימושו דוקא, ועיין ב'מנחת יצחק' ח"ג סימן ע"ז בסו"ד בשם ה'חלקת יעקב' שיעץ ליבשו כמ"נ. ויש פוטרין טוסטער כיון ששימושו כשמחובר לקרקע, ודבריהם תמוהין כיון שהדיוט מכניס ומוציא ועומד לכך אין זה חיבור גמור ליהוי כקרקע, וצריך טבילה כדין, כנלענ"ד".

(יא) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות של"ד) – "האם טוסטר מחויב בטבילה. תשובה: כן".

(יב) מחזה אליהו (כוס של אליהו פרק ז' הע' ע').

(יג) אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' י"ז אות ד') – "ידעתי גם ידעתי שיש הפוטרין מטבילה כיון שהלחם ראוי לאכילה בלעדי זה. ואני אומר כבוד אלקים הסתר דבר, והוא דבר תמוה, וכי משום זה לא נחשב צרכי סעודה. ועוד ...".

(יד) טבילת כלים (פרק י"א סעי' נ"ב) – "צריך טבילה בברכה".

(טו) טבילת כלים כהלכתה (פרק י' סעי' י"א) – "טעון טבילה בברכה".

3. טבילה בלי ברכה.

(א) פסקי בושם (פרק כ"ה סעי' ט"ז) – "יש להטבילו בלי ברכה".

4. מראי מקומות.

(א) אבני ישפה (אהל יעקב) – "טבילת טוסטר יש כמה שיטות, יש מפרקים אותו ומחברים חזרה על ידי יהודי, ואז נחשב שיהודי עשה הכלי. ויש טובלים וממתנינים ע"ב שעות שיהיה בטוח שהוא התיבש".

ב. תנור (oven) - עי' לקמן.

1. ברזלים שבתוך התנור (oven racks) - עי' לקמן.

2. מיקרו-גל (microwave) - עי' לקמן.

ג. מקרר (refrigerator).

1. אינו צריך טבילה.

(א) באר משה (ח"ז קו"ע סי' ע"ב ד"ה הנה) – "פריזער שאיננו כלי כסל דהלא פריזער הוי ככלי העשוי לנחת ולא לטלטלו כלל וכן הוא האמת שאין מטלטלין אותו כלל (ועיין בפר"מ רס"י תנ"ז סק"א) וגם לרוב מחזיק מ' סאה וכנראה דכמו שאין שם כלי עליו לענין טומאה, אם לא ה' כלי מתכות, כמו כן לשום דבר אין דינו ככלי וגם לענין שיצרף החלות ... וגם לענין טבילת כלים קיי"ל שכלי בת מ' סאה אין טובלין אותו שאינו כלי (עיין דרכ"ת סי' ק"כ סק"ה) הגם דבודאי אין דינו כמחובר לקרקע כי דבר בטיל הוא לומר שע"י חוטי העלעקטריק השקועים בכותל יהי' דינו כמחובר לקרקע כמו שכ' בספרי (ב"מ ח"ד סי' ק"י)".

- (ב) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו אות ח', טבילת כלים פרק י"א הע' ח*, שלמי מועד עמ' תקנ"ה) – "מגירות ומדפים ממתכת של מקרר חשיבי כחלק מהמקרר וכמו שאין נוהגים לטבול מקרר וחושבני דהוא מפני שהוא כלי העומד לנחת ואין רגילין כלל לטלטל אותו ממקום למקום ולכן **אינו חשוב ככלי סעודה** ה"ה גם במגירות ומדפים".
- (ג) הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות מ"ג, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ל"ב) – "מקרר שמחזיקים בו דברי מאכל גם שלא בתוך כלים כגון פירות וירקות, או אפילו בשר ודגים בשקיות או בעטיפה של נייר כסף, שזה בטל לאוכל כנ"ל, מכל מקום יש להקל שלא להטבילו, משום **שעיקר האיחסון** הוא לצנן את האוכל, וגם משום שרוב ההשתמשות במקרר הוא על ידי כלים אחרים, ועוד משום שמחזיק ארבעים סעה מבחוץ".
- (ד) טבילת כלים (פרק י"א אות קל"ב) – "לא נהגו להטבילם".
- (ה) מחזה אליהו (ח"א סוף סי' קי"ב) – "הג"ר שלמה זלמן אויערבאך ... (ושם באמת יש בכלל להוסיף דהוי רק כלי אוצר ויש בכלל ספק אם כלי כזה חייב בטבילה או לא ע' הגהות רע"א יו"ד ריש ס' ק"כ)".
- (ו) הבית היהודי (ח"ט סי' ל"ח סעי' כ"ה) – "מקרר שיש בתוכו כלים גדולים שמניחים בהם פירות וירקות וכדומה".
- (ז) טבילת כלים כהלכתה (פרק י' סעי' י"ב).
- (ח) מים רבים (פרק ז' סעי' ל"א) – "מקרר, ישנם כמה צירופים לפוטרו מטבילה".

ד. מדפים של מקרר (refrigerator shelf).

1. אינו צריך טבילה.
- (א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו אות ח', טבילת כלים פרק י"א הע' ח*, שלמי מועד עמ' תקנ"ה) – לשונו מובא לעיל.
- (ב) אבני ישפה (אהל יעקב כ"ו אלו תש"ע) – "בדבר השאלה מדף של מקרר שעשוי ממתכת או זכוכית אם חייב בטבילה כי לפעמים מניחים עליו אוכל בלי כלי. לא נהוג עלמא להטביל מדף של מקרר. ונראה הטעם משום שכבר הבאתי בשו"ת אבני ישפה דעת הפוסקים שהולכים אחר **רוב תשמישו**, ורוב תשמיש המדף הוא עבור כלים שמכילים אוכל, וממילא אינו חייב בטבילה שהרי הוא עשוי לכלים ולא לאוכל עצמו. עוד טעם שהוא **עשוי לשמש דבר שמחובר לקרקע**, שהרי המקרר מחובר לחשמל שהוא מחובר לקרקע, וגם הוי מ' סאה וממילא נחשב כמו קרקע. עכ"פ המנהג פשוט שלא טובלים מדף מקרר".
- (ג) חוט שני (בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' תר"י) – "שאלה: מגירה של מתכת שנותנים עליו פירות וירקות וכן מצוי שיש מגירה של זכוכית בתוך המקרר שמיועד ליתן בו פירות וירקות, האם חייבים בטבילה. תשובה: **מכיון שאין מביאים אותם לשולחן לאכול מהם לא נחשב לכלי סעודה כלל** ואין בהם חיוב טבילה".
- (ד) הגר"א נבנצל שליט"א (אבני דרך חי"ד סי' קמ"ז הע' א') – "אחר שעבר מו"ר הגר"א נבנצל על הכרך לפני הדפסה, העיר בתשובה זו, בפתחתה: 'חזורני בי'. היינו מסקנתו היא: שאין צריך לטבול את מדפי המקרר, כפי שהעלנו".
- (1) עי' הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ש"ס) – "דפים ומגירות מהמקרר האם מחויבים בטבילה. תשובה: כן".
- (ה) טבילת כלים (פרק י"א אות י') – "אף המדפים והמגירות אינם טעונים טבילה, אם אין האוכל נוגע בהם; ואפילו האוכל מונח על המתכת בלא הפסק כלי או קופסה לא נהגו להטבילם".
- (ו) מחזה אליהו (ח"א סוף סי' קי"ב) – "הג"ר שלמה זלמן אויערבאך ...".
- (ז) הבית היהודי (ח"ט סי' ל"ח סעי' כ"ה) – "וכן התאים שבמקרר שמניחים עליהם הרבה פעמים מיני אוכלים, אין אלו נקראים כלי סעודה ופטורים מטבילה".
- (ח) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תס"ד) – רוב תשמישו.
- (ט) טבילת כלים כהלכתה (פרק ט' סעי' י"ח).
- (י) אבני דרך (חי"ד סי' קמ"ז) – "אין צריך לטבול את מדפי המקרר".
- (יא) מים רבים (פרק ז' סעי' ט"ז) – "מדפים של מקרר, [וכן מדפים בארון מתכת או זכוכית המשמשים להנחת מזון], לדעת רוה"פ אינם טעונים טבילה".
2. מראי מקומות – קנין דעה (סעי' ד' אות א').

ה. מגירות של מקרר (refrigerator bin).

1. אינו צריך טבילה, כיון שהם חלק מהמקרר.
- (א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו אות ח', טבילת כלים פרק י"א הע' ח*, שלמי מועד עמ' תקנ"ה) – לשונו מובא לעיל.
- (ב) הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות מ"ג, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ל"ב) – "וכן מגירות המקרר, אפילו אם הם עשויים מחומר הצריך טבילה כגון זכוכית או מתכת, אין צורך לטבולם, כיון שהם חלק מהמקרר".
- (ג) הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק כ"ה תשרי תשס"ח) – "שאלה: מגירות (של מתכת) של המקרר שהאוכל מונח שם בלי הפסק, האם הם צריכים טבילה. תשובה: כמדומה שזה נקרא מחובר לקרקע (כי תשמישן ע"י חיבור) וא"צ טבילה".
- (ד) טבילת כלים (פרק י"א אות י') – לשונו מובא לעיל.
- (ה) מחזה אליהו (ח"א סוף סי' קי"ב) – "הג"ר שלמה זלמן אויערבאך ...".
2. צריך טבילה.
- (א) באר משה (ח"ד סי' צ"ט) – "הנה מגירות (שיפלאדען) הללו של פרידז'ידער שכולי עלמא מחזיקין בהן כל מיני פירות וירקות, והרבה פעמים בני הבית לוקחין משם פירות ואוכלין אותן, ומשתמשים בהם הרבה פעמים לאכול משם לכ"ע מחוייב בטבילה ... אבל המיקל וסומך ע"ז אין מחזיקין אותו".
- (ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ש"ס) – "דפים ומגירות מהמקרר האם מחויבים בטבילה. תשובה: כן".

ג) מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק י"ח הע' מ"ב).

1. מתקן להכנת כוס קפה הנקרא Keurig coffe maker: שהצינורות עשויים מזכוכית ומתכת - הוא דומה קצת לקומקום, אלא שכאן יש בעיה שאם יטבלו המתקן הזה מיד ישבר כיון שיש בתוכו כרטיס דיגיטלי שאם מים יפגעו בו מיד זה ישבר לגמרי.

1. מחמיר, צריך טבילה [או שאר עצות].

א) ע"י מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תע"ח).

ב) הגר"י טשזנר שליט"א (מציון תצא תורה ח"א מילואים לתשובה של"ה, עמ' תר"ל) – "תשובה: א) גם בארץ ישראל יש שאלות כאלו שמביאים מכשירי חימום משוככלים מחו"ל, והגבאי בית הכנסת שואלים מה דינם לגבי טבילה ובדרך כלל קשה לטבלם. ויש כמה צדדים להקל וכל רב יש את הקולא שלו ומ"מ אין הדבר ברור להיתר. ב) ישנם רבנים האומרים לתת הכלי במתנה לגוי ושוב לבקש את זה ממנו בחזרה בהשאלה, וכלי של גוי אינו חייב בטבילה. אולם יש אומרים שדבר זה מועיל רק לזמן קצר ואחר זמן מה הגוי רואה שלא מחזירים לו הכלי ומבין שזו רק הערמה ומתייאש מהכלי והיהודי זוכה בו, והכלי מתחייב שוב בטבילה. ג) יש אומרים לקלקל את הכלי באופן שצריך מומחה לתקנו, ויתקנו יהודי, ועל ידי זה נהיה כלי שנעשה על ידי יהודי ופטור מטבילה. אולם גם זה על פי רוב אינו עצה מעשית, כי קשה לקלקל את הכלי כל כך כדי לפוטרו מטבילה, כי צריך לזה קלקול רציני, כגון לעשות בו חור המבטלו משימוש, ועפ"ר מפחדים לקלקלו כל כך או שלא ניתן לקלקלו כל כך, שמא לא יתאפשר לתקנו אח"כ. ועוד שאינו דבר מוסכם שקלקול הכלי פוטרו מטבילה (ע"י קובץ מבית לוי חלק י"ד עמוד ע"ד) תשובת הגר"ש וואזנר שליט"א [זצ"ל] שאין זה מועיל. ובכלי חשמלי פשוט בדרך כלל הרבה יותר קל לטבול את הכלי כדינו ושוב לייבשו היטב לפני השימוש, מלחפש כל מיני עצות לפוטרו מטבילה. אולם במכשיר אלקטרוני שמתקלקל במגע עם מים אינו יודע איך לנהוג בו. וחשבתי צד להקל, שהרי כדי שהמכשיר יפעל צריך לחבר צינורות המים לאפסקת המים במקום, וחבירו זה נעשה על ידי אינסטלטור יהודי, ועל ידי מלאכה הכלי נעשה על ידי יהודי. אמנם טענו הת"ח, שזו מעשה הדיוט ואינו פטר מטבילה, אבל אינו יודע, שאף אם למעשה זו מעשה הדיוט, אבל עפ"ר מזמינים בעל מלאכה לחבר המכשיר כדי שיהיו בטוחים שהדבר נעשה באופן מקצועי, ועדיין צ"ע".

ג) הגר"א שלזינגר שליט"א (מציון תצא תורה ח"א מילואים לתשובה של"ה, עמ' תר"ל) – "תשובה: מכשיר דיגיטלי אי אפשר להטיבלו כיון שיתקלקל מיד, העצה לעשות גמר מלאכה על ידי יהודי, או להשכיר את המכשיר לגוי, ולקבל אפשרות שימוש וכן נוהגים. אבל בזה אין חילוק שהוצאת מים נחשב לכלי ממש, אם הוא לא דיגיטלי ובאופן שלא יתקלקל, בודאי טעון טבילה. אבל אם יש חשש שיתקלקל, צריך לעשות כמו שכתבנו".

ד) מעדני אשר (אהל יעקב) – "תשובה: בדבר המתקן להכנת קפה, לא הבנתי את הסברא לפטור מחמת שלא רואים את הצינורות ממתכת וזכוכית. גם סברת המהרי"ל דיסקין שריקון אינו השתמשות לכאורה לא תועיל כאן כיון שהוא לא רק מרוקן אלא גם ממלא, כיון שעל ידי ההשתמשות גורם שיתמלא כל פעם מים חדשים. ומה שהציע למכור לגוי חלק בשותפות, בשו"ת שבט הלוי חלק ט' (סימן קס"ז) כתב דלא מהני כיון שהישראל משתמש כל הימים בכלי כבשלו ולגוי אין שום זכות לחזור בו וכל ההפסדים ואונסים וזכות מכירה הכל על הישראל. ובספר ויקהל משה (להגאון רבי משה שאול קליין שליט"א, עמוד שכ"ג) כתב דלא עדיף מכלי שגוי משכן לישראל ורוצה לשקעו בידו דטעון טבילה כמבואר בשו"ע (ק"כ סעיף ט'). ונתן שם עצה לעשות שותפות אמיתות עם הגוי, דהיינו למכור אחוז אחד לגוי ואח"כ להשכירו לישראל ולתת אחוז מהרווחים לגוי. אמנם נראה דעצה זו אינו מעשית בדרך כלל. מה שיש לברר הוא האם החלקים הנוגעים באוכל כגון הכלי שבתוכו מתחממים המים עשויים ממתכת או זכוכית, [מישהו אמר לי שהכלי הנ"ל עשוי מפורצלן, והגם שמחמירים בפורצלן מ"מ אולי יש מקום בשעת הדחק להקל. אבל השמועה הנ"ל אינה ברורה וגם אולי יש סוגים שונים], ואת הצינורות שמזרימים את המים עד הכלי הנ"ל אולי אפשר להקל להחשיבם כצינורות שמביאים מים לבית ולא כחלק מהכלי, אבל הצינורות שמזרימים את המים מהכלי הנ"ל לכוס לכאורה אם הם מחומר החייב טבילה אין לפוטרים, אבל יתכן שהם מפלסטיק ופטורים, ואם הם מפלסטיק ורק ברוז ממתכת יש לדון אם הוא נחשב עיקר או טפל או ככלי בעל מטרה אחרת שאין בזה עיקר וטפל, (עיי' במעדני אשר או"ה סימן קנ"ד אות ג'). וכל מש"כ כאן הוא כמובן אפילו לא בגדר לימוד זכות כל עוד לא נתברר המציאות, אבל מראה מקום אני לך לברר את פרטי המציאות אולי יש מקום להקל מטעם זה. ונראה להציע עיצה לכתחילה, למסור את הכלי לאומן ישראל שיקלקלו באופן שהדיוט לא יוכל להחזירו, ואז יתקנו ויחשב ככלי שנגמר ביד ישראל, וכמ"ש החכמת אדם (כלל ע"ג דין י"ג). ואף שבשו"ת שבט הלוי חלק י' (סימן קכ"ח) וכן בספר ויקהל משה הנ"ל פקפקו על החכמת אדם דלא פשוט לומר שהולכים אחר המעמיד, מ"מ בספרי מעדני אשר על או"ה (סימן קנ"ו אות ג') יישבתי את סברת החכמת אדם לכו"ע, וכמדומה שכן מקובל להורות".

ה) ע"י שיעורי הלכה (גליון כ"ו) – "קוריג" (Keurig) המופעל ע"י חשמל עם כרטיס דיגיטלי (computer chip) שבודאי יתקלקל ע"י טבילה, מעיקר הדין אפשר להשתמש בו ללא טבילה, אך למעשה אין להקל להשתמש בו אלא במאצעות שיפטרנו מחיוב טבילה או ע"י שהישראל יפרקו באופן שלא יהא אפשר להשתמש בו כלל אפילו להחזיק מים, וגם ירפקו פירוק כזה שיהא צריך אומן לתקנו ולא פירוק פשוט שהדיוט יכול לתקנו. או שיקנה את כל הכלי לעכו"ם ויחזור לשאול ממנו".

2. מיקל.

א) הגר"מ היינמן שליט"א (באתר) -

A vessel which contains internal computerization **that will be ruined** through tevila, i.e. a Keurig machine with a digital display, does not require tevilah.

ב) הגר"י בעלסקי זצ"ל (דף הכשרות ח"כ מספר ה' עמ' כ"ד) -

Do Keurig machines require tevilla? Unlike most other hot water urns that can withstand being dunked in water, so long as they are properly dried, the Keurig machine has a digital component that will not survive

getting wet. Additionally, even if one were to attempt to toivel a Keurig machine, the inner chamber will not fill with water. Water will only enter the inside chamber if it is pumped through. So tevila is not really an option. Rav Belsky holds that **we may view the Keurig machine as a plastic kli**, which is exempt from tevilla. This is because the entire visible machine is indeed plastic. The metal receptacle and element which are in the recesses of the machine are not accessible. Although there are two pins that pierce and inject hot water into the K-cup, it is not clear that these pins require tevilla. It is possible that they are like a can opener. If one wishes to remove the pins and toivel them, with some cajoling they can be removed (at least in some models) ... If one sells a portion of the Keurig machine to a non-Jew, this would alleviate any question of tevilla, because even a kli that is owned bi'shutfos (partnership) with a non-Jew is exempt from tevilla. The proper way to accomplish such a sale, would be to accept some money as payment (kinyan kesef) and have the non-Jew pick up the Keurig to show that he is taking partial ownership (kinyan hagba'a). Likewise, if an office has a coffee service contract that supplies and owns the Keurig machine then there is no chiyuv tevilla, so long as the service company is at least partially owned by non-Jews.

3. מראי מקומות – אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות ס"ו, הע' ע"ג, לשונו מובא לקמן), הגר"א בן פורת (קול התורה ח"ע עמ' רפ"ג), הר"ש אפל (עץ חיים גליון כ"ו עמ' קכ"ו), הר"צ אורטנער (עץ חיים גליון כ"ז עמ' של"א), הר"ג שוסטער (עץ חיים גליון כ"ז עמ' תק"ז), הר"א פרוכטר (קונ' מה טובו ח"ג עמ' ק"פ).

ז. קומקום חשמלי.

1. מחמיר: צריך טבילה בברכה.
  - א) בצל החכמה (ח"ה סי' ה') – "מחבת וקומקום חשמלי חייב בטבילה בברכה".
  - ב) שבט הלוי (מבית לוי ענייני יו"ד עמ' קמ"ו אות י"ג, ח"ז עמ' כ"ב אות ד', ח"ט עמ' י"ד אות ד', ח"א עמ' י' אות ד', ח"ד עמ' כ"ג אות ד', ח"ט"ו עמ' פ"א אות י') – "קומקום חשמלי [המיוצר ע"י נכרים] שעשוי מפלסטיק ובתחתיתו גוף חימום ממתכת חייב טבילה [בברכה]".
  - ג) אורחות הבית (פרק ט' סעי' י') – "כלי אוכל חשמליים כמו טוסטר, גריל, קומקום, סיר, צריכים טבילה בברכה".
  - ד) טבילת כלים (פרק י"א סעי' קפ"ט).
  - ה) עי' מחזה אליהו (ח"ב סי' קי"ב אות י', עמ' ש') – "כתב בתשו' חלקת יעקב ח"א ס' קכ"ו בנוגע לקומקום חשמלי שאין צורך להטבילו מדין 'טבילה כלי אוכל' מאחר שתשמישו עם הקרקע. ואף ששם יש לפקפק טובא שהלא מעבירים הכלי ממקום למקום וגם מחברים אותו למקומות שונים בתוך הבית ולכן לא נראה דבריו בזה ואין לחושבו כמחובר".
  - ו) משמרת הבית (פרק ג' סעי' ט') – "אבל קומקום חשמלי המיטלטל נשלף אין לו דין של מחובר אלא תלוש".
2. צריך טבילה, אבל לענין ברכה צ"ע.
  - א) הגריש"א זצ"ל (מנשים באהל יו"ד אות ל"ח, עמ' ר"כ) – "אך לענין ברכה צ"ע".
  - א) עי' הגריש"א זצ"ל (מה טובו גליון ז' עמ' י"ז אות ל') – "מזלג חשמלי לא טעון טבילה אמנם קומקום חשמלי אפ"י שהוא מפלסטיק כיון שבלי הגוף חימום אינו חשיב לכן טעון טבילה".
  - ב) עי' חוט שני (טבילת כלים ס"ק י"ז ד"ה קומקום, עמ' מ"ד) – "קומקום חשמלי שהכלי עצמו עשוי מחומר שאינו טעון טבילה, וכן כף חשמלית, שגוף החימום שלהם עשוי ממתכת, צריך טבילה. אך לענין ברכה צ"ע אמ' זה כמו גזלת אש והוא רק היכי תימצי של הכנסת האש לתוך המים לחממן, ולא דמי לשפוד, דשפוד מחזיק את המאכל, משא"כ כף חשמלי אינו מחזיק את המאכל או שזה כמו קדירה העומדת על גבי האש. לכן יטביל, ולגבי הברכה צ"ע. אמנם אם הקומקום החשמלי הנ"ל עשוי ממתכת, ודאי בעינן טבילה ובברכה".
  - ג) טבילת כלים כהלכתה (פרק י' סעי' ט') – "יטבילו בלא ברכה".
3. מיקל: אין צריך טבילה.
  - א) עי' הגרש"א זצ"ל (מנשים באהל יו"ד אות ל"ח, עמ' ר"כ) – "שיתכן שגם בקומקום לא יצטרכו טבילה כי הוא רק גזלת ולא כלי".
4. מראי מקומות – מים רבים (פרק ז' סעי' מ"ח).

ח. מזלג חשמלי: כף חשמלית (immersion heater, electric coil)

1. מיקל: אין צריך טבילה.
  - א) חלקת יעקב (ח"א סי' קכ"ו, א"נ יו"ד סי' מ"א) – "לפע"ד יש היתר ברור להשתמש אף בלא טבילה ... כיון שמתכת הלזה נעשה לכתחילה רק להשתמש כשהוא מחובר לכותל ...".
  - ב) אג"מ (אהלי ישרון ח"א פרק ג' הע' קל"ג) – "משום שאין זה כלי סעודה דאי אפשר להשתמש בו רק לחמם מים".
- אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות ס"ו, הע' ע"ג [עמ' ר"ח], אות ע' [עמ' ר"ט]) – "ושאלנו את רבינו (פעם נוספת) האם צריכים לטבול מכוונת קפה (coffee maker, electric rod) שנקנו מן הגויים, והשיב רבינו שאין צריך דהלא אינו כלי שמחזיק את המים, ואף שנוגע במים, מ"מ אין זה נחשב ככלי שהאוכל צריך אותו, דרק דבר שמחזיק את האוכל נחשב ככלי, אבל דבר שרק מחמם את האוכל אינו נחשב כדבר שהאוכל צריך, דהאוכל אינו צריך את החימום הזה, רק האדם המשתמש צריך אותו, ובכלל זה נחשב רק כמין אש, דיש הרבה דרכים לחמם אוכל וזה אחד מהם".

- ג) הגרשז"א זצ"ל (שיעורי הלכה, טבילת כלים ריש שיעור י"ד) – "שמעתי מהגר"ע אויערבאך שליט"א בשם אביו זצ"ל שנקט לדבר פשוט שכיון שכף חשמלית לא עבידא אלא מעשה גחלת אין לה תורת כלי לענין חיוב טבילת כלים".
2. מחמיר: צריך טבילה בברכה.
- א) טבילת כלים (פרק י"א סעי' נ', סעי' ע"ו, סעי' פ"ט) – "טעונים טבילה בברכה".
- ב) עי' הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שס"א) – "שאלה: מזלג או כפית חשמלית האם מחויב בטבילה. תשובה: אם משתמשים בהן באוכל, כן".
3. טבילה בלי ברכה.
- א) בצל החכמה (ח"ה סי' ה') – "מזלג חשמלי, יטביל כלי אחר עמו ויברך עליו".
- ב) משנה הלכות (ח"ט סי' קס"ו) – "ומיהו לענין ברכה לפענ"ד יותר טוב שלא לברך דסוף סוף לאו כלי הוא כלל האי מזלג חשמלי ואם יטבלנו עם שאר כלים מה טוב".
- ג) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרי"ד) – "כף חשמלי יש להטבילו בלא ברכה".
- ד) עי' חוט שני (טבילת כלים ס"ק י"ז ד"ה קומקום, עמ' מ"ד) - לשונו מובא לעיל.
- ה) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שס"א) – "שאלה: מזלג או כפית חשמלית האם מחויב בטבילה. תשובה: אם משתמשים בהן באוכל, כן".
- ו) עי' שיעורי הלכה (טבילת כלים ריש שיעור י"ד) – "בספר טבילת כלים וכן בספרים נוספים מבואר שכף חשמלית חייבת טבילה בברכה. ברם, שמעתי מהגר"ע אויערבאך שליט"א בשם אביו זצ"ל שנקט לדבר פשוט שכיון שכף חשמלית לא עבידא אלא מעשה גחלת אין לה תורת כלי לענין חיוב טבילת כלים. אבל הגר"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] לא הסכים לפוטרה מטבילה ע"פ סברא זו. ולפ"ר לדינא יש לומר שחייבת בטבילה אלא שלא יברך על טבילתו וצ"ע".
4. דעת הגר"ש זצ"ל.
- א) מיקל: אין צריך טבילה – הגר"ש זצ"ל (מנשים באהל אות ל"ט, הע' נ"ד, מה טובו גליון ז' עמ' י"ז אות ל' [לשונו מובא לעיל], "מזלג חשמלי לדעתו א"צ טבילה, כי הוא רק גחלת של מתכת, ודלא כמש"כ בס"ט כ"כ (פי"א ס"ו). [והאמור כאן הוא דלא כמ"ש בס' אשרי האיש יו"ד פ"ט סט"ו...]").
- ב) מחמיר: צריך טבילה בלי ברכה – הגר"ש זצ"ל (אשרי האיש יו"ד ח"א פרק ט' אות ט"ו, טבילת כלים ריש שיעור י"ד [לשונו מובא לעיל], "חייבת בטבילה, אך ללא ברכה").
5. מראי מקומות – טבילת כלים כהלכתה (פרק י' סעי' ח'), מים רבים (פרק ז' סעי' י"ז).

ט. מכונת ימבמבם (cotton candy machine).

1. מחמיר – שבט הקהתי (פסקי הוראה גם אני אודך יו"ד סי' י"א, "שחייב בטבילה").

טז [מתקנים למים קרים (water cooler)].

- א. מתקני מים מינירליים [המצויים במשרדים ובבתים פרטיים] שאינם מחוברים לקרקע, ויש בתוכם בית קיבול העשוי ממתכות שבו המים מתחממים או מתקררים.
1. מחמיר: חיוב בטבילה.
- א) הגר"ש זצ"ל (מטבח כהלכה פרק י"ב הע' ל"ד).
- ב) חוט שני (שבת ח"א עמ' ר"כ) – "מצוי כיום מתקנים לחימום מים ביתיים, ויש בתוכם מיכלי מים, ויש לברר אם המיכל הפנימי נעשה ע"י עכו"ם, ואם כן המיכל חייב בטבילה. אמנם אם הרכבתו (אם זה מעשה אומן) נעשה ע"י ישראל, אינו חייב בטבילה".
- ג) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קובץ משלחן גבוה גליון ה' עמ' ד' טור א', מנחת הבוקר ריש עמ' רנ"ח) – "שזה טעון טבילה".
- ד) הגר"י רובין שליט"א (דרשת שבת תשובה תשע"ד, ישרון חל"א עמ' שנ"ח).
2. מיקל: פטור מטבילה.
- א) מנחת אשר (באתר) – "השימוש במקררי מים למיניהם התפשט מאד בשנים אחרונות, והמנהג המרווח הוא לא לחשוש בהם משום חיוב טבילת כלים, ופוק חזי מאי עמא דבר. ונראה שסומכים בזה על אחת משתי טעמים. חדא, דקי"ל דרק מה שנחשב לכלי סעודה חייב בטבילת כלים. ויש בזה כמה פרטים המבוארים בסימן ק"כ ביו"ד [וכגון שצריך להיות החומר המחייב במקום שנוגע בו האוכל בשעת השימוש]. ונחלקו הפוסקים בכלים המיועדים לאיחסון, ולא לשימוש הכנת האוכל ולא להגשת האוכל בשלחן. שאולי אין זה נכנס בגדר כלי סעודה ופטור מטבילה, וקי"ל בזה שיש להטביל בלא ברכה, עי' בחידושי רע"א שם בסעיף א'. ועי' בערוה"ש בסימן ק"כ סעי' לט' שמזכיר מנהג העולם בירות גדולות שמחזיקין הרבה מים לחימום, שאין טובלים אותם, אף שהם ממתכת ולכאורה חייבים בטבילה. והוא ביאר שאין על כלים כאלו שם כלי סעודה כלל, 'דכלי סעודה לא מקרי אלא כשמטלטלים אותם ממקום למקום', ועוד שם בהמשך דבריו 'דכלי סעודה הוי מה שמשמשמין בהם אצל התנור ובבית המבשלות ובשלחן האכילה ולא הכלין הגדולים שלהם מיוחד מקום בפ"ע', עי"ש בכל דבריו. ונראה שהוא הדין וכל שכן בניד"ד שמקקרי מין אלו הם גדולים וקבועים במקומם, ועוד יותר שאין הם ככלי בעלמא להחזיק מים, אלא מערכת קירור [או חימום] והוי יותר כתנור עצמו ולא סיר שמבשלין בתוך התנור. ועי' בסוף ספר טבילת כלים שמביא מה שנקט הגרשז"א כדבר פשוט שתנור עצמו פטור מטבילה [אף שזיעה עולה ונודע בצדדיו, שהוא הטעם שחייב לטבול כיסוי כלים, ובברכה. והטעם כנ"ל שאין זה מוגדר כלל ככלי סעודה]. ועוד טעם לפטור מקררי מים אלו, שבדרך כלל רוב רובם נעשית מפלסטיק שהוא חומר הפטור מטבילת כלים. וכל השאלה הוא משום שבתוכו במקום שהמים עובר לקרר או לחמם יש שם חלקים של מתכת. והלא קי"ל ביו"ד סי' רב' שאין בית הסתרים בכלים צריך ביאת מים כלל, עי"ש בט"ז בסוף הסימן. ודלא כטבילת אדם שקי"ל שבת הסתרים צ"ל ראוי לביאת מים, בכלים מותר לטבות

גם אם יש בבית הסתרים חציצה גמורה. ולכאורה מבואר שאין הקפדה במעשה טבילה של כלים על הבית הסתרים שבו. וא"כ יש לדון טובא בכלי שכל החומר המחייב הוא אף ורק בבית הסתרים, שלכאורה א"א לחייב טבילה בכלים משום בית הסתרים שאין הקפדה שיהיה שם ביאת מים ומעשה טבילה כלל, ודו"ק. וא"כ מקררי מים אלו פטורים מטבילה. וגם חזי לאיצטרופי מה ששמעתי כמה פעמים ממורנו הגאב"ד שיש להסתפק בכלים שע"י טבילתם ישברו מהמים, שאולי כה"ג לא חייבה התורה טבילה, ואכמ"ל, והלא כל אסור שימוש בכלים לא טבולים הוא מדרבנן, ע"י במ"ב בסימן שכ"ג סעי' ז'. והרוצה בכל אופן להחמיר בכל זה, אפשר להקנות המקרר ים לגוי ולשואלו ממנו, דבכה"ג פטור מטבילה. ואף שהט"ז פקפק על זה, ע"י ס"ס ק"כ, מ"מ בכה"ג שהוא רק לרווחא דמילתא אפשר לסמוך על פשוטות ש"ע שמיקל בזה, ע"י"ש".

3. טבילה בלי ברכה.

א) משמרת הבית (פרק ג' סעי' י') – "מתקני מים חמים וקרים גדולים הקבועים בקיר כמו 'קולר' מדינא פטורים מטבילה ויש מחייבים, ולכן יש להקנותו לגוי, והמיקל יש לו על מי לסמוך, ולכ"ע מותר להוציא מהם מים שנתחממו שם אף שלא טבלום".

4. מראי מקומות – מציון תצא תורה (ח"א מילואים לתשובה של"ה).

א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות של"ה) – "תשובה: אין כאן רק הוצאת מים, כי הכלי מבשל המים ולתת אותו במתנה לגוי היא עצה טובה".

ב. דוד מים גדולים [מצוי במקומות ציבוריים] המחובר לקרקע ע"י צינורות, שיש בהם כלי קיבול העשוי ממתכות.

1. מחמיר: חיוב בטבילה.

א) הגר"י רובין שליט"א (דרשת שבת תשובה תשע"ד, ישרון חל"א עמ' שנ"ח. אמנם הוא חזר בו בליל שבת פ' בהר תשע"ח).
ב) מנחת פרי (ח"ו סי' פ"ב, מציון תצא תורה ח"א מילואים לתשובה של"ה [עמ' תרל"א]) – "הנקרא 'מיני בר' ... לכאורה יש לפטור מכשיר זה מטבילה על פי דברי השב יעקב (סימן ל"א) המובא בקצרה בפ"ת יורה דעה סימן ק"כ ס"ק ו' וביתר אריכות בהגהות יד אפרים שם, דכל המחובר לקרקע הואיל ואינו מקבל טומאה אינו צריך טבילה, ומכשיר זה המחובר לקיר ... אך רבו החולקים עליו יעו"ל בשו"ת גדולי טהרה (סימן י"ז) ... אך נראה יש להחמיר בזה".

ג) מציון תצא תורה (ח"א מילואים לתשובה של"ה) – "תמי-4".

2. טבילה בלי ברכה.

א) ע"י חוט שני (טבילת כלים ס"ק י"ז ד"ה קומקום, עמ' מ"ד) – "ומכשירי חשמל שהם גם מחוברים לקרקע ע"י צינורות מים שמכניסים או מוציאים מים מן המכשיר, כגון מתקנים לחימום וקירור מים, ויש בתוכם בית קיבול למים והוא נעשה ע"י עכו"ם, אין טעם ברור לפוטורם מן הטבילה, משום דזה כלי עצמי ואין תשמישו עם הקרקע, אלא שצריך להכניס בו מים, על כן יש לעשות בכלי קיבול של המים נקב שמקלקלו מתורת כלי, ויהודי יתקנו כך שיהיה גמרו ע"י ישראל ואז הכלי פטור מן הטבילה. ועכ"פ אין לפוטורו מן הטבילה ע"פ מש"כ המהרי"ל דיסקין דהורקה מן הכלי לא חשיב שימוש בכלי משום שכל הוצאת מים מן המכשיר יש הכנסה של מים חדשים למכשיר".

3. מיקל: פטור מטבילה.

א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Does a Tami 4 water cooler need tevillah? It cannot be toiveled (has electric circuit board). It is connected to the wall via the water pipe, has both hot and cold water (and seltzer). It's in a fixed position on the counter (although not bolted down), and will only be disconnected for Pesach. If it needs to be toiveled - are there any eitzos lichatchila (like giving to a Goy)? Or am I better off returning the machine (if I can)? R' Y. Berkovits wrote: It's like a sink or faucet head which are מחובר לקרקע and are not considered to be a "kli", which therefore wouldn't require tevillah. It's a bit of a chiddush that some want to be matir electric appliances since they are plugged into the wall. In reality they are functioning kelim, just require power, and instead of human power they are being powered electrically. That doesn't make it mechubar. However in this case, the machine is mamash part of the plumbing - the final part of the water supply that filters and cools/heats the water. [Agav - regarding faucet heads. The Mishna in Keilim says that a hollow pipe that is used to hold water by placing a finger on one end and creating a vacuum - is called a כלי קיבול. That's exactly how a faucet head works. The reason why we don't toivel them - is because they are mechubar - even the ones that are easily removed and are replaced every Pesach.]

ב) ט"ז וש"ך השלם (קובץ משלחן גבוה גליון ה' עמ' ד' טור א', מנחת הבוקר עמ' רנ"ז) – "הנה לא מיבעיא לדעת הפוסקים שכל כלי המחובר לקרקע אינו חייב בטבילה [ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' ע') כתב שכן נקטו הפוסקים לדינא], דמתקני מים אלו פטורים מטבילה, אלא גם לדעת החכמת אדם (כלל ע"ג סעי' י"ג) שאין כלים המחוברים לקרקע פטורים מטבילה, מ"מ מבואר בדבריו שם (בבינת אדם בד"ה והנה) שלא העמיד דבריו רק דוקא בדבר שהיה כלי אף קודם שחיברוהו לקרקע, והגם שדרכו להשתמש במחובר לקרקע, מ"מ לא בטיל שם כלי מעליו אה"כ כשנתחבר, וחייב בטבילה. אבל דבר שאינו נגמר להיות כלי אלא לאחר שנתחבר עם הקרקע, אין עליו שם כלי, והחכ"א מודה דפטור מטבילה. וממילא מתקני מים אלו שלא נגמרים להיות כלי עד שמחברים את הצינורות לקרקע, לכאורה גם לדבריו יהיו פטורים מטבילה".

4. מראי מקומות – טבילת כלים כהלכתה (פרק י' סעי' ט"ו, סעי' ט"ז), מים רבים (פרק ז' סעי' כ').

א) הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות ל"ח) – "ועדיין צ"ע".

ג. ראש ברז (faucet head).

1. מיקל.

א) חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ג' אות א', עמ' כ"ב) – "יש לדון מאי טעמא ברזי המים לא טעונים טבילה, לולי טעמא דמחובר לקרקע, וי"ל דצינורות להספקת המים לא מוגדר ככלי סעודה, דזהו תעלה להבאת המים, והברז הוא המשך לתעלה".

ב) טבילת כלים (פרק י"א אות כ"ב) – "ברזים הקבועים בכיורי המטבח - אינם צריכים טבילה".

ג) הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות כ"ז) – "ברז המחובר לקיר אינו טעון טבילה כיון שהוא ממש משמש עם הקרקע ובכזה"ג נקטינן דאף תלוש שלבסוף חיברו הרי הוא כקרקע. וילפינן לדיני טבילת כלים מדיני קבלת טומאה".

ד) טבילת כלים כהלכתה (פרק ט' סעי' ט') – "ברזים שבמטבח אינם טעונים טבילה".

2. מראי מקומות – הגר"ח"ק זצ"ל (שערי ציון ח"ב עמ' ר"כ אות ח').

ד. מראי מקומות.

1. הגר"ח"ק זצ"ל (תשובות בריש ס' הבית בכשרותו, טבילת כלים סי' א' הע' ל"ז) – "שאלה: מכונת שתי' של מים קרים כגון שיש

בכולל חזו"א האם חייבים בטבילה או שמא מכיון שמחובר לחשמל וגם כבר אין חייב לטבול. תשובה: כבר נסתפקו בכל כלי חשמל

כיון שעשוי להשתמש עם הקרקע ואין מקבל טומאה אם חייבים טבילה וכמדומה שהחמירו".

א) בדעת הגר"ח"ק זצ"ל, לענין כלי חשמל - עי' לעיל.

יז] תבניות נייר אלומיניום: חד פעמי.

א. מיקל, אין צריך טבילה.

1. חלקת יעקב (ח"ג סי' קט"ו, יו"ד סי' מ"ו, או"ח סי' קנ"ב אות ב') – "נלע"ד דאי"צ טבילה (וכמו שאמרתי לכת"ה בטלפון) כיון דתשמיש קערות הללו רק עראי, ונזרקין תיכף אחר תשמישן, ואינן מקבלין טומאה כמבואר ברמב"ם".

2. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' כ"ג, לתורה והוראה ח"ב עמ' נ') – "ע"י רמב"ם רפ"כ מכלים שכתב דטעם כלים מלפת ואתרוג ודלעת יבשים שטהורים לפי שאי אפשר שיעמדו אלא זמן מועט, משמע אף ששייך להשתמש בהם איזה פעמים אבל אין מתקיימים כדרך כלי

(טהורים) ... עכ"פ חזינן דבלא מתקיימין אלא זמן קצר אף שישתמשו בהם איזה פעמים אינם מקבלין טומאה, וא"כ כלים אלו שא"א להשתמש בהם אף על פי הדחק רק ב' וג' פעמים אינם מקבלין טומאה, ורק אם אפשר להתקיים הרבה זמן אך בשביל הזול

אין משתמשין מסתבר דמקבל טומאה, וממילא אפשר דאינם צריכים טבילה".

א) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (יד דודי דפו"ח עמ' קצ"ט אות ל"ג) – "דיש טעות הדפוס בסוף התשובה וצריך להגיה וממילא אפשר דצריכים טבילה".

3. מנחת יצחק (ח"ה ריש סי' ל"ב, ח"ה סי' ס"ט אות א', ח"ה סי' כ"ג ד"ה ולהלכה) – "פשיטא די"ל דא"צ טבילה, אף לכתחילה, ומכ"ש שכבר נהגו כן, וכן עמא דבר שלא לטבול".

4. חשב האפוד (ח"ג סוף סי' ע', הליכות חנוך פרק ב' אות צ"ג) – "והרי כבר פשט המנהג אשר אם קונים כלים כאלה רק לשימוש חד פעמי אין טובלים אותם, והוא מיסודו של הגאון בעל איגרות משה, אבל אם חושבים להשתמש בכלי כזה הרבה פעמים, פשט המנהג להטביל אותם, ואין אני רואה ענין לחלוק על זה".

5. הגרש"א זצ"ל (שלמי מועד עמ' תקמ"ו, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תקצ"ד) – "כלים העומדים לשימוש חד פעמי העשויים מחומרים הטעונים טבילה, כשמשמש בהם פעם אחת וזורקים לאחר השימוש אין צריך לטבולם".

6. שרגא המאיר (ח"ב סי' פ"ג).

7. קנין תורה בהלכה (ח"א סי' נ"א) – "ובנ"ד דהעלנו דא"צ טבילה בעיקר הטעם מחמת דלא נחשב כלי תשמיש מדנזרקין אחר השימוש דפ"א אין נ"מ אפי' ימצא כלי שרוצה להרויח מכלי זה עוד פ"א או ב"פ דעכ"ו א"צ טבילה ובטלה דעתו אצל כ"א ולא נקרא עי"ז כלי תשמיש חוץ מאם מייחדו לזמן רב".

8. פסקי בושם (פרק כ"ה סעי' י"ג).

9. עי' הגר"ח"פ זצ"ל (חידושי בתרא על מ"ב סי' שי"ד ס"ק מ') – "ומעיקר הדין אינו צריך טבילה מש"ה, והיכא שאפשר לטבולו בלא טירחא, מוטב, כיון שיש חולקים בדבר, אבל מדינא יש להקל".

עי' הגר"ח"פ זצ"ל (חידושי בתרא על מ"ב סי' קפ"ג ס"ק א') – "הגר"מ פיינשטיין (שליט"א) [ז"ל] פוסל בכוס של נייר, וצ"ע דמאי פסול יש בו, ואף ראוי לקבל טומאה, ומה שזורקים הוא משום רוב עושר, והוא ס"ל נמי דתבניות מאלומיניום א"צ טבילת כלים,

וצ"ע למה כ"כ פשיטא ליה הכי".

10. שבט הלוי (מבית לוי ח"ה עמ' כ"ד אות ג', ח"ז עמ' כ"ב אות ג', ח"ד עמ' כ"ג אות ג', חט"ו עמ' ע"ח אות ט"ז, בענייני יו"ד עמ' קמ"ג אות ט"ז) – "כלי אלומיניום חד פעמיים באם כוונתו להשתמש בהם פעם אחת בלבד אינם חייבים טבילה, אבל אם כוונתו להשתמש בהם יותר מפעם אחת חייבים טבילה, [ואף לשימוש הראשון]".

11. אבני ישפה (אהל יעקב ח' אלו תש"ע) – "המנהג פשוט שלא טובלים כלים חד פעמיים אף שהם עשויים ממתכת. ונראה טעם הדבר שאין להם שם כלים כיון שהם עומדים לזריקה ולא לשימוש קבוע. לכן גם אם מתממים האוכל בהם אחר האפייה עדיין הדבר מותר,

כיון שכל השימוש הוא בכלי שעומד לזריקה".

אבני ישפה (אהל יעקב) – "בדבר השאלה שאדם משתמש בכלי כמה פעמים לפני שהוא זורק אותה לפח, אם הוא חייב בטבילת כלים. נראה לי שאין חיוב טבילה וכן המנהג פשוט, שאין על זה שם כלי כי כל כלי צריך לשימוש תמידי ולא עומד לזריקה. גם החומר של הכלי מעיד עליו שהוא עומד לזריקה".

12. שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ד אות ל"ה) – "האם סירים לדגים חד פעמיים צריכים טבילת כלים או לא. תשובה: יש להקל בסירים ומחבתות מאלומיניום המיועדים לשימוש חד פעמי, שלא להצריך לטובלם. [והמחמיר לטובלם מ"מ, יטבלם בלא ברכה]. מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (אג"מ יו"ד ח"ג סי' כג) סבר שמחבתות חד פעמיות אינם צריכים טבילה מפני שנעשים לשימוש אחד ולהזרק, ואינו חשוב כלי. כי 'כלי' הוא דבר שמשמש פעם אחר פעם. מאידך יש מחבת חד פעמית לעוף הודו, שלמרות שהיא מיועדת כביכול לשימוש חד פעמי, אבל לפעמים היא בנויה במיוחד, והיא כבידה וגם מחירה אינו זול, ואין מי שמשמש בה רק פעם אחת - וא"כ קשה לתת בזה מה הכללים מתי נחשב הדבר לכלי, ומתי לא. מאידך יש לתת לב שאם הדבר נעשה מאלומיניום טהור יש כמה צדדים לצרף להקל גם כן, מפני שסוף כל סוף אלומיניום אינו מן השש מיני מתכות המוזכרים בתורה ... וא"כ איך אפשר לדמות את המתכות המצויים כיום שמעולם לא היו בשימוש בזמן של הפוסקים, ואין אף אחד שאומר שמחויבים בטבילה. וגדולה מזו אלומיניום הוא אפילו יותר רחוק מחיוב טבילה, שהרי היו גדולי פוסקים כמו הג"ר חיים מבריסק ואחרים שהיו בשעתו, שסברו שאלומיניום אינו נחשב למתכת כלל, אלא נחשב אדמה. ואף כי להלכה ולמעשה נהגו לטבול כלי אלומיניום כגון סירים, ולברך עליהם בלא שום ספק. בכל אופן בנידון דידן, בצירוף העובדה שהוא דבר חד פעמי, ומשמש בו פעם אחת, בצירוף כל הדברים האלו יתכן שאינו מחויב בטבילה".
13. תשובות והנהגות (ח"ג סי' רנ"ט) – "מתבניות אלומיניום לשימוש חד פעמי שאין צריך טבילה, נראה שרק אם זורקו מיד אחר שימוש ראשון לא נקרא כלי תשמיש דסעודה ופטור מטבילה, [עיי' רמב"ם פ"ה מכלים גבי חותלות] אבל אי משתמש בו אחר כך שנית אסור אפילו דעיקרו עומד לשימוש חד פעמי, דעכ"פ נקרא כלי סעודה, וח"ו לומר בכלי שעומד להתקיים זמן מרובה שיהא מותר להשתמש בו בלי טבילה, והכא הואיל ורבים לא זורקים אחרי שימוש של פעם אחת, אזי אף אם הוא עצמו זורקו אחרי פעם אחת צריך טבילה, דכל מה שהתירו היינו בכלי שכל שימוש אינו אלא לשימוש פעם אחת שאח"כ זורקים אותו, בזה הוא דאין עליו שם כלי, אבל כשישתמשו בו גם אח"כ חייב מיד בטבילה ובברכה".
- תשובות והנהגות (ח"ד סי' קצ"ב) – "ומיהו אלומיניום אינו ממיני המתכות המפורשים בפסוק שחייבים בטבילה, ודנו האחרונים דאולי החיוב טבילה שלו הוא כזכוכית שחיובה רק מדרבנן, ולכן יש מקום לצרף את הסברא שעיקר השימוש בו מיועד רק לפעם אחד ולכן יש מקילין. ומיהו אפילו אם נימא כן להלכה, עדיין תלוי אם באמת המנהג באותו מקום לזרוק את הכלי מיד או לא. והנה כבר הערנו בח"ג סימן רנ"ט דישינו רבים שלא זורקין תבניות אלומיניום אחר שימוש חד פעמי, ובזה לא יפטר ע"י שדעתו להשתמש פעם אחת בלבד ע"ש. והעולה מכל זה שצלחות וכוסות העומדות לשימוש חד פעמי לא צריך לטבול, אף להנהיגין להחמיר ולטבול כלים מפלסטיק, אבל בנייר כסף (מאלומיניום) ראוי שיטביל. ונהגו גם בזה להקל באלומיניום כשעשוי לשימוש רק פעם והוא משתמש בו רק פעם אחת. ונראה שיטביל בלי ברכה אפילו כשמיחד לפעמיים, דאפשר שאין הדבר תלוי בו, אלא יש לבדוק היאך נהגו כולם להשתמש בו, האם פעם אחת בלבד או יותר, שאם באמת כולם נוהגין להשתמש בו רק פעם אחת לבד יש להקל, ובפרט באלומיניום שחיוב טבילה שלו לרוב הפוסקים הוא מדרבנן, ויש שסוברים שאפילו מדרבנן, כיון שלא היה מצוי אצלם כלל ולא גזרו בזה, אין חיוב כלל. ונראה דיש לחשוש שחייבין באלומיניום לכל הפחות מדרבנן וכמ"ש".
- אורחות הבית (פרק ט' סעי' ז', הע' י"ח) – "כלים לשימוש חד פעמי כמו מנייר כסף אין צריכים טבילה כלל [מנחת יצחק ח"ה סימן ל"ב, אבל אם ממשיך להשתמש בו ואינו זורק מיד נראה שחייבין]".
14. חיי הלוי (ח"ד סי' נ"ו אות ד') – "אכן באותן כלים הדקים שנעשה רק להשתמש פעם אחת, וגם הוא אינו רוצה להשתמש בו רק באופן עראי, כתבו כמה אחרוני זמנינו דאין צריכין טבילה, ומה שמשמש כמה פעמים בסעודה אחת וכדומה, שמעתי מהגאון הצדיק מו"ה ר' שמואל טויבענפעלד ז"ל שאמר לי בפשיטות דכיון שאין מניחין אותו על לאחר זמן אי"צ טבילה, ובזה הקילו הרבה גדולי זמננו גם בכלי מתכות כגון כלי אלומיניום הנעשה לזרוק אחר ההשתמשות, **אכן אם הוא מיוחד** את הכלי להשתמש בו, הגם שגם בזה יש סברא להקל משום שנקרא נעשה הכלי ע"י יהודי, אמנם למעשה נקטו גדולי הפוסקים להחמיר בזה לטובלם".
15. הגר"א בלוט שליט"א (לתורה והוראה ח"ב עמ' ל"ט - עמ' נ') – "ובנדון דידן כשהכלים נעשים ממתכת דק דק שאינם ראויים יותר מפעם אחת וכן היא כוונת המוכר שישתמש רק פעם אחת באותם כלים, ובמציאות אחר שמשמשים בהם פעם אחת קשה להשתמש פעם אחרת דבקל מתקמטים במקמטים ניכרים וגם מתקפלים עד כדי כך שקשה ליישרם לכמות שהיו, פשוט דאינם נקראים כלים לחייבם בטבילה והווי אך ורק כקליפה למאכל ובטלו אצלו".
16. טבילת כלים (פרק א' סעי' ז') – "אינם צריכים טבילה".
17. חלקת בנימין (ס"ק ס"ט, ציונים ס"ק ר"ח, בי' סעי' ח' ד"ה אסור [עמ' רפ"ה]) – "מיהו כלי העומד לשימוש חד-פעמי ואח"כ משליכין אותו אין צריך טבילה, ואע"ג דאסור להשתמש בכלי דרך עראי בלא טבילה, שאני הכא דאינו ראוי לשימוש קבע ולא חשיב כלי סעודה, וכן נהגו העולם שלא לטבולו [מנחת יצחק ח"ה סימן ל"ב ע"פ דברי הגדולי טהרה סימן י"ז, ועוד יש להתיר משום דכלי כזה אינו מקבל טומאה וכמש"כ גם טעם זה שם וכ"כ באג"מ ח"ג סימן כ"ג וחלקת יעקב ח"ג סימן קט"ו, ואפשר דאף להחולקים על השב יעקב דלעיל סק"ג דסבירא להו דלא ילפינן מטומאה דעלמא, י"ל דהכא מודו משום דאין בו חשיבות כלי כלל]".
18. עי' ודרשת וחקרת (ח"ג יו"ד סי' ט') – "... עוד היה אפשר לומר מסברא דכיון שהגויים עשאו לשימוש חד פעמי, וכן הוא דרך רוב העולם להשתמש בהם פעם אחת ולזרוקן אח"כ, כשהוא מחליט להשתמש בהם יותר, יוצא שהוא עשאו כלי, והו"ל כלי הנעשה ע"י ישראל שפטור מטבילה, וצ"ע בזה דאולי בעינן עשייה בפועל, ולא סגי בעשייה דמחשבה ודוק. וזאת תורת העולה מכל הנ"ל, דמנהג העולם הוא לא לטבול, ובודאי המיקל יש לו על מה לסמוך, ואם הוא אלומיניום חזק דאפשר להשתמש בו יותר מב' או ג' פעמים יש מקום להחמיר ולטבול, אבל בלא ברכה דאינו מוגדר כמה הוא זמן מועט".
19. מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תס"ו, עמ' תקל"ג).
20. הבית היהודי (ח"ט סי' ל"ח סעי' י"א).

1. אינו מתכת המחויבת – שלקח הלוי (ח"א פרק כ"ד אות ל"ה, לשונו מובא לעיל).
2. כלי שעשוי לתשמיש עראי אינו כלי לענין טומאה, וה"ה לטבילת כלים – חלקת יעקב (יו"ד סי' מ"ו, או"ח סי' קנ"ב אות ב', לשונו מובא לעיל), מנחת יצחק (ח"ה ריש סי' ל"ב, ח"ה סי' ס"ט אות א', ח"י סי' כ"ג ד"ה ולהלכה), שרגא המאיר (ח"ב סי' פ"ג).
3. כלים שאינם ראויים להתקיים לא נחשב כלי – אג"מ (יו"ד ח"ג סי' כ"ג, לתורה והוראה ח"ב עמ' נ').
4. לא נקרא כלי תשמיש דסעודה – תשובות והנהגות (ח"ג סי' רנ"ט).

ג. מחמיר, צריך טבילה.

1. משנה הלכות (ח"ז סי' קי"א) – "ובדבר שאלתו עוד בתבניות של נייר אלומיניום שמשמשים באמריקא רק פעמים אחדים ולפעמים רק פעם אחת ולא יותר אי חייבים בטבילה ע"כ. הנה איזה שנים אשר אמרתי פה שצריכים טבילה הגם שאין משתמשין בהם הרבה פעמים וגם הצלחות והכוסות שנעשו מנייר אלומיניום הזה הגם שאין משתמשין בהם הרבה פעמים מ"מ כיון דהוא כלי ראוי לתשמיש יותר מפעם אחת למי שרוצה להשתמש בו והוא מתכת האמור בתורה חייב בטבילה דמה שאין אנו מבשלין בו אלא פעם אחת אינו מוציאו מדין כלי".
2. חוט שני (טבילת כלים פרק א' סוף ס"ק ד', עמ' כ"ה) – "תבניות אפיה וכיוצ"ב חד פעמיות העשויות ממתכת, אם אפשר להשתמש בהם יותר מפעם אחת, חייב בטבילה, אף אם אין דעתו להשתמש בהם יותר מפעם אחת".
3. שבט הקהתי (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרכ"ה) – "וכיצד מורה הגאון שליט"א בענין תבניות חד פעמי איך נוהגים לענין טבילה. תשובה ... ותבניות חד פעמי מטבילין".

ד. טבילה בלא ברכה.

1. באר משה (פתחי הלכה סוף עמ' קנ"ג) – "אינני פוסק כן (להשתמש בהם בלי טבילה) אלא שצריכים טבילה בלא ברכה, וכן פסקו הרבה בעלי הוראה, וכן נכון לפסוק".
2. הגריש"א זצ"ל (פסקי הלכות קרול יו"ד אות ט"ז, הל' טבילת כלים אות ל"ה, מנשים באהל יו"ד אות ל"ו, הע' נ', אשרי האישי יו"ד פרק ט' אות ג', בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תר"ד, ע"י משמרת הבית פרק ג' הע' כ"ט) – "כלים חד פעמיים שעשויים מחומר הטעון טבילה, כגון תבניות חד פעמיות מאלומיניום וכדו', יש להטבילם בלא ברכה".
3. חזון עובדיה (שבת ח"ב עמ' נ"ו סוף הע' י"ז) – "ומכל האמור שלדעת הרבה אחרונים יש תורת כלי גם על שימוש חד פעמי, נראה לי דכלי אלומיניום שעשויים לשימוש חד פעמי, צריכים טבילה בלי ברכה כשהם נקחים מהגוי, דכלי סעודה מקרו. ואע"פ שאין רגילים להשתמש בהם אלא פעם אחת או מספר פעמים ואח"כ משליכים אותם, מ"מ כיון שיש עליהם תורת כלי חייבים בטבילה".
4. ע"י הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונו' טהרת הכלים אות ו', אות ל"א, הו"ד בטבילת כלים כהלכתה פרק ט' הע' כ"ח, סוף הע' כ"ב) – "ובעיקר הדבר היה נראה שיש להטביל כלים חד פעמיים בברכה, אך כיון שיש האומרים שכלים אלו פטורים מטבילה, אף שדעתם צ"ע, מ"מ אפשר שיש לחוש לשיטתם לענין הברכה".
5. משמרת הבית (פרק ג' סעי' כ"ו) – "יש להחמיר להטביל בלא ברכה".

ה. אם רוצה להשתמש בו הרבה פעמים - למקילים לעיל.

1. מחמיר, צריך טבילה אף בשימוש הראשון.
  - (א) חשב האפוד (ח"ג סוף סי' ע') - לשונו מובא לעיל.
  - (ב) קנין תורה בהלכה (ח"א סי' נ"א) - לשונו מובא לעיל.
  - (ג) ויחי יעקב (ערך טבילה, עמ' כ"ד) – "סיפר לי אברך אחד ששאל להרב [שליט"א] זצ"ל אם לברך ברכת על טבילת כלים על כלי אלומיניום שנעשית להשתמשות חד פעמי ויש משתמשים בו כמה פעמים. והשיב שאם כוונתו להשתמש בו כמה פעמים יברך על הטבילה, והי' תמוה אצלי כי ראיתי בס' טבילת כלים שהרבה פוסקים סוברים שאף כלי שמשמש בו ב' וג' פעמים מקרי עדיין חד פעמי, ושאלתי להרב [שליט"א] זצ"ל והשיב שכך קיבל מרבו בעל ויחי יוסף זצ"ל שאם בדעתו להשתמש בה יותר מפעם אחד כבר חייב בטבילה ובברכה".
  - (ד) שבט הלוי (מבית לוי ח"ה עמ' כ"ד אות ג', ח"ז עמ' כ"ב אות ג', חט"ו עמ' ע"ח אות ט"ז, בעניני יו"ד עמ' קמ"ג אות ט"ז) - לשונו מובא לעיל.
- (ה) תשובות והנהגות (ח"ג סי' רנ"ט, ח"ד סי' קצ"ב, אורחות הבית פרק ט' הע' י"ח) - לשונו מובא לעיל.
  - (ו) חיי הלוי (ח"ד סי' נ"ו אות ד') - לשונו מובא לעיל.
  - (ז) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שכ"ט) – "שאלה: תבניות אלומיניום שרוצים להשתמש בהם כמה פעמים ואז זורקים אותן לפח, האם מחוייבים בטבילה. תשובה: כן בלי ברכה".
  - (ח) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תקל"ג) - טבילה בלי ברכה.
2. מיקל.
  - (א) הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה פרק מ"ח הע' ל"ב).
  - (ב) מראי מקומות – טבילת כלים כהלכתה (פרק ט' סעי' י"ח).
  - (א) חלקת בנימין (סוף ס"ק ס"ט) – "מיהו אם רוצה להשתמש בו הרבה פעמים צ"ע אם חייב בטבילה".

ו. האם יש היתר להשתמש בהם על ידי שישראל כופפן וחוזר ופושטן - למחמירים לעיל.

1. מיקל.

(א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ט' אות א', בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תר"ד) – "כלי העשוי מאלומיניום לתבנית עוגות, היות ומשתמשים בו כמה פעמים, צריך טבילה. והעצה לזה, לפתות ולסגור, שתהיה עשייתו ע"י יהודי".

(ב) עמק התשובה (ח"ח סי' צ"ב) – "לענין כלים טסין דקין של מיני מתכות (פוייל) שפסקנו שיכולין לכופן ולהחזור ולפשטה לענין טבילת כלים אע"ג דלענין טומאה ... מ"מ לענין חיוב טבילת כלים הנעשה ע"י עכו"ם חיובו הוא מפני מעשה עכו"ם, וכל שמבטל מעשיו של עכו"ם בטלה לה מעשיו, והוי כמו ביטול עכו"ם אם הניח העכו"ם קדרה ע"ג אש ושוב סילקו ישראל וחזר ונתנו לא מקרי כבר מעשה עכו"ם, ה"נ בזה. ואינו דומה לטומאה דתלוי במגע, ואם חזר ותיקנו שוב עוד הפעם ראוי לקבל טומאה ושייך לומר דחזרה לקדמותה, אבל בטבילת כלים הדבר תלוי במעשה, ושוב כשנעשה ע"י ישראל תו לא שייך כבר ענין טבילה הלזו ... לפיכך בטבילת כלים נראה לומר דמועיל ביטול מעשה העכו"ם וחזר ותיקון ע"י ישראל".

2. מחמיר.

(א) חשב האפוד (ח"ג סוף סי' ע', סי' קט"ו אות ג') – "והי' רב אחד מפורסם שהורה שאם כופפים דפנות הכלים וחוזרים ומישרים אותם, נתבטלו בכפיפתם מהיות כלים הנעשים בידי עכו"ם, ויש לראותם עכשיו ככלים הנעשים בידי ישראל ופטורים מטבילה ... אכן אני מרגיש אשר השקעת הדפנות לתוכן אפי' טענה קלה קשה לראות בזה. כי הרי סיגונן הכלים האלה להיות נכפפים וחוזרים ומתפשטים ואין בזה שום קפידא, וזה יכול להיות אף בכלים חדשים בשעת קנייתם, ואין זה דומה אפי' לשפוד שנרצף שבדאי הקפידא בזה גדולה מאד, אע"פ שאפשר לפשטו ביד".

(ב) חוט שני (טבילת כלים פרק א' סוף ס"ק ד', עמ' כ"ו) – "ודע דלא מהני מה שמקמט ומכופף את דפנותיה, כך שלא תהיה ראויה לשימוש ואחר כך יחזירה למקומה שיהיה לה אז בית קיבול, כדי שיהיה גמרו ביד ישראל, שאין זה ביטול הכלי אלא רק קימוט וקיפול הדפנות קצת לכאן ולכאן, ויש לו לטובלה".

(ג) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות של"א) – "שאלה: יהודי שכפף תבנית חד פעמית ואח"כ יישר אותה האם זה נחשב כקלקול של ישראל ועשיית כלי על ידי ישראל דפוטר מטבילה. תשובה: כיפוף התבנית לענ"ד אינו מועיל, כי הדיוט יכול לתקנו".

3. מראי מקומות.

(א) הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות ל"ד) – "אם רוצים לפטור את התבנית מטבילה, צריך למעוך אותה לגמרי קודם שמחזירים אותה למצבה הראשון, וזה מועיל משום שהדבר נחשב כפנים חדשות. אבל לא מועיל רק לכופף את דופן התבנית ואחר כך ליישרה, כיון שזה עדיין נחשב ששם הגוי הוא על הכלי. וק"ו ממה שכתב הפמ"ג (סי' תנ"א משבצ"ז סק"ו) שנפח ישראל שקנה בלע"ך מגוי והישראל מנקה ועושה 'טעליר' טעון טבילה. וביותר שבנדו"ד זה תיקון פשוט שכל אחד יכול לעשות בקלות. וכמו"כ לא מועיל לעשות חור קטן בתבנית כדי לפטורה מטבילה. [ואולי נקב כמוציא רימון מועיל]".

(ב) משמרת הבית (פרק כ' סעי' כ"ו, סוף הע' כ"ט) – "ויכול גם לקלקל אותן ע"י חור בתחתיתם ולקפל שם שוב דחשיב שנעשה ע"י ישראל".

ז. אם יכול הכלי להתקיים זמן רב, אמנם בגלל שהוא בזול זורקין מיד - למקילים לעיל.

1. מיקל.

(א) אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' י"ז אות י') – "בספר אגרות משה ... ונראה מדבריו שזה תלוי במציאות הכלי וחזקו, שאם אפשר להשתמש בזה לזמן מרובה חייב ואם לאו פטור, ואין זה תלוי במחשבתו - דהיינו שלשיטתו אם בדעתו להשתמש רק באופן זמני פעם או פעמיים, והוא כלי שראוי ליותר יצטרך לטובלו. אמנם הראוני ברמב"ם בהלכות כלים פרק ה' הל' ז' שכתב וז"ל: וכן הקרן שהוא משתמש בה ומשליכה אינה מקבלת טומאה, ואם חשב עליה מקבלת טומאה, ע"כ. ודברי הרמב"ם מקורם מהתוספתא [כלים פי"ג ה"א]. ומזה נראה מפורש שאם אינו עומד להשתמש באופן קבוע ורק באופן עראי ואח"כ משליכו אין על זה שם כלי, ולא תלוי באם אפשר להשתמש בו יותר מפעם אחת, אלא הדבר תלוי בכוננו או לא. ועיין בחסדי דוד על התוספתא פ"ו הל' ג' שכתב מפורש שבמשתמש עראי תלוי מלתא. ובודאי שגם השתמשות של יותר מפעם אחת נכלל השתמשות עראי".

2. מראי מקומות – אג"מ (יו"ד ח"ג סי' כ"ג, לשונו מובא לעיל), ודרשת וחקרת (ח"ג יו"ד סוף סי' ט', לשונו מובא לעיל).

ח. רשת מנגל חד פעמי.

1. מיקל: אין צריך להטביל את הרשת.

(א) ואינו למו מכשול (או"ה ח"א עמ' שנ"ט הע' ט') – "אין עליו שם כלי ... שהמחמיר בזה תבוא עליו ברכה".

(ב) אבני דרך (ח"ט סי' ק"ה, עי' ח"א עמ' תצ"א) – "במנגל החד פעמי הקיים כיום, אין צריך להטביל את הרשת לפני השימוש בו".

(ג) הכשרת המטבח וכליו (פרק ג' סעי' כ"ג) – "רשת של גריל (מנגל) חד פעמי אף שעשוי ממתכת קשה יש להקל להשתמש בו פעם אחת בלא טבילה, אולם אם חושב להשתמש בו יותר מפעם אחת יש להצריכו טבילה בלא ברכה".

2. טבילה בלי ברכה.

(א) שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ד אות ל"ג ס"ק ה') – "גריל חד פעמי העשוי ממתכת קשה יש לטבול לפני השימוש ללא ברכה".

(ב) באר מים חיים (פרק ז' סעי' י"ב) – "וגם רשת חד פעמי יש לטבולה אך בלי לברך".

(ג) הר"י משד"י (קובץ נחלת אבות ח"ו עמ' ר') – "תבניות אלומיניום חד פעמיות, וכן רשת מנגל חד פעמי, צריך להטבילו בלא ברכה".

3. חייב בטבילה.

(א) שבט הקהתי (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרכ"ה) – "מנגל חד פעמי שהוא רשת על גבי תבנית שיש בתוכו גחלים לצלייה האם חייבים בטבילה, ואם פטור האם מסתכלים עליו כמו כל כלי חד פעמי שהאריכו הפוסקים שפטור מטבילה אא"כ משתמשים בו ג' "

- פעמים או יותר. וכיצד מורה הגאון שליט"א בענין תבניות חד פעמי איך נוהגים לענין טבילה. תשובה: כיון שהוא כלי גמור חייב בטבילה, ותבניות חד פעמי מטבילין".
- (ב) מטבח כהלכה (פרק ד' סעי' ט').
4. מראי מקומות – משנת יוסף (חי"ג סי' רס"ד, אבני דרך ח"ט סי' ק"ה [עמ' ש"ו]), ברכת יהודה (ח"ו או"ח סוף סי' י"ב), טבילת כלים כהלכה (פרק ט' סעי' כ"ג).
- (א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ש"ל) – "שאלה: מנגל חד פעמי שהוא רשת על גבי תבנית שיש בתוכו גחלים לצלייה האם חייבים בטבילה, ואם פטור האם מסתכלים עליו כמו כל כלי חד פעמי. תשובה: אני חושב שהוא כמו כל כלי חד פעמי".
- (ב) שואלין ודורשין (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרכ"א) – "שאלה: מנגל חד פעמי שהוא רשת על גבי תבנית שיש בתוכו גחלים לצלייה האם חייבים בטבילה, ואם פטור האם מסתכלים עליו כמו כל כלי חד פעמי שהאריכו הפוסקים שפטור מטבילה אא"כ משתמשים בו ג' פעמים או יותר. תשובה: אינני רואה הבדל בין סוגי הכלים החד פעמי, ומה שנוהגים בצלחות וסירים חד פעמים, כן יש לנהוג במנגל חד פעמי".
- (ג) הרמ"ר שעיו (אבני דרך ח"ט סוף סי' ק"ה, עמ' ש"ט) – "לדינא נראה דמנגל חד פעמי אם הוא מתקלקל על ידי שימוש בפעם אחת אינו צריך טבילה, אבל אם אפשר להשתמש בו שימוש חוזר הרי הוא צריך טבילה".
- (ד) מים רבים (פרק ז' סעי' נ"א) – "רשת מנגל חד פעמי, דינה כתבניות אלומיניום חד פעמיות".
- ט. מראי מקומות – טבילת כלים כהלכה (פרק ט' סעי' י"ז), עומק הפשט (גליון ר"י, פר' תזריע תשע"ט).

1. מעדני אשר (אהל יעקב) – "כלי רגיל כגון העשוי מחסר וכדומה שבדעתו לזורקו אחר שישתמש בו, האם חייבים בטבילה. כלי אלומיניום חד פעמי, דעת המנחת יצחק חלק ה' (סימן ל"ב) דפטור מטבילה, וכן דעת הגר"מ פיינשטיין. ואילו דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (אשרי איש יו"ד) דחייב. אמנם כל זה בכלי שאינו ראוי לשימוש רב פעמי, אבל כלי הראוי לשימוש רב פעמי ובדעתו לזורקו אחר פעם אחת, לכאורה לכו"ע חייב בטבילה".

יח] טבילה במקוה - סעיף ב'.

א. מקוואות לטבילת כלים אשר מצויים בחנויות למכירת כלים.

1. שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ד אות ל"ו) – "קי"ל שטבילת כלים דאורייתא (ע"י רמב"ם הל' מאכ"א פי"ז ה"ה ובלח"מ שם; ט"ז יו"ד סי' קכ ס"ק טז), ועל כן כל מקוה לטבילת כלים צריך שיהיה כשר לטבילה דאורייתא. והנה רובא של המקוואות המיועדים לטבילת כלים, לא הקפידו בבנייתם בחומרות המובאות בראשונים או באחרונים כלל, ואין בהם לא בור השקה ולא בור זריעה. ודוקא משום כן צריך שיהיה רב שבדק והכשיר מקוה זה, שעכ"פ הוא כשר מעיקר הדין. ואם אין שם שלט המורה שמקוה זה תחת השגחת רב ידוע וכיו"ב, לא יטבול בו עד שיברר מיהו הרב המכשיר. ואם אין שם רב מכשיר, או שבעל החנות ממאן לגלות מיהו הרב, אזי לא יסמוך ע"ז כלל ולא יטבול בו כליו".
2. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות של"ג) – "שאלה: מה הדין של חנויות שיש להם מקוואות לטבילת כלים בתוכם האם יש לחשוש שיש שם חשש בכשרות המקוה. תשובה: תלוי מי בעל החנות".
3. הגר"ע אויערבאך שליט"א (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרי"ג) – "במקוה של טבילת כלים גם יש להדר לעשות המשכה זריעה והשקה כמו במקוה של נשים".

ב. האם צריך שיכניס את כל הכלי במים בפעם אחת.

1. מחמיר – חכ"א (כלל ע"ג סעי' ט"ו), וצריך שיכנס כל הכלי במים בפעם אחת שלא ישאר ממנה חוץ למים אפילו כל שהוא ואם הוא גדול ואינו יכול לטבולו כולו כאחד נראה לי דאסור להטביל לחצאין דומיא דטבילת נדה כדלקמן בהלכות נדה ואינו דומה להגעלה שהוא להפליט האיסור וכיון שהגעיל המקצת הרי הפליט אבל הכא משום טומאה וכיון שנסאר מקצת ממנה חוץ למים חוזר ומתפשט בכל הכלי (וכן מוכח בסימן הסמוך), הו"ד בפת"ת (ס"ק ג'), קיצור שו"ע (סי' ל"ז סעי' י'), בן איש חי (שנה ב' פר' מטות אות ג'), טהרת ישראל (סעי' ב'), הר צבי (יו"ד סי' ק"ח ד"ה והנה מלשון), שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קנ"א אות ב'), חלקת בנימין (ס"ק כ'), ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ה'), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תע"ג), טבילת כלים כהלכה (פרק י"ח סעי' א'), פוסקים.

ג. טבילת כלים בשלג.

1. בשעת הדחק לטבול כלי זכוכית, שטבילתו הוא מדרבנן, אבל לא כלי מתכות.
- (א) חכ"א (כלל ע"ג דין י"ט) – "ונראה לי דבשעת הדחק מותר לטבול כלי זכוכית בשלג אם הוא במקום אחד דטבילתו ודאי רק מדרבנן אבל לא כלי מתכות דלהרבה פוסקים הוא מן התורה (סימן ר"א סעיף ל' ובאורח חיים סימן ק"ס במגן אברהם שם ס"ק ט"ז ובסימן קנ"ט סעיף ט"ו עיין שם ובמגן אברהם)".
- (ב) פת"ת (ס"ק ד') – "כתב בספר חכמת אדם שם דין י"ט נ"ל דבשעת הדחק מותר לטבול כלי זכוכית בשלג אם הוא במקום אחד (עיין לקמן סי' ר"א סעיף ל') דטבילתו ודאי הוא מדרבנן אבל לא כלי מתכות דלהרבה פוסקים הוא מן התורה ע"ש".
- (ג) מלמד להועיל (יו"ד סי' מ"ז) – "וע' חכמת אדם שמתיר בשעת הדחק לטבול כלי זכוכית בשלג".
- (ד) טהרת ישראל (סעי' א') – "ואפילו בשלג בשעה ד' אם הוא במקום אחד וכגון כלי זכוכית וכדומה".
- (ה) חלקת יעקב (יו"ד סי' מ"א אות ב').

2. מראי מקומות – אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' י"ז אות י"ב), חשוקי חמד (שבת ריש דף טו:).
 (א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות של"ב) – "בשעת הדחק כגון בניו יורק וכדומה שיש הרבה שלג וקשה לצאת כמה ימים מהבית ורוצים להשתמש בכלים חדשים אך לא יכולים להגיע למקוה, האם אפשר לסמוך ולטבול כל הכלי תוך השלג, בכה"ג. תשובה: אם יודע שכל הכלי נוגע בשלג".
 (ב) קנין דעה (על טבילת כלים סעי' א' אות ג', עמ' רל"ו) – "ולמעשה צ"ב אם שאר הפוסקים מודים לדברי החכמ"א להתיר לטבול כלי זכוכית בשלג, דהנה השער הציון (באו"ח סי' קס"ק סא) כתב להכריע להתיר ליטול ידיים בשלג אע"פ שהמגן אברהם מסיק לעיין בש"ך שכתב שרוב הפוסקים ס"ל שאין ליטול ידיו בשלג, מ"מ הא"ר כתב דאפשר שאפילו הש"ך מודה שלענין נטילת ידיים בשעת הדחק אפשר להקל. ונראה פשוט דאפילו אם מקילים לענין נטילת ידיים אינו אלא משום שחז"ל אמרו במיוחד להקל בספיקות בנטילת ידיים משום שעיקרו דרבנן וגם הקילו בו במיוחד עיין במס' ידיים פ"ב מ"ד. ועיין בפתחי תשובה בסי' רא סעיף ל'..."

ד. טבילת כלים בלילה.

1. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות של"ט) – "שאלה: האם יש ענין לא לטבול כלים בלילה. תשובה: לא ידוע לי".
 2. הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תי"ד) – "האם יש ענין לא לטבול כלים בלילה. תשובה: לא שמענו".

ה. טבילת כלים ג' פעמים במקוה.

1. אין צריך.
 (א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ש"מ) – "שאלה: האם יש ענין לטבול כלים ג' פעמים במקוה, והאם צריכים להקפיד במקוה לכלים שיהא המשכה וזריעה כמו במקוה לנשים. תשובה: אין צריך ג' פעמים, אבל לכאורה כדאי להקפיד כבמקוה נשים".
 (ב) מחזה אליהו (כוס של אליהו פרק ז' הע' ס"ח) – "ואין שום הידור להטביל ג' פעמים".
 (ג) הגר"ע אויערבאך שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קע"ד, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרי"ג) – "שאינו נוהגים לטבול ג' פעמים".
 (ד) טבילת כלים (פרק י' סעיף י"ב) – "מטביל את הכלי במים פעם אחת, ודיו בכך".
 2. מראי מקומות – טבילת כלים כהלכתה (פרק י"ח סעי' ה').
 (א) באר מים חיים (פרק ב' סעי' ג') – "די בטבילה אחת. והעם נהגו לטבולו פעמיים ושלושה, ויזהר שירפה אחיזתו בכל פעם".

ו. מראי מקומות.

1. הגריש"א זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' שצ"ד) – "בטבילת כלים, יש להקפיד שלא יהיה במקוה רשת צפופה באמצע המים, ואם עשו רשת כזאת, צריך לדאוג שיהיה כשופרת הנוד בצד כי זה נחשב כמו מקוה נפרדת. וכן אם מכניס כלים קטנים בתוך סל, צריך להקפיד לא להדק את קצוות הסל כדי להשאיר 'חור' בגודל של שופרת הנוד".
 2. הגר"ח"ק זצ"ל (בית מתתיהו, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרי"ב) – "שאלה: אם אפשר לקיים טבילת כלים במקוה שאין לבושים שם, או שהיו כמצוה במקום מטונף. תשובה: אפשר ובברכה יזהר כדון [ובפעם אחרת השיב מרן, כלי שא"צ ברכה מותר. ועמש"כ בזה בלב אברהם ח"א סי' י"ז ומש"כ בבית מתתיהו ח"ב סי' ג' אות ה; וע"ע בויברך דוד ח"א סי' צ"ז]".

יט] דרך טבילתו: רפוי בידו.

מקוואות (פרק ח' משנה ה') – "האוחז באדם ובכלים ומטבילן טמאין ואם הדיח את ידו במים טהורים רבי שמעון אומר ירפה כדי שיבואו בהם מים".

א. רפוי בידו: ראשונים.

1. מיקל.
 (א) רשב"א (תוה"ב הקצר בית ז' שער ז', לב.) – "רפתה ידיה עד שבאו בהן המים נ"ל דכ"ש שעלתה לה טבילה. ויש מרבתי שהורו שלא עלתה לה טבילה גזירה שמא לא תרפה ולא יראה לי כן שלא גזרו בטבעות הרפויין משום דחוקין וכטבילת העבדים בקולר שבצואר שהרפוי אינו חוצץ".
 (ב) טור (סעי' ב', סי' קצ"ח סעי' כ"ח) – "והרמב"ם אסר ברפתה ידה דגזרו אטו לא רפתה והרשב"א מתיר והכי מסתבר".
 2. מחמיר.
 (א) רמב"ם (מקוואות פרק ב' הל' י"א) – "האוחז באדם ובכלים והטבילן הרי הן בטומאתן, ואע"פ שרפה ידיו עד שבאו בהן המים גזירה שמא לא ירפה, ואם הדיח ידיו במים עלתה להן טבילה".
 (ב) רמב"ן (הל' נדה פרק ט' אות ט"ו) – "היתה חברתה אוחזת בה בשעת טבילה לא עלתה לה טבילה, ואע"פ שרפתה ידיה עד שבאו בהם המים גזרינן שמא לא תרפה, ואם הדיחה ידיה במים עלתה לה טבילה".
 (ג) רא"ה (בית ז' סוף שער ז') – "הילכך האוחז בחברו ובכלים ומטבילן אם לא הדיח ידיו הרי הם טמאים ואע"פ שמרפה ידיו".
 (ד) רא"ש (משניות מקוואות פרק ח' משנה ה') – "ולא סגי לרבנן ביד רפה דחיישינן שמא לא ירפה".
 (ה) כל בו (סי' פ"ו) – "והאוחז באדם ובכלים והטבילן הרי הן בטומאתן ואף על פי שרפה ידיו עד שבאו המים בהן גזרה שמא לא ירפה יפה ואם הדיח ידיו במים עלתה להן טבילה".

3. מראי מקומות.

א) ר' ירוחם (נתיב כ"ו ריש ח"ה) – "או ירפה ידיו עד שיבא בהן מים פשוט במקוואות, ויש אומרים דלא כרבי שמעון וצריך הדחה ולא די ברפיון הידים שמא לא ירפה יפה וכן כתב הרמב"ם".

ב. פוסקים: לענין טבילת כלים הנקחין מנכרים.

1. מיקל – מחבר (סעי' ב', סי' קצ"ח סעי' כ"ח), לבוש (סעי' ב'), ט"ז (סי' קצ"ח ס"ק כ"ז), "דכדאי הם הרשב"א והטור שנסמוך עליהם בפרט במלתא דרבנן דמן התורה אין חוצץ אלא רובו ומקפיד", בית לחם יהודה (ס"ק ד'), תפארת למשה (על הש"ך ס"ק ה', לשונו מובא לקמן), הו"ד בפת"ת (ס"ק ה'), יוסף אומץ (דיני טבילת כלים עמ' שמ"ה, לשונו מובא לעיל), מקור חיים (ס"ק צ"ה, תפארת צבי ס"ק כ"ד), גר"א (ס"ק ו', סי' קצ"ח ס"ק כ"ו), חכ"א (כלל ע"ג סעי' ט"ז), זבחי צדק (ס"ק י"ד), מלבושי טהרה (סי' קצ"ח סעי' ל"ט), ערה"ש (סעי' כ"א, סי' קצ"ח סעי' ס"ג), הגר"ש"א (צ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות מ"ג), ששבה"ל (סעי' כ"ח סיכום אות א'), טבילת כלים (פרק י' סעי' ב').

א) מי שמיקל בטבילת גדה (בסי' קצ"ח סעי' כ"ח), כ"ש כאן.

2. מחמיר – חלקת בנימין (ס"ק כ"א, "סימן קצ"ח ... ולענין הלכה הנה לכתחילה בודאי יש להחמיר בזה דהא בלאו הכי כתב הרמ"א בריש סימן הנ"ל דלכתחילה אין לטבול אפילו בדבר רפוי דאין אנו בקיאיין מי מיקרי רפוי ומה מיקרי מהודק ואף בדיעבד אם כבר הטביל והיו ידיו רפויים נראה דבכלי מתכת דטבילתו מן התורה יש להחמיר להטבילו שנית בלא ברכה").

3. דעת הש"ך (ס"ק ו') [לשונו מובא לקמן], סי' קצ"ח ס"ק ל"ה, הו"ד באה"ט (ס"ק ג').

א) פת"ת (ס"ק ה') – "עש"ך מה שהקשה ע"ז (והובא בבה"ט ס"ק ג') ומשמע דעתו דגם הכא בטבילת כלי גוים אף על פי שרפו ידיו לא עלתה טבילה גזירה שמא לא ירפה ...".

ב) מקור מים חיים (על סעי' ב') – "יראה בדברי הש"ך קצת סתירה דכאן דעתו כדעת הסוברים דלא מהני ריפוי ידים ובסי' קצ"ח בש"ך סק"ה משמע קצת שם שדעתו כדעת הש"ע דמהני ריפוי ידים בטבילת גדה מדהביא בסופו דברי בה"ג שמסכים לדעת הש"ע".

ג) חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק י"א, עמ' ל"ו) – "מש"כ הש"ך לתמוה ע"ד השו"ע שסתם להקל לטבול ע"י רפיון היד, כוונתו שצריך להחמיר בזה, ולא רק שמקשה ע"ד השו"ע".

4. מראי מקומות – טהרת ישראל (סעי' ח'), "מהני הטבילה דיעבד".

א) לענין טבילת גדה - עי' סי' קצ"ח סעי' כ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ג. האם יש לחלק בין טבילת כלים לנדה (שלהחמיר שם), או לא.

1. אין לחלק.

א) ש"ך (ס"ק ו'), הו"ד באה"ט (ס"ק ג') – "רפוי בידו כו'. צ"ע שהב"י והאחרונים לא הביאו שום מחלוקת בזה והרמב"ם פרק ב' מהלכות מקוואות דין י"א כתב האוחז באדם וכלים ומטבילין הרי הן בטומאתן ואף על פי שרפה ידיו גזירה שמא לא ירפה עכ"ל ומביאו רבינו ירוחם נכ"ו ריש ח"ה במסקנא וכ"כ הרשב"א בסוף תה"א בשם הרמב"ם וכן דעת הרא"ה בב"ה שם וגם הב"ח פסק לקמן סי' קצ"ח ס"כ גבי טבילת אדם דאפילו רפוי לא עלתה לו טבילה ובסוף פ"ח מהל' מקוואות תנן בהדיא אדם וכלים בהדי הדדי ע"ש וצ"ע".

ב) כנה"ג (הג' הטור ס"ק ו') – "בש"ך".

ג) ערה"ש (סעי' כ"א) – "ודע דעל מה שנתבאר דכשהכלי רפוי בידו מהני הטבילה בכל ענין אפילו בלא הדיח ידיו במים הקשו על זה ממ"ש הרמב"ם פ"ב [הל' י"א] ממקוואות וז"ל האוחז באדם וכלים ומטבילין הרי הן בטומאתן ואף על פי שרפה ידיו גזירה שמא לא ירפה [ש"ך סק"ו ופר"ח סק"ח] ויש מי שתירץ דבטבילת כלים דרבנן לא חששו לגזירה זו [פר"ח] ואינו כן דכבר כתבנו דכ"ע ס"ל דהוי דאורייתא ויש מי שתירץ דשם חששו משום איסור כרת ולא משא"כ בטבילת כלים דהמאכל לא נאסרה לא חששו [פת"ת בשם תפל"מ] וכל אלו דברים תמוהים שהרי גם בנדה פסקו בש"ע לקמן סי' קצ"ח סעיף כ"ח כן וז"ל שם לא תאחוז בה ידה וכו' אא"כ רפתה ידה וכו' ע"ש אמנם האמת הוא דהטור שם הביא דהרמב"ם ס"ל כן והרשב"א חולק עליו והטור והש"ע הסכימו לדברי הרשב"א משום דדבריו מסתברים בפ"י המשנה דמקוואות ספ"ח ולכן פסקו כן לדינא בין בכאן ובין שם בנדה ובוודאי אם באנו לחוש לדעת הרמב"ם צריך ללחלח ידיו במים כשאוחז בכלי גם ברפיון אבל לדינא הסכימו להרשב"א [דבמשנה שם האוחז באדם ובכלים ומטבילין טמאים ואם הדיח וכו' טהורים רש"א ירפה וכו' ופ"י הרמב"ם דת"ק ס"ל דרפיון לא מהני והלכה כת"ק והרשב"א מפרש דר"ש לחומרא וחולק דהדיח לא מהני בלא רפיון ולכן הת"ק שסובר דהדיח מהני כ"ש דרפיון מהני וע"ש בתוי"ט]."

2. יש צד להקל בטבילת כלים.

א) פת"ת (ס"ק ח'), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ל') – "הרמב"ם ... והתם מיירי בטבילת כלים טמאים דהויא מן התורה אבל בענין טבילה זו שלדעתו הויא מד"ס מודה דסגי ליה ברפיון ידים דכיון דהיא גופה מדרבנן לא גזרינן שמא לא ירפה משום דהו"ל כעין גזרה לגזרה דלא גזרינן והרשב"א שסבור דטבילה זו הויא מן התורה כבר הוכיח במישור בסי' ת"ה דבכל דוכתא סגי ברפיון ידים ולא גזרינן שמא ירפה וכן פסק המחבר לקמן בסי' קצ"ח סכ"ח וכן עיקר".

ב) תפארת למשה (על הש"ך ס"ק ה') – "בש"ך סימן ק"כ סוף ס"ק ה' וז"ל ובסוף פ"ח מהלכות מקוואות תנן בהדיא אדם וכלי בהדי הדדי ע"ש וצ"ע עכ"ל. ול"נ דל"ד דהתם בכלים טמאים איירי כמבואר שם וצריכין טבילה מדאורייתא לכ"ע לטהרן לכך גזרינן שמא לא ירפה משא"כ הכא דכמה פוסקים ס"ל דטבילת כלי גוים הוא דרבנן כמבואר בבית יוסף ואף למאן דס"ל שהוא דאורייתא מ"מ לא גזרו בו שמא לא ירפה דטבילה זו חידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו. וכמו שכתב בת"ה הביאו ש"ך ס"ק כ"ו לענין כוונה דמקלינן בטבילה זו יותר מבטבילת גדה. ונ"ל טעם נכון דהתם בטבילת טומאה מחמירי משום דאי לא ירפה יבא לידי איסור חמור

בידים כגון דיבעל נדה או ישים בכלי תרומה טהורה ויאכלנה והיא במיתה משא"כ הכא דאף אם ישתמש בכלי זה אח"כ לא אכיל איסור' דהא לא נאסר מה שבתוכו כמו שכתב בהג"ה סוף סימן זה לכך לא גזרו בזה ודו"ק".

ג) ישועות יעקב (ס"ק ב') – "והנה רבינו בעל המשביר סובר דהא דגזרי' היינו דוקא בטבילה כלים טמאים שהוא מן התורה אבל בכלים הנקחים מן העכו"ם דלדעת רוב הפוסקים אינו רק מדרבנן אין לחוש לגזירה זו וגם כיון דנחלקו הפוסקים הטור והרמב"ם נטה צד להקל בדרבנן וז"פ. והנה הש"ך תמה ע"ז דהרי במשנה דמקואות תנינן אדם וכלים בהדדי ולק"מ דשם בכלים שנשמאו אייר ואין בין אדם לכלים אבל כלים הנקחים מן העכו"ם לא היו רק מדרבנן".

ד) פת"ת (ס"ק ה') – "עש"ך מה שהקשה ע"ז (והובא בכה"ט ס"ק ג') ומשמע דעתו דגם הכא בטבילת כ"ג אף על פי שרפו ידיו לא עלתה טבילה גזירה שמא לא ירפה ועיין בתפארת למשה שתירץ קושייתו בטו"ט דהתם בטבילת טומאה שייך שפיר גזירה דאם לא ירפה יבא לידי איסור חמור בידיים כגון שיבעל נדה או ישים בכלי תרומה וטהורה ויאכלנה והיא במיתה משא"כ הכא דאף אם ישתמש בכלי זה אח"כ לא אכיל איסורא דהא לא נאסר מה שבתוכו כמ"ש בהג"ה סוף סי' זה ולכך לא גזרו בזה עכ"ד ע"ש".

ה) טהרת ישראל (באר יצחק ס"ק מ"ז) – "תפל"מ ופ"ת ה' ... וכ"כ הלבוש ...".

1) ע"פ יש לתרץ הלבוש שמיקל כאן, ומחמיר אצל טבילת נדה. וכן החכ"א (כלל ע"ג סעי' ט"ז) שנראה להקל כאן, אבל בטבילת נדה חושש לחומרא. וכן מחלק הטהרת ישראל בטבילת כלים שמיקל בדיעבד, משא"כ בטבילת נדה חושש לחומרא.

3. מראי מקומות – טבילת כלים (פרק י' הע' ב').

כ] דרך טבילתו: לחלח ידו במים תחילה.

א. אם לחלח ידו במים תחלה אין לחוש: איזה מים.

1. דוקא במי מקוה.
  - א) רמ"א (סעי' ב') – "ודוקא שלחלח ידיו במי מקוה, אבל לא במים תלושים".
  - 1) אמנם עי' אורח מישור (ס"ק א') – "תמוהים לי דברי הט"ו ... דמ"ש בש"ע שאם מהדקו בידו הוי חציצה מיירי מסתמא שמהדק בכח דאל"כ לא הוי חציצה, וע"ז כתב אח"כ ואם לחלח ידו במים תחלה אין לחוש, וע"ז שפיר כתב רבינו ודוקא שליחלח ידיו במי מקוה ...".
  - ב) לבוש (סעי' ב').
  - ג) ש"ך (ס"ק ז', נקוה"כ על הט"ז ס"ק ד', סי' קצ"ח ס"ק ל"ז) – "דוקא במי מקוה אבל לא במים תלושים כדלעיל סימן ק"כ ס"ב בהג"ה וכ"מ במרדכי סוף ע"א".
  - ד) בית לחם יהודה (ס"ק ה').
  - ה) מקור חיים (סי' קצ"ח ס"ק צ"ח, תפארת צבי ס"ק כ"ו) – "שלא לזוז מפסק הרמ"א".
  - ו) חכ"א (כלל ע"ג סעי' ט"ז, כלל קכ"א סעי' י"ג) – "ואם לחלח ידו תחילה במי מקוה אין לחוש (סימן ק"כ סעיף ב')".
  - ז) קיצור שו"ע (סי' קס"א סעי' י"ב, עי' לחם ושמלה סי' קצ"ח לחם ס"ק ע"ד) – "ובשעת הדחק תטבול תחלה (האשה שהיא רוצה לאחוז אותה) ידיה במקוה, ואחר כך תאחוז אותה לא בכח ובדיבוק חזק, אלא בדיבוק בינוני כדרך כל האדם".
  - ח) פרדס רימונים (סי' קצ"ח מק"ז סוף ס"ק כ"ח, סוף ס"ק ל', ס"ק ל"ח ד"ה ובנה"ך) – "ואולם לפימ"ש לעיל בס"ק כ"ח ובס"ק למ"ד, דנראה כדעת הרב ע"ש באורך, א"כ גם במי מקוה בעי משקה טופח, וא"כ שפיר י"ל כמ"ש בנה"ך וכן לעיל בש"ך ס"ק ל"ז הסכים לדעת הרב ע"ש".
  - ט) בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות י"ד, פר' מטות אות ט') – "ובשעת הדחק שצריכה לכך, אז חברתה תטבול ידה תחלה במקוה, ותאחז בה ברפיון".
  - י) ערה"ש (סעי' כ') – "העיקר כדברי רבינו הרמ"א ואין לשנות".
  - יא) שערי טוהר (שער כ' סעי' ח') – "והדחת ידיים ל"מ רק במי מקוה ולא במים תלושים".
  - יב) עי' בדה"ש (סי' קצ"ח ס"ק רט"ו) – "שיש להחמיר בזה ... אמנם היכא שאי אפשר לה לטבול שנית או שהוא שעת הדחק נראה שיש לסמוך על המקילים אם אחזה בה רק בדיבוק בינוני שלא בחזק".
  - יג) עי' פרדס שמחה (סי' קצ"ח ס"ק ס"ח).
  - יד) לבושי עז (סי' קצ"ח סעי' כ"ח תמצית אות ב').
  - טו) חלקת בנימין (ס"ק כ"ו) – "דיש להחמיר כשיטת הרמ"א ללחלח ידיו דוקא במי מקוה ושלא להוציאן מתוכה עד אחר הטבילה".
2. אפילו במים תלושים.
- א) רא"ש (כדאי בט"ז ס"ק ד') – "והרא"ש מיקל עוד דלא ס"ל כובדו של כלי מפסיק ומבטל החיבור של תלושים שעל ידיו עם מי מקוה שהרי כתב בהלכות מקוואות וז"ל ... הרי שהשוה דין זה להדחת ידיים ששם הוויין מי הדחה תלושין".
  - ב) גרא"א (ס"ק ז') – "ועיקר דינו של מרדכי צ"ע דמנ"ל הא לחלק בין תלושין למחוברין והא דפ"ג דחגיגה בשאין בכלי חיצון מים כלל וכן עיקר דאין חילוק".
  - ג) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' י"ט) – "מותר לכתחילה ללחלח ידיו במים ולאחוז באדם או בכלי בשעת טבילה, ואפי' אחוז בחוזק, היות שהמשקה טופח בידיו הוי חיבור בשעת טבילה. ויכול ללחלח ידיו גם בסתם מים ולא דוקא במי מקוה".
  - אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד' הטבילה אות ה') – "מותרת הבלנית להחזיקה בתוך המים, אם לחלח ידה במים קודם. ואינה צריכה ללחלח ידיה דוקא במי המקוה, אלא אפילו אם לחלח ידיה במים מן הברז מהני".
3. בדיבוק בינוני מהני אפי' במים תלושים, ובדיבוק חזק לא מהני [ואם מהני בלחלח עם מי מקוה, עי' לקמן].
- א) ט"ז (ס"ק ד', סי' קצ"ח ס"ק כ"ז, ס"ק כ"ח) – "פירוש אפילו במים תלושים שעכשיו שיתחברו למי מקוה יהיו גם הם כשרים דמשקה טופח הוא חבור ולא כמ"ש רמ"א בס"ק כ"כ סעיף ב' דוקא במי מקוה וכמו שהוכחתי שם שלא דק בזה".

- (ב) פר"ח (ס"ק ט') – "ט"ז ... וכן עיקר".
- (ג) פר"ת (ס"ק ו') – "הפר"ח".
- (ד) סד"ט (סי' קצ"ח ס"ק נ"ז, ס"ק נ"ח).
- (ה) שלחן גבוה (ס"ק י"ג, סי' קצ"ח ס"ק נ"ה) – "ט"ז ופר"ח".
- (ו) באה"ט (ס"ק ג', עי' סי' קצ"ח ס"ק ל"א).
- (ז) תפארת ישראל (מקואות פרק ח' משנה ה' בואז אות י"ב) – "וגם מסתימת לשון הפוסקים (י"ד קצ"ח ס"ח) משמע דבנתנה שיערה בפיה וכו'. אפ"ל הדיחה שערותיה וידה ושפתותיה תחלה. אפ"ל כשסגרתן אחר כך בחוזק. לא מהני לה טבילה. ואמאי. ומ"ש מאחזתה חבירתה בסיפא דמהני כה"ג. ונ"ל דמזה מוכח כרבינו ט"ז (קצ"ח ס"ק כ"ז) דגם באחזתה חבירתה דמהני לה הדחה. היינו רק בשלא אחזתה בכח. רק שגם לא רפתה ידה ברווח טפי. ולפ"ז נקט רישא לרבנותא. דבהזקה. אפ"ל בגוף עצמו חוצץ ונקט סיפא לרבנותא. דדוקא בלא רפתה. הא ברפתה אפ"ל בגוף חבירתה אינה חוצץ".
- (ח) שיבת ציון (סוף סי' מ"ב), הו"ד בפת"ת (סי' קצ"ח ס"ק ט"ו) – "הדרך המובחר שאשה אחרת תרד עם האשה לתוך המקוה ותעמוד לאחוריה בריחוק קצת שלא יגע גופה בגוף האשה הטובלת והאשה תדיח ידיה במים שיהיה טופח ע"מ להטפוח ותשלח ידיה הרטובות ותכסה עיני האשה הזאת ברפיון קצת כמ"ש הט"ז סימן קצ"ח ס"ק כ"ז ותהיה טובלת מהר והיא טהורה".
- (ט) זבחי צדק (ס"ק ט"ו, ס"ק ט"ז) – "ט"ז".
4. מראי מקומות – כנה"ג (הג' הטור ס"ק ז'), אג"מ (יו"ד ח"ב סי' פ"ה), ששבה"ל (סי' קצ"ח סעי' כ"ח סיכום אות א'), ט"ז וש"ך השלם (סי' קצ"ח כו"ל ס"ק צ"ג, ס"ק צ"ו, שפ"ח ס"ק ק"י).
- (א) חי' חת"ס (ס"ק ג') – "עט"ז ונכונים כל דבריו, מ"מ נ"ל לפי מה שהעלה דעכ"פ לא יהדקנו בידו כדי שיכנסו המים ויתחברו עם מים שבידו, א"כ י"ל דס"ל לרמ"א דזה אסור משום גזירה אטו אם יהדקנו, דהא הרמב"ם ס"ל דגזר' רפוי אטו אינו רפוי כמ"ש הש"ך סק"ו, ונהי דלא חיישינן ליה מטעמא דכתב פר"ח, מ"מ היינו דוקא אם מרפה ידו ממש, משא"כ כשמהדקם אלא שאינו מהדק בחוזק איכא למיחש שמא יהדק בחוזק וכ"ע [מודים] דחיישינן בכה"ג".
- (ב) טהרת ישראל (סעי' ח', סי' קצ"ח סעי' צ"ט) – "וטוב להחמיר".

ב. במלחלה ידו במי מקוה, והוציא ידו מהמקוה.

1. מחמיר, דינו כמים תלושים.
- (א) לבוש (סי' ק"כ סעי' ב') – "ודוקא שלחלה ידו במי מקוה הכשרים לטבילה ולא הוציא ידו מן המקוה עד שטבל, אבל לא במים תלושין".
- (ב) אורח מישור (סי' ק"כ ס"ק א') – "בעט"ז".
- (ג) מטה יהונתן (סי' ק"כ על רמ"א סעי' ב') – "אם תלש מים ממי מקוה לא מהני".
- (ד) סדרי טהרה (סי' קצ"ח ס"ק נ"ז ד"ה עוד כ' הש"ך) – "ואף שהדיחה ידיה במי מקוה לא מהני אם עקרה ידיה מן המקוה דאז שם תלושים על המים שבידיה".
- (ה) חי' חת"ס (יו"ד סי' ק"כ סוף ס"ק ג') – "ודע מ"ש רמ"א במי מקוה פ"ל שיכנס ידו לתוך מי המחוברין ובעוד שהיד במים ישם הכלי לתוך היד דאל"ה ה"ל תלושים ופשוט".
- (ו) לחם ושמלה (סי' קצ"ח לחם ס"ק ע"ג).
- (ז) פרדס רמונים (סי' קצ"ח שפ"ח ס"ק ל"ו ד"ה ומעתה).
- (ח) עצי לבונה (סי' קצ"ח על סעי' כ"ח).
- (ט) ערוגת הבשם (יו"ד סי' קכ"ב אות ב').
- (י) דרכ"ת (סי' קצ"ח ס"ק ל"ג).
- (יא) שערי טוהר (שער כ' סעי' ח').
- (יב) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' פ"ה) – "דוקא במי מקוה, שפירושו צריך לומר כדפי' שם במטה יהונתן שרק בתוך המקוה מהני לאחוז שם".
- (יג) הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ט' אות מ"ג, הל' טבילת כלים הע' י"ד) – "ואם הרטיב את ידו במי המקוה, ולא הוציאה לפני שמטביל את הכלי, אין לחוש אם מהדקו".
- (יד) בדה"ש (סי' קצ"ח ס"ק רט"ו, ס"ק רי"ז).
- (טו) פרדס שמחה (סי' קצ"ח ס"ק ס"ח).
- (טז) חלקת בנימין (סי' ק"כ ס"ק כ"ו).
2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (סי' קצ"ח כו"ל ס"ק צ"ו, שפ"ח ס"ק ק"י).

ג. הדיחה ידיה במים תחלה, שרי: לכתחילה או דיעבד.

1. אפילו לכתחלה.
- (א) דרישה (סי' קצ"ח ס"ק ו') – "מכאן שיש היתר גמור שבשעה שהאשה טובלת וחבירתה דחפה אותה במים, שיכולה לאוחזה בידה בשעת דחיפה אם הדיחה ידיה תחלה במים, ואינה צריכה להפריד ידיה ממנה. ולא כמו שנוהגות נשים דידן שמפרידות ידיהן ממנה בשעת דחיפה וסבורות שאין שום היתר שיכולה לאוחזה בידה".
- (ב) ט"ז (סי' קצ"ח סוף ס"ק כ"ז) – "וכתב בדרישה ... ויפה כתב".
- (ג) פחד יצחק (ערך חציצה, מ"ז-ג') – "והש"ך ... נר' דאין כאן השגה כלל וכלל דמ"ש ...".

ד) עי' מקור חיים (סי' קצ"ח תפארת צבי ס"ק כ"ה) – "מ"מ לשון הש"ע דלכתחלה. ובפרט שיכולה לרפה ידיה. וזו וודאי בלשון הש"ע לכתחלה מותר אלא בעיקר הדין ליכא נפקותא אי לאו צורך הוא שאשה אחרת אוחזה בה בשעת טבילה מהיכי תיתי לשנות מנהגה. ואי דבר צורך הוא כגון שהאשה ייראה לטובלה לחוד או שום דבר. גם הש"כ מודה דלא צריכה להפרידה דהוי כדעבד".

ה) משנה אחרונה (מקואות פרק ח' משנה ה' ד"ה ודע) – "דה"ה לכתחלה נמי שרי דהא לפי ... אבל הש"ך ... ולענ"ד כדפי".

ו) מלבושי טהרה (סי' קצ"ח סעי' ל"ט).

ז) פסקי משנה הלכות (פרק י' סעי' ט"ז) – "נחלקו הש"ך (סי' קצ"ח ס"ק ל"ו) עם הט"ז (שם ס"ק כ"ז) על הא דכתב בשו"ע 'ואם הדיחה ידים במים תחילה שרי שמשקה טופח שעל ידיה חבור למי המקוה'. אם זה היתר בדיעבד או גם לכתחילה ונקטינן להקל כדעת הט"ז שזה היתר לכתחילה ולכן יכולות הנשים לכתחילה לנגוע בקירות המקוה ובצינורות שתחת המים כשטובלות".

ח) חלקת בנימין (ס"ק כ"ה).

2. רק בדיעבד. [צ"ב של"מ הפוסקים מביא דין זה אצל טבילת כלים. וכן יש צד בהש"ך עצמו, להחמיר רק לענין גדה. וצ"ע].

א) ש"ך (סי' קצ"ח ס"ק ל"ו) – "ולפע"ד אין להורות קולא בדברים שנהגו איסור דהלא במשנה ופוסקים אינו אלא דביעבד שרי אבל לכתחלה מאן לימא לן ועוד דבכמה וכמה דברים מחמירים לענין גדה שלא מן הדין ואפילו דיעבד כ"ש הכא".

ב) סד"ט (סי' קצ"ח ס"ק נ"ז) – "ולכתחלה ודאי דמחמירין דאין אנו בקיאים מה הוא רפוי ומה הוא חזק או דבוק בינוני, משום הכי מפרידין ידיהם והוא נכון".

ג) בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות י"ד).

ד) ערה"ש (סי' קצ"ח סעי' ס"ב) – "והנה מלשונו משמע דברפתה ידיה או הדיחה מותר אף לכתחלה וכן מבואר מלשון הטור אבל מלשון המשנה בפ"ח דמקואות ששנינו האוחז באדם ובכלים ומטבילין טמאים ואם הדיח את ידו במים טהורים ר"ש אומר ירפה כדי שיבואו בהם מים ע"ש משמע רק בדיעבד וכן מבואר מלשון הרמב"ם שם שכתב ואם הדיח ידיו עלתה לו טבילה עכ"ל דמשמע גם כן בדיעבד וצ"ל דוודאי כן הוא אך כוונת הטור והש"ע הוא במקום שהטובלת בעצמה אין ביכולתה לטבול מפני ביעתותא או סיבה אחרת ובהכרח שהחברתה תאחזנה והוי כדיעבד כיון דא"א בעניין אחר וה"פ לא תאחז בה חבירתה וכו' כלומר במקום ההכרח אא"כ רפתה וכו'".

ה) פרדס שמחה (סי' קצ"ח ס"ק ס"ו) – "ומהני הדחה רק בדיעבד אי כשאין ברירה אחרת".

ו) לבושי עז (סי' קצ"ח סעי' כ"ח תמצית אות ג').

3. מראי מקומות – בדה"ש (סי' קצ"ח ס"ק רט"ז), ט"ז וש"ך השלם (סי' קצ"ח כו"ל ס"ק צ"ה, שפ"ח ס"ק ק"ד).

ד. הדיחה ידיה במי מקוה [וי"א אפי' במים תלושים, עי' לעיל]: ויש דיבוק חזק.

1. מיקל, אפילו בחזוק – ט"ז (סי' קצ"ח ס"ק כ"ז), גר"א (ס"ק ז'), הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות מ"ג, לשונו מובא לעיל), פרדס שמחה (סי' קצ"ח ס"ק ס"ח).

א) וכן דעת הרמב"ם (מקואות פרק ב' הל' י"א, לשונו מובא לעיל), והרמב"ן (הל' גדה פרק ט' אות ט"ו, לשונו מובא לעיל), כדאי בט"ז (סי' קצ"ח ס"ק כ"ז). אמנם עי' רע"א (על הט"ז שם), שאינו מוכרח.

2. מחמיר, רק בדיבוק בינוני [כדרך כל אדם] יש להקל – מהר"י ברונא (סי' ק"ז), "ועוד גבי בנתיה דשמואל בפ' במה אשה (שבת סה ב) עביד להו מפצי ביומי תשרי דלא ליכנס הטיט בין אצבעות רגליה והוי חציצה. אלמא דכבר רגליה לחות במים ואם כן לא הוי חיבור כ"ש גבי אחיזת ידיהן בחזוק דהוי חציצה. שהרי ע"כ צריך אתה לחלק בין הך דבין אצבעות רגליה ובין ההיא דב"מ דאם הניח ידו במים קודם כו' דהוי טבילה, דהתם מיירי דלא הוי בחזוק כגון שהכל מונח על ידו וכן האדם התינוק מונח על ידו ולא בחזוק", קיצור שו"ע (סי' קס"א סעי' י"ב, סי' ל"ז סעי' י'), לחם ושמלה לחם ס"ק ע"ה, "לא תאחז בה חברתה בשעת טבילה לפי שלא יבאו המים במקום האחיזה, ובשעת הדחק תטבול תחלה (האשה שהיא רוצה לאחוז אותה) ידיה במקוה, ואחר כך תאחוז אותה לא בכח ובדיבוק חזק, אלא בדיבוק בינוני כדרך כל האדם", בדה"ש (סי' קצ"ח ס"ק ר"ז), "שיש להחמיר בזה אפילו בדיעבד לחזור ולטבול", חלקת בנימין (ס"ק כ"ו).

3. מראי מקומות – דעת הרשב"א (עי' בדה"ש סי' קצ"ח ציונים ס"ק תנ"ז), טהרת ישראל (סי' קצ"ח סעי' צ"ט), ששבה"ל (סי' קצ"ח סעי' כ"ח סיכום אות א', אות ב').

ה. למעשה: לענין טבילת כלים הנקחין מנכרים.

1. לכתחילה יש להרפות ידיו לגמרי מן הכלי לרגע קט.

א) קונ' אמרות טהורות (בוטשאטש, טבילות כלים ד"ה דיבוק) – "דיבוק אחיזת היד בהכלי המקוה, צ"ל ברפיון ושיקדמו המים במקום אחיזת היד, ונכון לנתק היד ממקום למקום באחיזת הכלי תחת המים, שאז בשעת רגע שנוי האחיזה מי המקוה מקיפים כל מקום סביבות הכלי בלא גרעון כל שהוא".

ב) הו"ד בדרכי"ת (ס"ק ל') – "ועי' בקונט' טבילת טהרה (להגה"ק בעל ד"ק) בסוף הקונטרס שמוזהיר שאחיזת היד בהכלי בהמקוה צ"ל ברפיון ושיקדמו המים במקום אחיזת היד, ונכון לנתק היד ממקום למקום באחיזת הכלי תחת המים, שאז בשעת רגע שינוי האחיזה מי המקוה מקיפים כל מקום סביבות הכלי בלא גרעון כל שהוא".

ג) חוט שני (טבילת כלים ס"ק י"א) – "ומה שכתב החכ"א דלכתחלה יש להרפות ידיו לגמרי בשעת טבילה, מסתמא הוא משום טענת הש"ך [ס"ק ו'] דהאוחז דתנן במתני' משמע דיעבד אבל לכתחילה אין לאחוז הכלי אף ברפיון עיי"ש. וכשמרפה לגמרי אין שייך גזירה שמא לא ירפה כיון שבשעת מעשה אין אוחז כלל. וכן נוהגין להרפות לגמרי בשעת טבילה".

ד) חלקת בנימין (ס"ק כ"ו) – "ונראה דלכתחילה יש גם להרפות ידיו לגמרי מן הכלי לרגע קט ושוב יתפוש בו ובאותו רגע תעלה הטבילה משום דאין אנו בקיאים כ"כ להבחין בין דיבוק חזק לדיבוק בינוני ואם הוא ירא שיפול הכלי ויאבד או ישבר יכול

להטבילו בתוך כלי אחר או שק וסל וכנ"ל ס"ק כ"ב ואם קשה לעשות כן אז יעשה כנ"ל שיכניס ידו אחת למים ויתן הכלי לתוך יד זו בעודה במים וידקדק שלא יחזיקנו בדיבוק חזק".

ה) **טעמים.**

- 1) מצד שלחלח ידו במים תחילה - לכתחילה מי אמרינן שיכול לעשות הדחה (עי' הש"ך סי' קצ"ח, כנ"ל).
א. ועוד, אולי יהיה דיבוק חזק (שיש מחמירים, עי' לעיל), ואין אנו בקיאים בין דיבוק חזק ודיבוק בינוני (עי' הסד"ט לעיל).
- 2) מצד ידו רפוי - לכתחילה צריך שלא יהיה שום דבר רפוי על הכלי (כמו הרמ"א סעי' א', ואו"ח סי' קס"א סעי' ג'. עי' חלקת בנימין לעיל) דאין אנו בקיאים מי מיקרי רפוי ומה מיקרי מהודק.
א. עוד, יש מחמירים גם בזה (עי' הש"ך לעיל).
2. מראי מקומות – **מטבח הכשר** (ארטסקרול, עמ' תע"ד).
א) **או"ה** (שער נ"ח סעי' צ"ט), הו"ד **בחכ"א** (כלל ע"ג סעי' ט"ז) – "מכ"ש שיש ליזהר שלא לתפוס בכלי בשעת טבילתה כדתניא נמי התם פ"ח דמסכת מקוואות האוחז באדם ובכלים ומטבילין טמאים. והיינו כשאוחזין מתחילה ועד סוף. דהיינו מקודם שמכניסין במקוה עד שהוציאן. אבל אם מרפה ידיו ממנו פעם אחד תוך המקוה או אפילו שאוחזו בתוקף בידו האחת תוך המקוה והגביה בשנייה ואח"כ חוזר ותפוסו בשנייה והגביה בראשונה וטובלת כך באחיזת ידו מותר לכתחילה היכא דא"א בע"א. אף על פי שאין מגביה הראשונה ממנו עד שתפס כבר בשנייה דהא מקדימין לו מי המקוה. אך **מצוה לרפות** ידיו ממנו בשעת הטבילה בכל יכלתו".
ב) לענין טבילת גדה - עי' סי' קצ"ח סעי' כ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

3. **סיכום:**

- א) **יש מעלה** שלכתחילה שלהרפות ידיו לגמרי מן הכלי לרגע. [ואם הוא ירא שיפול הכלי ויאבד או ישבר יכול להטבילו בתוך כלי אחר או שק וסל, לפי הכללים ברמ"א (סי' ר"ב סעי' ו', והנו"כ שם)].
- ב) דרגה שניה, אם לחלח ידו במים תחלה, **אין לחוש**. דהיינו: שיכניס ידו אחת למים ויתן הכלי לתוך יד זו בעודה במים, וידקדק שלא יחזיקנו בדיבוק חזק.
- ג) **ובמקום הצורך**, יכול לסמוך על עיקר הדין, שאם רפוי בידו עלתה לו הטבילה.

ו. מראי מקומות.

1. הגר"א **בבבצל** שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שמ"א) – "שאלה: אחד שהחזיק חזק מדאי את הכלי שרצה לטבול במקוה, באופן שלא נגע מים בכל המקומות כיון שאצבעותיו היו מהודקים לכלי האם עלתה לכלי הטבילה בדיעבד. תשובה: לא".
2. הגר"ח **ק"צ** (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' ת"ד) – "אחד שהחזיק את הכלי שרצה לטבול במקוה חזק מדאי שלא נגע מים בכל המקומות כיון שאצבעותיו היו מהודקים לכלי האם עלתה לכלי הטבילה בדיעבד. תשובה: לא".

כא [ברכת הטבילה - סעיף ג'.

א. **האם מברכין עליה.**

1. אין מברכין עליה – **ריטב"א** (ע"ז דף עה: ד"ה הוה, "ומיהו הרמב"ם ז"ל סובר דטבילה זו מדרבנן, וגם הוא ז"ל נראה שסובר דאין מברכין עליה, **וכן נהגו**, אבל בתוספות כתבו שמברכין עליה על טבילת כלים").
2. יברך – **תוס'** (ע"ז דף עה: ד"ה אי), **רוקח** (סי' תפ"א), **רא"ש** (ע"ז פרק ה' סי' ל"ה), **ספר האורה** (ח"ב סי' כ"ג, לשונו מובא לקמן), **ראבי"ה** (סי' תס"ד ד"ה אחריו), **ר' שמואל** (או"ז ח"ד פסקי ע"ז סי' רפ"ט, לשונו מובא לקמן), **או"ז** (ח"ד פסקי ע"ז סי' ר"צ, לשונו מובא לקמן), **מאירי** (ע"ז דף עה:), **לקט יושר** (יו"ד עמ' ח' ענין ה'), **טור** (סעי' ג'), **מחבר** (סעי' ג'), **פוסקים**.

ב. **זכויות** [או מצופה].

1. צריך ברכה - עי' לעיל סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ג. **זמן הברכה.**

1. קודם טבילת הכלי – **ספר האורה** (ח"ב סי' כ"ג, "דכל המצות כולן מברך עליהן קודם לעשייתן"), **ראבי"ה** (סי' תס"ד ד"ה אחריו), **או"ז** (ח"ד פסקי ע"ז סי' ר"צ, "הא דפירש דלאחר טבילה מברך אין אנו נוהגים כך. אלא קודם הטבילה מברך על טבילת כלי מתכות ... וכ"ש כשמטביל את הכלי שיברך עובר לעשייתו. וכן הלכה"), **הג' אשרי** (ע"ז פרק ה' סי' ל"ה), **לקט יושר** (יו"ד עמ' ח' ענין ה'), **פמ"ג** (סי' שכ"ג א"א ס"ק י"ג, לשונו מובא לקמן), **רע"א** (על המחבר סעי' ג', לשונו מובא לקמן), **קיצור שו"ע** (סי' ל"ז סעי' א', לשונו מובא לקמן), **טהרת ישראל** (סעי' ט'), **טבילת כלים** (פרק ט' סעי' א'), **חלקת בנימין** (ס"ק כ"ז), **טבילת כלים כהלכתה** (פרק י"ז סעי' ט').
2. אחר טבילת הכלי – **ר' שמואל** (או"ז ח"ד פסקי ע"ז סי' רפ"ט, "כתב רבי' שמואל זצ"ל ... ולאחר הטבילה מברך עליהן על הטבילה מ"ר").

ד. **טבל ושכח לברך.**

1. האם יכול לברך אחר הטבילה.

א) לא יברך.

- 1) **עמודי אש** (קוני' דיני או"ה סי' י"ג אות י"ז ד"ה והנה ראיתי).
- 2) **עצי העולה** (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' כ"ו) – "אבל בשעה שעוסק עדיין בטבילה קודם שגמר יכול לברך, כן נ"ל".

- 3) אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות ס"ג, עמ' ר"ז) – "איך הדין באופן ששכח האדם לברך לפני טבילת הכלי, האם הוא יוכל לברך אחר מעשה הטבילה. והשיב רבינו שאין זה משונה משאר מצוות שיש בזה מחלוקת, ולמעשה אין לברך אחר כך, ואינו דומה לטבילת נשים או איש לקריו, דשם הגביר לא חזי וכו' ולפיכך מברכין אחר כך, כמו בטבילת גירות".
- 4) אבני ישפה (אהל יעקב הע' ק"ז) – "אמנם מצאנו בטבילת נשים שמברכים אחר הטבילה, אבל בכלים מברכים לפני שטובלים. וטעם הדבר שהקלו בנשים כי אינה ראויה לברך לפני הטבילה, וכל זה לא שייך בטבילת כלים".
- 5) טבילת כלים (פרק ט' סעי' ה').
- 6) הגר ש"י שלזינגר שליט"א (אהל יעקב הע' ק"ז) – "ומעשה היה לפני כמה שבועות באחד שטבל כלי ולא בירך ונזכר בעוד שהיה ידו בתוך הבור של הטבילה עם הכלי, ופסקתי שלא יברך משום דאנו פסקינן שאין יכולים לברך לאחר עשיית המצוה כנ"ל, ודו"ק".
- 7) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תע"ה).
- 8) טבילת כלים כהלכתה (פרק י"ז סעי' ט').
- 9) אהל יעקב (סעי' צ"א) – "שכח לברך על הטבילה לפני שטבל הכלי, אינו יכול לברך אחר הטבילה".
- א. תוך כדי דיבור – טבילת כלים (פרק ט' סוף הע' ז'), שגיאות מי יבין (סי' ס"ז סעי' ב', "יש אומרים"), אהל יעקב (סעי' צ"ב, "ולדינא מסתבר דספק ברכות להקל ולא יברך").
- ב) מראי מקומות – טהרת ישראל (סעי' ט', "צ"ע"), חלקת בנימין (ס"ק כ"ז, בי' סעי' ג' ד"ה יברך [עמ' ע"ר]).
- 1) פמ"ג (סי' שכ"ג א"א ס"ק י"ג) – "ובחול אם טבל הכלי ולא בירך קודם הטבילה צ"ע אם יברך אחר הטבילה מיד, עיין תוספות פסחים זי"ן ב' ד"ה על הטבילה, ויו"ד ר"א ור"ב וסימן רס"ח, וצ"ע כעת".
- 2) רע"א (על המחבר סעי' ג') – "אם לא בירך קודם הטבילה צ"ע אם יכול לברך אחר"כ עיין באשל אברהם (א"ח סי' שכ"ג סקי"ג)".
2. אין צריך להטביל את הכלי שנית בברכה.
- א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שמ"ז) – "שאלה: טבל כלי החייב טבילה בברכה ושכח להגיד ברכה על הטבילה, האם חייבים להטביל את הכלי שנית בברכה. תשובה: לא".
- ב) הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' ת"י) – "טבל כלי החייב טבילה בברכה ושכח להגיד ברכה על הטבילה, האם חייבים להטביל את הכלי שנית בברכה. תשובה: לא".
3. טבל כלי ומסופק אם בירך על הטבילה.
- א) אינו חוזר ומברך.
- 1) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שמ"ה) – "שאלה: הטביל כלי ומסופק אם בירך על הטבילה האם חוזר ומברך על הטבילה. תשובה: לא".
- 2) הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תי"ד) – "הטביל כלי ומסופק אם בירך על הטבילה האם חוזר ומברך על הטבילה. תשובה: לא".
- ה. ברכה בעמידה.
1. צריך עמידה.
- א) אג"מ (אהלי ישרון ח"א פרק ג' הע' ק"צ) – "דצריך לעמוד בשעת הברכה ככל ברכות המצוות".
- ב) אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות ס', עמ' ר"ז) – "האם ברכת הטבילה נחשבת כברכת המצוות שמצריכה עמידה או כברכת הנהנין. והשיב רבינו שבודאי נחשב כברכת מצוה, דאין לומר שמה שכל החיוב אינו אלא בשביל אכילה, והאכילה עצמה אינה חיוב, זה אינו כלום, דגם שחיטה עושה כך, ובכל זאת נחשב כברכת מצוה".
- ג) עי' הגר"ח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק כ' אלול תשס"ז) – "שאלה: כשמברך 'על טבילת כלים', האם יותר טוב לברך בעמידה, או גם יכול לברך בישיבה. תשובה: י"א דכל ברכת המצוות בעמידה".
- עי' הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב ס"ק קי"א, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תי"א) – "האם חייבים לברך לפני טבילת כלים בעמידה דוקא, או אפשר מי שצריך לשבת יכול לברך בישיבה. תשובה: לכתחילה בעמידה".
- ד) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שמ"ח) – "שאלה: האם חייבים לברך לפני טבילת כלים בעמידה דוקא, או אפשר מי שצריך לשבת יכול לברך בישיבה. תשובה: לכתחילה יעמוד".
- ה) חלקת בנימין (סעי' ג' בי' ד"ה יברך).
- 1) טבילת כלים כהלכתה (פרק י"ז סעי' ט"ו) – "לכתחילה יש לברך את ברכת הטבילה בעמידה, ואם בירך בישיבה יצא".
2. אינו צריך עמידה.
- א) הכשרות (פרק ד' סוף אות מ"ד) – "מברכים על הטבילה בין בעמידה בין בישיבה".
3. מקיל בשעת הדחק.
- א) ישראל במעמד (ח"ב פרק מ"ז אות כ"ו) – "ואין להקל לברך בישיבה רק בשעת הדחק".
4. מראי מקומות – גליון מהרש"א (יו"ד סי' כ"ח על סעי' א', סי' שכ"ח על סעי' א'), טבילת כלים (פרק ט' סעי' י"ב), שיעורי הלכה (טבילת כלים, שיעור י"ח), שביבי אש (שטרן, פר' שלח עמ' קצ"ד), באר מים חיים (טבילת כלים, פרק א' סעי' י'), בית מתתיהו (ח"ג סי' ל"ג סוף אות ה', ח"ד סי' ד' אות ה', גם אני אודך ח"ד סי' ו' אות ה', אליבא דהלכתא גליון צ"ד עמ' קכ"ד טור ג' אות ה').
- א) אהל יעקב (סעי' צ"ד) – "ולכתחילה יש לברך בעמידה כשאר ברכת המצוות. ויש אומרים שאין צריך לאומרה בעמידה".

1. מחמיר.

- (א) טבילת כלים (פרק ט' סעי' י"ב).
 (ב) מים רבים (פרק י"ג סעי' ו', הע' י"א) – "יחזיק את הכלי ביד ימין, [ע"י שו"ע (או"ח ר"ד) שכ', דכל דבר שמברך עליו לאוכלו או להריח בו, יש להחזיקו בימין בשעת הברכה, וע"י כה"ח (שם סק"ל) שכ' דה"ה בכל הברכות, ולא"ד בברכות הנהנין ...]."
 (ג) אהל יעקב (סעי' צ"ד) – "בשעת הברכה יש לאחוז הכלי ביד ימין".
 (ד) טבילת כלים כהלכתה (פרק י"ז סעי' י"ד) – "בשעת הברכה צריך לאחוז את הכלי בידו הימנית, ובדיעבד יצא אף כשהיה הכלי מונח לפניו".

ז. יד ימין: הטבילה.

1. מחמיר.

- (א) ע"י הגר"א נבנצל שליט"א (מה טובו גליון ט"ו עמ' קצ"ח) – "אם צריך להטביל כלים ביד ימין. תשובה: לכאורה נכון לעשות כן".
 (ב) ע"י הגר"מ פישר (בן איש ימיני מכתב ב' אות ב', עמ' ק"א) – "ולענין יד ימין בהפרשת תרו"מ או טבילת כלים וכו' נראה פשוט דכל הני מצוות שתכלית המצוה היא התוצאה מהמעשה, ולא עצם המעשה כגון טבילת כלי דהמצוה שהכלי יהיה טבול וכן בתו"מ שהפירות יהיו מעושרים, לא איכפת לן איך הדבר נעשה אי בימין אי בשמאל אי בפיו או ברגלו. העיקר שהדבר נעשה. וע"כ אין להקפיד בזה זולת מה דאיתא בס"י ר"ו שכל דבר מצוה יחזיקו בימין. וזהו רק להשיבות הדבר ולא מעיקר המצוה, וד"ל".
 2. מיקל.

- (א) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (בן איש ימיני הע' ק"ו).
 (ב) הגר"ח ק"ק זצ"ל (ימין משה מילואים והוספות עמ' ע') – "במצוה שעיקרה הוא התוצאה ולא הפעולה כגון טבילת כלי שהעיקר שיהיה טבול, האם יש ענין להחזיקו בימין, וכן לגבי מילה להצד דעיקר המצוה שיהיה מהול ולא המעשה מילה. ע"כ השאלה. והשיב 'לא מצאנו באלו דין ימין' ע"כ".
 (ג) מים רבים (פרק י"ג הע' י"א) – "ובשעת הטבילה עצמה יכול להחזיק הכלי אף ביד שמאל".
 3. מראי מקומות – טבילת כלים (פרק ט' הע' י"ג*, "יש לדון"), בן איש ימיני (סעי' ע"ד), ימין משה (מילואים והוספות עמ' ע').
 (א) הגר"י טשזנר (הערות על בן איש ימיני אות כ', עמ' פ"ז) – "המ"ב שם [סי' ר"ו ס"ק י"ח] מיירי לענין להחזיק דבר ביד ימין בזמן שמברך עליו וזה לא שייך רק כשמטביל עם ברכה, ולא שייך כאן כשמטביל בלי ברכה ושוב התבוננתי שיש הבדל בין אם החזקת ימין הוא משום הברכה או משום הטבילה, יש נפק"מ כשטובל שני כלים או יותר שאם משום הברכה דל שמחזיק אחד מהם בימין בזמן הברכה אבל אי משום הטבילה לכאורה היה צריך לטבלם אחד אחד כדי להחזיק כל אחד בימינו בזמן הטבילה [אלא שאם זה מתארך הרבה זמן, אינו מחויב כ"כ ויוכל לטבלם שנים שנים בשתי ידיו]".

ה. מי שברך על טבילת כלים, אם יכול לברך שוב בשביל אחר הרוצה לברך מדין ערבות.

1. מחמיר.

- (א) הגר"א נבנצל שליט"א (בית מתתיהו ח"ד סי' ג' אות ט"ו, גם אני אודך ח"ד סי' ז' אות ט"ו, מה טובו גליון ט"ו עמ' קצ"ח) – "מי שברך על טבילת כלים, אם יכול לברך שוב בשביל אחר הרוצה לברך מדין ערבות. תשובה: לא שייך אע"פ שיצא כל כלי הוא חייב בפ"ע".
 2. מיקל.
 (א) שבט הקהתי (בית מתתיהו ח"ד סי' ג' אות ט"ו, גם אני אודך ח"ד סי' ז' אות ט"ו, ח"ו סי' כ"ב עמ' רס"ג, מה טובו גליון ט"ו עמ' קצ"ח) – "שאלה: כשברך על טבילת כלים אם יכול לברך שוב למי שאינו בקי. תשובה: יכול".
 3. מראי מקומות – בית מתתיהו (ח"ד סי' ג' אות ט"ו).

ט. שח בין כלי לכלי.

1. צריך לחזור ולברך.

- (א) הכשרות (פרק ד' סעי' מ"ט) – "המטביל יותר מקלי אחד, יזהר לבל יפסיק בדיבור עד לסיום הטבלת כל הכלים, הפסיק בדבר שאינו מצרכי הטבלה - יחזור ויברך על הכלי הבא".
 2. אין לחזור ולברך.
 (א) הגר"ח ק"ק זצ"ל (שערי ציון ח"ב עמ' רכ"ב אות כ') – "שאלה: המטביל כלים ושח בין כלי לכלי שלא מענין הטבילה, האם צריך לחזור ולברך. תשובה: א"צ".
 הגר"ח ק"ק זצ"ל (שערי ציון ח"ב עמ' רכ"ב אות כ"א) – "שאלה: במה שהשיב לן מרן שליט"א שמי ששח בין טבילת כלי לכלי א"צ לחזור ולברך, צ"ע דלכאורה מ"ש ממש"כ השו"ע ביו"ד סי' י"ט סעי' ה' שאם דיבר בין שחיטה לשחיטה שלא מצרכי השחיטה צריך לחזור ולברך. ובנקודות הכסף שם כתב שהסכמת הפוסקים כסברא זו, וכ"פ כל האחרונים. תשובה: יתכן שכולן נחשבין כדבר א' וצ"ע".
 (ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מה טובו גליון ט"ו עמ' קצ"ח, בית מתתיהו ח"ג סי' ל"ג אות ה') – "שח בין כלי לכלי בטבילת כלים אם יברך שנית. תשובה: לא, אבל לכתחילה אל יעשה כן".
 (ג) טבילת כלים (פרק ט' סעי' י"ז) – "ואם דיבר לא יחזור ויברך".
 (ד) שגיאיות מי יבין (סי' ס"ז סעי' י"ג, הע' י"ח) – "לא יברך שוב על הכלים שטרם טבל".
 (ה) שבט הקהתי (בית מתתיהו ח"ג סי' ל"ג אות ה').

ו) שואלין ודורשין (בית מתתיהו ח"ג סי' ל"ג אות ה').

ז) דברי בניהו (חכ"ט סי' נ"ח) – "ולכן כל שדיבר בין טבילת כלי אחד לשני אין לו לחזור ולברך מטעם ספק ברכות להקל".

ח) אהל יעקב (סעי' ק"א) – "לכתחילה אין להפסיק לאחר טבילת הכלי הראשון עד לאחר טבילת כל הכלים, ומכל מקום אפילו אם דיבר בדברים שאינם מצרכי הטבילה אינו צריך לחזור ולברך שוב על הכלים שטרם טבל".

ט) מים רבים (פרק י"ב סעי' ז') – "כשמטביל כלים רבים, אין להפסיק בדיבור עד שיסיים להטביל את כולם, ובדיעבד אם דיבר אחר שכבר הטביל כלי אחד, אינו חוזר ומברך".

י) טבילת כלים כהלכתה (פרק י"ז סעי' י"ח).

3. מראי מקומות – בית מתתיהו (ח"ג סי' ל"ג אות ה', גם אני אודך ח"ב סי' י"ב אות ה').

י. טובל כלים לאחרים בלי ידיעתו.

1. יברך.

א) הגר"א ו**נבנצל** שליט"א (אהל יעקב) – "מי שטובל כלים לאחרים כגון שהם לא יטבלו את הכלים, האם הוא יכול לברך על הטבילה בלי ידיעתו. תשובה: כן".

כב | נוסח הברכה.

א. בשם ומלכות.

1. יברך על טבילתו בשם ומלכות – רוקח (סי' תפ"א), עי' ראבי"ה (סי' תס"ד ד"ה אחרי), טור (סעי' ג'), לבוש (סעי' ג'), ערה"ש (סעי' כ"ב), טהרת ישראל (סעי' ט'), טבילת כלים (פרק ט' סעי' ב'), חלקת בנימין (ס"ק כ"ח), שגיאות מי יבין (סי' ס"ז סעי' א'), פוסקים.

ב. הנוסח "על טבילת כלי מתכות", או רק "על טבילת כלי".

1. "על טבילת כלי מתכות" – או"ז (ח"ד פסקי ע"ז סי' ר"צ), הג' אשרי (ע"ז פרק ה' סי' ל"ה), לקט יושר (יו"ד עמ' ח' ענין ה'), דר"מ (ס"ק ג'), ב"ח (ס"ק ג'), "וכן עיקר ... וכן ראיתי נוהגים על פי זקנים וכשטובלין כלי זכוכית צריך לברך על טבילת כלי זכוכית",

ש"ך (ס"ק ח'), חי' חת"ס (ס"ק ד'), חדרי דעה (על הט"ז ס"ק ה').

א) לשיטה זו מה מברכים על כלי זכוכית – חלקת בנימין (ס"ק ל').

1) בדיעבד, אם בירך על כלי זכוכית "על טבילת כלי מתכות" יצא – עי' חלקת בנימין (ס"ק ל', ציונים ס"ק ק"ג).

2. "על טבילת כלי" – רוקח (סי' תפ"א), ראבי"ה (סי' תס"ד ד"ה ואחרי), טור (סעי' ג'), מחבר (סעי' ג'), לשונו מובא לקמן), לבוש (סעי' ג'), ט"ז (ס"ק ה'), פ"ח (ס"ק י'), "ומיהו בדיעבד אם בירך על כלי מתכות או על הטבילה יצא", לחם הפנים (ס"ק ח'), חכ"א (כלל ע"ג סעי' א'), לשונו מובא לקמן), קיצור שו"ע (סי' ל"ז סעי' א'), לשונו מובא לקמן), זבחי צדק (ס"ק כ"א), בן איש חי (שנה א' פר' צו אות ט"ו, שנה ב' פר' מטות אות ד'), לשונו מובא לקמן), ערה"ש (סעי' כ"ב), עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' כ"ו), טהרת ישראל (סעי' ט'), חלקת בנימין (ס"ק ל'), ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ז'), או"ח סי' קל"ד נוסחאות התפלה והברכות סעי' קנ"ה, לשונו מובא לקמן).

א) בדיעבד, אם בירך "על טבילת כלי מתכות" יצא – פ"ח (סוף ס"ק י'), לחם הפנים (ס"ק ח'), זבחי צדק (ס"ק כ"א), טהרת ישראל (סעי' ט'), "אם בירך על טבילת כלי מתכות יצא בדיעבד", טבילת כלים (פרק ט' סעי' ג'), חלקת בנימין (ס"ק ל'), שגיאות מי יבין (סי' ס"ז סעי' ד').

3. מראי מקומות – כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ח'), בית לחם יהודה (ס"ק ו'), באה"ט (ס"ק ד').

ג. כאשר מטביל כלי אחד: נוסח הברכה.

1. מברכים על טבילת כלי.

א) טור (סעי' ג').

ב) מחבר (סעי' ג') – "יברך: על טבילת כלי; ואם הם שנים או יותר, מברך: על טבילת כלים".

1) עי' כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ח') – "ויראה שמ"ש ריב"ה ורב"י שאם הוא כלים הרבה יברך על טבילת כלים, ואם הוא כלי א' יברך על טבילת הכלי לאו לעכובא קאמר אלא עצה טובה קמ"ל, א"נ לא בא לומר דעל כלי א' ולא יברך עט"כ אלא בא לומר דאם מטביל כלים הרבה לא יאמר על טבילת כלי".

ג) לבוש (סעי' ג').

ד) פ"ח (ס"ק י"א).

ה) לחם הפנים (ס"ק ט').

ו) בית לחם יהודה (ס"ק ז').

ז) קיצור שו"ע (סי' ל"ז סעי' א') – "וקודם הטבילה מברכין על כלי אחד אשר קדשנו במצותיו וצונו על טבילת כלי, ועל שתים או יותר מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו על טבילת כלים".

ח) זבחי צדק (ס"ק כ"ב).

ט) בן איש חי (שנה א' פר' צו אות ט"ו, שנה ב' פר' מטות אות ד') – "אם לוקח כלי מתכות ישן מהגוי, צריך להגעילו תחלה ואח"כ יטבילנו ויברך על טבילת כלי, ואם הם שני כלים או יותר יברך על טבילת כלים. כן המנהג פה עירנו יע"א, ודלא כמ"ד דיברך על טבילת כלים אפילו אם מטביל כלי אחד".

י) עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' כ"ו).

(יא) הגרשז"א זצ"ל (טבילת כלים פרק י"א הע' נ"ט ד"ה והנה, שלמי מועד עמ' תקנ"ג) - לשונו מובא לקמן.
 (יב) אבני ישפה (אהל יעקב) - "אם מטבילים רק כלי אחד מברכים על טבילת כלי, ולא על טבילת כלים וכדברי השו"ע יו"ד סי' ק"כ סע' ג'".

(יג) הליכות עולם (ח"ז עמ' רנ"ד).
 (יד) הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה פרק מ"ח הע' י"ב).
 (טו) חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק י"ב ד"ה ובנוסח, עמ' ל"ז).
 (טז) הגר"ח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק ל' ניסן תשס"ז) - לשונו מובא לקמן.
 (יז) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שמ"ג) - "איך נוהגים היום על ברכת טבילה, האם אומרים 'כלים' אפילו על טבילת כלי אחד. תשובה: אומרים כלי".

(יח) שבט הקהתי (ח"ו סי' רצ"ב).
 (יט) טבילת כלים (פרק ט' סעי' ב').
 (כ) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ז', או"ח סי' קל"ד נוסחאות התפלה והברכות סעי' קנ"ה) - "אם מטביל כלי אחד, מברך עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו על טבילת כלי. ואם הם שני כלים או יותר, מברך אקב"ו 'על טבילת כלים'. ובדיעבד, בין שבירך על כלי אחד על טבילת כלים, בין שבירך על טבילת כלים רבים על טבילת כלי, יצא. [ילקוט יוסף, שם, עמוד תריח, הערה קנה]".
 (כא) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תע"ה).
 (כב) הבית היהודי (ח"ט סי' מ' סעי' ד').

2. מנהג לברך על טבילת כלים אפילו על כלי אחד.

(א) מאירי (ע"ז דף עה: - "ברכה זו נסח שלה אשר קדשנו במצותיו וצונו על טבילת הכלים ואפילו לא הטביל אלא כלי אחד אומר על הכלים טופס ברכה כך הוא").

(ב) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ח') - "והמנהג לברך על טבילת כלים אפילו אם אינו מטביל אלא כלי א', דעל טבילת כלים ר, ל טבילת כלים דעלמא".

(ג) עי' חכ"א (כלל ע"ג סעי' א'. עי' חלקת בנימין ציונים ס"ק ק"ו) - "אם הם כלי מתכות או כלי זכוכית מטבילין ומברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על טבילת כלים".

(ד) ערה"ש (סוף סעי' כ"ב) - "ורבינו הב"י בסעיף ג' כתב יברך על טבילת כלי ואם הם שנים או יותר מברך על טבילת כלים עכ"ל ובאמת אין קפידא בזה כמ"ש גדולי האחרונים והמנהג הפשוט אצלנו לברך גם על כלי אחת על טבילת כלים".

(ה) טהרת ישראל (סעי' ט') - "והמנהג לברך גם על כלי אחת על טבילת כלים".

(ו) שבט הלוי (מבית לוי גליון ט"ו עמ' פ"ה אות ג', בענייני יו"ד עמ' קנ"ב אות ד', עי' שבה"ל ח"ו סי' ק"ס) - "מברך על טבילת כלים, והמנהג לברך על טבילת כלים, גם כאשר מטביל כלי אחד בלבד".

(ז) אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' י"ז אות א', עי' סיכום ההלכות).
 (ח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Regarding the beracha, I've heard that the minhag is to say "kelim" even for one kli. I see in many siddurim that they say "keli" for one kli. What should we do?

R' Y. Berkovits wrote: The minhag is "kelim."
 3. בדיעבד אם בירך על כלים הרבה על טבילת כלי, או על כלי א' על טבילת כלים, יצא - פ"ח (ס"ק י"א), לחם הפנים (ס"ק ט'), בית לחם יהודה (ס"ק ז'), באה"ט (ס"ק ד'), זבחי צדק (ס"ק כ"ב), בן איש חי (שנה ב' פ"ה מ"ט אות ג'), עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' כ"ו), טהרת ישראל (סעי' ט'), הליכות עולם (ח"ז עמ' רנ"ד), טבילת כלים (פרק ט' סעי' ג'), שבט הקהתי (ח"ו סי' רצ"ב), ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ז', או"ח סי' קל"ד נוסחאות התפלה והברכות סעי' קנ"ה, לשונו מובא לעיל), שגיאות מי יבין (סי' ס"ז סעי' ו', סעי' ז'), מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק י"ח הע' צ"ט), הבית היהודי (ח"ט סי' מ' סעי' ה'), טבילת כלים כהלכתה (פרק י"ז סעי' י"א).

4. אם בירך על הטבילה ולא הזכיר כלי כלל, יצא בדיעבד - פ"ח (סוף ס"ק י'), לחם הפנים (ס"ק ח'), זבחי צדק (ס"ק כ"א), טהרת ישראל (סעי' ט'), טבילת כלים (פרק ט' סעי' ג'), חלקת בנימין (ס"ק ל', עי' בי' ד"ה טבילת [עמ' רע"א]), שגיאות מי יבין (סי' ס"ז סעי' ה').

5. מראי מקומות - יחזה דעת (ח"ב סי' י"ט), חלקת בנימין (ס"ק ל"א, בי' סעי' ג' סוף ד"ה שנים [עמ' רע"א]), שגיאות מי יבין (סי' ס"ז סעי' א'), טבילת כלים כהלכתה (פרק י"ז סעי' י').

(א) רשב"ם (מרדכי ע"ז רמז תתנ"ט) - "וכתב רשב"ם דיש לברך עליהם על [*הטבילה ויש מברכין על] טבילת כלים ויש מברכין על טבילת כלי מתכות שלא יהא במשמע שאר כלים שאינם מתכות".

(ב) ריטב"א (ע"ז דף עה: ד"ה הוה) - "ומיהו הרמב"ם ז"ל סובר דטבילה זו מדרבנן, וגם הוא ז"ל נראה שסובר דאין מברכין עליה, וכן נהגו, אבל בתוספות כתבו שמברכין עליה על טבילת כלים".

1) חלקת בנימין (ציונים ס"ק ק"ו) - "וכן משמע מסתימת הריטב"א וכן במרדכי בשם רשב"ם" (לברך תמיד בלשון רבים על טבילת כלים".

ד. הטובל שני כלים, אחד חייב והשני ספק.

1. יברך על טבילת כלים [בלשון רבים] - פ"ח (ס"ק כ"ז), "שיכלול כלי הספק על כלי הודאי בברכה ויברך בלשון רבים על טבילת כלים", לחם הפנים (ס"ק כ"ג), פמ"ג (או"ח סי' שכ"ג מש"ז ס"ק ו', ו"ויחזור. עיין ט"ז ביו"ד [סימן] ק"כ אות י"ח דבחול יטבילנו

בלא ברכה, או יטביל כלי אחר עמו, ומברך על טבילת 'כלים', ואין קפידא', שלחן גבוה (ס"ק ל"ג), זבחי צדק (ס"ק ס"א), דרכ"ת (ס"ק ע"ה), הליכות עולם (ח"ז עמ' רנ"ה), חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק י"ב אות ב', עמ' ל"ח), טבילת כלים (פרק ט' סעי' ט'), חלקת בנימין (ס"ק ע"ח), טבילת כלים כהלכתה (פרק י"ז סעי' י"ב).
 (א) יטביל תחילה את הכלי הטעון טבילה בודאי – טבילת כלים (פרק ט' סעי' ט'), הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות ע"ד). טבילת כלים כהלכתה (פרק י"ז סוף הע' ט').
 (ב) יש להקדים ולהטביל כלי מתכות לכלי זכוכית [שיש דין קדימה של דאורייתא לדרבנן] – הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות ע"ה).

ה. נוסח הברכה בכלי עם מכסה.

1. טבילת כלי.
  - (א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו אות ג', טבילת כלים פרק י"א הע' נ"ט ד"ה והנה, שלמי מועד עמ' תקנ"ג) – "דמ"מ מסתבר דחשיב ככלי אחד ויש לברך על טבילת כלי ולא כלים".
  - (ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ט' אות נ') – "יאמר 'טבילת כלי' שהם כלי אחד".
  - (ג) דעת יהודה (עמ' קמ"ה אות תרס"ג) – "המטביל מכסה עם סירו האם יברך על טבילת כלי או אולי כיון שלפעמים משתמש במכסה של כלי אחר יברך על טבילת כלים. תשובה: טבילת כלי".
  - (ד) שבט הקהתי (ח"ו סי' רצ"ב).
  - (ה) הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק ל' ניסן תשס"ז, שערי ציון ח"ב עמ' רכ"ב אות י"ז) – "שאלה: אם מטביל מכסה יחד עם סירו, האם אומר על טבילת 'כלי' או 'כלים'. תשובה: לכאן כלי".
  - (ו) טבילת כלים (פרק י"א הע' נ"ט ד"ה נלענ"ד).
  - (ז) הגר"א ונבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שד"מ) – "המטביל כלי וכיסוי שלו האם מברכים על טבילת כלי או כלים. תשובה: כלי".
  - (ח) חשוקי חמד (חולין דף כה; עמ' רי"ב).
  - (ט) באר שרים (ח"ו סי' ל"ח אות ח') – "באם מטביל הכסוי עם סירו מברך כן ולא מברך בלשון רבים 'כלים', כי הוא הכיסוי והסיר חשיב כלי אחד, עיין רשב"ם המובא בא"ז (ע"ז סי' רפ"ט) דכתב דככלי אחד דמו".
2. טבילת כלים.
  - (א) על רבבות אפרים (טבילת כלים פרק י"א הע' נ"ט ד"ה והנה) – "דהמטביל סיר עם מכסהו אולי יצטרך לברך על טבילת כלים כי לפעמים משתמש במכסה לכסות כלי אחר והו"ל כב' כלים".
  - (ב) על חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק י"ב אות ג', עמ' ל"ח) – "צ"ע בטובל כלי עם המכסה שלו הטעון טבילה, אם נחשב ככלי אחד או כשני כלים, והרי אם יטבול את המכסה לבד יברך עליו בנפרד. ומסתברא דיברך בלשון רבים על טבילת כלים".
  3. מראי מקומות – חלקת בנימין (סעי' ג' ב' ד"ה שנים [ע'י רע"א], [ועיין]), טבילת כלים כהלכתה (פרק י"ז סעי' י"ג).
 (א) אור זרוע (ע"ז אות רפ"ט) – "כסוי ברזל שמכסין בהם את היורה צריכין טבילה כיורה עצמה שהרי מסייעין לבשל כיורה עצמה וככלי אחד דמו. מ"ר".

ו. נדה הטובלת עצמה וגם כלי.

1. מראי מקומות – שאלת שאול (ח"א סי' ע"ה אות ג' ד"ה ועפ"י), אהל יעקב (הע' קי"ב).
 (א) בנין עולם (או"ח סי' כ"ט) – "הגע עצמך אשה שרוצה לטבול א"ע וטובלת באותו פעם כלי מתכות שצריכים טבילה האם די לה בברכה אחת על הטבילה לפטור גם על טבילת כלים דהא אף על גב דבכלים פורט בברכתו על טבילת כלי מתכות מ"מ אם היה אומר סתם על טבילת כלים היה די ומכ"ש לפמ"ש הגאון מוהרא"ז שם שיכול לפרש בברכתו על טבילת הגוף ועל טבילת כלים היה די וזה לא שמענו מעולם ... צ"ל דלא מיקרי ברכה כללית ודמיא לברכת טבילה שאף שמשמעו ג"כ טבילת כלים מ"מ נקרא ברכה פריטית והוי מעין ברכותיו כל שעושה אח"כ המצות ניכר שהברכה קאי עליו".
 (ב) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' ק"כ אות א') – "אשה שטבלה במקוה בברכה ושוב רצתה לטבול כלים צריכה לברך עליהם".
 (ג) אבני ישפה (ח"ח סי' קכ"ז) – "שצריכה לברך שתי ברכות, וקודם ברכת על טבילת כלים ואחר כך על הטבילה".
 (ד) חלקת בנימין (סעי' ג' ב' ד"ה טבילת, עמ' רע"א) – "ויש לחקור בנדה הטובלת עצמה וגם כלי מי מברכת שתי ברכות כדי שלא לשנות נוסח ברכת טבילת כלים אע"פ שגורם ברכה יתירה או דילמא מברכת ברכה אחת דהיינו על הטבילה שזהו נוסח הכולל אותה עם הכלי או אפשר שתברך על הטבילות בלשון רבים ... וצ"ע".

ז. אשה שספק אם צריכה לטבול: האם יכולה ליקח כלי החייב בטבילה ולברך עליו 'אקב' או על הטבילה' ולפטור בזה את הטבילתה.
 1. לא.

- (א) פאת שדך (ח"א סוף סי' ק"ג) – "בנ"ד שברכת הכלי ודאי וברכת עצמה ספק אין לשנות מטבע ברכת הכלי משום ספק ברכת עצמה".
- (ב) בדה"ש (סי' ר' ציונים ס"ק י"ח) – "אין נראה שתהא יוצאת ידי ספקה בהטבלת כלי הטעון טבילה ושתברך עליו על הטבילה כדי לכלול גם טבילת עצמה דכיון שבעלמא מברכין על טבילת כלי אין כדאי לשנות המטבע בשביל ספק ברכה שלה".
- (ג) שיעורי טהרה (עמ' תנ"ג ד"ה ומבואר) – "ומבואר במחברים שזו אינה עצה, שתקח עמה כלי הטעון טבילה בברכה, ותברך על הטבילה' לפטור טבילת הכלי וטבילתה, כיון שהברכה הראויה לטבילת כלי היא 'על טבילת כלי', ואין לשנות נוסח הברכה".

- ד) עי' נטעי גבריא אל (ח"ג פרק כ"ו סעי' י"ד) – "לכתחלה אין להטביל כלים בשעת טבילת האשה כדי שהברכה תחול על שניהם, כי אין לבלבל את האשה".
2. כן, ותברך "על הטבילה".
- א) חוט שני (נדה סי' ר' ס"ק א' אות י', שעה"צ ס"ק ז', טבילת כלים פרק א' ס"ק י"ב אות א' [עמ' ל"ח]) – "יכולה ליקח כלי החייב בטבילה ולברך עליו 'אקב"ו על הטבילה' ולפטור בזה את הטבילה, דכיון שאינה אומרת את הנוסח 'על טבילת כלים' א"כ יש לפרש בנוסח ברכתה שחל גם על טבילת כלים וגם על הטבילה, לפיכך מותר לה לעשות כן. [ולא הוי משנה ממטבע שטבעו חכמים, זה שמברכת על טבילת כלים בנוסח 'על הטבילה' במקום 'על טבילת כלים' משום דעיקר מטבע הברכה הוא על הטבילה, והוי דומיא דברכת עירובין, דאס מניח עירובי חצירות ועירובי תבשילין בזמן אחד על שניהם 'על מצות עירובין' כמבואר במ"ב סי' ס"ו ס"ק ע"ט, אף שאם מניח כל אחד לבדו מברך 'על מצות עירובין']".
- ב) חשוקי חמד (נדה דף סו.) – "שבמקום ספק ברכה, תביא עמה כלי, ותברך על הטבילה, ותכוון לכלול שאם היא חייבת בטבילה יעלה לה הברכה גם על טבילתה, ואף שברכת הכלי היא 'על טבילת כלי', מכל מקום במרדכי (ע"ז רמז תתנט) הביא בשם רשב"ם שהברכה היא 'על הטבילה', ובמהרי"ל (הלכות נדה אות יג) כתב בשם מה"ר זלמן רונקיל ז"ל שאין לברך על טבילת כלים, רק על הטבילה בסתם. ציינו הט"ז (יו"ד סימן קכ סק"ה)".
- עי' חשוקי חמד (יומא ריש דף פח.) – "שיש להסתפק באשה שספק אם צריכה לטבול, ומספק טובלת האם יכולה לעשות עצה זו, לקחת כלי ולברך עליו, ולהוסיף 'ועל הטבילה' ... נראה דטבילת אדם וטבילת כלי, הוה שני עניינים ממש, דאע"ג דשניהם הם מעניני טבילה, מ"מ טבילת אשה הוא להטהר, וטבילת כלי הוא כדי להעלותו מקדושת נכרי לקדושת ישראל. וכן אמר לי גיסי הגר"ח קנייבסקי שליט"א [זצ"ל] דחז"ל לא תקנו כזה ברכה, והוה משנה ממטבע שטבעו חכמים".
3. מראי מקומות – טבילת כלים כהלכתה (פרק י"ז סעי' ח', סי' כ' אות ט'), אהל יעקב (סעי' צ"ב), בית מתתיהו (אליבא דהלכתא גליון צ"ד עמ' קי"ז טור ב' אות ד').

ח. הטובל כלים בפעם הראשונה האם מברך שהחיינו.

1. אין מברכין – אהל יעקב (סעי' ק"ב, דפו"ח סעי' ק"ח).
2. מראי מקומות – טבילת כלים (פרק ט' סוף הע' א').

ט. טבל כלי ונשבר באמצע הטבילה, ותיכף הלך לקנות כלי אחר וטבלו.

1. מברך עוד פעם.
- א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שמ"ט) – "שאלה: מי שבירך על טבילת כלי, וטבל אותו, ונשבר הכלי, ותיכף הלך לקנות כלי אחר וטבלו, האם צריך שוב לברך על טבילת הכלי החדש. תשובה: כן".
- ב) הגר"ח ק"צ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תי"א) – "מי שבירך על טבילת כלי, וטבל אותו, ונשבר הכלי, ותיכף הלך לקנות כלי אחר וטבלו, האם צריך שוב לברך על טבילת הכלי החדש. תשובה: כן".
- ג) אבני ישפיה (גם אני אודך סי' ק"מ).
- ד) משנת יוסף (ח"י סי' קל"ה).
- ה) דברי בניהו (חט"ו סי' ל"ח) – "אם בירך על כלי ותוך כדי טבילתו נשבר והולך לקנות מיד כלי אחר צריך לברך עליו כיון שלא היה לפניו בשעה ראשונה שבירך על הראשון וגם לא היה בדעתו עליו הוה ליה היסח הדעת והפסק וצריך לברך".
- ו) ברכת ראובן שלמה (ח"ט סי' ל"ח) – "בקונה כלי לאחר שגמר לטבול אפי' נשבר הכלי, פשוט הוא דכיון דגמר לטבול ולא נתכוון בשעת הברכה על הכלי שיקנה חייב לברך על הכלי שיקנה".
- ז) שערי יושר (ח"ה סי' צ"ה) – "בין שנשבר מיד שגמר להטביל את הכלי הראשון, בין שנשבר לפני שגמר להטביל את הכלי הראשון, וכ"ש אם נשבר לאחר הברכה לפני שהתחיל להטבילו, צריך לחזור ולברך על הכלי השני".
2. מראי מקומות – בית מתתיהו (ח"ג סי' י"ג סוף אות ד', סי' ל"ג אות ה' ד"ה ונפק"מ, גם אני אודך ח"א סי' י"א סוף אות ד').
- א) אהל יעקב (דפו"ח סעי' ק"א) – "מי שהיו לו כמה כלים לטבול ונטל הכלי הראשון בידו לטבולו ובירך עליו על טבילת כלים, וקודם שטבלו נפל מידי ונשבר, אינו צריך לברך מחדש על שאר הכלים".

י. בירך על טבילה והביאו לו עוד כלים.

1. מברך עוד פעם.
- א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ש"נ) – "שאלה: מי שטבל כלים שלו עם ברכה ובאמצע הטבילה הבן שלו הגיע עם עוד כמה כלים, האם הוא חייב לברך על טבילתם כיון שלא היה דעתו עליהם בשעת הברכה שאמר על הכלים בהתחלה. תשובה: צריך לברך".
- ב) הגר"ח ק"צ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תי"א) – "המטביל כלים בברכה ובתוך כדי הטבילה מצא שיש לו עוד כלים שצריכים טבילה, או שאדם אחר הביא לו עוד כלי לטבול, ולא היה דעתו על הכלים האלו בשעת הברכה, האם מברכים שוב על טבילת כלים האלו. תשובה: כן".
- הגר"ח ק"צ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תי"ג) – "מי שטבל כלים שלו עם ברכה ובאמצע הטבילה הבן שלו הגיע עם עוד כמה כלים האם הוא חייב לברך על טבילתם כיון שלא היה לו דעת עליהם בשעת הברכה שאמר על הכלים בהתחלה. תשובה: יברך".
- עי' הגר"ח ק"צ"ל (שערי ציון ח"ב עמ' רכ"ב אות י"ט) – "יתכן וצ"ע".

2. לא יברך.

א) ברכת ראובן שלמה (ח"ט סוף סי' ל"ח) – "ובעינין שאלה שני' דבאמצע טבילה הביאו לו עוד כלים לטבול, אם צריך לברך שנית. זה תלוי אם יש קבע לטבילה או לא, ומסתבר דדומה לשחיטה דיש קבע. וכב' כ' ביה"ל סי' ח' גבי ציצית ד"ה אם ... וכש"כ בטבילת כלים דמסתבר דדמי לשחיטה לא יברך, והרובה להחמיר יסיח דעתו ויברך".

ב) אהל יעקב (דפו"ח סעי' ק"ב) – "המטביל כלים בברכה ובתוך כדי הטבילה מצא שיש לו עוד כלים שצריכים טבילה, או שהביאו לו מביתו עוד כלים לטבול, ולא היה דעתו על הכלים האלו בשעת הברכה: אם לא סיים לטבול את כל הכלים הנמצאים לפניו, אין צריך לברך על הכלים הנוספים. ואם כבר סיים את טבילת הכלים צריך לברך שוב לפני שמטביל כלים אלו, ויש סוברים שאין צריך לברך".

כג] כלי שאינו טבול שנתערב בכלים טבולים, דינו לענין טבילה וברכה.

א. מחמיר.

1. דרכ"ת (סי' ק"כ ס"ק ל"ו) – "בס' רוח חיים ... וכ"כ בשו"ת תשורת חי מהד"ת סי' ק"ד".
2. הר צבי (יו"ד סי' צ"ג) – "המחבר פסק (בסימן קב סעיף ג), דכלי שנאסר בבליעת איסור שנתערב באחרים ואינו ניכר בטל ברוב, ואין דנים אותו כדבר שיש לו מתירין לפי שצריך להוציא עליו הוצאות להגעילו, הרי כתב שם הש"ך (ס"ק ח) שהמהרי"ל בתשובה (סימן קצד) חולק בזה על הרשב"א וסובר שההוצאה להגעילו הפסד מועט הוא וכדחשבינן בפרק הזהב (דף גג) ופ"ז דנדריים מעשר שני יש לו מתירין ע"י העלאה לירושלים, ובפרט לענין טבילת כלים, שאפשר שלא יהיו בזה הוצאות כלל (דלא דמי להגעלה שצריך הוצאות כדי להחם את המים) ואפשר דלכו"ע נקרא דבר שיש לו מתירין, ולכן יש להטביל את כל הכלים".
3. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' כ"א ד"ה אבל) – "יש לומר דסברי התוס' דטבילה נחשב דבר שיש לו מתירין שאף באיסור דרבנן ספקו לחומרא ועיין ברמ"א יו"ד סימן ק"ב סעי' ג' בטעם דהגעלה לא נחשב יש לו מתירין הוא משום שצריך להוציא עליו הוצאות להגעילו, וא"כ בטבילה שברוב המקומות אין צריך להוציא הוצאות נחשב יש לו מתירין".
4. פאת שדך (ח"ג סי' מ"א אות ה') – "הו"ל דבר שיש לו מתירין וצריך להטביל הכל ... ובנ"ד אין בזה הוצאות ולכו"ע אסור. (וכשמקוה רחוק וצריך הרבה הוצאות צ"ע)".
5. הגר"מ הלברשטאם זצ"ל (ויהי בנסוע עמ' שכ"א) – "דצריך לחזור ולטבול כולם ולא אמרינן דנתבטל הכלי ההוא בשאר הכלים, והטעם משום דהוה דבר שיש לו מתירין ... ואין לומר דלא יחשב לדבר שיש לו מתירין מאחר דיש טורח לחזור ולהטבילן ... להביא ראייה מדברי הנוב"י מביאו בפ"ת יו"ד הלכות נדה סי' קצ"ט ס"ק ב' באשה שמסופקת אם סרקה שערה שפסק הנוב"י שצריכה לחזור ולטבול אף דהוה ספיקא דרבנן משום דהוה דשיל"מ עכ"ת"ד ואף שהוא טירחא לחזור ולסרוק השערות ולחזור ולטבול אעפ"כ נחשב לדבר שיל"מ. אמנם אם הי' טירחא גדול, כתוב החכמת אדם כלל נ"ג ס"ג ומובא בד"ת סי' ק"ב ס"ק מ"ו דלא הוי דשיל"מ ... אמנם צריכין לידע מה נחשב לטורח גדול ... לסרוק השערות ולפשוט הבגדים ולירד לטבול ולחזור ללבשם בודאי שהוא טורח יותר מלטבול עשרים כפות ואפילו מלטבול עשרים קערות ויותר, ואעפ"כ כתב הנוב"י הנ"ל דנחשב לדבר שיש לו מתירין, וא"כ נראה שצריך עכ"פ יותר טירחא מזה שיהא נחשב טורח גדול ... בעיקר דברי החכ"א ... החו"י המובא בפתחי תשובה סי' ק"ב ס"ק י' משמע דלית ליה לסברת החכמת אדם ... ואפשר לומר לפי"ז שגם הנוב"י הנ"ל שפסק להאשה שמסופקת אם סרקה שערה, שתחזור ותסרוק שערה ותטבול שנית, אפשר שבאמת הוא טירחא גדולה אלא דסבירה ליה להנוב"י כהח"ו"י שאף הוא טירחא גדולה עדיין הוי דבר שיש לו מתירין, ולדברי החכמת אדם אפשר שלא היתה צריכה לחזור ולטבול ... דמלבד שקשה לסמוך להלכה על דברי הצ"ח אלו שנראה מדברי רוב הפוסקים דלא קי"ל בזה כהצ"ח, נראה שבכאן אפילו לדברי הצ"ח אין להתיר, דרק אם הי' צריך להמתין עוד יום או עכ"פ כמה שעות הי' שייך לומר לדברי הצ"ח שאינו דשיל"מ דהא יכול להשתמש בהם עכשיו, ולאחר כמה שעות עוד הפעם, ונמצא שאם ימתין עד למחר או אפילו לכמה שעות יחסר לו השתמשות שרצה להשתמש עכשיו והשתמשות שיעשה בהם אחר כמה שעות הוא השתמשות אחרת שהי' משתמש בהם, אבל אם יכול לילך להטבילם תיכף א"כ לא חסר לו שום השתמשות דמה שרוצה להשתמש בו עכשיו ימתין קצת ויעשה אותו ההשתמשות, ובזה מודה הצ"ח דהוה דבר שיש לו מתירין. וראי' לזה ממה שכתב המחבר בסימן ק"ב ס"ג שהבאתי לעיל שאם נתערב כלי שצריך להגעילו ... ובזה מובן מה שפסק הנוב"י הנ"ל באשה שאינה זוכרת אם סרקה שערה קודם טבילתה או לא, דצריכה לסרוק ולטבול עוד הפעם דאע"פ דהוי ספיקא דרבנן וספיקא דרבנן לקולא, משום דהוי דשיל"מ, וספיקא דרבנן שיל"מ אסור, ולכאורה דברי הנוב"י הם סותרים למה שכתב בצ"ח הנ"ל שלשיטתו שם לא הוה דשיל"מ דהא נחסר לו מה שיכול לבוא עלי' עכשיו אבל לפי מה שכתבתי לק"מ משום דמה שרוצה לבוא עלי' עכשיו אינו מפסיד בזה דיעשה זאת לאחר שתטבול ואם בדעתו לבעול ולשנות יכול לעשות זאת לאחר טבילתה ואינו מפסיד כלום בהמתנתו. ושוב ראיתי במהרש"ם ... ושוב ראינו שכבר כתב כן המהרש"ם בעצמו לתרץ בדעת תורה יו"ד סי' קצ"ט ... א"כ פשוט להלכה שאין להתיר להשתמש בהכלים אלא אם כן יחזור ויטבילם".
6. הגר"ש זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ל"ז, הע' נ"ג, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות נ"ה, הע' ע') – "כלי הטעון טבילה שהתערב בהרבה כלים שטבולים כבר (כגון כפית שהתערבה בכפיות) יש להטביל את כולם בלא ברכה [משום שיש ספק אם בטלים ברוב]". הגר"ש זצ"ל (מנשים באהל יו"ד אות מ"ט) – "כלי שאינו טבול שנתערב בין כלים אחרים ויש טירחא להטביל את כולם, הוי דבר שבמנין ואינו בטל".
7. ע"י הליכות עולם (ח"ז עמ' רע"ו) – "כלים שהוטבלו כדת, ונתערב בהם כלי שעדיין לא הוטבל, יש אומרים שדינו ככל תערובת יבש ביבש, חד בתרי בטיל, ויש מחמירים לחזור ולהטביל את כולם, דהוי כמו דבר שיש לו מתירין, אך יטבילם בלא ברכה. ואם הם כלי זכוכית יש להקל שלא להצריכם טבילה כלל".
8. שבט הלוי (ח"ד סי' צ"ג) – "תשורת שי מהדו"ת סי' ק"ד ... לענין תערובת מיעוט כלי גוים המחוייבים ברוב כלים של ישראל הפטורים כ' דחייב לטבול, וחילי' דיל' דהא לענין בטול כלי איסור בכלי היתר קיי"ל ביו"ד סי' ק"ב דבטל ולא הוי דשיל"מ, וטעמא

- דצריך להוציא הוצאות על הכשרן וא"כ בטבילה דא"צ להוציא הוצאות הוי דשיל"מ, ועיין ע"ז ל"ז כי אתו לקמ"י דר' ינאי א"ל מיא בשיקעתא דנהרא זילו טבולו, וה"נ בדידן".
9. עי' הגר"ח ק"צ"ל (אסיפת יצחק ד' אב תשס"ז) – "שאלה: אם כלי שעדיין צריך טבילה נתערב בכלים אחרים, האם צריך לטבול כולם (מן הטעם שנחשב דבר שיש לו מתירין או דבר שבמנין ולכן אינו בטל). תשובה: יתכן".
- עי' הגר"ח ק"צ"ל (שערי ציון ח"ב עמ' רי"ט אות ה') – "נכון להטביל".
10. הגר"א בבבצל שליט"א (אסיפת יצחק ד' אב תשס"ז) – "שאלה: אם כלי שעדיין צריך טבילה נתערב בכלים אחרים, האם צריך לטבול כולם (מן הטעם שנחשב דבר שיש לו מתירין או דבר שבמנין ולכן אינו בטל). תשובה: צריך, זה דבר שיש לו מתירין, ואולי גם דבר שבמנין".
- עי' הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שמ"ו) – "שאלה: כלי חדש שלא נטבל שנתערב בעוד כלים אחרים האם כולם צריכים טבילה בברכה. תשובה: אם טובל כולם ודאי יכול לברך".
11. אבני ישפה (אהל יעקב י"ד אלול תש"ע) – "כאשר נתערבו כלים שטבלו אותם עם כלים שלא טבלו אותם, צריך לטבול את כולם שהרי זה דבר שיש לו מתירים".
12. מגילת ספר (סי' ק"ב אות ו' ד"ה אלא) – "ולגבי כלי הבלוע מאיסור כתב במשב"ז סק"ח דלא הוי דבר שבמנין כיון דאין איסורו מחמת עצמו אלא מחמת הבליעה ובדברים החשובים צריך שיהיה אסור מחמת עצמו, אבל כלי שלא הוטבל הוי איסורו מעצמו ולא בטל מחמת היותו דבר שבמנין".
13. עי' ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ל"א) – "כלים שהוטבלו כדת, ונתערב בהם כלי שעדיין לא הוטבל, יש אומרים שדינו ככל תערובת יבש ביבש, חד בתרי בטיל, ויש מחמירים לחזור ולהטביל את כולם, דהוי כמו דבר שיש לו מתירים, אך יטבילם בלא ברכה. ואם הם כלי זכוכית יש להקל שלא להצריכם טבילה כלל. [הליכות עולם ח"ז עמוד רע"ן]".
14. ויהי בנסוע (פרק י"ט סעי' ג') – "כלי חדש שלא טבל עד שנתערב בכלים אחרים טבולים, צריך לטבול כל הכלים, ואף אם הוא במקום שאין שם מקום כשר לטבילת כלים, וכדי לטבול כלים צריך לנסוע מרחק גדול, צריך לחזור ולטבול כל הכלים".

ב. אם יש טירחה יתירא, יש להקל.

1. באר משה (ח"א סי' מ"ה) – "אם לטבול כולם הוא טירחה יתירא אין צריך לטבול כלל, ואם לאו יטבול כולם בלא ברכה, ואם יכול לטבול כולם בבת אחת ואין טירחה דלא אז יברך".
2. ציץ אליעזר (חי"א סי' נ"ח) – "דאם כמות הכלים מרובים ויש טורח להטבילן (יעוין בחכמת אדם סי' נ"ג סעי' כ"ג דס"ל דבטורח גדול הו"ל כבמקום הפסד גדול) שפיר יש להתיר את כל הכלים בלי טבילה. ואפילו שלא במקום טורח גדול שאזי מובן שמן הטוב להטבילן, דהרי מיא לפנינו, מ"מ אין לברך על טבילתן גם לרבות כשמטביל כולם ביחד".
3. מראי מקומות – הגר"מ הלברשטאם צ"ל (ויהי בנסוע עמ' שכ"א, לשונו מובא לעיל).

ג. ספק חיוב טבילה בכלי שכל חיובו רק מדרבנן, כגון כלי זכוכית.

1. עי' לעיל.

- ד. מראי מקומות – מורשת משה (סי' כ"ו), אג"מ (אהלי ישרון ח"א פרק ג' הע' ע"ג), מנחת יצחק (ח"א סי' מ"ד אות ו' ז'), טבילת כלים (פרק ד' סעי' כ"ג), מלאכת שמואל (סי' ג', סי' י"ח), בית מתתיהו (ח"ג סי' ל"ד, גם אני אודך ח"ב סי' י"ג).
1. דעת תורה (על סעי' א' ד"ה ונשאלתי) – "ונשאלתי בנתערב כלי של גוי ברוב כלים של ישראל אם בטל ברוב, או דהוי דבר שיש לו מתירין, וכהא דמס' ע"ז ל"ז לענין ספק טומאה ברה"ר ... או דהוי רק כאיסור בלוע".
2. שערים מצויינים בהלכה (סי' ל"ז ס"ק ט') – "יש לומר דתלוי הדבר אם גם בחיוב מצוה שייך ביטול ברוב ...".
3. הגר"ו שוירץ שליט"א (שערי הוראה ח"ו עמ' פ"א) – "במקום טורח יש מקום להקל ולא לטבול את כל הכלים ואין לחוש הן מצד דשיל"מ והן מצד דבר שבמנין. ובכלי זכוכית יש יותר מקום להקל".
4. לענין דבר שבמנין – עי' סי' ק"י סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ה. מי שטובל: האם יברך עליהם או לא.

1. עם ברכה.

א) הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שמ"ו) – לשונו מובא לעיל.

ב) טבילת כלים (פרק ט' סעי' י') – "נתערב כלי החייב בטבילה בכלים שהוטבלו ואינו מכירו, מטביל את כולם, ומברך על טבילת 'כלים' אף שרק כלי אחד חייב בטבילה. ואם אינו מטביל את כל התערובת באותו מעמד, אינו מברך".

2. בלי ברכה.

א) הר צבי (יו"ד סי' צ"ג) – "ולפי דבריו לכאורה בענין טבילת כלים שאין לחלקה לשתיים דומה לענין זה לאיסור שנתבטל ברוב היתר שהאיסור נהפך להיתר, (עיין רא"ש שם) ואף שלהלכה פסק המחבר בשו"ע (סימן קט), שאיסור נתבטל ברוב היתר אסור לאדם אחד לאכול כל התערובת בבת אחת, אין זה אלא מדרבנן וכמבואר שם בט"ז (ס"ק א), ובפרט למה שכתבו התוס' בכורות שם, שאף לענין שמתמאה במשא כשנתבטלה ברוב אין זה מן התורה, ומדרבנן הוא שגזרו כן, ומכיון שמן התורה אף לענין טומאת משא בטלה ברוב, א"כ בנידון דידן אף כשמטבילן יחד אינו מקיים מצוה מן התורה, שחיוב הטבילה מן התורה כבר נתבטל ברוב, שוב דמי לדמאי שאין מברך עליו".

ב) ציץ אליעזר (חי"א סי' נ"ח) – לשונו מובא לעיל.

ג) הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ט' אות נ"ח, הע' ע') - לשונו מובא לעיל.

ד) הליכות עולם (ח"ז עמ' רע"ו) - לשונו מובא לעיל.

ה) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ל"א) - לשונו מובא לעיל.

3. מראי מקומות - באר משה (ח"א סי' מ"ה, לשונו מובא לעיל).

4. האם מברך בזמן שטובלם זה אחר זה.

א) טובל בלי ברכה - באר משה (ח"א סי' מ"ה אות ה').

ב) מראי מקומות - הגרי"ז פאללאק (קול התורה גליון ס"ב ח"ב עמ' ס"ב אות ו'), טעם הצבי (דברים, סוף סוכות ד"ה והעירני).

ו. מי שטובל ומברך: נוסח ברכה.

1. לברך על טבילת כלים [בלשון רבים].

א) רוח חיים (סי' קכ"ב ס"ק א').

ב) דרכ"ת (ס"ק ל"ו) - "ועי' בס' רוח חיים להלן סי' קכ"ב אות א' שנשאל במי שקנה מעכו"ם ג' כלי שתיה וטבל שנים מהם יען כי

רצה להשתמש בהם וא' מהם לא רצה להשתמש בה ולא טבלה ושלשתן היו שוים במראה ובקומה ושוב נתערבו שלשתן וא"א

להכיר הכלי שלא טבל והשיב דאע"ג דקיי"ל בכ"מ דחד בתרי בטל וכן בכלי איסור שנתערבה בין כלי היתר וכמש"ל סי' ק"ב ובס'

קכ"ב סעי' ח' דכלי איסור שנתערב בטל ברוב מ"מ בנ"ד כיון שאין לו הפסד כלל שיכול להטבילן כולן לא בטיל דהו"ל דבר שיל"מ

ויברך על טבילת כלים ואף על פי שרק כלי א' חייב בטבילה מ"מ כיון שע"י התערבות צריך להטביל כולן צ"ל כלים עיין שם

וכ"כ בשו"ת תשורת שי מהד"ת סי' ק"ד עיין שם באריכות".

ג) טבילת כלים (פרק ד' סעי' כ"ד, פרק ט' סעי' י').

2. לברך על טבילת כלי.

א) עי' שבט הלוי (ח"ד סי' צ"ג, עי' מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ק"נ אות י"א) - "והנה אם טובל התערבות ביחד בודאי שייך לברך,

אמנם אם יברך על טבילת כלי או טבילת כלים הרני מסופק ויותר נראה על טבילת כלי, כיון דרק כלי אחד חייב בטבילה מן הדין

אף על פי שצריך לטבול כולם".

3. מראי מקומות - טהרת ישראל (קונ' התשובות סי' ל"א).

ז. נתערב כלי שפטור מטבילה ברוב כלים שחייבים בטבילה.

1. אם מטביל כלי אחד מהתערבות: פירש כלי אחד מן התערבות.

א) טובל בלי ברכה - תשורת ש"י (ח"ב סי' ק"ד).

ב) טובל בברכה - שבט הלוי (ח"ד סוף סי' צ"ג, קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ק"נ אות י"א, "ואם נתערב כלי שפטור מטבילה

ברוב כלים שחייבים בטבילה חייב בטבילה, אם פירש כלי אחד מהתערבות וטבולו לבדו טובל בברכה. ואם נטל כלי א' מתוך

התערבות טבולו בלי ברכה").

2. טובל כלי אחד מהתערבות: נטל כלי א' מתוך התערבות.

א) בלי ברכה - שבט הלוי (ח"ד סי' צ"ג ד"ה איברא, קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ק"נ אות י"א, לשונו מובא לעיל).

כד [כלי שהאוכל נוגע בו - סעיף ד']

א. כלי שדרך תשמישו הוא ע"י שקית וכדו'.

1. מיקל, אינו כלי סעודה.

א) הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו אות ה', שלמי מועד ריש דף תקמ"ז, טבילת כלים פרק א' הע' ז') - "נראה דכלי שדרך

תשמישו הוא ע"י שקית שיש בו כמו כד שמחזיקים בו חלב בשקית של ניילון, או אפילו שקיות של נייר, אם גיילים להוציא

ולהכניס ע"י השקית, נראה דחשיב הפסק אם כך הוא עיקר תשמישו, אבל אם הדרך להשתמש רק ע"י פריסת מפה וכ"ש נייר

וניילון, אף שיש דוגמא לספק זה במגילה כ"ו ע"ב דכורסא חשיב תשמיש דתשמיש בגלל המפה שפרוסה עליה, ולענין מוקצה

של בסיס לדבר האסור בנר דולק על השלחן חשיבי תרויהו כבסיס כמבואר בס"ט ש"ט, אפ"ה נראה דנד"ד שאני דחציצת הנייר

לאו כלום הוא. ונלענ"ד דטעון טבילה עם ברכה".

ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שנ"ג) - "שאלה: כלי זכוכית שעומד על השלחן ומחזיק סוכריות עם עטיפה

אם חייב בטבילה. תשובה: לא".

ג) טבילת כלים (פרק א' סעי' ד', סעי' ח') - "הפסק נייר (נייר רגיל או אלומיניום), מפה או ניילון לא נחשבים להפסיק מטבילה, אך

הפסק שקית נייר או ניילון כשדרך שימוש הכלי הנו על ידי שקיות כאלו פוטר הכלי מטבילה".

2. מחמיר, הוי כלי סעודה.

א) הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ל"ג, אות ל"ד, אות מ"ב, אות מ"ג, אשרי האישי יו"ד פרק ט' אות ב', אות ל"א, אות ל"ב,

בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תר"ד) - "כלים שדרך תשמישם הוא להכניס בהם אוכל בעטיפה, כגון סוכריות או שקיות עם אוכל,

יש להטבילם בברכה, שהעטיפה בטלה לגבי האוכל, והכלי נחשב כלי סעודה. כמו כן, אסור להכניס אוכל עטוף, כגון סוכריות

בעטיפה או אוכל בשקיות, בכל כלי הטעון טבילה, מטעם הנ"ל, שהעטיפה נחשבת חלק מהאוכל. אבל מותר להכניס כלי (טבול)

ובו אוכל, בתוך כלי אחר שאינו טבול, כיון שהכלי חוצץ ביניהם".

ב) שבט הקהתי (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קפ"ט) - "שחייב לטבול כלי".

3. מראי מקומות - הגר"י מצגר שליט"א (אסיפת יצחק כ"ד ניסן תשס"ח, לשונו מובא לקמן), מים רבים (פרק ו' סעי' י"ט).

- ב. כלי שדרך תשמישו הוא ע"י הפסק נייר וכדו'.
 1. מחמיר, הוי כלי סעודה.
 (א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו אות ה', שלמי מועד ריש דף תקמ"ז, טבילת כלים פרק א' הע' ז') - לשונו מובא לעיל.
 (ב) טבילת כלים (פרק א' סעי' ד') - לשונו מובא לעיל.
 (ג) חלקת בנימין (ס"ק ל"ד [לשונו מובא לקמן], בי' סעי' ד' ד"ה אינם [עמ' ער"ב]) - "משום דהנייר והמפה אינם חולקים שם לעצמם עד שנאמר דמשתמש בנייר ולא בכלי גופא וכן מוכח באו"ז ... ולפ"ז גם בנייר אלומיניום יש לחייב".
 2. לא יברך.
 (א) מחזה אליהו (כוס של אליהו פרק ד' סעי' ה') - "דבפשטות כל זמן שאין הכלי נוגע באוכל אינו טעון טבילה, דסוף סוף אינו מעביר בליעות בכה"ג, וזה כל הטעם לפטור כלי שאינו נוגע במאכל (כנ"ל אות א' בשם הגר"א). ולכן המחמיר לא יברך".
 3. מראי מקומות - בן איש חי (שנה ב' פר' מטות אות י"ד, לשונו מובא לקמן).
 (א) הגר"א פארכהיימער שליט"א (מכתב להר"ר בכרך) - "תבנית לאפיית עוגיות קטנות שלא אופים בתוך התבנית עצמו רק בתוך מנג'טים לאפיית עוגיות קטנות [are always baked in cupcake holders] האם צריך טבילה. בברכה. תשובה: תטבול בלי ברכה.
 ג. כלי שצריך טבילה אם אפשר להשתמש בו ע"י הפסק נייר אלומיניום וכדו'. [מי שמחמירים לעיל, כ"ש כאן. ואולי יש לחלק. וצ"ע].
 1. לא מהני.
 (א) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות ל"ח) - "דבוודאי אין זה עצה, דאין חיוב הטבילה תלוי בבליעה".
 (ב) הגר"ח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק י' ניסן תשס"ח) - "שאלה: כלי שחייב בטבילה, האם מותר להשתמש בו עם הפסק נייר או ניר אלומיניום לפני הטבילה. תשובה: אסור".
 הגר"ח"ק זצ"ל (תשובות בריש ס' הבית בכשרותו) - "שאלה: כלי שעדיין לא טבלוהו האם מותר ליתן אוכל בתוכו ע"י הפסקת נייר או שקית כיון שבפועל האוכל לא נוגע בכלי. תשובה: מסתבר דלא פלוג רבנן והכל אסור".
 (ג) ששכ"ה (אסיפת יצחק סיון תשס"ח) - "שאלה: אם יש כלי שחייב בטבילה, האם מותר להשתמש בו עם הפסק נייר או ניר אלומיניום לפני הטבילה. תשובה: אסור בשימוש".
 (ד) אבני ישפה (אסיפת יצחק ט"ו אייר תשס"ח) - "מה שחשבת שלא נחשב השתמשות בכלי בלי טבילה אם מניחים נייר בתחתית הכלי, אינו נראה לי כלל וכלל. וההסבר הוא שהאיסור כאן הוא לא איסור בליעה בכלי כדי שנאמר שאם מניחים דבר שיחצוץ לא תהיה בליעה. אלא האיסור נלמד מכלי מדין שהוא איסור השתמשות עד שלא יעשו טבילה. וכתב הבית יוסף יורה דעה סימן קכ וז"ל: ופירשו בירושלמי (ע"ז פ"ה הט"ו) דטבילה היא כדי שיצאו מטומאתו של גוי לקדושתו של ישראל. והסביר בשו"ת קול מבשר חלק ב סימן לז ד"ה ע"ד מה וז"ל: רק הטעם כדאי בירושלמי שיליה מס' ע"ז משום שיצאו מטומאת נכרים ונכנסו לקדושת ישראל ועיין ב"י יו"ד ר"ס ק"כ והוי כעין טבילת גר דג"כ אינו אלא טבילת חולין שיצא מטומאת נכרים ונכנס לקדושת ישראל עכ"ל. והסבר דברי הפוסקים שכתבו שענין טבילת כלים שהוא מעין גירות, והיינו שכל זמן של שהכלים היו ברשות הגוי לא היתה בהם קדושה כיון שאין לגוים קדושה. אבל כיון שהכלים עברו לרשות היהודי הם קבלו קדושה, שהרי ליהודי יש קדושה וממילא גם לכלים שלו יש קדושה. ואם כן הכלים עוברים מעין גירות על ידי שעוברים לשימוש של היהודי, וממילא צריכים טבילה. ולפי זה ברור שאין שום תועלת להניח נייר על תחתית הכלי, כי סוף סוף הוא משתמש בכלי בלי טבילת כלים".
 אבני ישפה (אהל יעקב) - "אינו מועיל לכסות עם נייר הכלי שצריך טבילה כדי לאכול ממנו, שהרי האיסור הוא השימוש וכאן הוא משתמש".
 (ה) משנת יוסף (אסיפת יצחק י"א אייר תשס"ח) - "שאלה: אם יש כלי שחייב בטבילה, האם מותר להשתמש בו עם הפסק נייר או ניר אלומיניום לפני הטבילה. תשובה: כלי סעודה שהמאכל נוגע בהם חייבים בטבילה, דגזירת חז"ל היא, וכלי טבילה אסור להשתמש בהם, ולא מועיל הפסק נייר ואפי' אלומיניום, כיון שעצם תשמישם אסור בטומאת עכו"ם, וכשמשתמש אפי' בחציצה של נייר הוי שימוש".
 (ו) חלקת בנימין (ס"ק ל"ד, בי' סעי' ד' ד"ה אינם [לשונו מובא לעיל]) - "אמנם כלי שמניחים עליו המאכל בהפסק נייר (אפילו נייר אלומיניום) או מפה נראה דצריך טבילה".
 (ז) מקור הברכה (אסיפת יצחק ב' ניסן תשס"ח) - "שאלה: אם יש כלי שצריך טבילת כלים, האם מותר להשתמש בו עם הפסק נייר אלומיניום או נייר. תשובה: הפסק נייר אינו מועיל כלום".
 (ח) הגר"י מצגר שליט"א (אסיפת יצחק כ"ד ניסן תשס"ח) - "השו"ע [יו"ד ס' ק"כ ד'] פסק וז"ל: 'טריפיד"ש (חצובה) ששופתים עליהם קדירה, אינם טעונות טבילה, ומקורו מהסמ"ק. מהלכה זו שחצובה שמניחים עליה את סירי הבישול אינה צריכה טבילה, יש ללמוד שהגדרת כלי סעודה לענין חיובם בטבילה תלויה במגעם הישיר של הכלים במאכל עצמו, ורק באופן זה מחוייבים הכלים בטבילה, וכן כתבו הלבוש, וערוך השלחן [סעיף ל"ב], שכלי סעודה אינם אלא מה שנוגע במאכל עצמו, ולא בכלי שבו המאכל, ובביאור הגר"א [ס"ק] הביא את דברי הרשב"א שהראה פנים לדין זה, והוא מדכתיב בפרשת כלי מדין: 'כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש', איזה דבר שבא באש שצריך להכשירו באש - זה כלי סעודה שבולע, משא"כ כאן לגבי (חצובה) דאינו בולעת, הוי כמו שתי קדירות שנוכר דינם (לעיל סי' צ"ב ס"ח) שכתב שם הרמ"א דאין אוסרות זו את זו בנגיעה בלבד, וחזר על דבריו בסו"ס צ"ג, ע"ש. והנה בודאי שגם כלים שאינם בולעים בעת השימוש בהם מאחר שתשמישם בצונן, טעונים טבילה, אלא שכונת הרשב"א לומר שהגדרת 'כלי סעודה' תלויה באפשרות הפוטנציאל של בליעת הכלי בחמין, דהיינו, כלי סעודה נקרא

רק כאשר המאכל נוגע בכלי באופן שהיה חייב ליבון אילו היה משתמש בו כמו שהוא באש, משא"כ כשאין המאכל נוגע באופן ישיר בכלי, ואין הכלי יכול להגיע לידי חיוב ליבון, לא נקרא עליו שם כלי סעודה ולכן א"צ טבילה, והובא דין זה גם בספר חכמת אדם [כלל ע"ג דין ט']. והנה הבן איש חי [ש"ב פרשת מטות סי"ד] כתב דגם שולחן חשיב כלי סעודה וצריך טבילה אם הוא עשוי ממתכת, וז"ל: 'ושלחן של עץ המחובר ע"י חישוקי ברזל, אין צריך טבילה, מפני שאע"ג דמניחים הלחם על השלחן עצמו בלא קערה, מ"מ דרכם לפרוס מפה על השולחן, ואם לפעמים מניחים בלא מפה, אין הולכים בכלי אלא אחר רוב תשמישו, ואפילו אם נאמר: המפה בטלה לגבי השולחן, וכאילו ליכא מפה, מ"מ הדף של השולחן שמניחים עליו המאכל, יכול להשתמש בו לבדו, והחישוקים באים לחברו ברגליים כדי להגביהו, ונמצא הברזל תשמיש דתשמיש'. עכ"ל. ונראה שנסתפק הבא"ח בכלי אשר הדרך תמיד היא לכסותו במפה וכדו' באופן שאין המאכל נוגע באופן ישיר בכלי עצמו, האם יש בהפסק זה בכדי לפטור את הכלי מטבילה, דאכתי יש לומר שהכיסוי בטל לגבי הכלי ונחשב כאילו מונח המאכל ישירות ע"ג הכלי עצמו, ויעויין בשו"ת שלמת חיים [ח"ב ס' ט"ו] שדן בענין קופסאות פח ממולאים בתה הבאים מחו"ל, וכשמוריקין אותן, מחזיקין בהן חתיכות סוכר, דסבר השואל דאולי אין לטובלן, דלא נעשו מתחילה בשביל הסוכר, ואילו התה ארוז בשקיות נייר ואינו נוגע בקופסא, והשיב שכיון שנקל לטבול, אין לבקש היתירים, אמנם בספר טבילת כלים [עמ' נ"ה, פ"א סע' ד' הע' ז'] הביא שהגרש"ז אויערבאך זצ"ל כתב לו דכלי שדרך תשמישו הוא ע"י שקית שיש בו, כמו כד שמחזיקין בו חלב בשקית של ניילון, או אפילו שקיות של נייר, אם רגילים להוציא ולהכניס ע"י השקית, נראה דחשיב הפסק אם כך הוא עיקר תשמישו, אבל אם רק ע"י פריסת מפה וכ"ש נייר וניילון, טעון טבילה עם ברכה, עכ"ד. לסיכום: כלי שמעיקר הדין מחויב בטבילה, אין להשתמש בו ע"י הפסק נייר אלומיניום וכדו' משום שהללו בטלים לכלי, אולם כלי שצורת השימוש הקבועה בו היא ע"י שקיות וכיו"ב, לדעת הגרש"ז זצ"ל פטור מטבילה, ואילו לדעת הבא"ח ושו"ת שלמת חיים נראה שצריך טבילה בלא ברכה".

(ט) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

If I use and reuse a foil cookie sheet or pan, but only use it in conjunction with parchment paper, and the food never comes in contact with the pan, does the pan need tevila?

R' Y. Berkovits wrote: If you hold that reusing disposable tins are a problem, here there would be more makom lehakel. Although by real kelim we say that the paper is batul to the kli, regarding a disposable tin I can hear that the paper does not become batul to it.

(י) עי' רבבות אפרים (אסיפת יצחק ב' ניסן תשס"ח) - "שאלה: אם יש כלי שצריך טבילת כלים, האם מותר להשתמש בו עם הפסק נייר אלומיניום או נייר. תשובה: בדיעבד על ידי הפסק אלומיניום אפשר, ולכתחילה לא".

2. מהני.

(א) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ד ניסן תשס"ח) - "שאלה: כלי שחייב בטבילה, האם מותר להשתמש בו עם הפסק נייר או נייר אלומיניום, לפני הטבילה. תשובה: לענ"ד כן".

הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) - "האם מותר לאכול מכלי שמכוסה עם נייר ולכן המאכל לא נוגע ישיר על הכלי אם לא טבול. תשובה: מותר".

(ב) עי' אור יצחק (אסיפת יצחק ב' ניסן תשס"ח) - "אם יש כלי שצריך טבילת כלים, האם מותר להשתמש בו עם הפסק נייר אלומיניום או נייר. תשובה: אין לי ראייה ודעתי נוטה להיתר".

(ג) עי' הגר"א שלזינגר (אסיפת יצחק י"א אייר תשס"ח) - "שאלה: אם יש כלי שחייב בטבילה, האם מותר להשתמש בו עם הפסק נייר או נייר אלומיניום לפני הטבילה. תשובה: נראה שמותר, אך עדיף להמנע".

3. מראי מקומות.

(א) חיי הלוי (ח"ד סי' נ"ו אות י"ב) - "חוץ באופן שהוא מניח דבר שהי' יכול להחזיק את האוכל גם בלי כלי התחתון".

כה] ציורים.

א. מפצח אגוזים (nutcracker).

1. אינו צריך טבילה.

(א) עי' הליכות עולם (ח"ו עמ' רס"ז) - "מפצח אגוזים, מן הדין אין צריך טבילה, וטוב להטבילו בלא ברכה".

(ב) עי' שבט הלוי (ח"ו סי' רמ"ה אות ד', קובץ מבית לוי ח"ה עמ' כ"ה אות ו', ח"ז עמ' כ"ג אות ו', ח"ד עמ' כ"ג אות ו', חט"ו עמ' פ' אות ד') - "ואשר שאל כ"ת אם מפצחי אגוזים נקראו כלי סעודה לענין טבילה יראה לענ"ד דלא מבעיא לדעת הפרישה בהבנת הטור סי' ק"כ דאפילו מספרים של ירק לא נקראו כלי סעודה אף על פי שחותרים בהם ירקות וכ"ה דעת הט"ז שם ס"ק ז' וש"ך ס"ק י"א - א"כ ק"ו מפצחי אגוזים בעלמא, אלא אפי' לדעת הפרי תואר שם ס"ק ז' שחולק על הפרישה וכ' דאם חותכין ירק הנאכל חי דנקרא כלי סעודה, וכ"פ בס' ערוך השולחן שם, - מכ"מ יראה דמפצחי אגוזים גרע מזה דאין עושה רק לשבר הקליפה, משא"כ מספרים של ירק שעושה בגוף הירק, ועוד דרוב פעמים ע"י המפצח הזה רק מרססים ומסדיקים הקליפה הקשה והשאר עושים בידיים ע"כ הלב נוטה שפטור - עכ"פ לא יברך - הנלענ"ד כתבתי".

(ג) עי' הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק כ' אלול תשס"ז) - "שאלה: האם מפצח אגוזים צריך טבילה בברכה, או בלי ברכה, או אינו צריך טבילה בכלל. תשובה: יתכן שא"צ וצ"ע".

(ד) מחזה אליהו (כוס של אליהו פרק ד' סעי' ו') - "ועד"ז כתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (שם אות ו) שקליפת המאכל טפל להמאכל, ואינו נחשב להפסק בין הכלי להמאכל. ולכן כלי שמונחים בתוכו אגוזים בקליפתן, טעון טבילה אע"פ שאין הכלי נוגע במאכל, וכן כלי המכיל ביצים בקליפתן או תפוזים צריך טבילה. וגם כלי המיוחד לכישול ביצים צריך טבילה. וגם בזה שמעתי ממו"ר הגר"פ א פאלק זצ"ל שבפשטות פטור".

- ה) עי' ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' כ"א) – "מפצה אגוזים, מן הדין אין צריך טבילה, וטוב להטבילו בלא ברכה. [הליכו"ע ח"ז עמוד רסז]".
2. טבילה עם ברכה.
- א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו אות ו', שלמי מועד סוף עמ' תקנ"ד, טבילת כלים פרק י"א הע' ק"ה) – "בענין מפצה אגוזים וכן ביציה שמניחים בתוכה ביצה לאכילה, נלענ"ד כיון שאגוזים שקדים וביצים רגילים להביא אותם לסעודה עם הקליפה שעליהם ה"ז חשיב כגוף המאכל והמצפח חשיב ממש ככלי סעודה, שטעון טבילה עם ברכה".
- ב) אורחות הבית (פרק ט' סעי' ז') – "מפצה אגוזים ... כל אלו מטבילים בברכה".
- ג) עי' הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שנ"ט) – "האם מפצה אגוזים מחויב בטבילה. תשובה: כן".
- ד) טבילת כלים (פרק י"א אות קכ"ד) – "מפצה אגוזים ושקדים: מטבילו בברכה".
3. טבילה בלי ברכה.
- א) אג"מ (אהלי ישרון ח"א פרק ג' הע' ק"ד) – "היות ואינו נוגע בהאוכל ממש אלא בהקליפה דיש להסתפק אם הקליפה נחשב לחלק מהאוכל".
- עי' אג"מ (מסורת משה ח"ב יו"ד אות כ"ה, עמ' קע"ט) – "ושאלתי מה לגבי מפצה אגוזים וחשב רבינו והשיב שמאחר שזה לא נוגע בהמאכל עצמו, רק בקליפה מן הסברא שלא צריך".
- ב) הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ס"ב, אשרי האישי יו"ד פרק ט' אות י"ז, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תר"ד) – "ומפצה של אגוזים, יש להטביל ללא ברכה".
- ג) הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה פרק מ"ח הע' כ"ה).
- ד) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרט"ו) – "פצחן של אגוזים יש להטבילו בלא ברכה".
- ה) חלקת בנימין (ס"ק ל"ה) – "ומ"מ נראה דאין לברך".
- ו) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תס"ג, עמ' תס"ו).
- ז) הל' שונות הנוגעות לשבת (ארטסקרול, עמ' קכ"ו).
- ח) מים רבים (פרק ז' סעי' כ"ט) – "מפצה אגוזים, טעון טבילה בלא ברכה".
4. מראי מקומות – הבית היהודי (ח"ט סי' ל"ח סעי' ט"ו).
- א) חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק י"ד אות ב', עמ' מ') – "מפצה אגוזים, נראה אף דהיה מקום לומר דאינו כסכין של ירק אלא רק כפטיש, מ"מ כיון שהקליפות הם חלק מן האגוזים, לכו"ע חייב בטבילה".
- חוט שני (הבית בכשרות סי' ב' הע' ע"ב) – "מפצה אגוזים אינו טעון טבילה".
- חוט שני (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תר"י) – "שאלה: האם מפצה אגוזים טעון טבילה. תשובה: לא".
- ב) שלמת חיים (סי' שי"ד, דפו"ח סי' תל"ו) – "בדבר קופסאות של פח הבאים מחו"ל ממולא בטה וכשמוריקין מחזיקין שם חתיכות צוקער. ואולי אין המנהג לטובלן דלא נעשו מתחלה בשביל הצוקער והטה כרוך בנייר ואינו נוגע בקופסא וכמדו' דכ"ה בחכ"א כלל עג ס"ט דבעינן שהמאכל נוגע בהכלי וכן בכלי שמשברין אגוזים. תשובה: ביון דנקל לטבול אותם אין לבקש היתרים".
- ב. מקדח (corkscrew).
1. מחמיר, צריך טבילה.
- א) מהרי"ל (מנהגים הל' נדה אות י"ד) – "מהר"י סג"ל הצריך טבילה למקדח של יד שמנקבין בו ברזות החבית
- ב) יוסף אומץ (דיני טבילת כלים עמ' שמ"ה) – "מקדח ליין הצריך מהרי"ל טבילה".
2. מיקל, אינו צריך טבילה.
- א) ש"ך (סוף ס"ק י"א) – "דהמקדח שמנקבים בו ברזות החביות אין צריך טבילה ודלא כמהרי"ל בסוף הלכות טבילה שכתב שצריכין טבילה וכן נוהגים".
- 1) חלקת בנימין (ציונים ס"ק קל"ו) – "וצ"ע המשך דבריו דמה זה ענין להיאי דברזלים".
- 2) מראי מקומות – אבני ישפה (ח"א סי' קמ"ז ענף ב').
- ב) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק י"ד).
- ג) פ"ח (ס"ק י"ג) – "כן מקדח שמנקבין בו ברזות החביות, כל הני אין צריך טבילה".
- ד) באה"ט (ס"ק ז').
- ה) חלקת בנימין (ס"ק מ"ג) – "ואע"ג שהמשקה מונח בתוך החבית בשעה שמנקבה ונוגע בו המקדח מ"מ זהו רק בדרך אגב דעיקר שימוש המקדח הוא בהחבית ולא בהמשקה ולא חשיב כלי סעודה".
- ו) פוסקים.
3. טוב להחמיר.
- א) טהרת ישראל (סעי' י"ב, ס"ק ע') – "טוב להחמיר כמהרי"ל".
4. מראי מקומות.
- א) חיי הלוי (ח"ד סי' נ"ו אות י"ג) – "מקדח וכדומה שפותח בהם כלים כתבו האחרונים להלכה שאין צריך טבילה אפילו אם נוגע באוכל כיון שאינו לצורך האוכל עצמו, רק להגיע לאוכל לא נקרא כלי סעודה, עי' בש"ך (ס"ק י"א), ועי' בספר טבילת כלים (פ"א סעיף קכ"ח וקע"א), אכן יש מחמירים כשנוגע לאוכל כמו שכתב בש"ך (שם) בשם מהרי"ל, ועי' בטהרת ישראל ס"ק ע"י".

ג. פותחן (can opener).

1. מיקל: אינו טעון טבילה.
 (א) הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ס"ב, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות י"ז) – "פותחן של קופסאות שימורים או של בקבוקים, אינו צורך להטבילה".
 (ב) שבט הלוי (טבילת כלים פי"א הע' קל"ג, מבית לוי גליון ט"ו עמ' פ' אות ז') – "פותחן בקבוקים ושימורים אין צריך טבילה".
 (ג) אבני ישפה (ח"א סי' קמ"ז ענף ב') – "ולדינא בפותחן של קופסאות אעפ"י שאי אפשר לאכול את האכול שבקופסה או שבבקבוק בלי עזרת הכלי הנ"ל, עכ"פ מאחר והוא אינו כלי שנוגע באוכל עצמו ממילא לא צריך טבילה כלל".
 (ד) רבבות אפרים (ח"ד סי' קפ"ז אות ב') – "נשאלתי ... אם פותחן קופסאות מאכל בעי טבילה. וחשבתי לומר היות שנוגע במאכל טעון טבילה. אבל עיינתי בספר טבילת כלים ... שמעתי מהגר"ש וואזנר שליט"א [זצ"ל] שאף פותחן קופסאות שימורים שבפתיחות נוגע באוכל אינו צריך טבילה עכ"ל וא"כ זה פשוט".
 (ה) שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ד אות ל"א, Halachically Speaking שנה ג' מספר ל"א הע' נ', פסקי הלכה פרק מ"ח הע' ל"ג) – "פותחן של קופסאות שימורים אינו טעון טבילה כלל. הש"ך (יו"ד סי' קכ"ט) ... דעת המהרי"ל דהמקדח שמנקבים בו ברזות החביות טעון טבילה, כתב הש"ך דנהגו שאינו חייב בטבילה".
 (ו) חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ג' אות ו' [עמ' כ"ב], לשונו מובא לקמן), ס"ק י"ד אות א' [עמ' מ'], שבת ח"ב עמ' שכ"ט אות א' ס"ק ג', בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תר"י) – "פותחן קופסאות, אין צריך טבילה כיון שהוא משמש לכלים ולא משמש לסעודה".
 (ז) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שנ"ה) – "פותחן לקופסאות שימורים שלפעמים נוגע קצת לרוטב או מאכל שבתוכו האם חייב בטבילה. תשובה: לא".
 (ח) טבילת כלים (פרק י"א אות קע"א).
 (ט) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קונ' יד דודי עמ' קמ"ד אות כ"ט, דפו"ח עמ' קצ"ח אות כ"ט).
 (י) הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות כ"ג) – "קנקן פלסטיק המיועד להחזיק שקיות חלב, ויש בראשו כמין סכין ממתכת המיועדת לפתיחת השקיות, פטור מטבילה, כיון שהסכין היא כמו פותחן קופסאות ובקבוקים שאין צריך להטבילו".
 (יא) הבית היהודי (ח"ט סי' ל"ח סעי' י"ז) – "פותחן קופסאות או בקבוקים אינו צריך טבילה כלל, כיון שאינו נוגע במאכל. וגם פותחן קופסאות שימורים שבפתיחתו נוגע באוכל, אינו צריך טבילה".
 (יב) חלקת בנימין (סוף ס"ק מ"ג) – "ולפ"ז כל שכן דפותחן בקבוק וקופסא א"צ טבילה דהתם מן הסתם אף אינו נוגע להמשקה והאוכל כלל".
 (יג) ל"ט מלאכות (רביעט, ח"ד עמ' תתשס"ה).
 (יד) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תס"ג, עמ' תס"ו, ריש עמ' תפ"ח).
 (טו) הל' שונות הנוגעות לשבת (ארטסקרול, עמ' קכ"ה).
 (טז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Does a glass or metal wine stopper (like a cork) need to be toiveled? How about a corkscrew? A can opener?

R' Y. Berkovits wrote: Yes, no, no.

ד. מספריים מיוחדים לפתיחת השקית חלב.

1. מיקל: אינו טעון טבילה.
 (א) חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ג' אות ו' [עמ' כ"ב], ס"ק י"ד אות א' [עמ' מ']) – "כד חלב, שמניחם בו שקיות חלב, ויש בו סכין לפתיחת השקית חלב, אינו טעון טבילה, דאינו אלא כמו פותחן לקופסאות שאינו משמש כסכין לחיתוך המאכלים".
 (ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

I find I am using my scissors mainly to open my milk (98% percent of the time). Does it need tevila?

R' Y. Berkovits wrote: No. A milk opener doesn't require tevila. Neither does a can opener.

ה. מודד חום (food thermometer).

1. מיקל: אינו טעון טבילה.
 (א) חוט שני (טבילת כלים ס"ק ג' אות י"ב, עמ' כ"ב) – "מודד חום אלקטרוני, שתוחבים אותו לתוך מאכל או משקה לידע מידת חומו, אינו טעון טבילה, דאינו מכשיר את המאכל לשום ענין".
 (ב) חיי הלוי (ח"ה סי' ס"ו אות ט') – "ונראה פשוט דהכלי שנותנים לתוך התנור למדוד החום, ואפילו הכלי שתוחבין אותו לתוך המאכל למדוד החום, אין צריך טבילה אפילו לשיטת המהרי"ל, כיון שאינו רק גורם טובה להבישול ואפיה".
 (ג) הגר"צ ובר שליט"א (טבילת כלים כהלכתה פרק ח' הע' מ"ג) – "שאיין מד-חום זה נחשב כלי סעודה ואינו טעון טבילה".
 (ד) הגר"י גואלמן שליט"א (טבילת כלים כהלכתה פרק ח' הע' מ"ג) – "שאיין מד-חום זה נחשב כלי סעודה ואינו טעון טבילה".

ו. תנור (oven).

1. מיקל.
 (א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו אות ב', טבילת כלים פרק י"א הע' קנ"ד, שלמי מועד עמ' תקנ"ו) – "דאף אם מבשלים בתוך התנור בסירים בלא מכסה מסתבר דאין התנור חשוב כמכסה להצריכו טבילה".

- (ב) רבבות אפרים (ח"ו סי' רי"א ד"ה ובענין) – "תנור אין צריך טבילה כי זה לא כלי אלא תנור".
 (ג) הגרא"מ פישר (רבבות אפרים ח"ו סי' רי"א אות ג') – "התנורים א"צ טבילה".
 (ד) טבילת כלים (פרק י"א אות ר"ז).
 (ה) מים רבים (פרק ז' סעי' נ"ט) – "תנור, ישנם כמה צירופים לפוטרו מטבילה".

2. תלוי הדבר בצורת השימוש בתנור.

(א) הגר"ש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות מ"ב, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ל"א [לכאורה לשיטתו לקמן, בכיסוי הכלי]) – "תנורי בישול ואפיה, או מיקרוגל, אם תיקון האוכל נעשה רק בתוך כלים כמו תבניות וכדו' אין צורך להטביל התנור. אבל אם מכניסים את האוכל לתנור ללא כלים אפילו שמכניסים רק אוכל עטוף או ניילון, צריך התנור טבילה. ואם אי אפשר לטובלו, יעשה ביטול הכלי ותיקונו על ידי ישראל".

הגר"ש"א זצ"ל (מטבח כהלכה פרק ב' סעי' א', פרק י"א סעי' א', עי' סעי' ב') – "שתלוי הדבר בצורת השימוש בתנור - אם הרגילות להשתמש בתבניות לכשעצמן גם ללא התנור, כגון לאיחסון במקרר וכדו', הרי שניתן להגדיר את התבניות ככלי לעצמם, ובמקרה זה התבניות טעונות טבילה ולא התנור כולו. אך אם אין רגילים להשתמש בתבניות בפני עצמם אלא רק יחד עם התנור, הרי שהתנור הוא כלי אחד עם התבניות ובכה"ג הסברה נותנת שכולו חייב טבילה, ולכן מה טוב אם אפשר לעשות בו קלקול שמצריך תיקון של 'מעשה אומן', ואז לתקנו ע"י ישראל שבזה הוא יוצא מכלל כל הספק".

3. מראי מקומות – שערים מצויינים בהלכה (סי' ל"ז קונ"א ס"ק ז'), טבילת כלים כהלכתה (פרק י' סעי' י"ג).

ז. ברזלים שבתוך התנור (oven racks).

1. מחמיר, צריך טבילה.

(א) הגרא"מ פישר (רבבות אפרים ח"ו סי' רי"א אות ג') – "התנורים א"צ טבילה, והתבניות והרשתות הנוגעים במאכל עצמו טעונים טבילה".

(ב) טבילת כלים (פרק י"א אות ר"ז) – "תנור אפיה וגריל: צריך להטביל את כל החלקים שהמאכל נוגע בהם; לכן מטביל מגשי האפיה, הרשת לגריל, השפוד המסתובב לגריל, ומברך על טבילתם".

2. מיקל, אין צריך טבילה.

(א) הגרח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק כ"ט תשרי תשס"ח) – "שאלה: הרב כתב לי שמגירות בתוך המקרר אינם צריכים טבילה כיון שהם נחשבים כמחובר לקרקע, האם ה"ה הברזלים שבתוך התנור אינם צריכים טבילה מטעם זה. תשובה: כן".

(ב) עמק התשובה (ח"ח סי' צ') – "אזלינן בזה בתר רוב תשמישו, וכמו שפסק המחבר בס' תנ"א לענין הגעלה דאזלינן בתר רוב תשמישו, אעפ"י דתמן לא פסקינן כוותי' היינו לענין הגעלה דמ"מ יש בליעה בתוכו, אבל לענין טבילה בוודאי גריר בתר רוב תשמישו, ומכיון שעשוי להשתמש ע"י כלי וכן הוא רוב רובו של תשמישו, אף שמפעם לפעם אירע שמשמש בגוף המאכל להניח על גביו, לא נחשב זה לשימוש ע"י גוף המאכל וא"צ טבילה".

ח. מיקרו-גל (microwave).

1. הגר"ש"א זצ"ל (מטבח כהלכה פרק י"א אות א', אות ב', עי' הל' טבילת כלים אות מ"ב, ואשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ל"א [לשונו מובא לעיל]) – "שתלוי הדבר באופן השימוש בו, שאם רגיל להשתמש בו תמיד עם צלחת נוספת, ואינו מניח באופן ישיר מזון על צלחת המיקרוגל לא נחשב המיקרוגל כלי שמתמש לאוכל ואינו מתחייב בטבילה. לעומת זאת, אם משתמש באופן ישיר בצלחת של המיקרוגל ומניח עליה מזון, גם אם מניח עליה את המזון באמצעות שקית ניילון או נייר מתחייב המכשיר כולו בטבילה. [לפי שצלחת זו אינה משתמש לשימוש אחר מלבד עם המכשיר, נחשבת 'כלי אחד' עם המיקרוגל כולו לכן מתחייב כולו בטבילה]".

ט. שולחן (table): במקום שדרך להניח עליו מאכלים.

1. מחמיר.

(א) עי' הגרח"ק זצ"ל (הליכות חיים ח"ב אות רל"ה) – "שלחן שנעשה ממתכת או מזכוכית ואוכלים עליו בלא מפה, והלחם נתון על השלחן, אם צריך טבילה ככלי מתכות וזכוכית או לא. תשובה: יתכן".

(ב) טבילת כלים (פרק י"א אות ר"ב) – "אם מניחים עליו מאכלים בלא צלחת או קערה יש המחייב טבילה".

(ג) מים רבים (פרק ז' סעי' נ"ב) – "שולחן ממתכת או מזכוכית, לדעת רוב הפוסקים טעון טבילה".

2. מיקל.

(א) הגר"ש"א זצ"ל (טבילת כלים פרק י' הע' קנ"א, שלמי מועד עמ' תקנ"ו) – "דלא נהגו להטבילם".

(ב) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תס"ד).

(ג) חיי הלוי (ח"ה סי' ס"ו אות ז') – "הגר"ש"א ז'...".

(ד) שואלין ודורשין (מציון תצא תורה ח"א יו"ד סוף הע' קפ"ח) - לשונו מובא לקמן.

3. טבילה בלי ברכה.

(א) הגר"ש"א זצ"ל (וישמע משה ח"ב עמ' קצ"ו) – "שאלתי: שולחן שאוכלים עליו בלא הפסק מפה, העשוי ממתכת או מזכוכית, האם חייב בטבילת כלים כשקונים אותו מגוי. והשיב: דכיון שיש לו להשולחן כלי קיבול, נחשב לכלי סעודה, ויש לטובלו בלא ברכה. הבנתי שהרב מצריך שיהיה לשולחן בית קיבול, ועל כן שאלתי: האם צריך שתהיה מסגרת למטה שיהא נחשב ככלי קיבול. והשיב: דאין צריך שתהיה מסגרת, דכל שהשולחן מקבל עליו מאכלים וכדומה, הרי זה נחשב לכלי קיבול, וחייב בטבילה".

4. מראי מקומות – חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ג' ד"ה שולחן, עמ' כ"ה), הגר"י מצגר שליט"א (אסיפת יצחק כ"ד ניסן תשס"ה, לשונו מובא לעיל).

(א) בן איש חי (שנה ב' פר' מטות אות י"ד) – "ושלחן של עץ המחובר ע"י השוקי ברזל, אין צריך טבילה, מפני דאע"ג דמניחין הלחם על השלחן עצמו בלא קערה, מ"מ דרכם לפרוס מפה על השולחן, ואם לפעמים מניחים בלא מפה, אין הולכים בכלי אלא אחר רוב תשמישו, ואפילו אם נאמר: **המפה בטלה לגבי השולחן**, וכאלו ליכא מפה, מ"מ הדף של השלחן שמניחים עליו המאכל, יכול להשתמש בו לבדו, והחשוקים באים לחברו ברגלים כדי להגביהו, ונמצא הברזל תשמיש דתשמיש".

(ב) חוט שני (טבילת כלים סוף ס"ק ג', עמ' כ"ה) – "אך אם מניח על השולחן לחם וכיוצ"ב י"ל דהולכים אחרי רוב תשמישו שלא מניחים על השולחן עצמו אלא על הקערות וכנ"ל, ואמנם צ"ע מה מגדיר אותו לכלי סעודה, וצ"ע אם אפשר לפטור מן הטבילה משום סברא זו, שהרי משתמש בשולחן גם דברי סעודה אף שאינם נוגעים בשולחן, ואפשר דלא שייך בכה"ג לילך אחר רוב תשמישו".

(ג) הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות כ"ד) – "נהגו להקל שלא להטביל שולחנות ממתכת או מזכוכית. ושולחנות מתכת מצויים בישיבות ובמוסדות, ולא שמענו מי שיטביל אותם. ואפשר שיש בזה סברא משום שתשמיש של שולחן אינו נחשב לתשמיש כלי סעודה. ואפשר שסומכים על ההבנה בתוס' בשבת (ט"ו:) ובמהר"ם (שם) ששולחנות פטורים. אמנם ע"ש בתורא"ש ובהג"ה הר"ש דעסוי, ועדיין צ"ע. [ובשולחנות זכוכית יש גם סברא להקל משום שהם פשוטי כלי זכוכית, וכדלהלן]".

5. שלחן שנעשה מזכוכית (glass table): **טעמים להקל**.

(א) נכלל בפשוטי כלי זכוכית, ע"י המחלוקת לעיל.

(ב) וגם צריך לברר מי עושה הזכוכית, נכרי או ישראל או חברה.

(ג) בצירוף שטבילת זכוכית הוא רק מדרבנן.

(ד) חוץ מהטעם הנ"ל [שכל שולחן לא צריך טבילה].

(ה) וכן יש לדון מצד הצירוף של "רוב תשמישו", ע"י לקמן. [ותלוי במציאות והגדר].

י. סו וויד (sous vide, בצרפתית 'תחת ואקום').

1. פטור מטבילה.

(א) הרב לוי שפירו, הכשרות OK (<http://www.ok.org/kosherspirit/fall-2018/sous-vide/>) -

All food contact utensils require Tevilas Keilim; however, if the food is only used while it is placed inside a bag without ever touching the keili, it does not need to be toiveled. A sous vide device is meant to be used without direct contact with the food and would therefore not require tevila.

2. הכלי קיבול צריך טבילה, אבל המכונה [שמחממת את המים לטמפרטורה מדוייקת] אינו צריך טבילה.

(א) הגר"י בלסקי זצ"ל, הכשרות OU (<https://oukosher.org/halacha-yomis/sous-vide-machine-require-tevilas-keilim/>) -

There are two parts to a sous vide machine: a water bath tub and a thermostatically controlled immersion heating element that also circulates the water. The pot, if made from metal or glass, requires tevila, even though the food is cooked inside a plastic bag. However, Rav Belsky, zt"l held that the immersion heating apparatus does not require tevila. This is because the immersion heater does not function as a utensil, but rather as a source of heat, like a burning coal.

(ב) ע"י הר"ג שוסטער שליט"א (גליון אור ישראל) – "העולה מכל הנ"ל שיש מקום גדול לומר שהכלי הקרוי sous vide פטור מטבילה. עוד יש לצרף לקולא את שיטת הפוסקים שסוברים שמעיקר הדין או על כל פנים בתורת צירוף, כלי חשמל אינם טעונים טבילה כיון שהם משמשים במחובר לקרקע, שהרי אי אפשר להשתמש בהם אלא על ידי חיבורם לרשת החשמל. ראה: בית אבי (ח"א סימן קיד) חלקת יעקב (יו"ד סימן מא), מנחת שלמה (ח"ב סימן סו אות ד)".

(ג) רב יונה לוין (ידרים גליון ג' עמ' צ"ג).

יא. מראי מקומות.

1. הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תי"ב) – "כוסות (זכוכית) המיועדות לשיטפת הפה בלבד האם צריך טבילה. תשובה: כן".

כו] סכין של שחיטה - כלי אוכל קודם שראוי לאכילה: תשמיש דתשמיש - סעיף ה'.
א. ראשונים.

1. אינו צריך טבילה.

(א) מרדכי (חולין רמז סי' תקע"ז) – "כגון שלבנה באור מכאן יש להוכיח דסכין של שחיטה לא בעי טבילה מדלא קאמר והטבילה כדאמרינן ס"פ בתרא דעבודת כוכבים מגעילן ומטבילין והן טהורין ועוד דכלי סעודה כתובין בפרשה וסכין [*של] שחיטה לאו כלי סעודה הוא דאפילו צונן אסור לחתוך בו אם לא בהדחה והא דבהמה חזיא לאכילה מ"ה לא חשיב כלי סעודה דעדיין היא צריכה בישול או צלייה כי לאומצא לא קיימא".

(ב) או"ה (כלל נ"ח דין פ"ד),

2. צריך טבילה.

(א) הג' או"ה (כלל נ"ה ס"ק א') – "אך מהר"ם נהג כמהר"ש שהצריכו טבילה ואפילו בברכה ואמר שטוב הוא לאכול בו לאפוקי נפשיה מפלוגתא עכ"ל הגה"ה. ומסתמא ה"נ הסכין שמפשיטין בהן. אך אין נידון כמחטין שתופרין בה העופות דאי אפשר לשמשו למאכל אחר".

(ב) תשב"ץ קטן (סי' שכ"ו) – "אין לשחוט תרנגולת או בהמה בסכין של נכרים או בסכין שלא טבל כדאמר' סכין של נכרים אסור להשתמש בו. ור"ל הפירוש שאסור להשתמש בו שום מיני תשמיש עד לאחר טבילה".

ב. אינו צריך טבילה.

1. עי' מחבר (סעי' ה') – "יש מי שאומר".
- (א) הליכות עולם (ח"ז הע' י') – "ויודע מה שכתבו בעלי הכללים שמרן דרכו לכתוב בש"ע בשם 'יש מי שאומר' אע"פ שאין חולק ע"ז".
2. יש"ש (חולין פרק א' סוף סי' י"א).
3. הליכות עולם (ח"ז עמ' רס"ו).
4. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' י"ט) – "וסכין של שחיטה אינו צריך טבילה, מפני שעדיין הבשר צריך בישול או צלייה, ואין עליו עדיין תורת אוכל ממש. [שם עמו' רס"ו]".
- (א) דאינו כלי סעודה, דעדיין צריכה בישול או צלייה – ט"ז (ס"ק ז'), ש"ך (ס"ק י'), גר"א (ס"ק י"א), "דלאומצא לא קיימא", באה"ט (ס"ק ו'), עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים ס"ק ד').
- (ב) מראי מקומות – ערה"ש (סעי' ל"ג).

ג. צריך טבילה.

1. ח'י' חת"ס (ס"ק ה') – "העיקר דבעי טבילה וכל כיוצא אעפ"י שהוא תשמיש דתשמיש מה בכך".

ד. [טוב] לטובלו בלי ברכה.

1. רמ"א (סעי' ה') – "טוב לטובלו בלי ברכה".
  2. לבוש (סעי' ה').
  3. חכ"א (כלל ע"ג סעי' ט') - לשונו מובא לקמן.
  4. קיצור שו"ע (סי' ל"ז סעי' ח') - לשונו מובא לקמן.
  5. בן איש חי (שנה ב' פר' מטות אות י').
  6. עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' ה').
  7. טהרת ישראל (סעי' י"ב).
  8. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ל').
  9. שבט הלוי (מבית הלוי בענייני יו"ד עמ' קמ"ד אות ד').
- (א) ויותר טוב לטובלו עם כלי אחר הצריך טבילה בודאי ויברך על שניהם – טהרת ישראל (סעי' י"ב), חלקת בנימין (ס"ק ל"ח).

ה. הברזלים שמתקנים בהם המצות.

- א. אינם צריכים טבילה – רמ"א (סעי' ה'), כמה פוסקים.
1. מה בין זה לסכין של שחיטה דלעיל.

ב. אה"נ אין לחלק, וטוב לטובלו בלי ברכה - אלא דרמ"א כתבו כאן לפי שבאו"ה כתבו לזה בהג"ה על זה.

1. ט"ז (ס"ק ז') – "ונראה כיון דכ' רמ"א על זה וטוב לטובלו בלא ברכה ה"ה בכלי ברזל שמתקנים המצות שכתב אח"כ דא"צ טבילה ה"נ יטבילנו בלא ברכה דחד טעמא אית בהו אלא דרמ"א כתבו כאן לפי שבאו"ה כתבו לזה בהג"ה על זה".
2. לחם הפנים (ס"ק י"ב).
3. חק יעקב (סי' ת"ס ס"ק י"ב) – "ונכון הוא".
4. גר"א (ס"ק י"ד) – "הברזלים כו'. כנ"ל שצריך עדיין תיקון והכריע כאן שא"צ משום דא"א להשתמש בהן תשמיש אחר משא"כ בסכין של שחיטה. ש"ך. וליתא דגם סכין של שחיטה אין משתמשים בהן כמ"ש בחולין שם ועתוס' דרפי"ז דשבת קכ"ג ב' ד"ה סכינא. וי"מ כו' וכמ"ש בש"ע א"ח סי' ש"ח. ואין הולכין כאן אחר הראוי אלא אחר התשמיש ועס"ח אלא תליא בפלוגתא הנ"ל וכדברי או"ה".
5. טהרת ישראל (סעי' י"ב).
6. הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות כ"ט) – "המקלות מברזל והרעדלער שמתמשים בהם להכנת המצות, טעונים טבילה בלי ברכה, כדין סכין של שחיטה".
7. מטבת הכשר (ארטסקרול, עמ' תס"ה).
8. ויגד מרדכי (הע' שמ"ב).
9. מנחת חן (מכתב להר"ר בכרך) - לשונו מובא לקמן.

ג. כאן גרע טפי, שא"א להשתמש בהן למאכל אחר.

1. ש"ך (ס"ק י"א, נקה"כ על הט"ז ס"ק ז') – ונראה דס"ל להרב דהברזלים גרעי טפי שא"א לשמשן למאכל אחר משא"כ סכין של שחיטה שאפשר לשמשו למאכל אחר".
2. כנה"ג (הג' ב"י ס"ק י"ג) – "ואני מוסיף עוד על דברי הש"ך, דהרב ראה לאו"ה שעל כל דיני' אלו כתב ויותר טוב שלא לטבולן דשמא אתי לברך עליהם והוי ברכ' לבטלה, הטיל פשרה ובסכינין דאפשר לשמ' למאכל אחר פסק דיטבילם אבל לא בברכה מפני המחלוקת, אבל בברזלים דאין משמשין למאכל אחר תפס כדברי האו"ה דאין לטבולן מכל וכל אפי' בברכה".
3. פ"ת (ס"ק ח') – "ויש חולקי' נראה דדוקא בסכין הטעם משום **דלפעמים משמשים בה באקראי באוכלים** אבל שאר כלים כגון כלים שמפצלי' בהם הטבחים גוף הבהמה דלא חזו אלא להני דאין משתמשים בהם צורכי סעודה אין צריכי' טבילה ועיין בדרכי משה שמוכיחי' הדברים כמו שפירשתי כי כל שאין המאכל ראוי לאכילה מצד אותו מעשה לא מקרי הכלי כלי סעודה".
4. חכ"א (כלל ע"ג סעי' ט') – "אין צריך טבילה אלא מה שנוגע במאכל עצמו והראוי לאכילה עכשיו בלא שום תיקון ולכן הברזלים שמתקנין בו המצות ושחותכין בו העיסה ושמנקרין בו העריבות ושמתקנין בו הקרעפליך והקיכלעך והמחטים שתופרים בו מולייתא כל זה אינם צריכים טבילה כלל אבל סכין של שחיטה וסכין שמפשיטים בו כיון דאפשר לשמשן למאכל אחר צריך טבילה בלא ברכה ודרייאפוס שמעמידין עליו קדירה אין צריך טבילה אבל שפוד של מתכות שצולין עליו צריך טבילה בברכה שהרי לאחר שנצלה יהיה ראוי לאכילה וכן הכלי שקורין סקאווראדע צריך טבילה (סעיף ד' וה' ובש"ך)".
5. קיצור שו"ע (סי' ל"ז סעי' ח') – "אינו צריך טבילה אלא כלי שמשתמשים בו למאכל שהוא ראוי לאכול מיד, בלי שום תיקון אחר, אבל הברזלים שמתקנים את המצות, ושחותכין בהם את העיסה, והמחט שתופרין בה מולייתא וכיוצא בהן אינן צריכי' טבילה. אבל סכין של שחיטה, וסכין שמפשיטין בו כיון שאפשר להשתמש בסכין זה למאכל שנגמר, וכן טסים שמניחים עליהם מצות צריכי' טבילה בלא ברכה, והצובה שמעמידין עליה את הקדרה, כיון שאין המאכל בעצמו נוגע בו אין צריך טבילה. אבל שפוד של מתכות שצולין עליו בשר צריך טבילה בברכה".
6. עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' ו', ס"ק ד').
7. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ') – "ולמעשה מסתבר שהלכה כש"ך, שהברזלים [המערוכים] של המצות אינם צריכים טבילה, ומינה שכל דבר שאינו ראוי לשמש בו למאכל אינו צריך טבילה, ואין דרך לנטות מזה ימין או שמאל".
8. הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי).
9. הגר"י רייזמן שליט"א (מכתב להר"ר בכרך, תשפ"א) - לשונו מובא לקמן.

ד. אינו עושה תיקון חשוב במאכל ולכן לא טעון טבילה.

1. ע"י פ"ת (ס"ק י"ד) – "אף על גב דבאיסור והיתר הארוך כלל נ"ח [דין פד - פה] דימה הברזלים לסכין של שחיטה דאין צריך טבילה כיון שהדבר שמתקנים אותו צריך עדיין תיקון אחר, וא"כ כי היכי דבסכין של שחיטה כתב ההג"ה דטוב לטבולו בלא ברכה, הוה ליה לכתוב כן בברזילים, מכל מקום יש לומר שההג"ה מפליג ביניהן, דשאני סכין של שחיטה ושל הפשט דבהמה לא חזיא למידי בלא הפשט ובלא שחיטה והוה ליה תיקון גדול, מה שאין כן בברזילים. אבל מה שכתב הש"ך [שם] דברזילים גריעי טפי משום שאי אפשר לשמשם למאכל אחר, כבר כתבתי בס"ק הקודם שאינו נכון בטעמו. ומצאתי להרוקח בסימן תפ"א שכתב דברזל שעושים ריקקים בבצק צריך טבילה. וטוב לחוש לדבריו ולפיכך יטביל הברזילים עם כלי אחר הצריך טבילה להוציא עצמו מידי ספק".
2. ערה"ש (סעי' ל"ה) – "אמנם הכלים שאינם מעיקרי צרכי הסעודה כלומר שאינם מעלים ומורידים בעסק הבישול והאפיה אלא שמצד אחר הוצרכנו למלאכה זו ... ולכן רבינו הרמ"א בסכין של שחיטה ושל הפשט חשש להיש חולקים ולטבול בלא ברכה משום שעכ"פ זהו תשמיש גמור דלא סגי בלא"ה אבל בברזלים לא חשש כלל משום שאין זה בגדר תשמיש כלל ודברי האחרונים בענין זה לא נתבררו אצלי כלל לענ"ד".

ה. מראי מקומות – באה"ט (ס"ק ז').

1. אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות מ"ח) – "שאינן שום שאלה, דמאחר שזה רק חותך העיסה, וגם לא משתמשים בו לשום דבר אחר, אין חיוב לטבולו".
2. חלקת בנימין (ס"ק ל"ט) – "וטוב לחוש לדעה ראשונה אבל בשעת הדחק נראה דיש לסמוך על דעה השניה".
3. טבילת כלים כהלכתה (פרק ח' סעי' ב') – "בדעת הרמ"א נאמרו ג' שיטות בפוסקים ...".

ו. ציורים שתלוי במחלוקת הנ"ל, ט"ז וש"ך.

1. רחיים של קפה.
  - א) פמ"ג (או"ח סי' תנ"א מש"ז ס"ק ו') – "ורחיים קאווע, לש"ך טבילה בלא ברכה, דצריך בישול".
  - ב) רע"א (על סעי' ז') – "ורחיים של קאפע להט"ז (ס"ק ז') טובלים בלא ברכה כיון דהקאפע בעי בישול להש"ך (סקי"א) י"ל דא"צ טבילה דלא חזי לדבר אחר".
  - ג) פ"ת (ס"ק ח') – "עייני בשאילת יעב"ץ ח"א ס"ס ס"ז שכתב דרחיים שטוחנין בהם הפולין הקלויים שעושיין מהם משקה הקאווע נראה דחייבים בטבילה דעדיף מרחיים של פלפלין ע"ש. ונראה דבזה טבילה בלא ברכה כיון דצריך בישול עיין בה"ט ס"ק ו' וכ"כ הפמ"ג בא"ח סימן תנ"א במשבצות סק"ו ע"ש".
2. פמ"ג (או"ח סי' תנ"א מש"ז ס"ק ו') – "והנה שטיפל העלציר ורעדלי"ך, לט"ז טבילה בלא ברכה, ולש"ך אין צריך טבילה, שם [סימן] ק"כ [ט"ז] אות ז' וי"א [בש"ך]. בלעכ"ף שמניחין מצות עליהם, אף לש"ך טבילה, דחזי לתשמיש מאכל ממש. רחיים פלפלים, טבילה בברכה, שם סעיף ז".

3. פת"ת (ס"ק ז') – "ועיין פמ"ג בא"ח סי' תנ"א במשבצות סק"ו שכתב בלעכ"ן שמניחים מצות עליהם אף לש"ך צריך טבילה (בלא ברכה) דחזי לתשמיש מאכל ממש".
4. מראי מקומות – טבילת כלים כהלכתה (פרק ח' סעי' ג').
- Pasta machine, cookie cutter, meat grinder, dough hook, sifter, rolling pin, a roller that is used to make holes in *matzos* before they are baked ...

ז. מחתך עוגיות (cookie cutter).

1. הגר"ש פעלדער שליט"א (מכתב להר"ר בכרך, תשפ"א) – "בספר שיעורי הלכה (עמ' 10) כתוב שמחתך עוגיות (cookie cutter) אינו צריך טבילה שהרי הדרך להשתמש בו רק לצורך עיסה שאינו ראוי לאכילה בלא אפיה. כשהצעת דבר זה בפני שומעי השיעור הם שאלו שהעיסה של עוגיות (cookie dough) כן ראוי לאכילה והרי אוכלים אותו בתוך גלידה בלי שום אפיה ואפילו מוכרים בחנויות cookie dough לאכילה [בלי אפיה]. ונראה לי שטענתם מוצדקת שהעיסה כן ראוי לאכילה [ולא רק בשעת הדחק כבשר חי שהרי יש חנויות במנהטן שמוכרים רק cookie dough לאכילה (יש אפילו עם הכשר אבל הוא חלב סתם)]. לכן אני שואל מהרב שליט"א מה לענות על טענה זו, האם אכן נשתנה המציאות והעיסה הזו נחשב כדבר הראוי לאכילה וצריך לטבול cookie dough? תשובה: לכבוד הרב רפאל בכרך שליט"א. מסרתי את המכתב לאבי מורי שליט"א, וביורור שיש ב' חילוקים בין עיסה של עוגיות הנמכר ובין הנעשית בבית. א] הנמכרים אין להם ביצים (שיש בביצים bacteria ומשום אין מבשלין א"א ליתן לתוכה). ב] הנמכרים הם מבשלים הקמח תחילה קודם עשית העיסה (כדי להרוג bacteria). נמצא שהעיסה של עוגיות הנמכר בלי בישול הוא מין אחר שיש בבית והמין בבית באמת אין נאכלת בלי אפיה. בברכת כל טוב. שלום פעלדער".
2. הגר"י רייזמן שליט"א (מכתב להר"ר בכרך, תשפ"א) – "ראיתי בכמה ספרים שמחתך עוגיות (cookie cutter) אינו צריך טבילה שהרי הדרך להשתמש בו רק לצורך עיסה שאינו ראוי לאכילה בלא אפיה. כשהצעת דבר זה בפני שומעי השיעור הם שאלו שהעיסה של עוגיות (cookie dough) כן ראוי לאכילה והרי אוכלים אותו בתוך גלידה בלי שום אפיה ואפילו מוכרים בחנויות cookie dough לאכילה [בלי אפיה]. ונראה לי שטענתם מוצדקת שהעיסה כן ראוי לאכילה [ולא רק בשעת הדחק כבשר חי שהרי יש חנויות במנהטן שמוכרים רק cookie dough לאכילה (יש אחד עם הכשר אבל הוא חלב סתם) וגם בעולם החרדי יש נשים שפרנסתם הוא למכור cookie dough לקידושים וכדומה לאוכלו בלי אפיה]. לכן אני שואל מהרב שליט"א מה לענות על טענה זו, האם אכן נשתנה המציאות והעיסה הזו נחשב כדבר הראוי לאכילה וצריך לטבול cookie dough [עם או בלי ברכה]. תשובה: כמדומני שאינו דרך לאכול עיסה, לא מבעי עיסת לחם אלא גם עיסת עוגה, והגם שטועמים להנאה רק מיעוט אנשים 'אוכלין' ממש. והני שחותכין ב'cutter' ודאי אינם מיוחדים לאכילה. וגם באין ראוי לאכילה, תלוי במחלוקת ש"ך וט"ז בסעיף ה' ונכון שהעיקר כש"ך (שכן פסקו חכ"א וקשו"ע ובפרט שהמחבר ודאי פוטר)."
3. הגר"א פארכיימער שליט"א (מכתב להר"ר בכרך) – "ראיתי בכמה ספרים שמחתך עוגיות ... תשובה: אם זה המציאות יטבול בברכה. גם יש נשים שחותכים עוגות שכבר נאפו בזה".
4. מנחת חן (מכתב להר"ר בכרך) – "ראשית כל מה שכתב שראה בכמה ספרים שמחתך עוגיות אינו צריך טבילה, שהרי הדרך להשתמש בו רק לצורך עיסה שאינו ראוי לאכילה בלא אפיה, דבר זה אינו פשוט כלל. ולענ"ד צריך טבילה בלא ברכה, שהרי דין זה תלוי במחלוקת המחבר והרמ"א בשו"ע יו"ד ... וכתב הט"ז (ס"ק י') ... אולם הש"ך (ס"ק י', וי"א) כתב ... ולפי"ז נראה להלכה דמחתך עוגיות יש להטבילו בלא ברכה, אעפ"י שהדרך להשתמש בו רק לצורך עיסה שאינו ראוי לאכילה, דלא גרע מרחיים של קפה, וכן הברזילים שמתקנים בו המצות שפסקו כמה וכמה פוסקים הנ"ל שצריך להטבילם בלא ברכה, וכ"כ בס' באר מים חיים (עמ' קל"ח), דכל כלים הקשורים לבצק, כגון מרדד, מערביל, מערוך, גלגלת, חיתוכיות, ונפה צריך להטבילם בלא ברכה. אולם לענין מחתך עוגיות של בצק מהסוג שהוא ראוי לאכילה, אם יש חיוב להטבילו בברכה, הנה בכה"ג הדבר תלוי ברוב תשמישו, דהרי הפרי חדש כתב ... ולפי"ז נראה דה"ה בניד"ד לענין מחתך עיסה ועוגיות, שאם משתמשים בו לשניהם (בין לבצק שאינו ראוי לאכילה, וגם לעיסה עוגיות שראוי לאכילה), א"כ אעפ"י שרוב תשמישו לבצק שאינו ראוי לאכילה ועדיין צריך תיקון, מ"מ כיון שמשתמשים בו גם לעיסה של עוגיות נראה דגם הש"ך מודה דצריך טבילה בלי ברכה, ואם רוב תשמישו לדברים שכן ראוי לאכילה, יטבול עם ברכה, וכ"כ בשו"ת אבני ישפה (סי' קמ"ז)".

בח] סיוע צדדי בהכנת האוכל.

א. הלכה.

1. מיקל – פרישה (ס"ק ח', לשונו מובא לקמן), עי' פר"ח (ס"ק י"ד, לשונו מובא לעיל), ערה"ש (סעי' ל"ה, לשונו מובא לעיל), הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל, לשונו מובא לקמן).
2. מחמיר – פר"ת (ס"ק ז'), פרישה ... ואין דעתי נוטה לסברא זו"), וכן כמה פוסקים [לעיל, ולקמן] שביארו הדין של הברזלים או מספריים באופן אחר.
3. טבילה בלי ברכה – טבילת כלים כהלכתה (פרק ח' סעי' ט"ו).

ב. מספריים שעומדים לחתוך בהם ירק חי.

1. צריך טבילה.
- א) ב"ח (ס"ק ד').
- ב) פר"ת (ס"ק י"ג, ובגליון השו"ע על סעי' ה') – "אבל הש"ך (ס"ק יא) והט"ז (ס"ק ז) הסכימו עם הפרישה [אות ח] דמספריים של ירק אין צריך טבילה, ונתן טעם לזה הש"ך דמשום דאי אפשר לשמשם למאכל אחר אין צריך טבילה. ואין זה מחזור כלל בטעמו,

דמה בכך שאי אפשר להשתמש בו למאכל אחר, סוף סוף הרי משתמש במספרים לענין מאכל, ולפיכך עיקר הדין בזה כדברי הב"ח".

ג) עי' טהרת ישראל (סוף סעי' י"ב, יד אליהו ס"ק ע"ב) – "מספרים שגוזזין בהם ירק ואף שהירק צריך בישול טוב להחמיר".
 ד) עי' חלקת בנימין (ס"ק מ"א, ב"י סעי' ה' ד"ה אינם [עמ' ער"ה]) – "ואף באותם שחותכים בהם ירק שאינו ראוי ליאכל חי כתב בטוה"ר שיש להחמיר בהם כדין הברזלים".

2. אינו צריך טבילה – פרישה (ס"ק ח'), ט"ז (ס"ק ז'), ש"ך (ס"ק י"א), באה"ט (ס"ק ז').
 א) שיטת הט"ז: יטבול בלא ברכה – חיי הלוי (ח"ד סי' נ"ו אות ח', ח"ה סי' ס"ו אות ה') [לשונו מובא לקמן].
 1) חלקת בנימין (סעי' ה' ד"ה אינם, עמ' ער"ה) – "משמע בט"ז מהמשך דבריו דמדמי להו לברזלים אך לפ"ז ליבעי טבילה בלא ברכה וכדס"ל להט"ז בברזלים [וכנ"ל בפנים ס"ק ל"ט] ולא משמע כן מדבריו עיי"ש וצ"ע".
 ב) הטעם להקל.

1) שכלי שאינו עושה תיקון חשוב במאכל אינו טעון טבילה.
 א. פרישה (ס"ק ח') – "כגון מספרים וכיוצא בהן. נלע"ד דרצה לומר מספרים שקונבין את הירק בהן אפילו הכי לא מיחשב מעיקר תיקון צרכי הסעודה וכן משמע הלשון ודוק".

2) שאין עיקרו לצורכי סעודה אלא לשאר דברים אחרים דלא הוו צורכי סעודה
 א. פ"ר (סוף ס"ק ז') – "וראיתי להש"ך שכתב דהטעם הוא כיון דא"א לשמשם למאכל אחר ע"כ ונראה כי כוונתו היא וכיון שכן לא הוי המספרים עיקרו לצורכי סעודה אלא לשאר דברים אחרים דלא הוו צורכי סעודה ובזה סלקה תמיהת הפר"ח מעל הש"ך".

3) מיירי בירקות שאינם ראויים לאכיל.
 א. חלקת בנימין (ב"י סעי' ה' ד"ה אינם, עמ' ער"ה) – "בש"ך משמע שהבין דכוונתו דוקא בירק הצריך בישול דמדמי ליה להברזלים ופטר להו משום דלא חזי למאכל אחר עיי"ש".
 ב. עי' לקמן.

4) מראי מקומות – טבילת כלים כהלכתה (פרק ח' הע' כ"ט).

3. יש לחלק אם הירק נאכל חי או צריך בישול.

א) פ"ר (ס"ק ז', עי' ס"ק י"א) – "והמספרים שגוזזים בהם ירק נראה לי דאם הירקות שחותכין אותם בהם הם נאכלים חיים כגון האנס"אלאדא וכדומה מיקרו כלי סעודה ואם הירקות הם אותם שמבשלים לא מיקרי כלי סעודה".

ב) עי' זבחי צדק (ס"ק כ"ח) – "מיהו כתב הפר"ח שאם הירק שחותכין אותו הוא נאכל חי בעי טבילה עיי"ש. ויטבילם בל"ב".
 ג) ערה"ש (סעי' ל"ו) – "מספרים שגוזזין בו ירק י"א דצריך טבילה [ב"ח ופר"ח סקי"ג] וי"א שא"צ טבילה [ט"ז סקי"ז וש"ך סקי"א] דאע"ג דב"ח מ"מ סי' צ"ז מקרי כלי סעודה לענין שאסור לתופסן במשכון מ"מ לענין טבילה כיון שאינם לתשמיש אחר לא מקרי כלי סעודה לטבילה [שם] ולפי מה שבארנו בסעיף הקודם שני הדיעות הם להלכה דאם הירק נאכל חי העיקר כדיעה ראשונה ואם צריך בישול העיקר כדיעה אחרונה וכן נלע"ד עיקר לדינא".

ד) דר"ת (ס"ק מ"ו) – "ועי' בפר"ח ס"ק י"ג שהשיג על הש"ך ופסק דהעיקר לדינא כהב"ח דמספרים שגוזזין בהם הירק צריך טבילה עיין שם ועי' בפרי תואר ס"ק ז' שהכריע דאם הירקות שחותכין בהם נאכלין חיים מקרי כלי סעודה וצריך טבילה אבל אם הירקות הם אותם שאין נאכלין אלא מבושל לא מקרי כלי סעודה וא"צ טבילה עיין שם ועי' בערוך השלחן (להרב מהרי"מ מנווארדק) סעי' ל"ו שכ' שכן עיקר לדינא עיין שם".

ה) חוט שני (טבילת כלים ס"ק י"ד ד"ה עיין, עמ' מ') – "עיין פר"ח ... וחלק על הט"ז והש"ך ... ולא פליגי דמר כי אתריה ומר כי אתריה, דבארץ ישראל נוהגין לאכול ירק חי ועל כן לא גרע מסכין, משא"כ בחוץ לארץ".

4. מראי מקומות – לחם הפנים (ס"ק י"ב), טבילת כלים (פרק י"א סעי' קי"ח), טבילת כלים כהלכתה (פרק ח' סעי' י'), מים רבים (פרק ו' סעי' כ').

א) חוט שני (טבילת כלים ס"ק י"ד ד"ה עיין, עמ' מ') – "יש לדון במספרים שגוזזין ירקות מן המחובר כגון עגבניות הראויים לאוכלן חיים, האם כיון שבסדר המהלך חסר עדיין הכנסה לסל כדחזינן דמיקרי גמר מלאכה ע"י הכנסה לסל, אי הוי כסכין של שחיטה, או דכיון דראוי לאכילה כך עדיף מסכין של שחיטה, ועכ"פ לא גרע מסכין של שחיטה שכתב הרמ"א דטוב להטביל. ואף שאין הכלי נוגע במאכל, מ"מ הגבעול הוא חלק ממנו, והוא מתעסק עם האוכל והוי כמו קליפה. ולכן יש לצדד יותר שצריך טבילה".

ג. מסנת: כגון לאיטריות, לתה, וכדו'.

1. טבילה עם ברכה.

א) ערה"ש (סעי' ל') – "וכן מה שמסננים בו החמין אם הוא של מתכת צריך טבילה".

ב) דרכ"ת (ס"ק ח') – "ערוך השלחן ...".

ג) טהרת ישראל (סעי' ד') – "וכן מה שמסננים בו החמין ... צריכין טבילה בברכה".

ד) הגר"א בנצול שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שע"ו) – "שאלה: מסנת לאיטריות או ירקות שעשויה ממתכת האם חייבים בטבילה עם ברכה. תשובה: כנ"ל. (אם משתמשים בה לסעודה כן)".

ה) אורחות הבית (פרק ט' סעי' ז') – "מסנת ... כל אלו מטבילים בברכה".

ו) עי' טבילת כלים (פרק י"א אות ל"ט*, הע' צ"ט) – "מסנת: צריכה טבילה. [ערוה"ש ... וכתב בטהרת ישראל שם דטובל בברכה]".

- ז) מחזה אליהו (עם התורה מהדורא ב' חוברת י' תשמ"ה עמ' ע"ט) – "יצא לדינא דכל מין מסנת הנעשית ממתכת חייבת בטבילה בברכה דודאי נחשבת ככלי סעודה".
- ח) שואלין ודורשין (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' ר"י) – "לטבול עם ברכה".
2. טבילה בלי ברכה.
- א) הגר"ח"ק זצ"ל (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' רי"א, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תי"ד) – "מסנת לאיטריות או ירקות שעושי ממתכת האם חייבים בטבילה עם ברכה. תשובה: בלי".
- ב) הגר"ע אויערבאך שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' רי"א).
ג) הגר"צ ובר שליט"א (טבילת כלים כהלכתה פרק ח' הע' מ"ג) – "שדין מסנות אלו כדין כלים שאין עושים תיקון חשוב במאכל ויש לטבולם בלא ברכה".
- ד) הגר"י גואלמן שליט"א (טבילת כלים כהלכתה פרק ח' הע' מ"ג) – "שדין מסנות אלו כדין כלים שאין עושים תיקון חשוב במאכל ויש לטבולם בלא ברכה".
- ה) טבילת כלים כהלכתה (פרק ח' סעי' ט"ו אות ה').

ד. נפה (sifter).

1. מיקל.

- א) על הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו אות ט') – "מעיקר הדין אין חיוב להטביל נפה של קמח כיון שקמח אינו מתוקן לאכילה רק לאחר בישול ואפיה, ואפי' להרמ"א בסי' ק"כ ס"ה שמצריך להטביל סכין של שחיטה בלא ברכה שאני התם שהסכין ממש מתקן בזה שמתיר את גוף הבשר לאכילה ולכן חשיב ככלי סעודה **משא"כ נפה שעל ידה רק מפרידים בין האוכל והפסולת ואינו עושה שום תיקון בגוף הקמח** ולכן מסתבר דאין זה חשיב כ"כ בגדר תיקון, אך אעפ"כ ראיתי באחרונים שכתבו שטוב להטביל גם נפה בלא ברכה וכנראה שסוברים דגם זה חשיב קצת ככלי סעודה".
- ב) הגר"ש זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ס"א, ע"א אות מ"א, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ט"ז) – "נפה לניפוי קמח, אפילו עשויה ממתכת, אין צורך להטבילה, כיון שאין זה כלי אכילה, אלא תשמיש דתשמיש".
- ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Should we toivel a flour sifter (metal)?

R' Y. Berkovits wrote: No. Since it's used for non-edible food and isn't a tikun gadol.

2. טבילה בלי ברכה.

- א) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' תרי"ד) – "נפה לניפוי קמח יש לעיין אם טעון טבילה כיון שאולי לא חשיב כלי אכילה דזה רק תשמיש דתשמיש לכן יש להטבילו בלא ברכה".
- ב) טבילת כלים (פרק י"א אות ק"ג) – "צריכה טבילה, אבל לא יברך".
- ג) טבילת כלים כהלכתה (פרק ח' סעי' ט"ו אות י"א).

ה. כלי לשריית בשר.

1. אינו טעון טבילה.

- א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שע"ד) – "שאלה: כלי ששורים בו בשר לפני מליחה אם בעינין טבילה. תשובה: לא".
2. טבילה בלי ברכה.
- א) טבילת כלים (פרק י"א אות ל"ט) – "דלי לשריית בשר לפני המליחה או לאחריה, יטביל בלא ברכה".
- ב) חיי הלוי (ח"ה סי' ס"ו אות ה') – "דלפי שיטת הט"ז צריכין להטביל גם הברזל שמתקנים בו המצות עיי"ש, ולכאורה ה"ה כלי שריית ומליחת הבשר אם אינו מעץ יש לטבולו בלי ברכה".

ו. כלי מדות.

1. צריך טבילה.

- א) עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' כ"ד) – "וכן כלי המדות שמוודין בהם המשקה צריכים טבילה".
2. טבילה בלי ברכה.
- א) מחזה אליהו (כוס של אליהו פרק ג' הע' כ"ב) – "שאינו לברך".
- ב) חיי הלוי (ח"ה סי' ס"ו אות ה') – "וכתבו האחרונים דה"ה כלי מדות יטביל בלי ברכה, וע"ע בפרמ"ג".
3. מראי מקומות.

- א) דר"ת (ס"ק י"ג) – "ועי' בס' דברי יוסף חלק ג' סוף סי' תתט"ז שכ' דמה"ט נראה דכלי המדות של זכוכית ממוכרי משקאות שיש כמה מקילין שלא לטבולן יש להם על מה שיסמכו קצת כיון דרוב תשמישו למכור בהם משקה לאחרים ולא לצורך עצמו וב"ב והוי הכלים עיקרם לסחורה וכיון שכתב הפר"ח דטבילת כלי זכוכית הוא מדרבנן ע"כ אין מזחיחין אותן עיין שם".

ז. מסחטת פירות.

1. טבילה בלי ברכה.

- (א) הגר"ח"ק זצ"ל (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' ר"י, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תי"ד) – "מסחטה לסחוט בתוכו פירות שעשוי מחומר החייב בטבילה האם חייבים לטבול אותו עם ברכה. תשובה: בלי ברכה".
2. טבילה עם ברכה [א"כ צריך סינון אח"כ].
- (ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שע"ה) – "שאלה: מסחטה לסחוט בתוכה פירות שעשויה מחומר החייב בטבילה האם חייבים לטבול אותה עם ברכה. תשובה: אם משתמשים בה להכנת מיץ לסעודה כן".
- (ג) טבילת כלים (פרק י"א אות קט"ז) – "מסחט (מכשיר שסוחטים בו מיץ מפרי הדר, גזר וכדומה): צריך טבילה בברכה".
- (ד) הגר"ע אויערבאך שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' ר"י) – "שיש לטבול עם ברכה".
- (ד) שואלין ודורשין (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' ר"י) – "מסחטה היא כלי סעודה וחייבת בטבילה אלא א"כ הוא עשוי מפלסטיק וכדומה שאז אינה צריכה טבילה, וכ"ה דעת החזון איש ועוד. ואם עשוי מחומר החייב בטבילה, חייב גם לברך על טבילה זו (כלי אימאיל מטבילה בלא ברכה)".
- (ה) הגר"צ ובר שליט"א (טבילת כלים כהלכתה פרק ה' הע' ל"ט) – "שמסחטת מיץ חשובה ככלי סעודה ואין זה ככלי המעביר אוכל ממקום למקום".
- (ו) טבילת כלים כהלכתה (פרק ה' סעי' י"ח, סעי' י"ג).

ח. מראי מקומות.

1. מחזה אליהו (כוס של אליהו פרק ג' סעי' ד') – "יש להסתפק לענין כלי שצורתו כמחט ארוך מאד שמכניסין אותו עמוק תוך המאכל לבדוק אם פנים המאכל נאפה יפה (cooking probe), שכלי זה אינו משבח או מכין או משנה את המאכל בשום אופן אלא עוזר לזה המבשל. ואולי יש לחלק ממשפך (funnel) (שמפורש ברמ"א (ס"ז) שצריך טבילה) וכלי מדות, שאף שאינם משנים או משבחים המאכל, מ"מ המאכל עובר דרכם ויש בהם תועלת שהמאכל מגיע ליעדו בצורה ובמדה רצויה, משא"כ המחט הנ"ל שאינו אלא בדיקה בעלמא מה מצב המאכל. ולמעשה שמעתי ממור"ר הגרפ"א פאלק זצ"ל שיטבילנו בלי ברכה".

כט | מקום שמחזיקים האוכל (storage): כלי אוצר, כלי אכסון.

א. אינו צריך טבילה.

1. בית יהודה (יו"ד סי' נ"ב), הו"ד ברע"א (על המחבר סעי' א') – "נראה כיון דאין משתמשים בהם לשתות מהן ממש כמו כוסות וגם אין מבשלים בהם כמו קדירות לא חשיבי כלי סעודה דהרי אינן עשויין אלא לקיום היין ודמו לחביות וכיוצא דמכניסין בהן לקיום דלא שייכא בהו טבילה אפי' יהיו מצופין בהיתוך זכוכית משום דבעינן תשמיש שיהיה דבר המכשירו ומתקנו לאכילה ולכך אמרינן סכין של שחיטה או הפשטה כיון דעדיין צריך הבשר בשול אין להטבילו זולתי סכין שמשמשין בו על השולחן לחיתוך פת ובשר ומיני אוכלין. ואין להקשות מדין המשפכות והברזות של ברזל שכתב מור"ם ז"ל סעיף ז' דצריכין טבילה יע"ש אף על גב דאינן עשויין לא לשתיה ולא לבשל. דשאני התם דשייך שימושן בשעת שתיה כדי להמשיך היין על ידן ומוכרחין הם והו"ל כבישול על האש דזהו תיקון של הכשר השתייה אבל הצלוחיות הנזכר' לא נעשו אלא לקיום היין וכי האי גוונא לא חשיבי כלי סעודה".

ב. צריך טבילה.

1. בן איש חי (שנה ב' פר' מטות אות ה') – "כלים אלו שצריכין טבילה אפילו אין שותין בהם ואין מבשלים בהם אלא מכניסין בהם יין לקיום, כגון צלוחיות גדולות שקורין בערבי קראיי"ב, צריך לברך על טבילתם, וכמ"ש הרב ב"ד ז"ל סי' ס"ב, ואף על גב דהרב בית יאודה סי' נ"ב חולק, העיקר כהרב ב"ד ז"ל, ועיין להגאון חיד"א ז"ל בשיו"ב שהביא דברי ב"ד ז"ל וכתב והביא ראיות לדבריו ע"ש, לימד במלות קצרות אלו דטעמו ונימוקו עמו וכן המנהג פה עירנו בגדאד יע"א, יען כי הרה"ג מו"ז רבינו משה חיים זלה"ה כך היה דורש בכל שנה בשבת הגדול, וכן נהג אחריו עט"ר אדוני אבי זלה"ה בדרוש שבת הגדול, וכן נהגתי אנה עבדא להורות כן בדרוש שבת הגדול בס"ד".
2. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' י"ח) – "כלי מתכות וכלי זכוכית שמכניסים בהם יין לקיום, צריכים טבילה בברכה. ואם היו הכלים הנ"ל שמכניסים בהם לקיום מעץ ומצופים אבר, הגם שצריכים טבילה מ"מ לא יברך".

ג. טבילה בלי ברכה.

1. קיצור שו"ע (סי' ל"ז סעי' ח') – "יש אומרים דכלי זכוכית גדולים (כגון בקבוקים) שאין שותין מתוכן, רק שמחזיקין בהן את המשקאות לערות מהן לתוך הכוסות, לא חשיבי כלי סעודה ואין צריכין טבילה, ויש אומרים דצריכין טבילה. ויש להטבילן בלא ברכה".
2. אג"מ (אהלי ישרון ח"א פרק ג' הע' ע"ו).
3. הגרשז"א (שלמי מועד דף תקמ"ו, ע"י ששכ"ה פרק ט' הע' מ"א [דפו"ח, הע' מ"ד]) – "בקבוקים וצנצנות ... אם אין מביאים אותם לשולחן בשעת הסעודה לצורך אכילה או שתיה לעירווי לתוך כוסות - אלא מחזיקים בהם מצרכים תדיר, מטבילים בלי ברכה".
4. הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות י"ז, אות ע"ב, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות כ"ט) – "כלים המיועדים רק לאחסן אוכל או משקה, כגון בקבוקים וכדו', אין לברך על טבילתם. מכיון שלא אוכלים מהבקבוק אלא מכניסים לכלי אחר. ואין זה דומה לסיר, שאף על פי שלא אוכלים ממנו, מכל מקום הוא מכשיר את האוכל לאכילה".
5. טבילת כלים (פרק א' סעי' ה, פרק י"א סעי' ט"ז).
6. חלקת בנימין (ס"ק ד') – "ויש להחמיר בזה לטבול בלא ברכה".

7. הבית היהודי (ח"ט סי' ל"ח סעי' י"ט) – "קופסאות ממתכת או זכוכית לאכסנת מוצרי אוכל, כגון סוכר, קמח קפה וכדומה, שאין מביאים אותם לשלחן האכילה, יטבילם בלי ברכה".
8. מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תס"ו) – "store foods ... sugar canister" – "...".

- ד. מראי מקומות – ברכי יוסף (ס"ק א'), יד אפרים (על סעי' א'), חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ג' ד"ה יש, עמ' כ"ד).
1. רע"א (על רמ"א סעי' א') – "בכנה"ג (בהגהות ב"י אות י"ח) כתב ... וכ' עליו החכם מהר"י מילידיא ז"ל דלו נראה דא"צ טבילה דדוקא כלי סעודה בעי טבילה ואלו החביות אינן רק כדי להכניס בהם היין לקיום והסכים עמו רבו אבל באו"ה מצאתי דכלים גדולים של מתכות ששומרים בהן היין צריכין טבילה ואולי י"ל דהאו"ה לא כ"כ אלא בכלי מתכות דלכ"ע צריך טבילה אבל בחרס מצופה באבר דיש מחלוקת אי צריך טבילה באלו חביות גדולות יש לסמוך ע"ז לשמור בהן היין בלא טבילה ולפ"ז המצופות באבר מבפנים ומבחוץ דהוי כמתכות גמור צריכות טבילה עכ"ל".
2. ציץ אליעזר (ח"ח סי' כ"ו אות ג' ס"ק ב') – "וכפי הנראה היה כן דעת הגאון ר' בנימין דיסקין לסמוך למעשה על הבית יהודה, ועכ"פ בכלי זכוכית, כי בשו"ת מהר"ל דיסקין בקו"א אות קל"ו מעיד בשם אמו על אביו ז"ל שלא הצריך להטביל צלוחיות, וכותב שלע"ע אין הזמן גורם אתו לעיין בטעמו ע"ש, אבל כפי הנראה שזהו שה' טעמו בזה לסמוך על הבית יהודה ודעימ"ל".
3. מעדני אשר (סי' קנ"ג אות ב') – "והנ"מ המצויה בזה היא בכלים שמאכסנים בהם סוכר, מלח ותבלינים ומהם נותנים לתוך הקדירה או לתוך כלים קטנים יותר. אבל אם לפעמים לוקחים מכלי האכסון ונותנים ישר לתוך הצלחת או הכוס, בזה גם הבית יהודה יודה דצריך טבילה בברכה אפילו אם אין דרך להביא את כלי האכסון לשולחן האוכל [דלא עדיף מקדירות, משפכות וכרזות דג"כ אין מביאין אותן לשולחן ובכ"ז מקרי כלי סעודה כיון שהאוכל מגיע מהם ישירות לסעודה]".

ה. קופסת לחם.

1. אינו צריך טבילה.
- א) אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות ס"ח, עמ' ר"ט) – "והשיב רבינו שאין חיוב טבילה על קופסת לחם דאין אוכלים ממנה, וגם אין להחשיבה ככלי אוצר, דכלי אוצר פירושו שממש שומר האוכל, אבל כלי כזה מוסיף רק שמירה פחותה בהלחם, דהלא גם בלעדיו היה הלחם ראוי לאכילה ומתקיים, ורק יכול להיות שהיה קצת יותר קשה, אבל גם לחם קשה הוי מאכל. ואין לדמותו לבקבוק וכיוצא בזה שממש שומר את האוכל או המשקה שבלעדיו היה נשפך ונפסד".

ו. כוס של אליהו: ואין שותים ממנו.

1. אין דין טבילה.
- א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שס"ד) – "שאלה: כוס של אליהו לליל הסדר ושאר ימות השנה לא משתמשים בזה כמובן ואף בפסח לא משתמשים בזה רק שהוא מיוחד עבור כוס של אליהו האם חייב בטבילה. תשובה: אם בבוקר מקדשין עליו או שותים אותו יטבול בלי ברכה".
- הגר"א נבנצל שליט"א (שו"ת השואל ח"א סי' ס"ט) – "אם אין שותים ממנו - לא".
- ב) הגר"ש אבינר (שו"ת השואל ח"א סי' ס"ט) – "לא צריך להטביל כי לא שותים ממנו".
2. טבילה בלי ברכה.
- א) הגריש"א זצ"ל (תל תלפיות ח"ג עמ' נ"ב אות שס"ד, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות כ"ב) – "כשלא משתמשים בו לשום צורך אחר אלא לשם כך, והוא מחוץ לארץ שמצד עצמו טעון טבילה, יטבילו בלא ברכה".
- ב) שבט הלוי (תל תלפיות ח"ג עמ' נ"ב אות שס"ד).
- ג) מנחת אשר (ח"ג סי' ס"ב, דרכי הוראה ח"ז סי' ו' [עמ' פ"ח]) – "דיש להטבילו בלי ברכה".
3. טבילה עם ברכה.
- א) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (מוריה ניסן תשע"ח עמ' של"א אות רל"ה) – "כוס של אליהו גדול אע"פ שאין שותים מזה מ"מ טעון טבילה בברכה כיון שיכולים לשתות מזה".
- ב) הגר"ח ק"ק זצ"ל (אליבא דהלכתא חפ"ח עמ' צ"ו טור ג') – "שאלה: האם צריך להטביל כוס של אליהו כשאין שותה היין ורק מניח היין בכוס. תשובה: כן".
- ג) הגר"מ דייטש (מציון תצא תורה ח"א או"ח סוף הע' קצ"ט) – "שיש לטבול את הכוס עם ברכה".
- ד) חשוקי חמד (ע"ז דף עה:): – "שאלה. אדם שקנה לפני הפסח גביע מיוחד לליל הסדר בתור 'כוס של אליהו', גביע זה לא ישמש לשום דבר, ואף אדם בעולם לא ישתה ממנו, האם הוא חייב טבילה, כי אולי לא נחשב לכלי סעודה ופטור מטבילה. תשובה. מבואר במסכת ע"ז דף עה ע"ב שרק כלי סעודה חייבים בטבילה, וכן מבואר בשו"ע (יו"ד סימן קכ ס"א), ואם כן כוס זה, שהוא מיוחד לכוסו של אליהו, ולא שותים בו, אולי אינו צריך טבילה, משום שאינו כלי סעודה. אמנם יתכן שהכוס צריך טבילה, דלא גרע מכלים העשויים לקיום, דהיינו שלא שותים מכלים אלו, אלא שומרים בהם את היין, ואח"כ מוזגים את השתיה לכלי סעודה, דכתב הרע"א (בגליון השו"ע שם) דיש אומרים שצריכים טבילה, יעו"ש. אלא דאם נחייב אותו בטבילה מטעם זה, אי אפשר יהיה לברך על הטבילה, מכיון דהוי ספק אם צריך להטביל כלים אלו, כמבואר שם. ויעוין גם בבית יהודה (יו"ד סימן נב) שדן בדבר צלוחיות שלא שתו מהם באופן ישיר, אלא מזגו מהם לכלים אחרים, והעלה דלא בעי טבילה מכיון שהצלוחיות הוו ככלים העשויים לקיום, ולא לסעודה, יעו"ש. טעם נוסף יש להטביל את הכוס עכ"פ בלי ברכה, דלא גרע ממה שביאר בש"ך (שם ס"ק יא) את פסק הרמ"א שיש להטביל סכין שחיטה [בלי ברכה] אף על פי שאינו כלי סעודה, מפני שאפשר להשתמש בו לצורך מאכל. ואם כן ה"ה בענינו,

אפשר להשתמש בכוס זה גם לשימוש אחר. ולמעשה נראה שיש להטביל כוס זה עם ברכה, מאחר והרבה נוהגים, שיין זה שהיה בכוס של אליהו, משמש לקידוש ליום הפסח, דמכיון שנעשה ביין זה מצוה אחת, תיעשה בו מצוה נוספת של קידוש היום, ממילא נחשב הגביע לכלי סעודה, כי ממלאים בו יין לכוס של אליהו, ולמחרת שופכים ממנו לכוס של קידוש לשתיה, והגביע דומה לקדירה שמבשלים בו מאכל, ולא אוכלים ממנו אלא מוריקים אותו לצלחת וממנה אוכלים, בכל זאת הסיר נחשב כלי סעודה כי מבשלים בו את המזון אף על פי שאח"כ אוכלים אותו מתוך צלחת, כך גם בענינינו מוזגים יין לגביע של אליהו, ומתכננים שיין זה שנעשה בו מצוה תעשה בו מצוה אחרת, דומה הגביע לסיר הצריך טבילה. ויש להוסיף סברא נוספת שיתכן שלבסוף ישתמשו בכוס זה לשתיה, לכשימצא כוס יפה יותר, והרי כוס זה הוא כוס שראוי לשתיה. לכן נראה שצריך להטבילו בברכה".

(ה) אבני דרך (שו"ת השואל ח"א סי' ס"ט) – "אינני מבין מה הטעם שלא לטבולו והרי מניח בתוך הכוס יין, וכוונתו אחר כך לשתות את היין ולא להשחיתו (יש שמחזירים את היין לבקבוק ויש שעושים עליו קידוש למחרת בבוקר). ובידוע דבמה שמניחים אוכל יש לטבולו, אף אם אין אוכלים ישירות מהקערה, כגון צלחת חלוקה, וה"ה בזה".

ע"י אבני דרך (ח"א סי' קכ"ב) – "יש לטבול את הכוס של אליהו הנביא, ובכדי לצאת מספק האם יש לברך על טבילת הכוס, יטביל עמו דבר המחויב בברכה (ובברכה יכוון גם על הכוס)".

4. מראי מקומות – מים רבים (פרק ז' סעי' י"ב).

(א) אהל יעקב (סעי' קל"ה, ליל הסדר עמ' ק"ל הע' ה') – "גביע המיוחד לכוס של אליהו, נראה שאם אין בו שימוש אחר חוץ מלכוס של אליהו פטור מטבילה כיון דלא נחשב ככלי סעודה, אך מכיון שיש לחוש שאולי בעתיד ישתמש בזה לכוס רגיל, וגם יש אנשים שמשתמשים בכוס לקידוש בפסח, כדאי לטבולו בברכה כמו כל כוס שמשתמשים בו לשתיה".

(ב) מרכבות ארגמן (ח"ד סי' ל') – "זאת תורת העולה, כוס המיוחדת לאלהיה הנביא בליל הסדר צריכה טבילה בברכה, ולא מבעיא לסוברים שיש לשתות ממנה, וכן לסוברים שממנה מוזגים לשאר כוסות המסובין בליל הסדר עצמו או בקידוש שעושים למחרת בבוקר, אלא אף לשיטה שמחזירים היין מהכוס לבקבוק יש להטבילה בברכה, שכל הנוגע במאכל עצמו נקרא 'כלי סעודה', אף על פי שאין אוכלים ושותים ממנו. ואף אם המנהג מבורר אצלם להניח הכוס ולא לשתות ממנה כלל, יטבילוה כי עלולים לשתות ממנה ברוב הימים וישכחו שלא הטבילוה, אולם אז לא יברכו על הטבילה, או על הצד היותר טוב יברכו על כלי אחר שחייב טבילה ויפטרו בברכה גם כוס זו של אליהו הנביא".

ל] כיסוי הכלי - רמ"א (סעי' ה').

א. כיסוי קדירה צריך טבילה, משא"כ כיסוי שכופין על הפת לאפותו – הג' אשרי (ע"ז פרק ה' סי' ל"ה), "וכלי ברזל שכופין על הלחם לאפותו וכן שמישים עליה היורה אין צריך טבילה אבל כיסוי ברזל שמכסין בהן יורה או קדירה צריך טבילה", רמ"א (סעי' ה'), "וכן כיסוי שכופין על הפת לאפותו, אבל כיסוי קדירה צריך טבילה", בן איש חי (שנה ב' פ"א מ"ט אות י').

1. רק כיסוי קדירות שמבשלים [או כיסוי טיגון] שהבישול מפעפע למעלה ונוגע התבשיל גם בהכיסוי [אבל כיסוי כלים שאופין בהם אינם צריכים טבילה] – פ"ח (ס"ק ט"ו), לחם הפנים (ס"ק י"ג), בית לחם יהודה (ס"ק י"א), גר"א (ס"ק ט"ו), ערה"ש (סעי' ל"ב), "וכן כיסויים שעל המאכלות כמו כיסוי שעל הפת הרי אינו נוגע במאכל עצמו אבל כיסוי קדירות שמבשלים בהם צריך טבילה לפי שהבישול מפעפע למעלה ונוגע התבשיל גם בהכיסוי וכן כיסוי טיגון נ"ל דהוה ככיסוי בישול וצריך טבילה דגם טיגון מפעפע למעלה", טהרת ישראל (סעי' י"א), חלקת בנימין (ס"ק מ"ב, ס"ק מ"ד, "וכן כיסוי שמטגנין בה"), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תס"ג).

2. הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות י"ט, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ו') – "וכיסוי קדירה שמבשלים בה, אפילו אינו מפעפע למעלה, הכיסוי נחשב חלק מהכלי, כיון שהבישול נעשה גם על ידי המכסה".

3. מראי מקומות – חלקת בנימין (בי' סעי' ה' ד"ה וכן, עמ' ער"ה).

ב. כיסוי קדירה העשוי מחומר הפטור מטבילה.

1. מחמיר, נידון ככלי אחד עם גוף הכלי.

(א) מטבח כהלכה (פרק י"ב סעי' ח') – "כיסוי קדירה חייב בטבילה ... גם אם עשוי מחומר הפטור מטבילה לפי שנידון ככלי אחד עם גוף הכלי".

2. מיקל.

(א) הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונו' טהרת הכלים אות י"ג) – "כלי שחייב בטבילה שיש לו מכסה מחומר הפטור מטבילה, אין צריך להטביל את המכסה, ורק בכלי עם חלקים מחוברים שאין אפשרות להפרידם אמרינן שגם החלקים העשויים מחומרים פטורים מ"מ צריך להטבילם דאין טבילה לחצאין. אבל כאן הכיסוי הוא דבר נפרד, ולכן אם הוא עשוי מחומר פטור הרי הוא פטור. והיינו אפילו באופן שהכיסוי מסייע ליעודו של הכלי, כגון כלי שכובשים בו ירקות והמכסה מסייע שלא יישפכו וכדו', דמ"מ כיון שזה חלק שאפשר להפרידו, והוא עצמו עשוי מחומר פטור, ממילא אין צריך להטבילו. אכן אם המכסה מחובר תמיד לכלי, דהיינו שזה מכסה שמתרומם מצד אחד ומהצד השני הוא נשאר מחובר, בכה"ג יש להטבילו כיון שזה ממש כלי אחד".

ג. כיסוי מאכלים, שעשוי להגנה שלא יפול בהם דברים חיצוניים.

1. אין צריך טבילה.

(א) ערה"ש (סעי' ל"ב) – "מזה למדנו דכל בסיסי הכלים כמו הבסיס שמעמידין עליה המוליאור וכל כיוצא בזה א"צ טבילה וכן הבסיס של המאסינ"א וכן כיסויים שעל המאכלות כמו כיסוי שעל הפת הרי אינו נוגע במאכל עצמו".

(ב) חשב האפוד (ח"ב סי' צ"ט) – "דמדברי כולם נלמד, דכלים שמחזיקים בהם אוכלים או משקים צוננים, שאין הכיסוי בהם עשוי אלא להגנה שלא יפול בהם עפר או איזה מין לכלוך אחר, בכל כהאי גוונא אין הכיסוי צריך טבילה".
 (ג) חוט שני (טבילת כלים ס"ק ט"ו אות א', עמ' מא) – "כיסוי של כוסות וצלוחיות שתשמישן בצונן, אינו צריך טבילה".
 (ד) טבילת כלים (פרק י"א סעי' ס"ג) – "כיסוי כלי שאין מבשלים או מטנגים בו - אינם צריכים טבילה".
 2. טבילה בלי ברכה.

(א) אג"מ (אהלי ישרון ח"א פרק ג' הע' ס"ח) – "משום דשומרים האוכלים שלא יפלו מהכלי".
 (ב) אהלי ישרון (ח"א פרק ג', סוף עמ' מ"ד).

3. אם המכסה מועיל לאוכל או משקה עצמו, צריך טבילה.

(א) הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות כ', אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ז' [לכאורה לשיטתו לעיל, בכיסוי הכלי]) – "מכסה או פקק של כלים ובקבוקים, שאינו מחובר לכלי, אם המכסה מועיל לאוכל שלא יתקלקל (דהיינו שלא יהא קלקולו מעצמו של המאכל), כגון פקק של משקה מוגז או של יין, שמתנדף ללא כיסוי, יש לפקק דין כלי אכילה וחייב בטבילה. אבל בפקק השומר על האוכל (מאור הבא מבחוץ, ומקלקל המאכל) אין לו דין כלי אכילה, (-אלא שומר) ואינו טעון טבילה".

(ב) משמרת הבית (פרק ג' סעי' י"ג) – "מכסי כלי איחסון ובקבוקים - כיסוי בקבוק או כלי איחסון מאכלים אין טעון טבילה. אבל אם הכיסוי מועיל למשקה כגון מכסה משקה עם גז אף הכיסוי טעון טבילה".

(ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Does a glass or metal wine stopper (like a cork) need to be toiveled? How about a corkscrew? A can opener?

R' Y. Berkovits wrote: Yes, no, no.

ד. הטובל כלי בלי מכסה.

1. יכול לטבול בברכה.

(א) הגר"ח"ק זצ"ל (צהר חט"ו עמ' מ"א אות י', גם אני אודך בעניינים שונים ח"ב אות ק"ע) – "שאלה: אדם שטובל כלי בלי מכסה [כי המכסה נשבר או נאבד לו], האם יכול לברך על טבילת כלי, או לא, כיון שהכלי כעת רק חצי כלי [בלי המכסה], ומו"ר הגה"ח רבי ישראל שמואל אליעזר הלוי לרר שליט"א, אמר לי ראייה שזה כלי גם בלי מכסה ממשנה כלים (פרק י"ב משנה ג') שפליגי שם רבן גמליאל וחכמים אי כיסוי כלי חשיב ככלי או לא. עיי"ש והלכה כחכמים דאין כיסוי כלי חשיב כלי, ונמצא שעיקר הכלי הוא בלי המכסה, ויכול לברך על טבילת כלי. מה דעת הדר"ג שליט"א בזה. תשובה: יכול".

הגר"ח"ק זצ"ל (בית מתתיהו, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרי"ב) – "שאלה: מי שטבל כלי ללא המכסה אם יכול לברך על טבילת כלי. תשובה: כן".

(ב) באר שרים (ח"ו סי' ל"ח אות ח') – "בודאי מברך כן".

(ג) טבילת כלים כהלכתה (פרק י"ז סעי' כ"ג).

ה. הטובל מכסה בלי הכלי.

1. טעון טבילה בברכה.

(א) חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק י"ב אות ג', עמ' ל"ח) – "אם יטבול את המכסה לבד יברך עליו בנפרד".

(ב) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ג) – "שאלת: כשטובלים כסוי קדרה בלי הקדרה עצמה, האם מברכים. תשובה: כסוי קדירה שמבשלים בה על האש טעון טבילה ובברכה".

(ג) טבילת כלים כהלכתה (פרק י"ז סעי' כ"ג).

ו. נוסח הברכה בכלי עם מכסה.

1. עי' סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

2. מראי מקומות – זה השלחן (ח"א יו"ד סי' ק"כ, לישונו מובא לקמן).

1. חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ט"ו אות א', עמ' מ"א) – "כיסוי של כוסות וצלוחיות שתשמישן בצונן, אינו צריך טבילה".

2. חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ט"ו אות ב', עמ' מ"א) – "כלי שמשמש רק לחום כלי שני, צריך לחוש ולטבול".

3. חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ט"ו אות ג', עמ' מ"א) – "כיסוי של סיר פלא, יש לעיין אם דומה לכיסוי פת או כיון שיש שם רטיבות הוי ככיסוי קדירה".

לא [מעמיד: כלי עץ שיש לו חשוקים של ברזל מבחוץ שמעמידין אותו - סעיף ו'.

א. ראשונים.

1. אין צריך טבילה, שלא הולכים בתר המעמיד.

(א) תוס' (ע"ז דף עה: ד"ה והלכתא) – "והלכתא כסופו. היינו כלים שמחופין באבר מבפנים אבל אם מחופין מבחוץ וכן כלי עץ המחושקין סביב ברזל מבחוץ אפילו למ"ד הכל הולך אחר המעמיד אין צריכין טבילה כיון דאין משתמשין בהן דרך המתכת דכלי סעודה האמורים בפרשה היינו שמשמשין בהן".

(ב) רא"ש (ע"ז פרק ה' ס"א ל"ה) – "יש שהיו רוצין לומר שכלים שיש להם חשוקים של ברזל. כגון דלי שמעמידין אותו שצריך טבילה לפי שהכל הולך אחר המעמיד. ולא נהירא דמנ"ל דהלכה כרבנן דר' נחמיה בפרק במה אשה (דף ס א) דאמר הכל הולך אחר המעמיד. דילמא כר' נחמיה קי"ל דלא אזיל בתר מעמיד. דסתם משנה דבמה אשה מוקי התם כר' נחמיה. ועוד אפילו יהיה הלכה כרבנן דאזלי בתר מעמיד לא בעי טבילה כיון דאין משתמש במקום הברזל **לא הויא דומיא דכלי סעודה דמדין**".

(ג) טור (סעי' ו') – "חשוקים של ברזל שמעמידים אותו א"צ טבילה אפ"ל למי שהולך אחר המעמיד".

(ד) האגור (הל' הכשר הכלים ס"א אלף שי"ג) – "פסק מהרר"י מולך דאותם כלים המחשוקים בחשוקי ברזל אין צריכין טבילה כלל".

2. צריך טבילה.

(א) מהר"ם מרוטנבורג (ספר סיני וליקוטים סימן רצט [תתתצז]), הו"ד במרדכי (ע"ז רמז תתנ"ט) – "ואשר שאל אדוני על דלי של עץ וחישוקין שלו ברזל (כ"י) [אי] אזלינן בתר המעמיד לענין טבילה כמו לענין טומאה או לא. [נראה] **דאין חילוק ביניהם** לענין זה. תדע כדאמרינן פ"ק דשבת (טו, ב) גבי כלי זכוכית הואיל ותחילת ברייתו מן החול שויה רבנן ככלי חרס, ופריך אלא מעתה לא יהא טהרה במקוה אלמה תנן ואילו חוצצין בכלים הזפת והמור בכלי זכוכית וכו', ומשני הכא במאי עסקינן שניקבו (והתיר) [והטיף] לתוכו אבר, אמר רשב"ג יהודה בן שמוע מטמא משום ר' מאיר כו' אלמא דמדמינן [טבילה לטומאה לענין הלך אחר המעמיד".

3. טבילה בלי ברכה.

(א) מהרי"ל (מנהגים הל' גדה אות י"ד) – "וכן הצריך טבילה לקערות עץ שנסדקו ונקשרו בחוטי ברזל, וכן לדליים עץ המחשוקים בברזל, משום דהברזל מעמיד הכלי ונחשב כאילו כולו של ברזל, אך לא הצריך ברכה".

(ב) עי' מהרי"ל (ס"א נ"ט) – "[הנהו דליים המחשוקים] ברזל מהר"ם מצריך להו טבילה בתשובה במרדכי וסמ"ק דפטר דאין משתמשין במתכת כדמפרש שם בהדיא, ואין החשוקים כלי סעודה אלא לבוש בעלמא עביד. ואילו היו הנסרים של הדליים מחוברים יפה מה לו לחשוקים, אבל כוסות מודרון קמשתמש דרך הכסף ולכך מתכוונים לנוי ולשתות מתוך (דרך) הכסף, והכסף ממסמרות עשוי לסתום נקב וע"י הכסף מקבל רביעית, אבל קבלת בדליים הוא העצים, ואפ"ל אם יעברו המסמרות עד מעביר הוא אינו צריך לכך דכל (הדליים) [הדלי] סתום ע"י עץ וכוסות של כסף ועץ בתוך הכסף, [הכסף] עצמו כלי והכוס עץ בתוכו. הא למה זה דומה הנותן כוס של עץ בתוך של כסף או מתכת, ולכך יש מחמירים, אבל החשוקים אינן כלי סעודה ושתייה כלל".

(ג) או"ה (כלל נ"ח דין פ"א, דין פ"ב) – "ובסמ"ק כתב דליים המחשוקים ברזל אף על גב דהמעמיד הוא של ברזל אין צריך טבילה מאחר שאין משתמשין דרך הברזל. ובמרד"ל פ' בתרא דעבודה זרה פסק בשם מהר"ם לחיוב: ומאחר שהברכות אין מעכבות וגם יש לחוש לברכה לבטלה ראוי לטובלו בלא ברכה".

ב. פוסקים.

1. אין צריך טבילה, שלא הולכים בתר המעמיד.
  - (א) מחבר (סעי' ו'), [אמנם עי' ב"י סוף ס"ק ז', כדפריך הט"ז והש"ך. וכ' הפר"ח והגר"א, דחזר כאן בש"ע ממה שפסק שם].
  - (ב) ב"ח (ס"ק ו').
  - (ג) ט"ז (ס"ק ח'), ס"ק ט'. כדאי' בחלקת בנימין ציונים ס"ק קמ"ב).
  - (ד) פר"ח (ס"ק ט"ז) - לשונו מובא לקמן.
  - (ה) גר"א (ס"ק ט"ז).
2. טבילה בלי ברכה.
  - (א) לבוש (סעי' ז') – "אבל כלי של עץ המסובב בחוץ בחשוקי כסף או חשוקי ברזל, אף על פי שמעמידין את הכלי ומחזקין אותו, כיון שאין המשקה או המאכל נוגע במתכות אלא בעץ אין צריך טבילה, גם בכלים אלו יש מטבילין אותן בלא ברכה, משום דמספקין אי אזלינן בתר המעמיד ולא בתר עיקר הכלי ואם כן הוי הדין איפכא".
  - (ב) ש"ך (ס"ק י"ב, עי' ס"ק י"ג) – "אינו טעון טבילה. צ"ע דבב"י פסק הלכתא דיש לטובלו בלא ברכה דמספקא לן אי אזלינן בתר המעמיד או לא ומביאו ד"מ במסקנתו וכ"כ בסוף הלכות טבילות של מהרי"ל דיש לטובלו בלא ברכה וכ"כ האו"ה כלל נ"ח דין מ"ט דיש להטבילין בלא ברכה או עם כלים אחרים".
  - (ג) לחם הפנים (ס"ק י"ד).
  - (ד) בית לחם יהודה (ס"ק י"ב, ס"ק י"ג).
  - (ה) באה"ט (ס"ק ח').
  - (ו) חכ"א (כלל ע"ג סעי' י"א) – "וכלי עץ שיש לו חשוקים של ברזל מבחוץ שמעמידים אותו יטבול בלא ברכה (סעיף ו')".
  - (ז) זבחי צדק (ס"ק ל"ז).
  - (ח) עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' ח').
  - (ט) טהרת ישראל (סעי' י"ד).
  - (י) חוט שני (טבילת כלים ס"ק ט"ז, עמ' מ"ב)
3. מראי מקומות – פרישה (ס"ק י"א), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק כ"א), חלקת בנימין (ס"ק מ"ה, ס"ק מ"ח, בי' סעי' ו' ד"ה שמעמידים [עמ' רע"ז]).
4. **האם יש חילוק בין מצופה בחוץ באבר [שיטבלנו בלא ברכה] לבין כלי עץ שיש להם חשוקים של ברזל [שא"צ ברכה]**.
  - (א) אין חילוק, ושניהם אי"צ טבילה.
  - (1) עי' ערה"ש (סעי' כ"ח, עי' סעי' ל"ז), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק נ"ג) – "וי"א להיפך דאפילו רק מצופה מבחוץ טעון טבילה לפי שלא חילקו חכמים בין מצופה מבפנים למצופה מבחוץ [מרדכי בשם ראבי"ה] וגם כיון שהרמב"ם פסק דאזלינן בתר מעמיד כמ"ש

וכתבו שיש לטובלם בלא ברכה [ב"י בשם הרי"ף] אך רבינו הרמ"א לא חשש לדיעה זו ולא הביאה וגם רבינו הב"י שכתב בסעיף ו' כלי עץ שיש לו חשוקים של ברזל מבחוץ שמעמידים אותו אינו טעון טבילה עכ"ל לא חשש לדיעה זו והאחרונים חששו לדיעה זו וכתבו שיש לטובלם עם כלי אחרת הטעון טבילה ויברך [עי' ש"ך סק"ד וסק"ה] ולדבריהם החביות שלנו אם החשוקים של ברזל שקורין ריפין היה צריך טבילה ולא ראינו מעולם לנהוג כחומרא זו".

(2) ס' יהושע (פסקים סי' י"ט) – "ביו"ד סי' ק"כ בש"ך ס"ק ד' במרדכי כתב דאפילו אינו מצופה אלא מבחוץ באבר יטבלנו בלא ברכה עכ"ל יע"ש ואנכי תמה למה הביאו הש"ך כיון דקיי"ל שם סעיף ו' דכלי עץ שיש להם חשוקים של ברזל א"צ ברכה וע"ש גם בסעיף ז' דכלי עץ שיש לו חשוקי של ברזל דא"צ טבילה כיון דהמעמיד מבחוץ לכן בכלי כסף בכה"ג היכי דהמעמיד מבחוץ א"צ טבילה וכו' יע"ש וא"כ כ"ש במצופה באבר מבחוץ דאין זה מעמיד כ"כ כמו כסף וברזל פשיטא דאם אינו מצופה רק בחוץ דאינו טעון טבילה וע"ש בט"ז ובש"ך ודו"ק".

(ב) יש לחלק.

(1) חלקת בנימין (סעי' ו' בי' ד"ה כלי, עמ' רע"ו) – "בכלי חרס המצופה בחוץ ... צריך טעם אמאי החמיר בההיא דלעיל וכן ראיתי גם בשו"ת ספר יהושע ... ונראה דכלי מצופה דינא אחרינא הוא לגמרי דהנה מקור שיטה זו להחמיר במצופה בחוץ הוא במרדכי בשם אבי העזרי שכתב דמאי דאמרינן בגמרא מאני דקוניא ... וביאור דבריו ... דעיקר דין טבילת כלי קוניא הוא רק מדרבנן וטעם הגזירה זו דנראה משום דכלי המצופה מתכת מיחזי ככלי מתכת משו"ה הצריכו בו טבילה [וכסברא זו הוזכרה ברא"ם סימן מ"ג וכן משמע בדברי המאירי ע"ה ב' ד"ה כלי] וס"ל לראב"ה דבגזירה זו לא חילקו חכמים בין מפנים למבחוץ ובזה החמיר הרמ"א כוותיה, וכ"ז לענין כלי מצופה משא"כ בעניננו בכלי עץ שיש לו חשוקים של ברזל לא שייכא גביה גזירה זו ... וכן משמע במרדכי גופיה ... וכ"ז דלא כמו שמבואר בערה"ש".

ג. כלי שפטור מטבילה שמחובר ע"י מסמרים (nails, screws): האם זה נחשב כמעמיד מתכת.

1. דף שעורכין עליו שמחברין הדפין זל"ז ע"י שליבות שמתחזק במסמרים.
    - (א) בית יהודה (יו"ד סי' נ"ו) – "ומה שיש להסתפק בזה הוא בדף עצמו שעורכין (עליו) שמחברין הדפין זה לזה על ידי שליבות של עץ שמחזקים במסמרים מי אמרינן דאזלינן בתר הדפין או נזיל בתר המסמרי' דהמסמרים הוו מעמיד ולמ"ד אזלינן בתר המעמיד צריך טבילה ואפילו לדעת הרא"ש והתו' שכתבו בכלי עץ שיש לו חשוקי של ברזל דאף למ"ד אזלינן בתר מעמ' א"צ טבילה כיון שאין משתמש במתכת והכא שאני דהרי העיסה נערכת על המסמרים ... וכעת צריך עיון".
    - (ב) מיקל: אינו צריכה טבילה.
    - (1) יד אפרים (על המחבר סעי' ז'), הו"ד בדר"ת (ס"ק ס"ג) – "בית יהודה ... ולפענ"ד דאין זה קרוי משתמש במתכת בשביל שהמסמר תחוב ונוגע לעיסה ולא ראינו מי שהצריך טבילה כלל".
    - (2) זבחי צדק (ס"ק מ"ו).
    - (ג) מראי מקומות.
  - (1) טהרת ישראל (סעי' י"ד) – "וכן הדף שעורכין עליו שמחברין הדפין זל"ז ע"י שליבות שמתחזק במסמרים המיקל לאחרים דאצ"ט אין לערער עליו והמחמיר תע"ב".
  - (2) חלקת בנימין (סעי' ז' בי' ד"ה והם, עמ' רפ"א) – "בשו"ת בית יהודה ... והעתיקו גם בהגהות יד אפרים ... ולא ידענו אמאי לא העירו הפוסקים הנ"ל מדברי הרמ"א כאן שלכאורה זהו ממש כצורת כלי המתוקן ביתדות של ברזל וא"כ דף זה היכי דמי אם אפשר לערוך על הדף בלא המסמרים א"כ מבואר ברמ"א דא"צ טבילה ואם א"א להשתמש בו בלא המסמרים א"כ מפורש להיפוך דבעי טבילה ואולי שאני דף זה דלעולם א"א לעשות דף גדול כ"כ בלא מסמרים אלא דכל הדפים הקטנים ראויים לערוך עליהם על כל א' בפ"ע וממילא לא דמי לרישא דהרמ"א משום דדף הגדול א"א להשתמש בו בלא המסמרים וגם לא דמי לסיפא משום דכל דף לעצמו הוא כלי הראוי לתשמיש בלא המתכת ומ"מ אם נתכוונו הפוסקים הנ"ל לכך אכתי הו"ל לאתויי דברי הרמ"א ולפרש החילוק ועיי"ן".
  - (3) טבילת כלים כהלכתה (פרק ד' סוף הע' י') – "בית יהודה ... נראה דשם איירי בכלי שראוי לשימוש אף בלא המסמרים, וכן משמע ביד אפרים ובזבחי צדק (שם)".
2. טבילה בלי ברכה. [אמנם, אם נראים המסמרים מבפנים, י"ל דצריך טבילה בברכה].
    - (א) דר"ת (ס"ק ס"ג) – "עי' בשו"ת בית יהודה ... ועי' ביד אפרים ... ועי' בס' יד יוסף על האו"ח בקונט' הלכות טבילת כלים שבסוף הלכות יום טוב סוף אות ז' ובספרו דברי יוסף חלק ג' סי' תתל"ג שהעלה דכלי המתוקן ביתדות הוא ספיקא דדינא אי צריך טבילה ע"כ צריכה טבילה בלא ברכה עיי"ן שם".
    - (ב) הגריש"א זצ"ל (מנשים באהל יו"ד אות מ"ג) – "אבל כלי פלסטיק שחיברוהו ע"י מסמרים חייב בטבילה ככלי מתכת מדין מעמיד, ויטבול בלי ברכה".
    - (ג) חוט שני (טבילת כלים סוף ס"ק ט"ז, עמ' מ"ב) – "כלי המחובר במסמרים אע"פ שאינם נראים כלל אלא בלוע בתוך העץ, דינו כחשוקים של ברזל מבחוץ דטובל בלא ברכה".
    - (ד) חלקת בנימין (סעי' ז' בי' ד"ה והם, עמ' רפ"א) – לשונו מובא לעיל.
    - (ה) טבילת כלים כהלכתה (פרק ד' סעי' ו') – "רוב הפוסקים".
    - (ו) אהל יעקב (סעי' קל"ב, סעי' קצ"ה) – "אע"פ שאין טובלים כלים מפלסטיק, מ"מ בכלי פלסטיק שחיברוהו על ידי מסמרים וברגים חייב בטבילה ככלי מתכת מדין מעמיד, ויטבול בלי ברכה".
  3. מראי מקומות – מהרי"ל (סי' נ"ט, לשונו מובא לעיל).

(א) טבילת כלים (פרק י"א סעי' מ', הע' ל"א*), הו"ד הבית היהודי (ח"ט סי' ל"ח סעי' כ'), ועל פי התורה (ויקרא פרק א' סעי' ל"ב), ואהל יעקב (הל' מליחה סי' ס"ט סעי' ז') – "דף עץ שעורכים עליו עיסה, או שחותכים עליו ירקות, או שמולחים עליו בשר, וכל כיוצא בזה ... אם הוא עשוי משליבות המחבורות במסמרים (כעין סולם), והמאכל נוגע במסמרים, יטבילו בלא ברכה. [בית יהודה ... וביד אפרים ... ובזב"צ ... ובדרכ"ת ... יד יוסף ... ובטהרת ישראל"].

ד. להיפך: כלי מתכת שמעמיד בכלי עץ [כלי שחייב בטבילה מעמיד ע"י חומר שאינו חייב בטבילה].
1. עי' לקמן.

לב חלק מהכלי חייב בטבילה: כוס של כסף מחובר בכלי עץ, ולהיפך - סעיף ז'.

א. טור (סעי' ז') – "כתב בספר המצות כוס של כסף מחובר בכלי עץ צריך טבילה כיון שמשמש בשל כסף אבל מבחוץ לא אף על גב דמעמיד ויש מחמירים להטבילו בלא ברכה".

1. מה הצורך.

2. על איזה ציור הולך ה"יש מחמירים".

ב. היינו שהחיצון מעמיד את הפנימי, וברישא המתכת מבפנים [וכוס של כסף לאו דוקא, רק חתיכות של כסף והעץ מבחוץ מקיפן ומחברן], ו"יש מחמירין" אתרווייהו קאי, בין הוא של כסף ומעמידו של עץ בין הוא של עץ ומעמידו של מתכת.

1. ב"י (ס"ק ז'). [מפרש הפר"ח: שרק חזר בשו"ע על הפסק שכ' בב"י, שיטבילונו בלי ברכה, אלא לא חיישינן למעמיד כלל] – "ברישא קאמר דכוס של כסף שהוא עומד על ידי כלי עץ המקיפו סביב ומחברו כדפרישית שצריך טבילה כיון שמשמש בשל כסף וכדאמרין גבי כלי עץ שיש לו חשוקים של ברזל שמעמידין אותו והדר קאמר אבל מבחוץ לא אף על גב דמעמיד כלומר דוקא כשהכסף מבפנים והעץ מבחוץ הוא צריך טבילה אבל אם הכסף הוא מבחוץ והעץ מבפנים אף על פי שהכסף מעמיד את העץ כמו אותו כלי עץ שמעמידין אותו חשוקי הברזל אינו צריך טבילה דהכל הולך אחר המקום שמשמש בו המשקה שאם המקום הוא מתכת אף על פי שמעמידו עץ טעון טבילה ואם המקום הוא עץ אף על פי שמעמידו מתכת אינו טעון טבילה דלא חיישינן למעמיד כלל וזה הפירוש נראה עיקר. ומ"ש ויש מחמירין להטבילו בלא ברכה. נראה דאתרווייהו קאי בין הוא של כסף ומעמידו של עץ בין הוא של עץ ומעמידו של מתכת דמסקא להו אי נקטינן כר"מ דאמר בתר מעמיד אזלינן אי כדברי התוספות והרא"ש דסברי דלא אזלינן בתר מעמיד ולפיכך מחמירין להטבילו בלא ברכה מספק והכי נקטינן".

2. לבוש (סעי' ז') – "וכן כוס של כסף שהוא מחובר בעץ, כגון שעשאו עץ סביבו מבחוץ כדי להחזיקו ולהעמידו, אף על גב שהעץ הוא המעמיד, כיון שהמשקה נוגע בכסף צריך טבילה, וכל שכן אם הוא קבוע ברגל של עץ שצריך טבילה. אבל כלי של עץ המסובב בחוץ בחשוקי כסף או חשוקי ברזל, אף על פי שמעמידין את הכלי ומחזקין אותו, כיון שאין המשקה או המאכל נוגע במתכות אלא בעץ אין צריך טבילה, גם בכלים אלו יש מטבילין אותן בלא ברכה, משום דמסקין אי אזלינן בתר המעמיד ולא בתר עיקר הכלי ואם כן הוי הדין איפכא, על כן מטבילין שניהם בלא ברכה".

3. פר"ח (ס"ק ט"ז) – "אף על פי שבב"י [עמוד סה ד"ה ומ"ש] פסק דבין הוא של כסף ומעמידו של עץ בין הוא של עץ ומעמידו של מתכת שיטבילונו בלא ברכה, משום דמסקא לן אי אזלינן בתר המעמיד או לא, בכאן חזר בו ופסק כסברת התוספות [עבודה זרה עה, ב ד"ה והלכתא] והרא"ש [שם פרק ה סימן לה] שכתבו דאפילו לרבנן דאמרי בפרק במה אשה [שבת ס, א] הכל הולך אחר המעמיד, הכא אין צריך טבילה, כיון דאין משתמשים בהם דרך המתכת. ולפי זה בדין כוס של כסף מחובר בכלי עץ שפסק בסמוך [סעיף ז] שצריך טבילה ומשמע דצריך ברכה, מיירי אפילו בכלי שאולוי העץ לא היה הכוס מתוקן כלל והעץ הוא מעמידו. וזהו כפירוש שני שפירש בב"י [שם ד"ה כתב] בכוננת סמ"ק [סימן קצט] דלא חיישינן למעמיד כלל אלא הכל הולך אחר המקום שמשתמשים בו ודלא כהש"ך ס"ק (י"א) [יג] שלא כיון יפה ע"ש, וכן עיקר".

4. גב"א (ס"ק י"ז, כדאי' בחלקת בנימין ציונים [ס"ק קמ"ז, ס"ק קמ"ח]) – "וחזר כאן ובס"ו ממה שפסק בב"י ואחז שיטת התוס' ועבה"ג".

א. באר הגולה (ס"ק י"ג) – "טור בשם ספר המצות. בכאן סתם המחבר שצריך טבילה וברכה, ולא כדעת ה"יש מחמירים לטובלו בלא ברכה שהביא הטור, ודלא כמו שכתב בספרו ב"י להטביל זה והנזכר בסעיף ו' בלא ברכה".

ג. מיירי בכוס בתוך כוס, אלא שהכלי שבחוץ בולט קצת מעל הכלי שבפנים באופן שמקצת החוץ נראה בפנים ומשתמש בו. ולכן אם המתכת בחוץ יש צד להחמיר. וה"יש מחמירים" הולך רק על הסיפא, כשמתכת בחוץ.

1. ט"ז (ס"ק ט) – "נראה דהטור פירש דברי הסמ"ק שמיירי בכלי תוך כלי שכן הוא בסמ"ק בהדיא כלי כסף בתוך כלי עץ והוא בענין שהחיצוני נראה קצת גם בפנים ע"כ שפיר יש עליו שם מעמיד כהיא דרבי מאיר פרק קמא דשבת דלעיל אלא דס"ל להסמ"ק דלא אזלינן בתר החיצון שהוא מעמיד אלא בתר עיקר התשמיש שהוא כלי גמור רק שקצת נראה כלי החיצוני בפנים ועל זה אמר שיש מחמירין באם החיצון של כסף והוא מעמיד גמור לטובלו אבל אין להחמיר ולברך אבל ברישא שהפנימי של כסף ושם עיקר התשמיש בשל כסף ודאי צריכה טבילה בברכה דכל שמשתמשין באותו פנימי אין במעמיד כח לבטל ולפטור אותו מטבילה וכן בסמ"ק שבידינו כתוב בהדיא ויש מחמירין להטביל היכא דמעמיד בלא ברכה שמע מיניה דקאי אהאי לחודיה".

ד. רישא מיירי בכוס של כסף מתוקן מצד עצמו [ולא במעמיד] ומחברו לכלי עץ כדי לייפותו ולחזקו.

1. ש"ך (ס"ק י"ג) – "צריך טבילה כו'. משמע וצריך ברכה ואף על גב דבב"י פסק בכוס של כסף ומעמידו של עץ דיש לטובלו בלא ברכה י"ל דהתם אי לאו העץ לא היה הכוס מתוקן כלל והעץ הוא מעמידו אבל הכא מיירי שהכוס הוא כהלכתו רק שהוא מחובר בכלי עץ".
2. באה"ט (ס"ק ט') – "הש"ך".
3. חכ"א (כלל ע"ג סעי' י"א) – "וכוס של כסף שהוא עשוי כתיקונו רק שהוא מחובר בכלי עץ טעון טבילה אבל אם לא היה העץ לא היה הכוס מתוקן כלל והעץ הוא מעמידו מטביל בלא ברכה".

ה. כלי שחייב בטבילה שהמעמיד שלו הוא חומר שאינו חייב בטבילה: בענין ברכה - תלוי במחלוקת לעיל.

1. מטביל בברכה, שהכל הולך אחר המקום שמשמשים בו – פר"ח (ס"ק ט"ז, לשונו מובא לעיל), גר"א (ס"ק י"ז).
2. אינו מטביל בברכה אא"כ הכלי מתוקן בלי המעמיד – ש"ך (ס"ק י"ג, לשונו מובא לעיל), לחם הפנים (ס"ק ט"ו), באה"ט (ס"ק ט'), חכ"א (כלל ע"ג סעי' י"א, לשונו מובא לעיל), זבחי צדק (ס"ק ל"ח), ערה"ש (סעי' ל"ח).
3. מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק מ"ח).

ו. כלי מתכת שבחוץ בולט קצת מלמעלה לכלי עץ שבפנים באופן שמקצת המתכת נראה בפנים ומשתמש בו.

1. טבילה בלי ברכה – ט"ז (ס"ק ט'), חלקת בנימין (ס"ק מ"ט).
2. להיפך: אם החיצון של עץ ובולט למעלה.
- א) טובלו בברכה – ט"ז (ס"ק ט'), חלקת בנימין (ציונים ס"ק קנ"ד, "דהאיכא כלי מתכת גמור גם בלא העץ").

לג מגש שחותכים עליו חלות שעשוי מזכוכית ומעץ [challah board].

א. חייב בטבילה [עם ברכה].

1. הגרי"ש זצ"ל (וישמע משה פ' תרומה שנת תשע"ח עמ' ב') – "וכן העיד הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א בשם מו"ח הגרי"ש אלישיב זצוק"ל".
2. שבט הלוי (וישמע משה פ' תרומה שנת תשע"ח עמ' ב') – "וכן הסכימו כל תלמידיו של הגאון בעל שבט הלוי זצוק"ל, שכן הורה השבט הלוי בחיים חיותו, ה"ה הגאונים רבי מרדכי גרוס, רבי משה שאול קליין, רבי שלמה זלמן אולמן, רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א".
3. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שנ"ג) – "מגש חלה שעשוי מזכוכית על גבי עץ יפה האם צריך טבילה. תשובה: כן".
4. אבני ישפה (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קפ"ח) – "כיום מוכרים בחנויות מגש לחלות לשבת העשוי מזכוכית. התחתית היא קרש ועליה לוח זכוכית. ויש גם זכוכית ללא קרש מתחתיה. ונשאלתי אם צריך להטביל את הכלי הזה או לא. ואמרת שנראה לי ברור שכלי זה חייב בטבילה שהרי הוא כמו צלחת שאוכלים עליה. ואף כאן כיון שמניחים עליו את החלות של שבת ולוקחים ממנו לאכול, הרי זה נחשב כלי אכילה. ואף שאין לכלי הזה תוך שהרי הזכוכית היא זכוכית ישראל כמו קרש, אין זה משנה שהרי כך עושים כלי ללחם שהוא דבר יבש ואינו צריך תוך שהרי אינו עשוי עבור נזלים אלא עבור דבר יבש. וגם אם יש לו קרש שעשוי מעץ כבסיס לזכוכית, בכ"ז נראה שהוא חייב בטבילה כיון שהזכוכית עומדת מצד עצמה ואינה נופלת בלי הקרש, אלא הקרש מוסיף נוי למגש וגם נעשה יותר יציב וגם שומר עליו משבירה. ומה שהפוסקים כתבו בבסיס מעץ הוא במקום שאינו עומד בלי הבסיס, אבל כאן הזכוכית עומדת גם בלי הקרש וממילא אין לקרוא לזה בסיס. וכן נראה מדברי הש"ך יו"ד סי' ק"כ ס"ק י"ג שכתב בענין כוס של כסף שמחובר בכלי עץ וצריך טבילה שמוזכר שם בשו"ע סעי' ז' וכתב וז"ל: משמע וצריך ברכה ואע"ג דבב"י פסק בכוס של כסף ומעמידו של עץ דיש לטובלו בלא ברכה י"ל דהתם אי לאו העץ לא היה הכוס מתוקן כלל והעץ הוא מעמידו אבל הכא מיירי שהכוס הוא כהלכתו רק שהוא מחובר בכלי עץ עכ"ל. וזה דומה למגש עץ עם הזכוכית לחלות. ולכן נראה שהכלי מזכוכית שמשמשים בו לחתוך עליו לחם, בין אם יש מתחתיו קרש מעץ או שאין קרש מעץ, בכל אופן צריך להטביל את הזכוכית עם ברכה ככל כלי של סעודה".

5. שבט הקהתי (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קפ"ח) – "שיש לטבול את זכוכית ביחד עם העץ".

6. הגר"י טשזנר שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קפ"ח) – "כלי עץ אינו צריך טבילה, אבל כלי זכוכית צריך טבילה, וגם אם רק חלק מהכלי חייב, צריך לטבול את כל הכלי. ובפרט כאן שהזכוכית הוא עיקר הכלי, והוא גם הנוגע במאכל. וצריך לטבול את כל המגש, העץ עם חלק הזכוכית כמו שהוא שלם, ולא לפרק אותו לחלקיו לפני הטבילה. ואם בזמן הטבילה חדרו מים מתחת לזכוכית יש להפרידו מהעץ לאחר הטבילה ולייבשו היטב (כדי שלא תתקלקל בגלל הרטיבות) ואז לחזור ולחבר הכל יחד".
7. הגר"ע אויערבאך שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קפ"ח ד"ה ובעל).
8. מעדני אשר (אהל יעקב) – "לגבי הטבלת טס עץ שמודבק עליו זכוכית לשם יתוך חלות, נלע"ד דהכלי המשמש את האוכל הוא הזכוכית ואילו הטס הוא רק קישוט לכלי, ולכן הוא חייב טבילה בברכה, והי זה דומה לריחיים של פלפלים המוזכר ברמ"א (סימן ק"כ סעיף ז'), עי' מה שכתבתי בזה במעדני אשר או"ה (סימן קנ"ד אות א'). ויכול להטבילם כהם מחוברים".
9. וישמע משה (ח"ג פ' תרומה עמ' ב') – "וכן הורו הגאונים רבי נפתלי נוסבוים, רבי מנדל שפרן, רבי שמאי גרוס שליט"א. ואמר הגר"מ שפרן דלא גרע מסכין שאף הוא כלי שאין לו בית קיבול וחייב בטבילה מדינא".

ב. אין צריך טבילה.

1. עי' הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות כ"ה) – "מגש המיועד להנחת החלות, ועשוי ממשטח זכוכית המורכב על גבי עץ, מסתבר שאפשר להקל שלא להטבילו, משום שפשוטי כלי זכוכית טהורים וילפינן לדיני טבילת כלים מדיני קבלת טומאה, ובצירוף מה שנוהגים להקל שלא להטביל שולחנות ממתכת. [ומיהו אכתי יל"ע באופן שחלק מהמגש עשוי מכסף, דאולי סגי בזה כדי לחייב את כל המגש בטבילה. ואף באופן שחלקי הכסף אינם נוגעים במאכל, מ"מ אפשר דכיון שחלקי הכסף נותנים חשיבות לכל הכלי, ממילא הכל יהיה טעון טבילה, אך יתכן דכיון שהכסף ניתן רק לנוי, אין זה מחייב את כל הכלי, כמו שמצאנו בדין ציפוי העשוי לנוי, ועדיין צ"ע]."
2. שואלין ודורשין (מציון תצא תורה ח"א יו"ד סוף הע' קפ"ח) – "לגבי מגש לחתוך עליו חלות לשבת קודש שעשוי מקרש מעץ ועל גביו חתיכת זכוכית שמצפה חתיכת כסף וכדומה, האם צריך טבילה. תשובה: מגש לחתוך חלות אין נוהגין להטבילו, כיון שלא נחשב לכלי, והוא בטל לשלחן, וגם בשלחן לא היו טובלים."
3. אמת להשיב (ח"א סי' ל"ג, עמ' ת"ד) – "מגש לחלות עץ מצופה זכוכית. יש ספק ספיקא להקל, א. שמא ציפוי זכוכית לא בעי טבילה. ב. שמא בעינן ציפוי לכל הכלי, ולכך כתב פרי חדש שלא לברך על טבילת ציפוי אלא אם כן זה מצופה פנימי וחיצוני, וכדעת הרמ"א."

ג. טבילה בלי ברכה.

1. הגרש"ן שלזינגר שליט"א (אהל יעקב) – "מגש לחתוך חלות עליו שעשוי מקרש של עץ ומעליו חתיכת זכוכית האם חייב בטבילה. תשובה: חייב בטבילה אבל לא יברך כיון שיש בזה גם עץ, ועץ הוא פטור מטבילה כט"ז (ס"ק ט') שמבואר כן שלא יברך, עי' שם."
2. עי' ודרשת וחקרת (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קפ"ח) – "האם חייבים לטבול מגש שחוחכים עליו חלות לשבת קדוש שהוא קרש מעץ עם זכוכית מעליו. תשובה: בענין טבילת מגש לחלות הנעשה מעץ וזכוכית מעליו, אם נעשה ונגמר על ידי גוי בודאי צריך טבילה בגלל הזכוכית, עי' שו"ע יורה דעה סימן ק"כ סעיף א', וסעיף ז' לענין כוס כסף מחובר בכלי עץ עי' שם, בש"ך ובט"ז, ובודאי גם העץ וגם הזכוכית הם עיקר הכלי, שהזכוכית שם כדי לחתוך החלה עליו, והעץ הוא רק ליופי, ולענין ברכה קבלתי ממור"ר הגר"ח פ"פ שיינברג זצ"ל שחברה בע"מ דינו כהפקר, ואין לברך על טבילת כלים שנקנו מחברה בע"מ, וידעתי שרוב פוסקי זמנינו חולקים עליו בזה, אבל צירוף יש כאן כשספק הוא אם נגמר הכלי על ידי גוי, ואם אין שותפים ישראל במפעל וכו', וסב"ל."
3. עי' באר חנוך הל' או"ה (או"ה ח"ב פרק נ"א אות ד' [עמ' שמ"ו]), הו"ד במציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קפ"ח) – "לגבי הטבלת קרש לחתוך עליו חלות אם בעינן טבילה או לא, דלכאורה נראה שאין צריך טבילה, א' דהרי עיקר הכלי הוא עץ שאינו מין שחייב טבילה, והכסף שעליו אינו אלא לנוי, ואינו תורם לשימוש הכלי, ודבר שהוא לנוי גרידא אין צריך טבילה. ואף שראוי לחתוך גם על הכסף, מ"מ אינו מיועד לזה מפני שיתקלקל. וגם הזכוכית שלמעלה אין לחייב בטבילה, היות שהוא רק להגן על הכסף, ולא יהא טפל חמור מהעיקר. ואעפ"כ נראה שנכון לטבול בלי ברכה, ומטעם דיש עדיין לומר דאף שהתפקיד של הדבר הוא העץ, מ"מ הרי עיקר שויות הכלי הוא היופי, דהרי עצם הקרש אינו שוה כלום לעומת מה ששוה הכסף, א"כ אף שהכסף אינו אלא ליופי, מ"מ לגבי השויות הוא עיקר הכלי, וא"כ יש לחייב כלי זה בטבילה מחמת הכסף שבו. ואפילו כשמצופה בפלסטיק שנמצא שאין האוכל נוגע בכלי גופא, מ"מ צריך טבילה כיון דהפלסטיק בטל לכסף, וכאילו האוכל נוגע בכסף, וכ"ש כשמצופה בזכוכית, שיש לטבול מחמת הזכוכית גופא. וכל זה אם כל החלקים עשויים בחו"ל, אבל אם יש חלקים שעשויים בארץ ישראל יתכן שהדין שונה. ולמעשה אופן טבילת כלי זה לכתחילה, הוא לטבול בשלמותו בלי לפרק הזכוכית או הפלסטיק. אמנם בדיעבד אם פירקו וטבל כל חלק בפני עצמו, עלתה לו טבילה."
4. הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי) - כיון שיש מעמיד של עץ, ונכלל בהגדר שאינו מתוקן בלי המעמיד.
5. מים רבים (פרק ז' סעי' י"ד) – "מגש לחלות, יש להטבילו בלא ברכה."

ד. מראי מקומות.

1. הגר"ח"ק זצ"ל (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קפ"ח, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' ת"ט) – "לגבי מגש לחתוך עליו חלות לשבת קודש שעשוי מקרש מעץ ועל גביו חתיכת זכוכית שמצפה חתיכת כסף וכדומה, האם צריך טבילה. תשובה: כדומה שאין צריך וצ"ע."
2. הגר"ח"ק זצ"ל (וישמע משה פ' תרומה שנת תשע"ח עמ' ב') – "שמגשים אלו חייבים בטבילה."
3. מנחת אשר (ח"ג סי' נ"ח) – "דבמגש שאכן יופסד ע"י טבילתו יש מקום להקל להשתמש בו ללא טבילה, אבל במקום שאין הפסד יש להטבילו בלא ברכה."

ה. הטעמים שלא לברך:

1. כיון שהמעמיד מעץ, נכלל בהגדר שאינו מתוקן בלי המעמיד. [הגר"י ברקוביץ שליט"א. א. משא"כ האבני ישפה].
2. נכלל בפשוטי כלי זכוכית, עי' המחלוקת לעיל. [עי' הגר"נ קופשיץ שליט"א, ומנחת אשר].
3. וגם צריך לברר מי עושה הזכוכית, נכרי או ישראל או חברה. [עי' ודרשת וחקרת].
4. נחשב כמו שלחן. [שואלין ודורשין, עי' הגר"נ קופשיץ שליט"א].
5. הזכוכית שלמעלה רק להגן על הכסף, ולא יהא טפל חמור מהעיקר [באר חנוך].

לד [רחיים של פלפלין.

- א. "רחיים של פלפלין, שבתוך העץ יש ברזל קבוע שטוחנין בו, צריך טבילה" – הג' מיימוניות (דפוס קושטא הל' מאכ"א פרק י"ז הל' ג'), רמ"א (סעי' ז'), חכ"א (כלל ע"ג סעי' י'), קיצור שו"ע (סי' ל"ז סעי' ט'), ערה"ש (סעי' ל'), עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' ט').

1. אבל התחתון המקבל התבלין אין צריך טבילה, דכולו עץ – הג' מיימוניות (דפוס קושטא הל' מאכ"א פרק י"ז הל' ג'), דר"מ (ס"ק ו'). ש"ך (ס"ק י"ד), כנה"ג (הג' ב"י ס"ק כ"ג), פ"ר"ח (ס"ק י"ח), לחם הפנים (ס"ק ט"ז), בית לחם יהודה (ס"ק י"ד), באה"ט (ס"ק י'), חכ"א (כלל ע"ג סעי' י'), קיצור שו"ע (סי' ל"ז סעי' ט'), זבחי צדק (ס"ק מ"א), ערה"ש (סעי' ל"ח), עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' ט'), חלקת בנימין (ס"ק נ"ב).
2. נ"מ: פוד פרוססור (mixer, food-processor) – מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' ת"ס).
3. הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ו', אשרי האישי יו"ד פרק ט' אות י"ג) – "כלים העשויים מחומר שאין צריך טבילה כגון פלסטיק, אבל יש בהם חלק עיקרי ממתכת כגון גוף חימום או סכין במיקסר וכיוצא"ב, צריך להטבילם בלא ברכה ... וכן הדין ברשת שמולחים עליה בשר שהמסגרת היא מברזל והשאר הוא מפלסטיק, שהברזל נחשב כמעמיד וחייב בטבילה".

ב. קשה: מאי שנא מסכין של שחיטה דסעי' ה' די"א שפטור מן הטבילה מפני שמשתמשים בו למאכל שאינו מתוקן לאכילה.

1. חכ"א (כלל ע"ג סעי' י') – "דיש לומר דרחיים של פלפלין שאני ששוחקין בו בשמים הראויים לאכילה וצריך עיון".
2. ערה"ש (סוף סעי' ל"ג) – "קשה דרבינו הרמ"א פסק בסעיף ז' דרחיים של פלפלין צריך טבילה ומקורו הוא ג"כ מהמרדכי והרי אין לך מחוסר תקון מן פלפלין שאין זה שום מאכל ולא תבלין אלא שנותנין אותם בתבשיל או בצלי ולמה צריך טבילה".
3. דרכ"ת (ס"ק ס') – "בהגהות לחה"פ מהגאון מקוטנא ז"ל שמתמה ע"ז דהא קיי"ל דפלפלין מקרי אינו ראוי לאכילה א"כ לא עדיף מסכין של שחיטה דא"צ טבילה משום דלא חזי לאכול בלא בישול כ"ש בזה דלא נחשב אוכל בעינא רק ע"י תערובות וכתב לכן נראה דעכ"פ אין מברכין על הטבילה וכן מכתשת של מתכת המיוחד לבשמים שאינם ראיים לאכילה בעינא דינא הכי אבל אם דכין בו גם מלח טעון טבילה בברכה דעל מלח מברכין שהכל כיון שיש עליו שם אוכל מקרי כלי סעודה והביא שם דברי רב גדול א' שהשיג עליו והוכיח דפלפלין אף על פי שאינם ראויין לאכילה בפ"ע רק ליתן טעם בתבשיל אפ"ה לענין זה נחשבים אוכלין שהכלים שלהם צריכין טבילה והאריך קצת בראיות וסיים העולה מכל זה נלפענ"ד דמכתשת של מתכת שממנו לוקחין תבלין ונותנין לתבשיל ודאי צריך טבילה בברכה ובריהיים של פלפלין הגם דמסתימת הש"ע משמע שצריך לטבלם בברכה מ"מ טוב להטבילם עם כלי אחרת ויעלת הברכה לשניהם אמנם אח"כ הביא עוד הג"ה חדשה מהגאון מקוטנא שדחה דברי הרב המשיג הנ"ל ומחזיק דבריו הראשונים דכלי של פלפלין בין מכתשת ובין ריחיים לא מקרי כלי סעודה כיון דהפלפלין אינו ראוי לאכול בפ"ע עיין שם".
4. חלקת בנימין (סעי' ז' ב' ד"ה וכן, עמ' רע"ח) – "בערה"ש הקשה דמאי שנא מסכין של שחיטה דס"ה די"א שפטור מן הטבילה מפני שמשתמשים בו למאכל שאינו מתוקן לאכילה ... נראה דפלפלין הואיל ונותנים אותו לתוך התבשיל גם על השלחן בתוך הסעודה א"כ שפיר חשיבי כמאכל מתוקן ... בדרכ"ת ס"ק ס' וע"ע בחכ"א ... ולענ"ד נראה דיש לסמוך על סתימת הרמ"א ושאר פוסקים לברך עליו וכמו שפסק בהדיא בפמ"ג וכן מוכח בהגר"א ובח"י רעק"א".

ג. מלחיה (salt shaker).

1. טבילה עם ברכה.
- א) דרכ"ת (ס"ק ס', כל לשונו מובא לעיל) – "בהגהות לחה"פ מהגאון מקוטנא ז"ל ... אם דכין בו גם מלח טעון טבילה בברכה דעל מלח מברכין שהכל כיון שיש עליו שם אוכל מקרי כלי סעודה".
- ב) הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו אות ז') – "אולם מלחיה וסיפולוקס נלענ"ד שהם ממש כלי סעודה וטעונים ברכה".
- ג) עי' טבילת כלים (פרק י"א אות קי"ד*) – "ממלחה (מלחיה): טעונה טבילה בברכה".
- ד) מים רבים (פרק ז' סעי' כ"ד) – "מלחיה [העשויה ממתכת], טעונה טבילה בברכה".
2. מראי מקומות – טבילת כלים כהלכתה (פרק ו' סוף סעי' ג').
- א) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות ל"ו, הע' נ') – "ומישהו שאל אם יש חיוב לטבול מלחיה, והשיב רבינו דיותר נראה שיש לטבול, ובעצם יש כך להחמיר, אולי בלי ברכה, אבל יש טענה לפוטרו, לטעון שמלח אינו אלא כתבלין, ואינו צריך טבילה. [כוונת רבינו דהנה בשו"ע יו"ד סימן ק"כ סעיף ז' כתב ברמ"א 'וכן רחיים של פלפלין שבתוך העץ וכו' צריך טבילה' רואים שגם כלי תבלין צריך טבילה, אמנם במלח יש לטעון דאין זה כשאר אוכל, דאין זה אלא כאבן, ואינו באמת דבר אוכל, ששייך לטעון שכליו נחשב ככלי סעודה]".
- אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות ס"ז, עמ' ר"ח) – "שאלו את רבינו איך הדין כשטובלים כלי של מלח האם יש להקפיד להסיר קצת חלודה או נייר שנמצא מהצד הפנימי של כיסוי הכלי. ואמר רבינו שאם הם דברים שאין מקפידים עליהם אין קפידא להסירם. ושאלו איך לטבולם, והשיב רבינו שיכולים להסיר הכיסוי, דאע"ג דדרך תשמישם כשהכיסוי עליהם, מ"מ זה נעשה לשים הכיסוי ולהסירו, וממילא יכול להסירו ואז יתמלא הכלי מים, ואז יטבילו, שבדרך זה בודאי שהכלי הצר יהיה טבול כהוגן".

ד. מעט ברזל בכלי עץ.

1. אין צריך טבילה, כיון שאינו נצרך להשתמשות הכלי – רמ"א (סעי' ז'), חכ"א (כלל ע"ג סעי' י"א).
2. משפך של עץ ויש בו שפופרת של ברזל.
- א) אין צריך טבילה – און"ה (כלל נ"ח דין פ"ז), דר"מ (ס"ק ו'), ש"ך (ס"ק ט"ו), פ"ר"ח (ס"ק י"ט), באה"ט (ס"ק י'), חכ"א (כלל ע"ג סעי' י"א), ערה"ש (סעי' ל"ח), עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' י'), חלקת בנימין (ס"ק נ"ה).
3. כלי ישראל שחיפן גוי.
- א) אין צריך טבילה.

1) פ"ר"ח (ס"ק י"ט) – "ומכאן יש ללמוד לכלים שלנו שמצפים אותם בבדיל על ידי גוי, שאין צריך טבילה, לפי שהכלי כבר הוא עשוי והצפוי של בדיל לא הוי מעמיד ומתבטל לגבי הכלי. וכן הוא המנהג ומנהגן של ישראל תורה היא. והרא"ם בתשובה חלק

א' סימן מ"ג הצריכן טבילה ולא נתחווירו דבריו. ועוד בלאו הכי לא צריכי טבילה משום דלא נקרא שם האומן עליהם ולא הוי דומיא דמעשה שהיה וכדלקמן בס"ק כ"ט ע"ש."

(ב) צריך טבילה.

1) רע"א (על המחבר סעי' א') – "כלים שהוטבלו ואח"כ ציפם באבר צריכים טבילה שנית. עי' מג"א (סי' תנ"א ס"ק כ"ז)".

(ג) טבילה בלא ברכה.

1) פמ"ג (או"ח סי' תנ"א מש"ז ס"ק ו') – "מחבת שחיפן עכו"ם בבדיל, הרא"ם ז"ל חלק א' [סימן] מ"ג דצריך טבילה, ופרי חדש שם [אות יט] חולק עליו, ושם כתבנו בכ"י דטובל בלא ברכה".

2) מ"ב (סי' תנ"א סוף ס"ק ע"ז) – "ואם האומן שציפהו הוא עכו"ם ראוי להטביל בלא ברכה".

3) מסגרת השלחן (על הקיצור שו"ע, סי' ל"ז ס"ק ג') – "פרמ"ג".

4) חלקת בנימין (סעי' ז' בי' ד"ה אבל, עמ' רע"ט).

לה [שואל כלי מנכרי - סעיף ח']

א. ע"ז (דף עה:): – "אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: לא שנו אלא בלקוחין וכמעשה שהיה, אבל שאולין לא".

1. רש"י (שם) – "וכמעשה שהיה. במדין שהיו חלוטין להם לישראל הכלים".

ב. שוכר כלי מנכרי.

1. אין צריך טבילה, שוכרים שוים לשאולים – רשב"א (תוה"ב הקצר בית ד' שער ד' ל"ב-ב'), "שאל כלים חדשים מן העו"ג או ששכרו ממנו משתמש בהן מיד ואינן צריכין טבילה, שלא חייב הכתוב טבילה אלא בשל ישראל, ככלי מדין שבזוזו ישראל איש לו, ושאלה ושכירות אינם קונים", מאירי (ע"ז דף עה: ד"ה כבר), טור (סעי' ח'), כל בו (סי' מ"ח ד"ה כלי חרש), או"ה (כלל נ"ח דין פ"ט), מחבר (סעי' ח'), לבוש (סעי' ח'), חכ"א (כלל ע"ג סעי' ב'), קיצור שו"ע (סי' ל"ז סעי' ה'), עמודי אש (קונ' דיני או"ה סי' י"ג ריש אות י"ז), ערה"ש (סעי' מ"ב), טהרת ישראל (סעי' י"ט), טבילת כלים (פרק ג' סעי' ט'), חלקת בנימין (ס"ק נ"ט, ציונים ס"ק קע"ו), פוסקים.

2. דעת הרדב"ז.

א) רדב"ז (סי' תצ"א) – "שאלת ממני אודיעך דעתי בישראל ששכר כלי גדול מן העכו"ם כדי להגעיל בתוכו כלי פסח אם צריך להטבילו או לא. תשובה לא ידעתי מקום לשאלה זו דאנן מכלי מדין ילפינן לה וכי היכי דהתם היו חלוטין לישראל אף כל כלי שהוא חלוט לישראל צריך טבילה אבל שאול או שכור אין צריך טבילה".

ב) רדב"ז (סי' ב' אלפים קי"ט, הל' מאכל"א פרק י"ז הל' ו') – "שאלת ממני אודיעך דעתי בשוכר כלי מתכות מן העכו"ם אם יכול להשתמש בהם בלא טבילה כיון שאינם חלוטין לישראל דומיא דכלי מדין: תשובה מסתברא לי שאינו יכול להשתמש בהם עד שיטבילם דקי"ל שכירות מכירה ליומי ולא דמי למשכנתא דאיכא למ"ד שאין צריך טבילה לפי שאינם חלוטין לישראל דהתם כל זמן שירצה הנכרי לפדותם יכול לפדותם אבל שכרות נחלט הוא לישראל כל זמן השכירות ולפיכך אני אומר דאפילו למי שנסתפק במשכנתא ופסק יטביל ולא יברך מודה הוא בשכירות דמטביל ומברך דמכירה ליומי הוא ובזמן תשלום השכירות הוי כאלו חוזר ומוכרו לעכו"ם. ואם קנה אותו מן העכו"ם קודם שיחזירונו אין צריך טבילה שכבר הטבילו ואם לא הטבילו כששכר אותו צריך להטבילו בשעה שקנה אותו שאז יצא מטומאת העכו"ם לקדושת ישראל".

ג) עמודי אש (קונ' דיני או"ה סי' י"ג ריש אות י"ז) – "הרדב"ז ... הרי שהיא בעצמו פסק שא"צ טבילה היפוך דבריו שבכאן ...".

לו [קנה כלי אוכל כדי לחתוך קלפים, והשאל לחבירו לצורך סעודה.

א. ראשונים.

1. אין צריך טבילה.

א) הג' אשרי (ע"ז פרק ה' סי' ל"ה) – "אבל אם לקחו חבירו לחתוך קלפין ולא לצרכי סעודה אין צריך להטבילו שהרי שאול הוא בידו".

2. צריך טבילה [בברכה].

א) או"ה (כלל נ"ח דין פ"ט) – "ואפי' אם לא נתחייב ראשון בטבילתם ממש כגון שלקחו למלאכתו והשני שואלו לסעודה דמ"מ נתחייב בידו דאילו היה הישראל ראשון עצמו רוצה לשמשו לסעודה אפי' עראי היה צריך להטבילו".

פוסקים.

ב. אין צריך טבילה.

1. עי' מחבר (סעי' ח') – "ויש מי שאומר".

א) אע"ג השו"ע כ' "יש מי שאומר", דמשמע שיש חולקים, זה אינו דלא מצינו חולק בדבר אלא דכן הדרך משום דדברי יחיד הם – בינת אדם (שער או"ה סי' ס"ה), "דהבית יוסף כתב בשם יש אומרים דאם קנאו ראשון שלא לצורך סעודה אין צריך טבילה ואף שכתב שיש מי שאומר משמע שיש חולקים זה אינו דלא מצינו חולק בדבר והרבה פעמים מצינו הכי בשולחן ערוך", זבחי צדק (ס"ק מ"ח).

ב) מראי מקומות - עי' או"ח סי' שי"א סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

2. עי' לבוש (סעי' ח') – "יש אומרים".

3. פר"ח (ס"ק כ"ב) – "ודלא כהש"ך והט"ז".

4. פּר"ת (סוף ס"ק י"א).
5. זבחי צדק (ס"ק נ') – "ולענין הלכה אנו אין לנו אלא דברי מרן ז"ל וא"צ טבילה כלל והמחמיר על עצמו ומטבילו תע"ב".
6. ערה"ש (סעי' מ"ג, סעי' מ"ה) – "והעיקר כדעיה ראשונה [פ"ח סכ"ב] ובפרט לפי מה שבארנו בסעיף מ' דגם הראשון אינו חייב בתשמיש עראי ע"ש ... **וכן המנהג הפשוט בכל תפוצות ישראל שלסעודות גדולות לוקחין כלי זכוכית וכלי ברזל ככפות ומזלגות וסכינים במחיר מעט בדרך שאלה ואח"כ מחזירין להחנונים ולא שמענו מעולם שיטבילו אותם ויש מפקפקין בזה אבל באמת אין כאן פקפוק כלל דכן הוא עיקר לדינא".**
7. שבט סופר (יו"ד סי' ס"ז) – "וצריך לומר דנהגו להקל עפ"י דברי הפר"ח שחולק על הש"ך וט"ז וכסתימת המחבר ורמ"א דלא שייך טבילה כלל וסמכו על דבריו כאשר כתבנו כי בלא"ה יש טורח גדול וחשש שישתברו וכן סיים הפר"ח לפ"ז השואל כלים מישראל חנוני לצורך סעודה יכול להשתמש בהם בלא טבילה דלא כש"ך וט"ז שחששו לסברת האו"ה דליתא וכן היקל בפירוש אף לבעלים להשתמש בו עראי יע"ש **וכן עמא דבר** ששואלין כלים לחתונה מחנוני ישראל ואין טובלין ומה"ט נהגו ג"כ שלא לטבול אותן צלוחית של זאדאפלאשען ותנוח דעתו בזה והנח להם לישראל".

ג. טבילה בלי ברכה.

1. ט"ז (ס"ק י') – "אבל באו"ה כלל נ"ח דין פ"ט כתב כיון שאם היה הישראל הא' רוצה לשמשו לסעודה אפילו עראי היה צריך לטבולו ממילא נתחייב בידו מקרי וע"כ ישראל השני השואל ממנו צריך לטבולו ותמיה לי מאד על רמ"א שלא הביאו לא בד"מ ולא כאן. ונ"ל דיש לטבולו בלא ברכה וה"ה השואל כלים מישראל החנוני לצורך סעודה יטבולו בלא ברכה".
2. ש"ך (ס"ק ט"ז) – "ובאו"ה שם דין פ"ו פסק דצריך טבילה ונראה דיש להטבילו בלא ברכה או יטבול כלי אחר עמו".
3. כנה"ג (הג' ב"י ס"ק כ"ו, ס"ק כ"ז).
4. באה"ט (ס"ק י"א).
5. חדרי דעה (על סעי' ח').
6. טהרת ישראל (סעי' י"ט).
7. הגר"ש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות כ"ה, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות י').
- א) **אלא צריך החנוני להודיע זה למי שיקנה אותו ממנו אח"כ שלא יטבולו שנית בברכה** – ט"ז (ס"ק י'), "אלא דיש לחנוני להודיע זה למי שיקנה אותו ממנו אח"כ שלא יטבולו שנית בברכה כנלע"ד", כנה"ג (הג' ב"י ס"ק כ"ז), בית לחם יהודה (ס"ק ט"ז), זבחי צדק (ס"ק נ"א), שואל ומשיב (מהדורא ו' ריש סי' נ"א), חלקת בנימין (ס"ק ס"ו).
- ב) מראי מקומות – חת"ס (ס"ק ז'), "למעשה לבי מהסס בזה ...".
8. **האם מותר להחזיר כלי טבול לחנות.**
- א) הרימו מכשול (פרק כ"א סעי' כ"ג, הע' נ"ב) – "הקונה כלי חדש והטבילו, ואח"כ הוא נמלך ורוצה להחזירו לחנות, אינו צריך ליידע את המוכר שהכלי כבר טבול, ואין בזה משום לפנ"ע. [דאמנם מי שיקנה את הכלי, בפשטות יטבילנו בברכה, ונמצא שהקונה הראשון מכשיל את המוכר באיסור לפנ"ע, על הכשלת השני בברכה לבטלה. מ"מ שמעתי מהר"ר מאיר ארלנגר שליט"א שיש להתיר, כי הרי יש ס"ס אם הקונה השני יברך, דהרי יש שנהגו לעולם לא לברך מחשש שותפות ישראל במפעל, ואף אם הוא יברך, שמא הוא יטביל כמה כלים ביחד, והברכה תחול על הכלי שחייב בברכה, וממילא אין בזה לפנ"ע. ויש להביא ראיה לדבריו ...]".
- ב) מראי מקומות – מנחת אשר (ח"ג סי' ס"ה).

ד. בשעת הדחק יש להקל בכלים שטבילתן דרבנן [זכוכית, כלים המצופים, וכדו'].

1. בינת אדם (שער או"ה סי' ס"ה), פת"ת (ס"ק ט'), אלף המגן (סי' תרכ"ה ס"ק ל"ב) – "הט"ז והש"ך חוששין לסברת איסור והיתר לטבול בלא ברכה מכל מקום כיון שהבית יוסף מסכים להגהת אשר"י ורמ"א גם כן לא הביא דעת איסור והיתר משמע דמודה להבית יוסף אף שהביא דעת איסור והיתר דהראשון אסור להשתמש ביה אפילו ארעי שמע מינה דסבירא ליה גם כן דמשום זה לא מיקרי נתחייב ביד ראשון והפרי חדש חולק גם כן על איסור והיתר ואם כן לצורך שבת או אורחים או סעודה גדולה שיש לחוש שישברו ויהיה הפסד או שאין פנאי יש לסמוך להשתמש בלא טבילה דטבילת כלים אלו לכולי עלמא אינו אלא מדרבנן ואפשר דגם איסור והיתר לא כתב כן אלא בכלי מתכות דלהרבה פוסקים הטבילה דאורייתא וכן ראוי להחמיר בכלי מתכות דהוי ספק דאורייתא".
- א) מראי מקומות – שבט סופר (יו"ד סי' ס"ז, לשונו מובא לקמן).
2. בן איש חי (שנה ב' פר' מטות אות ט"ז) – "ישראל שקנה כלים לסחורה אסור להשתמש בהם אפילו עראי בלא טבילה, אבל אם ישראל אחר שאל כלים אלו ממנו, מותר להשתמש בהם בלא טבילה, דהמשאיל לא קנאם לצרכו אלא קנאם לסחורה, ויש חולקין וס"ל דצריך להטביל, וכן ראוי להורות, ורק אם הם כלי זכוכית או כלים המצופים שקורין פרפור", יש לסמוך על המקילין **בשעת הדחק** בלבד, ועיין בינת אדם ופתחי תשובה".

ה. בשעת הדחק יש להקל.

1. שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קמ"ח אות ז') – "ישראל שקנה מנכרי כלי מעורה לסחורה או לשימוש שלא לאכילה, ומשכירם לישראל לצרכי סעודה יטבילם בלא ברכה. ובשעת הדחק יש לסמוך על המקילים שאין צריך טבילה".

ו. מראי מקומות – לחם הפנים (ס"ק י"ח), בית לחם יהודה (ס"ק ט"ז), חלקת בנימין (ס"ק ס"ב).

ז. קנה כלי לסחורה, ושאלו חבירו לצורך אכילה.

1. דינה קנה כלי אוכל כדי להתוך קלפים, ושאלו חבירו לצורך אכילה [ע' לעיל] – ב"י (ס"ק ח'), לבוש (סעי' ח'), ט"ז (ס"ק י'), כ' ב"י ה"ה אם קנאו לסחורה א"צ טבילה", פ"ח (ס"ק כ"א), לחם הפנים (ס"ק י"ח), בית לחם יהודה (ס"ק ט"ז), שלחן גבוה (ס"ק כ"ו), זבחי צדק (ס"ק מ"ט), טהרת ישראל (סעי' י"ט), חלקת בנימין (ס"ק ס"ד), פוסקים.

ה. קנה ישראל מן הגוי לצורך סעודה ואח"כ נמלך עליו להתוך בו קלפים.

1. אין צריך טבילה – או"ה (כלל נ"ח סוף דין פ"ג), אבל קנה סכין שנתקנו לסעודה ואפי' שקנאו לצורך הסעודה ונמלך עליו להתוך בו קלפים וכה"ג א"צ טבילה", ש"ך (ס"ק י"ז), כנה"ג (הג' ב"י סוף אות כ"ו), פ"ח (ס"ק כ"ג), לחם הפנים (ס"ק י"ט), בית לחם יהודה (ס"ק י"ז), שלחן גבוה (ס"ק כ"ח), חכ"א (כלל ע"ג סעי' ז'), זבחי צדק (ס"ק נ"ד), טהרת ישראל (סוף סעי' כ'), חלקת בנימין (ס"ק ס"ז).
2. מראי מקומות – חלקת בנימין (סעי' א' בי' ד"ה הקונה עמ' רס"ה, סעי' ח' בי' ד"ה אבל עמ' רפ"ד).

ט. כלים של גמ"ח.

1. כמו כלי סחורה, שתלוי במחלוקת לעיל [הט"ז וש"ך כנגד המחבר וערה"ש] – והשואל צריך להטביל בלי ברכה. (א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שפ"ד) – "שאלה: מי שקיבל כלים מגמ"ח האם דינם ככלי סחורה שפטורים מטבילה, או חייבים בטבילה. ומי חייב לטבול אותם בעלי הגמ"ח או האיש ששואל אותם. תשובה: חייבים בטבילה, והשואל הוא חייב".
(ב) מעדני אשר (סי' קנ"ה אות ב') – "ולכאורה גם כלים של גמ"ח כלים דמו לכלי סחורה, כיון דאינם עומדים לשימוש של בעליהם אלא של השואלים, וא"כ ד"ז תלוי במחלוקת המחבר והרמ"א עם האו"ה, ולפי הכרעת הש"ך והט"ז טעונים טבילה ללא ברכה".
2. כמו כלי סעודה, טעון טבילה עם ברכה – ובעל הגמ"ח חייב להטביל בברכה. (א) חוט שני (טבילת כלים ס"ק י"ח אות ב', עמ' מ"ז) – "גמ"ח כלים, מיקרי כלי סעודה, שהגמ"ח שימושו להשתמש בכלים אלו לאכילה, ולא דמי לחנווני שמוכר כלים שעיקר מטרתו הוא הסחורה שבדבר".
(ב) עי' הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תי"ב) – "מי שקיבל כלים מגמ"ח האם דינם ככלי סחורה ופטור מטבילה, או חייבים בטבילה. ומי חייב לטבול אותם בעלי הגמ"ח או האיש ששואל אותם. תשובה: בעלי הגמ"ח".
(ג) הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות ס"ב).
(ד) הכשרת המטבח וכליו (תשובה א') – "ונראה דבכלים של גמ"ח שעומדים להשאלה לצרכי סעודה חשיבי כלי סעודה, דשימוש הבעלים בהם הוא לצרכי סעודה לאחרים ומה לי אם הכלים משמשים לצרכי סעודה לבעלים או לאחרים, ולא דמי לכלים העומדים לסחורה שברשות המוכר אינם עומדים כלל לצרכי סעודה ... העולה לדינא: בעל גמ"ח כלי סעודה חייב להטביל את הכלים בברכה ואסור להשתמש בכלים קודם טבילה".
(ה) הגר"י רובין שליט"א (שיעור פר' תרומה תשע"ח אות י') – "וכן הדין בגמ"ח להשאלת כלים שכלים אלו חייבים בטבילה כיון שכל ייעודם ושימושם הוא לאכילה".
3. מראי מקומות – שיעורי הלכה (טבילת כלים ריש שיעור י"ז), מים רבים (פרק ו' סעי' י"א).
(א) משמרת הבית (פרק ג' סעי' ה') – "גמ"חים של כלים שעומדים הכלים רק להשאלת הכלים המקילים שלא לטבול יש להם על מה שישמוכו וכ' האחרו' שכן היה המנהג, ומ"מ ראוי להחמיר בזה לטובלם בלא ברכה ולכה"פ בכלי מתכות".

לז [האם הולכים אחר רוב תשמישו - שימוש בכלי לצורך אוכל במקרה.

א. מחמיר, שחושש למיעוט תשמישו [וכן כלי סחורה].

1. או"ה (כלל נ"ח דין פ"ט) – "דאילו היה הישראל ראשון עצמו רוצה לשמשו לסעודה אפי' עראי היה צריך להטבילו".
2. פשטות הרמ"א (סעי' ח') – "אבל הראשון אסור להשתמש בו לצרכי סעודה, אפילו דרך עראי, בלא טבילה, אף על פי שלקחו לצורך קלפים".
(א) אמנם עי' הערה"ש (סעי' מ', לשונו מובא לקמן), מה שכ' שהוי כוונתו בשיטת האו"ה והרמ"א [וסיעתו (לבוש, ט"ז, ועוד)].
(ב) וכן עי' חלקת בנימין (ציונים ס"ק ר"ד, וס"ק ר"ז).
3. לבוש (סעי' ח') – "אבל הראשון אסור להשתמש בו צרכי סעודה בלא טבילה אפילו דרך ארעי, אף על פי שלקחו לצורך קלפים".
4. ט"ז (ס"ק י') – "באו"ה ...".
5. כנה"ג (הג' ב"י ס"ק כ"ו).
6. פ"ח (ס"ק י"א) – "הרב בעל פ"ח ... ואין נראה לע"ד".
7. באה"ט (ס"ק י"א).
8. בן איש חי (שנה ב' פר' מטות אות ט"ז) – "ישראל שקנה כלים לסחורה אסור להשתמש בהם אפילו עראי בלא טבילה".
9. הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות כ"ו, הע' מ"ב, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות י') – "והחנוני ... רוצה בעצמו להשתמש באיזה כלי מחנותו אפילו דרך עראי, חייב להטבילו קודם שימוש. ואם טבלם החנוני, הקונה ממנו יטבילם שוב, אבל בלא ברכה".
10. הליכות עולם (ח"ז עמ' רס"ח) – "ישראל שקנה כלים חדשים מן הגוי, על מנת להסתחר בהם, לא ישתמש בהם לעצמו אפילו ארעי בלי טבילה, ואם הטבילם, יודיע לקונה אותם שכבר נטבלו, כדי שלא יבא לידי ברכה לבטלה".
11. הטבילה עם ברכה או בלי ברכה.
(א) בלי ברכה – חדרי דעה (על סעי' ח').

(ב) עם ברכה – חלקת בנימין (ס"ק ס"ח).

ב. מיקל, הולכין אחר רוב תשמישו.

1. פר"ח (ס"ק י"ט, ס"ק כ"ב, ס"ק כ"ג) – "כתב האו"ה ... ולי נראה דאזלינן בכלי בתר רוב תשמישו וכל כלי שאינו מיוחד להשתמש בו מאכל אף שלפעמים רגילים להשתמש בו מאכל אין צריך טבילה ואף מאן דפליג גבי הגעלה מודה הכא דהת' שאני שאעפ"י שהוא כ"ש אם נשתמש בו פעם א' בכלי ראשון הרי יש בו בליעה דכלי ראשון ואם כן אינו בדין שיהא נותר בהגעלה דכלי שני שהרי אמרו כבכ"פ אבל הכא דלא שייך למימר הכי לכולי עלמא אזלינן בתר רוב תשמישו ... וכן עיקר".
2. לחם הפנים (ס"ק י"ט) – "מ"ש בהגה' אפילו דרך עראי. ליתא (פר"ח)".
3. בית לחם יהודה (ס"ק י"ז) [ע"י חלקת בנימין (סעי' ה' ב' ד"ה ויש, עמ' רע"ג)] – "אבל מ"ש בהג"ה אפ"י דרך עראי ליתא פר"ח".
4. שב יעקב (ס"ל ל"א) – "פרי חדש בסי' הנ"ל ס"ק י"ט ...".
5. הו"ד בפת"ת (ס"ק ו') – "עיין בתשובת שב יעקב סי' ל"א בכלים הנקבעים בתנור ולוקחים ממים חמים שבו ללישות עיסות הפת שצידד לומר שא"צ טבילה כלל אף אם הם של מתכות ואף דפעמים שופכין ממים חמין שבו טי"א מ"מ הולכין אחר רוב תשמישו ע"ש".
6. שלחן גבוה (ס"ק כ"ז, ס"ק כ"ח) – "כתב בפר"ח ...".
7. הליכות עולם (ח"ז עמ' רס"ו) – "הולכים אחר רוב תשמישה, ופטורה מן הטבילה".
8. הגר"י מצגר שליט"א (אסיפת יצחק כ"ד ניסן תשס"ח [לשונו מובא לעיל]) – "ואם לפעמים מניחים בלא מפה, אין הולכים בכלי אלא אחר רוב תשמישו".
9. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' י"ט) – "הולכים אחר רוב תשמישה, ופטורה מן הטבילה".

ג. טבילה בלי ברכה.

1. זבחי צדק (ס"ק נ"ב) – "והואיל ואיכא פלוגתא בזה יש לטובלו בל"ב או עם כלים אחרים".
2. אבני ישפה (ח"א סי' קמ"ו ענף א') – "ולמעשה, צריכים לחוש לפר"ח עכ"פ לחומרא וללכת בתר רוב תשמיש, שאם רוב תשמישו אינו בתשמיש הטעון טבילה יטבלנו בלי ברכה".
3. חלקת בנימין (ס"ק ס"ח, ב' סעי' ח' ד"ה אסור [סוף עמ' רפ"ד], סעי' ד' ד"ה טריפיד"ש [סוף עמ' רע"א], סעי' ה' ב' ד"ה ויש [עמ' רע"ג]) – "יש להטביל בלא ברכה".

ד. הקונה רק שלא לצורך כלי סעודה, יש להקל.

1. ע"י ערה"ש (סעי' מ') – "נ"ל ברור דכמו דבהגעלה קיי"ל דהולכין אחר רוב תשמישו של כלי כמו כן בדין טבילת כלים אם הכלי היא שלא לצורך סעודה כגון סכין שקונין אותו לחתוך קלפים ולעשות קולמוס ולחתוך צפרנים וכיוצא בזה אף על פי שבמקרה חותך בו איזה מאכל מ"מ א"צ טבילה וק"ו הדברים דאם לענין הגעלה שבוולע בתוכו אין חוששין למקרה כ"ש דלא מקרי כלי סעודה מפני המקרה וכ"כ אחד מגדולי האחרונים [פר"ח סקי"ט] אבל באו"ה שם סי' פ"ה כתב וז"ל סכין קטן של סופרים שחותכין בהן קלפים אסור לאכול בהן עראי אם לא טבלן עכ"ל ודברים תמוהים הם ונ"ל דכוונתו הוא כשקונה לכתחלה לשם כך שהעיקר יהיה לחיתוך קלפים ולפרקים יחתוך בו לחם דבכה"ג ודאי דצריך טבילה אבל אם קונה אותו רק לקלפים בלבד אף על פי שלפרקים בדרך עראי חותך בו גם לחם או שאר מאכל א"צ טבילה אם לא שעושה זה בקביעות וכן יש להורות לכאורה ... וצ"ע".
2. ע"י טהרת ישראל (סעי' כ') – "דרך מקרה לא מקרי תשמיש לענין טבילה כגון שקנה רק לחתוך בו קלפים אע"פ שלפרקים בדרך ארעי חותך בו גם לחם או שאר מאכל באינו עושה זה בקביעות אפשר דאצ"ט וצ"ע".

ה. נפקא מינה:

1. מקלף (peeler) - ע"י לקמן.
2. ברזלים שבתוך התנור (oven racks) - ע"י לעיל.
- א) עמק התשובה (ח"ח סי' צ') – "אזלינן בזה בתר רוב תשמישו, וכמו שפסק המחבר בסי' תנ"א לענין הגעלה דאזלינן בתר רוב תשמישו, אעפ"י דתמן לא פסקינן כוותי' היינו לענין הגעלה דמ"מ יש בליעה בתוכו, אבל לענין טבילה בוודאי גריר בתר רוב תשמישן, ומכיון שעשוי להשתמש ע"י כלי וכן הוא רוב רובו של תשמישו, אף שמפעם לפעם אירע שמשמש בגוף המאכל להניח על גביו, לא נחשב זה לשימוש ע"י גוף המאכל וא"צ טבילה".
3. מדפים של מקרר (refrigerator shelf) - ע"י לעיל.
- א) אבני ישפה (אהל יעקב כ"ו אלול תש"ע) – "בדבר השאלה מדף של מקרר שעשוי ממתכת או זכוכית אם חייב בטבילה כי לפעמים מניחים עליו אוכל בלי כלי. לא נהוג עלמא להטביל מדף של מקרר. ונראה הטעם משום שכבר הבאתי בשו"ת אבני ישפה (ח"א סי' קמ"ו) דעת הפוסקים שהולכים אחר רוב תשמישו, ורוב תשמיש המדף הוא עבור כלים שמכילים אוכל, וממילא אינו חייב בטבילה שהרי הוא עשוי לכלים ולא לאוכל עצמו. עוד טעם שהוא עשוי לשמש דבר שמחובר לקרקע, שהרי המקרר מחובר לחשמל שהוא מחובר לקרקע, וגם הוי מ' סאה וממילא נחשב כמו קרקע. עכ"פ המנהג פשוט שלא טובלים מדף מקרר".

ו. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק י"ג), חלקת בנימין (סעי' ב' ב' ד"ה טריפיד"ש).

1. שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קמ"ז אות י"ד) – "כלי שמשמש לאכילה ושימושים אחרים נחלקו הפוסקים אם הולכים אחר רוב שמושו".

2. הגר"ח זצ"ל (לבנימין אמר עמ' ס"ד) – "האם יש מקור למה שאומרים שמותר להשתמש בכלי הטעון טבילה פעם א' ללא טבילה. תשובה: אינו נכון".
3. יבקש תורה (שו"ע סי' פ"ח אות כ"ג) – "כלי שרוב תשמישו שלא לאוכלין ומיעוט כן כמו חצובות שיש מטגנים לחם ישר עליהם - הפר"ח ס"ח: אזלי' בטר רוב תשמישו והפר"ח חשש אף למיעוט. (ובזכרוני עלי לי כפר"ח לדינא)".

ז. מקלף (peeler).

1. טבילה עם ברכה.
- (א) אורחות הבית (פרק ט' סעי' ז') – "מטבילים בברכה".
- (ב) טבילת כלים (פרק י"א סעי' קכ"ט) – "מקלף פירות וירקות: טעון טבילה בברכה".
- (ג) יבקש תורה (שו"ע סי' פ"ח אות כ') – "מקלף טובל עם ברכה כיון שנאכל הירק חי".
- (ד) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תס"ו, עמ' תק"ח).
2. טבילה בלי ברכה.
- (א) הגר"ש זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ט' אות י"ח, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תר"ה) – "מקלף ירקות, יש להטביל בלי ברכה".
- (ב) שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ד אות ל"א) – "מקלף ירקות הנקנה מעכו"ם צריך טבילה אבל בלא ברכה".
- (ג) מים רבים (פרק ז' סעי' ל') – "מקלף, טעון טבילה בלא ברכה".
3. במקום שרוב שימוש הוא לתפוחי אדמה, טבילה בלי ברכה.
- (א) שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קמ"ד אות ה') – "כלי שמיועד לחיתוך ירקות שאינם ראויים לאכילה בלא בישול כגון תפוחי אדמה יטבלנו בלא ברכה. אבל מקלף לירקות הנאכלים חיים כגון מלפפונים טובל בברכה".
- (ב) אבני ישפה (ח"א סי' קמ"ו ענף א') – "ולכן למעשה בענין מקלף, ברוב הבתים עיקר רוב שימוש הוא לתפוחי אדמה שהוא דבר שעדיין טעון בישול, וכיון שחוששים ללכת אחר רוב תשמישו, הרי רוב תשמישו הוא בדבר שטעון בישול, וא"כ יטבלנו בלא ברכה. ואעפ"י שיש בתים שרוב השימוש של המקלף הוא לשאר ירקות, עכ"פ לא היה לכת"ר שליט"א לסתום דבריו במדרוך שימושי".
- (ג) טבילת כלים (מכתב באבני ישפה ח"א סוף סי' קמ"ו) – "שהעיר לגבי מקלף פירות וירקות, כלי זה מיועד לקילוף תפוחי אדמה, גזר, אגסים, תפוחי עץ ועוד. ואכן אם לאותו אדם רוב שימוש למאכל שצריך תיקון נוסף בכלי אחר, יטבילו בלא ברכה".
- (ד) הבית היהודי (ח"ט סי' ל"ח סעי' י"ד) – "מקלף שרוב שימוש הוא לירקות שאינם נאכלים חיים, וטעונים בישול, יטבלנו בלי ברכה, אבל מקלף שרוב שימוש הוא לקילוף פירות, או ירקות שנאכלים חיים ולא טעונים תיקון נוסף, יטבלנו עם ברכה".
4. מראי מקומות – טבילת כלים כהלכתה (פרק ח' סעי' י"א, סעי' י"ב).
- (א) חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק ג' אות כ"א, עמ' כ"ג) – "מקלף ממתכת העשוי לקלף רק דברים שעדיין צריכים תיקון לאכילה, כגון תפוחי אדמה וכדו', אם ראוי גם לקילוף גזר וכדו', טעון טבילה בלי ברכה".
- (ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שע"ז) – "שאלה: מה הדין לגבי מקלף שמיועד דוקא לקלוף בו תפוחי אדמה שהחלק עם הקליפה כמובן אינו ראוי לאכילה עד שלא בישלו אותו, האם זה חייב בטבילה. תשובה: לכאורה חייב".
- (ג) מחזה אליהו (כוס של אליהו פרק ה' סעי' ב', הע' ל"ד) – "ולכן מקלף תפוחי אדמה (potato peeler), כיון שנוגע במאכל כשאין ראוי לאכילה א"צ טבילה לדעת הפר"ח, שאין זה תיקון גדול, וחוזר הדין לפסק המרדכי שכלי כזה א"צ טבילה. אבל להש"ך טוב להטבילו (בלי ברכה) כיון ששייך להשתמש בו לירקות אחרים הראויים לאכילה, כגון גזר או מלפפון. (ואם מיוחד לקלוף גזר או מלפפון, צריך טבילה בברכה, שנוגע במאכל הראוי לאכילה). וכיון דבלא"ה עיקר ההלכה הוא כדעת המרדכי והמחבר שא"צ טבילה, שאף הרמ"א לא כתב אלא 'טוב' להחמיר, יש מקום להקל מעיקר הדין שלא להטביל מקלף תפוחי אדמה".

ח. מהות הכלי לא עומד לצורך סעודה: האם מותר להשתמש במקום עראי לצורך סעודה.

1. מיקל – פר"ת (ס"ק י"א, "דכתיבנא בס' ה' דמספריים דקנבו בהם ירק דלא בעו טבילה שאני התם דאין המספריים קיימי לקנב בהם ירק וזה דמנקב בטלה דעתו אצל כל אדם כיון דאיהו עצמו לא עביד אלא עראי").
2. תנור חימום ביתי שעושים בו טוסט.
- (א) מיקל.
- 1) הגר"ש זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ע', אשרי האישי יו"ד פרק ט' אות כ"ח) – "תנור חימום חשמלי, שלפעמים מניחים עליו אוכל לחמם או לאפות, אינו צריך טבילה, כיון שעיקרו אינו עומד לכך".
- 2) אור יצחק (ח"א יו"ד ריש סי' כ"ג) – "שאלת: תנור חשמלי שעיקרו נעשה לחמם הבית, ויש מן הבחורים שמשתמשים בו ליבש הלחם עליו ולעשות טוסט, האם צריך טבילה. תשובה: נראה פשוט שבטלה דעתם ואין צריך טבילה".
3. מראי מקומות.
- (א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Should we toivel a hammer that I'll occasionally use to crack coconuts and nuts?

R' Y. Berkovits wrote: No.

ט. חצובות, כשמחממים חצילים על גביו.

1. טבילה בלי ברכה.

(א) הגר"ח ק"צ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תי"ג) – "מה הדין לגבי בלע"ך [פח] שמחממים עליו חלות אם חייב בטבילה. ומה הדין לגבי החצובות שעומדים על גבי הכירי גז שמניחים עליו קדירות וכדומה אם לפעמים צולים אוכל על גביהם האם חייבים בטבילה. תשובה: כולם צריכים טבילה אבל בלי ברכה".

(ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שס"ב) – "שאלה: מבואר בשו"ע סימן ק"כ סעיף ד' שחצובה שמעמידים עליה קדירות פטורה מטבילה, ואף אם מחמם עליה אוכל ישיר לפעמים, ידוע שנחלקו האחרונים בזה אם אזלינן בתר רוב תשמישו של הכלי או לא, ומ"מ משפחה שכל יום שישי מחממים חצילים על גבי החצובות לכבוד שבת ובמשך השנה לא מניחים על גבי החצובות שום מאכל אחר באופן ישיר, האם חייבים לטבול החצובה בכה"ג. תשובה: לכאורה יטבול בלא ברכה".

2. אינו טעון טבילה.

(א) הגר"שז"א ק"צ"ל (אבני ישפה ח"א סי' קמ"ז ענף ג') - לשונו מובא לקמן.

(ב) הגרי"ש ק"צ"ל (אבני ישפה ח"א סי' קמ"ז ענף ג') – "שמה שאוסרים תשמיש ארעי בסכין של קלפים הוא מחמת דעדיין שמו עליו, דהוא נקרא סכין, ואם משתמש בו לצורכי סעודה הרי זה סכין של צרכי סעודה, אבל בטריפידש שמו עליו מחמת צורתו כדבר שמשמשים עליו קדירות, ולא ישתנה ע"י שימוש ארעי לקבל שם צורכי סעודה כי חסר מצד צורתו".

(ג) הליכות עולם (ח"ז עמ' רס"ו. לשיטתיה, שהולכים אחר רוב תשמישו) – "חצובה ששופתים עליה הקדרה, אפילו אם לפעמים נותנים עליה לחם לחממו, הולכים אחר רוב תשמישה, ופטורה מן הטבילה".

(ד) הגר"ש דבליצקי ק"צ"ל (אהל יעקב הע' ק"מ).

(ה) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אהל יעקב הע' ק"מ).

(ו) מעדני אשר (אהל יעקב) – "מבואר בשו"ע סימן ק"כ סעיף ד' שחצובה שמעמידים עליו קדירות פטור מטבילה, ואף אם אחד מחמם אוכל ישיר עליו לפעמים ידוע שנחלקו האחרונים (פרי חדש פרי תואר רמ"א סעיף ח' ועוד) בזה אם אזלינן בתר רוב תשמישו של הכלי או לא, ומ"מ משפחה שכל יום שישי מחממים חצילים על גבי החצובות לכבוד שבת ובמשך השנה לא מניחים על גבי החצובות שום מאכל אחר באופן ישיר, האם חייבים לטבול החצובה בכה"ג. תשובה: בענין טבילה לחצובות הגז שצולים עליהם חצילים לכבוד שבת, הנה הפרי חדש (סימן ק"כ ס"ק י"א) כתב דרך כלי סעודה חייב טבילה אע"פ שייחד את רוב תשמישו לא לסעודה, אבל כלי שאינו עומד לסעודה וגם אדם זה לא עביד אלא עראי אינו חייב טבילה. וערה"ש (סימן ק"כ סעיף מ') כתב דדוקא אם קונה לכתחילה גם לשם שימוש בסעודה חייב טבילה, אבל אם קונה לא לצרכי סעודה אע"פ שלפרקים בדרך עראי חותך מאכלים אין צריך טבילה אם לא שעושה זה בקביעות. ובנידון זה של צליית חצילים על החצובות, הנה שימוש כזה הוא עראי דעראי אצל רוב בני אדם ולכן לכאורה לדעת הפרי תואר לא חייבים טבילה. וגם לדעת הערוך השלחן לא קונים מראש חצובות עבור זה, וגם אם צולים כל יום שישי מסתבר דאינו נחשב קביעות, שהרי יש עונות בשנה שאין חצילים מצויים, או שסתם כך משנים את התפריט. ולכן מסתבר לענ"ד דפטורים מטבילה לכו"ע".

(ז) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' י"ט. לשיטתיה, שהולכים אחר רוב תשמישו) – "חצובה ששופתים עליה הקדרה, אפילו אם לפעמים נותנים עליה לחם לחממו, הולכים אחר רוב תשמישה, ופטורה מן הטבילה".

3. דעת האבני ישפה.

(א) אבני ישפה (ח"א סי' קמ"ז ענף ג') – "אם משתמש להני טריפידש (ברזלים ששמים עליהם הקדירות) לפעמים לצלות עליהם אוכל, א"כ יש לטבולם בלי ברכה, ועוד סניף הוא מה שמשמע ברש"י וכו"ל. אמנם הגר"שז"א אויערבאך שליט"א [זצ"ל] אמר שמה שאוסרים תשמיש ארעי בסכין של קלפים הוא מחמת דעדיין שמו עליו, דהוא נקרא סכין, ואם משתמש בו לצורכי סעודה הרי זה סכין של צרכי סעודה, אבל בטריפידש שמו עליו מחמת צורתו כדבר שמשמשים עליו קדירות, ולא ישתנה ע"י שימוש ארעי לקבל שם צורכי סעודה כי חסר מצד צורתו ע"כ. ולפ"ז הטריפידש פטור לגמרי מטבילה, וכן פסק גאון אחד שליט"א [זצ"ל] מן הטעם הנ"ל, וכן יש לנהוג".

(ב) אבני ישפה (ח"א סי' קמ"ט ענף ה') – "לפי מה שבארנו לעיל, יצא לנו חידוש גם בענין הברזלים שמניחים עליהם את הסירים על הגז אם נעשים על ידי גוים, ולפעמים גם צולים איזה דבר על הברזלים מלבד השימוש בסיר. ולפי דברי הרמ"א שהבאנו שאסור להשתמש תשמיש עראי בלי טבילה, ממילא צריך להטביל את הברזלים של הגז, שנקרא שמם בלעז (GRATES) בלי ברכה".

4. מראי מקומות.

(א) קנין דעה (סי' ק"כ סעי' ד' ס"ק ב', סוף עמ' רמ"ג) – "מי שדרכו לפעמים לצלות כבד או חצילים על החצובה (הטריפיד"ש) חייב לטבול החצובה שעל הגז. והעולם לא שמים לב לזה, ויש אנשים שרגילים לצלות מאכל על החצובה בלי טבילה אע"פ שהגז והחצובה מיוצר בחו"ל בחברה של גוים. ויש לעיין מהו השיעור התדירות שעל ידי זה נחשב כלי סעודה גם במיעוט שימוש, אי בפעם אחת בחודש או פעם אחת בשבוע. ואפשר לומר שהטעם שהאו"ה מצריך טבילה לברזל של עיסה שמגרדין בו השרוף בפת הוא משום שמצוי פעם אחת בשבוע או אפילו יותר משא"כ כחצובה (טריפיד"ש) משתמשים בו לצליית מאכל קצת פחות מזה וצ"ב. ולכאורה נראה שמי שרגיל להשתמש בו כגון פעם אחת בשבוע לצליית חצילים או כבד, שיש להטבילו אבל לא יברך עליו משום שדלדעת הפר"ח פטור מטבילה".

(ב) אהל יעקב (סעי' קי"ט) – "ולענין דינא נראה שאין צורך לטבול את החצובה אפילו למי שצולה עליו כל שבוע חצילים וכדומה, והחושש ומחמיר על עצמו לטבול את החצובה בכה"ג תע"ב".

י. בלע"ך [פח], כשמחממים חלות על גביו.

1. מיקל.

א) אבני ישפה (אהל יעקב הע' קמ"ג) – "לדינא דאין צורך לטבול בלעך משום שהאוכל הוא בקדירות והבלעך הוא כמו תנור שלא צריך טבילה כיון שמכניסים האוכל בכלים לתנור. ומה שחששת שלפעמים מניחים חלה על הבלעך בלי שום כלי, אין זה אלא מיעוט תשמיש ורוב התשמיש הוא מה שקובע לענין טבילת כלים".

2. טבילה בלי ברכה.

א) הגר"ח ק"צ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תי"ג) – לשונו מובא לעיל.

3. מראי מקומות – אהל יעקב (סעי' קכ"ב).

יא. פלטה חשמלית, כשמחממים חלות על גביו.

1. מיקל.

א) שבט הקהתי (מה טובו גליון ז' סוף עמ' רמ"א) – "לא נהגו ויש לצרף כיון שתשמישו הוא רק שמחובר לחשמל, ועוד דהישראל כשמחברו כאילו גמר הכלי, דא"א להשתמש בלי מעשה ישראל".

ב) משנת יוסף (המאור גליון תע"ד עמ' י') – "יש לחלק בין טאסטר לפלטה, דבפלטה לכו"ע א"צ טבילה, דמסתברא מילתא דאף לדעת הפרי תואר שאין להשתמש בכלי לכתחלה ולא אמרינן דאותו מיעוט בטל, זהו דוקא בכלי סעודה ממש כסכין או כף ומזלג וכדומה, שמצוי שמייחדים אותם לגמרי לסעודה ויש להם שייכות והשתמשות בעצם הסעודה. אבל פלטה שאין דרך תשמישו כלל לצרכי סעודה ולהניח עליו המאכל, ואין שום אדם מייחדו לצורך זה, לא מסתבר לומר שלדעתו אין להניח עליו המאכל לכתחילה ללא טבילה. ואינו דומה לטאסטר שדרך ההשתמשות בו הוא לחמם בו הפת עצמו, והוי כלי סעודה לדעת הפוסקים הנ"ל, משא"כ פלטה שהדרך לחמם עליו רק קדירות, ואינו בכלל כלי סעודה. ומלבד זאת יש מחמירים שלא להניח בשבת את החלות על הפלטה אלא בהפסק נייר כסף כדי לעשותו גרוף וקטום, נמצא שאין הפלטה נוגעת כלל".

ג) מנחת פרי (ח"ו סי' פ"ג אות א') – "בפשוטו נראה דפלטה נועדית לחימום ולא מיקרי כלי סעודה".

ד) דברי בניו (חכ"ז סי' נ"א) – "פלטה שמניחים חלות לחמם בשבת אינה טעונה טבילה מכמה טעמים..."

2. צריך טבילה.

א) הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות כ"ח) – "פלטה חשמלית אינה טעונה טבילה, כיון שבדרך כלל לא מניחים אוכל ישירות על הפלטה אלא בתוך כלי. אכן מי שלפעמים כן מניח אוכל ישירות על הפלטה, צריך להטבילה".

3. טבילה בלי ברכה.

א) ודרשת וחקרת (ח"ו סי' י"ט אות ג') – "יטביל אותו בלי ברכה, או ביחד עם כלי שחייב בטבילה, או יפרקו עד שאינו ראוי לשימוש, ושוב יחזור ויחברו, שזה כלל גדול בדין סב"ל".

4. מראי מקומות – אהל יעקב (סעי' ק"כ).

יב. כוס לנר חנוכה: האם צריך טבילה - כוסות שנועדו לשתיה האם מותר להשתמש בהם לנר חנוכה לפני שטובלים אותם.

1. מחמיר.

א) פרי אליהו (ח"ג סי' כ"ה) – "נשאלתי אחד קנה כוסות זכוכיות קטנות להשתמש בהם כל השנה לשתיה, ורצה להדליק בהם נרות חנוכה, והכוסות היו מבית חרשת של עכו"ם מחו"ל, אם מותר להדליק בהם טרם שטבלם ... נראה דגם להדליק בהם נרות חנוכה אף דמקיים מצות נר חנוכה אסור להדליק בהם כיון ששורה על הכלים טומאת עכו"ם כמו לענין שחיטה אף דמקיים מצות עשה אבל כיון ששורה על הכלים רוח רעה אסור לשחוט לכתחילה, כמו כן הכא לענין נר חנוכה ... דאם ירצה להשתמש בהכוסות לצורך סעודה אסור הוא להשתמש בהם קודם טבילה, וא"כ גם להדליק בהם ג"כ אסור לכתחילה עד והיטבלם משום הקריבהו נא לפחתך".

ב) חוט שני (שלמי תודה חנוכה סי' י' אות ד', ריש עמ' ק"א) – "דאף דלא מפורש דבר זה בשו"ע, מ"מ נראה דכל שימוש שהוא אסור בכלי סעודה קודם טבילה".

ג) משנת יוסף (חי"ב סי' צ"ד) – "וצריכים הזכוכיות להיות מיוחדות לנר חנוכה ושאר הדלקות. שרק אז פטורות מטבילה, אבל אם לקח הזכוכיות סתם, אם תשמישו לשתיה, מסתבר שנחייבו מיד בטבילה, ואם רוצה לייחדם להדלקה בלבד, די שיקבע זאת במחשבתו, וכדתנן (שביעית פ"ח מ"א) דכל שתשמישו לאדם ולבהמה, תלוי למה מייחדן במחשבתו".

ד) מיקל: אין צריך טבילה.

1) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות קכ"ו) – "שאלה: כוסות שנועדו לשתיה האם מותר להשתמש בהם לנר חנוכה לפני שטובלים אותם. תשובה: כן".

2) פאת שדך (ח"ב סי' קמ"ח אות א') – "פרי אליהו ... מה שמדמה רוח רעה לחיוב טבילת כלים אינו נלענ"ד כלל".

2. דעת הגר"ח ק"צ"ל.

א) הגר"ח ק"צ"ל (רבבות אפרים ח"א סי' תל"ז) – "וכי אסור להדליק נר חנוכה בכלי שאין ראוי לאכילה".

ב) הגר"ח ק"צ"ל (דברי ש"ח פר' מקץ תשע"ח עמ' ב') – "מי שקנה כוסות לשם שתיה, ושוב נמלך בדעתו להדליק בהם נ"ח, האם צריך להטבילן כדין כלי אכילה או לאו. תשובה: א"צ".

ג) הגר"ח ק"צ"ל (ח"ב שאלת רב ח"ב פרק מ"ז אות ל"א, הע' י"ב) – "שאלה: שמעתי בשם הרב שליט"א שצריך להטביל הזכוכית של הנר חנוכה משום די"א שבעינין ראוי לאכילה, וק"ל דקי"ל שמאכל (גם חם) שהונח בכלי שלא הוטבל אינו נאסר, וא"כ עדיין השמן ראוי לאכילה. תשובה: אסור להשתמש לכתחילה בכלי שאינו טבול. [ובמכתב מוקדם יותר השיב הרב שליט"א: צ"ע]."

ד) הגר"ח ק"צ"ל (פרדס יוסף החדש הל' חנוכה אות שצ"ז ד"ה והשיב, עמ' קצ"ז) – "אם לא יטבילנו, הרי אין ראוי להשתמש בו אוכלין ויש אומרים שצריך שיהא השמן ראוי לאכילה".

- ה) הגר"ח זצ"ל (מועדי הגר"ח ח"א תשובה תרכ"ז, עמ' רפ"ט) – "אם אין לו כלי לנ"ה אלא כלי שלא הוטבל אם אפשר להדליק בו. תשובה: להמחמירים שלא להדליק בכלי שאין ראוי לביהמ"ק ה"ה כלי שלא הוטבל אין ראוי לכתחילה כמ"ש ביו"ד ק"כ ט"ז".
3. מראי מקומות – רבבות אפרים (ח"א סי' תל"ז ח"ג סי' ת"ס אות ד'), באר שריים (ח"ז סי' י"ג שאלה ב'), בית מתתיהו (ח"ג סי' כ"ו), גם אני אודך ח"א סי' ט"ו), מאורות נתן (קופרשטוק, חנוכה סי' ל"ז אות ט"ו).
- א) הגרא"ל שטיינמן זצ"ל (שלמי תודה חנוכה סי' י' אות ד', עמ' ק"א) – "דמסברא נראה דשרי להשתמש בהן באופן עראי לשימושים אחרים, אבל בדרך קבע יש לאסור, משום חשש שמא יבא להשתמש בהן נמי לסעודה, וכדמצינו ביו"ד גבי כלי שבלוע בו איסור, דמותר להשתמש בו בצונן, כי צונן אינו בולע, ומ"מ כל זה בשימוש עראי, אבל בקביעות אסור אפי' בצונן שמא ישתמש בהן בחמין, וא"כ ה"נ יש לאסור בשימוש קבוע משום ה"ט".
- ב) מצות נר איש וביתו פרק ז' סעי' ט"ז) – "מי שקנה כוסות לשתייה מן העכו"ם ולבסוף יחדם להדליק בהם בשמן זית בחנוכה, יש מי שאומר דלא ידליק בהם עד שיטבלם. אבל אם קנאם לכתחילה לשם הדלקת נרות חנוכה, לדעת הכל מותרת ההדלקה בהם".
- ג) באר שריים (ח"ו סי' נ"ג אות ו') – "נראה דיש מקום להדר להטביל הכוסות טרם ההשתמשות בהם לנ"ה ונר שבת".

לח] אכילה בבית מלון וכדו': בכלי שאינו טבול.

א. מחמיר, ואין לאכול שם.

1. לבושי מרדכי (ח"א יו"ד סי' פ"ג אות א') – "אשר העיר מע"כ בדבר חדש ע"ד צלוחית (זאדא פלאשען) שקונין הפאבריקאנטען חדשים, הלא צריכים טבילה, וכבר העיר ע"ז בשו"ת שבט סופר ... ומעלתו שדי בי' נרגא, דשאני חנוני שאינו משתמש בו כלל לצרכי סעודה, משא"כ הכא הא מכין בו מלאות מים לצורך סעודה. ויפה העיר, דאל"כ וכי נימא המוזגין יין וי"ש או בעלי אכסניא וכי נימא הכלים המוכנים אך ורק לאורחים וקונים לא יהיו צריכים טבילה, אתמהא, דשאני ושאני הוא, דבחנונים דאיירי באיסור והיתר הארוך (כלל נ"ח דין פ"ט) הכלים גופא הם רק לסחורה, ולהכי אינן צריכים טבילה גבי', וכן בשואל דהוה רק שואל, משא"כ הכא נהפוך הוא דהצלוחיות אינן עומדים לסחורה, דהיינו למוכרן, ורק להשאלה הם, ורק פעמים נמכרים, וא"כ דומה ממש למוזגי יין וי"ש כמו ווירטסהייזער ואכסני' טראקטער הייזער, וכי אי"צ טבילה בהני כלים שמאכיל ומשקה לישראל. ופלא בעיני כי הגאון בעל שבט סופר לא הרגיש בחילוק זה כלל".
2. חזו"א (טבילת כלים פרק ג' הע' כ"ד) – "דאין לשתות במקומות אלו בכלים שלא היטבלו".
חזו"א (ארחות רבנו ח"ג עמ' פ"ד אות נ"ד) – "שאינן לשתות בקיוסקים ובחנויות בכוסות מחו"ל שאינם טבולים".
א) מראי מקומות – תשובות והנהגות (ח"א סי' שנ"ו [לשוננו מובא לקמן], ח"ה סי' רנ"ט, "הנה בספר 'טבילת כלים' (פ"ג הערה כ"ד) מביא מהגר"ח קנייבסקי שליט"א [זצ"ל] בשם רבינו החזו"א שאסור לאורח לאכול ולשתות בכלי שאינו טבול, (ועיין בדברינו בח"א סי' שנ"ו שהבאנו שמועה בשם החזו"א להיפך)".
3. אג"מ (אהלי ישרון ח"א פרק ג' הע' רי"ח, מסורת משה ח"א יו"ד אות מ"ז) – "שנראה שיש לבעל מסעדה לטבול כליו, דאינם כלים ששוכרים באמת, רק הם כליו של בעל המסעדה, ויש לו אחריות ליתן לאלו שקנו אוכל ממנו, גם כלים, להשאלם כליו".
אג"מ (יו"ד ח"ג סוף סי' כ"ב, לתורה והוראה ח"ב עמ' כ', ח"י עמ' י"ד אות ח') – "והאוכל במלון (האטעל) או במסעדה וכדומה שאין טובלין כליהם ונתנו לפניו חתיכות בשר וכדומה מונחות ע"ג כלי מתכות או זכוכית ואינן צריכות לעצם הכלי ואינן משתמשות בו לצורך אכילה אף שגם כלי שמשמשין בו לדברים יבשים הם ג"כ נחשבין כלי סעודה וצריכין טבילה אבל כיון שאין המאכל נאסר יש להתיר בשעת הדחק ליטול משם בידים או בדבר שאי"צ טבילה ולאכול, אבל במקום שהמאכל צריך להכלי כגון מרק ומאכלים לחים אסור לאכול ממנו בלא טבילה שנחשבו ככלי סעודה מדצריך להם לצורך האכילה ובשעת האכילה".
4. הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות כ"ט, מוריה חקל"ה עמ' קכ"א אות י"ט, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות נ"ז) – "אסור לאכול ולשתות במסעדה או בקיוסק, מהכלים שמגישים בהם, אם הם אינם טבולים, ואין להקל בזה כלל".
5. שבט הלוי (מבית לוי גליון ט"ו עמ' פ"ג אות ו', בעניניו יו"ד עמ' קמ"ט אות ו') – "אין לשתות בקיוסק, מסעדה, או באולם שמחות, בכלים שלא הוטבלו, ויש לבעליהם להטבילם בברכה".
6. חוט שני (שבת ח"א עמ' ר"כ, טבילת כלים ס"ק י"ח אות ד' [לשוננו מובא לקמן]) – "המתארח במלון או במסעדה וחנות וכדו', אם הבעלים עכו"ם רשאי לשתות בכלים אלו ללא טבילה. אמנם אם הבעלים ישראל אין להשתמש בכלים ללא טבילה".
א) עי' חוט שני (מוריה חקל"ה עמ' קכ"א אות י"ט) – "להקל בשעת הצורך בכלי זכוכית שחיוב טבילתם הוא רק מדרבנן".
7. עמק התשובה (ח"א סי' קכ"א) – "במקום שנעשה עפ"י רוב לישראל, בוודאי צריך טבילה בכה"ג".
8. רבבות אפרים (ח"ב סי' קע"ב אות ד') – "עיין בספר טבילת כלים לידידי הרה"ג ר' צבי כהן שליט"א (תשל"ה) שכתב בזה יש מתירים ויש אוסרים. והביא שם חבל ספרים שדנים בזה. ובאמת יש להחמיר בזה. ועיין מ"ש בעמק התשובה בסימן קכ"א דכתב דצריך טבילה. ועיי"ש בעמוד פ"ד פ"ה".
9. עי' הגר"ח זצ"ל (הליכות חיים ח"ב אות רל"ד) – "מאכל או משקה שמונח בכלי שאינו טבול, אם מותר לאכול או לשתות מן הכלי או לא. תשובה: אין ראוי".
10. תשובות והנהגות (ח"א סי' שנ"ו [לשוננו מובא לקמן], ח"ה סי' רנ"ח, סי' רנ"ט) – "מיהו שוב הראוני שבחידו' ה'חתם סופר' ליו"ד (שנדפס לראשונה מכת"י לונדון תש"ט) כתב (סו"ס ק"כ) וז"ל 'ויש לזיהר מלשתות בבית המומר בכליו, שהרי צריכים טבילה כשקנאם מן הגוי ואסור לנו להשתמש בהם אפי' באקראי בלא טבילה', ומעכשיו מאחר שנתגלה שרבינו עמוד ההוראה ה'חתם סופר' זצ"ל אוסר, בטלה דעתי ולא אוכל להקל לאורח לאכול ולשתות בכלי שאינו טבול, אפי' בכלי זכוכית שחיביבין רק מדרבנן. ומה עוד דמסתברא שאפי' המקילין בזה אם היו יודעים שרבינו הגדול ה'חתם סופר' זצ"ל הורה לאיסור לא היו מתירין".
11. שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ד אות ל"ב [לשוננו מובא לעיל], אות ל"ג ס"ק ב').

12. חיי הלוי (ח"ד סי' ס' אות ז') – "ועכ"פ לכתחילה ודאי יש לחוש לשיטת המחמרים, וכ"כ בשו"ת לבושי מרדכי (יו"ד סי' פ"ג), ומכש"כ בכלי של מתכות שהוא ספק דאורייתא, ובפרט כהיום שיש כלים של פלאסטיק הנעשה להשתמש רק פעם אחת, ודאי אין להקל להשתמש בכלים הצריכים טבילה".
13. אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' י"ז אות ט"ו).

ב. מיקל, יכול לאכול שם.

1. **שבת סופר** (יו"ד סי' ס"ז) – "יש לצדד וליתן טעם להמנהג שלא טובלין אותן לפמ"ש הב"י בסי' ק"כ ולמד מהגה"ה דאם לקחו ישראל לסחורה ולא להשתמש בו אם השאיל לישראל אחר לא צריך טבילה דלא נתחייב עוד בידי ישראל הראשון כמו שקונה לחתוך קלפים דא"צ להטבילו ואף שאו"ה מחמיר וכתבו הט"ז וש"ך דיש להטבילו בלא ברכה י"ל דלא החמירו אלא בכלי מתכות דצריך טבילה מה"ת אבל בכלי זכוכית דהוי רק מדרבנן יש לסמוך על המחבר והרמ"א דלא צריך טבילה כלל ואף שבעליהם של הצלוחית משתמשים בצלוחית אלו וכה"ג החמיר רמ"א דאסור להשתמש דרך עראי בלא טבילה י"ל ג"כ כיון שבעלים הראשונים לוקחים לסחורה להשאילם לאחרים ורק בעראי משתמשים לא החמירו בכלי זכוכית דהוי טבילה מדרבנן ורק בכלי מתכות יש להחמיר. ושוב מצאתי וראיתי בבינת אדם ... וא"כ גם בהני צלוחית כיון שדרך תשמישו א"א אלא על ידי הצאפף והמים עוברים ג"כ על הבדיל י"ל דצריך טבילה מה"ת וצריך לומר דנהגו להקל עפ"י דברי הפר"ח שחולק על הש"ך וט"ז וכסתמת המחבר ורמ"א דלא שייך טבילה כלל וסמכו על דבריו כאשר כתבנו כי בלא"ה יש טורח גדול וחשש שישתברו וכן סיים הפר"ח לפ"ז השואל כלים מישראל חנוני לצורך סעודה יכול להשתמש בהם בלא טבילה דלא כש"ך וט"ז שחששו לסברת האו"ה דליתא וכן היקל בפירוש אף לבעלים להשתמש בו עראי יע"ש וכן עמא דבר ששואלין כלים לחתונה מחנוני ישראל ואין טובלין ומה"ט נהגו ג"כ שלא לטבול אותן צלוחית של זאדאפלאשען ותנוח דעתו בזה והנח להם לישראל".
2. **מהר"ש ענגיל** (ח"ו סי' נ'). [אמנם, רק מצד ס"ס. וא"כ לפעמים שלא יהיה ס"ס, צריך להחמיר] – "אם בא באקראי לאיזה מקום ויש ספק אי הכלי בעי טבילה והיינו דיש ספק שמא הכלים הם מפאבריק של יהודים בוודאי מס' א"צ לחוש ולא מבעיא בכלי זכוכית דחייב הטבילה הוא רק מדרבנן בוודאי א"צ לחוש מספק אלא גם בכלי מתכות דלשיטת רוה"פ חייב טבילה הוא מה"ת מ"מ באם קרוב הדבר שנעשה בפאבריק של ישראל א"צ לחוש מס' ובפרט דיש צירוף מכה שיטת הפוסקים דגם טבילת כלי מתכות אינו רק מדרבנן כנודע מדברי סה"מ ד"ל דיהי' מותר לטבול ביו"ט דרבנן ל"ח תיקון וכמו בנטמא בולד הטומאה ורק שכתב דהיכי דא"א להשתמש בו כלל גם דרבנן חשיב תיקון וא"כ גם א"נ דחשיב ספק שמא טבילת כלי מתכות הוא ד"ת וממילא גם בספק אי צריך להטבילו מחייב להטביל עכ"פ כלי ברכה ע' בפר"ח סי' ק"כ ונהי ד"ל דחשיב ס"ס בד"ת וספק אחד דרבנן דשמא א"צ טבילה כלל ושמא כהפוסקים דאינו חייב בטבילה רק מדרבנן ולענין דרבנן שוב יש ספק שמא א"צ טבילה כלל ע' ש"ך יו"ד סי' ע"ג".
3. **דרכ"ת** (ס"ק ע', ס"ק פ"ח) – "בשו"ת שבט סופר ... ודע שנתפשט המנהג בכל העולם כשנוסעין במסילות הברזל ששותין בחצר המסילה שכר ומים בצנצנת של בעל המיזג אשר שם, ואין מקפידין אם הוא ישראל או לאו, דלכאורה אם הוא ישראל יש למנוע מלשתות בכליו כיון שרובן ככולם הם ריקים וקלי הדעת גם אם כליו צריכין טבילה ובודאי לא טבל הכלים. והטעם פשוט לפענ"ד לפי הנ"ל כיון שהכלי הוא רק בשאלה אצל השותה וכנ"ל, **ובפרט בכלי זכוכית דהוי הטבילה רק מדרבנן** וכמ"ש מזה גם להלן שם. ובפרט לפענ"ד ברור כי גם בעל המיזג א"צ להטביל הכלים כלל כיון שהם אצלו רק לצורך סחורה, דהא הוא וב"ב אינם שותים מכלים אלו רק לפרקים דרך ארעי, וכמו חנווני שאין הכלים שבחנותו נחשבים אצלו לכלי שתי' כיון שלא קנה הכלים בשבילו ובשביל ב"ב לשתיה רק לצורך העסק, וכן המיזג הרי לא קנה הכלים לצורך ביתו כלל רק לצורך מסחרו שאחרים ישתו בהם".
4. **מנחת יצחק** (ח"א סי' מ"ד) – "ומכ"ש בכעין נד"ד דלהמתארה רק רשות לאכול בתוך הכלי ברשות בעל האכסניא, ואין לו רשות להוציאו לחוץ כמובן, ואיך יחול עליו חיוב לטבול, כיון שאין לו אף רשות להגיעו לבית הטבילה, ולכל היותר נוכל לומר עליו רק איסור שימוש בלא טבילה, וזה ל"ה רק מדרבנן וכד' הישועות יעקב".
5. **שערים מצויינים בהלכה** (סי' ל"ז ס"ק ח').
6. עי' **הגרשז"א** זצ"ל (טבילת כלים פרק ג' הע' כ"ד, נשמת אברהם סי' ק"כ הע' א' ד"ה וכותב [דפו"י, הע' י"ב], שולחן שלמה סי' שכ"ג ס"ק ו' ד', הע' שם, מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו אות י"ד, שלמי מועד סוף עמ' תקמ"ח) – "וכותב הספר טבילת כלים שם בשם הגרשז"א אויערבאך זצ"ל להקל, דאיסור ההשתמשות אינו אלא מדרבנן, וא"כ אם אי אפשר לו לטובלם, מותר. וכתב לי הגרשז"א אויערבאך זצ"ל שיש להוסיף: כדי לזרז את האדם להטביל ולכן **כשאי אפשר** וכו'. וכל זה באדם בריא, אולם חולה המאושפז בבית חולים יהודי, א"ל הגרשז"א אויערבאך זצ"ל דודאי יש להתיר לו לאכול ולשתות מכלים של בית החולים אפילו כשהוא יודע בודאות שאינם מוטבילים".
7. **בית אב"י** (ח"א סי' קט"ז).
8. **ביע אומר** (ח"ז יו"ד סי' ט' אות ג', יהוה דעת ח"ד סי' מ"ד, הליכות עולם ח"ז עמ' רנ"א, **ודלא** כס' טבילת כלים פרק ג' סוף הע' כ"ד) – "מותר לאכול ולשתות בקיוסק או במסעדה ובבתי הארחה כשרים אפילו כשיודעים בבירור שכלי הסעודה משתמשים בהם לא הוטבלו כהלכה. ואם ירצה בעל המסעדה להחמיר להטביל הכלים שברשותו לצורך הלקוחות, יטבילם בלא ברכה".
9. **הגר"א נבנצל** שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שצ"ח) – לשונו מובא לקמן.
10. **לקוט יוסף** (קיצור שו"ע סעי' ט"ו) – "מותר לאכול ולשתות בקיוסק או במסעדה ובבית הארחה כשרים, אפילו כשיודעים בבירור שכלי הסעודה לא הוטבלו, וכן הדין בכלים שבמטוס, כי רבים מהאחרונים פוטרם אותם מדין טבילת כלי סעודה הנקנים מעכו"ם, מפני שעיקר קנייתם למסעדה ולקיוסק הוא לצורך מסחר, לארחה בהם תיירים ועוברים ושבים, בכדי להרויח לפרנסתם, ולא להשתמש לצרכי בעל המסעדה ובני ביתו. ואמנם המנהג שמטבילים את הכלים של בתי המלון ומסעדות בלא ברכה. [יבי"א ח"ב סי' ט. יהו"ד ח"ד סי' סב עמו' רכה. הליכו"ע ח"ז עמוד רנא וערה]".

ג. טעמים להקל.

1. הוי כמו כלי סחורה – שבט סופר (יו"ד סי' ס"ז, לשונו מובא לעיל), דרכ"ת (ס"ק ע', ס"ק פ"ח, לשונו מובא לעיל), ע"י בית אב"י (ח"א סי' קט"ז), יביע אומר (ח"ז יו"ד סי' ט' אות ג', יחזה דעת ח"ד סי' מ"ד), ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ט"ו, לשונו מובא לעיל).
  - (א) מפקפק, דשאני חנוני שאינו משתמש בו כלל לצרכי סעודה, משא"כ הכא.
    - (1) לבושי מרדכי (ח"א יו"ד סי' פ"ג אות א') - לשונו מובא לעיל.
    - (2) חוט שני (טבילת כלים ס"ק י"ח אות ד', עמ' מ"ז) – "בתי מלון, מסעדות, לא חשיב כליהם כלי סחורה, וחייבים בטבילה".
    - (3) תשובות והנהגות (ח"א סי' שנו"ו, ח"ה סי' רנ"ח) – "ולענ"ד דברי ה'דרכי תשובה' צע"ג, שנראה פשוט שרק כשהכלי מיועד להשכירו לאחרים ליהוי ברשות שוכר לשמש בו בכל מקום שירצה וכדו', אז נחשב שאצל הבעלים אינו כלי סעודה רק לסחורה ופטור מטבילה, שהרי כשהכלי ברשות הבעלים אינו משמש לאכילה, אבל הכלים במלון ומסעדה הלא הם תמיד ברשות הבעלים, (שרק ניתן לאורח להשתמש בהם במלון בשעת אכילת הסעודה), וא"כ כיון שכשהם ברשות הבעלים מיועד להשתמש לאכילה, אף שהבעלים עצמו לא משתמש בהם לאכילה רק אחרים, פשיטא דחייב בטבילה. (וה"ה לבעל קייטרינג שמביא עמו האוכל והכלים, ובסיום הסעודה נוטלם בחזרה, כיון שהכלים ברשותו תמיד שלא ניתן לאורחים רק להשתמש בהם בשעת אכילת הסעודה, פשיטא שחייבים בטבילה)".
    - (4) חלקת בנימין (ס"ק ס"ה).
    - (5) מעדני אשר (סי' קנ"ה אות ב') – "והדרכ"ת ... שבט סופר ... וסברתם תמוהה לענ"ד, ושנו"ר בשו"ת לבושי מרדכי".
2. כיון שאינו יכול לטבלו – ע"י מנחת יצחק (ח"א סי' מ"ד, לשונו מובא לעיל), הגרשז"א זצ"ל (טבילת כלים פרק ג' הע' כ"ד, שלמי מועד ריש עמ' תקנ"ט), ע"י בית אב"י (ח"א סי' קט"ז), הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שצ"ח, לשונו מובא לקמן).
3. משום ספק ספיקא (ספק אם חיוב דאורייתא, וספק אם הכלי מיהודי) – מהר"ש ענגיל (ח"ו סי' נ', לשונו מובא לעיל).

ד. אכילה בבית מי שאינו טובל כליו - למקילים לעיל.

1. תלוי בהטעמים לעיל. אם מצד שהוא כמו כלי סחורה, כאן יש להחמיר. אם משום שאינו בידו, כאן מסתמא להקל. מצד ס"ס, גם כאן יש ס"ס.
2. מחמיר.
  - (א) הגר"שז"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ל', קב ונקי ח"א סי' רמ"ה, מנשים באהל יו"ד אות ל"ג, הע' מ"ו, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות נ"ז) – "המתארח אצל השני ומגיש לו אוכל ומשקה בכלים שאינם טבולים, אין היתר לאכול מהם, אפילו אם זה יגרום איבה. אבל אם יש ספק אם הכלים טבולים, יש להקל בכלי זכוכית, מפני שזה ספק דרבנן. אבל אם זה דברים יבשים שאינם טעונים כלי, יש להקל בשעת הדחק".
  - (ב) יחזה דעת (ח"ד סי' מ"ד) – "אולם המתארח בביתו של חברו ויודע שלא הטביל את הכלים הטעונים טבילה, אסור לו לאכול ולשתות בכליו עד שיטבילם, הואיל ועיקר לקיחתם להשתמש בהם לאכילה ולשתיה".
  - (ג) אבני ישפה (אהל יעקב) – "במעשה שאדם אוכל אצל קרובי משפחה ונודע לו שהכלים אינם טבולים, העיקר לדינא הוא שאסור לו להמשיך לאכול שהרי האיסור הוא להשתמש בכלי שאינו טבול גם אם אין הכלי שלו. אבל אם החומר של הכלים הוא חרסין, כיון שיש בזה מחלוקת אם צריך טבילה, יכול לסמוך על הפוסקים המקילים. וזה כמובן שהסכו"ם הוא כבד או שהסכו"ם הוא מפלסטיק".
  - (ד) אור יצחק (ח"א יו"ד סוף סי' כ"ג) – "שאלת: באדם שמתארח אצל חברו ורוצה למזוג לו שתיה ומאכל בכלים שאינם טבולים, מה דינו. תשובה: אין לו היתר להשתמש בכלים שאינם טבולים, וכל מה שכתבת בשם איזה ספר כל מיני סניפים וצירופים להיתר, את כולם ישא הרוח, וקורא אני על זה עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו, עיין פסחים דף נ"ב ע"ב. [אולם אם כבר מזג לו יש להיתר, דהרי הוא רק מרוקן את הכוס או את הצלחת]".
  - (ה) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ט"ו) – "ואמנם המתארח אצל חברו שלא הטביל את הכלים, אין לאורח להשתמש בכלים שלא הוטבלו, ואפילו אם בעל הבית עבר והשתמש בכלים אלה במשך זמן רב. ועל כל פנים אין המאכל או המשקה שבכלי [שלא הוטבל] נאסרים. [יחז"ד שם. יבי"א שם. הליכו"ע שם]".
3. מיקל.
  - (א) בית אב"י (ח"א סי' קט"ז).
  - (ב) הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שצ"ח) – "שאלה: וכן מה הדין לגבי אם מותר להתארח ולאכול מכלים של בית שסבור מאוד שלא טבלו הכלים שלהם, ואם הוא נמצא שם כבר והגישו לו המאכלים האם מותר לאכול מהכלים. ומדובר שיש כאן ספק ולכאורה בכלי זכוכית אזלינן לקולא, אבל מתכת לחומרא, ולכן יש לעיין במתכת, ובעצם הדבר ללכת לבית כזה אם מוזמן אליו האם מותר אם סבור שהם לא טבלו כיון שהענין של טבילת כלים הוא רחוק מהם כיון שמזלזלים בזה. תשובה: אם אינו יוכל לטבול הכלי מותר לאכול מהם בלא טבילה, הוא אינו בעל הכלי".
  - (4) מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה הע' על סי' שכ"ג ס"ק ו' ד', שלמי מועד עמ' תקמ"ח, מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו אות י"א).

(א) תשובות והנהגות (ח"א סי' שנו"ו, ח"ה סי' רנ"ט) – "ומיהו בבית חברו הרי משתמש במזלג, סכינים וכפיות שהם 'סטיל', שעיקרו ברזל וחייבין מה"ת, ואולי סומכין על השיטות שאין איסור על אחר להשתמש וכמ"ש לעיל, או יש לצדד כיון שאין זה ברזל ממש, רק נשתנה בתערובות ואין שמו עליו, ובזה גופא נשתנו ואין בהם חיוב תורה, ואף שהתערובות משביח, כיון שנשתנה שמו ושימוש

כמין אחר שחיובו כאלומניום שאינו אלא מדרבנן וכהנ"ל, וד"ו צריך בירור יסודי ומקיף, ועיין סוף חגיגה בצפוי כלים לבד מהו טומאתו, ובאחרונים שתלוי בשמו עכשיו בצפוי שקובע".

ה. מראי מקומות – מהרי"ל דיסקין (קונ"א סי' ה' אות קל"ו), טבילת כלים (פרק ג' סעי' י"ד), חלקת בנימין (ס"ק ס"ה), בית מתתיהו (ח"ג סי' י' אות א' ד"ה וכתב, גם אני אודך ח"ב סי' י"א אות א' ד"ה וכתב).

1. הגריש"א זצ"ל (פסקי הלכות קרול יו"ד אות י"ז, אשרי האיש יו"ד פרק ט' הע' ס"ט) – "הנמצא במקום שיש כלים שלא נטבלו, לכתחילה לא ישתה שם, אבל אם אין לו ברירה מותר".

2. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שפ"ה) – "שאלה: ישראל שהוא הבעלים של בית מלון האם צריך לטבול את הקומקומים שמניח בכל חדר, ומה הדין בשאר הכלים של החדר אוכל. תשובה: צריך לטבול".

הגר"א נבנצל שליט"א (מה טובו גליון ט"ו עמ' קצ"ח) – "שאלה: בתשו' מנחת שלמה ח"ב ס' ס"ו דבתי מלון שרי להשתמש בכלים שאין טבולים משום שהם אנוסים מלהטביל ואיסור שימוש בכלי הוי משום המצוה להטביל, ולכאן צ"ע ממש"כ הפרמ"ג או"ח ס' תפ"ו דאם אין לו ארבע כוסות רק שאינם טבולים בכלי מתכות אסור להשתמש, ולסברת הגרש"ו זצ"ל, כיון שאנוס היא מותר בשימוש בכלים. תשובה: בבתי מלון אינו בעלים ולא רמאי עליו".

3. תשובות והנהגות (ח"א סי' שנו"ו, ח"ה סי' רנ"ח, סי' רנ"ט [לשונו מובא לעיל]) – "ושמעתי ששאלו לרבינו החזון איש זצלה"ה אם מותר לשתות בקיוסק בלי טבילה, והשיב שאין זה מגדיל עון בעל הקיוסק שעליו החיוב טבילה שהכלי שלו, וכונת הדברים נראה דאף אם יש איסור לבעל הכלי להשתמש בו לפני שמטביל מן התורה, משום שמבטל בכך מצות טבילה, שכל זמן שאינו משתמש בו אינו חייב בטבילה, וע"י שמשתמש נתייב בטבילה ומבטל המצוה, ברם לאחר שבעל הכלי עובר ומשתמש בו ואינו טובל, הלוא אין בכל השתמשות איסור השתמשות, רק שאם משתמשים בו נקבע עליו חיוב טבילה, אלא שעל הענין בכללו שעושה השתמשות עובר גם איסור השתמשות מד"ס, ואם כן על הקונה בקיוסק שמוסיף עוד השתמשות, אינו מגדיל עון הבעל קיוסק, שעונו הוא ביטול מצות טבילה מהתורה, ואיסור השתמשות שמדבריהם עליו לא יגדל עי"ז, וכל זה מפני שבעל הקיוסק בעונו אין בדעתו להפסיק ההשתמשות ללא טבילה, אך וודאי שאדם שיש לו כלי לא טבול ונשתמש בו חייב להפסיק ההשתמשות תומ"י וזה פשוט. (ולפי זה חיוב טבילה על בעל הכלי תלוי אם משתמש בו עכשיו אם לאו, ולכן אין לאסור לשתות למשתמש (שאינו בעל הכלי) בלי טבילה. ברם אמיתות השמועה לא הוכחה, ויתכן דכיון שאם הפסיק להשתמש בו פקע החיוב טבילה, נמצא שע"י ההשתמשות הזאת יתכן שיחול תמיד מחדש החיוב טבילה, א"כ עובר בלפני עור, וכ"ש שמסייע ידי עוברי עבירה, ובמק"א ביארתי שתלוי אם טבילת כלים חדשים אסור בשבת ויו"ט משום מתקן או שאר טעמים המוזכרים בסוגיא דהתם ואכ"מ. (וגם יש לומר שחז"ל אסרו שימוש בכלי שאינו טבול והמשתמש עובר). והנה בכלים שעיקר הטבילה בהם הוא ספק כמו אמאייל אין להחמיר כ"כ לאסור לאכול בבית חבירו או במסעדה וקיוסק, וכן בכלי זכוכית וכדומה שהחיוב מדרבנן נראה דיש להקל בעת הצורך, אבל בכלי מתכות כמו בדיל כסף ונחושת וברזל שחיוב הטבילה בהם מן התורה נראה שאפשר שיש להחמיר וכמו שביארנו לעיל, ויש לצדד באלומיניום ונירוסטה שהם כלי מתכות שלא מבואר בפסוק (שבפסוק מפורש רק זהב, כסף נחשת, ברזל, בדיל, עופרת) אבל חייב בטבילה אם זהו מה"ת שכמותם ממש או מדרבנן, ונ"מ לסמוך להקל בבית חבירו בשעת הדחק. ובספר 'טבילת כלים' מביא דיעות שונות באלומיניום אם חייב בטבילה כמתכות או פטור שלא תיקנו בו, ועמש"כ בזה בסימן תנ"א, ועיין בדרכ"ת סי' ק"כ ס"ק ע' ובערוה"ש שם סעיף מ"ה דמבואר דבקיוסק יש לצדד להקל משום דחשיב ככלי סחורה ואין צריכים טבילה, יעו"ש ה".

תשובות והנהגות (ח"ה סי' רנ"ח) – "נתברר שכמעט כל המלונות והמסעדות אפילו הנקראים כשרים למהדרין, אינם מטבילים את הכלים, שסומכין שכיון שהכלים נמצאים אצלם רק לצורך העסק והיינו לשמש לאורחים ולא לתשמישי בני ביתו...".

4. אבני ישפה (אהל יעקב) – "בדבר השאלה אם בעל מסעדה צריך להטביל כליו שהרי אוכלים בהם או שמא נחשבים עומדים למסחר. שאלה זו מחלוקת בדרכי תשובה, והעיקר להחמיר, אבל יש למקילים על מה לסמוך".

5. חשוני חמד (ע"ז דף עה:): – "שאלה. יהודי שנכנס לבית של יהודים שעדיין אינם שומרים תורה ומצוות, כדי לשכנעם לשלוח את בניהם למוסדות תורה, ההורים הגישו לפעיל לשתות, והוא יודע שהכוסות אינם טבולים, ואם לא ישתה זה יגרום לאיבה, ויכול לגרום שההורים לא ישלחו את בניהם למוסדות תורה, האם מותר לו לשתות בכלים הללו. תשובה. בשו"ת בית אבי (סימן קט"ז) הקל למתארח אצל אחר לאכול בכלים שלא הוטבלו, כיון שאין זה לא שאלה ולא שכירות. שאינו מתחייב באחריות הכלי אם ישבר. וגם האורח הרי לא משתמש בכלי כי אין לו נפקא מינה לאכול דוקא בכלי זה, כי הוא יכול לאכול גם בכלי נייר או בכלים שפטורים מטבילה. וגם דלפי הישועות יעקב חובת הטבילה היא על הבעלים, ולא על השואל. אולם אין כך דעת מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל], והוא סובר שהמתארח אצל חברו, ומגיש לו אוכל או משקה בכלים שאינם טבולים, אין היתר לאכול מהם, אפילו אם זה יגרום איבה. אבל אם ספק אם הכלים טבולים, יש להקל בכלי זכוכית, מפני שזה ספק דרבנן. ובדברים יבשים [כגון תפוח, עוגה וכדומה] שאינם טעונים כלי, יש להקל בשעת הדחק. יעוין באגרות משה (יו"ד ח"ג סימן כב) וכך הורה מו"ח שליט"א [זצ"ל] (קיצור הלכות טבילת כלים סעיף ל)".

לט] לטבול כלי סחורה לפני מכירתו.

א. מהני.

1. חזו"א (דעת יהודה עמ' קמ"ו אות עת"ר) – "כלי עכו"ם האם סגי שהמוכר יטבול אותם לפני שמוכרן. תשובה: יש מהדרין בזה, אבל הלכה דשפיר דמי וכן נהג כאן אחד ע"פ מרן ז"ל".

2. משנה הלכות (חי"ד סי' ל"א) – "ולפענ"ד פשוט דאין צריך טבילה כיון שהכלי נטבלה לאחר שיצתה מטומאת עכו"ם ליד ישראל ואף שהישראל הראשון הי' פטור מלטבול היינו שלא הי' על ישראל חיוב לטבול אבל הכלי שחל עליה טומאת עכו"ם תחת יד העכו"ם

- כיון שיצתה מידי עכו"ם ונטבלה הרי כבר הלך לה טומאת עכו"ם. ובאמת אפילו נפלה הכלי בעצמה בלי כוונה במים אפילו אצל מומר סגי לה בהכי עיין ח"ס יו"ד סי' ק"כ".
3. דעת יהודה (עמ' קמ"ו אות ע"ר) - לשונו מובא לעיל.
4. חוט שני (טבילת כלים ס"ק י"ח אות א', סוף עמ' מ"ו) - "הטובל כלי של חנווני חיילא טבילה קודם שעשה בו קנין, ואין צריך לטובלו שוב אחר שקונוהו, אמנם אי אפשר לברך דעדיין ליכא חיוב, והטעם דאדם לא חייב לטבול אם לא משתמש בזה לאכילה, אבל מ"מ הרי הכלי יצא מרשותו של הגוי ולכן מהני ליה טבילה".
- ע"י חוט שני (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' רי"ח ד"ה וכתב) - "שאין לבעל החנות לטבול את הכלים לפני המכירה".
5. הגר"א ונבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שפ"ג) - "שאלה: חנות שיש בתוכה מקוה לטבילת כלים, האם בעל החנות יכול לטבול הכלים שם והקונים כבר לא יצטרכו לטבול אותם שנית. תשובה: לענ"ד יכול, אבל ידוע לי שחולקים עלי בזה".
- ע"י הגר"א ונבנצל שליט"א (אהל יעקב) - "בעל חנות שכותב שלט ליד כלים מסוימים שהוא טבל אותם האם אפשר לסמוך עליו אפילו בכלי מתכות. תשובה: אם אדם נאמן".
6. מנחת אשר (במדבר סי' ס"ח סוף אות ד') - "דנו גדולי הזמן במי שמוכר כלי סעודה האם יכול המוכר לטבול את הכלים לפני מכירתן כדי להקל על טרחת הלוקחים, ובשו"ת מנחת יצחק ח"א סימן מ"ד וח"ז סי' מ"ג כתב דכיון דאצלו הוי כלי סחורה לא מהני הטבילה וצריך הלוקח לחזור ולהטביל את הכלים. ולענ"ד פשוט דמהני אף שאינו מצווה ועושה, דבעצם כלי סעודה הם אלה שהסוחר בהם פטור מלהטבילם אך מ"מ מהני הטבילה, אלא שלכתחילה אין לו לעשות כן כיון שהוא מבטל ברכת המצוה, ולפי זה אם יברך על כלי משלו שוב מותר לו אף להטביל כלים אלה".
7. אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' י"ח) - "מה הדין בטובל הישראל הכלי שלקחו מן הגוי קודם שמכרו לאדם אחר, אי מהני ... תשובה: הנה לא בארת מה הספק שלך בזה, ולמה לא יועיל שהמוכר יטבילנו, והרי הכלי הזה עומד לצרכי סעודה, ולמה אי אפשר להטבילו מיד. ומה לי מוכר מה לי לוקח. וכי מצוה היא בלוקח עצמו, והרי אם אחר טבל אותו במקומו ג"כ מהני לכו"ע. וא"כ מה איכפת לי שהמוכר טבלו לפני שבא ליד הלוקח. אלא שנראה שמה שנתן לך מקום להרהר בזה, הוא סוף לשון הט"ז הנ"ל ס"ק י', שכתב הט"ז מחמת המחלוקת בנ"ל [בין פסק המחבר למ"ש האיטור והיתר], וז"ל ונראה לי (כצ"ל) דיש לטבולו בלא ברכה, וה"ה השואל כלים מישראל החנוני לצורך סעודה יטבילנו בלא ברכה, אלא דיש לחנוני להודיע זה למי שיקנה אותו ממנו אח"כ שלא יטבילנו שנית בברכה, עכ"ל. ודקדקת מלשונו שטבילה בשניה צריך - אף שטבל כבר מתחילה - אלא שצריך להזהיר אותו שלא לברך מספק, ומזה דייקת שספק לט"ז אי מהני הטבילה הראשונה. ולא כן היא עמדי, וכוונת הט"ז להזהיר ולהודיע ללוקח שכבר טבלו הכלי בראשונה, ולכן אינו צריך להטבילו עוד הפעם, ובזה יציל אותו מברכה לבטלה, אבל באמת גם טבילה אינו צריך כי כבר טבלו את הכלי הזה, והוא פשוט. ועוד הדבר מוכרח, דהרי כתב הרמ"א שהראשון אם רוצה להשתמש בו אפילו דרך עראי צריך טבילה, ע"כ. וא"כ זה שקונוה לצורך לחתוך בו קלפים או המוכר שקנה כדי למכור לאחרים, הרי הוא חייב בטבילה אם ישתמש בו אפילו עראי, והרי שכבר עכשיו הכלי הזה הוא בר טבילה אף שעומד לסחורה או לקלפים, וא"כ שפיר מועלת טבילת המוכר כדי לפטור הכלי מטבילה גם בשביל הלוקח".
8. הגרמח"א פדווא שליט"א (קונ' באהלי יעקב אדר ב' תשמ"ד סי' כ"ג אות ג' ס"ק א', עמ' קס"א) - "ומסברא נראה דמועילה הטבילה בעידן פטור, דהא כיון דאנו מטבילין אף שלא היו כלי סעודה אצל הנכרי ...".
9. הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קונ' יד דודי עמ' קמ"ה אות ל"ה, דפו"ח עמ' קצ"ט אות ל"ה) - לשונו מובא לקמן.
10. הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות ס"ד) - "ויש כמה ראיות".

ב. לא מהני, וצריך טבילה שוב אצל הקונה [בלי ברכה].

1. ע"י קהלות יעקב (מבית לוי גליון ט"ו עמ' פ"ב הע' ו') - "ושמעתי מהגר"ח קנייבסקי שליט"א [זצ"ל] שאביו הגריי"ק זצ"ל נסתפק בזה ולא רצה להכריע למעשה לקולא שלא לטבול פעם נוספת".
2. מנחת יצחק (ח"ז סי' מ"ג אות ב', ח"ח סי' ע', טבילת כלים פרק ג' הע' כ"ה) - "הנה בעיקרון של הדברים, דהמוכר לא יטבילום עד אחר שקנאום הלקוחות, יש גם משום הברכה, דכשיטבילם המוכר א"א לברך דעדיין לא נתחייב בטבילה, ובנוגע לדיעבד, דצריך הקונה להטבילם עוד הפעם בלא ברכה, מוכח כן מדברי הט"ז והח"ס ...".
3. הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו אות כ', שלמי מועד ריש עמ' תקנ"ד, ע"י מכתב בס' טבילת כלים עמ' רל"ט) - לשונו מובא לקמן.
4. שבט הלוי (מבית לוי ח"ה עמ' כ"ה אות ז', ח"ז עמ' כ"ג אות ז', ח"ד עמ' כ"ג אות ז', חט"ו עמ' פ"ב אות ה', בענייני יו"ד עמ' קמ"ח אות ה', טבילת כלים פרק ג' הע' כ"ה) - "בעל חנות כלים לא יטביל את הכלים החייבים בטבילה אלא לאחר שקנאום הלקוחות. ואם הוטבלו לפני המכירה יחזור הקונה ויטבילם בלא ברכה".
5. הגר"י בעלסקי זצ"ל (פסקי הלכה פרק מ"ח הע' ז').
6. הגר"א קופשיץ זצ"ל (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' רי"ח ד"ה וכתב) - "שבעל חנות אין לו להטביל את הכלים לפני שמכר אותם דעדיין לא נתחייבו בטבילה דכעת עדיין אינם כלי סעודה".
7. רבבות אפרים (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' רי"ח ד"ה וכתב).
8. יביע אומר (ח"ז יו"ד סי' ט') - "הסוחר פטור ועטיר מעיקרא על הכלים הנמצאים אצלו לסחורה, ולא בני טבילה נינהו כלל".
9. הגר"ש דבליצקי זצ"ל (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' רי"ח ד"ה וכתב) - "שבעל חנות אין לו להטביל את הכלים לפני שמכר אותם דעדיין לא נתחייבו בטבילה דכעת עדיין אינם כלי סעודה".
10. הגר"ע אויערבאך שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' רי"ח ד"ה וכתב) - "שבעל חנות אין לו להטביל את הכלים לפני שמכר אותם דעדיין לא נתחייבו בטבילה דכעת עדיין אינם כלי סעודה".

11. **טבילת כלים** (פרק ג' סעי' ט"ו, פרק ח' סעי' ו') – "הרוצים להטבילם לא יברכו על טבילתם; והקונה מהם לאחר הטבילה צריך לחזור ולהטבילם בלא ברכה".
12. **ילקוט יוסף** (קיצור שו"ע סעי' י"ג) – "סוחר יהודי המוכר כלי סעודה חדשים הקנויים מגוים, והטביל כמה כלים מפני שרצה להשתמש בהם לצרכי סעודתו, ואחר כך נמכרו לישראל אחר, יש אומרים שהקונה חייב להטבילם שוב, מפני שבשעת טבילתם הראשונה היו פטורים, כי ברשות הסוחר לא היו עומדים אלא לסחורה, ויש חולקים, ולכן למעשה הקונה יטבילם בלא ברכה. [יביע אומר חלק ז' חלק יורה דעה סימן ט']".
13. **מעדני אשר** (סוף סי' קנ"ה) – "אם הטביל את הכלים רק עבור משתמשים אחרים, לד' השו"ע והרמ"א לא היו הכלים חייבים בטבילה, ולא עלתה להם הטבילה עבור השמוש שלו. ואף שטעם הטבילה מבואר בירושלמי שהוא כדי שיצאו הכלים מטומאת עכו"ם לקדושת ישראל, ולכאורה יצאו מטומאת עכו"ם כבר בטבילה הראשונה (עיין בדברי השואל במנח"י שם), מ"מ היות ובגדרי ההלכה לא היו הכלים מחוייבים בודאות בטבילה לא מהני טבילתם, וכה"ג מצינו רבות דאזלינן בתר גדרי ההלכה אף כשטעמא דקרא לא שייך שם".
14. **ויגד מרדכי** (פרק ג').
15. **הגרי"ר רובין שליט"א** (פר' תרומה תשע"ח אות ה', עי' הע' י"ד, והע' ט"ו) – "שכלים העומדים לסחורה ובא אדם לשואלם כדי להשתמש בהם נחלקו הפוסקים בדינם ולכן יש לטובלם בלי ברכה, וכאשר כלים אלו ימכרו לקונה, יצטרך הקונה גם הוא לשוב ולטובלם בלי ברכה. ולפי האמור עולה לכאורה שבעל חנות כלים אינו יכול לטבול את כלים שברשותו ולומר לקונים שכלים אלו טבולים, שהרי לדעת הב"י כלים אלו עומדים לסחורה ולא מהני להו טבילה ... ולכן נראה שקשה להקל ולטבול כלים כאשר הם ביד המוכר וכהוראת גדולי ההוראה זצ"ל, וכ"ש שאין לברך על טבילתם".

ג. דעת הגריש"א זצ"ל.

1. **הגריש"א זצ"ל** (מוריה תשרי תשנ"ב סוף עמ' קכ"ב) – "בעל החנות יכול בהחלט לטבול את הכלים קודם למכירתם".
2. **הגריש"א זצ"ל** (הל' טבילת כלים אות כ"ז) – "המוכר כלים הטעונים טבילה לאדם החשוד שלא יטביל אותם, מן הראוי שהמוכר יטבילם לאחר שהקונה עשה בהם מעשה קנין".
3. **הגריש"א זצ"ל** (מנשים באהל יו"ד אות מ"ז) – "חנות שיש שם מקוה ומטבילים את כל הכלים שמוכרים, לכאורה הקונה צריך לטבול עוד פעם, דבעל החנות לא היה מחוייב לטבול".
4. **הגריש"א זצ"ל** (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' רי"ח ד"ה וכתב) – "שבעל חנות אין לו להטביל את הכלים לפני שמכר אותם דעדיין לא נתחייבו בטבילה דכעת עדיין אינם כלי סעודה".

ד. דעת הגר"ח זצ"ל.

1. **הגר"ח זצ"ל** (תשובות בריש ס' הבית בכשרותו, טבילת כלים סי' א' הע' נ"ד, הע' נ"ו) – "שאלה: האם בעל החנות יכול לטבול הכלים לפני שמוכרם והאם יש חילוק בין כלים שחייבים בטבילה דאורייתא או רק מדרבנן. תשובה: זו שאלה ישנה וכמדומה שמחמירין".
2. **הגר"ח זצ"ל** (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו סוף עמ' תי"א) – "חנות שיש בתוכו מקוה לטבילת כלים, האם בעל החנות יכול לטבול הכלים שם והקונים כבר לא יצטרכו לטבול אותם שנית. תשובה: כן".

ה. מראי מקומות – אהל יעקב (סעי' ע"ה, דפו"ח סעי' רס"ו).

1. **אג"מ** (אהלי ישרון ח"א פרק ג' הע' רי"ב) – "שאם הלוקח **גמר בדעתו לקנות** אז כבר נחשב כלי סעודה וצריך טבילה".
2. **להורות נתן** (ח"ט סי' כ"ו, סי' כ"ז, סי' כ"ח) – "ומעתה נראה לדינא, דהיכי דקנה כלים לסחורה, שפיר יכול המוכר לטבול את הכלי ומועיל הטבילה, ואע"ג דהסוחר לא נתחייב בטבילתו, חדא דשמא הלכה כאו"ה ... נמצא דאיכא ג ספיקות לומר דמהני טבילה ביד המוכר, ויכול לטבול אף בברכה היכי שעומד למסרו להקונה שקנאו לתשמיש סעודה. אולם היכי שעדיין אינו עומד למסרה ליד הקונה, אין לצרף סברת האו"ה שתועיל טבילה ... וא"כ בנדון שאלתנו **היכי שהמוכר מחזיק את הכלים לאוצר**, אפשר דלא מהני טבילה - ואף שיצא מרשות עכו"ם אין לנו הוכחה ברורה שתועיל טבילה, ואם טבלו יש לטבולו שנית בלא ברכה - **אבל היכי שהכלי עומד למסירה ליד הקונה**, בזה נראה דמהני טבילת המוכר, כיון דהכלי כבר נתייחד לסעודה ברשות הקונה, לכן יכול גם המוכר לטבול ואף שהקונה עדיין לא קנאו".
3. **חיי הלוי** (ח"ד סי' נ"ז אות י') – "ישראל שיש לו חנות של כלים, ויש לו מקוה לטבול את הכלים שנעשה ע"י עכו"ם, יש להחמיר שלא יטבול הישראל עד שיקנה הקונה בקנין גמור, דיש שכתבו דקודם לכן עדיין לא חל חיוב טבילה, כיון שאצל הסוחר לא נקרא כלי סעודה ... אכן יש סברא ללמד זכות בזה דכיון שכבר ייחדו להקונה שקוניהו לסעודה, כבר נקרא עליו שם כלי סעודה שכבר אינו עומד לסחורה, ויש סוברים יותר מזה דכיון שטובלו הגם שעדיין לא ה' מחיוב בטבילה, סכ"ס כבר יצא מטומאתו של העכו"ם ... ויש שהורו דעכ"פ יש לסמוך בזה בקנין כסף".

מ [לטבול כלי מתנה לפני נתינתו.

א. מהני.

1. **אבני ישפה** (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' רי"ז ד"ה והשיב) – "בדבר השאלה שאחד נתן מתנה לחבירו ולפני הנתינה הוא טבל את הכלי, אם מועילה טבילה זו או לא. כיון שהנותן קנה המתנה והיא שלו, ודאי שהוא רשאי להטביל אותה שהרי המתנה היא ברשותו. ויותר מזה לפי מה שפסק השו"ע יו"ד סי' ק"כ סעי' ט"ו שגוי שטבל כלים עלתה לו הטבילה, הרי מוכח שלא צריך שום

- כוונה לטבילה. וכן כתב שם הש"ך ס"ק כ"ח שאפילו מי שסובר שנדה צריכה כוונה בטבילה, ע' יו"ד סוף סי' קצ"ח, אבל כאן שזו גזירת הכתוב לא צריך שום כוונה. ולכן כיון שהנותן טבל הכלים ודאי שעלתה לו".
2. ביע אומר (בית רחמים ח"א סי' ט"ו ד"ה אחר, עמ' קל"ז) – "בענין מ"ש מרן שליט"א [זצ"ל] בשו"ת יביע אומר ח"ז (חיו"ד סי' ט') שסוחר שהטביל כלים המיוחדים לסחורה, לא עלתה לו טבילה וצריך הקונה ממנו להטבילם שוב בלא ברכה, כיון שבשעה שהטבילם הסוחר היו פטורים מטבילה שלא היו עדיין כלי סעודה. עכ"ל. ונסתפקנו אם ה"ה לקונה כלי ע"מ ליתנו מתנה לחברו שלא יטבילנו קודם שיתנו לו או שמא י"ל דשפיר חשיב קנאו לצורך סעודה, דמה לי אם קנאו לצורכי סעודה לעצמו או לצורך חברו. ואם כנים אנחנו בזה, האם יטבילנו בברכה. ע"כ. ואחר שהוקרא לפניו המכתב ע"י ציר נאמן הנ"ל, השיבו בע"פ שהדבר פשוט שהקונה כלי ע"מ ליתנו מתנה לחברו שרשאי להטבילו, דהוי כיד אחת שמתבילו בשבילו, ואין זה דומה כלל למ"ש ביביע אומר גבי כלי סחורה. עכ"ל. (אף שציין בפניו הנ"ל שכמה פוסקים החמירו בזה). נראה מדבריו דפשיטא ליה דה"ה לענין ברכה".
3. חוט שני (טבילת כלים ס"ק י"ח אות ג', עמ' מ"ז) – "אם קונה כלי ליתנו לחבירו במתנה, יטביל בלי ברכה וכן"ל בחנווני, או יכתוב פתק על הכלי שהכלי אינו טבול".
- חוט שני (בזאת יבא אהרן עמ' שצ"ח) – "דלא מסתבר דברי התשובות והנהגות ויכול לטבול הכלי לפני שנותנו לחבירו".
4. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שפ"ב) – "מי שקנה מתנה ואמר לחבר שלו שהוא עשה לו טובה וטבל אותו האם הטבילה מהני. תשובה: לענ"ד כן".
5. הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קונ' יד דודי עמ' קמ"ה אות ל"ה, דפו"ח עמ' קצ"ט אות ל"ה) – לשונו מובא לקמן.
6. משנת יוסף (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' רי"ז ד"ה והשיב) – "דאם כבר טבל לתת במתנה לחבר אין להטבילו שוב מאחר דהדין הוא על החפצא שיהיה הכלי טבול".
7. מנחת אשר (באתר) – "ואף אם נקוט להחמיר בהאי שאלה, נראה שכל זה בכלי סחורה ממש. דרק בזה באמת יש לכלי הגדרה אחרת שעכשיו אינו עומד לשימוש באוכל כלל אלא עומד למוכרו. אבל כל שקונה כלי לעצמו ודעתו לתתו במתנה, אין זה מפקיע ממנו שם כלי סעודה, שהוא כלי סעודה שרוצה לתת במתנה. ולמה הדבר דומה למה שנקטו הפוסקים רובם כולם שאין להתיר לבעל מסעדה שלא להטביל כליו משום שאצלו הכלים הם 'כלי סחורה' שהלא הוא משתמש בהם לעסק. דבזה ההגדרה הוא כנ"ל שודאי הם כלי סעודה, אלא שהוא עושה פרנסתו עם כלי סעודה, ודו"ק. וגם בזה יש מחמירים, והרוצה להחמיר אפשר להקנות ע"י אחר הכלים למי שעומד קבלו ושוב לטובלו בעדו, אבל מדינא נראה שאין צורך בזה, כנ"ל. והנה, כל ששם בתוך כלי דבר שזרכו להיות בתוך כיסוי אחר כמו סוכריות וכדו', בכה"ג אין כאן שימוש בכלי באוכל עצמו ואינו חייב בטבילה בשביל זה. אבל אם נותן לתוכו עוגיות ורק ששם נייר דק להפסק, נראה שבטל דעירו שימוש הוא עם הכלי ולעולם חייב בטבילה, ולכן העושה כן יש לו לטובלו קודם ששם דברים כאלו בתוך הכלי. וכן מביאים כעין זה משו"ת המהרש"ם".
8. וכ"ש הפוסקים לעיל שסבר שטבילה מהני ע"י בעל החנות.
- ב. לא מהני, וצריך טבילה [ואולי בלי ברכה].
1. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו אות כ', שלמי מועד ריש עמ' תקנ"ד, עי' מכתב בס' טבילת כלים עמ' רל"ט) – "מש"כ דאע"פ דאין המוכר יכול להטביל כיון דאצלו הוה כלי סחורה, מ"מ הרוצה ליתן מתנה לחבירו יכול לזכות לו ולהטביל מדין זכין לאדם שלא בפניו, חושבני שגם לאחר הזיכוי יש לחשוש שכבר יש למקבל המתנה כלי כזה או שמא ירצה בסוג אחר ויהזור וימכרנו לאחר, והוא עצמו לא ישתמש בו לסעודה, וכיון שכן נמצא דעדיין לא חל על זה שם של כלי סעודה, וממילא אין יכול הנותן להטבילו לפני נתינתו".
2. שבט הלוי (מבית לוי גליון ט"ו עמ' פ"ג אות ה', בענייני יו"ד עמ' קמ"ח אות ה') – "וכן מי שקונה כלים ליתנם למתנות, ואינו מתכוין להשתמש בהם לא יטבלם קודם הנתינה. ואם הטבילם ונתנם יחזור המקבל ויטבילם בלא ברכה".
3. תשובות והנהגות (ח"א סי' תנ"ב, עי' סי' תס"ז, ח"ב סוף סי' ת"ו) – "העולם נהגו להטביל ואחר כך לתת במתנה, אבל לכאורה נראה דאפשר שהטבילה לא מועילה ומכשיל המקבל, שביו"ד ק"כ (סע' ח') כתב שאם לקחו סכין לחתוך בו קלפים ולא לצורך סעודה אין צריך להטבילו, והט"ז והש"ך הביאו מש"כ הב"י שה"ה אם קנאו לסחורה אין צריך טבילה, ושוב צידד הב"י דאדרבה מהגהות אשרי מוכח שצריך טבילה (דסו"ס הכלים עומדים לסעודה ורק שבעל הכלי רוצה לעשות סחורה למכרם ושאינו מסכין לחתוך קלפים דאינו עומד לצורכי סעודה) ומ"מ מסקנת הט"ז והש"ך דהשואל כלים מחנוני לצורך סעודה יטבילנו בלא ברכה ויודיע לחנוני שהטביל הכלי כדי שהלוקח יטבילנו בלא ברכה עי"ש, ואף לסברת האו"ה דנקרא כלי סעודה אצל הראשון משום דשמא ימלך להשתמש בו לסעודה (ומ"מ הטבילה למעשה חייב רק לפני שמשמש בו) יש לומר דהיינו דוקא בסכין שמשמש בו אלא שאינו לצורכי סעודה אלא לחתוך בו קלפים, בזה אמרינן דשמא ימלך להשתמש בו לסעודה משא"כ בכלי שאין עומד אצלו כלל לשום תשמישים ורק לסחורה יתכן דבזה לכו"ע לא חשיב כלי סעודה משום שמא ימלך להשתמש בו לסעודה, ובעיקר דברי האו"ה השיג עליו הפר"ח [מובא בב"א שם (ס"ה) עי"ש] דס"ל שגם החנוני עצמו יכול להשתמש בהם דרך עראי בלא טבילה וכן השואל מחנוני, ומסקנת הט"ז למעשה דבטבילת החנוני לא סגי ליפטר מטבילה. ובערוה"ש סנ"ו כתב שהמנהג להקל לגמרי כפר"ח. וראיתי בספר 'טבילת כלים' שהביא מהפוסקים שבסוחר שמוכר כלים שאם טבל בעצמו להקל על הלקוחות לא מועיל, שעדיין אין כאן חיוב טבילה, ומ"מ אם המוכר טבל אין הלוקח מטבילו בברכה אלא טובלו בלא ברכה, ואף שמוכרו לכלי סעודה אכתי לא חשיב כלי סעודה, והוא הדין לכאורה בנידון דידן דאם קנה לא לצורך סעודה אלא לתת במתנה לא מועילה הטבילה. וממילא אני נבוך כיצד אפשר לתת כלי כמו כוס במתנה לחפשי הלוא מכשילים אותו שמשמש בכלי בלא טבילה ואסור משום לפני עור, ואף שהמוכר יטביל קודם לא מועיל וכמ"ש. והעצה הנכונה שיקנו למקבל המתנה בזכיה ע"י אחר, או שהנותן מתנה יטביל הכלי וישמש בו קצת ואז יתן במתנה, ואז שפיר הוי כלי סעודה דנקנה עברו להשתמש לסעודה ושפיר טובלו בברכה, ומיהו צריך להסיר התוית שרשום עליו שם הפירמא לפני הטבילה, ואף אם נאמר שנהגו להשאירו שהקונה ידע שהסוג מובחר, כיון שהיום לטבילה נהגו להסירו בזה גופא חוצץ וכמבואר

ברמ"א קצ"ח (ס"ק ב'), ועיין היטב בח"ב סימן ת"ו, ולעת הצורך יש לצדד גם דמה שקונה מעיקרא עבור חבירו לשימוש חבירו לסעודה חשיב נמי כלי סעודה, וצ"ב. ומיהו אם יש ספק אם ישתמש בכוס לשותות בו, או שישתמש בו רק לחזותא בעלמא לעטר ולהוסיף בקניניו בכלי כסף וזהב, או אם יש צד שהמקבל ירצה למוכרו ולהחליפו, אף דאפשר שישתמש בו, לא דמי למכשיל עור שאסור רק היכא שמכשילו בודאי כמבואר בסי' קס"ג בביאור הלכה, ואין בזה איסור, ולכן כה"ג שיש בדבר ספק אם יעבור איסור מותר לו לתלות שלא ישתמש בו ולתת במתנה, ועל סמך זה נהגו להקל לתת מתנות דכלי כסף וזהב כיון שאין זה ודאי שישתמש בו, (עיין ריטב"א ע"ז טו: שמיקל כשיש איזה ספק אם מכשילו שאין בזה לפני עור)."

4. הגר"י בעלסקי זצ"ל (Halachically Speaking ח"ב פרק מ"ח) -

One who wants to give a present to someone should not *tovel* it first. The reason is because one is purchasing it for the sake of giving it as a present, not for a *seudah*.

ע"י הגר"י בעלסקי זצ"ל (Halachically Speaking שנה ב' מספר ל' הע' נ"ו, שנה י"א מספר ו' הע' נ"ז) -

One who wants to give a present to someone should not *tovel* it first. For example, one who gives a dish with *m'shloach manos* should put a sticker on the dish saying it was not *toveled*.

5. ודרשת וחקרת (אהל יעקב) - "אלו שטובלים את הכלים לפני שנותנים אותו למתנה האם שפיר עבדי, ועוד מה הדין אם הורים טובלים כלים עבור ילדיהם שמתחתנים, האם עולה הטבילה לכלים אלו או שמא מאחר שהחתן וכלה הם הבעלים על הכלים הם חייבים לטבול אותם, והחסד שעשה לה האבא לא היה כל כך חסד. וכעין הנ"ל מה ההכרעה למעשה לגבי כלים ששולחים למשלוח מנות לאחרים, האם חייבים לטבול את הכלי, או הפוך אם טבל הרי המקבל צריך לטבולו שוב. תשובה: בענין הטובל כלי לפני שנותן אותו למתנה, והורים שטובלים הכלים עבור ילדיהם שמתחתנים, וכלים ששולחים למשלוח מנות ביורה דעה שם סעיף ח' ובט"ז שם ס"ק י' מבואר שכלי שקנה לסחורה לא הוי כלי סעודה, ועל אף שסיים שיש לטבולם בלא ברכה, ואחר הקנין לסעודה יטבלם שוב בלא ברכה, הפרי חדש כתב שאין צריך טבילה כלל, והבינת אדם כתב שיש לסמוך על הפרי חדש במקום הצורך, וע"י שו"ת מנחת יצחק חלק א' סימן מ"ד בזה, ובתשובות והנהגות חלק א' תנ"ב שהעלה שהקונה כלי כדי ליתנו במתנה לא מועיל טבילת הנותנת ונתן עצה שישתמש בו קצת ואח"כ יתן אותו במתנה, אבל זה ברור שמועיל שליחות בטבילת כלים, ואם ההורים הם שולחים של בנם בודאי מועיל, על אף שאין בזה משום כיבוד אב לעשותו שליח, אא"כ זה רצונו, ואינו ת"ח, ע"י יורה דעה סימן ר"מ סעיף כ"ה. ובברכי יוסף שם בשם הפרי חדש ע"י שם".

6. הבית היהודי (ח"ט פרק מ"ב סעי' ז') - "הקונה כלים כדי לתת אותם מתנה לנישואין או בר מצוה וכדומה, וחושש שהמקבלים את המתנה לא יטבילו את הכלים, לא יועיל אם הקונה יטביל את הכלים לפני שנותן אותם (שמכיון שהוא קנה אותם שלא לסעודה אלא למתנה אינו חייב להטבילם, ולא תועיל הטבילה). ולכן העצה היא שיטביל את הכלים וישתמש בהם קצת ואחר כך יתן אותם במתנה".

7. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) - לשונו מובא לקמן.

8. היכל הוראה (ח"ג הוראה נ"ט) - "ואם יטבילנה השולח אין בטבילתו כלום".

ג. דעת הגריש"א זצ"ל.

1. הגריש"א זצ"ל (קונ' טבילת כלים הע' נ"ג) - "שאפשר לטבול את הכלי לפני שנותנים אותו במתנה כי הרי כרגע זה בבעלותו וזה נקרא כלי סעודה ושפיר יכול לטבולו ולשיטתם אדם שקנה כלי ליתנו במתנה וכדו' אף שלא משהה את הכלי אצלו יכול לטבולו ולהודיע למקבל המתנה שהכלי טבול".

2. הגריש"א זצ"ל (הבית בכשרותו טבילת כלים סי' א' הע' נ"ה, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות נ"ג) - "אם טבל נותן המתנה את הכלים, הנה, בכלי זכוכית אפשר להקל ולא לחזור ולהטבילם. ובכלי מתכות שחיובם מהתורה, צריך לחזור ולהטבילם".

ד. מראי מקומות - קנין תורה בהלכה (ח"ב סי' קל"א), באר חנוך (או"ה פרק נ"ד שאלה י'), מראה דבר (ח"ג סי' מ"ג), בית רחמים (ח"א סי' ט"ו, ח"ב סי' י"ב ד"ה הנה [עמ' מ"ז]), אהל יעקב (סעי' ע"ו, דפו"ח סעי' קס"ט).

1. מקור חיים (סאגאלוביץ, סי' י"ד עמ' 40) - "אף לדעת האו"ה נראה לי שזה דוקא אם הראשון קנה לעצמו לחתוך קלפים או כיוצא בו ואף לסחורה אם לא ימצא קונה ישתמש לעצמו, אך בנד"ד שקנה 'לדרשה געשאנק' אף האו"ה מודה דלא נקרא מתחייב ביד הראשון".

2. הגר"ח זצ"ל (הליכות חיים ח"ב אות רל"ג, שערי ציון ח"ב עמ' רי"ט אות ד', עמ' רכ"א אות ט"ו, ע"י אות ט"ז) - "מי שקנה כלי סעודה כדי ליתן אותם לאחר בתור מתנה ומקודם הטביל אותם ושוב נתן לו המתנה, אם צריך המקבל לחזור ולטבולם מאחר שעדיין לא נקראו כלי סעודה אצל הנותן, או שהטבילה הראשונה מהני להמקבל. תשובה: זו שאלה ישנה".

3. בענין משלוח מנות: במקום שהניח אוכל בתוך הכלי - ע"י לקמן.

מא | כלי לצורך משלוח מנות - מי שקונה כלי על מנת למלאו במאכלים, ולשלוח את הכלי עם האוכל לאחרים.

א. צריך לטבול לפני הנתנה, עם ברכה [שזה נקרא השתמשות של הכלי].

1. משנה הלכות (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' רט"ז ד"ה אמנם) - "שצריך להטבילו מקודם כיון דהוא כעת הבעלים של הכלי ומכניס לשם אוכלים הרי זה מתחייב בטבילה ואינו דומה לבעל בית חרושת שממלא אוכלין לתוך כלי שקנה מגוי כדי למכרם שאין צריך להטבילו מקודם דהוי ככלי סחורה דבנידון דידן זהו תחילת שימוש עם הכלי לצרכי אכילה".

2. קובץ הלכות (פורים פרק י"ז סעי' מ"ו) - "מי שקנה כלי זכוכית חדשה לשלוח המאכלים כשהם מונחים בתוכה, יכול לטבול הכלי בברכה, דמה שקנה כלי על דעת לתתה לחבירו במתנה לא חשיב כקונה כלי לסחורה".

3. אבני ישפה (אהל יעקב הע' ר"צ ד"ה מיהו, מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' רט"ז ד"ה והשיב) – "בדבר השאלה אם שולח מנות לחברו צריך להטביל הכלי לפני ששולח לחברו פשוט שלא צריך לטבול הכלי כיון שעדיין לא יודעים אם רצונו להשתמש בכלי וכגון שהוא בקבוק משקה. אבל אם הוא כלי מתכת או זכוכית שמכיל סוכריות נראה שחייבים להטביל אותו לפני ששולח הכלי, שודאי שרוצה להשתמש בכלי".
4. משנת יוסף (אהל יעקב הע' ר"צ ד"ה מיהו, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרט"ו, מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' רט"ז ד"ה והשיב) – "ולגבי משלוח מנות במי שרוצה לתת צלחת מזכוכית או שאר חומר המחויב בטבילה ולהניח בו עוגה וכדומה, האם הוא צריך לטבול הכלי קודם, והאם יש סכרה להגיד שכיון דהמאכל צריך להכלי והכלי משמש אותו אז הנותן יצטרך לטבול הכלי, ועוד אולי הנותן שצריך להניח העוגה על הצלחת הוי קצת ככלי סעודה. תשובה: בודאי צריך הנותן לטבול לפני שנותנו למשלוח מנות".
5. הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קונ' יד דודי עמ' קמ"ה אות ל"ה, דפו"ח עמ' קצ"ט אות ל"ה) –

Is there any problem with the store owner or gift giver doing the Tevilas Kelim of a new unused dish that will be given as a gift or a dish with candy that will be given as a gift?

Answer: No. ('If anyone thinks otherwise he has to bring the rayah'. If the gift is a dish with candy the gift giver is mechuyav to tovel it first.)

6. הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות ס"ג).
7. הגר"י רובין שליט"א (פר' תרומה תשע"ה אות י"ב, היכלא ח"ה עמ' קע"ו) – "והוא יכול לטבול קודם שיניח בו דברים, דכיון שמשמש בו כעת להנחת דברים והכלי הוא בבעלותו, הרי הוא חייב בטבילה כדין, ככל אדם שמשמש בכלי כדי לאחסן בהם אוכלים וכדומה".

ב. לא צריך טבילה.

1. הגר"ש זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ח') – "מי שקונה כלי על מנת למלאו במאכלים, ולשלוח את הכלי עם האוכל לאחרים, כגון מגש לצורך משלוח מנות, אין המשלוח צריך להטבילו, אלא המקבל".
- הגר"ש זצ"ל (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' שצ"ב) – "שאלה: במשלוח מנות הוא נותן גם אוכל וגם כלי, ומניח את האוכל בכלי שאינו טבול, האם זה נקרא השתמשות בכלי שאינו טבול. תשובה: זה לא נקרא השתמשות, רק דרך העברה".
2. רבבות אפרים (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' רט"ז ד"ה ואחרי) – "דהנותן מתנה לחבירו כלי הטעון טבילה ורוצה לשלחו כשבתוכו מאכל אע"פ כן שלא יטביל את הכלי מקודם דאין זה נחשב עדיין ככלי סעודה וזה דומה לבעל בית חרושת יהודי שקונה כלים מגוי כדי למלואתם בדברי מאכל ולמוכרם כך דאינו חייב להטבילם מקודם".
3. הגר"א קופשיץ זצ"ל (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' רט"ז ד"ה ואחרי) – "דאין צריך להטביל את הכלי אא"כ מזכה את הכלי למקבל, דא"כ אפשר לטבול את הכלי בברכה".
4. עי' הגר"ש דבליצקי זצ"ל (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' רט"ז ד"ה ואחרי) – "דהנותן כלי לחבירו וממלא אותו בממתקים וכדומה אינו צריך להטביל את הכלי מקודם דזה דומה לישראל שקונה מגוי בקבוקים או צנצנות כדי למלאותם בדברי מאכל ולמוכרם כך דאינו חייב להטבילם, וסיים דעדיין צ"ע בזה".
5. חוט שני (פורים סוף פרק י' [עמ' פ"ד], טבילת כלים כהלכתה פרק י"א הע' כ"ג) – "השולח לרעהו משלוח מנות עם איזה כלי כדורון, והכלי טעון טבילת כלים, מותר לשולח לטבול את הכלי כשהוא עדיין ברשותו, ולא חשיב ככלי סחורה אף שאין דעתו כלל להשתמש בו. ואם שולח את הכלי בלי טבילה, צריך להודיע שהכלי לא טבול".
6. הגר"ע אויערבאך שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' רט"ז ד"ה ואחרי).
7. מחזה אליהו (כוס של אליהו פרק ט' סוף אות א') – "השולח משלוח מנות בתוך כלי, אין הכלי נחשב ככלי סעודה עד שבא ליד הקונה, לכן הנותן לא יטביל אלא המקבל, ואם הנותן הטביל לא עלתה לו הטבילה. ובימים ההם בזמן הזה (פורים תשע"ב) ראיתי משל"מ וכלי בתוכו, ולהפתעתי בפתק היה כתוב שהכלי כבר נטבל. וראיתי להר"צ כהן שליט"א (יתד נאמן י"ב אדר תשע"ב, גליון 7911 עמ' נ"ז) וז"ל, אין לשים משלוח מנות בכלים שלא הוטבלו, ובכדי לצאת ידי דעת הכל, עדיף שאחר הטבילה הנותן ישתמש בכלי (לשתייה וכדומה) לפני שישים בו את משלוח המנות, עכ"ל. אבל לכאורה עדיף מכ"ז, שלא להטבילו, ובאותו פתק להודיע להמקבל שהכלי צריך טבילה בברכה כדין. וכאשר חושש שהמקבל לא יטבילו, יעץ הגר"מ שטרנבוך שליט"א להטביל ולהשתמש בעצמו פעם א' קודם שיתן לחבירו".
8. מנחת פרי (ח"ו סי' פ"ד אות ב') – "נראה שלגביו הוא כלי אריזה...".
9. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) –

If I buy glass cups to fill them with shaloch manos (jellybeans, nuts, etc.). Do I have to toivel them?

R' Y. Berkovits wrote: No. If you do - it won't help. The receiver will still have to toivel it - only now he can't make a beracha. Just put a note on it saying it wasn't tavul.

10. היכל הוראה (ח"ג הוראה נ"ט) – "אך זה שקנה הכלי על מנת לתתו במתנה לחבר וכדו' לא חל על הכלי חובת טבילה".
11. אהל יעקב (סעי' רנ"א) – "הנותן משלוח מנות לחבירו כלי הטעון טבילה ורוצה לשלחו כשבתוכו מאכל אין להטביל את הכלי קודם כיון שהוא לא נחשב עדיין ככלי סעודה. מיהו יש חולקים, ונראה שהעיקר כדעות הסוברים שאין להנותן לטבול הכלי לפני ששולח להמקבל".

ג. צריך לטבול לפני הנתינה, בלי ברכה.

1. חוט שני (הבית בכשרותו טבילת כלים סי' א' הע' נ"ז, עי' מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' רט"ז ד"ה אמנם) – "השולחים משלוח מנות ע"ג כלי חדש חייבים להטביל את הכלי קודם הנתינה מאחר שמשמשת לנשיאת האוכלים שעל גבה מ"מ אין לברך על טבילה זו".

ד. דעת הגר"א נבנצל שליט"א.

1. הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב הע' ר"צ, מציון תצא תורה ח"א אות שפ"א) – "מי ששולח משלוח מנות והוא כלי זכוכית ומונח עליו אוכל, האם הוא צריך לטבול הכלי לפני שהוא שולח המנות. תשובה: לא".
2. הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י"א אדר תשס"ז) – "שאלה: אם יש כלי שצריך טבילה, ורוצה ליתן משלוח מנות בתוכו, האם יכול וצריך להטבילו קודם שיתן לחבירו. תשובה: לענ"ד כן".
3. הגר"א נבנצל שליט"א (ירושלים במועדיה הל' פורים עמ' תי"ג אות קמ"ג) – "האם אפשר לשלוח משלוח מנות בכלים שאינם טבולים. תשובה: אפשר [ויודיע למקבל שאין הכלי טבול]".

ה. מראי מקומות – ויגד מרדכי (סוף פרק ג'), הגר"י בעלסקי זצ"ל (Halachically Speaking שנה ב' מספר ל' הע' נ"ו, לשונו מובא לעיל), טבילת כלים כהלכתה (פרק י"א סעי' ט"ז), בית רחמים (ח"ב סי' י"ב ד"ה נשאלתי, עמ' מ"ח), מראה דבר (ח"ג סוף סי' מ"ג), אהל יעקב (הע' קי"ט, דפו"ח סעי' רע"א).

1. הגר"ח ק"צ זצ"ל (מועדי הגר"ח ח"ב תשובה תשנ"ח) – "שאלה: אם יכול לשלוח משלוח מנות בכלי שאין טבול. תשובה: אין ראוי".
2. פורים וחודש אדר (פרק ט"ז סעי' נ"א) – "השולח מנות בכלי חדש הטעות טבילה, גם אם המנות עטופות בנייר, צריך להטבילו תחילה - אך אם אינו מניח את המנות בכלי אלא מצרפו למשלוח כמתנה, לא יטבילנו; ויודיע למקבל שהכלי טעון טבילה".
3. טבילת כלים (כוס של אליהו פרק ט' סוף אות א', עי' טבילת כלים כהלכתה פרק י"א הע' כ"ד) – "וראיתי להר"צ כהן שליט"א (יתד נאמן י"ב אדר תשע"ב, גליון 7911 עמ' נ"ז) וז"ל, אין לשים משלוח מנות בכלים שלא הוטבלו, ובכדי לצאת ידי דעת הכל, עדיף שאחר הטבילה הנותן ישתמש בכלי (לשתייה וכדומה) לפני שישים בו את משלוח המנות, עכ"ל".
3. כשרות הכלים (עמ' קפ"ב, דפו"ח עמ' קע"ג, פרק ז' סעי' ה') – "מי ששולח לחבירו בפורים משלוח מנות ומניח את האוכלין בתוך כלי חדש שלא הוטבל, כגון ששולח לו עוגה ומניחה על מגש חדש, יש ספק גדול אם הנותן יכול להטביל כלי זה, שהרי בשבילו זה כלי המיועד ליתנו במתנה וכו"ל, אך מאידך גיסא הרי הוא משתמש כרגע בכלי להניח בתוכו את המאכל ואולי נחשב תשמיש סעודה וחייב להטבילו. לכן לצאת מכל ספק לא יניח את המאכל על המגש ממש אלא בתוך שקית בפני עצמה, כדי שהמאכל לא יגע בכלי, ואז אין הנותן חייב טבילה, ואז המקבל יטבילנו בברכה. (ואם המקבל אינו שומר תומ"צ שבלא"ה לא יטביל הכלי, ראוי שהנותן יטביל קודם בלא ברכה). אמנם כשהעוגה מונחת על נייר אפיה אין נראה לפטור מטבילה בשביל זה, דהואיל וכך הדרך להניחה שם חשיב שהמאכל נוגע ממש בכלי".

4. באר חנוך (הל' או"ה פרק נ"ד שאלה ט', הו"ד במציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' רט"ז) – "דהנה לכאורה חיוב טבילה על הנותן יהיה תלוי אם כוונתו לתת הכלי במתנה כהוקרה וכדומה, ורק כבדרך אגב מכניס שם אוכל, אין צריך טבילה. ואם מטרתו בעיקר למנות והכלי הוא אמצעי להזחיק את האוכל יש לטבול. ומה שיש לדון לפי כוונת הנותן, לכאורה יש לשער ביוקר הכלי, שאם הוא כלי יקר שיש לו חשיבות בפני עצמו והדרך לתתו במתנה גם בלי האוכל, נחשב הכלי כמתנה בפני עצמו, ואין צריך טבילה. ואם הוא כלי פשוט שבלי האוכל בפנים לא היה נותנו, נחשב כשימוש לאכול ויש לטבול. ובאופן שמכניס שם סוכריות עם עטיפה אין לטבול כיון שהאוכל לא נוגע להכלי".

5. תשובות והנהגות (מציון תצא תורה ח"א יו"ד סוף הע' רט"ז) – "דאם הוא כלי זכוכית אפשר להקל ולא להטבילו מקודם ובכלי מתכות יטבילנו מקודם וישתמש בו קצת ואח"כ יניח בתוכו המאכל למשלוח מנות".

6. הגר"ש מילר שליט"א (שושנת ישראל פורים פרק י"א סעי' ס"ג, סעי' ס"ה) – "צייד דכלי שאוכלין ממנו כגון רסק תפוחים בתוך כוס של זכוכית [שהמאכל צריך לכלי] יכול המשלח לטבולו בברכה לכו"ע. והטעם לזה, כי המחייב של הטבילה הוא ההכנסה לכלי ביחד עם ההוצאה ממנו. ולכן בשעה שהמשלח מכניס לתוך הכלי נחשב כמתעסק בתחילת השימוש המחייב טבילה, והגמר של המחייב נעשה ע"י שימוש המקבל המוציא מן הכלי. וכיון שהמשלח כבר עוסק בשימוש המחייב טבילה יכול לטבולו. אכן כששולח מאכל בכלי שאין הכלי מוכרח להמאכל כגון סוכריות או מיני מאפה, ומ"מ רגילין לאכול מן הכלי אז יטבולו המשלח בלי ברכה ... אם שולח תבשיל או מעשה אופה עם הכלי שנתבשל או נאפה בתוכו יש לטבולו מקודם בברכה".

7. שיעורי הלכה (ח"א עמ' תע"ו) – "ולמעשה נראה, שכיון שבדרך כלל שאלה זו מצויה רק בכלי זכוכית, שחיוב הטבילה בהם הוא רק מדרבנן, לכן יש להקל להניח אוכלים בכלים בלי להטבילם. אמנם נכון שיכתוב הנותן על הכלים שהם אינם טבולים, כדי שלא יבא המקבל להשתמש בהם בלא טבילה. ואם רוצה להחמיר ולטבול את הכלי, הנה אם יטבילם בלא ברכה ושוב גם המקבל יטבילם בלא ברכה [כיון שאין הדבר ברור שעלתה להם טבילת הנותן, וכמ"ש], הרי יהיה בזה הפסד הברכה, וגם יש בזה טירחא יתירה. ולכן העצה הטובה ביותר היא לזכות את הכלים למקבל ע"י אחר, ונמצא דהם כבר נמצאים ברשותו של המקבל, ואצלו הרי הם נחשבים כלי סעודה, וחייבים בטבילה מעיקר הדין, ובכה"ג שפיר מהניא להם טבילת הנותן לכל הדעות. ואף אם שולח כמה משלוחי מנות, ולא הוברר מתחילה לאיזה איש יתן כל כלי וכלי, מ"מ י"ל דחשובים כלי סעודה, דלענין זה יש ברירה".

מב | לתת לחילוני כלי במתנה, או למכור להם כלים.

א. מחמיר.

1. חוט שני (טבילת כלים ס"ק י"ח אות א', סוף עמ' מ"ו) – "הטובל כלי של חנווני חיילא טבילה קודם שעשה בו קנין, ואין צריך לטבולו שוב אחר שקונהו, אמנם אי אפשר לברך דעדיין ליכא חיוב, והטעם דאדם לא חייב לטבול אם לא משתמש בזה לאכילה,

אבל מ"מ הרי הכלי יצא מרשותו של הגוי ולכן מהני ליה טבילה. וזו עצה למוכר כלים, שאסור לו למכור כלים שאינם טבולים למי שאינו שומר תו"מ ולא יטביל הכלי, דהוי לפני עור, אמנם אם המוכר יטביל הכלי [בלא ברכה] שפיר דמי".

2. הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תי"ב) – "האם מותר לתת כלים למתנה לזוג חופשיים שמתחננים או שיש חשש גדול שלא יטבלו הכלים ויהיה איסור של לפני עור או מסייע. תשובה: אסור".

ב. מיקל.

1. הגר"א בנבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שפ"ו) – "שאלה: האם מותר לתת כלים במתנה לזוג חופשיים שמתחננים או שיש חשש גדול שלא יטבלו הכלים ויהיה איסור של לפני עור או מסייע. תשובה: מותר".

ג. מחמיר, אא"כ יש ספק אם ישתמש בכלי.

1. תשובות והנהגות (ח"א סי' תנ"ב) – "כיצד אפשר לתת כלי כמו כוס במתנה לחפשי הלוא מכשילים אותו שמשמש בכלי בלא טבילה ואסור משום לפני עור, ואף שהמוכר יטביל קודם לא מועיל וכמ"ש. והעצה הנכונה שיקננו למקבל המתנה בזכייה ע"י אחר, או שהנותן מתנה יטביל הכלי וישתמש בו קצת ואז יתן במתנה, ואז שפיר הוי כלי סעודה דנקנה עבורו להשתמש לסעודה ושפיר טובלו בברכה, ומיהו צריך להסיר התוית שרשום עליו שם הפירמא לפני הטבילה, ואף אם נאמר שנהגו להשאירו שהקונה ידע שהסוג מובחר, כיון שהיום לטבילה נהגו להסירו בזה גופא חוצץ וכמבואר ברמ"א קצ"ח (ס"ק ב'), ועיין היטב בח"ב סימן ת"ו, ולעת הצורך יש לצדד גם דמה שקונה מעיקרא עבור חבירו לשימוש חבירו לסעודה חשיב נמי כלי סעודה, וצ"ב. ומיהו אם יש ספק אם ישתמש בכוס לשתות בו, או שישתמש בו רק לחזותא בעלמא לעטר ולהוסיף בקניניו בכלי כסף וזהב, או אם יש צד שהמקבל ירצה למוכרו ולהחליפו, אף דאפשר שישתמש בו, לא דמי למכשיל עור שאסור רק היכא שמכשילו בודאי כמבואר בסי' קס"ג בביאור הלכה, ואין בזה איסור, ולכן כה"ג שיש בדבר ספק אם יעבור איסור מותר לו לתלות שלא ישתמש בו ולתת במתנה, ועל סמך זה נהגו להקל לתת מתנות דכלי כסף וזהב כיון שאין זה ודאי שישתמש בו, (עיין ריטב"א ע"ז טו: שמיקל כשיש איזה ספק אם מכשילו שאין בזה לפני עור)".

תשובות והנהגות (ח"א סי' תס"ז) – "שאלה: האם מותר לתת מתנה לחתונה כלי הטעון טבילה ויודע שהמקבל לא יטבילנו. [תשובה]: יש בדבר איסור משום לפני עור, ובהרבה אופנים אם לא היה מקבל המתנה לא היה קונה כלל כוס יקר להשתמש בו והוי כתרי עברי דנהרא ומכשילו להשתמש בו. ומיהו יש לצדד שאם יש ספק אם ישתמש בו שאפשר שלא ישתמש בו כלל לעולם שיש לו מספיק כוסות וישתמש בו ליופי או יתן הכוס הלאה למתנה למי שיטביל אותו, וכשיש איזה ספק אין לפני עור דלא דמי למכשול לפני עור שודאי וכמבואר בריטב"א ע"ז טו: ובתרוה"ד סי' צ"ט, (על תשובות חת"ס יו"ד סי' י"ט שהאריך להוכיח ד"ז), ומדין שצריך להפרישו מאסור ליתא במומר וכמבואר בדגו"מ יו"ד קנ"א".

תשובות והנהגות (ח"ב סי' ת"ו) – "שורש השאלה שמכשיל אותם שישתו בלי טבילה, והנותן אינו מעונין להטביל, שמקפיד שישאר שם תוית שמוכח שזה חדש, ושוב אי אפשר להטבילו דהוה חציצה, אם כן יש כאן חשש לפני עור שמכשילו לשתות מכלי בלא טבילה. ונראה שמדינא הלוא יש למקבל עוד כוסות ובתרי עברי דנהרא אין איסור לפני עור, כמפורש בע"ז (ו א) שאם בלאו הכי יש לעכו"ם בהמה אינו עובר לפני עור, וכן בנ"ד החתן מקבל הרבה כוסות ולא יטביל אותם, ואם לא ישתמש בכוסות שהוא נותן לו או לא יתן לו, בלאו הכי ישתמש בלי טבילה, ולכן אינו מכשילו ואין בזה איסור לפני עור. אמנם אף שאין איסור לפני עור מ"מ יש איסור מסייע ידי עוברי עבירה שצריך להפריש יהודי מאיסור ולא לעזור ולסייע שיהיה לו עוד כוס לעבור בו איסור וכמבואר בתוספות (בשבת ג, ד"ה בבא), אבל בזה כבר מפורש ב"דגול מרבבה" (יו"ד קנ"א) שבמומר אין האי חיוב דלהפרישו מאיסור אלא רק איסור לפני עור, וכאן אין לפני עור כמ"ש, שפיר מותר לתת לו מתנה ואין איסור מדינא".

2. הרימו מכשול (פרק כ"א סעי' כ"ב) – "מותר למכור או לתת מתנה כלי הטעון טבילה, לאדם שאינו שומר תו"מ צ"ח החשוד שלא יטבילם. אמנם באופן שודאי לנו שהוא ישתמש בזה בלא לטבול, וכגון: שאומר כך למוכר, לכאורה נראה שלמכור מותר, אבל לתת במתנה יש לאסור, משום לפני עור. [והטעם לכך: א. אפשר לתלות שהמקבל לא ירצה להשתמש בכלי, והוא יתנו לאחר שכן יטבילנו, וכן בקונה כלי אפשר לתלות שזה לצורך נתינת מתנה לאחר (ועוד אפשר לתלות שהוא ישתמש בכלי לא לצורך אכילה, כמו להשתמש בסיר לצורך עציץ וכדו'). וזה נחשב לשני שימושים ... ב. במכירה יש להיתר של החזו"א במכירת פרה בשביעית, שאם המוכר יסרב למכור לו, זה יביא לידי שנאה וקטטה, וממילא המכירה זה הצלה מאיסורים אלו החמורים יותר מכלי לא טבול ... ג. לכאורה י"ל שכיון שכלי סעודה הם נצרכים לחיי האדם, דאף אדם לא יאכל או ישתה בידי ובלא צלחת, וכן א"א להכין אוכל בלא סיר בישול, נמצא שגם אם אני לא אמכור לו, ואף אם כל המוכרים הישראלים יתאגדו לא למכור לו, הקונה יעשה כל טצדקי להשיג זאת ויקנה זאת מנכרי, ויש הסוברים שזה חשיב חד עברא (על פרק ט' סעי' י"א), וממילא אין בזה לפני עור, אלא איסור דרבנן של מסייע, ובוה יש להקל, מטעם: א. איסור השתמשות בכלי לא טבול הוא רק דרבנן, ובמקום דרכי שלום היתרו (כדאיתא בגיטין ס"א, ע"י פרק י' סעי' ח'). ב. במומר אין איסור מסייע (דעת הש"ך, שם סעי' ה'). ג. מסייע לפני עבירה (דעת הבנין ציון, הכת"ס ועוד, שם סעי' י"א). ד. ספק אם יעשה איסור, דאולי קונה זאת כדי ליתן מתנה לאחר שכן יטבול (דעת הריטב"א, שם סעי' י'). ה. במכירת חפץ אין איסור מסייע (תשובות הרא"ם, שם סעי' י"ד). ואף שעל כל טעם בפני עצמו יש החולקים, מ"מ בצירוף כל הטעמים ודאי יש להקל. (וכע"ז כתב התשובות והנהגות ח"ב סי' ת"ו). אלא שע"ש (בפרק ט') שהוכחנו דלא כסברא הנ"ל, אלא דנים זאת רק לפי המציאות שהוא יקנה מישראל אחר, שבזה נקטינן כמשנ"ל מדהוה תרי עברי. ועוד שדעת הגר"א ועוד שפסקו שאף באפשר להשיג מנכרי הוי תרי עברי, ויש בזה לפני עור (וכפי הבנת החזו"א שזה אף אם ודאי ישיג מנכרי). ומצאתי במנחת שלמה (ח"א סי' ל"ה אות ב') שכתב שאם איסור ההשתמשות נובע רק מחובת המצוה דרמיא אקרפתא דגברא לטבול את הכלי, בזה אכן אפשר לתלות ולהתיר, אמנם אם רואים את הכלי כחפץ שאסור להשתמש בו, אין להיתר תליה, וממילא צ"ע אם מותר למכור (וע"ע במנחת שלמה ח"ב סי' ס"ח סק"ד). אך ע"י מש"כ (בסי' ו' אות י"ח) שהגרש"ז לשיטתו בהבנת היתר תליה, אך בפשטות יש הבנות אחרות,

ושפיר יש לתלות אף באיסור חפצא. ובספר פסקי הגר"ש מהגרי"י ישראלזון (עמ' פ"ז) מובא מהגריש"א שמן הראוי שהמוכר יטבילם לאחר שהקונה עשה בהם מעשה קנין. ובספר משפטי התורה (ב"מ עמ' נ"ג) התיר עפ"י שיטת הריטב"א שאין לפני ע"כ במכשיל בריבוי בשיעורים, והכא נמי יש לו ממילא כלים בבית שהוא כבר משתמש בהם בלא טבילה. ויש להעיר על דבריו דהרי לא קי"ל כן (עי' פרק ד' סעי' כ"ד). וכן אין להתיר משום שנתלה שהקונה אולי יטבול, דהיתר תליה זה רק כשאפשר לתלות שהוא ישתמש בזה לדבר המותר, כגון לתת מתנה, דאל"כ נתיר לתת מאכל לאדם שלא מברך, ונתלה שאולי הוא כן יברך. (עי' פרק י"ב סעי' ג').

ד. בסחורה יש להקל, במתנה יש להחמיר.

1. משנת יוסף (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרט"ו) – "האם מותר לתת כלים למתנה למישהו שלא יטבול הכלים, או שמא יש כאן איסור של לפני עור. תשובה: סוחר וחנוני רשאים שיש ספק אם הקונה יטבלם, אך איש פרטי יחוש על לפני עור בספק [ועי' משנת יוסף שביעית ח"א עמ' פ"ד]".

ה. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ל"ה אות ב', ח"ב סי' ס"ו אות כ"ב, טבילת כלים עמ' רל"ט), טבילת כלים (עמ' רל"ט).

1. ואין למו מכשול (ח"א פרק ג', עמ' ע"ו) – "יש אומרים שאסור למכור או לתת במתנה כלים שאינם טבולים לאדם שידוע לנו שלא יטבילם, מפני שגורמים לו להיכשל בשימוש בכלים ללא טבילה. ולכן יש לו להטבילם תחילה ולהשתמש בהם מעט, ולאחר מכן לתת אותם לאותו אדם. אולם המקל לתת או למכור כלים אלו ללא טבילה כלל, אין למחות בידו".

ו. העצות: למחמירים לעיל.

1. לטבול הכלי לפני נתינתו ומכירתו - חוט שני (לשונו מובא לעיל).
(א) יש כמה חולקים, עי' לעיל.
2. לזכות לו ואח"כ להטביל - בתשובות והנהגות (לשונו מובא לעיל), היכל הוראה (ח"ג הוראה נ"ט).
(א) אמנם עי' הגרשז"א זצ"ל (לשונו מובא לעיל), מה שפקפק על זה.
3. שיטביל את הכלים וישתמש בהם קצת ואחר כך יתן אותם במתנה - הבית היהודי (ח"ט פרק מ"ב סעי' ז', לשונו מובא לעיל).
(א) אמנם, יש לדון מהסוגיה של "רוב תשמישו". שעיקר התשמיש בהחפץ הוי מצד כלי מתנה, ולא כלי אכילה.

מג | קופסאות הנקנים עם מאכל בתוכם: האם צריך להשליך האוכל ולטבול מיד.

א. מיקל, אינו צריך טבילה.

1. שרידי אש (ח"ב סי' כ"ט עמ' ת"ו) – "יש לומר דכיון שאוכל מתוך הקופסא הרי הוא מוציא את המאכלים ע"י אכילה זו, ושוב אינו צריך לטבול את הקופסאות, כיון שאינו צריך להם".
2. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' מ', סי' קל"ז ד"ה בדבר) - לשונו מובא לקמן.
3. דברי יציב (יו"ד סי' ל"ז) – "בענין טבילת כלים לצלוחית החלב שהחלב נמכר בו. לענ"ד דא"צ טבילה. (א) דהוה רק לקיום ולא לשתייה, עיין במסגרת השולחן על קיצור שו"ע סימן ל"ז סק"י והובא בדרכי תשובה סי' ק"כ ס"ק ט"ו, ועיי"ש בסק"ו. ב) דעומד רק לסחורה, עיין שם בסעיף ח' בש"ך וטו"ז, ובדרכי תשובה ס"ק ע' שהביא לענין צלוחית מים מינעראלען עיין שם, ובס"ק י"ג".
4. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו אות י', ששכ"ה פרק ט' הע' מ"א [דפו"ח, הע' מ"ד], הע' מ"ב [דפו"ח, הע' מ"ה], ח"ג פרק ט' הע' י', שולחן שלמה סי' ש"ד סוף ס"ק ד' ג', הע' שם, סי' שכ"ג ס"ק ו', ס"ק ו' ב', ס"ק ו' ג', שלמי מועד סוף עמ' תק"ג, עמ' תקנ"א ד"ה כתב, עי' טבילת כלים פרק ד' הע' ט"ו) - לשונו מובא לקמן.
5. ציץ אליעזר (ח"ח סי' כ"ו אות ב') – "הלכה פסוקה יוצאת לנו, שכל הנ"ל המוצעים בשאלותיו א"צ טבילה".
6. אור לציון (ח"א או"ח סוף סי' כ"ד) - לשונו מובא לקמן.
7. שבט הלוי (מבית לוי גליון ט"ו עמ' פ' אות ט', בענייני יו"ד עמ' קמ"ו אות י"א) – "הפותח צנצנת קפה בקבוקים וכדומה, החייבים מעיקר הדין בטבילה, נהגו להשתמש בהם עד גמר התכולה ואין מחייבים להוריק את תוכנם".
8. אבני ישפה (אהל יעקב) – "בדבר השאלה כלי שמוצער על ידי גוי אין צריך להוריקו מי שפתח אותו שהרי בזה ששונה ממנו הוא מוריק אותו, ורק אם ירצה להשתמש בו שנית צריך לטבול אחר כך הבקבוק הריק".
9. חלקת בנימין (ס"ק י"ד).

ב. אינו צריך טבילה אם דעתו להשליך אחר כך, אין דעתו לקנות הכלי.

1. פרי השדה (ח"ב סי' ק"ט) – "הא וודאי י"ל דאלו הקונים שכר מפאבריקען של הגוים אין דעתם לקנות הצלוחית ואע"ג דאם נשברו חייבים לשלם מ"מ הרי כל שואל חייב לשלם כשנשבר ומ"מ לא מקרי שלו וא"כ א"צ טבילה ובפרט כיון דחזינן שאינו טובל אמרינן מסתמא לא ניחא ליה דלקני שלא יעשה איסור לבטל מצוות טבילת כלים, ודומה למה דאמרינן בעלמא איסורא לא ניחא ליה דלקני, ועיין בטו"ז או"ח סימן תמ"ח ס"ק ג' ... ואין אדם רשאי להחמיר בדבר שחזינן שאפילו צדיקים גדולים אין מקפידים כיון שהמאכל לא נאסר עכ"פ לשום דעה".
2. עי' דברי ישראל (ח"ג סי' קנ"ז) – "הנה בשו"ת פרי השדה ח"ב סי' ק"ע כת"ש על הבקבוקים של שכר שהם של זכוכית שקונים מן העכו"ם דאין צריכים טבילה משום דלא ניחא ליה לקנות את הבקבוקים שלא יעשה איסור דטבילת כלים, דומה לזה איסורי לא ניחא ליה דליקני שכתב הט"ז באו"ח סי' תמ"ח סק"ג [וראה בשו"ת מהרי"ל דיסקין ז"ל בספרו שו"ת מהרי"ל בקונטרס אחרון שלו סי' קל"ו שכתב וז"ל: ודע עוד דבקונה כלי עם משקה א"צ לשפוך המשקה ולהטבילה ושב ואל תעשה הוא ולא נקרא שימוש ע"ש]

ונראה שאין למנוע משום זה לשתות משקין אלו וכו' ואין אדם רשאי להחמיר בדבר שחזינו שאפילו צדיקים גמורים אינם מקפידים כיון שמאכל לא נאסר עכ"פ לשום דעה ע"ש בפרי השדה הנז' – ומה"ט כתב בס' שרידי אש דכן הוא בקופסאות שאחר השימוש משליכים אותם מסתמא אין דעת הקונה לקנות אותם אלא משתמש בהם בדרך שאלה ולא בדרך קני', ועי' בשו"ע יו"ד סי' ק"כ סעי"ה. זאת ועוד אחרת שלא שייך טבילה בקופסאות שאימתי יטבול אותם. אם לאחר שיוציא המאכלים מהם אז אינו צריך עוד לקופסאות אלו, וקודם שיוציאו המאכלים ודאי לא שייך טבילה, וכי אפשר להוציא המאכלים ולטבול את הקופסאות ואח"כ להחזיר את המאכלים לקופסאות ולאכול, ע"ז י"ל דכיון שאוכל מתוך הקופסא הרי מוציא את המאכלים ע"י אכילה זו ושוב אינו צריך לטבול את הקופסאות כיון שאינו צריך להם כמוכין. מ"מ מי שהוא בע"נ יחמיר ע"ע ויתכוין שלא לקנות את הקופסא ואז הוא יוצא לכל הדעות כנ"ל".

3. עי' שרידי אש (ח"ב סי' כ"ט, קובץ המאור חמ"ט עמ' ה') – "וכל זה כתבתי רק להמליץ על המנהג שנתפשט שלא להצריך טבילה לקופסאות, מ"מ טוב יותר שהקונה את הקופסאות, בין שהוא קונה מעכו"ם ובין שהוא קונה מישראל שקנה מעכו"ם, יתכוון בפירושו שאינו רוצה לקנות את הקופסאות".

4. חלקת יעקב (יו"ד סי' מ"ב, ח"ב סי' נ"ז) – "ובפרט בקופסאות שאחר השימוש משליך אותן ודאי אין דעת הקונה לקנות, ויש על מה לסמוך".

5. משנה הלכות (ח"ד סי' ק"ז) – "והנה הקונה מי סודא כיון שאינו צריך להבקבוק כלל ולאחר שישתה בו יזרקנו א"כ באמת הקונה הסודא אינו קונה הבקבוק כלל ואינו רוצה בו רק במים שבו הוא רוצה וא"כ הבקבוק הוא כעין הפקר לכל ואינו צריך טבילה, וליתר שאת כדאי אולי להפקיר הבקבוק בפירושו בפה מלא ואף דהוה שלא בפני שלשה מ"מ בשעת הדחק ובאופן כזה דאולי גם לכתחלה אינו צריך גם כי טבילת כלי זכוכית אינו אלא מדרבנן יש לסמוך ע"ז. עוד נראה טעם להתירא בזה דהנה פשוט דישראל הקונה דבר צריך לקנות מדעתו ובגמ' ב"ק – אמרו איסורא לא ניהא ליה ליקני ומעתה אומר אני עצה נכונה דהקונה מי סודא על הדרך יכוין בפ"י שלא לקנות הבקבוק וממילא יסור הבקבוק ביד עכו"ם ואינו צריך טבילה וזה מותר אליבא דכ"ע, ובזה יכולני נמי לישב על הקונים מי סודא בבית ג"כ מקאמפאניס אשר אין מקבלים הבקבוקים בחזרה וע"ז ודאי קשה האיך סומכים לקנות ולשתות מן המים לכתחלה כיון שאין חוזרין הבקבוקים אבל אם יכוין שלא לקנות הבקבוקים מותר ע"כ נלפענ"ד דבאותם הבקבוקים שאינם חוזרין יכוין בשעת קנייתם שלא לזכות בהם וממילא ישתו ענוים וישמחו".

ג. מיקל, דהוי בגדר שב ואל תעשה.

1. מהרי"ל דיסקין (קו"א סי' ה' אות קל"ו ד"ה ודע עוד) – "ודע עוד, דבקונה כלי עם משקה, א"צ לשפוך המשקה ולהטבילה, דשב ואל תעשה הוי, ולא נקרא שימוש".

2. קהלות יעקב (ארחות רבנו ח"ג עמ' פ"ד אות נ"ג) – "מהרי"ל דיסקין ... וכן פסק לי למעשה מו"ר כמה פעמים".

3. הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות י"ח, הע' ל"א, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות מ"א, עי' מנשים באהל יו"ד אות מ', והע' נ"ה, מלאכת שמואל סי' כ' עמ' קפ"ט) – "כלים שמגיעים מחו"ל עם אוכל והכלים הם מייצור של גויים, יש להקל ולהמשיך להחזיק בהם את האוכל עד גמר השימוש ... ומי שמרוקן את האוכל מהם מיד אחרי פתיחתם וטובלם תבא עליו ברכה. (עפ"י מש"כ בשו"ת מהרי"ל דיסקין בקונטרס אחרון סי' קל"ו שאין צריך להוריק מכלי שאינו טבול דהו"ל שב וא"ת)".

4. עי' יביע אומר (ח"ז יו"ד סי' ט' סוף אות ג') – "והקונה קופסאות שימורים כשרים או בקבוקי י"ש ובירה, מעכו"ם, אינו חייב לערות המאכל או המשקה מיד ולהטבילם, דהוי שב ואל תעשה, ואינו נחשב כשימוש לכתחלה בלא טבילה. כ"כ מהרי"ל דיסקין בקו"א אות קלו בד"ה ודע. ע"ש. וע"ע בשו"ת משנה הלכות ח"ד (סי' קז) שהתיר מטעם דאיסורא לא ניה"ל למקני, ואין דעתו לקנות הקופסא והקנקן. ע"ש".

5. עי' הגר"מ גיפטר זצ"ל (שרידי אש ח"ב סי' כ"ט עמ' ת"ז בהג"ה) – "וידידי הגאון מהר"מ גיפטר שליט"א [זצ"ל], ר"מ דישיה"ק טלז - קליבלנד, כתב לי שהגאון מהרי"ל דיסקין בספרו שו"ת מהרי"ל דיסקין בקונטרס אחרון שלו סי' קל"ו כתב: 'ודע עוד, דבקונה כלי עם משקה אין צריך לשפוך המשקה ולהטבילה דשב ואל תעשה הוא ולא נקרא שימוש', ותיתי לי שגם אני עמדתי על כך וזכיתי לכוון לדעת גאון גדול כמותו".

6. חוט שני (שבת ח"א עמ' רי"ט, חול המועד עמ' ש"נ) – "אך בשימוש הראשון שמרוקן את המאכל מן הכלי במשך זמן ארוך נוהגין להקל דשהיית המאכל בכלי אינו נחשב שימוש, ועיין מש"כ בשו"ת מהרי"ל דיסקין [קונטרס אחרון אות קל"ו] וז"ל, ודע עוד, דבקונה כלי עם משקה, אין צריך לשפוך המשקה ולהטבילה, דשב ואל תעשה הוי ולא נקרא שימוש, עכ"ל".

חוט שני (בשיח בחוקיך פר' בלק תשע"ז עמ' א') – "אף שהמנהג המקובל להקל ע"פ מהרי"ל דיסקין, שנטילת התכולה מהכלי אינה בכלל שימוש המחייב טבילה, מ"מ, החזרת התכולה לכלי ואפ"י רק מעט ממנה (גם כשהכלי עודנו מלא), ה"ה בכלל שימוש המחייב טבילה, ולכן אין להחזיר או להכניס מזון לכלי, אא"כ הוטבל כדין".

7. הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות נ"ב) – "דסמכינן בזה על הוראת מהרי"ל דיסקין".

ד. אחר שפתחו צריך לרוקן ולטבול, אבל לא חייב לפתוח מיד שקונה.

1. חזו"א (טבילת כלים פרק ד' סוף הע' כ', ארחות רבנו ח"ג עמ' פ"ד אות נ"ג) – "הורה מיד לאחר שפתחו את קופסת השמורים מחו"ל לרוקן את כל התכולה לכלי אחר כדי שלא להשתמש בכלי שלא נטבל, אבל לא חייב לפתוח מיד שקונה אותם ולרוקנם לכלי אחר. וכן נתן מרן עצה שלא יצטרך לרוקן מיד את הקופסא כשפותחה שיפקיר את הקופסה".

2. חזו"א (קונ' הזכרונות שנדפס בס' מלאכת שמואל [דרז"ז] עמ' י"ח) – "קופסאות הבאות מחו"ל כשפותחן יש להוריקן לכלי אחר ולא להשתמש בהן קצת קצת שלא להשתמש בכלי שלא נטבל כן צוה בביתו כמדומה אבל אין חייב לפתחן מיד כשקנאן".

(א) הערות הגר"ק (שם) – "**וצ"ע דלכאו' נעשה עתה כלי ביד ישראל ואולי ה' בזה עוד פרטים וצ"ע**, ועי' ביצה ל"ב. ועי' בחזו"א או"ח סי' נ"א סקי"א בענין פתיחת הקופסאות, ועי' בס' שלמת חיים השלם מסי' תכ"ט עד סי' תל"ח".

(ב) מראי מקומות – מלאכת שמואל (דרזי, עמ' מ"ט, עמ' ק"צ).

ה. **בכלי מתכות יש להחמיר ולהריק תיכף כל האוכל ולטבול הכלי, בכלי זכוכית יש להקל.**

1. זה השלחן (ח"א יו"ד סי' ק"כ) – "מצד הסברא נראה דמכיון דאיסור ההשתמשות בכלי שאינו טבול זה הוא איסור גברא ולא איסור חפצא דהא מותר לו לאדם שיהיה לו קופסאות סגורות עם מאכל בתוכם ואינו עובד בכל רגע על איסור השתמשות דמה שמונח בתוך הכלי אין זה נקרא השתמשות א"כ ה"ה כשפותח קופסא כזו גם אז אינו נקרא השתמשות במה שמונח בה האוכל או מקצתו בתוכה ויוכל להוציא מהקופסה מעט מעט כדי צרכו ואינו מחויב להריק הקופסא בבת אחת. ובאמת כן הוא מנהג העולם ג"כ שאין מדקדקין בזה להריק תיכף כל הקופסא. ולמעשה כיון שאין זה ברור כל כך לכן בכלי מתכות נראה דיש להחמיר בזה להריק תיכף כל האוכל, ובכלי זכוכית יש להקל".
2. תשובות והנהגות (ח"א ס' תמ"ו, סי' תמ"ז) – "אף שיש צדדין שונים להקל בנס קפה לאחר שפתח לא להוריקו, בכלי מתכות נראה דיש להחמיר, ובכלי זכוכית שהחויב טבילה דרבנן כיון דיש צדדין להקל יש למיקל על מה לסמוך".

1. פקק בקבוק.

1. מיקל.

(א) זה השלחן (ח"א יו"ד סי' ק"כ) – "היכא דיש להקופסא כיסוי יש לומר שאסור לכסות המאכל הנשאר עם הכיסוי דזה מיקרי השתמשות חדשה לגבי הכיסוי שגם הוא צריך טבילה כדאיתא ברמ"א בס"ה, מיהו יש לומר דרק בכיסוי קדירה הצריכו טבילה, וכן הרמ"א הזכיר בהדיא כיסוי קדירה ומטעם שכתב הגר"א שם דהמרק והזיעה עולה לכיסוי והוי כקדירה, משא"כ בכיסוי של כלי שלא מבשלים בתוכו הוי כמו כיסוי שכוּפּוּיִן על הפת לאפותו שלא צריך טבילה כדאיתא התם. ופשוט הוא דאסור לקחת כל הקופסא עם המאכל שבתוכה ולחממה על האש דזה ודאי מיקרי השתמשות".

(ב) טבילת כלים כהלכתה (פרק ו' סעי' ח').

2. מראי מקומות.

(א) חוט שני (טבילת כלים ס"ק ח' ד"ה צ"ע) – "צ"ע בקונה מגוי כגון בחו"ל בקבוק הטעון טבילה ויש עליו מכסה פקק העשוי ממתכת שגם הוא עשוי ע"י גוי למה לא יצטרך הפקק טבילה באם המשקה נוגע בפקק כגון שמטים את הבקבוק או משכיבים אותו וכיוצא בולכאורה לא שייך בזה היתר הנ"ל דלגבי הפקק לא שייך היתר דריקון המאכל דשימוש בכלי זה ע"י הכנסה מאכל לכלי ולהוציא ולרוקן המאכל מהכלי לא נקרא שימוש אבל לגבי הפקק זה הכנסת הכלי לאוכל דאין חילוק בין מכניס המאכל לכלי לבין מכניס הכלי למאכל".

ז. מראי מקומות – שערים מצויינים בהלכה (סי' ל"ז ס"ק ח'), טבילת כלים (פרק ד' סעי' י"ב), השבי"ט (ח"ו סי' י"ד, סי' ט"ו), אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' י"ז אות ו', אות ז'), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' ת"ע-עמ' תע"א).

1. דעת יהודה (עמ' קמ"ה אות תרס"ו) – "קופסא של קפה נמס וכדומה המיוצרת ע"י עכו"ם האם צריך להוריקה מיד לאחר הפתיחה מפני שהכלי טעון טבילה. תשובה: מרן ז"ל החמיר בזה, ויש מקום להקל".
2. הגר"ק זצ"ל (שערי ציון ח"ב עמ' ר"כ אות ז') – "נכון לרוקן וצ"ע".

מד | קנה בקבוק משקה ונתרוקנה, ואח"כ רוצה להשתמש בו.

א. מיקל, לא צריך טבילה.

1. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' מ', סי' קל"ז ד"ה בדבר) – "בדבר המינים שנמכרים דוקא עם הכלי ואין הדרך לקבל הכלי בחזרה כמו הקענס שבמדינתנו וכן צלוחיות של יי"ש וכדומה אם בקנה אותם מנכרים אם צריך לטובלם כשרוצה להשתמש בהם אחר שהריק האוכל והמשקה, נראה לע"ד שאין צריכין לטבול שהרי בטלה קנקן להיין לקנות בכסף מעשר ויצא לחולין כמו העור של בהמה, וכן לענין שקנה מעשר בקרא שם אחר שגפן כדאיתא במע"ש פ"א מ"ג ופ"ג מ"ב, וכ"ש בהקענס שדומין קצת לחותלות של תמרים שבאו"ח סימן שט"ו סעיף ח' מחשיב זה כקליפות אגוזים וגם הקענס לא נעשו לכלים גמורים שמצריך המג"א שרובן משליכין אותן, שנמצא שבא לישראל מיד הנכרי שלא בחשיבות כלי ורק אצל הישראל נעשה זה כלי, שלכן מסתבר שא"צ טבילה. אבל הוא דוקא באופן שבטל הכלי בדיני מע"ש".
2. אור לציון (ח"א סוף סי' כ"ד ד"ה ומכאן) – "ויסוד דין חותלות ... ומכאן יש ללמוד לענין טבילת כלי עכו"ם, דבצנצנות של קפה נמס וכיוצא ב שיקונים מבת"ח ר של עכו"ם, במקומות שלאחר השימוש אין מקבלים הבת"ח ר הצנצנות חזרה, ונועדו לשימוש חד פעמי, דאינם צריכים טבילה, ואפי' אם נמשך זמן עד שמסיים הקפה שבהם, ואפי' אם הוא בדעתו להשתמש בצנצנת לאחר שיסיים להשתמש בתוכנה, ג"כ נלע"ד שא"צ טבילה, דכיון דבשעת הייצור אינו נחשב לכלי, ורק בשעה שחושב הישראל הקונה להשתמש בו ולעשותו כלי, רק אז חל עליו שם כלי, והרי הוא ברשות הישראל כבר, וברשותו נוצר כלי, בכה"ג לא בעי טבילה, ובפרט בכלי זכוכית שחויב טבילתן דרבנן, וכמ"ש הרמב"ם (פ"א מכלים ה"ה) דיש להקל כאמור, ודו"ק".

ב. מחמיר.

1. אמת ליעקב (דברי חכמים יו"ד אות ל"ז ס"ק ב') – "קנה בקבוק משקה ואח"כ רוצה להשתמש בו ... שצריך טבילה".

2. הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק ט' הע' מ"א [דפו"ח, הע' מ"ד], שולחן שלמה סי' שכ"ג ס"ק ו', הע' על ס"ק ו' ג', שלמי מועד ריש עמ' תקנ"א).
3. משנה הלכות (ח"ד סי' ק"ז) – "ומ"מ הרוצה להשתמש אה"כ בבקבוקים אלו צריך לטובלם אם רוצה לקנותם כמובן ויש להזהיר על זה".
4. הגרשז"א זצ"ל (מלאכת שמואל סי' כ' עמ' קפ"ט) – "אינו טעון טבילה עד שיוריקו כל תכולתו ורוצה לחזור ולהשתמש בו שימוש חדש".
5. הגרשז"א זצ"ל (ס' זכרון לר' גורוויץ עמ' ר"ה אות י') - לשונו מובא לקמן.
6. שבט הלוי (מבית לוי חט"ו עמ' פ' אות ט', בענייני יו"ד עמ' קמ"ו אות י"א) – "והרוצה להניח בהם לאחר מכן מאכל אחר חייב להטבילם בברכה".
7. ששכ"ה (פרק ט' הע' לסעי' י"א [דפו"ח, סעי' י"ב]) – "קופסה מתוצרת חו"ל שהיא סגורה במכסה, כגון קופסת קפה נמס - אם הוא בא להשתמש בה שימוש חוזר לצורכי אוכל, הרי הוא חייב להטביל אותה (בימות החול) במקוה כשר לפני השימוש בה".
8. חוט שני (שבת ח"א עמ' רי"ט) – "והמטביל לשימוש חוזר צריך טבילה בברכה".
9. תשובות הנהגות (ח"א סי' תמ"ו, סי' תמ"ז) – "ומיהו אין להקל בפעם שנייה כשמשתמשים בו ובפרט בכלי מתכות".
10. זה השלחן (ח"א יו"ד סי' ק"כ) – "אולם להוסיף בקופסא מאכל אחר או להחזיר מאכל זה אחר שהוציאו אותו זה בודאי אסור לכו"ע דזהו השתמשות חדשה. וכ"כ היכא דיש להקופסא כיסוי יש לומר שאסר לכסות המאכל הנשאר עם הכיסוי דזה מיקרי השתמשות חדשה לגבי הכיסוי שגם הוא צריך טבילה כדאיתא ברמ"א בס"ה, מיהו יש לומר דרק בכיסוי קדירה הצריכו טבילה, וכן הרמ"א הזכיר בהדיא כיסוי קדירה ומטעם שכתב הגר"א שם דהמרק והזיעה עולה לכיסוי והוי כקדירה, משא"כ בכיסוי של כלי שלא מבשלים בתוכו הוי כמו כיסוי שכופין על הפת לאפותו שלא צריך טבילה כדאיתא התם. ופשוט הוא דאסור לקחת כל הקופסא עם המאכל שבתוכה ולחממה על האש דזה ודאי מיקרי השתמשות".
11. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שע"ט) – "שאלה: כלי זכוכית וכדומה שהיה בתוכו קפה וכדומה וכמו שקונים קופסת שימורים, וכעת התרוקן ורוצים למלאות אותו שוב, האם אומרים שכעת הישראל עשה את הכלי, ופטור מטבילה, או אם רוצים למלאות אותו שנית חייבים בטבילה. תשובה: חייבים בטבילה".
12. אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' י"ז אות ו') – "דברי האגרות משה הנ"ל תמוהים אצלי".

ג. מחמיר, אבל בלי ברכה.

1. באר משה (פתחי הלכה עמ' קנ"ד) – "ומחייבים לטבול הכלי זכוכית וכ"ש כלי מתכות, בלי ברכה".
2. אבני ישפה (אהל יעקב) – "בענין השמוש בבקבוק שגמר לשתות ממנו אם צריך טבילה, יש מקום להקל כיון שהוא עשוי לזריקה, וכל השמוש שלו ככלי התחיל בידים של היהודי. אבל מספק טובלים בלי ברכה כיון שהוא מחלוקת. וחייבים להוריד כל מדבקה כיון שהוא חציצה".
3. מחזה אליהו (ח"א סי' ק' אות ג', סי' ק"א) – "שבקבוקים וכדומה שנעשו מעיקרא רק לתשמיש חד פעמית ויחדם הישראל להשתמש בהם בקביעות לצורך אוכלים יש לטובלם בלי ברכה. אולם אם עומדים אך ורק להיות אוצר לאוכלם, אז אין חיוב לטבול בקבוקים כאלו".

ד. כלי אטום: קופסאות שימורים (canned goods).

1. מיקל, לא צריך טבילה.
- א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' מ', סי' קל"ז ד"ה בדבר הקענס) - לשונו מובא לעיל.
- ב) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק ט' הע' מ"ב [דפו"ח, הע' מ"ה], ח"ג פרק ט' סוף הע' י', [דפו"ח, סוף הע' י'], שולחן שלמה סי' שי"ד סוף ס"ק ד' ג', הע' שם, סי' שכ"ג ס"ק ו' ג', שלמי מועד סוף עמ' תקנ"א, עי' מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו אות י') – "שפיר פטור מטבילה, מפני שלצרכי סעודה הרי נעשה רק ע"י ישראל".
- הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' שי"ד הע' סוף ס"ק ד' ג') – "ולפי"ז בישיבות או אולמות שפותח הקופסאות הוא נכרי, אם הכונה לחזור ולהשתמש בהם לצרכי אוכל, הכלים חייבים בטבילה, וכן משמע ממ"ש מרן זללה"ה במילואים לשש"כ - פ"ט הע' מ"ב - 'ונראה דלגבי טבילת כלים צריך לדון מי הפך את הדבר שיהא ראוי לשימוש, ולא קשור אם זה סותר או בונה'. אמנם לענין ברכה על הטבילה עיין בש"ך - יו"ד סי' ק"כ ס"ק כ"ג - דמספקא לן אי אזלינן בתר מי שעושה הכלי או בתר מי שהכסף שלו, ולכן באופן שישראל נתן הכסף לנכרי לעשות לו כלי פסק הרמ"א דיש לטובלו בלא ברכה, ולכאן ה"נ הכי".
- ג) ציץ אליעזר (ח"ח סי' כ"ו אות ב') – "שהרי היסוד שקובע החזו"א בזה הוא משום דסתום מכל צד לאו כלי הוא וגבי טבילת כלים הודגש בגמ' ובכל הפוסקים דבעינן בזה כלי. ויש להביא ראיה דכלי כזה שהשימוש בו בלתי אפשרית כ"א בשבירה לא נקרא כלי..."
- ד) אור לציון (ח"א סוף סי' כ"ד ד"ה ומכאן) - לשונו מובא לעיל.
- ה) דעת יהודה (עמ' קמ"ה אות תרס"ה) – "קופסאות שימורים מפה שסתום מכל צד וישראל פותח הקופסא לכאן לפי מש"כ בחזו"א או"ח סימן נא' שכלי שסתום מכל צד לא נחשב כלי א"כ מיקרי עשייתן ע"י ישראל וא"צ טבילה, האם זה נכון. תשובה: נכון".
- ו) ששכ"ה (פרק ט' הע' לסעי' י"א [דפו"ח, סעי' י"ב]) – "וסתם קופסת שימורים מתוצרת חו"ל, מכיון שרק על ידי פתיחתה היא הופכת כלי, אינה טעונה טבילה לפני שימוש נוסף בה".
- ז) חוט שני (שבת ח"א ריש עמ' ר"כ) – "קופסאות שימורים העשוי מפה שסתום מכל צד, וישראל פתח את הקופסא, למאי דמבואר בחזו"א [או"ח סי' נ"א ס"ק י"א] שכלי שסתום מכל צד לא נחשב לכלי, אם כן מיקרי עשייתן ע"י ישראל ואינם טעונים טבילה".

2. מחמיר, צריך טבילה.

(א) דברי ישראל (ח"ג סוף סי' קנ"ז) – "אבל להשתמש בקופסאות אחר שנתרוקנו בלי טבילה ודאי ביטל מצוה זו כמ"ש במכתבי הקדום וציינתי לך לעיין בדרכי תשובה בסי' ק"כ ותבין היטב".

(ב) שלמת חיים (יו"ד סי' ל"א) – "בדבר קופסאות של פח הבאים מחו"ל ממולא בתה וכשמוריקין מחזיקין שם חתיכות צוקער. ואולי אין המנהג לטבולן דלא נעשו מתחילה בשביל הצוקער, והתה כרוך בנייר ואינו נוגע בקופסא. וכמדומה דכן הוא בחכ"א (כלל ע"ג ס"ט) דבעינן שהמאכל נוגע בהכלי וכן בכלי שמשברין אגוזים. תשובה: כיון דנקל לטבול אותם אין לבקש היתרים".

(ג) הגר"ח זצ"ל (ס' זכרון לר' גורוויץ עמ' ר"ה אות י') – "ולדעתי שאפי' אם הי' זורקם אחר שנטל האוכל מהם וכמו בקופסאות שמורים שהאגרות משה נוטה להקל בהם שלא צריכים טבילה ג"כ מסתבר ששם כלים עליהם וצריכים טבילה ... לא נקרא תשמיש עראי אלא תשמיש קבוע".

(ד) הגר"א ובנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שע"ט) - לשונו מובא לעיל.

(ה) תשובות והנהגות (ח"ה סוף סי' רנ"ח) – "ואגב, ראיתי בשם הגר"נ קרליץ שליט"א [זצ"ל] שהקונה מעכו"ם קופסאות שימורים המצויים שפתיחתם נעשית ע"י חיתוך הפך בצידו העליון, וא"צ טבילה, ואף מותר להשתמש בו להכניס לתוכו מאכל אחר. וה"ט, דלפי מש"כ החזו"א (או"ח נ"א ס"ק א') שאסור לפתוח קופסאות הנ"ל בשבת וז"ל 'דסתום מכל צד לאו כלי הוא וכשעושה לו פתח נעשה כלי', א"כ ה"ה לגבי נידו"ד, שכ"ז שהכלי סתום אי"ז כלי ופתיחת הקופסא זהו עשיית הכלי. ולכן אם פתחן ישראל הרי"ז כלי שעשאו ישראל שפטור מטבילה. ולענ"ד נראה דכיון שכל הדיוט יכול בנקל לפתוח הקופסא, לכן הוי שם כלי עלה כבר קודם הפתיחה, ודוקא כשהכלי מחוסר תיקון מעשה אומן אי"ז כלי, אבל כשמחוסר תיקון מעשה הדיוט הוי שם כלי עלה. ולא דמי לענין חיובא דמתקן מנא בשבת, דהתם אף אם שם כלי עלה קודם התיקון, מ"מ כיון שהוסיף תיקון בכלי ואף תיקון מעשה הדיוט חייב משום מתקן מנא".

(ו) הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות נ"ב).

3. טבילה בלי ברכה.

(א) הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים סוף אות י"ח, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות מ"א, עי' הע' נ"א, עי' מנשים באהל יו"ד הע' נ"ה) – "אבל קופסאות שימורים שהכיסוי מחובר לכלי, וצריך לחתוך את הפח כדי לפותחם, אם הפתיחה נעשית על ידי יהודי, יש להטבילם בלא ברכה".

(ב) הגר"ח זצ"ל (מאור השבת ח"ה עמ' תתכ"ח אות א') – "תשובה: יתכן, לכתחילה יש לטבול בלי ברכה".

עי' הגר"ח זצ"ל (שערי ציון ח"ב עמ' רי"ט אות א') – "קופסאות שימורים ... תשובה: לכאן נעשה כלי ביד ישראל וצ"ע".

4. מראי מקומות.

(א) ארחות שבת (פרק י"ב סוף הע' ו') – "בענין קופסת שימורים המיוצרת בחו"ל ויהודי פותח אותה אם צריכה טבילה. שורש הספק הוא אם קופסת שימורים נחשבת כלי גם בהיותה אטומה משום שהיא משמשת לאיכסון האוכל, ולשימוש זה אין גריעותא בזה שהיא אטומה, וממילא חייבת בטבילה כיון שהוא כלי שנוצר ע"י גוי, או דכיון שהקופסה אטומה וא"א להכניס ולהוציא מתוכה אין לה תורת כלי כעת, ורק פתיחתה תעשה אותה לכלי, וכיון שהפוחת הוא ישראל הרי זה ככלי שנעשה ע"י ישראל ופטור מטבילה. והנה החזו"א באור"ח סי' נ"א ס"ק י"א כותב דגוף אטום מכל צד לאו כלי הוא, ולפי זה לכאן אין צורך לטבול את הקופסה אחר פתיחתה ע"י ישראל. אך בספר טבילת כלים פ"ד הערה כ' מביא שהגר"ח קנייבסקי שליט"א [זצ"ל] הביא בשם החזו"א דלאחר שפתח את קופסת השימורים שנוצרה ע"י גוי צריך להוציא מתוכה את כל תכולתה, ומבואר שלא דן זאת ככלי שנעשה ע"י ישראל, ולכן הצריך טבילה [עכ"פ לחומרא] וצ"ע. ועי' בספר שש"כ ח"ג פרק ט' סוף הערה י' שהגרשו"א נוקט דאף אם נאמר שיש לקופסת שימורים תורת כלי גם כשהיא אטומה מ"מ הפותח את הקופסה פטור מטבילה אף כאשר דעתו להשתמש בה לצרכי סעודה, משום שלצרכי סעודה נעשה הכלי ראוי לשימוש רק ע"י ישראל".

ה. מראי מקומות – טבילת כלים (פרק ד' סעי' י"ב, סעי' י"ג), חלקת בנימין (ס"ק צ"ב).

1. קהלות יעקב (סוכה סי' י"ט) – "קיי"ל בסימן תרכ"ט דאין מסכנין בשברי כלים, ונשאלתי בזה ע"ד הנהוג כששולחין מכונית ממקום למקום מחברים דפים של עץ כעין ארגז ומניחים המכונית בתוכו (car crates) וסותמים הפתח בדפים המתחברים ע"י מסמרים וכשמביאין אותו למקומו פותחין אותו ומוציאין את המכונית ושוב אין משתמשים בארגז זה לשם כלי ואנשים שאינם זורקים אותו לאשפה הוא מצד חשיבות עצם הדפים של עץ ששוה כסף וראוי לכשיצטרך דפי עץ, והשאלה הוא אם הדפים הללו כשרים לסכך ... ולכאורה ... חותל [כעין כלי מחריות דקל ... הרי אינו אלא לתשמיש פעם אחת והו"ל תשמיש עראי ... והנה מרן בחזו"א או"ח ה' שבת ... אמר לי בני מהר"ח שליט"א שכמדומה לו שנשאל מרן החזו"א זצלה"ה על הדפים הנ"ל אי כשר לסכך והורה להיתר".

2. קנה בשם (היכל הוראה ח"א הוראה קי"ט, פסקי בושם פרק כ"ה סעי' י"ד) – "ששאלתי לאאמו"ר זצ"ל על כלים שהשימוש בהם בדרך כלל הוא חד פעמי כגון בקבוקי זכוכית ליינ וכדו', אם אחרי שנתרוקן המאכל או המשקה מתוכו ורוצים להמשיך ולהשתמש בכלי זה לאחסון אם צריך טבילה, והורה שאין צריך טבילה כיון שבדרך כלל לא משתמשים בכלי הזה בשימוש תמידי אלא עוד פעם או פעמים ושלוש א"כ לא נחשב לכלי שצריך טבילה. ועיין מש"כ באגרות משה ... וכן ראיתי שהורה כן למעשה באחד שקיבל למשלוח מנות יין בתוך בקבוק מיוחד בצורתו ורצה להשתמש בו שימוש חוזר בקביעות לכבוד שבת קודש ושאל אם צריך להטביל הבקבוק. ואאמו"ר זצ"ל הורה לו שהכלי טעון טבילה ככל הכלים הטעונים טבילה, ועפי"ז אני נוהג לענות לכל שואל שאם השימוש החוזר הוא רק פעמיים או שלוש שהוא תשמיש ארעי אינו טעון טבילה אבל אם רוצה להשתמש בו יותר שהוא שימוש קבוע צריך להטביל את הכלי ככל הכלים הטעונים טבילה".

3. הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ס"ח) – "הקונה מגוי כלי שבעיקרו נעשה בשביל להדליק בו, כגון כוס של נר נשמה, ואחרי שנגמר הנר החליט היהודי להשתמש בו לשתייה, יש להטבילו ללא ברכה, מכיון שיש ספק שמא המחשבה להשתמש בו לשתייה נחשב גמרו על ידי ישראל".

1. להחזיר מעט אוכל לתוך אריזה: כגון יין לבקבוק, קפה לצנצנת.

1. מיקל, נחשב כהמשך המצב הקודם.
(א) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק ט' הע' מ"א [דפוח, הע' מ"ד], שולחן שלמה סי' שכ"ג ס"ק ו') – "ועכ"פ י"ל שאם הוציא את הקפה, ואינו משתמש בכל מה שהוציא, דאסור להחזיר את העודף לקופסה כל זמן שלא טבל אותה, וכן אמר לי הגרש"ז אויערבך זצ"ל, אלא דשוב חזר ואמר לי הגרש"ז זצ"ל, שמסתבר דגם כשמחזיר את העודף, לא נחשב עדיין כשימוש בכלי סעודה להצריך טבילה אלא רק כהמשך המצב הקודם, וכאילו הוא מחזיר לתוך ערימת קפה שבתוך עטיפה של נייר".
(ב) הגריש"א זצ"ל (מלאכת שמואל סי' כ' עמ' קפ"ט) – "דעדיין אין כאן שימוש חדש, אלא נידון כהמשך איכסון האוכל שהיה תחילה".
(ג) עי' שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קמ"ו אות י"ב, ודלא כהבית בכשרותו טבילת כלים סי' ב' הע' י"ט) – "בקבוק יין שמיוצר ע"י נכרים ולא הוטבל קודם המילוי ומשתמש בו ונשאר בבקבוק ואח"כ מחזיר את הנותר לבקבוק, אין זה מחייב בטבילה. (וכ"ש בקופסת קפה וכדו)".
(ד) הגר"ע אויערבאך שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' ר"ד) – "מותר להחזיר שיירי היין אחרי קידוש לבקבוק אף שטעון טבילה לשימוש שני דזה נחשב עדיין כשימוש הראשון".
(ה) חלקת בנימין (ס"ק י"ד) – "ומסתבר דאם אין בדעתו להשתמש בכלי אחר שיתרוקן מותר אף להחזיר לכלי את העודף דגם שימוש זה אינו אלא כהמשך מצד הקודם".
2. מחמיר.
(א) חוט שני (שבת ח"א עמ' רי"ט, חול המועד עמ' ש"נ) – "דהקונה בקבוק יין או קופסת נס קפה שנעשו ביצור נכרי, אינו רשאי להשתמש בכלי שנית ואף להחזיר לתוכו את שיירי הכוס היין בלא להטבילו".
(ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שס"ט) – "שאלה: האם מותר להחזיר שיירי היין אחרי קידוש לבקבוק אף שטעון טבילה לשימוש שני, או שמא זה עדיין נחשב כשימוש הראשון. תשובה: כמדומני הרב אלישיב החמיר בזה".
(ג) הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונו' טהרת הכלים אות נ"ג) – "מ"מ אסור להחזיר לתוכו יין, וכן אסור להוסיף סוכר ליין, דהדברים הללו נחשבים כהשתמשות חדשה".
(ד) הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונו' טהרת הכלים אות נ"ד) – "המקפידים על פי קבלה לשפוך כמה טיפות מים כשפותחים בקבוק יין, אם הבקבוק מיובא מחו"ל לא יעשו כך, דכל ההיתר הוא לרוקן את תכולת הבקבוק אך לא להוסיף לו דברים אחרים, וזה נחשב כהשתמשות. [ויכולים להוסיף את טיפות המים לגביע]".
3. דעת הגריש"א זצ"ל.
(א) הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות י"ח, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות מ"א) – "והוא הדין שמותר להחזיר שיירי היין שנשאר אחרי הקידוש, שזה עדיין נחשב איכסון האוכל הקודם. אבל אוכל אחר אין להשיב בהם, אפילו לאיכסון בלבד, משום שחייבים טבילה עם ברכה. וגם את האוכל הקודם אין לחמם בכלים אלו".
(ב) הגריש"א זצ"ל (הבית בכשרותו טבילת כלים סי' ב' הע' י"ט, מציון תצא תורה ח"א אות שס"ט) – "לשונו מובא לעיל.
4. מראי מקומות – זה השלחן (ח"א יו"ד סי' ק"כ, לשונו מובא לעיל), טבילת כלים (פרק ד' סעי' י"ב ד"ה וכן).

ז. טבילת כלים לבקבוקים ממוחזרים (reusable bottles).

1. מיקל.
(א) חוט שני (חול המועד עמ' ש"ג, אמנם עי' טבילת כלים ס"ק ח' ובזמנינו [עמ' ל"א]) – "ובזמנינו שיש שמחזירים את הבקבוקים והקופסאות למפעל, והמפעל שוטף היטב את הבקבוקים ומשתמש בהם לשימוש חוזר לצרכנים, יש לו את ההיתר הנ"ל דמותר להוציא ולרוקן את המאכל במשך זמן ארוך, דזה מיקרי הוצאת המאכל ולא שימוש בהכלי, אף שהוא כבר פעם שניה או שלישית. ולמפעל מותר להכניס בהם את המאכלים דלגבייהו הוי כלי סחורה, וכמו שהיה מותר להם בפעם הראשונה להכניס את המאכלים".
(ב) שבט הקהתי (ח"ו סי' ר"צ) – "שאלה: מפעל למשקאות שרוצים להשתמש בבקבוקים שעשאו גוים ולמלאותם אחר שהשתמשו בו פעם אחת כדי להשתמש בו פעם שניה, האם יש חיוב על המפעל לטובלם לפני שרוצים להשתמש בו פעם שניה. תשובה: אע"ג דיש מחמירים דאם רוצים להשתמש פעם שניה בבקבוקים שגוי עשאו, דיש להטבילם קודם שרוצה להשתמש בהם. אבל בשאלתינו אין צריך להחמיר, על פי מה דאיתא בשו"ע יו"ד (סימן קכ ס"ח) דאם קנה כלי מעכו"ם שלא לצורך סעודה כגון שקנה סכין לחתוך קלפים או קנאו לסחורה והשאל או השכיר הכלי לחבירו, השני אין צריך להטבילו, וכתב הרמ"א דמכל מקום הראשון שקנאו שלא לצורך סעודה אסור להשתמש בו לצרכי סעודה, וכתב שם הש"ך בשם האו"ה אבל שלא לצורך סעודה מותר להשתמש בו ואף על פי שנתקן לצורך סעודה, כשנמלך אחר כל לחתוך קלפים אין צריך טבילה, עיין שם. לכן בשאלתנו דבעלי המפעל קנו הבקבוקים לצורך מסחר היינו למלאותם ולמוכרם, אם כן לא הוי המילוי לצורך סעודה, אלא לצורך סחורה ואע"ג דהם ממלאים הבקבוקים במשקים, מכל מקום כיון דעומד למכירה לא הוי לצורך סעודה ואין חייבים לטובלם [וכן איתא בדרכי תשובה (סימן קכ ס"ק ע) דמה שמלאם הכלים במשקים למוכרם לא הוי כלי סעודה, אלא ככלים העומדים לסחורה, עיין שם]. ולפי זה אע"ג דאצל הקונה אחר שנתרוקן המשקים מהם, אם רוצים להשתמש בו פעם שניה יש מחמירים לטובלם אם כן חל החיוב על הבקבוקים

כשהם ביד הקונה לטובלם, מכל מקום בעלי המפעל אפילו כשלוקחים הבקבוקים מן הקונה כשמשמשים בבקבוקים פעם שניה ועומדים למכירה אם כן תו לא הוי כלי לסעודה, ואע"ג דמעיקרא אצל הקונים נתקן לסעודה, מכל מקום הא כתב הש"ך שלא לצורך סעודה מותר להשתמש ואף על פי שנתקן לצורך סעודה, לכן נראה דיכולים להשתמש בהם פעם שניה מבלי לטובלם דלא נקראו כלי סעודה".

2. מראי מקומות – ששכ"ה (פרק ט' דפו"ח סוף הע' מ"ד).

א) **שבת הלוי** (ח"ו סי' ל"ז אות ב', קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' ק"נ אות י"א) – "בנדון בקבוקי משקאות שקונים בשוק שדרך כהיום שאחר שנתרוקן מכרו בחזרה לחנות שמחזירו לבית חרושת וכיון שיש כהיום אלפי רבבות גוים תחת השלטון הזה וכשהם קונים הבקבוקים נעשה כלי של נכרי וא"כ אח"כ כשישראל קנהו מתחייב בטבילה, ואין לומר דזה רק בשאלה אצלו דהא משלם גם עבור הבקבוק וברצונו מחזירו או לא א"כ קנין גמור הוא אצלו, וצידד כבודו כיון דעכ"פ ישנם רוב ישראלים, א"כ בטלי הכלים ברוב, ולא הוי דבר שיל"מ כיון דטירחא גדולה להטביל כולם עיין יו"ד סי' ק"ב, ויצא לכב' מזה דבאיש פרטי הוי ודאי דבר שיל"מ ולא בטל וחייב בטבילה, כיון דאפשר לטבול בקלות, ושאל דעתי העני' בזה. והנה אפשר לצדד בזה בדרך למוד זכות משני פנים חדא מטעם דין רובא ... והפנים השני להקל הלא סו"ס איכא סו"ס להקל ...".

ח. בקבוקים של אוצר בית דין.

1. חייב בטבילה.

א) **חוט שני** (טבילת כלים עמ' ס', שמיטה עמ' תפ"ט, חובות הלב עמ' צ"ז) – "בניית מקוה בתוך היקב להטבלת מליוני בקבוקי אוצר בית דין. [מענין לענין הובא כאן מה שכתוב בספר 'חוט שני' שביעית עמ' תפט, מה שסיפר רבינו בענין טבילת כלים]. סיפר רבינו שליט"א [צ"ל], שבאחת משנות השמיטה כשה'אוצר בית דין' שע"י רבינו עשו יין ומיץ ענבים מהענבים שיש בהם קדושת שביעית, באחד היקבים הגדולים בארץ, לא רצה רבינו לסמוך ולהתיר למלאות את היין לבקבוקים שטעונים טבילת כלים ללא טבילה, אף שהדבר היה תלוי בטירחה מרובה להטביל מליוני בקבוקים לאוצר בית דין, ורבינו לא רצה לסמוך להקל ולהחשיב את הבקבוקים ככלי סחורה, כיון שיש לחלק דכלי סחורה הוא בסוחר כלים, אבל לא בסוחר הממלא יין בתוך הבקבוק שבו מחשיבם לכלי סעודה. וכל שכן בנידון דידן שלא מדובר במסחר אלא בחלוקת 'אוצר בית דין'. ומן השמים סייעו שח"א שליט"א המציא לבנות מקוה בתוך היקב עצמו, כך שכל הבקבוקים יוטבלו כדין לפני מילוי היין בהם. ורעיון זה היה לפלא הכיצד אפשר לבנות מקוה בתוך מפעל לייצור יין, אבל היתה סיעתא דשמיא וכך הוה, ביקב יש מתקן כעין בריכה גדולה שבו מכניסים ע"י סרט נע את כל הבקבוקים לשטיפה לפני המילוי שלהם. וההצעה היתה לבנות מקוה סמוך לאותו מתקן ולחברו בהשקה לאותה בריכה, אחר כך התקינו גגון שזרכו עברו מי הגשמים בחורף של שנת השמיטה לתוך אותו מקוה, וחברו את המקוה לאותה בריכה בהשקה ובהמשכה כך שעבודת מפעל היקב עבד כרגיל בסרט נע לשטיפת הבקבוקים באותה בריכה ללא שום עיכוב, ובאותו הזמן היה לאותה בריכה דין מקוה כשר לטבילת כלים. [ועצם ההיתר לבנות כזה מקוה, הוא סוגיא מורכבת שיש בזה הרבה נידונים שנידונו אז עם גדולי התורה, ולמעשה אפשר שהקלו אז רק בכלי זכוכית שחייב טבילתם הוא רק מדרבנן]. וכשלא התאפשר לבנות מקוה כנ"ל, סיכמו עם הגוי שבינתיים לא קונים ממנו את הבקבוקים, וכאשר חילקו את היין והמיץ ענבים לשומרי שביעית, היה התשלום עבור הבקבוק לגוי, ועבור ההוצאות על היין 'אוצר בית דין'. וכל זאת בא להורות ולהודיע ולספר לדור אחרון על חובת דקדוק הדין וההלכה הצרופה בלא עקולי ופשוירי, ועל ההשגחה האלוקית והסיעתא דשמיא שיש להולכים בתמימות ומקיימים רצון ה' בשלימות. ועיין מה שכתב החזו"א [קובץ אגרות ט'] יש עוד דברים עיקריים בחובתו של האדם בעולמו והוא לקבוע מסמרות בלב, להכיר הכרה נאמנה ואמתית, כי האדם נוצר ומצווה במצוות, והמצוות נותנות לו שארית נצח ואוצר חיים ללון בצד החכמה ולהתדפק על אוהביה, מאוד מאוד צריך האדם לדקדק בכל מצוה לקיימה בכל פרטיה המעכבים בה, עכ"ל".

1) **חוט שני** (טבילת כלים עמ' ס"א שעה"צ ס"ק א', שמיטה עמ' תפ"ט שעה"צ ס"ק א', חובות הלב עמ' צ"ז הע' ב') – "והטעם שבקבוקים אלו הובאו מחו"ל והוצרכו טבילה באותה תקופה, מפני שבארץ יש מפעל לייצור בקבוקים, והם טוענים שמפני לחץ העבודה הם צריכים ר"ל לעבוד גם בשבת קודש, כך שחלק מן הבקבוקים המיוצרים בארץ הינם תוצרת של חילול שבת ר"ל, ובאותו הזמן המפעל החליט לעבוד גם ביום הכיפורים ר"ל כמו בכל שבתות השנה. והתקיים בהם הפסוק מן השמים ישחקו למו, וכשעה לפני כניסת יום הכיפורים נשרפה המכונה לייצור הבקבוקים, ומאז היה המפעל מושבת במשך כחצי שנה כדי לשקמו מחדש, ובתקופה זו היו מייבאים בקבוקים מחו"ל, והיה זה בשנת השמיטה, כך שהבקבוקים שנצרכו לאוצר בית דין היו תוצרות חוץ שהוצרכו טבילת כלים".

חוט שני (הבית בכשרותו טבילת כלים סי' ב' הע' ל') – "כלי זכוכית הנעשים ע"י עכו"ם חייבים טבילה. ומה שנוהגים רוב בתי החרושת להשתמש בכלים בלא טבילה, היינו מכיון שסוברים שכלים אלו דינם ככלי סחורה, אבל בכלי מאכל של שנה שביעית שאסורים בסחורה ורק הבי"ד הם שלוחים עבור הציבור לאסיפת והכנת האוכל ה"ז נחשב ככלי פרטי החייב בטבילה ולא ככלי סחורה הפטורים. [ומה"ט בשנת השמיטה ה' תשנ"ד שהיה הכשר להגר"נ קרליץ שליט"א [צ"ל] על יין אוצר בית דין, הטבילו למעלה ממליון בקבוקים, אמנם בשנת השמיטה ה' תשס"א מסיבות טכניות לא יכלו להטביל כ"כ הרבה כלים ולכן קנו בקבוקים תוצרת ישראל]".

ב) **אהל יעקב** (סעי' רס"ח).

מה [משכון מנכרי - סעיף ט'.

ע"ז (דף עה:): – "איבעיא להו: משכנתא, מאי. אמר בר רב אשי: אבא משכן ליה עובד כוכבים כסא דכספא, ואטבליה ואישתי ביה, ולא ידענא אי משום דקסבר: משכנתא כזביני דמאי, אי משום דחזי לעובד כוכבים דדעתיה לשקועיה".

א. להשתמש במשכון.

1. מיקל – ט"ז (ס"ק י"א), ש"ך (ס"ק י"ט), כנה"ג (הג' הטור ס"ק ט"ז), פ"ח (ס"ק כ"ה), לחם הפנים (ס"ק כ"א), בית לחם יהודה (ס"ק י"ח), חק יעקב (סי' תע"ב ס"ק ד'), שלחן גבוה (ס"ק ל"א), חת"ס (אה"ע ח"ב סי' קל"ז ד"ה אמנם), זבחי צדק (ס"ק נ"ט), טהרת ישראל (סעי' כ"ב), חלקת בנימין (ס"ק ע"א).
- א) חלקת בנימין (ציונים ס"ק רי"ב) – וועיין בדבריהם טעמים שונים לזה ונראה דנפק"מ היכא דגילה נכרי דעתו בפירוש שלא ישתמש בו דלהט"ז שרי ולהש"ך אסור עיי"ש"ש.
2. מראי מקומות – ב"ח (ס"ק ז'), מג"א (סי' תע"ב ס"ק ב'), בית הלל (ס"ק א'), פמ"ג (או"ח סי' תע"ב א"א ס"ק ב').

ב. ראשונים: בעיא ולא אפשיטא.

1. אין צריך טבילה.
- א) רמב"ם (הל' מאכ"א פרק י"ז הל' ו') – "שמשכן העכו"ם אצלו כלי מתכות מדיח או מרתיח או מלבן ואינו צריך להטביל".
2. טבילה בלי ברכה.
- א) תוס' (ע"ז דף עה: ד"ה אי) – "וכיון דלא אפשיטא מטבילין למשכנתא בלא ברכה ואם יש לו כלי שקנה מן העובד כוכבים המחויב טבילה יטביל זה עמו ויברך על שניהם".
- ב) ראב"ד (ע"ז דף עה: ד"ה משכנתא. ע"י מגיה שם הע' פ"א, וכדאי בהרשב"א תוה"ב).
- ג) סמ"ג (לאוין קמ"ח) – "ופסק רבינו משה (פי"ז הל' ו') להקל ומקצת רבותינו שבצרפת כמו כן, ויש מטבילין אותן בלא ברכה (תד"ה אי)".
- ד) רשב"א (ע"ז דף עה: ד"ה ולא, תוה"ב הארוך בית ד' שער ד' ל"ה-ב') – "ולענין פסק הלכה הרמב"ם ז"ל כתב דאינו צריך טבילה. ותמיהא לי דהא משמע דטבילה זו מדאורייתא היא דמכלי מדין גמרינן לה ואפילו לכלים ואם כן הוה ליה ספק בדאורייתא ולחומרא. ומיהו הוא ז"ל כתב דטבילת כלים מדברי סופרים היא וקראי אסמכתא בעלמא הן. והראב"ד ז"ל כתב דמשכנתא צריך טבילה ונראה לי שהוא העיקר. והרב אלפסי ז"ל לא ביאר בזה כלום".
- ה) רא"ש (ע"ז פרק ה' סי' ל"ה) – "משכנתא בעיא היא ולא אפשיטא ועבדינן לחומרא ומטבילין ליה בלא ברכה. או יקנה כלי אחר ויטבול שניהם ביחד ויברך".
- ו) ע"י טור (סעי' ט') – "ואם אינו יודע אם בדעתו לשקועו מיבעיא אם צריך טבילה ולא אפשיטא וי"א לקולא שא"צ טבילה וטוב להטבילו בלא ברכ' או יקנה כלי אחר ויטבילנו עמו".
- ז) תוס' ר' יהודה מפאריש (ע"ז דף עה: ד"ה אי) – "אי קסבר משכנתא כזביני. והואיל ולא אפשיטא אזלינן לחומרא ומטבילין משכנתא בלא ברכה. ואם רוצה לצאת ידי ברכה יקנה דבר [שהוא] מחויב טבילה ויטבילנו עמו ויברך על שניהם".
- ח) פסקי רי"ד (ע"ז דף עה: ד"ה איבעיא. ע"י מגיה שם הע' שי"ט) – "וכיון דמספקא ליה למר בר רב אשי, צריכה טבילה".
- ט) מאירי (ע"ז דף עה: ד"ה קבלו) – "ורבותי הורו להטבילם בלא ברכה".
- י) או"ה (כלל נ"ח סעי' צ"א).
3. מראי מקומות.
- א) מרדכי (ע"ז רמז תתנ"ט) – "ובמשכנתא סלקה בתיקו פסקו רבותינו שבצרפת והמיימוני ורבינו אבי העזרי שא"צ להטביל ויש שמטבילין אותו בלא ברכה: הגה"ה ובתשובת רש"י נמצא ירא שמים יטביל עמהם כלי חדש ויברך על הודאי ויכלול אלו בברכה".

ג. אם נראה בדעתו שרוצה לשקועו בידו.

1. טבילה עם ברכה – רשב"א (תוה"ב הארוך בית ד' שער ד' ל"ה-ב'), "ומכל מקום לכולי עלמא אי חזינן לדעתיה דנכרי דבעי לשקועיה צריך טבילה דכזביני דמי", טור (סעי' ט'), או"ה (כלל נ"ח סעי' צ"א), מחבר (סעי' ט'), לבוש (סעי' ט'), כנה"ג (הג' הטור ס"ק י"ד), פ"ח (ס"ק כ"ח), חכ"א (כלל ע"ג סעי' ב'), זבחי צדק (ס"ק ס"ב), עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' י"ט), אג"מ (יו"ד ח"ג סי' כ"א ד"ה וניחא), חלקת בנימין (ס"ק ע"ד, ציונים ס"ק רט"ו), "כל הפוסקים לבד הערה"ש").
2. טבילה בלי ברכה – ע"י ערה"ש (סעי' נ'), "ויראה לי דאפילו בדעתו לשקועו לא יברך מפני דעת הרי"ף והרמב"ם שבארנו אף שדעת הטור והש"ע אינו כן מ"מ כיון דברכות אינן מעכבות בוודאי יש לנו לחוש לדעת הרי"ף והרמב"ם וצ"ע לדינא", טהרת ישראל (סעי' כ"ב, יד אליהו ס"ק קי"ט).

ד. אינו יודע אם בדעתו לשקועו אצל ישראל.

1. טבילה בלי ברכה – מחבר (סעי' ט'), לבוש (סעי' ט'), כנה"ג (הג' הטור ס"ק י"ד), פ"ח (ס"ק כ"ו), חכ"א (כלל ע"ג סעי' ב'), עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' י"ט), טהרת ישראל (סעי' כ"ב).
2. בכלי זכוכית.
  - א) יש להקל [ספק דרבנן לקולא] – פ"ח (ס"ק כ"ו), לחם הפנים (ס"ק כ"ב), פת"ת (ס"ק י"א), ע"י ערה"ש (סעי' נ"א).
  - ב) מחמיר, אין לחלק – ערך השלחן (ס"ק י"ד), זבחי צדק (ס"ק ס'), ע"י טהרת ישראל (סעי' כ"ב).
  - ג) מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק ע"ו).
- 1) דרכ"ת (ס"ק ע"ג) – "עפת"ש מ"ש מהפ"ח דכלי זכוכית א"צ טבילה וע"י בס' ערך השלחן הספרדי אות יו"ד שהשיג על הפ"ח בזה והעלה דאין לעשות ספק דרבנן לכתחלה כיון דאפשר בטבילה וכו' ועוד דכל זכוכית עשאן חכמים ככלי מתכות וכל דתקון דרבנן כעין דאורייתא תקון עיין שם וע"י בס' דברי יוסף חלק ג' סי' תת"ל מ"ש בזה וסיים דהירא שמים יטבילנו עם כלי אחרת בברכה עיין שם".

3. לבסוף הוסיף מעות להנכרי וקנה המשכון ממנו.

א) טבילה פעם אחרת עם ברכה – או"ה (כלל נ"ח סעי' צ"א), ש"ך (ס"ק כ'), עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' י"ט).
 ב) יטבלנו בלא ברכה: דדילמא משכנתא כזביני דמיא ועלתה לכלי טבילה קמייתא – פ"ח (ס"ק כ"ח), חכ"א (כלל ע"ג סעי' ב', "אם לבסוף הוצרך הישראל להוסיף עוד מעות לעכו"ם עבור הכלי והוי כאילו קנאו עכשיו אף על גב שכבר טבל מכל מקום כיון שעכשיו הוי כקונה יטבילנו בלא ברכה (פרי חדש וכן נראה לי דלא כש"ך ס"ק כ' שכתב בשם איסור והיתר דצריך לברך דאדעתא דהכי לא הטבילו וצריך עיון מה בכך לא גרע מנפל למים ממילא שנכתב לקמן סימן כ"ב בשם הש"ך דעלתה לו טבילה וצריך עיון על הש"ך ואפשר דאיסור והיתר פסק כב"ח דבעי כוונה), זבחי צדק (ס"ק ס"ג), ערה"ש (סוף סעי' נ"א), טהרת ישראל (סעי' כ"ב), חלקת בנימין (ס"ק פ', בי' סעי' ט' ד"ה נשתקע [עמ' רפ"ז]).
 ג) מראי מקומות – לחם הפנים (ס"ק כ"ד), בית לחם יהודה (ס"ק י"ט), באה"ט (ס"ק י"ג), מקור מים חיים (על סעי' ט' ד"ה שוב), חדרי דעה (על הש"ך ס"ק כ').

ה. בודאי אין דעתיה לשקועי.

1. טבילה בלי ברכה – סמ"ק (מצוה קצ"ט, "שמשכן כלי לישראל ואין דעתו לשקועו מטבילו מספק בלא ברכה"), ב"ח (ס"ק ז'), ט"ז (ס"ק י"א), פ"ח (ס"ק כ"ה), לחם הפנים (ס"ק כ"א, "ועיקר"), בית לחם יהודה (ס"ק י"ח), חכ"א (כלל ע"ג סעי' ב', "ואם לאו אפילו ודאי יפדנו (אחרונים דלא כש"ך) יטבילנו בלא ברכה"), שלחן גבוה (ס"ק ל"א), זבחי צדק (ס"ק נ"ח), טהרת ישראל (סעי' כ"ב), חלקת בנימין (ס"ק ע"ה, ציונים ס"ק רי"ז, "למעשה נראה להחמיר").
 2. אין צריך טבילה – ש"ך (ס"ק י"ט), ערה"ש (סעי' מ"ו, סעי' מ"ז), עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' י"ט).
 3. מראי מקומות – כנה"ג (הג' הטור ס"ק י"ד).

מו' נכרי שעושה כלי בשביל ישראל - סעיף י'.

א. עשה נכרי כלי מחתיכת כסף של ישראל.

1. ראשונים.

א) אין צריך טבילה – תוס' (ע"ז דף עה: ד"ה אי), רא"ש (ע"ז פרק ה' סי' ל"ה, "והנותן כסף לאומן עובד כוכבים לתקן לו כלי יש שרוצים לומר למ"ד אומן קונה בשבח כלי טעון טבילה ופליגי ביה אמוראי בפ' הגוזל קמא (דף צט א) ובעל ההלכות פסק כרב אשי דאמר אומן קונה בשבח כלי ורב אלפס פסק כרבא דדחי התם דכו"ע אין אומן קונה בשבח כלי וא"צ טבילה כיון דלא נקרא שם העובד כוכבים עליו. ולא דמי לכלי מדין").
 ב) צריך טבילה – ריב"א (טור סעי' י').
 2. אין צריך טבילה – מחבר (סעי' י'), ב"ח (ס"ק י'), פ"ח (ס"ק ל'), ס"ק ל"ג).
 3. טבילה בלי ברכה – רמ"א (סעי' י'), ט"ז (ס"ק י"ב), ש"ך (ס"ק כ"א), באה"ט (ס"ק י"ד), חכ"א (כלל ע"ג סעי' ד'), טהרת ישראל (סעי' כ"ג).

א) זכוכית – חלקת בנימין (סעי' י' בי' ד"ה ויש, עמ' רפ"ט).

4. מראי מקומות – לחם הפנים (ס"ק כ"ה).

א) אם מקצת חתיכת הכסף של נכרי.

1) טבילה בברכה – ש"ך (ס"ק כ"ב), פ"ח (ס"ק ל"א), לחם הפנים (ס"ק כ"ו), חכ"א (כלל ע"ג סעי' ד'), חת"ס (ס"ק ט'), עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' י"א).
 2) טבילה בלא ברכה – ט"ז (ס"ק י"ב), זבחי צדק (ס"ק ס"ו), טהרת ישראל (סעי' כ"ג).
 3) מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק כ'), גר"א (ס"ק כ"ח), באה"ט (ס"ק ט"ו), חלקת בנימין (ס"ק פ"ז), טבילת כלים כהלכתה (פרק י"ד סעי' ב').

ב) סכין: שהלהב עשוי מגוי, והידיית שעשוי מכסף עשוי על ידי ישראל.

1) טבילה בלא ברכה.

א. חזו"א (מעשה איש ח"ב עמ' קל"ה) – "הגר"ן קרליץ שליט"א [זצ"ל] הגיע לבקר את הגרש"ז אולמן שליט"א לאחר נישואיו ונתכבד האורח באכילת תפוח בסיוע הסכין. הסכין היתה עשויה - המתכת בחו"ל, והידיית בארץ ישראל. הגר"ן טען שהסכין עצמו נגמר על ידי נכרי, ואין הידיית עשויה אלא לשימוש יותר נוח, וכנגדו טען הגרש"ז שאין זה גרע מאם עושים ציצים ופרחים על ידי ישראל שזה נקרא גמר מלאכה בידי ישראל, וכיון שכן בנידון דידן א"צ טבילה. והלכו לשאול למרן ז"ל, והורה להטביל לחומרא. (מהגרש"ז אולמן שליט"א)".

ב. הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תי"ג) – "אחד שקנה סכין מישראל אומן והלהב עשוי מגוי והידיית שעשוי מכסף עשוי על ידי ישראל והוא הדביק את שני החלקים ביחד וכעת מוכר אותו מוכן, האם הסכין חייב או פטור מטבילה. תשובה: יטבול בלא ברכה".

ב. נתן לנכרי כלי שבור לתקנו [למחמירים לעיל].

1. מחמיר, שג"כ צריך טבילה – ב"י (ס"ק י'). רק למחמירים לעיל, אבל המחבר פסק לקולא, ש"ך (ס"ק כ"א), פ"ח (ס"ק ל'). לפי המחמירים לעיל, אבל הפר"ח פסק לקולא, באה"ט (ס"ק י"ד), חכ"א (כלל ע"ג סעי' ד'), עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' י"ב), חלקת בנימין (ס"ק פ"ג), טבילת כלים כהלכתה (פרק י"ד סעי' ג').
 2. מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק פ"ח).

(א) ט"ז (ס"ק י"ב) – "והא דלא הביא אפי' נותן כלי שבור ולא היה מחזיק רביעית שזכר ריצב"א לפי שבזה לא הכריע רמ"א כמותו ועוד אפשר שזהו בכלל לעשות כלי שזכר הש"ע דכל שאינו מחזיק רביעית לאו כלי הוא".
 (ב) אהל יעקב (סעי' רס"ח, הע' שט"ז) – "כלי של ישראל שהיה צריך תיקון אצל גוי, והחליף לו הנכרי את החוט החשמל, נראה שאינו חייב לטבול אותו, כיון שלא נחשב מעשה של הגוי ותוספת בכלי. [מחזה אליהו ח"א ... וכן דעת הגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א [זצ"ל] והגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א. וכ"כ הגר"א שלזינגר שליט"א ובמח"ס שבט הקהתי שליט"א שפטור מטבילה, וכן שמעתי ממו"ר הגר"מ דייטש שליט"א]."

ג. עשה אומן ישראל כלי לנכרי ונתן מקצת מתכות משלו.

1. אין צריך טבילה – פטות הרמ"א (סוף סעי' י'), לבוש (סעי' י"א), ש"ך (ס"ק כ"ד), פר"ת (ס"ק י"ד), חכ"א (כלל ע"ג סעי' ד'), ערה"ש (סעי' נ"ו), עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' י"ג).
2. צריך טבילה בלי ברכה – ט"ז (ס"ק י"ג), פר"ח (ס"ק ל"ג), בית לחם יהודה (ס"ק כ"א), מקור מים חיים (על סעי' י' ד"ה בהג"ה), זבחי צדק (ס"ק ס"ט), עי' טהרת ישראל (סעי' כ"ד, "וטוב להחמיר").
3. מראי מקומות – לחם הפנים (ס"ק כ"ח), גר"א (ס"ק כ"ח), חלקת בנימין (ס"ק צ"ג).

ד. בית חרושת של נכרים ופועלים ישראל.

1. טבילה בלי ברכה [ולעת הצורך אפשר להקל בכלי זכוכית] – חכ"א (כלל ע"ג סעי' ד', לשונו מובא לקמן), הו"ד בפת"ת (ס"ק י"ב), זבחי צדק (ס"ק ע"ב).
- א) עי' חלקת בנימין (ס"ק פ"ה, ציונים ס"ק רל"ט) – "חכ"א, דע"כ כוונתו לקבלנים [וכן נראה שהבין בערה"ש את דבריו] דאילו בשכירי יום א"א וכו"ל בפנים וכמו שכבר העיר בזה בדרכ"ת".
2. טבילה עם ברכה – ערה"ש (סעי' נ"ח, לשונו מובא לקמן), הו"ד דרכ"ת (ס"ק פ"א), דברי ישראל (ח"ג סי' קנ"ו אות ד', לשונו מובא לקמן), שערים מצויינים בהלכה (סי' ל"ז ס"ק ו'), טבילת כלים (פרק ב' סעי' א'), חלקת בנימין (ס"ק ב'), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תס"ז).
3. מראי מקומות – טהרת ישראל (סעי' כ"ה).

ה. בית חרושת של ישראל ופועלים נכרים.

1. פטור מטבילה, הולכים בתר בעל העסק.
- א) ערה"ש (סעי' נ"ח) – "יש מי שכתב דישאל המחזיק הוט"א שעושין כלי זכוכית והפועלים כותים או להיפך שהמחזיק כותי ופועלים ישראלים יש לסמוך על המקילים ולהשתמש בהם בלא טבילה דכלי זכוכית דרבנן [חכ"ה] ולא נהירא לי כלל דבזה לא שייך אומן קונה בשבח כלי או אינו קונה בשבח כלי דזה אינו אלא בנותן כסף לאומן לביתו לעשות לו כלי זו אבל בעסק כללי כמו פאבריק שעושין כלים למאות ולא לפים הכל הולך אחר בעל העסק ועל שמו נקראו הכלים והפועלים אינם אצלו אלא כמו שכירי יום ולכן אם המחזיק הוא ישראל פטורים מטבילה אף כלי מתכות אפילו הפועלים הם כותים ולהיפך אם המחזיק הוא כותי והפועלים ישראלים אף בכלי זכוכית חייבים בטבילה ובברכה ולכן כשקונה כלי מתכות או כלי זכוכית צריך לידע מי הוא בעל העסק".
- ב) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק פ"א).
- ג) דברי ישראל (ח"ג סי' קנ"ו אות ד') – "ראה בדרכ"ת יו"ד סי' ק"כ שהכל הולך אחר בעל החרושת שאם הוא ישראל והפועלים הם נכרים פטורים מהטבילה, ולהיפך אם המחזיק הבית חרושת הוא גוי והפועלים ישראלים צריכין טבילה, אמנם במקום שבעל בית החרושת הוא ישראל והפועלים הם נכרים והבית חרושת עובד גם בשבת ויו"ט ע"י שט"מ לשבת כנהוג בודאי צריכין טבילה בברכה כיון שהבעה"ב והפועלים הם נכרים כיע"ש".
- ד) אג"מ (או"ח ח"ג סוף סי' ד') – "ואף להמצריכין טבילה בנתן ישראל כסף לנכרי לעשות לו כלי מדין אומן קונה בשבח כלי שהביא הרמ"א בסיון ק"כ סעיף א' לא שייך בפעקטערעס **שעיקר הכלי נעשה ע"י המאשענעס** והאומנים הם רק כמסייעים בעשייתן, וגם בלא זה כל העובדים בפעקטערעס בעשיית כלים הם פועלים דשכיר יום ושבוע ולא קבלנים ואינם קונים בשבח כלי אלא אומנים שהם קבלנים".

ה) שערים מצויינים בהלכה (סי' ל"ז ס"ק ו') – "ובערוך השלחן ...".

ו) הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות כ"ג, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ל"ח) – "כלים שנעשו בבית חרושת שבבעלותו של יהודי, והפועלים הם גויים, אם הם עובדים בקבלנות יש להטביל בלא ברכה, ואם הם שכירי יום שבוע או חודש, אינם צריכים טבילה".

ז) שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קמ"ח אות ד') – "ביח"ר בבעלות יהודי אף שהפועלים נכרים אין הכלים המיוצרים בו חייבים בטבילה".

ח) טבילת כלים (פרק ב' סעי' ב').

ט) חלקת בנימין (ס"ק ב', ס"ק פ"ה).

י) מטבח הכשר (ארטסקרול, סוף עמ' תס"ז).

2. טבילה בלי ברכה [ולעת הצורך יש להקל בכלי זכוכית].

(א) **חכ"א** (כלל ע"ג סעי' ד') – "ונראה לי דישאל המחזיק הוטא שעושיין זכוכית ויש לו פועלים עכו"ם או להיפך יש לסמוך על המקילין ולעת הצורך מותר להשתמש בלא טבילה דהוי ספק דרבנן (כעין זה כתב הפרי חדש ס"ק כ"ו) וצריך להזהיר החנונים שיזהירו הלוקחים זכוכית שלא יברכו על הטבילה אם לא שהמחזיק הוטא עכו"ם ופועלים עכו"ם".

(1) עי' **חלקת בנימין** (ס"ק פ"ה, ציונים ס"ק רל"ט) – "חכ"א, דע"כ **כוונתו לקבלנים** [וכן נראה שהבין בערה"ש את דבריו] דאילו בשכירי יום א"א וכו"ל בפנים וכמו שכבר העיר בזה בדרכ"ת".

(ב) הו"ד **בפת"ת** (ס"ק י"ב).

(ג) **זבחי צדק** (ס"ק ע"ב) – "חכ"א".

(ד) **קיצור שו"ע** (סי' ל"ז סעי' ו') – "ישאל המחזיק 'הוטע', שעושיין שם כלי זכוכית, והפועלים הם אינם יהודים, הכלים שנעשים שמה צריכין טבילה בלא ברכה".

(ה) **שלחן הלוי** (ח"א פרק כ"ד אות ל"ג ס"ק א') – "כלי המיוצר במקום שהבעלים יהודי אך יש שם פועלים נכרים יש לטבול אותו ללא ברכה (עי' חכמ"א כלל עג סי' ד)".

3. מראי מקומות – **טהרת ישראל** (סעי' כ"ה).

4. **בזמן שהפועלים קבלנים**.

(א) טבילה בלי ברכה.

(1) **הגריש"א** זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ל"ח) – לשונו מובא לעיל.

(2) **הגר"א** **בבבצל** שליט"א (אסיפת יצחק כ"ד ניסן תשס"ח) – "שאלה: כלי שנעשה בבית חרושת של ישראל, אבל הפועלים עכו"ם ועובד בקבלנות האם הכלי חייב בטבילה. תשובה: כמדומני בלי ברכה".

(3) **טבילת כלים** (פרק ב' סעי' ב') – "יטבילם בלי ברכה".

(ב) מראי מקומות – **חלקת בנימין** (ס"ק פ"ה).

מז' א **אם נתבטל מתורת כלי ותיקן ישראל - האם יש עצה שינקוב בהם נקב גדול כדי שיתבטל מתורת כלי ואז יתקן אומן ישראל.**

א. **הלכה**.

1. מהני.

(א) **חכ"א** (כלל ע"ג סעי' י"ג) – "ונראה לי דאין להם תקנה אלא שיטבילם או שינקוב בהם נקב גדול כדי שיתבטל מתורת כלי ואז יתקן אומן ישראל".

בינת אדם (אות פ"ה ד"ה ולכן) – "ולכן נראה לי דאם צריכה טבילה מדינא אין לה תקנה אלא שיעשה נקב למטה בשולים בכדי שלא תוכל לקבל עוד משקין ונמצא פרוחה ממנה הטומאה ואז יתקנה ישראל ואז פנים חדשות באו לכאן כמו שכתב הבית יוסף ביורה דעה סימן ק"כ בשם הר"ם במחבת שנקבה ותיקנה אם נקבה למטה בשולים בכדי טהרתה נתבטלה לגמרי מתורת כלי וכשחזר ותיקנה פנים חדשות באו לכאן וצריכה להטבילה עד כאן לשונו. ובדואי דהוא הדין בנדון דידן לקולא נמי דינא הכי ולא שייך לומר חזרה לטומאה ישנה כמו שכתב הפרי חדש דלענין זה לא תיקנו חז"ל".

(ב) **פת"ת** (ס"ק א') – "כתב בספר חכמת אדם כלל ע"ג דין י"ג...".

(ג) **מנחת יצחק** (ח"ט סי' פ"ג) – "איזה מהם כבר מובא בספרי מנחת יצחק האיך להתנהג, עלעקטערעשיר - טויסטער איתא שם (חלק ה' סי' קכ"ו אות ב') עיין שם, שכתבתי שם עצה ע"י מתנה לעכו"ם, ולאחר זמן אם ע"י איזה קלקול שאי אפשר להשתמש בו רק ע"י תיקון ויתקן ישראל שוב א"צ טבילה, וכדאיתא כה"ג בספר חכ"א (כלל ע"ג דין י"ג) הובא בפת"ש (יו"ד סי' ק"כ סק"א) עיין שם".

(ד) **אבן ישראל** (ח"ט סי' ע"ב) – "אם הוא כלי שיכולים לפרקו ולסתור את הכלי בגווני שיבטל משמושו, ואח"כ יחזירנה אומן ישראל, בודאי אין כבר חיוב טבילה, אולם לפעמים זה עולה יותר מכל קנייתו של הכלי".

(ה) **חוט שני** (טבילת כלים ס"ק י"ז ד"ה ועיין, עמ' מ"ד) – "החכמת אדם".

(ו) **תשובות והנהגות** (ח"א ס' ת"ג, אורחות הבית פרק ט' סעי' י' [לשונו מובא לקמן]) – "ויש עצה לפרקו ולבטלו מתורת כלי לגמרי ונעשה מחדש על ידי אומן ישראל ואז לא נקרא כלי עכו"ם, והיינו כיון שאין הדיוט בקי להחזירו נראה שבטלה מינה תורת כלי וכשישראל מתקנו נעשה כלי חדש אצל הישראל ואין עלה חיוב טבילה, אבל במפרק מכונה באופן שהדיוט יכול להחזירו לא נפטר, ואדרבה כה"ג דעתי שחייב להחזירו ולטבולו כדרך שימושו דוקא".

(ז) **מחזה אליהו** (ח"א סי' צ"ח סוף אות י"ב).

(ח) עי' **הגר"נ קופשיץ** שליט"א (קו"נ טהרת הכלים אות ל"ד) – "נוהגים להקל ולסמוך על החכמ"א ... וצ"ע".

(ט) **חלקת בנימין** (ס"ק ג', סוף ס"ק כ"ו, ס"ק צ"א, ציונים ס"ק כ"ג, עי' ס"ק פ"ה, ס"ק רנ"ח, עי' בי' סעי' י' ד"ה ויש [עמ' רפ"ט]).

2. מחמיר.

(א) **ט"ז** (ס"ק י"ג) – "דמה שכתב רמ"א אח"כ או שנתן מקצת מתכות משלו דא"צ טבילה אהיכא קאי אי אדסמיך ליה שישאל עושה לעצמו פשיטא שהרי אפי' נתן העובד כוכבים כל המתכות קאמר ברישא דא"צ טבילה ואי אדלעיל מינה דעושה לעובד כוכבים קשה כיון דאנו חוששין לומר שמא א"א כאן אומן קונה בשבח כלי ממילא הוי כלי של עובד כוכבים מה יועיל בזה שישאל האומן נותן מקצת הכסף כיון דרובו של כלי הוא של עובד כוכבים וזה דומה לקונה כלי מן העובד כוכבים ויש בו נקב וישאל מתקנו בכסף ישראל וכי בשביל זה יפקע חיוב מצד העובד כוכבים".

(ב) **שבט הלוי** (ח"ב סי' נ"ז, ח"י סי' קכ"ה, ח"י"ד עמ' ע"ד, מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קמ"ג אות י"ז) – "להלכה יראה כמש"כ כבודך דכלי נכרי הנלקח ממנו ונתחייב בטבילה גם כי עשה ישראל אח"כ נקב וסתמו מחדש אין זה סבה לפטור מן הטבילה ודלא כהחכמת אדם הנ"ל, והתימה שבעל הפתחי תשובה העתיקו תחלת הסימן בלי להעיר עליו. וצל"ע לענין ברכה אם יכול לברך עליו כפשטות

הט"ז ופר"ח כנ"ל, או דנחשב צד החכמ"א כצד ספק עכ"פ שיטבול בלי ברכה, וכיו"ב אני מסופק כשעצם הטבילה ספק ממק"א, אם נסמוך על החכמ"א בכה"ג בספק עכ"פ, או דלא נחשב כלל ספק, ובפרט דיש צד בטבילת כלים דנחשב כעין דבר שיש לו מתירין להחמיר בספיקו ע"פ ש"ס ע"ז ל"ז ע"ב לענין ספק טומאה בר"ה דודאי טהור ע"פ הלכה ואפ"ה א"ל ר' ינאי הא מיא בשיקעא דנהרא זילו טבולו".

ג) הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות ל"ט, אות נ"ח) – "הבית קיבול אינו צריך את החשמל כדי להיות בית קיבול, ולכן גם אם מפרקים את חיבורי החשמל מ"מ אין זה מועיל כלל".

ד) הגר"מ ש"קליין (מבית לוי חי"ד עמ' ס"ח) – "סוף דבר הקונה כלי מעכו"ם ומנקבה ותיקנה ישראל, צ"ע אם אפשר לסמוך להקל לפטור מטבילה, מג' טעמים עיקריים, א' לדעת התוס' והרא"ש עיקר שם בעלות על הכלי אינו על המעמיד אלא על הכלי עצמו. ב' מעמיד הוה ספיקא דדינא הן מטעם דבטבילת כלים אין הולכים אחר המעמיד והן מצד דבטומאה ס"ל לכמה מרבואתא דאין הולכים אחר המעמיד. ג' אף אי הולכים אחר המעמיד, היינו שהמעמיד יכול לגרום חיוב טבילה, אבל אין המעמיד יכול לגרום פטור לכלי החייב בטבילה".

3. מראי מקומות – משמרת הבית (פרק ה' סעי' כ"ט).

א) שיעורי הלכה (טבילת כלים שיעור ט"ו) – "ואולם באמת יש לחלק בין הנידון דידן לדין המובא בחכמת אדם בסעיף ד' ששם מדובר שגוף הכלי שייך לישראל והאומן תיקנו לצורך ישראל וכיון שגם אחר התיקון עדיין המתכת של ישראל לכן שמו עליו, ועל כן כדי שיקרא הכלי על שמו של הגוי ויתחייב טבילה בברכה, מצריך הש"ך שהאומן הגוי יתן ג"כ מקצת המתכת. וה"ה להפך אם גוף הכלי של הגוי ואומן ישראל תיקנו עבור הגוי, כיוון שגם אחר התיקון המתכת שייכת לגוי הרי ששמו עליו ולכן כדי שיקרא הכלי על שמו של ישראל, מצריך הש"ך שהאומן היהודי יתן ג"כ מקצת המתכת. אבל יורות השייכות ליהודי וכשיעשה בהן נקב יפקע מהן תורת כלי ויחזור ויתקן אומן יהודי הרי הכלי המחודש כל כולו שייך לישראל וא"כ אף בלי שיוסיף מתכת יועיל להיפטר מטבילה. ומה שציינן החכמת אדם לסעיף ד' הוא רק לדמיון שנקב מפקיע מתורת כלי ופנים חדשות באו לכאן. וכן הבינת אדם שהביא את הר"מ המובא בב"י הוא לא לגבי מעמיד אלא לענין זה שע"י הנקב פוקע מהכלי תורת כלי".

ב. לפרקו הכלי לגמרי ולחברו מחדש על ידי אומן ישראל.

1. מחמיר – הגר"מ ש"קליין (מבית לוי חי"ד עמ' ע"ד, "ואלו שסומכים על פירוק הכלי שמתבטל מתורת כלי ע"ז, נראה שאף החכמ"א מודה בזה שאינו בטל מתורת כלי, ואין לסמוך ע"ז למעשה").

ג. כלי חשמל שאינו רוצה להכניסו למים: האם מותר לפרק את חלק החשמל, או צריך לפרק הבית קבול - לפי המקילין לעיל.

1. צריך לפרק ולתקן הבית קבול.

א) חוט שני (טבילת כלים ס"ק י"ז ד"ה מ"מ, עמ' מ"ד) – "מ"מ לא סגי לבטל את מערכת החשמל מן הכלי באופן שאינו ראוי לשימוש, אף אם רק אומן יוכל לחזור ולתקנו, אלא בעינין קלקול בגוף הכלי ... קומקום ... וצריך לעשות נקב בבית קיבול באופן שהכלי לא יהיה ראוי לשימוש, ואז אם יתקנו הישראל הוי גמרו ביד ישראל".

ב) הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות נ"ח) – "שהרי החשמל הוא דבר צדדי".

ג) מעדני אשר (סוף סי' קנ"ו, ע"י מכתב לס' אהל יעקב [לשונו מובא לעיל]) – "מנהג העולם כשיש חשש שהכלי יתקלקל בטבילה (כגון בכלים חשמליים) נותנים הכלי לאומן ישראל לפרקו באופן שהדיוט שאינו אומן לא יוכל להחזירו ובוזה מתבטל ממנו שם כלי, ובהחזרת האומן ישראל נמצא שישראל גמר את הכלי ופטור מטבילה. אלא דיש להקפיד שיתבטל ממנו שם כלי, שכן גם אם הכלי החשמלי אינו תקין לא מתבטל ממנו שם כלי אם עדיין יש לו בית קבול היכול לשמש עבור אכסון וכיו"ב".

2. יכול לפרק אפילו חלק החשמל ולתקנו [דהני מילי ע"י אומן דוקא ולא ע"י הדיוט].

א) הגר"שז"א (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו אות ד', טבילת כלים פרק ד' הע' כ"ד, שלמי מועד דף תקנ"ב) – "יש לצרף דעת האומרים דבלא"ה אינו טעון טבילה הואיל ועיקר תשמישו של הכלי הוא בשעה שמחובר ע"י תקע עם הקרקע מיקרי מחובר לקרקע, וגם בצירוף עם פירוק כזה שמבטל את הכלי מתשמישו ואינו ראוי לשימוש אלא ע"י אומן שיתקנו חושבני דאפשר לפטור בכה"ג מטבילה, אמנם נלע"ד דהחוט והתקע שהם מחוץ להכלי אינם חשובים כחלק מגוף הכלי ולא סגי בפירוקם, אולם חוטי החשמל שבתוך הכלי ממש שפיר חשיבי כגוף הכלי. אך בכלי שאינו חשמלי, לא מהני עצה זו דפירוק דלא דמי לנקב בכלי, ועכ"פ לא יברך אם עשה כן".

ב) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' ג' אות ב' [לשונו מובא לעיל]), מטבח כהלכה פרק י"ב הע' ט"ז, הע' כ', הע' ל"ב, עמ' רע"ו אות י"א).

הגריש"א זצ"ל (מלאכת שמואל סי' י"ט, עמ' קע"ד) – "והנה בקלקול כלי חשמלי הורה מרן הגריש"א זצ"ל דלא סגי בקלקול המחוסר מעשה הדיוט לתקנו אלא צריך שיהא הכלי מחוסר מעשה אומן דרך בזה בטל ממנו שם כלי וחשיב כנגמרה מלאכתו ביד ישראל. [ושמעתי דנשאל מרן זצ"ל בכלי חשמלי שיש בו רק גוף חימום פשוט שאין צריך מעשה אומן לפרקו, ולא שייך לעשות בו קלקול ותיקון של אומן, והשיב מרן זצ"ל דבכלי זה לא יועיל שיפרקנו וחייב להטבילו [מפי בעל המעשה הג"ר אשר ברובסקי שליט"א]."

הגריש"א זצ"ל (מלאכת שמואל סי' י"ט עמ' קע"ז, עמ' קפ"ב) – "ומרן הגריש"א זצ"ל הורה דקלקול ותיקון אומן במנוע של הכלי החשמלי מועיל לפטור את גוף הכלי, כגון קערת מיקסר ממתכת פטורה מטבילה ע"י קלקול ותיקון המנוע החשמלי, מפני שהוא נידון ככלי אחד עם הקערה, [והיינו באופן שאין משתמשין בה בפנ"ע ככלי איכסון וכדו']".

ג) הגר"א בנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שפ"ט) – "שאלה: האם טובלים חוט חשמל שמחובר לכלי בתוך המקווה או לא. תשובה: אם אינו ניתן להפריד יש לטובלו. אם חושש שיתקלקל, אפשר לתת לאומן ישראל שיפרק חלק שאין הדיוט יכול להכירו, ויחזור ויחברנו".

ד) אורחות הבית (פרק ט' סעי' י') – "כלי אוכל חשמליים כמו טוסטר, גריל, קומקום, סיר, צריכים טבילה בברכה. ואם חושש שיתקלקל במים, יש לזה עצה, שיפרקו ויבטלו מתורת כלי באופן שרק אומן יכול לתקנו, וימסרנו לחשמלאי יהודי שירכיבונו מחדש, ויחשב ככלי שעשאו ישראל שאינו צריך טבילה".

ה) טבילת כלים (פרק ד' סעי' ט"ז).

ו) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' ת"פ).

ז) כשרות הכלים (מלואים סי' ק"כ סוף סעי' ב', עמ' קנ"ב [דפו"י, עמ' קנ"ה]) – "נראה שבודאי אפשר ליתנו לאומן שיבטלו משימשו ויחזור ויתקנו, ובכה"ג יש לפטור מטבילה בשופי".

3. מראי מקומות – באר משה (ח"ד סי' ק'), הליכות עולם (ח"ו עמ' רס"ה), הרי"ש בריזל (מבית אהרן וישראל חקט"ו עמ' מ"ג), הרח"ב ליברמן (מכון הוראה ומשפט ח"י עמ' רי"ז), הגר"י טשזנר שליט"א (אהל יעקב, לשונו מובא לעיל), טבילת כלים כהלכתה (פרק י' סעי' ד').

א) דעת יהודה (עמ' קמ"ה אות תרס"ד) – "כלי חשמל הטעונים טבילה וחוששים שיתקלקלו האם עצה טובה שאומן ישראל יפרקם ואח"כ יחברם חזרה וסגי בזה וא"צ טבילה. תשובה: זה עצה, ובאופן שיעקר החיוב הוא דרבנן ודאי טוב לכתחילה".

ב) הגר"ז גולדברג זצ"ל (מבית אהרן וישראל גליון קי"ז עמ' קל"ג) – "שאם האומן פורק אבל גם אחר שפירק ראוי הכלי לשימוש שאינו מועיל לפוטרו שהרי עדיין נשאר כלי של גוי, אבל אם פירק המיחם באופן שאינו ראוי לשימוש וצריך אומן להחזירו שזה מטהרו מטומאה וכמו שמתבאר מתוס' שבת י"ח ב' ד"ה אלא, וכל שמטהר מטומאת כלי כשחוזר האומן ומתקן הרי זה כלי חדש ופנים חדשות, ואין הכוונה פנים חדשות שקיבל צורה אחרת ממה שהיה לפני שפרקו, אלא כלי חדש, כן נראה לענ"ד, אכן נכון הדבר להורות לאומן שיפרק באופן שלא ניתן להשתמש בכלי המפורק בשום שימוש, כן נראה לענ"ד".

ג) מחזה אליהו (ח"א סי' צ"ח אות י"ג) – "אפילו אם צריכים אומן בכדי להרכיבו גם כן יש צד גדול דנשאר ככלי שעשהו העכו"ם דהוי כמו טומאה ישנה שחוזר וניערור אחר תיקון הכלי. ואף דבנשבר הכלי, לא אמרינן בנוגע למצות טבילת כלים סברא זו של טומאה ישנה, מ"מ כאשר אין כאן שבירה אלא פירוק חלוקיו מצדד הגרצ"פ זצ"ל בהר צבי חיו"ד ס' ק"ח ד"ה והנה לכאורה וכו' שטומאתו הישנה חוזר עליו. ועוד דלדעת הנו"ב שזכרנו לעיל אות ג' אין בפירוק כזה חלות שבכירה להכלי כלל, ע"ש".

ד. לפרק את החוט החשמל שמחוץ לכלי או התקע לחוד (cord or plug) - למקילין לעיל.

1. מחמיר.

א) הגרשז"א (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו אות ד', טבילת כלים פרק ד' הע' כ"ד, שלמי מועד דף תקנ"ב) – "אמנם נלע"ד דהחוט והתקע שהם מחוץ להכלי אינם חשובים כחלק מגוף הכלי ולא סגי בפירוקם, אולם חוטי החשמל שבתוך הכלי ממש שפיר חשיבי כגוף הכלי".

ב) הגריש"א זצ"ל (מטבח כהלכה פרק י"ב הע' י"ט).

ג) טבילת כלים כהלכתה (פרק י' הע' ג') – "שלוכו"ע לא יועיל לפרק את החוט החשמל שמחוץ לכלי או התקע לחוד".

ד) מטבח כהלכה (פרק י"ב אות י"ח) – "לא די בחיתוך התקע".

מח מכר כלי לגוי וחזר ולקחו ממנו - סעיף י"א.

א. טבילה עם ברכה – תוס' (ע"ז דף עה: ד"ה אי), רא"ש (ע"ז פרק ה' סעי' ל"ה), טור (סעי' י"א), נימוקי יוסף (ע"ז דף עה: ד"ה והרא"ש), תוס' ר"י מפאריש (ע"ז דף לה: ד"ה אי), מאירי (ע"ז דף לה: ד"ה ישראל), או"ה (כלל נ"ח סעי' צ"א), מחבר (סעי' י"א), עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' י"ד), טהרת ישראל (סעי' כ"ו), הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ל"ז), ששכ"ה (פרק י"ב הע' פ"ה [דפו"ח, הע' פ"ח]), מטבח הכשר (ארטסקרול, ריש עמ' תס"ח).

1. אפ"ל הוא עצמו – או"ה (כלל נ"ח סעי' צ"א), כנה"ג (הג' הטור ס"ק י"ט), שלחן גבוה (ס"ק ל"ח), זבחי צדק (ס"ק ע"ג), חלקת בנימין (ס"ק צ"ד).

2. הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות כ"ב, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ל"ז) – "ואפילו אם הגוי הוא חנוני וקנה את הכלים מיהודי על מנת למכרם".

3. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

What is the status of a kettle that has a hechsher that doesn't require tevilla, but is in a store owned by a Goy?

R' Y. Berkovits wrote: It requires tevilla. It doesn't matter that a Yid originally owned it - now a Goy owns it. The hechsher is probably just assuming that it will be sold by Yidden. Agav - With all kelim that you are mesupik about making a beracha, **an eitza** is to buy a cheap set of silverware from a small store definitely owned by a Goy, and toivel one at a time along with your kelim.

ב. טבילה בלי ברכה, אא"כ הוא כלי שעשאו עכו"ם.

1. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' כ"א) – "הנה בדבר כלים שעשאו ישראל ומכרם לעכו"ם אם צריך הקונה אח"כ מהעכו"ם לטובלם ולא בארת טעם ספקתך, ואני אבאר דאף שאיתא בש"ע יו"ד סימן ק"כ סעי' י"א דישאל שמוכר כלי לעכו"ם וחזר ולקחו ממנו צריך טבילה,

אפשר שהוא רק בכלי שעשאו עכו"ם שנעשה עליו חיוב טבילה כשיקחהו ישראל דהא כלים כאלו היו כלי מדין שבהו נאמר חיוב הטבילה שאף שטבלו ישראל כשלקחו מהעכו"ם חזרה לדין הטבילה שהיה עליו מעיקרא כשנעשה הכלי אף שבאמצע היה ישראל, אבל כלי שעשאו ישראל שבעיקרו לא היה ככלי מדין הם כמיני הכלים שלא נאמרו עליהם חיוב טבילה, או דלמא לא שניא וכיון שהיה איזה זמן כלי של העכו"ם כמו שהיו כלי מדין צריכין טבילה לישראל הלוקח ממנו, ואולי אין להצריך כלל דומיא דכלי מדין אף שהדין נאמר בכלי מדין, ויהיה דין הש"ע בכל אופן שמכר ישראל כלי לעכו"ם שצריך טבילה... והנה ראיתי בספר הנדפס מחדש מספרי הראשונים שנמצאו בשם תוס' ר' יהודה מפאריש על ע"ז שכתב על דין התוס' דישראל שמכר כלי לעכו"ם וחזר ולקח ממנו שצריך טבילה שהוא שמע שהיה רבי מסופק אם יצטרך טבילה, אך מסיק שלו נראה דצריך טבילה מאחר שהיה שם גוי עליו לגמרי והוא כתוס', אבל חזינו דשייך לספוקי גם בעיקר הדין דישראל שמכר לנכרי והוא מטעם דכלי מדין לא היו אף שעה קטנה ברשות ישראל, ולכן אף שהתוס' וגם הר"י מפאריש נמי מכריעין שחייב לטבול כיון שהיה ברשות העכו"ם, לא רחוק שנימא דהוא רק בהיה מתחלתו של עכו"ם ונעשה של ישראל חוזר במכירתו לדינו הראשון ולא כשהיו מתחלתו של ישראל שקדושה של ישראל שהיה עליו מתחלתו נעשה כלי שאינו מקבל חסרון ופגם זה, והוא כמיני כלים שאין צריכין טבילה זו אף שמקבלין טומאות ממש לכן אף כלי מתכות שמתחלתן היו של ישראל אפשר שאין בהן טבילה זו מאחר שחזינו שחסרון ופגם זה אינו דבר המתקבל לכל הכלים. ולכן נראה שהוא ספקא דדינא וצריך להטביל בלא ברכה".

א) חלקת בנימין (סעי' י"א ב' ד"ה ישראל, עמ' רצ"ג) – "אגרות משה ... אמנם מדלא חילקו הפוסקים כאן בזה משמע בכל גיוני טובל בברכה וכן מוכח בספר מקור מים חיים ... וכן מבואר גם בדרכ"ת ס"ק פ"א בשם ספר שאול בן הלוי".

מט) משכנו ביד עכו"ם.

א. אם משכנו בידו וחזר ופדאו ממנו, אינו צריך טבילה – מחבר (סעי' י"א), פוסקים.

1. אפילו היה דעתו לשוקעו אצל העכו"ם, א"צ טבילה – או"ה (כלל נ"ח דין צ"א), מהרש"ל (הו"ד בב"ח ושאר פוסקים), ב"ח (ס"ק י"א), ט"ז (ס"ק י"ד), ש"ך (ס"ק כ"ה), כנה"ג (הג' הטור ס"ק כ"ד), פ"ח (ס"ק ל"ד), לחם הפנים (ס"ק כ"ט), בית לחם יהודה (ס"ק כ"ג), חכ"א (כלל ע"ג סעי' ג'), זבחי צדק (ס"ק ע"ז), ערה"ש (סעי' נ"ב), טהרת ישראל (סעי' כ"ז), אג"מ (יו"ד ח"ג סי' כ"א ד"ה וניחא), חלקת בנימין (ס"ק צ"ח, ב' סעי' י"א ד"ה אם [עמ' רצ"ד]).

2. אם מתחילה השכינה בידו אדעתא שלא לפדות ונמלך ופדאו.

א) צריך טבילה – מהרש"ל (הו"ד בב"ח ושאר פוסקים), ב"ח (ס"ק י"א), ט"ז (ס"ק י"ד), ש"ך (ס"ק כ"ה), כנה"ג (הג' הטור ס"ק כ"ה), חכ"א (כלל ע"ג סעי' ג').

ב) אין צריך טבילה – פ"ח (ס"ק ל"ד), ערה"ש (סעי' נ"ב).

ג) טבילה בלי ברכה – בית לחם יהודה (ס"ק כ"ג), זבחי צדק (ס"ק ע"ז), ע"י טהרת ישראל (סעי' כ"ז), "טוב שיטבול עכ"פ בלי ברכה", חלקת בנימין (ס"ק צ"ט).

ד) מראי מקומות – לחם הפנים (ס"ק כ"ט), אג"מ (יו"ד ח"ג סי' כ"א ד"ה וגם).

ב. שר או מושל שאנסו ישראל ולקחו כליו והוחזרו לו: במקום שלא נתייאש מהם.

1. מיקל, אין צריך טבילה – ש"ך (ס"ק כ"ז), פ"ח (ס"ק ל"ז), לחם הפנים (ס"ק ל"א), בית לחם יהודה (ס"ק כ"ו), זבחי צדק (ס"ק פ'), טהרת ישראל (סעי' כ"ט).

2. מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק ק"ז, ב' ד"ה צריכין).

ג. שכח את סכיניו אצל ערבי מוכר סברס, ונתיאש ממנו, ולמחרת החזירו הגוי (לענין טבילה והבעלה).

1. חשוקי חמד (ע"ז דף עה:) – "שאלה. יהודי קנה סברס מערבי, מאחר והסברס מלא קוצים, הנוהג הוא שהערבי מקלפו, ומוציא את הפרי, נתן לו היהודי סכין משלו, כשהגיע הביתה נזכר ששכח את הסכין אצל הערבי, ירד לחפשו, וכבר לא היה והתייאש מהסכין, למחר עבר שוב הערבי בשכונה, והחזיר את הסכין לבעליו היהודי, נסתפק היהודי אולי הערבי קנה את הסכין ביאוש, ונעשה שלו ועתה צריך לטובלו. תשובה. השאלה הובאה לפני הגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל והשיב (שו"ת אבן ישראל ח"ט סימן עא) אמנם נכון הדבר שגוי קונה ביאוש בעלים, אך יש מקום לומר שהערבי הזה גילה דעתו שלא רצה לקנות את הסכין, אמנם אפשר שחזר בו שבתחילה רצה לקנות ועכשיו שינה דעתו, מ"מ יש להעמיד הסכין בחזקת ישראל, ואין חיוב לטובלו, וגם אפשר להעמידו על חזקתו שהגוי לא נשתמש בזה בביתו, ואין צריך להכשירו, והרוצה להחמיר, יכשירו שמה נשתמש בו לדבר איסור, ויטבילו בלי ברכה, עכ"ל. ואולי גם אפשר לסמוך על הפוסקים שעכו"ם אינו קונה ביאוש, כמבואר בנתיבות (סימן קה סק"ב) וכן כתב הכסף הכסף קדשים (סימן רסב ס"ח), אמנם כבר תמה המהרש"ם בספרו עין הרועים (ערך בן נח אות ז) שאישתיטתיה דברי התוס' בעירובין (דף סב ע"א ד"ה בן נח) שעכו"ם קונה ביאוש, וכן מוכח מהרמ"א (חו"מ סימן קסב ס"ה) דעכו"ם קונה ביאוש. ועיון עוד מש"כ בזה בשו"ת באר יצחק (יו"ד סימן כג ענף ג').

2. צ"ע, שלכאורה אינו רשאי להחזיקם, הוי דינו כמו גוי שגוזל כלי מישראל, שאינו צריך טבילה.

נ) ישראל ונכרי שקנו כלי בשותפות.

א. אין צריך טבילה – או"ה (כלל נ"ח סעי' צ"א), רמ"א (סעי' י"א), "ישראל ועובד כוכבים שקנאו כלי בשותפות, אין צריך טבילה", לבוש (סעי' י"א), כנה"ג (הג' הטור ס"ק כ'), חכ"א (כלל ע"ג סעי' ו'), זבחי צדק (ס"ק ע"ח, "וכן עיקר. והגם דהגאון בית מאיר ז"ל פקפק בזה וכתב דצריך טבילה מ"מ לא מצינו ולא ראינו מי שפקפק בזה ולרבים שומעים וא"צ טבילה"), ערה"ש (סעי' נ"ג), עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' כ"א), טהרת ישראל (סעי' כ"ח), שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ד אות ל"ג ס"ק ג'), הגרשז"א זצ"ל

(מנחת שלמה ח"א סי' י"ח אות ח', לשונו מובא לקמן), טבילת כלים (פרק ג' סעי' ה'), חלקת בנימין (סעי' י"א בי' ד"ה ישראל, עמ' רצ"ד), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תס"ח).

1. אם חזר וקנה חלק העובד כוכבים צריך טבילה – ש"ך (ס"ק כ"ו, "אבל אם חזר וקנה חלק העובד כוכבים צריך טבילה"), כנה"ג (הג' הטור ס"ק כ"א), פר"ח (ס"ק ל"ה), לחם הפנים (ס"ק ל'), בית לחם יהודה (ס"ק כ"ד), חכ"א (כלל ע"ג סעי' ו'), ערה"ש (סעי' נ"ג), דרכ"ת (ס"ק צ"ג), עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' כ"א), טהרת ישראל (סעי' כ"ח), שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קמ"ז אות ג'), תשובות והנהגות (ח"ג סי' רנ"ט), טבילת כלים (פרק ג' סעי' ה'), חלקת בנימין (ס"ק צ"ט, ס"ק ק"א), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תס"ח, פרק י"ח הע' ס').

2. בלי ברכה.

א) על שואל ומשיב (מהדו"ק ח"ב סי' ע"ג) – "ומ"ש להסתפק אם הקונים כלי זכוכית מההוט צריכים להטביל לפמ"ש התוס' בע"ז דף ע"ה ע"ב דאף למ"ד אומן קונה בשבח כלי אין צריך טבילה כיון דאין שמו עליו וכאן הוה שם העכו"ם השותף על הזכוכית וצריך טבילה לפע"ד כיון דכתבו התוס' דבעינן כמעשה שהיה דהיה כלי מדין אם כן גם בשותפות לא הוה כמעשה שהיה דהיה רק של מדין בלבד ועיין יבמות דף קט"ז ע"ב ושבת דף ס' ומצאתי בפרי תואר סי' ק"כ ס"ק י"ד שרמז מע"ל שכ"כ ונהניתי ועכ"פ לדינא לפע"ד צריך טבילה בלא ברכה מטעם דהרוב הוא של עכו"ם דגם הפועלים הם עכו"ם וכמ"ש מעלתו".

ב) הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות מ', אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ל"ט) – "כלים שנעשו במפעל שיש לגוי ולישראל שותפות בו, צריך להטבילם בלי ברכה. ואם יש לגוי רק מניות, באופן שאין לו בעלות על פי החוק לחוות דעה במפעל, אין הכלים חייבים טבילה".

ב. צריך טבילה – בית מאיר (על רמ"א סעי' י"א, "דיש ברירה ... דצריך טבילה לכל הפוסקים אלא דלהרמב"ם בפעם אחת סגי ולרה"פ תמיד").

1. הגרש"ז זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י"ח אות ח') – "לענין טבילת כלים ביו"ד סי' ק"כ סעיף י' דכתב הרמ"א בהג"ה 'ישראל ועכו"ם שקנו כלי בשותפות אין צריך טבילה' והיינו משום דבלא"ה אינו יוצא מידי שם טומאה ע"י טבילה כיון דעדיין שם עכו"ם עליו, ועיין בהגהות בית מאיר שתמה ע"ז וז"ל 'בעיני יפלא דמה בכך דאינו יוצא וכו' אכתי מי התיר להשתמש בו בלי טבילה אדרבה נימא לחומרא דמשום זה באמת אסור עכ"ל', ונלענ"ד דאין זה תימא משום דאפי' אי קי"ל דטבילת כלים הוי דאורייתא מ"מ הא דאסור להשתמש עם הכלי בלא טבילה הוי ודאי דרבנן והיינו משום דאלמיהו רבנן לחיוב הטבילה ואסרו להשתמש קודם טבילה, וכיון שכך פשוט הוא דבכה"ג דלא מהני לי' טבילה כיון שאינו מחויב במצות טבילה שפיר רשאי להשתמש גם בלא טבילה".

ג. כלי חשמל: עצה לפטור מטבילה על ידי שותף גוי.

1. מיקל.

א) הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות של"ו) – "שאלה: בענין הנ"ל שאין יהודי מומחה שיפרק אותו כדי לפטור מטבילה, האם יש עצה פשוטה לעשות שותפות עם גוי דהינו למכור חלק של הכלי בכמה שקלים כדי שהכלי יהיה פטור מטבילה או שאין להשתמש עם עצה כזה. תשובה: אפשר להשתמש בעצה זה".

הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות של"ו) – "שאלה: ישראל שיש לו כלי גדול וכדומה וצריך להשתמש עם העצה שלא טובלים את הכלי אלא עושים שותפות עם גוי, אם הגוי בעצמו לא משתמש עם הכלי בכלל עדיין מועיל השותפות או שצריך שהגוי משתמש דוקא בכלי. תשובה: א"צ שישתמש".

2. מחמיר.

א) חלקת יעקב (ח"ב סי' ע"ה, יו"ד סי' ל"ז אות ב', סי' מ"ג אות ב') – "ועצה ליקח נכרי להיות שותף להחברה, ולפטור מטעם שותפות עכו"ם וכבשו"ע סעי' י"א, אין דעתו נוחה, חדא משום פקפוק הבית מאיר על דין זה, מובא בדרכי תשובה בארוכה, וחוז' לזה דאף כשיהי' לעכו"ם אקציע (מני') בהחברה (כנהוג למכור אקציען מחברת מניות) העלה במלמד להועיל ח"א סי' צ"א, לענין חמץ בפסח דישאל אינו עובר בזה על ב"י ולא נקרא שותף בזה אף לחומרא ומכל שכן לקולא. גם לפע"ד אין היתר זה מספיק, בחלק קטן של עכו"ם כזה לפטור כדן שותפות, ולא דמי לבכור שיש פסוק למעט שותפות עכו"ם אפילו כ"ש מכל בכור, עי' בכורות ג' א' - אבל בני"ד אף להפטר זה רק מסברא, המבואר בש"ך שם ס"ק כ"ד, דעדיין שם שותפות העכו"ם עליו, ובאקציע אחת שיש לעכו"ם לא שייך זה. ועי' נזיר מ"ב א' ז"א רובו ככולו מדאורייתא, והגה' חיות שם דאף המיעוט נתהפך לרוב (ויש לעיין בזה מהא דביצה ל"ח ב' מי שנתערב לו קב בט' קבין של חבירו יאכל הלה וחד, דבשל חברו לא שייך ביטול, עי"ש)".

ב) הגר"א שלזינגר שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' ק"ע).

3. מחמיר מצד הערמה.

א) מלמד להועיל (יו"ד סי' מ"ז) – "שאלה: אם יש טורח גדול לטבול הכלים של רעזטוריאנט /מסעדה/, אם יש להתיר שיקח לכלים שותף נכרי כדי שיפטור מטבילה עפ"י פסק רמ"א ב"ד סי' ק"כ סעיף י"א. תשובה: מי שעושה כן אין רוח חכמים נוחה הימנו, ובודאי ת"ח לא יתן עצה לעשות כן להפטר ממצוה ע"י הערמה דבסי' ק"כ ס"ז ובא"ח סי' שכ"ג ס"ז לא התיר ע"י מתנה לנכרי אלא אם א"א לטבול כגון בשבת או אם אין מקוה, אבל מיד אחר השבת וכשיזדמן מקוה צריך לטבול כמ"ש הט"ז. והרשב"ש סי' תס"ח כ' דטוב יותר לסמוך על המתירין לטבול בשבת מלעשות הערמה. וכתב בדרכי יוסף א"ח סי' ק"ט דבש"ע לא התיר אלא במתנה גמורה. ונ"ל הא דלא התיר בש"ע ע"י שותפות נכרי, משום דבשלמא במתנה פטור לגמרי מטבילה שאינו שלו כלל, אבל בשותפות חלק ישראל חייב בטבילה אלא שא"א לו לטבול מפני שאינו יוצא מידי טומאה בטבילה זו דהא עדיין שם שותפות נכרי עליו כמ"ש הש"ך סי' ק"ך ס"ק כ"ד, וכיון שכן איך נתיר לו לטבול מצות טבילת חלקו ע"י שיגרום שיקרא שם הנכרי על חלק האחר. אשר על כן אינו אנו יכולין להתיר ע"י הערמה זו".

- (ב) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קע"א) – "שאינן עצה של שותפות כמו מתנה שהוא כעין הערמה".
 (ג) הגר"ע אויערבאך שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קע"א) – "שאינן עצה של שותפות כמו מתנה שהוא כעין הערמה".
 4. מראי מקומות – טבילת כלים (פרק ג' סעי' ה', הע' י').

ד. בית חרושת בבעלות חברת מניות וחברה בע"מ (corporation) וכדו'.

1. טעון טבילה בברכה.
 (א) אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות ע"א, עמ' ר"י) – "והשיב רבינו שיש חיוב טבילה על כלים של גר תושב ג"כ. וגם הסביר שיש חיוב טבילה על כלים של 'קאמפיני' [חברה בע"מ] דסוף סוף זה נחשב ככלים של נכרי, דמה שאין שעבוד הגוף על בעל החברה, אין זה נפק"מ אלא לגבי דין ריבית".
 (ב) הגר"שז"א זצ"ל (שלמי מועד דף תקמ"ז, טבילת כלים פרק ב' הע' א', מנשים באהל יו"ד אות ל"ד) – "ואע"פ שמבחינה משפטית בית החרושת בכה"ג היינו כאישיות משפטית בפני עצמה ובלתי תלויה בקיומם הפיזי של בעלי המניות".
 (ג) בית אב"י (ח"ב סי' פ"ב, נועם ח"ה עמ' ל"ג).
 (ד) תשובות והנהגות (ח"ב סי' ת"ח) – "ובאמת שיש לצדד עוד זהואיל ורוב הפירמות רשומים בבורסה כחברה בע"מ, הלוא גדר בע"מ הוא דלא שייך לפרט אלא לציבור, והיינו על פי דיניהם יש לזה מציאות מיוחדת דבע"מ, עיין בספרנו 'מועדים וזמנים' ח"ג סימן רס"ט בהגהה, ואולי על כלים אלו לא חל מעיקרא טומאת עכו"ם, ולפי זה אין היום חיוב טבילה בברכה שהפירמא היא בע"מ ואינו רכוש פרטי של איזה בעלים נכרים כלל, והאחרונים האריכו בגדר בע"מ, אבל אין בדבריהם הכרעה היאך לנהוג בטבילה, ולא דמי לכלי שהיה של גוי והפקירו דלדעת כמה מגדולי האחרונים חייב להטבילו, דהתם מעיקרא חל עלה טומאת עכו"ם, לכן חייב להטבילו, אבל בחברה בע"מ לא היה מעולם שלהם כרכושם הפרטי, וצ"ב גדר בע"מ לטבילת כלים שלא דמי לכלי מדין שהיה להם בעלים פרטי, מיהו למעשה כיון דשם עכו"ם עלה שידוע שרוב המניות ביד עכו"ם **נהגו להטביל בברכה** ולא חיישינן".
 (ה) טבילת כלים (פרק ב' סעי' א') – "ואפילו בית החרושת בבעלות חברת מניות וחברה בע"מ או בבעלות ממשלת גויים".
 (ו) חלקת בנימין (ציונים ס"ק רל"ז) – "אפילו אם הבית חרושת הוא בבעלות ממשלת מדינת נכרים [אג"מ ח"ב סימן ל"ט] וכן אם הוא תחת בעלות חברת מניות [ספר טבילת כלים עמוד ס"ד בשם הגר"שז"א אויערבאך זצ"ל]."
 (ז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Regarding kelim made in China, Turkey or similar - can we assume they are owned at least partially by goyim and make a beracha?

R' Y. Berkovits wrote: Yes.

2. מראי מקומות – יבקש תורה (שו"ע סי' פ"ח אות ט').
 (א) הגר"שז"א זצ"ל (מה טובו גליון ו' עמ' י"ג אות ל') – "כלים שמוצרים בחברה של ישראל ויש מניות של החברה ששייכים לגוי אם יש להם זכות הצבעה יש לטבול את הכלים בלי ברכה".
 (ב) שבת הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קמ"ז אות ג') – "בית חרושת הנמצא בבעלות יהודי ומניותיו נסחרות בבורסה, ויש נכרים המחזיקים במניות אלו, אזי אם מניות אלו מקנות לבעליהן זכות הצבעה נחשב ביהח"ר כשותפות נכרי המחייבת טבילה, ובאם אין לבעלי המניות זכות הצבעה אין דינו כשותפות נכרי וישראל לגבי חיוב טבילה. וכן הדין לגבי חמץ בפסח, שמירת שבת, ואיסור ריבית".
 (ג) תשובות והנהגות (ח"ב סי' ת"ח ד"ה הדרן) – "מיהו בבתי מלונות גדולים שהם בבעלות **חברת מניות**, וחלק ידוע ומפורסם מהמניות שייך לעכו"ם, הרי"ז ככלי בשותפות ישראל ועכו"ם שפטור מטבילה (עיין בדברינו בח"ד סי' קצ"א שצידדתי דכיון שאין בעלות העכו"ם שווה לבעלות ישראל, שהניהול מסור אך ורק בידי בעל המלון שהוא ישראל ולעכו"ם אין זכות ניהול, אי"ז ככלי בשותפות ישראל ועכו"ם. מ"מ כאן שבלא"ה יש שמצדדין כמ"ש בדרכ"ת שזהו כלי סחורה שפטור, שפיר יש לסמוך שבשותפות העכו"ם במניות ג"כ חשיב ככלי בשותפות ישראל ועכו"ם)".
 (ד) חוט שני (טבילת כלים, פרק א' ס"ק ב' ד"ה כלי [עמ' כ'] – "כלי ששייך לישראל ולגוי בשותפות, ואחר כך קנה הישראל את חלק הכלי מן הגוי, רוב הפוסקים נקטו דהכלי צריך טבילה בברכה. עיי"ש. ולפי"ז מפעל המייצר כלים והוא של גוי, ויש למפעל מניות של ישראל, אין זו סיבה לפטור מטבילה, והרי הוא חייב בטבילה בברכה. אמנם מפעל של ישראל, ויש לגוי מניות... יש לטבול בלא ברכה. זולת במניות שאין להם זכות הצבעה, שהם עוד פחות מאומן קונה בשבח כלי...".
 (ה) הגר"חפ"ש זצ"ל (אורחות הרב וראש הישיבה עמ' קכ"ה) – "ואם כן ישנם תולדות רבות היוצאות מהגדרה זו שהסכים עימם מו"ר הגר"חפ"ש שליט"א [זצ"ל] בדרך אפשר, א' - אין איסור רבית בבנקים כלל. ב' - אין לברך על טבילת כלים של גויים כיון דאין הכלי של גוי אלא של 'חברה', והחברה אינה אדם כאמור והיצור של הגויים אינו מחייב טבילה, רק בעלותם ממש. ג' - פירות החייבים במעשר שנמסרו לחברה למכירת פירות, [לדוגמא - תנובה], שליח שלהם המעשרם נחשב כמעשר פירות של הפקר. ד' - חברה שיש להם חמץ בפסח אין המנהלים עוברים על ב"י וב"י. ה' - שור של חברה שהזיק שור של הדיוט נחשב כשור של הפקר ופטורים מן הדין זולת מדינת דמלכותא. והנה אף שקשה להקל בכל הנ"ל לכתחילה ובפרט שיש חולקים מ"מ בהצטרף דבר נוסף אולי אפשר להקל לכתחילה, ולמשל...".
 הגר"חפ"ש שיינברג זצ"ל (ודרשת וחקרת, מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קפ"ח) – "קבלתי ממו"ר הגר"חפ"ש שיינברג זצ"ל שחברה בע"מ דינו כהפקר, ואין לברך על טבילת כלים שנקנו מחברה בע"מ, וידעתי שרוב פוסקי זמנינו חולקים עליו בזה, אבל צירוף יש כאן כשספק הוא אם נגמר הכלי על ידי גוי, ואם אין שותפים ישראל במפעל וכו', וסב"ל".

(1) לענין הפקר - עי' לקמן, סעי' ט"ז.

(2) לענין רבית - ע"י יו"ד סי' קנ"ט סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

נא] מסופק אם הכלי של גוי או של ישראל.

- א. **מחמיר, צריך טבילה** (אבל י"א [שבה"ל], חוץ מכלים המיוצרים באר"י): **משום** א) דהוי דשיל"מ, ב) הולכין בתר הרוב, ג) שקל לטובלו, ד) דכיון שאפשר לברר.
1. **תשורת שי** (תנינא סי' ק"ד).
2. הו"ד **בדרכ"ת** (סוף ס"ק פ"א) – "דכלים הבאים ממרחקים ואין ידוע אם הם מפארי"ק של ישראל או של עכו"ם אף אם רובן של הפאבריקין מכלים הללו הם של גוים מ"מ לא יברך על טבילתו ואף אם רובן של הפאבריקין הוא מן ישראל אפ"ה א"א לפטרן מטבילה וצריך טבילה דאף דכל דפריש מרובא פריש מ"מ כיון **דהוי דשיל"מ** בטבילה לא מהני רוב עיי"ש".
3. **שואל ונשאל** (ח"ב סי' ע"ד) – "בנ"ד שלא נודע שיש חנות ישראל המוכרת סחורות מבית חרושת של ישראל ולא נודע אפי' שיש בית חרושת של ישראל ממין זה ואפשר דכלם גויים. ולכן יש להטבילן בברכה ואין לחוש לסב"ל דכיון דמן התורה אזלי' **בתר רוב** הו"ל כבשר דעלמא שלא נבדק משאר טרפיות זולת הריאה דמותר לאכול ולברך ואין חוששין למיעוט וכן המנהג פשוט להטביל בברכה".
4. **חזו"א** (סי' ל"ז ס"ק ט"ו, סוף ס"ק כ"ה) – "לקח כלי זכוכית וא"י אם בית החרשת הוא של ישראל נראה דחייב לטובלו משום דרובא נכרים אע"ג דישראל קבוע חשיב פירש כפי הרגיל שאין החנוני מציא בידו מביה"ח אלא המוכר שולח את הסחורה ללוקח והו"ל פירש ... ואף אם לקח מן הקבוע אפשר דאין להקל משום ספיקא דרבנן כיון דאפשר להטביל ויש לו מתירין, ואם לוקח במקום שרוב ביה"ח של ישראל והוא אינו מכירם, אפשר דבכ"מ הוי ספיקא דאורייתא מדין קבוע, אבל יש מקום לומר כיון שאין המקום הספק של חיוב טבילה חייל רק כשהוא כבר ביד הלוקח הוי כפירש, ואם המוכר שולח ללוקח ודאי אזלינן בתר רובא, ומיהו בכל ענין צריך טבילה מדרבנן **כיון שקל לטובלו**".
5. **אג"מ** (יו"ד ח"ב סוף סי' מ', או"ח ח"ג סוף סי' ד') – "כלים שיש ספק שמא נעשו בפעקטערע של ישראל צריך לטבול בלא ברכה, ואם הם כלי זכוכית שכל טבילתם הוא מדרבנן יש מקום להקל שלא להצריך טבילה כלל דספק דרבנן לקולא, אבל כיון שרוב הפעמים **אפשר לברר** שלכן אין להחשיב זה לספק מחמת העצלות לברר, לכן יש להטביל גם כלי זכוכית אבל בלא ברכה, ואם ידוע שהם מפעקטערע של נכרים צריך להטביל בברכה אף כלי זכוכית שלכן כלים הבאים מיאפאן וממדינת טשיינא שכולן נכרים, ואף הבאים ממדינות שביוראפ צריך להטביל בברכה כי רובן של נכרים, והבאין מא"י א"צ לטבול כלל כי כולם של ישראל ואף אם מפעקטערע של עבריינים ומחללי שבתות נמי א"צ טבילה".
6. **שערים מצויינים בהלכה** (סי' ל"ז ס"ק ו') – "כתב בחזון איש ... ומשמע מדבריו דאם רוב בעלי החרושת של ישראל פטור מטבילה. אבל בשו"ת תשורת שי ... ואי אפשר לפטרו מטעם רוב, דהא הוי דבר שיש לו מתירין דאפשר בטבילה".
7. **הגריש"א** זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ס"ט, מנשים באהל יו"ד אות ל"ה, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות מ', מה טובו גליון ו' עמ' י"ד אות ל"ב [לשונו מובא לקמן], מלאכת שמואל סי' כ"א עמ' רי"ד) – "כלים המיוצרים בחוץ לארץ ולא ידוע מי הבעלים של המפעל, אפילו יש שם רוב גויים, אם הכלי בא ממדינה ששכיח שם יהודים, או שידוע שיש שם מפעל בבעלות יהודי, יש להטבילם ללא ברכה משום שהמפעל של היהודי חשיב כקבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה, וממילא לא אזלינן בתר רוב גויים. אבל במקום שלא שכיח שם יהודים (כגון המזרח הרחוק וכדו') אפשר לברך על טבילתם".
8. **שבט הלוי** (מבית לוי גליון ט"ו עמ' פ"א אות א', אות ב', בענייני יו"ד עמ' קמ"ז אות א', אות ב', ע"י טבילת כלים פרק ב' הע' ו' * ד"ה ועיין) – "כלי סעודה המיוצרים בחו"ל [ואין ידוע שהבעלים יהודים], טעונים טבילה בברכה, בין כלי מתכות ובין כלי זכוכית. כלים המיוצרים באר"י כולל כלי מתכת אינם טעונים טבילה, וגם אם ידוע שהבעלים אינם שומרי שבת מורים שאין לחייבם בטבילה".
9. **יביע אומר** (חו"ו יו"ד סי' י"ב) – "נשאלתי כלי זכוכית כגון דורלקס ופירקס המובאים מחו"ל, האם צריך להטבילם בברכה, כדין כלי סעודה הנקחים מגוי, משום שרוב בתי החרושת שבחו"ל שייכים לגוים, וכל דפריש מרובא פריש, או שמא יש לחוש שכלים אלה הובאו מבית חרושת שבעליו יהודים, ואנן קי"ל ספק ברכות להקל ... שמכיון שיש בית חרושת השייך לבעלים יהודים בחו"ל, הו"ל קבוע, וכמחצה על מחצה דמי, וספק ברכות להקל ... ואפשר דבכלי זכוכית כנ"ד שלדעת רוב הפוסקים חיוב טבילתן מדרבנן ... א"צ טבילה כלל, שדין קבוע כמחצה על מחצה הוא אף להקל, כמבואר בש"ך (סי' קי"ט טו), והו"ל הכא ספקא דרבנן ולקולא ... ועכ"פ אף אם ירצה להחמיר ולטובלן לא יברך, שספק ברכות להקל ... מ"מ בנ"ד שהרבה פעמים הסוחר הסיטונאי יודע מהיכן לקח, ולאחר שמכר הסחורה לחנות קמעונאי נולד לנו הספק לאחר שפירשו י"ל כל דפריש מרובא פריש, אם אין אפשרות לברר מפי הסוחר הסיטונאי מהיכן לקח, ולכן יש להטביל הכלים בברכה ... כלל העולה בהא סלקינן ובהא נחתינן דבנ"ד אזלינן בתר רובא, והואיל ורוב בתי החרושת של כלים אלו בחו"ל שייכים לגוים, כל דפריש מרובא פריש, וצריך להטביל כלים אלו בברכה".
10. **חוט שני** (טבילת כלים, פרק א' ס"ק ב' אות א') – "א. כלי המיוצר בחוץ לארץ, במקום שרובם גויים, חייב בטבילה, ומדסתם החזו"א דחייב טבילה, משמע אף בברכה. ב. ואם הכלי מגיע ממקום שהספק שקול אם הוא של ישראל או של גוי, יטבול בלי ברכה. ג. על כן כל המדינות שאין מצויים שם רוב ישראל, יש לטבול הכלים הנקחים משם בברכה".
11. **הגר"א** ו**נבנצל** שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שפ"ח) – "שאלה: כלים שיש עליהם ספק אם נעשו בבית חרושת של ישראל, האם טובלים אותם בלא ברכה, והאם יש חילוק בין כלי זכוכית למתכת לענין זה. תשובה: כמדומני בשניהם טובלים בלא ברכה".
12. **תשובות והנהגות** (ח"ב סי' ת"ח, ח"ג סי' רנ"ט).
13. **טבילת כלים** (פרק ב' סעי' ד') – "ואם אינו יודע, חייב להטביל בין אם רוב בתי החרושת הם של גויים ובין אם רובם של יהודים; אבל רק אם רובם של גויים יברך על הטבילה".
14. **מטבח הכשר** (ארטסקרול, עמ' תס"ח) - בלי ברכה.

15. חלקת בנימין (ס"ק ב') – "ואם מסופק בבעלים אם הם ישראלים או נכרים אם אותה מדינה שבה נעשה הכלי רוב אנשיה נכרים אזלינן בתר רובא וטובל בברכה אפילו כלי זכוכית ואם א"א להכריע מצד הרוב אז יש לטבול בלא ברכה אפילו כלי זכוכית מיהו אם אפשר לברר יש לברר כדי שיוכל לברך על הטבילה ואם רוב בעלי החרושת הם ישראלים נמי יש לטבול כיון שהוא דבר קל אבל לא יברך הואיל והי ספק".

ב. במקום שרוב נכרים: האם יטבול בברכה או בלי ברכה.

1. בלי ברכה.
  - (א) תשורת שי (תנינא סי' ק"ד).
  - (ב) הו"ד בדרכ"ת (סוף ס"ק פ"א) - לשונו מובא לעיל.
  - (ג) הגר"א ונבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שפ"ח) - לשונו מובא לעיל.
2. עם ברכה.
  - (א) שואל ונשאל (ח"ב סי' ע"ד) - לשונו מובא לעיל.
  - (ב) עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' י"ח, ס"ק י"ז).
  - (ג) אג"מ (או"ח ח"ג סוף סי' ד') - לשונו מובא לעיל.
  - (ד) שבט הלוי (מבית לוי גליון ט"ו עמ' פ"א אות א', הע' א', בענייני יו"ד עמ' קמ"ז אות א', הע' א') – "כלים מחו"ל טעונים טבילה בברכה אף שיש מיעוט מפעלים השייכים ליהודים דכל דפריש מרובא פריש. [ועיין בדרכ"ת ס"ק פ"א מתשורת שי מהד"ת סי' ע"ד]".
  - (ה) יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' י"ב) - לשונו מובא לעיל.
  - (ו) חוט שני (טבילת כלים, פרק א' ס"ק ב' אות א') - לשונו מובא לעיל.
  - (ז) תשובות והנהגות (ח"ב סי' ת"ח, ח"ג סי' רנ"ט) – "בכלי שלא ידוע מאיזה פירמא ורובם גויים יש ללכת אחר הרוב ולהטביל בברכה. ושמעתי שבאמריקא רבים נוהגין להטביל הכלים בלי ברכה מטעם הנ"ל שמא הבעלים הם יהודים, אבל התם שאני שיש ספק ברוב עצמו, שאי אפשר לקבוע שרוב הפירמות בעיר משל גויים, אבל בדרום אפריקא שרובם גויים או בשותפות גויים הקונה מפירמא שלא ניתן לברר נראה דחייבין להטביל בברכה".
  - (ח) טבילת כלים (פרק ב' סעי' ד') - לשונו מובא לעיל.
  - (ט) חלקת בנימין (ס"ק ב', ציונים ס"ק י"ב) - לשונו מובא לעיל.
3. מראי מקומות – טבילת כלים כהלכתה (פרק י"ב סעי' ט"ז).
  - (א) הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ס"ט, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות מ' [לשונו מובא לעיל]), מה טובו גליון ו' עמ' י"ד אות ל"ב) – "כלים של חו"ל יש להטביל בלי ברכה דחיישינן שיש שם בעלות ישראל. וממדינות רחוקות כגון יפן יש להטביל עם ברכה".
  - (ב) הרימו מכשול (פרק כ"א סעי' כ"ג, הע' נ"ב) – "הקונה כלי חדש והטבילו, ואח"כ הוא נמלך ורוצה להחזירו לחנות, אינו צריך ליידע את המוכר שהכלי כבר טבול, ואין בזה משום לפנ"ע. [דאמנם מי שיקנה את הכלי, בפשטות יטבילנו בברכה, ונמצא שהקונה הראשון מכשיל את המוכר באיסור לפנ"ע, על הכשלת השני בברכה לבטלה. מ"מ שמעתי מהר"ר מאיר ארלנגר שליט"א שיש להתיר, כי הרי יש ס"ס אם הקונה השני יברך, דהרי יש שנהגו לעולם לא לברך מחשש שותפות ישראל במפעל, ואף אם הוא יברך, שמא הוא יטביל כמה כלים ביחד, והברכה תחול על הכלי שחייב בברכה, וממילא אין בזה לפנ"ע. ויש להביא ראיה לדבריו..."]".
- ג. מראי מקומות – הרי"י רפפורט (מבית לוי גליון ט"ז עמ' קע"ח).
  1. הגרשז"א זצ"ל (פתחי הלכה [עברית] פרק ז' הע' כ"ב, מטבח הכשר ארטסקרול עמ' ת"ל) – "שלא לברך על טבילת כלי אלומיניום, וצירף לזה שיש להסתפק שמא בא מבעלות יהודי ואינו חייב בטבילה גם מטעם זה. ואף שאין למנוע מלברך על כלי מתכת מטעם זה לבד, מ"מ בכלי אלומיניום יש לצרפו לסניף שלא לברך".
  2. אבני ישפה (אהל יעקב סוף הע' קי"א) – "אם קונה כלי מאדם שהוא ספק גוי ספק יהודי אז טובלים הכלים בלי ברכה, כי יש כאן ספק תורה אבל לא מברכים שהרי ספק ברכות להקל. אם הכלי מזכוכית וממילא החיוב הוא דרבנן, יש מקום להקל שאינו צריך טבילה, אבל עדיף טבילה".
  3. דעת יהודה (עמ' קמ"ה אות תרס"ח) – "סתם כלי הנקנה מעכו"ם בזמנינו האם יש להטבילו בברכה, שמעתי פקפוק שכיון שיש הרבה יהודים שותפים במפעלים עם גויים בחו"ל יש לחוש ולהטביל בלי ברכה אם לא ברור שזה בבעלות גמורה של גויים. תשובה: בברכה".
  4. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' ט"ז) – "במקומות שרוב בתי חרושת לכלים הם יהודים, וקנה כלים ואינו יודע אם הם של בתי חרושת של גויים או לא, אין צריך להטביל. [יביע אומר חלק ד' סימן ח סק"ה. וח"ו סימן יב סק"ה. יחזה דעת חלק ג' סימן ס' עמוד קצ]".
  5. טבילת כלים כהלכתה (פרק י"ב סעי' י"ד) – "כלים המיוצרים בארץ ישראל...".

נב] האם צריך לטבול הכלים שמוכר לגוי במכירת חמץ.

א. מחמיר, צריך טבילה.

1. **נ"ב** (שיבת ציון סי' י"א) – "והנה פרטנו שאמר כל מה שבחדר אוכלין ומשקין ולא כתבנו שימכור בסתם כל מה שבחדר משום שלפעמים יש בחדר ההוא כלי מתכות או כלי זכוכית או כלי חרס מצופים באבר ואם ימכור כל זה להא"י ויקנה מהא"י אחר פסח יהיה צריך טבילה מחדש".
2. **ג"א** (תוספת מעשה רב הל' פסח אות מ"ז) – "גם היה נזהר מלשתות בכלים חמצים של ישראל אחר הפסח, מאחר שנמכר לנכרי קודם הפסח, ואחר הפסח חזר וקנה מן הנכרי, ע"כ צריך להטבילה".
3. **חתם סופר** (או"ח סי' ק"ט ד"ה אמנם) – "אמנם לשון נוסחא הנ"ל שהעתיק מעלתו שמכר לו המטלטלים שיש לו בחדרים הידועים לא הבנתי, וכי לא הזכיר בשטר שם חמץ כלל רק מטלטלים ומכר לו גם הכלים שהחמץ בתוכו, וזה לא יתכן כלל, דא"כ כל כלי מתכת צריכים טבילה אחר הפסח כשיחזור הישראל ויקנה מהגוי, ומפני כן בנוסחא שטר מכירת חמץ שלשון המפורסם בידי תלמידינו כתבנו ע"פ מ"ו הגאון מהר"ן נתן אדלר זצ"ל שאינו מוכר אלא החמץ הנדבק בדופני הכלים ולא הכלים עצמם".
4. **חכ"א** (כלל ע"ג סעי' ג') – "וישראל שמכר כליו לעכו"ם וחזר ולקח ממנו צריך טבילה (סעיף י"א) ולפי זה כשמוכר היורות לעכו"ם בערב פסח משום חמץ צריך טבילה לאחר פסח ולכן מוטב שלא למכרם".
5. **פת"ת** (ס"ק י"ג) – "ולפ"ז כשמוכר היורות לעובד כוכבים בע"פ משום חמץ שצריך טבילה לאחר פסח ולכן מוטב שלא למכרם. חכ"א שם דין ג'".
6. **קיצור שו"ע** (סי' קי"ד סוף סעי' ב') – "חמץ שהוא בתוך כלי הצריך טבילה (כשלוקחו מן האיני יהודי) לא ימכרו עם הכלי, כי לאחר הפסח כשיחזור ויקנה מן האיני יהודי יצטרך טבילה מחדש".
7. **דברי מלכיאל** (ח"ד סי' כ"ב אות ז', סי' כ"ד אות נ"ט) – "ובאשר יש בזה כלי מתכות וזכוכית הצריכים טבילה לזה כתבתי שאותם הצריכים טבילה ישכירו אותם כי כלי המושכר ללוקח קונה ג"כ ברשות לוקח. וכלי מושכר ומושאל לעכו"ם א"צ טבילה עי' יו"ד סי' ק"כ ובשיבת ציון ועוד אחרונים כתבו סתם שאינו מוכר כלים הצריכים טבילה. ולא הרגישו דהא ע"כ צריך למכור הכלים שמונה בהם החמץ. ועל השי"צ ל"ק כי לא נזכר בנוסחא שלו קנין חצר. אבל על אותם שהזכירו קנין חצר קשה. ולזה צריך לכתוב בההרשאה סתם למכור הכלים שיש עליהם חשש חמץ. ובשט"מ יוכל לבאר שמוכר רק אותם שא"צ טבילה. והכלים שמונה בהם החמץ וצריכים טבילה ההכרח לכתוב שישכירו את הכלים וכמש"ל".
8. **שבט סופר** (או"ח סי' ס"ה) – "ובודאי אלו ראה הדר"ג נ"ו דהני גאונים כתבו בפשיטות דצריך טבילה לא הי' דעתו נוטה להקל להלכה מכ"ש למעשה".
9. **חזו"א** (אמונה ובטחון פרק ג' אות ח') – "כי האמונה בפרטים של המצות בבחינת רגשיי, צריכה קנין ואיננה טבעית, והמושכל **השטחי מרחיקה**, כגון להאמין כי ניעור הבגד בשבת הוא חיוב חטאת, ולבקוע עצים שבות, וכיוצא בו, או להאמין כי הכלים שנמכרו לנכרי בערב פסח צריכים טבילה לאחר הפסח".
- חזו"א** (מכתב מהקהלות יעקב בארצות רבנו ח"ב עמ' כ"ג, כתבי קהלות יעקב פסחים סי' קי"ג ד"ה דבר, דבר חריף עמ' רע"ז, קובץ תשובות ח"ד סי' ל"ז ד"ה מכל) – "שבערך לפני כ"ה שנה ראיתי מרן זצלה"ה מוליך כל כליו למקטון ועד גדול לטבול במקוה אחת פ".
- חזו"א** (קוני הזכרונות שנדפס בס' מלאכת שמואל [דרזי] עמ' י"ט אות ז') – "אם מכרו הכלים הבלועים מחמץ צריך להטבילם אח"כ (וב"ב בפ"ת יו"ד סי' ק"כ סקי"ג, ובתוס' מעשה רב סי' מ"ז, ובאמונה ובטחון פ"ג סי' ח') והוא לא מכר הכלים הבלועים רק גנזם (רמ"ג, וכן מבואר בסי' תנ"א ס"א ובמ"ב סק"ה ובחזו"א או"ח סי' קי"ז סקט"ו)".
- חזו"א** (ארצות רבנו ח"א עמ' שע"ה אות ו', ח"ב עמ' כ"ב אות ט"ז, עמ' פ' אות ו') – "ספר לי מו"ר (שליט"א) זצוק"ל בשנים הראשונות לבואו ארצה של מרן החזו"א זצוק"ל מכר במכירת החמץ גם את הכלים של חמץ, ולאחר הפסח הטבילם בעצמו במקוה (מטעם כלי נכרי) **אמנם בשנים שאח"כ** טבילת הכלים היתה טרחה רבה בשביל מרן והסתפק במכירת הבעין הדבוק וכן את הבלוע שבכלים".
10. **כתבי קהלות יעקב** (פסחים סי' קי"א) – "ואם מוכר גוף הכלים ודאי צריכים טבילה מדינא, ותשתדל עכ"פ לטבול את הכלי מתכות שאתה אוכל בהם כמזלגות וכפות וסכינים ותוכל לומר להוריד שזה מוכרח ע"פ דין ואם תוכל לפעול לטבול גם את הכוסות וקערות ודאי צריך לטבול, ואם לא תוכל לפעול בזה בלא קטטות ומריבות אולי יש לסמוך על צד הספק שמא לא בלעו מעולם חמץ אפי' ודאי שהשתמשו בו חמץ בכלי ראשון הא איכא פוסקים דסברי דקערות שלנו שהם גיליזרט דינם ככלי זכוכית ובכלי זכוכית דעת כמה פוסקים שאינם בולעים וממילא לא היו מעולם בכלל מכירת הרב שהרי אינם חמוצים וכיון דטבילת שאר כלים מלבד כלי מתכות אינו אלא מדרבנן אולי יש לדון בזה ספיקא דרבנן לקולא".
- ע'י קהלות יעקב** (ארצות רבנו ח"ב עמ' כ"ב אות ט"ז) – "מו"ר (שליט"א) זצוק"ל הוסיף בשטר מכירה 'וגם החמץ הבלוע בכלים מה שאפשר למכור ע"פ דת'. אמר לי מו"ר לטעם הבלוע בכלים לא מועיל המכירה מעיקר הדין משום שאין בזה שוה פרוטה, לכן הוסיף 'מה שאפשר למכור ע"פ דת' ... וכן אמר למו"ר שימכור את טעם החמץ הבלוע בכלים".
11. **אג"מ** (מסורת משה ח"ב או"ח אות קע"ה [עמ' צ"ו], עי' אג"מ אה"ע ח"א סוף סי' קמ"ה, ושעמדתא דמשה מקור השמעתתא ס"ק ח') – "ומישהו צלצל ושאל רבינו איך לנהוג במי שהרב שמכר חמצו לפני שנה, כתב בשטר מכירתו להנכרי, שמוכר כל הכלים. האם יש מחמת זה חיוב לשוב לטבול כל הכלים. והשיב רבינו שבוודאי בפשטות יש חיוב, **אבל יש סברא שזה כמכירה של מקח טעות**, דהלא מדינא אין צריך כך למכור. וממילא יש לשאול הבעל הבית, אם היה יודע שמעצם הדין אין צורך למכור כליו, האם עדיין היה מוכרם או לא. ואם עונה שלא, ורק שלא כך ידע, אז יש להחשיבו כמקח טעות".
12. **אור לציון** (ח"ג פרק ט' אות ז') – "שאלה. המוכר כלי חמץ במכירת חמץ לנכרי, האם הכלים צריכים טבילה לאחר הפסח. תשובה. אם מכר גם את הכלים עצמם, הכלים צריכים טבילה לאחר הפסח. אולם המנהג כיום שמוכרים רק את החמץ שבכלים. וכן יש לנהוג. ועל כן כלים אלו שלא נמכרו לנכרי אינם צריכים טבילה".

13. משנה הלכות (ח"ט סי' קס"ה) – "בית אבי" ... במוכר ע"פ ודאי קנאה עכו"ם וחוזר ומכרה לישראל צריך טבילה וכדעת רבותינו האחרונים ז"ל ומימיהם אנו שותים".
14. הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות נ"ד) – "אין למכור את הכלים לגוי בערב פסח לצורך מכירת חמץ, מכיון שאחרי פסח כשעוברים הכלים חזרה לרשות ישראל חייבים הכלים בטבילה. אלא ימכור רק את החמץ הנמצא בכלים".
- (א) עי' הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' נ', כתבי קהלות יעקב פסחים סי' קי"ב, דבר חריף עמ' רע"ז) – "ולענין שאלה דשאלנא קדמיכון, באחד שהוא מוכר כל חמצו יחד עם כליו החמוצים כנהוג, ולאחר הפסח **לא ירצה** להטביל את כליו, אם אפשר להמציא איזה היתר בזה לאלה הסמוכים על שולחנו - החרדים לדבר ה' להשתמש באותם הכלים בלא טבילה, ויש בזה שעת הדחק גדול, וכ"ג פתח בכחא דהיתרא, ואני מוסיף, הנה אם נדון אחרי לשון בני אדם מהו פירוש של 'כלים חמוצים' הרי פשוט שכולם בכלל גם כלי שני וגם כלי חמץ שבישלו בהם לאחרונה דבר היתר שבזה נעשה גיעול להחמץ, אבל מסתבר שיש לדון כי חלות המכירה תלוי' בדין המחייב אותו למכור אותם, ולפי ההלכה הפסוקה בשו"ע סי' תנ"א הרי אפי' כלים הבלועים הרבה מחמץ **אין עליו שום חיוב למוכרם רק עליו לסגור אותם בחדר** מיוחד שאין לו שם דריסת רגל, (ומ"ש כ"ג בשם מרן החזו"א זצ"ל שהנהיג למכור לא את גוף הכלים אלא את הבלוע שבכלים צ"ע לשם מה הוא זקוק כלל למכור את הבלוע, גם **צ"ע אם חל המכירה על טעמו ולא ממשו כי לכאו' הוי כדבר שאין בו ממש כמוכר אויר חורבתו** ואויר חצירו אם לא שהקנה לו גוף הכלי כחו"מ סי' רי"ב). לפי הנ"ל שלפי הדין אינו מחוייב למכור רק במקרה ויש בהם חמץ בעין, הרי אומדנא דמוכח הוא שכל עצמו של המכירה לא בא אלא להנצל מאיסורו בל יראה פן יש בהם חמץ בעין, ואם היו באים לדין המוכר כליו החמוצים עם הגוי, ויהודי הי' טוען הואיל ונתברר שאין חמץ בעין הא אדעתא דהכי לא מכרתי, הרי יש לדון שע"פ אומדנא הזאת לא הי' בכחנו להוציא את הכלי מחזקת היהודי ועי' חו"מ סי' ר"ז סעיף ד' ברמ"א 'מיהו אי איכא אומדנא דמוכח נתבטל המקח'. והואיל וקיי"ל דסתם כלים אין בהם ממשו של איסור עי' יו"ד סי' קכ"ב הרי צדק כ"ג שיש להתיר להם להשתמש בלא טבילה ויש לצרף בזה דעת הישועות יעקב שאם כי לדעת רוב הפוסקים עיקר הטבילה. היא מ"ע מן התורה אבל האיסור להשתמש בהם לא הוי אלא דרבנן, אף שמסתבר שלא שייך לדון עפ"ז לספיקא דרבנן כי נ"ל הואיל ועצם חיוב הטבילה היא דבר תורה ממילא אסרו לו חז"ל להשתמש בלא טבילה (ועי' ש"ך יו"ד ק"י אות י"ט) אלא שלפ"ד יצאנו עכ"פ מידי איסור דאורייתא, אפי' להחולקים על הרמב"ם".
- (1) כתבי קהלות יעקב (פסחים סי' קי"ב) – "והנה אם טעם מקרי דבר שאין בו ממש, אינו ברור כמ"ש להלן אך גם את"ל דטעם אינו בהקנאה משום דבר שאין בו ממש, מ"מ יש שני עניני בלוע א' טעם בלבד והב' שבלוע ממשות האוכל בכלי כהא דאמר' בע"ז ל"ד א' ... **וכל כה"ג ממשו מקרי כל שאפשר לסוחטו דהיינו להוציאו ע"י בישול** ... וא"כ אכתי לא הועילה המכירה לענין הטעם שאין בו ממש ...".
- (2) מראי מקומות – שואלין ודורשין (ח"ח סי' נ"ח).
- (3) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ד סי' ל"ז) – "טוב טעם ודעת ... הערוך השולחן ... החזון איש ... ועל העתיד - יש להכניס בנוסח השטר מכירת חמץ כמו שכתב הסמ"ע שהוא מוכר רק החמץ הנבדק בהכלים, וגוף הכלים הוא משכירם לגוי ע"ש. גם השואל ומשיב ...".
- (ג) מראי מקומות – דברי יעקב (בתשובות הגרי"ש עמ' ל"ו).
15. ששכ"ה (פרק י"ב הע' פ"ה [דפו"ח, הע' פ"ח]) – "אפי' כלים של יהודים שמכרם לנכרי (כגון בערב פסח), אם שוב יקנה ממנו חייבים בטבילה ... ויש למכור בע"פ רק את החמץ הדבוק בכלים ולא הכלים עצמם".
- ב. מיקל, אין צריך טבילה.
1. שואל ומשיב (שתיתאה סי' נ"א) – "שצוה בכלי יי"ש ושכר שמכרו לעכו"ם בפסח או בע"ש לנכרי שאחר הפסח או השבת צריך לטבול הכלים כמבואר ביו"ד סי' ק"כ סי"א לפע"ד אין לחוש בזה דיכול למכור מן היי"ש ושכר בעצמו ולא הכלי, והכלי יהיה שאול או שכור לו ... והנה בגוף הדין שחידש הגאון הצדיק מוה' אשר זצ"ל הי' נלפע"ד דכיון דאינו מוכרו רק שלא יעבור עליו בבל יראה, לא הוה מכירה גמורה ובאמת אינו רק הערמה והערמה בדרבנן שרי".
  2. אשל אברהם (בוטשאטש, או"ח סי' תמ"ח סוף סעי' ג' ד"ה אך) – "מצד טבילת הכלים הנמכרים בערב פסח בכלל החמץ דלית דחש לטבלם, מזה נראה ...".
  3. ערה"ש (סוף סעי' נ"ב) – "וראיתי מי שאומר דמטעם זה בעת מכירת חמץ שמוכרין היורות להכותי ואחר הפסח לוקחין ממנו כנהוג דצריך טבילה ולי לא נראה כן מפני שהכל יודעין שעושין כן מפני חומר איסור חמץ ולהומרא בעלמא דמדינא אין עוברים על הכלים בבל יראה והכל יודעים שאחר הפסח יחזרו להישראל **ולא נקרא שם הכותי עליו** ולכן א"צ טבילה וכמדומה שכן המנהג הפשוט".
  4. ארץ צבי (ח"א סי' פ"ד ד"ה ואציע) – "דהנה בפתחי תשובה יו"ד סימן ק"כ הזהיר שלא למכור כלים חמוצים לנכרי כל"מ שצריכין טבילה. **אמנם רוב הרבנים היום ומעולם** כותבין בשט"מ גם כל"מ וכל"ז החמוצים. והדבר יפלא מאד למה אין מטבילין הכלים אחר הפסח. אמנם לפמ"ש לעיל ... א"ש דאין הכלים צריכין טבילה אחר הפסח דמעיקר הדין אין הכלים קנוים לנכרי כלל בפסח מתרי טעמי. א' משום דמסתמא הביטול בלב שלם ואין החמץ שלו ואין בידו למוכרו. השני משום דהוי הערמה ודומה לשטר מברחת כנלע"ד נכון בס"ד".
  5. תבואות שמש (שפירא, סי' צ"ז) – "... אבל לענין חובת טבילה כלים אין לנו לחייבו להישראל בזה מאחר שאין דעת העו"ג כלל לקנות הכלים החמוצים אין זה נקרא כלל לקוח מן העו"ג ואין צריך טבילה. עוד זאת י"ל ... ובמכירת חמץ הקבועים שאין שם העו"ג נקרא עליו ודאי דא"צ טבילה ... ויש בידי שטרי מכירות חמץ שמסרו לי ידידי הגאונים מו"ה משה יואל הכהן זצ"ל גאבד"ק אניקשט בעל המחבר ספר ראשי בשמים. ומהור"ר אליהו דוד רבינאוויץ תאומים זצ"ל גאבד"ק פאניוועז ואח"ח בק"ק ירושלים עיה"ק, ושטרי מכירה מידידי הגאון מו"ה לוי שפירא זצ"ל גאבד"ק נאווי אלכסאנדראווסקי וחונתנו הגאון מו"ה מרדכי זצ"ל גאבד"ק פאסוואהל ובכל שטרי המכירות הנזכרות כתוב שמוכר כלים חמוצים, וכן ראיתי בעוד שטרי מכירות לרבנן קשישאי".

6. הגר"ח זצ"ל (מועדי הגר"ח ח"ב תשובה קל"ה) – "שאלה: אם כשמוכר הכלים לגוי במכירת חמץ יצטרך טבילת כלים אחר פסח. תשובה: לא נהגו".
7. בית אבי (ח"ב סי' פ"ב אות י"ג).

ג. טבילה בלי ברכה.

1. עצי לבונה (על סעי' י"א) – "ואף דמשמע כאן דצריך טבילה בברכה מ"מ נ"ל בזה דאין צריך ברכה זהה הפוסקים הקשו בלא"ה והוי הערמה ות' דמכירה הוא מדרבנן דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי לא איכפת לן בהערמה ... ולפ"ז בכלים דלא היו בכלל הביטול הוי הערמה בדאורייתא אלא דא"צ למוכרם כלל דיוכל להדיחם ולהניחם כך והמכירה היא מדרבנן משום דאסור להשכיר כלי על חמץ לכן צריך טבילה מדרבנן דהוי מכירה גמורה אבל א"צ ברכה דמדאורייתא לא הוי מכירה כלל דהוי הערמה כנ"ל".
2. זבחי צדק (ס"ק ע"ה) – "ויטבילם בל"ב. ע"ל שם".
3. פרי השדה (ח"ג סי' כ"ו) – "יש לטבול אותם בלא ברכה עכ"פ, אם כתב בפירוש בשטר מכירה שמוכר לו גוף הכלים והיינו כל מתכות דמה"ת צריך טבילה אבל כלי זכוכית ...".
4. עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' י"ד, ס"ק י"ד) – "ולכן כשמוכר החמץ קודם פסח לא יכתוב שמוכר הכלים רק החמץ הנדבק בכלים. ואם כתב שמוכר הכלים צריך להטביל הכלים בלא ברכה. כן נ"ל".
5. יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' י"א, יח"ה דעת ח"ג סי' כ"ד) – "מ"מ לדינא העיקר כרוב האחרונים להצריכם טבילה בלא ברכה, ובפרט כלי מתכות שלדעת רבים מהפוסקים צריכים טבילה מן התורה. (עמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ב חיו"ד סי' ט). ואפילו בכלי זכוכית אין להקל כיון שיש להם היתר בטבילה".
6. אהלי ישרון (ח"א פרק ג', עמ' מ"א).
7. חוט שני (הבית בכשרותו טבילת כלים סי' א' הע' מ"ח) – "[שאינן להשתמש בהם אא"כ הטבילום שנית] וכן מורה".
8. חוט שני (טבילת כלים, פרק א' ס"ק ב' ד"ה בחכמת [עמ' כ"א]) – "ומ"מ לא יברך על הטבילה כמ"ש האחרונים".
9. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' כ"ד) – "כלים של חמץ שנכללו בשטר המכירה של מכירת החמץ, ראוי להחמיר להטבילם בלי ברכה. [יביע אומר חלק ו' חיו"ד סימן יא. יח"ה דעת חלק ג' סימן כד, חזון עובדיה על פסח מהדו"ק עמוד רצ]."
10. חלקת בנימין (ס"ק צ"ה) – "יש לטבולם בלא ברכה".
11. מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תס"ח).
12. שביבי אש (או"ח ח"ג סי' ל"ה) – "ומעתה נראה לענ"ד בפשיטות דבכה"ג אין הישראל צריך לטבול את הכלים לאחר הפסח, אע"ג שכתב בשטר ההרשאה שלו שהוא ממנה את הרב שליח על מכירת הכלים מ"מ אין המכירה מתבצעת אלא על הדבוק והאפוי בלבד. אלא שאם גם בשטרו של הרב המוכר מוזכרים כלי החמץ אז באמת ראוי להבעלים שיטבלו את הכלים לאחר הפסח בלא ברכה".
12. קונ' כוס של אליהו (פרק א' אות ב') – "לא יברך על טבילתם".

ד. מראי מקומות – יד יצחק (ח"ב סי' קס"א), שדי חמד (אסיפת דינים מע' חמץ ומצה סי' ט' אות כ"ז), טהרת ישראל (סעי' כ"ו), קנין תורה בהלכה (ח"ז סי' ל"ז), טבילת כלים (פרק ג' סעי' ג'), שונה הלכות (תורת המועדים סי' תמ"ח על סעי' ט"ז, רפ"ב), אהל יעקב (סעי' עד"ר), מים רבים (פרק ד' סעי' ג'), שערי ציון (ח"א סי' ב' אות ה', עמ' ל"ד).

1. האלף לך שלמה (יו"ד סי' קצ"ד) – "ע"ד שאלתו בכלים שמוכרי' המוזגי' י"ש בפסח אם צריכים אח"כ טבילה. הנה אף שבקונטרס קטן מתיקון הסמ"ע ראיתי שצריך אבל ז"א ולית מאן דחש לזה ולא נהיגו עלמא כן והטעם כיון דכל המכירה הוי רק הערמה רק דבחמץ מהני כיון דבביטול בעלמא סגי א"כ תינח בחמץ אבל הכלים אינן בכלל הביטול וגם אם יבטלם לא מהני דרק בחמץ מהני כיון דבלא"ה אינו ברשותו כמ"ש הר"ן וא"כ שוב הוי המכירה הערמה בעלמא ואינה מכירה לכך לא בעי טבילה. גם י"ל בשלמא בחמץ לא מהני מכירה לזמן כיון דהוא גופו אסור ומכירה לזמן הוי רק קנין פירות ולא קנין הגוף דמי אבל בכלים דהם מותר רק השימוש בהם בפסח הוי איסור דמרויח באיסורי הנאה בזה הוי די קנין פירות דהאיסור רק מכה הפירות וא"כ אם מכרן אנן סהדי דהוי כוונתו רק לזמן ואח"כ חוזרין ממילא והקנין לזמן כיון דלאו כקדושת הגוף דמי לא בעי טבילה וז"ב".
- א) אמנם עי' טוב טעם ודעת (תליתאי ח"ב ריש סי' כ"ב) – "הנה באמת בקונטרס של תקנות בעל הסמ"ע ... אך לדעתי נראה להקל בזה, כיון דמכירת חמץ הוי רק הערמה בעלמא א"כ נהי שמדינא מותר הערמה כה"ג ... ואמרינן כיון דמצד הדין הערמה הוא ולא מכירה לא נחשב של נכרי ואין להטעינו טבילה. מיהו אפשר לומר דצדקו דברי הסמ"ע, דהוי כרתתי דסתרי אהדדי ... לכך צריך טבילה בלא ברכה".
2. שבט הלוי (מבית לוי גליון ט"ו עמ' פ"ז, הע' ט"ו, בעניני יו"ד עמ' קנ"ד אות י"ב) – "יש להקפיד שלא לכתוב במכירת החמץ שמוכר את הכלים עצמם שלא להכנס לחשש חיוב טבילה לאחר הפסח, ואם רוצה יכול לכתוב שמוכר את החמץ הדבוק בכלים".
3. חיי הלוי (ח"ד סי' נ"ז אות ד') – "וע"כ נהגו דכלים שצריכין טבילה אין מוכרין אותם לנכרי, רק משכירים אותם".

נג | ידות הכלים - סעיף י"ב.

א. עי' סי' ר"ב, לשיטות ומראי מקומות.

נד | חציצה בכלים - סעיף י"ג.

א. עי' סי' ר"ב, לשיטות ומראי מקומות.

נה | טבילה ע"י קטן - סעיף י"ד.

א. כלים של קטן: האם צריך טבילה.

1. אינו צריך טבילה.
- א) טבילת כלים (פרק ג' סעי' י"ז) – "השואל או השוכר כלי מקטן, אינו חייב להטבילו, כיון שלא נתחייב אצל הקטן".
2. חייב בטבילה.
- א) אג"מ (אהלי ישרון ח"א פרק ג' הע' רי"ט) – "היות והכלי בא מרשות עכו"ם לרשות ישראל וממילא חל עליו חיוב טבילה".
- ב) הגר"ח"ק זצ"ל (מכתב לבחור הבר מצוה אברמי שטילרמן אלול תשע"ה, ע"י שערי ציון ח"ב עמ' ר"כ אות י"ב) – "שאלה: לכבוד הרב שליט"א. בעזרת ה' בתאריך ו' אלול יהיה לי בר - מצווה ורציתי לשאול כמה שאילות ... אם אני קונה כלי מעכו"ם שאני עדיין קטן האם יש לי חיוב טבילה. תשובה: כן".
- ג) אהלי ישרון (ח"א פרק ג', סוף עמ' נ"ב).
3. מראי מקומות – הגרש"א זצ"ל (שלמי מועד סוף עמ' תקמ"ט), הגר"ש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות מ"ד).

ב. האם קטן נאמן על כלי מתכת (metal).

1. מחמיר – תרה"ד (ח"א סי' רנ"ז), מחבר (סעי' י"ד), כל הפוסקים.
2. יש נאמנות בזמן הזה – עמק התשובה (ח"ה סי' ס"ו), "ועכ"פ ע"י כל הטעמים הנ"ל שפיר יש לסמוך בשופי על נאמנות של טבילת כלים ע"י קטנים בזמנינו זה".

ג. האם קטן נאמן על כלי זכוכית (glass).

1. אינו נאמן.
- א) פמ"ג (או"ח סי' תנ"א מש"ז ס"ק ו') – "קטן אין לו נאמנות, עיין יורה דעה [סימן] ק"כ בט"ז [ס"ק] י"ד כלי מתכות דין תורה, ובסימן תל"ז [אשל אברהם אות ח] כתבתי שצ"ע דאף זכוכית דרבנן כבסימן קכ"ז סעיף ג' בהג"ה חזקת איסור, עיין מ"א [אות] ח' [שם]".
- ב) רע"א (על ט"ז ס"ק ט"ז) – "לפ"ז נלע"ד דבכלי זכוכית מאמינין לקטן דבכ"ז לכ"ע הטבילה רק דרבנן כמ"ש הפר"ח (סי' זה סק"ג וסק"ו) וכ"כ השאגת ארי' וכ"כ בתשו' פמ"א (ח"ב סי' צ"ו) ואולם לפמ"ש תוס' ערובין (דף ל"א ד"ה כאן) דדוקא בדבר שלהם דרמי עלייהו מהימני קטנים בדרבנן אבל בשליחות לא עיי"ש. א"כ הכא במשלה לקטן לטבול כלי זכוכית י"ל דא"נ וע' מג"א (סימן תל"ז סעיף קטן ח') ומ"ש בגליון שם".
- ג) פת"ת (ס"ק י"ד) – "ועיין פמ"ג בא"ח סי' תנ"א במשבצות סק"ו כתב דצ"ע דאף בכלי זכוכית שהוא דרבנן ג"כ נראה דאינו נאמן כיון שיש לו חזקת איסור כבסי' קכ"ז ס"ג בסוף הג"ה".
- ד) בן איש חי (שנה ב' פר' מטות אות ט') – "ואין מאמינים לקטן אפילו על כלי זכוכית וכלי חרס מצופין, ועיין מש"ז א"ח סי' תנ"א".
- ה) הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ס"א) – "ולמעשה, בכלי מתכות שחיוב טבילה מדאורייתא, צריך שיהא גדול עומד על גביו. אבל בכלי זכוכית שהוא מדרבנן, אין צריך שיעמוד גדול על גביו, אבל צריך שיהיה הקטן בר דעת".
- ו) הליכות עולם (ח"ז עמ' רס"ב) – "נאמן הוא לומר על כלי זכוכית שהטבילם, כיון שעיקר חיוב טבילת כלי זכוכית אינו אלא מדברי סופרים".
- ז) שבט הלוי (מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קנ"ב אות ה') – "אין לשלוח כלים לטבילה ביד קטן, אפילו כלי זכוכית שטבילתם מדרבנן".
- ח) הגר"ח"ק זצ"ל (מכתב לבחור הבר מצוה אברמי שטילרמן אלול תשע"ה) – "שאלה: לכבוד הרב שליט"א. בעזרת ה' בתאריך ו' אלול יהיה לי בר - מצווה ורציתי לשאול כמה שאילות: האם קטנים נאמנים לטבול כלי זכוכית. תשובה: לא".
- ט) ע"י הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ד ניסן תשס"ח) – "שאלה: האם קטנים נאמנים לטבול כלי זכוכית. תשובה: רצוי שלא".
- י) חיי הלוי (ח"ד סי' נ"ח אות ב') - לשונו מובא לקמן.
2. נאמן.
- א) ע"י בית הייל (ס"ק ב').
- ב) ערה"ש (סעי' י"ג) – "ולפ"ז היה נראה דעל כלי זכוכית נאמנים דזהו דרבנן כמו שיתבאר ויש מי שפקפק בזה מטעם דבחזקת איסור גם בדרבנן אין נאמנים כמ"ש בסי' קכ"ז אמנם לענ"ד נראה דזה לא מקרי איסור אלא מצוה ולכן אין איסור המאכל שנשתמש בו כמו שיתבאר [עי' פ"ת סקי"ד בשם פמ"ג].
- ג) הליכות עולם (ח"ז עמ' רס"ב), יביע אומר ח"ז יו"ד סי' ט' אות ד') - לשונו מובא לקמן.
- ד) שערי זבולון (יו"ד סי' י"ג) – "היוצא מדברינו דקטן שאומר שטבל כלי זכוכית תליא באשלי רברבי אם נתשב איתתזק איסורא, ואפי' אם נתשבהו איתתזק איסורא מבואר במ"ב סי' תל"ז ובשעה"צ שם דקטן נאמן בדרבנן בדבר שבידו אפי' באיתתזק איסורא".
- ה) טבילת כלים כהלכתה (פרק ט"ז סעי' ג') – "דעת רוב הפוסקים".
3. לצורך שבת יש להקל.
- א) חכ"א (כלל ע"ג סעי' כ"א) – "ונראה לי דבכלי זכוכית לצורך שבת נאמן דאינו אלא מדרבנן".
- ב) מסגרת השלחן (על קיצור שו"ע סי' ל"ז ס"ק ט').
4. מראי מקומות – זבחי צדק (ס"ק פ"ג), טבילת כלים (פרק ח' הע' ב'), חלקת בנימין (ס"ק קכ"ג), עולת יצחק (ח"ג סי' ר"ט), יד נתן (ח"ג סי' ל"ב אות ג'), אהל יעקב (הע' שנ"ח).

ד. שליחת כלי ביד קטן לטבילה ע"י גדול.

1. מיקל.

(א) חנוך לנער (פרק מ"א סעי' ה', הע' י"ב) – "הא דאין נאמנות לקטן היינו במעשה שהוא עושה או שמעיד על אחר שעשה מעשה, אבל מדינא מותר לשלוח קטן לקנות כשר ממקולין, וכן לשלוח על ידו עוף לשחוט, וכ"ש לשלוח בידו שאלה באיסור והיתר למורה הוראה. והוא חוזר ואומר שקיים השליחות כהוגן [ונראה לפ"ז בטבילת כלים יועיל אם שלחו ע"י קטן לפלוני שיטבלנו], והוא שיהא בר דעת וזהיר במעשיו ואינו מוחזק ברוע מעללים. והמחמיר גם בזה תבא עליו ברכה".

(ב) טבילת כלים כהלכתה (פרק ט"ז סעי' ט', סעי' י').

2. מחמיר.

(א) חיי הלוי (ח"ד סי' נ"ח אות ב') – "ויש להעיר על אנשים ששולחים קטנים להמקוה לטבול כלים, דלא סגי במה שאומר לקטן שימסור הכלי לגדול, או שהגדול יעמוד על גביו, שצריך גם לשמוע מהגדול שנטבל הכל כראוי, ויש סוברים דבכלי שאי"צ טבילה רק מדרבנן גם הקטן נאמן ועי' מש"כ בספר טבילת כלים (פ"ח ס"א), אכן למעשה יש להחמיר כהסוברים דגם בזה אין להאמינם".

(ב) מנחת פרי (ח"ה סי' נ"ח) – "שואל בעובדא דהוה באברך ששלח את בנו הקטן (בן עשר) להטביל כלי מתכות, וצוה עליו שיתן לאחראי להטבילם וחזר הקטן ואמר שעשה כמצווה עליו, וא"א לשאול את האחראי כי הוצרך ליסוע בדחיפות לחו"ל, האם נאמן הקטן שנתן לגדול להטביל את הכלים ... על כן נלעג"ד שגם בכה"ג ששלחו את הקטן לתת כלי מתכת לגדול להטבילו אין נאמן על כך וחייב להטבילו, ואם הוא כלי זכוכית שחייב הטבילה רק מדרבנן נחלק והאחרונים אם נאמן הקטן. ודלא כמ"ש בספר חנוך לנער פרק ל' הערה ב' שהקטן נאמן בכה"ג. אבל לגבי הברכה מסתפינא לומר שיברך כיון דאפשר דמירתת הקטן שישאלו את המטביל לפיכך יטביל בלא ברכה".

(ג) עי' אהל יעקב (סעי' ש"ט) – "קטן ששלחוהו לטבול כלים, וחזר ואמר שנתן הכלים לאדם גדול שיטבלם, אינו נאמן, ויש מקילים בזה בשעת הדחק".

3. מראי מקומות – יד נתן (ח"ג סי' ל"ב).

(א) חוט שני (טבילת כלים סוף ס"ק כ"ד, עמ' נ"ד) – "קטן שהולך להטביל כלי, ומביא פתק חתום ע"י אדם גדול שראה שטבל כהוגן, שפיר דמי".

(ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שצ"ה) – "שאלה: האם מותר לשלוח קטן עם כלים שיקח אותם למקוה של כלים ולפגוש שם גדול, ואז אנו יכולים לברר אצל הגדול אם הוא טבל הכלים או לא. והאם מותר להגיד להקטן רק לקחת מספר טלפון מגדול שנמצא שם ואז יברר אצלו דרך הטלפון בלי לדעת מיהוא בכלל. תשובה: אין זה פשוט".

(ג) הגר"ח ק"צ"ל (שערי ציון ח"ב עמ' רכ"א אות י"ג) – "שאלה: במש"כ בשו"ע יו"ד סי' ק"כ סעי' י"ד 'אין מאמינים קטן על טבילת כלים', הנה היום מנהג רבים ששולחים הילד למקוה עם הכלים ואומרים לו שיתן לגדול שיטביל, אי שפיר עבדי, כיון שיתכן שכמו שאין מאמינים לקטן בטבילה עצמה, כך ג"כ אין לסמוך במה שאומר שהגדול מטביל. תשובה: אם הוא בר דעת סומכין עליו".

הגר"ח ק"צ"ל (שערי ציון ח"ב עמ' רכ"א אות י"ד) – "שאלה: בהנ"ל במה שהשיב לך מרן שליט"א דאם הוא בר דעת סומכין עליו שאומר שהגדול הטביל הכלים, צ"ע ממש"כ הרמ"א בס"ק קס"ז סעי' ג' וז"ל 'ואם העיד על איסור דרבנן להקל ולא איתחזק איסורא כגון בדיקת חמץ נאמן דהימנוהו רבנן בדרבנן, אבל אם איתחזק איסורא אינו נאמן כלל', והכא בטבילת כלים במתכות הוי דאורייתא וגם איתחזק איסורא. תשובה: עי' יו"ד סי' ס"ט סעי' י' אמנם יש לחלק ויש להחמיר".

ה. גדול שנזכר שטבל כלים בקטנותו.

1. אינו נאמן לאחרים, אבל נאמן לעצמו ואין צריך להזכיר ולהפריש אחרים.

(א) חוט שני (הבית בכשרותו סי' א' הע' ס"ה, קול התורה חנ"ט עמ' קס"ו) – "דהא דגדול אינו נאמן לומר בגדלותו על מה שראה בקטנותו, היינו דווקא לגבי אחרים, אבל הוא בעצמו שיודע שעשה כהוגן, שפיר אפשר לסמוך עליו, וכמו שכתב הביאור הלכה (סי' י"ד סעי' א' ד"ה להצריך) קטן שטוה ציצית לשמה אינו נאמן אפי' לאחר שנתגדל לגבי אחרים כיון שצריך לשמה מן התורה, אבל לגבי עצמו כיון שהוא יודע שעשה לשמה כשהיה קטן, יכול לסמוך בעצמו על זה אפילו בגדלותו, ע"ש. ולפ"ז בנד"ד, אם ההורים היו באים לשאול האם מותר להם לסמוך על מה שטבל בנם בעודו קטן, צריך לומר להם לחזור ולטבול כל הכלים, מכיון דלגבי דין דאורייתא אין הגדול נאמן על קטנותו. אבל בנד"ד שהבן בא לשאול האם צריך לגלות להוריו, מאחר שהבן יודע בעצמו שטבלם כדן, וממילא ההורים משתמשים בכלים טבולים, אינו חייב לעוררם לומר להם שיטבלו הכלים פעם שניה".

(ב) הבית בכשרותו (קול התורה חנ"ט עמ' קס"ג) – "אפילו לאחר שנתגדל, לענין כלי מתכות שחייבים טבילה מה"ת עדיין אינו נאמן לגבי אחרים לומר שטבלם בקטנותו. קטן שנתגדל, לגבי עצמו נאמן אפילו בכלי מתכות שחייבים טבילה מה"ת, מכיון שיודע שטבלם".

(ג) טבילת כלים כהלכתה (פרק ט"ז סעי' ז').

2. אינו נאמן אף לעצמו, (רק נאמן על זכוכית).

(א) טבילת כלים (פרק ח' סעי' א') – "גדול שהעיד על כלי שהוטבל על סמך ידיעתו מקטנותו - אינו נאמן, ואף הוא עצמו לא יאכל בכלי זה [בגדלותו וכל שכן בקטנותו]. על כלי זכוכית וחרס מצופה נאמן להעיד בגדלו מה שראה בקטנותו".

(ב) הגר"ח ק"צ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תי"א) – "קטן שטבל כלי מתכת (חייב דאורייתא) בעת קטנותו, האם נאמן עליו בעת גדלותו, ואם אחרים לא יכולים לאכול מהכלי, האם הקטן עצמו שעכשיו הוא גדול יכול לאכול ממנו אף שחייב טבילה היתה מדאורייתא. תשובה: לא".

הגר"ח ק"צ"ל (מכתב לבחור הבר מצוה אברמי שטילרמן אלול תשע"ה) – "שאלה: לכבוד הרב שליט"א. בעזרת ה' בתאריך ו' אלול יהיה לי בר - מצווה ורציתי לשאול כמה שאילות ... אם טבלתי כלי מתכת שאני קטן, האם אני נאמן ע"ז כשאני גדול. תשובה: טבול בלי ברכה".

הגרח"ק זצ"ל (מכתב לבחור הבר מצוה אברמי שטילרמן אלול תשע"ה) – "שאלה: לכבוד הרב שליט"א. בעזרת ה' בתאריך ו' אלול יהיה לי בר - מצווה ורציתי לשאול כמה שאילות ... ואם אני לא נאמן ע"י הנ"ל האם לעצמי אני נאמן וישתמש בכלים האלו. תשובה: כנ"ל".

3. דעת הגר"א נבנצל שליט"א.

(א) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ח תשרי תשס"ח) – "שאלה: מי שזכר בילדותו שהוריו שלח אותו להטביל כמה כלים, האם צריכים עכשיו לחזור ולהטביל כל הכלים. תשובה: לא".

(ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שצ"ו) – "שאלה: קטן שטבל כלי מתכת (חיוב דאורייתא) בעת קטנותו, האם נאמן עליו בעת גדלותו, ואם אחרים לא יכולים לאכול מהכלי, האם הקטן עצמו שעכשיו הוא גדול יכול לאכול ממנו אף שחיוב טבילה היתה מדאורייתא. תשובה: לא".

4. מראי מקומות – תורת הקטן (פרק מ"ז), אהל יעקב (סעי' שי"א).

1. שלח בחור בר מצוה להטביל כלים, אם מועיל עדותו שהטביל: בכלי מתכות.

1. מהני.

(א) פת"ת (ס"ק י"ד) – "ועיין פמ"ג ... מיהו י"ל דהכא אף בכלי מתכות א"צ לידע דהכא קיל מכל איסור דאורייתא כיון שאם עבר והשתמש בלא (הגעלה) טבילה לא נאסר מה שבתוכו כמ"ש בהג"ה סוף סימן זה וכמו שכתבתי סברא זו לעיל סק"ה בשם תפל"מ ע"ש ועמש"ל סימן רפ"א סק"ז ודו"ק".

(ב) באר יצחק (תשובות והנהגות ח"ב סי' ת"ה) - לשונו מובא לקמן.

(ג) הליכות עולם (ח"ז עמ' רס"ב, יביע אומר ח"ז יו"ד סי' ט' אות ד') – "שנער בן י"ג שנים ויום אחד נאמן על טבילת כלי מתכות, וכל שכן על טבילת כלי זכוכית שאפי' קטן נאמן".

(ד) שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קנ"ב הע' ז') – "וע"ש בפ"ת אם סומכים בטבילת כלי מתכות על חזקה דרבא, ולמעשה שמעתי ממרן שליט"א להקל, בצירוף דעת הסוברים דטבילת כלים דרבנן".

(ה) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שצ"ג) – "מהני".

(ו) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' כ"ז) – "אף על פי שמבואר בשלחן ערוך (סי' קכ ס"ד) שאין הקטן נאמן על טבילת כלים, מכל מקום בר מצוה שהגיע לכלל שנים נאמן על טבילת כלים, אף שלא נבדק אם הביא שתי שערות, דסמכינן על החזקה דרבא להקל בזה. [יביע אומר ח"ז חיו"ד סי' ט' אות ד. הליכו"ע ח"ז עמו' רסב]".

(ז) יבקש תורה (שו"ע סי' פ"ח אות י"ד).

(ח) אהל יעקב (סעי' ש"ז)

2. מחמיר.

(א) זבחי צדק (ס"ק פ"ג).

(ב) עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' ל"ה).

(ג) חוט שני (טבילת כלים ס"ק כ"ד, עמ' נ"ד) – "ובפתחי תשובה ... ואין סברתו מובנת כלל, מה איכפת לן שאין אסור בדיעבד מ"מ הנידון הוא בדאורייתא, ואם כן אין לסמוך על חזקה. העולה לדינא: בן י"ג שנה שלא נודע לן אם הביא ב' שערות נאמן על הטבילת כלים אם הם כלי זכוכית, אבל כלי מתכות אינו נאמן על הטבלתם. קטן שהולך להטביל כלי, ומביא פתק חתום ע"י אדם גדול שראה שטבל כהוגן, שפיר דמי".

3. מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק קכ"ב, בי' ד"ה קטן), טבילת כלים כהלכתה (פרק ט"ז סעי' ח'), תורת הקטן (פרק מ"ז סעי' ט"ו).

(א) פמ"ג (או"ח סי' תנ"א מש"ז ס"ק ו') – "ומיהו בזכוכית כל שהגיע לי"ג שנה אין צריך לבדוק אחר ב' שערות, ובמתכות י"ל דצריך לידע שהוא גדול, עיין סימן קצ"ט במ"א [ס"ק] זי"ן וסימן נ"ה [ס"ק] זי"ן, וצ"ע".

(ב) תשובות והנהגות (ח"ב סי' ת"ה) – "ולעיקר הדין מצאתי פסק דין הלכה למעשה מהגאון רבי יצחק אלחנן זצ"ל להקל גם בטבילת מתכות שלא צריך בדיקת שערות בגדול, מטעם ס"ס בדאורייתא (שמא אין חיוב מדאורייתא לטבילת כלים גם לכלי מתכות, ואפילו חייבין אולי טבל) ומדרבנן ספיקו להקל, ולדעתי יש לעיין בזה טובא, חדא שלרוב הפוסקים טבילת כלי מתכות דאורייתא ואי אפשר לצרף האי ספק טבל לס"ס, וגם דהוי ס"ס נגד חזקת איסור שהכלי בחזקת שלא טבול, ומאידך יש לצדד דאין כאן חפצא של איסור בכלי אלא ביטול מצות טבילה, וכבר העיר בשאלה זו בשו"ת זכר שמחה והורה להקל, ודעת הפמ"ג להחמיר כמובא בפת"ש ס"ק י"ד, אבל למעשה נלע"ד לצדד להקל שקטן חריף פסול באיסורים רק מדרבנן, ובדרבנן מועיל חזקה, ובשעת הדחק נראה להקל, וכמו שכבר הורה זקן הגר"א זצ"ל".

נו | קטן שטבל כלי בפני גדול.

א. אם לא לימד את הקטן שיכוין לטהר הכלים בטבילתו.

1. מחמיר – עי' ב"ח (ס"ק י"א, לשונו מובא לקמן).

2. מיקל – לבוש (סעי' י"ד, לשונו מובא לקמן), ט"ז (ס"ק ט"ז), פ"ח (ס"ק ל"ט), ערה"ש (סעי' י"ד), טהרת ישראל (סעי' ל"ב, ס"ק קנ"ח), חלקת בנימין (ס"ק קכ"ה, עי' בי' סעי' ט"ו ד"ה אבל [עמ' רצ"ט]).

(א) וכן כל הפוסקים שכל להקל בטבילה ע"י נכרי, עי' לקמן [שהסוגיות תלוי זה בזה].

ב. להטביל כליו של אדם אחר שלא מידיעתו.

1. מהני.

א) רשב"א (ח"ג סי' רנ"ה) – "ועוד נראה דלגבי טבילת כלים לא בעי שליחות דמנא תיתי ואלו הטבילו ישראל שלא מדעת הבעלים עלתה לו טבילה".

ב) עי' לבוש (סעי' י"ד) – "וטעמא משום דבפרשת גיעולי גוים משמע דטבילה זו לא בעי שליחות בעלים, ואפשר אם הטבילו ישראל שלא מדעת הבעלים עלתה לו טבילה, דלא גרע מאשה שירדה להקר שכתבנו לקמן סימן קצ"ח סעיף מ"ח דלא בעי כונה בו, א"כ ממילא שמעינן הכא דאין צריכה כוונה, ואף על גב דלעיל גבי אשה מסקינן דיש להחמיר לכתחילה, היינו משום דכתיב [ויקרא טו, ה] ורחץ כו' כמו שכתבתי שם, אבל הכא ליתא שום משמעות מן הפרשה דצריכה כוונה".

ג) פ"ח (ס"ק מ') – "וכן אם נפלו כלים מאליהם במים קודם טבילה וכן אם הטבילם ישראל אחר שלא מדעת הבעלים בכל הני עלתה להם טבילה".

ד) לחם הפנים (ס"ק ל"ד).

ה) בית לחם יהודה (ס"ק כ"ח)

ו) זבחי צדק (ס"ק פ"ה) – "פר"ח".

ז) באה"ט (ס"ק כ"א) – "וכן אם הטבילום ישראל אחר שלא מדעת בעלים עלתה להם טבילה".

ח) חוט שני (טבילת כלים ס"ק כ"ה ד"ה להטביל, עמ' נ"ד) – "בבה"ט ... הרשב"א ... וזה נפק"מ בבנים שחזרו בתשובה שמותרים להטביל כלים של הוריהם ללא ידיעתם. וכן המוכר כלים למי שידוע שלא יטביל הכלים (למאי דקיי"ל דאם עבר וטבל עלתה לו טבילה). ועכ"פ יכול להטביל וגם לברך על הטבילה".

ט) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תי"ג) – "שאלה: האם בעל תשובה שהוריו עוד לא חזרו בתשובה יכול לטבול את הכלים של הוריו אפילו בלי רשותם. תשובה: אם יכול".

י) טבילת כלים כהלכתה (פרק ט"ז סעי' א')

יא) אהל יעקב (סעי' שי"ח, סעי' שי"ט) – "ישראל שהטביל כליו של חבירו בלי ידיעתו או אפילו בלי רשותו עלתה לו טבילה, ויכול להטביל בברכה".

ג. קטן המטביל בפני הגדול מי מברך - הגדול או הקטן.

1. יברך הקטן – דרכ"ת (ס"ק ק"ה), חלקת בנימין (ס"ק קכ"ו), אהל יעקב (סעי' ש"ח).

2. מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ס"א), טבילת כלים כהלכתה (פרק ט"ז סעי' ה').

א) עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' ל"ו) – "אבל בשעה שעוסק עדיין בטבילה קודם שגמר יכול לברך, כן נ"ל".

נד [טבילה ע"י נכרי - סעיף ט"ו.

א. הלכה.

1. מיקל – מחבר (סעי' ט"ו), ט"ז (ס"ק י"ז), ש"ך (ס"ק כ"ח), פ"ח (ס"ק מ'), לחם הפנים (ס"ק ל"ד), בית לחם יהודה (ס"ק כ"ח),

חכ"א (כלל ע"ג סעי' כ"ב), ערוך השלחן (ס"ק ט"ז), שלחן גבוה (ס"ק מ"ד, ס"ק מ"ה), זבחי צדק (ס"ק פ"ה), ערה"ש (סעי' י"ד),

עצי העולה (ח"ב הל' טבילת כלים סעי' ל"ט), טהרת ישראל (סעי' ל"ג), חלקת בנימין (ס"ק קכ"ז).

2. מחמיר.

א) ב"ח (ס"ק י"א) – "ולפי זה נראה הא דפסק בשלחן ערוך (סט"ו) דאם הטביל כלים ע"י גוי דעלתה להם טבילה והיא תשובת הרשב"א שהביאו בית יוסף משום דפסק כרב דנדה שנפלה מן הגשר אינה צריכה טבילה אחרת [אבל] לדידן דמצרכינן בנדה טבילה אחרת בלא ברכה הכא נמי אם טבלו גוי צריך טבילה אחרת ואף על גב דהרשב"א מצרף עוד טעם אחר להוראתו דעלתה לו טבילה אפילו הכי נראה דעיקר טעמו הוי משום דפסק כרב ואם כן לדידן צריכה טבילה אחרת נ"ל".

ב) גר"א (ס"ק ל"ח).

3. מראי מקומות – אהל יעקב (סעי' שט"ו).

ב. מצד ברכה: במקום שטובל עכו"ם את הכלי.

1. הישראל יכול לברך – פ"ח (ס"ק מ').

2. אינו יכול לברך – ט"ז (ס"ק י"ז), "תמיה לי היאך יברך על מה שיטביל העובד כוכבים והישראל אינו עושה כלום ע"כ אין ראוי לעשות כן לכתחלה ומשום הכי כתב הש"ע כאן לשון דיעבד", כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ס"א), זבחי צדק (ס"ק פ"ד), הליכות עולם (ח"ז עמ' רס"ג), ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' כ"ח).

3. מראי מקומות – לחם הפנים (ס"ק ל"ד), בית לחם יהודה (ס"ק כ"ח).

ג. נאמנות עכו"ם.

1. אינו נאמן – רמ"א (סעי' ט"ו), לבוש (סעי' ט"ו), פוסקים.

ד. נאמנות של חילוני, מחלל שבת.

1. מחמיר, אינו נאמן.

א) הגר"ח (קצ"ל) (אהל יעקב סוף הע' שס"ו, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תי"א) – "האם מחללי שבת וכדומה יש להם נאמנות לומר שכלים טבולים או מאחר שהם חשודים על זה אינם נאמנים. תשובה: לא".

- ע"י הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תי"א) – "ומה הדין כשמגיעים לחנות והעובד שם הוא חילונו שאינו מבין בעניני טבילת כלים בכלל, והוא אומר שראה שחרדי טבל הכלים האם יש לו נאמנות בזה. תשובה: ספק".
- (ב) הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תי"ד, אהל יעקב סוף הע' שס"ז) – "שאלה: האם מחללי שבת וכדומה יש להם נאמנות לומר שכלים טבולים או מאחר שהם חשודים על זה אינם נאמנים. תשובה: אינם נאמנים".
- הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תט"ו) – "שאלה: ומה הדין כשמגיעים לחנות והעובד שם הוא חילונו שאינו מבין בעניני טבילת כלים בכלל, והוא אומר שראה שחרדי טבל הכלים האם יש לו נאמנות בזה. תשובה: לא".
- (ג) תשובות ונהגות (ח"א סי' שע"ב) – "שחסר להם נאמנות על הטבילה וכמוש"כ ברמ"א שם וכש"כ בנד"ד דהם חשודים על הדבר ואינם נאמנים ובפרט בטבילת כלי מתכות דאורייתא".
- (ד) בין ישראל לעמים (פרק י"ב סעיף ל"ה) – "אדם שאינו שומר תורה ומצוות, וחשוד על מאכלות אסורות, אינו נאמן על טבילת כלים לומר שהכלים הוטבלו".
- (ה) מנחת פרי (אהל יעקב סוף הע' שס"ז) – "מחלל שבת בפרהסיא אינו נאמן לומר שהכלים טבולים וכמו"ש ביורה דעה (סימן קי"ט סעיף ז)".
- (ו) טבילת כלים כהלכתה (פרק ט"ז סעי' י"ד).
- (ז) אהל יעקב (סעי' שי"ג) – "מחלל שבת שקנה כלים והטבילם עלתה לו טבילה, אולם אין לסמוך עליו שהטביל שהרי הוא מומר לכל התורה ואינו נאמן על כך".

ה. ישראל חשוד.

1. מחמיר.

- (א) מנחת פרי (אהל יעקב סוף הע' שס"ז) – "אבל חשוד אף לאותו דבר נאמן וכמ"ש השו"ע שם ובש"ך (ס"ק י"ח), אלא שהדרכי תשובה שם (ס"ק ל"ח) כתב בשם ספר כסא אליהו דהיינו דוקא דבר שאי אפשר לתקנו כגון חשוד שמעיד על יין שעשו בכשרות, אבל במידי דבידו לתקן כגון עם הארץ שמעיד על הפירות שהם מתוקנים לא סמכינן עליו, וא"כ לפי זה בטבילת כלים אין להאמין לחשוד ולא רק למומר".
- (ב) בין ישראל לעמים (פרק י"ב סעיף ל"ה) - לשונו מובא לעיל.

ו. אדם שאינו שומר תורה ומצוות המקפיד על כשרות המאכלים.

1. מראי מקומות.

- (א) בין ישראל לעמים (פרק י"ב סעיף ל"ה) – "ואדם שאינו שומר תורה ומצוות המקפיד על כשרות המאכלים נאמן לומר שכלים אלו הוטבלו ע"י אדם היודע דיני טבילת כלים, אבל אם אומר שהוא הטבילם בעצמו יש לחקור אם הטבילם כדן, ואם יש חשש שלא הטבילם כדן, או שרואים שיש עדיין מדבקות על חלק מהכלים שטוען שהם טבולים, אין לסמוך על דבריו".
- (ב) אהל יעקב (סעי' שי"ד, הע' שס"ח) – "אדם שאינו שומר תורה ומצוות כדן אך אינו מחלל שבת וכדו' נאמן לומר שכלים אלו הוטבלו על ידי אדם היודע דיני טבילת כלים. אבל אם אומר שהוא הטבילם בעצמו יש לחקור אם הטבילם כדן, ואם יש חשש שלא הטבילם כדן, או שרואים שיש עדיין מדבקות על חלק מהכלים שטוען שהם טבולים אין לסמוך על דבריו. [ע"י בספר בין ישראל לעמים שם, וטעמא דמילתא מפני שאדם שאינו בקי בדיני טבילת כלים אין לסמוך שעשה כדן, כאשר אינו יודע מה הדין. מיהו כתב לי הגאון רבי יוסף שוב שליט"א שאפשר להתחיל לדבר עמו בעניני טבילת כלים ועל ידי זה לראות אם יודע מה הדין]".

בח [לא הטביל הכלי - סעיף ט"ז.

א. להשהות בביתו כלים הטעונים טבילה, האם חוששין דאתי לידי תקלה.

1. מיקל.

- (א) חדרי דעה (על סעי' י"ד סוד"ה ועט"ז) – "וכשאינו רוצה להשתמש לכאו' אינו מחויב להטביל וכמ"ש בסמוך סי"ד בשי' הג"א דטבילה זו דומה לשחיטה".
- (ב) מורשת משה (י"ד סי' כ"ו ד"ה וא"כ).
- (ג) הליכות עולם (ח"ז עמ' רס"ח הע' י"ב) – "חדרי דעה ... ואע"פ שמדברי מהרש"ל ... מ"מ נראה עיקר כמ"ש ...".
- (ד) אבני ישפה (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' רל"ה ד"ה מיהו) – "שאלת אם אסור להשאיר כלים בבית שלא טבל משום שמא ישכח ויאכל ונמצא שיש כאן מכשול, והפסוק אומר ולפני עור לא תתן מכשול, קשה לומר על טבילת כלים שיש כאן מכשול כיון שאין כאן איסור ממש אלא יש כאן מצוה להטביל הכלים, ואף שאכל מהם כל הענין הוא שאוכל בלי לקיים המצוה של טבילת כלים אבל אין כאן איסור בעצם כמו דבר שאסור באכילה. ולכן מותר להשאיר בבית כלים לא טבולים רק טוב שיסמן אותם שהרי אין להשתמש בהם בלי טבילה".
- (ה) הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ת"א) – "שאלה: כיצד נוהגים לענין להשהות כלים שאינם טבולים בבית, האם יש קפידא בזה שמא ישתמשו בהם בלא טבילה, או שיכולים להשאיר אותם עד שיתפנה ללכת לטבול אותם במקווה. תשובה: יכול להשהות, אבל ישתדל למצא הזדמנות בהקדם".
- (ו) טבילת כלים (פרק ד' סעי' א').
- (ז) עמק התשובה (ח"ג סי' ס"ט) – "היוצא לנו דאין מוטל חיוב שלא להשהות כלים חדשים בלי טבילה, וכמו"כ אין אסור על האדם להשהות כלים של איסור בלי הגעלה".
- (ח) מחזה אליהו (כוס של אליהו פרק ו' סעי' ט').

- (ט) חלקת בנימין (סעי' א' ב' ד"ה הקונה, עמ' רס"ה).
- (י) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תנ"ז).
- (יא) אהל יעקב (סעי' ו') – "נראה שאם יש סימן בכלים או שהם עדיין ארוזים בעטיפה או בקופסא של הכלים, אין חשש שיטעה וישתמש בהם בלי טבילה, וממילא מותר להשהות הכלים בכה"ג בביתו".
- (יב) בית רחמים (ח"ב סי' י"ב ד"ה הנה, עמ' מ"ט).
2. מראי מקומות – בה"ל (סי' שכ"ג סעי' ז' ד"ה מותר), הגריש"א זצ"ל (מנשים באהל אות ל"ב, הע' מ"ו), חידושים וביאורים (ע"ז דף עה: ד"ה הו"א, "וצ"ע"), מנחת אשר (במדבר סי' ס"ח אות ג'), מ"מ רבים (פרק ב' סעי' ג').
- (א) פמ"ג (או"ח סי' שכ"ג מש"ז ס"ק ה') – "ושהייה, כתב הלבוש [שם בהגה] דלא שייך שהייה, שאין הטומאה מצוי בו, כלומר ומלתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן, וטומאה דשכיחא חיישינן שמא ישהה. אבל האליה רבה אות י"ב בשם ים של שלמה ביצה [פ"ב סימן יט] דשייך שמא ישהה ויבוא לידי תקלה שישתמש באיסור כלי בלא טבילה (המאכל אין נאסר). ועם זה יש ליישב הא דכתב הר"מ...".
- (ב) אורחות הבית (פרק ט' סעי' ט"ו, הע' מ"ו) – "קנה כלי הטעון טבילה אל ישהנו אלא יטבילנו מיד. [דשהויי מצוה לא משהינו, ואף שאיסור השימוש בו הוא רק מדרבנן וכמבואר במ"ב בה"ל שכ"ג ולא גזרינן שמא ישתמש בו, מ"מ הואיל ויסודה מ"ע לא משהינו]".
- (ג) הכשר כלים (פרק ד' סעי' ח', עמ' מ"ט, הע' ט"ז) – "הקונה כלי החייב בטבילה, יטבילנו מיד ולא ישהנו בביתו ללא טבילה שלא יבוא לידי מכשול ישכח וישתמש בו ללא טבילה. ואם הכלי ארוז ורוצה להשהותו למשך זמן עד לטבילתו, מותר, שבזה אין חשש שמא ישתמש בו ללא טבילה, מאחר ויראה שהכלי ארוז ויזכר שצריך להטבילו. ואם יש לו בבית כלי שאינו ארוז ועדיין לא נטבל ויש חשש שמא אחד מבני ביתו ישתמש בו ללא טבילה - חייב להטבילו מיד או שיארוז אותו ויכתוב עליו שאינו טבול כדי שלא יטעו וישתמשו בו. [כך פסק מרן הגר"מ אליהו שליט"א [זצ"ל]]".
- (ד) הגרש"י שלזינגר שליט"א (אהל יעקב הע' ט', מציון תצא תורה ח"א יו"ד סוף הע' רל"ה) – "זה לכאורה מח' בין הפוסקים, דעת הלבוש באו"ח (סימן שכ"ג סעיף ז') שאין איסור וכן מבואר בביאור הלכה סימן שכ"ג סעיף ז' ד"ה מותר ע"י שם, ודעת הים של שלמה פרק ד' ביצה (סימן י"ט) הובאה באליה רבה על הלבוש (ס"ק י"ב) ובפמ"ג משבצות זהב (ס"ק ה') שיש איסור וכן משמע משו"ת שאגת אריה (סימן נ"ו), על כן לכתחילה אין להניחו ובשעת הדחק אפשר להקל אבל יזהר להשים פתק בתוך הכלי או לכתוב על הקופסא שאינו טבול וירויח שני דברים, א' שלא יבוא למכשול להשתמש בזה בלא טבילה, ב' אם כבר טבל ולא יזכור שטבל זה עוד פעם ויברך על זה ויהיה ח"ו ברכה לבטלה".

ב. האם יש דין "זריזין מקדימין למצות".

1. מחמיר.

- (א) הגר"ב ראקאון זצ"ל (חוברת אור ישראל ח"ה עמ' כ"ו) – "בביאור הלכה ... ולפי"ז נלע"ד מכיון דמצוה דאורייתא של טבילת כלים הוא מעשה מצוה בעלמא להגיע הכלי לקדושת ישראל, אלא דיש תנאי דאיזה כלים חייבים בטבילה כלי סעודה דומיא דכלי מדין, והאיסור השתמשות זהו דין דרבנן בפני עצמו, א"כ תיכף כשקונה כלי סעודה חייב לטובלו מטעם זריזים מקדימים למצוה או שיהוי מצוה. דבשלמא אם עצם מצות טבילת כלים היתה כדי להתירו להשתמש לאכילה אז מובן דכל זמן דאינו משתמש אינו מחייב מצוה זו, אבל מהא דישועות יעקב...".
- (ב) הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ע"ג) – "מי שקונה כלים מגוי מצוה להטבילם מיד, משום זריזין מקדימין למצות. שהמצוה חלה מיד בשעת הקניה. ואפילו חושב שלא להשתמש בהם רק לאחר זמן".
- (ג) הגר"ח"ק זצ"ל (בית מתתיהו ח"ג סי' י"ז אות ג' ד"ה ונפק"מ, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרי"ב) – "שאלה: אם אמר"י זריזין מקדימין למצוות בטבילת כלים להטבילם אף שא"צ להם. וניתובה: מצוה".
- (ד) חלקת בנימין (סעי' א' ב' ד"ה הקונה [עמ' רס"ה], ע"י סעי' ח' ד"ה אבל [עמ' רפ"ד]) – "ומ"מ יסוד החיוב הוא תיכף בביאת הכלי לרשותו ונפק"מ... דמשום זריזים מקדימים למצות יש לטובלו מיד אע"פ שעדיין אינו משתמש בהכלי".
2. מיקל.
- (א) מחזה אליהו (כוס של אליהו פרק ו' סעי' ט').
3. מראי מקומות – מנחת אלעזר (ח"ב סי' ל"ה ד"ה והנה), חידושים וביאורים (ע"ז דף עה: ד"ה ויתכן), חוט שני (טבילת כלים ס"ק א' סוף ד"ה יש, עמ' י"ז), יקח מצוות (עניני זריזין סי' ל' ענף י"ב), אהל יעקב (סעי' ו'), בית מתתיהו (ח"ג סי' י"ז אות ג' ד"ה ונפק"מ).
- (א) ויהי בנסוע (פרק ל"ז הע' ט', עמ' ת"פ) – "הג"ר בצלאל ראקאון ... ושוב כתב שכן נראה משו"ת מנחת אלעזר ... אבל יש להעיר ע"ד מדברי הביאור הלכה...".

נט] לתת כלי לנכרי "לעולם", ולשאול ממנו.

א. מחמיר, עדיין צריך טבילה.

1. ט"ז (ס"ק י"ח, או"ח סי' שכ"ג ס"ק ו') – "יתננו לעובד כוכבים במתנה כו'. נ"ל דהאי תיקונא אינו אלא לפי שעה דהיינו לאותו שבת או בחול כל זמן שאין לו מקוה אבל לאחר השבת או שיזדמן לו מקוה כיון שישתקע עולמית ביד ישראל ודאי הוי כלקוה בידו ולא עדיף ממשכן עובד כוכבים ביד ישראל ודעתו לשקוע דצריך טבילה ותו דגבי טבילה וכו' שפטורה מציצית כל ל' יום ואח"כ חייב דנראה כשלו ע"כ ה"נ נראה דצריך טבילה אחר שאפשר לו לטבול אפי' בברכה אבל כיון שאין זה מפורש בפוסקים יש לזהר שיטביל כלי אחר עמו משום חשש ספק ברכה".

- (א) הגר"י רובין שליט"א (דרשת שבת שובה תשע"ד, ישורון חל"א עמ' ש"ס) – "ויל"ע בראיות הט"ז: [א]. מה דהביא ממשכנתא יש לדון ולומר ... [ב]. מה שהביא מטלית שאולה, לכאורה צ"ע דהשו"ע לעיל מינה סעיף ח' כתב דהשואל כלי מנכרי פטור מטבילה, ולא חילק בין פחות מל' או יותר. ויש לומר דיש לחלק בין טלית שאולה לטבילת כלים, **דשאני טלית שהיא נראית כשלו, ואין עליה ציצית, יבואו לחשוד בו שלא מקיים מצות ציצית**. אבל כלי שהוא ברשותו אין הכל יודעים שהוא לא טבול, ולכן אין לחייבו גם אחר ל' יום. ולפי זה א"ש דגם השוכר טלית נקט הע"ת מובא במשנ"ב סי' י"ד ס"ק י' שחייב בציצית מדרבנן, עיי"ש. גם מדברי המג"א סי' י"ג סוף ס"ק ח' משמע שבטבילת כלים לא חיישינן לומר דנראה כשלו".
2. **פ"ר"ח** (ס"ק מ"ב) – "ואם נשתקע בידו אח"כ יטבילנו בכרכה ודלא כט"ז".
3. **לחם הפנים** (ס"ק ל"ה, ס"ק ל"ז) – "יתננה לנכרי ולאחר שבת צריך טבילה. ומ"מ כיון שאין זה מפורש בפוסקים יזהר שיטבל כלי אחר עמו (ט"ז) משום חשש ספק ברכה ... ואם נשתקע בידו אח"כ יטבילנו בכרכה ודלא כהט"ז שמחמיר להטביל כלי אחר עמו (פ"ר"ח)".
4. **באה"ט** (ס"ק כ"ב).
5. **זבחי צדק** (ס"ק פ"ז).
6. **ערה"ש** (סעי' ס', או"ח סי' שכ"ג סעי' י"ב) – "ואין ההיתר רק עד אחר השבת או בחול עד שימצא מקוה ואח"כ יטבול אותה בלא ברכה".
7. **מ"ב** (סי' שכ"ג ס"ק ל"ה) – "ומ"מ לאחר השבת צריך להטבילו כיון דלבסוף יהיה נשקע הכלי תחת ידו הוא כשלו כ"כ הט"ז והביא ראייה לזה ומ"מ יטבילנו בלי ברכה או יטביל כלי אחר עמו ויברך על שניהם".
8. **מסגרת השלחן** (על קיצור שו"ע סי' ל"ז ס"ק י').
9. **טהרת ישראל** (סעי' ל"ה).
10. **מלמד להועיל** (יו"ד סי' מ"ז) – "דבסי' ק"כ סט"ז ובא"ח סי' שכ"ג ס"ז לא התיר ע"י מתנה לנכרי אלא אם א"א לטבול כגון בשבת או אם אין מקוה, אבל מיד אחר השבת וכשיזדמן מקוה צריך לטבול כמ"ש הט"ז".
11. **חלקת יעקב** (יו"ד סי' מ"ג אות ב') – "ולכאורה היה אפשר לעשות העצה המבואר בשו"ע סט"ז ליתנו לעכו"ם במתנה ואחר כך ישאלנו ממנו - אבל זה אינו כמבואר בטו"ז שם, דזה מהני דוקא לשעה, לשבת ויו"ט, אבל אחר השבת כיון שישתקע בידו חשוב כלקוח, עיי"ש. ובאמת יש לתמוה קצת על פסקא דין דלשעה מותר ליתנו לעכו"ם במתנה מהא דע"ז ... וחוז' לזה, הרי דעת רוב הראשונים דטבילת כלים מן התורה, ע"י סוף ע"ז ובראשונים, ובדאורייתא לא מהני הערמה, כבשבת קל"ט ב' הערמה קאמרת הערמה בדרבנן היא, וע"י רש"י שם, וכן בגיטין ס"ה א' מערימין על מעשר שני במעשר בזמן הזה דרבנן, וכבר האריך בזה הבכור שור לפסחים דבדאורייתא לא מהני הערמה - ואם כן בשלמא כשנותנו להעכו"ם רק לשעה, יש להתיר דלא מיקרי הערמה, אבל כשנותנו לחלוטין ועל תמידות ודאי דהוי הערמה דלא מהני בדאורייתא".
12. **שבט הלוי** (ח"ט סי' קס"ז, קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קמ"ג אות ט"ו, עמ' קנ"ג אות ז', הע' י"א) – "שאל מאפי' יהודית קנתה עשרים וחמש אלף תבניות מנירוסטה מחו"ל והם מיוחדים שאסור להרטיב במים חומר זה ואם ישימו במים יחלידו ויתקלקלו, לכן הגיעו הרבנים למסקנא לחפש עצה להשתמש בלי טבילה והיינו להעבירם לרשות איזה גוי במכר או מתנה ואח"כ אותו גוי ישאל או ישכיר לבעל המאפיה, וכ"ת העיר מהמבואר ביו"ד סוס"י ק"כ בשכח להטביל כלי לפני השבת שיתנו לגוי במתנה ואח"כ ישאלנו ממנו, ועיין באו"ח סי' שכ"ג ס"ז, וכ' כבודו דהגם דהט"ז סי' ק"כ ס"ק ח"י חושש להטביל הכלים אחרי שיוחזרו לו כיון דנשתקעו בידו לעולם, [ולדעת הפ"ר"ח אפי' טבילה בברכה], מכ"מ כ' כב' משם ס' כה"ח באו"ח שם דכנה"ג פקפק על הוראה זאת ופוטר מטבילה לגמרי יע"ש. ועיינתי בכנה"ג שם שכ' בס"ק ס"ב דנראה לו שדעת המרדכי (סופ"ק דשבת, וסוף ע"ז) שכל זמן שהוא בידו הוא שאול אצלו ושואל ושוכר מן הגוי א"צ טבילה וחושש לחומרת הט"ז בדרך מהיות טוב אל תקרא רע יע"ש. פי' דלא ניחא לי' לכנה"ג בדמיון הט"ז לספיקא בש"ס סוף ע"ז ונפסק שם דצריך רק טבילה משום דחיישינן דדעתו לשקוע, דשאני התם דאיכא גם סברת משכנתא כזבינא ודעת' לשקועה פי' ואז יהי' ע"פ הלכה של ישראל, משא"כ דלעולם ישראל של גוי וישראל שואל בעלמא. אבל לענ"ד הדברים חמורים דמי יימר בכזה התירו חז"ל להשתמש כל הימים בכלים הללו כאדם העושה תוך שלו ואין לגוי שום זכות לחזור משאלה זאת וכל ההפסדים וכל האונסים כולל זכות מכירה על ישראל, וכזה מבואר בגמ' יבמות ס"ו ע"ב ובשו"ע או"ח סי' רמ"ו ס"ד דע"ז נקרא שלו ממש כיון דזכות מכירה, ויוקרא וזולא ביד הישראלים לא על הגוי, מלבד דאיכא הערמה עצומה, להשתמש באלפי כלים אלה בדרך שאלה ושכירות דאינם אלא לפנים בעלמא, ע"כ בעניי לא אוכל להסכים להנ"ל, ולבי אומר לי דודאי אפשר לטובלם ויש עצות שלא יעלו חלודה ועיקר סבת השואלים שלא לטובלם בשביל הטירחא הגדולה של טבילת רבבות כלים, ע"כ לע"ע בכזה הכל מודים למש"כ הרשב"ש סי' תס"ח שרמז בפ"ת סוס"י ק"כ, ואינו דומה לדבר זמני שהתיר המרדכי ושו"ע".
13. **חלקת בנימין** (ס"ק קל"ג, ס"ק קל"ה, בי' סעי' ח' ד"ה השואל [סוף עמ' רפ"א], ע"י סעי' ט"ז ד"ה ש"א [עמ' ש"א]) – "ויש להחמיר בזה".
- (א) **הגרשז"א** זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ט הע' ע"ד [דפו"ח, הע' פ'], שולחן שלמה סי' שכ"ג אות ח') – "ור"ל דהיינו אם לא מקבלו חזרה מן הנכרי במתנה אחר השבת, דאי לאו הכי חייב לברך".
- (ב) **ששכ"ה** (פרק י"ב הע' פ"ו [דפו"ח, הע' פ"ט], פרק כ"ט הע' ע"ד [דפו"ח, הע' פ']) – "**וצ"ל דהיינו אם היהודי אינו מקבל מן הנכרי את הכלי במתנה**, אבל אם יחזירנו הנכרי אחרי השבת ונותנו במתנה גמורה ליהודי, או שהיהודי יקנהו ממנו בדבר מועט - אז ודאי חייב בטבילה בברכה, קצוה"ש סי' קמו בבדה"ש סוס"ק ו".

1. כנה"ג (הג' ב"י אות ס"ב) – "וכתב ט"ז ... ולי נר' שדעת המרדכי שאצ"ט שכל זמן שהוא בידו שאול הוא אצלו ושואל ושוכר מן הגוי אצ"ט, ומיהו להטבילם עם כלים אחרים אין חשש ומהיות טוב אל תקרי רע".
- כנה"ג (הג' ב"י אות י"ח), הו"ד ברע"א (על רמ"א סעי' א') – "וכן נוהגין. בכנה"ג (בהגהות ב"י אות י"ח) כתב ויש לחקור הני חביות זידן של חרס גדולות המצופות באבר שמימי' בהם יין באיזה מקוה יטביל דודאי לא יכילו אותם מי המקוה מתוך גדולתן ומצאתי בתשובת כ"י להחכם מהר"י זאבי דאין תקנה כ"א על ידי הערמה לתתם לעובד כוכבים במתנה ולהשאילם ממנו ...".
2. שלחן גבוה (או"ח סי' תנ"א ח"א אות כ"א, ח"ב אות ז'), הו"ד בבן איש חי (שנה ב' פר' מטות אות ח').
3. עי' מנחת יצחק (ח"ה סי' קכ"ו אות ב') - לשונו מובא לקמן.
4. עי' בית היהודי (ח"ט סי' ל"ט הע' ה').

ג. לענין נתינת מתנה לעכו"ם: לא תחנם.

1. מראי מקומות – עמודי אש (קונ' דיני או"ה סי' י"ג אות י"ז ד"ה והנה ראיתי).
- א) כתב סופר (או"ח סי' ס"א) – "בהך דינא של המחבר או"ח סי' שכ"ג סעיף ז' דמותר להטביל בשבת כלי חדש וי"ש יצא ידי כולם ויתן את הכלי במתנה לעכו"ם, והוקשה לו ואיך יתן מתנה לנכרי הא עובר על לא תחנם לא תתן להם מתנת חנינם, והא מתנה זו צריכה שתהיה מתנה גמורה שיוכל לשמש בו כרצונו, הגם שנכרי מחזיר לו מיד בתורת שאלה, מ"מ צריכי' שניהם שיכוונו למתנה גמורה, ובתשובת הרשב"א סי' תפ"ח מפקפק על היתר זה דמחזי כהערמה, ובוודאי בלבד לא יהי' הערמה, גם המרדכי שממנו מקור דין זה ס"ל דלא מפקע בזה מחיוב טבילה, ואיך שרי ליתן לו מת"ה, וצ"ל דיתן לנכרי שקיבל טובה ממנו או לשכנו דשרי כמ"ש תוס' חולין גבי שולח אדם ירך לנכרי ובע"ז כ"א ומסתימת המרדכי פ"ב דביצה שמביא הב"י המחבר לא משמע כן ... ונחזור למקום שיצאנו משם בוודאי אם יש לו שכן נכרי מכירו דליכא משום מת"ה אסור לו ליתן במתנה לאחר כיון שאפשר ליתן לשכנו דליכא איסור למה נתיר לו בדרך אסור, אבל היכא דל"ל מי שמכירו או שכינו ... שבת וראיתי ד"ל כיון שישראל עושה זאת לטובת עצמו, אפי' בחול דליכא מצוה מותר כ"ש ביום טוב לצורך מצות יום טוב: וחילא דידי מר"ן גיטין ל"ח ע"ב בשם י"א והוא ברשב"א בשם רמב"ן דטעמא דאסור שחרור משום לא תחנם כעין ל"ת לנכרי וכל שעושה לטובת עצמו ליכא משום לת"ה, ור"א שחרר עבדו לצורך מצוה ליכא משום לא תחנם ... וזאת תורת העולה לדינא מדברינו דאסור ליתן מת"ה לנכרי גם כשמתכוין לטובת עצמו, ובנדון שלנו הגם שמכוין למצוה לצאת ידי כולם אסור זולת לשכינו ומכירו, ומסתימת השו"ע ל"ק דסמך עצמו דמובן מאליו דבאופן דמותר ליתן לנכרי מת"ה מיירי כנלפע"ד.
- ב) הגרא"ל שטיינמן צ"ל (שפתי איל יו"ד אות ג') – "שאלתי למו"ר זצוק"ל בהא דכתב השו"ע יו"ד סימן ק"כ (סעיף ט"ז) דאם שכח לטבול הכלי בערב שבת כול ליתנו לגוי במתנה וישאלנו ממנו וכו' ע"ש דמאי טעמא אינו עובר בזה באיסורא דלא תחנם, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דהוא עושה את זה להנאה שלו".

ד. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ק"י, ס"ק קי"ב).

1. בית לחם יהודה (ס"ק כ"ט) – "כ' הט"ז ותיקון זה לא מהני אלא לאותו שבת ... והכנה"ג חולק עליו וכו' ...".

ה. כלי שאינו יכול לטבול, האם מותר למכור לגוי לעולם.

1. מיקל.
- א) מנחת יצחק (ח"ה סי' קכ"ו אות ב') – "וע"ד טבילת מקלה של אלקטריק שא"א להטבילם שמתקלקל במים, ששאל אותי לפני איזה זמן, ואמרתי לו עצה שיתננו לעכו"ם. הנה כי כן איתא בדרכי תשובה (סי' ק"כ ס"ק קי"ב), בשם ס' שלחן גבוה (או"ח סי' תנ"א), דכל דבר שא"א להטבילו מחמת גדלו וכובדו, וכן בהני צלוחית הגדולות של זכוכית דא"א להטבילם, יתנם לגוי במתנה ויחזור וישאלנו ממנו, ומותר להשתמש בהם לעולם עיין שם".
- ב) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"א) – "מה שיעצו הפוסקים בכמה מקומות שאם אי אפשר להטביל, לתת את הכלי לעכו"ם ולשאלו אותו ממנו אח"כ, הוא גם אם עושה כן לעולם, ואפי' אם אח"כ יתאפשר לו לטבולו, לא צריך לטבולו, ודלא כט"ז".
- ג) הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות נ"ט).
- ד) בית היהודי (ח"ט סי' ל"ט סעי' ד') – "ישנן עוד עצות בענין כלים חשמליים שאינו יכול להטבילן, שיתן את הכלי במתנה לגוי ויחזור ויקח ממנו בהשאלה, ונמצא שהוא משתמש בכלי של גוי שאינו צריך טבילה, ומותר להשתמש בו לעולם".
2. בשביל חברה יש להקל.
- א) הגר"י בעלסקי צ"ל (תשובות של הOU, A-82).
3. מראי מקומות – באר משה (ח"ו קו"ע סוף סי' נ"ז), הליכות עולם (ח"ז עמ' רס"ה), שבט הלוי (ח"ט סי' קס"ז, לשונו מובא לעיל), שלחן הלוי (ח"א פרק כ"ד אות ל"ד).
- א) שערי תורת הבית (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תל"ה) – "שאלה: ישנם רבנים האומרים לתת הכלי במתנה לגוי ושוב לבקש את זה ממנו בחזרה בהשאלה, וכלי של גוי אינו חייב בטבילה. אולם יש אומרים שדבר זה מועיל רק לזמן קצר ואחר זמן מה הגוי רואה שלא מחזירים לו הכלי ומבין שזו רק הערמה ומתייאש מהכלי והיהודי זוכה בו, והכלי מתחייב שוב בטבילה".
- ב) הגר"י רובין שליט"א (דרשת שבת שובה תשע"ד) – "והעצה הישרה בזה לצאת אליבא דכו"ע היא להקנות את הכלי לנכרי ולשוב ולשכור ממנו את הכלי, ולשלם לו דמי שכירות קבועים מידי שנה. ובזה נראה דלכו"ע אין בזה חשש כלל".

ס | טבילת כלים בשבת.

א. הפקיר הכלי.

1. מחמיר, עדיין חייב בטבילה.
- (א) זכר שמחה (סי' ק"ה) – "אכן מדלא הזכירו הפוסקים הך חקנה מוכח דלא מהני, והטעם נראה כיון שמשמש באותו כלי שהפקיר ממילא חוזר וזוכה בו או עכ"פ הוי הערמה גרועה ביותר והיא סתירה מצד עצמו דמכיון שהוא רוצה להשתמש באותו כלי אינו רוצה שיטלוהו אחרים צתחת ידו, ולא התירו כיוצא בו רק להנצל מאיסור במקום דלא אפשר בלא"ה, ועיין ת' דברי חיים ...".
- (ב) מהרי"ל דיסקין (קונ"א סי' ה' אות קל"ו) – "והנה להפקיר בעצמו הכלי ושוב משתמש בו ולא ירצה לזכות יש לעיין אי שייך כאן לשקועיה, כיון דליכא משקע, ושיעבודא נמי לית לי' ע"ז, אלא דאכה"ג כתב מג"א (סי' י"ג סק"ח) דהוי כשלו ממש, טהדין עמו, כדקיי"ל לענין מפקיר כרמו והשכים ובצרו, **תדע, דלא תני הרמ"א הך תקנתא**".
- (ג) חלקת בנימין (סעי' ט"ז בי' ד"ה לעכו"ם, סוף עמ' ש') – "מהרי"ל דיסקין".
2. מיקל.
- (א) אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' י"ז אות ה', עי' סיכום ההלכות).
3. מראי מקומות – חזו"א (ארחות רבנו ח"ג עמ' פ"ד אות נ"ג, לשונו מובא לעיל), הר צבי (יו"ד סי' ק"ט ד"ה אלא), תשובות והנהגות (ח"ב סי' ת"ח, לשונו מובא לעיל), מים רבים (פרק ג' סעי' י"ד, פרק ח' סעי' ג').
- (א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו אות ט"ז, שולחן שלמה סי' שכ"ג אות ח' ב') – "הקונה מגוי כלי והפקירו ולקחו יהודי אחר ואינו מתכוין לזכות בו, כיון שאין לכלי בעלים אין חובת טבילה וממילא אין איסור השתמשות, ומה שלענין שבת לא נתנו עצה להפקיר אף שרבו המתירים להפקיר בשבת, היינו מפני שע"י ההשתמשות הוא נראה כחוזר וזוכה ... ואפשר שבשעת הדחק יכולים גם בשבת להפקיר ולכוין שמשמש כל השבת בשל הפקר".
- (ב) משנה הלכות (ח"ד סי' ק"ז [לשונו מובא לעיל], ח"ה סי' ק"י, חט"ז סי' י"ח) – "במנחת שלמה ... ולפענ"ד צ"ע ... ועכ"פ לפענ"ד יש לסמוך במי שאין לו כלים להשתמש בהפקר, ובפרט כלי אלאמינום פאיל שלאחר השתמשות זורקין אותן דליכא למיגזר כלל יש להפקיר לכתחילה".
- (ג) הגרשז"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ל"ט, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות ס', דרור יקרא עמ' שמ"ה) – "**בשעת הדחק**, כגון שאין לו כלי אחר ואין לו מקוה או שאין לו פנאי להטביל כליו, יכול לכוין בשעה שקונה מן הגוי שלא לזכות בכלים וזוהו נשאר הפקר, ואז זה פטור מן הטבילה. וכשיוכל להטבילם יזכה בהם מקודם, ואח"כ יטבילם עם ברכה. כל זה אם קונה כלי ישר מהגוי, אבל אם קונה הכלי מבעל חנות יהודי, לא מועיל מה שיתכוין לא לזכות בו, כיון שזה נשאר של המוכר, והקונה נחשב שואל החייב בטבילתם".
- (ד) הגר"ח פ"י שיינברג זצ"ל (ודרשת וחקרת, מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קפ"ח) – "קבלתי ממור"ר הגר"ח פ"י שיינברג זצ"ל שחברה בע"מ דינו כהפקר, ואין לברך על טבילת כלים שנקנו מחברה בע"מ".
- (ה) ששכ"ה (פרק י"ב הע' פ"ו [דפו"ח, הע' פ"ט]) – "ולכאורה יל"ע דלמה לא יפקיר הכלי ואז יהיה פטור מטבילה".
- (ו) הגר"ח זצ"ל (מלאכת שמואל סי' כ' עמ' קצ"ה) – "דלא יעשה עצה זו להפקיר הכלי בשבת דכיון דחוזר ומשתמש בכלי יש בזה משום הערמה".

ב. הלכות טבילת כלים בשבת.

1. עי' או"ח סי' שכ"ג סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ג. הטבילת כלי חדש בשבת: בדיעבד.

1. עי' או"ח סי' שי"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ד. מוקצה: כלי שנתחייב בטבילת כלים ועדיין לא טבול, האם הוא מוקצה בשבת.

1. עי' או"ח סי' שי"ח סעי' מ"ז, לשיטות ומראי מקומות.

הכשר כלים - יו"ד

סימן קכ"א

- [א] המצוה. [ו] מחבת - סעיף ד'.
 [ב] איך מגעילין, הא מבטל איסור לכתחילה. [ז] השתמשות בכלי איסור - סעיף ה'.
 [ג] מדיחן - סעיף א'. [ח] חם מקצתו חם כולו - סעיף ו'.
 [ד] הגעלה קודם טבילה - סעיף ב'. [ט] אופני הכשר.
 [ה] בעל העיטור: כלי חרס. [י] נעיצה - סעיף ז'.

דור המלקטים:

1. אהל יעקב (סקוצילס).
2. אהלי ישרון (פעלדער, ח"א פרק ד').
3. ארחות אמת (הגעלת כלים, אייכנבוים).
4. אור לציון (ח"ג פרק י').
5. אורחות הבית (שטרנבוך, פרק י').
6. אליבא דהלכתא (חלק פ"ה).
7. אנציקלופדיה תלמודית (ח"ה ערך הגעלה, טור ר' - רמ"ד).
8. בין ישראל לעמים (פרק י"ד - פרק ט"ו, טהרני),
9. דברי שלמה (לוי).
10. דעת חיים (צימרמן).
11. דרשו (על המשנה ברורה).
12. הבית היהודי (זכאי, ח"ט סי' מ"ג - סי' מ"ו).
13. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח פרק נ"ג, יו"ד פרק ו').
14. הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה פסח פרק ג', שלמי מועד).
15. הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים).
16. הכשרת המטבח לפסח (עדם).
17. הלכות פסח (איידר, ח"ד, אנגלית).
18. העגלת כלים (כהן).
19. השלחן השלם (פרק י"ח, אוחנה).
20. ויאמר גבריאל (פלאס).
21. חוט שני (פסח פרק י', פרק י"א).
22. חזון עובדיה (יוסף, פסח ח"א עמ' קכ"ד - עמ' קס"ב).
23. חלקת בנימין (כהן, סי' קכ"א).
24. יבקש תורה (פסח סי' י"ח, או"ה סי' נ"ט).
25. יסודי ישרון (פעלדער, ח"ו עמ' קכ"ב - עמ' קצ"ח).
26. כשרות הכלים (חזון).
27. כשרות לפסח (אדרעי, פרק ז' - פרק י"א).
28. מטבח הכשר (ארטסקרול, פורסט, אנגלית, פרק י"ד-ט"ו).
29. מעדני שמואל (בארשטין, סי' קט"ז).
30. נטעי גבריאל (ציננער, פסח ח"א פרק ס"א - פרק פ"ה).
31. סידור פסח כהלכתו (גרוסמן, ח"א).
32. עמודי הבית (נידעם, ח"ג חלק ה').
33. פסקי תשובות (רבינוביץ, ח"ה).
34. קנה בשם (בראנדסדארפער, פסח פרק ד').
35. קצור שו"ע (פפויפר, בב"ח ח"ב).
36. רועה בשושנים (ישראל).
37. שבט הלוי (קובץ מבית לוי, ניסן עמ' י"ט - עמ' כ"ו).
38. שיח יעקב (קצין, הכשר כלים).

[א] המצוה.

א. מקור: פסוקים.

1. במדבר (פרק ל"א פסוק כ"ב - כ"ג) – "אֲדָךְ אֶת הַהֶקֶב וְאֶת הַכֶּסֶף אֶת הַנְּחֹשֶׁת אֶת הַבְּרָזָל אֶת הַבְּדִיל וְאֶת הַעֲפָרָת: כָּל דְּבַר אֲשֶׁר יָבֵא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָּאֵשׁ וְנָדָה יִתְחַטָּא וְכָל אֲשֶׁר לֹא יָבֵא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַּמַּיִם".
2. צו (פרק ו' פסוק כ"א) – "וְכָל־יְרֵשׁ אֲשֶׁר תִּבְשַׁל בּוֹ יִשְׁבֵּר וְאִם בְּכָל־יְנֻחֶשֶׁת בְּשָׁלָה וּמֵרַק וְשִׁטָּף בַּמַּיִם".

ב. אם הוי מצות עשה.

1. מונה בהתרי"ג מצות – סמ"ק (מצוה קצ"ח, "להגעיל כלים דכתיב (במדבר ל"א) כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וגומר").
2. לא מונה – רס"ג, בה"ג, רמב"ם, סמ"ג, חינוך.
3. מצוה בו יותר מבשלוחו.
 (א) מראי מקומות.
 1) הגר"ח זצ"ל (מועדי הגר"ח ח"א תשובה ע"ח, בית מתתיהו ח"ב סי' ב' סוף אות י"ד) – "שאלה: אם במ"ע דהגעלת כלים אמרי מצוה בו יותר מבשלוחו שיגעיל בעצמו. תשובה: יתכן [אם יוכל לעשות כראוי] [ולא יפריעו בלימוד]".
- 2) בית מתתיהו (ח"ב סי' ב' סוף אות י"ד, מועדי הגר"ח ח"א תשובה ע"ח) – "ולכאן זהו תליא אם הגעלת כלים הי מצוה, שלדעת הסמ"ק מ"ע קצ"ח שנמנה במנין המצוות וכן דעת תוס' ע"ז ס"ז ע"ב ור"ת בס' הישר שו"ת ס' נ"ו שהוי מ"ע. אכן הרמב"ם בסה"מ והרס"ג והסמ"ג לא מנו שהוי מצוה. ל"ש מצוה בו".
4. העוסק בהגעלת כלים אם יש לו פטור דעוסק במצוה פטור מהמצוה.
 (א) אין לו פטור.
 1) הגר"ח זצ"ל (מועדי הגר"ח ח"א תשובה ע"ט) – "שאלה: העוסק בהגעלת כלים אם יש לו פטור דעוסק במצוה פטור מהמצוה. תשובה: לא מסתבר".
 (ב) מראי מקומות.
 1) בית מתתיהו (מועדי הגר"ח ח"א תשובה ע"ט) – "ולכאן ג"ז תליא במח' הראשונים הנ"ל אם הגעלת כלים הוי מצוה שפיר שייך פטור דעוסק במצוה, ואכן בתשו' שתח"י ידידי רבי חיים משה דרורי השיב ע"ז מרן שה"ז תליא בפלוגתא. ויש להוסיף שה"ז תליא אם במ"ע קיומית אמרי' עוסק במצוה".

5. הגעלת כלים בעבירה.

(א) מראי מקומות.

(1) הגר"ח זצ"ל (מועדי הגר"ח ח"ב תשובה קל"ז) – "שאלה: הגעלת כלים ע"י עבירה אם יצא, או הוי מצוה הבאה בעבירה. תשובה: אולי".

(2) בית מתתיהו (מועדי הגר"ח ח"ב תשובה קל"ז) – "ולכאוי זהו תליא אם הגעלת כלים הוי מצוה, שלדעת הסמ"ק מ"ע קצ"ח שמנה במנין המצוות, וכן ס"ל לתוס' ע"ז ס"ז ע"ב, וכן ר"ת בס' הישר שו"ת ס' נ"ו, שפיר הוי מצוה בעבירה. אולם להרמב"ם והרס"ג והסמ"ג שלא מנו הגעלת כלים במנין המצוות, ל"ש מצעה"ב. אכן י"ל דגם אם הוי מ"ע, ע"פ מה שהארכנו בבית מתתיהו ח"א ס"ג אות כ"ז ענף ב' אות נ' שבמצוה שעיקרה התוצאה ל"ה מצעה"ב, ה"ה בהגעלת כלים".

6. הגעלת כלים במקום מטונף.

(א) מראי מקומות.

(1) הגר"ח זצ"ל (מועדי הגר"ח ח"ב תשובה קל"ח) – "שאלה: אם מותר לעשות הגעלת כלים במקום מטונף, או שהוי בכלל קיום מצוה במקום מטונף. תשובה: אין ראוי".

(2) בית מתתיהו (מועדי הגר"ח ח"ב תשובה קל"ח) – "ולכאוי ג"ז תליא אם הגעלת כלים מ"ע. אולם ברמ"א יו"ד ס' י"ט דאפשר לשחוט במקום מטונף, אף ששחיטה הוי מ"ע ועמש"כ בבית מתתיהו ח"ב ס"ג אות ב' ג"ג".

7. זריזין מקדימין בהגעלת כלים.

(א) מחמיר.

(1) הגר"ח זצ"ל (מועדי הגר"ח ח"ב תשובה קל"ט), בית מתתיהו ח"ג ס' י"ז אות ג' ד"ה ונפק"מ) – "שאלה: אם בהגעלת כלים איכא לדין זריזין מקדימין למצוות להזדרז ולהגעיל. תשובה: כן".

(ב) מראי מקומות.

(1) מהר"ל (הל' הגעלה אות א') – "דרש מהר"י סג"ל, זמן הגעלה מאחרין לכל היותר עד יום אחד קודם ערב פסח. ולא יגעיל בערב פסח עצמו, שמא ימשך וישהה עד אחר שש. ואז חל עליו איסור חמץ והוי הפליטה שמגעיל איסור, אם היה הכלי הנגעל בן יומו כדפירשו רבותינו. וגם מפני טרדת סעודת חמץ שהיא תוך ד' שעות ימשך זמן ההגעלה, ע"כ יקדים, והמקדימין עוד יותר הרי הן משובחין. ועכ"פ יש לכל אדם להגעיל קודם סוף ארבע שעות בערב פסח. ומהרא"ק כתב דיש להגעיל ג' ימים קודם פסח, וכן עמא דבר".

(2) בית מתתיהו (ח"ג ס' י"ז אות ג' ד"ה ונפק"מ, מועדי הגר"ח ח"ב תשובה קל"ט) – "ולכאוי ה"ז תליא בהנ"ל, אם איכא מע' בהגעלת כלים, אכן י"ל עפמש"כ בס' מנחת אשר בראשית ס' כ"ב אות ב' שבמצוה שעיקרה התוצאה ליכא דין זריזין, א"כ י"ל דל"ש בהגעלת כלים שהעיקר שהכלים נגעלו".

8. מראי מקומות – תיודשים וביאורים (ע"ז דף עה: ד"ה יש).

ג. למה אין מברכין [מה החילוק בין טבילת כלים להגעלת כלים].

1. "ומה שמברכין על הטבילה ולא על הגעלה, היינו משום שהטבילה היא מצות עשה והגעלה מצות לא תעשה שלא לאכול נבילות והוי כנקור גיד וחלב שאין מברכין עליו" – אור"ה (כלל נ"ח סעי' ק"ד), כנה"ג (הג' טור ס"ק י"ג).

(א) תוס' (ע"ז דף סז: ד"ה א"ר) – "דמהיכא ידעינן דטעם כעיקר דאורייתא מגיעולי עובדי כוכבים דקאמר קרא תעבירו באש דמשמע הא אם לא תעבירו אסור ואין זה כי אם עשה בעלמא אבל לאו ליכא ולכך אין לוקין עליו".

(ב) מראי מקומות – תבואת שמש (שפירא, סי' ב' אות ח').

2. "משום דאפשר להשתמש בכלים חדשים וא"צ להגעיל הני כלים ונמצא דלאו מצוה היא להשתמש בהם".

(א) ארחות חיים (הל' חמץ ומצה סוף סי' צ"ה), הו"ד בכה"ח (סי' תנ"א ס"ק ר').

(ב) רבינו מנוח (הל' חמץ ומצה פרק ה' הל' כ"ו) – "וא"ת אמאי לא מברכין על מצות הגעלה כי היכי דמברכין אשאר מילי דפסחא משום דהא אפשר בכלים חדשים ובלא הגעלה סגיא".

(1) קשה: אפשר להשתמש או לקנות כלי שעושה ישראל, ולא צריך כלי שעושה נכרי.

(2) מראי מקומות – תבואת שמש (שפירא, ריש סי' ב').

3. ע"י הגעלה רק נפרד האיסור מההיתר אבל האיסור עצמו לא ניתקן כלל.

(א) ערוגות הבשם (יו"ד סי' ל"ט אות ב') – "דהתם גם כן הא הכלי גופיה היתר הוא רק שהיה בלוע איסור בכלי זאת וע"י ההגעלה מפליט הבלוע והוי ג"כ רק כבורר ההיתר מן האיסור דאין מברך".

(ב) משנה הלכות (חט"ז סי' י"ט) – "דאטו הרוחץ כלי לנקותה צריך ברכה והמגעיל כלי אינו אלא רוחצה אלא שכיון שא"א לנקותה בבורית שנכנס בקירות ובדופני הקדירה המאכל צריך להגעיל או ליבון ואינו דומה כלל לטבילת כלים חדשים של עכו"ם דיש עליהם טומאת עכו"ם שהיא כעין גירות בבני אדם כמבואר בירושלמי ובאו"ה הארוך דטבילת כלים הוא מעין גרות, אבל בליעת כלים מהיתר או איסור אין כאן אלא שצריך להוציא ההיתר החלב או הבשר או האיסור מהכלי ובכלי ליכא שום שינוי וזה פשוט מאד".

(ג) מראי מקומות – תבואת שמש (שפירא, סי' ב' אות י').

4. "ועוד נראה הטעם משום דאינו אלא איסור בלוע ואין בו ממש" – כה"ח (סי' תנ"א ס"ק ר').

(א) הר"מ חלויה (אליבא דהלכתא חפ"ה עמ' קי"ג טור ג') – "והנה בכף החיים ... לא זכיתי להבין מאי אכפת לן במאי דהוי איסור בלוע ודאין בו ממש, מאחר דסו"ס כיון דמצוה להגעילו מ"ט לא יברך עלי', ותו דגם בטבילת כלים לא מינכר כלל איסורי', ואפ"ה מברכין אהא. (והוי שרצו לחלק בזה איזה חילוקים, ובענ"ד לא שמיע לי כלומר לא ס"ל, והג"ר אברהם ישעיהו קניבסקי שליט"א

כתב לי וז"ל: אולי כוונתו כיון דאין הבלוע ניכר א"כ איננו יודעים בודאי שיש כאן איסור, וחז"ל תיקנו להגעילו מספק, וקיי"ל בשבת כ"ג א' דספק דדבריהם לא בעי ברכה, דהיינו תקנה שתיקנו כדי לצאת מהספק אין מברכין עליו ע"ש, וצ"ע, עכ"ל, ויש לעיין בכל זה".

5. מראי מקומות – שד"ח (אסיפת דינים מערכת ה' סי' ט"ז ד"ה ומה), ארחות חיים (ריש סי' תנ"א), דרכ"ת (ס"ק א'), פאת שדך (ח"א סי' מ"ח), חזון עובדיה (פסח ח"א עמ' קכ"ד), חוט שני (טבילת כלים, פרק א' ס"ק א' ד"ה ודע [עמ' י"ח], ריש ס"ק י"ב [עמ' ל"ז]), הגעלת כלים (פרק י"א הע' ס"ו, טבילת כלים פרק ט' הע' א'), חלקת בנימין (סי' ק"כ סעי' ג' בי' ד"ה יברך, עמ' ע"ר), פסקי תשובות (סי' תנ"א אות א'), דברי בניהו (חכ"א סי' ס"ו), בית מתתיהו (ח"ג סי' י' אות ה' ד"ה אולם, גם אני אודך ח"ב סי' י"א אות ה' ד"ה אולם).

א) רבבות אפרים (ח"א סי' רצ"א אות א') – "בהגדה של פסח שנדפס מחדש בשם בני ישראל מהודו. כתוב שם נוסח על הגעלת כלים. וקשה הא לא מצינו ברכה על הגעלת כלים לפי שאין מצוה להשתמש בכלים אלו. או שזה רק לאו לא לאכול טריפות כנקור שאין מברכים. ועיין ארחות חיים ... ובאיסור והיתר שער נ"ח ... ועיין בכנסת הגדולה ...".

ב) הגר"ח ק"צ (אליבא דהלכתא חפ"ה עמ' קי"ג טור ג') – "מ"ט אין מברכין אהגעלת כלים, ואמר לי בפ"ק: 'זה לא מצוה, רק עיצה טובה', עכ"ל". [ויל"ע אי כוונתו כמ"ש רבינו מנוח ז"ל דמייתנין לעיל].

הגר"ח ק"צ (מועדי הגר"ח ח"ב תשובה ק"מ) – "שאלה: מ"ט אין מברכין על הגעלת כלים, להסמ"ק שמנה במנין המצוות ומ"ש מטבילת כלים. תשובה: הפוסקים לא הביאו".

ד. לשיטות דטעם כעיקר דרבנן, למה יש דין הגעלת כלים מן התורה.

1. מעלה בכלים, כמו טבילת כלים.

א) רמב"ן, הו"ד ברא"ה (בדה"ב בית ד' שער א', י"א א') – "ויש כאן שאלה חזקה כיון דאמרינן בגיעולי נכרים דטעמו ולא ממשו אסור היאך אפשר לומר דבשאר איסורין מותר וכי גיעולי נכרים משם אחד הוא גיעולי נכרים משום כל איסורין שבתורה הוא דמיתסר וכיון דביעולי נכרים מתסרי כל איסורין שבתורה בטעמו ולא ממשו היכי אפשר דלא מתסרי בעלמא. וזו קושיא הקשה בה מורי הרב רבנו משה ז"ל ותירץ דאפשר דמשום מעלה הוא דכיון דנבלע הכלי מאיסור אע"פ שעכשיו כשפולט אין כאן אלא טעם לא יבטל ברוב שהכלי נאסר עליו משום מעלה ולפיכך אסר פליטתו כל היכא דחשיבא פליטה כלל כלומר דאיכא טעמא דהוי בשאינו מינו דומיא בטבילה דאצרכה קרא אפילו לכלים חדשים דמסתמא דטבילה דאורייתא היא משום מעלה ואע"ג דבמחוסר טבילה לא שמעינן דאם עבר ובישל בדיעבד יהא אסור הני מילי ראוי לטבילה אבל האי דודאי לא חזאי לטבילה כל היכא דבליע מאיסורא עד דאיתכשר דהא כלים ישנים נמי צריכין טבילה כל שאינו ראוי לטבילה מעכב ב' ואפילו בכלים שאינן בני טבילה אפילו הכי אמרינן כל שכנגדו בכלים בני טבילה ראוי לטבילה כשר בדיעבד אסור ואפשר שאל חלק הכתוב בהם ואפילו בכלים שלנו אסר כן ואפשר דאפילו בכלים שלנו עבד בהו רחמנא מעלה בכלים דכיון שנבלעו מאיסור שוב אין חוזרין להיתרן אלא בהכשר".

ב) מאירי (פסחים דף מג: ד"ה זה) – "היאך אפשר לאסרן בכלים ולהתירן בעלמא תירצו בה גדולי הדורות מעלה הוא שנתנה תורה בכלי הואיל ונבלע באיסור אע"פ שאין ממש איסור בפליטתו ומ"מ נותנת טעם לשבח ודומיא דטבילה שהוצרכה אף לכלים חדשים והם סוברים שהטבילה מן התורה ואע"פ שמחוסר טבילה אם עבר ובשל בו לא שמענו בו איסור אפשר בשהכלי ראוי לטבילה אבל כל שהכלי נבלע באיסור אינו ראוי לטבילה וטבילה מעכבת בו ואע"פ שיש כלים שאין צריכין טבילה מ"מ כל שכנגדו בכלי ראויים לטבילה כשר בדיעבד וכל שכנגדו בכלים בני טבילה אין ראויים לטבילה אף בדיעבד אסור ואף בכלים שלנו עשה בהם מעלה זו והדברים דחוקים הרבה".

2. הכלי אסור, ולא נאסר.

א) חי' רבינו דוד (פסחים דף מד:): – "במה שאמרו בגיעולי הגוים שהוא חידוש לומר שאע"פ שכל אסורין שבתורה התיר אותן הכתוב כשהן פגומין, כשהן בכלים של גוים אין מתירין אותן אף כשהן לפגם, שרצתה התורה שיהיו הכלים של גוים כשישתמש בהן ישראל טהורין מטומאת הגוים ומאסוריהן".

3. לכתחילה מחמיר.

א) פ"מ"ג (סי' צ"ג שפ"ד ס"ק ג', ע"ש במשמרת שלום) – "והנה הרמב"ם ז"ל בפרק י"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה א' ב' כתב וזה לשונו קדירה של חרס שבישל בשר נבילה אסור לבשל בשר שחוטת בו ביום ואם בישל אסור ואינו מינו בנותן טעם ולא אסרה תורה אלא בת יומא ומדברי סופרים אף אינה בת יומא עכ"ל. הנה תראה שמן התורה אסור לבשל בבת יומא אף שסובר בפרק ט"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה ג' טעם כעיקר דרבנן מכל מקום מודה דגיעולי גוים נוהג אף היום לא דחידוש הוא הוראת שעה אלא הכי פירושו דחידוש הוא דבת יומא פגמה פורתא ואפילו הכי אסרה תורה אין ללמוד ממנו ועיין עבודה זרה ס"ז ב' ד"ה (מכלל) [ואידך] יע"ש ואפילו הכי אין ללמוד ממנו טעם כעיקר דהתם לכתחלה צותה תורה להגעיל כלים כיון דאפשר בהגעלה דכלי מתכת מוזכר בקרא ואפשר כלי חרס מכל מקום הוה לכתחלה ומצינו כמה פעמים מן התורה חילוק בין תחלה לדיעבד".

1) מראי מקומות – אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ג ענף ב'), לשונו מובא לקמן).

4. צריך ביטול.

א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ג ענף ב') – "בקדרה שהטעם שנבלע בו אינו מעורב אלא הוא בעצמו, הוא אסור אף למ"ד שטעם אינו כעיקר ממש משום שדמי לטעם שהוא בעין ממש והוא כצירן ורוטבן שאסור לכו"ע. ומאחר שבעת שיצא מהאיסור לא היה בתערובות ונאסר הוא ככל איסורין שאוסר בנו"ט מדאורייתא. ומתורץ בזה קושיית הפ"מ"ג ב"ש"ד סי' צ"ג סק"ג ... ומה שתירץ דהוא חדוש התורה בגיעולי נכרים אף לעולם להגעיל לכתחלה הקדרות דבני יומן, הוא דוחק ...".

5. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' צ"ג ס"ק ז'), אור שמח (מאכ"א פרק ט' הל' ט' ד"ה אמנם לא), הגעלת כלים (מבוא הע' ב' ד"ה יש), מנחת אשר (הגדה של פסח סוף עמ' ד').
- א) נוב"ת (יו"ד סי' נ"א) – "ואולי לענין פליטת הכלים גם לרש"י טעם כעיקר מן התורה שהרי רש"י בחולין דף צ"ח ע"ב כתב הטעם שסובר טעם כעיקר דרבנן הוא מחמת דהוי נזיר וגיעולי מדין ב' כתובין א"נ משרת להיתר מצטרף לאיסור וגיעולי מדין חידוש הוא ע"ש [הגה"ה מבין המחבר: רצונו לומר דמה דלא ילפינן מגיעולי מדין משום דחידוש הוא היינו טע"כ בשאר איסורין אבל טעם הבלוע בכלי אסור מן התורה דהוצרך להגעיל כלים הבלועים מן האיסור וזה ודאי ליכא למימר דלמ"ד גיעולי מדין חידוש הוא לא ילפינן כלל מגיעולי מדין ואמרינן הוראת שעה היתה ולא צריך כלל הגעלה לדורות מן התורה הואיל וטע"כ אינו מן התורה בחולין רק בקדשים אסרה התורה בלוע בכלים הואיל ובקדשים טע"כ אסור עיין במס' חולין צ"ח ע"ב. זה אי אפשר לומר דא"כ מאן דסבר גיעולי מדין חידוש הוא משום דאי אפשר דלא פגמה פורתא יהיה כל כלי איסור מותר בלי הגעלה מן התורה ועיין בתוס' במס' ע"ז דף ס"ג ע"ב בד"ה ואידך כו' בתירוץ שני שכתבו שם דגם ר"ש דסובר נטל"פ מותר מצי סבר כרבנן במס' פסחים דקדירה בת יומא אי אפשר דלא ליפגמה פורתא וג"נ חידוש הוא וצריכין התוס' לדחוק דר"ש מחלק בין פגם רבא לפגם פורתא ע"ש בתוס' היטב ואמאי לא ניחא להו להתוספות לומר דלר"ש באמת כל נותן טל"פ מותר אפי' פגם פורתא לא יהיה אסור כלל מן התורה וגיעולי מדין חידוש הוא ולא היה רק הוראת שעה במלחמת מדין אלא ודאי ליכא שום סברא לומר דגיעולי כלים לא יהיה נוהג לדורות ובודאי נאמרה פרשה זו לדורות להצריך הגעלה לכל הכלים הבלועים מאיסור אם הם בני"י ולא אמרינן חידוש הוא אלא שלא ליליף מיניה טעם כעיקר בחתיכה הבלועה מן האיסור ואמרינן טעמא ולא ממשא לאו דאורייתא אבל לענין הגעלת כלים טע"כ אסור מן התורה כמ"ש אמ"ו הגאון המחבר ז"ל [...] וא"כ בגיעולי מדין גופי' עכ"פ טע"כ מן התורה".
- ב) פלת (סי' צ"ח ס"ק ב') – "וצ"ל דוקא גאולי עכו"ם ולא כלי של ישראל אף דבלע איסור".

ה. בזמן הזה: האם כלים שלנו בולע טעם.

1. עי' או"ח סי' תנ"א סעי' כ"ה, לשיטות ומראי מקומות.

ב איך מגעילין, הא מבטל איסור לכתחילה [לשיטות שאסור לבטל מן התורה].
א. עי' סי' צ"ט סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ג מדיחן - סעיף א'.

א. כלי שמשתמש רק במים.

1. מיקל – בשבילי דוד (אות א'), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ז', "דאין בכלל זה כלי ששאוּבין בו רק מים לחוד"), חלקת בנימין (בי' ריש סעי' א').
א) אולי הנ"מ קומקום, urn.

ב. ליתן יין בכלים שנסריהם מדובקים בחלב.

1. ריב"ש (סי' שמ"ט) – "הנה להם לישראל, שאעפ"י שאינם נביאים, הם בני נביאים. כי אחרי שטבע היין להתרחק מן החלב, אפילו נגיעה אין כאן; שהרי אין אסור הנגיעה אלא מחמת מה שנדבק מן האסור בהיתר, וכאן אין דבר מן האסור נדבק בהיתר. ועוד, כי גם היין הנוגע בחלב אינו כבשר שנוגע בחלב, שצריך הדחה; לפי ששם קלט הבשר מעט מן החלב, ועומד שם בעינו, אבל כאן, היין הנוגע בחלב כבר הוא מתערב עם היין האחר, ואין זה כמבטל אסור לכתחלה, כיון שאין כונתו לבטלו ולהנות מן האסור, אלא כונתו לתקן הכלי ולהדביק סדקיו וראיה לזה מכלי מדין, שאמרה תורה להגעילין ... שאין זה נקרא לכתחלה, כיון שאין כונתו אלא להכשיר הכלי, ולא לבטל האסור כדי שיהנה ממנו; ומזה הטעם כתב הר"ן ז"ל, שהמים שנעשה בהן מלוי וערוי, מותרין".
- א) כנפי יונה (סי' צ"ט ד"ה ומה שמביא) – "ואפשר דגם הריב"ש לא היתר אלא מפני שיש עוד לצדד להקל מפני שטבע היין בורח מפני החלב ואינו מתדבק עמו וכן העתיק בש"ע לקמן סי' קכ"א זה הטעם לבדו וצ"ע".
- ב) פ"ת (סי' קכ"א ס"ק ב', ס"ק ד' ד"ה דע) – "הריב"ש בסי' שמ"ט ונתן טעם לפי שטבעו וכו' ועוד שהיין מתבטל ביין האחר ואין בוה משום אין מבטלין אי' לכתחילה כיון שאין כוונתו לבטלו ולהנות מן האיסור וכו' ע"כ ... והדבר ברור אצלי שאין לסמוך על טעם הראשון שכתב הריב"ש אלא על טעם הב".
- ג) פמ"ג (סי' ס"ד מש"ז ס"ק א' ד"ה תשובה) – "הנה הריב"ש סימן שמ"ט הביאו הב"י כאן והר"ב בהג"ה סימן קכ"א ס"א והפר"ח כאן אות כ"ו דמה ששימין חלב בין נסרים שרי מטעם דטבע היין לברוח מחלב (לאו דוקא יין ה"ה שאר משקים) ועוד דבטל בס' עכ"ל והב"י לא הביא אלא טעם א' וכ"כ הר"ב בהג"ה בקכ"א גם כן אמנם הפרי תואר שם אות ב' תמה ע"ז דודאי אם שוהה היין מעת לעת בולע ועינינו רואות שיש במשקה שמנונית ע"כ העלה דאין היתר כי אם מטעם ב' יע"ש ואפשר גם הריב"ש לא קאמר אלא בין הנסרים אבל לא מונח בתוכו".
2. עי' סי' פ"ד סעי' י"ג, לשיטות ומראי מקומות.
3. שאר משקין.
א) מיקל.

- 1) פמ"ג (סי' ס"ד מש"ז ס"ק א' ד"ה תשובה) – "דמה ששימין חלב בין נסרים שרי מטעם דטבע היין לברוח מחלב (לאו דוקא יין ה"ה שאר משקים)".
- 2) פת"ת (ס"ק א') – "שטבע היין. עיין פמ"ג לעיל סי' ס"ד במשבצות סק"א שכתב לאו דוקא יין אלא ה"ה שאר משקה וע"ש עוד".

- 3) ערה"ש (סי' קכ"א סעי' ח') – "ועוד דהיין הנוגע בחלב כבר הוא מתערב עם היין האחר ואין זה כמבטל איסור לכתחלה כיון שאין כוונתו לבטלו וליהנות מן האיסור אלא כוונתו לתקן הכלי ולהדביק סדקיו [פר"ח סי' ס"ד דקכ"ו בשם ריב"ש ע"ש] וזהו כמו דבש שנפלו בו נמלים שנתבאר בסי' פ"ד שיחמם הדבש עד שיהא ניתך ויסננו ע"ש [שם] ולפ"ז לאו דוקא יין דה"ה שארי משקיין מותר [פמ"ג שם]."
- 4) חוט שני (פסח פרק י' ס"ק א' ד"ה ובפתחי).

ד] הגעלה קודם טבילה - סעיף ב'.

א. אם הטבילין קודם הגעלה - ראשונים.

1. מחמיר, כטובל ושרץ בידו – רשב"ם (רא"ש ע"ז פרק ה' סי' ל"ו, 'פ"י רשב"ם דוקא מגעילין או מלבנן תחילה. אבל הטביל תחלה הוי כטובל ושרץ בידו'), ר' פרץ (הג' סמ"ק סי' קצ"ט אות ג', 'ויש מי שאומרים סכין או כלי אחר שהטבילוהו קודם הגעלה לא עלתה לו טבילה כגר שטבל קודם מילה וכתוב נמי אך הזהב להעביר חלודה").
(א) דאורייתא או דרבנן – חלקת בנימין (ציונים ס"ק כ"ט, "וצ"ע").
2. מיקל [אפילו לכתחילה] – ר"ג, הו"ד בטור (סעי' א', "ר"י כתב שיכול להטבילין תחילה ואם לא ירצה להשתמש בו אלא צונן יכול להטבילו ולהשתמש בצונן וכשירצה להשתמש בו בחמין יגעילו ויספיק לו טבילה שהטבילה כבר"), תוס' (דף עה: ד"ה מגעילין, "לאו דוקא מגעיל ואח"כ יטביל אלא אפילו מטביל ברישא דהך טבילה אינה בשביל תומאה דליהוי כטובל ושרץ בידו דאפילו חדשים צריכין טבילה"), רא"ש (ע"ז פרק ה' סי' ל"ו, "רשב"ם ... ולא נהירא דהך טבילה לא משום תומאה דאפילו חדשים צריכים טבילה. אלא גזירת הכתוב הוא אם ירצה יטבילנה וישתמש בה צונן. וכשירצה להשתמש בו חמין יגעילנה ... והאי דנקט הגעלה תחילה משום דהוא עיקר הכשר פליטת האיסור").
3. בדיעבד – ראב"ד, הו"ד ברשב"א (ע"ז דף עה: ד"ה הא, תוה"ב בית ד' שער ד' ל"ב-ב', הקצר ל"ג-א', "וכן כתב הראב"ד ז"ל דכן צריך לעשות הכשר לכתחלה דקרא הכי משמע דכתיב תעבירו באש דהיינו ליבון ואח"כ וטהר דהיינו טבילה, אבל הוא זצ"ל כתב דמיהו אי אפיך דיעבד לית לן בה דעכובא לא כתיב"), הו"ד בר"ן (ע"ז דף לט: ד"ה ת"ר, פסחים דף ח: ד"ה מדיחן), או"ה (כלל נ"ח סעי' ק"ד).
4. דעת רמב"ן.
(א) מחמיר – רמב"ן (ע"ז דף עה:), "מדקתני בברייתא מדיחן ומטבילין ומגעילין ומטבילין מלבנן ומטבילין, שמע מינה שאין טבילה זו עולה להם אלא לאחר הכשירן דהכי כתיב תעבירו באש וטהר, והטעם לזה שהצריך הכתוב טבילה זו לפי שיצאו מטומאת הגוי ונכנסו לקדושת ישראל, והרי לא יצאו מטומאת הגויים עד שפלטו גיעולי הגויים"), הו"ד ברא"ה (בדה"ב בית ד' שער א', י"א א'), "הקשה בה מורי הרב רבנו משה ז"ל ותירץ ... האי דודאי לא חזאי לטבילה כל היכא דבליע מאיסורא עד דאיתכשר דהא כלים ישנים נמי צריכין טבילה כל שאינו ראוי לטבילה טבילה מעכבת בו").
(ב) בדיעבד – ר"ן (פסחים דף ח: ד"ה מדיחן, "ומיהו כתב הרמב"ן ז"ל דלכתחלה הוא שצריך לעשות כן דקרא ה"נ משמע תעבירו באש דהיינו לבון ובתר כן וטהר דהיינו טבילה אבל בדיעבד אי אפיך לית לן בה דעכובא לא כתיב").
5. דעת הריטב"א.
(א) מחמיר – ריטב"א (ע"ז דף עה:), וכדאי' במגיה לריטב"א ביבמות שם, "ולעולם אין טבילה זו אלא אחר הכשרו של כלי וכדתנא בברייתא לקמן, וקרא נמי הכי מוכח דכתיב וטהר לבסוף, ואמרינן נמי לקמן דהא ישנים ולבנן כחדשים דמו וצריכין טבילה, וכן בדין שאם לא כן הרי הוא כאדם הטובל ושרץ בידו שלא עלתה לו טבילה כלל").
(ב) בדיעבד – ריטב"א (יבמות דף מז: ד"ה שהוי, "וי"ל כשהוא ערל אין טבילה מועלת דהו"ל כטובל ושרץ בידו ואפילו בדיעבד מעכב, ותדע דהלוקח כלים מן הגויים שצריכים להגעיל ולהטביל הגעלה קודמת, ואע"ג דהתם בדיעבד אם הקדים טבילה יצא").

ב. פוסקים.

1. מיקל בדיעבד – מחבר (סעי' ב', סתם וי"א הל' כסתם), דר"מ (ס"ק ג', "ובהר"ן"), פר"ח (ס"ק ד', "וכן עיקר"), ערה"ש (סעי' ט', "והעיקר כדיעה ראשונה דטבילה זו אינה מצד תומאה אלא גזירת הכתוב").
2. יטביל שוב בלי ברכה – ש"ך (ס"ק ה', "ונראה דיש לחזור ולהטבילין בלא ברכה"), כנה"ג (הג' ב"י אות ו'), פמ"ג (או"ח מש"ז סוף סי' תנ"א), באה"ט (ס"ק א'), חכ"א (כלל ע"ג סעי' א', "ולכן יחזור ויטבול בלא ברכה"), בן איש חי (שנה ב' פ' מטות אות י"ח), טהרת ישראל (סי' ק"כ סעי' ב'), חלקת בנימין (סוף ס"ק י"ד).
- (א) יש שמפרש הש"ך [וסייעתו] על היש אומרים בהמחבר, ולא לפסק הלכה – לחם הפנים (ס"ק ג'), בית לחם יהודה (ס"ק א'), זבחי צדק (ס"ק ח').
3. יטביל שוב עם ברכה – יריות האוהל (סי' נ"א, "והנה דעת כל האחרונים הוא שצריך לחזור ולהטביל שנית ... מצד החומרא שחששו להחמיר ולכך כתבו דיטביל שנית בלא ברכה ולענ"ד החלוטה דין גמור הוא באין גמגום"), הו"ד בפת"ת (ס"ק ה', "ולהטבילין. עבה"ט ועי' בתשובת יריעות האוהל סי' נ"א שהאריך להוכיח דהעיקר כיש אומרים אלו ונראה מדבריו שדעתו דיש לחזור ולהטבילין בברכה ע"ש").
4. מראי מקומות – שבט הלוי (ח"ד סי' צ"ב אות ג', "בהא דפליגי הראשונים אם הגעלה קודם טבילה מעכב או לא ..."), מים רבים (פרק א' הע' ט').
(א) דעת יהודה (עמ' קמ"ו אות תרע"א) – "כלי שטעון הגעלה וטבילה וטבל לפני שהגעיל מהו. תשובה: יש הסוברים דצריך טבילה אח"כ".

ג. להשתמש בצונן.

1. מיקל, לפי כל השיטות.
  - א) לבוש (סעי' ב') – "ואם לא ירצה להשתמש בו אלא צונן יכול להטביל ולהשתמש בו בצונן, וכשירצה אחר כך להשתמש בו בחמין יגעילנו, ויספיק לו טבילה שהטבילו כבר אפילו למאן דמצריך לעיל טבילה שנית, שאני הכא שמתחלה לא היה דעתו להשתמש בו אלא צונן ולצונן סגי ליה בטבילה, וכיון שבהיתר טבלו שוב אין צריך טבילה שנייה".
  - ב) ש"ך (ס"ק ד') – "וכ' העט"ז ואם לא ירצה להשתמש בו אלא צונן יכול להטבילו ולהשתמש בו צונן וכשירצה אח"כ להשתמש בו חמין יגעילנו ויספיק לו טבילה שהטבילו כבר אפילו למאן דמצריך טבילה שנית דשאני הכא שמתחלה לא היה דעתו להשתמש בו אלא צונן ולצונן סגי ליה בטבילה וכיון שבתחלה בהיתר טבלו שוב א"צ טבילה שנית עכ"ל".
  - ג) פר"ח (ס"ק ה') – "ומיהו אף לסברא זו אם לא ירצה להשתמש בו אלא צונן יכול להטבילו ולהשתמש בצונן וכשירצה להשתמש בו בחמין יגעילו ויספיק לו לטבילה שהטבילו כבר עכ"ל הטור [סוף עמוד עב]. ומסתברא שאף על פי שלא נשתמש בו כלל בצונן כיון שהטבילו אדעתא דהכי הרי עלתה לו טבילה ותו לא פקעא".
    - 1) מראי מקומות – בית מאיר (על פר"ח ס"ק ה', לשונו מובא לקמן).
    - ד) פמ"ג (או"ח מש"ז סוף סי' תנ"א).
    - ה) שלחן גבוה (ס"ק ט').
    - ו) באה"ט (ס"ק א').
    - ז) ישועות יעקב (ס"ק א' ד"ה והנה יש).
    - ח) שו"ת בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' קמ"ח).
    - ט) טהרת ישראל (סי' ק"כ סעי' ב').
- א) א"כ דעתו לאכול בחמין – ש"ך (ס"ק ד'), ונראה דהיכא שטבלו אדעתא לאכול בו חמין כיון דצריך לחזור ולהטבילן להי"א א"כ אפילו צונן אסור לאכול בו בלא טבילה וכן משמע לכאורה בדברי הרא"ש והטור), בנה"ג (הג' טור ס"ק ל'), פר"ח (ס"ק ה'), שלחן גבוה (ס"ק ט'), באה"ט (ס"ק א'), ישועות יעקב (ס"ק א' ד"ה והנה יש), זבחי צדק (ס"ק ט'), טהרת ישראל (סי' ק"כ סעי' ב').
  - א. אפילו לא משתמש כלל – פר"ח (ס"ק ה', לשונו מובא לעיל), שלחן גבוה (ס"ק ט'), זבחי צדק (ס"ק ט').
  - ב. מחמיר – רב פעלים (ח"ג סי' י"א, "שיש לפקפק בדין זה שחידש הפר"ח ז"ל ...").
- 2) מראי מקומות – חלקת בנימין (ציונים ס"ק ל"ט, "וצריך טעם אמאי").
  - א) פרישה (ס"ק ה').
  - ב) תפארת למשה (ד"ה ש"ך) – "ש"ך סק"ד וי"א דהוי כטובל ושרץ כו' וכתב העט"ז ואם לא ירצה אלא להשתמש צונן יכול להטבילו כ' אפילו למאן דמצריך טבילה שנית כו' ע"ש. ול"נ דודאי לדעת י"א אלו אף אם רוצה להשתמש צונן לא מהני טבילה כשהגוי השתמש בו חמים אם לא הגעילו תחילה דכ"ז שהאיסור בתוכו אינו יוצא מטומאה לטהרה כטובל ושרץ בידו וכן מבואר בהרא"ש דלא כ"כ אלא לסברתו דס"ל כסברא ראשונה ע"ש".
  - ג) בית מאיר (על פר"ח ס"ק ה') – "עכ"ל הטור. נ"ב בהטור לית מזה דבר אלא הן דברי העט"ז בש"ך. ואף שהש"ך כתב שכן משמע לכאורה בהרא"ש וטור עיין במ' כי לא משמע מידי. אלא לענ"ד משמע איפכא דלשיטה זו כלי מתכות הבלוע ע"י רותח אפילו לאכילת צונן צריך הגעלה כי היכי דלא ליהוי כטובל ושרץ בידו ובזה סותר הרא"ש דעתם דכי היכי דלצונן כשר הטבילה בלא הגעלה ה"ה דאם רוצה אח"כ לאכול רותח עלתה טבילה. ועיין פרישה".
  - ד) מקור מים חיים (על סעי' ב' ד"ה באותו).
3. מראי מקומות – ח"ת"ס (על סעי' ב' ד"ה ואם), פת"ת (ס"ק ד'), יד אליעזר (ס"ק ב'), דרכ"ת (ס"ק ל').

ד. אינו בני יומו.

1. מיקל [איסור על הגברא].
  - א) דגול מרבבה (על המחבר סעי' ב') – "דאם אינם בני יומן לכ"ע שרי להטבילו תחלה, שהרי אין כאן טובל ושרץ בידו, שכיון שאינו בני יומן אין כאן שום שרץ ומדאורייתא היתר גמור הוא, ואפילו מדרבנן אין כאן שרץ, רק שאסור להשתמש בו גזירה שמא ישתמש בעודו בן יומו".
  - ב) פת"ת (ס"ק ג') – "עיינן בדגמ"ר ש' שכ' דאם אינם בני יומן טובל ושרץ בידו כו' ע"ש".
  - ג) ערה"ש (סעי' ט') – "ואפילו להי"א באינו בן יומו מודים דא"צ לחזור ולטבול דכיון דמדאורייתא מותרת אין זה כשרץ בידו".
  - ד) הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ט"ו, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות נ"ו) – "אמנם כלים שאינם בני יומן [היינו שעברו עליהם 24 שעות מעת שהשתמשו בהם באיסור], אפשר להטבילם לפני שמגעילם. ולכן הכלים החדשים שנוהגים להגעילם מפני החשש שמא חומר ההברקה שבהם הוא מדבר האסור, גם אפשר להטבילם מיד אחר קנייתם לפני ההגעלה".
  2. אין לחלק [כל תקון דרבנן כעין דאורייתא תיקון, א"נ עדיין צריך ביטול לטעם הפוגם].
  - א) עי' בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' קמ"ח) – "אמנם מסתימת לשום הפוסקים ל"מ כן דהא קיי"ל סתם כלים של עכו"ם אב"י ואעפ"כ כ' דצריך להגעיל תחלה".
  - ב) עי' כתב סופר (על דגול מרבבה) – "ויש לפקפק לפי שיטת הר"ן והרשב"א דהבלוע בכלי אינו נפגם כל כך, רק בתבשיל מותר משום ביטול ברוב א"כ אף בכלי שקץ הוא ורק לפי מה שמשמע מתוספות סוף עבודה זרה, דמקשה מנותר דהבלוע בכלי נפגם כנבילה סרוחה, וכן הוא דעת הרא"ה, יש מקום לדבריו ועיין".

ג) עי' יד שאול (על סעי' ב') – "עיין דגול מרבבה ... דזה אינו לכולי עלמא, דהרי שיטת הרשב"א דאינו בן יומו באמת אף שפוגם אבל ראוי לגר והוה ליה נבלה, רק שמה שמבשל בתוכו לית תו טעם מושבחה והכמות האיסור בטל ברוב, ע"ש ובר"ן סוף עבודה זרה, ולפי זה עדיין השרץ בידו ולכך צריך להגעיל מקודם, כנלענ"ד".

ד) הו"ד בבחי צדק (ס"ק ז').

ה) מקור מים חיים (על סעי' ב') – "מ"מ יש בכלי גוף האיסור דעדיין ראוי לגר ... ודו"ק".

ו) אמרי בינה (בב"ח סי' כ"ח) – "הדגול מרבבה ... ודבריו תמוהין ... מ"מ כיון שאסרו חכמים מטעם גזירה אב"י אטו ב"י שוב הוי כטובל ושרץ בידו וז"פ וברור".

ז) יד אליעזר (ס"ק א') – "וכן עיקר לדינא".

ח) עי' חלקת בנימין (ס"ק י"ז) – "דלכתחילה יש להחמיר".

3. מראי מקומות – ישועות יעקב (ס"ק א' ד"ה והנה יש), ח"ת"ס (על סעי' ב' ד"ה ואם), דרכ"ת (ס"ק כ"ח).

ה. דינים נוספים.

1. טבילה קודם ליבון.

א) אין חילוק – ר"ן (פסחים דף ח:; לשונו מובא לקמן), בנה"ג (הג' ב"י ס"ק ד'), ערך השלחן (ס"ק ה'), זבחי צדק (ס"ק ו').

1) הפסוק הוי בדין של ליבון.

2. טבילה קודם הדחה.

א) אין חילוק – ר"ן (פסחים דף ח:; "נראה שצריך להכשיר את הכלי לפי מה שהוא בהדחה או בהגעלה או בלבון ואח"כ יטבילנו אבל אם הטבילו תחלה הרי הוא [עדיין] בשעת טבילתו בטומאה כטובל ושרץ בידו"), שלחן גבוה (ס"ק ו'), "וכן כתבו הרא"ש והר"ן בסוף ע"ז, והרשב"א בתורת הבית".

ב) מראי מקומות – בנה"ג (הג' טור ס"ק כ"ז, עי' הג' ב"י אות ד'), חלקת בנימין (ס"ק ט"ז).

ו. בזמן הזה, אם אפשר להגעיל כלי בן יומו לכתחילה בתוך ששים.

1. עי' או"ח סי' תנ"ב סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ה [בעל העיטור: כלי חרס.

א) בעל העיטור (ח"ב שער הראשון, יד.) – "וכף חולבת שהגיס בה קדירה של בשר אם אינה ב"י התבשיל מותר והקדירה מותרת. ואם היא ב"י ליעבד בהו הגעלה. ובכ"ח לא מהני הגעלה דאינו יוצא מידי דפיו לעולם. ואי לא דמסתפינא מרבוותא אמינא אפי' כ"ח בקדירה דלאו ב"י כיון דמדרבנן הוא דאסור. מגעילה ג"פ. וכדגרסינן בירושלמי דתרומה קדירה שבישל בה תרומה מגעילה ג"פ ודיה א"ר בא ואין למידין ממנה לענין נבלה. א"ר יוסי קשותה קומי ר' בא תרומה בעון מיתה ונבלה בל"ת ואת אמרת הכין א"ל כמ"ד מאליהן קבלו את המקשרות ר' יוסטא בעי קומי ר' מנאה תנינא אם הרכינה ומיצת ה"ז תרומה ואת אמרת הכין א"ל כאן ע"י האור הוא נגעל ש"מ דלמ"ד מאליהן קבלו את המעשרות דמדרבנן ניהו בהגעלה ג"פ סגי א"ל ה"נ בהכי סגי".

1. טור (סעי' ב' (ב')) – "כתב בעל העיטור אי לא מסתפינא מרבוותא אמינא דאפילו כלי חרס בקדרה דלאו בת יומא כיון דאיסורה דרבנן מגעילה ג' פעמים ודיו והביא ראייה מן הירושלמי וכ"כ הרשב"א וסיום דבריו דאפשר שלא התירו אלא באיסור של דבריהם שאין לו עיקר מן התורה וכלה בחוצה לארץ וכן בישולי נכרי' אבל שאר איסורים של דבריהם החמירו בהם כשל תורה וראוי לחוש שלא להקל בהם עד כאן".

2. מחבר (סי' קי"ג סעי' ט"ז) – "כלים שבשל בהם העובד כוכבים לפנינו דברים שיש בהם משום בישולי עובדי כוכבים, צריכים הכשר. ויש אומרים שאינם צריכים. ואף לדברי המצריכים הכשר, אם הוא כלי חרס מגעילו שלש פעמים, ודיו, מפני שאין לאיסור זה עיקר מדאורייתא".

ב. לפעמים סומכים על העיטור.

1. בישול עכו"ם – סי' קי"ג סעי' ט"ז, לשיטות ומראי מקומות.

2. חלב עכו"ם – סי' קט"ו סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

3. גבינת עכו"ם – סי' קט"ו סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

4. קנס – עי' או"ח סי' שי"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

5. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' מ"ו) – "וגם בכלים אלו הם ברוב הפעמים רק בתשמיש כלי שני ועכ"פ הוא רק ספק שמא השתמשו בעירו ודבר גוש חם שנמצא שאיכא עוד ספק. ולכן יש לסמוך ככה"ג על בעל העיטור שהביא הטור בסימן קכ"א להגעיל ג"פ כיון שהוא הפ"מ וגם צורך תקנת השבים ויהיו כשרים להשתמש בהם אח"כ ולקובעם או לבשר או לחלב".

6. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' כ"ו) – "תשובות קצרות בעניין הכשרת כלי חרס היות ומצאתי כעת מה שרשמתי בשנים הראשונות שהייתי בליובאן תשובות קצרות הלכה למעשה בעניינים שבאו לפני אז, אני מדפיס אותן שיש בהן חידוש".

א) פעם נמצא מום כבש מגולה ונתערב בשר הכבש עם בשר כבש כשר ובשלו מבשר אחד בטשיהון (כך היה נקרא מין כלים שהיו נעשים ממין שהיה נקרא במדינותנו ביוראפ טשיהון והיה ספק חרס) והתרתי להגעילו אחר מעל"ע ג' פעמים דאף דלא סמכינן אבעה"ע (טור סי' קכ"א) שכתב אי לא דמיסתפינא מרבוותא אמינא דאפילו כלי חרס בקדרה דלאו בת יומא כיון דאיסורה דרבנן מגעילה ג' פעמים ודיו הכא שהוא ספק שמא אינו מכבש זה והוי ספק דרבנן אחר מעל"ע סמכתי עליו בזה.

ב) מעשה היה שטגנו מעט שומן שלא נמלח עם בשר בטשיהון ולא הי' שם ס' ואסרתי הבשר והטשיהון והכשרתיו להגעילו ג' פעמים אחר מעל"ע כבעה"ע משום דהוי תרי דרבנן דדם שבשלו דרבנן ואחר מעל"ע דרבנן. וגם אפשר שיש ס' נגד הדם וגם אינו ברור שלא יוכלו להגעיל טשיהון וללבן לא התרתי מחמת שהי' מצופה ויקולקל זה ולא ילבן היטב.

ג) פעם נשפך מקדרה של בשר חם על כירים (הפריפעצאק) שלא הי' חם ומשם הלך הקלוח אל כדי חלב צוננין והי' ספק שמא לא הי' היד סולדת בהקלוח והכשרתי החלב שבכדים דאף אם הי' היד סולדת הי' כשר דאינו אוסר ערוי יותר מכדי קליפה והכדים הכשרתי אחר מעל"ע בגיעול ג' פעמים מספק שמא לא הי' היד סולדת והוי אחר מעל"ע ספק דרבנן וסמכתי בזה על בעה"ע.

ד) כלי חרס שעברו עליהם י"ב חודש נוהגים להחמיר שלא להשתמש בהן, ובכ"ז יש מקום להקל ועיין במה שהשבתי באג"מ יו"ד ח"א סי' מ"ג, ובח"ב סימן מ"ו ובסימן דלקמן".

7. בליעות היתר, י"ב חודש, הגעלה ג"פ, הפס"מ, יש להתיר – אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ג ענף ז', ח"ג סי' כ"ז, "ולכן מסתבר לע"ד בעובדא דידן שיש להתיר למוכרם כיון שיש הפסד מרובה למי שישתמש בהם להיפוך אחרי שכבר עברו יותר מי"ב חדש אך יגעילם מתחלה ג"פ. כי למה שבארתי והוא העיקר מותר מצד זה שעברו י"ב חדש מדינא אף בלא הפסד מבשר לחלב ואיפכא אף הוא עצמו אף שאסור מאיסור להיתר. ובצרוף דעת הרא"ה שהביא הריטב"א והי"מ שבמ"מ שמותר כל אינו ב"י מבשר לחלב ואיפכא דלפ"מ שבארתי שיטתם נכונה ולכן אף שרוב הפוסקים חולקים עליהם מ"מ יש לסמוך עליהו בשעת הדחק כזה שהוא הפ"מ כדאיתא בש"ך יו"ד סי' רמ"ב שסומכין באיסור דרבנן על יחיד במקום רבים בשעת הדחק שהוא במקום הפ"מ וכ"ש הכא שמסתבר יותר כותייהו למה שבארתי ואף שההפ"מ הוא מחמת צרוף הרבה קערות דבכל קערה בפ"ע לא היה הפ"מ מ"מ מסתבר שנחשב הפ"מ. וראיה מפורשת מנדה דף ט' שאיכא דאמרי טהרות אפיש שפירושו שנגעה פעמים רבות ומצטרפים להחשב הפ"מ אף שכל נגיעה טימאה רק מעט. וכן מוכרח לפרש בתוס' שם דף ו' ד"ה בשעה"ד").

8. הליכות עולם (ח"ז פר' קורח אות ט', ע"י יביע אומר ח"ז יו"ד סי' י' אות ז') – כלי חרס או פורצליין של בשר שבישל בהם חלב, ונאסרו, ויש שם הפסד מרובה, יש להגעילם ג' פעמים, לאחר שיששה אותם מעת לעת, (כ"ד שעות), ויחזרו להיתרם".

9. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

We have a set of China that we received for our wedding. We made it Milchig. We haven't used it in years. Is there any way to convert it to Fleishig?

R' Y. Berkovits wrote: You can be mekil and use it for fleishig, and just to be sure you should do haghala three times. Generally, the minhag is not to allow to switch kelim from milk to meat. The exception is if you are kashering it anyway, either because it became treif or for Pesach. Then you can choose after kashering to use it for whatever you like. Here that is not an option, we won't allow to kasher kli cheres for Pesach, and you can't make it treif because we don't know if it will ever come out. However, there are shittos that hold that after 12 months the b'liyos disappear (in halacha). According to those shittos, you can tayna that there is no minhag after 12 months not to switch from milk to meat. We rely on this b'makom hefsed meruba, b'tziruf doing hagalah three times. This case is hefsed meruba. What are you going to do with a milichik china set?

ג. לענין פסח.

1. לכו"ע מחמיר.

א) חזו"א (או"ח סי' קכ"ב ס"ק ג', יו"ד סי' נ"ה ס"ק י"א) – "ויש לעי' לדעת בעה"ע למה לא אמרו בגמ' פסחים תקנה זו, ומשמע דאפי' קדם זמן איסור לא מהני הגעלה ג"פ, דהא בגמ' שם דנו למיהב להו תקנה לאכשורי לפסחא ולא מצאו, וכ"ה בשו"ע סי' תנ"א דאין תקנה לכ"ה, ונראה דבעה"ע מודה דבאיסור חמץ לא מהני הגעלת ג"פ בכ"ה דכיון דאוסר במשהו גם אחר הגעלת ג"פ אוסר דמשהו מיהא נשאר ובוה ניהא ההיא דפסחים דלא מצאו תקנה בהגעלה ג"פ באינו ב"י".

ד. מראי מקומות.

1. ערה"ש (סעי' כ"ז) – "התרנו הקדרות של מתכת במדינתנו שנקראין פרייסיס"א טע"פ שהן כולו ברזל אלא שמכפנים יש איזה טיח לבן ואינו ידוע אם הוא של חרס או של עופרת כי הדבר הוא בסוד אצל הבעלי מלאכות וכל הקדרות שבמדינה בין של בשר בין של חלב הכל ממין זה ובכל יום ויום יש שנשפך משל בשר לתוך של חלב וכן להיפך כידוע והיה צער גדול והפסד מרובה ללבנן כי בהליבון צריך בקיאות הרבה והיה ההפסד רב שעולין בדמים יקרים והרבה נתפקעו בליבונן והתרנום להגעילם ג' פעמים אחר מעת לעת דכיון דהעיטור והרשב"א והר"ש הצרפתי דעתם נוטה להקל לגמרי אף בשל חרס גמור ורק הטור והש"ע חששו לחומרא זו דאולי הירושלמי תרומות לא התיר אלא בדבר שאין לו עיקר מן התורה ובירושלמי פסחים מבוואר דבכל האיסורים מותר כמ"ש ולכן נהי דחלילה לנו לעבור על דבריהם מ"מ בספק ציפוי חרס או מתכות ועצם הקדירה הוא ודאי של מתכות פשיטא שיש להקל בדין ברור כזה ולחוס על ממונם של ישראל וקצת ראייה יש שהציפוי הוא של מתכת ולא של חרס מקרא דדניאל [ב' פסוק מ"ג] ולא להון דבקין דנא עם דנא הא כדי פרזלא לא יתערב עם חספא אלמא דמתכות עם חרס רחוק שיתערבו ויתדבקו ביחד ולכן הדעת יותר נוטה שהציפוי הוא של בדיל וע' סי' קכ"ב סעי' ב' ולבד זה יש ראייה להעיטור ממה שכתבנו בס' קי"א סעיף ג' ע"ש היטב".

2. חזו"א (או"ח סי' קכ"ב ס"ק ז', יו"ד סי' כ"ג ס"ק ב') – "ומיהו בכ"ה כי היכי דלא מהני לי' הגעלה, ה"נ לא מהני לי' נתינה לתוכו מיני מרורות דאין לנו הוראה מתי נפגם הבלוע וכמ"ש לעיל, ואף לדעת בעה"ע דמהני הגעלה ג"פ באינו ב"י דוקא אינו ב"י, אבל תוך מעל"ע אף אם יערב במים מיני חמציים או מרור לא מהני ואף אם יגעיל אח"כ ג"פ לא מהני".

3. כה"ח (סי' צ"ג ס"ק ט"ו) – "ונראה כיון דיש פלוגתא בזה יש לצרף לזה יש להכשירו ע"י הגעלה ג"פ וכמ"ש לקמן ססי' קי"ג גבי בשולי עכו"ם יעו"ש ואז אפי' בבלע איסור דאו' **שרי בהפ"מ**".
4. לענין כלי חרס של בשר שבשל בה חלב לאחר מעת לעת [היתרא בלע] - עי' סי' צ"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ו] מחבת - סעיף ד'.

א. עי' או"ח סי' תנ"א סעי' י"א, לשיטות ומראי מקומות.

ז] השתמשות בכלי איסור - סעיף ה'.

א. עי' סי' צ"א סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ב. סיכום: כדי להשתמש בכלי איסור, צריך ה' תנאים.

1. שהכלי יהיה נקי: דהיינו ע"י הדחה ושפשוף היטב, וסכין ע"י נעיצה.
2. רק להשתמש בו צונן, שלא להשתמש עכשיו בדבר שיד סולדת בו.
3. שלא יהיה ההיתר דבר חריף לח [עי' לקמן].
4. שלא יהיה כלי חרס [י"א: שה"ה שאר כלים שא"א להכשיר. עי' לקמן].
5. מותר רק בדרך עראי [יש מפרשים: בית של עכו"ם] או בדיעבד [כגון (שקנו) ואין כלי אחר מצוי בידו].

ג. דבר חריף לח (והכלי בולע בחמים).

1. מחמיר, רק ביבש מותר.

א) ש"ך (ס"ק י', סי' צ"א ס"ק ג') – "צונן כו'. וכתב בד"מ דאפילו חומץ מותר ליתן בו ע"י הדחה ושטיפה כמ"ש הרשב"א (והמחבר פ"ז) ס"ס זה לענין צונן גבי סכין או שאר דברים חריפים עכ"ל ומשמע מדבריו דה"ה כל שאר הדברים החריפים מותר ליתן בתוכו כל שהודה יפה וע"ל סימן צ"א סוף ס"ק ב' מה שכתבתי בשם האורחות חיים משמע לכאורה מדבריו דאסור ליתן בתוכו דבר חריף לח ע"ש ומדברי הרשב"א אין ראיה דנעיצה עדיף טפי וק"ל ואפשר יש ט"ס בד"מ וקאי אסתם כלי שתשמישו בצונן והיינו דכתב כאן בהג"ה בסופה אכלים שנשתמשו בהן בצונן דמותר לתת בהן חומץ ושאיר דברים החריפי' ולא כתב כן רבותא ארישא בנשתמשו בו דברים חמין וכן משמע בעט"ז ס"פ ג' דדוקא בנשתמשו בו בצונן מותר ליתן בו דברים החריפים ע"ש".

ב) כנה"ג (הג' הטור ס"ק ל"ז).

ג) לחם הפנים (ס"ק ז').

ד) פ"מ"ג (סי' צ"א שפ"ד ס"ק ג') – "ודבר חריף יבש מותר על ידי הדחת הכלי היטב הא דבר חריף לח לא".

ה) באה"ט (ס"ק ד').

ו) חכ"א (כלל נ"ו סעי' א') – "ואם הכלי מודח ומקונח יפה אם הם כלי מתכות או של עץ ואפילו היה תשמישו בודאי בחמין מותר לכתחלה להשתמש בהן דברים יבשים ואפילו חריפים כמלה ותבלין אבל דברים לחים וחריפים כגון חומץ והערינג לכתחלה אסור".

ז) זבחי צדק (ס"ק י"ט).

ח) מעדני השלחן (סי' צ"א ס"ק כ').

ט) זר השלחן (סי' צ"א סוף ס"ק י"ד).

י) חלקת בנימין (ס"ק ל"ח, בי' ד"ה אסור).

יא) לבושי עז (סי' צ"א סעי' ב' ד"ה והנה מה, תמצית אות ט') – "אבל דבר חריף לח אסור לכתחילה. ולכן אסור לכתחילה להניח כף בשרית בתוך חריי"ן שרוצה לאכול עם חלב כיון שהוא חריף לח, ואפילו הכף נקיה ומודחת היטב אסור לכתחילה".

1) בדיעבד - עי' סי' ק"ה סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

2. מיקל.

א) ט"ז (ס"ק ו') – "אפילו דברים חריפים כחומץ כו'. בד"מ כתוב ראיתי שיש מקילין בחומץ ליתנו בכלי אסור וראייה מכבד דאמרי' חומץ צומתו הכי נמי אינו מפליט וליתא דאדרבה בכלי מפליט חומץ טפי כמו שכתב בא"ח סימן תמ"ב וגבי כבד שאני כן נ"ל ומיהו ע"י הדחה ושטיפה ודאי שרי כמו שכתב הרשב"א סוף סימן זה לענין שאר דברים חריפים".

1) מראי מקומות – ערה"ש (סעי' ז', לשונו מובא לקמן), חלקת בנימין (סי' קכ"א ציונים ס"ק צ"ח).

ב) חו"ד (סי' צ"א ח"י ס"ק ד', בי' ס"ק ד') – "ולשתמש בו באקראי צונן בעינן שפשוף ואחר השיפשוף מותר ליתן בתוכו אפילו דבר חריף לח".

3. דעת הערה"ש.

א) ערה"ש (סי' צ"א סעי' ו') – "אבל להשתמש בו צונן באקראי מותר ע"י שפשוף ואז מותר ליתן בו באקראי גם דבר לח וחריף כחומץ וכיוצא בו".

ב) ערה"ש (סעי' ז') – "דבכלי איסור שנשתמש בהם רותה של איסור אף צונן של היתר מותר להשתמש בו כמו שיתבאר אבל דברים חריפים **אפילו יבשים** וכ"ש חומץ שהוא לח אסור להשתמש בו ואפילו דיעבד אפשר דאסור כמ"ש בדרכי משה בס"י זה אות ד' וז"ל וראיתי איזה אנשים מקילים בחומץ ליתנו בכלי איסור וכו' וליתא דאדרבא וכו' עכ"ל [עי' ט"ז סק"ו שכתב וז"ל בד"מ כתב ראיתי שיש מקילין בחומץ וכו' ומיהו ע"י הדחה וכו' שרי כמ"ש הרשב"א סוף סי' זה לענין שאר דברים חריפים עכ"ל ודבריו תמוהים דבד"מ כתב זה על כלי איסור שנשתמש בחמין וז"ל שם דאף בכל הכלים שתשמישן בחמין וכו' וראיתי מקצת בני אדם

וכו' עכ"ל ובכה"ג אסור אפילו ע"י הדחה ושטיפה והרשב"א לא קאמר רק לחתוך בסכין דבר חריף כצנן ע"ש בטור סוף סי' זה אבל חומץ כתב הד"מ דמפליט יותר וזהו בכלי איסור שנשתמש בו חמין ומה ענין זל"ז ודו"ק".

1) חלקת בנימין (סי' קכ"א סעי' ה' בי' ד"ה להשתמש) – "ועיין בערה"ש ס"ז וצ"ע בדבריו".

4. מראי מקומות.

א) חגורת שמואל (סי' צ"א ס"ק ד') – "אבל דבר יבש ממש כו'. והיינו דליכא דבר חריף כמו פירות מותר מטעם דלא בלע מכלי כלום והווי כמו שניהם יבישים, אבל אם הוא דבר חריף כמו תבלין הוי כמו יבש רותח דאסור".

ד. מה הגדר של "דרך עראי" - "לפעמים" או "בשעת הדחק".

1. לפעמים.
- א) חכ"א (כלל נ"ו סעי' ד') – "דוקא בדרך עראי אפילו בביתו אבל ליחד אותו להשתמש צונן בקביעות אסור דחיישינן מחמת שמושהה אותו בביתו יבוא לידי תקלה וישתמש בו בחמין מה שאין כן אם אינו משתמש בו רק בדרך עראי לא גזרינן שמא ישתמש בו בחמין כיון שיש לו היתר על ידי הגעלה לא יטעה".
- ב) וכן נראה מכלל הנו"כ באו"ח סי' תנ"א סעי' א' [ט"ז, א"ר, חק יעקב, באה"ט, גר"א, מקור חיים, ח"א, גר"ז, מ"ב - משא"כ הערה"ש שם] - ע"ש בלשונות הפוסקים.
2. מחמיר א"כ אין לו ברירה.
- א) ע"י רמ"א (סעי' ה') – "ודוקא בדרך עראי, כגון שהוא בבית העובד כוכבים או בדיעבד, אבל אם רוצה להשתמש בו בקבע, יש מחמירים ואומרים דאפילו להשתמש בו צונן צריך הגעלה או ליבון, גזירה שמא ישתמש בו חמין. והכי נוהגין".
- ב) ערה"ש (סעי' י') – "אבל צונן מותר להשתמש בדרך עראי כגון בדרך בכלי איסור שבלע ע"י בישול ואפילו ע"י האור ע"י הדחה ושפשוף היטב ודוקא במקרה כמו בדרך או שהוא בבית הכותי וכן בדיעבד אפילו בביתו של ישראל אבל לכתחלה אסור להשתמש בכלי איסור שבלע בחמין אפילו בתשמיש צונן וצריך הגעלה או ליבון משום דחיישינן שמא ישתמש בו חמין ומעשה שמצאו טעלער יקרים בבית שר אהד ולפי המבינים אין דרכם להשתמש בחמין והתירו לישראל להשתמש בהם בצונן דכיון דאפילו כשודאי נשתמשו בחמין אין איסור להשתמש בצונן רק משום גזירה ולכן בספיקא אין כדאי להחמיר וכן כל כיוצא בזה".
- ג) יד יהודה (סי' צ"א הקצ"ר ס"ק ח', סי' צ"ד הקצ"ר ס"ק כ"א, סי' ס"ט הארוך ס"ק ע"ב) – "ועראי הוא דוקא כשהוא בבית עכו"ם ואין לו שום כלי אחר".
3. מראי מקומות – דבר חריף (בקונ' סי' י"ט).
- א) בדה"ש (סי' צ"ד סעי' ג' בי' ד"ה לתת, עמ' רנ"ב) – "וכתב החכ"א בכלל נ"ו דין ד' דאף בבית ישראל שרי כל שהוא בדרך עראי ולא מיתסר אלא כשהוא מייחד אותו להשתמש בו בקביעות עכ"ל אמנם ק"ק לפ"ז לשון הרמ"א בסימן קכ"א סעיף ה' שכתב בדברך עראי מותר כגון שהוא בבית העכו"ם דמשמע דבבית ישראל אסור בכל גווני [זולת במקרה שאין לו כלי אחר דאז נראה דהו"ל כבית עכו"ם דמותר להשתמש בו בעראי] וכן העתיק הערוה"ש שם בסימן קכ"א דמותר דוקא במקרה כגון בדרך או בבית נכרי וגם בספר יד יהודה בעניננו נקט הכי דלא שרי בבית ישראל וצ"ע לדינא".
- ב) ארחות שבת (פרק י"ט הע' קכ"ט) – "והנה לשון הרמ"א סי' קכ"א היא דמותר להשתמש בדרך עראי כגון כשהוא בדרך או בבית נכרי, ומשמע שבביתו של ישראל אין היתר להשתמש בדרך עראי, וכן כתב שם בספר ערוך השולחן, וכן כתב בספר יד יהודה סי' צ"ד בפירושו הקצ"ר ס"ק כ"א. אמנם החכמת אדם כלל נ"ו ס"ד התיר באופן עראי אף בבית ישראל".
4. מה הגדר של "בדיעבד".
- א) שאין לו כלי אחר מצוי בידו אלא זה – פ"ח (ס"ק י', "שאיין לו כלי אחר מצוי בידו אלא זה"), שלחן גבוה (ס"ק י"ד), חלקת בנימין (ס"ק מ"ב, ע"י בי' שם, "שאיין לו כלי אחר מצוי בידו אלא זה").
- ב) שקנאו ואין לו כלי אחר – ש"ך (ס"ק י"א, "כלו שקנאו שאין לו כלי אחר"), כנה"ג (הג' טור ס"ק ל"ח, "ש"ך"), לחם הפנים (ס"ק ח'), בית לחם יהודה (ס"ק ה'), באה"ט (ס"ק ה'), זבחי צדק (ס"ק כ"א).

ה. האם מותר לשהות בבית כלי איסור, שא"א בהגעלה, דלמא אתי לידי תקלה.

1. ע"י סי' צ"א, לשיטות ומראי מקומות.

ו. תיבות ושולחנות.

1. ע"י או"ח סי' תנ"א סעי' כ', לשיטות ומראי מקומות.

ז. ספק השתמשות.

1. ע"י או"ח סי' תנ"א סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ח) כלי מתכות, חם מקצתו חם כולו - סעיף ו'.
א. ע"י או"ח סי' תנ"א סעיף י"ב, לשיטות ומראי מקומות.

ט) אופני הכשר.

א. פעולת הגעלה.

1. מפליט האיסור הבלוע – רא"ה (בדה"ב ש"ד ב"ד סוף לז); "והוי יודע ההחזרת כבשונות אינו הכשר כהגעלה בכלי מתכות דהתם להפליט מה שבלע אבל ליבון בשום מקום אינו מפליט כל איסור שבו אלא כלוי הוא שהוא מכלה איסור שבתוכו ולפיכך הוא הכשר", רמ"א (סי' תנ"א סעי' ג', "פי' הפלטה שהכלים פולטים האיסור שבהם והוא מלשון שורו עבר ולא יגעיל (איוב כא)", ט"ז (ס"ק ז', "דהרא"ה"), ש"ך (ס"ק י"ז), יסודי ישרון (ח"ו עמ' קכ"ג).
2. מראי מקומות – כלבו (סי' מ"ח, "וטעם ההגעלה י"א לפי שכח הרתיחה מפליט כל מה שבלע הכלי, ויש אומרים שהמים הרוחצין הן כמו אש ששורף והמים נכנסין בכלי לשרוף ולאבד כל מה שבלוע בתוכו"), מנחת יצחק (ח"י סי' ע' אות א').

ב. פעולת ליבון.

1. שורפה – רא"ה (בדה"ב ש"ד ב"ד סוף לז; לשונו מובא לעיל), ט"ז (ס"ק ז', "לפי שהכשר הליבון אינו עושה הפלטה במה שבלוע אלא שהוא מכלה האיסור שבתוכו ואם מלבנו במקום הבלוע לחוד אינו מכלה רק במקום הליבון לחוד ומה שנאסר בשאר הכלי נשאר עדיין משא"כ בהכשר הגעלה שהוא עושה הפלטה מה שבלע ע"כ כשמגעיל מקצת ע"י הלחות פולט הכל", ש"ך (ס"ק י"ז, "דהרא"ה"), פמ"ג (סי' תנ"א א"א ס"ק ל' ד"ה דע, "האי לאו מטעם גיעול היוצא רק שורף בעינן, וכל שאין ניצוצות אין שורף"), חכ"א (כלל ע"ד סעי' י"א, ח"א כלל קכ"ה סעי' ח', "שהליבון אינו מפליט כלום אלא ששורף האיסור"), ערוגות הבשם (סי' פ"ד ס"ק ז' ד"ה ובזה, "דשאני ליבון דאין כאן ביטול איסור כלל דהאיסור כלה ונשרף. אבל בהגעלה דמתבטל במים"), אג"מ (יו"ד ח"א סי' ס' ד"ה אבל, "ליבון משמע שאינו פולט אלא שורף דלכן מהני גם בכלי חרס אף דאינו יוצא מידי דופיו משום דנשרף שם ... דליבון אינו פולט אלא שורף"), הגר"ש איידר זצ"ל (פסח, עמ' קמ"ט).
2. מפליט – סמ"ק, הו"ד באו"ה (כלל נ"ח דין י"ט, "דהא פולט כל דבר ונופל לארץ").
3. מראי מקומות – יד יהודה (סי' צ"ז הארוך ס"ק י"ג), מקראי קודש (פסח ח"א סי' פ' אות ז'), פסקי תשובות (סי' תנ"א אות י"ז).
(א) רש"י (נדה דף סב: ד"ה שסוף, ע"י ע"ז דף עה: ד"ה כל) – "שסוף משקה לצאת. כלומר דרך משקה לצאת ע"י ליבון החרס וכיון שהיו חרסין אלו בתנור בשעת היסקו יצאו המשקין ונטמא תנור מאוירו".

(1) אג"מ (יו"ד ח"א סי' ס' ד"ה ולכן) – "והא דאיתא בכלים פ"ט מ"ה והובא בנדה דף ס"ב שחרסין שבלעו משקין ונפלו לאויר התנור והוסק התנור התנור טמא שסוף משקה לצאת ופרש"י דרך משקין לצאת ע"י ליבון החרס צריך לומר שאין יוצאין כולם ולכן לא היו מתכשרין אי לאו דנשרף הבליעה ... וכן נפרש גם בחרסין שבלעו משקין בתנור שהוסק באור שתנן שסוף משקה לצאת שאין הכוונה שכל המשקה יצא אלא שאף אם רק מעט יצאו נמי סגי לטמא התנור. וא"כ אין חום אף היותר גדול שלא במים רותחין מועיל להגעיל".

(ב) רשב"א (משמרת הבית ב"ד ש"ד לז): – "אף אנו נאמר בכלי שצלה בו איסור אם ליבן אותו מקצת נכשר כולו **דכבולעו כד פולטו** ועוד דכיון שהוא אומר דכלי מתכות כל שחם אותו מקצת שצלה בו חם ונתפשט הבלע אף במקצת שלא צלה בו א"כ אף כשליבן אותו מקצת חם כולו **ואותו חם גם הוא מכלה** מה שבלע כדרך שבלע והיה לו ללמדנו מאין לו דינין אלו אם מן הגמרא או מן הסברא".

(ג) מ"ב (סי' תנ"א ס"ק י"ב, ס"ק כ"ז, ע"י ס"ק כ"ד) – "אינו נפלט מהן ג"כ ע"י הגעלה במים רותחין אלא ע"י חום האש דכבולעו כד פולטו".

(1) אג"מ (יו"ד ח"א סי' ס' ד"ה ולכן) – "ולשון **המ"ב בס"ק כ"ז** שכתב לפיכך אינו נפלט מהם ג"כ ע"י הגעלה במים רותחין אלא ע"י חום האש דכבולעו כד פולטו עיי"ש אינו מדוייק וכוונתו היא רק דלכן אינו נפלט ברותחין משום שע"י המים אינו כבליעתו אבל מה שנכשר ע"י אש אינו מצד שפולט משום שהוא כבליעתו דאש אינו פולט אלא שהוא משום שנשרף הבלוע והוא רק כשהניצוצות ניתזין".

(ד) מנחת יצחק (ח"ג סי' ס"ו אות ג') – "תלוי בטעם הלבון, אם הוי משום ששורף הבלוע, או מטעם שמפליט הבלוע, מצא לו ראי' מדברי הפמ"ג, דהרי כתב (שם בסי' תנ"א בא"א סק"ל), דעל כן צריך דוקא ניצוצות נתזין, אף דנבלע באין ניצוצות נתזין, היא משום דטעם ליבון לאו מטעם געול היוצא, רק שורף בעינן כנ"ל ... הרי שוב באנו בזה לפלוגתת הפוסקים, אם יש לחלק בין הגעלה לליבון בהכשר מקצת הכלי, דשיטת הרא"ה (בבדק הבית) שהביא הש"ך (ביו"ד סי' קכ"א סקי"ז) לחלק בזה ... אבל הרשב"א במשמרת הבית חלק בזה, דלא שאני לן בין הגעלה לליבון, אלא שחילק בין איסורא בלע, דאז בין בהגעלה ובין בליבון, צריך הכשר בכלו, ובין היתרא בלע, דבין בהגעלה ובין בליבון סגי בהכשר מקצתו, וכן דעת המג"א (בסי' תנ"א סק"ד), דאף בליבון מהני הכשר מקצתו, וסמכו על זה למעשה בשעת הדחק דא"א בענין אחר, בתשו' אבני צדק (חאו"ח סי' ס"ב) ובתשו' מהרש"ם (ח"א סי' רט"ז), ואף שצדקו שם ג"כ מה שס"ל להרבה פוסקים, דחמץ מקרי היתרא בלע, י"ל דזה רק משום דהרבה פוסקים ס"ל, דגם בהגעלה צריך הגעלה בכלו עיי"ש, וא"כ בנוגע לנדון דידן שפיר י"ל, דיש לסמוך להלכה על הכרעת המג"א, **דגם בלבון מהני ליבון מקצת מטעם כבולעו כד פולטו, ועל כרחך לדידהו טעם ההכשר בליבון, הוא משום פליטת הבלוע, ולא משום שריפתו ...**"

ג. פעולת ליבון קל.

1. מפליט – פמ"ג (א"א ס"ק ל', סי' תנ"ב מש"ז ס"ק ד', "והנה ליבון קל' המוזכר בסימן תנ"א דהוה כהגעלה ועדיף מיניה, מכל מקום אין שורף בפנים כי אם מפליט"), מ"ב (סי' תנ"א ס"ק ל', "דליבון זה אף שהוא גרוע מליבון הראשון מ"מ מהני עכ"פ חמימותו לפלוט הבליעה כמו הגעלה"), הגר"ש א"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ג פרק נ"ג אות כ"ז), סידור פסח כהלכתו (פרק ה' הע' י"ד*), מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' שנ"ב).
2. שורפה – ע"י ערה"ש (סעי' כ"ב).
3. מיקל [שורפה] בהיתרא בלע – הגר"ש פעלדער שליט"א (קלטת מספר ה' שיעור ב').

4. מראי מקומות – חוט שני (פסח פרק י' ס"ק ו' ד"ה ונראה), חלקת בנימין (בי' סעי' ו' ד"ה אבל).

5. נפקא מינה.

א) אם צריך להמתין כ"ד שעות קודם שמכשיר ע"י ליבון קל - עי' סי' תנ"ב סעי' ב', לשיטות מראי מקומות.

ב) אם אפשר להכשיר לפסח - עי' סי' תנ"ב סעי' ב', לשיטות מראי מקומות.

ג) אם צריך לשטוף הכלים אחר ליבון קל - עי' סי' תנ"ב סעי' ז', לשיטות מראי מקומות.

ד. מראי מקומות – מקראי קודש (פסח ח"א סי' פ' אות ז'), מנחת אשר (הגדה של פסח עמ' ו').

י] נעיצה - סעיף ז'.

א. משנה (ע"ז דף עה:): – "הסכין: שפה והיא טהורה".

1. גמרא (ע"ז דף עו:): – "אמר רב עוקבא בר חמא: ונועצה עשרה פעמים בקרקע. אמר רב הונא בריה דרב יהושע: ובקרקע שאינה

עבודה. א"ר כהנא: ובסכין יפה שאין בה גומות. תניא נמי הכי: סכין יפה שאין בה גומות, נועצה עשרה פעמים בקרקע. אמר רב

הונא בריה דרב יהושע: לאכול בה צונן. כי הא דמר יהודה ובאטי בר טובי הוו יתבי קמיה דשבור מלכא, אייתו לקמייהו אתרוגא,

פסק אכל, פסק והב ליה לבאטי בר טובי, הדר דצה עשרה זימני בארעא, פסק הב ליה למר יהודה".

א) מאירי (ע"ז דף עו: ד"ה יראה) – "יראה מכאן שכל הכשר הנעשה ביד גוי וראה ישראל בכך הוכשר שהרי אתרוג זה על ידי

גוי נחתך ועל ידי גוי הוכשר הסכין כמו שהוזכר בשמועה אחרונה שבסוגיא זו ... הכשר כלי אין אנו צריכין אלא לפליטת אסורו יעשה מי שיעשה".

ב. ציורים.

1. כלי איסור, להשתמש בצונן בדרך עראי – מחבר (סי' קכ"א סעי' ז').

2. כלי בשרי, לעשות נעיצה כדי לחתוך גבינה, אסור - סי' פ"ט סעי' ד'.

3. כלי בשרי, לעשות נעיצה כדי לחתוך ללחם, בשעת הדחק אולי יש להקל - סי' פ"ט סעי' ד'.

4. כלי בשרי שחתך גבינה בכלי שני, צריך נעיצה. אמנם י"א שצריך הגעלה כיון שיש חומרא של כלי שני - סי' צ"ד סעי' ז'.

5. כלי בשרי שחתך גבינה שאין יד סולדת בו [פיצה שקצת חם]. צריך נעיצה - נו"כ סי' צ"ד סעי' ז'.

6. כלי בשרי שחתך גבינה קשה, צריך נעיצה - נו"כ סי' צ"ד סעי' ז'.

7. כלי בשרי שיש עליו גבינה רך או כלי חלבי שחתך בו בשר, ושהה עד שנתייבש הלחלוחית עליו, צריך נעיצה - נו"כ סי' צ"ד סעי' ז'.

8. חתך דבר חריף, ויש שם תולעת (worm), י"א שצריך נעיצה - עי' סי' צ"ו סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

9. מראי מקומות – דבר חריף (פרק ח').

ג. דרך נעיצה: כמה פעמים.

1. ראשונים.

א) שלש.

1) רא"ש (ע"ז פרק ה' סוף סי' ל"ו) – "לאו דוקא עשר דהא בירושלמי קאמר שלשה פעמים".

2) ר"ן (ע"ז דף מ. ד"ה נועצה) – "וכתבו בתוספות דעשרה פעמים לאו דוקא והיינו דבירושלמי גרסינן שלשה פעמים דאלמא דהאי דאמרין בגמרא דילן עשרה פעמים אינו אלא לומר שצריך שינעצנה בקרקע כדי להעביר טיחת האיסור שעל פניה יפה יפה".

2. עשר.

א) תוס' (ע"ז דף עו: ד"ה הסכין) – "ויש להחמיר".

ב) רי"ף (ע"ז דף מ.). – "אמר רב הונא נועצה עשר פעמים בקרקע".

ג) בה"ג (סי' נ"ה) – "אמר רבה עשרה פעמים".

ד) רמב"ם (מאכ"א פרק י"ז הל' ז') – "נעצה בקרקע קשה עשר פעמים".

ה) ראב"ן (סי' רע"ב).

ו) רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"ד לד., הקצר לה.) – "עשר פעמים".

ז) רוקח (סי' תפ"א).

ח) שבולי הלקט (סי' ר"ז).

ט) סמ"ג (לאוין ע"ז).

י) טור (סעי' ז').

יא) כל בו (סי' פ"ו).

יב) רע"ב (ע"ז פרק ה' משנה י"ב) – "נועצה בקרקע קשה עשר פעמים".

1) פוסקים – מחבר (סעי' ז', "נועצה עשרה פעמים"), פ"ח (ס"ק י"ז), לחם הפנים (ס"ק י"ח), בית לחם יהודה (ס"ק ט"ו),

תבואות שור (סי' י' שמלה חדשה סוף סעי' ז', לשונו מובא לקמן), זבחי צדק (ס"ק ל'), חוט שני (פסח פרק י' ס"ק י"ח), חלקת

בנימין (ס"ק ס"ה), פוסקים.

3. הנחה בקרקע: אין מקור למנהג זה.

- (א) תבואות שור (סי' י' שמלה חדשה סוף סעי' ז') – "וכל נעיצה י"פ הנזכר בסי' זה הוא י"פ דווקא ולא תשע ולא כמנהג העולם שנועצין ומניחין כך נעוץ בקרקע איזה זמן דזה לא כלום הוא".
- (ב) דבר חריף (פרק ח' הע' ו' ד"ה והנה) – "ולאחר חקירה ודרישה לא נתוודע לי מקורן של דברים דלא מצינו נעיצה באופן זה".
- (ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' של"ו, עמ' שצ"ט, מטבח הכשר עמ' רכ"ה) –
- Despite popular misconception, there is no halachic basis for koshering a knife by merely letting it remain in the ground for 24 hours.

ד. דרך נעיצה: איזה קרקע.

1. קרקע קשה – תוס' (ע"ז דף עו: סוף ד"ה אמר, "היינו דוקא בקרקע קשה שהיא מעברת השומן ושפה אבל לא רכה שאינה מעברת השומן וגם לא קרקע קשה יותר מדאי ודוקא נקט קרקע ולא אבן ולא אפר ולא קרקע רכה"), רי"ף (ע"ז דף מ., "אמר רבא במקום קשה"), בה"ג (סי' נ"ה, "אמר רבה עשרה פעמים ובמקום קשה"), רמב"ם (מאכ"א פרק י"ז הל' ז', "אם נעצה בקרקע קשה"), רא"ש (ע"ז פרק ה' סוף סי' ל"ו, "אמר רבא ובמקום קשה"), רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"ד לד., הקצר לה., "עשר פעמים בקרקע קשה"), רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"ד לד., "אמר רבא ובמקום קשה"), בעל העיטור (שחיטה כד:), סמ"ג (לאוין ע"ז), רוקח (סי' תפ"א), שבולי הלקט (סי' ר"ז), טור (סעי' ז'), כל בו (סי' פ"ו), רע"ב (ע"ז פרק ה' משנה י"ב, "נועצה בקרקע קשה עשר פעמים"), מחבר (סעי' ז', "עשרה פעמים בקרקע קשה"), פוסקים.
- (א) ולא קרקע קשה יותר מדאי – תוס' (ע"ז דף עו: סוף ד"ה אמר, לשונו מובא לעיל), פמ"ג (סי' י' שפ"ד ס"ק כ"ב ד"ה שלשה), תבואות שור (סי' י' ס"ק ט"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' של"ו, מטבח הכשר עמ' רכ"ה), חלקת בנימין (ס"ק ס"ו), הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ט' סעי' כ"ג).
- (ב) יכול לעשות נעיצה בעציץ (flowerpot) – הגרשז"א זצ"ל, הו"ד בפתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ב הע' קע"ה, מטבח הכשר פרק ח' הע' ק"מ).

ה. האם מהני נעיצה לכלי איסור לצורך דבר חריף.

1. מיקל.
- (א) רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"ד לד., הקצר לה.).
- (ב) רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"ד לד.).
- (ג) טור (סעי' ז').
- (ד) מחבר (סעי' ז') – "ואפילו לחתוך בו דבר חריף כמו צנון, סגי בהכי".
- (ה) חכ"א (כלל מ"ז סעי' ח') – "ואז מותר לחתוך בו אפילו דבר חריף כצנון ובצל ומליח דעל ידי הנעיצה מעביר ומפליט מה שבקליפת הסכין".
- (ו) יד יהודה (סי' צ"ו הקצר ס"ק ג').
- (ז) חוט שני (פסח פרק י' ס"ק י"ח אות ד') – "הא דכתב השו"ע דמהני נעיצה אף לדבר חריף מדנקיט בגמ' אתרוג והוא דבר חריף, ומשמע דהש"ך והגר"א הסכימו לזה, וזה דלא כמו שהובא בפתחי תשובה מהבכור שור דדוקא לחתוך אתרוג מהני נעיצה ולא לצנון ושאר דבר חריף".
- (ח) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שכ"ה, עמ' של"ז, עמ' מטבח הכשר עמ' רכ"ו).
- (ט) לבושי עז (סי' צ"ו סעי' א' תמצית אות כ"ט).
2. נכון להחמיר.
- (א) עי' בכור שור (חולין סוף דף קיא:; ר"צ-ב'), הו"ד בפת"ת (ס"ק ט') – "עיין בספר בכור שור בחידושי לחולין דף קי"א שהוכיח דהתוספות חולקים ע"ז ודוקא לחתוך אתרוג מהני נעיצה ולא לצנון ושאר דבר חריף ולכן כתב דבעל נפש יחוש ולא יאכל צנון ושאר דברים חריפין בסכין טריפה ע"י נעיצה י' פעמים ע"ש".
- (ב) חכמת שלמה (סי' צ"ו על סעי' ב') – "הדין דפולט מן הסכין יותר מכדי קליפה, ואם כן מה מועיל נעיצה ... ולדינא נראה דכל זמן שאין לנו ישוב נכון לדברים הללו יש להחמיר אף אם נעצה עשר פעמים בקרקע אסור בדבר חריף, כן נראה לענ"ד נכון וברור".
- (ג) יד שאול (סי' צ"ו סעי' א'), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק פ').
- (ד) שבט הלוי (ח"ו סי' קט"ז אות ד') – "בענין אם מהני נעיצה לחתוך חריף דעת השו"ע כהרשב"א והרא"ה דמהני - ובין צונן חריף בין צונן דלא חריף בעי נעיצה עשרה פעמים, דעת שני' הוא שיטת המאירי בע"ז ע"ו ע"ב - דדוקא צונן חריף בעינן נעיצה, אבל לצונן שאינו חריף די בהדחה ושפשוף בעלמא, ודעת שלישיית הבכור"ש בחולין קי"א - והגאון מהרש"ק בחכמת שלמה סי' צ"ו דלדין דקיי"ל דחריף מציא אפי' הבלועה תוך הכלי אפי' בסכין נקי מבחוץ לגמרי לא מהני נעיצה כלל לחתוך בו חריף, וכן פוסקים רבותינו הנ"ל - לכתחילה עכ"פ (ודיעבד פליגי הבכור"ש והמהרש"ק יעשה"ה)".
- (ה) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק י' סעי' ס"ז) – "ולמעשה יש להחמיר".
3. מראי מקומות – בדה"ש (סי' צ"ו ס"ק י', ציונים ס"ק ל"ב, בי' סוף ד"ה או, "וצ"ע"), חלקת בנימין (ס"ק ס"ח, "וצ"ע למעשה"), דבר חריף (פרק ח' הע' ט"ז).
- (א) פמ"ג (סי' י' מש"ז ס"ק ו' ד"ה ופש, שפ"ד ס"ק ו') – "כיון דיסוד מונח הוא דנעיצה אין מפליט כדי קליפה בסכין ואפשר אף השחזה וכדבעינן למימר לקמן אם כן איך מצינו ידינו ורגלינו בהא דכתב המחבר סימן קכ"א ס"ז דנעיצה מהני לדבר חריף כמו צנון והוא מגמרא עבודה זרה בסופו מעשה דשבור מלכא וסובר אתרוג וצנון שווין המה ואיך כתב בסי' צ"ז דאפי' מקונח בן יומו

אוסר הצנן והוא כפי' ב' ברש"י חולין קי"א צנן שחתכו בסכין של בשר אסור לאכול בחלב יע"ש ומה מועיל שיפה. וראיתי לתבואות שור כאן אות ד' העיר בזה ותירץ דמ"מ מפליט קצת".

(ב) בית מאיר (ריש סי' צ"ו) – "ותימא לי א"כ היכי פסקינן בסימן קכ"א ... וצ"ע".

(ג) רע"א (סי' צ"ו על הש"ך ס"ק ט') – "לכאורה נראה דס' נגד קליפת הסכין מהני דהא קיי"ל לקמן (סי' קכ"א ס"ז) דע"י נעיצה מותר לחתוך צנן והא פשיטא דנעיצה אינה מפלטת רק מה שיש בקליפת הסכין א"כ מוכח דהצנן אינו מפליט רק הבלוע שבקליפת סכין וא"כ סגי בס' נגד קליפת הסכין ואולם קשה לדעת הא דמשוי לשבח אף בנקי אסור כדי נטילה הא בקליפת סכין הוא מועט וסגי בהדחה כמ"ש הש"ך (סי' צ"ד סקכ"ט) וכיון דחורפא ודוחקא אינו מפליט רק מה שבקליפה יהיה די בהדחה להצנן כמו באינו יומו ומקונח דאף דמ"מ משוי לשבח מה שבקליפת הסכין להש"ך הנ"ל ומוכח ע"כ דחורפא ודוחקא מפליט יותר ממה שבקליפת הסכין א"כ למה מהני נעיצת סכין לחתיכת צנן וצלע"ג".

רע"א (יו"ד על פמ"ג סי' י' מש"ז ס"ק ו' ד"ה עוד) – "עדיין לא הועיל למה דדעתו בסי' צ"ד בעינן ס' נגד כל הסכין ולא נגד קליפת הסכין, א"כ יהא מוכח דדוחקא וחרוף מפליט אף מפנימות הסכין א"כ איך מהני נעיצה לחתוך דבר חריף, נהי דמעברת למה דבקליפת הסכין מ"מ יבלע מפנימות הסכין, אע"כ דדוחקא וחרוף אין מפליט רק ממה שבקליפת הסכין, עי' ש"ך סימן י' סק"ו, א"כ מהני ס' נגד קליפת הסכין כמ"ש הבית לחם יהודה".

1. גומות, מחמיר: מה הדין בסכין שיש לו שיניים.

1. מחמיר.
  - (א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ו' אות ה') – "סכין שיש לו שיניים והוא טעון 'נעיצה', אמר רבינו שלא מועילה לו נעיצה, וצריך הגעלה".
  2. מיקל.
    - (א) הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ט' סעי' כ"א הע' ס') – "ויש לעיין בסכין בעל שיניים בזמננו, האם דומה לסכין שיש בו גומות שאין מועילה בו נעיצה, או לא. ושמעתי מהגר"ע אויערבך שליט"א שמועילה בו נעיצה הואיל ואינו דומה לסכין שיש בו גומות שהם פגימות בגוף הסכין".
    3. מראי מקומות – הלכות פסח (איידר, פרק ט"ו הע' ק"מ).
      - (א) חוט שני (פסח פרק י' ס"ק י"ח אות ב') – "צ"ע בסכינים דידן שיש בהם פגימות בחודם, אם מהני להם נעיצה בקרקע. וכמו דלא מהני לסכין שיש בו גומות".
      - (ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' של"ח, הע' קע"ב, מטבח הכשר עמ' רכ"ז, הע' קל"ז) -
 A knife with grooves and crevices cannot be kashered with Ne'itzah [Perhaps, even a scalloped edged knife should not be kashered with ne'itzah since the earth does not clean the crevices].

יא [בזמן בזה: נעיצה.

א. מחמיר: אין אנו בקיאים בנעיצה.

1. עי' תבואות שור (סי' י' ס"ק ט"ז) – "דאפי' שחט סתמא נ"ל דיקלוף אח"כ היכא דאפשר מטעם הקרוש שעל הסכין דאע"ג דנעץ י' פעמים בקרקע הלא כתבו התוס' סוף ע"ז דקרקע קשה ולא רכה ולא קשה יותר מדאי ולא אבן ולא אפר עכ"ד וא"כ כמעט נפלה הך נעיצה בבירא דלא ידעי' שיעורא האיך תהיה הקרקע קשה ולכן כתבתי דבעל נפש יקלוף ביה"ש בכל גווני".
2. הגריש"א זצ"ל (דבר חריף פרק ח' הע' מ"ט, סי' י"ח אות ה', אשרי האיש יו"ד פרק ו' אות ד') – "דגם נעיצה אין ראוי לעשות לכתחילה דלזה צריך קרקע קשה אך גם לא קשה מדי ... ומנין לנו הבקיאות לידע במכוון איזהו קרקע הראוי לנעיצה".
3. הגר"ע אויערבך שליט"א (אהל יעקב) – "שאלה: האם עושים נעיצה בסכינים בזמנינו. תשובה: דלא נוהגים בנעיצה בזמן הזה, ויגעילו בכלי ראשון".
4. תשובות והנהגות (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ט' הע' ס"ג) – "שאין מורים למעשה לעשות נעיצה".
5. נתיבות אדם (אהל יעקב) – "שאלה: האם עושים נעיצה בסכינים בזמנינו. תשובה: לא שמענו, אלא מגעילים אותם".
6. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' רנ"ב) – "שאין אנו נוהגין לעשות שום נעיצה".

ב. מיקל: גם בזמנינו סומכים על נעיצה.

1. הגר"ח זצ"ל (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ט' הע' ס"ג) – "כתב על השאלה האם בזמננו סומכים על נעיצה, 'כן'".
2. הגר"מ"ש קליין שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ט' הע' ס"ג) – "שבדאי יש לסמוך על נעיצה וגם בזמננו, עד לפני זמן לא רב, עדיין היו נוהגים לעשותה, אלא שנוהגים עכשיו לסמוך על נקיון עם צמר פלדה לנקותו מהבעין במקום הנעיצה".
3. הגר"י טשנבר שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ט' הע' ס"ג) – "העיד שראה כמה פעמים שאמו עשתה נעיצה".
4. הגר"ש רוזנברג שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ט' הע' ס"ג) – "שבדאי סומכין על נעיצה ורק שבבני-ברק לא קל למצוא קרקע קשה ... שאין להורות שאין סומכים על נעיצה, כיון שאם אכן נעשתה בסכין נעיצה – היא מועילה, רק שלמעשה אין בקיאים כ"כ בקרקע קשה".
5. וכן סתימות שאר ספרים – בדה"ש, חלקת בנימין, פתחי הלכה (ארטסקרול), ועוד.

ג. מראי מקומות – הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ט' סעי' כ"ה).

יב] סקוטש: צמר פלדה (steel wool) וכדומה - במקום נעיצה.

א. היסוד של נעיצה.

1. להעביר השמנונית הדבוקה על פני הסכין.
(א) דר"מ (סי' ק"ה ס"ק ה') – "והסכין נעיצה בעי בקרקע משום השומן הדבוק בו וכן המנהג".
(ב) לבוש (סעי' ז') – "נועצה עשרה פעמים בקרקע קשה ודיו שהיא מעברת השמנונית שעליה".
(ג) רע"א (סוף סי' פ"ט) – "משמעות הפוסקים דבלא נעיצה נשאר הטוח על הסכין".
(1) מראי מקומות – הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ט' סוף הע' נ"ד).
(ד) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רכ"ז).
2. אגב דוחקא דסכינא מפליט הסכין קצת אפילו בצונן, ומהניא נעיצה להוציא אותה בליעה.
(א) ר"ן (ע"ז דף ל"ט:) – "שבסכין משום דאגב דוחקא דסכינא בלע מה שחותכין ממנו הוא שצריך שיפה או נעיצה אפילו בצונן".
3. מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק ס"א).
(א) ש"ב (סי' י' ס"ק ו', נקה"כ שם על הט"ז ס"ק ז', ע"י סי' פ"ט הט"ז ס"ק ו') – "אם לא נעצה יש כח בחום ביה"ש להפליט מה שבקליפת הסכין אלא שאם נעצה והלכה לה אותה הקליפה הדקה אין כח בחום ביה"ש להפליט הבלוע לפנים מאותה קליפה [ה"ט דשיפה ונעיצה דע"כ הלכה לה אותה הקליפה הדקה שבסכין דנעיצה הוא בכל מקום במקום קליפה".

ב. מיקל: צמר פלדה דינו כנעיצה.

1. אמת ליעקב (יו"ד הע' ל"ח) – "נראה ששפשוף בצמר פלדה (steel wool) מהני במקום נעיצה, ומסתבר דהוא יותר טוב מנעיצה דהו"ל כשפשוף במשחזת".
אמת ליעקב (הליכות ישראל ח"א עמ' רפ"ד הע' ו') – "והנה שוב שאלתי את מרן ר' יעקב קמנצקי זצ"ל אי צמר פלדה מהני במקום נעיצה, והשיב דמסתבר דהוא יותר טוב מנעיצה דהו"ל שפשוף במשחזת (ע' ביו"ד סי' קכ"א ס"ז) ובימי חז"ל לא היה להם צמר פלדה. ואע"פ שהיה להם בורית והיה אפשר לנקות בו את הסכין, מ"מ נעיצה טוב ממנו. וכן עכשיו נעיצה טוב מבורית. אכן צמר פלדה בודאי מהני במקום נעיצה וכמש"ל עכת"ד. והובאו דבריו בזה בקצרה בספרו 'אמת ליעקב' בשו"ע (יו"ד סי' פ"ט ס"ד בהג"ה)".
2. מנחת יצחק (אהל יעקב הל' בב"ח סי' צ"ד הע' ס') – "כן שמעתי ממו"ר הגרי"י לרנר שליט"א שרוב גדולי הוראה סומכים על זה היום כגון המנחת יצחק ועוד".
3. הגר"א זימערמאן (ריח הבשם פרק ג' סוף הע' כ"ח, רבבות אפרים ח"ה סוף סי' תקט"ו) – "ששפשוף עם צמר פלדה הוי במקום נעיצה בקרקע".
4. מעדני השלחן (סי' פ"ט ס"ק נ"ט, מטעמי השלחן ס"ק י"ז ד"ה ונראה) – "דבזמנינו שהסכינים הם נקיים אחר שמשתמשים בהם אפשר גם להתיר ע"י נקיות היטב בחומר נקי וכדומה אם אין לו מקום לנעוץ בקרקע והוא דחוק לחתוך גבינה ואין לו דבר אחר, כיון שדינו כשאר כלים".
5. תפילה למשה (ח"ג סי' י"ג) – "לשפשוף היטב את הסכין בצמר פלדה וכיו"ב שטבלוהו במי סבון, דהו"ל כנעיצה בקרקע קשה".
6. זר השלחן (סי' פ"ט ס"ק מ"ט) – "והוא הדין אם משפשוף בדבר המסיר לכלוך הדבוק בסכין, וע"ז סמכו לשפשוף בצמר פלדה וכדו".
7. שבט הקהתי (גליון עלים לתרופה, מספר תר"א) – "ולגבי שפשוף הסכין בצמר-פלדה (steel wool) במקום נעיצה בקרקע, פליגה בזה פוסקי דורנו שליט"א אי מועיל, ומסתבר דמועיל".
8. הגר"ע אויערבך שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ט' הע' ס"א) – "שבזמננו שלהב הסכינים מאד חלק שפיר י"ל שהוסר הבעין ע"י הדחה וכלי ניקוי ואין לחשוש לכלום, שדווקא בזמננו שהלהב לא היה חלק הקפידו דוקא על נעיצה".
9. הגר"צ וובר שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ט' הע' ס"א) – "להורות למעשה שאפשר לסמוך על שפשוף בצמר פלדה".
10. הבית היהודי (ח"ט סי' ל"ד סעי' י"ח).
11. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' רמ"ט, הע' רנ"ב, ע"י הע' צ"ו) – "שאיננו אנו נוהגין לעשות שום נעיצה. אבל כיון שכל הדין של נעיצה הוא מהלך איך להסיר השמנונית היטב (ע' ברע"א ס' צה על הש"ך סק"ט ד"ה דאין). א"כ בזמננו"ז שיש לנו סבונים טובים, יכול להדיח הסכין היטב ע"י סבון ומים חמים. ובמקרה שיש איסור על הסכין, צריך לנקותו בסבון ומים צונן (בכיוון שבתוך השירותים). וכן סכין פרווה שחתך בשר צונן יכול לנקותו היטב ע"י סבון ומים צונן, ואין צריך הגעלה".
12. מעדני אשר (סי' מ"ה) – "נראה ודאי שניקוי היטב מהשמנונית מהני לסכין כמו לשאר כלים ... ונמצא לפ"ד דכיום יועיל ניקוי בחומרי ניקוי עבור הבעין שעל הסכינים כמו בשאר כלים ... אמנם במקום שבעיניו שהנעיצה תפליט בליעות, כגון בנעיצה לשם חיתוך דבר חריף, בזה אין אתנו יודע אם גם בחומרי ניקוי יש את אותה הפעולה, ולזה אין להקל בחומרים שלנו".
(א) אולי שאר פוסקים מצטרף השיטות שאין חריף לעשות בני"י, או רק צונן, ואולי הוי נ"ט בר נ"ט, וכדו".
13. הגר"מ ש' קליין שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ט' הע' ס"ג) – "לשונו מובא לעיל".
14. אהל יעקב (הל' בב"ח סי' צ"ד סעי' כ"ד, ע"י סי' פ"ט הע' פ"ט) – "ובזמנינו סגי אם משתמשים בצמר פלדה היטב וחומר ניקוי".

ג. מחמיר: צריך נעיצה ממש.

1. **מרחשת** (הליכות ישראל ח"א עמ' רפ"ד אות ז', אגרת ר' חיים עוזר עמ' ע"ב, הגר"ש פעלדער שליט"א עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות ל"ו, קלטת בב"ח מספר ה' שיעור א') - לשונו מובא לקמן.
  2. **אחיעזר** (הליכות ישראל ח"א עמ' רפ"ד אות ז', אגרת ר' חיים עוזר עמ' ע"ב, הגר"ש פעלדער שליט"א עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות ל"ו, קלטת בב"ח מספר ה' שיעור א') - לשונו מובא לקמן.
  3. **הגר"י גוסטמאן זצ"ל** (הליכות ישראל ח"א עמ' רפ"ג אות ז', אגרת ר' חיים עוזר עמ' ע"ב) - "שאלתי את רבנו בהא דאיתא בע"ז (דף ע"ו): דמהני נעיצה בקרקע קשה להכשיר סכין, וכן איפסק ביו"ד בכמה דוכתי (סי' י' ס"א, סי' פ"ט ס"ד בהגה, וסי' קכ"א ס"ז), אי מהני סבון נוזלי או צמר פלדה (סטיל וואול בלע"ז) במקום נעיצה, שהרי לכא' הן עדיפי או לכה"פ שוה לנעיצה, או שמא בעינן נעיצה דוקא. והשיב רבנו דבאמת עדיפי הן מנעיצה, אבל מ"מ לא רצו מו"ר ר' חיים עוזר זצ"ל והגאון הגדול ר' העניך (בעל ס' 'מרחשת') זצ"ל להתיר בלא נעיצה, שהרי מי יודע טעמי חז"ל שהצריכו נעיצה בקרקע, ולכן אין להתיר בסבון או צמר פלדה בלא נעיצה. ומי שרוצה להדר ולעשות שניהם (נעיצה וסבון) בודאי עדיף טפ"י."
  4. **אג"מ** (הגר"ש פעלדער שליט"א עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות ל"ו, קלטת בב"ח מספר ה' שיעור א') - "שלא סגי עם סט"ל ווא"ל [צמר פלדה] במקום נעיצה, שהרי אין אנו יודעים בדיוק למה הצריכו חז"ל נעיצה ואי אפשר לחדש שגם דבר אחר מועיל".
  5. **הגרשז"א זצ"ל** (הליכות שלמה פסח פרק ג' ס"ק י"ד) - "ויש לדעת דאף שבזמננו ישנן דברים המועילים כמו נעיצה, כגון שפשוף בצמר פלדה קשה וכדו', אין לסמוך על כך כלל, ואין לנו אלא המפורש בגמרא ובפוסקים".
  6. **הגריש"א זצ"ל** (דבר חריף פרק ח' הע' נ"ג, סי' י"ח אות ה', אשרי האיש יו"ד פרק ו' אות ד') - "דבמקום שצריך נעיצה אין לסמוך דיועיל גם שפשוף בחומרי ניקוי וכיו"ב, **דמי יימר** דעושה אותה פעולה דנעיצה".
  7. **חוט שני** (פסח פרק י' ס"ק י"ח אות א' [עמ' קל"ג], עי' הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ט' הע' ס"א) - "לרחוץ את הסכין ולשפשוף עם צמר פלדה, אפשר דלא מהני כמו נעיצה בקרקע, דהא אף נעיצה בקרקע בעינן דוקא עשרה פעמים ובתשעה פעמים לא סגי, ואפשר דהוא ענין מיוחד של הפלטת שמנונית איסור מהסכין".
  8. **כשרות הכלים** (סי' קכ"א סעי' ז' ביאורים סוף ד"ה תהיה).
  9. **עי' הל' בב"ח** (הופשטטר, פרק ט' סעי' כ"ד) - "קשה לסמוך על עצות אחרות, כגון שיפשוף בצמר פלדה (steel wool) וכדו', וכפי שיתבאר בהערה. אך לחתוך מאכל פרווה בסכין בשרי או חלבי כדי לאוכלו עם המין ההפכי של הסכין, ואין לו סכין פרווה או מינו, יש מקום להקל".
- ד. מראי מקומות - **בדה"ש** (סי' צ"ו ס"ק ע'), **פתח הבית** (ס"ק ס"ט, בי' ס"ק ל"ד), **דרכי הלכה** (פרק ט"ו הע' י'), **נועם הלכה** (עמ' רס"ג), **שערי תורת הבית** (שער א' סי' ג' פרק ב' שאלה ב' ד"ה ואם, עמ' ל"ג, "יש המתירים"), **חוקותי תשמורו** (פרק י"ב הע' י"ד*).
1. **מאירי** (ע"ז דף עו: ד"ה כלי) - "בא לחתוך בה צונן יראה שאם קנחו בסמרטוט ושפשוף והדיח יפה עד שהעביר שמנינות שהוא בעין מותר לחתוך בה צונן שאינו חריף כקישות ואבטיח שאע"פ שאין שמנינות המתישן עובר בכך כמו שבארנו במסכת חולין מ"מ מעביר הוא כל שאפשר לדבק בצונן שאינו חריף ולענין לחתוך בו צונן החריף כגון צונן ואתרוג ודומיהם צריך שיפה והיא השחזה במשחזת או ברחים של נפחים או שיהא נועצה עשר פעמים בקרקע".
  2. **ויען יוסף** (יו"ד סי' קס"ב) - "בענין אי מועיל קינוח בסטיל וואל במקום נעיצה בקרקע, ע"פ סברא נראה דהוי כמו קרקע קשה, אך כיון דחז"ל הקפידו ואמרו דבעי נעיצה י' פעמים (עיין שו"ע יו"ד סי' י' ס"ג וסי' קכ"א ס"ז), נראה דגם בזה צריך י' פעמים דהיינו **שיחליף את הסטיל וואל בכל פעם וישפשוף י' פעמים** כן נראה לענ"ד. על כן נראה לענ"ד שיכתוב שמי שדר במקום שיכול לנעוץ בקרקע קשה י' פעמים יעשה כן, ומי שדר במקום שאין לו מקום לעשות כן ישפשוף י' פעמים בסטיל וואל ויחליף בכל פעם".
  3. **פתחי הלכה** (ארטסקרול, עמ' של"ח, מטבח הכשר עמ' רכ"ז) -
- It is difficult to offer a definitive ruling on this matter since different contemporary authorities have ruled differently on this subject.
4. **שער תורת הבית** (סי' ג' פרק ב' שאלה ב' ד"ה ואם) - "ואם קשה לנועצו באדמה, יש המתירים לנקותו, ע"י שיפשוף חזק עם צמר פלדה או 'סקוטש ברייט' עם סבון ומים פושרים".
  5. **נתיבות אדם** (הל' בב"ח שיעור כ"ו אות ו' ד"ה ויעויין) - "וצ"ע למעשה".
  6. **הגר"ש רוזנברג שליט"א** (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ט' הע' ס"ג) - "והוסיף, שמה שלא נוהגים בזמננו לעשות נעיצה הוא מפני שכשסיבת הנעיצה היא מחמת הבעין הנדבק יש לסמוך שמועיל לנקותו ב'סקוטש' וכסיבת הנעיצה מפני הבלוע שאז בודאי אין מועיל 'סקוטש' הרי מועילה לזה הגעלה והיא קלה לעשותה יותר מאשר נעיצה".
  7. **בציור שיש גבינה רך על כלי בשר או להיפך ושהה עד שנתייבש הלהלוחית עליו, דצריך נעיצה** [עי' סי' צ"ד סעי' ז']. **לכאורה** **לכו"ע** סומכים על נקיון עם צמר פלדה. כיון שהחשש רק על השמנונית שעליו. אבל בשאר ציורים, שיש [חשש] בליעות, הגם שחתך עכשיו רק דבר קר, אולי חוששים שהדוחקא מפליט בצונן. וכדאי' בס' הל' בב"ח (הופשטטר, פרק ט' הע' ס"א), "שיש שחוששים לכתחילה ש'דוחקא' מפליט בצונן כנתבאר ...".

ה. הגעלה ביחד עם נקיות.

1. מיקל [נקיות לממשות, הגעלה לבליעות].
- א) **הגר"ע אויערבאך שליט"א** (אהל יעקב) - לשונו מובא לעיל.
- ב) **נתיבות אדם** (אהל יעקב) - לשונו מובא לעיל.
- ג) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, פרק י"ב הע' קע"ה, מטבח הכשר פרק ח' הע' ק"מ) -

one may kasher the knife in boiling water after cleaning it with steel wool and detergent, or perhaps rely on the steel wool cleaning itself.

- ד) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות ל"ו) – "בכל אופן שצריך נעיצה, סגי בהגעלה".
ה) הגר"ש רונברג שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ט' הע' ס"ג) – לשונו מובא לעיל.
2. יש להקל אפילו בעירווי ביחד עם נקיות [נקיות לממשות, עירווי לבליעות].
א) הגריש"א זצ"ל (דבר חריף פרק ח' הע' נ"ב, סי' י"ח אות ה') – "במקום דצריך נעיצה יש להכשיר הסכין ע"י עירווי".
הגריש"א זצ"ל (סוף ספר דבר חריף עמ' קכ"ז מכתב מהגר"מ גרוס שליט"א) – "ומהני עירווי על הסכין, ואין צורך בהגעלה בכלי ראשון".
הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ו' אות ד') – "אך לבסוף הורה ששפשוף בסקוטש וכדומה בצירוף עירווי ממים רותחים, שפיר דמי".
הגריש"א זצ"ל (לבושי עז סי' פ"ט סעי' ד' תמצית אות ט') – "שהטעון נעיצה אפשר להדיחו היטב ולערות עליו חמין מכלי ראשון ודי בכך".
ב) דבר חריף (סוף סי' י"ח) – "רק לאחר שיסיר הבעין שעל הסכין".
ג) דבר חריף (סי' י"ח אות ה') – "ומה שהורה להכשירו ע"י עירווי היינו משום דכיון דמהני נעיצה להכשיר הסכין א"כ ודאי שאין צריך להפליט כי אם מקליפת הסכין ... אפילו אי חיישינן לבליעה שבתוך הסכין בכדי קליפה, ע"י עירווי מפליטו".
3. הל' בב"ח [הופשטטר, פרק ט' סעי' כ"ה].

ו. נעיצה לצורך פסח.

1. מראי מקומות – כה"ח (סי' תנ"א ס"ק מ"ב, "ואפשר דגבי פסח דאיסורו במשהו יש להחמיר ומ"מ בדיעבד אין לאסור").

ז. מראי מקומות – פמ"ג (סי' י' מש"ז ס"ק ו', שפ"ד ס"ק כ"ב).

יג. הכשרת סכינים.

א. סכין ישן: סתירת בין הסוגיות אם צריך ליבון [חולין דף ח:]: או די בהגעלה [פסחים דף ל:].

- יש לחלק בין התירא בלע [שצריך רק הגעלה] לאיסורא בלע [שצריך ליבון].
- א) ר"ת (תוס' חולין דף ה. ד"ה שלבנה) – "ואור"ת דיש לחלק גבי חמץ משום דהיתירא בלע דבענין זה מחלק בסוף מסכת ע"ז (דף עו.) אף על גב דהשתא דבליעי הוי איסורא מ"מ בשעת בליעה הוי התירא אף על גב דרב אשי גופיה מחלק כן במסכת ע"ז (דף עו.) ובפסחים (דף ל:): קאמר רב אשי לדידי חדתי עבדי לי מחמיר על עצמו היה ונראה דהא דמסיק והלכתא אידי ואידי ברותחין הוי מסקנא דמילתא דרב אשי".
- 1) ע"י סימן תנ"א סעיף ד', לשיטות ומראי מקומות.
2. יש לחלק בין סכין קטן [שצריך רק הגעלה] לסכין גדול [שצריך ליבון].
- א) ר"ת (תוס' ע"ז דף עו: ד"ה אמר, חולין דף ה. ד"ה שלבנה) – "ואומר ר"ת דהא דקי"ל דסכין בעי ליבון היכא דאיסורא בלע היינו דוקא באיסור דסכין גדולה שדרך לצלות בה בשר דיקא נמי דקתני בתוספתא הסכינין והשפודין כו' סכינין דומיא דשפודין ואסקלא אבל סכינים קטנים שאין דרך לצלות בהם בשר ודאי סגי להו בהגעלה אף בשל עובדי כוכבים".
- 1) פירוש, ע"י רותחין [סכין קטן] אא"כ יש בו גומות [סכין גדול] – ב"י (ס"ק ז', "נראה מדברי התוספות והרא"ש דההיא דפרק כל שעה דמכשיר ברותחין בסכין שאין בה גומות וההיא דפרק קמא דחולין ותוספתא דמצרכי ליבון בסכינים שיש בהם גומות והיינו מאי דמפליג בירושלמי בין גדולה לקטנה דסתם גדולה יש בה גומות וסתם קטנה אין בה גומות אלא שריב"ם סובר דאף על פי שאין בה גומות בעי ליבון מפני שהגוי מתקן בו הנר והופך בו בשר על גבי גחלים").
- 2) טעם לר"ת, בסכין קטן מיעוט השתמשות ע"י אור.
- א. צריך תשמיש קבוע – תוס' (תוס' ע"ז דף עו: ד"ה אמר, חולין דף ה. ד"ה שלבנה, "ור"ת אומר דזה אינו קרוי תשמישו על יד האור כיון דאין תשמיש קבוע ע"י האור סגי בהגעלה").
- ב. לא חיישינן – רא"ש (ע"ז פרק ה' סי' ל"ד, "ואמר ר"ת כיון דאין תשמישו לכך לא חיישי דלמא מיתרמי ועביד הכי").
- ג. כל מה שסופו לפלוט ברותחין פולט בהגעלה ראשונה – רא"ש (ע"ז פרק ה' סי' ל"ד, "ואפילו איתרמי דעביד כל מה דאין הישראל משתמש בו על ידי האור סגי ליה בהגעלה ברותחין דכל מה שסופו לפלוט ברותחין פולט בהגעלה ראשונה").
1. חולק – רא"ש (ע"ז פרק ה' סי' ל"ד, "ולא נהירא כיון דתשמישו על ידי האור אין יוצא מידי דופיו בהגעלה בלא ליבון ופולט תמיד בכל הגעלותיו מידי דהוי אכלי חרס דלא סגי ליה בהגעלה ולא אמרינן דכל מה דעתיך דפולט דפולט בהגעלה ראשונה אלא אינו יוצא מידי דופיו ופולט תמיד מעט מעט").
- 3) חולק – ריב"א (תוס' ע"ז דף עו: ד"ה אמר, "מצריך ליבון גם בסכינין קטנים לפי שפעמים דרך להפוך בהם בשר על גבי גחלים"), ריב"ם (תוס' חולין דף ה. ד"ה שלבנה, רא"ש ע"ז פרק ה' סי' ל"ד).
3. י"ל, דצריך שניהם ליבון ואח"כ רותחין.
- א) י"מ (ברא"ש ע"ז פרק ה' סי' ל"ד) – "ויש מפרשים אידי ואידי ברותחין אחר הליבון לפי שאין יכול ללבן הברזל היטב אצל הקתא והכי קתני בתוספתא פעמים שאדם חס על סכיניו ללבנו".
4. מראי מקומות – תוס' רי"ד (ע"ז דף עו:), "נ"ל שחילוק יש בין סכין לסכין ...".

ב. סכינים: לפסח [בין גדולים ובין קטנים].

1. הגעלה – טור (סי' תנ"א סעי' ג'), מחבר (סי' תנ"א סעי' ג'), דר"מ (סי' תנ"א ס"ק ב'), פוסקים. (א) צירוף של היתרא בלע והולך אחר רוב תשמישו.

(1) עי' חק יעקב (סי' תנ"א ס"ק י"ד) – "ואף על גב דבסמוך סעיף ד' פסק המחבר דשפודין ואסכולות בעינן ליבון אף בפסח משום דמקרי איסורא בלע כיון ששמו עליו, וכמבואר בטור [קצד, א] וב"י [ד"ה כלים], ועיין ביורה דעה סימן קכ"א [קצג, ב ב"י ד"ה בא], ומכל מקום כאן בסכינים יש עוד צד להקל, שמכינן על הפוסקים דסבירא להו דמקרי היתרא בלע. ועיין בעולת שבת [ס"ק ג] שהניח דברי המחבר בקושיא, ובאמת לא קשה מידי. וכהאי גוונא צריך לומר בדברי המחבר בסימן זה וסימן תנ"ב כמה פעמים, דלפעמים היכא שיש עוד צד להקל שמכינן אסברא זו דמקרי היתרא בלע".

(2) פמ"ג (סי' תנ"א א"א ס"ק ו') – "ומה שכתב מסעיף ו', י"ל דכאן איכא ב' טעמים להיתרא, א' דיש אומרים דהולכין אחר רוב תשמישו, ב' דיש אומרים בהיתרא בלע אף ע"י אש סגי בהגעלה, וחמץ היתרא בלע מקרי. ואף דאנן קיימא לן חמץ איסורא בלע מקרי כמו שכתב המחבר בסעיף ד' שפודין, מכל מקום בצירוף תרי טעמי יש להתיר סכינים בכלי ראשון, ועיין חק יעקב אות י"ד. ועיין אות י"א ואי"ה יבואר שם. ומשום הכי בסעיף ו' הגיה הר"ב דלכתחלה עכ"פ אין הולכין אחר רוב תשמישו וקצרות צריך כלי ראשון, מה שאין כן ליבון יש אומרים היתרא בלע די בהגעלה, הלכך לא מחמירין בסכין כולי האי".

(3) מחצית השקל (סי' תנ"א א"א ס"ק ו') – "ובחמץ מקילין דאין דרך הישראל להשתמש בסכין באור, ואף על גב דלפעמים משתמש ע"י אור וכמו שכתב מ"א מכל מקום כיון דלהמחבר הולכים בכלי אחר רוב תשמישו כמו שכתוב סעיף וי"ו, ואף דאנן מחמירין כמו שכתב רמ"א בהג"ה שם מכל מקום סומכים אמאן דאמר דחמץ מקרי היתרא בלע לענין זה".

(4) רע"א (סי' תנ"א על מג"א ס"ק ו') [שמובא להלן] – "מג"א ס"ק ו' לפמ"ש ס"ו בהג"ה דאין. לענ"ד הא יסוד הפלוגתא בס"ו אם הולכין אחר רוב תשמישו, וכן הפלוגתא בס"ד בנשתמש ע"י אור אם צריך לבון היינו דבדינא דגמ' בסכינים להלכתא ברותחים אף דלפעמים משתמש בהן באור, היינו כיון דחמץ היתרא בלע אף בשימש ע"י אור סגי בהגעלה כדאית' פרק בתרא דע"א גבי נותר, א"כ אין הכרח לומר דאזלי' בתר רוב תשמישו, וזה דעת המחבר בס"ד וס"ו, ואינך שטות סוברים דחמץ מקרי שמו עליו ומקרי אסורא בלע ותשמישו באור צריך לבון, וטעמא דסכינים דאזלי' בתר רוב תשמישו, א"כ חד מינייהו, מוכח, אי דאזלי' בתר רוב תשמישו, אי דמקרי היתרא בלע, ומספיקא דדינא בב' שטות אלו קיי"ל לחומרא דמקרי איסורא בלע, וגם דלא אזלי' בתר רוב תשמישו, וזהו פסקא דהרמ"א ס"ד וס"ו, וא"כ הכא בסכינים מותר בהגעלה".

(5) נוה שלום (שולאל, סוף אות א').

(6) מ"ב (סי' תנ"א ס"ק י"ט) – "בין גדולים ובין קטנים אף אם נשתמש בהם חמץ בחמין כל השנה די בהגעלה לפסח ואף על פי שסכינים הבלועים משאר איסורים פסק השו"ע ביו"ד סימן קכ"א שצריך ללבנם באור כדי להשתמש בהם בחמין הכא כיון שי"א שאפילו כלים הבלועים מחמץ ע"י אור בלבד נמי א"צ אלא הגעלה וגם כמה פוסקים סוברים דסכינים אין להם דין כלים הבלועים ע"י האור [דאף אם השתמש בו ע"י האור כגון שתחב בו חתיכת פשטיד"א על האש מ"מ רוב תשמישו הוא שלא ע"י האש ואזלינן בתר רוב וכדלקמן בס"ו] לפיכך התיר לכתחלה ע"י הגעלה בלבד".

(7) כה"ח (או"ח סי' תנ"א ס"ק ל"ט, ס"ק מ') – "וכתב המ"א ... וכ"כ א"ר או"ו בשם מט"מ ... אמנם לפי מ"ש באו' הקודם דמקילין יותר בסכין משום דאיכא למ"ד דגם בסכין של איסור סגי בהגעלה א"כ ה"ה לענין זה דאע"ג דבשאר כלים חיישינן למיעוטא בסכין דיש עוד צד להקל אין להחמיר. וכ"כ הנו"ש סוף או' א' יעו"ש. וכ"כ א"א או"ו".

(ב) דחמץ הוה ליה רק מיעוטא דמיעוטא ע"י האור.

(1) חת"ס (סי' תנ"א על מג"א ס"ק ו') – "אע"ג דביוורה דעה [סימן קכא סעיף ז] פסק דסכינן מלבן משום מיעוט תשמישו ע"י האור, וי"ל דחמץ הוה ליה מיעוטא דמיעוטא ע"י האור, וק"ל".

2. ליבון.

(א) מג"א (סי' תנ"א ס"ק ו') – "עוד נ"ל דלפי מ"ש בס"ו בהג"ה דאין הולכין אחר רוב תשמישו וא"כ היה הסכין צריך ליבון דלפעמים תוחבין בראשו חתיכות פת לאפות אצל האש ולפעמים חותכין בו פשטיד"א או פנקו"כן על האש וכמ"ש ב"ד ססי' קכ"א".

(1) עי' קושיית הרע"א, מובא לעיל. וי"ל שהמג"א חושש לפשט של ר"ת שהו"ד ברא"ש (ע"ז פרק ה' סי' ל"ד), דלא חיישינן שהשתמש ע"י אור. אבל אה"נ אם ידע שנשתמש ע"י אור צריך ליבון. אמנם עי' היטב ברא"ש, שנראה שר"ת מפרש זה רק בסכינים ישנים הנקחים מנכרי, ולא סכינים בפסח שכתוב בגמרא דדי בהגעלה, ועל זה מתרץ ר"ת "היתרא בלע". וצ"ב המג"א.

3. המחמיר תע"ב.

(א) מטה משה (סי' תקמ"ו) – "הסכינים קתייהו בטינא ופרזלייהו בנורא, וכן מחמירים בעלי נפש הנוהגים כשורה. אף שאידי ואידי ברותחין ובכלי ראשון היא ההלכה, מכל מקום המחמיר ללבנם תבא עליו ברכה. כי פעמים יש בהם גומות ואינו מועיל הגעלה, אם לא שישחזום ופעמים ישכח ויבא לידי תקלה".

(ב) א"ר (סי' תנ"א ס"ק ו') – "כיון דהתירא בלע, אבל בלע איסורא ביארתי ביו"ד סוף סימן קכ"א דבעי ליבון, ומטה משה [סימן תקמו] כתב דגם בפסח המחמיר ללבנו תבוא עליו ברכה, וכן משמע במג"א [ס"ק ו'] משום דלפעמים הם תוחבין בסכין פת שקורין פעני"ץ אצל האש או תוחבין בו פשטיד"א או פנקו"כן אצל האש, ובפיוט [לשבת הגדול, אלהי הרוחות] דאם אפשר בחדש משובח".

ג. סכינים: לשאר איסורים.

1. ליבון – מחבר (סעי' ז'), פוסקים.

(א) בדיעבד, הגעלה – רמ"א (סעי' ז'), חק יעקב (סי' תנ"א ס"ק י"ד), מקור חיים (סי' תנ"א ח"י ס"ק י'), כה"ח (או"ח סי' תנ"א ס"ק ל"ח), פוסקים.

ב) גליון מהרש"א (על המחבר סעי' ז') – "שרוצה לחתוך בה חמין כו' מלבנה. ולפי זה דלא אזלינן בתר רוב תשמישו, על כרחך מה דפסק בהלכות פסח סימן תנ"א סעיף ג' דסגי בהגעלה, היינו משום דחמץ מקרי היתרא בלע ... ואיך פסק שם סעיף ד' דכלים שמשתמשין על ידי האור צריך ליבון, והרי הר"ן שם [ע"ב דבור ראשון] הוכיח מדהביא הרי"ף [שם] דשפודין ואסכלאות צריכין ליבון, על כרחך סבירא ליה דחמץ כיון ששמו עליו לא מקרי היתרא בלע (ואינו דומה לקדשים, דעדיין לא היה שם נותר עליו בשעה שנבלע), ומבואר בהר"ן שם דלטעם דהולכים בתר רוב תשמישו גם כן אין חילוק בין חמץ לשאר איסורים, גם שם סימן תנ"א להמחבר סעיף ו' הולכים בתר רוב תשמישו, ואם כן למה הצריך הכא ליבון. גם אי אפשר לומר דהכא מיירי באיכא גומות, ובהא גם בחמץ הצריך שם [סעיף ג] ליבון, דהא כתב הכא ואם יש בה גומות או שרוצה לחתוך בה חמין, גם כתב בין גדול בין קטן, ועליו קאי מה שכתב מלבנה. וצריך לומר דהכא חשש המחבר לסברת הראב"ד [עבודה זרה עו, א ד"ה רב אשי] דדוקא בחמץ סגי בהגעלה דחמץ מקרי היתרא בלע, ובסימן תנ"א סעיף ד' חשש לסברת הרי"ף דחמץ נמי לא מקרי היתרא בלע (אלא דמה דסגי בהגעלה הוא משום דאזלינן בתר רוב תשמישו), או דפוסק כסברת הריב"ם באשירי [שם פ"ה סימן לד] (ומבוא בב"י כאן עמוד פב) דגוים דרכן לתקן בהם פתילה של חלב שבוער באש. ועדיין אינו מיושב, כיון דפסק להדיא דאזלינן בתר רוב תשמישו כנזכר לעיל".

ג) סכין גדול של גוי.

1) מדינא צריך ליבון [רוב תשמישו ע"י אור] – עי' גר"א (או"ח סי' תנ"א על סעי' ג', עי' יו"ד סי' קכ"א ס"ק ל"א), הו"ד בשעה צ" (סי' תנ"א ס"ק כ"ב, "וכן משמע נמי מהגר"א דכתב דמה דהחמיר שם דבעי ליבון הוא רק לחומרא, אכן מוכח שם מדבריו דהוא רק בסכין קטן, אבל בסכין גדול של עכו"ם מדינא צריך ליבון"), חלקת בנימין (ס"ק ע"ט).

2) מראי מקומות – חלקת בנימין (ציונים ס"ק קפ"ו, "וצ"ע").

2. הגעלה – פ"ח (ס"ק י"ט, הו"ד בשעה צ" סי' תנ"א ס"ק כ"ב, "ומכל מקום אעפ"י שמדברי המחבר נראה דלא מהני הגעלה לסכין אין זה עיקר אלא כדעת רש"י והרמב"ן וכן דעת הרשב"א והרא"ה לשם דמהני הגעלה בין דפסחא בין של נכרים בין קטנים בין גדולים ואפילו לכתחילה וכן עיקר").

3. רמ"א (סי' צ"ד סעי' ז') – "וכל זה בבשר רותח בכלי ראשון, ואז אם הסכין בן יומו ואין ס' בבשר נגד הסכין הכל אסור, לא ואף הסכין צריך הגעלה".

א) קשה, שלכאורה הסכין צריך ליבון – יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' י' אות ב').

ב) רב פעלים (ח"א יו"ד סי' י"ט ד"ה שוב) – "בדברי מור"ם ז"ל בהגהה, בסי' צ"ד סעיף ז' בדין בשר רותח שתחבו בסכין חולבת, שכתב אם אין הסכין בן יומו ואין ששים בבשר הכל אסור, ואף הסכין צריך הגעלה ע"כ, וקשה והלא אין כאן רוטב אלא חתיכת בשר, והול"ל הסכין צריכה ליבון, וכמ"ש בסי' קכ"א סעיף ז' בסכין של גוים, דאם רוצה להשתמש בה בחמין צריכה ליבון, מפני שפעמים מהפך בו הגוי בשר אצל האש, או מתקן בו נר חלב וכנז' בלבוש ע"ש, וא"כ כאן דלא עשה בה רוטב אלא רק ביובש, צריכה ליבון. ואמרתי לתרץ בס"ד ... לפ"ז להכי כתב רמ"א דסגי בהגעלה, כיון דאיירי בחתיכה שנוטלה מתוך הרוטב, וקודם שנתייבשה חתך אותה, דעדיין הרוטב מובלע בתוכה ולא נתייבש, דחשיב זה דבר לח לענין הגעלה, וכמ"ש הרא"ש ז"ל בדין מחבת דאע"פ דנתייבש המשקה, עכ"ז עדיין לחלוטית שלו קיימת דבכהאי גוונא תסגי בהגעלה, ולא חשיב בולע ע"י האור לבדו ... נמצא שעושה סברה לומר אף על פי שהחתיכה שאין בה רוטב עודנה בכלי ראשון, שהיה על האש ועדיין היס"ב אלא שהסירו אותה מעל האש ונפל או נתחב שם דבר איסור דסגי בהגעלה, כי אין זה החום עושה פעולת האש ממש לענין זה להצריכה ליבון, וא"כ י"ל דגם הכא מ"ש רמ"א ז"ל, וכל זה בבשר רותח בכלי ראשון, היינו שהסירו אותו מעל האש ורק שהוא עודנו רותח שהיס"ב, ולהכי לא מצריך לסכין ליבון אלא סגי לה בהגעלה".

ג) דבר גוש: בשר חם שאינו על האש דינו ככלי ראשון, וסגי בהגעלה – פמ"ג (או"ח סי' תנ"א מש"ז ס"ק ה', א"א ס"ק י', "ואמנם דבר שבלע ע"י אש דבעי ליבון, כל שהוסר מאש תו אין לו דין ליבון, ומשום הכי כתב המ"א באות ו' שתוחב לפאנקוכ"ן בעודו [על האש] ... אותם סכינים שחותכין בהם לחם חם בהוסר מאש די בהגעלה, הא בעודו בתנור אף שגרוף וקטום התנור מקרי ע"י אור"), רב פעלים (ח"א יו"ד סי' י"ט ד"ה שוב, לשונו מובא לעיל), חלקת בנימין (ס"ק ע"ב, "דאע"פ שנתחמם הבשר על האש הואיל ועתה אינו על האש חזר דינו ככלי ראשון"), מטבח הכשר (ארטסקרול, סוף עמ' שמ"ח, עמ' שנ"ד, פרק י"ד הע' צ"ב).

ד) תנור גרוף:

1) מקרי ע"י אור, וצריך ליבון גמור.

א. פמ"ג (או"ח סי' תנ"א מש"ז ס"ק ה', ס"ק י"א, ס"ק כ"א, א"א ס"ק י') - לשונו מובא לעיל.

ב. רע"א (או"ח סי' תנ"א על מחבר סעי' ד') – "ואף בנשתמש בהם בתנור גרוף מקרי על ידי אור".

ג. פסקי תשובות (סי' תנ"א אות י"ז, הע' פ"ה).

2) מראי מקומות.

א. שעת" (ס"ק ג') – "יש לעיין בשפוד או מחבת וכיוצא שהוחמה באור הרבה והיא רותחת שיד סולדת בו והושם בהם בשר או איסור אחר בעין בלא משקה אם בעי ליבון או הגעלה כיון שאין הבליעה בתוכו ע"י האור ממש רק מחמת תולדות האור לבד ... הלכך נראה להצריך ליבון אלא דבליבון קל סגי וא"צ עד שיהא ניצוצות ניתזין ממנו מיהו אם בשעה שנבלע בו האיסור היה הכלי או השפוד מלוכלך כ"כ עד שניצוצות ניתזין ממנו לית דין צריך בשש דזה הוה כנבלע ע"י האור ממש וצריך ליבון טוב שיהא ניצוצות ניתזין ממנו כנלע"ד".

ב. דרכ"ת (ס"ק נ"ח) – "בשערי תשובה ... ועי' בפרמ"ג או"ח בא"א שם שכ' בפשיטות ...".

- ד. **פשט ברא"ש** (ע"ז פרק ה' ס"ל ל"ד), הו"ד בטור (סוף הסי') – "ויראה שיספיק אם ילבן חודו של סכין לפי שרגילין העובדי כוכבים להשתמש בו באור אע"ג דחם מקצתו חם כולו ונתפשט האיסור בכולו מ"מ כיון שאין ישראל משתמש בסכין ע"י האור סגי בהכי".
1. הטור חולק.
  - א) **ב"י** (ס"ק ו') – "ומדברי הרא"ש בשילהי ע"ז שכתבתי בסוף סימן זה נראה שהוא סובר כדברי הרשב"א שכתב ... הרי שלא התיר בליבון במקום שנשתמש בו על ידי האור בלבד אלא מפני שאין ישראל משתמש בסכין על ידי האור משמע דלהשתמש בו על ידי האור אסור משום דחם מקצתו חם כולו אמרינן לאסור אבל לא לענין הכשר".
  2. ט"ס, צ"ל ישראל.
  - א) **ב"ח** (ס"ק י"ג קונ"א) – "דטעות סופר הוא בדברי הרא"ש וכן צריך להגיה מ"מ כיון שאין הגוי משתמש בו בכולו סכין ע"י האור סגי בהכי ונתחלף לו בדפוס גוי בישראל".
  3. ליבון עם הגעלה.
  - א) **ב"י** (ס"ק ז' ד"ה בא) – "כתב הרא"ש דבליבון חודו סגי נמצא דסכין שיש בו גומות כולו צריך ליבון ואם אין בו גומות מלבן חודו ומגעיל שאר הקתא ופרזלא".
  - ב) **ט"ז** (ס"ק ז') – "דהרא"ש מיירי שם עכ"פ בהגעלה אלא דמפני חשש תשמיש בחלב רותח יש להצריך ליבון ובודאי לא מהני להרא"ש הגעלה לחוד היכא שבלע ע"י האור אלא לענין זה מהני דלא נימא כיון שחם מקצת הסכין דהיינו ראשו של סכין בפתילות חלב אצל העובד כוכבים חם כולו ונצטרך ללבן כולו דוקא לזה אמר שאינו כן אלא כיון שנתלבן המקצת נקלש הבלוע שנבלע בשאר הסכין לענין שמהני לו אח"כ הגעלה כן נראה לע"ד ברור".
  4. להודיע שגוי לא משתמש אלא במקצת.
  - א) **דרישה** (ס"ק ח', פרישה ס"ק כ"ז) – "והא דמסיים הרא"ש הטעם כיון שאין ישראל כו' כתב כן שלא תקשה ניחוש דילמא הגוי שימש בכולו על ידי האור ולמה יועיל לנו הכשר מקצתו ועל זה אמר הואיל שאין ישראל משתמש בסכין על ידי האור ורצה לומר כיון שאנו רואין שאין מדרך ישראל להשתמש באור כי אם בחודו תו לא חיישינן שהגוי שימש בו באור בכולו שדרך השתמש של יהודי וגוי הן שוין ששניהן משתמשין באור במקצתו ולא בכולו".
  5. הרא"ש מחמיר רק בליבון [כמו הרא"ה].
  - א) **ש"ך** (ס"ק י"ז) – "ולפע"ד נראה פשוט דבדברי הרא"ש הן כפשוטן ואינו חולק אמ"ש הטור ודעת הטור הוא כדעת הרא"ה ... וזהו דעת הטור והרא"ש הוא מיירי בלבון ולכך לא נכשר כולו אלא דס"ל דמ"מ להשתמש בו שלא ע"י האור סגי בהכי ואפשר גם הרא"ה מודה לזה והוא דלא כתב הטור דבלבון צריך להכשירו כולו היינו משום שסמך עצמו על מ"ש הטעם משום דכבכ"פ וזה לא שייך כי אם בהגעלה".

יד] השחזה.

א. מהני אפילו לחמין.

1. **רמב"ם** (מאכ"א פרק י"ז הל' ז') – "הלוקח סכין מן העכו"ם מלבנה באש או משחזיה בריחים שלה, ואם היתה סכין יפה שאין בה פגיונות די לו אם נעצה בקרקע קשה עשר פעמים ואוכל בה צונן, ואם היו בה פגיונות או שהיתה יפה ורצה לאכול בה חמין או לשחוט בה מלבנה או משחזיה כולה".
2. **תוס' רי"ד** (ע"ז דף עו:): – "הסכין שהיא פשוטה ואין שמושה אלא בחתיכה בשיפה סגי שהשיפה מסירה מעלי' כל קליפה העליונה שהאיסור דבוק בה ועוד שדרך הסכין לשופה ואין דרך הכלים לשופן מש"ה תנא שיפה גבי סכין ולעולם בשיפה בלבד היא נטהרת מכל מה שבלעה ע"י חתיכה".
3. **רמב"ן** (ע"ז דף עה: ד"ה ויש) – "ויש מפרשים שהשיפה בסכין הכשר גדול היא אף לאכול בה רותח כליבון לשפוד ואסכלא, ומה שאמרו בגמ' אמר רב הונא נועצה, הוא הכשר אחר לחתוך בה צונן, ומתני' באפיה נפשה וזה דרך נראית לפי הסוגיא. וירושלמי מוכיח כן".
4. **רא"ה** (בדה"ב ב"ד ש"ד לד.) – "וקים להו לרבנן שאין ברזל בולע על ידי רותח יותר מכדי קליפה".
5. **ר"ן** (ע"ז דף לט: ד"ה שפה) – "ודעת רש"י ז"ל ... אבל להכשירה לחתוך בה רותח צריכה הגעלה או ליבון ואין פירוש זה מחזור שהיאך שנה התנא מקצת הכשרו של סכין ושייר מקצתו מאי שייר בשאר כלים דבהאי שייר ועוד דפשיטה דעובדא דשבור מלכא המוזכר בגמרא לא משמע הכי שלא הזכירו בו שיפה כלל אלא נעיצה לפיכך פירשו ששיפה ונעיצה שני הכשרין הן לחתוך בה צונן ובכל חד מינייהו סגי ותנא דמתניתין תנא שיפה ובברייתא אמרו שאם אינו שפה נועצה".
6. **הג' מיימוניות** (מאכ"א פרק י"ז הל' ז' אות ט') – "וכן פסק ריצב"א דאם השחזיה יפה בריחים שמועיל כמו ליבון וכן פירש ספר המצות משמו ע"כ".
7. **כל בו** (ס"ל פ"ו) – "ואם היו בה גומות או פגיונות או אפילו היפה אם ירצה לחתוך בה חמין או לשחוט בה משחזיה במשחזת".
8. **רע"ב** (ע"ז פרק ה' משנה י"ב) – "או משחזיה באבן המשחזת שלה, ואוכל בה אפילו רותחין".

ב. מחמיר [שמהני רק צונן].

1. **בעל העיטור** (שער ב' הלכות שחיטה, דף כד:): – "וגרסינן בע"ג הסכין שפה והיא טהורה ונועצה יפה בקרקע ובמקום קשה ובכשאין בה גומות ואר"ה לאכול בה צונן אבל לחמין בעי הגעלה או ליבון".
2. **רשב"א** (תוה"ב ב"ד ש"ד, ע"ז דף עה: ד"ה מתני') – "וכל זה לאכול בה צונן אבל להכשירה לחתוך בה רותח צריכה הגעלה כדכתבינן לקמן ב"ה, ולזה הסכים הראב"ד ז"ל דלהתירה לרותח צריכה ליבון או הגעלה".
3. **טור** (סעי' ז') – "וכתב הרשב"א דאפילו לחתוך בה דבר חריף כמו צונן סגי בהכי ואם בא להשתמש בו רותח מגעילה".

א) הגם תוס' (ע"ז דף עה: ד"ה הסכין) כתב ששפה מהני רק לצונן. אולי הוא מפרש הלשון "שפה" במשנה שהוא משפסף בבגד צמר כדי להעביר השמנונית כמו רש"י (דף עו: ד"ה ונועצה). אבל ע"י השחזה מהני לחמין. [וכן יש לדון ברש"י, הגם הרמב"ן והר"ן למד בדעת רש"י שלא מהני בשביל חמין]. והראיה מהבעל העיטור הוא משום כתב רק ע"י הגעלה או ליבון מהני לחמין, ולא כתב שמהני השחזה. וצ"ע.

ג. הלכה.

1. מיקל, מהני אפילו לחמין – מחבר (סעי' ז'), "שרוצה לחתוך בה חמין או לשחוט בה, מלכנה או משחזה במשחזת של נפחים היטב על פני כולה".
2. בדיעבד – רמ"א (סעי' ז'), ע"י דר"מ ס"ק י"ח, "וי"א דהשחזה מהני רק לחתוך בה צונן, אבל לא לענין חמין, והכי נהוג לכתחלה".
א) פי, אם נשתמש – ש"ך (ס"ק כ'), "אבל דיעבד אם נשתמש בו רותח אחר ההשחזה אפילו הוא ב"י מותר".

ד. טעם להקל.

1. בולע רק כדי קליפה.
א) רא"ה (בדה"ב ב"ד ש"ד לד.) - לשונו מובא לעיל.
ב) ע"י פרישה (ס"ק כ"ה) – "אבל הרמב"ם כתב בפ"ז דשיפה מהני אפילו לחתוך בה רותח וכ"כ הר"ן ... ונראה הטעם משום דסתם סכין אינו בן יומו ואינו אוסר אלא כדי קליפה ואותה קליפה הלכה על ידי שיפה ודוקא שיפה אבל נעיצה ... לא מהני".
ג) פ"ח (ס"ק י"ט, סי' צ"ד ס"ק כ"ג) – "ולפי מה שהתבאר לקמן בסימן קכ"א ס"ק י"ט שאין הברזל בולע על ידי רותח יותר מכדי קליפה וכן משמע שכן דעת המחבר לשם דפסק דהשחזה מהני אפילו לחתוך בו רותח".
2. אין עוד כח באיסור לצאת.
א) פמ"ג (סי' י' מש"ז ס"ק ו' ד"ה עוד) – "להפרי חדש ראיתי בסי' צ"ד אות כ"ג כתב ולפי מה שהתבאר לקמן סימן קכ"א אות י"ט דאין הברזל בלא אור בולע כי אם כדי קליפה ולכך מהני השחזה אם כן די בכאן בכדי קליפה עכ"ל. הנה לפי דבריו כלל מחודש הוא עד מאוד ודבר נפלא לומר דברזל כל זמן שאין האש מהלך תחתיו אין בולע יותר מכדי קליפה ... אומר אני דאין הדין כן אלא כדי כל הסכין דודאי ברזל ושאר כלי מתכת בולעין אף שאין האור מהלך תחתיו בכולה ולא משתמיט שום א' מהאחרונים לומר כן וכ"מ משמע דבכולה סכין משערין ולא כדי קליפה וחס ושלום לומר כן להלכה ומה שמהני השחזה להמחבר לכתחלה לאכול רותח צריך לומר דהשחזה אינו מסיר הקליפה אלא מבלבל הטעם ואין לו כח עוד לצאת ולבוא ... בפרישה סי' קכ"א אות כ"ה כתב ... הנה תמה אני דבסתם כלי עכו"ם שאינם בני יומם מ"מ לכתחילה נותן טעם לפגם אסור ואנה יש חילוק לענין לכתחלה לומר דאין בו איסור אלא כדי קליפה והוא ז"ל הלך לשיטתה במ"ש בכאן אות ו' בדרישה וכבר כתבנו כאן מה שיד לומר בהא יע"ש".
3. מתחמם הסכין, וכמו ליבון קל.
א) נחלת דוד (חולין דף ח: ד"ה ובפרק) – "והא דמהני באמת השחזה כמו ליבון, נראה ברור משום דבשעת ההשחזה מתחמם הסכין למאד כאשר נראה זה בחוש שמתחמם הרבה בשעת ההשחזה שקורין (שלייפין). ועיין באחרונים ובפרי מגדים שבקשו סברות זרות לזה, משום שמבלבל הטעם וכיוצא בזה, ואין לזה לא טעם ולא ריח, והדבר ברור כמו שכתבתי שמתחמם מאד עד שנשרף כל מה שבתכו, ובפרט בסכין דמן הדין בהגעלה סגי וא"כ סגי בליבון קל, וכמו שכתבו הפוסקים עיין באו"ח סי' תנ"א (סעיף ג), וא"כ ודאי דחימום ההשחזה הוי כליבון קל".
4. מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק ע"ה).

ה. השחזה עם הגעלה: האם זה כמו ליבון.

1. מיקל – ריב"א, הו"ד במרדכי (ע"ז סי' תת"ס), "אומר ריב"א דאותם סכינים הצריכין לבון לפי ר"ת אם השחזון בריחיים של אבן די להם אח"כ בהגעלה לפי שלבון מועיל כדי להעביר הקליפה והאבן מעבירה את הקליפה בטוב", או"ה (כלל נ"ח דין כ"ב).
2. רמ"א (סעי' ז') – "ואם השחזו במשחזת היטב בכל מקום, ומגעילו אחר כך, מהני אפילו לכתחלה, כמו ליבון".
א) פי, בצירוף דסכין מעיקר הדין די בהגעלה – ערה"ש (סעי' ל"ב), "משחזת והגעלה מותר לכתחלה משום דס"ל דהעיקר לדינא דדי בהגעלה לבד", חלקת בנימין (ס"ק פ"ג), "דדוקא בסכין הוא דקאמר דמעיקר הדין סגי ליה בהגעלה".
3. ע"י או"ח סי' תנ"א סעי' י"ט לעוד שיטות ומראי מקומות.

ו. לענין חמץ בפסח.

1. מחבר (סי' תנ"א סעי' ג') – "וקודם ההגעלה צריך לשופם יפה במשחזת או ברחיים להעביר כל חלודה שבהם קודם הכשרם".
2. פמ"ג (סי' תנ"א א"א ס"ק ז') – "ומה שכתב המחבר במשחזת, עיין יורה דעה [סימן] קכ"א [סעיף ז'] ועיין חק יעקב כאן [ס"ק יז] ובעולת שבת אות ג', וי"ל חמץ משהו לא מהני משחזת, וצ"ע".

טו] האם צריך להכשיר כלים שהשתמש עם דבר מיאוס: כגון מי רגלים [משום כל תשקצו].

א. הלכה.

1. כמו בליעת איסור.

(א) אורחות חיים (הל' טהרת הנדה וטהרת הכלים סוף אות י"ב) – "וכשם שמכשירין הכלים משום בליעת אסור כך מכשירין אותן בהגעלה או בליבון מחמת דבר מיאוס כגון מי רגלים או דבר אחר מיאוס דכתיב אל תשקצו את נפשותיכם וכן נהגו כל ישראל ואין ראוי להקל על המנהג".

(ב) עי' מסגרת השלחן (סוף סי' קכ"א) – "דטוב להחמיר דהא מאיס לן".
2. רק שפשוף היטב.

(א) ב"י (בדק הבית סוף הסי'), הו"ד בהגהות מוהר"א אזולאי (ס"ק א') – "כתוב בארחות חיים ... ואני אומר שהמנהג הזה אין לו עיקר וגם לא פשט בינינו אלא משפשו בו יותר ודיו".

(ב) לחם הפנים (ס"ק י"ט).

(ג) פר"ח (ס"ק י"ט ד"ה כתב) – "ודבריו ברורים דאין כאן שום איסור אלא משום מיאוס וכל שמשפשו יפה שאין כאן מיאוס ש"ד".
(ד) ברכי יוסף (שיורי ברכה סי' קט"ז אות י"ד) – "מרן ז"ל בבדק הבית סימן קכ"א כתב משם א"ח ... ומורינו הרב בתי כהונה בכ"י כתב דצריך לחלק בין זו למ"ש התוס' פרק המדיר דף ע"ב ד"ה חכם, לגבי מומי אשה, דאף דנתרפאת היא נמאסת כשזוכר שהיו בה מומין. ועיין ב"י א"ה סימן ט"ל. ועוד האריך הרב ז"ל, ובסוף כתב דלא דמי, דהכא משום בל תשקצו נגעו, ואין שקוץ בגוף הכלי, ואי מאיס ליה ממה שקדם, מיאוס זה מצד עצמו, כי הכלי נקי הוא עתה. וברור".

(ה) ערה"ש (סוף סעי' ל"ב) – "שיש מי שאומר ... וכבר דחה רבינו הב"י דברים אלו בספרו הגדול בסוף סי' זה דא"צ אלא שפשוף ע"ש".

(ו) כה"ח (סי' קט"ז ס"ק ע"ד).

(ז) חלקת בנימין (סי' קט"ז ס"ק ס"ז, ציונים ס"ק קנ"ה) – "הב"י".

3. הדחה ג' פעמים.

(א) ערך השלחן (סי' קט"ז ס"ק ה') – "נראה דא"צ הגעלה אבל צריך הדחה ג"פ".

4. נשתמש בהמין.

(א) מחמיר – כנה"ג (הג' ב"י ס"ק נ"ב), "אמר המאסף אם כשנתלכלך בדבר מיאוס בצונן מיירי ס' א"ח יפה כתב הרב שמנהג זה אין לו עיקר וגם לא פשט בינינו אבל אם בחמין מיירי א"ח אין טענת הרב שלא פשט מנהג זה בינינו דהא לא פשט דלא פשט מנהג זה בינינו היינו בצונן אבל בחמין אם יארע אפשר דמגעילין אותה", הו"ד בבית לחם יהודה (ס"ק י"ח).

(ב) מיקל – שלחן גבוה (מחודש ס"ק א'), "כנסת הגדולה ... ובפר"ח ... ולא חלק בין נשתמש בחמין או בצונן כיון שכן דעתו של רבינו מדלא חילק כן עיקר", סתימת הפוסקים לעיל.

ב. כלים המיוחדים לדבר מאוס, שנשתמש בהם בקבע.

1. מחמיר, אא"כ ליבון גמור.

(א) שאלת יעבץ (ח"ב סי' קע"א) – "ונ"ל שלא אמר הרב"י כך. אלא כשארע באקראי שנתזו מי רגלים או נפלה צואה לכלי מאכל ומשקה. בכה"ג הוא דסגי להו בשטיפה ושפשוף. אבל כלי המיוחד למ"ר ורעי. שנשתמש בהם בקבע. לא מבעיא לי בכלי חרס שאינן יוצאין מידי דפיין לעולם. אלא אפילו כלי שטף. פשיטא לי דלא מהניא בהו אפילו הגעל". אין צריך לומר שפשוף דלאו מידי הוא לענין זה. דטעמא משום רוח רעה ששורה עליהם וכקרנא דאומנא ולא הזכיר התלמוד בו לא הכשר ולא הגעל. ולא מסרו לנפש היפה כמו שאמרו בשליא. וביצים מוזרות דהנהו מאיסן ולא משקצן. לפיכך נפש היפ' דלא מאיס לה. לא אסירי. משא"כ הנך דשקצי. גריעי משאר אסורי. דחמירא סכנתא. וכמו שלא הותרה צואה ומ"ר לנפש היפה. כך לא הותרה בליעתם. וחמירי מכלים הבלועים מאיסור אלו שנאסרו מפני רוח רעה ששורה עליהן. לית להו תקנתא לא בהגעלה. ולא אפילו בלבון. לפי שבליעתן קשה יותר מבית שאור (ועפ"ט דכלים מ"ה) כי מ"ר מעבירין אף את הכתם מרוב חריפותם. וכן צואת אדם ריחה נודף מאד. כ"ש אם נשתהו זמן רב בכלי. גם בכלי הבלוע כל זמן שלא טהרו מבליעה לא סרה מהן רוח הרעה. אלא בהחזרת כבשונות. או בלבון שניצוצות נתזין מהם. דפנים חדשות באו לכאן. זה ברור בעיני".

(ב) יד אפרים (על סעי' ב') – "ועיין בשאלת יעבץ חלק ב' סימן קע"א עביט של מי רגלים וגרף של רעי אין להתיר על ידי הגעלה וליבון, לפי (שמלובון) [שבליעתן] יותר קשה, וכל זמן שלא טהרו מבליעה לא סרו מעליהם הרוח רעה, אלא בהחזרתם לכבשונות או בליבון שניצוצות נתזין מהם, דפנים חדשות באו לכאן, ע"ש".

(ג) ברכי יוסף (שיורי ברכה סי' קט"ז אות ט"ו) – "לא אמר מרן דין זה אלא כשהיה באקראי, בכה"ג סגי בשפשוף ושטיפה. אבל כלי המיוחד למי רגלים ודאי שנשתמש בהם בקבע, לא מבעיא בכלי חרס שאינן יוצאין מידי דפיין לעולם, אלא אפילו בכלי שטף, פשיטא דלא מהנא בהו אפילו הגעלה ולא לבון, ורוח רעה שורה עליהן, אלא בהחזרת כבשונות או בלבון שניצוצות נתזין מהם, דפנים חדשות באו לכאן. הרב שאלת יעבץ".

(ד) מסגרת השלחן (סי' קט"ז דין ו').

2. כה"ח (סי' קט"ז ס"ק ע"ה) – "דבעת הצורך יש להקל בהגעלה אפי' נשתמש בהם בקבע ואם הוא כלי חרס יש להגעילו ג"פ דאין לאיסור זה עיקר מה"ת".

3. מראי מקומות – חלקת בנימין (סי' קט"ז ס"ק ס"ז, ציונים ס"ק קנ"ו, בי' ד"ה כגון [עמ' קפ"ז]).

(א) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות נ"ז, הע' ע"ט) – "והרב שלמה פרנקל סיפר לי ששאל רבינו, האם מאחר שיש דין שאין לשתות מעביט של מי רגלים, גם אם זה נקי, מחמת איסור 'בל תשקצו' האם מוטל החיוב להודיע למישהו ששותה מכלי כזה, בלא ידיעה שזה עבוס של מ"ר. והשיב רבינו שבוודאי לא, דאם אינו יודע אין בו ענין של בל תשקצו. (א.ה. כנראה נקט רבינו כשיטות הללו שסוברות [הובא בב"י בבדק הבית סוף סי' קכ"א] שכלי של מי רגלים וכיוצא בזה, אם באים להכשירם משפשים אותם

ביותר ומשתמשים בהם, אז בזה ס"ל שאם אינו יודע ג"כ מותר. אמנם לשיטות המבוארות שם שצריכים הגעלה או ליבון, מסתבר שלא יועיל מה שאינו יודע לחוד".

ג. מראי מקומות – חכמת שלמה (על סעי' א'), שד"ח (אסיפת דינים מערכת ה' אות כ"ח), דרכ"ת (ס"ק פ"ה), משמרת שלום (סי' קכ"א דין י"ח).

1. משנה הלכות (ח"ט סי' קס"ז) – "נלפענ"ד להכריע דלאחרים שלא ידעו מזה כלום לכ"ע בשטיפה ושפשוף סגי שהרי לגבי אחרים ליכא בל תשקצו כיון שלא ידעו מזה כלל דהרי בל תשקצו אינו איסור מצד החפץ אלא מצד הגברא שהוא מאוס עליו וכל שאינו מאוס עליו אוכל וכהא דביצה מוזרת נפש היפה תאכל ולאחרים הו"ל בל תשקצו (ומיהו לעצמו אפילו אומר שאינו מאוס לו בטלה דעתו כיון דעביט של מי רגלים לכ"ע מאוס או קרנא שמקזין בו דם) אבל מי שיודע מהמיאוס כגון מי רגלים לכ"ע מאוס ובפרט שהי' שם לערך שש שעות ולזה ודאי כבר מהני החריפות דליהוי כרותחין שיש אוסרין וכמ"ש לעיל ולכן כדאי להחמיר כל האפשר ובכלי חרס כה"ג מהני שפשוף וברותחין עכ"פ דהגם דהגעלה לא מהני לכ"ח מ"מ כה"ג דאין לו תקנה אלא שבירה מהני כיון דאינו איסור דנימא אינו יוצא מידי דפיו אלא משום בל תשקצו מהני ומהטוב לשפשוף ג"פ כיון שיצאו הדברים מפי הקדושים ובכלי מתכת המגעיל הו"ל זריז ונשכר והסומך על המקילין לא יארע לו און ח"ו".

נותן טעם לפגם

סימן קכ"ב

א] נותן טעם לפגם מותר - <u>סעיף א'</u> .	ט] הגדר של הפסד מרובה אצל כלים.	יז] כלי איסור שנתערב בהיתר - <u>סעיף ח'</u> .
ב] קדירה שאינה בת יומא - <u>סעיף ב'</u> .	י] בישול בקדרה אחר איסור - <u>סעיף ד'</u> .	יח] נכרים בכלים של ישראל - <u>סעיף ט'</u> .
ג] עבר ובישל במזיד.	יא] שפע - <u>סעיף ה'</u> .	יט] אחר מעל"ע, בדיעבד.
ד] כלי חרס.	יב] סתם כלים של נכרי - <u>סעיף ו'</u> .	כ] ציורים.
ה] איסור דרבנן: כלי שאינו ב"י.	יג] סתם כלי אינו ב"י: ספק ספיקא.	כא] נכרי השוהה בבית ישראל.
ו] שמנונית - <u>סעיף ג'</u> .	יד] נאמנת של נכרי.	כב] קערות עם מאכל, ושהו שם - <u>סעיף י'</u> .
ז] כח של דבר חריף בקדרה לאחר מעל"ע.	טו] מאכל של אומן.	כג] נכרי מסיח לפי תומו - <u>סעיף י"א</u> .
ח] י"ב חודש.	טז] סתם כלים של ישראל - <u>סעיף ז'</u> .	כד] קערות הבאות מעבר לים - <u>סעיף י"ב</u> .

הסוגיא בסימן זה הוא נטל"פ מצד הכלי, **השתמשות בכלים** בהמשך הסוגיות של טבילת כלים והגעלת כלים, וכן המשך הגמרא בע"ז (דף עה:): אחר הגעלת וטבילת כלים. משא"כ דין נטל"פ בסי' ק"ג וסי' ק"ד הוא **מצד האוכל**, שיוצא מכלי ונכנס לאוכל, או שגרם שבא ע"י אוכלים ולכן הוא באמצע הסוגיה של אוכלים, והגמרא בע"ז (דף סז:).

א] נותן טעם לפגם מותר - סעיף א'.
ע"י סי' ק"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ב] קדירה שאינה בת יומא - סעיף ב'.
א. גזירה אטו בת יומא.

1. ע"ז (דף עו.) - "גזירה קדירה שאינה בת יומא משום קדירה בת יומא".
2. ב"ח (ס"ק א') - "כלומר בשאר איסורים ודאי אף על גב דנותן טעם לפגם מותר אין לערבו לכתחלה דאין מבטלין איסור לכתחלה מדאורייתא בין נותן טעם לשבח בין נותן טעם לפגם אבל בקדרה הבלוע מאיסור דמן התורה מותר לבשל בו כשנותן טעם לפגם דאין כוונתו לבטל כלל האיסור הבלוע אפילו הכי חכמים אסרו לבשל בה".
- א) מחדש הב"ח (1) שהאיסור לבטל הוא דין דאורייתא [אמנם ע"י סי' צ"ט סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות], (2) אפי' באיסור בלוע [ע"י סי' צ"ט סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות]. (3) במקום שאין כוונתו לבטל יהיה מותר לבטל איסור [ע"י סי' פ"ד סעי' י"ד, לשיטות ומראי מקומות].

ב. כלי שבלע איסור פגום [אי גזרינן נטל"פ אטו נטל"ש, או תחלת שבח ואח"כ פוגם, או שמא לא משהה מעל"ע].
1. מותר לכתחילה.

- א) פ"ת (סי' ק"ג ס"ק ז') - "כל קדרה וכו' ואם בשל בה דוקא אינה בת יומא הוא דשרי דיעבד ולא לכתחילה אבל אם היא בלועה מאיסור פוגם שרי גם לכתחילה".
2. מחמיר, אא"כ שנפסל מאכילה לגמרי.
- א) **בדה"ש** (סי' ק"ג ס"ק כ"ח) - "ויש שנראה ... במקרה שהאיסור עצמו היה פגום [ולו רק קצת] באופן שיפגום בכל מה שיתבשל באותה קדרה לא נאסרה הקדרה אמנם יש חולקים על זה וסוברים שאף כגון זה נאסרה הקדרה משום דגזרינן בקדרה שבלעה איסור שנותן טעם לפגם שמא יבאו להשתמש גם בקדרה שבלעה איסור שנותן טעם לשבח ולענ"ד ראוי להחמיר בזה אמנם במקרה שנבלע לתוך הקדרה מאיזה איסור שנפסל מאכילה לגמרי מותר להשתמש באותה קדרה".
3. מראי מקומות - **ערוך השולחן** (סי' ק"ג ס"ק ט'), **שד"ח** (מערכת נ' כלל ל"ב אות ו'), **רועה בשושנים** (סי' ק"ג סעי' ה' אות א').
- א) **מנחת יעקב** (כלל פ"ה ס"ק ס"ה, ס"ק ע"ג) - "וצ"ע".
- ב) **פמ"ג** (סי' ס"ח מש"ז סוף ס"ק ט') - "ועמ"ש בק"ג לענין נותן טעם לפגם בכלים שקיבלו טעם פגום אי צריכין הגעלה דהוה כלכתחלה".
- פמ"ג** (סי' צ"ד שפ"ד ס"ק ל"א) - "עיינן סימן צ"ג אות ג' וכאן אות כ' ומשמע לכאורה דנותן טעם לפגם אפילו כלי שיש לו תקנה בהגעלה אין צריך הגעלה ולקמן בסימן צ"ה בט"ז אות ט"ו וש"ך כ"א אבאר ועיינן מה שכתבנו בסימן ק"ג וקכ"ב".
- פמ"ג** (סי' צ"ה מש"ז ס"ק ט"ו) - "ובצמח צדק סימן צ"א מישב דהחמיר מהרי"ל להגעיל הכלי ששמש עבר במזיד על גזירות הר"ב ועוד דאפשר בהגעלה ובורית התיר בנפל לתבשיל דאין ראוי אפילו לאכילת כלבים יע"ש הנה מה דמשמע לכאורה מדבריו דהא דנט"ל שרי דיעבד בכלים על דרך משל כף שאב"י לקדירה בת יומא היינו בכ"ח לא בכלי מתכות דאפשר בהגעלה ומיהו י"ל דה"ק דהחמיר מהרי"ל כיון דלאו ודאי נט"ל ע"י אפר ועיינן בק"ג ושם אבאר".
- פמ"ג** (סי' ק"ג שפ"ד סוף ס"ק י"ז) - "המנחת יעקב כלל ל"ג אות ג' בכלי שני כתב דע"ז דיש תקנה ודאי אף בכלי שני יש להגעיל והוכיח כן מאו"ח סימן תנ"א סעיף כ"ה וכלי חרס הוה דיעבד, ומשמע לכאורה ה"ה קיבל טעם פגום מאינו בן יומא, אמנם מסתימת הפוסקים בסימן צ"ד [ס"ה] כף בן יומא לקדירה אינה בת יומא דמותר הבן יומא משמע דאין צריך להגעיל כיון שקיבל טעם פגום, ובסימן קכ"ב אבאר עוד בעזה"י".

פמ"ג (הנהגת הנשאל באו"ה סדר ב' אות ט"ו) – "דעת המנחת יעקב בת"ח כלל ל"ג אות גימ"ל דכלי שיש תקנה בהגעלה אף אם בלע בכלי שני הוי לכתחלה יע"ש שהאריך וצריך הגעלה ולפ"ז יש לעיין בכלי היתר שנתחבב לאיסור אב"י דשרי אם הוא עץ ראוי להגעיל דנט"ל לכתחלה אסור וקר"ן דיעבד הוי באפשר ובב"ח י"ל הוה כמה טעמים וכדומה **שאיין העולם נוהגין כן**".

ג. אם גזרינן אינו בני יומו, בזמן שא"א לבוא לידי איסור.

1. מיקל - עי' או"ח סי' תנ"א סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

א) לפ"ז אפשר להבין, למה בכלי מתכת חדשים שמושחים אותם בגמר מלאכתם בשומן ובחלב מהותך, שלא גזרינן אינו ב"י אטו ב"י – אג"מ (אהלי ישרון ח"א פרק ד' הע' כ"ג), "היות שנותנים שם רק משהו של איסור שאי אפשר לבא לידי נתינת טעם וגם הוי אינו בן יומו ובכלי שאי אפשר לקנות כשהוא בן יומו מהאיסור לא גזרו אטו אינו בן יומו".

ד. כשבלע היתר, מה הדין אחר מעת לעת: לכתחילה.

1. מיקל.

א) רא"ה (בדק הבית בית ד' שער ד', ל"ו-א') – "נמצאת אומר בקדירה שבשל בה בשר ואינה בת יומה שכל מדות אלו בה ומותר לבשל בה חלב לכתחילה".

2. מחמיר.

א) רשב"א (תוה"ב הארוך בית ד' שער ד' ל"ו-א', הקצר שם, משמרת הבית שם) – "וכן הדין לקדירה שבישל בה בשר אסור לאכול בה חלב אעפ"י שאינה בת יומה ואף על פי שכשבלעה היתירא בלעה ונפגם קודם שיבא לידי איסור בשר בחלב דכל שבלע מן השבח אעפ"י שחזר לפגם בתוך דופני הכלי רואין אנו אותו כאילו עומד בשבחו שלא להתירו לכתחילה מיהא".

ב) טור (סעי' ב').

ג) מחבר (סעי' ב', סי' צ"ג סעי' א').

ד) ערה"ש (סי' צ"ג סעי' י"ב).

ה) אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ג) – "צריך לבאר עצם איסור דקדירה של בשר שאינה בת יומה להשתמש לחלב או איפכא דקשה לי בה טובא ... ועיין בפמ"ג סי' צ"ג בש"ד סק"ג שרצה לחדש באמת דלטעם התוס' סוף ע"ז במה שלא אסרו המאכל שנתבשל בכלי שאינו ב"י משום דלא היה בו איסור, שרי כלי בשר לבשל בו חלב אחר מעל"ע. אך כתב שהוא טעות ... יקשה דאין מקום לאסור מדרבנן קדירה שאינה ב"י של בשר מלבשל חלב או איפכא כיון שאין כאן מין חלב ובשר שיכול לעשות איסור בב"ח כלל ... באמת איתא שיטה במ"מ פ"ט ממ"א הי"א שמתיר שכתב שיש מקילין בכלי בשר אצל בשול חלב מפני שכל אחד היתר בפני עצמו ... עכ"פ לדינא מצינו שיש באמת שיטות מרבתינו להתיר אף לכתחלה. אבל לרוב הפוסקים שגם בבב"ח אסורה אינה בת יומה קשה ... מסתבר לע"ד שצריך לומר שמבשר לחלב או איפכא באינה ב"י אינו מגזירה דשאר איסורין שבסוף ע"ז שהאיסור הוא על הקדירה אלא שהוא איסור אחר לא על הקדירה אלא על האדם מחמת הרגלו רק כשהם עדין בשם כלי בשר דהוא קודם הגעלה וליבון שיש שם וכן איפכא. אך אין שייך לאסור אף על האדם מחמת הרגלו רק כשהם עדין בשם כלי בשר דהוא קודם הגעלה וליבון שיש שם עדין טעם בשר אף שכבר נפגם ואינו שוב בשר האוסר חלב דמ"מ שייך לקרותו בשם כלי בשר כיון שזה הטעם שנרגש מהכלי הוא עכ"פ של בשר אבל אחר הגעלה וליבון ששוב ליכא שם שום טעם של בשר אין שייך לקרותו כלל עתה בשם כלי בשר וממילא אין שייך לאסור את האדם מלהשתמש מה שירצה כיון שהוא ככלי חדש".

ו) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א ס' ס"ב אות ח') – "לכלי של בשר דאסור לבשל בו חלב גם לאחר שכבר עבר עליו מעל"ע אע"ג שעדיין הוא היתר ... דבשר לגבי חלב וכן חמץ לגבי פסח חשיב כאיסור".

ז) בדה"ש (סי' צ"ג סעי' א' ב' ד"ה אם, עמ' רכ"ג).

ח) כל הפוסקים.

3. מראי מקומות – פמ"ג (סי' צ"ג שפ"ד ס"ק ג' ד"ה והנה), יד יהודה (סי' צ"ג הארוך ס"ק ג'), ערה"ש (סי' צ"ג סעי' ה'), בדה"ש (סי' צ"ג סעי' א' ב' ד"ה אבל, עמ' רכ"ג).

ה. כלי שנתבשל בו טבל, אם מותר להשתמש בו לאחר שעבר מעל"ע.

1. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ס"ב אות ח') – "נראה דכלי שנתבשל בו טבל ועבר עליו מעת לעת יתכן שמותר להשתמש בו ואין צריך הגעלה דהואיל ואיסור טבל הוא רק משום חובת הפרשה וכיון דאוכל שנפסל מאכילת אדם פקע מיניה לגמרי איסור טבל כמו שביארנו במעדני ארץ תרומות פ"ב ה"ח, לכן אף דבשאר איסורין גזרו רבנן על אינו בן יומו אטו בן יומו הכא שרי. ועיין בפרי מגדים יו"ד סי' צ"ט סק"ז, שמסתפק לענין מבשל במזיד בכלי שאינו בן יומו דאולי אסור התבשיל גם בדיעבד, והיינו דמשום גזירה אטו בן יומו החמירו רבנן לראות את הבלוע גם לאחר שנפגם כאילו הוא עדיין בשבחו, אבל מ"מ כיון שגם טבל גמור שפיר שרי לבשולי אלא שמחוייב אח"כ להפריש ונמצא דגם בשעה שהכלי היה בן יומו היה מותר שפיר לבשל בו אלא שהי' מתחייב אח"כ להפריש, וכיון שבנד"ד אי אפשר כלל אח"כ להפריש משום שלאחר שכבר עבר עליו מעל"ע נפגם ממאכל אדם ולא חייל כלל עלי' שם תרו"מ, ממילא מסתבר דלאחר המעל"ע אין חשיב כשאר כלי שאינו בן יומו דגזרו בו אטו בן יומו ואסור לכתחלה להשתמש בו, אלא חשיב כאילו פקע לגמרי האיסור של טבל מהבלוע בדופני הכלי. ולא דמי לכלי של בשר דאסור לבשל בו חלב גם לאחר שכבר עבר עליו מעל"ע אף על גב שעדיין הוא היתר, וכן כלי של חמץ בשאר ימות השנה שכתב הג"א בסי' תמ"ז ס"ק כ"ג דלכתחילה אסור לבשל בו כדי לאכול התבשיל בפסח, דשאני התם דבשר לגבי חלב וכן חמץ לגבי פסח חשיב כאיסור (אפי' להסוברים לענין נ"ט בר נ"ט דחמץ בשאר ימות השנה מיקרי היתרא) וכאילו נשאר עליו שם חמץ או בשר, משא"כ בנד"ד שאיסורו רק מחמת חובת הפרשה נראה דהואיל וליתא בהפרשה ה"ה נמי דליתא כלל באיסור טבל. ועכ"פ בכלי של חרס שבשלו בו שנים רבות הרבה מינים

של טבל דלא אפשר כלל לא בהפרשה וגם לא בהגעלה, נראה דכיון שעיקר איסור טבל בזה"ז אינו אלא מדרבנן יש לסמוך אהא דאמרן, ולא טעון שבירה אלא משתמש בו לכתחלה בלא שום תיקון ... ומכל מקום נראה דאף אלה שמפקפקים על סברא זו שכתבנו וחוששים לאיסור טבל, יכולים להשתמש גם בכלי חרס שבלוע מטבל אם יפרישו תמיד תרו"מ מכל מה שיהי' כבוש או יתבשל תוך אותו כלי ולחשוש למעשר שני ועני".

2. ביע אומר (מעין אומר ח"ה פרק א' סי' י"ד) – "שאלה: בעלי תשובה שמתארחים אצל הוריהם, ויש בבית הוריהם סירים שבשלו בהם במשך השנים טבל ודאי. האם מותר להם לאכול שם. תשובה: צריך להכשיר את הכלים".
ביע אומר (מעין אומר ח"ד פרק ט' סי' ח', ח"ה פרק א' סי' כ"ג) – "שאלה: אדם המתארח אצל קרוביו, והם אינם יודעים להפריש תרומות ומעשרות. מה יעשה כשמבשלים לו בסירים שבישלו בהם לפני כן, הרי בלועים בטבל. תשובה: אפשר להקל".

ו. יש ששים, וגם אינו ב"י.

1. מחמיר [כולם מדברים בכלי שדרך להשתמש בו בשפע, כ"ש כאן].
(א) פמ"ג (סי' צ"ט שפ"ד ס"ק כ"ג) – "ובקדירה שאינה בת יומא ואיסור מועט אפילו הכי אסור".
(ב) פמ"ג (או"ח סי' תנ"א א"א ס"ק א') – "לכאורה אנן קיימא לן לכתחלה אף משהו ונותן טעם לפגם אסור לכתחלה בשאר איסורין, עיין יורה דעה [סימן] צ"ט סעיף ז' בט"ז [ס"ק טו], וש"ך סימן קכ"ב סעיף ה' [ס"ק ג]".
(ג) עי' בינת אדם (כלל מ"א אות נ"ח).
(ד) יד יהודה (סי' צ"ט הקצר ס"ק ל"ו, הארוך ס"ק כ"ח) – "דגם כשאינו ב"י נמי אין להתיר להשתמש בו לכתחילה".
(ה) לחם שמלה (סי' ק"ג הגהות והערות אות י"ד בטשו"ע מ"י).
(ו) מעדני השולחן (סי' ק"ג ס"ק ע"ה).
2. מראי מקומות.
(א) פמ"ג (סי' צ"ט מש"ז ס"ק ט"ו) – "ומה שכתב הט"ז דפוגם שרי משמע באיסור הפוגם מבטלין בששים הבלוע בכלי אף בקטן ולא דוקא גדול דאי נמי ישתמש במועט הוה נותן טעם לפגם ולא יבוא לידי טעם".
(ב) בדה"ש (סי' ק"ג ס"ק ס"ב, בי' ד"ה ואם עמ' רכ"א) – "וצ"ע בזה לדינא".

ז. מראי מקומות.

1. פמ"ג (או"ח סי' תנ"א א"א ס"ק מ"ו) – "וכל השנה נותן טעם לפגם שרי דיעבד, וספק אף לכתחלה מותר".
2. הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ד' אדר ב' תשס"ח) – "שאלה: מי שבטעות מבשל בשר בתוך קדירה חלבי שאינו בן יומא, האם צריך להסירו משם בזמן שיוודע שטעה, או יכול לגמור הבישול. תשובה: יסור מיד".
הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ד' אדר ב' תשס"ח) – "שאלה: בציוור הנ"ל אם מסירו, האם יכול לגמור הבישול בקדירה של בשר או צריך להשליכו לאשפה. תשובה: יכול לגמור".

ג. עבר ובישל במזיד - בכלי איסור שאינו בן יומו, האם נאסר התבשיל.

א. מיקל.

1. תפארת למשה (סי' צ"ד על הש"ך ס"ק כ"ב) – "משא"כ לאחר מע"ל לבישול המים אף במזיד מותר בדעבד כיון דלא נהנה מהאיסור כיון שהוא נטל"פ ולא מצינו שקנסו חכמים מזיד זה".
2. מהר"ם שיק (יו"ד סי' קי"ב ד"ה ויותר) – "דלכאורה קשה אי אמרינן כהרשב"א במשמרת הבית דפוס ויין דף ע' דעיקר טעם נטל"פ בקדירה שאב"י הוא מטעם ביטול ברוב ולכך לכתחילה אסור א"כ נימא אם עבר ובישל בכלי שאב"י ליהוי כמבטל איסור לכתחילה אפילו באיסור דרבנן הואיל ויש לו עיקר בדאורייתא לכ"ע אם עבר וביטל במזיד אסור להמבטל וא"כ ה"נ ואמאי סתמו הפוסקים והוא מהש"ס ע"ז דף ע"ו דבעבר ובישל בכלי שאב"י מותר ומשמע אפילו להמבטל ומיהו י"ל כיון דאין כוונתו במזיד לבטל האיסור אלא כוונתו לבשל והוא מוכרח על הביטול והוי כמו אנוס כיון דהבישול מצד עצמו אין בו איסור ורק מכה הבלוע שבתוכו נעשה איסור ממילא הוי ל"י כמו אנוס ושוגג דכל היכא דאמרינן דממוייב משום קנס אמרינן היכא דלא נתכוון לא קנסו כמו דאמרינן בדיני דגרמי דהיכא דלא נתכוון לא קנסו".
3. אבני נזר (או"ח סי' שנ"ד) – "ול"מ לחכמים שקנסו רק במבטל. על כן התיר המחבר בסימן קכ"ב בעבר ונשתמש בכלי שאינו בן יומו".
4. שם אריה (יו"ד סוף סי' כ"ג) – "במבשל בכלי של איסור שאינה ב"י נאסר התבשיל כדין מבטל איסור במזיד. דהרשב"א כתב דאסור ... י"ל דהרשב"א בזה לשטתו ... אבל לשטת הרא"ה ושאר פוסקים ... יש להתיר התבשיל".
5. שארית יוסף (ח"ב יו"ד סי' ב') – "גם אני מסכים להקל בקנס דרבנן שהוא קיל מאיסור דרבנן, ומכל שכן אם הוא הפסד מרובה".
6. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' מ"א ד"ה אבל) – "עבר ובישל במזיד בקדירה שאינה בת יומא לא נמצא בגמ' ובפוסקים שקנסו לאכול מה שנתבשל, דסתם איתא בע"ז דף ע"ה וכולן שנשתמש בהן עד שלא יטביל ושלא יגעיל מותר, וכן סתם הרמב"ם בפ"ז ממ"א ה"ב שכתב ואם לקח ובישל בהן מיום שני והלאה התבשיל מותר, וכן סתם המחבר בסימן ק"ג סעיף ה' ובסימן קכ"ב סעיף ו', משמע שאף במזיד מותר התבשיל ... והוא דלא כדהביא בדרכי תשובה סימן קכ"ב ס"ק כ"ו בשם חמודי דניאל שאסור התבשיל שהוא דבר תמוה לחדש מעצמו איסור שלא נמצא בגמ' ובפוסקים ... עכ"פ דין הרשב"א משמע שרוב הראשונים וגם הש"ע לא סברי כותיה".
7. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ק"ז).

1. רשב"א (תוה"ב הארוך בית ד' שער ד', לט. [כדאי בקול אליהו ורע"א לקמן, ואג"מ לעיל]), הו"ד בב"י (ס"ק ו' ד"ה וכתב) – "נראה לי דאסור לומר לעו"ג לאפות לו פת ולעשות לו מרקחות דכמו שמבשל הוא בכליו של נכרי בידים דמי ואסור ואפילו בדיעבד כאלו עירב הוא את האיסור ובטלו בידיו. דהא תערובת דמאי מותר גמור הוא שלא גזרו עליו וכדתניא והן עצמן מותרין שהן תערובת ואפילו הכי בדאמר לה לשכנתו אשת עם הארץ עשי משליכי אסור לאכול וחושש לשאור ותבלין שבה משום מעשר והכא נמי אעפ"י שלא אסרו פליטת כלי שאינו בן יומו בדיעבד כיון דלכתחילה אסור כל שאמר לו לעו"ג עשה לי כמאן דמבשל ומבטל הגיעול לכתחילה דמי ואסור ואפילו בדיעבד למי שאמר כן ולמי שנעשה בשבילו".
2. ריטב"א (ע"ז דף לד. ד"ה והוי) – "דכל שאסרו חכמים לכתחילה אם עשה כן במזיד קנסו אותו, כגון המבשל בקדירה דלא בת יומא במזיד שהוא אסור לו".
3. מאירי (ע"ז דף עו: ד"ה כלי) – "בשאינן בני יומן אסור לבשל לכתחילה אסור לומר לגוי בשל לי ירקות אלו בקדרתך או מרקחת זה בכלים שלך או לוש לי עיסה זו בערבה שלך ועשה לי ממנה פת ואע"פ שאם נעשה מותר ושהוא בעצמו אינו עושה כן הואיל ובשליחותו נעשה הרי הוא כמי שעשאו הוא בידים ואם עשה במזיד אף בדיעבד אסור כדין מי שעשאו בידים".
4. רדב"ן (סי' אלף מ"ג) – "ואם בישראל בהם במזיד קנסינן ליה ואסרינן ליה לתבשיל".
5. קול אליהו (ח"א אה"ע סי' ט' ד"ה ואחר) – "ומן המפורסמות דאם בישראל לכתחילה בקדרה שאינה בת יומא אסור התבשיל משום קנס, כמ"ש הרשב"א בתורת הבית הארוך (דף קכ"ט ע"א) (בית ד' ש"ד דף ל"ו ע"א), והביאו מרן בב"י סימן קכ"ב (עמ' פ"ג)".
6. פמ"ג (סי' צ"ט שפ"ד סוף ס"ק ז', או"ח סי' תנ"א מש"ז ס"ק ב' ד"ה ואם), הו"ד בפס"ת (סי' תנ"א אות ג' ד"ה ואם) – "יראה לי המבשל במזיד בקדירת איסור שאינה בת יומא אסור התבשיל כדין מבטל איסור דרבנן אף להמחבר ועיין סימן ל"ט אמנם ראיתי בתשובת בנימין זאב שיי"ט כתב באשה שפשעה ובשלה לאחר מעת לעת וכפי הנראה שם דהתיר התבשיל דיעבד ולא אבין לה כי לעניות דעתי דאסור במזיד וצ"ע".
7. ערך השלחן (ס"ק י"ג).
8. רע"א (הע' על פמ"ג סי' צ"ט שפ"ד ס"ק ז') – "נ"ב וכ"כ בפשיטות בס' תפארת למשה ס' צ"ד בש"ך ס"ק כ"ב, וע' בתשובות הרשב"א הובא בב"י סי' קכ"ב גבי אמר לגוי בשל לי בקדירתך כ' שם וז"ל אעפ"י שלא אסרינן פליטת כלי שאינו ב"י [ב]דיעבד כל שאמר לגוי עשה לי כמאן דמבשל ומבטל (בידים) [האיסור לכתחילה] דמי ואסור (כן) אפי' דיעבד [למי] שעשה כן ולמי שעשה בשבילו עכ"ל. וע' בתשו' קול אלי' חאה"ע סי' ט"ו".
9. חמודי דניאל (הל' תערובת ב' ס"ק ג') – "אם בטל בעצמו במזיד בקדרת אסור שאינו בת יומא שאסור אפי' בדיעבד".
10. הו"ד בדרכ"ת (סי' קכ"ב ס"ק כ"ו).
11. עבודת עבודה (ע"ז דף עה: ד"ה גמ' תני) – "הרי מוכח בש"ס לקמן דעכ"פ לכתחילה אסור להשתמש אף באינו בן יומא ... ואם במזיד אסור וכן כל האוסרין שריבה עליהם שוגג מותרין במזיד אסורין".
12. זבחי צדק (ס"ק כ"ב, עי' ס"ק ט"ו, וס"ק י"ז).
13. בית שלמה (ח"ב יו"ד ח"א סוף סי' קע"ה) – "בנ"ד דאם תחב במזיד כף שאב"י אסור כמ"ש הפמ"ג יו"ד סי' צ"ט סק"ח".
14. יד יהודה (סי' צ"ט הארוך סוף ס"ק י"ב, סי' ק"ג הקצר ס"ק ל"ח, הארוך סוף ס"ק כ"ז) – "ופשוט כיון דמ"מ אסרו חכמים הכלי גם בדיעבד שאין לו אחר אם עבר על דבריהם במזיד קונסין אותו ולא דוקא במבטל איסור כן הוא דה"ה בכל גזירת חכמים כמבואר בכמה מקומות בש"ס".
15. משמרת שלום (סי' קכ"א דין ג') – "ומזה נפשט ספיקו של הפמ"ג בשפ"ד סימן צ"ט ... וכאן בב"י הנ"ל מפורש דאסור".
16. יביע אומר (ח"ח יו"ד סי' י"ד, הליכות עולם ח"ז פר' קרח אות ח') – "דברי כל הפוסקים הנ"ל ראשונים ואחרונים הסוברים לאסור בזה אף בדיעבד. וכן עיקר להלכה ולמעשה".
17. חלקת בנימין (סי' קכ"ב ס"ק ל"א, בי' ד"ה אסור).
18. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סעי' א') – "המבשל במזיד בקדרה שאינה בת יומא, יש להחמיר ולאסור עליו התבשיל, אף על פי שקיבל טעם לפגם, משום קנס. [שו"ת יביע אומר חלק ח' חלק יורה דעה סי' יד. שכן מבואר בדברי הרשב"א והרא"ה והמאירי והריטב"א. ושלא כדברי הרב שם אריה שפסק להתיר, ולא זכר שר מהראשונים הנ"ל, גם שלא כדברי הרה"ג רבי יוסף ידיד בשו"ת שארית יוסף שפסק להקל, וגם ממנו נעלמו דברי הראשונים הנ"ל]".
19. הר"י קרינר (בית אהרן וישראל גליון קנ"ו עמ' קי"ז) - באריכות, ע"ש.

ג. כשבולע היתר, [כמו בשר, ואחר מעל"ע בישראל חלב במזיד].

1. מיקל – בנימין זאב (סי' שי"ט, "אשה בשלה בשר בקדרה של חרס ופשעה ובשלה בה חלב או גבינה אם יש איסור בדבר לאכול אותו תבשיל אם יש ס' שם או לא. קודם כל דבר צריך החכם לחקור ולידע אם הקדרה בת יומא דהיינו תוך כ"ד שעות דנותן טעם לשבח ואסור ואם אינה בת יומא דהיינו שעברו עליה בי' תבשיל לתבשיל כ"ד שעות נותן טעם לפגם והתבשיל מותר"), שם אריה (יו"ד סי' כ"ג, "וצדקו דברי בנימין זאב").
- ד. מראי מקומות – ערוגת הבושם (סי' צ"ט אות ג'), דרכ"ת (סי' צ"ט ס"ק ל"ה ד"ה וכתב), לבושי מרדכי (ח"א יו"ד סי' נ"ו), משמרת שלום (סי' צ"ט שפ"ד ס"ק ז' בא"ד ג'), שד"ח (מערכת נ' כלל ל"ב אות ח'), כה"ח (סי' תנ"א ס"ק כ"ו ד"ה ואם), הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ס"ב אות ח'), פמ"ג השלם (סי' צ"ט שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ל"ו, ס"ק ל"ז, ס"ק ל"ח, ס"ק מ'), בינה ודעת (איסורי מאכל סי' ו').

1. ארעא דישאל (מערכת נ' אות ג'), הו"ד בערך השלחן (ח"מ ח"ג בסופו בשם ספר הזכרון במערת אות נ' באות ח') – "ויש לחקור ולדעת בהא דקי"ל נותן טעם לפגם בדיעבד מותר ולכתחילה אסור. אם בישראל לכתחילה בכלי שאינו ב"י אם אסור אותו מאכל כיון

שנתבשל לכתחילה. או דלמא כיון דבדיעבד מותר הרי נעשה הדבר ואין להשליך המאכל ההוא ולכאורה יראה להביא ראיה להתיר ...".

2. יבין דעת (הארוך ס"ק ז') – "וכיון דמפשט לישנא דטוש"ע נראה להקל אפשר דהסומך ע"ד לצורך לא הפסיד וצ"ע".
 3. מהרי"ל דיסקין (קונ"א סי' קכ"ט) – "שיש לעיין בעבר ובישל נותן טעם לפגם במזיד, אי קנסינן למבטל ... ולכאורה כיון שאינו נהנה למה נקנסיה, אם לא במקום שנתרבה הממש ... ולכאורה היה נראה להביא ראיה ממרדכי פרק אין מעמידין (תתל"ד) שכתב דבבישל בכלי שאינו בן יומו שוגג שרי, משמע דמזיד אסור. ומ"מ י"ל דשם היה לו הנאה בכלי זה עכ"פ שבישל בו, ואף שאין הכלי אסור מצד עצמו, מ"מ כיון שע"ז ע"כ צריך למטעם טעם האיסור, אסרו לו חכמים, אבל במקום שבאמת אינו נהנה, אין ראיה שיאסרו לו. ואולי י"ל דכיון דעשה זה במזיד, אחשביה, וכנהנה מזה דמי ואסור".

ד] כלי חרס: כשאינו ב"י.

א. מיקל.

1. חכמי ויניציאה (מובא בפת"ת ס"ק א' מהמנח" כ"ל פ"ה ס"ק כ"ד בשם נחלת יעקב בשמם).

ב. בהפסד מרובה, יש להקל.

1. מהרלב"ח (סי' קכ"א), הו"ד בפת"ת (ס"ק ג') – "מ"ש המנ"י דבהפ"מ יש להתיר בכ"ח להשתמש בו אחר מעל"ע דהוי כדיעבד כמ"ש הר"ן פ' כ"ש וכן דעת מהרלב"ח סימן קכ"א".
2. מנחת יעקב (כלל פ"ה ס"ק ס"ד) – "בתשובת נחלת יעקב סי' כ"ג וכ"ד וכ"ה ומ"ב כתב בשם חכמי ויניציאה דדוקא בכלי מתכות כיון דאית להו תקנתא בהגעלה אסרינן לכתחלה כלי שאינה ב"י, משא"כ בכלי חרס דהיה צריך שבירה הוי כדעבד ומתירין הכלים לאחר שהשייה דמעת לעת, ושם בסי' מ"ב מ"ג האריך להשיג על דין זה מכמה סוגיות דש"ס והר"ן והרשב"א ומ"מ מסיק שם בשם הגאון ר' לייב סרוואל דבהפסד מרובה יש להתיר הכלי חרס להשתמש בו אחר מעל"ע דהוי כדעבד כיון שהוא הפסד מרובה, וכה"ג כתב הר"ן בפסחים פרק כ"ש וכן דעת מהר"י חביב סי' קכ"א".
3. דבר שמואל (סי' שי"א) – "להקל במקום הפסד מרובה".
4. ע"י רע"א (סי' מ"ג ד"ה והנה) – "יש צד להקל ע"פ מה שכתב המנחת יעקב (כלל פ"ה ס"י קס"ד) בהפ"מ יש להתיר בכ"ח להשתמש בו אחר מעל"ע דהוי כדיעבד כיון שהוא הפסד מרובה כמ"ש הר"ן פ' כ"ש ושכן דעת מהרלב"ח (סי' קכ"א)".
5. ערך השלחן (סי' צ"ג סוף ס"ק ט') – "מהרל"ח ... נחלת יעקב ... דבר שמואל ... מנחת יעקב ... סלת מנחה ... דכלי חרס שאינו ב"י מותר אם הוא הפסד גדול".
6. כתב משה (יו"ד סוף סי' מ"ד) – "תשובת מהרל"ח סי' קנ"א ובמנ"י ... דיש להתיר כ"ח שיהוי מעל"ע בהפ"מ אפילו בדאורייתא".

ג. מחמיר [אפילו בהפ"מ].

1. יעב"ץ (מגדל עז פרק ז' אות ז').
2. פמ"ג (סי' ק"ג שפ"ד ס"ק י"ז אות א', סי' צ"ג שפ"ד ס"ק ג' ד"ה והנה אנן) – "קדירה שאינה בת יומא אסור ואין חילוק בין מתכות לחרס. ובמנחת יעקב ... והעלה דבהפסד מרובה שרי ולפי זה אותן כלים חשובים שקורין פרצילי"ן וכדומה יש לצדד ... ולי ההדיוט נראה אף בהפסד מרובה לאסור דהמעין בסוף עבודה זרה הגירסא שלנו מכאן ואילך לישתרי ומשני אטו בת יומא וברא"ש שם ובהגהות אשר"י דלא אמר נותן טעם לפגם לכתחלה אסור אלא דכלי חרס הוה דיעבד ומשום הכי אמר אטו בת יומא דהוא מצוי וקרוי לטעות והלכך אף באיסור דרבנן או ספק איסור תורה לא אמרינן לאחר מעת לעת ספק להקל, כיון דע"י גלגול בא שיהא דרבנן".
3. פת"ת (ס"ק א') – "עיין במנחת יעקב כלל פ"ה ... ולע"ד קשה להתיר אפ"י בהפ"מ דהא כתב בהגהת אשר"י סוף מסכת עבודת כוכבים אהא דאמר גזירה שאב"י אטו ב"י וז"ל אבל אין לומר הטעם לפי שהוא לכתחלה ונ"ט לפגם לכתחלה אסור דהא כיון שטעונין שבירה הוי כדיעבד עכ"ל הרי בהדיא דאפילו בכ"ח צריך שבירה שוב מצאתי בפמ"ג סי' ק"ג שהעיר ג"כ בזה".
4. זבחי צדק (סי' צ"ג ס"ק י').
5. ערה"ש (סעי' ב') – "ולא חילקו בהאיסור בין כלי מתכות וכלי עץ שביכולת להגעילם ובין כלי חרס שאין לו שום תקנה דלא כמו שיש מהגדולים שרצו להקל בכלי חרס לאחר מעת לעת [ע"פ פ"ת בשם מ"י] וחלילה לומר כן וכן פשטה ההוראה בכל תפוצות ישראל [אך מזה יש סיוע למ"ש בסי' קכ"א סעיף כ"ז ע"ש ודו"ק]".
6. יד יהודה (סי' ק"ג הקצר ס"ק כ"ח, הארוך ס"ק כ"ג ד"ה כל) – "ואף אם הם כלים יקרים ואיכא הפסד רב אין שום קולא בזה".
7. דרכ"ת (סי' ק"ג ס"ק פ') – "ועשפ"ד ס"ק ט"ז דאין חילוק בכל זה בין כלי מתכות לחרס עיין שם".
8. מנחת יצחק (ח"א סי' פ"ו אות ה') – "בשם חכמי ויניציאה, דס"ל להתיר הכלי שאב"י כיון דצריך שבירה הוי כדיעבד, ואף דאין הלכה כן הוא משום הגזירה של אב"י אטו ב"י אסור אפילו אם נפסיד הכלי, כמו שכ' בהגהות אשרי (סוף מס' ע"ז) ופמ"ג (סי' ק"ג) כמבואר בפת"ש שם".
9. מעדני אשר (סי' קס"ה) – "העולה מכל האמור, דקשה מאד להתיר להשתמש בכלים שאב"י גם במקום הפ"מ ...".
10. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל תערובות הע' ק"ה).

ד. אם יש עוד צדדים, יש להקל בהפסד מרובה.

1. תכ"א (כלל נ"ה סעי' ז') – "יש אומרים דבמקום הפסד גדול יש להתיר בכלי חרס להשתמש בו אחר מעת לעת דהוי כדיעבד ונראה לי דבמקום שיש עוד צדדים להקל אפשר שיש לסמוך על זה אבל לא בלאו הכי".

2. זבחי צדק (סי' צ"ג ס"ק י').
3. כה"ח (סי' צ"ג ס"ק ט"ו) – "ואם יש עוד צדדין להקל אפשר להתיר בהפסד מרובה אף באיסור דאו' חכ"א כלל נ"ה או' ז' ונראה כיון דיש פלוגתא בזה יש לצרף לזה יש להכשירו ע"י הגעלה ג"פ וכמ"ש לקמ"ן ססי' קי"ג גבי בשולי עכו"ם יעו"ש ואז אפי' בבלע איסור דאו' שרי בהפ"מ".
4. מנחת יצחק (ח"א סי' פ"ו אות ה') – "מש"כ האחרונים הובא בדרכי תשובה שם דהיכא דיש עוד צדדים להתיר, סמכינן גם בכלי חרס על חכמי וויניציא".

ה. מראי מקומות – ישועות יעקב (סי' ק"ג ס"ק ג', סי' תנ"א), שואל ומשיב (קמא ח"ב סי' צ"א), ארחות חיים (סי' תנ"א ס"ק א'), שד"ח (מערכת נ' כלל ל"ב אות א'), דברי יציב (יו"ד סי' י"ט אות ג', אות ו'), קנה בשם (ח"א סי' נ"ז), יביע אומר (ח"י יו"ד סי' ה'), בדה"ש (סי' ק"ג ס"ק נ"ד, "וצריך עיון"), חלקת בנימין (ס"ק ד'), פס"ת (סי' תנ"א אות ח', הע' כ"ח), מטבת הכשר (ארטסקרול, פרק י"ד הע' נ"ג).

1. ט"ז (ס"ק ח') – "נ"ל דאף ביש ס"ס לכתחלה צריך הכשר כיון דאפשר בזה אבל בכלי חרס דהיה צריך שבירה בזה הוה לכתחלה נמי שרי דהוי כדיעבד וחילוק כזה מצינו בפרק חומר בקדש (דף כ"ב) דמחלק בין כלי חרס לשאר כלים".
2. אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ג ענף ז' ד"ה וראיית, ח"ג סי' כ"ז ד"ה וגם יש) – "ואף שאין לסמוך ע"ז ... מ"מ יש לצרף זה לסניף בפרט שרעק"א בתשובתו הסכים להם במקום הפ"מ".
3. לענין קדירה של בשר שבשל בה חלב לאחר מעת לעת [היתרא בלע] - עי' סי' צ"ג, לשיטות ומראי מקומות.
4. לענין הגעלה ג"פ: שיטת בעל העיטור - עי' סי' קכ"א סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ה] איסור דרבנן: כלי שאינו ב"י.

א. מיקל.

1. ט"ז (סי' קל"ז ס"ק ז') – "כיון דהטעם לפגם ומדרבנן אסור לכתחלה בשאר איסורים משום גזירה כדאיתא סוף עבודת כוכבים וסתם יינם אין אסור אלא מדרבנן הוה גזירה לגזירה טעם לפגם משום שבחו ושבח גופיה הוא מדרבנן ... אלא ע"כ דכאן אפילו מעת לעת שרי".

ב. מחמיר.

1. מהרלב"ח (סי' קכ"א) – "עוד דין שני חדש יש ללמוד מההיא פינכא בנושא בעצמו שהוא בדין נותן טעם לפגם מות' ואין בידי ראייה לקיימו אלא מכאן והוא דאפילו בכלי הבלוע מאיסורא דרבנן אית לן למימר דנותן טעם לפגם מותר דוקא בדיעבד לא לכתחלה והוא חדוש גדול דהיה נראה לומר דדוקא באיסור שכשהכלי בן יומו הוא אסור מן התורה אית לן למגזר כשאינו בן יומו אטו בן יומו. אמנם באיסור שאפילו כשהכלי הוא בן יומו אינו אסור כי מדרבנן אין לגזור כשאינו בן יומו אטו בן יומא. זה היה נראה לי לומר. אבל מההיא פינכא איכא למילף דלאו הכי הוא אלא אפילו בכלי הבלוע מאיסור' דרבנן נותן טעם לפגם דוקא בדיעבד מותר לא לכתחלה דההיא פינכא לא בלעה איסור תורה דדם שמלחו או בשלו אינו עובר עליו כדאיתא במנחות פרק הקומץ רבה ואפילו הכי תברה. ואם נחבר עם זה הדין הראשון שכתבתי נוסף החדוש מאד והוא דכלי חרס הבלוע מאיסור אפילו שיהיה איסור דרבנן לא לבד אסור להשתמש בו בחמין אפילו כשאינו בן יומו אלא שדינו בשבירה ואין מניחין אותו להשתמש בו אפילו בצונן. הרי שני דינים חדשים שלמדנו מעובדא דההיא פינכא שאין ללמוד אותם מהראיה האחרת שכתבתי והיה נראה לי דבר יפה לומר דמשום הכי הביאו הרבנים ז"ל ראייה מההוא עובדא ובפרט לסבת הדין השני שהוא בעצמו רוצה לומר דנותן טעם לפגם מותר בדיעבד דוקא אפילו באיסור דרבנן".

2. נוב"ת (יו"ד סי' נ"א) – "מ"מ יכול להיות הדין דין אמת דבאיסור דרבנן לא גזרו שאינו ב"י אטו ב"י והדבר מסתבר מצד הסברא: אלא ... ובדברי הפוסקים לא מצאתי שום חילוק בזה וכן עמא דבר כשנאסר איזה כלי יהיה באיזה איסור שיהיה הן של תורה או של דבריהן לאסור הכלי בלי הגעלה לעולם והנה לישראל אם אין נביאים וכו'".

3. פמ"ג (סי' ק"ג שפ"ד ס"ק י"ז סוף אות א', הנהגות הנשאל באו"ה סדר ג' אות כ"ה) – "אף באיסור דרבנן או ספק איסור תורה לא אמרינן לאחר מעת לעת ספק להקל כיון דעל ידי גלגול בא שיהא דרבנן ובסימן ק"י אבאר אם לא נודע בספק טריפה עד לאחר מעת לעת יש לצדד בכלים חשובים בהפסד מרובה".

פמ"ג (סי' צ"ט מש"ז ס"ק ט"ו) – "הנה נותן טעם לפגם אסור אף באיסור דרבנן ובסימן ק"ג וקכ"ב אבאר דקדירה שאינו בן יומו מאיסור דרבנן נמי אסור".

פמ"ג (או"ח סי' תנ"א א"א ס"ק א') – "בשאר איסורין קדירה שאינה בת יומה, אף איסור דרבנן אסור, עיין יורה דעה [שפתי דעת סימן קג אות יז דיני נותן טעם לפגם בקדירה אות א]".

פמ"ג (ס' הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ג' אות כ"ה) – "דגזירה שאין ב"י אטו ב"י גזירה קרובה הוא ואף בדרבנן גזרינן וכן הוא פשוט ומסתמת כל הפוסקים משמע ומבואר כן".

עי' פמ"ג (סי' צ"ג שפ"ד ס"ק ג' ד"ה והנה) – "ואולי באם בלע איסור דרבנן יש לצדד בהפסד מרובה דמפינכא אין כל כך ראייה דדם שבישלו הוה עיקרו דאורייתא ולקמן ק"ג אבאר אי"ה".

עי' פמ"ג (סי' ס"ט שפ"ד ס"ק י') – "ועט"ז סי' קל"ז אות ז' משמע לכאורה דבדבר דרבנן לא גזרינן נט"ל דהוה גזירה לגזירה".

4. שואל ומשיב (קמא ח"ב סי' צ"א, תליתאה ח"ג סי' פ"ב, הג' שו"מ על הנוב"י שם) – "מ"ש דבאיסור דרבנן מותר להשתמש באינו ב"י דהוא תרי דרבנן, אמת שהט"ז ביו"ד סימן קל"ה ס"ק ז' כתב ג"כ כן. אבל אני תמה למה לא הרגישו מפינכא דתבר ר' אמי דמלח

- בה בשרא והר"ן כתב שם דלא מצי להשהותה אף שתהיה אח"כ אב"י והרי דם שמלחו אינו רק דרבנן לרוב הפוסקים וצע"ג. אחר כך מצאתי בשו"ת מהרלב"ח סי' קכ"א ראייה זו מפינכא ושמתחתי. שוב האיר ה' עיני ומצאתי בשו"ת מוהריב"ל ח"ג סי' ק"ג שכתב בהדיא דאף באיסור דרבנן אינו ב"י אסור משום גזירה אטו ב"י והביא שכן כתב בשו"ת רשב"א סי' קמ"ג לענין חלב של נכרי ע"ש. ובאמת שכן הוא ברשב"א ח"א סי' קמ"ג והוקבע להלכה בש"ע יו"ד סי' קט"ו סי' א' בהגה"ה ועיין שם בש"ך ס"ק י"ד ט"ו ודוק היטב. אח"כ מצאתי בפר"ח או"ח סי' תצ"ו בדיני המנהגות שכתב כן בהדיא והביא דברי המהריב"ל ורלב"ח הנ"ל ונהנית. שוב הראוני בפמ"ג סי' מ"ד בשפ"ד ס"ק מ"ח שכתב ג"כ ראייה זו מפינכא. ולא זכר דברי הט"ז שכתב להיפך וכל הציונים שציינתי".
5. פת"ת (ס"ק ב') – "ולכאורה ראייה ברורה דאין להתיר קדרה שאב"י מאיסור דרבנן מפינכא דרב אמי בחולין דף קי"א והא דם שמלחו אינו אלא דרבנן ואמאי תברא לישעייה עד למחר ותהיה מותרת".
6. זבחי צדק (ס"ק ב').
7. יד יהודה (סי' ק"ג השמטות ס"ק כ"ז ד"ה הבאיתי).
8. ערה"ש (סעי' ג', סי' תנ"א סעי' א') – "דבכל האיסורין אנו אוסרין הקדירה גם לאחר מעת לעת כמ"ש ביו"ד סי' קכ"ב ואין חילוק בין דאורייתא לדרבנן שהרי אפילו כלי הבלוע מבשר עוף וחלב דהוי דרבנן ג"כ אוסרים אותה".
9. ערוגות הבושם (סי' ק"ג ס"ק ה') – "וכן המנהג ואין להקל".
10. כה"ח (סי' ק"ג ס"ק מ"א).
11. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ס"ב אות ח') – "דבשאר איסורין גזרו רבנן על אינו בן יומו אטו בן יומו".
12. בדה"ש (סי' ק"ג ס"ק נ"ז).
13. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל תערובות הע' ק"ה).

- ג. מראי מקומות – מהריב"ל (ח"ג סי' ק"ג), פר"ח (או"ח סי' תצ"ו), כנה"ג (סי' א' הג' ב"י אות מ'), מהרח"ש (ח"ג סי' י"א), כת"ס (יו"ד סי' נ"ה), שם אריה (ח"א סי' ס"ח) אמרי בינה (בב"ח סי' ט"ו), גליון מהרש"א (סי' ק"ג אות י"א), שד"ח (מערכת נ' כלל ל"ב אות ב'), דרכ"ת (ס"ק ד'), חלקת בנימין (ס"ק ג').
1. חכ"א (כלל ס"ו סעי' י"ב) – "נכרי שבישל לחולה בשבת התבשיל אסור למוצאי שבת אפילו לחולה (ט"ז ס"ק ט"ו) אם לא שאין לו מה לאכול יש להתיר והכלים יש להתיר אחר מעת לעת אפילו בלא הגעלה כן נראה לי (כיון שיש מתירין אפילו המאכל סוף סימן קי"ג ועוד שהרי יש אומרים שאין צריך הכשר בסעיף ט"ז)".
2. בית הלוי (ח"ג סי' כ"ח) – "וכיון דאיכא כמה מהראשונים המקילים לגמרי בודאי דיש לצרף דעתם באיסור דרבנן אם יש עוד צדדים להתיר".

ד. ספק איסור דרבנן.

1. מחמיר – רע"א (סי' ק"ג על סעי' ה'), "ואם בישל בה כשאינה ב"י. אבל לכתחילה אסור לבשל כן אף אם בשלו בכלי רק ספק איסור מדרבנן עיין ת' רשד"ם (סימן ל"ח) ומהר"י בן לב (ח"ג סימן ק"ג) ומהרח"ש (תורת חיים ח"ג סימן י"א)".
- א) הע' מס' פמ"ג השלם (סי' ק"ג ליקוטי מגדים שפ"ד ס"ק ס') – "והנה בשו"ת מהרשד"ם לא חילק בין ספק איסור דאורייתא לספק איסור דרבנן, אלא סתם דאע"ג דאין משתמשין בכלים הבלועים מאיסור אפי' שאב"י היינו דוקא הבלועין מאיסור ודאי. ובשו"ת מהר"י בן לב אסר בספק איסור דאורייתא ובודאי איסור דרבנן. וכן בשו"ת מהרח"ש מסיק כדברי המהריב"ל. אכן בכנה"ג (א) הגב"י מ' וקכ"ב הגה"ט ז' דייק מהמהריב"ל שנראה מדבריו דאם נאסרה בספק איסור דרבנן אינה אסורה, וסיים דאם כונתו אפי' לספק איסור דרבנן צ"ל דעל ספק שהזכיר באיסור דאורייתא סמיך".
2. מראי מקומות – גליון מהרש"א (סי' ק"ג על מחבר סעי' ה').
- א) מהרשד"ם (יו"ד סי' ל"ח) – "אין משתמשין בכלים הבלועים מאיסור אפי' שאינן בני יומן היינו דוקא הבלועין מאיסור ודאי".
- 1) פמ"ג (סי' מ"ד שפ"ד ס"ק ח' ד"ה הרשד"ם) – "ומה שהתיר הרשד"ם הכלים אחר מעת לעת אנו לא קיימא לן כן דספק איסור תורה שנעשה אחר כך דרבנן אין להקל ומה שהביא ראייה מארחות חיים הביאו הבית יוסף בס' קכ"ב דאם שהו בבית עובד כוכבים כלים מותר לאחר מעת לעת התם כיון דספק אם שימש כלל עדיף עיין מנחת יעקב כלל נ"ט ובקונטרס הספיקות ובסימן ק"ג וקכ"ב אבאר".
- ב) זבחי צדק (ס"ק ג') – "ואם האיסור הוא ספק דרבנן משמע מלשון מהריב"ל שם דגם בספק איסור דרבנן ג"כ הכלי שאב"י אסור לבשל בו לכתחתי והכנה"ג שם נסתפק בל' מהריב"ל שם ועדיין צריך להתישב בדבר".

ה. איסור דרבנן וגם כלי חרס.

1. הפמ"ר מיקל.
- א) דבר שמואל (סי' שי"א) – "נחלת יעקב ... רבני וינציא"ה ... על פנכא דמלחו ... לחלק בין היכא דאיכא הפסד מרובה להפסד מועט ... כיון דהוי ספיקא מדרבנן נגררין אבתרייהו להקל במקום הפסד מרובה".
- ב) זבחי צדק (סי' צ"ג ס"ק י').
- ג) גליון מהרש"א (ריש סי' קכ"ב) – "ובבלע איסור דרבנן בכלי חרס והפסד מרובה יש להקל, תשובת דבר שמואל אבוהב סימן שי"א".
2. מחמיר.
- א) פמ"ג (סי' ק"ג שפ"ד ס"ק י"ז אות א', או"ח סי' תנ"א מש"ז ס"ק ל"א ד"ה כלי חרס) – לשונו מובא לעיל.

ב) ערה"ש (סעי' ג') – "ודע שיש מי שנסתפק אם גם בקדירה של חרס שבישלו בה איסור דרבנן אם אסרינן אותה ג"כ באינה בת יומא או לא כיון דהוי כגזירה לגזירה שמא ישתמש בבת יומא וכשישתמש עדיין הוה רק איסור דרבנן [נודע ביהודה תנינא סי' נ"א] ואין שום ספק בזה דלא פלוג רבנן וראיה לזה נ"ל ממה דמבואר בטור וש"ע י' קי"ג דכלים שבשלו בהן בישוליהם אסורים וניתרים ע"י הגעלה ג' פעמים ע"ש ולא התירו כשאין בני יומן וזהו איסור דרבנן ועוד ראיה ממה שכתב רבינו הרמ"א בס"י קט"ו סעי' א' וז"ל חלב של עכו"ם אסרת כלים שנתבשלה בהם כשאר איסור וכו' עכ"ל וכן בכבוש אוסר הכלי כמ"ש שם וזהו דרבנן ולא התיר לאחר מעת לעת ואין שום ספק בדבר **וכן המנהג הפשוט**".

3. מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק ד').

א) פמ"ג (או"ח סי' תנ"א א"א ס"ק מ"ה) – "והנה אף בכלי חרס שבלע איסור דרבנן שיש לו תקנה בהגעלה באין לו שורש מן התורה".

ב) שארית יוסף (ח"ב יו"ד סי' א' ד"ה ועיין) – "אם הלכה דטיגון הוי דרבנן ואז ודאי שרי, כשאין בן יומא ... ראיתי בשו"ת זרע אמת חלק ב' יו"ד סי' ל"ט ...".

ג) הגר"ש א"צ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ו' אות א') – "ואפשר להכשירו ע"י עירווי ג"פ במים רותחין, כדין כלי חרס שנטרף באיסור דרבנן".

ו] שמנונית - סעיף ג'.

ע"ן (דף עה:): – "ת"ר: הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים, דברים שלא נשתמש בהן, מטבילין והן טהורין; דברים שנשתמש בהן ע"י צונן, כגון כוסות וקתוניות וצלוחיות, מדיחין ומטבילין והם טהורין; דברים שנשתמש בהן ע"י חמין, כגון היורות הקומקמוסון ומחמי חמין, מגעילין ומטבילין והן טהורין; דברים שנשתמש בהן ע"י האור, כגון השפודין והאסכלאות, מלבנן ומטבילין והן טהורין. וכולן שנשתמש בהן **עד שלא יטביל** ושלא יגעיל ושלא ילבן. תני חזא: אסור, ותניא אידך: מותר. ל"ק: הא כמאן דאמר **נותן טעם לפגם אסור**, הא כמאן דאמר נותן טעם לפגם מותר".

א. ראשונים.

1. מיקל, נותן טעם לפגם – רמב"ם (פרק י"ז הל' ד'), עי' רמב"ן (ע"ז דף עה:), "האי טבילה הדחה היא, והפירוש הזה נראה ומכוון בלשון הגמ"י".

2. מחמיר, צריך ששים – ראב"ד (ע"ז דף עה:), רשב"א (תוה"ב הארוך בית ד' שער ד' ל"ה-ג, הקצר ל"ו-ב, ע"ז דף עה:), רא"ה (ריטב"א ע"ז דף עה:), ריטב"א (ע"ז דף עה:), טור (סעי' ג').

3. מראי מקומות – ר"ן (ע"ז דף מ. ד"ה וכולן).

ב. הלכה.

1. עי' סי' ק"ג סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ז] כח של דבר חריף בקדרה לאחר מעת לעת.

א. איסור דבר חריף, אחר מעל"ע.

1. מיקל – רמ"א (סעי' ג'), "אבל אם היה האיסור דבר חריף, ואח"כ שהה הקדירה מעת לעת ובשלו בו היתר שאינו חריף, מותר, דאין החריפות הראשון משוי ליה לשבח", פר"ח (ס"ק ב'), לחם הפנים (ס"ק ב'), בית לחם יהודה (ס"ק ב'), חכ"א (כלל נ"ה סעי' ג'), זבחי צדק (ס"ק ו'), ערה"ש (סעי' ט'), "אם היה האיסור דבר חריף ואח"כ שהה הקדירה מעת לעת ובשלו בו היתר שאינו חריף מותר דאין החריפות הראשון משוי ליה לשבח".

2. מראי מקומות – גר"א (ס"ק י"א), חלקת בנימין (סעי' ג' ב' ד"ה אבל, עמ' שכ"ה).

ב. קדירה של בשר [היתר] שאינה בת יומא, ובישל בה דבר חריף.

1. מונים מעל"ע מהבשר, ולא מן החריף.

א) ש"ך (ס"ק ב') – "ובד"מ ובת"ח כלל ס"א דין י"ב כתב בשם או"ה דאם בשלו דבר חריף בקדירה של בשר שאינו ב"י ואח"כ בשלו בו חלב תוך מע"ל המאכל מותר ולא אמרינן החריפות שבקדירה עושה שמפליט עכשיו לשבח ע"כ".

ש"ך (סי' צ"ה ס"ק ז') – "ולקמן סי' קכ"ב ס"ג נתבאר דוקא המאכל עצמו שהוא חריף נעשה לשבח אבל לא משוי הקדרה לשבח".

ב) פר"ח (ס"ק ב') – "בד"מ ובת"ח כלל ס"א כתב בשם או"ה ...".

ג) לחם הפנים (ס"ק ב').

ד) בית לחם יהודה (ס"ק ב').

ה) חוו"ד (סי' ק"ג ח' ס"ק ט"ז, ב' ס"ק ט') – "ואם בישל דבר חריף בקדרה בשר שאינו בן יומו ואח"כ בישל חלב, מותר".

ו) חכ"א (כלל מ"ח סעי' ט"ז).

ז) עצי לבונה (על סעי' ג').

ח) זבחי צדק (ס"ק ו', ס"ק ח').

ט) ערה"ש (סעי' ט') – "אם בישל דבר חריף בקדירה של בשר שאינו בן יומו ואח"כ בישל בו חלב מותר החלב ולא אמרינן החריפות שבקדרה עושה שמפליט עכשיו לשבח".

ערה"ש (סי' ק"ג סעי' כ"ד) – "אם בשלו דבר חריף בקדרת בשר שאינה בת יומא ואח"כ בישל בה חלב מותר".
(י) חלקת בנימין (ס"ק י"א).

ג. קדירה של בשר [היתר] בת יומא, ובישל בה דבר חריף.

1. לא צריך מעל"ע מדבר חריף, אלא מהבשר.
(א) ש"ך (ס"ק ב') – "וכן אם בישל דבר חריף בקדרה של בשר ב"י אם בישלו בו אחר (כך) מעל"ע שנתבשל בו הבשר אף על פי שאינו מעת לעת משנתבשל בו הדבר חריף והיה בן יומו כשנתבשל בו הדבר חריף מותר".
(ב) פ"ת (ס"ק ב', סי' צ"ה ס"ק ט') – "רבותא טפי אף אם בשלו דבר חריף בקדרה של בשר ב"י ואחר כך בישלו בו חלב בתוך מעל"ע מדבר חריף שאף על פי כן מותר".
(ג) לחם הפנים (ס"ק ב').
(ד) חכ"א (כלל מ"ח סעי' ט"ז) – "ואפילו בישל דבר חריף בקדירה בת יומא של בשר ואחר מעת לעת מבישול הבשר בישל בו חלב אף על פי שהוא עדיין בתוך מעת לעת מבישול החריף וקיימא לן דבדבר חריף עושה הבלוע לשבח אפילו הכי מותר החלב שהרי גבי מים שחיממו בתוך מעת לעת היה נמי לשבח ואפילו הכי מותר מטעם נותן טעם בר נותן טעם (סימן קכ"ב בש"ך ס"ק ב') (ואף על גב דהחריף מוציא גוף הטעם כדלקמן [כלל מ"ט סימן א'] מכל מקום מה שנבלע עתה בקדירה מן החריף אינו רק טעם קלוש אף על גב דבדאי אין במה שבקדירה ששים נגד הכלי מכל מקום נחלש טעם הבשר הרבה. וכעין זה נזכר גם בט"ז)".
(ה) ע"י זבחי צדק (ס"ק ו') – "והמחמיר תע"ב".
(ו) ערה"ש (סעי' ט') – "ש"ך ... וזה שכתב עוד וכן אם בישל דבר חריף בקדרה של בשר בן יומו אם בשלו בו אחר מעת לעת שנתבשל בו הבשר אף על פי שאינו מעת לעת משנתבשל בו הדבר חריף וכו' עכ"ל".
(ז) יד יהודה (סי' צ"ג הקצ"ר ס"ק ג', סי' ס"ט הארוך ס"ק ע"ט) – "דבר חריף לא נעשה ב"י לא כהפ"מ".
2. מחמיר.

(א) נקה"כ (הג"ה מבנו של הש"ך על ס"ק ב') – "גם במ"ש הגאמ"ו ז"ל וכן אם בישל דבר חריף בקדרה של בשר ב"י, אם בישלו אחר כך מעל"ע משנתבשל בו הבשר וכו' מותר, ומביא ראיה מסי' צ"ד ס"ק כ"ב, ואני חוכך בדין זה, דשאני התם שלא בישלו דבר חריף, משא"כ הכא דבישול שני הוי דבר חריף ומשוי למה שבתוך דופני הכלי כאילו נתבשל השתא, אבל אם בישל דבר חריף אחר מעל"ע כיון שטעמו פגום אינו משוה לשבח כאילו נתבשל השתא רק למאכל חריף עצמו ולא למאכל שני, משא"כ בדין אם נתבשל דבר חריף בתוך מעל"ע דלא נפגם טעמו, י"ל דחשבינן כאילו נתבשל הבשר השתא, וכן מוכח לכאורה מדברי האו"ה שמביא אמ"ו ז"ל דל"ל בקדירה של בשר שאינה ב"י הל"ל רבותא אפילו בן יומו, אלא ודאי כמו שכתבתי, ודו"ק".
(ב) פמ"ג (סדר הנהגות הנשאל עם השואל באו"ה סדר ב' אות י"א [ע"ש הג"ה בשו"ע של מכון ירושלים], ע"י סי' צ"ד שפ"ד סוף ס"ק כ"ב) – "זה שאמרנו [לעיל אות א] דאם בישל מים בכלי היתר מונין מבישול הבשר לא ממים, בתנאי שלא בישלו כי אם מים, הא בשלו חומץ וכדומה תוך מעת לעת מבשר ישתנה הדין כמבואר בסימן ק"ג בש"ך אות ח"י, ובסימן צ"ד אות כ"ב ובסימן קכ"ב אות ב' ובט"ז [שם] אות ב', ובפריי בסימן צ"ד [שפתי דעת סוף אות כב ד"ה ודע] וסימן ק"ג [שפתי דעת אות יח] ביארתי בעזה"י".

- ע"י פמ"ג (סי' צ"ג שפ"ד סוף ס"ק א') – "אם בחלב יש דברים חריפים עמו הרבה פלפלין וכדומה משערין נגד הבשר הראשון כמו שיתבאר בצ"ד אות כ"ב באורך".
3. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק ב', צ"ע"ע), עצי לבונה (על סעי' ג', "וצ"ע").
(א) לענין המחלוקת האבן העזר והמג"א לגבי בליעות בדבר חריף שהולך לסכין.
(1) ע"י סי' צ"ו סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ד. קדירה של איסור שאינה בת יומא, ובישל בה דבר חריף.

1. צריך מעל"ע מדבר חריף [רק לשיטות דאמרינן חנ"נ בשאר איסורים].
(א) ש"ך (ס"ק ב') – "וה"ה אם בישל דבר חריף בקדירה של איסור שאינו ב"י ואח"כ שהה מעל"ע משנתבשל בו הדבר חריף מותר".
(1) נקה"כ (הג"ה מבנו של הש"ך על ס"ק ב') – "מ"ש הגאמ"ו ז"ל וה"ה אם בישל דבר חריף בקדרה של איסור שאינו ב"י ואח"כ שהה מעל"ע משנתבשל בו הדבר חריף מותר. לא ירדתי לסוף דעתו הלא כ"ש הוא מדין האו"ה, ועוד דאפי' בישל בו דבר חריף בב"י ושהה מעל"ע מותר, ואפילו אחר איסור חריף אחר מעל"ע מותר כמ"ש הרב בהגה"ה. ואפשר שט"ס הוא וצריך למחוק תיבת שאינו, וצ"ל של איסור ב"י".
(ב) לחם הפנים (ס"ק ב').
(ג) חכ"א (כלל נ"ה סעי' ג') – "וכן אם בישל דבר חריף בקדירה של איסור שאינה בת יומא ונאסר התבשיל ולאחר מעת לעת מבישול החריף בשל בו היתר מותר".
(ד) ערה"ש (סעי' ט') – "אם בישל דבר חריף בקדירה של איסור שאינו בן יומו ואח"כ שהה מעת לעת משנתבשל בו הדבר חריף מותר".
(ה) בדה"ש (סי' צ"ו ס"ק ע"א, ב' שם).
2. מראי מקומות – יד יהודה (סי' ק"ג הקצ"ר ס"ק ל"ד, הארוך ס"ק כ"ו).
(א) זבחי צדק (ס"ק ט') – "ואם בישל ד"ה בכלי של איסור שאב"י ואח"כ בישל היתר בתוך מעל"ע של דבר החריף לדין דלית לן חתיכה נ"נ בכל האיסורין אלא דוקא בבב"ה המאכל מותר".

ה. קדירה של איסור בת יומא, ובישל בה דבר שאינו חריף.

1. ע"י סי' ק"ג סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ח] י"ב חודש [ביין, לכו"ע מיקל] - **אם בישלו בפסח דבר חריף בקדרת חמץ שעברה י"ב חודש.**
א. מיקל.

1. הג' מהר"ר נפתלי כ"ץ ז"ל (חכם צבי סי' ע"ו) - "כי בודאי הקדירות שבישלו בפסח העבר שעברו עליהם כמה שנים לא שייך בהן נוטלפ"ג ואין בהם לא טעם לא עיקר רק הטעם בטל ומבוטל כעפרא דארעא והא לכל הדיעות ישון יב"ח הוא חשוב כהגעלה ברותחין ולכמה דיעות ומשמעות הישון הוא עדיף מהגעלה ואיך עולה על הדעת לחדש דבר מעתה לאסור המותר ... הם דברים פשוטים שמותר בהיתר גמור והמחמיר בזה לדעתי אפי' נוטלפ"ג אינו כי אין בו טעם וריח".

ב. מיקל, בדיעבד.

1. **חכם צבי** (סי' ע"ה, סי' פ') - "בדיעבד ממני יוצאה הוראה הלכה למעשה להתיר התבשיל שנתבשל בה בפסח אף לדין דאסרינן נוטלפ"ג משום דאחר יב"ח ליכא טעם כלל".

2. הו"ד ביד אברהם (סוף סי' ק"ג).

3. **שבט הלוי** (חו"ו סי' נ"ו אות ב') - "בענין הוראת הגאון חכם צבי סי' ע"ה דמהני ישון לכלי חמץ לאחר י"ב חדש כמו יין נסך - והאחרונים מאד הרבו הויות בזה והגאון שו"מ בהגותיו העיר ממש"כ הרשב"א בתשובה דלא מהני ישון אלא בכלי יין לא בשאר איסורים - בכ"ז אומר דאין ראי' מהתם כ"כ אם נימא דחמץ התירא בלע, דהא מה"ט כ' הרא"ה בבדק הבית ואיכא טובא טעמי' להתיר חזא דהתירא בלע, וגם נוטלפ"ג, ודעת הרא"ה דנו"ט לפגם בתוך הכלי נעשה עפרא בעלמא, ואם נשאר איסור לא נשאר אלא משהו, ונהי דבטעם עפרא בעלמא פליג עליו הרשב"א במשמרת הבית מכ"מ אחרי יב"ח ראוי לסמוך בזה אהרא"ה, וחוזר ונעשה משובח ע"י הלחלוה והבשול לא שייך בהתירא בלע כאשר כתבתי באורך בס' שבט הלוי שם - עכ"פ דיעבד בכבר בשל בה פשיטא דיש בזה כדי סמיכה לסמוך אהוראת הח"צ ועיין היטב בפמ"ג יו"ד בשפ"ד סי' ק"ג אות י"ז".

ג. מיקל בהפ"מ או בשעת הדחק.

1. פמ"ג (סדר והנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר א' אות כ"ד) - "לדעת החכם צבי ... וכדאי הוא ז"ל לסמוך עליו בשעת הדחק. ואף דבשו"ת הרשב"א ... יש לסמוך עליו בהפסד מרובה או עכ"פ לשהות או להתיר בהנאה כה"ג".

ע"י פמ"ג (סי' ק"ג שפ"ד ס"ק י"ז אות ב') - "סוף דבר הכל נשמע בכלי חרס שהוחם בו אפילו איסור דרבנן אין להקל ביישון ועל ידי כבישה המקיל בהפסד מרובה וצורך גדול אין גוערין בו ויראה אפילו באיסור תורה כמו דבר חריף עיין סימן צ"ו. ובמתכות יש לעיין ואין אני מכניס חס ושלום להכריע כלל וכלל אלא רק כנושא ונותן בלבד ועדיין צ"ע".

ע"י פמ"ג (שו"ת מגידות סי' ד') - כתב רבינו דאף דאין להקל בדבר מ"מ כל שיש ששים נגד הסכין יש לצדד, וצ"ע.

ד. מחמיר.

1. **רשב"א** (ח"א סי' תקע"ה) - "וזה פשוט עוד דלא סגי ישון אלא בכלי יין. וראיה מההוא פנכא אין ראייה חלוטה. דאולי כדי שלא ישתמש קודם מיהו ביין דוקא סברא שכלה הלחלוחית".

2. הו"ד בב"י (יו"ד סוף סי' קכ"א) - "כתב הרשב"א בתשובה (ח"א סימן תקעה) דבר פשוט הוא דלא מהני ישון אלא בכלי היין".

3. **שבות יעקב** (ח"א סי' כ"א) - "ובכל איסורי' שבעולם קי"ל דאסור להשתמש בכלי שאינו ב"י אפי' לא נשתמש בו שנים הרבה כ"א ע"י הגעלה מטעם גזירה כלי שאינו בן יומו או ב"י ולא פלוג חכמים בתקנתם".

4. **פנים מאירות** (ח"א סי' כ"ג) - "במאי שהתיר מר נותן טעם לפגם אחר י"ב חודש בזה אין אני תוקע עצמי לדבר הלכ' ומי שמור' לאיסור' אין מן המתמיה' אדרב' מוכח בפשיטות בכל הש"ס שלא נתנו חכמ' דבריה' לשיעורין ואין ללמוד דבר הנבלע ע"י חמץ מי"נ כלל וכלל וזה פשוט וברור אצלי".

5. **ערה"ש** (סי' קכ"ב סעי' ד', ע"י או"ח סי' תנ"א סעי' ב') - "כל שנשתמשה הכלי בחמין בכ"ר בטרפה או בבשר או בחלב או בחמץ אין לזה היתר דאחר יב"ח".

6. **יד יהודה** (סי' ק"ג הקצר ס"ק כ"ח, הארוך ס"ק כ"ג ד"ה עוד) - "וכן לא מהני שיהה י"ב חדש אף דלא נבלע בה האסור אלא בצונן דלא מהני זולת בכלי י"ג. אך בדיעבד כשהשתמש בה אף בדבר חריף וכן אף בדברים האוסרין במשהו יש להקל לאחר י"ב חדש ... ובכלי מתכות נראה נמי דלא מהני י"ב חדש זולת הגעלה אך בדיעבד".

7. **אור לציון** (ח"ג פרק י' סוף הע' א') - "שאין להקל להשתמש בלא הכשר בכלי חמץ ששהו י"ב חודש בלא שימוש. ואף שבשו"ת חכם צבי סימן ע"ה נטה להקל בזה, וכדין קנקנים של יין נסך שלאחר י"ב חודש נתייבש הבלוע בהם והוי כעפרא בעלמא ומותרים, כמבואר בשו"ע יו"ד סימן קל"ה סעיף ט"ז, והביאו החיי אדם בכלל קכ"א סעיף י"ד, מכל מקום הסכימו הפוסקים שאין להקל בזה, דשאני יין נסך שבלע בצונן, ועוד שרק ביין אמרינן שכלה הלחלוחית. וראה בזה בשו"ת חיים שאל להחיד"א ח"ב סימן ל"ח אות פ"ו ובפתחי תשובה יו"ד סימן קכ"ב ס"ק ג' ובשדי חמד אסיפת דינים מערכת חמץ ומצה סימן ז' אות ג', ע"ש".

ה. מראי מקומות - **דורש לציון** (דרוש י"א), **רע"א** (ח"א סי' מ"ג), **גליון מהרש"א** (ריש סי' קכ"א), **חיים ושאל** (ח"ב סי' ל"ח אות פ' ד"ה ובספרי, אות פ"ו), **פתי"ת** (ס"ק ג'), **שד"ח** (אסיפת דינים מערכת חו"מ סי' ז' אות ג'), **דרכ"ת** (ס"ק י"א, ס"ק מ"ו), **כה"ת** (או"ח סי' תנ"א ס"ק ד'), **יביע אומר** (חו"ו יו"ד סי' י"ג), **חוט שני** (פרק י' סוף ס"ק א', עמ' קט"ו), **בדה"ש** (סי' ק"ג ס"ק נ"ח, ב"י שם ד"ה

- חשיב [עמ' רי"ט]), מעדני אשר (סי' קס"ה אות ה'), חלקת בנימין (ס"ק ח'), פסקי תשובות (סי' תנ"א אות ח'), פמ"ג השלם (סי' ק"ג שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק ס"ז).
1. רע"א (ח"א סי' מ"ט), הו"ד בפת"ת (סי' ק"י כללי ס"ס ס"ק י"ט) – "שנשאל בכלי חרס ישנים מעורבים שלא נשתמשו בהם יב"ח ואינו ידוע אם הם כלי בשר או חלב מה דינם ... והעלה להתיר הכלים ע"י הגעלה ג' פעמים (עיין בלוח הטעות שם) אף שהם כ"ח מ"מ כיון דיש הרבה סניפים להקל מהני להו הגעלה ע"ש".
  2. שע"ת (סי' תנ"א ס"ק א') – "ונ"ל שאם אפשר להגעילן ברותחין ג' פעמים יש לעשות כן ואם הם כלים שאין דרך להשתמש בהם רותחין שהיס"ב יש להקל גם כן".
  3. ת"א (כלל קכ"א סעי' י"ד) – "מתיר הח"צ בתשובה סי' ע"ה בסכין שעבר עליו י"ב חודש דאפילו חתך דברים חריפים, אינו אוסר". חכ"א (כלל נ"ה סעי' ד') – "כלי שעבר עליו שנים עשר חודש כבר כלה כל הלחלוחית ואין בו טעם כלל ולכן בדיעבד אם בשלו בו אפילו דבר חריף ואפילו לענין חמץ בפסח מותר דאף על גב דלענין חמץ קיימא לן נותן טעם לפגם אסור היינו משום שיש בו על כל פנים איזה טעם אלא שהוא לפגם מה שאין כן בזה שנעשה עפרא בעלמא (תשובת חכם צבי סימן ע"ה) ויש חולקין וסבירא ליה דיישון שנים עשר חדש לא מהני רק לענין יין נסך".
  4. אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ג, ח"ב סי' מ"ו, ח"ג סי' כ"ז) – כלי חרס, בליעות היתר, יש להכשירו ע"י הגעלה ג"פ. אג"מ (או"ח ח"ה סי' ל"ב) – "הנה בדבר שיטת החכ"צ שהובא בפת"ת סי' קכ"ב סק"ג דכלים של חמץ שעבר עליהם י"ב חודש מותרין, אם יש לסמוך על זה למעשה. הנה העולם נוהגין לאסור אף אחר י"ב חודש, וכדהביא שם הפ"ת מתשובת רעק"א סי' מ"ג. ועיין בפמ"ג סי' ק"ג בשפתי דעת ס"ק י"ז אות ב' שמסיק לאסור, אך עכ"ז בכלי זכוכית יש לצדד להקל". אג"מ (שמעתתא דמשה סי' תמ"ג ס"ק א').

ו. שיעור של י"ב חודש.

1. פת"ת (סוף ס"ק ג') – "בשו"ת בית אברהם חלק יו"ד סי' ח' אות ד' שכתב ... דהך י"ב חודש לא בעינן שלמים רק חדשי לבנה כל חודש כ"ט יום".
2. הגריש"א זצ"ל (דברי חכמים יו"ד אות ל"ו) – "ידוע שיטת החכם צבי, שסבר שדבר שעמד לי"ב חודש לא צריך להכשיר, וממילא מצטרפין קולא זו עם שאר קולות להתיר, אבל מה הענין בהכשר כלים לפסח, שלפעמים לא הוי שנה שלימה (לא ממש י"ב חודש) האם שייך ההתיר גם כאן, או רק בי"ב חודש שלימים ... תשובה: שמעתי מהגריש"א, שאין לסמוך על הח"צ בזה, שצריך ממש י"ב חודש (ולא כשיטות שסוברים שבי"ב חודש מהני)".

ז. שני חדשים.

1. רמ"א (או"ח סי' תמ"ז סעי' ה') – "חבית יין שדבקו נסריו בבצק, אם הוא תוך שני חדשים קודם פסח עדיין רך הוא ונותן טעם בפסח ואסור לשתותו; ואם נתנוהו קודם לכן, כבר נתייבש ואינו נותן טעם בפסח, ושרי (מרדכי ריש פרק כל שעה וסמ"ג והגהות מיימוני פ"א)".
2. שבות יעקב (ח"א סי' כ"א), הו"ד בפת"ת (ס"ק ג') – "איברא יש להביא ראיה דלאחר שני חדשים שלא נשתמשו בכלים נעשו פגום ונפסק לגמרי עד דהוי כעפרא ומותר בדעבד אף בפסח דהא איתא במרדכי פ' כל שעה וסמ"ג והגהות מיימוני ופסקי מהרא"י הובא בב"י בא"ח סי' תמ"ז ובהג"ה ש"ע סעיף ה' בחביות יין שדבקו נסריו בבצק אם נתנהו קודם ב' חדשים כבר נתייבש ואינו נ"ט בפסח ושרי ע"כ. דון מינה דהתם איכא ממשות של חמץ בעין אפ"ה אחר ב' חדשים אינו נ"ט כלל. ומכ"ש בבלוע בכלי דאינו נותן טעם כלל ושרי בפסח בדיעבד דהוי כעפרא וסברא זו מצאתי להדיא בתוס' פ' השוכר את הפועל דף ע"ו ע"א ד"ה בת יומא וז"ל והרי דברים ק"ו אם אוכל שהוא מעבר צורה בלילה כ"ש איסור הנבלע בקדירה עכ"ל. מ"מ לכתחלה ודאי אין להשתמש בשום כלי שאינו ב"י אפ"י לא נשתמש בו שנים הרבה אף בשאר איסורים וכ"ש חמץ כי השוו חכמים גזירותיהם דגזרינן שאינו ב"י אטו ב"י רק ביי"נ מהני נתיישן לי"ב חדש אבל בדעבד לענין חמץ אף שנוהגין לאסור אפ"י שאינו ב"י מ"מ מדכתב הרשב"א דאי נפסד כ"כ עד דהוי כעפרא אין בה איסור כלל א"כ לאחר שני חדשים יש להתיר בדעבד ובתנאי כפול שלא יהי' דבר המתבשל בו דבר חריף דמשוי ל' לשבח כנ"ל ברור".
3. מראי מקומות – שד"ח (מערכת נ' כלל ל"ב אות ט').
4. בכיסוי קדרה יש להקל – עי' סי' צ"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ח. להגעיל כלי בשר לחלב אחר י"ב חודש.

1. מיקל – עי' סי' תנ"א סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ט. להכשיר כלי של יין שרף לפסח אחר י"ב חודש.

1. עי' סי' תנ"א סעי' כ"א, לשיטות ומראי מקומות.

ט [הגדר של הפסד מרובה אצל כלים] - הפסד הנובע מצירוף כלים רבים, אם נחשב הפסד מרובה.

א. עי' סוף סי' ק"י, לשיטות ומראי מקומות.

י [בישל מים בקדרה אחר בישול איסור] - סעיף ד'.

א. עי' סי' ק"ג סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

יא] שפע - סעיף ה'.
א. עי' סי' צ"ט סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

יב] סתם כלים של עכו"ם - סעיף ו'.

א. ראשונים.

1. מחמיר, סתם כלי בן יומו.

(א) רש"י (לפי רע"א ריש הסי') – "מוסכם מהפוסקים זולת הרמב"ם. מדברי רש"י יומא (דפ"א) נראה דמסכים לדעת הרמב"ם וע' בס' תה"כ שם".

(1) אמנם עי' תוס' (ע"ז דף לח: ד"ה אי, לשונו מובא לקמן), וחלקת בנימין (סעי' ו' ב' ד"ה סתם, עמ' שכ"ו).

(ב) רמב"ם (לפי הבי"ס ס"ק ו', ש"ך סי' ק"ג ס"ק י"ג).

(1) חולק, שדעת הרמב"ם ג"כ סתם כלי אינו ב"י – רשב"א (ח"ג סי' רמ"ו, "שהרמב"ם ז"ל כתב בהלכות מאכלות אסורות: כוספן של עכו"ם אין בו משום טעם לפגם ומותר. ומה רצונו לומר; ומאי: כוספן. תשובה: גירסא משובשת נזדמנה לכם בספר הרב ז"ל, וכן כתב: כוספן של עכו"ם, שהוחזמו חמין, בין ביורה גדולה בין בקטנה, מותר, מפני שנותן טעם לפגם הוא; עכ"ל הרב ז"ל. ודבריו דברים מפורשים בגמ*רא הם כצורתן, בפרק אין מעמידין. ופירוש כוספן, פירש ר"ח ז"ל: גפת של שושמין, שכשמוציאין את השמן, אין מוציאין אותו אלא במים חמין, והגפת שלהם נקרא: כוספן. ורש"י פי*רש: כוספן, פסולת של תמרים, שעושין מהם שכר, וחולטין אותן במים חמין, ואוכלים אותם; והטעם להתירו, שאעפ"י שהמים שחולטין אותן בהם, מחמין אותם בכליהם, מותר, שסתם כליהם אנו תופסין אותם שאינן בני יומן, וכל כלי שאינו בן יומו, חושבין אותו כנותן טעם לפגם, וק"ל כמ"ד נותן לפגם, מותר"), תפארת למשה (ד"ה ולכן נראה), ח' תת"ס (סי' קכ"ב ס"ק ה', "אמנם עיקר נ"ל כדעת רשב"א דס"ל להרמב"ם ככל הפוסקים דסתם כלים אינם ב"י").

(ג) ראב"ד (ר"ן ע"ז דף יג:): – "ואף לראב"ד ז"ל מצאתי שפירשה לההיא דלקמן דפת שלש מלאכות יש בו דוקא בפת שלנו אבל לא מן הטעם [חתנות] שכתבתי אלא שהוא חושש לפתן אף משום גיעולי עובדי כוכבים [ולדבריו] גם כן הפת ששינונו במשנתנו אפילו בשלא אפאו עובד כוכבים נאסר ומפני גיעול מפני חשש קדרה בת יומא שלדבריו ב' איסורין יש בו משום גיעול ומשום בשול אלא שאין זה מחזור שהסוגיות מוכיחות דלקדרה בת יומא לא חיישינן וכמו שיתבאר בסמוך בס"ד".

2. מיקל, נחשב כאינו ב"י.

(א) תוס' (ע"ז דף לח: ד"ה אי) – "וכן פוסקים רש"י ור"ת והר"י דסתם כליהם אינן בני יומן והיינו טעמא לפי שהוא ספק ספיקא ספק נשתמשו בו היום או אתמול ואפי' נשתמשו בו היום שמא נשתמשו בו דבר שהוא פוגם בעין או דבר שאין נותן טעם".

(ב) רשב"א (תוה"ב הארוך בית ד' שעת ד' לה: לח:): – "שמעינן מיהא דסתם כליהן אינן בני יומן".

(ג) רא"ש (ע"ז פרק ב' סי' ל"ח) – "ואף על גב דמסתמא העובד כוכבים משתמשין בכליהם בכל יום. אפ"ה שרינן להו משום דהוה ספק ספיקא. ספק אם נשתמשו בו היום ואפילו נשתמש בו היום שמא נשתמש בו בדבר שהוא פוגם בעין".

(ד) ר"ן (ע"ז דף יג: דף יד:): – "אלמא דלא חיישינן לבת יומא".

(ה) טור (סעי' ו') – "סתם כלי נכרים הם בחזקת שאינן בני יומן ולפיכך אם עבר ונשתמש בו קודם הכשר התבשיל מותר ... וטעם דמחזיקין כלי הנכרים שאינן בני יומן פי' א"א הרא"ש ז"ל משום דהוה ספק ספיקא ספק אם נשתמשו בו היום ואפי' אם נשתמשו בו היום שמא נשתמשו בו בדבר הפוגם בעין וכיון דספק ספיקא הוא תלינן להקל".

(ו) ריטב"א (ע"ז דף לה:): – "שסתם כליהם של גוים אינן בני יומן והוא נותן טעם לפגם ומותר, וכן עיקר".

(ז) מרדכי (ע"ז פרק ב' סוף רמז תתל"ב).

(ח) הג' שע"ד (סי' נ"ט סעי' ב') - לשונו מובא לקמן.

ב. הטעם: "ספק ספיקא".

1. שמא אינו ב"י, שמא נטל"פ במאכל זה – רא"ש (ע"ז פרק ב' סי' ל"ה, לשונו מובא לעיל), טור (סעי' ז', לשונו מובא לעיל), מרדכי (ע"ז פרק ב' סוף רמז תתל"ב), הג' שע"ד (סי' נ"ט סעי' ב', לשונו מובא לקמן), ט"ז (ס"ק ח'), לחם הפנים (ס"ק ו'), בית לחם יהודה (ס"ק ד'), ערה"ש (סעי' י"ג).

(א) חלקת בנימין (ס"ק ל"ו, ציונים ס"ק נ"ח) – "ואע"ג דבשר וחלב אינם פוגמים זה את זה וא"כ הא ליכא ספק השני דדילמא בדבר הפוגם בישראל בו י"ל דמ"מ אפשר דטעם מאכל אחר הבלוע בכלי יפגום את הבשר או החלב. [ערך ש"י]".

2. הוסיפו עוד ספק, דשמא אין נותן טעם – תוס' (ע"ז דף לח: ד"ה אי, לשונו מובא לעיל), ר"ן (ע"ז דף יד: דף יד: לשונו מובא לקמן), ב"י (ס"ק ו'), לבוש (סעי' ו'), ש"ך (ס"ק ד', כללי ס"ס הארוך ס"ק י"ב), "הטעם כתבו הפוסקים דהוי ספק ספיקא ספק נשתמשו בו היום או אתמול ואת"ל נשתמשו בו היום שמא נשתמשו בו בדבר שהוא פוגם בעין או שהוא אין נ"ט"), פר"ח (ס"ק ד'), שלחן גבוה (ס"ק ו'), חכ"א (כלל נ"ה סעי' ח').

(א) אפשר לפרש שלא נותן שום טעם בתבשיל. א"נ י"ל שמעביר טעם להתבשיל, אבל כיון שיש ס' לא מרגיש הנתינת טעם - עי' סי' ק"ג סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

3. הוסיפו עוד ספק, דשמא בישראל בו היתר ולא איסור – רשב"א (ח"א סי' תצ"ז, "וכלי מדין הא איכא ספק ספיקא ותלתא ספקי נמי איכא מאן דאמר לא אסרה תורה אלא קדרה בת יומא. חזא דדילמא לא בשלו בו ביום. ואם תמצא לומר היום שמא לא נשתמשו בו בדברים האסורים. ואם תמצא לומר בדברים האסורים שמא בדברים הפוגמים בתבשיל כגון חומץ בגריסין וכיוצא ב"), ר"ן (ע"ז דף יד: דף יד: "ודאי לכלי בן יומו לא חיישינן וטעמא דמילתא משום דהוה ספיקי טובא ספק נשתמשו בו היום ספק לא נשתמשו בו היום

ואת"ל נשתמשו בו שמא בהיתר ואת"ל באיסור שמא אין בזה נ"ט או שמא טעם פגום הוא מעקרו וכיון דהוי ספיקי טובא שרינן ליה כדאמרינן בתרי ספיקי בכתובות בפירקא קמא (דף ט א"), מהרלב"ח (סי' קכ"א), "דאיכא ספיקי טובא ספק אם נשתמש היום ספק אם לא נשתמש ואת"ל נשתמש היום שמא בדבר המותר ואפילו אם נשתמש בדבר האסור שמא בדבר הפוגם מעיקרא דמטעם אלו הספקות כתבו הפוסקים דסתם כלי הגוים אינן בני יומן".

4. נ"מ בין הס"ס.

א) מג"א (סי' תמ"ז ס"ק כ"ג) – "משמע דאם בשלו אותו מתחלה לשם פסח בכלי שאינו ב"י מותר לאכלו בפסח אף על גב דנט"ל אסור לכתחלה דאפשר לאוכלו קודם פסח מ"מ זה מקרי בדיעבד ... ול"נ דכתב בטי"ד סי' קכ"ב דהטעם דאמרי' סתם כלים אינן ב"י משום דהוי ס"ס ספק נשתמשו בו היום או לא ואת"ל נשתמשו בו היום שמא נשתמשו בדבר הפוגם בעין וזה בשאר איסורים אבל חמץ שרגילין להשתמש בקדירו' רובן אינן פוגמין בשומן והוי חד ספיק' ולכן אסור אבל הרשב"א כ' הס"ס ספק לא נשתמשו ואת"ל נשתמשו בו שמא היה בדבר המותר א"כ חמץ נמי שייך לו' כן שמא לא נשתמש בו חמץ אלא מים או בשר וכיוצא בו".

ב) רע"א (יו"ד סי' פ"ז על הרמ"א סעי' ו') – "יש לדון דסתם כלי ש"נ אינו ב"י ולא הוי כלל בישול בב"ח וזהו תל"י בב' טעמים דלטעמיה דהרשב"א דסתם כלי הוי ס"ס ספק לא בישל כלל ושמא בישל מים ה"ה ה"נ כן אבל לטעם הטור שם דהוי ס"ס שמא לא בישל תוך מעל"ע ואת"ל בישל שמא פוגם להך תבשיל וזהו רק לענין איסור התבשיל אבל לענין איסור בישול כולו חדא ספיקא היא ועיין".

ג) מראי מקומות – ערך השלחן (ס"ק ט"ז).

5. מראי מקומות – מעדני אשר (סי' קס"ז אות א'), חלקת בנימין (סעי' ו' ב' ד"ה סתם, עמ' שכ"ז).

ג. במקום שמסתמא השתמשו בכלים אלו בתוך מעל"ע - כגון שאין לו כלים הרבה, מסעדה, ישיבה, וכדו'.

1. מחמיר, אין כאן ס"ס.

א) ריטב"א (שו"ת סי' כ"ה) – "וכבר כתבתי אני שלא אמרו סתם כליהם של גוים אינן בני יומן אלא בכלים שאין דרך להשתמש בהן תדיר כגון כלי כוספן ושמןן וחלתותן וכיוצא בהן. אבל כלים שתשישן בכל יום ככלים של יין או קערות וכוסות. אדרבה סתמן בני יומן הן שהרי בכל יום צריך להן. וכן הדעת נותנת".

ב) פר"ח (סי' תמ"ז ס"ק ה' ד"ה ומ"ש אבל בשמן) – "שאני מחבת שדרכה בכך כל השנה, וסתמו כפירושו דהוי בן יומו עד שיוודע לך שאינו בן יומא, וכן כתב מוהרי"ט בח"ב חלק א"ה סימן א' וכן כתב בספר ב"ח שמבואר כן בדברי ספר התרומה סימן נ"ה, וכן כתב הר"ן פרק אין מעמידין בדבר שתשישו תדיר דחיישינן לבן יומו".

ג) בית לחם יהודה (סוף ס"ק ו') – "הפר"ח סי' תמ"ז ס"ק ה'".

ד) נוב"ק (יו"ד סי' ל"ו) – "על דבר קאפע שאלין של אינם יהודים בקאפע הייזר שלה. יפה הורה לאיסור שאין כאן שום ספק ובודאי הם בני יומן שבכל שעה שותין מהם חלב של אינו יהודי".

ה) הו"ד ביד אפרים (על רמ"א סעי' ו') – "ובשו"ת נודע ביהודה ...".

ו) פת"ת (ס"ק ד') – "רע' בתשובת מים רבים סימן י"ז שכתב אחד על ענין הנזכר שם וז"ל ובר מן דין כו' כיון שהדבר ידוע שכל העובדי כוכבים המוכרים הם עניים ואין להם כלי אחר לבשל תבשילם וא"כ אלו הכלים אין נכנס בכלל סתם כלי עובד כוכבים עכ"ד וע"ש בסי' י"א מה שהשיג על החכם ולפי ע"ד דמי זה למ"ש בשם נו"ב בקאו"י שאל"ן ולכן הדין עם החכם".

ז) זבחי צדק (ס"ק כ"ז).

ח) ערה"ש (סעי' ט"ז) – "באמת אין כלל בזה והכל לפי הענין ואם הוא מבין שבשלו בו כהיום או שלפי האומדנא הבעה"ב הזה אינו עשיר להחליף כליו או שהוא לעת ערב דבוודאי קרוב הדבר שבישלו בו היום הוי איסור גמור אפילו אם לא הגיד לו שהוא בן יומו ומימינו לא שמענו לסמוך על היתר זה ולא יעשה כן בישראל לאכול אף המותר מכליהם על סמך זה דאינם בני יומן וכ"ש בקאו"י הייזר ושותין עם חלב דבכל שעה שותין שמה ובוודאי הם בני יומן וטי"י מותר לשתות דלזה לכל אחד כלים מיוחדים".

ט) וישב משה (סי' ה').

י) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק י"ח).

יא) חלקת בנימין (ס"ק י"ט).

יב) מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק י"א הע' כ"ה).

ד. חריף.

1. מחמיר, שאין כאן ס"ס – ט"ז (ס"ק ד'), לחם הפנים (ס"ק ו'), בית לחם יהודה (ס"ק ד'), חלקת בנימין (ס"ק כ"א).

ה. דין המים.

1. עי' סי' צ"ה סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ו. לקנות מעכו"ם לכתחילה, בזמן שאינו ב"י.

1. מיקל – רמ"א (סעי' ו', תו"ח כלל ל"ה דין א'), ט"ז (ס"ק ה', סי' ק"ח ס"ק ד', "כתב בת"ח כלל ל"ה ומ"מ המנהג להקל לקנות מן העובדי כוכבים דברים המבושלים בכליהם שאין בהם משום בישול עובדי כוכבים דסתם כליהם אינן בני יומן ואף על פי דנ"ט לפגם אסור לכתחלה מ"מ לא חשבינן הקנייה לכתחלה לכן נוהגים היתר פה קראקא לקנות האגוזים שלמים (בקצת דפוסים של מים) שמבשלים העובדי כוכבים או שאר דברים", הו"ד בגליון מהרש"א (סי' ק"ג על מחבר סעי' ה'), יביע אומר (ח"ז יו"ד סי' ז'), בדה"ש (סי' ק"ג ס"ק נ"ו).

2. בהשגחה: מחמיר.

א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' מ"א ד"ה ואם, לענין אינו ב"י) – "בהמרגרינא של עכו"ם שבארתי שאם הוא המציא לעשות המרגרינא הכשרה שכשר אף בלא הגעלה אם אינם בני יומן ונקנחו היטב שליכא בעין, מ"מ מכוער הדבר להשגיח בלא הגעלה".
 אג"מ (יו"ד ח"ד סי' א' אות ז') – "שאין ליתן השגחה על דברים שעושים בכשרות בבתי חרושת בכלי איסור אחר מעל"ע מטעם שהוא נו"ט לפגם, אלא צריך הגעלה ברותחין אחר שינקו כל הכלים הגדולים וכל הצינורות. ורק כשאירע איזה מקרה שמאיזה טעות השתמשו בכלים וצינורות נקיים אחר מעל"ע אפשר ליתן השגחה על זה ולא כשהוא בקביעות".

3. מראי מקומות.

א) נתינת הכשר לתוצרת נכרים, שמבטלים איסור בששים וכדו'.

1) עי' סי' צ"ט סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ב) לקנות מנכרי שביטל איסור [מדעת עצמו], בחפץ של עכו"ם - פת"ת (ס"ק ה').

1) עי' סי' צ"ט סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

יג] סתם כלי אינו ב"י: ספק ספיקא.

א. קשה: הא הוי שני ספיקות משם אחד - עי' כללי ס"ס, כלל י"א.

1. י"ל, שספק אחד מתיר יותר מהשני.

א) ש"ך (כללי ס"ס הארוך ס"ק י"ב) – "והשתא ניהא דלא תיקשי ממאי דקי"ל לקמן סי' קכ"ב סעיף ו' ז' סתם כלים אינו בני יומן וכתבו שם התו' והפוסקים הטעם משום דהוי ס"ס ספק נשתמשו בו היום ואת"ל נשתמשו בו היום שמא נשתמשו בו בדבר שהוא פוגם בעין או שאין נותן טעם עכ"ל דקשיא לכאורה דהא שם אחד הוא דאפילו את"ל שלא נשתמשו בו היום לא שרי אלא משום דנותן טעם לפגם כדלקמן ריש סימן קכ"ב אלא ודאי היינו טעמא דהספק הראשון דהיינו שמא לא נשתמש בו היום אם כן אי הוה ידענו בודאי שלא נשתמש בו היום לעולם הוא נותן טעם לפגם בכל תבשיל שבעולם אבל ספק האחרון הוא שמא נשתמש בו בדבר שפוגם תבשיל זה או שאין נותן טעם בתבשיל זה ואם היה ידענו מה נשתמש בו אפשר דאע"ג דהיה פוגם תבשיל זה היה משביח תבשיל אחר אם כן הספק הראשון מתיר טפי מן האחרון ולא הוי שם אחד".

ב) רע"א (על ש"ך ס"ק ד') – "דהוי ס"ס. ספק א' מתיר יותר מחבירו כמ"ש הש"ך בדיני ס"ס (דין י"ב)".

ג) אג"מ (או"ח ח"ד סי' ס"ב ד"ה ולענין מילה).

ד) בדה"ש (סי' ק"י ס"ק קפ"ד).

ה) מחזה אליהו (ח"א סי' צ"ג אות ב').

ו) חלקת בנימין (סעי' ו' בי' ד"ה סתם, עמ' שכ"ז) – "בש"ך ... רעק"א".

2. חזו"א (יו"ד סי' י' ס"ק י"ז ד"ה הא, או"ח סי' קי"ט ס"ק ט' ד"ה הא) – "ואפשר דדוקא בעכו"ם דמה שמשמש יש לחוש לאיסור מקרי ס"ס של ב' שמות דלמא לא השתמש כלל, ודלמא שימש היתר".

3. מראי מקומות – קהלות יעקב (ע"ז סי' ט"ו אות ד'), דברות משה (ע"ז דף לח: על תד"ה אי, "צ"ע").

א) כרתי ופלתני (קוני' בית הספק ס"ק ה') – "סתם כלים של גוים אינו בן יומא (תוס' ע"ז ל"ח ע"ב ד"ה אי, רא"ש שם פ"ב סי' ל"ה) ונותנים הטעם (תוס' ורא"ש שם) [דהוי ספק ספיקא], ספק בן יומא או אינו בן יומא, ואת"ל בן יומא דלמא נשתמשו בו בדבר הפוגם. וקשה הא עיקר הספק אם הקדרה פוגם התבשיל או לא, דמה לי אם נשתמשו קודם מעת לעת דפוגם התבשיל, ומה לי אם נשתמש בדבר הפגום דפוגם התבשיל, סוף כל סוף עיקר המכווין אי פוגם התבשיל, וא"כ הוא השם פוגם חד. ודוחק לומר [דלצד הספק] דלמא הקדירה אינו בן יומא פוגם לכל התבשילין שבעולם, משא"כ אם הספק דלמא נשתמשו בדבר הפוגם, אינו שריא רק המאכל ההוא, דרך משל דבש בבשר, אבל שאר תבשילין אינו פוגם, ואסור. וזהו דוחק, דגם בפגם דמעת לעת יש תבשילין דאוסר, דבר חריף וכדומה".

ב. קשה: אין זה ס"ס המתהפך - עי' כללי ס"ס, כלל י"ג.

1. מתהפך.

א) שלחן גבוה (ס"ק ו') – "וספק ספיקא זה מתהפך הוא, ספק נשתמש בו דבר שהוא פוגם או דבר משובח, ואם תמצי לומר דבר משובח, שמא לא נשתמש בו היום אלא אתמול".

2. אינו מתהפך.

א) קהלות יעקב (ע"ז סי' ט"ו אות ד') – "וגם לכאו' אין זה ס"ס המתהפך שא"ת את"ל שהבלוע נותן טעם לשבח א"א לומר שמא אינו ב"י".

ג. קשה: אינו ספק השקול - עי' כללי ס"ס, כלל ל"ג.

1. מהרלב"ח (סי' קכ"א) – "הרמב"ם ... שלא הודה הוא ז"ל לשאר הפוסקים בכלי הגוים דסתמן אינו בני יומן הוא כפי הנראה דצדדי הספקות שכתבו הם אינו שקולים דספק שמא בדבר המותר הוא מיעוטא דרוב תשמיש הגוים בכליהם הוא בדבר אסור לישראל גם הספק האחר דשמא בדבר הפוגם מעיקרו היא מיעוטא וליכא ספק שקול אלא חד שמא לא נשתמש בו היום אמנם בכאן דאיכא תרי ספקי וצדדי ההתר שקולים כצדדי האיסור ואולי יותר כמבואר נראה ודאי שאפילו הרמב"ם זכרונו לברכה יודה דסתם כלי המתיר אינו בני יומן".

2. חכ"א (כלל נ"ה סעי' ח') – "סתם כלי בין של ישראל ובין של נכרי דיינינן ליה לאינו בן יומו דהוי ספק ספיקא שמא לא נשתמשו בו היום ואם תמצא לומר שנשתמשו בו היום שמא השתמש בו בדבר שפוגם בעין או בדבר שאינו נותן טעם (מזה נמי ראייה דאף על גב דרוב תבשילין אינם פוגמים בעין מכל מקום כיון דמיעוט פוגמין בעין נחשב לספק ספיקא)".

3. מראי מקומות – ערך ש"י (על הש"ך ס"ק ד'), חלקת בנימין (סעי' ו' בי ד"ה סתם, עמ' שכ"ו).
(א) לחולקים - עי' סי' ק"י ש"ך כללי ס"ס, לשיטות ומראי מקומות.

ד. קשה: דאפשר לברר ע"י קפילא אם הכלי אינו בני יומו - עי' כללי ס"ס, כלל ל"ה.

1. י"ל, הוי טירחא – רא"ש (ע"ז פרק ב' סי' ל"ה, "וקי"ל דסתם כלים של עובד כוכבים אינם בני יומן ... וכן פסק רש"י ור"ת ז"ל ... משום דהוה ספק ספיקא. ספק אם נשתמשו בו היום ואפילו נשתמש בו היום שמא נשתמש בו בדבר שהוא פוגם בעין. וא"ת וליטעמיה קפילא. וי"ל כיון דספק ספיקא הוא לא הטריחו חכמים להטעימו לקפילא"), פרדס רמונים (סי' ק"צ שפ"ח ס"ק מ"ו ד"ה והנה הראיה, "במנחת יעקב ... אולם באמת נעלם ממנו דברי הרא"ש"), חלקת בנימין (ס"ק כ"ב, בי' סעי' ו' ד"ה התבשיל [עמ' שכ"ט]).

2. י"ל, בצירוף חזקת היתר – נוב"ק (יו"ד סי' נ"ז ד"ה והגלענ"ד, "והרי מאכל יש לו חזקת היתר שקודם שנתבשל בודאי היתר הוא וע"י הבישול אתה בא להוציא מחזקת היתר ולאסרו ולכן בצירוף חזקת היתר סמכינן על הס"ס וא"צ לעמוד על הבירור ואף דלא סמכינן אחזקה במקום שיכולין לברר היינו אחזקה לחוד אבל בצירוף הס"ס שפיר סמכינן. משא"כ בספק דרוסה").

3. י"ל, ליכא למיקם עלה דמילתא – תוה"ש (קונ הספקות ס"ק מ"ה, "דאף ע"י טעימה ליכא למיקם עלה דמילתא, דשמא בישול העכו"ם במין שמבשל עכשיו ומין במינו ליכא למיקם עלה ע"י טעמא").
(א) מראי מקומות – פרדס רמונים (סי' ק"צ שפ"ח ס"ק מ"ו ד"ה ועי' במנחת, "במנחת יעקב ... הוא תמוה").

4. י"ל, יש הפסד – בדה"ש (סי' ק"י בי' ד"ה אף, ריש עמ' ר"ג, "ע"י הפסד מקצת החתיכה לא חשיב כאפשר לברר הספק").
(א) עי' אג"מ (יו"ד ח"א סוף סי' ע"ב) – "אם מותר למכור בגדים שיש ספק אם יש בהם שעטנז לישאל לישאלנו מקפיד על איסור שעטנז ... אם הוא רק חשש בעלמא כגון שהוא מיעוט שאינו מצוי שמדינא יש למיזל בתר רובא ורק משום שאפשר לברורי מחמירין לברר, רשאי למכור אף לאלו שלא יבדקו דמצד הפסד מומן נחשב כאי אפשר לברורי".

5. מראי מקומות – נחלת צבי (סוף סי' ק"י ד"ה ועל), ערוגות הבושם (סי' ק"ג ס"ק ו', ס"ק ז'), יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' כ"ד ד"ה ובאמת, "כתב הגאון מנחת יעקב ... וכ"כ הנוב"י ..."), חלקת בנימין (סעי' ו' בי' ד"ה התבשיל, עמ' שכ"ט).

ה. קשה: הא הוי דבר שיש לו מתירין.

1. ערה"ש (סי' ק"י סעי' ע"ב) – "ואע"ג דבספק מוכן התיר בא"ח סי' תצ"ז ביו"ט שני מטעם ספק ספיקא אין זה דמיון לספק ספיקא שע"י תערובות שהרי זהו שהחמירו חז"ל בדבר שיש לו מתירין דלא ליבטל אפילו באלף מפני שיבא בלא"ה לידי היתר א"כ מה לי חד תערובות ומה לי תרי ומה לי יותר סוף סוף הוא משום ביטול אבל בספק ספיקא שמעיקר הדין שפיר יש להתיר גם בדבר שיש לו מתירין ודבר זה ביאר הרא"ש ז"ל בתשו' כלל ב' ע"ש וזהו הטעם שלקמן בסי' רצ"ג התיר רבינו הרמ"א עצמו ספק ספיקא באיסור חדש אע"ג דחדש הוה דבר שיש לו מתירין [ש"ך סקנ"ו] וזהו הטעם ג"כ לקמן בסי' קכ"ב שהתירו סתם כלים משום ספק ספיקא ע"ש אף דהוה דבר שיש לו מתירין משום דהספק ספיקא הוא בעצם הדבר".

ו. קשה: י"א דס"ס דאפשר שיתברר למפרע דעביד איסורא, אינו ס"ס.

1. בית שלמה (ח"ב יו"ד ח"ב סי' מ"ג) – "בית מאיר בס"ס קע"ב דאין להתיר משום ס"ס היכא דאפשר שיתברר למפרע דעביד איסורא ע"ש ... גם מדברי הרא"ש בע"ז דף ל"ח דהא דסתם כלים של עכו"ם אב"י הוא משום ס"ס ע"ש ולא חיישי' דכשיטעום התבשיל יטעום טעם משובח מבואר דלא כבית מאיר הנ"ל".

ז. קשה: חריף.

1. מראי מקומות – כרתי ופלתי (קונ' בית הספק ס"ק ה', לשונו מובא לעיל).

ח. קשה: לשיטות הסוברין שאין צריך לשאול [עי' לקמן], הא אפשר לברורי בקל [אפי' בחד ספק, עי' סי' ק"י לשיטות ומראי מקומות]. וצ"ע.

יד [נאמנת של נכרי.

א. אם צריך לשאול את הנכרי.

1. מיקל – יש"ש (פרק ח' סי' ס"ה, או"ש סוף סי' נ"ט, לשונו מובא לקמן), באר שבע (סי' ל', לשונו מובא לקמן), ט"ז (ס"ק ד'), ש"ך (ס"ק ד'), כנה"ג (הג' הטור ס"ק ל"ב), לחם הפנים (ס"ק ו'), בית לחם יהודה (ס"ק ד'), באה"ט (ס"ק ד'), פת"ת (ס"ק ו'), ערה"ש (סעי' ט"ז), חלקת בנימין (ס"ק י"ז, ס"ק י"ח).

ב. הנכרי אמר שהוא בני.

1. מחמיר, שנשאר חד ספק.

(א) יש"ש (פרק ח' סי' ס"ה, או"ש סוף סי' נ"ט, [אבל עי' מנח"י שמפ' המהרש"ל בדרך אחרת, לשונו מובא לקמן]) – "ואין צריך לשאול מהם אם הם בני יומן או לא, ומ"מ אם שאל ואמר שהוא בן יומן נאמן".

2. מיקל, אינו נאמן.
 (א) לבוש (סעי' ו').
 (ב) מהרלב"ח (סי' קכ"א) – "דדוק' בגוי אנו אומרים סתם כליהם אינן בני יומן אף כשהגוי לפנינו משו' דאינו נאמן ודבורו לא מעלה ולא מוריד".
 (ג) באר שבע (סי' ל') – "דדוקא בע"א אנו אומרים סתם כליהם אינם בני יומן אפי' כשהע"א לפנינו משום דאינו נאמן ודבורו לא מעלה ולא מוריד".
 (ד) ט"ז (ס"ק ד').
 (ה) ש"ך (ס"ק ד') – "אבל מתשו' ר"ל נ' חביב ס"ס קכ"א נראה מבואר דאפי' אומר שהוא ב"י לא סמכי' אדבורו".
 (ו) כנה"ג (הג' הטור ס"ק ל"ב).
 (ז) פר"ח (ס"ק ד') – "ואף אם הגוי אומר שהוא ב"י לא סמכינן אדבוריה ... וכן עיקר ודלא כמהרש"ל דפליג".
 (ח) לחם הפנים (ס"ק ו') – "אבל מתשובת ר"ל ב"ן חביב ...".
 (ט) בית לחם יהודה (ס"ק ד').
 (י) מנחת יעקב (כלל נ"ט ס"ק ז') – "ונראה פשוט דמהרש"ל מיירי בעכו"ם שיש לו בידו דבר המתבשל בכלי שלו דאז נאמן כיון דבידו ...".
 (יא) חי' חת"ס (ס"ק ו').
 (יב) חכ"א (כלל נ"ה סעי' ח') – "לכן בדיעבד אם בישראל בכלי של עכו"ם אף על פי שיאמר אחר כך שהיה בן יומו אפילו הכי מותר שאין העכו"ם נאמן לא לאיסור ולא להיתר כמבואר בכלל ע"ב (סימן קכ"ב ש"ך ס"ק ד')".
 (יג) זבחי צדק (ס"ק י"ב).
 (יד) חלקת בנימין (ס"ק י"ח).
 3. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' ט"ז).

ג. מסל"ת.

1. מחמיר.

- (א) ט"ז (ס"ק ד') – "אכן נראה לי דאם העובד כוכבים אומר כן לפי תומו מעצמו בלי שום שאלה ונראין הדברים שלא נתכוין על ישראל אז יש להחמיר ולאסור התבשיל של ישראל שמבשל בתוכו וראייה לזה ממ"ש בסימן שי"ג סעיף ב' באומר העובד כוכבים לפי תומו שישראל ציוהו לחתוך המום שאסור".
 (ב) הו"ד בחלקת בנימין (סוף ס"ק י"ח).
 (ג) כנה"ג (הג' הטור ס"ק ל"ב).
 (ד) בית לחם יהודה (ס"ק ד') – "הט"ז כ' ...".
 (ה) באה"ט (ס"ק ד').
 2. מיקל.
 (א) מנחת יעקב (כלל נ"ט ס"ק ז') – "... עכ"ל הט"ז. וכל דבריו תמוהי' לי מאוד חדא מה שפסק דעכו"ם מסיח לפי תומו נאמן אפי' בדבר שאין בידו זה בודאי אינו כמבואר בפוסקי' הראשוני' באורך בש"כ סי' קכ"ז ס"ק י"ט ועוד ...".
 (ב) זבחי צדק (ס"ק י"ב) - לשונו מובא לקמן.
 3. מראי מקומות – כנה"ג (הג' הטור ס"ק ל"ב).

ד. הנכרי מהימן ליה לישראל.

1. מחמיר, אפילו במקום שאינו מסל"ת.

- (א) עי' ט"ז (סוף ס"ק ד') – "ויש לדון עוד בזה כמו דפסק בסימן י"ז דאי מהימן ליה העובד כוכבים אסור הכי נמי יש לדון בזה אפילו באינו מסיח לפי תומו".
 (1) רע"א (על הט"ז ס"ק ד') – "אפי' באינו מסיח לפ"ת. במ"י (כנ"ט סק"י) תמה בזה דהט"ז סותר לדברי עצמו לעיל (סי' מ"ח סקי"ט)".
 (ב) פר"ח (ס"ק ד') – "וכן אם העכו"ם מהימן ליה בכל גוונא אסיר".
 (ג) לחם הפנים (ס"ק ו').
 (ד) בית לחם יהודה (ס"ק ד').
 (ה) מנחת יעקב (כלל נ"ט סוף ס"ק ז') – "מ"ש הט"ז דאי מהימן ליה אפי' בלא מסיח לפי תומו יש לאסור והאמת כן הוא וכן משמע בתשוב' הרשב"א סי' קי"ח להדיא וכ"כ הש"כ בסי' ט"ז ס"ק כ"ד אך קשה לי דדבריו סותר' דהא הוא עצמו פסק בסי' מ"ח ס"ק י"ט להיפך דאף אי מהימן ליה העכו"ם אינו נאמן לאסור אלא במסיח לפי תומו וצ"ע".
 (ו) באה"ט (ס"ק ד').
 (ז) חכ"א (כלל נ"ה סעי' ח', כלל ע"ב סעי' י"ז) – "וכן אם העכו"ם מהימן ליה לעולם אסור אפילו בדיעבד".
 (ח) זבחי צדק (ס"ק י"ד).
 (ט) חלקת בנימין (ס"ק י"ח).

ה. אם הכלי ביד הנכרי.

1. מחמיר.

(א) פ"ה (ס"ק ד') – "דכיון שהיה בידו מהימן במגור".

(ב) פ"ה (סוף ס"ק ו').

(ג) לחם הפנים (ס"ק ו').

(ד) בית לחם יהודה (סוף ס"ק ד').

(ה) מנח"י (כלל נ"ט ס"ק ז') - לשונו מובא לעיל.

(ו) באה"ט (ס"ק ד').

(ז) חכ"א (כלל נ"ה סעי' ח') – "ואם אמר לו שהוא בן יומו קודם שבישל בו כיון שהיה בידו נאמן ולכן אפילו בדיעבד שבישל בו אסור (פרי חדש שם סימן קכ"ב ועיין כלל ע"ב סימן י"ז)".

(ח) זבחי צדק (ס"ק י"ג).

(ט) חלקת בנימין (ס"ק י"ח).

2. אם רק במסל"ת – זבחי צדק (ס"ק י"ב, לשונו מובא לעיל), חלקת בנימין (ציונים ס"ק כ"ב).

(א) חכ"א (כלל ע"ב סעי' י"ז) – "ואם מסיח לפי תומו ולחומרא אם הוא דבר שלו והוא עדיין תחת ידו נאמן (עיין סימן ט"ז סעיף י"א וסימן קכ"ז בש"ך סוף סעיף קטן כ' ובפרי חדש סימן ס"ט ובש"ך שם) אבל לאחר שיצא מידו אינו נאמן".

(ב) זבחי צדק (ס"ק י"ב) – "ואפי' אם הוא מסל"ת אינו נאמן דדוקא אם הוא בידו נאמן במסל"ת".

1. אסור לומר לעכו"ם לבשל בכלי שלהם - לענין מרדה.

1. עי' סי' ק"ח סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

[טו] מאכל של אומן.

א. נכרי העושה קפה בכלי מיוחד.

1. מיקל – מחזה אליהו (בישול ישראל סי' י'), חלקת בנימין (ס"ק ל"ב).

2. מראי מקומות – אהל יעקב (סעי' ט').

(א) הגר"מ הלברשטאם זצ"ל (ויהי בנסוע עמ' שט"ו) – "לשתות קפה ותה באוירון ...".

(ב) ובלכתך בדרך (פרק ח' סעי' ט"ז) – "ראוי לזהר מלשתות הקפה והתה שנוהגים להגיש באוירון".

(ג) הגר"י בעלסקי זצ"ל (Halachically Speaking) שנה ד' מספר כ' הע' ע"ו) -

suggest one get hot water from the urn in the kitchen which is not washed out with other utensils.

(ד) ויען דוד (ח"ד סי' פ"ז) – "בנדון לקפה וטייא ששותין בעיראפלא"ן, והם מביאים מים חמין בכד של מתכת ומוזגין לתוך הכוס (והכוס בדרך כלל חדשה, או ניתן בתוך חבילת מזון כשר שמקבלים), אם מותר לשתות מים אלו. תשובה: מעולם נזהרתי מלשתות מכד הנ"ל, הגם שמשמשים בו רק למים, מכל מקום ברור שרוחצין אותם אחר השימוש עם כלים אחרים, מגועלים בנבילות וטריפות, בין בבליעות ובין במאכלים שהם מלוכלכים בהם, ומכיון שהרחיצה נעשית בחמין ובכלי ראשון, איך יתכן לשתות מכדים אלו שנטרפו, ויפה עורר כמ"ע מכיון שבזה שמגישים כוסות בתוך החבילה שכתוב וחתום עליה הכשר מרבנים חשובים, הרי הוא כאילו שהם מתירים מים אלו, ובאמת כדי להשתמש במים צריכים ללכת אל הקומקום הקבוע בעיראפלא"ן ולפתוח שם הברז למים חמין והרבה בתמימותם שותים בלא יודעים".

(ה) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' רפ"ה, הע' כ"ה) -

All flavored coffees need kosher certification. If the store sells brewed coffee as well as unflavored coffee, one must be concerned that the coffee machine and carafe currently used for unflavored coffee were used for nonkosher coffee within the previous 24 hours. In addition, it is possible that the carafe was washed with nonkosher dishes within the previous 24 hours. [... in many situations **the normal assumption** is that the utensils were washed with nonkosher food remnants within 24 hours ...]. One must be certain that the milk used with the coffee is consistent with one's standards of kosher milk. One must drink the coffee in a disposable cup, not from a nonkosher mug provided by the store. One who purchases coffee from an automated machine must ascertain that nonkosher drinks (flavored coffees or cocoa) are not dispensed from the same machine.

(ו) דף הכשרות (ח"כ מספר י' עמ' נ"ג) -

There are possible halachic justifications for permitting coffee prepared or served in utensils which were possibly washed with non-kosher dishes, but Rav Belsky held that **it is not within the spirit of the law to permit such items**. Rather, it is our mission as a hashgachah to not recommend products which are "not so bad" and rely on heteirim. Rav Belsky himself does not drink coffee {served from the carafes} on an airplane; {instead, he asks the airplane stewardess to fill his cup directly from the coffee machine located in the airplane's galley which is not washed with non-kosher dishes.}

ב. "בעל נפש יחוש שדברים אלו מביאים לידי טהרה ונקיות" – רשב"א (תוה"ב הקצר בית ד' שער ד', ל"ח-ב', "ובעל נפש יחוש שהדברים אלו מביאין נקיות וטהרה"), אורחות חיים (אות נ"ב), טור (סעי' ו'), מחבר (סוף סעי' ו'), לבוש (סעי' ו').

1. פירושו: מצד טמטום.

(א) פרישה (ס"ק ט') – "ובעל נפש יחוש כו' שדברים אלו מביאין לידי טהרה כו'. הטעם שכל מאכל טרפה מטמטם הלב".
 (ב) ערה"ש (סעי' ט"ו) – "ואף על פי שהתירו בדיעבד וגם לכתחלה לקנות מהם משום דגם זה הוי כדיעבד כיון שכבר נעשה אבל אסור לישראל לומר לו לכתחלה בשל לי ירקות בקדירתך וכן לא יאמר לו עשה לי מרקחת שכל האומר בשל לי הרי הוא כאלו מבשל בידיו לכתחלה אמנם זה שכתבנו במרקחת אם הוא רוקח אומן מותר לכתחלה לומר להם לעשות מפני שמיוחדים להם כלים ביחוד על מרקחת ואינם מבשלים בהם תבשילין וכן כל מיני אומנות כמו הקאנדיטערסקי וכל מיני דבש וצוקערקעס דלכל זה יש להם כלים מיוחדים וגם משום בישוליהם אין חשש שהרי כל אלו נאכלים כמו שהן חזין וכן המנהג הפשוט וכמ"ש בס"י ק"ג ע"ש וז"ל הטור וש"ע סוף סעיף ו' שכל האומנים מיוחדים כלים נקיים למלאכתן כדי שלא יפגמו אומנותם ובעל נפש יחוש שדברים אלו מביאים לידי טהרה ונקיות עכ"ל שכל מאכל טרפה מטמטם הלב [פרישה] כלומר הגם שמעיקר הדין נוכל לסמוך על זה שיש להם כלים מיוחדים מ"מ הבעל נפש ראוי להרחיק א"ע מזה דאולי לא כן הוא ומטמטם הלב ולפ"ז בזמנינו שכל הרוקחים והעושים קאנדיטערסקי וצוקערקעס אין שום ספק ספיקא בדבר אם יש להם כלים מיוחדים דדבר ברור הוא שיש להם כלים מיוחדים ולפ"ז גם בעל נפש א"ע להרחיק א"ע מזה [כנלע"ד]."

(ג) חלקת בנימין (ס"ק ל"ג, ס"ק ל"ד) – "שדברים אלו מביאים לידי טהרה ונקיות. ר"ל הנהגות של דקדוק בעניני מאכלות אסורות מביאות לידי טהרה ונקיות שלא לגרום טמטום הלב על ידם".

(ד) לפ"ז אם ברור לנו שיש להם כלים מיוחדים יש להקל – ערה"ש (סעי' ט"ו, לשונו מובא לעיל), חלקת בנימין (ס"ק ל"ג).

טז] סתם כלים של ישראל - סעיף ז'.

א. האם צריך לברר אם כלי אינו בני יומו.

1. מחמיר, צריך לשאול.

(א) הג' שע"ד (סי' נ"ט סעי' ב') - לשונו מובא לקמן.

(ב) או"ה (כלל ל"ג דין י"א) - לשונו מובא לקמן.

(ג) מהרלב"ח (סי' קכ"א) – "בישראל שהוא נאמן צריך לישאל את פיו כשהוא לפניו ולא סמכי' אסתמא דאין הכלי בן יומו דכל היכא דאפש' לברורי מבררין וראיה לדבר מאי דכתב הר"ף בפרק קמא דחולין ואף על גב דקימ' לן רוב מצויי' אצל שחיטה מומחין הם היכ' דאיתיה קמן השוחט ולא ידעי' אי גמיר אי לא. דאסור לאכול משחיטתו עד שנבדוק אותו וכן יש ראי' מבדיקת הריאה דאף על גב דרוב בהמות כשרות כיון דהסרכות מצויות בריאה חיישינן למיעוטא היכא דאיתא הריאה קמן. וכן יש ראי' מבדיקת הסכין אחר שחיטה היכ' דאיתיה קמן ולא נאבד דאף על גב דבדקו קודם שחיטה צרי' בדיקה אחר שחיטה. וכן יש ראי' יות' ברורה מפרק קמא דפסחים דקאמר התם בעו מיניה מרב נחמן המשכיר בית לחברו בי"ד חזקתו בדוק או אי' חזקתו בדוק למאי נפק' מינה דליתיה להאי דנשייליה כלומר דאי איתיה למשכ' קמן לא נפקא לן מינה מידי דאפי' נימא דחזקתו בדוק שיילי' לי' ולא סמכינן אחזקה הא קמן דאפילו במילת' דרבנן ומטעם ספק כגון בדיקת החמץ דהיא מדרבנן ואיכא ספק אי איכא חמץ או לא לא סמכינן אחזקתו בדוק היכא דאית' המשכיר קמן דכל היכא דאיפשר לברורי מבררי' וכבר כתב כל זה הר"ן ז"ל".

(ד) באר שבע (סי' ל') – "בישראל שהוא נאמן צריך לשאול את פיו כשהוא לפניו ולא סמכינן אסתמא דאין הכלי בן יומו דכל היכא דאפשר לברורי מבררין וראיה לדבר מפ"ק דפסחים ...".

(ה) הו"ד בפת"ת (ס"ק ו') – "וע' בתשובת באר שבע סי' ל' שכתב דאע"ג שהשוו אותם הפוסקים לענין שהם בחזקת שאינן ב"י מ"מ יש חילוק גדול ביניהם דלא אמרינן סתם כלים שלנו אינן ב"י אלא כשאין בעל הכלי לפנינו לשאול את פיו אבל בכלי עובד כוכבים אף שהעובד כוכבים לפנינו א"צ לשאול משום דאינו נאמן ודיבורו לא מעלה ולא מוריד ע"ש".

(ו) ט"ז (ס"ק ד') - לשונו מובא לקמן.

(ז) פ"ת (ס"ק ו') – "ומיהו אם בעל הכלי לפנינו צריך לשאול את פיו דהיכא לברורי מבררי' וכ"כ בס' ב"ש דף ק' ע"ש ומסתברא שאם בעל הכלי מסופק בדבר דהוה ליה כמאן דליתיה תמן והוה ליה כשאר סתם כלים שלנו שאינן ב"י".

(1) מה שפריך היביע אומר, שהפ"ח סותר עצמו. י"ל, שיש חילוק בין קל לטירחא.

(ח) פ"ת (ס"ק ח') – "ונראה דכל היכא דאיכא למיקם עלה דמילתא אסור וכל דליכא למיקם עלה דמילתא מקילי' כדעת הטור".

(ט) לחם הפנים (ס"ק ו').

(י) בית לחם יהודה (ס"ק ו').

(יא) מנחת יעקב (כלל נ"ט ס"ק ח') – "לברורי בשאלה מבררין ... וכן נ"ל עיקר דכל היכא דאיכא לברר בשאלה מבררין".

(יב) פמ"ג (ס' הנהגות השואל עם הנשאל או"ה סדר ג' אות כ"ד) – "סתם כלי אב"י ומ"מ צריך לשאול אותו כשהוא לפנינו אע"ג דיש ס"ס וחזקה י"ל דחזקה דתבשיל איתרע הואיל ובשלו בקדירה בשר או להיפך".

(יג) חכ"א (כלל נ"ה סעי' ח') – "ובכלי של ישראל צריך לשאול לבעל הכלי".

(יד) זבחי צדק (ס"ק כ"ה).

(טו) ערה"ש (סעי' י"ג) - לשונו מובא לקמן.

(טז) חלקת בנימין (ס"ק י"ז, ס"ק ל"ה, בי' סוף ד"ה התבשיל, ציונים ס"ק נ"ד) – "ד"מ והעתיקו בט"ז ס"ק ד' וכן מבואר בלבוש וכ"כ בבאר שבע סי' ל' והובא בפ"ת ... גם מהפמ"ג ותוה"ש מיהו מדברי הגר"א כאן מבואר בהדיא דא"צ לשאלו".

2. מיקל, אין צריך לשאול.

(א) עי' רמ"א (תו"ח כלל נ"ט דין ג', דר"מ שם ס"ק ב', לפי המנח"י משא"כ החלקת בנימין) – "דאין חילוק בין כלים של עכו"ם לשל ישראל".

- (ב) גרא (ס"ק כ"א) – "כשם כו'. מה"ט הנ"ל דס"ס הוא ואף על גב שאפשר לשאלו כיון דס"ס הוא מותר דהא גם בשל עובד כוכבים אפשר ע"י קפילא ארמאה כמ"ש הרא"ש אלא דא"צ וכמש"ל ס"ס ק"י".
- (ג) ארצות החיים (סי' ח' ארץ יהודה ס"ק ז', ל"ו-ב) – "ובזה ניהא מ"ש (בתו"ח כלל נ"ט) דגם בכלים של ישראל אמרינן סתם כלים אינם בני יומן וא"צ לשאלו כלל ובמנחת יעקב תמה עליו דהא אין סומכין על החזקה היכא שיש לברורי ולפ"ז ניהא דכאן הא החזקה מסכבת לומר שלא נעשה מעשה להשתמש בכלי זה שתהיה בת יומא ובה אין צריך לברר".
- (ד) יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ג' סוף אות ב') – "והואיל ונתבאר בדברינו לעיל דבס"ס א"צ לברר כלל, ולא דמי לחזקת בדוק, לפ"ז א"צ לשאול כלל אם הכלי בן יומו ... וכן עיקר".
3. מראי מקומות – פרדס רמונים (סי' ק"צ שפ"ח ס"ק מ"ו ד"ה ועי' במנחת), דרכי תשובה (ס"ק ל"ב), שד"ח (כללים מערכת הס' כלל ל"ה ד"ה ואם).

ב. בעל הכלי מסופק.

1. מיקל.

- (א) פ"ח (ס"ק ו') – "ומסתברא שאם בעל הכלי מסופק בדבר דהוה ליה כמאן דליתיה קמן, והוה ליה כשאר סתם כלים שלנו שאינם בני יומן".
- (ב) לחם הפנים (ס"ק ו') – "ואם בעל הכלי מסופק בדבר ה"ל כמאן דליתיה קמן, וה"ל כשאר סתם כלי שלנו שאינם ב"י. [פ"ח]".
- (ג) בית לחם יהודה (ס"ק ו') – "פ"ח".
- (ד) חכ"א (כלל נ"ה סעי' ח') – "ובכלי של ישראל צריך לשאול לבעל הכלי ואם הוא מסופק סמכין לומר סתם שאינו בן יומו".
- (ה) חלקת בנימין (ס"ק ל"ה).

ג. בעל הכלי עצמו, אם בישראל או אינו יודע אם הוא ב"י - האם קנסינן ליה.

1. מהמיר.

- (א) הג' שע"ד (סי' נ"ט סעי' ב') – "שאלתי את מהר"ש, למה נאמר סתם כלי גוים אינן בני יומן יותר מבשל ישראל, ואמר לי משום דלגבי כלי ישראל יש לו תקנה בשאלה אם הוא בן יומ' אם לא, ואם אינן יודעין נקנסו ונלך מכה ספיקא לחומרא ונאמר דבן יומא הוא. אבל זה לא שייך גבי כלי גוים דליכא תקנה בשאלה, ונלך לקולא מטעם ס"ס, שמא אינם בני יומן ואת"ל ב"י שמא נתבשל בו דבר הנותן טעם לפגם בזה התבשיל ופוגם טעמו של זה. וכן הוא במרדכי פ' אין מעמידין וז"ל סתם כלי גוים כו' והלא ספיקא דאורייתא הוא וי"ל דהוי ס"ס, ספק אם נשתמש בו ביום ואת"ל נשתמש בו ביום שמא דבר פגום הוא ע"כ. ועוד נראה טעם אחר משום דמנהגי הגוים כן הוא דמדיחים כליהם יפה והכלי שבישלו בו ביום אין מבשלין בו עד למחר עכ"ל".
- (ב) אנ"ה (כלל ל"ג דין י"א) – "אבל בשל ישראל סתם כלי הוה ב"י ואומר מהר"ש מנויאשט שהוא מטעם דהכלי של ישראל יש לו תקנה בשאלה אם הוא ב"י או לא ואם אין ידוע היו קנסינן ליה וזה לא שייך גבי א"י".
- (ג) ט"ז (ס"ק ד') – "וכתוב בד"מ בהגהת ש"ד כתוב דבשל ישראל יש לו תקנה בשאלה ואם אינו יודע נקנסיה עכ"ל. ונראה לי דלא שייך קנס אלא באותו ישראל דהקדרה שלו וה"ל לידע אבל באחר לא שייך קנס כדלעיל סי' צ"ט עכ"ל ד"מ".
- (ד) לחם הפנים (ס"ק ו') – "ובד"מ בשל ישראל יש לו תקנה בשאלה ואם אינו יודע נקנסיה ע"כ. ולישראל שהקדרה שלו קנסיה דה"ל לידע ולא לאחרים".
- (ה) בית לחם יהודה (ס"ק ו') – "בד"מ כ' בישראל יש לו תקנה בשאלה ואם א"י נקנסיהו. ולישראל שבקדירה שלו קנסיה דה"ל לידע אבל לא לאחרים".
- (ו) עי' פמ"ג (סי' צ"ה מש"ז ס"ק י"ד) – "יש לומר כמ"ש הט"ז בקכ"ב דשל אותו ישראל מטעם קנס הוא".
- (ז) ערה"ש (סעי' י"ג) – "ושמא תשאל דא"כ למה אמרו מפורש סתם כלים שלהם בחזקת שאינם בני יומן ולא אמרו סתם כלים אינם בני יומן די"ל דבכלים שלנו אין לסמוך על זה אם לא כשאין בעה"ב בביתו אבל כשהוא בביתו הרי יכול לשאול ממנו ואם לא שאל ראוי לקנסו ולהחמיר ולומר דהוא בן יומן [מרדכי פרק אין מעמידין בשלטי הגיבורים בשם מהר"מ] אבל י"א טעם אחר דטעם זה אינו אלא בכלים שלהם משום שמנהגם כך הוא שמדיחים כליהם יפה והכלי שבישלו בו היום לא יבשלו בו עד למחר [שם]".
- (ח) עי' חלקת בנימין (ס"ק י"ז, ס"ק ל"ה).

2. מיקל.

- (א) ד"מ (ס"ק ב') – "ובהגהות שערי דורא (סי' נט ס"ק ב) משם מהר"ש דבשל ישראל יש לו תקנה בשאלה ואי אינו יודע נקנסיה עכ"ל ונראה לומר דלא שייך קנס אלא באותו ישראל דהקדרה שלו והוי ליה לידע אבל בישראל אחר לא שייך קנס כדלעיל סימן צ"ט (עמ' תמג) ובארוך (כלל לג דין יא) כתב דלא נהיגין לפסוק בשל ישראל סתם כלים אינן בני יומן ולא נראה לי כיון דפסק הטור לעיל סימן צ"ד (סוף הסימן) בשם ה"ר פרץ וגם כאן דאין לחלק בין של ישראל לשל גוי ולא הביא שום חולק בזה גם בית יוסף לא הביא שום חולק בזה משמע דהכי נקטינן".
- (ב) עי' פ"ח (ס"ק ח') - לשונו מובא לעיל.

ג) גר"א (ס"ק כ"א) - לשונו מובא לעיל.
 ד) ח"י חת"ס (ס"ק ח') - "כשם שסתם כלים ש"ג אינם ב"י וכו'. מדסתם רמ"א כאן משמע דלא חש למ"ש בד"מ בשם או"ה דאם לא ידע אם הוא ב"י לקנסי, דמ"ט לקנס זה דלמה לי למידק בזה כיון דנזוהרי אפילו באינו ב"י א"כ אינו מדקדק בזה, ועתה שאירע לו מכשול וטעה ובשל בו למה נקנסי, וכן נוהגים".
 ה) עי' חכ"א (כלל נ"ה סעי' ח') - השמיט דין זה.
 ו) ארצות החיים (סי' ח' ארץ יהודה ס"ק ז', ל"ו-ב') - לשונו מובא לעיל.
 ז) יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ג' סוף אות ב') - לשונו מובא לעיל.
 ח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל בב"ח הע' של"ט) - "ע' בט"ז סקי"ד שהוא ס"ס. שמא לא הודחו עמהם, וגם שמא אינו בן יומו. וצ"ע שהאם אינו ידוע אם היה בן יומו א"כ ע' בש"ע ס' קכב ס"ז שסתם כלים אינם בני יומם. וע' בפמ"ג שתי' שהט"ז לשיטתו שסבר בס' קכב סק"ד שלכלים שלו צריך להחמיר כאילו הם בני יומם מפני קנס. ושמעתי מרי"ב של' שאין הלכה כהט"ז".

ד. אם יודע שהשתמש באחת מן הכפות - אך אינו יודע איזו.

- מחמיר, אינו ספק ספיקא - ח"י הגרשוני (על המחבר סעי' ז'), בית לחם יהודה (ס"ק ו'), הג' אמרי ברוך (על סעי' ז'), דרכ"ת (ס"ק ל"ג), חלקת בנימין (ס"ק ל"ו), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י' הע' ג').
 א) חלקת בנימין (ציונים ס"ק נ"ט) - "משום דהוי ספק א' בגוף וספק א' בתערובת דלא חשיב ספ"ס וכו"ל סימן ק"י ס"ט".
 ב) לכאורה ראייה לדין זה: שהמנחת יעקב (כלל נ"ט ס"ק ט') חוקר מה הדין אם בישלו בשר בקדירה ועבר עליו לילה, ובתוך מעת לעת בישלו חלב והוא מסופק אם זה הוא הקדירה שבשלו בו בשר אתמול. ומתיר במקום הפמ"ר, מטעם דהוי ספק ספיקא, ומצרף שיטת רש"י שבעבר הלילה יש דין של אינו ב"י. הו"ד ברע"א (סוף סי' ק"ג), וחכ"א (כלל נ"ה סעי' ה'). ולא התיר מצד ס"ס, דאפי' את"ל שהוא הכלי ב"י, יש להקל מצד נטל"פ באוכל זה. מוכח משם להחמיר בציוור זה. [אא"כ נאמר דמיירי במקום שיודע שהחלב לא פוגם הבשר. ולפ"ז יש לדון מצד ספק של הט"ז בשם תוס', שאולי אין נתינת טעם].
 ג) שו"מ דרכ"ת (ס"ק ל"ג), הו"ד הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות כ') - "בס' שערי דעה ס"ק ג' שהביא ג"כ דברי הרב שהביא הגרשוני בזה וסיים וז"ל ולענ"ד נראה באם שודאי עבר לילה אחת יש לסמוך בכה"ג על דעת הסוברים דלינת לילה פוגמת עיי"ש".
 2. אם יש רוב כפות שאינו בני יומו.
 א) מיקל - הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן הל' בשר בחלב שיעורים בהלכה אות כ').
 ב) מראי מקומות - זבחי צדק (ס"ק כ"ח).
 1) ח"י הגרשוני (על המחבר סעי' ז'), בית לחם יהודה (ס"ק ו') - "יש מקום להתיר וצ"ע לפי הענין".
 2) בית שלמה (ח"א יו"ד ח"א סי' קע"ה), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ל"ג), סי' צ"ד ס"ק א', "דכיון שהרוב כפות הי' אינם ב"י אמרינן דמרובא פריש ולקחה מהרוב שאינם ב"י ואין לאסור", חלקת בנימין (ציונים ס"ק ס').

יז] כלי איסור שנתערב בכלי היתר - סעיף ח'.

א. עי' סי' ק"ב סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

יח] חשש השתמשות של נכרים בכלים ישראל - סעיף ט'.

- להניח כלי בבית עכו"ם: לכתחילה.
 1. מחמיר - מחבר (סעי' ט'), פוסקים.
 א) אפילו שעה אחת.
 1) או"ה (שער ל"ג דין י"ח) - "ודוקא ששכחו שם אבל לכתחילה ודאי אסור להניח אפי' יורה או קדירה ריקנית בבית הא"י אפילו לפי שעה בלתי מסומן".
 2) ב"ח (סי' קל"ו סוף ס"ק א') - "דאין לשהות ביד גוי כלי לכתחלה לפי שעה דהא פשיטא הוא דאסור זיל קרי בי רב הוא וכל זה הלכה והכי נקטינן".
 3) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ל"ג) - "נ"ב: דוקא שכח אבל לכתחילה ודאי אסור להניח יור' או קדירה ריקנית בבית הגוי אפילו לפי שעה בלתי מסומן, או"ה כלל ל"ג".
 4) פר"ת (ס"ק י') - "יש ליהזר וכו' ואפילו שעה אחת".
 5) חלקת בנימין (ס"ק ל"ט, ס"ק נ"ה).
 2. היתרים.
 א) לעשות סימן - או"ה (שער ל"ג דין י"ח, לשונו מובא לעיל), רמ"א (סעי' ט'), חלקת בנימין (ס"ק ל"ח).
 1) כמה סימנים - חלקת בנימין (ס"ק מ"ב, בי ד"ה לעשות, "צ"ע למעשה").
 ב) מירתת [יוצא ונכנס] - עי' ש"ך (ס"ק ט'), עי' פר"ח (ס"ק י"א), עי' לחם הפנים (ס"ק ט"ז), עי' בית לחם יהודה (ס"ק י'), מטה יהונתן (על רמ"א סעי' ט'), עי' מנחת יעקב (כלל נ"ט ס"ק י"ד), עי' זבחי צדק (ס"ק ל"ג), עי' ערה"ש (סעי' כ"א), חלקת בנימין (ס"ק ל"ט, עי' ס"ק נ"ו), הכשרות (פרק י"ט סעי' ל"ד).

ב. אם שהו קצת, ותוך מעל"ע - בדיעבד, במקום שלא עשה סימן וכדו'.

- הכלי צריך הגעלה - רמ"א (סעי' ט').

(א) פירוש: שצריך להכשירו כפי תשמישו של אותו כלי.

1) ש"ך (סוף ס"ק ח') – וכל זה בכלים שדרכן להשתמש בהן בחמין אבל כלים שדרכן להשתמש בהם צונן ודאי דסגי בהדחה וק"ל".

2) ערה"ש (סעי' כ') - לשונו מובא לקמן.

3) חלקת בנימין (ס"ק מ"ג) – "פירוש שצריך להכשירו כפי תשמישו של אותו כלי ואם הוא כלי שמשמש בו על האש צריך ללבנו, ואם הוא כלי שדרכן להשתמש בו רק בצונן סגי בהדחה".

(ב) **בכלי שני יש להקל** – ערה"ש (סעי' כ'), "ודע דכל זה אינם אלא בכלים כקדרות וקערות גדולות שיש לחוש לבישול או לעירווי מכלי ראשון אבל בטעלער וכפות ומזלגות וסכינין שהתשמיש בהם הוא בכלי שני וכ"ש בדברים שתשמישן בצונן מדיחן ומותר [שם]". הו"ד בחלקת בנימין (ציונים ס"ק ס"ו), עי' אג"מ (יו"ד ח"ד סי' ו'), "הא הקערות הם רק כלי שני וכלי שלישי כפי דרך תשמישן. רק אולי יש קצת חשש מדבר גוש, הוא ודאי רק ספק רחוק שמא היה זה באופן האוסר הכלי, שיש להתיר אף לכתחילה לסברת הרמ"א והש"ך שם, דהעמד הכלי על חזקתו בספיק ספיקא. ואף הכא ספק שמא לא נשתמש בדבר האסור, ואף אם נשתמש שמא לא היה בדבר גוש האוסר את הקערות. והוא אף אם היה ספק ממש על הקייטערער"). **שבט הקהתי** (ח"ו סי' רפ"א, לשונו מובא לקמן).

1) מראי מקומות – מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק י"ז הע' מ"א).

ג. תוך מעל"ע ואחר חצי יום - דין המאכל.

1. מקום הצורך יש להקל – רמ"א (סעי' ט'), לבוש (סעי' ט'), ש"ך (ס"ק ח'), עי' חכ"א (כלל נ"ה סעי' י"א, "במקום הפסד"), ערה"ש (סעי' כ"א), חלקת בנימין (ס"ק נ"ד).

(א) חלקת בנימין (ס"ק מ"ו, ס"ק נ"ג) – "וי"ל דס"ל להרמ"א דהך ספיקא דדילמא לא השתמש בכלי הוא ספק גרוע מפני שרגיל להשתמש בו ויותר יש לתלות באיסור מבהיתר וכה"ג לא חשיב ספק וממילא לענין המאכל **בתוך מעת לעת דבלאו הך ספיקא האיכא חשש דאורייתא** בהמאכל דדילמא בדבר המשביח בישל בו משו"ה אסרינן ליה (שלא במקום צורך מיהת) משא"כ לענין הכלי אחר שהיית מעת לעת הואיל וגם בלאו ספק זה ליכא חשש דאורייתא דהאיכא הספק ספיקא של סתם כלים דעלמא **וליכא למיחש אלא לענין איסור דרבנן** להשתמש בו לכתחילה להכי אהני לן ספק זה דדילמא לא נשתמש בו ואוקמיה אחזקתיה דלא נאסר".

2. מחמיר – או"ה (כלל ל"ג דין ט"ז), "וכתב עוד במרדכי פ"ב דעבודה זרה ישראל שהניח סכין או קערה בבית א"י כמו חצי יום צריך הגעלה ואין להתיר מטעם ס"ס לפי שבאלו רגילין להשתמש בהן כל שעה ויש להחמיר בהן מבקדירה של א"י עצמה עכ"ל ומסתמא היינו לענין דיעבד שאם נתן הקערה או הכף שהוא בכלי ראשון או חתך בשר רותח בסכין שהיו דינו דיעבד כאלו היו של א"י ב"י דאל"כ מה חילוק יש הלא אף כלי של א"י צריך הגעלה לכתחילה ואם שכח בביתו קערה של חרס ישבר ומסיק עוד שם במרדכי אבל אם הניח הסכין או הקערה לפי שעה אין לחוש עכ"ל. והיינו אפילו בביתו דמירתת", ב"ח (ס"ק ז'), ט"ז (ס"ק ח'), ס"ק ט', סי' קל"ו ס"ק ב').

3. הפמ"ר – פר"ח (ס"ק י'), זבחי צדק (ס"ק ל"ב).

ד. שהו לפי שעה.

1. מיקל – רמ"א (סעי' ט'), "ודוקא אם שהו קצת אצל העובד כוכבים, דהיינו כחצי יום, אבל לפי שעה אין לחוש", לבוש (סעי' ט'), "אבל לפי שעה אין לחוש", ש"ך (ס"ק ח'), מנחת יעקב (כלל נ"ט ס"ק י"ג), חכ"א (כלל נ"ה סעי' י"א), "אבל אם לא שהה רק לפי שעה מותר להשתמש בו באותו יום (שם)". יד יהודה (סי' ק"ג הקצר ס"ק ל"ח), ערה"ש (סעי' כ"א), חלקת בנימין (ס"ק מ"ד).

(א) רק לגבי כלי סעודה ולא כלי שתיה – ט"ז (ס"ק ז', סוף ס"ק ח'), חלקת בנימין (ס"ק מ"ה, בי' ד"ה ודוקא, "אע"ג דהש"ך ומנ"י לא נקטי כהט"ז לפרש החילוק בין דינא דהכא לההיא דלקמן סימן קל"ו מ"מ בעיקר פירוש הט"ז דגזר חצי יום ולפי שעה תלוי לפי הענין ושכלי סעודה אינם שוים לכלי שתיה הנה גם **אינך פוסקים י"ל דמודים לזה דמילתא דמסתברא הוא**".

1) חלקת בנימין (ס"ק מ"ו) – "ר"ל דלא סגי בזמן מעת לעת משעה שנתן לו הכלי מפני שגם השימוש בהכלי שוהה זמן מה ובעינן עד כדי מעל לעת מגמר שימושו בהכלי, ולא עוד אלא אפילו עבר זמן כ"כ כדי שהיה יכול לבשל וגם נוסף ע"ז שיעור מעת לעת נמי לאו בכל גווני שרי **דנראה דתלוי בזמן סעודה** שאם נתן לו הכלי תיכף אחר זמן סעודה א"כ בעינן שישהה עד לסעודה הבאה נוסף על זמן הבישול עם מעת לעת אח"כ".

2. מחמיר, וצריך להמתין מעל"ע – ב"ח (ס"ק ס"ק ז', סי' קל"ו ס"ק א').

3. סתירה בין כאן לסי' קל"ו.

(א) ב' שיטות – ב"ח (סי' קל"ו ס"ק א').

(ב) יש לחלק בין חוץ לעיר ולתוך לעיר, מצד מרתת – או"ה (כלל ל"ג דין כ"א), "והיינו דוקא כששלחו מחוץ לעיר אבל מבית לבית הוי לפי שעה ומרתת ומותר לשלחו אפי' לכתחילה כדמשמע לעיל בשם מרדכי שלפי שעה אין לחוש ומחוץ לעיר שצריך לחותמו אם נתקלקל החותם מסתמא הוי דינו כיון שנחתם ומותר בלתי הגעלה".

(ג) יש לחלק בין כלי סעודה לכלי שתיה – ט"ז (ס"ק ז', סוף ס"ק ח'), "ולע"ד נראה דאטו חצי יום או לפי שעה כתיבי בגמרא שנעשה חילוק ביניהם אלא העיקר שכל דבר לפי עניינו במידי דדרכו להשתמש תדיר אפילו דרך עראי כגון כלי של יין שאדם עשוי לשתות בכל שעה ויש לחוש שמא בשעה מועטת שהיה אצל העובד כוכבים שתה בו יין על כן החמיר בו בסי' קל"ו אפילו לפי שעה משא"כ בכלי שמבשלין בו או סכין של אכילה שאין דרך להשתמש בו אלא בשעת אכילה ואין דרכו של אדם לאכול אלא שיעור קבוע ביום ע"כ אין להחמיר בו אלא בנשתהה כמו חצי יום ול"ד חצי יום אלא שיעור גדול שיש לשער שבאותו זמן היה משתמש בו באכילה וזהו דבר הלמד מענינו שהטור לא כתב להחמיר לפי שעה אלא בסי' קל"ו דמיירי מכלי יין כן נלע"ד".

ד) אין לתלות בדבר הפוגם – ש"ך (סי' קל"ו ס"ק ג', "מה שהקשה הב"ח מהמרדכי בשם ר"ת גבי סכינים וכתב דר"ת לא ס"ל כהטור ופוסקים הנ"ל ליתא דדוקא התם מתיר ר"ת מטעמא דכתב שמא נשתמש בהן בדבר הפוגם אבל הכא כלי היין הם"), מנחת יעקב (כלל נ"ט ס"ק י"ב), חלקת בנימין (ס"ק מ"ד).

יט | אחר מעל"ע, בדיעבד.

א. ראשונים.

1. מיקל, מותר להשתמש בכלי.
א) רא"ה (אורחות חיים הל' איסורי מאכלות אות נ"ג) – "כתב ר' אהרן הלוי ז"ל קערות או קדרות שלנו שעמדו ברשות גוי בלא סימן נסתפק לנו אם נשתמש בהן הרי זה משהא אותן מעת לעת כדי שלא תהא בת יומה ושוב אין כאן איסור אלא מדברי סופרים ואפילו אם תמצא לומר שנשתמש בהן הגוי הוי נותן טעם לפגם (מ) כיון שאינה בת יומה ואיסור זה ג"כ ספק שמא [לא] נשתמש בהם וכל שאיסורו מדברי סופרים ספקו מותר. דברים אלו אינן [א] לא בדיעבד אבל לכתחלה אסור לנו להניח עלינו ברשות גוי אלא א"כ בסימן שלא יוכל להשתמש בהן עכ"ל".
2. מחמיר.
א) או"ה (כלל ל"ג דין ט"ז. וכדאי' בט"ז וש"ך) – "במרדכי פ"ב דעבודה זרה ישראל שהניח סכין או קערה בבית א"י כמו חצי יום צריך הגעלה ואין להתיר מטעם ס"ס לפי שבאלו רגילין להשתמש בהן כל שעה ויש להחמיר בהן מבקדירה של א"י עצמה עכ"ל ומסתמא היינו לעניין דיעבד שאם נתן הקערה או הכף ההוא בכלי ראשון או חתך בשר רותח בסכין שהוי דינו דיעבד כאלו היו של א"י ב"י דאל"כ מה חילוק יש הלא אף כלי של א"י צריך הגעלה לכתחילה ואם שכח בביתו קערה של חרס ישבר".

ב. פוסקים.

1. מיקל, מותר להשתמש בכלי.
א) רמ"א (סעי' ט', סי' קל"ו סעי' א') – "אם לא לקחו מן העו"ג עד לאחר זמן, דנוכל לומר אף אם נשתמש בו העובד כוכבים כבר נפגם ונשתהא מעת לעת; או נשתהא ביד ישראל לאחר שלקחו מן העובד כוכבים מעת לעת, אזלינן לקולא ואין חוששין בדיעבד".
ב) לבוש (סעי' ט').
ג) ש"ך (ס"ק ח', נקה"כ על הט"ז ס"ק ח') – "ואין חוששין בדיעבד ... ר"ל דכיון שכבר נתנו ביד עובד כוכבים ולקחו ממנו אין חוששין בדיעבד ומותר להשתמש בו אפי' לכתחלה כמ"ש הרא"ה ומביאו בת"ח".
ד) פ"ת (ס"ק ח') – "בין עמדו בבית הגוי יום או יומים או בציר מהכי בכל גוונא ישהם מעת לעת ומותרים וכן עיקר".
ה) מנחת יעקב (כלל נ"ט ס"ק י').
ו) חכ"א (כלל נ"ה סעי' י"א) – "ישהנו אצלו מעת לעת ואז מותרים מטעם ספק ספיקא דאם תרצה לומר שנשתמש בו הא כבר נפגם במעת לעת".
ז) זבחי צדק (ס"ק ל"א).
ח) ערה"ש (סעי' כ"א).
ט) חלקת בנימין (ס"ק מ"ו, עי' ציונים ס"ק פ"ג).
2. מחמיר, צריך הגעלה [כמו כל ס"ס של סתם כלים של נכרים]. ולפי הט"ז, במקום שוגג יש להקל בכלי חרס.
א) ב"ח (ס"ק ז', סי' קל"ו ס"ק א').
ב) ט"ז (ס"ק ח') – "כלל העולה דבמקום שיש ס"ס כגון שלא החזירו בו ביום אם הניחו במזיד יש לאסור הכלי וצריך הגעלה וכלי חרס צריך שבירה ואם שכחו יש להתיר הכלי אלא דאם הוא כלי שאפשר להכשירו יכשירו וכלי חרס מותר".
ג) כנה"ג (הג' ב"י ס"ק ל"ג) – "ולא קי"ל הכי אלא כהמרדכי וכמ"ש בעל ט"ז".
3. מראי מקומות – יד יהודה (סי' ק"ג הקצר ס"ק ל"ח), אג"מ (יו"ד ח"א סי' ס"א, ח"ד סי' ו', לשוניהם לקמן).

ג. הטעם להקל.

1. כיון שיש צד שהנכרי לא משתמש כלל, ולכן יש חזקת היתר.
א) ש"ך (ס"ק ח', נקה"כ על הט"ז ס"ק ח') – "לא דמי לכלי של גוים, דהכא כיון דכלי ישראל הוא אמרינן העמידנו על חזקתו, וכמו שכתב ה"ר שמואל".
ב) חלקת בנימין (ס"ק מ"ו).
2. מראי מקומות.
א) מנחת יעקב (כלל נ"ט ס"ק י') – "ואף על גב דכלים שאינן בני יומן אסורים לכתחלה להשתמש בו מכל מקום לא הוה אלא מדרבנן וכיון דיש עוד ספק דלמא נשתמש בו בדבר הפוגמו ואינו אוסר כלל הוי ספק דרבנן ולקולא (ולא דמי לכלי של עכו"ם עצמו כמ"ש לעיל סוף ס"ק ה', וע"ש)".

ד. קשה למקילין - שבאריכות הזמן ודאי יותר מסתברא שמשתמש בכלי.

1. מטה יהונתן (על רמ"א סעי' ט) – "לפרש דברי רמ"א דאם החזירו מיד הוא אסור משום דליכא אלא חדא ספיקא משא"כ החזירו לאחר מעל"ע דאז איכא ס"ס שמא נשתמש קודם מעל"ע וזהו נגד השכל דודאי הא דקי"ל בכלי של עובד כוכבים דהוי ס"ס שמא לא השתמש מעל"ע דהיינו דכל עיקר ספק שמא לא ישתמש כלל רק כיון דחזינן שהכלי ישן ודאי השתמש בו אמרינן בו שלא השתמש בו תוך מעל"ע משא"כ הכא בכלי סעודה דחששו והחליטו דודאי השתמש בו עובד כוכבים דל"ש למימר שום ספק שמא

- לא השתמש בו א"כ אפילו לא החזיר לו מיד אמאי יהיה מותר דלמא שעה אחת קודם שהחזירו לו השתמש בו העובד כוכבים לכן נראה..."
2. בית מאיר (על הט"ז ס"ק ח') – "שמכח זה יחודש דין תמוה כזה שיהא עדיפות באריכות זמן. אדרבה באריכות זמן לענ"ד יותר קרוב שנשתמש מבזמן קצר וצ"ע".
3. זר זהב (על או"ה שער ל"ג אות ד') – "בתשו' תפארת יוסף סי' ט"ו שתמה מאד ע"ז דמה סברא הוא שאם שהה חצי יום יהיה אסור להשתמש בו ובאם היה כל המע"ל בבית הכותי יהיה מותר וכי זה שהיה עוד חצי מע"ל בידן יגרומה היתר הא מ"מ יש לחוש שמא נשתמש הכותי בחצי מע"ל האחרון ... נראה דדעת הרמ"א בזה דכיון שבעת שהיתה הכלי אצל הכותי לא היינו מסופקין עליה כלל אם היא אסורה או מותרת כיון שאין אנו משתמשין בה ורק בעת שהישראל נוטל הכלי אז נופל הספק ואז היא באה לפנינו מיד בב' ספיקות שמא לא נשתמש כלל ואף אם נשתמש שמא כפר נפגם לכך שרי ועדיפא מכלי כותים עצמן כמ"ש הש"ך".
4. חלקת בנימין (סעי' ט' ב' ד"ה וכו', עמ' של"ו) – "תמה בבית מאיר ולא תירץ ובמטה יהונתן נמי הקשה כן אך מש"כ לפרש דברי הרמ"א נראה דחוק וכמו שכבר כתב בהגהות זר זהב לאו"ה שער ל"ג אות ד' ולכאורה צ"ל דאה"נ אריכות הזמן ביד העכו"ם גורמת היתר מפני שבשעה שבה הכלי לפנינו ואנו דנים בו אם אסור או מותר כבר שהה ביד הגוי מעל"ע ושייך לומר אף אם השתמש בו הגוי דילמא כבר עבר מעל"ע משעת השימוש משא"כ אם בא לפנינו אחר חצי יום, ואע"פ שאם שהה אצלו מעל"ע עדיין יש לחוש דילמא השתמש בו תוך מעל"ע מ"מ לא אמרינן כן משום דשם ספק חד הוא דילמא השתמש בו הגוי ואין הספק מתחלק לכל שעות היום דילמא השתמש בו בשעה זו או זו אלא הואיל ולא נולד אצלנו הספק עד אחר שהחזיר הכלי ליד הישראל ואז כבר עבר מעל"ע א"כ החשש הוא שבמשך הזמן שהיה הכלי אצל העכו"ם השתמש בו לאיסור ובחשש זה נוכל לומר דאפילו השתמש בו דילמא כבר עבר מעל"ע מן השימוש משו"ה שרי משא"כ בהחזירו אחר חצי היום, ואע"פ שיותר קרוב לומר שהשתמש בו כשהיה אצלו ליום שלם מבחצי יום י"ל דאה"נ אלא דסו"ס בשהה אצלו יום שלם האיכא הך ספיקא דדילמא אינו ב"י משא"כ בחצי יום, כן נראה דצ"ל ליישב דבר הרמ"א וכע"ז ראייתו בזר זהב שם".
5. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ל"ט).

כ | ציורים.

א. מצא סכינים ברחוב היהודים ומצויים שם עכו"ם.

1. מיקל.

א) שבות יעקב (ח"א סי' מ"ז) – "נראה לע"ד להתיר בנדון שלפנינו מטעם אחר דאף דמידי ספיקא לא נפקא אי מישראל הוא או מעכו"ם אפ"ה יש להכשיר הסכין בלי שום הגעלה ולבון דהא מבואר ב"ד סי' קכ"ב ובת"ח כלל נ"ט דין ד' בנתן הכלי לאומן נכרי לתקן ונטלו אחר מעת לעת דמותר להשתמש בו לכתחלה מטעם ספק ספיקא שמא לא השתמש בו עכו"ם ואת"ל השתמש בו שמא הוא אחר מע"ל או נשתמש בו בדבר הפוגמו ועיין שם בספרי מנחת יעקב ס"ק ה' ויו"ד /וי"ל/ דון מינה דהא התם הכלי היה בודאי ביד נכרי אפ"ה מכשירינן לכתחלה ומכ"ש במצא סכין ברחוב ושכונת היהודים דאפשר שהוא של יהודי ולא נגע בו עכו"ם מעולם וג"כ איכא ספיקי טובא דלעיל דיש להתיר הסכין ואין מקום לבעל דין לחלוק ולומר דאף שנפל מישראל מ"מ חיישינן דטריפה היתה..."

ב) פת"ת (ס"ק ז') – "שבות יעקב..."

2. מראי מקומות.

א) פמ"ג (מש"ז סי' ס"ג ס"ק ב') – "ועיין שו"ת חוות יאיר סימן רכ"ח בסכין נמצא ברחוב יהודים ורוב עוברים גויים אין מתירין הסכין ואם חרוץ הסכין כמו שעושין לחלב הוה סימן ובבית לחם יהודה אות ב' הביא בשם הש"י סימן מ"ז להתיר וראיה מסימן קכ"ב בנתן כלי לאומן לתקנו לאחר מעת לעת. ולא הבינותי דהתם ספק שמא לא שימש הגוי כלל והוה ספק דרבנן לאחר מעת לעת ואף ספק דאורייתא שבא לדרבנן לא אמרינן ספק להקל תי' המ"י בכלל נ"ט אות יו"ד ובקו"ה כיון דספק אם היה כאן בלוע כלל שרי משא"כ כאן דרובא דאורייתא א"כ אם עוברים הוה גויים ודאי מהן נפל הסכין והוה אח"כ ודאי איסור דרבנן ע"כ נראה דאין להתיר וה"ה בבית ישראל אם נמצא סכין ורוב מצויין גויים כמו בתי משתאות שמוכרין משקין ודאי מגויים נפל ויש לעיין בכל ימי השבוע רגילין ישראלים רק ביום א' או ביום ב' ביומא דשוקא מצויין שם רוב גויים ונמצא בשאר ימי השבוע אי אמרינן אזלינן בתר רוב גויים או בית עשוי להתכבד אזלינן בתר בתרא ע' פסחים".

ב) רע"א (על הרמ"א סעי' ט') – "ובמצא סכין ברחוב יהודים ע' בתשו' שבות יעקב (ח"א סימן מ"ז) ובמש"ז (סי' ס"ג אות ב')".

ג) דרכ"ת (ס"ק מ') – "ומ"ש הפת"ש מהשבוי" באחד שמצא סכינים ברחוב היהודים וכו' וציוה לעיין בתשו' חו"י סי' רכ"ח ור"ל כי בתשו' חו"י שם כתב בסכין שנמצא ברחוב יהודים אם רוב העוברים הם עכו"ם אין מתירין הסכין אא"כ רואין שהסכין חריץ כמו שעושין לסכין חלב דהוי סימן עיין שם אמנם דעת השבו"י שם דאפ"י ברוב העוברים הם עכו"ם מותר הסכין והביאו הבל"י לעיל סי' ס"ג ס"ק ב' ועי' בתשובה מאהבה חלק ג' שהביא דבריהם וסיים בצ"ע לדינא עיין שם ועבמ"ז לעיל סי' ס"ג ס"ק ג' שהביא ג"כ דבריהם והשיג על השבו"י בזה והעלה דאם רוב העוברים שם הם עכו"ם אין להתיר הסכין וה"ה אם נמצא בבית ורוב מצויים בבית הזה הם עכו"ם כגון בבית משתאות דאמרינן דבודאי מעכו"ם נפל ואסור וכ' שיש לעיין בכל ימי השבוע שרגילין להיות שם ישראלים ורק ביום א' או ביום ב' ביומא דשוקא מצוין שם רוב עכו"ם ונמצא בשאר ימי השבוע אם אזלינן בתר רוב עכו"ם שהיה ביומא דשוקא ומונח שם עד עתה או דאמרינן כיון דבית עשוי להתכבד בכל יום אזלינן בתר בתרא עיין שם".

ב. המבשל ביצים הרבה ועירה אותן לקערה ונמצא אחת מהן טרפה, יש אוסרין – רמ"א (סי' ק"ז סעי' א').

1. מחבת: לכו"ע מיקל – סמ"ג (לאוין סי' קל"ב), "כתב מורי רבינו יהודה כי אף על פי כן לא היה מצריך רבינו יצחק להגעיל המחבת כי אמר בשביל ספק כזה אין לחוש שנשארו לבסוף אלא העמד המחבת בחזקת כשרות שהיתה מתחילה".

- (א) וכן פסק – ב"י (סי' ק"ז סוף ס"ק א'), רמ"א (סי' ק"ז סוף סעי' א'), "ואפילו לדעת האוסרים, אין לאסור הכלים שנתבשלו בו, דמעמידין הכלי על חזקתו", יד אברהם (סי' ק"ז על רמ"א סוף סעי' א').
- (ב) רק לאחר מעת לעת – מהרי"ל (סי' קנ"א), "נ"ל דלא התיר המחבת אלא אחר שכבר נפגמה משום דהוי ספיקא דרבנן, דנותן טעם לפגם לא הוי אלא גזירה אטו בן יומא ובהא סמך אחזקה לכתחלה. וכן משמע הלשון לא הצריך להגעיל, ולא קאמר שהתיר המחבת בלא שום תקון כלל", ש"ך (סי' ק"ז ס"ק ב'), כנה"ג (סי' ק"ז הג' ב"י ס"ק י"ד), פר"ח (סי' ק"ז ס"ק ב'), בית לחם יהודה (סי' ק"ז ס"ק ה'), כרתי (סי' ק"ז ס"ק ב'), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ה'), באה"ט (סי' ק"ז ס"ק ג'), חו"ד (סי' ק"ז ח"י ס"ק ג'), חכ"א (כלל ס"א סעי' ג'), זבחי צדק (סי' ק"ז ס"ק ו'), ערה"ש (סי' ק"ז סעי' י"ג), יד יהודה (סי' ק"ז הקצר ס"ק י"ב), ע"י כה"ח (סי' ק"ז ס"ק ט'), בדה"ש (סי' ק"ז ס"ק י"ז).
- (ג) מראי מקומות – גליון מהרש"א (סי' ק"ז על ש"ך ס"ק ב') בדה"ש (סי' ק"ז ב"י ד"ה ואפילו, עמ' ל"א).

ג. ביטול בכלי ספק טריפה.

1. אין להתיר אפי' אחר כ"ד שעות.
- (א) פמ"ג (סי' ק"ז שפ"ד ס"ק ב') – "ומיהו ספק טריפה שביטול בכלי אין להתיר אחר מעל"ע מטעם ספק דרבנן לקולא כיון דמתחלה היה ספק איסור תורה וע"י גלגול נעשה דרבנן א"א בכיוצא בזה ספק דרבנן לקולא וכמ"ש מהריב"ל בס"ג סימן ק' ועיין כה"ג סימן א' ובסימן ק"י אבאר אלא דכאן יש כמה צדדים בלא"ה להתיר".
- (ב) זבחי צדק (סי' ק"ז ס"ק ז') – שפ"ד".

ד. ספק אם יש ששים כנגד האיסור, ונשפך - דין הקדירה.

1. מיקל: שאפילו שלא במינו אין צריך הגעלה, מטעם חזקת היתר – ע"י תורת יקותיאל (סי' צ"ח, ס"ק א', סי' ק"ז ס"ק א', "ולפ"ז ה"ה נשפך הרוטב דינא הכי ... דגבי המאכל כיון שהאיסור ודאי והביטול ספק י"ל דלא מוקמינן אחזקת' כנ"ל אבל גבי כלי הוי האיסור ספק דלמא נתבטל ברוטב וא"כ לא קיבלה הכלי טעם איסור כלל ולכן מוקמינן אחזקת' ... וצ"ע").
- (א) אבל צריך מעת לעת – תהלה לדוד (יו"ד סי' כ"א, "ע"י בס' תורת יקותיאל דהקדירה מותרת כמו בס"י ק"ז ברמ"א סוף ס"א. ולפמ"ש הש"ך שם ס"ק ב' בשם מהרי"ל דאין להתיר הכלי אלא לאחר מעל"ע ה"נ הכא"), חזו"א (יו"ד סי' כ"ו ס"ק ב' ד"ה ונראה דכל, ערלה סי' ז' ס"ק י"ב ד"ה ונראה דכל, לשונו מובא לקמן).
2. מחמיר: שאפילו במינו [או סילק] צריך הגעלה, מטעם דשיל"מ – חזו"א (יו"ד סי' כ"ו ס"ק ב' ד"ה ונראה דכל, ערלה סי' ז' ס"ק י"ב ד"ה ונראה דכל, "ונראה דכל דשרינן התערבות מחמת ספק הכלי צריך להגעיל כמש"כ הש"ך סי' ק"ב ס"ק ה', והרי מחמירנן בספק דרבנן בדבר שיל"מ, ואף הרשב"א לא קאמר אלא בנתערב דצריך להגעיל כלים הרבה אבל כלי אחד שבלוע בו ספק איסור לא חשיבא הגעלה הפסד, ועוד דהתם כל כלי שנוטל אזלינן בתר רובא אבל הכא אם באמת הבלוע אסור גם מה שמבשל בו אח"כ הוי איסור ויהא צריך להתירו משום ספיקא דרבנן ואיך יתכן להכנס בספק חנם, ומיהו בכל אופן צריך להשהות מעל"ע וכמש"כ הש"ך שם ולאחר מעל"ע התבטל השני ודאי מותר ואין כאן רק משום נו"ט לפגם לכתחלה, ומ"מ צריך הגעלה וכמש"כ הש"ך שם וכן במב"מ בנשפך דמתירין הכלי צריך הגעלה").
- (א) חולק – מגילת ספר (סי' צ"ח סעי' ב' אות כ"ב, ע"י סי' ק"ב אות י"ד ד"ה אכן, "החזו"א מאוד מחודשים ... ולולי דבריו היה נראה להיות והתבטל מותר גם הכלים מותרים דאי אפשר להפריד את דין הכלים מדין התבטול, והיות ועל התבטול פסקנו להיתר יש להתיר גם את הכלים שמשתמש בהם אף שבכלים נתגלגל להיות נידון של דשיל"מ").

ה. כלים שמשתמשים בהם הרבה בעלי קייטרינג מכמה השגחות.

1. אג"מ (יו"ד ח"ד סי' ו') – "אם יש חשש בכלים שמשתמשים בהם הרבה קייטערערס ... כי לדינא פשוט שכיון שהקערות סגורות תחת השגחת רב מובהק ונאמן, ונותן אותם להשתמש בהם רק לקייטערערס שעומדים תחת השגחה של רבנים שהם בחזקת כשרות אין להקפיד מלהשתמש בהם. ואף למי שחושש שלא לסמוך על קייטערער שאינו מכירו בעצמו - מצד שאולי יש איזה קייטערער שיכול לרמות את המשגיח, וגם אולי יש איזה משגיח שאינו יודע איך להשגיח - מותר להשתמש בהם. דהא מדינא אין זה ספק כלל משום חששות שלא להאמין להמשגיח והרב, שהתורה האמינתם מדין ע"א נאמן באיסורים. אבל אף אם נדון זה לספק ממש, הא לא מבעיא אם הם אחר מעל"ע - ואף אם רק יש ספק אם הם אחר מעל"ע - שמותר אף לכתחילה להשתמש בהם, כמפורש ביו"ד סימן קכ"ב סעיף ט' ברמ"א ובש"ך ס"ק ח'. אלא אף אם ידוע שלא עבר עדיין מעל"ע מתשמיש קייטערער שלפניו, שעליו אינו רוצה לסמוך, נמי הא הקערות הם רק כלי שני וכלי שלישי כפי דרך תשמישן. רק אולי יש קצת חשש מדבר גוש, הוא ודאי רק ספק רחוק שמא היה זה באופן האוסר הכלי, שיש להתיר אף לכתחילה לסברת הרמ"א והש"ך שם, דהעמד הכלי על חזקתו בספיקא ספיקא. ואף הכא ספק שמא לא נשתמש בדבר האסור, ואף אם נשתמש שמא לא היה בדבר גוש האוסר את הקערות. והוא אף אם היה ספק ממש על הקייטערער, וכ"ש בזה שמדינא אינו ספק כלל. ואף קייטערערס הלוקחים רק בשר בלא שום סירכא, הנקרא גלאט כשר, נמי אין להם לחוש להכלים שיתשמשו בהם אחרים שאינם מקפידים בכך. דלא חמור מכלים של בני ריינוס שמותרין אף להאוסרין חלב ההוא הדבוק לכרס שתחת הפריסה, והוא משום שנוהגין בו בני ריינוס להתיר עפ"י רבנו יואל, כמפורש ברמ"א סימן ס"ד סעיף ט"ו".

ו. נכרי שולח דורן לישראל.

1. חיים שאל (ח"ב סי' ל"ח אות פ"ו, הובא מקצת הדברים בפת"ת ס"ק ג'), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק מ"ט) – "כי מעשה בא לידי שגוי אחד שלח כלים נחמדים מפורצולנ"א (פאפור"י) דורון לישראל אך לא ניכר אם הגוי נשתמש בהם ואסרו בית דין להשתמש בהם ועברו שנתים ימים מזה ושאל שאל האיש אם יהיה תקנה לכלים אלו כי הם יקרים וכמו צער בנפשו. ונר' דאין להתיר מכח הוראות מהר"ץ

ומהר"ר נפתלי שמתירין להשתמש בפסח בכלי חמץ שעברו עליהם י"ב חדש דהוי עפרא בעלמא והכא בנ"ד אפי' אם הגוי נשתמש בהם כבר הטעם עפרא בעלמא חזא דמתשובת הרשב"א נראה הפך דעתם ז"ל כדאמרן. ותו דגם הר' מהר"ץ כתב בס' ע"ה דלא מצינו דבשאר איסורין שרו לכתחיל' אחר י"ב חדש וטעמא טעים בחלקות ישית מיי"נ לשאר איסורין דביי"נ דלא שרינן בדיעבד תוך י"ב חודש הותר לאחר יב"ח אבל בשאר איסורין דבדיעבד מותר נקל הוא לטעות והוא התיר לבני אשכנזי דכל יב"ח אוסרים חמץ דאסרי נטל"ף בפסח וכו' ע"ש באורך. וא"כ בשאר איסורים מודה הרב ז"ל דאין להתיר לכתחיל' לאחר יב"ח. וסיים דאפי' לבני אשכנזי דכל יב"ח אוסרים לא מלאו לבו להקל לכתחיל' לבשל בקדרת חמץ שעברו עליה יב"ח ע"ש. וא"כ בנ"ד אין להתיר לכתחיל'. אמנם יש מקום להקל דבנ"ד הוא ספק אם נשתמש ואת"ל נשתמש ספק אם הי' בחמין. ועוד דארחא דמילתא דהשולח דורון אינו שולח כי אם כלים חדשים ובצירוף שעברו יב"ח דהוי עפרא בעלמא. אפשר למצוא הפתח להקל ועדיין צריך ישוב".

(א) למה אין כאן חזקת היתר, ולכן לפי הרמ"א יש להתיר אחר מעל"ע. ואולי י"ל שכלי ביד נכרי אין שם "חזקת היתר". וקצת הראיה, שהרמ"א סעי' י"א כתב שכלים שביד עכו"ם אנו מחמירים לכתחילה שלא לקנות מהם, ולא אמרינן שיש להם חזקת היתר. וצ"ע.

כא | נכרי השוהה בבית ישראל.

א. מחמיר.

1. בית שערים (יו"ד סי' קצ"ט) – "שאלתך באחד שנסע מביתו ולא נשאר שם רק שפחה נכרית ושכח לסגור חדר אחד שבו עמדו הקדרות עם חלב לעשות חמאה וגבינה ובאלו הכלים אין משתמשין בשום פעם רק בצונן והמשרתת ידעה מכל זה ... ועיי"ש בשו"ע סי"ב די ש להחמיר שלא להניח הקדרות אצל השפחות כשאין ישראל בבית וזה מיירי באינו יוצא ונכנס עיין ש"ך סקל"ז ומשמע דבדיעבד מותר ואם כן הכלים מותרים עכ"פ ומהיות טוב שלא ישתמשו בהם תוך מעל"ע כדי שיהיו נותן טעם לפגם".
  2. אג"מ (יו"ד ח"א סי' ס"א), הו"ד במשנה הלכות (חי"ג סי' קט"ז ד"ה שוב) – "בדבר מה שהשאירו משרתת נכרית בבית בשביל הילדים, ודאי היה אסור לכתחילה להניח נכרית שאפשר לחוש שתבשל לעצמה ולפעמים גם להילדים אף שאין מלאכת הבשול מוטל עליה שאשה יהודית הקרובה לשם קבלה עליה מלאכת הבשול, מ"מ יש לחוש שתבשל לעצמה ולפעמים כשלא תבוא השכנה בזמן תבשל גם בעד הילדים ואינה מדקדקת בעניני בשר וחלב ולעצמה אפשר שתביא בשר אסור. אבל בדיעבד יש להתיר להשתמש בכלים אחר מעל"ע שיהיה אז ספקא דרבנן כמפורש ברמ"א סימן קכ"ב סעיף ט', ואפילו להט"ז שם סק"ח דבהניח אצל הנכרי במזיד איסורין הכלים, דבכאן אין להחשיב למזיד דהיו טועים שיש לסמוך על השכנה שנכנסת לבשל וגם על זו שדרה בבית גופיה ולא התבוננו מה שאיזה שעות אינה בבית ותשאר הנכרית לבדה ולכן אין לזה דין מזיד ונשאר אדינא שאחר מעל"ע מותרין הכלים. אבל צריך להזהירם אלהבא שאסור להניח נכרית בבית שיש לחוש שתשתמש בכלים בדבר איסור".
- (א) לפי הרמ"א, אם הוא לפי שעה, הכלי מותר מיד. ואם שהו כחצי יום, צריך להמתין מעל"ע. והחילוק בין הזמן של "לשעה" והזמן של "כחצי יום", שאחר חצי יום הוא ספק הרגיל שהגוי משתמש עם הכלי. וכן עי' ט"ז ס"ק ז', שאם מסתבר שהנכרי משתמש עם הכלי מיד, אה"נ יש להחמיר כמו "כחצי יום". ועי' חלקת בנימין (ס"ק מ"ה, ב' ד"ה ודוקא) שגם אינן פוסקים י"ל דמודים לגדר זה, דמילתא דמסתברא. ולפ"ז, בזמן הזה במשרתת נכרית לכאורה אינו ספק הרגיל להשתמש בכלים [ולכאורה אפילו אינו מיעוט המצוין]. וא"כ יש להקשות על האג"מ ופתחי הלכה, שלכאורה ל"צ שיהיה הכלים מעל"ע לשיטת הרמ"א, ויהיה מותר להשתמש בהכלים מיד. ואולי י"ל, שחושש לשיטת הב"ח [הו"ד בש"ך ס"ק ח', וחולק עליו], שצריך מעל"ע אפילו אם נשאר הכלי שם רק לשעה. אמנם הוא לא מסתברא, שהאג"מ לא נזכר הב"ח. וגם הפוסקים חולקים על הב"ח. וצ"ע.
- (ב) האג"מ מביא הט"ז שמחלק בין שוגג למזיד. אמנם ע"ש בט"ז, שכלים ששייך להכשיר כמו כלי מתכת, הוא סבר שצריך להחמיר ולהכשיר. וצ"ע.

ג) אג"מ (שמעתי מהגר"ש פורסט שליט"א בקלטת תשע"א, AKO General Membership Meeting עמ' י"א) -

In certain situations it is assur to leave a non-Jew alone at home with kosher dishes, and Iggeros Moshe YD 1:61 says that if someone did so they must be concerned that the non-Jew used the dishes in a manner that renders them treif (cooking non-kosher, cooking meat in a dairy dish or vice versa). However, since there is a safek whether they actually used the dishes in that manner, the Jew should not use the dishes for 24 hours and afterwards he may use the dishes without kashering them. I suggested that maybe this chumrah b'dieved should only apply to the types of pots and dishes that a person might use to cook for themselves. However, it would seem that there is no need to be concerned that the non-Jew used a large stock pot or frying pan which is typically only used to cook food for large groups of people. Reb Moshe agreed with this analysis and said that the teshuvah was only written in regard to small pots and similar items.

3. ילדים בהלכה (ארטסקרול, עמ' קצ"ג).

4. כשרות בבית (פרק י"ג סעי' א') – "האם מותר להשאיר עובדת בית גויה לבדה בבית יהודי. הדבר תלוי בנסיבות. אם היהודי יוצא מן הבית לזמן קצר בלבד, או אם משאירים מפתח אצל יהודי שיכנס אל הבית מידי פעם, והעובדת הגויה מודעת לכך, מותר להשאירה לבד בבית. אבל אם היהודי ייעדר מהבית לזמן ארוך יותר, כגון יציאה לעיר, לבית הכנסת, או לחתונה, וודאי לנסיעה מחוץ לעיר יום או יותר, ואין יהודי שיכנס אל הבית מידי פעם, אין להשאיר עובדת או מטפלת גויה לבד בבית. מותר להשאירה אם נועלים או מדביקים וחותרים את המזוזה, ארון המזון והמקרר. יש לנקוט באמצעי זהירות דומים אם מזמינים מנקה או בעל מלאכה שיכנסו לעבוד בבית בהעדר הדיירים".

5. מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק י"ז הע' מ"ב) -

A husband and wife who are both away during the daytime may not leave a housekeeper alone or with small children in their home even if she does not cook. If this was to done, one should not use the utensils that may have been used until 24 hours pass.

(א) ע"י הערה לעיל, על האג"מ.

6. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Regarding a home with a goyish babysitter, what is the geder for 'pop-ins'? It started with random daily checks then slowly changed to random weekly as trust built. Pots/pans? Microwave? If we were adamant she only use plasticware, will that change psak? What about my parents and neighbors that have non-Jewish cleaning help. They trust the help not to use their dishes. Can I eat at their house? If they would listen to me should I tell them to kasher all their pots?

R' Y. Berkovits wrote: The halacha of not allowing a גוי to be alone with your כלים, is a halacha that requires you to create a מירתת to ensure that he doesn't use your כלים. However if a מירתת was not created, we do not find that you will be required to kasher your כלים. As for the amount of pop-ins that would satisfy a מירתת, it is hard to know. Possibly once a week is enough בדיעבד. It's best to be more frequent, or to install video cameras.

7. הגר"י טשזנר שליט"א (אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"צ אות ח') – "לכתחילה אין להשאיר אותה לבד בבית וכנ"ל, אבל בדיעבד יש מקרים שניתן להתיר המאכלים בדיעבד, אבל א"א לסמור את כל הפרטים בכתב, כי כל מקרה הוא שונה מהשני, וצריך לשאול שאלת חכם לפי המצב בשטח".

8. הגרש"י שלזינגר שליט"א (אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תר"צ אות ח') – "יש בזה ב' חששות, א' אם יחליף המאכל למאכל אחר של איסור כגון נבילות או טריפות או דברים טמאים. ב' שמא ישתמש עם הכלים או שמא יערב עם כלי חלבי דהיינו כי אם אוכלי בשר על האש וכדומה. הנה לענין החשש הא' מבואר בשו"ע יורה דעה (סימן קי"ח סעיף י') שהחשש הוא רק בנהנה בחליפין לכאורה בגוונא דידן אינו נהנה בחליפין. אבל יש חשש השני ואינו מותר רק בגוונא שהוא יוצא ונכנס כמו שנפסק בשו"ע (סימן קי"ח וקכ"ב) ע"י בש"ך (סימן קכ"ב ס"ק ט'). ובאמת בכלל רע עלי המעשה שמכניסים שפחות גויות ומשאירים אותם הרבה פעמים עם הילדים לבד וזה גורם להרבה דברים לא טובים כמובן לכל בר דעת ובמקום זה מפסידים הרבה בחינוך הילדים והרבה פעמים לצערינו שהילדים נעשים גדולים ואינם מתנהגים בדרך הישר וכל זה גרם לזה והצער ועגמת נפש הוא עד לשמים ה' ירחם ודי למדין".

ב. מיקל, א"כ אם תפקידה לבשל וגם אוכלת שם.

1. אבני ישפה (ח"ב סי' נ"ט) – "כתב השו"ע יו"ד סי' קכ"ב סעי' ט' וז"ל: יש לזהר מלהניח בבית עובד כוכבים כלי סעודה דחיישינן שמא ישתמש בהם עכ"ל. וכתב הגר"א שם ס"ק כ"ג דמקורו מן הגמ' ע"ז ע"ד ב' רבא כי הוה משדר גולפי להרפניא סחיף להו אפומייהו וכו' ע"כ, והיינו שהיה עושה חותם בכלים ריקנים ששלח ביד גוי כדי שלא ישתמש בהם. ומה שדברו בבית גוי, נראה דאורחא דמילתא נקט, אבל גם בבית ישראל אם אין היהודי נכנס ויוצא, א"כ יש לחשוש שהגוי השתמש בכלים, שהרי יש לו הנאה מזה שיש לו כלים לאכול בהם. אמנם בסי' קי"ח בכל הסימן דברו הפוסקים רק בענין החשש להחלפת האוכל. וכן בשו"ת הרא"ש כלל י"ט ... ומשמע מלשונו שרק בבית הנכרי חיישינן לכלים שלנו, אבל בבית ישראל אפילו אינו יוצא ונכנס אין לחשוש לכלום. ואפשר לומר שבבית ישראל יש כאן ספק ספיקא, והיינו דשמא המשרתת לא הלכה להביא דברים האסורים לאכילה, ואפילו אם הביאה שמה לא בשלה אותם בקדירות שלנו. ומה שדברו הפוסקים לאסור בבית עכו"ם, היינו טעמא משום שמצוי לו שם בשר נבילה, ואין צריך להביאו מבחוץ ולכן לא שייך לעשות מזה ספק. ואעפ"י שחששו הפוסקים, הו"ד בענף א', שמא תביא מבחוץ בשר להחליף עם הבשר הכשר שיש בבית, וא"כ מוכח שחוששים שתביא מבחוץ, אמנם י"ל דזה דוקא לענין החלפה שאין בה טרחה, אבל כאן שצריכה ללכת ולבשל, יש לומר שיש ספק אם היא טרחה לבשל לעצמה או שמא הביאה דבר מוכן לאכילה. וגם אין הדרך לבשל בבית של אנשים אחרים, כי רוב בני אדם קונים היום אוכל מוכן, אם הם לא אוכלים בביתם. ואעפ"י שרגילים לבשל מים לתה וקפה, אבל יש קומקומים מיוחדים לזה ולא לוקחים כלים אחרים ... והנה באגרות משה ... ולפי דבריו נראה שצריך לנעול את כל ארונות הכלים בבית, או שיכנס יהודי כמה פעמים במשך היום. אמנם כבר הבאנו הוכחות שאין צורך לנעול את כל ארונות הכלים בבית, ולא צריך שיכנס יהודי כמה פעמים במשך היום, והטעם הוא שכיון שזה בית של ישראל לא מצוי לה דבר טרף לבשל, ואף אם יש לה שמה לא בשלה, ועוד שמא עברו כ"ד שעות. אבל אם תפקידה לבשל וגם אוכלת שם, שפיר חיישינן שמא הוסיפה חלב להשביח את חלקה. והסכימו אתי לדינא מו"ר הגאון הגדול הגר"ש הלוי ואזנר שליט"א [זצ"ל] וגאון אחד (הגריש"א זצ"ל, ע"י אשרי האישי יו"ד פרק ח' אות ז', לשונו מובא לקמן) שליט"א [זצ"ל]."

ג. מראי מקומות.

1. הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ח' אות ז', הע' י"ג) – "היוצא מדברי הפוסקים שאין חוששים שגוי יחליף בשר רק אם יש לו הנאה, אבל אינו עושה דבר להכשיל את היהודי אם אין לו הנאה, וזה יתכן בעיקר בבשר יותר שמן שיחליף בכחוש. ולכן, כל שמכיר את הבשר שיש לו בבית בטביעות עין, א"כ שוב אין לנו לחשוש להחלפה, ויכולים להשאיר את האוכל כשאנו נעול, אע"פ שהיהודי אינו בבית. [שו"ת אבני ישפה ח"ב סי' נט]."

2. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שי"ז, אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפ"ח אות ח') – "שאלה: כמובן שאין להשאיר נכרי בבית ישראל לבד אם אין יוצא ונכנס, מיהו השאלות להלן הם לגבי בדיעבד שכן השאיר אותו שם, האם יש לחוש

- שבישל בשר בחלב ביחד בכלים ואז הכלים אסורים בהנאה, או שיש לנו רק לחוש שאסרו הכלים משום בישול עכו"ם. תשובה: גם אם בישלו בשר בחלב אין הכלים אסורים בהנאה, אלא טעונים הגעלה".
3. שבט הקהתי (ח"ו סי' רפ"א) – "ובזמנינו יש הרבה שנוהגין להשאיר עוזרת נכרית לבד בבית לכמה שעות כדי לנקות ולסדר הבית, וצריך לדון איך עושים כן, הא יש לחוש שמא השתמשה לבשל בהכלים דבר אסור באופן שאין שם יוצא ונכנס. (עי' ש"ך יור"ד סימן קיה ס"ק לב). ונראה ללמד זכות באופן שאינה בא לעזור בבישול [דאז יש גם כן חשש של בישול עכו"ם], אלא העוזרת באה רק לסדר ולנקות הבית, כי אם היתה מבשלת בהקדירות בודאי היתה בעלת הבית מרגשת ומבחנת בדבר, כיון שהיום כל הקדירות מסודרות בארונות ונקיות והכל מסודר על מקומם, ואם היתה בעלת הבית מבשלת בודאי היתה בעלת הבית מרגשת, ועוד היום בדרך כלל אין העוזרת מבשלת בשבילם אלא הבעה"ב נותנת לה לאכול ולשתות, זה חשש רחוק מאוד שתבשל ואפילו אם העוזרת רוחצת הכלים בשרי וחלבי והכלים מסודרים במקומם אין לחוש שמא רחצם ביחד אם לא נמצאו כלי חלבי בתוך הכלים בשריים או איפכא. אבל לכתחילה כשרוחצת הכלים יקפידו שתהא בעלת הבית מבשלת בודאי היתה בעלת הבית מרגשת, ועוד להקל. [ועי' באגרות משה יור"ד ח"א סימן פא דמחמיר, ועל כרחך באופן דיש חשש טפי שהשתמש הגוי בכלים עיי"ש], ולחוש שמא השחמשה בקערות או כפות וכו', ועי' בערה"ש דאין חשש כיון דהוי רק כלי שני דמותר מדינא".
- א) אהל יעקב (עמ' תצ"ח ד"ה ועוד) – "שבט הקהתי ... ולמעשה קשה ללמד זכות בכל מקום מאחר שבעינינו ר"ל רואים איך שהנכריות מרגישות כביתם בהרבה בתים בישראל, ולכן הדרגה של מירתת יורד ובסוף הם לוקחים את הכלים לבשל בהם וכדומה".
4. מנחת אשר (ח"ב סי' נ"א) – "ובזה כתב הרמ"א להחמיר שמא ישתמשו בדברים אסורים, וזו כונתו שאין לייחד כלים שלנו אצלן דכל שהכלים מיוחדים אצלו הו"ל כאילו ברשותו הם. אבל בכלים שאין להם רשות כלל להשתמש בהם אין לחוש ... סוף דבר לענ"ד יש להקל בזה בדיעבד, ובשעה"ד אף לכתחלה כיון שבזמנינו אין נהוג שהמשרתות מביאות אתן אוכל הטעון בישול, והן יודעות שאסור להן להשתמש בכלים שלנו ואומן לא מרעי אומנותיה, ובכה"ג לא מצינו איסור".
5. הכשרות (פרק ט' הע' שכ"ו) – "ראה שו"ת אבני ישפה ב, נט. ושם שכאשר נשאר בבית לבדה, משרתת גויה שתפקידה לבשל (באופן מותר) וגם היא אוכלת שם, אזי יש לנעול את הכלים שבמטבח, שמא הוסיפה חלב לכלי שיש בו בשר, להשביח חלקה, וכן הסכימו הגרי"ש אלישיב והגר"ש וואזנר שליט"א [זצ"ל], אבל אם אינה מבשלת שם - אין צורך בנעילת ארונות הכלים. והגאון בעל אגרות משה בשו"ת יו"ד א, סא מחמיר שאם נשארה גויה או גוי בבית לבדם, אף שאין תפקידם לבשל, יש לנעול את הכלים שמא יאסרו".
6. מנחת חן (אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תק"ב, עמ' תרפ"ח אות ח') – "א) הנה לענין להשאיר משרתת נכרית לבדה בבית ישראל דהיינו מה שנוהגין הרבה בזמנינו להשאיר עוזרת גויתית לבדה בבית, הנה מפורשת בשו"ע יורה דעה (סימן קכ"ב סעיף ט') דאין להשאיר משרתת נכרית לבדה בבית דחיישינן שמא תבשל דבר איסור בקדירה, ועי' שם בש"ך (ס"ק ט') דביוצא ונכנס מותר לכתחילה, וז"ל: והעולם אין נוהרים עתה בזה, והטעם משום דהעבדים והשפחות הם בבית ישראל תמיד, שהישראל יוצא ונכנס שם, דבכה"ג מותר אפילו לכתחילה. ב) והנה לענ"ד נראה שיש חילוק לדינא אם משאירים עוזרת בבית במשך היום בין שעה תשע לחמש, לאם משאירים עוזרת בבית לכמה ימים, ובפרט אם העוזרת היא גרה שם, שיש לה חדר מיוחד בבית, ואנשי הבית נוסעים לחופש ומשאירים את העוזרת בבית לבדה. ג) והיינו דעוזרת נכרית הבאה מזמן לזמן לנקות ולסדר את הבית במשך היום, ואחרי העבודה חוזרת הביתה, ואנשי הבית באים לביתם בסיום היום, בכה"ג נראה דיש לסמוך (היינו ללמד זכות) על מש"כ בשו"ת שבט הקהתי חלק ו' (סימן רפ"א), דיש ללמד זכות באופן שאינה באה לעזור בבישול [דאז יש ג"כ חשש של בישול עכו"ם], אלא העוזרת באה רק לסדר ולנקות את הבית וצריך להזהיר אותה תיכף בתחילת השכירות שאסור לה בהחלט לבשל בשום פנים ואופן, ואם תעבור ותבשל אז יפטרנו אותה מעבודתה, דבכה"ג אם היתה מבשלת בהקדירות בודאי היתה בעלת הבית מרגשת ומבחנת בדבר, כיון דהיום כל הקדירות מסודרות בארונות ונקיות, והכל מסודר על מקומם, והוי חשש רחוק שתבשל, כיון שהזהירו אותה, ויש לצרף לזה ג"כ הסברא דאומן לא מרעי אומנותיה, אולם כתב שם דאם רוחצת כלים אז לכתחילה יקפידו שתהא בעלת הבית יוצאת ונכנס, כדי שהעוזרת לא תהיה רוחצת כלי בשר וחלב יחד, ובודאי אם בעלת הבית חוששת שהעוזרת השתמשה בהכלים, יש להחמיר כמ"ש באגרות משה יורה דעה חלק א' (סימן ס"א) להמתין עד שהם אינם בני יומם שיהיה אז ספיקא דרבנן כמפורש ברמ"א (סימן קכ"ט סעיף ט'). ד) ויש לציין דכל עיקר החשש הם לענין כלי בישול, דבזה מחמיר האגרות משה להמתין אחר מעת לעת, אולם אין לחוש שמא השתמשה בקערות או כפות, וכו', כיון שהוי רק כלי שני דמותר מדינא, עי' בערוך השלחן יורה דעה (סימן קכ"ב סעיף כ) בסופו וז"ל: ודע דכל זה אינם אלא בכלים כקדירות וקערות גדולות, שיש לחוש לבישול או לעירוי מכלי ראשון, אבל בטעלער וכפות ומזלגות וסכינין שהשתמשיש בהם הוא בכלי שני, וכ"ש בדברים שתשמישן בצונן מדיחן ומותר. ה) אולם נראה דאין להשאיר עוזרת נכרית בבית לבדה על כמה ימים ובפרט ואנשי הבית נוסעים לחופש וכיו"ב, (sleep-in maid) כשהעוזרת היא גרה שם דבכה"ג שהעוזרת נשארת בבית לבד על כמה ימים, מסתבר מאוד, שודאי מבשלת כל מיני אוכל לעצמה, ויש חשש לא רק של בישול עכו"ם, אלא גם סביר להניח שהיא הולכת לחנות ולוקחת בשר איסור ומבשלת בקדירות בעל הבית, וא"כ להמתין אר מעת לעת שיהיה ספיקא אז ספיקא דרבנן, דבכה"ג הוי כמו רוב נגד הספק, דהרבה יותר מסתבר שבאמת השתמשה בהכלים, וא"כ קשה להתיר אפילו בדיעבד. ו) אולם נראה דיש להמציא היתר אחר כדי להשתמש בהכלים (היינו בדיעבד אם אירע רק שהשאיר עוזרת נכרית בבית לבדה על כמה ימים). דהנה יעוין בשו"ע יורה דעה (סימן ק"ב סעיף ג) וז"ל: כלי שנאסר בכליעת איסור שנתערב באחרים, ואינו ניכר בטל ברוב, ואין דנין אותו כדבר שיש לו מתירין, וכתב הרמ"א לפי שצריך להוציא עליו הוצאות עליו הוצאות להגעילו ע"כ. אמנם הש"ך (ס"ק ח') כתב דלפי טעם הרמ"א דלא הוי כדבר שיש לו מתירין משום דצריך הוצאות, א"כ עכ"פ צריך להשהותם שיש מעת לעת (כ"ד שעות) מזמן שנשתמשו בו איסור בהם, משום דבכה"ג יש לו מתירין מן התורה בלא שום הוצאות. וא"כ בנידון דידן כשאירע שהשאיר העוזרת לבדה בבית על כמה ימים (דלכתחילה אין לעשות כן כמ"ש לעיל אות ה') וצריכין לחשוש שהשתמשה העוזרת באיזה מהכלים נראה דהכלים בטלים ברוב שאר הכלים, ורק צריכין להמתין מעת לעת, וכמו שפסק הש"ך הנ"ל. וכן פסק

הערוך השלחן (סימן ק"ב סעיף י"ח). ז) ואפילו באופן שהעזרת לא בישלה דבר איסור, רק מאכל כשר, עדיין יש שאלה של בישול עכו"ם, דבכה"ג שמבשלת לעצמה גרע טפי, דאפילו לפי הפוסקים המתירין בדיעבד היינו דוקא היכא דיש תרתי לטיבותא, כלומר שהן שפחות שכורות, ועוד שהבישול הוא בבית ישראל, דיש להקל בדיעבד והיינו דמותר לאכול התבשיל, וגם אין צריך להכשיר הכלים שנתבשלו בהן. משא"כ בכה"ג שהשפחה מבשלת לעצמה מבאר בש"ך (סימן קי"ג ס"ק כ') דכל ההיתר בשפחות שלנו נאמר רק אם מבשלת בשביל אדוני, אבל שפחה המבשלת עבור עצמה אפילו בבית ישראל אסור לאכול מבישולה אפילו בדיעבד, ויאסרום הכלים, ולכן דעתינו נוטה, שאם אירע בדיעבד שהשאייר עוזרת נכרית בבית לבדה על כמה ימים, דיש להשהות הכלים מעת לעת ומותרין הכלים. ח) ואגב יש לציין עוד טעם, דכלי הנאסר בטל ברוב הובא בפתחי תשובה יורה דעה סימן ק"ב ס"ק ו' וזהו על פי חידוש הנודע ומפורסם בשעת בת רבים, שכתב הנודע ביהודה מהדו"ת אבע"ז (סימן ל"ח) וצל"ח פסחים (דף ט). דהך דינא דדבר שיש לו מתירין לא בטיל היינו דוקא לענין אכילה. שהרי פירוש רש"י במסכת ביצה (דף ג'): בטעמא דדבר שיש לו מבשלין לא בטל, דעד שתאכלנו באיסור תאכל בהיתר, וכל זה לא שייך אלא לענין אכילה, דממ"נ מה שיאכל היום לא יאכל למחר, א"כ אכילה זו שרוצה לאכול היום באיסור, יאכל למחר בהיתר, אבל לענין טלטול לאיזה צורך לא שייך דבר שיש לו מתירין שהרי יכול לטלטלו היום וגם למחר, וא"כ ה"ה גם בזה, לא הוי דבר שיש לו מתירין, דהא יכול להשתמש היום בכלי זה אין לה מתירין".

7. הר"ג שוסטער (המאור חת"ס ע"ה) – "ונראה שאפילו בביתו של גוי לא אסרו בכל גווי, רק במקום שיש חשש שמא השתמש בו הגוי... ונראה לומר עוד בזה, שגם בעל אגרות משה אסר רק באופן שיש ילדים בבית וטיפולם מוטל על המרשתת, שכה"ג יש לחוש שמא תבשל בשבילם, ואף שהסכימו עם השכנה שתבשל בשבילם, מ"מ יש לחוש שמא אעפ"כ בישלה בשבילם, אבל מעולם לא אסר האגרות משה להשאיר משרתת בבית לכמה שעות כשאין ניהול הבית מוטל עליה".

ד. עצה: להזהיר המשרתת שאסור לה לאכול.

1. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שי"ח, אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרצ"א אות ט') – "שאלה: אם אומרים להמשרתת שאסור לאכול מהמאכלים בבית והיא יכולה להביא אוכל שלה ולאכול אותו בסכו"ם חד פעמי וכדומה האם עדיין יש לחוש אם נשארה שם שהכלים אסורים. תשובה: אם היא מפחדת שיגלו ויפטרו אותה אין לחוש".

2. הגר"צ ובר שליט"א, הגר"נ קופשיץ שליט"א (עזרה כהלכה פרק ט' סעי' ג', הע' ז') – "ובעובד זר המשרתת בבית ישראל, אם הזהירוהו שלא יכניס מאכלים משלו לבית הישראל, ולא ישתמש אלא במאכלים שהישראל משתמש בהם, אין לחוש שמא הכניס מאכלות אסורות שלא בידיעת הישראל, כי הוא חושש שיאכד את פרנסתו אם יתפסוהו. [אמנם יש לוודא שאכן הוא מירתת להכניס מאכלים אסורים לבית]".

ה. עצה: לסגור את ברז הגז כשהמשרתת נשארת לבדה.

1. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שי"ט, אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרצ"א אות י') – "שאלה: אחד שסוגר את הגז של הכיריים ואי אפשר לבשל שם כמובן א"כ מכניסים את הגז בחזרה, האם עדיין יש לחוש כשמשאירים גוי בכה"ג שהכלים אסורים. תשובה: תלוי אם בידו לפתוח את הגז".

2. הגר"א שלזינגר שליט"א (אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרצ"א אות ז', מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קנ"ג) – "אם אחד נתק את הגז ואין שום אפשרות לבשל אין שום חשש בישול עכו"ם".

3. אהל יעקב (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' קנ"ג) – "שמעתי מכמה אנשים מארה"ב שהרבנים נתנו עצה זאת והועיל, וכמובן כמ"ש רבינו שליט"א יש לראות באמת הם לא יכולים לפתוח את הגז, ולענין דבר הדומה אם יכול לנעול הכלים ואז יוכל להקל להשאיר הגוי שם כל היום".

4. מראי מקומות – אבני ישפה (ח"ב סי' נ"ט).

ו. עצה: שיתנו להם כלים שיהיו שלהם ולא יצטרכו כלל לשל ישראל.

1. מיקל.

א) שבט הלוי (חי"א סי' קצ"א) – "בענין ת"ח ור"מ שזוגתו חולנית ונכריות מטפלות בה כל היום, והבעל יוצא מן הבית כל היום להרביץ תורה, ולבו נקפו מחשש הרמ"א סי' קכ"ב ס"ט דאם מיחד כלים אצל עבדים ושפחות בביתו יש לחוש לכתחלה, מלבד אם יוצא ונכנס, וזה לא שייך הכא. וכב' צידד בתחלה מהא דיו"ד סי' קי"ח דאם אין הגוי נהנה אין חשש חליפין ואיסור, אמנם באלו השפחות הרגילים זמן רב בבית ישראל ביודעם שאין מקפידים עליהם כ"כ, מסופק אני אם מהני יוצא ונכנס, וגם אם שייך הכלל דאינו נהנה, כי לבם גס בכל הנעשה בבית וצריכים להם. איברא עצתו אמונה, שיתנו להם כלים שיהיו שלהם ולא יצטרכו כלל לשל ישראל, וכיון שבלא"ה מכח ס"ס דיעבד הכלים מותרים כמבואר שם, יש לסמוך ע"ז גם לכתחלה, ויש עוד פרט לענין בישול עכו"ם לפעמים, ועיין בזה יו"ד סי' קי"ג ס"ד בענין אי שייך בשול עכו"ם בעבדים ושפחות שלנו, דמדברי הרמ"א משמע להחמיר ועיין ש"ך שם, ועיין בטור בשם רבינו אברהם ור"ת חולק, ועיין גם בתו"ח כלל ע"ב סי' י"ז יש קצת משמעות להקל, אבל דברי הרמ"א והש"ך הם להלכה".

2. בדיעבד יש להקל.

א) חלקת בנימין (סעי' ט' ב' ד"ה יש, עמ' של"ב).

ז. גוי שהתייחד עם כלים שמשמשים בצונן.

1. מיקל, מדיח אותם ודיו.

א) הגר"א בנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ש"כ, אהלי יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרצ"ב אות י"א) – "שאלה: כלים שנשארו בבית גוי כגון סכין או כלי זכוכית שמשמשים בהם בדרך כלל בצונן, האם יש חשש כיון שהם היו ביחוד עם גוי שצריך להכשיר אותם, או שמספיק להדיח אותם ודיו, כמ"ש בסימן קי"ח סעיף י"ב וסימן קכ"ב סעיף ט', או שתולים מאחר והם כלים שדרך תשמישם בכלי שני אין לחוש שנאסרו עם גוי שהתייחד עמהם. תשובה: מסתמא יש להקל".

ב) עי' שבט הקהתי (ח"ו סי' רפ"א) – לשונו מובא לעיל.

ג) הגר"צ ובר שליט"א (עזרה כהלכה פרק ט' סעי' ג', הע' ד') – "נכרי ששהה לבדו עם הכלים בבית, יש לחוש שמא נשתמש בהם במאכלות אסורות, וכדלהלן: כלים שהשימוש הרגיל בהם הוא בצונן, כגון הסכין המיוחד לחתוך בו לחם, והוא הדין כלי זכוכית שאינם בולעים – אפילו נשתמש בהם בחמין – מדיח אותם ודיו".

ח. מוכר כלים החמוצים לגוי.

1. שיח יצחק (סי' ת"ה) – "נשאלתי ג"כ, אם מוכר כלים החמוצים לגוי, באשר צריך למסור לו המפתח כמבואר בנושאי כלי השולחן הטהור בס"ת תמ"ח, אם אין חשש אח"כ על הכלים אחר חג הפסח עבור כשרותם, דהיינו אם רשאים להשתמש בהם, באשר היה תחת יד גוי, דהיינו שהיה המפתח במקום הכלים בידו, וצ"ע בזה ביו"ד (סי' קכ"ב סעיף ט') ברמ"א, עייש"ה".

2. בזמן הזה – בדרך כלל הנוסח בהשטרות של מכירת חמץ הוא על החמץ הנבדק בהכלים וכדו', ולא על הכלי עצמו [מצד הבעיה שלטביל כלים]. ולכן אין רשות לנכרי להשתמש בהכלים.

כב [קערות ששלח ישראל לעכו"ם עם מאכל, ושהו שם - סעיף י'.

א. אם ניכר בהם המאכל ששלח ישראל בתוכה, מותר – מחבר (סעי' י').

1. רק אם יש טביעת עין.

א) ט"ז (סי' קי"ח ס"ק י"ב) – "ותימא איך יסמוך על זה שיאמר לעובד כוכבי' שיניח בה שיורי המאכל דילמא ישתמש בה ואח"כ יחזור ויתן בה משיורי המאכל. ומו"ח ז"ל העתיק תשובת מהר"ר מנחם קדרה שנשאר' בין העובדי כוכבים וכבר לקח ישראל אחד מן השומן שבקדרה בכף מועט וכשהוחזר הקדרה עם השומן הכיר הישראל הגומא שבשומן שנלקח ממנו השומן שהיתה בו כמו שהניחה נראה להתיר דבכהאי גוונא שייך טביעת עין עכ"ל".

2. דניכר שהוא אותו מין מאכל ששלח הישראל.

א) ערה"ש (סי' קי"ח סעי' ל"ז) – "כתוב במרדכי כשישראל נותן לכותי תבשיל בכלי להוליכו לביתו יזהירנו שלא ידיח הכלי ויניח שיורי המאכל כדי לידע שלא השתמש בהכלי ונ"ל להכוונה הוא שיניח שיורי מאכל זה דכולי האי ליכא למיחש שמא הוא עשה ג"כ מאכל כזה והמה המה השיריים דכולי האי לא חיישינן [ומיושב קושיית הט"ז שם] וכן אין לחשוש שמקודם יסיר השיריים וישתמש בה ואח"כ ישים אותם השיריים דוודאי לא יטריח עצמו כל כך ואין לנו לחשוש בחששות רחוקות כאלה".

3. מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק נ"ח).

ב. להמתין מעל"ע.

1. מחמיר, כיון דבודאי הם בלועים מאיסור.

א) עי' תו"ת (כלל נ"ט דין ה'), "שרגילין להדיח הכלים בחמין בכלי ראשון ... ולא דמי להא דכתבתי דאין מחזיקין ריעותא דשאני הכא הואיל דודאי הודחו ורגילות להדיחן בחמין הוי כאילו ראינו שהודחו לכן הכלים נאסרים ויש להחזיקן כודאי כלים אסורים".

ב) פר"ת (ס"ק י"א) – "קערות וכו' אם רגילין וכו' בזה לא מהני שישהה אותם מעת לעת כי בודאי דבלועים מאיסור דהרי הדיחן ומן הסתם לא הדיחן אלא עם כליו".

ג) זבחי צדק (ס"ק ל"ד) – "פר"ת סקי"א".

ד) חלקת בנימין (ס"ק ס').

כג [נכרי מסיח לפי תומו שהכלים חדשים - סעיף י"א.

א. מיקל.

1. מחבר (סעי' י"א) – "כלי שעודה שביד העו"ג, ומסיח לפי תומו ואומר שחדשים הם, ויראה שהוא כמו שהוא אומר, מותר לקנותם ממנו".

2. כנה"ג (הג' ב"י ס"ק מ"א) – "המנהג עכשיו ליקח מן הקדר' אפילו שאין לו אלא כלי א'".

3. גר"ו (סי' תנ"א סעי' ה') – "אם יש להסתפק שמא נשתמש בו פעם אחת אף שהוא נראה חדש אין ללקחו אלא אם כן הנכרי מסיח לפי תומו שלא נשתמש בו עדיין או שהוא לוקח כלי אחד מתוך הרבה כלים כמו שנתבאר ביורה דעה סימן קכ"ב ע"ש לפי שיש לחוש שמא עשאו הנכרי לצורך עצמו וכבר נשתמש בו פעם אחת ואחר כך נמלך למכרו לישראל הבא אליו".

4. היינו אחר מעל"ע [או סתם כלי].

א) שערים המצוינים בהלכה (סי' קט"ז ס"ק א').

ב) פסקי תשובות (סי' תנ"א אות ד', הע' ט"ו) – "ובשו"ע הרב (סעי' ה') שאם הנכרי מסיח לפי תומו שלא נשתמש בו עדיין נאמן, ונראה דהיינו דווקא לאחר מעל"ע שאינו רק איסור דרבנן, אבל להשתמש בו תוך מעל"ע לקנייתו אין מסל"ת נאמן בדאורייתא.

[שערים המצוינים בהלכה סי' קט"ז סק"א, וע"ע בשו"ע הרב שם שבכלי זכוכית יש להתיר לקנות הצלולים אפילו אין הגוי מסל"ת

דכיון שהם צלולים בודאי לא נשתמש בהם עדיין]."

ב. מחמיר, אא"כ בשעת הדחק.

1. רמ"א (סעי' י"א, ע"י דר"מ סי' קכ"א ס"ק ב') – "ויש מחמירים ואומרים שאינו נאמן, ואין ליקח כלים מן העובד כוכבים רק כשמוכר הרבה כלים, וקונה כלי בין הכלים. וכן נוהגין לכתחלה, אבל במקום הדחק, כגון שנתארח בבית עובד כוכבים ואין לו כלים, נוהגין כסברא הראשונה, וכן עיקר".
2. לבוש (סעי' י"א).
3. ערה"ש (סעי' כ"ב. ע"י או"ח סי' תנ"א סעי' ט', וצ"ב).

ג. הטעם להקל.

1. שעכו"ם נאמן במסל"ת באיסור דרבנן.
  - א) ש"ך (ס"ק י') – "נ"ל דה"ט דכיון דסתם כלים של עובד כוכבים אינן ב"י א"כ ליכא אלא איסור דרבנן ועובד כוכבים מסל"ת נאמן באיסור דרבנן כמ"ש בסימן צ"ח ס"ק ב' ע"ש וע"ל סי' קכ"א ס"ק ט"ו".
  - ב) באה"ט (ס"ק ט').
  - ג) גרא (ס"ק ל"ב).
2. מפני שניכרים הדברים כמו שהוא אומר דנראים הכלים כחדשים.
  - א) פ"ה (ס"ק י"ב), הו"ד בדר"ת (ס"ק מ"ה) – "מותר לקנותם ממנו. טעמא דמילתא לפי שניכרים דברי אמת ונראים הדברים שהם חדשים כמו שאומר הגוי. הא לאו הכי אין גוי מסיח לפי תומו נאמן באיסורים דרבנן ואף בדלא איתחזק איסורא".
  3. מראי מקומות – חלקת בנימין (ס"ק ס"א).

ד. הטעם להחמיר.

1. שעכו"ם אינו נאמן במסל"ת אפי' באיסור דרבנן.
2. גרא (ס"ק ל"ג) – "ויש מחמירין. דס"ל דאף בדרבנן אינו נאמן".

ה. כלים חדשים שקונין מהשוק או מחנוני.

1. אינו חושש.
  - א) פ"ג (סי' תנ"א מש"ז סוף ס"ק א') – "עיינן ש"ך יורה דעה [סימן] קכ"א אות ט"ו בשם איסור והיתר, והחק יעקב אות ב' הביאן בקצת. ומשמע שם אם קנה בשוק כלי חרש חדשים, אין צריך לספק שמא שימש עכו"ם בו. ואם קנה בביתו ומסופק, צריך שבירה. וכלי מתכות יגעיל או ילבן כפי תשמישו, אם רק ספק. והנה כלי מתכות שפיר, ולא אמרינן ספק דרבנן אינו בן יומו לקולא כהאי גוונא, מה שאין כן כלי חרס, קשה. ויש לומר שמא ישמש חריף. ועיינן [שם] סימן קכ"ב בש"ך אות יו"ד, יע"ש".
  - ב) ערה"ש (סעי' כ"ב) – "ונ"ל דכל זה אינו אלא בבעה"ב המוכר אבל בחנוני כותי המוכר אין שום חשש דע"פ רוב החנוני מוכר חדשים ואין לנו לחשוש שמא נתנם לתשמיש".
  - ג) מ"ב (סי' תנ"א ס"ק ג', שעה"צ ס"ק ג') – "שנשתמש בהם וכו'. וכלים חדשים שקונין [ועיינן יורה דעה סוף סימן קכ"ב, ואין סתירה לזה] מהשוק אפילו כלי חרס אין צריך לספק בהם שמא נשתמשו בו דאין דרך להשתמש בכלים חדשים וא"צ אלא טבילה בכלי מתכות אבל כאשר נקנים מן הנכרי בביתו ואינו מכיר בהן ודאי שהם חדשים אם הם כלי מתכות צריך מספק להגעילן או ללבנן כפי תשמישן [מלבד מה שצריך לטבולן] ואם הם כלי חרס צריך שבירה מספק".
  - ד) חלקת בנימין (ס"ק ס"ג).
  2. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק מ"ז).
    - א) ע"י סי' תנ"א סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

כד [קערות הבאות מעבר לים - סעיף י"ב.**א. קונה מחנוני.**

1. מיקל – ערה"ש (סעי' כ"ב, לשונו מובא לעיל), חלקת בנימין (ס"ק ס"ד).
2. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק נ').

תערובות - בשר בחלב - מליחה - הגעלת כלים - ועוד

מראי מקומות

קנין תשס"ז.

מר"מ א' (יום ד', ז' אייר) - משנה דף צו: עד דף ק; גמרא רש"י. וכל המוסיף הרי זה משובח.

מר"מ ב', (יום א', י"א אייר) - רש"י (דף צח. ד"ה בס'), תוס' (דף צז. ד"ה אבל, ד"ה סמכינן, דף צח. ד"ה כל, דף צט. ד"ה אלא), רשב"א (סוף צז, תוה"ב טז), ר"ן (דף לד. ד"ה גמ'), רא"ש (סי' כ"ה, סי' כ"ט), שו"ע (סי' צ"ח סעי' א').

מר"מ ג' (פסח שני) - מחלוקת מין במינו, רש"י ושאר ראשונים. רש"י (דף קט. ד"ה ותו), תוס' (דף צז).

מר"מ ד' (ל"ג בעומר, י"ח אייר) - מחלוקת אם טעם כעיקר דאורייתא או דרבנן גבי שאר איסורים. רש"י (דף צח: ד"ה לטעם), תוס' (ע"ז דף סז), תוס' (חולין דף צח: ד"ה רבא), רא"ש (סי' ל"א), ר"ן (דף לה:).

מר"מ ה' (יום ד', כ"א אייר) - שו"ע (סי' צ"ח סעי' ב'-סעי' ג').

מר"מ ו' (יום א', כ"ה אייר) - גמרא (דף צז), ר"ן (דף לה. ד"ה וכחל עצמו), שו"ע (סי' צ"ח סעי' ד'-סעי' ה').

מר"מ ז' (יום ד', כ"ח אייר) - גמרא (דף צח), שו"ע (סי' צ"ח סעי' ו'-סעי' ט').

מר"מ ח' (יום א', ג' סיון) - גמרא (דף צח), רשב"א (תוה"ב ב"ד, ו, משמרת הבית שם), עי' רא"ה (שם), רא"ש (סי' ל'), ר"ן (דף לה. ד"ה גרסי'), שו"ע (סי' צ"ט סעי' א' - ג').

מר"מ ט' (יום א', י' סיון) - גמרא (דף צז; אמר רבי חנינא), תוס' (שם), רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' כ"ד, כס"מ שם), רשב"א (דף צז: ד"ה ובקדרה, תוה"ב ב"ד, ה:), ר"ן (דף לד:), שו"ע (סי' צ"ט סעי' ד').

מר"מ י' (יום ד', י"ג סיון) - ביצה (דף ד:; "א"ר יוחנן עצים ... מקליא קלי איסורא"), תוס' (שם ד"ה ותנן), רא"ש (שם, סי' ב'), רמב"ם (מאכ"א פרק ט"ו הל' כ"ה-כ"ז), כס"מ (שם), רשב"א (תוה"ב בית ד' שער ג'), ר"ן (דף לה:), שו"ע (סי' צ"ט סעי' ה' - ו').

מר"מ י"א (יום א', י"ז סיון) - לעיל, תרה"ד (סי' קע"א), שו"ע (סי' פ"ד סעי' י"ג, סעי' י"ד), ונו"כ (שם).

מר"מ י"ב (יום ד', כ' סיון) - שו"ע (סעי' ו' - מבטל איסור דרבנן, חוזר וניעור, ביטול היתר).

מר"מ י"ג (יום א', כ"ד סיון) - שו"ע (סי' צ"ט סעי' ז').

מר"מ י"ד - ביטול יבש ביבש ברוב, תוס' (דף ק. ד"ה בריה), רא"ש (סי' ל"ז), ר"ן (דף לו. ד"ה גרסינן), רשב"א (תוה"ב ב"ד ש"א, יז), טור (סי' ק"ט), ב"י (שם).

מר"מ ט"ו - שו"ע (סי' ק"ט), ונו"כ (שם).

מר"מ ט"ז - בריה, מכות (דף יז. אמר רב ביבי), תוס' (שם), חולין (סוף דף צט: - ריש דף ק, ריש דף קב; ורש"י שם), ר"ן (סוף דף לו), רא"ש (סי' ל"ג, ריש סי' ל"ה), רשב"א (תוה"ב ב"ד, יד), תוס' (דף צו. ד"ה מאי), טור (סי' ק'), ב"י (שם).

מר"מ י"ז - שו"ע (סי' ק'), ונו"כ (שם).

מר"מ י"ח - חתיכה ראוי להתכבד, גמרא (דף ק), תוס' (שם ד"ה שאני), רא"ש (סי' ל"ד, סי' ל"ו), ר"ן (דף לו: ד"ה וגרסי'), טור (סי' ק"א), ב"י (שם).

מר"מ י"ט - שו"ע (סי' ק"א), ונו"כ (שם).

מר"מ כ' - דבר שיש לו מתירין, ביצה (דף ג: - דף ד), רש"י (שם), ר"ן (נדריים דף נב), טור (סי' ק"ב), ב"י (שם).

מר"מ כ"א - שו"ע (סי' ק"ב סעיף א'-סעיף ג'), ונו"כ (שם).

מר"מ כ"ב - שו"ע (סי' ק"ב סעיף ד'), ונו"כ (שם).

מר"מ כ"ג - ריחא, פסחים (דף עו:), תוס' (ע"ז דף סו: ד"ה רבא), טור (סי' ק"ח), ב"י (שם, עי' סי' צ"ז), מתחיל שו"ע (סעי' א').

מר"מ כ"ד - שו"ע (סעיף א' - סעיף ד'), ונו"כ (שם).

מר"מ כ"ה - שו"ע (סעיף ה' - סעיף ז'), ונו"כ (שם).

אלול תשס"ז - זבחים (דף ע: - עד:), **חולין** (דף צה:).

מר"מ א' (יום א', ה' אלול) - **זבחים** (דף עב. וניבטלו ברובא, עד דף עג: "משום קבוע"), **טש"ע** (**סי' ק"י** סעי' א' סעי' ב'), **ונ"כ**.

מר"מ ב' (יום ה', ט' אלול) - **כתובות** (דף טו., "גופא א"ר זירא"), **חולין** (דף צה., "אמר רב"), **תוס'** (שם), **רא"ש** (שם סי' כ'), **ר"ן** (שם דף לג:), **טש"ע** (סעי' ג' סעי' ד'), **ונ"כ**.

מר"מ ג' (יום א', י"ב אלול) - **רשב"א** (תוה"ב ש"ב, ל.), **טור**, **שו"ע** (סעי' ה'), **ונ"כ** (שם).

מר"מ ד' (יום ד', ט"ז אלול) - **טש"ע** (סעי' ו'), **ונ"כ** (שם).

מר"מ ה' (יום א', י"ט אלול) - **זבחים** (דף עד. "אמר ר"נ ... תרתי קאמינא". דף עד: "אמר ר"ל ..."), **תוס'** (זבחים דף עד. ד"ה ונפלה), **רא"ש** (כלל כ' דין י"ז), **שו"ע** (סעי' ז', סעיף י'), **ונ"כ** (שם).

מר"מ ו' (יום ד', כ"ב אלול) - **זבחים** (דף עד. "אמר רב ..."), **תוס'** (שם ד"ה פירש), **תוס'** (ביצה דף ג: ד"ה ואחרות), **טש"ע** (סעי' ח'), **ונ"כ** (שם).

מר"מ ז' (יום א', כ"ו אלול) - **תוה"ב** (ב"ד ש"ב, כד:-כה.), **ב"י** (סוף סי' נ"ז), **דר"מ** (שם ס"ק ט"ו), **טש"ע** (סעי' ט'), **ט"ז** (שם), **ש"ך** (עד כללי ס"ס).

מר"מ ח' (יום א', צום גדליה) - **ש"ך** (ס"ק ס"ג, עד כלל י"ז).

מר"מ ט' (יום ה', ח' תשרי) - **ש"ך** (עד הסוף), **פתחי תשובה** (שם), [כללי ס"ס של **התוה"ש**, כללי ס"ס של **הפמ"ג**].

ח' תשרי - עד ר"ח חשוון - **חזרה חזרה חזרה על סימן ק"י, חזרה חזרה חזרה על סימן ק"י, חזרה חזרה חזרה על סימן ק"י**

חורף תשס"ח.

מר"מ א' (ה' חשוון) - **פסחים** (סוף דף ט:), "שני ציבורין ...", **פסחים** (דף מד., "איתביה ... בזמן הזה דרבנן"), **יבמות** (דף פב., "וסבר ר' יוחנן ... שאני אומר"), **רשב"א** (תוה"ב ב"ד ש"ב, כב. - כד., "אסיר שנפל ... ומובהק הוא"), **טור** סי' קי"א, **ב"י** שם.

מר"מ ב' (יום א', ט' חשוון) - סי' קי"א סעיף א' - סעיף ה'.

מר"מ ג' (י"ב חשוון) - סי' קי"א סעיף ה' - סעיף ז'.

מר"מ ד' (יום א', ט"ז חשוון) - **משנה** (ע"ז דף סה:, וחסורי מחסרה), **ע"ז** (דף סז. - דף סט.), **רשב"א** (תוה"ב ב"ד ש"א, יט. - כ:), **ר"ן** (ע"ז דף לב:).

מר"מ ה' (י"ט חשוון) - **סי' ק"ג** (סעיף א' - סעיף ד').

מר"מ ו' (יום א', כ"ג חשוון) - **ע"ז** (סוף דף עה:), **תוס'** (ע"ז דף עו. ד"ה בת), **סי' ק"ג** סעיף ה' - סעיף ז', **סי' קכ"ב** (סעיף א' - סעיף ד').
מר"מ ז' (כ"ו חשוון) - סי' ק"ד.

מר"מ ח' (יום א', א' כסליו), **כבוש** - **פסחים** (משנה דף עה: - דף עו.), **שו"ע** (סי' ק"ה סעיף א').

מר"מ ט' (ד' כסליו), **בישול** - **שבת** (דף מ:), "א"ר יהודה ... זהו בשולו", **תוס'** (שם ד"ה ושמע), **שו"ע** (סי' ק"ה סעיף ב').

מר"מ י"א (יום א', ח' כסליו) - **שו"ע** (סי' ק"ה סעיף ג').

מר"מ י"ב (י"א כסליו), **צלי** - **חולין** (דף צו: - דף צז.), **תוס'** (שם ד"ה עד, ד"ה ההוא), **שו"ע** (סי' ק"ה סעיף ד' - סעיף ו').

מר"מ י"ג (יום א', ט"ו כסליו) - **שו"ע** (סי' ק"ה סעיף ז' - סעיף ח').

מר"מ י"ד (יום ה', י"ט כסליו) **מליחה** - **שו"ע** (סי' ק"ה סעיף ט').

מר"מ ט"ו (יום א', כ"ב כסליו) - **שו"ע** (סי' ק"ה סעיף י' - סעיף י"ד).

מר"מ ט"ז (כ"ה כסליו) - **חולין** (דף קג: - משנה דף קד:, דף קיג. משנה - דף קטז:), **תוס'** [ד"ה בשר].

מר"מ י"ז (יום א', כ"ט כסליו) - לעיל, שו"ע (סי' פ"ז סעיף א' - סעיף ג'), דגול מרבבה, רע"א, פת"ת.

מר"מ י"ח (ג' טבת) - שו"ע (סי' פ"ז סעיף ג' (ב) - סעיף ה').

מר"מ י"ט (יום א', ז' טבת) - שו"ע (סי' פ"ז סעיף ו' - סעיף ח').

מר"מ כ' (י' טבת, צום) - שו"ע (סי' פ"ז סעיף ט' - סעיף י"א), שו"ת רע"א (סי' ר"ז).

מר"מ כ"א (יום א', י"ד טבת) - חולין (משנה דף קג:, משנה דף קד:, משנה דף קז: עד המשנה דף קח.), תוס' (שם קז:), שו"ע סי' פ"ח.

מר"מ כ"ב (י"ז טבת) - חולין (משנה דף קד: - דף קה: אמר רב יהודה), תוס' (ד"ה עוף, ד"ה לסעודתא, ד"ה לא), ר"ן (דף לז. ד"ה עוף), שו"ע (סימן פ"ט סעיף א' - סעיף ב').

מר"מ כ"ג (יום א', כ"א טבת) - שו"ע (סימן פ"ט סעיף ג' - סעיף ד').

מר"מ כ"ד (כ"ד טבת) - חולין (דף קט. משנה - דף קי.), תוס' (ד"ה אינו, ד"ה ההוא), שו"ע (סי' צ' סעיף א').

מר"מ כ"ה (יום א', כ"ח טבת) - שו"ע (סימן צ' סעיף ב' - סעיף ד').

מר"מ כ"ו (ב' שבט) - שו"ע (סימן צ"א סעי' א' - סעיף ג').

מר"מ כ"ז (יום א', ו' שבט) - שו"ע (סימן צ"א סעיף ד').

מר"מ כ"ח (יום ה', י' שבט) - חולין (דף קיב., "ההוא בר גוזלא ... בתבלין כוליה אסור"), רש"י (שם), תוס' (שם, ד"ה הני), שו"ע (סי' צ"א סעי' ה' - סעי' ח'), גר"א (ס"ק י"ח).

מר"מ כ"ט (יום א', י"ג שבט) - חולין (דף קח. משנה - דף קט. משנה), תוס' (דף קח. ד"ה טיפת, דף צו: ד"ה אם, דף ק. ד"ה חתיכה), רמב"ם (פרק ט' הל' ח'-י), שו"ע (סימן צ"ב סעיף א').

מר"מ ל' (יום ה' י"ז שבט) - שו"ע (סימן צ"ב סעיף ב' - סעיף ג').

מר"מ ל"א (יום א', כ' שבט), חנ"נ - גמרא (דף ק.), תוס' (דף ק. ד"ה בשקדם), מרדכי (סי' תרצ"ז), שו"ע (סימן צ"ב סעיף ד').

מר"מ ל"ב (כ"ג שבט) - לעיל.

מר"מ ל"ג (יום א', כ"ז שבט) - שו"ע (סימן צ"ב סעיף ה' - סעיף ז').

מר"מ ל"ד (ל' שבט) - לעיל.

מר"מ ל"ה (יום א', ד' אדר א') - שו"ע (סימן צ"ב סעיף ח' - סעיף ט').

מר"מ ל"ו (ז' אדר א') - תנורים.

מר"מ ל"ז (יום א', י"א אדר א') - שו"ע (סי' ק"ו).

מר"מ ל"ח (י"ד אדר א', פורים קטן) - שו"ע (סי' ק"ז).

מר"מ ל"ט (יום א', י"ח אדר א') - שו"ע (סימן צ"ג).

מר"מ מ' (כ"א אדר א') - טש"ע (סימן צ"ד סעיף א' - סעיף ד').

מר"מ מ"א (יום א', כ"ה אדר א'), נ"ט בר נ"ט - חולין (דף קיא:), תוס' (שם), רא"ש (שם), שו"ע (סימן צ"ה סעיף א' - סעיף ב').

מר"מ מ"ב (כ"ח אדר א') - תוס' (שם), רא"ש (שם), שו"ע (סימן צ"ה סעיף ג').

מר"מ מ"ג (יום א', ב' אדר ב') - חולין (דף קיב.), תוס' (שם סוף ד"ה הלכתא), שו"ע (סימן צ"ה סעיף ד' - סעיף ז').

מר"מ מ"ד (ה' אדר ב') - שו"ע (סימן צ"ד סעיף ה' - סעיף ו').

מר"מ מ"ה (יום א', ט' אדר ב') - שו"ע (סימן צ"ד סעיף ז').

מר"מ מ"ו (י"ב אדר ב') - שו"ע (סימן צ"ד סעיף ח' - סעיף ט').

(יום א', ט"ז אדר ב') - פורים המשולש.

מר"מ מ"ז (י"ט אדר ב') - חולין (סוף דף קיא:), ע"ן (דף לט., קורט של חילתית), תוס' (חולין דף קיב. ד"ה אגב), רא"ש (חולין פרק ה' סי' ל"א), שו"ע (סימן צ"ו סעיף א' - סעיף ב').

מר"מ מ"ח (יום א', כ"ג אדר ב') - שו"ע (סימן צ"ו סעיף ג' - סעיף ה').

מר"מ מ"ט (יום ה', כ"ז אדר ב') - פסחים (דף ל., דף לו.), שו"ע (סימן צ"ז).

הלכות מליחה

קיץ תשס"ח

מר"מ א' (יום ה', ג' אייר) - חולין (דף קיג., "אמר שמואל אין הבשר"), רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ו), ר"ן (חולין דף מב. ד"ה אין), מרדכי (חולין סי' תשכ"א), פמ"ג (הקדמה ד"ה ועתה), טשו"ע (סי' ס"ט סעי' א' - סעי' ב').

מר"מ ב' (יום א', ו' אייר) - חולין (דף קיג., "רב דימי"), רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ג, סי' מ"ד, סי' מ"ז), טשו"ע (סעי' ג' - סעי' ה').

מר"מ ג' (יום ד', ט' אייר) - ר"ן (חולין סוף דף מב.), טשו"ע (סעי' ו' - סעי' ח'), מ"ב (סי' תנ"ט ס"ק ט"ו, בה"ל שם).

מר"מ ד' (יום א', י"ג אייר) - טשו"ע (סעי' ט' - סעי' י').

מר"מ ה' (יום ד', ט"ז אייר) - רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ה), טשו"ע (סעי' י"א - סעי' י"ב).

מר"מ ו' (יום א', כ' אייר) - טשו"ע (סעי' י"ג - סעי' ט"ו).

מר"מ ז' (יום ד', כ"ג אייר) - חולין (דף קיג., "אמר שמואל אין מניחין", דף קיא: "אמר רב נחמן"), רא"ש (חולין פרק ח' סי' כ"ח), טשו"ע (סעי' ט"ז - סעי' י"ז).

מר"מ ח' (יום א', כ"ז אייר) - רא"ש (חולין פרק ח' סי' מ"ט), טשו"ע (סעי' י"ח - סעי' י"ט).

מר"מ ט' (יום ד', א' סיון) - רא"ש (חולין פרק ח' סי' ל"ח), טשו"ע (סעי' כ' - סעי' כ"א).

(יום א', ה' סיון) - ערב שבועות.

מר"מ י' (יום ד', ח' סיון) - חולין (דף קיב: "אמר רב נחמן"), תוס' (ד"ה דגים, ד"ה ודגים), רא"ש (שם סי' ל"ו א"ר נחמן, סי' ל"ז), טשו"ע (סי' ע' סעי' א').

מר"מ י"א (יום א', י"ב סיון) - חולין (דף קיב: "רב מרי"), טשו"ע (סעי' ב' - סעי' ד').

מר"מ י"ב (יום ד', ט"ו סיון) - ר"ן (דף מא: ד"ה דגים), טשו"ע (סעי' ה' - סעי' ו').

מר"מ י"ג (יום א', י"ט סיון) - טשו"ע (סעי' ו').

מר"מ י"ד (יום ד', כ"ב סיון) - רשב"א (תוה"ב הקצר דף עו: - ע"ז:), טשו"ע (סי' ע"א), משנה (דף קט.), תוס' (שם ד"ה הלב), טשו"ע (סי' ע"ב סעי' א' - סעי' ב').

מר"מ ט"ו (יום א', כ"ו סיון) - טשו"ע (סעי' ב' - סעי' ד').

מר"מ ט"ז (יום ד', כ"ט סיון) - חולין (דף קי: "אמר ליה אביי", עד ריש דף קיא:), רא"ש (שם סי' כ"ז), טשו"ע (סי' ע"ג סעי' א' - סעי' ב').

מר"מ י"ז (יום א', ג' תמוז) - טשו"ע (סעי' ג' - סעי' ו').

מר"מ י"ח (יום ד', ו' תמוז) - חולין (דף קיג., "אמר רב מרשיא"), תוס' (שם ד"ה אין), רא"ש (שם סי' מ"ח), טשו"ע (סי' ע"ד - סי' ע"ה).

מר"מ י"ט (יום א', י' תמוז) - טשו"ע (סי' ע"ו סעי' א' - סעי' ב').

מר"מ כ' (יום ד', י"ג תמוז) - חולין (דף קיב., "אמר רב נחמן", שניהם), טשו"ע (סעי' ג' - סעי' ו').

מר"מ כ"א (יום א', צום י"ז תמוז) - פסחים (דף עד., "אמר רבה" עד "אומצא ביעי"), תוס' (שם ד"ה תפלו), רא"ש (חולין פרק ז' סי' י"ג), טשו"ע (סי' ע"ז - סי' ע"ח).

מר"מ כ"ב (יום ד', כ' תמוז), סימני בהמה וחיה - טשו"ע (סימן ע"ט, סימן פ').

מר"מ כ"ג (יום א', כ"ד תמוז), שילוח הקן - חולין (דף קלח: - דף קמב.).

מר"מ כ"ד (יום ד', כ"ז תמוז) - טשו"ע (יו"ד סי' רצ"ב).

מר"מ כ"ה (יום א', ב' אב), פאות הראש - מכות (דף כ. - כא.), טשו"ע (יו"ד סי' קפ"א סעי' א' סעי' ט').

מר"מ כ"ו (יום ה', ו' אב), פאות הזקן - טשו"ע (יו"ד סי' קפ"א סעי' י' סעי' י"א).

אלול תשס"ח - הגעלת כלים (יו"ד סימן קכ"א, או"ח סי' תנ"א, סי' תנ"ב) - חלקת בנימין, פסקי תשובות.
מר"מ א' (יום ד', ג' אלול) - פסחים (דף ל., אמר רב - דף ל:; משנה), ע"ז (דף עה: - דף עו:; הסכין), תוס' (ע"ז ד"ה מגעילן, ד"ה מכאן),
טשו"ע (יו"ד סי' קכ"א סעי' א' - סעי' ה').

מר"מ ב' (יום א', ז' אלול) - ע"ז (דף עו:), תוס' (שם), רא"ש (סי' ל"ד, סוף סי' ל"ו), טשו"ע (סעי' ו' - סעי' ז').

מר"מ ג' (יום ד', י' אלול) - פסחים (דף ל., אמר רב - דף ל:; משנה), רי"ף (שם דף ח:), טשו"ע (או"ח סי' תנ"א סעי' א' - סעי' ג').

מר"מ ד' (יום א', י"ד אלול) - מג"א (סי' תק"ט ס"ק י"א), פס"ת (סי' תנ"א אות ט"ז), טשו"ע (סעי' ד' - סעי' י').

מר"מ ה' (יום ד', י"ז אלול) - רא"ש (סי' ז'), טשו"ע (סעי' י"א - סעי' י"ג).

מר"מ ו' (יום א', כ"א אלול) - טשו"ע (סעי' י"ד - סעי' י"ח), חוו"ד (יו"ד סי' צ"ו ביאורים ס"ק ו').

מר"מ ז' (יום ד', כ"ד אלול) - רא"ש (סי' ט'), טשו"ע (סעי' י"ט - סעי' כ"ב).

מר"מ ח' (יום א', כ"ח אלול) - רא"ש (סי' ח'), טשו"ע (סעי' כ"ג - סעי' כ"ז).

מר"מ ט' (יום א', ו' תשרי תשס"ט) - רא"ש (ע"ז פ"ה סי' ל"ו), טשו"ע (או"ח סי' תנ"ב).

אלול תשס"ט - תולעים, חגבים, טמטום הלב.

תולעים - חולין, טור, שו"ע (סי' פ"ד), בדיקת המזון כהלכה (ח"א).
מר"מ א' (יום ד', ו' אלול), שרץ המים - חולין (דף סו: - דף סז:), [מכות (דף טז:)], טשו"ע (סעי' א' - סעי' ג'), בדיקת המזון כהלכה
(ח"א שער ב' פרק א' - ב'), [מים של נו יורק, שלא נראה לעיין].

מר"מ ב' (יום א', י' אלול), שרץ הארץ - טשו"ע (סעי' ד' - סעי' ו'), בדיקת המזון כהלכה (ח"א שער ב' פרק ג' עד סעי' י"א).

מר"מ ג' (יום ד', י"ג אלול), מדריגות - טשו"ע (סעי' ח'), בדה"ש (סי' ק' ס"ק מ"ו), בדיקת המזון כהלכה (ח"א שער ב' פרק ד' - ה', פרק ט').

מר"מ ד' (יום א', י"ז אלול) - טשו"ע (סעי' ט' - סעי' י'), שו"ע (סי' ק' סעי' ג' - סעי' ד'), שו"ע (סי' ק"ד סעי' ג', סי' ק"ז סעי' ב'), נ"כ
(שם), בדיקת המזון כהלכה (ח"א שער ב' פרק ח'), [לכרוך בבגד פשתן].

מר"מ ה' (יום ד', כ' אלול) - טשו"ע (סעי' י"א - סעי' י"ב), בדיקת המזון כהלכה (ח"א שער ב' פרק ו', פרק י"א), [נאמנות (קטנים),
שבת].

מר"מ ו' (יום א', כ"ד אלול), מבטל איסור - תרה"ד (סי' קע"א), טשו"ע (סעי' י"ג - סעי' י"ד), רע"א (ח"א סי' ע"ז), בדיקת המזון כהלכה
(ח"א שער ב' פרק ז') [אין כוונתו לבטל, ספק איסור, ספק ביטול].

מר"מ ז' (יום ד', כ"ז אלול) - טשו"ע (סעי' ט"ו - סעי' י"ז, יד אברהם שם), בדיקת המזון כהלכה (ח"א שער ב' פרק ג' סעי' י"ב - סעי'
ט"ז).

מר"מ ח' (יום ג', ד' תשרי), חגבים - משנה (חולין דף גט.), טשו"ע (סי' פ"ה), הגרח"ק זצ"ל (קרני חגבים).

מר"מ ט' (יום ה', ו' תשרי), טמטום הלב - יומא (דף לט.), טשו"ע (סי' פ"א סעי' ז' - סעי' ט'), בדיקת המזון כהלכה (ח"א שער א' פרק
'א).

קיץ תשע"ב

תערובות - סימן צ"ח, סימן צ"ט, סימן ק', סימן ק"א, סימן ק"ב, סימן ק"ט, סימן ק"י (סעיף א' - סעיף ב')

מר"מ א' (יום ד', ג' אייר) - חולין (משנה דף צו: עד דף ק:), עם רש"י - מתחיל המראי מקומות הבא.

מר"מ ב' (יום א', ז' אייר), קפילה - רש"י (דף צח. ד"ה בס'), תוס' (דף צז. ד"ה אבל, ד"ה סמכינן, דף צח. ד"ה כל, דף צט. ד"ה אלא), טשו"ע (סי' צ"ח סעיף א'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ד', "ד' דעות"), גרא (ס"ק ה', "ד' שיטות").

מר"מ ג', (יום ד', י' אייר), טעימה - ריב"ש (סי' רפ"ח), ט"ז (ריש ס"ק ב'), פת"ת (ס"ק א', עי' ס"ק ב'), בדה"ש (ס"ק ד'). מין במינו - רש"י (דף קט. ד"ה ותו), תוס' (דף צז. ד"ה אמר).

מר"מ ד' (יום א', י"ד אייר), טעם כעיקר - פסחים (סוף דף מג; "א"ר אבהו ... משרת". סוף דף מד., "והאי משרת ... עד דף מה.), תוס' (שם ד"ה בשמעתינן), ע"ז (סוף דף סז., "אמר רב אבהו ... ואין לוקין עליו"), רש"י (חולין דף צח: ד"ה לטעם), תוס' (חולין דף צח: ד"ה ומאן, ד"ה לחומרא, ד"ה רבא), ר"ן (חולין דף לה: "ודאמרי אטו" עד הסוף) - מתחיל המראי מקומות הבא.

מר"מ ה' (יום ד', י"ז אייר) - ע"ז (דף סו, "חמרא ... אמר אביי"), טשו"ע (סי' צ"ח סעיף ב' - סעיף ג').

מר"מ ו' (יום א', כ"א אייר) - גמרא (דף צז:), ר"ן (דף לה. ד"ה וכחל עצמו), טשו"ע (סי' צ"ח סעיף ד' - סעיף ה').

מר"מ ז' (יום ד', כ"ד אייר), איסורים מבטלים איסורים - גמרא (דף צח.), זבחים (דף עח., "אמר ר"ל ... שמה התראה". דף עט., "ופליגא דרבי אליעזר ... זו את זו"), טשו"ע (סי' צ"ח סעיף ו' - סעיף ט').

מר"מ ח' (יום א', כ"ח אייר) - חזרה (סימן צ"ח).

יום ב' (כ"ט אייר) - מבחן (על סימן צ"ח).

מר"מ ט' (יום ד', ב' סיון), עצמות - גמרא (דף צח:), טשו"ע (סי' צ"ט סעיף א' - ג'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב', "ד' דעות").

מר"מ י' (יום ד', ט' סיון), משערינין בקדרה - גמרא (דף צז:; אמר רבי חנינא), תוס' (דף צז: ד"ה איכא), טשו"ע (סי' צ"ט סעיף ד').

מר"מ י"א (יום א', י"ג סיון), מבטלין איסור, קנס - ביצה (דף ד:; "א"ר מתנה עצים ... מקליא קלי איסורא"), גיטין (ריש דף נד: ... רמ"י), תוס' (חולין דף צח: ד"ה לאו), טשו"ע (סי' צ"ט סעיף ה').

מר"מ י"ב (יום ד', ט"ז סיון) - מראי מקומות לעיל, תרה"ד (סי' קע"א), טשו"ע (סי' פ"ד סעיף י"ג, סעיף י"ד), רע"א (ה"א סי' ע"ז).

מר"מ י"ג (יום א', כ' סיון), מבטל איסור דרבנן, חוזר וניעור, ביטול היתר - תוס' (ביצה דף ד: ד"ה ותנן), טשו"ע (סעיף ו').

מר"מ י"ד (יום ב', כ"א סיון) - חזרה (סימן צ"ט סעיף ה', סעיף ו').

מר"מ ט"ו (יום ד', כ"ג סיון), שפע - טשו"ע (סי' צ"ט סעיף ז', סי' קכ"ב סעיף ה'), נחלת צבי (סי' פ"ד על סעיף י"ג), אג"מ (י"ד ח"ג סי' כ"ח ד"ה ומא).

מר"מ ט"ז (יום א', כ"ז סיון) - חזרה (סימן צ"ט).

יום ב' (כ"ח סיון) - מבחן (על סימן צ"ט).

מר"מ י"ז (יום ד', ל' סיון - יום א', ד' תמוז), ביטול יבש ביבש ברוב - גמרא (סוף דף צט: - צריכא), תוס' (דף ק. ד"ה בריה), רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ז), טשו"ע (סי' ק"ט).

מר"מ י"ח (יום ה', ז' תמוז), בריה - מכות (דף יז. אמר רב ביבי), תוס' (שם), חולין (סוף דף צט: - ריש דף ק., ריש דף קב:; ורש"י (שם), רא"ש (סי' ל"ג, ריש סי' ל"ה), תוס' (דף צו. ד"ה מאי), ר"ן (דף לו. ד"ה והוי יודע), טשו"ע (סי' ק').

מר"מ י"ח (יום א', י"א תמוז - יום ד', י"ד תמוז), חתיכה הראויה להתכבד - גמרא (דף ק.), תוס' (שם ד"ה שאני), רא"ש (סי' ל"ד, סי' ל"ו), ר"ן (דף לו: ד"ה וגרסי), טשו"ע (סי' ק"א סעיף א' - סעיף ג').

מר"מ י"ט (יום א', י"ח תמוז) - טשו"ע (סי' ק"א סעיף ג' - סעיף ט').

מר"מ כ' (יום ד', כ"א תמוז), דבר שבמנין - ביצה (דף ג:; "מיתבי ... תניא"), טשו"ע (סימן ק"י סעיף א' - ב').

מר"מ כ"א (יום א', כ"ה תמוז), דבר שיש לו מתירין - ביצה (דף ג: - דף ד.), רש"י (שם), ר"ן (נדריים דף נב.), ביצה (דף לה., "כי סליק ... לגבי עיסה". דף לה: "ורבא אמר ... רבי יהודה"), תוס' (שם ד"ה ולבטיל, ד"ה משום), טשו"ע (סי' ק"ב סעיף א' - סעיף ג').

מר"מ כ"ב (יום ה', כ"ח תמוז) - לעיל.

מר"מ כ"ג (יום א', ג' אב) - טשו"ע (סי' ק"ב סעיף ד').

מר"מ כ"ו (יום ד', ו' אב) - חזרה (על סימן ק', סימן ק"א, סימן ק"ב, סימן ק"ט, סימן ק"י סעיף א'-ב').

יום ה' (ז' אב), חזרה - מבחן (על סימן ק', סימן ק"א, סימן ק"ב, סימן ק"ט, סימן ק"י סעיף א'-ב').

אלול תשע"ב

תערובות - סימן ק"ג, סימן ק"ד, סימן ק"ח, סימן קכ"ב
נותן טעם לפגם - ריחא

מר"מ א' (יום ה', ה' אלול), נותן טעם לפגם - ע"ז (משנה דף סה:; וחסורי מחסרה, דף סז. זה הכלל - דף סח: שמע מינה), ר"ן (ע"ז דף לב:), טשו"ע (סי' ק"ג סעי' א' - סעי' ד').

מר"מ ב' (יום א', ח' אלול) - ע"ז (סוף דף עה:), תוס' (ע"ז דף עו. ד"ה בת), טשו"ע (סי' ק"ג סעי' ה' - סעי' ז').

מר"מ ג' (יום ד', י"א אלול) - ע"ז (דף סח: ההוא עכברא - עד המשנה), טשו"ע (סי' ק"ד סעי' א' - סעי' ב').

מר"מ ד' (יום א', ט"ו אלול) - טשו"ע (סי' ק"ד סעי' ב' - סעי' ג'), שו"ע (סי' ק"ז סעי' ב', "זבוב ... ואין לשנות המנהג"), ט"ז (סי' פ"ד ס"ק ט"ו), ש"ך (סי' ק"ז ס"ק ז', סי' ק' ס"ק ז', סי' פ"ד ס"ק ל', נקה"כ שם).

מר"מ ה' (יום ד', י"ח אלול) - תוס' (ע"ז דף לה: ד"ה אי), רא"ש (ע"ז פרק ב' ריש סי' ל"ה), טשו"ע (סי' קכ"ב סעי' א' - סעי' ז').

מר"מ ו' (יום א', כ"ב אלול) - טשו"ע (סי' קכ"ב סעי' ה' - סעי' י"ב).

מר"מ ז' (יום ה', כ"ו אלול), ריחא - פסחים (ריש דף עו: עד המשנה), ע"ז (דף סו:; האי בת תיהא), תוס' (ע"ז דף סו: ד"ה רבא), טשו"ע (סי' ק"ח סעי' א' - סעי' ד').

מר"מ ח' (יום ה', ד' תשרי תשע"ג) - ע"ז (דף סו:; האי בת תיהא), טשו"ע (סי' ק"ח סעי' ה' - סעי' ז').

מר"מ ט' (יום א', ז' תשרי) - חזרה.

יום ב' - מבטן (על סימן ק"ג, סימן ק"ד, סימן ק"ח, סימן קכ"ב).

חורף תשע"ג

מר"מ א' (יום א', ה' חשוון), כבוש - חולין (דף צז: דאמר שמואל, דף קיא: דאמר שמואל), פסחים (דף מד: "ורבנן מבשר בחלב ... בשולי אסור"), טשו"ע (סי' ק"ה סעיף א').

מר"מ ב' (יום ד', ח' חשוון), בישול - שבת (דף מ:; "א"ר יהודה ... זהו בשולו"), תוס' (שם ד"ה ושמע), פסחים (משנה דף עה: - דף עו. ההוא בר גזולא), טשו"ע (סי' ק"ה סעיף ב').

מר"מ ג' (יום א', י"ב חשוון) - טשו"ע (סי' ק"ה סעיף ג').

מר"מ ד' (יום ד', ט"ו חשוון), צלי - חולין (דף צו: משנה - דף צז. אמר רבא), תוס' (שם), טשו"ע (סי' ק"ה סעיף ד' - סעיף ו').

מר"מ ה' (יום א', י"ט חשוון) - טשו"ע (סי' ק"ה סעיף ז' - סעיף ח').

מר"מ ו' (יום ה', כ"ג חשוון), מליחה - חולין (דף צז: הניא אטמהתא), טשו"ע (סי' ק"ה סעיף ט').

מר"מ ז' (יום א', כ"ו חשוון) - תוס' (חולין דף קיג. ד"ה טהור), טשו"ע (סי' ק"ה סעיף י' - סעיף י"ד).

מר"מ ח' (יום ה', א' כסליו) - מבטן (סימן ק"ה).

מר"מ ט' (יום א', ד' כסליו) [חזרה] - זבחים (דף עב. "וניבטלו ברובא", עד דף עג: "משום קבוע"), טשו"ע (סי' ק"י סעי' א' - סעי' ב').

מר"מ י"א (יום ד', ז' כסליו), קבוע ופרוש - זבחים (לעיל), כתובות (דף טו., "גופא א"ר זירא"), חולין (דף צה., "אמר רב"), תוס' (שם ד"ה ספקו), טשו"ע (סעי' ג' - סעי' ו').

מר"מ י"ב (יום א', י"א כסליו) - לעיל.

מר"מ י"ג (יום ד', י"ד כסליו) - לעיל.

מר"מ י"ד (יום א', י"ח כסליו), נאבד - זבחים (דף עד. "אמר ר"נ ... תרתי קאמינא". דף עד: "אמר ר"ל ..."), תוס' (זבחים דף עד. ד"ה ונפלה), טשו"ע (סעי' ז', סעי' י').

מר"מ ט"ו (יום ד', כ"א כסליו), תערובות - זבחים (דף עד. "אמר רב ..."), תוס' (שם ד"ה פירש), תוס' (ביצה דף ג: ד"ה ואחרות), טשו"ע (סעי' ח').

מר"מ ט"ז (יום א', כ"ה כסליו) - ב"י (סוף סי' נ"ז), דר"מ (שם ס"ק ט"ו), טשו"ע (סעי' ט'), ט"ז (שם), ש"ך (עד כללי ס"ס).

מר"מ י"ז (יום ה', כ"ט כסליו), **כללי ס"ס** - ש"ך (ס"ק ס"ג, עד כלל י').

מר"מ י"ח (יום א', ג' טבת) - ש"ך (ס"ק ס"ג, כלל י"א עד כלל ט"ו).

מר"מ י"ט (יום ד', ו' טבת) - ש"ך (ס"ק ס"ג, כלל ט"ז עד כלל כ"ז), ט"ז (ס"ק ט"ו).

מר"מ כ' (י' טבת, צום).

יום ב' (י"א טבת) - מסיים כללי ס"ס.

מר"מ כ"א (יום ד', י"ג טבת) - חזרה.

מר"מ כ"ב (יום א', י"ז טבת) - **מבחן** (כל סימן ק"י).

מר"מ כ"ג (יום ד', כ' טבת) - פסחים (סוף דף ט: "שני ציבורין ..."), פסחים (דף מד, "איתביה ... בזמן הזה דרבנן"), **יבמות** (דף פב, "וסבר ר' יוחנן ... שאני אומר"), **טשו"ע (סי' קי"א)** סעי' א' - סעי' ד').

מר"מ כ"ד (יום א', כ"ד טבת) - **טשו"ע** (סעי' ה' - סעי' ז').

מר"מ כ"ה (יום ד', כ"ז טבת) - לעיל.

מר"מ כ"ו (יום א', ב' שבט) - חזרה.

מר"מ כ"ז (יום ד', ה' שבט) - חזרה.

מר"מ כ"ח (יום א', ט' שבט) - חזרה.

מר"מ כ"ט (יום ג', י"א שבט) - **מבחן** (כל תערובות - עם סימן קכ"ב [בלי סימנים ק"ו, ק"ז]).

מר"מ ל' (יום א', ט"ז שבט), **הגעלות כלים** - פסחים (דף ל, אמר רב - דף ל:; משנה), **ע"ז** (דף עה: - דף עו:; הסכין), **תוס'** (ע"ז ד"ה מגעילן, ד"ה מכאן), **טשו"ע** (י"ד סי' קכ"א סעי' א' - סעי' ד').

מר"מ ל"א (יום ד', י"ט שבט) - **טשו"ע** (סעי' ה' - סעי' ו').

מר"מ ל"ב (יום א', כ"ג שבט) - **ע"ז** (דף עו:), **תוס' (שם)**, **טשו"ע** (סעי' ו' - סעי' ז').

מר"מ ל"ג (יום ד', כ"ו שבט) - פסחים (דף ל, אמר רב - דף ל:; משנה), **טשו"ע** (או"ח סי' תנ"א סעי' א' - סעי' ג').

מר"מ ל"ד (יום א', ל' שבט) - **מג"א** (סי' תק"ט ס"ק י"א), **פס"ת** (סי' תנ"א אות ט"ז), **טשו"ע** (סעי' ג' - סעי' ד').

מר"מ ל"ה (יום ד', ג' אדר) - **טשו"ע** (סעי' ד' - סעי' י').

מר"מ ל"ו (יום א', ז' אדר) - **טשו"ע** (סעי' י"א - סעי' י"ג).

מר"מ ל"ז (יום ה', י"א אדר) - **טשו"ע** (סעי' י"ד - סעי' י"ט), **תו"ך** (י"ד סי' צ"ו ביאורים ס"ק ו').

מר"מ ל"ח (יום א', י"ד אדר, פורים) - **חזרה**.

מר"מ ל"ט (יום ד', י"ז אדר) - **טשו"ע** (סעי' י"ט - סעי' כ"ב).

מר"מ מ' (יום א', כ"א אדר) - **טשו"ע** (סעי' כ"ג - סעי' כ"ז).

מר"מ מ"א (יום ה', כ"ד אדר) - **טשו"ע** (או"ח סי' תנ"ב סעי' א' - סעי' ז').

מר"מ מ"ב (יום א', כ"ח אדר) - **חזרה**.

יום ב' (כ"ט אדר) - **מבחן** (י"ד סימן קכ, סימן קכ"א, או"ח סימן תנ"א, סימן תנ"ב).

קיץ תשע"ג

בשר בחלב

מר"מ א' (יום א', ד' אייר) - חולין (דף קג: - משנה דף קד:; משנה דף קיג: - דף קיד: מסייע ליה לר"ל, דף קטו: דבי רבי ישמעאל [אם יש זמן: דף קיג: - דף קטז:]), תוס' (דף קיג: ד"ה בשר).

מר"מ ב' (יום ד', ז' אייר) - לעיל, טשו"ע (סי' פ"ז סעי' א' - מחבר סעי' ג').

מר"מ ג' (יום א', י"א אייר), מראית עין - טשו"ע (סי' פ"ז רמ"א סעי' ג' - סעי' ה').

מר"מ ד' (יום ד', י"ד אייר) - טשו"ע (סי' פ"ז סעי' ו' - סעי' ח').

מר"מ ה' (יום א', י"ח אייר) - חולין (משנה דף קטז: עם הגמרא), תוס' (שם ד"ה הכי), טשו"ע (סי' פ"ז סעי' ט' - סעי' י"א).

מר"מ ו' (יום ד', כ"א אייר) - חולין (משנה דף קג:; משנה דף קד:; משנה דף קז: עד המשנה דף קח:), תוס' (שם קז:), טשו"ע (סי' פ"ח).

מר"מ ז' (יום א', כ"ה אייר) - חולין (משנה דף קד: - דף קה: אמר רב יהודה), תוס' (ד"ה עוף, ד"ה לסעודתא), ר"ן (דף לו: ד"ה עוף), טשו"ע (סי' פ"ט סעי' א' - סעי' ב').

מר"מ ח' (יום ד', כ"ח אייר) - תוס' (דף קה: ד"ה לא), טשו"ע (סי' פ"ט סעי' ג' - סעי' ד').

מר"מ ט' (יום א', ג' סיון) - חזרה (סימן פ"ז).

כחל: - חולין (דף קט: משנה - דף קי:), תוס' (ד"ה אינו, ד"ה ההוא), שו"ע (סי' צ').

(יום ד', ו' סיון) - שבועות.

מר"מ י' (יום א', י' סיון) - מבטן (סימן פ"ז, סימן פ"ח, סימן פ"ט, סימן צ' עם באר היטב, סימן קט"ז עם באר היטב).

מר"מ י"א (יום ד', י"ג סיון) - חולין (משנה דף קז:; והתחלת הגמרא), שו"ע (סי' צ"א סעי' א' - סעי' ג').

מר"מ י"ב (יום א', י"ז סיון) - פסחים (משנה עה: - סוף דף עו: אמר רב), תוס' (שם ד"ה תניא), שו"ע (סי' צ"א סעי' ד').

מר"מ י"ג (יום ד', כ' סיון) - חולין (דף קיב: "ההוא בר גוזלא ... בתבלין כוליה אסור"), תוס' (שם ד"ה הני), שו"ע (סי' צ"א סעי' ה' - סעי' ו').

מר"מ י"ד (יום א', כ"ד סיון) - שו"ע (סי' צ"א סעי' ז' - סעי' ח'), גר"א (ס"ק י"ח).

מר"מ ט"ו (יום ד', כ"ז סיון) - חולין (דף קח: משנה - דף קט: משנה), תוס' (דף קח: ד"ה טיפת, דף צו: ד"ה אם, דף ק: ד"ה חתיכה), רמב"ם (פרק ט' הל' ח"י), שו"ע (סי' צ"ב סעי' א').

מר"מ ט"ז (יום א', א' תמוז) - שו"ע (סי' צ"ב סעי' ב' - סעי' ג').

מר"מ י"ז (יום ה', ה' תמוז), חנ"ג - גמרא (דף ק:), תוס' (דף ק: ד"ה בשקדם), מרדכי (סי' תרצ"ז), טשו"ע (סי' צ"ב סעי' ד').

מר"מ י"ח (יום א', ח' תמוז) - לעיל.

מר"מ י"ט (יום ה', י"ב תמוז) - טשו"ע (סי' צ"ב סעי' ה' - מחבר סעי' ז').

מר"מ כ' (יום א', ט"ו תמוז) - ב"י (סי' צ"א ס"ק ד' ד"ה כתוב), רמ"א (סעי' ז').

מר"מ כ"א (יום ה', י"ט תמוז) - טשו"ע (סי' צ"ב סעי' ח' - סעי' ט').

מר"מ כ"ב (יום א', כ"ב תמוז) - חזרה (סי' צ"א).

יום ב' (כ"ג תמוז) - חזרה (סי' צ"ב).

מר"מ כ"ג (יום ג', כ"ה תמוז) - מבטן (סימן צ"א, סימן צ"ב).

מר"מ כ"ד (יום א', כ"ט תמוז) - טשו"ע (סי' ק"ו).

מר"מ כ"ה (יום ה', ד' אב) - טשו"ע (סי' ק"ז סעי' א').

מר"מ כ"ו (יום א', ז' אב) - טשו"ע (סי' ק"ז סעי' ב').

אלול תשע"ג

נ"ט בר נ"ט

מר"מ א' (יום ב', ו' אלול) - טשו"ע (סי' צ"ג).מר"מ א' (יום ה', ט' אלול) נ"ט בר נ"ט - חולין (דף קיא: איתמר - ריש קיב.), תוס' (שם ד"ה הלכתא), רא"ש (שם), טשו"ע (סי' צ"ה סעי' א' - סעי' ב').מר"מ ב' (יום א', י"ב אלול) - תוס' (שם סוף ד"ה הלכתא), טשו"ע (סי' צ"ה סעי' ג').מר"מ ג' (יום ד', ט"ו אלול) - חולין (דף קיב. "בעא ... בעיניה"), תוס' (שם ד"ה מהו), טשו"ע (סי' צ"ה סעי' ד' - סעי' ז').מר"מ ד' (יום א', י"ט אלול) - שו"ע (סי' צ"ד סעי' א' - סעי' ד').מר"מ ה' (יום ד', כ"ב אלול) - טשו"ע (סי' צ"ד סעי' ה' - סעי' ו').מר"מ ו' (יום א', כ"ו אלול) - טשו"ע (סי' צ"ד סעי' ז').מר"מ ז' (יום א', ד' תשרי תשע"ד, צום גדליה) - טשו"ע (סי' צ"ד סעי' ח' - סעי' ט').מר"מ ח' (יום ה', ח' תשרי תשע"ד) - מבחר (סימן צ"ג, סימן צ"ד, סימן צ"ה).**חורף תשע"ד**מר"מ א' (יום ד', ה' חשוון) - חולין (סוף דף קיא:), ע"ז (דף לט., קורט של חילתית), תוס' (חולין דף קיב. ד"ה אגב), רא"ש (חולין פרק ח' סי' ל"א), טשו"ע (סי' צ"ו סעי' א' - סעי' ב').מר"מ ב' (יום א', ט' חשוון) - טשו"ע (סי' צ"ו סעי' ג'), מ"ב (סי' תנ"א ס"ק צ', ס"ק ק"ב), אבן העזר (על סעי' ג'), חור"ד (בי' ס"ק ו').מר"מ ג' (יום ד', י"ב חשוון) - טשו"ע (סי' צ"ו סעי' ד' - סעי' ה').מר"מ ד' (יום א', ט"ז חשוון) - פסחים (דף ל. ההוא תנורא, דף לו.), תוס' (פסחים דף ל. ד"ה דילמא), טשו"ע (סי' צ"ז).

מר"מ ה' (יום ד', י"ט חשוון) - חזרה (סי' פ"ז).

מר"מ ו' (יום א', כ"ג חשוון) - חזרה (סי' פח, סי' פ"ט).

מר"מ ז' (יום ד', כ"ו חשוון) - חזרה (סי' צ"א).

מר"מ ח' (יום ה', כ"ז חשוון) - חזרה (סי' צ"ב).

מר"מ ח' (יום א', ל' חשוון) - מבחר (על כל בשר בחלב).**אלול תשע"ד**מראי מקומות א' (יום ב', כ' אלול), חומרים החייבים והפטורים מטבילה - ע"ז (משנה דף עה: - עד סוף העמוד "ולמאן דאמר"), תוס' (שם ד"ה והלכתא), טשו"ע (יו"ד סי' ק"כ סעי' א' - סעי' ב').מראי מקומות ב' (יום ה', כ"ג אלול) - טשו"ע (יו"ד סי' ק"כ סעי' ג' - סעי' ז').מראי מקומות ג' (יום ב', כ"ז אלול) - תוס' (ע"ז דף עה: ד"ה אבל, ד"ה אי), טשו"ע (יו"ד סי' ק"כ סעי' ח' - סעי' י').מראי מקומות ד' (יום ב', ה' תשרי תשע"ה) - תוס' (ע"ז דף עה: ד"ה וכולן), טשו"ע (יו"ד סי' ק"כ סעי' י"א - סעי' ט"ז), מ"ב (סי' שכ"ג על סעי' ז', סי' תק"ט על סעי' ז').מראי מקומות ה' (יום ה', ח' תשרי תשע"ה), טבילת כלי חשמלים - מקואות (פרק ט' משנה ה', פרק י' משנה א', משנה ה'), טשו"ע (יו"ד סי' ר"ב), אג"מ (יו"ד ח"א סי' נ"ז, סי' נ"ח).

חורף תשע"ח: תערובות**סימן צ"ח - סימן ק"ה**

מר"מ א' (יום ד', ה' חשון) - חולין (משנה דף צו: עד דף ק:), עם רש"י - מתחיל המר"מ הבא.

מר"מ ב' (יום א', ט' חשון), קפילה - רש"י (דף צח. ד"ה בס'), תוס' (דף צז. ד"ה אבל, ד"ה סמכינן, דף צח. ד"ה כל, דף צט. ד"ה אלא), טשו"ע (סי' צ"ח סעי' א'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ד', "ד' דעות"), גרא (ס"ק ה', "ד' שיטות").

מר"מ ג', (יום ד', י"ב חשון), טענימה - ריב"ש (סי' רפ"ח), רמ"א (סי' ק"ח סעי' ה'), ט"ו (ריש ס"ק ב'), פת"ת (ס"ק א', עי' ס"ק ב'), בדה"ש (ס"ק ד').
מין במינו - [רש"י (דף קט. ד"ה ותו) הו"ד בתוס'], תוס' (דף צז. ד"ה אמר).

מר"מ ד' (יום א', ט"ז חשון), טעם כעיקר - פסחים (סוף דף מג:, "א"ר אבהו ... משרת". סוף דף מד., "והאי משרת ... עד דף מה.), תוס' (שם ד"ה בשמעתין), ע"ז (סוף דף סז., "אמר רב אבהו ... ואין לוקין עליו"), רש"י (חולין דף צח: ד"ה לטעם), תוס' (חולין דף צח: ד"ה ומאן, ד"ה לחומרא, ד"ה רבא), ר"ן (חולין דף לה:, "ודאמר' אטו" עד הסוף) - מתחיל המר"מ הבא.

מר"מ ה' (יום ד', י"ט חשון) - ע"ז (דף סו., "חמרא ... אמר אביי"), טשו"ע (סי' צ"ח סעי' ב' - סעי' ג').

מר"מ ו' (יום א', כ"ג חשון) - גמרא (דף צז:), ר"ן (דף לה. ד"ה וכחל עצמו), טשו"ע (סי' צ"ח סעי' ד' - סעי' ה').

מר"מ ז' (יום ד', כ"ו חשון), איסורים מבטלים איסורים - גמרא (דף צח.), זבחים (דף עח., "אמר ר"ל ... שמה התראה". דף עט., "ופליגא דרבי אליעזר ... זו את זו"), טשו"ע (סי' צ"ח סעי' ו' - סעי' ט').

מר"מ ח' (יום א', א' כסליו) - חזרה (סימן צ"ח).

יום ב' (ב' כסליו) - מבחר (סימן צ"ח).

מר"מ ט' (יום ה', ה' כסליו), עצמות - גמרא (דף צח:), טשו"ע (סי' צ"ט סעי' א' - ג'), פמ"ג (שפ"ד ס"ק ב', "ד' דעות").

מר"מ י' (יום ב', ט' כסליו), משערינן בקדרה - גמרא (דף צז:, אמר רבי חנינא), תוס' (דף צז: ד"ה איכא), טשו"ע (סי' צ"ט סעי' ד').

מר"מ י"א (יום ה', ט' כסליו), מבטלין איסור, קנס - ביצה (דף ד:, "א"ר מתנה עצים ... מקליא קלי איסורא"), גיטין (ריש דף נד: ... ורמי"), תוס' (חולין דף צח: ד"ה לאו), טשו"ע (סי' צ"ט סעי' ה').

מר"מ י"ב (יום א', ט"ו כסליו) - טשו"ע (סי' צ"ט סעי' ה').

מר"מ י"ג (יום ד', י"ח כסליו) - מר"מ לעיל, תרה"ד (סי' קע"א), טשו"ע (סי' פ"ד סעי' י"ג, סעי' י"ד), רע"א (ח"א סי' ע"ז).

מר"מ י"ד (יום א', כ"ב כסליו), מבטל איסור דרבנן, חוזר וניעור, ביטול היתר - תוס' (ביצה דף ד: ד"ה ותנן), טשו"ע (סעי' ו').

מר"מ ט"ו (יום ד', כ"ה כסליו), שפע - טשו"ע (סי' צ"ט סעי' ז', סי' קכ"ב סעי' ה'), נחלת צבי (סי' פ"ד על סעי' י"ג), אג"מ (יו"ד ח"ג סי' כ"ח ד"ה ומה).

מר"מ ט"ז (יום א', כ"ט כסליו) - חזרה (סימן צ"ט).

יום ב' (ל' כסליו) - מבחר (סימן צ"ט).

מר"מ י"ז (יום א', ו' טבת), בריה - מכות (דף יז. אמר רב ביבי), תוס' (שם), חולין (סוף דף צט: - ריש דף ק., ריש דף קב:), ורש"י (שם), רא"ש (סי' ל"ג, ריש סי' ל"ה), תוס' (דף צו. ד"ה מאי), ר"ן (דף לו. ד"ה והוי יודע), טשו"ע (סי' ק').

מר"מ י"ח (יום ד', ט' טבת), חתיכה הראויה להתכבד - גמרא (דף ק.), תוס' (שם ד"ה שאני), רא"ש (סי' ל"ד, סי' ל"ו), ר"ן (דף לו: ד"ה וגרסי'), טשו"ע (סי' ק"א סעי' א' - סעי' ג').

מר"מ י"ט (יום א', י"ג טבת) - טשו"ע (סי' ק"א סעי' ג' - סעי' ט').

מר"מ כ' (יום ד', ט"ז טבת), **דבר שיש לו מתירין** - ביצה (דף ג: - דף ד.), רש"י (שם), ר"ן (נדרים דף נב.), ביצה (דף לח.), "כי סליק ... לגבי עיסה". דף לח.; "רבא אמר ... רבי יהודה", תוס' (שם ד"ה ולבטיל, ד"ה משום), טשו"ע (סי' ק"ב סעי' א' - סעי' ג').

מר"מ כ"א (יום א', כ' טבת) - לעיל.

מר"מ כ"ב (יום ד', כ"ג טבת) - טשו"ע (סי' ק"ב סעיף ד').

מר"מ כ"ג (יום א', כ"ז טבת), **נותן טעם לפגם** - ע"ז (משנה דף סה.; וחסורי מחסרא, דף סז. זה הכלל - דף סח: שמע מינה), ר"ן (ע"ז דף לב:), טשו"ע (סי' ק"ג סעי' א' - סעי' ד').

מר"מ כ"ד (יום ד', א' שבט) - ע"ז (סוף דף עה:), תוס' (ע"ז דף עו. ד"ה בת), טשו"ע (סי' ק"ג סעי' ה' - סעי' ז').

מר"מ כ"ה (יום א', ה' שבט) - ע"ז (דף סח: ההוא עכברא - עד המשנה), טשו"ע (סי' ק"ד סעי' א' - סעי' ב').

מר"מ כ"ו (יום ד', ח' שבט) - טשו"ע (סי' ק"ד סעי' ב' - סעי' ג'), שו"ע (סי' ק"ז סעי' ב', "זבוב ... ואין לשנות המנהג"), ט"ז (סי' פ"ד ס"ק ט"ו), ש"ב (סי' ק"ז ס"ק ז', סי' ק" ס"ק ז', סי' פ"ד ס"ק ל', נקה"כ שם).

מר"מ כ"ז (יום א', י"ב שבט) - חזרה (סימן ק', סימן ק"א, סימן ק"ב).

מר"מ כ"ח (יום ד', ט"ו שבט) - חזרה (סימן ק"ג, סימן ק"ד).

יום א' (י"ט שבט) - מבחן (סימן ק' - סימן ק"ד).

מר"מ כ"ט (יום ד', כ"ב שבט), **כבוש** - חולין (דף צז: דאמר שמואל, דף קיא: דאמר שמואל), פסחים (דף מד: "ורבנן מבשר בחלב ... בשולי אסור"), טשו"ע (סי' ק"ה סעיף א').

מר"מ ל' (יום א', כ"ו שבט), **בישול** - שבת (דף מ:; "א"ר יהודה ... זהו בשולו"), תוס' (שם ד"ה ושמע), פסחים (משנה דף עה: - דף עו. ההוא בר גזולא), טשו"ע (סי' ק"ה סעיף ב').

מר"מ ל"א (יום ד', כ"ט שבט) - טשו"ע (סי' ק"ה סעי' ג').

מר"מ ל"ב (יום ב', ד' אדר), **צלי** - חולין (דף צו: משנה - דף צז. אמר רבא), תוס' (שם), טשו"ע (סי' ק"ה סעיף ד' - סעיף ו').

מר"מ ל"ג (יום ד', ו' אדר) - טשו"ע (סי' ק"ה סעיף ז' - סעיף ח').

מר"מ ל"ד (יום ב', י"א אדר), **מליחה** - חולין (דף צז: הניא אטמהתא), טשו"ע (סי' ק"ה סעיף ט').

מר"מ ל"ה (יום א', י"ז אדר) - תוס' (חולין דף קיג. ד"ה טהור), טשו"ע (סי' ק"ה סעיף י' - סעיף י"ד).

מר"מ ל"ו (יום ד', כ' אדר) - חזרה, כבוש ובישול (סימן ק"ה סעיף א' - ג').

מר"מ ל"ז (יום א', כ"ד אדר) - חזרה, צלי (סימן ק"ה סעיף ד' - ח').

מר"מ ל"ח (יום ב', כ"ה אדר) - חזרה, מליחה (סימן ק"ה סעיף ט' - י"ד).

יום ה' (כ"ח אדר) - מבחן (סימן ק"ה).

קייץ תשע"ח: תערובות

סימן ק"ח - סימן קי"א

מר"מ א' (יום ה', ד' אייר), **ריחא** - פסחים (ריש דף עו: עד המשנה), תוס' (שם), ע"ז (דף סו.; האי בת תיהא), תוס' (ע"ז דף סו: ד"ה רבא), טשו"ע (סי' צ"ז סעי' ג'), טשו"ע (סי' ק"ח סעי' א').

מר"מ ב' (יום א', ז' אייר) - טשו"ע (סי' ק"ח סעי' א' - סעי' ד').

מר"מ ג' (יום ג', ט' אייר) - ע"ז (דף סו.; האי בת תיהא), טשו"ע (סי' ק"ח סעי' ה' - סעי' ז'), בה"ל (ריש סי' תמ"ג).

מר"מ ד' (יום א', י"ד אייר), ביטול יבש ביבש ברוב - גמרא (סוף דף צט: - צריכא), תוס' (דף ק. ד"ה בריה), [רא"ש (חולין פרק ז' סי' ל"ז)], טשו"ע (סי' ק"ט סעיף א').

מר"מ ה' (יום ד', י"ז אייר) - טשו"ע (סי' ק"ט סעיף ב').

מר"מ ו' (יום א', כ"א אייר), דבר שבמנין - ביצה (דף ג:, "מיתבי ... תניא"), זבחים (דף עב. "וניבטלו ברובא", עד דף עג: "משום קבוע"), טשו"ע (סימן ק"י סעיף א' - ב').

מר"מ ז' (יום ד', כ"ג אייר), קבוע ופרוש - זבחים (לעיל), כתובות (דף טו., "גופא א"ר זירא"), חולין (דף צה., "אמר רב"), תוס' (שם ד"ה ספקו), טשו"ע (סעי' ג' - סעי' ו').

מר"מ ח' (יום ב', כ"ט אייר) - לעיל.

מר"מ ט' (יום ד', ב' סיון) - חזרה (סימן ק"י סעיף א' - סעיף ו').

מר"מ י' (יום ה', ג' סיון) - חזרה (סימן ק"ח, סימן ק"ט).

יום ג' ח' סיון - מבחן (סימן ק"ח, סימן ק"ט, סימן ק"י סעיף א' - סעיף ו').

מר"מ י"א (יום א', י"ג סיון) נאבד - זבחים (דף עד. "אמר ר"נ ... תרתי קאמינא". דף עד: "אמר ר"ל ..."), תוס' (זבחים דף עד. ד"ה ונפלה), טשו"ע (סעי' ז', סעי' י').

מר"מ י"ב (יום ד', ט"ז סיון), תערובות - זבחים (דף עד. "אמר רב ..."), תוס' (שם ד"ה פירש), תוס' (ביצה דף ג: ד"ה ואחרות), טשו"ע (סעי' ח').

מר"מ י"ג (יום א', כ' סיון) - ב"י (סוף סי' נ"ז), דר"מ (שם ס"ק ט"ו), טשו"ע (סעי' ט'), ט"ז (שם), ש"ך (עד כללי ס"ס).

מר"מ י"ד (יום ד', כ"ג סיון), כללי ס"ס - ש"ך (ס"ק ס"ג, עד כלל י').

מר"מ ט"ו (יום א', כ"ז סיון) - ש"ך (ס"ק ס"ג, כלל י"א עד כלל ט"ו).

מר"מ ט"ז (יום ד', ל' סיון) - ש"ך (ס"ק ס"ג, כלל ט"ז עד כלל כ"ז), ט"ז (ס"ק ט"ו).

מר"מ י"ז (יום א', ד' תמוז) - מסיים כללי ס"ס.

מר"מ י"ח (יום ד', ז' תמוז) - חזרה (סימן ק"י).

מבחן (יום ה') - סימן ק"י.

מר"מ י"ט (יום ד', י"ד תמוז) - פסחים (סוף דף ט:; "שני ציבורין ..."), פסחים (דף מד., "איתביה ... בזמן הזה דרבנן"), יבמות (דף פב., "וסבר ר' יוחנן ... שאני אומר"), טשו"ע (סי' קי"א סעי' א' - סעי' ד').

מר"מ כ' (יום ב', י"ח תמוז) - טשו"ע (סעי' ה' - סעי' ז').

מר"מ כ"א (יום ד', כ"א תמוז) - חזרה (סימן צ"ח - סימן צ"ט סעיף א' - ד').

מר"מ כ"ב (יום א', כ"ה תמוז) - חזרה (סימן צט סעיף ה' - ז', סימן ק').

מר"מ כ"ג (יום ב', כ"ו תמוז) - חזרה (סימן ק"א).

מר"מ כ"ד (יום ד', כ"ח תמוז) - חזרה (סימן ק"ב, סימן ק"ג).

מר"מ כ"ה (יום ה', כ"ט תמוז) - חזרה (סימן ק"ד).

מר"מ כ"ו (יום א', ג' אב) - חזרה (סימן ק"ה).

יום ה', ז' אב - מבחן (פל הלכות תערובות [בלי סימן ק"ו, וסימן ק"ז סעיף א']).

אלול תשע"ח: בשר בחלב

סימן פ"ז - סימן צ'

מר"מ א' (יום ד', ד' אלול) - חולין (דף קג: - משנה דף קד: , משנה דף קיג. - דף קיד. מסייע ליה לר"ל, דף קטו: דבי רבי ישמעאל [אם יש זמן: דף קיג. - דף קטז.]), תוס' (דף קיג. ד"ה בשר).

מר"מ ב' (יום א', ח' אלול) - לעיל, טשו"ע (סי' פ"ז סעי' א' - מחבר סעי' ג').

מר"מ ג' (יום ד', י"א אלול), מראית עין - טשו"ע (סי' פ"ז רמ"א סעי' ג' - סעי' ה').

מר"מ ד' (יום א', ט"ו אלול) - טשו"ע (סי' פ"ז סעי' ו' - סעי' ח').

מר"מ ה' (יום ד', י"ח אלול) - חולין (משנה דף קטז. עם הגמרא), תוס' (שם ד"ה הכי), טשו"ע (סי' פ"ז סעי' ט' - סעי' י"א).

מר"מ ו' (יום א', כ"ב אלול) - חולין (משנה דף קג: , משנה דף קד: , משנה דף קז: עד המשנה דף קח.), תוס' (שם קז:), טשו"ע (סי' פ"ח).

מר"מ ז' (יום ב', כ"ג אלול) - חזרה (סימן פ"ז).

מר"מ ח' (יום ד', כ"ה אלול) - חולין (משנה דף קד: - דף קה: אמר רב יהודה), תוס' (ד"ה עוף, ד"ה לסעודתא), ר"ן (דף לז. ד"ה עוף), טשו"ע (סי' פ"ט סעי' א' - סעי' ב').

מר"מ ט' (יום ד', ג' תשרי תשע"ט) - תוס' (דף קה: ד"ה לא), טשו"ע (סי' פ"ט סעי' ג' - סעי' ד').

מר"מ ט' (יום א', ז' תשרי), כחל - חולין (דף קט. משנה - דף קי.), תוס' (ד"ה אינו, ד"ה ההוא), שו"ע (סי' צ').

(יום ב', ח' תשרי) - מבטן (סימן פ"ז, סימן פ"ח, סימן פ"ט, סימן צ' עם באר היטב).

חורף תשע"ט

סימן צ"א - סימן צ"ז

מר"מ א' (יום א', ה' חשוון) - חולין (משנה דף קז: , והתחלת הגמרא), שו"ע (סי' צ"א סעי' א' - סעי' ג').

מר"מ ב' (יום ד', ח' חשוון) - פסחים (משנה עה: - סוף דף עו. אמר רב), תוס' (שם ד"ה תניא), שו"ע (סי' צ"א סעי' ד').

מר"מ ג' (יום א', י"ב חשוון) - חולין (דף קיב., "ההוא בר גוזלא ... בתבלין כוליה אסור"), תוס' (שם ד"ה הני), שו"ע (סי' צ"א סעי' ה' - סעי' ו').

מר"מ ד' (יום ד', ט"ו חשוון) - שו"ע (סי' צ"א סעי' ז' - סעי' ח'), גר"א (ס"ק י"ח).

מר"מ ה' (יום א', י"ט חשוון) - חולין (דף קח. משנה - דף קט. משנה), תוס' (דף קח. ד"ה טיפת, דף צו: ד"ה אם, דף ק. ד"ה חתיכה), רמב"ם (פרק ט' הל' ח' - י'), שו"ע (סי' צ"ב סעי' א').

מר"מ ו' (יום ד', כ"ב חשוון) - שו"ע (סי' צ"ב סעי' ב' - סעי' ג').

מר"מ ז' (יום ב', כ"ז חשוון), חנני - גמרא (דף ק.), תוס' (דף ק. ד"ה בשקדם), מרדכי (סי' תרצ"ז), טשו"ע (סי' צ"ב סעי' ד').

מר"מ ח' (יום ד', כ"ט חשוון) - לעיל.

מר"מ ט' (יום ב', ד' כסליו) - טשו"ע (סי' צ"ב סעי' ה' - מחבר סעי' ז').

מר"מ י' (יום ד', ו' כסליו) - ב"י (סי' צ"א ס"ק ד' ד"ה כתוב), רמ"א (סעי' ז').

מר"מ י"א (יום א', י' כסליו) - טשו"ע (סי' צ"ב סעי' ח' - סעי' ט').

מר"מ י"ב (יום ב', י"א כסליו) - לעיל.

מר"מ י"ג (יום ד', י"ג כסליו) - חזרה (סי' צ"א).

מר"מ י"ד (יום א', י"ז כסליו) - חזרה (סי' צ"ב).

מר"מ ט"ו (יום ג', י"ט כסליו) - **מבחן** (סימן צ"א, סימן צ"ב).

מר"מ ט"ז (יום א', כ"ד כסליו) - טשו"ע (סי' ק"ו).

מר"מ י"ז (יום ד', כ"ז כסליו) - טשו"ע (סי' ק"ז סעי' א').

מר"מ י"ח (יום א', א' טבת) - טשו"ע (סי' ק"ז סעי' ב').

מר"מ י"ט (יום ד', ד' טבת) - טשו"ע (סי' צ"ג).

מר"מ כ' (יום א', ח' טבת) **נ"ט בר נ"ט** - חולין (דף קיא: איתמר - ריש קיב.), תוס' (שם ד"ה הלכתא), רא"ש (שם), טשו"ע (סי' צ"ה סעי' א' - סעי' ב').

מר"מ כ"א (יום ד', י"א טבת) - תוס' (שם סוף ד"ה הלכתא), טשו"ע (סי' צ"ה סעי' ג').

מר"מ כ"ב (יום א', ט"ו טבת) - חולין (דף קיב. "בעא ... בעיניה"), תוס' (שם ד"ה מהו), טשו"ע (סי' צ"ה סעי' ד' - סעי' ז').

מר"מ כ"ג (יום ד', י"ח טבת) - שו"ע (סי' צ"ד סעי' א' - סעי' ד').

מר"מ כ"ד (יום א', כ"ב טבת) - שו"ע (סי' צ"ד סעי' ה' - סעי' ו').

מר"מ כ"ה (יום ד', כ"ה טבת) - טשו"ע (סי' צ"ד סעי' ז').

מר"מ כ"ו (יום א', כ"ט טבת) - טשו"ע (סי' צ"ד סעי' ח' - סעי' ט').

מר"מ כ"ז (יום ד', ג' שבט) - חזרה (סי' ק"ו, סי' ק"ז).

מר"מ כ"ח (יום א', ז' שבט) - חזרה (סי' צ"ג, סי' צ"ד).

מר"מ כ"ט (יום ב', ח' שבט) - חזרה (סי' צ"ה).

מר"מ ל' (יום ד', י' שבט) - **מבחן** (סימן צ"ג, סימן צ"ד, סימן צ"ה).

מר"מ ל"א (יום ב', ט"ו שבט) - חולין (סוף דף קיא:), ע"ז (דף לט., קורט של חילתית), תוס' (חולין דף קיב. ד"ה אגב), רא"ש (חולין פרק ח' סי' ל"א), טשו"ע (סי' צ"ו סעי' א' - סעי' ב').

מר"מ ל"ב (יום ד', י"ז שבט) - טשו"ע (סי' צ"ו סעי' ג'), מ"ב (סי' תנ"א ס"ק צ', ס"ק ק"ב), אבן העוור (על סעי' ג'), חור"ד (בי' ס"ק ו').

מר"מ ל"ג (יום א', כ"א שבט) - טשו"ע (סי' צ"ו סעי' ד' - סעי' ה').

מר"מ ל"ד (יום ד', כ"ד שבט) - פסחים (דף ל. ההוא תנורא, דף לו.), תוס' (פסחים דף ל. ד"ה דילמא), טשו"ע (סי' צ"ז).

מר"מ ל"ה (יום ג', ז' אדר א') - **מבחן** (על כל הלכות בשר בחלב).

הגעלת כלים

יו"ד סי' קכ"א, או"ח סי' תנ"א - סימן תנ"ב

מר"מ ל"ו (יום א', י"ב אדר א') - פסחים (דף ל., אמר רב - דף ל.: משנה), ע"ז (דף עה: - דף עו.: הסכין), תוס' (ע"ז ד"ה מגעילן, ד"ה מכאן), טשו"ע (יו"ד סי' קכ"א סעי' א' - סעי' ד').

מר"מ ל"ז (יום ד', ט"ו אדר א') - טשו"ע (סעי' ה' - סעי' ו').

- מר"מ ל"ח (יום א', י"ט אדר א') - ע"ז (דף עו:), תוס' (שם), טשו"ע (סעי' ו' - סעי' ז').
- מר"מ ל"ט (יום ד', כ"ב אדר א') - פסחים (דף ל., אמר רב - דף ל.: משנה), טשו"ע (או"ח סי' תנ"א סעי' א' - סעי' ג').
- מר"מ מ' (יום א', כ"ו אדר א') - מג"א (סי' תק"ט ס"ק י"א), פס"ת (סי' תנ"א אות ט"ז), טשו"ע (סעי' ג' - סעי' ד').
- מר"מ מ"א (יום ד', כ"ט אדר א') - טשו"ע (סעי' ד' - סעי' י').
- מר"מ מ"ב (יום א', ג' אדר ב') - טשו"ע (סעי' י"א - סעי' י"ג).
- מר"מ מ"ג (יום ד', ו' אדר ב') - טשו"ע (סעי' י"ד - סעי' י"ט), חו"ד (יוד"ד סי' צ"ו ביאורים ס"ק ו').
- מר"מ מ"ד (יום א', י' אדר ב') - טשו"ע (סעי' י"ט - סעי' כ"ב).
- מר"מ מ"ה (יום ד', י"ג אדר ב') - טשו"ע (סעי' כ"ג - סעי' כ"ז).
- מר"מ מ"ו (יום ד', כ' אדר ב') - טשו"ע (או"ח סי' תנ"ב סעי' א' - סעי' ז').
- מר"מ מ"ז (יום א', כ"ד אדר ב') - חזרה.
- יום ה' (כ"ח אדר ב') - מבחן (יוד"ד סימן קכ"א, או"ח סימן תנ"א, סימן תנ"ב).

קייץ תשע"ט

סימן קי"ב - סימן קי"ט

- מר"מ א' (יום ד', ג' אייר), פת עכו"ם - משנה (ע"ז דף לה:), גמ' (שם דף לה: 'הפת' - דף לו. 'דתנן העיד'), ר"ן (שם דף יג: ד"ה מתני'), טשו"ע (סימן קי"ב סעי' א').
- מר"מ ב' (יום א', ז' אייר) - תוס' (ע"ז דף לה: ד"ה מכלל), תוס' (שם דף לח. ד"ה קא [הראשון]), ר"ן (שם דף יד. ד"ה רבי), טשו"ע (סי' קי"ב סעי' ב' - סעי' ח'), שו"ע (או"ח סי' תר"ג), מ"ב (סי' רמ"ב ס"ק ו', סי' רע"ד ס"ק ד', בה"ל סי' שכ"ה סעי' ד' ד"ה לעצמו).
- מר"מ ג' (יום ד', י' אייר) - ע"ז (דף לח: 'רבינא הלכתא' - עד 'שפיר דמי'), תוס' (שם ד"ה ואתא), טשו"ע (סי' קי"ב סעי' ט' - סעי' ט"ז), רמ"א (סי' קי"ג סעי' ז'), שו"ע (או"ח סי' קס"ח סעי' ה').
- מר"מ ד' (יום א', י"ד אייר), בישול עכו"ם - משנה (ע"ז דף לה:), גמ' (שם דף לו: 'והשלקות' - דף לה:), תוס' (שם), ר"ן (שם סוף דף יד:), טשו"ע (סימן קי"ג סעי' א' - סעי' ג'), מ"ב (סי' ר"ג ס"ק י"א).
- מר"מ ה' (יום ד', י"ז אייר) - ר"ן (ע"ז דף טו: 'פת שלש' - עד 'דג מליח'), טשו"ע (סי' קי"ג סעי' ד' - סעי' י"א).
- מר"מ ו' (יום א', כ"א אייר) - טשו"ע (סי' קי"ג סעי' י"ב - סעי' ט"ז), מ"ב (סי' שי"ח ס"ק י"ד, סי' שכ"ח ס"ק ס"ג, ושעה"צ ס"ק מ"א).
- מר"מ ז' (יום ד', כ"ד אייר), שאר משקיני של עכו"ם - משנה (ע"ז דף לט:), גמ' (שם 'והדבש', ודף לט: 'ההגבין'), גמ' (שם דף לא: 'אתמר' - עד ריש דף לב.), תוס' (שם), טשו"ע (סימן קי"ד סעי' א' - סעי' ח').
- מר"מ ח' (יום א', כ"ח אייר) - ע"ז (סוף דף לח: - עד לט. 'תנר'), ע"ז (דף לד: 'והמורייס'), טשו"ע (סי' קי"ד סעי' ט' - סעי' י"ב).
- מר"מ ט' (יום ד', ב' סיון) - חזרה.
- (יום א', ו' סיון) - שבועות.
- מר"מ י' (יום ג', ח' סיון) - מבחן (סימן קי"ב - סימן קי"ד).
- מר"מ י"א (יום א', י"ג סיון), חלב עכו"ם - ע"ז (משנה דף לה: - עד 'הפת' בגמ'), ע"ז (משנה דף לט: - עד 'והדבש' בגמ'), תוס' (שם ד"ה תנינא), טשו"ע (סימן קט"ו סעי' א'), חזו"א (סי' מ"א סק"ד), אג"מ (יוד"ד ח"א סי' מ"ז).
- מר"מ י"ב (יום א', כ' סיון), גבינת עכו"ם - משנה (ע"ז דף כט:), אמר רבי יהודה, גמ' (ע"ז דף לה. 'השיאו'), טשו"ע (סי' קט"ו סעי' ב' - סעי' ג'), מ"ב (סי' ש"ז ס"ק ע"ט, שעה"צ ס"ק צ').
- מר"מ י"ג (יום ב', כ"א סיון), סכנה: בשר עם דגים - טשו"ע (סימן קט"ז סעי' א' - סעי' ג'), טשו"ע (או"ח סי' קע"ג סעי' ב'), ט"ז (יוד"ד סי' צ"ה ס"ק ג'), פת"ת (יוד"ד סי' פ"ז ס"ק ט'), תוס' (מו"ק דף יא., הו"ד ברע"א על רמ"א סעי' ה').
- מר"מ י"ד (יום ד', כ"ג סיון), סכנה: אוכלין תחת המטה - פסחים (דף קיב. שורה ו'), טשו"ע (סימן קט"ז סעי' ד' - סעי' ז'), שמירת הגוף והנפש (סי' י"ד).

מר"מ ט"ו (יום א' חבורה א', כ"ז סיון), סכנה: מתחייב בנפשו ודמו בראשו - גדה (דף יז., ר"ש בן יוחי), שו"ע (או"ח סי' ר"ס סעי' א', מ"ב שם), שמירת הגוף והנפש (סי' ג').
 מר"מ ט"ז (יום א' חבורה ב', כ"ז סיון), סכנה: קשה לשכחה - הוריות (דף יג:), הגרח"ק זצ"ל (ספר זכרון [בתוך ס' שיח השדה ח"א] ח"ב).

מר"מ י"ז (יום ב' חבורה א', כ"ח סיון), סכנה: קשה ללימוד - הוריות (דף יג:), שמירת הגוף והנפש (סי' קיא).
 מר"מ י"ח (יום ב' חבורה ב', כ"ח סיון),

מר"מ י"ט (יום א', ד' סיון), סחורה מדבר איסור - שביעית (פרק ז' משנה ג', משנה ד'), פסחים (דף כג. 'והרי שרצים' עד 'ולחזקיה'),
תוס' (שם), רמב"ם (מאכ"א פרק ח' הל' ט"ז - י"ח), טשו"ע (סימן קי"ז), בה"ל (סוף סי' שכ"ו).

מר"מ י"ז (יום ד', ז' תמוז), מאכל הנשלח ע"י עכו"ם - ע"ז (סוף דף לט. - עד 'ומלח'), תוס' (שם דף לא. ד"ה דאמר), טשו"ע (סימן קי"ח סעי' א' - סעי' ד'), עי' פרי"ח (ס"ק י"ח).

מר"מ י"ח (יום א', י"א תמוז) - טשו"ע (סי' קי"ח סעי' ה' - סעי' ט').

מר"מ י"ט (יום ד', י"ד תמוז) - טשו"ע (סי' קי"ח סעי' י' - סעי' י"ג).

מר"מ כ' (יום א', צום י"ז [י"ח] תמוז) - חזרה.

מר"מ כ"ב (יום ד', כ"א תמוז) - חזרה.

מר"מ כ"ג (יום א', כ"ה תמוז) - מבזק (סימן קט"ו - סימן קי"ח).

מר"מ כ"ד (יום ד', כ"ח תמוז), החשוד - בכורות (פרק ד' משנה ז' - משנה י'), ע"ז (דף לט: ת"ר - עד 'ומלח'), טשו"ע (סימן קי"ט סעי' א' - סעי' ו'), מ"ב (סי' ל"ט ס"ק כ"ד).

מר"מ כ"ה (יום א', ג' אב) - טשו"ע (סימן קי"ט סעי' ז' - סעי' י"ד), נתיבות (ח"מ סי' רל"ד בי' ס"ק ג').

מר"מ כ"ו (יום ה', ז' אב) - טשו"ע (סימן קי"ט סעי' ט"ו - סעי' כ').

אלול תשע"ט

סימן ק"כ, סימן קכ"ב

מר"מ א' (יום ד', ד' אלול), טבילת כלים - ע"ז (משנה דף עה:; וגמ' שם), בה"ל (סי' שכ"ג סעי' ז' ד"ה מותר), טשו"ע (סימן ק"כ סעי' א' - סעי' ג'), מ"ב (סי' שכ"ג ס"ק ל"א, בה"ל שם סעי' ז' ד"ה מותר), מ"ב (סי' תנ"א סוף ס"ק ע"ז).

מר"מ ב' (יום א', ה' אלול) - טשו"ע (סימן ק"כ סעי' ד' - סעי' ט').

מר"מ ג' (יום ד', י"א אלול) - טשו"ע (סימן ק"כ סעי' י' - סעי' ט"ז), שו"ע (או"ח סי' שכ"ג סעי' ז', סי' תק"ט סעי' ז').

מר"מ ד' (יום א', ט"ו אלול), נטל"פ - תוס' (ע"ז דף לח: ד"ה אי), רא"ש (ע"ז פרק ב' ריש סי' ל"ה), טשו"ע (סימן קכ"ב סעי' א' - סעי' ז').

מר"מ ה' (יום ד', י"ח אלול) - טשו"ע (סי' קכ"ב סעי' ה' - סעי' ט').

מר"מ ו' (יום א', כ"ב אלול) - טשו"ע (סי' קכ"ב סעי' ט' - סעי' י"ב).

מר"מ ז' (יום ד', כ"ה אלול) - חזרה.

מר"מ ח' (יום ד', ג' תשרי תש"פ) - חזרה.

מר"מ ט' (יום א', ז' תשרי) - חזרה.

יום ב', ה' תשרי תש"פ - מבזק (סימן קי"ב - סימן קכ"ב).